ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ

Πατρὸς ἡμῶν

ΙΩΑΝΝΟΥ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

ΤΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ ΤΩΝ

εὑρισκομένων

ΤΟΜΟΣ ΠΡΩΤΟΣ,

Δι' ἐπιμελείας καὶ ἀναλωμάτων ΕΡΡΙΚΟΥ τοῦ ΣΑΒΙΛΙΟΥ
ἐκ παλαιῶν ἀντιγράφων ἐκδοθείς.

ETONÆ, *in Collegio Regali*,
Excudebat IOANNES NORTON, in Græcis &c.
Regius Typographus.
1611

ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ
ΤΩΝ ΕΙΣ ΤΗΝ
10 ## ΓΕΝΕΣΙΝ

ΛΟΓΟΣ Α. Εἰς τὴν εἴσοδον τῆς ἁγίας τεσσαρακοστῆς.

ΧΑΙΡΩ καὶ εὐφραίνομαι, ὁρῶν σήμερον τὴν τοῦ Θεοῦ
ἐκκλησίαν τῷ πλήθει τῶν οἰκείων τέκνων κοσμουμένην,
15 καὶ μετὰ πολλῆς τῆς περιχαρείας ἅπαντας ὑμᾶς "συν- (γ. συνδεδραμη-κότας.)
δραμόντας. ὅταν γὰρ ἀποβλέψω πρὸς τὰ φαιδρὰ
ὑμῶν πρόσωπα, τεκμήριον μέγιστον ποιοῦμαι τῆς κατὰ
ψυχὴν ὑμῶν ἡδονῆς, καθάπερ καὶ σοφός τις ἔλεγε, Καρ- (παροι. ιε. ιγ.)
δίας εὐφραινομένης θάλλει πρόσωπον. Διά τοι τοῦτο
20 καὶ αὐτὸς μετὰ πλείονος τῆς προθυμίας ἀνέστην σή-
μερον, ὁμοῦ καὶ τῆς εὐφροσύνης ὑμῖν κοινωνήσων ταύτης τῆς
πνευματικῆς, καὶ μηνυτὴς [ὑμῖν] γενέσθαι βουλόμενος τῆς παρουσίας τῆς ἁγίας τεσσαρα-
κοστῆς, τοῦ φαρμάκου λέγω τῶν ἡμετέρων ψυχῶν. καθάπερ γὰρ πατὴρ φιλόστοργος, ὁ
κοινὸς ἁπάντων ἡμῶν δεσπότης, βουλόμενος ἡμᾶς ἀπονίψασθαι τὰ ἐν παντὶ τῷ χρόνῳ
25 ἡμῖν ἡμαρτημένα, τὴν διὰ τῆς ἁγίας νηστείας ἐπενόησεν ἡμῖν θεραπείαν. μηδεὶς τοί-
νυν γινέσθω κατηφής, "μηδεὶς * στυγνός· ἀλλὰ σκιρτάτω, καὶ χαιρέτω, καὶ δοξαζέτω (γ. μηδὲ φαινέσθω.)
τὸν κηδεμόνα τῶν ἡμετέρων ψυχῶν, τὸν ταύτην ἡμῖν τὴν ἀρίστην τεμόντα ὁδόν, καὶ μετὰ
πολλῆς τῆς "περιχαρείας ὑποδεχέσθω ταύτης τὴν παρουσίαν. αἰσχυνέσθωσαν ἕλληνες, (γ. προθυμίας.)
ἐγκαλυπτέσθωσαν Ἰουδαῖοι, ὁρῶντες ὑμῶν τὴν ἀγάπην ἱλαρᾷ τῇ προθυμίᾳ τὴν ταύτης
30 παρουσίαν ἀσπαζομένους· καὶ μανθανέτωσαν διὰ τῆς τῶν πραγμάτων πείρας, ὅσον τὸ μέ-
σον ἡμῶν τε καὶ αὐτῶν. καὶ ἐκεῖνοι μὲν ἑορτὰς καὶ πανηγύρεις ὀνομαζέτωσαν τὴν μέθην καὶ τὴν
ἄλλην ἅπασαν ἀκολασίαν καὶ τὰς ἀσχημοσύνας, ἃς εἰκὸς ἐντεῦθεν αὐτοὺς ἐπισύ-
ρεσθαι· ἡ δὲ τοῦ Θεοῦ ἐκκλησία ἀπ' ἐναντίας ἐκείνοις τὴν νηστείαν, τὴν τῆς γαστρὸς
ὑπεροψίαν, καὶ τὴν ἑπομένην ταύτῃ πᾶσαν ἀρετήν, ἑορτὴν ὀνομαζέτω. αὕτη γὰρ [ἡ] ἀ-
35 ληθὴς ἑορτή, ἔνθα ψυχῶν σωτηρία, ἔνθα εἰρήνη καὶ ὁμόνοια, ἔνθα βιωτικὴ πᾶσα φαν-
τασία ἀπελήλαται· ὅπου κραυγὴ καὶ θόρυβος, καὶ μαγείρων δρόμοι, καὶ τῶν ἀλόγων σφα-
γαὶ ἐκποδών· ἠρεμία δὲ πᾶσα, καὶ γαλήνη, καὶ ἀγάπη, καὶ χαρά, καὶ εἰρήνη, καὶ πραό-
της, καὶ τὰ μυρία ἀγαθὰ ἀντ' ἐκείνων πολιτεύεται. φέρε οὖν, παρακαλῶ, μικρὰ
περὶ ταύτης διαλεχθῶμεν πρὸς τὴν ὑμετέραν ἀγάπην· ἐκεῖνο πρότερον παρακα-
40 λέσαντες ὑμᾶς, μετὰ πολλῆς τῆς ἡσυχίας δέξασθαι τοὺς ἡμετέρους λόγους· ἵνα καρπω-
σάμενοί τι γενναῖον, ἐντεῦθεν οἴκαδε ἀναχωρήσητε. οὐδὲ γὰρ ἁπλῶς καὶ εἰκῇ ἐνταῦθα
σύιμεν, ἵνα ὁ μὲν εἴπῃ, ὁ δὲ κροτήσῃ ἁπλῶς τὰ λεγόμενα, [καὶ οὕτως ἐντεῦθεν ἐξέλ-
θωμεν·] ἀλλ' ἵνα καὶ ἡμεῖς χρήσιμόν τι καὶ τῶν "συνεχόντων τὴν σωτηρίαν τὴν ἡμετέραν (γ. συνεχέστερον)

φθεγξώμεθα, καὶ ὑμεῖς κερδάναντες ἐκ τῶν λεγομένων καὶ πολλὴν τὴν ὠφέλειαν καρπω-
σάμενοι, οὕτως ἐντεῦθεν ἐξέλθητε. ἰατρεῖον γάρ ἐστι πνευματικὸν ἡ ἐκκλησία, καὶ δεῖ
τοὺς ἐνταῦθα παραγινομένους κατάλληλα τὰ φάρμακα λαμβάνοντας, καὶ τοῖς οἰκείοις
τραύμασιν ἐπιτιθέντας, οὕτως ἐπανιέναι. ὅτι γὰρ ἡ ἀκρόασις μόνη ἄνευ τῆς διὰ τῶν ἔρ-
γων ἐπιδείξεως οὐδὲν ὀνήσει, ἄκουε τοῦ μακαρίου Παύλου λέγοντος, οὐ γὰρ οἱ ἀκροαταὶ 5 (Ρω. β. ιγ.) (γ. ὠφελήσει)
τοῦ νόμου δίκαιοι παρὰ τῷ Θεῷ, ἀλλ' οἱ ποιηταὶ τοῦ νόμου δικαιωθήσονται. καὶ ὁ Χριστὸς δὲ (Ματθ. ζ. κα.)
διηγόρευε λέγων, οὐ πᾶς ὁ λέγων μοι, κύριε, κύριε, εἰσελεύσεται εἰς τὴν βασιλείαν τῶν
οὐρανῶν, ἀλλ' ὁ ποιῶν τὸ θέλημα τοῦ πατρός μου τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. εἰδότες τοίνυν, ἀ-
γαπητοί, ὡς οὐδὲν ἡμῖν ἐστὶ πλέον ἐκ τῆς ἀκροάσεως, εἰ μὴ ἕποιτο καὶ ἡ διὰ τῶν ἔργων
πλήρωσις, μὴ μόνον ἀκροαταὶ γινώμεθα, ἀλλὰ καὶ ποιηταί, ἵνα τὰ ἔργα τοῖς λόγοις 10
ἑπόμενα πολλῆς ἡμῖν παρρησίας ὑπόθεσις γένηται. ἁπλώσαντες τοίνυν τοὺς κόλ-
πους τῆς διανοίας, οὕτω δέξασθε τοὺς περὶ τῆς νηστείας λόγους. καὶ καθάπερ οἱ σώφρο-
νά τινα καὶ κοσμίαν * ἐλευθέραν μέλλοντες ἀγαγέσθαι, πάντοθεν παραπετάσμασι καλλω- (* ...)
πίσαντες τὰς παστάδας, καὶ ἐκκαθάραντες τὴν οἰκίαν ἅπασαν, καὶ πάσαις ταῖς ἠμελη-
μέναις θεραπαινίσιν ἄβατον ποιήσαντες, οὕτω ταύτην εἰς τὰς παστάδας εἰσάγουσι· 15
τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ ὑμᾶς βούλομαι ἐκκαθάραντας ὑμῶν τὸν λογισμόν, καὶ τῇ τρυφῇ
καὶ τῇ λοιπῇ ἀδηφαγίᾳ πολλὰ χαίρειν εἰπόντας, οὕτω τὴν μητέρα τῶν ἀγαθῶν (γ. πολλὴν)
ἁπάντων καὶ τῆς σωφροσύνης καὶ τῆς ἄλλης πάσης ἀρετῆς διδάσκαλον, τὴν νηστείαν (γ. ἀνδρείας?)
λέγω, ἡπλωμένοις τοῖς κόλποις ὑποδέξασθαι, ἵνα καὶ ὑμεῖς πλείονος ἀπολαύσητε τῆς
ἡδονῆς, καὶ αὐτὴ τὴν οἰκείαν καὶ κατάλληλον ὑμῖν ἰατρείαν παράσχηται. εἰ γὰρ οἱ τῶν ἰατρῶν 20
παῖδες, ἐπειδὰν μέλλωσι φάρμακα διδόναι τοῖς βουλομένοις τὸν σεσηπότα καὶ διεφθαρ-
μένον χυμὸν ἐκκαθᾶραι, κελεύουσι τῆς σωματικῆς ταύτης τροφῆς ἀπέχεσθαι, ὥστε (γ. ἀπέχεσθαι?)
μὴ κώλυμα γενέσθαι τῇ τοῦ φαρμάκου δυνάμει, ἀλλ' ἐνεργῆσαι καὶ τὸ οἰκεῖον ἔργον ἐπι-
δείξασθαι· πολλῷ μᾶλλον ἡμᾶς προσήκει τὸ πνευματικὸν τοῦτο φάρμακον μέλλον-
τας ὑποδέχεσθαι, τὴν ἐκ τῆς νηστείας ὠφέλειαν λέγω, λιτότητι διαίτης ἐκκαθᾶραι ἡ- 25
μῶν τὸν λογισμὸν καὶ κουφοτέραν ἐργάσασθαι τὴν διάνοιαν, ἵνα μὴ ὑπὸ τῆς μέθης κατα-
βαπτισθεῖσα, ἄχρηστον καὶ ἀνόνητον ἡμῖν κατασκευάσῃ τὴν ἐκ ταύτης ὠφέλειαν. καὶ
οἶδα μὲν ὅτι τοὺς πολλοὺς ξενίζει τὰ λεγόμενα παρ' ἡμῶν σήμερον· ἀλλὰ παρακαλῶ
μὴ τῇ συνηθείᾳ ἁπλῶς δουλεύωμεν, ἀλλὰ λογισμῷ τὰ καθ' ἑαυτοὺς οἰκονομῶμεν.
μὴ γὰρ ἔστω τι κέρδος ἡμῖν ἀπὸ τῆς ἡμερινῆς ἀδηφαγίας, καὶ ἀπὸ τῆς πολλῆς μέθης; 30
καὶ τί λέγω κέρδος; ἀλλὰ καὶ πολλὴ ἡ ζημία, καὶ ἡ βλάβη ἀφόρητος. ὅταν γὰρ καταβα- (γ. οἱ ζημιώ.)
πτισθῇ ὑπὸ τῆς πολλῆς οἰνοποσίας ὁ λογισμός, εὐθέως ἐξ ἀρχῆς καὶ ἐκ προοιμί-
ων ἀποκρούεται τὸ ἀπὸ τῆς νηστείας κέρδος. τί γὰρ ἀηδέστερον, εἰπέ μοι, τί δὲ ἀσχημο- (γ. ἀποκρίνεται?)
νέστερον, ὅταν μέχρι μεσονυκτίου τὸν ἄκρατον προσῶντες, ὑπὸ τὴν ἕω, τῆς ἀκτῖνος τῆς ἡ-
λιακῆς ἀνισχούσης, ὡς πρόσφατον τοῦ οἴνου ἐμφορηθέντες οὕτως ἀποπνέωσι, καὶ ἀηδεῖς 35 (γ. ἀνασχούσης)
μὲν φαίνωνται τοῖς ἐντυγχάνουσιν, εὐκαταφρόνητοι δὲ τοῖς οἰκέταις, καὶ καταγελῶνται παρὰ
πάντων τῶν ὁπωσοῦν τὸ δέον συνορώντων· καὶ πρὸ τούτων ἁπάντων, [ὅταν] διὰ τὴν
πολλὴν ταύτην ἀκρασίαν καὶ τὴν ἀμετρίαν τὴν ἄχαριν καὶ ἀνόνητον, καὶ τὴν παρὰ τοῦ θεοῦ
ἀγανάκτησιν ἐπισπῶνται; οἱ γὰρ μέθυσοι, φησί, βασιλείαν θεοῦ οὐ κληρονομήσουσι. (α. Κορ. ς. ι.)
τί οὖν ἂν τούτων ἀθλιώτερον γένοιτ' ἂν τῶν διὰ βραχεῖαν καὶ ἐπιβλαβῆ ἡδονὴν τῶν τῆς βα- 40
σιλείας προθύρων ἐκβαλλομένων; ἀλλὰ μὴ γένοιτό τινα τῶν ἐνταῦθα συνειλεγ-
μένων τούτῳ ἁλῶναι τῷ πάθει· ἀλλὰ μετὰ πάσης φιλοσοφίας καὶ σωφροσύνης τὴν
παροῦσαν ἡμέραν ἑστιασαμένους, καὶ τοῦ χειμῶνος καὶ τῆς ζάλης, ἣν ἡ μέθη ἐργάζεσθαι πέ-

φυκεν,

φυκειν, ἐλευθερωθέντας, εἰς τὴν λιμένα καταντῆσαι τῶν ἡμετέρων ψυχῶν, τὴν νηστείαν λέ-
γω, ἵνα μετὰ δαψιλείας τὰ ἀπὸ ταύτης δυνηθῶμεν καρπώσασθαι ἀγαθά. ὥσπερ γὰρ ἡ
ἀδδηφαγία μυρίων κακῶν αἰτία καὶ πρόξενος τῷ γένει τῶν ἀνθρώπων γίνεται, οὕτω [καὶ]
ἡ νηστεία καὶ ἡ τῆς γαστρὸς ὑπεροψία τῶν ἀφάτων ἡμῖν ἀγαθῶν [ἀεὶ] αἰτία γέγονε.
5 πλάσας γὰρ ἐξ ἀρχῆς τὸν ἄνθρωπον ὁ θεὸς, καὶ εἰδὼς ὅτι τούτου αὐτῷ μάλιστα δεῖ τοῦ
φαρμάκου πρὸς τὴν τῆς ψυχῆς σωτηρίαν, εὐθέως καὶ ἐκ προοιμίων τῷ πρωτο-
πλάστῳ ταύτην δέδωκε τὴν ἐντολὴν, εἰπὼν, Ἀπὸ παντὸς ξύλου τοῦ ἐν τῷ παρα- Γεν. β. ιζ.
δείσῳ βρώσει φαγῇ, ἀπὸ δὲ τοῦ ξύλου τοῦ γινώσκειν καλὸν καὶ πονηρὸν οὐ φάγεσθε ἀπ'
αὐτοῦ. τὸ δὲ λέγειν, τόδε φάγε, καὶ τόδε μὴ φάγῃς, νηστείας ἦν εἰκών. ἀλλὰ δέον φυ-
10 λάξαι τὴν ἐντολὴν, τοῦτο μὲν οὐκ ἐποίησε, δι' ἀκρασίας δὲ τῆς γαστρὸς ἡττηθεὶς καὶ τὴν
παρακοὴν ἐργασάμενος, θανάτῳ κατεδικάζετο. ἐπειδὴ γὰρ εἶδεν ὁ πονηρὸς δαίμων
ἐκεῖνος καὶ ἐχθρὸς τῆς φύσεως τῆς ἡμετέρας τὴν ἐν τῷ παραδείσῳ διαγωγὴν τοῦ πρω-
τοπλάστου, καὶ τὸν ἀταλαίπωρον βίον ἐκεῖνον, καὶ ὅτι καθάπερ ἄγγελος, οὕτω σώματι
συμπεπλεγμένος διῆγεν ἐπὶ τῆς γῆς, βουλόμενος αὐτὸν ὑποσκελίσαι καὶ καταβα-
15 λεῖν, ἐλπίδι μειζόνων ὑποσχέσεων καὶ τῶν ἐν χερσὶν ἐξέβαλε. τοσοῦτόν ἐστι κακὸν τὸ
μὴ μένειν ἐπὶ τῶν οἰκείων ὅρων, ἀλλὰ τῶν μειζόνων ἐφίεσθαι. καὶ τοῦτο αὐτὸ δηλῶν σοφός
τις ἔλεγε, Φθόνῳ δὲ διαβόλου θάνατος εἰσῆλθεν εἰς τὸν κόσμον. εἶδες, ἀγαπητὲ, πῶς ἐκ Σοφ. β. κδ.
προοιμίων ἐξ ἀδδηφαγίας ὁ θάνατος τὴν εἴσοδον ἔσχε; σκόπει δὲ πάλιν καὶ μετὰ ταῦτα
τὴν θείαν γραφὴν κατηγοροῦσαν συνεχῶς τῆς τρυφῆς, καὶ λέγουσαν, ποτὲ μὲν, Ὁ Εξοδ. λβ. ς. Δευτ. λβ. ιε.
20 λαὸς ἐκάθισε φαγεῖν καὶ πιεῖν, καὶ ἀνέστησαν παίζειν· ἄλλοτε δὲ, Ἔφαγε καὶ ἔπιε * καὶ
ἐλιπάνθη καὶ ἐπαχύνθη καὶ ἀπελάκτισεν ὁ ἠγαπημένος. καὶ οἱ τὰ σόδομα δὲ οἰκοῦντες
μετὰ τῶν ἄλλων κακῶν ἐντεῦθεν τὴν ἀπαραίτητον ὀργὴν ἐκείνην ἐπεσπάσαντο. ἄκου-
σον γὰρ τοῦ προφήτου λέγοντος, Τοῦτο τὸ ἀνόμημα σοδόμων, ὅτι ἐν πλησμονῇ ἄρτων Ιεζ. ις. μθ.
ἐσπατάλων. καθάπερ γάρ πηγή τις καὶ ῥίζα τυγχάνει τῶν κακῶν ἁπάντων. εἶδες
25 τῆς ἀδδηφαγίας τὴν βλάβην· ὅρα μοι πάλιν τῆς νηστείας τὰ κατορθώματα.
τεσσαράκοντα ἡμερῶν νηστείαν ἐπιδειξάμενος ὁ μέγας μωϋσῆς, τῆς νομοθεσίας τὰς Εξοδ. λδ. κη. λα. ιη. λβ. ιθ.
πλάκας λαβεῖν ἠδυνήθη· καὶ ἐπειδὴ κατελθὼν εἶδε τοῦ λαοῦ τὴν παρανομίαν, ἃς
μετὰ τοσαύτης προσεδρείας λαβεῖν ἴσχυσε, ταύτας ῥίψας συνέκλασεν, ἄτοπον εἶναι λο-
γισάμενος μεθύοντα λαὸν καὶ παρανομοῦντα νομοθεσίαν δεσπότου δέξασθαι. διὸ καὶ ἑτέ-
30 ρων πάλιν τεσσαράκοντα ἡμερῶν νηστείας ἐδεήθη ὁ θαυμάσιος ἐκεῖνος προφήτης, ἵνα Εξοδ. λδ. κη.
δυνηθῇ τὰς διὰ τὴν παρανομίαν αὐτῶν συντριβείσας πλάκας πάλιν ἄνωθεν δε-
ξάμενος κατενεγκεῖν. καὶ ὁ μέγας δὲ ἠλίας τοσούτων ἡμερῶν νηστείαν ἐπεδείξατο, ὁ καὶ τὴν γ. Βασ. ιθ. η.
τοῦ θανάτου τυραννίδα διαφυγὼν, καὶ μετὰ πυρίνου ἅρματος [ὡς] εἰς τὸν οὐρανὸν ἀνελ-
θὼν, καὶ οὐδέπω καὶ τήμερον θανάτου πεῖραν λαβών. καὶ ὁ ἀνὴρ δὲ τῶν ἐπιθυμιῶν, πολλῶν Δαν. ι. γ.
35 ἡμερῶν νηστείαν ἐπιδειξάμενος, οὕτως ἠξιώθη τῆς θαυμαστῆς ἐκείνης ὀπτασίας, ὃς καὶ τῶν
λεόντων τὸν θυμὸν ἐχαλίνωσε, καὶ εἰς προβάτων ἡμερότητα μετέστησεν, οὐ τὴν φύσιν
μεταβαλὼν, ἀλλὰ τῆς θηριωδίας μένουσης τὴν προαίρεσιν ἀμείψας. ταύτῃ καὶ Νι- Ιων. γ. ζ.
νευῖται χρησάμενοι, τὴν ἀπόφασιν ἀνεκαλέσαντο τοῦ δεσπότου, μετὰ τῶν ἀνθρώπων καὶ
τὸ τῶν ἀλόγων γένος ταύτην ἐπιδείξασθαι παρασκευάσαντες· καὶ οὕτως ἀποστάντες ἕκα-
40 στος ἀπὸ τῶν πονηρῶν ἐπιτηδευμάτων, εἰς φιλανθρωπίαν ἐξεκαλέσαντο τὸν τῶν ἁπάν-
των δεσπότην. καὶ τί περὶ τοὺς δούλους ἔτι στρέφομαι (καὶ γὰρ ἔχομεν καὶ ἑτέρους πολλοὺς
ἀπαριθμῆσαι καὶ ἐν τῇ παλαιᾷ καὶ ἐν τῇ καινῇ διὰ ταύτης εὐδοκιμήσαντας) δέον [δὴ]
ἐπὶ τὸν κοινὸν ἁπάντων ἡμῶν δεσπότην ἐλθεῖν; ὁ γὰρ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς καὶ αὐ-

Ματθ. δ. β.

τὰς τεσσαράκοντα ἡμέρας νηστείαν ἐπιδειξάμενος, οὕτως τῆς πρὸς τὸν διάβολον ἥψα-
το πάλης, πᾶσιν ἡμῖν ὑπογραμμὸν διδούς, ὥστε διὰ ταύτης καθοπλίζεσθαι, καὶ τὴν
ἐντεῦθεν ἰσχὺν προσλαβόντας, οὕτως παρατάττεσθαι εἰς τὴν πρὸς ἐκεῖνον μάχην.
ἀλλ' ἐνταῦθα ἴσως ἔροιτό τις ἂν τῶν ὀξὺ βλεπόντων καὶ διεγηγερμένων τὴν διάνοιαν, τί-
νος ἕνεκεν τὰς αὐτὰς τοῖς δούλοις ἡμέρας ὁ δεσπότης νηστεύων φαίνεται, καὶ οὐχ ὑπερηκόν- 5
τισε τὸν ἀριθμόν; οὐχ ἁπλῶς οὐδὲ εἰκῆ τοῦτο γεγένηται, ἀλλὰ καὶ τοῦτο [λίαν] σοφῶς καὶ
κατὰ τὴν ἄφατον αὐτοῦ φιλανθρωπίαν. ἵνα γὰρ μὴ νομισθῇ δοκήσει παραγεγενῆσθαι,
καὶ μὴ ἀνειληφέναι σάρκα, ἢ ἔξω τῆς φύσεως εἶναι τῆς ἀνθρωπίνης, διὰ τοῦτο τὸν αὐτὸν
ἀριθμὸν νηστεύει, καὶ οὐ προστίθησι ταῖς ἡμέραις, ὥστε ἐπιστομίσαι τὴν ἀναισχυντίαν τῶν βουλο-
μένων τὴν φιλονεικίαν. εἰ γὰρ καὶ τούτου γεγενημένου, εἰσὶν ἔτι καὶ νῦν τινες * ταῦτα τολ- 10
μῶντες φθέγγεσθαι, εἰ μὴ τῇ οἰκείᾳ προγνώσει ταύτην αὐτῶν ἐξέκοψε τὴν ἀφορμήν,
τί οὐκ ἂν ἐπεχείρησαν εἰπεῖν; διὰ τοῦτο οὐκ ἀνέχεται πλείους ἡμέρας νηστεῦσαι, ἀλλὰ
τοσαύτας, ὅσας οἱ δοῦλοι· ἵνα δι' αὐτῶν τῶν πραγμάτων ἡμᾶς παιδεύσῃ, ὅτι τὴν αὐτὴν
σάρκα καὶ αὐτὸς περιέκειτο, καὶ οὐκ ἔξω τῆς φύσεως τῆς ἡμετέρας ὑπῆρχεν. ἀλλ'
ὅτι μὲν μεγάλη τῆς νηστείας ἡ ἰσχύς, καὶ πολὺ τὸ ἐκ ταύτης κέρδος τῇ ψυχῇ προσγινό- 15
μενον, καὶ ἐκ τῶν ἄλλων καὶ ἐκ τοῦ δεσπότου δῆλον ἡμῖν γεγένηται. παρακαλῶ οὖν τὴν
ὑμετέραν ἀγάπην εἰδότας αὐτῆς τὸ κέρδος, μὴ διὰ ῥαθυμίαν ἀπώσασθαι τὴν ἐκ ταύ-
της ὠφέλειαν, μηδὲ δυσχεραίνειν πρὸς τὴν ταύτης παρουσίαν, ἀλλὰ χαίρειν καὶ ἀγάλ-
λεσθαι κατὰ τὸν μακάριον Παῦλον, Ὅσῳ γὰρ ὁ ἔξω ἡμῶν ἄνθρωπος διαφθείρεται, τοσού-
τῳ ὁ ἔσω ἀνακαινοῦται. νηστεία γὰρ τῆς ψυχῆς ἐστι τροφή· καὶ καθάπερ αὕτη ἡ σωματικὴ 20
τροφὴ πιαίνει τὸ σῶμα, οὕτω καὶ ἡ νηστεία τὴν ψυχὴν εὐτονωτέραν ἐργάζεται, κοῦφον
αὐτῇ τὸ πτερὸν κατασκευάζει, μετάρσιον αὐτὴν ποιεῖ, τὰ ἄνω φαντάζεσθαι παρέχει,
ἀνωτέραν αὐτὴν τῶν ἡδονῶν καὶ τῶν ἡδέων τοῦ παρόντος βίου ἀπεργαζομένη. καὶ καθάπερ τὰ
κοῦφα τῶν πλοίων ὀξύτερον τὰ πελάγη διαπερᾷ, τὰ δὲ πολλῷ τῷ φόρτῳ βαρούμενα
ὑποβρύχια γίνεται· οὕτως ἡ μὲν νηστεία κουφότερον ἐργαζομένη τὸν λογισμόν, παρασκευά- 25
ζει μετ' εὐκολίας τὸ πέλαγος τοῦ παρόντος βίου διαπερᾶν, καὶ πρὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὰ ἐν
τοῖς οὐρανοῖς ἐπτοῆσθαι, καὶ μηδὲν ἡγεῖσθαι τὰ παρόντα, ἀλλὰ σκιᾶς καὶ ὀνειράτων " οὐδα-
μινέστερα λογιζομένους αὐτὰ παρατρέχειν. ἡ δὲ μέθη καὶ ἡ ἀδηφαγία βαρύνουσα τὸν
λογισμόν, καὶ πιαίνουσα τὴν σάρκα, αἰχμάλωτον " ἀπεργάζεται τὴν ψυχήν, πάντοθεν
αὐτὴν πολιορκοῦσα, καὶ οὐκ ἀφιεῖσα τοῦ λογισμοῦ τὸ κριτήριον ἐρρωμένον ἔχειν, 30
" ἀλλὰ κατὰ κρημνῶν φέρεσθαι παρασκευάζει, καὶ κατὰ τῆς οἰκείας σωτηρίας ἅπαντα ἐργά-
ζεσθαι. μὴ δὴ ῥαθύμως οἰκονομώμεθα, ἀγαπητοί, τὰ κατὰ τὴν σωτηρίαν τὴν ἡμετέ-
ραν, ἀλλ' εἰδότες ὅσα κακὰ ἐντεῦθεν τίκτεται, φεύγωμεν τὴν ἐξ αὐτῆς βλάβην.
οὐδὲ γὰρ ἐν τῇ καινῇ μόνον (ἔνθα πλείων ἡ ἐπίτασις τῆς φιλοσοφίας, καὶ μείζονα τὰ
σκάμματα, καὶ μεγάλοι οἱ ἱδρῶτες, καὶ πολλὰ τὰ βραβεῖα, καὶ ἄφατοι οἱ στέφανοι) τὰ 35
τῆς τρυφῆς ἀπηγόρευται· ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆς παλαιᾶς (ἡνίκα ἔτι τῇ σκιᾷ προσεκάθηντο,
καὶ τῷ λύχνῳ ἦσαν προσηλωμένοι, καὶ καθάπερ παιδία γαλακτοτροφούμενα οὕτω κατὰ
μικρὸν ἐνήγοντο) οὐδὲ τότε " ἠφεῖτο τρυφᾶν. καὶ ἵνα μὴ νομίσητε ἁπλῶς ἡμᾶς κατηγο-
ρεῖν ταῖς τῆς τρυφῆς, ταῦτα λέγειν, ἀκούσατε τοῦ προφήτου λέγοντος· οὐαὶ οἱ ἐρχό-
μενοι εἰς ἡμέραν κακήν, οἱ καθεύδοντες ἐπὶ κλινῶν ἐλεφαντίνων καὶ κατασπαταλῶν- 40
τες ἐπὶ ταῖς στρωμναῖς αὐτῶν, καὶ ἐσθίοντες ἐρίφους ἐκ ποιμνίων καὶ μοσχάρια ἐκ μέ-
σου βουκολίων γαλαθηνά, οἱ πίνοντες τὸν διυλισμένον οἶνον καὶ τὰ πρῶτα μύρα χρι-
όμενοι· ὡς ἑστῶτα ἐλογίσαντο, καὶ οὐχ ὡς φεύγοντα. εἴδετε πόσην κατηγορίαν ἐποιήσα-

β. Κορ. δ. ιϛ.

Αμ. ϛ. ζ.

* ἴσ.

γρ. ἀγαλλιᾶσθαι

γρ. οὐδαμινέστερ.

γρ. ἐργάζεται

γρ. καὶ

γρ. ἐρίσ[illegible]

το

το τῆς τρυφῆς ὁ προφήτης, καὶ ταῦτα ἰουδαίοις διαλεγόμενος τοῖς ἀναισθήτοις, τοῖς ἀγνώμοσι, τοῖς καθ᾽ ἑκάστην ἡμέραν γαστριζομένοις. σκοπεῖτε γὰρ τῶν ῥημάτων τὴν ἀκρίβειαν. διαβαλὼν γὰρ αὐτῶν τὴν ἀδηφαγίαν, καὶ τὴν πολλὴν ἐκ τοῦ οἴνου μέθην, τότε ἐπήγαγεν, ὡς ἑστῶτα ἐλογίσαντο, καὶ οὐχ ὡς φεύγοντα· μόνον οὐχὶ δεικνὺς ὅτι μέχρι
5 τοῦ φάρυγγος καὶ τῶν χειλέων ἐστὶν ἡ ἀπόλαυσις, καὶ περαιτέρω οὐ πρόεισιν. ἀλλ᾽ ἡ μὲν ἡδονὴ βραχεῖα καὶ πρόσκαιρος, ἡ δὲ ὀδύνη διηνεκής, καὶ πέρας οὐκ ἔχουσα. καὶ ταῦτά, φησι, διὰ τῆς πείρας μαθόντες, ὡς ἑστῶτα [ὅλα] ἐλογίσαντο καὶ μένοντα, καὶ οὐχ ὡς φεύγοντα, τοῦτ᾽ ἔστιν ἀφιπτάμενα καὶ οὐδὲ τὸ τυχὸν παραμένοντα. τοιαῦτα γὰρ ἅπαντα τὰ ἀνθρώπινα καὶ τὰ σαρκικά· οὔπω παρεγένετο, καὶ ἀπέπτη. τοιοῦτον ἡ τρυφή, τοιοῦτον ἡ δόξα ἡ ἀνθρω-
10 πίνη καὶ ἡ δυναστεία, τοιοῦτον ὁ πλοῦτος, τοιοῦτον ἡ εὐημερία πᾶσα τοῦ παρόντος βίου, οὐδὲν βέβαιον ἔχουσα, οὐδὲν στάσιμον, οὐδὲν πάγιον· ἀλλὰ ποταμίων ῥευμάτων μᾶλλον παρατρέχει, καὶ ἐρήμους καὶ γυμνοὺς καταλιμπάνει τοὺς περὶ ταῦτα ἐπτοημένους. ἀλλὰ τὰ πνευματικὰ οὐ τοιαῦτα· ἀλλ᾽ ἀπ᾽ ἐναντίας τούτοις βέβαια [καὶ] ἀκίνητα, μεταβολὴν οὐκ ἐπιδεχόμενα, παντὶ τῷ αἰῶνι παρεκτεινόμενα. πόσης οὖν οὐκ ἂν εἴη παραφρο-
15 σύνης, τῶν ἀκινήτων τὰ σαλευόμενα ἀνταλλάττεσθαι, τῶν διαιωνιζόντων τὰ πρόσκαιρα, τὰ ἀφιπτάμενα τῶν διηνεκῶς μενόντων, τῶν πολλὴν ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι τὴν ἀπόλαυσιν προξενούντων τὰ πολλὴν τὴν κόλασιν ἡμῖν ἐκεῖ κατασκευάζοντα; ταῦτα δὲ πάντα ἐννοοῦντες, ἀγαπητοί, καὶ πολλὴν τῆς ἡμετέρας σωτηρίας ποιούμενοι λόγον, καταφρονήσωμεν τῆς τρυφῆς τῆς ἀνοήτου καὶ ἐπιβλαβοῦς, ἀσπασώμεθα τὴν νηστείαν καὶ
20 τὴν ἄλλην ἅπασαν φιλοσοφίαν, καὶ τοῦ βίου πολλὴν τὴν μεταβολὴν ἐπιδειξώμεθα, καὶ καθ᾽ ἑκάστην ἡμέραν πρὸς τὴν τῶν ἀγαθῶν ἔργων πρᾶξιν ἐπειγώμεθα· ἵνα * τὸν καιρὸν ἅπαντα τῆς ἁγίας τεσσαρακοστῆς τὴν πνευματικὴν ἐμπορίαν ἐμπορευσάμενοι, καὶ πολλὴν τὸν πλοῦτον συναγαγόντες τῆς ἀρετῆς, οὕτω καταξιωθῶμεν καὶ εἰς τὴν κυρίαν ἡμέραν παραγενέσθαι, καὶ μετὰ παρρησίας τῇ φρικτῇ καὶ πνευματικῇ τραπέ-
25 ζῃ προσελθεῖν, καὶ τῶν ἀπορρήτων ἐκείνων καὶ ἀθανάτων ἀγαθῶν μετασχεῖν μετὰ καθαροῦ τοῦ συνειδότος, καὶ τῆς ἄνωθεν πληρωθῆναι χάριτος, εὐχαῖς καὶ πρεσβείαις τῶν εὐαρεστησάντων αὐτῷ Χριστῷ τῷ φιλανθρώπῳ θεῷ ἡμῶν· μεθ᾽ οὗ τῷ πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ πνεύματι δόξα, κράτος, τιμή, νῦν καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

30 Λογ. β. ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΡΧΗΝ ΤΗΣ ΚΤΙΣΕΩΣ, ΗΓΟΥΝ εἰς τό, ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν.

ΠΟλλῆς σήμερον πληροῦμαι τῆς ἡδονῆς ὁρῶν ὑμῶν τὰ ποθεινὰ πρόσωπα. καὶ γὰρ οὐχ οὕτω φιλόστοργοι χαίρουσι καὶ εὐφραίνον-
35 ται πατέρες, τῶν παίδων αὐτοὺς πανταχόθεν κυκλούντων, καὶ διὰ τῆς ἄλλης εὐκοσμίας καὶ πάσης τῆς θεραπείας πολλὴν τὴν ἡδονὴν παρεχόντων, ὡς ἐγὼ νῦν χαίρω καὶ εὐφραίνομαι ὁρῶν ὑμῶν τὴν πνευματικὴν ταύτην σύνοδον μετὰ τοσαύτης εὐκοσμίας ἐνταῦθα παραγενομένην, καὶ ἀκμάζοντα τὸν πόθον ἔχουσαν περὶ τὴν ἀκρόασιν τῶν θείων λο-
40 γίων, καὶ τῆς σωματικῆς τροφῆς ὑπεριδόντας, καὶ πρὸς τὴν πνευματικὴν ἑστίασιν ἐπειγομένους, καὶ δι᾽ αὐτῶν τῶν ἔργων τὸ τοῦ κυρίου λόγιον δεικνύντας τὸ λέγον, Οὐκ ἐπ᾽ ἄρτῳ μόνῳ ζήσεται ἄνθρωπος, ἀλλ᾽ ἐπὶ παντὶ ῥήματι ἐκπορευομένῳ διὰ στόματος θεοῦ. φέρε οὖν καὶ ἡμεῖς μιμησώμεθα τοὺς γηπόνους, καὶ καθάπερ ἐκεῖνοι ἐπειδὰν ἴδωσι τὴν ἄρου-

Ματθ. δ.

ραν ἐκκεκαθαρμένην, καὶ τῆς ἀπὸ τῶν βοτανῶν λύμης ἀπηλλαγμένην, μετὰ πολλῆς
τῆς δαψιλείας τὰ σπέρματα καταβάλλουσι· τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ ἡμεῖς, ἐπειδὴ τῇ τοῦ
θεοῦ χάριτι νῦν ἡμῖν ἡ ἄρουρα αὕτη ἡ πνευματικὴ καθαρεύει τῶν διενοχλούντων πα-
θῶν, τῆς τρυφῆς ἐκποδὼν γεγενημένης, καὶ οὐδαμοῦ ζάλη οὐδὲ χειμὼν ἐν τοῖς λογι-
σμοῖς, ἀλλὰ γαλήνη καὶ πολλὴ [ἡ] ἡσυχία, τῆς διανοίας ἐπτερωμένης καὶ πρὸς αὐτόν, 5
ὡς εἰπεῖν, τὸν οὐρανὸν τεταμένης, καὶ τὰ πνευματικὰ περὶ τῶν σαρκικῶν φανταζομένης,
μικρά τινα διαλεχθῶμεν πρὸς τὴν ὑμετέραν ἀγάπην, καὶ λεπτοτέρων σήμερον
κατατολμήσωμεν νοημάτων, τὰ ἀπὸ τῶν θείων γραφῶν παρατιθέντες ὑμῖν διδάγ-
ματα. εἰ γὰρ μὴ νῦν τοῦτο ποιήσαιμεν, ὅτε νηστεία, καὶ γαστρὸς ὑπεροψία, καὶ τοσαύτη
τῶν ὀρθῶν λογισμῶν ἡ γαλήνη, πότε δυνησόμεθα ταῦτα παραθεῖναι τῇ ὑμετέρᾳ ἀγά- 10
πῃ, ὅτε τρυφὴ καὶ ἀδηφαγία, καὶ πολλὴ ἡ ῥαθυμία; ἀλλὰ τότε οὔτε αὐτοὶ τοῦτο δεόν-
τως "ποιήσωμεν, οὔτε ὑμεῖς δυνήσεσθε, καθάπερ ὑπὸ ἀχλύος τινὸς τῆς τῶν λογι- γε. ποιήσομεν.
σμῶν ζάλης καταβαπτιζόμενοι, δέξασθαί τι τῶν λεγομένων. νῦν δέ, εἰ καί ποτε
ἄλλοτε, καιρὸς τῶν τοιούτων διδαγμάτων, ὅτε οὐκέτι κατεξανίσταται τῆς κυρίας ἡ δού-
λη, ἀλλ' εὐήνιος γενομένη πολλὴν τὴν πειθὼ καὶ τὴν ὑπακοὴν ἐπιδείκνυται, τὰ σκιρτή- 15
ματα τῆς σαρκὸς καταστορέσασα, καὶ ἐπὶ τῶν οἰκείων ὅρων μένουσα. νηστεία γάρ ἐστιν ἡ
γαλήνη τῶν ἡμετέρων ψυχῶν, ἡ τῶν γεγηρακότων εὐκοσμία, ἡ τῶν νέων παιδαγωγός,
ἡ τῶν σωφρονούντων διδάσκαλος, ἡ πᾶσαν ἡλικίαν καὶ φύσιν καθάπερ διαδήματί τι-
νι κατακοσμοῦσα. οὐδαμοῦ σήμερον θόρυβος, οὐδὲ κραυγή, οὐδὲ κρεῶν κατακοπαί,
οὐδὲ μαγείρων δρόμοι, ἀλλὰ πάντα ἐκεῖνα ἀπελήλαται, καὶ εὐσχήμονά τινα καὶ κοσμί- 20
αν καὶ σώφρονα ἐλευθέραν ἡ πόλις "[ἡμῶν] μιμεῖται νῦν. ὅταν γὰρ ἐννοήσω τὴν ἀ- γ. ἡμῶν.
θρόαν μεταβολὴν τὴν σήμερον γεγενημένην, καὶ λογίσωμαι τῆς χθεσινῆς ἡμέρας τὴν
ἀκαταστασίαν, θαυμάζω καὶ ἐκπλήττομαι τῆς νηστείας τὴν ἰσχύν, ὅπως εἰς τὴν ἑκάστου
συνείδησιν εἰσελθοῦσα μετέπλασε τὸν λογισμόν, "ἐξεκάθαρε τὴν διάνοιαν, οὐκ ἀρχόν- γ. ἐξεκάθηρε.
των μόνον, ἀλλὰ καὶ ἰδιωτῶν, οὐκ ἐλευθέρων, ἀλλὰ καὶ δούλων, οὐκ ἀνδρῶν, ἀλλὰ καὶ γυναι- 25
κῶν, οὐ πλουσίων, ἀλλὰ καὶ πενήτων, οὐ τῶν τὴν ἑλλάδα γλῶτταν πεπαιδευμένων, ἀλλὰ καὶ τὴν
"βάρβαρον. καὶ τί λέγω ἀρχόντων καὶ ἰδιωτῶν; καὶ αὐτὸς ὁ τὸ διάδημα περικείμενος τὸ συ- γ. βαρβάρων.
νειδὸς ὁμοίως τοῖς λοιποῖς πρὸς τὴν "ταύτης ὑπακοὴν μετέστησεν. καὶ οὐκ ἔστι σήμερον γ. αὐτῆς.
διαφορὰν ἰδεῖν τῆς τοῦ πλουσίου τραπέζης καὶ τῆς τοῦ πένητος, ἀλλὰ πανταχοῦ λιτὴ ἡ δίαιτα,
ἀπηλλαγμένη κόμπου καὶ φαντασίας· καὶ μετὰ πλείονος τῆς ἡδονῆς σήμερον τῇ εὐτελείᾳ 30
τῆς τραπέζης προσέρχονται, ἢ ὅτε πολλὰ αὐτοῖς τὰ καρυκεύματα παρέκειτο, καὶ πολὺς
ὁ ἄκρατος. εἴδετε, ἀγαπητοί, ἐξ αὐτῶν τῶν προοιμίων τῆς νηστείας τὴν ἰσχύν; διὰ τοῦτο
καὶ αὐτὸς μετὰ πλείονος σήμερον τῆς προθυμίας, ἢ πρότερον, τῶν πρὸς ὑμᾶς ἅπτο-
μαι λόγων, εἰδὼς ὅτι εἰς λιπαρὰν καὶ βαθύγειον ἄρουραν καταβάλλω τὰ σπέρματα, δυ-
ναμένην πολλαπλασίους ἡμῖν ταχέως ἀποδοῦναι τῶν καταβαλλομένων τοὺς καρπούς. 35
καταμάθωμεν τοίνυν, εἰ δοκεῖ, τῶν σήμερον ἡμῖν ἀναγνωσθέντων ἐκ τῶν τοῦ μακαρίου
μωϋσέως λόγων τὴν δύναμιν. ἀλλὰ προσέχετε, παρακαλῶ, μετὰ ἀκριβείας τοῖς παρ'
ἡμῶν λεγομένοις. οὐ γὰρ τὰ ἡμέτερα λέγομεν, ἀλλ' ἅπερ ἂν ἡ τοῦ θεοῦ χάρις "παρά- γ. παρέχει.
σχῃ διὰ τὴν ὠφέλειαν τὴν ὑμετέραν. τίνα δὲ ταῦτά ἐστιν;

κεφ. α. 1 Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν. 40

Ἄξιον ἐνταῦθα διαπορῆσαι, τίνος ἕνεκεν ὁ μακάριος οὗτος προφήτης μετὰ πολλὰς
ὕστερον γενεὰς γεγονώς, ταῦτα ἡμῖν ἐκτίθεται. οὐχ ἁπλῶς, οὐδὲ εἰκῇ· ἀλλ' ἐπειδὴ ἐξ
ἀρχῆς πλάσας τὸν ἄνθρωπον ὁ θεός, δι' ἑαυτοῦ διελέγετο τοῖς ἀνθρώποις, ὡς ἀνθρώ-

ποις

ποις ἀκοῦσαι δυνατὸν ἦν (οὕτως γὰρ πρὸς τὸν Ἀδὰμ ἦλθεν, οὕτως τὸν Κάϊν ἐπετίμη-
σεν, οὕτως τῷ Νῶε διελέχθη, οὕτως ἐπεξενώθη τῷ Ἀβραάμ) ὅτε δὲ εἰς πολλὴν κακίαν
ἐξώκειλε πᾶσα ἡ τῶν ἀνθρώπων φύσις, καὶ ἀνάξιοι λοιπὸν γεγόνασι τῆς τοιαύτης ὁμι-
λίας, οὐδὲ οὕτω τέλεον ἀπεστράφη τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος ὁ τῶν ἁπάντων δημιουρ-
5 γός, ἀλλ' ἐπειδὴ ἀνάξιοι λοιπὸν γεγόνασι τῆς ὁμιλίας * αὐτοῦ, βουλόμενος πάλιν ἀνα- (* τῆς.)
νεώσασθαι τὴν πρὸς αὐτοὺς " φιλανθρωπίαν, καθάπερ ἀνθρώποις μακρὰν ἀφε- (γ. φιλίαν.)
στῶσι γράμματα πέμπει, πρὸς ἑαυτὸν ἐφελκόμενος πᾶσαν τὴν τῶν ἀνθρώπων φύ-
σιν. καὶ ταῦτα τὰ γράμματα ἔπεμψε μὲν ὁ θεός, ἐκόμισε δὲ Μωϋσῆς. τί οὖν λέγει
τὰ γράμματα; ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν. σκόπει τοῦ θαυμα-
10 στοῦ τούτου προφήτου, ἀγαπητέ, καὶ ἐν τούτῳ τὸ ἐξαίρετον. οἱ μὲν γὰρ ἄλλοι προφῆ-
ται πάντες, ἢ τὰ μετὰ πολὺν ἐσόμενα χρόνον εἶπον, ἢ τὰ κατ' αὐτὸν μέλλοντα " συμ- (γ. συμβαίνειν)
βήσεσθαι τὸν καιρόν· ὁ δὲ μακάριος οὗτος μετὰ πολλὰς γενεὰς γεγονώς, ὑπὸ τῆς ἄνω-
θεν δεξιᾶς ὁδηγούμενος, ἐκεῖνα εἰπεῖν " κατηξιώθη, ἃ πρὸ τῆς αὐτοῦ γενέσεως ὑπὸ τοῦ (γ. ἠξιώθη.)
τῶν ἁπάντων ἐδημιουργήθη δεσπότου. διὰ τοῦτο καὶ οὕτως ἤρξατο λέγων, ἐν ἀρχῇ
15 ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν· μονονουχὶ πρὸς ἅπαντας ἡμᾶς λαμπρᾷ βοῶν
τῇ φωνῇ, καὶ λέγων, μὴ γὰρ παρὰ ἀνθρώπου διδασκόμενος ταῦτα φθέγγομαι; ὁ ἀπὸ
τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι αὐτὰ παραγαγών, οὗτος καὶ τὴν ἐμὴν γλῶτταν " εἰς τὴν τούτων ἐξ- (γ. ῥεῖν.)
ήγησιν παρώρμησεν. ὡς οὖν οὐκ ἔτι παρὰ Μωϋσέως ταῦτα ἀκούοντες, ἀλλὰ παρὰ
τοῦ τῶν ὅλων θεοῦ διὰ τῆς τοῦ Μωϋσέως γλώττης, οὕτω τοῖς λεγομένοις προσέχωμεν,
20 παρακαλῶ, καὶ πολλὰ χαίρειν τοῖς ἡμετέροις λογισμοῖς εἰπόντες (λογισμοὶ γάρ, φησιν, (Σοφ. θ. ιδ.)
ἀνθρώπων δειλοί, καὶ ἐπισφαλεῖς αἱ ἐπίνοιαι αὐτῶν) μετὰ πολλῆς τῆς εὐγνωμοσύνης
δεχώμεθα τὰ λεγόμενα, μὴ ὑπερβαίνοντες τὸ οἰκεῖον μέτρον, μηδὲ τὰ ὑπὲρ ἡμᾶς πε-
ριεργαζόμενοι, ὅπερ πεπόνθασιν οἱ τῆς ἀληθείας ἐχθροί, βουληθέντες τοῖς οἰκείοις λο-
γισμοῖς ἐπιτρέψαι τὸ πᾶν, καὶ οὐκ ἐννοήσαντες ὅτι ἀδύνατον τὴν ἀνθρωπείαν φύσιν
25 τὴν τοῦ θεοῦ δημιουργίαν περιεργάζεσθαι. καὶ τί λέγω τὴν τοῦ θεοῦ δημιουργίαν; ἀλλ'
οὐδὲ ἀνθρώπου τέχνην τοῦ ὁμογενοῦς ἡμῖν περιεργάζεσθαι δυνατόν. εἰπὲ γάρ μοι,
πῶς ἀπὸ τῆς μεταλλικῆς τέχνης χρυσίου συνίσταται φύσις, ἢ πῶς τῆς ὑέλου ἡ καθα-
ρότης ἀπὸ ψάμμου γίνεται; ἀλλ' οὐκ ἂν ἔχοις εἰπεῖν. εἰ τοίνυν ταῦτα τὰ παρὰ τῶν ὀφ-
θαλμῶν κείμενα, καὶ ἅπερ διὰ τὴν τοῦ θεοῦ φιλανθρωπίαν σοφία ἀνθρωπίνη ἐργά-
30 ζεται, " καταλαβεῖν οὐ δυνατόν, τὰ ὑπὸ τοῦ θεοῦ δημιουργηθέντα περιεργάζῃ, ἄνθρω- (γ. καταμαθεῖν.)
πε; καὶ ποίας ἂν τύχοις συγγνώμης, τίνος δὲ ἀπολογίας, οὕτω μεμηνὼς καὶ τὰ ὑπὲρ τὴν
σαυτοῦ φύσιν φανταζόμενος; τὸ γὰρ λέγειν, ἐξ ὑποκειμένης ὕλης τὰ ὄντα γεγενῆσθαι,
καὶ μὴ ὁμολογεῖν ὅτι ἐξ οὐκ ὄντων αὐτὰ παρήγαγεν ὁ τῶν ἁπάντων δημιουργός, τῆς ἐσχά-
της παραφροσύνης ἂν εἴη σημεῖον. ἐμφραττέτω τοίνυν τῶν ἀγνωμόνων τὰ στόματα ὁ μα-
35 κάριος οὗτος προφήτης, μέλλων ἄρχεσθαι τοῦ βιβλίου, οὕτως ἤρξατο· ἐν ἀρχῇ ἐποίη-
σεν ὁ θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν. ὅταν οὖν ἀκούσῃς τό, ἐποίησε, " μηδὲν ἕτερον περιερ- (γ. μή.)
γάζου, ἀλλὰ κάτω κύπτων πίστευε τῷ λεχθέντι. θεὸς γάρ ἐστιν ὁ πάντα ποιῶν καὶ μετα-
σκευάζων, καὶ πρὸς τὸ αὐτοῦ βούλημα τὰ πάντα μεταρρυθμίζων. καὶ ὅρα τῆς συγκαταβά-
σεως τὴν ὑπερβολήν. οὐδὲν περὶ τῶν ἀοράτων δυνάμεων διαλέγεται), οὐδὲ λέγει, ἐν ἀρχῇ
40 ἐποίησεν ὁ θεὸς τοὺς ἀγγέλους, ἢ τοὺς ἀρχαγγέλους. οὐχ ἁπλῶς οὐδὲ εἰκῇ ταύτην ἡμῖν
ἔτεμε τῆς διδασκαλίας τὴν ὁδόν. ἐπειδὴ γὰρ Ἰουδαίοις διελέγετο τοῖς περὶ τὰ παρόντα ἐπτοη-
μένοις, καὶ οὐδὲν νοητὸν φαντασθῆναι δυναμένοις, ἀπὸ τῶν αἰσθητῶν τέως αὐτοὺς " ἀνάγει (γ. ἀνάγει.)
πρὸς τὸν τῶν ὅλων δημιουργόν, ἵνα ἐκ τῶν δημιουργημάτων τὸν τεχνίτην τοῦ παντὸς κα-
ταμαθόντες,

παμαθόντες, προσκυνήσωσι τὸν ἐργασάμενον, καὶ μὴ ἐναπομείνωσι τοῖς κτίσμασιν. εἰ
γὰρ καὶ τούτου γενομένου οὐκ ἐπαύσαντο τὰ κτίσματα θεοποιοῦντες, καὶ περὶ τὰ ἀτιμότατα
τῶν ἀλόγων τὸ σέβας ἐπιδεικνύμενοι, ποῦ οὐκ ἂν μανίας ἐξώκειλαν, εἰ μὴ τοσαύτῃ
τῇ συγκαταβάσει ἐχρήσατο; καὶ μὴ ξενισθῇς, ἀγαπητὲ, εἰ Μωϋσῆς ταύτην ἔρχεται
τὴν ὁδὸν ἐν ἀρχῇ καὶ ἐν προοιμίοις, τοῖς παχυτάτοις ἰουδαίοις διαλεγόμενος, ὅπου
γε καὶ ὁ Παῦλος ἐν τῇ χάριτι, ἡνίκα τοσαύτη ἡ ἐπίδοσις γέγονε τοῦ κηρύγματος, μέλλων
τοῖς ἐν ἀθήναις διαλέγεσθαι, ἀπὸ τῶν ὁρωμένων ποιεῖται πρὸς αὐτοὺς τὴν διδασκαλίαν,
οὕτω λέγων, Ὁ θεὸς ὁ ποιήσας τὸν κόσμον καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτῷ, οὗτος οὐρανοῦ καὶ γῆς κύρι- (Πραξ. ιζ. κδ.)
ος ὑπάρχων, οὐκ ἐν χειροποιήτοις ναοῖς κατοικεῖ, οὐδὲ ὑπὸ χειρῶν ἀνθρώπων θε-
ραπεύεται. ἐπειδὴ γὰρ ᾔδει ταύτην αὐτοῖς κατάλληλον οὖσαν τὴν διδασκαλίαν, ταύ-
την ἦλθε τὴν ὁδόν. πρὸς γὰρ οὓς δεχομένους τὰ παρ' αὐτοῦ διδάγματα οὕτως ὑπὸ τοῦ
πνεύματος ὁδηγούμενος καὶ τὴν διδασκαλίαν ἐποιεῖτο. καὶ ἵνα μάθῃς, ὅτι ἡ τῶν προσώπων
διαφορὰ, καὶ ἡ τῶν ἀκουόντων παχύτης τούτου αἰτία γέγονεν, ἄκουε αὐτοῦ, ἡνίκα πρὸς κο-
λοσσαεῖς ἐπέστελλεν, μηκέτι ταύτην ἐρχομένου τὴν ὁδὸν, ἀλλ' ἑτέρως αὐτοῖς διαλεγομέ-
νου καὶ λέγοντος, Ὅτι ἐν αὐτῷ ἐκτίσθη τὰ πάντα, τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, τὰ (Κολ. α. ιϛ.)
ὁρατὰ καὶ τὰ ἀόρατα, εἴτε θρόνοι, εἴτε κυριότητες, εἴτε ἀρχαὶ, εἴτε ἐξουσίαι, τὰ πάντα
δι' αὐτοῦ καὶ εἰς αὐτὸν ἐκτίσθη. καὶ Ἰωάννης δὲ ὁ τῆς βροντῆς υἱὸς ἐβόα λέγων, πάντα δι' αὐτοῦ (Ιω. α. γ.)
ἐγένετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲν. ἀλλ' οὐχ ὁ Μωϋσῆς οὕτως· εἰκότως. οὐδὲ γὰρ ἦν
εὔλογον τοῖς ἔτι γαλακτοτροφίας δεομένοις στερεᾶς μεταδοῦναι τροφῆς. καθάπερ γὰρ
οἱ διδάσκαλοι, οἱ παρὰ τῶν πατέρων τὰ παιδία δεχόμενοι, τὰ πρῶτα στοιχεῖα αὐτοῖς
παραδιδόασιν, οἱ δὲ παρ' ἐκείνων ταῦτα πάλιν τὰ παιδία λαμβάνοντες, τὰ τελειότερα τῶν
μαθημάτων αὐτοῖς ἐνηχοῦσι· τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ ὁ μακάριος Μωϋσῆς, καὶ ὁ τῶν ἐθνῶν
διδάσκαλος, καὶ ὁ τῆς βροντῆς υἱὸς πεποιήκασιν. ὁ μὲν γὰρ ἐκ προοιμίων παραλαβὼν τὴν
φύσιν τὴν ἀνθρωπίνην, τὰ πρῶτα στοιχεῖα αὐτοὺς ἀκούοντας ἐπαίδευεν· οὗτοι δὲ παρὰ Μωϋ-
σέως παραλαβόντες, λοιπὸν τὰ τελειότερα παρεδίδοσαν. τέως οὖν ἐμάθομεν τῆς συγκα-
ταβάσεως τὴν αἰτίαν, καὶ ὅτι πνεύματι φθεγγόμενος καταλλήλως τοῖς ἀκούουσιν ἅπαντα
ἐξετίθετο, πάσας ὁμοῦ τὰς δίκην ζιζανίων ἐπιφυομένας αἱρέσεις τῇ ἐκκλησίᾳ πόρρω-
θεν ἀνασπῶν, διὰ τοῦ εἰπεῖν, ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν. κἂν γὰρ Μα-
νιχαῖος προσέλθῃ, λέγων τὴν ὕλην προϋπάρχειν, κἂν Μαρκίων, κἂν Οὐαλεντῖνος,
κἂν ἑλλήνων παῖδες, λέγε πρὸς αὐτοὺς, ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν.
ἀλλ' οὐ πιστεύει τῇ γραφῇ. ἀποστράφηθι λοιπὸν αὐτὸν, ὡς μαινόμενον καὶ ἐξεστηκότα. ὁ γὰρ
τῷ δημιουργῷ τῶν ὅλων ἀπιστῶν, ὡς καὶ ψεύδους τῆς ἀληθείας καταγινώσκειν, ποίας ἂν τύχοι
συγγνώμης ποτέ; πεπλασμένον ἔχουσιν ἐκεῖνοι τὸ χρῶμα, καὶ ἐπιεικείας πρόσωπον
ὑποδυόμενοι, κρύπτουσιν ἐν τῇ δορᾷ τοῦ προβάτου τὸν λύκον. [ἀλλὰ σὺ μὴ ἀπατη-
θῇς·] ἀλλὰ καὶ δι' αὐτὸ τοῦτο μάλιστα μίσησον αὐτὸν, ὅτι πρὸς μὲν σὲ τὸν ὁμόδουλον ἐπι-
είκειαν ὑποκρίνεται, πρὸς δὲ τὸν τῶν ὅλων δεσπότην θεὸν τὸν πόλεμον ἤρατο, καὶ κατὰ τῆς
ἑαυτοῦ σωτηρίας τρέχων οὐκ αἰσθάνεται). ἡμεῖς δὲ τὴν πέτραν ἔχωμεν τῆς ἀρραγοῦς, καὶ ἐπὶ
τὴν ἀρχὴν πάλιν ἐπανέλθωμεν, ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν. ὅ-
ρα καὶ ἐξ αὐτοῦ τοῦ τῆς δημιουργίας τρόπου τὴν θείαν φύσιν διαλάμπουσαν, πῶς ἀπ' ἐναν-
τίας τῇ ἀνθρωπίνῃ συνηθείᾳ τὴν δημιουργίαν ποιεῖται, πρότερον τὸν οὐρανὸν τείνας, καὶ
τότε τὴν γῆν ὑποστορέσας, πρότερον τὸν ὄροφον, καὶ τότε τὸν θεμέλιον. τίς εἶδε, τίς
ἤκουσεν; ἐπὶ μὲν γὰρ τῆς ἀνθρωπίνης δημιουργίας οὐκ ἂν τοῦτο γένοιτ' ἄν ποτε· ὅταν δὲ ὁ
θεὸς κελεύῃ, πάντα τῷ βουλήματι αὐτοῦ εἴκει καὶ ὑποχωρεῖ. μὴ τοίνυν ἀνθρωπίνῳ

λογισμῷ

λογισμῷ τὰ τοῦ θεοῦ ἔργα περιεργαζώμεθα, ἀλλ' ἐκ τῶν ἔργων ὁδηγούμενοι θαυμάζωμεν τὸν τεχνίτην. τὰ γὰρ ἀόρατα αὐτοῦ, φησὶν, ἀπὸ κτίσεως κόσμου τοῖς ποιήμασι νοούμενα καθορᾶται. (Ρω. α. κ.) εἰ δὲ ἐπιμένοιεν οἱ τῆς ἀληθείας ἐχθροὶ, λέγοντες ἀδύνατον εἶναι ἐξ οὐκ ὄντων τι παραχθῆναι, ἐρώμεθα αὐτοὺς, ὁ πρῶτος ἄνθρωπος ἐκ γῆς ἐπλάσθη, ἢ ἑτέρωθέν ποθεν; πάντως ἐροῦσιν ὅτι ἐκ γῆς, καὶ συνομολογήσουσιν. εἰπάτωσαν οὖν ἡμῖν, πῶς ἐκ γῆς σαρκὸς ἐγένετο φύσις; ἀπὸ γῆς γὰρ πηλὸς καὶ πλίνθος καὶ κέραμος καὶ ὄστρακον ἂν γένοιτο. πῶς οὖν σαρκὸς ἐγένετο φύσις; πῶς ὀστᾶ, καὶ νεῦρα, καὶ ἀρτηρίαι, καὶ πιμελὴ, καὶ δέρμα, καὶ ὄνυχες, καὶ τρίχες, καὶ ἐκ μιᾶς ὑποκειμένης ὕλης διαφόρων οὐσιῶν ποιότητες; ἀλλ' οὐκ ἂν δυνηθεῖεν πρὸς ταῦτα διᾶραι τὸ στόμα ποτέ. τί δὲ λέγω περὶ τοῦ σώματος τοῦ ἡμετέρου; περὶ τοῦ ἄρτου, οὗ καθ' ἑκάστην ἡμέραν σιτούμεθα, εἰπάτωσαν ἡμῖν, πῶς μονοειδὴς ὢν μεταβάλλεται εἰς αἷμα καὶ φλέγμα καὶ χολὴν καὶ διαφόρους χυμούς; καὶ ὁ μὲν σιτόχρους πολλάκις ἐστὶ, τὸ δὲ αἷμα πυρρὸν ἢ μέλαν. εἰ τοίνυν ταῦτα τὰ καθ' ἑκάστην ἡμέραν πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ὁρώμενα εἰπεῖν ἡμῖν οὐκ ἂν δύναιντό ποτε, πολλῷ γ' ἂν εἴποιεν περὶ τῶν ἄλλων τοῦ θεοῦ δημιουργημάτων. ἀλλ' εἰ καὶ μετὰ τοσαύτην τῶν ἀποδείξεων περιουσίαν ἐπιμένοιεν τὴν οἰκείαν φιλονεικίαν κρατύνειν βουλόμενοι, ἡμεῖς μηδὲ οὕτω παυσώμεθα τὰ αὐτὰ πάλιν πρὸς αὐτοὺς λέγοντες, ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν. τοῦτο γὰρ ἱκανὸν μόνον τὸ ῥῆμα, πάντας τῶν ἐναντίων τοὺς πύργους καταβαλεῖν, καὶ πάντας τοὺς ἀνθρωπίνους λογισμοὺς ἐξ αὐτῶν τῶν βάθρων ἀνασπάσαι· καὶ εἰ βουληθεῖεν ὀψέ ποτε τῆς φιλονεικίας ἀποσχέσθαι, πρὸς τὴν τῆς ἀληθείας ὁδὸν αὐτοὺς χειραγωγῆσαι δυνήσεται.

2 Ἡ δὲ γῆ ἦν, φησιν, ἀόρατος καὶ ἀκατασκεύαστος.

Τίνος ἕνεκεν, εἰπέ μοι, τὸν μὲν οὐρανὸν φαιδρὸν καὶ ἀπηρτισμένον παρήγαγε, τὴν δὲ γῆν ἀμόρφωτον ἔδειξεν; οὐχ ἁπλῶς οὐδὲ τοῦτο πεποίηκεν, ἀλλ' ἵνα ἐν τῷ βελτίονι μέρει τῆς κτίσεως μαθὼν αὐτοῦ τὴν δημιουργίαν, μηδὲν ἀμφιβάλλῃς λοιπὸν, μηδὲ νομίσῃς δι' ἀσθένειαν δυνάμεως τοῦτο γενέσθαι. ἄλλως τε καὶ δι' ἕτερον τρόπον ἀμόρφωτον αὐτὴν παρήγαγεν. ἐπειδὴ γὰρ αὐτὴ καὶ τροφὸς καὶ μήτηρ ἡμῶν ἐστι, καὶ ἐξ αὐτῆς καὶ γεγόναμεν καὶ τρεφόμεθα, καὶ αὐτὴ ἡμῖν καὶ πατρὶς καὶ κοινὸς τάφος πάντων, καὶ πρὸς αὐτὴν πάλιν ἐπάνοδος, καὶ τῶν μυρίων ἀγαθῶν δι' αὐτῆς ἀπολαύομεν· ἵνα μὴ διὰ τὸ τῆς χρείας ἀναγκαῖον ὑπὲρ τὴν ἀξίαν αὐτὴν " τιμήσωσι τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος, δείκνυσί σοι αὐτὴν πρότερον ἀμόρφωτον καὶ ἀδιατύπωτον, ἵνα μὴ τῇ φύσει τῆς γῆς τὰς ἐξ αὐτῆς εὐεργεσίας λογίσῃ, ἀλλὰ τῷ ταύτην ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παραγαγόντι. διὰ τοῦτό φησιν, ἡ δὲ γῆ ἦν ἀόρατος καὶ ἀκατασκεύαστος.

(γ. τιμηθῇ)

ΗΘΙΚΟΝ.

Τάχα αὐτοὺς καὶ ἐκ προοιμίων κατετείναμεν ὑμῶν τὴν διάνοιαν τοῖς λεπτοτέροις νοήμασι. διὸ προσήκει μέχρι τούτου στῆσαι τὸν λόγον, * παρακαλέσαντες ὑμῶν τὴν ἀγάπην μεμνῆσθαι τῶν εἰρημένων, καὶ ἀεὶ τούτων ἔναυλον ἔχειν τὴν μνήμην, καὶ μετὰ τῆς αἰσθητῆς τραπέζης, ἐπειδὰν ἐντεῦθεν ἐξέλθητε, " παρατιθέναι καὶ τὴν πνευματικὴν τράπεζαν· καὶ λεγέτω μέν τινα τῶν ἐνταῦθα λεχθέντων ὁ ἀνὴρ, ἀκουέτω δὲ ἡ γυνὴ, μανθανέτωσαν δὲ καὶ οἱ παῖδες, διδασκέσθωσαν δὲ καὶ οἱ οἰκέται, καὶ ἐκκλησία λοιπὸν γινέσθω ἡ οἰκία· ἵνα φυγαδεύηται μὲν ὁ διάβολος, καὶ δραπετεύῃ ὁ πονηρὸς δαίμων ἐκεῖνος, καὶ ἐχθρὸς τῆς ἡμετέρας σωτηρίας, ἐπαναπαύηται δὲ αὐτόθι ἡ τοῦ ἁγίου πνεύματος χάρις, καὶ πᾶσα εἰρήνη καὶ ὁμόνοια " περιστοιχίζῃ τοὺς ἐνοικοῦντας. ἐὰν γὰρ τῶν ἤδη πρότερον ῥηθέντων μνημονεύητε, καὶ τὰ μετὰ ταῦτα καταβαλλόμενα προθυμότερον δέξεσθε, καὶ ἡμᾶς μετὰ πλείονος [τῆς προθυμίας καὶ]

(* ἐκεῖνο. — γ. παρατίθετε. — γρ. ζώννυ.)

τῆς

τῆς δαψιλείας ἐροῦμεν τὰ ὑπὸ τῆς τοῦ θεοῦ χάριτος χορηγούμενα, ἐπειδὰν εἴδωμεν τῶν ἤδη καταβληθέντων τὴν βλάστην. ἐπεὶ καὶ γηπόνος, ὅταν ἴδῃ τὰ σπέρματα φυόμενα, μετὰ πολλῆς τῆς προθυμίας περισκοπῶν τὰς ἀρούρας, ἕτοιμος καὶ ἕτερα καταβάλλειν ἐπείγεται. ἵν᾽ οὖν προθυμοτέρους ἡμᾶς ἐργάσησθε, τῶν ἤδη ῥηθέντων ἀσφαλῆ τὴν φυλακὴν ἐπιδείξασθε, καὶ μετὰ τῶν ὀρθῶν δογμάτων καὶ περὶ τὴν τοῦ βίου ἐπιμέλειαν πολλὴν ποιήσασθε τὴν σπουδήν. λαμψάτω γάρ, φησι, τὸ φῶς ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὅπως ἴδωσι τὰ καλὰ ἔργα ὑμῶν, καὶ δοξάσωσι τὸν πατέρα ὑμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ἵνα καὶ ὁ βίος συμφωνῇ τοῖς δόγμασι, καὶ τὰ δόγματα κηρύττῃ τὸν βίον. πίστις γὰρ χωρὶς ἔργων νεκρά ἐστι, καὶ ἔργα χωρὶς πίστεως νεκρά ἐστι. κἂν γὰρ δόγματα ἔχωμεν ὑγιῆ, βίου δὲ ἀμελῶμεν, οὐδὲν ἡμῖν ὄφελος ἔσται τῶν δογμάτων. πάλιν, ἂν βίου μὲν ἐπιμελώμεθα, περὶ τὰ δόγματα δὲ χωλεύωμεν, οὐδὲ οὕτως ἔσται τι κέρδος ἡμῖν. διὸ προσήκει ἑκατέρωθεν ἡμῖν τὴν οἰκοδομὴν ταύτην τὴν πνευματικὴν συνεσφίγχθαι. πᾶς γάρ, φησίν, ὁ ἀκούων μου τοὺς λόγους τούτους, καὶ ποιῶν αὐτούς, ὁμοιωθήσεται ἀνδρὶ φρονίμῳ. ὅρα πῶς οὐ μόνον ἀκούειν ἡμᾶς βούλεται, ἀλλὰ καὶ ποιεῖν καὶ διὰ τῶν ἔργων ἐπιδείκνυσθαι τὴν ὑπακοήν. καὶ τοῦτον μὲν φρόνιμον ἐκάλεσε, τὸν τὰ ἔργα τοῖς λόγοις ἀκόλουθα ἐπιδεικνύμενον· τὸν δὲ μέχρι τῶν λόγων ἱστάμενον μωρὸν ὠνόμασεν, εἰκότως. ὁ γὰρ τοιοῦτος, φησίν, ἐπὶ τὴν ἄμμον τὴν οἰκίαν αὐτοῦ ᾠκοδόμησε· διὸ οὐδὲ τὴν προσβολὴν τῶν ἀνέμων ἐνεγκεῖν ἐδυνήθη, ἀλλὰ ταχέως κατέπεσε. τοιαῦται γὰρ αἱ ῥάθυμοι ψυχαί, καὶ μὴ ἐπὶ τὴν πέτραν τῆς πνευματικῆς ἐστηριγμέναι. οὐ γὰρ περὶ οἰκοδομῆς νῦν ὁ λόγος καὶ οἰκίας, ἀλλὰ περὶ ψυχῶν ἐστι τὸ εἰρημένον, τῶν καὶ ἀπὸ τοῦ τυχόντος πειρασμοῦ ταχὺ ὑποσυρομένων. τῷ γὰρ ὀνόματι τοῦ ἀνέμου καὶ τῆς βροχῆς καὶ τῶν ποταμῶν, τῶν πειρασμῶν ἡμῖν τὴν ἐπαγωγὴν ᾐνίξατο. ὁ γὰρ στερρὸς καὶ ἐγρηγορὼς καὶ νήφων, ταύτῃ μᾶλλον ἰσχυρότερος γίνεται, καὶ ὅσῳ τὰ τῆς θλίψεως ἐπιτείνεται, τοσούτῳ καὶ τὰ τῆς ἀνδρείας αὔξεται. ὁ δὲ ῥάθυμος καὶ ἀναπεπτωκώς, κἂν βραχεῖά τις αὔρα πειρασμοῦ προσπέσῃ, εὐθέως σαλεύεται καὶ καταπίπτει, οὐ παρὰ τὴν τῶν πειρασμῶν φύσιν, ἀλλὰ παρὰ τὴν τῆς προαιρέσεως ἀσθένειαν. διὸ χρὴ νήφειν καὶ ἐγρηγορέναι καὶ πρὸς πάντα παρεσκευασμένους εἶναι, ἵνα καὶ ἐν τῇ ἀνέσει συγκεκροτημένοι ὦμεν, καὶ ἐν ταῖς ἐπαγομέναις θλίψεσι νήφωμεν, καὶ πολλὴν τὴν εὐγνωμοσύνην ἐπιδειξώμεθα, διηνεκῶς τὴν εὐχαριστίαν ἀναφέροντες τῷ φιλανθρώπῳ θεῷ. ἂν οὕτω τὰ καθ᾽ ἑαυτοὺς οἰκονομῶμεν, πολλῆς ἀπολαυσόμεθα τῆς ἄνωθεν ῥοπῆς, καὶ οὕτω δυνησόμεθα καὶ τὸν παρόντα βίον ἀσφαλῶς διαπερᾶν, καὶ πρὸς τὴν μέλλουσαν ζωὴν πολλὴν ἑαυτοῖς προαποτίθεσθαι τὴν παρρησίαν· ἧς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ᾽ οὗ τῷ πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ πνεύματι δόξα, κράτος, τιμή, νῦν καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Ματθ. ε. ιϛ. — Ιακ. β. κϛ. — Ματθ. ζ. κδ. — Ματθ. ζ. κϛ. — γρ. ἰσχ. — γρ. ψυχῆς. — γρ. ἀναπεπτωκότες.

Λογ. γ. ΕΙΣ ΤΑ ΥΠΟΛΟΙΠΑ ΤΟΥ, ΕΝ ΑΡΧΗ ΕΠΟΙΗσεν ὁ θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, ἕως τοῦ, καὶ ἐγένετο ἑσπέρα καὶ ἐγένετο πρωΐ, ἡμέρα μία.

Θησαυρῷ τινι προσέοικεν ἡ τῶν θείων γραφῶν ἀνάγνωσις. καθάπερ γὰρ ἐκεῖθεν τις κἂν μικρὸν ψῆγμα λαβεῖν δυνηθείη, πολὺν ἑαυτῷ τὸν πλοῦτον ἐργάζεται· οὕτω δὴ καὶ ἐπὶ τῆς θείας γραφῆς, καὶ ἐν βραχείᾳ λέξει πολλήν ἐστιν εὑρεῖν τῶν νοημάτων τὴν δύναμιν, καὶ ἄφατον τὸν πλοῦτον. καὶ οὐ θησαυρὸν μόνον, ἀλλὰ καὶ πηγὴν μιμεῖται τὰ θεῖα λόγια, δαψιλῆ τὰ νάματα ἀναβλύζουσαν,

σαι, καὶ πολλὴν ἔχουσαι τὴν ἐπιῤῥοήν. καὶ τοῦτο δὲ αὖ τῶν τῶν ἔργων χθές; ἀπὸ μὲν τις μεμα-
θήκαμεν. τὸ γὰρ προοίμιον ἀρξάμενοι τοῦ τῆς κτίσεως βιβλίου, εἰς τὸ, ἐν ἀρχῇ ἐποί-
ησεν ὁ θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, πᾶσαν τὴν διδασκαλίαν ἐτελειώσαμεν· καὶ οὐδὲ οὕτως
τὸ πᾶν" καταλαβεῖν ἐξισχύσαμεν. πολλὴ γὰρ ἐστι τῶν νοημάτων ἡ περιουσία, καὶ τῶν ναμά-
5 των τῆς πηγῆς ταύτης τῷ πνεύματι ἐστὶν ἡ δαψίλεια. καὶ μὴ θαυμάσῃς, εἰ ἡμεῖς τοῦτο πε-
πόνθαμεν. καὶ γὰρ καὶ οἱ πρὸ ἡμῶν μετὰ δυνάμεως τὴν ἑαυτῶν τὰ ἐντεῦθεν νάματα ἐξήν-
τλησαν, καὶ οἱ μεθ' ἡμᾶς πάλιν" τοῦτο ποιῆσαι ἐπιχειρήσουσι, καὶ οὐδὲ οὕτως κενῶσαι δυ-
νήσονται τὸ πᾶν· ἀλλ' αὔξεται τὰ τῆς ἐπιῤῥοῆς, καὶ ἐπιδίδωσι τὰ νάματα. τοιαύτη γὰρ
τῶν ναμάτων τῶν πνευματικῶν ἡ φύσις, ὅσῳ ἄν τις μετὰ δαψιλείας τὰ ἐντεῦθεν ἀρύ-
10 σασθαι" βουληθῇ νάματα, τοσούτῳ μᾶλλον ἀναβλύζει καὶ ἐπιδίδωσιν ἡ χάρις ἡ πνευ-
ματική. διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς ἔλεγεν, Ἐάν τις διψᾷ, ἐρχέσθω πρός με, καὶ πινέτω·
ὁ πιστεύων εἰς ἐμέ, καθὼς εἶπεν ἡ γραφή, ποταμοὶ ἐκ τῆς κοιλίας αὐτοῦ ῥεύσουσιν
ὕδατος ζῶντος, τὸ δαψιλὲς τῶν ναμάτων τῶν πνευματικῶν ἡμῖν ἐμφαίνων. ἐπεὶ οὖν τοι-
αύτη τῶν πνευματικῶν ναμάτων ἡ φύσις, φέρε ἕκαστος ἡμῶν τὰ ἀγγεῖα τῆς διανοίας μετὰ
15 δαψιλείας προσενέγκωμεν, ἵνα πληρώσαντες αὐτὰ οὕτως ἐπανέλθωμεν. ὅταν γὰρ
ἴδῃ ἡ τοῦ πνεύματος χάρις πόθον ζέοντα καὶ διεγηγερμένην διάνοιαν, πλουσίαν τὴν παρ'
ἑαυτῆς δωρεῖται χάριν. ἀποστήσαντες τοίνυν ἑαυτοὺς πάντων τῶν βιωτικῶν, καὶ τὰς
φροντίδας τὰς ἀκανθῶν δίκην συμπνίγειν δυναμένας τὸν ἡμέτερον λογισμὸν" ἐξε-
λόντες, ὅλην ἑαυτῶν τὴν διάνοιαν μεταστήσωμεν εἰς τὴν τῶν πνευματικῶν ἐπιθυμίαν,
20 ἵνα πολλὴν ἐντεῦθεν δεξάμενοι τὴν ὠφέλειαν, καὶ κερδάναντές τι μέγα καὶ γενναῖον,
οὕτως" ἐξέλθωμεν. ἀλλ' ἵνα σαφέστερος" ὑμῖν ὁ λόγος γένηται, μικρὰ τῶν χθὲς εἰρη-
μένων" ὑπομνήσωμεν τὴν ὑμετέραν ἀγάπην, ἵνα οὕτως, καθάπερ σῶμα ἕν, καὶ τὰ
σήμερον μέλλοντα ῥηθήσεσθαι συνάψωμεν τοῖς χθὲς εἰρημένοις. ἐδείκνυμεν γὰρ χθές,
καθάπερ μέμνησθε, πῶς ὁ μακάριος Μωϋσῆς διηγούμενος ἡμῖν τῶν στοιχείων τούτων τῶν
25 ὁρωμένων τὴν δημιουργίαν, ἔλεγεν, ὅτι ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν
γῆν. ἡ δὲ γῆ ἦν ἀόρατος καὶ ἀκατασκεύαστος. καὶ ἐδιδάσκομεν ὑμᾶς τὴν αἰτίαν, τί-
νος ἕνεκεν καὶ διατί οὕτως τὴν γῆν παρήγαγεν ἀμόρφωτον καὶ ἀσχημάτιστον. καὶ οἶμαι
ὑμᾶς ἅπαντα μετὰ ἀκριβείας κατέχειν. ἀναγκαῖον οὖν σήμερον τοῖς ἀκολούθως εἰ-
ρημένοις ἐπεξελθεῖν. ἐπειδὴ γὰρ εἶπεν, ἡ δὲ γῆ ἦν ἀόρατος καὶ ἀκατασκεύαστος, διδά-
30 σκει ἡμᾶς ἀκριβῶς πόθεν ἦν ἀόρατος καὶ ἀκατασκεύαστος," φήσας, Καὶ σκότος ἦν
ἐπάνω τῆς ἀβύσσου, καὶ πνεῦμα θεοῦ ἐπεφέρετο ἐπάνω τοῦ ὕδατος. σκόπει μοι ἐνταῦ-
θα τοῦ μακαρίου προφήτου τὸ ἀπέριττον, καὶ ὅπως οὐ πάντα κατὰ μέρος διηγεῖται τὰ δη-
μιουργηθέντα· ἀλλὰ τὰ" συνεκτικώτερα τῶν στοιχείων ἡμᾶς διδάξας, καὶ οὐρανοῦ καὶ γῆς
μνημονεύσας, τὰ ἄλλα παραλιμπάνει. οὐδαμοῦ γὰρ εἰπὼν τῶν ὑδάτων τὴν δημιουρ-
35 γίαν, φησί,

Καὶ σκότος ἐπάνω τῆς ἀβύσσου, καὶ πνεῦμα θεοῦ ἐπεφέρετο ἐπάνω τοῦ ὕδατος.

Τοῦτο γὰρ ἦν τὸ καλύπτον τῆς γῆς τὸ πρόσωπον, τὸ σκότος λέγω, καὶ ἡ ἄβυσσος τῶν
ὑδάτων. ἐμάθομεν ἐντεῦθεν ὅτι ἅπαν τὸ ὁρώμενον, ἄβυσσος ἦν ὑδάτων σκότῳ κε-
καλυμμένη, καὶ ἐδεῖτο τοῦ σοφοῦ δημιουργοῦ, ὥστε πᾶσαν ταύτην τὴν ἀμορφίαν ἐξε-
40 λεῖν, καὶ εἰς εὐκοσμίαν τινὰ [τὰ] πάντα ἀγαγεῖν.* καὶ πνεῦμα θεοῦ ἐπεφέρετο ἐπάνω
τοῦ ὕδατος. τί βούλεται ὁ φησι, πνεῦμα θεοῦ ἐπεφέρετο ἐπάνω τοῦ ὕδατος; ἐμοὶ δοκεῖ
τοῦτο σημαίνειν, ὅτι ἐνέργειά τις ζωτικὴ προσῆν τοῖς ὕδασι, καὶ οὐκ ἦν ἁπλῶς ὕδωρ
ἑστὼς καὶ ἀκίνητον, ἀλλὰ κινούμενον καὶ ζωτικήν τινα δύναμιν ἔχον. τὸ γὰρ ἀκίνητον, πάν-

τη

γρ. καταντλῆσαι
γρ. ἀνεξαντλήσαι
γρ. βουληθείη
γρ. ἐκτέμνοντες
γρ. οἴκαδε ἐπα-
νέλθωμεν.
γρ. ὑμῖν
γρ. ἀναμνή
γρ. φήσας
γρ. συνεκτικώ-
τατα
*καὶ σκότος, ἐπ-
είπ. ἐπάνω τῆς
ἀβύσσου
Ιωα. ζ. λη.

τι ἄγονον· τὸ δὲ κινούμενον, πρὸς πολλὰ ἐπιτήδειον. ἵν᾽ οὖν διδάξῃ ἡμᾶς ὅτι τὸ ὕδωρ τοῦτο τὸ πολὺ καὶ ἀμήχανόν τινα δύναμιν εἶχε ζωτικὴν, διὰ τοῦτό φησι, καὶ πνεῦμα θεοῦ ἐπεφέρετο ἐπάνω τοῦ ὕδατος. τοῦτο δὲ οὐχ ἁπλῶς προλαβοῦσα λέγει ἡ θεία γραφή. ἀλλ᾽ ἐπειδὴ προϊοῦσα μέλλει διηγεῖσθαι ἡμῖν, ὅτι καὶ ζῶα ἐκ τούτων τῶν ὑδάτων κατὰ τὸ πρόσταγμα τοῦ τῶν ἁπάντων δημιουργοῦ παρήχθη, διὰ τοῦτο ἐντεῦθεν ἤδη διδάσκει τὸν ἀκροατὴν, ὅτι οὐχ ἁπλῶς ὕδωρ ἦν ἑστὼς, ἀλλὰ κινούμενον καὶ διατρέχον καὶ τὰ πάντα ἐπικλύζον. ἐπεὶ οὖν πολλὴ κατεκέχυτο παντὸς τοῦ ὁρωμένου ἡ ἀμορφία, προσέταξεν ὁ ἀριστοτέχνης θεὸς, καὶ τὰ τῆς ἀμορφίας διεσκεδάσθη, καὶ τὸ κάλλος τοῦτο τὸ ἀμήχανον τοῦ φωτὸς τοῦ ὁρωμένου παραχθὲν, τό, τε σκότος ἀπήλασε τὸ αἰσθητὸν, καὶ τὰ πάντα κατηύγασε. 10

3 Καὶ εἶπε, φησὶν, ὁ θεὸς· γενηθήτω φῶς, καὶ ἐγένετο φῶς.

Εἶπε, καὶ ἐγένετο· ἐκέλευσε, καὶ τὸ μὲν σκότος ἐφυγαδεύθη, τὸ δὲ φῶς παρήχθη. Εἶδες δύναμιν ἄφατον. ἀλλ᾽ οἱ τῇ πλάνῃ προκατειλημμένοι, οὐ προσέχοντες τῇ ἀκολουθίᾳ τῶν εἰρημένων, οὐδὲ ἀκούοντες τοῦ μακαρίου Μωϋσέως λέγοντος, ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, καὶ τότε ἐπάγοντος, ἡ δὲ γῆ ἦν ἀόρατος καὶ ἀκατασκεύαστος, 15 διὰ τὸ σκότῳ καὶ τοῖς ὕδασι κεκαλύφθαι (οὕτω γὰρ ἔδοξε τῷ δεσπότῃ ἐξ ἀρχῆς αὐτὴν παραγαγεῖν) φασὶν ὅτι προϋπέκειτο ἡ ὕλη, καὶ τὸ σκότος προϋπῆρχε. τί ταύτης τῆς ἀνοίας χεῖρον γένοιτ᾽ ἄν; ἀκούεις ὅτι ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, καὶ ὅτι ἐξ οὐκ ὄντων ἐγένετο τὰ ὄντα, καὶ λέγεις, ὅτι προϋπῆρχεν ἡ ὕλη; καὶ τίς ἀνάσχοιτο τοσαύτης παρανοίας τῶν νοῦν ἐχόντων; μὴ γὰρ ἄνθρωπός ἐστιν ὁ δη- 20 μιουργῶν, ἵνα δεηθῇ τινος ὑποκειμένου, καὶ οὕτω τὰ τῆς τέχνης ἐπιδείξηται; θεός ἐστιν ᾧ πάντα εἴκει, λόγῳ καὶ προστάγματι δημιουργῶν. ὅρα γὰρ, εἶπε μόνον, καὶ παρήχθη τὸ φῶς, καὶ παρεχώρησε τὸ σκότος.

4 Καὶ διεχώρισεν ὁ θεὸς, φησὶν, ἀνὰ μέσον τοῦ φωτὸς καὶ ἀνὰ μέσον τοῦ σκότους.

Τί ἐστι διεχώρισεν; ἑκάστῳ ἰδίαν χώραν ἀπένειμε, κατάλληλον καιρὸν ἀφώρι- 25 σε· καὶ ἐπειδὴ τοῦτο γέγονε, τότε λοιπὸν ἑκάστῳ τὴν ἁρμόζουσαν προσηγορίαν ἐπιτίθησιν.

5 Ἐκάλεσε γὰρ, φησὶν, ὁ θεὸς τὸ φῶς, ἡμέραν, καὶ τὸ σκότος ἐκάλεσε νύκτα.

Εἶδες διαίρεσιν ἀρίστην, καὶ δημιουργίαν θαυμαστὴν καὶ πάντα λόγον ὑπερβαίνουσαν, λόγῳ μόνῳ καὶ ἐπιτάγματι γινομένην; εἶδες πόσῃ τῇ συγκαταβάσει ὁ μακάριος οὗτος προφήτης ἐχρήσατο, μᾶλλον δὲ ὁ φιλάνθρωπος θεὸς διὰ τῆς τοῦ προ- 30 φήτου γλώττης παιδεύων τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος εἰδέναι τῶν γινομένων τὴν τάξιν, καὶ τίς ὁ τοῦ παντὸς δημιουργὸς, καὶ ὅπως ἕκαστον παρήχθη; ἐπειδὴ γὰρ ἔτι ἀτελέστερον διέκειτο τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος, καὶ οὐκ ἠδύνατο τῶν τελειοτέρων συνιέναι τὴν κατανόησιν, διὰ τοῦτο πρὸς τὴν τῶν ἀκουόντων ἀσθένειαν τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον τὴν τοῦ προφήτου γλῶτταν κινῆσαν, οὕτως ἅπαντα ἡμῖν διαλέγεται. καὶ ἵνα μάθῃς, ὅτι διὰ τὸ ἀτελὲς 35 τῆς ἡμετέρας διανοίας ταύτῃ ἐχρήσατο τῇ συγκαταβάσει τῆς διηγήσεως, ὅρα τὸν τῆς βροντῆς υἱὸν, ὅτε πρὸς ἀρετὴν ἐπέδωκε τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος, οὐκέτι ταύτην ἐρχόμενον τὴν ὁδὸν, ἀλλ᾽ ἐπὶ τὴν ὑψηλοτέραν διδασκαλίαν ἀνάγοντα τοὺς ἀκροωμένους. εἰπὼν γὰρ, Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος, καὶ ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν θεὸν, καὶ θεὸς ἦν ὁ λόγος, ἐπήγαγεν, ἦν τὸ φῶς τὸ ἀληθινὸν, ὃ φωτίζει πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν 40 κόσμον. καθάπερ γὰρ ἐνταῦθα τὸ φῶς τοῦτο τὸ αἰσθητὸν τῷ προστάγματι τοῦ δεσπότου παραχθὲν, τὸ σκότος τοῦτο τὸ ὁρώμενον ἀπέκρυψεν· οὕτω καὶ τὸ νοητὸν φῶς τῆς πλάνης τὸ σκότος ἀπήλασε, καὶ πρὸς τὴν ἀλήθειαν τοὺς πλανωμένους ἐχειραγώγησε.

Ιω. α. α.

δοξάζωμεν

δεξώμεθα οὖν μετὰ πολλῆς [τῆς] εὐγνωμοσύνης τὰ παρὰ τῆς θείας γραφῆς διδάγματα,
καὶ μὴ ἀντιβλέπωμεν τῇ ἀληθείᾳ, μηδὲ τῷ σκότει παραμένωμεν· ἀλλὰ πρὸς τὸ
φῶς ἐπειγώμεθα, καὶ ἄξια τοῦ φωτὸς καὶ τῆς ἡμέρας διαπραττώμεθα [ἔργα], καθάπερ
καὶ Παῦλος παραινεῖ λέγων, Ὡς ἐν ἡμέρᾳ εὐσχημόνως περιπατήσωμεν, καὶ μὴ ἐρ- Ro. 13. 13.
5 γαζώμεθα τὰ ἔργα τοῦ σκότους. καὶ ἐκάλεσε, φησιν, ὁ θεὸς τὸ φῶς ἡμέραν, καὶ τὸ σκό-
τος ἐκάλεσε νύκτα. ἀλλ' ὃ μικροῦ ἡμᾶς παρέδραμεν, ἀναγκαῖον τοῦτο ἐπαναλα-
βεῖν πάλιν. ἐπειδὴ γὰρ εἶπε, γενηθήτω φῶς, καὶ ἐγένετο φῶς, ἐπήγαγε· καὶ εἶδεν ὁ θεὸς τὸ
φῶς, ὅτι καλόν. θέα μοι, ἀγαπητέ, ἐνταῦθα πόση ἡ συγκατάβασις τῶν ῥημάτων. τί
γρ. εἶδεν οὖν πρὶν ἢ γενέσθαι, οὐκ ᾔδει ὁ θεὸς ὅτι καλόν, ἀλλὰ μετὰ τὸ παραχθῆναι ἡ ὄψις ἔδει-
10 ξε τῷ δημιουργῷ τὸ κάλλος τοῦ παραχθέντος; καὶ τίς ἂν τοῦτο εἴποι τῶν νοῦν ἐχόντων; εἰ
γρ. τι γὰρ ἄνθρωπος τέχνην τινὶ ἐργαζόμενος, [καὶ] πρὶν ἢ κατασκευάζῃ τὸ ὑπ' αὐτοῦ δη-
μιουργούμενον, καὶ πρὶν ἢ μορφώσῃ, οἶδε τὴν χρείαν, εἰς ἣν συντελεῖ τὸ ὑπ' αὐτοῦ γι-
γρ. πρὶν νόμενον· πολλῷ μᾶλλον ὁ τῶν ἁπάντων δημιουργός, ὁ λόγῳ τὰ πάντα ἐκ τοῦ μὴ ὄντος
εἰς τὸ εἶναι παραγαγών, ᾔδει καὶ πρὸ τοῦ δημιουργηθῆναι τὸ φῶς, ὅτι καλόν. τίνος οὖν
15 ἕνεκεν ταύτῃ τῇ λέξει ἐχρήσατο; πρὸς τὴν συνήθειαν τὴν ἀνθρωπίνην συγκαταβαίνων
ἅπαντα φθέγγεται ὁ μακάριος οὗτος προφήτης. καὶ καθάπερ οἱ ἄνθρωποι, ἐπειδάν
τι μετὰ πολλῆς τῆς ἐπιμελείας ἐργάσωνται, καὶ τέλος ἐπιθῶσι τοῖς οἰκείοις καμάτοις, τό-
τε ἐκ τῆς δοκιμασίας καὶ τὸν ἔπαινον προσάγουσι τοῖς ὑπ' αὐτῶν γινομένοις· τὸν αὐ-
τὸν δὴ τρόπον καὶ ἡ θεία γραφὴ νῦν συγκατιοῦσα τῇ ἀσθενείᾳ τῆς ἀκοῆς τῆς ἡμετέ-
20 ρας, φησί, καὶ εἶδεν ὁ θεὸς τὸ φῶς ὅτι καλόν· καὶ τότε ἐπήγαγε, καὶ διεχώρισεν ὁ θεὸς ἀνὰ μέ-
σον τοῦ φωτός, καὶ ἀνὰ μέσον τοῦ σκότους, καὶ ἐκάλεσεν ὁ θεὸς τὸ φῶς ἡμέραν, καὶ τὸ σκότος
ἐκάλεσε νύκτα. ἰδίαν τινὰ χώραν ἑκάστῳ ἀπένειμεν, ὅρους τινὰς ἐξ ἀρχῆς καὶ ἐκ προ-
οιμίων ἑκάστῳ πηγνύς, ὥστε εἰς τὸ διηνεκὲς τούτους ἀπαραποδίστως διαφυλάττειν. καὶ τοῦ-
το ἔξεστι συνιδεῖν ἑκάστῳ τῶν εὖ φρονούντων, πῶς ἐξ ἐκείνου μέχρι τοῦ παρόντος οὔτε τὸ
25 φῶς ὑπερέβη τοὺς οἰκείους ὅρους, οὔτε τὸ σκότος τὴν οἰκείαν τάξιν παρῆλθε σύγχυσίν τι-
να καὶ ἀταξίαν ἐργαζόμενον. καὶ γὰρ ἱκανὸν καὶ τοῦτο μόνον τοῖς ἀγνωμονεῖν βουλομένοις
γρ. ἀναγαγεῖν πρὸς τὴν πειθὼ καὶ τὴν ὑπακοὴν τῶν παρὰ τῆς θείας γραφῆς λεγομένων ἐναγαγεῖν,
ὥστε μιμήσασθαι κἂν τῶν στοιχείων τὴν τάξιν τὴν ἀπαραπόδιστον τηρούντων τὸν δρόμον,
γρ. ἰδίαν καὶ μὴ ὑπερβαίνειν τὰ οἰκεῖα μέτρα, ἀλλ' ἐπιγινώσκειν τὴν οἰκείαν φύσιν. εἶτα
30 ἐπειδὴ ἑκάστῳ τὴν προσηγορίαν ἐπέθηκεν, ἀμφότερα εἰς ταυτὸ συναγαγών, φησι,

Καὶ ἐγένετο ἑσπέρα καὶ ἐγένετο πρωῒ ἡμέρα μία.

Τὸ τέλος τῆς ἡμέρας καὶ τὸ τέλος τῆς νυκτὸς μίαν ἐμφαίνων ὠνόμασεν, ἵνα τάξιν τινὰ καὶ
ἀκολουθίαν ἐπιστήσῃ τοῖς ὁρωμένοις, καὶ μηδεμία σύγχυσις ᾖ· ἀλλ' εἰδέναι ἔχωμεν δι-
δασκόμενοι παρὰ τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου διὰ τῆς τοῦ μακαρίου τούτου προφήτου
35 γλώττης, τίνα μὲν κατὰ τὴν πρώτην ἐδημιουργήθη ἡμέραν, τίνα δὲ ἐν ταῖς ἄλλαις.
γρ. τῆς τοῦ φιλανθρωπίας ἐστὶ συγκαταβάσεως. καὶ τοῦτο δὲ αὐτὸ τῆς τοῦ θεοῦ φιλανθρωπίας ἐστὶ καὶ συγκαταβάσεως. οὐ γὰρ ἠπόρει
ἡ παντοδύναμος αὐτοῦ χείρ, καὶ ἡ ἄπειρος σοφία καὶ ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ τὰ πάντα παραγα-
γεῖν. τί δὲ λέγω ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ; καὶ ἐν ἀκαριαίᾳ ῥοπῇ. ἀλλ' ἐπειδὴ οὐ διὰ τὴν ἑαυτοῦ χρεί-
γρ. πάντα αν παρήγαγέ τι τῶν ὄντων (οὐδενὸς γὰρ δεῖται ἀνενδεὴς ὢν) ἀλλὰ φιλανθρωπίᾳ
40 τινὶ καὶ ἀγαθότητι τὰ πάντα ἐτεκτήνατο, διὰ τοῦτο κατὰ μέρος δημιουργεῖ, καὶ [τὴν] δι-
* μακαρίου δασκαλίαν ἡμῖν σαφῆ τῶν γινομένων παραδίδωσι διὰ τῆς τοῦ * προφήτου γλώττης·
γρ. ἐξ ἀνθ. λογ. κινούμενοι. ἵνα μαθόντες ἀκριβῶς, μὴ προσπταίωμεν τοῖς ἐξ ἀνθρωπίνων λογισμῶν κινουμένοις.
Εἰ γὰρ καὶ τούτων οὕτω γεγενημένων, εἰσί τινες οἱ αὐτόματα λέγοντες γεγενῆσθαι πάντα

τὰ ὄντα. Εἰ μὴ τοσαύτῃ ἐχρήσατο τῇ συγκαταβάσει καὶ διδασκαλίᾳ, τί οὐκ ἂν ἐτόλμησαν οἱ κατὰ τῆς ἑαυτῶν σωτηρίας ἅπαντα καὶ λέγειν καὶ πράττειν σπουδάζοντες; τί γὰρ ἂν εἴη ἀθλιώτερον καὶ ἀνοητότερον τῶν ταῦτα λέγειν ἐπιχειρούντων, καὶ αὐτόματα φασκόντων γεγενῆσθαι τὰ ὄντα, καὶ τῆς τοῦ θεοῦ προνοίας ἀποστερούντων τὴν πᾶσαν δημιουργίαν; πῶς γὰρ ἂν ἔχοι λόγον, εἰπέ μοι, τὰ τοσαῦτα στοιχεῖα καὶ τὴν τοσαύτην διακόσμησιν ἄνευ τινὸς τοῦ κυβερνῶντος καὶ τὰ πάντα διακρατοῦντος ἡνιοχεῖσθαι; καὶ ναῦς μὲν οὐκ ἄν ποτε δυνηθείη κυβερνήτου χωρὶς τὰ τῆς θαλάττης κύματα διαδραμεῖν· οὐδὲ στρατιώτης ἐργάζεσθαί τι γενναῖον, μὴ τοῦ στρατηγοῦντος ἐφεστῶτος· οὐδὲ οἰκία συνεστάναι, μὴ τοῦ ταύτην οἰκοδομοῦντος παρόντος· ὁ δὲ ἄπειρος οὗτος κόσμος καὶ τῶν στοιχείων τούτων ἡ διακόσμησις, ἁπλῶς καὶ ὡς ἔτυχε, φέρεσθαι ἠδύνατο, μή τινος ὄντος τοῦ ἡνιοχεῖν τὰ πάντα δυναμένου, καὶ κατὰ τὴν οἰκείαν σοφίαν συνέχοντος καὶ διαβαστάζοντος ἅπαντα τὰ ὁρώμενα; ἀλλὰ τί περαιτέρω φιλονεικοῦμεν ταῦτα δεικνύειν ἐκείνοις, ἃ, κατὰ τὴν παροιμίαν, καὶ τυφλοῖς δῆλα καθέστηκεν; ὅμως μὴ διαλιμπάνωμεν προστιθέντες αὖθις τὰ ἀπὸ τῆς γραφῆς διδάγματα, καὶ πᾶσαν ποιούμενοι σπουδὴν, ὥστε καὶ τῆς πλάνης αὐτοὺς ἀπαλλάξαι, καὶ πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἐπαναγαγεῖν. Εἰ γὰρ καὶ ἔτι τῇ πλάνῃ εἰσὶ προκατειλημμένοι, ἀλλ' ὅμως ὁμογενεῖς τυγχάνουσι, καὶ προσήκει πολλὴν αὐτῶν ποιεῖσθαι τὴν πρόνοιαν, καὶ μηδέποτε ναρκᾷν, ἀλλὰ μετὰ πολλῆς τῆς " ἐπιεικείας τὰ παρ' ἑαυτῶν ἐπιδεικνυμένους κατάλληλον αὐτοῖς τὴν ἰατρείαν παρέχειν, ἵνα ὀψέ ποτε πρὸς τὴν ἀληθῆ ὑγίειαν ἐπανέλθωσιν. οὐδὲν γὰρ οὕτω τῷ θεῷ περισπούδαστον, ὡς ψυχῆς σωτηρία.

γρ. ἐπιμελείας

α. Τιμ. β. δ.

Ιεζ. λγ.

καὶ βοᾷ Παῦλος λέγων, Ὁ θέλων πάντας ἀνθρώπους σωθῆναι, καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν. καὶ πάλιν, αὐτὸς ὁ θεός φησιν, Οὐ θελήσει θέλω τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ὡς τὸ ἐπιστρέψαι καὶ ζῆν αὐτόν. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ τὴν κτίσιν * ἅπασαν παρήγαγε, καὶ ἡμᾶς ἐδημιούργησεν, οὐχ ἵνα ἀπολώμεθα, οὐδ' ἵνα εἰς κόλασιν ἡμᾶς παραπέμψῃ, ἀλλ' ἵνα σώσῃ, καὶ τῆς πλάνης * ἐλευθερώσας τῆς βασιλείας τὴν ἀπόλαυσιν ἡμῖν δωρήσηται. ταύτην γὰρ ἡμῖν καὶ ἡτοίμασεν, οὐ νῦν μετὰ τὸ γενέσθαι, ἀλλὰ πρὸ καταβολῆς κόσμου, καθὼς αὐτός φησι, Δεῦτε οἱ εὐλογημένοι τοῦ πατρός μου, κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν " πρὸ καταβολῆς κόσμου. ὅρα φιλανθρωπίαν δεσπότου, ὅπως καὶ πρὸ τῆς δημιουργίας, καὶ πρὶν ἢ παραγαγεῖν τὸν ἄνθρωπον, τὰ μυρία αὐτῷ ἀγαθὰ εὐτρέπισε, δεικνὺς ὅσην πρόνοιαν ποιεῖται τοῦ γένους τοῦ ἡμετέρου, καὶ ὅτι πάντας βούλεται σωθῆναι. τοιοῦτον τοίνυν ἔχοντες δεσπότην, οὕτω φιλάνθρωπον, οὕτως ἀγαθὸν, οὕτως ἥμερον, καὶ τῆς οἰκείας σωτηρίας φροντίζωμεν, καὶ τῆς τῶν ἀδελφῶν τῶν ἡμετέρων. τοῦτο γὰρ ἡμῖν καὶ σωτηρίας ὑπόθεσις " γίνεται, ὅταν μὴ ὑπὲρ ἑαυτῶν μόνον σπουδάζωμεν, ἀλλ' ὅταν καὶ τὸν πλησίον ὠφελῶμεν, καὶ πρὸς τὴν τῆς ἀληθείας ὁδὸν χειραγωγῶμεν. καὶ ἵνα μάθῃς ὅσον ἐστὶν ἀγαθὸν τὸ δυνηθῆναι μετὰ τῆς οἰκείας σωτηρίας καὶ ἕτερον κερδᾶναι, " ἄκουε ἐκ προσώπου τοῦ θεοῦ λέγοντος τοῦ προφήτου· Ὁ ἐξάγων τίμιον ἐξ ἀναξίου, ὡς στόμα μου ἔσται. τί δὲ τοῦτό ἐστιν; ὁ ἐκ τῆς πλάνης πρὸς τὴν ἀλήθειαν, φησι, χειραγωγῶν, ἢ ἀπὸ τῆς κακίας πρὸς τὴν ἀρετὴν ὁδηγῶν τὸν πλησίον, κατὰ δύναμιν ἀνθρωπίνην ἐμὲ μιμεῖται. καὶ γὰρ καὶ αὐτὸς δι' οὐδὲν ἕτερον, θεὸς ὢν, τὴν ἡμετέραν ὑπέδυ σάρκα, καὶ διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ τῶν ἀνθρώπων γένους γέγονεν ἄνθρωπος. καὶ τί λέγω τὴν ἡμετέραν ὑπέδυ σάρκα; καὶ τὰ ἄλλα πάντα τὰ ἀνθρώπινα ὑπέμεινεν, ὅπουγε καὶ σταυρὸν κατεδέξατο, ἵνα ἡμᾶς τοὺς ὑπὸ ἁμαρτιῶν προδεδομένους τῆς κατάρας ἐλευθερώσῃ. καὶ βοᾷ τοῦτο Παῦλος λέγων, Χριστὸς ἡμᾶς ἐξηγόρασεν ἐκ τῆς κατάρας τοῦ νόμου, γενόμενος ὑπὲρ ἡμῶν

* ταύτην

* ἡμᾶς

Ματθ. κε. λδ.

γρ. ὑμῖν

γρ. γίνεται

γρ. ἄκουσον

Ιερ. ιε. ιθ.

Γαλ. γ. ιγ.

ἡμῶν κατάρα. Εἰ τοίνυν αὐτὸς, θεὸς ὢν, καὶ τῆς οὐσίας ἐκείνης τῆς ἀπορρήτου τυγχά-
νων, διὰ φιλανθρωπίαν ἄφατον ταῦτα ἅπαντα κατεδέξατο δι' ἡμᾶς καὶ τὴν σωτηρίαν
τὴν ἡμετέραν, τί οὐκ ἂν εἴημεν αὐτοὶ δίκαιοι περὶ τοὺς ὁμογενεῖς ἐπιδείξασθαι, καὶ τὰ
μέλη τὰ ἡμέτερα, ὥστε καὶ τῆς φάρυγγος αὐτοὺς ἐξαρπάσαι τοῦ διαβόλου, καὶ πρὸς τὴν τῆς
5 ἀρετῆς ὁδὸν χειραγωγῆσαι; ὅσῳ γὰρ ψυχὴ σώματος κρείττων, τοσούτῳ τῶν χρή-
μασι βοηθούντων τοῖς δεομένοις οὗτοι μειζόνων ἀξιοῦνται τῶν ἀμοιβῶν, οἱ διὰ τῆς
παραινέσεως καὶ τῆς συνεχοῦς διδασκαλίας τοὺς ῥαθύμους καὶ ἀναπεπτωκότας ἀνά-
γοντες ἐπὶ τὴν εὐθεῖαν ὁδὸν, καὶ δεικνύντες τῆς μὲν κακίας τὸ δυσειδὲς, τῆς δὲ κατὰ
θεὸν ἀρετῆς τὴν πολλὴν εὐμορφίαν. Ταῦτα τοίνυν ἅπαντα εἰδότες, πρὸ τῶν ΗΘΙΚΟΝ.
10 ἄλλων ἁπάντων τῶν βιωτικῶν, περὶ τῆς κατὰ ψυχὴν σωτηρίας διαλεγώμεθα τοῖς
πλησίον, εἰς ταύτην αὐτοὺς ἐνάγοντες τὴν μέριμναν. ἀγαπητὸν γὰρ, ἀγαπητὸν
συνεχῶς ταῦτα ἐνηχουμένην ψυχὴν δυνηθῆναι ἀνενεγκεῖν ἐκ τῆς ἀβύσσου τῶν κακῶν
τῶν ἐν τῷ μέσῳ στρεφομένων, καὶ περιγενέσθαι τῆς τῶν παθῶν ἐπαναστάσεως, ἅπερ
διηνεκῶς πολιορκεῖ τὴν ἡμετέραν ψυχήν. καὶ διὰ τοῦτο χρεία ἡμῖν πολλῆς τῆς
15 ἀγρυπνίας, ἐπειδὴ καὶ διηνεκὴς ἡμῖν ἐστιν ὁ πόλεμος, καὶ ἀνακωχὴν οὐδέποτε ἔχων. διὸ
καὶ Παῦλος ἔλεγεν Ἐφεσίοις γράφων, Οὐκ ἔστιν ἡμῖν ἡ πάλη πρὸς αἷμα καὶ σάρκα, ἀλλὰ Ἐφ. ς. ιβ.
πρὸς τὰς ἀρχὰς, πρὸς τὰς ἐξουσίας, πρὸς τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ σκότους τοῦ αἰῶνος
τούτου, πρὸς τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας ἐν τοῖς ἐπουρανίοις. μὴ νομίσητε, φησὶ, τὸν
τυχόντα ἡμῖν προκεῖσθαι ἀγῶνα· οὐ πρὸς ὁμογενεῖς ἡμῖν ἐστιν ἡ πάλη, οὐδὲ ἐξ ἴσης ἡ-
20 μῖν ἐστι τὰ τῆς παρατάξεως. καὶ γὰρ σώματι συμπεπλεγμένοι ταῖς ἀσωμάτοις παλαίειν
δυνάμεσι προσετάγμεθα. ἀλλὰ μὴ δείσητε. εἰ γὰρ καὶ ἀνώμαλος ἡ μάχη, ἀλλὰ μεγά-
λη τῶν ὅπλων τῶν ἡμετέρων ἡ δύναμις. ἐπήγαγε γὰρ μονονουχὶ λέγων, ἐπειδὴ ἔγνωτε τῶν
πολεμίων τὴν φύσιν, μὴ καταπέσητε μηδὲ ναρκήσητε πρὸς τὴν πάλην· ἀλλὰ διὰ τοῦτο
ἀναλάβετε τὴν πανοπλίαν τοῦ θεοῦ, πρὸς τὸ δύνασθαι ὑμᾶς στῆναι πρὸς τὰς μεθοδείας
25 τοῦ διαβόλου. πολλαὶ γὰρ αἱ τούτου μεθοδεῖαι, τουτέστιν ὁδοὶ, δι' ὧν ὑποσκελίζειν ἐπιχει-
ρεῖ τοὺς ῥαθυμοτέρους, καὶ δεῖ ταύτας ἀκριβῶς ἐπίστασθαι, ὥστε διαφυγεῖν* τὰς λαβὰς,
καὶ μηδεμίαν αὐτῷ παρείσδυσιν ἀφιέναι, ἀλλὰ καὶ γλώττης ἀκρίβειαν ἐπιδείκνυσθαι, καὶ
ὀφθαλμῶν ἀσφάλειαν, καὶ διανοίας καθαρότητα, καὶ διηνεκῶς ἐναγώνιον εἶναι, κα-
θάπερ θηρίου τινὸς ἐπιόντος καὶ λυμήνασθαι ἡμῖν ἐπιχειροῦντος. διὰ γὰρ τοῦτο καὶ ἡ
30 οὐρανομήκης ἐκείνη ψυχὴ, ὁ τῶν ἐθνῶν διδάσκαλος, ἡ γλῶττα τῆς οἰκουμένης, ὁ ὑπὲρ τῆς
τῶν μαθητευομένων σωτηρίας ἅπαντα πραγματευόμενος, εἰπὼν, ἀναλάβετε τὴν
πανοπλίαν τοῦ θεοῦ, πάλιν ἐπήγαγε πάντοθεν ἡμᾶς περιφράττων, καὶ ἀχειρώτους ἐργα- Ἐφ. ς. ιδ.
ζόμενος, οὕτω λέγων, Στῆτε οὖν περιζωσάμενοι τὴν ὀσφὺν ὑμῶν ἐν ἀληθείᾳ, καὶ ἐνδυσά-
μενοι τὸν θώρακα τῆς δικαιοσύνης, καὶ ὑποδησάμενοι τοὺς πόδας ἐν ἑτοιμασίᾳ τοῦ εὐαγ-
35 γελίου τῆς εἰρήνης, ἐπὶ πᾶσιν ἀναλαβόντες τὸν θυρεὸν τῆς πίστεως, ἐν ᾧ δυνήσεσθε πάντα τὰ
βέλη τοῦ πονηροῦ τὰ πεπυρωμένα σβέσαι, καὶ τὴν περικεφαλαίαν τοῦ σωτηρίου δέξασθε,
καὶ τὴν μάχαιραν τοῦ πνεύματος, ὅ ἐστι ῥῆμα θεοῦ. Εἶδες ὅπως πάντα τὰ μέλη περιέ-
φραξε; καὶ καθάπερ τις εἰς πόλεμόν τινα μέλλων ἐξάγειν, οὕτω πρῶτον μὲν τῇ ζώνῃ
ἠσφαλίσατο, ὥστε εὔκολον εἶναι ἡμῖν τὸν δρόμον· ἔπειτα τὸν θώρακα* ἐνέδυσεν, ἵνα μὴ
40 ὑπὸ τῶν βελῶν πληττώμεθα, καὶ τοὺς πόδας ἠσφαλίσατο, καὶ πανταχόθεν τῇ πίστει περι-
έφραξεν. αὕτη γὰρ, αὕτη, φησὶ, καὶ τὰ βέλη τοῦ πονηροῦ τὰ πεπυρωμένα σβέσαι δυνήσεται.
τίνα δέ ἐστι τοῦ διαβόλου τὰ βέλη; αἱ πονηραὶ ἐπιθυμίαι, οἱ ἀκάθαρτοι λογισμοὶ, τὰ πάθη
τὰ ὀλέθρια, θυμὸς, βασκανία, φθόνος, ὀργὴ, μῖσος, χρημάτων ἐπιθυμία, καὶ ἡ ἄλλη ἅπα-

Marginalia: ἢ. ἀμορφίαν (l. 9); ἢ. ἐνηχεῖν (l. 12); * αὐτοῦ, ἢ. βουλάς (l. 26); ἢ. περιζωσάμενοι (l. 33); * ἡμῖν (l. 39).

σαρκὸς ῥᾳθυμία. ταῦτά φησιν ἅπαντα σβέσαι δυνήσεται ἡ μάχαιρα τοῦ πνεύματος. καὶ τί λέγω σβέσαι; καὶ τὴν κεφαλὴν αὐτὴν τοῦ πολεμίου ἀποτεμεῖν δυνήσεται. εἶδες πῶς ἐνεδύρωσε τοὺς μαθητευομένους; πῶς κηροῦ μαλακωτέρους ὄντας, σιδήρου στερροτέρους εἰργάσατο; ἐπειδὴ γὰρ ἡμῖν οὐ πρὸς αἷμα καὶ σάρκα ὁ πόλεμος, ἀλλὰ πρὸς τὰς ἀσωμάτους δυνάμεις, διὰ τοῦτο οὐδὲ τὰ ὅπλα ἡμῖν σαρκικὰ περιέθηκεν, ἀλλὰ πνευματικὰ πάντα, καὶ οὕτως ἀποστίλβοντα, ὥστε μηδὲ τὴν ἐκ τούτων αἴγλην ἐνεγκεῖν δυνάσθαι τὸν πονηρὸν ἐκεῖνον δαίμονα. τοιαῦτα τοίνυν ὅπλα ἐνδεδυμένοι μὴ φείδωμεν τὴν πάλην, μηδὲ τὴν συμβολὴν φεύγωμεν, ἀλλὰ μηδὲ ῥᾳθυμῶμεν. ὥσπερ γὰρ νηφόντων ἡμῶν οὐκ ἄν ποτε περιγένοιτο ὁ πονηρὸς δαίμων ἐκεῖνος τῆς τῶν ὅπλων δυνάμεως, ἐὰν βουλώμεθα ἄκυρα αὐτοῦ ποιῆσαι τὰ μηχανήματα· οὕτως ἐὰν ῥᾳθυμῶμεν, οὐδὲν ἡμῖν ὄφελος ἔσται, τοῦ πολεμίου τῆς ἡμετέρας σωτηρίας διηνεκῶς ἐγρηγορότος, καὶ πάντα κατὰ τῆς σωτηρίας ἡμῶν διαπραττομένου. πανταχόθεν τοίνυν ὁπλίζωμεν ἑαυτούς, καὶ ῥημάτων φειδόμενοι καὶ πραγμάτων ἀπεχόμενοι τῶν βλάπτειν ἡμᾶς δυναμένων, καὶ μετὰ τῆς ἀποχῆς τῶν βρωμάτων καὶ τῆς ἄλλης ἀρετῆς, καὶ τὴν περὶ τοὺς πένητας δαψίλειαν ἐπιδεικνυώμεθα, εἰδότες ὅτι τῆς περὶ τούτους θεραπείας ἡμῖν κείσεται ἡ ἀνταπόδοσις. ὁ γὰρ ἐλεῶν, φησι, πτωχόν, δανείζει θεῷ. ὅρα δανείου φύσιν ξένην καὶ παράδοξον. ἕτερός ἐστιν ὁ λαμβάνων, καὶ ἕτερος ὁ τῷ δανείῳ ὑπεύθυνον ἑαυτὸν καθιστάς· καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ ὅτι ἐπὶ τούτου τοῦ δανείου οὐκ ἔστιν ἀγνωμοσύνην ὑποστῆναι, οὐδὲ ἑτέραν τινὰ ζημίαν. οὐδὲ γὰρ καθάπερ ἐν τοῖς ἑκατοστὴν μόνον ὑπισχνεῖται δώσειν, ἀλλὰ ἑκατονταπλασίονα τῶν διδομένων, καὶ οὐδὲ μέχρι τούτου ἵσταται· ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἐν τῷ παρόντι, καὶ ἐν τῷ μέλλοντι δὲ ζωὴν αἰώνιον. καὶ ἐπὶ μὲν τοῦ παρόντος βίου εἴ τις ἡμῖν ὑπέσχετο διπλασίονα μόνον τῶν διδομένων ὑφ' ἡμῶν παρασχεῖν, προθύμως ἂν ἅπασαν ἡμῶν τὴν ὕπαρξιν προηκάμεθα, ὅπου πολλὴ πολλάκις ἡ ἀγνωμοσύνη, πολλαὶ τῶν πλεονεκτούντων αἱ ὑπερβολαί. καὶ γὰρ καὶ τῶν σφόδρα γνησίων πολλοὶ οὐδὲ αὐτὸ τὸ δανεισθὲν τοῖς δεδωκόσι παρέσχον, ἢ διὰ ἀγνωμοσύνην τοῦτο ὑπομείναντες, ἢ καὶ πολλάκις ὑπὸ πενίας κωλυθέντες. ἐπὶ δὲ τοῦ τῶν ἁπάντων δεσπότου, οὐδὲν τούτων ἔστι λογίσασθαι· ἀλλὰ καὶ τὸ δάνειον ἀκέραιον μένει, καὶ * τῶν καταβαλλομένων ἑκατονταπλασίονα παρασχεῖν ὑπισχνεῖται, μετὰ τοῦ καὶ τὴν ἐν τῷ μέλλοντι ζωὴν ἡμῖν ταμιεύεσθαι. τίς οὖν ὑμῖν λοιπὸν ἀπολογία λείπεται μὴ σπεύδουσι καὶ ἐπειγομένοις ἀντὶ τῶν ὀλίγων ἑκατονταπλασίονα λαβεῖν, * καὶ ἀντὶ τῶν προσκαίρων τὰ αἰώνια; ἀλλ' ἡδέως θύραις καὶ μοχλοῖς ἐναποκλείομεν τὰ χρήματα, οὐ βουλόμενοι αὐτὰ νῦν παρέχεσθαι τοῖς δεομένοις τὰ ἁπλῶς καὶ εἰκῆ κείμενα, ἵνα ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι τῆς παρ' αὐτοῦ προστασίας ἀπολαύσωμεν. Ποιήσατε γάρ, φησιν, ὑμῖν φίλους ἐκ τοῦ μαμωνᾶ τῆς ἀδικίας, ἵνα ὅταν ἐκλείπητε, δέξωνται ὑμᾶς εἰς τὰς αἰωνίους αὐτῶν σκηνάς. καὶ οἶδα ὅτι πολλοὶ οὐ μόνον οὐ προσίενται τὰ παρ' ἡμῶν λεγόμενα, ἀλλὰ καὶ ὡς λῆρόν τινα καὶ μῦθον ἀκούοντες, οὕτω προσέχουσι τοῖς ἡμετέροις λόγοις. ἀλλ' ἐγὼ καὶ διὰ τοῦτο δάκνομαι καὶ ὀδυνῶμαι, ὅτι οὔτε τῶν πραγμάτων ἡ πεῖρα, οὔτε ἡ τοσαύτη τοῦ θεοῦ ὑπόσχεσις, οὔτε ὁ φόβος τῶν μελλόντων, οὔτε αἱ καθ' ἑκάστην ἡμέραν παρ' ἡμῶν παραινέσεις τῶν τοιούτων καθικέσθαι ἠδυνήθη. ὅμως οὐ παύσομαι οὐδ' οὕτως τῆς τοιαύτης συμβουλῆς, μέχρις ἂν τῇ πολλῇ συνεχείᾳ τῶν λόγων περιγενέσθαι δυνηθῶ, καὶ εἰς νῆψιν αὐτοὺς ἀγαγεῖν, καὶ ἐκ τοῦ κάρου καὶ τῆς μέθης, ἣν ἡ τῶν χρημάτων ἐπιθυμία ἤνεγκε σκοτώσασα τὸν λογισμόν, ἀνενεγκεῖν. οἶδα γάρ, οἶδα ὅτι μετὰ τῆς τοῦ θεοῦ χάριν καὶ ἡ τῶν ἡμετέρων λόγων συνέχεια καὶ ἡ παρὰ τῆς νηστείας ἐπιμέλεια δυνήσεται αὐτοὺς ὀψέ γοῦν ποτε ἀπαλλάξαι τοῦ χαλεποῦ τούτου νοσήματος, καὶ εἰς τελείαν ὑγίειαν ἐπαναγαγεῖν· ἵνα καὶ αὐτοὶ τῆς ἐ-

πρεπτημένης

Marginal notes: Παροιμ. 19. κ. (l. 15); Λουκ. 16. θ. (l. 33); Η. ἐπηρμένους; Η. συμπλοκὴν; Η. δύναμιν αὐτῷ ποιῆσαι; Η. λαχεῖν; * ὑπὲρ; Η. μετὰ τοῦτο καὶ τὴν ἐν τῷ μέλλοντι ζωὴν ἡμῖν ταμιεύεται; * καὶ ἀντὶ τῶν προσκαίρων τὰ μόνιμα; Η. κείμενα; Τὸ ἠδυνήθησαν; Η. καὶ; Η. ἀγαγεῖν.

πηρτημένης τοῖς τοιούτοις τιμωρίας ἐλευθερωθῶσι, καὶ ἡμεῖς τῆς ἀθυμίας ἀπαλλαγῶμεν, καὶ τὴν ὑπὲρ ἁπάντων δόξαν ἀναπέμψωμεν τῷ πατρὶ καὶ τῷ υἱῷ καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

5 Λογ. δ. ΚΑΙ ΕΙΠΕΝ Ο ΘΕΟΣ, ΓΕΝΗΘΗΤΩ ΣΤΕΡΕΩΜΑ ἐν μέσῳ τοῦ ὕδατος, καὶ ἔστω διαχωρίζον ἀνὰ μέσον ὕδατος καὶ ὕδατος, καὶ ἐγένετο οὕτως.

Ὁρῶν ὑμῶν, ἀγαπητοὶ, τὴν μετὰ προθυμίας καθ᾽ ἑκάστην ἡμέραν ἐνταῦθα συνέλευσιν, μεγάλην καρποῦμαι τὴν ἡδονὴν, καὶ οὐ παύομαι 10 δοξάζων τὸν φιλάνθρωπον θεὸν ἐπὶ τῇ προκοπῇ τῇ ὑμετέρᾳ. ὥσπερ γὰρ τὸ πεινῆν, σωματικῆς εὐεξίας ἐστὶ σημεῖον, οὕτω καὶ τὸ περὶ τὴν ἀκρόασιν τῶν θείων λογίων ἐσπουδακέναι, τῆς κατὰ ψυχὴν ὑγιείας τεκμήριον ἄν τις μέγιστον ποιήσαιτο. διὸ καὶ ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς χριστὸς ἐν τοῖς μακαρισμοῖς ἐκείνοις τοῖς ἐπὶ τοῦ ὄρους γεγενημένοις ἔλεγε· 15 Μακάριοι οἱ πεινῶντες καὶ διψῶντες τὴν δικαιοσύνην, ὅτι αὐτοὶ χορτασθήσονται. (Matth. 5. 6.) τίς ἂν οὖν ὑμᾶς κατ᾽ ἀξίαν ἐπαινέσαι δυνηθείη τοὺς ἅπαξ [παρὰ] τοῦ τῶν ἁπάντων δεσπότου τὸν μακαρισμὸν δεξαμένους, καὶ τὰ μυρία προσδοκῶντας παρ᾽ αὐτοῦ ἀγαθά; τοιοῦτος γὰρ ὁ ἡμέτερος δεσπότης, ὅταν ἴδῃ ψυχὴν πολλῷ τῷ πόθῳ, καὶ ἐπιτεταμένῃ τῇ προθυμίᾳ τοῖς πνευματικοῖς προσιοῦσαν, ἐπιδαψιλεύεται τὴν χάριν, καὶ πλουσίας τὰς 20 παρ᾽ ἑαυτοῦ χαρίζεται δωρεάς. ὅθεν προσδοκῶ καὶ ἡμῖν διὰ τὴν ὑμετέραν ὠφέλειαν πλείονα παρασχεθήσεσθαι τὸν τῆς διδασκαλίας λόγον εἰς οἰκοδομὴν τῆς ὑμετέρας ἀγάπης. δι᾽ ὑμᾶς γὰρ καὶ τὴν προκοπὴν τὴν ὑμετέραν, ἅπαντα τοῦτον τὸν πόνον ὑπομένομεν· ὥστε καὶ ὑμᾶς πρὸς αὐτὴν τῆς ἀρετῆς τὴν κορυφὴν ταχέως ἀναδραμεῖν, καὶ πᾶσι τοῖς εἰς ὑμᾶς ὁρῶσι διδασκάλους γενέσθαι τῆς κατὰ θεὸν πολιτείας, καὶ ἡμᾶς πλείονος ἀπο- 25 λαύειν τῆς παρρησίας ὁρῶντας οὐ μάτην οὐδὲ εἰκῇ πονουμένους ἡμᾶς· ἀλλὰ καθ᾽ ἑκάστην ἡμέραν αὐξανόμενον τοῦτον τὸν σπόρον τὸν πνευματικὸν, καὶ μὴ καθάπερ ἐν τῷ εὐαγγελίῳ ἐπὶ τοῦ σπείροντος γέγονεν, οὕτω καὶ ἐφ᾽ ἡμῶν συμβῆναι. (Matth. 13.) ἐκεῖ μὲν γὰρ ἓν μέρος διεσώθη, καὶ τὰ τρία παραπώλετο. τὸ μὲν γὰρ τῶν σπερμάτων παρὰ τὴν ὁδὸν καταβληθὲν, ἄκαρπον ἔμεινε· τὸ δὲ, ὑπὸ τῶν ἀκανθῶν ἀπεπνίγη· ἕτερον δὲ εἰς τὰς πέτρας κατα- 30 βληθὲν, καὶ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας μεῖναν, οὐδένα καρπὸν ἐνεγκεῖν ἠδυνήθη. ἐνταῦθα δὲ διὰ τὴν τοῦ θεοῦ χάριν προσδοκῶμεν ἅπαντα τὸν σπόρον εἰς τὴν καλὴν γῆν καταβεβλῆσθαι, καὶ τοῦ μὲν, ἑκατὸν ποιεῖν, τοῦ δὲ, ἑξήκοντα, τοῦ δὲ, τριάκοντα. τοῦτο ἡμῶν τὴν προθυμίαν αὔξει, τοῦτο τὴν διάνοιαν διεγείρει, (κ. ἐγείρει) τὸ εἰδέναι ὅτι οὐχ ἁπλῶς οὐδὲ εἰκῇ τοὺς λόγους προϊέμεθα, ἀλλ᾽ ὅτι νηφούσαις ταῖς ἀκοαῖς καὶ συντεταμένῃ τῇ διανοίᾳ τὰ παρ᾽ ἡμῶν δέχεσθε. καὶ 35 ταῦτα οὐ κολακεύων ὑμῶν τὴν ἀγάπην λέγω· ἀλλὰ στοχαζόμενος τὴν προθυμίαν ἐκ τῶν χθὲς παρ᾽ ἡμῶν εἰρημένων. ἑώρων γὰρ ἅπαντας ἐκκρεμαμένους περὶ τὴν διδασκαλίαν, καὶ πάντα ποιοῦντας ὥστε μηδὲ τὸ τυχὸν ὑμᾶς τῶν λεγομένων παραδραμεῖν· ἄλλως δὲ καὶ ἡ τῶν κρότων συνέχεια, μεγίστη ἀπόδειξις ἐγένετο τοῦ μεθ᾽ ἡδονῆς ὑμᾶς δέχεσθαι τὰ λεγόμενα. ὁ δὲ μεθ᾽ ἡδονῆς ἀκούων τινῶν λεγομένων, δῆλον ὅτι καὶ ἐμπήγνυσιν αὐτὰ τῇ 40 διανοίᾳ, καὶ ἀνεξάλειπτα ἐργάζεται τῷ πλάτει τῆς διανοίας ἐναποθέμενος. τίς ἂν οὖν πρὸς ἀξίαν καὶ ἡμᾶς μακαρίσειε καὶ ὑμᾶς ἐπαινέσειεν, ὅτι εἰς ὦτα λεγόμεθα ἀκουόντων; Μακάριος γὰρ, φησιν, ὁ λέγων εἰς ὦτα ἀκουόντων. (Σιρ. κε. ιβ.) τοῦτο νηστείας δὲ κατόρθωμα, τοῦτο δὲ φάρμακον τῆς σωτηρίας τῶν ἡμετέρων ψυχῶν εἰργάσατο. εἰ δὲ ἐξ ἀρχῆς καὶ ἐκ προοιμίων

τοσαύτην τὴν ἰσχὺν ἐπεδείξατο, περιιδοῦσι τὴν ἡμερῶν πόσην χρὴ προσδοκῆσαι τὴν ὠφέλειαν προσγενήσεσθαι; μόνον ὑμεῖς, παρακαλῶ, μετὰ φόβου καὶ τρόμου τὴν ἑαυτῶν σωτηρίαν κατεργάζεσθε, καὶ μηδεμίαν παρείσδυσιν δότε τῷ ἐχθρῷ τῆς σωτηρίας τῆς ὑμετέρας. ὁρῶν γὰρ ὑμῶν νῦν τὸν πλοῦτον τὸν πνευματικόν, μέμηνε καὶ ἀγριαίνει, καὶ καθάπερ λέων ὠρυόμενος περιέρχεται ζητῶν τίνα καταπίῃ. ἀλλ' ἐὰν νήφωμεν, οὐδενὸς περιέσται διὰ τὴν τοῦ θεοῦ χάριν. τοιαῦτα γὰρ ἡμῶν τὰ ὅπλα τὰ πνευματικά, ἅπερ ἡμᾶς ἐνέδυσεν ἡ τοῦ πνεύματος χάρις, καθάπερ χθὲς ἐδιδάξαμεν τὴν ὑμετέραν ἀγάπην. ἂν τοίνυν τούτοις διηνεκῶς ὦμεν πεφραγμένοι πάντα τὰ μέλη, οὐδὲν τῶν ἀπ' ἐκείνου ἀφιεμένων βελῶν καθικέσθαι ἡμῶν δυνήσεται, ἀλλ' ἄκυρα πρὸς αὐτὸν ἐπανήξει. ἀδάμαντος γὰρ στερροτέρους ἡμᾶς ἡ τοῦ θεοῦ χάρις κατεσκεύασε, καὶ πάντη ἀναλώτους, ἐὰν βουλώμεθα. ὥσπερ οὖν ὁ ἀδάμαντα παίων, ἐκεῖνον μὲν ἔβλαψεν οὐδέν, ἑαυτοῦ δὲ τὴν ἰσχὺν καθεῖλε· καὶ ὁ πρὸς κέντρα λακτίζων, τοὺς οἰκείους αἱμάσσει πόδας· οὕτω δὴ καὶ ἐφ' ἡμῶν ἔσται καὶ τοῦ πολεμίου τῆς σωτηρίας τῆς ἡμετέρας, ἐὰν τοῖς ὅπλοις τοῖς δεδομένοις ἡμῖν παρὰ τῆς τοῦ πνεύματος χάριτος ἑαυτοὺς διηνεκῶς φράττωμεν. τοσαύτη γὰρ τούτων ἡ δύναμις, ὡς μηδὲ τὴν ἐξ αὐτῶν ἀστραπὴν ὑφίστασθαι τὸν πολέμιον, ἀλλ' ἀποτυφλοῦσθαι τὰς ὄψεις ἐκ τῆς αὐγῆς τῆς ἐντεῦθεν ἐκπεμπομένης. τούτοις τοῖς ὅπλοις, παρακαλῶ, διὰ παντὸς ἑαυτοὺς τειχίζοντες, οὕτω καὶ εἰς ἀγορὰν ἐμβάλλωμεν, καὶ φίλοις συγγινώμεθα, καὶ πράγματα μεταχειριζώμεθα. καὶ τί λέγω εἰς ἀγοράν; καὶ εἰς ἐκκλησίαν ἀπαντῶντες, ταῦτα ἔχωμεν ἡμῖν περικείμενα, καὶ οἴκαδε ἐπανιόντες, καὶ καθεύδοντες, καὶ διανιστάμενοι, καὶ μηδέποτε αὐτὰ ἀποθώμεθα παρὰ πᾶσαν ἡμῶν τὴν ζωήν. ἄπεισι γὰρ μεθ' ἡμῶν, καὶ τῆς ἐκεῖ παρρησίας ὑπόθεσις [ἡμῖν] μεγίστη γίνεται. οὐδὲ γὰρ ὁμοίως τοῖς αἰσθητοῖς ὅπλοις βαρύνει τὸ σῶμα, ἀλλὰ μᾶλλον κουφίζει καὶ μετάρσιον ἐργάζεται, καὶ τὴν ἰσχὺν ἐπιτείνει μόνον ἐὰν αὐτὰ καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἀποσμήχωμεν, ὥστε λαμπρὰ φαινόμενα διὰ τῆς οἰκείας ἀστραπῆς πηροῦν τὰς ὄψεις τοῦ πονηροῦ δαίμονος, καὶ πάντα κατὰ τῆς σωτηρίας τῆς ἡμετέρας μηχανωμένου. φέρε δὴ λοιπόν, ἐπειδὴ ἱκανῶς ὑμᾶς καθωπλίσαμεν, τὴν συνήθη παραθῶμεν ὑμῖν τράπεζαν, καὶ τὰ ἀκόλουθα τῶν χθὲς ἡμῖν εἰρημένων προσθῶμεν ἐπὶ τῆς ὑμετέρας ἀγάπης, πάλιν τὸν θαυμάσιον ἑστιάτορα τὸν μακάριον Μωϋσέα, τὸν μέγαν προφήτην, τῆς καλῆς ταύτης διδασκαλίας ἡγεμόνα ποιησάμενοι. ἴδωμεν οὖν τίνα ἐστίν, ἃ καὶ σήμερον ἡμᾶς διδάξαι βούλεται, καὶ προσέχωμεν ἀκριβῶς τοῖς παρ' αὐτοῦ λεγομένοις. οὐδὲ γὰρ οἰκείᾳ δυνάμει φθέγγεται, ἀλλ' ἅπερ ἂν ἡ τοῦ πνεύματος χάρις ἐνηχήσῃ, ταῦτα διὰ τῆς οἰκείας προφέρει γλώττης, διδάσκων τὴν τῶν ἀνθρώπων φύσιν. ἀπαρτίσας τοίνυν τὸν περὶ τῆς πρώτης ἡμέρας λόγον, καὶ εἰπὼν μετὰ τὴν τοῦ φωτὸς δημιουργίαν, ἐγένετο ἑσπέρα καὶ ἐγένετο πρωῒ ἡμέρα μία, πάλιν φησί·

6 Καὶ εἶπεν ὁ θεός, γενηθήτω στερέωμα ἐν μέσῳ τοῦ ὕδατος, καὶ ἔστω διαχωρίζον ἀνὰ μέσον ὕδατος καὶ ὕδατος. Σκόπει μοι ἐνταῦθα, ἀγαπητέ, διδασκαλίας ἀκολουθίαν. ἐπειδὴ γὰρ προλαβὼν ἡμῖν εἶπε μετὰ τὴν τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς δημιουργίαν, ὅτι ἡ δὲ γῆ ἦν ἀόρατος καὶ ἀκατασκεύαστος, καὶ τὴν αἰτίαν προσέθηκεν, ὅτι διὰ τοῦτο ἦν ἀόρατος διὰ τὸ καλύπτεσθαι ὑπὸ τοῦ σκότους καὶ τῶν ὑδάτων (ὕδωρ γὰρ ἦν τὸ πᾶν καὶ σκότος, καὶ οὐδὲν ἕτερον) εἶτα τοῦ δεσπότου προστάξαντος παρήχθη τὸ φῶς, καὶ διαχωρισμὸς ἐγένετο φωτὸς καὶ σκότους, καὶ τὸ μὲν τὴν τῆς ἡμέρας προσηγορίαν ἔλαβε, τὸ δὲ τὴν τῆς νυκτὸς ἐδέξατο· πάλιν ἡμᾶς διδάξαι βούλεται, ὅτι ὥσπερ τὸ σκότος διεῖλε τὸ φῶς παραγαγών, καὶ ἑκάστῳ τὴν ἁρμόζουσαν προσηγορίαν ἐπέθηκεν, οὕτω καὶ τὸ πλῆθος τῶν ὑδάτων προστάγματι διαιρεῖ. καὶ ὅρα δύναμιν ἄφατον, καὶ πάντα

ἀνθρώπινον

ἂν ἀνθρώπινον λογισμὸν ὑπερβαίνουσαν. κελεύει γὰρ μόνον, καὶ τὸ μὲν παραδέχεται τῶν
στοιχείων, τὸ δὲ παραχωρεῖ. καὶ εἶπε, φησίν, ὁ θεός, γενηθήτω στερέωμα ἐν μέσῳ
τοῦ ὕδατος, καὶ ἔστω διαχωρίζον ἀνὰ μέσον ὕδατος καὶ ὕδατος. τί ἐστι, γενηθήτω στερέ-
ωμα; ὡς ἂν εἴποι τις γλώττῃ ἀνθρωπίνῃ τειχίον τι καὶ διάφραγμα, διαιρετικὸν με-
5 ταξὺ καὶ χωρισμὸν ἐργαζόμενον. καὶ ἵνα μάθῃς τὴν πολλὴν ὑπακοὴν τῶν στοιχείων
καὶ τὴν ὑπερβάλλουσαν δύναμιν τοῦ δημιουργοῦ, φησι, καὶ ἐγένετο οὕτω. εἶπε μόνον, καὶ
τὸ ἔργον ἠκολούθησε.

7. Καὶ ἐποίησε, φησιν, ὁ θεὸς τὸ στερέωμα, καὶ διεχώρισεν ὁ θεὸς ἀνὰ μέσον τοῦ ὕδα-
τος, ὃ ἦν ὑποκάτω τοῦ στερεώματος, καὶ ἀνὰ μέσον τοῦ ὕδατος τοῦ ἐπάνω τοῦ στερεώματος.

10 Γενομένου, φησί, τοῦ στερεώματος, τὰ μὲν τῶν ὑδάτων προσέταξεν ὑπὸ τὸ στερέωμα
φέρεσθαι, τὰ δὲ ὑπὲρ τῶν νώτων εἶναι τοῦ στερεώματος. ἀλλὰ τί ἄν τις εἴποι τοῦτο εἶ-
ναι τὸ στερέωμα; ὕδωρ πεπηγός; ἀλλ' ἀέρα τινὰ συνεστραμμένον; ἀλλ' ἑτέραν τινὰ οὐ-
σίαν; οὐκ ἄν τις ἁπλῶς τῶν εὖ φρονούντων διϊσχυρίσαιτο· ἀλλὰ προσήκει πολλῇ
τῇ εὐγνωμοσύνῃ κεχρημένους δέχεσθαι τὰ λεγόμενα, καὶ μὴ περαιτέρω τῆς οἰκείας
15 φύσεως ὑπερβαίνοντας διερευνᾶσθαι τὰ ὑπὲρ ἡμᾶς· ἀλλὰ τοῦτο μόνον εἰδέναι καὶ κατέ-
χειν παρ' ἑαυτοῖς, ὅτι τῷ προστάγματι τοῦ δεσπότου παρήχθη τὸ στερέωμα, τὸ τὸν χω-
ρισμὸν τῶν ὑδάτων ἐργαζόμενον, καὶ τὰ μὲν κάτω κατέχον, τὰ δὲ ἄνω μετέωρα ὑπὲρ
τῶν οἰκείων νώτων φέρειν δυνάμενον.

8 Καὶ ἐκάλεσε, φησιν, ὁ θεὸς τὸ στερέωμα, οὐρανόν.

20 Ὅρα πῶς τῇ αὐτῇ ἀκολουθίᾳ καὶ νῦν ἐχρήσατο ἡ θεία γραφή. καὶ καθάπερ εἶπε
χθές, γενηθήτω φῶς, καὶ μετὰ τὸ παραχθῆναι, τότε ἐπήγαγεν, ἔστω διαχωρίζον ἀνὰ μέ-
σον τοῦ φωτὸς καὶ ἀνὰ μέσον τοῦ σκότους, καὶ οὕτω τὸ φῶς ἐκάλεσεν ἡμέραν· οὕτω καὶ
σήμερον εἶπε, γενηθήτω στερέωμα ἐν μέσῳ τοῦ ὕδατος. εἶτα καθάπερ ἐπὶ τοῦ φω-
τός, οὕτω καὶ ἐνταῦθα ἐδίδαξεν ἡμᾶς τὴν χρείαν τοῦ στερεώματος, ὥστε διαχωρίζειν,
25 φησίν, ἀνὰ μέσον ὕδατος καὶ ὕδατος. καὶ ὅτε αὐτοῦ τὴν χρείαν φανερὰν ἡμῖν κατέ-
στησε, τότε καθάπερ τῷ φωτὶ τὴν ὀνομασίαν προσέθηκεν, οὕτω καὶ τῷ στερεώματι τὴν
προσηγορίαν ἐπέθηκε. καὶ ἐκάλεσε, φησιν, ὁ θεὸς τὸ στερέωμα, οὐρανόν, τοῦτο τὸ ὁρώ-
μενον. καὶ πῶς, φησί, τινὲς βούλονται λέγειν, πολλοὺς οὐρανοὺς γεγενῆσθαι; οὐκ ἀπὸ
τῆς θείας γραφῆς ταῦτα διδασκόμενοι, ἀλλ' ἐξ οἰκείων λογισμῶν ὁρμώμενοι. ὁ
30 γὰρ μακάριος Μωϋσῆς οὐδὲν τούτων πλέον ἡμᾶς διδάσκει. εἰπὼν γάρ, ἐν ἀρχῇ
ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, εἶτα τὴν αἰτίαν διδάξας δι' ἣν ἀόρατος ἐτύγ-
χανεν ἡ γῆ, ὑπὸ τοῦ σκότους καὶ τῶν ὑδάτων τῆς ἀβύσσου καλυπτομένη, μετὰ τὴν τοῦ φω-
τὸς δημιουργίαν τάξει τινὶ καὶ ἀκολουθίᾳ χρώμενός φησι, καὶ εἶπεν ὁ θεός, γενηθήτω
στερέωμα· εἶτα τὴν χρείαν αὐτοῦ τούτου τοῦ στερεώματος μετὰ ἀκριβείας διδάξας καὶ εἰπών,
35 ὥστε διαχωρίζειν ἀνὰ μέσον ὕδατος καὶ ὕδατος, αὐτὸ τοῦτο τὸ στερέωμα οὐρανὸν ἐκάλεσε
τὸ τῶν ὑδάτων τὸν χωρισμὸν ἐργαζόμενον. τίς ἂν οὖν λοιπὸν μετὰ τὴν τοιαύτην διδασ-
καλίαν ἀνάσχοιτο τῶν ἁπλῶς ἐξ οἰκείας διανοίας φθέγγεσθαι βουλομένων, καὶ ἀπ' ἐν-
αντίας τῇ θείᾳ γραφῇ πολλοὺς οὐρανοὺς λέγειν ἐπιχειρούντων; ἀλλ' ἰδού, φησιν, ὁ
μακάριος Δαβὶδ ὕμνον ἀναφέρων τῷ θεῷ ἔφησεν, Αἰνεῖτε αὐτὸν οἱ οὐρανοὶ τῶν οὐρανῶν. Ψαλ. μη. δ.
40 μὴ θορυβηθῇς, ἀγαπητέ, μηδὲ νομίσῃς τὴν ἁγίαν γραφὴν ἐναντία ἑαυτῇ λέγειν
ποτέ· ἀλλὰ μάνθανε τὴν ἀλήθειαν τῶν εἰρημένων, καὶ κατέχων τὴν ἀκριβῆ ταύτης δι-
δασκαλίαν, ἀπόφραξον τὰς ἀκοὰς τοῖς ἀπ' ἐναντίας ταύτῃ φθεγγομένοις. τί δέ ἐστιν
ὃ βούλομαι εἰπεῖν, ἀκούσατε μετὰ πολλῆς [τῆς] προσοχῆς, ἵνα μὴ εὐκόλως παρα-
σαλευθῆτε

σαλεύησθε ὑπὸ τῶν τὰ παρεισάμενα λέγειν βουλομένων. πᾶσαι αἱ θεῖαι βίβλοι τῆς
παλαιᾶς διαθήκης τῇ″ ἑβραίων γλώττῃ ἐξ ἀρχῆς ἦσαν συντεθειμέναι, καὶ τοῦτο (κ. ἑβραΐδι)
πάντες ἂν ἡμῖν συνομολογήσαιεν. οὐ πρὸ πολλῶν δὲ ἐτῶν τῆς τοῦ χριστοῦ παρουσίας
βασιλεύς τις Πτολεμαῖος περὶ τὴν τῶν βιβλίων″ συναγωγὴν πολλήν τινα σπουδὴν (κ. συνοχὴν)
ποιησάμενος, καὶ πολλὰ ἕτερα συναγαγὼν καὶ διάφορα, ἔγνω δεῖν καὶ ταύτας τὰς βί- 5
βλους συναγαγεῖν. μεταπεμψάμενος οὖν τινας τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις ἰουδαίων, μετα-
βαλεῖν εἰς τὴν ἑλλάδα γλῶτταν προσέταξε· καὶ δὴ τοῦτο εἰς ἔργον αὐτῷ ἐξενήνεκται.
ἐγίνετο δὲ καὶ τοῦτο τῆς τοῦ θεοῦ οἰκονομίας ἔργον, ὥστε μὴ μόνον τοὺς τὴν ἑβραίων γλῶτταν
ἠσκημένους, ἀλλὰ καὶ πάντας τοὺς τὴν οἰκουμένην οἰκοῦντας τὴν ἐξ αὐτῶν ὠφέλειαν
καρπώσασθαι. καὶ τὸ δὴ θαυμαστὸν καὶ παράδοξον, ὅτι οὐ τῶν τὰ ἰουδαϊκὰ φρονούντων 10
τις τὴν σπουδὴν ταύτην ἐποιήσατο, ἀλλ᾽ ἀνὴρ″ τοῖς εἰδώλοις προσεστηκώς, καὶ ἀπ᾽ (κ. ...)
ἐναντίας τῇ θρησκείᾳ διακείμενος. τοιαῦτα γάρ ἐστιν ἅπαντα τὰ ὑπὸ τοῦ δεσπότου τοῦ
ἡμετέρου οἰκονομούμενα· ἀεὶ διὰ τῶν ἐναντίων αὔξει τὰ τῆς ἀληθείας πράγματα.
ταῦτα δὲ οὐχ ἁπλῶς διηγησάμην ἐπὶ τῆς ὑμετέρας ἀγάπης, ἀλλ᾽ ἵνα εἰδέναι ἔχη-
τε, ὅτι οὐ ταύτῃ τῇ γλώττῃ, τῇ ἡμετέρᾳ λέγω, ἀλλὰ τῇ ἑβραΐδι ἦσαν συντεθειμέναι. 15
λέγουσι τοίνυν οἱ τὴν γλῶτταν ἐκείνην ἀκριβῶς ἠσκημένοι, τὸ οὐρανοῦ ὄνομα πλη-
θυντικῶς καλεῖσθαι παρὰ τοῖς ἑβραίοις, καὶ τοῦτο καὶ οἱ τὴν″ σύρων γλῶτταν ἐπιστά- (κ. σύρων)
μενοι συνομολογοῦσι· καὶ οὐκ ἄν τις εἴποι τῇ γλώττῃ, φησί, τῇ παρ᾽ αὐτοῖς, ὁ οὐρανός,
ἀλλ᾽ οἱ οὐρανοί. διὰ τοῦτο τοίνυν * εἴρηται τὸ ὑπὸ τοῦ μακαρίου Δαβὶδ εἰρημένον, οἱ (* Ἴσως)
οὐρανοὶ τῶν οὐρανῶν, οὐκ ἐπειδὴ πολλοί εἰσιν οὐρανοὶ (οὐδὲ γὰρ τοῦτο ἡμᾶς ἐδίδαξεν ὁ 20
μακάριος Μωϋσῆς) ἀλλ᾽ ἐπειδὴ συνήθες τῇ γλώττῃ τῶν Ἑβραίων οὕτως ὀνομάζειν τὴν
τοῦ ἑνὸς προσηγορίαν πληθυντικῶς· ἐπεὶ εἰ πολλοὶ ἦσαν, οὐκ ἂν παρέλειπε τὸ πνεῦ-
μα τὸ ἅγιον μὴ διὰ τῆς γλώττης τοῦ μακαρίου τούτου προφήτου διδάξαι ἡμᾶς καὶ τὴν
ἄλλων τὴν δημιουργίαν. ταῦτα ἀκριβῶς κατέχετε, παρακαλῶ, ἵνα δύνησθε ἐπιστο-
μίζειν τοὺς ἐναντία τῇ ἐκκλησίᾳ δόγματα ἐπιφέρειν βουλομένους, καὶ εἰδῆτε μετὰ ἀσφα- 25
λείας τῶν ἐν ταῖς θείαις γραφαῖς κειμένων τὴν δύναμιν. διὰ γὰρ τοῦτο καὶ συνεχῶς
ἐνταῦθα παραγίνεσθε, καὶ ἡμεῖς πυκνότερον τὴν πρὸς ὑμᾶς διδασκαλίαν ποιούμεθα,
(α. Πετ. γ. ιε.) ἵνα παρεσκευασμένοι ἦτε παντὶ τῷ αἰτοῦντι ὑμᾶς διδόναι λόγον. ἀλλ᾽ ἐπὶ τὴν ἀκο-
λουθίαν ἐπανέλθωμεν, εἰ δοκεῖ, [καὶ τὴν κατεπείγουσαν ὑπόθεσιν ἀναλάβωμεν.]

8 Καὶ ἐκάλεσε, φησιν, ὁ θεὸς τὸ στερέωμα οὐρανόν· καὶ εἶδεν ὁ θεὸς ὅτι καλόν. 30

Σκόπει μοι, πόση τῶν ῥημάτων ἡ συγκατάβασις διὰ τὴν ἀσθένειαν τὴν ἀνθρωπίνην.
καθάπερ γὰρ ἐπὶ τοῦ φωτὸς εἶπεν, εἶδεν ὅτι καλόν, οὕτω καὶ νῦν ἐπὶ τοῦ οὐρανοῦ, ἤτοι τοῦ
στερεώματος, καὶ εἶδε, φησιν, ὁ θεὸς ὅτι καλόν, διδάσκων ἡμᾶς διὰ τούτου τὸ κάλλος αὐτοῦ
τὸ ἀμήχανον· τίς γὰρ οὐκ ἂν ἐκπλαγείη καὶ θαυμάσειεν, ὅτι ἐν τοσούτῳ χρόνῳ ἀκμαῖον
διετήρησε τὸ κάλλος, καὶ ὅσῳ πρόεισιν ὁ χρόνος, τοσούτῳ καὶ τὸ κάλλος ἐπιτείνεται; τί γὰρ 35
ὡραιότερον γένοιτ᾽ ἂν τοῦ παρὰ τοῦ δημιουργοῦ τὸν ἔπαινον δεξαμένου; εἰ γὰρ [καὶ]
ἡμεῖς ἀνθρώπου ἔργον ὁρῶντες ἀπηρτισμένον, θαυμάζομεν τὸ σχῆμα, τὴν θέσιν, τὸ κάλ-
λος, τὴν ἀναλογίαν, τὸν ῥυθμόν, τὰ ἄλλα πάντα· τὸ ὑπὸ τοῦ θεοῦ δημιουργηθὲν πῶς
ἄν τις κατ᾽ ἀξίαν ἐπαινέσειε, καὶ μάλιστα ὅταν καὶ παρ᾽ αὐτοῦ τοῦ δεσπότου τὸν ἔπαινον
δέξηται; τοῦτο γὰρ διὰ τὴν ἡμετέραν συγκατάβασιν εἴρηται· καὶ ὄψει αὐτὸν ἐφ᾽ ἑκάστου τῶν 40
γινομένων τοῦτο λέγοντα, καὶ προαναιροῦντα τὴν τόλμαν τῶν μετὰ ταῦτα μελλόντων τὴν
οἰκείαν γλῶτταν ἀκονᾷν κατὰ τῆς τοῦ θεοῦ δημιουργίας, καὶ λεγόντων, διατί τὸ καὶ τὸ γέ-
γονε; τοὺς ταῦτα τοίνυν ἐπιχειρήσαντας λέγειν προαναστέλλων, φησί, καὶ εἶδεν ὁ θεὸς ὅτι
καλόν.

καλόν. ὅταν δὲ ἀκούσῃς, ὅτι εἶδεν ὁ θεὸς καὶ ἐπῄνεσε, θεοπρεπῶς νόει τὸ ῥηθὲν, καὶ ὡς εἰ-
κὸς ἐπὶ θεοῦ. ὁ γὰρ παραγαγὼν, καὶ πρὶν ἢ δημιουργῆσαι ἠπίστατο τῶν δημιουργουμένων
τὸ κάλλος· ἀλλ᾽ ἐπειδὴ ἀνθρώπους ὄντας ἡμᾶς, καὶ τοσαύτῃ ἀσθενείᾳ περιβεβλη-
μένους οὐκ ἐνῆν ἑτέρως ἀκοῦσαι, διὰ τοῦτο παρεσκεύασε τὸν μακάριον προφήτην τὴν
5 γλῶτταν, τῇ παχύτητι τούτων χρήσασθαι τῶν ῥημάτων πρὸς διδασκαλίαν τῆς τῶν
ἀνθρώπων φύσεως. ὅταν τοίνυν ἀνατείνῃς τὸ ὄμμα καὶ θεάσῃ τοῦ οὐρανοῦ τὸ κάλλος, τὸ
μέγεθος, τὴν χρείαν, τότε ἐντεῦθεν ἐπὶ τὸν δημιουργὸν ἀνάδραμε· καθάπερ καὶ σο-
φός τις φησιν, Ἐκ γὰρ μεγέθους καὶ καλλονῆς κτισμάτων ἀναλόγως ὁ γενεσιουργὸς θε- (Σοφ. ιγ. ε.)
ωρεῖται. καὶ σκόπει τοῦ δεσπότου τὴν δύναμιν, ὅση τίς ἐστιν, καὶ ἐκ τῆς τῶν στοιχείων
10 τούτων δημιουργίας. ὁ γὰρ εὐγνώμονα ψυχὴν ἔχων, εἰ βουληθείη καθ᾽ ἕκαστον τῶν ὁρω-
μένων διερευνᾶσθαι· καὶ τί λέγω καθ᾽ ἕκαστον τῶν ὁρωμένων; τὴν οἰκείαν μόνον διάπλα-
σιν ἐὰν ἀκριβῶς βουληθῇ διασκέψασθαι, ὄψεται καὶ διὰ τῶν μικρῶν τούτων τὴν ἄφατον
καὶ ἀνεκδιήγητον τοῦ θεοῦ δύναμιν. εἰ δὲ τὰ ὁρώμενα ἱκανὰ διδάξαι τὸ μέγεθος τῆς τοῦ
δημιουργοῦ δυνάμεως, ἐὰν καὶ ἐπὶ τὰς ἀοράτους ἔλθῃς δυνάμεις, καὶ τὸν λογισμὸν ἀνα-
15 τείνῃς ἐπὶ τὰς τῶν ἀγγέλων στρατιὰς, τῶν ἀρχαγγέλων, τῶν ἄνω δυνάμεων, τῶν θρό-
νων, τῶν κυριοτήτων, τῶν ἀρχῶν, τῶν ἐξουσιῶν, τῶν χερουβὶμ, τῶν σεραφὶμ, ποία διά-
νοια, ποῖος λόγος ἀρκεῖ ἐξειπεῖν τὴν μεγαλωσύνην αὐτοῦ τὴν ἀνεκδιήγητον; εἰ γὰρ
Δαβὶδ ὁ μακάριος προφήτης τῶν ὁρωμένων τὴν διακόσμησιν καταμαθὼν, ἐβόα
λέγων, Ὡς ἐμεγαλύνθη τὰ ἔργα σου κύριε, πάντα ἐν σοφίᾳ ἐποίησας, ἀνὴρ τοσούτου πνεύ- (Ψαλ. ργ. κδ.)
20 ματος ἠξιωμένος, καὶ τὰ ἄδηλα καὶ τὰ κρύφια τῆς σοφίας αὐτοῦ μαθεῖν καταξιωθεὶς, τί
ἂν εἴποιμεν ἡμεῖς οἱ γῆ καὶ σποδὸς ὄντες, καὶ διηνεκῶς ὀφείλοντες κάτω κύπτειν καὶ ἐκ-
πλήττεσθαι τοῦ τῶν ἁπάντων δημιουργοῦ τὴν ἄφατον φιλανθρωπίαν; καὶ τί λέγω
τὸν προφήτην; ὁ γὰρ μακάριος Παῦλος, ἡ οὐρανομήκης ἐκείνη ψυχὴ, ὁ σῶμα περι-
κείμενος καὶ ταῖς ἀσωμάτοις δυνάμεσιν ἁμιλλώμενος, ὁ ἐν γῇ βαδίζων καὶ τὸν οὐρανὸν τῇ
25 προθυμίᾳ περιπολῶν, εἰς μέρος ἕν τι τῆς οἰκονομίας τοῦ θεοῦ ἐμπεσὼν, τὸ κατὰ Ἰουδαίους
καὶ Ἕλληνας λέγω, καὶ πῶς οἱ μὲν ἐξεβλήθησαν, οἱ δὲ ἀντεισήχθησαν, καὶ διαπορήσας καὶ
ἰλιγγιάσας ἀνέκραξε μέγα βοῶν καὶ λέγων, Ὦ βάθος πλούτου καὶ σοφίας καὶ γνώσεως θε- (Ρω. ια. λγ.)
οῦ, ὡς ἀνεξερεύνητα τὰ κρίματα αὐτοῦ καὶ ἀνεξιχνίαστοι αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ· ἀλλ᾽ ἐνταῦθα ἡδέ-
ως ἐροίμην ἂν τοὺς τὴν τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ γέννησιν περιεργάζεσθαι τολμῶντας, καὶ τοῦ ἁγίου
30 πνεύματος τὴν ἀξίαν καθαιρεῖν ἐπιχειροῦντας, πόθεν ὑμῖν εἰπέ μοι τῆς τοσαύτης τόλ- (γρ. καθαίρειν.)
μης ἡ προπέτεια; ἀπὸ ποίας παρανοίας εἰς τοσοῦτον μανίας ἐξωκείλατε; εἰ γὰρ
Παῦλος ὁ τοσοῦτος καὶ τηλικοῦτος τὰ κρίματα αὐτοῦ (τοῦτ᾽ ἔστι τὰς οἰκονομίας καὶ τὰς διοι-
κήσεις) ἀνεξερεύνητά φησιν εἶναι, καὶ οὐκ εἶπεν ἀκατάληπτα, ἀλλ᾽ ἀνεξερεύνητα, ὥστε μηδὲ
ἔρευναν ἐπιδέξασθαι, * καὶ ἀνεξιχνίαστοί φησιν αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ (πάλιν τὸ αὐτὸ λέγων, ὁδοὺς
35 τὰ προστάγματα καλῶν καὶ τὰς ἐντολὰς) πῶς ὑμεῖς αὐτὴν τὴν οὐσίαν τοῦ μονογενοῦς
περιεργάζεσθαι τολμᾶτε, καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος τὴν ἀξίαν ἐλαττοῦν τό γε καθ᾽ ὑμᾶς;
ὁρᾶτε, ἀγαπητοὶ, ὅσον ἐστὶ κακὸν τὸ μὴ προσέχειν μετ᾽ ἀκριβείας τοῖς ἐν τῇ θείᾳ γρα-
φῇ κειμένοις; οὗτοι γὰρ εἰ τὰ ἀπὸ τῆς θείας γραφῆς διδάγματα μετ᾽ εὐγνωμοσύνης
ἐδέχοντο, καὶ μὴ τὰ ἀπὸ τῶν οἰκείων λογισμῶν εἰσέφερον, οὐκ ἂν εἰς τοσαύτην ἄνοιαν
40 ἐτράπησαν. ἀλλ᾽ ἡμεῖς μηδ᾽ οὕτω παυσώμεθα τὰ ἀπὸ τῆς θείας γραφῆς αὐτοῖς ἐνη-
χοῦντες, καὶ τὰς ἑαυτῶν ἀκοὰς ἀποτειχίζοντες τοῖς ὀλεθρίοις αὐτῶν διδάγμασιν. ἀλλ᾽
οὐκ οἶδα πῶς πάλιν ὑπὸ τῆς ῥύμης τοῦ λόγου εἰς ταῦτα ἐξενεχθέντες, τῆς ἀκολου-
θίας ἐξεπέσαμεν. διὸ πάλιν ἐπαναγαγεῖν δεῖ τὸν λόγον ἐπὶ τὰ πρότερα.

Καὶ

Καὶ ἐκάλεσε, φησιν, ὁ θεὸς τὸ στερέωμα οὐρανόν, καὶ εἶδεν ὁ θεὸς ὅτι καλόν. καὶ ἐγένετο ἑσπέρα καὶ ἐγένετο πρωῒ ἡμέρα δευτέρα.

Ἐπιθεὶς τὴν προσηγορίαν τῷ στερεώματι, καὶ ἐπαινέσας τὸ γεγονός, τέλος ἐπέθηκε τῇ δευτέρᾳ ἡμέρᾳ, καὶ φησι, Καὶ ἐγένετο ἑσπέρα καὶ ἐγένετο πρωῒ ἡμέρα δευτέρα. Εἶδες πῶς μετὰ ἀκριβείας ἡμᾶς διδάσκει, τὸ μὲν τέλος τοῦ φωτὸς ἑσπέραν καλῶν, τὸ δὲ τέλος τῆς νυκτὸς πρωΐαν, καὶ ἡμέραν τὸ πᾶν προσαγορεύων; ὥστε μὴ πλανᾶσθαι ἡμᾶς μηδὲ νομίζειν τὴν ἑσπέραν τέλος εἶναι τῆς ἡμέρας, ἀλλ' εἰδέναι σαφῶς ὅτι ἀμφοτέρων τὸ μῆκος μίαν ἡμέραν πληροῖ, καὶ ἡ μὲν ἑσπέρα τέλος τοῦ φωτὸς δικαίως ἂν λέγοιτο, ὁ δὲ ὄρθρος, τοῦτ' ἔστι τὸ τέλος τῆς νυκτός, πλήρωμα τῆς ἡμέρας. τοῦτο γὰρ βούλεται δηλοῦν ἡ θεία γραφὴ φάσκουσα, καὶ ἐγένετο ἑσπέρα καὶ ἐγένετο πρωῒ ἡμέρα δευτέρα.

ΗΘΙΚΟΝ.

Τάχα εἰς πολὺ μῆκος τὸν λόγον ἐξετείναμεν, ἀλλ' οὐχ ἑκόντες, ἀλλ' ὑπ' αὐτῆς, ὡς ἂν εἴποι τις, τῆς τῶν λόγων ἀκολουθίας, καθάπερ ὑπὸ χειμάρρου τινὸς σφοδροτάτου παρασυρέντες· καὶ τούτου δὲ ὑμεῖς αἴτιοι οἱ μετ' ἡδονῆς ἀκούοντες τῶν παρ' ἡμῶν λεγομένων. οὐδὲν γὰρ οὕτω διεγείρειν δύναται τὸν λέγοντα, καὶ εἰς πλείονα εὐπορίαν ἀνάγειν νοημάτων, ὡς ἡ τῶν ἀκροατῶν προθυμία. καὶ ὥσπερ οἱ ἀναπεπτωκότες καὶ ῥᾴθυμοι ἀκροαταί, καὶ τὸν λέγειν δυνάμενον ὀκνηρότερον ἀπεργάζονται· οὕτως ὑμεῖς διὰ τὴν τοῦ θεοῦ χάριν, κἂν αὐτῶν τῶν λίθων ὦμεν ἀφωνότεροι, ἱκανοὶ τυγχάνετε τὴν ἡμετέραν νωθείαν διεγεῖραι καὶ τὸν ὕπνον ἀποτινάξαι, καὶ βιάσασθαι εἰπεῖν τι τῶν ὑμῖν χρησίμων, καὶ εἰς τὴν ὑμετέραν οἰκοδομὴν συντεινόντων. ἐπεὶ οὖν τοιοῦτοι τυγχάνετε, θεοδίδακτοι ὄντες, δυνάμενοι κατὰ τὸν μακάριον Παῦλον καὶ ἄλλους νουθετεῖν, φέρε παρακαλέσωμεν ὑμᾶς νῦν, εἰ καί ποτε ἄλλοτε, κατὰ τὸν τῆς νηστείας καιρὸν πολλὴν τῆς ἀρετῆς τῆς κατὰ θεὸν πρόνοιαν ποιήσασθαι. καὶ μὴ προσκορὴς ὑμῖν ὁ λόγος γενήσεται, εἰ καθ' ἑκάστην ἡμέραν ὑμῖν περὶ τῶν αὐτῶν διαλεγόμεθα. τὰ αὐτὰ γὰρ λέγειν κατὰ τὸν μακάριον Παῦλον ἐμοὶ μὲν οὐκ ὀκνηρόν, ὑμῖν δὲ τὸ ἀσφαλές. δεῖται γὰρ ἡμῶν ἡ ψυχὴ ῥᾴθυμος οὖσα τῆς συνεχοῦς ὑπομνήσεως. καὶ καθάπερ τὸ σῶμα τοῦτο καθ' ἑκάστην ἡμέραν δεῖται τῆς σωματικῆς τροφῆς, ὥστε μὴ εἰς πολλὴν ἀσθένειαν ἐμπεσὸν ἀνενέργητον κεῖσθαι· οὕτω δὴ καὶ ἡ ψυχὴ χρῄζει τῆς πνευματικῆς τροφῆς, καὶ τῆς ἀρίστης πολιτείας, ὥστε ἐν συνηθείᾳ τινὶ τῶν καλῶν γινομένην αὐτὴν ἀχείρωτον λοιπὸν καταστῆναι ταῖς ἐπιβουλαῖς τοῦ πονηροῦ. καθ' ἑκάστην τοίνυν τὴν ἡμέραν ταύτης τὴν ἴασιν περιεργαζώμεθα, καὶ ἑαυτοὺς διερευνώμενοι μηδέποτε διαλείπωμεν, καὶ λογοθέσιον ἑαυτοῖς ποιῶμεν καὶ τῶν εἰσαγομένων καὶ τῶν ἐξαγομένων· τί μὲν χρησίμως ἐφθεγξάμεθα, τί δὲ ἀργὸν ῥῆμα προηνέγκαμεν· καὶ πάλιν τί μὲν τῶν ὠφελούντων διὰ τῆς ἀκοῆς εἰς τὴν ψυχὴν εἰσηγάγομεν, τί δὲ τῶν βλάπτειν δυναμένων πάλιν εἰς ταύτην εἰσηνέγκαμεν· καὶ τῇ μὲν γλώττῃ κανόνας τινὰς καὶ ὅρους ἐπιθῶμεν, ὥστε πρότερον διαμηρυκᾶσθαι τὰ ῥήματα, καὶ οὕτω προφέρειν τοὺς λόγους· τὴν δὲ διάνοιαν παιδεύωμεν μηδὲν παραδέχεσθαι τῶν βλαβερῶν, ἀλλὰ κἂν ἔξωθέν τι ἐπεισφέρηται τοιοῦτον, τοῦτο ὡς περιττὸν καὶ βλάπτειν δυνάμενον ἀποσείεσθαι· κἂν ἔνδοθεν τίκτηται, ταχέως αὐτὸ φυγαδεύειν τῷ εὐσεβεῖ λογισμῷ. καὶ μὴ νομίζωμεν τὴν ἀσιτίαν μόνην τὴν μέχρι τῆς ἑσπέρας ἀρκεῖν ἡμῖν πρὸς σωτηρίαν. εἰ γὰρ Ἰουδαίοις τοῖς ἀγνώμοσιν ἔλεγεν ὁ φιλάνθρωπος δεσπότης διὰ τοῦ προφήτου, Ἰδοὺ ἔτη ἑβδομήκοντα μὴ νηστείαν νενηστεύκατέ μοι; καὶ ἐὰν φάγητε καὶ πίνητε, οὐχ ὑμεῖς ἐσθίετε καὶ πίνετε; τάδε λέγει κύριος παντοκράτωρ, Κρίμα δίκαιον κρίνατε, καὶ ἔλεον καὶ οἰκτιρμὸν ποιεῖτε ἕκαστος μετὰ τοῦ πλησίον αὐτοῦ, καὶ χήραν καὶ ὀρφανὸν καὶ προσήλυτον καὶ πένητα μὴ καταδυναστεύητε, καὶ κακίαν ἕκαστος μετὰ

τοῦ

τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ μὴ μνησικακῆτε ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν. εἰ τοίνυν ἐκείνοις τοῖς
ἔτι τῇ σκιᾷ παρακαθημένοις, καὶ τῷ σκότῳ τῆς πλάνης προσηλωμένοις, οὐδὲν
ὄφελος ἀπὸ τῆς νηστείας μόνης ἐγίνετο μὴ ταῦτα κατωρθωκόσι, καὶ τὴν κακίαν τὴν
πρὸς τὸν πλησίον ἐκ τῆς καρδίας ἐξορίσασι, ποίαν ἕξομεν ἡμεῖς ἀπολογίαν, οἱ τὰ
5 μείζονα ἀπαιτούμενοι, καὶ οὐ μόνον ταῦτα ποιεῖν κελευόμενοι, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐχθροὺς
ἀγαπᾶν καὶ εὐεργετεῖν προσαττόμενοι; καὶ τί λέγω εὐεργετεῖν; εὔχεσθαι μὲν οὖν ὑπὲρ
αὐτῶν, καὶ τὸν δεσπότην παρακαλεῖν καὶ ἱκετεύειν εἰς τὴν ὑπὲρ τούτων κηδεμονίαν; τοῦτο
γὰρ ἡμῶν μάλιστα πάντων ἐν ἐκείνῃ τῇ φοβερᾷ παραστήσεται ἡμέρᾳ, καὶ δαπάνη
μεγίστη ἔσται τῶν ἡμῖν ἡμαρτημένων, ἐὰν οὕτω πρὸς τοὺς ἐχθρωδῶς πρὸς ἡμᾶς ἔχοντας
10 διακείμεθα. εἰ γὰρ καὶ μέγα ἐστὶ σφόδρα τὸ ἐπίταγμα, ἀλλ' ἐὰν τὸ ἔπαθλον ἐννοήσῃς
τὸ κείμενον τοῖς τοῦτο κατορθοῦσιν, οὐδὲν ὅλως φανεῖται, κἂν σφόδρα μέγα ᾖ. τί δὲ τοῦτο
ἐστιν; ἐὰν τοῦτο ποιήσητε, φησιν, Ὅμοιοι ἔσεσθε τοῦ πατρὸς ὑμῶν τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. καὶ ἵνα
σαφέστερον ἡμῖν τὸν λόγον ποιήσῃ, ἐπήγαγεν, ὅτι τὸν ἥλιον αὐτοῦ ἀνατέλλει ἐπὶ πονη-
ροὺς καὶ ἀγαθοὺς, καὶ βρέχει ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους. μιμοῦ γὰρ, φησι, κατὰ δύναμιν
15 ἀνθρωπίνην τὸν θεόν. καθάπερ γὰρ ἐκεῖνος οὐ δικαίοις μόνον τὸν ἥλιον ἀνατέλλει,
ἀλλὰ καὶ τοῖς τὰ πονηρὰ ἐργαζομένοις, καὶ τὸν ὑετὸν καὶ τοὺς ἐτησίους ὄμβρους οὐ τοῖς ἀγαθοῖς
μόνον χορηγεῖ, ἀλλὰ καὶ τοῖς πονηροῖς· οὕτω καὶ σὺ ἐὰν μὴ μόνον τοὺς ἀγαπῶντάς σε ἀγα-
πᾷς, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐχθρωδῶς πρὸς σὲ διακειμένους, κατὰ τὴν δύναμιν τὴν σὴν τὸν
δεσπότην μιμῇ τῶν ὅλων. εἶδες πῶς εἰς τὴν ἀνωτάτω κορυφὴν ἀνήγαγε τὸν ταύτην κα-
20 τορθοῦν δυνάμενον τὴν ἀρετήν; ἀλλὰ μὴ τὸ δυσχερὲς μόνον ἐννόει τοῦ προστάγματος,
ἀγαπητέ, ἀλλὰ πρότερον ἀναλογίζου κατὰ σαυτὸν, ὅσης μέλλεις ἀξιοῦσθαι τῆς τιμῆς· καὶ
ἡ τῆς τιμῆς ὑπόθεσις τὸ βαρὺ καὶ φορτικὸν κοῦφόν σοι κατασκευαζέτω. οὐ γὰρ ὀφείλεις
χάριν εἰδέναι, ὅτι ἀφορμὴν εὑρίσκεις διὰ τῆς εἰς τὸν ἐχθρὸν εὐεργεσίας ἀνοιγῆναί
σοι τῆς πρὸς τὸν θεὸν παῤῥησίας τὰς θύρας, καὶ τῶν ἡμαρτημένων σοι τὴν δαπάνην ἐρ-
25 γάζεσθαι; ἀλλ' ἴσως ἐπιθυμεῖς ἀμύνασθαι τὸν ἐχθρὸν, καὶ τὸν κακῶς σε διαθέντα
τοῖς ἴσοις περιβαλεῖν, ἢ καὶ μείζοσι. καὶ τί πλέον ἐκ τούτων ἔσται, ὅταν μετὰ τοῦ μηδὲ
ὄνησίν σοί τινα γενέσθαι, καὶ εὐθύνας μέλλεις ὑπὲρ τούτου ὑπέχειν ἐν τῷ φοβερῷ ἐκεί-
νῳ δικαστηρίῳ, ὡς τοὺς ὑπ' αὐτοῦ τεθέντας νόμους παραχαράξας; εἰπὲ γάρ μοι, εἰ βα-
σιλεύς τις τῶν ἐπὶ γῆς νόμον τοιοῦτον ἔθηκεν, ὥστε τοὺς ἐχθροὺς θεραπεύειν, ἢ θάνατον εἶ-
30 ναι τὴν τιμωρίαν, οὐκ ἂν διὰ τὸν φόβον τοῦ σωματικοῦ τούτου θανάτου πάντες ἐπέ-
δραμον εἰς τὴν τοῦ νόμου ἐκπλήρωσιν; πόσης οὖν οὐκ ἂν εἴη κατηγορίας ἄξιον, τὸ διὰ
μὲν τὸν σωματικὸν θάνατον (ὃν καὶ ἄνευ τούτου ἡ τῆς φύσεως ἡμῖν χρέως πάντως ἐπά-
γει) πάντα καταδέχεσθαι ποιεῖν, διὰ δὲ τὸν θάνατον, ἔνθα παραμυθίαν οὐκ ἔστιν εὑρεῖν,
ἔλαττον φροντίζειν τοῦ ὑπὸ τοῦ τῶν ἁπάντων δεσπότου κειμένου νόμου; ἀλλὰ γὰρ ἐλά-
35 θον ἐμαυτὸν ταῦτα διαλεγόμενος τοῖς οὐδὲ πρὸς τοὺς ἀγαπῶντας τὴν ἴσην ἀγάπην
ἐπιδεικνυμένοις. τίς οὖν ἡμᾶς λοιπὸν ἐξαιρήσεται τῆς κολάσεως ἐκείνης, ὅταν μὴ μό-
νον τῆς ἐκείνης ἐντολῆς ὦμεν μακρὰν ἀπῳκισμένοι, ἀλλὰ μηδὲ τὰ αὐτὰ τοῖς τελώ-
ναις πράττωμεν; Ἐὰν γὰρ ἀγαπήσητε τοὺς ἀγαπῶντας ὑμᾶς, φησι, τί μέγα ποιεῖτε;
οὐχὶ καὶ οἱ τελῶναι τὸ αὐτὸ ποιοῦσιν; ὅταν οὖν μηδὲ τοῦτο παρ' ἡμῶν γίνηται, ποία σωτη-
40 ρίας ἡμῖν ἐλπίς; διὸ πάλιν, παρακαλῶ, μὴ γινώμεθα ῥᾴθυμοι περὶ τὴν τήρησιν τῶν
ἐντολῶν, ἀλλὰ δαμάσωμεν ἡμῶν τὸ σῶμα, καὶ πρότερον μὲν παιδεύσωμεν ἑαυ-
τοὺς νικᾶν τὸν πλησίον ἐν τῇ ἀγάπῃ, καὶ κατὰ τὸν μακάριον Παῦλον τῇ τιμῇ ἀλλήλους
προηγούμενοι, ὑπερέχοντας ἑαυτῶν τοὺς πέλας ἡγεῖσθαι, καὶ μὴ ἀνέχεσθαι ἐλαττοῦ-
σθαι

Marginal notes: γ. ἐπὶ (l. 2); Ματθ. ε. μδ. Λουκ. ς. κζ. (l. 4); γ. εὐφραθεῖεν (l. 10); Ματθ. ε. μς. (l. 11); γ. μιμοῦ (l. 14); γ. ἐπιτηδείους (l. 16); γ. μιμεῖσθαι (l. 19); γ. προστάγματι (l. 20); γ. πύλας (l. 24); γ. τούτου (l. 26); Ματθ. ε. μς. (l. 38); γ. πιλογισμοῦ (l. 41); Φιλιπ. β. γ. (l. 42)

αθαι, ἀλλὰ νικᾶν καὶ μὴ ὑπερβάλλεσθαι, ἀλλὰ καὶ πλείονα ἐπιδείκνυσθαι καὶ θερμοτέραν τὴν περὶ τοὺς ἀγαπῶντας διάθεσιν. τοῦτο γάρ ἐστιν ὃ μάλιστα συνέχει καὶ "συγκροτεῖ τὴν ζωὴν τὴν ἡμετέραν· καὶ τούτῳ τῶν ἀλόγων καὶ τῶν θηρίων διεστήκαμεν τῷ δύνασθαι, εἰ βουληθείημεν, τὴν προσήκουσαν ἡμῖν τάξιν διατηρεῖν, καὶ πολλὴν τὴν περὶ τοὺς πλησίον ὁμόνοιαν ἐπιδείκνυσθαι· ἔπειτα δὲ ἄγχειν τὸν λογισμὸν, καὶ τὸ ἀτίθασον τοῦτο θηρίον, 5
τὸν θυμὸν λέγω, καταξαίνειν, καὶ τὸν ἀγῶνα αὐτῷ τοῦ φοβεροῦ κριτηρίου ἐφιστᾶν, καὶ παιδεύειν, ὅτι εἰ ὑπάρξει τὸ πρὸς τοὺς ἐχθροὺς συνίστασθαι, μεγάλων τεύξεται τῶν ἀγαθῶν. εἰ δὲ ἔτι φιλονεικοίη, πολλὴν ὑποστήσεται τὴν δίκην. οὐδὲ γὰρ ἁπλῶς καὶ εἰκῇ δαπανᾶν ἡμᾶς τὸν χρόνον προσήκει, ἀλλὰ καθ' ἑκάστην ἡμέραν καὶ ὥραν πρὸ ὀφθαλμῶν λαμβάνειν τὸ τοῦ κυρίου κριτήριον, καὶ ἵνα μὲν ἔτι τὰ πολλὴν ἡμῖν τὴν παῤῥησίαν προξενοῦντα δυ- 10
νάμεθα, ἵνα δὲ τὰ τὴν κόλασιν ἐπιτείνοντα· καὶ οὕτω ταῦτα στρέφοντες ἐν τοῖς ἡμετέροις λογισμοῖς, περιγινώμεθα τῶν παθῶν, καταστέλλωμεν ἡμῶν τὰ τῆς σαρκὸς σκιρτήματα, καὶ, Νεκρώσωμεν ἡμῶν, κατὰ τὸν μακάριον Παῦλον, τὰ μέλη τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, πορνείαν, ἀκαθαρσίαν, πάθος, ἐπιθυμίαν κακὴν, θυμὸν, πλεονεξίαν, κενοδοξίαν, βασκανίαν. ἐὰν τούτοις τοῖς πάθεσι νεκροὺς ἑαυτοὺς καταστήσωμεν, ὡς μὴ δύνασθαι ἐν ἡμῖν ἐνεργεῖν, 15
δυνησόμεθα τὸν καρπὸν τοῦ πνεύματος δέξασθαι, Ὅ ἐστιν ἀγάπη, χαρὰ, εἰρήνη, μακροθυμία, χρηστότης, ἀγαθωσύνη, πίστις, πραότης, ἐγκράτεια. αὕτη τοῦ χριστιανοῦ πρὸς τὸν ἄπιστον ἔστω ἡ διαφορὰ, ταῦτα ἡμῶν ἔστω τὰ γνωρίσματα· μὴ τῇ προσηγορίᾳ μόνον ἐγκαλλωπιζώμεθα, μηδὲ τῷ σχήματι μέγα φρονῶμεν, μᾶλλον δὲ μὴ δὲ εἰ ταῦτα ἐκτησάμεθα, ἄπερ ἀπηριθμησάμην, μέγα φρονήσωμεν "ποτε, ἀλλὰ καὶ τότε 20
μᾶλλον ἑαυτοὺς συστείλωμεν. Ὅταν γὰρ πάντα ποιήσητε, φησὶ, λέγετε ὅτι ἀχρεῖοι δοῦλοί ἐσμεν. ἐὰν οὕτω μεμεριμνημένοι τυγχάνωμεν καὶ τῆς ἑαυτῶν σωτηρίας φροντίζωμεν, δυνησόμεθα καὶ ἑτέρους καὶ ἑαυτοὺς τὰ μέγιστα ὠφελεῖν, καὶ τῆς μελλούσης κολάσεως ἐξαρπάζειν, καὶ τοῖς εἰς ἡμᾶς ὁρῶσι διδάσκαλοι γίνεσθαι τῶν συμφερόντων, ἵνα μετὰ ἀκριβείας τὸν παρόντα διανύσαντες βίον, καταξιωθῶμεν τῆς ἐν τῷ μέλλοντι 25
αἰῶνι φιλανθρωπίας· ἧς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν χάριτι καὶ οἰκτιρμοῖς τοῦ μονογενοῦς αὐτοῦ υἱοῦ, κυρίου δὲ ἡμῶν, Ἰησοῦ χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ πνεύματι δόξα, κράτος, τιμὴ, * νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Λογ. ε. ΚΑΙ ΕΙΠΕΝ Ο ΘΕΟΣ· ΣΥΝΑΧΘΗΤΩ ΤΟ 30
ὕδωρ τὸ ὑποκάτω τοῦ οὐρανοῦ εἰς συναγωγὴν μίαν, καὶ ὀφθήτω ἡ ξηρά.

ΦΕρε καὶ σήμερον ἐκ τῶν τοῦ μακαρίου Μωϋσέως ῥημάτων τὴν ἑστίασιν παραθῶμεν ὑμῶν τῇ ἀγάπῃ, καὶ τὰ κατὰ τὴν τρίτην ἡμέραν παρὰ τοῦ δεσπότου δημιουργηθέντα καταμάθωμεν 35
μετὰ ἀκριβείας. εἰ γὰρ οἱ τὴν χρυσῖτιν γῆν διορύττοντες, ἔνθα ἂν ἴδωσι φλέβας τινὰς ψήγματα ἐχούσας, οὐ πρότερον ἀφίστανται μέχρις ἂν ἀναμοχλεύσαντες καὶ εἰς αὐτὸ τὸ βάθος κατελθόντες πολλὴν τὴν εὐπορίαν ἐκεῖθεν καρπώσωνται· πολλῷ μᾶλλον ἡμᾶς προσήκει οὐ ψήγματα χρυσίου μέλλοντας διερευνᾶσθαι, ἀλλὰ θησαυρὸν ἄφατον εὑ- 40
ρίσκειν προσδοκῶντας, καθ' ἑκάστην ἡμέραν τοῦτον διιχνεύειν, ἵνα πολὺν τὸν πλοῦτον τῆς περιουσίας τῆς πνευματικῆς ἐντεῦθεν καρπωσάμενοι, οὕτως οἴκαδε ἐπανέλθωμεν. ἐκεῖ μὲν γὰρ ὁ πλοῦτος ὁ αἰσθητὸς πολλάκις καὶ κινδύνους ἔτεκε τοῖς αὐτὸν "κτησαμένοις,

οὐ

γρ. ἐπὶ
γρ. συγκρατεῖ
Κολ. γ. ε.
Γαλ. ε. κβ.
Λουκ. ιζ. ι.
γρ. πώποτε
* καὶ προσκύνησις
γρ. [illegible]

καὶ περὶ τῶν κινδύνων δὲ βραχεῖαν τὴν ἡδονὴν παρέχων ἀθρόον ἀπέπτη, ἢ συκοφαντῶν
ἐπιθεμένων, ἢ λῃστῶν, ἢ τοιχορύχων, ἢ τῶν οἰκετῶν τῶν φυλαττόντων ὑφελομένων καὶ διαρ-
πασάντων· ἐνταῦθα δὲ οὐδέν ἐστι τοιοῦτον παθεῖν. ἀνάλωτος γάρ ἐστιν ὁ πνευματικὸς
οὗτος θησαυρός. καὶ ἐπειδὰν εἰς τὰ ταμιεῖα τῆς διανοίας τῆς ἡμετέρας ἐναποτεθῇ,
5 ἀχείρωτος γίνεται πάσαις ταῖς ἐπιβουλαῖς, μόνον ἐὰν ἡμεῖς μὴ ῥαθυμήσαντες χώραν
δῶμεν τῷ τοῦτον ἡμῖν ἀφελέσθαι ἐπιθυμοῦντι. ὁ γὰρ ἐχθρὸς ὁ ἡμέτερος, ὁ πονηρὸς
λέγω διάβολος, ἐπειδὰν ἴδῃ πλοῦτον πνευματικὸν συλλεγέντα, μέμηνε καὶ θήγει
τοὺς ὀδόντας καὶ πολλὴν τὴν ἀγρυπνίαν ἐπιδείκνυται, ὥστε καιρὸν ἐπιτήδειον εὑρεῖν καὶ
ὑφελέσθαι τι τῶν ἔνδον ἡμῖν ἀποκειμένων· οὐδεὶς δὲ ἐκείνῳ καιρὸς ἐπιτήδειος, εἰ μὴ μό-
10 νον ἡ ῥαθυμία ἡ ἡμετέρα. διὸ προσήκει διηνεκῶς ἡμᾶς ἐγρηγορέναι καὶ ἀποτειχίζειν
ἐκείνῳ τὰς ἐφόδους. ἐὰν γὰρ ἴδῃ νήφοντας καὶ πολλὴν τὴν ἀγρυπνίαν ἐπιδεικνυμένους
ἡμᾶς, ἐπειδὰν ἅπαξ καὶ δεύτερον ἐπιθέμενος θεάσηται, ὡς ἀνονήτοις ἐπιχειρεῖ, ἀπεῖσι
λοιπὸν καταισχυνθείς, εἰδὼς [ὡς] ὅτι οὐδὲν αὐτῷ πλέον ἔσται, ἡμῶν πολλὴν τὴν φυλα-
κὴν ἐπιδεικνυμένων. ὡς οὖν εἰδότες ὅτι πάντα τὸν παρόντα βίον ἐναγώνιοι τυγχάνειν
15 ὀφείλομεν, οὕτως ἑαυτοὺς καθοπλίζωμεν, ὡσανεὶ παρεστῶτα τὸν ἐχθρὸν ἔχοντες, καὶ
ἀσφαλείστατα ἐπιτηρῶντα, μήπου τι μικρὸν ἀπονυστάξαντες ἀφορμὴν ἐπιθέσεως
αὐτῷ παράσχωμεν. οὐχ ὁρᾷς τοὺς πολλὰ χρήματα κεκτημένους, ἐπειδὰν ἔφοδον
προσδοκῶσι πολεμίων, πόσην πρόνοιαν ἐπὶ τὴν τούτων φυλακὴν ἐπιδείκνυνται;
οἱ μὲν θύραις καὶ μοχλοῖς ἐναποκλείοντες, καὶ πᾶσαν ἀσφάλειαν ἐπιδεικνύμενοι· οἱ δὲ
20 καὶ εἰς αὐτὴν τὴν γῆν κατορύττοντες, ὥστε δυνηθῆναι πάντας λαθεῖν. τὸν αὐτὸν δὴ τρό-
πον καὶ ἡμᾶς προσήκει τὸν πλοῦτον τῆς ἀρετῆς συναγαγόντας, μετὰ πολλῆς φυλάτ-
τειν τοῦτον τῆς ἀκριβείας, καὶ μὴ προτιθέναι ὑπὸ τοῖς τῶν ἁπάντων ὀφθαλμοῖς, ἀλλ' ἐν
τῷ ἀσφαλεστάτῳ τῆς διανοίας ταμιείῳ τοῦτον κατακρύπτειν, καὶ πάσας τὰς ἐφόδους
ἀποτειχίζειν τῷ τοῦτον ὑφελέσθαι ἐσπουδακότι· ἵνα ἀνάλωτον αὐτὸν διαφυλάξαν-
25 τες, δυνηθῶμεν τῆς ζωῆς μεθιστάμενοι, ἐφόδιά τινα ἔχειν πρὸς τὴν ἐντεῦθεν ἀπο-
δημίαν. ὥσπερ γὰρ οἱ ἐπὶ τῆς ξένης τυγχάνοντες, ἐπειδὰν μέλλωσιν εἰς τὴν οἰκείαν
ἐπανιέναι πατρίδα, ἀπὸ πολλοῦ τοῦ χρόνου κατὰ μικρὸν σπεύδουσι καὶ ἐπείγονται
συναγαγεῖν τοσαῦτα* ἐφόδια, ὅσα πρὸς τὸ τῆς ὁδοῦ μῆκος ἀρκεῖν αὐτοῖς δυνήσεται,
ἵνα μὴ λάθωσιν ἑαυτοὺς λιμῷ παραδιδόντες· κατὰ τὸ αὐτὸ ἀκόλουθον καὶ ἡμᾶς καθά-
30 περ ἐπὶ ξένης ἐνταῦθα τυγχάνοντας (ξένοι γὰρ πάντες ἐσμὲν καὶ παρεπίδημοι) ἐντεῦθεν ἤδη
σκοπεῖν καὶ προαποτίθεσθαι ἑαυτοῖς τὰ διὰ τῆς ἀρετῆς τῆς πνευματικῆς ἐφόδια· ἵν' ὅ-
ταν προστάξῃ ὁ δεσπότης εἰς τὴν οἰκείαν ἡμᾶς πατρίδα ἐπανελθεῖν, ἐμπαρασκευοι
ὦμεν, καὶ τὰ μὲν μεθ' ἑαυτῶν ἀποκομίσωμεν, τὰ δὲ προπέμψαντες ὦμεν. τοιαύτη γὰρ τῶν
ἐφοδίων τούτων ἡ φύσις, ἅπερ ἂν διὰ τῆς τῶν ἀγαθῶν τούτων πράξεων ἐργασίας θελή-
35 σωμεν ἑαυτοῖς προαποθέσθαι, προφθάσαντα ἡμᾶς ἐκεῖ τὰς θύρας ἡμῖν ἀνοίγνυσι
τῆς παρρησίας τῆς πρὸς τὸν δεσπότην, καὶ τὴν εἴσοδον προευτρεπίζει, ὥστε μετὰ πάσης
ἀδείας εἰσελθεῖν καὶ πολλὴν εὑρεῖν παρὰ τῷ δικαστῇ τὴν εὔνοιαν. καὶ ἵνα μάθῃς, ἀγαπητέ,
ὅτι ταῦτα τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον, ἐννόει μοι, ὅτι ὁ τὴν ἐλεημοσύνην μετὰ δαψιλείας ἐρ-
γαζόμενος, καὶ ἐνταῦθα ἀγαθῷ συνειδότι τρεφόμενος διατελεῖ, καὶ ἐπειδὰν ἐντεῦ-
40 θεν μεταστῇ, πολλὴν εὑρίσκει παρὰ τῷ δικαστῇ τὴν φιλανθρωπίαν, καὶ τῶν μακαρί-
ων ἐκείνων ῥημάτων ἀκούσεται μετὰ τῶν λοιπῶν, Δεῦτε οἱ εὐλογημένοι τοῦ πατρός μου, Ματθ. κε. λδ.
κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου· ὅτι ἐπεί-
νασα, καὶ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν. τὸ αὐτὸ δὴ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ἀρετῶν γινόμενον εὕροι τις

ἄν. οὕτως καὶ ἐπὶ τῆς ἐξομολογήσεως τῶν ἁμαρτιῶν, καὶ ἐπὶ τῶν εὐχῶν τῶν μετὰ ἐκτενείας γε-
νομένων συμβήσεται. ὅταν γὰρ ἐν τῇ παρούσῃ ζωῇ διὰ τῆς ἐξομολογήσεως ἀπονίψασθαι
τὰ πεπλημμελημένα δυνηθῶμεν, καὶ τὴν συγχώρησιν εὕρασθαι παρὰ τοῦ δεσπότου,
ἄπιμεν ἐκεῖ καθαροὶ τῶν ἁμαρτημάτων, καὶ πολλὴν εὑρήσομεν τὴν παῤῥησίαν ἡμῖν
δωρουμένην. οὐδὲ γὰρ οἷόν τε λοιπὸν εὑρεῖν τινα παραμυθίαν ἐκεῖ, τὸν μὴ ἐν τῷ παρόν-
τι βίῳ ἀπονιψάμενον τὰ ἡμαρτημένα. Ἐν γὰρ τῷ ᾅδῃ, φησί, τίς ἐξομολογήσεταί σοι;
καὶ εἰκότως. οὗτος γάρ ἐστιν ὁ τῶν σκαμμάτων καιρὸς, καὶ τῶν ἀγώνων καὶ τῶν παλαισμά-
των· ἐκεῖνος δὲ τῶν στεφάνων καὶ τῶν ἀμοιβῶν καὶ τῶν βραβείων. ἀγωνισώμεθα τοίνυν, ὡς ἔτι ἐν
τῷ σταδίῳ διάγοντες, ἵνα ἐν τῷ καιρῷ, καθ' ὃν δεῖ τὸν στέφανον κομίσασθαι, καὶ τῶν καμάτων
τὰς ἀμοιβὰς, μὴ γενώμεθα τῶν καταισχυνομένων, ἀλλὰ τῶν μετὰ παῤῥησίας τὸν στέφανον
ἐπὶ τῆς κεφαλῆς δεχομένων. ταῦτα οὐχ ἁπλῶς οὐδὲ μάτην προοιμιαζόμεθα ἐπὶ τῆς
ὑμετέρας ἀγάπης, ἀλλὰ βουλόμενοι καθ' ἑκάστην ἡμέραν εἰς ὑπόμνησιν ὑμᾶς ἀγα-
γεῖν τῶν ἀγαθῶν πράξεων, ἵνα τέλειοι καὶ ἀπηρτισμένοι τυγχάνοντες, καὶ κατὰ τὴν τῆς πολιτεί-
ας ἀρετὴν διαλάμποντες, γένησθε ἄμεμπτοι καὶ ἀκέραιοι, τέκνα θεοῦ ἀμώμητα, καὶ φανῆ-
σησθε ὡς φωστῆρες ἐν κόσμῳ, λόγον ζωῆς ἐπέχοντες εἰς καύχημα ἡμέτερον εἰς ἡμέραν
Χριστοῦ, ἵνα, καὶ μόνον φαινόμενοι ὠφελῆτε τοὺς ὑμῖν συγγινομένους, καὶ τῆς προσούσης ὑμῖν
εὐωδίας τῆς πνευματικῆς καὶ τῆς ἀρίστης πολιτείας μεταλαμβάνωσιν οἱ κοινωνοῦντες ὑ-
μῖν τῆς διαλέξεως. ὥσπερ γὰρ ἡ τῶν φαύλων συνουσία καταβλάπτειν εἴωθε τοὺς
ἀναμιγνυμένους, καθάπερ καὶ ὁ μακάριος Παῦλός φησι, Φθείρουσιν ἤθη χρηστὰ ὁμιλίαι
κακαί· οὕτω καὶ ἡ τῶν ἀγαθῶν συνουσία τὰ μέγιστα ὀνίνησι τοὺς πλησιάζοντας. διὰ τοῦτο καὶ ὁ
φιλάνθρωπος ἡμῶν δεσπότης συνεχώρησεν ἀναμεμῖχθαι τοὺς ἀγαθοὺς τοῖς πονηροῖς,
ἵνα κερδαίνωσί τι ἐκ τῆς συνουσίας, καὶ μὴ ἐναπομένωσι διηνεκῶς τῇ πονηρίᾳ, ἀλ-
λὰ συνεχῆ ὑπόμνησιν ἔχοντες τὴν ἐκείνων θέαν, καρπώσωνταί τι πλέον ἐκ τῆς τού-
των συνουσίας. τοσαύτη γὰρ τῆς ἀρετῆς ἡ ἰσχὺς, ὡς καὶ τοὺς μὴ μετιόντας σφόδρα αὐτὴν
αἰδεῖσθαι, καὶ πολὺν τὸν ὑπὲρ αὐτοῦ ἔπαινον διεξιέναι. τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ ἡ κακία πά-
λιν καὶ ὑπ' αὐτῶν τῶν μετιόντων αὐτὴν διηνεκῶς βάλλεται ταῖς κατηγορίαις. οὕτως
ἐστὶ πᾶσι δήλη καὶ καταφανὴς, καὶ οὐδένα εὑρήσεις ποτὲ ταχέως ἐπὶ ταύτῃ παῤῥησιαζό-
μενον· ἀλλὰ καὶ τὸ θαυμαστὸν, ὅτι οἱ διὰ τῶν ἔργων πράττειν ἐπιχειροῦσι, πολλάκις τοῖς
λόγοις κακίζουσι καὶ λανθάνειν τοὺς πολλοὺς βούλονται. καὶ τοῦτο δὲ τῆς τοῦ θεοῦ φιλανθρω-
πίας, ἣν περὶ τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος ἐπεδείξατο, τὸ ἑκάστῳ ἡμῶν ἐνθεῖναι κριτήρι-
ον ἀδέκαστον τὸ συνειδὸς, ἔχον ἀκριβῆ τὴν διάγνωσιν τῶν καλῶν καὶ τῶν οὐ τοιούτων. ὃ δὴ
μάλιστα καὶ πάσης ἡμᾶς ἀπολογίας ἀποστερῆσαι δυνήσεται, οὐ δι' ἄγνοιαν προσπται-
όντας τοῖς ἁμαρτήμασιν, ἀλλὰ διὰ ῥαθυμίαν ψυχῆς καὶ ἀμέλειαν τῆς ἀρετῆς. ταῦτα
καθ' ἑκάστην ὥραν στρέφωμεν παρ' ἑαυτοῖς πολλὴν ποιοῦντες τὴν μέριμναν ὑπὲρ τῆς
ἑαυτῶν σωτηρίας, ἵνα μὴ, τοῦ χρόνου παρατρέχοντος, λάθωμεν ἑαυτοὺς τὰ μέγιστα ζημι-
ούντες. ἀλλὰ τῶν μὲν προοιμίων ἅλις. ἀκούσωμεν δὲ, εἰ δοκεῖ, τίνα ἐστὶν ἃ καὶ σήμερον
ἡμᾶς διδάξαι βούλεται ἡ τοῦ πνεύματος χάρις διὰ τῆς τοῦ * Μωϋσέως γλώττης.

9 Καὶ εἶπε, φησὶν, ὁ θεὸς, συναχθήτω τὸ ὕδωρ τὸ ὑποκάτω τοῦ οὐρανοῦ εἰς
συναγωγὴν μίαν, καὶ ὀφθήτω ἡ ξηρά· καὶ ἐγένετο οὕτως.

Βλέπε μοι, ἀγαπητὲ, ἐνταῦθα τάξιν καὶ ἀκολουθίαν ἀρίστην. ἐπειδὴ γὰρ εἶ-
πεν ἐν ἀρχῇ, ὅτι ἦν ἡ γῆ ἀόρατος καὶ ἀκατασκεύαστος τῷ καὶ τῷ σκότῳ καὶ τοῖς ὕδασι
καλύπτεσθαι, εἶτα τῇ δευτέρᾳ ἡμέρᾳ τὸ στερέωμα κελεύσας γενέσθαι, τὸν χωρισμὸν
τῶν ὑδάτων εἰργάσατο καλέσας τὸ στερέωμα, οὐρανόν· νῦν πάλιν διδάσκει ἡμᾶς, ὅτι
ἐν

ψαλ. ς. ς
γ. ἀναδήσασθαι
α. κορ. ιε λγ.
γ. ἐπιδεῖξαι
γ. στρέφοντες
γ. ποιοῦμεν
* μακαρίου

ἐν τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ τὸ ὕδωρ τὸ ὑποκάτω τοῦ οὐρανοῦ, ἤτοι τοῦ στερεώματος, προσέτα-
ξεν εἰς μίαν συναγωγὴν συνελθὸν χώραν παρασχεῖν " ὀφθῆναι τὴν ξηράν, καὶ ἐγένετο
οὕτως. ἐπειδὴ γὰρ ἅπαντα ὑδάτων ἐπεπλήρωτο, κελεύει εἰς μίαν συναγωγὴν ὑδά-
των τὸ πλῆθος συνελθεῖν, ἵν' οὕτως ὀφθῇ ἡ ξηρά. σκόπει πῶς κατὰ μικρὸν ἡμῖν τὴν
5 διακόσμησιν καὶ τὴν εὐμορφίαν αὐτῆς παραδείκνυσι· καὶ ἐγένετο, φησιν, οὕτως. πῶς; ὡς
προσέταξεν ὁ δεσπότης· εἶπε μόνον καὶ τὸ ἔργον ἠκολούθησε. τοῦτο γὰρ ἴδιον θεοῦ τὸ
κατὰ τὸ ἑαυτοῦ βούλημα τὰ δημιουργήματα ἡνιοχεῖν.

Καὶ συνήχθη, φησί, τὸ ὕδωρ τὸ ὑποκάτω τοῦ οὐρανοῦ εἰς τὰς συναγωγὰς " αὐτοῦ,
καὶ ὤφθη ἡ ξηρά.

10 Καθάπερ ἐπὶ τοῦ φωτός, σκότους ὄντος πανταχοῦ, ἐκέλευσε παραχθῆναι τὸ φῶς,
καὶ διαχωρισμὸν εἰργάσατο τοῦ φωτὸς καὶ τοῦ σκότους, τὸ μὲν τῇ ἡμέρᾳ ἀποκληρώσας,
τὸ δὲ τῇ νυκτί, καὶ ἐπὶ τῶν ὑδάτων πάλιν τὸ στερέωμα παραγαγών, τὰ μὲν τὴν ἄνω
χώραν ἐπέχειν ἐκέλευσε, τὰ δὲ ὑπὸ τὸ στερέωμα εἶναι· οὕτω καὶ νῦν αὐτὰ ταῦτα τὰ ὕ-
δατα τὰ ὑποκάτω τοῦ στερεώματος προστάττει εἰς μίαν συναγωγὴν συνδραμεῖν,
15 ἵνα φανῇ ἡ ξηρά, καὶ τότε καὶ ταύτῃ τὸ οἰκεῖον ἐπιθῇ ὄνομα, ὥσπερ ἐπὶ τοῦ φωτὸς καὶ τοῦ
σκότους. συνήχθη γάρ, φησι, τὰ ὕδατα εἰς τὰς συναγωγὰς αὐτῶν, καὶ ὤφθη ἡ ξη-
ρά, καὶ ἐκάλεσεν ὁ θεὸς τὴν ξηράν, γῆν. εἶδες, ἀγαπητέ, πῶς ἀόρατον οὖσαν καὶ ἀ-
κατασκεύαστον, καθάπερ ὑπὸ παραπετάσμασί τισι καλυπτομένην τοῖς ὕδασιν, ἀπ-
αμφιάσας, ὡς εἰπεῖν, δείκνυσιν ἡμῖν αὐτῆς τέως τὸ πρόσωπον, ἐπιθεὶς αὐτῇ τὴν
20 οἰκείαν προσηγορίαν; καὶ τὰ συστήματα, φησι, τῶν ὑδάτων ἐκάλεσε θαλάσσας. ἰδοὺ
καὶ τὰ ὕδατα ἔλαβε τὴν οἰκείαν προσηγορίαν. καθάπερ γάρ τις τεχνίτης ἄριστος,
ἐπειδὰν μέλλῃ κατασκευάζειν τι σκεῦος διὰ τῆς οἰκείας ἐπιστήμης, οὐ πρότερον τούτῳ
τὴν οἰκείαν προσηγορίαν ἐπιτίθησι, μέχρις ἂν τὸ τέλος ἐπιθῇ τῷ κατασκευαζομένῳ·
οὕτω δὴ καὶ ὁ φιλάνθρωπος δεσπότης, οὐ πρότερον τὰς προσηγορίας τοῖς στοιχείοις
25 ἐπιτίθησι, μέχρις ἂν εἰς τὴν οἰκείαν χώραν τῷ οἰκείῳ προστάγματι ἐναποθῆται.
ἐπεὶ οὖν ἐδέξατο καὶ ἡ γῆ τὴν ἑαυτῆς προσηγορίαν, καὶ πρὸς τὴν οἰκείαν μορφὴν
ἐπανῆλθε, καὶ τὰ ὕδατα συναχθέντα πάλιν τῆς ἰδίας ὀνομασίας ἠξιώθη.

10 Ἐκάλεσε γάρ, φησι, τὰ συστήματα τῶν ὑδάτων, θαλάσσας. καὶ ἐπήγαγε
πάλιν, καὶ εἶδεν ὁ θεὸς ὅτι καλόν.

30 Ἐπειδὴ γὰρ ἀσθενὴς οὖσα τῶν ἀνθρώπων ἡ φύσις οὐκ ἤρκει πρὸς ἀξίαν ἐπαινέσαι τὰ
τοῦ θεοῦ δημιουργήματα, προλαβοῦσα ἡ θεία γραφὴ τὸν ὑπ' αὐτοῦ τοῦ δημιουργοῦ
ἔπαινον ἡμᾶς διδάσκει. ὅταν τοίνυν μάθῃς ὅτι καὶ αὐτῷ τῷ παραγαγόντι καλὰ ὤφ-
θη τὰ γεγενημένα, μεῖζον μὲν ἕξεις τὸ θαῦμα, οὐδὲν δὲ πλέον εἰς ἔπαινον καὶ ἐγκωμίου
λόγον εἰσενεγκεῖν δυνήσῃ. τοιοῦτον γὰρ ἔχεις δεσπότην, τοιαῦτα ἐργαζόμενον, ἃ μη-
35 δὲ τὸν παρ' ἡμῶν ἔπαινον δέξασθαι δύναται. πῶς γὰρ ἂν δυνηθείη ἀνθρωπίνη φύσις
θεοῦ ἔργα κατ' ἀξίαν ἐπαινέσαι ποτέ; καὶ θέα μοι λοιπόν, ἐν ταῦθα διὰ τῶν ἐπαγο-
μένων τοῦ εὐμηχάνου θεοῦ τὴν ἄφατον σοφίαν. ἐπειδὴ γὰρ φανερὸν ἡμῖν τῆς γῆς τὸ
πρόσωπον ἔδειξε, λοιπὸν τῷ οἰκείῳ προστάγματι τὴν προσήκουσαν εὐμορφίαν
αὐτῇ χαρίζεται, καλλωπίζων αὐτῆς τὸ πρόσωπον τῇ ποικιλίᾳ τῶν σπερμάτων.

40 11 Καὶ εἶπε, φησιν, ὁ θεός· βλαστησάτω ἡ γῆ βοτάνην χόρτου, σπεῖρον σπέρ-
μα κατὰ γένος καὶ καθ' ὁμοιότητα, καὶ ξύλον κάρπιμον ποιοῦν καρπόν, οὗ τὸ σπέρμα αὐτοῦ
ἐν αὐτῷ " [καθ' ὁμοιότητα,] κατὰ γένος ἐπὶ τῆς γῆς· καὶ ἐγένετο οὕτως.

Τί ἐστι, " καὶ ἐγένετο οὕτως; προσέταξεν " ὁ θεός, φησι, καὶ εὐθέως ἡ γῆ τὰς οἰκείας

γρ. ἡ ὀφθῆναι τὴν ξηράν.

γρ. αὐτῶν

γρ. ἰδίαν.

γρ. τό. γρ. ἀδιστάκτως.

ὠδῖνας διεγείρασα, πρὸς τὴν τῶν σπερμάτων βλάστην ἑαυτὴν ηὐτρέπισε.

12 Καὶ ἐξήνεγκε, φησὶν, ἡ γῆ βοτάνην χόρτου, σπεῖρον σπέρμα κατὰ γένος καὶ καθ'
ὁμοιότητα, καὶ ξύλον κάρπιμον ποιοῦν καρπὸν, οὗ τὸ σπέρμα αὐτοῦ ἐν αὐτῷ κατὰ γένος
ἐπὶ τῆς γῆς.

Ἐνταῦθα, ἀγαπητὲ, ἐννόει μοι πῶς "τὸ ῥῆμα τοῦ δεσπότου τὰ πάντα ἐγένετο τῇ γῇ. 5
οὔτε γὰρ ἄνθρωπος ἦν ὁ ἐργαζόμενος, οὐκ ἄροτρον, οὐ βοῶν συνεργία, οὐκ ἄλλη τις
περὶ αὐτὴν ἐπιμέλεια, ἀλλὰ μόνον ἤκουσε τοῦ ἐπιτάγματος, καὶ εὐθέως τὰ παρ' ἑαυ-
τῆς ἐπεδείξατο. ἐκ τούτου μανθάνομεν, ὅτι καὶ νῦν οὐ τῶν γηπόνων ἡ ἐπιμέλεια,
οὐδὲ ὁ πόνος καὶ ἡ λοιπὴ ταλαιπωρία ἡ κατὰ τὴν γεωργίαν γινομένη τῶν καρπῶν ἡμῖν τὴν
φορὰν χαρίζεται· ἀλλὰ πρὸ τούτων ἁπάντων τὸ τοῦ θεοῦ ῥῆμα, τὸ ἐξ ἀρχῆς πρὸς 10
αὐτὴν γενόμενον. ἄλλως τε δὲ καὶ τὴν μετὰ ταῦτα ἀγνωμοσύνην τῶν ἀνθρώπων διορ-
θουμένη ἡ θεία γραφὴ, ἀκριβῶς ἡμῖν ἅπαντα διηγεῖται, καὶ τὴν τάξιν τῶν γεγονότων,
ἵνα ἀναστείλῃ τῶν μάτην φθεγγομένων τὰς ἀπὸ τῶν οἰκείων λογισμῶν ληρωδίας, τῶν λέ-
γειν ἐπιχειρούντων ὅτι τῆς τοῦ ἡλίου συνεργείας δεῖ πρὸς τὴν τῶν καρπῶν τελεσφό-
ρησιν. εἰσὶ δέ τινες οἳ καὶ τῶν ἄστρων τισὶ ταῦτα ἐπιγράφειν ἐπιχειροῦσι. διὰ τοῦτο διδά- 15
σκει ἡμᾶς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ὅτι πρὸ τῆς τῶν στοιχείων τούτων δημιουργίας τῷ λόγῳ αὐτοῦ
καὶ τῷ προστάγματι εἴκουσα ἡ γῆ, πάντα τὰ σπέρματα ἐκδίδωσιν, οὐδενὸς ἑτέρου δε-
ηθεῖσα πρὸς συνέργειαν. ἤρκεσε γὰρ αὐτῇ ἀντὶ πάντων τὸ ῥῆμα ἐκεῖνο τὸ λέγον,
βλαστησάτω ἡ γῆ βοτάνην χόρτου. κατακολουθοῦντες τοίνυν τῇ θείᾳ γραφῇ μηδέποτε
ἀνεχώμεθα τῶν ἁπλῶς τὰ παριστάμενα λεγόντων. κἂν γὰρ ἄνθρωποι τὴν γῆν ἐργά- 20
ζωνται, κἂν τὴν ἀπὸ τῶν ἀλόγων συνέργειαν ἔχωσι, κἂν πολλὴν τῇ γῇ ἐπιμέλειαν
ἐπιδείξωνται, κἂν ἀέρων εὐκρασία γένηται, κἂν πάντα τὰ ἄλλα συνδράμῃ, εἰ μὴ
τὸ νεῦμα τοῦ δεσπότου γένοιτο, πάντα εἰκῇ καὶ μάτην, καὶ οὐδὲν ἔσται τι πλέον τῶν πολ-
λῶν μόχθων καὶ τῶν καμάτων, μὴ τῆς ἄνωθεν χειρὸς συνεφαπτομένης, καὶ τὴν τελε-
σφόρησιν χαριζομένης τοῖς γινομένοις. τίς γὰρ οὐκ ἂν ἐκπλαγείη καὶ θαυμάσειεν, ἐν- 25
νοῶν ὅπως τὸ ῥῆμα τοῦ δεσπότου, τὸ λέγον, βλαστησάτω ἡ γῆ βοτάνην χόρτου, "εἰς
αὐτὰς τῆς γῆς τὰς λαγόνας κατελθὸν, καθάπερ πέπλῳ τινὶ θαυμαστῷ, οὕτω τῇ τῶν
ἀνθῶν ποικιλίᾳ τῆς γῆς τὸ πρόσωπον κατεκόσμησε; καὶ ἦν ἰδεῖν ἀθρόον τὴν πρότε-
ρον ἄμορφον καὶ ἀκατασκεύαστον, τοσοῦτον δεξαμένην τὸ κάλλος, ὡς, μικροῦ δεῖν, ἁμιλ-
λᾶσθαι τῷ οὐρανῷ. καθάπερ γὰρ ἐκεῖνος μετ' οὐ πολὺ μέλλει κοσμεῖσθαι τῇ τῶν ἄ- 30
στρων ποικιλίᾳ, οὕτω καὶ αὕτη τῇ διαφορᾷ τῶν ἀνθῶν οὕτως ἐκαλλωπίσατο, ὡς καὶ τὸν
δημιουργὸν εἰς ἔπαινον" ἀγαγεῖν. καὶ εἶδε γὰρ, φησὶν, ὁ θεὸς ὅτι καλόν. εἶδες πῶς καθ'
ἕκαστον τῶν γινομένων δείκνυσιν ἐπαινοῦντα τὸν δημιουργὸν, ἵνα μετὰ ταῦτα ἡ τῶν ἀνθρώ-
πων φύσις ταῦτα διδασκομένη, ἐκ τῶν δημιουργημάτων ἀνατρέχῃ πρὸς τὸν δημι-
ουργήσαντα. εἰ γὰρ τὰ δημιουργήματα [τοιαῦτα ὄντα] νικᾷ τὴν φύσιν τὴν ἀνθρωπί- 35
νην, καὶ οὐδεὶς ἂν αὐτὰ κατ' ἀξίαν ἐπαινέσαι δυνήσεται, τί ἄν τις εἰπεῖν δυνηθείη
περὶ αὐτοῦ τοῦ δημιουργοῦ;

13. Καὶ εἶδε, φησὶν, ὁ θεὸς ὅτι καλὸν, καὶ ἐγένετο ἑσπέρα, καὶ ἐγένετο πρωῒ, ἡμέρα τρίτη.

Ὅρα πῶς τῇ συνεχείᾳ τῆς διδασκαλίας ἐμπῆξαι βούλεται τῇ διανοίᾳ τῇ ἡμετέρᾳ
τῶν λεγομένων τὴν δύναμιν. ἐξῆν γὰρ εἰπεῖν, καὶ ἐγένετο ἡμέρα τρίτη· ἀλλ' ὅρα πῶς 40
καθ' ἑκάστην ἡμέραν οὕτω φησὶ, καὶ ἐγένετο ἑσπέρα, καὶ ἐγένετο πρωῒ, ἡμέρα τρίτη· οὐχ
ἁπλῶς οὐδὲ εἰκῇ, ἀλλ' ἵνα μὴ συγχέωμεν τὴν τάξιν, μηδὲ νομίζωμεν ἑσπέρας κα-
ταλαβούσης τέλος εἰληφέναι τὴν ἡμέραν, ἀλλ' ἴδωμεν ὅτι ἡ μὲν ἑσπέρα τέλος ἐστὶ

τοῦ

τοῦ φωτὸς καὶ ἀρχὴ τῆς νυκτός· ὁ δὲ ὄρθρος τέλος τῆς νυκτὸς καὶ πλήρωμα τῆς ἡμέ-
ρας. τοῦτο γὰρ ἡμᾶς βούλεται διδάξαι ὁ μακάριος Μωϋσῆς λέγων, καὶ ἐγένετο ἑ-
σπέρα καὶ ἐγένετο πρωῒ ἡμέρα τρίτη. καὶ μὴ ξενισθῇς, ἀγαπητέ, εἰ ταῦτα πολλάκις
καὶ συνεχῶς ἡ θεία γραφὴ λέγει. εἰ γὰρ καὶ μετὰ τὴν "τοσαύτην συνέχειαν ἔτι τινὲς (γρ. τοιαύτην)
5 τῇ πλάνῃ προκατειλημμένοι Ἰουδαῖοι, τινὲς" πεπωρωμένοι τὴν καρδίαν φιλονεικεῖν (γρ. πεπηρωμένοι)
πειρῶνται, καὶ τὴν ἑσπέραν ἀρχὴν τῆς ἐπιούσης ἡμέρας εἶναι νομίζουσιν, ἀπατῶντες
ἑαυτοὺς καὶ παραλογιζόμενοι, καὶ τῇ σκιᾷ ἔτι παρακαθήμενοι, τῆς ἀληθείας οὕτω πᾶσι
δήλης γεγενημένης, καὶ τῷ λύχνῳ προσεδρεύοντες, τοῦ ἡλίου τῆς δικαιοσύνης πανταχοῦ
τὰς οἰκείας ἀκτῖνας ἀφιέντος, εἰ μὴ τοσαύτῃ τῇ διδασκαλίᾳ μετὰ πολλῆς τῆς ἀκριβείας
10 ἐχρήσατο, τίς ἂν ἤνεγκε τὴν ἀγνωμόνων τὴν φιλονεικίαν; Ἀλλ' ἐκεῖνοι μὲν τῆς οἰκείας (ΗΘΙΚΟΝ.)
ἀνοίας ἀναμενέτωσαν τὰ ἐπίχειρα, ἡμεῖς δὲ τινὲς καταξιωθέντες τὰς μαρμαρυγὰς δέξα-
σθαι τοῦ ἡλίου τῆς δικαιοσύνης, πειθώμεθα τῇ τῆς θείας γραφῆς διδασκαλίᾳ, καὶ τῷ κανόνι
ταύτης ἐξακολουθοῦντες, οὕτω τὰ ὑγιῆ δόγματα ἐναποθώμεθα τοῖς ταμείοις τῆς δια-
νοίας τῆς ἡμετέρας, καὶ μετὰ τῆς τούτων φυλακῆς πολλὴν πρόνοιαν τῆς ἑαυτῶν σω-
15 τηρίας ποιώμεθα, καὶ τὰ λυμαινόμενα ἡμῶν τὴν κατὰ ψυχὴν ὑγείαν φεύγωμεν, καθά-
περ δηλητηρίων φαρμάκων, πάντων τῶν τοιούτων ἀπεχόμενοι. πολὺ γὰρ μείζων αὕτη
ἡ βλάβη καὶ τοσούτῳ μείζων, ὅσῳ ψυχὴ σώματος βελτίων. ἐκεῖνα μὲν γὰρ τὰ φάρ-
μακα τὸν σωματικὸν τοῦτον θάνατον ἐπάγει, τὰ δὲ τῇ ὑγείᾳ τῆς ψυχῆς λυμαινόμενα,
τὸν αἰώνιον ἡμῖν θάνατον προξενεῖ. τίνα δέ ἐστι τὰ λυμαινόμενα "ἡμῖν; πολλὰ μὲν καὶ (γρ. ἡμᾶς)
20 διάφορα, μάλιστα δὲ τὸ πρὸς τὴν δόξαν ἐπτοῆσθαι τὴν ἀνθρωπίνην, καὶ μὴ εἰδέ-
ναι ταύτης ὑπερορᾶν. τοῦτο γὰρ ἡμῖν πολλῶν αἴτιον ἀεὶ γίνεται τῶν κακῶν, καὶ εἴ τινα
ἔχομεν πλοῦτον πνευματικόν, τοῦτον κενοῖ καὶ ἐρήμους ἡμᾶς καθίστησι τῆς ἐντεῦθεν ὠφελεί-
ας. τί οὖν ἂν γένοιτο ταύτης τῆς λύμης ὀλεθριώτερον, ὅταν καὶ ἃ δοκοῦμεν ἔχειν, ἀφί-
πτασθαι ἡμῶν παρασκευάζει; οὕτως ὁ Φαρισαῖος ἐκεῖνος τοῦ τελώνου γέγονεν ἐλάττων, οὐ
25 δυνηθεὶς κρατῆσαι τῆς "ἰδίας γλώττης, ἀλλὰ δι' ἐκείνης καθάπερ διά θυρίδος τινὸς (γρ. ἰδίας)
ἐκχέας πάντα αὐτοῦ τὸν πλοῦτον. τοσοῦτόν ἐστι κενοδοξία κακόν. εἰπὲ γάρ μοι, τίνος
ἕνεκεν καὶ διά τι ἐσπούδασαι περὶ τὸν τῶν ἀνθρώπων ἔπαινον; οὐκ οἶσθα ὅτι καθάπερ σκιά,
καὶ ἔτι ταύτης εὐτελέστερον, οὕτως ὁ παρὰ τούτων ἔπαινος εἰς τὸν ἀέρα διαχυθεὶς
ἀφανίζεται; ἄλλως τε καὶ εὐπερίτρεπτος καὶ εὐμετάβλητός ἐστιν ἡ τῶν ἀνθρώπων φύσις,
30 καὶ τινὲς αὐτοὶ νῦν μὲν ἐπαινοῦσι, νῦν δὲ κακίζουσι τὸν αὐτόν· ἐπὶ δὲ τῆς τοῦ θεοῦ ψήφου οὐκ
ἄν ποτε τοῦτο γένοιτο. μὴ τοίνυν ἀνόητοι ὦμεν μηδὲ εἰκῇ καὶ μάτην ἑαυτοὺς ἀπατῶ-
μεν. κἂν γὰρ ποιῶμέν τι ἀγαθόν, μὴ διὰ τοῦτο δὲ μόνον αὐτὸ μετερχώμεθα, ἵνα τὴν
ἐντολὴν πληρώσωμεν τοῦ ἡμετέρου δεσπότου, κἀκείνῳ μόνῳ γνώριμοι γενώμεθα· εἰκῇ
τὸν πόνον ὑπομένομεν, τοῦ ἐντεῦθεν καρποῦ ἑαυτοὺς ἀποστεροῦντες. ὁ γὰρ διὰ τὸ
35 θηρᾶσαι τὴν παρὰ τῶν ἀνθρώπων δόξαν τι τῶν ἀγαθῶν ἐργαζόμενος, κἄν τε ταύτης
ἀπολαῦσαι δυνηθῇ, κἄν τε μὴ (πολλάκις γὰρ καὶ διὰ τοῦτο πάντα πράττων οὐδὲ ἐπι-
τυχεῖν ταύτης δυνήσεται) κἄν τε οὖν ἐπιτύχῃ, κἄν τε ἀποτύχῃ, ἀρκοῦσαν εἴληφεν
ἐνταῦθα τὴν ἀμοιβήν, καὶ οὐδεμίαν λήψεται ἐκεῖ παρ' αὐτοῦ* ἀντίδοσιν. διά τι; (* τὴν)
ἐπειδὴ προλαβὼν ἑαυτὸν ἀπεστέρησε τῆς παρὰ τοῦ κριτοῦ φιλοτιμίας, προτιμήσας τὰ
40 παρόντα τῶν μελλόντων, καὶ τὴν παρὰ τῶν ἀνθρώπων δόξαν τῆς ψήφου τοῦ δικαίου κρι-
τοῦ. πάλιν, ἂν δι' αὐτὸ τοῦτο μόνον ἐργαζώμεθά τι τῶν πνευματικῶν, ὥστε ἐκείνῳ μόνῳ
ἀρέσαι τῷ ἀκοιμήτῳ ὀφθαλμῷ, ᾧ πάντα γυμνά ἐστι καὶ τετραχηλισμένα, καὶ ὁ θη- (Ἑβ. δ. ιγ.)
σαυρὸς ἡμῖν ἀνάλωτος μένει, καὶ τὰ τῆς ἀμοιβῆς ἀκέραια, καὶ ἡ χρηστὴ προσδοκία ἐν-

ποῦθεν ἡμῖν ἤδη πολλὴν παρέχει τὴν παραμυθίαν, καὶ μετὰ τοῦ ἐν ἀσύλῳ ταμιείῳ ἐκείνην ἡμῖν διαφυλάττεσθαι τὴν ἀμοιβὴν καὶ ἡ παρὰ τῶν ἀνθρώπων ἀκολουθήσει δόξα. τότε γὰρ αὐτῆς μᾶλλον μετὰ δαψιλείας ἀπολαύομεν, ὅταν αὐτῆς ὑπερορῶμεν, ὅταν αὐτὴν μὴ ζητῶμεν, ὅταν αὐτὴν μὴ διώκωμεν. καὶ τί θαυμάζεις, εἰ ἐπὶ τῶν τὴν πνευματικὴν φιλοσοφίαν μετιόντων τοῦτο γίνεται, ὅπουγε καὶ ἐπὶ τῶν περὶ τὰ τοῦ κόσμου πράγματα ἐπτοημένων, τούτων μάλιστα οἱ πλείους καταφρονοῦσι καὶ ὑπερορῶσι τῶν ἐπιζητεῖν βουλομένων τὴν παρὰ τῶν ἀνθρώπων εὐφημίαν; καὶ εὑρήσεις παρὰ πάντων αὐτοὺς σκωπτομένους ἐπὶ τῷ τῆς κενοδοξίας ἐφίεσθαι. τί οὖν ἀθλιώτερον γένοιτο ἡμῶν τῶν τὰ πνευματικὰ μετιόντων, εἰ μέλλοιμεν ὁμοίως ἐκείνοις περὶ τὰς τῶν ἀνθρώπων κεχηνέναι εὐφημίας, καὶ μὴ ἀρκεῖσθαι τῷ ἐπαίνῳ τῷ παρὰ τοῦ θεοῦ; καθάπερ καὶ Παῦλός φησιν, Οὗ ὁ ἔπαινος οὐκ ἐξ ἀνθρώπων, οὐδὲ δι' ἀνθρώπων, ἀλλ' ἐκ τοῦ θεοῦ. οὐχ ὁρᾷς, ἀγαπητέ, καὶ ἐν ταῖς ἱπποδρομίαις ὅπως οἱ τοὺς ἵππους ἐλαύνοντες, παντὸς τοῦ δήμου καθημένου καὶ μυρίας εὐφημίας καταχέοντος, οὐκ ἐπιστρέφονται, οὐδὲ ἡδονὴν [τὴν] ἐκ τῆς ἐκείνων εὐφημίας καρποῦνται· ἀλλὰ πρὸς ἕνα μόνον ὁρῶσι τὸν βασιλέα τὸν ἐν μέσῳ καθήμενον, καὶ τῷ νεύματι ἐκείνου προσέχοντες πάντας ὑπερορῶσι τοῦ πλήθους, καὶ τότε μόνον μέγα φρονοῦσιν, ἐπειδὰν ἐκεῖνος αὐτοὺς στεφανώσῃ; καὶ τούτους δὴ καὶ σὺ μιμούμενος μὴ πολὺν λόγον ποιοῦ τῆς τῶν ἀνθρώπων εὐφημίας, μηδὲ διὰ τοῦτο τὴν ἀρετὴν μετέρχου· ἀλλὰ τὴν παρὰ τοῦ δικαίου κριτοῦ ψῆφον ἀνάμενε, καὶ τῷ ἐκείνου νεύματι προσέχων οὕτω σου τὸν βίον ἅπαντα οἰκονόμει, ἵνα καὶ ἐν τούτῳ διηνεκῶς ᾖς ταῖς χρησταῖς ἐλπίσι τρεφόμενος, κἀκεῖ τῶν αἰωνίων ἀπολαύσῃς ἀγαθῶν· ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ πατρὶ, ἅμα τῷ ἁγίῳ πνεύματι, δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Ῥωμ. β. κθ. α. Θεσ. β. ς.

Λογ. ς΄. ΚΑΙ ΕΙΠΕΝ Ο ΘΕΟΣ· ΓΕΝΗΘΗΤΩΣΑΝ

φωστῆρες ἐν τῷ στερεώματι τοῦ οὐρανοῦ εἰς φαῦσιν ἐπὶ τῆς γῆς, τοῦ διαχωρίζειν ἀνὰ μέσον τῆς ἡμέρας καὶ ἀνὰ μέσον τῆς νυκτὸς, καὶ ἔστωσαν εἰς σημεῖα, καὶ εἰς καιροὺς, καὶ εἰς ἡμέρας, καὶ εἰς ἐνιαυτούς.

ΒΟύλομαι τῆς συνήθους ἅψασθαι διδασκαλίας, καὶ ὀκνῶ καὶ ἀναδύομαι. νέφος γὰρ ἀθυμίας ἐπελθὸν συνέχεε καὶ συνετάραξέ μου τὸν λογισμὸν, μᾶλλον δὲ οὐκ ἀθυμίας μόνον, ἀλλὰ καὶ θυμοῦ· καὶ οὐκ οἶδ' ὅ,τι πράξω. ἀπορία γὰρ κατέχει μου τὴν διάνοιαν. ὅταν γὰρ ἐννοήσω, ὅτι μικρὸν πνεύσαντος τοῦ διαβόλου, πᾶσαν ἡμῶν ἐκείνην τὴν συνεχῆ διδασκαλίαν, τὴν καθημερινὴν παραίνεσιν λήθῃ παραδόντες, εἰς τὴν σατανικὴν ἐκείνην πομπὴν ἅπαντες δεδραμήκατε, τὴν ἱπποδρομίαν καταλαβόντες· ποίᾳ προθυμίᾳ δυνήσομαι πάλιν τὴν πρὸς ὑμᾶς ποιήσασθαι διδασκαλίαν, τῶν προτέρων ὕδωρ ἀθρόον διαρρυέντων; τὸ γὰρ μάλιστα ἐπιτεῖνόν μοι τὴν ἀθυμίαν καὶ σφοδρότερόν μοι τὸν θυμὸν ἐργαζόμενον, τοῦτό ἐστιν, ὅτι μετὰ τῆς παραινέσεως τῆς ἡμετέρας, καὶ τὴν αἰδῶ τῆς ἁγίας τεσσαρακοστῆς ἐξεβάλετε τῆς ἑαυτῶν ψυχῆς, καὶ οὕτω τοῖς τοῦ διαβόλου δικτύοις ἑαυτοὺς ἐκδεδώκατε. πῶς οὖν ἄν τις δυνηθείη, κἂν αὐτολιθίνην ἔχοι ψυχὴν, πράως ἐνεγκεῖν τὴν τοσαύτην ὑμῶν ὀλιγωρίαν; αἰσχύνομαι, πιστεύσατε, καὶ ἐρυθριῶ ὅταν ἴδω μάτην ἡμᾶς πονουμένους, καὶ εἰς

πέτρας

πέτρας τὸν σπόρον καταβάλλοντας. ἀλλ' ἐμοὶ μὲν κἄν τε ἀκούητε τῶν λεγομένων,
κἄν τε παρακούητε, τὰ τῶν μισθῶν ἀπηρτισμένα τυγχάνει. τὸ γὰρ ἐμαυτοῦ πᾶν ποιῶν
διετέλεσα, καὶ τὸ ἀργύριον κατέβαλον, καὶ τὴν νουθεσίαν ἐποιησάμην· δέδοικα δὲ καὶ
ἀγωνιῶ μὴ τοῦτο αὐτὸ πλείονος ὑμῖν κατηγορίας αἴτιον γένηται. Ὁ γὰρ δοῦλος, φησιν, (Λουκ. ιβ. μζ.) (γρ. τοῦτο αὐτὸ π. υ. κ. αἴτιον γένωμαι.)
5 ἐκεῖνος ὁ εἰδὼς τὸ θέλημα τοῦ κυρίου αὐτοῦ, καὶ μὴ ποιήσας, δαρήσεται πολλάς. οὐδὲ γὰρ
εἰς ἄγνοιαν ὑμῶν τις ἔχει καταφυγεῖν, οὕτως ἡμῶν καθ' ἑκάστην ἡμέραν τὰ αὐτὰ ἐνη-
χούντων, καὶ ὑποδεικνύντων καὶ τὰς διαβολικὰς πάγας, καὶ τὴν ἀρετῆς τὴν πολλὴν
εὐκολίαν, ἐὰν νήφειν βουλώμεθα. ἢ οὐκ ἴστε, ὅτι τοὺς οὕτως τῆς ἑαυτῶν σωτηρίας ἀμε-
λοῦντας, καί ποτε μὲν ἐνταῦθα παραγινομένους, ἄλλοτε δὲ εἰς τὰ τοῦ διαβόλου δίκτυα
10 ἑαυτοὺς ἐκδιδόντας, τοῖς κυσὶ παραβάλλει ἡ θεία γραφή. Ἄνθρωπος γάρ, φησιν, (β. Πετ. β. κβ.)
ἀποστρέφων ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας αὐτοῦ, καὶ πάλιν εἰς αὐτὴν ἐπανιών, ὅμοιός ἐστι κυνὶ
ἐπιστρέφοντι ἐπὶ τὸν ἴδιον ἔμετον. ὁρᾷς τίνι ἐοίκασιν οἱ πρὸς τὴν θέαν ἐκείνην τὴν πα-
ράνομον συνδεδραμηκότες; οὐκ ἠκούσατε τοῦ χριστοῦ λέγοντος, Πᾶς ὁ ἀκούων μου τοὺς (Ματθ. ζ. κϛ.) (π. ἄνομον.)
λόγους τούτους, καὶ μὴ ποιῶν αὐτούς, ὁμοιωθήσεται ἀνδρὶ μωρῷ, ὅστις ᾠκοδόμησε τὴν
15 οἰκίαν αὐτοῦ ἐπὶ τὴν ἄμμον, καὶ ἦλθον οἱ ποταμοί, καὶ ἔπνευσαν οἱ ἄνεμοι, καὶ προσέρρη-
ξαν τῇ οἰκίᾳ ἐκείνῃ, καὶ ἔπεσε, καὶ ἦν ἡ πτῶσις αὐτῆς μεγάλη; οἱ δὲ εἰς τὴν ἱπποδρο-
μίαν δεδραμηκότες, καὶ τούτου χείρους γεγόνασιν. ἐκείνου γὰρ ἡ οἰκία κἂν μετὰ τὴν προσ-
βολήν, τὴν κατάπτωσιν ὑπέμεινε. ποταμοὺς γὰρ καὶ ἀνέμους εἶπεν, οὐχ ἵνα ὑδάτων πλῆ-
θος ἡμῖν αἰνίξηται, καὶ ἀνέμων σφοδρότητα, ἀλλὰ τῶν πειρασμῶν τὴν ἐπαγωγὴν τὴν
20 σφοδράν· καὶ τὴν κατάπτωσιν δὲ τῆς οἰκίας, οὐχ ἵνα περὶ αἰσθητῆς οἰκίας νομίσωμεν
(περὶ γὰρ ψυχῆς ὁ λόγος τῆς ἀπὸ τῆς τῶν δεινῶν προσβολῆς καταπιπτούσης, καὶ μὴ
δυνηθείσης ἀντισχεῖν) ἐφ' ὑμῶν δὲ οὔτε ἄνεμος ἐκινήθη, οὔτε ποταμοὶ προσέρρηξαν,
ἀλλ' ἁπλῶς αὔρα τις μικρὰ διαβολικὴ ἔπνευσε, καὶ πάντας ὑμᾶς ἀνερρίπισε. τί ταύ-
της τῆς ἀνοίας χεῖρον γένοιτ' ἄν; τί τῆς νηστείας ὄφελος, εἰπέ μοι; τί τῆς ἐνταῦθα
25 συνελεύσεως τὸ κέρδος; τίς οὐκ ἂν καὶ ὑπὲρ ὑμῶν στενάξειε, καὶ ἡμᾶς ταλανίσειεν; ὑπὲρ
ὑμῶν μέν, ὅτι ἀπώλετε, ὅσα συνηγάγετε, ὑφ' ἓν ἐξεχέατε, καὶ τὰς θύρας τῆς διανοίας ὑ-
μῶν ἀνεπετάσατε τῷ πονηρῷ δαίμονι, ὥστε καὶ εἰσελθεῖν, καὶ μετὰ πολλῆς τῆς εὐκολίας
πάντα ὑμῶν ἐκφορῆσαι τὸν πλοῦτον τὸν πνευματικόν· ἡμᾶς δὲ ταλανίσειεν εἰκότως,
ὅτι εἰς νεκρὰς οὕτως ἐνηχοῦμεν ἀκοάς, καὶ τοσαύτην ζημίαν ὑπομένομεν καθ' ἑκά-
30 στην ἡμέραν σπείροντες, μηδὲν δὲ καρποῦσθαι δυνάμενοι. μὴ γὰρ διὰ τοῦτο λέγειν
σπουδάζομεν, ὥστε ἁπλῶς τέρψαι ὑμῶν τὴν ἀκοήν, ἢ ὡς τοῦ παρ' ὑμῶν ἐπαίνου ἐφιέ-
μενοι. εἰ μὴ μέλλοιτέ τι κερδαίνειν ἐκ τῶν παρ' ὑμῶν λεγομένων, βέλτιον ἡμᾶς σιγῆσαι
λοιπόν. οὐδὲ γὰρ βούλομαι ὑμῖν πλείονα τὴν κατάκρισιν ἐργάζεσθαι. καθάπερ γὰρ
ἔμπορος, ἐπειδὰν πολὺν τὸν φόρτον συναγάγῃ, καὶ πεπληρωμένην τὴν ὁλκάδα ἔχων (γρ. συγκαταδύσῃ.)
35 πολλοῦ τοῦ πλούτου, ἀθρόας καταιγίδος ἐμπεσούσης, καὶ τῆς τῶν πνευμάτων βίας πε-
ριγενομένης, αὔτανδρον καταδύσῃ τὸ σκάφος, ἐλεεινὸν ἅπασι θέαμα γίνεται, γυμνὸς
ἐξαίφνης φανείς, καὶ μετὰ πολὺν καὶ ἄφατον πλοῦτον ἐν ἐσχάτῃ πενίᾳ καταστάς· τὸν αὐ-
τὸν δὴ τρόπον καὶ ὑμᾶς νῦν ὁ διάβολος διέθηκεν. ὁρῶν γὰρ ὑμῶν πεπληρωμένην τὴν
ὁλκάδα τὴν πνευματικὴν πολλοῦ [τοῦ] πλούτου, καὶ ἄφατον ἰδὼν τὸν θησαυρόν, ὃν
40 ἀπό τε τῆς νηστείας, ἀπό τε τῆς συνεχοῦς διδασκαλίας συναγαγεῖν ἠδυνήθητε, κα-
θάπερ καταιγίδα τινὰ ἐπαφεὶς, τὴν ἀνόητον ἐκείνην καὶ ἐπιβλαβῆ τῶν ἵππων ἅμιλ-
λαν, δι' ἐκείνης ἐρήμους καὶ γυμνοὺς πάσης τῆς εὐπορίας κατέστησεν. οἶδα ὅτι σφοδρᾷ
τῇ ἐπιτιμήσει κέχρημαι· ἀλλὰ σύγγνωτέ μοι, παρακαλῶ. τοιοῦτον γὰρ ἡ ὀδυνω-
μένη

μένη ψυχή. οὐδὲ γὰρ ἐξ ἀπεχθείας ταῦτα φθέγγομαι, ἀλλ' ἀπὸ κηδεμονίας καὶ φι-
λοστόργου ψυχῆς. διὸ τῆς σφοδρότητος μικρὸν καθυφεὶς, ἐπειδὴ αὐτῆς τῆς νομῆς τοῦ
ἕλκους περιγέγονα, βούλομαι καὶ εἰς ἐλπίδας χρηστὰς ἀγαγεῖν τὴν ὑμετέραν ἀγά-
πην, ὥστε μὴ ἀπογνῶναι μηδὲ ἀπαγορεῦσαι. οὐδὲ γὰρ καθάπερ ἐπὶ τῶν αἰσθητῶν
γίνεται πραγμάτων, οὕτως καὶ ἐνταῦθα συμβαίνει. ἐκεῖ μὲν γὰρ οὐκ ἔνι τὸν ἀπὸ τοῦ
πλούτου ἐκείνου εἰς τὴν ἐσχάτην πενίαν κατενεχθέντα, εὐθέως ἀνενεγκεῖν· ἐνταῦθα δὲ
διὰ τὴν τοῦ θεοῦ φιλανθρωπίαν, ἐὰν βουλώμεθα μόνον καταγνῶναι τῶν ἤδη εἰργασ-
μένων ἡμῖν, καὶ μέχρι τούτου στῆσαι τὰ τῆς ῥαθυμίας, δυνάμεθα ταχέως ἐπὶ τὴν προ-
τέραν εὐπορίαν ἐπανελθεῖν. τοιοῦτος γὰρ ὁ δεσπότης ὁ ἡμέτερος, οὕτω φιλότιμος καὶ με-
γαλόδωρος· καὶ βοᾷ διὰ τοῦ προφήτου λέγων, Οὐ θελήσει θέλω τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρ- (Ιεζ. ιη. κγ.)
τωλοῦ, ὡς τὸ ἐπιστρέψαι καὶ ζῆν αὐτόν. οἶδα ὅτι εὐγνώμονες ὄντες αἰσθάνεσθε τῶν ἐ-
πλαισμένων ὑμῖν. οὐ μικρὰ δὲ ὁδὸς πρὸς τὴν ἐπάνοδον τῆς ἀρετῆς τὸ εἰδέναι τῶν ἡμαρ-
τημένων τὸ μέγεθος. ἀλλὰ μή μοι πάλιν τὰ τῆς διαβολικῆς ἐκείνης ἀπάτης ῥήματά
τις παραγέτω, λέγων· ποῖον γὰρ ἁμάρτημα ἰδεῖν ἵππους τρέχοντας; ἐὰν γὰρ βουλη-
θῇς εὐγνωμόνως καταμαθεῖν ἅπαντα τὰ ἐκεῖ γινόμενα, εὑρήσεις πάντα μεστὰ σατα-
νικῆς ἐνεργείας. οὐ μόνον γὰρ ἵππους τρέχοντας ἐστὶν ἰδεῖν, ἀλλὰ καὶ κραυγῶν καὶ βλασφη-
μιῶν καὶ μυρίων ἀκαίρων ἐστὶν ἀκοῦσαι λόγων, καὶ γυναῖκας ἑταιρικὰς εἰς τὸ μέσον παρ-
ιούσας ἰδεῖν, καὶ νέους πρὸς τὴν τῶν γυναικῶν ἁπαλότητα ἑαυτοὺς ἐκδιδόντας. ἢ μι-
κρά σοι ταῦτα εἶναι δοκεῖ πρὸς τὸ τὴν ψυχὴν αἰχμάλωτον ἐργάσασθαι; εἰ γὰρ αἱ
ἀπὸ ταὐτομάτου συντυχίαι πολλάκις ὑπεσκέλισαν, καὶ κατέβαλον, καὶ εἰς αὐτὸ τῆς ἀ-
πωλείας τὸ βάραθρον κατήνεγκαν τὸν μὴ προσέχοντα, τί εἰκὸς παθεῖν τοὺς ἐπ' αὐ-
τὸ τοῦτο ἐκεῖ παραγινομένους, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἑστιῶντας ταῖς παρανόμοις ἐκείναις
θέαις, καὶ ἀπηρτισμένους μοιχοὺς ἐκεῖθεν καὶ ἰόντας; εἰδὼς γὰρ ὁ φιλάνθρωπος ἡμῶν
δεσπότης τῆς φύσεως τῆς ἡμετέρας τὸ εὐεπηρέαστον, καὶ τῆς τοῦ διαβόλου κακουργίας
τὸ πανοῦργον, καὶ πολύπλοκον, ἐκ πολλοῦ τοῦ περιόντος τειχίζων ἡμᾶς, καὶ βουλόμενος ἀ-
ναλώτους ἐργάσασθαι ταῖς τούτου παγίσιν, τὸν νόμον τοῦτον τέθεικε λέγων· Ὁ ἐμβλέ- (Ματθ. ε. κη.)
ψας γυναῖκα πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι αὐτῆς, ἤδη ἐμοίχευσεν αὐτὴν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐ-
τοῦ, μοιχείαν ἀπηρτισμένην καλῶν τὴν μετὰ περιεργίας θεωρίαν γεγενημένην. μὴ
τοίνυν μοι λέγε λοιπόν, τί γὰρ βλάβος ἀπὸ τῆς ἐκεῖσε διατριβῆς; καὶ αὐτὸ γὰρ μόνον τὸ
τῆς τῶν ἵππων ἁμίλλης ἱκανὸν πολὺν τῇ ψυχῇ τὸν ὄλεθρον ἐπαγαγεῖν. ὅταν γὰρ ὑπὲρ
ἀνοήτων, καὶ μὴ μόνον μηδὲν τῇ ψυχῇ συμβαλλομένων, ἀλλὰ καὶ λυμαινομένων αὐτῇ, τὸν
καιρὸν καταναλίσκωμεν, καὶ διαπληκτιζώμεθα, καὶ μυρία ῥητὰ καὶ ἄρρητα φθεγγώ-
μεθα, τίς ἡμῖν ἔσται συγγνώμη; ποία δὲ ἀπολογία; καὶ ἐνταῦθα μὲν ἐὰν μικρὸν πα-
ρατείνωμεν τὴν διδασκαλίαν, πολλοὶ δυσχεραίνουσι καὶ ἀλύουσι, καὶ πόνον τοῦ σώματος
καὶ κάματον προβάλλονται, καὶ ταῦτα, τοῦ θαυμαστοῦ τούτου ὀρόφου ἱκανοῦ ὄντος παρα-
μυθήσασθαι. οὔτε γὰρ ὑπὸ κρυμοῦ ἐστὶν ἐνοχληθῆναι, οὔτε ὑπὸ ὑετοῦ, ἢ τῆς τῶν
ἀνέμων σφοδρότητος· ἐκεῖ δὲ καὶ ὑετοῦ λάβρου καταρρηγνυμένου, καὶ ἀνέμων σφοδρῶν
πνεόντων, καὶ ἄλλοτε τοῦ ἡλίου θερμὴν τὴν ἀκτῖνα ἀφιέντος, οὐ μίαν οὐδὲ δύο ὥρας,
ἀλλὰ τὸ πλέον τῆς ἡμέρας διημερεύουσι· καὶ οὔτε ὁ γέρων αἰδεῖται τὴν πολιάν, οὔτε ὁ
νέος αἰσχύνεται πρὸς τὰ τῆς πολιᾶς ὑπεκκαύματα βαδίζων· ἀλλὰ τοσαύτη ἡ ἀπά-
τη, ὡς καὶ μετὰ ἡδονῆς τὸ δέλεαρ ἐκεῖνο τῶν ψυχῶν περιίεσθαι, καὶ μὴ ἐννοεῖν τῆς ἡδο-
νῆς μὲν τῆς ἐπιβλαβοῦς τὸ βραχὺ καὶ πρόσκαιρον, τῆς δὲ ὀδύνης τὸ διηνεκὲς καὶ τοῦ συνει-
δότος τὴν κατηγορίαν. ὁρῶ γὰρ ἐνίων καὶ νῦν τὰ πρόσωπα, καὶ στοχάζομαι τῆς ψυχῆς τὴν

κατάστασιν

γρ. [illegible]

κατάστασιν, καὶ ὅση νῦν αὐτοῖς ἡ μετάνοια εἰσέρχεται. ἀλλ' ὅπως μὴ πάλιν τοῖς αὐτοῖς περιπέσητε, μηδὲ μετὰ τὴν τοσαύτην ἡμῶν παραίνεσιν πάλιν ἐπὶ τὰ σατανικὰ ἐκεῖνα συνέδρια δράμητε, ἀναγκαῖον διαμαρτύρεσθαι. οὐδὲ γὰρ πάντοτε καλὸν προσηνῆ φάρμακα ἐπιτιθέναι, ἀλλ' ὅταν ᾖ τὸ ἕλκος δυσένδοτον, δεῖ καὶ τὰ στύφοντα, καὶ τὰ δάκνειν δυνάμενα προσάγειν, ἵνα ταχεία γένηται ἡ διόρθωσις. μανθανέτωσαν τοίνυν ἅπαντες ὡς τοῖς ἐγκλήμασιν ὑπεύθυνοι, ὅτι εἰ καὶ μετὰ ταύτην ἡμῶν τὴν παραίνεσιν πάλιν τῇ αὐτῇ ῥαθυμίᾳ ἐπιμένωσιν, οὐκ ἀνεξόμεθα, ἀλλὰ τοῖς νόμοις τῆς ἐκκλησίας χρησάμενοι, μετὰ πολλῆς αὐτοὺς τῆς σφοδρότητος διδάξομεν μὴ τοιαῦτα πλημμελεῖν, μηδὲ μετὰ τοσαύτης καταφρονήσεως τῶν θείων ἀκούειν λογίων. καὶ ταῦτα οὐ περὶ πάντων λέγω τῶν ἐνταῦθα συνειλεγμένων, ἀλλὰ περὶ τῶν ὑπευθύνων τοῖς λεγομένοις. ὁ μὲν γὰρ λόγος πρὸς ἅπαντας διαλέγεται, ἕκαστος δὲ τῶν ἀκουόντων δεχέσθω τὸ κατάλληλον φάρμακον· ὁ μὲν τῷ ἁμαρτήματι ὑπεύθυνος, ὥστε μέχρι τούτου στῆσαι τὰ τῆς ῥαθυμίας, καὶ μὴ περαιτέρω προσελθεῖν, ἀλλὰ διὰ τῆς μετὰ ταῦτα σπουδῆς ἀνακαλέσασθαι ἑαυτόν, καὶ τῶν ἐπταισμένων ποιήσασθαι τὴν διόρθωσιν· ὁ δὲ ἀνεύθυνος ἀσφαλέστερος γενέσθω πρὸς τὸ μὴ ἁλῶναι τῷ τοιούτῳ πτώματι, μηδὲ ὑπεύθυνος γενέσθαι ποτέ. ἀλλ' ἵνα δι' αὐτῶν τῶν πραγμάτων πείσωμεν τὴν ὑμετέραν ἀγάπην, ὅτι ἀπὸ φιλοστοργίας καὶ πολλῆς κηδεμονίας δακνόμενοι τὴν ψυχήν, καὶ σφόδρα ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῆς ὑμετέρας δεδιότες, ταῦτα εἰπεῖν προήχθημεν· φέρε πάλιν ἑαυτοὺς ταῖς χρησταῖς ἐλπίσι τρέφοντες, τὴν συνήθη παράθωμεν ὑμῖν διδασκαλίαν, δεικνύντες ὑμῖν τὴν πατρικὴν εὔνοιαν, ἣν περὶ ὑμᾶς ἔχομεν. ἀλλά, παρακαλῶ, μετ' ἀκριβείας προσέχετε τοῖς λεγομένοις, ἵνα καρπώσησθέ τι πλέον ἐκ τῶν λεγομένων, καὶ οὕτως οἴκαδε ἐπανέλθητε. ἀναγκαῖον δὲ αὐτὰ τὰ ἀναγνωσθέντα εἰπεῖν ἐπὶ τῆς ὑμετέρας ἀγάπης.

γρ. [illegible]

14. Καὶ εἶπε, φησίν, ὁ θεός· γενηθήτωσαν φωστῆρες ἐν τῷ στερεώματι τοῦ οὐρανοῦ εἰς φαῦσιν ἐπὶ τῆς γῆς, τοῦ διαχωρίζειν ἀνὰ μέσον τῆς ἡμέρας καὶ ἀνὰ μέσον τῆς νυκτός, καὶ ἔστωσαν εἰς σημεῖα, καὶ εἰς καιρούς, καὶ εἰς ἡμέρας, καὶ εἰς ἐνιαυτούς,

15. Καὶ ἔστωσαν εἰς φαῦσιν ἐν τῷ στερεώματι τοῦ οὐρανοῦ, ὥστε φαίνειν ἐπὶ τῆς γῆς. καὶ ἐγένετο οὕτως.

Ἐπειδὴ γὰρ χθὲς ἐδίδαξεν ἡμᾶς ὁ μακάριος Μωϋσῆς ὅπως τὴν ἀμορφίαν τῆς γῆς ἐκαλλώπισεν ὁ τῶν ὅλων δημιουργὸς ταῖς βοτάναις, καὶ τῇ τῶν ἀνθῶν ποικιλίᾳ, καὶ τῇ βλάστῃ τῶν σπερμάτων, σήμερον πάλιν μετήγαγε τὸν λόγον ἐπὶ τὸν τοῦ οὐρανοῦ κόσμον. καθάπερ γὰρ ἡ γῆ καλλωπίζεται διὰ τῶν ἐξ αὐτῆς ἀναδιδομένων, οὕτω τὸν οὐρανὸν τοῦτον τὸν ὁρώμενον φαιδρότερον καὶ λαμπρότερον εἰργάσατο, τῇ τε τῶν ἄστρων ποικιλίᾳ καταστίξας αὐτόν, καὶ τῇ δημιουργίᾳ τῶν δύο φωστήρων τῶν μεγάλων, τοῦ ἡλίου, λέγω, καὶ τῆς σελήνης.

16. Καὶ ἐποίησεν ὁ θεός, φησι, τοὺς δύο φωστῆρας τοὺς μεγάλους, τὸν φωστῆρα τὸν μέγαν εἰς ἀρχὰς τῆς ἡμέρας, καὶ τὸν φωστῆρα τὸν ἐλάττω εἰς ἀρχὰς τῆς νυκτός, καὶ τοὺς ἀστέρας.

Εἶδες σοφίαν τοῦ δημιουργοῦ; εἶπε μόνον, καὶ παρήχθη τὸ στοιχεῖον τοῦτο τὸ θαυμαστόν, ὁ ἥλιος λέγω. τοῦτον γὰρ καλεῖ φωστῆρα μέγαν, καὶ φησιν αὐτὸν εἰς ἀρχὰς τῆς ἡμέρας γεγενῆσθαι. οὗτος γὰρ φαιδροτέραν τὴν ἡμέραν ἀπεργάζεται, καθάπερ μαρμαρυγάς τινας, τὰς ἀκτῖνας τὰς οἰκείας ἀφιείς, καὶ καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἀκμαῖον τὸ οἰκεῖον κάλλος ἐπιδεικνύμενος, καὶ ἅμα τῷ ὄρθρῳ φαινόμενος, καὶ πᾶσι τὴν τῶν ἀνθρώ-

γρ. [illegible]

πων

πων φύσιν διεγείρων πρὸς τὴν τῶν οἰκείων ἔργων ἐπιτήδευσιν. τοῦτο τὸ κάλλος ἐμφαί-
Ψαλ. ιη. ϛ. νων ὁ μακάριος προφήτης φησί, Καὶ αὐτὸς ὡς νυμφίος ἐκπορευόμενος ἐκ παστοῦ
αὐτοῦ, ἀγαλλιάσεται ὡς γίγας δραμεῖν ὁδὸν αὐτοῦ, ἀπ' ἄκρου τοῦ οὐρανοῦ ἡ ἔξοδος αὐτοῦ,
καὶ τὸ κατάντημα αὐτοῦ ἕως ἄκρου τοῦ οὐρανοῦ. ὁρᾷς ὅπως καὶ τὸ κάλλος ἡμῖν παρεδήλωσε,
καὶ τὸ τάχος τῆς ἐνεργείας; εἰπὼν γὰρ ἀπ' ἄκρου τοῦ οὐρανοῦ ἡ ἔξοδος αὐτοῦ, καὶ τὸ κα- 5
τάντημα αὐτοῦ ἕως ἄκρου τοῦ οὐρανοῦ, ἐσήμανεν ἡμῖν ὅπως ἐν μιᾷ καιροῦ ῥοπῇ πᾶσαν
διατρέχει τὴν οἰκουμένην, καὶ ἀπὸ περάτων εἰς πέρατα τὰς οἰκείας ἀκτῖνας ἀφίησι,
πολλὴν τὴν ἑαυτοῦ χρείαν παρεχόμενος. οὔτε γὰρ θερμαίνει μόνον ἀλλὰ καὶ ξηραίνει, οὔτε
οὐ ξηραίνει μόνον ἀλλὰ καὶ καίει, καὶ πολλὰς καὶ διαφόρους τὰς χρείας ἡμῖν παρέχεται, καὶ
πολὺ τοῦ στοιχείου τούτου τὸ θαῦμα, καὶ οὐκ ἄν τις κατ' ἀξίαν ἅπαντα εἰπεῖν δυνηθείη. 10
ταῦτα δὲ λέγω καὶ ἐπαίρω τῷ λόγῳ τὸ στοιχεῖον, ἵνα μὴ μέχρι τούτου στῆτε, ἀγαπητοί,
ἀλλ' ἐντεῦθεν ἀναδράμητε, καὶ ἐπὶ τὸν τοῦ στοιχείου δημιουργὸν τὸ θαῦμα μεταγά-
γητε. ὅσῳ γὰρ ἂν μέγα δειχθῇ τὸ στοιχεῖον, τοσούτῳ πολὺ τοῦ δημιουργοῦ τὸ θαῦμα δείκνυ-
ται. ἀλλ' οἱ Ἑλλήνων παῖδες θαυμάσαντες καὶ ἐκπλαγέντες τὸ στοιχεῖον οὐκ ἠδυνήθη-
σαν διαβλέψαι, καὶ τὸν παραγαγόντα ἀνυμνῆσαι, ἀλλ' ἐναπέμειναν τῷ στοιχείῳ, καὶ τοῦτο 15
Ρωμ. α. κε. ἐθεοποίησαν. διὰ τοῦτο καὶ ὁ μακάριος Παῦλός φησι, Καὶ ἐσεβάσθησαν καὶ ἐλάτρευ-
σαν τῇ κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα. τί γὰρ ἂν αὐτῶν ἀνοητότερον γένοιτ' ἂν μὴ δυνη-
θέντων ἐκ τοῦ δημιουργήματος τὸν δημιουργὸν καταμαθεῖν, ἀλλὰ τοσαύτην πλάνην
πλανηθέντων, ὡς τὸ κτίσμα καὶ τὸ ποίημα εἰς τὴν αὐτὴν τάξιν τῷ δημιουργῷ ἀναγα-
γεῖν; διά τοι τοῦτο καὶ ἡ θεία γραφὴ προειδυῖα τὸ πρὸς τὴν πλάνην τῶν ῥαθύμων ἐπιρ- 20
ῥεπές, μετὰ τρεῖς ἡμέρας διδάσκει ἡμᾶς τούτου τοῦ στοιχείου τὴν δημιουργίαν γεγενῆσθαι,
μετὰ τὸ πάντα τὰ σπέρματα ἀπὸ τῆς γῆς ἀναδοθῆναι, μετὰ τὸ ἀπολαβεῖν τὴν γῆν τὸν οἰ-
κεῖον κόσμον, ἵνα μηδενὶ ἐξῇ τῶν μετὰ ταῦτα λέγειν ὅτι ἄνευ τῆς τούτου συνεργείας οὐκ
ἂν ἐτελεσφορήθη τὰ ἀπὸ τῆς γῆς. διὰ τοῦτο δείκνυσί σοι πρὸ τῆς τούτου δημιουργίας ἅ-
παντα πεπληρωμένα, ἵνα μὴ τούτῳ ἐπιγράφῃς τῶν καρπῶν τὴν τελεσφόρησιν, ἀλλὰ 25
τῷ τῶν ἁπάντων δημιουργῷ τῷ ἐξ ἀρχῆς εἰπόντι, βλαστησάτω ἡ γῆ βοτάνην χόρτου.
εἰ δὲ λέγοιεν, ὅτι συντελεῖ τι καὶ ἡ τοῦ ἡλίου χρεία πρὸς τὸ τοὺς καρποὺς πεπαίνεσθαι, οὐδὲ
ἐγὼ ἀντιλέγω. ὥσπερ γὰρ καὶ τὸν γηπόνον λέγων συνεργεῖν πρὸς τὴν τῆς γῆς ἐργασίαν,
οὐ τῷ γηπόνῳ τὸ πᾶν λογίζομαι, ἀλλὰ κἂν μυριάκις ὁ γηπόνος τὰ παρ' ἑαυτοῦ ἐπιδεί-
ξηται, εἰ μὴ ὁ τῷ οἰκείῳ προστάγματι ἐξ ἀρχῆς αὐτὴν διεγείρας πρὸς τὴν τῶν 30
καρπῶν γένεσιν κινῆσαι βουληθῇ, οὐδὲν ὄφελος τῶν πολλῶν καμάτων· τὸν αὐτὸν δὴ
τρόπον καὶ ἐνταῦθά φημι, ὅτι κἂν μετὰ τοῦ γηπόνου καὶ ἡ τοῦ ἡλίου συνέργεια συμβάληται, καὶ
ἡ τῆς σελήνης, καὶ ἡ τῶν ἀέρων εὐκρασία, οὐδὲ οὕτως ἔσται τι πλέον, μὴ τῆς ἄνωθεν δε-
ξιᾶς συνεφαπτομένης. ἐκείνης οὖν τῆς κραταιᾶς χειρὸς βουλομένης, καὶ ἡ παρὰ τῶν
στοιχείων ἐνέργεια τὰ μέγιστα" συμβάληται. ταῦτα μετ' ἀκριβείας κατέχοντες, ἐπιστο- 35 ἴσ. συμβάλλεται.
μίζετε μετὰ σφοδρότητος τοὺς ἔτι πλανᾶσθαι βουλομένους, καὶ μὴ συγχωρεῖτε τὸ τοῦ δη-
μιουργοῦ σέβας τοῖς κτίσμασιν ἀπονέμειν. διὰ τοῦτο γὰρ καὶ ἡ θεία γραφὴ οὐ μόνον τὸ
κάλλος αὐτοῦ ἡμῖν δείκνυσι, καὶ τὸ μέγεθος, καὶ τὴν χρείαν, διὰ τοῦ εἰπεῖν ὡς νυμφίος, καὶ
ἀγαλλιάσεται ὡς γίγας δραμεῖν ὁδὸν, ἀλλὰ καὶ τὸ ἀσθενὲς καὶ οὐδαμινόν. ἄκουσον γὰρ τί
Σειρ. ιζ. λα. φησιν ἀλλαχοῦ· τί φωτεινότερον ἡλίου; καὶ τοῦτο ἐκλείπει. μή σε ἀπατάτω, φησίν, ἡ 40
θέα. ἐὰν γὰρ βουληθῇ ὁ δημιουργήσας προστάξαι, ὡς οὐδὲ γεγονὼς, ἀφίσταται. ταῦ-
τα εἰ συνεῖδον Ἑλλήνων παῖδες, οὐκ ἂν τοσαύτην πλάνην ἐπλανήθησαν, ἀλλ' εἶδον
ἂν καλῶς, ὅτι προσήκει ἐκ τῆς τῶν δημιουργημάτων θεωρίας ἐπὶ τὸν δημιουργὸν ἀνα-
δραμεῖν.

δραμεῖν. διὰ τοῦτο καὶ τῇ τετάρτῃ ἡμέρᾳ αὐτὸν ἐδημιούργησεν, ἵνα μὴ νομίσῃς τοῦτον συνιστᾶν τὴν ἡμέραν. ὅπερ γὰρ ἐπὶ τῶν σπερμάτων εἴπομεν, τοῦτο καὶ ἐπὶ τῆς ἡμέρας ἐροῦμεν, ὅτι ἐγένοντο μὲν τρεῖς ἡμέραι πρὸ τῆς τούτου δημιουργίας· ἐβουλήθη δὲ ὁ δεσπότης καὶ διὰ τοῦ στοιχείου τούτου φαιδρότερον τὸ φῶς τῆς ἡμέρας ἐργάσασθαι. τὸ αὐτὸ καὶ ἐπὶ τοῦ
5 ἐλάττονος φωστῆρος εἴποιμεν ἄν, τῆς σελήνης λέγω. γεγόνασι γὰρ τρεῖς νύκτες πρὸ τῆς ταύτης δημιουργίας· ἀλλ' ὅμως καὶ αὐτὴ παραχθεῖσα τὴν παρ' ἑαυτῆς εἰσφέρει χρείαν, διασκεδάζουσα τῆς νυκτὸς τὸ σκότος, καὶ σχεδὸν εἰπεῖν τὰ αὐτὰ τῷ ἡλίῳ συντελοῦσα πρὸς τὰ ἄλλα πάντα. ὁ μὲν γὰρ ἀφώρισται εἰς ἀρχὰς τῆς ἡμέρας, ἡ δὲ εἰς ἀρχὰς τῆς νυκτός. τί ἐστιν εἰς ἀρχὰς τῆς ἡμέρας, καὶ εἰς ἀρχὰς τῆς νυκτός; τὴν ἐξουσίαν,
10 φησὶν, ἔλαβεν ὁ μὲν, τῆς ἡμέρας, ἡ δὲ, τῆς νυκτὸς, ἵνα ὁ μὲν φαιδροτέραν αὐτὴν ἀπεργάζηται διὰ τῶν οἰκείων ἀκτίνων, ἡ δὲ διασκεδάζῃ τὸ σκότος καὶ τῇ φύσει τῶν ἀνθρώπων διὰ τοῦ οἰκείου φωτὸς παρέχῃ μετ' εὐκολίας κεχρῆσθαι τοῖς οἰκείοις ἐπιτηδεύμασι. τότε γὰρ καὶ ὁδοιπόρος θαρρῶν τῆς ὁδοιπορίας ἅπτεται, καὶ ναύτης καθέλκει τὸ πλοῖον καὶ τὰ πελάγη διαπερᾷ, καὶ ἕκαστος δὲ τῶν τὰ ἐπιτηδεύματα μετιόντων μετὰ πολλῆς τῆς ἀ-
15 δείας τὰ τῆς οἰκείας ἐπιστήμης μεταχειρίζει. εἶτα ἐπειδὴ ἐδίδαξεν ἡμᾶς τῶν φωστήρων τούτων τὴν χρείαν, φησὶ, καὶ τοὺς ἀστέρας·

17 Καὶ ἔθετο αὐτοὺς ὁ θεὸς ἐν τῷ στερεώματι τοῦ οὐρανοῦ, ὥστε φαίνειν ἐπὶ τῆς γῆς,

18 Καὶ ἄρχειν τῆς ἡμέρας, καὶ τῆς νυκτὸς, καὶ διαχωρίζειν ἀνὰ μέσον τοῦ φωτὸς, καὶ ἀνὰ μέσον τοῦ σκότους.

20 Ἐννόει καὶ τούτων πόσην ἡμῖν τὴν χρείαν ἐδήλωσεν· ἔθετο αὐτοὺς, φησὶν, ἐν τῷ στερεώματι τοῦ οὐρανοῦ. τί ἐστιν ἔθετο; ὡς ἂν εἴποι τις, ἔπηξεν; οὐχὶ, μὴ γένοιτο. ὁρῶμεν γὰρ αὐτοὺς πολλάκις ἐν μιᾷ καιροῦ ῥοπῇ πολὺ διάστημα διατρέχοντας, καὶ οὐδέποτε ἐν ἑνὶ τόπῳ ἱσταμένους, ἀλλὰ τὸν οἰκεῖον δρόμον ἀποπληροῦντας, ὃν τρέχειν ἐτάχθησαν παρὰ τοῦ δεσπότου. τί οὖν ἐστι τὸ ἔθετο; ἀντὶ τοῦ προσέταξεν αὐτοὺς εἶναι ἐν τῷ οὐρανῷ.
25 καὶ γάρ ἐστιν ἰδεῖν περιοῦσαν τὴν γραφὴν καὶ ἀλλαχοῦ λέγουσαν, Ὅτι ἔθετο τὸν Ἀδὰμ ἐν τῷ παραδείσῳ, οὐκ ἐπειδὴ ἐνέπηξεν αὐτὸν τῷ παραδείσῳ, ἀλλ' ὅτι προσέταξεν αὐτὸν εἶναι ἐν τῷ παραδείσῳ. τὸ αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ περὶ τῶν ἄστρων εἴποιμεν ἄν, ὅτι προσέταξεν αὐτοὺς ἐν τῷ στερεώματι τοῦ οὐρανοῦ ὄντας, τὸ οἰκεῖον φῶς ἐκπέμπειν ἐπὶ τῆς γῆς. ἐννόησον γάρ μοι, ἀγαπητέ, ποίων λειμώνων καὶ παραδείσων οὐκ ἂν εἴη τερπνό-
30 τερον ἰδεῖν ἐν μέσῃ τῇ νυκτὶ τὸν οὐρανὸν κατηστερωμένον, καὶ καθάπερ τισὶν ἄνθεσι τῇ διαφορᾷ τῶν ἄστρων καλλωπιζόμενον, καὶ πολὺ τὸ φῶς εἰς τὴν γῆν αὐτοὺς καταπέμποντας; εἰς τοῦτο γὰρ καὶ ἐτάχθησαν, ὥστε φαίνειν ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ ἄρχειν τῆς ἡμέρας καὶ τῆς νυκτός· ὃ καθολικῶς καὶ περὶ τῶν μεγάλων φωστήρων εἴρηται. ἐπειδὴ * τῶν δύο φωστήρων ἡμᾶς ἐδίδαξε τὴν δημιουργίαν, καὶ τῶν ἄστρων, περὶ πάντων κοινῇ λέγων, φησὶ, καὶ ἄρ-
35 χειν τῆς ἡμέρας καὶ τῆς νυκτὸς, καὶ διαχωρίζειν ἀνὰ μέσον τοῦ φωτὸς, καὶ ἀνὰ μέσον τοῦ σκότους. ὥσπερ γὰρ οὐκ ἔστιν ἐν ἡμέρᾳ ἀστέρας ἰδεῖν ἐν τῷ οὐρανῷ διατρέχοντας (τὸ γὰρ τοῦ ἡλίου φῶς τῇ πολλῇ φαιδρότητι ἀποκρύπτει ἐκείνων τὴν χρείαν) οὕτως οὐδὲ ἥλιος ἐν νυκτὶ ἄν φανείη ποτὲ, ἀρκούσης τῆς σελήνης τῷ ἰδίῳ φωτὶ καταυγάσαι τῆς νυκτὸς τὸ ζοφῶδες· ἀλλ' ἕκαστον δὲ τῶν στοιχείων τοῖς οἰκείοις ὅροις ἐμμένον, οὐδέποτε ὑ-
40 περβαίνει τὸ οἰκεῖον μέτρον, ἀλλὰ τὴν διάταξιν τοῦ δεσπότου φυλάττον, τὴν οἰκείαν ἐνέργειαν πληροῖ. τί ἄν τις εἴποι τὰ ἄλλα πάντα, ὅσα συντελεῖ πρὸς τὴν τῶν ἀνθρώπων φύσιν ἡ τῶν φωστήρων τούτων καὶ τῶν ἀστέρων χρεία; ἔστωσαν γὰρ, φησὶν, εἰς σημεῖα, καὶ εἰς καιροὺς, καὶ εἰς ἡμέρας, καὶ εἰς ἐνιαυτούς. * διδάξαι ἡμᾶς βούλεται ἡ θεία γραφὴ, ὅτι ὁ

τούτων

Γεν. β. θ.

* γὰρ

ἡλίου

* τί ἐστιν εἰς σημεῖα, καὶ εἰς καιρούς, καὶ εἰς ἡμέρας, καὶ εἰς ἐνιαυτούς

τούτων δρόμος τὴν γνῶσιν ἡμῖν χαρίζεται τῶν καιρῶν, καὶ τῆς τῶν τροπῶν ἐναλλαγῆς; τῶν ἡμερῶν τὸν ἀριθμὸν [τὸν εὔτακτον,] τοῦ ἐνιαυτοῦ τὸν δρόμον, καὶ ἐκ τούτων δυνάμεθα διαγινώσκειν ἅπαντα. καὶ γὰρ ὁ κυβερνήτης πρὸς τὸν τούτων δρόμον ὁρῶν, καὶ ἀτενίζων εἰς τὸν οὐρανόν, καὶ μετὰ ἀκριβείας ἅπαντα καταμανθάνων, πότε τῆς ναυτιλίας ἅπτεται, καὶ πελάγη διαπερᾷ, καὶ πολλάκις ζοφωτάτης οὔσης τῆς νυκτὸς ἀπὸ τῆς τῶν ἄστρων θεωρίας ἠδυνήθη τὸ σκάφος ἰθῦναι, καὶ διὰ τῆς οἰκείας τέχνης τὴν σωτηρίαν τοῖς ἐμπλέουσι χαρίσασθαι. καὶ ὁ γηπόνος δὲ ἐντεῦθεν καταμαθὼν οἶδε πότε μὲν προσήκει τὰ σπέρματα καταβαλεῖν, πότε δὲ τὴν γῆν ἀναμοχλεῦσαι, καὶ ἄροτρον ἑλκύσαι, καὶ πότε τὴν δρεπάνην ἀκονῆσαι, καὶ τὸν ἄμητον τῶν σπερμάτων ἐργάσασθαι. καὶ εἰς τὴν τοῦ βίου δὲ σύστασιν οὐκ ὀλίγα ἡμῖν συμβάλλεται ἡ τῶν χρόνων εἴδησις, καὶ ὁ τῶν ἡμερῶν ἀριθμός, καὶ ὁ τοῦ ἐνιαυτοῦ κύκλος. καὶ πολλὰ ἄν τις εὕροι πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην σύστασιν ὑπὸ τούτων τῶν δημιουργημάτων συντελούμενα, ἅπερ οὐκ ἂν δυνηθείη τις μετὰ ἀκριβείας ἅπαντα εἰπεῖν. διὸ χρὴ ἐκ τῶν ὀλίγων στοχασαμένους εἰδέναι ὅση τούτων ἐστὶν ἡ χρεία, καὶ θαυμάσαντας τὰ δημιουργήματα, προσκυνεῖν τὸν τούτων δημιουργόν, καὶ ἀνυμνεῖν, καὶ ἐκπλήττεσθαι τὴν ἄφατον φιλανθρωπίαν, ἣν περὶ τὴν τῶν ἀνθρώπων φύσιν ἐπεδείξατο, δι᾽ οὐδὲν ἕτερον ταῦτα ἅπαντα παραγαγών, ἀλλ᾽ ἢ διὰ τὸν ἄνθρωπον, ὃν μέλλει μετ᾽ οὐ πολὺ καθάπερ τινὰ βασιλέα καὶ ἄρχοντα ἐφιστᾶν πᾶσι τοῖς ὑπ᾽ αὐτοῦ δημιουργηθεῖσι.

Καὶ εἶδεν ὁ θεός, φησιν, ὅτι καλόν.

Εἶδες πῶς καθ᾽ ἑκάστην ἡμέραν δείκνυσιν ἡ θεία γραφὴ ἀρεσκόμενον τὸν θεὸν αὐτοῖς τοῖς δημιουργήμασιν, ἵνα πᾶσαν ἐκκόψῃ ἀφορμὴν τῶν ἐπισκήπτειν τολμώντων τοῖς ὑπ᾽ αὐτοῦ γεγενημένοις. ὅτι γὰρ τούτου ἕνεκεν καθ᾽ ἕκαστον τοῦτο ἐπισημαίνεται ἡ θεία γραφή, ἐκ τῆς συνεχείας δῆλον καθέστηκεν. ἤρκει γὰρ μετὰ πάντα τὰ δημιουργήματα ἅπαξ εἰπεῖν, ὅτι πάντα ὅσα ἐποίησε, καλὰ λίαν· ἀλλ᾽ εἰδυῖα τῆς ἀσθενείας τῶν ἡμετέρων λογισμῶν τὴν ὑπερβολήν, κατὰ μέρος τοῦτο ποιεῖ, διδάσκουσα ἡμᾶς ὅτι σοφίᾳ τινὶ εὐμηχάνῳ καὶ φιλανθρωπίᾳ ἀφάτῳ ἅπαντα παρήχθη.

19 Καὶ ἐγένετο, φησιν, ἑσπέρα, καὶ ἐγένετο πρωΐ, ἡμέρα τετάρτη.

Ἐπειδὴ γὰρ ἀπήρτισε τὸν κόσμον τοῦ οὐρανοῦ, καλλωπίσας αὐτὸν τοῖς ἄστροις, καὶ τοὺς δύο φωστῆρας τοὺς μεγάλους παραγαγών, τέλος τῇ ἡμέρᾳ ἐπέθηκε, καί φησι, καὶ ἐγένετο ἑσπέρα, καὶ ἐγένετο πρωΐ, ἡμέρα τετάρτη. σκόπει πῶς καθ᾽ ἑκάστην ἡμέραν οὕτω λέγει, τῇ πυκνότητι τῆς διδασκαλίας ἐμπῆξαι τῇ διανοίᾳ βουλόμενος τὰ θεῖα δόγματα.

ΗΘΙΚΟΝ.

Ταῦτα τοίνυν ἅπαντα κατέχοντες ἐγκεκολαμμένα ἡμῶν τῷ πλάτει τῆς καρδίας, πᾶσαν ῥᾳθυμίαν ἀποτιναξάμενοι, τά τε δόγματα κατέχωμεν τὰ ὑγιῆ μετὰ ἀκριβείας, καὶ τοὺς τῇ ἑλληνικῇ πλάνῃ προκατειλημμένους μετὰ πάσης ἐπιεικείας διδάσκωμεν μὴ συγχέειν τὴν τάξιν, μηδὲ καταλιπόντας τὸν δημιουργὸν τὰ δημιουργήματα προσκυνεῖν, τὰ διὰ τὴν ἡμετέραν [σωτηρίαν καὶ] χρείαν γεγενημένα. κἂν γὰρ μυριάκις ἀποπνίγωνται Ἕλληνες, λαμπρᾷ τῇ φωνῇ βοῶ, ὅτι διὰ τὴν τῶν ἀνθρώπων φύσιν ταῦτα ἅπαντα ἐδημιουργήθη· ἐπεὶ ἀνενδεὴς ὢν ὁ δημιουργός, οὐδενὸς τούτων ἐδεῖτο, ἀλλ᾽ ἵνα τὴν περὶ ἡμᾶς φιλανθρωπίαν ἐπιδείξηται, ταῦτα ἅπαντα παρήγαγε, δεικνὺς ὅσου τιμᾶται τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος, καὶ ἵνα ἐκ τούτων ὁδηγούμενοι τὴν προσήκουσαν αὐτῷ προσκύνησιν ἀναφέρωμεν. πόσης γὰρ οὐκ ἂν εἴη παρανοίας προσταλαίειν τῷ κάλλει τῶν γινομένων, καὶ τούτοις παρακαθῆσθαι, καὶ μὴ ἀνατείνειν τὸ ὄμμα [τῆς διανοίας]

γρ. [illegible]

γρ. [illegible]

γρ. διανοίας

γρ. [illegible]

Rom. 1.

διανοίας] πρὸς τὸν παραγαγόντα, καὶ πείθεσθαι τῷ μακαρίῳ Παύλῳ λέγοντι, Τὰ γὰρ ἀόρατα αὐτοῦ ἀπὸ κτίσεως κόσμου τοῖς ποιήμασι νοούμενα καθορᾶται; τί λέγεις, ἄνθρωπε; ἰδὼν τὸν οὐρανὸν θαυμάζεις αὐτοῦ τὸ κάλλος, τῶν ἀστέρων τὴν ποικιλίαν, τῆς φαιδρότητος τὴν ὑπερβολήν; μὴ στῆς μέχρι τούτου, ἀλλ' ἔκτεινόν σου τὴν διάνοιαν εἰς τὸν τούτων δημιουργόν. ἐκπλήττει σε πάλιν τοῦ ἡλίου τὸ φῶς, καὶ ὁρῶν αὐτοῦ πολλὴν οὖσαν τὴν χρείαν, εἰς θαῦμα διεγείρῃ, καὶ ἐπειδὰν ἴδῃς τὰς ἀκτῖνας αὐτοῦ καταυγαζούσας σου τὰς ὄψεις, θαυμάζεις τοῦ στοιχείου τὸ κάλλος; ἀλλὰ μηδὲ ἐνταῦθα μέχρι τούτου στῆς, ἀλλ' ἐννόησον ὅτι εἰ τὸ δημιούργημα οὕτω θαυμαστὸν καὶ παράδοξον, καὶ πάντα ἀνθρώπινον νοῦν ὑπερβαῖνον, ποταπὸς ἂν εἴη ὁ τοῦτο λόγῳ μόνῳ δημιουργήσας καὶ ἐπιτάγματι παραγαγών; τὸ αὐτὸ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς λογίζου. ἐπειδὰν γὰρ ἴδῃς αὐτὴν τοῖς ἄνθεσι καλλωπιζομένην, καθάπερ ἱμάτιον ποικίλον, ἐφηπλωμένην αὐτῇ πανταχόθεν τὴν βλάστην τὴν ἀπὸ τῶν βοτανῶν, μὴ τῇ δυνάμει τῆς γῆς λογίσῃ τὰ ἐξ αὐτῆς τικτόμενα, μηδὲ τῇ τοῦ ἡλίου συνεργείᾳ, ἢ τῆς σελήνης· ἀλλ' ἐννόησον εὐγνωμόνως, ὅτι καὶ περὶ τῆς τούτων δημιουργίας εἶπε μόνον, ἐξαγαγέτω ἡ γῆ βοτάνην χόρτου, καὶ παραχρῆμα ἅπαν τῆς γῆς τὸ πρόσωπον ἐφαιδρύνετο. ἐὰν ταῦτα καθ' ἑκάστην ἡμέραν στρέφωμεν ἐν τοῖς ἡμετέροις λογισμοῖς, αὐτοί τε εὐγνώμονες ἐσόμεθα, καὶ τῷ δεσπότῃ τὴν προσήκουσαν, μᾶλλον δὲ τὴν κατὰ δύναμιν τὴν ἡμετέραν, δοξολογίαν ἀναπέμψομεν. δοξάσωμεν δὲ αὐτὸν οὐ διὰ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς ἀρίστης πολιτείας, ἐὰν μὴ πάλιν τοῖς αὐτοῖς περιπέσωμεν, ἀλλ' ἐὰν πολλὰ χαίρειν εἰπόντες ταῖς διαβολικαῖς ἀπάταις, τῇ μετὰ ταῦτα προσοχῇ, καὶ τῇ πολλῇ σπουδῇ, καὶ τῇ συντόνῳ ἐξομολογήσει τὴν ἄνωθεν εὔνοιαν ἐπισπασώμεθα. ἀρκεῖ γὰρ αὐτῷ διὰ τὴν πολλὴν αὐτοῦ φιλανθρωπίαν τὸ στῆναι μόνον ἡμᾶς τῆς κακίας. ἂν γὰρ τοῦτο ἑλώμεθα, εὐκόλως καὶ πρὸς τὴν τῶν ἀγαθῶν ἔργων πρᾶξιν ὁρμήσομεν. μή μοι λοιπὸν ἐν ἱπποδρομίαις τις φαινέσθω, παρακαλῶ, ἀλλὰ μηδὲ ἐν τοῖς συλλόγοις τοῖς ἀχρείοις καταδαπανάτω τὸν καιρὸν τῆς ἡμέρας. μή μοι κύβοις καὶ τῇ ἐντεῦθεν τικτομένῃ κεχυτῇ, καὶ τῇ λοιπῇ λύμῃ ἑαυτόν τις ἐκδιδότω. τί γὰρ ὄφελος, εἰπέ μοι, τῆς νηστείας, ὅταν ἄσιτος μὲν διημερεύῃς, κύβοις δὲ ἑαυτὸν ἐκδοὺς, καὶ φλυαρίαις ἀνονήτοις, πολλάκις δὲ καὶ ἐπιορκίαις καὶ βλασφημίαις, πᾶσαν ἀναλώσῃς τὴν ἡμέραν; μὴ, παρακαλῶ, οὕτω ῥᾳθύμως περὶ τὴν ἑαυτῶν σωτηρίαν διατεθῶμεν, ἀλλὰ μᾶλλον περὶ τῶν πνευματικῶν ἡμῖν ἔστω διηνεκῶς ἡ διάλεξις, καὶ βιβλίον τις θεῖον λαβὼν μετὰ χεῖρας, καὶ συγκαλέσας τὸν πλησίον, διὰ τῶν θείων λογίων ἀρδέτω καὶ τὴν ἑαυτοῦ διάνοιαν καὶ τῶν συνηγμένων, ἵν' οὕτω καὶ τὰς μηχανὰς τοῦ πονηροῦ διαφυγεῖν δυνηθῶμεν, καὶ μεγάλα ἀπὸ τῆς νηστείας καρπώσασθαι ἀγαθὰ, καὶ τῆς παρὰ τοῦ θεοῦ φιλανθρωπίας ἀπολαύσωμεν χάριτι καὶ οἰκτιρμοῖς τοῦ μονογενοῦς αὐτοῦ υἱοῦ, μεθ' οὗ τῷ πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ πνεύματι δόξα, κράτος, τιμὴ νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

γρ. ἀνοήτοις

Λογ. ζ. ΚΑΙ ΕΙΠΕΝ Ο ΘΕΟΣ, ΕΞΑΓΑΓΕΤΩ ΤΑ ὕδατα ἑρπετὰ ψυχῶν ζωσῶν, καὶ πετεινὰ πετόμενα ἐπὶ τῆς γῆς κατὰ τὸ στερέωμα τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἐγένετο οὕτω· καὶ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὰ κήτη τὰ μεγάλα, καὶ πᾶσαν ψυχὴν ζώων ἑρπετῶν, ἃ ἐξήγαγε τὰ ὕδατα κατὰ γένη αὐτῶν.

Ἱκανῶς χθὲς καθηψάμεθα τῶν εἰς τὰς ἱπποδρομίας αὐτομο-
λησάντων, δείξαντες αὐτοῖς τῆς βλάβης τὸ μέγεθος, ἣν ὑπέ-
στησαν, τὸν συλλεγέντα ἀπὸ τῆς νηστείας αὐτοῖς πλοῦτον πνευμα-
τικὸν ἀθρόον ἐκχέαντες, καὶ ἀπὸ τῆς πολλῆς περιουσίας ἐξαίφ- 5
νης εἰς ἐσχάτην πενίαν ἑαυτοὺς καταστήσαντες. φέρε δὴ σήμερον
προσηνεστέρῳ χρησώμεθα τῷ φαρμάκῳ, καὶ καθάπερ μέλη ἡ-
μέτερα, οὕτως αὐτῶν τὰ τῆς ψυχῆς τραύματα ἐπιδήσωμεν· ἐπεὶ καὶ χθὲς αὐστηρότε-
ρα τὰ φάρμακα ἐπεθήκαμεν, οὐχ ἵνα ἁπλῶς λυπήσωμεν καὶ τὴν ἀλγηδόνα ἐπι-
τείνωμεν, ἀλλ' ἵνα τῇ σφοδρότητι καθικέσθαι δυνηθῶμεν τοῦ ἕλκους. καὶ γὰρ καὶ ἰατροὶ 10
καὶ πατέρες οὕτως ποιεῖν εἰώθασιν, οἱ μὲν δραστικώτερα πρότερον ἐπιτιθέασι, καὶ ἐπει-
δὰν ῥήξῃ τὸ ἕλκος, τότε τὰ καταγλυκαίνειν δυνάμενα φάρμακα προσάγουσι· καὶ πα-
τέρες δέ, ὅταν ἴδωσι τοὺς παῖδας τοὺς ἑαυτῶν ἀτακτοῦντας, πρότερον ἐπιπλήξεσι
σφοδροτέραις κέχρηνται, μετὰ δὲ ταῦτα νουθεσίαις καὶ παρακλήσεσι· τὸν αὐτὸν δὴ τρό-
πον καὶ ἡμεῖς, εἰ καὶ χθὲς σφοδρότερον ἐχρησάμεθα τῷ λόγῳ, ἀλλὰ σήμερον προση- 15
νεστέραν ποιησώμεθα τὴν διάλεξιν, καὶ καθάπερ μέλη ἡμέτερα θεραπεύσωμεν. ὥσπερ
γὰρ ἡ προκοπὴ ἡ ὑμετέρα ἡμῖν πλείονα τὴν παρρησίαν προξενεῖ, καὶ τοῦτο ἡμῖν ἐστιν ὁ
πλοῦτος ὁ πνευματικός, τὸ ὁρᾶν ὑμᾶς ἐν τοῖς πνευματικοῖς ἐπιδιδόντας, καὶ ἐν ἀρετῇ
διαλάμποντας, καὶ τῶν βλάπτειν δυναμένων ἀπεχομένους· οὕτως ἐπειδὰν ἴδωμεν ὑ-
μᾶς ὑποσκελιζομένους καὶ ὑπαγομένους ταῖς ἀπάταις ταῖς διαβολικαῖς, κατηφεί- 20
ας πληρούμεθα, καὶ ἀχλύς τις, ὡς εἰπεῖν, "κατασκεδάζεται τῇ ἡμετέρᾳ ψυχῇ. κατὰ
γὰρ τὸν μακάριον Παῦλον, Τότε ἡμεῖς ζῶμεν, ἐὰν ὑμεῖς στήκητε ἐν κυρίῳ. ὡς οὖν τέ-
λειοι καὶ πεπληρωμένοι συνέσεως, οὕτω τῶν μὲν ὄπισθεν ἐπιλανθάνεσθε, τοῖς δὲ ἔμπροσ-
θεν ἐπεκτείνεσθε, καὶ τὰς συνθήκας, ἃς πρὸς τὸν Χριστὸν ἔθεσθε, ἀνακαλεσάμενοι, βε-
βαίας ταύτας εἰς τὸ ἑξῆς διαφυλάττετε, καὶ λογισμῷ σώφρονι πᾶσαν εἴσοδον ταῖς τοῦ 25
διαβόλου μηχαναῖς ἀποκλείσαντες, τῇ μετὰ ταῦτα σπουδῇ τὴν ἀπὸ τῆς ῥαθυμίας
προστριβεῖσαν ὑμῖν κηλῖδα ἀπονίψασθε, περιγινόμενοι τῆς ἀκαίρου συνηθείας καὶ
ἐπιβλαβοῦς, καὶ λογισάμενοι ὡς οὐ τοῦτο μόνον ἐστὶ τὸ δεινόν, ὅτι ἑαυτοῖς πολλὴν τὴν
βλάβην προστρίβονται οἱ αὐτόθι παραγινόμενοι, ἀλλ' ὅτι καὶ πολλοῖς ἑτέροις σκαν-
δάλου ὑπόθεσις γίνονται. ὅταν γὰρ ἴδωσιν Ἕλληνες καὶ Ἰουδαῖοι τὸν ἐφ' ἑκάστης ἡμέρας 30
εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἐνημερεύοντα, καὶ συνεχῶς ἀπολαύοντα διδασκαλίας, ἀθρόον
ἐκεῖ φαινόμενον, καὶ μετ' αὐτῶν συμφυρόμενον, πῶς οὐ νομίσουσιν ἀπάτην εἶναι τὰ ἡ-
μέτερα, καὶ περὶ πάντων τῶν παρ' ἡμῖν τὴν αὐτὴν ὑπόληψιν ἕξουσιν; ἢ οὐκ ἀκούεις
τοῦ μακαρίου Παύλου παραινοῦντος καὶ συμβουλεύοντος λαμπρᾷ τῇ φωνῇ, ἀπρόσκο-
ποι γίνεσθε; εἶτα ἵνα μὴ νομίσῃς περὶ τῶν οἰκείων μόνον τὴν παραγγελίαν παρ' αὐτοῦ γί- 35
νεσθαι καὶ τῶν μεθ' ἡμῶν τεταγμένων, προσέθηκε, καὶ Ἰουδαίοις καὶ Ἕλλησι· καὶ τότε ἐπήγαγε,
καὶ τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ θεοῦ. οὐδὲν γὰρ οὕτω λυμαίνεται καὶ βλάπτει τῇ θρησκείᾳ τῇ ἡμετέ-
ρᾳ, ὡς τὸ τοῖς ἀπίστοις λαβήν τινα παρέχειν. ὅταν οὖν ἴδωσί τινας ἐν ἀρετῇ διαλάμ-
ποντας παρ' ἡμῖν, καὶ πολλὴν τῶν βιωτικῶν ὑπεροψίαν ποιουμένους, οἱ μὲν αὐτῶν καὶ ἀπο-
πνίγονται, οἱ δὲ πολλάκις καὶ εἰς θαῦμα ἔρχονται ἐκπληττόμενοι ὅτι τῆς αὐτῆς αὐτοῖς 40
φύσεως ὄντες, οὐ τὰ αὐτὰ αὐτοῖς μετίασιν. ἀμέλει ἐπειδὰν θεάσωνται "τινὶ μικρὰν ῥα-
θυμίαν προσγινομένην, εὐθέως τὴν γλῶτταν ἀκονοῦσι κατὰ πάντων ὁμοῦ, καὶ ἀπὸ
τῆς τοῦ ἑνὸς ῥαθυμίας κατὰ παντὸς τοῦ τῶν χριστιανῶν "γένους τὰ αὐτὰ" καταψηφί-
ζονται.

Margin notes (left): α. Θεσ. γ. η. (at line 22) — α. Κορ. ι. λβ. (at line 33)

Margin notes (right): γρ. κατασκεδάννυται τῆς ἡμετέρας ψυχῆς (at line 21) — γρ. τινά (at line 41) — γρ. ἔθνους — γρ. ψηφίζονται (at line 43)

ζονται. καὶ οὐδὲ μέχρι τούτου ἵστανται, ἀλλ' εὐθέως κατὰ τῆς ἑαυτῶν κεφαλῆς φθεγγόμενοι, διὰ τὴν τῶν ἄλλων ῥαθυμίαν καὶ τὸν κοινὸν δεσπότην βλασφημεῖν τολμῶσι, καὶ νομίζουσι τῆς οἰκείας πλάνης παραπέτασμα αὐτοῖς γίνεσθαι τὴν ἑτέρων ῥαθυμίαν. ὅτι δὲ μέγιστον τοῦτο φέρει κίνδυνον τοῖς ἀφορμὴν αὐτοῖς τῆς βλασφημίας παρέχουσιν,

5 ἀκούσωμεν τοῦ προφήτου βοῶντος καὶ λέγοντος ἐκ προσώπου τοῦ θεοῦ· Οὐαὶ ὑμῖν, δι' ὑμᾶς τὸ ὄνομά μου βλασφημεῖται ἐν τοῖς ἔθνεσι. φοβερὸν τὸ ῥῆμα, καὶ φρίκης γέμον. τὸ γὰρ οὐαὶ τοῦτο ὡσανεὶ θρηνοῦντός ἐστι τοὺς μέλλοντας ὑπὸ τὴν ἀπαραίτητον ἐκείνην κόλασιν γίνεσθαι. ὥσπερ οὖν τοῖς διὰ τῆς οἰκείας ἀμελείας αἰτίαν ἐκείνοις παρέχουσι τῆς βλασφημίας τοσαύτη κεῖται τιμωρία· οὕτω πάλιν τοῖς τῆς ἀρετῆς ἐπι-

10 μελουμένοις μυρίων στεφάνων ὑπόθεσις γίνονται. ὃ καὶ αὐτὸ τοῦτο διδάσκων ὁ Χριστὸς ἔλεγε, Λαμψάτω τὸ φῶς ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὅπως ἴδωσι τὰ καλὰ ἔργα ὑμῶν καὶ δοξάσωσι τὸν πατέρα ὑμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς. ὃν γὰρ τρόπον ἐκεῖνοι διὰ τὴν τινῶν ῥαθυμίαν σκανδαλιζόμενοι, τὴν γλῶτταν ἀκονοῦσι κατὰ τοῦ δεσπότου τοῦ ἡμετέρου· οὕτω, φησίν, ἐπειδὰν τὴν ἀρετὴν μετίητε, ὁρῶντες ὑμᾶς οἱ ἄνθρωποι, οὐ μέ-

15 χρι τῆς ὑμετέρας εὐφημίας ἵστανται, ἀλλ' ὅταν ἴδωσιν ὑμῶν τὰ ἔργα λάμποντα καὶ καταυγάζοντα ὑμῶν τὰς ὄψεις, εἰς δοξολογίαν κινοῦνται τοῦ πατρὸς ὑμῶν τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. τούτου δὲ ὑπ' ἐκείνων γινομένου, πάλιν ἡμῖν τὰ τῆς ἀμοιβῆς πολυπλασιάζεται, καὶ ὑπὲρ τῆς ἐκείνων εὐφημίας τὰ μυρία ἡμῖν ἀγαθὰ χαρίζεται ὁ δεσπότης. Τοὺς δοξάζοντάς με γάρ, φησι, δοξάσω. πάντα τοίνυν ποιῶμεν, ἀγαπητοί, ὥστε δοξάζεσθαι

20 τὸν ἡμέτερον δεσπότην, καὶ μηδενὶ σκανδάλου αἰτίαν παρέχωμεν. τοῦτο γὰρ διηνεκῶς ἡμᾶς διδάσκει ὁ τῆς οἰκουμένης διδάσκαλος ὁ μακάριος Παῦλος, ποτὲ μὲν λέγων, Εἰ βρῶμα σκανδαλίζει τὸν ἀδελφόν μου, οὐ μὴ φάγω κρέα εἰς τὸν αἰῶνα· ποτὲ δὲ, Οὕτω δὲ ἁμαρτάνοντες εἰς τοὺς ἀδελφοὺς, καὶ τύπτοντες αὐτῶν τὴν συνείδησιν ἀσθενοῦσαν, εἰς Χριστὸν ἁμαρτάνετε. σφοδρὰ ἡ ἀπειλὴ καὶ μεγάλην ἔχουσα τὴν κατάκρισιν. μὴ γὰρ

25 νομίσῃς, φησὶν, εἰς ἐκεῖνον μόνον περιεστήσεσθαι τὴν βλάβην· εἰς αὐτὸν διαβαίνει τὸν Χριστὸν, τὸν δι' ἐκεῖνον σταυρωθέντα. εἰ τοίνυν ὁ δεσπότης σου σταυρωθῆναι δι' αὐτὸν οὐ παρῃτήσατο, σὺ πῶς οὐκ ἀνέξῃ πάντα ποιῆσαι, ὥστε μηδεμίαν αὐτῷ σκανδάλου ἀφορμὴν παρέχειν; καὶ πανταχοῦ εὑρήσεις αὐτὸν ταῦτα συμβουλεύοντα τοῖς μαθητευομένοις. τοῦτο γάρ ἐστιν ὃ συνέχει τὴν ζωὴν τὴν ἡμετέραν. διὰ τοῦτο καὶ ἀλλαχοῦ γρά-

30 φων ἔλεγε, Μὴ τὰ ἑαυτῶν ἕκαστος σκοπεῖτε, ἀλλὰ καὶ τὰ ἑτέρων· καὶ πάλιν ἑτέρωθι, Πάντα μοι ἔξεστιν, ἀλλ' οὐ πάντα οἰκοδομεῖ. εἶδες σύνεσιν ἀποστολικήν; εἰ καὶ ἔξεστί μοι, φησί, τι διαπράξασθαι, καὶ μηδέν με τοῦτο λυμαίνεται, ἀλλὰ διὰ τὸ μὴ ἔπεσθαι τὴν τοῦ πλησίον οἰκοδομὴν, οὐκ ἂν ἀναγκαίαν αὐτὸ πρᾶξαι. εἶδες ψυχὴν φιλόστοργον, καὶ πῶς οὐδαμοῦ τὸ ἑαυτοῦ σκοπεῖ, ἀλλὰ διὰ πάντων δείκνυσι μεγίστην ἀρετὴν

35 ταύτην οὖσαν, τὸ, τῆς τῶν πλησίον οἰκοδομῆς πολλὴν ποιεῖσθαι τὴν πρόνοιαν; ταῦτα δὴ πάντα γινώσκοντες, φυλαττώμεθα, παρακαλῶ, καὶ ἀπεχώμεθα τοῦ λυμαίνεσθαι τὸν πλοῦτον τῆς ἡμετέρας ἀρετῆς δυναμένων, καὶ μηδέποτέ τι πράττωμεν, ὃ τῷ πλησίον παρέχῃ τινὰ βλάβην. τοῦτο γὰρ καὶ τὸ ἁμάρτημα ἐπιτείνει, καὶ τὴν κόλασιν ἡμῖν σφοδροτέραν προξενεῖ. καὶ μηδὲ τοῦ τυχόντος καταφρονῶμεν, μηδὲ λέγωμεν τὰ ψυ-

40 χρὰ ἐκεῖνα ῥήματα, τί δέ μοι μέλει, ἐὰν ὁ δεῖνα σκανδαλίζηται; τί λέγεις, εἰπέ μοι; τί σοι μέλει; οὕτω σοι προσέταξεν ὁ Χριστὸς λάμπειν τὸν βίον, ὡς μὴ μόνον σε θαυμάζεσθαι ὑπὸ τῶν ὁρώντων, ἀλλὰ καὶ τὸν δεσπότην τὸν σὸν δοξολογεῖσθαι· καὶ σὺ τὸ ἐναντίον ἐργαζόμενος, καὶ παρασκευάζων ἀντὶ δοξολογίας βλασφημίας εἰς αὐτὸν γίνεσθαι,

Ησ. νβ. ε.

Ματθ. ε. ιϛ.

α Βασ. β. λ.

α Κορ. η. ιγ.

Φιλ. β. δ.

α Κορ. ι. κγ.

οὐδένα λόγον ποιῇ; καὶ ποῦ τοῦτο ψυχῆς εὐλαβοῦς, καὶ τοὺς τοῦ θεοῦ νόμους ἀκριβῶς ἐπι-
σταμένης; ἀλλ' εἰ καὶ πρότερον ταῦτά τις ὑπὸ τῆς συνηθείας ἑλκόμενος ἀδιαφόρως
ἐφθέγγετο, νῦν, παρακαλῶ, δεξάμενος ἡμῶν τὴν νουθεσίαν, παυέσθω τῶν ἀχρήστων τού-
των λόγων, καὶ οὕτως ἅπαντα πράττειν σπουδαζέτω, ὡς μήτε ὑπὸ τοῦ ἀκοιμήτου
ἐκείνου ὀφθαλμοῦ κατακρίνεσθαι, μήτε ὑπὸ τοῦ συνειδότος καταγινώσκεσθαι, μήτε 5
ὑπὸ τῶν εἰς αὐτὸν ὁρώντων βλασφημίας κινεῖσθαι κατὰ τοῦ δεσπότου. ἐὰν γὰρ μετὰ το-
σαύτης φυλακῆς τὰ καθ' ἑαυτὸν οἰκονομῶμεν, πολλῆς ἀπολαυσόμεθα καὶ τῆς παρὰ
τοῦ δεσπότου φιλανθρωπίας, καὶ διαφευξόμεθα τοῦ διαβόλου τὰς μηχανάς. ὅταν
γὰρ ἴδῃ ἡμᾶς οὕτω νήφοντας καὶ ἐγρηγορότας, ἐννοῶν ὡς ἀνηνύτοις [ἂν] ἐπιχειρήσειεν, ἐγ-
καλυψάμενος ἀποστήσεται. ἀλλὰ τὴν μὲν παροιμίαν ἅλις. φέρε δὴ λοιπὸν τὰ ἀνα- 10
γνωσθέντα προθέντες ἐπὶ τῆς ὑμετέρας ἀγάπης, τὴν πνευματικὴν ὑμῖν παραθῶμεν
ἑστίασιν, "καὶ ἴδωμεν τί καὶ σήμερον ὁ μακάριος Μωϋσῆς, μᾶλλον δὲ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον
διὰ τῆς τούτου γλώττης, ἡμᾶς διδάξαι βούλεται. τί οὖν φησι;

20. Καὶ εἶπεν ὁ θεός, ἐξαγαγέτω τὰ ὕδατα ἑρπετὰ ψυχῶν ζωσῶν, καὶ πετεινὰ πε-
τόμενα ἐπὶ τῆς γῆς κατὰ τὸ στερέωμα τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἐγένετο οὕτως. 15

Ὅρα φιλανθρωπίαν δεσπότου, πῶς τάξει τινὶ καὶ ἀκολουθίᾳ πᾶσαν τὴν δημιουργί-
αν ἡμᾶς διδάσκει. πρότερον ἐδίδαξεν ἡμᾶς πῶς τὴν γῆν εἰς τὴν τῶν καρπῶν γένε-
σιν τῷ αὐτοῦ ἐπιτάγματι διήγειρεν· εἶτα τὴν δημιουργίαν τῶν δύο φωστήρων διδάξας,
προσέθηκε καὶ τὴν τῶν ἀστέρων ποικιλίαν, δι' ὧν τοῦ οὐρανοῦ φαιδρότερον τὸ κάλλος εἰρ-
γάσατο· σήμερον λοιπὸν μεταβαίνει ἐπὶ τὰ ὕδατα, καὶ δείκνυσιν ἡμῖν τῷ λόγῳ αὐτοῦ 20
καὶ τῷ ἐπιτάγματι ζῶα ἔμψυχα ἐξ αὐτῶν ἀναδιδόμενα. ἐξαγαγέτω γάρ, φησι,
τὰ ὕδατα ἑρπετὰ ψυχῶν ζωσῶν, καὶ πετεινὰ πετόμενα ἐπὶ τῆς γῆς κατὰ τὸ στερέωμα
τοῦ οὐρανοῦ. ποῖος λόγος, εἰπέ μοι, ἐφικέσθαι δυνήσεται τοῦ θαύματος, ποία ἀρκέσει
γλῶσσα πρὸς εὐφημίαν τοῦ δημιουργοῦ; εἶπε μόνον, βλαστησάτω ἡ γῆ, καὶ εὐθέως
πρὸς τὰς ὠδῖνας αὐτὴν διήγειρε· νῦν λέγει, ἐξαγαγέτω τὰ ὕδατα. ὅρα πῶς κατάλ- 25
ληλα αὐτοῦ προστάγματα. ἐκεῖ, βλαστησάτω ἡ γῆ, ἐνταῦθα, ἐξαγαγέτω τὰ ὕδατα,
φησίν, ἑρπετὰ ψυχῶν ζωσῶν. καθάπερ γὰρ ἐπὶ τῆς γῆς εἶπε μόνον βλαστησάτω, καὶ δι-
άφορος καὶ ποικίλη τῶν ἀνθῶν ἡ ποικιλία καὶ τῶν βοτανῶν καὶ τῶν σπερμάτων" ἀνεδόθη,
καὶ ἑνὶ λόγῳ τὰ πάντα παρήχθη· οὕτω καὶ ἐνταῦθα εἶπεν, ἐξαγαγέτω τὰ ὕδατα ἑρπε-
τὰ ψυχῶν ζωσῶν, καὶ πετεινὰ πετόμενα ἐπὶ τῆς γῆς κατὰ τὸ στερέωμα τοῦ οὐρανοῦ, καὶ 30
ἀθρόον τοσαῦτα γένη ἑρπετῶν, τοσαύτη διαφορὰ πετεινῶν ἐδημιουργεῖτο, ὅσην οὐ-
δὲ ἀπαριθμήσασθαι τῷ λόγῳ δυνατόν. καὶ τὸ μὲν ῥῆμα βραχύ, καὶ ῥῆμα ἕν, τὰ δὲ γένη
τῶν ζώων διάφορα καὶ ποικίλα. ἀλλὰ μὴ ξενισθῇς, ἀγαπητέ. ῥῆμα γὰρ ἦν θεοῦ, καὶ ὁ
λόγος αὐτοῦ τὴν σύστασιν τοῖς γενομένοις ἐχαρίσατο. ὁρᾷς πῶς ἅπαντα ἐκ τοῦ μὴ ὄντος
εἰς τὸ εἶναι παράγει; εἶδες διδασκαλίας ἀκρίβειαν, εἶδες συγκατάβασιν δεσπότου πόσην 35
ἐπιδείκνυται περὶ τὸ γένος τὸ ἡμέτερον; πόθεν γὰρ ἡμεῖς ταῦτα οὕτω μετ' ἀκριβείας
μαθεῖν ἠδυνήθημεν, εἰ μὴ αὐτὸς διὰ πολλὴν καὶ ἄφατον φιλανθρωπίαν κατηξίωσε
διὰ τῆς τοῦ προφήτου γλώττης διδάξαι τὴν τῶν ἀνθρώπων φύσιν· ἵνα εἰδέναι ἔχω-
μεν καὶ τῶν δημιουργηθέντων τὴν τάξιν, καὶ τοῦ δημιουργήσαντος τὴν δύναμιν, καὶ ὅπως ὁ
λόγος αὐτοῦ ἔργον ἐγένετο, καὶ τὸ ῥῆμα αὐτοῦ τὴν σύστασιν καὶ τὴν εἰς τὸ εἶναι πάροδον αὐτοῖς ἐ- 40
χαρίζετο; ἀλλ' εἰσί τινες τῶν ἀγνωμόνων, οἳ καὶ μετὰ τὴν τοσαύτην διδασκαλίαν ἀπισ-
τεῖν ἐπιχειροῦντες, καὶ μὴ συγχωροῦντες μήτε δημιουργὸν ἔχειν τὰ ὁρώμενα, ἄλλοι μὲν
αὐτόματα αὐτὰ φάσκοντες εἶναι, ἕτεροι δὲ ἐξ ὑποκειμένης τινὸς ὕλης γεγενῆσθαι. σκόπει τοῦ

διαβόλου πόση ἡ ἀπάτη· πῶς ἀπεχρήσατο τῇ εὐηθείᾳ τῆς γνώμης τῶν τῇ πλάνῃ
δουλευόντων. διὰ τοῦτο ὁ μακάριος Μωϋσῆς μετὰ τοσαύτης ἡμᾶς ἀκριβείας διδάσκει,
ὑπὸ τοῦ θείου πνεύματος ἐνηχούμενος, ἵνα μὴ τὰ αὐτὰ τούτοις πάθωμεν, ἀλλ' εἰδέναι
ἔχωμεν σαφῶς καὶ τὴν ἀκολουθίαν τῶν δημιουργηθέντων, καὶ ὅπως ἕκαστον ἐδημιουργήθη.
5 εἰ γὰρ μὴ τῆς ἡμετέρας σωτηρίας κηδόμενος ὁ θεὸς οὕτως ὡδήγησε τοῦ προφήτου τὴν
γλῶσσαν, ἤρκει ἂν εἰπεῖν, ὅτι, ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν οὐρανόν, καὶ τὴν γῆν, τὴν θάλασσαν,
τὰ ζῶα, καὶ μήτε τάξιν θεῖναι ἡμερῶν, μήτε τί μὲν πρῶτον, τί δὲ ὕστερον γεγένηται· ἀλλ'
ἵνα μηδεμίαν τοῖς ἀγνωμονεῖν βουλομένοις καταλίπηται ἀπολογίας πρόφασιν, οὕτω
διαιρεῖ σαφῶς καὶ τὴν τῶν γενομένων τάξιν, καὶ τῶν ἡμερῶν τὸν ἀριθμόν, καὶ πάντα μετὰ
10 πολλῆς τῆς συγκαταβάσεως ἡμᾶς διδάσκει, ἵνα μαθόντες τὴν ἀλήθειαν ἅπασαν, μη-
κέτι τῇ πλάνῃ τῶν ἐξ οἰκείων λογισμῶν ἅπαντα φθεγγομένων προσέχωμεν· ἀλλ'
εἰδέναι ἔχωμεν τοῦ δημιουργοῦ τοῦ ἡμετέρου τὴν ἄφατον δύναμιν. καὶ ἐγένετο, φησιν,
οὕτως. εἶπεν, ἐξαγαγέτω τὰ ὕδατα ἑρπετὰ ψυχῶν ζωσῶν, καὶ πετεινὰ πετόμενα ἐπὶ τῆς
γῆς κατὰ τὸ στερέωμα τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ὑπήκουσε τὸ στοιχεῖον, καὶ ἐπλήρωσε τὸ ἐπιταχθέν, καὶ
15 ἐγένετο, φησιν, οὕτως, ὡς ἐκέλευσεν ὁ δεσπότης.

21 Καὶ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὰ κήτη τὰ μεγάλα, καὶ πᾶσαν ψυχὴν ζώων ἑρπετῶν, ἃ ἐξ-
ήγαγε τὰ ὕδατα κατὰ γένη αὐτῶν, καὶ πᾶν πετεινὸν πτερωτὸν κατὰ γένος· καὶ εἶδεν ὁ θεός,
ὅτι καλά. 22 Καὶ εὐλόγησεν αὐτὰ ὁ θεός, λέγων, αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε καὶ πλη-
ρώσατε τὰ ὕδατα τὰ ἐν ταῖς θαλάσσαις, καὶ τὰ πετεινὰ πληθυνέσθωσαν ἐπὶ τῆς γῆς.

20 Θέα μοι πάλιν ἐνταῦθα, πόση τοῦ πνεύματος ἡ σοφία. εἰπὼν γὰρ ὁ μακάριος
Μωϋσῆς, ὅτι ἐγένετο οὕτω, διδάσκει ἡμᾶς κατὰ μέρος ἐπάγων καὶ λέγων, καὶ ἐποίησεν
ὁ θεὸς τὰ κήτη τὰ μεγάλα, καὶ πᾶσαν ψυχὴν ζώων ἑρπετῶν, ἃ ἐξήγαγε τὰ ὕδατα κατὰ
γένη αὐτῶν καὶ πᾶν πετεινὸν πτερωτὸν κατὰ γένος· καὶ εἶδεν ὁ θεός, φησιν, ὅτι καλά. ἐν-
ταῦθα τῶν ἀπερισκέπτως ἅπαντα φθεγγομένων πάλιν ἀναιρεῖ τὴν τόλμαν. ἵνα γὰρ
25 μή τις ἔχῃ λέγειν, καὶ τίνος ἕνεκεν τὰ κήτη γέγονε, ποίαν ἡμῖν χρείαν συντελεῖ, τί τὸ
ὄφελος ἐκ τῆς τούτων δημιουργίας· διὰ τοῦτο εἰπών, ἐποίησεν ὁ θεὸς τὰ κήτη τὰ με-
γάλα, καὶ πᾶσαν ψυχὴν ζώων ἑρπετῶν,* καὶ πετεινά, εὐθέως ἐπήγαγε, καὶ εἶδεν ὁ θεὸς
ὅτι καλά. μὴ γὰρ ἐπίστῃ σύ, φησι, τὸν λόγον ἀγνοεῖς τῶν γεγενημένων, ἐπισκήπτειν
ἐπιχείρει τοῖς δημιουργήμασιν. ἤκουσας τοῦ δεσπότου ψηφιζομένου καὶ λέγοντος, ὅτι κα-
30 λά· καὶ πῶς σὺ μέμηνας, τολμῶν λέγειν, διὰ τί γεγένηται, καὶ ὡς περιττὴν αὐτῶν
διαβάλλεις τὴν δημιουργίαν; ἐὰν γὰρ εὐγνώμων ᾖς, δυνήσῃ καὶ ἐκ τῆς τούτων δημι-
ουργίας καὶ τὴν δύναμιν τοῦ σοῦ δεσπότου, καὶ τὴν ἄφατον φιλανθρωπίαν καταμαθεῖν· τὴν
μὲν δύναμιν ὅτι τῷ λόγῳ καὶ ἐπιτάγματι ἐκ τῶν ὑδάτων τοιαῦτα ζῶα παραχθῆναι
πεποίηκε· τὴν δὲ φιλανθρωπίαν, ὅτι καὶ παραγαγὼν ἰδίαν τινὰ χώραν αὐτοῖς ἀπένειμε,
35 καὶ τὸ ἄπλωτον μέρος τῆς θαλάσσης αὐτοῖς ἀπεκλήρωσεν, ὥστε μηδένα λυμαίνεσθαι,
ἀλλ' ἐνδιαιτᾶσθαι μὲν τοῖς ὕδασι, καὶ διὰ τῆς ὄψεως τοῦ δημιουργοῦ διδάσκειν τὴν ὑπερ-
βάλλουσαν δύναμιν, μηδεμίαν δὲ βλάβην παρέχειν τῇ τῶν ἀνθρώπων φύσει. ἢ μικρὸν
οἴει τοῦτο μέρος εἶναι φιλανθρωπίας, τὸ διπλῆν ἐξ αὐτῶν γίνεσθαί σοι τὴν ὠφέλει-
αν; καὶ γὰρ εἰς θεογνωσίαν ἐνάγει τοὺς εὐγνωμονεῖν βουλομένους, καὶ ἐκπλήττεσθαι παρα-
40 σκευάζει τῆς φιλανθρωπίας αὐτοῦ τὸ μέγεθος, ὅτι τῆς ἀπ' αὐτῶν βλάβης ἠλευθέρωσε τὴν
τῶν ἀνθρώπων φύσιν. οὐδὲ γὰρ εἰς χρείαν ἡμῶν μόνον ἅπαντα παρ' αὐτοῦ δεδημιούρ-
γηται, ἀλλὰ διὰ τὴν πολλὴν αὐτοῦ φιλοτιμίαν, τὰ μὲν εἰς χρείαν, τὰ δὲ καὶ διὰ τοῦτο
παρήχθη, ἵνα κηρύττηται τοῦ ποιήσαντος αὐτὰ ἡ δύναμις. ἀκούων τοίνυν, ὅτι εἶδεν ὁ θε-

* ἃ ἐξήγαγε τὰ ὕδατα.

[illegible]

[illegible]

ὅς ὅτι καλά, μηκέτι τολμᾷ ἀντιφθέγγεσθαι τῇ θείᾳ γραφῇ, μηδὲ περιεργάζεσθαι, καὶ πολυπραγμονεῖν, καὶ λέγειν, διατί τὸ καὶ τὸ ἐγένετο. καὶ εὐλόγησεν αὐτὰ ὁ θεός, φησι, καὶ εἶπεν, αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε καὶ πληρώσατε τὰ ὕδατα τὰ ἐν ταῖς θαλάσσαις, καὶ τὰ πετεινὰ πληθυνέσθωσαν ἐπὶ τῆς γῆς. αὕτη ἐστὶν ἡ εὐλογία, τὸ εἰς πλῆθος αὐτὰ ἐπιδοῦναι. ἐπειδὴ γὰρ ἔμψυχα ἦν τὰ ζῶα τὰ δημιουργηθέντα, ἐβούλετο δὲ διηνεκῆ τὴν σύστασιν τούτων εἶναι, διὰ τοῦτο ἐπήγαγε, καὶ εὐλόγησεν αὐτὰ ὁ θεὸς καὶ εἶπεν, αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε [καὶ πληρώσατε τὴν γῆν]. τὸ γὰρ ῥῆμα ἐκεῖνο μέχρι τοῦ παρόντος ταῦτα συγκρατεῖ, καὶ τοσοῦτον μῆκος χρόνου παρέδραμε, καὶ οὐδὲ ἓν τούτων γένος ἠλαττώθη. ἡ γὰρ εὐλογία ἡ παρὰ τοῦ θεοῦ, καὶ τὸ ῥῆμα τὸ λέγον, αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε, τὴν σύστασιν αὐτοῖς καὶ τὴν διαμονὴν ταύτην ἅπασαν ἐχαρίσατο.

23 Καὶ ἐγένετό, φησιν, ἑσπέρα, καὶ ἐγένετο πρωΐ, ἡμέρα πέμπτη.

Εἶδες πῶς καὶ τὰ κατὰ τὴν πέμπτην ἡμέραν δημιουργηθέντα ζῶα ἐδίδαξεν ἡμᾶς ἡ θεία γραφή; ἀλλὰ μικρὸν ἀνάμεινον, καὶ ὄψει πάλιν τοῦ σοῦ δεσπότου τὴν φιλανθρωπίαν. οὐδὲ γὰρ μόνον τὰ ὕδατα πρὸς τὴν τῶν ζώων γένεσιν διήγειρεν, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς γῆς πάλιν ἀναδοθῆναι προσέταξε ζῶα χερσαῖα. οὐδὲν γὰρ ἄτοπον μικρὸν ἐφάψασθαι σήμερον καὶ τῶν κατὰ τὴν ἕκτην ἡμέραν γενομένων.

γρ. διὸ

24 Καὶ εἶπε, φησιν, ὁ θεός, ἐξαγαγέτω ἡ γῆ ψυχὴν ζῶσαν κατὰ γένος, τετράποδα καὶ ἑρπετὰ καὶ θηρία ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ τὰ κτήνη, καὶ πάντα τὰ ἑρπετὰ τῆς γῆς κατὰ γένος· καὶ ἐγένετο οὕτως.

Ὅρα καὶ τὴν γῆν πάλιν διπλῆν καρποφορίαν παρέχουσαν καὶ τῷ προστάγματι τοῦ δεσπότου ὑπηρετουμένην. τότε μὲν γὰρ τῶν σπερμάτων τὴν βλάστην ἐξέδωκε, νῦν δὲ ζῶα ἔμψυχα, τετράποδα, ἑρπετά, θηρία, καὶ κτήνη. ἰδοὺ ὅπερ ἔφθην εἰπών, τοῦτο καὶ νῦν δείκνυται, ὅτι οὐ διὰ χρείαν ἡμετέραν μόνον ἅπαντα παρήγαγεν, ἀλλὰ καὶ δι' ὠφέλειαν, ἵνα ὁρῶντες τὴν ἄφθονον περιουσίαν τῶν αὐτοῦ δημιουργημάτων, ἐκπληττώμεθα τοῦ δημιουργοῦ τὴν δύναμιν, καὶ εἰδέναι ἔχωμεν, ὡς σοφίᾳ τινὶ καὶ ἀφάτῳ φιλανθρωπίᾳ διὰ τὴν εἰς τὸν μέλλοντα ἄνθρωπον γίνεσθαι τιμήν, ταῦτα ἅπαντα παρήχθη.

γρ. ἴδε τὰ τοῦ φιλανθρώπου θεοῦ τὴν ἀγαθότητα, πῶς καὶ τὴν γῆν πάλιν διπλῆν καρποφορίαν παρέχειν ἐποίησε, καὶ τῷ προστάγματι αὐτοῦ ὑπηρετουμένην.

25 Καὶ ἐποίησε, φησιν, ὁ θεὸς τὰ θηρία τῆς γῆς κατὰ γένος αὐτῶν, καὶ τὰ κτήνη κατὰ γένος αὐτῶν, καὶ πάντα τὰ ἑρπετὰ τῆς γῆς κατὰ γένος αὐτῶν, καὶ εἶδεν ὁ θεὸς ὅτι καλά.

Ποῦ νῦν εἰσιν οἱ τολμῶντες λέγειν, διατί θηρία, διατί ἑρπετά; ἀκουέτωσαν τῆς θείας γραφῆς λεγούσης, καὶ εἶδεν ὁ θεὸς ὅτι καλά. εἰπέ μοι, αὐτὸς ὁ δημιουργήσας ἐπαινεῖ τὰ γενόμενα, καὶ σὺ ἐπισκήπτειν τολμᾷς; καὶ πόσης οὐκ ἂν εἴη τοῦτο μανίας; ἐπεὶ καὶ ἐν τοῖς σπέρμασι καὶ ἐν τοῖς φυτοῖς, οὐ μόνον ἔγκαρπα δένδρα ἀνέδωκεν ἡ γῆ, ἀλλὰ καὶ ἄκαρπα, καὶ οὐ μόνον χρησίμους βοτάνας, ἀλλὰ καὶ ἡμῖν ἀγνώστους ἐκφέρει, πολλάκις δὲ καὶ ἐπιβλαβεῖς· ἀλλ' οὐ διὰ τοῦτο τολμήσει τις μέμφεσθαι τοῖς γενομένοις. οὐδὲν γὰρ μάτην, οὐδὲ ἁπλῶς γεγένηται. οὐδὲ γὰρ ἂν τὸν ἔπαινον ἐδέξατο παρὰ τοῦ δεσπότου, εἰ μὴ πρὸς χρείαν τινὰ ἐπωφελῆ δεδημιούργητο. καθάπερ οὖν ἐπὶ τῶν δένδρων οὐ πάντα ἐστὶν ἔγκαρπα, ἀλλὰ καὶ ἄκαρπα πολλά, καὶ οὐκ ἔλαττον τῶν ἐγκάρπων κἀκεῖνα θαυμαστὴν τὴν χρείαν ἡμῖν παρέχεται, πρὸς τὴν ἀνάπαυσιν τὴν ἡμετέραν συντελοῦντα (καὶ γὰρ καὶ οἰκοδομὰς ἐξ αὐτῶν, καὶ πολλὰς ἑτέρας χρείας πρὸς τὴν ἡμετέραν "συντελούσας ἀνάπαυσιν κατασκευάζομεν· καὶ ὅλως οὐδὲν ἐστιν ὃ μὴ λόγῳ τινὶ δεδημιούργηται, εἰ καὶ ἡ ἀνθρωπίνη φύσις οὐκ ἰσχύει πάντων μετὰ ἀκριβείας εἰδέναι τὸν λόγον) ὥσπερ οὖν ἐπὶ τῶν δένδρων, οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν ζώων, τὰ μὲν πρὸς βρῶσιν ἡμῖν ἐστιν ἐπιτήδεια, τὰ δὲ πρὸς ὑπηρεσίαν· καὶ τῶν θηρίων δὲ τὰ γένη καὶ τῶν ἑρπετῶν οὐ μικρὰν ἡμῖν χρείαν συντελεῖ.

γρ. λύσιν

συντελεῖ. καὶ εἰ βουληθείη τις εὐγνωμόνως καταμαθεῖν, εὑρήσει καὶ νῦν, ὅτι τῆς ἀρ-
χῆς αὐτῶν ἀφῃρέθημεν διὰ τὴν τοῦ πρωτοπλάστου παρακοήν, πολλὴν τὴν ἀπ'
αὐτῶν ὠφέλειαν ἡμῖν προσγινομένην. πολλὰ γὰρ καὶ ἐκ τούτων λαμβάνοντες ἰα-
τρῶν παῖδες κατασκευάζουσι, πρὸς τὴν τῶν ἡμετέρων σωμάτων ὑγείαν συντελεῖν
5 δυνάμενα· ἄλλως δὲ ποία βλάβη ἐκ τῆς τῶν θηρίων δημιουργίας, ὁπότε καθάπερ
τὰ ἥμερα, οὕτω καὶ αὐτὰ ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τυγχάνειν ἔμελλε τοῦ μετ' οὐ πολὺ μέλλον-
τος δημιουργεῖσθαι; τοῦτο γὰρ τέως φημί. ἵνα δὲ μάθῃς τοῦ τῶν ἁπάντων δεσπότου τὴν
ὑπερβάλλουσαν φιλανθρωπίαν, τὴν περὶ τὸ γένος τὸ ἡμέτερον ἐπιδείκνυται, ἐπειδὴ ἐξ-
έτεινε τὸν οὐρανόν, ἥπλωσε τὴν γῆν, ἐδημιούργησε τὸ στερέωμα, καθάπερ τι μέσον τει-
10 χίον τὴν διαίρεσιν τῶν ὑδάτων ἐργαζόμενον, εἶτα τὴν συναγωγὴν τῶν ὑδάτων γενέ-
σθαι προστάξας, τὰ μὲν θαλάσσας ὠνόμασε, τὴν δὲ ξηρὰν γῆν, εἶτα ταύτην ἐκαλ-
λώπισε ταῖς τῶν σπερμάτων ἀναδόσεσι, καὶ τῶν λοιπῶν βοτανῶν, μετῆλθε πάλιν ἐπὶ
τὴν τῶν δύο μεγάλων φωστήρων δημιουργίαν, καὶ τῶν ἀστέρων τὴν ποικιλίαν, δι' αὐτῶν
τὸ κάλλος τοῦ οὐρανοῦ κατακοσμήσας· εἶτα ἐκ τῶν ὑδάτων ζῶα ἔμψυχα παραγα-
15 γών, καὶ τὰ πετεινὰ τὰ πετόμενα ἐπὶ τῆς γῆς κατὰ τὸ στερέωμα τοῦ οὐρανοῦ, καὶ πληρώσας
τὸν πέντε ἀριθμὸν τῶν ἡμερῶν, ἐπειδὴ ἐχρῆν καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς ζῶα δημιουργηθῆναι,
προστάξας καὶ ταῦτα ἀναδοθῆναι τά τε πρὸς τροφὴν ἐπιτήδεια, τά τε πρὸς τὴν ὑ-
πηρεσίαν χρήσιμα, καὶ τὰ θηρία καὶ τὰ ἑρπετά· τότε λοιπὸν (ἐπειδὴ πάντα κατεκόσμησε,
καὶ τὴν προσήκουσαν ἐπέθηκεν εὐταξίαν καὶ διακόσμησιν τοῖς ὁρωμένοις, καὶ τὴν τρά-
20 πεζαν πολυτελῆ κατεσκεύασε ποικίλων καὶ παντοδαπῶν πεπληρωμένην τῶν ἐδεσ-
μάτων, καὶ πολλὴν τὴν ἀφθονίαν καὶ τὸν πλοῦτον ἔχουσαν, καὶ τὰ βασίλεια, ὡς ἂν εἴποι
τις, πανταχόθεν λαμπρὰ εἰργάσατο τὰ ἄνω, τὰ κάτω ποικίλως φαιδρύνας) τότε
λοιπὸν τὸν τούτων ἁπάντων ἀπολαύειν μέλλοντα δημιουργεῖ, τὴν ἐξουσίαν τῶν ὁρωμένων
ἁπάντων αὐτῷ παραδιδούς, καὶ δεικνὺς ὅσῳ τῶν δημιουργηθέντων ἁπάντων τιμιώτερον τὸ
25 μέλλον διαπλάττεσθαι ζῶον, εἴγε πάντα τὰ γενόμενα ὑπὸ τὴν τούτου ἐξουσίαν καὶ
ἐπιτροπὴν γενέσθαι κελεύει.

ΗΘΙΚΟΝ

Ἀλλ' ἵνα μὴ εἰς πολὺ μῆκος τὸν λόγον ἐκτείνωμεν, ἀρκεσθέντες τοῖς εἰρημένοις,
εἰς τὴν ἑξῆς ταμιευσώμεθα τὰ κατὰ τὴν διάπλασιν τοῦ θαυμαστοῦ τούτου ζώου, τοῦ λογικοῦ
καὶ ἐμψύχου, τοῦ ἀνθρώπου λέγω, τὴν συνήθη παράκλησιν καὶ νῦν ὑμῖν" προστάξαντες,
30 ὥστε καὶ τῶν εἰρημένων τὴν μνήμην διαφυλάττειν, καὶ διὰ πάντων τῶν ὁρωμένων εἰς
τὴν τοῦ δεσπότου δοξολογίαν ἑαυτοὺς διεγείρειν. τὸ δὲ μὴ ἐφικνεῖσθαι, μηδὲ δύνασθαι
πάντων τῶν δημιουργηθέντων τὸν λόγον καταλαβεῖν, μὴ γινέσθω ἡμῖν ἀπιστίας ὑπό-
θεσις, ἀλλὰ δοξολογίας ἀφορμή. ὅταν γὰρ ἀτονήσῃ ὁ λογισμός, καὶ μὴ χωρήσῃ ἡ διάνοια,
ἐννόει τοῦ δεσπότου σου τὸ μέγεθος καὶ ἐξ αὐτοῦ τούτου, ὅτι τοσαύτη αὐτοῦ ἡ δύναμις, ὡς μη-
35 δὲ τὸν λόγον ἡμᾶς μετὰ ἀκριβείας εἰδέναι τῶν ὑπ' αὐτοῦ γεγενημένων. τοῦτο δια-
νοίας εὐγνώμονος, τοῦτο ψυχῆς νηφούσης. ἐπεὶ καὶ Ἕλληνες οὕτως ἐπλανήθησαν τοῖς οἰκεί-
οις λογισμοῖς "τὸ πᾶν ἐπιτρέψαντες, καὶ μὴ θελήσαντες πρὸς τὸ ἀσθενὲς τῆς οἰκείας
φύσεως ἀπιδεῖν, ἀλλὰ τὰ παρ' αὐτῶν φαντασθέντες, καὶ τῶν οἰκείων ὅρων ὑπερβάν-
τες τὸ μέτρον, καὶ τῆς προσούσης αὐτοῖς ἀξίας ἐξέπεσον. οἱ γὰρ λόγῳ τετιμημένοι, καὶ το-
40 σαύτην προεδρίαν λαβόντες παρὰ τοῦ δημιουργοῦ, καὶ τῶν κτισμάτων ἁπάντων
τῶν ὁρωμένων τιμιώτεροι, οὗτοι εἰς τοσαύτην ἀλογίαν κατηνέχθησαν, ὡς κύνας καὶ πι-
θήκους καὶ κροκοδείλους καὶ τὰ ἀτιμότερα τούτων προσκυνεῖν. καὶ τί λέγω ζῶα ἄλογα;
πολλοὶ τούτων εἰς τοσαύτην ἄνοιαν καὶ ἀναισθησίαν ἐξέπεσον, ὡς καὶ κρόμμυα, καὶ τὰ τού-

των

[Margin, line 29: ἢ. [illegible]]
[Margin, line 37: ἢ. [illegible]]

Ψαλμ. μη.

των εὐτελέστερα σέβειν. διὰ τοῦτο ὁ προφήτης τούτους αἰνιττόμενος ἔλεγε, Παρασυνε-
βλήθη τοῖς κτήνεσι τοῖς ἀνοήτοις, καὶ ὡμοιώθη αὐτοῖς. ὁ λόγῳ, φησί, τετιμημένος καὶ το-
σαύτης σοφίας ἀξιωθεὶς, τῶν ἀλόγων γέγονεν ὅμοιος, τάχα δὲ καὶ χείρων. ἐκεῖνα μὲν γὰρ,
ἅτε ἄλογα ὄντα, οὐδὲ εὐθύνας ὑφέξει· ὁ δὲ λόγῳ τετιμημένος, εἰς τὴν ἐκείνων ἀλο-
γίαν μεταπεσὼν εἰκότως μεγάλας δώσει τὰς εὐθύνας, ἀγνώμων γενόμενος περὶ τὴν 5
τοσαύτην εὐεργεσίαν. ἐντεῦθεν καὶ λίθους καὶ ξύλα λοιπὸν θεοὺς προσηγόρευσαν, καὶ
ταῦτα τὰ ὁρώμενα στοιχεῖα ἐθεοποίησαν. ἅπαξ γὰρ ἐκτραπέντες τῆς εὐθείας ὁδοῦ, κα-
τὰ κρημνῶν ἠνέχθησαν, καὶ εἰς αὐτὴν τὴν ἄβυσσον τῆς κακίας ἐξώκειλαν. Ἀλλ' ἡμεῖς
μηδὲ οὕτως ἀπογνῶμεν τῆς σωτηρίας αὐτῶν, ἀλλὰ τὰ παρ' ἑαυτῶν εἰσφέρωμεν, καὶ γρ. τὴν σωτηρίαν
μετὰ πάσης προθυμίας καὶ μακροθυμίας αὐτοῖς διαλεγώμεθα, δεικνύντες καὶ τοῦ 10
πράγματος τὴν ἀτοπίαν, καὶ τῆς βλάβης τὸ μέγεθος, καὶ μηδέποτε ἀπαγορεύωμεν αὐ-
τῶν τὴν σωτηρίαν. εἰκὸς γὰρ αὐτοὺς πεισθήσεσθαι, τοῦ χρόνου προϊόντος, καὶ μάλιστα ἂν
ἡμεῖς οὕτω πολιτευώμεθα, ὡς μηδεμίαν αὐτοῖς παρέχειν βλάβην. πολλοὶ γὰρ τούτων
ἐπειδὰν ἴδωσί τινας τῶν μεθ' ἡμῶν τεταγμένων τῷ ῥήματι μὲν καὶ τῇ προσηγορίᾳ
χριστιανοὺς ὀνομαζομένους, ὁμοίως δὲ ἐκείνοις ἁρπάζοντας, πλεονεκτοῦντας, βασκαίνον- 15
τας, ἐπιβουλεύοντας, δόλους ῥάπτοντας, τὰ ἄλλα ἅπαντα ἐργαζομένους, τρυφῇ καὶ ἀδη-
φαγίᾳ προσέχοντας, οὐκ ἔτι οὐδὲ τὴν ἀπὸ τῶν λόγων νουθεσίαν προσίενται, νομίζοντες
ἀπάτην εἶναι τὰ ἡμέτερα, καὶ τοὺς αὐτοὺς ἅπαντας ὑπευθύνους εἶναι. ἐννόει μοι τοίνυν, πό-
σων ἂν οἱ τοιοῦτοι γένοιντο κολάσεων ἄξιοι, ὅταν μὴ μόνον ἑαυτοῖς ἐπισωρεύωσι τὸ πῦρ τὸ
ἄσβεστον, ἀλλὰ καὶ ἑτέροις αἴτιοι γίνωνται τοῦ τῇ πλάνῃ προσηλῶσθαι, καὶ πρὸς τὴν τῆς 20
ἀρετῆς διδασκαλίαν ἀποφράττειν τὰ ὦτα, καὶ μετὰ τούτου καὶ τοῖς τὴν ἀρετὴν μετι-
οῦσι διαβολῆς ἀφορμὴν παρέχωσι, καὶ τὸ δὴ πάντων χαλεπώτερον, ὅταν δι' αὐτῶν γρ. χαλεπώτατον
ὁ δεσπότης βλασφημεῖται. ὁρᾷς ὅση τῆς κακίας ἡ λύμη; ὁρᾷς ὡς οὐ τῇ τυχούσῃ κο-
λάσει ὑπευθύνους ἑαυτοὺς καθιστᾶσιν οἱ τὴν κακίαν μετιόντες, ἀλλὰ καὶ σφόδρα
βαρυτάτῃ, εἴγε μέλλοιεν ὑπὲρ ἁπάντων εὐθύνας ὑπέχειν, οὐ μόνον ὑπὲρ τῆς ἑαυτῶν 25
ἀπωλείας, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τοῦ τῶν πεπλανημένων σκανδάλου, καὶ ὑπὲρ τῆς κατηγορεί-
ας τῶν τὴν ἀρετὴν μετιόντων, καὶ ὑπὲρ τῆς εἰς τὸν θεὸν βλασφημίας. ταῦτα δὴ
πάντα ἐννοοῦντες, μὴ ἀμελῶμεν τῆς ἑαυτῶν σωτηρίας, καὶ τῆς κατὰ θεὸν πολιτείας πολ-
λὴν ποιώμεθα τὴν φροντίδα, εἰδότες ὅτι ἐντεῦθεν μάλιστα ἢ κατακρινόμεθα, ἢ τῆς
παρ' αὐτοῦ φιλανθρωπίας ἀξιούμεθα. οὕτω τοίνυν πάντα πράττωμεν, ὥστε καὶ ἡμᾶς ἀ- 30
γαθῷ συνειδότι συζῆν, καὶ τοὺς ἔτι πλανωμένους διὰ τῆς ἡμετέρας κατὰ θεὸν ἀναστρο-
φῆς ἐπὶ τὴν ἀλήθειαν χειραγωγεῖν, καὶ δι' ἡμῶν καὶ τοὺς ἄλλους ἅπαντας τοὺς μεθ' ἡμῶν
τεταγμένους χρηστῆς εὐφημίας ἀπολαύειν, καὶ περὶ τούτων ἁπάντων δοξάζεσθαι τὸν γρ. [illegible]
ἡμέτερον δεσπότην, καὶ πλείονα τὴν περὶ ἡμᾶς ἐπιδείκνυσθαι κηδεμονίαν. ὅταν γὰρ
εἰς ἡμᾶς ὁρῶντες οἱ ἄνθρωποι κερδαίνωσι, καὶ τὴν εἰς τὸν θεὸν εὐφημίαν ἀναφέρω- 35
σι, πλείονος καὶ ἡμεῖς ἀπολαυσόμεθα τῆς παρ' αὐτοῦ ῥοπῆς. τί γὰρ ἂν εἴη μακαριώτερον
ἀνθρώπου, ὅταν οὕτω πολιτεύηται, ὥστε τοὺς ὁρῶντας ἐκπλήττεσθαι, καὶ λέγειν, δόξα
σοι ὁ θεὸς, ποταποί εἰσιν οἱ χριστιανοί; πόσην ἐπιδείκνυνται φιλοσοφίαν; πῶς ὑπε-
ρορῶσι τῶν παρόντων; πῶς ἅπαντα σκιὰ αὐτοῖς καὶ ὄναρ νενόμισται, καὶ οὐδενὶ τῶν ὁρω-
μένων προσεστήκασιν, ἀλλὰ καθάπερ ἐν ξένῃ πολιτευόμενοι, οὕτως ἅπαντα δια- 40
πράττονται, καὶ καθ' ἑκάστην ἡμέραν πρὸς τὴν ἐντεῦθεν ἀποδημίαν ἐπειγόμενοι;
πόσην οἴει τὰ ῥήματα ταῦτα κομίζειν τοῖς οὕτω πολιτευομένοις ἐντεῦθεν ἤδη τὴν παρὰ
τοῦ θεοῦ ἀμοιβήν; καὶ τὸ δὴ θαυμαστὸν καὶ παράδοξον, ὅτι καὶ αὐτοὶ οἱ ταῦτα περὶ ἡμῶν ψη-
φιζόμενοι,

φιζόμενοι, ταχέως τῆς πλάνης ἀποστήσονται, καὶ πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἐπανήξουσι. τοῦ-
το δὲ ὅσην τοῖς τοιούτοις ἐκεῖ τὴν παῤῥησίαν παρέξει, παντί που δῆλόν ἐστιν. Εἰδότες
τοίνυν ὡς ὑπεύθυνοι καὶ τῆς ὠφελείας καὶ τῆς βλάβης τῶν πλησίον ἐσμὲν, οὕτω τὸν
ἑαυτῶν βίον οἰκονομῶμεν, ὡς μὴ μόνον ἑαυτοῖς ἀρκεῖν, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἄλλοις διδασκα-
5 λίας ὑπόθεσις γίνεσθαι, ἵνα καὶ ἐνταῦθα πολλὴν τὴν παρὰ τοῦ θεοῦ ῥοπὴν ἐπισπα-
σώμεθα, καὶ ἐν τῷ μέλλοντι δαψιλῶς ἀπολαύσωμεν τῆς παρὰ τοῦ θεοῦ φιλανθρω-
πίας, χάριτι καὶ οἰκτιρμοῖς τοῦ μονογενοῦς αὐτοῦ υἱοῦ, μεθ' οὗ τῷ πατρὶ, ἅμα τῷ ἁγίῳ
πνεύματι, δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

10 Λογ. η. ΚΑΙ ΕΙΠΕΝ Ο ΘΕΟΣ, ΠΟΙΗΣΩΜΕΝ ΑΝ-
θρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν, καὶ ἀρχέτωσαν τῶν ἰχθύ-
ων τῆς θαλάσσης, καὶ τῶν πετεινῶν τοῦ οὐρανοῦ, καὶ τῶν κτηνῶν, καὶ τῶν θηρίων, καὶ
πάσης τῆς γῆς, καὶ πάντων τῶν ἑρπετῶν τῶν ἑρπόντων ἐπὶ τῆς γῆς.

15 Φέρε δὴ καὶ σήμερον, ἐπειδὴ μετὰ πολλῆς τῆς προθυμίας ἠκούσα-
τε χθὲς τῶν παρ' ἡμῶν λεγομένων, τὰ πρόσφατον ἀναγνωσ-
θέντα προθῶμεν ἐπὶ τῆς ὑμετέρας ἀγάπης, πρότερον
ἐκεῖνο παρακαλέσαντες ὑμᾶς μετὰ πολλῆς ἀκριβείας προσ-
έχειν τοῖς λεγομένοις, καὶ τὰ πρότερα ἐναποτίθεσθαι ὑμῶν τῇ
20 διανοίᾳ, ἵνα μὴ μάτην καὶ εἰκῇ τοσοῦτον πόνον ὑπομένωμεν.
τὸ γὰρ σπουδαζόμενον ἡμῖν τοῦτό ἐστι, μετ' ἀκριβείας ὑμᾶς εἰδέναι τῶν γεγραμμένων
τὴν δύναμιν, ὥστε μὴ μόνον ὑμᾶς ταῦτα ἐπίστασθαι, ἀλλὰ καὶ ἑτέροις διδασκάλους
γίνεσθαι, ἵνα δυνῆσθε, κατὰ τὸν μακάριον Παῦλον, Εἰς τὸν ἕνα οἰκοδομεῖν. ἐὰν γὰρ (α. Θεσ. ε.)
ὑμεῖς προκόπτητε ἐν κυρίῳ, καὶ περὶ τὴν τῶν πνευματικῶν διδασκαλίαν ἐπίδοσίν τι-
25 να ἐπιδείκνυσθε, πολλὴν καὶ ἡμῖν παρέξετε τὴν εὐφροσύνην. τοῦτο γὰρ ἡμῶν ἐστιν ἡ πᾶ-
σα εὐημερία, καὶ ἡ μεγίστη ἑορτή. Τίς γὰρ ἡμῶν ἡ ἐλπὶς, ἢ χαρὰ, ἢ στέφανος, φησὶ, καυ- (α. Θεσ. β. ιθ.)
χήσεως; ἢ οὐχὶ καὶ ὑμεῖς, καὶ ἡ ὑμετέρα κατὰ θεὸν ἐπίδοσις; ἐπεὶ καὶ τῶν διδασκάλων ἕκα-
στος ἐπειδὰν ἴδῃ τὸν μαθητευόμενον τῶν προτέρων διδαγμάτων τὴν μνήμην ἀκρι-
βῶς ἐμπήξαντα τῇ διανοίᾳ, καὶ τὸν καρπὸν διὰ τῶν ἔργων ἐπιδεικνύμενον, μετὰ πλείονος
30 τῆς προθυμίας καὶ τῶν ἑξῆς τὴν γνῶσιν αὐτῷ παρακατατίθεται. καὶ ἡμεῖς τοίνυν ὅσῳ
ἂν ἴδωμεν ὑμῶν τὴν διάνοιαν διεγηγερμένην, καὶ τὸν πόθον αὐξανόμενον, καὶ τὸν λογισμὸν
ἐπτερωμένον, τοσούτῳ πλέον προθυμότεροι γινόμεθα πρὸς τὸ δαψιλεστέραν ὑμῖν
προστιθέναι τὴν διδασκαλίαν. ὅσῳ γὰρ ἂν πλείονα προχέωμεν ὑμῖν τὰ νάματα
ταῦτα τὰ πνευματικὰ, τοσούτῳ καὶ ἡμῖν αὔξεται τὰ τῆς ἐπιῤῥοῆς διὰ τὴν οἰκοδομὴν
35 τὴν ὑμετέραν, διὰ τὴν ὠφέλειαν τῶν ὑμετέρων ψυχῶν. οὐδὲ γάρ ἐστιν ἐνταῦθα
συμβῆναι, ὅπερ ἐπὶ τῶν χρημάτων γίνεσθαι εἰκός. ἐκεῖ μὲν γὰρ ὁ καταβαλὼν τῷ
πλησίον τὸ ἀργύριον, ἠλάττωσε τὴν οἰκείαν περιουσίαν, καὶ ὅσῳ ἂν πλείονα καταβά-
λῃ, τοσούτῳ καὶ τὰ τῆς οὐσίας αὐτῷ μειοῦται· ἐνταῦθα δὲ ἀπ' ἐναντίας τότε μᾶλλον
ἡμῖν αὔξεται τὰ τῆς περιουσίας, ὅτε πλέον ἐπιδίδωσι τὰ [τῆς ἐπιῤῥοῆς, καὶ] τοῦ πλοῦ-
40 του τούτου πνευματικοῦ, ὅταν μετὰ δαψιλείας προχέωμεν τὰ τῆς διδασκαλίας τοῖς
ἀρύεσθαι βουλομένοις. ἐπεὶ οὖν καὶ ἡμῖν τοῦτο πλείονος πλούτου καὶ περιουσίας ὑπόθεσις
γέγονε, καὶ ὑμεῖς ἀκορέστως ἔχετε περὶ τὴν πνευματικὴν ταύτην τροφὴν, φέρε ἴδωμεν
τί καὶ σήμερον ὁ μακάριος Μωϋσῆς διδάσκει ἡμᾶς διὰ τῶν ἀναγνωσθέντων, μᾶλλον
δὲ

δέ τι ἡ τοῦ πνεύματος χάρις διὰ τῆς τούτου γλώττης πᾶσιν ἡμῖν διαλέγεται.

26 Καὶ εἶπε, φησὶν, ὁ θεὸς, ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ᾽ εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ᾽ ὁμοίωσιν.

Μὴ ἁπλῶς παραδράμωμεν, ἀγαπητοὶ, τὰ εἰρημένα· ἀλλὰ διερευνησώμεθα ἑκάστην λέξιν, καὶ πρὸς τὸ βάθος κατελθόντες ἀνιχνεύσωμεν τὴν ἐγκεκρυμμένην δύναμιν τοῖς βραχέσι τούτοις ῥήμασιν. εἰ γὰρ καὶ ὀλίγα τὰ ῥήματα, ἀλλὰ πολὺς ὁ ἐγκεκρυμμένος θησαυρὸς, καὶ προσήκει τοὺς νήφοντας καὶ ἐγρηγορότας μὴ μέχρι τῆς ἐπιφανείας ἵστασθαι· ἐπεὶ καὶ οἱ τὸν αἰσθητὸν τοῦτον θησαυρὸν ἀνορύττειν ἐπιχειροῦντες, οὐκ ἐξ ἐπιπολῆς μόνον διασκάπτουσιν, οὐδὲ τὴν ἐπιφάνειαν διερευνῶνται, ἀλλ᾽ ἐπειδὰν πολὺ βάθος κατέλθωσι, τότε τοὺς κόλπους τῆς γῆς ἀνιχνεύουσι, καὶ οὕτω διὰ τῆς οἰκείας ἐπιστήμης χωρίζουσι τῆς γῆς τὸ χρυσίον, καὶ μετὰ τὸν πολὺν πόνον καὶ ἱδρῶτα πολλάκις ὀλίγα ψήγματα μόγις εὑρεῖν ἠδυνήθησαν. ἐνταῦθα δὲ οὐδὲν τοιοῦτόν ἐστιν· ἀλλὰ καὶ ὁ πόνος ἐλάττων, καὶ ἡ περιουσία ἄφατος. τοιαῦτα γὰρ ἅπαντα τὰ πνευματικά. μὴ τοίνυν γενώμεθα χείρους τῶν περὶ τὰ αἰσθητὰ ἐπτοημένων, ἀλλὰ διερευνησώμεθα καὶ ἡμεῖς τὸν θησαυρὸν τοῦτον τὸν πνευματικὸν, τὸν τοῖς ῥήμασι τούτοις ἐναποκείμενον. καὶ πρότερον ἴδωμεν τί τὸ καινὸν καὶ παράδοξον τῶν εἰρημένων, καὶ τίνος ἕνεκεν τοσαύτῃ τῇ ἐναλλαγῇ τῶν ῥημάτων ἐχρήσατο ὁ μακάριος οὗτος προφήτης, μᾶλλον δὲ ὁ φιλάνθρωπος θεὸς διὰ τοῦ προφήτου φθεγγόμενος. καί φησι, ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ᾽ εἰκόνα ἡμετέραν, καὶ καθ᾽ ὁμοίωσιν. πρῴην μὲν γὰρ ἠκούομεν αὐτοῦ λέγοντος, μετὰ τὴν τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς δημιουργίαν, γενηθήτω φῶς, καὶ γενηθήτω στερέωμα ἐν μέσῳ τοῦ ὕδατος· καὶ πάλιν, συναχθήτω τὸ ὕδωρ εἰς συναγωγὴν μίαν, καὶ ὀφθήτω ἡ ξηρά, καὶ γενηθήτωσαν φωστῆρες, καὶ ἐξαγαγέτω τὰ ὕδατα ἑρπετὰ ψυχῶν ζωσῶν. εἶδες λόγῳ μόνον καὶ προστάγματι πᾶσαν τὴν κτίσιν δημιουργουμένην ἐν ταῖς πέντε ἡμέραις; σκόπει σήμερον, πόση τῶν ῥημάτων ἡ διαφορά. οὐκ ἔτι γάρ φησι, γενηθήτω ἄνθρωπος· ἀλλὰ τί; ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ᾽ εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ᾽ ὁμοίωσιν. τί τὸ καινόν; τί τὸ ξένον; τίς ἄρα οὗτός ἐστιν ὁ δημιουργούμενος, ὅτι τοσαύτης βουλῆς καὶ σκέψεως ἐδέησε τῷ δημιουργῷ πρὸς τὴν τούτου κατασκευήν; μὴ ξενισθῇς, ἀγαπητέ. τὸ γὰρ τιμιώτερον ἁπάντων τῶν ὁρωμένων ζῶόν ἐστιν ὁ ἄνθρωπος· δι᾽ ὃν καὶ ταῦτα ἅπαντα παρήχθη, οὐρανὸς, γῆ, θάλαττα, ἥλιος, σελήνη, ἀστέρες, τὰ ἑρπετὰ, τὰ κτηνη, πάντα τὰ ἄλογα ζῶα. καὶ τίνος ἕνεκεν, φησὶν, εἰ τούτων [ἁπάντων] τιμιώτερον τυγχάνει, ὕστερον παρήχθη; εἰκότως. καθάπερ γὰρ βασιλέως μέλλοντος εἰς πόλιν εἰσελαύνειν, τοὺς δορυφόρους ἀνάγκη προηγεῖσθαι, καὶ τοὺς ἄλλους ἅπαντας, ἵνα εὐτρεπισμένων τῶν βασιλείων, οὕτως ὁ βασιλεὺς εἰς τὰ βασίλεια παραγίνηται· τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ νῦν, καθάπερ βασιλέα τινὰ καὶ ἄρχοντα μέλλων ἐφιστᾶν πᾶσι τοῖς ἐπὶ τῆς γῆς, πᾶσαν ταύτην τὴν διακόσμησιν πρότερον ἐτεκτήνατο, καὶ τότε τὸν μέλλοντα ἐφίστασθαι παρήγαγε· δεικνὺς ἡμῖν δι᾽ αὐτῶν τῶν πραγμάτων, ὅσου τιμᾶται τουτὶ τὸ ζῶον. ἀλλ᾽ ἐρώμεθα τὸν ἰουδαῖον, καὶ ἴδωμεν τί φησι. πρὸς τίνα εἴρηται, τὸ, ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ᾽ εἰκόνα ἡμετέραν; Μωϋσέως γάρ ἐστι τὰ γράμματα, ᾧ λέγουσι μὲν πιστεύειν, οὐ πιστεύουσι δὲ, καθὼς καὶ ὁ Χριστός φησιν, Εἰ ἐπιστεύετε Μωϋσῇ, ἐπιστεύετε ἂν ἐμοί. ἀλλὰ τὰ μὲν γράμματα παρ᾽ αὐτοῖς, τὰ δὲ νοήματα παρ᾽ ἡμῖν. πρὸς τίνα οὖν εἴρηται, τὸ, ποιήσωμεν ἄνθρωπον, καὶ τίνι τὴν βουλὴν ταύτην προστίθησιν ὁ δεσπότης; οὐκ ἐπειδὴ βουλῆς δεῖται καὶ σκέψεως (μὴ γένοιτο) ἀλλὰ τῷ σχήματι τῶν ῥημάτων ἐνδείξασθαι ἡμῖν βούλεται τὴν ὑπερβάλλουσαν τιμὴν, ἣν περὶ τὸν ἄνθρωπον τὸν δημιουργού-

Ἰωα. ε

δημιουργούμενον ἐπιδείκνυται. τί οὖν φασιν οὗτοι, οἱ τὸ κάλυμμα ἔτι ἔχοντες ἐπικεί- β. Κορ. γ. ιγ.
μενον ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν, καὶ μηδὲν τῶν ἐγκειμένων συνιέναι βουλόμενοι; πρὸς ἀγ-
γέλους, φησί, ταῦτα λέγει, ἢ ἀρχαγγέλους. ὢ τῆς ἀνοίας· ὢ τῆς πολλῆς ἀναισχυντί-
ας· καὶ πῶς ἂν ἔχοι λόγον, ὦ ἄνθρωπε, ἀγγέλους κοινωνεῖν γνώμης τῷ δεσπότῃ, τὰ δημι-
5 ουργήματα τῷ δημιουργῷ; ἀγγέλων οὐκ ἔστι τὸ γνώμης κοινωνεῖν, ἀλλὰ [τὸ] παρε-
στάναι, καὶ τὴν λειτουργίαν ἀποπληροῦν. καὶ ἵνα μάθῃς, ἄκουε τοῦ μεγαλοφωνοτάτου
Ἠσαΐου λέγοντος περὶ τῶν ἀνωτέρω τῶν ἀγγέλων δυνάμεων, ὅτι εἶδον τὰ χερουβεὶμ Ησ. ς. α.
ἑστῶτα ἐκ δεξιῶν τοῦ θεοῦ, καὶ τὰ σεραφεὶμ, καὶ κατεκάλυπτον τὰ πρόσωπα ἑαυτῶν ἐν
ταῖς πτέρυξι, καὶ τοὺς πόδας, διὰ τὸ μὴ φέρειν δηλονότι τὴν ἐκεῖθεν ἐκπηδῶσαν ἀ-
10 στραπήν· ἀλλ' εἱστήκεισαν μετὰ πολλοῦ τοῦ φόβου καὶ τρόμου. καὶ γὰρ τῶν δημιουργημάτων
ἴδιον τὸ παρεστάναι τῷ δεσπότῃ. ἀλλ' οὗτοι μηδὲν τῶν ἐγκειμένων συνιέντες, ἁπλῶς τὸ
ἐπιὸν φθέγγονται. δέον περ προσήκει τὴν ἐκείνων ληρωδίαν παρωσαμένους, διδάξαι
τῆς ἐκκλησίας τὰ τέκνα τὴν ἀλήθειαν τῶν εἰρημένων. τίς οὖν ἐστιν οὗτος, πρὸς ὃν
φησί, ποιήσωμεν ἄνθρωπον; τίς δὲ ἄλλος, ἀλλ' ἢ ὁ τῆς μεγάλης βουλῆς ἄγγελος, ὁ Ησ. θ. ς.
15 θαυμαστὸς σύμβουλος, ὁ ἐξουσιαστής, ὁ ἄρχων τῆς εἰρήνης, ὁ πατὴρ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος,
ὁ μονογενὴς τοῦ θεοῦ παῖς, ὁ τῷ πατρὶ ὅμοιος κατὰ τὴν οὐσίαν, δι' οὗ τὰ πάντα παρήχθη·
τούτῳ φησί, ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν. ἐνταῦθα
καὶ τοῖς τὰ Ἀρείου φρονοῦσι καιρίαν δίδωσι τὴν πληγήν. οὐδὲ γὰρ προστακτικῶς εἶπε,
ποίησον, ὡς ὑποδεεστέρῳ, ἢ ὡς ἐλάττονι κατὰ τὴν οὐσίαν, ἀλλὰ μετὰ πολλῆς τῆς ἰσοτιμί-
20 ας, ποιήσωμεν· καὶ τὸ ἑξῆς δὲ πολλὴν δείκνυσιν ἡμῖν τῆς οὐσίας τὴν ὁμοιότητα. ποιήσω-
μεν γάρ, φησιν, ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν. ἀλλ' ἐνταῦθα πά-
λιν ἐπιφύονται ἕτεροι αἱρετικοὶ λυμαινόμενοι τῆς ἐκκλησίας τὰ δόγματα, καί φασιν,
ἰδού, εἶπε κατ' εἰκόνα ἡμετέραν· καὶ ἐντεῦθεν βούλονται ἀνθρωπόμορφον λέγειν τὸ θεῖ-
ον, ὅπερ ἐσχάτης ἂν εἴη παραπληξίας, τὸν ἀσχημάτιστον καὶ ἀνείδεον καὶ ἀναλλοίωτον εἰς
25 μορφὴν ἀνθρωπίνην καταγαγεῖν, καὶ σχήματα καὶ μέλη περιτιθέναι τῷ ἀσωμάτῳ. τί
ταύτης τῆς μανίας ἴσον γένοιτ' ἄν, ὅταν μὴ μόνον κερδαίνειν μὴ βούλωνται ἀπὸ τῆς τῶν
θεοπνεύστων γραφῶν διδασκαλίας, ἀλλὰ καὶ τὰ μέγιστα ἐντεῦθεν βλάπτωνται; τοιοῦτον
γὰρ οἱ νοσοῦντες καὶ οἱ τὰς ὄψεις ταύτας τὰς σωματικὰς ἀσθενῶς διακείμενοι. κα-
θάπερ γὰρ οὗτοι καὶ πρὸς τὸ ἡλιακὸν φῶς ἀπεχθάνονται διὰ τὴν τῶν ὄψεων ἀσθένειαν, καὶ
30 οἱ νοσοῦντες καὶ τὰ ὑγιεινότερα τῶν σιτίων ἀποστρέφονται· οὕτω δὴ καὶ οὗτοι νοσοῦντες τὴν
ψυχὴν καὶ τὸ τῆς διανοίας ὄμμα πεπηρωμένοι, πρὸς τὸ φῶς τῆς ἀληθείας ἐνατενίσαι
οὐκ ἰσχύουσι. διὸ τὰ παρ' ἡμῶν αὐτῶν πληρώσωμεν, καὶ χεῖρα αὐτοῖς ὀρέξωμεν μετὰ
πολλῆς τῆς ἐπιεικείας πρὸς αὐτοὺς διαλεγόμενοι. καὶ γὰρ ὁ μακάριος Παῦλος οὕτω
παρῄνεσε, λέγων, Ἐν πραότητι παιδεύειν τοὺς ἀντιδιατιθεμένους, μήποτε δῷ αὐτοῖς ὁ β. Τιμ. β. κε.
35 θεός, φησι, μετάνοιαν εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας, καὶ ἀνανήψωσιν ἐκ τῆς τοῦ διαβόλου
παγίδος, ἐζωγρημένοι ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὸ ἐκείνου θέλημα. ὁρᾷς πῶς ἐνέφηνε διὰ τῶν
ῥημάτων, ὅτι καθάπερ ὑπὸ μέθης τινός εἰσι κατακεχωσμένοι; τὸ γὰρ εἰπεῖν, ἀνανή-
ψωσιν, ἔδειξε κάτω που βεβαπτισμένους αὐτούς. καὶ πάλιν ἐζωγρημένοι, φησίν, ὑπὸ
τοῦ διαβόλου· μονονουχὶ λέγων, καθάπερ ἐν δικτύοις εἰσὶν ἀπειλημμένοι, καὶ δεῖ πολ-
40 λῆς ἡμῖν τῆς ἐπιεικείας καὶ τῆς μακροθυμίας, ὥστε δυνηθῆναι αὐτοὺς ἐξαρπάσαι καὶ
ἐξαγαγεῖν ἐκ τῶν παγίδων τοῦ διαβόλου. εἴπωμεν τοίνυν πρὸς αὐτούς, ἀνανήψατε
μικρόν, διαβλέψατε πρὸς τὸ φῶς τῆς δικαιοσύνης, ἐννοήσατε τῶν ῥημάτων τὴν ἀ-
κρίβειαν. οὐδὲ γὰρ εἰπών, ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοί-
ωσιν,

ωσιν, μέχρι τούτου ἔστη, ἀλλὰ διὰ τῆς ἐπαγωγῆς δῆλον ἡμῖν ἐποίησε, κατὰ ποῖον λογισ-
μὸν τὸ ὄνομα τῆς εἰκόνος ἔλαβε. τί γάρ φησι;

Καὶ ἀρχέτωσαν τῶν ἰχθύων τῆς θαλάσσης, καὶ τῶν πετεινῶν τοῦ οὐρανοῦ, καὶ πάν-
των τῶν ἑρπετῶν τῶν ἑρπόντων ἐπὶ τῆς γῆς.

Κατὰ τὴν τῆς ἀρχῆς οὖν εἰκόνα φησίν, οὐ καθ' ἕτερόν τι. καὶ γὰρ πάντων τῶν ἐπὶ 5
τῆς γῆς ἄρχοντα τὸν ἄνθρωπον ἐδημιούργησεν ὁ θεός, καὶ οὐδὲν τῶν ἐπὶ τῆς γῆς ἐστὶ τούτου
μεῖζον, ἀλλὰ πάντα ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τὴν τούτου τυγχάνει. εἰ δὲ ἔτι καὶ μετὰ τὴν
τοσαύτην τῶν εἰρημένων ἀκρίβειαν, φιλονεικοῦντες λέγοιεν κατὰ τὴν τῆς μορφῆς εἰ-
κόνα εἰρῆσθαι, ἐροῦμεν πρὸς αὐτούς, οὐκοῦν οὐ μόνον ὁ ἀνήρ, ἀλλὰ καὶ ἡ γυνὴ δηλονότι.
τὴν αὐτὴν γὰρ μορφὴν ἑκάτεροι ἔχουσιν. ἀλλ' οὐκ ἂν ἔχοι τοῦτο λόγον. ἀκούετε γὰρ 10
α. Κορ. ια. ζ. Παύλου λέγοντος, Ἀνὴρ μὲν γὰρ οὐκ ὀφείλει κατακαλύπτεσθαι τὴν κεφαλήν, εἰ-
κὼν καὶ δόξα θεοῦ ὑπάρχων· ἡ γυνὴ δὲ δόξα ἀνδρός ἐστιν. ὁ μὲν γάρ, ἄρχει, ἡ δέ, ὑποτέ-
Γεν. γ. ιϛ. τακται, καθὼς καὶ ὁ θεὸς ἐξ ἀρχῆς πρὸς αὐτήν φησι, πρὸς τὸν ἄνδρα σου ἡ ἀποστροφή
σου, καὶ αὐτός σου κυριεύσει. ἐπειδὴ γὰρ κατὰ τὸν τῆς ἀρχῆς λόγον τὸ τῆς εἰκόνος παρείλη-
φε, καὶ οὐ κατὰ τὴν μορφήν, καὶ ὁ μὲν ἀνὴρ ἄρχει πάντων, ἡ δὲ γυνὴ ὑποτέτακται· 15
διὰ τοῦτό φησι περὶ τοῦ ἀνδρὸς ὁ Παῦλος, ὅτι εἰκὼν καὶ δόξα θεοῦ ὑπάρχει, ἡ δὲ γυνὴ
δόξα ἀνδρός ἐστιν. εἰ δὲ περὶ μορφῆς ἔλεγεν, οὐκ ἂν διεῖλεν. ὁ γὰρ αὐτὸς τύπος καὶ ἀν-
δρὸς καὶ γυναικός. εἶδες τῆς ἀληθείας τὴν περιουσίαν, πῶς οὐδεμίαν καταλιμπά-
νει ἀπολογίας πρόφασιν τοῖς μάτην ἀναισχυντεῖν βουλομένοις; ἀλλ' ὅμως καὶ τούτων
οὕτως ἐχόντων μὴ παυσώμεθα πολλῇ τῇ μακροθυμίᾳ πρὸς αὐτοὺς κεχρημένοι, μή- 20
ποτε δῷ αὐτοῖς ὁ θεὸς μετάνοιαν εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας. Μὴ τοίνυν ναρκήσωμεν
πολλὴν τὴν ἐπιείκειαν ἐπιδεικνύμενοι, εἴπως δυνηθείημεν αὐτοὺς ἐξαρπάσαι τῆς τοῦ
διαβόλου ἀπάτης, καὶ εἰ δοκεῖ πάλιν ἐπιστήσωμεν αὐτοῖς τὸν μακάριον Παῦλον οὕτω λέγον-
Πράξ. ιζ. κθ. τα πρὸς τοὺς τὰς Ἀθήνας οἰκοῦντας, Οὐκ ὀφείλομεν νομίζειν χρυσῷ ἢ ἀργύρῳ ἢ λίθῳ ἢ
χαράγματι τέχνης ἢ ἐνθυμήσεως ἀνθρώπου τὸ θεῖον εἶναι ὅμοιον. εἶδες τὸν σοφὸν διδάσ- 25
καλον, μεθ' ὅσης ἀκριβείας πᾶσαν αὐτῶν ἐξέκοψε τὴν ἀπάτην; οὐ μόνον γὰρ τύπου σω-
ματικοῦ ἔφησεν ἀπηλλάχθαι τὸ θεῖον, ἀλλὰ μηδὲ ἐνθύμησιν ἀνθρώπου δυνατὴν
εἶναι ἀναπλάσαι τι τοιοῦτον. ταῦτα πρὸς αὐτοὺς συνεχῶς διαλεγόμενοι μὴ παυσώμεθα,
τὰ παρ' ἑαυτῶν εἰσφέροντες, [ἂν ἄρα ἐνδῶσιν,] ἂν ἄρα βουληθῶσι διαβλέψαι πρὸς
τὴν ἀλήθειαν. καὶ ἐκείνοις μὲν μετὰ πολλῆς ἐπιεικείας καὶ τῆς ἀσφαλείας διαλεγόμε- 30
νοι μὴ παύσησθε· αὐτοὶ δέ, παρακαλῶ, μετὰ ἀκριβείας τὰ δόγματα τῆς ἐκκλησίας
κατέχετε, μὴ συγχέοντες τῶν εἰρημένων τὴν ἀκολουθίαν, ἀλλὰ πρὸς μὲν Ἰουδαίους
καταλλήλως διαλεγόμενοι, καὶ δεικνύντες, ὅτι οὐ πρός τινα τῶν λειτουργικῶν δυνά-
μεων ταῦτα τὰ εἰρημένα, ἀλλὰ πρὸς τὸν αὐτὸν μονογενῆ τοῦ θεοῦ υἱόν, πρὸς δὲ τοὺς τὰ
Ἀρείου φρονοῦντας πάλιν ἐντεῦθεν τὴν ὁμοτιμίαν τοῦ υἱοῦ πρὸς τὸν πατέρα ἀποδεικ- 35
νύντες, καὶ πρὸς τοὺς ἀνθρωπόμορφον τὸ θεῖον εἶναι φανταζομένους τὰ παρὰ τοῦ μακα-
ρίου Παύλου εἰρημένα εἰς μέσον παραγαγόντες, ἀνατρέπετε μὲν τὰ ζιζανίων δίκην
ἐπιφυόμενα ὀλέθρια νοσήματα τοῖς τῆς ἐκκλησίας δόγμασι· σπουδάζετε δὲ κρα-
τύνειν ἐν ἑαυτοῖς τὰ εὐσεβῆ διδάγματα. βούλομαι γὰρ καὶ εὔχομαι πάντας ὑμᾶς δι-
δασκάλων τάξιν ἐπέχειν, καὶ μὴ μόνον ἀκροατὰς εἶναι τῶν παρ' ἡμῶν λεγομένων, ἀλλὰ καὶ ἑ- 40
τέροις διαπορθμεύειν, καὶ σαγηνεύειν τοὺς ἔτι πλανωμένους πρὸς τὴν τῆς ἀληθείας
α. Θεσ. ε. ια. ὁδόν, καθάπερ καὶ Παῦλός φησιν, Εἰς τὸν ἕνα οἰκοδομεῖτε· καὶ μετὰ φόβου καὶ τρόμου τὴν
Φιλ. β. ιβ. ἑαυτῶν σωτηρίαν κατεργάζεσθε. οὕτως ἡμῖν καὶ ἡ ἐκκλησία [τοῦ θεοῦ] εἰς πλῆθος
ἐπιδώσει

ἐπιδώσει, καὶ ὑμεῖς πλείονος ἀπολαύσεσθε τῆς ἄνωθεν ῥοπῆς, πολλὴν τῶν ὑμετέρων
μελῶν τὴν πρόνοιαν ποιούμενοι. οὐδὲ γὰρ ἑαυτῷ μόνον ἀρκεῖν ὁ θεὸς βούλεται τὸν χριστι-
ανόν, ἀλλὰ καὶ ἑτέρους οἰκοδομεῖν, οὐ διὰ τῆς διδασκαλίας μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ τοῦ βίου καὶ
τῆς ἀναστροφῆς. οὐδὲν γὰρ οὕτως ἐνάγει πρὸς τὴν τῆς ἀληθείας ὁδόν, ὡς πολιτείας (ἀνα)
5 ἀκρίβεια. οὐδὲ γὰρ τοῖς παρ' ἡμῶν λεγομένοις οὕτω προσέχουσιν, ὡς τοῖς ὑφ' ἡμῶν πραττ-
τομένοις. καὶ ἵνα μάθῃς ὅτι τοῦτο οὕτως ἔχει, κἂν μυριάκις φιλοσοφῶμεν τοῖς λόγοις καὶ
περὶ ἀνεξικακίας διαλεγώμεθα, καιροῦ δὲ παραπεσόντος μὴ διὰ τῶν ἔργων ταύτην
ἐπιδειξώμεθα, οὐ τοσοῦτον ὁ λόγος ὠφέλησεν, ὅσον ἡ πρᾶξις ἔβλαψεν. ἂν δὲ καὶ πρὸ (γρ. ἰὼ)
τῶν λόγων καὶ μετὰ τοὺς λόγους τὴν διὰ τῶν ἔργων ἐπίδειξιν ποιώμεθα, ἀξιόπιστοι ἐσό-
10 μεθα ἐκεῖνα παραινοῦντες, ἃ καὶ διὰ τῶν ἔργων πληροῦμεν. ἐπεὶ καὶ ὁ Χριστὸς τούτους
ἐμακάρισε λέγων, Μακάριος ὁ ποιήσας καὶ διδάξας. σκόπει πῶς πρότερον τὴν ποίησιν (Ματθ. ε. ιθ.)
ἔθηκε, καὶ τότε τὴν διδασκαλίαν. τῆς πράξεως γὰρ προηγουμένης, κἂν μὴ ἕπηται ἡ
διδασκαλία, ἀρκεῖ τὰ ἔργα φωνῆς λαμπρότερον διδάξαι τοὺς εἰς ἡμᾶς ὁρῶντας.

ΗΘΙΚΟΝ

Τοῦτο οὖν πανταχοῦ σκοπῶμεν πρότερον τοῖς ἔργοις διδάσκειν, καὶ τότε τοῖς λόγοις· ἵνα
15 μὴ καὶ ἡμεῖς ἀκούσωμεν παρὰ τοῦ Παύλου, Ὁ διδάσκων ἕτερον, σεαυτὸν οὐ διδάσκεις; καὶ (α. Ρω. β. κα.)
ὅταν βουλώμεθά τινι παραινέσαι ὥστε κατορθῶσαί τι τῶν ἀναγκαίων, πρότερον αὐτοὶ
σπουδάζωμεν τοῦτο κατορθοῦν, ἵνα μετὰ πλείονος τῆς παρρησίας τὴν διδασκαλίαν ποι-
ώμεθα, καὶ πᾶσα ἡμῶν ἡ φροντὶς ἔστω περὶ τῆς κατὰ ψυχὴν σωτηρίας, καὶ ὅπως δυνη-
θείημεν τὰ σκιρτήματα τῆς σαρκὸς χαλινώσαντες τὴν ἀληθῆ νηστείαν ἐπιδείξασθαι, λέ-
20 γω δὴ τὴν τῶν κακῶν ἀποχήν. τοῦτο γὰρ νηστεία. καὶ γὰρ ἡ τῶν βρωμάτων ἀποχὴ διὰ
τοῦτο παρείληπται, ἵνα τὸν τόνον τῆς σαρκὸς χαλινώσῃ, καὶ εὐήνιον ἡμῖν τὸν ἵππον ἐργάσηται.
τὸν νηστεύοντα μάλιστα πάντων προσήκει τὸν θυμὸν χαλινοῦν, πραότητα ″πεπαιδεῦσθαι (γρ. παιδεύεσθαι)
καὶ ἐπιείκειαν, συντετριμμένην ἔχειν τὴν καρδίαν, τῶν ἐπιθυμιῶν τῶν ἀτόπων ἐξο-
ρίζειν τὰς ἐνθυμήσεις, πρὸ ὀφθαλμῶν λαμβάνοντα τὸν ἀκοίμητον ἐκεῖνον ὀφθαλμόν,
25 καὶ τὸ κριτήριον τὸ ἀδέκαστον, χρημάτων κρείττονα γίνεσθαι, περὶ τὴν ἐλεημοσύνην πολ-
λὴν τὴν δαψίλειαν ἐπιδείκνυσθαι, πᾶσαν κακίαν τὴν περὶ τὸν πλησίον ἐκ τῆς ψυ-
χῆς ἀπελαύνειν. αὕτη ἀληθὴς ἡ νηστεία, καθάπερ καὶ Ἡσαΐας φησὶν ἐκ προσώπου τοῦ
θεοῦ φθεγγόμενος, Οὐ ταύτην τὴν νηστείαν ἐξελεξάμην, λέγει κύριος, οὐδ' ἂν κάμ- (Ησ. νη. ε.)
ψῃς, ὡς ″κλοιόν, τὸν τράχηλόν σου, καὶ σάκκον καὶ σποδὸν ὑποστρώσῃ· οὐδ' οὕτω καλέ- (γρ. κρίκον)
30 σητε νηστείαν δεκτήν, λέγει κύριος. ἀλλὰ ποίαν εἰπέ· λύε, φησί, στραγγαλιὰς βιαί-
ων συναλλαγμάτων, διάθρυπτε πεινῶντι τὸν ἄρτον σου, πτωχοὺς ἀστέγους εἰσάγαγε εἰς
τὸν οἶκόν σου· καὶ ἐὰν ταῦτα πράξῃς, φησί, τότε ῥαγήσεται πρώϊμον τὸ φῶς σου, καὶ τὰ
ἰάματά σου ταχὺ ἀνατελεῖ. εἶδες, ἀγαπητέ, ποία ἐστὶν ἡ ἀληθὴς νηστεία. ταύτην
ἀσκήσωμεν, καὶ μὴ ἁπλῶς, κατὰ τοὺς πολλούς, νομίζωμεν ἐν τούτῳ τὰ τῆς νηστεί-
35 ας ἡμῖν περιωρίσθαι, ἐὰν μέχρι τῆς ἑσπέρας ἄσιτοι διαμείνωμεν. οὐ τοῦτό ἐστι τὸ ζη-
τούμενον, ἀλλ' ἵνα μετὰ τῆς τῶν βρωμάτων ἀποχῆς καὶ τὴν ἀποχὴν τῶν βλαπτόντων
ἐπιδειξώμεθα, καὶ περὶ τὴν τῶν πνευματικῶν ἐργασίαν πολλὴν σπουδὴν ποιησώμεθα. τὸν
νηστεύοντα κατεσταλμένον εἶναι χρή, ἥσυχον, ἥμερον, ταπεινόν, ὑπερορῶντα τῆς δόξης τοῦ
παρόντος βίου. ὥσπερ γὰρ τῆς ″τρυφῆς ὑπερεῖδεν, οὕτω προσήκει καὶ τῆς κενῆς δόξης (γρ. ψυχῆς)
40 ὑπεριδεῖν, καὶ πρὸς ἐκεῖνον μόνον ὁρᾶν τὸν ἐτάζοντα καρδίας καὶ νεφρούς, καὶ μετὰ πολλῆς (Ψαλ. ζ. ι.)
ἀκριβείας τὰς εὐχὰς καὶ τὰς ἐξομολογήσεις ποιεῖσθαι πρὸς τὸν θεόν, καὶ κατὰ δύναμιν
τὴν διὰ τῆς ἐλεημοσύνης βοήθειαν ἑαυτῷ παρέχειν. αὕτη γάρ, αὕτη μάλιστα ἡ
ἐντολὴ ἀφανίσαι δύναται ἡμῖν πάντα τὰ ἁμαρτήματα, καὶ τοῦ πυρὸς τῆς γεέννης ἐξαρ-

πάσαι, μόνον ἐὰν μετὰ δαψιλείας αὐτὴν ἐπιδειξώμεθα, καὶ μὴ πρὸς ἐπίδειξιν τῶν ἀν-
θρώπων τοῦτο ποιῶμεν. καὶ τί λέγω μὴ πρὸς ἐπίδειξιν; εἰ γὰρ ἦμεν εὐγνώμονες, καὶ
δι' αὐτὸ μόνον τὸ καλὸν, καὶ τὸ περὶ τοὺς ὁμογενεῖς συμπαθὲς ταύτην ἐπιδείκνυσθαι (γρ. ἀγαθὸν)
ἐχρῆν, οὐ διὰ τοὺς ἐπηγγελμένους μισθοὺς παρὰ τοῦ δεσπότου. ἀλλ' ἐπειδὴ οὐδὲν ὑψηλὸν
φαντασθῆναι δυνάμεθα, κἂν διὰ τοῦτο αὐτὴν μετερχώμεθα, μηδαμοῦ τὴν παρὰ τῶν 5
ἀνθρώπων θηρώμενοι δόξαν, ἵνα μὴ καὶ τὴν δαπάνην ὑπομένωμεν, καὶ τοῦ μισθοῦ ἀ-
ποστερηθῶμεν. καὶ τοῦτο μὴ μόνον ἐπὶ τῆς ἐλεημοσύνης, ἀλλὰ καὶ ἐφ' ἑκάστῳ κατορ-
θώματι πνευματικῷ σκοπῶμεν, καὶ μηδὲν πρὸς τὴν τῶν ἀνθρώπων εὐφημίαν ἀφο-
ρῶντες ποιήσωμεν. ἐπεὶ οὐδὲν ἡμῖν ὄφελος ἔσται, οὔτε ἐὰν νηστεύωμεν, οὔτε ἐὰν εὐχώ-
μεθα, οὔτε ἐὰν ἐλεῶμεν, οὔτε ὅπερ ἂν ἕτερόν τι ποιῶμεν, ἂν μὴ δι' ἐκεῖνον μόνον γένηται τὸν 10
εἰδότα καὶ τὰ λανθάνοντα καὶ τὰ ἐν τῷ βάθει τῆς διανοίας ἡμῶν ἐναποκείμενα. εἰ
γὰρ παρ' ἐκείνου τὰς ἀμοιβὰς ἀναμένεις, ἄνθρωπε, τίνος ἕνεκεν παρὰ τοῦ ὁμογενοῦς
βούλει ἐπαινεῖσθαι καὶ θαυμάζεσθαι; καὶ τί λέγω ἐπαινεῖσθαι; πολλάκις οὗτος οὐ μόνον
οὐκ ἐπαινεῖ, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον βασκαίνει. εἰσὶ γὰρ πολλοὶ οὕτω μοχθηρῶς διακεί-
μενοι, ὅτι καὶ τὰ καλῶς ὑφ' ἡμῶν γινόμενα εἰς τὸ ἐναντίον περιτρέπουσι. τίνος οὖν 15
ἕνεκεν, εἰπέ μοι, τὴν διεφθαρμένην τούτων κρίσιν περὶ πολλοῦ ποιῇ; τὸν γὰρ ἀκοί-
μητον ἐκεῖνον ὀφθαλμὸν οὐδέν ἐστιν, ὃ λανθάνει, τῶν παρ' ἡμῶν γινομένων. καὶ δεῖ τοῦτο
ἐννοοῦντας μετὰ τοσαύτης ἀκριβείας τὸν ἑαυτῶν βίον οἰκονομεῖν, ὡς μετ' οὐ πολὺ μέλλον-
τας καὶ ῥημάτων καὶ πράξεων καὶ αὐτῶν τῶν ἐνθυμημάτων εὐθύνας ὑπέχειν. μὴ
τοίνυν καταφρονῶμεν τῆς ἑαυτῶν σωτηρίας. οὐδὲν γὰρ ἀρετῇ ἴσον, ἀγαπητέ. αὕτη γὰρ 20
ἡμᾶς καὶ ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι τῆς γεέννης ἐξαρπάζει, καὶ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν
ἡμῖν τὴν ἀπόλαυσιν χαρίζεται, καὶ ἐν τῷ παρόντι βίῳ πάντων ἀνωτέρους καθίστησι
τῶν μάτην καὶ εἰκῇ ἐπιβουλεύειν ἐπιχειρούντων· καὶ οὐκ ἀνθρώπων μόνον, ἀλλὰ καὶ
αὐτῶν τῶν δαιμόνων, καὶ τοῦ ἐχθροῦ τῆς σωτηρίας τῆς ἡμετέρας, τοῦ διαβόλου λέγω,
ἰσχυροτέρους ἀπεργάζεται. τί οὖν ἂν εἴη ταύτης ἴσον, ὅταν μὴ μόνον τῶν ἀνθρώπων 25
τῶν ἐπιβουλευόντων, ἀλλὰ καὶ τῶν δαιμόνων ἀνωτέρους ποιῇ τοὺς αὐτὴν μετιόντας; ἀρε-
τὴ δέ ἐστιν τὸ πάντων τῶν ἀνθρωπίνων ὑπερορᾷν, τὸ τὰ μέλλοντα ἐφ' ἑκάστης ὥρας
φαντάζεσθαι, τὸ πρὸς μηδὲν τῶν παρόντων ἐπτοῆσθαι, ἀλλ' εἰδέναι ὅτι πάντα τὰ
ἀνθρώπινα σκιά ἐστι καὶ ὄναρ, καὶ εἴ τι τούτων εὐτελέστερον· ἀρετή ἐστι τὸ καθάπερ
νεκρὸν οὕτω διακεῖσθαι πρὸς τὰ τοῦ βίου τούτου πράγματα, καὶ πρὸς μὲν τὰ λυμαινό- 30
μενα τὴν τῆς ψυχῆς σωτηρίαν ὡσανεὶ νεκρὸν ὄντα οὕτως εἶναι ἀνενέργητον, πρὸς δὲ τὰ
πνευματικὰ μόνον ζῆν καὶ ἐνεργεῖν· καθάπερ καὶ Παῦλος ἔλεγε, Ζῶ δὲ οὐκέτι ἐγώ, ζῇ (Γαλ. β. κ.)
δὲ ἐν ἐμοὶ ὁ Χριστός. καὶ ἡμεῖς τοίνυν, ἀγαπητοί, ὡς τὸν Χριστὸν ἐνδεδυμένοι, οὕτως ἅ-
παντα πράττωμεν, καὶ μὴ λυπῶμεν τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. ὅταν οὖν ἐνοχληθῶμεν
ὑπὸ πάθους, ἢ ἐπιθυμίας ἀτόπου, ἢ ὀργῆς, ἢ θυμοῦ, ἢ βασκανίας, ἐννοῶμεν τὸν ἐν 35
ἡμῖν ἐνοικοῦντα, καὶ φυγαδεύωμεν πόρρω πᾶσαν τὴν τοιαύτην ἐνθύμησιν, αἰδεσθῶμεν
τῆς παρὰ τοῦ θεοῦ παρασχεθείσης ἡμῖν χάριτος τὴν ὑπερβολήν, καὶ χαλινώσωμεν πάν-
τα τῆς σαρκὸς τὰ πάθη, ἵνα νομίμως ἀθλήσαντες ἐν τῷ βραχεῖ τούτῳ καὶ ἐπικήρῳ
βίῳ, τῶν μεγάλων ἐκείνων στεφάνων ἀξιωθῶμεν ἐν τῇ μελλούσῃ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, τῇ
φοβερᾷ μὲν ἡμῖν τοῖς ἁμαρτωλοῖς, ποθεινῇ δὲ τοῖς τὴν ἀρετὴν ἐνδεδυμένοις, καὶ κατα- 40
ξιωθῶμεν τῶν ἀπορρήτων ἐκείνων ἀγαθῶν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ κυρίου ἡμῶν
Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ πατρὶ, ἅμα τῷ ἁγίῳ πνεύματι, δόξα, κράτος, τιμή, νῦν καὶ
ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Λογ. θ. ΕΙΣ ΤΑ ΑΚΟΛΟΥΘΑ ΤΟΥ, ΠΟΙΗΣΩΜΕΝ ΑΝ-
θρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν, καὶ πρὸς τοὺς λέγοντας
διατί τὰ θηρία ἐδημιουργήθη, καὶ τί τὸ χρήσιμον ἀπὸ τῆς παραγωγῆς αὐτῶν,
5 καὶ ὅτι καὶ τοῦτο μάλιστα δείκνυσι καὶ τὴν τιμὴν τὴν εἰς τὸν ἄνθρωπον,
καὶ τὴν ἄφατον τοῦ θεοῦ φιλανθρωπίαν.

ΟΙ φιλόπονοι τῶν γεωπόνων ἐπειδὰν ἴδωσι λιπαρὰν καὶ βαθύγειον τὴν
ἄρουραν, δαψιλῆ τὰ σπέρματα καταβάλλοντες, πολλὴν καὶ
10 συνεχῆ τὴν ἐπιμέλειαν ποιοῦνται, καθ' ἑκάστην ἡμέραν περισκο-
ποῦντες, μήπου τι τῶν λυμαίνεσθαι δυναμένων τοῖς σπέρμασιν
ἀνόνητον αὐτοῖς τὸν προλαβόντα καταστήσαι πόνον· τὸ αὐτὸ δὴ
τοῦτο καὶ ἡμεῖς ὁρῶντες ὑμῶν τὸν πόθον τὸν πνευματικὸν καὶ τὴν
πολλὴν φιληκοΐαν, καθ' ἑκάστην ἡμέραν τὰ ἀπὸ τῶν θείων γραφῶν νοήματα ἐνιέναι
15 ὑμῶν τῇ διανοίᾳ σπουδάζομεν, ὑποδεικνῦντες ὑμῖν καὶ τὰ βλάπτειν δυνάμενα τὸν
σπόρον τοῦτον τὸν πνευματικόν, ὥστε μὴ ἁλῶναι, μηδὲ τὴν ὑγιῆ τῶν δογμάτων διδασ-
καλίαν ἐπιθολῶσαι τῇ λύμῃ τῶν ἐπιχειρούντων τὰ ἐκ τῶν οἰκείων λογισμῶν ἐπεισ-
άγειν τοῖς τῆς ἐκκλησίας δόγμασιν. ὑμέτερον δ' ἂν εἴη λοιπὸν μετ' ἀκριβείας φυ-
λάττειν τὰ παρακατατιθέμενα, καὶ τὴν μνήμην ἀδιάπτωτον διασώζειν, ἵνα καὶ τοῖς ἑξῆς
20 μετ' εὐκολίας δύνησθε παρακολουθεῖν. εἰ γὰρ μὴ νῦν καὶ ἡμεῖς καταβαίημεν πρὸς
τὰ βαθύτερα τῶν νοημάτων, καὶ ὑμεῖς συντείνητε ὑμῶν τὴν διάνοιαν, ὅτε νηστείας και-
ρός, ὅτε κοῦφα μὲν ἡμῖν τὰ κῶλα πρὸς τὸ νήχεσθαι, ὀξύτερον δὲ τὸ ὄμμα τῆς διανοίας
τῷ πονηρῷ τῆς τρυφῆς μὴ ἐνοχλούμενον ῥεύματι, διαρκέστερον δὲ τὸ πνεῦμα πρὸς τὸ
μὴ ἀποπνίγεσθαι, πότε δυνησόμεθα τοῦτο ποιῆσαι, ὅτε τρυφὴ καὶ μέθη καὶ ἀδηφαγία
25 καὶ τὰ ἀπὸ τούτων τικτόμενα κακά; ἢ οὐχ ὁρᾶτε, ὅτι καὶ οἱ τοὺς λίθους τούτους τοὺς ἀπὸ
τῆς θαλάσσης εὑρίσκειν βουλόμενοι, οὐκ ἄνω παρὰ τὸν αἰγιαλὸν καθήμενοι, καὶ τὰ κύ-
ματα ἀριθμοῦντες οὕτω τὴν εὕρεσιν ποιοῦνται, ἀλλ' εἰς αὐτὸ τὸ βάθος καθιέντες
ἑαυτούς, καὶ εἰς αὐτούς, ὡς εἰπεῖν, τοὺς κόλπους τῆς ἀβύσσου κατιόντες, οὕτω τῶν
σπουδαζομένων ἐπιτυγχάνουσι; καίτοι τί μέγα ὄφελος εἰσενέγκοι ἂν εἰς τὸν βίον
30 τὸν ἡμέτερον ἡ τῶν λίθων ἐκείνων εὕρεσις; εἴθε μὲν οὖν μὴ μεγάλην τὴν βλάβην,
καὶ πολλὴν τὴν ζημίαν εἰσέφερεν. ἐντεῦθεν γὰρ τὰ μυρία τίκτεται κακά, ἀπὸ τῆς
τῶν χρημάτων μανίας, καὶ τῆς περὶ ταῦτα λύσσης. ἀλλ' ὅμως καὶ τοσαύτης ἐξ ἐκεί-
νων τικτομένης βλάβης, πρὸς οὐδὲν ὀκνοῦσιν οἱ περὶ ταῦτα ἐσχολακότες, ἀλλὰ καὶ κιν-
δύνοις ἑαυτοὺς ἐκδιδόασι, καὶ πολὺν πόνον ὑπομένουσιν, ὥστε δυνηθῆναι εὑρεῖν τὸ ζη-
35 τούμενον· ἐπὶ καὶ τῶν θείων γραφῶν καὶ τῶν πνευματικῶν τούτων καὶ τιμίων λίθων οὔτε
κίνδυνόν ἐστιν ὑπιδέσθαι, * καὶ ὁ πόνος οὐ πολύς, καὶ τὸ κέρδος ἄφατον, μόνον ἐὰν ἡμεῖς
μετὰ προθυμίας τὰ παρ' ἑαυτῶν εἰσφέρωμεν. ἡ γὰρ χάρις ἑτοιμός ἐστιν, ἐπιζητοῦσα
τοὺς μετὰ δαψιλείας αὐτὴν ὑποδεχομένους. τοιοῦτος γὰρ ὁ δεσπότης ὁ ἡμέτερος, ἐπει-
δὰν ἴδῃ ψυχὴν διεγηγερμένην καὶ πόθον ζέοντα, τὸν οἰκεῖον πλοῦτον μετὰ δαψιλείας
40 χορηγεῖ, ὑπερβαίνων τὴν αἴτησιν τῇ οἰκείᾳ" φιλοτιμίᾳ. ταῦτα τοίνυν εἰδότες, ἀγα-
πητοί, ἐκκαθάραντες ὑμῶν τὸν λογισμὸν ἀπὸ τῶν βιωτικῶν πραγμάτων, καὶ εὐρύ-
ναντες ὑμῶν τὸ πλάτος τῆς διανοίας, μετὰ πολλῆς τῆς προθυμίας δέχεσθε τὰ παρὰ τοῦ
πνεύματος χορηγούμενα· ἵνα καθάπερ γῆ λιπαρὰ καὶ γόνιμος, πολυπλασιάσητε τὰ

* οὔτε ἄλλο τι, ἀλλὰ

" γρ. φιλανθρωπίᾳ

καταβαλλόμενα, καὶ ποιήσαντε, ὃ μὲν ἑκατόν, ὃ δὲ ἑξήκοντα, ὃ δὲ τριάκοντα. ἠκούσατε
ἐν ταῖς παρελθούσαις ἡμέραις τὴν ἄφατον σοφίαν τοῦ τὰ ὁρώμενα πάντα τεκτη-
ναμένου, καὶ ὅπως ῥήματι μόνον καὶ θελήματι τὰ πάντα παρήγαγεν. Εἶπε γάρ, γενηθήτω, καὶ
ἐγένετο, καὶ εὐθέως παρήχθη ἅπαντα τὰ στοιχεῖα, καὶ ἤρκεσε τὸ ῥῆμα πρὸς τὴν τῶν γινο-
μένων σύστασιν· οὐκ ἐπειδὴ ῥῆμα ἦν ἁπλῶς, ἀλλ' ἐπειδὴ ῥῆμα θεοῦ. μέμνησθε 5
πάντως τῶν τότε κινηθέντων ἡμῖν πρὸς τοὺς ἐξ ὑποκειμένης ὕλης λέγοντας τὰ ὄντα
γεγενῆσθαι, καὶ τὴν οἰκείαν λῃρωδίαν ἐπεισφέροντας τοῖς τῆς ἐκκλησίας δόγμασιν.
ἐμάθετε τίνος ἕνεκεν τὸν μὲν οὐρανὸν ἀπηρτισμένον παρήγαγε, τὴν δὲ γῆν ἄμορφον καὶ
ἀδιατύπωτον. καὶ γὰρ δύο αἰτίας τότε εἰρήκαμεν, μίαν μέν, ἵνα ἐν τῷ βελτίονι στοιχείῳ
καταμαθόντες τὴν δύναμιν τοῦ δεσπότου, μηκέτι ἀμφιβάλλωμεν νομίζοντες δι' ἀσ- 10
θένειαν δυνάμεως τοῦτο γεγενῆσθαι· ἑτέραν δέ, ἐπειδὴ αὕτη καὶ μήτηρ καὶ τροφὸς ἡμῖν
γεγένηται, καὶ ἐξ αὐτῆς καὶ τρεφόμεθα καὶ πάντων τῶν ἄλλων ἀπολαύομεν, καὶ πρὸς
αὐτὴν πάλιν ἐπανίιμεν (αὕτη γὰρ ἡμῖν καὶ πατρὶς καὶ τάφος ἐστὶν) ἵνα ἡμῖν μὴ τὸ τῆς γρ. ἡμῶν
χρείας ἀναγκαῖον παρασκευάσῃ μέγα τι καὶ περὶ αὐτῆς φαντάζεσθαι, δείκνυσιν αὐ-
τὴν ἐξ ἀρχῆς ἄμορφον, ἵνα παιδευώμεθα καὶ δι' αὐτῶν τῶν πραγμάτων μηκέτι 15
τῇ φύσει τῆς γῆς λογίζεσθαι τὰ προειρημένα ἅπαντα, ἀλλὰ τῇ δυνάμει τοῦ παρα-
γαγόντος. ἐμάθετε πάλιν πῶς τὸν χωρισμὸν τῶν ὑδάτων εἰργάσατο, τὸ στερέωμα τοῦτο
τὸ ὁρώμενον παραχθῆναι προστάξας. εἴδετε τὰ ζῶα τὰ ἔμψυχα καὶ ἐκ τῶν ὑδάτων καὶ
ἐκ τῆς γῆς ἀναδιδόμενα. ταῦτα οὐχ ἁπλῶς οὐδὲ μάτην νῦν ἀναγκαζόμεθα ἐπανα-
λαμβάνειν καὶ δευτεροῦν ἐπὶ τῆς ὑμετέρας ἀγάπης· ἀλλ' ἵνα τοῖς μὲν ἀκηκοόσιν ὑ- 20 γρ. ὑπόθεσις
πόμνησις γένηται, καὶ ἀσφαλέστερον αὐτὰ ἐναποθῶνται τῇ διανοίᾳ· τοῖς δὲ τότε μὴ
παραγενομένοις ἀρκοῦσα γένηται ἡ διδασκαλία, καὶ μηδεμίαν ἐκ τῆς ἀπουσίας ζη-
μίαν ὑπομείνωσιν· ἐπεὶ καὶ πατὴρ φιλόστοργος τοῖς ἀπολειφθεῖσι παισὶ τῆς τραπέ-
ζης τὰ λείψανα διαφυλάττει, ἵνα παραγινόμενοι παραμυθίαν τῆς ἀπουσίας εὕρω-
σι τὴν τούτων φυλακήν. διὰ δὴ τοῦτο καὶ ἡμεῖς πάντων τῶν ἐνταῦθα συνιόντων ὡς 25
οἰκείων μελῶν κηδόμενοι, καὶ τὴν ὑμετέραν προκοπήν, οἰκείαν εὐδοκίμησιν τιθέμενοι,
ἐπιθυμοῦμεν ἅπαντας τελείους καὶ ἀπηρτισμένους ἀποδειχθῆναι εἰς δόξαν θεοῦ, καὶ εὐ-
δοκίμησιν τῆς ἐκκλησίας, καὶ εἰς καύχημα ἡμέτερον. καὶ εἰ μὴ δοκῶ παρενοχλεῖν, φέ-
ρε δι' ὀλίγων καὶ τῶν χθὲς ἡμῖν εἰρημένων ὑπομνήσωμεν ὑμῶν τὴν ἀγάπην. εἴδετε τὴν
διαφορὰν τῆς δημιουργίας τῶν κτισμάτων καὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου διαπλάσεως· ἠκού- 30
σατε ὅσης τιμῆς ἠξίωσε τὸν ἀρχηγὸν τοῦ γένους τοῦ ἡμετέρου, καὶ ἐν αὐτῇ τῇ δια-
πλάσει πῶς δι' αὐτῶν τῶν ῥημάτων, καὶ τῆς τῶν λέξεων παχύτητος ἐνέφηνε τὴν τιμὴν
εἰς τὸν μέλλοντα δημιουργεῖσθαι, λέγων, ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν, καὶ
καθ' ὁμοίωσιν· ἐμάθετε τί ἐστι τὸ κατ' εἰκόνα, ὅτι οὐκ οὐσίας ἐστὶν ἀξία, ἀλλ' ἀρχῆς ὁ-
μοιότης, καὶ ὅτι οὐ κατὰ τὴν τῆς μορφῆς εἰκόνα εἶπεν, ἀλλὰ κατὰ τὸν τῆς ἀρχῆς λόγον. διὸ 35
καὶ ἐπήγαγε καὶ ἀρχέτωσαν τῶν ἰχθύων τῆς θαλάσσης, καὶ τῶν πετεινῶν τοῦ οὐρανοῦ, καὶ
τῶν θηρίων, καὶ τῶν ἑρπετῶν τῆς γῆς. ἀλλ' ἐνταῦθα ἐπιφύονται ἡμῖν Ἕλληνες λέγον-
τες, ὅτι οὐκ ἀληθὴς ὁ λόγος εὑρίσκεται. οὐ γὰρ ἄρχομεν τῶν θηρίων, καθάπερ ὑπέσχετο,
ἀλλ' αὐτὰ ἡμῶν ἄρχει. μάλιστα μὲν οὕτω οὐδὲ τοῦτο ἀληθές. ἔνθα γὰρ ἂν φανῇ ἄν-
θρωπος, εὐθέως φυγαδεύεται τὰ θηρία. εἰ δέ ποτε ἢ λιμοῦ καταναγκάζοντος, ἢ ἡ- 40
μῶν αὐτοῖς ἐπιόντων τὴν ἀπ' αὐτῶν βλάβην δεξόμεθα, τοῦτο λοιπὸν οὐ παρὰ τὸ ἐκεῖνα
ἡμῶν ἄρχειν γίνεται, ἀλλὰ παρὰ τὴν ἡμετέραν αἰτίαν· ἐπεὶ καὶ λῃστῶν ἡμῖν ἐπιόντων, εἰ μὴ
ῥᾳθυμήσαιμεν, ἀλλ' ὁπλιζοίμεθα, οὐ τῆς ἐκείνων ἀρχῆς τὸ πρᾶγμά ἐστιν, ἀλλὰ
τῆς

τῆς οἰκείας σωτηρίας ἡ πρόνοια. ἀκούσωμεν δὲ τέως τῶν εἰρημένων. ποιήσωμεν, φησὶν,
ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν. ὥσπερ εἰκόνα εἶπε, τὴν τῆς ἀρχῆς
δηλῶν εἰκόνα, οὕτω καὶ ὁμοίωσιν, ὥστε κατὰ δύναμιν ἀνθρωπίνην ὁμοίους ἡμᾶς " γίνεσ- (γ. ἡμῖν)
θαι θεῷ, κατὰ τὸ ἥμερον λέγω καὶ πρᾶον ἐξομοιοῦσθαι αὐτῷ, καὶ κατὰ τὸν τῆς ἀρετῆς
5 λόγον, ὥσπερ καὶ ὁ Χριστός φησι, Γίνεσθε ὅμοιοι τοῦ πατρὸς ὑμῶν τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. ὥσπερ (Ματθ. ε. μη.)
γὰρ ἐν τῇ πλατείᾳ ταύτῃ γῇ καὶ εὐρυχώρῳ τῶν ζώων τὰ μέν ἐστιν ἡμερώτερα, τὰ δὲ
θηριωδέστερα, οὕτω καὶ ἐν τῷ πλάτει τῆς ψυχῆς τῆς ἡμετέρας, τῶν λογισμῶν οἱ μὲν
εἰσὶν ἀλογώτεροι καὶ κτηνώδεις, οἱ δὲ θηριωδέστεροι καὶ ἀγριώτεροι. δεῖ τοίνυν κρατεῖν
καὶ περιγίνεσθαι, καὶ τῷ λογισμῷ τὴν ἀρχὴν τούτων παραδιδόναι. καὶ πῶς ἄν τις περι-
10 γένοιτο, φησὶ, λογισμοῦ θηριώδους; τί λέγεις, ἄνθρωπε; λεόντων περιγινόμεθα, καὶ
τὰς " ψυχὰς αὐτῶν ἡμεροῦμεν, καὶ ἀμφιβάλλεις εἰ λογισμοῦ θηριωδίαν πρὸς ἡμερό- (γ. ἔχεις:)
τητα μεταβαλεῖν οὐ δυνήσῃ; καίτοι τῷ θηρίῳ μὲν κατὰ φύσιν πρόσεστι τὸ ἄγριον, παρὰ
φύσιν δὲ τὸ ἥμερον· σοὶ δὲ τὸ ἐναντίον, κατὰ φύσιν μὲν τὸ ἥμερον, παρὰ φύσιν δὲ τὸ ἄγριον
καὶ θηριῶδες. Ὁ τοίνυν τὸ κατὰ φύσιν ἐκβαλὼν, καὶ τὸ παρὰ φύσιν ἐνθεὶς τῇ τοῦ θηρίου
15 " ψυχῇ, τὸ κατὰ φύσιν αὐτὸς οὐ δυνήσῃ διατηρῆσαι; καὶ πόσης [οὐκ] ἂν εἴη τοῦτο κατα- (γ. ἔχει)
γνώσεως; καὶ τὸ δὴ τούτου παραδοξότερον, * ἐπὶ μὲν τῆς τῶν λεόντων φύσεως καὶ ἑτέρα (* καὶ θαυμαστότερον,)
δυσκολία μετὰ ταύτης ἐστί· λογισμῶν γάρ ἐστιν ἔρημον τὸ θηρίον· ἀλλ' ὅμως ὁρῶμεν
πολλάκις λέοντας ἡμέρους διὰ τῆς ἀγορᾶς ἀγομένους, πολλοὶ δὲ καὶ τῶν ἐπὶ τῶν ἐργα-
στηρίων καὶ ἀργύριον πολλάκις κατέβαλον τῷ κατέχοντι, μισθόν τινα τῆς τέχνης καὶ τῆς
20 σοφίας, δι' ἧς τὸ θηρίον ἡμέρωσεν· ἐπὶ δὲ τῆς σῆς ψυχῆς καὶ λογισμός ἐστι, καὶ θεοῦ φό-
βος, καὶ πολλὴ πολλαχόθεν ἡ βοήθεια. μὴ τοίνυν σκήψεις λέγε καὶ προφάσεις. δυνα-
τὸν γὰρ, ἐὰν θέλῃς, ἥμερον εἶναι καὶ πρᾶον καὶ ἐπιεικῆ. ποιήσωμεν ἄνθρωπον, φησὶ,
κατ' εἰκόνα ἡμετέραν, καὶ καθ' ὁμοίωσιν. ἀλλ' ἐπὶ τὸ προκείμενον πάλιν ζήτημα
ἐπανίωμεν. δείκνυται γὰρ ἐκ τῶν εἰρημένων, ὅτι ἐξ ἀρχῆς καὶ ἐκ προοιμίων ἀπηρ-
25 τισμένην εἶχε τὴν ἀρχὴν ὁ ἄνθρωπος τὴν κατὰ τῶν θηρίων. ἀρχέτωσαν γὰρ, φησὶ,
τῶν ἰχθύων τῆς θαλάσσης, καὶ τῶν πετεινῶν τοῦ οὐρανοῦ, καὶ τῶν θηρίων, καὶ τῶν ἑρπετῶν
τῆς γῆς. ὅτι δὲ νῦν φοβούμεθα τὰ θηρία καὶ δεδοίκαμεν, καὶ τῆς ἀρχῆς ἐκπεπτώκαμεν,
οὐδὲ αὐτὸς ἀντιλέγω· ἀλλ' οὐ τοῦτο ψευδῆ τοῦ θεοῦ τὴν ὑπόσχεσιν δείκνυσι. παρὰ γὰρ
τὴν ἀρχὴν οὐχ οὕτω τὰ πράγματα διέκειτο, ἀλλ' ἐδεδοίκει καὶ ἔτρεμε τὰ θηρία καὶ
30 ὑπέκυπτε τῷ δεσπότῃ. ἐπειδὴ δὲ τῆς παῤῥησίας ἐξέπεσε διὰ τὴν παρακοὴν, καὶ τὰ τῆς
ἀρχῆς ἠκρωτηριάσθη. ὅτι γὰρ ὑποτεταγμένα ἦν ἅπαντα τῷ ἀνθρώπῳ, ἄκου-
σον τῆς γραφῆς λεγούσης, Ἤγαγε, φησὶ, τὰ θηρία, καὶ πάντα τὰ ἄλογα πρὸς τὸν (Γεν. β. ιθ.)
Ἀδὰμ ἰδεῖν τί καλέσει αὐτά· καὶ ὁρῶν πλησίον αὐτοῦ γινόμενα τὰ θηρία, οὐκ ἀπεπήδη-
σεν, ἀλλὰ καθάπερ τις δεσπότης δούλοις ὑποκειμένοις ὀνόματα ἐπιτιθεὶς, οὕτως
35 ἅπασι τὰς προσηγορίας ἐπέθηκε, καὶ πᾶν ὃ ἐκάλεσεν αὐτὸ, φησὶν, Ἀδὰμ, τοῦτο ὄνο-
μα αὐτῷ. καὶ τοῦτο γὰρ δεσποτείας σύμβολον. διὰ τοῦτο καὶ ὁ θεὸς βουλόμενος καὶ διὰ τού-
του " διδάξαι αὐτὸν τὸ τῆς ἐξουσίας ἀξίωμα, " αὐτῷ τῶν ὀνομάτων τὴν θέσιν ἐπέτρε- (γ. δεῖξαι αὐτῷ; γ. οὔπω)
ψεν. ἱκανὸν μὲν οὖν τοῦτο δεῖξαι τοῦ μὴ φοβερὰ εἶναι ἐξ ἀρχῆς τῷ ἀνθρώπῳ τὰ θη-
ρία. ἔστι δὲ καὶ ἕτερον οὐκ ἔλαττον τούτου, ἀλλὰ καὶ πολλῷ σαφέστερον. τί δὴ τοῦτο
40 ἐστιν; ἡ πρὸς τὴν γυναῖκα τοῦ ὄφεως διάλεξις. εἰ γὰρ ἦν φοβερὰ τὰ θηρία τῷ ἀν-
θρώπῳ, οὐκ ἂν ἰδοῦσα τὸν ὄφιν ἡ γυνὴ ἔμεινεν, οὐκ ἂν ἐδέξατο τὴν συμβουλὴν, οὐκ
ἂν μετὰ τοσαύτης αὐτῷ διελέχθη τῆς ἀδείας, ἀλλ' εὐθέως ἂν πρὸς τὴν " πρόσοψιν (γ. παρῆλθεν)
ἐξεπλάγη καὶ ἀπεπήδησε· νῦν δὲ καὶ διαλέγεται, καὶ οὐ φοβεῖται. οὔπω γὰρ ἦν ὁ φόβος

οὗτος· ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ ἁμαρτία "ἐπεισῆλθεν, ἀφῃρέθη λοιπὸν καὶ τὰ τῆς τιμῆς καὶ τὰ τῆς ἐξουσίας· καὶ ὥσπερ ἐπὶ τῶν οἰκετῶν, οἱ μὲν εὐδοκιμοῦντες, φοβεροὶ καὶ τοῖς συνδούλοις εἰσίν, οἱ δὲ προσκεκρουκότες καὶ τοὺς ὁμοδούλους δεδοίκασιν· οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου γέγονεν. ἕως μὲν γὰρ εἶχε τὴν πρὸς τὸν θεὸν παῤῥησίαν, φοβερὸς καὶ τοῖς θηρίοις ἦν· ἐπειδὴ δὲ προσέκρουσε, καὶ τοὺς ἐσχάτους τῶν ὁμοδούλων ἐδεδοίκει λοιπόν. εἰ δὲ μὴ ἀνέχῃ 5 τῶν παρ' ἡμῶν λεγομένων, σύ μοι δεῖξον, πρὸ τῆς ἁμαρτίας ὅτι φοβερὰ τῷ ἀνθρώπῳ τὰ θηρία ἦν. ἀλλ' οὐκ ἂν ἔχοις. εἰ δὲ μετὰ ταῦτα ἐπεισῆλθεν ὁ φόβος, καὶ τοῦτο τῆς τοῦ θεοῦ φιλανθρωπίας μέγιστον τεκμήριον. εἰ γὰρ καὶ τῆς ἐντολῆς παραβαθείσης ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου, ἡ τιμὴ ἡ δοθεῖσα αὐτῷ ἀκίνητος ἔμεινεν, οὐκ ἂν ἀνέστη ῥᾳδίως ἀπὸ τοῦ πτώματος. ὅταν γὰρ καὶ παρακούοντες οἱ ἄνθρωποι καὶ μὴ παρακούοντες τῆς "αὐτῆς ἀπολαύωσι τιμῆς, παιδοτριβοῦνται πρὸς πονηρίαν μᾶλλον, καὶ οὐ ταχέως ἀφίστανται τῆς κακίας. εἰ γὰρ καὶ νῦν φόβων καὶ τιμωριῶν καὶ κολάσεων ἐπικειμένων, οὐκ ἀνέχονται σωφρονεῖν, τίνες ἂν ἦσαν, εἰ μηδὲν ἔπασχον ὑπὲρ ὧν ἐπλημμέλουν δεινόν; ὥστε κηδόμενος ἡμῶν καὶ φροντίζων ἐξέβαλεν ἡμᾶς τῆς ἀρχῆς. σὺ δέ μοι, ἀγαπητέ, καὶ ἐντεῦθεν σκόπει τὴν * τοῦ θεοῦ φιλανθρωπίαν, πῶς ὁ μὲν Ἀδὰμ πᾶσαν "ἀνέτρεψε 15 τὴν ἐντολήν, καὶ πάντα παρέβη τὸν νόμον· ὁ δὲ θεὸς φιλάνθρωπος ὤν, καὶ ἀγαθότητι νικῶν τὰ ἡμέτερα πλημμελήματα, οὐ πᾶσαν ἔλυσε τὴν τιμήν, οὐδὲ πάσης αὐτὸν ἐξέβαλε τῆς δεσποτείας· ἀλλ' ἐκεῖνα μόνον ἔξω τῆς ἀρχῆς ἀφῆκεν εἶναι τὰ ζῶα, ἃ μὴ σφόδρα αὐτῷ συνετέλει πρὸς τὴν τῆς ζωῆς χρείαν, τὰ δὲ ἀναγκαῖα καὶ χρήσιμα καὶ πολλὴν εἰσφέροντα τὴν λειτουργίαν εἰς τὴν ζωὴν τὴν ἡμετέραν, ταῦτα εἴασε 20 μένειν ἐν τῇ ὑποταγῇ καὶ τῇ δουλείᾳ. ἀφῆκε γοῦν βοῶν ἀγέλας, ἵνα ἄροτρον ἕλκωμεν, ἵνα τὴν γῆν ἀνατέμνωμεν, ἵνα τὰ σπέρματα καταβάλλωμεν· ἀφῆκε καὶ τῶν ὑποζυγίων τὰ γένη, ἵνα πρὸς τὴν τῶν ἀγωγίμων μετακομιδὴν συναντιλαμβάνηται τῶν πόνων ἡμῖν· ἀφῆκε τῶν προβάτων τὰς ποίμνας, ἵνα ἔχωμεν ἐν τῇ περιβολῇ τῶν ἐνδυμάτων χορηγίαν ἀρκοῦσαν, καὶ ἕτερα δὲ γένη τῶν ζώων εἴασε, πολλὴν ἡμῖν 25 τὴν χορηγίαν παρέχοντα. ἐπειδὴ γὰρ κολάζων τὸν ἄνθρωπον διὰ τὴν παρακοὴν ἔλεγεν, ἐν ἱδρῶτι τοῦ προσώπου σου φαγῇ τὸν ἄρτον σου, ἵνα μὴ ὁ ἱδρὼς οὗτος καὶ ὁ πόνος ἀφόρητος ᾖ, ἐπεκούφισε τὸ βαρὺ καὶ φορτικὸν τοῦ ἱδρῶτος τῷ πλήθει τῶν ἀλόγων τῶν συνεφαπτομένων ἡμῖν τοῦ πόνου καὶ τῆς ταλαιπωρίας. καὶ ταὐτὸν πεποίηκεν, οἷον ἂν εἰ δεσπότης φιλάνθρωπος καὶ κηδεμονικὸς τὸν οἰκέτην τὸν ἑαυτοῦ μαστίξας καὶ θεραπείαν 30 τινὰ προσαγάγῃ ταῖς μάστιξιν· οὕτω δὴ καὶ ὁ θεὸς καταδίκην ἐπιθεὶς τῷ ἡμαρτηκότι, πάντῃ τρόπῳ τὴν καταδίκην ταύτην κουφοτέραν βούλεται ποιῆσαι, ἱδρῶτι μὲν ἡμᾶς καταδικάσας καὶ πόνῳ διηνεκεῖ, τοῦ δὲ πόνου συνεφάπτεσθαι πολλὰ τῶν ἀλόγων γένη παρασκευάσας ἡμῖν. ὥστε δὲ τὸ δοῦναι τὴν τιμήν, καὶ τὸ πάλιν ἀφελέσθαι, καὶ τὸ τὸν φόβον ἐπιστῆσαι τῶν θηρίων, καὶ πάντα, ἄν τις ἀκριβῶς ἐξετάζοι καὶ εὐγνωμόνως, πολ- 35 λῆς γέμει σοφίας, πολλῆς κηδεμονίας, πολλῆς τῆς φιλανθρωπίας.

γρ. εἰσῆλθεν. 10 γρ. αὐτῶν. * ἄφατον. γρ. ἀνέτρεψε.

ΗΘΙΚΟΝ

Ὑπὲρ δὴ τούτων ἁπάντων εὐχαριστῶμεν αὐτῷ, καὶ εὐγνώμονες γινώμεθα περὶ τὸν τοσαῦτα ἡμᾶς εὐεργετηκότα. οὐδὲ γὰρ βαρύ τι καὶ ἐπαχθὲς ἐπιζητεῖ παρ' ἡμῶν, ἀλλ' ἢ τὸ ὁμολογεῖν μόνον τὰς τοσαύτας εὐεργεσίας, καὶ τὰς ὑπὲρ τούτων αὐτῷ εὐχαριστίας ἀναφέρειν· οὐκ ἐπειδὴ αὐτὸς δεῖται τούτου (ἀνενδεὴς γὰρ ὑπάρχει) ἀλλ' ἵνα ἡμεῖς παι- 40 δευώμεθα τὸν χορηγὸν "ἐπιστᾶσθαι τῶν ἀγαθῶν, καὶ μὴ ἀγνώμονες γινώμεθα, ἀλλ' ἄξιοι τῶν εὐεργεσιῶν καὶ τῆς τοσαύτης κηδεμονίας τὴν ἀρετὴν εἰσφέρωμεν. οὕτω γὰρ καὶ αὐτὸν εἰς πλείονα τὴν περὶ ἡμᾶς ἐκκαλεσόμεθα κηδεμονίαν. μὴ τοίνυν ῥαθυμῶμεν,

γρ. ἐπίστασθαι

μὲν, παρακαλῶ, ἀλλ' ἕκαστος ὑμῶν καθ' ἑκάστην ὥραν, εἰ οἷόν τε, ἀναλογιζέσθω καθ'
ἑαυτὸν, μὴ μόνον τὰς κοινὰς εὐεργεσίας, ἀλλὰ καὶ τὰς ἰδίας εἰς αὐτὸν γινομένας, μὴ (γ. ἰδίως)
τὰς ὡμολογημένας καὶ πᾶσι δήλους, ἀλλὰ καὶ τὰς ἰδιαζούσας καὶ λανθανούσας τοὺς πολ-
λούς. οὕτω γὰρ δυνήσεται διηνεκῆ τὴν εὐχαριστίαν ἀναφέρειν τῷ δεσπότῃ. τοῦτο με-
5 γίστη θυσία, τοῦτο προσφορὰ τελεία, τοῦτο παῤῥησίας ἡμῖν ὑπόθεσις γενήσεται. καὶ
πῶς; ἐγὼ λέγω. ὁ γὰρ ταῦτα διηνεκῶς στρέφων ἐν τῇ διανοίᾳ τῇ ἑαυτοῦ, καὶ τὴν μὲν
οἰκείαν εὐτέλειαν καταμανθάνων μετὰ ἀκριβείας, ἐννοῶν δὲ τὴν ἄφατον καὶ τὴν ὑπερ-
βάλλουσαν τοῦ θεοῦ φιλανθρωπίαν, καὶ ὅπως οὐ πρὸς ἀξίαν τῶν ἡμαρτημένων ἐφ' ἡμῶν,
ἀλλὰ πρὸς τὴν οἰκείαν ἀγαθότητα ἀφορῶν, οὕτω τὰ καθ' ἡμᾶς οἰκονομεῖ, συστέλλε-
10 ται τὴν διάνοιαν, συντρίβεται τὸν λογισμὸν, πάντα τῦφον καὶ ἀπόνοιαν καταστέλλει,
μετριάζειν μανθάνει, ὑπερορᾷν τῆς δόξης τοῦ παρόντος βίου, καταγελᾷν πάντων τῶν
ὁρωμένων, φαντάζεσθαι τὰ μέλλοντα ἀγαθὰ, καὶ τὴν ζωὴν τὴν ἀτελεύτητον καὶ πέρας
οὐκ ἔχουσαν. ὁ δὲ οὕτω τὴν ψυχὴν διακείμενος, τὴν ἀληθῆ καὶ ἐπέραστον θυσίαν τῷ θεῷ
ἀναφέρει, καθὼς ὁ προφήτης φησὶ, Θυσία τῷ θεῷ πνεῦμα συντετριμμένον, καρ- (Ψαλ. ν. ιη.)
15 δίαν συντετριμμένην καὶ τεταπεινωμένην ὁ θεὸς οὐκ ἐξουδενώσει. τοὺς γὰρ εὐγνώμο-
νας τῶν οἰκετῶν οὐχ οὕτως αἱ κολάσεις καὶ αἱ τιμωρίαι ἐπιστρέφουσιν, ὡς αἱ εὐεργεσίαι, καὶ
τὸ εἰδέναι ὅτι οὐ πρὸς ἀξίαν τῶν πεπλημμελημένων τὴν δίκην δεδώκασι. Συντρί-
ψωμεν τοίνυν ἡμῶν, παρακαλῶ, τὸν λογισμὸν, ταπεινώσωμεν τὴν διάνοιαν, καὶ μάλι-
στα νῦν, ὅτε τῆς νηστείας ὁ καιρὸς πολλὴν ἡμῖν εἰς τοῦτο τὴν συμμαχίαν εἰσφέρει.
20 ἐὰν γὰρ οὕτως ὦμεν διακείμενοι, δυνησόμεθα καὶ τὰς εὐχὰς μετὰ πολλῆς τῆς νήψεως
ποιεῖσθαι, καὶ ἐξομολογούμενοι τὰ πεπλημμελημένα, πολλὴν ἐπισπάσασθαι τὴν ἄνω-
θεν χάριν. καὶ ἵνα μάθητε ὅτι ταῖς τοιαύταις ἀρέσκεται ψυχαῖς ὁ δεσπότης, ἄκουε αὐ-
τοῦ λέγοντος, Ἐπὶ τίνα ἐπιβλέψω, ἀλλ' ἢ ἐπὶ τὸν πρᾶον [καὶ ταπεινὸν] καὶ ἡσύχιον καὶ τρέμον- (Ησ. ξϛ. β.])
τά μου τοὺς λόγους; διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς διαλεγόμενος ἔλεγε, Μάθετε ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι (Ματθ. ια. κθ.)
25 πρᾶός εἰμι καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ, καὶ εὑρήσετε ἀνάπαυσιν ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν. ὁ γὰρ ὄν-
τως ταπεινῶν ἑαυτὸν, οὐκ ἂν δυνηθείη ποτὲ εἰς θυμὸν ἐξενεχθῆναι, οὐδὲ τῷ πλησίον
ὀργισθῆναι; τῆς ψυχῆς κατεσταλμένης, καὶ τὰ καθ' ἑαυτὴν σκοπουμένης. τῆς δὲ οὕτω
διακειμένης ψυχῆς τί ἂν γένοιτο μακαριώτερον; ὁ τοιοῦτος ἐν λιμένι διηνεκῶς κάθηται,
παντὸς χειμῶνος ἀπηλλαγμένος, καὶ ἐντρυφῶν τῇ ἀπὸ τῶν λογισμῶν γαλήνῃ. διὰ τοῦτο
30 καὶ ὁ Χριστὸς ἔλεγε, καὶ εὑρήσετε ἀνάπαυσιν ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν. ὥσπερ οὖν ὁ τὰ πάθη
ταῦτα κατευνάσας πολλῆς ἀπολαύει τῆς ἀναπαύσεως, οὕτως ὁ ῥᾴθυμος καὶ ἀναπεπτω-
κὼς, καὶ μὴ δυνάμενος δεόντως ἡνιοχεῖν τὰ ἐν αὐτῷ τικτόμενα πάθη, ἐν διηνεκεῖ σά-
λῳ καθέστηκεν, οἴκοθεν τὸν πόλεμον ἔχων, καὶ οὐδενὸς παρόντος ταραττόμενος, καὶ πολὺν τὸν
χειμῶνα ὑπομένων. διὸ καὶ τῶν κυμάτων κορυφουμένων, καὶ τῆς τῶν πονηρῶν πνευμά-
35 των καταιγίδος ἐπιούσης, πολλάκις ὑποβρύχιος γίνεται, καταβαπτισθέντος τοῦ σκάφους
διὰ τὴν ἀπειρίαν τοῦ κυβερνήτου. διὸ χρὴ νήφειν καὶ ἐγρηγορέναι καὶ διηνεκῆ τὴν μέριμναν
ἔχειν καὶ ἀδιάλειπτον τῆς κατὰ ψυχὴν σωτηρίας. τὸν γὰρ Χριστιανὸν ἀεὶ παρατετάχθαι
χρὴ πρὸς τὰ πάθη τῆς σαρκὸς, καὶ τοὺς νόμους τοὺς τεθέντας ἡμῖν παρὰ τοῦ κοινοῦ πάν-
των δεσπότου ἐναύλους ἔχειν, καὶ τούτοις τειχίζεσθαι, καὶ τῇ πολλῇ αὐτοῦ περὶ ἡμᾶς μα-
40 κροθυμίᾳ εἰς δέον κεχρῆσθαι, καὶ μὴ ἀναμένειν τὴν διὰ τῶν ἔργων πεῖραν, καὶ τότε συ-
στέλλεσθαι, ἵνα μὴ καὶ περὶ ἡμῶν λέγηται, Ὅταν ἀπέκτεινεν αὐτοὺς, τότε ἐξεζήτουν αὐ- (Ψαλ. οζ. λδ.)
τόν. ἔχοντες οὖν, ἀγαπητοὶ, σύμμαχον τῆς νηστείας τὴν παρουσίαν, πάντες ἐπὶ τὴν
ἐξομολόγησιν τῶν πεπλημμελημένων ἐπειγώμεθα, καὶ ἀπεχώμεθα μὲν πάσης κακίας,

μετίωμεν

ψαλ. λγ. κη. μετίωμεν τὴν πᾶσαν ἀρετήν. οὕτω γὰρ καὶ ὁ μακάριος προφήτης διδάσκει λέγων, Ἔκκλινον ἀπὸ κακοῦ καὶ ποίησον ἀγαθόν. ἂν οὕτω τὰ καθ' ἑαυτοὺς οἰκονομῶμεν, καὶ μετὰ τῆς ἀποχῆς τῶν βρωμάτων καὶ τὴν ἀποχὴν τῆς κακίας ἐπιδειξώμεθα, δυνησόμεθα καὶ αὐτοὶ πλείονος ἀπολαῦσαι τῆς παρρησίας, καὶ δαψιλεστέρας ἀξιωθῆναι τῆς παρὰ τοῦ θεοῦ φιλανθρωπίας, καὶ ἐν τῷ παρόντι βίῳ καὶ ἐν τῇ μελλούσῃ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ τῇ φοβερᾷ, εὐχαῖς καὶ πρεσβείαις τῶν εὐαρεστησάντων αὐτῷ, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ πνεύματι δόξα, κράτος, τιμή, νῦν καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Λογ. ι. ΠΡΟΤΡΟΠΗ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΕΡΥΘΡΙΩΝΤΑΣ

μετὰ τὴν ἑστίασιν παραβαλεῖν τῇ συνάξει κατὰ τὴν ἑσπέραν· καὶ εἰς τὰ ἑξῆς τοῦ, ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν· καὶ εἰς τό, καὶ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον, κατ' εἰκόνα θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν, ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς.

κ. καὶ πάλιν καὶ εἰς τό,

Ἐλάττων ἡμῖν ὁ σύλλογος σήμερον, καὶ βραχὺ τὸ πλῆθος τῶν συνδεδραμηκότων. τίνος ἕνεκεν καὶ διὰ τί; τάχα τινὲς ἠρυθρίασαν μετὰ τὴν αἰσθητὴν τράπεζαν εἰς τὴν πνευματικὴν ταύτην ἑστίασιν παραγενέσθαι, καὶ τοῦτο αὐτοῖς αἴτιον γεγένηται τῆς ἀπολείψεως. (κ. γέγονε) ἀλλ' ἀκουέτωσαν σοφοῦ τινος λέγοντος, Ἔστιν αἰσχύνη ἐπάγουσα ἁμαρτίαν, καὶ ἔστιν αἰσχύνη δόξα καὶ χάρις. (Σειρ. δ. κα.) οὐκ ἔστιν αἰσχύνης ἄξιον, τραπέζης μεταλαβόντας σωματικῆς ἐλθεῖν ἐπὶ τὴν πνευματικὴν ἑστίασιν. οὐδὲ γὰρ καθάπερ τὰ ἀνθρώπινα πράγματα, οὕτω καὶ τὰ πνευματικὰ καιροῖς ἀφωρισμένοις διατετύπωται. ἡ γὰρ περὶ τῶν πνευματικῶν διάλεξις πάντα τῆς ἡμέρας τὸν καιρὸν ἐπιτήδειον ἔχει. καὶ τί λέγω τῆς ἡμέρας τὸν καιρόν; κἂν νὺξ καταλάβῃ, οὐδὲ οὕτω κώλυμα γίνεται τῇ πνευματικῇ διδασκαλίᾳ. διὰ τοῦτο καὶ Παῦλος ἔλεγε Τιμοθέῳ γράφων, Ἐπίστηθι εὐκαίρως, ἀκαίρως, ἔλεγξον, ἐπιτίμησον, παρακάλεσον. (β. Τιμ. δ. β.) καὶ πάλιν ἄκουε τοῦ μακαρίου Λουκᾶ λέγοντος· Ὅτι μέλλων ἐξιέναι, φησί, τῇ ἐπαύριον ὁ Παῦλος ἀπὸ τῆς Τρῳάδος διελέγετο αὐτοῖς, καὶ παρέτεινε τὸν λόγον μέχρι μεσονυκτίου. (Πραξ. κ. ζ.) μή τι ὁ καιρὸς ἐλυμήνατο, εἰπέ μοι, ἢ διέκοψε τὸν τῆς διδασκαλίας λόγον; ὁ νήφων ἀκροατής, κἂν ἠριστηκὼς ᾖ, ἄξιος ἂν εἴη τοῦ συλλόγου τούτου τοῦ πνευματικοῦ· ὥσπερ οὖν ὁ ῥᾴθυμος καὶ ἀναπεπτωκώς, κἂν ἄσιτος διαμείνῃ, οὐδεμίαν ἐντεῦθεν δέξεται τὴν ὠφέλειαν. καὶ ταῦτα λέγω οὐ τὸν τόνον τῆς νηστείας ἐκλύων (μὴ γένοιτο) ἀλλὰ καὶ σφόδρα ἐπαινῶν καὶ ἀποδεχόμενος τοὺς νηστεύοντας, ἀλλὰ βουλόμενος διδάξαι ὑμᾶς λογισμῷ τινι νήφοντι μετιέναι τὰ πνευματικά, καὶ μὴ συνηθείᾳ [τινὶ] κατακολουθεῖν. οὐ γὰρ * μεταλαβόντα τροφῆς αἰσχρὸν παραβαλεῖν τῇ πνευματικῇ ταύτῃ διδασκαλίᾳ· (κ. τὸ) ἀλλὰ τὸ ῥᾳθυμούσῃ διανοίᾳ, καὶ τὸ ὑπὸ τῶν παθῶν πολιορκεῖσθαι, καὶ μὴ καταστέλλειν τὰ τῆς σαρκὸς σκιρτήματα. οὐ τὸ φαγεῖν, κακὸν (μὴ γένοιτο) ἀλλ' ἡ ἀδηφαγία, βλαβερόν, καὶ τὸ ὑπὲρ τὴν χρείαν ἐμπίπλασθαι, καὶ διαρρήγνυσθαι τὴν γαστέρα (οὕτω γὰρ καὶ τὴν ἡδονὴν τὴν ἀπὸ τῆς τροφῆς λυμαίνεται) (κ. τρυφῆς) ὥσπερ οὖν οὐδὲ τό, οἴνου συμμέτρου μεταλαβεῖν, πονηρόν, ἀλλὰ τὸ μέθῃ ἑαυτὸν ἐκδοῦναι, καὶ τῶν λογισμῶν τὸ κριτήριον παρατρέψαι διὰ τῆς ἀμετρίας. εἰ δὲ διὰ ἀσθένειαν σωματικήν, ἀγαπητέ, μὴ δύναιο ἄσιτος παρατείνειν τὴν ἡμέραν, οὐδεὶς

τῶν φρενῶν ὑπὲρ τούτου σοι ἐγκαλέσαι δυνήσεται. δεσπότην γὰρ ἔχομεν ἥμερον καὶ
φιλάνθρωπον, καὶ οὐδὲν τῶν ὑπὲρ δύναμιν παρ' ἡμῶν ἐπιζητοῦντα. οὐδὲ γὰρ τὴν ἀπο-
χὴν τῶν βρωμάτων καὶ τὴν νηστείαν ἁπλῶς ἀπαιτεῖ παρ' ἡμῶν γίνεσθαι, "οὐδὲ δι' αὐτὸ
τοῦτο, ἵνα ἄσιτοι διαμένωμεν μόνον, ἀλλ' ἵνα ἀφιστῶντες ἑαυτοὺς ἀπὸ τῶν βιωτικῶν
5 πραγμάτων, πᾶσαν τὴν σχολὴν ἐν τοῖς πνευματικοῖς ἀναλίσκωμεν. ὡς εἰ μετὰ
νηφούσης διανοίας τὸν ἑαυτῶν βίον οἰκονομοῦμεν, καὶ περὶ τὰ πνευματικὰ πᾶσαν τὴν
σχολὴν ἐπιδεικνύμεθα, καὶ τῇ τροφῇ οὕτω προσίεμεν, ὡς τὴν χρείαν μόνον "ἀποπλη-
ροῦν, καὶ ἐν ταῖς ἀγαθαῖς πράξεσιν ἅπαντα τὸν βίον καταναλίσκειν, οὐδὲ χρεία ἡμῖν ἦν
τῆς βοηθείας τῆς ἀπὸ τῆς νηστείας. ἀλλ' ἐπειδὴ ῥᾴθυμός ἐστιν ἡ φύσις ἡ ἀνθρωπίνη, καὶ
10 τῇ ἀνέσει καὶ τῇ τρυφῇ μᾶλλον ἑαυτὴν ἐπιδίδωσι, διὰ τοῦτο καθάπερ πατὴρ φιλόστοργος
τὴν ἀπὸ τῆς νηστείας ἡμῖν ἰατρείαν ἐπενόησεν ὁ φιλάνθρωπος δεσπότης, ἵνα καὶ τὰ τῆς
τρυφῆς ἡμῖν ἐκκόπτηται, καὶ τὴν περὶ τὰ βιωτικὰ φροντίδα μεταγάγωμεν ἐπὶ τὴν
τῶν πνευματικῶν ἐργασίαν. εἰ τοίνυν ὡσί τινες τῶν ἐνταῦθα συνιόντων ὑπὸ ἀσθε-
νείας σωματικῆς κωλυόμενοι, καὶ μὴ δυνάμενοι ἄσιτοι διαμένειν, τούτοις παραινῶ καὶ
15 τὴν ἀσθένειαν τὴν σωματικὴν παραμυθεῖσθαι, καὶ τῆς διδασκαλίας ταύτης τῆς
πνευματικῆς μὴ ἀποστερεῖν ἑαυτοὺς, ἀλλὰ ταύτῃ μᾶλλον πλείονα τὴν σπουδὴν ἐπι-
δείκνυσθαι. εἰσὶ γάρ, εἰσὶν ὁδοὶ πολλῷ μείζους τῆς ἀποχῆς τῶν βρωμάτων, αἱ δυνά-
μεναι τὰς θύρας ἡμῖν "ἀνοίγειν τῆς παῤῥησίας τῆς πρὸς τὸν θεόν. ὁ τροφῆς τοίνυν με-
ταλαμβάνων, καὶ νηστεύειν μὴ δυνάμενος, δαψιλεστέραν τὴν ἐλεημοσύνην ἐπι-
20 δεικνύσθω, εὐχὰς ἐκτενεῖς, τὴν προθυμίαν ἐπιτεταμένην ἐχέτω "πρὸς τὴν ἀκρό-
ασιν τῶν θείων λογίων. ἐνταῦθα οὐδὲν ἡ τοῦ σώματος ἀσθένεια ἐμπόδιον ἡμῖν γίνεται. τοῖς
ἐχθροῖς καταλλαττέσθω, πᾶσαν μνησικακίαν ἐξοριζέτω τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς. ἂν ταῦ-
τα κατορθοῦν βούληται, τὴν ἀληθῆ νηστείαν ἐπεδείξατο, καὶ ἣν μάλιστα πάντων ἀπαι-
τεῖ παρ' ἡμῶν ὁ δεσπότης· ἐπεὶ καὶ ταύτην τὴν ἀποχὴν τῶν βρωμάτων διὰ τοῦτο
25 κελεύει γίνεσθαι, ἵνα χαλινοῦντες τὰ σκιρτήματα τῆς σαρκὸς, εὐήνιον αὐτὴν ἐργαζώ-
μεθα πρὸς τὴν τῶν ἐντολῶν "ἐκπλήρωσιν. εἰ δὲ μέλλοιμεν μηδὲ τὴν ἀπὸ τῆς
νηστείας βοήθειαν ἑαυτοῖς προσάγειν διὰ τὴν τοῦ σώματος ἀσθένειαν, καὶ πλείονα τὴν
ῥᾳθυμίαν ἐπιδείκνυσθαι, λανθάνομεν ἑαυτοὺς τὰ μέγιστα ζημιούμενοι. εἰ γὰρ καὶ μετὰ
νηστείας ἡ τῶν προειρημένων κατορθωμάτων ἔλλειψις οὐδὲν ἡμᾶς ὀνίνησι, πολλῷ μᾶλ-
30 λον, εἰ μηδὲ τῷ φαρμάκῳ τῆς νηστείας χρήσασθαι δυνάμενοι πλείονα τὴν ῥα-
θυμίαν ἐπιδειξόμεθα. ταῦτα δὴ μαθόντες παρ' ἡμῶν, παρακαλῶ, οἱ νηστεύειν δυνά-
μενοι, αὐτοί τε, καθ' ὅσον οἷόν τε, ἐπιτείνετε ὑμῶν τὴν καλὴν ταύτην καὶ ἐπαινετὴν
προθυμίαν. Ὅσῳ γὰρ ὁ ἔξω ἡμῶν ἄνθρωπος διαφθείρεται, τοσοῦτον ὁ ἔσω ἀνακαινοῦται. β. Κορ. δ. ις.
ἡ γὰρ νηστεία τὸ μὲν σῶμα κατατείνει, καὶ χαλινοῖ τὰ ἄτακτα σκιρτήματα, τὴν δὲ ψυχὴν
35 διαυγεστέραν ἐργάζεται, καὶ πτεροῖ, καὶ μετάρσιον καὶ κούφην ποιεῖ· καὶ "τοὺς ἀδελφοὺς
δὲ τοὺς ἡμετέρους, ὅσοι διὰ σωματικὴν ἀσθένειαν νηστεύειν μὴ δύνανται, προτρέπεσθε
μὴ ἀπολιμπάνεσθαι τῆς πνευματικῆς ταύτης τροφῆς, διδάσκοντες αὐτοὺς, καὶ τὰ παρ'
ἡμῶν αὐτοῖς διαπορθμεύοντες, καὶ δεικνύντες * ὅτι οὐχ ὁ "φαγὼν καὶ πιὼν συμμέτρως
ἀνάξιός ἐστι ταύτης τῆς ἀκροάσεως, ἀλλ' ὁ ῥᾴθυμος καὶ διακεχυμένος· καὶ λέγετε πρὸς
40 αὐτοὺς καὶ τὸ ἀποστολικὸν λόγιον, Ὅτι καὶ ὁ ἐσθίων, κυρίῳ ἐσθίει, καὶ ὁ μὴ ἐσθίων, κυρίῳ Ρω. ιδ. ς.
οὐκ ἐσθίει, καὶ εὐχαριστεῖ τῷ θεῷ. καὶ ὁ νηστεύων τοίνυν εὐχαριστείτω τῷ θεῷ, ὅτι δυνά-
μιν ἔσχε δυναμένην ἀντισχεῖν πρὸς τὸν "πόνον τῆς νηστείας, καὶ ὁ ἐσθίων πάλιν εὐχαριστεί-
τω τῷ θεῷ, ὅτι οὐδὲν αὐτὸν τοῦτο λυμαίνεσθαι δύναται πρὸς τὴν τῆς ψυχῆς σωτηρί-
αν

γ. οὐδὲ διαμένωμεν διὰ τοῦτο ἄσιτοι μόνον,

γ. πληροῦν,

γ. ἀνοῖξαι

γ. περὶ

γ. ἀποπλήρωσιν

γ. τῶν ἀδελφῶν δὲ τῶν ἡμετέρων

* ὅσον τῆς ἀκροάσεως τὸ ὠφέλιμον, καὶ γ. ἡ ἐσθίων

γ. πονηρὸν τῆς νηστείας ἀντίπαλον

ἂν, [ἐὰν θέλῃ.] τοσαύτας γὰρ ἡμῖν ὁδοὺς ἔτεμεν ὁ φιλάνθρωπος θεὸς, ὅσας οὐδὲ εἰπεῖν ἐστι, δι' ὧν δυνατόν ἐστιν ἡμᾶς, ἐὰν βουλώμεθα, τῆς ἀνωτάτω παῤῥησίας μετασχεῖν. "Ταῦτα ἀρκούντως τῶν ἀπολειφθέντων ἕνεκεν διελέχθημεν περιελόντες αὐτῶν τῆς αἰσχύνης τὴν πρόφασιν, καὶ δείξαντες ὅτι οὐ δεῖ ἐπὶ τούτῳ αἰσχύνεσθαι. οὐ γὰρ τὸ φαγεῖν, αἰσχύνην ἡμῖν προξενεῖ, ἀλλὰ τὸ κακόν τι "πρᾶξαι. * μεγάλη αἰσχύνη ἡ ἁμαρτία. ἐὰν ταύτην ἐργασώμεθα, οὐ μόνον αἰσχύνεσθαι ὀφείλομεν, ἀλλὰ καὶ ἐγκαλύπτεσθαι, καὶ καθάπερ οἱ προσκεκρουκότες, οὕτως ἑαυτοὺς ταλανίζειν, μᾶλλον δὲ μηδὲ τότε ἀπαγορεύειν ἑαυτοὺς, ἀλλὰ πρὸς ἐξομολόγησιν ἐπείγεσθαι καὶ πρὸς εὐγνωμοσύνην. τοιοῦτον γὰρ ἔχομεν δεσπότην οὐδὲν ἕτερον παρ' ἡμῶν ἐπιζητοῦντα μετὰ τὴν τῆς ἁμαρτίας πρᾶξιν, εἴποτε διὰ ῥαθυμίαν ἁλοῖμεν, ἢ τὸ ὁμολογῆσαι τὰ ἐπταισμένα, καὶ μέχρι τούτου στῆναι, καὶ μηκέτι τοῖς αὐτοῖς περιπεσεῖν. ἐὰν δὲ τροφῆς συμμέτρου μεταλαμβάνωμεν, μηδέποτε αἰσχυνώμεθα. σώματι γὰρ ἡμᾶς τοιούτῳ συνέπλεξεν ὁ δεσπότης, ὃ μὴ δυνατὸν ἑτέρως συνεστάναι, εἰ μὴ ταύτης μεταλάβοι· μόνον τὰ τῆς ἀμετρίας ἐκκοπτέσθω. τοῦτο γὰρ ὑμῖν καὶ πρὸς τὴν ὑγείαν τούτου καὶ εὐεξίαν τὰ μέγιστα συμβάλλεται. ἢ οὐχ ὁρᾶτε καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἀπὸ τῶν πολυτελῶν τραπεζῶν καὶ τῆς ἀμέτρου ἀδδηφαγίας τὰ μυρία ἐπαγόμενα νοσήματα; πόθεν ποδαλγίαι, πόθεν καρηβαρεῖαι, πόθεν ὁ τῶν χυμῶν τῶν διεφθαρμένων πλεονασμός, πόθεν τὰ ἄλλα μυρία νοσήματα; οὐκ ἀπὸ τῆς ἀμετρίας, καὶ τοῦ πλέον τοῦ δέοντος "ἐκχέειν ἑαυτοῖς τὸν ἄκρατον; καθάπερ γὰρ πλοῖον ὑπέραντλον γενόμενον ταχέως καταβαπτίζεται, καὶ ὑποβρύχιον γίνεται· οὕτω καὶ ἄνθρωπος ὅταν τῇ ἀδδηφαγίᾳ καὶ μέθῃ ἑαυτὸν ἐκδῷ, κατὰ κρημνῶν ἄπεισι, καὶ ὑποβρύχιον ἐργάζεται τὸν λογισμόν, καὶ κεῖται λοιπὸν καθάπερ νεκρὸς ἔμψυχος, πρὸς μὲν τὰ κακὰ πολλάκις ἐνεργεῖν δυνάμενος, πρὸς δὲ τὰ ἀγαθὰ ἅπαντα οὐδὲν ἄμεινον τῶν νεκρῶν διακείμενος. διὸ παρακαλῶ, κατὰ τὸν μακάριον Παῦλον, Τῆς σαρκὸς πρόνοιαν μὴ ποιεῖσθε εἰς ἐπιθυμίας, ἀλλὰ πρὸς τὸ συνεστάναι, καὶ δύνασθαι μετὰ πλείονος προθυμίας ἐν τῇ τῶν πνευματικῶν ἐργασίᾳ πολλὴν τὴν σπουδὴν ἐπιδείκνυσθαι. ταῦτα δὴ πάντα διαλεγόμενοι πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς τοὺς ἡμετέρους, πείθετε αὐτοὺς μηδέποτε τῆς πνευματικῆς ταύτης τροφῆς ἑαυτοὺς ἀποστερεῖν, ἀλλὰ κἂν ἠριστηκότες ὦσιν, ἐρχέσθωσαν μετὰ πάσης προθυμίας, ἵνα δεξάμενοι τὴν ἐντεῦθεν διδασκαλίαν, δύνωνται γενναίως ἵστασθαι πρὸς τὰς μεθοδείας τοῦ διαβόλου. ἡμεῖς δὲ λοιπόν, φέρε, τὴν συνήθη τράπεζαν ὑμῖν παραθῶμεν, καὶ τῆς σπουδῆς τῆς περὶ τὴν ἀκρόασιν ἀμειψώμεθα τὴν ὑμετέραν ἀγάπην, καὶ τὸ χρέος ἐκτίσωμεν ὅπερ ὀφείλομεν ὑμῖν. ἴστε γὰρ πάντως καὶ μέμνησθε ὅτι περὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου διαπλάσεως ἀρξάμενοι διαλέγεσθαι, ὑπὸ τοῦ καιροῦ στενοχωρηθέντες, οὐκ ἰσχύσαμεν πάντα ἐπεξελθεῖν τῷ ἀναγνώσματι, ἀλλ' εἰς τὸν περὶ τῶν θηρίων λόγον τὴν διδασκαλίαν ἐτελέσαμεν, δεικνύντες ὅτι τὴν κατ' αὐτῶν ἀρχὴν πρότερον ἔχων ὁ ἄνθρωπος, διὰ τὴν τῆς παρακοῆς ἁμαρτίαν ταύτην ἀφῃρέθη. διὸ βουλόμεθα σήμερον τὰ λειπόμενα ὑμῖν ἀποδόντες οὕτως ὑμᾶς ἐντεῦθεν ἀποπέμψαι. ἀλλ' ἵνα σαφὴς ἡμῖν ὁ λόγος γένηται, ἀναγκαῖον ὑμᾶς ὑπομνῆσαι, ποῦ τότε τὴν διδασκαλίαν κατελύσαμεν, ἵνα ἐκεῖθεν ἀρξάμενοι οὕτω τὰ λειπόμενα "ἀποπληρώσωμεν. ποῦ οὖν τὸν λόγον τότε κατελύσαμεν; εἰπόντες εἰς τό, ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν, καὶ ἀρχέτωσαν τῶν ἰχθύων τῆς θαλάσσης καὶ τῶν πετεινῶν τοῦ οὐρανοῦ, ἐπειδὴ εἰς πολὺ μῆκος ὁ λόγος ἐξετάθη, καὶ πολὺ πέλαγος ἡμῖν ἐτέχθη νοημάτων, οὐ συνεχωρήθη ἡμῖν περαιτέρω προελθεῖν, ἀλλὰ μέχρι τούτου στάντες, τῶν ἑξῆς οὐκ ἐφηψάμεθα. διόπερ ἀναγκαῖον νῦν αὐτὴν τὴν ἀκολουθίαν ἀναγνῶ-

ναι

γρ. ταῦτα τοίνυν ἀρκούντως

γρ. διαπράξασθαι

ἴσ. ἐγχέειν

Ρω. ιγ. ιδ.

γρ. ἀναπλη.

ναι ἐπὶ τῆς ὑμετέρας ἀγάπης, ἵν' εἰδέναι ἔχοιτε, τίνα ἐστὶν ἃ μέλλοιμεν ἐρεῖν πρὸς ὑ-
μᾶς. ἀκούσωμεν οὖν ἐπήγαγεν ἡ θεία γραφή,

27 Καὶ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον, κατ' εἰκόνα θεοῦ ἐποίησεν αὐτὸν, ἄρσεν καὶ θῆλυ
ἐποίησεν αὐτούς· 28 Καὶ εὐλόγησεν αὐτοὺς ὁ θεὸς, λέγων, αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε,
5 καὶ πληρώσατε τὴν γῆν, καὶ κατακυριεύσατε αὐτῆς, καὶ ἄρχετε τῶν ἰχθύων τῆς θαλάσ-
σης, καὶ τῶν πετεινῶν τοῦ οὐρανοῦ, καὶ πάντων τῶν κτηνῶν, καὶ πάσης τῆς γῆς, καὶ πάντων
τῶν ἑρπετῶν τῶν ἑρπόντων ἐπὶ τῆς γῆς.

Βραχέα τὰ ῥήματα, ἀλλὰ πολὺς ὁ ἐγκείμενος θησαυρὸς τοῖς βραχέσι τούτοις
ῥήμασι. πνεύματι γὰρ φθεγγόμενος ὁ μακάριος οὗτος προφήτης, ἀπόρρητά τινα ἡμᾶς
10 νῦν διδάσκειν βούλεται. ἐπειδὴ γὰρ, εἶπε, ποιήσωμεν ἄνθρωπον, καὶ βουλὴν, ὡς εἰπεῖν,
καὶ σκέψιν προσέθηκεν ὁ τῶν ἁπάντων δημιουργὸς, διὰ τοῦ σχήματος τούτου τὴν τι-
μὴν ἐπιδεικνύμενος τὴν περὶ τοῦ μέλλοντος διαπλάττεσθαι, καὶ περὶ τῆς διαπλά-
σεως ἐδίδαξεν ἡμᾶς καὶ τὸ μέγεθος τῆς ἀρχῆς ἧς μέλλει ἐγχειρίζειν τῷ δημιουργεῖσθαι
μέλλοντι, εἰπὼν γοῦν ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίω-
15 σιν, ἐπήγαγε, καὶ ἀρχέτωσαν τῶν ἰχθύων τῆς θαλάσσης. ὅρα πῶς ἐκ προοιμίων τὸν
θησαυρὸν ἡμῖν τῶν ἐγκεκρυμμένων ὑποδείκνυσι. πνεύματι [γὰρ] φθεγγόμενος ὁ
προφήτης, καὶ τὰ μηδέπω ὑφεστῶτα, ὡς ὑφεστῶτα καὶ γεγενημένα ὁρᾷ. τίνος οὖν ἕνε-
κεν, εἰπέ μοι, εἰπὼν, ποιήσωμεν ἄνθρωπον, νῦν λέγει, καὶ ἀρχέτωσαν; λανθάνον τι
μυστήριον ἡμῖν ἐντεῦθεν ἤδη λοιπὸν παραδηλοῖ. τίνες ἀρχέτωσαν; ἢ δῆλον ὅτι τὴν τῆς
20 γυναικὸς αἰνιττόμενος διάπλασιν τοῦτο εἴρηκεν. ὁρᾷς ὅπως οὐδέν ἐστι τῶν ἐν τῇ θείᾳ
γραφῇ ἁπλῶς καὶ εἰκῇ κείμενον, ἀλλὰ καὶ τὸ τυχὸν ῥῆμα πολὺν ἔχει ἐναποκείμενον
τὸν θησαυρόν. καὶ μή σε ξενίσῃ, ἀγαπητὲ, τὸ εἰρημένον. τοιοῦτον γὰρ ἔθος ἅπασι τοῖς
προφήταις περὶ τῶν μηδέπω γεγενημένων, ὡς γεγενημένων διαλέγεσθαι. ἐπειδὴ γὰρ
τοῖς πνευματικοῖς ἑώρων ὀφθαλμοῖς τὰ μετὰ πολλὴν ἐτῶν ἀριθμὸν μέλλοντα γίνεσθαι,
25 διὰ τοῦτο ὡς ἤδη πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν κείμενα κατοπτεύοντες τὰ πράγματα, οὕτως
ἅπαντα διελέγοντο. καὶ ἵνα μάθῃς τοῦτο σαφῶς, ἄκουε τοῦ μακαρίου Δαβὶδ λέγοντος,
καὶ πρὸ τοσούτων γενεῶν τὰ κατὰ τὸν σταυρὸν τοῦ Χριστοῦ προφητεύοντος καὶ βοῶντος,
ὤρυξαν χεῖράς μου καὶ πόδας μου. καὶ πάλιν, Διεμερίσαντο τὰ ἱμάτιά μου ἑαυτοῖς. ψαλ. κα. ιη.
ὁρᾷς πῶς τὰ μέλλοντα μετὰ χρόνον πολὺν ἔσεσθαι, ὡς ἤδη γεγενημένα προαναφωνεῖ;
30 οὕτω καὶ ὁ μακάριος οὗτος προφήτης ἤδη αἰνιττόμενος ἡμῖν τὴν τῆς γυναικὸς διάπλα-
σιν αἰνιγματωδῶς φησι, καὶ ἀρχέτωσαν τῶν ἰχθύων τῆς θαλάσσης. εἶτα προϊὼν πά-
λιν σαφέστερόν φησι, καὶ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον, κατ' εἰκόνα θεοῦ ἐποίησεν αὐτὸν,
ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς. σκόπει πόσῃ κέχρηται τῇ ἀκριβείᾳ, καὶ ἅπαξ καὶ δεύ-
τερον τὸ αὐτὸ λέγων, ἵνα δυνηθῇ ἐναποτεθῆναι τῇ τῶν ἀκροατῶν διανοίᾳ τὰ λεγό-
35 μενα. εἰ γὰρ μὴ τοῦτο ἦν αὐτῷ τὸ σπουδαζόμενον, ἤρκει εἰπεῖν, καὶ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν ἄν-
θρωπον· ἀλλὰ πάλιν προστίθησι κατ' εἰκόνα θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν. ἐπειδὴ γὰρ ἐδίδαξεν
ἡμᾶς διὰ τῶν προλαβόντων, κατὰ τί εἴρηται τὸ κατ' εἰκόνα, διὰ τοῦτο πάλιν ἐνταῦθα τὸν αὐ-
τὸν ἐπαναλαμβάνων λόγον φησὶ, κατ' εἰκόνα θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν. καὶ ἵνα μηδὲ ἀναίσχυντον
καταλίπῃ ἀπολογίας πρόφασιν τοῖς μάχεσθαι βουλομένοις τοῖς τῆς ἐκκλησίας δόγ-
40 μασι, κατὰ μικρὸν προϊὼν διδάσκει τὰ αὐτὰ πάλιν, ὅτι κατὰ τὸ ἄρχειν καὶ ὑποτεταγ-
μένα ἔχειν ἅπαντα τὰ δημιουργηθέντα, κατὰ τοῦτο τῷ τῆς εἰκόνος ὀνόματι ἐχρήσατο.
τέως δὲ ἴδωμεν τί φησι· καὶ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον, κατ' εἰκόνα θεοῦ ἐποίησεν
αὐτὸν, ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς. ὅπερ ἀνωτέρω ἠνίξατο εἰπὼν, καὶ ἀρχέτωσαν,
ἐνταῦθα

ἴσ. προσέθηκεν

γ. ἔμελλεν

γ. τῶν ἐγκεκρυμμένων νοημάτων

γ. ὁρῶν

ἐνταῦθα σαφέστερον εἶπε, καὶ αὐτὸ δὲ ὅμως κεκρυμμένως ἡμᾶς ἐδίδαξεν. οὐδέπω γὰρ περὶ τῆς διαπλάσεως ἡμᾶς διδάξας, οὐδὲ εἰπών, πόθεν ἡ γυνὴ παρήχθη, φησίν, ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς. εἶδες πῶς τὸ μηδέπω γεγονός, ὡς γεγονός διηγήσατο; τοιοῦτοι γὰρ οἱ πνευματικοὶ ὀφθαλμοί. οὐδὲ γὰρ οὕτως οἱ σωματικοὶ οὗτοι ὀφθαλμοὶ τὰ ὁρώμενα βλέπειν δύνανται, ὡς οἱ τοῦ πνεύματος ὀφθαλμοὶ τὰ μὴ ὁρώμενα, μηδὲ 5 ὑφεστῶτα. Εἰπὼν τοίνυν, ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς, ὡς πρὸς ἀμφοτέρους τὴν εὐλογίαν ποιεῖται, καί φησι· καὶ εὐλόγησεν αὐτοὺς ὁ θεός, λέγων, αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε καὶ πληρώσατε τὴν γῆν, καὶ κατακυριεύσατε αὐτῆς, καὶ ″ ἄρχετε τῶν ἰχθύων τῆς θαλάσσης. ἰδοὺ τὸ ἐξαίρετον τῆς εὐλογίας. τὸ μὲν γάρ, αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε καὶ πληρώσατε τὴν γῆν, καὶ ἐπὶ τῶν ἀλόγων ζώων καὶ ἐπὶ τῶν ἑρπετῶν ἴδοι τις ἂν εἰρη- 10 μένον· τὸ δέ, κατακυριεύσατε καὶ ἄρχετε, ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου καὶ * τῆς γυναικός. ὅρα φιλανθρωπίαν δεσπότου· καὶ πρὶν ἢ παραγαγεῖν αὐτήν, καὶ κοινωνὸν αὐτὴν τῆς ἀρχῆς ἀπεργάζεται, καὶ τῆς εὐλογίας αὐτὴν ἀξιοῖ. καὶ ἄρχετε, φησι, τῶν ἰχθύων τῆς θαλάσσης καὶ τῶν πετεινῶν τοῦ οὐρανοῦ, καὶ πάντων τῶν κτηνῶν, καὶ πάσης τῆς γῆς, καὶ πάντων τῶν ἑρπετῶν τῶν ἑρπόντων ἐπὶ τῆς γῆς. εἶδες ἐξουσίαν ἄφατον; εἶδες ἀρχῆς μέγεθος; 15 εἶδες πάντα τὰ δημιουργηθέντα ὑπὸ τὴν τούτου ὑποταγὴν γενόμενα; μηδὲν οὖν λοιπὸν μικρὸν φαντασθῇς περὶ τοῦ ζώου τούτου τοῦ λογικοῦ, ἀλλ' ἐννοῶν τῆς τιμῆς τὸ μέγεθος, καὶ τὴν περὶ αὐτὸ εὔνοιαν τοῦ δεσπότου, ἐκπλήττου τὴν ἄφατον αὐτοῦ φιλανθρωπίαν.

γρ. ἀρχέτωσαν

* ἐπὶ

29 Καὶ εἶπεν ὁ θεός, ἰδοὺ δέδωκα ὑμῖν πάντα χόρτον σπόριμον σπεῖρον σπέρμα, ὅ ἐστιν ἐπάνω πάσης τῆς γῆς, καὶ πᾶν ξύλον, ὃ ἔχει ἐν ἑαυτῷ καρπὸν σπέρματος 20 σπορίμου, ὑμῖν ἔσται εἰς βρῶσιν· 30 Καὶ πᾶσι τοῖς θηρίοις τῆς γῆς, καὶ πᾶσι τοῖς πετεινοῖς τοῦ οὐρανοῦ, καὶ παντὶ ἑρπετῷ ἕρποντι ἐπὶ τῆς γῆς, ὃ ἔχει ἐν ἑαυτῷ ψυχὴν ζωῆς, καὶ πάντα χόρτον χλωρὸν εἰς βρῶσιν. καὶ ἐγένετο οὕτω.

Θέα μοι τῶν ῥημάτων τὴν ἀκρίβειαν, ἀγαπητέ, καὶ τὴν ἄφατον τοῦ θεοῦ φιλανθρωπίαν, καὶ μηδὲν ἁπλῶς παραδράμῃς τῶν εἰρημένων. καὶ εἶπε, φησιν, ὁ θεός, ἰ- 25 δοὺ δέδωκα ὑμῖν πάντα χόρτον σπόριμον· ὡς πρὸς τοὺς δύο ἡ διάλεξις γίνεται, καὶ ταῦτα μηδέπω τῆς γυναικὸς παραχθείσης. εἶτα ἵνα μάθῃς αὐτοῦ τὴν ὑπερβάλλουσαν ἀγαθότητα, ὅρα πῶς οὐ μέχρι τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς γυναικὸς τῆς μηδέπω παραχθείσης τὴν φιλανθρωπίαν ἐπιδείκνυται, καὶ τὴν ὑπερβάλλουσαν φιλοτιμίαν, ἀλλὰ καὶ μέχρις αὐτῶν τῶν ἀλόγων. εἰπὼν γάρ, ὑμῖν ἔσται εἰς βρῶσιν, ἐπήγαγε, καὶ 30 πᾶσι τοῖς θηρίοις τῆς γῆς. ὅρα πάλιν ἑτέραν ἄβυσσον φιλανθρωπίας. οὐ μόνον γὰρ τῶν ἀλόγων τῶν ἡμέρων, καὶ πρὸς τροφὴν ἡμῖν ἐπιτηδείων, καὶ πρὸς ὑπηρεσίαν, πρόνοιαν πεποίηται, ἀλλὰ καὶ τῶν θηρίων. καὶ τίς ἂν καὶ ἀξίαν ἐφίκοιτο τῆς ἀπείρου ταύτης ἀγαθότητος; ὑμῖν ἔσται εἰς βρῶσιν, φησι, καὶ πᾶσι τοῖς θηρίοις τῆς γῆς, καὶ πᾶσι τοῖς πετεινοῖς τοῦ οὐρανοῦ, καὶ παντὶ ἑρπετῷ ἕρποντι ἐπὶ τῆς γῆς, ὃ ἔχει ἐν ἑαυτῷ ψυ- 35 χὴν ζωῆς, καὶ πάντα χόρτον χλωρὸν εἰς βρῶσιν. πολλὴ τοῦ δεσπότου δείκνυται ἡ περὶ τὸν ἄνθρωπον τὸν ὑπ' αὐτοῦ δημιουργηθέντα πρόνοια. ἐπειδὴ γὰρ αὐτὸν παρήγαγε, καὶ πᾶσαν αὐτῷ τὴν ἀρχὴν τῆς δημιουργίας ἐνεχείρισεν, ἵνα μὴ εὐθέως καὶ ἐκ προοιμίων ὁρῶν τῶν ἀλόγων τὸ πλῆθος, δυσχεραίνειν ἔχῃ, ὡς οὐ μὴ δυνάμενος ἀρκέσαι πρὸς τὴν τῶν τοσούτων ζώων τροφήν, πρὶν ἢ καὶ ἔννοιαν αὐτὸν τινα δέξασθαι περὶ τούτου, προ- 40 λαβὼν ὁ ἀγαθὸς δεσπότης παραμυθούμενος αὐτόν, ὡς εἰπεῖν, καὶ δεικνύς, ὡς καὶ αὐτός, καὶ τὰ ἄλογα πάντα πολλὴν ἕξει τὴν ἀφθονίαν, τῆς γῆς τῷ προστάγματι τοῦ δεσπότου πρὸς τὴν διατροφὴν τούτων ὑπηρετουμένης, εἰπών, ὑμῖν ἔσται εἰς βρῶσιν,

εὐθέως

αὐθέως ἐπήγαγε, καὶ τοῖς θηρίοις τῆς γῆς καὶ τοῖς πετεινοῖς τοῦ οὐρανοῦ καὶ παντὶ ἑρπετῷ ἕρποντι ἐπὶ τῆς γῆς, ὃ ἔχει ἐν ἑαυτῷ ψυχὴν ζωῆς, καὶ πάντα χόρτον χλωρὸν εἰς βρῶσιν. καὶ ἐγένετο οὕτω. πάντα ὅσα προσέταξεν ὁ δημιουργός, φησιν, εἰς ἔργον ἐξῆλθε, καὶ πάντα εἰς τὴν προσήκουσαν εὐταξίαν ἀποκατέστη· διὰ τοῦτο αὐ-
5 θέως ἐπήγαγε,

31 Καὶ εἶδεν ὁ θεὸς τὰ πάντα ὅσα ἐποίησε, καὶ ἰδοὺ καλὰ λίαν.

Τίς ἂν κατ' ἀξίαν ἀνυμνήσειε τῆς θείας γραφῆς τὴν ἀκρίβειαν; ἰδοὺ γὰρ καὶ ἐνταῦθα διὰ μιᾶς λέξεως εἰποῦσα, καὶ εἶδεν ὁ θεὸς πάντα ὅσα ἐποίησε, πάντων τῶν μετὰ ταῦτα ἀντιλέγειν ἐπιχειρούντων τὴν γλῶτταν ἐπεστόμισε. καὶ εἶδεν ὁ θεὸς πάντα
10 ὅσα ἐποίησε, φησι, καὶ ἰδοὺ καλὰ λίαν. Καὶ ἐγένετο ἑσπέρα, καὶ ἐγένετο πρωΐ, ἡμέρα ἕκτη. ἐπειδὴ γὰρ ἐφ' ἑκάστου τῶν δημιουργηθέντων ἔλεγε, καὶ εἶδεν ὁ θεὸς ὅτι καλόν, νῦν ὅτε τὰ πάντα συνετελέσθη, καὶ τὰ τῆς ἕκτης ἡμέρας ἔργα τέλος ἔλαβε, καὶ ὁ μέλλων πάντων τῶν δημιουργηθέντων ἀπολαύειν εἰς τὸ μέσον παρήχθη, φησί, καὶ εἶδεν ὁ θεὸς τὰ πάντα ὅσα ἐποίησε, καὶ ἰδοὺ καλὰ λίαν. σκόπει πῶς συλλαβὼν τὰ δημιουργηθέντα ἅ-
15 παντα διὰ τῆς λέξεως ταύτης (τοῦ πάντα) πᾶσι τοῖς δημιουργηθεῖσι τὸν ἔπαινον ἀπεκλήρωσεν. οὐδὲ γὰρ εἰποῦσα, ἅπαντα, ἠρκέσθη, ἀλλ' ἐπήγαγεν, ὅσα ἐποίησε, καὶ οὐδὲ μέχρι τούτου ἔστη, ἀλλὰ καὶ ἰδοὺ καλά, καὶ λίαν καλά φησι. τοῦτ' ἔστι πάνυ καλά. ὅταν οὖν ὁ δεσπότης, ὁ ἀπὸ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παραγαγών, καλὰ καὶ πάνυ καλὰ τὰ δημιουργήματα προσείποι, τίς ἂν τολμήσειε, κἂν αὐτομανίας ᾖ πεπληρωμένος, διᾶ-
20 ραι τὸ στόμα καὶ ἀντιφθέγξασθαι τοῖς ὑπὸ τοῦ θεοῦ ῥηθεῖσιν; ἐπειδὴ γὰρ ἐν τοῖς ὁρωμένοις οὐ μόνον φῶς ἐδημιουργήθη, ἀλλὰ καὶ σκότος ἀπ' ἐναντίας τῷ φωτί, καὶ οὐ μόνον ἡμέρα, ἀλλὰ καὶ νὺξ ἀπ' ἐναντίας τῇ ἡμέρᾳ, καὶ ἐπὶ τῶν ἐκ τῆς γῆς ἀναδιδομένων σπερμάτων, οὐ μόνον βοτάναι χρήσιμοι, ἀλλὰ καὶ ὀλέθριαι, καὶ δένδρα οὐ μόνον ἔγκαρπα, ἀλλὰ καὶ ἄκαρπα, καὶ ζῶα οὐ μόνον ἥμερα, ἀλλὰ καὶ ἄγρια καὶ ἀτίθασσα, καὶ ἐπὶ τῶν ἐκ τῶν ὑδά-
25 των ἀναδοθέντων οὐ μόνον ἰχθύες, ἀλλὰ καὶ κήτη καὶ ἕτερα θηρία θαλάττια, καὶ γῆ οὐ μόνον οἰκουμένη, ἀλλὰ καὶ ἀοίκητος· καὶ οὐ μόνον ὕπτια πεδία, ἀλλὰ καὶ ὄρη καὶ νάπαι, καὶ ἐπὶ τῶν πετεινῶν, οὐ μόνον ἥμερα καὶ πρὸς τροφὴν ἡμῖν ἐπιτήδεια, ἀλλὰ καὶ ἄγρια καὶ ἀκάθαρτα ζῶα, καὶ ἰκτῖνες καὶ γῦπες καὶ ἕτερα πολλὰ τοιαῦτα, καὶ ἐπὶ τῶν ἐκ τῆς γῆς ἀναδοθέντων οὐ μόνον ἥμερα ζῶα, ἀλλὰ καὶ ὄφεις καὶ ἔχεις καὶ δράκοντες καὶ λέοντες καὶ παρδάλεις, καὶ ἐπὶ
30 τοῦ ἀέρος πάλιν οὐ μόνον ″ ὑετοὶ καὶ ἄνεμοι ἐπιτήδειοι, ἀλλὰ καὶ χάλαζαι καὶ χιόνες (καὶ εἴ τις καθ' ἕκαστον ἐπεξιέναι βούλοιτο, πολλὰ εὑρήσει ἐφ' ἑκάστῳ τῶν δημιουργηθέντων, οὐ μόνον ἡμῖν χρήσιμα, ἀλλὰ καὶ βλαβερὰ νομιζόμενα) ἵν' οὖν μηδενὶ ἐξῇ τῶν μετὰ ταῦτα πρὸς τὰ δημιουργηθέντα ἀποβλεπόντων ἐπισκήπτειν τοῖς γεγενημένοις, καὶ λέγειν διὰ τί τοῦτο; εἰς τί τοῦτο; καὶ τὸ μὲν καλῶς γεγένηται, τὸ δὲ οὐ καλῶς· διὰ τοῦτο ἡ ″ ἁγία γρα-
35 φὴ πάντας, ὡς εἰπεῖν, τοὺς ἀγνωμονεῖν ἐπιχειροῦντας ἐπιστομίζουσα κατὰ τὴν ἕκτην ἡμέραν μετὰ τὴν ἁπάντων δημιουργίαν φησί, καὶ εἶδεν ὁ θεὸς τὰ πάντα ὅσα ἐποίησε, καὶ ἰδοὺ καλὰ λίαν. τί ταύτης τῆς ἀξιοπιστίας ἴσον γένοιτ' ἄν, ὅταν αὐτὸς ὁ δημιουργὸς τῶν ἁπάντων ψηφίζεται καὶ λέγει, ὅτι πάντα τὰ γεγενημένα καλά, καὶ καλὰ λίαν; ὅταν τοίνυν ἴδῃς τινὰ ἐξ οἰκείων λογισμῶν κινούμενον [καὶ βουλόμενον] ″ ἀντιφθέγξασθαι τῇ θείᾳ
40 γραφῇ, ὡς μαινόμενον ἀποστράφηθι· μᾶλλον δὲ μηδὲ ἀποστραφῇς, ἀλλ' ἐλεῶν αὐτὸν τῆς ἀγνοίας, πάραγε τὸ παρὰ τῆς θείας γραφῆς εἰρημένον καὶ λέγε, ὅτι εἶδεν ὁ θεὸς πάντα ὅσα ἐποίησε, καὶ εἶπεν, ἰδοὺ καλὰ λίαν· καὶ ἴσως ἐπισχεῖν αὐτοῦ δυνήσῃ τὴν ἀκόλαστον γλῶτταν. εἰ γὰρ ἐπὶ τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων ἐπειδὰν ἴδωμέν τινας τῶν ἐν

γρ. ὑετός

γρ. θεία

γρ. ἀντιφθέγγεσθαι

"ἀξιώμασι ψηφιζομένους, τοῖς γεγενημένοις οὐκ ἀντιτείνομεν, ἀλλὰ συγκατατιθέμεθα, καὶ τῆς οἰκείας κρίσεως πολλάκις προτιμῶμεν τὴν παρ' ἐκείνων ψῆφον· πολλῷ μᾶλλον ἐπὶ τοῦ τῶν ὅλων θεοῦ, τοῦ δημιουργοῦ τῶν ὁρωμένων ἁπάντων, τοῦτο ποιεῖν χρή, καὶ μαθόντας τὴν παρ' αὐτοῦ ψῆφον κατακοιμίζειν τοὺς ἡμετέρους λογισμούς, καὶ μηδὲν περαιτέρω τολμᾶν, ἀλλ' εἰδέναι καὶ πεπληροφορῆσθαι, ὅτι πάντα λόγῳ τινὶ καὶ φιλανθρωπίᾳ παρ' αὐτοῦ παρήχθη, καὶ οὐδέν ἐστιν ἁπλῶς καὶ εἰκῇ γεγενημένον. ἀλλὰ κἂν ἡμεῖς διὰ τὴν ἀσθένειαν τῶν ἡμετέρων λογισμῶν ἀγνοῶμεν τὴν χρείαν τῶν γεγενημένων, αὐτὸς κατὰ τὴν αὐτοῦ σοφίαν καὶ τὴν ἀμήχανον φιλανθρωπίαν ἅπαντα παρήγαγε.

γρ. ἀξιώματι

Καὶ ἐγένετο, φησιν, ἑσπέρα, καὶ ἐγένετο πρωΐ, ἡμέρα ἕκτη.

Τῷ τέλει τῆς ἕκτης ἡμέρας καὶ τὸ τέλος τῶν "δημιουργημάτων ἁπάντων ἐπέθηκε· διὰ τοῦτο καὶ ἐπήγαγε.

γρ. δημιουργηθέντων

κεφ. β.

1 Καὶ συνετελέσθησαν ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ καὶ πᾶς ὁ κόσμος αὐτῶν.

Σκόπει τὸ ἀνεπαχθὲς καὶ ἀπέριττον τῆς θείας γραφῆς. τῶν συνεκτικωτάτων στοιχείων μνημονεύσασα, οὐκέτι κατὰ μέρος τῶν λοιπῶν ἐμνήσθη, ἀλλ' εἰποῦσα, συνετελέσθη ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ, φησι, καὶ πᾶς ὁ κόσμος αὐτῶν, ἐμφαίνουσα διὰ τούτου τὰ κατὰ τὴν γῆν ἅπαντα καὶ τὸν οὐρανόν. κόσμος γὰρ τῆς γῆς τὰ ἐξ αὐτῆς ἀναδιδόμενα, ἡ βλάστη τῶν βοτανῶν, τῶν καρπῶν ἡ φορά, τῶν δένδρων οἱ καρποί, τὰ ἄλλα ἅπαντα, οἷς αὐτὴν ὁ δημιουργὸς "κατεκόσμησε· καὶ τοῦ οὐρανοῦ πάλιν κόσμος, ἥλιος, σελήνη, τῶν ἀστέρων ἡ ποικιλία, καὶ τὰ ἐν μέσῳ ἅπαντα δημιουργήματα. διὰ τοῦτο τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς μνημονεύσασα ἡ θεία γραφή, πᾶσαν τὴν δημιουργίαν διὰ τούτων τῶν στοιχείων συμπεριέλαβε. καὶ συνετέλεσε, φησιν, ὁ θεὸς ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἕκτῃ τὰ ἔργα αὐτοῦ, ἃ ἐποίησε. σκόπει πῶς καὶ ἅπαξ καὶ δεύτερον τὸ αὐτὸ λέγει, ἵνα μάθωμεν ὅτι μέχρι τῆς ἕκτης ἡμέρας τὰ τῆς δημιουργίας ἅπαντα γεγένηται.

γρ. ἐκαλλώπισε

2 Συνετέλεσε γάρ, φησι, τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἕκτῃ τὰ ἔργα αὐτοῦ ἃ ἐποίησε, καὶ κατέπαυσεν ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἑβδόμῃ ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ, ὧν ἐποίησε.

Τί ἐστι, καὶ κατέπαυσε τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἑβδόμῃ ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ, ὧν ἐποίησε; θέα, πῶς ἀνθρωπίνως καὶ διὰ τὴν πρὸς ἡμᾶς συγκατάβασιν ἅπαντα διαλέγεται ἡ θεία γραφή. οὐδὲ γὰρ ἦν ἄλλως ἡμᾶς συνιέναι τι τῶν λεγομένων μὴ τοσαύτης ἀξιωθέντας συγκαταβάσεως. καὶ κατέπαυσε, φησιν, ὁ θεὸς ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἑβδόμῃ ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ ὧν ἐποίησεν. ἔστη, φησί, τοῦ δημιουργεῖν καὶ παράγειν ἀπὸ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι. πάντα γὰρ ὅσα ἐχρῆν, παρήγαγε, καὶ τὸν μέλλοντα τούτων ἀπολαύειν ἐδημιούργησε.

3 Καὶ εὐλόγησε, φησιν, ὁ θεὸς τὴν ἡμέραν τὴν ἑβδόμην καὶ ἡγίασεν αὐτήν, ὅτι ἐν αὐτῇ κατέπαυσεν ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ, ὧν ἤρξατο ὁ θεὸς ποιῆσαι.

Ἐπειδὴ γὰρ ἔστη δημιουργῶν, καὶ πάντα ὅσα ἐβουλήθη κατὰ τὴν οἰκείαν φιλανθρωπίαν παρήγαγεν εἰς τὸ μέσον τῷ οἰκείῳ προστάγματι, καὶ τέλος ἐπέθηκε τοῖς δημιουργουμένοις κατὰ τὴν ἕκτην ἡμέραν, οὐδὲν δὲ ἕτερον ἐβούλετο παραγαγεῖν ἐν τῇ ἑβδόμῃ διὰ τὸ πάντα ὅσα ἐβούλετο πεπληρῶσθαι, ἵν' ἔχῃ τι προτέρημα καὶ ἡ ἡμέρα αὕτη, καὶ μὴ δοκῇ ἔλαττόν τι ἔχειν διὰ τὸ μηδὲν ἐν αὐτῇ δεδημιουργῆσθαι, εὐλογίας αὐτὴν ἀξιοῖ. καὶ εὐλόγησε, φησιν, ὁ θεὸς τὴν ἡμέραν τὴν ἑβδόμην καὶ ἡγίασεν αὐτήν. τί οὖν, αἱ λοιπαὶ οὐκ ἦσαν εὐλογημέναι; ναὶ [φησιν] ἀλλ' ἤρκει ἐκείναις ἀντὶ πάσης εὐλογίας τὸ καθ' ἑκάστην αὐτῶν τὰ δημιουργήματα παραχθῆναι. διὸ ἐπ' ἐκείνων μὲν οὐκ εἶπεν εὐλόγησεν, ἐπὶ δὲ τῆς ἑβδόμης μόνης τοῦτο εἰπών, προσέθηκε καὶ ἡγίασεν αὐτήν.

τί ἐστι καὶ ἡγίασεν αὐτήν; ἀφώρισεν αὐτήν. εἶτα διδάσκουσα ἡμᾶς ἡ θεία γραφὴ καὶ
τὴν αἰτίαν δι' ἣν εἴρηκεν, ἡγίασεν αὐτήν, προσέθηκεν ὅτι ἐν αὐτῇ κατέπαυσεν ἀπὸ
πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ, ὧν ἤρξατο ὁ θεὸς ποιῆσαι. ἤδη ἐντεῦθεν ἐκ προοιμίων αἰνιγ-
ματωδῶς διδασκαλίαν ἡμῖν ὁ θεὸς παρέχεται, παιδεύων τὴν μίαν ἡμέραν ἐν τῷ κύ-
5 κλῳ τῆς ἑβδομάδος ἅπασαν ἀνατιθέναι καὶ ἀφορίζειν τῇ τῶν πνευματικῶν ἐργασίᾳ.
διὰ γὰρ τοῦτο καὶ ὁ δεσπότης ἐν ἓξ ἡμέραις τὰ τῆς δημιουργίας ἅπαντα πληρώσας,
τὴν ἑβδόμην εὐλογίας ἀξιώσας ἡγίασε, διὰ τὸ ἐν αὐτῇ καταπαῦσαι ἀπὸ τῶν ἔργων
γ. ἐνταῦθα αὐτοῦ ὧν ἤρξατο ποιῆσαι. ἀλλ' ἐντεῦθεν πάλιν ὁρῶ πέλαγος ἀχανὲς νοημάτων ἡμῖν
πικτόμενον, καὶ βούλομαι μὴ ἁπλῶς αὐτὸ παραδραμεῖν, ἀλλὰ καὶ ὑμᾶς κοινωνοὺς λα-
10 βεῖν τῆς ἐμπορείας ταύτης τῆς πνευματικῆς. τί οὖν ἐστι τὸ ἐντεῦθεν ἀνακύπτον ἡμῖν
ζήτημα; τῆς θείας γραφῆς ἐνταῦθα λεγούσης, ὅτι κατέπαυσεν ὁ θεὸς ἀπὸ τῶν ἔρ-
γων αὐτοῦ, ἐν τοῖς εὐαγγελίοις ὁ Χριστός φησιν, ὁ πατήρ μου ἕως ἄρτι ἐργάζεται, κἀγὼ Ιω. ε. ιζ.
ἐργάζομαι. οὐ δοκεῖ ἐκ τῆς προφορᾶς τῶν ῥημάτων ἐναντίωσίς τις εἶναι ἐν τοῖς λε-
γομένοις; ἀλλὰ οὐκ ἔστι· μὴ γένοιτο. οὐδὲν γὰρ ἐναντίον τῶν ἐν τῇ θείᾳ γραφῇ κει-
15 μένων. ἐνταῦθα γὰρ εἰποῦσα ἡ γραφή, ὅτι κατέπαυσεν ὁ θεὸς ἀπὸ τῶν ἔργων αὐ-
τοῦ, διδάσκει ἡμᾶς ὅτι τοῦ δημιουργεῖν, καὶ ἀπὸ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παράγειν ἐπαύ-
σατο κατὰ τὴν ἕκτην ἡμέραν. ὁ δὲ Χριστὸς λέγων, ὅτι ὁ πατήρ μου ἕως ἄρτι ἐργάζε-
ται, κἀγὼ ἐργάζομαι, τὴν διηνεκῆ αὐτοῦ πρόνοιαν ἡμῖν παραδηλοῖ, καὶ ἐργασίαν λέ-
γει τὸ διακρατεῖν τὰ γεγενημένα, καὶ τὴν διαμονὴν αὐτοῖς χαρίζεσθαι καὶ ἡνιοχεῖν τὸν
γ. κόσμον 20 σύμπαντα χρόνον. εἰ γὰρ μὴ τοῦτο ἦν, πῶς ἂν συνέστη τόδε τὸ πᾶν, μὴ τῆς ἄνωθεν
χειρὸς κυβερνώσης καὶ διοικούσης καὶ τὰ ὁρώμενα ἅπαντα καὶ τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος; καὶ
ἐὰν τις βουληθῇ μετὰ πολλῆς τῆς εὐγνωμοσύνης ἅπαντα καὶ εἰδὸς ἐπιτελέσαι τὰ
καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἐπ' εὐεργεσίᾳ ἡμετέρᾳ ὑπὸ τοῦ τῶν ἁπάντων δημιουργοῦ ἐπιτε-
λούμενα, ἀδύνατον εὑρήσει φιλανθρωπίας. ποῖος γὰρ λογισμός, ἢ ποία διάνοια ἐφι-
25 κέσθαι δυνήσεται τῆς ἀφάτου ἀγαθότητος, ἣν περὶ τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος ἐνδείκ-
νυται, ἀνατέλλων τὸν ἥλιον ἐπὶ πονηροὺς καὶ ἀγαθούς, καὶ βρέχων ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδί-
κους, καὶ πᾶσαν τὴν ἄλλην ἀφθονίαν χορηγῶν;

Τάχα περαιτέρω τοῦ δέοντος τὸν λόγον ἐξετείναμεν, οὐχ ἁπλῶς οὐδὲ εἰκῇ τοῦτο ΗΘΙΚΟΝ
ποιήσαντες, ἀλλ' ἵνα δι' ὑμῶν μάθωσιν οἱ ἀπολειφθέντες, ὅσον ἑαυτοὺς ἐζημίωσαν,
30 διὰ τὴν σωματικὴν τροφὴν ἀποστερήσαντες ἑαυτοὺς τῆς πνευματικῆς διδασκαλί-
ας. ἀλλ' ἵνα μὴ ἐπιτείνηται αὐτοῖς τὰ τῆς ἀθυμίας, τὴν ἀδελφικὴν περὶ αὐτοὺς
ἐπιδείξασθε εὔνοιαν, διαβιβάσαντες αὐτοῖς τὰ παρ' ἡμῶν εἰρημένα. τοῦτο γὰρ γνησί-
ας ἀγάπης τεκμήριον. εἰ γὰρ ἐπὶ τῶν αἰσθητῶν ἐδεσμάτων οἱ τοῦτο ποιοῦντες, καὶ τὰ
ἀπὸ τῆς τραπέζης τοῖς αὐτῶν γνωρίμοις διαφυλάττοντες, μέγιστον ἀγάπης τεκμή-
35 ριον ἐκφέρουσι, πολλῷ μᾶλλον ἐπὶ τῶν πνευματικῶν τοῦτο γινόμενον πολὺν ἡμῖν παρ-
έξει τὸν ἔπαινον. πάλιν γὰρ εἰς ὑμᾶς τὰ τῆς ὠφελείας περιστήσεται. ὁ γὰρ τὸν πλη-
σίον διδάσκειν σπουδάζων, οὐ τοσοῦτον ἐκεῖνον εὐεργετεῖ, ὅσον ἑαυτῷ μείζονα προξενεῖ
τὸν μισθόν, καὶ διπλοῦν καρποῦται τὸ κέρδος, τῆς τε παρὰ τοῦ θεοῦ ἀμοιβῆς πλείονος
ἀπολαύων, καὶ αὐτὸς δι' ὧν τὸν ἀδελφὸν διδάσκειν ἐπιχειρεῖ, εἰς ὑπόμνησιν ἐρχόμε-
40 νος, καὶ ἀνανεῶν παρ' ἑαυτῷ τὴν μνήμην τῶν εἰρημένων. τὸ κέρδος τοίνυν ἐννοοῦντες τὸ
ὑμέτερον, μὴ φθονήσητε τοῖς ἀδελφοῖς τοῖς ὑμετέροις, ἀλλὰ νῦν μὲν τὰ παρ' ἡμῶν λε-
γόμενα παρ' ὑμῶν μανθανέτωσαν. ἵνα δὲ μὴ ἐν χρόνου μέρει παρ' ὑμῶν μέλλωσι ταῦ-
τα διδάσκεσθαι, ἕλκετε αὐτοὺς πρὸς ἡμᾶς, πείθοντες ὡς οὐδέποτε κώλυμα γίνεται

πρὸς τὴν διδασκαλίαν τὴν πνευματικὴν ἡ τῆς τροφῆς τῆς σωματικῆς μετάληψις· ἀλλὰ δεῖ πάντα καιρὸν ἐπιτήδειον ἡγεῖσθαι πρὸς τὴν τῶν πνευματικῶν λόγων διάλεξιν. ἂν ταῦτα μετὰ ἀκριβείας ἴδωμεν, δυνησόμεθα καὶ ἐπὶ οἰκίας διατρίβοντες, καὶ μετὰ τὴν ἑστίασιν, καὶ πρὸ τῆς ἑστιάσεως μετὰ χεῖρας λαβόντες τὰ θεῖα βιβλία, τὴν ἐξ αὐτῶν καρποῦσθαι ὠφέλειαν, καὶ τὴν πνευματικὴν τροφὴν τῇ ψυχῇ παρέχειν. ὥσπερ γὰρ τὸ σῶμα δεῖται τῆς αἰσθητῆς τροφῆς, οὕτω δὲ ἡ ψυχὴ χρήζει καθημερινῆς ὑπομνήσεως, καὶ τροφῆς πνευματικῆς, ἵνα νευρωθεῖσα ἀντέχειν δύνηται πρὸς τὰς ἐπαναστάσεις τῆς σαρκός, καὶ πρὸς τὸν διηνεκῆ πόλεμον τὸν ἐπικείμενον ἡμῖν, καὶ αἰχμάλωτον ἡμῶν ἀφαρπαζόμενον τὴν ψυχήν, ἐὰν κἂν πρὸς βραχὺ ῥαθυμῆσαι βουληθῶμεν. διὸ δὲ ὁ

ψαλ. α. β. προφήτης Δαβὶδ Μακάριον ἐκεῖνον ἐκάλεσε τὸν ἐν τῷ νόμῳ κυρίου μελετῶντα ἡμέρας καὶ νυκτός· καὶ ὁ μακάριος δὲ Μωϋσῆς παιδεύων τὸ τῶν ἰουδαίων ἔθνος, ἐδίδασκεν

Δευτ. η. ι. αὐτοὺς λέγων, Φαγὼν καὶ πιὼν καὶ ἐμπλησθεὶς μνήσθητι κυρίου τοῦ θεοῦ σου. ὁρᾷς πῶς καὶ τότε μάλιστα προσήκει μετὰ τὴν τῆς τροφῆς ἀπόλαυσιν, τὴν πνευματικὴν ἑστίασιν ἑαυτοῖς παρατιθέναι, ἵνα μηδὲ μετὰ τὴν πλησμονὴν τῆς σωματικῆς τροφῆς ῥαθυμήσασα ἡ ψυχή, εἰς ὄλεθρόν τινα ἐκπέσῃ, καὶ χώραν δῷ ταῖς τοῦ διαβόλου μηχαναῖς, πάντα καιρὸν ἐπιτηροῦντος καὶ βουλομένου καιρίαν ἡμῖν δοῦναι τὴν πληγήν; καὶ πάλιν δὲ

Δευτ. ς. ζ. ἑτέρωθι ἔλεγεν ὁ αὐτὸς οὗτος προφήτης, Κοιταζόμενοι δὲ διανιστάμενοι μνημονεύετε κυρίου τοῦ θεοῦ ὑμῶν. εἶδες πῶς οὐδέποτε ἡμᾶς προσήκει τὴν μνήμην ταύτην ἐκβαλεῖν τῆς ψυχῆς, ἀλλ' ἐγκεκολαμμένην ἔχειν τῷ συνειδότι, καὶ διηνεκῶς ἐναγωνίους εἶναι, καὶ μηδέποτε ἀνακωχὴν ἑαυτοῖς παρέχειν, ἀλλὰ τὴν μανίαν εἰδότας τοῦ τὴν πρὸς ἡμᾶς ἔχθραν ἀραμένου, νήφειν καὶ ἐγρηγορέναι, καὶ ἀποτειχίζειν αὐτῷ τὰς ἐφόδους, καὶ μηδέποτε ἀμελεῖν τροφῆς πνευματικῆς; τοῦτο γάρ ἡμῶν ἡ σωτηρία, τοῦτο ὁ πλοῦτος ὁ πνευματικός, τοῦτο ἡ ἀσφάλεια. ἐὰν οὕτως ἑαυτοὺς καθ' ἑκάστην ἡμέραν τειχίζωμεν, καὶ δι' ἀναγνώσεως καὶ δι' ἀκροάσεως καὶ διαλέξεως πνευματικῆς, δυνησόμεθα καὶ αὐτοὶ ἀχείρωτοι γενέσθαι, καὶ τοῦ πονηροῦ δαίμονος ἄκυρα ποιῆσαι τὰ μηχανήματα, καὶ τῆς τῶν οὐρανῶν βασιλείας ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· μεθ' οὗ τῷ πατρί, ἅμα τῷ ἁγίῳ πνεύματι, δόξα, κράτος, τιμή, νῦν καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Λογ. ια. ΟΤΙ ΔΕΙ ΠΟΛΥΝ ΤΗΣ ΑΡΕΤΗΣ ΠΟΙΕΙΣθαι λόγον, καὶ μιμεῖσθαι τοὺς ἁγίους, οἳ τῆς αὐτῆς φύσεως ἡμῖν ὄντες ταύτην μετὰ ἀκριβείας κατώρθωσαν, καὶ ὅτι ῥαθυμοῦσιν ἡμῖν οὐδεμία ἔσται ἀπολογία.

Οἶδα ὅτι κατέτεινα ὑμῶν τὸν λογισμὸν ἐν ταῖς παρελθούσαις ἡμέραις τοῖς βαθυτέροις νοήμασι. διὰ τοῦτο βούλομαι σήμερον ἀφελεστέραν ὑμῖν παραθεῖναι διδασκαλίαν. καθάπερ γὰρ τὸ σῶμα ἀπὸ τῆς νηστείας κατεσκληκὸς δεῖται μικρᾶς ἀνέσεως, ἵν' οὕτω πάλιν ἀκμάζουσῃ τῇ προθυμίᾳ πρὸς τοὺς τῆς νηστείας ἀγῶνας ἐπαποδύσηται· οὕτω καὶ ἡ ψυχὴ χρήζει διαναπαύεσθαι καὶ ἀνίεσθαι. οὔτε γὰρ ἀεὶ κατατείνειν χρή, οὔτε ἀεὶ ἀνιέναι, ἀλλὰ ποτὲ μὲν τοῦτο, ποτὲ δὲ ἐκεῖνο ποιεῖν, καὶ οὕτως ἡνιοχεῖν καὶ τῆς ψυχῆς τὴν κατάστασιν, καὶ τῆς σαρκὸς τὰ σκιρτήματα. ὥσπερ γὰρ τὸ ἀεὶ κατατείνειν τοῖς πόνοις, ἀποκναίειν ποιεῖ καὶ ἀναπίπτειν, οὕτω τὸ διηνεκῶς ἀνιέναι

γρ. σαφεστέραν

γρ. διανιέναι

ἀνιέναι, εἰς ῥαθυμίαν ἄγει. τοῦτο καὶ ἐπὶ τῆς ψυχῆς καὶ ἐπὶ τοῦ σώματος συμβαῖνον ἴδοι
τις ἄν. διὰ τοῦτο πανταχοῦ ἡ συμμετρία καλόν. καὶ τοῦτο αὐτὸ διδάσκει ἡμᾶς ὁ τῶν
ὅλων θεός, καὶ δι' αὐτῶν τῶν δημιουργημάτων, ἃ πρὸς τὴν ἡμετέραν σύστασιν παρήγαγε. καὶ
ἵνα" μάθητε, ἐπὶ τῆς ἡμέρας καὶ τῆς νυκτός, τοῦ φωτὸς λέγω καὶ τοῦ σκότους, τὸν λόγον (κ. μάθῃς)
5 γυμνάσωμεν· ἐπειδὴ γὰρ τὴν μὲν ἡμέραν ἀφώρισεν ἐπ' ἐργασίᾳ τῇ τῶν ἀνθρώπων
φύσει, τὸ δὲ τῆς νυκτὸς σκότος* εἰς ἄνεσιν καὶ ἀνακωχὴν τῶν πόνων, μέτρα καὶ ὅρους (*ἄνεσιν)
ἑκατέροις ἔπηξεν, ὥστε καὶ ἀπὸ ταύτης ἡμᾶς τῆς ἐκεῖθεν εὐεργεσίας ἀπολαύειν. ὅτι γὰρ τὸ
φῶς τῆς" ἡμερινῆς ἐργασίας ἐστὶ καιρός, ἄκουε τοῦ Δαβὶδ λέγοντος, Ἐξελεύσεται ἄν- (κ. ἡμέρας) (Ψαλ. ργ.)
θρωπος ἐπὶ τὸ ἔργον αὐτοῦ, καὶ ἐπὶ τὴν ἐργασίαν αὐτοῦ ἕως ἑσπέρας. καὶ καλῶς εἶπεν,
10 ἕως ἑσπέρας. καταλαβούσης γὰρ τῆς ἑσπέρας, τὸ φῶς ὑποχωρεῖ, καὶ ἐπελθὸν τὸ σκότος
κατακοιμίζει τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, καὶ τὸ σῶμα πεπονηκὸς διαναπαύει, καὶ τὰς αἰσθήσεις
ἁπάσας ἀνίησι, καθάπερ τροφὸς ἀρίστη τὰ αἰσθητήρια ἅπαντα τῇ παρ' ἑαυτῆς ἐπι-
μελείᾳ τῶν πόνων καὶ τῶν καμάτων ἀνιεῖσα. ἐπειδὰν δὲ πληρωθῇ τῆς νυκτὸς τὸ μέτρον,
ἐπιστάσης τῆς τοῦ φωτὸς παρουσίας καὶ" διεγειράσης, παρασκευάζει ἀκμαζούσαις ταῖς (κ. διεγείρασα,)
15 αἰσθήσεσι προσβάλλειν ταῖς ἡλιακαῖς ἀκτῖσι, καὶ τῶν συνήθων ἔργων ἅπτεσθαι νεαρᾷ καὶ
ζεούσῃ τῇ προθυμίᾳ. τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν τροπῶν τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐστιν ἰδεῖν γεγενημένον. τὸν
γὰρ χειμῶνα διαδέχεται ἔαρ, καὶ οὕτως ἐπιστάντος τοῦ θέρους καταλαμβάνει τὸ μετό-
πωρον, ἵνα τῇ ἐναλλαγῇ τῆς τῶν ἀέρων κράσεως διαναπαύηται ἡμῶν τὰ σώματα,
καὶ μήτε ἐπὶ πλέον τῷ κρυμῷ πηγνύμενα διαφθείρηται, μήτε ὑπὸ τῆς τοῦ θέρους
20 σφοδρότητος ἐπὶ πολὺ θερμαινόμενα διαλύηται. διὰ τοῦτο ἐγγυμνάζεσθαι παρασ-
κευάζει πρὸ μὲν τοῦ χειμῶνος τῷ μετοπώρῳ, πρὸ δὲ τοῦ θέρους τῷ ἔαρι. καὶ εἴ τις εὐ-
γνωμόνως ἅπαντα σκοπεῖν βούλοιτο, εὑρήσει ἐν ἅπασι τοῖς δημιουργηθεῖσι τάξιν τινὰ καὶ
λόγον, καὶ οὐδὲν ἁπλῶς οὐδὲ εἰκῇ γεγενημένον. τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν σπερμάτων τῶν ἐκ τῆς
γῆς ἀναδιδομένων ἄν τις κατίδοι. οὔτε γὰρ κατὰ τὸν αὐτὸν καιρὸν ἅπαντα ἐκδίδωσιν ἡ γῆ,
25 οὔτε ὁ αὐτὸς καιρὸς ἐπιτήδειος πρὸς τὴν ἐπιμέλειαν τῶν ἐξ αὐτῆς βλαστανόντων,
ἀλλ' οἶδε τὸν ἁρμόζοντα καιρὸν ὁ γηπόνος παρὰ τῆς τοῦ θεοῦ δοθείσης σοφίας τοῦτο με-
μαθηκώς, καὶ ἐπίσταται πότε μὲν δεῖ τὰ σπέρματα καταβάλλειν, πότε δὲ τῶν δένδρων τὰ
φυτὰ καὶ τῆς ἀμπέλου τοῖς κόλποις τῆς γῆς παρακαταθέσθαι, καὶ πότε μὲν θήγειν τὴν
δρεπάνην πρὸς τὸν ἀμητόν, πότε δὲ τὸν καρπὸν τῆς ἀμπέλου δρέπεσθαι, καὶ τοὺς βό-
30 τρυας ἐκτέμνειν, καὶ κατὰ ποῖον καιρὸν ἐκλέγειν τῆς ἐλαίας τὸν καρπόν. καὶ εὑρήσεις, εἰ βού-
λοιο κατὰ μέρος διερευνᾶσθαι ταῦτα ἅπαντα, πολλὴν σοφίαν καὶ παρὰ τοῖς τὴν γῆν
ἐργαζομένοις ἐναποκειμένην. καὶ οὐκ ἐπὶ τῆς γῆς τοῦτο ἔστιν ἰδεῖν μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ
τῆς θαλάσσης. καὶ γὰρ ἐνταῦθα πάλιν ἑτέραν θαυμαστὴν σοφίαν ἐστὶν ἰδεῖν. οἶδε γὰρ ὁ
κυβερνήτης, πότε δεῖ καθελκύσαι τὸ πλοῖον, καὶ ἐκ τοῦ λιμένος ἐκβάλλειν, καὶ τὰ πε-
35 λάγη" περαιώσασθαι, καὶ πολλὴν μάλιστα παρὰ τούτοις ἐστὶν ἰδεῖν τὴν σύνεσιν, ἣν (κ. διαπερᾶν,)
ἡ τοῦ θεοῦ σοφία ἐναπέθετο τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει. οὐδὲ γὰρ οὕτως οἱ τὰς λεωφόρους δια-
τρέχοντες ἴσασι μετ' ἀκριβείας τὰς ἀτραπούς, ὡς οὗτοι οἱ ἐν τοῖς ὕδασι μετ' ἀσφαλεί-
ας τὴν πορείαν ποιούμενοι. διὸ καὶ ἡ γραφὴ ἐκπληττομένη τὴν" ὑπερβάλλουσαν τοῦ θεοῦ (κ. ὑπο)
σοφίαν ἔλεγεν, Ὁ δοὺς ἐν θαλάσσῃ ὁδόν, καὶ ἐν ὕδατι ἰσχυρῷ τρίβον. ποῖος ἀνθρώπινος (Σοφ. ιδ. γ.)
40 λογισμὸς δύναται ταῦτα κατιδεῖν; κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον εὕροι τις ἂν καὶ ἐν τῇ μεταλή-
ψει τῆς τροφῆς τῆς ἀνθρωπίνης ταῦτα διατεταγμένα. καὶ γὰρ καθ' ἕκαστον καιρόν,
καὶ καθ' ἑκάστην τροπὴν τοῦ ἐνιαυτοῦ, διαφόρους ἡμῖν τροφὰς ὁ δεσπότης κεχάρισται· καὶ
καθάπερ ἀρίστη τροφός, οὕτως ἡ γῆ τὰς παρ' ἑαυτῆς ἡμῖν δωροφορεῖ, τῷ ἐπιτάγματι τοῦ

Παροι. θ. θ. | γρ. ἐκτείνομεν | γρ. ἡμῶν

δημιουργοῦ ὑπηρετουμένη. ἀλλ' ἵνα μὴ ἐπὶ πλέον τοῦτον ἐκτείνω τὸν λόγον, ἔξεστιν ὑμῖν
συνετοῖς οὖσι τὰ λοιπὰ ἅπαντα ἀναλέγεσθαι. Δίδου γάρ, φησι, σοφῷ ἀφορμὴν, καὶ
σοφώτερος ἔσται. οὐδὲ γὰρ ἐπὶ τῆς ἡμετέρας τροφῆς τοῦτο μόνον ἐστὶν ἰδεῖν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ
τῆς τῶν ἀλόγων. καὶ δυνήσεσθε, εἰ βουληθείητε, καὶ ἐκ πολλῶν ἑτέρων διερευνώμενοι
καταμαθεῖν τοῦ ἀριστοτέχνου θεοῦ τὴν ἄφατον σοφίαν, καὶ τὴν ὑπερβάλλουσαν ἀγαθότη- 5
τα, καὶ ὡς ἕκαστον τῶν γεγενημένων λόγῳ τινὶ παρήχθη. κατὰ τὸ αὐτὸ τοίνυν καὶ ἐπὶ τοῦ και-
ροῦ τῆς ἁγίας τεσσαρακοστῆς εὑρήσομεν νῦν ἡμῖν διατετυπωμένον. καθάπερ γὰρ ἐν
ταῖς λεωφόροις εἰσὶ σταθμοὶ καὶ καταγώγια, ὥστε τοὺς ὁδίτας κεκμηκότας διαναπαύ-
εσθαι, καὶ τῶν πόνων λήγοντας οὕτω πάλιν ἅπτεσθαι τῆς ὁδοιπορίας, καὶ ἐν τῇ θαλάσσῃ
δὲ ἀκταὶ καὶ αἰγιαλοὶ καὶ λιμένες εἰσὶν, ὥστε καὶ τοὺς ναυτιλλομένους, μετὰ τὸ πολλὰ κύμα- 10
τα διαδραμεῖν, καὶ πρὸς τὰς τῶν ἀνέμων ἐμβολὰς ἀντιστῆναι, μικρὸν ἀνεθέντας οὕτω
πάλιν τῆς ναυτιλίας ἅπτεσθαι· τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ νῦν ἐπὶ τῆς ἁγίας τεσσαρακο-
στῆς, τοῖς τὸν δρόμον τῆς νηστείας καταδεξαμένοις, καθάπερ σταθμοὺς καὶ καταγώγια καὶ
ἀκτὰς καὶ αἰγιαλοὺς καὶ λιμένας, τὰς δύο ταύτας ἡμέρας τῆς ἑβδομάδος βραχύ τι δια-
ναπαύεσθαι κεχάρισται ὁ δεσπότης, ἵνα καὶ τὸ σῶμα μικρὸν ἀνέντες ἀπὸ τῶν πόνων τῆς 15
νηστείας, καὶ τὴν ψυχὴν παραμυθησάμενοι, πάλιν παρελθουσῶν τῶν δύο τούτων ἡμερῶν,
τῆς αὐτῆς ὁδοῦ μετὰ προθυμίας ἅπτωνται οἱ τὴν καλὴν ταύτην καὶ ἐπωφελῆ ὁδοι-
πορίαν ποιούμενοι. φέρε οὖν καὶ ἡμεῖς, ἐπειδὴ τῆς ἀνέσεως ἐστὶν ἡμέρα σήμερον, παρα-
καλέσωμεν ὑμῶν τὴν ἀγάπην τὰ ἀπὸ τῆς νηστείας συλλεγέντα κέρδη μετὰ ἀσφαλείας φυ-
λάττειν, ἵνα μικρὸν διαναπαυσάμενοι, πάλιν προσθήκην ἐργάσησθε τοῖς προλαβοῦσι· 20
καὶ οὕτω κατὰ μικρὸν μεγάλην τὴν ἐμπορίαν ἑαυτοῖς κατασκευάσαντες, οὕτως εἰς τὴν κυ-
ρίαν ἡμέραν ἀπαντήσητε, καὶ πεπληρωμένην ὑμῶν τὴν ὁλκάδα τὴν πνευματικὴν εἰς
τὸν λιμένα τῆς ἁγίας ἑορτῆς εἰσαγάγητε. ὥσπερ γὰρ τὰ παρὰ τοῦ δεσπότου γεγενημένα
ἅπαντα, καθάπερ ὁ λόγος ἀπέδειξε, καὶ ἡ τῶν πραγμάτων διδάσκει μαρτυρία, λό-
γῳ τινὶ δεδημιούργηται χρείαν ἀναγκαίαν ἀποπληροῦντα· οὕτω καὶ τὰ παρ' ἡμῶν γινό- 25
μενα προσήκει μὴ ἁπλῶς μηδὲ μάτην γίνεσθαι, ἀλλ' ἐπ' ὠφελείᾳ καὶ κέρδει τῆς
σωτηρίας τῆς ἡμετέρας. εἰ γὰρ οἱ τὰ βιωτικὰ μετιόντες πράγματα, οὐκ ἄν ποτε ἀν-
άσχοιντο ἐπιτηδεύματος ἅψασθαι, μὴ πρότερον τὸ ἐκεῖθεν κέρδος περισκοπήσαντες·
πολλῷ μᾶλλον ἡμᾶς δίκαιον τοῦτο ποιεῖν, καὶ μὴ ἁπλῶς τὰς ἑβδομάδας τῶν νηστειῶν
παρατρέχειν, ἀλλὰ διερευνᾶσθαι τὴν ἑαυτῶν συνείδησιν καὶ τὸν λογισμὸν βασανίζειν, 30
καὶ σκοπεῖν τί μὲν ἐν ταύτῃ τῇ ἑβδομάδι ἡμῖν κατώρθωται, τί δὲ ἐν τῇ ἑτέρᾳ, καὶ τίνα
προσθήκην ἐδεξάμεθα εἰς τὴν ἐπιοῦσαν, καὶ ποῖον τῶν ἐν ἡμῖν παθῶν διωρθωσάμεθα.
εἰ γὰρ μὴ μέλλοιμεν οὕτω τὰ καθ' ἑαυτοὺς οἰκονομεῖν καὶ τοσαύτην ποιεῖσθαι ἐπιμέλειαν
τῆς ἑαυτῶν ψυχῆς, οὐδὲν ἡμῖν ὄφελος ἔσται τῆς νηστείας, οὐδὲ τῆς ἀσιτίας, ἣν ὑπομέ-
νομεν· μάλιστα εἰ φαινόμεθα ἐλάττους τῶν περὶ τὴν συλλογὴν τῶν χρημάτων το- 35
σαύτην σπουδὴν ποιουμένων. εὑρήσεις γὰρ ἕκαστον ἐκείνων πᾶσαν ἀγρυπνίαν ἐπι-
δεικνύμενον; ὥστε ἐφ' ἑκάστης ἡμέρας προστιθέναι τοῖς προτέροις, καὶ οὐδέποτε
κόρον λαμβάνοντα, ἀλλ' ὅσῳ ἂν αὔξηται αὐτῷ τὰ τῆς περιουσίας, τοσούτῳ μᾶλλον
καὶ τὴν ἐπιθυμίαν καὶ τὴν σπουδὴν ἐπιτεινομένην. εἰ τοίνυν, ἔνθα καὶ τὰ τῆς σπου-
δῆς ἀνόνητα, καὶ τὰ τῆς περιουσίας πολλάκις πολλὴν ἐργάζεται τῇ τῆς ψυχῆς σωτη- 40
ρίᾳ τὴν λύμην, τοσαύτην ἐπιδείκνυνται τὴν ἀγρυπνίαν, οὐ πολλῷ μᾶλλον ἡμεῖς
ὀφείλομεν πλείονα τὴν διέγερσιν ἐπιδείξασθαι; καὶ μετὰ τούτων δὲ ἁπάντων ἐκεῖ πολλὴ
ἡ ἀδηλία. ἀβέβαιος γὰρ τῶν χρημάτων ἡ κτῆσις, οὐκ ἐπειδὴ μόνον τῆς τελευτῆς ἐπι-
στάσης

σάσης ἐνταῦθα μείονται οὐδὲ μίαν ὄνησιν παρέχει τῷ ταῦτα συνάγοντι, ἀλλ᾽ ὅτι καὶ
τῶν χρημάτων ὧδε μειόντων τὰς ὑπὲρ τούτων εὐθύνας μετὰ πολλῆς τῆς σφοδρότητος
ἀπαιτεῖσθαι ἀναγκάζεται. ἔστι καὶ ὅτε πολλάκις καὶ πρὸ τῆς τελευτῆς μετὰ τοὺς πολ-
λοὺς πόνους καὶ τοὺς ἱδρῶτας καὶ τὰς ταλαιπωρίας, καθάπερ καταιγίδος τινὸς προσπε-
5 σούσης τῆς τῶν πραγμάτων περιστάσεως, ἀθρόον ὁ πολλὴν τὴν περιουσίαν τοῦ πλού-
του κεκτημένος, τῶν σφόδρα πενήτων γέγονε πενέστερος. καὶ ταῦτα καθ᾽ ἑκάστην ἡμέραν
ἐστὶν ἰδεῖν συμβαίνοντα. ἐπὶ μέντοι τῆς πνευματικῆς ἐμπορείας οὐδέν ἐστι τοιοῦτον δεῖσαί
ποτε. αὕτη γὰρ βεβαία μένει καὶ ἀκίνητος, καὶ ἔνθα μάλιστα χρήζομεν αὐτῆς, ἐκεῖ πολ-
λὴν ἡμῖν παρέχει τὴν ἐξ αὐτῆς παραμυθίαν. ὡς οὖν καιρὸν ἔχομεν, παρακαλῶ,
10 κἂν νῦν τὴν αὐτὴν ἐκείνοις εἰσενέγκωμεν σπουδὴν περὶ τὴν πνευματικὴν ταύ-
την ἐμπορείαν, καὶ μηδέποτε παυσώμεθα τοῦτο μεριμνῶντες, εἴ τι κατώρθωται ἡμῖν,
καὶ εἴ τινα τῶν ἐνοχλούντων ἡμῖν παθῶν διὰ τῆς πολλῆς ἀγρυπνίας εἰς φυγὴν ἐ-
τρέψαμεν, ἵν᾽ ἔχοντες τὴν ἀπὸ τοῦ συνειδότος πληροφορίαν, πολλὴν καρπωσάμε-
θα τὴν ἡδονήν. οὐδὲ γὰρ τοῦτο μόνον ἐστὶ τὸ ζητούμενον, ἵνα καθ᾽ ἑκάστην ἡμέραν ἐνταῦθα
15 παραγινώμεθα, καὶ περὶ τῶν αὐτῶν συνεχῶς ἀκούωμεν, καὶ τὴν τεσσαρακοστὴν πᾶσαν
νηστεύοντες ὦμεν. εἰ γὰρ μὴ μέλλοιμεν τι κερδαίνειν ἐκ τῆς ἐνταῦθα συνεχοῦς
ἐλεύσεώς τε καὶ παραινέσεως, καὶ ἀπὸ τοῦ τῆς νηστείας καιροῦ προσφέρειν τι τῶν χρησί-
μων εἰς τὴν ἑαυτῶν ψυχὴν, ταῦτα οὐ μόνον ἡμᾶς οὐδὲν ὠφελήσει, ἀλλὰ καὶ μείζονος
ἡμῖν κατακρίσεως ἀφορμὴ γενήσεται, ὅταν τοσαύτης ἐπιμελείας ἀπολαύοντες, οἱ
20 αὐτοὶ διαμένωμεν, καὶ μήτε ὁ ὀργίλος ἐπιεικὴς γίνηται, μήτε ὁ θυμώδης εἰς πραότητα
μεταβάλλοιτο, μήτε ὁ βάσκανος εἰς φιλοφροσύνην ἑαυτὸν ἐναγάγῃ, μήτε ὁ περὶ
τὰ χρήματα μεμηνὼς, ἀποστὰς τοῦ πάθους πρὸς ἐλεημοσύνην ἑαυτὸν παρασ-
κευάσῃ καὶ τὴν τῶν πενήτων διατροφὴν, μήτε ὁ ἀκόλαστος σώφρων γένοιτο, μήτε ὁ περὶ
τὴν κενὴν ταύτην δόξαν ἐπτοημένος, μάθῃ ταύτης ὑπερορᾶν καὶ τῆς ἀληθοῦς ἐφί-
25 εσθαι δόξης, μήτε ὁ περὶ τὴν ἀγάπην τὴν περὶ τὸν πλησίον ῥᾴθυμος, διαναστήσας αὐ-
τὸν παιδεύσῃ, μὴ μόνον τῶν τελωνῶν μὴ εἶναι ἐλάττων (Ἐὰν γὰρ ἀγαπήσητε τοὺς
ἀγαπῶντας ὑμᾶς, φησὶ, τί περισσὸν ποιεῖτε; οὐχὶ καὶ οἱ τελῶναι τὸ αὐτὸ ποιοῦσιν;)
ἀλλ᾽ ἵνα παρασκευάζῃ αὐτοῦ τὸν λογισμὸν καὶ τοὺς ἐχθροὺς ἡμέρως ὁρᾶν καὶ πολλὴν
περὶ αὐτοὺς τὴν ἀγάπην ἐπιδείκνυσθαι. ἐὰν μὴ τούτων περιγενοίμεθα τῶν παθῶν, καὶ
30 τῶν ἄλλων τῶν ἐν ἡμῖν τικτομένων, καθ᾽ ἑκάστην ἐνταῦθα παραγινόμενοι, καὶ συνε-
χοῦς ἀκροάσεως ἀπολαύοντες, καὶ τοσαύτης διδασκαλίας μετέχοντες, καὶ τὴν ἀπὸ
τῆς νηστείας ἔχοντες βοήθειαν, ποία ἡμῖν ἔσται συγγνώμη, ποία δὲ ἀπολογία; εἰπὲ
γάρ μοι, παρακαλῶ, εἰ τὸν παῖδα τὸν σὸν θεάσῃ καθ᾽ ἑκάστην ἀπιόντα ἡμέραν εἰς
τὸ διδασκαλεῖον, καὶ τοῦ χρόνου παριόντος μηδὲν πλέον ἐκεῖθεν κερδαίνοντα, ἆρα
35 ἀνεκτῶς οἴσεις; οὐχὶ δὲ καὶ τῷ παιδὶ μάστιγας ἐπιθήσεις, καὶ τῷ διδασκάλῳ μέμψῃ;
εἶτα εἰ μάθοις, ὅτι τὰ μὲν παρὰ τοῦ διδασκάλου πάντα γεγένηται, καὶ οὐδὲν λέλειπται,
ἡ δὲ ῥᾳθυμία τοῦ παιδὸς αἰτία πάντων καθέστηκε, οὐχὶ πᾶσαν τὴν ἀγανάκτησιν ἐπὶ τὸν
παῖδα μεταθήσεις, τῆς αἰτίας ἀφεὶς τὸν διδάσκαλον; τὸ αὐτὸ δὴ καὶ ἐνταῦθα γίνεσθαι
δίκαιον. ἡμεῖς γὰρ, καθάπερ ἐτάχθημεν παρὰ τῆς τοῦ θεοῦ χάριτος, ὡς τέκνα πνευ-
40 ματικὰ καθ᾽ ἑκάστην ἡμέραν εἰς τὸ διδασκαλεῖον τοῦτο καλοῦντες, τὴν σωτηριώδη δι-
δασκαλίαν ὑμῖν παρατίθεμεν, οὐ τὰ ἀπὸ τῆς οἰκείας διανοίας φθεγγόμενοι, ἀλλὰ τὰ
παρὰ τοῦ δεσπότου διὰ τῶν θείων γραφῶν ἡμῖν δωρηθέντα διδάγματα, ταῦτα εἰς μέ-
σον προτιθέντες καὶ ταῦτα συνεχῶς ἐνηχοῦντες. εἰ τοίνυν ἡμῶν πᾶσαν σπουδὴν καὶ
ἀγρυπνίαν

Margin: χ. εἰ καὶ ὅτι — ἴσ. ἑαυτὸν — γ. παιδεύσῃ — γ. τὰ αὐτὰ — Ματθ. ε. μζ.

ἀγρυπνίαν ἐπιδεικνυμένων, καὶ ἐφ' ἑκάστης ἐπὶ τὴν ὁδὸν τῆς ἀρετῆς ὁδηγούντων, ὑ-
μεῖς τοῖς αὐτοῖς " ἐπιμένετε, ἐννοήσατε ὅση καὶ ἡμῖν ἔσται ἡ ὀδύνη καὶ ὑμῖν ἡ κατάγνωσις, — γρ. ὑπομένοιτε
ἵνα μηδὲν πλέον εἴπω. Εἰ γὰρ καὶ ἀνενδεῶς ἡμᾶς δείκνυσι τὸ μηδὲν παραλιπεῖν
τῶν εἰς τὴν ὑμετέραν οἰκοδομὴν ἡκόντων, ἀλλ' ὅμως ἐπειδὴ κηδόμεθα τῆς ὑμετέρας
σωτηρίας, οὐ δυνάμεθα πράως φέρειν· ἐπεὶ καὶ ὁ διδάσκαλος ἐπειδὰν εἴδῃ τὸν μαθητὴν 5
μηδὲν καρπούμενον παρὰ τῆς αὐτοῦ σπουδῆς, οὐχ ὡς ἔτυχεν ἀλγεῖ καὶ ὀδυνᾶται, ὁρῶν
ἑαυτὸν μάτην πονούμενον. Ταῦτα * λέγω [νῦν] οὐχ ἵνα λυπήσω τὴν ὑμετέραν ἀγά- — * τέως
πην, ἀλλ' ἵνα διεγείρω καὶ παρασκευάσω μήτε ἁπλῶς κατατείνειν τὸ σῶμα τῇ νηστείᾳ,
μήτε εἰκῇ καὶ μάτην τὰς ἡμέρας τῆς ἁγίας τεσσαρακοστῆς παρατρέχειν. καὶ τί λέγω
τὰς ἡμέρας τῆς ἁγίας τεσσαρακοστῆς, ὅπου γε ἡμᾶς προσήκει μήτε μίαν ὅλως ἡμέραν 10
παραπέμπεσθαι, εἰ οἷόν τε, ἐν παντὶ τῷ χρόνῳ τῆς ζωῆς, ἐν ᾗ μὴ κέρδος πνευματι-
κὸν ἑαυτοῖς ἐναποτιθέμεθα, ἢ δι' εὐχῆς, ἢ δι' ἐξομολογήσεως, ἢ δι' εὐποιΐας, ἢ δι' ἑτέρας
τινὸς ἐργασίας πνευματικῆς; εἰ γὰρ Παῦλος ὁ τοσοῦτος καὶ τηλικοῦτος, ὁ τὰ ἄρρητα ἐ-
α. Κορ. ιε. λα. — κεῖνα ῥήματα ἀκούσας, ἃ μέχρι τῆς σήμερον οὐδεὶς ἔγνω, ἐβόα λέγων, Καθ' ἑκάστην
ἡμέραν ἀποθνήσκω, νὴ τὴν ὑμετέραν καύχησιν, διδάσκων ἡμᾶς, ὅτι οὕτως ἑαυτὸν τοῖς 15
κινδύνοις τοῖς ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας ἐξεδίδου, ὡς πρὸς αὐτὸν τὸν θάνατον γίνεσθαι ἐφ' ἑκάστης
ἡμέρας, καὶ ὅπερ ἡ φύσις οὐκ ἐδέχετο (ἑνὶ γὰρ θανάτῳ πάντες ὑποκείμεθα) τοῦτο ἡ φι-
λονεικία τῆς προαιρέσεως αὐτοῦ κατώρθου, εἰ καὶ ὁ φιλάνθρωπος θεὸς ἐπὶ πλέον αὐτὸν
διετήρει διὰ τὴν τῶν λοιπῶν σωτηρίαν· εἰ τοίνυν ἐκεῖνος ὁ τοσούτοις κομῶν κατορθώ-
μασι, καὶ καθάπερ ἄγγελος ἐπὶ γῆς φαινόμενος, καθ' ἑκάστην ἐσπούδαζε κερδαίνειν, καὶ 20
πρὸς τοὺς ὑπὲρ τῆς ἀληθείας κινδύνους παρατάττεσθαι, καὶ τὴν ἐμπορείαν τὴν πνευ-
ματικὴν ἑαυτῷ συλλέγειν, καὶ μηδέποτε ἵστασθαι, ποίαν ἂν σχοίημεν ἡμεῖς ἀπολογί-
αν, οἱ μὴ μόνον πάντων ὄντες ἔρημοι τῶν κατορθωμάτων, ἀλλὰ καὶ τοσούτοις ἐλαττώμα-
σιν ὑποκείμενοι, ὧν καὶ ἓν μόνον ἡμῖν πρὸς τὸ ἱκανὸν εἰς αὐτὸ τῆς ἀπωλείας τὸ βά-
ραθρον καταγαγεῖν, καὶ μηδεμίαν ποιούμενοι σπουδὴν κἂν γοῦν ταῦτα διορθοῦν; ὅ- 25
ταν δὲ ὁ αὐτὸς πολλάκις εὑρίσκοιτο μὴ μόνον ἓν ἐλάττωμα ἔχων, ἀλλὰ καὶ πλείονα, καὶ
ὀργίλος ᾖ, καὶ ἀκόλαστος, καὶ πλεονέκτης, καὶ βάσκανος, καὶ θυμώδης, καὶ μήτε ταῦτα διορ-
θοῦν βούλοιτο, μήτε τῶν τῆς ἀρετῆς ἔργων ἐφάπτεσθαι, ποία λοιπὸν ἂν γένοιτο σωτη-
ρίας ἐλπίς; Ταῦτα λέγω, καὶ λέγων οὐ " παύσομαι, ἵνα ἕκαστος τῶν ἀκουόντων τὸ κατάλ- — γρ. παύσομαι
ληλον ἑαυτῷ φάρμακον δεξάμενος ἐκ τῶν παρ' ἡμῶν λεγομένων, σπουδάσῃ ταχέως 30
καὶ τῶν ἐνοχλούντων παθῶν ἀπαλλαγεὶς πρὸς ὑγείαν ἐπανελθεῖν, καὶ πρὸς τὴν τῆς
ἀρετῆς ἐργασίαν ἑαυτὸν ἐπιτήδειον καταστῆσαι. καὶ γὰρ ἐπὶ τῶν καμνόντων τὰ σώμα-
τα κἂν μυριάκις ὁ ἰατρὸς ἐπιθῇ τὰ φάρμακα, ὁ δὲ ἄρρωστος μὴ ἀνέχηται ἐπιμένειν
τὴν ἀπὸ τοῦ φαρμάκου θεραπείαν, ἀλλὰ πολλάκις δυσχεραίνων μετὰ τὸ ἐπιθεῖναι τὸν
ἰατρόν, οὐκ ἀνεχόμενος τῆς ἀλγηδόνος ἀπορρίπτῃ τοῦτο, καὶ μὴ καταδέξοιτο τὴν ἐξ 35
αὐτοῦ ὠφέλειαν, οὐδεὶς ἂν τῶν εὖ φρονούντων μέμψοιτο τῷ ἰατρῷ τῷ τὰ παρ' ἑαυτοῦ
πάντα εἰσαγαγόντι· τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ ἐνταῦθα ἡμεῖς μὲν τὸ φάρμακον τὸ ἀπὸ
τῆς διδασκαλίας τῆς πνευματικῆς κατασκευάσαντες ἐπιτίθεμεν, ὑμέτερον δ' ἂν εἴη
λοιπὸν καὶ ἀνέχεσθαι τῶν ἀλγηδόνων, καὶ τῆς θεραπείας ἀπόνασθαι, καὶ ἀπαλλαγέντας
τῆς νόσου πρὸς τὴν ἀληθῆ ὑγείαν ἐπανελθεῖν. οὕτω γὰρ καὶ αὐτοὶ πολλὴν τῆς ὠφε- 40
λείας τὴν αἴσθησιν λήψεσθε, καὶ ἡμεῖς οὐ μικρὰν ἕξομεν τὴν παραμυθίαν, ὁρῶντες τοὺς
πρότερον κάμνοντας οὕτω ταχέως πρὸς ὑγείαν ἐπανελθόντας. ἕκαστος τοίνυν ἡμῶν,
παρακαλῶ, εἰ καὶ μὴ πρότερον, κἂν γοῦν ἐκ τοῦ παρόντος σπουδαζέτω, ὅπερ οἶδεν

ἐνοχλοῦν

ἐνοχλοῦν αὐτῷ ἐλάττωμα τῶν ἄλλων πλέον παθῶν, τοῦτο ἐκτεμεῖν τῆς ψυχῆς, καὶ τῷ εὐσεβεῖ λογισμῷ, καθάπερ μαχαίρᾳ τινὶ πνευματικῇ χρώμενος, οὕτως ἑαυτὸν τοῦ πάθους ἀπαλλαττέτω. δέδωκε γὰρ ἡμῖν ὁ θεὸς λογισμὸν ἀρκοῦντα καὶ δυνάμενον, εἰ βουληθείημεν μικρὸν διαβλέψαι, ἑκάστου τῶν ἐν ἡμῖν τικτομένων παθῶν περιγί-
5 νεσθαι. διὰ τοῦτο καὶ τῶν ἁγίων ἡμῖν ἁπάντων τοὺς βίους καὶ τὴν πολιτείαν διὰ τῶν θείων γραφῶν ἀνάγραπτον καταλέλοιπεν ἡ τοῦ πνεύματος χάρις, ἵνα μαθόντες, ὡς τῆς αὐτῆς ὄντες ἡμῖν φύσεως ἅπαντα τὰ τῆς ἀρετῆς κατώρθωσαν, μὴ ῥᾳθυμῶμεν περὶ τὴν ταύτης ἐργασίαν. ἢ οὐχὶ τῆς αὐτῆς ἡμῖν φύσεως ἦν ὁ μακάριος Παῦλος; ἐκκαίομαι γὰρ εἰς τὸν τοῦ ἀνδρὸς πόθον, καὶ διὰ τοῦτο συνεχῶς αὐτοῦ περιστρέφων οὐ παύο-
10 μαι, καὶ ὥσπερ εἰς ἀρχέτυπόν τινα εἰκόνα, εἰς τὴν τούτου ψυχὴν ἐνορῶν, ἐκπλήττομαι τῶν παθῶν τὴν ὑπεροψίαν, τῆς ἀνδρείας τὴν ὑπερβολὴν, τοῦ φίλτρου τοῦ πρὸς τὸν θεὸν τὸ διάπυρον. καὶ λογίζομαι ὅτι πᾶσαν τῶν ἀρετῶν τὴν συναγωγὴν εἷς ἄνθρωπος βουληθεὶς κατώρθωσε. καὶ ἡμῶν ἕκαστος οὐδὲ τὸ τυχὸν κατορθοῦν βούλεται. τίς οὖν ἡμᾶς ἐξαιρήσεται τῆς κολάσεως τῆς ἀπαραιτήτου, ὅταν καὶ τῆς αὐτῆς
15 ἡμῖν κοινωνῶν φύσεως, καὶ τοῖς αὐτοῖς πάθεσιν ὑποκείμενος, καὶ ἐν τοσαύτῃ καιρῶν δυσκολίᾳ γεγονὼς, καθ᾽ ἑκάστην ἡμέραν, ὡς εἰπεῖν, ἑλκόμενος, σπαραττόμενος, καὶ δημοσίᾳ συρόμενος ὑπὸ τῶν τῷ κηρύγματι πολεμούντων, ὥστε καὶ νομίσαντες αὐτὸν πολλάκις τεθνάναι, τότε λοιπὸν ὡς εἰς ἔργον ἀγαγόντες τὴν φονικὴν αὐτῶν γνώμην, οὕτω κατέλιπον, ἡμεῖς δὲ οὐδὲ τὸ πολλοστὸν τῶν ἐκείνου μιμεῖ-
20 σθαι βουλώμεθα; εὑρίσκεται γάρ τις ἡμῶν τοσοῦτον μέγεθος ἀρετῆς ἐπιδεικνύμενος, οὕτως ἀναπεπτωκότων καὶ τοσαύτῃ ῥᾳθυμίᾳ ἑαυτοὺς ἐκδεδωκότων; ἀλλ᾽ ἵνα μὴ παρὰ τῆς ἡμετέρας γλώττης ἀκούητε τὰ παρὰ τοῦ μακαρίου τούτου κατορθώματα, καὶ τὴν ἀνδρείαν, ἣν ὑπὲρ τοῦ τῆς εὐσεβείας κηρύγματος καθ᾽ ἑκάστην ἐπεδείκνυτο, ἀναγκαῖον αὐτοῦ ἀκοῦσαι λέγοντος. ἡνίκα γὰρ εἰς ἀνάγκην κατέστη διὰ τὴν τῶν ψευδαποστόλων
25 ἀπάτην τὰ ἑαυτοῦ διηγεῖσθαι (οὕτω γὰρ ἦν αὐτῷ τοῦτο βαρὺ καὶ ἐπαχθὲς, ὡς καὶ ἀναδύεσθαι, καὶ μηδέποτε βούλεσθαι ταῦτα εἰς μέσον ἄγειν, ἀλλὰ καὶ τολμᾶν ἑαυτὸν καλεῖν βλάσφημον καὶ διώκτην) ἐπειδὴ πολλὴν εἶναι τὴν ἀνάγκην ἑώρα ὑπὸ τοῦ ἀπορράψαι τὰ στόματα τῶν ἀπατεώνων, καὶ μικρὰν δοῦναι τὴν παραψυχὴν τοῖς μαθητευομένοις, οὕτω πως ἤρξατο μετὰ τὸ πολλὰ ἕτερα εἰπεῖν, Ἐν ᾧ δ᾽ ἄν τις τολμᾷ, (ἐν
30 ἀφροσύνῃ λέγω) τολμῶ κἀγώ. σκόπει ψυχὴν φιλόθεον. οὐ μόνον γὰρ τόλμαν, ἀλλὰ καὶ ἀφροσύνην τὸ πρᾶγμα καλεῖ, παιδεύων ἡμᾶς, μηδέποτε ἁπλῶς ἄνευ ἀνάγκης, καὶ μηδενὸς καταναγκάζοντος, τὰ ὑφ᾽ ἡμῶν γεγενημένα ἐκπομπεύειν. εἰ δέ τινες ἐξ ἡμῶν αἱρεθεῖεν ἀγαθόν τι ἐργασάμενοι, ἐν ᾧ δ᾽ ἄν τις τολμᾷ, φησιν, ἐν ἀφροσύνῃ λέγω, τολμῶ κἀγώ· τοῦτ᾽ ἔστιν, ἐπειδὴ πολλὴν ὁρῶ τὴν ἀνάγκην, τολμῆσαι βούλομαι
35 καὶ ἀφροσύνης ἔργον ἐπιδείξασθαι. ἑβραῖοί εἰσι· κἀγώ. ἰσραηλῖταί εἰσι· κἀγώ. σπέρμα Ἀβραάμ εἰσι· κἀγώ. ἐπὶ τούτοις, φησὶ, μέγα φρονοῦσι; μὴ νομιζέτωσαν λείπεσθαι ἡμᾶς τούτων. καὶ γὰρ καὶ ἡμεῖς τῶν αὐτῶν μετέχομεν· εἶτα ἐπήγαγε· διάκονοι Χριστοῦ εἰσι; παραφρονῶν λαλῶ, ὑπὲρ ἐγώ. θέα μοι ἐνταῦθα, ἀγαπητὲ, τῆς τοῦ μακαρίου τούτου ψυχῆς τὴν ἀρετήν. ἐπειδὴ γὰρ καὶ τόλμαν καὶ ἀφροσύνην ἐκάλεσε τὸ
40 γεγενημένον ὑπ᾽ αὐτοῦ, καίτοι εἰς τοσαύτην ἀνάγκην καταστὰς, οὐδὲ οὕτως ἠρκέσθη τοῖς εἰρημένοις, ἀλλ᾽ ὅτε ἔμελλεν ἑαυτὸν δεικνύναι πολλῷ τῷ μέτρῳ ἐκείνους ὑπερακοντίζοντα, ἵνα μή τις νομίσῃ ἀπὸ φιλαυτίας αὐτὸν ταῦτα φθέγγεσθαι, πάλιν παραφροσύνην καλεῖ τὸ πρὸ αὐτοῦ λεγόμενον, μονονουχὶ λέγων, μὴ γὰρ οὐκ οἶδα, ὅτι πρᾶγμα

ἴσ. ἑώρα

Β. Κορ. ια. κα.

χ. μή ποτε

ποιῶ

ποιῶ τοῖς πολλοῖς" προσιστάμενον καὶ οὐκ ἐμοὶ πρέπον; ἀλλ' ἡ πολλή με ἀνάγκη εἰς τοῦτο συνωθήσασα ἐκβιάζεται. διὸ συγγνῶτέ μοι, φησί, παραφροσύνης ῥήματα φθεγγομένῳ. οὕτω κἂν τὴν σκιὰν μιμησώμεθα ἡμεῖς, οἱ τοσαῦτα φορτία ἁμαρτημάτων ἔχοντες ἐπικείμενα, καὶ πολλάκις ἔν τι βραχὺ κατορθοῦντες, καὶ οὐδὲ τοῦτο εἰς τὰ ταμιεῖα τῆς διανοίας φυλάττειν ἀνεχόμενοι, ἀλλὰ διὰ τὸ τὴν παρὰ τῶν ἀνθρώπων θηρᾶσθαι δόξαν ἐκπομπεύοντες, καὶ εἰς μέσον προτιθέντες, καὶ διὰ τῆς ἀκαίρου ταύτης φλυαρίας τῆς παρὰ τοῦ θεοῦ ἀμοιβῆς ἑαυτοὺς ἀποστεροῦντες. ἀλλ' οὐχ ὁ μακάριος οὗτος τοιοῦτόν τι πέπονθεν. ἀλλὰ τί; διάκονοι Χριστοῦ εἰσί, φησι, παραφρονῶν λαλῶ· ὑπὲρ ἐγώ. εἶτα λοιπὸν ἐντεῦθεν ἐκεῖνα εἰς μέσον ἄγει, ὧν οἱ ψευδαπόστολοι οὐδὲν ἦσαν ἐπιδεδειγμένοι. πῶς γάρ, οἱ καὶ τῇ ἀληθείᾳ πολεμοῦντες, καὶ πρὸς τὸ ἐμποδίσαι τῷ κηρύγματι τῆς εὐσεβείας πάντα διαπραττόμενοι, καὶ τῶν ἀφελεστέρων τὰς διανοίας παρασαλεύοντες; εἰπὼν τοίνυν ὑπὲρ ἐγώ, ἀπαριθμεῖται λοιπὸν τὰ τῆς ἀνδρείας αὐτοῦ κατορθώματα, καί φησιν, Ἐν κόποις περισσοτέρως, ἐν πληγαῖς ὑπερβαλλόντως, ἐν θανάτοις πολλάκις. τί λέγεις; ξένον τι καὶ παράδοξόν ἐστι τὸ παρὰ σοῦ λεγόμενον. ἔστι γὰρ πολλάκις θάνατον ὑπομεῖναι; ναί φησιν, εἰ καὶ μὴ τῇ πείρᾳ, ἀλλὰ τῇ γνώμῃ· διδάσκων ἡμᾶς, ὅτι διηνεκῶς τοῖς ἑαυτὸν κινδύνοις ἐξεδίδου διὰ τὸ κήρυγμα τοῖς" θανάτοις αὐτὸν τίκτουσιν. ἀλλ' ἡ τοῦ θεοῦ χάρις ἐν αὐτοῖς μέσοις τοῖς κινδύνοις τὸν ἀθλητὴν διεφύλαττεν, ὥστε τοῖς μαθητευομένοις πολλὴν γίνεσθαι παρ' αὐτοῦ τὴν ὠφέλειαν. ἐν θανάτοις, φησί, πολλάκις· ὑπὸ Ἰουδαίων πεντάκις τεσσαράκοντα παρὰ μίαν ἔλαβον, τρὶς ἐρραβδίσθην, ἅπαξ ἐλιθάσθην, τρὶς ἐναυάγησα, νυχθήμερον ἐν τῷ βυθῷ πεποίηκα, ὁδοιπορίαις πολλάκις, κινδύνοις ποταμῶν, κινδύνοις λῃστῶν, κινδύνοις ἐκ γένους, κινδύνοις ἐξ ἐθνῶν, κινδύνοις ἐν ψευδαδέλφοις, κινδύνοις ἐν πόλεσι, κινδύνοις ἐν "ἐρημίᾳ, κινδύνοις ἐν θαλάσσῃ. μὴ ἁπλῶς παρατρέχωμεν, ἀγαπητοί, τὰ εἰρημένα. ἕκαστον γὰρ τούτων καθ' ἑαυτὸ μόνον πέλαγος ἡμῖν ὑποδείκνυσι πειρασμῶν. οὐδὲ γὰρ ἁπλῶς ὁδοιπορίαν μίαν εἶπεν, ἀλλ' ὁδοιπορίαις, φησί, πολλάκις· οὐδὲ κίνδυνον ἕνα ποταμῶν, ἀλλὰ πολλοὺς καὶ διαφόρους κινδύνους· καὶ πάντα μετὰ πολλῆς τῆς ὑπερβολῆς ὑπέμεινε. καὶ μετὰ ταῦτα ἅπαντα πάλιν φησίν, ἐν κόπῳ καὶ μόχθῳ, ἐν ἀγρυπνίαις πολλάκις, ἐν λιμῷ καὶ δίψει, ἐν νηστείαις πολλάκις, ἐν ψύχει καὶ γυμνότητι, χωρὶς τῶν παρεκτός. ὁρᾷ πάλιν ἄλλο πέλαγος ἡμῖν πειρασμῶν διανοιγόμενον. εἰπὼν γὰρ χωρὶς τῶν παρεκτός, ᾐνίξατο ὅτι τὰ παραλειφθέντα πλείονα εἰκὸς εἶναι τῶν εἰρημένων. καὶ οὐδὲ μέχρι τούτου ἔστη, ἀλλὰ πάλιν ἡμᾶς διδάσκει τὰς ἐπισυστάσεις καὶ τὰς συστροφάς, ἃς ὑπέμεινεν, οὕτω λέγων, ἡ ἐπισύστασίς μου ἡ καθ' ἡμέραν, ἡ μέριμνα πασῶν τῶν ἐκκλησιῶν. ἰδοὺ πάλιν καὶ τοῦτο ἱκανὸν κατόρθωμα καὶ μόνον τυγχάνον, εἰς αὐτὴν "ἄγον τὴν ἄκραν κορυφὴν τῆς ἀρετῆς. ἡ μέριμνα, φησί, πασῶν τῶν ἐκκλησιῶν· οὐχὶ μιᾶς καὶ δύο καὶ τριῶν, ἀλλὰ πασῶν τῶν κατὰ τὴν οἰκουμένην. ὥσπερ γὰρ ἥλιος" διατρέχει γῆν τὰς οἰκείας ἀκτῖνας ἀφιείς," τοσαύτην καὶ ὁ μακάριος οὗτος εἶχε τὴν μέριμναν καὶ τὴν φροντίδα. εἶδες πλάτος ψυχῆς; εἶδες διανοίας μέγεθος; καὶ τὸ ἑξῆς δὲ ἐπαγόμενον πάλιν ἅπαντα, ὡς εἰπεῖν, τὰ εἰρημένα ἀποκρύπτει. Τίς γὰρ ἀσθενεῖ, φησι, καὶ οὐκ ἀσθενῶ; τίς σκανδαλίζεται, καὶ οὐκ ἐγὼ πυροῦμαι; βαβαί· πόση τοῦ ἀνδρὸς τούτου ἡ φιλοστοργία, πόση ἡ ἀγρυπνία, πόση ἡ μέριμνα; ποία μήτηρ οὕτω διακόπτεται τὰ σπλάγχνα, τοῦ παιδὸς αὐτῆς πυρέττοντος, καὶ ἐπὶ τῆς κλίνης κειμένου, ὡς ὁ μακάριος οὗτος ὑπὲρ τῶν ἐν ἑκάστῳ τόπῳ ἀσθενούντων μᾶλλον ἠσθένει, καὶ ὑπὲρ τῶν σκανδαλιζομένων ἐπυροῦτο; σκόπει γάρ μοι λέξεως ἔμφασιν. οὐκ εἶπε, τίς σκανδαλίζεται, καὶ οὐκ ἐγὼ λυποῦμαι,

γρ. προϊστάμενον,
γρ. θανάτους
γρ. ἐρημίαις
γρ. ἀνάγον
γρ. ἐφορᾷ
γρ. ταύτης πάσης

ποῦμαι, ἀλλὰ πυροῦμαι φησι· τὴν ἐπίτασιν ἡμῖν τῆς ὀδύνης δηλῶν, μονονουχὶ δεικ-
νὺς ἐμπυριζόμενον ἑαυτὸν καὶ καιόμενον ἔνδοθεν ὑπὲρ τῶν τὰ σκάνδαλα ὑπομενόν-
των. οἶδα ὅτι εἰς πολὺ μῆκος πάλιν ἐξέτεινα τὴν διδασκαλίαν, καὶ ταῦτα προειρημέ-   κ. προειρηκὼς
νος σήμερον συστεῖλαι, ἵνα μακρὸν ἐκ τοῦ τῆς νηστείας πόνου ἀνεθῆναι δυνηθῆτε· ἀλλ'
5 οὐκ οἶδα ὅπως ἐμπεσὼν εἰς τὸν πλοῦτον τῶν κατορθωμάτων τοῦ ἁγίου τούτου, καθά-
περ ὑπὸ ῥύμης ὑδάτων σφοδροτάτης, οὕτω τὴν γλῶτταν περιεσύρην. ἀλλὰ μέχρι
τούτου στήσας τὸν λόγον, παρακαλῶ τὴν ὑμετέραν ἀγάπην διηνεκῶς τοῦτον ἐν διανο-
νοίᾳ περιφέρειν, καὶ τοῦτο λογίζεσθαι συνεχῶς, ὅτι τῆς αὐτῆς ἡμῖν κοινωνῶν φύσεως,
καὶ τοῖς αὐτοῖς πάθεσιν ὑποκείμενος, καὶ ἐπιτήδευμα ἔχων εὐτελὲς καὶ ἀκαταφρό-
10 νητον, καὶ δέρματα ῥάπτων, καὶ ἐπὶ ἐργαστηρίου ἑστηκὼς, ἐπειδὴ ἠβουλήθη καὶ ἠθέλησε
πρὸς τὸν τῆς ἀρετῆς πόνους ἑαυτὸν ἐκδοῦναι, καὶ ἄξιον ἑαυτὸν καταστῆσαι τῆς ὑποδο-
χῆς τοῦ ἁγίου πνεύματος, δαψιλεστέρας ἀπήλαυσε τῆς ἄνωθεν φιλοτιμίας. καὶ ἡμᾶς τοί-
νυν, ἐὰν βουληθῶμεν τὰ παρ' ἑαυτῶν ἐπιδείξασθαι, οὐδὲν τὸ κωλῦον τῶν αὐτῶν ἡ-
μᾶς ἀπολαῦσαι. φιλότιμος γὰρ ὁ δεσπότης, Καὶ βούλεται πάντας ἀνθρώπους σω-   α. Τιμ. β. δ.
15 θῆναι, καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν. ἀξίους τοίνυν ἑαυτοὺς κατασκευάσωμεν, καὶ   κ. κατασκευαζόμενοι
μετὰ προθυμίας ζεούσης τῆς ἀρετῆς ὀρεγόμενοι ποτε ἐπιλαβώμεθα, καὶ τῶν ἐν ἡμῖν πα-
θῶν τὴν διόρθωσιν ἐπιδειξάμενοι ἐπιτηδείους ἑαυτοὺς ἀπεργασώμεθα πρὸς τὴν τοῦ
πνεύματος ὑποδοχήν· ἧς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἀξιωθῆναι, χάριτι καὶ φιλανθρω-
πίᾳ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· μεθ' οὗ τῷ πατρὶ, ἅμα τῷ ἁγίῳ πνεύματι δόξα,
20 κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Λογ. ιβ. ΕΙΣ ΤΑ ΑΚΟΛΟΥΘΑ ΤΗΣ ΚΤΙΣΕΩΣ· ΑΥΤΗ ἡ βίβλος γενέσεως οὐρανοῦ τε καὶ γῆς, ὅτε ἐγένετο· ᾗ ἡμέρᾳ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν.

25

ΦΕρε δὴ σήμερον πληρώσωμεν ἡμεῖς τὴν ὑπόσχεσιν, καὶ τῆς συν-
ήθους ἁψώμεθα διδασκαλίας, καὶ τῇ ἀκολουθίᾳ τῶν προειρη-   κ. προειρημένων
ειρημένων συνάψωμεν καὶ τὰ μέλλοντα νῦν ῥηθήσεσθαι. ἴστε
γὰρ ὅτι καὶ ἅπαξ καὶ δεύτερον σπεύδοντας ἡμᾶς καὶ βουλομένους
30 τοῦτο ποιῆσαι, ἡ περὶ τοὺς ἀδελφοὺς τοὺς ἡμετέρους πρόνοια   κ. περὶ
τὴν γλῶτταν ἡμῖν εἰς τὴν πρὸς ἐκείνους παραίνεσιν μετή-
γαγε. ποτὲ μὲν γὰρ τοὺς νενοσηκότας τῶν ἀδελφῶν, καὶ διὰ συνηθείας πρόληψιν ἀπο-
σχίζοντας ἑαυτοὺς τοῦ συλλόγου τούτου τοῦ πνευματικοῦ, καὶ τὴν ἡδονὴν τῆς ἁγίας ἑορτῆς
ἡμῖν ἀκρωτηριάζοντας, διὰ τῆς πολλῆς παρακλήσεως καὶ συμβουλῆς ἐπείθομεν μὴ
35 ἐπὶ πολὺ χωρίζειν ἑαυτοὺς τῆς τοῦ Χριστοῦ ποίμνης, μηδὲ ἔξω τοῦ σηκοῦ τούτου τοῦ
πνευματικοῦ πλανᾶσθαι, καὶ τῷ μὲν λόγῳ καὶ τῷ ὀνόματι ἡμῖν ἑνοῦσθαι, τῇ δὲ ἀληθείᾳ
Ἰουδαίοις κατακολουθεῖν τοῖς ἔτι τῇ σκιᾷ παρακαθημένοις, καὶ τῷ λύχνῳ προσηλω-
μένοις μετὰ τὴν ἔλλαμψιν τοῦ τῆς δικαιοσύνης ἡλίου· ποτὲ δὲ τῶν ἐνταῦθα συλλεγο-
μένων τοὺς ἀμυήτους παρακαλέσαντες ἐπιδραμεῖν τῇ κλήσει τῇ πνευματικῇ, καὶ πάντα
40 ὕπνον καὶ πᾶσαν ῥαθυμίαν ἀποτιναξαμένους, πόθῳ ζέοντι καὶ προθυμίᾳ συντεταμένῃ
ἑτοίμους ἑαυτοὺς πρὸς τὴν ὑποδοχὴν τῆς βασιλικῆς δωρεᾶς ἀπεργάσασθαι, καὶ
σπεῦσαι πρὸς τὴν τὴν ἄφεσιν τῶν πεπλημμελημένων δωρουμένην, καὶ τὰ μυρία ἀγα-   κ. πλημμελημάτων
θὰ μετὰ δαψιλείας παρέχοντα. ἐπεὶ οὖν καὶ τῶν περὶ τὴν τοῦ πάσχα ἑορτὴν σφαλλο-
μένων,

μένων, καὶ διὰ τῆς νομιζομένης ταύτης μικρᾶς παρατηρήσεως μεγάλα ἑαυτὸν ζημιούντων τὴν ἡμῖν ἁρμόττουσαν πρόνοιαν ἐποιησάμεθα, κατάλληλον αὐτῶν τῷ τραύματι τὴν θεραπείαν ἐπαγαγόντες, καὶ τοῖς ἀμυήτοις τὴν προσήκουσαν νουθεσίαν προσηγάγομεν· ἀκόλουθον ἂν εἴη λοιπόν, ἐπειδὴ πρὸς τὰ κατεπείγοντα τῶν νοσημάτων ἔστημεν, καὶ τὸ ἑαυτῶν ἐπληρώσαμεν, κοινὴν πᾶσιν ὑμῖν σήμερον τὴν ἑστίασιν παραθεῖναι τὴν πνευματικήν. ὥσπερ γὰρ πρὶν ἢ τῶν ἀδελφῶν τῶν ἡμετέρων τὴν ἐπιμέλειαν ποιήσασθαι, εἰ τὴν πρὸς ἐκείνους παραίνεσιν καταλιπόντες τῆς ἀκολουθίας ἐχόμενοι παρείδομεν κάμνοντας αὐτούς, εἰκότως ἄν τις ἡμῖν μέμψαιτο, ὡς τὸν ἐπιτήδειον καιρὸν παραδραμοῦσιν· οὕτω νῦν ἐπειδὴ μηδὲν παραλέλειπται τῶν εἰς δύναμιν τὴν ἡμετέραν, ἀλλὰ τὸν τῆς διδασκαλίας λόγον ἐποιησάμεθα, καὶ τὸ ἀργύριον κατεβάλομεν, καὶ τὰ σπέρματα τῇ γῇ ταύτῃ τῇ πνευματικῇ παρακατεθέμεθα, ἀκόλουθόν ἐστι πάλιν τὰ παρὰ τοῦ μακαρίου Μωϋσέως ἀναγνωσθέντα εἰς μέσον προθεῖναι, ἵνα τὸ ἐξ αὐτῶν κέρδος καρπωσάμενοι, οὕτως οἴκαδε ἀναχωρήσωμεν. τίνα οὖν ἐστιν, ἀκούσωμεν.

4 Αὕτη ἡ βίβλος, φησί, γενέσεως οὐρανοῦ τε καὶ γῆς, ὅτε ἐγένετο ἡ ἡμέρα ᾗ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, 5 Καὶ πᾶν χλωρὸν ἀγροῦ, πρὸ τοῦ γενέσθαι ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ πάντα χόρτον ἀγροῦ, πρὸ τοῦ ἀνατεῖλαι. οὐ γὰρ ἔβρεξεν ὁ θεὸς ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ ἄνθρωπος οὐκ ἦν ἐργάζεσθαι αὐτήν. 6 Πηγὴ δὲ ἀνέβαινεν ἐκ τῆς γῆς, καὶ ἐπότιζε πᾶν τὸ πρόσωπον τῆς γῆς.

Σκόπει μοι πάλιν τοῦ θαυμαστοῦ τούτου προφήτου τὴν σύνεσιν, μᾶλλον δὲ τοῦ ἁγίου πνεύματος τὴν διδασκαλίαν. μετὰ γὰρ τὸ διηγήσασθαι ἡμῖν κατὰ μέρος τὰ τῆς δημιουργίας ἅπαντα, καὶ τὰ ἔργα τῶν ἓξ διελθεῖν ἡμερῶν, καὶ τὴν τοῦ ἀνθρώπου δημιουργίαν, καὶ τὴν ἐξουσίαν τὴν παραχθεῖσαν αὐτῷ πάντων τῶν ὁρωμένων, νῦν πάλιν ἀνακεφαλαιούμενος τὰ πάντα φησίν· Αὕτη ἡ βίβλος γενέσεως οὐρανοῦ τε καὶ γῆς, ὅτε ἐγένετο. ἄξιον ἐνταῦθα ζητῆσαι, τίνος ἕνεκεν βίβλον αὐτὴν καλεῖ οὐρανοῦ τε καὶ γῆς, καί τοι πολλὰ ἕτερα τῆς βίβλου περιεχούσης, καὶ διδασκούσης ἡμᾶς καὶ περὶ ἑτέρων πλειόνων, καὶ περὶ τῆς τῶν δικαίων ἀρετῆς, καὶ περὶ τῆς τοῦ θεοῦ φιλανθρωπίας καὶ τῆς συγκαταβάσεως, ἣν ἐπεδείξατο περί τε τὸν πρωτόπλαστον, καὶ περὶ ἅπαν τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος, καὶ περὶ ἑτέρων δὲ πολλῶν, ἅπερ οὐκ ἂν εἴη τοῦ παρόντος καιροῦ καταλέγειν. μὴ ξενισθῇς, ἀγαπητέ. ἔθος γὰρ τοῦτο τῇ θείᾳ γραφῇ μὴ πανταχοῦ κατὰ μέρος ἡμῖν ἅπαντα διηγεῖσθαι, ἀλλ' ἀπὸ τῶν συνεκτικωτάτων ἀρχομένην καταλιμπάνειν τὰ ἑξῆς σκοπεῖν τοῖς εὐγνώμοσιν ἀκοαῖς δεχομένοις τὰ λεγόμενα. καὶ ἵνα μάθῃς ὅτι τοῦτο οὕτως ἐστίν, ἐξ αὐτῶν τῶν νῦν ἀνεγνωσμένων τοῦτο δῆλον ὑμῖν καθίστημι. ἰδοὺ γὰρ ἐν τοῖς προλαβοῦσι διδάξασα ἡμᾶς ἡ θεία γραφὴ τὴν κατὰ μέρος ἁπάντων δημιουργίαν, νῦν οὐ πάντων μέμνηται, ἀλλά φησιν· αὕτη ἡ βίβλος γενέσεως οὐρανοῦ τε καὶ γῆς, ὅτε ἐγένετο, ᾗ ἡμέρᾳ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν καὶ τὰ ἑξῆς. ὁρᾷς πῶς πάντα τὸν λόγον εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν περιστρέφει, ἡμῖν καταλιμπάνουσα ἐκ τούτων τὰ ἄλλα πάντα συνιδεῖν; ὅταν γὰρ εἴπῃ οὐρανὸν καὶ γῆν, πάντα [τὰ ποιήματα] ὁμοῦ συνελοῦσα εἶπε, τά τε ἐν τῇ γῇ, τά τε ἐν τῷ οὐρανῷ. ὥσπερ οὖν ἐπὶ τῆς τῶν δημιουργημάτων διηγήσεως, οὐ πάντα καθεξῆς λέγει, ἀλλὰ τῶν συνεκτικωτάτων μνημονεύουσα, οὐκέτι καθ' ἓν ἡμῖν ἅπαντα διηγεῖται· οὕτω καὶ τὴν βίβλον πᾶσαν, εἰ καὶ πολλὰ ἕτερα περιέχει, βίβλον γενέσεως οὐρανοῦ τε καὶ γῆς ὠνόμασεν, ἡμῖν καταλιμπάνουσα λοιπὸν διὰ τῆς τούτων μνήμης ἀναλογίζεσθαι, ὅτι πάντα ἀνάγκη ἐν ταύτῃ τῇ βίβλῳ περιέχεσθαι τὰ ὁρώμενα τά τε ἐν τῷ οὐρανῷ τά τε ἐν τῇ γῇ. ᾗ ἡμέρᾳ, φησίν, ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, καὶ πᾶν χλωρὸν ἀγροῦ πρὸ τοῦ γενέσθαι

ἐπὶ

ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ πάντα χόρτον ἀγροῦ πρὸ τοῦ ἀνατεῖλαι. οὐ γὰρ ἔβρεξεν ὁ θεὸς ἐπὶ τὴν
γῆν, καὶ ἄνθρωπος οὐκ ἦν ἐργάζεσθαι τὴν γῆν· πηγὴ δὲ ἀνέβαινεν ἐκ τῆς γῆς, καὶ ἐπό-
τιζε πᾶν τὸ πρόσωπον τῆς γῆς. πολὺς ὁ ἐγκεκρυμμένος θησαυρὸς τοῖς βραχέσι τού-
τοις ῥήμασι. διὸ προσήκει μετὰ πολλῆς τῆς συνέσεως ὑπὸ τῆς τοῦ θεοῦ χάριτος ὁδη-
5 γουμένους ἡμᾶς ἀναπτύξαι τὰ εἰρημένα, καὶ κοινωνοὺς ὑμᾶς λαβεῖν τοῦ πλούτου τούτου
τοῦ πνευματικοῦ. τὸ γὰρ πνεῦμα τὸ ἅγιον τὰ μέλλοντα προγινώσκον, ἵνα μηδενὶ τῶν
μετὰ ταῦτα ἐξῇ φιλονεικεῖν καὶ ἀπ' ἐναντίας τῇ θείᾳ γραφῇ τὰ ἀπὸ τῶν οἰκείων λογισ-
μῶν ἐπεισφέρειν τοῖς τῆς ἐκκλησίας δόγμασι, καὶ νῦν πάλιν μετὰ τὸ διδάξαι τῶν δημι-
ουργηθέντων τὴν τάξιν, καὶ τί μὲν πρῶτον παρήχθη, τί δὲ δεύτερον, καὶ ὅτι τὰ ἀπὸ τῆς γῆς
10 σπέρματα τῷ λόγῳ καὶ τῷ προστάγματι ὑπηρετουμένη τοῦ δεσπότου ἐξέδωκεν ἡ γῆ, καὶ
πρὸς τὰς ὠδῖνας διηγέρθη, οὔτε τοῦ ἡλίου πρὸς συνέργειαν δεηθεῖσα (πῶς γὰρ τοῦ μη-
δέπω δημιουργηθέντος;) οὔτε τῆς τῶν ὑετῶν ἐπομβρείας, οὔτε τῆς τοῦ ἀνθρώπου ἐργασίας
(οὐδὲ γὰρ οὗτος ἦν παραχθεὶς εἰς τὸ μέσον) διὰ τοῦτο πάλιν κατὰ μέρος πάντων
μνημονεύει, ἵνα τῶν ἀναισχυντεῖν ἐπιχειρούντων ἐπιστομίσῃ τὴν ἀκόλαστον γλῶτταν.
15 τί γάρ φησιν; ᾗ ἡμέρᾳ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, καὶ πᾶν χλωρὸν ἀγροῦ
πρὸ τοῦ γενέσθαι ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ πάντα χόρτον ἀγροῦ πρὸ τοῦ ἀνατεῖλαι. οὐ γὰρ ἔβρεξεν
ὁ θεὸς ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ ἄνθρωπος οὐκ ἦν ἐργάζεσθαι τὴν γῆν· πηγὴ δὲ ἀνέβαινεν ἐκ
τῆς γῆς, καὶ ἐπότιζε πᾶν τὸ πρόσωπον τῆς γῆς. τοῦτο βούλεται εἰπεῖν, ὅτι τῷ λόγῳ αὐτοῦ καὶ
τῷ προστάγματι τὰ πρότερον μὴ ὄντα εἰς τὸ εἶναι ὑπέστη, καὶ ἄνθρωπος οὐκ ἦν, ταῦτα ἀ-
20 θρόον ἐδείκνυτο, ὁ χόρτος ὁ ἐκ τῆς γῆς ἀναδιδόμενος. χόρτον δὲ ὅταν εἴπῃ, τὰ σπέρμα-
τα ἅπαντα λέγει. καὶ περὶ τῶν ὑετῶν διδάσκουσα ἡμᾶς πάλιν ἡ θεία γραφή, ἐπή-
γαγεν· οὐ γὰρ ἔβρεξεν ὁ θεὸς ἐπὶ τὴν γῆν· τουτέστιν οὐδέπω οὐδὲ ὑετοὶ ἄνωθεν κατεφέ-
ροντο. καὶ μετὰ τοῦτο λοιπὸν δείκνυσιν ἡμῖν, ὅτι οὐδὲ τῆς τοῦ ἀνθρώπου ἐργασίας ἐδεήθη
(ἄνθρωπος γάρ, φησιν, οὐκ ἦν ἐργάζεσθαι τὴν γῆν) μονονουχὶ βοῶσα καὶ λέγουσα τοῖς
25 μετὰ ταῦτα ἅπασιν, ὅτι ταῦτα ἀκούοντες, μάθετε πῶς ἐξ ἀρχῆς ἅπαντα παρήχθη
τὰ ἀπὸ τῆς γῆς ἀναδιδόμενα, καὶ μὴ τῇ ἐπιμελείᾳ τῶν τὴν γῆν θεραπευόντων τὸ πᾶν
λογίζεσθε, μηδὲ ἐκείνοις τὰς ὠδῖνας ταύτης ἐπιγράφετε· ἀλλὰ τῷ λόγῳ καὶ τῷ
ἐπιτάγματι τῷ ἐξ ἀρχῆς πρὸς αὐτὴν παρὰ τοῦ δημιουργήσαντος αὐτὴν γενομένῳ.
ταῦτα δὲ ἅπαντα γέγονεν, ἵνα μάθωμεν ὅτι οὐκ ἐδεήθη τῆς τῶν ἄλλων στοιχείων συνεργεί-
30 ας πρὸς τὴν τῶν οἰκείων σπερμάτων ἀνάδοσιν ἡ γῆ· ἀλλ' ἠρκέσθη τῷ ἐπιτάγματι
τοῦ δημιουργοῦ. καὶ τὸ δὴ θαυμαστὸν καὶ παράδοξον, ὅτι "οὕτως ὁ νῦν τῷ οἰκείῳ λόγῳ (ἴσ. οὕτως)
πρὸς τὴν τῶν τοσούτων σπερμάτων βλάστην αὐτὴν διεγείρας, καὶ τὴν οἰκείαν δύναμιν
ἐπιδειξάμενος ὑπερβαίνουσαν τὸν ἀνθρώπινον λογισμόν, ταύτην αὐτὴν τὴν βαρεῖαν
καὶ τὴν τοσοῦτον κόσμον ἐπὶ τῶν οἰκείων νώτων φέρουσαν ἐπὶ τῶν ὑδάτων ἐθεμελίωσε,
35 καθὼς ὁ προφήτης φησίν, Ὁ θεμελιώσας τὴν γῆν ἐπὶ τῶν ὑδάτων. ποῖος λογισμὸς (Ψαλ. κγ. β.)
ἀνθρώπινος ἐφικέσθαι τούτων δυνήσεται; ἐπειδὰν γὰρ οἱ ἄνθρωποι οἰκίας οἰκοδομού-
μενοι, καὶ θεμελίους καταβαλεῖν βουλόμενοι, πρότερον διασκάπτοντες, καὶ εἰς τὸ βά-
θος κατιόντες, κἂν μικρὰν νοτίδα ἴδωσι, πάντα ποιοῦσιν ὥστε πᾶσαν αὐτὴν ἐξαντλῆσαι,
(* καὶ) καὶ οὕτω τοὺς θεμελίους καταβαλεῖν· διὰ τοῦτο * ὁ τῶν ἁπάντων δημιουργὸς ἀπ' ἐναντί-
40 ας τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει "ἅπαντα δημιουργεῖ· ἵνα μάθῃς καὶ ἐκ τούτων αὐτοῦ τὴν ἄφα- (κ. ἅπαν)
τον δύναμιν· καὶ ὅτι ἐπειδὰν βουληθῇ, καὶ αὐτὰ τὰ στοιχεῖα τὰ ἐναντία τῇ οἰκείᾳ ἐνεργείᾳ
ἐπιδείκνυνται τῷ ἐπιτάγματι τοῦ δημιουργήσαντος ὑπηρετούμενα. καὶ ἵνα σαφέστερον
ὑμῖν γένηται τὸ λεγόμενον, τέως ἐπ' αὐτοῦ τοῦ προκειμένου τὸν λόγον γυμνάσωμεν, καὶ

τότε δὲ ἐφ' ἑτέραν μεταβησώμεθα. τοῦτο γὰρ αὐτὸ ἐναντίον ἐστὶ τῇ φύσει τῶν ὑδάτων, τὸ οὕτω βαρὺ σῶμα φέρειν, καὶ τῇ γῇ πάλιν ἐναντίον τὸ ἐπὶ τοιούτῳ θεμελίῳ τὴν ἕδραν ἔχειν. καὶ τί θαυμάζεις; κἂν γὰρ ἐφ' ἑκάστου τῶν γινομένων διερευνῆσαι βουληθῇς, εὑρήσεις τοῦ δημιουργήσαντος ἄπειρον τὴν δύναμιν· καὶ ὅτι τῇ οἰκείᾳ βουλήσει ἡνιοχεῖ πάντα τὰ ὁρώμενα. τοῦτο γὰρ καὶ ἐπὶ τοῦ πυρὸς ἐστὶν ἰδεῖν γινόμενον. τὸ γὰρ δαπανητικὴν ἔχον ἐνέργειαν, καὶ πάντων περιγινόμενον, καὶ πᾶσαν ὕλην λίθων τε καὶ ξύλων καὶ σωμάτων καὶ σιδήρου μετ' εὐκολίας καταναλίσκον, ἐπειδὴ προσέταξεν ὁ δημιουργός, σωμάτων ἁπαλῶν καὶ φθαρτῶν οὐχ ἥψατο, ἀλλ' ἀβλαβεῖς τοὺς παῖδας διεφύλαξεν ἐν μέσῃ τῇ καμίνῳ. καὶ μὴ θαυμάσῃς εἰ τῶν σωμάτων αὐτῶν οὐχ ἥψατο, ἀλλ' εὐταξίαν τοσαύτην ἐπεδείξατο τὸ ἄλογον στοιχεῖον, ὅσην οὐδὲ ἐστὶν εἰπεῖν. οὐδὲ γὰρ ταῖς θριξὶν ἐλυμήνατο· ἀλλ' ἐκύκλου μὲν αὐτοὺς καὶ εἶχεν ἔνδον· καθάπερ δὲ ὑπακοὴν πληροῦσα ἡ τοῦ πυρὸς οὐσία, καὶ δεσπότου ἐπιτάγματι ὑπηρετουμένη, ἀκεραίους καὶ ἀβλαβεῖς διεφύλαξε τοὺς θαυμαστοὺς ἐκείνους παῖδας, καὶ ὥσπερ ἐν λειμῶνι καὶ παραδείσῳ βαδίζοντες, μετὰ τοσαύτης ἀδείας ἐπὶ τῆς καμίνου διῆγον. καὶ ἵνα μὴ νομίσῃ τις, ὅτι οὐκ ἦν ἐνέργεια πυρὸς τὸ ὁρώμενον, διὰ τοῦτο ὁ φιλάνθρωπος δεσπότης οὐ τὴν ἐνέργειαν αὐτοῦ ἐπέδησεν· ἀλλ' ἀφεὶς μένειν τὴν ἐνέργειαν αὐτοῦ τὴν καυστικήν, τοὺς ἰδίους θεράποντας ἀνωτέρους τῆς ἐκ τούτου βλάβης εἰργάζετο. ἀλλ' ἵνα μάθωσι καὶ οἱ ἐμβάλλοντες, ὅση τοῦ τῶν ὅλων θεοῦ ἡ δύναμις, ἐπ' ἐκείνων μὲν τὴν οἰκείαν ἐνέργειαν ἐπιδείκνυται τὸ πῦρ· καὶ τὸ αὐτὸ ἐκείνους μὲν περιέστελλεν ἔνδον, τούτους δὲ ἔξω ἑστῶτας κατέφλεγε καὶ ἀνήλισκεν. εἶδες πῶς, ὅταν ὁ δεσπότης βούληται, ἕκαστον τῶν στοιχείων πρὸς τὴν ἐναντίαν μεθίστησιν οὐσίαν; δημιουργὸς γάρ ἐστι καὶ δεσπότης, καὶ πρὸς τὸ οἰκεῖον θέλημα ἅπαντα οἰκονομεῖ. βούλεσθε δὲ ἐπὶ τῶν ὑδάτων πάλιν ἰδεῖν τὸ αὐτὸ τοῦτο γινόμενον; καθάπερ γὰρ ἐνταῦθα τὸ πῦρ τῶν μὲν ἔνδον ὄντων ἀπέσχετο, καὶ ἐπελάθετο τῆς οἰκείας ἐνεργείας, ἐπὶ δὲ τῶν ἔξω τυγχανόντων τὰ ἑαυτοῦ ἐπλήρου· οὕτω καὶ τὰ ὕδατα ὀψόμεθα τοὺς μὲν ὑποβρυχίους ἐργαζόμενα, ἑτέροις δὲ ὑποχωροῦντα, ὥστε ἀβλαβῶς αὐτοὺς διελθεῖν. ἀναμνήσθητέ μοι νῦν τοῦ Φαραώ, καὶ τῶν Αἰγυπτίων, καὶ τοῦ δήμου τῶν Ἑβραίων, πῶς ἐκεῖνοι μέν, διὰ τὸ πρόσταγμα τοῦ δεσπότου τοῦ μεγάλου Μωϋσέως προηγουμένου, καθάπερ ἐπὶ ξηρᾶς, οὕτω διέβαινον διὰ τῆς θαλάττης τῆς ἐρυθρᾶς· οἱ δὲ Αἰγύπτιοι μετὰ τοῦ Φαραὼ τὴν αὐτὴν αὐτοῖς ὁδὸν διελθεῖν βουληθέντες, ὑποβρύχιοι γινόμενοι κατεποντίζοντο. οὕτως οἶδε καὶ τὰ στοιχεῖα αἰδεῖσθαι τοὺς τοῦ δεσπότου θεράποντας, καὶ τὴν οἰκείαν ὁρμὴν εἴσω κατέχειν. ἀκούσωμεν ὅσοι θυμώδεις, ὅσοι ὀργίλοι, ὅσοι ὑπὸ τῶν ἄλλων παθῶν διὰ ῥαθυμίαν ἀναλισκόμενοι τὴν ἑαυτῶν προδίδομεν σωτηρίαν, καὶ μιμησώμεθα τὴν ἀλόγων τούτων στοιχείων τὴν τοσαύτην ὑπακοὴν ἡμεῖς οἱ λόγῳ τετιμημένοι. εἰ γὰρ τὸ πῦρ τὸ οὕτω δαπανητικόν, τὸ οὕτω σφοδρόν, σωμάτων φθαρτῶν καὶ οὕτως ἁπαλῶν ἀπέσχετο· ποίας ἂν τύχοι συγγνώμης ἄνθρωπος μὴ βουλόμενος τὸν ἑαυτοῦ χαλινῶσαι θυμὸν διὰ τὸ ἐπίταγμα τοῦ δεσπότου, καὶ τὴν ὀργὴν τὴν πρὸς τὸν πλησίον ἐκβαλεῖν; καὶ τὸ δὴ μεῖζον, ὅτι τὸ μὲν πῦρ ταύτην ἔχον τὴν οὐσίαν, τὸ καίειν λέγω, τὴν οἰκείαν ἐνέργειαν οὐκ ἐπεδείξατο· ὁ δὲ ἄνθρωπος, τὸ ἥμερον ζῶον, τὸ λογικόν, τὸ ἐπιεικές, τὰ ἐναντία τῇ οἰκείᾳ φύσει διαπράττεται, καὶ διὰ ῥαθυμίαν εἰς τὴν τῶν θηρίων ὠμότητα ἑαυτὸν ἐξάγει. διὰ τοῦτο καὶ ἡ θεία γραφὴ πρὸς τὰ πάθη τὰ ἐνοχλοῦντα οὕτω καὶ τὰς τῶν ἀλόγων προσηγορίας, πολλαχοῦ δὲ καὶ τῶν θηρίων, τοῖς λόγῳ τετιμημένοις ἐπιτίθησι· ποτὲ μέν, κύνας καλοῦσα διὰ τὸ ἀναίσχυντον καὶ ἰταμόν, Κύνες γάρ, φησιν, ἐνεοί, οὐ δυνάμενοι ὑλακτεῖν· ποτὲ δὲ ἵππους διὰ τὸ λάγνον, Ἵπποι γὰρ θηλυμανεῖς

Δαν. γ. — γ. διεφύλαξεν — γ. διεφύλαξε — Ἐξ. ιδ. — γ. ὅπως — γ. ἐλθεῖν — γρ. ἀλισκόμενοι — Ἡσ. νς. Ἱερ. ε.

θηλυμανεῖς ἐγένοντο, ἕκαστος ἐπὶ τὴν γυναῖκα τοῦ πλησίον χρεμετίζοντες· ποτὲ δὲ
ὄνοις διὰ τὴν ἀγνωμοσύνην καὶ τὴν ἄνοιαν, Παρασυνεβλήθη γάρ, φησι, τοῖς κτήνεσι — Ψαλ. μη. ιϛ.
τοῖς ἀνοήτοις, καὶ ὡμοιώθη αὐτοῖς· ποτὲ δὲ λέοντας καὶ παρδάλεις διὰ τὸ ἁρπακτικὸν καὶ
πλεονεκτικόν· ποτὲ δὲ ἀσπίδας διὰ τὸ δολερόν, Ἰὸς γάρ, φησιν, ἀσπίδων ὑπὸ τὰ χεί- — Ψαλ. ρλθ. γ.
5 λη αὐτῶν· ποτὲ δὲ ὄφεις καὶ ἔχεις, διὰ τὸν ἰὸν καὶ τὴν πονηρίαν· καθὼς καὶ ὁ μακάριος
Ἰωάννης βοᾷ λέγων· Ὄφεις, γεννήματα ἐχιδνῶν, τίς ὑπέδειξεν ὑμῖν φυγεῖν ἀπὸ — Ματθ. γ. ζ.
τῆς μελλούσης ὀργῆς; καὶ ἕτερα δὲ κατάλληλα τοῖς πάθεσιν ὀνόματα ἐπάγει, ἵνα κἂν οὕ-
τως αἰδεσθέντες ὀψέ ποτε πρὸς τὴν οἰκείαν εὐγένειαν ἐπανέλθωσι, καὶ ἀποστῶσι πρὸς
τὸ ὁμογενές, καὶ τῶν τοῦ θεοῦ νόμων προτιμοτέρους ἡγήσωνται τῶν οἰκείων παθῶν, οἷς
10 διὰ ῥαθυμίαν ἑαυτοὺς ἐκδεδώκασιν. ἀλλ' οὐκ οἶδ' ὅπως ὑπὸ τῆς τοῦ λόγου ῥύμης
εἰς ταῦτα ἐξέβημεν. φέρε δὴ λοιπὸν ἐπανέλθωμεν ἐπὶ τὸ προκείμενον, καὶ ἴδωμεν
τί καὶ ἕτερον σήμερον ἡμᾶς διδάξαι βούλεται ὁ μακάριος οὗτος προφήτης. εἰπὼν
γάρ, αὕτη ἡ βίβλος γενέσεως οὐρανοῦ τε καὶ γῆς, περὶ ὧν διηγεῖται * πάλιν ἀκριβέστερον
τὴν τοῦ ἀνθρώπου δημιουργίαν. καὶ ἐπειδὴ ἀνωτέρω συντόμως εἶπε, καὶ ἐποίησεν ὁ θεὸς
15 τὸν ἄνθρωπον, κατ' εἰκόνα θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν, νῦν φησι,

7 Καὶ ἔπλασεν ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον, χοῦν λαβὼν ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ ἐνεφύσησεν εἰς
τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνοὴν ζωῆς, καὶ ἐγένετο ὁ ἄνθρωπος εἰς ψυχὴν ζῶσαν.

Μέγα τὸ εἰρημένον, καὶ πολλῆς ἐκπλήξεως γέμον, καὶ ὑπερβαῖνον διάνοιαν ἀνθρω-
πίνην. καὶ ἔπλασε, φησιν, ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον, χοῦν λαβὼν ἀπὸ τῆς γῆς. ὥσπερ
20 ἐπὶ τῶν κτισμάτων τῶν ὁρωμένων ἁπάντων ἔλεγον, ὅτι ἀπ' ἐναντίας τῇ φύσει τῇ ἀν-
θρωπίνῃ ἅπαντα διαπράττεται ὁ τῶν ὅλων δημιουργός, ἵνα καὶ διὰ τούτου ἡ ἄφατος αὐτοῦ
δειχθῇ δύναμις· οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου διαπλάσεως εὑρήσομεν νῦν γεγο-
νός. ὅρα γάρ· τὴν γῆν ἐπὶ τῶν ὑδάτων ἐθεμελίωσεν, ὅπερ οὐ χωρεῖ δέξασθαι λογισμὸς
ἀνθρώπινος ἄνευ πίστεως, καὶ τὰς οὐσίας δὲ πάσας, ἐπειδὴ ἐβουλήθη, καθάπερ ἀπεδεί-
25 ξαμεν, ἐναντία τῇ οἰκείᾳ ἐνεργείᾳ παρασκευάζει διαπράττεσθαι· τὸν αὐτὸν δὴ τρό-
πον καὶ ἐπὶ τῆς πλάσεως τοῦ ἀνθρώπου νῦν ἡμῖν ἐμφαίνει γεγονὸς ἡ θεία γραφή.
ἔπλασεν * ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον, χοῦν ἀπὸ τῆς γῆς λαβών. τί λέγεις; χοῦν λαβὼν
ἀπὸ τῆς γῆς ἔπλασε τὸν ἄνθρωπον; ναί, φησι, καὶ οὐχ ἁπλῶς εἶπε γῆν, ἀλλὰ
χοῦν· ὡς ἂν εἴποι τις, αὐτῆς τῆς γῆς τὸ λεπτότερον καὶ ἀτιμότερον. μέγα σοι καὶ
30 παράδοξον εἶναι δοκεῖ τὸ εἰρημένον; ἀλλ' ἐὰν ἐννοήσῃς τίς ὁ δημιουργός, οὐκέτι ἀπιστή-
σεις τοῖς γινομένοις, ἀλλὰ θαυμάσεις καὶ προσκυνήσεις τοῦ δημιουργήσαντος τὴν δύνα-
μιν. ἐὰν δὲ μέλλῃς πρὸς τὴν ἀσθένειαν τῶν σῶν λογισμῶν ταῦτα περιεργάζεσθαι,
εἰκός γε κἀκεῖνό σε εἰς ἔννοιαν λαβεῖν, ὅτι ἀπὸ [τῆς] γῆς σῶμα οὐκ ἂν γένοιτό ποτε,
ἀλλ' ἢ πλίνθος ἢ ὄστρακον· σῶμα δὲ τοιοῦτον οὐκ ἂν γένοιτο. ὁρᾷς ὅτι ἐὰν μὴ τὴν δύνα-
35 μιν εἰς ἔννοιαν λάβωμεν τοῦ δημιουργήσαντος, καὶ τοὺς οἰκείους λογισμοὺς τοὺς πολλὴν τὴν
ἀσθένειαν προβεβλημένους κατευνάσωμεν, οὐ δυνάμεθα τῶν εἰρημένων τὸ ὕψος δέ-
ξασθαι; τῶν γὰρ τῆς πίστεως ὀφθαλμῶν δεῖται τὰ λεγόμενα, καὶ ταῦτα, μετὰ πολλῆς
τῆς συγκαταβάσεως καὶ διὰ τὴν ἀσθένειαν τὴν ἡμετέραν οὕτω ῥηθέντα. καὶ αὐτὸ γὰρ
τὸ εἰπεῖν, ἔπλασεν ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον καὶ ἐνεφύσησεν, ἀνάξιον θεοῦ· ἀλλὰ δι' ἡμᾶς,
40 καὶ τὸ ἀσθενὲς τὸ ἡμέτερον, οὕτω ταῦτα διηγεῖται ἡ θεία γραφὴ ἡμῖν συγκαταβαίνουσα,
ἵνα ταύτης ἀξιωθέντες τῆς συγκαταβάσεως, ἀνελθεῖν πρὸς τὸ ὕψος ἐκεῖνο ἰσχύσωμεν.
καὶ ἔπλασε, φησιν, ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον, χοῦν λαβὼν ἀπὸ τῆς γῆς. τέως οὖν μεγάλη ἡμῖν
ἐντεῦθεν τίκτεται, ἐὰν νήφειν βουλώμεθα, ταπεινοφροσύνης διδασκαλία. ὅταν γὰρ ἐν-

γ. ἰδία

*ἦλθε

*φησίν

νοήσωμεν πόθεν ἔσχε τὴν ἀρχὴν τῆς συστάσεως ἡ φύσις ἡ ἡμετέρα, κἂν μυριάκις τὰς ὀφρῦς ἀνασπάσωμεν, καταστελλόμεθα, ταπεινούμεθα, τὴν οὐσίαν ἑαυτῶν ἀναλογιζόμενοι μετριάζειν παιδευόμεθα. διὰ τοῦτο γὰρ καὶ ὁ θεὸς κηδόμενος ἡμῶν τῆς σωτηρίας, οὕτως ὡδήγησε τοῦ προφήτου τὴν γλῶτταν πρὸς τὴν ἡμετέραν διδασκαλίαν. ἐπειδὴ γὰρ εἶπε προλαβοῦσα ἡ θεία γραφή, καὶ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον, κατ' εἰκόνα θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν, καὶ τὴν ἀρχὴν αὐτῷ πάσης παρέδωκε τῶν ὁρωμένων· ἵνα μὴ ἀγνοῶν τῆς οἰκείας οὐσίας τὴν σύστασιν μεγάλα φαντασθῇ, καὶ ὑπερβῇ τοὺς οἰκείους ὅρους, διὰ τοῦτο ἐπαναλαμβάνουσα διδάσκει καὶ τὸν τρόπον τῆς συστάσεως καὶ τῆς γενέσεως τὴν ἀρχήν, καὶ ὅθεν ὁ πρῶτος ἄνθρωπος παρήχθη [καὶ πῶς παρήχθη]. εἰ γὰρ καὶ μετὰ ταύτην τὴν διδασκαλίαν, καὶ μετὰ τὸ γνῶναι ὅτι ἀπὸ τῆς γῆς ἔχει τὴν ἀρχὴν τῆς συστάσεως, ἐξ ἧς τὰ σπέρματα, ἐξ ἧς τὰ ἄλογα ζῶα (" εἰ καὶ ἡ διάπλασις, καὶ τῆς ψυχῆς ἡ οὐσία ἡ ἀσώματος πολλὴν αὐτῷ τὴν προεδρίαν διὰ τὴν τοῦ θεοῦ φιλανθρωπίαν κεχάρισται· διὰ γὰρ ταύτην, καὶ τὸ λογικὸς εἶναι, καὶ τὴν κατὰ πάντων ἀρχὴν ἐδέξατο) εἰ τοίνυν καὶ ταῦτα μαθών, διὰ τὴν παρὰ τοῦ ὄφεως ἀπάτην, ἰσοθεΐαν ἐφαντάσθη ὁ ἐκ γῆς πλασθείς, εἰ τῇ πρώτῃ διηγήσει ἠρκέσθη ὁ μακάριος οὗτος προφήτης, καὶ μὴ ἐπαναλαβὼν πάντα μετὰ ἀκριβείας ἡμᾶς ἐδίδαξε· ποῦ οὐκ ἂν μανίας ἐξωκείλαμεν; ὥστε μέγιστον ἡμῖν ἐστιν εἰς διδασκαλίαν φιλοσοφίας τὸ μαθεῖν πόθεν ἐξ ἀρχῆς τὴν σύστασιν τῆς οὐσίας ἐσχήκαμεν. καὶ ἔπλασε, φησίν, ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον, χοῦν λαβὼν ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ ἐνεφύσησεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνοὴν ζωῆς. ἐπειδὴ ἀνθρώποις διελέγετο οὐ δυναμένοις ἑτέρως ἀκοῦσαι,* ὡς ἀκοῦσαι ἡμᾶς δυνατὸν ἦν, οὕτω τῇ παχύτητι τῶν λόγων κέχρηται. καὶ ἵνα διδάξῃ ἡμᾶς, ὅτι τοῦτον τὸν ἐκ τῆς γῆς πλασθέντα ἡ φιλανθρωπία τοῦ δεσπότου ἐβουλήθη καὶ ψυχῆς οὐσίαν ἔχειν λογικήν, δι' ἧς τὸ ζῶον τοῦτο ἄρτιον καὶ τέλειον ἀπεδείκνυτο, καὶ ἐνεφύσησε, φησίν, εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνοὴν ζωῆς. ζωτικήν, φησίν, ἐνέργειαν, τὸ ἐμφύσημα ἐχαρίσατο τῷ ἐκ γῆς πλασθέντι, καὶ τοῦτο ἐγένετο σύστασις " τῆς οὐσίας τῆς ψυχῆς. ἐπήγαγε γοῦν, καὶ ἐγένετο ἄνθρωπος εἰς ψυχὴν ζῶσαν. ἐκεῖνος ὁ πλασθείς, ὁ ἀπὸ τοῦ χοὸς δεξάμενος τὸ ἐμφύσημα, τὴν πνοὴν τῆς ζωῆς, ἐγένετο, φησίν, εἰς ψυχὴν ζῶσαν. τί ἐστιν εἰς ψυχὴν ζῶσαν; ἐνεργοῦσαν, ἔχουσαν ὑπηρετούμενα τὰ μέλη τοῦ σώματος ταῖς αὐτῆς ἐνεργείαις, καὶ τῷ βουλήματι αὐτῆς ἑπόμενα. ἀλλ' οὐκ οἶδ' ὅπως ἡμεῖς ἀντεστρέψαμεν τὴν τάξιν, καὶ τοσαύτη γέγονεν ἡ τῆς κακίας ἐπίτασις, ὡς ταύτην ἀναγκάζειν τοῖς τῆς σαρκὸς βουλήμασιν ἐξακολουθεῖν· καὶ τὴν ἐν τάξει δεσποίνης ὀφείλουσαν προκαθῆσθαι καὶ ἐπιτάττειν καταβιβάσαντες ἀπὸ τοῦ θρόνου, ὑπακούειν ταῖς τῆς σαρκὸς ἡδοναῖς καταναγκάζομεν, ἀγνοοῦντες αὐτῆς τὴν εὐγένειαν, καὶ ὅση ταύτης ἡ προεδρία τυγχάνει. ἐννόησον γάρ μοι τὴν τάξιν τῆς διαπλάσεως, καὶ λογίζου περὶ τοῦ ἐμφυσήματος τοῦ δεσπότου, ὅπερ αὐτῷ γέγονεν εἰς πνοὴν ζῶσαν (καὶ ἐγένετο εἰς " πνοὴν ζῶσαν) τί ἦν ὁ πλασθείς; " ἁπλῶς εἰκὼν ἄψυχος καὶ ἀνενέργητος καὶ εἰς οὐδὲν χρήσιμος, ὥστε τὸ πᾶν, καὶ τὸ εἰς τοσαύτην αὐτὸν τιμὴν ἀγαγόν, ἐκεῖνό ἐστι τὸ παρὰ τοῦ θεοῦ γενόμενον εἰς αὐτὸν ἐμφύσημα. καὶ ἵνα τοῦτο μὴ ἐκ τῶν τότε γεγενημένων, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν νῦν καθ' ἑκάστην ἡμέραν συμβαινόντων κατίδῃς, ἐννόει μοι μετὰ τὴν τῆς ψυχῆς ἔξοδον τὸ σῶμα τοῦτο, πῶς ἀηδὲς καὶ ἀτερπὲς φαίνεται. καὶ τί λέγω ἀηδὲς καὶ ἀτερπές; πῶς βδελυκτόν, δυσωδίας ἐμπεπλησμένον, πάσης ἀμορφίας πεπληρωμένον τὸ πρὸ τούτου, ἡνίκα τὴν ψυχὴν εἶχεν ἡνιοχοῦσαν, φαιδρόν, χαρίεν, πολλῆς τῆς εὐμορφίας ἐμπεπλησμένον, πολλῆς τῆς συνέσεως πεπληρωμένον, πολλὴν ἐπιτηδειότητα ἔχον πρὸς τὴν τῶν ἀγαθῶν πράξεων τὴν ἐνέργειαν.

Ταῦτα

Ταῦτα δὴ πάντα ἐννοοῦντες, καὶ λογιζόμενοι τὴν εὐγένειαν τῆς ἡμετέρας ψυ-
χῆς, μηδὲν ἀνάξιον αὐτῆς διαπραττώμεθα, μηδὲ καταῤῥυπαίνωμεν αὐτὴν, ταῖς
ἀτόποις πράξεσι καθέλκοντες αὐτὴν εἰς τὴν τῆς σαρκὸς ὑποταγὴν, καὶ περὶ τὴν
οὕτως εὐγενῆ καὶ τοσαύτης ἠξιωμένην προεδρείας οὕτως ἀσυμπαθεῖς γινόμενοι καὶ ἀγνώ-
5 μονες. διὰ γὰρ τὴν ταύτης οὐσίαν ἡμεῖς οἱ σώματι συμπεπλεγμένοι, ἐὰν βουληθῶμεν,
δυνησόμεθα τῆς παρὰ τοῦ θεοῦ ῥοπῆς ἡμῖν συνεφαπτομένης, ταῖς ἀσωμάτοις ἁμιλ-
λᾶσθαι δυνάμεσι, καὶ ἐν τῇ γῇ βαδίζοντες, ὡς ἐν οὐρανῷ διάγοντες, οὕτω πολιτεύεσθαι,
καὶ μηδὲν ἐκείνων ἔλαττον ἔχειν, ἀλλὰ τάχα κατά τι καὶ πλέον. καὶ πῶς, ἐγὼ λέγω. ὅταν
γὰρ εὑρεθῇ τις, μετὰ τὸ σώματι φθαρτῷ συμπεπλέχθαι, τὰ αὐτὰ ταῖς ἄνω δυνάμεσι
10 πολιτευόμενος, πῶς οὐ πλείονος ἀξιωθήσεται τῆς παρὰ τοῦ θεοῦ ῥοπῆς, ὅτι καὶ ταῖς ἀ-
νάγκαις τοῦ σώματος ὑποκείμενος, ἀκέραιον τῆς ψυχῆς τὴν εὐγένειαν διετήρησε; καὶ τίς
ἂν δυνηθείη, φησὶ, τοιοῦτος εὑρεθῆναί ποτε; εἰκότως ἀδύνατον ἡμῖν τὸ πρᾶγμα νε-
νόμισται διὰ τὴν πολλὴν τῆς ἀρετῆς αὐχμόν. εἰ δὲ βούλει μαθεῖν ὅτι οὐκ ἔστι τοῦτο τῶν
ἀδυνάτων, ἐννόησόν μοι τοὺς ἐξ ἀρχῆς μέχρι τοῦ παρόντος τοὺς εὐαρεστήσαντας τῷ δεσ-
15 πότῃ· τὸν μέγαν "Ἰωάννην ἐκεῖνον τὸν τοῦ στείρας υἱὸν, τὸν τῆς ἐρήμου πολίτην· Παῦλον τὸν
τῆς οἰκουμένης διδάσκαλον, καὶ "πάντα τὸν τῶν ἁγίων τὸν ὁρμαθὸν, οἳ τῆς αὐτῆς ἡμῖν φύσεως
ἐτύγχανον, καὶ ταῖς αὐταῖς ἀνάγκαις τοῦ σώματος ὑποκείμενοι· καὶ μηκέτι λοιπὸν ἀδύνατον εἶναι
τὸ πρᾶγμα νόμιζε, μηδὲ ὀκνηρότερος γίνου περὶ τὴν ἀρετὴν, τοσαύτας λαβὼν τὰς ἀφορ-
μὰς παρὰ τοῦ δεσπότου πρὸς τὸ μετ' εὐκολίας αὐτὴν "ἀσπάσασθαι. καὶ γὰρ εἰδὼς ὁ
20 φιλάνθρωπος ἡμῶν δεσπότης τὸ ἀσθενὲς ἡμῶν τῆς προαιρέσεως, καὶ τὸ εὐόλισθον, με-
γάλα φάρμακα ἡμῖν κατέλιπε, τὴν ἐκ τῶν γραφῶν ἀνάγνωσιν· ἵνα ταῦτα ἐπιτι-
θέντες ἑαυτοῖς συνεχῶς, καὶ τοὺς βίους ἀναλογιζόμενοι τῶν θαυμαστῶν καὶ μεγάλων ἐκεί-
νων ἀνδρῶν, εἰς ζῆλον ἐναγώμεθα, * καὶ μὴ ἀμελῶμεν τῆς ἀρετῆς, ἀλλὰ φεύγω-
μεν τὴν κακίαν, καὶ πάντα ποιῶμεν, ὥστε μὴ ἀναξίους ἑαυτοὺς καταστῆσαι τῶν ἀποῤ-
25 ῥήτων ἐκείνων ἀγαθῶν· ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ
τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· μεθ' οὗ τῷ πατρὶ, ἅμα τῷ ἁγίῳ πνεύματι δόξα, κράτος,
τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Marginalia: γ. τὸν μέγαν Ἠλίαν ἐκεῖνον Ἰωάν. — γ. πάντων — ἴσ. ἐπασπάσασθαι. — * πολιτείας διαπρεπεῖς.

Λογ. ιγ. ΚΑΙ ΕΦΥΤΕΥΣΕΝ * Ο ΘΕΟΣ ΠΑΡΑΔΕΙΣΟΝ
30 ἐν ἐδὲμ κατὰ ἀνατολάς· καὶ ἔθετο ἐκεῖ τὸν ἄνθρωπον, ὃν ἔπλασεν.

Marginalia: * κύριος

Ὁρῶν ὑμῶν τὸν πόθον τὸν ἀκόρεστον, καὶ τὴν "προθυμίαν τὴν πολλὴν,
καὶ συντεταμένην τὴν διάνοιαν, καὶ πάντας κεχηνότας καὶ ἀνε-
πτερωμένους "πρὸς τὴν πνευματικὴν διδασκαλίαν, καίτοι
35 πολλὴν ἐμαυτῷ πενίαν συνειδὼς, συνεχῶς καὶ καθ' ἑκάστην
ἡμέραν τὴν πτωχὴν ταύτην καὶ εὐτελῆ τράπεζαν ὑμῖν πα-
ρατιθέναι σπουδάζω, θαῤῥῶν ὅτι τῇ ἐπιθυμίᾳ ἐκκαιόμενοι
μετὰ προθυμίας δέξεσθε τὰ λεγόμενα, ἐπεὶ καὶ ἐπὶ τῶν αἰσθητῶν ἐδεσμάτων τοῦτο
"συμβαῖνον ἴδοι τις ἄν. ὅταν μὲν γὰρ διεγηγερμένην ἔχωσι τὴν ὄρεξιν οἱ δαιτυμόνες, κἂν
40 πτωχή τις τυγχάνῃ ἡ τράπεζα, κἂν εὐτελὴς ᾖ ὁ ἑστιάτωρ, μετὰ πολλῆς τῆς ἡδονῆς δα-
πανῶσι τὰ παρατιθέμενα. ὅταν δὲ καταβεβλημένην ἔχωσι τὴν ὄρεξιν οἱ ἑστιώμενοι,
κἂν πολυτελὴς τυγχάνῃ ἡ τράπεζα, "κἂν πολλὰ ἔχῃ καὶ διάφορα ἐδέσματα, οὐ-
δὲν ὄφελος, οὐκ ὄντων τῶν δυναμένων χρήσασθαι τοῖς παρασκευασθεῖσιν. ἐνταῦθα

Marginalia: γ. ἐπιθυμίαν — γ. ἀεὶ — γ. συμβαίνει. — γ. καὶ

δὲ ἐπειδὴ διὰ τὴν τοῦ θεοῦ χάριν καὶ ἡ προθυμία ὑμῶν διεγηγερμένη τυγχάνει, καὶ ἡ τρά-
πεζα πνευματική, μετὰ πολλοῦ τοῦ πόθου καὶ αὐτοὶ λέγομεν, εἰδότες ὅτι νηφούσαις ἀκο-
αῖς παρατιθέμεθα τὰ θεῖα ταῦτα διδάγματα. ἐπεὶ καὶ γηπόνος, ἐπειδὰν εὕρῃ λιπα-
ρὰν καὶ βαθύγεων ἄρουραν, τὰ παρ' ἑαυτοῦ πάντα εἰς αὐτὴν ἐπιδειξάμενος, καὶ τὰς αὔ-
λακας ἀνατεμὼν, καὶ τὸ ἄροτρον ἑλκύσας, καὶ τὰς ἀκάνθας ἀνασπάσας, μετὰ δαψιλείας 5
καταβάλλει τὰ σπέρματα, καὶ ταῖς χρησταῖς ἐλπίσιν ἤδη τρεφόμενος καθ' ἑκάστην ἡ-
μέραν τὴν βλάστην ἀναμένει τῶν καταβληθέντων, τῷ γονίμῳ τῆς γῆς προσέχων, καὶ
πολλαπλασίονα τῶν σπερμάτων ἕτοιμος ὢν ὑποδέξασθαι τὸν ἀμητόν. κατὰ τὸν αὐτὸν
δὴ τρόπον καὶ ἡμεῖς ὁρῶντες ὑμῶν ἐφ' ἑκάστης ἡμέρας αὐξανομένην τὴν προθυμίαν, τὸν
πόθον ἀκμάζοντα, τὴν σπουδὴν ἐπίδοσιν λαμβάνουσαν, καὶ περὶ ὑμῶν χρηστὰς ἔχομεν 10
τὰς ἐλπίδας, καὶ αὐτοὶ πλείονι προθυμίᾳ καὶ σπουδῇ τὰ εἰς δύναμιν ἡμετέραν εἰσ-
φέρειν ἐπειγόμεθα εἰς οἰκοδομὴν τῆς ὑμετέρας ἀγάπης, εἰς δόξαν θεοῦ, εἰς καύχη-
μα τῆς τοῦ θεοῦ ἐκκλησίας. φέρε οὖν, εἰ δοκεῖ, μικρὰ τῶν πρῴην εἰρημένων ἀναλα-
βόντες, ἀκολούθως τοῖς σήμερον ἀναγνωσθεῖσιν ἐπεξέλθωμεν. τί δὲ ἡμῖν ἦν τὸ πρῴην
κινούμενον, καὶ μέχρι ποῦ τὸν λόγον ἐκτείναντες κατελύσαμεν τὴν διδασκαλίαν, ἀναγ- 15
καῖον εἰπεῖν. καὶ ἔπλασε, φησὶν, ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον, χοῦν λαβὼν ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ ἐνε-
φύσησεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνοὴν ζωῆς, καὶ ἐγένετο ὁ ἄνθρωπος εἰς ψυχὴν ζῶ-
σαν. ὅπερ τότε ἔλεγον, τοῦτο καὶ νῦν ἐρῶ, καὶ διηνεκῶς λέγων οὐ παύσομαι· ὅτι πολλὴ
καὶ ἄφατος ἡ φιλανθρωπία τοῦ κοινοῦ πάντων δεσπότου ἡ περὶ τὸ γένος τὸ ἡμέτερον. καὶ
γὰρ πολλῇ συγκαταβάσει ἐχρήσατο διὰ τὴν ἀσθένειαν τὴν ἡμετέραν, καὶ πολλῆς τι- 20
μῆς ἠξίωσε τοῦτο τὸ ζῶον, τὸν ἄνθρωπον λέγω, καὶ διὰ ῥημάτων καὶ διὰ πραγμάτων
δεικνὺς, ὡς πάντων τῶν ὁρωμένων πλείονα τὴν περὶ αὐτὸν κηδεμονίαν ἐπιδείκνυται.
οὐδὲν γὰρ κωλύει καὶ σήμερον τὰ αὐτὰ διερευνᾶσθαι, ἐπὶ τῆς ὑμετέρας ἀγάπης. κα-
θάπερ γὰρ ἡ τῶν θυμιαμάτων φύσις, ὅσῳ ἂν ὑπὸ τῶν δακτύλων τῶν ἡμετέρων
περιστρέφηται, πλείονα τὴν εὐωδίαν παρέχει, τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ ἐπὶ τῶν γραφῶν 25
ἔστιν ἰδεῖν γινόμενον· ὅσῳ ἄν τις ἐπὶ πλέον ταύταις ἐπιέναι σπουδάζῃ, τοσούτῳ μᾶλλον
κατοπτεύειν δύναται τὸν ἐγκεκρυμμένον θησαυρὸν, καὶ πολὺν καὶ ἄφατον τὸν πλοῦτον
ἐντεῦθεν καρποῦσθαι. καὶ ἔπλασε, φησὶν, ὁ θεὸς ἄνθρωπον, χοῦν λαβὼν ἀπὸ τῆς γῆς. σκόπει
μοι τὴν διαφορὰν εὐθέως ἐξ αὐτοῦ τοῦ προοιμίου τῶν λόγων. ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν ἄλλων ἁ-
πάντων τῶν δημιουργηθέντων ἐδίδαξεν ἡμᾶς ὁ μακάριος Μωϋσῆς τὸν τρόπον λέγων τῆς 30
δημιουργίας, ὅτι εἶπεν ὁ θεὸς, γενηθήτω φῶς καὶ ἐγένετο φῶς, γενηθήτω στερέωμα, καὶ συν-
αχθήτω τὸ ὕδωρ, φησὶ, καὶ γενηθήτωσαν φωστῆρες, καὶ βλαστησάτω ἡ γῆ βοτάνην χόρτου, καὶ
ἐξαγαγέτω τὰ ὕδατα ἑρπετὰ ψυχῶν ζωσῶν, καὶ ἐξαγαγέτω ἡ γῆ ψυχὴν ζῶσαν. εἶ-
δες πῶς λόγῳ τὰ πάντα ἐδημιουργήθη. ἀλλ' ἴδωμεν λοιπὸν ἐπὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου δημιουρ-
γίας τί φησι. καὶ ἔπλασε, φησὶν, ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον. ὅρα πῶς διὰ τῆς τῶν ῥημάτων συγκα- 35
ταβάσεως, οἷς διὰ τὴν ἡμετέραν ἀσθένειαν ἐχρήσατο, ὁμοῦ καὶ τὸν τρόπον τῆς δημιουργίας
διδάσκει, καὶ τὸ ἐνηλλαγμένον, καὶ μονονουχὶ, ἵνα ἀνθρωπίνως εἴπω, ταῖς χερσὶν αὐτὸν
διαπλαττόμενον ὑποδείκνυσι τοῦ θεοῦ· καθὼς καὶ ἕτερος προφήτης φησὶν, Αἱ χεῖρές
σου ἐποίησάν με, καὶ ἔπλασάν με. εἰ γὰρ προσέταξεν ἁπλῶς (εἰπέ μοι) ἐκ τῆς
γῆς ἀναδοθῆναι τὸν ἄνθρωπον, οὐκ ἂν παρήχθη τὸ προσταχθέν; ἀλλ' ἵνα διὰ τοῦ 40
τρόπου τῆς δημιουργίας διδασκαλίαν ἡμῖν ἐναποθῆται διηνεκῆ, ὥστε μὴ πλέον τι τῆς
φύσεως φαντάζεσθαι, διὰ τοῦτο οὕτω μετὰ ἀκριβείας ἅπαντα διηγεῖται καί φησιν, ἔ-
πλασεν ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον, χοῦν λαβὼν ἀπὸ τῆς γῆς. ὅρα καὶ ἐν τούτῳ αὐτοῦ τὴν
τιμήν.

Marginal notes: ἄλ. διερευνᾶσθαι (line 23); ἄλ. δημιουργημάτων (line 30); Ιωβ. 1. κ. (line 38)

τιμήν. οὐ γὰρ ἁπλῶς γῆν λαμβάνει, ἀλλὰ χοῦν, τὸ λεπτότατον, ὡς ἂν εἴποι τις,
τῆς γῆς, καὶ τοῦτον αὐτὸν τὸν χοῦν τὸν ἀπὸ τῆς γῆς τῷ οἰκείῳ προστάγματι εἰς σώμα-
τος φύσιν μετέστησεν. ὥσπερ γὰρ αὐτὴν τὴν οὐσίαν τῆς γῆς οὐχ ὑφεστῶσαν παρήγαγεν,
οὕτω καὶ νῦν, ὅτε ἐβουλήθη, τὸν χοῦν τὸν ἀπὸ τῆς γῆς εἰς σῶμα μετέστησεν. ἐνταῦθα
5 ἀναβοῆσαι καλὸν τὸ παρὰ τοῦ μακαρίου Δαβὶδ εἰρημένον· Τίς λαλήσει τὰς δυνα- Ψαλ. ρε. β.
στείας τοῦ κυρίου, ἀκουστὰς ποιήσει πάσας τὰς αἰνέσεις αὐτοῦ, ὅτι ἀπὸ χοὸς τοιοῦτον ζῶον
ἀνέδειξε, καὶ εἰς τοσαύτην τιμὴν ἀνήγαγε, καὶ τοσαύτας εὐεργεσίας εἰς αὐτὸν ἐξ ἀρ-
χῆς καὶ ἐκ προοιμίων ἐπιδείκνυται, δεικνὺς διὰ πάντων τὴν οἰκείαν φιλανθρωπίαν;
καὶ ἐνεφύσησε, φησιν, εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνοὴν ζωῆς, καὶ ἐγένετο ἄνθρωπος εἰς
10 ψυχὴν ζῶσαν. ἐνταῦθά τινες τῶν ἀγνωμόνων ἐξ οἰκείων λογισμῶν κινούμενοι, καὶ οὐδὲν
θεοπρεπὲς ἐννοοῦντες, οὔτε τὴν συγκατάβασιν τῶν ῥημάτων λογιζόμενοι, λέγειν
ἐπιχειροῦσιν, ὅτι ἐκ τῆς τοῦ θεοῦ οὐσίας ἐστὶν ἡ ψυχή. ὢ τῆς μανίας· ὢ τῆς παραφρο-
σύνης. πόσας ὁδοὺς ἀπωλείας ὁ διάβολος ἔτεμε τοῖς αὐτὸν θεραπεύειν βουλομένοις; καὶ
ἵνα μάθης, σκόπει πῶς ἀπ᾽ ἐναντίας ἀλλήλοις ἔρχονται. οἱ μὲν γὰρ αὐτῶν φασιν ἐπι-
15 λαβόμενοι τῆς λέξεως τῆς λεγούσης, ὅτι ἐνεφύσησε, λέγουσιν ὅτι ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ
θεοῦ τυγχάνουσιν αἱ ψυχαί· ἕτεροι πάλιν φασίν, ὅτι καὶ εἰς τὴν τῶν ἀτιμοτάτων ἀλό-
γων οὐσίαν μεθίστανται αὗται. τί ταύτης τῆς ἀνοίας χεῖρον γένοιτ᾽ ἄν; ἐπειδὴ γὰρ ἐσκο-
τίσθη ὁ λογισμὸς αὐτῶν, καὶ τὸν ἀληθῆ τῆς γραφῆς νοῦν ἠγνόησαν, καθάπερ πηρωθέν-
τες τὸ ὄμμα τῆς διανοίας, ἀπ᾽ ἐναντίας ἀλλήλοις κατὰ κρημνῶν φέρονται, οἱ μὲν ὑπὲρ
γ. μέλλομεν 20 τὴν ἀξίαν αὐτὴν ἀνάγοντες, οἱ δὲ παρὰ τὴν ἀξίαν κατάγοντες. εἰ γὰρ "μέλλοι-
μεν διὰ τὸ λέγειν τὴν γραφὴν, ἐνεφύσησεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, καὶ στόμα περιτι-
θέναι τῷ θεῷ, ἀνάγκη καὶ χεῖρας αὐτῷ περιάπτειν, ἐπειδὴ εἶπεν, ἔπλασε τὸν ἄνθρω-
πον. ἀλλ᾽ ἵνα μὴ, βουλόμενοι τὴν ἐκείνων λῆρωδίαν εἰς μέσον προστιθέναι, ἀναγκα-
ζώμεθα καὶ αὐτοὶ τὰ μὴ πρέποντα φθέγγεσθαι, φέρε δὴ λοιπὸν τὴν μὲν ἄνοιαν αὐτῶν
25 καὶ τὴν πολλὴν φρενοβλάβειαν ἐκτρεπώμεθα· κατακολουθήσωμεν δὲ τῷ σκοπῷ τῆς θείας
γραφῆς ἑαυτὴν ἑρμηνευούσης, μόνον ἐὰν ἡμεῖς μὴ τῇ παχύτητι τῶν ῥημάτων προσ-
έχωμεν, ἀλλ᾽ ἐκεῖνο ἐννοῶμεν, ὅτι αἰτία τῆς τῶν λέξεων παχύτητος ἡ ἀσθένεια τυγ-
χάνει ἡ ἡμετέρα. οὐδὲ γὰρ ἦν ἑτέρως τὴν ἀκοὴν τὴν ἀνθρωπίνην δέξασθαι τὰ λεγό-
μενα, μὴ τοσαύτης ἀπολαύσασαν τῆς συγκαταβάσεως. ἐννοοῦντες τοίνυν καὶ τὴν
30 ἑαυτῶν ἀσθένειαν, καὶ ὅτι περὶ θεοῦ ἐστὶ τὰ λεγόμενα, οὕτω δεχώμεθα τὰ εἰρημένα, ὡς
εἰκὸς περὶ θεοῦ λέγεσθαι, μὴ εἰς σωμάτων σχηματισμὸν καὶ μελῶν σύνθεσιν τὸ θεῖον
γ. κατάγοντες γ. ἐννοοῦντες "καταγαγόντες, ἀλλὰ θεοπρεπῶς ἅπαντα" νοοῦντες. ἁπλοῦν γὰρ καὶ ἀσύνθετον
καὶ ἀσχημάτιστον τὸ θεῖον. ἐπεὶ εἰ μέλλοιμεν ἐξ ἑαυτῶν ὁρμώμενοι, καὶ μελῶν σύνθεσιν
γ. ἐμβάλλοντες περιτιθέναι τῷ θεῷ, λανθάνομεν ἑαυτοὺς εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἀσέβειαν "ἐκπίπτον-
35 τες. ὅταν οὖν ἀκούσῃς τῆς γραφῆς λεγούσης, ἔπλασεν ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον, τὴν
αὐτὴν νόει δύναμιν τῷ γεννηθῆναι. καὶ πάλιν ὅταν ἀκούσῃς ὅτι ἐνεφύσησεν εἰς τὸ
πρόσωπον αὐτοῦ πνοὴν ζωῆς, τοῦτο πάλιν λογίζου, ὅτι ἔδοξεν αὐτῷ, καθάπερ τὰς ἀσω-
μάτους δυνάμεις παρήγαγεν, οὕτω καὶ τὸ σῶμα τοῦτο τὸ ἀπὸ τοῦ χοὸς ψυχὴν ἔχειν λο-
γικὴν τὴν τοῖς μέλεσι τοῦ σώματος κεχρῆσθαι δυναμένην. δημιουργηθὲν γὰρ τουτὶ τὸ
40 σῶμα κατὰ τὸ πρόσταγμα τοῦ δεσπότου, καθάπερ ὄργανον ἔκειτο δεόμενον τοῦ κινοῦντος αὐ-
τό· μᾶλλον δὲ καθάπερ λύρα χρῄζουσά τινος τοῦ δυναμένου διὰ τῆς οἰκείας τέχνης καὶ
σοφίας, ὥσπερ διά τινων πλήκτρων, διὰ τῶν μελῶν τῶν ἐν ἑαυτῷ τὴν προσήκουσαν
γ. συνηχῆμιν μελῳδίαν" ἀναφέρειν τῷ δεσπότῃ. ἐνεφύσησε, φησιν, εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ
πνοὴν

πνοὴν ζωῆς, καὶ ἐγένετο ὁ ἄνθρωπος εἰς ψυχὴν ζῶσαν. τί ἐστιν ἐνεφύσησε πνοὴν ζω-
ῆς; τὸ σῶμα, φησι, τοῦτο τὸ δημιουργηθὲν ἐβουλήθη καὶ προσέταξε ζωτικὴν ἔχειν δύνα-
μιν, ἥτις ἐγένετο τῷ ζώῳ εἰς ψυχὴν ζῶσαν, τουτέστιν ἐνεργοῦσαν, καὶ τὴν ἑαυτῆς
τέχνην διὰ τῆς τῶν μελῶν κινήσεως ἐπιδείκνυσθαι δυναμένην. καὶ σκόπει καὶ ἐν αὐτῷ
τούτῳ τὴν διαφορὰν τοῦ θαυμαστοῦ τούτου ζώου τοῦ λογικοῦ, καὶ τῆς τῶν ἀλόγων [ζώων] 5
δημιουργίας. ἐπ᾽ ἐκείνων μὲν γάρ φησιν, ἐξαγαγέτω τὰ ὕδατα ἑρπετὰ ψυχῶν ζω-
σῶν, καὶ ὁμοῦ ἀνεδίδοτο ἐκ τῶν ὑδάτων ζῶα ἔμψυχα· καὶ ἐπὶ τῆς γῆς πάλιν ὡσαύ-
τως, ἐξαγαγέτω ἡ γῆ ψυχὴν ζῶσαν· ἐπὶ δὲ τοῦ ἀνθρώπου οὐχ οὕτως. ἀλλὰ πρό-
τερον ἀπὸ τοῦ χοὸς τὸ σῶμα δημιουργεῖται, καὶ μετὰ ταῦτα ἡ ζωτικὴ δύναμις αὐτῷ δίδο-
ται, ὅπερ ἐστὶν ἡ τῆς ψυχῆς οὐσία. διὰ τοῦτο καὶ περὶ τῶν ἀλόγων ἔλεγε Μωϋσῆς, ὅτι τὸ 10
αἷμα αὐτοῦ ἡ ψυχὴ αὐτοῦ ἐστιν· ἐπὶ δὲ τοῦ ἀνθρώπου, οὐσία τίς ἐστιν ἀσώματος καὶ ἀθά-
νατος, πολλὴν πρὸς τὸ σῶμα τὴν ὑπεροχὴν κεκτημένη, καὶ τοσαύτην, ὅσην εἰκὸς τὸ
ἀσώματον τοῦ σώματος. ἀλλ᾽ ἴσως εἴποι τις ἄν, καὶ τίνος ἕνεκεν, εἰ τιμιωτέρα ἡ ψυχὴ
τοῦ σώματος, τὸ ἔλαττον πρότερον δημιουργεῖται, καὶ τότε τὸ μεῖζον καὶ ὑπερέχον; οὐχ ὁρᾷς,
ἀγαπητέ, ὅτι καὶ ἐπὶ τῆς κτίσεως τὸ αὐτὸ τοῦτο γέγονεν; ὥσπερ γὰρ ὁ οὐρανὸς καὶ γῆ, καὶ 15
ἥλιος, καὶ σελήνη, καὶ τὰ ἄλλα πάντα ἐδημιουργήθη, καὶ τὰ ζῶα τὰ ἄλογα, καὶ μετὰ ταῦ-
τα ἅπαντα ὁ ἄνθρωπος ὁ τούτων ἁπάντων τὴν ἀρχὴν μέλλων ἐγχειρίζεσθαι· τὸν
αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ ἐν αὐτῇ τῇ διαπλάσει τοῦ ἀνθρώπου πρότερον τὸ σῶμα παράγε-
ται, καὶ τότε ἡ ψυχὴ ἡ τιμιωτέρα. ὃν γὰρ τρόπον τὰ ἄλογα, τὰ πρὸς ὑπηρεσίαν
μέλλοντα τῷ ἀνθρώπῳ εἶναι χρήσιμα, πρὸ τοῦ ἀνθρώπου "δεδημιούργηται, ἵνα ἑτοί- 20
[γρ. δημιουργεῖται.]
μην ἔχῃ τὴν ὑπηρεσίαν ὁ μέλλων τῆς τούτων χρείας ἀπολαύειν· οὕτω καὶ πρὸ τῆς
ψυχῆς τὸ σῶμα δημιουργεῖται, ἵνα, ἐπειδὰν κατὰ τὴν ἀπόρρητον αὐτοῦ σοφίαν ἡ ψυχὴ
παραχθῇ, ἔχῃ τὰς οἰκείας ἐνεργείας ἐπιδείκνυσθαι διὰ τῆς τοῦ σώματος κινήσεως.

8 Καὶ ἐφύτευσέ, φησιν, ὁ θεὸς παράδεισον ἐν ἐδὲμ κατὰ ἀνατολάς, καὶ ἔθετο ἐκεῖ
τὸν ἄνθρωπον, ὃν ἔπλασεν. 25

Ἐπειδὴ τὴν οἰκείαν φιλανθρωπίαν ἐπεδείξατο ὁ τῶν ὅλων δεσπότης, καὶ δι᾽ ὃν
πάντα τὰ ὁρώμενα ἐδημιούργησε παρήγαγεν εἰς μέσον, εὐθέως ἄρχεται τὰς εἰς αὐ-
τὸν εὐεργεσίας κατατίθεσθαι. καὶ ἐφύτευσεν ὁ θεός, φησι, παράδεισον ἐν ἐδὲμ κατὰ ἀνα-
τολάς. σκόπει καὶ ἐνταῦθα, ἀγαπητέ, ὅτι ἐὰν μὴ θεοπρεπῶς τὰ ῥήματα δεχώμεθα,
εἰς βαθὺ κρημνὸν ἀνάγκη κατενεχθῆναι. τί γὰρ ἂν εἰπεῖν ἔχοιεν καὶ ἐπὶ τούτου τοῦ ῥή- 30
ματος οἱ πάντα τὰ περὶ τοῦ θεοῦ λεγόμενα ἀνθρωπίνως ἐκλαμβάνειν τολμῶντες;
καὶ ἐφύτευσεν ὁ θεός, φησι, παράδεισον. τί οὖν, εἰπέ μοι, σκαπάνης ἐδεήθη, καὶ γεωργί-
ας, καὶ τῆς ἄλλης ἐπιμελείας, ἵνα καλλωπίσῃ τὸν παράδεισον; μὴ γένοιτο. πάλιν γὰρ
καὶ ἐνταῦθα τὸ ἐφύτευσεν οὕτω δεῖ νοεῖν, ὅτι προσέταξε παράδεισον ἐν τῇ γῇ γενέσθαι,
ὥστε τὸν παραχθέντα ἄνθρωπον τούτῳ ἐνδιαιτᾶσθαι. ὅτι γὰρ διὰ "τοῦτο τὸν παράδει- 35
[γρ. τοῦτον]
σον παρήγαγεν, ἄκουσον αὐτῆς τῆς γραφῆς λεγούσης· καὶ ἐφύτευσεν ὁ θεὸς παράδεισον
ἐν ἐδὲμ κατὰ ἀνατολάς, καὶ ἔθετο ἐκεῖ τὸν ἄνθρωπον, ὃν ἔπλασε. διὰ τοῦτο καὶ τὸ ὄνομα
τοῦ τόπου ἐνέθηκεν ἐν τοῖς γράμμασιν ὁ μακάριος * Μωϋσῆς, ἵνα μὴ ἐξῇ τοῖς φλυα-
[* ὅπως]
ρεῖν μάτην βουλομένοις ἀπατᾶν τῶν ἀφελεστέρων τὰς ἀκοάς, καὶ λέγειν, μὴ εἶναι ἐν
τῇ γῇ τὸν παράδεισον, ἀλλ᾽ ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ μυθολογίας τινὰς τοιαύτας ὀνειροπολεῖν. 40
εἰ γὰρ καὶ τοσαύτῃ χρησαμένης ἀκριβείᾳ τῆς θείας γραφῆς, οὐ παρῃτήσαντό τινες τῶν
ἐπὶ εὐγλωττίᾳ μεγαλοφρονούντων καὶ τῇ σοφίᾳ τῇ ἔξωθεν, ἀπ᾽ ἐναντίας τοῖς γε-
γραμμένοις φθέγξασθαι καὶ εἰπεῖν, μὴ ἐπὶ τῆς γῆς εἶναι τὸν παράδεισον, καὶ πολλὰ ἕτε-

ρα

ρα τῶν εἰρημένων παρελθόντες μὴ, ὡς γέγραπται, φρονεῖν, ἀλλ' ἀπ' ἐναντίας ἔρχεσθαι, καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς εἰρημένα περὶ τῶν ἐν οὐρανοῖς νομίζειν εἰρῆσθαι, εἰ μὴ τῇ ταπεινότητι τούτων τῶν λόγων καὶ τῇ συγκαταβάσει ὁ μακάριος Μωϋσῆς ἐχρήσατο τοῦ ἁγίου πνεύματος τὴν γλῶτταν αὐτοῦ κινοῦντος, πῶς οὐκ ἂν ἐξεκυλίσθησαν, καίτοι γε τῆς ἁγίας γραφῆς, ἐπειδὰν βούληταί τι τοιοῦτον ἡμᾶς διδάσκειν, ἑαυτὴν ἑρμηνευούσης καὶ οὐκ ἀφιείσης πλανᾶσθαι τὸν ἀκροατήν; ἀλλ' ἐπειδὴ πολλοὶ οὐ διὰ τὸ καρπώσασθαί τι κέρδος ἐκ τῶν θείων γραφῶν, ἀλλὰ τέρψεως ἕνεκεν τὰς ἀκοὰς ὑπέχουσι τοῖς τὰ παρεισάμενα λέγουσι, διὰ τοῦτο οὐ τοῖς ὠφελοῦσιν, ἀλλὰ τοῖς τέρπειν μᾶλλον δυναμένοις προσέχειν σπουδάζουσι. διὸ, παρακαλῶ, πᾶσι τοῖς τοιούτοις τὰς ἀκοὰς ἀποτειχίσαντες, τῷ κανόνι τῆς ἁγίας γραφῆς κατακολουθήσωμεν· καὶ ὅταν ἀκούσῃς, ἀγαπητὲ, ὅτι ἐφύτευσε παράδεισον ὁ θεὸς ἐν Ἐδὲμ κατὰ ἀνατολάς, τὸ μὲν ἐφύτευσε θεοπρεπῶς ἐπὶ θεοῦ νόει, ὅτι προσέταξε· τὸ δὲ ἑξῆς πίστευε, ὅτι καὶ παράδεισος γέγονε, καὶ ἐν ἐκείνῳ τῷ τόπῳ, ἔνθα καὶ ἡ γραφὴ ἐπεσημήνατο. τὸ γὰρ μὴ πιστεύειν τοῖς ἐν τῇ θείᾳ γραφῇ κειμένοις, ἀλλ' ἕτερα ἐπεισάγειν ἐξ οἰκείας διανοίας, πολὺν ἡγοῦμαι κίνδυνον φέρειν τοῖς τοῦτο ποιεῖν τολμῶσι. καὶ ἔθετο, φησὶν, ἐκεῖ τὸν ἄνθρωπον, ὃν ἔπλασεν. ὅρα εὐθέως πόσην τιμὴν εἰς αὐτὸν ἐπιδείκνυται. ἔξω γὰρ τοῦ παραδείσου τοῦτον δημιουργήσας εὐθέως αὐτὸν παραγαγὼν, ἵνα διὰ τῆς τῶν πραγμάτων αἰσθήσεως αὐτῷ τῆς εὐεργεσίας παράσχῃ, καὶ γνῷ διὰ τῶν ἔργων τὴν τιμὴν, ἣν εἰς αὐτὸν ἐπιδείκνυται, εἰς τὸν παράδεισον αὐτὸν εἰσήγαγε, καὶ ἔθετο, φησὶν, ἐκεῖ τὸν ἄνθρωπον, ὃν ἔπλασε. καὶ τὸ ἔθετο πάλιν οὕτω νοῶμεν, ἀντὶ τοῦ, προσέταξεν ἐκεῖ αὐτὸν διάγειν, ἵνα καὶ ἡ ὄψις καὶ ἡ διαγωγὴ πολλὴν αὐτῷ τὴν ἡδονὴν παρέχῃ, καὶ εἰς εὐχαριστίαν καὶ εὐγνωμοσύνην αὐτὸν διεγείρῃ, ἐννοοῦντα ὅσων εὐεργέτηται οὐδέπω οὐδὲν ἐπιδειξάμενος. μὴ τοίνυν ξενιζέτω σε ἡ τοῦ ἔθετο λέξις. ἔθος γὰρ ἀεὶ τῇ γραφῇ δι' ἡμᾶς καὶ τὴν ὠφέλειαν τὴν ἡμετέραν ταῖς ἀνθρωπίναις κεχρῆσθαι λέξεσι. καὶ ἵνα μάθῃς, ὅρα πῶς παραλαβοῦσα καὶ ἐπὶ τῆς τῶν ἀστέρων δημιουργίας τῇ αὐτῇ λέξει ἐχρήσατο εἰποῦσα, καὶ ἔθετο αὐτοὺς ἐν τῷ στερεώματι τοῦ οὐρανοῦ· οὐχ ἵνα ἐμπεπῆχθαι αὐτοὺς τῷ οὐρανῷ νοήσωμεν (καὶ γὰρ ἕκαστος αὐτῶν τὸν οἰκεῖον δρόμον διανύει, τόπους ἐκ τόπων ἀμείβων) ἀλλ' ἵνα διδάξῃ, ὅτι ἐν τῷ οὐρανῷ αὐτοὺς εἶναι προσέταξε, καθάπερ καὶ τὸν ἄνθρωπον ἐν τῷ παραδείσῳ διάγειν.

γ. παρακλ
γ. ἐπιδεῖξαι
γ. εὐχαριστίαν εὐγνωμοσύνην

9 Καὶ ἐξανέτειλε, φησὶν, ὁ θεὸς ἔτι ἐκ τῆς γῆς πᾶν ξύλον ὡραῖον εἰς ὅρασιν, καὶ καλὸν εἰς βρῶσιν, καὶ τὸ ξύλον τῆς ζωῆς ἐν μέσῳ τοῦ παραδείσου, καὶ τὸ ξύλον τοῦ εἰδέναι γνωστὸν καλοῦ καὶ πονηροῦ.

Ἰδοὺ καὶ ἕτερον εὐεργεσίας εἶδος πάλιν διὰ τὴν εἰς τὸν δημιουργηθέντα τιμήν. ἐπειδὴ γὰρ αὐτὸν ἐν τῷ παραδείσῳ διάγειν ἐβουλήθη, προσέταξεν ἐκ τῆς γῆς ἀναδοθῆναι δένδρα διάφορα, ὁμοῦ καὶ τέρπειν αὐτὸν δυνάμενα διὰ τῆς θέας, καὶ πρὸς βρῶσιν ἐπιτήδεια. πᾶν γὰρ ξύλον, φησὶν, ὡραῖον εἰς ὅρασιν, τουτέστιν εἰς θέαν, καὶ καλὸν εἰς βρῶσιν, τουτέστι καὶ εὐφραίνειν δυνάμενα διὰ τῆς ὄψεως, καὶ ἡδονὴν πολλὴν παρέχοντα διὰ τῆς βρώσεως, καὶ τῷ πλήθει δὲ καὶ τῇ ἀφθονίᾳ πολλὴν τὴν εὐφροσύνην προξενοῦντα τῷ μέλλοντι τούτων ἀπολαύειν. πᾶν γάρ, φησι, ξύλον, ὅπερ ἂν εἴπῃς, ἀναδοθῆναι πεποίηκεν. εἶδες διαγωγὴν ἀταλαίπωρον; εἶδες βίον θαυμαστόν; καθάπερ γὰρ ἄγγελός τις, οὕτως ἐπὶ τῆς γῆς διέτριβεν ὁ ἄνθρωπος, σῶμα μὲν περικείμενος, ἔξω δὲ τῶν σωματικῶν ἀναγκῶν τυγχάνων, καὶ καθάπερ βασιλεὺς ἁλουργίδι καὶ διαδήματι κεκοσμημένος καὶ πορφυρίδα ἀναβεβλημένος, οὕτως ἐνετρύφα τῇ τοῦ παραδείσου διαγωγῇ,

γῆ, μετὰ ἀδείας πολλὴν ἔχων τὴν ἀφθονίαν. καὶ τὸ ξύλον, φησί, τῆς ζωῆς ἐν μέσῳ τοῦ παραδείσου, καὶ τὸ ξύλον τοῦ εἰδέναι γνωστὸν καλοῦ καὶ πονηροῦ. μετὰ τὸ διδάξαι ἡμᾶς, ὅτι πᾶν ξύλον ἐξέδωκεν ἡ γῆ κατὰ τὸ τοῦ θεοῦ πρόσταγμα, καὶ ὡραῖον εἰς ὅρασιν καὶ καλὸν εἰς βρῶσιν, τότε φησί, καὶ τὸ ξύλον τῆς ζωῆς ἐν μέσῳ τοῦ παραδείσου, καὶ τὸ ξύλον τοῦ εἰδέναι γνωστὸν καλοῦ καὶ πονηροῦ. προειδὼς γὰρ ὁ φιλάνθρωπος δεσπότης, ὡς δημιουργὸς, τὴν ἐκ τῆς πολλῆς ἀδείας μέλλουσαν τοῦ χρόνου προϊόντος τίκτεσθαι βλάβην, ἀνῆκε καὶ τὸ ξύλον τῆς ζωῆς ἐν μέσῳ τοῦ παραδείσου, καὶ τὸ ξύλον τοῦ εἰδέναι γνωστὸν καλοῦ καὶ πονηροῦ. ἐπειδὴ μετ' οὐ πολὺ μέλλει τὴν τούτου ἀποχὴν αὐτῷ κελεύειν, ἵνα εἰδέναι ἔχῃ, ὅτι χάριτι καὶ φιλοτιμίᾳ τὴν ἀπόλαυσιν ἔχει, καὶ ὅτι ἐστί τις δεσπότης καὶ δημιουργὸς καὶ τῆς αὐτοῦ φύσεως καὶ πάντων τῶν ὁρωμένων, διὰ τοῦτο ἤδη τοῦ ξύλου τὴν μνήμην ἐποιήσατο. καὶ διηγεῖται ἡμῖν ἐφεξῆς τῶν ποταμῶν τὰ ὀνόματα, καὶ τούτων τὸν ἀφορισμὸν, ὡς ἂν εἴποι τις· καὶ ὅτι ἐξ ἐκείνου τοῦ τὴν ἄρδειαν τῷ παραδείσῳ παρέχοντος, ἐπεροι εἰς τέσσαρας ἀρχὰς διαιρεθέντες οὕτω τὰ κλίματα τῆς γῆς διενείμαντο. ἀλλ' ἴσως οἱ τὰ ἀπὸ τῆς οἰκείας σοφίας φθέγγεσθαι βουλόμενοι πάλιν οὔτε ποταμοὺς συγχωροῦσιν εἶναι τοὺς ποταμοὺς, οὔτε τὰ ὕδατα ὕδατα· ἀλλ' ἕτερόν τι φαντάζεσθαι ἀναπείθουσι τοὺς ἐκδιδόναι αὐτοῖς τὰς ἀκοὰς αἱρουμένους.

γρ. διαιτη

ΗΘΙΚΟΝ. Ἀλλ' ἡμεῖς (παρακαλῶ) τούτων μὲν μὴ ἀνεχώμεθα, ἀλλ' ἀποφράττωμεν αὐτοῖς τὰς ἀκοάς· πειθώμεθα δὲ τῇ θείᾳ γραφῇ, καὶ τοῖς ὑπ' αὐτῆς εἰρημένοις κατακολουθοῦντες, τὰ ὑγιῆ δόγματα σπουδάζωμεν ἐναποτίθεσθαι ταῖς ἑαυτῶν ψυχαῖς, καὶ μετὰ τούτων καὶ βίου ἀκρίβειαν ἐπιδείκνυσθαι· ἵνα καὶ ὁ βίος μαρτυρῇ τοῖς δόγμασι, καὶ τὰ δόγματα τὸν βίον ἀξιοπιστότερον ἀποφαίνῃ. οὔτε γὰρ ἐὰν δόγματα μὲν ἔχωμεν ὀρθὰ, βίου δὲ ἀμελῶμεν, ὄφελος ἡμῖν ἔσται τι· οὔτε ἐὰν βίον ἔχοντες, τῶν ὀρθῶν δογμάτων ἀμελῶμεν, κερδᾶναί τι χρήσιμον [καὶ] πρὸς σωτηρίαν ἡμετέραν δυνησόμεθα. προσήκει γὰρ, εἰ βουλοίμεθα καὶ γεέννης ἐλευθερωθῆναι, καὶ βασιλείας ἐπιτυχεῖν, ἀμφοτέρωθεν κοσμεῖσθαι, καὶ δογμάτων ὀρθότητι, καὶ βίου ἐπιμελείᾳ. τί γὰρ ὄφελος, εἰπέ μοι, δένδρου εἰς ὕψος πολὺ ἐκτεινομένου, καὶ τοῖς φύλλοις κομῶντος, ὅταν καρποῦ ἔρημον ᾖ; οὕτω καὶ τὸν χριστιανὸν οὐδὲν ὀνίνησι τὰ ὀρθὰ δόγματα, ἐὰν τῆς κατὰ τὸν βίον πολιτείας ἀμελῇ. διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς τοὺς τοιούτους ἐμακάριζε λέγων, Μακάριος ὁ ποιήσας καὶ διδάξας. τῆς γὰρ διὰ τῶν λόγων διδασκαλίας ἡ διὰ τῶν ἔργων ἀκριβεστέρα καὶ ἀξιοπιστοτέρα πολλῷ. ὁ γὰρ τοιοῦτος καὶ σιγῶν καὶ μὴ ὁρώμενος παιδεύειν δύναται τοὺς μὲν διὰ τῆς θέας, τοὺς δὲ καὶ διὰ τῆς ἀκοῆς· καὶ πολλῆς ἀπολαύσεται καὶ τῆς παρὰ τοῦ θεοῦ εὐνοίας, οὐ μόνον δὲ δι' ἑαυτοῦ, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν εἰς αὐτὸν ὁρώντων παρασκευάζων δοξάζεσθαι τὸν ἑαυτοῦ δεσπότην. ὁ τοιοῦτος διὰ μυρίων γλωσσῶν καὶ διὰ πολλῶν στομάτων, τὰς εὐχαριστίας καὶ τοὺς ὕμνους ἀνοίσει τῷ τῶν ὅλων θεῷ. οὐδὲ γὰρ οἱ γνώριμοι μόνον καὶ μάρτυρες ὄντες τοῦ βίου, καὶ αὐτὸν θαυμάσονται καὶ τὸν αὐτοῦ δεσπότην, ἀλλὰ καὶ οἱ ἀγνῶτες παρ' ἑτέρων ταῦτα μανθάνοντες, καὶ οἱ πόῤῥωθεν οἰκοῦντες, καὶ οἱ μακρὰν ἀπῳκισμένοι· καὶ οὐ φίλοι μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐχθροὶ αἰδεσθήσονται τῆς ἀρετῆς τὴν ὑπερβολήν. τοσαύτη γὰρ ταύτης ἡ ἰσχὺς, ὡς καὶ τῶν πολεμούντων αὐτῇ ἀποφράττειν τὰ στόματα, καὶ τὴν γλῶτταν ἐπιστομίζειν. καὶ ὥσπερ πρὸς τὰς ἀκτῖνας τὰς ἡλιακὰς οἱ ἀσθενεῖς τὰς ὄψεις ἀντιβλέψαι οὐ τολμῶσιν, οὕτως οὐδὲ πρὸς τὴν ἀρετὴν ἡ κακία ἀντιβλέψαι δυνήσεταί ποτε, ἀλλὰ παραχωρήσει, καὶ νῶτα δώσει, καὶ τὴν ἧτταν ὁμολογήσει. ὃ δὴ καὶ πεπεισμένοι ἀντεχώμεθα τῆς ἀρετῆς, καὶ μετὰ ἀσφαλείας τὸν ἑαυτῶν βίον οἰκονομῶμεν, καὶ τῶν μικρῶν καὶ εὐτελῶν εἶναι δοκούντων ἁμαρτημάτων εἴτε ἐν λόγῳ, εἴτε ἐν πράγμασιν

Ματθ. ε. ιθ.

γρ. ἀναφέρει

γρ. λόγοις

παραγγέλμασιν ἀπέχεσθαι σπουδάζωμεν. οὕτω γὰρ οὐδέποτε τοῖς μείζοσι περιπεσούμεθα τῶν ἁμαρτημάτων, ἐὰν τῶν μικρῶν ἀπεχώμεθα· καὶ τοῦ χρόνου προϊόντος δυνησόμεθα καὶ τῆς ἄνωθεν ῥοπῆς ἀπολαύοντες, τῆς ἄκρας ἀρετῆς ἐπιλαβέσθαι, καὶ τὴν κόλασιν διαφυγεῖν τὴν ἀποκειμένην, καὶ τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν ἐπιτυχεῖν· ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἀπολαῦσαι, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ πατρὶ, ἅμα τῷ ἁγίῳ πνεύματι δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

γρ. ἀποσχώμεθα·

Λογ. ιδ. ΚΑΙ ΕΛΑΒΕ ΚΥΡΙΟΣ Ο ΘΕΟΣ ΤΟΝ ΑΝθρωπον, ὃν ἔπλασε, καὶ ἔθετο αὐτὸν ἐν τῷ παραδείσῳ τῆς τρυφῆς ἐργάζεσθαι αὐτὸν καὶ φυλάσσειν.

Πάλιν, εἰ βούλεσθε, καὶ σήμερον τῆς ἀκολουθίας τῶν χθὲς ἡμῖν εἰρημένων ἀψάμενοι, ἐντεῦθεν ὑμῖν τὴν διδασκαλίαν τὴν πνευματικὴν ὑφᾶναι σπουδάσωμεν. πολλὴ γὰρ καὶ τῶν πρόσφατον ἀναγνωσθέντων ἡ ἐγκεκρυμμένη δύναμις, καὶ προσήκει πρὸς τὸ βάθος ἡμᾶς καθιέντας, καὶ ἅπαντα μετ' ἀκριβείας διερευνησαμένους, τὸ ἐξ αὐτῶν κέρδος καρπώσασθαι. εἰ γὰρ οἱ τοὺς ἀπὸ τῆς θαλάσσης λίθους εὑρίσκειν βουλόμενοι τοσοῦτον πόνον καὶ ταλαιπωρίαν ὑπομένουσι τῇ τῶν ἀτάκτων ὑδάτων ῥύμῃ ἑαυτοὺς ἐκδιδόντες, ἵνα τῶν σπουδαζομένων ἐπιτύχωσι· πολλῷ μᾶλλον ἡμᾶς ἀκόλουθον συντεῖναι τὴν διάνοιαν, καὶ τὰ ἐν τῷ βάθει καταδύσαντας τῶν εἰρημένων, οὕτω τῶν τιμίων τούτων λίθων ἐπιλαβέσθαι. ἀλλὰ μὴ δείσῃς, ἀγαπητὲ, βάθος ἀκούων. οὐ γάρ ἐστιν ἐνταῦθα ὑδάτων ἄτακτος φορὰ, ἀλλὰ πνεύματος χάρις καταυγάζουσα ἡμῶν τὴν διάνοιαν, καὶ τὴν εὕρεσιν τῶν ζητουμένων μετ' εὐκολίας ἡμῖν παρεχομένη, καὶ πάντα πόνον ἐπικουφίζουσα. καὶ ἐκείνων μὲν τῶν λίθων ἡ εὕρεσις οὐ σφόδρα ὤνησε τὸν ἐπιτυχόντα, πολλάκις δὲ καὶ κατέβλαψε, καὶ μυρίων ναυαγίων ὑπόθεσις αὐτῷ γέγονε· καὶ οὐ τοσαύτην ἀπὸ τῆς εὑρέσεως ἐκαρπώσατο τὴν εὐφροσύνην, ὅσην μετὰ τὴν εὕρεσιν τὴν ἀηδίαν ὑπέμεινε, τοὺς τῶν βασκάνων ὀφθαλμοὺς ἀναπληρώσας καθ' ἑαυτοῦ, τοὺς πλεονέκτας διεγείρας εἰς τὸν κατ' αὐτοῦ πόλεμον. οὕτως οὐ μόνον οὐδὲν ὄφελος εἰς τὸν βίον εἰσάγει τὸν ἡμέτερον ἡ ἐκείνων εὕρεσις, ἀλλὰ καὶ πολλῶν πολέμων ὑπόθεσις γίνεται. ὕλη γάρ ἐστι πλεονεξίας, καὶ κάμινον ἀνάψασα φιλαργυρίας πολιορκεῖ τὴν ψυχὴν τῶν ἁλόντων. ἐπὶ δὲ τῶν πνευματικῶν τούτων καὶ τιμίων λίθων, οὐδέν ἐστι δεῖσαι τοιοῦτον. ἀλλὰ καὶ ὁ πλοῦτος ὁ ἐντεῦθεν συλλεγόμενος ἄφατος, καὶ ἡ ἡδονὴ ἀμάραντος, καὶ ἐκ πολλοῦ τοῦ περιόντος νικῶσα πᾶσαν τὴν ἐκεῖθεν προσγινομένην τοῖς ἀνθρώποις εὐφροσύνην. καὶ ὅτι τοῦτο ἐστιν ἀληθὲς, ἄκουε τοῦ μακαρίου Δαβὶδ λέγοντος, Ὅτι ἐπιθυμητὰ τὰ λόγιά σου ὑπὲρ χρυσίον καὶ λίθον τίμιον πολύν. ὁρᾷς πῶς τὰς τιμιωτέρας νομιζομένας τῶν ὑλῶν εἰς μέσον παραγαγὼν οὐ μόνον ταύτῃ τῇ συγκρίσει ἠρκέσθη, ἀλλὰ καὶ προσέθηκε, πολύν, καὶ τότε τὴν ἐντεῦθεν ὑπεροχὴν ἡμῖν ἐδήλωσε; ὑπὲρ γὰρ χρυσίον καὶ λίθον, φησὶ, τίμιον πολύν· οὐκ ἐπειδὴ τοσοῦτον μόνον ἐστὶν ἐπιθυμητὰ τὰ θεῖα λόγια, ἀλλ' ἐπειδὴ ταύτας μόνον τὰς ὕλας παρὰ τοῖς ἀνθρώποις εἶδε τὴν ἀνωτάτω προεδρείαν ἐχούσας, διὰ τοῦτο ταύτας παραγαγὼν εἰς μέσον οὕτω τὴν ὑπεροχὴν ἔδειξε καὶ τὴν ἐπιθυμίαν τῶν τοῦ πνεύματος λογίων σφοδροτέραν οὖσαν. καὶ ἵνα μάθῃς, ὅτι τοῦτο ἔθος

γρ. ἐκείνων μὲν τῶν λίθων ἡ εὕρεσις
γρ. γίνεται γρ. ὕλη
γρ. προσγινομένην
Ψαλ. ιη. ι.
γρ. μόνας
γρ. λογίων γρ. μάθητε

τοῦτο ἔθος ἀεὶ τῇ γραφῇ, τοῖς αἰσθητοῖς παραβάλλειν πράγμασι τὴν ἐντεῦθεν ὠφέλειαν, καὶ οὕτω τὴν ὑπεροχὴν ἐπιδείκνυσθαι, ἄκουε καὶ τῶν ἑξῆς. ἐπήγαγε γοῦν, καὶ γλυκύτερα ὑπὲρ μέλι καὶ κηρίον. καὶ ἐνταῦθα, οὐκ ἐπειδὴ τοσοῦτόν ἐστι μόνον γλυκύτερα, οὐδὲ ἐπειδὴ τοσαύτην παρέχειν δύναται τὴν ἡδονήν, ἀλλ᾽ ἐπειδὴ οὐδὲν ἕτερον εἶχεν ἐν τοῖς αἰσθητοῖς παραβαλεῖν τῇ ἡδονῇ τῶν θείων λογίων· διὰ τοῦτο τούτων μνημονεύσας οὕτω πάλιν τὴν ὑπεροχὴν ἔδωκε, καὶ τὴν ἡδονὴν πλείονα ἔφησεν εἶναι τῶν πνευματικῶν διδαγμάτων. τῷ αὐτῷ κανόνι εὑρήσεις καὶ τὸν Χριστὸν ἐν τοῖς εὐαγγελίοις κεχρημένον. ὅτε γὰρ τοῖς μαθηταῖς διελέγετο, καὶ ἐπιθυμοῦσι μαθεῖν τὴν ἑρμηνείαν τῆς παραβολῆς τοῦ σπείροντος τὸ καλὸν σπέρμα ἐν τῷ ἀγρῷ, καὶ τοῦ ἐχθροῦ τοῦ τὰ ζιζάνια ἀνὰ μέσον τοῦ σίτου ἐπεμβάλλοντος, κατὰ μέρος πᾶσαν διέλυσε τὴν παραβολήν, εἰπὼν τίς ἦν [ὁ σπείρων] ὁ τὸ καλὸν σπέρμα σπείρας, καὶ τίς ὁ ἀγρός, καὶ τίνα ἐστὶ τὰ ζιζάνια, καὶ τίς ὁ ταῦτα κατασπείρας, καὶ τίνες οἱ θερίζοντες, καὶ τίς ὁ θερισμός, καὶ ὅτε πάντα σαφῶς αὐτοῖς ἐξεκάλυψε, τότε φησίν, Οἱ δίκαιοι ἐκλάμψουσιν, ὡς ὁ ἥλιος, ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ πατρὸς αὐτῶν· (Ματ. ιγ. μγ.) οὐκ ἐπειδὴ τοσαύτην μόνην τὴν λαμπηδόνα ἕξουσιν οἱ δίκαιοι, ἀλλὰ δεικνὺς ὅτι πολλῷ μείζονα· τοσαύτην δὲ εἶπεν, ἐπειδὴ μείζονα ταύτης εἰκόνα ἐν τοῖς ὁρωμένοις οὐκ ἦν εὑρεῖν. ἐπειδὰν οὖν τι τοιοῦτον ἀκούσωμεν, μὴ μέχρι τῶν λεγομένων ἐναπομείνωμεν, ἀλλ᾽ ἀναλογιζώμεθα ἀπὸ τῶν αἰσθητῶν καὶ ὁρωμένων τῶν πνευματικῶν μάλιστα τὴν ὑπεροχήν. εἰ τοίνυν καὶ τὴν ἐπιθυμίαν σφοδροτέραν ἐστὶν ἐνταῦθα εὑρεῖν, καὶ τὴν ἡδονὴν ἀκριβεστέραν (θεῖα γάρ ἐστι τὰ λόγια καὶ πνευματικά, καὶ πολλὴν δυνάμενα τίκτειν τῇ ψυχῇ τὴν εὐφροσύνην τὴν πνευματικήν) μετὰ πολλοῦ τοῦ πόθου, καὶ σφοδρᾶς τῆς ἐπιθυμίας τὰς ἀκοὰς ὑπέχωμεν τοῖς λεγομένοις, ἵνα τὸν ἀληθῆ πλοῦτον ἐντεῦθεν ἑαυτοῖς περιποιησάμενοι, καὶ πρὸς τὴν κατὰ θεὸν φιλοσοφίαν πολλὰ δεξάμενοι τὰ σπέρματα, οὕτως οἴκαδε ἀναχωρήσωμεν. ἀκούσωμεν τοίνυν τίνα ἐστὶ τὰ σήμερον ἀναγνωσθέντα. ἀλλὰ συντείνατέ μοι (παρακαλῶ) τὴν διάνοιαν, καὶ πᾶσαν ῥᾳθυμίαν ἀποτιναξάμενοι καὶ φροντίδα βιωτικήν, οὕτω τοῖς λεγομένοις προσέχετε. θεῖοι γάρ εἰσι νόμοι ἄνωθεν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ κατενεχθέντες διὰ τὴν σωτηρίαν τὴν ἡμετέραν. εἰ γὰρ [ἔνδον βασιλικῶν αὐλῶν διατρίβωμεν, καὶ] βασιλικῶν γραμμάτων ἀναγινωσκομένων πολλὴ γίνεται ἡ ἡσυχία, καὶ πᾶς θόρυβος καὶ ταραχὴ ἐκποδών, πάντων συντεταμέναις ταῖς ἀκοαῖς ἑστώτων, καὶ ἐπιθυμούντων ἀκοῦσαι τίνα ἐστίν, ἃ δηλοῖ τὰ γράμματα τὰ βασιλικά, καὶ κίνδυνος μέγας ἕπεται τῷ κἂν πρὸς βραχὺ θορυβήσαντι, καὶ διακόψαντι τῶν ἀναγινωσκομένων τὴν ἀκολουθίαν· πολλῷ μᾶλλον ἐνταῦθα μετὰ φόβου καὶ τρόμου ἑστάναι δεῖ, καὶ πολλὴν παρέχειν τὴν σιγήν, καὶ τῶν λογισμῶν τὴν ταραχὴν φυγαδεύειν, ἵνα καὶ συνιέναι δυνηθῆτε τὰ λεγόμενα, καὶ τῆς ὑπακοῆς ἀποδεξάμενος ὑμᾶς ὁ βασιλεὺς τῶν οὐρανῶν, μειζόνων καταξιώσῃ τῶν δωρεῶν. ἴδωμεν τοίνυν τί διδάσκει ἡμᾶς καὶ νῦν ὁ μακάριος Μωϋσῆς, οὐκ οἰκείᾳ γλώττῃ μόνον ταῦτα λέγων, ἀλλ᾽ ὑπὸ τῆς τοῦ πνεύματος χάριτος ἐνηχούμενος.

15 Καὶ ἔλαβε, φησι, κύριος ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον, ὃν ἔπλασε.

Καλῶς εὐθέως ἐκ προοιμίων τὰ δύο τέθεικεν. οὐδὲ γὰρ εἶπε κύριος καὶ ἐσίγησεν, ἀλλὰ προσέθηκεν, ὁ θεός, λανθάνον τι καὶ κεκρυμμένον ἐντεῦθεν ἡμᾶς διδάσκων· ἵνα εἰδέναι ἔχωμεν, ὅτι κἄν τε κύριον ἀκούσωμεν, κἄν τε θεόν, οὐδεμία ἐν τοῖς ὀνόμασίν ἐστι διαφορά. τοῦτο δὲ νῦν οὐχ ἁπλῶς ἐμνημόνευσα· ἀλλ᾽ ἵνα, ὅταν ἀκούσῃς Παύλου λέγοντος, Εἷς θεὸς ὁ πατήρ, ἐξ οὗ τὰ πάντα, καὶ εἷς κύριος Ἰησοῦς Χριστός, δι᾽ οὗ τὰ πάντα, (α. Κορ. η. ϛ.)

μὴ

Margin: γρ. ἀκήρατον (2); γρ. ἐμβαλόντος (10); γρ. μου (14); γρ. ἐπιπόθου μαθεῖν (19); γρ. ἀναχωρήσωμεν (23); γρ. διὰ τῶν οὐρανῶν (26); γρ. μικρὸν (30); γρ. σπουδὴν (33); γρ. διηχούμενος (36)

μὴ νομίσῃς διαφορὰν εἶναι ἐν ταῖς λέξεσι, καὶ τὴν μὲν μεῖζόν τι δηλοῦν, τὴν δὲ ἔλαττον. διὰ τοῦτο καὶ ἀδιαφόρως ἡ γραφὴ τούτοις κέχρηται τοῖς ὀνόμασιν, ἵνα μὴ δόξῃ τοῖς φιλονείκως διακειμένοις τὰ ἐξ οἰκείας ὑπονοίας ἐπεισφέρειν τῇ τῶν δογμάτων ὀρθότητι. καὶ ἵνα μάθῃς, ὡς οὐδὲν τῶν τοιούτων παρατετηρημένως καὶ ἀποκεκληρωμένως φθέγγεται
5 ἡ θεία γραφή, δέξαι αὐτοῦ τοῦ νῦν λεγομένου σκόπει μετ' ἀκριβείας. καὶ ἔλαβε, φησι, κύριος ὁ θεός. περὶ τίνος" τοῦτο βούλεται εἰρῆσθαι ὁ αἱρετικός; περὶ τοῦ πατρὸς μόνου;
"καλῶς. ἄκουε τοίνυν Παύλου λέγοντος, Εἷς θεὸς ὁ πατήρ, ἐξ οὗ τὰ πάντα· καὶ εἷς κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς, δι' οὗ τὰ πάντα. ὁρᾷς πῶς τὸ κύριος ὄνομα τῷ υἱῷ προσένειμε; τί ἂν οὖν εἴποιεν, τὴν κύριος προσηγορίαν μείζονα εἶναι τῆς θεός; ὁρᾶτε ὅσον τὸ ἄτο-
10 πον; καὶ ὅση τῆς βλασφημίας ἡ ἐπίτασις, ὅταν μὴ βούληταί τις ἀνέχεσθαι κατακολουθεῖν τῷ κανόνι τῆς θείας γραφῆς, ἀλλὰ καὶ τοῖς οἰκείοις λογισμοῖς ἐθέλοι διδόναι χώραν ταράττειν τὴν διάνοιαν, καὶ λογομαχίας καὶ ζητήσεις ἀπαραίτους ἐπεισφέρειν τῇ ὑγιεῖ τῶν δογμάτων ὀρθότητι. καὶ ἔλαβε, φησι, κύριος ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον, ὃν ἔπλασε, καὶ ἔθετο αὐτὸν ἐν τῷ παραδείσῳ τῆς τρυφῆς, ἐργάζεσθαι αὐτὸν καὶ φυλάττειν. ὅρα πόσῃ κέ-
15 χρηται προνοίᾳ περὶ τὸν δημιουργηθέντα ἄνθρωπον. ἐπειδὴ γὰρ ἀρχῆθεν ἐδίδαξεν ἡμᾶς ὁ μακάριος Μωϋσῆς λέγων, ὅτι ἐφύτευσεν ὁ θεὸς τὸν παράδεισον, καὶ ἔθετο ἐκεῖ τὸν ἄνθρωπον, ἀντὶ τοῦ ἐβουλήθη ἐκεῖ αὐτὸν ἔχειν τὸ οἰκητήριον, καὶ ἐνδιαιτᾶσθαι τῇ ἀπολαύσει τοῦ παραδείσου, σήμερον πάλιν δείκνυσιν ἡμῖν τὴν ἄφατον τοῦ θεοῦ φιλανθρωπίαν, ἣν περὶ αὐτὸν ἐπιδείκνυται· καὶ ἐπαναλαμβάνων τὸν λόγον φησί,
20 Καὶ ἔλαβε κύριος ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον ὃν ἔπλασε, καὶ ἔθετο αὐτὸν ἐν τῷ παραδείσῳ τῆς τρυφῆς. οὐχ ἁπλῶς εἶπεν ἐν τῷ παραδείσῳ, ἀλλὰ προσέθηκε τῆς τρυφῆς, ἵνα τὴν ὑπερβάλλουσαν ἡδονὴν, ἧς ἀπέλαυεν ἐκ τῆς αὐτόθι οἰκήσεως, * ἐμφάνῃ ἡμῖν. καὶ εἰπὼν, ἔθετο αὐτὸν ἐν τῷ παραδείσῳ τῆς τρυφῆς, φησίν,

Ἐργάζεσθαι αὐτὸν καὶ φυλάσσειν.

25 Πολλῆς καὶ τοῦτο κηδεμονίας. * ἐπειδὴ γὰρ τρυφῆς ἁπάσης ἐπεπλήρωτο ἡ αὐτόθι διαγωγὴ, καὶ τὴν ἀπὸ τῆς θέας τέρψιν ἔχουσα, καὶ τὴν ἀπὸ τῆς ἀπολαύσεως εὐφροσύνην, ἵνα μὴ ἀποσκιρτήσῃ ἐκ τῆς ὑπερβαλλούσης ἀνέσεως ὁ ἄνθρωπος (πᾶσαν γὰρ τὴν κακίαν ἐδίδαξε, φησιν, ἡ ἀργία) διὰ τοῦτο προσέταξεν αὐτὸν ἐργάζεσθαι καὶ φυλάσσειν. τί οὖν, φησι, τῆς παρ' αὐτοῦ ἐπιμελείας ἐδεῖτο ὁ παράδεισος; οὐ τοῦτο λέγω·
30 ἀλλ' ἐβουλήθη τέως μικράν τινα καὶ σύμμετρον ἔχειν αὐτὸν μέριμναν περί τε τὴν φυλακὴν, περί τε τὴν ἐργασίαν. "καὶ γὰρ εἰ παντὸς πόνου ἦν ἀπηλλαγμένη ἡ ἐργασία, παρεῖχε δὲ αὐτῷ ἀσχολίαν τινὰ ἀνώδυνον καὶ" ἀταλαίπωρον. καὶ τὸ εἰπεῖν δὲ ὅτι φυλάσσειν, οὐχ ἁπλῶς πρόσκειται, ἀλλὰ συγκατάβασίς ἐστι τῶν ῥημάτων, ἵνα ὅλως εἰδέναι ἔχῃ, ὅτι ὑπόκειταί τινι δεσπότῃ τῷ τὴν τοσαύτην ἀπόλαυσιν αὐτῷ χαρισαμένῳ, καὶ
35 μετὰ τῆς ἀπολαύσεως τὴν φυλακὴν ἐπιτρέψαντι. πάντα γὰρ ποιεῖ ὁ θεὸς καὶ πραγματεύεται διὰ τὴν ὠφέλειαν τὴν ἡμετέραν· καὶ μετὰ τούτου καὶ τὴν ἀπόλαυσιν καὶ τὴν ἄνεσιν δωρεῖται. εἰ γὰρ διὰ τὴν ὑπερβάλλουσαν αὐτοῦ φιλανθρωπίαν, καὶ πρὶν ἡμᾶς παραγαγεῖν, τὰ ἀπόρρητα ἐκεῖνα ἡμῖν ἀγαθὰ ηὐτρέπισε, καθὼς αὐτὸς λέγει, Δεῦτε οἱ εὐλογημένοι τοῦ πατρός μου, κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν
40 "πρὸ καταβολῆς κόσμου· πολλῷ μᾶλλον τὰ ἐνταῦθα πάντα μετὰ δαψιλείας παρέξει. ἐπεὶ οὖν τοσαύτας εὐεργεσίας εἰς τὸν δημιουργηθέντα κατέθετο, πρότερον ἀπὸ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι αὐτὸν παραγαγὼν, καὶ ἀπὸ τοῦ χοὸς σῶμα διαπλάσαι καταξιώσας, καὶ μετὰ ταῦτα τὸ κυριώτερον, τὴν ψυχὴν φημὶ τὴν ἀσώματον, διὰ τοῦ ἐμφυσήματος χαρι-

γ. αὐτό

γ. ἴσω.

α. Κορ. η. ς.

γ. τρύφημα

γ. τρυφῆς

Σειρ. λγ. λβ.

γ. τοῦ γὰρ

γ. ἐκτὸς ταλαιπωρίας

Ματθ. κε. λδ.

γ. ἴσως

σάμενος, εἶτα τὸν παράδεισον γενέσθαι κελεύσας καὶ ἐκεῖ αὐτὸν ἐνδιαιτᾶσθαι προστάξας, μετὰ ταῦτα πάλιν, καθάπερ πατὴρ φιλόστοργος παιδὶ νέῳ πολλῆς ἀδείας καὶ ἀνέσεως ἀπολαύοντι, ὥστε μὴ ἀποσκιρτῆσαι, μικράν τινα καὶ σύμμετρον ἐπιτίθησι φροντίδα· οὕτω καὶ ὁ δεσπότης θεὸς τῷ Ἀδὰμ τὴν ἐργασίαν καὶ τὴν φυλακὴν προσέταξεν, ἵνα μετὰ τῆς τρυφῆς τῆς πολλῆς, καὶ τῆς ἀδείας, καὶ τῆς ἀνέσεως, ἠρέμα πως ἔχῃ ταῦτα 5 ἀμφότερα ἐγκόπτοντα αὐτοῦ τὴν εἰς τὸ πρόσω φοράν. ταῦτα μὲν οὖν τὰ ἤδη ὑπάρξαντα τῷ δημιουργηθέντι· τὰ δέ γε ἑξῆς ἐπαγόμενα πάλιν πολλὴν καὶ ὑπερβάλλουσαν ἡμῖν ἐμφαίνει τὴν περὶ αὐτὸν φιλανθρωπίαν, τήν τε συγκατάβασιν, ἣν διὰ τὴν οἰκείαν ἀγαθότητα ἐπιδείκνυται. τί γάρ φησιν ἡ γραφή; καὶ ἐνετείλατο Κύριος ὁ θεὸς τῷ Ἀδάμ. ἰδοὺ πάλιν καὶ ἐνταῦθα ἡ θεία γραφὴ τῇ αὐτῇ συνηθείᾳ ἐχρήσατο, ἵνα τῇ 10 πυκνότητι τῶν λεγομένων ἀκριβῆ τὴν διδασκαλίαν δεξώμεθα, καὶ μηκέτι ἀνεχώμεθα τῶν τολμώντων ἀποκληροῦν τὰς τῶν ὀνομάτων προσηγορίας, καὶ τὴν μὲν τῷ πατρί, τὴν δὲ τῷ υἱῷ προσνέμειν. ἐπειδὴ γὰρ ἀμφοτέρων ἡ οὐσία μία, διὰ τοῦτο καὶ ἡ θεία γραφὴ ἀδιαφόρως ποτὲ μὲν τῷ πατρί, ποτὲ δὲ τῷ υἱῷ τὴν αὐτὴν προσηγορίαν εἰσάγεται ἀποκληροῦσα. καὶ ἐνετείλατό, φησι, Κύριος ὁ θεὸς τῷ Ἀδὰμ λέγων. ἄξιον [καὶ] 15 ἐνταῦθα ἐκπλαγῆναι τὴν πολλὴν λόγον ὑπερβαίνουσαν τοῦ θεοῦ φιλανθρωπίαν, ἣν ἐνδείκνυται ἡμῖν διὰ τῆς βραχείας ταύτης λέξεως. καὶ ἐνετείλατό φησι. βλέπε ἐκ προοιμίων, πόση τιμὴ κέχρηται περὶ τὸν ἄνθρωπον. οὐδὲ γὰρ εἶπε προσέταξεν, ἢ ἐκέλευσεν, ἀλλὰ τί; ἐνετείλατο. καθάπερ φίλος φίλῳ περί τινων ἀναγκαίων ἐντελλόμενος διαλέγεται, οὕτω καὶ ὁ θεὸς τῇ φύσει τῇ ἀνθρωπίνῃ, μονονουχὶ διὰ τῆς τοσαύτης τιμῆς ἐπισπάσασθαι βουλόμενος αὐτὸν πρὸς τὴν ὑπακοὴν τῶν ἐντελλομένων ὑπ' αὐτοῦ.

γ. τὸν ἄνθρωπον

γ.' ὅπερ δείκνυται

γ. τὸν Ἀδὰμ διατίθεται,

16 Καὶ ἐνετείλατο Κύριος ὁ θεὸς τῷ Ἀδὰμ λέγων· ἀπὸ παντὸς ξύλου τοῦ ἐν τῷ παραδείσῳ βρώσει φαγῇ, 17 Ἀπὸ δὲ τοῦ ξύλου τοῦ γινώσκειν καλὸν καὶ πονηρὸν οὐ φάγεσθε ἀπ' αὐτοῦ. ᾗ δ' ἂν ἡμέρᾳ φάγητε ἀπ' αὐτοῦ, θανάτῳ ἀποθανεῖσθε. 25

γ. φάγητε

Πολὺ τῆς ἐντολῆς τὸ ἀνεπαχθές· ἀλλὰ δεινόν, ἀγαπητέ, ἡ ῥᾳθυμία. ὥσπερ γὰρ αὕτη καὶ τὰ εὔκολα, δύσκολα ἡμῖν φαίνεσθαι ποιεῖ, οὕτως ἡ σπουδὴ καὶ ἡ ἀγρυπνία καὶ τὰ δύσκολα, εὔκολα ἡμῖν ἀπεργάζεται. τί γάρ, εἰπέ μοι, τούτου ἀναπαυστικώτερον; τί ταύτης τῆς τιμῆς μεῖζον γένοιτ' ἄν; παρέχειν ἐνδιαιτᾶσθαι τῷ παραδείσῳ, τῷ κάλλει τέρπεσθαι τῶν ὁρωμένων, καὶ τὴν ὄψιν ἐκεῖθεν εὐφραίνειν, καὶ διὰ 30 τῆς ἀπολαύσεως πολλὴν τὴν ἡδονὴν καρποῦσθαι. ἐννόησον γὰρ ὅσον ἦν ὁρᾶν τὰ δένδρα τοῖς καρποῖς βριθόμενα, τῶν ἀνθῶν τὴν ποικιλίαν, τῶν βοτανῶν τὴν διαφοράν, τῶν φύλλων τὰς κόμας, τὰ ἄλλα ὅσα εἰκὸς ἐν παραδείσῳ τυγχάνειν, καὶ ἐν παραδείσῳ τῷ ὑπὸ τοῦ θεοῦ φυτευθέντι. διὰ γὰρ τοῦτο προλαβοῦσα ἡ θεία γραφὴ εἶπεν, ὅτι ἐξανέτειλεν ἔτι ἐκ τῆς γῆς πᾶν ξύλον ὡραῖον εἰς ὅρασιν, καὶ καλὸν εἰς 35 βρῶσιν, ἵνα εἰδέναι ἔχωμεν ὅσης ἀφθονίας ἀπολαύων, εἰς τὴν δοθεῖσαν [illegible] ἐντολὴν ἐξύβρισε διὰ πολλὴν ἀκρασίαν καὶ ῥᾳθυμίαν. ἐννόησον γάρ μοι, ἀγαπητέ, τῆς τιμῆς τὴν ὑπερβολήν, ἧς αὐτὸν ἠξίωσεν, ἰδιάζουσαν [illegible] ἀφωρισμένην αὐτῷ τράπεζαν τὴν ἐν τῷ παραδείσῳ δωρησάμενος, ἵνα μὴ νομίσῃ τὴν αὐτὴν τοῖς ἀλόγοις καὶ αὐτῷ τροφὴν ὑπάρχειν· ἀλλ' ἔχῃ, καθάπερ βασιλεύς, ἐνδιαιτώμενος τῇ 40 τοῦ παραδείσου διαγωγῇ, ἐντρυφᾶν τῇ ἐκεῖθεν ἀπολαύσει, καὶ καθάπερ δεσπότης κεχωρισμένος ἢ τῶν εἰς ὑπηρεσίαν αὐτῷ παρασχεθέντων, καὶ ἀφωρισμένην ἔχῃ τὴν διαγωγήν. καὶ ἐνετείλατό, φησι, Κύριος ὁ θεὸς τῷ Ἀδὰμ λέγων, ἀπὸ παντὸς ξύλου τοῦ

γ. περιέχων

γ. παρασχεθέντων,

ἐν

τῷ παραδείσῳ βρώσει φαγῇ· ἀπὸ δὲ τοῦ ξύλου τοῦ γινώσκειν καλὸν καὶ πονηρὸν οὐ φάγε-
σθε ἀπ᾽ αὐτοῦ· ᾗ δ᾽ ἂν ἡμέρᾳ φάγητε ἀπ᾽ αὐτοῦ, θανάτῳ ἀποθανεῖσθε· μονονουχὶ λέγων
πρὸς αὐτόν· μὴ γὰρ βαρύ τι καὶ ἐπαχθὲς ἀπαιτῶ παρὰ σοῦ; πάντων τὴν ἀπόλαυσιν ἐπι-
(χ. τούτου μό-νου) τρέπω· ἑνὸς τούτου μόνου μὴ ἅψασθαι ἐντέλλομαι. ἀλλὰ καὶ τὸ ἐπιτίμιον μέγα ὁρί-
5 ζω, ἵνα κἂν τῷ φόβῳ σωφρονιζόμενος φυλάξῃς τὴν παρ᾽ ἐμοῦ σοι δοθεῖσαν ἐντολήν,
τοῦτον ποιῶν, ὥσπερ ἂν εἴ τις δεσπότης φιλότιμος οἰκίαν μεγάλην τινὶ ἐμπι-
στεύσειε, καὶ ὑπὲρ τοῦ τὴν δεσποτείαν αὐτῷ ἀκέραιον μένειν, βραχύ τι ἀργύριον
τυπώσειε παρ᾽ αὐτοῦ δίδοσθαι. οὕτω δὴ καὶ ὁ φιλάνθρωπος ἡμῶν δεσπότης πάντων τῶν
ἐν τῷ παραδείσῳ τὴν ἀπόλαυσιν αὐτῷ χαρισάμενος, τοῦ ἑνὸς ξύλου μόνου ἀπο-
10 σχέσθαι ἐκέλευσεν, ἵνα εἰδέναι ἔχῃ ὅτι ὑπὸ δεσπότην ἐστίν, ᾧ προσήκει αὐτὸν
πείθεσθαι, καὶ τοῖς ὑπ᾽ ἐκείνου προσταττομένοις εἴκειν. τίς ἂν κατ᾽ ἀξίαν θαυμά-
σειε τοῦ κοινοῦ πάντων δεσπότου τὴν φιλοτιμίαν; οὐδὲν οὐδέπω ἐπιδειξάμενον πό-
σης ἀξιοῖ τῆς εὐεργεσίας; οὐδὲ γὰρ ἐξ ἡμισείας αὐτῷ τὴν ἀπόλαυσιν δέδωκεν, οὐδὲ
τῶν πλειόνων ἀποσχέσθαι ἐκέλευσε, τῶν δὲ λειπομένων ἔχειν τὴν ἀπόλαυσιν· ἀλλὰ
15 πάντων τῶν ἐν τῷ παραδείσῳ μετέχειν αὐτὸν βουληθεὶς, τοῦ ἑνὸς ξύλου μόνου ἀπο-
σχέσθαι προσέταττε, δεικνὺς διὰ τῶν πραγμάτων, ὅτι οὐδενὸς ἑτέρου ἕνεκεν τοῦτο πεποί-
ηκεν, ἀλλ᾽ ἵνα τὸν κύριον εἰδέναι ἔχῃ τῶν τοσούτων εὐεργεσιῶν. καὶ σκόπει μετὰ τῶν ἄλλων
καὶ ἐντεῦθεν τοῦ θεοῦ τὴν ἀγαθότητα, ὅσῃ τῇ τιμῇ κέχρηται καὶ περὶ τὴν μέλλουσαν ἐξ
αὐτοῦ διαπλάττεσθαι γυναῖκα. οὐδέπω γὰρ αὐτῆς παραχθείσης, ὡς πρὸς ἀμφοτέ-
20 ρους τὴν ἐντολὴν ποιεῖται λέγων, οὐ φάγεσθε ἀπ᾽ αὐτοῦ· καὶ ᾗ δ᾽ ἂν ἡμέρᾳ φάγητε,
θανάτῳ ἀποθανεῖσθε, δηλῶν ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς, ὅτι ἓν εἰσιν ἀνὴρ καὶ γυνή, καθὼς καὶ
ὁ Παῦλός φησι, Κεφαλὴ τῆς γυναικὸς ὁ ἀνήρ. διὰ τοῦτο τοίνυν ὡς πρὸς ἀμφοτέρους (α. Κορ. ια. γ. Εφ. ε. κγ.)
(* καὶ) διαλέγεται, ἵνα μετὰ ταῦτα διαπλάσας ἐξ αὐτοῦ τὴν γυναῖκα * ἀφορμὰς αὐτῷ
παράσχῃ τοῦ γνωρίσαι αὐτῇ τὰ παρ᾽ αὐτοῦ ἐνταλθέντα. καὶ οἶδα μὲν ὅτι πολυθρύλλη-
(χ. ἀφυλάκτως) 25 τόν ἐστι τοῦτο τὸ περὶ τοῦ ξύλου ζήτημα, καὶ ὅτι πολλοὶ τῶν ἀπαραφυλάκτως φθεγγο-
μένων, ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τὸν θεὸν τὴν αἰτίαν μετάγειν ἐπιχειροῦσι, καὶ λέγειν τολ-
μῶσι, τίνος γὰρ ἕνεκεν ἐδίδου αὐτῷ τὴν ἐντολήν, εἰδὼς ὅτι παραβήσεται; καὶ πάλιν,
διὰ τί γὰρ τὸ ξύλον προσέταξε γενέσθαι ἐν τῷ παραδείσῳ, καὶ πολλὰ ἕτερα; ἀλλ᾽ ἵνα
μὴ νῦν πρὸ τοῦ καιροῦ τῆς παραβάσεως δόξωμεν προπηδᾶν εἰς τὴν περὶ τούτων
30 ἐξήγησιν, ἀναγκαῖον ἀναμεῖναι καὶ ἡμᾶς τὴν τοῦ μακαρίου Μωϋσέως διήγησιν, ἵν᾽ οὕτως
εἰς τὸν τόπον ἀφικόμενοι, εὐκαίρως, ἅπερ ἂν ἡ τοῦ θεοῦ χάρις χορηγήσῃ, περὶ τούτου
κινήσαντες διδάξωμεν τὴν ὑμετέραν ἀγάπην τὸν ἀληθῆ τῆς γραφῆς νοῦν· ἵν᾽ εἰδό-
τες τὴν ἀλήθειαν τῶν ἐγγεγραμμένων, καὶ τὴν προσήκουσαν δοξολογίαν ἀναφέρητε
τῷ δεσπότῃ, καὶ μὴ καταλιπόντες τὸν ἡμαρτηκότα, ἐπὶ τὸν ἀναίτιον θεὸν τὴν αἰτί-
35 αν μετάγητε. τέως δὲ ἐπὶ τοῦ παρόντος, εἰ δοκεῖ, τὰ ἑξῆς τοῦ ἀναγνώσματος ἐ-
πέλθωμεν.

18 Καὶ εἶπε, φησι, Κύριος ὁ θεός· οὐ καλὸν εἶναι τὸν ἄνθρωπον μόνον.

Ἰδοὺ πάλιν ὁμοίως εἶπε καθάπερ καὶ πρότερον ὁ κύριος ὁ θεός, ἵνα ἐμπήξαντες
ἡμῶν τῇ διανοίᾳ τὰ λεγόμενα, μὴ τὰ ἀπὸ τῶν ἀνθρωπίνων λογισμῶν τῆς θείας γρα-
40 φῆς κυριώτερα εἶναι νομίζωμεν. καὶ εἶπε, φησι, Κύριος ὁ θεός· οὐ καλὸν εἶναι τὸν
(χ. δεσπότης,) ἄνθρωπον μόνον. σκόπει πῶς οὐχ ἵσταται ὁ ἀγαθὸς θεός, ἀλλ᾽ εὐεργεσίας εὐεργεσίαις
προστίθησι, καὶ πλουτῶν ἀγαθότητι, πάσῃ τιμῇ περιβαλεῖν βούλεται τὸ ζῶον τοῦτο τὸ
λογικόν, καὶ μετὰ τῆς τιμῆς καὶ εὐκολίαν αὐτῷ διαγωγῆς χαρίσασθαι.

Καὶ εἶπε, φησι, κύριος ὁ θεός· οὐ καλὸν εἶναι τὸν ἄνθρωπον μόνον. ποιήσωμεν αὐτῷ βοηθὸν κατ᾽ αὐτόν.

Ἰδοὺ πάλιν καὶ ἐνταῦθα τὸ ποιήσωμεν. καθάπερ γὰρ ἐξ ἀρχῆς ἔλεγεν ἐπὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου διαπλάσεως, ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ᾽ εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ᾽ ὁμοίωσιν· οὕτω καὶ νῦν μέλλων τὴν γυναῖκα διαπλάττειν, τῷ αὐτῷ κέχρηται ῥήματι, καί 5
φησι, ποιήσωμεν. πρὸς τίνα διαλέγεται; οὐ πρὸς κτιστήν τινα δύναμιν, ἀλλὰ πρὸς τὸν ἐξ αὐτοῦ γεννηθέντα, τὸν θαυμαστὸν σύμβουλον, τὸν ἐξουσιαστήν, τὸν ἄρχοντα τῆς εἰρήνης, τὸν μονογενῆ αὐτοῦ παῖδα. καὶ ἵνα μάθῃ ὁ Ἀδὰμ ὅτι ὁμότιμον αὐτῷ ζῶον μέλλει εἶναι τὸ διαπλαττόμενον, διὰ τοῦτο καθάπερ ἐπ᾽ αὐτοῦ ἔλεγε ποιήσωμεν, οὕτω καὶ νῦν φησι, ποιήσωμεν αὐτῷ βοηθὸν κατ᾽ αὐτόν. ἀμφότερα πολλὴν ἔχει τὴν δύναμιν, 10
καὶ τὸ βοηθόν, καὶ τὸ κατ᾽ αὐτόν. οὐ βούλομαί, φησι, μόνον αὐτὸν εἶναι, ἀλλ᾽ ἔχειν τινὰ παραμυθίαν ἐκ τῆς συνουσίας· καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ κατάλληλον αὐτῷ βοηθὸν παραγαγεῖν δεῖ, τὴν γυναῖκα αἰνιττόμενος. διὰ τοῦτό φησι, ποιήσωμεν αὐτῷ βοηθόν. καὶ προσέθηκε δὲ κατ᾽ αὐτόν, ἵν᾽, ὅταν ἴδῃς εὐθὺς τὰ θηρία παραγόμενα καὶ πάντα τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ, μὴ νομίσῃς περὶ τούτων εἰρῆσθαι. εἰ γὰρ καὶ συνεφάπτεται τῶν 15
καμάτων αὐτῷ πολλὰ τῶν ἀλόγων, ἀλλ᾽ οὐδὲν ἴσον τῆς λογικῆς γυναικός. διὰ τοῦτο εἰπών, βοηθὸν κατ᾽ αὐτόν, ἐπήγαγε·

19 Καὶ ἔπλασεν ὁ θεὸς ἔτι ἐκ τῆς γῆς πάντα τὰ θηρία τοῦ ἀγροῦ, καὶ πάντα τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἤγαγεν αὐτὰ πρὸς τὸν Ἀδάμ, ἰδεῖν τί καλέσει αὐτά· καὶ πᾶν ὃ ἐκάλεσεν αὐτὸ Ἀδὰμ ψυχὴν ζῶσαν, τοῦτο ὄνομα αὐτῷ. 20

Οὐχ ἁπλῶς οὐδὲ εἰκῇ τοῦτο γίνεται, ἀλλὰ διὰ τὰ μέλλοντα μετ᾽ οὐ πολὺ συμβαίνειν, ἃ προειδὼς ὁ θεὸς δείκνυσιν ἡμῖν τὴν πολλὴν σοφίαν, ἣν κεχάρισται τῷ ὑπ᾽ αὐτοῦ δημιουργηθέντι· ἵν᾽, ἐπειδὰν τὰ τῆς παραβάσεως τῆς ἐντολῆς τῆς ὑπὸ τοῦ θεοῦ δοθείσης γένηται, μὴ νομίσῃς δι᾽ ἄγνοιαν αὐτὸν παραβεβηκέναι, ἀλλ᾽ εἰδέναι ἔχῃς, ὅτι ῥᾳθυμίας ἐστὶ τὸ πταῖσμα. ὅτι γὰρ σοφίας πολλῆς ἐπεπλήρωτο, μάνθανε ἐκ τῶν νῦν 25
γινομένων. καὶ ἤγαγεν αὐτά, φησι, πρὸς τὸν Ἀδάμ, ἰδεῖν τί καλέσει αὐτά. ἀπόδειξιν ἡμῖν τῆς πολλῆς αὐτοῦ σοφίας παρασχεῖν βουλόμενος τοῦτο ποιεῖ ὁ θεός. καὶ πάλιν, ὃ ἐκάλεσεν αὐτό, φησιν, Ἀδάμ, τοῦτο ὄνομα αὐτῷ. οὐχ ἵνα δὲ τὴν σοφίαν αὐτοῦ μόνον καταμάθωμεν τοῦτο γίνεται, ἀλλ᾽ ἵνα καὶ τὸ σύμβολον τῆς δεσποτείας διὰ τῆς τῶν ὀνομάτων θέσεως ἐπιδείξηται. καὶ γὰρ καὶ τοῖς ἀνθρώποις ἔθος τοῦτο ποιεῖσθαι σύμβο- 30
λον δεσποτείας, ἐπειδὰν οἰκέτας ὠνήσωνται, μετατιθέναι αὐτῶν τὰς προσηγορίας. διὰ τοῦτο καὶ τὸν Ἀδὰμ παρασκευάζει, καθάπερ δεσπότην, πᾶσι τοῖς ἀλόγοις ἐπιθεῖναι τὰς προσηγορίας. μὴ γὰρ ἁπλῶς παραδράμῃς, ἀγαπητέ, τὸ εἰρημένον· ἀλλ᾽ ἐννόησόν μοι, πόσης ἦν σοφίας τοσούτοις γένεσι πτηνῶν, ἑρπετῶν, θηρίων, κτηνῶν, τῶν ἄλλων ἀλόγων, τῶν ἡμέρων, τῶν ἀγρίων, τῶν ἐν τοῖς ὕδασι διαιτωμένων, τῶν ἐκ τῆς 35
γῆς ἀναδοθέντων, πᾶσι τούτοις ἐπιθεῖναι τὰς προσηγορίας, καὶ προσηγορίας οἰκείας καὶ καταλλήλους ἑκάστῳ γένει. πᾶν γάρ, φησιν, ὃ ἐκάλεσεν αὐτὸ Ἀδάμ, τοῦτο ὄνομα αὐτῷ. εἶδες ἐξουσίαν ἀπηρτισμένην, εἶδες δεσποτείας αὐθεντίαν· λογίζου μετὰ τῶν ἄλλων καὶ τοῦτο, ὅτι καὶ λέοντες, καὶ παρδάλεις, καὶ ἔχεις, καὶ σκορπίοι, καὶ ὄφεις, καὶ τὰ ἄλλα ἅπαντα τὰ τούτων θηριωδέστερα, καθάπερ πρὸς δεσπότην, μετὰ πάσης 40
ὑποταγῆς παραγενόμενα τὰς προσηγορίας ἐδέξαντο, καὶ οὐδὲν τούτων τῶν θηρίων ἐδεδοίκει ὁ Ἀδάμ. μὴ τοίνυν ἐπισκηπτέτω τις τοῖς γεγενημένοις παρὰ τοῦ δεσπότου, καὶ τὴν γλῶτταν ἀκονάτω κατὰ τοῦ δημιουργοῦ, μᾶλλον δὲ κατὰ τῆς ἑαυτοῦ κεφαλῆς, καὶ λεγέτω

γέτω τὰ λύοντα ἐκεῖνα ῥήματα, [ὅτι] τίνος ἕνεκεν τὰ θηρία παρήχθη· ὅτι γὰρ ἅ-
παντα ὁμοίως τοῖς ἡμέροις τὴν δουλείαν ἐπεγίνωσκε καὶ τὴν δεσποτείαν, δείκνυσιν ἡ-
μῖν ἀκριβῶς ἡ τῶν ὀνομάτων θέσις. αἱ γὰρ προσηγορίαι ἐκεῖναι, ἃς ἔθετο αὐτοῖς,
μέχρι τοῦ παρόντος διαμένουσιν. οὕτως αὐτὰς ἐκύρωσεν ὁ θεός, ἵνα διηνεκῆ ὑπό-
5 μνησιν ἔχωμεν καὶ τῆς τιμῆς, ἣν ἐξ ἀρχῆς ἐδέξατο παρὰ τοῦ δεσπότου ὁ Ἀδάμ, πάν-
των τούτων τὴν ὑποταγὴν λαβών, καὶ τῆς ἀφαιρέσεως αὐτῷ τὴν αἰτίαν ἐπιγρά-
φωμεν διὰ τῆς ἁμαρτίας τὴν ἐξουσίαν ἀκρωτηριάσαντι.

20 Καὶ ἐκάλεσεν Ἀδάμ, φησιν, ὀνόματα πᾶσι τοῖς κτήνεσι, καὶ πᾶσι τοῖς πε-
τεινοῖς τοῦ οὐρανοῦ, καὶ πᾶσι τοῖς θηρίοις τῆς γῆς.

10 Ἐντεῦθεν ἤδη σκόπει μοι, ἀγαπητέ, τῆς προαιρέσεως τὸ αὐτεξούσιον, καὶ τῆς συνέσε-
ως αὐτοῦ τὴν ὑπερβολήν· καὶ μή μοι λέγε, ὅτι ἠγνόει τί μὲν καλόν, τί δὲ κακόν. ὁ γὰρ δυνη-
θεὶς καταλλήλους προσηγορίας τοῖς κτήνεσιν ἐπιθεῖναι, καὶ τοῖς πετεινοῖς, καὶ τοῖς θηρίοις,
καὶ μὴ συγχέας τὴν τάξιν, μηδὲ τὰς μὲν τοῖς ἡμέροις ζώοις ἁρμοζούσας προσηγορίας
τοῖς ἀγρίοις ἐπιθεῖναι, μηδὲ τὰς τοῖς ἀγρίοις προσηκούσας τοῖς ἡμέροις ἀφορίσαι, ἀλ-
15 λὰ πᾶσι τὰς καταλλήλους ὀνομασίας δοῦναι, πῶς οὐ πάσης σοφίας καὶ συνέσεως ἐπε-
πλήρωτο; λογίζου ἐντεῦθεν λοιπὸν ὅση τοῦ ἐμφυσήματος ἐκείνου ἡ δύναμις, καὶ πόση
τῆς ἀσωμάτου ψυχῆς ἡ σοφία, ἣν ὁ δεσπότης αὐτῇ κεχάρισται, ζῶον τοιοῦτον λογικὸν καὶ
θαυμαστὸν ἐκ δύο οὐσιῶν συστησάμενος, καὶ τὴν ἀσώματον οὐσίαν τῆς ψυχῆς συμ-
πλέξας τῷ σώματι, καθάπερ ὀργάνῳ τινὶ τεχνίτην ἄριστον. ὅταν οὖν ἐννοήσῃς τοῦ
20 ζώου τούτου τὴν τοσαύτην σοφίαν, ἐκπλήττου τοῦ δημιουργήσαντος τὴν δύναμιν. εἰ
γὰρ τοῦ οὐρανοῦ τὸ κάλλος ὁρώμενον τὸν εὐγνώμονα θεατὴν εἰς τὴν τοῦ δημιουργήσαντος
παραπέμπει δοξολογίαν, πολλῷ μᾶλλον τὸ λογικὸν τοῦτο ζῶον, ὁ ἄνθρωπος, δυνήσε-
ται τὰ κατὰ τὴν οἰκείαν διάπλασιν ἀναλογιζόμενος, καὶ τῆς τιμῆς τῆς παρασχεθείσης
αὐτῷ τὴν ὑπερβολήν, καὶ τῶν δωρεῶν τὰ μεγέθη, καὶ τὰς ἀφάτους εὐεργεσίας, διηνε-
25 κῶς ἀνυμνεῖν τὸν παραγαγόντα, καὶ τὴν κατὰ δύναμιν δοξολογίαν ἀναφέρειν τῷ δε-
σπότῃ.

ΗΘΙΚΟΝ

Ἐβουλόμην καὶ τοῖς ἑξῆς ἐπεξελθεῖν· ἀλλ' ἵνα μὴ τῷ πλήθει τῶν λεγομένων κα-
ταχώσωμεν τὴν μνήμην τῶν ἤδη λεχθέντων, ἀναγκαῖον ἐνταῦθα στῆσαι τὸν τῆς δι-
δασκαλίας λόγον. οὐδὲ γὰρ τοῦτο μόνον ἐστὶν ἡμῖν τὸ σπουδαζόμενον ἁπλῶς πολλὰ
30 εἰπεῖν, ἀλλὰ διὰ τοῦτο λέγομεν, ὥστε αὐτὰ διηνεκῶς ὑμᾶς ἔχειν ἐμπεπηγότα ταῖς
διανοίαις ταῖς ὑμετέραις· ἵνα μὴ μόνον αὐτοὶ ἴδητε τὰ ἐν ταῖς θείαις γραφαῖς ἐγκείμε-
να, ἀλλὰ καὶ ἑτέροις διδάσκαλοι γίνησθε, δυνάμενοι καὶ ἄλλους νουθετεῖν. ἕκαστος τοίνυν
ὑμῶν (παρακαλῶ) ἐντεῦθεν ἐξιών, μετὰ τοῦ πλησίον ἀναλαμβανέτω τῶν εἰρημένων
τὴν μνήμην, καὶ τὰ παρ' ἑαυτοῦ εἰσφέρων δεχέσθω καὶ τὰ παρ' ἑτέρου μνημονευθέντα, καὶ
35 οὕτω συλλέγοντες ἅπαντα, καὶ ἔναυλον αὐτῶν ἔχοντες τὴν μνήμην οἴκαδε ἀναχωρεῖ-
τε, [καὶ] καθ' ἑαυτοὺς ἀναμηρυκώμενοι τὰ θεῖα ταῦτα διδάγματα· ἵνα ἐν τούτοις ἔχον-
τες τὴν μέριμναν ἅπασαν, καὶ ἀσχολοῦντες ὑμῶν τὴν διάνοιαν, δυνήσθε μετ' εὐκολίας
περιγενέσθαι καὶ τῶν παθῶν τῶν ἐνοχλούντων, καὶ τὰς τοῦ διαβόλου μηχανὰς διαφυ-
γεῖν. ἔνθα γὰρ ἂν ἴδῃ ὁ πονηρὸς δαίμων ἐκεῖνος ψυχὴν τὰ τοῦ θεοῦ μεριμνῶσαν, καὶ δι-
40 ηνεκῶς ἐκεῖνα φανταζομένην, καὶ ταῦτα περιστρέφουσαν, οὐδὲ προσεγγίσαι τολμᾷ,
ἀλλὰ ταχέως ἀποπηδᾷ, καθάπερ ἀπὸ "πυρός τινος ὑπὸ τῆς τοῦ πνεύματος ἐνερ-
γείας φυγαδευόμενος. ἵν' οὖν καὶ αὐτοὶ τὰ μέγιστα "κερδαίνωμεν, κἀκείνου περιγενέσθαι
δυνηθῶμεν, καὶ τὴν παρὰ τοῦ θεοῦ ῥοπὴν μειζόνως ἐπισπασώμεθα, ἐν τούτοις ἀσχο-

κ. πυρὸς

κ. κερδαίνομεν

λάβωμεν ἡμῶν τὴν διάνοιαν. οὕτω γὰρ ἡμῖν καὶ τὰ ἐν χερσὶ πάντα εὐμαρισθήσεται, καὶ τὰ δύσκολα, εὔκολα γενήσεται, καὶ τὰ δοκοῦντα εἶναι λυπηρὰ χρηστὸν λήψεται τέλος, καὶ οὐδὲν ἡμᾶς τῶν παρόντων λυπῆσαι δυνήσεται. ἐὰν γὰρ τὰ τοῦ θεοῦ μεριμνῶμεν, τὰ ἡμέτερα αὐτὸς μεριμνήσει· καὶ μετὰ πολλῆς ἀδείας τὸ πέλαγος τοῦ παρόντος βίου διαπλευσόμεθα, καὶ ὑπὸ τοῦ μεγάλου κυβερνήτου τοῦ ἐπὶ πάντων θεοῦ ὁδηγούμενοι καταντήσομεν εἰς τὸν λιμένα τῆς τοῦ θεοῦ φιλανθρωπίας, ᾧ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Λογ. ιε. ΤΩ ΔΕ ΑΔΑΜ ΟΥΧ ΕΥΡΕΘΗ ΒΟΗΘΟΣ Ὅμοιος αὐτῷ. καὶ ἐπέβαλεν ὁ θεὸς ἔκστασιν ἐπὶ τὸν Ἀδάμ, καὶ ὕπνωσε, καὶ ἔλαβε μίαν τῶν πλευρῶν αὐτοῦ, καὶ ἀνεπλήρωσε σάρκα ἀντ' αὐτῆς· καὶ ᾠκοδόμησε κύριος ὁ θεὸς τὴν πλευράν, ἣν ἔλαβεν ἀπὸ τοῦ Ἀδάμ, εἰς γυναῖκα.

ΠΟλλὰς ὑμῖν ἔχω χάριτας, ὅτι μετὰ πολλῆς τῆς προθυμίας χθὲς ἐδέξασθε τὴν παρ' ἡμῶν παραίνεσιν καὶ πρὸς τὸ μῆκος τῶν εἰρημένων οὐ μόνον οὐκ ἐδυσχεράνατε, ἀλλὰ καὶ μέχρι τοῦ τέλους οὕτω παρηκολουθήσατε, ὡς ἀκμάζοντα ὑμῖν ἐναπομεῖναι τὸν τῆς ἀκροάσεως πόθον. ὅθεν καὶ χρηστὰς ἡμῖν τὰς ἐλπίδας ὑπεφήνατε, ὡς διὰ τῶν ἔργων ἐπιδειξάμενοι τὰ τῆς ἡμετέρας συμβουλῆς. ὁ γὰρ μετὰ τοσαύτης ἡδονῆς ἀκούων, δῆλος ἂν εἴη καὶ πρὸς τὴν διὰ τῶν ἔργων πρᾶξιν παρεσκευασμένος· ἄλλως δὲ καὶ ἡ νῦν ὑμῶν συνδρομὴ τεκμήριον ἂν γένοιτο τῆς κατὰ ψυχὴν ὑμῶν ὑγιείας. ὥσπερ γὰρ τὸ πεινῆν, σωματικῆς εὐεξίας σημεῖόν ἐστιν· οὕτω τὸ λογίων θείων ἐρᾶν, ψυχικῆς ὑγιείας τεκμήριον ἂν γένοιτο μέγιστον. ἐπεὶ οὖν ὁ καρπὸς τῆς ὑμετέρας σπουδῆς δείκνυσι τῆς ὑπακοῆς τὴν ἐκπλήρωσιν, φέρε, καὶ ἡμεῖς τὸν μισθόν, ὃν ὑπεσχόμεθα χθές, καταβάλωμεν ὑμῶν τῇ ἀγάπῃ· τὴν πνευματικὴν ταύτην λέγω διδασκαλίαν, μισθὸν κἀμοὶ τῷ καταβάλλοντι δυνάμενον αὐξῆσαι τὴν περιουσίαν, καὶ ὑμᾶς τοὺς ὑποδεχομένους πλουσίους ἀπεργαζόμενον. τοιαῦτα γὰρ ἅπαντα τὰ πνευματικά, ὅπερ ἐπὶ τῶν αἰσθητῶν πραγμάτων οὐκ ἔνι. ἐκεῖ μὲν γὰρ ὁ καταβαλὼν ἠλάττωσεν ἑαυτοῦ τὴν οὐσίαν, καὶ τὸν ὑποδεχόμενον εὐπορώτερον κατέστησεν· ἐνταῦθα δὲ οὐχ οὕτως· ἀλλὰ καὶ ὁ καταβαλὼν ταύτῃ μᾶλλον τὸν οἰκεῖον πλοῦτον αὔξει, καὶ τοῖς ὑποδεχομένοις μείζων ἡ περιουσία γίνεται. ἐπεὶ οὖν καὶ ἡμεῖς ἕτοιμοι πρὸς εὐγνωμοσύνην, καὶ ὑμεῖς οἱ ὑποδέχεσθαι μέλλοντες τὸν πλοῦτον τοῦτον τὸν πνευματικὸν εὐτρεπισμένους ἔχετε τοὺς κόλπους τῆς διανοίας, φέρε, τὴν ὑπόσχεσιν πληρώσωμεν, καὶ τῆς ἀκολουθίας πάλιν τῶν παρὰ τοῦ μακαρίου Μωϋσέως ἀνεγνωσμένων ἁψάμενοι, ἐντεῦθεν ὑμῖν τὸν μισθὸν καταβάλωμεν. τίνα οὖν ἐστι τὰ σήμερον ἀνεγνωσμένα, ἀναγκαῖον εἰς μέσον προθεῖναι, ἵν' οὕτω μετὰ ἀκριβείας διερευνώμενοι τὸν τοῖς ῥήμασιν ἐναποκεκρυμμένον πλοῦτον τῶν νοημάτων, προθῶμεν ἐπὶ τῆς ὑμετέρας ἀγάπης. ἠκούσατε γὰρ ἀρτίως τῆς θείας γραφῆς λεγούσης·

Ἴσ. ἐπιδεξάμενοι

γρ. ἀπεργάζεσθαι

20 Τῷ δὲ Ἀδὰμ οὐχ εὑρέθη βοηθὸς ὅμοιος αὐτῷ.

Τί βούλεται ἡ βραχεῖα αὕτη λέξις, τῷ δὲ Ἀδάμ; τίνος ἕνεκεν προσέθηκε τὸν σύνδεσμον; οὐ γὰρ ἤρκει εἰπεῖν τῷ Ἀδάμ; οὐχ ἁπλῶς ταῦτα διερευνᾶσθαι σπουδάζομεν φιλοτιμίας ἕνεκεν περιττῆς, ἀλλ' ἵνα μετὰ ἀκριβείας ὑμῖν ἅπαντα ἑρμηνεύοντες παιδεύσωμεν ὑμᾶς μηδὲ βραχεῖαν λέξιν, μηδὲ συλλαβὴν μίαν παρατρέχειν τῶν ἐν

γρ. διερμην.

ταῖς

ταῖς θείαις γραφαῖς κειμένων. οὐ γὰρ ῥήματά ἐστιν ἁπλῶς, ἀλλὰ τοῦ πνεύματος τοῦ
ἁγίου ῥήματα· καὶ διὰ τοῦτο πολὺν ἔστι τὸν θησαυρὸν εὑρεῖν καὶ ἐν μιᾷ συλλαβῇ. προσ- χ. λέξει
έχετε οὖν, παρακαλῶ, μετ' ἀκριβείας· μηδεὶς νωθής, μηδεὶς ὑπνηλός, πάντες διεγη-
γερμένην μοι τὴν διάνοιαν παρέχετε· μηδεὶς ἔξω ῥεμβέσθω τὸν λογισμόν, μηδὲ φροντί-
5 δας βιωτικὰς ἐπιφερόμενος ἐνταῦθα στηκέτω· ἀλλ' ἐννοῶν τῆς πνευματικῆς ταύ-
της συνόδου τὸ ἀξίωμα, καὶ ὅτι διὰ τῆς τῶν προφητῶν γλώττης τοῦ θεοῦ πρὸς ἡμᾶς
διαλεγομένου ἀκούομεν, οὕτω τὴν ἀκοὴν ὑπεχέτω, καὶ συντεταμένον ἐχέτω τὸν νοῦν·
ἵνα μηδὲν τῶν παρ' ἡμῶν καταβαλλομένων σπερμάτων εἰς πέτραν κατενεχθῇ, ἢ πα-
ρὰ τὴν ὁδόν, ἢ παρὰ τὰς ἀκάνθας, ἀλλ' ὁλόκληρον τὸ σπέρμα εἰς τὴν γῆν τὴν
10 καλὴν καταβληθὲν (τὸ πλάτος λέγω τῆς διανοίας τῆς ὑμετέρας) δαψιλῆ τὸν καρ-
πὸν ἡμῖν ἐνέγκαι δυνηθῇ, καὶ πολυπλασιάσῃ τὰ παρ' ὑμῶν καταβαλλόμενα. ἀλλ' ἴδω-
μεν λοιπὸν τί βούλεται ἡμῖν αὕτη ἡ τοῦ συνδέσμου συμπλοκή. τῷ δὲ Ἀδάμ, φησιν, οὐχ
εὑρέθη βοηθὸς ὅμοιος αὐτῷ. θέα μοι τῆς θείας γραφῆς τὴν ἀκρίβειαν. εἰποῦσα γάρ, τῷ
δὲ Ἀδὰμ οὐχ εὑρέθη βοηθός, οὐκ ἔστη μέχρι τούτου· ἀλλὰ προσέθηκεν, ὅμοιος αὐτῷ,
15 τῇ προσθήκῃ ταύτῃ παραδηλοῦσα ἡμῖν τὴν αἰτίαν, δι' ἣν τοῦ συνδέσμου τὴν συμ-
πλοκὴν ἐποιήσατο. οἶμαι λοιπὸν τοὺς ὀξύτερον ἐπιβάλλειν δυναμένους ἤδη προορᾶν τὸ
μέλλον ὑφ' ἡμῶν ῥηθήσεσθαι. ἀλλ' ἐπειδὴ προσήκει ἡμᾶς κοινὴν πρὸς ἅπαντας ποι-
ουμένους τὴν διδασκαλίαν, πᾶσι σαφῆ ποιεῖν τὰ παρ' ἡμῶν λεγόμενα, φέρε, διδάξω-
μεν ὑμᾶς, τίνος ἕνεκεν οὕτως εἴρηκεν. ἀλλὰ μικρὸν ἀνάσχεσθε. ἐπειδὴ γὰρ ἐν τοῖς πρώην
20 ῥηθεῖσι (καθάπερ μνημονεύετε) εἰποῦσα ἡ θεία γραφή, ὅτι ποιήσωμεν αὐτῷ βοηθὸν κατ'
αὐτόν, εὐθέως ἐδίδαξεν ἡμᾶς τὴν τῶν θηρίων καὶ τῶν ἑρπετῶν καὶ τῶν ἀλόγων ἁπάντων
δημιουργίαν (φησὶ γάρ, καὶ ἔπλασεν ἔτι ὁ θεὸς ἐκ τῆς γῆς πάντα τὰ θηρία, καὶ πάντα τὰ
πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἤγαγεν αὐτὰ πρὸς τὸν Ἀδάμ, ἰδεῖν τί καλέσει αὐτά· καὶ κα-
θάπερ δεσπότης πᾶσιν ἐπέθηκε τὰ ὀνόματα, καὶ τὴν οἰκείαν προσηγορίαν ἑκάστῳ
25 γένει τῶν θηρίων καὶ τῶν πετεινῶν καὶ πάντων τῶν ἀλόγων κατὰ τὴν παρασχεθεῖσαν αὐτῷ σο-
φίαν ἀπένειμεν) ἵνα εἰδέναι ἔχωμεν λοιπόν, ὅτι ἐκεῖνα μὲν ἅπαντα τὰ γεγενημένα, εἰ
καὶ ὑπηρεσίαν τινὰ πληροῖ, καὶ συνεφάπτεται τῶν καμάτων αὐτῷ, ἀλλ' ὅμως ἄλογά
ἐστι, καὶ πολλῷ τῷ μέτρῳ λειπόμενα τοῦ ἀνθρώπου· καὶ ἵνα μὴ νομίζωμεν ὅτι περὶ
τούτων εἶπε, * ποιήσωμεν αὐτῷ βοηθόν (εἰ γὰρ καὶ βοηθεῖ, καὶ πρὸς πολλὰ χρήσιμα *ἴσ
30 καθέστηκε τῇ τοῦ ἀνθρώπου ὑπηρεσίᾳ, ἀλλ' ὅμως ἄλογά ἐστιν. ὅτι μὲν γὰρ βοηθεῖ,
δείκνυσιν αὐτὴ ἡ πεῖρα τῶν πραγμάτων. καὶ γὰρ τὰ μὲν πρὸς τὴν τῶν ἀγωγίμων με-
τακομιδὴν ἡμῖν ἐστιν ἐπιτήδεια, τὰ δὲ πρὸς τὴν τῆς γῆς ἐργασίαν. βοῦς μὲν γὰρ ἄροτρον
ἕλκει, καὶ αὔλακα ἀνατέμνει, καὶ πολλὴν ἑτέραν χρείαν πρὸς τὴν γεωργίαν ἡμῖν εἰσ-
φέρει. ὄνος δὲ πάλιν, πρὸς τὴν τῶν ἀγωγίμων μετακομιδὴν πολλὴν παρέχει τὴν
35 χρείαν· καὶ ἕτερα δὲ πολλὰ τῶν ἀλόγων, ἡμῖν ὑπηρετεῖται πρὸς τὰς τοῦ σώματος
χρείας. καὶ γὰρ τὰ πρόβατα τὴν ἐκ τοῦ ἐρίου χρείαν ἡμῖν παρέχει πρὸς τὴν τῶν ἐν-
δυμάτων κατασκευήν· καὶ αἱ αἶγες πάλιν ὡσαύτως καὶ τὴν ἀπὸ τῶν τριχῶν λειτουργίαν
ἡμῖν εἰσφέρουσι, καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ γάλακτος, καὶ ἕτερα δὲ πρὸς τροφὴν ἡμῖν ἐπιτή-
δεια) ἵν' οὖν μὴ περὶ τούτων εἶναι νομίσῃς τὸ ἀνωτέρω εἰρημένον, ὅτι ποιήσωμεν αὐτῷ
40 βοηθόν, διὰ τοῦτο νῦν ἀρχόμενος τοῦ λόγου φησί, τῷ δὲ Ἀδὰμ οὐχ εὑρέθη βοηθὸς ὅ-
μοιος αὐτῷ· μονονουχὶ διδάσκων ἡμᾶς ὁ μακάριος Μωϋσῆς καὶ ταῦτα λέγων τὰ ῥήμα-
τα, ὅτι ταῦτα μὲν ἅπαντα παρήχθη, καὶ τὰς τῶν ὀνομάτων προσηγορίας ἔλαβε παρὰ
τοῦ Ἀδάμ, ἀλλ' ὅμως οὐδὲν τούτων ἄξιον αὐτοῦ πρὸς βοήθειαν εὑρέθη. διὸ βούλεται ἡ-
μᾶς

ἡμᾶς διδάξαι τοῦ μέλλοντος ζώου παράγεσθαι τὴν διάπλασιν, καὶ ὅτι οὗτο τὸ μέλλον δημιουργεῖσθαι ζῶον τοῦτο ἐστι περὶ οὗ ἔλεγε, ποιήσωμεν αὐτῷ βοηθὸν κατ' αὐτόν, ὅμοιον αὐτῷ, φησι, τῆς αὐτῆς αὐτῷ οὐσίας, ἄξιον αὐτοῦ, μηδὲν αὐτοῦ λειπόμενον. διὰ τοῦτο οὖν ἔλεγε· τῷ δὲ Ἀδὰμ οὐχ εὑρέθη βοηθὸς ὅμοιος αὐτῷ· δεικνὺς ἡμῖν ὁ μακάριος οὗτος, ὅτι, ὅσην μὲν παρέχηται χρείαν ἡμῖν πρὸς ὑπηρεσίαν ταυτὶ τὰ ἄλογα, ἑτέρα τίς ἐστι 5
βοήθεια καὶ πολλῷ τῷ μέτρῳ ὑπερακοντίζουσα ἡ τῷ Ἀδὰμ παρεχομένη παρὰ τῆς γυναικός. ἐπεὶ οὖν πάντων παραχθέντων τῶν ζώων, καὶ τὰς προσηγορίας δεξαμένων παρὰ τοῦ πρωτοπλάστου, ἐπεζήτει τὸν ὅμοιον αὐτῷ βοηθὸν ὁ φιλάνθρωπος δεσπότης παραγαγεῖν, ὁ πάντα διὰ τὸν δημιουργηθέντα ὑπ' αὐτοῦ οἰκονομῶν καὶ πᾶσαν τὴν κτίσιν ταύτην τὴν ὁρωμένην διὰ τοῦτον παραγαγών, μετὰ τῶν ἄλλων ἁπάντων καὶ τὴν 10
γυναῖκα δημιουργεῖ. καὶ ὅρα πῶς μετ' ἀκριβείας ἡμᾶς διδάσκει καὶ τῆς δημιουργίας αὐτῆς τὴν διάπλασιν. ἐπειδὴ γὰρ ἐδίδαξεν ἡμᾶς, ὅτι βούλεται βοηθὸν αὐτῷ παραγαγεῖν ὅμοιον αὐτῷ (καὶ γὰρ ἀνωτέρω ἔλεγε, ποιήσωμεν αὐτῷ βοηθὸν κατ' αὐτόν· καὶ ἐνταῦθά φησιν, οὐχ εὑρέθη βοηθὸς ὅμοιος αὐτῷ) διὰ τοῦτο ἐκ τῆς οὐσίας αὐτοῦ ταύτης τὴν διάπλασιν ἐργάζεται, καί φησι· 15

21 Καὶ ἐπέβαλεν ὁ θεὸς ἔκστασιν ἐπὶ τὸν Ἀδάμ, καὶ ὕπνωσε· καὶ ἔλαβε μίαν τῶν πλευρῶν αὐτοῦ καὶ ἀνεπλήρωσε σάρκα ἀντ' αὐτῆς, 22 Καὶ ᾠκοδόμησε κύριος ὁ θεὸς τὴν πλευρὰν ἣν ἔλαβεν ἀπὸ τοῦ Ἀδὰμ εἰς γυναῖκα, καὶ ἤγαγεν αὐτὴν πρὸς τὸν Ἀδάμ.

Μεγάλη τῶν εἰρημένων ἡ δύναμις καὶ πάντα λογισμὸν ἀνθρώπινον ὑπερβαίνουσα· οὐδὲ γάρ δυνατὸν ἑτέρως τούτων συνιέναι τὸ μέγεθος μὴ τοῖς τῆς πίστεως ὀφθαλμοῖς ἅπαντα κατοπτεύσαντες. καὶ ἐπέβαλέ, φησιν, ὁ θεὸς ἔκστασιν ἐπὶ τὸν Ἀδάμ, καὶ ὕπνωσεν. ὅρα τὴν ἀκρίβειαν τῆς διδασκαλίας. ἀμφότερα τέθεικεν ὁ μακάριος οὗτος προφήτης (μᾶλλον δὲ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον διὰ τῆς τούτου γλώττης) παιδεύων ἡμᾶς τῶν γεγενημένων τὴν ἀκολουθίαν. καὶ ἐπέβαλέ, φησιν, ἔκστασιν ἐπὶ τὸν Ἀδάμ, καὶ ὕπνωσεν. οὔτε 25
ἔκστασις μόνον ἦν τὸ συμβάν, οὔτε ὕπνος ὁ συνήθης· ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ σοφὸς καὶ εὐμήχανος τῆς ἡμετέρας φύσεως δημιουργὸς ἔμελλεν ἐκ τῆς πλευρᾶς αὐτοῦ μίαν ἀφαιρεῖσθαι, ἵνα μὴ ἡ αἴσθησις ὀδύνην αὐτῷ ἐργάσηται, καὶ μετὰ ταῦτα πρὸς τὴν ἐξ ἐκείνης τῆς πλευρᾶς διαπλαττομένην ἀπεχθῶς ἔχῃ διακεῖσθαι, καὶ μισήσῃ τὸ διαπλαττόμενον ζῶον τῆς ὀδύνης μεμνημένος, διὰ τοῦτο τοσοῦτον αὐτῷ ὕπνον ἐπήγαγεν ἔκστασιν ἐπιβαλών, καὶ ὥσπερ 30
κάρῳ τινὶ καταχεθῆναι προστάξας, ἵνα μηδεμίαν αἴσθησιν δέξηται τοῦ γινομένου, ἀλλὰ καθάπερ τεχνίτης ἄριστος καὶ ἀφέληται τὸ δοκοῦν, καὶ ἀναπληρώσῃ τὸ λεῖπον, καὶ οὕτω τὸ ληφθὲν δημιουργήσῃ κατὰ τὴν οἰκείαν φιλανθρωπίαν. ἐπέβαλε γάρ, φησιν, ἔκστασιν ἐπὶ τὸν Ἀδάμ, καὶ ὕπνωσε, καὶ ἔλαβε μίαν τῶν πλευρῶν αὐτοῦ, καὶ ἀνεπλήρωσε σάρκα ἀντ' αὐτῆς· ἵνα μὴ ἔχῃ μετὰ τὴν τοῦ ὕπνου ἀπαλλαγὴν ἐκ τοῦ λείποντος αἰσθάνεσθαι τοῦ γεγενημένου. εἰ γὰρ καὶ ἐν τῷ τῆς ἀφαιρέσεως καιρῷ ἠγνόησεν, ἀλλ' ὅμως ἔμελλε μετὰ ταῦτα ἐπιγινώσκειν τὸ γεγονός. ἵν' οὖν μήτε ἐν τῷ ἀφαιρεῖσθαι ὀδύνην αὐτῷ ἐμποιήσῃ, μήτε μετὰ ταῦτα ἡ ἔλλειψις ἀθυμίαν ἐργάσηται, ἀμφότερα οὕτως ᾠκονόμησε, καὶ ἀφελόμενος ἀνωδύνως, καὶ πληρώσας τὸ λεῖπον, καὶ μὴ συγχωρήσας μηδενὸς αὐτὸν τῶν γεγενημένων αἴσθησιν δέξασθαι. λαβὼν οὖν, φησι, ταύτην τὴν πλευρὰν ᾠκοδόμησε κύριος ὁ θεὸς εἰς γυναῖκα. παράδοξον τὸ εἰρημένον καὶ νικῶν μετὰ πολλῆς τῆς ὑπερβολῆς τὸν ἡμέτερον λογισμόν. τοιαῦτα γὰρ ἅπαντα τὰ παρὰ τοῦ δεσπότου. τοῦ γὰρ ἀπὸ τοῦ χοὸς πλασθῆναι τὸν ἄνθρωπον οὐκ ἔλαττον τοῦτο. καὶ ὅρα τὴν συγκατάβασιν

χ. κατεπλήσωντα.

τῆς

τῆς θείας γραφῆς οἵοις ῥήμασι κέχρηται διὰ τὴν ἡμετέραν ἀσθένειαν. καὶ ἔλαβε, φη-
σι, μίαν τῶν πλευρῶν αὐτοῦ. μὴ ἀνθρωπίνως δέχου τὰ λεγόμενα, ἀλλὰ τὴν παχύ-
τητα τῶν λέξεων τῇ ἀσθενείᾳ λογίζου τῇ ἀνθρωπίνῃ. εἰ μὴ γὰρ τούτοις τοῖς ῥήμασιν
ἐχρήσατο, πῶς ἂν μαθεῖν ἠδυνήθημεν ταῦτα τὰ ἀπόρρητα μυστήρια; μὴ τοῖς ῥήμα-
5 σιν οὖν μόνοις ἐναπομείνωμεν, ἀλλὰ θεοπρεπῶς ἅπαντα νοῶμεν, ὡς ἐπὶ θεοῦ. τὸ γὰρ
ἔλαβε, καὶ ὅσα τοιαῦτα, διὰ τὴν ἀσθένειαν τὴν ἡμετέραν εἴρηται. σκόπει δὲ πῶς καὶ ἐν-
ταῦθα πάλιν τῇ αὐτῇ συνηθείᾳ ἐχρήσατο, ᾗ καὶ ἐπὶ τοῦ Ἀδάμ. ὥσπερ γὰρ ἐκεῖ καὶ ἅ-
παξ καὶ δεύτερον καὶ πολλάκις εἶπε, καὶ ἔλαβε κύριος ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον ὃν ἔπλασε,
καὶ πάλιν καὶ ἐνετείλατο κύριος ὁ θεὸς τῷ Ἀδάμ, καὶ πάλιν καὶ εἶπε κύριος ὁ θεός, ποιή-
10 σωμεν αὐτῷ βοηθὸν κατ' αὐτόν· οὕτω καὶ νῦν φησι, καὶ ᾠκοδόμησε κύριος ὁ θεὸς τὴν πλευ-
ράν, ἣν ἔλαβεν ἀπὸ τοῦ Ἀδάμ, εἰς γυναῖκα, καὶ ἀνωτέρω, καὶ ἐπέβαλε κύριος ὁ θεὸς
ἔκστασιν ἐπὶ τὸν Ἀδάμ· ἵνα μάθῃς ὡς οὐδεμία διαφορά ἐστι παρὰ τοῖς καὶ νῦν ἐν ταῖς λέξεσιν,
ἀλλὰ διὰ τὸ μίαν εἶναι τὴν οὐσίαν ἀμφοτέρων, ἀδιαφόρως ἡ γραφὴ κέχρηται τοῖς ὀνό-
μασιν. ἰδοὺ γοῦν καὶ ἐπὶ τῆς διαπλάσεως τῆς γυναικὸς τῇ αὐτῇ συνηθείᾳ ἐχρήσατο
15 εἰποῦσα, καὶ ᾠκοδόμησε κύριος ὁ θεὸς τὴν πλευράν, ἣν ἔλαβεν ἀπὸ τοῦ Ἀδάμ, εἰς
γυναῖκα. τί οὖν ἂν εἴποιεν ἐνταῦθα οἱ αἱρετικοὶ οἱ πάντα περιεργάζεσθαι βουλόμενοι,
καὶ τοῦ δημιουργοῦ τῶν ὅλων τὴν γέννησιν κατειληφέναι οἰόμενοι; ποῖος λόγος τοῦτο ἑρ-
μηνεῦσαι δύναται, ποῖος νοῦς καταλαβεῖν; μίαν πλευράν, φησιν, ἔλαβε. καὶ πῶς ἐκ
ταύτης τῆς μιᾶς πλευρᾶς τὸ ὅλον ζῶον διέπλασε; τί δὲ λέγω, πῶς ἐκ ταύτης τῆς μι-
20 ᾶς τὸ ζῶον ὅλον διέπλασεν; εἰπέ μοι, πῶς ἡ ἀφαίρεσις γέγονε, πῶς αἴσθησιν οὐκ ἔλα-
βε τῆς ἀφαιρέσεως; ἀλλ' οὐδὲν τούτων δυνήσῃ εἰπεῖν. μόνος γὰρ ἐκεῖνος οἶδεν ὁ τὴν
δημιουργίαν ἐργασάμενος. εἰ τοίνυν ταῦτα τὰ ἐν χερσί, καὶ τὰ τῆς διαπλάσεως τοῦ ὁ-
μογενοῦς ἡμῖν ζώου εὑρεῖν οὐ καταλαμβάνομεν, πόσης ἂν εἴη μανίας καὶ παραφροσύνης
τὰ κατὰ τὸν δημιουργὸν περιεργάζεσθαι, καὶ ἐκεῖνα φάσκειν κατειληφέναι, ὧν οὔτε αἱ ἀσώ-
25 ματοι καὶ αἱ θεῖαι δυνάμεις τὴν ἀκριβῆ γνῶσιν ἔχουσιν, ἀλλὰ μετὰ φόβου καὶ τρόμου δοξο-
λογοῦσαι διηνεκῶς διατελοῦσι. καὶ ᾠκοδόμησε, φησι, κύριος ὁ θεὸς τὴν πλευράν,
ἣν ἔλαβεν ἀπὸ τοῦ Ἀδάμ, εἰς γυναῖκα. ὅρα τῆς γραφῆς τὴν ἀκρίβειαν. οὐκέτι γὰρ
εἶπεν ἔπλασεν, ἀλλ' ᾠκοδόμησεν. ἐπειδὴ ἐκ τοῦ ἤδη πλασθέντος τὸ μέρος ἔλαβε, καί,
ὡς ἂν εἴποι τις, τὸ λεῖπον ἐχαρίσατο, διὰ τοῦτό φησι, καὶ ᾠκοδόμησεν. οὐκ ἄλλην πλά-
30 σιν εἰργάσατο, ἀλλ' ἐκ τῆς ἤδη γενομένης πλάσεως βραχύ τι μέρος λαβὼν τοῦτο τὸ
μέρος ᾠκοδόμησε, καὶ τέλειον εἰργάσατο τὸ ζῶον. πόση τοῦ ἀριστοτέχνου θεοῦ ἡ δύνα-
μις, ἀπὸ τοῦ βραχυτάτου μέρους ἐκείνου τοσούτων μελῶν ἀναλογίαν ἐργάσασθαι, καὶ
τοσαύτας αἰσθήσεις δημιουργῆσαι, καὶ τέλειον καὶ ὁλόκληρον καὶ ἀπηρτισμένον ζῶον κατα-
σκευάσαι, τὸ δυνάμενον καὶ προσδιαλέγεσθαι, καὶ τῇ τῆς οὐσίας κοινωνίᾳ πολλὴν αὐ-
35 τῷ τὴν παραμυθίαν εἰσφέρειν; διὰ γὰρ τὴν τούτου παράκλησιν τοῦτο τὸ ζῶον ἐδη- (γρ. φέρειν)
μιουργήθη. διὸ καὶ Παῦλος ἔλεγεν· Οὐ γὰρ ἐκτίσθη ὁ ἀνὴρ διὰ τὴν γυναῖκα, ἀλλ' ἡ γυνὴ (α. Κορ. ια. θ.)
διὰ τὸν ἄνδρα. ὁρᾷς πῶς ἅπαντα δι' αὐτὸν γίνεται. μετὰ γὰρ τὴν δημιουργίαν τῆς κτίσεως,
μετὰ τὸ παραχθῆναι τὰ ἄλογα τὰ πρὸς βρῶσιν ἐπιτήδεια, τὰ πρὸς ὑπηρεσίαν χρη-
σιμεύειν δυνάμενα, ἐπειδὴ ἐδεῖτο ὁ πλασθεὶς ἄνθρωπός τινος τοῦ προσδιαλεγομένου,
40 καὶ δυναμένου τῇ κοινωνίᾳ τῆς οὐσίας πολλὴν αὐτῷ παρέχειν τὴν παραμυθίαν, διὰ τοῦτο
ἐκ τῆς πλευρᾶς αὐτοῦ δημιουργεῖται τὸ ζῶον τοῦτο τὸ λογικόν, καὶ κατὰ τὴν ἀμήχανον
αὐτοῦ σοφίαν τέλειον καὶ ἀπηρτισμένον αὐτὸ εἰργάσατο, κατὰ πάντα τῷ ἀνθρώπῳ ὅμοιον,
ἀντὶ τοῦ, λογικόν, δυνάμενον ἐν τοῖς καιρίοις αὐτῷ, καὶ τοῖς ἀναγκαίοις καὶ τοῖς συνέχουσι
τὴν

τὴν ζωὴν τὰ τῆς βοηθείας εἰσφέρειν. θεὸς γάρ ἐστιν ὁ τὰ πάντα σοφίᾳ τινὶ καὶ δημιουργίᾳ οἰκονομῶν. εἰ γὰρ καὶ ἡμεῖς διὰ τὴν τῶν λογισμῶν ἀσθένειαν καταλαμβάνειν μὴ δυνάμεθα τὸν τρόπον τῶν γενομένων, ἀλλ' ὅμως πιστεύωμεν ὅτι τῷ βουλήματι αὐτοῦ πάντα εἴκει καὶ παραχωρεῖ, καὶ ὅπερ ἂν προστάξῃ, τοῦτο εἰς μέσον παράγεται. καὶ ᾠκοδόμησε, φησι, κύριος ὁ θεὸς τὴν πλευράν, ἣν ἔλαβεν ἀπὸ τοῦ Ἀδάμ, εἰς γυναῖκα, καὶ ἤγαγεν αὐτὴν πρὸς τὸν Ἀδάμ, δεικνὺς ὅτι δι' αὐτὸν αὐτὴν παρήγαγεν. ἤγαγεν αὐτήν, φησι, πρὸς τὸν Ἀδάμ. ἐπεὶ γὰρ οὐδεὶς εὑρέθη, φησίν, ἐν πᾶσι τοῖς ἄλλοις ὅμοιός σοι βοηθός, ἰδοὺ ὅπερ ὑπεσχόμην. ἐπηγγειλάμην γὰρ βοηθόν, ὅμοιόν σοι κατασκευάζειν· τοῦτο πληρώσας παραδίδωμί σοι. ἤγαγε γὰρ αὐτήν, φησι, πρὸς τὸν Ἀδάμ·

23 Καὶ εἶπεν Ἀδάμ, τοῦτο νῦν ὀστοῦν ἐκ τῶν ὀστέων μου, καὶ σὰρξ ἐκ τῆς σαρκός μου.

Θέα μοι ἐνταῦθα, ἀγαπητέ, πῶς μετὰ τῆς σοφίας ἐκείνης τῆς ἀφάτου τῆς παρὰ τοῦ θεοῦ αὐτῷ χορηγηθείσης, ἧς τὰ δείγματα ἡμῖν ἐδείκνυ διὰ τῆς τῶν ὀνομάτων θέσεως ἅπερ ἐπέθηκε τοῖς τοσούτοις γένεσι τῶν ἀλόγων ζώων, καὶ προφητικῆς ἠξίωτο χάριτος. διὰ γὰρ τοῦτο ἐν τοῖς ἀνωτέρω ἐδίδαξεν ἡμᾶς ὁ μακάριος οὗτος προφήτης, ὅτι μετὰ τοῦ ὕπνου καὶ ἔκστασις αὐτὸν ἔλαβεν, ὡς μηδὲ ὅλως αἴσθησιν δέξασθαι τοῦ γενομένου, ἵν', ἐπειδὰν μάθῃς νῦν ὅτι μετὰ τὴν θέαν τῆς γυναικὸς μετ' ἀκριβείας ἀπαγγέλλει τὸ γεγονός, πεισθῇς ἀκριβῶς, ὅτι προφητικῇ χάριτι ταῦτα φθέγγεται, καὶ ἐνηχούμενος ὑπὸ τῆς τοῦ ἁγίου πνεύματος διδασκαλίας. ὁ γὰρ μηδὲν τῶν γεγενημένων εἰδώς, ἐπειδὴ ἤγαγεν αὐτὴν πρὸς αὐτόν, φησι, τοῦτο νῦν ὀστοῦν ἐκ τῶν ὀστέων μου, καὶ σὰρξ ἐκ τῆς σαρκός μου. ἕτερος δέ τις ἑρμηνευτής φησιν ἀντὶ τοῦ τοῦτο νῦν, τοῦτο ἅπαξ· δηλῶν, ὅτι νῦν τοῦτο μόνον γέγονε, καὶ οὐκέτι οὕτως ἔσται τῆς γυναικὸς ἡ διάπλασις. νῦν, φησι, γέγονεν ἐξ ἀνδρὸς ἡ γυνή, μετὰ δὲ ταῦτα οὐχ οὕτως, ἀλλ' ἐκ τῆς γυναικὸς ὁ ἀνήρ· μᾶλλον δὲ οὐκ ἐκ γυναικός, ἀλλ' ἐκ τῆς ἀμφοτέρων συνεργείας, ὡς καὶ ὁ Παῦλός φησιν· Οὐ γάρ ἐστιν ἀνὴρ ἐκ γυναικός, ἀλλ' ἡ γυνὴ ἐξ ἀνδρός. καὶ οὐκ ἐκτίσθη ἀνὴρ διὰ τὴν γυναῖκα, ἀλλ' ἡ γυνὴ διὰ τὸν ἄνδρα. ναί· ἀλλὰ ταῦτα, φασι, τὰ εἰρημένα δείκνυσιν, ὅτι ἡ γυνὴ ἐκ τοῦ ἀνδρὸς ἐγένετο. ἀλλ' ἀνάμεινον, καὶ ὄψει διὰ τοῦ ἐπαγομένου τὴν ἀκριβῆ διδασκαλίαν. φησὶ γάρ, πλὴν οὔτε ἀνὴρ χωρὶς γυναικός, οὔτε γυνὴ χωρὶς ἀνδρός, διδάσκων ἡμᾶς, ὅτι λοιπὸν διὰ τῆς ἀμφοτέρων συνουσίας ἡ σύστασις ἔσται καὶ ἀνδρὸς καὶ γυναικός. διὰ τοῦτο τοίνυν καὶ ὁ Ἀδὰμ ἔλεγε, τοῦτο νῦν ὀστοῦν ἐκ τῶν ὀστέων μου, καὶ σὰρξ ἐκ τῆς σαρκός μου. εἶτα ἵνα μάθῃς αὐτοῦ τῆς προφητείας τὴν ἀκρίβειαν, καὶ ὅπως μέχρι τοῦ νῦν, καὶ μέχρι τῆς συντελείας αὐτῆς διαλάμπει τὸ ὑπ' αὐτοῦ εἰρημένον, ἄκουε καὶ τῶν ἑξῆς.

α. Κορ. ια. η.

24 Αὕτη κληθήσεται γυνή, φησιν, ὅτι ἐκ τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς ἐλήφθη. ἀντὶ τούτου καταλείψει ἄνθρωπος τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ τὴν μητέρα, καὶ προσκολληθήσεται πρὸς τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν.

Εἶδες πῶς ἅπαντα ἡμῖν παρήνοιξε, διὰ τῆς οἰκείας προφητείας ἕκαστον μετ' ἀκριβείας δηλώσας. αὕτη, φησί, κληθήσεται γυνή, ὅτι ἐκ τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς ἐλήφθη. πάλιν ἡμῖν τὴν ἀφαίρεσιν τῆς πλευρᾶς αἰνίττεται· εἶτα δηλῶν τὰ μέλλοντα συμβήσεσθαι, φησιν, ἀντὶ τούτου καταλείψει ἄνθρωπος τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ, καὶ προσκολληθήσεται πρὸς τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν. πόθεν, εἰπέ μοι, ταῦτα ἐπῆλθεν αὐτῷ φθέγξασθαι; πόθεν ᾔδει τὰ μέλλοντα, καὶ ὅτι εἰς πλῆθος ἐπιδώσει τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος; ὅτι γὰρ συνουσία ἔσται ἀνδρὸς καὶ γυναικός, πόθεν ἠπίστατο; μετὰ γὰρ τὴν παράβασιν τὰ τῆς συνουσίας γέγονεν. ἐπεὶ

μέχρις

μέχρις ἐκείνου καθάπερ ἄγγελοι, οὕτω διητῶντο ἐν τῷ παραδείσῳ, οὐχ ὑπὸ ἐπιθυ-
μίας φλεγόμενοι, οὐχ ὑπὸ ἑτέρων παθῶν πολιορκούμενοι, οὐ ταῖς ἀνάγκαις τῆς φύ-
σεως ὑποκείμενοι· ἀλλὰ δι' ὅλου ἄφθαρτοι κτισθέντες καὶ ἀθάνατοι, ὅπου γε οὐδὲ τῆς
τῶν ἱματίων περιβολῆς ἐδέοντο. ἦσαν γάρ, φησιν, οἱ δύο γυμνοὶ, καὶ οὐκ ᾐσχύνοντο.
5 οὐδέπω γὰρ τῆς ἁμαρτίας ἐπεισελθούσης καὶ τῆς παρακοῆς, τῇ ἄνωθεν ἦσαν δόξῃ ἠμ-
φιεσμένοι· διὸ οὐδὲ ᾐσχύνοντο. μετὰ δὲ τὴν παράβασιν τῆς ἐντολῆς τότε καὶ ἡ αἰσχύνη
ἐπεισῆλθε, καὶ ἡ γνῶσις τῆς γυμνότητος. πόθεν οὖν, εἰπέ μοι, ταῦτα αὐτῷ ἐπῆλθε
φθέγξασθαι; ἢ δηλονότι προφητικοῦ χαρίσματος μετέχων πρὸ τῆς παρακοῆς ἅ-
παντα ταῦτα ἑώρα τοῖς πνευματικοῖς ὀφθαλμοῖς; ταῦτα δὲ οὐχ ἁπλῶς νῦν μη-
10 κύνω, ἀλλ' ἵνα ἐντεῦθεν ἤδη καὶ τὴν ὑπερβάλλουσαν τοῦ θεοῦ φιλανθρωπίαν κατα-
μάθητε, ἣν περὶ τὸν ἄνθρωπον ἐπεδείξατο, ἀγγελικὸν αὐτῷ βίον ἐξ ἀρχῆς χαρισά-
μενος, καὶ μυρίας εἰς αὐτὸν εὐεργεσίας παραθέμενος, καὶ μετὰ τῶν ἄλλων ἁπάντων *(χ. αὐτῷ)*
καὶ προφητικοῦ χαρίσματος αὐτὸν ἀξιώσας, καὶ τοῦ ἀνθρώπου δὲ τὴν μετὰ τοσαύτας
εὐεργεσίας ῥαθυμίαν ἰδόντες μηκέτι ἐπὶ τὸν θεὸν τὴν αἰτίαν μετάγητε, ἀλλὰ τούτῳ
15 τὸ πᾶν λογίζησθε. αὐτὸς γὰρ ἑαυτῷ πάντων αἴτιος γέγονε τῶν κακῶν (ὡς καὶ μετὰ
ταῦτα μαθήσεσθε) καὶ τῆς ἐκπτώσεως τῶν τοσούτων ἀγαθῶν, καὶ τῆς καταδίκης ἣν
διὰ τὴν παρακοὴν ὑπέμεινεν. ὅταν γὰρ ἐννοήσω τῆς διαγωγῆς αὐτοῦ τὴν κατά-
στασιν, ἣν ὁ δεσπότης αὐτῷ ἐχαρίσατο οὕτω δαψιλεῖς εἰς αὐτὸν εὐεργεσίας ἐπιδειξά-
μενος, καὶ πρότερον μὲν ὅτι καὶ πρὸ τῆς αὐτοῦ διαπλάσεως τοῦτον ὅλον τῆς κτίσεως τὸν
20 κόσμον δι' αὐτὸν παρήγαγε, καὶ τότε αὐτὸν ἐδημιούργησεν, ἵνα γενόμενος ἀπολαύσῃ
πάντων τῶν ὁρωμένων· εἶτα τὸν παράδεισον γενέσθαι προστάξας, ἐκεῖ αὐτὸν διαι- *(χ. ἐνδιαιτᾶσθαι)*
τᾶσθαι ἠβουλήθη, χωρίσας αὐτὸν τῶν ἀλόγων ζώων, καὶ πάντων αὐτῷ τὴν ἐξουσίαν δε-
δωκώς, καθάπερ δεσπότην τινὰ δούλοις καὶ ὑπηκόοις τὰ ὀνόματα θεῖναι πᾶσιν ἐπέτα-
ξεν· εἶτα ἐπειδὴ μόνος ὢν ἐδεῖτό τινος τῆς αὐτῆς αὐτῷ κοινωνοῦντος οὐσίας βοηθοῦ, οὐδὲ
25 τοῦτο παρέλιπεν, ἀλλὰ τὴν γυναῖκα παραγαγὼν καθ' ὃν αὐτὸς ἐβουλήθη τρόπον ἐνε-
χείρισεν αὐτῷ ταύτην· καὶ μετὰ τούτων ἁπάντων καὶ προφητείας αὐτῷ ἀξίωμα χα-
ρισάμενος, καὶ μετὰ τὰς ἀφάτους ταύτας εὐεργεσίας, καὶ τὸ κεφάλαιον ἁπάντων ἐδω-
ρήσατο, πάντων αὐτὸν ἐλευθερώσας τῶν τοῦ σώματος φροντίδων, καὶ μήτε ἱματίων
περιβολῆς, μήτε ἑτέρας τινὸς χρείας δεῖσθαι συγχωρήσας, ἀλλὰ, καθάπερ ἔφθην
30 εἰπών, ὡς ἄγγελον ἐπίγειον οὕτως αὐτὸν ἐπὶ τῆς γῆς διάγειν βουληθείς· ὅταν τοίνυν
πάντα ταῦτα λογίσωμαι, καὶ τοῦ δεσπότου ἐκπλήττομαι τὴν περὶ τὸ γένος τὸ ἡμέτερον
φιλανθρωπίαν, καὶ τοῦ ἀνθρώπου τὴν ῥαθυμίαν καὶ τοῦ διαβόλου τὴν βασκανίαν.
οὐδὲ γὰρ ἤνεγκεν ὁ πονηρὸς δαίμων ἐκεῖνος, ὁρῶν ἐν σώματι ἀνθρωπίνῳ ἀγγελικὴν
διαγωγήν.

ΗΘΙΚΟΝ

35 Ἀλλ' ἵνα μὴ εἰς πολὺ μῆκος τὸν λόγον ἐκτείνωμεν, εἰ δοκεῖ, τὰ κατὰ τὴν τοῦ
πονηροῦ δαίμονος ἐπιβουλὴν εἰς τὴν ἑξῆς ταμιευσάμενοι, ἐνταῦθα καταπαύ-
σωμεν τὸν λόγον, ἐκεῖνο παρακαλέσαντες ὑμῶν τὴν ἀγάπην, μεμνῆσθαι τῶν
εἰρημένων μετ' ἀκριβείας, καὶ καθ' ἑαυτοὺς ἅπαντα ἀναλογίζεσθαι, ἵνα ἔχητε αὐτὰ
ἐνιδρυμένα ταῖς διανοίαις ταῖς ὑμετέραις. ἐὰν γὰρ συνεχῶς ἀναμιμνησκώμεθα τῶν εὐερ-
40 γεσιῶν τοῦ θεοῦ, ὧν εἰς τὴν ἡμετέραν φύσιν κατέθετο, αὐτοί τε εὐγνώμονες ἐσόμεθα, καὶ πρὸς τὴν
τῆς ἀρετῆς ὁδὸν προτροπὴ ἡμῖν μεγίστη τοῦτο γενήσεται. ὁ γὰρ τῶν εὐεργεσιῶν μεμνη-
μένος, τοῦ θεοῦ δηλονότι σπουδάσει μὴ ἀνάξιον ἑαυτὸν ἀποφῆναι, ἀλλὰ τοσαύτην ἐ-
πιδείξασθαι τὴν σπουδὴν καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην, ὡς καὶ ἑτέρων πάλιν ἀξιωθῆναι. φι-

λότιμος

λοίπιμος γὰρ ὁ δεσπότης ὁ ἡμέτερος, καὶ ἐπειδὰν ἴδῃ περὶ τὰ ἤδη ἡμῖν ὑπάρξαντα παρ' αὐτοῦ εὐγνώμονας γινομένους, πολλὴν ἐπιδαψιλεύεται τὴν χάριν, καὶ μειζόνων ἡμᾶς πάλιν ἀξιοῖ τῶν δωρεῶν· μόνον ἐὰν ἡμεῖς τῆς ἑαυτῶν σωτηρίας φροντίζοντες, μὴ ἁπλῶς τὸν χρόνον παρατρέχωμεν, μηδὲ τοῦτο σκοπῶμεν, εἰ τὸ ἥμισυ τῆς ἁγίας τεσσαρακοστῆς παρεδράμομεν, ἀλλ' εἴ τινα ἡμῖν κατώρθωται ἐν τούτῳ τῷ χρόνῳ, καὶ εἴ τι τῶν ἐποχλούντων ἡμῖν παθῶν διωρθωσάμεθα. εἰ γὰρ μέλλοιμεν καθ' ἑκάστην ἡμέραν τῆς πνευματικῆς διδασκαλίας ἀπολαύοντες καὶ αὐτὰ διαμένειν, καὶ μὴ ἐπιδιδόναι πρὸς ἀρετήν, μηδὲ τὰ τῆς κακίας εἴδη ἐξορίζειν τῆς ἑαυτῶν ψυχῆς, οὐ μόνον ἡμῖν οὐδὲν ὄφελος ἔσται, ἀλλὰ καὶ πλείων ἡ βλάβη. ὅταν γάρ τις καὶ ἐπιμελείας τοσαύτης ἀπολαύων μηδὲν κερδαίνῃ, μεῖζον ἑαυτῷ ἐπισωρεύει τὸ τῆς γεέννης πῦρ. διὸ παρακαλῶ, κἂν τῷ ὑπολειπομένῳ χρόνῳ τῆς νηστείας εἰς δέον χρησώμεθα, καὶ καθ' ἑκάστην ἑβδομάδα, μᾶλλον δὲ καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἑαυτοὺς περισκοπῶμεν, καὶ τὰ μὲν ἐλαττώματα ἡμῶν ἐξορίζωμεν τῆς ἑαυτῶν ψυχῆς, κατορθωμάτων δὲ κτῆσιν προσλαμβάνωμεν, καθάπερ ὁ προφήτης παραινεῖ, Καὶ ἐκκλίνωμεν ἀπὸ τοῦ κακοῦ, καὶ μετέλθωμεν ἐπὶ τὴν ἀρετήν. αὕτη γὰρ ἡ ἀληθὴς νηστεία. ὁ θυμώδης τὸ μὲν πάθος τὸ ἐνοχλοῦν τοῖς εὐσεβεῖ λογισμῷ ἐξοριζέτω τῆς ψυχῆς, πρᾳότητα δὲ καὶ ἐπιείκειαν ἀσπαζέσθω. ὁ ῥᾴθυμος καὶ ἀκόλαστος καὶ μετὰ ἀδείας πρὸς τὰ κάλλη τῶν σωμάτων ἐπτοημένος, χαλινώσας ἑαυτοῦ τὸν λογισμόν, καὶ τὸν νόμον τοῦ Χριστοῦ εἰς τὸ πλάτος αὐτοῦ τῆς διανοίας ἐγγράψας τὸν λέγοντα, Ὁ ἐμβλέψας γυναῖκα πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι αὐτῆς, ἤδη ἐμοίχευσεν αὐτὴν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ, τὸ μὲν τῆς ἀκολασίας πάθος φυγαδευέτω, τὴν δὲ σωφροσύνην κατορθούτω. ὁ προπετὴς ἐν γλώσσῃ, καὶ ἁπλῶς τὰ ἐπιόντα φθεγγόμενος μιμείσθω πάλιν τὸν μακάριον προφήτην καὶ λεγέτω, Θοῦ κύριε φυλακὴν τῷ στόματί μου, καὶ θύραν περιοχῆς περὶ τὰ χείλη μου· καὶ μηδέποτε ἁπλῶς καὶ ὡς ἔτυχε προφερέτω τὰ ῥήματα, ἀλλ' ἀκουέτω τοῦ Παύλου λέγοντος, Πᾶσα κραυγὴ καὶ θυμὸς καὶ βλασφημία καὶ αἰσχρολογία καὶ εὐτραπελία ἀρθήτω ἀφ' ὑμῶν σὺν πάσῃ κακίᾳ. καὶ πάλιν, Εἴ τις λόγος ἀγαθὸς πρὸς οἰκοδομὴν τῆς χρείας, ἵνα δῷ χάριν τοῖς ἀκούουσι. καὶ τοὺς ὅρκους δὲ παντελῶς φυγέτω ἀκούων τῆς ἀποφάσεως τοῦ Χριστοῦ λέγοντος, Ὅτι ἐρρέθη τοῖς ἀρχαίοις, οὐκ ἐπιορκήσεις· ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν μὴ ὀμόσαι ὅλως. μὴ τοίνυν μοι λέγε, ὅτι ἐπὶ δικαίῳ ὄμνυμι. οὐκ ἔξεστι γὰρ οὔτε ἐπὶ δικαίῳ οὔτε ἐπὶ ἀδίκῳ ὀμνύναι. καθαρὸν τοίνυν τηρῶμεν ὅρκων τὸ στόμα, καὶ τούτοις ἅπασι τειχίζωμεν ἡμῶν καὶ τὴν γλῶτταν καὶ τὰ χείλη καὶ τὴν διάνοιαν, ὥστε μὴ ἔνδοθεν τίκτεσθαί τι τῶν πονηρῶν λογισμῶν, μήτε διὰ γλώττης προφέρεσθαι. καὶ τὰς ἀκοὰς δὲ ἀσφαλῶς ἀποφράττωμεν, ὥστε μηδὲ ἀκοὴν ματαίαν παραδέχεσθαι, καθάπερ ὁ μακάριος Μωϋσῆς παρήγγειλε λέγων, Ἀκοὴν ματαίαν οὐ παραδέξῃ. καὶ πάλιν ὁ μακάριος Δαβὶδ ἔλεγε, Τὸν καταλαλοῦντα λάθρα τοῦ πλησίον αὐτοῦ τοῦτον ἐξεδίωκον. εἶδες, ἀγαπητέ, ὅσης ἡμῖν ἀγρυπνίας χρεία, ὅσου τόνου πρὸς τὴν ἀρετήν, πῶς καὶ βραχὺ μέρος ἀμεληθὲν ὁλόκληρον ἡμῖν ἐπάγει τὸν κίνδυνον; διὰ τοῦτο καὶ ἑτέρωθι ἐβόα λέγων ὁ μακάριος Δαβὶδ ἐγκαλῶν τῷ τοῦτο ποιοῦντι, Καθήμενος κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ σου κατελάλεις, καὶ κατὰ τοῦ υἱοῦ τῆς μητρός σου ἐτίθης σκάνδαλον. ἐὰν οὕτως ἡμῶν ἅπαντα τὰ μέλη τειχίζωμεν, δυνησόμεθα καὶ πρὸς τὰ τῆς ἀρετῆς ἔργα διεγερθῆναι, καὶ τὴν μὲν γλῶτταν πρὸς δοξολογίαν καὶ ὕμνους τοὺς εἰς τὸν τῶν ὅλων θεὸν ἀπασχολεῖν, τὴν δὲ ἀκοὴν πρὸς ἀκρόασιν καὶ μάθησιν τῶν θείων λογίων, καὶ τὴν διάνοιαν πρὸς τὴν κατανόησιν τῶν πνευματικῶν διδαγμάτων, καὶ τὰς χεῖρας μὴ πρὸς ἁρπαγὴν καὶ πλεονεξίαν, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἐλεημοσύνην

καὶ

Ψαλ. λς. κη. — Ματθ. ε. κη. — Ψαλ. ρμ. γ. — Εφ. δ. λα. — Εφ. δ. κθ. — Ματθ. ε. λγ. — Ἐξοδ. κγ. α. — Ψαλ. ρ. ε. — Ψαλ. μθ. κα.

γ. ἐνοχλούντων — γ. ἀσελ… — γ. τοῦ λέγοντος — γ. πόνου

καὶ τῶν ἀγαθῶν πράξεων ἐργασίαν, καὶ τοὺς πόδας μὴ εἰς θέατρα καὶ ἱπποδρομίας καὶ τὰς ἐπιβλαβεῖς θεωρίας, ἀλλ' εἰς "ἀκροάσεις, καὶ εἰς εὐκτηρίους οἴκους πρὸς τὰς τῶν ἁγίων μαρτύρων θήκας· ἵνα τὴν παρ' αὐτῶν εὐλογίαν" καρπούμενοι, ἀχειρώτους ἑαυτοὺς καταστήσωμεν ταῖς τοῦ διαβόλου παγίσιν. ἐὰν οὕτως ὦμεν μεμεριμνημένοι καὶ τῆς

5 ἑαυτῶν σωτηρίας φροντίζοντες, δυνησόμεθα καὶ τὸ ἀπὸ τῆς νηστείας κέρδος καρπώσασθαι, καὶ τὰς τοῦ πονηροῦ μηχανὰς διαφυγεῖν, καὶ πολλὴν τὴν ἄνωθεν ῥοπὴν ἐπισπάσασθαι· ἧς γένοιτο πάντας ἡμᾶς [ἀκαταχρίτως] "ἀπολαῦσαι, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ πατρὶ, ἅμα τῷ ἁγίῳ πνεύματι δόξα, κράτος τιμὴ νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

10

Λογ. ις. ΚΑΙ ΗΣΑΝ ΟΙ ΔΥΟ ΓΥΜΝΟΙ, Ο, ΤΕ ΑΔΑΜ καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ, καὶ οὐκ ᾐσχύνοντο.

Βούλομαι * σήμερον, ἀγαπητοὶ, θησαυρὸν ὑμῖν πνευματικὸν ὑ-

15 πανοῖξαι, μειζόμενον καὶ μηδέποτε δαπανώμενον, πάντας πλουτίζοντα καὶ ἐν μηδενὶ ἐλαττούμενον, ἀλλὰ καὶ προστιθέμενον. καθάπερ γὰρ ἐπὶ τοῦ αἰσθητοῦ θησαυροῦ κἂν μικρόν τι ψῆγμα λαβεῖν τις "δυνηθείη, πολὺν ἑαυτῷ τὸν πλοῦτον ἐργάζεται· οὕτω δὲ καὶ ἐπὶ τῆς θείας γραφῆς, καὶ ἐν βραχείᾳ λέξει πολλὴν

20 ἔστιν εὑρεῖν τῶν νοημάτων τὴν δύναμιν καὶ ἄφατον τὸν πλοῦτον· τοιαύτη γάρ ἡ φύσις τοῦ θησαυροῦ τούτου. τοὺς ὑποδεχομένους εὐπόρους "ἀπεργαζόμενος, οὐδέποτε αὐτὸς ἐλλείπει. πηγὴ γὰρ τοῦτον ἀναβλύζει τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου. ὑμέτερον δ' ἂν εἴη λοιπὸν μετὰ ἀκριβείας φυλάττειν τὰ παρακατατιθέμενα, καὶ τὴν μνήμην ἀδιάπτωτον διασώζειν, ἵνα μετ' εὐκολίας δυνηθῆτε παρακολουθεῖν τοῖς [παρ' ἡμῶν] λεγομέ-

25 νοις· μόνον μετὰ σπουδῆς τὰ παρ' ἑαυτῶν εἰσφέρωμεν. ἡ γὰρ χάρις [τοῦ παναγίου πνεύματος] ἑτοιμός ἐστιν, ἐπιζητοῦσα τοὺς μετὰ δαψιλείας ταύτην ὑποδεχομένους. ἀκούσωμεν δὲ, παρακαλῶ, καὶ τῶν σήμερον ἀναγνωσθέντων, ἵνα μάθωμεν τοῦ θεοῦ τὴν φιλανθρωπίαν, καὶ ὅσῃ συγκαταβάσει κέχρηται διὰ τὴν σωτηρίαν τὴν ἡμετέραν.

25 Καὶ ἦσαν, φησιν, οἱ δύο γυμνοὶ, ὅ, τε Ἀδὰμ καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ, καὶ οὐκ ᾐσχύνοντο.

30 Ἐννόησόν μοι μακαριότητος ὑπερβολήν· πῶς ἀνώτεροι ἦσαν τῶν σωματικῶν ἁπάντων· πῶς καθάπερ τὸν οὐρανὸν, οὕτω τὴν γῆν ᾤκουν, καὶ ἐν σώματι τυγχάνοντες, τὰ τῶν σωμάτων οὐχ ὑπομένοντες. οὔτε γὰρ στέγης, οὔτε ὀρόφου, οὔτε "ἱματίου, οὔτε ἄλλου οὐδενὸς τῶν τοιούτων ἐδέοντο. καὶ οὐχ ἁπλῶς οὐδὲ εἰκῆ τοῦτο ἡμῖν ἐπεσημήνατο ἡ θεία γραφή, ἀλλ' ἵνα μαθόντες τὴν ἄλυπον αὐτῶν ταύτην διαγωγὴν, καὶ τὸν ἀνώδυνον βίον, καὶ τὴν ἀγγε-

35 λικὴν, ὡς εἰπεῖν, κατάστασιν, ἐπειδὰν ἴδωμεν μετὰ ταῦτα τούτων ἁπάντων ἐρήμους αὐτοὺς γενομένους, καὶ καθάπερ ἀπὸ πολλοῦ πλούτου καὶ περιουσίας εἰς ἐσχάτην πενίαν κατενεχθέντας, τῇ ῥαθυμίᾳ αὐτῶν τὸ πᾶν ἐπιγράψωμεν. ἀναγκαῖον δὲ [πάλιν] ἀκοῦσαι τῶν ἀνεγνωσμένων. εἰπὼν γὰρ ὁ μακάριος Μωϋσῆς, ὅτι γυμνοὶ ἦσαν, καὶ οὐκ ᾐσχύνοντο (οὐδὲ γὰρ ᾔδεισαν ὅτι γυμνοὶ ἦσαν. καὶ γὰρ οὐδὲ ἦσαν γυμνοὶ, τῆς δόξης τῆς

40 ἀφάτου περιστελλούσης αὐτοὺς, καὶ παντὸς ἱματίου μᾶλλον αὐτοὺς κοσμούσης) φησὶν,

1 Ὁ δὲ ὄφις ἦν φρονιμώτατος πάντων τῶν θηρίων τῶν ἐπὶ τῆς γῆς, ὧν ἐποίησε κύριος ὁ θεός· καὶ εἶπεν ὁ ὄφις τῇ γυναικὶ, τί ὅτι εἶπεν ὁ θεός, οὐ μὴ φάγητε ἀπὸ παντὸς ξύλου τοῦ "ἐν τῷ παραδείσῳ;

[Margin notes: *καὶ; γ. ἐκκλησίας; γ. καρπούμενοι; γ. ἐπιτυχεῖν; γ. δυνηθῇ; γ. ἐργαζόμενος; γ. ἱματίων; κεφ. γ.; γ. τοῦ παραδείσου]

Ὅρα πονηροῦ δαίμονος βασκανίαν καὶ πολύπλοκον μηχανήν. ἐπειδὴ γὰρ εἶδεν ἐν τῇ ἀνωτάτω τιμῇ τυγχάνοντα τὸν δημιουργηθέντα ἄνθρωπον, καὶ οὐδὲν σχεδὸν ἔλαττον ἔχοντα τῶν ἀγγέλων, καθάπερ καὶ ὁ μακάριος Δαβὶδ φησιν, Ἠλάττωσας αὐτὸν βραχύ τι παρ' ἀγγέλους (καὶ τοῦτο δὲ αὐτὸ τὸ βραχὺ ἡ τῆς παρακοῆς ἁμαρτία εἰσήγαγε· μετὰ γὰρ τὴν παρακοὴν τοῦτο ἐφθέγξατο ὁ προφήτης) ὁρῶν τοίνυν ἄγγελον ἐπίγειον ἐπὶ τῆς γῆς 5 τυγχάνοντα, καὶ ὑπὸ τῆς βασκανίας τηκόμενος ὁ ἀρχέκακος δαίμων, ἐπειδὴ αὐτὸς ἐν ταῖς ἄνω δυνάμεσι τυγχάνων διὰ μοχθηρίαν προαιρέσεως, καὶ κακίας ὑπερβολὴν ἐκ τοῦ ὕψους ἐκείνου ἐρρίφη κάτω, πολλῇ κέχρηται τῇ μηχανῇ, ὥστε τῆς εὐνοίας τοῦ θεοῦ ἀποστερῆσαι τὸν ἄνθρωπον, καὶ ἀγνώμονα αὐτὸν τῷ ἰδίῳ δεσπότῃ ἀπεργασάμενος, γυμνῶσαι τῶν τοσούτων ἀγαθῶν, τῶν διὰ τὴν τοῦ θεοῦ φιλανθρωπίαν παρασχεθέντων αὐτῷ. 10 Καὶ τί ποιεῖ; εὑρὼν τὸ θηρίον τοῦτο, τὸν ὄφιν λέγω, τὰ ἄλλα θηρία τῇ φρονήσει νικῶντα, καθάπερ καὶ ὁ μακάριος Μωϋσῆς ἐμαρτύρησεν εἰπών, Ὁ δὲ ὄφις ἦν φρονιμώτατος πάντων τῶν θηρίων τῶν ἐπὶ τῆς γῆς, ὧν ἐποίησε κύριος ὁ θεός· τούτῳ ὥσπερ τινὶ ὀργάνῳ χρησάμενος, δι' αὐτοῦ τὸ ἀπλαστον καὶ ἀσθενὲς σκεῦος, τὴν γυναῖκα λέγω, διὰ τῆς ὁμιλίας εἰς τὴν ἑαυτοῦ ἀπάτην ἐκκαλεῖται, καὶ εἶπεν ὁ ὄφις τῇ γυναικί. λογίζου, ἀγαπητέ, ἐκ τούτου, 15 πῶς οὐδὲν ἦν ἐν προοιμίοις φοβερὸν τῶν θηρίων τῶν γεγενημένων οὔτε τῷ ἀνδρὶ οὔτε τῇ γυναικί, ἀλλὰ τὴν ὑποταγὴν καὶ τὴν δεσποτείαν ἐπεγίνωσκον· καὶ καθάπερ νῦν τὰ ἥμερα, οὕτω καὶ τὰ ἄγρια, καὶ τὰ ἀτίθασα ὑπὸ χειρὸς αὐτοῖς ἐτύγχανεν. ἀλλ' ἴσως ἐνταῦθα διαπορήσειεν ἄν τις, καὶ μαθεῖν ζητήσειεν, εἰ καὶ τὸ θηρίον μετεῖχε λόγου. οὐ τοῦτο δέ ἐστι (μὴ γένοιτο) ἀλλ' ἀεὶ κατακολουθοῦντας τῇ γραφῇ τοῦτο λογίζεσθαι χρή, ὅτι 20 τὰ μὲν ῥήματα ἦν τοῦ διαβόλου τοῦ διὰ τὸν οἰκεῖον φθόνον πρὸς τὴν ἀπάτην ταύτην διεγερθέντος· τῷ δὲ θηρίῳ τούτῳ ὥσπερ ἐπιτηδείῳ ὀργάνῳ ἐχρήσατο, ἵνα δυνηθῇ τὸ δέλεαρ τῆς οἰκείας ἀπάτης ἐνιεὶς ὑποσκελίσαι, πρότερον μὲν τὴν γυναῖκα, ἅτε ἀεὶ εὐκολώτερον δυναμένην ἀπατηθῆναι, ἔπειτα δὲ δι' αὐτῆς καὶ τὸν πρωτόπλαστον. τῷ οὖν ἀλόγῳ τούτῳ χρησάμενος πρὸς τὴν τῆς ἐπιβουλῆς κατασκευήν, δι' αὐτοῦ τῇ 25 γυναικὶ διαλέγεται, καί φησι, τί ὅτι εἶπεν ὁ θεός, οὐ μὴ φάγητε ἀπὸ παντὸς ξύλου τοῦ παραδείσου; σκοπεῖτε ἐνταῦθα κακουργίας ὑπερβολὴν λεπτοτάτην. τὸ μὴ ῥηθὲν ὑπὸ τοῦ θεοῦ ἐν τάξει συμβουλῆς καὶ ἐρωτήσεως εἰσάγει, καὶ ὡσανεὶ τὴν ὑπὲρ αὐτῶν κηδεμονίαν ποιούμενος. τοῦτο γάρ ἐστιν ἐνδεικνυμένου, ὃ λέγει, τί ὅτι εἶπεν ὁ θεός, οὐ μὴ φάγητε ἀπὸ παντὸς ξύλου τοῦ παραδείσου; μονονουχὶ λέγων ὁ πονηρὸς οὗτος δαίμων, τί- 30 νος ἕνεκεν ἀπεστέρησεν ὑμᾶς ὁ θεὸς τῆς τοσαύτης ἀπολαύσεως; διατί οὐ συγχωρεῖ μετέχειν τῶν ἐν τῷ παραδείσῳ ἀγαθῶν, ἀλλὰ τῆς μὲν θέας τὴν ἀπόλαυσιν ἐδωρήσατο, οὐκ ἀφίησι δὲ μεταλαβεῖν, καὶ πλείονα καρποῦσθαι τὴν ἡδονήν; τί οὖν εἶπεν ὁ θεός; διὰ τί, φησι, τοῦτο; τί τὸ ὄφελος τῆς ἐν τῷ παραδείσῳ διαγωγῆς, ὅταν μὴ ἐξῇ τῶν ἐν αὐτῷ ἀπολαύειν, ἀλλὰ ταύτῃ μάλιστα πλείονα τὴν ὀδύνην ἔχειν, ὅταν θέα μὲν 35 ᾖ, ἀπόλαυσις δὲ ἡ ἀπὸ τῆς μεταλήψεως μὴ γένηται; Εἶδες πῶς καθάπερ δέλεαρ διὰ τῶν ῥημάτων ἐνίησιν αὐτοῦ τὸν ἰόν. ἔδει τὴν γυναῖκα ἐξ αὐτῆς τῆς ἐπιχειρήσεως κατανοῆσαι τῆς μανίας τὴν ὑπερβολήν, καὶ ὅτι τὰ μὴ ὄντα ἐπίτηδες λέγει, καὶ ἐν τάξει δῆθεν κηδεμονίας, ἵνα μαθεῖν δυνηθῇ τὰ παρὰ τοῦ θεοῦ αὐτοῖς ἐνταλθέντα, καὶ οὕτω πρὸς τὴν παράβασιν αὐτοὺς ἑλκύσῃ· δυναμένη τοίνυν εὐθέως συνιδεῖν αὐτοῦ τὴν ἀ- 40 πάτην, καὶ ἀποστραφῆναι λοιπὸν τὴν πρὸς αὐτὸν διάλεξιν, ὡς παρέργα λέγοντα, καὶ μὴ ἑαυτὴν εἰς τοσαύτην ταπεινότητα καταγαγεῖν, οὐκ ἠθέλησεν. ἔδει μὲν γὰρ μηδὲ ἐξ ἀρχῆς ἀνασχέσθαι τῆς πρὸς αὐτὸν διαλέξεως· ἀλλ' ἐκείνῳ μόνῳ διαλέγεσθαι,

Marginalia: ψαλ. η. ε. — χ. πολύτροπον — χ. ἀσθενέστερον — χ. ἀκολουθ. — χ. ῥήματα — χ. σκέπτεσθε — χ. θέα — χ. αὐτῷ

γεας, δι' ὃν παρήχθη, καὶ κοινωνὸς κατὰ τὴν ἀξίαν γέγονε, καὶ εἰς βοήθειαν ἐδημιουργήθη.
ἐπειδὴ δὲ, οὐκ οἶδ' ὅπως, παρατυρεῖσα ἠνέσχετο τῆς ὁμιλίας τῆς πρὸς τὸν ὄφιν, καὶ ἐ-
δέχετο τὰ ὀλέθρια ῥήματα τοῦ διαβόλου διὰ τούτου ὡς δι' ὀργάνου, ἀκόλουθον ἦν εὐθέ-
ως μαθοῦσαν ἐκ τῶν παρ' αὐτοῦ λεχθέντων τὴν ἐναντίωσιν τῶν ῥημάτων, καὶ ὅτι ἕτερα
5 μὲν ὁ δημιουργήσας προσέταξεν, ἕτερα δὲ οὗτος κατ' ἀπεναντίας τῷ δημιουργῷ ἔλεγεν,
ἀποστραφῆναι καὶ φυγεῖν λοιπὸν τὴν πρὸς αὐτὸν ὁμιλίαν, καὶ βδελύξασθαι τὸν τολμήσαντα τὴν
οἰκείαν γλῶτταν ἀκονῆσαι κατὰ τῆς δοθείσης αὐτοῖς ἐντολῆς. ἀλλὰ διὰ τὴν πολλὴν ἀπροσ-
εξίαν οὐ μόνον οὐκ ἀπεστράφη, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐντολὴν ἅπασαν αὐτῷ ἐξεκάλυψε, καὶ τοὺς
μαργαρίτας τῷ χοίρῳ προέθηκε, καὶ πληροῦται τὸ παρὰ τοῦ Χριστοῦ εἰρημένον· Μὴ Ματθ. ζ. ϛ.
10 βάλλετε γάρ, φησι, τοὺς μαργαρίτας ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν χοίρων, μήποτε καταπα-
τήσωσιν αὐτοὺς ἐν τοῖς ποσὶν αὐτῶν, καὶ στραφέντες ῥήξωσιν ὑμᾶς. ὃ δὴ καὶ νῦν γέγονε.
παρέθηκε γὰρ τῷ χοίρῳ, τῷ πονηρῷ τούτῳ θηρίῳ, ἤτοι τῷ δαίμονι τῷ δι' αὐτοῦ ἐνερ-
γοῦντι, τοὺς θείους μαργαρίτας· καὶ οὐ μόνον αὐτοὺς κατεπάτησε καὶ ἀντεπάξατο τοῖς ῥηθεῖ-
σιν, ἀλλὰ καὶ στραφεὶς οὐκ αὐτὴν μόνον, ἀλλὰ καὶ μετ' αὐτῆς καὶ τὸν πρωτόπλαστον εἰς
15 τὸ τῆς παραβάσεως ῥῆγμα κατήγαγε. τοσοῦτόν ἐστι κακὸν ἁπλῶς καὶ ὡς ἔτυχεν ἀνέδην
πᾶσιν ἐκκαλύπτειν τὰ θεῖα μυστήρια. ἀκουέτωσαν οἱ ἁπλῶς καὶ ἀδιαφόρως πρὸς
ἅπαντας διαλεγόμενοι. οὐδὲ γὰρ ἐκεῖ περὶ χοίρων * ὁ Χριστὸς λέγει, ἀλλὰ τοὺς
χοιρώδεις τῶν ἀνθρώπων αἰνιττόμενος, καὶ ὁμοίως τοῖς ἀλόγοις '' ἐγκαλινδουμένους τῷ τῆς
ἀσελγείας βορβόρῳ, παιδεύων ἡμᾶς εἰδέναι καὶ προσώπων διαφορὰν, καὶ πολιτείας '' ἐ-
20 πιζητεῖν ἀκρίβειαν, ἡνίκα ἂν '' δέῃ τι τῶν θείων λογίων ἐκκαλύπτειν, ἵνα μὴ κἀκείνους καὶ
ἑαυτοὺς λυμαινώμεθα. οἱ γὰρ τοιοῦτοι οὐ μόνον οὐδὲν κερδαίνουσιν ἀπὸ τῶν λεγομένων,
ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀνεξετάστως παραθέντας τοὺς καλοὺς τούτους μαργαρίτας εἰς τὸ αὐτὸ
αὐτοῖς βάραθρον τῆς ἀπωλείας πολλάκις κατήγαγον. διὸ χρὴ μετὰ ἀκριβείας ταῦ-
τα παραφυλάττεσθαι, ἵνα μὴ τὰ αὐτὰ τοῖς νῦν ἀπατηθεῖσιν ὑπομείνωμεν. εἰ γὰρ καὶ
25 νῦν ἡ γυνὴ ἐβουλήθη τοὺς θείους μαργαρίτας μὴ προθεῖναι τῷ χοίρῳ, οὐκ ἂν οὔτε αὐτὴ
εἰς τὸν κρημνὸν τοῦτον κατηνέχθη, οὔτε τὸν ἄνδρα συγκατέσπασεν. ἀλλ' ἀκούσωμεν τί
πρὸς αὐτὸν ἀποκρίνεται. εἰπόντος γὰρ ἐκείνου, τί ὅτι εἶπεν ὁ θεὸς ἀπὸ παντὸς ξύλου τοῦ
παραδείσου οὐ μὴ φάγητε;

2 Φησὶν ἡ γυνὴ τῷ ὄφει, ἀπὸ παντὸς ξύλου τοῦ παραδείσου φαγόμεθα· 3 Ἀπὸ
30 δὲ τοῦ καρποῦ τοῦ ξύλου τοῦ ἐν μέσῳ τοῦ παραδείσου εἶπεν ὁ θεὸς οὐ φάγεσθε, οὐδὲ μὴ
ἅψησθε αὐτοῦ, ἵνα μὴ ἀποθάνητε.

Εἶδες κακουργίαν [πολυπλόκου δαίμονος]. εἶπε τὸ μὴ ὂν, ἵνα ἐκκαλεσάμενος αὐ-
τὴν εἰς διάλεξιν μάθῃ λοιπὸν τὸ ὄν. ἡ γὰρ γυνὴ λοιπὸν ὡς συνοίκως περὶ αὐτὴν
διακειμένου, θαρρήσασα πᾶσαν ἐκκαλύπτει τὴν ἐντολὴν, καὶ λέγει πάντα μετὰ
35 ἀκριβείας, καὶ δι' ὧν ἀπεκρίνατο πάσης ἑαυτὴν ἀποστερεῖ τῆς ἀπολογίας. τί γὰρ ἂν ἔχοις
εἰπεῖν ὦ γύναι; * εἶπεν ὁ θεὸς, οὐ μὴ φάγητε ἀπὸ παντὸς ξύλου τοῦ ἐν τῷ παραδείσῳ;
δέον σε, ὡς ἐναντία εἰρηκότα, ἀποστραφῆναι, καὶ εἰπεῖν πρὸς αὐτὸν, ἄπαγε, ἀπατεὼν εἶ
σύ· οὐκ οἶσθα οὐδὲ τῆς ἐντολῆς τῆς δεδομένης ἡμῖν τὴν δύναμιν, οὐδὲ τῆς ἀπολαύσεως
τὸ μέγεθος, οὐδὲ τὴν δαψίλειαν τῆς χορηγίας. σὺ μὲν γὰρ ἔφης εἰρηκέναι τὸν θεὸν ἀπὸ
40 μηδενὸς ξύλου ἡμᾶς ἀπογεύσασθαι· ὁ δεσπότης δὲ καὶ δημιουργὸς διὰ πολλὴν ἀγαθό-
τητα πάντων ἡμῖν ἀνεὶς τὴν ἀπόλαυσιν καὶ τὴν ἐξουσίαν, ἑνὸς μόνου '' ἀποσχέσθαι ἐκέ-
λευσε, καὶ τοῦτο πάλιν διὰ τὴν περὶ ἡμᾶς κηδεμονίαν, ὥστε μὴ μεταλαβόντας ἁλῶναι
θανάτῳ. δέον, εἴπερ ἠγνόηκεν ἐκεῖνος, ταῦτα πρὸς αὐτὸν εἰποῦσαν τὰ ῥήματα πάν-

* αὐτῶν τοῖ

χ. ἐγκυλινδουμένους

χ. ζητεῖν

χ. ἂν πάλιν

* ἴδον

χ. ἀπέχεσθαι

τι ἀποστραφῆναι, καὶ μηκέτι μήτε διαλεχθῆναι, μήτε ἀκοῦσαί τι τῶν παρ' αὐτοῦ λεγομένων· ἀλλ' ἡ δὲ τὴν ἐντολὴν ἐκκαλύψασα καὶ εἰποῦσα τὰ παρὰ τοῦ θεοῦ αὐτοῖς ῥηθέντα, ἄλλην δέχεται παρ' αὐτοῦ συμβουλὴν ὀλεθρίαν καὶ θανάσιμον. ἐπειδὴ γὰρ εἶπεν ἡ γυνή, ὅτι ἀπὸ παντὸς ξύλου τοῦ παραδείσου φαγούμεθα, ἀπὸ δὲ καρποῦ τοῦ ξύλου τοῦ ἐν μέσῳ τοῦ παραδείσου εἶπεν ὁ θεὸς οὐ φάγητε ἀπ' αὐτοῦ, οὐδ' οὐ μὴ ἅψησθε αὐτοῦ, ἵνα μὴ ἀποθάνητε, πάλιν ὁ πονηρὸς καὶ ἐχθρὸς τῆς ἡμετέρας σωτηρίας ἐναντίαν τῷ δεσπότῃ τὴν συμβουλὴν εἰσάγει. τοῦ γὰρ φιλανθρώπου θεοῦ διὰ πολλὴν κηδεμονίαν τὴν μετάληψιν κωλύσαντος, ἵνα μὴ διὰ τῆς παρακοῆς θνητοὶ γένωνται,

4 Οὐ, φησι τῇ γυναικί, οὐ θανάτῳ ἀποθανεῖσθε.

Ποίας ἄν τις ἀξιώσειε συγγνώμης τὴν γυναῖκα, ὅτι ὅλως κἂν ὑποσχεῖν ἠνέσχετο τὰς ἀκοὰς τῷ οὕτω τολμηρὰ φθεγγομένῳ; εἰπόντος γὰρ τοῦ θεοῦ, μὴ ἅψησθε ἵνα μὴ ἀποθάνητε, οὗτός φησιν, οὐ θανάτῳ ἀποθανεῖσθε. εἶτα οὐκ ἀρκεσθεὶς τῷ ἀντιφθέγξασθαι τοῖς παρὰ τοῦ θεοῦ ῥηθεῖσι, καὶ ὡς φθονερὸν διαβάλλει τὸν δημιουργόν, ἵν' οὕτω τὴν ἀπάτην εἰσαγαγεῖν δυνηθῇ, καὶ τὴν γυναῖκα ὑποσκελίσας τὸν οἰκεῖον σκοπὸν ἀποπληρώσῃ.

5 Οὐ θανάτῳ, φησίν, ἀποθανεῖσθε. ᾔδει γὰρ ὁ θεός, ὅτι ᾗ ἂν ἡμέρᾳ φάγητε ἀπ' αὐτοῦ, διανοιχθήσονται ὑμῶν οἱ ὀφθαλμοί, καὶ ἔσεσθε ὡς θεοὶ γινώσκοντες καλὸν καὶ πονηρόν.

Ἰδοὺ τὸ δέλεαρ ἅπαν. πληρώσας γὰρ ὁ πανοῦργος τὴν κύλικα δηλητηρίου φαρμάκου, ἐπέδωκε τῇ γυναικί, ἡ δὲ τὸ θανάσιμον ἰδεῖν οὐ βουληθεῖσα (ἐδύνατο γάρ, εἴ γε ἐβούλετο, ἐκ προοιμίων τοῦτο γνῶναι) ἀλλ' ἀκούσασα παρ' αὐτοῦ, ὅτι διὰ τοῦτο τὴν μετάληψιν ἐκώλυσεν ὁ θεός, ἐπειδὴ ᾔδει ὅτι διανοιγήσονται ὑμῶν οἱ ὀφθαλμοὶ καὶ ἔσεσθε ὡς θεοὶ γινώσκοντες καλὸν καὶ πονηρόν, τῇ ἐλπίδι τῆς ἰσοθείας φυσηθεῖσα πρὸς μεγάλα λοιπὸν ἦν φανταζομένη. τοιαῦτα γὰρ τὰ παρὰ τοῦ ἐχθροῦ μηχανήματα· ὅταν εἰς πολὺ ὕψος διὰ τῆς ἀπάτης ἀναγάγῃ, τὸ τηνικαῦτα εἰς τὸν βαθὺν κρημνὸν κατάγει. φαντασθεῖσα γὰρ ἰσοθείαν, ἐπὶ τὴν μετάληψιν ἔσπευδε, καὶ ἐκεῖ λοιπὸν ἔτεινε καὶ τὸν λογισμὸν καὶ τὴν διάνοιαν, καὶ οὐδὲν ἕτερον περιεσκόπει ἢ πῶς τὴν κύλικα ἐκπίῃ τὴν παρὰ τοῦ πονηροῦ δαίμονος κερασθεῖσαν. μετὰ γὰρ τὸ δέξασθαι τὸν ὀλέθριον ἐκεῖνον ἰὸν διὰ τῆς συμβουλῆς τοῦ ὄφεως, ἵνα μάθῃς ὅτι περὶ τούτων τὴν σπουδὴν εἶχεν, ἄκουε τῆς θείας γραφῆς λεγούσης·

6 Καὶ εἶδεν ἡ γυνὴ ὅτι καλὸν τὸ ξύλον εἰς βρῶσιν, καὶ ὅτι ἀρεστὸν τοῖς ὀφθαλμοῖς ἰδεῖν, καὶ ὡραῖόν ἐστι τοῦ κατανοῆσαι, καὶ ἔλαβεν ἀπὸ τοῦ καρποῦ αὐτοῦ καὶ ἔφαγεν.

α. Κορ. ιε. λγ. Ἀληθῶς φθείρουσιν ἤθη χρηστὰ ὁμιλίαι κακαί. διὰ τί γὰρ πρὸ τῆς συμβουλῆς τοῦ πονηροῦ δαίμονος ἐκείνου μηδὲν τοιοῦτον ἔπαθε, μηδὲ κατενόησε τὸ ξύλον, μηδὲ εἶδεν αὐτοῦ τὴν ὡραιότητα; ἐπειδὴ ἐδεδοίκει τοῦ θεοῦ τὴν ἐντολήν, καὶ τὸ μέλλον ἐπιτίμιον ἔσεσθαι ἐκ τῆς μεταλήψεως. νυνὶ δὲ ἐπειδὴ ἠπατήθη παρὰ τοῦ πονηροῦ τούτου θηρίου, ὅτι οὐ μόνον τοῦτο πείσονται, ἀλλὰ καὶ ἰσόθεοι ἔσονται, τότε λοιπὸν ἡ ἐλπὶς τῆς ὑποσχέσεως ἐπὶ τὴν μετάληψιν αὐτὴν παρώρμησε· καὶ οὐκ ἀνασχομένη μεῖναι ἐπὶ τῶν οἰκείων ὅρων, ἀλλὰ τὸν ἐχθρὸν καὶ τὸν πολέμιον τῆς σωτηρίας τῆς ἡμετέρας ἀξιοπιστότερον εἶναι νομίσασα τῶν παρὰ τοῦ θεοῦ ῥημάτων, ἐμάνθανε διὰ τῆς πείρας αὐτῆς μετ' οὐ πολὺ τῆς συμβουλῆς τὸ ὀλέθριον, καὶ τὴν ἐκ τῆς μεταλήψεως καταληψομένην αὐτοὺς συμφοράν. ἰδοῦσα γάρ, φησιν, ὅτι καλὸν τὸ ξύλον εἰς βρῶσιν, καὶ ὅτι τοῖς ὀφθαλμοῖς ἀρεστὸν ἰδεῖν, καὶ ὡραῖον τοῦ κατανοῆσαι, λογισαμένη πρὸς ἑαυτὴν ἴσως ἐκ τῆς

παρὰ

Margin: (l. 5) κ. φάγη; (l. 11) κ. ἀποφθεγγομένῳ

παρὰ τοῦ διαβόλου ἀπάτης, ἣν διὰ τοῦ ὄφεως αὐτῇ προσήγαγεν, ὅτι καὶ εἰς βρῶσιν καλὸν τὸ ξύλον, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς οὕτω τέρπειν δύναται, καὶ ὡραιότης τίς ἐστιν ἄφατος ἐν αὐτῷ, παρέχει δὲ ἡμῖν ἡ τούτου μετάληψις καὶ τὴν ἀνωτάτω τιμήν, καὶ τὴν αὐτὴν ἀξίαν τῷ δημιουργῷ ἕξομεν, τίνος ἕνεκεν μὴ μεταληψόμεθα τούτου; εἶδες πῶς αὐτὴν αἰχμα-
5 λωτὸν ὁ διάβολος ἀπήγαγε, καὶ ὑπέσυρε τὸν λογισμόν, καὶ παρεσκεύασε μείζονα τῆς οἰκείας ἀξίας φρονῆσαι, ἵνα κεναῖς ἐλπίσι φυσωμένη ἐκπέσῃ καὶ τῆς ἤδη παρασχεθείσης.

7 Καὶ ἔλαβε, φησίν, ἀπὸ τοῦ καρποῦ αὐτοῦ καὶ ἔφαγε, καὶ ἔδωκε καὶ τῷ ἀνδρὶ αὐτῆς, καὶ ἔφαγον καὶ διηνοίχθησαν αὐτῶν οἱ ὀφθαλμοί, καὶ ἔγνωσαν ὅτι γυμνοὶ ἦσαν.

Τί πεποίηκας ὦ γύναι; διὰ τί τὴν ὀλεθρίαν συμβουλὴν δεξαμένη, τὸν παρὰ τοῦ
10 θεοῦ" δεδομένον νόμον κατεπάτησας, καὶ ἐξύβρισας εἰς τὴν ἐντολήν, καὶ τοσαύτῃ ἐχρήσω τῇ ἀκρασίᾳ, ὡς μὴ ἀρκεσθῆναι τῇ τοσαύτῃ ἀπολαύσει, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἑνὸς ξύλου, οὗ προσέταξεν ὁ δεσπότης μὴ ἅψασθαι, ἐτόλμησας ἐπιλαβέσθαι, καὶ ἐπίστευσας τοῖς παρὰ τοῦ ὄφεως εἰρημένοις, καὶ ἀξιοπιστοτέραν τὴν τούτου συμβουλὴν ἐνόμισας τῆς παρὰ τοῦ δημιουργήσαντος δοθείσης ἐντολῆς, καὶ τοσαύτην ἀπατηθεῖσα ἀπάτην, ὡς μηδὲ
15 συγγνώμης εἶναι ἀξίαν; μὴ γὰρ ὁμογενὴς σοι ἦν ὁ τὴν συμβουλὴν εἰσαγαγών; τῶν ὑποτεταγμένων ἐτύγχανε, τῶν δούλων, τῶν ὑπὸ τὴν σὴν ἐξουσίαν τυγχανόντων. τίνος ἕνεκεν οὕτω σαυτὴν κατῄσχυνας, καὶ ἐκεῖνον καταλιποῦσα δι᾽ ὃν ἐδημιουργήθης, ᾧ πρὸς βοήθειαν "προσήχθης, οὗ κοινωνὸς τῆς" ἀξίας ἐγένου, καὶ ὁμούσιος, καὶ ὁμόφωνος, τῷ ὄφει εἰς ὁμιλίαν ἐλθεῖν κατεδέξω, καὶ διὰ τοῦ θηρίου τούτου τὴν παρὰ τοῦ διαβόλου δέξασθαι
20 συμβουλὴν καὶ φανερῶς ἀπεναντίας οὖσαν τῆς τοῦ δημιουργήσαντος νομοθεσίας, οὐδὲ οὕτως ἀπεστράφης, ἀλλὰ τῇ ἐλπίδι τῆς ὑποσχέσεως κατετόλμησας τῆς μεταλήψεως; ἔστω τοίνυν· σαυτὴν εἰς τοσοῦτον κρημνὸν κατήγαγες, καὶ τῆς τιμῆς τῆς ὑπερβαλλούσης ἀπεστέρησας. τίνος ἕνεκεν καὶ τὸν ἄνδρα κοινωνὸν λαμβάνεις τοῦ χαλεποῦ τούτου "πλαίσματος, καὶ ᾧ βοηθὸς εἶναι ἐτάχθης, τούτου ἐπίβουλος γίνῃ, καὶ διὰ μικρᾶς βρώσεως
25 τῆς εὐνοίας τῆς παρὰ τοῦ θεοῦ ἀλλοτριοῖς κἀκεῖνον μετὰ σαυτῆς; ποία μανίας ὑπερβολὴ εἰς "ταύτην σε τὴν τόλμαν ἤγαγεν; οὐκ "ἤρκει σοι τὸν ἀπαλλακτικώτερον ζῆν βίον; τὸ σῶμα μὲν περικεῖσθαι, μηδενὸς δὲ δεῖσθαι τῶν σωματικῶν; τὸ πάντων τῶν ἐν τῷ παραδείσῳ ἀπολαύειν, πλὴν ἑνὸς ξύλου; τὸ πάντα τὰ ὁρώμενα ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν εἶναι τὴν ὑμετέραν, καὶ τὴν κατὰ πάντων ἀρχὴν κεκτῆσθαι, ἀλλὰ ἀπατηθεῖσα
30 ταῖς ἐλπίσι προσεδόκησας καὶ εἰς αὐτὴν τὴν ἀνωτάτω κορυφὴν ἥξειν; διὰ τοῦτο μαθήσῃ δι᾽ [αὐτῶν] τῶν πραγμάτων, ὅτι οὐ μόνον ἐκείνων οὐκ ἐπιτεύξῃ, ἀλλὰ καὶ πάντων τῶν ἤδη δεδομένων ἀποστερήσεις καὶ σαυτὴν καὶ τὸν ἄνδρα, καὶ εἰς τοσαύτην ἥξετε μεταμέλειαν, ὡς ὑμᾶς μὲν ἄπρακτα μεταγινώσκειν· τὸν δὲ πονηρὸν δαίμονα τὸν τὴν ὀλεθρίαν ταύτην συμβουλὴν εἰσαγαγόντα" ἐπιγελᾶν καὶ ἐπεμβαίνειν, ἅτε δὴ λοιπὸν
35 κειμένοις, καὶ τὰ αὐτὰ ἐκείνῳ πεπονθόσι. καθάπερ γὰρ ἐκεῖνος τὰ ὑπὲρ τὴν ἀξίαν φρονήσας, καὶ τῆς παρασχεθείσης αὐτῷ ἀξίας ἐξεβλήθη, καὶ ἐκ τῶν οὐρανῶν εἰς τὴν γῆν κατηνέχθη· τὸ αὐτὸ δὴ καὶ ὑμᾶς ἐργάσασθαι ἐβουλήθη, καὶ διὰ τῆς παραβάσεως τῆς ἐντολῆς εἰς τὸ τοῦ θανάτου ἐπιτίμιον ἀγαγεῖν, καὶ τὸν οἰκεῖον φθόνον "πληρῶσαι· καθὼς καὶ σοφός τις ἔλεγε, Φθόνῳ δὲ διαβόλου θάνατος εἰς τὸν κόσμον εἰσῆλθε. καὶ ἔδωκε,
40 φησί, καὶ τῷ ἀνδρὶ αὐτῆς, καὶ ἔφαγον καὶ διηνοίχθησαν οἱ ὀφθαλμοὶ τῶν δύο. πολλὴ καὶ τοῦ ἀνδρὸς ἡ ῥᾳθυμία. εἰ γὰρ καὶ ὁμογενὴς ἦν καὶ γυνὴ ἦν, ἀλλ᾽ ἐχρῆν ἔναυλον ἔχοντα τοῦ θεοῦ τὴν ἐντολήν, προτιμοτέραν ταύτην ποιήσασθαι τῆς ἀκαίρου ἐπιθυμίας ἐκείνης, καὶ μὴ κοινωνῆσαι τῆς παραβάσεως, μηδὲ διὰ βραχεῖαν ἡδονὴν τῶν τοσούτων ἀγα-

γ. διδομένοι;

γ. προσήχθης. ἀλλ. τορήχθης

γ. ἐξουσίας

γ. πλάσματος

γ. τοιαύτην

γ. ἤρκει σοι

γ. ἐπιγελᾶν

γ. ὑποπληρῶσαι·

Σοφ. β. κδ.

θῶν ἑαυτὸν ἀποστερῆσαι, καὶ προσκροῦσαι τῷ " οὕτως εὐεργέτῃ, καὶ τοσαύτην φι-
λοτιμίαν ἐπιδειξαμένῳ, καὶ οὕτως ἀνώδυνον καὶ μόχθου παντὸς ἀπηλλαγμένον
βίον χαρισαμένῳ. μὴ γὰρ οὐκ ἐξῆν τῶν ἄλλων ἁπάντων τῶν ἐν τῷ παραδείσῳ
μετὰ δαψιλείας ἀπολαύειν; τίνος ἕνεκεν οὕτως εὐχερῶς οὔσαν τὴν ἐντολὴν φυλάξαι
οὐδὲ αὐτὸς ἐβουλήθης; ἀλλ' ἴσως ἀκούσας παρὰ τῆς γυναικὸς τῆς ὀλεθρίου συμβου-
λῆς τὴν ὑπόσχεσιν, καὶ τῇ ἐλπίδι καὶ αὐτὸς φυσηθεὶς, ἑτοίμως ἐκοινώνησας τῆς βρώσεως.
διὰ τοῦτο καὶ τὸ ἐπιτίμιον ἀμφοτέροις διαδέξεται, καὶ τῶν πραγμάτων ἡ πεῖρα διδάξει
ὑμᾶς μὴ τοῦ θεοῦ ἀξιοπιστοτέραν ἡγεῖσθαι τὴν τοῦ πονηροῦ δαίμονος συμβουλήν. καὶ ἔδωκε
καὶ τῷ ἀνδρὶ αὐτῆς, καὶ ἔφαγον, καὶ διηνοίχθησαν οἱ ὀφθαλμοὶ τῶν δύο, καὶ ἔγνωσαν ὅτι
γυμνοὶ ἦσαν. ζήτημα μέγιστον ὑμῖν ἐντεῦθεν τίκτεται, ὅπερ πρώην ὑπεσχόμην τῇ ὑμετέρᾳ
ἀγάπῃ. δικαίως γὰρ ἄν τις ἔροιτο, τίνα ἰσχὺν εἶχεν ἐκεῖνο τὸ ξύλον, ὥστε τὴν ἐξ αὐτοῦ
βρῶσιν τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν διανοῖξαι, καὶ διατί γνωστὸν καλοῦ καὶ πονηροῦ καλεῖται.
καὶ, εἰ βούλεσθε, ἀνάσχεσθε. μικρὰ γὰρ [ὑμῖν] καὶ περὶ τούτου διαλεχθῆναι βούλομαι, καὶ
διδάξαι τὴν ὑμετέραν ἀγάπην, ὅτι εἰ βουληθείημεν εὐγνωμόνως δέχεσθαι τὰ ἐν τῇ
θείᾳ γραφῇ λεγόμενα, οὐδὲν ἡμῖν τῶν εἰρημένων δυσχερὲς φανεῖται. οὐδὲ γὰρ ἡ ἐκ
τοῦ ξύλου βρῶσις αὐτῶν τοὺς ὀφθαλμοὺς διήνοιξε (καὶ γὰρ καὶ πρὸ τῆς βρώσεως ἔβλε-
πον) ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ τούτου " βρῶσις παρακοῆς ἦν ὑπόθεσις, καὶ τῆς παρὰ τοῦ θεοῦ δοθεί-
σης ἐντολῆς παράβασις, δι' ἣν αἰτίαν λοιπὸν καὶ τὴν δόξαν τὴν περιστέλλουσαν αὐτοὺς
ἀφῃρέθησαν, ἀναξίους ἑαυτοὺς τῆς τιμῆς τῆς τοσαύτης καταστήσαντες, διὰ τοῦτο τῇ
οἰκείᾳ συνηθείᾳ κατακολουθοῦσα ἡ θεία γραφή φησιν, ἔφαγον καὶ διηνοίχθησαν αὐτῶν
οἱ ὀφθαλμοὶ, καὶ " ἐπέγνωσαν ὅτι γυμνοὶ ἦσαν. διὰ τὴν παράβασιν τῆς ἐντολῆς
γυμνωθέντες τῆς ἄνωθεν ῥοπῆς, αἴσθησιν λαμβάνουσι καὶ τῆς αἰσθητῆς " γυμνότητος,
ἵνα διὰ τῆς καταλαβούσης αὐτοὺς αἰσχύνης γνῶσιν ἀκριβῶς, εἰς οἷον αὐτοὺς ὄλισθον
ἤγαγε τὸ παρακινῆσαι τὴν ἐντολὴν τοῦ " δεσπότου. οἱ γὰρ πρὸ τούτου τοσαύτης
παρρησίας ἀπολαύοντες, καὶ οὐδὲ εἰδότες ὅτι γυμνοὶ τυγχάνουσιν (οὐδὲ γὰρ ἦσαν γυμ-
νοί· ἡ γὰρ ἄνωθεν δόξα παντὸς ἱματίου μᾶλλον αὐτοὺς περιέσκεπε) μετὰ τὴν βρῶσιν, οὔτ'
ἔστι μετὰ τὴν παράβασιν τῶν προσταχθέντων, εἰς τοσαύτην ταπεινότητα κατηνέχθη-
σαν, ὡς καὶ σκέπην λοιπὸν ἐπιζητεῖν, διὰ τὸ μὴ φέρειν τὴν αἰσχύνην. ἡ γὰρ παράβασις
τῆς ἐντολῆς ἐπεισελθοῦσα, τὸ ἱμάτιον ἐκεῖνο τὸ καινὸν καὶ παράδοξον, τὸ τῆς δόξης
λέγω καὶ τῆς ἄνωθεν εὐνοίας, ὅπερ ἦσαν ἠμφιεσμένοι, περιελοῦσα καὶ τῆς γυμνότητος
αἴσθησιν παρέσχε, καὶ αἰσχύνῃ ἀφάτῳ περιέβαλε.

Καὶ ἔρραψαν, φησι, φύλλα συκῆς, καὶ ἐποίησαν ἑαυτοῖς περιζώματα.

Εννόησόν μοι, ἀγαπητὲ, ἀπὸ ποταποῦ ὕψους πῶς εἰς " βαθὺν κρημνὸν αὐτοὺς κα-
τήγαγεν ἡ παρὰ τοῦ διαβόλου συμβουλή. οἱ γὰρ [πρὸ τούτου] τοσαύτῃ δόξῃ περι-
εσταλμένοι, νῦν φύλλα συκῆς ῥάπτουσι καὶ ποιοῦσιν ἑαυτοῖς περιζώματα. τοῦτο τῆς
τοῦ διαβόλου ἀπάτης τὸ κέρδος, αὕτη τῆς " συμβουλίας ἐκείνου ἡ μηχανὴ, τὸ μὴ μόνον
τὰ μείζονα μὴ προξενῆσαι, ἀλλὰ καὶ τῶν ὄντων γυμνὸν καὶ ἔρημον ἀποφῆναι. ἐπεὶ οὖν
ἡ τοιαύτη πρόφασις ἡ τῆς βρώσεως τὴν παρακοὴν εἰργάσατο, διὰ τοῦτό φησιν ἡ
γραφὴ, καὶ ἔφαγον καὶ διηνοίχθησαν αὐτῶν οἱ ὀφθαλμοὶ, οὐ περὶ τῶν αἰσθητῶν ὀφ-
θαλμῶν φάσκουσα, ἀλλὰ περὶ τῆς κατὰ διάνοιαν αἰσθήσεως. ἐπειδὴ γὰρ παρέβησαν
τὰ προστεταγμένα, αἰσθέσθαι αὐτοὺς λοιπὸν ἐποίησεν ὧν πρότερον οὐκ ἐλάμβανον
αἴσθησιν, διὰ τὴν εὔνοιαν ἣν περὶ αὐτοὺς ὁ δεσπότης ἐπεδείκνυτο. ὅταν οὖν ἀκούσῃς
ὅτι διηνοίχθησαν αὐτῶν οἱ ὀφθαλμοὶ, τοῦτο νόει, ὅτι παρεσκεύασεν αὐτοὺς αἴσθησιν λα-
βεῖν

γρ. ἐπεὶ · γρ. ἔγνωσαν · γρ. γυμνώσεως · γρ. θεοῦ · γρ. βαθὺ · γρ. συμβουλῆς

βεῖν λοιπὸν τῆς γυμνότητος, καὶ τῆς ἐκπτώσεως τῆς δόξης, ἧς πρὸ τῆς βρώσεως ἀπή-
λαυον. ὅτι δὲ τοῦτο τῆς γραφῆς ἐστι τὸ ἔθος, ἄκουε αὐτῆς καὶ ἀλλαχοῦ λεγούσης. ἡνίκα
γὰρ ἡ παιδίσκη τῆς Σάῤῥας ἀποδιδράσκουσα τὴν δεσπότιν ἐπλανᾶτο, ῥίψασα τὸ
παιδίον πλησίον μιᾶς ἐλάτης, ἀπὸ διαστήματος περιεσκόπει τούτου τὴν τελευτήν, καί
5 φησι, Διήνοιξεν ὁ θεὸς τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς Ἄγαρ, οὐχ ὅτι πρὸ τούτου οὐκ ἔβλε- Γεν. κα. ιθ.
πεν, ἀλλ' ὅτι τὴν διάνοιαν αὐτῆς διήγειρεν. ὁρᾷς ὅτι τὸ διανοίξεν οὐ περὶ τῶν σωματικῶν
ὀφθαλμῶν λέγει, ἀλλὰ περὶ τῆς αἰσθήσεως τῆς κατὰ διάνοιαν. τὸ αὐτὸ ἂν εἴποιμεν καὶ
περὶ τοῦ ἑτέρου ζητήματος τοῦ ἐντεῦθεν ἀνακύπτοντος. φασὶ γάρ, διατί τὸ ξύλον γνω-
στὸν καλοῦ καὶ πονηροῦ καλεῖται; καὶ γὰρ πολλοὶ τῶν φιλονείκως διακειμένων λέγειν ἐπι-
10 χειροῦσιν, ὅτι μετὰ τὴν βρῶσιν τοῦ ξύλου τὴν γνῶσιν ἔσχεν ὁ Ἀδὰμ τοῦ διακρίνειν τὸ
καλὸν καὶ τὸ χεῖρον· τοῦτο δὲ τῆς ἐσχάτης ἐστὶν ἀνοίας. διὰ τοῦτο γὰρ ἐβουλόμην ταῦτα προορῶν-
τες, τοσαῦτα περὶ τῆς σοφίας τῆς παρὰ τοῦ θεοῦ παραχθείσης τῷ ἀνθρώπῳ διεξ-
γ. τῆς ήλθομεν, δεικνύντες ταύτην ἐκ τῆς τῶν ὀνομάτων θέσεως, ἣν τοῖς θηρίοις πᾶσι, καὶ
τοῖς πετεινοῖς, καὶ τοῖς ἀλόγοις ἐπέθηκε· καὶ ὅτι μετὰ τῆς ἀφάτου ταύτης σοφίας, καὶ προ-
γ. μὴ ἐξείη τινὶ 15 φητικοῦ χαρίσματος ἦν ἠξιωμένος, ἵνα μηδενὶ ἐξῇ τοῦτο λέγειν. ὁ τοίνυν καὶ τὰς προ-
σηγορίας ἐπιθεὶς, καὶ προφητεύσας τὴν οὕτω θαυμαστὴν προφητείαν περὶ τῆς γυναι-
κός, καθάπερ ἤδη εἰρήκαμεν, πῶς ἠγνόει, τί μὲν καλόν, τί δὲ πονηρόν. εἰ γὰρ δὴ τοῦτο
καταδεξόμεθα (ὃ μὴ γένοιτο) πάλιν εἰς τὸν δημιουργὸν καὶ τῆς βλασφημίας μετενεχ-
θήσεται. πῶς γὰρ καὶ ἐνετέλλετο ἀγνοοῦντι, ὅτι κακὸν ἦν ἡ παράβασις; ἀλλ' οὐκ ἔστι
20 τοῦτο, μὴ γένοιτο· ἀλλ' ᾔδει σαφῶς. διὰ γὰρ τοῦτο ἐξ ἀρχῆς αὐτεξούσιον τουτὶ τὸ ζῶον
κατεσκεύασεν. εἰ γὰρ μὴ τοῦτο ἦν, οὔτε παραβάντα τὴν ἐντολὴν κολασθῆναι ἔδει,
οὔτε φυλάξαντα ἀποδοχῆς ἀξιωθῆναι. ὅτι γὰρ διὰ τὴν παράβασιν θνητὸς γέγονε,
γ. ἀκούεις γὰρ δῆλον καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς ἐντολῆς, καὶ ἐκ τῶν μετὰ ταῦτα συμβάντων. "ἀκούεις αὐτῆς
τῆς γυναικὸς λαλούσης τῷ ὄφει, ἀπὸ καρποῦ τοῦ ξύλου τοῦ ἐν μέσῳ τοῦ παραδείσου
γ. παραδείσου 25 εἶπεν ὁ θεὸς οὐ μὴ φάγεσθε ἀπ' αὐτοῦ, ἵνα μὴ ἀποθάνητε. ὥστε πρὸ τῆς "βρώσεως ἀ-
θάνατοι ἐτύγχανον. εἰ γὰρ μὴ τοῦτο ἦν, οὐκ ἂν μετὰ τὴν βρῶσιν ἐν τάξει τιμωρίας
αὐτοῖς ἐπήγαγε τὸν θάνατον. τίς ἂν οὖν ἀνάσχοιτο τῶν λέγειν βουλομένων, ὅτι μετὰ τὴν
ἀπὸ τοῦ ξύλου βρῶσιν ἔσχε τὴν γνῶσιν τοῦ τε καλοῦ καὶ τοῦ πονηροῦ ὁ ἄνθρωπος, ὁπότε καὶ
πρὸ τῆς βρώσεως τοσαύτης ἦν σοφίας πεπληρωμένος, καὶ μετὰ τῆς σοφίας καὶ προφη-
30 τικοῦ χαρίσματος ἠξιωμένος; καὶ πῶς ἂν ἔχοι ταῦτα λόγον, αἶγας μὲν καὶ πρόβατα καὶ
πᾶσαν τὴν τῶν ἀλόγων φύσιν εἰδέναι, ποία μὲν βοτάνη πρὸς τροφὴν ἐπιτηδεία, ποία
δὲ ὀλεθρία, καὶ τῶν μὲν ἀπέχεσθαι μετὰ πολλῆς τῆς σπουδῆς, ταῖς δὲ ἐπιτρέχειν· τὸν δὲ
ἄνθρωπον, τὸ λογικὸν ζῶον, ἀγνοεῖν τί μὲν καλόν, τί δὲ πονηρόν; ἀλλ' ἰδού, φησί, ξύλον
γνωστὸν καλοῦ καὶ πονηροῦ αὐτὸ ἐκάλεσεν ἡ γραφή. οἶδα κἀγώ. ἀλλ' ἐὰν τὰ ἰδιώ-
35 ματα τῆς θείας γραφῆς μαθεῖν βουληθῇς, εἴσῃ τίνος ἕνεκεν τὴν ὀνομασίαν ταύτην ἐπέ-
θηκε τῷ ξύλῳ. οὐ γὰρ ἐπειδὴ αὐτὸ τὴν γνῶσιν παρεῖχεν οὕτως ἐκαλεῖτο, ἀλλ' ἐπειδὴ
γ. ἐπῆλθεν περὶ αὐτὸ γέγονεν ἡ παράβασις τῆς ἐντολῆς, καὶ ἐξ ἐκείνου λοιπὸν τῆς ἁμαρτίας" ἐπει-
γ. ἐκαλεῖτο σῆλθεν ἡ γνῶσις καὶ ἡ αἰσχύνη, διὰ τοῦτο οὕτως" ἐκέκλητο. ἔθος γὰρ τῇ θείᾳ γραφῇ ἀπὸ
γ. τιθέναι τῶν συμβαινόντων πραγμάτων καὶ τὴν ὀνομασίαν τοῖς τόποις" ἐπιτιθέναι, ἔνθα ἂν
40 συμβαίνῃ αὐτὰ τὰ πράγματα. διὰ τοῦτο οὖν καὶ τὸ ξύλον γνωστὸν καλοῦ καὶ πονηροῦ ὠνό-
μασεν ἡ θεία γραφή, ἐπειδὴ περὶ αὐτὸ ἦν ἡ παράβασις καὶ ἡ φυλακὴ τῆς ἐντολῆς. ὁ γὰρ
φιλάνθρωπος δεσπότης ἐξ ἀρχῆς καὶ ἐκ προοιμίων παιδεύων τὸν ἄνθρωπον, καὶ δι-
δάξαι βουλόμενος αὐτόν, ὅτι ἔχει δημιουργόν [τε] καὶ ποιητὴν τὸν τὰ ὁρώμενα πάντα
παραγαγόντα,

παραβάντα, καὶ αὐτὸν διαπλάσαντα, διὰ τῆς "μικρᾶς ταύτης ἐντολῆς τὴν οἰκείαν δεσποτείαν αὐτοῦ δεικνύναι ἐβούλετο. καὶ ὡσανεὶ δεσπότης φιλότιμος οἶκον μέγαν καὶ θαυμαστόν τινι παρεσχηκὼς πρὸς ἀπόλαυσιν, οὐ τὴν ἀξίαν τιμὴν, ἀλλὰ βραχύ τι μέρος λαμβάνειν βούλεται, ὥστε καὶ αὐτοῦ τὰ τῆς δεσποτείας φυλάττεσθαι, κἀκεῖνον ἀκριβῶς εἰδέναι ὡς οὐ τῆς κτήσεως δεσπότης ἐστὶ, ἀλλὰ χάριτι καὶ φιλοτιμίᾳ τῆς χρήσεως ἀπολαύει· οὕτω δὴ καὶ ὁ δεσπότης ὁ ἡμέτερος πάντα τὰ ὁρώμενα "ἐμπιστεύσας τῷ ἀνθρώπῳ, καὶ τὴν ἐν τῷ παραδείσῳ διαγωγὴν, καὶ πάντων τῶν ἐν αὐτῷ παρεσχηκὼς τὴν ἀπόλαυσιν, ἵνα μὴ κατὰ μικρὸν ὑποσυρεὶς τὴν διάνοιαν, νομίσῃ αὐτόματα εἶναι τὰ ὁρώμενα, καὶ πλέον τι τῆς οἰκείας ἀξίας φαντασθῇ, κελεύει τοῦ ἑνὸς ἀπέχεσθαι ξύλου, σφοδρὸν τὸ ἐπιτίμιον ὁρίσας εἰ παραβαίη, ἵνα εἰδέναι ἔχῃ, ὡς ὑπὸ δεσπότην ἐστὶ [καὶ δημιουργὸν] καὶ ὅτι καὶ τῶν λοιπῶν μετέχει διὰ τὴν φιλοτιμίαν τοῦ δεσπότου. ἀλλ' ἐπειδὴ πολλῇ τῇ ἀπροσεξίᾳ χρησάμενος, ἅμα τῇ γυναικὶ εἰς τὸν ὄλισθον τοῦτον κατέπεσεν ἐκ τοῦ παραβῆναι τὴν δοθεῖσαν ἐντολὴν καὶ τοῦ ξύλου ἀπογεύσασθαι, διὰ τοῦτο τὸ ξύλον αὐτὸ γνωστὸν καλοῦ καὶ πονηροῦ ὠνόμασεν· οὐκ ἐπειδὴ πρὸ τούτου ἠγνόει τὸ καλὸν καὶ τὸ πονηρὸν (οὕτω γὰρ οὐκ ἠγνόει, ὡς τὴν γυναῖκα πρὸς τὸν ὄφιν διαλεγομένην εἰπεῖν, ὅτι εἶπεν ὁ θεὸς οὐ φάγεσθε ἀπ' αὐτοῦ, ἵνα μὴ ἀποθάνητε· ὥστε ᾔδει ἐπὶ τιμωρίᾳ ὁ θάνατος ἦν, εἰ παραβαῖεν τὴν ἐντολὴν) ἀλλ' ἐπειδὴ μετὰ τὴν τούτου βρῶσιν καὶ τῆς ἄνωθεν ἐγυμνώθησαν δόξης, καὶ τῆς αἰσθητῆς γυμνώσεως πεῖραν ἔλαβον, διὰ τοῦτο γνωστὸν αὐτὸ καλοῦ καὶ πονηροῦ ὠνόμασεν, ἐπειδὴ περὶ αὐτὸ, ὡς ἂν εἴποι τις, ἡ γυμνασία ἦν τῆς ὑπακοῆς καὶ τῆς παρακοῆς.

ΗΘΙΚΟΝ

Ἐμάθετε τίνος ἕνεκεν εἶπεν, ὅτι διηνοίχθησαν αὐτῶν οἱ ὀφθαλμοί, καὶ ἔγνωσαν ὅτι γυμνοὶ ἦσαν· ἔγνωτε τίνος ἕνεκεν γνωστὸν καλοῦ καὶ πονηροῦ καλεῖται τὸ ξύλον. ἐνενόησαν γὰρ ὅσης αἰσχύνης πλήρεις γεγόνασι λοιπὸν μετὰ τὴν τούτου βρῶσιν, παραβάντες τὴν ἐντολὴν τοῦ δεσπότου. ἔρραψαν γὰρ φύλλα συκῆς καὶ ἐποίησαν ἑαυτοῖς περιζώματα. ὅρα ἀφ' οἵας δόξης εἰς οἵαν εὐτέλειαν κατηνέχθησαν. οἱ πρὸ τούτου καθάπερ ἐπίγειοι ἄγγελοι διάγοντες, τὴν ἀπὸ τῶν φύλλων σκέπην ἑαυτοῖς ἐπινοοῦσι. τοσοῦτόν ἐστιν ἁμαρτία κακόν. οὐ μόνον γὰρ τῆς ἄνωθεν ἡμᾶς εὐνοίας ἀφίστησιν, ἀλλὰ καὶ εἰς πολλὴν ἡμᾶς αἰσχύνην καὶ ταπεινότητα κατάγει, καὶ τῶν ἤδη ὑπηργμένων ἀγαθῶν ἀποστερήσασα, πᾶσαν ἡμῶν ἀφαιρεῖται τὴν παρρησίαν. ἀλλ' ἵνα μὴ δι' ὅλου σκυθρωπὸν ποιώμεθα τὸν λόγον τὴν ἁμαρτίαν περιστρέφοντες τὴν ἀπὸ τῆς τοῦ ξύλου βρώσεως καὶ τῆς παρακοῆς καταβαλοῦσαν τὸν ἄνθρωπον, φέρε, εἰ δοκεῖ, ἀπὸ τοῦ ξύλου τούτου ἐφ' ἕτερον μετάγωμεν τὸν λόγον, ἀπὸ τοῦ ξύλου τούτου ἐπὶ τὸ ξύλον τοῦ σταυροῦ· καὶ ἴδωμεν τίνα μὲν τοῦτο εἰσήγαγε τὰ κακὰ, τίνα δὲ ἐκεῖνο προεξένησε τὰ ἀγαθά· μᾶλλον δὲ οὐδὲ τὸ ξύλον εἰσήγαγε τὰ κακὰ, ἀλλ' ἡ προαίρεσις ἡ ῥᾴθυμος καὶ ἡ καταφρόνησις, ἣν περὶ τὴν ἐντολὴν ἐπεδείξατο. ἐκεῖνο τὸ ξύλον θάνατον "ἐπεισήγαγε (μετὰ γὰρ τὴν παράβασιν ὁ θάνατος" εἰσῆλθεν) ἀλλὰ τοῦτο τὴν ἀθανασίαν ἐχαρίσατο· ἐκεῖνο παραδείσου ἐξέβαλε, τοῦτο εἰς οὐρανοὺς ἡμᾶς ἀνήγαγεν· ἐκεῖνο διὰ μίαν παράβασιν τοιαύτῃ τιμωρίᾳ ὑπεύθυνον τὸν Ἀδὰμ κατέστησε, τοῦτο τὰ μυρία [ἡμῶν] φορτία τῶν ἁμαρτημάτων ἀφανίσαν τὴν πρὸς τὸν δεσπότην "ἡμῶν παρρησίαν δεδώρηται. "ἴδετε ξύλου καὶ ξύλου διαφοράν· εἴδετε διαβόλου κακουργίαν, καὶ ἀνθρώπου ῥαθυμίαν, καὶ "δεσπότου φιλανθρωπίαν. καθοπλίσωμεν τοίνυν, παρακαλῶ τὴν ὑμετέραν ἀγάπην, ἑαυτοὺς τῷ ὅπλῳ τοῦ ζωοποιοῦ τούτου ξύλου, καὶ νεκρώσωμεν τὰ ψυχοφθόρα πάθη τῇ τούτου δυνάμει· καθὼς καὶ ὁ ἀπόστολος Παῦλος οὕτω πως φησιν, Οἱ δὲ τοῦ Χριστοῦ τὴν σάρκα ἐσταύρωσαν

Margin: γ. μικρᾶς · γ. πιστεύσας · γ. εἰσήγαγε · γ. ὑπεισῆλθεν · γ. ἡμῖν · γ. ἴδετε · γ. δὲ · Γαλ. ε. κδ.

γ. διαθέντες

ἐσταυρώσαμεν σὺν τοῖς παθήμασι καὶ ταῖς ἐπιθυμίαις. ὃ δὲ λέγει τοιοῦτόν ἐστιν· οἱ ὁλικῶς ″ ἀναθέντες ἑαυτοὺς τῷ Χριστῷ, ἀπενέκρωσαν πᾶσαν ἐπιθυμίαν ἄτοπον ἐπιγινομένην τῇ σαρκὶ, πρὸς τὸ λυμήνασθαι πάσας τὰς τῆς ψυχῆς ἐνεργείας. τούτοις οὖν καὶ ἡμεῖς κατακολουθοῦντες ἀνενέργητα ἡμῶν κατασκευάσωμεν τὰ μέλη πρὸς τὴν τυραννίδα τὴν
5 ἐκ διαβολικῆς ἐνεργείας ἡμῖν ἐπανισταμένην· ἵνα καὶ ἐν τῷ παρόντι βίῳ ἀταράχως διαπλεύσωμεν τὸ ζαλῶδες τοῦτο καὶ ἐπικίνδυνον πέλαγος, καὶ εἰς τοὺς ″ εὐδίους λιμένας καταντήσαντες τῆς τοῦ θεοῦ φιλανθρωπίας ἐπιτυχεῖν ἀξιωθῶμεν τῶν ἐπηγγελμένων ἀγαθῶν τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτὸν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα σὺν τῷ πατρὶ, καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

γ. γαληνούς. ἀλλ. εὐδίους

10

Λογ. ιζ. ΚΑΙ ΗΚΟΥΣΑΝ ΤΗΣ ΦΩΝΗΣ ΚΥΡΙΟΥ τοῦ θεοῦ περιπατοῦντος ἐν τῷ παραδείσῳ τὸ δειλινόν.

Ἱκανῶς, οἶμαι, κατὰ δύναμιν τὴν ἡμετέραν πρῴην τὴν περὶ τοῦ
15 ξύλου ἑρμηνείαν διεξήλθομεν, διδάξαντες τὴν ὑμετέραν ἀγάπην, τίνος ἕνεκεν γνωστὸν καλοῦ καὶ πονηροῦ αὐτὸ ἐκάλεσεν ἡ θεία γραφή. διὸ βούλομαι σήμερον τοῖς ἑξῆς ἐπεξελθεῖν, ἵνα μάθητε τὴν ἄφατον τοῦ θεοῦ φιλανθρωπίαν, καὶ ὅσῃ κέχρηται συγκαταβάσει διὰ τὴν περὶ τὸ γένος τὸ ἡμέτερον κηδεμονίαν.
20 πάντα γὰρ ἐποίησε καὶ ἐπραγματεύσατο, ὥστε τὸ ζῶον τοῦτο τὸ λογικὸν τὸ ὑπ᾽ αὐτοῦ δημιουργηθὲν ἐν πάσῃ τιμῇ τυγχάνειν, καὶ κατὰ μηδὲν ἐλαττοῦσθαι τῆς τῶν ἀγγέλων διαγωγῆς, ἀλλὰ καὶ ἐν σώματι τὴν ἐκείνων ἀπάθειαν κεκτῆσθαι. ἐπεὶ δὲ διὰ ῥαθυμίαν εἶδε παραβάντας ἀμφοτέρους τὰ ὑπ᾽ αὐτοῦ προστεταγμένα, καὶ ταῦτα προαναστείλαντος αὐτοῦ διὰ τῆς ἀπειλῆς, καὶ ἀσφαλεστέρους αὐτοὺς ἐργασαμένου, οὐδὲ οὕτως ἵσταται
25 τῆς φιλανθρωπίας τῆς ἑαυτοῦ, ἀλλὰ τὴν οἰκείαν ἀγαθότητα μιμούμενος, καθάπερ πατὴρ φιλόστοργος τὸν ἑαυτοῦ παῖδα ὁρῶν διὰ ῥαθυμίαν ἀνάξια τῆς ἑαυτοῦ εὐγενείας διαπραττόμενον, καὶ ἀπὸ τῆς ἀνωτάτω τιμῆς εἰς ἐσχάτην εὐτέλειαν ″ κατενεχθέντα, τοῖς πατρικοῖς σπλάγχνοις διαθερμαινόμενος οὐδὲ οὕτως αὐτὸν περιιδεῖν ἀνέχεται, ἀλλὰ πάλιν τὰ παρ᾽ ἑαυτοῦ ἐπιδείκνυται, βουλόμενος κατὰ μικρὸν τῆς εὐτελείας ἐκείνης
30 ἀπαλλάξαι, καὶ εἰς τὴν ἀρχαίαν ἀναγαγεῖν τιμήν· τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ ὁ ἀγαθὸς καὶ φιλάνθρωπος θεὸς οἰκτείρας τὸν ἄνθρωπον τῆς ἐπιβουλῆς, ″ ἣν ὑπέμεινε συναπατηθεὶς τῇ γυναικὶ, καὶ δεξάμενος τὴν τοῦ διαβόλου συμβουλὴν τὴν διὰ τοῦ ὄφεως, καθάπερ ἰατρὸς πρὸς ἀρρωστοῦντα καὶ κάμνοντα [καὶ κείμενον] καὶ δεόμενον πολλῆς τῆς θεραπείας καὶ τῶν τοῦ ἰατροῦ χειρῶν, παραγίνεται εὐθέως πρὸς αὐτόν. ἀλλ᾽ ἵνα καὶ ἐξ
35 αὐτῶν τῶν ῥημάτων μάθητε τὴν ἄφατον τοῦ θεοῦ συγκατάβασιν, ἀναγκαῖον ἀκοῦσαι τῶν ἀνεγνωσμένων.

γ. κατηνεγμένον,

γ. ὃν

8 Καὶ ἤκουσαν, φησι, τῆς φωνῆς κυρίου τοῦ θεοῦ περιπατοῦντος ἐν τῷ παραδείσῳ τὸ δειλινόν, καὶ ἐκρύβησαν ὅ, τε Ἀδὰμ καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ ἀπὸ προσώπου κυρίου τοῦ θεοῦ ἐν μέσῳ τοῦ ξύλου τοῦ παραδείσου.

40 Μὴ ἁπλῶς παραδράμωμεν, ἀγαπητοὶ, τὰ εἰρημένα [παρὰ τῆς θείας γραφῆς] μηδὲ ταῖς λέξεσιν ἐναπομείνωμεν, ἀλλ᾽ ἐννοήσωμεν ὅτι διὰ τὴν ἀσθένειαν τὴν ἡμετέραν ἡ ταπεινότης τῶν λέξεων ἔγκειται, καὶ θεοπρεπῶς ἅπαντα γίνεται διὰ τὴν σωτηρίαν τὴν ἡμετέραν. ″ Εἰπὲ γάρ μοι, εἰ βουληθείημεν τῇ προφορᾷ τῶν ῥημάτων κατακολουθῆσαι,

γ. εἰ γὰρ βουληθείημεν

παρακολουθῆσαι, καὶ μὴ θεοπρεπῶς ἐκλαβεῖν τὰ λεγόμενα, πῶς οὐ πολλὰ ἕψεται τὰ ἄτοπα; ἴδωμεν γὰρ ἐξ αὐτοῦ τοῦ προοιμίου τῶν ἀνεγνωσμένων σκοπήσωμεν. καὶ ἤκουσαν, φησί, τῆς φωνῆς κυρίου τοῦ θεοῦ περιπατοῦντος ἐν τῷ παραδείσῳ τὸ δειλινόν, καὶ ἐκρύβησαν. τί λέγεις; ὁ θεὸς περιπατεῖ; καὶ πόδας αὐτῷ περιάψομεν; καὶ οὐδὲν ὑψηλὸν ἐκ τούτου ἐννοήσομεν; οὐ περιπατεῖ ὁ θεός, μὴ γένοιτο. πῶς γὰρ ἂν ὁ πανταχοῦ παρὼν καὶ τὰ πάντα πληρῶν, οὗ ὁ οὐρανὸς θρόνος, ἡ δὲ γῆ ὑποπόδιον, οὗτος τῷ παραδείσῳ ἐμπεριέρχεται; καὶ τίς ταῦτα ἂν εἴποι τῶν νοῦν ἐχόντων; τί οὖν ἐστι τό, ἤκουσαν τῆς φωνῆς κυρίου τοῦ θεοῦ περιπατοῦντος ἐν τῷ παραδείσῳ τὸ δειλινόν; αἴσθησιν αὐτοῖς τοιαύτην ἠβουλήθη παρασχεῖν, ἵνα εἰς ἀγωνίαν αὐτοὺς ἐμβάλῃ· ὃ δὴ καὶ γέγονεν. ἐπειδὴ γὰρ τοιαύτην ἔσχον τὴν αἴσθησιν, ὡς τοῦ θεοῦ παραγενομένου κρύπτεσθαι ἐπιχειροῦσιν. ἐπεισῆλθε γὰρ ἡ ἁμαρτία καὶ ἡ παράβασις, καὶ κατεσκεδάσθη αὐτοῖς ἡ αἰσχύνη. ὁ γὰρ ἀδέκαστος δικαστής, τὸ συνειδὸς λέγω, κατεξανιστάμενον λαμπρᾷ τῇ φωνῇ ἀνεβόα καὶ κατηγόρει, καὶ ἐδείκνυ, καὶ ὡσανεὶ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ὑπέγραφεν αὐτοῖς τῶν ἁμαρτημάτων τὸ μέγεθος. διὰ τοῦτο γὰρ καὶ ὁ φιλάνθρωπος δεσπότης ἄνωθεν καὶ ἐκ προοιμίων διαπλάττων τὸν ἄνθρωπον, τὸ συνειδὸς αὐτῷ ἐγκατέθετο, κατήγορον ἀδιάλειπτον, παραλογισθῆναι μὴ δυνάμενον, μηδὲ ἀπάτην ὑπομεῖναί ποτε. ἀλλὰ κἂν πάντας ἀνθρώπους λαθεῖν τις δυνηθείη τὴν ἁμαρτίαν ἐργασάμενος, καὶ τὴν ἄτοπον πρᾶξιν ἐπιτελέσας, ἐκεῖνον τὸν κατήγορον λαθεῖν οὐ δύναται· ἀλλὰ περιέρχεται διηνεκῶς αὐτὸν ἔνδον ἔχων ἐνοχλοῦντα, καταξαίνοντα, μαστίζοντα, οὐδέποτε ἠρεμοῦντα· ἀλλὰ καὶ ἐν οἰκίᾳ, καὶ ἐν ἀγρῷ, καὶ ἐν ἀγορᾷ, καὶ ἐν συλλόγοις, καὶ ἐν τραπέζῃ, καὶ καθεύδοντι καὶ διανισταμένῳ ἐπιτιθέμενον, καὶ δίκην ἀπαιτοῦντα τῶν πεπλημμελημένων, καὶ ὑπ᾽ ὄψιν ἄγοντα καὶ τῶν ἡμαρτημένων τὴν ἀτοπίαν, καὶ τὴν ἑπομένην αὐτῷ κόλασιν· καὶ καθάπερ ἰατρὸς ἄριστος, οὐ παύεται τὰ παρ᾽ ἑαυτοῦ φάρμακα ἐπιτιθείς· κἂν ἴδῃ διακρουόμενον τὸν ἄρρωστον, οὐδὲ οὕτως ἀφίσταται, ἀλλὰ διηνεκῆ τὴν ἐπιμέλειαν ποιεῖται. τοῦτο γὰρ αὐτοῦ ἔργον τὸ ἀδιάλειπτον, ὑπόμνησιν εἰσάγειν, καὶ μὴ συγχωρεῖν αὐτῷ λήθην ποτὲ ποιήσασθαι τῶν εἰργασμένων, ἀλλ᾽ ὑπ᾽ ὄψιν αὐτὰ τιθέναι, ἵνα κἂν ταύτῃ σωφρονεστέρους ἡμᾶς ἐργάσηται πρὸς τὸ τοῖς αὐτοῖς περιπεσεῖν. εἰ γὰρ καὶ τὴν ἐντεῦθεν ἔχοντες συμμαχίαν, καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ συνειδότος βοήθειαν, καὶ τὸν σφοδρὸν τοῦτον κατήγορον ἐπικείμενον καὶ μαστίζοντα ἡμῶν τὸ συνειδός, καὶ καταξαίνοντα τὴν καρδίαν, καὶ δήμιον παντὸς βαρύτερον ἐπεμβαίνοντα, οὐδ᾽ οὕτως οἱ πολλοὶ τῆς ῥαθυμίας περιγινόμεθα· εἰ μὴ ταύτην εἴχομεν τὴν βοήθειαν, ποῦ οὐκ ἂν τάχεως ἐξωκείλαμεν; διά τοι τοῦτο καὶ ὁ πρωτόπλαστος νῦν αἴσθησιν λαβὼν τοιαύτην καὶ τὴν παρουσίαν τοῦ δεσπότου ἐννοήσας, * κρύπτεται. τίνος ἕνεκεν, εἰπέ μοι; ἐπειδὴ ἑώρα σφοδρὸν αὐτῷ τὸν κατήγορον ἐφεστῶτα, τὸ συνειδὸς λέγω. οὐδένα γὰρ ἕτερον εἶχε τὸν διελέγχοντα καὶ μάρτυρα ὄντα τῶν ἐπταισμένων, ἀλλ᾽ ἐκεῖνον μόνον, ὃν ἔνδοθεν περιέφερεν. ἄλλως δὲ μετὰ τῆς τοῦ συνειδότος κατηγορίας καὶ ἡ ἀφαίρεσις τῆς δόξης τῆς πρότερον αὐτοὺς καθάπερ ἱματίῳ λαμπρῷ περιστελλούσης, ἐδίδασκεν αὐτοὺς διὰ τῆς γυμνότητος, τῆς ἁμαρτίας ἧς εἰργάσαντο τὸ μέγεθος. ἐπεὶ οὖν μετὰ τὴν ἁμαρτίαν ἐκείνην τὴν χαλεπὴν αἰσχύνῃ περιεβλήθησαν, κρύπτεσθαι ἐπιχειροῦσιν. ἤκουσαν γάρ, φησί, τῆς φωνῆς κυρίου τοῦ θεοῦ περιπατοῦντος ἐν τῷ παραδείσῳ τὸ δειλινόν, καὶ ἐκρύβησαν ὅ τε Ἀδὰμ καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ ἀπὸ προσώπου κυρίου τοῦ θεοῦ ἐν μέσῳ τοῦ παραδείσου. οὐδὲν ἁμαρτίας χεῖρον, ἀγαπητέ. αὕτη γὰρ ἐπεισελθοῦσα οὐ μόνον αἰσχύνης ἡμᾶς πληροῖ, ἀλλὰ καὶ ἀνοήτους ἐργάζεται τοὺς πρότερον συνετούς, καὶ σοφίας πολ-

λῆς πεπληρωμένα. ἐννόησον γάρ μοι, πόσῃ τῇ ἀνοίᾳ λοιπὸν κέχρηται ὁ τοσαύτης
μετέχων σοφίας παρ' αὐτοῦ, ὁ διὰ τῶν πραγμάτων ἡμῖν τὴν παρασχεθεῖσαν σοφίαν
αὐτῷ ἐπιδεικνύμενος, ὁ τοιαῦτα προφητεύσας. ἀκούσαντες, φησὶ, τῆς φωνῆς κυρίου τοῦ
θεοῦ περιπατοῦντος ἐν τῷ παραδείσῳ τὸ δειλινὸν, ἐκρύβησαν αὐτός τε καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ
5 ἀπὸ προσώπου κυρίου τοῦ θεοῦ ἐν μέσῳ τοῦ ξύλου τοῦ παραδείσου. πόσης οὐκ ἂν εἴη
τοῦτο ἀνοίας; τὸν θεὸν, τὸν πανταχοῦ παρόντα, τὸν δημιουργὸν, τὸν ἀπὸ τοῦ μὴ ὄντος εἰς
τὸ εἶναι τὰ πάντα παραγαγόντα, τὸν τὰ λανθάνοντα ἐπιστάμενον, τὸν Πλάσαντα κατὰ — ψαλ. λβ. ιε.
μόνας τὰς καρδίας τῶν ἀνθρώπων, καὶ συνιέντα εἰς πάντα τὰ ἔργα αὐτῶν, Τὸν ἐτάζον- — ψαλ. ζ. ι.
τα καρδίας καὶ νεφροὺς, Τὸν καὶ αὐτὰ τὰ κινήματα τῆς καρδίας ἡμῶν ἐπιστάμενον, τοῦτον — ψαλ. μγ. κβ.
10 κρύπτεσθαι ἐπεχείρησαν; ἀλλὰ μὴ θαυμάσῃς ἀγαπητέ. τοιοῦτον γὰρ τῶν ἁμαρτανόντων
τὸ ἔθος· κἂν μὴ δύνωνται λανθάνειν, ὅμως σπουδάζουσι λανθάνειν. ἐπεὶ γὰρ οὐ φέρον-
τες τὴν αἰσχύνην, ἣν μετὰ τὴν ἁμαρτίαν ἑαυτοὺς περιέβαλον γυμνωθέντες τῆς ἀ-
φθάρτου δόξης ἐκείνης, τοῦτο ἐποίουν, ἐννόει καὶ ποῦ κρύπτονται. ἐν μέσῳ τοῦ παραδείσου.
καθάπερ γὰρ μαστιγίαι τινὲς καὶ οἰκέται ἀγνώμονες οὐ δυνάμενοι λαθεῖν τὸν οἰκεῖον δε-
15 σπότην ὧδε κἀκεῖσε περὶ τὰς γωνίας τοῦ οἴκου περιτρέχειν ἐπιχειροῦσι, τοῦ φόβου κατα-
σείοντος αὐτῶν τὴν διάνοιαν· τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ οὗτοι οὐδεμίαν εὑρίσκοντες ἀπο-
φυγὴν ἐν αὐτῷ τῷ οἴκῳ περιστρέφονται, λέγω δὴ ἐν τῷ παραδείσῳ. οὐχ ἁπλῶς δὲ
προσκεῖται ὁ καιρός. ἤκουσαν γάρ, φησι, τῆς φωνῆς κυρίου τοῦ θεοῦ περιπατοῦντος ἐν
τῷ παραδείσῳ τὸ δειλινόν· ἀλλ' ἵνα μάθῃς τοῦ δεσπότου τὴν φιλανθρωπίαν, ὅτι
χ. ἀλλ — 20 οὐδὲ τὸ τυχὸν ἀνεβάλλετο, ἀλλ' εὐθέως οἶδε τὸ γεγονὸς, καὶ τοῦ ἕλκους τὸ μέγεθος, καὶ ἐπὶ
τὴν ἰατρείαν ἔσπευσεν, ἵνα μὴ νομὴν ἐργασάμενον τὸ ἕλκος ἀνίατον τὸ τραῦμα κατα-
σκευάσῃ. διὰ τοῦτο τοίνυν προκαταλαμβάνειν ἐπείγεται καὶ εὐθέως πρὸς τὴν νομὴν τοῦ
χ. κατέλιπε — ἕλκους ἵσταται, καὶ οὐδὲ πρὸς βραχὺ καταλείπει ἀπρονόητον, τὴν οἰκείαν ἀγαθότητα
μιμούμενος. καὶ γὰρ τοσαύτην ἐπεδείξατο τὴν μανίαν ὁ ἐχθρὸς τῆς σωτηρίας τῆς ἡμε-
25 τέρας, ὁ ἀεὶ βασκαίνων τοῖς ἡμετέροις ἀγαθοῖς, ὡς ἐξ αὐτῶν τῶν προοιμίων τὴν
ἐπιβουλὴν ἐργάσασθαι, καὶ διὰ τῆς ὀλεθρίου συμβουλῆς, τῆς θαυμαστῆς αὐτοὺς ἐκείνης
διαγωγῆς ἀποστερῆσαι. ἀλλ' ὁ εὐμήχανος θεὸς, ὁ κατὰ τὴν αὐτοῦ σοφίαν τὰ ἡμέτερα
οἰκονομῶν, ὁρῶν μὲν καὶ τοῦ διαβόλου τὴν γεγενημένην κακουργίαν, καὶ τοῦ ἀνθρώπου δὲ τὴν
ῥᾳθυμίαν, δι' ἧς εἰς τοσαύτην αἰσχύνην ἑαυτὸν περιέβαλε συναπατηθεὶς τῇ γυ-
30 ναικὶ, ἐφίσταται, καὶ καθάπερ δικαστὴς ἥμερος καὶ φιλάνθρωπος, καθίζει δικαστήριον φό-
βου καὶ φρίκης γέμον, καὶ τὴν ἐξέτασιν μετ' ἀκριβείας ποιεῖται, ἡμᾶς διὰ τοῦτο παιδεύων
μὴ πρότερον τοὺς ὁμογενεῖς καταδικάζειν, πρὶν ἂν ἀκριβῆ τὴν ἐξέτασιν ποιησώμεθα.
ἀκούσωμεν τοίνυν, εἰ δοκεῖ, τίνα μὲν ὁ δικαστὴς ἐπερωτᾷ, τίνα δὲ οἱ καταδίκοι ἀποκρί-
νονται, καὶ ποίας τιμωρίας δέχονται, καὶ ποίᾳ καταδίκῃ ὑπεύθυνος γίνεται ὁ τὴν τοσαύ-
35 την ἐπιβουλὴν εἰς αὐτοὺς ἐργασάμενος. ἀλλὰ συντείνατέ μοι, παρακαλῶ, τὴν
διάνοιαν, καὶ μετὰ πολλοῦ τοῦ φόβου τοῖς λεγομένοις προσέχετε. εἰ γὰρ δικαστὴν ὁρῶν-
τες [ἐπίγειον] ἐφ' ὑψηλοῦ βήματος καθήμενον, καὶ τοὺς καταδίκους εἰς μέσον ἄγοντα,
καὶ καταξαίνοντα, καὶ τιμωρούμενον, μετὰ πολλοῦ τοῦ δέους παρεστήκαμεν, ἀκοῦσαι βουλό-
μενοι τί μὲν ὁ δικαστὴς λέγει, τί δὲ ὁ ὑπεύθυνος ἀποκρίνεται· πολλῷ μᾶλλον νῦν τοῦτο
40 ποιεῖν ἡμᾶς δίκαιον, ὁρῶντας τὸν δημιουργὸν τῆς φύσεως δίκην εἰσπραττόμενον τοὺς
ὑπ' αὐτοῦ δημιουργηθέντας. ἀλλ' ἐὰν προσέχητε μετ' ἀκριβείας, ὄψεσθε πόσον τὸ
μέσον τῆς τοῦ θεοῦ φιλανθρωπίας, καὶ τῆς τῶν ἀνθρώπων περὶ τοὺς ὁμογενεῖς αὐστη-
ρότητος.

Καὶ

9 Καὶ ἐκάλεσε κύριος ὁ θεὸς τὸν Ἀδάμ, καὶ εἶπεν αὐτῷ, Ἀδὰμ ποῦ εἶ;

Ἐξ αὐτῆς τῆς ἐρωτήσεως ἄξιον ἐκπλαγῆναι τοῦ θεοῦ τὴν ὑπερβάλλουσαν φι-
λανθρωπίαν, οὐχ ὅτι ἐκάλεσε μόνον, ἀλλ' ὅτι δι' ἑαυτοῦ ἐκάλεσεν, ὅπερ ἄνθρωποι
ποιῆσαι οὐκ ἄν ποτε ἀνάσχοιντο ἐπὶ τῶν ὁμογενῶν, καὶ τῆς αὐτῆς αὐτοῖς φύσεως κοινω-
νούντων. ἴσε γὰρ ὅτι ἐπειδὰν ἐφ' ὑψηλοῦ τοῦ βήματος καθήμενοι δίκην εἰσπράτ- 5
τονται τοὺς τὰ φαῦλα ἐργασαμένους, οὐκ ἀξιοῦσιν αὐτοὺς τῆς οἰκείας ἀποκρίσεως, [καὶ]
διὰ τοῦτο δεικνύντες αὐτοῖς, ὅσην ἀτιμίαν ἑαυτοὺς περιέβαλον διὰ τῆς τῶν πονηρῶν πρά-
ξεων ἐργασίας· ἀλλ' ὁ μὲν δικαστὴς ἀποκρίνεται, ἕτερος δέ τις ἔσω διαβιβάζει τὰ παρὰ
τοῦ δικαστοῦ τῷ ὑπευθύνῳ, καὶ τὰ παρ' ἐκείνου πάλιν διαπορθμεύει τῷ δικαστῇ. καὶ τοῦ-
τον ἂν ἴδοι τις τῶν δικαζόντων πανταχοῦ τὸ ἔθος. ἀλλ' ὁ θεὸς οὐχ οὕτως. ἀλλὰ τί; αὐτὸς 10
δι' ἑαυτοῦ καλεῖ. καὶ ἐκάλεσε, φησι, κύριος ὁ θεὸς τὸν Ἀδάμ, καὶ εἶπεν αὐτῷ, Ἀδὰμ
ποῦ εἶ; ὅρα πόση δύναμις ἐναπόκειται ἐν τῇ βραχείᾳ ταύτῃ λέξει. καὶ αὐτὸ μὲν ″δὴ (χ. ἰδὲ)
τὸ καλέσαι πολλῆς καὶ ἀφάτου φιλανθρωπίας, καὶ τὸ τῷ κατῃσχυμμένῳ καὶ μηδὲ ″διᾶ- (χ. ἆραι)
ραι τὸ στόμα τολμῶντι, μηδὲ ″κινῆσαι γλῶτταν, ἀφορμὴν δοῦναι διὰ τῆς ἐρωτήσε- (χ. ἀνοῖξαι)
ως, πολλῆς ἀγαθότητος. τὸ δὲ καὶ λέγειν, ποῦ εἶ; πολλὴν ἔχει τὴν ἰσχὺν μετὰ τῆς φι- 15
λανθρωπίας. μονονουχὶ γὰρ αἰνίττεται αὐτὸν διὰ τούτου λέγοντα πρὸς αὐτόν, τί ″γέγο- (χ. γέγονας)
νεν; ἑτέρωθί σε κατέλιπον, καὶ ἑτέρωθι νῦν εὑρίσκω. ἑτέρᾳ δόξῃ ἠμφιεσμένον καταλι-
πών, νῦν εὗρον ἐν γυμνότητι. ποῦ εἶ; πόθεν σοι συνέβη τοῦτο; τίς σε εἰς τοσαύτην
″ἤγαγε μεταβολήν; ποῖος λῃστής, καὶ τοιχωρύχος οὕτως ″ἀθρόον ἅπασάν σου τὸν πλοῦτον (χ. κατήγαγε) (χ. ἀθρόως)
τὴν περιουσίαν ἀφελόμενος, ἐν τοσαύτῃ σε πενίᾳ κατέστησε; πόθεν σοι τῆς γυμνώ- 20
σεως ἡ αἴσθησις γέγονε; τίς σοι αἴτιος τῆς ἀφαιρέσεως τοῦ θαυμαστοῦ ἐκείνου ἐνδύμα-
τος, ὃ περιβεβλημένος ἐτύγχανες; τίς ἡ ἀθρόα αὕτη μεταβολή; ποία καταιγὶς οὕτω
σφοδρὰ ταχέως ἀπόντα σου τὸν φόρτον κατέδυσε; τί γέγονεν, ὅτι τὸν τοσαῦτα εὐεργε-
τήσαντα καὶ εἰς τοσαύτην ἀναγαγόντα τιμὴν κρύπτεσθαι ἐπιχειρεῖς; τίνα δὲ δεδοικώς,
νῦν λανθάνειν σπουδάζεις; μὴ γὰρ κατήγορος παρέστηκε; μὴ γὰρ μάρτυρες ἐφεστή- 25
κασι; πόθεν σοι ἡ τοσαύτη δειλία καὶ ὁ φόβος κατεσκεδάσθη;

10 Τῆς φωνῆς σου ἤκουσα, φησι, περιπατοῦντος ἐν τῷ παραδείσῳ, καὶ ἐφοβήθην
ὅτι γυμνός εἰμι, καὶ ἐκρύβην.

Πόθεν σοι ἡ γνῶσις τῆς γυμνώσεως γέγονεν; εἰπέ μοι, τί τὸ καινὸν καὶ παράδοξον; τίς
δ' ἂν τοῦτο ἐδυνήθη ποτὲ ἀναγγεῖλαί σοι, εἰ μὴ σὺ σαυτῷ ταύτης αἴτιος ἐγένου τῆς αἰ- 30
σχύνης; εἰ μὴ ἀπὸ τοῦ ξύλου, οὗ ἐνετειλάμην σοι τούτου μόνου μὴ φαγεῖν, ἀπ' αὐτοῦ
ἔφαγες; ὅρα φιλανθρωπίαν δεσπότου καὶ ἀνεξικακίας ὑπερβολήν. δυνάμενος γὰρ
εὐθέως μηδὲ ἀποκρίσεως ἀξιῶσαι τὸν τοσαῦτα ἡμαρτηκότα, ἀλλ' ὑπὸ τὸ ἐπιτίμιον
ἀγαγεῖν, οὗ προλαβὼν ὥρισεν, εἰ παραβαίη, μακροθυμεῖ, καὶ ἀνέχεται, καὶ ἐρωτᾷ, καὶ
ἀπόκρισιν δέχεται, καὶ πάλιν ἐρωτᾷ, μονονουχὶ εἰς ἀπολογίαν αὐτὸν ἐκκαλούμενος· ἵ- 35
να ἀφορμὴν λαβών, τὴν οἰκείαν φιλανθρωπίαν καὶ μετὰ τὴν τοσαύτην παράβασιν
περὶ αὐτὸν ἐπιδείξηται, παιδεύων καὶ ἡμᾶς διὰ τούτου, ἐπειδὰν δικάζωμεν ″τοῖς ὑπ- (χ. τῶν ὑπευθύνων)
ευθύνοις, μὴ ἀνημέρως αὐτοῖς προσφέρεσθαι, μηδὲ τὴν τῶν θηρίων ὠμότητα περὶ
αὐτοὺς ἐπιδείκνυσθαι, ἀλλὰ πολλῇ τῇ μακροθυμίᾳ καὶ τῇ φειδοῖ κεχρῆσθαι, ἅτε δὴ ὡς
οἰκείοις μέλεσι δικάζοντας, καὶ τὸ ὁμογενὲς ἐννοοῦντας φιλανθρωπίᾳ τὴν τιμωρίαν κε- 40
ραννύναι. οὐδὲ γὰρ ἁπλῶς τοσαύτῃ συγκαταβάσει ἡ θεία γραφὴ κέχρηται, ἀλλὰ διὰ
τῆς παχύτητος τῶν λέξεων διδάσκουσα ἡμᾶς τήν τε τοῦ θεοῦ φιλανθρωπίαν, καὶ εἰς
ζῆλον ἄγουσα, ὥστε κατὰ δύναμιν ἀνθρωπίνην μιμεῖσθαι τοῦ δεσπότου τὴν ἀγαθότητα.

11 Καὶ

11 Καὶ εἶπεν αὐτῷ, τίς ἀνήγγειλέ σοι ὅτι γυμνὸς εἶ, εἰ μὴ ἀπὸ τοῦ ξύλου, οὗ ἐνε-
τειλάμην σοι τούτου μόνου μὴ φαγεῖν, ἀπ' αὐτοῦ ἔφαγες;

Πόθεν δὲ, φησιν, ἠδυνήθης τοῦτο γνῶναι, καὶ τοσαύτῃ αἰσχύνῃ περιβληθῆναι, εἰ μὴ
πολλῇ τῇ ἀκρασίᾳ ἐχρήσω, καὶ κατεφρόνησας μου τῆς ἐντολῆς; σκόπει, ἀγαπητὲ, τῆς
5 ἀγαθότητος τοῦ θεοῦ τὴν ὑπερβολὴν, ὅπως καθάπερ φίλος φίλῳ διαλεγόμενος, καὶ
ἐγκαλῶν ὡς παραβάντι τὰ" παρ' αὐτοῦ ἐνταλθέντα, οὕτω πρὸς αὐτὸν τὴν διάλεξιν
ποιεῖται. τίς ἀνήγγειλέ σοι ὅτι γυμνὸς εἶ, εἰ μὴ ἀπὸ τοῦ ξύλου, οὗ ἐνετειλάμην σοι τού-
του μόνου μὴ φαγεῖν, ἀπ' αὐτοῦ ἔφαγες; οὐ μικρὰν ἔμφασιν ἔχει καὶ τὸ λέγειν, τούτου μόνου.
μὴ γὰρ ἐστενοχώρησά σε, φησὶ, τὴν ἀπόλαυσιν; οὐχὶ πᾶσαν ἄδειάν σοι παρέσχον, καὶ
10 πάντων τῶν ἐν τῷ παραδείσῳ τὴν ἐξουσίαν δέδωκα; ἑνὸς" τούτου μόνου ἀποσχέσθαι ἐνετει-
λάμην, ἵνα εἰδέναι ἔχῃς, ὅτι ὑπὸ" δεσπότην εἶ, καὶ ὀφείλεις ὑπακοήν τινα ἐπι-
δεικνύναι; τίς οὖν ἡ τοσαύτη ῥᾳθυμία, ὥστε τοσαύτην ἔχοντα ἀπόλαυσιν μὴ ἀνασχέσθαι,
μηδὲ τούτου [τοῦ] ἑνὸς ἀποσχέσθαι, ἀλλ' οὕτω ταχέως εἰς τὴν παρ' ἐμοῦ δοθεῖσαν ἐντολὴν
ἐξυβρίσαι, καὶ τοσούτοις κακοῖς ἑαυτὸν περιβαλεῖν; τί σοι τὸ ὄφελος γέγονεν; οὐ προλαβὼν
15 ταῦτα εἶπον; οὐ τῷ φόβῳ τοῦ ἐπιτιμίου προασφαλίσασθαι ἠβουλήθην, καὶ ἀσφαλεστέρους
ἐργάσασθαι; οὐκ εἶπον τὸ μέλλον ὑμῖν συμβήσεσθαι; οὐ διὰ τοῦτο τὴν βρῶσιν ἐκώλυ-
σα, ἵνα μὴ τούτοις περιπέσητε; τίς δὲ σε συγγνώμης ἀξιώσει τὸν μετὰ τοσαύτας παραγ-
γελίας οὕτως ἀγνώμονα γενόμενον; οὐ καθάπερ πατὴρ παιδὶ γνησίῳ, οὕτω πάντα διε-
στειλάμην, καὶ ἐδίδαξα τῶν μὲν ἄλλων ἀπολαύσασθαι, τούτου δὲ ἀποσχέσθαι, ἵνα μὴ [ἡ
20 τούτου παράβασις] πᾶσί σε τοῖς ἀγαθοῖς λυμήνηται; ἀλλ' ἴσως ἀγαθὴν καὶ ἀξιοπιστο-
τέραν ἡγησάμενος τῆς ἐμῆς ἐντολῆς τὴν ἐκείνου συμβουλὴν, καὶ προσδοκήσας μειζό-
νων ἐπιτεύξεσθαι, τοῦτο πεποίηκας, καὶ τὰς ἐμὰς ἐντολὰς παρωσάμενος κατετόλμη-
σας τῆς τοῦ ξύλου βρώσεως. ἰδοὺ διὰ τῆς πείρας ὧν πέπονθας, ἔμαθες ὅσον τῆς συμ-
βουλῆς" ἐκείνου τὸ ὀλέθριον. "εἴδετε δικαίου φιλανθρωπίαν, εἴδετε ἡμερότητα καὶ
25 ἀνεξικακίαν" ἄφατον, εἴδετε συγκατάβασιν πάντα λόγον καὶ διάνοιαν ὑπερβαίνου-
σαν, εἴδετε πῶς διὰ τῆς ἐρωτήσεως καὶ τοῦ λέγειν, τίς ἀνήγγειλέ σοι, εἰ μὴ ἀπὸ τοῦ ξύλου,
οὗ ἐνετειλάμην σοι * μὴ φαγεῖν, ἀπ' αὐτοῦ ἔφαγες, " θύρας αὐτῷ ἀνοῖξαι βούλεται
ἀπολογίας, ἵνα καὶ πρὸς τὸν οὕτως ἡμαρτηκότα τὴν οἰκείαν φιλανθρωπίαν ἐπιδείξη-
ται. ἀκούσωμεν τοίνυν καὶ τοῦ καταδίκου, τί πρὸς ταῦτα ἀποκρίνεται.

30 12 Καὶ εἶπε, φησιν, ὁ Ἀδάμ· ἡ γυνὴ, ἣν ἔδωκας μετ' ἐμοῦ, αὕτη μοι ἔδωκεν ἀπὸ
τοῦ ξύλου, καὶ ἔφαγον.

Ελεεινὰ τὰ ῥήματα, πολλοῦ τοῦ οἴκτου γέμοντα, καὶ ἱκανὰ πρὸς φιλανθρωπίαν
ἐπισπάσασθαι τὸν δεσπότην, τὸν οὕτως ἥμερον, καὶ ἀγαθότητι νικῶντα τὰ ἡμέτερα
πλημμελήματα. ἐπειδὴ γὰρ διὰ τῆς πολλῆς μακροθυμίας κατέστησεν αὐτοῦ τὴν
35 διάνοιαν, καὶ ἔδειξεν αὐτῷ τοῦ ἁμαρτήματος τὸ μέγεθος, μονονουχὶ ἀπολογίαν Ἀδὰμ
συντιθείς, φησιν, ἡ γυνὴ, ἣν ἔδωκας μετ' ἐμοῦ, αὕτη μοι ἔδωκεν ἀπὸ τοῦ ξύλου, καὶ ἔφα-
γον. οἶδα, φησιν, ἡμαρτηκὼς, ἀλλ' ἡ γυνὴ, ἣν ἔδωκας μετ' ἐμοῦ, περὶ ἧς αὐτὸς εἴρηκας,
ποιήσωμεν αὐτῷ βοηθὸν κατ' αὐτὸν, αὕτη μοι τοῦ ὀλίσθου αἰτία γέγονεν ἡ γυνὴ, ἣν ἔδω-
κας μετ' ἐμοῦ. πότε γὰρ προσεδόκησα [ταύτην] τῇ αἰσχύνῃ με ταύτῃ περιβαλεῖν,
40 τὴν διὰ τοῦτο [μοι] δημιουργηθεῖσαν, ἵνα μοι τὴν παρ' ἑαυτῆς παραμυθίαν εἰσαγά-
γῃ; σύ μοι αὐτὴν ἔδωκας· σὺ αὐτὴν ἤγαγες πρός με. αὕτη τοίνυν, οὐκ οἶδα πόθεν κι-
νουμένη, ἔδωκέ μοι ἀπὸ τοῦ ξύλου, καὶ ἔφαγον. ταῦτα δοκεῖ μὲν ἀπολογίαν τινὰ ἔχειν,
πάσης δὲ ἀπεστέρηται συγγνώμης. ποίας γὰρ ἂν εἴη συγγνώμης ἄξιος, φησὶ, τὴν ἐμὴν

γ. ὑπ'
γ. τέτων
γ. δεσποτείας
γ. ἐμαίνε
γ. ἴδετε
γ. δεῖτε,
τέτυ μόνυ
γ. δίχα

ἐντολῶν ἐπιλαθόμενος, καὶ τῶν παρ' ἐμοῦ "ῥημάτων προτιμοτέραν ἡγησάμενος τὴν παρὰ τῆς γυναικὸς δόσιν; εἰ γὰρ καὶ ἡ γυνὴ παρεῖχε τὴν δόσιν, ἀλλ' ἡ ἐντολὴ ἡ ἐμή, καὶ ὁ φόβος τοῦ ἐπιτιμίου ἱκανὸς ἦν παρασκευάσασθαι φυγεῖν τὴν μετάληψιν. μὴ γὰρ ἠγνόεις; μὴ γὰρ οὐκ ᾔδεις; προλαβὼν διὰ τοῦτο εἶπον κηδόμενος ὑμῶν, ἵνα μὴ τούτοις περιπέσητε· ὥστε εἰ καὶ ἡ γυνή σοι πρὸς τὴν παράβασιν τῆς ἐντολῆς ὑπηρετήσατο, ἀλλ' οὐδὲ οὕτως ἀνεύθυνος εἶ. ἀξιοπιστοτέραν γὰρ ἐχρῆν ἡγήσασθαι τὴν παρ' ἐμοῦ ἐντολήν, καὶ οὐ μόνον αὐτόν σε παραιτήσασθαι τὴν βρῶσιν, ἀλλὰ καὶ τῇ γυναικὶ δεῖξαι τῶν ἡμαρτημένων τὸ μέγεθος. κεφαλὴ γὰρ εἶ τῆς γυναικός, καὶ διὰ σὲ ἐκείνη παρήχθη. σὺ δὲ τὴν τάξιν ἀντέστρεψας, καὶ οὐ μόνον ἐκείνην οὐ διώρθωσας, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς συγκατεσπάσθης· καὶ δέον τὸ λοιπὸν σῶμα τῇ κεφαλῇ ἕπεσθαι, τὸ ἐναντίον γέγονε, καὶ ἡ κεφαλὴ τῷ λοιπῷ σώματι ἐξηκολούθησε, καὶ τὰ ἄνω κάτω γέγονε. διὰ τοῦτο ἐπειδὴ τὴν τάξιν ἅπασαν ἀντέστρεψας, ἐν τούτοις εἶ νῦν, ὁ πρὸ τούτου τοσαύτῃ δόξῃ περιβεβλημένος. τίς σε οὖν κατ' ἀξίαν ὀδύρηται τῆς ἀφαιρέσεως τῶν τοσούτων ἀγαθῶν; ἀλλ' ὅμως εἰ καὶ ταῦτά σοι ἅπαντα συμβέβηκε, μηδενὶ ἑτέρῳ τὴν αἰτίαν ἐπίγραφε, ἀλλὰ σαυτῷ καὶ τῇ σῇ ῥαθυμίᾳ. οὐ γὰρ ἄν, εἰ μὴ ἐβουλήθης, ἡ γυνή σε ἐδύνατο εἰς τὸν ὄλισθον τοῦτον ἀγαγεῖν. μὴ γὰρ παρεκάλεσε; μὴ γὰρ διελέχθη; μὴ γὰρ ἠπάτησεν; ἔδωκε μόνον, καὶ εὐθέως μετὰ τοσαύτης εὐκολίας ἐπὶ τὴν μετάληψιν ὑπήχθης, οὐδεμίαν μνήμην ποιησάμενος τῆς ἐμῆς ἐντολῆς, ἀλλ' ἐνόμισας ἠπατῆσθαι παρ' ἐμοῦ, καὶ διὰ τοῦτο μὴ συγχωρηθῆναί σοι τὴν βρῶσιν, ἵνα μὴ μειζόνων ἐπιτύχῃς. καὶ πῶς ἂν ἔχοι λόγον παρ' ἐμοῦ ἠπατῆσθαί σε, τοῦ τοσαύτας εὐεργεσίας εἰς σὲ καταθεμένου; καὶ τοῦτο δὲ αὐτὸ ὅσης ἦν εὐεργεσίας μέγεθος, τὸ προλαβεῖν καὶ διαστείλασθαι τὴν ἀποχήν, ὥστε μὴ τούτοις περιπεσεῖν, οἷς νῦν σεαυτὸν περιέβαλες; ἀλλὰ ταῦτα πάντα "παρ' οὐδὲν θέμενος, ἰδοὺ διὰ τῆς πείρας ἔμαθες τῶν ἡμαρτημένων σοι τὸ μέγεθος. λοιπὸν μηδὲ τῇ γυναικὶ μόνῃ τὴν αἰτίαν ἐπίγραφε, ἀλλὰ καὶ τῇ ῥαθυμίᾳ τῇ σαυτοῦ. ἐπειδὴ τοίνυν ἀρκούντως πρὸς τὸν Ἀδὰμ διελέχθη, καὶ τὴν ὁμολογίαν ἐκεῖνος ἐποιήσατο τῶν ἡμαρτημένων, ὡς ἐνόμισε, τὴν αἰτίαν ἐπὶ τὴν γυναῖκα μεταθείς, ὅρα τὸν ἀγαθὸν δεσπότην, πόσῃ τῇ συγκαταβάσει πάλιν κέχρηται, καὶ ἀξιοῖ καὶ ταύτην τῆς παρ' αὐτοῦ ἀποκρίσεως.

γρ. ῥηθέντων

γρ. παρωθούμενος

13 Καὶ εἶπε, φησιν, "ὁ θεὸς τῇ γυναικί, τί τοῦτο ἐποίησας;

γρ. κύριος ὁ θεός

Ἤκουσας, φησί, τοῦ ἀνδρὸς ἐπὶ σὲ τὴν αἰτίαν μεταφέροντος, καὶ τὸ πᾶν ἐπιγράφοντός σοι τῇ πρὸς βοήθειαν αὐτῷ "δεδωρημένῃ, καὶ διὰ τοῦτο "παραχθείσῃ, ἵνα τὴν παρὰ σαυτῆς παραμυθίαν εἰσαγάγῃς αὐτῷ, οἷα δὴ ὁμογενὴς καὶ τῆς αὐτῆς αὐτῷ φύσεως κοινωνοῦσα. τίνος οὖν ἕνεκεν τοῦτο πεποίηκας; [τί τοῦτο ἐποίησας] ὦ γύναι; διατί καὶ σαυτῇ καὶ τῷ ἀνδρὶ τοσαύτης αἰσχύνης αἰτία κατέστης; τί σοι τὸ ὄφελος γέγονεν ἀπὸ τῆς τοσαύτης ἀκρασίας; τί σοι τῆς ἀπάτης τὸ κέρδος, ἣν ἑκοῦσα ἠπατήθης, καὶ τὸν ἄνδρα κοινωνὸν τῆς ἀπάτης εἰργάσω; τί οὖν ἡ γυνή;

γρ. δεδομένῃ

γρ. παραχθείσῃ

Ὁ ὄφις ἠπάτησέ με, καὶ ἔφαγον.

Ὅρα καὶ ταύτην ἐν πολλῇ δειλίᾳ καθεστῶσαν, καὶ "ἀπολογουμένην ὑπὲρ τῶν ἡμαρτημένων. καθάπερ γὰρ ὁ ἀνὴρ τὴν αἰτίαν ἐπὶ τὴν γυναῖκα ἔδοξε μετάγειν λέγων, ἡ γυνὴ ἤνεγκε καὶ ἔδωκέ μοι καὶ ἔφαγον· οὕτω καὶ αὕτη οὐδεμίαν εὑρίσκουσα ἀποφυγὴν ὁμολογεῖ τὸ γεγενημένον, καί φησιν, ὁ ὄφις ἠπάτησέ με, καὶ ἔφαγον. τὸ πονηρὸν ἐκεῖνο, φησί, θηρίον τοῦτον ἡμῖν τὸν ὄλισθον προεξένησεν, ἐκείνου ἡ ὀλέθριος συμβουλὴ εἰς ταύτην ἡμᾶς τὴν αἰσχύνην ἤνεγκεν, ἐκεῖνός με ἠπάτησε καὶ ἔφαγον. μὴ ἁπλῶς παρατρέχω-

γρ. ἀπαγγέλλουσαν

μεν

γ. διερευνώμενοι,
γ. ἀσφαλείας
γ. ἐναποθέσθαι

μένη, ἀγαπητοί, τὰ λεγόμενα, ἀλλ' ἀκριβῶς "διερευνησάμενοι, πολλὴν ἐντεῦθεν καρ-
πωσόμεθα τὴν ὠφέλειαν. δικαστήριον γάρ ἐστι φοβερὸν καὶ φρίκης γέμον· καὶ δεῖ πάντα
μετ' "ἀκριβείας ἀκούοντας πολὺν τὸν ἀπὸ τῶν λεγομένων θησαυρὸν "ἐναποτίθεσθαι
τῇ διανοίᾳ. σκόπει γὰρ καὶ τὸν ἄνδρα λέγοντα, ὅτι ἡ γυνὴ, ἣν ἔδωκας μετ' ἐμοῦ, αὕτη
5 μοι ἔδωκε καὶ ἔφαγον. οὐδαμοῦ ἀνάγκη, οὐδαμοῦ βία, ἀλλὰ προαίρεσις καὶ γνώμη. ἔ-
δωκε μόνον, οὐκ ἠνάγκασεν, οὐκ ἐβιάσατο. καὶ αὕτη πάλιν ἀπολογίαν συντιθεῖσα
οὐκ εἶπεν, ὁ ὄφις ἠνάγκασέ με καὶ ἔφαγον, ἀλλὰ τί; ὁ ὄφις ἠπάτησέ με, καὶ ἔφαγον.
τοῦ δὲ ἀπατηθῆναι καὶ μὴ ἀπατηθῆναι κυρία ἦν. ὁ ὄφις, φησὶν, ἠπάτησέ με. ὁ γὰρ
ἐχθρὸς τῆς σωτηρίας τῆς ἡμετέρας ἐνεργήσας διὰ τοῦ πονηροῦ ἐκείνου θηρίου τὴν συμ-
10 βουλὴν εἰσαγαγὼν ἠπάτησεν, οὐκ ἠνάγκασεν, οὐδὲ ἐβιάσατο, ἀλλὰ διὰ τῆς ἀλη-
θείας συμβουλῆς τὴν ἀπάτην εἰς ἔργον ἤγαγεν, ἐπειδὴ εὗρε τὴν γυναῖκα εὐκόλως
δυναμένην δέξασθαι τὴν ἀπάτην, τῆς πάσης συγγνώμης "ἀπεστερημένην. ὁ ὄφις, φησὶν,
ἠπάτησέ με, καὶ ἔφαγον. ὅρα τοίνυν τὸν ἀγαθὸν δεσπότην ἀρκούμενον αὐτῶν τοῖς ῥή-
μασι, καὶ οὐδὲν περαιτέρω καταναγκάζοντα λέγειν. ἐπειδὴ γὰρ οὐκ ἀγνοῶν ταῦτα
15 ἠρώτα, ἀλλ' εἰδὼς, καὶ σφόδρα εἰδὼς, ἵνα τὴν οἰκείαν φιλανθρωπίαν ἐπιδείξηται,
συγκαταβαίνει αὐτῶν τῇ ἀσθενείᾳ, καὶ ἐκκαλεῖται αὐτοὺς εἰς ὁμολογίαν τῶν ἐπταισ-
μένων· διὰ τοῦτο οὐδὲν πλέον ἐρωτᾷ. ἐχρῆν γὰρ ἄρα μαθεῖν καὶ τὸ εἶδος τῆς ἀπάτης·
ἀλλ' ἵνα ἡμῖν δείξῃ ὅτι οὐκ ἀγνοίας ἦν ἡ ἐρώτησις, ἀρκεῖται τοῖς ῥηθεῖσιν. εἰποῦσα γὰρ,
ὁ ὄφις ἠπάτησέ με καὶ ἔφαγον, ἐκείνην ἠνίξατο τὴν ὀλεθρίαν συμβουλὴν, ἣν ἐδέξατο πα-
20 ρὰ τοῦ διαβόλου διὰ τοῦ ὄφεως, ὅτι ἔσεσθε μετὰ τὴν βρῶσιν ὡς θεοί. εἴδετε μεθ' ὅσης ἀκρι-
βείας ἠρωτήθη ὁ Ἀδὰμ, μεθ' ὅσης ἀνεξικακίας εἰσήχθη εἰς τὸ δικαστήριον καὶ ἡ γυνὴ,
πῶς ἑκάτερος αὐτῶν τὴν ἀπολογίαν ἐποιήσατο. βλέπετε λοιπὸν ἐνταῦθα τῆς ἀφάτου
φιλανθρωπίας τοῦ δικαστοῦ τὴν ὑπερβολήν. ἐπειδὴ γὰρ εἶπεν ἡ γυνὴ, ὅτι ὁ ὄφις ἠπά-
τησέ με καὶ ἔφαγον, οὐκ ἔτι λοιπὸν ἀποκρίσεως ἀξιοῖ τὸν ὄφιν, οὐδὲ ἀπολογίας χώραν
25 αὐτῷ παρέχει, οὐδὲ ἐρωτᾷ καθάπερ τὸν ἄνδρα καὶ τὴν γυναῖκα, ἀλλὰ τὰς παρ' ἐκείνων

ἐγγεγενημένων

ἀπολογίας δεξάμενος, ἐπὶ τοῦτον, ὡς αἴτιον τῶν [ὅλων] κακῶν "γεγενημένων ὁρμᾷ. καὶ
ἐπειδὴ ὡς θεὸς καὶ τὰ ἀπόρρητα ἐπιστάμενος ᾔδει ὅτι αὐτὸς ἦν ὁ ὑπηρετησάμενος τῇ τοῦ
διαβόλου ἐπιβουλῇ, καὶ τῇ βασκανίᾳ, ἣν περὶ τὸν ἄνθρωπον ἐπεδείξατο, ἵνα μάθῃς αὐ-
τοῦ τὴν ἀγαθότητα, πῶς ἐπ' ἐκείνων μὲν καὶ εἰδὼς τῷ μὲν ἔλεγε, ποῦ εἶ, τίς ἀνήγγειλέ
30 σοι ὅτι γυμνὸς εἶ, τῇ δὲ ἔλεγε, τί τοῦτο ἐποίησας, ἐπὶ τοῦ πονηροῦ τούτου θηρίου οὐδὲν
τοιοῦτον ποιεῖ. ἀλλὰ τί; καὶ εἶπε κύριος ὁ θεὸς τῷ ὄφει, ὅτι ἐποίησας τοῦτο. εἶδες διαφο-
ράν. τῇ μὲν γὰρ γυναικὶ ἔλεγε, τί τοῦτο ἐποίησας;

14 Τῷ δὲ ὄφει, ὅτι ἐποίησας τοῦτο·

Ὅτι τὸ κακὸν, φησὶ, τοῦτο εἰργάσω, ὅτι τὴν ὀλεθρίαν συμβουλὴν ταύτην εἰσήγα-
35 γες, ὅτι τοσαύτῃ βασκανίᾳ ὑπηρετήσω, ὅτι οὕτω τὸν φθόνον ἠκόνησας κατὰ τοῦ δημιουργη-
θέντος ὑπ' ἐμοῦ,

Ἐπικατάρατος σὺ ἀπὸ πάντων τῶν κτηνῶν, καὶ ἀπὸ πάντων τῶν θηρίων τῆς γῆς. ἐπὶ
τῷ στήθει καὶ τῇ κοιλίᾳ πορεύσῃ, καὶ γῆν φάγῃ πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς σου, 15 Καὶ
ἔχθραν θήσω ἀνὰ μέσον σου καὶ ἀνὰ μέσον τῆς γυναικὸς, καὶ ἀνὰ μέσον τοῦ σπέρματός σου καὶ ἀ-
40 νὰ μέσον τοῦ σπέρματος αὐτῆς. αὐτός σου τηρήσει κεφαλὴν, καὶ σὺ τηρήσεις αὐτοῦ πτέρναν.

Σκόπει μοι ἐνταῦθα τάξιν καὶ ἀκολουθίαν φιλανθρωπίας πεπληρωμένην. τὴν μὲν
γὰρ ἐρώτησιν ποιούμενος ἀπὸ τοῦ ἀνδρὸς ἤρξατο, εἶτα μετῆλθεν ἐπὶ τὴν γυναῖκα.
καὶ ἐπειδὴ εἶπεν αὕτη τὸν αἴτιον αὐτῇ γεγενημένον, ἐλθὼν ἐπὶ τὸν ὄφιν, καὶ οὐκ ἔτι αὐτὸν ἀ-

ποκρίσεως ἀξιώσας, τὴν τιμωρίαν ἐπάγει, καὶ ταύτην ὡς παντὶ τῷ χρόνῳ παρεκτεί-
νεσθαι, καὶ διὰ τῆς οὕτως διηνεκῆ διδασκαλίαν γίνεσθαι τοῖς ἑξῆς ἅπασι, μηκέτι δέ-
χεσθαι τὴν ὀλεθρίαν ἐκείνην συμβουλήν, μηδὲ ἀπατᾶσθαι τοῖς παρ' ἐκείνου μηχανή-
μασιν. ἀλλ' ἴσως εἴποι τις ἄν· καὶ εἰ ὁ διάβολος διὰ τοῦ ὄφεως ἐνεργήσας τὴν συμ-
βουλὴν εἰσήγαγε, τίνος ἕνεκεν τὸ θηρίον τοσαύτην ὑπέμεινε τιμωρίαν; καὶ τοῦτο τῆς 5
ἀφάτου φιλανθρωπίας τοῦ θεοῦ ἔργον γέγονε. καθάπερ γὰρ πατὴρ φιλόστοργος, τὸν ἀ-
πεκτακότα τὸν υἱὸν τὸν ἑαυτοῦ τιμωρούμενος, καὶ τὴν μάχαιραν καὶ τὸ ξίφος, δι' οὗ τὸν φό-
νον εἰργάσατο, διασπᾷ καὶ εἰς πολλὰ κατατέμνει μέρη· τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ
ὁ ἀγαθὸς θεός. ἐπειδὴ ὥσπερ μαχαίρᾳ τινὶ ὑπηρετήσατο τὸ θηρίον τοῦτο τῇ τοῦ δια-
βόλου πονηρίᾳ, ἐπάγει αὐτῷ διηνεκῆ τὴν τιμωρίαν· ἵνα διὰ τοῦ αἰσθητοῦ τούτου καὶ 10
ὁρωμένου λογιζώμεθα ἐν ὅσῃ ἀτιμίᾳ κἀκεῖνος τυγχάνει. εἰ γὰρ οὗτος ὁ, καθάπερ ὄργα-
νον, ὑπηρετησάμενος τοσαύτης ἐπειράθη τῆς ἀγανακτήσεως, ποίαν εἰκὸς ἐκεῖνον
δέξασθαι τιμωρίαν; μᾶλλον δὲ καὶ τοῦτο ἤδη ἡμᾶς ἐδίδαξεν ὁ Χριστὸς διὰ τῶν θείων
Ματθ. κε. μα. εὐαγγελίων φάσκων πρὸς τοὺς ἐξ εὐωνύμων ἑστῶτας· Πορεύεσθε ἀπ' ἐμοῦ οἱ κατη-
ραμένοι εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον, τὸ ἡτοιμασμένον τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ. ἐ- 15
κεῖνο γὰρ πάλαι τούτῳ ἡτοίμασται, καὶ ἐκεῖνο τὸ ἄσβεστον πῦρ αὐτὸν ἐκδέχεται. τί οὖν ἂν
εἴη ἀθλιώτερον τῶν δι' ἀμέλειαν τῆς οἰκείας σωτηρίας ἑαυτοὺς ἐκείνῃ τῇ τιμωρίᾳ κα-
θιστώντων ὑπευθύνους τῇ ἐκείνῳ ἡτοιμασμένῃ; ὅτι γὰρ ἡμῖν, εἰ βουληθείημεν ἀρε-
τὴν ἐπιδείξασθαι καὶ τοῖς παρὰ τοῦ Χριστοῦ τεθεῖσι νόμοις ἕπεσθαι, ἡ βασιλεία ἡτοί-
Ματθ. κε. λδ. μασται, αὐτοῦ πάλιν ἄκουσον λέγοντος· Δεῦτε οἱ εὐλογημένοι τοῦ πατρός μου, κληρο- 20
νομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου. εἴδετε ἐ-
κείνῳ μὲν τὸ ἄσβεστον πῦρ ἡτοιμασμένον, ἡμῖν δέ, εἰ μὴ ῥαθυμήσαιμεν, τὴν βασιλείαν.
ταῦτα τοίνυν ἐννοοῦντες καὶ βίου ἐπιμελώμεθα, καὶ τὴν κακίαν φεύγωμεν, καὶ μηδέποτε
ἀπατώμεθα ταῖς τοῦ διαβόλου μηχαναῖς. ἀλλ', εἰ βούλεσθε καὶ μὴ ἀπεκάμετε,
πάλιν εἰς μέσον ἀγάγωμεν τὴν τιμωρίαν τὴν τῷ ὄφει ἐπαχθεῖσαν, ἵν' οὕτω κατὰ μικρὸν 25
εἰς τὸ τέλος τῆς δίκης φθάσαντες ἴδωμεν τῆς φιλανθρωπίας τοῦ θεοῦ τὸ μέγεθος. εἰ
γὰρ ἄνθρωποι δικαστὴν ὁρῶντες πολλάκις δημοσίᾳ καθήμενον, καὶ τὴν κατὰ τῶν καταδί-
κων ψῆφον ἐκφέροντα, διὰ πάσης ἡμέρας παραμένουσι, καὶ οὐκ ἀφίστανται μέχρις ἂν
ἴδωσιν ἀναστάντα τὸν δικαστήν· πολλῷ μᾶλλον ἡμᾶς νῦν προσήκει μετὰ πλείονος τῆς
προθυμίας ἰδεῖν τὸν ἀγαθὸν θεόν, πῶς μὲν τῷ ὄφει σφοδρὰν τὴν τιμωρίαν ἐπιτίθη- 30
σιν, ἵνα διὰ τῆς τοῦ αἰσθητοῦ τούτου θηρίου τιμωρίας, ᾧ ὥσπερ ὀργάνῳ ἐχρήσατο ὁ πονη-
ρὸς δαίμων ἐκεῖνος, αἴσθησιν ἡμῖν παράσχῃ τῆς μελλούσης ἐκεῖνον τιμωρίας ἐκδέχε-
σθαι· πῶς δὲ μετὰ φειδοῦς σύμμετρον ἐπάγει καὶ τῇ γυναικὶ καὶ τῷ ἀνδρὶ τὴν ἐπιτίμησιν,
νουθεσίαν μᾶλλον ἔχουσαν ἢ κόλασιν· ἵνα ταῦτα ἅπαντα μετὰ ἀκριβείας σκοπήσαντες,
θαυμάσωμεν τὴν τοῦ φιλανθρώπου θεοῦ κηδεμονίαν, ἣν περὶ τὴν φύσιν ἐπιδείκνυται τὴν 35
ἡμετέραν. τί οὖν φησι; καὶ εἶπε κύριος ὁ θεὸς τῷ ὄφει, ὅτι ἐποίησας τοῦτο, ἐπικατάρατος
σὺ ἀπὸ πάντων τῶν κτηνῶν καὶ ἀπὸ πάντων τῶν θηρίων τῆς γῆς· ἐπὶ τῷ στήθει καὶ τῇ κοιλίᾳ
πορεύσῃ, καὶ γῆν φάγῃ πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς σου. καὶ ἔχθραν θήσω ἀνὰ μέσον σου καὶ ἀνὰ
μέσον τῆς γυναικός, καὶ ἀνὰ μέσον τοῦ σπέρματός σου, καὶ ἀνὰ μέσον τοῦ σπέρματος αὐτῆς.
καὶ αὐτός σου τηρήσει κεφαλήν, καὶ σὺ τηρήσεις αὐτοῦ πτέρναν. μεγάλη καὶ σφοδρὰ ἡ ἀγα- 40
νάκτησις, ἐπειδὴ καὶ μεγάλη τῆς ἀπάτης ἡ ὑπερβολή, ἣν δι' αὐτοῦ προσήγαγεν ὁ πο-
νηρὸς διάβολος. καὶ εἶπε κύριος ὁ θεὸς τῷ ὄφει, ὅτι ἐποίησας τοῦτο. ἐπειδή, φησι,
τοιαύτῃ ὑπηρετήσω πανουργίᾳ καὶ οὕτω τὴν ἀπάτην εἰς ἔργον ἤγαγες, ὀλεθρίαν συμ-
βουλὴν

βουλὴν εἰσαγαγών, καὶ τὸ δηλητήριον αὐτοῖς φάρμακον κεράσας, ἐπειδὴ τοῦτο εἰργάσω
καὶ τῆς ἐμῆς εὐνοίας ἐκβαλεῖν ἠβουλήθης τοὺς ὑπ' ἐμοῦ δημιουργηθέντας, ὑπηρετη-
σάμενος τῇ τοῦ πονηροῦ δαίμονος γνώμῃ, τοῦ διὰ τὴν βασκανίαν καὶ τὴν ὑπερβάλ-
λουσαν ὑπερηφανίαν ἐκ τῶν οὐρανῶν εἰς τὴν γῆν κατενεχθέντος, διὰ τοῦτο, ἐπειδὴ ἐν
5 τούτοις ὀργάνῳ σοι ἐχρήσατο, διηνεκῆ σοι τὴν τιμωρίαν ἐπιτίθημι, ἵνα διὰ τῶν εἰς σὲ
"γεγενημένων κἀκεῖνος εἰδέναι ἔχῃ οἵα τιμωρία αὐτὸν ἐκδέχεται, καὶ οἱ ἑξῆς ἄνθρω-   γ. γινομένων
ποι παιδεύωνται μηκέτι ὑπάγεσθαι ταῖς τούτου συμβουλαῖς, μηδὲ τὴν ἀπάτην
"προσίεσθαι, ἵνα μὴ τοῖς αὐτοῖς περιπέσωσι. διὰ τοῦτο ἐπικατάρατος σὺ ἀπὸ πάν-   ἴσ. προΐεσθαι
των τῶν κτηνῶν, ἐπειδὴ οὐκ εἰς δέον ἐχρήσω τῇ φρονήσει, ἀλλὰ τὸ προτέρημα, ὅπερ εἶχες
10 ὑπὲρ ἅπαντα τὰ θηρία, τοῦτό σοι γέγονε τῶν κακῶν ἁπάντων αἴτιον. ὁ γὰρ ὄφις, φη-
σίν, ἦν φρονιμώτατος πάντων τῶν θηρίων τῶν ἐπὶ τῆς γῆς. διὰ τοῦτο ἐπικατάρατος
σὺ ἀπὸ πάντων τῶν κτηνῶν, καὶ ἀπὸ πάντων τῶν θηρίων τῆς γῆς γενήσῃ. ἀλλ' ἐπειδὴ τὸ
τῆς κατάρας οὐκ ἦν αἰσθητὸν οὐδὲ ὀφθαλμοῖς φαινόμενον, διὰ τοῦτο καὶ αἰσθητὴν αὐτῷ
τιμωρίαν ἐπάγει, ἵνα διηνεκῶς περὶ τῶν ὀφθαλμῶν ἔχωμεν ὁρᾶν τῆς τιμωρίας αὐτοῦ
15 τὰ ὑπομνήματα. ἐπὶ τῷ στήθει καὶ τῇ κοιλίᾳ πορεύσῃ, καὶ γῆν φάγῃ πάσας τὰς ἡμέ-
ρας τῆς ζωῆς σου. ἐπειδή, φησι, τῇ διαπλάσει οὐ δεόντως ἐχρήσω, ἀλλὰ καὶ εἰς ὁμι-
λίαν ἐλθεῖν ἐτόλμησας τῷ ὑπ' ἐμοῦ δημιουργηθέντι λογικῷ ζώῳ, καθάπερ τινὶ ὁ
διάβολος ἐνεργήσας διὰ σοῦ καὶ ὀργάνῳ σοι χρησάμενος, ἐπειδὴ ὑπὲρ τὴν οἰκείαν ἀξίαν
ἐφρόνησεν, ἐκ τῶν οὐρανῶν * κατηνέχθη· τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ σὲ ἕτερον σχῆμα δια-   * ἄνω
20 πλάσεως ἀναλαβεῖν προστάττω, καὶ ἐπὶ τῆς γῆς σύρεσθαι, καὶ ταύτην ἔχειν τροφήν,
ὥστε μὴ ἐξεῖναί σοι λοιπὸν ἀνανεύειν ἄνω, ἀλλὰ διηνεκῶς ἐν ταύτῃ τυγχάνειν τῇ κατα-
στάσει, καὶ παρὰ πάντα τὰ λοιπὰ θηρία τὴν γῆν σιτεῖσθαι· καὶ οὐδὲ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ
ἔχθραν θήσω ἀνὰ μέσον σου καὶ ἀνὰ μέσον τῆς γυναικός, καὶ ἀνὰ μέσον τοῦ σπέρματός σου καὶ
ἀνὰ μέσον τοῦ σπέρματος αὐτῆς. καὶ οὐδὲ τούτῳ, φησίν, ἀρκεσθήσομαι τῷ ἐπὶ τῆς γῆς
25 σύρεσθαί σε, ἀλλὰ καὶ ἔχθραν ἄσπονδόν σοι καταστήσω τὴν γυναῖκα· καὶ οὐκ αὐτὴν μό-
νην, ἀλλὰ καὶ τὸ σπέρμα αὐτῆς τῷ σπέρματί σου πολέμιον διηνεκῆ ἐργάσομαι. Αὐτός
σου τηρήσει κεφαλήν, καὶ σὺ τηρήσεις αὐτοῦ πτέρναν. καὶ γὰρ τοσαύτην ἐκείνῳ μὲν παρέξω
τὴν ἰσχύν, ὡς διηνεκῶς ἐπικεῖσθαι τῇ σῇ κεφαλῇ, σὲ δὲ τοῖς ἐκείνου ποσὶν ὑποκεῖσθαι.
ὅρα, ἀγαπητέ, διὰ τῆς κατὰ τοῦ θηρίου τούτου τιμωρίας, ὅσην ἡμῖν ἐνδείκνυται τὴν κη-
30 δεμονίαν, ἣν περὶ τὴν τῶν ἀνθρώπων φύσιν ἔχει. καὶ ταῦτα μὲν περὶ τοῦ αἰσθητοῦ ὄφεως.
ἔξεστι δὲ τῷ βουλομένῳ μετὰ τοῦτο τηρεῖν τῶν ἐπιγεγραμμένων τὴν ἀκολουθίαν, καὶ εἰδέναι,
ὅτι εἰ περὶ τοῦ αἰσθητοῦ ταῦτα εἴρηται, πολλῷ μᾶλλον ἐκλαμβάνειν τὰ εἰρημένα
δεῖ καὶ περὶ τοῦ νοητοῦ ὄφεως. καὶ γὰρ καὶ ἐκεῖνον ὑπὸ τοὺς πόδας ἡμῶν ταπεινώσας κα-
τήνεγκε, καὶ ἡμᾶς ἐπικεῖσθαι αὐτοῦ τῇ κεφαλῇ πεποίηκεν. ἢ οὐχὶ τοῦτο σημαίνει λέγων,
35 Πατεῖτε ἐπάνω ὄφεων καὶ σκορπίων; εἶτα ἵνα μὴ νομίσωμεν περὶ τῶν αἰσθητῶν θηρίων   Λυ. ι. ιθ.
ταῦτα εἰρῆσθαι, ἐπήγαγε· καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ. εἴδετε καὶ ἐκ τῆς ἐπα-
χθείσης τῷ ὀργάνῳ τοῦ διαβόλου τιμωρίας τὴν ὑπερβάλλουσαν τοῦ θεοῦ φιλανθρω-
πίαν· ἔλθωμεν πάλιν, εἰ δοκεῖ, ἐπὶ τὴν γυναῖκα. ἐπειδὴ γὰρ ὁ ὄφις τὴν ἀπάτην εἰσή-
γαγε, διὰ τοῦτο οὗτος πρῶτος τὴν τιμωρίαν ἐδέξατο. καὶ ἐπειδὴ "πρώτην τὴν γυναῖκα   γ. πρῶτον
40 ἠπάτησε, καὶ τότε ἐκείνη τὸν ἄνδρα συγκατέσπασε, διὰ τοῦτο ἐκείνην πρῶτον τιμωρεῖται
τιμωρίαν, νουθεσίαν πολλὴν ἔχουσαν.

16 Καὶ τῇ γυναικὶ εἶπε, πληθύνων πληθυνῶ τὰς λύπας σου, καὶ τὸν στεναγμόν σου.
Ἐν λύπαις τέξῃ τέκνα, καὶ πρὸς τὸν ἄνδρα σου ἡ ἀποστροφή σου, καὶ αὐτός σου κυριεύσει.

Ὅρα δεσπότου ἀγαθότητα, ὅσῃ κέχρηται τῇ ἡμερότητι μετὰ τὴν τοσαύτην παρά-
βασιν. πληθύνων πληθυνῶ τὰς λύπας σου. * ἐγὼ μὲν ἠβουλήθην, φησίν, ἀνώδυ-
νον καὶ ἀταλαίπωρόν σε ἔχειν ζωήν, πάσης λύπης καὶ ἀθυμίας ἀπηλλαγμένην, καὶ πά-
σης ἡδονῆς πεπληρωμένην, καὶ μηδενὸς αἰσθάνεσθαι τῶν σωματικῶν σῶμα περικειμέ-
νην. ἐπειδὴ δὲ οὐκ ἐχρήσω εἰς δέον τῇ τοσαύτῃ ἀνέσει, ἀλλ' ἡ περιουσία τῶν ἀγαθῶν 5
εἰς τοσαύτην σε ἀγνωμοσύνην ἤγαγε, διὰ τοῦτό σοι χαλινὸν ἐπιτίθημι, ὥστε μὴ ἐπὶ
πλέον ἀποσκιρτῆσαι, καὶ λύπαις καὶ στεναγμοῖς σε καταδικάζω. πληθύνων πληθυνῶ
τὰς λύπας σου καὶ τὸν στεναγμόν σου. ἐν λύπαις τέξῃ τέκνα. τὴν ὑπόθεσιν, φησί, τῆς
πολλῆς εὐφροσύνης, καὶ τῶν τέκνων τὴν διαδοχὴν ἀπὸ λύπης ἄρχεσθαί σε παρα-
σκευάσω, ἵνα διηνεκῆ ἔχῃς καὶ αὐτὴ τὴν ὑπόμνησιν διὰ τῶν καθ' ἕκαστον καιρὸν ὠδίνων, καὶ 10
τῶν λυπηρῶν τῶν καθ' ἑκάστην τικτομένων, πόσον τῆς ἁμαρτίας ταύτης καὶ τῆς παρακοῆς
τὸ μέγεθος, καὶ μὴ τοῦ χρόνου προϊόντος λήθῃ παραδῷς τὸ γεγενημένον, ἀλλ' εἰδέναι ἔ-
χῃς ὡς ἡ ἀπάτη αὕτη τούτων σοι αἴτιος γεγένηται). διὰ τοῦτο πληθύνων πληθυνῶ τὰς
λύπας σου καὶ τὸν στεναγμόν σου. ἐν λύπαις τέξῃ τέκνα. τὰς ὠδῖνας ἐνταῦθα αἰνίττεται
καὶ τὸν πολὺν κάματον ἐκεῖνον, ὃν ὑπομένειν ἀνάγκη, καθάπερ φορτίον, ἐν μησὶ τοσούτοις 15
τὸ βρέφος "βαστάζουσα, καὶ τὰς κατὰ μέρος ἐντεῦθεν φυομένας ἀλγηδόνας, καὶ τὸν μελῶν τὸν
διασπασμόν, καὶ τὰς "ὀδύνας ἐκείνας τὰς ἀφορήτους, ἃς ἐκεῖναι μόναι ἴσασιν αἱ διὰ τῆς
πείρας ἐλθοῦσαι. ἀλλ' ὅμως τοσαύτην ὁ φιλάνθρωπος θεὸς παρέσχε μετὰ τῶν λυ-
πηρῶν τὴν παραμυθίαν, ὡς ἰσόρροπον εἶναι τὴν διὰ τὸ τεχθὲν βρέφος εὐφροσύνην τῶν
ὠδίνων ἐκείνων τῶν ἐν τοσούτοις μησὶ τὴν γαστέρα διακοπτουσῶν. αἱ γὰρ τοσοῦτον πόνον 20
ὑπομένουσαι, καὶ οὕτως ὑπὸ τῶν ἀλγηδόνων σπαραττόμεναι, καὶ, ὡς εἰπεῖν, πρὸς
αὐτὴν τὴν ζωὴν ἀπαγορεύουσαι, μετὰ τὸ τεκεῖν, καὶ τῆς ἀπὸ τῶν καμάτων εὐφροσύ-
νης ἀπολαῦσαι, πάλιν ὥσπερ ἐπιλαθόμεναι τῶν γεγενημένων ἀπάντων, ἑαυτὰς ἐκ-
διδόασι πρὸς τὴν τῶν τέκνων γονήν, τοῦ φιλανθρώπου θεοῦ οὕτως οἰκονομήσαντος
πρὸς σύστασιν τῆς τῶν ἀνθρώπων σωτηρίας. ἡ γὰρ ἐλπὶς ἀεὶ τῶν μελλόντων ἀγαθῶν 25
κούφως ποιεῖ φέρειν τὰ παρόντα λυπηρά. καὶ τοῦτο ἴδοι τις ἂν καὶ τοὺς ἐμπόρους ὑπο-
μένοντας, καὶ μακρὰ πελάγη διαπερῶντας, καὶ ναυαγίων ἀνεχομένους καὶ πειρατῶν, καὶ μετὰ
τοὺς πολλοὺς ἐκείνους κινδύνους πολλάκις καὶ διαμαρτόντας τῆς προσδοκίας, καὶ μηδὲ οὕ-
τως ἀποστάντας, ἀλλὰ πάλιν τῶν αὐτῶν ἀπτομένους. τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν γηπόνων ἔστιν
"εἰπεῖν. καὶ γὰρ καὶ οὗτοι, ὅτε βαθεῖαν αὔλακα ἀνατέμωσι, καὶ πολλὴν τὴν ἐπιμέ- 30
λειαν τῆς γῆς ἐπιδείξωνται, καὶ δαψιλῆ τὰ σπέρματα καταβάλωσι, πολλάκις αὐχ-
μοῦ γενομένου, ἢ ἐπομβρίας, ἢ πρὸς αὐτῷ τῷ τέλει τῶν δραγμάτων ἐρυσίβης κατε-
νεχθείσης, τῆς ἐλπίδος διήμαρτον· ἀλλ' οὐδ' οὕτως ἀφίστανται, ἀλλὰ πάλιν τοῦ καιροῦ
καταλαβόντος, ἅπτονται τῆς γεωργίας. καὶ τοῦτο ἐφ' ἑκάστου εὕροι τις ἂν ἐπιτηδεύμα-
τος γινόμενον. κατὰ τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ ἡ γυνὴ καὶ αὕτη πολλάκις μετὰ τοὺς πολλοὺς μῆνας 35
ἐκείνους, μετὰ τὰς ὠδῖνας τὰς ἀφορήτους, μετὰ τὰς νύκτας τὰς ἀύπνους, μετὰ τὸν τῶν με-
λῶν διασπασμόν, μικρᾶς τινος περιστάσεως γενομένης παρὰ τὸν προσήκοντα καιρὸν
τὸ βρέφος ὠθήσασα ἀμόρφωτον καὶ ἀδιατύπωτον, οὐ μεμορφωμένον μὲν, οὐκ ἄρτιον δὲ
οὐδὲ ὑγιές, ἢ καὶ νεκρὸν πολλάκις, μόλις τὸν κίνδυνον διέφυγε· καὶ ὅμως ὥσπερ ἐπιλα-
θομένη τούτων ἀπάντων, τῶν αὐτῶν ἀνέχεται καὶ τὰ αὐτὰ ὑπομένει. καὶ τί λέγω; 40
πολλάκις καὶ συναποθανεῖν τῷ τεχθέντι συνέβη, καὶ οὐδὲ τοῦτο τὰς λοιπὰς ἐσωφρόνισε καὶ
ἀνέπεισε φυγεῖν τὸ πρᾶγμα. τοσαύτην ὁ θεὸς ἐγκατέσπειρε τοῖς λυπηροῖς τούτοις τὴν
ἡδονὴν ὁμοῦ καὶ τὴν εὐφροσύνην. διὰ τοῦτο ἔλεγε, πληθύνων πληθυνῶ τὰς λύπας

σου

[Margin notes: * [illegible] — βαστάζουσα, χ. ὠδῖνας — χ. ἰδεῖν]

σου καὶ τὸν στεναγμόν σου. ἐν λύπαις τέξῃ τέκνα. τοῦτο τοίνυν καὶ ὁ Χριστὸς διαλεγόμενος τοῖς μαθηταῖς, καὶ δεικνὺς καὶ τῆς ὀδύνης τὸ μέγεθος, καὶ τῆς εὐφροσύνης τὴν ὑπερβολὴν ἔλεγεν, Ἡ γυνὴ ὅταν τίκτῃ λύπην ἔχει, ὅτι ἦλθεν ἡ ὥρα αὐτῆς. εἶτα παραμυθῆσαι ἡμᾶς βουλόμενος, ὅπως τὰ μὲν τῆς λύπης ἀθρόον ἐκποδὼν γίνεται, τὰ δὲ τῆς χαρᾶς καὶ τῆς εὐφροσύνης διαδέχεται, φησίν· ὅταν δὲ γεννήσῃ τὸ παιδίον, οὐκέτι μνημονεύει τῆς θλίψεως διὰ τὴν χαράν, ὅτι ἐγεννήθη ἄνθρωπος εἰς τὸν κόσμον. εἶδες κηδεμονίαν ὑπερβάλλουσαν, εἶδες τιμωρίαν νουθεσίας πεπληρωμένην. ἐν λύπαις τέξῃ τέκνα. Εἶτα πρὸς τὸν ἄνδρα σου ἡ ἀποστροφή σου, καὶ αὐτός σου κυριεύσει. μονονουχὶ ἀπολογούμενος πρὸς τὴν γυναῖκα ὁ φιλάνθρωπος θεὸς ταῦτά φησιν· ὅτι ἐγὼ μὲν ἐξ ἀρχῆς ὁμότιμόν σε ἐδημιούργησα, καὶ τῆς αὐτῆς ἀξίας ἐν ἅπασιν αὐτῷ κοινωνεῖν ἠβουλήθην, καὶ ὥσπερ τῷ "ἀνδρὶ οὕτω καὶ σοὶ τὴν κατὰ πάντων ἀρχὴν ἐνεχείρισα· ἀλλ' ἐπειδὴ οὐκ ἐχρήσω εἰς δέον τῇ ὁμοτιμίᾳ, διὰ τοῦτό σε ὑποτάττω τῷ ἀνδρί, καὶ πρὸς τὸν ἄνδρα σου ἡ ἀποστροφή σου, καὶ αὐτός σου κυριεύσει. ἐπειδὴ καταλιποῦσα τὸν ὁμότιμον, καὶ τὸν τῆς αὐτῆς * φύσεως κοινωνοῦντα, καὶ δι' ὃν ἐδημιουργήθης, τῷ πονηρῷ θηρίῳ τῷ ὄφει εἰς ὁμιλίαν ἐλθεῖν ἠβουλήθης, καὶ τὴν παρ' ἐκείνου δέξασθαι συμβουλήν· διὰ τοῦτο λοιπὸν τούτῳ σε ὑποτάττω, καὶ τοῦτόν σοι κύριον ἀποφαίνω, ὥστε τὴν τούτου δεσποτείαν ἐπιγινώσκειν. καὶ ἐπειδὴ οὐκ ἔγνως ἄρχειν, μάθε καλῶς ἄρχεσθαι. πρὸς τὸν ἄνδρα σου γὰρ ἡ ἀποστροφή σου, καὶ αὐτός σου κυριεύσει. βέλτιόν σε ὑπὸ τοῦτον εἶναι καὶ ὑπὸ τὴν τούτου δεσποτείαν τυγχάνειν, ἢ ἀδείας ἀπολαύουσαν καὶ ἐξουσίας κατὰ "κρημνῶν φέρεσθαι. ἐπεὶ καὶ ἵππῳ λυσιτελὲς ἂν γένοιτο χαλινὸν ἔχειν καὶ εὐτάκτως βαδίζειν, ἢ ἄνευ τούτου κατὰ κρημνῶν φέρεσθαι. τὸ συμφέρον τοίνυν σκοπῶν τὸ σόν, πρὸς τοῦτόν σε ἔχειν τὴν ἀποστροφὴν βούλομαι, καὶ καθάπερ σῶμα κεφαλῇ ἕπεσθαι, καὶ τὴν δεσποτείαν μεθ' ἡδονῆς ἐπιγινώσκειν. οἶδα ὅτι ἀπεκάμετε πρὸς τὸ μῆκος τῶν εἰρημένων, ἀλλὰ μικρὸν διηγέρθητε, παρακαλῶ. μὴ ἀτέλεστοι τὴν δίκην καταλείπωμεν, μηδὲ ἀφέντες ἐπὶ τὸν δικαστὴν καθήμενον ἀναχωρήσωμεν. καὶ γὰρ λοιπὸν πρὸς αὐτὸ τὸ τέλος ἀπηντήκαμεν. ἴδωμεν τοίνυν τί μετὰ τὴν γυναῖκα πρὸς τὸν ἄνδρα φησί, καὶ ποίαν καὶ τούτῳ τιμωρίαν ἐπάγει.

17 Τῷ δὲ Ἀδὰμ εἶπεν, ὅτι ἤκουσας τῆς φωνῆς τῆς γυναικός σου, καὶ ἔφαγες ἀπὸ τοῦ ξύλου, οὗ ἐνετειλάμην σοι τούτου μόνου μὴ φαγεῖν, ἀπ' αὐτοῦ ἔφαγες, ἐπικατάρατος ἡ γῆ ἐν τοῖς ἔργοις σου· ἐν λύπαις φάγῃ αὐτὴν πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς σου. 18 Ἀκάνθας καὶ τριβόλους ἀνατελεῖ σοι, καὶ φάγῃ τὸν χόρτον τοῦ ἀγροῦ. 19 Ἐν ἱδρῶτι τοῦ προσώπου σου φάγῃ τὸν ἄρτον σου, ἕως τοῦ ἀποστρέψαι σε εἰς τὴν γῆν ἐξ ἧς ἐλήφθης· ὅτι γῆ εἶ, καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσῃ.

Μεγάλη καὶ ἄφατος καὶ ἐντεῦθεν δείκνυται ἡ περὶ τὸν ἄνθρωπον τοῦ δεσπότου κηδεμονία. ἀλλ' ἀκούσωμεν ἀκριβῶς ἕκαστον τῶν εἰρημένων. τῷ δὲ Ἀδὰμ εἶπεν, ὅτι ἤκουσας τῆς φωνῆς τῆς γυναικός σου, καὶ ἔφαγες ἀπὸ τοῦ ξύλου, οὗ ἐνετειλάμην σοι τούτου μόνου μὴ φαγεῖν, ἀπ' αὐτοῦ ἔφαγες. ἐπειδή, φησιν, "ἤκουσας τῆς φωνῆς τῆς γυναικός σου, καὶ ἔφαγες ἀπὸ τοῦ ξύλου, καὶ τῆς ἐμῆς ἐντολῆς προετίμησας τὴν παρ' ἐκείνης συμβουλήν, καὶ οὐκ ἠβουλήθης τοῦ ξύλου τοῦ ἑνὸς ἀπέχεσθαι, οὗ ἐνετειλάμην σοι τούτου μόνου μὴ φαγεῖν· μὴ γὰρ πολλῶν σε "ἀπέχεσθαι ἐπέταξα; ἑνὸς μόνου, καὶ οὐδὲ τούτου ἠνέσχου· ἀλλ' ἐπιλαθόμενος τῶν ἐμῶν ἐντολῶν ἐπείσθης τῇ γυναικί, καὶ διὰ τοῦτο μαθήσῃ δι' αὐτῶν τῶν "ἔργων, ὅσον εἰργάσω κακόν. ἀκουέτωσαν ἄνδρες, ἀκουέτωσαν γυναῖκες· οἱ μὲν ἵνα μὴ ἀνέχωνται τῶν πονηρὰ συμβουλευουσῶν, αἱ δὲ ἵνα μὴ τοιαῦτα συμβουλεύωσιν. εἰ γὰρ οὐκ

ἐπεὶ

Ιω. ιϛ. κα.

γ. ἀνδρὶ

* σου

γ. κατὰ κρημνῶν

γ. ἤκουσας

γ. ἀπέχεσθαι

γ. πεπραγμένων,

ἐπὶ τὴν γυναῖκα τὴν αἰτίαν μεταγαγὼν οὐδεμίας ἠξιώθη συγγνώμης, ποίαν ἄν τις ἀπολογίαν φαίη λέγων, ὅτι διὰ τὴν γυναῖκα τὸ καὶ τὸ ἥμαρτον, καὶ τὸ καὶ τὸ ἔπραξα; διὰ τοῦτο γὰρ καὶ ὑπὸ τὴν δεσποτείαν γέγονε τὴν σήν, καὶ κύριος αὐτῆς ἀπεφάνθης, ἵνα ἐκείνη σοι κατακολουθῇ, καὶ μὴ ἡ κεφαλὴ τοῖς ποσὶν ἕπηται. ἀλλ' οὕτω ἐστὶν ἰδεῖν πολλάκις τὸ ἐναντίον συμβαῖνον, καὶ τὸν ἐν τάξει κεφαλῆς εἶναι ὀφείλοντα, οὐδὲ τῶν ποδῶν τὴν τάξιν ἐπέχοντα, καὶ τὴν ἐν τάξει ποδῶν οὖσαν, ταύτην ἐν τάξει κεφαλῆς καθισταμένην. διὸ καὶ ὁ μακάριος Παῦλος ὁ τῆς οἰκουμένης διδάσκαλος, ταῦτα [πάντα] προορῶν ἐβόα·

α. Κορ. ζ. ις. Τί γὰρ οἶδας γύναι, εἰ τὸν ἄνδρα σώσεις; ἢ τί οἶδας ἄνερ, εἰ τὴν γυναῖκα σώσεις; ἀλλ' ὅμως καὶ ὁ ἀνὴρ πολλὴν τὴν φυλακὴν ἐπιδεικνύσθω, ὥστε τὰ ὀλέθρια συμβουλεύουσαν ἀποσείεσθαι, καὶ ἡ γυνὴ ἔναυλον ἔχουσα τὴν τιμωρίαν, ἣν ἐδέξατο ἡ Εὔα τὴν ὀλεθρίαν ἐκείνην συμβουλὴν εἰσαγαγοῦσα τῷ ἀνδρί, μὴ τολμάτω τοιαῦτα συμβουλεύειν, μηδὲ μιμεῖσθαι τὴν Εὔαν, ἀλλὰ τῷ ὑποδείγματι σωφρονιζέσθω, κἀκεῖνα συμβουλευέτω, ἃ καὶ αὐτὴν καὶ τὸν ἄνδρα πάσης ἀπαλλάξει κολάσεως καὶ τιμωρίας. ἀλλ' ἐπὶ τὸ προκείμενον ἐπανέλθωμεν. τῷ δὲ Ἀδάμ, φησιν, εἶπεν ὁ θεός· ὅτι ἤκουσας τῆς φωνῆς τῆς γυναικός σου, καὶ ἔφαγες ἀπὸ τοῦ ξύλου, οὗ ἐνετειλάμην σοι τούτου μόνου μὴ φαγεῖν, ἀπ' αὐτοῦ ἔφαγες· ἐπειδὴ τοσαύτῃ ῥαθυμίᾳ ἐχρήσω περὶ τὴν φυλακὴν τῆς παρ' ἐμοῦ δοθείσης ἐντολῆς, καὶ οὔτε ὁ φόβος, οὔτε τὸ προλαβόντα με διαστείλασθαι τὰ μέλλοντα συμβήσεσθαι ὑμῖν ἀπὸ τῆς βρώσεως ὠφέλησέ τι, ἀλλ' εἰς τοσαύτην κακίαν ἐξώκειλας, ὡς μὴ δύνασθαι μηδὲ τοῦ ἑνὸς ἀπέχεσθαι ξύλου μετὰ τὴν τοσαύτην ἀπόλαυσιν, διὰ τοῦτο ἐπικατάρατος ἡ γῆ ἐν τοῖς ἔργοις σου. ὅρα φιλανθρωπίαν δεσπότου, πῶς μὲν τὸν ὄφιν τιμωρεῖται, πῶς δὲ τὸ λογικὸν τοῦτο ζῷον. ἐκείνῳ γάρ φησιν, ἐπικατάρατος σὺ ἀπὸ τῆς γῆς· ἐνταῦθα δὲ οὐχ οὕτως, ἀλλὰ τί; ἐπικατάρατος ἡ γῆ ἐν τοῖς ἔργοις σου, καὶ εἰκότως. ἐπειδὴ γὰρ διὰ τὸν ἄνθρωπον παρήχθη, ἵν' αὐτὸς ἀπολαύειν δύνηται τῶν ἐξ αὐτῆς ἀναδιδομένων, διὰ τοῦτο πάλιν διὰ τὸν ἄνθρωπον ἁμαρτόντα ταύτῃ τὴν κατάραν ἐπιτίθησιν, ἐπειδὴ ἡ εἰς αὐτὴν κατάρα πάλιν τοῦ ἀνθρώπου ἐλυμαίνετο τῇ ἀνέσει καὶ ἀδείᾳ. ἐπικατάρατος, φησιν, ἡ γῆ ἐν τοῖς ἔργοις σου. εἶτα ἵνα μάθῃς τί ἐστιν ἐπικατάρατος, ἐπήγαγεν, ἐν λύπαις φάγῃ αὐτὴν πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς σου. ὅρα ἑκάστην τιμωρίαν τῷ αἰῶνι παρεκτεινομένην, ἵνα μὴ μόνον αὐτοὶ κερδάνωσιν, ἀλλὰ καὶ οἱ εἰς τὸ ἑξῆς μέλλοντες γίνεσθαι, δι' αὐτῶν τῶν πραγμάτων διδάσκωνται, πόθεν αὐτοῖς τὰ τῆς τιμωρίας ταύτης ἐπήχθη. ἐν λύπαις, φησί, φάγῃ αὐτὴν πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς σου. εἶτα ἀκριβέστερον διδάσκων τῆς κατάρας τὸ εἶδος, καὶ τῆς λύπης τὴν αἰτίαν ἐπήγαγεν, ἀκάνθας καὶ τριβόλους ἀνατελεῖ σοι. ἰδοὺ τῆς κατάρας τὰ ὑπομνήματα. ἀκάνθας, φησίν, ἐκδώσει καὶ τριβόλους ἡ γῆ, ὥστε πολὺν τὸν πόνον καὶ τὴν ταλαιπωρίαν ἐργάσασθαι· καὶ μετὰ λύπης πάντα τὸν χρόνον διάγειν σε ποιήσω, ἵνα τοῦτο χαλινός σοι γένηται τοῦ μὴ ὑπὲρ ἀξίαν φαντάζεσθαι, ἀλλὰ καὶ διηνεκῶς ἔχῃς ἔννοιαν τῆς σαυτοῦ οὐσίας, καὶ μηδέποτε ἀνάσχῃ τοιαῦτα ἀπατηθῆναι. καὶ φάγῃ τὸν χόρτον τοῦ ἀγροῦ. ἐν ἱδρῶτι τοῦ προσώπου σου φάγῃ τὸν ἄρτον σου. ὅρα πῶς ἀπεναντίας τῆς προτέρας διαγωγῆς τὰ μετὰ τὴν παράβασιν ἅπαντα αὐτῷ ἐπήχθη. ἐγὼ μὲν γάρ, φησί, παραγαγών σε εἰς τόνδε τὸν κόσμον, ἠβουλήθην ἄνευ λύπης καὶ μόχθων καὶ ταλαιπωρίας, καὶ ἄνευ ἱδρώτων διάγειν σε, καὶ ἐν ἀπολαύσει εἶναι καὶ εὐημερίᾳ, καὶ μηδὲ ταῖς τοῦ σώματος ἀνάγκαις ὑποκεῖσθαι, ἀλλὰ πάντων τούτων ἀπηλλάχθαι, καὶ ἐν ἐλευθερίᾳ πάσῃ τυγχάνειν· ἐπειδὴ δὲ οὐκ ὤνησέ σε ἡ τοσαύτη ἄδεια, διὰ τοῦτο καὶ τὴν γῆν καταρῶμαι, ὥστε μὴ ἄσπαρτα σοι καὶ ἀνήροτα, καθάπερ πρότερον, τὰ ἐξ αὐτῆς ἀναδιδόμενα παρέχειν.

γ. τὸ μέλλον

γ. τὴν ἁμαρτίαν

γ. μάθῃς

ρέχειν· ἀλλὰ καὶ μετὰ πολλοῦ τοῦ πόνου καὶ τοῦ μόχθου καὶ τῆς ταλαιπωρίας καὶ λύπαις σε
διηνεκέσι [καὶ ῥαθυμίαις] περιέβαλον, καὶ μετὰ ἱδρώτων πάντα σε κατορθοῦν παρασκευ-
άσω, ἵνα τούτοις πιεζόμενος ἔχῃς διηνεκῆ διδασκαλίαν τοῦ μετριάζειν, καὶ τὴν ἑαυτοῦ
φύσιν ἐπιγινώσκειν. καὶ τοῦτο οὐ πρὸς ὀλίγον οὐδὲ πρὸς βραχὺν χρόνον ἔσται, ἀλλὰ
5 παντὶ τῷ τῆς ζωῆς χρόνῳ παρεκταθήσεται. ἐν ἱδρῶτι γάρ, φησι, τοῦ προσώπου σου φά-
γῃ τὸν ἄρτον σου, ἕως τοῦ ἀποστρέψαι σε εἰς τὴν γῆν, ἐξ ἧς ἐλήφθης· ὅτι γῆ εἶ, καὶ
εἰς γῆν ἀπελεύσῃ. μέχρις ἐκείνου ταῦτα ὑπομενεῖς, ἕως ἂν τὸ τέλος τῆς ζωῆς σου
ἐπαχθήσεται, καὶ εἰς ἐκείνην διαλυθῇς, ἐξ ἧς καὶ ἐπλάσθης. εἰ γὰρ καὶ σῶμά σοι, φησιν,
ἐχαρισάμην διὰ τὴν ἐμαυτοῦ φιλανθρωπίαν, ἀλλ᾽ αὐτὸ τὸ σῶμα ἀπὸ γῆς ὂν γῆ πά-
10 λιν γίνεται. γῆ γὰρ εἶ, καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσῃ. ἵνα γὰρ μὴ ταῦτα γίνηται, διὰ τοῦτο εἶπον, μὴ
ἅψησθε τοῦ ξύλου, φήσας ὅτι ᾗ ἂν ἡμέρᾳ φάγητε ἀπ᾽ αὐτοῦ, θανάτῳ ἀποθανεῖσθε. οὐ
γὰρ ἐβουλόμην τοῦτο. ἀλλ᾽ ἐπειδὴ ταῦτα μὲν παρ᾽ ἐμοῦ ἅπαντα γεγένηται, σὺ δὲ σαυτῷ ταῦτα
προεξένησας, ἐπὶ μηδένα ἕτερον τὴν αἰτίαν ἄναγε, ἀλλὰ τῇ σαυτοῦ ῥαθυμίᾳ τὸ
πᾶν ἐπίγραφε. ἀλλὰ πάλιν ἡμῖν ἕτερον ζήτημα ἐντεῦθεν τίκτεται, ὅπερ, εἰ βούλεσθε,
15 συντόμως διαλύσαντες τὸ τηνικαῦτα καταπαύσομεν τὸν λόγον. Εἶπε, φησιν,
ὁ θεός, ᾗ ἂν ἡμέρᾳ φάγητε ἀπ᾽ αὐτοῦ, θανάτῳ ἀποθανεῖσθε· δείκνυνται δὲ ζήσαντες μετὰ
τὴν παράβασιν καὶ τὸ τῆς βρώσεως μακρὸν πολλῶν ἐτῶν ἀριθμόν. τοῦτο δοκεῖ μὲν
ἁπλῶς τοῖς ἐπιπολαίως ἐντυγχάνουσι τοῖς ἐγκειμένοις ἔχειν ζήτησίν τινα. εἰ δέ τις
εὐγνωμόνως τὴν ἀκοὴν ὑπόσχοιτο, σαφές ἐστι τὸ εἰρημένον καὶ οὐδεμίαν τῷ προσέχοντι
20 ζήτησιν ἔχον. εἰ γὰρ καὶ πολὺν ἐτῶν χρόνον ἔζησαν, ἀλλ᾽ ὅμως ἀφ᾽ ἧς ἤκουσαν τό, γῆ εἶ
καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσῃ, καὶ τὴν ἀπόφασιν * ἐδέξαντο τοῦ θανάτου, θνητοὶ γεγόνασι, καὶ
ἐξ ἐκείνου ἄν τις εἶπεν αὐτοὺς τεθνηκέναι. τοῦτο οὖν καὶ ἡ γραφὴ αἰνιττομένη εἶπεν,
ὅτι ᾗ δ᾽ ἂν ἡμέρᾳ φάγητε, θανάτῳ ἀποθανεῖσθε, ἀντὶ τοῦ, τὴν ἀπόφασιν δέξεσθε τοῦ
θνητοὺς λοιπὸν εἶναι ὑμᾶς. καθάπερ γὰρ ἐπὶ τῶν δικαστηρίων τῶν ἀνθρωπίνων ἐπει-
25 δὰν ἀπόφασίν τις δεξάμενος τοῦ πάντως τὴν κεφαλὴν ἀποτμηθῆναι, εἶτα εἰς τὸ
δεσμωτήριον ἐμβληθῇ, κἂν ἐπὶ πολὺν χρόνον διαμένῃ, οὐδὲν ἄμεινον τῶν νεκρῶν καὶ
τεθνηκότων διάξει, τῇ ἀποφάσει τεθνηκώς· τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ οὗτοι ἐξ ἐκείνης τῆς
ἡμέρας, ἐξ ἧς τὴν ἀπόφασιν ἐδέξαντο τῆς θνητότητος, εἰ καὶ πολὺν διήρκεσαν χρόνον,
ἀλλὰ τῇ ἀποφάσει τεθνήκασιν.

ΗΘΙΚΟΝ

30 Οἶδα ὅτι πολλὰ τὰ εἰρημένα, καὶ εἰς πολὺ μῆκος ἡμῖν ἐξετάθη τὰ τῆς διδασκα-
λίας. ἀλλ᾽ ἐπειδὴ τῇ τοῦ θεοῦ χάριτι κατὰ δύναμιν ἡμετέραν ἅπαντα εἰς μέσον ὑμῖν προ-
θέντες τέλος ἐπεθήκαμεν τοῖς ἀναγνωσθεῖσι, συστείλωμεν ἐνταῦθα τὸν λόγον. ἐνῆν μὲν γὰρ
καὶ ἕτερα προσθέντας δεῖξαι πάλιν καὶ ταύτην αὐτὴν τὴν τιμωρίαν τὴν ἐπαχθεῖσαν, καὶ
τὸ θνητοὺς γενέσθαι, πολλὴν ἔχουσαν ἄβυσσον φιλανθρωπίας· ἀλλ᾽ ἵνα μὴ τῷ πολλῷ
35 πλήθει καταχώσωμεν ὑμῶν τὴν διάνοιαν, φέρε, παρακαλέσωμεν ὑμᾶς ἐντεῦθεν
ἐξελθόντας μὴ εἰς ἀνοήτους συλλόγους ἑαυτοὺς ἐκδιδόναι, μηδὲ εἰς φλυαρίας ἀχρεί-
ους, ἀλλὰ καθ᾽ ἑαυτοὺς συνιόντας μετ᾽ ἀλλήλων συλλέγειν τὰ εἰρημένα, καὶ εἰς ὑπό-
μνησιν ἑαυτοὺς ἄγειν, τί μὲν ὁ δικαστὴς ἀπεκρίνατο, τί δὲ οἱ ὑπεύθυνοι ἀπελογήσαντο·
καὶ πῶς ὁ μὲν Ἀδὰμ τὴν αἰτίαν ἐπὶ τὴν γυναῖκα μετήγαγεν, ἐκείνη δὲ ἐπὶ τὸν ὄφιν· καὶ
40 πῶς καὶ τοῦτον ἐτιμωρήσατο, καὶ ὅτι διηνεκῆ καὶ τῷ παντὶ αἰῶνι συμπαρεκτεινομένην
αὐτῷ τὴν τιμωρίαν ἐπήγαγε, καὶ σφοδρὰν τὴν κατ᾽ αὐτοῦ ἀγανάκτησιν ἐποιήσατο, καὶ
διὰ τούτου δεικνὺς τὴν πρὸς τοὺς ἀπατηθέντας κηδεμονίαν. δι᾽ ὧν γὰρ τὸν ἀπατήσαντα
οὕτως ἠμύνατο, δῆλον ὅτι εἰς τοὺς πάνυ αὐτῷ περισπουδάστους τὴν ἀπάτην εἰργά-
σατο.

Margin notes: χ. καὶ — χ. σῶμα τῆς σιγύπν ἐ- χαρ. σ. — χ. ἄναγε — χ. ἐνταῦθα — ἴσ. ὑπόσχοι — * ταύτην — χ. ἐνῆν

σαν. εἶτα ἐντεῦθεν μνημονεύσατε τῆς ἐπιτιμίας τῆς γυναικὸς, καὶ τῆς κολάσεως τῆς ἐπαχθείσης αὐτῇ, μᾶλλον δὲ τῆς νουθεσίας· καὶ οὕτω τὰ πρὸς τὸν Ἀδὰμ εἰρημένα μνημονεύσαντες, καὶ τῆς ἀποφάσεως εἰς ἔννοιαν ἐλθόντες, ὅτι γῆ εἶ καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσῃ, ἐντεῦθεν ἐκπλάγητε τὴν ἄφατον τοῦ θεοῦ φιλανθρωπίαν, ὅτι ἡμᾶς τοὺς ἐκ τῆς γῆς ὄντας καὶ εἰς γῆν διαλυομένους, εἰ βουληθείημεν ἀρετὴν μετελθεῖν καὶ κακίαν φυγεῖν, τῶν ἀπορρήτων ἐκείνων ἀγαθῶν ἀξιοῦν ἐπηγγείλατο τῶν ἡτοιμασμένων τοῖς ἠγαπηκόσιν αὐτὸν, ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε καὶ οὖς οὐκ ἤκουσε καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη. Χάριν τοίνυν πολλὴν ὀφείλομεν ἡμῶν ὁμολογεῖν τῷ δεσπότῃ ὑπὲρ τῶν τηλικούτων εὐεργεσιῶν, καὶ μηδέποτε λήθῃ ταῦτα παραπέμπειν, ἀλλὰ διὰ τῶν ἀγαθῶν ἔργων καὶ τῆς πολλῆς τῶν φαύλων ἀποφυγῆς τοῦτον ἐξιλεωσώμεθα καὶ εὐμενῆ ἡμῖν καταστήσωμεν. πῶς γὰρ οὐ πάσης τοῦτο ἀγνωμοσύνης δεῖγμα, εἰ αὐτὸς μὲν θεὸς ὢν καὶ ἀθάνατος, τὴν φύσιν ἀναλαβέσθαι τὴν θνητὴν ἡμῶν καὶ γηΐνον οὐσίαν οὐ παρῃτήσατο, καὶ τῆς ἀρχαίας νεκρώσεως ἀπαλλάξαι, καὶ ὑπὲρ τὸν οὐρανὸν ταύτην ἀναβιβάσαι, καὶ τῇ πατρικῇ συνεδρίᾳ τιμῆσαι, καὶ ὑπὸ πάσης τῆς οὐρανίας στρατιᾶς προσκυνεῖσθαι καταξιῶσαι· ἡμεῖς δὲ τὰ ἐναντία τούτῳ ἀντᾳμεῖψαι οὐ κατῃδέσθημεν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀθάνατον ψυχὴν, ὡς ἄν τις εἴποι, τῇ σαρκὶ προσκολλήσαντες, γηΐνον αὐτὴν καὶ νεκρὰν καὶ ἀνενέργητον γενέσθαι κατεσκευάσαμεν; μὴ, παρακαλῶ, μὴ οὕτως ἀγνώμονες ὦμεν περὶ τὸν τοσαῦτα ἡμᾶς εὐεργετηκότα, ἀλλὰ τοῖς αὐτοῦ νόμοις ἑπόμενοι τὰ αὐτῷ δοκοῦντα καὶ εὐάρεστα ὄντα διαπραττώμεθα, ἵνα καὶ τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν ἀξίους ἡμᾶς ἀναδείξῃ, ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἀξιωθῆναι, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ ἀληθινοῦ θεοῦ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος σὺν τῷ πατρὶ, καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

λόγ. ιη. ΚΑΙ ΕΚΑΛΕΣΕΝ ΑΔΑΜ ΤΟ ΟΝΟΜΑ ΤΗΣ

γυναικὸς αὐτοῦ Εὔα, ὅπερ ἐστὶ ζωὴ, ὅτι αὕτη μήτηρ πάντων τῶν ζώντων. Καὶ ἐποίησε κύριος ὁ θεὸς τῷ Ἀδὰμ καὶ τῇ γυναικὶ αὐτοῦ χιτῶνας δερματίνους, καὶ ἐνέδυσεν αὐτοὺς, καὶ εἶπεν ὁ θεὸς, ἰδοὺ Ἀδὰμ γέγονεν, ὡς εἷς ἐξ ἡμῶν.

ΕἼΔΕΤΕ χθὲς δικαστοῦ φιλανθρωπίαν, εἴδετε ἐξέτασιν ἀγαθότητος γέμουσαν, εἴδετε τιμωριῶν διαφορὰν, πῶς μὲν ὁ διὰ τῆς ἀπάτης ὑποσκελίσας ἐπιμφρίθη, πῶς δὲ ἡ τοῖς ὑποσκελισθεῖσιν ἐπαχθεῖσα τιμωρία πολλὴν δείκνυσι τὴν τοῦ θεοῦ φιλανθρωπίαν, εἴδετε πόσης ἡμῖν ὠφελείας γέγονεν ὑπόθεσις τὸ παραστῆναι τῷ δικαστηρίῳ, καὶ ἰδεῖν ὅπως προεχώρησεν ἡ ἐξέτασις. ἔγνωμεν γὰρ ὅσων τε καὶ ἡλίκων ἀγαθῶν ἑαυτοὺς ἀπεστέρησαν ὅ, τε Ἀδὰμ ἥ τε Εὔα, διὰ τῆς παραβάσεως τῆς δοθείσης ἐντολῆς γυμνωθέντες τῆς δόξης ἐκείνης τῆς ἀφάτου, καὶ τῆς ζωῆς τῆς οὐδὲν ἔλαττον σχεδὸν ἐχούσης τῶν ἀγγέλων. εἴδομεν τὴν ἀνεξικακίαν τοῦ δεσπότου· ἐπαιδεύθημεν ὅσον κακόν ἐστι ῥᾳθυμία, καὶ ὅπως καὶ τῶν ἤδη ὑπηργμένων ἀγαθῶν γυμνοὺς καὶ ἐρήμους ἡμᾶς ἐργάζεται, καὶ ἐν πολλῇ καθίστησι τῇ αἰσχύνῃ. διὸ, παρακαλῶ, νήφωμεν, καὶ τὰ ἐκείνων πτώματα ἡμῖν γενέσθω φάρμακα, καὶ ἡ ἐκείνων ῥᾳθυμία ἡμῖν γινέσθω ἀσφαλείας ὑπόθεσις. ἐπειδὴ καὶ μείζων ἡ τιμωρία τοῖς εἰς τὸ ἑξῆς τὰ αὐτὰ πλημμελοῦσιν, ὅσῳ μηδὲ τοῖς ὑποδείγμασι σωφρονέστεροι γενέσθαι ἠβουλήθησαν. οὐδὲ γὰρ τὸ μετὰ ταῦτα τὰ αὐτὰ τοῖς προτέροις ἁμαρτάνοντες, τὴν αὐτὴν εἰσπραχθήσονται

δίκην.

δίκην. καὶ τοῦτο συντόμως μαθεῖν ἔξεστιν ἀπὸ τοῦ σοφοῦ διδασκάλου τῆς οἰκουμένης, τοῦ
μακαρίου Παύλου φημί, λέγοντος, Ὅσοι γὰρ ἀνόμως ἥμαρτον, ἀνόμως καὶ ἀπολοῦνται· Ρωμ. β. ιβ.
καὶ ὅσοι ἐν νόμῳ ἥμαρτον, διὰ νόμου κριθήσονται. ὃ δὲ λέγει, τοιοῦτό ἐστιν· οὐ τὴν αὐτὴν δώσουσι
δίκην οἱ πρὸ τοῦ νόμου καὶ μετὰ τὸν νόμον, ἀλλὰ βαρυτέρας ὑποστήσονται τιμωρίας οἱ μετὰ
5 τὴν τοῦ νόμου δόσιν ἁμαρτάνοντες. ὅσοι γὰρ ἀνόμως ἥμαρτον, ἀνόμως καὶ ἀπολοῦνται, τουτ-
έστιν, ἡμερωτέραν αὐτοῖς ποιεῖ τὴν τιμωρίαν τὸ μὴ ἔχειν τὴν ἀπὸ τοῦ νόμου διδασκαλί-
αν καὶ βοήθειαν. καὶ ὅσοι ἐν νόμῳ ἥμαρτον, διὰ νόμου κριθήσονται. οὗτοι δέ, φησιν, ἐπειδὴ
καὶ τὸν νόμον εἶχον διδάσκαλον, καὶ οὐδ᾽ οὕτως ἐσωφρονίσθησαν, ἀλλὰ τὰ αὐτὰ ἐκείνοις ἥ-
μαρτον, μείζονα καὶ τὴν δίκην ὑποστήσονται. ἀλλ᾽ ἀκούσωμεν καὶ τῶν σήμερον [ἡμῖν] ἀ-
10 ναγνωσθέντων.

20 Καὶ ἐκάλεσε, φησιν, Ἀδὰμ τὸ ὄνομα τῆς γυναικὸς αὐτοῦ Εὔα, ὅπερ ἐστὶ ζωή, ὅτι
αὕτη μήτηρ πάντων τῶν ζώντων.

Ὅρα τῆς θείας γραφῆς τὴν ἀκρίβειαν, πῶς οὐδὲ τοῦτο παρῆκεν, ἀλλ᾽ ἐδίδαξεν ἡ-
μᾶς, ὅτι καὶ τῇ γυναικὶ τὴν προσηγορίαν ὁ Ἀδὰμ ἐπέθηκεν. ἐκάλεσε γάρ, φησι, τὸ
15 ὄνομα τῆς γυναικὸς αὐτοῦ Εὔα, ὅπερ ἐστὶ ζωή, ὅτι αὕτη μήτηρ πάντων τῶν ζώντων, τουτ-
έστιν, αὕτη ἀρχή ἐστιν πάντων τῶν ἐξ αὐτῆς ἐσομένων, καὶ ῥίζα καὶ θεμέλιος τῆς μετὰ
ταῦτα γενεᾶς. Εἶτα μετὰ τὸ διδάξαι ἡμᾶς τὴν ἐπιτεθεῖσαν τῇ γυναικὶ προσηγορί-
αν, πάλιν δείκνυσιν ἡμῖν τοῦ θεοῦ τὴν ἀγαθότητα, ὅπως οὐ περιορᾷ ἐν τοσαύτῃ αἰ-
σχύνῃ καὶ γυμνότητι τοὺς ὑπ᾽ αὐτοῦ δημιουργηθέντας.

20 21 Καὶ ἐποίησε γάρ, φησι, κύριος ὁ θεὸς τῷ Ἀδὰμ καὶ τῇ γυναικὶ αὐτοῦ χιτῶνας
δερματίνους, καὶ ἐνέδυσεν αὐτούς.

κ. εὐνοῦν Καθάπερ γὰρ πατὴρ εὔσπλαγχνος παῖδα ἔχων " ἄθλιον, καὶ μετὰ πάσης ἐπιμε-
λείας ἀνατρεφόμενον, καὶ τρυφῆς ἁπάσης ἀπολαύοντα, καὶ ἐσθῆτι λαμπρᾷ κεχρημένον,
καὶ σηρικὰ ἱμάτια περιβεβλημένον, καὶ μετὰ ἀδείας τῇ περιουσίᾳ καὶ τῷ πλούτῳ κεχρη-
25 μένον τῷ πατρικῷ, ὁρῶν ὕστερον ἀπὸ τῆς ἀνέσεως ταύτης τῆς πολλῆς εἰς κρημνὸν κα-
κίας ἐξοκείλαντα, πάντων ἐκείνων ἀποστερήσας, καὶ τῇ ἑαυτοῦ ἐξουσίᾳ ὑποτάξας, καὶ
τῆς ἐσθῆτος γυμνώσας, ἱμάτιον εὐτελὲς αὐτῷ πολλάκις καὶ δουλικὸν περιτίθησιν, ὥστε
μὴ πάντῃ γυμνὸν εἶναι καὶ ἀσχημονεῖν· οὕτω δὴ καὶ ὁ φιλάνθρωπος θεός, ἐπειδὴ ἀνα-
ξίους ἑαυτοὺς κατέστησαν τοῦ λαμπροῦ ἐκείνου καὶ φαιδροῦ ἐνδύματος, τοῦ περιστέλλοντος
κ. ἀπαραιτ... 30 αὐτούς, καὶ " κατασκευάζοντος ἀνωτέρους εἶναι τῶν σωματικῶν ἀναγκῶν, γυμνώσας αὐ-
τοὺς τῆς δόξης ἐκείνης [ἁπάσης] καὶ τῆς ἀπολαύσεως, ἧς πρότερον μετεῖχον, πρὶν ἢ πε-
σεῖν τὸ πτῶμα τοῦτο τὸ χαλεπόν, πολὺν περὶ αὐτοὺς τὸν οἶκτον ἐπιδεικνύμενος καὶ ἐλεῶν
αὐτοὺς τῆς ἐκπτώσεως, καὶ ὁρῶν πολλὴν τὴν ἀσχημοσύνην περιβεβλημένους, καὶ οὐκ
εἰδότας ὅ,τι καὶ πράξουσι (τοιαῦτα γὰρ τὰ παρὰ τοῦ διαβόλου μηχανήματα. ἐπει-
35 δὰν εὕρῃ τοὺς αὐτῷ πειθομένους, διὰ τῆς βραχείας ἡδονῆς ὑποσκελίσας, καὶ εἰς αὐτὸν τὸν
βυθὸν τῆς κακίας καταβαλών, καὶ πάσης αἰσχύνης καὶ ἀτιμίας πληρώσας, ἀφίησι κεῖσθαι
κάτω, ἐλεεινὸν θέαμα τοῖς ὁρῶσιν) ἀλλ᾽ ὁ τῶν ἡμετέρων ψυχῶν κηδεμὼν ὁρῶν αὐτοὺς
ἐν ἀμηχανίᾳ πολλῇ, οὐδὲ οὕτω περιιδεῖν ἀνέχεται, ἀλλὰ σκέπην αὐτοῖς ἐπινοεῖ, διὰ τῆς
εὐτελείας τοῦ ἐνδύματος δεικνὺς αὐτοῖς, οἵων ἑαυτοὺς κατέστησαν ἀξίους ἐνδυμάτων.
40 Καὶ ἐποίησε κύριος ὁ θεὸς τῷ Ἀδὰμ καὶ τῇ γυναικὶ αὐτοῦ χιτῶνας δερματίνους, καὶ ἐνέδυ-
σεν αὐτούς. ὅρα πόση τῆς θείας γραφῆς ἡ συγκατάβασις. ἀλλ᾽ ὅπερ πολλάκις εἶπον,
καὶ νῦν λέγω· θεοπρεπῶς ἅπαντα νοῶμεν, καὶ τὸ ἐποίησεν, ἀντὶ τοῦ προσέταξε νο-
κ. περιβεβλῆσθαι ῶμεν· ἐκέλευσε χιτῶνας δερματίνους αὐτοὺς " περιβάλλεσθαι, ὑπόμνημα διηνεκὲς
τῆς

τῆς παραβάσεως. ἀκουέτωσαν οἱ πλουτοῦντες, οἱ ἐντρυφῶντες τοῖς τῶν σκωλήκων νήμασι καὶ τὰ σηρικὰ περιβαλλόμενοι, καὶ μανθανέτωσαν πῶς ἐξ ἀρχῆς καὶ ἐκ προοιμίων παιδεύων τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν ὁ φιλάνθρωπος δεσπότης, ἐπειδὴ διὰ τὴν παράβασιν τῷ ἐπιτιμίῳ τοῦ θανάτου γέγονεν ὑπεύθυνος ὁ πρωτόπλαστος, ἐχρῆν δὲ ἱμάτιον αὐτῷ περιτεθῆναι τὸ τὴν αἰσχύνην συγκαλύπτον, δερματίνους αὐτοῖς ἐποίησε χιτῶνας, διδάσκων φεύγειν ἡμᾶς τὸν ὑγρὸν καὶ διαλελυμένον βίον, καὶ μὴ τὸν ἀνειμένον καὶ βλακείας γέμοντα μεταδιώκειν, ἀλλὰ τὸν αὐστηρὸν μᾶλλον ἀσπάζεσθαι. ἀλλ' ἴσως ἀχθόμενοι πρὸς τὰ λεγόμενα οἱ πλουτοῦντες ἐροῦσι, τί οὖν; δερματίνους ἡμᾶς χιτῶνας κελεύεις περιβάλλεσθαι; οὐ τοῦτο λέγω. οὐδὲ γὰρ ἐκεῖνοι εἰς τὸ διηνεκὲς ἐκείνοις τοῖς χιτῶσιν ἐκέχρηντο. ὁ γὰρ φιλάνθρωπος δεσπότης ἀεὶ ταῖς προλαβούσαις εὐεργεσίαις ἑτέρας προστίθησιν. ἐπειδὴ γὰρ ὑποσκελισθέντες λοιπὸν ἑαυτοὺς κατέστησαν ταῖς σωματικαῖς ἀνάγκαις, τῆς ἀπαθείας ἐκείνης καὶ τῆς ἀγγελικῆς διαγωγῆς ἀποστερηθέντες, μετὰ ταῦτα ᾠκονόμησεν ἀπὸ τῶν ἐρίων τῶν προβάτων ὁ θεὸς τὰ ἐνδύματα τοῖς ἀνθρώποις κατασκευάζεσθαι, οὐδενὸς ἑτέρου ἕνεκεν, ἢ ὥστε σκέπην γενέσθαι, καὶ μὴ τὸ λογικὸν τοῦτο ζῶον κατὰ τὸ αὐτὸ τοῖς ἀλόγοις ἐν γυμνότητι καὶ ἀσχημοσύνῃ διάγειν. ἡ τοίνυν τῶν ἱματίων περιβολὴ ὑπόμνησις ἡμῖν γενέσθω διηνεκὴς τῆς τε τῶν ἀγαθῶν ἐκπτώσεως, καὶ τῆς τιμωρίας διδασκαλία, ἣν διὰ τὴν παρακοὴν τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος ἐδέξατο. λεγέτωσαν τοίνυν ἡμῖν οἱ τοσαύτῃ κεχρημένοι τῇ φαντασίᾳ, ὡς μηδὲ εἰδέναι λοιπὸν τὰ ἀπὸ τοῦ ἐρίου τῶν προβάτων ἐνδύματα, ἀλλὰ τὰ σηρικὰ περιβαλλόμενοι καὶ εἰς τοσοῦτον ἐξοκείλαντες μανίας, ὡς καὶ χρυσίον συνυφαίνειν τοῖς ἐνδύμασι (μάλιστα γὰρ τὸ τῶν γυναικῶν φῦλον ταύτην ἡμῖν ἐπιδείκνυται τὴν βλακείαν) τίνος [γὰρ] ἕνεκεν, εἰπέ μοι, τούτοις τὸ σῶμα καλλωπίζεις, καὶ χαίρεις τῇ ἐντεῦθεν περιβολῇ, καὶ οὐκ ἐννοεῖς ὅτι ἀντὶ μεγίστης ἡμῖν τιμωρίας διὰ τὴν παράβασιν ἡ σκέπη αὕτη ἐπενοήθη; διατί γὰρ μὴ ἀκούεις Παύλου λέγοντος, Ἔχοντες διατροφὰς καὶ σκεπάσματα, τούτοις ἀρκεσθησόμεθα; ὁρᾷς ὅτι ἑνὸς μόνου δεῖ φροντίζειν, τοῦ μὴ γυμνὸν εἶναι τὸ σῶμα, τοῦ σκεπάσαι αὐτὸ μόνον, μηκέτι δὲ καὶ περὶ διαφορᾶς ἐσθῆτος φροντίδα ποιεῖσθαι. ἀλλ' ἐπὶ τὴν ἀκολουθίαν ἔλθωμεν.

22 Καὶ εἶπεν ὁ θεός, ἰδοὺ Ἀδὰμ γέγονεν, ὡς εἷς ἐξ ἡμῶν, τοῦ γινώσκειν καλὸν καὶ πονηρόν. καὶ νῦν μήποτε ἐκτείνῃ τὴν χεῖρα αὐτοῦ, καὶ λάβῃ ἀπὸ τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς καὶ φάγῃ, καὶ ζήσεται εἰς τὸν αἰῶνα. 23 Καὶ ἐξαπέστειλεν αὐτὸν κύριος ὁ θεὸς ἐκ τοῦ παραδείσου τῆς τρυφῆς, ἐργάζεσθαι τὴν γῆν ἐξ ἧς ἐλήφθη.

Ὅρα πάλιν θεοῦ συγκατάβασιν· καὶ εἶπε, φησί, κύριος ὁ θεός, ἰδοὺ Ἀδὰμ γέγονεν, ὡς εἷς ἐξ ἡμῶν. εἶδες πόση ἡ τῆς λέξεως ταπεινότης· ταῦτα δὲ ἅπαντα θεοπρεπῶς νοῶμεν. βούλεται γὰρ ἐνταῦθα διὰ τῶν ῥημάτων τούτων τῆς ἀπάτης ἡμᾶς ὑπομνῆσαι, ἣν ἠπατήθησαν ὑπὸ τοῦ διαβόλου διὰ τοῦ ὄφεως. ἐπειδὴ γὰρ ἔλεγεν ἐκεῖνος, ὅτι ἐὰν φάγητε, ἔσεσθε ὡς θεοί, καὶ ἰσοθεΐας ἐλπίδι τῆς βρώσεως κατετόλμησαν, διὰ τοῦτο καὶ ὁ θεὸς πάλιν ἐντρέψαι αὐτοὺς βουλόμενος, καὶ εἰς αἴσθησιν ἀγαγεῖν τῶν ἐπταισμένων, καὶ τῆς παραβάσεως τὸ μέγεθος δεῖξαι, καὶ τῆς ἀπάτης τὴν ὑπερβολήν, φησίν, ἰδοὺ γέγονεν Ἀδάμ, ὡς εἷς ἐξ ἡμῶν. μεγάλη τοῦ ῥήματος ἡ ἐντροπή, καθικέσθαι δυναμένη τοῦ παραβάντος. διὰ τοῦτο, φησί, καταφρονήσας τῆς ἐντολῆς τῆς ἐμῆς [ἰσοθεΐαν φαντασθείς;] ἰδοὺ γέγονας ὃ προσεδόκησας, μᾶλλον δὲ οὐχ ὃ προσεδόκησας, ἀλλ' ὅπερ ἦς ἄξιος γενέσθαι. ἰδοὺ γάρ, φησιν, Ἀδὰμ γέγονεν, ὡς εἷς ἐξ ἡμῶν, τοῦ γινώσκειν καλὸν καὶ πονηρόν. τοῦτο γὰρ ὁ ἀπατεὼν διάβολος αὐτοῖς ἔλεγε διὰ τοῦ ὄφεως, ὅτι διανοιχθήσονται

ται ὑμῶν οἱ ὀφθαλμοὶ, καὶ ἔσεσθε ὡς θεοὶ γινώσκοντες καλὸν καὶ πονηρόν. καὶ νῦν μήποτε
ἐκτείνῃ τὴν χεῖρα αὐτοῦ καὶ ἅψηται τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς καὶ φάγῃ, καὶ ζήσεται εἰς τὸν
αἰῶνα. ὅρα μοι ἐνταῦθα φιλανθρωπίαν δεσπότου. δεῖ γὰρ μετ᾽ ἀκριβείας διερευνῆ-
σαι τὸ εἰρημένον, ἵνα μηδὲν ἡμᾶς λαθεῖν δυνηθῇ τῶν ἐν τῷ βάθει τούτῳ κεκρυμμένων.
5 ἡνίκα τὴν ἐντολὴν ἐδίδου τῷ Ἀδὰμ ὁ θεὸς, οὐδενὸς ἑτέρου ἀπέχεσθαι αὐτὸν προσέ-
ταξεν, ἢ μόνου τοῦ ξύλου, οὗ τῆς βρώσεως κατατολμήσας τὸ ἐπιτίμιον τοῦ θανάτου ἐδέ-
ξατο, ὅπερ ἐντελλόμενος αὐτῷ εἴρηκεν εἰ παραβαίη, περὶ τοῦ τῆς ζωῆς ξύλου οὐδὲν
διαστειλάμενος. ἐπειδὴ γὰρ, ὡς ἤγομαι καὶ ἔστι συνιδεῖν, ἀθάνατον αὐτὸν ἐδημιούργησεν,
ἐξῆν αὐτῷ, εἴπερ ἐβούλετο, μετὰ τῶν ἄλλων καὶ ἐκείνου μεταλαμβάνειν, δυνάμενον δι-
10 ηνεκῆ τὴν ζωὴν αὐτῷ παρέξειν. διόπερ οὐδεμίαν ἐντολὴν περὶ ἐκείνου δέχεται. εἰ
δέ τις βούλοιτο περίεργος ὢν ζητεῖν διατί ξύλον ζωῆς ἐκαλεῖτο, μανθανέτω μὴ πάντα
μετ᾽ ἀκριβείας τοῖς οἰκείοις λογισμοῖς ἀκολουθοῦντα δύνασθαι τὸν ἄνθρωπον καὶ τὰ
τοῦ θεοῦ ἔργα κατοπτεύειν. ἔδοξε γὰρ τῷ δεσπότῃ, ἵνα γυμνάσιον ἔχῃ ὑπακοῆς καὶ
παρακοῆς ὁ ὑπ᾽ αὐτοῦ δημιουργηθεὶς ἄνθρωπος ἐν τῷ παραδείσῳ διάγων, καὶ τὰ δύο
15 ταῦτα ξύλα ἐκεῖ ἀναδεῖξαι, τὸ μὲν τῆς ζωῆς, τὸ δὲ, ὡς εἰπεῖν, τοῦ θανάτου. ἡ γὰρ τούτου
βρῶσις καὶ ἡ παράβασις τῆς ἐντολῆς τὸν θάνατον αὐτῷ ἐπήγαγεν. ἐπεὶ οὖν τούτου με-
τασχὼν θνητὸς γέγονε, καὶ ταῖς τοῦ σώματος ἀνάγκαις λοιπὸν ὑπεύθυνος, καὶ ἀρχὴν
ἔλαβε τῆς ἁμαρτίας ἡ εἴσοδος, δι᾽ ἣν καὶ ὁ θάνατος ὑπὸ τοῦ δεσπότου συμφερόντως
ᾠκονομήθη, οὐκέτι λοιπὸν ἀφίησιν ἐν τῷ παραδείσῳ τὸν Ἀδὰμ, ἀλλ᾽ ἐξελθεῖν ἐκεῖθεν
20 προστάττει, δεικνὺς ὅτι δι᾽ οὐδὲν ἕτερον τοῦτο ποιεῖ, ἢ διὰ τὴν φιλανθρωπίαν τὴν (κ. ἀλλ᾽ ἤ)
περὶ αὐτόν. καὶ ἵνα μάθωμεν ἀκριβῶς, ἀναγκαῖον αὐτὰ πάλιν ἀναγνῶναι τὰ ῥήματα
τῆς θείας γραφῆς. καὶ νῦν, φησι, μήποτε ἐκτείνῃ τὴν χεῖρα, καὶ λάβῃ ἀπὸ τοῦ ξύλου τῆς
ζωῆς καὶ φάγῃ, καὶ ζήσεται εἰς τὸν αἰῶνα. ἐπειδὴ γὰρ πολλῆς ἀκρασίας, φησὶ, δείγματα
παρέσχε διὰ τῆς ἤδη δοθείσης ἐντολῆς, καὶ θνητὸς γέγονεν, ἵνα μὴ πάλιν [φησὶ] κατα-
25 τολμήσῃ καὶ τούτου τοῦ ξύλου ἐφάψασθαι, τοῦ τὴν ζωὴν παρέχοντος τὴν διηνεκῆ, καὶ μέλλῃ
ἀθάνατα ἁμαρτάνειν, βέλτιον αὐτὸν ἐντεῦθεν ἔξω ἐκβληθῆναι· ὥστε κηδεμονίας μᾶλλον
ἦν, ἢ ἀγανακτήσεως ἡ ἐκβολὴ τοῦ παραδείσου. τοιοῦτος γὰρ ὁ δεσπότης ὁ ἡμέτερος, καὶ
τιμωρούμενος οὐκ ἔλαττον, ἢ εὐεργετῶν τὴν περὶ ἡμᾶς κηδεμονίαν ἐπιδείκνυται. καὶ γὰρ (κ. εὐδικῶν.)
καὶ αὐτὴν τὴν τιμωρίαν νουθεσίας ἕνεκεν ἡμῖν ἐπάγει. ὡς εἴγε ᾔδει ἡμᾶς μὴ χείρους γινο-
30 μένους τῷ ἀτιμωρητὶ ἁμαρτάνειν, οὐκ ἂν οὐδὲ ἐτιμωρήσατο· ἀλλὰ προαναστέλλων ἡ-
μῶν τὴν ἐπὶ τὸ χεῖρον πρόοδον, καὶ τὴν πονηρίαν ἐγκόπτων τὴν ἐπὶ τὸ πρόσω, τὴν (κ. ἐκκόπτ.)
οἰκείαν φιλανθρωπίαν μιμούμενος τιμωρεῖται· ὃ δὴ καὶ νῦν πεποίηκε. κηδόμενος γὰρ
τοῦ πρωτοπλάστου, ἐκβληθῆναι αὐτὸν τοῦ παραδείσου προσέταξε. καὶ ἐξαπέστειλεν
αὐτὸν, φησὶ, κύριος ὁ θεὸς ἐκ τοῦ παραδείσου τῆς τρυφῆς, ἐργάζεσθαι τὴν γῆν, ἐξ ἧς ἐλήφθη.
35 ὅρα μοι πάλιν ἐνταῦθα τῆς θείας γραφῆς τὴν ἀκρίβειαν. ἐξαπέστειλεν αὐτὸν, φησὶ,
κύριος ὁ θεὸς ἐκ τοῦ παραδείσου τῆς τρυφῆς, ἐργάζεσθαι τὴν γῆν, ἐξ ἧς ἐλήφθη. ἰδοὺ,
τὰς ἀποφάσεις αὐτοῦ εἰς ἔργον ἄγει, καὶ ἐκ τοῦ παραδείσου τῆς τρυφῆς ἐξαγαγὼν, ἐργά-
ζεσθαι τὴν γῆν αὐτὸν ποιεῖ ἐξ ἧς ἐλήφθη. καὶ οὐχ ἁπλῶς εἶπεν, ἐξ ἧς ἐλήφθη, ἀλλ᾽ ἵνα
διηνεκῆ τὴν ὑπόμνησιν ἔχῃ τῆς ταπεινοφροσύνης, τὴν ἐργασίαν, καὶ εἰδέναι ἔχῃ,
40 ὡς ἐκεῖθεν αὐτῷ ἡ σύστασις καὶ ἡ οὐσία τοῦ σώματος [ἐκ τῆς γῆς, ἐξ ἧς] ἐξ ἀρχῆς γεγένη-
ται· ἐκείνην φησὶν ἐργάζεσθαι τὴν γῆν, ἐξ ἧς καὶ αὐτὸς συνέστη. τοῦτο γὰρ καὶ ἐν τῇ
ἀποφάσει ἔλεγεν, Ἐν ἱδρῶτι τοῦ προσώπου σου φάγῃ τὸν ἄρτον σου. τὸ αὐτὸ τοίνυν καὶ
νῦν λέγει διὰ τοῦ εἰπεῖν ἐργάζεσθαι τὴν γῆν, ἐξ ἧς ἐλήφθη. εἶτα ἵνα μάθωμεν πό-

σῷ διαστήματι αὐτὸν "ἀπῴκησε τοῦ παραδείσου, καὶ τοῦτο διδάσκει ἡμᾶς ἡ θεία γραφὴ λέγουσα· — ἴσ. ἀπῴκισε

24 Καὶ ἐξέβαλε κύριος ὁ θεὸς τὸν Ἀδάμ, καὶ κατῴκισεν αὐτὸν ἀπέναντι τοῦ παραδείσου τῆς τρυφῆς.

Σκόπει πῶς ἕκαστον τῶν γινομένων ὑπὸ τοῦ κοινοῦ δεσπότου, φιλανθρωπίας ὑπόθεσις ἦν· καὶ ἕκαστον [τῆς] τιμωρίας εἶδος, ἀγαθότητος γέμει πολλῆς. οὐ γὰρ τὸ ἐκβαλεῖν μόνον φιλανθρωπίας καὶ ἀγαθότητος ἦν, ἀλλὰ καὶ τὸ ἀπέναντι τοῦ παραδείσου "κατοικίσαι αὐτόν, ἵνα ἀδιάλειπτον ὀδύνην ἔχῃ καθ᾽ ἑκάστην ἡμέραν ἀναλογιζόμενος, οἵων ἐκπεπτωκὼς εἰς οἵαν ἑαυτὸν κατάστασιν ἤγαγεν. ἀλλ᾽ ὅμως εἰ καὶ ὀδύνην ἀφόρητον ἔχει ἡ θέα, ἀλλ᾽ οὐ μικρᾶς ὠφελείας ὑπόθεσίς ἐστι, καὶ πρὸς τὸ ἑξῆς ἀσφάλεια τῷ ὀδυνωμένῳ ἡ συνεχὴς θέα, πρὸς τὸ μὴ τοῖς αὐτοῖς πάλιν *περιπεσεῖν. καὶ γάρ, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως τοιοῦτον τὸ ἔθος. ἐπειδὰν γὰρ ἐν ἀπολαύσει τῶν ἀγαθῶν ὄντες μὴ ᾔδειμεν αὐτοῖς κεχρῆσθαι δεόντως, τῇ στερήσει τούτων σωφρονιζόμεθα, καὶ τότε διὰ τῆς πείρας μανθάνοντες αἴσθησιν λαμβάνομεν τῆς οἰκείας ῥαθυμίας, καὶ οὕτω διὰ τῆς τῶν πραγμάτων μεταβολῆς διδασκόμεθα, τίνων μὲν ἐξεπέσαμεν, τίσι δὲ ἑαυτοὺς περιεπείραμεν. ὥστε καὶ τὸ πλησίον καὶ ἀπέναντι τοῦ παραδείσου προστάξαι κατοικεῖν τὸν ἐκεῖθεν ἐκπεπτωκότα, μεγίστης κηδεμονίας σημεῖον ἦν, ἵνα καὶ τὴν ἐκ τῆς θέας ὑπόμνησιν ἔχῃ, καὶ τοῦ ἐντεῦθεν κέρδους ἀπολαύῃ, καὶ μηδὲ ἐπιθυμίαν τῆς φιλοζωΐας ἔχων καὶ ἔξω τυγχάνων καταπολμήσῃ τῆς τοῦ ξύλου βρώσεως. ὡς γὰρ πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην ἀσθένειαν συγκαταβαίνουσα, ἅπαντα ἡμῖν διαλέγεται ἡ θεία γραφή. — γ. ἐγκατοικίσαι — * αὐτὴν

Καὶ ἔταξε τὰ χερουβὶμ καὶ τὴν φλογίνην ῥομφαίαν τὴν στρεφομένην φυλάσσειν τὴν ὁδὸν τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς. Τῆς ῥαθυμίας [αὐτῶν] "ἣν ἤδη περὶ τὴν δοθεῖσαν ἐντολὴν "ἐπεδείξαντο, αἴτιον γέγονε, τὸ μετὰ τοσαύτης ἀσφαλείας ἀποτειχισθῆναι αὐτῷ τὴν εἴσοδον. ἐννόησον γάρ μοι, ὅτι οὐδὲ τῇ ἀπέναντι τοῦ παραδείσου οἰκήσει ἠρκέσθη ὁ φιλάνθρωπος, ἀλλ᾽ ἔταξε τὰς δυνάμεις ταύτας, τὰ χερουβίμ, καὶ τὴν φλογίνην ῥομφαίαν τὴν στρεφομένην, φυλάσσειν τὴν "ὁδὸν τὴν ἐκεῖσε εἰσάγουσαν. οὐχ ἁπλῶς δὲ προσέθηκε τὴν στρεφομένην, ἀλλ᾽ ἵνα διδάξῃ ἡμᾶς, ὅτι πᾶσα ὁδὸς αὐτῷ ἀποτετείχιστο τῆς ῥομφαίας ἐκείνης διὰ τοῦ στρέφεσθαι πάσας τὰς ἐκεῖσε φερούσας ὁδοὺς ἀποφραττούσης, καὶ διηνεκῆ τὸν φόβον αὐτῷ καὶ τὴν ὑπόμνησιν παρέχειν δυναμένης. — γ. εἰς — γ. ἀπεδείξατο — γ. εἴσοδον

Κεφ. δ.

1 Ἀδὰμ δὲ ἔγνω Εὔαν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ.

Σκόπει πότε τοῦτο γέγονε. μετὰ τὴν παρακοήν, μετὰ τὴν ἔκπτωσιν τὴν ἐκ τοῦ παραδείσου, τότε τὰ τῆς συνουσίας ἀρχὴν λαμβάνει. πρὸ γὰρ τῆς παρακοῆς ἀγγελικὸν ἐμιμοῦντο βίον, καὶ οὐδαμοῦ συνουσίας λόγος. πῶς γάρ, ὁπότε οὐδὲ ταῖς τῶν σωμάτων ἀνάγκαις ὑπέκειντο; ὥστε ἐξ ἀρχῆς καὶ ἐκ προοιμίων τὰ τῆς παρθενίας ἀρχὴν ἐλάμβανεν. ἀλλ᾽ ἐπειδὴ ἐπεισῆλθε διὰ ῥαθυμίαν ἡ παρακοή, καὶ εἴσοδον ἔσχε τὰ τῆς ἁμαρτίας, ἐκείνη μὲν ἀπέπτη, ἅτε δὴ ἀναξίων αὐτῶν γεγονότων τοῦ τοσούτου μεγέθους τῆς ἀρετῆς· ἐπεισῆλθε δὲ λοιπὸν ὁ τῆς συνουσίας νόμος. ἐννόησόν μοι τοίνυν, ἀγαπητέ, ὅσον τῆς παρθενίας τὸ ἀξίωμα, ὅπως ὑψηλόν τι ἐστὶ καὶ μέγα χρῆμα καὶ "ὑπερβαῖνον τὴν φύσιν τὴν ἀνθρωπίνην, καὶ τῆς ἄνωθεν δεόμενον "χειρός. ὅτι γὰρ ἐν σώματι τὰ τῶν ἀσωμάτων ἐπιδείκνυνται δυνάμεων οἱ τὴν παρθενίαν προθύμως ἑλόμενοι, ἄκουε τοῦ Χριστοῦ λέγοντος πρὸς τοὺς Σαδδουκαίους. ἐπειδὴ γὰρ οὗτοι περὶ τῆς ἀναστάσεως κινοῦντες λόγον πυνθάνεσθαι ἐβούλοντο, ἐπηρώτων αὐτὸν λέγοντες, Διδάσκαλε, ἦσαν παρ᾽ ἡμῖν ἑπτὰ ἀδελφοί, καὶ ὁ πρῶτος γαμήσας ἐτελεύτησε μὴ ἔχων τέκνα, καὶ — γ. ὑπερβαῖνον — γ. χειρός — Ματ. κβ. κθ. Μαρ. ιβ. ιθ. Λουκ. κ. κη.

ἀφῆκε

ἀφῆκε τὴν γυναῖκα αὐτοῦ τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ, καὶ ὁ δεύτερος ἐτελεύτησε, καὶ μὴ ἔχων σπέρμα ἀφῆκε τὴν γυναῖκα αὐτοῦ τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ, ὁμοίως καὶ ὁ τρίτος καὶ ὁ τέταρτος καὶ ὁ πέμπτος καὶ ὁ ἕκτος καὶ ὁ ἕβδομος. ἐν τῇ οὖν ἀναστάσει τίνος τῶν ἑπτὰ ἔσται γυνή; πάντες γὰρ ἔσχον αὐτήν. τί οὖν ὁ Χριστὸς πρὸς αὐτούς; πλανᾶσθε μὴ εἰδότες τὰς γραφάς, μηδὲ τὴν δύναμιν τοῦ θεοῦ. ἐν γὰρ τῇ ἀναστάσει οὔτε γαμοῦσιν οὔτε ἐκγαμίζονται, ἀλλ᾽ εἰσὶν ὡς ἄγγελοι θεοῦ. εἶδες πῶς ἐν γῇ βαδίζοντες καὶ σώματι συμπεπλεγμένοι τὴν ἀγγελικὴν μιμοῦνται διαγωγὴν οἱ τὸν τῆς παρθενίας κλῆρον ἀναδεξάμενοι διὰ τὸν τοῦ Χριστοῦ πόθον. [ἴσ. ἱερ.] ὅσον γὰρ μέγα καὶ ὑψηλὸν τὸ πρᾶγμα, τοσούτῳ μᾶλλον δὲ πολλῷ μείζους οἱ στέφανοι, καὶ αἱ ἀντιδόσεις, καὶ τὰ ἐπηγγελμένα ἀγαθὰ τοῖς μετ᾽ αὐτῆς καὶ τὴν τῶν ἀγαθῶν πράξεων ἐργασίαν ἐνδεικνυμένοις. [γ. τοσοῦτον καὶ πολλῷ] [γ. ἐπιδειξαμένοις.]

Ἀδὰμ δὲ ἔγνω Εὔαν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ συλλαβοῦσα ἔτεκε τὸν Κάϊν.

[γ. ἐπῆλθεν] [χαὐτ.] Ἐπειδὴ ἐπεισῆλθεν ἡ ἁμαρτία διὰ τῆς παρακοῆς, καὶ ἡ ἀπόφασις θνητοὺς αὐτοὺς εἰργάσατο, λοιπὸν ὁ εὐμήχανος θεὸς κατὰ τὴν ἑαυτοῦ σοφίαν τὴν διαμονὴν τοῦ τῶν ἀνθρώπων γένους οἰκονομῶν, συνεχώρησε διὰ τῆς συνουσίας αὐξηθῆναι τὸ γένος, καὶ εἶπεν,

Ἐκτησάμην ἄνθρωπον διὰ τοῦ θεοῦ.

Ὅρα πῶς τὸ γενόμενον ἐπιτίμιον σωφρονεστέραν εἰργάσατο τὴν γυναῖκα. τὸ γὰρ τεχθὲν παιδίον οὐ τῇ φύσει, ἀλλὰ τῷ θεῷ λογίζεται, καὶ τὴν οἰκείαν εὐγνωμοσύνην ἐπιδείκνυται. εἶδες πῶς ἡ τιμωρεία νουθεσίας ὑπόθεσις αὐτοῖς γέγονεν. ἐκτησάμην γάρ, φησιν, ἄνθρωπον διὰ τοῦ θεοῦ. οὐχ ἡ φύσις, φησί, τὸ παιδίον μοι ἐχαρίσατο, ἀλλ᾽ ἡ ἄνωθεν χάρις δεδώρηται.

2 Καὶ προσέθετο τεκεῖν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ τὸν Ἄβελ.

Ἐπειδὴ εὐγνώμων γέγονεν ἐπὶ τῷ τεχθέντι, καὶ ἐπέγνω τὴν προτέραν εὐεργεσίαν, ἐπέτυχε καὶ τῆς δευτέρας. τοιοῦτος γὰρ ὁ δεσπότης ὁ ἡμέτερος. ἐπειδὰν ἐπὶ τοῖς [γ. ἐπ᾽ αὐτὸν] προλαβοῦσι τὴν ἑαυτῶν εὐγνωμοσύνην ἐπιδειξώμεθα, καὶ τὸν εὐεργέτην ἐπιγνῶμεν, ἐπιδαψιλεύεται τὰς ἑαυτοῦ δωρεάς. καὶ αὕτη τοίνυν ἐπειδὴ τῷ θεῷ τὸν τόκον ἐλογίσατο, διὰ τοῦτο καὶ ἕτερον λαμβάνει παιδίον. μεγίστη γὰρ ἦν λοιπὸν παραμυθία τῆς θνητότητος ἐπεισελθούσης ἡ τῶν παίδων διαδοχή. διά τοι τοῦτο καὶ ὁ φιλάνθρωπος θεὸς εὐθέως * ἐξ ἀρχῆς τὸ σφοδρὸν τῆς ἐπιτιμήσεως ὑποτεμνόμενος, καὶ τοῦ θανάτου τὸ φοβερὸν προσωπεῖον περιαιρῶν, τὴν τῶν παίδων διαδοχὴν ἐχαρίσατο, ὡς ἂν εἴποι τις, εἰκόνα ἀναστάσεως ἐντεῦθεν ὑποφαίνων, καὶ ἀντὶ τῶν πιπτόντων ἑτέρους ἀνίστασθαι οἰκονομῶν. [* καὶ]

Καὶ ἐγένετο, φησιν, Ἄβελ ποιμὴν προβάτων, Κάϊν δὲ ἦν ἐργαζόμενος τὴν γῆν.

Ἐδίδαξεν ἡμᾶς ἡ θεία γραφὴ ἑκάστου τῶν τεχθέντων τὰ ἐπιτηδεύματα· καὶ ὅτι ὁ μὲν τὴν ποιμαντικὴν εἵλετο, ὁ δὲ τὴν γῆν ἐργάζεσθαι. [γ. εἰργάζετο.]

3 Καὶ ἐγένετο μεθ᾽ ἡμέρας, ἤνεγκε Κάϊν ἀπὸ τῶν καρπῶν τῆς γῆς θυσίαν τῷ θεῷ. [γ. κυρίῳ.]

Σκόπει πῶς τῷ συνειδότι τὴν γνῶσιν ἐναπέθετο τῆς φύσεως ὁ δημιουργός. τίς γάρ, εἰπέ μοι, τοῦτον ὡδήγησε πρὸς τὴν τοιαύτην ἔννοιαν; οὐδεὶς ἕτερος, ἀλλ᾽ ἡ ἐν τῷ συνειδότι γνῶσις. ἤνεγκε, φησιν, ἀπὸ τῶν καρπῶν τῆς γῆς θυσίαν τῷ θεῷ. [γ. κυρίῳ.] ᾔδει γὰρ καὶ ἠπίστατο, ὅτι προσήκει καθάπερ δεσπότῃ ἐκ τῶν οἰκείων κτημάτων προσαγαγεῖν τι τῶν γενῶν· οὐκ ἐπειδὴ ὁ θεὸς τούτων δεῖται, ἀλλ᾽ ἵνα τὴν οἰκείαν εὐγνωμοσύνην ἐπιδείξηται αὐτὸς τῆς τοιαύτης ἐργασίας ἀπολαύων. ἀνενδεὴς γὰρ ὁ θεός, καὶ οὐδενὸς χρῄζει τῶν παρ᾽ ἡμῶν· διὰ δὲ τὴν ἄφατον αὐτοῦ φιλανθρωπίαν συγκατα- [γ. ἡμῶν.]

βαίνων ἡμῖν, διὰ τὴν σωτηρίαν τὴν ἡμετέραν ἀνέχεται ταῦτα γίνεσθαι, ἵνα διδασκάλειον ἀρετῆς ᾖ τῇ τῶν ἀνθρώπων φύσει ἡ ἐπίγνωσις τοῦ δεσπότου.

4 Καὶ Ἄβελ ἤνεγκε καὶ αὐτὸς ἀπὸ τῶν πρωτοτόκων τῶν προβάτων αὐτοῦ.

Οὐχ ἁπλῶς οὐδὲ εἰκῇ προοιμιαζόμενος ἐν ἀρχῇ τοῦ λόγου ἐδίδασκον ὑμῶν τὴν ἀγάπην, ὅτι διαφορὰν προσώπων οὐκ οἶδεν ὁ δεσπότης ὁ ἡμέτερος, ἀλλ᾽ ἀπὸ προαιρέσεως ἐξετάζων τὴν γνώμην στεφανοῖ. ἰδοὺ γοῦν καὶ νῦν τοῦτο σκόπει γεγενημένον. προσέχωμεν τοίνυν μετ᾽ ἀκριβείας, ἀγαπητοί, τῷ εἰρημένῳ, καὶ ἴδωμεν τί μὲν περὶ τοῦ Κάϊν διηγεῖται ἡ γραφή, τί δὲ περὶ τοῦ Ἄβελ, καὶ μὴ ἁπλῶς αὐτὸ παραδράμωμεν. οὐδὲν γὰρ ἁπλῶς καὶ ὡς ἔτυχε φθέγγεται ἡ θεία γραφή, ἀλλὰ κἂν συλλαβὴ τυγχάνῃ, κἂν κεραία μία, ἔχει τινὰ ἐγκεκρυμμένον θησαυρόν. τοιαῦτα γὰρ ἅπαντα τὰ πνευματικά. τί οὖν φησι; καὶ ἐγένετο μεθ᾽ ἡμέρας ἤνεγκε Κάϊν ἀπὸ τῶν καρπῶν τῆς γῆς θυσίαν τῷ θεῷ, καὶ Ἄβελ ἤνεγκε καὶ αὐτὸς ἀπὸ τῶν πρωτοτόκων τῶν προβάτων αὐτοῦ,

Καὶ ἀπὸ τῶν στεάτων αὐτῶν.

Τοῖς ὀξύτερον ἐπιβάλλειν δυναμένοις ἤδη καὶ ἐκ τῆς ἀναγνώσεως δῆλόν ἐστι τὸ εἰρημένον. ἀλλ᾽ ἐπειδὴ προσήκει ἡμᾶς πάντων κοινῶς ποιεῖσθαι τὴν πρόνοιαν (οὐδὲ γὰρ οἶδε διαφορὰν ἡ πνευματικὴ διδασκαλία) φέρε, σαφέστερον ὑμῖν ἐκκαλύψωμεν τὰ εἰρημένα, πάλιν τὰ αὐτὰ ἀναλαμβάνοντες. Κάϊν, φησίν, ἤνεγκεν ἀπὸ τῶν καρπῶν τῆς γῆς θυσίαν τῷ κυρίῳ. εἶτα βουλομένη καὶ περὶ τοῦ Ἄβελ διδάξαι ἡμᾶς ἡ θεία γραφή φησιν, ὅτι καὶ αὐτὸς ἀπὸ τοῦ ἐπιτηδεύματος αὐτοῦ καὶ ἐκ τῆς ποιμαντικῆς τὴν [ἑαυτοῦ] θυσίαν προσήνεγκεν. ἤνεγκε γάρ, φησι, καὶ αὐτὸς ἀπὸ τῶν πρωτοτόκων τῶν προβάτων αὐτοῦ, καὶ ἀπὸ τῶν στεάτων αὐτῶν. σκόπει πῶς ἡμῖν αἰνίττεται τὸ φιλόθεον τούτου τῆς γνώμης· καὶ ὅτι οὐχ ἁπλῶς ἀπὸ τῶν προβάτων προσήνεγκεν, ἀλλ᾽ ἀπὸ τῶν πρωτοτόκων, τοῦτ᾽ ἔστιν ἀπὸ τῶν τιμίων, τῶν ἐξαιρέτων· εἶτα καὶ ἐξ αὐτῶν τούτων τῶν πρωτοτόκων πάλιν τὰ τιμιώτερα, καὶ ἀπὸ τῶν στεάτων, φησίν, αὐτῶν, τῶν εὐπαθεστέρων, τῶν τιμιωτέρων. ἐπὶ δὲ τοῦ Κάϊν οὐδὲν τοιοῦτον ἐπεσημήνατο· ἀλλὰ τί; προσήνεγκεν ἀπὸ τῶν καρπῶν τῆς γῆς θυσίαν τῷ κυρίῳ, ὡς ἂν εἴποι τις, τὰ τυχόντα, οὐδεμίαν σπουδὴν οὐδὲ ἀκρίβειαν ἐπιδειξάμενος. πάλιν λέγω, καὶ λέγων οὐ παύσομαι· *οὐκ ἐπειδὴ ὁ θεὸς τῶν παρ᾽ ἡμῶν δεῖται, ἀνέχεται τῶν προσαγομένων, ἀλλὰ βούλεται καὶ διὰ τούτων δείκνυσθαι τὴν ἡμετέραν εὐγνωμοσύνην. τὸν γὰρ θεῷ προσάγοντα, καὶ ἐκ τῶν αὐτοῦ προσάγοντα, ἐννοοῦντα τὸ μέσον τῆς φύσεως, καὶ ὅτι ἄνθρωπος ὢν τοσαύτης ἀξιοῦται τιμῆς, ἐχρῆν κατὰ τὸ ἐγχωροῦν τὰ παρ᾽ ἑαυτοῦ ἐπιδείξασθαι, καὶ τὰ τιμιώτερα προσάγειν. ἀλλ᾽ ὅρα μοι, ἀγαπητέ, [καὶ] ἐντεῦθεν ἔχων ἀφορμὰς πρὸς τὸ συνιδεῖν τὸ δέον, εἰκότως εὐθύνας δίδωσι, διὰ ῥαθυμίαν τὴν οἰκείαν προδιδοὺς σωτηρίαν. οὔτε γὰρ ἐκεῖνος εἶχε τὸν διδάσκοντα, οὔτε οὗτος εἶχε τὸν ὑποτιθέμενον καὶ συμβουλεύοντα, ἀλλ᾽ ἕκαστος ἐκ τῆς τοῦ συνειδότος διδασκαλίας καὶ τῆς ἄνωθεν σοφίας τῷ τῶν ἀνθρώπων γένει χορηγηθείσης κινούμενος, ὥρμησεν ἐπὶ τὴν τοιαύτην προσαγωγήν. ἀλλ᾽ ἡ διαφορὰ τῆς γνώμης λοιπόν, καὶ τῆς προαιρέσεως ἡ ῥαθυμία, τοῦ μὲν εὐπρόσδεκτον ἐποίησε τὴν προσαγωγήν, τοῦ δὲ ἀπόβλητον.

Καὶ ἐπεῖδεν ὁ θεὸς ἐπὶ Ἄβελ, καὶ ἐπὶ τοῖς δώροις αὐτοῦ.

Ὅρα πῶς πληροῦται ἐνταῦθα τὸ ἐν τῷ εὐαγγελίῳ εἰρημένον, ὅτι Ἔσονται οἱ πρῶτοι ἔσχατοι, καὶ οἱ ἔσχατοι πρῶτοι. Ἰδοὺ γὰρ καὶ ἀπὸ τῶν πρωτοτόκων ἔχων προτέρημα, καὶ πρῶτος δῆθεν προσενεγκών, ἐπειδὴ οὐ δεόντως προσήνεγκεν, ἐλάττων ὤφθη τοῦ ἀδελφοῦ. ἀμφοτέρων γὰρ προσενεγκάντων τὰ δῶρα, φησιν ἡ θεία γραφή,

Marginal notes: γ. οἰκ. — γ. κυρίῳ — γ. τὰ αὐτὰ ἀναλαβόντες — * ὅτι — γ. τίνων — Λουκ. ιγ. λ. Μαρ. ι. λα. Ματ. ιθ. λ. — γ. πρωτοτοκίων — γ. ἐλάττων

φή, καὶ ἐπεῖδεν ὁ θεὸς ἐπὶ Ἄβελ καὶ ἐπὶ τοῖς δώροις αὐτοῦ. τί ἐστι καὶ ἐπεῖδεν; ἀντὶ τοῦ
ἀπεδέξατο καὶ ἐπῄνεσε τὴν γνώμην, ἐστεφάνωσε τὴν προαίρεσιν, ἠρέσθη, ὡς ἂν εἴποι
τις, τῷ "γεγονότι. εἰ γὰρ καὶ περὶ θεοῦ φθεγγόμεθα, καὶ περὶ τῆς ἀκηράτου φύσεως
ἐκείνης τολμῶμεν "διαίρειν στόμα, ἀλλ' ἄνθρωποι ὄντες οὐκ ἄλλως "δυνηθείημεν
5 ταῦτα, ἢ διὰ τῆς γλώττης νοεῖν. σκόπει δὲ τὸ θαυμαστόν. ἐπεῖδε, φησιν, ὁ θεὸς ἐπὶ Ἄ-
βελ καὶ ἐπὶ τοῖς δώροις αὐτοῦ. τὴν τῶν προβάτων προσαγωγὴν δῶρα ἐκάλεσε διὰ
τὸ τίμιον, διὰ τὸ ἐξαίρετον, διὰ τὸ ἄμωμον τῶν προσενεχθέντων. ἐπειδὴ τοίνυν ἐπ'
αὐτὸν, ὅτι ὑγιεῖ γνώμῃ τὴν προσαγωγὴν ἐποιήσατο, καὶ ἐπὶ τὰ δῶρα τὰ προσενεχθέν-
τα, οὐχ ὡς ἀκηλίδωτα μόνον, ἀλλ' ὡς πανταχόθεν τίμια φαινόμενα ἦν, ἀπό τε τῆς
10 γνώμης τοῦ "προσάγοντος, ἀπό τε τοῦ πρωτότοκα εἶναι, καὶ τούτων τὰ ἐξαίρετα, καὶ ἀπὸ
τῶν στεάτων, φησί, καὶ αὐτῶν τούτων τὰ βέλτιστα. καὶ ἐπεῖδε, φησιν, ὁ θεὸς ἐπὶ Ἄβελ καὶ
ἐπὶ τοῖς δώροις αὐτοῦ· ἐπὶ δὲ Κάϊν καὶ ἐπὶ ταῖς θυσίαις αὐτοῦ οὐ προσέσχεν. ἐπειδὴ ὀρθῇ
γνώμῃ καὶ εἰλικρινεῖ διανοίᾳ προσήνεγκεν ὁ Ἄβελ, ἐπεῖδε, φησιν, ὁ θεός, τουτέστιν, ἐδέ-
ξατο, "ἠρέσθη, "ἐπῄνεσε. δῶρα δὲ ἐκάλεσε τὰ προσενεχθέντα, τιμῶν καὶ διὰ τούτου
15 τοῦ προσενέγκαντος τὴν γνώμην.

γ. γεγενημένῳ. γ. διαρραγῆναι γ. δυναίμεθα γ. προσενέγκαντος. γ. ἠρέσθη, γ. ἐπήνεσε.

5 Ἐπὶ δὲ Κάϊν, φησί, καὶ ἐπὶ ταῖς θυσίαις αὐτοῦ οὐ προσέσχε.

Σκόπει τῆς γραφῆς τὴν ἀκρίβειαν. τὸ μὲν γὰρ εἰπεῖν οὐ προσέσχεν, ἔδειξε τὴν ἀπο-
βολὴν τῶν προσενεχθέντων· τὸ δὲ θυσίας καλέσαι τὰ ἀπὸ τῆς γῆς προσενεχθέντα,
πάλιν ἕτερον ἡμᾶς τι διδάσκει. ὅρα γὰρ πῶς δείκνυσι δι' αὐτῶν τῶν γεγενημένων καὶ
20 διὰ τῶν ῥημάτων, ὅτι ταῦτα ἅπαντα βούλεται παρ' ἡμῶν ὁ δεσπότης γίνεσθαι, ἵνα τὰ
τῆς γνώμης ἡμῶν διὰ τῶν ὑφ' ἡμῶν πραττομένων δῆλα καθίσταται, καὶ ἵνα εἰδέναι
ἔχωμεν, ὅτι ὑπὸ δεσπότην ἐσμὲν καὶ δημιουργὸν τὸν ἀπὸ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι ἡμᾶς
παραγαγόντα. τὰ γὰρ πρόβατα δῶρα ὀνομάσασα ἡ θεία γραφή, καὶ τὰ ἀπὸ τῆς γῆς
θυσίας προσειποῦσα παιδεύει ἡμᾶς, ὅτι οὔτε ἡ τῶν ἀλόγων προσκομιδή, οὔτε ἡ τῶν
25 ἀπὸ τῆς γῆς καρπῶν προσαγωγὴ ζητεῖται παρὰ τῷ "δεσπότῃ, ἀλλ' ἡ τῆς γνώμης
διάθεσις μόνον· ὅθεν καὶ νῦν ὁ μὲν ἀπ' αὐτῆς ἀποδεκτὸς γέγονε μετὰ τοῦ δώρου, ὁ δὲ πάλιν
διὰ ταύτην ἀπεβλήθη μετὰ τῆς θυσίας. τὸ δὲ ἐπεῖδεν ἐπὶ Ἄβελ καὶ ἐπὶ τοῖς δώροις
αὐτοῦ, ἐπὶ δὲ Κάϊν καὶ ἐπὶ ταῖς θυσίαις αὐτοῦ οὐ προσέσχε, θεοπρεπῶς νοῶμεν. βούλεται
γὰρ εἰπεῖν ὅτι τοιαύτην αὐτοῖς γνῶσιν ἐνέθηκεν, ὅτι τοῦ μὲν "ἠρέσθη τῇ προαιρέσει, τοῦ δὲ
30 ἀπεσείσατο τὴν ἀγνωμοσύνην. ἀλλὰ τὰ μὲν παρὰ τοῦ θεοῦ τοιαῦτα· ἴδωμεν δὲ λοι-
πὸν τὰ ἑξῆς.

γ. θεῷ, γ. ἠρέσθη τῇ προαιρέσει,

Καὶ ἐλύπησε, φησι, τὸν Κάϊν λίαν, καὶ συνέπεσε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ.

Τί ἐστι, καὶ ἐλύπησε τὸν Κάϊν λίαν; διπλῆ τὰ τῆς λύπης αὐτῷ γέγονεν, οὐχ ὅτι αὐτὸς "μό-
νον ἀπόβλητος ἐφάνη, ἀλλ' ὅτι καὶ τὸ τοῦ ἀδελφοῦ δῶρον προσεδέχθη. καὶ ἐλύπησε, φη-
35 σι, τὸν Κάϊν λίαν, καὶ συνέπεσε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ. τί ἐλύπησεν αὐτόν; ἀμφότερα αὐ-
τὸν ἐλύπησε, καὶ τὸ μὴ προσσχεῖν τῇ θυσίᾳ αὐτοῦ τὸν δεσπότην, καὶ τὸ εὐπρόσδεκτον γενέ-
σθαι τὸ τοῦ ἀδελφοῦ δῶρον· δέον οὖν τὴν αἰτίαν συνειδότα ἐξ αὐτῶν τῶν γεγενημέ-
νων, διορθώσασθαι τὸ πλημμεληθέν. φιλάνθρωπος γὰρ ὢν ὁ δεσπότης ὁ ἡμέτερος,
ἐπειδὰν τι πλημμελήσωμεν, οὐχ οὕτως ἡμᾶς ἀποστρέφεται διὰ τὸ πλημμεληθέν, ὡς
40 ἐπειδὰν ἐπιμείνωμεν τῷ πλημμελήματι. * καὶ ἵνα τοῦτο μάθῃς ἀκριβῶς, καὶ ἴδῃς ἄ-
φατον μέγεθος φιλανθρωπίας, σκόπει ἐκ τῶν νῦν λεγομένων τῆς ἀγαθότητος αὐτοῦ τὴν
ὑπερβολήν, καὶ τῆς ἀνεξικακίας τὸ μέγεθος. ἐπειδὴ γὰρ εἶδεν αὐτὸν ἀμέτρως λυπηθέν-
τα καὶ, ὡς εἰπεῖν, μέλλοντα καταβαπτίζεσθαι ὑπὸ τῶν τῆς λύπης κυμάτων, οὐ περι-

γ. μόνος

* [illegible]

ορᾷ, ἀλλ' ἣν ἐπεδείξατο φιλανθρωπίαν περὶ τὸν τούτου πατέρα, ἀφορμὰς αὐτῷ δίδωσιν ἀπολογίας, καὶ παρρησίας αὐτῷ θύραν ἀνοίγων, καὶ λέγων πού εἶ, μετὰ τὸ χαλεπὸν ἐκεῖνο *" παράπτωμα, τὴν αὐτὴν καὶ νῦν ἐπιδείκνυται * περὶ τὸν οὕτως ἀγνώμονα γεγονότα, καὶ ὡσανεὶ μέλλοντα κατὰ κρημνῶν φέρεσθαι, χεῖρα ὀρέγων καὶ πρόφασιν παρέχειν βουλόμενος τοῦ διορθώσασθαι τὸ πλημμέλημα, φησὶ πρὸς αὐτόν, 5

6 Ἵνα τί περίλυπος ἐγένου; καὶ ἵνα τί συνέπεσε τὸ πρόσωπόν σου; 7 Οὐκ ἂν ὀρθῶς μὲν προσενέγκῃς, ὀρθῶς δὲ μὴ διέλῃς, ἥμαρτες; ἡσύχασον· πρὸς σὲ ἡ ἀποστροφὴ αὐτοῦ, καὶ σὺ ἄρξεις αὐτοῦ.

Σκόπει μοι, ἀγαπητέ, συγκατάβασιν καὶ " κηδεμονίαν ἄφατον. ἐπειδὴ γὰρ εἶδεν αὐτὸν πολιορκούμενον, ὡς εἰπεῖν, ὑπὸ τοῦ τῆς βασκανίας πάθους, ὅρα πῶς τὴν οἰκείαν 10 ἀγαθότητα μιμούμενος, κατάλληλα αὐτῷ τὰ φάρμακα ἐπιτίθησιν, ὥστε ταχέως αὐτὸν ἀνιμήσασθαι, καὶ μὴ ὑποβρύχιον γενέσθαι. ἵνα τί, φησί, περίλυπος ἐγένου, καὶ ἵνα τί συνέπεσε τὸ πρόσωπόν σου; τίνος ἕνεκεν, φησί, τοσαύτῃ κατεσχέθης λύπῃ, ὡς καὶ διὰ τοῦ προσώπου δεικνύναι τῆς ἀθυμίας τὸ μέγεθος; ἵνα τί συνέπεσε τὸ πρόσωπόν σου; διὰ τί οὕτω σου ἥψατο τὸ γεγενημένον; τίνος ἕνεκεν οὐκ ἀφ' ἑαυτοῦ " συνεῖδες τὸ δέον; μὴ 15 γὰρ ἀνθρώπῳ προσέφερες παραλογισθῆναι δυναμένῳ; οὐκ " ᾔδεις ὅτι οὐχὶ τῶν προσαγομένων ἐδεόμην, ἀλλὰ τῆς τῶν προσαγόντων ὑγιοῦς γνώμης; ἵνα τί περίλυπος ἐγένου, καὶ ἵνα τί συνέπεσε τὸ πρόσωπόν σου; οὐκ ἂν ὀρθῶς προσενέγκῃς, ὀρθῶς δὲ μὴ διέλῃς, ἥμαρτες; τὸ μὲν γὰρ εἰς ἔννοιαν ἐλθεῖν τοῦ προσενεγκεῖν, ἐπαινετόν· τὸ δὲ μὴ ὀρθῶς διελεῖν, [τοῦτο] τὴν ἀποβολὴν εἰργάσατο τοῦ προσενεχθέντος. ἔδει γὰρ θεῷ προσαγαγόντα 20 πολλὴν ἐπιδείξασθαι περὶ τὴν διαίρεσιν τὴν ἀκρίβειαν, καὶ ὅσον ἐστὶ τὸ μέσον τοῦ δεχομένου καὶ τοῦ προσάγοντος, τοσαύτην ποιήσασθαι καὶ ἐν τῇ διαιρέσει τὴν διαφοράν. ἀλλὰ τούτων οὐδὲν ἐνενόησας σύ· ἁπλῶς τὰ τυχόντα προσήγαγες. διὰ τοῦτο οὐδὲ δεκτὰ γενέσθαι " ἠδυνήθη. ὥσπερ γὰρ ἡ σὴ γνώμη, μεθ' ἧς τὴν προσαγωγὴν ἐποιήσω οὐδὲν τὸ μέσον λογισάμενος, ἀποβληθῆναι ἐποίησε τὴν παρὰ σοῦ προσενεχθεῖσαν θυσίαν· 25 οὕτως ἡ τοῦ ἀδελφοῦ γνώμη ὀρθή τε τυγχάνουσα, καὶ πολλὴν ἐπιδειξαμένη ἐν τῇ διαιρέσει τὴν ἀκρίβειαν, εὐπρόσδεκτα αὐτοῦ τὰ δῶρα πεποίηκεν. ὅμως οὐδὲ οὕτω δίκην ἀπαιτῶ τοῦ πλημμελήματος, ἀλλὰ δείκνυμι μόνον τὸ ἁμαρτηθὲν καὶ συμβουλὴν εἰσάγω, ἣν εἰ βουληθείης δέξασθαι, καὶ τὸ ἁμαρτηθὲν διορθώσῃ, καὶ χείροσιν οὐ περιβαλεῖς σαυτὸν κακοῖς. [τί οὖν;] ἥμαρτες, καὶ μέγα ἥμαρτες, ἀλλ' οὐ κολάζω διὰ τὸ ἁμαρτηθέν. Φιλάνθρωπος γάρ εἰμι, καὶ οὐ βούλομαι τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ὡς τὸ ἐπιστρέψαι καὶ ζῆν αὐτόν. ἐπεὶ οὖν ἥμαρτες, ἡσύχασον, γαλήνην ἐργάσαι σου τοῖς λογισμοῖς, καὶ ἀπαλλάγηθι τῆς τῶν κυμάτων σφοδρότητος τῶν πολιορκούντων σου τὴν διάνοιαν, κατάστειλον τὴν ταραχήν, μὴ τῷ προλαβόντι ἁμαρτήματι ἕτερον χαλεπώτερον προσθῇς, μηδὲ βουλεύσῃ μηδὲν τῶν ἀνηκέστων. μὴ αἰχμάλωτον ἑαυτὸν 35 ἐκδῷς τῷ πονηρῷ δαίμονι. ἥμαρτες, ἡσύχασον. ᾔδει καὶ ἐκ προοιμίων τὴν μέλλουσαν ἐπιχείρησιν κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ " γίνεσθαι, καὶ διὰ τούτων αὐτὴν προαναστέλλει τῶν ῥημάτων. ἐπειδὴ γὰρ ὡς θεὸς καὶ τὰ ἀπόρρητα τῆς διανοίας ἐπιστάμενος ᾔδει τῆς καρδίας αὐτοῦ τὰ κινήματα, τῇ πολλῇ παραινέσει, καὶ τῇ τῶν ῥημάτων συγκαταβάσει κατάλληλον αὐτῷ τὴν ἰατρείαν " προσφέρει, τὰ παρ' ἑαυτοῦ ἅπαντα πληρῶν, εἰ καὶ οὗτος 40 τὸ φάρμακον " ἀπωσάμενος εἰς τὸ τῆς ἀδελφοκτονίας βάραθρον ἑαυτὸν κατεκρήμνισεν. ἥμαρτες, ἡσύχασον, μὴ νομίσῃς, φησίν, εἰ καὶ ἀπεστράφην σου τὴν θυσίαν διὰ τὴν οὐκ ὀρθὴν γνώμην, καὶ εἰ τὸ τοῦ ἀδελφοῦ δῶρον προσεδεξάμην διὰ τὴν ὑγιῆ

προαίρεσιν

Margin notes: * γρ. μέμψιν · γρ. πτῶμα, * φιλανθρωπίαν · γρ. φιλανθρωπίαν · γρ. αὐτοῖς · γρ. ἴδοις · γρ. ἠδυνήθησαν · Ιεζ. ιη. κγ. · γρ. ἴσως · γρ. εἰσφέρει · γρ. ἀπωσάμενος

προαίρεσιν, ὅτι τῶν πρωτείων σε ἀπεστέρησα, καὶ τῆς ἀξίας τῶν πρωτοτόκων σε ἐκ-
βάλλω. ἥμαρτες· ἡσύχασον. εἰ γὰρ καὶ τῆς παρ' ἐμοῦ τιμῆς ἠξίωται, καὶ εὐπρόσδεκτα
αὐτοῦ γέγονε τὰ δῶρα, ἀλλὰ πρὸς σὲ ἡ ἀποστροφὴ αὐτοῦ, καὶ σὺ ἄρξεις αὐτοῦ. ὥστε καὶ μετὰ
τὴν ἁμαρτίαν ταύτην ἔχειν σε συγχωρῶ τὰ προτερήματα τῆς πρωτοτοκίας, κἀκεῖνον
5 ὑπὸ τὴν σὴν ἐξουσίαν εἶναι κελεύω, καὶ ὑπὸ τὴν ἀρχὴν τὴν σήν. ὅρα φιλανθρωπί-
αν δεσπότου, πῶς αὐτοῦ βούλεται τὸν θυμὸν καὶ τὴν μανίαν καταστεῖλαι, καὶ τὴν ὁρμὴν ἐγ-
κόψαι διὰ τῶν ῥημάτων τούτων. τὰ γὰρ κινήματα τῆς διανοίας αὐτοῦ καθορῶν, καὶ
τῆς φονικῆς αὐτοῦ γνώμης ἐπιστάμενος τὸ ἀπηνές, ἤδη προλεᾶναι αὐτοῦ βούλεται τὸν
λογισμόν, καὶ γαλήνην ἐργάσασθαι αὐτοῦ τῇ διανοίᾳ, ὑποτάττων αὐτῷ τὸν ἀδελφόν,
10 καὶ τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ μὴ ὑποτεμνόμενος. ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν τοσαύτην ἐπιμέλειαν, καὶ τὰ το-
σαῦτα τὰ φάρμακα, οὐδὲν πλέον ὁ Κάϊν ἀπώνατο. τοσοῦτόν ἐστι γνώμης διαφθο-
ρά, καὶ κακίας ὑπερβολή.

Ἀλλ' ἵνα μὴ ἐπὶ πλεῖον ἐκτείνοντες τὸν λόγον δόξωμεν παρενοχλεῖν τὴν ὑμετέραν ἀγάπην, καὶ προσκορὴς ὑμῖν νομισθῇ ἡ παρ' ἡμῶν ὁμιλία τὰς ἀκοὰς ὑμῶν ἀποκναίου-
15 σα, ἐνταῦθα καταπαύσαντες τὸν λόγον, ἐκεῖνο παρακαλέσομεν ὑμῶν τὴν φιληκοΐαν,
μισῆσαι τὴν τοιαύτην μίμησιν, καὶ τῇ κακίᾳ πολλὰ χαίρειν προσειπόντας, τὰς τοῦ κυ-
ρίου ἐντολὰς μεθ' ἐπιμελείας πολλῆς καὶ ἐξ ὅλης καρδίας μετέρχεσθαι, καὶ μάλιστα
μετὰ τοσούτων καὶ τηλικούτων παραδειγμάτων. οὐδὲ γὰρ εἰς ἄγνοιαν λοιπὸν ἡμῶν τις
καταφυγεῖν δυνήσεται. εἰ γὰρ οὗτος, λέγω δὴ ὁ Κάϊν, μηδένα ἔχων τῶν πρὸ αὐτοῦ
20 γεγονότων εὑρεῖν τοιοῦτόν τι διαπραξάμενον, ὅμως τὴν ἀνύποιστον ἐκείνην καὶ χαλε-
πὴν ὑπέμεινε τιμωρίαν, ὡς μετέπειτα γνωσθήσεται, τί πείσεσθαι ἡμᾶς εἰκὸς τὰ αὐ-
τὰ ἢ καὶ χείρονα ἁμαρτάνοντας μετὰ τὴν τοσαύτην τοῦ χριστοῦ δαψίλειαν, ἢ πάντως
τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον, τὸν σκώληκα τὸν ἀτελεύτητον, τὸν βρυγμὸν τῶν ὀδόντων, τὸ σκότος τὸ
ἐξώτερον, τὴν γέενναν τοῦ πυρός, καὶ τὰς ἄλλας τὰς ἀπαραιτήτους τιμωρίας ἡμᾶς ὑ-
25 ποδέξεσθαι; οὐδὲ γὰρ ἀπολογία τις λοιπὸν ὑπολείπεται *οὕτω ῥαθύμως ἡμῶν δια-
κειμένων καὶ ἀναπεπτωκότων. μὴ γὰρ οὐκ ἴσμεν ἅπαντες τὰ πρακτέα, καὶ τὰ μὴ
τοιαῦτα· καὶ ὅτι οἱ μὲν τὰ πρῶτα πράττοντες, τὰ πρωτεῖα τῶν στεφάνων ἔχουσιν· οἱ δὲ
τοῖς ἐσχάτοις ὑποπεσόντες, τῶν ἐσχάτων ὑποστήσονται κολαστηρίων τὴν καταδίκην;
διὸ παρακαλῶ καὶ δέομαι καὶ ἀντιβολῶ, μὴ ἀνόνητος ἡμῶν ἡ ἐνταῦθα συνέλευσις γέ-
30 νηται, ἀλλὰ τῇ τῶν λόγων ἀκροάσει καὶ τὰ ἔργα ἑπακολούθως ἐποιοῦντο, ἵνα τὴν ἀπὸ τοῦ
συνειδότος ἔχοντες πληροφορίαν, καὶ ταῖς χρησταῖς ἐλπίσιν ἐντεῦθεν ἤδη τρεφόμενοι,
δυνηθῶμεν τῶν δυσχερῶν τοῦ παρόντος βίου εὐμαρῶς τὸ πέλαγος διαπλεύσαντες εἰς
τὸν λιμένα καταντῆσαι τῆς τοῦ θεοῦ φιλανθρωπίας, καὶ τῶν ἀπορρήτων ἐκείνων ἀγα-
θῶν ἐπιτυχεῖν, ὧν ἐπηγγείλατο τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν, χάριτι καὶ οἰκτιρμοῖς τοῦ μονογε-
35 νοῦς αὐτοῦ υἱοῦ, μεθ' οὗ τῷ ἁγίῳ καὶ προσκυνητῷ αὐτοῦ πνεύματι δόξα, κράτος, τιμὴ νῦν
καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΗΘΙΚΟΝ

*ἡμῶν

Λογ. ιθ. ΚΑΙ ΕΙΠΕ ΚΑΙΝ ΠΡΟΣ ΑΒΕΛ ΤΟΝ ΑΔΕΛ-
40 φὸν αὐτοῦ, διέλθωμεν δὴ εἰς τὸ πεδίον.

Καθάπερ

Καθάπερ τὰ ἀνίατα τῶν τραυμάτων οὐδὲ τοῖς αὐστηροῖς τῶν φαρμάκων εἴκει, οὐδὲ τοῖς γλυκαίνειν αὐτὰ δυναμένοις· οὕτω καὶ ψυχὴ, ἐπειδὰν ἅπαξ αἰχμάλωτος γένηται, καὶ ἑαυτὴν ἐκδῷ ὁτῳοῦν πλημμελήματι, καὶ μὴ βούληται τὸ ἑαυτῆς συμφέρον συνιδεῖν, κἂν μυρία τις ἐνηχῇ, οὐδὲν κερδαίνει, ἀλλὰ καθάπερ νεκρὰς ἀκοὰς κεκτημένη, οὐδεμίαν ἀπὸ τῆς παραινέσεως δέχεται τὴν ὠφέλειαν, οὐκ ἐπειδὴ μὴ δύναται, ἀλλ' ἐπειδὴ μὴ βούλεται. οὐ γὰρ καθάπερ ἐπὶ τῶν σωματικῶν τραυμάτων ἐστὶν ἰδεῖν, οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς προαιρέσεως. ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν σωματικῶν, ἀκίνητά ἐστι πολλάκις τὰ τῆς φύσεως πάθη· ἐπὶ δὲ τῆς προαιρέσεως οὐδὲν τοιοῦτον, ἀλλ' ἔστι πολλάκις θελήσαντα καὶ τὸν φαῦλον μεταβαλέσθαι, καὶ γενέσθαι καλὸν, καὶ τὸν καλὸν ῥαθυμήσαντα πρὸς τὴν κακίαν αὐτομολῆσαι. ἐπεὶ οὖν αὐτεξούσιον ἡμῶν τὴν φύσιν εἰργάσατο ὁ τῶν ὅλων θεός, τὰ μὲν παρ' ἑαυτοῦ ἅπαντα ἐπιδεικνύμενος, τὴν οἰκείαν φιλανθρωπίαν μιμούμενος, καὶ τὰ ἀπόρρητα καὶ τὰ ἐν τῷ βάθει τῆς διανοίας κινούμενα ἐπιστάμενος, παραινεῖ, συμβουλεύει, προαναστέλλει τῆς κακῆς ἐπιχειρήσεως· οὐ μὴν ἀνάγκην ἐπιτίθησιν, ἀλλὰ τὰ φάρμακα κατάλληλα ἐπιθεὶς, ἀφίησιν ἐπὶ γνώμῃ τοῦ κάμνοντος κεῖσθαι τὸ πᾶν. τοῦτο τοίνυν καὶ ἐπὶ τοῦ Κάϊν νῦν γέγονεν. ὅρα γὰρ μετὰ τὴν τοσαύτην κηδεμονίαν, εἰς ὅσην ἤδη μανίαν ἐξώκειλε. δέον γὰρ συνειδότα τὴν ἑαυτοῦ ἁμαρτίαν περὶ τὴν ταύτης διόρθωσιν λοιπὸν ἀσχοληθῆναι, ὁ δὲ καθάπερ μεθύων τῷ πάθει, καὶ τῷ τραύματι τῷ προτέρῳ ἕλκος ἕτερον συνάπτων, καὶ τὴν ἰατρείαν οὐ προσιέμενος τὴν μετὰ τοσαύτης ἐπιμελείας προσαχθεῖσαν αὐτῷ, ἀλλὰ τὸν οἰκεῖον φθόνον εἰς ἔργον ἀγαγεῖν ἐπειγόμενος, ἀπὸ δόλου καὶ πανουργίας τὴν ἀρχὴν ποιεῖται, καὶ τοῖς πεπλασμένοις ῥήμασι τὸν ἀδελφὸν ἀπατᾷ. τοσοῦτον θηριῶδές ἐστιν ἄνθρωπος εἰς κακίαν ἀποκλίνας. ὥσπερ γὰρ μέγα καὶ τίμιον τὸ λογικὸν τοῦτο ζῶον, καὶ μάλιστα ἐπειδὰν ἐπὶ τὴν τῆς ἀρετῆς ἐργασίαν ὁρμήσῃ, οὕτως ὅταν πρὸς κακίαν ἀποκλίνῃ, τῶν ἀλόγων θηρίων μιμεῖται τὴν ὠμότητα· ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἐκείνων πάλιν μεταπεσὸν ἀγριότητα τὸ ἥμερον τοῦτο καὶ λογικὸν ζῶον, ἐκ πολλοῦ τοῦ περιόντος νικᾷ τὴν ἐκείνων θηριωδίαν. ἴδωμεν οὖν καὶ ἐνταῦθα τί γίνεται.

8 Καὶ εἶπε, φησὶ, Κάϊν πρὸς Ἄβελ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, διέλθωμεν δὴ εἰς τὸ πεδίον.

Τὰ μὲν ῥήματα ἀδελφοῦ, ἡ δὲ γνώμη φονική. τί ποιεῖς ὦ Κάϊν; οὐκ οἶδας πρὸς τίνα διαλέγῃ; οὐκ ἐννοεῖς ὅτι πρὸς ἀδελφόν [σου] γίνεται ἡ διάλεξις; οὐ λογίζῃ ὅτι τὰς αὐτάς σοι ἔλυσεν ὠδῖνας; οὐ λαμβάνεις εἰς ἔννοιαν τὸ μυσαρὸν τῆς ἐπιχειρήσεως; οὐ φοβῇ τὸν ἀπαραλόγιστον δικαστήν; οὐ φρίττεις τὴν ἔννοιαν τοῦ τολμήματος; τίνος γὰρ ἕνεκεν εἰς τὸ πεδίον ἕλκεις τὸν ἀδελφὸν, καὶ ἔξω τῶν ἀγκαλῶν τῶν πατρικῶν ἐξάγεις; τίνος ἕνεκεν ἔρημον ποιεῖς τῆς πατρικῆς αὐτὸν βοηθείας; τί τὸ ξένον, ὅτι νῦν εἰς τὸ πεδίον ἕλκεις τὸν ἀδελφὸν, καὶ ὅπερ πρότερον οὐκ ἐποίησας, νῦν ποιεῖν ἐπιχειρεῖς; καὶ προφάσει φιλοφροσύνης εὔνοιαν ἀδελφικὴν προβαλλόμενος, τὰ τῶν πολεμίων αὐτῷ διαθεῖναι βούλει; τίς ἡ μανία; τίς ἡ λύσσα; ἔστω, πηρωθεὶς τὸν λογισμὸν οὐδένα λόγον ποιῇ τῆς ἀδελφικῆς διαθέσεως, οὔτε τὴν φύσιν αὐτὴν ἐπιγινώσκεις, ἀλλὰ πρὸς τὸν οὐδὲν ἠδικηκότα οὕτως ἐξεπολεμώθης. τί καὶ τοῖς γονεῦσιν ἔχων ἐγκαλεῖν τοσαύτην αὐτοῖς κατήφειαν περιβαλεῖν βουλεύῃ, καὶ ἀρχηγὸς γενέσθαι τοῦ φοβεροῦ τούτου δράματος, καὶ πρῶτος τὸν βίαιον τοῦτον θάνατον αὐτοῖς ὑποδεῖξαι; ταύτας αὐτοῖς ἀποδί-

δως

γρ. ἐξολισθῆσαι. γρ. ἐν τῇ γ. γρ. πεπλασμένοις. γρ. θηριώδης. γρ. ὅταν. γρ. ἐκκλίνῃ. γρ. ἀτιμίαν. γρ. μεταπεσόν. γρ. σοι. ἴσ. αὐτῷ. γρ. τοσαύτῃ αὐτοὺς κατηφείᾳ.

δῶς τὰς ἀμοιβὰς τῆς ἀνατροφῆς; ποία τοῦ διαβόλου μηχανὴ εἰς ταύτην σε τὴν
πρᾶξιν παρώρμησε; μὴ γὰρ ἔχεις εἰπεῖν, ὅτι ἡ εὔνοια τοῦ κοινοῦ δεσπότου ἡ πρὸς (χ. σοῦ)
αὐτὸν ἐπαρθῆναι αὐτὸν ἐποίησε κατὰ σοῦ; οὐχὶ παραλαβὼν διὰ ταύτην σε τὴν φονικὴν
γνώμην ὑπέταξεν αὐτόν, καὶ ὑπὸ τὴν σὴν ἐξουσίαν εἶναι πεποίηκε, καὶ εἶπεν ὅτι πρὸς
5 σὲ ἡ ἀποστροφὴ αὐτοῦ, καὶ σὺ αὐτοῦ ἄρξεις; καὶ γὰρ περὶ τῆς τοῦ ἀδελφοῦ ὑποταγῆς (χ. ἄρξει)
τοῦτο ἐκλαμβάνειν δεῖ. εἰσὶ γάρ τινες λέγοντες, ὅτι περὶ τῆς θυσίας τῆς προσενε-
χθείσης παρ' αὐτοῦ ὁ θεὸς πρὸς αὐτὸν διελέχθη τὰ τοιαῦτα· ὅτι πρὸς σέ, φησιν, ἡ ἀπο-
στροφὴ αὐτοῦ τοῦ δώρου, καὶ σὺ αὐτοῦ ἄρξεις, ἀντὶ τοῦ, σὺ αὐτοῦ ἀπολαύσεις. διὰ τοῦτο
οὖν ἀμφότερα εἰπὼν καταλιμπάνω τῇ ὑμετέρᾳ συνέσει, ἵνα ὅπερ ἂν ὑμῖν ἀκολου- (χ. καταλιμπάνω)
10 θότερον τοῖς εἰρημένοις φαίνηται, τοῦτο καὶ αὐτοὶ δέξησθε· ἐμοὶ γὰρ δοκεῖ περὶ τοῦ ἀ- (χ. φαίνηται,)
δελφοῦ εἰρῆσθαι τοῦτο.

Καὶ ἐγένετο, φησιν, ἐν τῷ εἶναι αὐτοὺς ἐν τῷ πεδίῳ, ἀνέστη Κάϊν ἐπὶ Ἄβελ τὸν
ἀδελφὸν αὐτοῦ, καὶ ἀπέκτεινεν αὐτόν.

Φοβερὰ ἡ πρᾶξις· ἐπικίνδυνον τὸ τόλμημα· μυσαρὰ ἡ ἐπιχείρησις· ἀσύγγνω-
15 στον τὸ ἁμάρτημα· τεθηριωμένης ψυχῆς ἡ γνώμη. ἀνέστη, φησίν, ἐπὶ Ἄβελ τὸν ἀ-
δελφὸν αὐτοῦ, καὶ ἀπέκτεινεν αὐτόν. ὢ μιαρᾶς χειρός· ὢ δεξιᾶς ἐλεεινῆς· μᾶλλον δὲ οὐ τὴν
χεῖρα ἐλεεινὴν δεῖ καλεῖν καὶ μιαράν, ἀλλὰ τὴν γνώμην, ᾗ καὶ τὸ μέλος ὑπηρετήσα-
το. εἴπωμεν τοίνυν οὕτως, ὢ γνώμης τολμηρᾶς καὶ μιαρᾶς καὶ ἐλεεινῆς· καὶ ὅπερ ἂν
εἴποι τις, οὐδὲν ἀντάξιον ἐρεῖ. πῶς οὐκ ἐνάρκησεν αὐτοῦ ἡ χείρ; πῶς ἠδυνήθη κα- (χ. κατενεγκεῖν)
20 τασχεῖν τὸ ξίφος καὶ τὴν πληγὴν ἐπαγαγεῖν; πῶς οὐκ ἀπέστη τοῦ σώματος ἡ ψυχή; (χ. ἀπέστη)
πῶς ἴσχυσεν εἰς ἔργον ἀγαγεῖν τὸ ἀνόσιον τοῦτο τόλμημα; πῶς οὐκ ἐπεκάμφθη καὶ με-
τέβαλε τὴν γνώμην; πῶς οὐκ ἔλαβεν ἔννοιαν τῆς φύσεως; πῶς οὐκ ἐλογίσατο
περὶ τῆς ἐπιχειρήσεως τὸ τέλος τοῦ γινομένου; πῶς ἠνέσχε μετὰ τὴν ἀναίρεσιν ἰδεῖν τὸ σῶμα
τοῦ ἀδελφοῦ σπαῖρον ἐπὶ τῆς γῆς; πῶς ἴσχυσε θεάσασθαι σῶμα νεκρὸν ἐπὶ τῆς γῆς ἐρριμ-
25 μένον, καὶ οὐκ εὐθὺς διελύθη ἀπὸ τῆς θέας; εἰ γὰρ ἡμεῖς μετὰ τοσούτων ἐτῶν ἀριθμὸν
καθ' ἑκάστην ἡμέραν ὁρῶντες τοὺς τελευτῶντας, καὶ ταῦτα οἰκείᾳ τελευτῇ τῆς ζωῆς με-
θισταμένους, καὶ οὐδαμόθεν ἡμῖν προσήκοντας, κατακλώμεθα, κἂν ἐχθρὸς ᾖ, καταλυό- (χ. συγκλώμεθα,)
μεθα τὴν ἔχθραν· πολλῷ δὴ μᾶλλον τοῦτον εἰκὸς ἦν διαλυθῆναι καὶ ἀθρόον ἀφεῖναι
τὴν ψυχήν, ὁρῶντα τὸν πρὸ μικροῦ διαλεγόμενον ἀδελφόν, τὸν ὁμομήτριον, τὸν
30 ὁμοπάτριον, τὸν τὰς αὐτὰς αὐτῷ λύσαντα ὠδῖνας, τὸν παρὰ θεοῦ εὔνοιαν ἐπισπα-
σάμενον, ἐξαίφνης ἄπνουν καὶ ἀνενέργητον κείμενον καὶ ἐπὶ τῆς γῆς σπαίροντα. ἀλλ' ἴδω-
μεν πάλιν καὶ μετὰ τὴν ἀνοσίαν ταύτην πρᾶξιν καὶ μετὰ τὸ τολμῆσαι τοῦτο τὸ πάσης
συγγνώμης ἀπεστερημένον, πόσῃ κέχρηται συγκαταβάσει καὶ φιλανθρωπίᾳ ὁ τῶν ἁπάν-
των θεός.

35 9 Καὶ εἶπεν ὁ θεὸς πρὸς Κάϊν.

Αὐτὸ τοῦτο μόνον πόσης ἐστὶν ἀγαθότητος, τὸ τὸν τὰ τοιαῦτα ἐργασάμενον ἀποκρίσε-
ως ἀξιῶσαι; εἰ γὰρ ἡμεῖς πολλάκις τοὺς ὁμογενεῖς βδελυττόμεθα, ἐπειδὰν ἴδωμεν τοι-
οῦτόν τι τόλμημα ἐργασαμένους, πολλῷ μᾶλλον τὸν ἀγαθὸν θεὸν ἐκπλήττεσθαι δεῖ το-
σαύτῃ τῇ ἀνεξικακίᾳ κεχρημένον, καὶ μάλα εἰκότως. ἰατρὸς γάρ ἐστι, καὶ πατὴρ φι-
40 λόστοργος· καὶ ὡς μὲν ἰατρός, πάντα ποιεῖ καὶ πραγματεύεται, ὥστε τοὺς ἐν χαλεπαῖς ἀρ-
ρωστίαις τυγχάνοντας πρὸς ὑγείαν ἐπαναγαγεῖν· ὡς δὲ καὶ πατὴρ φιλόστοργος, τοὺς τὴν
οἰκείαν εὐγένειαν διὰ ῥαθυμίαν προδεδωκότας, βούλεται διὰ τῆς πατρικῆς φιλοστορ-
γίας εἰς τὴν προτέραν ἀγαγεῖν εὐημερίαν. ἐπεὶ οὖν πολὺ τῆς ἀγαθότητός ἐστιν

αὐτοῦ

αὐτοῦ τὸ μέγεθος, βούλεται καὶ πρὸς τὸν τὰ τοιαῦτα τετολμηκότα * πολλὴν τὴν ἑαυτοῦ φιλανθρωπίαν ἐπιδείξασθαι. φησὶ γὰρ πρὸς αὐτόν·

Ποῦ ἐστιν Ἄβελ ὁ ἀδελφός σου;

Πολλὴ καὶ ἄπειρος ἡ ἀνεξικακία τοῦ θεοῦ. οὐ γὰρ ἐπειδὴ ἠγνόει, ἠρώτα· ἀλλ' ὅπερ ἐπὶ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ πεποίηκεν (οὐδὲν γὰρ κωλύει πάλιν " ταὐτὰ εἰπεῖν) καθάπερ γὰρ ἐκεῖνον ὁρῶν διὰ τὴν αἰσχύνην τῆς γυμνότητος κρυπτόμενον ἠρώτα, ποῦ εἶ, οὐκ ἀγνοῶν, ἀλλὰ παρρησίας αὐτῷ ἀφορμὰς διδούς, ὥστε διὰ τῆς ὁμολογίας τοῦ πταίσματος ἀπονίψασθαι τὸ πλημμέλημα (τοῦτο γὰρ ἔθος αὐτῷ ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς, τὴν ὁμολογίαν ἀπαιτεῖν παρὰ ἡμῶν τῶν ἡμαρτημένων, καὶ τότε τὴν συγχώρησιν παρέχειν) ἐρωτᾷ καὶ νῦν τὸν Κάϊν καί φησι, ποῦ ἐστιν Ἄβελ ὁ ἀδελφός σου; ἄγνοιαν προσποιεῖται ὁ φιλάνθρωπος δεσπότης, ἵνα διὰ τῆς ἐρωτήσεως παρασκευάσῃ τὸν τὰ τοιαῦτα ἐργασάμενον ἐπειχθῆναι πρὸς τὴν ὁμολογίαν τοῦ πλημμελήματος, καὶ δυνηθῇ συγγνώμης τινός, ἴσως καὶ φιλανθρωπίας ἐπιτυχεῖν. ποῦ ἐστιν Ἄβελ ὁ ἀδελφός σου; τί οὖν ὁ ἀγνώμων καὶ ἀναίσθητος, ὁ ἰταμὸς καὶ ἀναίσχυντος; δέον ἐννοῆσαι, ὅτι οὐκ ἀγνοῶν ἐρωτᾷ, ἀλλὰ τὴν παρ' αὐτοῦ ἀπαιτῶν ὁμολογίαν, καὶ ἡμᾶς παιδεύων μηδέποτε πρὸ τῆς ἀποδείξεως καταψηφίζεσθαι τῶν ἀδελφῶν τῶν ἡμετέρων, καὶ εἰς ἔννοιαν ἐλθεῖν τῆς τοῦ δεσπότου συμβουλῆς, καὶ ὅτι ταύτην αὐτοῦ τὴν ἐπιχείρησιν προαναστέλλων, καὶ εἰδὼς καὶ πρὸ τῆς ἐκβάσεως τὴν ἐν τῇ διανοίᾳ αὐτοῦ κίνησιν, προφυλακτικοῖς ἐχρήσατο φαρμάκοις· δέον ταῦτα πάντα ἐννοήσαντα μέχρι τούτων στῆσαι τὰ τῆς μανίας, καὶ εἰπεῖν τὸ γεγονός, καὶ δεῖξαι τῷ ἰατρῷ τὸ ἕλκος, καὶ δέξασθαι τὰ παρ' αὐτοῦ φάρμακα· ὁ δὲ πάλιν ἐπιτείνει τὸ τραῦμα, καὶ τὴν νομὴν τῶν ἑλκῶν βαρυτέραν ἐργάζεται,

Καὶ εἶπεν, οὐ γινώσκω.

Ὅρα ἀποκρίσεως ἀναίδειαν. μὴ γὰρ ἀνθρώπῳ διαλέγῃ, ὃν ἴσως καὶ παραλογίσασθαι δυνατὸν ἦν; οὐκ οἶδας, ἄθλιε καὶ ταλαίπωρε, τίς ἐστιν ὁ πρὸς σὲ διαλεγόμενος; οὐ λογίζῃ ὅτι διὰ πολλὴν ἀγαθότητα πυνθάνεται, βουλόμενος ἀφορμήν τινα εὑρεῖν, δι' ἧς τὴν οἰκείαν ἐπιδείξηται φιλανθρωπίαν, καὶ ἵνα λοιπὸν τὰ παρ' ἑαυτοῦ ἅπαντα ἐπιδειξαμένου μηδεμίαν ἔχῃς ἀπολογίαν, τῇ τιμωρίᾳ σαυτὸν ὑπεύθυνον καταστήσας;

Καὶ εἶπε, φησιν, οὐ γινώσκω. μὴ φύλαξ τοῦ ἀδελφοῦ μου εἰμὶ ἐγώ;

Ἐννόει μοι ἐνταῦθα τοῦ συνειδότος τὴν κατηγορίαν, καὶ ὅπως ὠθούμενος, ὡς εἰπεῖν, ὑπὸ τῆς συνειδήσεως, οὐκ ἔστη μέχρι τοῦ εἰπεῖν, οὐ γινώσκω, ἀλλ' ἐπήγαγε, μὴ φύλαξ τοῦ ἀδελφοῦ μου εἰμὶ ἐγώ, μονονουχὶ ἑαυτὸν ἐλέγχων. καίτοι εἴ σοι κατὰ ἀκολουθίαν ἅπαντα ἐπέπρακτο καὶ κατὰ τὸν τῆς φύσεως νόμον, ἐχρῆν σε καὶ φύλακα εἶναι τῆς τοῦ ἀδελφοῦ σωτηρίας. τοῦτο γὰρ ἡ φύσις ἐπέτρεπε, καὶ ἔδει τοὺς τὰς αὐτὰς λύσαντας ὠδῖνας ἀλλήλων φύλακας εἶναι. εἰ δὲ μὴ τοῦτο ἐβούλου, μηδὲ ἤθελες εἶναι φύλαξ τοῦ ἀδελφοῦ σου, τίνος ἕνεκεν καὶ " σφαγεὺς ἐγένου, καὶ τὸν οὐδὲν ἠδικηκότα ἐφόνευσας, καὶ ἐνόμισας μηδὲ τὸν ἐλέγχοντα ἔχειν; ἀλλ' ἀνάμεινον, καὶ ὄψει αὐτόν σου κατήγορον γινόμενον, τὸν ἀνῃρημένον καὶ νεκρὸν κείμενόν σου τοῦ ζῶντος καὶ βαδίζοντος λαμπρᾷ τῇ φωνῇ καταβοῶντα.

10 Καὶ εἶπεν ὁ θεός, τί ἐποίησας τοῦτο;

Πολλὴ καὶ τοῦ ῥήματος τούτου ἡ ἔμφασις. τίνος ἕνεκεν, φησι, τοῦτο διεπράξω; τί ἐποίησας τοῦτο τὸ ἀνόσιον τόλμημα, τὸ μιαρὸν ἐπιχείρημα, τὴν πρᾶξιν τὴν ἀσύγγνωστον, τὴν μανίαν τὴν ἀφόρητον, τὸν φόνον τὸν καινὸν καὶ ξένον καὶ πρῶτον παρὰ τῶν ἀν-

ἀνθρώπων

* πολὺν

κ. ταὐτὰ

κ. φονεὺς

θρώπων βίῳ εἰσενεχθεῖσα διὰ τῆς σῆς δεξιᾶς; τί ἐποίησας τοῦτο, τὸ μέγα καὶ φοβερὸν, τὸ μὴ ἔχον ἑτέραν ὑπερβολὴν ἁμαρτήματος;

Φωνὴ αἵματος τοῦ ἀδελφοῦ σου βοᾷ πρὸς μὲ ἐκ τῆς γῆς.

Μὴ γὰρ ἄνθρωπός εἰμι, φησιν, ἐκείνης μόνης τῆς φωνῆς τῆς διὰ γλώσσης προσφερομένης ἀκούων; θεός εἰμι, δυνάμενος καὶ δι' αἵματος ὑπηχοῦντα βοῶντος καὶ χαμαί που κάτω κειμένου. ἰδοὺ γὰρ πόσον ἴσχυσεν τοῦ αἵματος τούτου ἡ φωνὴ, ὡς ἀπὸ τῆς γῆς εἰς τὸν οὐρανὸν ἀναβαίνειν, καὶ διατρέχειν τὸν οὐρανὸν τοῦ οὐρανοῦ, καὶ τὰς ἀνωτέρω δυνάμεις, καὶ πρὸς αὐτὸν ἵστασθαι τὸν θρόνον τὸν βασιλικὸν, καὶ τὴν σὴν μιαιφονίαν ἀποδύρεσθαι, καὶ τῆς ἀνοσίας ταύτης πράξεως κατηγορεῖν. φωνὴ αἵματος τοῦ ἀδελφοῦ σου βοᾷ πρὸς μὲ ἐκ τῆς γῆς. μὴ γὰρ, φησιν, εἰς ξένον καὶ ἀλλότριον τὴν παρανομίαν ταύτην εἰργάσω; εἰς τὸν ἀδελφὸν τὸν σὸν, τὸν οὐδὲν ἠδικηκότα. ἀλλ' ἴσως ἡ πρὸς ἐμοῦ εὔνοια τὸν φόνον αὐτῷ τοῦτον ἔτεκε, καὶ μὴ δυνάμενος ἐμοὶ μάχεσθαι εἰς ἐκεῖνον τὸν ἀκάθεκτον θυμὸν ἐξεκένωσας. διά τοι τοῦτο τοιαύτην ἐπάξω σοι τιμωρίαν, ὡς μηδὲ λήθῃ παραδοθῆναι τὸ τολμηθὲν καὶ τὴν διὰ τοῦτο ἐπενεχθεῖσάν σοι τιμωρίαν, ἵνα τὰ εἰς σὲ γινόμενα σωφρονισμὸς γένηται τοῖς μετὰ ταῦτα πᾶσι. καὶ νῦν ἐπειδὴ τοῦτο εἰργάσω, καὶ εἰς ἔργον ἤγαγες τὰ κακῶς σοι δόξαντα, καὶ ὑπὸ τοῦ φθόνου τοῦ πολλοῦ εἰς τὸν φόνον ὥρμησας,

11 Ἐπικατάρατος σὺ ἀπὸ τῆς γῆς.

Ὁρᾷς τῆς κατάρας τὴν διαφορὰν, ἀγαπητέ. μὴ ἁπλῶς παραδράμῃς, ἀλλ' ἐκ τοῦ μεγέθους τῆς κατάρας ἐννόει τοῦ τολμήματος τὴν ὑπερβολήν· καὶ ὅτι ὅσον μεῖζον τοῦτο τὸ ἁμάρτημα τῆς παραβάσεως τοῦ πρωτοπλάστου, ἐκ τῆς διαφορᾶς τῆς κατάρας ἔξεστι τῷ βουλομένῳ συνιδεῖν. ἐκεῖ μὲν γὰρ, φησιν, ἐπικατάρατος ἡ γῆ ἐν τοῖς ἔργοις σου, καὶ ἐπὶ τὴν γῆν τὴν κατάραν ἐξέχεε, τὴν κηδεμονίαν τὴν περὶ τὸν ἄνθρωπον ἐπιδεικνύμενος. ἐνταῦθα δὲ, ἐπειδὴ ἡ πρᾶξις ὀλεθρία, καὶ τὸ τόλμημα παράνομον, καὶ τὸ ἐπιχείρημα ἀσύγγνωστον, αὐτὸς τὴν κατάραν δέχεται. ἐπικατάρατος γὰρ, φησι, σὺ ἀπὸ τῆς γῆς. ἐπειδὴ γὰρ τὰ αὐτὰ σχεδὸν τῷ ὄφει εἰργάσατο, καθάπερ ὀργάνῳ ὑπηρετησάμενος τῇ τοῦ διαβόλου γνώμῃ, καὶ καθάπερ ἐκεῖνος διὰ τῆς ἀπάτης τὴν θνητότητα εἰσήγαγεν· οὕτω καὶ οὗτος ἀπατήσας τὸν ἀδελφὸν, καὶ εἰς τὸ πεδίον ἐξαγαγὼν, τὴν δεξιὰν ὥπλισε καὶ αὐτοῦ καὶ τὸν φόνον εἰργάσατο, διὰ τοῦτο ὥσπερ ἐκείνῳ ἔλεγεν, ἐπικατάρατος σὺ ἀπὸ πάντων τῶν θηρίων τῆς γῆς, οὕτω καὶ τοῦτον, ἐπειδὴ τὰ αὐτὰ ἐκείνῳ εἰργάσατο. ὥσπερ γὰρ ὁ διάβολος ὑπὸ φθόνου καὶ βασκανίας κινούμενος, καὶ οὐ φέρων τὰς ἀφάτους εὐεργεσίας τὰς εἰς τὸν ἄνθρωπον γεγενημένας, ἐξ ἀρχῆς καὶ ἐκ προοιμίων ἀπὸ τοῦ φθόνου ἐπὶ τὴν ἀπάτην ὥρμησε, τὴν [ἐπὶ] τὸν θάνατον εἰσάγουσαν· οὕτω καὶ οὗτος θεασάμενος εὐνοϊκῶς τὸν δεσπότην πρὸς τὸν ἀδελφὸν διακείμενον ἀπὸ τοῦ φθόνου ἐπὶ τὸν φόνον ὥρμησε. διό φησι πρὸς αὐτὸν, Ἐπικατάρατος σὺ ἀπὸ τῆς γῆς. Κατηραμένος ἔσῃ, φησὶ, καὶ αὐτῇ τῇ γῇ,

Ἣ ἔχανε τὸ στόμα αὐτῆς δέξασθαι τὸ αἷμα τοῦ ἀδελφοῦ σου ἐκ τῆς χειρός σου.

Καὶ αὐτῇ τῇ γῇ, φησιν, ἔσῃ κατηραμένος τῇ ἀναγκασθείσῃ τοιούτῳ αἵματι ἀρδευθῆναι, τοσούτου μύσους πεπληρωμένῳ, τοῦ ὑπὸ χειρὸς οὕτως ἀνοσίας ἐκχεομένῳ. εἶτα ἑρμηνεύουσα ἡ θεία γραφὴ σαφέστερον τὴν κατάραν φησὶν,

Ὅτι ἐργᾷ τὴν γῆν, καὶ οὐ προσθήσει τὴν ἰσχὺν αὐτῆς δοῦναί σοι.

Μέγα τιμωρίας εἶδος, καὶ πολὺς ὁ ὄγκος τῆς ἀγανακτήσεως. τὸν μὲν πόνον, φησὶν,

ὑπομένῃς, καὶ τὰ σαυτοῦ ἄπλυτα ἐπιδείξῃ, καὶ ἐργάσῃ τὴν γῆν τοιούτῳ αἵματι μολυνθεῖσαν· οὐ καρπώσῃ δέ τινα αἴσθησιν τῶν πολλῶν πόνων ἐκείνων, ἀλλ' ἀνόνητος ἔσται σοι πᾶς ὁ κόπος, ὃν ἂν ἐπιδείξῃ. καὶ οὐ μέχρι τούτου τὰ τῆς τιμωρίας στήσεται, ἀλλὰ καὶ

γρ. χρώματι,

Στένων καὶ τρέμων ἔσῃ ἐπὶ τῆς γῆς.

Πάλιν καὶ τοῦτο μέγιστον τιμωρίας εἶδος, τὸ διηνεκῶς στένειν καὶ τρέμειν. ἐπειδὴ γὰρ οὐκ εἰς δέον ἐχρήσω, φησί, τῇ ἰσχύϊ τοῦ σώματος, οὐδὲ τῇ τῶν μελῶν εὐεξίᾳ, διὰ τοῦτο διηνεκῶς σοι τὸν σάλον καὶ τὸν τρόμον ἐπιτίθημι, ἵνα μὴ μόνον αὐτὸς ἔχῃς ἀδιάλειπτον νουθεσίαν καὶ ὑπόμνησιν τῆς ἀνοσιουργίας ταύτης, ἀλλ' ἵνα καὶ πάντες οἱ εἰς σὲ βλέποντες διὰ τῆς ὄψεως, καθάπερ διὰ φωνῆς τινος λαμπρᾶς βοώσης, μανθάνωσι μὴ τοιαῦτα τολμᾶν, ἵνα μὴ τὰ τοιαῦτα πάθωσι· καὶ ἡ εἰς σὲ τιμωρία, διδάσκαλος ἅπασι γένηται μηκέτι τοιούτῳ αἵματι τὴν γῆν μολῦναι. διά τοι τοῦτο οὐδὲ σύντομόν σοι τὴν τελευτὴν ἐπάγω, ἵνα μὴ λήθῃ παραδοθῇ τὸ γεγονός· ἀλλὰ ζωὴν θανάτου βαρυτέραν ὑπομένειν σε ποιῶ, ἵνα δι' αὐτῶν τῶν ἔργων μάθῃς, οἷα τετόλμηκας.

5 γρ. ἐπιτίθημι, 10 γρ. τὰ αὐτά

12 Καὶ εἶπε Κάϊν πρὸς κύριον, μείζων ἡ ἁμαρτία μου τοῦ ἀφεθῆναί με.

Μέγα τι καὶ σφόδρα λυσιτελὲς πρὸς τὴν σωτηρίαν τὴν ἡμετέραν ἔξεστιν ἐντεῦθεν καταμαθεῖν, ἐὰν βουλώμεθα προσέχειν. καὶ εἶπε Κάϊν, μείζων ἡ ἁμαρτία μου τοῦ ἀφεθῆναί με. ἰδοὺ ὁμολογία ἀπηρτισμένη. τοιοῦτον γάρ, φησίν, ἐστὶ τὸ ἁμάρτημα τὸ παρ' ἐμοῦ γεγονός, ὡς μὴ δύνασθαι συγχώρησιν δέξασθαι. ἰδού, φησιν, ἐξωμολογήσατο, καὶ ἐξωμολογήσατο μετὰ πολλῆς τῆς ἀκριβείας, [καὶ οὕτως ἐξωμολογήσατο, ὡς ὑπερβῆναι πᾶσαν ἀκρίβειαν]. ἀλλ' οὐδὲν τὸ κέρδος, ἀγαπητέ. ἄκαιρος γὰρ ἡ ἐξομολόγησις. τοῦτο γὰρ ἐχρῆν ποιῆσαι ἐν τῷ καιρῷ τῷ δέοντι, ὅτε δυνατὸν ἦν καὶ τῆς παρὰ τοῦ δικαστοῦ τυχεῖν φιλανθρωπίας. μνημονεύσατέ μοι νῦν, ὧν πρὸ μικροῦ ἔλεγον· ὅτι κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην τὴν φοβερὰν καὶ τὸ κριτήριον ἐκεῖνο τὸ ἀδέκαστον, καὶ ἡμῶν ἕκαστος μεταγνώσεται ἐπὶ τοῖς ἡμαρτημένοις, ὁρῶν πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τὰ φοβερὰ ἐκεῖνα κολαστήρια, καὶ τὰς εὐθύνας τὰς ἀπαραιτήτους· ἀλλ' οὐδεμίαν ἕξει τὴν ὄνησιν προδεδομένος ὑπὸ τοῦ καιροῦ. ἡ γὰρ μετάνοια, πρὶν ἢ τὴν τιμωρίαν ἐλθεῖν, καιρὸν ἔχει καὶ ἰσχὺν ἄφατον. διὸ παρακαλῶ, ὅτε δυνατὸν ἐνεργῆσαι τὸ θαυμαστὸν τοῦτο φάρμακον, τότε τὴν παρ' αὐτοῦ ὠφέλειαν καρπωσώμεθα, καὶ ὡς ἔτι ἐσμὲν ἐν τῷ παρόντι βίῳ, τὴν ἀπὸ τῆς μετανοίας ἰατρείαν ἑαυτοῖς ἐπάγωμεν, μαθόντες ἀκριβῶς, ὡς οὐδὲν ἡμῖν ὄφελος ἔσται τότε μεταγινώσκουσι μετὰ τὸ λυθῆναι τὸ θέατρον, καὶ τὸν τῶν παλαισμάτων καιρὸν ἀναιρεθῆναι. ἀλλ' ἐπὶ τὸ προκείμενον ἐπανέλθωμεν. δέον γὰρ τοῦτον, ἡνίκα ἠρωτᾶτο παρὰ τοῦ δεσπότου, ποῦ ἐστιν Ἄβελ ὁ ἀδελφός σου, τότε ὁμολογῆσαι τὸ πλημμέλημα καὶ προσπεσεῖν καὶ δεηθῆναι καὶ συγγνώμην αἰτῆσαι· ὁ δὲ τότε μὲν τὴν ἰατρείαν ἀπεπέμψατο, νυνὶ δὲ μετὰ τὴν ἀπόφασιν, μετὰ τὸ λαβεῖν τέλος ἅπαντα, μετὰ τὸ λαμπρᾷ τῇ φωνῇ τὴν κατηγορίαν ὑπὸ τοῦ αἵματος γενέσθαι τοῦ κειμένου, ἐξομολογεῖται, καὶ οὐδὲν ἐντεῦθεν κερδαίνει. διὸ καὶ ὁ προφήτης ἔλεγε· Δίκαιος ἑαυτοῦ κατήγορος ἐν πρωτολογίᾳ. καὶ οὗτος τοίνυν εἰ προέλαβε τὸν τοῦ δεσπότου ἔλεγχον, ἴσως ἂν ἠξιώθη τινὸς φιλανθρωπίας διὰ τὴν ἄπειρον τοῦ δεσπότου ἀγαθότητα. οὐδὲν γάρ ἐστιν ἁμάρτημα, κἂν σφόδρα μέγα ᾖ, νικῶν αὐτοῦ τὴν φιλανθρωπίαν, ἐὰν ἡμεῖς ἐν καιρῷ τῷ δέοντι τὴν μετάνοιαν ἐπιδειξώμεθα, καὶ τὴν συγγνώμην αἰτῶμεν. καὶ εἶπε Κάϊν, μείζων ἡ ἁμαρτία μου τοῦ ἀφεθῆναί με. ἰσχυρὰ ἡ ἐξομολόγησις, ἀλλ' ἄκαιρος.

15 20 25 γρ. ἐπαχθῆναι καιρὸν ἂν ἔχῃ 30 35 Παροιμ. ιη. ιζ. γρ. πάντως 40

13 Καὶ εἶπεν, εἰ ἐκβάλλεις με σήμερον ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς, καὶ ἀπὸ τοῦ

προσώπου

προσώπου σου κρυβήσομαι, καὶ ἔσομαι στένων καὶ τρέμων ἐπὶ τῆς γῆς. καὶ ἔσται, πᾶς ὁ εὑρίσκων με ἀποκτενεῖ με.

Ὅρα πῶς ἐλεεινὰ τὰ ῥήματα, καὶ διὰ τὴν ἀγγελίαν, καὶ διὰ τὸ προδεδόσθαι ὑπὸ τοῦ καιροῦ οὐδεμίαν τὴν ἰσχὺν κεκτημένα. καὶ εἶπεν, Εἰ ἐκβάλλεις με σήμερον ἀπὸ
5 προσώπου τῆς γῆς, καὶ ἀπὸ προσώπου σου κρυβήσομαι, καὶ ἔσομαι στένων καὶ τρέμων ἐπὶ τῆς γῆς. καὶ ἔσται, πᾶς ὁ εὑρίσκων με ἀποκτενεῖ με. Εἰ τῇ γῇ, φησιν, ἐπικατάρατόν με ἐποίησας, καὶ αὐτὸς με ἀπεστράφης, καὶ τοσαύτῃ τιμωρίᾳ παρέδωκας, ὥστε στένειν καὶ τρέμειν, οὐδὲν τὸ κωλῦον λοιπὸν τὸν ἐν τούτοις ὄντα, καὶ γυμνωθέντα τῆς παρὰ σοῦ ῥοπῆς ὑπὸ τοῦ τυχόντος ἀναιρεθῆναι. εὐεπιχείρητός, φησιν, ἔσομαι παντὶ τῷ βουλομένῳ
10 με ἀνελεῖν. οὔτε γὰρ αὐτὸς ἐγὼ ἰσχύω ἀντιστῆναι διαλελυμένα τὰ μέλη περιφέρων καὶ πανταχόθεν σαλευόμενος, καὶ τὸ εἰδέναι ἅπαντας, ὅτι τῆς σῆς ἐγυμνώθην ῥοπῆς, παρασκευάσει τὸν βουλόμενον ἐπὶ τὴν ἀναίρεσιν τὴν ἐμὴν ὁρμῆσαι. τί οὖν ὁ φιλάνθρωπος καὶ ἀγαθὸς δεσπότης;

14 Καὶ εἶπεν αὐτῷ κύριος ὁ θεός, οὐχ οὕτω.

15 Μὴ νομίσῃς, φησί, ταῦτα οὕτω γίνεσθαι. οὐδὲ γὰρ ἐξέσται τῷ βουλομένῳ σε ἀνελεῖν, ἀλλὰ τῇ παρατάσει τῆς ζωῆς τῆς σῆς καί σοι πλείονα τὴν ὀδύνην ἐργάσομαι, καὶ διδάσκαλον καταλείψω τοῖς εἰς τὸ ἑξῆς γενεαῖς, ἵνα ἡ σὴ θέα σωφρονισμὸς αὐτοῖς γένηται, καὶ μηδεὶς ἐξ αὐτῶν τῇ σῇ γνώμῃ κατακολουθήσῃ.

Καὶ εἶπε κύριος ὁ θεός, οὐχ οὕτω. πᾶς ὁ ἀποκτείνας Κάϊν, ἑπτὰ ἐκδικούμενα
20 παραλύσει.

Τάχα πολλὰ τὰ εἰρημένα, καὶ πολὺν τῷ σώματι τὸν κάματον προεξενήσαμεν. ἀλλὰ τί πάθω; ὁρῶν γὰρ ὑμῶν τὴν φιληκοΐαν καὶ ἀκμάζοντα τὸν πόθον ἐπιδεικνυμένην, βούλομαι καὶ τοῖς λειψάνοις ἐπεξελθεῖν, καὶ κατὰ δύναμιν τὴν ἐμὴν ἑρμηνεῦσαι τί ἐστι τὸ ἑπτὰ ἐκδικούμενα παραλύσει. ἀλλὰ πάλιν δέδοικα μὴ τῷ πλήθει τῶν
25 λεγομένων καὶ τὴν μνήμην καταχώσωμεν τῶν εἰρημένων, καὶ προσκορεῖς ὑμῖν νομισθείημεν. ἀλλ' εἰ μὴ ἀπεκάμετε, ἀνάσχεσθε, καὶ διαλύσαντες τὸ προκείμενον οὕτω καταπαύσομεν τὸν λόγον.

Καὶ εἶπεν αὐτῷ κύριος ὁ θεός, οὐχ οὕτω. πᾶς ὁ ἀποκτείνας Κάϊν, ἑπτὰ ἐκδικούμενα παραλύσει. καὶ ἔθετο κύριος ὁ θεὸς σημεῖον τῷ Κάϊν, τοῦ μὴ ἀνελεῖν αὐτὸν πάντα
30 τὸν εὑρίσκοντα αὐτόν.

Τοῦτο δέδοικας, φησι, τοῦ μὴ ἀναιρεθῆναί σε; θάρσει. οὐκ ἔστι τοῦτο. καὶ γὰρ ὁ τοῦτο πεποιηκώς, ἑπτὰ τιμωρίαις ὑπεύθυνον ἑαυτὸν καταστήσει. διά τοι τοῦτο καὶ σημεῖον ἐπιτίθημί σοι, ὥστε μηδένα ἀγνοήσαντα καὶ ἀνελόντα σε ὑπεύθυνον ἑαυτὸν ταῖς τοιαύταις τιμωρίαις καταστῆσαι. ἀλλὰ σαφέστερον ἡμᾶς προσήκει διδάξαι, πῶς
35 ἑπτὰ τιμωρίαις ὑπεύθυνος γίνεται ὁ τὸν Κάϊν ἀνελών. ἀλλὰ προσέχετε, παρακαλῶ. εἰ γὰρ μὴ νῦν, [καθάπερ ἐν ταῖς παρελθούσαις ἡμέραις εἰρήκαμεν πολλάκις πρὸς τὴν ὑμετέραν ἀγάπην] ὅτε νηστείας καιρός, καὶ τοσαύτης γαλήνης ἀπολαύομεν, καὶ ἀπηλλαγμένοι τῶν λογισμῶν τῶν ταραττόντων ἡμῶν τὴν διάνοιαν, τὰ ἐν ταῖς θείαις γραφαῖς ἐγκείμενα κατανοήσομεν μετὰ [πάσης] ἀκριβείας, πότε δυνησόμεθα
40 ταῦτα μαθεῖν ἐν ἑτέρῳ καιρῷ; διὸ παρακαλῶ καὶ δέομαι καὶ ἀντιβολῶ, καὶ μονονουχὶ καὶ τῶν γονάτων ὑμῶν καθάπτομαι, μετὰ συντεταμένης διανοίας τοῖς λεγομένοις προσέχωμεν, ἵνα καρπωσάμενοί τι γενναῖον καὶ ὑψηλὸν οὕτως οἴκαδε ἐπανέλθωμεν. τί οὖν ἐστι τὸ ἑπτὰ ἐκδικούμενα παραλύσει; πρῶτον μὲν ὁ τῶν ἑπτὰ ἀριθμὸς ἐπὶ πλήθους

κ. ἐργάσομαι,

κ. προσκορεῖς ὑμῖν ὁ λόγος φανῇ. ἀλλ'

ἴσ. ἔσται.
κ. ἐπιχειρῶν ποιῆσαι,

ἴσ. τοσαύταις

λαμβάνεται ἐν τῇ θείᾳ γραφῇ, καὶ τοῦτο πολλαχοῦ εὕροι τις ἂν οὕτως εἰρημένον, ὡς τό, — γ. [illegible]
α. Βασ. β. ι. Ιερ. ιε. θ. — Στεῖρα ἔτεκεν ἑπτά, καὶ ὅσα τοιαῦτα. αἰνίττεται δὲ ἡμῖν ἐνταῦθα τοῦ τολμήματος τὸ μέ-
γεθος, καὶ ὅτι οὐχ ἕν ἐστι τὸ ἁμάρτημα τὸ παρ' ἐκείνου γεγονός, ἀλλ' ἑπτὰ ἁμαρτήματα,
καὶ μεγάλην ἕκαστον ἁμάρτημα τὴν τιμωρίαν ὤφειλεν ὑποσχεῖν. πῶς οὖν αὐτὰ — γ. ἐφ' ἑκάστῳ ἁμάρτημα
ἀπαριθμησόμεθα; εἰ τοῦτο λογισόμεθα, πρῶτον ὅτι ἐβάσκηνε τῷ ἀδελφῷ διὰ τὴν 5 — γ. ἀπαριθμησόμεθα
εὔνοιαν τὴν παρὰ τοῦ θεοῦ, ὅπερ καὶ μόνον πρὸς τὸ ἱκανὸν ἦν αὐτῷ τὸν ὄλεθρον ἐπαγαγεῖν.
δεύτερον, ὅτι τὸν ἴδιον ἀδελφὸν ἐβάσκηνε. τρίτον, ὅτι δόλον ἔρραψε. τέταρτον, αὐτὸς ὁ — γ. [illegible]
φόνος ὃν εἰργάσατο. πέμπτον, ὅτι τὸν ἴδιον ἀδελφὸν ἐφόνευσεν. ἕκτον, ὅτι πρῶτος
τὸν θάνατον εἰργάσατο. ἕβδομον, ὅτι τὸν θεὸν ἐψεύσατο. παρηκολουθήσατε τοῖς ῥη-
θεῖσιν, ἢ βούλεσθε ἄνωθεν αὐτὰ πάλιν ἀριθμησόμεθα, ἵνα εἰδῆτε πῶς ἕκαστον τούτων 10
καὶ μόνον ἱκανὸν ἦν τῆς μεγίστης αὐτὸν ἀξιῶσαι τιμωρίας; τίς γὰρ ἂν ἀξιώσειε συγγνώμης τὸν
βασκήναντα τῷ ἀπολαύοντι τῆς παρὰ τοῦ θεοῦ εὐνοίας; ἰδοὺ μία μεγίστη καὶ ἀσύγγνωστος
ἁμαρτία. πάλιν αὕτη μείζων δείκνυται, ὅταν ἀδελφὸς ᾖ ὁ βασκαινόμενος καὶ μηδὲν τὸ — ἴσ. μείζων
παράπαν ἠδικηκώς. ἰδοὺ οὖν καὶ αὕτη πάλιν οὐχ ἡ τυχοῦσα ἁμαρτία. τρίτην πά-
λιν, ὅτι δόλον ἔρραψεν, ἀπατήσας τὸν ἀδελφόν, καὶ ἑλκύσας εἰς τὸ πεδίον, καὶ οὐδὲ αὐτὴν 15
τὴν φύσιν αἰδεσθείς. τέταρτον ἁμάρτημα, αὐτὸς ὁ φόνος ὃν εἰργάσατο. πέμπτον,
ὅτι ἀδελφὸν ἐφόνευσε, τὸν τὰς αὐτὰς αὐτῷ λύσαντα ὠδῖνας. ἕκτον, ὅτι πρῶτος τοῦ
φόνου τὸ εἶδος εἰσήνεγκεν. ἕβδομον, ὅτι ἐρωτώμενος παρὰ τοῦ θεοῦ, ψεύσασθαι ἐ-
τόλμησεν. ὁ τοίνυν, φησίν, ἀνελεῖν σε ἐπιχειρήσας, ἑπτὰ τιμωρίαις μεγίσταις ἑαυτὸν
ὑπεύθυνον καταστήσει. μὴ τοίνυν δέδιθι τοῦτο. ἰδοὺ γὰρ καὶ σημεῖον ἐπιτίθημί σοι, ὥστε 20
μηδένα τῶν εὑρισκόντων σε ἀγνοήσαντα ἁλῶναι τῇ σῇ τελευτῇ, καὶ ὑπεύθυνον ἑαυ- — γ. ἀγνοῆσαι
τὸν ποιῆσαι τοῖς ἑπτὰ τούτοις ἁμαρτήμασιν. ἡ γὰρ πάσης τῆς ζωῆς σου πάρεσις λυσι-
τελὴς ἔσται ταῖς μετὰ ταῦτα γενεαῖς· καὶ ὅπερ μόνος μηδενὸς παρόντος ἔπραξας, τοῦτο
μαθήσονται πάντες, ὁρῶντές σε στένοντα καὶ τρέμοντα, καὶ μονονουχὶ βοῶντα διὰ τοῦ σχήματος
τοῦ σωματικοῦ, καὶ πᾶσι διαλεγόμενον καὶ λέγοντα, μηδεὶς ἕτερος τοιαῦτα τολμήσῃ, οἷά- 25
περ ἐγώ, ἵνα μὴ τοιαύτην δέξηται τὴν τιμωρίαν.

ΗΘΙΚΟΝ — Ταῦτα ἀκούοντες, ἀγαπητοί, μὴ ἁπλῶς παρατρέχωμεν τὰ εἰρημένα, μηδὲ τοῦτο
μόνον σκοπῶμεν, εἰ καθ' ἑκάστην ἐνταῦθα συνερχόμενοι πνευματικῆς τραπέζης
ἀπολαύομεν (οὐδὲν γὰρ ὄφελος τῆς ἀκροάσεως μόνης ἄνευ τῆς διὰ τῶν ἔργων ὑπα-
κοῆς) ἀλλ' ἐννοοῦντες πόθεν εἰς ταύτην τὴν ἀσύγγνωστον καὶ χαλεπὴν ἁμαρτίαν 30
συνήλασεν ἑαυτὸν ὁ Κάϊν, καὶ ὅτι ἀπὸ τοῦ φθονῆσαι τὸν μηδόλως αὐτὸν ἀδικῆσαί ποτε
ἐπιχειρήσαντα, τὴν τοιαύτην εἰσπράξιν, μᾶλλον δὲ ἀναίρεσιν εἰς τὸν ἴδιον ἀδελφὸν
τετόλμηκε, μὴ τὸ κακῶς παθεῖν φεύγωμεν, ἀλλὰ μᾶλλον τὸ κακῶς ἑτέροις διατιθέ- — ἴσ. ἑτέρους
ναι. ἐκεῖνος γάρ ἐστιν ὄντως ὁ κακῶς πεπονθώς, ὁ τὸν πλησίον ἑαυτοῦ κατεργάζεσθαι
βουλόμενος. καὶ ἵνα μάθῃς ὅτι τοῦτο ἐστιν ἀληθές, ὅρα μοι ἐνταῦθα τίς ἐστιν ὁ κακῶς 35
πεπονθώς, ὁ ἀνελών, ἢ ὁ ἀναιρεθείς. δηλονότι ὁ ἀνελών. διατί; ὅτι ὁ μὲν ἀναιρεθεὶς καὶ
μέχρι τοῦ νῦν ᾄδεται παρὰ πᾶσι τῶν ἁπάντων στόμασι, καὶ ἀνακηρύττεται, καὶ στεφανοῦται, ὡς
Εβρ. ια. δ. — τῆς ἀληθείας πρωτομάρτυς· καθάπερ φησὶ καὶ ὁ μακάριος Παῦλος, Ἀποθανὼν Ἄβελ
ἔτι λαλεῖ. ὁ δὲ ἀνελὼν τότε μὲν ἐλεεινότερον πάντων ἀνθρώπων βίον ἔζη, μετὰ δὲ ταῦτα
παρὰ πάντων ταῖς κατηγορίαις βάλλεται, καὶ ὡς βδελυκτὸς παρὰ τῷ θεῷ καὶ κατηρα- 40
μένος ὑπὸ τῆς θείας γραφῆς παραδειγματίζεται. καὶ ταῦτα μὲν ἐν τῷ παρόντι καὶ
συγκαταλυομένῳ βίῳ. τὰ δὲ ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι ἀπαντῆσαι ἀμφοτέροις ὀφείλοντα;
καὶ καταλλήλως ἑκάστῳ τῆς ἑαυτοῦ πράξεως ἀπολαβεῖν παρὰ τοῦ δικαίου κριτοῦ, τίς

λόγος

λόγος παραστῆσαι δυνήσεται, ἢ τὰ ἀγαθὰ ἢ τὰ ἐναντία; οὐκ ἔστιν οὐδεὶς οὔτε τὰ χρηστὰ
οὔτε τὰ λυπηρά. καὶ γὰρ ἐκεῖνον μὲν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, καὶ αἰώνιοι σκηναί, καὶ ὁ
χορὸς πατριαρχῶν, προφητῶν τε καὶ ἀποστόλων καὶ πάντων τῶν ἁγίων ὅμιλος ὑπο-
δέξονται συμβασιλεύσοντα εἰς αἰῶνας ἀτελευτήτους τῷ βασιλεῖ Χριστῷ Ἰησοῦ, τῷ
5 τοῦ θεοῦ μονογενεῖ υἱῷ καὶ θεῷ· τοῦτον δὲ ἡ γέεννα τοῦ πυρός, καὶ τὰ ἄλλα ἅπαντα ἀθάνατα
βασανιστήρια διαδέξονται εἰς αἰῶνας ἀπεράντους τιμωρούμενον, μετὰ καὶ πάντων τῶν
παραπλήσια τούτῳ πεπραχότων, καὶ μάλιστα τῶν μετὰ ταῦτα τοῖς αἰσχίστοις πάθεσιν
ἁλόντων, ὅσῳ καὶ μείζων ἡ τιμωρία παρὰ τοῦ κοινοῦ δεσπότου ἐκφέρεται. ἄκουε γὰρ
τοῦ μακαρίου Παύλου λέγοντος· Ὅσοι γὰρ ἀνόμως ἥμαρτον, ἀνόμως καὶ ἀπολοῦνται, Ρωμ. β. ιβ.
10 τουτέστιν, ἐλαφροτέραν ὑποστήσονται τὴν τιμωρίαν, διὰ τὸ μὴ ἔχειν ἔλεγχον τὴν
ἐκ τοῦ νόμου ἀπειλήν τε καὶ διόρθωσιν· καὶ ὅσοι ἐν νόμῳ ἥμαρτον, διὰ νόμου κριθήσονται.
οὗτοι δέ, φησιν, οἱ καὶ μετὰ τὴν ἐκ τοῦ νόμου βοήθειαν τὰ αὐτὰ ἐκείνοις πεπραχότες
βαρυτέρας καὶ ἀφορητοτέρας ὑπομενοῦσι καὶ τὰς κολάσεις, καὶ μάλα εἰκότως. ὅτι
ἴσ. εἰδέναι οὔτε ὁ νόμος, οὔτε δὲ ἑτέρους " εἰδότας τοσούτοις κακοῖς ὑποβληθέντας σωφρονεστέρους
15 αὐτοὺς ἢ ἐπιεικεστέρους ἀπειργάσατο. διὸ παρακαλῶ, κἂν γοῦν ἀπὸ τοῦ νῦν τοῖς ἑτέ-
ρων παιδεύμασι σωφρονίσωμεν ἑαυτούς, καὶ τὸν βίον τὸν ἑαυτῶν ἰθύνωμεν πρὸς τὴν τοῦ
κυρίου ὑποταγήν, τοῖς αὐτοῦ ὑπείκοντες νόμοις. καὶ μηδὲ φθόνος, μήτε βασκα-
νία, μήτε ὁ τῶν χρημάτων ἔρως, μήτε ἡ τοῦ παρόντος βίου δόξα τε καὶ δυναστεία, μήτε
ἡ τῆς γαστρὸς ἡδονή, μήτε ἄλλη τις ἄτοπος ἐπιθυμία κατακυριευέτω ἡμῶν τῶν ἐν
20 τῇ ψυχῇ λογισμῶν· ἀλλ᾽ ἐκκαθάραντες ἑαυτοὺς ἀπὸ πάσης ἰλύος καὶ τύρβης βιωτι-
κῆς, καὶ πολλὰ χαίρειν εἰπόντες τοῖς αἰσχίστοις καὶ ἀτοπωτάτοις πάθεσι, πρὸς τὴν
* ἀπολαύσωμεν μακαρίαν ἐκείνην ζωὴν ἐπειγώμεθα καὶ * τὰ ἀπόρρητα ἀγαθά, ἃ ἡτοίμασεν ὁ
γρ. ἀγαπηκόσιν θεὸς τοῖς " ἀγαπῶσιν αὐτόν· ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἀξιωθῆναι, χάριτι καὶ φιλαν-
θρωπίᾳ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ᾽ οὗ τῷ πατρί, ἅμα τῷ ἁγίῳ πνεύματι δόξα,
25 κράτος, τιμὴ νῦν καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων ἀμήν.

λόγ. κ. ΕΞΗΛΘΕ ΔΕ ΚΑΙΝ ΑΠΟ ΠΡΟΣΩΠΟΥ ΤΟΥ θεοῦ, καὶ ᾤκησεν ἐν γῇ Ναῒδ κατέναντι Ἐδέμ, καὶ τὰ ἑξῆς.

30 ΦΕρε πάλιν τῆς ἀκολουθίας [καὶ] σήμερον τῶν ἀνεγνωσμένων ἁ-
ψάμενοι, ἐντεῦθεν ὑμῖν τὴν διδασκαλίαν παραθῶμεν, καὶ ἐκ
τῆς βίβλου τοῦ μακαρίου Μωϋσέως τὴν συνήθη διάλεξιν πρὸς
ὑμᾶς ποιησώμεθα, μᾶλλον δὲ ἐκ τῶν τοῦ πνεύματος λογίων,
ἅπερ διὰ τῆς τούτου γλώττης ἡμᾶς ἐδίδαξεν ἡ θεία χάρις. ἀλλ᾽
35 ἵνα σαφέστερος ὑμῖν γένηται ὁ λόγος, ἀναγκαῖον ὑπομνῆσαι τὴν
ὑμετέραν ἀγάπην τῶν ἤδη ῥηθέντων, καὶ ὅπου τὴν διδασκαλίαν κατελύσαμεν, ἵνα ἐ-
κεῖθεν αὐτὴν σήμερον ἀναλαβόντες οὕτω τῆς ἀρχῆς τῶν ἀνεγνωσμένων ἁψώμεθα.
ἴστε γὰρ ὅτι τὴν κατὰ τὸν Κάϊν καὶ τὸν Ἄβελ ὑπόθεσιν κινήσαντες ἐδείκνυμεν ἐξ αὐτῶν
τῶν γεγενημένων, καὶ ἐξ ὧν ἕκαστος τὰς θυσίας αὐτῶν προσήνεγκε τῷ δεσπότῃ, ὅπως
40 ἔγκειται τῇ ἡμετέρᾳ φύσει ἡ γνῶσις τῶν πρακτέων καὶ τῶν μὴ πρακτέων· καὶ ὅτι
αὐτεξουσίους ἡμᾶς εἰργάσατο ὁ τῶν ἁπάντων δημιουργός, καὶ πανταχοῦ ἀπὸ τῆς γνώ-
μης τῆς ἡμετέρας ἢ κατακρίνει ἢ στεφανοῖ (ἀπὸ γὰρ ταύτης τοῦ μὲν Κάϊν ἀπόβλητος
γέγονεν ἡ θυσία, τοῦ δὲ Ἄβελ τὰ δῶρα προσεδέχθη) καὶ ὅτι ἐντεῦθεν ὑπὸ βασκανίας

κινηθεὶς ὁ Κάϊν ἐπὶ τὸν τοῦ ἀδελφοῦ φόνον ὥρμησε· καὶ μετὰ τὴν ἀνόσιον ταύτην πρᾶξιν βουλομένου τοῦ θεοῦ ἐκκαλέσασθαι αὐτὸν εἰς ἐξομολόγησιν τῶν ἡμαρτημένων, οὐδὲ οὕτω τὸ φάρμακον τῆς ἰατρείας ἐδέξατο, ἀλλὰ τῷ μυσαρῷ ἐκείνῳ φόνῳ τὸ ψεῦδος συνάψας, τὴν χαλεπὴν ἐκείνην τιμωρίαν ἐπεσπάσατο, καὶ γυμνὸν καὶ ἔρημον ἑαυτὸν κατέστησε τῆς ἄνωθεν ῥοπῆς, ὑπόδειγμα σωφρονισμοῦ πᾶσι τοῖς μετὰ ταῦτα προκείμενος, καὶ διὰ τῆς ἀποφάσεως, ἧς ἐδέξατο, πάντη τῷ τῶν ἀνθρώπων γένει διαλεγόμενος, καὶ μονονουχὶ βοῶν καὶ λέγων· μηδεὶς ὑμῶν τοιοῦτόν τι" τολμήσῃ ποτέ, ἵνα μὴ τοῖς τοιούτοις περιπέσητε. εἴδετε δεσπότου φιλανθρωπίαν, ὅπως διὰ τῆς εἰς ἐκεῖνον τιμωρίας οὐκ ἐκεῖνον μόνον σωφρονίσαι ἠβουλήθη, ἀλλὰ καὶ τοὺς εἰς τὸ ἑξῆς ἅπαντας διδάξαι πάντῃ φεύγειν τὸ τολμηθὲν τοῦτο ἐπιχείρημα. φέρε λοιπὸν τῶν ἑξῆς ἁψώμεθα, καὶ ἴδωμεν τί καὶ σήμερον διηγεῖται ἡμῖν ὁ μακάριος οὗτος προφήτης, ὑπὸ τῆς τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐνηχούμενος ἐνεργείας. ἐπειδὴ γὰρ τὴν ἀπόφασιν ἐδέξατο παρὰ τοῦ δεσπότου ὁ Κάϊν,

15 Ἐξῆλθε, φησίν, ἀπὸ προσώπου τοῦ θεοῦ.

Τί ἐστιν ἐξῆλθεν ἀπὸ προσώπου τοῦ θεοῦ; τουτέστιν, ἐγυμνώθη τῆς παρ' αὐτοῦ προστασίας διὰ τὴν μυσαρὰν ἐκείνην καὶ ὀλεθρίαν πρᾶξιν,

Καὶ ᾤκησεν ἐν γῇ Ναΐδ κατέναντι Ἐδέμ.

Λέγει ἡμῖν ἡ θεία γραφὴ καὶ τὸν τόπον, ἔνθα λοιπὸν τὴν κατοίκησιν ἐποιήσατο, καὶ διδάσκει πῶς οὗτος οὐ πόρρω τοῦ παραδείσου διῆγεν, ἵνα κατέναντι αὐτοῦ ὢν διηνεκῆ τὴν ὑπόμνησιν ἔχῃ καὶ τῶν τῷ πατρὶ συμβεβηκότων διὰ τὴν παράβασιν, καὶ τοῦ μεγέθους τῶν αὐτῷ τετολμημένων, τὴν" τοσαύτην τιμωρίαν, ἣν ἐδέξατο μηδὲ τῇ τοῦ πατρὸς τιμωρίᾳ σωφρονισθείς. καὶ αὐτὸς δὲ ὁ τόπος, ἔνθα κατῴκει, ὑπόμνησις ἀδιάλειπτος ἦν οὐκ αὐτῷ μόνον, ἀλλὰ καὶ ταῖς" μετέπειτα γενεαῖς τοῦ σάλου καὶ τοῦ τρόμου. τὸ γὰρ Ναΐδ ὄνομα ἑβραϊκὴ λέξις ἐστίν, ἑρμηνεύεται δὲ σάλος. ἵνα οὖν ὥσπερ ἐν στήλῃ χαλκῇ" ἀνέκλειπτον ἔχῃ καὶ ἀπὸ τοῦ τόπου τὴν κατηγορίαν, ἐκεῖ αὐτὸν ὁ δεσπότης κατῴκισεν. Εἶτά φησι,

16 Καὶ ἔγνω Κάϊν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ συλλαβοῦσα ἔτεκε τὸν Ἐνώς.

Θνητοὶ λοιπὸν γενόμενοι εἰκότως περὶ τὴν τῶν τέκνων διαδοχὴν τὴν ἅπασαν σπουδὴν" εἶχον. ἀλλ' ἴσως εἴποι τις ἄν, πῶς, οὐδαμοῦ τῆς γραφῆς μνημονευσάσης ἑτέρας γυναικός, ὁ Κάϊν ἔσχε τὴν γυναῖκα; μή σε ξενίσῃ τοῦτο, ἀγαπητέ. οὐδαμοῦ γὰρ θηλειῶν τέως κατάλογον ποιεῖται μετὰ ἀκριβείας, ἀλλὰ τὸ ἀπέριττον φυλάττουσα ἡ θεία γραφή, ἐκ μέρους τῶν ἀρρένων μνημονεύει, καὶ οὐδὲ αὐτῶν πάντων, ἀλλὰ συντομώτερον ἡμῖν διηγεῖται λέγουσα, ὅτι ὁ δεῖνα ἐγέννησεν υἱοὺς καὶ θυγατέρας, καὶ ἀπέθανεν. εἰκὸς οὖν τὴν Εὔαν καὶ θυγατέρα τεκεῖν μετὰ τὸν Κάϊν καὶ τὸν Ἄβελ, ἣν εἰς γυναῖκα ἔλαβε Κάϊν. ἐπειδὴ γὰρ προοίμια ἦν, καὶ ἔδει λοιπὸν αὐξηθῆναι τὸ γένος, καὶ ταῖς ἀδελφαῖς συγγενέσθαι συνεχώρουν. διά τοι τοῦτο καταλιποῦσα ἡ γραφὴ ἡμῖν συνιδεῖν τὸ ἀκόλουθον, τοῦτο μόνον διηγεῖται λέγουσα,

Καὶ ἔγνω Κάϊν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ συλλαβοῦσα ἔτεκε τὸν Ἐνώς· καὶ ἦν οἰκοδομῶν πόλιν ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ἐνώς.

Ὅρα πῶς σοφίζεται λοιπὸν κατὰ μικρόν, ἐπειδὴ θνητοὶ γεγόνασι, διηνεκῆ αὐτῶν σώζεσθαι τὴν μνήμην ἀπό τε τῶν τικτομένων, ἀπό τε τῆς ὀνομασίας τῶν τόπων, οἷς τὰς προσηγορίας ἐπιτιθέασι τῶν παίδων. ταῦτα πάντα ὑπομνήματα ἄν τις εἴποι δικαίως εἶναι τῶν ἡμαρτημένων αὐτοῖς καὶ τῆς ἐκπτώσεως τῆς δόξης ἐκείνης, ἐν ᾗ τυγχά-

νοντες

γ. τολμήσας παίσῃ ποτέ,

ἴσ. καὶ τῆς τοσαύτης τιμωρίας,

γ. μετὰ ταῦτα

γ. ἀνεπίληπτον

γ. ἐποίουν

νοοῦντες οὐδενὸς τούτων ἐδέοντο ὅ τε Ἀδὰμ ἥ τε Εὔα, ἀλλ' ἀνωτέρω πάντων καθειστήκεσαν.

χ. ἀνώπειν

17 Ἐγεννήθη δὲ τῷ Ἐνώς, φησι, Γαϊδάδ, καὶ Γαϊδὰδ ἐγέννησε τὸν Μαλελεήλ, καὶ Μαλελεὴλ ἐγέννησε τὸν Μαθουσάλα, καὶ Μαθουσάλα ἐγέννησε τὸν Λάμεχ.

Ὁρᾷς πῶς παρέδραμε τὰς γενεαλογίας, τῶν ἀρρένων μόνον μνημονεύσας ὁ μακάριος οὗτος προφήτης, καὶ οὐδαμοῦ τῶν θηλειῶν ἐπιμνησθείς. ἀλλὰ καθάπερ ἐπὶ τοῦ Κάϊν εἶπεν, ὅτι ἔγνω Κάϊν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, μηδὲν διδάξας ἡμᾶς, μηδὲ εἰπών, πόθεν ἔσχε τὴν γυναῖκα, οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα πάλιν φησί·

18 Καὶ ἔλαβεν ἑαυτῷ Λάμεχ δύο γυναῖκας· ὄνομα τῇ μιᾷ Ἀδά, καὶ ὄνομα τῇ δευτέρᾳ Σελλά. 19 Καὶ ἔτεκεν Ἀδά, φησι, τὸν Ἰωβήλ. οὗτος ἦν πατὴρ οἰκούντων ἐν σκηναῖς κτηνοτρόφων. 20 Καὶ ὄνομα τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ Ἰουβάλ. οὗτος ἦν ὁ καταδείξας ψαλτήριον καὶ κιθάραν.

Σκόπει τῆς θείας γραφῆς τὴν ἀκρίβειαν. ἐδίδαξεν ἡμᾶς καὶ τὰ ὀνόματα τῶν τεχθέντων ὑπὸ τῆς γυναικὸς τοῦ Λάμεχ, καὶ τίνα τὰ ἐπιτηδεύματα εἶχον, καὶ ὅτι ὁ μὲν πρὸς τὴν κτηνοτροφίαν ἑαυτὸν ἐξέδωκεν, ὁ δὲ ἐπενόησε ψαλτήριον καὶ κιθάραν.

21 Σελλὰ δέ, φησιν, ἔτεκε καὶ αὐτὴ τὸν Θοβέλ, καὶ ἦν σφυροκόπος χαλκεὺς χαλκοῦ καὶ σιδήρου.

Πάλιν καὶ τοῦ παρὰ τῆς Σελλᾶς τεχθέντος τὸ ἐπιτήδευμα ἡμῖν ἐδήλωσεν, ὅτι τὴν χαλκευτικὴν τέχνην εἵλετο. ὅρα πῶς κατὰ μικρὸν τὰ τῆς συστάσεως τοῦ τῶν ἀνθρώπων γένους ᾠκονόμητο. καὶ πρῶτον μὲν ὁ Κάϊν τῷ ὑπ' αὐτοῦ τεχθέντι τὴν ὑπ' αὐτοῦ οἰκοδομουμένην πόλιν ἐπωνόμασεν. εἶτα οἱ ὑπὸ τῶν γυναικῶν τοῦ Λάμεχ τεχθέντες, ὃς μὲν τῇ κτηνοτροφίᾳ ἑαυτὸν ἐξέδωκεν, ὁ δὲ ἕτερος τὴν χαλκευτικὴν εἵλετο, ὁ δὲ ψαλτήριον καὶ κιθάραν κατέδειξεν.

Ἀδελφὴ δέ, φησι, Θοβέλ, Νοεμάν.

Τί τὸ καινὸν καὶ παράδοξον; νῦν γὰρ ἡμῖν πρῶτον δείκνυται θηλείας μνήμην ὀνομαστὶ ποιησάμενος. οὐχ ἁπλῶς οὐδὲ εἰκῇ, ἀλλά τι κεκρυμμένον ἡμῖν ἐντεῦθεν ἐμφαίνων τοῦτο πεποίηκεν ὁ μακάριος προφήτης, ὅπερ εἰς ἕτερον ὑμῖν καιρὸν ταμιευσάμενοι νῦν τῆς ἀκολουθίας ἐξόμεθα. οὐδὲ γὰρ τὸ τυχόν ἐστι τὸ ἐπαγόμενον, ἀλλὰ καὶ σφόδρα πολλοῦ τοῦ ἀγῶνος δεόμενον, καὶ ἀκριβεστέρας τῆς ἑρμηνείας, ὥστε δυνηθῆναι μετὰ σαφηνείας ἅπαντα διερευνησαμένους πολλὴν ὑμῖν τὴν ὠφέλειαν ἐντεῦθεν παρασχεῖν.

κ. ἐχόμεθα.

22 Εἶπε δέ, φησι, Λάμεχ ταῖς ἑαυτοῦ γυναιξίν, Ἀδὰ καὶ Σελλά· ἀκούσατέ μου τῆς φωνῆς γυναῖκες Λάμεχ, ἐνωτίσασθέ μου τοὺς λόγους. ὅτι ἄνδρα ἀπέκτεινα εἰς τραῦμα ἐμοί, καὶ νεανίσκον εἰς μώλωπα ἐμοί. 23 Ὅτι ἑπτάκις ἐκδεδίκηται ἐκ Κάϊν· ἐκ δὲ Λάμεχ ἑβδομηκοντάκις ἑπτά.

Συντείνατέ μοι τὴν διάνοιαν, παρακαλῶ, καὶ πάντα τὸν βιωτικὸν λογισμὸν ἀπωσάμενοι μετ' ἀκριβείας τὰ εἰρημένα διερευνησώμεθα, ἵνα μηδὲν ἡμᾶς λαθεῖν δυνηθῇ, ἀλλ', ὅσον ἡμῖν οἷόν τε, πρὸς τὸ βάθος αὐτὸ καθιέντες ἑαυτοὺς θηρεῦσαι δυνηθῶμεν τὸν ἐγκεκρυμμένον θησαυρὸν τοῖς βραχέσι τούτοις ῥήμασιν. Εἶπε δέ, φησι, Λάμεχ ταῖς ἑαυτοῦ γυναιξίν, Ἀδα καὶ Σελλά· ἀκούσατέ μου τῆς φωνῆς γυναῖκες Λάμεχ, ἐνωτίσασθέ μου τοὺς λόγους. ὅτι ἄνδρα ἀπέκτεινα εἰς τραῦμα ἐμοί, καὶ νεανίσκον εἰς μώλωπα ἐμοί, ὅτι ἑπτάκις ἐκδεδίκηται ἐκ Κάϊν, ἐκ δὲ Λάμεχ ἑβδομηκοντάκις ἑπτά. σκόπει μοι εὐθέως ἐκ προοιμίων, πόσον ὤνησε τοῦτον ἡ εἰς τὸν Κάϊν γενομένη

τιμωρίᾳ. οὐ μόνον γὰρ οὐ περιμένει τὸν παρ' ἑτέρου ἔλεγχον, ὡς ἐπὶ τῷ αὐτῷ ἁμαρτήματι, ἢ καὶ
χείρονι περιπεσὼν, ἀλλὰ καὶ, μηδενὸς ἐγκαλοῦντος μηδὲ ἐπιτιμῶντος, αὐτὸς ἑαυτὸν
κατάδηλον ποιεῖ, καὶ ἐξαγορεύει τὰ εἰργασμένα, καὶ ταῖς γυναιξὶ διηγεῖται τοῦ πλημμε-
λήματος τὸ μέγεθος, μονονουχὶ ἐκεῖνο πληρῶν τὸ εἰρημένον παρὰ τοῦ προφήτου, Ὅτι (Παροιμ. ιη΄ ζ.)
δίκαιος ἑαυτοῦ κατήγορος ἐν πρωτολογίᾳ. μέγιστον γάρ ἐστιν εἰς διόρθωσιν τῶν ἁμαρτη- 5
μάτων ἡ ὁμολογία· ὥσπερ οὖν βαρύτερον τῶν ἁμαρτημάτων τυγχάνει, τὸ μετὰ τὴν
πρᾶξιν τῆς ἁμαρτίας ἐπὶ τὴν ἄρνησιν ἔρχεσθαι, ὅπερ καὶ ὁ ἀδελφοκτόνος ἐκεῖνος ″πέ- (γ. πέπονθε)
πονθε, καὶ ἐρωτώμενος παρὰ τοῦ φιλανθρώπου θεοῦ, ποῦ Ἄβελ ὁ ἀδελφός σου, οὐ μόνον
οὐχ ὡμολόγησε τὸ ὑπ' αὐτοῦ τολμηθὲν, ἀλλ' ἐτόλμησε ψεύσασθαι θεῷ. διὰ τοῦτο
καὶ παρὰ τὰ θανεῖν αὐτοῦ τὴν ζωὴν ἐποίησεν. ὁ τοίνυν Λάμεχ τοῖς αὐτοῖς περιπεσὼν, καὶ 10
εἰς ἔννοιαν ἐλθὼν, ὅτι ἐκεῖνον ἡ ἄρνησις χαλεπωτέραν παρεσκεύασε δέξασθαι τὴν
τιμωρίαν, καλέσας τὰς ἑαυτοῦ γυναῖκας, οὐδενὸς καταναγκάζοντος οὐδὲ διελέγχοντος,
αὐτὸς διὰ τῆς οἰκείας γλώττης καὶ τὴν ὁμολογίαν τῶν ἁμαρτημάτων ποιεῖται, καὶ συγκρί-
νων τὰ ὑπ' αὐτοῦ εἰργασμένα τοῖς παρὰ τοῦ Κάϊν πεπραγμένοις, ἑαυτῷ τὴν τι-
μωρίαν ὁρίζει. εἶδες κηδεμονίαν δεσπότου, πῶς καὶ αἱ τιμωρίαι αὐτοῦ φιλανθρωπίας 15
ὑποθέσεις εἰσὶ, καὶ ὅτι οὐ μέχρι τοῦ τὴν τιμωρίαν δεχομένου τὰ τῆς φιλανθρωπίας
ἵσταται, ἀλλὰ καὶ τοῖς λοιποῖς χρήσιμον κατασκευάζει τὸ φάρμακον, εἰ βουληθεῖεν τὴν
ἐξ αὐτοῦ ὠφέλειαν καρπώσασθαι. πόθεν γὰρ, εἰπέ μοι, ἑτέρωθεν ὁ Λάμεχ ἐπὶ τὴν
″τοσαύτην ἐξομολόγησιν ἐπείχθη, εἰ μὴ τὴν ἐκ τῶν ἐκείνῳ συμβάντων ὑπόμνη- (γ. τοιαύτην)
σιν εἶχε διηνεκῶς αὐτοῦ τὴν διάνοιαν κατασείουσαν; εἶπε δὲ, φησίν· Ἀκούσατέ μου τῆς 20
φωνῆς, καὶ ἐνωτίσασθέ μου τοὺς λόγους. ὅρα πῶς καθ' ″ἑαυτὸν δικαστήριον καθίσας οὕτω (ἴσ. ἑαυτῷ)
τὴν παράκλησιν αὐταῖς προσάγει, ὥστε μὴ παρέργως δέξασθαι τὰ λεγόμενα. τὸ γὰρ
εἰπεῖν, ἀκούσατέ μου τῆς φωνῆς, καὶ ἐνωτίσασθέ μου τοὺς λόγους, τοῦτο δηλοῦντός ἐστι,
συντείνατε ὑμῶν, φησὶ, τὴν διάνοιαν, καὶ μετὰ ἀκριβείας προσέχετε, οἷς ἐρεῖν μέλλω.
οὐδὲ γὰρ περὶ τῶν τυχόντων ὑμῖν διαλέξομαι, ἀλλὰ πράγματα ὑμῖν ἐξαγορεύσω 25
λανθάνοντα, καὶ ἃ μηδεὶς ἕτερος οἶδεν, ἀλλ' ἢ μόνος ἐγὼ, καὶ ὁ ἀκοίμητος ἐκεῖνος ὀφθαλ-
μὸς, ὃν δεδοικὼς σπεύδω καὶ ἐπείγομαι φανερὰ ὑμῖν καταστῆσαι τὰ ὑπ' ἐμοῦ πεπραγ-
μένα, καὶ ὅσαις τιμωρίαις ἑαυτὸν ὑπεύθυνον κατέστησα διὰ τῶν ἀνοσίων πράξεων.
Ὅτι ἄνδρα ἀπέκτεινα, φησὶν, εἰς τραῦμα ἐμοὶ, καὶ νεανίσκον εἰς μώλωπα ἐμοί. Ὅτι ἑπτά-
κις ἐκδεδίκηται ἐκ Κάϊν, ἐκ δὲ Λάμεχ ἑβδομηκοντάκις ἑπτά. μέγα τὸ εἰρημένον, καὶ 30
σφόδρα μέγα, καὶ πολλὴ τοῦ ἀνδρὸς ἡ εὐγνωμοσύνη. οὐ μόνον γὰρ ὁμολογεῖ τὸ γεγονὸς,
καὶ τοὺς φόνους εἰς μέσον ἄγει οὓς εἰργάσατο, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς συγκρίσεως τῶν ὑπ' ἐκεί-
νου καὶ ὑπ' αὐτοῦ γεγονότων τὸ ἐπιτίμιον ἑαυτῷ ἐπιτίθησι. ποίας γὰρ ἂν εἴη, φησὶ,
συγγνώμης ἄξιος, ὁ μηδὲ τῇ ἑτέρου τιμωρίᾳ σωφρονισθεὶς, ἀλλὰ καὶ ἔναυλον ἔχων τὴν
μνήμην καὶ προσέτι ἐπὶ τούτοις διπλοῦν ἐργασάμενος φόνον; ὅτι ἄνδρα, φησὶν, ἀπέκ- 35
τεινα εἰς τραῦμα ἐμοὶ, καὶ νεανίσκον εἰς μώλωπα ἐμοί. οὐ τοσοῦτον ἠδίκησα, φησὶν,
ἐκείνους, οὓς ἀνεῖλον, ὅσον ἐμαυτόν. εἰς ἄφυκτον γὰρ τιμωρίαν ἑαυτὸν ἐνέβαλον, ἁμαρ-
τήματα ἐργασάμενος συγγνώμης ἐπέκεινα. εἰ γὰρ ἐκεῖνος ὑπὲρ τοῦ ἑνὸς φόνου ἑπτὰ
τιμωρίαις ὑπεύθυνος γέγονεν, ἐγὼ δίκαιος ἂν εἴην ἑβδομηκοντάκις ἑπτὰ τιμωρίας
ὑποσχεῖν. τίνος ἕνεκεν καὶ διά τι; εἰ γὰρ καὶ φόνον ἐκεῖνος εἰργάσατο, καὶ ἀδελφοῦ φόνον, ἀλλ' 40
οὐδένα οὐδέποτε πρότερον τεθεαμένος τοῦτο πεποιηκότα, οὐδὲ καὶ ἰδὼν ἕτερον διὰ τὴν
πρᾶξιν τιμωρηθέντα καὶ τοσαύτης πειραθέντα τῆς ἀγανακτήσεως· ἅπερ ἀμφότερα ἐμοὶ
αὔξει τὰ τῆς τιμωρίας, ὅτι καὶ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἔχων τὸ ὑπ' ἐκείνου τολμηθὲν, καὶ τὴν
τιμωρίαν

τιμωρίαν ὁρῶν οὕτως ἀνήκεστον οὖσαν, οὐδ᾽ οὕτως ἐσωφρονίσθην. διὰ τοῦτο κἂν ἑβδο-
μηκοντάκις ἑπτὰ τιμωρίας ἐκείνου" ὑποσταίην, οὐδὲ οὕτω τὴν ἀξίαν δώσω δίκην. (γ. ὑποστῆ,)
ὁρᾷς, ἀγαπητέ, πῶς αὐτεξούσιον ἡμῶν τὴν γνώμην ὁ θεὸς ἐδημιούργησε, καὶ ὥσπερ ῥα-
θυμοῦντες ὑποσκελιζόμεθα, οὕτω καὶ νῆψαι βουληθέντες συνορῶμεν τὸ δέον. τίς γάρ,
5 εἰπέ μοι, τοῦτον ἐπὶ τὴν τοσαύτην ἐξομολόγησιν κατήπειξεν; οὐδεὶς ἕτερος, ἀλλ᾽ ἢ
τὸ συνειδὸς καὶ ὁ δικαστὴς ἐκεῖνος ὁ ἀδέκαστος. ἐπειδὴ γὰρ εἰς ῥαθυμίαν ἀποκλίνας εἰς
ἔργον ἤγαγε τὴν κακὴν ἐπιχείρησιν, εὐθέως κατεξανέστη τὸ συνειδὸς καταβοῶν, καὶ δεικ-
νύον καὶ τῶν ἁμαρτηθέντων τὸ μέγεθος, καὶ ὅσαις τιμωρίαις ἑαυτὸν ὑπεύθυνον εἰργά-
σατο. τοιοῦτον γὰρ ἡ ἁμαρτία. πρὶν ἢ μὲν γὰρ διαπραχθῆναι καὶ εἰς ἔργον ἐλθεῖν, σκοτί-
10 ζει τὸν λογισμὸν καὶ ἀπατᾷ τὴν διάνοιαν· ἐπειδὰν δὲ τελειωθῇ, τότε δήλην ἡμῖν τὴν
αὐτῆς ἀτοπίαν καθίστησι, καὶ ἡ βραχεῖα ἐκείνη καὶ ἄτοπος ἡδονὴ διηνεκῆ τὴν ὀδύνην ἡ-
μῖν ἐντίθησι, καὶ τοῦ συνειδότος ἀφαιρεῖται τὴν παρρησίαν, καὶ αἰσχύνη περιβάλλει τὸν
ἁλόντα. ὁ γὰρ φιλάνθρωπος δεσπότης τοιοῦτον ἡμῖν τὸν κατήγορον τοῦτον ἐπέστησεν,
ὡς μηδέποτε ἠρεμεῖν, ἀλλ᾽ ἀδιαλείπτως συνόντα καταβοᾶν, καὶ δίκην ἀπαιτεῖν τῶν
15 πεπλημμελημένων. καὶ τοῦτο ἄν τις ἴδοι σαφῶς ἐξ αὐτῶν τῶν πραγμάτων. ὁ γὰρ
πόρνος ἢ ὁ μοιχὸς, ἢ ἕτερόν τι τοιοῦτον εἰργασμένος, κἂν πάντας λαθεῖν δυνηθῇ, οὐδὲ οὕ-
τως ἐν ἠρεμίᾳ διάγει, ἀλλ᾽ ἔχων τοῦτον τὸν σφοδρὸν κατήγορον, τὰς ὑποψίας δέδοι-
κε, τὰς σκιὰς τρέμει, τοὺς εἰδότας, τοὺς οὐκ εἰδότας, διηνεκῆ χειμῶνα ἔχων ἐν τῇ
ψυχῇ, καὶ κύματα ἐπάλληλα· καὶ οὔτε ὕπνος τῷ τοιούτῳ ἡδὺς, ἀλλὰ φόβου καὶ δειμάτων
20 πεπληρωμένος, οὔτε τροφὴ ἡδονὴν ἔχουσα, οὔτε διάλεξις φίλων τὸν τοιοῦτον μεταγα-
γεῖν δυνήσεται, ἢ ἀπαλλάξαι τοῦ ἀγῶνος τοῦ ἐπικειμένου. ἀλλὰ καθάπερ δήμιον περι-
φέρων καταξαίνοντα αὐτὸν καὶ μαστίζοντα διηνεκῶς, οὕτω μετὰ τὴν ἄτοπον πρᾶξιν ἐκεί-
νην περιέρχεται οὐδενὸς εἰδότος τὰς ἀφορήτους ἐκείνας τιμωρίας ὑπέχων, καὶ δι-
καστὴς ἑαυτοῦ γινόμενος, καὶ κατήγορος. ἀλλ᾽ ὁ ταῦτα εἰργασμένος, ἐὰν βουληθῇ εἰς
25 δέον χρήσασθαι τῇ ἀπὸ τοῦ συνειδότος βοηθείᾳ, καὶ ἐπὶ τὴν ἐξομολόγησιν τῶν πε-
πραγμένων ἐπειχθῆναι, καὶ τῷ ἰατρῷ δεῖξαι τὸ ἕλκος τῷ θεραπεύοντι καὶ μὴ ὀνειδί-
ζοντι, καὶ τὰ παρ᾽ ἐκείνου φάρμακα δέξασθαι, καὶ μόνος αὐτῷ διαλεχθῆναι μηδενὸς εἰ-
δότος, καὶ πάντα εἰπεῖν μετὰ ἀκριβείας, ταχεῖαν" ποιήσεται τὴν διόρθωσιν τῶν ἐπταισ- (γ. ποιήσεται)
μένων. ἡ γὰρ ὁμολογία τῶν ἡμαρτημένων, ἀφανισμὸς γίνεται τῶν πλημμελημάτων.
30 εἰ γὰρ δὴ ὁ Λάμεχ οὗτος ταῖς ἑαυτοῦ γυναιξὶ τοὺς παρ᾽ αὐτοῦ γενομένους φόνους ἐξα-
γορεῦσαι οὐ παρῃτήσατο, ποίας ἂν εἴημεν συγγνώμης ἄξιοι τῷ πάντα μετὰ ἀκριβείας
εἰδότι τὰ ἡμέτερα πλημμελήματα μὴ βουλόμενοι ἐξαγορεύειν τὰ ἡμαρτημένα; μὴ
γὰρ, ἐπειδὴ ἀγνοεῖ, μαθεῖν βούλεται; οὐκ, ἐπειδὴ ἀγνοεῖ, τὴν παρ᾽ ἡμῶν ὁμολογίαν ἐπι-
ζητεῖ ὁ πάντα εἰδὼς πρὸ γενέσεως αὐτῶν· ἀλλὰ βουλόμενος ἡμᾶς ὁμοῦ καὶ αἴσθησιν
35 λαβεῖν τῶν ἐπταισμένων διὰ τῆς ὁμολογίας, καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην τὴν παρ᾽ ἑαυτῶν
ἐπιδείξασθαι. μὴ γὰρ χρήματα" ἔστιν ἐνταῦθα δαπανῆσαι; μὴ γὰρ ὁδὸν μακρὰν (γ. ἔξεστιν)
στείλασθαι; μὴ γὰρ ὀδύνην καὶ ἀλγήματα παρέχει ἡ ἰατρεία αὕτη; καὶ ἀδάπανός ἐστι
καὶ ἀνώδυνος, καὶ ταχεῖαν παρέχουσα τὴν θεραπείαν. πρὸς γὰρ τὸν τόνον τῆς διαθέ-
σεως τοῦ προσιόντος, οὕτω καὶ τὰ φάρμακα τῶν τραυμάτων χαρίζεται ὁ δεσπότης. ὁ
40 τοίνυν βουλόμενος θᾶττον πρὸς ὑγείαν ἐπιμεληθεῖν καὶ τὰ τῆς ψυχῆς ἕλκη θεραπεῦ-
σαι, μετὰ νήψεως προσίτω πάντων ἑαυτὸν ἀποστήσας τῶν βιωτικῶν, θερμὰ δάκρυα
προχεέτω, προθυμίαν πολλὴν ἐπιδεικνύσθω, πίστιν ἀκριβῆ εἰσφερέτω, καὶ θαρρεί-
τω τοῦ ἰατροῦ τῇ τέχνῃ, καὶ παραχρῆμα τῆς ὑγείας ἀπολαύσεται. εἶδες ἰατροῦ
φιλοτιμίαν

φιλοτιμίας πάντως παρ' ἑαυτοῦ φιλοστοργίαν ἀποκρύπτοντος. μὴ γὰρ βαρύ τι καὶ ἐπαχθὲς
παρ' ἡμῶν ἐπιζητεῖ; συντετριμμένην καρδίας, λογισμοῦ κατάνυξιν, ὁμολογίαν πταισμάτων, (γρ. θαυμάτων)
προσεδρείαν συντεταμένην· καὶ οὐ μόνον τῶν τραυμάτων τὴν θεραπείαν χαρίζεται, καὶ τοὺς
ἡμαρτημένους καθαροὺς ἀποδείκνυσιν, ἀλλὰ καὶ τὸν παρὰ τούτου μυρίοις βαρυνόμενον
φορτίοις ἁμαρτημάτων, δίκαιον ἀπεργάζεται. ὢ φιλανθρωπίας μέγεθος· ὢ ἀγαθότη- 5
τος ὑπερβολή. τὸν ἡμαρτηκότα, ἐπειδὰν ὁμολογήσῃ τὰ ἡμαρτημένα συγγνώμην αἰτή-
σας, καὶ τὴν εἰς τὸ ἑξῆς ἀσφάλειαν ἐπιδείξηται, ἀμέσως δίκαιον ἀποφαίνει. καὶ ἵνα
μάθῃς τοῦτο σαφῶς, ἄκουε τοῦ προφήτου λέγοντος, Λέγε σὺ πρῶτος τὰς ἀνομίας σου, (Ησ. μγ. κς.)
ἵνα δικαιωθῇς. οὐχ ἁπλῶς εἶπε, Λέγε σὺ τὰς ἀνομίας σου, ἀλλὰ προσέθηκε πρῶτος,
τοῦτ' ἔστι, μὴ ἀναμείνῃς τὸν ἐλέγχοντα, μηδὲ ἐκδέξῃ τὸν κατήγορον· αὐτὸς προλαβὼν 10
ἅρπασον τὴν πρωτολογίαν, ἵνα ἀποκλείσῃς τοῦ κατηγόρου τὴν γλῶτταν. εἶδες δι-
καστοῦ φιλανθρωπίαν. ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν ἀνθρωπίνων δικαστηρίων, ὅταν τις τοῦτο (γρ. τὰ ἁμαρτήματα)
ποιῆσαι καταδέξηται, καὶ μετὰ τοὺς ἐλέγχους προλαβὼν ὁμολογήσῃ τὰ εἰργασμένα, τὰς (γρ. φιλανθρωπίας ὑπερβολήν)
μὲν βασάνους καὶ τὰς ἐπαλλήλους τιμωρίας ἴσως διαφυγεῖν δυνήσεται, καὶ ταῦτα, εἰ ἡ-
μέρου τινὸς ἐπιτύχῃ δικαστοῦ, τὴν μέντοι ἀπόφασιν τὴν ἐπὶ θάνατον ἄγουσαν πάντως 15 (γρ. ἀπάγουσαν)
δέχεται· ἐπὶ δὲ τοῦ φιλανθρώπου θεοῦ καὶ ἰατροῦ τῶν ἡμετέρων ψυχῶν ἄφατος ἡ ἀγα-
θότης, καὶ πάντα λόγον ὑπερβαίνουσα ἡ φιλοτιμία. ἐὰν γὰρ προλαβόντες τὸν ἀντίδικον
τὸν ἡμέτερον, τὸν διάβολον λέγω, τὸν ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ κατὰ πρόσωπον ἡμῶν ἱστάμενον,
ἤδη ἐν τῷ παρόντι βίῳ πρὸ τῆς εἰς τὸ δικαστήριον εἰσόδου ὁμολογήσωμεν τὰ πε-
πραγμένα, καὶ τὴν πρωτολογίαν ἁρπάσωμεν, καὶ αὐτοὶ ἑαυτῶν κατήγοροι γενώμεθα, 20
εἰς τοσαύτην φιλανθρωπίαν ἐκκαλεσόμεθα τὸν δεσπότην, ὡς μὴ μόνον τὴν ἐλευ-
θερίαν τῶν ἡμαρτημένων ἡμῖν δωρήσασθαι, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν τῶν δικαίων κατάλογον
ἡμᾶς καταριθμῆσαι. εἰ γὰρ ὁ Λάμεχ οὗτος, μήτε νόμου δεδομένου τοῦ διδάσκειν δυ-
ναμένου, μήτε προφητῶν ἀκούσας, μήτε ἑτέρας τινὸς παραινέσεως, ἀπὸ τοῦ ἐγκειμένου
τῇ φύσει κριτηρίου συνειδὼς, ἅπερ ἐτόλμησε, καὶ εἰς μέσον ἤγαγε τὰ εἰργασμένα καὶ ἑ- 25 (γρ. ἑαυτοῦ)
αυτὸν κατεψηφίσατο, πῶς ἡμεῖς δυνησόμεθα ἀπολογίας τινὸς τυχεῖν, μὴ μετὰ πάσης
σπουδῆς τὰ ἡμέτερα τραύματα ἐπιδεικνύντες τῷ δεσπότῃ, καὶ παρ' αὐτοῦ τὴν τού-
των ἰατρείαν δεχόμενοι; ὅπερ εἰ μὴ νῦν ποιήσομεν, ὅτε νηστείας καιρὸς, ὅτε τοσαύτη
τῶν λογισμῶν ἡ γαλήνη, ὅτε πᾶσα τρυφὴ ἐκποδὼν, πότε δυνησόμεθα εἰς ἔννοιαν
ἐλθεῖν τῶν ἡμῖν πεπραγμένων; διὸ παρακαλῶ πάντοτε μὲν νήφειν καὶ ἐγρηγορέναι, 30
καὶ τὴν παροῦσαν ζωὴν ἅπασαν εἰς τοῦτο καταδαπανᾶν, ἵνα τῇ προσεδρίᾳ δυνη-
θῶμεν τὴν ἀφόρητον ἐκείνην κόλασιν διαφυγεῖν, καὶ ἐκτὸς γενέσθαι τοῦ τῆς γεέννης
πυρός· μάλιστα δὲ νῦν μετὰ πλείονος τῆς σπουδῆς τοῦτο [δεῖ] ποιεῖν, ὅτε * διά τὸν τῆς (* καὶ)
νηστείας καιρὸν καὶ πλείονος καὶ συνεχοῦς ἀπολαύετε τῆς διδασκαλίας.

24 Ἔγνω δὲ, φησιν, Ἀδὰμ Εὔαν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ συλλαβοῦσα ἔτεκεν υἱὸν, καὶ 35
ἐπωνόμασε τὸ ὄνομα αὐτοῦ Σὴθ, λέγουσα, ἐξανέστησε γάρ μοι ὁ θεὸς σπέρμα ἕτερον
ἀντὶ Ἄβελ, ὃν ἀπέκτεινε Κάϊν.

Μέχρι τοῦ Λάμεχ τὴν γενεαλογίαν στήσασα ἡ θεία γραφὴ, ἐπανῆλθε πάλιν ἐπὶ
τὸν Ἀδὰμ καὶ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καί φησιν, ἔγνω δὲ Ἀδὰμ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ συλ-
λαβοῦσα ἔτεκεν υἱὸν, καὶ ἐπωνόμασε τὸ ὄνομα αὐτοῦ Σὴθ, λέγουσα, ἐξανέστησε γάρ μοι ὁ 40
θεὸς σπέρμα ἕτερον ἀντὶ Ἄβελ, ὃν ἀπέκτεινε Κάϊν. ἔτεκε, φησιν, υἱὸν, καὶ ἐπωνόμασε
τὸ ὄνομα αὐτοῦ Σὴθ. καὶ οὐκ ἠρκέσθη ἡ μήτηρ τῆς προσηγορίας φησὶν, ἐξανέστησε (ἴσ. τῇ προσηγορίᾳ)
γάρ μοι ὁ θεὸς σπέρμα ἕτερον ἀντὶ Ἄβελ, ὃν ἀπέκτεινε Κάϊν. ὅρα καὶ τὴν μητέρα, ὁ

πῶς

ὅπως διὰ τῆς προσηγορίας τοῦ τεθέντος παιδίου τὴν μνήμην τῆς πονηρᾶς ἐκείνης
πράξεως διηνεκῆ ἐναποτίθεται· καὶ ἵνα καὶ οἱ "εἰς τὰς ἑξῆς γενεὰς εἰδέναι ἔχωσι τὸ
τολμηθὲν ὑπὸ τοῦ Καΐν, φησὶν, ἀντὶ Ἄβελ, ὃν ἀπέκτεινε Καΐν. ὀδυνωμένης ψυχῆς τὸ
ῥῆμα, συγχεομένης ὑπὸ τῆς μνήμης τοῦ γεγονότος καὶ εὐχαριστούσης μὲν ὑπὲρ τοῦ
5 τεχθέντος, μονονουχὶ δὲ στηλιτευούσης ἐκεῖνον διὰ τῆς τοῦ παιδὸς προσηγορίας. καὶ
γὰρ ἀληθῶς οὐ τὸ τυχὸν πένθος εἰργάσατο τοῖς γονεῦσι, τὴν ἑαυτοῦ δεξιὰν ὁπλίσας
κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ, καὶ τὸν ποθεινὸν καὶ ἐπέραστον δείξας αὐτοῖς χαμαὶ ἐρριμμένον νεκρὸν καὶ
ἀναίσθητον. εἰ γὰρ καὶ τὸ ἐπιτίμιον ἐδέξατο ὁ Ἀδὰμ, ὅτι γῆ εἶ καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσῃ,
καὶ ἐν ᾗ ἂν ἡμέρᾳ φάγητε, θανάτῳ ἀποθανεῖσθε, ἀλλ' ὅμως ἐν ῥήμασιν ἦν τέως τὰ τῆς
10 ἀποφάσεως, καὶ οὐδέπω ᾔδεισαν, τί ἦν τοῦ θανάτου τὸ εἶδος. ἀλλ' οὗτος προλαβὼν
διὰ τὸ μῖσος τὸ περὶ τὸν ἀδελφὸν καὶ τὸν φθόνον τὸν ἔνδοθεν αὐτὸν τήκοντα, ἐπὶ τὴν σφα-
γὴν ὥρμησε τοῦ Ἄβελ, καὶ δεινὸν θέαμα παρέσχε τοῖς γονεῦσιν ἰδεῖν. διά τοι τοῦτο ἡ μήτηρ
μικρὸν ἀναπνεύσασα, καὶ μόλις ὀψέ ποτε τοῦ ἀφορήτου πένθους ἐκείνου παραμυθίαν εὑ-
ρεῖν δυνηθεῖσα διὰ τοῦ τεχθέντος "παιδίου, καὶ τὴν εὐχαριστίαν ἀναπέμπει τῷ δεσπότῃ,
15 καὶ τοῦ ἀδελφοκτόνου στηλιτεύει τὴν πρᾶξιν, ταύτην αὐτῷ καὶ "αὐτὴ μεγίστην τιμωρί-
αν ἐπάγουσα, "τὸ διηνεκῆ τὴν μνήμην ἐναποθέσθαι τῶν παρ' αὐτοῦ γεγενημένων. εἴ-
δετε ὅσον κακόν ἐστιν ἁμαρτία, πῶς εἰς αἰσχύνην καὶ ὄνειδος "περιτίθησι τοὺς ταύτην
εἰργασμένους. εἴδετε πῶς τῆς ἄνωθεν χάριτος διὰ ταύτην γυμνὸς γέγονε, καὶ ἅπασι
προκείμενος εἰς "καταγέλωτα. εἴδετε πῶς καὶ τοῖς γονεῦσι τοῖς ὑπὸ τῆς φύσεως αὐ-
20 τῆς ὠθουμένοις εἰς φιλοστοργίαν βδελυκτὸς καθίστη διὰ τὴν κακὴν ἐπιχείρησιν. φεύγω-
μεν τοίνυν, παρακαλῶ, τὴν ἁμαρτίαν τὴν τοσούτοις ἡμᾶς περιβάλλουσαν κακοῖς,
καὶ τὴν ἀρετὴν ἑλώμεθα, ἵνα καὶ τὴν ἄνωθεν "εὔνοιαν ἐπισπασώμεθα, καὶ τὴν κόλα-
σιν διαφύγωμεν.

25 Καὶ τῷ Σὴθ, φησιν, ἐγένετο υἱός· ἐπωνόμασε δὲ τὸ ὄνομα αὐτοῦ, Ἐνώς. οὗτος ἤλ-
25 πισεν ἐπικαλεῖσθαι τὸ ὄνομα κυρίου τοῦ θεοῦ.

Ὅρα πῶς κατὰ μικρὸν λοιπὸν παιδεύονται ταῖς προσηγορίαις τῶν τικτομένων ἐν-
αποτίθεσθαι τῆς οἰκείας εὐγνωμοσύνης τὴν ἀπόδειξιν. καὶ οὗτος γὰρ, φησιν, ὁ Σὴθ γεν-
νήσας υἱὸν ἐπωνόμασε τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἐνώς. εἶτα ἑρμηνεῦσαι ἡμῖν βουλομένη ἡ θεία
γραφὴ τοῦ ὀνόματος τὴν προσηγορίαν φησὶν, οὗτος ἤλπισεν ἐπικαλεῖσθαι τὸ ὄνομα
30 κυρίου τοῦ θεοῦ. καὶ γὰρ ἐκ τούτου λοιπὸν τὴν ἀρχὴν μέλλει ποιεῖσθαι ὁ μακάριος προ-
φήτης τῆς γενεαλογίας, τοῦ Καΐν τὴν μνήμην ἀποπεμψάμενος, καὶ τῶν ἐξ αὐτοῦ μέ-
χρι τοῦ Λάμεχ γεγονότων. καὶ ἐπειδὴ τὴν ἀπὸ τῆς φύσεως αὐτῷ προεδρίαν "χαρι-
σθεῖσαν, τὴν τῶν πρωτοτόκων λέγω, τῇ κακίᾳ τῆς προαιρέσεως ἐλυμήνατο, ἐκβάλ-
λεται μὲν αὐτὸς καὶ οἱ ἐξ αὐτοῦ τοῦ καταλόγου· ὁ δὲ Σὴθ λοιπὸν, ὅπερ οὐκ εἶχεν ἀπὸ
35 τῆς φύσεως, τούτου διὰ τὴν τῆς προαιρέσεως εὐγνωμοσύνην ἀξιοῦται, καὶ εἰς τοῦτον
μεθίσταται λοιπὸν τὰ τῆς πρωτοτοκίας, εἰ καὶ μὴ διὰ τὴν φύσιν, ἀλλὰ διὰ τὴν τῆς
προαιρέσεως γνώμην, καὶ οἱ ἐκ τούτου τικτόμενοι τῆς γενεαλογίας ἀξιοῦνται. καὶ ὥσπερ
οὗτος Ἐνὼς ἐκλήθη διὰ τὸ ἐπικαλεῖσθαι τὸ ὄνομα κυρίου τοῦ θεοῦ, οὕτω καὶ οἱ ἐκ τούτου
λοιπὸν τὸ γένος καταγόμενοι τῆς αὐτῆς ἀξιοῦνται προσηγορίας. διὰ τοῦτο καὶ ὁ μακά-
40 ριος οὗτος προφήτης ἐνταῦθα στήσας τὴν διήγησιν, πάλιν ἑτέραν ἀρχὴν ποιεῖται.
ἀλλ' ἵνα μὴ ἀρξάμενοι τοῦ "διηγήματος, εἰς πολὺ μῆκος ἐκτείνωμεν τὴν διδασ-
καλίαν, ἐνταῦθα καὶ ἡμεῖς, καθάπερ ὁ μακάριος οὗτος προφήτης, καταπαύσωμεν τὸν
λόγον, εἰς τὴν ἑξῆς, ἐὰν ὁ θεὸς "ἐπιτρέπῃ, τῶν ἑπομένων τὴν ἑρμηνείαν ταμιευσάμενοι.

χ. ἐν ταῖς ἑξῆς γενεαῖς

χ. παιδὸς,

χ. καὶ αὐτῇ

χ. τῶν

χ. περιτίθησι

χ. γέλωτα.

χ. χάριν

χ. ἀφιερωθεῖσαν,

χ. ἀναγνώσματος,

χ. ἐπιτρέψῃ,

Τέως

ΗΘΙΚΟΝ

Τέως δὲ ἐπὶ τοῦ παρόντος ἐκεῖνο παρακαλέσαι τὴν ὑμετέραν ἀγάπην βούλομαι,
ὥστε καρποῦσθαί τι πλέον ἐκ τῶν παρ᾽ ἡμῶν λεγομένων, καὶ καθ᾽ ἑκάστην ἡμέραν ἑαυτοὺς
διερευνᾶσθαι, τί μὲν ἐκ ταύτης τῆς διδασκαλίας ἐκερδάνατε, τί δὲ ἐκ τῆς ἑτέρας, καὶ μὴ
μόνον μέχρι τῆς ἀκοῆς δέχεσθαι τὰ παρ᾽ ἡμῶν λεγόμενα, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν διάνοιαν ὑμῶν αὐ-
τὰ ἐναποτίθεσθαι, καὶ τῇ συνεχεῖ μελέτῃ παγίαν αὐτῶν τὴν μνήμην ποιεῖσθαι. βούλο- 5
μαι γὰρ ὑμᾶς μὴ μόνον ἑαυτοῖς ἀρκεῖν, ἀλλὰ καὶ ἑτέροις διδασκάλους γίνεσθαι, ὥστε
δύνασθαι καὶ ἑτέρους νουθετεῖν, καὶ μὴ διὰ λόγων μόνον τοῦτο ποιεῖν, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν ἔργων
παιδεύειν τοὺς πλησίον πρὸς τὴν τῆς ἀρετῆς κατόρθωσιν. ἐννόησον γάρ μοι ὅτι, εἰ
βουληθείητε καθ᾽ ἑκάστην ἡμέραν ἐνταῦθα παραγινόμενοι μικρόν τι μέρος * καρποῦ- (* ἀρετῆς)
σθαι, καὶ τῶν ἐνοχλούντων ὑμῖν παθῶν διόρθωσιν ποιήσασθαι, πῶς κατ᾽ ὀλίγον εἰς 10
αὐτὴν τῆς ἀρετῆς τὴν ἄκραν κορυφὴν ἐλεύσεσθε. οὐδὲ γὰρ παυόμεθα ἐφ᾽ ἑκάστης
διαλεγόμενοι, καὶ περὶ τῆς ἀρίστης πολιτείας ὑμῖν ἐνηχοῦντες, ὥστε τὰ ὀλέθρια ταῦ-
τα πάθη ἐκκόπτειν, τὸν θυμὸν λέγω, τὴν βασκανίαν, τὸν * φθόνον. τούτων γὰρ ἀναιρε- (* τὸν ζῆλον.)
θέντων εὐκολώτερον καὶ ἡ περὶ τὰ χρήματα μανία διόρθωσιν λήψεται· καὶ τῆς περὶ τὰ
χρήματα μανίας πάλιν παυθείσης, μετὰ πλείονος τῆς ἀδείας οἱ ἄτοποι λογισμοὶ καὶ αἱ 15
αἰσχραὶ ἐνθυμήσεις κατασταλήσονται. Ῥίζα γὰρ πάντων τῶν κακῶν [ἐστιν] ἡ φιλαρ- (α. Τιμ. ϛ. ι.)
γυρία. ἂν ταύτην τὴν ῥίζαν ἐκτέμωμεν καὶ ἐξ αὐτοῦ τοῦ βάθους αὐτὴν ἀνασπάσω-
μεν, εὐκολώτερον τῶν κλάδων περιεσόμεθα. ἡ γὰρ ἀκρόπολις τῶν κακῶν, καὶ ὁ κολοφών,
ὡς εἰπεῖν, τῶν ἁμαρτημάτων, ἡ λύσσα τῶν χρημάτων ἐστίν· ἧς εἰ βουληθείημεν
περιγενέσθαι, οὐδὲν τὸ κωλῦον καὶ ταύτης τὴν μανίαν ἐκφυγεῖν, καὶ μετὰ ταύτης συν- 20
ανασπάσαι καὶ ἐκτεμεῖν πάντα τὰ ὀλέθρια πάθη. καὶ μὴ νομίσατε μέγα τι καὶ φορτικὸν
εἶναι τὸ χρημάτων ὑπεριδεῖν. ὅταν γὰρ ἐννοήσω, ὅτι πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων διὰ
κενὴν καὶ ἀνόητον φιλοτιμίαν πολλὰ χρυσοῦ τάλαντα ἐξέχεον εἰς οὐδὲν δέον, ἀλλ᾽ ἵνα
τὴν παρὰ τῶν ἀγοραίων καὶ τελοβολιμαίων πολλάκις ἀνθρώπων εὐφημίαν καρπώ-
σωνται τὴν περὶ τῆς ἑσπέρας τέλος λαμβάνουσαν, πολλάκις δὲ οὐδὲ μέχρι τῆς ἑσπέρας 25
διαμείνασαν, ἀλλὰ καὶ πρὶν ἢ πληρωθῆναι τὴν ἡμέραν μυρίοις αὐτοὺς περιβάλλουσαν
κακοῖς· ἕτεροι δὲ τῶν ἐπὶ τῇ πλάνῃ τῇ ἑλληνικῇ προκατειλημμένων πάλιν, διὰ τὸ
πρὸς τὴν τῶν ἀνθρώπων ἐπτοῆσθαι δόξαν, καὶ ταύτην περὶ πολλοῦ ποιεῖσθαι, πάντα
τὰ ὄντα ῥίψαντες, καὶ ἓν μόνον τριβώνιον ἑαυτοῖς " καταλιπόντες καὶ βακτηρίαν, οὕτω τὸν (χ. ἐκπίπτ)
ἅπαντα βίον διάγουσι, πάντα τὸν πόνον ἐκεῖνον καὶ τὴν ταλαιπωρίαν διὰ τὴν παρὰ τῶν 30
ἀνθρώπων εὐφημίαν ὑπομένειν αἱρούμενοι· ὅταν ταῦτα λογίσωμαι, οὐκ οἶδα
ποίαν ἕξομεν ἀπολογίαν ἢ συγγνώμην, οὐδὲ τὸ πολλοστὸν ἐκείνων διὰ τὴν παρὰ τοῦ
θεοῦ δοθεῖσαν ἐντολὴν προέσθαι ἀνεχόμενοι καὶ διὰ τὴν δόξαν ἐκείνην τὴν ἀθάνα-
τον καὶ πέρας οὐκ ἔχουσαν, ἀλλὰ καὶ ἐκείνων χείρους γινόμενοι, καὶ μηδέ, ὅσον τὸ μέσον,
ἐννοοῦντες, ὅτι ἐκεῖνοι μὲν διὰ τὴν παρὰ τῶν ἀνθρώπων τῶν ὁμογενῶν ἀνόητον 35
εὐφημίαν τοσαῦτα προΐενται, ἡμεῖς δὲ διὰ τὸν δεσπότην τὸν ἡμέτερον τὸν καὶ τῶν ὑπηργ-
μένων χορηγόν, καὶ ταῖς " ἀπορρήτοις ἐκείναις δωρεαῖς ἐφελκόμενον, οὐδὲ " τὸ τυχὸν πολ-
λάκις τοῖς πενομένοις μεταδιδόναι αἱρούμεθα. καὶ ποίοις ὀφθαλμοῖς ὀψόμεθα τὸν κριτήν,
τῆς οὕτως εὐκόλου " ἐντολῆς καταμελοῦντες; μὴ γὰρ πάντα τὰ ὄντα ῥίψαι προτρέ-
πω; ἀπόλαυε πάσης ἀνέσεως, καὶ τὴν ἑαυτοῦ χρείαν πληρώσας, τὰ περιττὰ καὶ εἰκῇ 40
κείμενα ταῦτα ἀναγκαῖα ποίησον, καὶ τοῖς λιμῷ πιεζομένοις καὶ ὑπὸ τοῦ κρυμοῦ πηγ-
νυμένοις ταῦτα διάνειμον, καὶ διὰ τῆς τούτων χειρὸς εἰς τὴν ἑαυτοῦ πατρίδα διάπεμ-
πε, ἵνα μετ᾽ οὐ πολὺ λήψῃ. οὗτοι γὰρ μάλιστα δυνήσονταί σοι χρησιμεῦσαι πρὸς τὴν

ἐκεῖ

ἐκεῖ μετακομισθῆναι, ἵν' ὅταν ἀπέλθῃς ἐκεῖ, ἅπαντα " εὕρῃς εὐτρεπισμένα, καὶ πλείονος ἀπολαύσῃς ἐκεῖ τῆς εὐπορίας, ὁρῶν ταῦτα ὑπὸ τῶν μετακομισάντων, μᾶλλον δὲ ὑπὸ τῆς τοῦ θεοῦ φιλανθρωπίας πολυπλασιασθέντα. μὴ γὰρ κάματον ἔχει τὸ πρᾶγμα; μὴ γὰρ φροντίδα τινὰ καὶ μέριμναν; οὐχ ὑποζυγίων σοι χρεία πρὸς τὴν μετακομιδὴν, οὐ τοῦ φυλάττοντος, οὐκ ἄλλου οὐδενὸς τοιούτου. οὔτε γὰρ λῃστὴς οὔτε τοιχωρύχος ἐκείνην βαδίζει τὴν ὁδὸν, ἵνα λυμήνηται τοῖς παρὰ σοῦ πεμπομένοις· ἀλλ' ἅπερ ἂν ἀποθῇ εἰς τὰς τῶν πενήτων χεῖρας, ταῦτα εἰς ἀσφαλὲς ταμεῖον ἀποθήσῃ, τὴν τοῦ θεοῦ χεῖρα. αὕτη γὰρ ἀκέραιον καὶ τὴν τούτων φυλακὴν παρέξει, καὶ ἐπειδὰν ἐπανέλθῃς εἰς τὴν οἰκείαν πατρίδα, μετὰ τῆς ἐκείνων ἀποδόσεως καὶ ἀνακηρύξει καὶ στεφανώσει καὶ ἐν πάσῃ εὐρυχωρίᾳ καὶ ἀνέσει καταστήσει. ἐκχέωμεν τοίνυν, παρακαλῶ, τὰ ἀποκείμενα εἰς τὰς τῶν πενήτων γαστέρας, καὶ σπείρωμεν, ὡς ἔτι καιρὸς, ἵνα εἰς τὸν δέοντα καιρὸν θερίσωμεν, καὶ μὴ παρορῶμεν τὴν παροῦσαν " εὐκαιρίαν, ἵνα μὴ ὕστερον ἀνόνητα μεταμελώμεθα. μὴ γὰρ διὰ τοῦτο τὰ πλείονά σοι κεχάρισται ὁ φιλάνθρωπος δεσπότης, ἵνα εἰς τὴν ἑαυτοῦ μόνον χρείαν καταναλώσῃς τὰ δοθέντα, καὶ τὰ λοιπὰ ταμιείοις καὶ κιβωτίοις ἐναποκλείσῃς; οὐ διὰ τοῦτο, ἀλλ' ἵνα, κατὰ τὴν παραίνεσιν τὴν ἀποστολικὴν, τὸ σὸν περίσσευμα γένηται εἰς τὸ τῶν ἄλλων ὑστέρημα. καὶ σὺ μὲν ἴσως καὶ ὑπὲρ τὴν χρείαν ἀπολαύεις, καὶ ἐν τῇ τρυφῇ καὶ ἐν τοῖς ἐσθήμασι καὶ ἐν " ἄλλῃ πολυτελείᾳ πολλῷ τῷ ἀργυρίῳ κεχρημένος, καὶ μέχρι τῶν οἰκετῶν καὶ τῶν ἀλόγων " τούτων κερματίζων· ὁ δὲ πένης οὐδὲν τούτων ζητεῖ παρὰ σοῦ, ἢ μόνον λιμὸν παραμυθήσασθαι, καὶ τὴν ἀναγκαίαν χρείαν καὶ τὴν ἐφήμερον αὐτῷ τροφὴν παρασχεῖν, ὥστε συστῆναι καὶ μὴ διαφθαρῆναι· καὶ οὐδὲ τοῦτο ἀνέχῃ ποιῆσαι, οὐδὲ λογίζῃ, ὅτι πολλάκις ἀθρόον ἀναρπασθεὶς τὰ μὲν συλλεγέντα ἅπαντα " ἐντεῦθεν καταλιμπάνεις, καὶ ἐνίοτε εἰς ἐχθροὺς καὶ πολεμίους ταῦτα μεταστήσεται, αὐτὸς δὲ τὰ ἁμαρτήματα ἅπαντα, ἐξ ὧν ταῦτα συλλέγεις, μεθ' ἑαυτοῦ λαβὼν ἄπει. καὶ τί ποτε ἐρεῖς κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην τὴν φοβεράν; τί δὲ ἀπολογήσῃ, οὕτω ῥαθύμως τὰ κατὰ τὴν ἑαυτοῦ σωτηρίαν οἰκονομήσας; διὰ τοῦτο * ἐμοὶ πείθοιο, καὶ ὡς ἔτι καιρὸν ἔχεις, διανέμε τὰ περιττὰ τῶν χρημάτων, ἵνα τὴν ἐκεῖ σαυτῷ προαποθῇς σωτηρίαν, καὶ τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν εὑρήσῃς τὴν ἀνταπόδοσιν· ἧς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ πατρὶ, ἅμα τῷ ἁγίῳ πνεύματι, δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων Ἀμήν.

Λογ. κβ ΑΥΤΗ Η ΒΙΒΛΟΣ ΓΕΝΕΣΕΩΣ ΑΝΘΡΩΠΩΝ, ᾗ ἡμέρᾳ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν Ἀδάμ. κατ' εἰκόνα θεοῦ ἐποίησεν αὐτὸν, ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς. καὶ ἐπωνόμασε τὸ ὄνομα " αὐτῶν Ἀδάμ, ᾗ ἡμέρᾳ ἐποίησεν αὐτούς.

Πολὺς καὶ ἄφατος ὁ θησαυρὸς, ἀγαπητοὶ, ἐν τοῖς προσφάτως ἀναγνωσθεῖσι. καὶ οἶδα μὲν ὅτι πολλοὶ πρὸς τὸν τῶν ὀνομάτων κατάλογον ἀφορῶντες καὶ ἐξεπιπολῆς τοῖς ἀνεγνωσμένοις προσέχοντες, νομίζουσι μηδὲν πλέον ἔχειν τὰ εἰρημένα, ἀλλ' ἢ ἁπλῶς ὀνομάτων εἶναι προσηγορίας. ἐγὼ δὲ παρακαλῶ πάντας ὑμᾶς μὴ ἁπλῶς παρατρέχειν τὰ ἐν ταῖς θείαις γραφαῖς κείμενα. οὐδὲν γὰρ τῶν ἐνταῦθα γεγραμμένων ἐστὶν, ὃ μὴ πολὺν νοημάτων πλοῦ-

τον

Marginalia: γ. εὑρήσῃς · γ. εὐημερίαν · β. Κορ. η. ιδ. · γ. σου ἢ · ἴσ. τίνων · ἴσ. ἐνταῦθα · * ἂν · γ. αὐτοῦ

τον ἔχει. ἐπειδὴ γὰρ πνεύματι θείῳ ἐνηχούμενοι ἐξέθεντο οἱ μακάριοι προφῆται, διὰ
τοῦτο, ἅτε πνεύματι "γεγραμμένα, πολὺν ἔχουσιν ἐγκεκρυμμένον θησαυρόν. καὶ μὴ
θαυμάσῃς, εἰ ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν ὀνομάτων νῦν ἐπαγγέλλομαι ὑμῖν δεικνύναι πο-
λὺν ἐγκεκρυμμένον πλοῦτον νοημάτων. οὐδὲ γὰρ συλλαβὴ οὐδὲ κεραία μία ἐστὶν
ἐγκειμένη παρὰ τῇ γραφῇ, ἣ μὴ πολὺς ἐναπόκειται "θησαυρὸς ἐν τῷ βάθει. διὰ
τοι τοῦτο προσήκει ἡμᾶς ὑπὸ τῆς ἄνωθεν χάριτος ὁδηγουμένους καὶ τὴν παρὰ τοῦ
ἁγίου πνεύματος ἔλλαμψιν δεξαμένους, οὕτως ἐπιέναι τὰ θεῖα λόγια. οὐδὲ γὰρ σοφίας
ἀνθρωπίνης δεῖται ἡ θεία γραφὴ πρὸς τὴν κατανόησιν τῶν γεγραμμένων, ἀλλὰ τῆς
τοῦ πνεύματος ἀποκαλύψεως, ἵνα τὸν ἀληθῆ νοῦν τῶν ἐγκειμένων καταμαθόντες
πολλὴν ἐκεῖθεν δεξώμεθα τὴν ὠφέλειαν. εἰ γὰρ ἐν τοῖς βιωτικοῖς πράγμασι, τὰ
ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων συντελούμενα γραμματεῖα πολλάκις τῷ χρόνῳ διαφθαρέν-
τα, ἀπὸ τοῦ ἐγκειμένου χρόνου τῷ προοιμίῳ τοῦ γραμματείου, καὶ "ἀπὸ μιᾶς συλλαβῆς
* πολλὴν ἔχει τὴν ἰσχύν· πολλῷ μᾶλλον ἐπὶ τῶν θείων γραφῶν τῶν πνεύματι ἁγίῳ
συγκειμένων τοῦτ' ἔστιν εὑρεῖν· μόνον ἐὰν νήφωμεν, καὶ μὴ ἁπλῶς παρατρέχωμεν, ἀλ-
λὰ συντείνοντες ἡμῶν τὸν λογισμὸν κατοπτεύσωμεν ἅπαντα μετ' ἀκριβείας, καὶ μὴ χεί-
ρους γινώμεθα τῶν περὶ τὰ αἰσθητὰ τοσαύτην [τὴν] σπουδὴν ἐπιδεικνυμένων. καὶ γὰρ
οἱ τὴν μεταλλικὴν γῆν ἀνορύττοντες οὐ μέχρι τῆς ἐπιφανείας ἵστανται, ἀλλ' ἐπει-
δὰν πολὺ βάθος κατέλθωσι καὶ καταλαβεῖν δυνηθῶσι τοῦ χρυσίου τὰ ψήγματα, μετὰ
πολλοῦ τοῦ πόνου καὶ τῆς εὐτονίας ταῦτα τῆς γῆς χωρίζουσι, καὶ μετὰ τὸν πολὺν ἐκεῖνον
πόνον βραχεῖαν τινὰ τῶν πόνων εὑρίσκουσι παραμυθίαν· καὶ ὅμως εἰδότες, ὅτι ἐλάττονα
τῶν πόνων καρποῦνται τὴν ὠφέλειαν, πολλάκις δὲ καὶ μετὰ τὴν πολλὴν ἀγρυπνίαν
καὶ τὸν κάματον καὶ τῆς προσδοκίας διήμαρτεν, καὶ οὐδὲ οὕτως ἀφίστανται, ἀλλὰ τῇ ἐλ-
πίδι τρεφόμενοι, τῶν πόνων αἴσθησιν οὐ λαμβάνουσιν. εἰ τοίνυν ἐκεῖνοι περὶ τὰ φθαρτὰ
καὶ ἐπίκηρα, ἔνθα καὶ ἀδηλία πολλή, τοσαύτην ἐπιδείκνυνται τὴν σπουδήν· πολλῷ
μᾶλλον προσήκει ἡμᾶς, ὅπου καὶ ὁ πλοῦτος ἀναφαίρετος, καὶ ὁ θησαυρὸς ἀδαπάνητος,
καὶ διαμαρτεῖν οὐκ ἔνι, τὴν ἴσην ἢ καὶ πλείονα σπουδὴν ἐπιδείκνυσθαι, ἵνα δυνηθῶμεν
ἐπιτυχεῖν τῶν σπουδαζομένων, καὶ τὴν ἐντεῦθεν ὠφέλειαν καρπωσάμενοι, καὶ κατα-
μαθόντες τοῦ θεοῦ τὴν ἄφατον φιλανθρωπίαν εὐγνώμονές "τε γενώμεθα περὶ τὸν ἡμέτε-
ρον δεσπότην, καὶ τὴν ἐκεῖθεν εὔνοιαν ἐπισπασάμενοι ἀχείρωτοι καταστῶμεν τῶν τοῦ
διαβόλου παγίσι. φέρε οὖν, τὰ πρόσφατον ἀναγνωσθέντα εἰς μέσον προθέντες δι-
ερευνησώμεθα μετ' ἀκριβείας ἕκαστον, ἵνα τῆς συνήθους ἀπολαύσαντες διδασκαλίας
οὕτως οἴκαδε ἀναχωρήσητε.

Κεφ. ε. 1 Αὕτη ἡ βίβλος, φησί, γενέσεως ἀνθρώπων, ᾗ ἡμέρᾳ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν Ἀδάμ.
κατ' εἰκόνα θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν· 2 Ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς· καὶ ἐπωνόμασε τὸ
ὄνομα "αὐτῶν Ἀδάμ, ᾗ ἡμέρᾳ ἐποίησεν αὐτούς.

Θέα μοι τοῦ θαυμαστοῦ τούτου προφήτου τὴν σύνεσιν, μᾶλλον δὲ τοῦ ἁγίου πνεύ-
ματος τὴν διδασκαλίαν. ἐκεῖθεν γάρ, ὡς πολλάκις εἴρηται, ἐνηχούμενος ἅπαντα ἡμῖν
φθέγγεται, καὶ τὴν γλῶτταν μὲν οὗτος ἐδάνεισεν, ἡ δὲ τοῦ πνεύματος χάρις πάντα σα-
φῶς διὰ τούτου τὴν ἡμετέραν διδάσκει φύσιν. σκόπει τοίνυν πῶς "ἐξ ἀρχῆς τὸν λό-
γον ἀνήγαγε, καὶ ἄνωθεν, ὡς εἰπεῖν, πάλιν τὴν διήγησιν ποιήσασθαι βούλεται. τίνος ἕνε-
κεν καὶ διὰ τί; ἐπειδὴ γὰρ εἶδε τοὺς ἤδη γεγονότας πολλὴν τὴν ἀγνωμοσύνην ἐπιδειξα-
μένους, καὶ μηδὲ τοῖς εἰς τὸ πρωτόπλαστον γεγενημένοις σωφρονισθέντας, ἀλλ' εἰς αὐτὸν
τὸν κρημνὸν τῆς κακίας κατενεχθέντας· ὅτε γὰρ ὑπ' αὐτοῦ τεχθεὶς ἀθέως διὰ βασ-
κανίαν

κομιδῇ εἰς ἀδελφοκτονίαν ὥρμησε, διὸ καὶ τὴν τιμωρίαν ἐκείνην τὴν χαλεπωτάτην
ἐδέξατο, καθὼς φθάσαντες ἐδιδάξαμεν τὴν ὑμετέραν ἀγάπην· εἶτα πάλιν οἱ
μετ' ἐκεῖνον οὐδὲ τῇ τούτου τιμωρίᾳ σωφρονισθέντες, χείροσι κακοῖς ἑαυτοὺς περιέβα-
λον, καθάπερ ἠκούσατε χθὲς τοῦ Λάμεχ τὴν οἰκείαν ἁμαρτίαν διηγουμένου ταῖς ἑαυτοῦ
5 γυναιξί, καὶ καθ' ἑαυτοῦ τὸ ἐπιτίμιον ὁρίζοντος) ἐπεὶ οὖν κατὰ μικρὸν εἶδεν αὐξανο-
μένην αὐτῶν τὴν κακίαν, καθάπερ ῥεῦμα πονηρὸν μέλλον κατὰ παντὸς διατρέχειν τοῦ
σώματος, ἵστησι τῆς κακίας τὴν φοράν, καὶ τὰς γενεὰς ταύτας λοιπόν, τὰς ἐκ τοῦ Κάϊν
μέχρι τοῦ Λάμεχ γενομένας, οὐδὲ μνήμης ἀξιοῖ, ἀλλ' ὥσπερ ἀρχήν τινα ποιούμενος,
καὶ τὸ πένθος τοῦ Ἀδὰμ καὶ τῆς Εὔας παραμυθήσασθαι βουλόμενος, ὧν περιέβαλεν αὐ-
10 τοὺς ἐτόλμησεν ὁ ἀδελφοκτόνος τὴν δεξιὰν ὁπλίσας κατὰ τοῦ Ἄβελ, οὕτως ἄρχεται τῆς
διηγήσεως, καί φησιν, Αὕτη ἡ βίβλος γενέσεως ἀνθρώπων, ᾗ ἡμέρᾳ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν
Ἀδάμ. κατ' εἰκόνα θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν· ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς· καὶ ἐπωνό-
μασε τὸ ὄνομα" αὐτῶν, ᾗ ἡμέρᾳ ἐποίησεν αὐτούς. σκόπει πῶς τοῖς αὐτοῖς ῥήμασι κέχρηται, [γρ. αὐτοῦ Ἀδάμ]
ὡς καὶ ἐν προοιμίοις, ἵνα διδάξῃ ἡμᾶς, ὅτι ὡς ἀδοκίμους γενομένας τὰς γενεὰς ἐκείνας
15 οὐδὲ μνήμης λοιπὸν ἀξιοῖ, ἀλλ' ἐκ τοῦ νέου, τεχθέντος τοῦ Σὴθ λέγω, τῆς γενεαλογίας
ἄρχεται· ἵνα καὶ ἐκ τούτου μάθῃς, ὅσος τῷ θεῷ λόγος τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, καὶ ὅ-
πως ἀποστρέφεται τοὺς φονικὴν ἔχοντας τὴν γνώμην. ὡς γὰρ μηδὲ παραχθέντων λοιπὸν
ἐκείνων εἰς τὸν βίον, οὕτως αὐτῶν τὴν μνήμην παραλιμπάνει, δεικνὺς ἡμῖν, ὅσον ἐστὶ κα-
κία χαλεπόν, καὶ ὅτι "ἑαυτοὺς τὰ μέγιστα λυμαίνονται) οἱ ταύτην ἀσπαζόμενοι. ἰδοὺ γάρ, [γρ. ἑαυτοῖς]
20 οὗτοι μὲν τοῦ καταλόγου λοιπὸν ἐξαλείφονται, ἐπὶ τοσοῦτον δὲ μνήμης ἠξιώθησαν μό-
νον, ὥστε τὴν κακίαν αὐτῶν στηλιτευθῆναι, καὶ ταῖς εἰς τὸ ἑξῆς γενεαῖς γενέσθαι σωφρονι-
σμοῦ" ὑπόθεσιν. ὁ δὲ ἀδίκως ἀναιρεθεὶς καὶ ὑπὸ τῆς ἀδελφικῆς χειρὸς φονευθείς, ἐξ [γρ. ὑποθέσεις.]
ἐκείνου μέχρι τοῦ νῦν ἐν τοῖς ἁπάντων ᾄδεται στόμασι, καὶ οὔτε ὁ χρόνος τούτου τὴν μνή-
μην ἔσβεσεν, οὔτε ἐκείνου τὴν κατηγορίαν ὑπετέμετο· ἀλλὰ καὶ οὗτος καθ' ἑκάστην
25 ἡμέραν παρὰ πάντων ἀνακηρύττεται, καὶ ἐκεῖνος διηνεκῶς στηλιτεύεται. εἴδετε ὅση τῆς
κακίας ἡ λύμη, καὶ ὅση τῆς ἀρετῆς ἡ ἰσχύς, καὶ ὅπως ἡ μὲν καὶ πολεμοῦσα καὶ περιγινο-
μένη σβέννυταί τε καὶ ἀφανίζεται, ἡ δὲ καὶ πολεμουμένη καὶ τὰ μυρία δεινὰ ὑπομένουσα,
ταύτῃ μᾶλλον καὶ λαμπροτέρα καὶ φαιδροτέρα γίνεται. καὶ ἐνῆν μὲν καὶ ἐξ ἑτέρων
πραγμάτων ὁμοίως συμβάντων τοῦτο δεῖξαι νῦν ἐπὶ τῆς ὑμετέρας ἀγάπης· ἀλλ'
30 ἵνα μὴ τῆς προκειμένης ἀκολουθίας τέως ἐκπέσωμεν, φέρε πάλιν ἐπαναλάβωμεν
αὐτὰ τὰ εἰρημένα. Αὕτη ἡ βίβλος, φησί, γενέσεως ἀνθρώπων, ᾗ ἡμέρᾳ ἐποίησεν ὁ θεὸς
τὸν Ἀδάμ. κατ' εἰκόνα θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν· ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς· καὶ ἐπωνό-
μασε τὸ ὄνομα" αὐτῶν Ἀδάμ, ᾗ ἡμέρᾳ ἐποίησεν αὐτούς. ὅρα πῶς πάλιν τῆς διηγήσεως [γρ. αὐτοῦ]
ἄνωθεν ἀρξαμένη ἡ θεία γραφὴ ὑπομιμνήσκει ἡμᾶς ὅσης ἠξίωται τιμῆς ὁ δημιουρ-
35 γηθεὶς ἄνθρωπος. ᾗ ἡμέρᾳ, φησίν, ἐποίησε τὸν Ἀδάμ, κατ' εἰκόνα θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν,
ἀντὶ τοῦ, ἄρχοντα αὐτὸν κατέστησε πάντων τῶν ὁρωμένων. τοῦτο γάρ ἐστι κατ' εἰκόνα,
κατά τε τὸν τῆς ἀρχῆς λόγον, καὶ κατὰ τὸν τῆς δεσποτείας. ὥσπερ γὰρ ὁ τῶν ὅλων θεὸς τὴν
κατὰ πάντων ἀρχὴν ἔχει τῶν τε ὁρατῶν τῶν τε ἀοράτων, δημιουργός [τε καὶ ποιητὴς] ἁ-
πάντων τυγχάνων· οὕτω καὶ τὸ ζῶον τοῦτο τὸ λογικὸν δημιουργήσας, ἐβουλήθη πάντων
40 τῶν ὁρωμένων τὴν ἀρχὴν [αὐτὸν] ἔχειν. διὸ καὶ τὴν τῆς ψυχῆς οὐσίαν αὐτῷ ἐχαρίσατο,
βουληθεὶς αὐτὸν καὶ ἀθάνατον εἶναι εἰς τὸ διηνεκές. ἀλλ' ἐπειδὴ διὰ ῥαθυμίαν" ὤλισθε καὶ [γρ. ὠλίσθησε]
παρέβη τὴν δοθεῖσαν ἐντολήν, οὐδὲ οὕτω τέλεον ἀπεστράφη τὴν οἰκείαν φιλανθρω-
πίαν μιμούμενος, ἀλλὰ τῆς μὲν ἀθανασίας αὐτὸν ἀπεστέρησε, θανάτῳ δὲ καταδικάσας

ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἀρχῆς σχεδὸν ἀφῆκεν εἶ). εἶτα ἐπειδὴ ὁ ἐξ αὐτῶν τεχθεὶς εἰς τοσαύτην μανίαν ἐξώκειλε, καὶ πρῶτος τὸ εἶδος τοῦ φόνου ἐξήνεγκε, καὶ τὸν βεβιασμένον ἐκεῖνον θάνατον κατέδειξε, καὶ πολλὴν ἐπεδείξατο τὴν ἀγνωμοσύνην, ψεῦδος τῷ φόνῳ συνάψας, τῇ διηνεκεῖ τιμωρίᾳ σωφρονίσαι αὐτὸν ἠβουλήθη, ἵνα μὴ μόνον αὐτὸς κερδάνῃ ἐκ τῶν εἰς αὐτὸν γεγενημένων, ἀλλὰ καὶ τοὺς μετὰ ταῦτα διδάσκῃ καὶ τῶν τετολμημένων τὸ μέγεθος καὶ τῆς ἀτοπίας τὴν ὑπερβολήν. ἀλλ᾽ ἐπειδὴ διὰ πολλὴν ῥαθυμίαν καὶ τὸ ἐκ τούτου γεγενημένοι κατὰ μικρὸν χείροσιν ἑαυτοὺς περιέβαλον κακοῖς, παραμυθήσασθαι, ὡς εἰπεῖν, βουλόμενος τὸν Ἀδάμ, οὐ μόνον διὰ τὴν οἰκείαν παράβασιν ἐν τοσαύτῃ τυγχάνοντα κατηφείᾳ, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ τόλμημα τοῦ Κάϊν καὶ τὸ πένθος ἐκεῖνο τὸ ἀφόρητον, ὅπερ εἶδε τοῖς οἰκείοις ὀφθαλμοῖς (οὔτε γὰρ τοῦ θανάτου ᾔδεσαν τὸ εἶδος, εἰ καὶ τὴν ἀπόφασιν ἐδέξαντο, καὶ διπλοῦν αὐτῷ καὶ τριπλοῦν τὸ πένθος ἐγίνετο, ὅτι τε καὶ τὸν θάνατον πρῶτον εἶδον εἰσενεχθέντα εἰς τὸν βίον, καὶ βίαιον θάνατον, καὶ ὑπὸ τοῦ παιδὸς τολμηθέντα, καὶ εἰς ἀδελφὸν ὁμομήτριον καὶ ὁμοπάτριον καὶ οὐδὲν ἠδικηκότα) βουλόμενος τοίνυν ὁ φιλάνθρωπος δεσπότης ἀντίρροπον αὐτῷ τῶν λυπηρῶν τὴν παραμυθίαν εἰσαγαγεῖν, ἕτερον αὐτῷ παρέχει παῖδα τὸν Σήθ, καὶ ἀρκοῦσαν αὐτῷ τὴν παράκλησιν ἐντεῦθεν ποιησάμενος, ἀπὸ τούτου λοιπὸν τῆς γενέσεως τὴν ἀρχὴν συνίστησι. διὰ τοῦτο καὶ ὁ μακάριος προφήτης οὕτως ἤρξατο λέγων, Αὕτη ἡ βίβλος γενέσεως ἀνθρώπων. εἶτα ἐπαγγειλάμενος τὴν γένεσιν τῶν ἀνθρώπων διηγεῖσθαι, σκόπει οἵᾳ κέχρηται ἀκολουθίᾳ.

3 Ἔζησε, φησιν, Ἀδὰμ ἔτη διακόσια τριάκοντα, καὶ ἐγέννησε κατὰ τὴν ἰδέαν αὐτοῦ, καὶ κατὰ εἰκόνα αὐτοῦ, καὶ ἐπωνόμασε τὸ ὄνομα αὐτοῦ Σήθ. 4 Ἐγένοντο δὲ αἱ ἡμέραι αὐτοῦ, ἔτη ἑπτακόσια, καὶ ἐγέννησεν υἱοὺς καὶ θυγατέρας. 5 Καὶ ἐγένοντο πᾶσαι αἱ ἡμέραι Ἀδὰμ ἔτη ἐννακόσια τριάκοντα, καὶ ἀπέθανεν.

Οὐ καλῶς ἔλεγον ἐν τοῖς* προοιμίοις, ὅτι οὐδέν ἐστιν [εὑρεῖν] ἁπλῶς καὶ εἰκῇ γεγραμμένον ἐν τῇ θείᾳ γραφῇ; ἰδοὺ γὰρ καὶ νῦν, πόσῃ τῇ ἀκριβείᾳ ἐχρήσατο ὁ μακάριος οὗτος προφήτης. ἐγέννησε δέ, φησιν, Ἀδὰμ κατὰ τὴν ἰδέαν αὐτοῦ, καὶ κατὰ τὴν εἰκόνα αὐτοῦ, καὶ ἐπωνόμασε τὸ ὄνομα αὐτοῦ Σήθ· ἐπὶ δὲ τοῦ προτέρου τεχθέντος, τοῦ Κάϊν λέγω, οὐδὲν τοιοῦτον ἐπισημηνάμενος, ἀλλ᾽ ἄνωθεν προμηνύων αὐτοῦ τὴν ἐπὶ τὴν κακίαν ὁρμήν, καὶ εἰκότως. οὐ γὰρ ἔσωζε τοὺς πατρικοὺς χαρακτῆρας, ἀλλ᾽ εὐθέως πρὸς τὴν κακίαν ηὐτομόλησεν. ἐνταῦθα δέ φησι, κατὰ τὴν ἰδέαν αὐτοῦ, καὶ κατὰ τὴν εἰκόνα αὐτοῦ, τουτέστιν ὁμότροπον τῷ γεγεννηκότι, τοὺς αὐτοὺς τῆς ἀρετῆς χαρακτῆρας διασώζοντα, τὴν εἰκόνα τὴν πατρικὴν διὰ τῶν ἔργων δεικνύντα, ἀνακαλέσασθαι δυνάμενον διὰ τῆς οἰκείας ἀρετῆς τὸ τοῦ προλαβόντος πλημμέλημα. οὐδὲ γὰρ περὶ σωματικῶν χαρακτήρων ἐνταῦθα ἡμῖν διαλέγεται ἡ θεία γραφὴ λέγουσα, κατὰ τὴν ἰδέαν αὐτοῦ καὶ κατὰ τὴν εἰκόνα αὐτοῦ, ἀλλὰ περὶ τῆς ἐν τῇ ψυχῇ καταστάσεως, ἵνα μάθωμεν ὅτι οὗτος οὐκ ἔσται τοιοῦτος. διὸ καὶ ἡ μήτηρ τὴν προσηγορίαν ἐπιθεῖσα τῷ παιδί, μετ᾽ εὐχαριστίας ταύτην ἐπιτίθησι, καὶ οὐ τῇ φύσει οὐδὲ τῷ τόκῳ λογίζεται τὸ τεχθὲν παιδίον, ἀλλὰ τῇ τοῦ θεοῦ δυνάμει. ἐκείνη γὰρ καὶ τὴν φύσιν διήγειρε πρὸς τὸν τόκον. καί φησιν, ἐπωνόμασε τὸ ὄνομα αὐτοῦ Σήθ, λέγουσα, ἐξανέστησε γάρ μοι ὁ θεὸς σπέρμα ἕτερον ἀντὶ Ἄβελ, ὃν ἀπέκτεινε Κάϊν. ὅρα τοῦ ῥήματος τὴν ἀκρίβειαν. οὐκ εἶπεν, ἔδωκέ μοι ὁ θεός, ἀλλ᾽ ἐξανέστησέ μοι. σκόπει πῶς ἀμυδρῶς τὰ προοίμια τῆς ἀναστάσεως ἐντεῦθεν ἤδη δείκνυται διὰ τοῦ ῥήματος. ὡς γὰρ ἂν εἴποι τις, ἔλεγεν, ἀντὶ τοῦ πεσόντος ἀνέστησέ μοι τοῦτον. εἰ καὶ ἐκεῖνος, φησιν, ὑπὸ τῆς ἀδελφικῆς δεξιᾶς εἰς τὴν γῆν κατέπεσε, καὶ τοῦ θανάτου

πεῖραν

περὰν ἔλαβεν, ἀλλ' ἡ τοῦ θεοῦ δύναμις ἀντὶ τοῦ πεσόντος τοῦτον ἀνήγειρεν. ἐπειδὴ γὰρ (γ. ἤγειρεν.)
οὐδέπω καιρὸς ἦν τῆς ἀναστάσεως, οὐχὶ τὸν πεσόντα ἤγειρεν, ἀλλ' ἕτερον ἀντ' ἐκείνου.
διὸ καὶ αὐτή φησιν, ἐξανέστησε γάρ μοι ὁ θεὸς σπέρμα ἕτερον ἀντὶ Ἄβελ, ὃν ἀπέκτεινε
Κάϊν. εἶδες εὐγνωμοσύνην γυναικός, εἶδες φιλανθρωπίαν δεσπότου, πῶς ταχεῖαν
5 αὐτοῖς τὴν παραμυθίαν ἐπενόησε. ταύτην μιμώμεθα ἅπαντες, καὶ τὸ πᾶν τῇ ἄνωθεν
χάριτι λογιζώμεθα. εἰ γὰρ καὶ ἡ φύσις ἐργάζεται, ἀλλ' οὐκ οἰκείᾳ δυνάμει, ἀλλὰ
τῷ προστάγματι τοῦ δημιουργήσαντος εἴκουσα. ἀκουέτωσαν γυναῖκες, καὶ μηδέποτε
ἀλγείτωσαν, ἐπειδὰν μὴ τίκτωσιν, ἀλλὰ γνώμην εὐχάριστον ἐπιδεικνύμεναι ἐπὶ τὸν
τῆς φύσεως δημιουργὸν καταφευγέτωσαν, καὶ παρ' ἐκείνου αἰτείτωσαν τοῦ τῆς φύσεως δε-
10 σπότου, καὶ μήτε τῇ συνουσίᾳ τῶν συνοικούντων, μήτε ἑτέρῳ τινὶ λογιζέσθωσαν τὴν τῶν
παίδων γονήν, ἀλλὰ τῷ δημιουργῷ τῶν ὅλων, τῷ καὶ ἀπὸ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι πα-
ραγαγόντι τὴν φύσιν τὴν ἡμετέραν, καὶ χωλεύουσαν πάλιν διορθῶσαι δυναμένῳ. ἐπεὶ
καὶ αὐτὴ τὴν τοῦ πένθους ὑπόθεσιν δοξολογίας ἀφορμὴν ἐποιήσατο, καὶ τῷ δεσπό-
τῃ τὸ πᾶν λογίζεται, λέγουσα, ἐξανέστησέ μοι ὁ θεὸς σπέρμα ἕτερον ἀντὶ Ἄβελ, ὃν
15 ἀπέκτεινε Κάϊν. ὁρᾷς πῶς οὐ μόνον οὐκ ἐδυσχέρανεν, οὐδὲ ἐφθέγξατό τι λυπηρὸν (οὐ
γὰρ ἂν παρέλιπεν ἡ θεία γραφή, εἴγε τι τοιοῦτον εἴρητο παρ' αὐτῆς) ἀλλὰ γενναίως
ἐνεγκοῦσα τὸ συμβὰν ταχείας ἀξιοῦται τῆς παραμυθίας, καὶ πλείονα τὴν εὐγνωμο-
σύνην ἐπιδείκνυται, ἀνακηρύττουσα τοῦ δεσπότου τὴν εὐεργεσίαν. ὅρα γὰρ μεθ' ὅσης
φιλοτιμίας ὁ δεσπότης τὰ παρ' ἑαυτοῦ ἐπιδείκνυται. οὐ μόνον γὰρ υἱὸν ἕτερον ἐχαρίσα-
20 το, ἀλλὰ καὶ ἐνάρετον αὐτὸν ἔσεσθαι ἤδη προμηνύει. ἐγέννησε γάρ, φησι, κατὰ τὴν ἰδέ-
αν αὐτοῦ, καὶ κατὰ τὴν εἰκόνα αὐτοῦ. καὶ ἵνα μάθωμεν εὐθέως τοῦ τεχθέντος τὴν ἀρετήν,
ὅρα καὶ αὐτὸν πάλιν διὰ τῆς προσηγορίας τοῦ ὑπ' αὐτοῦ τεχθέντος δεικνύντα τὸ φιλό-
θεον αὐτοῦ τῆς γνώμης.

Καὶ τῷ Σὴθ, φησιν, ἐγένετο υἱὸς, καὶ ἐπωνόμασε τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἐνώς. οὗτος ἤλ-
25 πισεν ἐπικαλεῖσθαι τὸ ὄνομα κυρίου τοῦ θεοῦ.

Εἶδες προσηγορίαν διαδήματος λαμπροτέραν, ἁλουργίδος φαιδροτέραν. τί
γὰρ ἂν εἴη μακαριώτερον τοῦ τοιούτου τῇ ἐπικλήσει τοῦ θεοῦ καλλωπιζομένου, καὶ (γ. μακαριστότερον)
τοῦτο ἀντὶ ὀνόματος κεκτημένου; ὁρᾷς πῶς, ὅπερ ἐξ ἀρχῆς ἔλεγον, καὶ ἐν αὐταῖς ταῖς ψι-
λαῖς προσηγορίαις πολὺς ἐναπόκειται πλοῦτος νοημάτων. οὐ μόνον γὰρ τῶν γονέων ἐν-
30 τεῦθεν δείκνυται τὸ φιλόθεον, ἀλλὰ καὶ ἡ πολλὴ περὶ τοὺς παῖδας αὐτῶν ἐπιμέλεια, καὶ
ὅπως ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς ἐπαίδευον τὰ τικτόμενα παιδία διὰ τῆς προσηγορίας, ἣν
αὐτοῖς ἐπετίθεσαν, τῆς ἀρετῆς ἀντέχεσθαι. καὶ οὐ καθάπερ οἱ νῦν ἁπλῶς καὶ ὡς ἔτυχε
τὰς προσηγορίας ποιοῦνται, εἰς τὸ ὄνομα, φησι, τοῦ πάππου καὶ τοῦ ἐπιπάππου κα-
λείσθω τὸ παιδίον· ἀλλ' οἱ παλαιοὶ οὐχ οὕτως, ἀλλὰ πᾶσαν σπουδὴν ἐποιοῦντο τοιαύ-
35 τας ἐπιτιθέναι τοῖς τικτομένοις προσηγορίας, αἳ μὴ μόνον αὐτοὺς τοὺς τὴν προσηγορί-
αν δεχομένους εἰς ἀρετὴν ἐνῆγον, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασι καὶ ταῖς μετὰ ταῦτα γενε-
αῖς διδασκαλία φιλοσοφίας ἁπάσης ἐγίνοντο· καὶ τοῦτο εἰσόμεθα κατὰ μικρὸν προϊ-
όντος τοῦ λόγου. μὴ τοίνυν, μηδὲ ἡμεῖς τὰς τυχούσας προσηγορίας ἐπιτιθῶμεν τοῖς
παισί, μηδὲ τῶν πάππων καὶ τῶν ἐπιπάππων, καὶ τῶν πρὸς γένος διαφερόντων τὰς (ἴσ. [illegible])
40 ὀνομασίας αὐτοῖς χαριζώμεθα, ἀλλὰ τῶν ἁγίων ἀνδρῶν, τῶν ἐν ἀρετῇ διαλαμψάν-
των, τῶν πολλὴν παρρησίαν πρὸς τὸν θεὸν ἐσχηκότων· μᾶλλον δὲ μηδὲ ταῖς τούτων
προσηγορίαις ἁπλῶς θαρρείτωσαν μήτε οἱ γονεῖς, μήτε οἱ παῖδες οἱ τὰς προση-
γορίας δεχόμενοι. οὐδὲ γὰρ ὀνίνησί τι προσηγορία ἀρετῆς ἔρημος οὖσα· ἀλλὰ δεῖ ἐν

τῇ κατορθώσει τῆς ἀρετῆς τὰς ἐλπίδας τῆς σωτηρίας ἔχειν, καὶ μήτε ἐπὶ προσηγορίᾳ μέγα φρονεῖν, μήτε ἐπὶ συγγενείᾳ τῶν ἁγίων ἀνδρῶν, μήτε ἐπ' ἄλλῳ μηδενὶ, ἀλλ' ἐπὶ τῇ τῶν οἰκείων ἔργων παῤῥησίᾳ· μᾶλλον δὲ μηδὲ ἐπὶ ταύτῃ μέγα φρονεῖν, ἀλλὰ τότε μᾶλλον κατεστάλθαι καὶ μετριάζειν, ὅταν πολὺν τὸν πλοῦτον τῆς ἀρετῆς συναγαγεῖν δυνηθῶμεν. οὕτω γὰρ καὶ αὐτοὶ μετ' ἀσφαλείας τὸν συλλεγέντα πλοῦτον" συνάξωμεν, καὶ τὴν παρὰ τοῦ θεοῦ εὔνοιαν ἐπισπασώμεθα. διὰ γὰρ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς ἔλεγε τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς, Ὅταν πάντα ποιήσητε, λέγετε ὅτι ἀχρεῖοι δοῦλοί ἐσμεν, πανταχοῦ καταστέλλων αὐτῶν τὰ φρονήματα, καὶ πείθων * μετριοφρονεῖν, καὶ μὴ ἐπαίρεσθαι ἐπὶ κατορθώμασιν, ἀλλ' εἰδέναι, ὡς ἡ μεγίστη ἀρετὴ αὕτη μάλιστα πάντων ἐστὶ, τὸ ἐν κατορθώμασιν ὄντα μετριάζειν. ἀλλ' ἐπὶ τὴν ἀκολουθίαν πάλιν ἐπανέλθωμεν τοῦ λόγου, καὶ ἴδωμεν τοὺς ἑξῆς τεθέντας. εἰκὸς γὰρ κατὰ μικρὸν προϊόντας μείζονα θησαυρὸν εὑρεῖν, καὶ πολὺν καὶ ἄφατον τὸν πλοῦτον.

9 Καὶ ἔζησε, φησὶν, Ἐνὼς, οὗτος ὁ τοῦ Σὴθ υἱὸς, ἔτη ἑκατὸν ἐνενήκοντα, καὶ ἐγέννησε τὸν Καϊνάν. 12 Καὶ Καϊνὰν ἐγέννησε τὸν Μαλελεήλ. 15 Καὶ Μαλελεὴλ ἐγέννησε τὸν Ἰαρέδ. 18 Καὶ Ἰαρὲδ ἐγέννησε τὸν Ἐνώχ. 21 Καὶ ἔζησεν Ἐνὼχ ἔτη ἑκατὸν ἑξήκοντα πέντε, καὶ ἐγέννησε τὸν Μαθουσάλα. 22 Εὐηρέστησε δέ, φησι, τῷ θεῷ Ἐνὼχ μετὰ τὸ γεννῆσαι αὐτὸν τὸν Μαθουσάλα, ἔτη διακόσια, καὶ ἐγέννησεν υἱοὺς καὶ θυγατέρας. 23 Καὶ ἐγένοντο αἱ ἡμέραι Ἐνὼχ ἔτη τριακόσια ἑξήκοντα πέντε. 24 Καὶ εὐηρέστησεν Ἐνὼχ τῷ θεῷ, καὶ οὐχ ηὑρίσκετο, διότι μετέθηκεν αὐτὸν ὁ θεός.

Οὐ καλῶς ἔλεγον, ὅτι προϊόντες πολὺν καὶ ἄφατον εὑρήσομεν πλοῦτον πνευματικὸν ἐν τούτοις τοῖς ὀνόμασιν; ἐννόει γάρ μοι ἐνταῦθα, ἀγαπητὲ, καὶ τοῦ δικαίου τὴν ἀρετὴν, καὶ τοῦ ἀγαθοῦ θεοῦ τὴν ὑπερβάλλουσαν φιλανθρωπίαν, καὶ τῆς θείας γραφῆς τὴν ἀκρίβειαν. καὶ ἔζησε, φησιν, Ἐνὼχ ἔτη ἑκατὸν ἑξήκοντα πέντε, καὶ ἐγέννησε τὸν Μαθουσάλα, καὶ εὐηρέστησε, φησιν, Ἐνὼχ τῷ θεῷ μετὰ τὸ γεννῆσαι αὐτὸν τὸν Μαθουσάλα. ἀκουέτωσαν καὶ ἄνδρες καὶ γυναῖκες, καὶ παιδευέσθωσαν τοῦ δικαίου τὴν ἀρετὴν, καὶ μὴ νομιζέτωσαν τὸν γάμον κώλυμα εἶναι πρὸς τὴν εὐαρέστησιν τὴν πρὸς τὸν θεόν. διὰ γὰρ τοῦτο καὶ ἅπαξ καὶ δεύτερον ἐπεσημήνατο ἡ θεία γραφὴ, ὅτι ἐγέννησε τὸν Μαθουσάλα, καὶ τότε εὐηρέστησε. καὶ πάλιν τὸ αὐτὸ ἐδιπλασίασε λέγουσα, καὶ εὐηρέστησε μετὰ τὸ γεννῆσαι αὐτὸν, ἵνα μή τις νομίσῃ ἐμποδίζεσθαι πρὸς τὴν ταύτης κατόρθωσιν. ἐὰν γὰρ νήφωμεν, οὔτε γάμος οὔτε" ἀνατροφὴ, οὔτε ἕτερόν τι ἐμποδίσαι ἡμῖν δυνήσεται εἰς τὴν" τοῦ θεοῦ εὐαρέστησιν. ἰδοὺ γὰρ καὶ οὗτος ἡμῖν τῆς αὐτῆς φύσεως τυγχάνων, καὶ οὔτε νόμου δοθέντος, οὔτε γραφῶν οὐσῶν τῶν διδασκουσῶν, οὔτε ἑτέρου τινὸς εἰς φιλοσοφίαν ἐνάγοντος, οἴκοθεν καὶ ἀπὸ προαιρέσεως τοσαύτην ἐπεδείξατο τὴν εὐαρέστησιν, ὡς μέχρι τῆς σήμερον διαρκέσαι, καὶ μηδέπω καὶ νῦν πεῖραν θανάτου λαβεῖν. εἰ γὰρ ὁ γάμος, ἀγαπητὲ, καὶ ἡ παιδοτροφία κώλυμα ἔμελλε γίνεσθαι πρὸς τὴν τῆς ἀρετῆς ὁδὸν, οὐκ ἂν εἰσήνεγκε γάμον εἰς τὸν βίον τὸν ἡμέτερον ὁ τῶν ὅλων δημιουργὸς, ἵνα μὴ ἐν τοῖς καιρίοις καὶ σφόδρα" ἀναγκαιοτέροις ἡμᾶς λυμαίνηται· ἀλλ' ἐπειδὴ οὐ μόνον οὐδὲν ἡμῖν ἐμποδίζει πρὸς τὴν κατὰ θεὸν φιλοσοφίαν, ἐὰν βουλώμεθα νήφειν, ἀλλὰ καὶ πολλὴν ἡμῖν εἰσάγει τὴν παραμυθίαν, μαινομένην τὴν φύσιν" καταστέλλουσα, καὶ οὐκ" ἀφιεῖσα πελάγιον σαλεύειν, ἀλλὰ διηνεκῶς ἐν λιμένι τὸ σκάφος ὁρμεῖν παρασκευάζων, διὰ τοῦτο τὴν ἐντεῦθεν παραμυθίαν ἐχαρίσατο τῷ τῶν ἀνθρώπων γένει. ὅτι γὰρ ἀληθῆ τὰ παρ' ἡμῶν λεγόμενα, δείκνυσιν ὁ δίκαιος οὗτος. μετὰ γὰρ τὸ γεννῆσαι, φησι, τὸν Μαθουσάλα, εὐηρέστησεν Ἐνὼχ τῷ θεῷ, καὶ οὐ βραχύν τινα

ἀριθμὸν

Λουκ. ιζ. ι.

γρ. φυλάξωμεν,

* ἡμᾶς

γρ. ἀναστροφή,

γρ. τὴν εὐαρέστησιν πρὸς τὸν θεόν.

γρ. ἀναγκαιοτάτοις

ἴσ. καταστέλλων, ἀφιείς

ἀριθμὸν διήρκεσε τὴν ἀρετὴν μετιών, ἀλλά, φησι, διακόσια ἔτη. καὶ ἐπειδὴ μετὰ τὴν
τοῦ πρωτοπλάστου παράβασιν εὑρέθη ἄνθρωπος πρὸς αὐτὴν τὴν κορυφὴν τῆς
ἀρετῆς ἀνιών, καὶ τὴν τοῦ προπάτορος ἁμαρτίαν ἀνακαλούμενος διὰ τῆς οἰκείας εὐ-
αρεστήσεως, ὅρα τοῦ ἀγαθοῦ θεοῦ τὴν ὑπερβάλλουσαν φιλανθρωπίαν. ἐπειδὴ ηὗρε
5 δυνηθέντα ἀνακαλέσασθαι τὸ ἁμάρτημα τοῦ Ἀδάμ, δεικνὺς δι' αὐτῶν τῶν πραγμά-
των, ὅτι οὐ βουλόμενος τὸν θάνατον ἐπαγαγεῖν τῇ φύσει τῇ ἡμετέρᾳ, ἀλλὰ διὰ τὴν τῆς
ἐντολῆς παράβασιν τοῦτον κατεδίκασε, τὸν τὴν ἐντολὴν δεξάμενον, τοῦτον νῦν ζῶντα
μεθίστησι. καὶ εὐηρέστησε, φησιν, Ἐνὼχ τῷ θεῷ, καὶ οὐχ ηὑρίσκετο, διότι μετέθηκεν αὐτὸν
ὁ θεός. ὁρᾷς σοφίαν δεσπότου. μετέθηκε ζῶντα, οὐχὶ ἀθανασίαν ἐχαρίσατο, ἵνα μὴ
10 ἐκλύσῃ τοῦ πλημμελήματος τὸν φόβον, ἀλλ' ἀφῆκεν ἀκμάζειν τὸν θάνατον τῇ τῶν ἀν-
θρώπων φύσει. διὰ οὕτω πάλιν ἀμυδρῶς, ὡς εἰπεῖν, καὶ λανθανόντως, ἀνακαλέσασθαι
βούλεται τὴν ἀπόφασιν, ἣν κατὰ τοῦ Ἀδὰμ ἐξήνεγκεν. ἀλλ' οὐ ποιεῖ αὐτὸ φανερόν, ἵνα ὁ (ἴσ. φανερῶς,)
φόβος ἀντὶ σωφρονισμοῦ γένηται. διὰ τοῦτο εὐαρεστήσαντα τὸν Ἐνὼχ μετέθηκεν. εἰ δέ τις
βούλοιτο περιεργάζεσθαι καὶ λέγειν, καὶ ποῦ αὐτὸν μετέθηκε, καὶ εἰ μέχρι τοῦ παρόντος
15 διήρκεσε, μανθανέτω μὴ λογισμοῖς ἀνθρωπίνοις κατακολουθεῖν, καὶ τὰ παρὰ τοῦ θε-
οῦ πολυπραγμονεῖν, ἀλλὰ πιστεύειν μόνον τοῖς λεγομένοις. ὅταν γὰρ ὁ θεὸς ἀποφαί-
νηταί τι, οὐ δεῖ ἀντιβλέπειν τοῖς ῥηθεῖσιν, ἀλλὰ τὰ παρὰ τοῦ θεοῦ λεγόμενα ἀξιοπιστό- (ἴσ. ἀντιλέγειν)
τερα ἡγεῖσθαι, κἂν μὴ φαίνηται, τῶν ὑπὸ τοῖς ὀφθαλμοῖς κειμένων τοῖς ἡμετέροις.
ὅτι γὰρ μετέθηκεν αὐτόν, εἶπεν ἡ θεία γραφή, καὶ ὅτι ζῶντα μετέθηκε, καὶ πεῖραν μὴ
20 λαβόντα θανάτου, ἀλλὰ διὰ τῆς οἰκείας εὐαρεστήσεως ἀνώτερον γενόμενον τῆς ἐξενε-
χθείσης ἀποφάσεως κατὰ τῆς τῶν ἀνθρώπων φύσεως· ποῦ δὲ αὐτὸν μετέθηκε, καὶ ὅπως νῦν
διάγει, τοῦτο οὐ προσέθηκεν. εἶδες ἀγαθότητα δεσπότου, πῶς εὑρὼν ἄνδρα τὴν ἀρε-
τὴν κατωρθωκότα, οὐκ ἀπεστέρησεν αὐτὸν τῆς ἀξίας, ἣν τῷ πρωτοπλάστῳ ἐχαρί-
σατο πρὸ τῆς παραβάσεως τῆς ἐντολῆς, διδάσκων ἡμᾶς, ὅτι κἀκεῖνος, εἰ μὴ τὴν
25 ἀπάτην προετίμησε τῆς δοθείσης ἐντολῆς, τῶν αὐτῶν ἂν ἠξίωτο ἢ καὶ μειζόνων. ταῦτα
μὴ ἁπλῶς ἀκούωμεν, ἀγαπητοί, ἀλλὰ παιδευώμεθα τῆς ἀρετῆς ἐπιμελεῖσθαι, καὶ
τὴν περὶ τὸν θεὸν εὐαρέστησιν περὶ πολλοῦ ποιεῖσθαι· καὶ μήτε οἰκίας προστασίαν, μήτε
γυναικὸς φροντίδα, μήτε παίδων ἐπιμέλειαν, μήτε ἄλλο μηδὲν προβαλλώμεθα, καὶ
νομίσωμεν ἀρκεῖν ἡμῖν εἰς ἀπολογίαν τοῦ ῥαθύμως καὶ ἠμελημένως ζῆν· μηδὲ τὰ
30 ψυχρὰ ἐκεῖνα ῥήματα καὶ ἀνόητα προφέρωμεν καὶ λέγωμεν, κοσμικός εἰμι, καὶ
γυναῖκα ἔχω, καὶ τέκνων φροντίδα ποιοῦμαι. ταῦτα τοῖς πλείοσιν ἔθος λέγειν, ἐπει-
δὰν αὐτοὺς παρακαλῶμεν εἰς τοὺς ὑπὲρ τῆς ἀρετῆς πόνους, ἢ περὶ τὴν τῶν γραφῶν
ἀνάγνωσιν πολλὴν ποιεῖσθαι τὴν σπουδήν. οὐκ ἔστιν ἐμὸν τοῦτό φησι. μὴ γὰρ ἀπε-
ταξάμην; μὴ γὰρ μοναχός εἰμι; τί λέγεις ἄνθρωπε; ἐκείνοις γὰρ μόνοις ἀποκεκλή-
35 ρωται τὸ τῆς πρὸς τὸν θεὸν εὐαρεστήσεως; Πάντας ἀνθρώπους θέλει σωθῆναι, καὶ (α. Τιμ β. δ.)
εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν, καὶ οὐδένα βούλεται ἀρετῆς ἀμελεῖν. ἄκουε γὰρ
αὐτοῦ διὰ τοῦ προφήτου λέγοντος· Οὐ βούλομαι τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ὡς τὸ (Ιεζ. ιη. κγ.)
ἐπιστρέψαι καὶ ζῆν αὐτόν. μή τι γέγονεν, εἰπέ μοι, τούτῳ τῷ δικαίῳ κώλυμα ἡ συνου-
σία τῆς γυναικός, ἢ ἡ τῶν παίδων φροντίς; μὴ τοίνυν, παρακαλῶ, μηδὲ ἡμεῖς ἀπα-
40 τῶμεν ἑαυτούς, ἀλλ' ὅσῳ ταύταις ταῖς φροντίσιν ἐνεχόμεθα, τοσούτῳ μᾶλλον τὰ ἀπὸ
τῆς ἀναγνώσεως τῶν θείων γραφῶν δεχώμεθα φάρμακα. μὴ γὰρ καὶ οὗτοι οὐ τῆς αὐ-
τῆς ἡμῖν φύσεως ἦσαν, καὶ οὐδὲ τοσαύτας ἀφορμὰς εἶχον τὰς ἐναγούσας αὐτοὺς πρὸς
τὴν τῆς ἀρετῆς ἐργασίαν; ποίας οὖν ἂν εἴημεν συγγνώμης ἄξιοι, ⓐ καὶ διδασκα-

λίας τοσαύτης ἀπολαύσαντες, καὶ τοσαύτης χάριτος ἀξιωθέντες, καὶ τῆς ἄνωθεν συμμαχίας ἀπολαύοντες, καὶ τῶν ἀπορρήτων ἐκείνων ἀγαθῶν τὴν ἐπαγγελίαν δεξάμενοι, ἐὰν μηδὲ πρὸς τὸ τῶν παλαιῶν ἀνδρῶν φθάσωμεν τῆς ἀρετῆς τὸ μέτρον;

γρ. ἀπολαύοντες,

25 Καὶ ἔζησε, φησι, Μαθουσάλα ἔτη ἑκατὸν ὀγδοήκοντα ἑπτά, καὶ ἐγέννησε τὸν Λάμεχ. 28 Καὶ ἔζησε Λάμεχ ἔτη ἑκατὸν ὀγδοήκοντα, 29 Καὶ ἐγέννησεν υἱόν, καὶ ἐπωνόμασε τὸ ὄνομα αὐτοῦ Νῶε, λέγων· οὗτος διαναπαύσει ἡμᾶς ἀπὸ τῶν ἔργων ἡμῶν, καὶ ἀπὸ τῶν λυπηρῶν τῶν χειρῶν ἡμῶν, καὶ ἀπὸ τῆς γῆς, ἧς κατηράσατο κύριος ὁ θεός.

γρ. λυπῶν

Ὅρα πάλιν διὰ τῆς προσηγορίας τοῦ νῦν τεχθέντος ὑπὸ τοῦ Λάμεχ μυστηρίων μέγεθος, καὶ προρρήσεως ὑπερβολήν, καὶ φιλανθρωπίαν ἄφατον τοῦ ἀγαθοῦ θεοῦ. ἐπειδὴ γὰρ τῇ οἰκείᾳ προγνώσει τὰ μέλλοντα προεώρα, ἰδὼν τὴν κακίαν τῶν ἀνθρώπων αὐξανομένην, προλέγει διὰ τῆς τοῦ παιδὸς προσηγορίας τὰ μέλλοντα καταλήψεσθαι κατὰ ἅπαν τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος. εἶδες ἀγαθότητα καὶ φιλανθρωπίαν; προλέγει διὰ τῆς προσηγορίας τὰ μέλλοντα, ἵνα κἂν τῷ φόβῳ σωφρονισθέντες ἀπόσχωνται τῆς κακίας, ἕλωνται δὲ τὴν ἀρετήν. καὶ ὅρα μακροθυμίαν δεσπότου, πόσου χρόνου τὴν πρόρρησιν γενέσθαι ποιεῖ, ἵνα καὶ τὴν οἰκείαν ἐπιδείξηται φιλανθρωπίαν, καὶ πάσης ἀπολογίας ἀποστερήσῃ τοὺς τὴν τιμωρίαν μέλλοντας δέχεσθαι. ἀλλ' ἴσως ἄν τις εἴποι, καὶ πόθεν τῷ Λάμεχ [ἐπῆλθεν εἰπεῖν] τὸ τοσοῦτον μέγεθος τῆς προρρήσεως; μὴ γὰρ μέμνηται ἡ γραφή, ὅτι ἐνάρετός τις ἦν καὶ θαυμαστός; μὴ ξενισθῇς, ἀγαπητέ. σοφὸς γὰρ ὢν καὶ εὐμήχανος ὁ δεσπότης καὶ δι' ἀναξίων πολλάκις συγχωρεῖ προλέγεσθαι θαυμαστὰ καὶ μεγάλα πράγματα. καὶ οὐκ ἐν τῇ παλαιᾷ μόνον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ καινῇ τις ἂν κατίδοι. ἄκουε γὰρ τοῦ εὐαγγελιστοῦ περὶ τοῦ Καϊάφα τοῦ τῶν Ἰουδαίων ἀρχιερέως λέγοντος· Τοῦτο δὲ ἀφ' ἑαυτοῦ οὐκ εἶπεν, ἀλλ' ἀρχιερεὺς ὢν τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐκείνου προεφήτευσεν, ὅτι ἔμελλεν ὁ Ἰησοῦς ἀποθνήσκειν, οὐχ ὑπὲρ τοῦ λαοῦ μόνον, ἀλλ' ἵνα καὶ τὰ ἔθνη τὰ διεσκορπισμένα συναγάγῃ εἰς ἕν. εὑρήσεις τοιοῦτόν τι πάλιν καὶ ἐπὶ τοῦ Βαλαὰμ γενόμενον. κληθεὶς γὰρ ὥστε καταράσασθαι τὸν λαόν, οὐ μόνον οὐ κατηράσατο, ἀλλὰ καὶ προεφήτευσε μεγάλα καὶ θαυμαστὰ πράγματα, οὐ περὶ τοῦ λαοῦ μόνον, ἀλλὰ καὶ περὶ τῆς τοῦ σωτῆρος ἐπιδημίας. μὴ τοίνυν ξενίζου, εἰ καὶ νῦν ὁ Λάμεχ προσηγορίαν ἐπιθεὶς τῷ παιδί, τοιαύτην ἐπιτίθησιν, ἀλλὰ τῷ θεῷ λογίσαι τὸ πᾶν τῷ διὰ τῆς εὐμηχάνου αὐτοῦ σοφίας πάντα οἰκονομοῦντι. καὶ ἐκάλεσε τὸ ὄνομα αὐτοῦ Νῶε. ἑρμηνεύεται γὰρ τὸ ὄνομα αὐτοῦ, ἀνάπαυσις. τὴν οὖν πανωλεθρίαν ἐκείνην τὴν μετὰ τοσοῦτον ἐτῶν ἀριθμὸν συμβήσεσθαι μέλλουσαν, ἀνάπαυσιν καλεῖ· καθάπερ καὶ ὁ Ἰὼβ φησι, Θάνατος ἀνδρὶ ἀνάπαυσις. ἐπειδὴ γὰρ πολὺν καὶ σφόδρα μέγαν ἔχει τὸν κάματον ἡ κακία, τὴν ταύτης ἀποχὴν καὶ τὴν ἀναίρεσιν, ἣν διὰ τοῦ κλυδωνίου ἐκείνου ἔμελλον ὑφίστασθαι, ἀνάπαυσιν καλεῖ. καὶ ἐκάλεσε, φησι, τὸ ὄνομα αὐτοῦ Νῶε. εἶτα ἑρμηνεύων ἡμῖν τοῦ ὀνόματος τὴν προσηγορίαν φησίν, Οὗτος διαναπαύσει ἡμᾶς ἀπὸ τῶν ἔργων ἡμῶν. ἀπὸ τῆς κακίας, φησίν, ἀποστήσει καὶ ἀπὸ τῶν λυπηρῶν τῶν χειρῶν ἡμῶν. καὶ πάλιν τὸ αὐτό, ἀπὸ τῶν πράξεων, φησι, τῶν πονηρῶν. οὐδὲ γὰρ ἐπειδὴ αἱ χεῖρες ἐλυποῦντο, οὕτω τοῦτό φησιν, ἀλλ' ἐπειδὴ διὰ τῆς τούτων ἐργασίας καὶ τῆς πονηρᾶς πράξεως τὰ τῆς λύπης αὐτοῖς ηὔξετο. καὶ ἀπὸ τῆς γῆς, ἧς κατηράσατο κύριος ὁ θεός, ἐλευθερώσει ἡμᾶς πάντων, φησί, τῶν ἐπικειμένων κακῶν, καὶ τοῦ περὶ τὴν γῆν πονεῖσθαι καὶ ταλαιπωρεῖσθαι τὴν κατάραν δεξαμένην διὰ τὴν τοῦ πρωτοπλάστου παράβασιν. ἐννόει γάρ μοι λοιπόν, ἀγαπητέ, πῶς τὸ παιδίον τοῦτο κατὰ μικρὸν αὐξανόμενον διδασκαλίας ὑπόθεσις ἅπασι τοῖς ὁρῶσιν ἐγίνετο. μόνον γάρ τις ἐπυνθάνετο

Ἰωαν. ια. να.

Ἀριθ. κγ.

Ἰώβ. γ. κγ.

τοῦ

κ. παιδὸς ἴσ. τὴν μέλλουσαν συμβήσεσθαι πανωλεθρίαν. κ. τὸν ὄλεθρον.

τοῦ "παιδὸς τὴν προσηγορίαν, καὶ εὐθέως ἡ ἑρμηνεία τῆς προσηγορίας ἐδίδασκε τὴν
"μελλόντων συμβήσεσθαι" τὴν πανωλεθρίαν. εἰ μὴ γάρ τις ἁπλῶς εἶπεν ἐνηχηθείς,
ὅτι τόδε ἔσται, κἂν λήθῃ παρεδόθη τὸ ῥηθέν, καὶ οὐκ ἅπαντες ἐγίνωσκον τῆς τιμωρίας τὸ
ἀφόρητον· νυνὶ δὲ οὗτος ὑπὸ τοῖς ἁπάντων ὀφθαλμοῖς στρεφόμενος, εὐχείρως, ἀχεί-
5 ρως ὑπόμνησις ἐγίνετο τῆς τοῦ θεοῦ ἀγανακτήσεως. καὶ ἵνα μάθωμεν ἀκριβῶς, ἐπὶ
πόσον χρόνον διήρκεσεν ὁ υἱὸς διὰ τῆς προσηγορίας τῆς ἑαυτοῦ πᾶσι παραινῶν ἀπο-
στῆναι μὲν τῆς κακίας, ἑλέσθαι δὲ τὴν ἀρετὴν καὶ διαφυγεῖν τὴν τοσαύτην ἀγα-
νάκτησιν, φησι,

32 Καὶ ἦν Νῶε ἐτῶν φ, καὶ ἐγέννησε Νῶε τρεῖς υἱούς.

10 Ὅρα πάλιν ἄλλον δίκαιον μετὰ γυναικὸς καὶ τέκνων πολλὴν τὴν περὶ τὸν θεὸν εὐα-
ρέστησιν κατωρθωκότα, καὶ ἀπ' ἐναντίας ἅπασι τὴν τῆς ἀρετῆς ὁδὸν ἐλόμενον, καὶ οὐδὲν
οὔτε ὑπὸ τοῦ γάμου, οὔτε ὑπὸ τῆς παιδοτροφίας κωλυθέντα. πῶς δὲ ἀναγκαῖον ἐκ-
πλαγῆναι τοῦ θεοῦ τὴν ἄφατον μακροθυμίαν, καὶ τῶν τότε ἀνθρώπων τὴν ἀγνωμο-
σύνην τὴν πολλὴν καὶ ὑπερβάλλουσαν. ἰδοὺ γάρ, πεντακόσια ἔτη τέως διήρκεσεν ὁ δίκαιος
15 οὗτος βοῶν καὶ διαμαρτυρόμενος διὰ τῆς ἑαυτοῦ προσηγορίας τὸ μέλλον ἔσεσθαι κλυ-
δώνιον κατὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην διὰ τὴν τῆς κακίας ἐπίτασιν, καὶ οὐδὲ οὕτως ἀπο-
στῆναι τῆς κακίας ἠβουλήθησαν. ἀλλ' ὁ φιλάνθρωπος θεὸς οὐδὲ μετὰ τὴν τοσαύτην
πρόρρησιν, οὐδὲ μετὰ τοσοῦτον ἀριθμὸν ἐτῶν, τὴν τιμωρίαν ἐπάγει, ἀλλὰ πάλιν αὔξων
αὐτοῦ τὴν μακροθυμίαν καὶ ἕτερον οὐκ ὀλίγων ἐτῶν ἀριθμὸν προστίθησι τῇ οἰκείᾳ
20 ἀνεξικακίᾳ. οὐδὲ γὰρ διὰ τοῦτο παρήγαγε τὴν τῶν ἀνθρώπων φύσιν, ὥστε τιμωρήσασθαι,
ἀλλὰ τοὐναντίον ἅπαν, ὥστε τῶν μυρίων ἀγαθῶν τὴν ἀπόλαυσιν δωρήσασθαι. διὰ τοῦτο
ὁρᾷς αὐτὸν πανταχοῦ μέλλοντα καὶ ἀναβαλλόμενον ἐν ταῖς τιμωρίαις.

ΗΘΙΚΟΝ

Ἀλλ' ἵνα μὴ τῷ πλήθει τῶν λεγομένων καταχώσωμεν ὑμῶν τὴν μνήμην, μέχρι
τούτου στήσαντες τὸν λόγον εἰς τὴν ἐπιοῦσαν τὰ λειπόμενα ταμιευσώμεθα. εἰ γὰρ
25 βουλοίμεθα νήφειν, ἱκανὰ τὰ σήμερον ὑμῖν κινηθέντα διεγεῖραι ἡμᾶς πρὸς τὸν πόθον
τῆς ἀρετῆς, καὶ μηδέποτε νομίζειν κώλυμα ἡμῖν γίνεσθαι πρὸς τὴν ταύτης ὁδόν. εἰ
γὰρ οἱ πρὸ τοῦ νόμου ἀπὸ τῆς ἐν τῇ φύσει κειμένης διδασκαλίας εἰς τοσαύτην
ἔφθασαν ἀρετήν, τί ἔχομεν εἰπεῖν ἡμεῖς, οἱ μετὰ τοσαύτην βοήθειαν καὶ τὴν τοῦ Χρι-
στοῦ παρουσίαν καὶ τὰ μυρία θαύματα πόρρω τῆς ἀρετῆς τυγχάνοντες; διὸ παρακα-
30 λῶ, μὴ ἁπλῶς ἐπερχώμεθα τὰ ἐν ταῖς θείαις γραφαῖς κείμενα, ἀλλὰ μετὰ προσο-
χῆς ἀναγινώσκωμεν τὰ ἐγκείμενα, ἵνα τὴν ἐξ αὐτῶν ὠφέλειαν καρπούμενοι, ὀψέ γοῦν
ποτε τῆς κατὰ θεὸν ἀρετῆς ἀντιλαβέσθαι δυνηθῶμεν. εἰ γὰρ δὴ μέλλοιμεν καὶ ἡμεῖς
καθ' ἑκάστην ἡμέραν ὑμῖν ἐνηχεῖν τὴν πνευματικὴν ταύτην διδασκαλίαν, καὶ ὑμεῖς
ἐπὶ τῆς αὐτῆς ῥᾳθυμίας μείνητε, ποῖον ὑμῖν ὄφελος ἔσται ἐκ τῆς συνεχοῦς διδασκα-
35 λίας, ἢ ἡμῖν τίς ἔσται παραμυθία ὁρῶσι τοσοῦτον ἡμῶν κάματον ἀνόνητον γινόμενον, καὶ οὐ-
δεμίαν προκοπὴν γινομένην ἐκ τῆς ἡμετέρας σπουδῆς; εἰπέ μοι γάρ· οὐχὶ ἀπὸ
δύο οὐσιῶν συνεστήκαμεν, ἐκ ψυχῆς λέγω καὶ σώματος; τίνος οὖν ἕνεκεν μὴ τὴν ἴσην καὶ
αὐτοὶ πρόνοιαν ἀμφοτέροις ἀπονέμομεν; ἀλλὰ τὸ μὲν σῶμα παντὶ τρόπῳ θεραπεύειν
σπουδάζομεν, καὶ ἰατροῖς χρήματα διδόντες, καὶ αὐτοὶ πολλὴν περὶ αὐτὸ τὴν ἐπιμέ-
40 λειαν ἐπιδεικνύμενοι, καὶ ἐσθῆτι πολυτελεῖ περιβάλλοντες, καὶ τροφὴν πλέον τοῦ δέον-
τος παρέχοντες· καὶ ἐν ἀνέσει διηνεκεῖ αὐτὸ εἶναι βουλόμεθα, καὶ ὑπὸ μηδενὸς ὅλως
ἐνοχλεῖσθαι νοσήματος· ἀλλὰ κἂν τὸ τυχὸν τὸ ἐνοχλοῦν συμβῇ, πᾶσαν κινοῦμεν
μηχανήν, ὥστε τὸ λυποῦν διορθώσασθαι. καὶ ἐπὶ μὲν τοῦ σώματος, τοῦ ἐλάττονος λέ-

γω

λέγω τὴν οὐσίαν (τί γὰρ ἴσον, εἰπέ μοι, ψυχὴ καὶ σῶμα;) τοιαῦτα καὶ ποιούμεθα καὶ διανο-
ούμεθα. καὶ εἰ βούλει τὴν διαφορὰν ἰδεῖν, σκόπει πῶς οὐδενὸς λόγου ἄξιον εὑρίσκεται
τὸ σῶμα τῆς ψυχῆς ἀναχωρησάσης. ὁ τοίνυν τοῦ σώματος τοσαύτην πρόνοιαν ποιού-
μενος, τίνος ἕνεκεν καὶ διὰ τί τοσαύτῃ περὶ τὴν τῆς ψυχῆς πρόνοιαν ὑπορρᾳθυμίᾳ κε-
χρῆσθαι βούλει, καὶ οὔτε τροφὴν αὐτῇ κατάλληλον προσάγειν, τὴν ἐκ τῶν θείων γρα- 5
φῶν λέγω παραίνεσιν, οὔτε τοῖς τραύμασιν αὐτῆς καὶ τοῖς ἕλκεσι τοῖς καθαιροῦσιν αὐτῆς
τὴν ἰσχὺν, καὶ τὴν παρρησίαν ὑποτεμνομένοις τὰ ἐπιτήδεια φάρμακα ἐπιτιθέναι,
ἀλλὰ καὶ περιορᾷν ἀνέχῃ αὐτὴν καὶ λιμῷ τηκομένην καὶ ὑπὸ τῶν ἑλκῶν διαφθειρο-
μένην καὶ προκειμένην, ὡς εἰπεῖν, καθάπερ κυσὶ, τοῖς πονηροῖς καὶ ἀτόποις λογισμοῖς,
ὥστε διασπᾶν, καὶ τὸν τόνον αὐτῆς ἅπαντα καθαιρεῖν; διατί μὴ, καθάπερ τοῦ σώματος 10
τοῦ ὁρωμένου ποιούμεθα τὴν πρόνοιαν, τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ τῆς ψυχῆς τῆς ἀσωμά-
του καὶ μὴ ὁρωμένης; ὁπότε καὶ ἡ περὶ ταύτην ἐπιμέλεια, οὐ μόνον εὔκολος καὶ κούφη, ἀλ-
λὰ καὶ ἀδάπανος καὶ οὐδενὸς καμάτου δεομένη. καὶ ἐνταῦθα μὲν ἐπὶ τῆς τοῦ σώματος
ἐπιμελείας καὶ τῶν τοῦ σώματος ἀρρωστημάτων ἀνάγκη καὶ χρημάτων πολλὴν δα-
πάνην γενέσθαι, καὶ τὰ μὲν αὐτῶν τοῖς ἰατροῖς προσαναλίσκειν, τὰ δὲ εἰς τὴν ἄλλην 15
ἅπασαν θεραπείαν, πρὸς τροφὴν λέγω καὶ πρὸς ἐνδύματα, καὶ οὔπω φημὶ, ὅτι καὶ ὑ-
πὲρ τὴν χρείαν οἱ πλείους ταῦτα δαπανῶσιν ἀμετρίᾳ πολλῇ κεχρημένοι· ἐπὶ δὲ τῆς
ψυχῆς, οὐδενὸς τῶν τοιούτων δεῖ. ἀλλ᾽ εἰ βουληθείης, καθάπερ ἐφ᾽ ἑκάστης ἡμέρας τῷ
σώματι τὴν τροφὴν χορηγεῖς καὶ τὰ χρήματα καταναλίσκων, οὕτω καὶ τὴν ψυχὴν μὴ
περιορᾷν λιμῷ διαφθειρομένην, ἀλλὰ παρέχειν αὐτῇ τὴν κατάλληλον τροφὴν, τὴν 20
ἐκ τῆς τῶν γραφῶν ἀναγνώσεως καὶ τῆς πνευματικῆς νουθεσίας παραίνεσιν (Οὐκ ἐπ᾽ ἄρτῳ
γὰρ, φησι, μόνῳ ζήσεται ἄνθρωπος, ἀλλ᾽ ἐπὶ παντὶ ῥήματι ἐκπορευομένῳ διὰ στό-
ματος θεοῦ) ἄριστα περὶ τούτων διατεθειμένος ἔσῃ, καὶ περὶ τῶν παρ᾽ ἡμῖν οἰκειοτέρου προσ-
ηκόντως διανοούμενος. καὶ εἰ τοῦτο ποιήσεις, καὶ ὥσπερ τῷ σώματι διάφορα παρέ-
χεις ἐνδύματα, καὶ ἐπιτηδεύεις πρὸς τὴν τῶν καιρῶν τροπὴν καὶ τῶν ἐνδυμάτων τὴν 25
ποικιλίαν, κατὰ τὸ αὐτὸ μηδὲ τὴν ψυχὴν περιορᾷς γυμνὴν περιιοῦσαν τῶν ἀγαθῶν πρά-
ξεων, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν περιβάλλεις ἐνδύμασι τοῖς αὐτῇ πρέπουσι, ταχέως αὐτὴν ἀ-
νακλήσῃ, καὶ πρὸς τὴν κατὰ φύσιν ὑγείαν ἐπαναγάγῃς. ποῖα δὲ ἂν εἴη τὰ ταύτης ἐνδύ-
ματα; ἐλεημοσύνη καὶ ἡ περὶ τοὺς πένητας δαψίλεια. τοῦτο γὰρ μέγιστον τῆς ψυχῆς
περιβόλαιον, τοῦτο τὸ φαιδρὸν αὐτῆς ἱμάτιον. εἰ δὲ βούλει μὴ μόνον ἐνδύματα παρ- 30
έχειν, ἀλλ᾽ ὁμοίως τῷ σώματι καὶ ταύτην καλλωπίζειν, προστίθει καὶ τὴν διὰ τῶν εὐ-
χῶν βοήθειαν, καὶ τὴν τῶν ἁμαρτημάτων ἐξομολόγησιν, καὶ τῇ συνεχείᾳ τῶν δακρύων
ἀποσμήχων αὐτῆς τὸ πρόσωπον μὴ διαλείπῃς. καθάπερ γὰρ πάσῃ σπουδῇ τὴν
ὄψιν τοῦ σώματος καθ᾽ ἑκάστην ἡμέραν ἐκπλύνεις, ὥστε μηδαμοῦ ῥύπον τινὰ ἐπικεί-
μενον τῇ ὄψει δυσειδῆ αὐτὴν δεικνύναι, ὡσαύτως καὶ ἐπὶ τῆς ψυχῆς ποιεῖν σπούδαζε, 35
καὶ καθ᾽ ἑκάστην αὐτὴν ἀπόπλυνε θερμὰ δάκρυα προχέων. τούτῳ γὰρ τῷ ὕδατι
ἐκείνη τὸν ῥύπον ἀποθεμένη φαιδροτέρα γίνεται. καὶ ἐπειδὴ αἱ πλείους τῶν γυναικῶν
διὰ πολλὴν βλακείαν τοῦ παραγγέλματος τοῦ ἀποστολικοῦ ὑπερφρονοῦσαι τοῦ κε-
λεύοντος, Μὴ ἐν πλέγμασιν ἢ χρυσῷ ἢ μαργαρίταις ἢ ἱματισμῷ πολυτελεῖ ἑαυτὰς
κοσμεῖν, μετὰ πολλῆς τῆς δαψιλείας αὐταὶ τοῦτο ἐργάζονται· οὐ γυναῖκες δὲ μόνον, ἀλ- 40
λὰ καὶ ἀνδρῶν ὅσοι βλακώδεις, καὶ πρὸς τὴν τῶν γυναικῶν εὐτέλειαν ἑαυτοὺς κατάγου-
σι, δακτυλίους [τινὰς] περιτιθέμενοι, καὶ τῷ μεγέθει καὶ τῷ ὄγκῳ τῶν λίθων καλλωπι-
ζόμενοι, ἐφ᾽ οἷς αἰσχύνεσθαί τε καὶ ἐγκαλύπτεσθαι ἐχρῆν· καὶ οὗτοι τοίνυν κἀκεῖναι, εἰ
τὸν

Ματθ. δ. δ.

α. Τιμ. β. θ.

τῶν ἡμετέρων. ἀνάγοιντο λέγων, τὰ χρυσία ταῦτα, τὰ πολλὴν καὶ τοῖς ἀνδράσι καὶ ταῖς γυναιξὶ τὴν λύμην παρέχοντα, εἰς τὸν τῆς ψυχῆς κόσμον μᾶλλον μεταγαγέτωσαν, καὶ ἐκείνην διὰ τούτων καλλωπιζέτωσαν. ὥσπερ γὰρ τῷ σώματι περικείμενα χρυσία, κἂν εὔμορφον ᾖ, δυσειδέστερον τοῦτο ἀπεργάζεται, οὕτω τῇ ψυχῇ περιτιθέμενα, κἂν ἄμορφος ᾖ, εἰς τὴν ἄκραν εὐμορφίαν αὐτὴν μεθίστησι. καὶ πῶς, φησί, δυνατὸν τῇ ψυχῇ περιθεῖναι τὰ χρυσία; [πάλιν] διὰ τῆς τῶν πενήτων χειρός. οὗτοι γὰρ δεξάμενοι, τὴν ταύτης εὐμορφίαν κατασκευάζουσιν. ἐκείνοις ἐγχείρισον τὰ χρυσία, διανείμας αὐτὰ εἰς τὰς αὐτῶν γαστέρας, καὶ τοσαύτην τῆς ψυχῆς εὐμορφίαν σοι παραδιδόασιν, ὡς αὐτὸν τὸν ἀληθῆ νυμφίον διὰ τῆς ὥρας ἐπισπάσασθαι, καὶ τὰ μυρία σοι ἀγαθὰ διὰ τούτου προξενῆσαι. ὅταν γὰρ διὰ τοῦ κάλλους ἐπισπάσῃ τὸν δεσπότην, πάντων τῶν ἀγαθῶν ἕξεις τὴν χορηγίαν, καὶ τὴν ἄφατον εὐπορίαν ἐκτήσω. εἰ τοίνυν βουλοίμεθα ἐπέραστοι γενέσθαι τῷ δεσπότῃ, καταλιπόντες τὸ περὶ τὸν τοῦ σώματος καλλωπισμὸν ἐπτοῆσθαι, τὴν ἐκείνης εὐμορφίαν καθ' ἑκάστην ἡμέραν περισκοπῶμεν, ἵνα καὶ τὴν εὔνοιαν ἐπισπασώμεθα τοῦ φιλανθρώπου θεοῦ, καὶ τῶν ἀπορρήτων ἐκείνων ἀγαθῶν ἐπιτύχωμεν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ πατρὶ, ἅμα τῷ ἁγίῳ πνεύματι δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

γ. τύπων

γ. περὶ τὸν τ. σ. καλλωπισμένον

Λόγ. κγ. ΚΑΙ ΗΝ ΝΩΕ ΕΤΩΝ ΠΕΝΤΑΚΟΣΙΩΝ. ΚΑΙ ἐγέννησε Νῶε τρεῖς υἱοὺς, τὸν Σὴμ, τὸν Χὰμ, τὸν Ἰάφεθ. καὶ ἐγένετο, ἡνίκα ἤρξαντο οἱ ἄνθρωποι πολλοὶ γίνεσθαι ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ θυγατέρες ἐγεννήθησαν αὐτοῖς.

ΤΑ λείψανα τῆς χθεσινῆς τραπέζης ὑμῖν παραθεῖναι βούλομαι σήμερον. ἀλλὰ μὴ δυσχεράνῃς, ἀγαπητὲ, λείψανα ἀκούων. ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν αἰσθητῶν ἐδεσμάτων μετὰ μίαν καὶ δευτέραν ἡμέραν ἕωλα πολλάκις γινόμενα τὰ ἐδέσματα, ἄχρηστα γίνονται καὶ ἀνεπιτήδεια πρὸς τροφήν· ἐπὶ δὲ τῆς πνευματικῆς τραπέζης οὐδέν ἐστι τοιοῦτον ἰδέσθαι, ἀλλ' ὅσος ἂν παρέλθῃ χρόνος, τοσούτῳ μᾶλλον πλείονα τὴν χάριν ἐπιδείκνυται, καὶ νεαρώτερα καὶ ἀκμαιότερα εὑρίσκεται. φέρε οὖν, τὴν ὑπόσχεσιν, ἣν χθὲς ὑπεσχόμεθα, εἰς ἔργον ἀγάγωμεν, καὶ τὸ χρέος τῆς διδασκαλίας καταβάλλωμεν, καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην ἐπιδειξώμεθα. οὐδὲ γὰρ τοῖς ὑποδεχομένοις μόνον λυσιτελὴς αὕτη τυγχάνει, καθάπερ ἐπὶ τῶν χρεῶν, ἀλλὰ καὶ ἐμοὶ τῷ καταβάλλοντι. καὶ τί λέγω ἐμοὶ τῷ καταβάλλοντι; τοιαύτη τούτου τοῦ χρέους τοῦ πνευματικοῦ ἡ φύσις, ὅτι ὅσῳ ἂν καταβάλληται, τοσούτῳ μᾶλλον αὔξεται, καὶ πλείονα τὴν περιουσίαν ἐργάζεται, καὶ ἄφατον τὸν πλοῦτον καὶ τῷ καταβάλλοντι καὶ τοῖς ὑποδεχομένοις. εἶδες καινὴν χρέους φύσιν, καὶ ξένον καταβολῆς εἶδος. τοιαῦτα γὰρ τὰ πνευματικά. τῇ διανομῇ μᾶλλον αὔξεται, καὶ τῇ τῶν πλειόνων μεταλήψει πλείων ἡ περιουσία γίνεται· καὶ οὔτε ὁ καταβάλλων αἴσθησίν τινα τῆς καταβολῆς λαμβάνει, ἀλλὰ καὶ αὔξεται αὐτῷ τὰ τῆς περιουσίας, καὶ οἱ ὑποδεχόμενοι ἐν πλείονι εὐπορίᾳ καθίστανται. ἐπεὶ οὖν τοιαύτη τῶν πνευματικῶν τούτων ἡ φύσις, μετὰ πάσης προθυμίας καὶ ἡμεῖς πρὸς τὴν ἔκτισιν σπεύδωμεν, καὶ ὑμεῖς πρὸς τὴν ὑποδοχὴν τὰς ἀκοὰς εὐτρεπίσατε, ἵνα ἕκαστος ὑμῶν ἡπλωμένοις τοῖς τῆς διανοίας κόλποις ὑποδεξάμενος

τὰ παρ᾽ ἡμῶν λεγόμενα, οὕτως οἴκαδε ἀναχωρήσῃ. πάλιν γὰρ τὴν κατὰ τὸν Νῶε ὑπόθε-
σιν εἰς μέσον ἀγαγεῖν βούλομαι, ἵνα τοῦ δικαίου τὴν πολλὴν ἀρετὴν καταμάθητε, καὶ
τὴν ἄφατον τοῦ θεοῦ φιλανθρωπίαν, καὶ τὴν μακροθυμίαν τὴν πάντα λόγον ὑπερ-
βαίνουσαν. ἐμάθετε χθὲς πῶς ἐκ προοιμίων τῆς γεννήσεως ὁ δίκαιος οὗτος δεξάμενος
παρὰ τοῦ πατρὸς τὴν προσηγορίαν, πᾶσι τοῖς τότε ἀνθρώποις οὕτω παρῄει διδάσκα- 5
λος τῶν συμφορῶν, μονονουχὶ βοῶν καὶ λέγων διὰ τοῦ οἰκείου ὀνόματος, ἀπόστητε τῆς κα-
κίας, μετέρχεσθε τὴν ἀρετήν, φοβήθητε τὴν ἐπηρτημένην κόλασιν. κοινὸν ἅπασαν
τὴν οἰκουμένην καταλήψεται κλυδώνιον. πολλὴ τῆς ἀγανακτήσεως ἡ ὑπερβολή, ἐπειδὴ
καὶ πολλὴ τῆς κακίας ἡ φορά. καὶ τοῦτο οὐκ ἐπὶ δυσὶν ἢ τρισὶν ἔτεσιν ἐποίει, ἀλλὰ [καὶ]
ἐπὶ πεντακόσια ἔτη διήρκεσε ταῦτα παραινῶν. εἴδετε μακροθυμίαν δεσπότου, εἴδετε 10
ἀγαθότητος ὑπερβολήν, εἴδετε ἀνεξικακίαν ἄφατον, εἴδετε κακίας ἐπίτασιν, εἴ-
δετε ἀγνωμοσύνης μέγεθος. μέχρι γὰρ τούτου, ὡς ἴστε, χθὲς ἡμῖν τὰ τῆς διδασκαλίας
τέλος ἔλαβεν. ἀναγκαῖον τοίνυν σήμερον καταμαθεῖν, ὅπως ὁ φιλάνθρωπος δεσπό-
της τὴν οἰκείαν ἀγαθότητα μιμούμενος, οὐδὲ μέχρι τῶν πεντακοσίων ἐτῶν ἔστη, ἀλλὰ
καὶ ἑτέραν προθήκην περὶ τοὺς τοσαῦτα ἡμαρτηκότας προνοίας ἐπεδείξατο. καὶ ἦν 15
Νῶε, φησίν, ἐτῶν πεντακοσίων. ἐπίτηδες ἡμῖν τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐτῶν τοῦ δικαίου ἐπεση-
μήνατο ἡ θεία γραφή, ἵνα μάθωμεν ἐν πόσῳ χρόνῳ διετέλεσε παραινῶν αὐτοῖς· καὶ
πῶς ἐκεῖνοι μὲν τὴν τῆς κακίας ὁδὸν ἑλόμενοι ἐν ταύτῃ κατεδαπανῶντο· ὁ δὲ δίκαι-
ος ἀπ᾽ ἐναντίας ἅπασι πορευόμενος τὴν ἄκραν ἀρετὴν ἐπεδείξατο, ὥστε καὶ τὴν παρὰ τοῦ
θεοῦ ἐπισπάσασθαι εὔνοιαν, καὶ πάντων ὑποβρυχίων τῇ τιμωρίᾳ γινομένων αὐτὸν μό- 20
νον διαφυγεῖν μετὰ τῶν αὐτῷ προσηκόντων. ἐντεῦθεν μανθάνομεν, ὅτι ἐὰν νήφωμεν
καὶ μὴ ῥᾳθυμῶμεν, οὐ μόνον οὐδὲν ἡμᾶς βλάπτει τὸ μεταξὺ τῶν κακῶν ἀναμεμίχθαι,
ἀλλὰ καὶ ἀκριβεστέρους περὶ τὴν ἀρετὴν ἐργάζεται. διὰ γὰρ τοῦτο καὶ ὁ φι-
λάνθρωπος θεὸς οὕτως ᾠκονόμησε κατὰ ταυτὸν ἅπαντας εἶναι καὶ τοὺς πονη-
ροὺς καὶ τοὺς ἀγαθούς, ἵνα καὶ τῶν πονηρῶν ἡ κακία ἐγκόπτηται, καὶ τῶν ἀγαθῶν 25
ἡ ἀρετὴ λαμπροτέρα δεικνύηται, καὶ τὰ μέγιστα κερδαίνωσιν (οἱ ῥᾴθυμοι, ἐὰν βού-
λωνται), ἀπὸ τῆς τῶν σπουδαίων συνουσίας. ἐννόει γάρ μοι τοῦ δικαίου τούτου τὸ ἐνάρε-
τον, ὅπως ἐν πλήθει τοσούτῳ πολλῇ τῇ ῥύμῃ πρὸς τὴν κακίαν φερομένων, μόνος αὐτὸς ἢ. φερομένων
τὴν ἐναντίαν ἦλθεν ὁδόν, τὴν ἀρετὴν προτιμοτέραν τῆς κακίας ἑλόμενος, καὶ οὔτε ἡ
συμφωνία, οὔτε τὸ τοσοῦτον πλῆθος ὀκνηρότερον αὐτὸν εἰργάσατο πρὸς τὴν τῆς ἀρε- 30
τῆς ὁδόν, ἀλλ᾽ ἤδη προλαβὼν ἐπλήρου τὸ παρὰ τοῦ μακαρίου Μωϋσέως μέλλον ῥηθή-
Ἐξοδ. κγ. β. σεσθαι, Οὐκ ἔσῃ μετὰ πολλῶν ἐπὶ κακίᾳ. καὶ τὸ θαυμαστὸν καὶ παράδοξον, ὅτι καὶ πολ-
λοὺς ἔχων, μᾶλλον δὲ ἅπαντας ἐπὶ τὴν κακίαν προτρεπομένους, καὶ τὴν τῶν πονηρῶν
πράξεων ἐργασίαν, καὶ οὐδενὸς ὄντος τοῦ πρὸς τὴν ἀρετὴν ἐνάγοντος, οἴκοθεν ἐπὶ ταύ-
την μετὰ τοσαύτης ὥρμησε τῆς σφοδρότητος, ὥστε τοσούτῳ πλήθει ἀπεναντίας ἦλθε· 35
καὶ οὔτε ἔδεισεν, οὔτε ὑπείδετο τὴν κακὴν συμφωνίαν, οὔτε ἔπαθέ τι τοιοῦτον, οἷον εἰ- [illegible]
κός, εἴ τῶν ῥᾳθυμούντων τις ἦν, παθεῖν· οἳ ἐπειδὰν ἴδωσι πολλοὺς κατὰ ταυτὸ συμφωνίαν
ἐπιδεικνυμένους ἐπὶ κακίαν, ταύτην ἀφορμὴν καὶ προκάλυμμα τῆς οἰκείας ῥᾳθυ-
μίας προβαλλόμενοί φασι, τί δὴ μέλλω ἐγὼ παρὰ τούτους ἅπαντας ξένον τι καὶ και-
νὸν βουλεύεσθαι, καὶ τοσούτῳ πλήθει ἐναντιοῦσθαι, καὶ πρὸς τοσοῦτον δῆμον πόλεμον ἀ- 40
ναδέχεσθαι; μὴ γὰρ δικαιότερος ἐγὼ παρὰ τούτους ἅπαντας τυγχάνω; τίς μοι χρεία
τῆς τοσαύτης ἀπεχθείας; τί μοι ὄφελος τοῦ τοσούτου μίσους; οὐδὲν τῶν ἀνοήτων τούτων
ἐβουλεύσατο, οὐδὲ ἐνενόησεν· ἀλλὰ πάλιν ἐκεῖνο προλαβὼν ἐπλήρου τὸ εἰρημέ-

νον

χ. ἰωδ

νον" παρὰ τῷ προφήτῃ, Ὅτι κρείσσων εἷς ποιῶν τὸ θέλημα κυρίου, ἢ μυρίοι παρά- Σειρ. ιϛ. δ.
νομοι. μὴ γὰρ ἡ κοινωνία, φησί, καὶ τὸ συγκαταπραχθῆναι τῷ πλήθει πρὸς τὴν κα-
κίαν αὐτομολοῦντι, ἐξελέσθαι με δυνήσεται τῆς τιμωρίας; ᾔδει γὰρ, ᾔδει σαφῶς, ὅτι
ἕκαστος ὑπὲρ τῆς οἰκείας ῥᾳθυμίας τὰς εὐθύνας δώσει, καὶ οὐκ ἔστιν ἕτερον ὑπὲρ τοῦ ἁμαρ-
5 τάνοντος οὐδὲ κόλασιν ὑπομεῖναι, οὔτε ἀμοιβῆς τινος ἐπιτυχεῖν. διὰ τοῦτο ὁ δίκαιος οὗτος,
καθάπερ σπινθὴρ ἐν μέσῳ πελάγει τυγχάνων, οὐ μόνον οὐκ ἐσβέννυτο, ἀλλὰ καὶ καθ'
ἑκάστην ἡμέραν λαμπρότερον ἠφίει τὸ φῶς, διδάσκαλος πᾶσι γινόμενος διὰ τῶν ἑ-
αυτοῦ ἔργων. Εἶδες πῶς αὐτεξούσιον ἡμῶν τὴν φύσιν ὁ δεσπότης ἐδημιούργησε. πόθεν
γὰρ, εἰπέ μοι, ἐκεῖνοι μὲν πρὸς τὴν κακίαν ἔσπευδον καὶ τῇ τιμωρίᾳ ὑπευθύνους
10 ἑαυτοὺς καθίστων, οὗτος δὲ τὴν ἀρετὴν ἑλόμενος, καὶ τὴν πρὸς ἐκείνους κοινωνίαν φυγὼν,
τῆς τιμωρίας πεῖραν οὐκ ἐλάμβανεν; οὐκ εὔδηλον, ὅτι διὰ τὸ ἕκαστον τῇ οἰκείᾳ προ-
αιρέσει ἢ τὴν κακίαν ἢ τὴν ἀρετὴν αἱρεῖσθαι; εἰ γὰρ μὴ τοῦτο ἦν, μηδὲ ἐν τῇ φύσει τῇ
ἡμετέρᾳ τὰ τῆς ἐξουσίας ἔκειτο, οὔτε ἐκείνους κολάζεσθαι ἔδει, οὔτε τούτους ἀμοιβὰς
λαμβάνειν τῆς ἀρετῆς. ἀλλ' ἐπειδὴ ἐν τῇ προαιρέσει τῇ ἡμετέρᾳ κατέλιπε μετὰ τὴν ἄνω-
15 θεν χάριν τὸ πᾶν, διὰ τοῦτο καὶ τοῖς ἁμαρτάνουσι κολάσεις ἀπόκεινται, καὶ τοῖς κατορθοῦ-
σιν ἀντιδόσεις καὶ ἀμοιβαί. καὶ ἦν, φησι, Νῶε ἐτῶν πεντακοσίων· καὶ ἐγέννησε Νῶε τρεῖς
υἱοὺς, τὸν Σὴμ, τὸν Χὰμ, καὶ τὸν Ἰάφεθ. σκόπει τῆς θείας γραφῆς τὴν ἀκρίβειαν. ἐ-
πειδὴ γὰρ διηγήσατο ἡμῖν τῶν ἐτῶν τοῦ δικαίου τὸν ἀριθμὸν, δεικνύουσα τῆς μακροθυμίας
τοῦ δεσπότου τὴν ὑπερβολὴν, βούλεται πάλιν καὶ τὴν ἐπίτασιν τῆς ἀνεξικακίας τοῦ
20 δεσπότου δήλην ἡμῖν ποιῆσαι, καὶ τῆς κακίας τῶν ἀνθρώπων τὴν πολλὴν φοράν. ἀλλ'
ἀκούσωμεν αὐτῶν τῶν παρὰ τοῦ Μωϋσέως ῥηθέντων. πνεύματι γὰρ φθεγγόμενος
ἅπαντα μετὰ ἀκριβείας ἡμᾶς διδάξαι βούλεται.

1 Καὶ ἐγένετο, φησιν, ἡνίκα ἤρξαντο οἱ ἄνθρωποι πολλοὶ γίνεσθαι ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ κεφ. ϛ.
θυγατέρες ἐγεννήθησαν αὐτοῖς.

25 Οὐχ ἁπλῶς προσέθηκε τὸ, καὶ θυγατέρες ἐγεννήθησαν αὐτοῖς, ἀλλ' ἵνα τὸ πολὺ
πλῆθος ἡμῖν ἐμφήνῃ. ὅπου γὰρ τοσοῦτο τῶν ῥιζῶν πλῆθος, ἀνάγκη πολλοὺς γίνεσθαι
τοὺς κλάδους.

2 Ἰδόντες δέ, φησιν, οἱ υἱοὶ τοῦ θεοῦ τὰς θυγατέρας τῶν ἀνθρώπων, ὅτι καλαί εἰ-
σιν, ἔλαβον ἑαυτοῖς γυναῖκας ἀπὸ πασῶν, ὧν ἐξελέξαντο.

30 Ἑκάστην λέξιν τῶν εἰρημένων σαφῶς κατοπτεύσωμεν, ἵνα μηδὲν ἡμᾶς παρα-
δράμῃ τῶν ἐν τῷ βάθει κεκρυμμένων. καὶ γὰρ ἀναγκαῖον τοῦτο τοῦ χωρίου πολλὴν
τὴν ἔρευναν ποιήσασθαι, καὶ ἀνατρέψαι τὰς μυθολογίας τῶν ἀπερισκέπτως πάντα φθεγ-
γομένων· καὶ πρότερον μὲν εἰπεῖν, ἅπερ λέγειν τολμῶσι, καὶ δείξαντας τὴν ἀτοπίαν
τῶν παρ' αὐτῶν λεγομένων, οὕτω τὴν ἀλήθειαν τῆς γραφῆς διδάξαι τὴν ὑμετέραν ἀγά-
35 πην, ὥστε μὴ ἁπλῶς ὑπέχειν τὰς ἀκοὰς τοῖς τὰ βλάσφημα ἐκεῖνα φθεγγομένοις, καὶ
κατὰ τῆς ἑαυτῶν κεφαλῆς τολμῶσι λέγειν. φασὶ γὰρ, ὅτι οὐ περὶ ἀνθρώπων τοῦτο εἴ-
ρηται, ἀλλὰ περὶ ἀγγέλων. τούτους γὰρ, φησιν, υἱοὺς θεοῦ προσηγόρευσε. πρότερον
μὲν δειξάτωσαν ποῦ ἄγγελοι υἱοὶ θεοῦ προσηγορεύθησαν. ἀλλ' οὐκ ἂν ἔχοιεν οὐδα-
μοῦ δεῖξαι. ἄνθρωποι μὲν γὰρ ἐκλήθησαν υἱοὶ τοῦ θεοῦ, ἄγγελοι δὲ οὐδαμῶς. ἀλλὰ
40 περὶ μὲν τῶν ἀγγέλων φησίν, Ὁ ποιῶν τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα, καὶ τοὺς λειτουρ- ψαλ. ργ. ε.
γοὺς αὐτοῦ πυρὸς φλόγα· περὶ δὲ τῶν ἀνθρώπων, Ἐγὼ εἶπον, θεοί ἐστε. καὶ πάλιν, Υἱοὺς ψαλ. πα. ϛ.
ἐγέννησα καὶ ὕψωσα. καὶ πάλιν, Πρωτότοκός μου υἱὸς Ἰσραήλ. ἄγγελος δὲ οὐδαμοῦ υἱὸς ἐκλή- Ησ. α. β. Εξ. δ. κβ.
θη, οὐδὲ υἱὸς θεοῦ. ἀλλὰ τί φασι; ναὶ ἄγγελοι μὲν ἦσαν, διότι δὲ πρὸς τὴν παράνομον
ταύτην

ταύτην πρᾶξιν κατῆλθον, τῆς ἀξίας ἐξέπεσον. πάλιν ἕτερον μυθωδέστερον. τί οὖν; νῦν ἐξέπεσον, καὶ αὕτη τῆς πτώσεως αὐτοῖς ἐστὶν ἡ αἰτία; καὶ μὴν ἡ γραφὴ ἄλλως ἡμᾶς διδάσκει, ὅτι καὶ πρὸ τῆς τοῦ πρωτοπλάστου δημιουργίας, τῆς ἀξίας ἐκείνης κατηνέχθησαν καὶ ὁ διάβολος καὶ οἱ μετ᾽ αὐτοῦ, μεῖζον τῆς ἀξίας φρονήσαντες. καθάπερ καὶ σοφός τίς φησι, Φθόνῳ δὲ διαβόλου θάνατος εἰσῆλθεν εἰς τὸν κόσμον. (Σοφ. β. κδ.) εἰπὲ γάρ μοι, εἰ μὴ ἦν πρὸ τῆς τοῦ ἀνθρώπου δημιουργίας ἐκπεπτωκώς, πῶς ἂν ἐπὶ τῆς ἀξίας μένων ἐβάσκαινε τῷ ἀνθρώπῳ; ποῖον γὰρ ἂν ἔχοι λόγον, ἄγγελον ἀνθρώπῳ βασκαίνειν, τὸν ἀσώματον καὶ ἐν τοσαύτῃ τιμῇ τυγχάνοντα τῷ σώματι περικειμένῳ; (ἴσ. σώμα) ἀλλ᾽ ἐπειδὴ ἀπὸ τῆς ἀνωτάτω δόξης εἰς ἐσχάτην ἀτιμίαν κατηνέχθη, καὶ ταῦτα ἀσώματος ὤν, εἶδε δὲ τὸν ἄνθρωπον δημιουργηθέντα, καὶ ἐν σώματι τοσαύτης τιμῆς ἀξιωθέντα διὰ τὴν τοῦ δημιουργήσαντος φιλανθρωπίαν, εἰς φθόνον ἐξήφθη, καὶ διὰ τῆς ἀπάτης, ἣν διὰ τοῦ ὄφεως προσήγαγε, τῷ τοῦ θανάτου ἐπιτιμίῳ ὑπεύθυνον τὸν ἄνθρωπον (κ. ἣν) κατεσκεύασε. τοιοῦτον γὰρ ἡ πονηρία. οὐ δύναται πράως φέρειν τὴν ἑτέρων εὐημερίαν. ὅτι μὲν οὖν πάλαι καὶ ὁ διάβολος, καὶ πᾶσα αὐτοῦ ἡ φάλαγξ ἐκ τῆς δόξης ἐκείνης ἐξέπεσον, καὶ τῶν ἠτιμωμένων γεγόνασι, δῆλον ἐκ τῶν εἰρημένων ἅπασιν. ἄλλως δὲ καὶ ποίας οὐκ ἂν εἴη ἀνοίας ἀνάμεστον τὸ λέγειν, ὅτι ἄγγελοι πρὸς συνουσίαν γυναικῶν κατηνέχθησαν, καὶ ἡ ἀσώματος ἐκείνη φύσις πρὸς τὴν συναλλαγὴν τῶν σωμάτων ὑπήχθη; ἢ οὐκ ἀκούεις τοῦ Χριστοῦ λέγοντος περὶ τῆς τῶν ἀγγέλων οὐσίας, (Ματ. κβ. λ. Μαρ. ιβ. κε. Λουκ. κ. λε.) Ἐν γὰρ τῇ ἀναστάσει οὔτε γαμοῦσιν, οὔτε γαμίσκονται, ἀλλ᾽ εἰσὶν ὡς ἄγγελοι θεοῦ; οὐδὲ γὰρ οἷόν τε τὴν ἀσώματον φύσιν ἐκείνην τοιαύτην ἐπιθυμίαν δέξασθαί ποτε. πρὸς τούτοις δὲ κἀκεῖνο ἐννοῆσαι δεῖ, ὅτι πλείστη τῶν ἀτοπωτάτων ἐστὶ τοῦτο δέξασθαι τῷ λογισμῷ. εἰ γὰρ οἱ ἅγιοι καὶ πνεύματος ἁγίου ἠξιωμένοι οὐδὲ ὀπτασίαν ἀγγέλων ἰδεῖν ἴσχυσαν (κ. ἀγγέλου) (καὶ γὰρ ὁ ἀνὴρ τῶν ἐπιθυμιῶν θεασάμενος ἀγγέλου παρουσίαν, (Δαν. ι. ια.) οὐκ αὐτὴν τὴν οὐσίαν (πῶς γὰρ οἷόν τε ἀσώματον οὐσίαν ἰδεῖν, ἀλλὰ μετασχηματισθεῖσαν;) τὴν ἐνέργειαν μικροῦ δεῖν καὶ αὐτὴν τὴν ψυχὴν ἀφῆκε, καὶ ὁ τοσοῦτος καὶ τηλικοῦτος ἀνὴρ ἄπνους σχεδὸν ἔκειτο) τίς ἄν, κἂν σφόδρα μεμηνὼς ᾖ, καταδέξαιτο τὸ βλάσφημον τοῦτο ῥῆμα, καὶ πολλῆς γέμον τῆς ἀνοίας, καὶ ὅτι ἡ ἀσώματος φύσις καὶ ἡ νοερὰ σωμάτων συμπλοκῆς ἠνέσχετο; ἀλλ᾽ ἵνα μὴ ἐπὶ πολὺ ταῦτα κινοῦντες καὶ αὐτοὶ δόξωμεν εἰκῇ τὸν χρόνον κατατρίβειν, φέρε, ἐπειδὴ διὰ τῶν πραγμάτων ἐπληροφορήσαμεν ὑμῶν τὴν ἀγάπην, ὡς τῶν ἀδυνάτων τοῦτο καθέστηκε, τὴν ἀλήθειαν τῶν ἐγκειμένων διδάξωμεν ὑμᾶς, πάλιν ἀναγνόντες τὰ παρὰ τῆς θείας γραφῆς εἰρημένα. Καὶ ἐγένετο, φησὶν, ἡνίκα ἤρξαντο οἱ ἄνθρωποι πολλοὶ γίνεσθαι ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ θυγατέρες ἐγεννήθησαν αὐτοῖς· ἰδόντες δὲ οἱ υἱοὶ τοῦ θεοῦ τὰς θυγατέρας τῶν ἀνθρώπων, ὅτι καλαί εἰσιν, ἔλαβον ἑαυτοῖς γυναῖκας ἀπὸ πασῶν, ὧν ἐξελέξαντο. προλαβόντες ἐδιδάξαμεν ὑμᾶς, ὅτι ἔθος τῇ γραφῇ καὶ τοὺς ἀνθρώπους, υἱοὺς θεοῦ καλεῖν. ἐπεὶ οὖν ἀπὸ τοῦ Σὴθ οὗτοι κατῆγον τὸ γένος, τοῦ τὸν ὑπ᾽ αὐτοῦ τεχθέντα προσαγορεύοντος Ἐνὼς (οὗτος γάρ, φησιν, ἤλπισεν ἐπικαλεῖσθαι τὸ ὄνομα κυρίου τοῦ θεοῦ) ἐξ ἐκείνου λοιπὸν οἱ ἑξῆς τικτόμενοι, υἱοὶ θεοῦ προσηγορεύθησαν παρὰ τῆς θείας γραφῆς, διὰ τὸ μιμεῖσθαι μέχρις ἐκείνου τῶν προγόνων τὴν ἀρετήν· υἱοὺς δὲ ἀνθρώπων ἐκάλεσε τοὺς πρὸ τοῦ Σὴθ γεγονότας, τοὺς ἀπὸ τοῦ Κάϊν καὶ τοὺς ἐξ ἐκείνου τὸ γένος κατάγοντας. ἐγένετο γάρ, φησιν, ἡνίκα ἤρξαντο οἱ ἄνθρωποι πολλοὶ γίνεσθαι ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ θυγατέρες ἐγεννήθησαν αὐτοῖς. ἰδόντες δὲ οἱ υἱοὶ τοῦ θεοῦ, οἱ ἀπὸ τοῦ Σὴθ καὶ τοῦ Ἐνώς, τὰς θυγατέρας τῶν ἀνθρώπων, ἐκείνας τὰς ὑπ᾽ ἐκείνων τεχθείσας, περὶ ὧν εἶπεν, ὅτι καὶ θυγατέρες ἐγεννήθησαν αὐτοῖς, ὅτι κα-

λαὶ

λαί εἰσιν, ἔλαβον ἑαυτοῖς εἰς γυναῖκας. ὅρα πῶς διὰ τῆς λέξεως ταύτης πᾶσαν ἡμῖν αὐτῶν τὴν ἀσέλγειαν ἐνέφηνεν. οὐδὲ γὰρ δι' ἐπιθυμίαν παιδοποιΐας ἐπὶ τὴν πρᾶξιν ταύτην ὥρμησαν, ἀλλὰ δι' ἀκρασίαν ἡδονῆς. ἰδόντες γάρ, φησι, τὰς θυγατέρας τῶν ἀνθρώπων, ὅτι καλαί εἰσιν. ἡ ἐπιθυμία τῆς εὐμορφίας εἰς τὸν ὄλεθρον αὐτοὺς τοῦτον
5 ἐνήνεγκε· τὸ κάλλος τῆς ὄψεως καὶ τῆς πορνείας καὶ τῆς ἀσελγείας αὐτοῖς γεγένηται αἴτιον. καὶ οὐδὲ τούτῳ ἠρκέσθη ἡ θεία γραφή, ἀλλὰ προσέθηκεν, ἔλαβον δὲ ἑαυτοῖς γυναῖκας ἀπὸ πασῶν, ὧν ἐξελέξαντο. καὶ τοῦτο πάλιν ἐμφαίνοντός ἐστι τὴν πολλὴν αὐτῶν ἀσέλγειαν, ὅτι τῷ κάλλει ἡττήθησαν, καὶ χαλινὸν ἐπιθεῖναι τῇ ἀτάκτῳ ἐπιθυμίᾳ οὐκ ἠβουλήθησαν, ἀλλ' ὑποβρύχιοι γεγόνασιν ὑπὸ τῆς θέας χειρωθέντες, καὶ διὰ
10 τὴν παράνομον ταύτην πρᾶξιν ἐρήμους ἑαυτοὺς καταστήσαντες τῆς ἄνωθεν προνοίας. καὶ ἵνα μάθωμεν ὅτι οὐ νόμῳ γάμου, οὐδὲ παιδοποιΐας ἕνεκεν τοῦτο διεπράξαντο, διὰ τοῦτό φησιν, ἰδόντες ὅτι καλαί εἰσιν, ἔλαβον ἑαυτοῖς γυναῖκας ἀπὸ πασῶν, ὧν ἐξελέξαντο. τί οὖν; τῶν ὀφθαλμῶν τὴν θέαν αἰτιασαίμεθα; οὐδαμῶς. οὐδὲ γὰρ ὁ ὀφθαλμὸς τοῦ ὀλίσθου αἴτιος γέγονεν, ἀλλ' ἡ τῆς προαιρέσεως ῥαθυμία, καὶ τὸ τῆς ἐπι-
15 θυμίας ἀχαλίνωτον. ὁ γὰρ ὀφθαλμὸς διὰ τοῦτο ἐδημιουργήθη, ὥστε διὰ τούτου καταπλήττοντας τὰ τοῦ θεοῦ δημιουργήματα δοξάζειν τὸν τούτων ποιητήν. τοῦ ὀφθαλμοῦ τοίνυν ἐστὶν ἔργον τὸ ὁρᾶν, τὸ δὲ κακῶς ὁρᾶν ἀπὸ τοῦ ἔνδοθεν ἡνιοχοῦντος λογισμοῦ γίνεται. τὰ γὰρ μέλη πρὸς τὴν τῶν ἀγαθῶν ἐργασίαν ἡμῖν εὔχρηστα καὶ χρήσιμα ἐδημιούργησεν ὁ δεσπότης, καὶ ἡνιοχεῖσθαι συνεχώρησεν ὑπὸ τῆς ἀσωμάτου οὐσίας, τῆς ψυχῆς λέ-
20 γω. ἐπειδὰν οὖν ἐκείνη εἰς ῥαθυμίαν ἀποκλίνῃ, καὶ τὰς ἡνίας χαλάσῃ, καθάπερ ἡνίοχος οὐκ εἰδὼς τὰ ἄτακτα τῶν ἵππων σκιρτήματα καταστέλλειν, ταῖς ἡνίαις ἐνδοὺς καὶ τοὺς ἵππους τοὺς τὸ ἅρμα ἕλκοντας καὶ ἑαυτὸν κατακρημνίζει· οὕτω δὴ καὶ ἡ προαίρεσις ἡ ἡμετέρα, ἐπειδὰν μὴ εἰδῇ τοῖς μέλεσι δεόντως κεχρῆσθαι, ταῖς ἀτάκτοις ἐπιθυμίαις ἐνδοῦσα ὑποβρύχιον ἑαυτὴν ἐργάζεται. διὰ τοῦτο ὁ δεσπότης ἡμῶν Χρι-
25 στὸς εἰδὼς τῆς φύσεως ἡμῶν τὸ εὐεπηρέαστον, καὶ τῆς προαιρέσεως τὴν ῥαθυμίαν, νόμον ἔθηκεν ἀποτειχίζοντα καὶ κωλύοντα τὴν περίεργον θεωρίαν, ἵνα ἐκ πολλοῦ τοῦ διαστήματος τὴν ἐν ἡμῖν τικτομένην πυρὰν σβέσῃ, καί φησιν· Ὁ ἐμβλέψας γυναῖκα πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι αὐτῆς, ἤδη ἐμοίχευσεν αὐτὴν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ. διὰ τοῦτο, φησίν, ἀπαγορεύω τὴν ἀκόλαστον ὄψιν, ἵνα ἐλευθερώσω τῆς ἀτόπου πράξεως. μὴ γὰρ δὴ νο-
30 μίσῃς, φησίν, ὅτι ἡ συμπλοκὴ μόνον τὴν ἁμαρτίαν ἐργάζεται. ἡ γὰρ γνώμη ἐστὶν ἡ τὴν κατάκρισιν δεχομένη. καὶ οὗτοι τοίνυν, ἐπειδὴ τὸ κάλλος ["ἰδόντες,"] εἶδον, ἑάλωσαν τῇ θέᾳ. εἶδον γάρ, φησιν, ὅτι καλαί εἰσι, καὶ ἔλαβον ἑαυτοῖς ἀπὸ πασῶν, ὧν ἐξελέξαντο. ἀλλ' ἴδωμεν καὶ μετὰ τὴν ἄτοπον ταύτην πρᾶξιν καὶ τὴν ἀκόλαστον γνώμην, * ["* καὶ"] τοῦ θεοῦ τὴν ἀγαθότητα.

Ματθ. ε. κη.

35 3 Καὶ εἶπε, φησι, κύριος ὁ θεός, οὐ μὴ καταμείνῃ τὸ πνεῦμά μου ἐν τοῖς ἀνθρώποις τούτοις εἰς τὸν αἰῶνα, διὰ τὸ εἶναι αὐτοὺς σάρκας. ἔσονται δὲ αἱ ἡμέραι αὐτῶν, ἔτη ἑκατὸν εἴκοσιν.

Ἄβυσσον φιλανθρωπίας ἐστὶν ἰδεῖν ἐν τοῖς βραχέσι τούτοις ῥήμασι, καὶ εἶπε κύριος ὁ θεός, οὐ μὴ καταμείνῃ τὸ πνεῦμά μου ἐν τοῖς ἀνθρώποις τούτοις, διὰ τὸ εἶναι αὐτοὺς
40 σάρκας. τὸ πνεῦμα ἐνταῦθα τὴν προνοητικὴν αὐτοῦ δύναμιν ἐκάλεσε, τὴν ἀπώλειαν αὐτῶν ἤδη προμηνύων. καὶ ἵνα μάθῃς ὅτι περὶ τούτου ἦν ὁ λόγος, ὅρα τὸ ἐπαγόμενον. διὰ τὸ εἶναι αὐτούς, φησι, σάρκας· τοῦτ' ἔστι, διὰ τὸ σαρκικαῖς πράξεσιν αὐτοὺς "καταδαπανᾶσθαι, καὶ μὴ εἰς δέον κεχρῆσθαι τῇ τῆς ψυχῆς οὐσίᾳ, ἀλλ' ὡς σάρκα

["ἰδόντες,"] ["κ. καταδαπανῆσθαι,"]

μόνην περικειμένους καὶ ψυχῆς ἐρήμους ὄντας, οὕτω τὸν ἑαυτῶν βίον καταναλίσκειν. ἔθος γὰρ ἀεὶ τῇ θείᾳ γραφῇ σάρκα τοὺς σαρκικοὺς καλεῖν, ὥσπερ τοὺς ἐναρέτους ἀσάρκους ὀνομάζειν· καθάπερ ὁ Παῦλός φησιν, Ὑμεῖς δὲ οὐκ ἐστὲ ἐν σαρκί, οὐκ ἐπειδὴ σάρκα οὐ περιέκειντο, ἀλλ' ἐπειδὴ σάρκα περικείμενοι ἀνώτεροι τῶν σαρκικῶν ἦσαν φρονημάτων. ὥσπερ οὖν καὶ τοῖσδε, διὰ τὸ ὑπερορᾶν τῶν σαρκικῶν, ἔλεγεν, ὑμεῖς δὲ οὐκ ἐστὲ ἐν σαρκί, οὕτω καὶ ἐπὶ τούτων, ἐπειδὴ περὶ τὰς σαρκικὰς πράξεις διηνεκῶς ἦσαν ἠσχολημένοι, σάρκας αὐτοὺς ἐκάλεσε. διὰ τὸ εἶναι αὐτοὺς σάρκας, οὐκ ἔτι συγχωρήσω ταῖς ἁμαρτίαις αὐτοὺς καταρρυπαίνεσθαι. εἶδες ἀγανακτήσεως μέγεθος, εἶδες ἀπειλῆς ὑπερβολήν. σκόπει πῶς τῇ ἀπειλῇ καὶ τῇ ἀγανακτήσει τὴν φιλανθρωπίαν ἐπέμιξε. τοιοῦτος γὰρ ὁ δεσπότης ὁ ἡμέτερος. ἀπειλεῖ πολλάκις, οὐχ ἵνα εἰς ἔργον ἀγάγῃ τὴν ἀπειλήν, ἀλλ' ἵνα διορθωσάμενος αὐτοὺς μηκέτι τὴν ἀπειλὴν εἰς ἔργον ἐξενέγκῃ. εἰ γὰρ ἐβούλετο τιμωρήσασθαι, τίνος ἕνεκεν καὶ προέλεγεν; ἀλλ' ἐπειδὴ μὴ βούλεται, διὰ τοῦτο ἀεὶ μέλλει καὶ ἀναβάλλεται καὶ προλέγει, ἀφορμὴν παρέχων τοῖς ὑπευθύνοις φυγεῖν μὲν τὴν κακίαν, ἑλέσθαι δὲ τὴν ἀρετήν, καὶ τῆς τιμωρίας τὴν πεῖραν διαφυγεῖν. ἐπεὶ οὖν ἠπείλησε πανωλεθρίᾳ αὐτοὺς παραδώσειν (τοῦτο γάρ ἐστι τό, οὐ μὴ καταμείνῃ τὸ πνεῦμά μου ἐν τοῖς ἀνθρώποις τούτοις, διὰ τὸ εἶναι αὐτοὺς σάρκας, ἀντὶ τοῦ, οὐκ ἐάσω αὐτοὺς λοιπὸν ζῆν) οὐκ ἀρκεσθεὶς τῇ τῶν πεντακοσίων ἐτῶν μακροθυμίᾳ, ἣν διὰ πάσης τῆς ζωῆς τοῦ Νῶε διὰ τῆς προσηγορίας ἐπαιδεύοντο, νῦν πάλιν ἐπιτείνων τὴν μακροθυμίαν, ἑτέραν αὐτοῖς προθεσμίαν ὁρίζει καί φησιν· ἠπειλησάμην καὶ εἶπον καὶ δήλην ἐποίησα τὴν ἐμὴν ἀγανάκτησιν, ἣν διὰ τὸ πλῆθος τῶν ἁμαρτημάτων τῶν εἰργασμένων ὑμῖν ἐπαγαγεῖν ὑμῖν ἐστιν ἀκόλουθον· ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ τοὺς τὰ ἀνίατα ἡμαρτηκότας σωθῆναι βούλομαι καὶ μηδένα ἀπόλλυσθαι, διὰ τοῦτο καὶ ἑκατὸν εἴκοσιν ἐτῶν χρόνον πάλιν ἐνδίδωμι, ἵνα, εἰ βούλεσθε, καὶ τὰ ἡμαρτημένα ἀπονίψασθαι διὰ τῆς ἐπὶ τὸ βέλτιον μεταβολῆς, καὶ τὴν ἀρετὴν ἑλόμενοι, τῆς τιμωρίας τὴν πεῖραν ἐκφύγητε. ἔσονται γάρ, φησιν, αἱ ἡμέραι αὐτῶν, ἔτη ἑκατὸν εἴκοσιν.

Ῥωμ. η. θ. — γρ. ὥσπερ καὶ τοῖς — γρ. ἔμιξε — γρ. ἀνάπαυσιν — ἴσ. ἑλόμενοι

4 Οἱ δὲ γίγαντες, φησιν, ἦσαν ἐπὶ τῆς γῆς ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις. καὶ μετ' ἐκεῖνα, ὡς ἂν εἰσεπορεύοντο οἱ υἱοὶ τοῦ θεοῦ πρὸς τὰς θυγατέρας τῶν ἀνθρώπων, καὶ ἐγεννῶσαν ἑαυτοῖς. ἐκεῖνοι ἦσαν οἱ γίγαντες οἱ ἀπ' αἰῶνος, οἱ ἄνθρωποι οἱ ὀνομαστοί.

Γίγαντας ἐνταῦθα τοὺς ἰσχυροὺς τὸ σῶμα οἶμαι λέγειν τὴν θείαν γραφήν. ἐξ ἐκείνων, φησίν, ἡ γενεὰ αὐτῶν ηὐξήθη. καὶ γὰρ καὶ ἀλλαχοῦ ἐστιν ἰδεῖν τοῦτο εἰρημένον. Γίγαντες γάρ, φησιν, ἔρχονται τὸν θυμόν μου παῦσαι. τοῦτον δὲ τὸν τῶν ἑκατὸν εἴκοσιν ἐτῶν ἀριθμὸν τινὲς νομίζουσι τὸν ὅρον τῆς ζωῆς εἶναι· οὐ τοῦτο δὲ σημαίνει, ἀλλὰ τέως τὴν μακροθυμίαν ἐνδείξασθαι βούλεται, ἣν καὶ μετὰ τοσαῦτα ἁμαρτήματα ἐπὶ αὐτοὺς ἐπιδείκνυται. ἵν' οὖν μάθωμεν, καὶ μετὰ τὴν ἀγανάκτησιν καὶ τὴν ἀπειλὴν καὶ τὴν τοσαύτην τοῦ χρόνου μακροθυμίαν, ἣν εἰς μετάνοιαν αὐτοῖς δέδωκεν, ὡς οὐ μόνον οὐδὲν ἐκέρδανον, ἀλλὰ καὶ τοῖς αὐτοῖς ἐπέμενον, διὰ τοῦτό φησιν· ὡς ἂν εἰσεπορεύοντο οἱ υἱοὶ τοῦ θεοῦ πρὸς τὰς θυγατέρας τῶν ἀνθρώπων, καὶ ἐγεννῶσαν ἑαυτοῖς. ἐκεῖνοι ἦσαν οἱ γίγαντες οἱ ἀπ' αἰῶνος, οἱ ἄνθρωποι οἱ ὀνομαστοί. εἶδες ἀγνωμοσύνης ὑπερβολήν, εἶδες ψυχὴν ἀνάλγητον. οὔτε ὁ τῆς τιμωρίας φόβος, οὔτε ὁ τῆς μακροθυμίας χρόνος ἀπέστησεν αὐτοὺς τῶν πονηρῶν πράξεων, ἀλλὰ ἅπαξ κατὰ κρημνῶν κατενεχθέντες, καὶ τὸ τῆς διανοίας ὄμμα πηρωθέντες, οὐκ ἔτι λοιπὸν καθάπερ ὑπὸ μέθης τινός, τῆς πονηρᾶς ἐπιθυμίας καταβαπτισθέντες ἀνενεγκεῖν ἠβουλήθησαν· καθάπερ καὶ σοφός τις φησιν, Ἀσεβὴς ἐμπεσὼν εἰς βάθος κακῶν καταφρονεῖ. δεινὸν γάρ, δεινόν, ἀγαπητέ,

Ησ. ιγ. γ. — Παροιμ. ιη. γ.

ἁλῶναι

ἁλῶναι ταῖς τοῦ διαβόλου παγίσιν. ἡ γὰρ ψυχὴ λοιπὸν, καθάπερ ἐν δικτύοις ἀπει-
λημμένη, καὶ ὥσπερ ὗς ἐγκυλιομένη βορβόρῳ ἡδέως), οὕτω καὶ αὐτὴ ὑπὸ τῆς κακῆς συνη-
θείας καταχωσθεῖσα, οὐδὲ αἴσθησιν λαμβάνει τῆς τῶν ἁμαρτημάτων δυσωδίας. διὸ
χρὴ νήφειν καὶ ἐγρηγορέναι, ὥστε μηδεμίαν τῷ πονηρῷ δαίμονι παρὰ τὴν ἀρχὴν εἴσοδον
5 παρασχεῖν, ἵνα μὴ σκοτώσας ἡμῶν τὸν λογισμὸν, καὶ τὸ διορατικὸν τῆς διανοίας ἀποτυ-
φλώσας, παρασκευάσῃ καθάπερ ἀπεστερημένους τοῦ ἡλιακοῦ τούτου φωτὸς, καὶ πρὸς τὰς
ἀκτῖνας τοῦ τῆς δικαιοσύνης ἡλίου ὁρᾶν μὴ δυναμένους κατὰ κρημνῶν φέρεσθαι, ὅπερ καὶ οὗ-
τοι τότε πεπόνθασιν. ἄκουε γὰρ πάλιν τῆς τοῦ θεοῦ ἀγαθότητος τὴν ἀνεξικακίαν.

5 Ἰδὼν δὲ, φησι, κύριος ὁ θεὸς, ὅτι ἐπληθύνθησαν αἱ κακίαι τῶν ἀνθρώπων ἐπὶ
10 τῆς γῆς.

Τί βούλεται τὸ εἰρημένον, ἰδὼν δέ; οὐκ ἐπειδὴ ἠγνόει ὁ δεσπότης (μὴ γένοιτο) ἀλλὰ
πρὸς τὴν ἀσθένειαν τὴν ἡμετέραν ἅπαντα διηγεῖται ἡ θεία γραφή. ἵνα γὰρ ἡμᾶς
διδάξῃ, ὅτι καὶ μετὰ τὴν τοσαύτην αὐτοῦ μακροθυμίαν τοῖς αὐτοῖς ἐπέμενον, ἢ καὶ χεί-
ροσι περιέβαλλον ἑαυτοὺς κακοῖς, φησιν, ἰδὼν δὲ ὅτι ἐπληθύνθησαν αἱ κακίαι τῶν ἀν-
15 θρώπων ἐπὶ τῆς γῆς. ἐκ γὰρ τῆς πονηρᾶς πράξεως ταύτης, καθάπερ ἀπὸ πηγῆς
τινος, καὶ ἕτερα πολλὰ αὐτοῖς ἐτίκτετο ἁμαρτήματα. διὰ τοῦτό φησιν, αἱ κακίαι τῶν
ἀνθρώπων. ὅπου γὰρ πορνεία καὶ ἀσέλγεια καὶ τοσαύτη ἀκολασία, εἰκὸς καὶ μέθην καὶ
παροινίαν, καὶ πολλὴν ἀδικίαν καὶ πλεονεξίαν καὶ τὰ μυρία τίκτεσθαι κακά.

Ἰδὼν δὲ, φησι, κύριος ὁ θεὸς ὅτι ἐπληθύνθησαν αἱ κακίαι τῶν ἀνθρώπων ἐπὶ τῆς
20 γῆς, καὶ πᾶς τις διανοεῖται ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ ἐπιμελῶς ἐπὶ τὰ πονηρὰ πάσας τὰς ἡμέρας.

Ὅρα πῶς ἕκαστον τῶν εἰρημένων δείκνυσι τὸ μέγεθος [αὐτῶν] τῶν ἡμαρτημένων. ἐπειδὴ
γὰρ εἶπε καθολικῶς, ὅτι ἐπληθύνθησαν αἱ κακίαι τῶν ἀνθρώπων ἐπὶ τῆς γῆς, ἐπή-
γαγε, καὶ πᾶς τις. μεγάλη τοῦ ῥήματος ἡ ἔμφασις. οὐχ ὁ νέος, φησὶν, ἀλλὰ καὶ ὁ πρεσ-
βύτης τὰ αὐτὰ τῷ νέῳ διαπράττεται· οὐδὲ ἀνὴρ μόνον, ἀλλὰ καὶ γυνή· οὐ δοῦλος, ἀλ-
25 λὰ καὶ ἐλεύθερος· οὐ πλούσιος, ἀλλὰ καὶ πένης. καὶ τὸ, διανοεῖται, πολλὴν ἔχει τὴν δύνα-
μιν. οὐ γὰρ ἐκ συναρπαγῆς τοῦτο ὑπομένουσιν, ἀλλ' ἐν τῇ καρδίᾳ διανοούμενοι καὶ ταῦ-
τα καθ' ἑκάστην ὥραν βουλευόμενοι, καὶ ἐν τούτοις τὴν σπουδὴν ἔχοντες, καὶ οὐδὲ ἁπλῶς
καὶ ὡς ἔτυχεν ἅπαξ καὶ δεύτερον ὑποσκελισθέντες ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας ἵστανται τῆς κα-
κίας, ἀλλ' ἐπιμελῶς ταύτην μετέρχονται, καὶ τὰ πονηρὰ διαπράττονται· τουτέστι,
30 μετὰ πολλῆς τῆς σπουδῆς· οὐδὲν παρέργως, οὐδὲν ἠμελημένως ὑπ' αὐτῶν γίνεται, οὐ-
δὲ πρὸς βραχὺν χρόνον, ἀλλὰ πάσας τὰς ἡμέρας, πᾶσαν αὐτῶν τὴν ζωὴν εἰς τοῦτο
καταναλίσκουσιν. εἶδες πονηρίας ἐπίτασιν, εἶδες πῶς μελέτην τὸ πρᾶγμα ἐποι-
οῦντο, ἐπιμελῶς ἅπαντα τὰ πονηρὰ διαπραττόμενοι. καὶ πᾶσα ἡλικία πρὸς τὴν
τῆς κακίας ἐργασίαν ηὐτομόλει. πᾶς τις, φησι, οὐδὲ ἡ ἄωρος ἡλικία οὐδὲ ἡ ἀπει-
35 ρόκακος ἄμοιρος ἦν, ἀλλ' εὐθέως καὶ ἐκ προοιμίων τὴν κακὴν ταύτην ἅμιλλαν
πάντες ἐποιοῦντο, ἕκαστος τὸν πλησίον ὑπερβάλλεσθαι φιλονεικῶν τῇ τῶν πράξεων
παρανομίᾳ. ἐννόει γάρ μοι ἐνταῦθα τοῦ δικαίου τὴν ὑπερβάλλουσαν σοφίαν, ὅτι ἐν
τοσαύτῃ κακῶν συμφωνίᾳ ἴσχυσε τὴν λύμην διαφυγεῖν καὶ μηδεμίαν ἐντεῦθεν δέξασθαι
βλάβην, ἀλλὰ καθάπερ ἐξ ἑτέρας φύσεως συγκείμενος, οὕτως ἐρρωμένον φρόνημα
40 ἀναλαβὼν, καὶ οἴκοθεν ἐπὶ τὴν τῆς ἀρετῆς κατόρθωσιν σπεύσας, καὶ τὴν κακὴν αὐ-
τῶν συμφωνίαν διέφυγε, καὶ τῆς κατὰ πάντων ἐνεχθείσης πανωλεθρίας ἐκτὸς γέγονε.

6 Καὶ ἐνεθυμήθη, φησὶ, κύριος ὁ θεὸς, ὅτι ἐποίησε τὸν ἄνθρωπον ἐπὶ τῆς γῆς.

Ὅρα πάλιν λέξεως παχύτητα, καὶ συγκατάβασιν. ἐνεθυμήθη φησὶν, ἀντὶ τοῦ,

μετεμελήθη· οὐκ ἐπειδὴ μεταμελεῖται θεὸς (μὴ γένοιτο) ἀλλὰ κατὰ τὴν συνήθειαν τὴν ἀνθρωπίνην ἡμῖν διαλέγεται ἡ θεία γραφὴ, ἵνα διδάξῃ ἡμᾶς, ὅτι ἡ ὑπερβολὴ τῶν ἡμαρτημένων αὐτοῖς εἰς τοσαύτην ἀγανάκτησιν τὸν φιλάνθρωπον θεὸν ἤγαγε. καὶ ἐνεθυμήθη, φησὶ, κύριος ὁ θεὸς, ὅτι ἐποίησε τὸν ἄνθρωπον ἐπὶ τῆς γῆς. μὴ γὰρ διὰ τοῦτό, φησιν, αὐτὸν παρήγαγον, ἵνα εἰς τοσοῦτον ὄλεθρον κατενεχθεὶς ἀπωλείας ἑαυτῷ αἴτιος καταστῇ; διὰ τοῦτο ἐξ ἀρχῆς καὶ ἐκ προοιμίων τοσαύτης ἠξίωσα αὐτὸν τῆς τιμῆς καὶ τοσαύτην περὶ αὐτὸν τὴν πρόνοιαν ἐπεδειξάμην, ἵνα τὴν ἀρετὴν ἑλόμενος ἐκτὸς τῆς ἀπωλείας γένηται). ἐπειδὴ δὲ οὐκ εἰς δέον ἐχρήσατο τῇ φιλανθρωπίᾳ τῇ ἐμῇ, βέλτιον λοιπὸν ἐκκόψαι αὐτοῦ τὴν κακὴν ἐπιχείρησιν. καὶ διενοήθη, καὶ εἶπε κύριος ὁ θεὸς, Ἀπαλείψω τὸν ἄνθρωπον, ὃν ἐποίησα, ἀπὸ προσώπου [πάσης] τῆς γῆς, ἀπὸ ἀνθρώπου ἕως κτήνους, καὶ ἀπὸ ἑρπετῶν ἕως πετεινῶν τοῦ οὐρανοῦ, ὅτι ἐνεθυμήθην, ὅτι ἐποίησα αὐτούς. τὰ παρ' ἐμαυτοῦ πάντα, φησὶν, ἐπεδειξάμην. ἀπὸ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παρήγαγον, τὴν γνῶσιν τῶν πρακτέων καὶ μὴ πρακτέων" ἐνέθηκα τῇ φύσει, τὸ αὐτεξούσιον ἐδωρησάμην, ἀφάτῳ τῇ μακροθυμίᾳ ἐχρησάμην· καὶ μετὰ τὸν πολὺν χρόνον ἐκεῖνον, καὶ τὴν ἀγανάκτησιν, καὶ τὴν ἀπειλὴν, ἣν εἶπον, καὶ ἑτέραν προθεσμίαν ὥρισα, βουλόμενος εἰς αἴσθησιν αὐτοὺς ἐλθόντας τῶν οἰκείων" πλασμάτων ἀνακαλέσασθαι τὴν ἐμὴν ἀγανάκτησιν. ἐπειδὴ δὲ οὐδὲ οὕτως ἐκέρδανόν τι πλέον, ἀνάγκη τὴν ἀπειλὴν εἰς ἔργον ἐξαγαγεῖν καὶ παντελῆ ἐξάλειψιν αὐτῶν ἐργάσασθαι, καὶ καθαπερ ζύμην τινὰ πονηρὰν ἀφανίσαι τοῦτον τὸ γένος, ἵνα μὴ καὶ τοῖς εἰς τὸ ἑξῆς γενεαῖς τῆς κακίας διδάσκαλοι γένωνται.

7 Καὶ εἶπε κύριος ὁ θεὸς, ἀπαλείψω τὸν ἄνθρωπον, ὃν ἐποίησα, ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς, ἀπὸ ἀνθρώπου ἕως κτήνους.

Ἀλλ' ἴσως εἴποι τις ἄν, τίνος ἕνεκεν, τοῦ ἀνθρώπου πρὸς κακίαν ἀποκλίναντος, καὶ τὰ ἄλογα τὴν αὐτὴν αὐτῷ τιμωρίαν ὑπομένει; μὴ γὰρ διὰ τὴν ἑαυτῶν χρείαν τὰ ἄλογα γέγονε; διὰ τὸν ἄνθρωπον ταῦτα παρήχθη. τούτου τοίνυν ἐκ τοῦ μέσου" αἰρομένου, ποία ἐκείνων λοιπὸν χρεία γένοιτ' ἄν; διὰ τοῦτο δὴ καὶ ταῦτα κοινωνεῖ τῆς τιμωρίας, ἵνα μάθητε τῆς ἀγανακτήσεως τὴν ὑπερβολήν· καὶ καθάπερ ἐξ ἀρχῆς τοῦ πρωτοπλάστου ἁμαρτόντος, ἡ γῆ τὴν κατάραν ἐδέξατο, οὕτω καὶ νῦν, τοῦ ἀνθρώπου μέλλοντος ἀφανίζεσθαι, καὶ τὰ ἄλογα κοινωνεῖ τῆς τιμωρίας. ὥσπερ δὲ εὐδοκιμοῦντος τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἡ κτίσις κοινωνεῖ τῇ τοῦ ἀνθρώπου εὐημερίᾳ (καθάπερ καὶ Παῦλός φησιν, Ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ κτίσις ἐλευθερωθήσεται ἀπὸ τῆς δουλείας τῆς φθορᾶς εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῶν τέκνων τῆς δόξης τοῦ θεοῦ) οὕτω καὶ νῦν διὰ τὸ πλῆθος τῶν ἁμαρτημάτων μέλλοντος τούτου κολάζεσθαι καὶ πανωλεθρίᾳ παραδίδοσθαι, καὶ τὰ κτήνη καὶ τὰ ἑρπετὰ καὶ τὰ πετεινὰ συναπολαύει τοῦ κλυδωνίου, τοῦ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην καταλαμβάνειν μέλλοντος. καὶ καθάπερ ἐν οἰκίᾳ τοῦ προεστῶτος ὑπὸ τὴν δεσποτικὴν ἀγανάκτησιν γεγονότος, καὶ τοὺς συνυπηρετοῦντας πάντας εἰκὸς κοινωνεῖν τῆς κατηφείας· τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ ἐνταῦθα, καθάπερ ἐν οἰκίᾳ τῶν ἀνθρώπων ἀπολλυμένων, ἅπαντα τὰ ἐν τῇ οἰκίᾳ καὶ τὰ ὑπὸ τὴν τούτου δεσποτείαν τυγχάνοντα ἀνάγκη ὑπὸ τὴν αὐτὴν τιμωρίαν * πεσεῖν.

Καὶ ἐνεθυμήθην, φησὶν, ὅτι ἐποίησα αὐτούς.

Πόσης συγκαταβάσεως τουτὶ πεπλήρωται τὸ ῥῆμα; μὴ γὰρ ἐβουλόμην, φησὶ, τοσαύτῃ τιμωρίᾳ αὐτοὺς περιβαλεῖν; αὐτοί με τῇ ὑπερβολῇ τῆς παρανομίας εἰς ταύτην ἐξενήνοχαν τὴν ἀγανάκτησιν. εἶτα ἵνα μὴ νομίζωμεν ἀφανισμὸν παντελῆ τοῦ τῶν ἀνθρώπων

κ. ἐνεθηκα.

κ. ἁμαρτημάτων

κ. αἰρομένου

Ρωμ. η. κα.

* αὐτῷ

ἀνθρώπων γίνεσθαι δούλους, μηδὲ πρόρριζον τὴν ἡμετέραν φύσιν ἀφανίζεσθαι, ἀλλὰ μάθωμεν ὅσον κακὸν ἁμαρτία, καὶ ὅσον ἀγαθὸν ἀρετή, καὶ ὅτι Κρείσσων εἷς ποιῶν τὸ θέλημα κυρίου, ἢ μυρίοι παράνομοι, φησί. *Σειρ. ις. δ.*

8 Νῶε δὲ εὗρε χάριν ἐναντίον κυρίου τοῦ θεοῦ.

5 Εἰ καὶ τὸ πλῆθος ἅπαν, φησί, πρὸς τὴν κακίαν ἐξώκειλεν, ἀλλ᾽ ὁ δίκαιος οὗτος τὴν συνήθειαν τῆς ἀρετῆς διετήρησεν, ὅμως καὶ τούτοις ἅπασι διὰ παντὸς τοῦ χρόνου διαλεγόμενος, καὶ παραινῶν ἀπαλλαγῆναι τῆς κακίας, καὶ ἑαυτὸν τῆς ἀπ᾽ αὐτῶν λύμης ἐλεύθερον καθιστάς· καὶ ὥσπερ οὗτοι διὰ τῶν πονηρῶν πράξεων εἰς ἀγανάκτησιν τὸν φιλάνθρωπον θεὸν ἐπεσπάσαντο, οὕτω καὶ οὗτος τὴν ἀρετὴν ἑλόμενος, χάριν εὗρεν
10 ἐναντίον κυρίου τοῦ θεοῦ. οὐ γάρ ἐστι προσωπολήπτης ὁ θεός, ἀλλὰ κἂν ἕνα εὕρῃ ἐν τοσούτῳ πλήθει τὰ αὐτοῦ δοκοῦντα διαπραττόμενον, οὐ περιορᾷ, ἀλλὰ τῆς οἰκείας αὐτὸν ἀξιοῖ προνοίας· καὶ ταύτῃ μᾶλλον πλείονα τὴν περὶ αὐτὸν κηδεμονίαν ἐπιδείκνυται, ὅσῳ καὶ τοσούτων ὄντων τῶν ἐπὶ τὴν κακίαν ἑλκόντων, τὴν τῆς ἀρετῆς αὐτὸς ὁδὸν εἵλετο.

ΗΘΙΚΟΝ

Ἃ δὴ γινώσκοντες, πρὸς ἓν μόνον ὁρῶμεν τὸ αὐτῷ δοκοῦν, καὶ τὸ ποιοῦν ἡμᾶς τὴν
15 ἐκεῖθεν εὔνοιαν ἐπισπάσασθαι· καὶ μήτε φιλίᾳ χαριζόμενοι, μήτε συνηθείᾳ τινὶ δουλεύοντες ἀμελῶμεν τῆς κατὰ θεὸν ἀρετῆς, ἀλλὰ τῇ τοῦ θεοῦ μακροθυμίᾳ εἰς δέον χρησώμεθα, καὶ ὡς ἔτι καιρὸν ἔχομεν, πᾶσαν ῥαθυμίαν ἀποθέμενοι ποθήσωμεν τὴν ἀρετήν, μισήσωμεν τὴν κακίαν. ἐὰν γὰρ μὴ καὶ πρὸς ταύτην πόθῳ καὶ ἐπιθυμίᾳ μετέλθωμεν, καὶ πρὸς ἐκείνην μῖσος πολὺ κινησώμεθα, οὔτε ἐκείνης τῆς λύμης διαφυ-
20 γεῖν δυνησόμεθα, οὐδὲ ταύτης ἐπιλαβέσθαι. ὅτι γὰρ ἐπιθυμούντων χρείαν ἔχει ἡ ἀρετὴ καὶ ἐκκαιομένων εἰς τὸν περὶ αὐτῆς πόθον, ἄκουε τοῦ προφήτου λέγοντος· Τὰ κρίματα κυρίου ἀληθινά, δεδικαιωμένα ἐπὶ τὸ αὐτό, ἐπιθυμητὰ ὑπὲρ χρυσίον καὶ λίθον τίμιον πολύν· οὐκ ἐπειδὴ τοσοῦτον μόνον ἐστὶν ἐπιθυμητά, ἀλλ᾽ ἐπειδὴ τούτων τῶν ὑλῶν οὐκ ἔστιν ἕτερα εὑρεθῆναι παρ᾽ ἡμῖν τιμιώτερα. διὸ καὶ ἐπήγαγε, Καὶ γλυκύτερα ὑπὲρ
25 μέλι καὶ κηρίον. καὶ ἐνταῦθα πάλιν, ἐπειδὴ μὴ εἶχε φύσιν εὑρεῖν τοῦ μέλιτος γλυκυτέραν, ταύτῃ ἐχρήσατο τῇ εἰκόνι. καθάπερ οὖν οἱ περὶ τὴν τῶν χρημάτων συλλογὴν μεμηνότες, ἐπιθυμίᾳ τινὶ καὶ πόθῳ, ἐπὶ τούτῳ πᾶσαν τὴν ὁρμὴν ἔχειν σπουδάζουσι, καὶ οὐδέποτε κόρον λαμβάνουσι (μέθη γὰρ ἀκόρεστός ἐστιν ἡ φιλαργυρία) καὶ καθάπερ οἱ μεθύοντες ὅσῳ ἂν πλείονα τὸν ἄκρατον ἑαυτοῖς ἐγχέωσι, τοσούτῳ μᾶλλον πρὸς τὸ
30 δίψος ἐκκαίονται· οὕτω δὴ καὶ οὗτοι τὴν μανίαν ταύτην τὴν ἀκατάσχετον οὐδέποτε στῆσαι δύνανται, ἀλλ᾽ ὅσῳ ἂν αὐξανομένην ἴδωσιν ἑαυτοῖς τὴν περιουσίαν, τοσούτῳ μᾶλλον καὶ τὴν ἐπιθυμίαν ἀνάπτουσι, καὶ οὐ πρότερον λήγουσι τῆς πονηρᾶς ταύτης ὀρέξεως, μέχρις ἂν εἰς αὐτὸν τῆς κακίας τὸν πυθμένα κατενεχθῶσιν. εἰ τοίνυν οὗτοι τὴν ὀλέθριον ταύτην ἐπιθυμίαν καὶ πάντων τῶν κακῶν αἰτίαν γινομένην μετὰ τοσούτου ἐπιδείκνυνται
35 τοῦ τόνου· πολλῷ μᾶλλον ἡμᾶς δίκαιον τὰ κρίματα κυρίου, τὰ ὑπὲρ χρυσίον καὶ λίθον τίμιον πολὺν τυγχάνοντα τιμιώτερα, ταῦτα δι᾽ ὅλου στρέφειν ἐν τῇ διανοίᾳ τῇ ἡμετέρᾳ, καὶ μηδὲν τῆς ἀρετῆς ἡγεῖσθαι προτιμότερον, ἀλλὰ καὶ τὰ ὀλέθρια ταῦτα πάθη ἐκτέμνειν τῆς ἑαυτῶν ψυχῆς, καὶ εἰδέναι, ὅτι ἡ πρόσκαιρος αὕτη ἡδονὴ ὀδύνην τίκτειν εἴωθε διηνεκῆ καὶ βάσανον πέρας οὐκ ἔχουσαν, καὶ μὴ ἀπατᾶν ἑαυτούς, μηδὲ νομίζειν,
40 ὅτι μέχρι τοῦ παρόντος βίου ἵσταται τὰ ἡμέτερα. εἰ γὰρ καὶ μὴ τοῖς ῥήμασι ταῦτα φθέγγονται οἱ πολλοί, ἀλλὰ καὶ πιστεύειν λέγουσι τῷ τῆς ἀναστάσεως λόγῳ καὶ τῇ τῶν μελλόντων ἀντιδόσει, ἀλλ᾽ ἐγὼ οὐ τοῖς ῥήμασι προσέχω, ἀλλὰ τοῖς καθ᾽ ἑκάστην ἡμέραν γινομένοις. εἰ γὰρ ἀνάστασιν προσδοκᾷς καὶ ἀντίδοσιν, τίνος ἕνεκεν οὕτω περὶ τὴν τοῦ πα-

Margin notes: γ. πόθον καὶ ἐπιθυμίαν ἀκατάσχετον λάβωμεν. — Ψαλ. ιη. ι. — ἴσ. τῷ — γ. ἐκχέωσι.

ῥέοντος βίου δόξαν ἐπόθησας; τίνος ἕνεκεν, εἰπέ μοι, κατατείνεις σαυτὸν καθ' ἑκάστην ἡμέραν,
ὑπὲρ τὴν ἄμμον τὰ χρήματα συλλέγων, καὶ ἀγροὺς καὶ οἰκίας καὶ βαλανεῖα ὠνούμενος,
πολλάκις δὲ ἐξ ἁρπαγῆς καὶ πλεονεξίας ταῦτα περιβαλλόμενος, καὶ πληρῶν ἐκεῖνο τὸ παρὰ
τοῦ προφήτου εἰρημένον· Οὐαὶ οἱ συνάπτοντες οἰκίαν πρὸς οἰκίαν, καὶ ἀγρὸν πρὸς 5 *(Ἡσ. ε. ν.)*
ἀγρὸν ἐγγίζοντες, ἵνα τοῦ πλησίον ἀφέλωνταί τι; ἢ οὐχὶ ταῦτά ἐστι καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἰδεῖν
γινόμενα, καὶ ὁ μέν φησιν, ἐπισκοτεῖ μοι ὁ δεῖνος ἡ οἰκία, καὶ μυρίας προφάσεις ἐπινοεῖ, ἵνα
ταύτην ἀφέληται· ἕτερος δὲ τὸν ἀγρὸν τοῦ πένητος λαβὼν συνῆψε τῷ ἑαυτοῦ. καὶ τὸ δὴ
μεῖζον καὶ καινὸν καὶ ξένον, καὶ οὐδὲ συγγνώμην ἔχον, ὅτι ἐν ἑνὶ τόπῳ αὐτὸς καθήμενος, καὶ
πολλάκις, οὐδὲ θέλων, ἑτέρωθι διαβῆναι δυνάμενος, ἢ δι' ἑτέραν τινὰ πραγμάτων
περίστασιν, ἢ καὶ ὑπὸ τῆς τοῦ σώματος ἀῤῥωστίας πεπεδημένος, πανταχοῦ καὶ ἐν πά- 10
σαις, ὡς εἰπεῖν, ταῖς πόλεσι βούλεται ὑπομνήματα τῆς οἰκείας πλεονεξίας κεκτῆσθαι,
καὶ στήλας ἀθανάτους τῆς οἰκείας κακίας παρὰ πᾶσιν ἔχειν. καὶ τὰ μὲν ἁμαρτήματα, ἐξ
ὧν ἅπαντα ταῦτα ″συνελέγη, τῇ οἰκείᾳ ἐπιτίθησι κεφαλῇ, καὶ φορτίον βαρὺ καὶ δυσ- *(γ. συνελέγη,)*
βάστακτον ἐπιφερόμενος οὐκ αἰσθάνεται· τὴν δὲ ἐκ τούτων ἀπόλαυσιν ἑτέροις πα-
ραχωρεῖ, οὐ μετὰ τὴν τῆς ζωῆς μετάστασιν μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὸ τῆς ἐντεῦθεν ἐξόδου. 15
κἂν γὰρ μὴ ἄκων αὐτῶν γυμνωθῇ, ὑπὸ τῶν ᾠκειωμένων διαρπάζεται, ὡς εἰπεῖν, καὶ δια-
σπαράττεται ἅπαντα ταῦτα, καὶ οὐδὲ τοῦ πολλοστοῦ αὐτῶν μέρους ἐν ἀπολαύσει γίνεται.
τί δὲ λέγω ἐν ἀπολαύσει; ἂν γὰρ * βουληθῇ, πῶς ″ἀρκέσαι μίαν ἔχων γαστέρα πρὸς *(* ἐννοῆται γ. ἀρκέσει)*
τοσοῦτον πλῆθος χρημάτων; ἀλλὰ τῶν κακῶν ἁπάντων τὸ αἴτιον ἡ κενοδοξία, καὶ τὸ βού-
λεσθαι τὴν προσηγορίαν ἐπικεῖσθαι τὴν ἑαυτοῦ τοῖς ἀγροῖς, τοῖς βαλανείοις, ταῖς 20
οἰκίαις. τί σοι τὸ ὄφελος, ἄνθρωπε, ὅταν μετ' οὐ πολὺ πυρετοῦ καταλαβόντος ἀθρό-
ον ἀφιπταμένη ἡ ψυχὴ καταλιμπάνῃ σε ἔρημον καὶ γυμνόν, μᾶλλον δὲ ἀρετῆς μὲν γεγυ-
μνωμένον, περιβεβλημένον δὲ τὰς ἀδικίας, τὰς ἁρπαγάς, τὰς πλεονεξίας, τοὺς στεναγ-
μούς, τὸν ὀδυρμόν, τὰ δάκρυα τῶν ὀρφανῶν, τὰς ἐπιβουλάς, τοὺς δόλους; πῶς δυνήσῃ
τὰ μεγάλα ταῦτα φορτία τῶν ἁμαρτημάτων ἔχων ἐπικείμενα, τὴν στενὴν πύλην 25
ἐκείνην διαβῆναι, τὴν οὐ δυναμένην δέξασθαι τὸν ὄγκον τοῦ τοσούτου μεγέθους; ἀ-
νάγκη τοίνυν ἔξω μένοντα καὶ ὑπὸ τῶν φορτίων τούτων βαρυνόμενον ἀνιῶντα μεταγινώ- *(γ. βαρούμενον)*
σκειν, ἤδη πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τὰ κολαστήρια ὁρῶντα εὐτρεπισμένα, καὶ τὸ πῦρ ἐκεῖνο τὸ
φοβερὸν καὶ μηδέποτε σβεννύμενον, καὶ τὸν σκώληκα τὸν ἀτελεύτητον. ἀλλ' εἴ τις ἡμῖν
λόγος τῆς σωτηρίας τῆς ἡμετέρας, ὡς ἔτι καιρὸν ἔχομεν, ἀποστῶμεν τῆς κακίας, τὴν 30
ἀρετὴν μεταδιώξωμεν, τῆς κενοδοξίας ὑπερίδωμεν. διὰ τοῦτο γὰρ [καὶ] κενὴ λέγεται,
ἐπειδὴ διάκενός ἐστι καὶ οὐδὲν ἔχουσα βέβαιον οὐδὲ μόνιμον, ἀλλ' ἀπάτη μόνον ὀφθαλ-
μῶν τυγχάνει, πρὶν ἢ φανῆναι, ἀφιπταμένη. ἢ οὐχ ὁρῶμεν τὸν σήμερον ὑπὸ τῶν ῥαβδού-
χων προπεμπόμενον καὶ ὑπὸ τῶν δορυφόρων κυκλούμενον, αὔριον πολλάκις δεσμωτή-
ριον οἰκοῦντα καὶ μετὰ τῶν κακούργων στρεφόμενον; τί ταύτης τῆς κενῆς καὶ ματαίας δόξης 35
ἀπατηλότερον; εἰ δὲ καὶ μὴ ἐν τῷ παρόντι τὰ τῆς μεταβολῆς αὐτὸν ἐκδέξηται, ὁ θά-
νατος πάντως ἐπελθὼν διέκοψε τὴν εὐημερίαν· καὶ ὁ σήμερον σοβῶν ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς,
καὶ εἰς δεσμωτήριον ἐμβάλλων, καὶ ἐπὶ τοῦ θρόνου καθήμενος, καὶ μεγάλα φυσῶν, καὶ τοὺς
ἅπαντας ἀνθρώπους ὡς σκιὰς ὁρῶν, ἀθρόον τῇ ἑξῆς κεῖται νεκρός, ἄπνους, δυσωδίας ἐμ-
πεπλησμένος, μυρίαις κατηγορίαις βαλλόμενος ὑπὸ τῶν ἀδικηθέντων, ὑπὸ τῶν 40
μηδὲν ἀδικηθέντων, συναλγούντων δὲ τοῖς ἀδικηθεῖσι. τί τοῦ τοιούτου ἐλεεινότερον γέ-
νοιτ' ἄν; καὶ τὰ μὲν συλλεγέντα ἅπαντα πολλάκις ἐχθροὶ καὶ πολέμιοι πρὸς ἀλλήλους
διενείμαντο· τὰ δὲ ἐκ τούτων ἐπισωρευθέντα αὐτῷ ἁμαρτήματα λαβὼν ἄπεισι, τὰ ὑ-

πὲρ

χ. σώζωμεν

ὑπὲρ τούτων ἀπολογίας μετὰ πολλῆς ἀπαιτούμενος τῆς ἀκριβείας. διὸ παρακαλῶ, φυ-
γόντες τὴν κενὴν ταύτην δόξαν, τὴν ἀληθῆ ποθήσωμεν καὶ διαιωνίζουσαν, καὶ μήτε
χρημάτων ἔρως ὑμᾶς ὑποσκελιζέτω, μήτε ἐπιθυμίας φλὸξ καταχεέτω, μήτε
φθόνος καὶ βασκανία τηκέτω, μήτε θυμὸς ἐμπρησμὸν ἡμῖν ἀπεργαζέσθω· ἀλλὰ πάντα
5 ταῦτα τὰ πονηρὰ καὶ ὀλέθρια πάθη τῇ δρόσῳ τοῦ πνεύματος κατασβέσαντες, ὑπερει-
δωμεν τῶν παρόντων, ποθήσωμεν τὰ μέλλοντα, ἔννοιαν τινα λάβωμεν τῆς μελλούσης ἡ-
μέρας, καὶ πολλὴν τοῦ βίου τὴν ἀκρίβειαν ἐπιδειξώμεθα. οὐδὲ γὰρ διὰ τοῦτο εἰς τὸν
βίον τοῦτον παρήχθημεν, ἵνα μόνον ἐσθίωμεν καὶ πίνωμεν. οὐ γὰρ τὸ ζῇν διὰ τὸ φαγεῖν καὶ πιεῖν
γέγονεν, ἀλλὰ διὰ τὸ ζῇν τὸ φαγεῖν καὶ πιεῖν. μὴ τοίνυν ἀντιστρέφωμεν τὴν τάξιν, μήτε,
10 ὡς δι' αὐτὸ γενόμενοι, οὕτω τῇ γαστρὶ δουλεύωμεν καὶ ταῖς τῆς σαρκὸς ἡδοναῖς, ἀλλὰ τὴν
ἐντεῦθεν ἡμῖν τικτομένην βλάβην ἀναλογιζόμενοι καταστέλλωμεν τῆς σαρκὸς τὰ κι-
νήματα, καὶ μὴ ῥαθυμοῦμεν μηδὲ συγχωρῶμεν αὐτὴν κατεξανίστασθαι τῆς ψυχῆς. εἰ
γὰρ Παῦλος ὁ τοσοῦτος καὶ τηλικοῦτος, ὁ, καθάπερ ὑπόπτερος, τὴν οἰκουμένην διαδρα-
μὼν ἅπασαν, καὶ τῶν σωματικῶν ἀναγκῶν ἀνώτερος γεγονὼς, καὶ τῶν ἀρρήτων ἐκείνων
15 ῥημάτων ἀκοῦσαι καταξιωθεὶς, ὧν μέχρι τῆς σήμερον οὐδεὶς ἄλλος ἤκουσε, γράφων
ἔλεγεν, Ὑπωπιάζω μου τὸ σῶμα καὶ δουλαγωγῶ, μήπως ἄλλοις κηρύξας αὐτὸς ἀδόκι-
μος γένωμαι· εἰ τοίνυν ἐκεῖνος ὁ τοσαύτης ἀξιωθεὶς χάριτος, μετὰ τοσαῦτα καὶ τηλι-
καῦτα κατορθώματα ἐδεῖτο τοῦ ὑπωπιάζειν καὶ δουλαγωγεῖν καὶ ὑποτάττειν τῇ τῆς
ψυχῆς ἐξουσίᾳ καὶ ὑπὸ τὴν ταύτης ἀρετὴν εἶναι ποιεῖν τοῦ σώματος τὰ σκιρτήματα
20 (ὑπωπιάζει γάρ τις τὸ ἐξανιστάμενον, καὶ δουλαγωγεῖ τὸ ἀφηνιάζον) τί ἂν εἴποιμεν
ἡμεῖς, οἱ πάντων ἔρημοι τῶν ἀγαθῶν, οἱ φορτίοις ἁμαρτημάτων βεβαρημένοι, καὶ
πρὸς τούτοις πολλὴν τὴν ῥαθυμίαν ἐπιδεικνύμενοι; μὴ γὰρ ἀνακωχὴν ἔχει ὁ πόλε-
μος οὗτος; μὴ γὰρ καιρὸν ἐπιθέσεως κέκληται; πάντοτε νήφειν καὶ ἐγρηγορέναι δεῖ, καὶ μη-
δέποτε ἐν ἀδείᾳ εἶναι· ἐπεὶ μηδέ ἐστι καιρὸς ὡρισμένος τῆς τοῦ πολεμοῦντος ἡμῖν καὶ
25 ἐπεμβαίνοντος ἐπιθέσεως. ἀεὶ τοίνυν φροντίζωμεν, ἀεὶ μεριμνῶμεν περὶ τῆς σωτηρί-
ας τῆς ἡμετέρας, ἵν' οὕτω δυνηθῶμεν καὶ αὐτοὶ ἀνάλωτοι μεῖναι, καὶ τὰς παρὰ τοῦ πολε-
μίου μηχανὰς διαφυγόντες τῆς παρὰ τοῦ θεοῦ φιλανθρωπίας ἀξιωθῶμεν, χάριτι καὶ
οἰκτιρμοῖς τοῦ μονογενοῦς υἱοῦ αὐτοῦ, μεθ' οὗ τῷ πατρὶ, ἅμα τῷ ἁγίῳ πνεύματι, δόξα,
κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

χ. κατεξανιστάμενον,

α. Κορ. θ. κζ.

30

Λόγ. κγ. ΝΩΕ ΔΕ ΕΥΡΕ ΧΑΡΙΝ ΕΝΑΝΤΙΟΝ ΚΥΡΙΟΥ

τοῦ θεοῦ. αὗται δὲ αἱ γενέσεις Νῶε. Νῶε ἄνθρωπος δίκαιος, τέλειος ὢν ἐν
τῇ γενεᾷ αὐτοῦ· τῷ θεῷ εὐηρέστησε Νῶε.

35 Ἴδετε ἐν τοῖς ἤδη ῥηθεῖσιν, ὅσον τῆς φιλανθρωπίας τοῦ θεοῦ τὸ μέ-
γεθος, καὶ πόση αὐτοῦ τῆς ἀνεξικακίας ἡ ὑπερβολή. εἴδετε τῶν
τότε ἀνθρώπων τῆς κακίας τὴν ἐπίτασιν. κατεμάθετε ἐν μέ-
σῳ τοσούτῳ πλήθει ὅσην τοῦ δικαίου γέγονεν ἡ ἀρετὴ, καὶ ὅτι οὐδὲν
αὐτὸν ἐλυμήνατο οὔτε ἡ συμφωνία ἐκείνων ἐπὶ τὴν κακίαν ῥέ-
40 πουσα, οὔτε τὸ μόνον ἐν μέσῳ τούτων ἀπειλῆφθαι καὶ τὴν ἐναν-
τίαν ὁδεύειν ὁδὸν, ἀλλὰ, καθάπερ κυβερνήτης ἄριστος, τοὺς τῆς διανοίας οἴακας μετὰ πολ-
λῆς τῆς ἀγρυπνίας μεταχειριζόμενος, οὐκ ἠφίει καταβαπτισθῆναι τὸ σκάφος
ὑπὸ τῆς σφοδρότητος τῶν τῆς κακίας κυμάτων, ἀλλ' ἀνώτερος τοῦ χειμῶνος γεγονὼς,

ἴσ. πασῶν ἤδη

ἴσ. ἐρήμου

καὶ

καὶ πελάγιος σαλεύων, ὡς ἐν λιμένι καθήμενος, ὑπὸ τῆς ἀρετῆς τὸ πηδάλιον ἰθύνων,
ἐκτὸς ἑαυτὸν κατέστησε τῶν μελλόντων κλυδωνίων τοὺς κατὰ τὴν οἰκουμένην ἅπαντας κατα-
λήψεσθαι. τοσοῦτόν ἐστιν ἀρετὴ πρᾶγμα ἀθάνατον καὶ ἀχείρωτον, καὶ οὐκ εἶκον ταῖς
τοῦ παρόντος βίου ἀνωμαλίαις, ἀλλ' ὑπεράνω τῶν τῆς κακίας δικτύων ἀφιπταμένη,
καθάπερ ἀφ' ὑψηλῆς τινος σκοπιᾶς, οὕτως ἅπαντα τὰ ἀνθρώπινα καθορῶσα, οὐδενὸς 5
ἐπαισθάνεται τῶν τοῖς ἄλλοις λυπηρῶν φαινομένων· ἀλλ' ὥσπερ ὁ ἐπὶ πέτρας τινὸς ὑψη-
λῆς ἑστὼς καταγελᾷ τῶν κυμάτων, ἐπειδὰν ἴδῃ ταῦτα προσρηγνύμενα μὲν τῇ πέτρᾳ,
εἰς ἀφρὸν δὲ εὐθὺς διαλυόμενα· οὕτω δὴ καὶ ὁ τὴν ἀρετὴν μετιὼν ἐν ἀσφαλεῖ χω-
ρίῳ καθεστὼς, οὐδὲν ἀηδὲς ὑπομένει ὑπὸ τῆς τῶν πραγμάτων ταραχῆς, ἀλλ' ἐν
ἡσυχίᾳ κάθηται, τῇ τῶν οἰκείων λογισμῶν ἐντρυφῶν γαλήνῃ, καὶ ἐννοῶν ὡς οὐδὲν τῶν 10
ποταμίων ῥευμάτων διενήνοχε τὰ τοῦ παρόντος βίου πράγματα, μετὰ τοσαύτης εὐκο-
λίας καὶ ῥύμης παρατρέχοντα. καθάπερ γάρ ἐστιν ἰδεῖν τὰ τῆς θαλάσσης κύματα νῦν
μὲν εἰς ὕψος ἄφατον αἰρόμενα, ἀθρόον δὲ πάλιν ταπεινούμενα· κατὰ τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ
τοὺς ἀρετῆς ἀμελοῦντας, καὶ τὴν κακίαν μετιόντας ὁρῶμεν, νῦν μὲν μεγάλα φρονοῦν-
τας, καὶ τὰς ὀφρύας ἀνασπῶντας, καὶ περὶ τὰ τοῦ παρόντος βίου πράγματα ἐπτοημένους, 15
ἀθρόον δὲ ταπεινουμένους καὶ εἰς ἐσχάτην πενίαν ἐλαυνομένους. τούτους γὰρ καὶ ὁ μακάριος
Ψαλ. μη. ιζ. Δαβὶδ ὁ προφήτης αἰνιττόμενος ἔλεγε, Μὴ φοβοῦ ὅταν πλουτήσῃ ἄνθρωπος, ἢ ὅταν
πληθυνθῇ ἡ δόξα τοῦ οἴκου αὐτοῦ· ὅτι οὐκ ἐν τῷ ἀποθνήσκειν αὐτὸν λήψεται τὰ πάν-
τα. καὶ καλῶς εἶπε, μὴ φοβοῦ, μή σε θορυβείτω, φησὶν, ἡ τοῦ πλούτου περιουσία καὶ ἡ τῆς
δόξης περιφάνεια. ὄψῃ γὰρ μετ' οὐ πολὺ χαμαὶ κείμενον, ἀνενέργητον, νεκρὸν, ἐρριμμέ- 20
νον, σκωλήκων γινόμενον τροφὴν, γυμνὸν τούτων ἁπάντων " γινόμενον, καὶ οὐδὲν ὅλως μεθ' γ. δεό- μενον,
ἑαυτοῦ ἀπενεγκεῖν δυνηθέντα, ἀλλ' ἐνταῦθα ἅπαντα καταλιπόντα. μὴ τοίνυν τὰ πα-
ρόντα ἰδὼν ἀγωνιάσῃς, μηδὲ μακαρίσῃς τὸν μετὰ βραχὺν χρόνον ἐν ἐρημίᾳ τούτων μέλ-
λοντα γίνεσθαι. τοιοῦτον γὰρ ἡ παροῦσα εὐημερία, καὶ ἡ τοῦ πλούτου φύσις. οὐ συναπο-
δημεῖ τοῖς ἐντεῦθεν μεθισταμένοις, ἀλλ' ἐνταῦθα αὐτὴν ἅπασαν καταλιπόντες, γυμ- 25
νοὶ καὶ ἔρημοι ἀπίασι, μόνην τὴν κακίαν περιβεβλημένοι, καὶ τὰ ἐκ ταύτης αὐτοῖς συλλε-
γέντα ἁμαρτημάτων φορτία. ἐπὶ δὲ τῆς ἀρετῆς τοιοῦτον οὐδέν· ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα ἀνω-
τέρους τῶν ἐπιβουλευόντων καθίστησι, καὶ ἀναλώτους ἐργάζεται, καὶ διηνεκῆ τὴν ἡδονὴν
χαρίζεται, καὶ οὐκ ἀφίησι τῆς τῶν πραγμάτων ἀνωμαλίας αἴσθησιν λαβεῖν· καὶ ἐν-
τεῦθεν ἀποδημοῦσι συμμεθίσταται, καὶ τότε μάλιστα, ὅτε χρῄζομεν τῆς παρ' αὐτῆς συμ- 30
μαχίας, [καὶ] κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην τὴν φοβερὰν πολλὴν ἡμῖν παρέχει τὴν βο-
ήθειαν, ἥμερον ἡμῖν καθιστῶσα τοῦ δικαστοῦ τὸ ὄμμα· καὶ καθάπερ ἐνταῦθα παρόντων
τῶν δεινῶν ἀνωτέρους καθίστησι τῶν δεινῶν, οὕτω καὶ ἐν τῷ μέλλοντι ἐξαρπάζει τοὺς αὐτὴν
ἐπιφερομένους τῶν κολαστηρίων ἐκείνων· καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλ' ἔτι καὶ τῆς τῶν ἀπορρή-
των ἀγαθῶν ἀπολαύσεως πρόξενος ἡμῖν γίνεται. καὶ ἵνα μάθῃς ὅτι ταῦτα οὕτως ἔχει, καὶ 35
οὐχ ἁπλῶς καὶ εἰκῆ ψυχαγωγοῦντες ὑμᾶς τούτοις κεχρήμεθα τοῖς ῥήμασιν, ἐκ τῶν νῦν
προκειμένων δεῖξαι πειράσομαι τῇ ὑμετέρᾳ ἀγάπῃ. ὅρα γὰρ, πῶς ὁ θαυμάσιος οὗ-
τος, ὁ Νῶε λέγω, παντὸς τοῦ τῶν ἀνθρώπων γένους εἰς τὴν κατ' αὐτῶν ἀγανάκτησιν ἐκ-
καλεσαμένου τὸν φιλάνθρωπον δεσπότην, οὗτος διὰ τῆς οἰκείας ἠδυνήθη ἀρετῆς, καὶ
τῆς ἀγανακτήσεως τὴν πεῖραν διαφυγεῖν, καὶ πολλὴν τὴν παρ' αὐτοῦ εὔνοιαν ἐφελκύ- 40
σασθαι. καὶ, εἰ βούλει, τέως περὶ τῶν ἐν τῷ παρόντι βίῳ διαλεχθῶμεν. ἴσως γάρ τινες
τοῖς μέλλουσι καὶ μὴ ὁρωμένοις διαπιστοῦσιν. ἴδωμεν τοίνυν ἐκ τῶν ἐνταῦθα γινομένων,
τίνα μὲν τοὺς πρὸς τὴν κακίαν αὐτομολήσαντας διεδέξατο, τίνων δὲ ὁ τὴν ἀρετὴν
ἑλόμενος

ἐλόμενος ἠξιώθη. ἐπειδὴ γὰρ διὰ τὴν πολλὴν τῆς κακίας ἐπίτασιν ἀπεφήνατο ὁ ἀ-
γαθὸς θεὸς πανωλεθρίᾳ τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος καταδικάσειν εἰπὼν, Ἀπαλείψω τὸν
ἄνθρωπον, ὃν ἐποίησα, ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς, καὶ δεικνὺς τῆς ἀγανακτήσεως αὐτοῦ τὴν
ὑπερβολὴν οὐ κατὰ τοῦ τῶν ἀνθρώπων γένους μόνον τὴν ἀπόφασιν ἐξήνεγκεν, ἀλλὰ καὶ
5 κατὰ πάντων τῶν κτηνῶν καὶ τῶν ἑρπετῶν καὶ τῶν πετεινῶν (τῶν γὰρ ἀνθρώπων, δι' οὓς ταῦ-
τα παρήχθη, ἀπόλλυσθαι μελλόντων καὶ ὑποβρυχίων γίνεσθαι, εἰκότως καὶ ταῦτα τῆς
τιμωρίας συναπήλαυσεν) ἐπειδὴ οὖν ἡ ἀπόφασις ἀόριστος ἦν καὶ οὐδεμίαν ἔχουσα διαί-
ρεσιν, ἵνα μάθῃς τὸ ἀπροσωπόληπτον τοῦ θεοῦ, καὶ ὅτι ταῖς καρδίαις ταῖς ἡμετέραις
ἐμβατεύων, οὐδένα παρορᾷ, ἀλλὰ κἂν μικράν τινα ἀφορμὴν εὕρῃ παρὰ ἡμῶν εἰσφε-
10 ρομένην, ἄφατον αὐτοῦ ἐπιδείκνυται τὴν φιλανθρωπίαν, φησὶν ἡ γραφή, ἵνα μὴ νο-
μίσωμεν ὅτι παντελὴς ἀφανισμὸς γίνεται τοῦ τῶν ἀνθρώπων γένους, ἀλλὰ γνῶμεν ὅτι
διὰ τὴν οἰκείαν αὐτοῦ ἀγαθότητα ἀφίησι σπινθῆρά τινα σώζεσθαι, καὶ ῥίζαν τῷ τῶν ἀν-
θρώπων γένει, ὥστε πάλιν εἰς μακροὺς ἐκταθῆναι τοὺς κλάδους,

8 Νῶε δὲ εὗρε χάριν ἐναντίον τοῦ θεοῦ.

15 Σκόπει τῆς γραφῆς τὴν ἀκρίβειαν, ὅπως οὐδὲ τὴν τυχοῦσαν συλλαβὴν ἐστὶν εὑ-
ρεῖν ἁπλῶς κειμένην. ἐπειδὴ γὰρ ἐδίδαξεν ἡμᾶς τὴν ὑπερβολὴν τῆς κακίας τῶν ἀν-
θρώπων, καὶ τῆς τιμωρίας τὸ μέγεθος τῆς μελλούσης ἐπάγεσθαι τοῖς ταύτης ἐργάταις,
διδάσκει ἡμᾶς καὶ τὸν ἐν τοσούτῳ πλήθει δυνηθέντα τὴν ἀρετὴν ἀκέραιον διασῶσαι.
ἔστι μὲν γὰρ καὶ καθ' ἑαυτὴν ἡ ἀρετὴ θαυμαστή· ὅταν δὲ καὶ ἐν μέσῳ τῶν κωλυόντων τυγ-
20 χάνων τις ταύτην μετίῃ, πολλῷ* θαυμαστοτέραν αὐτὴν ἀποφαίνει. διὰ τοῦτο ὥσ-
περ θαυμάζουσα τὸν δίκαιον ἡ θεία γραφή φησιν, ὅτι μεταξὺ τῶν τοσούτων τῶν διὰ τὴν κακίαν
μελλόντων τῆς ἀγανακτήσεως πειρᾶσθαι, Νῶε δὲ εὗρε χάριν ἐναντίον κυρίου τοῦ θεοῦ. εὗρε
χάριν, ἀλλ' ἐναντίον τοῦ θεοῦ. οὐχ ἁπλῶς εὗρε χάριν, ἀλλ' ἐναντίον κυρίου τοῦ θεοῦ·
ἵνα ἡμᾶς διδάξῃ, ὅτι ἕνα τοῦτον εἶχε τὸν σκοπόν, ὥστε τὸν ἀκοίμητον ἐκεῖνον ὀφθαλ-
25 μὸν ἐπαινέτην ἔχειν, καὶ οὐδεὶς αὐτῷ λόγος τῆς τῶν ἀνθρώπων δόξης, οὐδὲ τῆς ἀτι-
μίας καὶ τοῦ γέλωτος. εἰκὸς γὰρ αὐτὸν ἀπ' ἐναντίας ἅπασι τὴν ἀρετὴν μετιέναι
βουλόμενον πολλὴν ὑπομένειν τὴν χλεύην καὶ τὸν γέλωτα, πάντων τῶν τὴν κακίαν
μετιόντων εἰωθότων ἀεὶ ἐπισκώπτειν τοὺς ταύτην φεύγειν βουλομένους καὶ ἀρετὴν αἱ-
ρουμένους· ὅπερ καὶ νῦν πολλάκις γίνεται, καὶ πολλοὺς τῶν ῥαθυμοτέρων ὁρῶμεν μὴ φέροντας
30 τὸν γέλωτα καὶ τὴν χλευασίαν, ἀλλὰ προτιμῶντας τὴν παρὰ τῶν ἀνθρώπων δόξαν τῆς
ἀληθοῦς καὶ ἀεὶ μενούσης, ὑποσυρομένους καὶ συγκατασπωμένους τῇ τῶν ἑτέρων κακίᾳ.
ψυχῆς γάρ ἐστι γενναίας καὶ στερρῷ τῷ φρονήματι κεχρημένης τὸ δυνηθῆναί τι ἀντισχεῖν
πρὸς τοὺς διασύρειν βουλομένους, καὶ μὴ πρὸς ἀρέσκειαν τῶν ἀνθρώπων τι διαπράτ-
τεσθαι, ἀλλὰ πρὸς τὸν ἀκοίμητον ἐκεῖνον ὀφθαλμὸν τείνειν τὸ ὄμμα, καὶ τὴν παρὰ ἐ-
35 κείνου εὐφημίαν μόνον ἀναμένειν, καὶ τούτων ὑπερορᾶν, καὶ μηδὲν ἡγεῖσθαι αὐτῶν τὸν ἔπαι-
νον μήτε τὸν ψόγον, ἀλλὰ καθάπερ σκιὰς καὶ ὀνείρατα παρατρέχειν. καὶ ἐνταῦθα μὲν
πολλοὶ πολλάκις τὴν ὕβριν οὐ φέροντες δέκα ἢ εἴκοσι ἀνθρώπων ἢ καὶ ἐλαττόνων ὑπε-
σκελίσθησαν καὶ κατέπεσον. ἔστι γὰρ αἰχμὴ ἐπάγουσα ἀμηχανίαν. οὐδὲ γὰρ τὸ τυχὸν
ἐστὶν ὑπεριδεῖν τῶν ὀνειδιζόντων καὶ καταγελώντων καὶ κωμῳδεῖν βουλομένων. ἀλλ' ὁ δίκαι-
40 ος οὗτος οὐχ οὕτως. οὐ μόνον γὰρ δέκα καὶ εἴκοσι καὶ ἑκατὸν ἀνθρώπων, ἀλλὰ καὶ πάσης τῆς
τῶν ἀνθρώπων φύσεως καὶ μυριάδων τοσούτων ὑπερεῖδεν. εἰκὸς γὰρ ἅπαντας αὐτοὺς
καταγελᾶν, κωμῳδεῖν, χλευάζειν, πολλὴν τὴν παροινίαν περὶ αὐτὸν ἐπιδείκνυσθαι,
ἴσως δὲ ἢ καὶ βούλεσθαι διασπᾶν, εἰ οἷόν τε ἦν. πολλὴν γὰρ ἀεὶ τὴν μανίαν ἐπιδείκ-
νυται

* μᾶλλον

ἴσ. τῷ τυχόν-τι

νυται ἡ κακία κατὰ τῆς ἀρετῆς. ἀλλ' οὐ μόνον οὐδὲν αὐτὴν βλάπτει, ἀλλὰ καὶ τὸ πολε- ἴσ. τῷ
μεῖν ἰσχυροτέραν ταύτην ἀπεργάζεται. τοσαύτη γὰρ τῆς ἀρετῆς ἡ ἰσχὺς, ὅτι ἐν τῷ πά-
σχειν τῶν ποιούντων περιγίνεται, καὶ ἐν τῷ πολεμεῖσθαι τῶν πολεμούντων δυνατωτέρα καθίστα-
ται. καὶ τοῦτο ἔνεστι μὲν καὶ ἐκ πολλῶν συνιδεῖν· ἵνα δὲ ἀφορμὰς ὑμῖν παράσχω μὲν (Δί- 5
δου γάρ, φησι, σοφῷ ἀφορμὴν, καὶ σοφώτερος ἔσται) ἀναγκαῖον καὶ ἐκ τῆς παλαιᾶς καὶ ἐκ τῆς
καινῆς τὰ παραδείγματα ὑμῖν παραγαγεῖν. ἐννόει μοι τοίνυν τὸν Ἄβελ. οὐχὶ ἀνῃρέθη
ὑπὸ τοῦ Κάϊν; οὐχὶ ἐπὶ τῆς ἐδάφους ἦν ἐρριμμένος; ἀλλὰ μὴ τοῦτο σκόπει ὅτι ἐκράτησε καὶ
περιεγένετο, καὶ ἀνεῖλε τὸν φθονούμενον καὶ οὐδὲν ἠδικηκότα, ἀλλὰ τὰ μετὰ ταῦτα λογίζου, ὅτι
ὁ μὲν ἀναιρεθεὶς ἐξ ἐκείνου μέχρι τοῦ νῦν ἀνακηρύττεται καὶ στεφανοῦται, καὶ ὁ τοσοῦτος
χρόνος τὴν μνήμην οὐκ ἐμάρανεν· ὁ δὲ ἀνελὼν καὶ περιγενόμενος καὶ τότε ζωὴν θανάτου βα- 10
ρυτέραν ὑπέμεινε, καὶ ἐξ ἐκείνου πάλιν μέχρι τοῦ νῦν οὗτος μὲν στηλιτεύεται καὶ τὰς παρὰ
πάντων κατηγορίας δέχεται, ἐκεῖνος δὲ καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἐν τοῖς ἁπάντων ᾄδεται στόμασι.
καὶ ταῦτα μὲν ἐν τῷ παρόντι βίῳ· τὰ δὲ ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι ποῖος λόγος, ποία διάνοια
παραστῆσαι δυνήσεται; καὶ οἶδα μὲν ὅτι συνετοὶ ὄντες πολλὰ καὶ διάφορα τοιαῦτα ἕτερα
εὑρήσετε ἐν ταῖς γραφαῖς κείμενα. διὰ γὰρ τοῦτο γέγραπται * πρὸς ὠφέλειαν τὴν 15 *ἤκουσε
ἡμετέραν, ὥστε ταῦτα μανθάνοντας φεύγειν μὲν τὴν κακίαν, προτιμᾷν δὲ τὴν ἀρετήν.
Εἰ δὲ βούλει καὶ ἐν τῇ καινῇ τὸ αὐτὸ τοῦτο ἰδεῖν, ἄκουε τοῦ μακαρίου Λουκᾶ τὸ αὐτὸ τοῦτο δι-
ηγουμένου περὶ τῶν ἀποστόλων, ὅτι Μαστιγωθέντες ἀνεχώρουν ἀπὸ τοῦ συνεδρίου χαίρον-
τες, ὅτι κατηξιώθησαν ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ ἀτιμασθῆναι. καίτοι γε αἱ μά-
στιγες οὐ χαρᾶς ἦσαν ἀφορμαί, ἀλλὰ λύπης καὶ ἀθυμίας· ἀλλ' αἱ διὰ τὸν θεὸν μάστιγες, καὶ 20
ἡ ὑπόθεσις, δι' ἣν ἐμαστίζοντο, τὴν χαρὰν αὐτοῖς ἔτικτε. καὶ οἱ μὲν μαστιγώσαντες ἐν ἀ-
πορίᾳ πολλῇ καὶ ἀμηχανίᾳ καθειστήκεσαν, οὐκ εἰδότες ὅ, τι καὶ πράξωσιν. ἄκουε γὰρ αὐ-
τῶν καὶ μετὰ τὰς μάστιγας διαπορούντων καὶ λεγόντων, Τί ποιήσομεν τοῖς ἀνθρώποις τού-
τοις; τί λέγεις; ἐμαστίξατε, μυρία κακὰ διεθήκατε, καὶ ἔτι ἀπορεῖτε; τοσοῦτόν ἐστιν ἰσχυ-
ρὸν πρᾶγμα καὶ ἀχείρωτον ἡ ἀρετὴ, καὶ ἐν αὐτῷ τῷ πάσχειν τῶν ποιούντων περιγινο- 25
μένη. ἀλλ' ἵνα μὴ μακρὸν ποιῶμεν τὸν λόγον, ἀναγκαῖον πάλιν ἐπανελθεῖν ἐπὶ τὸν δίκαι-
ον τοῦτον, καὶ ἐκπλαγῆναι αὐτοῦ τῆς ἀρετῆς τὴν ὑπερβολὴν, πῶς ἴσχυσε τοσούτου δή-
μου καταγελῶντος, ἐπεμβαίνοντος, χλευάζοντος, κωμῳδοῦντος (πάλιν γὰρ τὰ αὐτὰ λέγω,
καὶ λέγων οὐ παύσομαι) ὑπεριδεῖν καὶ ἀνώτερος γενέσθαι. πῶς, ἐγὼ λέγω· ἐπειδὴ διηνεκῶς
πρὸς τὸν ἀκοίμητον ἑώρα ὀφθαλμὸν, καὶ ἐκτεταμένον εἶχε τῆς διανοίας τὸ ὄμμα, καὶ λοι- 30
πὸν τούτων ἁπάντων ὡς οὐδὲν ὄντων ἐφρόντιζε. καὶ γὰρ οὕτως ἔχει. ἐπειδὰν γάρ τις τρωθῇ τῷ
ἔρωτι ἐκείνῳ, καὶ εἰς τὸν πρὸς τὸν θεὸν πόθον ἑαυτὸν ἐκτείνει, οὐδὲν ἕτερον ὁρᾷ τῶν ὁρωμένων, ἀλλὰ
διηνεκῶς ἐκεῖνον φαντάζεται τὸν ποθούμενον, καὶ ἐν νυκτὶ καὶ ἐν ἡμέρᾳ καὶ κοιταζόμενος καὶ
διανιστάμενος. μὴ τοίνυν σε ξενιζέτω, εἰ καὶ ὁ δίκαιος οὗτος ἅπαξ ἐκτείνας ἑαυτοῦ γρ. ἀπαλλ[illegible]
τὴν διάνοιαν, οὐδενὸς ἐφρόντιζε τῶν ὑποσκελίζειν ἐπιχειρούντων. τὰ γὰρ παρ' ἑ- 35
αυτοῦ ἐπιδειξάμενος καὶ τὴν ἄνωθεν χάριν ἐπισπασάμενος, ἀνώτερος ἁπάντων ἐγίνε- γρ. βοπὴν
το. Νῶε γάρ, φησιν, εὗρε χάριν ἐναντίον κυρίου τοῦ θεοῦ. Εἰ καὶ πάσῃ τῇ τῶν τότε ἀν-
θρώπων φύσει οὐκ ἦν ἐπιχαρὴς οὐδὲ ποθεινὸς, διὰ τὸ μὴ βούλεσθαι τὴν αὐτὴν ἴσ. ἐπιχαι[illegible]
αὐτοῖς ὁδεύειν ὁδὸν, ἀλλὰ πρὸς ἐκεῖνον τὸν τὰς καρδίας ἐμβατεύοντα χάριν εὗρε, καὶ ἐ-
κεῖνος αὐτοῦ τὴν γνώμην ἀπεδέξατο. τί γάρ, εἰπέ μοι, βλάβος ἐντεῦθεν ἐγένετο ἀπὸ 40
τῆς τῶν ὁμογενῶν χλεύης, καὶ τοῦ καταγέλωτος, τοῦ πλάσαντος τὰς καρδίας ἡμῶν, καὶ
συνιέντος εἰς πάντα τὰ ἔργα ἡμῶν ἀνακηρύττοντος τὸν ἄνδρα καὶ στεφανοῦντος αὐτόν; τί
δὲ ὄφελος ἀνθρώπῳ γένοιτ' ἂν παρὰ πάσης τῆς οἰκουμένης θαυμαζομένῳ καὶ ἐπαινου-
μένῳ,

Παροιμ. θ. θ.

Πράξ. ε. μα.

Πράξ. δ. ις.

μένῳ, παρὰ δὲ τοῦ τῶν ὅλων δημιουργοῦ καὶ τοῦ ἀπαραλογίστου δικαστοῦ ἐπὶ τῆς ἡμέ-
ρας ἐκείνης τῆς φοβερᾶς κρινομένῳ; ταῦτα τοίνυν εἰδότες, ἀγαπητοὶ, μηδένα λόγον
ποιώμεθα τοῦ παρὰ τῶν ἀνθρώπων ἐπαίνου, μηδὲ τὴν παρὰ τούτων εὐφημίαν ἐκ
παντὸς τρόπου ζητῶμεν, ἀλλὰ καὶ δι' ἐκεῖνον μόνον τὸν ἐτάζοντα καρδίας καὶ νεφροὺς, καὶ
5 τὰ τῆς ἀρετῆς ἔργα μετίωμεν, καὶ τὴν κακίαν φεύγωμεν. διὰ γὰρ τοῦτο καὶ ὁ Χρι- *(γ. τὰ τῆς κα- κίας)*
στὸς παιδεύων ἡμᾶς μὴ κεχηνέναι πρὸς τὰς παρὰ τῶν ἀνθρώπων εὐφημίας, μετὰ
πολλὰ ἕτερα τελευταῖον καὶ τοῦτο ἐπήνεγκε λέγων, Οὐαὶ ὑμῖν, ὅταν καλῶς εἴπωσιν *(Λουκ. ς. κς.)*
ὑμᾶς πάντες οἱ ἄνθρωποι. σκόπει πῶς διὰ τοῦ οὐαὶ ἡμῖν ἐνεφάνισε, ποταπὴ τοῖς τοιούτοις
κείσεται τιμωρία. τὸ γὰρ οὐαὶ τοῦτο, θρηνῶδές ἐστιν ἐπίφθεγμα. μονονουχὶ γὰρ ταλανί-
10 ζων αὐτοὺς φησιν, Οὐαὶ ὑμῖν, ὅταν καλῶς ὑμᾶς εἴπωσι πάντες οἱ ἄνθρωποι. καὶ ὅρα τῶν
ῥητῶν τὴν ἀκρίβειαν. οὐκ εἶπεν ἁπλῶς οἱ ἄνθρωποι, ἀλλὰ πάντες οἱ ἄνθρωποι. οὐδὲ γὰρ οἷόν *(γ. ῥήματος)*
τε τὸν ἐνάρετον καὶ τὸν γενναῖον καὶ τεθλιμμένην ὁδὸν ὁδεύοντα καὶ ταῖς ἐντολαῖς τοῦ Χριστοῦ κα-
τακολουθοῦντα παρὰ πάντων ἀνθρώπων ἐπαινεῖσθαι καὶ θαυμάζεσθαι. πολλὴ γὰρ τῆς
κακίας ἡ ἐπίτασις καὶ ἡ πρὸς τὴν ἀρετὴν ἐναντίωσις. εἰδὼς οὖν ὁ δεσπότης, ὅτι τὸν
15 μετ' ἀκριβείας τὴν ἀρετὴν μετιόντα, καὶ τὸν παρ' αὐτοῦ μόνον ἐκδεχόμενον ἔπαινον, τῶν ἀδυνά-
των ἂν εἴη παρὰ πάντων ἀνθρώπων ἐπαινεῖσθαι καὶ καλῶς ἀκούειν, διὰ τοῦτο ταλανίζει
τοὺς διὰ τὸν παρὰ τούτων ἔπαινον τῆς ἀρετῆς ἀμελοῦντας. ἡ γὰρ παρὰ πάντων εὐφη-
μία τεκμήριον ἂν εἴη μέγιστον τοῦ μὴ πολλὴν τῆς ἀρετῆς λόγον ποιεῖσθαι. πῶς γὰρ
παρὰ πάντων ἐπαινεθείη ὁ ἐνάρετος, εἰ βούλοιτο τοὺς ἀδικουμένους ἐξαρπάζειν τῶν ἀδι- *(γ. ἐπαινεθή- σεται)*
20 κούντων, τοὺς ἐπηρεαζομένους τῶν κακῶς ποιεῖν βουλομένων; πάλιν εἰ βούλοιτο διορθοῦν
τοὺς ἁμαρτάνοντας, καὶ ἐπαινεῖν τοὺς κατορθοῦντας, οὐκ εἰκὸς τοὺς μὲν ἐπαινεῖν, τοὺς δὲ ψέ-
γειν; διὰ τοῦτό φησιν, Οὐαὶ ὑμῖν, ὅταν καλῶς ὑμᾶς εἴπωσι πάντες οἱ ἄνθρωποι. πῶς
οὖν οὐκ ἄξιον θαυμάζειν καὶ ἐκπλήττεσθαι τὸν δίκαιον τοῦτον, ὅτι, ἅπερ ὁ Χριστὸς ὕστε-
ρον παραγγελλόμενος ἐδίδασκε, ταῦτα προλαβὼν ὑπὸ τοῦ ἐν τῇ φύσει κειμένου νόμου
25 παιδευθεὶς μετὰ πολλῆς μετῄει τῆς ὑπερβολῆς, καὶ τὸν παρὰ τῶν ἀνθρώπων ἔπαινον *(γ. αὐτὸς παι- δεύσαντος)*
ἀποπεμψάμενος, διὰ τῆς τῶν βεβιωμένων ἀρετῆς τὴν παρὰ τῷ θεῷ χάριν εὑρεῖν
ἐσπούδαζε; Νῶε γὰρ, φησιν, εὗρε χάριν ἐναντίον κυρίου τοῦ θεοῦ. ἀλλ' ὅτι μὲν διὰ
τὴν προσοῦσαν αὐτῷ ἀρετὴν εὗρε χάριν ἐναντίον κυρίου τοῦ θεοῦ, διηγήσατο ἡμῖν ὁ
θαυμάσιος οὗτος προφήτης ἐμπνεόμενος ὑπὸ τοῦ ἁγίου πνεύματος. ἀναγκαῖον δὲ καὶ
30 τὰ ἑξῆς εἰρημένα καταμαθεῖν, καὶ ἰδεῖν καὶ τὴν ψῆφον τὴν παρὰ τοῦ θεοῦ περὶ αὐ-
τοῦ γινομένην.

9 Αὗται δὲ, φησιν, αἱ γενέσεις Νῶε. Νῶε ἄνθρωπος δίκαιος, τέλειος ὢν ἐν τῇ γε-
νεᾷ αὐτοῦ, τῷ θεῷ εὐηρέστησε Νῶε.

Ξένος γενεαλογίας τρόπος. εἰποῦσα γὰρ ἡ θεία γραφή, Αὗται δὲ αἱ γενέσεις Νῶε,
35 καὶ τὰς ἀκοὰς ἡμῶν ἀναπληρώσασα, ὡς μέλλουσα τὴν γενεαλογίαν αὐτοῦ διηγεῖσθαι, *(γ. ἐξηγεῖσθαι)*
καὶ τίς μὲν αὐτοῦ πατὴρ ἐγένετο, πόθεν δὲ τὸ γένος κατῆγε, καὶ ὅπως εἰς τὸν βίον παρήχθη,
καὶ τὰ ἄλλα ἅπαντα, ἅπερ ἔθος τοῖς τὰς γενεαλογίας ἐξηγουμένοις διηγεῖσθαι, ταῦτα
πάντα καταλιποῦσα καὶ τῆς συνηθείας ἀνωτέρα γενομένη φησὶ, Νῶε ἄνθρωπος δί-
καιος, τέλειος ὢν ἐν τῇ γενεᾷ αὐτοῦ, τῷ θεῷ εὐηρέστησε Νῶε. εἶδες θαυμαστὴν γενεαλο-
40 γίαν. Νῶε, φησιν, ἄνθρωπος. ὅρα καὶ τὸ κοινὸν ὄνομα τῆς φύσεως ἀντ' ἐγκωμίου τῷ
δικαίῳ γινόμενον. ἐπειδὴ γὰρ ἐκεῖνοι καὶ τὸ ἄνθρωποι εἶναι ἀπώλεσαν διὰ τὸ πρὸς τὰς
τῆς σαρκὸς ἡδονὰς ὀλισθῆσαι, οὗτος, φησιν, ἐν τοσούτῳ δήμῳ τὴν ἀνθρώπου τὴν εἰκόνα
διέσωσε. τοῦτο γὰρ ἄνθρωπος, ὅταν ἀρετὴν μετίῃ. οὐδὲ γὰρ τὸ μορφὴν ἔχειν ἀν-
θρώπου,

ἀνθρώπου, καὶ ὀφθαλμοὺς, καὶ ῥῖνα, καὶ στόμα, καὶ παρειὰς, καὶ τὰ λοιπὰ μέλη, τοῦτο μὲν ἄνθρωπον ἀποδείκνυσι (ταῦτα γὰρ τὰ μέλη τυγχάνει τοῦ σώματος) μὲν ἄνθρωπον γὰρ ἐκεῖνον ἂν καλέσαιμεν τὸν τὴν εἰκόνα τοῦ μὲν ἀνθρώπου διασώζοντα. τί δέ ἐστι τοῦ μὲν ἀνθρώπου ἡ εἰκών; τὸ λογικὸν εἶναι. τί οὖν, φησιν; ἐκεῖνοι οὐκ ἦσαν λογικοί; ἀλλ' οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐνάρετον εἶναι, καὶ τὸ τὰ κακὰ διαφεύγειν, καὶ τῶν ἀτόπων παθῶν κρατεῖν, τὸ ταῖς ἐντολαῖς τοῦ δεσπότου κατακολουθεῖν, τοῦτο ἄνθρωπος. καὶ ἵνα μάθῃς ὅτι ἔθος τῇ γραφῇ τοὺς τὴν κακίαν μετιόντας καὶ τῆς ἀρετῆς ἀμελοῦντας μηδὲ τῆς τοῦ ἀνθρώπου προσηγορίας ἀξιοῦν, ἄκουε τοῦ θεοῦ λέγοντος καθάπερ χθὲς ἐλέγομεν, *Γεν. ϛ. γ.* Οὐ μὴ καταμείνῃ τὸ πνεῦμά μου ἐν τοῖς ἀνθρώποις τούτοις, διὰ τὸ εἶναι αὐτοὺς σάρκας. Ἐγὼ γὰρ, φησιν, μετὰ τῆς σαρκὸς καὶ τῆς ψυχῆς τὴν ἐξουσίαν ἐδωρησάμην, αὐτοὶ δὲ ὡς σάρκα μόνον περικείμενοι, οὕτω τῆς κατὰ ψυχὴν ἀρετῆς ἀμελοῦντες, ὅλοι τῆς σαρκὸς λοιπὸν γεγόνασιν. Εἶδες πῶς διὰ τὴν κακίαν, σάρκας αὐτοὺς καλεῖ, καὶ οὐκ ἀνθρώπους· καὶ πάλιν προϊοῦσα ὡς αὐτίκα μάλα εἴσεσθε, γῆν αὐτοὺς ὀνομάζει ἡ θεία γραφὴ, διὰ τὸ τοῖς γηΐνοις φρονήμασι καταδεδαπανῆσθαι. *Γεν. ϛ. ια.* Φησὶ γὰρ, Ἐφθάρη δὲ ἡ γῆ ἐναντίον τοῦ θεοῦ, οὐ περὶ τῆς γῆς τῆς αἰσθητῆς λέγουσα, ἀλλὰ τοὺς ἐνοικοῦντας, γῆν ὀνομάζουσα. ἀλλαχοῦ δὲ οὔτε σάρκα οὔτε γῆν ὀνομάζει, ἀλλ' οὐδὲ εἶναι αὐτοὺς ἡγεῖται ἐν τῷ παρόντι βίῳ διὰ τὸ τῆς ἀρετῆς ἐρήμους εἶναι. ἄκουε γὰρ τοῦ προφήτου βοῶντος καὶ λέγοντος ἐν μέσῃ τῇ μητροπόλει τῶν ἱεροσολύμων, ὅπου ἄπειρα πλήθη, ὅπου μυριάδες τοσαῦται, *Ησ. ν. β.* Ἦλθον, καὶ οὐκ ἦν ἄνθρωπος· ἐκάλεσα, καὶ οὐκ ἦν ὁ ὑπακουσόμενος· οὐκ ἐπειδὴ μὴ παρῆσαν, ἀλλ' ἐπειδὴ παρόντες τῶν μὴ παρόντων οὐδὲν ἄμεινον διέκειντο. καὶ πάλιν ἑτέρωθι, *Ιερ. ε. α.* Περιδράμετε, φησὶ, καὶ ἴδετε, εἰ ἔστιν εἷς ποιῶν κρίμα καὶ δικαιοσύνην, καὶ ἵλεως ἔσομαι. εἶδες πῶς ἐκεῖνον μόνον οἶδε καλεῖν ἄνθρωπον ἡ ἁγία γραφὴ, τὸν τὴν ἀρετὴν μετιόντα, τοὺς δὲ λοιποὺς οὐδὲ εἶναι νομίζει· ἀλλὰ ποτὲ μὲν σάρκας ὀνομάζει, ποτὲ δὲ γῆν. διὰ τοῦτο καὶ νῦν τὴν γενεαλογίαν τοῦ δικαίου διηγεῖσθαι ἐπαγγελλομένη ἡ θεία γραφὴ φησιν, Νῶε ἄνθρωπος. οὗτος γὰρ μόνος, φησὶν, ἄνθρωπος, οἱ δὲ λοιποὶ οὐκ ἄνθρωποι, ἀλλὰ μορφὴν μὲν ἔχοντες ἀνθρώπων, τῇ δὲ πονηρίᾳ τῆς προαιρέσεως τὴν εὐγένειαν τῆς φύσεως προδεδωκότες, καὶ ἀντὶ ἀνθρώπων πρὸς τὴν τῶν θηρίων ἀλογίαν ἐκπεσόντες. ὅτι γὰρ καὶ ἀνθρώποις τοὺς λογικοὺς, ἐπειδὰν πρὸς κακίαν ἀποκλίνωσι, καὶ τῶν ἀλόγων παθῶν αἰχμάλωτοι γίνωνται, τῶν θηρίων τὰς προσηγορίας αὐτοῖς ἐπιτίθησιν ἡ θεία γραφὴ, ἄκουε ποτὲ μὲν αὐτῆς λεγούσης, *Ιερ. ε. η.* Ἵπποι θηλυμανεῖς ἐγένοντο (ὅρα πῶς διὰ τὴν ἄμετρον λαγνείαν αὐτῶν τὴν τοῦ ἀλόγου προσηγορίαν αὐτοῖς ἐπιτίθησιν) ἄλλοτε δὲ, *Ψαλ. ρλθ. γ.* Ἰὸς ἀσπίδων ὑπὸ τὰ χείλη αὐτῶν. ἐνταῦθα τοὺς τοῦ θηρίου τὸ ὕπουλον καὶ δολερὸν μιμουμένους ἐμφαίνει. καὶ πάλιν, *Ησ. νϛ. ι.* Κύνας ἐνεοὺς ἑτέρους καλεῖ. καὶ πάλιν, *Ψαλ. νζ. δ.* Ὡσεὶ ἀσπίδος κωφῆς καὶ βυούσης τὰ ὦτα αὐτῆς, τοὺς πρὸς τὴν διδασκαλίαν τῆς ἀρετῆς τὰς ἀκοὰς ἀποφράττοντας αἰνιττομένη. καὶ πολλὰ εὕροι τις ἂν ὀνόματα ἐπιτιθέμενα παρὰ τῆς θείας γραφῆς τοῖς διὰ ῥαθυμίαν πρὸς τὰ τῶν ἀλόγων καταφερομένοις πάθη. καὶ οὐκ ἐν τῇ παλαιᾷ μόνον τοῦτο ἔστιν ἰδεῖν, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ καινῇ. ἄκουε γὰρ τοῦ *Ματθ. γ. ζ.* Βαπτιστοῦ λέγοντος τοῖς ἰουδαίοις, Γεννήματα ἐχιδνῶν, τίς ὑπέδειξεν ὑμῖν φυγεῖν ἀπὸ τῆς μελλούσης ὀργῆς; Εἶδες πῶς καὶ ἐνταῦθα τῆς γνώμης αὐτῶν τὸ δολερὸν ἀπὸ τῆς τοῦ θηρίου προσηγορίας ἠνίξατο. τί οὖν ἂν ἐλεεινότερον γένοιτο τῶν τὴν κακίαν μετιόντων, ὅταν καὶ αὐτῆς τῆς προσηγορίας τοῦ καλεῖσθαι ἄνθρωποι ἀποστερῶνται, καὶ διὰ τοῦτο πλείονα τὴν τιμωρίαν ὑπέχωσιν, ὅτι πολλὰς ἀπὸ τῆς φύσεως ἀφορμὰς δεξάμενοι, ταύτας προδεδώκασιν ἑκόντες ὑποσυρέντες καὶ πρὸς τὴν κακίαν αὐτομολοῦντες;

μολυνθέντες; ἐπειδὴ οὖν τότε πάντες ἀναξίους ἑαυτοὺς τῆς προσηγορίας κατέστησαν καὶ τοῦ ὀνομάζεσθαι ἄνθρωποι, ὁ δὲ δίκαιος οὗτος ἐν τοσούτῳ ἀρετῆς αὐχμῷ τοσαύτην ἐπεδείξατο τῆς οἰκείας ἀρετῆς τὴν ὑπερβολήν, ἀρξαμένη διηγεῖσθαι ἡ θεία γραφὴ τοῦ ἀνδρὸς τὴν γενεαλογίαν φησίν, Νῶε δὲ ἄνθρωπος. ἔστι καὶ ἐπ' ἄλλου δικαίου ταύτην εὑρεῖν τὴν προσηγορίαν αὐτὴν μεγίστου ἐγκωμίου ἐγκειμένην, καὶ παρὰ τῶν ἄλλων ἁπάντων ἀπὸ ταύτης τῆς προσηγορίας ἀνακηρυττόμενον, τὴν ἀρετὴν μετ' ἀκριβείας ἐπιδεικνύμενον. τίς οὖν ἐστιν; ὁ μακάριος Ἰώβ, ὁ τῆς εὐσεβείας ἀθλητής, ὁ τῆς οἰκουμένης στεφανίτης, ὁ μόνος τὰ ἀνήκεστα ἐκεῖνα ὑπομείνας, καὶ τὰ μυρία βέλη δεξάμενος παρὰ τοῦ πονηροῦ δαίμονος ἐκείνου, καὶ ἄτρωτος διαμείνας." καθάπερ ἀδάμας τις ἐστὶ πάσας τὰς προσβολὰς ἐνεγκεῖν δυνηθεὶς, καὶ οὐ μόνον οὐ καταβαπτισθεὶς ὑπὸ τῶν τοσούτων κυμάτων, ἀλλὰ καὶ ἀνώτερος τῶν κυμάτων γενόμενος, καὶ τὰ τῆς οἰκουμένης πάθη ἐν τῷ οἰκείῳ σώματι δεξάμενος, ταύτῃ μᾶλλον λαμπρότερος ἀνεδείκνυτο. οὐ μόνον γὰρ οὐ" κατέσεισεν αὐτὸν ἡ συνέχεια τῆς τῶν δεινῶν ἐμβολῆς, ἀλλὰ καὶ εἰς μείζονα εὐπαρρησίαν αὐτὸν διήγειρε, καὶ διὰ πάντων τὴν οἰκείαν εὐγνωμοσύνην ἐπεδείκνυτο, καιρίαν [αὐτῷ] τῷ διαβόλῳ δοὺς τὴν πληγήν, καὶ δεικνὺς ὡς" ἀνηνύτοις ἐπιχειρεῖ, καὶ πρὸς κέντρα λακτίζει. τοῦτον τοίνυν τὸν ἅγιον καὶ πρὸ τῶν ἀγώνων καὶ πρὸ τῶν ἄθλων τῶν τοσούτων ἐπαινῶν ὁ φιλάνθρωπος θεὸς καὶ ἀνακηρύττων, φησὶ πρὸς τὸν διάβολον· Προσέσχες τῇ διανοίᾳ σου τῷ θεράποντί μου Ἰώβ; ὅτι οὐκ ἔστι κατ' αὐτὸν ἄνθρωπος τῶν ἐπὶ τῆς γῆς, ἄνθρωπος ἄμεμπτος, δίκαιος, ἀληθινός, θεοσεβής, ἀπεχόμενος ἀπὸ παντὸς πονηροῦ πράγματος. εἶδες καὶ τοῦτον ἀπὸ τοῦ κοινοῦ τῆς φύσεως ὀνόματος πρότερον ἀνακηρυττόμενον. προσέσχες, φησίν, ὅτι οὐκ ἔστι κατ' αὐτὸν ὅμοιος αὐτῷ ἄνθρωπος; καὶ μὴν ἅπαντες ὅμοιοι· ἀλλ' οὐχὶ κατὰ τὴν ἀρετήν, ἀλλὰ κατὰ τὸν τῆς μορφῆς λόγον. οὐ τοῦτο δὲ ἄνθρωπος, ἀλλ' ὅταν τῆς κακίας ἀπεχόμενος τὴν ἀρετὴν μετίῃ. εἶδες τίνας οἶδεν ἀνθρώπους καλεῖν ἡ θεία γραφή. διὰ τοῦτο καὶ ἐξ ἀρχῆς ἰδὼν τὸν ὑπ' αὐτοῦ δημιουργηθέντα ὁ τῶν ὅλων δεσπότης ἔλεγε, ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν, τουτέστιν, ἵνα ἄρχων ᾖ καὶ τῶν ὁρωμένων ἁπάντων καὶ τῶν ἐν αὐτῷ ψυχοβλαβῶν παθῶν τικτομένων, ἵνα ἄρχῃ καὶ μὴ ἄρχηται. ἐὰν μέντοι προδοὺς τὴν ἀρχὴν ἄρχηται μᾶλλον ἢ ἄρχῃ, ἀπόλλυσι καὶ τὸ εἶναι ἄνθρωπος, καὶ πρὸς τὴν τῶν ἀλόγων προσηγορίαν ἑαυτὸν μετατίθησι. διά τοι τοῦτο καὶ νῦν τὴν ἀρετὴν τοῦ δικαίου τούτου ἀνακηρύξαι βουλομένη ἡ θεία γραφή φησιν, αὗται αἱ γενέσεις Νῶε. Νῶε ἄνθρωπος δίκαιος. ἰδοὺ καὶ ἕτερον ἐγκωμίου μέγιστον εἶδος, δίκαιος. διὰ ταύτης τῆς προσηγορίας τὴν καθόλου ἀρετὴν αὐτοῦ ἐμφαίνει. τὸ γὰρ δίκαιος ὄνομα, ἔθος ἡμῖν ἐπὶ τῶν πᾶσαν ἀρετὴν μετιόντων λέγειν. εἶτα ἵνα μάθῃς ὅπως πρὸς αὐτὸ τὸ ἄκρον τῆς κορυφῆς τῶν ἀρετῶν ἔφθασεν, ὅπερ καὶ τότε ἀπῃτεῖτο παρὰ τῆς φύσεως τῆς ἡμετέρας, φησί, δίκαιος, τέλειος ὢν ἐν τῇ γενεᾷ αὐτοῦ· πάντα πληρώσας, φησίν, ἅπερ ἐχρῆν ἄνθρωπον ἐπιδείξασθαι ἀρετὴν ἑλόμενον. τοῦτο γάρ ἐστι τέλειος, οὐδὲν ἐλλελοιπώς, ἐν οὐδενὶ χωλεύων· οὐ τὸ μὲν κατορθώσας, ἐν τῷ δὲ διαμαρτών, ἀλλ' ἐν πάσῃ ἀρετῇ τέλειος ὤν. τοῦτο γὰρ ἐχρῆν αὐτὸν ἐπιδείξασθαι. εἶτα ἵνα ἐκ τοῦ χρόνου καὶ ἐκ τῆς συγκρίσεως περιφανέστερον ἡμῖν τὸν δίκαιον ἀπεργάσηται, φησί, τέλειος ὢν ἐν τῇ γενεᾷ αὐτοῦ, ἐν τῷ καιρῷ ἐκείνῳ, ἐν τῇ γενεᾷ αὐτοῦ τῇ διεστραμμένῃ, τῇ πρὸς τοσαύτην κακίαν ἀποκλινάσῃ, τῇ μηδὲ ἴχνος τῆς ἀρετῆς ἐπιδείξασθαι βουληθείσῃ· ἐν ἐκείνῃ τοίνυν τῇ γενεᾷ, ἐν ἐκείνοις τοῖς καιροῖς οὗτος ὁ δίκαιος οὐ μόνον ἀρετὴν ἐπεδείξατο, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἄκραν κορυφὴν τῶν ἀρετῶν ἔφθασε, τέλειος γενόμενος καὶ ἐν ἅπασιν ἀπηρτισμένος. ὅπερ γὰρ ἔφθην εἰ-

ἢ καθ. α. τ.

ὑπέπληξεν

ἀνυήτοις

Ἰωβ. α. η.

πῶν, μείζονα δείκνυσιν ἀεὶ τῆς ἀρετῆς τὸν ὄγκον, τὸ μεταξὺ τῶν πολεμούντων αὐτὴν κατορθοῦσθαι, καὶ ἐν μέσῳ τῶν κωλυόντων τὴν αὐτῆς ἐπιδείκνυσθαι ἀκρίβειαν. διὸ δὴ καὶ ὁ δίκαιος οὗτος πλειόνων ἀξιοῦται τῶν ἐπαίνων. καὶ οὐδὲ μέχρι τούτου ἵσταται ἀνακηρύττουσα αὐτὸν ἡ θεία γραφὴ, ἀλλὰ δεικνῦσα ἡμῖν τῆς ἀρετῆς αὐτοῦ τὴν ὑπερβολὴν, καὶ ὅτι τὴν ψῆφον ἄνωθεν ἐδέξατο, εἰποῦσα, τέλειος ὢν ἐν τῇ γενεᾷ αὐτοῦ, φησι, τῷ θεῷ εὐηρέστησε Νῶε. τοσαύτη ἦν, φησι, τῆς ἀρετῆς αὐτοῦ ἡ περιουσία, ὡς τὸν παρὰ τοῦ θεοῦ ἔπαινον ἐπισπάσασθαι. τῷ θεῷ γὰρ, φησιν, εὐηρέστησε Νῶε, ἵνα εἴπῃ, ὅτι ἀπόδεκτος παρὰ τῷ θεῷ γέγονεν, ἤρεσε τῷ ἀκοιμήτῳ ἐκείνῳ ὀφθαλμῷ διὰ τῶν αὐτῷ κατορθωμένων, καὶ ἐκείνου τὴν εὔνοιαν ἐφειλκύσατο ἡ τῶν βεβιωμένων πρᾶξις, καὶ οὐ μόνον τῆς μελλούσης κατὰ πάντων ἐκφέρεσθαι ἀγανακτήσεως ἠλευθέρωσεν, ἀλλὰ καὶ ἑτέρων προστάτην αὐτὸν ἀπειργάσατο. τῷ θεῷ, φησιν, εὐηρέστησε Νῶε. τίς ἂν τούτου μακαριστότερος γένοιτ᾽ ἂν τοῦ δυνηθέντος τοσαύτην ἐπιδείξασθαι τὴν ἀρετὴν, ὡς τὸν ἁπάντων δεσπότην ἐπαινέτην ἔχειν; τῶν μὲν οὖν αὐτῷ πεπραγμένων τοῦτο παντὸς πλούτου, πάσης περιουσίας, πάσης δόξης καὶ δυναστείας, καὶ τῆς ἄλλης ἁπάσης ἀνθρωπίνης εὐημερίας τῷ νοῦν ἔχοντι προτιμότερον ἂν εἴη. τοῦτο τῷ γνησίαν περὶ τὸν θεὸν τὴν ἀγάπην ἐπιδεικνυμένῳ βασιλείας ἂν εἴη ποθεινότερον. ἡ γὰρ ἀληθινὴ βασιλεία αὕτη ἐστὶ, τὸ δυνηθῆναι ἡμᾶς διὰ τῆς ἀρίστης πολιτείας εὐμενῆ καὶ ἵλεω καταστῆσαι ἑαυτοῖς τὸν δεσπότην. οὐδὲ γὰρ τὴν γέενναν διὰ τοῦτο φοβεῖσθαι ὀφείλομεν καὶ δεδοικέναι διὰ τὸ πῦρ ἐκεῖνο τὸ ἄσβεστον, καὶ τὰς φοβερὰς τιμωρίας καὶ τὰς διηνεκεῖς κολάσεις, ἀλλὰ διὰ τὸ προσκροῦσαι τῷ οὕτως ἀγαθῷ δεσπότῃ, καὶ τῆς ἐκείνου εὐνοίας ἐκτὸς ἡμᾶς στῆναι· ὥσπερ οὖν καὶ ἐπὶ τὴν βασιλείαν διὰ τοῦτο σπεύδειν ἡμᾶς χρὴ, διὰ τὸν περὶ αὐτὸν πόθον, καὶ ἵνα τῆς ἐκείνου ῥοπῆς ἀπολαύωμεν. ὥσπερ γὰρ βασιλείας ποθεινότερον τὸ εὐνοϊκῶς περὶ ἡμᾶς διακεῖσθαι τὸν φιλάνθρωπον ἡμῶν δεσπότην, οὕτω γεέννης χαλεπώτερον τὸ τῆς ἐκεῖθεν εὐνοίας ἐκπεσεῖν. εἴδετε πόσης ἡμῖν ὠφελείας γέγονεν ὑπόθεσις ἡ προσηγορία μόνη τοῦ δικαίου, καὶ ὅσον ἡμῖν θησαυρὸν νοημάτων ἔτεκεν ἡ γενεαλογία τοῦ θαυμαστοῦ τούτου ἀνδρός. μιμώμεθα τοίνυν καὶ ἡμεῖς τῆς θείας γραφῆς τοὺς κανόνας, καὶ ἐὰν βουλώμεθά τινων γενεαλογίαν ἐξηγεῖσθαι, μὴ πατέρας καὶ πάππους καὶ ἐπιπάππους εἰς μέσον φέρωμεν, ἀλλὰ τοῦ γενεαλογουμένου τὴν ἀρετὴν ἐκκαλύπτωμεν. οὗτος γὰρ ἄριστος γενεαλογίας τρόπος. τί γὰρ ὄφελος ἐκ πατέρων εἶναι λαμπρῶν καὶ ἐναρέτων, αὐτὸν δὲ ἔρημον ὑπάρχειν τῆς ἀρίστης πολιτείας; ἢ πάλιν τί βλάβος ἂν γένοιτο ἐκ πατέρων εἶναι καὶ προγόνων δυσγενῶν τε καὶ ἀφανῶν, αὐτὸν δὲ πολλῇ κομᾷν τῇ ἀρετῇ; ἐπεὶ καὶ ὁ δίκαιος οὗτος τοιοῦτος γεγονὼς, καὶ τὴν τοῦ θεοῦ εὔνοιαν ἐπισπασάμενος, οὐκ ἀπὸ τῶν τοιούτων γέγονε προγόνων (οὐδὲ γὰρ ὡς ἐναρέτων αὐτῶν ἐμνημόνευσεν ἡ θεία γραφὴ) καὶ ὅμως ἴσχυσε τοσούτων ὄντων τῶν κωλυμάτων, καὶ ὑπὸ τοσούτων ἐμποδιζόμενος, εἰς αὐτὴν τὴν ἄκραν ἀνελθεῖν τῆς ἀρετῆς· ἵνα μάθῃς, ὅτι τὸν βουλόμενον νήφειν καὶ ἐγρηγορέναι, καὶ πολλὴν τῆς οἰκείας σωτηρίας ποιεῖσθαι τὴν πρόνοιαν, οὐδέν ἐστι τὸ διακωλῦον. ὥσπερ γὰρ εἰς ῥᾳθυμίαν ἀποκλίναντες καὶ ὑπὸ τῶν τυχόντων βλαπτόμεθα, οὕτως ἐὰν βουληθῶμεν νήφειν, κἂν μυρίοι ὦσιν οἱ πρὸς τὴν κακίαν ἕλκοντες, οὐδὲν ἡμῶν τῇ σπουδῇ λυμήνασθαι δυνήσονται· καθάπερ οὐδὲ τὸν δίκαιον τοῦτον ἴσχυσαν τοσοῦτοι ὄντες ὀκνηρότερον περὶ τὴν ἀρετὴν ἐργάσασθαι. μηδεὶς τοίνυν ἕτερόν τινα αἰτιάσθω, καὶ ἐφ᾽ ἑτέρους τὴν αἰτίαν μεταγαγέτω, ἀλλὰ τῇ οἰκείᾳ ῥᾳθυμίᾳ τὸ πᾶν ἐπιγραφέτω. καὶ τί λέγω ἐφ᾽ ἑτέρους; μηδὲ αὐτὸν τὸν διάβολον νομιζέτω τις ἱκανὸν εἶναι κωλῦσαι τὸν ἐπὶ τὴν ἀρετὴν φέρουσαν ὁδὸν δυνάσθαι. ἀλλ᾽ ἀ-

πατᾷ

γρ. αὐτὴν

γρ. μακαριώτε-ρος

γρ. [illegible]

πατοῦ μὲν καὶ ὑποσκελίζει τοὺς ῥαθυμοτέρους, οὐ μὴν κωλύει καὶ βιάζεται. καὶ τοῦ-
το αὐτὴ τῶν πραγμάτων ἡ πεῖρα δείκνυσιν, ὅτι, ἡνίκα μὲν ἂν βουλώμεθα νήφειν, τοσοῦ-
τον [τὸν] τόνον ἐπιδεικνύμεθα, ὡς μηδέ, πολλῶν ὄντων τῶν προτρεπόντων ἐπὶ τὴν τῆς
κακίας ὁδόν, ἀνέχεσθαι τῆς [τοιαύτης] συμβουλῆς, ἀλλὰ πάντως ἀδάμαντος στερροτέ-
5 ρους ἡμᾶς γίνεσθαι, καὶ ἀποφράττειν τοῖς τὰ φαῦλα συμβουλεύουσι τὰς ἀκοάς· ὅταν δὲ ῥα-
θυμῶμεν, καὶ μηδενὸς ὄντος τοῦ συμβουλεύοντος ἢ ὑποσκελίζοντος, οἴκοθεν κινούμενοι ἐπὶ
τὴν κακίαν ὁρμῶμεν. εἰ γὰρ μὴ ἐν τῇ προαιρέσει ἡμῶν ἔκειτο, μηδὲ ἐν τῇ τῆς γνώ-
μης ἐξουσίᾳ, μηδὲ αὐτεξούσιον ἡμῶν τὴν φύσιν ὁ φιλάνθρωπος θεὸς κατεσκεύασεν, ἐ-
χρῆν ἢ ἅπαντας εἶναι κακοὺς τοὺς τῆς αὐτῆς φύσεως κοινωνοῦντας, καὶ τοῖς αὐτοῖς
10 πάθεσιν ὑποκειμένους, ἢ πάντας αὖ πάλιν ἐναρέτους. ὅταν δὲ ἴδωμεν τοὺς ὁμογενεῖς
ἡμῖν, καὶ ὑπὸ τῶν αὐτῶν παθῶν ἐνοχλουμένους, οὐ τὰ αὐτὰ ἡμῖν ὑπομένοντας, ἀλλὰ
καὶ ἐρρωμένῳ τῷ λογισμῷ ἡνιοχοῦντας τὴν φύσιν, καὶ περιγινομένους τῶν ἀτάκτων σκιρτη-
μάτων, καὶ χαλινοῦντας τὴν ἐπιθυμίαν, κρατοῦντας ὀργῆς, βασκανίαν φεύγοντας, *(γ. ὀργὴν)*
φθόνον ἐξορίζοντας, τῆς λύσσης τῶν χρημάτων ὑπερορῶντας, δόξης ἔλαττον φροντίζον-
15 τας, πάσης τῆς τοῦ παρόντος βίου εὐημερίας καταγελῶντας, καὶ πρὸς τὴν ἀληθῆ δό-
ξαν ἐπτοημένους, καὶ τὸν παρὰ τοῦ θεοῦ ἔπαινον πάντων τῶν ὁρωμένων προτιμῶντας, οὐκ
εὔδηλον, ὅτι τῇ οἰκείᾳ σπουδῇ ταῦτα κατορθοῦν δυνήσεται τις μετὰ τὴν ἄνωθεν χάριν, *(γ. μετὰ τῆς ἄνωθεν χάριτος)*
καὶ ἡμεῖς τῇ οἰκείᾳ ῥαθυμίᾳ κεχρημένοι προδιδόαμεν ἡμῶν τὴν σωτηρίαν, ἐρήμους ἑ-
αυτοὺς καθιστῶντες τῆς ἐκεῖθεν εὐνοίας;

20 Διὸ παρακαλῶ ταῦτα λογιζομένους καὶ συνεχῶς κινοῦντας ἐν τῇ διανοίᾳ μηδέ- **ΗΘΙΚΟΝ**
ποτε τὸν διάβολον αἰτιᾶσθαι, ἀλλὰ τὴν ῥᾴθυμον ἡμῶν γνώμην. καὶ ταῦτα λέγω οὐκ
ἐκεῖνον ἀπαλλάξαι βουλόμενος κατηγορίας (μὴ γένοιτο) καὶ γὰρ περιέρχεται ὡς λέ- *(α. Πετ. ε. η.)*
ων ἁρπάσαι, καὶ ὠρυόμενος, καὶ ζητῶν τίνα καταπίῃ· ἀλλὰ καὶ ἡμᾶς ἀσφαλεστέρους *(γ. ὑμᾶς)*
ποιῆσαι θέλων, ἵνα μὴ νομίζωμεν ἐκτὸς εἶναι ἐγκλημάτων οὕτως εὐκόλως πρὸς τὴν
25 κακίαν αὐτομολοῦντες. καὶ μὴ τὰ ψυχρὰ ἐκεῖνα λέγωμεν ῥήματα· τίνος ἕνεκεν ἀφῆ-
κεν αὐτὸν ὁ θεὸς τοιοῦτον ὄντα πονηρόν, ὥστε ὑποσκελίζειν καὶ καταβάλλειν; μεγίστης γὰρ *(ἴσ. τοιοῦτον)*
ἂν εἴη ταῦτα τὰ ῥήματα ἀγνωμοσύνης. ἀλλ' ἐκεῖνο σὺν ἑαυτῷ σκόπει, ὅτι διὰ
τοῦτο μάλιστα αὐτὸν κατέλιπεν, ἵνα τῷ φόβῳ συνωθούμενοι καὶ τοῦ πολεμίου τὴν ἔφο-
δον προσδοκῶντες, πολλὴν τὴν ἀγρυπνίαν καὶ διηνεκῆ τὴν νῆψιν ἐπιδεικνυώμεθα, τῇ
30 τῶν ἀμοιβῶν ἐλπίδι καὶ τῇ ἀντιδόσει τῶν αἰωνίων ἐκείνων καὶ ἀπορρήτων ἀγαθῶν πάντα
τῆς ἀρετῆς τὸν κάματον ὑποτεμνόμενοι. καὶ τί θαυμάζεις, εἰ τὸν διάβολον διὰ τοῦτο
κατέλιπε κηδόμενος ἡμῶν τῆς σωτηρίας, καὶ διεγείρων ἡμῶν τὴν ῥαθυμίαν, καὶ ὑπόθεσιν στε-
φάνων ἡμῖν κατασκευάζων αὐτὴν τὴν γέενναν; διὰ τοῦτο παρεσκεύασεν, ἵνα ὁ τῆς τιμω-
ρίας φόβος καὶ τῆς κολάσεως τὸ ἀφόρητον πρὸς τὴν βασιλείαν ἡμᾶς συνωθήσῃ. εἶδες εὐ- *(γ. εὐμήχανον)*
35 μήχανον δεσπότου φιλανθρωπίαν, πῶς πάντα ποιεῖ καὶ πραγματεύεται, ὡς μὴ μόνον σῶ-
σαι τοὺς ὑπ' αὐτοῦ δημιουργηθέντας, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀπορρήτων ἐκείνων ἀγαθῶν ἀξιῶσαι. διὰ
τοι τοῦτο καὶ τὸ αὐτεξούσιον ἡμῖν δεδώρηται, καὶ ἐν τῇ φύσει καὶ ἐν τῷ συνειδότι ἡμῶν ἐναπέθετο τὴν
γνῶσιν τῆς κακίας καὶ τῆς ἀρετῆς, καὶ τὸν διάβολον συνεχώρησεν εἶναι, καὶ τὴν γέενναν ἠπείλησεν, ἵνα
μήτε τῆς γεέννης πεῖραν λάβωμεν, καὶ τῆς βασιλείας ἐπιτύχωμεν. καὶ τί θαυμάζεις, εἰ ταῦτα
40 ἅπαντα διὰ τοῦτο ἐπραγματεύσατο καὶ μυρία ἕτερα; δούλου μορφὴν ὁ ἐν τοῖς κόλποις
τοῖς πατρικοῖς τυγχάνων λαβεῖν κατεδέξατο, καὶ πάντα τὰ ἄλλα ὑπομεῖναι τὰ σω-
ματικά, καὶ ἐκ γυναικὸς κυηθῆναι, καὶ ἐκ παρθένου τεχθῆναι, καὶ ἐννεαμηνιαῖον κυοφο-
ρηθῆναι χρόνον, καὶ σπάργανα δέξασθαι, καὶ πατέρα αὐτοῦ νομισθῆναι τὸν Ἰωσὴφ τὸν μνη- *(γ. ὀνομασθῆναι)*

στέρα τῆς Μαρίας, καὶ κατὰ μικρὸν αὐξηθῆναι, καὶ περιτμηθῆναι, καὶ θυσίαν ἀνενεγκεῖν, καὶ πεινῆσαι καὶ διψῆσαι καὶ κοπιάσαι, καὶ τὸ τελευταῖον καὶ θάνατον ὑπομεῖναι, καὶ θάνατον οὐχ ἁπλῶς, ἀλλὰ τὸν ἐπονείδιστον νομιζόμενον, τὸν σταυροῦ λέγω. καὶ ταῦτα ἅπαντα δι᾽ ἡμᾶς καὶ τὴν σωτηρίαν τὴν ἡμετέραν κατεδέξατο ὁ τῶν ἁπάντων δημιουργός, ὁ ἀναλλοίωτος, ὁ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι τὰ πάντα παραγαγών, ὁ ἐπιβλέπων ἐπὶ τὴν γῆν καὶ ποιῶν αὐτὴν τρέμειν, οὗ τῆς δόξης τὴν ἀστραπὴν οὐδὲ τὰ χερουβὶμ αἱ ἀσώματοι δυνάμεις ἐκεῖναι ἰδεῖν δύνανται, ἀλλ᾽ ἀποστρέφουσι τὰς ὄψεις, τῇ προβολῇ τῶν πτερύγων τὸ θαῦμα ἡμῖν ἐπιδείκνυνται, ὃν διὰ παντὸς ὑμνοῦσιν ἄγγελοι, ἀρχάγγελοι, καὶ μυρίαι μυριάδες [ἀγγέλων·] οὗτος δι᾽ ἡμᾶς καὶ τὴν σωτηρίαν τὴν ἡμετέραν ἄνθρωπος γενέσθαι κατεδέξατο, καὶ τὴν ἀρίστης πολιτείας ἡμῖν τὴν ὁδὸν ἔτεμε, καὶ δι᾽ ὧν αὐτὸς μετῆλθε τὴν αὐτὴν ἡμῖν φύσιν ἀναλαβών, ἡμῖν ἀρκοῦσαν διδασκαλίαν ἐναπέθετο. ποία τοίνυν ἡμῖν λείπεται λοιπὸν ἀπολογία, τοσούτων διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν προηγουμένων, εἰ μέλλοιμεν ἀνόνητα ἅπαντα δεικνύναι, διὰ τῆς ῥαθυμίας τῆς τούτων προδιδόντες ἡμῶν τὴν σωτηρίαν; διὸ παρακαλῶ νήφειν, καὶ μὴ ἁπλῶς τῇ συνηθείᾳ τῶν ἄλλων κατακολουθεῖν, ἀλλὰ τὴν ἑαυτῶν ζωὴν καθ᾽ ἑκάστην ἡμέραν πολυπραγμονεῖν, καὶ εἰδέναι, τί μὲν ἡμῖν ἡμάρτηται, τί δὲ κατώρθωται· καὶ οὕτω τῶν ἡμαρτημένων τὴν διόρθωσιν ποιώμεθα, ἵνα καὶ τὴν ἄνωθεν ῥοπὴν ἐπισπασώμεθα, καὶ εὐάρεστοι τῷ θεῷ γενώμεθα, καθάπερ καὶ ὁ δίκαιος οὗτος, καὶ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν ἐπιτύχωμεν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ᾽ οὗ τῷ πατρὶ, ἅμα τῷ ἁγίῳ πνεύματι δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Λόγ. κδ. ΕΓΕΝΝΗΣΕ ΔΕ ΝΩΕ ΤΡΕΙΣ ΥΙΟΥΣ, ΤΟΝ Σὴμ, τὸν Χὰμ, τὸν Ἰάφεθ. ἐφθάρη δὲ ἡ γῆ ἐναντίον τοῦ θεοῦ, καὶ ἐπλήσθη ἡ γῆ ἀδικίας.

ΟΥ τὰ τυχόντα ἡμᾶς ὠφέλησε χθὲς ἡ τοῦ δικαίου Νῶε γενεαλογία. καὶ γὰρ ἔγνωμεν θαυμαστὸν γενεαλογίας τρόπον, καὶ εἴδομεν τὸν δίκαιον ἀνακηρυττόμενον οὐκ ἀπὸ τῆς τῶν προγόνων περιφανείας, ἀλλ᾽ ἀπὸ τῆς τῶν οἰκείων τρόπων ἀρετῆς· δι᾽ ἣν καὶ τοσαύτην ἐδέξατο μαρτυρίαν παρὰ τῆς θείας γραφῆς. Νῶε γάρ, φησιν, ἄνθρωπος δίκαιος, τέλειος ὢν ἐν τῇ γενεᾷ αὐτοῦ· τῷ θεῷ εὐηρέστησε Νῶε. εἰς ταῦτα γὰρ τὰ βραχέα ῥήματα ἅπασαν τὴν διδασκαλίαν χθὲς κατηναλώσαμεν. ἡ γὰρ τῶν θείων λογίων φύσις καὶ ἐν ὀλίγοις ῥήμασι πολὺν ἐπιδείκνυται τῶν νοημάτων τὸν πλοῦτον, καὶ ἄφατον χαρίζεται τὸν θησαυρὸν τοῖς μετ᾽ ἀκριβείας τὴν ἔρευναν ποιεῖσθαι βουλομένοις. διὸ δή, παρακαλῶ, μηδὲν ἁπλῶς παρατρέχωμεν τῶν ἐν τῇ θείᾳ γραφῇ κειμένων, ἀλλὰ κἂν ὀνομάτων κατάλογος ᾖ, κἂν ἱστορίας διήγησις, τὸν ἐγκεκρυμμένον ἀνιχνεύωμεν θησαυρόν. διὰ γὰρ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς ἔλεγεν, Ἐρευνᾶτε τὰς γραφάς· ἐπειδὴ οὐ πανταχοῦ ἐξ ἐπιπολῆς ἔστιν εὑρεῖν τὸν νοῦν τῶν ἐγγεγραμμένων, ἀλλὰ χρεία καὶ πολλῆς ἐρεύνης ἡμῖν, ὥστε μηδὲν ἡμᾶς λαθεῖν τῶν ἐν τῷ βάθει κειμένων. εἰ δὲ ἡ προσηγορία μόνη τῆς φύσεως, τὸ ἄνθρωπος ὄνομα λέγω, τοσαύτην ἡμῖν χθὲς ἔτεκεν ὠφελείας ὑπόθεσιν, πόσον οὐ καρπωσόμεθα κέρδος, εἰ ἕκαστον τῶν ἐν τῇ γραφῇ μετὰ προσοχῆς καὶ ἀγρύπνου διανοίας ἐπίωμεν; καὶ γὰρ φιλάνθρωπον ἔχομεν δεσπότην· καὶ ἐπειδὰν ἴδῃ μεριμνῶντας ἡμᾶς, καὶ πόθον πολὺν ἐπιδεικνυμέ-

Ἰω. ε. λθ.

νοῦς πρὸς τὴν τῶν θείων λογίων κατανόησιν, οὐκ ἀφίησιν ἑτέρου τινὸς δεηθῆναι, ἀλλ' εὐθέ-
ως φωτίζει τὸν ἡμέτερον λογισμόν, καὶ τὴν παρ' αὐτοῦ ἔλλαμψιν παρέξεται, καὶ κατὰ τὴν
ἀμήχανον αὐτοῦ σοφίαν πᾶσαν τὴν ἀληθῆ διδασκαλίαν ἐντίθησι τῇ ἡμετέρᾳ ψυχῇ.
διὰ τοῦτο δὲ καὶ προτρέπων ἡμᾶς ἐπὶ τοῦτο καὶ προθυμοτέρους ἐργαζόμενος, μα-
5 καρισμῶν ἀξίους ἀπέφηνε τοὺς τοιοῦτον πόθον ἐπιδεικνυμένους λέγων, Μακάριοι οἱ — Ματθ. ε. ς.
πεινῶντες καὶ διψῶντες τὴν δικαιοσύνην, ὅτι αὐτοὶ χορτασθήσονται. ὅρα σοφίαν διδα-
σκάλου. οὐ γὰρ διὰ τοῦ μακαρισμοῦ μόνον προέτρεψεν, ἀλλὰ καὶ τῷ εἰπεῖν, οἱ
πεινῶντες καὶ διψῶντες τὴν δικαιοσύνην, ἐδίδαξε τοὺς ἀκούοντας, μεθ' ὅσης προθυ-
μίας προσήκει πρὸς τὴν τῶν πνευματικῶν λογίων ἔρευναν ὁρμᾶν. καθάπερ γάρ, φη-
10 σιν, οἱ πείνης προηγησαμένης, μετὰ προθυμίας ἀφάτου ἐπὶ τὴν τροφὴν ἐπείγονται,
καὶ οἱ ἀπὸ τοῦ πολλοῦ δίψους ἐκκαιόμενοι τῷ πόματι μετὰ σπουδῆς προσίασι· κατὰ
τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον προσήκει, καθάπερ πεινῶντας καὶ διψῶντας, οὕτω τῇ διδασκα-
λίᾳ τῇ πνευματικῇ προσιέναι. οἱ γὰρ τοιοῦτοι οὐ μόνον μακαρισμῶν ἄξιοι, ἀλλὰ καὶ
τῶν σπουδαζομένων ἐπιτεύξονται. καὶ γὰρ χορτασθήσονται, φησιν, τοῦτ' ἔστιν, ἐμπλη-
15 σθήσονται, πληρώσουσιν αὐτῶν τὴν ἐπιθυμίαν τὴν πνευματικήν. ἐπεὶ οὖν τοιοῦτον
ἔχομεν δεσπότην, οὕτως ἀγαθόν, οὕτω φιλότιμον, φέρε, καὶ ἡμεῖς ἐπ' αὐτὸν καταφύ-
γωμεν, καὶ τὴν παρ' αὐτοῦ ῥοπὴν ἐπισπασώμεθα, ἵνα καὶ αὐτὸς τὴν οἰκείαν φιλανθρω-
πίαν μιμούμενος φωτίσῃ ἡμῶν τὸν λογισμὸν πρὸς τὸ κατοπτεύειν τῶν θείων γραφῶν τὴν
δύναμιν· καὶ ὑμεῖς δὲ μετὰ πολλῆς τῆς προθυμίας, καθάπερ πεινῶντες καὶ διψῶντες, οὕ-
20 τω τὴν πνευματικὴν διδασκαλίαν ὑποδέξασθε. ἴσως γάρ, ἴσως ὁ ἀγαθὸς καὶ εὐμή-
χανος δεσπότης, κἂν ἡμεῖς εὐτελεῖς ὦμεν καὶ μηδενὸς λόγου ἄξιοι, ἀλλὰ [καὶ] δι' ὑμᾶς καὶ
τὴν ὠφέλειαν τὴν ὑμετέραν χορηγήσει λόγον ἡμῖν ἐν ἀνοίξει τοῦ στόματος εἰς τὴν
δόξαν αὐτοῦ καὶ εἰς οἰκοδομὴν ὑμετέραν. εἰς τὴν ἄνωθεν τοίνυν χάριν τὸ πᾶν ἐπιρρί-
ψαντες, καὶ ἐκεῖνον ἐπικαλεσάμενοι τὸν σοφίζοντα τοὺς τυφλούς, καὶ τρανοῦντα τὰς
γ. προσφάτως 25 γλώσσας τῶν μογιλάλων, ἁψώμεθα καὶ τῶν " πρόσφατον ἀνεγνωσμένων· ἵνα ἅπερ
ἂν αὐτὸς χορηγήσῃ τὴν οἰκείαν φιλανθρωπίαν μιμούμενος, ταῦτα παραθῶμεν τῇ
ὑμετέρᾳ ἀγάπῃ. ἀλλὰ συντείνατέ μοι, παρακαλῶ, τὴν διάνοιαν, καὶ μετὰ ἀκριβείας
προσέχετε τοῖς λεγομένοις, πάντα βιωτικὸν λογισμὸν ἑαυτῶν ἀποστήσαντες, ἵνα κα-
θάπερ εἰς λιπαρὰν καὶ βαθύγειον ἄρουραν τῶν βοτανῶν καὶ τῶν ἀκανθῶν ἐκκεκα-
30 θαρμένων, οὕτω τὸν πνευματικὸν σπόρον καταβάλωμεν. Αὗται δέ, φησιν, αἱ γενέσεις
Νῶε. Νῶε ἄνθρωπος δίκαιος, τέλειος ὢν ἐν τῇ γενεᾷ αὐτοῦ. τῷ θεῷ εὐηρέστησε Νῶε. ἄ-
χρις τούτου τέλος ἔσχε τὰ τῆς διδασκαλίας χθές. διὸ χρὴ τὰ λειπόμενα σήμερον εἰς
γ. προθεῖναι. μέσον " προτιθέναι.

10 Ἐγέννησε δέ, φησι, Νῶε τρεῖς υἱούς, τὸν Σήμ, τὸν Χάμ, τὸν Ἰάφεθ.

γ. ὑπεσημήνατο 35 Οὐχ ἁπλῶς ἡμῖν ἡ θεία γραφὴ καὶ τὸν καιρὸν καὶ τὸν ἀριθμὸν " ἐπεσημήνατο τῶν
παίδων τοῦ δικαίου, ἀλλὰ καὶ ἐντεῦθεν ἡμῖν λανθανόντως παραδηλῶσαι βουλομένη τῆς
πολλῆς αὐτοῦ ἀρετῆς τὴν ὑπερβολήν. ἀνωτέρω γὰρ εἰποῦσα, ὅτι Νῶε ἦν ἐτῶν
πεντακοσίων, τότε ἐπήγαγε, καὶ ἐγέννησε τρεῖς υἱούς, διδάσκουσα ἡμᾶς τῆς ἐγκρατείας
αὐτοῦ τὸ ὑπεράγαν μέγεθος, καὶ ὅτι πάντων τῶν τότε ὄντων ἀνθρώπων τοσαύτῃ ἀκρα-
40 σίᾳ κεχρημένων, καὶ πολλὴν τὴν λαγνείαν ἐπιδεικνυμένων, καὶ πάσης, ὡς εἴπομεν, ἡλικί-
ας ἐπὶ τὴν κακίαν αὐτομολησάσης (ἠκούετε γὰρ λεγούσης τῆς θείας γραφῆς, Ἰδὼν δὲ
κύριος ὅτι ἐπληθύνθησαν αἱ κακίαι τῶν ἀνθρώπων ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ πᾶς τις διανοεῖται
τὰ πονηρὰ ἐπιμελῶς ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ ἐκ νεότητος, καὶ σαφῶς ἡμῖν δεικνυούσης ὅτι καὶ

νέοι ἐνίκων τοὺς προβεβηκότας, καὶ οἱ γέροντες τῶν νέων οὐκ ἔλαττον ἐμαίνοντο, καὶ ὅτι καὶ
αὐτὴ ἡ ἀπειρόκακος ἡλικία πρὸς τὴν κακίαν πολλὴν εἶχε τὴν ῥοπήν) ἵνα τοίνυν
μάθωμεν, ὅπως τούτων ἁπάντων πολλὴν τὴν λύσσαν καὶ τὴν μανίαν ἐπιδεικνυμένων,
ὁ δίκαιος οὗτος ἔμεινε μόνος τὸν τῆς σωφροσύνης ἄθλον μετὰ τῆς ἄλλης ἀρετῆς κατορ-
θῶν, μέχρις ὅτε εἰς τὸ πεντακοσιοστὸν ἔτος ἔφθασε. μετὰ τὸ εἰπεῖν γὰρ, ἦν Νῶε ἐτῶν 5
πεντακοσίων, τότε φησὶ, καὶ ἐγέννησε Νῶε τρεῖς υἱούς. Εἶδες, ἀγαπητέ, τοῦ δικαίου τὴν ὑ-
περβάλλουσαν ἐγκράτειαν. μὴ γὰρ δὴ ἁπλῶς αὐτὰ παραδράμωμεν, ἀλλὰ καὶ τὸν
καιρὸν ἐννοήσαντες ἐκεῖνον καὶ τὴν κακίαν τὴν κατὰ παντὸς τοῦ τῶν ἀνθρώπων γένους διὰ
τὴν πολλὴν ῥαθυμίαν ἐπιπλάζουσαν, σκοπήσωμεν πόσης ἦν ἀρετῆς καὶ φιλοθέου γνώ-
μης ἐν τοσούτῳ μήκει χρόνου τῆς ἐπιθυμίας τὴν λύτταν χαλινῶσαι, καὶ ἀπεναντίας τοῖς 10
ἄλλοις ἅπασιν ἐλθεῖν, καὶ μὴ μόνον τῆς" παρανόμου μίξεως ἀποσχέσθαι, ἀλλὰ καὶ τῆς νενο-
μισμένης καὶ ἔξω τυγχανούσης ἐγκλημάτων. γρ. [illegible]

Καὶ ἐγέννησε, φησὶ, Νῶε τρεῖς υἱοὺς, τὸν Σήμ, τὸν Χάμ, τὸν Ἰάφεθ. 11 Ἐφθάρη
δὲ ἡ γῆ ἐναντίον τοῦ θεοῦ, καὶ ἐπλήσθη ἡ γῆ ἀδικίας.

Ἐμοὶ δοκεῖ τῇ τοῦ θεοῦ οἰκονομίᾳ ὑπηρετούμενον τὸν δίκαιον τοῦτον καὶ νῦν τῆς μίξεως 15
ἀνασχέσθαι, καὶ τοὺς παῖδας τούτους ἔχειν. ἐπειδὴ γὰρ διὰ τὸ τῆς κακίας μέγεθος καὶ τὴν ὑ-
περβάλλουσαν πονηρίαν πανωλεθρίᾳ ἤμελλε τὴν οἰκουμένην καταλήψεσθαι, ὁ δὲ φιλάν-
θρωπος θεὸς καθάπερ ῥίζαν τινὰ καὶ ζύμην ἐβούλετο τὸν δίκαιον καταλιπεῖν, ἵνα ἀπαρ-
χὴ γένηται μετὰ τὸν ἐκείνων ἀφανισμὸν τῶν μετὰ ταῦτα μελλόντων ἔσεσθαι, ταύτης ἕνεκεν
τῆς αἰτίας μετὰ πεντακόσια ἔτη τούτους τοὺς τρεῖς παῖδας ἐσχηκὼς μέχρι τούτων ἵσταται, 20
δεικνὺς δι' αὐτῶν τῶν πραγμάτων, ὅτι τῇ μελλούσῃ παρὰ τοῦ θεοῦ φιλανθρωπίᾳ εἰς τὸ
τῶν ἀνθρώπων γένος ἔσεσθαι ὑπηρετούμενος" τοῦτο πεποίηκε. καὶ ἵνα μάθῃς ὅτι οὐχ ἁ-
πλῶς στοχασμός ἐστι ταυτὶ τὰ ῥήματα, σκόπει τῆς γραφῆς τὴν ἀκρίβειαν. ἐπειδὴ γὰρ
εἶπεν, ὅτι ἔσχεν ὁ δίκαιος * τρεῖς υἱοὺς, εὐθέως ἐπήγαγεν, Ἐφθάρη δὲ ἡ γῆ ἐναντίον τοῦ θε-
οῦ, καὶ ἐπλήσθη ἡ γῆ ἀδικίας. Εἶδες ἐπὶ τῆς αὐτῆς φύσεως πολλὴν καὶ ἄφατον τὴν δια- 25
φοράν. ἐπὶ μὲν γὰρ τοῦ δικαίου ἔλεγεν ἡ γραφὴ, Νῶε ἄνθρωπος δίκαιος, τέλειος ὢν ἐν
τῇ γενεᾷ αὐτοῦ· ἐπὶ δὲ τῶν λοιπῶν ἁπάντων φησὶν, Ἐφθάρη δὲ ἡ γῆ ἐναντίον τοῦ θεοῦ, καὶ
ἐπλήσθη ἡ γῆ ἀδικίας. τῷ ὀνόματι τῆς γῆς τὸ τῶν ἀνθρώπων" πλῆθος ὀνομάζει. ἐπει-
δὴ γὰρ πᾶσαι αὐτῶν αἱ πράξεις γήϊναι ἐτύγχανον, διὰ τοῦτο τῷ τῆς γῆς ὀνόματι τὴν
εὐτέλειαν αὐτῶν ἐμφαίνει καὶ τῆς κακίας τὴν ὑπερβολήν. καθάπερ γὰρ ἐπὶ τοῦ πρω- 30
τοπλάστου μετὰ τὴν παράβασιν καὶ τὴν ἀφαίρεσιν τῆς δόξης τῆς πρότερον περιστελλούσης
αὐτὸν, τῷ ἐπιτιμίῳ τοῦ θανάτου αὐτὸν ὑπαγαγὼν ἔλεγε, γῆ εἶ καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσῃ, οὕ-
τω δὴ καὶ ἐνταῦθα, ἐπειδὴ πολλὴ ἦν τῶν κακῶν ἡ ἐπίτασις, φησὶν, ἐφθάρη ἡ γῆ· καὶ οὐχ
ἁπλῶς εἶπεν, ἐφθάρη δὲ ἡ γῆ, ἀλλ' ἐναντίον τοῦ θεοῦ, καὶ ἐπλήσθη ἡ γῆ ἀδικίας. τῷ
οὖν εἰπεῖν, ἐφθάρη, πᾶσαν αὐτῶν τὴν κακίαν ἐνέφηνεν. οὐδὲ γὰρ ἔστιν εἰπεῖν, ὅτι ἑνὶ 35
καὶ δύο καὶ τρισὶν ἁμαρτήμασιν ὑπευθύνους ἑαυτοὺς κατέστησαν, ἀλλὰ πάσας τὰς πα-
ρανομίας μετὰ πολλῆς τῆς δαψιλείας διεπράττοντο. διὸ καὶ ἐπήγαγε, καὶ ἐπλήσθη ἡ γῆ
ἀδικίας. οὐχ ἁπλῶς, οὐδὲ ὡς ἔτυχε, τὴν κακίαν ἐπετήδευον, ἀλλ' ἑκάστην ἁμαρτίαν
μετὰ πολλῆς τῆς ἐπιτάσεως ἐπεδείκνυντο. καὶ ὅρα πῶς λοιπὸν οὐδὲ μνήμης αὐτοὺς ψι-
λῆς ἀξιῶσαι ἀνέχεται, ἀλλὰ τῷ τῆς γῆς ὀνόματι αὐτοὺς καλεῖ, δεικνῦσα * τῆς κακίας 40
τὴν ὑπερβολὴν, καὶ τῆς τοῦ θεοῦ ἀγανακτήσεως τὸ μέγεθος. ἐφθάρη δέ, φησιν, ἡ γῆ
ἐναντίον τοῦ θεοῦ, τοῦτ' ἔστιν ἀπ' ἐναντίας τοῖς τοῦ θεοῦ προστάγμασιν ἅπαντα διέπρατ-
τον, καταπατοῦντες τὰς τοῦ θεοῦ ἐντολὰς, καὶ τὸν ἐν τῇ φύσει κείμενον τῇ ἀνθρωπίνῃ
διδάσκαλον

γρ. τοῦτο [illegible] πεποίηται [illegible] * τοὺς

γρ. [illegible]

* καὶ

διδάσκαλον διὰ τῆς οἰκείας ῥᾳθυμίας προδεδωκότες. καὶ ἐπλήσθη, φησὶν, ἡ γῆ ἀδικίας. Εἶδες, ἀγαπητὲ, ὅσον κακὸν ἁμαρτία, πῶς τε αὐτῆς τῆς προσηγορίας καὶ τοῦ ἀνθρώπους ὀνομάζεσθαι λοιπὸν ἀναξίους ἐργάζεται. ἄκουε πάλιν καὶ τῶν ἑξῆς.

12 Καὶ εἶδε κύριος ὁ θεὸς τὴν γῆν, καὶ ἦν κατεφθαρμένη.

5 Ὅρα πάλιν γῆν αὐτοὺς ὀνομαζομένους. εἶτα ἐπειδὴ καὶ ἅπαξ καὶ δεύτερον καὶ τρίτον γῆν αὐτοὺς ὠνόμασεν, ἵνα μή τις ὑπολάβοι περὶ τῆς γῆς τῆς αἰσθητῆς ταῦτα εἰρῆσθαι, φησιν,

Ὅτι κατέφθειρε πᾶσα σάρξ τὴν ὁδὸν αὐτοῦ ἐπὶ τῆς γῆς.

Οὐδὲ νῦν ἀνθρώποις αὐτοὺς καλέσαι κατηξίωσεν, ἀλλὰ τῷ τῆς σαρκὸς 10 ὀνόματι μόνον ἐνδείξασθαι ἡμῖν βούλεται, ὅτι οὐ περὶ τῆς γῆς ταῦτά φησιν, ἀλλὰ περὶ τῶν ἀνθρώπων τῶν σάρκα περικειμένων καὶ ταῖς γνώμαις πράξεσιν ἑαυτοὺς καταναλωσάντων. ἔθος γὰρ τῇ γραφῇ, καθάπερ πολλάκις εἴπομεν ἐπὶ τῆς ὑμετέρας ἀγάπης, τοὺς σαρκικὸν φρόνημα ἐπιδειξαμένους καὶ μηδὲν ὑψηλὸν φανταζομένους τῷ τῆς σαρκὸς ὀνόματι προσαγορεύειν· καθάπερ καὶ ὁ μακάριος Παῦλός φησιν, Οἱ δὲ ἐν σαρκὶ ὄντες θε- 15 ῷ ἀρέσαι οὐ δύνανται. τί οὖν; αὐτὸς ὁ ταῦτα λέγων οὐχὶ σάρκα περιέκειτο; ἀλλ' οὐ τοῦτό φησιν, ὅτι οἱ σάρκα περικείμενοι οὐ δύνανται ἀρέσαι τῷ θεῷ, ἀλλ' ὅτι οἱ μηδένα τῆς ἀρετῆς λόγον ποιούμενοι, ἀλλὰ πάντα τὰ σαρκικὰ φρονοῦντες, καὶ περὶ τὰς ταύτης ἡδονὰς κατασπώμενοι, καὶ μηδεμίαν τῆς ψυχῆς τῆς ἀσωμάτου καὶ νοερᾶς φροντίδα ποιούμενοι. ἐπεὶ οὖν διὰ τῶν εἰρημένων ἐδίδαξεν ἡμᾶς ἡ θεία γραφὴ τῶν 20 ἁμαρτημάτων τὸ πλῆθος, τῆς κακίας τὴν ὑπερβολὴν, τῆς ἀγανακτήσεως τοῦ θεοῦ τὸ μέγεθος, καὶ ὅτι διὰ τὴν τῶν παρανόμων ἔργων ἐπιτήδευσιν καὶ ἅπαξ τε δεύτερον καὶ τρίτον γῆν αὐτοὺς ὠνόμασε, καὶ τῷ τῆς σαρκὸς ὀνόματι προσηγόρευσεν ἀποστερήσασα τοῦ τῆς κοινῆς φύσεως ὀνόματος, διὰ τῶν ἐπαγομένων τὴν ἄφατον τοῦ θεοῦ φιλανθρωπίαν ἡμῖν ἐνδείκνυται καὶ τῆς συγκαταβάσεως τὴν ὑπερβολήν. τί γάρ φησι; τε εἶ- 25 πε κύριος ὁ θεὸς πρὸς Νῶε. ὅρα ἀγαθότητος ὑπερβολήν. καθάπερ γὰρ φίλος φίλῳ, οὕτω λοιπὸν κοινοῦται τῷ δικαίῳ περὶ τῆς τιμωρίας, ἣν ἐπάγειν μέλλει τῷ τῶν ἀνθρώπων γένει,

13 Καί φησι, καιρὸς παντὸς ἀνθρώπου ἥκει ἐναντίον ἐμοῦ, ὅτι ἐπλήσθη ἡ γῆ ἀδικίας ἀπ' αὐτῶν. καὶ ἰδοὺ ἐγὼ καταφθείρω αὐτοὺς καὶ τὴν γῆν.

30 Τί ἐστι καιρὸς παντὸς ἀνθρώπου ἥκει ἐναντίον ἐμοῦ; πολλήν, φησιν, ἐπεδειξάμην τὴν μακροθυμίαν, πολλὴν τὴν ἀνεξικακίαν, οὐ βουλόμενος ταύτην ἐπάγειν τὴν τιμωρίαν, ἣν ἐπαγαγεῖν μέλλω· ἀλλ' ἐπειδὴ πολλὴ τῶν ἡμαρτημένων αὐτοῖς ἡ ὑπερβολὴ [καὶ] εἰς αὐτὸν ἤγαγεν αὐτοὺς τὸν καιρόν, καὶ τέλος δεῖ λοιπὸν ἐπιτεθῆναι καὶ ἐκκοπῆναι αὐτῶν τὴν κακίαν, ὥστε μὴ περαιτέρω προβῆναι. καιρὸς γάρ, φησι, παντὸς ἀνθρώπου 35 ἥκει ἐναντίον ἐμοῦ. ὅρα καὶ ἐνταῦθα πῶς καθάπερ ἀνωτέρω ἔλεγε, πᾶς τις διανοεῖται, οὕτω καὶ νῦν, παντὸς ἀνθρώπου. πάντες γὰρ συμφωνοῦσι καὶ πρὸς τὴν παρανομίαν ηὐτομόλησάν φησι, καὶ οὐκ ἔστιν εὑρεῖν ἐν τοσούτῳ πλήθει τινὰ ἀρετῆς [ἐπιμελούμενον ἢ] λόγον ποιούμενον. καιρὸς γάρ, φησι, παντὸς ἀνθρώπου ἥκει ἐναντίον ἐμοῦ. καιρὸς ἥκει, τουτέστιν, ἔφθασεν ὁ καιρὸς, καθ' ὃν δεῖ τὴν τομὴν ἐπιθεῖναι, καὶ τὴν νομὴν τοῦ ἕλ- 40 κους ἐπισχεῖν. καιρὸς παντὸς ἀνθρώπου ἥκει ἐναντίον ἐμοῦ. ὡσανεὶ μηδενὸς ἐφορῶντος καὶ μέλλοντος εὐθύνας ἀπαιτεῖν τῶν αὐτοῖς πεπλημμελημένων, οὕτω πρὸς τὰς παρανόμους πράξεις ἑαυτοὺς ἐξέδωκαν, οὐκ ἐννοοῦντες ὅτι ἐμὲ λαθεῖν οὐχ οἷόν τε τὸν τὴν σύστασιν τῆς ζωῆς χαριζόμενον, καὶ σῶμα καὶ ψυχὴν χαρισάμενον, τε τοσούτων ἀγαθῶν τὴν

χορηγίαν

Marginal notes: χ. ἐπιδείξασθαι (at line 10); Ρωμ. η. η. (at line 14); χ. μόνον τῆς σαρκὸς φρονούμενοι (at line 18); χ. καὶ πόρρω, ἀναξίους αὐτοὺς κρίνασα τοῦ τῆς (at line 23); χ. ἐγκοπῆναι (at line 33).

χορηγίαν παρεσχηκότα. καιρὸς τοίνυν παντὸς ἀνθρώπου ἥκει ἐναντίον ἐμοῦ. Εἶτα ὥσπερ ἀπολογούμενος τῷ δικαίῳ, καὶ δεικνὺς ὅτι ἡ τῶν ἡμαρτημένων αὐτοῖς ὑπερβολὴ εἰς "ταύτην αὐτὸν ἐκκαλεῖται τὴν ἀγανάκτησιν, φησιν, ὅτι ἐπλήσθη ἡ γῆ ἀδικίας ἀπ' αὐτῶν. μὴ γὰρ παρέλιπόν τι, φησι, τῶν εἰς κακίαν συντεινόντων; τοσοῦτον ἐπεδείξαντο μέγεθος, ὡς καὶ ὑπερβλύζειν λοιπὸν τὴν κακίαν, καὶ πᾶσαν τὴν γῆν τῆς κακίας ἐμπεπλῆσθαι. διά τοι τοῦτο καὶ αὐτοὺς καταφθείρω καὶ τὴν γῆν. καὶ ἰδοὺ, φησιν, ἐγὼ καταφθερῶ αὐτοὺς καὶ τὴν γῆν. ἐπειδὴ αὐτοὶ προλαβόντες διὰ τῶν παρανόμων πράξεων ἑαυτοὺς κατέφθειραν, διὰ τοῦτο παντελῆ πανωλεθρίαν ἐπάγω, καὶ ἀφανισμὸν ἐργάζομαι καὶ αὐτῶν καὶ τῆς γῆς, ἵνα καθαρμόν τινα δέξασθαι δυνηθῇ ἡ γῆ, καὶ "ἀποκαθαίρηται τοῦ ῥύπου τῶν τοσούτων ἁμαρτημάτων. ἐννόει μοι λοιπὸν, ποίαν εἰκὸς ἔχειν ψυχὴν τὸν δίκαιον τοῦτον ταῦτα ἀκούοντα [τὰ ῥήματα] παρὰ τοῦ δεσπότου. εἰ γὰρ καὶ πολλὴν ἀρετὴν ἑαυτῷ συνῄδει, ἀλλ' ὅμως οὐκ ἀναλγήτως ἐδέχετο τὰ λεγόμενα. φιλόστοργον γὰρ τὸ τῶν δικαίων γένος, καὶ ὑπὲρ τῆς τῶν ἄλλων σωτηρίας πάντα ἂν ἕλοιντο εὐκόλως ὑπομεῖναι. πῶς τοίνυν εἰκὸς ἦν ἐκ τῶν ῥημάτων τούτων "συνέχεσθαι τὸν θαυμάσιον τοῦτον, ὑπογράφοντα ἤδη τῷ λογισμῷ τὴν ἁπάντων ἀπώλειαν καὶ τὴν τῆς κτίσεως ἁπάσης φθοράν, ἴσως οὐδὲ περὶ ἑαυτοῦ τι χρηστὸν ὑποπτεύοντα; οὐδέπω γὰρ ἦν αὐτῷ τοῦτο φανερόν. ἵν' οὖν μὴ διαταράττηται τὸν "λογισμόν, ἀλλὰ μικράν τινα παραμυθίαν ἐν τῷ τοιούτῳ μεγέθει τῆς ἀθυμίας σχεῖν δυνηθῇ, ἐπειδὴ ἐδίδαξεν αὐτὸν τῆς κακίας αὐτῶν τὴν ὑπερβολὴν, καὶ ὅτι καιρὸς κατεπείγει λοιπὸν ἀπαιτῶν βαθεῖαν αὐτοὺς δέξασθαι τὴν τομὴν, φησὶ πρὸς αὐτόν· ἐκείνους μὲν κοινὸς ὄλεθρος ἐκδέξεται,

14 Σὺ δὲ ποίησον σεαυτῷ κιβωτόν.

Τί ἐστι, σὺ δέ; ἐπειδὴ οὐκ ἐκοινώνησας αὐτοῖς τῆς κακίας, ἀλλὰ [καὶ] μετὰ ἀρετῆς τὸν βίον ὅλον διήνυσας, διὰ τοῦτό σοι προστάττω κιβωτὸν κατασκευάσαι

Ἐκ ξύλων τετραγώνων ἀσήπτων. νοσσιὰς ποιήσεις τὴν κιβωτὸν, καὶ ἀσφαλτώσεις ἔξωθεν καὶ ἔσωθεν αὐτὴν τῇ ἀσφάλτῳ. 15 Ἔσω δὲ τ' πηχῶν τὸ μῆκος, καὶ ν' τὸ πλάτος, καὶ λ' τὸ ὕψος. 16 Ἐπισυνάγων ποιήσεις τὴν κιβωτὸν, καὶ εἰς πῆχυν συντελέσεις αὐτὴν ἄνωθεν· τὴν δὲ θύραν ποιήσεις ἐκ πλαγίων. "κατάγαια διώροφα καὶ τριώροφα ποιήσεις αὐτήν.

Σκόπει θεοῦ συγκατάβασιν καὶ δύναμιν ἄφατον καὶ φιλανθρωπίαν πάντα λόγον ὑπερβαίνουσαν. ὁμοῦ καὶ τὴν περὶ τὸν δίκαιον πρόνοιαν ἐπιδείκνυται προστάττων αὐτῷ τὴν κιβωτὸν κατασκευάσαι, καὶ διαταξάμενος καὶ τὸν τρόπον τῆς κατασκευῆς, καὶ τὸ μῆκος καὶ τὸ πλάτος καὶ τὸ ὕψος, καὶ παραμυθίαν αὐτῷ χαρίζεται μεγίστην ἐλπίδας αὐτῷ σωτηρίας ὑπογράφων διὰ τῆς κατασκευῆς, κἀκείνους δὲ τοσαῦτα ἡμαρτηκότας βουλόμενος διὰ τῆς κατασκευῆς τῆς κιβωτοῦ εἰς ἔννοιαν ἐλθόντας τῶν αὐτοῖς εἰργασμένων καὶ μετάνοιαν ἐπιδειξαμένους τῆς ἀγανακτήσεως πεῖραν μὴ λαβεῖν. οὐδὲ γὰρ ὀλίγος χρόνος πάλιν αὐτοῖς πρὸς μετάνοιαν παρεσχέθη διὰ τῆς κατασκευῆς τῆς κιβωτοῦ, ἀλλὰ καὶ σφόδρα πολὺς, καὶ ἱκανὸς, εἰ μὴ σφόδρα ἦσαν ἀγνώμονες, "καταπλῆξαι πρὸς τὴν διόρθωσιν τῶν ἐπταισμένων. εἰκὸς γὰρ ἕκαστον αὐτῶν ὁρῶντα τὸν δίκαιον τεκταινόμενον τὴν κιβωτὸν, τὴν αἰτίαν πυνθάνεσθαι τῆς κατασκευῆς· εἶτα μαθόντα τοῦ θεοῦ τὴν ἀγανάκτησιν, εἰς αἴσθησιν ἐλθεῖν τῶν οἰκείων ἁμαρτημάτων, εἴπερ ἐβούλοντο. ἀλλ' ἐκεῖνοι οὐδὲ ἐντεῦθεν ἐκέρδαναν τι πλέον, οὐκ ἐπειδὴ οὐκ ἠδύναντο, ἀλλ' ἐπειδὴ οὐκ ἐβουλήθησαν. ἐπειδὴ τοίνυν τὰ περὶ τῆς κατασκευῆς τῆς κιβωτοῦ τῷ δικαίῳ διετάξατο, κοινοῦται αὐτῷ καὶ τῆς τιμωρίας τὸ εἶδος, ἧς ἤμελλεν "ἐπάγειν, καὶ φησι·

σι· σὺ μὲν ταύτην κατασκεύασον καθὰ σοι διεταξάμην· ἐγὼ δὲ, ἐπειδὰν πληρώσῃς τὴν κατασκευὴν, καὶ τὰ κατὰ σὲ ἐν ἀσφαλείᾳ καταστήσω.

17 Ἐγὼ δὲ ἰδοὺ ἐπάγω τὸν κατακλυσμὸν, ὕδωρ ἐπὶ τὴν γῆν, καταφθεῖραι πᾶσαν σάρκα, ἐν ᾗ ἐστι πνεῦμα ζωῆς ὑποκάτω τοῦ οὐρανοῦ. καὶ ὅσα ἂν ᾖ ἐπὶ τῆς γῆς, τελευτήσει.

Ὅρα πῶς καὶ διὰ τῆς ἀπειλῆς δείκνυσι τῶν ἡμαρτημένων αὐτοῖς τὸ μέγεθος, καὶ φησι, καὶ τὴν αὐτὴν τιμωρίαν ἐπάξω καὶ τοῖς λογικοῖς καὶ τοῖς ἀλόγοις. ἐπειδὴ γὰρ τὴν ἑαυτῶν προεδρίαν προδεδώκασι, καὶ πρὸς τὴν τῶν ἀλόγων μετέπεσαν κακίαν, οὐδεμίαν διαφορὰν ἕξει ἡ τιμωρία. ἐπάγω γὰρ κατακλυσμὸν ὕδατος καταφθεῖραι πᾶσαν σάρκα, ἐν ᾗ ἐστι πνεῦμα ζωῆς ὑποκάτω τοῦ οὐρανοῦ. καὶ τὰ κτήνη, φησί, καὶ τὰ πετεινὰ καὶ τὰ θηρία καὶ τὰ τετράποδα καὶ ὅσα ἂν ᾖ ὑποκάτω τοῦ οὐρανοῦ, καταφθαρήσεται. καὶ ἵνα μάθῃς ὅτι οὐδὲν ὑπολειφθήσεται, φησι, καὶ ὅσα ἐστὶν ἐπὶ τῆς γῆς, τελευτήσει. καὶ γὰρ καθαρσίου λοιπὸν δεῖται ἡ οἰκουμένη· ἀλλὰ τοῦτο μή σε παραλυπείτω μηδὲ συγχείτω σου τὸν λογισμόν. ὁρῶν γὰρ αὐτῶν τοῦ ἕλκους τὸ ἀνίατον, στῆσαι βούλεται τὰ τῆς κακίας ῥεύματα, ἵνα μὴ μείζοσι τιμωρίαις ἑαυτοὺς ὑπευθύνους καταστήσωσι. διὸ καὶ νῦν τὴν ἑαυτοῦ φιλανθρωπίαν μιμούμενος καὶ ἀγαθότητι κεραννὺς τὴν ἀγανάκτησιν, τοιαύτην ἐπάγει τὴν τιμωρίαν, ὡς ἀνώδυνον αὐτοῖς γενέσθαι καὶ ἀνεπαίσθητον. οὐδὲ γὰρ πρὸς τὸ τῶν ἡμαρτημένων αὐτοῖς μέγεθος ἀφορῶν, οὐδὲ τίνων ἄξιοι τυγχάνουσιν, ἀλλὰ τὰ μετὰ ταῦτα προορῶν καὶ τούτοις βούλεται τὴν ἁρμόζουσαν τιμωρίαν ἐπαγαγεῖν, καὶ τοὺς ἐξῆς μέλλοντας ἔσεσθαι τῆς ἐκ τούτων ἀπαλλάξαι λύμης. μὴ τοίνυν κατηφὴς ἔσο, μηδὲ θορυβοῦ ταῦτα ἀκούων. εἰ γὰρ καὶ ἐκείνους ἀξία τῶν ἡμαρτημένων δίκη καταλήψεται,

κτήνη ἐστίν.

18 Ἀλλὰ στήσω τὴν διαθήκην μου μετὰ σοῦ.

Ἐπειδὴ πάντες οἱ προλαβόντες ἀναξίους ἑαυτοὺς κατέστησαν, καὶ οὐ γεγόνασιν εὐγνώμονες περὶ τὰς ἐμὰς ἐντολὰς, μετὰ σοῦ λοιπὸν στήσω τὴν διαθήκην μου. καὶ γὰρ ὁ πρωτόπλαστος μετὰ τοσαύτας εὐεργεσίας ἀπάτην ὑπομείνας παρέβη μου τὰς ἐντολὰς, καὶ ὁ ἐξ ἐκείνου πάλιν τεχθεὶς εἰς αὐτὸν τὸν τῆς κακίας πυθμένα ὤλισθε, διὸ καὶ διηνεκῆ τὴν τιμωρίαν ἐδέξατο μετὰ τῆς κατάρας, ἀλλ' οὐδὲ ταῖς τούτου τιμωρίαις οἱ μετ' αὐτὸν ἐσωφρονίσθησαν· ἀλλὰ καὶ ἐπεδαψιλεύσαντο, ὡς καὶ τῆς γενεαλογίας αὐτοὺς ἀποδοκιμασθῆναι. μετὰ δὴ ταῦτα εὑρὼν τὸν Ἐνὼχ τῆς ἀρετῆς τὴν εἰκόνα διασώζοντα, διὰ τὴν πολλὴν εὐαρέστησιν ζῶντα αὐτὸν μετέθηκα, δεικνὺς καὶ τοῖς τὴν ἀρετὴν μετιοῦσιν ὅσων καταξιοῦνται τῶν ἀμοιβῶν, καὶ βουλόμενος τοὺς ἐξῆς ζηλωτὰς ἐκείνου καταστῆσαι, καὶ τὴν αὐτὴν ἐκείνῳ βαδίσαι ὁδόν. ἐπεὶ τοίνυν, πάντων λοιπὸν ἐπὶ τὴν κακίαν αὐτομολησάντων, σὲ μόνον ηὗρον ἐν τοσούτῳ πλήθει δυνάμενον ἀνακαλέσασθαι τῶν προπατόρων τὴν παράβασιν, μετὰ σοῦ στήσω τὴν διαθήκην μου. ἡ γὰρ τῶν βεβιωμένων σοι πρᾶξις ἀξιόπιστόν σε δείκνυσι πρὸς τὸ δέξασθαι τὰς παρ' ἐμοῦ ἐντολάς. εἶτα ἵνα μὴ καὶ ταῦτα ἀκούων ὁ δίκαιος ἐκεῖνος ἔτι ἀθυμῇ, ὡς μόνος μέλλων καταλειφθήσεσθαι, παραμυθούμενος αὐτὸν, ὡς εἴρηκεν, πάλιν φησίν·

Εἰσελεύσῃ δὲ εἰς τὴν κιβωτὸν σὺ καὶ οἱ υἱοί σου, καὶ ἡ γυνή σου, καὶ αἱ γυναῖκες τῶν υἱῶν σου μετὰ σοῦ.

Εἰ γὰρ καὶ πολὺ τῆς τοῦ δικαίου ἀρετῆς ἐλείποντο, ἀλλ' ὅμως τῆς ὑπερβαλλούσης ἐκείνων κακίας ἐκτὸς ἦσαν· ἄλλως δὲ καὶ διὰ δύο ταύτας τὰς αἰτίας τῆς σωτηρίας ἀπολαύουσι, μίαν μὲν εἰς τιμὴν τοῦ δικαίου. ἔθος γὰρ τῷ φιλανθρώπῳ θεῷ τιμᾶν

τοὺς

τοὺς αὐτοῦ δούλους, καὶ χαρίζεσθαι αὐτοῖς πολλάκις τὴν ἑτέρων σωτηρίαν· ὃ καὶ ἐπὶ τοῦ μακαρίου Παύλου πεποίηκε τοῦ διδασκάλου τῆς οἰκουμένης, τοῦ πανταχοῦ τὰς ἀκτῖνας τῆς οἰκείας διδασκαλίας ἀφιέντος. ἡνίκα γὰρ οὗτος ἐπὶ τὴν Ῥώμην ἀνήγετο, χειμῶνος κατὰ τὴν θάλατταν πολλοῦ γενομένου, καὶ πάντων τῶν ἐν τῷ πλοίῳ περὶ αὐτῆς τῆς σωτηρίας δεδοικότων, καὶ οὐδεμίαν ἐλπίδα χρηστὴν ἐχόντων διὰ τὸ τοῦ κλυδωνίου [Πράξ. κζ. κα.] μέγεθος, καλέσας ἅπαντας φησιν, Εὐθυμεῖτε ἄνδρες· ἀποβολὴ γὰρ ψυχῆς οὐδεμία ἔσται ἐξ ἡμῶν, πλὴν τοῦ πλοίου. παρέστη γάρ μοι ταύτῃ τῇ νυκτὶ τοῦ θεοῦ, οὗ εἰμι, ᾧ καὶ λατρεύω, ἄγγελος λέγων, μὴ φοβοῦ Παῦλε· κεχάρισται γάρ σοι ὁ θεὸς πάντας τοὺς πλέοντας μετὰ σοῦ. εἶδες πῶς ἡ ἀρετὴ τοῦ ἀνδρὸς τὴν σωτηρίαν ἐκείνοις προεξένησε, μᾶλλον δὲ οὐχ ἡ ἀρετὴ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἡ φιλανθρωπία τοῦ δεσπότου. τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ νῦν, διὰ μίαν μὲν αἰτίαν ταύτην· δι' ἑτέραν δὲ, ἐπειδὴ ἐβούλετο ζύμην τινὰ καὶ ῥίζαν τοῦ μέλλοντος εἰς τὸ ἑξῆς συνίστασθαι γένους καταλειφθῆναι. οὐκ ἐπειδὴ ἀδύνατον ἦν τῷ θεῷ καὶ ἄνωθεν πάλιν διαπλάσαι, καὶ ἐξ ἑνὸς μόνου τὸ γένος αὐξῆσαι, ἀλλ' ἐπειδὴ οὕτως "ἐδοκίμασε τὴν οἰκείαν ἀγαθότητα μιμούμενος. [γρ. [illegible]] σκόπει δὲ καὶ διὰ τῶν ἑξῆς τοῦ φιλανθρώπου θεοῦ τὴν ἀγαθότητα. ὥσπερ γὰρ ἐν τῇ ἀπειλῇ τῆς τιμωρίας μετὰ τοῦ τῶν ἀνθρώπων γένους καὶ τὰ κτήνη καὶ τὰ ἑρπετὰ καὶ τὰ πετεινὰ καὶ τὰ θηρία ἀπολέσθαι εἶπεν, οὕτω καὶ ἐνταῦθα διὰ τὸν δίκαιον καὶ ἐκ τούτων εἰσαχθῆναι εἰς τὴν κιβωτὸν ἀφ' ἑκάστου γένους προστάττει μίαν συζυγίαν, ὥστε σπέρμα καὶ ἀρχὴν γενέσθαι τοῦ μετὰ ταῦτα μέλλοντος ἔσεσθαι πλήθους.

19 Καὶ ἀπὸ πάντων, φησὶ, τῶν κτηνῶν, καὶ ἀπὸ πάντων τῶν θηρίων, καὶ ἀπὸ πάσης σαρκὸς, δύο δύο ἀπὸ πάντων εἰσάξεις εἰς τὴν κιβωτὸν, ἵνα τρέφῃς μετὰ σεαυτοῦ. ἄρσεν καὶ θῆλυ ἔσονται. 20 Ἀπὸ πάντων τῶν ὀρνέων τῶν πετεινῶν κατὰ γένος, καὶ ἀπὸ πάντων τῶν κτηνῶν κατὰ γένος, καὶ ἀπὸ πάντων τῶν ἑρπετῶν τῶν ἑρπόντων ἐπὶ τῆς γῆς κατὰ γένος, δύο δύο ἀπὸ πάντων εἰσελεύσονται πρὸς σὲ, τρέφεσθαι μετὰ σεαυτοῦ, ἄρσεν καὶ θῆλυ.

Τοῦτο μὴ ἁπλῶς παραδράμῃς, ἀγαπητέ. ἐννόησον γὰρ ὅσον ἔτικτε τῷ δικαίῳ τὸν θόρυβον ἐννοοῦντι τὴν τούτων ὅλων ἐπιμέλειαν. οὐ γὰρ ἤρκει αὐτῷ ἡ φροντὶς τῆς γυναικὸς καὶ τῶν παίδων καὶ τῶν τούτων γυναικῶν, ἀλλὰ καὶ ἡ μέριμνα τῶν τοσούτων ἀλόγων καὶ ἡ διατροφὴ προσετίθετο. ἀλλ' ἀνάμεινον μικρὸν, καὶ ὄψει τοῦ θεοῦ τὴν ἀγαθότητα, καὶ ὅπως ἐπικουφίζει τὴν ἐπικειμένην φροντίδα τῷ δικαίῳ.

21 Σὺ δὲ λήψῃ σεαυτῷ, φησιν, ἀπὸ πάντων τῶν βρωμάτων, ὧν ἔδεσθε, καὶ συνάξεις πρὸς σεαυτὸν, καὶ ἔσται σοὶ καὶ ἐκείνοις φαγεῖν.

Μὴ νομίσῃς, φησὶν, ἀπερινόητόν σε καταλιμπάνεσθαι. ἰδοὺ γὰρ προστάττω καὶ τὰ πρὸς τὴν ὑμετέραν τροφὴν ἀρκοῦντα, καὶ τὰ πρὸς διατροφὴν τῶν ἀλόγων ἅπαντα εἰσαχθῆναι εἰς τὴν κιβωτὸν, ὥστε μήτε ὑμᾶς λιμοῦ καὶ στενοχωρίας πεῖραν λαβεῖν, μήτε τὰ ἄλογα διαφθαρῆναι οὐκ ἔχοντα τὴν κατάλληλον τροφήν.

22 Καὶ ἐποίησε, φησι, Νῶε πάντα ὅσα ἐνετείλατο αὐτῷ κύριος ὁ θεὸς, οὕτως ἐποίησεν.

Ὅρα μοι πάλιν καὶ ἐνταῦθα ἐγκωμίου μέγεθος. ἐποίησε, φησι, Νῶε πάντα ὅσα ἐνετείλατο αὐτῷ κύριος ὁ θεὸς, οὐ τὸ μὲν τῶν ἐπιταχθέντων εἰς ἔργον ἤγαγε, τοῦ δὲ ἠμέλησεν, ἀλλὰ πάντα τὰ ἐνταλθέντα ἐποίησε, καὶ οὕτως ἐποίησεν, ὡς ἐνετείλατο αὐτῷ. οὐδὲν παρέλιπεν, ἀλλὰ πάντα ἐπλήρωσε, καὶ ἔδειξε καὶ διὰ τῶν ἔργων, ὅτι δικαίως ἠξιώθη "εὐνοίας παρὰ τοῦ δεσπότου. [γρ. [illegible]] πόσων στεφάνων οὐκ ἀξία ἂν γένοιτο ἡ μαρτυρία

αὕτη,

αὕτη, ἧς ἀπήλαυσε παρὰ τῆς θείας γραφῆς ὁ δίκαιος; τίς ἂν γένοιτο τούτου μακαριώτερος τοῦ τὰ πάντα εἰς ἔργον ἀγαγόντος τὰ παρὰ τοῦ θεοῦ ἐνταλθέντα, καὶ τοσαύτην ὑπακοὴν περὶ τὰ ἐπιταχθέντα ἐπιδειξαμένου; καὶ ἵνα μάθῃς ὅσης ἀξιοῦται διὰ τοῦτο τῆς παρρησίας παρὰ τοῦ τῶν ἁπάντων δημιουργοῦ, ἄκουε τῶν ἑξῆς.

5 1 Καὶ εἶπε, φησί, κύριος ὁ θεὸς πρὸς τὸν Νῶε, εἴσελθε σὺ καὶ πᾶς ὁ οἶκός σου εἰς τὴν κιβωτόν. κεφ. ζ.

Εἶτα ἵνα μάθωμεν ὡς οὐ χάριτι μόνον σώζει τὸν δίκαιον, ἀλλὰ καὶ τῶν πόνων τὰς ἀμοιβὰς αὐτῷ δίδωσι καὶ τῆς ἀρετῆς τὰς ἀντιδόσεις, φησί, διὰ τοῦτό σε προστάττω εἰς τὴν κιβωτὸν εἰσελθεῖν μετὰ τοῦ οἴκου σου,

10 Ὅτι σε εἶδον δίκαιον ἐναντίον ἐμοῦ ἐν τῇ γενεᾷ ταύτῃ.

Μεγάλη καὶ ἀξιόπιστος ἡ μαρτυρία. Τίς γὰρ ἂν γένοιτο ταύτης μείζων, ὅταν αὐτὸς ὁ δημιουργὸς καὶ εἰς τὸ εἶναι παραγαγὼν, τοιαῦτα ψηφίζηται περὶ τοῦ δικαίου; ὅτι σέ, φησιν, εἶδον δίκαιον ἐνώπιον μου. ἀληθὴς ἀρετὴ αὕτη, ὅταν ἐναντίον τοῦ θεοῦ τις ταύτην ἐπιδείκνυται, ὅταν ὁ ὀφθαλμὸς ἐκεῖνος ὁ ἀπαραλόγιστος τὴν ψῆφον φέρῃ. Εἶ-
15 τα διδάσκων ἡμᾶς ὁ φιλάνθρωπος θεὸς τὸ μέτρον τῆς ἀρετῆς, ὅπερ ἀπῄτει τότε παρὰ τοῦ δικαίου (οὐ γὰρ τὸ αὐτὸ μέτρον παρ' ἑκάστου βούλεται τῆς ἀρετῆς εἰσφέρεσθαι, ἀλλὰ τῇ διαφορᾷ τῶν χρόνων καὶ τὴν διαφορὰν τῆς ἀρετῆς ἐπιζητεῖ) φησιν, ὅτι σε εἶδον δίκαιον ἐνώπιον ἐμοῦ ἐν τῇ γενεᾷ ταύτῃ, τῇ πρὸς τοσαύτην κακίαν ἀποκλινάσῃ· ἐν τῇ γενεᾷ ταύτῃ τῇ πονηρᾷ, τῇ τοσαύτην ἀγνωμοσύνην ἐπιδειξαμένῃ, σε εἶδον δί-
20 καιον, σε μόνον εὗρον εὐγνώμονα, σε εἶδον τῆς ἀρετῆς πολλὴν ποιούμενον λόγον· σὺ μόνος ἐναντίον μου δίκαιος ὤφθης, [καὶ] τούτων ἁπάντων ἀπολλυμένων, σε προστάττω εἰσελθεῖν μετὰ τοῦ οἴκου σου παντὸς εἰς τὴν κιβωτόν. ἀπὸ δὲ τῶν κτηνῶν τῶν καθαρῶν κελεύει εἰσαγαγεῖν σε ἑπτὰ ἑπτά. ἐπειδὴ προλαβὼν προσέταξεν ἀδιορίστως ἀπὸ πάντων μίαν συζυγίαν εἰσαγαγεῖν, διὰ τοῦτο νῦν φησιν,

γ. τί γὰρ ἂν γένοιτο ταύτης μεῖζον,

ἴσ. ἐπιμετρεῖ

25 2 Ἀπὸ μὲν τῶν καθαρῶν ἑπτὰ ἑπτά, ἀπὸ δὲ τῶν μὴ καθαρῶν δύο δύο, ἄρσεν καὶ θῆλυ.

Εἶτα τὴν αἰτίαν διδάσκων ἐπήγαγε,

3 Διαθρέψαι σπέρμα ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν.

Ἄξιον δὲ ἐνταῦθα διερευνῆσαι καὶ ἰδεῖν, πόθεν ᾔδει ὁ δίκαιος τίνα μὲν καθαρά, τίνα δὲ
30 τὰ ἀκάθαρτα. οὐδέπω γὰρ ἦν ἡ διαίρεσις αὕτη γεγενημένη, ἣν μετὰ ταῦτα Μωϋσῆς ἐνομοθέτησε τοῖς Ἰουδαίοις. πόθεν οὖν ᾔδει; οἴκοθεν κινούμενος ἀπὸ τῆς ἐν τῇ φύσει ἐναποκειμένης διδασκαλίας, μετὰ δὲ ταύτης καὶ ὁ λογισμὸς ὑπηγόρευσεν. οὐδὲν γὰρ ἀκάθαρτον τῶν παρὰ τοῦ θεοῦ γεγενημένων. πῶς γὰρ ἀκάθαρτόν τι καλέσαιμεν τῶν δημιουργηθέντων, ἅπαξ τῆς ἄνωθεν ψήφου ὑπὲρ αὐτῶν γεγενημένης, καὶ εἰπούσης τῆς
35 θείας γραφῆς, ὅτι εἶδεν ὁ θεὸς πάντα ὅσα ἐποίησε, καὶ ἰδοὺ καλὰ λίαν; ἀλλὰ λοιπὸν ἡ φύσις ἀφ' ἑαυτῆς κινουμένη τὴν διάκρισιν ταύτην ἐπεδείξατο. καὶ ὅτι τοῦτό ἐστιν ἀληθές, ἐννόησόν μοι ἔτι καὶ νῦν, ὅπως ἐν ποσὶ μὲν τόποις τινῶν ἀπέχονται ἔνιοι, ὡς ἀκαθάρτων καὶ μὴ νενομισμένων, ἔνιοι δὲ πάλιν τούτων τὴν μετάληψιν ποιοῦνται, τῆς συνηθείας αὐτοὺς ἐπὶ τοῦτο ἀγούσης. οὕτως οὖν καὶ τότε αὐτὴ ἡ ἐναποκειμένη γνῶσις τῷ δικαίῳ ἐδί-
40 δασκε, τίνα μὲν ἦν πρὸς βρῶσιν ἐπιτήδεια, τίνα δὲ ἀκάθαρτα, οὐκ ὄντα, ἀλλὰ νομιζόμενα. τίνος γὰρ ἕνεκεν ἀκάθαρτον, εἰπέ μοι, ἡγούμεθα τὸν ὄνον, καίτοι οὐδὲν ἕτερον σιτούμενον ἢ σπέρματα, ἕτερα δὲ τῶν τετραπόδων πρὸς βρῶσιν ἐπιτήδεια νομίζομεν, καίτοι ἀκαθάρτου τροφῆς μεταλαμβάνοντα; οὕτως ἡ παρὰ τοῦ θεοῦ χορηγηθεῖσα τοῖς ἀνθρώποις

γ. θεοῦ

γ. τῇ φύσει

ἀνθρώποις φυσικὴ γνῶσις τούτων διδάσκαλος ἐγένετο. ἑτέρως δὲ ἐστιν εἰπεῖν, ὅτι καὶ ὁ προστάξας θεὸς τὴν γνῶσιν αὐτῷ τούτων δήλην ἐποίησεν. ἀλλὰ περὶ μὲν τῶν καθαρῶν καὶ ἀκαθάρτων ἀρκούντως εἰρήκαμεν. πάλιν δὲ ἕτερον ἡμῖν ἀνακύπτει ζήτημα, τί δήποτε ἀπὸ μὲν τῶν ἀκαθάρτων δύο δύο, ἀπὸ δὲ τῶν καθαρῶν ἑπτὰ ἑπτά; καὶ πάλιν τίνος ἕνεκεν οὐχ ἓξ οὐδὲ ὀκτώ, ἀλλ᾽ ἑπτά; τάχα εἰς πολὺ μῆκος ὁ λόγος ἡμῖν ἐκτείνεται, ἀλλ᾽ εἰ μὴ ἀπεκάμετε καὶ βούλεσθε, συντόμως καὶ περὶ τούτων διδάξωμεν τὴν ὑμετέραν ἀγάπην, ἅπερ ἂν ἡ τοῦ θεοῦ χάρις χορηγήσῃ. πολλοὶ γὰρ πολλὰ περὶ τούτων μυθολογοῦσι, καὶ ἐντεῦθεν ἀφορμὴν λαμβάνοντες παρατηρήσεις ἀριθμῶν [τινων] ἐπιδείκνυνται. ὅτι δὲ οὐκ ἔστι παρατήρησις, ἀλλ᾽ ἡ ἄκαιρος φιλοπραγμοσύνη τῶν ἀνθρώπων ταῦτα ἀναπλάττειν ἐπιχειρεῖ, ὅθεν καὶ αἱ πλείους τῶν αἱρέσεων ἐτέχθησαν, αὐτίκα μάλα εἴσεσθε. καὶ γὰρ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἵνα δόξωμεν ὡς ἐκ περιουσίας ἐπιστομίζειν τοὺς τὰ ἀπὸ τῶν οἰκείων λογισμῶν ἐπεισφέροντας, εὑρήσομεν ἐν ταῖς θείαις γραφαῖς μᾶλλον τὸν τῆς συζυγίας ἀριθμὸν σωζόμενον. καὶ γὰρ ἡνίκα ἀπέστειλε τοὺς μαθητάς, δύο δύο αὐτοὺς ἀπέστειλε, καὶ αὐτοὶ δὲ πάντες δώδεκα ἦσαν, καὶ τὰ εὐαγγέλια τέσσαρα ἀριθμόν ἐστιν. ἀλλὰ ταῦτα περιττὸν κινεῖν ἐπὶ τῆς ὑμετέρας ἀγάπης δεδιδαγμένης ἅπαξ τοῖς τοιούτοις ἀποφράττειν τὰς ἀκοάς. ἀναγκαῖον δὲ λοιπὸν εἰπεῖν, τίνος ἕνεκεν ἑπτὰ ἑπτὰ ἀπὸ τῶν καθαρῶν εἰσαχθῆναι εἰς τὴν κιβωτὸν προσέταξε. τὸ μὲν πλείονα προστάξαι τῶν καθαρῶν εἰσαχθῆναι, διὰ τὸ παραμυθίαν τινὰ ἔχειν καὶ τὸν δίκαιον καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ τῆς ἐξ ἐκείνων ἀπολαύσεως μετέχοντας· τὸ δὲ ἑπτὰ ἑπτά, καὶ τοῦτο πάλιν, εἰ τὴν αἰτίαν μάθοιτε, ἀπόδειξις ἂν εἴη μεγίστη τῆς φιλοθέου γνώμης τοῦ δικαίου. ᾔδει γὰρ ὁ φιλάνθρωπος θεὸς τοῦ ἀνδρὸς τὴν ἀρετήν, καὶ ὅτι δίκαιος ὢν καὶ τοσαύτης ἀπολαύσας παρὰ τοῦ δεσπότου φιλανθρωπίας, καὶ τοῦ τοσούτου κλυδωνίου διαφυγὼν τὴν πεῖραν, ἤμελλε μετὰ τὴν ἀπαλλαγὴν τῶν δεινῶν καὶ τὸ ἐλευθερωθῆναι τῆς ἐν τῇ κιβωτῷ διαγωγῆς τὴν οἰκείαν εὐγνωμοσύνην ἐπιδείκνυσθαι, καὶ βούλεσθαι θυσίας ἀνενεγκεῖν ὑπὲρ εὐχαριστίας τῶν γεγενημένων καὶ ὑπηργμένων αὐτῷ· ἵνα οὖν μὴ τοῦτο ποιῶν ἀκρωτηριάσῃ τὰς συζυγίας, διὰ τοῦτο προειδὼς αὐτοῦ τῆς γνώμης τὸ εὐχάριστον, κελεύει ἑπτὰ ἑπτὰ εἰσάγεσθαι ἀφ᾽ ἑκάστου γένους τῶν ὀρνέων, ἵνα τῆς πανωλεθρίας παυσαμένης καὶ τὸν οἰκεῖον σκοπὸν ἐπιδείξηται, καὶ τῆς συζυγίας τῶν πετεινῶν καὶ τῶν λοιπῶν ὀρνέων μηδὲν λυμήνηται· ὃ δὴ καὶ προϊούσης τῆς διδασκαλίας μαθήσεσθε, ἐπειδὰν εἰς αὐτὸν τὸν τόπον παραγενώμεθα. ὄψεσθε γὰρ τὸν δίκαιον τοῦτον τοῦτο πεποιηκότα. ἐμάθετε τὴν αἰτίαν, δι᾽ ἣν ἑπτὰ ἑπτὰ εἰσαγαγεῖν προσετάχθη. μηκέτι λοιπὸν ἀνέχεσθε τῶν μυθολογεῖν ἐπιχειρούντων, καὶ καταστοιχειουμένων τῆς θείας γραφῆς, καὶ τὰ ἀπὸ τοῦ οἰκείου νοὸς ἐπεισφερόντων τοῖς θείοις διδάγμασιν. ἐπειδὴ τοίνυν διετάξατο σαφῶς πάντα καὶ περὶ τῶν ὀρνέων, καὶ περὶ τῶν καθαρῶν καὶ περὶ τῶν ἀκαθάρτων, καὶ τῆς τούτων διατροφῆς, φησὶ πρὸς τὸν δίκαιον,

4 Ἔτι γὰρ ἡμερῶν ἑπτά, ἐγὼ ἐπάγω ὑετὸν ἐπὶ τὴν γῆν τεσσαράκοντα ἡμέρας καὶ τεσσαράκοντα νύκτας, καὶ ἐξαλείψω πᾶσαν τὴν ἐξανάστασιν, ἣν ἐποίησα, ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς, ἀπὸ ἀνθρώπου ἕως κτήνους.

Σκόπει μοι καὶ ἐκ τῶν νῦν εἰρημένων τῆς ἀγαθότητος αὐτοῦ τὴν ὑπερβολήν, πῶς μετὰ τὴν τοσαύτην μακροθυμίαν καὶ νῦν πρὸ ἑπτὰ ἡμερῶν προλέγει, βουλόμενος τῷ φόβῳ σωφρονεστέρους αὐτοὺς ποιῆσαι καὶ εἰς μετάνοιαν ἐναγαγεῖν. καὶ ὅτι διὰ τοῦτο προλέγει, ἵνα μὴ ἐπαγάγῃ τὰ παρ᾽ αὐτοῦ εἰρημένα, ἐννόει μοι τοὺς Νινευΐτας, καὶ βλέπε πόση ἡ διαφορὰ τούτων κἀκείνων. μετὰ γὰρ [τὰ] τοσαῦτα ἔτη ἀκούσαντες ὅτι ἐπὶ

Ιων. γ.

θύραις

θύραις ἐπὶ τὰ δεινὰ, οὐδὲ οὕτω τῆς κακίας ἔστησαν. καὶ γὰρ εἰώθαμέν πως, μηδεμιᾶς μὲν
τῆς τιμωρίας, ῥᾳθυμεῖν καὶ διαναβάλλεσθαι· ἐπειδὰν δὲ πλησίον ὦμεν τῶν λυπεῖν δυ- (margin: γρ. ἐκκακεῖν·)
ναμένων, τότε συστέλλεσθαι καὶ πολλὴν ἐπιδείκνυσθαι τὴν μεταβολήν· ὃ δὴ καὶ ἐπὶ τῶν
Νινευϊτῶν γέγονεν. ἐπειδὴ γὰρ ἤκουσαν, ὅτι Ἔτι τρεῖς ἡμέραι, καὶ Νινευῒ καταστραφήσεται, (Ιων. γ. δ.)
5 οὐ μόνον οὐκ ἀπηγόρευσαν, ἀλλὰ καὶ διανέστησαν πρὸς τὸ ῥηθὲν, καὶ τοσαύτην τῶν κακῶν τὴν
ἀποχὴν ἐποιήσαντο, καὶ οὕτως ἀκριβῆ τὴν ἐξομολόγησιν ἐπεδείξαντο, ὡς καὶ μέχρι τῶν
ἀλόγων ἐκτεῖναι αὐτοὺς τὰ τῆς ἐξομολογήσεως· οὐχ ὅτι δὲ τὰ ἄλογα ἐξωμολογήσαν-
το (πῶς γὰρ, τὰ λόγων ἔρημα ὄντα;) ἀλλ' ἵνα διὰ τούτων ἐπισπάσωνται εἰς τὴν περὶ
αὐτοὺς φιλανθρωπίαν τὸν ἀγαθὸν δεσπότην*. Κηρύξαντες γὰρ, φησὶ, νηστείαν προσ- (Ιων. γ. ζ.) (margin: *ἢ τούτων ἱκέσαντο. [uncertain])
10 έταξαν τὸ περὶ τὸν βασιλέα, καὶ τὰ κτήνη καὶ τοὺς βόας καὶ πάντα ἄλογα μήτε νομῆς
μεταχεῖν μήτε ὕδατος, ἀλλὰ πᾶσα ἡ τῶν ἀνθρώπων φύσις ὑπὸ σάκκον περιβαλλο-
μένη, καὶ αὐτὸς ὁ ἐπὶ τοῦ θρόνου καθήμενος βασιλεὺς, πολλὴν καὶ σύντονον τὴν ἐξομολόγη-
σιν ἀμφότεροι ἐποιήσαντο, καὶ ταῦτα οὐκ εἰδότες ὅτι διαφεύξονται τὴν τιμωρίαν.
ἔλεγον γὰρ, Τίς οἶδεν, εἰ ἄρα μετανοήσει ὁ θεὸς ἐπὶ τῇ κακίᾳ, ἢ ἐλεήσει ποιῆσαι ἡμῖν; (Ιων. γ. θ.)
15 εἶδες βαρβάρων εὐγνωμοσύνην, εἶδες πῶς οὐδὲ ἡ τῶν ἡμερῶν στενοχωρία αὐτοὺς ὀκνηρο-
τέρους εἰργάσατο οὐδὲ ἀπαγορεῦσαι πεποίηκεν. ὅρα καὶ τούτους μετὰ τοσούτων ἐτῶν ἀ-
ριθμὸν ἀκούσαντας, ὅτι ἑπτὰ ἡμέραι καὶ ὁ κατακλυσμὸς ἐπάγεται, οὐδ' οὕτως ἐπιστρε-
φομένους, ἀλλ' ἀναλγήτως διακειμένους. ὅθεν ὡμολογημένον ἂν εἴη, ὅτι ἡ προαίρεσις
ἡ ἡμετέρα τῶν κακῶν ἁπάντων ἐστὶν αἰτία. ἰδοὺ γὰρ, καὶ οὗτοι ἄνθρωποι, κἀκεῖνοι ἄνθρω-
20 ποι, καὶ τῆς αὐτῆς φύσεως, ἀλλ' οὐ τῆς αὐτῆς προαιρέσεως. διὸ οὐδὲ τῶν αὐτῶν ἀπή-
λαυσαν, ἀλλ' οἱ μὲν διέφυγον τὴν καταστροφὴν, τοῦ ἀγαθοῦ θεοῦ ἀρκεσθέντος αὐτῶν
τῇ μετανοίᾳ διὰ τὴν οἰκείαν φιλανθρωπίαν, οἱ δὲ ὑποβρύχιοι γενόμενοι πανωλεθρίᾳ
παρεδόθησαν. ἔτι γὰρ, φησὶν, ἡμερῶν ἑπτὰ ἐπάγω ὑετὸν ἐπὶ τῆς γῆς. εἶτα αὐξῆσαι
τὸν φόβον βουλόμενός φησι, τεσσαράκοντα ἡμέρας καὶ τεσσαράκοντα νύκτας. τί γάρ; οὐκ
25 ἦν αὐτῷ δυνατὸν, εἴπερ ἐβούλετο, καὶ ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ πάντα τὸν ὑετὸν ἐπαγαγεῖν; τί δὲ
λέγω ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ; ἐν μιᾷ ῥοπῇ; ἀλλ' ἐπίτηδες τοῦτο ποιεῖ, βουλόμενος ὁμοῦ καὶ τὸν
φόβον ἐπιτεῖναι, καὶ ἀφορμὴν αὐτοῖς παρασχεῖν τοῦ κἂν πρὸς αὐταῖς ταῖς θύραις
γενομένους τὴν τιμωρίαν ταύτην διαφυγεῖν. καὶ ἐξαλείψω, φησὶ, πᾶσαν τὴν ἐξα-
νάστασιν, ἣν ἐποίησα, ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς, ἀπὸ ἀνθρώπου ἕως κτήνους. ὅρα πῶς
30 καὶ ἅπαξ καὶ δεύτερον προλέγει, καὶ οὐδ' οὕτω καθικνεῖται. ταῦτα δὲ πάντα ἐποίει, ἵνα
ἡμᾶς διδάξῃ, ὅτι δικαίως αὐτοῖς τὴν τοσαύτην τιμωρίαν ἐπήγαγε, καὶ μηδεὶς ἔχῃ τῶν
ἀνοήτων μέμφεσθαι καὶ λέγειν, ὅτι εἰ ἐμακροθύμησεν, ἄρα ἂν μετέγνωσαν, ἄρα ἂν ἀ-
πέσχοντο τῆς κακίας καὶ ἐπανῆλθον πρὸς τὴν ἀρετήν. διὰ τοῦτο καὶ τῶν ἐτῶν τὸν ἀριθ-
μὸν δῆλον ἡμῖν ποιεῖ, καὶ τῆς κιβωτοῦ τὴν κατασκευὴν προστάττει γενέσθαι, καὶ μετὰ ταῦτα
35 ἅπαντα καὶ περὶ τῶν ἑπτὰ ἡμερῶν προλέγει, ἵνα πάντων τῶν ἀπερισκέπτως φθέγγεσθαι
βουλομένων ἐπιστομίσῃ τὴν ἀναίσχυντον γλῶτταν.

5 Καὶ ἐποίησε, φησὶ, Νῶε πάντα, ὅσα ἐνετείλατο αὐτῷ κύριος ὁ θεός.

Ὅρα πῶς καὶ νῦν ἀνακηρύττει τοῦ δικαίου τὴν εὐγνωμοσύνην καὶ τὴν ὑπακοὴν ἡ
θεία γραφὴ, διδάσκουσα ὡς οὐδὲν τῶν ἐπιταχθέντων παρέλιπεν, ἀλλὰ πάντα πληρώ-
40 σας, τῆς οἰκείας ἀρετῆς καὶ διὰ τούτου τὴν ἀπόδειξιν παρέσχετο.

Τοῦτον τοίνυν καὶ ἡμεῖς μιμησώμεθα τὸν δίκαιον, καὶ τὰς παρὰ τοῦ θεοῦ δεδομένας ἡμῖν (margin: ΗΘΙΚΟΝ)
ἐντολὰς πληροῦν σπουδάζωμεν, καὶ μὴ καταφρονῶμεν τῶν δεδομένων ἡμῖν παρὰ τοῦ
θεοῦ νόμων, ἀλλ' ἔναυλον ἔχοντες τούτων τὴν μνήμην, πρὸς τὴν τούτων κατόρθωσιν

ἐπειγώμεθα, καὶ μὴ ῥᾳθύμως τὰ κατὰ τὴν ἑαυτῶν σωτηρίαν οἰκονομῶμεν, καὶ μάλιστα ὅτι
πολλῷ μείζονα μέτρον ἀρετῆς νῦν ἀπαιτούμεθα, ὅσῳ καὶ μειζόνων ἀπηλαύσαμεν. διὸ
(Ματθ. ε. κ.) καὶ ὁ Χριστὸς ἔλεγεν, Ἐὰν μὴ περισσεύσῃ ἡ δικαιοσύνη ὑμῶν πλεῖον τῶν γραμματέων
καὶ Φαρισαίων, οὐ μὴ εἰσέλθητε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. σκοπῶμεν τοίνυν* καθ' (* τὰ)
ἑαυτοὺς, καὶ μὴ ἁπλῶς παρατρέχωμεν τὸ εἰρημένον, ἀλλ' ἐννοήσωμεν, ὅση κεῖσεται κό- 5
λασις τοῖς μὴ μόνον ὑπερβαίνειν ἐκείνους μὴ σπουδάζουσιν, ἀλλὰ καὶ ἔλαττον αὐτῶν
ἔχουσι, καὶ μὴ ἀνεχομένοις μήτε ὀργὴν ἀφεῖναι τῷ πλησίον, μήτε καθαρὰν τὴν γλῶτ-
ταν διατηρεῖν ἀπὸ ὅρκων, μήτε "τῷ ὀφθαλμῷ βουλομένοις ἀποτειχίζειν τὴν ἐπιβλα- (γ. τῶν [illegible]μων)
βῆ θέαν, τοῦ δεσπότου καὶ θεοῦ ἡμῶν προστάττοντος μὴ μόνον ἀδικούμενον φέρειν γενναίως,
(Ματθ. ε. μ.) ἀλλὰ καὶ ἐπιδαψιλεύεσθαι. Τῷ θέλοντι γάρ σοί, φησι, κριθῆναι, καὶ τὸν χιτῶνά σου 10
λαβεῖν, ἄφες αὐτῷ καὶ τὸ ἱμάτιον. ἡμεῖς δὲ πολλάκις καὶ ἀδικεῖν τὸν πλησίον ἐπιχειροῦ-
μεν, ἢ καὶ ἀμύνασθαι ἀδικοῦντα, καίτοι προσταττόμενοι μὴ μόνον τοὺς ἀγαπῶντας
(Ματθ. ε. μϛ.) ἀγαπᾷν (τοῦτο γάρ, φησι, καὶ οἱ τελῶναι ποιοῦσιν) ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς ἐχθραίνοντας γνη-
σίως διακεῖσθαι. ἡμεῖς δὲ οὐδὲ πρὸς τοὺς ἀγαπῶντας τὴν ἴσην ἀγάπην ἐπιδεικ-
νύμεθα. διὰ ταῦτα ἀλγῶ καὶ ὀδυνῶμαι, ὁρῶν τῆς μὲν ἀρετῆς τοσαύτην ἐν ἡμῖν 15
τὴν σπάνιν, τῆς δὲ κακίας καθ' ἑκάστην ἡμέραν τὴν ἐπίτασιν γινομένην, καὶ οὔτε τῆς γεέννης
τὸν φόβον ἐκκόπτοντα ἡμῶν τὴν ἐπὶ τὴν κακίαν ὁρμὴν, οὐδὲ τῆς βασιλείας τὸν πό-
θον προτρεπόμενον ἐπὶ τὴν τῆς ἀρετῆς ὁδὸν, ἀλλὰ πάντας, ὡς εἰπεῖν, βοσκημάτων
δίκην ἀπαγομένους, καὶ οὐδεμίαν ἔννοιαν λαμβάνοντας οὔτε τῆς φοβερᾶς ἐκείνης ὥρας,
οὔτε τῶν παρὰ τοῦ θεοῦ νόμων τεθέντων ἡμῖν, ἀλλὰ πρὸς τὴν τῶν ἀνθρώπων ὑπό- 20
ληψιν ἅπαντας ἐπτοημένους, καὶ τὸν παρὰ τούτων ἔπαινον θηρᾶσθαι σπουδάζοντας, καὶ
(Ιω. ε. μδ.) μηδὲ ἀκούειν ἀνεχομένους τοῦ εὐαγγελίου λέγοντος, Πῶς δύνασθε ὑμεῖς πιστεῦσαι δόξ-
αν παρὰ ἀνθρώπων λαμβάνοντες, καὶ τὴν παρὰ τοῦ μόνου θεοῦ οὐ ζητοῦντες; ὥσπερ δὲ
οἱ ταύτης ἐφιέμενοι, ἐκείνης παντελῶς ἐκπίπτουσιν, οὕτως οἱ ἐκείνης διηνεκῶς
ἐξηρτημένοι, οὐδὲ ταύτης ἀποστεροῦνται. καὶ γὰρ αὐτὸς προλαβὼν ἐπηγγείλατο λέγων, 25
(Ματθ. ϛ. λγ.) Ζητεῖτε τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ, καὶ ταῦτα πάντα προστεθήσεται ὑμῖν, καὶ τῷ περὶ
ἐκείνην ἔχοντι τὸν πόθον ταῦτα πάντα ἕπεται. ὁ γὰρ ἐκεῖ πτερώσας ἑαυτοῦ τὴν διάνοιαν,
πάσης τῆς παρούσης εὐημερίας, ὡς οὐδὲ οὔσης, ὑπερορᾷ. οἱ γὰρ τῆς πίστεως ὀφ-
θαλμοὶ, ὅταν ἐκεῖνα κατοπτεύσωσι τὰ ἀπόρρητα ἀγαθὰ, οὐδὲ αἴσθησιν λαμβάνουσι τῶν
ὁρωμένων. τοσοῦτον τὸ μέσον ἐκείνων καὶ τούτων. ἀλλ' οὐδένα ὁρῶ προτιμῶντα τῶν ὁρω- 30
μένων τὰ μὴ ὁρώμενα. διὸ καὶ λύπη μοί ἐστι καὶ ἀδιάλειπτος ὀδύνη τῇ καρδίᾳ μου, ὅτι
οὐδὲ ἡ πεῖρα τῶν πραγμάτων ἡμᾶς ἐπαίδευσεν, οὐδὲ αἱ τοῦ θεοῦ ὑποσχέσεις, οὐδὲ
τῶν δωρεῶν τὸ μέγεθος πρὸς τὸν τῆς βασιλείας πόθον μεταστῆναι παρεσκεύασεν· ἀλλ'
ἔτι χαμαὶ συρόμενοι προτιμῶμεν τὰ γήϊνα τῶν οὐρανίων, τὰ πρόσκαιρα τῶν μενόντων,
τὰ πρὶν ἢ φανῆναι ἀφιπτάμενα τῶν διαιωνιζόντων, καὶ τὴν πρόσκαιρον ἡδονὴν τῆς 35
διηνεκοῦς, καὶ τὴν βραχεῖαν εὐημερίαν ταύτην τοῦ παρόντος βίου τῶν ἀτελευτήτων αἰ-
ώνων ἐκείνων. οἶδα ὅτι δάκνει τὴν ἀκοὴν ταῦτα τὰ ῥήματα, ἀλλὰ σύγγνωτε. ἐπι-
θυμῶν γὰρ ὑμῶν τὴν σωτηρίαν ταῦτα φθέγγομαι, καὶ βουλόμενος ἐνταῦθα μικρὸν ὑ-
μᾶς δηχθέντας τὴν αἰώνιον κόλασιν διαφυγεῖν, ἢ πρὸς ὀλίγον ψυχαγωγηθέντας διηνε-
κῆ τὴν τιμωρίαν ὑπέχειν. Εἰ γὰρ ἀνάσχησθε τῶν ἐμῶν λόγων, καὶ τὴν προλαβοῦ- 40
σαν "ἀθυμίαν "ἀπώσησθε, καὶ μάλιστα νῦν, ὡς ἔτι ὁ βραχὺς οὗτος καιρὸς τῆς ἁγίας ὑμῖν (ἴσ. ῥᾳθυμία[illegible] γ. ἀπ[illegible])
ὑπολέλειπται τεσσαρακοστῆς, δυνήσεσθε καὶ τὰ ἡμαρτημένα ἀπονίψασθαι καὶ πολλὴν
παρὰ τοῦ θεοῦ τὴν φιλανθρωπίαν ἐπισπάσασθαι. οὐδὲ γὰρ πολλῶν ἡμερῶν δεῖ-

ται

ται ὁ δεσπότης τοσοῦτον χρόνου, ἀλλ᾽ ἐὰν θελήσωμεν, καὶ ἐν ταῖς δυσὶ ταύταις ἑβδομάσι πολλὴν τὴν διόρθωσιν τῶν ἐπταισμένων ἡμῖν ποιησώμεθα. εἰ γὰρ τοὺς Νινευΐτας, ἐπὶ τριῶν ἡμερῶν μετάνοιαν ἐπεδείξαντο, τοσαύτης ἠξίωσε φιλανθρωπίας, πολλῷ δὴ μᾶλλον ἡμᾶς οὐ περιόψεται, μόνον ἐὰν τὴν ἀληθῆ μετάνοιαν ἐπιδειξώμεθα, καὶ τῆς 5 κακίας ἀποστάντες ἁψώμεθα τῆς ἐπὶ τὴν ἀρετὴν φερούσης ὁδοῦ. καὶ γὰρ περὶ ἐκείνων, τῶν Νινευΐτων λέγω, μαρτυροῦσα ἡ θεία γραφὴ ταῦτά φησιν, Ὅτι εἶδεν ὁ θεὸς ὅτι ἀπέστη ἕκαστος ἀπὸ τῆς ὁδοῦ αὐτοῦ τῆς πονηρᾶς. ἐὰν τοίνυν, καὶ ἡμᾶς εἴδῃ μεταταξαμένους πρὸς τὴν ἀρετήν, καὶ ἐκκλίνοντας μὲν ἀπὸ τῆς κακίας, ἐπὶ δὲ τὴν τῶν ἀγαθῶν ἐργασίαν σπεύδοντας, δέξεται καὶ ἡμῶν τὴν ἐπιστροφήν, καὶ τῶν φορτίων ἐλευθερώσας 10 τῶν ἁμαρτημάτων παρέξει τὰς παρ᾽ ἑαυτοῦ δωρεάς. οὐ γὰρ ἡμεῖς οὕτω τῆς τῶν ἁμαρτημάτων ἀπαλλαγῆς ἐπιθυμοῦμεν, καὶ σωτηρίας ἐφιέμεθα, ὡς αὐτὸς σπεύδει καὶ ἐπείγεται κἀκείνων ἡμῖν τὴν ἀπαλλαγὴν δωρήσασθαι, καὶ τῆς σωτηρίας τὴν ἀπόλαυσιν παρασχεῖν. διὰ τοῦτο, παρακαλῶ, διεγείρωμεν ἑαυτῶν τὸν λογισμόν, καὶ ἕκαστος ἐξεταστὴς ἑαυτοῦ γινέσθω, εἴ τι πλέον αὐτῷ κατώρθωται ἐν τῷ παρελθόντι χρόνῳ, εἴ τι 15 ἐκαρπώσατο εἰς τὴν τοῦ πλησίον κατάστασιν, εἴ τινα τῶν ἐλαττωμάτων διώρθωσε τῶν ἑαυτοῦ, εἴ τινα πρὸς φιλοσοφίαν προτροπὴν ἐδέξατο ἐκ τῆς καθημερινῆς ἡμῶν παραινέσεως· καὶ τοῖς μὲν ἤδη κατωρθωμένοις προσθήκην ἐπινοείτω, καὶ μηδέποτε παυέσθω τῆς καλῆς ταύτης ἐργασίας. εἰ δέ τις ἔτι ὑπὸ τῆς συνηθείας τῆς περὶ αὐτὸν κεκρατημένος ὁρᾷ ἑαυτὸν τοῖς αὐτοῖς ἐπιμένοντα, βιασάσθω ἑαυτοῦ τὸν λογισμόν, δίκην ἀπαιτήσῃ τῆς 20 τοσαύτης ῥαθυμίας, μήτε ἀνάσχηται περαιτέρω προελθεῖν, ἀλλὰ μέχρι τούτου στήσας τὰ τῆς πονηρᾶς συνηθείας, ἐγκοπτέτω τὴν ὁρμήν, ἀναχαιτιζέτω τὸν λογισμόν, εἰς ἔννοιαν ἑαυτὸν ἀγέτω τῆς φοβερᾶς ἐκείνης ἡμέρας, ἀναλογιζέσθω τῆς φρικτῆς ταύτης τραπέζης τὴν ἀπόλαυσιν, καὶ τοῦ ἐντεῦθεν ἐκπηδῶντος πυρὸς τήν τε φαιδρότητα καὶ τὴν καυστικὴν δύναμιν, καὶ οἵαν ἀπαιτεῖ τοῦ προσιόντος εἶναι τὴν διάνοιαν, πάντως ῥύ- 25 που, πάσης κηλῖδος καθαρεύουσαν, καὶ τῶν ἀτόπων λογισμῶν τὴν συνουσίαν ἐκτρεπομένην· ἵν᾽ οὕτως ἑαυτοὺς ἀντρεπίσαντες ἐν ταῖς μεταξὺ ταύταις ἡμέραις, δυνηθῶμεν, καθ᾽ ὅσον οἷόν τε, ἐκκαθάραντες ἑαυτούς, καὶ τῆς ἐντεῦθεν ἀπολαύσεως μετασχεῖν, καὶ τῶν ἀπορρήτων ἐκείνων ἀγαθῶν ἀξιωθῆναι, ὧν ἐπηγγείλατο τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ᾽ οὗ τῷ πατρί, ἅμα τῷ ἁ- 30 γίῳ πνεύματι δόξα, κράτος, τιμή, νῦν καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

χ. ὑμῖν ποιήσαντες. — χ. τοῦτο — Ιων. γ. ι. — χ. ἡ παρόντος ἐκ τῆς συνηθείας ταύτης διδασκαλίας — χ. μὴ δίκην ἀπαιτηθῇ — χ. τὰς τῆς π. σ. ὁρμάς, χ. ἐκκοπτέτω

Λόγ. κε. ΝΩΕ ΔΕ ΗΝ ΕΤΩΝ ΕΞΑΚΟΣΙΩΝ, ΚΑΙ Ο κατακλυσμὸς τοῦ ὕδατος ἐγένετο ἐπὶ τῆς γῆς.

35 ΤΗς ὑποθέσεως βούλομαι πάλιν ἅψασθαι, περὶ ἧς πρῴην ὑμῖν διελέχθην τῇ ἀγάπῃ, καὶ τὴν κατὰ τὸν δίκαιον Νῶε πάλιν ἱστορίαν εἰς μέσον ἀγαγεῖν. πολὺς γὰρ ὁ τῆς ἀρετῆς τοῦ δικαίου τούτου πλοῦτος, καὶ προσήκει ἡμᾶς κατὰ δύναμιν τὴν ἡμετέραν πάντα κατὰ μικρὸν διερευνησαμένους πολλὴν ὑμῖν τὴν εὐπορίαν 40 ἐντεῦθεν παρασχεῖν. ἀλλὰ συντείνατέ μοι, παρακαλῶ, τὴν διάνοιαν, ἵνα μηδὲν ὑμᾶς διαφύγῃ τῶν ἐγκειμένων νοημάτων. ἀναγκαῖον δὲ πρότερον ὑπομνῆσαι ὑμῶν τὴν ἀγάπην μέχρι τίνος ἡμῖν πρῴην ἔληξε τὰ τῆς διδασκαλίας, ἵν᾽ ἐκεῖθεν πάλιν ἀναλαβόντες σήμερον τὸν λόγον, οὕτω προσυφάνωμεν τοῖς εἰ-

ρημένοις καὶ τὰ νῦν μέλλοντα ῥηθήσεσθαι. οὕτω γὰρ ὑμῖν εὐσύνοπτα ἔσται καὶ τὰ νῦν λεγόμενα. ποῦ οὖν τὸ τέλος ἔσχεν ἡμῖν τὰ τῆς διδασκαλίας; εἶπε, φησι, κύριος ὁ θεὸς τῷ Νῶε, εἴσελθε σὺ καὶ πᾶς ὁ οἶκός σου εἰς τὴν κιβωτόν, ὅτι σε εἶδον δίκαιον ἐναντίον ἐμοῦ ἐν τῇ γενεᾷ ταύτῃ· ἀπὸ δὲ τῶν κτηνῶν τῶν καθαρῶν εἰσάγαγε πρὸς σὲ ἑπτὰ ἑπτά, καὶ ἀπὸ τῶν κτηνῶν τῶν μὴ καθαρῶν δύο δύο. ἔτι γὰρ ἡμερῶν ἑπτὰ ἐπάγω ὑετὸν ἐπὶ τὴν γῆν τεσσαράκοντα ἡμέρας καὶ τεσσαράκοντα νύκτας, καὶ ἐξαλείψω πᾶσαν τὴν ἐξανάστασιν, ἣν ἐποίησα, ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς, ἀπὸ ἀνθρώπου ἕως κτήνους. καὶ ἐποίησε Νῶε πάντα, ὅσα ἐνετείλατο αὐτῷ κύριος ὁ θεός. μέχρι τούτου στήσαντες τὸν λόγον ἐνταῦθα κατεπαυσάμεθα τὴν διδασκαλίαν. μέμνησθε γὰρ ἴσως καὶ αὐτοί, ὅτε τὴν αἰτίαν εἰρήκαμεν ὑμῶν τῇ ἀγάπῃ, τίνος ἕνεκεν ἀπὸ μὲν τῶν καθαρῶν ἑπτὰ ἑπτὰ προσέταξεν εἰσαχθῆναι, ἀπὸ δὲ τῶν ἀκαθάρτων δύο δύο. φέρε οὖν λοιπὸν σήμερον τοῖς ἑξῆς ἀναγνωσθεῖσιν ἐπεξέλθωμεν, καὶ ἴδωμεν τί διηγεῖται ἡμῖν ἡ θεία γραφὴ μετὰ τὴν εἴσοδον τοῦ Νῶε τὴν εἰς τὴν κιβωτόν. νῦν γάρ, εἴ καί ποτε ἄλλοτε, μάλιστα πολλὴν ἡμῖν ἐπιδείκνυσθαι προσήκει τὴν σπουδήν, ὅτι διὰ τὸν τῆς νηστείας καιρὸν καὶ τῆς ἡδίστης ὑμῶν συντυχίας συνεχῶς ἀπολαύομεν, καὶ τῆς περὶ τὴν τρυφὴν ἀδηφαγίας ἀπηλλάγμεθα, καὶ διεγηγερμένον ἔχοντες τὸν λογισμὸν δυνάμεθα μετὰ ἀκριβείας προσέχειν τοῖς λεγομένοις. πόθεν οὖν ἡμῖν ἡ ἀρχὴ γέγονε τῶν σήμερον ἀναγνωσθέντων, ἀναγκαῖον εἰπεῖν.

κ. ἡμᾶς

6 Νῶε δὲ ἦν ἐτῶν χ', φησί, καὶ ὁ κατακλυσμὸς τοῦ ὕδατος ἐγένετο ἐπὶ τῆς γῆς.

Προσέχετε, παρακαλῶ, καὶ μὴ ἁπλῶς παραδράμωμεν τὸ εἰρημένον. ἔχει γάρ τινα πλοῦτον ἐγκεκρυμμένον ταυτὶ τὰ βραχέα ῥήματα· καὶ ἐὰν συντείνωμεν ἡμῶν τὴν διάνοιαν, καὶ ἐξ αὐτοῦ τούτου δυνησόμεθα καταμαθεῖν τῆς τε φιλανθρωπίας τοῦ δεσπότου τὴν ὑπερβολήν, καὶ τῆς τῶν τότε ἀνθρώπων κακίας τὴν πολλὴν ἐπίτασιν. Νῶε δὲ ἦν ἐτῶν, φησιν, ἑξακοσίων. οὐχ ἁπλῶς ἡμᾶς τὸν ἀριθμὸν ἐδίδαξεν ἡ θεία γραφὴ τῶν ἐτῶν τοῦ δικαίου, οὐδὲ ἵνα αὐτὸ τοῦτο μάθωμεν, πόσων ἦν ἐτῶν ὁ δίκαιος· ἀλλ' ἐπειδὴ προλαβοῦσα ἐδίδαξεν ἡμᾶς ἡ θεία γραφὴ ἤδη εἰποῦσα, ὅτι Νῶε δὲ ἦν ἐτῶν πεντακοσίων, καὶ μετὰ τὸ γνώριμον ἡμῖν ποιῆσαι τῶν ἐτῶν τὸν ἀριθμόν, τότε διηγήσατο τῶν ἀνθρώπων τὴν πολλὴν περὶ τὴν κακίαν ῥοπήν, καὶ ὅτι ἔγκειται ἡ διάνοια τοῦ ἀνθρώπου ἐπιμελῶς ἐπὶ τὰ πονηρὰ ἐκ νεότητος· διό φησιν ὁ θεός, οὐ μὴ καταμείνῃ τὸ πνεῦμά μου ἐν τοῖς ἀνθρώποις τούτοις, διὰ τὸ εἶναι αὐτοὺς σάρκας, προμηνύων αὐτοῖς τῆς ἀγανακτήσεως αὐτοῦ τὴν ὑπερβολήν· εἶτα ἵνα δῷ αὐτοῖς καιρὸν ἀρκοῦντα πρὸς τὸ μεταβαλέσθαι, καὶ τὴν πεῖραν διαφυγεῖν τῆς ἀγανακτήσεως, φησιν, ἔσονται δὲ αἱ ἡμέραι αὐτῶν ἔτη ρκ', ἀντὶ τοῦ μακροθυμήσω ἔτι μετὰ τὰ πεντακόσια ἔτη. οὐδὲ γὰρ ἐπαύσατο ὁ δίκαιος οὗτος ἐν τοῖς πεντακοσίοις ἔτεσι διὰ τῆς οἰκείας προσηγορίας πάντας αὐτοὺς ὑπομιμνήσκων καὶ ἐνάγων, εἴπερ ἐβούλοντο προσέχειν, ὥστε καὶ τῆς κακίας ἀποστῆναι, καὶ πρὸς τὴν ἀρετὴν μετατάξασθαι. ἀλλ' ὅμως φησί, καὶ νῦν ἔτι ρκ' ἐτῶν ἀριθμὸν ὑπισχνοῦμαι μακροθυμήσειν, ἵνα τῷ μεταξὺ χρόνῳ εἰς δέον χρησάμενοι, καὶ τὴν κακίαν φύγωσι, καὶ τῆς ἀρετῆς ἀντιλάβωνται. καὶ οὐ μόνον τῇ ὑποσχέσει τῶν ρκ' ἐτῶν ἠρκέσθη, ἀλλὰ καὶ τῷ δικαίῳ προστάττει κιβωτὸν τεκτήνασθαι, ἵνα καὶ αὐτὴ ἡ ὄψις τῆς κιβωτοῦ πάλιν ἀρκοῦσα αὐτοῖς ὑπόμνησιν παράσχῃ, καὶ μηδεὶς ἀγνοήσῃ τῆς μελλούσης τιμωρίας ἐπάγεσθαι τὸ μέγεθος. αὐτὸ γὰρ τοῦτο, τὸ τὸν δίκαιον ἐκεῖνον καὶ εἰς τὴν ἄκραν τῆς κορυφῆς φθάσαντα, τοσαύτην ποιεῖσθαι σπουδὴν περὶ τὴν τῆς κιβωτοῦ κατασκευήν, ἱκανὸν πάντας τοὺς νοῦν ἔχοντας εἰς ἀγωνίαν καὶ φόβον ἐμβαλεῖν, καὶ πεῖσαι ἐξευμενίσασθαι τὸν οὕτως ἥμερον καὶ φιλάνθρωπον δεσπότην. εἰ γὰρ οἱ βάρβαροι ἐκεῖνοι, οἱ Νινευῖται

λέγω·

λέγω· πάλιν γὰρ αὐτοὺς εἰς μέσον ἀναγκαῖον ἀγαγεῖν, ἵνα ταύτῃ καὶ μᾶλλον δειχθῇ
καὶ τούτων ἡ ὑπερβάλλουσα κακία, κἀκείνων ἡ πολλὴ εὐγνωμοσύνη. καὶ γὰρ καὶ ὁ δεσπό-
της ἡμῶν τότε ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ τῇ φοβερᾷ, τῇ τῆς κρίσεως λέγω, δούλοις καὶ δούλους
εἰς μέσον ἄγων οὕτω τὴν κατάκρισιν ἐργάζεται, ὅταν δειχθῶσιν οἱ τῶν αὐτῶν ἀπο-
5 λαύσαντες, καὶ τῶν αὐτῶν μετασχόντες, μὴ τὴν αὐτὴν ἀρετὴν μετελθόντες. πολλάκις
δὲ καὶ ἐξ ἀνίσων ποιεῖται τὰς συγκρίσεις, ἵνα πλείονα τὴν κατάκρισιν τοῖς ἐρραθυμηκόσιν
ἐπαγάγῃ. διὰ τοῦτο καὶ ἐν τοῖς εὐαγγελίοις ἔλεγεν, Ἄνδρες Νινευῖται ἀναστήσονται ἐν τῇ
κρίσει μετὰ τῆς γενεᾶς ταύτης, καὶ κατακρινοῦσιν αὐτήν, ὅτι μετενόησαν εἰς τὸ κήρυγμα
Ἰωνᾶ, καὶ ἰδοὺ πλεῖον Ἰωνᾶ ὧδε· μονονουχὶ λέγων, ὅτι οἱ βάρβαροι, οἱ μηδεμιᾶς ἐπι-
10 μελείας ἀπολαύσαντες, οἱ μὴ προφητικῶν διδαγμάτων ἀκούσαντες, οἱ σημεῖα μὴ
θεασάμενοι, οἱ θαύματα μὴ ἰδόντες, ἀλλ' ἑνὸς ἀνθρώπου ἐκ ναυαγίου διασωθέντος
ῥήματα ἀκούσαντες, πολλὴν αὐτοῖς τὴν ἀπόγνωσιν παρέχειν δυνάμενα, καὶ εἰς ἀ-
μηχανίαν ἐμβαλεῖν, ὡς καὶ ὑπεριδεῖν τῶν παρ' αὐτοῦ λεγομένων, οὐ μόνον οὐ κατεφρόνησαν
τῶν τοῦ προφήτου ῥημάτων, ἀλλὰ καὶ εἰς τριῶν ἡμερῶν στενοχωρίαν ἀπολειφθέντες,
15 οὕτως ἀκριβῆ καὶ συντεταμένην τὴν μετάνοιαν ἐπεδείξαντο, ὥστε τὴν ἀπόφασιν ἀνα-
καλέσασθαι τοῦ δεσπότου. οὗτοι οὖν, φησί, κατακρινοῦσι ταύτην τὴν γενεάν, τὴν το-
σαύτης ἀπολαύσασαν ἐπιμελείας, τὴν προφητικαῖς ἐντραφεῖσαν βίβλοις, τὴν ση-
μεῖα καὶ τέρατα καθ' ἑκάστην ἡμέραν θεωμένην. εἶτα ἵνα καὶ τούτων τῆς ἀπιστίας δείξῃ
τὴν ὑπερβολήν, κἀκείνων τὴν ἄφατον εὐγνωμοσύνην ἐπήγαγεν, ὅτι μετενόησαν εἰς
20 τὸ κήρυγμα Ἰωνᾶ, καὶ ἰδοὺ πλεῖον Ἰωνᾶ ὧδε. ἐκεῖνοι μέν, φησίν, εὐτελῆ ἄνθρωπον θεα-
σάμενοι τὸν Ἰωνᾶν, καὶ ἐδέξαντο τὸ παρ' αὐτοῦ κήρυγμα, καὶ ἀκριβεστάτην ἐπεδείξαντο τὴν
μετάνοιαν· οὗτοι δὲ οἱ πολλῷ πλείω τοῦ Ἰωνᾶ, καὶ αὐτὸν τὸν τῶν ὅλων δημιουργὸν ὁρῶντες
σὺν αὐτοῖς συναναστρεφόμενον, καὶ τοσαῦτα καὶ τοιαῦτα θαύματα ἐφ' ἑκάστης ἐργαζό-
μενον, λεπροὺς καθαίροντα, νεκροὺς ἐγείροντα, τὰ πηρώματα τῆς φύσεως διορθούμενον,
25 δαίμονας ἐλαύνοντα, νοσοῦντας ἰώμενον, μετ' ἐξουσίας πολλῆς ἁμαρτημάτων ἄφεσιν
χαριζόμενον, οὐδὲ τὴν αὐτὴν τοῖς βαρβάροις πίστιν ἐπεδείξαντο. ἀλλ' ἐπὶ τὴν ἀκολουθίαν
ἐπανέλθωμεν τοῦ λόγου, ἵνα εἰδῇς καὶ τούτων τῆς ἀγνωμοσύνης τὴν ἐπίτασιν, καὶ ἐκείνων
τῆς εὐγνωμοσύνης τὸ ἐπίπονον, καὶ ὅτι κἀκεῖνοι μὲν ἐν τρισὶν ἡμέραις στενοχωρηθέντες, οὐδὲ
οὕτως ἀπηγόρευσαν ἑαυτῶν τὴν σωτηρίαν, ἀλλ' ἐπὶ τὴν μετάνοιαν σπεύσαντες, καὶ τὰ ἁ-
30 μαρτήματα ἀπενίψαντο, καὶ τῆς φιλανθρωπίας τοῦ δεσπότου ἀξίους ἑαυτοὺς κατέστησαν·
οὗτοι δὲ αὐτοὶ ρκ' ἐτῶν προθεσμίαν λαβόντες πρὸς μετάνοιαν, οὐδὲ οὕτως ἀπώναντό
τι πλέον. διὸ καὶ ὁ δεσπότης ὁρῶν αὐτῶν τῆς κακίας τὴν ὑπερβολήν, καὶ ἐπειδὴ εἶ-
δεν εἰς πολλὴν κακίαν ἐξοκείλαντας, ταχεῖαν αὐτοῖς ἐπάγει τὴν διόρθωσιν, τῆς κα-
κῆς αὐτῶν ζύμης τὴν πονηρίαν ἀφανίσας καὶ ἐκποδὼν [ταύτην] ποιήσας. διὰ τοῦ-
35 τό φησι, Νῶε δὲ ἦν ἐτῶν χ', καὶ ὁ κατακλυσμὸς τοῦ ὕδατος ἐγένετο ἐπὶ τῆς γῆς. τέως ἐ-
μάθομεν ὅτι ἡνίκα μὲν ἡ ἀγανάκτησις γέγονε τοῦ δεσπότου, καὶ ἡ πρόρρησις, πεντακοσίων
ἦν ἐτῶν· ὅτε δὲ ἐπήχθη ὁ κατακλυσμός, χ', ὡς ρ' ἔτη ἐν τῷ μέσῳ γενέσθαι καὶ μηδὲ ἐν
τοῖς ρ' ἔτεσι κερδᾶναι αὐτούς τι πλέον, τοσαύτης ἀπολαύοντας διδασκαλίας ἐκ τῆς
κατασκευαζομένης ὑπὸ τοῦ Νῶε κιβωτοῦ. ἀλλ' ἴσως ἄν τις μαθεῖν ἐπιζητήσειε, τίνος ἕ-
40 νεκεν εἰπών, ρκ' ἔτη ἔσονται αἱ ἡμέραι αὐτῶν, καὶ ἐπαγγειλάμενος τοσαῦτα μακροθυμή-
σειν, πρὸ τῆς τούτων συμπληρώσεως τὴν πανωλεθρίαν ἐπήγαγε. καὶ τοῦτο τῆς αὐτοῦ
φιλανθρωπίας μέγιστον ἂν εἴη δεῖγμα. ἐπειδὴ γὰρ εἶδε καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἀνίατα ἁ-
μαρτάνοντας, καὶ οὐ μόνον οὐδὲν κερδαίνοντας ἐκ τῆς ἀφάτου μακροθυμίας, ἀλλὰ καὶ ἐπι-

Ματθ. ιβ. μα.
Λουκ. ια. λβ.

ἰσ. ἀποληφθέν-
τες

χ. θεασαμένην.

χ. νόσους

τείνοντας τὰ ἕλκη, διὰ τοῦτο συνέτεμε τὸν χρόνον, ὥστε μὴ μείζονι τιμωρίᾳ ὑπευ-
θύνους αὐτοὺς καταστῆναι. καὶ ποία, φησὶ, ταύτης τῆς μείζων τιμωρία; ἔστιν, ἀγαπητὲ, καὶ
μείζων καὶ φοβερωτέρα καὶ διαρκὴς, ἡ κατὰ τὸν μέλλοντα αἰῶνα. ὅτι γὰρ, κἂν ἐνταῦθα
δίκην τινὲς ὑπόσχωσιν, οὐδὲ τὴν ἐκεῖ τιμωρίαν διαφεύξονται, ἀλλὰ κουφοτέραν
ὑποστήσονται, διὰ τῶν ἐνταῦθα συμβάντων τὸ μέγεθος τῶν ἐκεῖ κολαστηρίων ὑπο- 5
τεμνόμενοι, ἄκουε τοῦ Χριστοῦ λέγοντος καὶ ταλανίζοντος τὴν Βηθσαϊδά· Οὐαί σοι Χω-
ραζείν, φησιν, οὐαί σοι Βηθσαϊδά, ὅτι εἰ ἐν Σοδόμοις ἐγένοντο αἱ δυνάμεις αἱ γενόμεναι
ἐν ὑμῖν, πάλαι ἂν ἐν σάκκῳ καὶ σποδῷ μετενόησαν. διὸ λέγω ὑμῖν, ἀνεκτότερον ἔσται
γῇ Σοδόμων καὶ Γομόρρας ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως, ἢ ὑμῖν. ὁρᾷς, ἀγαπητὲ, πῶς τὸ εἰπεῖν
ἀνεκτότερον ἔδειξεν ὅτι καὶ οἱ τοσαύτην ἐνταῦθα δίκην δόντες, καὶ τὸν ἐμπρησμὸν ἐκεῖ- 10
νον τὸν καινὸν καὶ ξένον ὑπομείναντες, κἀκεῖ τινα τιμωρίαν ὑποστήσονται, κουφοτέραν
δὲ ὅμως, διὰ τὸ προλαβόντας ἐνταῦθα τοσαύτης πειραθῆναι τῆς ἀγανακτήσεως. ἵν'
οὖν μὴ καὶ οὗτοι ἐπιτείνοντες τὰ ἁμαρτήματα μείζονος τιμωρίας ἑαυτοὺς ὑπευθύνους
καταστήσωσιν, ὡς ἀγαθὸς καὶ φιλάνθρωπος δεσπότης, ὁρῶν αὐτῶν τὸ ἀμετανόητον, ὃν
ὑπέσχετο μακροθυμήσειν χρόνον, συνέτεμεν. ὥσπερ γὰρ ἐπὶ τῶν τὴν οἰκείαν εὐγνωμο- 15
σύνην ἐπιδεικνυμένων διὰ τὴν προσοῦσαν αὐτῷ ἀγαθότητα ἀνακαλεῖται τὰς παρ' αὐτοῦ
ἀποφάσεις, καὶ μεταβαλλομένους προσίεται, καὶ τῆς ἐπικειμένης ἀπαλλάττει τιμωρί-
ας, οὕτω πάλιν ἐπειδὰν ἐπαγγέληται ἢ ἀγαθά τινα παρέξειν ἢ προθεσμίαν μετανοί-
ας, ἴδῃ δὲ ἀναξίους γενομένους, καὶ τότε πάλιν ἀνακαλεῖται αὐτοῦ τὰς ὑποσχέσεις. διὰ
τοῦτο καὶ διὰ τοῦ προφήτου ἔλεγε, Πέρας λαλήσω ἐπὶ ἔθνη καὶ ἐπὶ βασιλείας 20
τοῦ ἀπολλύειν καὶ κατασκάπτειν· καὶ ἐὰν μετανοήσωσι, μετανοήσω κἀγὼ ἐφ' οἷς ἐλάλησα
ποιῆσαι. καὶ πάλιν, πέρας λαλήσω ἐπὶ ἔθνη καὶ ἐπὶ βασιλείας τοῦ ἀνοικοδομεῖν, καὶ ἐὰν
ἁμάρτωσι, μετανοήσω κἀγὼ ἐφ' οἷς ἐλάλησα ποιῆσαι αὐτοῖς. εἶδες πῶς παρ' ἡμῶν τὰς
ἀφορμὰς λαμβάνει καὶ τῆς φιλανθρωπίας, ἣν περὶ ἡμᾶς ἐπιδείκνυται, καὶ τῆς ἀγα-
νακτήσεως. διά τοι τοῦτο καὶ νῦν, ἐπειδὴ οὐκ εἰς δέον ἐχρήσαντο τῇ τοῦ χρόνου παρατά- 25
σει, συντέμνει [καὶ αὐτὸν] τὸν καιρόν. διὰ τοῦτο καὶ ὁ μακάριος Παῦλος ἔλεγε πρὸς
τοὺς ἀναλγήτως διακειμένους, καὶ τὴν διὰ τῆς μετανοίας δεδομένην ἡμῖν σωτηρίαν οὐ
προσιεμένους· Ἢ τοῦ πλούτου τῆς χρηστότητος αὐτοῦ καὶ τῆς ἀνοχῆς καὶ τῆς μακροθυμίας
καταφρονεῖς, ἀγνοῶν ὅτι τὸ χρηστὸν τοῦ θεοῦ εἰς μετάνοιάν σε ἄγει; κατὰ δὲ τὴν σκληρό-
τητά σου καὶ ἀμετανόητον καρδίαν θησαυρίζεις σεαυτῷ ὀργὴν ἐν ἡμέρᾳ ὀργῆς καὶ ἀπο- 30
καλύψεως καὶ δικαιοκρισίας τοῦ θεοῦ. εἶδες πῶς καὶ ὁ θαυμάσιος οὗτος τῆς οἰκουμένης δι-
δάσκαλος σαφῶς ἡμᾶς ἐδίδαξεν, ὅτι οἱ τῇ μακροθυμίᾳ τοῦ θεοῦ τῇ πρὸς μετάνοιαν
ἡμῖν παρασχεθείσῃ μὴ χρώμενοι εἰς δέον, μείζονι δίκῃ καὶ τιμωρίᾳ ἑαυτοὺς ὑπευθύνους
καθιστῶσι. διὰ τοῦτο καὶ νῦν ὁ φιλάνθρωπος* θεὸς μονονουχὶ ἀπολογούμενος καὶ δεικνὺς
τὴν αἰτίαν, δι' ἣν καὶ πρὸ τῆς τῶν καιρῶν συμπληρώσεως ἐπήγαγε τὸν κατακλυσμόν, 35
ἐπισημαίνεται ἡμῖν τῶν ἐτῶν τοῦ δικαίου τὸν ἀριθμόν, καί φησι· Νῶε δὲ ἦν ἐτῶν χ'. οἱ
γὰρ ἐν τοῖς ρ' ἔτεσι μεταβαλέσθαι μὴ βουληθέντες, τί πλέον ἂν ἐκέρδανον ἀπὸ τῶν κ'
ἐτῶν, ἢ τὸ πλείονα τὴν προσθήκην τιμωρίας ἐργάσασθαι; δεικνὺς γὰρ αὐτοῦ τῆς ἀ-
φάτου φιλανθρωπίας καὶ ἀγαθότητος τὴν ὑπερβολὴν, καὶ πρὸ ἑπτὰ ἡμερῶν μηνύ-
σαι αὐτοῖς τὴν ἐπαγωγὴν τοῦ κατακλυσμοῦ οὐ παρῃτήσατο, ἵνα κἂν τῇ στενοχωρίᾳ τοῦ 40
καιροῦ συσταλέντες τινὰ μεταβολὴν ἐπιδείξωνται. καὶ ὅρα φιλανθρωπίαν δεσπότου,
πῶς διαφόρως, καθάπερ ἰατρὸς ἄριστος μεθοδεύει αὐτῶν τὴν χαλεπὴν ταύτην νό-
σον. ἐπειδὴ γὰρ ἀνίατα ἦν αὐτῶν τὰ τραύματα, τοσοῦτον μῆκος αὐτοῖς προθεσμίας πα-
ρέσχετο,

Ματθ. ια. κα.
Λουκ. ι. ιβ.
ἴσ. τῷ
γ. μείζονι
Ἱερ. ιη. ζ.
Ῥωμ. β. δ.
γ. μακάριος
* λοιπὸν

παρέχετο, βουλόμενος καὶ διὰ τοῦ πλήθους τοῦ χρόνου εἰς αἴσθησιν αὐτοὺς ἐλθόντας ἀ-
νακαλέσασθαι αὐτοῦ τῆς ἀγανακτήσεως τὴν ἀπόφασιν. ἔθος γὰρ αὐτῷ ἀεί, ἐπειδὴ κήδε-
ται τῆς σωτηρίας τῆς ἡμετέρας, προλέγειν ἃς μέλλει ἐπάγειν τιμωρίας, διὰ τοῦτο μό-
νον, ἵνα μὴ ἐπαγάγῃ (ὡς εἴγε ἐπαγαγεῖν ἐβούλετο, οὐκ ἂν εἶπεν) ἀλλ' ἐπιτηδὲς
5 προλέγει, ἵνα ἡμεῖς μαθόντες, καὶ τῷ φόβῳ σωφρονισθέντες, μεταβαλώμεθα αὐτοῦ τὴν
ἀγανάκτησιν, καὶ τὰς ἀποφάσεις αὐτοῦ ἀκύρους καταστήσωμεν. οὐδὲν γὰρ οὕτως αὐτὸν
εὐφραίνει, ὡς ἡ ἐπιστροφὴ ἡ ἡμετέρα, καὶ ἡ ἀπὸ τῆς κακίας ἐπὶ τὴν ἀρετὴν ἐπάνοδος.
σκόπει γοῦν πῶς καὶ τούτων τὴν νόσον ἐμεθόδευσε· πρότερον μὲν γὰρ τοσοῦτον δοὺς αὐτοῖς χρό-
νον προθεσμίας πρὸς μετάνοιαν, ἔπειτα δὲ ἐπειδὴ εἶδεν αὐτοὺς ἀναισθήτως διακειμέ-
10 νους, καὶ οὐδὲν ἀπὸ τοῦ πλήθους τοῦ χρόνου κερδάναντας, καὶ πρὸς αὐταῖς ταῖς θύραις,
ὡς εἰπεῖν, τοῦ κατακλυσμοῦ, προλέγει, οὐ πρὸ τεσσάρων ἡμερῶν, καθάπερ ἐπὶ τῶν Νι-
νευϊτῶν, ἀλλὰ πρὸ ἑπτά. καὶ γὰρ θαρρῶν ἂν εἴποιμι, διὰ τὸ εἰδέναι τοῦ δεσπότου τοῦ
ἡμετέρου τῆς φιλανθρωπίας τὴν ὑπερβολήν, ὅτι καὶ ἐν ταῖς ἑπτὰ ἡμέραις εἰ ἐβουλή-
θησαν ἀκριβῆ τὴν μετάνοιαν ἐπιδείξασθαι, διέφυγον ἂν τοῦ κατακλυσμοῦ τὴν πεῖραν. ἐ-
15 πεὶ οὖν οὔτε ἡ παράτασις τοῦ τοσούτου χρόνου, οὔτε ἡ στενοχωρία τοῦ καιροῦ καθικέσθαι αὐ-
τῶν τῆς κακίας ἠδυνήθη, ἐπήγαγε κατακλυσμὸν ἐν τῷ χ' ἔτει τοῦ Νῶε. Νῶε δέ, φη-
σιν, ἦν ἐτῶν χ', καὶ ὁ κατακλυσμὸς τοῦ ὕδατος ἐγένετο ἐπὶ τῆς γῆς. εἴδετε, ἀγαπητοί,
πόσης ἡμῖν ὠφελείας ὑπόθεσις γέγονε, τὸ γνῶναι τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐτῶν τοῦ δικαίου, καὶ
ὅσων ἐτῶν ἦν ἡνίκα ὁ κατακλυσμὸς ἐπῆλθε. φέρε δὴ καὶ τοῖς ἀκολούθως εἰρημένοις
20 ἐπεξέλθωμεν. ἐπειδὴ γὰρ ἤρξατο ὁ κατακλυσμός, φησιν,

7 Εἰσῆλθε δὲ Νῶε, καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ, καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ, καὶ αἱ γυναῖκες τῶν υἱῶν αὐτοῦ εἰς
τὴν κιβωτόν, διὰ τὸ ὕδωρ τοῦ κατακλυσμοῦ. 8 Καὶ ἀπὸ τῶν πετεινῶν τῶν καθαρῶν,
καὶ ἀπὸ τῶν πετεινῶν τῶν μὴ καθαρῶν· καὶ ἀπὸ τῶν κτηνῶν, καὶ ἀπὸ τῶν ἑρπετῶν. 9 Δύο
δύο ἀπὸ πάντων εἰσῆλθε πρὸς Νῶε εἰς τὴν κιβωτόν, ἄρσεν καὶ θῆλυ, καθὰ ἐνετεί-
25 λατο κύριος ὁ θεὸς τῷ Νῶε.

Οὐχ ἁπλῶς προσέθηκε, τὸ καθὰ ἐνετείλατο κύριος ὁ θεὸς τῷ Νῶε, ἀλλ' ἵνα πά-
λιν αὐξήσῃ τοῦ δικαίου τὸν ἔπαινον, καὶ ὅτι πάντα οὕτως ἐπλήρωσε, καθάπερ διετάξατο ὁ
δεσπότης, καὶ οὐδὲν παρέλιπε τῶν παρ' αὐτοῦ εἰρημένων αὐτῷ.

10 Καὶ ἐγένετο μετὰ τὰς ἑπτὰ ἡμέρας, καθάπερ ὑπέσχετο, φησιν, ὁ δεσπότης, καὶ
30 τὸ ὕδωρ τοῦ κατακλυσμοῦ ἐγένετο ἐπὶ τῆς γῆς· 11 Ἐν τῇ ζωῇ τοῦ Νῶε τοῦ δευτέρου
μηνός, ἑβδόμῃ καὶ εἰκάδι τοῦ μηνός.

Ὅρα τῆς γραφῆς τὴν ἀκρίβειαν, πῶς οὐ μόνον τὸν ἐνιαυτὸν ἡμᾶς ἐδίδαξε, καθ' ὃν
ὁ κατακλυσμὸς γέγονεν, ἀλλὰ καὶ τὸν μῆνα κατάδηλον ἐποίησεν. εἶτα ἵνα τῇ διηγήσει
σοὺς μετὰ ταῦτα σωφρονεστέρους ἐργάσηται, καὶ τὸν φόβον αὐξήσῃ τῶν γεγενημένων, φησίν,
35 Ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἐρράγησαν πᾶσαι αἱ πηγαὶ τῆς ἀβύσσου, καὶ οἱ καταρράκται
τοῦ οὐρανοῦ ἠνεῴχθησαν. 12 Καὶ ἐγένετο ὁ ὑετὸς ἐπὶ τῆς γῆς τεσσαράκοντα ἡμέ-
ρας καὶ τεσσαράκοντα νύκτας.

Ὅρα πόσῃ κέχρηται καὶ νῦν ἡ ἁγία γραφὴ τῇ συγκαταβάσει, καὶ πρὸς τὴν συνή-
θειαν τὴν ἀνθρωπίνην πάντα διαλέγεται, οὐκ ἐπειδὴ καταρράκται εἰσὶν ἐν τῷ οὐ-
40 ρανῷ, ἀλλ' ἀπὸ τῶν συντρόφων ἡμῖν ὀνομάτων ἅπαντα διαλέγεται, μονονουχὶ λέγου-
σα, ὅτι προσέταξε μόνον ὁ δεσπότης, καὶ εὐθέως ἡ τῶν ὑδάτων φύσις ὑπήκουσε τῷ ἐπι-
τάγματι τοῦ δημιουργοῦ, καὶ πάντοθεν συρρεύσασα πάντα τὸν κόσμον ἐπέκλυσε. καὶ τὸ ἐν
τεσσαράκοντα ἡμέραις καὶ νυξὶν ἐπαγαγεῖν τὸν κατακλυσμόν, καὶ τοῦτο πάλιν μέγιστον εἶ-
δος

δος τῆς αὐτοῦ φιλανθρωπίας. ἐβούλετο γὰρ διὰ πολλὴν ἀγαθότητα κἂν ἐνίους ἐξ αὐτῶν σωφρονισθέντας διαφυγεῖν τὴν παντελῆ ἀπώλειαν, ὁρῶντας ἐν ὀφθαλμοῖς καὶ τῶν ὁμοφύλων τὴν ἀπώλειαν, καὶ τὴν μέλλουσαν αὐτοὺς καταλήψεσθαι πανωλεθρίαν. Εἰκὸς γὰρ ἐν μὲν τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ φανερὸν τι μέρος ἐπικλυσθῆναι, καὶ ἐν τῇ δευτέρᾳ προσθήκην γενέσθαι· ὡσαύτως καὶ ἐν τῇ τρίτῃ καὶ ἐφεξῆς. καὶ διὰ τοῦτο εἰς τεσσαράκοντα ἡμέρας παρέτεινε καὶ τεσσαράκοντα νύκτας, ἵνα πᾶσαν αὐτῶν πρόφασιν ἀπολογίας περικόψῃ. Εἰ γὰρ ἐβούλετο καὶ προσέταξεν, ἠδύνατο καὶ ἐν μιᾷ ῥοπῇ τὰ πάντα ἐπικλύσαι· ἀλλὰ τὴν οἰκείαν φιλανθρωπίαν μιμούμενος, καὶ τῇ τοσαύτῃ παρατάσει τῶν ἡμερῶν ἐχρήσατο. εἶτά φησιν,

13 Ἐν τῇ ἡμέρᾳ ταύτῃ εἰσῆλθεν Νῶε εἰς τὴν κιβωτὸν, καὶ Σὴμ καὶ Χὰμ καὶ Ἰάφεθ, καὶ ἡ γυνὴ Νῶε, καὶ αἱ τρεῖς γυναῖκες τῶν υἱῶν αὐτοῦ, 14 Καὶ πάντα τὰ θηρία κατὰ γένος, 16 Καθάπερ ἐνετείλατο κύριος ὁ θεὸς τῷ Νῶε.

Ὅτε, φησὶν, ἀρχὴν ἔλαβε τὰ τοῦ κατακλυσμοῦ, κατὰ τὸ πρόσταγμα τοῦ δεσπότου, εἰσῆλθε Νῶε εἰς τὴν κιβωτὸν μετὰ τῶν υἱῶν αὐτοῦ καὶ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ καὶ τῶν γυναικῶν τῶν υἱῶν αὐτοῦ, καὶ πάντα τὰ θηρία κατὰ γένος.

Καὶ ἔκλεισε, φησὶ, κύριος ὁ θεὸς ἔξωθεν αὐτοῦ τὴν κιβωτόν.

Σκόπει μοι καὶ ἐνταῦθα * λέξεως συγκατάβασιν. ἔκλεισέ, φησιν, ὁ θεὸς ἔξωθεν αὐτοῦ τὴν κιβωτὸν, ἵνα διδάξῃ ἡμᾶς ὅτι ἐν ἀσφαλείᾳ πολλῇ κατέστησε τὸν δίκαιον. τῷ δὲ ἔκλεισε, διὰ τοῦτο προσέθηκε καὶ ἔξωθεν, ὥστε μὴ ἐξεῖναι τῷ δικαίῳ ὁρᾶν τὴν πανωλεθρίαν ἐκείνην γινομένην, καὶ πλείονα καὶ αὐτὸν τὴν συντριβὴν ὑπομένειν. Εἰ γὰρ καὶ ἀναλογιζόμενος ἐν διανοίᾳ τὸ χαλεπὸν ἐκεῖνο κλυδώνιον, καὶ ὑπογράφων τῷ λογισμῷ τὴν ἀπώλειαν τοῦ τῶν ἀνθρώπων γένους, τῶν ἀλόγων ἁπάντων τὴν κοινὴν τελευτὴν, καὶ ἀνθρώπων καὶ κτηνῶν καὶ αὐτῆς τῆς γῆς, ὡς εἰπεῖν, τὸν ἀφανισμὸν, συνεχεῖτο καὶ διεταράττετο (εἰ γὰρ καὶ πονηροὶ ἦσαν οἱ ἀπολλύμενοι, ἀλλ' αἱ τῶν δικαίων ψυχαὶ πολλὴν εἰώθασι τὴν συμπάθειαν ἐπιδείκνυσθαι, ἐπειδὰν ἴδωσι τιμωρουμένους τοὺς ἀνθρώπους· καὶ εὑρήσεις ἕκαστον τῶν δικαίων καὶ τῶν προφητῶν πολλὴν ὑπὲρ αὐτῶν τὴν ἱκετηρίαν τιθεμένους, καθάπερ ὁ πατριάρχης πεποίηκε ἐπὶ τῶν Σοδόμων, καθάπερ οἱ προφῆται πάντες ποιοῦντες διετέλεσαν. καὶ γὰρ ὁ μὲν ἔλεγεν, Οἴμοι, κύριε, ἐξαλείφεις σὺ τὸ κατάλοιπον τοῦ Ἰσραήλ; ἕτερος δέ φησι, Ποιήσεις τοὺς ἀνθρώπους, ὡς τοὺς ἰχθύας τῆς θαλάσσης οὐκ ἔχοντας ἡγούμενον;) ἐπεὶ οὖν καὶ ἀνὴρ οὗτος ὁ δίκαιος τοῦτο διεταράττετο τὸν λογισμὸν καὶ συνεχεῖτο τὴν διάνοιαν, ἵνα μὴ καὶ ἡ ὄψις καὶ ἡ θέα εἰς πλείονα αὐτὸν ἐμβάλλῃ συντριβὴν, καθάπερ ἐν δεσμωτηρίῳ κατακλείει αὐτὸν ἐν τῇ κιβωτῷ, ὥστε μὴ τοῖς ὀφθαλμοῖς ὁρᾶν τὰ γινόμενα, μηδὲ εἰς δειλίαν καταστῆναι. Εἰκὸς γὰρ ἦν αὐτὸν ὁρῶντα τῶν ὑδάτων τὴν πλημμύραν ἀγωνιάσαι, μὴ καὶ αὐτὸς ὑποβρύχιος γένηται. κηδόμενος τοίνυν αὐτοῦ ὁ φιλάνθρωπος θεὸς, οὐ συνεχώρει οὔτε θεάσασθαι τῶν ὑδάτων τὴν φορὰν, οὔτε ἰδεῖν τὴν γινομένην ἀπώλειαν καὶ τὴν τῆς οἰκουμένης πανωλεθρίαν. ἐγὼ δὲ ὅταν λογίσωμαι τὴν ἐν τῇ κιβωτῷ τοῦ δικαίου τούτου διαγωγὴν, ἐκπλήττομαι καὶ θαυμάζω, καὶ πάλιν τῇ τοῦ θεοῦ φιλανθρωπίᾳ τὸ πᾶν λογίζομαι. εἰ μὴ γὰρ ἐκείνη ἦν ἡ νευροῦσα αὐτοῦ τὸν λογισμὸν, καὶ τὰ δύσκολα εὔκολα ἐργαζομένη, πῶς ἂν, εἰπέ μοι, ἐνεγκεῖν ἠδυνήθη, καθάπερ ἐν εἱρκτῇ τινι καὶ δεσμωτηρίῳ χαλεπῷ, οὕτως αὐτόθι ἐγκεκλεισμένος; πῶς δὲ ἴσχυσεν, εἰπέ μοι, ἀντισχεῖν πρὸς τὸν τοιοῦτον πάταγον τῶν κυμάτων; Εἰ γὰρ ἐν πλοίῳ τυγχάνοντες ἄνθρωποι, καὶ ἱστίῳ κεχρημένοι, καὶ τὸν κυβερνήτην ὁρῶντες ἐπὶ τῶν οἰάκων καθήμενον, καὶ τῇ οἰκείᾳ τέχνῃ πρὸς τὴν

τὴν τῶν ἀνέμων ῥύμην ἱστάμενον, ἐπειδὰν ἴδωσι κυμάτων σφοδρότητα, ἀποθνήσκουσι
τῷ δέει, καὶ περὶ αὐτῆς τῆς σωτηρίας, ὡς εἰπεῖν, δεδοίκασι, τί ἂν εἴποι τις περὶ τοῦ
δικαίου τούτου; καθάπερ γὰρ ἐν δεσμωτηρίῳ, ὡς ἔφθην εἰπὼν, τυγχάνων ἐν τῇ κι-
βωτῷ, ὧδε κἀκεῖσε περιεφέρετο, οὐ τὸν οὐρανὸν ἰδεῖν δυνάμενος, οὐχ ἑτέρωθί που τοὺς
5 ὀφθαλμοὺς ἀνατεῖναι, ἀλλ' ἔνδον συνεχόμενος καὶ οὐδὲν ὅλως ἰδεῖν ἔχων, ὃ παραμυθίαν
αὐτῷ τινα φέρειν ἠδύνατο. ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν τὴν θάλατταν πλεόντων, κἂν τὰ κύμα-
τα κορυφωθῇ, ἔξεστι καὶ εἰς τὸν οὐρανὸν ἀναβλέποντα, πολλάκις καὶ κορυφὴν ὄρους θεα-
σάμενον, καὶ πόλιν μακρὰν καταπλεύσαντα, μικράν τινα παραψυχὴν λαβεῖν. εἰ δὲ καὶ
πολὺς καὶ ἀφόρητος ὁ χειμὼν γένοιτο, ἐν δέκα ἢ ὀλίγῳ πλείοσιν ἡμέραις, καὶ μετὰ τοὺς πολλοὺς
10 χειμῶνας ἐκείνους καὶ τοὺς κινδύνους εἰς τὴν γῆν ἐκριφέντες, καὶ μικρὸν ἀνέντες, πάντων ἐ-
κείνων τῶν λυπηρῶν λήθην λαμβάνουσιν. ἐνταῦθα δὲ οὐδὲν τοιοῦτον· ἀλλ' ἐπὶ ἐνιαυ-
τὸν ὁλόκληρον τὸ καινὸν καὶ ξένον ᾤκει δεσμωτήριον, οὐδὲ τὸν ἀέρα ἀναπνεῦσαι δυνά-
μενος. πῶς γὰρ, πανταχόθεν ἠσφαλισμένης τῆς κιβωτοῦ; πῶς ἀντέσχεν, εἰπέ μοι; πῶς
διήρκεσεν; εἰ γὰρ καὶ ἀπὸ σιδήρου καὶ ἀδάμαντος αὐτοῖς συνειστήκει τὰ σώματα, πῶς
15 ἂν ἠδυνήθησαν, μήτε ἀέρος ἀπολαύοντες, μήτε ἀνέμου, οἱ τοῦ ἀέρος οὐκ ἔλαττον
τὰ ἡμέτερα σώματα ἀνακτήσασθαι πεφύκασι, μήτε τοὺς ὀφθαλμοὺς ἑστιᾶσαι ἔχοντες
πρὸς τὴν τοῦ οὐρανοῦ θέαν, ἢ πρὸς τὴν τῶν ἀνθῶν τῶν ἀπὸ τῆς γῆς ποικιλίαν; πῶς δὲ
οὐχὶ καὶ ἀπετυφλώθησαν τὰς ὄψεις, ἐπὶ τοσοῦτον οὕτω διάγοντες; πλὴν καὶ εἰ ἀνθρωπί-
νοις λογισμοῖς ταῦτα βουληθείημεν καταλαβεῖν, κἀκεῖνο δεῖ ἐννοῆσαι, πόθεν ὕδατος
20 ποτίμου χορηγίαν εἶχον ἐν τῇ κιβωτῷ διάγοντες; καὶ ἵνα ταῦτα παρῶ, πῶς ἠδυνήθη ὁ
δίκαιος οὗτος μετὰ τῶν υἱῶν καὶ τῶν γυναικῶν τὴν μετὰ τῶν ἀλόγων καὶ τῶν θηρίων καὶ τῶν
λοιπῶν κτηνῶν ἀνασχέσθαι διαγωγήν; πῶς ἤνεγκε τὴν δυσωδίαν; πῶς ἠνέσχετο
τὴν σὺν αὐτοῖς οἴκησιν; καὶ τί ταῦτα λέγω; πῶς αὐτὰ τὰ ἄλογα ἠδυνήθη ἀντισχεῖν,
καὶ μὴ διαφθαρῆναι, ἐν τοσούτῳ μήκει χρόνου μήτε ἀέρος ἀποπαῦσαι δυνάμενα, μή-
25 τε κινούμενα, ἀλλ' ἐν ἑνὶ τόπῳ καθειργμένα; ἴστε γὰρ, ἴστε ὅτι καὶ ἐπὶ τῆς ἡμετέρας φύ-
σεως, καὶ ἐπὶ τῆς τῶν ἀλόγων, κἂν ἀέρος ἀπολαύωμεν, κἂν τῶν ἄλλων ἁπάντων,
διηνεκῶς δὲ ἐν ἑνὶ τόπῳ ὦμεν συγκεκλεισμένοι, οὐδὲν τὸ κωλῦον ἀπολέσθαι καὶ δια-
φθαρῆναι. πόθεν οὖν ἠδυνήθη ὁ δίκαιος οὗτος μετὰ πάντων τῶν ἐν τῇ κιβωτῷ τοσοῦτον
διαρκέσαι χρόνον; οὐδαμόθεν ἑτέρωθεν, ἢ ἀπὸ τῆς ἄνωθεν ῥοπῆς τῆς πάντα δυναμού-
30 σης καὶ δυναμένης. αὐτὸ γὰρ τὸ τὴν κιβωτὸν ὧδε κἀκεῖσε περιφερομένην μὴ κατα-
ποντισθῆναι ὑπὸ τῆς τοσαύτης τῶν ὑδάτων φορᾶς, οὐδενὸς ὄντος τοῦ κυβερνῶντος,
οὐ τῆς ἄνωθεν γέγονε ῥοπῆς; οὐδὲ γὰρ ἔχεις εἰπεῖν, ὅτι ἐν πλοίου σχήματι ἦν, ὡς δύνα-
σθαι τέχνῃ τινὶ ἡνιοχεῖν αὐτῆς τὴν πορείαν. κιβωτὸς ἦν πάντοθεν πεφραγμένη· καὶ διὰ
τὸ πρόσταγμα τοῦ δημιουργοῦ οὐ μόνον οὐδὲν αὐτὴν ἐλυμήνατο ἡ τῶν ὑδάτων φορά,
35 ἀλλὰ καὶ ὑψηλοτέρα γινομένη ἐν πολλῇ ἀσφαλείᾳ καθίστη τοὺς ἐνοικοῦντας. ὅταν οὖν
ὁ θεὸς ἐργάσηταί τι, ἀγαπητέ, μὴ βούλου λογισμοῖς ἀνθρωπίνοις ἐξετάζειν τὰ
παρ' αὐτοῦ γινόμενα. ὑπερβαίνει γὰρ τὴν ἔννοιαν τὴν ἡμετέραν, καὶ οὐκ ἄν ποτε δυνη-
θῇ ἀνθρωπίνη διάνοια ἐφικέσθαι καὶ καταλαβεῖν τὸν λόγον τῶν ὑπ' αὐτοῦ δημιουργου-
μένων. διὸ προσήκει ἀκούοντας ἡμᾶς, ὅτι ὁ θεὸς προσέταξε, πείθεσθαι καὶ εἴκειν τοῖς
40 παρ' αὐτοῦ λεγομένοις. δημιουργὸς γὰρ ὢν τῆς φύσεως κατὰ τὸ αὐτῷ δοκοῦν ἅπαντα
μεταρρυθμίζει καὶ μεταπλάττει. καὶ ἔκλεισε κύριος ὁ θεὸς ἔξωθεν αὐτοῦ τὴν κιβωτόν.
πολλὴ τοῦ δικαίου τούτου ἡ ἀρετὴ καὶ τῆς πίστεως ἡ ὑπερβολή. αὕτη γὰρ, αὕτη καὶ τε-
κτήνασθαι τὴν κιβωτὸν παρεσκεύασε, καὶ τὴν οἴκησιν πράως ἐνεγκεῖν, καὶ τῆς στενοχωρίας
ἀνασχέσθαι,

γρ. παραμυθίαν

ἴσ. ἀνέμων,

γρ. συνδιῆγεν ἐπιβαλλόμενοι, ἐπ

γρ. συνοίκησιν;

γρ. παῦσαι. ἀλ. ἀπολαῦσαι

γρ. ἀπολαύσομεν,

ἴσ. κυβερνῶντι,

ἀναχεῖσθαι, καὶ τῆς μετὰ τῶν θηρίων διαγωγῆς καὶ τῶν ἀλόγων ἁπάντων. διὰ τοῦτο
καὶ ὁ μακάριος Παῦλος εἰς μνήμην αὐτοῦ ἐλθὼν, καὶ ἀνακηρύττων αὐτὸν ἐβόα λέγων·
(Ἑβρ. ια. ζ.) Πίστει χρηματισθεὶς Νῶε περὶ τῶν μηδέπω βλεπομένων, εὐλαβηθεὶς κατεσκεύασε
κιβωτὸν εἰς σωτηρίαν τοῦ οἴκου αὐτοῦ, δι' ἧς κατέκρινε τὸν κόσμον, καὶ τῆς κατὰ πίστιν
δικαιοσύνης ἐγένετο κληρονόμος. εἶδες πῶς ἡ πίστις ἡ εἰς τὸν θεὸν, καθάπερ ἄγκυ- 5
ρά τις ἀσφαλὴς, παρεσκεύασεν αὐτὸν καὶ τῆς κιβωτοῦ τὴν κατασκευὴν ποιήσασθαι,
καὶ τῆς οἰκήσεως ἀναχεῖσθαι. αὕτη γὰρ αὐτῷ καὶ τῆς σωτηρίας ὑπόθεσις γέγονε,
δι' ἧς φησι, κατέκρινε τὸν κόσμον, καὶ τῆς κατὰ πίστιν δικαιοσύνης ἐγένετο κληρονόμος· οὐκ
ἐπειδὴ αὐτὸς ἔκρινεν, ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ δεσπότης ἀπὸ τῆς συγκρίσεως τὴν κατάκρισιν ἐπά-
γει. τῶν γὰρ αὐτῶν ἀπολαύσαντες τῷ δικαίῳ, οὐ τὴν αὐτὴν αὐτῷ μετῆλθον τῆς ἀρε- 10
τῆς ὁδόν. διὰ "τῆς πίστεως μὲν οὖν, ἣν ἐπεδείξατο, κατέκρινεν ἐκείνους τοὺς πολλὴν τὴν ἀ-
πιστίαν ἐπιδειξαμένους, καὶ μὴ πιστεύσαντας τῇ προρρήσει. ἐγὼ δὲ μετὰ πάντων καὶ τοῦ
δικαίου ἐκπλήττομαι τὴν ἀρετὴν, καὶ τοῦ δεσπότου τὴν ἀγαθότητα καὶ τὴν ἄφατον
φιλανθρωπίαν, ὅταν ἐννοήσω πῶς ἠδυνήθη μεταξὺ τῶν θηρίων διάγειν, τῶν λεόντων
λέγω, καὶ τῶν παρδάλεων, καὶ τῶν "ἄρκων καὶ τῶν λοιπῶν τῶν ἀγρίων καὶ ἀτιθάσων. ἀ- 15
ναμνήσθητί μοι ἐνταῦθα, ἀγαπητὲ, τῆς ἀξίας, ἧς ἀπήλαυσεν ὁ πρωτόπλαστος πρὸ
τῆς παρακοῆς, καὶ λογίζου τοῦ θεοῦ τὴν ἀγαθότητα. ἐπειδὴ γὰρ ἡ παράβασις ἐκείνου
ἠκρωτηρίασε τὴν δεδομένην ἐξουσίαν, εὗρε δὲ ὁ ἀγαθὸς δεσπότης ἕτερον ἄνδρα δυνά-
μενον ἀνακαλέσασθαι τὴν ἀρχαίαν εἰκόνα, καὶ διασώζοντα τῆς ἀρετῆς τοὺς χα-
ρακτῆρας, καὶ πολλὴν περὶ τὰς ἐντολὰς τὴν ὑπακοὴν ἐπιδεικνύμενον, πάλιν εἰς 20
τὴν ἀρχαίαν τιμὴν αὐτὸν ἀνάγει, μονονουχὶ διδάσκων ἡμᾶς δι' αὐτῶν τῶν πραγμά-
των τῆς ἐξουσίας τοῦ Ἀδὰμ τὸ μέγεθος, ἣν εἶχε πρὸ τῆς παρακοῆς. ἡ ἀρετὴ τοίνυν
τοῦ δικαίου ἐπιλαβομένη τῆς τοῦ θεοῦ φιλανθρωπίας ἀνεκαλέσατο τὴν προτέραν
ἀρχὴν, καὶ πάλιν τὰ θηρία τὴν ὑποταγὴν ἐπεγίνωσκον. ἔνθα γὰρ ἂν ἴδῃ θηρία
δίκαιον, ἐπιλανθάνεται τῆς οἰκείας φύσεως, μᾶλλον δὲ οὐ τῆς φύσεως, ἀλλὰ τῆς θηρι- 25
ωδίας, καὶ μένοντα ἐν τῇ φύσει τὴν θηριωδίαν εἰς ἡμερότητα μεταβάλλει. καὶ ὅρα τοῦ-
(Δαν. ς.) το ἐπὶ τοῦ Δανιὴλ γινόμενον. ὑπὸ γὰρ τῶν λεόντων κυκλούμενος, ὥσπερ ὑπὸ
προβάτων δορυφορούμενος, οὕτως ἀδεῶς διῆγεν. ἡ γὰρ τοῦ δικαίου παρρησία ἐχαλίνου τὴν
θηρίων τὴν φύσιν, καὶ οὐκ εἴα τὰ τῶν θηρίων αὐτοὺς ἐπιδείκνυσθαι· τὸν αὐτὸν δὴ
τρόπον καὶ ὁ θαυμάσιος οὗτος τὴν μετὰ τῶν θηρίων διαγωγὴν μετ' εὐκολίας ἔφερε, καὶ 30
οὔτε ἡ στενοχωρία, οὔτε ἡ τοῦ χρόνου παράτασις, οὔτε τὸ οὕτως ἐγκεκλεῖσθαι, καὶ μηδὲ τὸν
ἀέρα ἀναπνεῖν, ναρκῆσαι αὐτὸν παρεσκεύασεν, ἀλλὰ τῇ πίστει τῇ εἰς τὸν θεὸν ἅπαντα κοῦ-
φα αὐτῷ ἐφαίνετο, καὶ οὕτω διῆγεν ἐν τῷ χαλεπῷ ἐκείνῳ δεσμωτηρίῳ, ὡσανεὶ ἡμεῖς
ἐν λειμῶσι, καὶ δενδρικοῖς τόποις. τὸ γὰρ ἐπίταγμα τοῦ δεσπότου τὰ δυσχερῆ ῥᾴδια οὕτω
φαίνεσθαι παρεσκεύασε. τοιοῦτον γὰρ τῶν δικαίων τὸ ἔθος· ὅταν τι δι' αὐτὸν ὑπομέ- 35
νουσιν, οὐ τῇ ὄψει τῶν γινομένων προσέχουσιν, ἀλλὰ τὴν ὑπόθεσιν λογιζόμενοι μετ' εὐκο-
λίας ἅπαντα φέρουσιν. ἐπεὶ καὶ Παῦλος, ὁ τῶν ἐθνῶν διδάσκαλος, τὰ δεσμωτήρια,
τὰς ἀπαγωγὰς, τοὺς καθημερινοὺς κινδύνους, τὰς πολλὰς ἐκείνας καὶ ἀφορήτους θλί-
ψεις, ἐλαφρὰς ἐκάλει· οὐκ ἐπειδὴ ἐν τῇ φύσει τοιαῦται ἦσαν, ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ ὑπό-
θεσις τῶν γινομένων τοιαύτην αὐτῷ τὴν γνώμην κατεσκεύαζεν, ὡς μηδὲ ἐπιστρέφεσθαι 40
(β. Κορ. δ. ιζ.) πρὸς τὰ ἐπιόντα δεινά. ἄκουε γὰρ αὐτοῦ λέγοντος· Τὸ γὰρ παραυτίκα ἐλαφρὸν
τῆς θλίψεως ἡμῶν καθ' ὑπερβολὴν [εἰς ὑπερβολὴν] αἰώνιον βάρος δόξης ἡμῖν κα-
τεργάζεται. ἡ προσδοκία, φησὶ, τῆς μελλούσης καταλήψεσθαι δόξης, καὶ τῆς διηνε-
κοῦς

Marginal notes: γ. διὰ τῆς πίστεως, ἧς (line 11); γ. ἄρκτων (line 15)

χοῦς ἐκείνης ἀνέσεως, κούφως ἡμᾶς ποιεῖ φέρειν τὰς ἐπαλλήλους ταύτας θλίψεις, καὶ
ἐλαφρὰς αὐτὰς ἡγεῖσθαι. Εἶδες ὅπως ὑποτέμνεται ὁ πρὸς τὸν θεὸν πόθος τῶν δει-
νῶν τὴν ἐπίτασιν, καὶ οὐδὲ αἴσθησιν συγχωρεῖ λαβεῖν τῶν ἐπιόντων. Διά τοι τοῦτο καὶ ὁ
μακάριος οὗτος πάντα πράως ἔφερε, τῇ πίστει τῇ εἰς τὸν θεὸν καὶ τῇ ἐλπίδι τρε-
5 φόμενος.

Καὶ ἔκλεισε, φησι, κύριος ὁ θεὸς ἔξωθεν αὐτοῦ τὴν κιβωτόν, 17 Καὶ ἐγένετο
ὁ κατακλυσμὸς μ' ἡμέρας καὶ μ' νύκτας ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ ἐπεφέρετο ἡ κιβωτός.

Σκόπει πάλιν πῶς τῇ διηγήσει αὔξει τὸν φόβον καὶ ἐξογκοῖ τὸ γεγενημένον.

Ἐγένετο γάρ, φησιν, ὁ κατακλυσμὸς τεσσαράκοντα ἡμέρας καὶ τεσσαράκοντα νύκτας,
10 καὶ ἐπληθύνθη τὸ ὕδωρ καὶ ἐπῆρε τὴν κιβωτὸν καὶ ὑψώθη ἀπὸ τῆς γῆς, 18 Καὶ ἐπε-
κράτει τὸ ὕδωρ, καὶ ἐπληθύνετο σφόδρα ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ ἐπεφέρετο ἡ κιβωτὸς ἐπάνω τοῦ
ὕδατος. 19 Τὸ δὲ ὕδωρ ἐπεκράτει σφόδρα σφοδρῶς ἐπὶ τῆς γῆς.

Ὅρα πῶς ἀκριβῶς ἡμῖν διηγεῖται τὴν πολλὴν τῶν ὑδάτων φοράν, καὶ ὅτι ἐφ' ἑκάστης
αὔξησιν ἐλάμβανεν ἡ πλημμύρα τῶν ὑδάτων.

15 Ἐπεκράτει γὰρ τὸ ὕδωρ, φησί, σφόδρα σφοδρῶς, καὶ ἐπεκάλυψε πάντα τὰ ὄρη τὰ
ὑψηλά, ἃ ἦν ὑποκάτω τοῦ οὐρανοῦ. 20 Πεντεκαίδεκα πήχεις " ἐπάνω ὑψώθη τὸ ὕδωρ, καὶ
" ἐπέκλυζεν ἅπαντα τὰ ὄρη.

γ. ὑπεράνω
γ. ἐπεκάλυψε

Εἰκότως ᾠκονόμησεν ὁ φιλάνθρωπος δεσπότης κλεισθῆναι τὴν κιβωτόν, ὥστε μὴ
ὁρᾶν τὸν δίκαιον τὰ γινόμενα. Εἰ γὰρ ἡμεῖς μετὰ τοσοῦτον ἐτῶν ἀριθμὸν καὶ μετὰ τοσαύτας
20 γενεὰς ἀκούοντες μόνον τῆς γραφῆς τὴν διήγησιν, συστελλόμεθα καὶ ἐν ἀμηχανίᾳ γινόμεθα,
τί εἰκὸς ἂν ἦν τὸν δίκαιον ἐκεῖνον παθεῖν, εἴγε τοῖς ὀφθαλμοῖς ἑώρα τὴν ἄβυσσον ἐκεί-
νην τὴν ἀφόρητον; πῶς γὰρ ἂν ἠδυνήθη καὶ πρὸς βραχὺ ἀντισχεῖν; οὐχὶ δὲ εὐθέως ἐκ πρώ-
της ὄψεως ἂν ἐξέστη, τῆς ψυχῆς ἀποπτάσης καὶ μηκέτι δυνηθείσης ἐνεγκεῖν τῶν τοσούτων
δεινῶν τὴν θέαν; ἐννόει γάρ μοι, ἀγαπητέ, πῶς νῦν μικρᾶς ἐπομβρίας γενομένης ἐν-
25 αγώνιοι γινόμεθα, περὶ τοῦ παντὸς δεδοικότες, περὶ αὐτῆς, ὡς εἰπεῖν, τῆς ζωῆς ἀπα-
γορεύομεν. τί τοίνυν εἰκὸς ἦν τὸν δίκαιον ἐκεῖνον τότε παθεῖν πρὸς τοσοῦτον ὕψος ὁρῶν-
τα τὰ ὕδατα κορυφούμενα; ἐπάνω γάρ, φησι, τῶν ὀρέων πεντεκαίδεκα πήχεις ὑψώ-
θη τὸ ὕδωρ. ἀναμνήσθητί μοι ἐνταῦθα, ἀγαπητέ, τῶν παρὰ τοῦ δεσπότου ῥηθέντων ὅτε
ἔλεγεν, Οὐ μὴ καταμείνῃ τὸ πνεῦμά μου ἐν τοῖς ἀνθρώποις τούτοις, διὰ τὸ εἶναι αὐτοὺς
30 σάρκας. Καὶ πάλιν, Ἐφθάρη ἡ γῆ, καὶ ἐπλήσθη ἡ γῆ ἀδικίας, καὶ εἶδε κύριος τὴν γῆν,
καὶ ἦν κατεφθαρμένη, ὅτι κατέφθειρε πᾶσα σὰρξ τὴν ὁδὸν αὐτῆς. ἐπεὶ τοίνυν ὁλο-
κλήρου καθαρσίου ἐδεῖτο ἡ οἰκουμένη, καὶ ἐχρῆν αὐτὴν ἅπαντα τὸν ῥύπον ἀποκαθάρασθαι,
καὶ τὴν ζύμην ἅπαξ τῆς παλαιούσης πονηρίας ἀναιρεθῆναι, καὶ μηδὲ ἴχνος τῆς κα-
κίας ἀπολειφθῆναι, ἀλλ' ὥσπερ ἀναστοιχείωσίν τινα γενέσθαι· καθάπερ τεχνίτης ἄ-
35 ριστος ἐπειδὰν λάβῃ σκεῦος ὑπὸ τοῦ χρόνου παλαιωθὲν καὶ καταδαπανηθέν, ὡς εἰπεῖν,
ὑπὸ τοῦ ἰοῦ, [καὶ] εἰς τὸ πῦρ ἐμβαλών, καὶ " παρασκευάσας πάντα τὸν ἰὸν ἀποθέσθαι, με-
ταπλάττει καὶ μετασκευάζει καὶ εἰς τὴν ἀρχαίαν εὐμορφίαν ἐπανάγει· οὕτω καὶ ὁ δεσπότης
ὁ ἡμέτερος ἅπαξ τὴν οἰκουμένην διὰ τοῦ * κατακλυσμοῦ " καθάρας, καὶ ὡς εἰπεῖν, ἐλευ-
θερώσας τῆς κακίας τῶν ἀνθρώπων, καὶ τοῦ μολυσμοῦ, καὶ τῆς φθορᾶς τῆς πολλῆς, λαμ-
40 προτέραν αὐτὴν ἀπειργάσατο, ἄνωθεν ἡμῖν δείξας αὐτῆς φαιδρὸν τὸ πρόσωπον, καὶ οὐ
συγχωρήσας οὐδὲ ἴχνος τῆς προτέρας ἀμορφίας καταλειφθῆναι. ὑψώθη γάρ, φη-
σιν, ἐπάνω τῶν ὀρέων πεντεκαίδεκα πήχεις τὸ ὕδωρ. οὐχ ἁπλῶς ἡμῖν ταῦτα διηγεῖται
ἡ θεία γραφή, ἀλλ' ἵνα μάθωμεν ὅτι οὐ μόνον ἄνθρωποι καὶ κτήνη καὶ τετράποδα καὶ ἑρπε-
τὰ

γ. ὑποσκ.
* τῇ
γ. καθαρίσας

τὰ ὑποβρύχια γέγονεν, ἀλλὰ καὶ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ὅσα ἐν τοῖς ὄρεσι διῃτᾶτο, θηρία λέγω καὶ ἕτερα ἄλογα ζῶα. διὰ τοῦτό φησι, καὶ ὑψώθη τὸ ὕδωρ ἐπάνω τῶν ὀρέων ιε΄ πήχεις, ἵνα μάθῃς ὅτι τὰ τῆς ἀποφάσεως τοῦ δεσπότου εἰς ἔργον ἐξῆλθεν. ἔλεγε γὰρ ὅτι ἔτι ἑπτὰ ἡμέραι, καὶ ἐπάγω κατακλυσμὸν ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ ἐξαλείψω ἅπασαν τὴν ἐξανάστασιν, ἣν ἐποίησα, ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς, ἀπὸ ἀνθρώπου ἕως κτήνους, καὶ ἀπὸ ἑρπετῶν ἕως πετεινῶν τοῦ οὐρανοῦ. οὐχ ἵνα τοίνυν ἁπλῶς τὴν εἰς ὕψος τῶν ὑδάτων κορυφὴν ἡμᾶς διδάξῃ ἡ θεία γραφή, ταῦτα διηγεῖται, ἀλλ' ἵνα μετὰ τούτου συνιδεῖν δυνηθῶμεν, ὅτι οὐδὲν ὅλως, οὐ τῶν ἀλόγων, οὐ τῶν θηρίων, οὐ τῶν κτηνῶν ὑπελείφθη, ἀλλὰ πάντα ἐξαλείφθη μετὰ τοῦ τῶν ἀνθρώπων γένους. ἐπειδὴ γὰρ δι' αὐτὸν ἅπαντα ταῦτα παρήχθη, τούτου μέλλοντος ἀφανίζεσθαι, εἰκότως καὶ ταῦτα συναπολαύει τῆς ἀπωλείας. εἶτα ἐπειδὴ ἐδίδαξεν ἡμᾶς εἰς ὅσον ὕψος ἐκορυφώθη τῶν ὑδάτων ἡ φύσις, καὶ ὅτι ὑπερανέβη τὰς κορυφὰς τῶν ὀρέων ἑτέρους ιε΄ πήχεις, τὴν ἑαυτῆς ἀκρίβειαν μιμουμένη ἡ θεία γραφὴ πάλιν φησί·

21 Καὶ ἀπέθανε πᾶσα σὰρξ κινουμένη ἐπὶ τῆς γῆς τῶν πετεινῶν καὶ τῶν κτηνῶν καὶ τῶν θηρίων, καὶ πᾶν ἑρπετὸν κινούμενον ἐπὶ τῆς γῆς, 22 Καὶ πᾶς ἄνθρωπος, καὶ πάντα ὅσα ἔχει πνοὴν ζωῆς, καὶ πᾶς ὃς ἦν ἐπὶ τῆς ξηρᾶς ἀπέθανεν.

Οὐχ ἁπλῶς ᾐνίξατο ἡ θεία γραφὴ λέγουσα, καὶ πᾶς ὃς ἦν ἐπὶ τῆς ξηρᾶς ἀπέθανεν, ἀλλ' ἵνα σε διδάξῃ, ὅτι πάντες μὲν ἀπολώλασιν, ὁ δὲ δίκαιος μόνος μετὰ τῶν ἐν τῇ κιβωτῷ πάντων διεσώθη. ἐκεῖνοι γὰρ προλαβόντες κατὰ τὴν τοῦ θεοῦ διαταγὴν καταλιπόντες τὴν ξηρὰν, τὴν κιβωτὸν κατέλαβον.

23 Καὶ ἐξήλειψε πᾶν τὸ ἀνάστημα, ὃ ἦν ἐπὶ προσώπου πάσης τῆς γῆς, ἀπὸ ἀνθρώπου ἕως κτήνους καὶ ἑρπετῶν καὶ πετεινῶν τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἐξηλείφθησαν ἀπὸ τῆς γῆς.

Ὅρα πῶς καὶ ἅπαξ καὶ δεύτερον καὶ πολλάκις τὴν πανωλεθρίαν διδάσκει τὴν γεγενημένην, καὶ ὅτι οὐδὲν τῶν ὄντων διέφυγεν, ἀλλὰ πάντες ὑπὸ τῶν ὑδάτων ἀπεπνίγησαν, καὶ τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος, καὶ τὸ τῶν ἀλόγων.

Καὶ κατελείφθη, φησί, μόνος Νῶε καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ ἐν τῇ κιβωτῷ, 24 Καὶ ὑψώθη τὸ ὕδωρ ἐπὶ τῆς γῆς ρν΄ ἡμέρας.

Ἐπὶ τοσαύταις, φησίν, ἡμέραις ἔμεινε κορυφούμενον εἰς ὕψος τὸ ὕδωρ. ἐννόει μοι πάλιν ἐνταῦθα τοῦ δικαίου τὴν μεγαλοψυχίαν καὶ τῆς ἀνδρείας αὐτοῦ τὴν ὑπερβολήν. τί γὰρ οὐκ ἂν ἔπαθεν, ὑπογράφων τῇ διανοίᾳ, καὶ ὁρῶν, ὡς εἰπεῖν, τῷ λογισμῷ τὰ σώματα τὰ ἀνθρώπινα καὶ τὰ τῶν κτηνῶν τῶν καθαρῶν καὶ τῶν ἀκαθάρτων τὸν κοινὸν θάνατον ὑπομείναντα, καὶ ὁμοῦ πεφυρμένα, καὶ οὐδεμίαν διαφορὰν γινωσκομένην; καὶ μετὰ τούτου πάλιν, ἐπειδὰν τὰ καθ' ἑαυτὸν ἀναλογιζόμενος, τὴν μόνωσιν, τὴν ἐρημίαν, τὴν διαγωγὴν ἐκείνην τὴν ὀδυνηρὰν καὶ οὐδεμίαν οὐδαμόθεν ἔχουσαν παραμυθίαν, οὐκ ἀπὸ συντυχίας, οὐκ ἀπὸ θέας, ἀλλ' οὐδὲ τὸν χρόνον "εἰδότα ἀκριβῶς, πόσον ἤμελλεν ἀνέχεσθαι τῆς ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ ἐκείνῳ διαγωγῆς; ἕως γὰρ ὁ κτύπος τῶν ὑδάτων καὶ ὁ πάταγος ἦν, καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἀκμάζοντα αὐτῷ τὸν φόβον" εἰργάζετο. τί γὰρ ἦν εἰκὸς αὐτὸν χρηστὸν ὑποπτεῦσαι, ὁρῶντα ἐπὶ ρν΄ ἡμέρας ἐπὶ τῆς ταυτότητος τὰ ὕδατα μένοντα, καὶ εἰς ὕψος ἐγηγερμένα, καὶ οὐδὲ τὸ τυχὸν λήγοντα; ἀλλ' ὅμως ἔφερε γενναίως, εἰδὼς τοῦ δεσπότου τὸ ἀμήχανον, καὶ ὅτι δημιουργὸς ὢν τῆς φύσεως ἅπαντα ποιεῖ καὶ μετασκευάζει πρὸς "ὃ βούλεται, καὶ οὐκ ἐδυσχέραινε πρὸς τὴν ἐκεῖσε διαγωγήν. ἡ γὰρ τοῦ θεοῦ ῥοπὴ συνεφαπτομένη ἔνδοθεν αὐτοῦ τὴν προθυμίαν, καὶ ἀρκοῦσαν παρεῖχε τὴν παραμυθίαν, οὐκ ἀφιεῖσα καταπεσεῖν τοὺς "λογισμοὺς, οὐδὲ ἀγεννές τι παθεῖν καὶ ἄνανδρον λογίσασθαι. ἐπειδὴ γὰρ προλαβὼν

τὰ

τὰ παρ' ἑαυτοῦ παρέχε, τῆς ἀρετῆς τὴν ἀκρίβειαν, τῆς δικαιοσύνης τὴν ἐπίτασιν, τῆς πί-
στεως τὴν ὑπερβολήν, καὶ τὰ παρὰ τοῦ δεσπότου μετὰ δαψιλείας λοιπὸν αὐτῷ ἐχορηγεῖτο,
ἡ ὑπομονή, ἡ ἀνδρεία, τὸ πράως ἅπαντα φέρειν, τὸ ἀναγκάσαι τῆς οἰκήσεως τῆς ἐν τῇ
κιβωτῷ, τὸ μηδεμίαν λύμην ἐκεῖθεν δέξασθαι, τὸ μὴ διαφθαρῆναι, μηδὲ δυσχερᾶναι
τὴν μετὰ τῶν ἀλόγων'' διαγωγήν.

γρ. συνδιαγωγήν.

ΗΘΙΚΟΝ

Τοῦτον οὖν, παρακαλῶ, τὸν δίκαιον καὶ ἡμεῖς μιμώμεθα, καὶ τὰ παρ' ἑαυτῶν σπουδά-
ζωμεν εἰσφέρειν, ἵνα ἀξίους ἑαυτοὺς κατασκευάσωμεν τῶν παρὰ τοῦ θεοῦ δωρεῶν. διὰ
τοῦτο γὰρ ἀναμένει τὰς παρ' ἡμῶν ἀφορμάς, ἵνα πολλὴν ἐπιδείξηται τὴν φιλοτιμίαν.
μὴ τοίνυν διὰ ῥαθυμίαν ἀποστερῶμεν ἑαυτοὺς τῶν παρ' αὐτοῦ δωρεῶν, ἀλλὰ σπεύδωμεν
καὶ ἐπειγώμεθα τῆς ἀρχῆς ἐπιλαβέσθαι, καὶ τῆς ὁδοῦ τῆς ἐπὶ τὴν ἀρετὴν ἅψασθαι,
ἵνα τῆς ἄνωθεν συμμαχίας ἀπολαύοντες καὶ πρὸς τὸ τέλος φθάσαι δυνηθῶμεν. οὐδὲ
γὰρ οἷόν τέ τι χρηστὸν ἡμᾶς ποτε κατορθῶσαι, μὴ τῆς ἄνωθεν ῥοπῆς ἀπολαύσαντας. κα-
θάπερ γὰρ εἰς ἄγκυραν ἀσφαλῆ καὶ βεβαίαν ἐξαρτήσαντες ἑαυτοὺς τῆς εἰς τὸν θε-
ὸν ἐλπίδος, οὕτως ἅπασιν ἐγχειρῶμεν, καὶ μὴ πρὸς τὸν πόνον βλέπωμεν τῆς ἀρετῆς,
ἀλλὰ τὴν μετὰ τῶν πόνων ἀμοιβὴν λογιζόμενοι κούφως ἅπαντα φέρωμεν. ἐπεὶ καὶ ἔμ-
πορος ἐπειδὰν τὸν λιμένα ἐκβαίνῃ καὶ τοῦ πελάγους ἐν μέσῳ γένηται, οὐ τοὺς πειρατάς, καὶ
τὰ ναυάγια, καὶ τὰ θηρία τὰ κατὰ θάλασσαν, καὶ τὰς τῶν ἀνέμων ἐμβολάς, καὶ τοὺς ἐπαλλή-
λους χειμῶνας καὶ ἀποτυχίας λογίζεται μόνον, ἀλλὰ καὶ τά, μετὰ τὸ διαφυγεῖν ταῦτα, τὰ
προσγινόμενα κέρδη, καὶ τῇ ἐλπίδι τρεφόμενος ἅπαντα μετ' εὐκολίας καταδέχεται
τὰ παρόντα μοχθηρά, ἵνα πλείονα περιβάλληται χρήματα, καὶ οὕτως οἴκαδε ἐπανέλθῃ.
καὶ ὁ γηπόνος δὲ οὐ τοὺς κατὰ τὴν γεωργίαν μόχθους ἐννοεῖ μόνον, καὶ τὰς ἐπομβρίας, καὶ τῆς γῆς
τὴν ἀποτυχίαν, καὶ τῆς ἐρυσίβης τὴν ἔφοδον, καὶ τῶν ἀκρίδων τὴν λύμην, ἀλλὰ καὶ τὴν
ἅλω καὶ τὰ δράγματα ὑπογράφων τοῖς λογισμοῖς, ἅπαντα φέρει γενναίως, οὐδεμίαν
τῶν πόνων αἴσθησιν λαμβάνων διὰ τὴν τῶν χρηστῶν προσδοκίαν· καίτοι ἀδήλου τῆς ἐλ-
πίδος οὔσης, ἀλλ' ὅμως ταῖς χρηστοτέραις ἐλπίσι τρεφόμενος, οὐκ ἀπαγορεύει πρὸς τοὺς
πόνους, ἀλλὰ πάντα τὰ παρ' ἑαυτοῦ εἰσφέρει, ἀναμένων τῶν πόνων λαβεῖν τὰς ἀμοιβάς.
καὶ ὁ στρατιώτης δὲ πάλιν ὅπλα περιτίθεται, καὶ εἰς πόλεμον ἔξεισι, καὶ οὐκ ἐννοεῖ μόνον τὰ
τραύματα, καὶ τὰς σφαγάς, καὶ τὰς τῶν πολεμίων ἐφόδους, καὶ τὰς ἄλλας ταλαιπωρίας,
ἀλλὰ τὴν νίκην καὶ τὰ τρόπαια ἑαυτῷ ὑπογράφων, οὕτω τὴν τῶν ὅπλων παντευχίαν πε-
ριβάλλεται, '' καὶ τῆς ἀδηλίας πολλῆς οὔσης καὶ ἀποτυχίας, πάντα τοῦτον ἀπωσάμενος
λογισμόν, καὶ χρηστὰς ἐλπίδας ἑαυτῷ ὑπογράφων, πάντα ὄκνον ἀποτίθεται, καὶ λα-
βὼν τὰ ὅπλα πρὸς τὴν τῶν πολεμίων'' ἔφοδον ὁρμᾷ. εἰ τοίνυν, ἀγαπητοί, καὶ ἔμπο-
ρος, καὶ γηπόνος, καὶ στρατιώτης, ἔνθα καὶ ἄδηλος ἡ ἐλπίς, καὶ αἱ ἀποτυχίαι πλείους, καὶ τὰ
κωλύματα, καθάπερ ἠκούσατε, πολλὰ καὶ διάφορα, καὶ ὅμως οὐδεὶς τούτων ἀπαγορεύ-
ων πρὸς τοὺς πόνους ἀφίσταται τῆς χρηστοτέρας ἐλπίδος, ποίας ἂν ἡμεῖς συγγνώμης τύ-
χοιμεν, ἀποκνοῦντες πρὸς τὴν ἀρετήν, καὶ οὐχὶ πάντα πόνον αὐτομάτως καὶ προθύμως
καταδεχόμενοι, οὕτως ἀσφαλοῦς οὔσης τῆς ἐλπίδος, καὶ τοσούτων ἀποκειμένων ἡμῖν τῶν ἀ-
γαθῶν, καὶ μετὰ πολλῆς τῆς περιουσίας νικώσης τῆς ἀμοιβῆς πάντα τὰ παρ' ἡμῶν γινό-
μενα; ἄκουε τοίνυν τοῦ μακαρίου Παύλου λέγοντος μετὰ τοσαύτας καὶ τηλικαύτας θλί-
ψεις, καὶ τὰς ἀπαγωγάς, καὶ τὰ δεσμωτήρια, καὶ τοὺς θανάτους τοὺς καθημερινούς, Οὐκ
ἄξια τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν ἀποκαλυφθῆναι εἰς
ἡμᾶς. κἂν καθ' ἑκάστην ἡμέραν, φησί, θανάτοις ἑαυτοὺς ἐκδῶμεν, ὅπερ ἡ φύσις οὐ δέ-
χεται, ἀλλ' εἰ καὶ ἡ γνώμη νικῶσα τὴν φύσιν διὰ τὴν τοῦ δεσπότου'' φιλανθρωπίαν στε-

γρ. περιβάλληται

γρ. καίτοι ἀδηλίας

γρ. πάλην

Ρωμ. η. ιη.

γρ. ἀγάπην

φαίνεται, οὐδὲν ἄξιον ὑπομένομεν τῶν μελλόντων ἡμᾶς, φησι, διαδέχεσθαι ἀγαθῶν, καὶ τῆς δόξης τῆς μελλούσης ἀποκαλύπτεσθαι εἰς ἡμᾶς. ὅρα πόσον τῆς δόξης τὸ μέγεθος, ἧς ἀπολαύουσιν οἱ τὴν ἀρετὴν μεταδιώκοντες, ὡς κἂν αὐτὴν πάντα ὅσαπερ ἄν τις ἐπιδείξασθαι δυνηθῇ. κἂν γὰρ εἰς αὐτὴν τὴν κορυφὴν φθάσῃ, καὶ οὕτω λείπεται. τί γὰρ τοσοῦτον ἄνθρωπος ἐπιδείξασθαι δύναται, ὡς ἐπαξίως ἀθλῆσαι τῆς τοῦ δεσπότου φιλοτιμίας; εἰ δὲ Παῦλος ὁ τοσοῦτος καὶ τηλικοῦτος ἔλεγεν, Οὐκ ἄξια τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν ἀποκαλύπτεσθαι εἰς ἡμᾶς, ὁ λέγων, Καθ' ἡμέραν ἀποθνήσκω, καὶ πάλιν, Περισσότερον πάντων ἐκοπίασα, τί ἂν εἴποιμεν ἡμεῖς, οἱ μηδὲ τὸν τυχόντα κάματον ὑπὲρ τῆς ἀρετῆς ἀναδέξασθαι βουλόμενοι, ἀλλ' ἀεὶ τὴν ἄνεσιν μεταδιώκοντες καὶ τοῦτο περισκοποῦντες, ὅπως μηδεμίαν πεῖραν λάβωμεν τῶν λυπηρῶν, καὶ ταῦτα εἰδότες, ὅτι οὐχ οἷόν τε ἑτέρως τῆς ἐκεῖ τυχεῖν ἀνέσεως, μὴ πρότερον ἐνταῦθα τὸν διὰ τῆς "ἀθλήσεως" ποθήσαντες βίον; αἱ γὰρ θλίψεις αὗται πρόξενοι γίνονται τῆς πρὸς τὸν θεὸν εὐαρεστήσεως, καὶ τὸ μικρὸν ἐνταῦθα κάμνειν πολλὴν ἡμῖν ἐκεῖ τὴν παρρησίαν χαρίζεται, μόνον ἐὰν βουλώμεθα κατὰ τὴν συμβουλὴν τούτου τοῦ τῆς οἰκουμένης διδασκάλου πορεύεσθαι. ἐννόει, ἀγαπητέ, ὅτι κἂν λυπηρὰ ᾖ τὰ συμπίπτοντα, ἀλλὰ πρόσκαιρα· τὰ μέντοι ἐκεῖ διαδεξόμενα ἡμᾶς ἀγαθὰ, ἀθάνατα καὶ αἰώνια. Τὰ γὰρ βλεπόμενα, φησι, πρόσκαιρα, τὰ δὲ μὴ βλεπόμενα, αἰώνια. ἐνέγκωμεν τοίνυν γενναίως τὰ πρόσκαιρα, καὶ μὴ ἀποκάμωμεν πρὸς τοὺς τῆς ἀρετῆς πόνους, ἵνα τῶν αἰωνίων ἀπολαύσωμεν, καὶ ἀεὶ μενόντων ἀγαθῶν· ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ πατρὶ, ἅμα τῷ ἁγίῳ πνεύματι, δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

α. Κορ. ιε. λα.

β. Κορ. δ. ιη.

γ. θλίψεις ἴσ. ποθήσαντες

Λόγ. κϛ. ΚΑΙ ΕΜΝΗΣΘΗ Ο ΘΕΟΣ ΤΟΥ ΝΩΕ, ΚΑΙ πάντων τῶν θηρίων, καὶ πάντων τῶν κτηνῶν, καὶ πάντων τῶν πετεινῶν, καὶ πάντων τῶν ἑρπετῶν, ὅσα ἦν μετ' αὐτοῦ ἐν τῇ κιβωτῷ. καὶ ἐπήγαγεν ὁ θεὸς πνεῦμα ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ ἐκόπασε τὸ ὕδωρ.

Μεγάλη καὶ ἄφατος ἐν τοῖς πρόσφατον ἀναγνωσθεῖσι δείκνυται ἡ τοῦ θεοῦ φιλανθρωπία, καὶ τῆς ἀγαθότητος αὐτοῦ ἡ ὑπερβολὴ, ἣν οὐ μόνον περὶ τὸ λογικὸν τοῦτο ζῶον ἐπιδείκνυται, τὸν ἄνθρωπον λέγω, ἀλλὰ καὶ περὶ τὴν τῶν ἀλόγων ζώων φύσιν. δημιουργὸς γὰρ τῶν ἁπάντων τυγχάνων, εἰς πάντα τὰ ὑπ' αὐτοῦ δημιουργηθέντα τὴν οἰκείαν ἐκτείνει ἀγαθότητα, διὰ πάντων ἡμῖν ἐνδεικνύμενος, ὅσην ποιεῖται πρόνοιαν τοῦ τῶν ἀνθρώπων γένους, καὶ ὅτι πάντα ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς ἐπραγματεύσατο διὰ τὴν σωτηρίαν τὴν ἡμετέραν. κἂν κολάζῃ τοίνυν, κἂν τιμωρῆται, ἀπὸ τῆς αὐτῆς "ἀγαθότητος καὶ ταῦτα κἀκεῖνα ποιεῖ. οὐδὲ γὰρ πάθει καὶ ὀργῇ τὰς τιμωρίας ἐπάγει, ἀλλὰ τὴν κακίαν "ἐγκόψαι βουλόμενος, καὶ ὥστε μὴ πάνυ αὐτὴν προβῆναι. ἐπεὶ καὶ νῦν, ὡς ἀκούετε, κατακλυσμὸν δι' οὐδὲν ἕτερον ἐπήγαγεν, ἀλλὰ κηδόμενος τῶν πρὸς τοσαύτην κακίαν ἑαυτοὺς ἐκδεδωκότων. καὶ ποία, φησὶ, κηδεμονία, τὸ πάντας ὑπὸ τῶν ὑδάτων ἀναιρεθῆναι; μὴ ἀπερισκέπτως φθέγγου, ἄνθρωπε, ἀλλ' εὐγνώμονι διανοίᾳ τὰ παρὰ τοῦ δεσπότου γινόμενα δέχου, καὶ τότε γνώσῃ ὅσης καὶ τοῦτο μάλιστα κηδεμονίας. τὸ γὰρ τοὺς τὰ ἀνήκεστα ἁμαρτάνοντας, καὶ καθ' ἑκάστην ἡμέραν τὰ

τραύματα

γ. ἀρετῆς γ. ἐκκόψαι

Line numbers in margin: 5, 10, 15, 20, 25, 30, 35, 40

τραύματα ἐπιτείνοντας καὶ τὰ ἕλκη ἀνίατα ἐργαζομένους, ἐκ τῆς κακίας ἀπαλλάττειν, οὐχὶ κηδεμονίας ἦν τῆς μεγίστης; καὶ αὐτὸς δὲ ὁ τῆς τιμωρίας τρόπος, οὐ πάσης γέμει φιλανθρωπίας; τὸ γὰρ τοὺς καὶ ἄνευ τούτου μέλλοντας τὸ τῆς φύσεως χρέος ἐκτίνειν οὕτως ἀλύπως ἐν μέρει τιμωρίας τὴν ζωὴν ἀποθέσθαι, καὶ μήτε αἴσθησιν τοῦ γεγενημένου λαβεῖν, ἀλλ' ἀνωδύνως καὶ ἀνάλγητι τὴν τιμωρίαν δέξασθαι, πόσης οὐκ ἂν εἴη σοφίας καὶ ἀγαθότητος; καὶ αὐτὸ γὰρ πάλιν εἴ τις εὐσεβεῖ λογισμῷ καταμάθοι τὸ γεγενημένον, ὅτι οὐκ εἰς τοὺς τιμωρηθέντας μόνον τὰ τῆς εὐεργεσίας γέγονεν, ἀλλὰ καὶ οἱ εἰς τὸ ἑξῆς μέλλοντες ἔσεσθαι δύο τὰ μέγιστα ἐντεῦθεν ἐκαρπώσαντο ἀγαθά, πόσην οὐκ ὤφειλον τῷ θεῷ χάριν ὑπὲρ τούτων ὁμολογεῖν, ὅτι καὶ τῇ τιμωρίᾳ ἐκείνων καὶ τῷ δέει τοῦ μὴ τὰ αὐτὰ παθεῖν, σωφρονέστεροι γεγόνασιν οἱ μετὰ ταῦτα, καὶ τῷ ἁπάσης τῆς κακίας καὶ πονηρίας τὴν ζύμην ἀναιρεθῆναι, καὶ μηδένα καταλειφθῆναι διδάσκαλον αὐτοῖς τῆς κακίας καὶ τῆς πονηρίας; εἶδες πῶς καὶ αἱ κολάσεις αὐτοῦ καὶ αἱ τιμωρίαι, εὐεργεσίαι μᾶλλόν εἰσι, καὶ τὴν πρόνοιαν αὐτοῦ μάλιστα [τὴν] περὶ τὴν τῶν ἀνθρώπων φύσιν δεικνύουσι. καὶ εἴ τις βουληθείη ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς ταῦτα ἀπαριθμήσασθαι, εὑρήσει ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ σκοποῦ ἁπάσας τὰς τιμωρίας ἐπάγοντος τοῖς ἡμαρτηκόσιν· ἐπεὶ καὶ τὸν Ἀδάμ, ἡνίκα παρέβη, οὐ κολάζων μόνον, ἀλλὰ καὶ εὐεργετῶν ἐξέβαλε τοῦ παραδείσου. καὶ ποία, φησίν, εὐεργεσία τὸ ἐκπεσεῖν τῆς ἐν τῷ παραδείσῳ διαγωγῆς; μὴ ἁπλῶς τοῖς γινομένοις πρόσεχε, ἀγαπητέ, μηδὲ παρέργως τὰ παρὰ τοῦ θεοῦ γινόμενα καταμάνθανε, ἀλλὰ πρὸς τὸ βάθος κατόπτευε τῆς πολλῆς αὐτοῦ ἀγαθότητος, καὶ εὑρήσεις ἅπαντα διὰ τοῦτο παρ' αὐτοῦ γινόμενα. εἰπὲ γάρ μοι, εἰ καὶ μετὰ τὴν παράβασιν τῶν αὐτῶν ἀπήλαυσεν ὁ Ἀδάμ, ποῦ οὐκ ἂν ἐξεκυλίσθη; εἰ γὰρ μετὰ τοσαύτας ἐπαγγελίας ἀνασχέσθαι κατεδέξατο τῆς ἀπάτης τοῦ ὄφεως, καὶ τὴν ἐπιβουλὴν δέξασθαι τοῦ διαβόλου, ἣν δι' αὐτοῦ προσήγαγε τῇ τῆς ἰσοθεΐας ἐλπίδι φυσήσας αὐτοὺς, καὶ εἰς τὴν τῆς παραβάσεως ἁμαρτίαν ἐμβαλών, εἰ καὶ μετὰ ταῦτα ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἔμενεν ἀξίας καὶ διαγωγῆς, πῶς οὐκ ἂν πολλῷ μᾶλλον ἀξιοπιστότερον ἡγήσατο τὸν πονηρὸν ἐκεῖνον δαίμονα τοῦ τῶν ὅλων δημιουργοῦ, καὶ μείζονα τῆς οἰκείας ἀξίας πάλιν ἐφαντάσθη; καὶ γὰρ τοιαύτη τῶν ἀνθρώπων ἡ φύσις· ὅταν ἁμαρτάνουσα μὴ ἀναχαιτίζηται, ἀλλ' ἀδείας ἀπολαύει, περαιτέρω προϊοῦσα κατὰ κρημνῶν ἄπεισιν. ἄλλως δὲ καὶ ἑτέρωθεν ἔχω δεῖξαι, ὅτι φιλανθρωπίαν τὴν ἑαυτοῦ ἐπιδεικνύμενος καὶ ἐξελθεῖν αὐτὸν τοῦ παραδείσου προσέταξε, καὶ τῷ τοῦ θανάτου ἐπιτιμίῳ ὑπεύθυνον κατέστησε, τῇ μὲν ἐκβολῇ, καὶ τῷ πλησίον κατοικῆσαι σωφρονέστερον ἐργαζόμενος καὶ εἰς τὸ ἑξῆς ἀσφαλέστερον, καὶ διὰ τῶν ἔργων αὐτὸν διδάσκων τοῦ ἀπατεῶνος τὴν ἐπιβουλήν· τὸ δὲ τοῦ θανάτου ἐπιτίμιον πάλιν διὰ τοῦτο ἐπήγαγεν, ἵνα μὴ λοιπὸν διὰ τῆς παρακοῆς τῇ ἁμαρτίᾳ ὑπεύθυνος γεγονὼς ἀθάνατα ἁμαρτάνῃ. οὐ δοκεῖ οὖν σοι ταῦτα πάντα τῆς μεγίστης εἶναι φιλανθρωπίας, καὶ τὸ ἐκβαλεῖν τοῦ παραδείσου, καὶ τὸ τιμωρήσασθαι τῷ τοῦ θανάτου ἐπιτιμίῳ; ἔχω δὲ καὶ ἕτερόν τι προσθεῖναι. ποῖον δὴ τοῦτο; ὅτι καὶ ταύτην αὐτοῦ τὴν ἀγανάκτησιν ἐπήγαγεν, οὐκ εἰς αὐτὸν μόνον περιιστῶν τὰ τῆς εὐεργεσίας, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἑξῆς βουλόμενος διὰ τῶν εἰς ἐκεῖνον γεγενημένων σωφρονίσασθαι. εἰ γὰρ καὶ τούτων γινομένων ὁ ἐξ αὐτοῦ τεχθεὶς, ὁ Κάϊν λέγω, ὁρῶν ἐν ὀφθαλμοῖς τοῦ πατρὸς τὴν ἐκ τοῦ παραδείσου ἐκβολὴν, τῆς δόξης ἐκείνης τῆς ἀφάτου τὴν ἔκπτωσιν, τῆς κατάρας ἐκείνης τὸ μέγεθος τῆς λεγούσης, γῆ εἶ καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσῃ, οὐδὲ οὕτως ἐσωφρονίσθη, ἀλλὰ μείζοσι κακοῖς ἑαυτὸν περιέπειρεν, εἰ μὴ εἶδε τὰ εἰς τὸν πατέρα γεγενη-

Margin notes: γ. ἀπεδείχθη · γ. ταῦτα · γ. ζημίαν · ἴσ. ἐπάγοντα · ἴσ. κατοικίσαι · καὶ τὴν ἐκβολὴν

μένα, ποῦ οὐκ ἂν μανίας ἤλασε; καὶ τὸ δὴ θαυμαστὸν, ὅτι καὶ αὐτὸν τὸν τὰ τοιαῦτα
ἡμαρτηκότα, καὶ τῷ ἐναγεῖ φόνῳ τὴν δεξιὰν μολύναντα τιμωρούμενος, φιλαν-
θρωπίᾳ τὴν τιμωρίαν ἐκέρασε. καὶ ἵνα μάθῃς ἐκ τῶν εἰς τοῦτον γεγενημένων
τῆς ἀγαθότητος τοῦ θεοῦ τὸ μέγεθος, ἡνίκα μὲν εἰς αὐτὸν ὕβρισε καὶ τὴν θυσίαν μέλ-
λων προσάγειν πολλὴν τὴν καταφρόνησιν ἐπεδείξατο οὐκ ὀρθῶς διελὼν, ἀλλ'
ἁπλῶς καὶ ὡς ἔτυχε τὴν προσαγωγὴν ποιησάμενος, οὐδὲν πρὸς αὐτὸν εἶπε βαρὺ
οὐδὲ ἐπαχθές. καίτοιγε τὸ ἁμαρτηθὲν οὐ τὸ τυχὸν ἦν, ἀλλὰ καὶ σφόδρα μέγα. εἰ γὰρ ἄν-
θρωποι οὐδὲν ὁμογενεῖς τῷ τιμᾶν βουλόμενοι, τῶν πρωτείων καὶ τῶν ἐξαιρέτων αὐτοῖς
παραχωροῦσι, κἀκεῖνα προσάγειν σπουδάζουσιν, ἃ μάλιστα πάντων αὐτοῖς τιμιώτε-
ρα εἶναι δοκεῖ· ἄνθρωπον δὲ ὄντα καὶ θεῷ προσάγοντα πῶς οὐκ ἐχρῆν τὰ τιμιώτερα
καὶ ἐξαίρετα προσάγειν; τοσοῦτον τοίνυν αὐτοῦ ἁμαρτόντος, καὶ τοσαύτην ἐπιδειξαμένου
τὴν καταφρόνησιν, οὐκ ἀπῄτησε δίκην, οὐδὲ τιμωρίαν ὑπὲρ τῶν γεγενημένων εἰσ-
επράξατο, ἀλλ' ὡσανεὶ φίλος φίλῳ μετὰ πάσης ἡμερότητος διαλεγόμενος οὕτω διε-
λέχθη, λέγων· ἥμαρτες, ἡσύχασον. μόνον τὸ ἁμαρτηθὲν αὐτῷ ἔδειξε, καὶ συνεβούλευσε
μὴ περαιτέρω προβῆναι. εἶδες ὑπερβολὴν ἀγαθότητος. ἀλλ' ἐπειδὴ ἐκεῖνος οὐ μόνον
οὐκ ἐκέρδανέ τι ἐκ τῆς τοσαύτης ἀνεξικακίας, ἀλλὰ καὶ τοῖς προλαβοῦσι μείζονα
προσέθηκε, καὶ ἐπὶ τὴν σφαγὴν ἠπείχθη τοῦ ἀδελφοῦ, καὶ οὕτω μὲν πολλὴν εἰς αὐτὸν
ἐπιδείκνυται τὴν μακροθυμίαν, πυνθανόμενος πρότερον, καὶ διδοὺς αὐτῷ τόπον ἀπο-
λογίας. ἐπειδὴ δὲ ἐνέμεινεν ἀναισχυντῶν, τότε τὴν τιμωρίαν ἐπάγει σωφρονισμοῦ ἕνε-
κεν, πολλὴν καὶ αὐτὴν ἔχουσαν μεμιγμένην τὴν παρ' αὐτοῦ φιλανθρωπίαν. ὁρᾷς πῶς,
ἡνίκα μὲν εἰς αὐτὸν ἥμαρτε, καὶ ἁμαρτίαν οὐ τὴν τυχοῦσαν, ἀπεπέμψατο· ὅτε δὲ κατὰ τοῦ
ἀδελφοῦ τὴν δεξιὰν ὥπλισε, τότε καὶ τὴν ἐπιτίμησιν καὶ τὴν κατάραν ἐδέξατο. οὕτω
νῦν καὶ ἡμεῖς ποιῶμεν καὶ μιμώμεθα τὸν δεσπότην τὸν ἡμέτερον· καὶ τὰ μὲν εἰς ἡμᾶς ἁ-
μαρτήματα παραπέμπωμεν, καὶ συγχωρῶμεν τοῖς εἰς ἡμᾶς πλημμελοῦσιν, ὅταν
δὲ εἰς τὸν θεὸν συντείνῃ, τότε δίκας ἀπαιτῶμεν. ἀλλ' οὐκ οἶδ' ὅπως ἀπεναντίας ἅπαν-
τα διαπραττόμεθα, καὶ τὰ μὲν εἰς τὸν θεὸν διαβαίνοντα ἁμαρτήματα οὐδὲ ὅλως ἐκ-
δικεῖν σπουδάζομεν, ἂν δέ τι τῶν τυχόντων εἰς ἡμᾶς ἁμαρτηθείη, τούτου σφοδροὶ γινό-
μεθα ἐξετασταὶ καὶ κατήγοροι, οὐκ εἰδότες ὅτι ταύτῃ καὶ μειζόνως καθ' ἡμῶν [μᾶλ-
λον] παροξύνομεν τὸν φιλάνθρωπον δεσπότην. ὅτι γὰρ ἔθος τῷ θεῷ τὰ μὲν εἰς αὐ-
τὸν πολλάκις ἀποπέμπεσθαι, τὰ δὲ εἰς τὸν πλησίον γινόμενα ἁμαρτήματα ταῦτα
μετὰ πολλῆς ἐκδικεῖν τῆς σφοδρότητος, ἄκουε τοῦ μὲν μακαρίου Παύλου λέγοντος· Εἴ τις
γυναῖκα ἔχει ἄπιστον, καὶ αὐτὴ συνευδοκεῖ οἰκεῖν μετ' αὐτοῦ, μὴ ἀφιέτω αὐτήν. καὶ γυνὴ
εἴ τις ἔχει ἄνδρα ἄπιστον, καὶ αὐτὸς συνευδοκεῖ οἰκεῖν μετ' αὐτῆς, μὴ ἀφιέτω αὐτόν.
Εἶδες πόση ἡ συγκατάβασις. κἂν Ἕλλην ᾖ, φησι, κἂν ἄπιστος, καταδέχεται δὲ τὸ συν-
οικέσιον, μὴ παραιτήσῃ. καὶ πάλιν, κἂν ἐθνικὴ τυγχάνῃ ἡ γυνὴ, κἂν ἄπιστος, βούλε-
ται δὲ συνοικεῖν, μὴ ἀπώσῃ. Τί γὰρ, φησιν, οἶδας ὦ γύναι, εἰ τὸν ἄνδρα σώσεις, ἢ τί οἶ-
δας ἄνερ, εἰ τὴν γυναῖκα σώσεις; ὅρα πῶς οὐ κωλύει τὸν ἀπιστοῦντα αὐτῷ, ἢ τὴν ἀ-
πιστοῦσαν καταδέχεσθαι εἰς τὸν τοῦ συνοικεσίου νόμον. ἄκουε δὲ πάλιν αὐτοῦ τοῦ Χρι-
στοῦ λέγοντος τοῖς μαθηταῖς· Λέγω γὰρ ὑμῖν, ὅτι πᾶς ὁ ἀπολύων τὴν γυναῖκα αὐτοῦ
παρεκτὸς λόγου πορνείας, ποιεῖ αὐτὴν μοιχευθῆναι. πολλὴ τῆς φιλανθρωπίας ἡ ὑ-
περβολή. κἂν ἄπιστος ᾖ, φησιν, ἡ ἐθνικὴ, καταδέχεται δὲ, κατέχε· ἂν δὲ εἰς σὲ ἁμάρ-
τῃ, καὶ τῶν συνθηκῶν ἐπιλάθηται, καὶ τὴν ἑτέρων κοινωνίαν προτιμήσῃ, ἔξεστί σοι ἐκ-
βαλεῖν καὶ ἀπώσασθαι. ταῦτα λογιζόμενοι σπουδάζωμεν καὶ ἡμεῖς ἀμείβεσθαι τὸν δε-
σπότην

α. Κορ. ζ. ιϛ.

Ματθ. ε. λβ.

αὐτὴν τῆς εἰς ἡμᾶς εὐνοίας, καὶ ὥσπερ αὐτὸς τὰ μὲν εἰς αὐτὸν ἀποπεμπόμενα κατα-
δέχεται, τὰ δὲ ἡμέτερα ἐκδικεῖ καὶ μετὰ πολλῆς τῆς σφοδρότητος, τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ
αὐτοὶ ποιῶμεν· καὶ ὅσα μὲν εἰς ἡμᾶς ἁμαρτάνουσιν οἱ πλησίον συγχωρῶμεν, ὅσα δὲ εἰς
τὸν θεὸν συντείνει, ταῦτα μετὰ πολλῆς τῆς σπουδῆς ἐκδικεῖν σπουδάζωμεν. τοῦτο
5 γὰρ καὶ ἡμᾶς ὠφελήσει τὰ μέγιστα, καὶ τοὺς τὴν διόρθωσιν δεχομένους οὐ τὰ τυχόντα ὀνίνη-
σι. τάχα εἰς πολὺ μῆκος ἡμῖν ἐξετάθη σήμερον τὰ προοίμια, καὶ τί πάθω; οὐχ ἑκὼν
τοῦτο ὑπέμεινα, ἀλλ' ὑπὸ τῆς ἀκολουθίας τοῦ λόγου παρασυρείς. ἐπειδὴ δὲ περὶ τοῦ
κατακλυσμοῦ πᾶς ὁ λόγος ἐκινήθη ἡμῖν, ἀνάγκην ἔσχομεν δεῖξαι τῇ ὑμετέρᾳ ἀγάπῃ,
ὅτι καὶ αἱ τιμωρίαι αἱ παρὰ τοῦ θεοῦ, φιλανθρωπίαι μᾶλλόν εἰσιν ἢ τιμωρίαι, ὥσπερ
10 οὖν καὶ αὐτὸς ὁ κατακλυσμός. καθάπερ γὰρ πατὴρ φιλόστοργος, κηδεμονίᾳ τῇ περὶ
τὴν ἡμετέραν φύσιν πάντα διαπράττεται. ἵνα δὲ καὶ ἐκ τῶν νῦν ἡμῖν προκειμένων,
καὶ ἐκ τῶν σήμερον ἀναγνωσθέντων μάθητε αὐτοῦ τῆς φιλανθρωπίας τὸ μέγεθος, ἀκού-
σωμεν αὐτῶν τῶν τῆς θείας γραφῆς ῥημάτων. ἐπειδὴ γὰρ χθὲς ἐδίδαξεν ἡμᾶς ὁ μακά-
ριος Μωϋσῆς λέγων, ὅτι ὑψώθη τὸ ὕδωρ ἐπὶ τῆς γῆς ἡμέρας ρν´ (μέχρι γὰρ τούτου ἡμῖν
15 ἐπληρώθη τὰ τῆς διδασκαλίας) σήμερόν φησι,

κ. εὐνὴν καμ-πόδιος, οὕτως ἅπαντα ταῦτα διαπράττεται.

1 Καὶ ἐμνήσθη ὁ θεὸς τοῦ Νῶε, καὶ πάντων τῶν θηρίων, καὶ πάντων τῶν κτηνῶν, καὶ πάν-
των τῶν πετεινῶν, καὶ πάντων τῶν ἑρπετῶν, ὅσα ἦν μετ' αὐτοῦ ἐν τῇ κιβωτῷ. κεφ. η.

Θέα μοι πάλιν τῆς θείας γραφῆς τὴν συγκατάβασιν. καὶ ἐμνήσθη, φησίν, ὁ θεός. θε-
οπρεπῶς νοῶμεν, ἀγαπητοί, τὰ λεγόμενα, καὶ μὴ τῇ ἀσθενείᾳ τῆς ἡμετέρας φύσεως
20 λογιζώμεθα τῶν λέξεων τὴν παχύτητα. ὅσον γὰρ πρὸς τὴν ἄρρητον φύσιν ἐκείνην,
ἀνάξιον τὸ ῥῆμα· ὅσον δὲ πρὸς τὴν ἡμετέραν ἀσθένειαν, ἀκολούθως εἴρηται. ἐμνή-
σθη, φησίν, ὁ θεὸς τοῦ Νῶε. ἐπειδὴ γὰρ διηγήσατο ἡμῖν ἐν τοῖς ἤδη ῥηθεῖσι, καθάπερ προ-
λαβόντες ἐδιδάξαμεν ὑμῶν τὴν ἀγάπην, ὅτι ἐν ταῖς τεσσαράκοντα ἡμέραις καὶ τοσαύ-
ταις νυξὶν ὁ ὑετὸς γέγονε, καὶ ἐν ρν´ ἡμέραις ἐπὶ τῆς ταυτότητος διέμεινεν ιε´ πήχεις ὑψού-
25 μενον ἐπάνω τῶν ὀρέων, καὶ ὅτι τούτων γινομένων ὁ δίκαιος ἐν τῇ κιβωτῷ ἐτύγχανεν, οὐ-
δὲ τὸν ἀέρα ἀναπνεῖν δυνάμενος, συνόντων αὐτῷ καὶ τῶν ἀλόγων ἁπάντων, διὰ τοῦτό
φησι, καὶ ἐμνήσθη ὁ θεὸς τοῦ Νῶε. τί ἐστιν ἐμνήσθη; ᾤκτειρέ, φησιν, ὁ θεὸς τὸν δίκαιον ἐν
τῇ κιβωτῷ διάγοντα, ἠλέησεν αὐτὸν ἐν τοσαύτῃ στενοχωρίᾳ τυγχάνοντα, καὶ ἐν ἀμη-
χανίᾳ καθεστῶτα, καὶ οὐκ εἰδότα μέχρι τίνος στήσεται τὰ δεινά. ἐννόει γάρ μοι ποίους
30 ἀνεκίνει καθ' ἑαυτὸν λογισμοὺς μετὰ τὰς μ´ ἡμέρας καὶ τὰς μ´ νύκτας, ἃς ἡ τῶν ὑδάτων φο-
ρὰ κατεφέρετο, ὁρῶν ἐπὶ ρν´ ἡμέρας ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ μέτρου τὰ ὕδατα μένοντα, καὶ οὐδὲ ὅ-
λως λήγοντα, καὶ τὸ δὴ χαλεπώτερον, ὅτι οὐδὲ αὐτοῖς ὀφθαλμοῖς εἶχεν ἰδεῖν τὰ γεγε-
νημένα, ἀλλ' ἐγκεκλεισμένος, καὶ οὐ δυνάμενος πόθεν τῇ ὄψει ὑποβαλεῖν τὰ κατειλη-
φότα δεινά, μείζονα τὴν ὀδύνην ὑπέμενε καὶ βαρύτερα καθ' ἑκάστην ἀνελογίζετο.
35 ἐγὼ δὲ καὶ θαυμάζω πῶς ὑπὸ τῆς ἀθυμίας αὐτῆς οὐ κατεπόθη, εἰς ἔννοιαν ἐρχόμενος καὶ
τῆς ἀπωλείας τοῦ τῶν ἀνθρώπων γένους, καὶ τῆς μονώσεως τῆς οἰκείας, καὶ τῆς χαλεπῆς
ἐκείνης διαγωγῆς. ἀλλ' ἡ αἰτία πάντων [αὐτῷ] τῶν ἀγαθῶν, ἡ πίστις ἦν ἡ εἰς τὸν
θεόν, δι' ἣν καὶ ἀντεῖχε, καὶ πάντα γενναίως ἔφερε, καὶ τῇ ἐλπίδι τρεφόμενος οὐδενὸς ἐ-
πῄσθετο τῶν λυπηρῶν. ἐπεὶ οὖν τὰ παρ' ἑαυτοῦ παρέσχε, καὶ τὴν ὑπομονὴν ἐπεδείξατο,
40 καὶ δαψιλῆ τὴν πίστιν εἰσενήνεγκε πολλὴν τὴν καρτερίαν ἐπιδειξάμενος, σκόπει τοῦ ἀγα-
θοῦ θεοῦ τὴν πολλὴν περὶ αὐτὸν φιλανθρωπίαν. καὶ ἐμνήσθη, φησίν, ὁ θεὸς τοῦ Νῶε. οὐχ
ἁπλῶς εἶπε, καὶ ἐμνήσθη· ἀλλ' ἐπειδὴ προλαβοῦσα ἡ θεία γραφὴ τὴν μαρτυρίαν τὴν
παρὰ τοῦ θεοῦ δῆλον ἡμῖν ἐποίησε περὶ τοῦ δικαίου" λέγοντος, εἴσελθε εἰς τὴν κιβωτόν, ὅτι

κ. λέγουσα,

σε εἶδον δίκαιον ἐν τῇ γενεᾷ ταύτῃ, διὰ τοῦτο νῦν φησι, καὶ ἐμνήσθη ὁ θεὸς τοῦ Νῶε, τουτ-
έστι, τῆς μαρτυρίας ἣν περὶ αὐτοῦ ἐποιήσατο ἀνεμνήσθη, καὶ οὐ περιεῖδεν ἐπὶ πολὺ τὸν δί-
καιον, ἀλλὰ μέχρι τοσούτου μακροθυμήσας μέχρις ὅτε ἀντέχειν ἠδύνατο, τότε λοιπὸν τὴν
παρ' ἑαυτοῦ δωρεῖται χάριν. Εἰδὼς γὰρ ἡμῶν τῆς φύσεως τὴν ἀσθένειαν, ἐπειδὰν συγ-
χωρήσῃ πειρασμόν τινα ἐπενεχθῆναι, μέχρι τοσούτου ἀφίησι, μέχρις ὅτε οἶδε δυναμέ-
νους ὑπενεγκεῖν· ἵνα καὶ ἡμῖν τῆς καρτερίας ἀρκοῦσαν τὴν ἀμοιβὴν παράσχηται, καὶ τὴν
οἰκείαν φιλανθρωπίαν ἐπιδείξηται· καθάπερ καὶ Παῦλός φησι, Πιστὸς δὲ ὁ θεὸς, ὃς οὐκ
ἐάσει ἡμᾶς πειρασθῆναι ὑπὲρ ὃ δυνάμεθα, ἀλλὰ ποιήσει σὺν τῷ πειρασμῷ καὶ τὴν
ἔκβασιν, τοῦ δύνασθαι ἡμᾶς ὑπενεγκεῖν. ἐπεὶ οὖν καὶ ὁ δίκαιος οὗτος τὴν καρτερίαν
καὶ τὴν ὑπομονὴν ἐπεδείξατο, πίστει τῇ εἰς τὸν θεὸν τὴν ἐν τῇ κιβωτῷ οἴκησιν ἀναχό-
μενος, καὶ ἐμνήσθη, φησὶν, ὁ θεὸς τοῦ Νῶε. εἶτα ἵνα μάθῃς αὐτοῦ τῆς φιλανθρωπίας τὴν
ἄβυσσον, προσέθηκεν ἡ θεία γραφὴ, καὶ πάντων τῶν θηρίων, καὶ πάντων τῶν κτηνῶν, καὶ
πάντων τῶν πετεινῶν, καὶ πάντων τῶν ἑρπετῶν, ὅσα ἦν μετ' αὐτοῦ ἐν τῇ κιβωτῷ. ὅρα
πῶς ἅπαντα διὰ τὴν εἰς τὸν ἄνθρωπον τιμὴν ἐργάζεται. καθάπερ γὰρ ἐπὶ τῶν ἀ-
πολωλότων ὑπὸ τοῦ κατακλυσμοῦ ἀνθρώπων, μετ' ἐκείνων καὶ τὴν τῶν ἀλόγων ζώ-
ων φύσιν ἅπασαν διέφθειρεν, οὕτω καὶ ἐνταῦθα μέλλων τὴν οἰκείαν φιλανθρωπίαν ἐπι-
δείκνυσθαι περὶ τὸν δίκαιον, διὰ τὴν εἰς αὐτὸν τιμὴν, καὶ περὶ τὴν τῶν ἀλόγων φύσιν, καὶ
τὰ θηρία, καὶ τὰ πετεινὰ, καὶ τὰ ἑρπετὰ ἐκτείνει αὐτοῦ τὴν ἀγαθότητα. καὶ ἐμνήσθη, φησὶν, ὁ
θεὸς τοῦ Νῶε, καὶ πάντων τῶν θηρίων, καὶ πάντων τῶν κτηνῶν, καὶ τῶν ἑρπετῶν, καὶ ὅσα ἦν
μετ' αὐτοῦ ἐν τῇ κιβωτῷ.

Καὶ ἐπήγαγεν ὁ θεὸς πνεῦμα ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ ἐκόπασε τὸ ὕδωρ.

Μνησθεὶς, φησὶ, τοῦ Νῶε καὶ τῶν μετ' αὐτοῦ ὄντων ἐν τῇ κιβωτῷ προσέταξεν ἐπι-
σχεθῆναι τῶν ὑδάτων τὴν φορὰν, ἵνα κατὰ μικρὸν τὴν οἰκείαν ἐπιδείξηται φιλανθρωπίαν,
καὶ λοιπὸν τὸν δίκαιον ἀναπνεῦσαι ποιήσῃ, καὶ τῆς τῶν λογισμῶν ταραχῆς ἐλευθερώσας εἰς
γαλήνην αὐτὸν καταστήσῃ, παρεσχημένος καὶ τοῦ φωτὸς τὴν ἀπόλαυσιν καὶ τοῦ ἀέρος τὴν ἀνα-
πνοήν. καὶ ἐπήγαγεν ὁ θεὸς, φησὶ, πνεῦμα ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ ἐκόπασε τὸ ὕδωρ,

2 Καὶ ἐπεκαλύφθησαν αἱ πηγαὶ τῆς ἀβύσσου, καὶ οἱ καταῤῥάκται τοῦ οὐρανοῦ.

Ὅρα πῶς ἀνθρωπίνως ἡμῖν ἅπαντα διαλέγεται. ἐπεκαλύφθησαν γάρ, φη-
σιν, αἱ πηγαὶ τῆς ἀβύσσου, καὶ οἱ καταῤῥάκται τοῦ οὐρανοῦ,

Καὶ συνεσχέθη ὁ ὑετὸς τοῦ οὐρανοῦ,

Μονονουχὶ λέγουσα, ὅτι ἔδοξε τῷ δεσπότῃ, καὶ πάλιν ἐπὶ τῆς οἰκείας χώρας τὰ ὕ-
δατα ἔμεινε, καὶ οὐκ ἔτι πλεονασμὸς ἐγίνετο, ἀλλὰ κατὰ μικρὸν ἔληγε.

3 Καὶ ἐνεδίδου τὸ ὕδωρ πορευόμενον ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ ἠλαττοῦτο τὸ ὕδωρ μετὰ ρν'
ἡμέρας.

Ποῖος λογισμὸς τοῦτο καταλαβεῖν ἂν δυνηθείη ποτέ; ἔστω, ὁ ὑετὸς ἐπεσχέθη, αἱ πηγαὶ
οὐκέτι πλεονασμὸν εἰργάσαντο, καὶ οἱ καταῤῥάκται τοῦ οὐρανοῦ ἐπεσχέθησαν. τὸ ὕδωρ
τὸ τοσοῦτον πῶς ἔληξε; πάντα ἄβυσσος ἦν. πῶς οὖν ἡ τοσαύτη τῶν ὑδάτων ῥύμη ἀ-
θρόον ἐλάττων ἐγίνετο; τίς ἂν τοῦτο ἀνθρωπίνῳ λογισμῷ εὑρεῖν δυνηθείη ποτέ; τί οὖν
ἐστιν [εἰπεῖν;] τὸ τοῦ θεοῦ πρόσταγμα ἦν, τὸ ἐργαζόμενον τὰ πάντα. μὴ τοίνυν ἡμεῖς πε-
ριεργαζώμεθα τὸ πῶς, ἀλλὰ τοῦτο μόνον πιστεύωμεν, ὅτι ἐκέλευσε, καὶ ὑψώθη ἡ ἄβυσσος·
προσέταξε, καὶ πάλιν τὴν οἰκείαν ἐπέσχε φορὰν, καὶ πρὸς τὸν οἰκεῖον τόπον ὑπανεχώ-
ρησεν, ὃν αὐτὸς οἶδε μόνος ὁ δημιουργήσας αὐτὴν δεσπότης.

4 Καὶ ἐκάθισε, φησιν, ἡ κιβωτὸς ἐν τῷ ἑβδόμῳ μηνὶ, ἑβδόμῃ καὶ εἰκάδι τοῦ μη-
νός.

α. Κορ. ι. ιγ.

γ. ὑμᾶς

γ. πῶς

νός, ἐπὶ τὰ ὄρη τὰ Ἀραράτ. 5 Τὸ δὲ ὕδωρ ἠλαττοῦτο, ἕως τοῦ δεκάτου μηνός. καὶ ὤφθησαν αἱ κεφαλαὶ τῶν ὀρέων ἐν τῷ δεκάτῳ μηνὶ, τῇ πρώτῃ τοῦ μηνός.

Σκόπει πῶς ἀθρόον ἡ μεταβολὴ γέγονε, καὶ πόσον ἔληξεν ἡ τῶν ὑδάτων φύσις, ὡς ἐπὶ τὰ ὄρη τὴν κιβωτὸν καθίσαι. ἀνωτέρω γὰρ εἰποῦσα ἡ γραφὴ, ὅτι ιε´ πήχεις ἐπάνω τῶν ὀρέων ὑψώθη τὸ ὕδωρ, νῦν φησιν, ὅτι ἐκάθισεν ἡ κιβωτὸς ἐπὶ τὰ ὄρη τὰ Ἀραράτ, καὶ κατὰ μικρὸν λοιπὸν μέχρι τοῦ δεκάτου μηνὸς ἠλαττοῦτο, καὶ τότε τῷ δεκάτῳ μηνὶ ὤφθησαν αἱ κεφαλαὶ τῶν ὀρέων. ἐννόει μοι τοῦ δικαίου τὴν εὐτονίαν, πῶς διήρκεσεν ἐν τοσούτοις μησὶ καθάπερ ἐν σκότῳ "κατακεκλεισμένος.

γ. κατακεκλεισμένος, ὥσπερ διαιτώμενος.

6 Καὶ ἐγένετο, φησι, μετὰ τὰς τεσσαράκοντα ἡμέρας, καὶ ἀνέῳξε Νῶε τὴν θυρίδα τῆς κιβωτοῦ, ἣν ἐποίησε, 7 Καὶ ἀπέστειλε τὸν κόρακα ἰδεῖν, εἰ κεκόπακε τὸ ὕδωρ.

Ὅρα τὸν δίκαιον οὐδέπω τολμῶντα κατοπτεῦσαι δι᾽ ἑαυτοῦ, ἀλλὰ τὸν κόρακα ἀπέστειλε, δι᾽ ἐκείνου μαθεῖν βουλόμενος, εἴ τινα ἔστι προσδοκῆσαι χρηστὴν μεταβολήν.

Καὶ ἐξελθὼν, φησιν, οὐκ ἀνέστρεψεν, ἕως τοῦ ξηρανθῆναι τὸ ὕδωρ ἀπὸ τῆς γῆς.

Οὐκ, ἐπειδὴ μετὰ ταῦτα ἀνέστρεψε, τὸ ἕως προσέθηκεν ἡ θεία γραφή· ἀλλ᾽ ἰδίωμα τοῦτό ἐστι τῆς θείας γραφῆς, καὶ πολλαχοῦ ἄν τις εὕροι ταύτην τὴν συνήθειαν. καὶ ἐνῆν μὲν πολλὰ τοιαῦτα εὑρεῖν καὶ παραγαγεῖν εἰς μέσον, ἀλλ᾽ ἵνα μὴ πάντα παρ᾽ ἡμῶν μανθάνοντες ῥαθυμότεροι γίνησθε, ὑμῖν καταλιμπάνομεν διερευνᾶσθαι τὴν γραφὴν, καὶ εὑρεῖν ὅπου τοῖς ἰδιώμασι τούτοις κέχρηται· τέως δὲ ἡμᾶς ἀναγκαῖον εἰπεῖν τὴν αἰτίαν, δι᾽ ἣν οὐκ ἀνέστρεψε τὸ ὄρνεον [ὁ κόραξ.] ἴσως ληξάντων τῶν ὑδάτων ἀκάθαρτον ὂν "τὸ ὄρνεον, καὶ σώμασιν ἐντυχὸν τοῖς τε ἀνθρωπίνοις, τοῖς τε τῶν ἀλόγων, καὶ τὴν κατάλληλον εὑρὸν ἑαυτῷ τροφὴν, ἐναπέμεινεν· ὅπερ καὶ αὐτὸ οὐ μικρὸν ἐγίνετο τῷ δικαίῳ τεκμήριον τῆς χρηστῆς ἐλπίδος. εἰ γὰρ μὴ τοῦτο ἦν, μηδὲ εὗρε μικράν τινα παραμυθίαν, ὑπέστρεψεν ἄν. καὶ ὅτι τοῦτό ἐστιν ἀληθὲς, ἐντεῦθεν λοιπὸν τὴν χρηστὴν προσδοκίαν ἐσχηκὼς ὁ δίκαιος ἐκπέμπει τὴν περιστερὰν, ὄρνεον ἥμερον καὶ φιλοσυνήθες καὶ πολλὴν εὐγνωμοσύνην ἐπιδεικνύμενον, καὶ οὐκ ἀνεχόμενον ἑτέρων τινῶν σιτεῖσθαι ἢ σπέρματα. τῶν γὰρ καθαρῶν τυγχάνει.

γ. ζῶν.

8 Καὶ ἀπέστειλε τὴν περιστερὰν, φησι, παρ᾽ αὐτοῦ ἰδεῖν, εἰ κεκόπακε τὸ ὕδωρ ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς, 9 Καὶ μὴ εὑροῦσα ἡ περιστερὰ ἀνάπαυσιν τοῖς ποσὶν αὐτῆς ὑπέστρεψε πρὸς αὐτὸν εἰς τὴν κιβωτὸν, ὅτι ὕδωρ ἦν ἐπὶ πᾶν τὸ πρόσωπον τῆς γῆς.

Ἄξιον ἐνταῦθα διερευνήσασθαι πῶς ἀνωτέρω εἰποῦσα ἡ ἁγία γραφὴ, ὅτι αἱ κεφαλαὶ τῶν ὀρέων ὤφθησαν, νῦν φησιν, ὅτι οὐχ εὑροῦσα ἡ περιστερὰ ἀνάπαυσιν ὑπέστρεψε πρὸς αὐτὸν εἰς τὴν κιβωτὸν, ὅτι τὸ ὕδωρ ἦν ἐπὶ πᾶν τὸ πρόσωπον τῆς γῆς. μετ᾽ ἀκριβείας ἀναγνῶμεν τὸ εἰρημένον καὶ εἰσόμεθα τὴν αἰτίαν. οὐ γὰρ εἶπεν ἁπλῶς, οὐχ εὑροῦσα ἀνάπαυσιν, ἀλλὰ τοῖς ποσὶν αὐτῆς προσέθηκεν, ἵνα διδάξῃ ἡμᾶς, ὅτι εἰ καὶ ἔληξεν ἐκ μέρους τὰ ὕδατα καὶ αἱ κεφαλαὶ τῶν ὀρέων ὤφθησαν, ἀλλ᾽ ἔτι ἀπὸ τῆς πλησμονῆς τῶν ὑδάτων καὶ αὗται τῶν ὀρέων αἱ "κεφαλαὶ βορβορώδεις, ἢ τελματώδους ἰλύος ἦσαν πεπληρωμέναι. διὸ οὐδὲ στῆναί που ἰσχύσασα ἡ περιστερὰ, οὐδὲ τροφὴν κατάλληλον εὑρεῖν δυναμένη, ὑπέστρεψε, διὰ τῆς ἐπανόδου διδάσκουσα τὸν δίκαιον, ὡς ἔτι πολλὴ τῶν ὑδάτων ἐστὶν ἡ φορά.

γ. κορυφαί.

Καὶ ἐκτείνας, φησὶ, τὴν χεῖρα ἔλαβεν αὐτὴν, καὶ εἰσήγαγεν αὐτὴν πρὸς ἑαυτὸν εἰς τὴν κιβωτόν.

Εἶδες πόση τοῦ ὀρνέου ἡ εὐγνωμοσύνη, πῶς ἐπανελθοῦσα διὰ τῆς παρουσίας ἐδίδασκε τὸν δίκαιον ἔτι τινὰ μικρὰν μακροθυμίαν ἐνδείξασθαι.

10 Διὸ καὶ ἐπισχὼν, φησιν, ἔτι ἑπτὰ ἡμέρας ἐξαπέστειλε τὴν περιστερὰν ἐκ τῆς κιβωτοῦ. 11 Καὶ ἀνέστρεψε πρὸς αὐτὸν ἡ περιστερὰ πρὸς ἑσπέραν, καὶ εἶχε φύλλον ἐλαίας κάρφος ἐν τῷ στόματι αὐτῆς.

Οὐχ ἁπλῶς ἐνταῦθα οὐδὲ εἰκῆ κεῖται, τὸ πρὸς ἑσπέραν, ἀλλ᾽ ἵνα μάθωμεν ὅτι διὰ πάσης τῆς ἡμέρας διατραφεῖσα, καὶ εὑροῦσά τινα κατάλληλον δίαιταν, κατὰ τὴν ἑσπέραν ἐπανῆλθεν ἐπὶ τοῦ στόματος φέρουσα κάρφος ἐλαίας. τοιοῦτον γὰρ τὸ ζῶον, ἥμερον, καὶ ἀεὶ τὴν συνήθειαν ἐπιζητοῦν. διά τοι τοῦτο καὶ ὑπέστρεψε, καὶ διὰ τοῦ κάρφους τῆς ἐλαίας πολλὴν παραμυθίαν ἐκόμισε τῷ δικαίῳ. ἀλλ᾽ ἴσως ἄν τις εἴποι, καὶ πόθεν εὗρε τὸ φύλλον τῆς ἐλαίας; τὸ μὲν πᾶν ἐγίνετο τῆς τοῦ θεοῦ οἰκονομίας, καὶ τὸ εὑρεθῆναι, καὶ τὸ τὴν περιστερὰν λαβοῦσαν ἐπὶ τοῦ στόματος ἐπανελθεῖν πάλιν πρὸς τὸν δίκαιον· ἄλλως δὲ καὶ τὸ δένδρον ἀειθαλές ἐστι, καὶ εἰκὸς τῶν ὑδάτων ὑπονοστησάντων, ἔτι τὸ δένδρον τὴν τῶν φύλλων ἔχειν κόμην.

12 Καὶ ἐπισχὼν, φησιν, ἔτι ζ᾽ ἡμέρας ἑτέρας ἐξαπέστειλε τὴν περιστερὰν, καὶ οὐ προσέθετο τοῦ ἐπιστρέψαι πρὸς αὐτὸν ἔτι.

Ὅρα διὰ πάντων τὸν δίκαιον ἱκανὴν παραμυθίαν λαμβάνοντα. ὥσπερ γὰρ ἐπανελθούσης αὐτῆς καὶ ἐπὶ τοῦ στόματος φερούσης τὸ φύλλον τῆς ἐλαίας χρηστὰς εἶχε τὰς ἐλπίδας, οὕτω καὶ νῦν τὸ ἐξελθοῦσαν μὴ ὑποστρέψαι πάλιν, δεῖγμα μέγιστον αὐτῷ παρεῖχε τοῦ πολλὴν αὐτὴν εὑρηκέναι τὴν ἄνεσιν, καὶ λῆξιν γεγενῆσθαι τῶν ὑδάτων παντελῆ. καὶ ὅτι τοῦτο ἐστὶν ἀληθές, ἄκουσον τῶν ἑξῆς.

13 Καὶ ἐγένετο, φησι, τῷ ἑνὶ καὶ χ᾽ ἔτει, ἐν τῇ ζωῇ τοῦ Νῶε, τοῦ πρώτου μηνὸς, ἐξέλιπε τὸ ὕδωρ ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς. καὶ ἀπεκάλυψε Νῶε τὴν στέγην τῆς κιβωτοῦ, ἣν ἐποίησε, καὶ εἶδεν ὅτι ἐξέλιπε τὸ ὕδωρ ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς.

Πάλιν ἐνταῦθα ἔπεισί μοι θαυμάζειν καὶ ἐκπλήττεσθαι καὶ τοῦ δικαίου τὴν ἀρετὴν, καὶ τοῦ θεοῦ τὴν φιλανθρωπίαν. πῶς γὰρ, εἰπέ μοι, μετὰ τοσοῦτον χρόνον προσβαλὼν τῷ ἀέρι, καὶ τὰς ὄψεις ἀνατείνας εἰς τὴν τοῦ οὐρανοῦ θέαν οὐκ ἀπετυφλώθη, καὶ ἐπηρώθη τὰς ὄψεις; ἴστε γὰρ, ἴστε, ὅτι μάλιστα τοῦτο πάσχειν ἔθος τοῖς ἀνθρώποις, κἂν πρὸς βραχὺ μέρος τῆς ἡμέρας ἐν σκοτεινοῖς τόποις καὶ ζοφωδεστέροις διάγοντες πρὸς τὴν τοῦ φωτὸς ἀθρόον αὐγὴν ἀτενίσαι βουληθῶσιν. ἀλλ᾽ ὁ δίκαιος οὗτος ἐν ἐνιαυτῷ ὁλοκλήρῳ καὶ ἐν τοσούτοις μησὶ, καθάπερ ἐν σκότῳ, διάγων ἐν τῇ κιβωτῷ, καὶ νῦν ἀθρόον πρὸς τὴν τοῦ φωτὸς αὐγὴν ἐπιδὼν, οὐδὲν τοιοῦτον ἔπαθεν. ἡ γὰρ τοῦ θεοῦ χάρις ἦν μετὰ τῆς παραχεθείσης αὐτῷ ὑπομονῆς, ἡ καὶ τοῦ σώματος τὰς αἰσθήσεις ἰσχυρὰς ἀπεργαζομένη, καὶ ἀνωτέρας τῶν σωματικῶν ἀναγκῶν [ταύτας ποιοῦσα].

14 Ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ μηνὶ ἐξηράνθη ἡ γῆ, ἑβδόμῃ καὶ εἰκάδι τοῦ μηνός.

Οὐχ ἁπλῶς τὴν τοσαύτην ἀκρίβειαν ποιεῖται ἡ θεία γραφὴ, ἀλλ᾽ ἵνα μάθωμεν, ὅτι μέχρι μιᾶς ἡμέρας τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐκείνου ἡ συμπλήρωσις γεγένηται, καθ᾽ ὃν τοῦ δικαίου ἐδείχθη ἡ ὑπομονὴ, καὶ τῆς οἰκουμένης ἁπάσης τὸ καθάρσιον γέγονεν. εἶτα ἐπειδὴ καθάπερ τινὰ ῥύπον ἀπεπλύνατο ἡ κτίσις ἅπασα, ἀποθεμένη τὴν ἅπασαν κηλῖδα, ἣν ἡ τῶν ἀνθρώπων κακία ἐν αὐτῇ κατεσκεύασε, καὶ φαιδρὸν αὐτῆς γέγονε τὸ πρόσωπον, τότε λοιπὸν προστάττει τὸν δίκαιον ἐξελθεῖν ἐκ τῆς κιβωτοῦ, καὶ ἐλευθεροῖ αὐτὸν τοῦ χαλεποῦ ἐκείνου δεσμωτηρίου, καί φησιν·

15 Εἶπε κύριος ὁ θεὸς τῷ Νῶε, 16 Ἔξελθε σὺ, καὶ οἱ υἱοί σου, καὶ ἡ γυνή σου,

καὶ

καὶ αἱ γυναῖκες τῶν υἱῶν σου μετὰ σοῦ. 17 Καὶ πάντα τὰ θηρία, ὅσα ἐστὶ μετὰ σοῦ, καὶ πᾶσα σὰρξ ἀπὸ πετεινῶν ἕως κτηνῶν, καὶ πᾶν ἑρπετὸν κινούμενον ἐπὶ τῆς γῆς ἐξάγαγε μετὰ σεαυτοῦ. καὶ αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε ἐπὶ τῆς γῆς

Σκόπει θεοῦ ἀγαθότητα, πῶς διὰ πάντων παραμυθεῖται τὸν δίκαιον. ἐπειδὴ γὰρ προσέταξεν αὐτὸν ἐξελθεῖν ἐκ τῆς κιβωτοῦ, καὶ τοὺς υἱούς, καὶ τὴν γυναῖκα, καὶ τὰς γυναῖκας τῶν υἱῶν αὐτοῦ, καὶ τὰ θηρία πάντα, ἵνα μὴ καὶ αὐτὸ τοῦτο πάλιν πολλὴν αὐτῷ κατασκεδάσῃ τὴν ἀθυμίαν, καὶ ἐναγώνιον αὐτὸν καταστήσῃ λογιζόμενον, ὡς ἐν ἐρημίᾳ ἔσται, ἐν τοσούτῳ πλάτει τῆς γῆς μόνος οἰκῶν, οὐδενὸς ὄντος ἑτέρου, εἰπών, ἔξελθε ἐκ τῆς κιβωτοῦ καὶ ἐξάγαγε ἅπαντα μετὰ σεαυτοῦ, προσέθηκε, καὶ αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε ἐπὶ τῆς γῆς. ὅρα πῶς πάλιν ἄνωθεν ὁ δίκαιος οὗτος ἐκείνην δέχεται τὴν εὐλογίαν, ἣν πρὸ τῆς παραβάσεως ὁ Ἀδὰμ ἐδέξατο. ὥσπερ γὰρ ἡνίκα ἐκεῖνος ἐδημιουργήθη, ἤκουσε· καὶ εὐλόγησεν αὐτοὺς ὁ θεὸς λέγων, αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε καὶ κατακυριεύσατε τῆς γῆς, οὕτω καὶ οὗτος νῦν, αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε ἐπὶ τῆς γῆς. ὥσπερ γὰρ ἐκεῖνος ἀρχὴ καὶ ῥίζα γέγονε πάντων τῶν γενομένων πρὸ τοῦ κατακλυσμοῦ, οὕτω καὶ ὁ δίκαιος οὗτος ζύμη τις καὶ ἀρχὴ καὶ ῥίζα γίνεται πάντων τῶν μετὰ τὸν κατακλυσμόν. καὶ ἐντεῦθεν λοιπὸν τὰ τῆς τῶν ἀνθρώπων συστάσεως ἀρχὴν λαμβάνει, καὶ ἡ κτίσις ἅπασα τὸν οἰκεῖον ἀπολαμβάνει κόσμον, ἥ τε γῆ πρὸς καρποφορίαν διεγειρομένη, καὶ τὰ ἄλλα πάντα, ὅσα διὰ τὴν τοῦ ἀνθρώπου ὑπηρεσίαν ἐδημιουργήθη.

18 Καὶ ἐξῆλθε Νῶε, φησί, καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ, καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ, καὶ αἱ γυναῖκες τῶν υἱῶν αὐτοῦ μετ᾽ αὐτοῦ. 19 Καὶ πάντα τὰ θηρία, καὶ πάντα τὰ κτήνη, καὶ πᾶν πετεινόν, καὶ πᾶν ἑρπετὸν κινούμενον ἐπὶ τῆς γῆς κατὰ γένος αὐτῶν ἐξῆλθον ἐκ τῆς κιβωτοῦ.

Κατὰ δὲ τοῦ δεσπότου, φησί, πρόσταγμα δεξάμενος τὴν εὐλογίαν τὴν λέγουσαν, αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε, ἐξῆλθεν ἐκ τῆς κιβωτοῦ μετὰ τῶν ἄλλων ἁπάντων. καὶ ἦν λοιπὸν ἐν πάσῃ τῇ γῇ ὁ δίκαιος μόνος διάγων μετὰ τῆς γυναικὸς καὶ τῶν παιδίων καὶ τῶν τούτων γυναικῶν. καὶ εὐθέως ἐξελθὼν τὴν οἰκείαν εὐγνωμοσύνην ἐπιδείκνυται, καὶ ὑπέρ τε τῶν παρεληλυθότων, ὑπέρ τε τῶν μελλόντων τὰς εὐχαριστίας ἀναφέρει τῷ ἑαυτοῦ δεσπότῃ. ἀλλ᾽ εἰ δοκεῖ, ἵνα μὴ μακρὸν ποιῶμεν τὸν λόγον, εἰς τὴν ἑξῆς ταμιευσώμεθα τὰ κατὰ τὴν εὐγνωμοσύνην τοῦ δικαίου, μέχρι τούτου στήσαντες τὸν λόγον, καὶ παρακαλέσαντες ὑμῶν τὴν ἀγάπην διηνεκῶς τοῦτον τὸν μακάριον ἐν διανοίᾳ περιστρέφειν, καὶ τῆς ἀρετῆς αὐτοῦ μετὰ ἀκριβείας τὴν εὐμορφίαν καταμανθάνειν, καὶ ζηλωτὰς αὐτοῦ γίνεσθαι. σκόπει γάρ μοι πόσος αὐτοῦ τῆς ἀρετῆς ὁ πλοῦτος, ὅτι σήμερον ἐν τοσαύταις ἡμέραις τὰ κατ᾽ αὐτὸν διηγούμενοι οὐδέπω καὶ νῦν τέλος ἐπιθεῖναι ἰσχύσαμεν τῇ κατ᾽ αὐτὸν ὑποθέσει. καὶ τί λέγω τέλος ἐπιθεῖναι; ὅσα ἂν εἴπωμεν, οὐ δυνάμεθα ἐφικέσθαι, ἀλλὰ κἂν ἡμεῖς πολλὰ δυνηθῶμεν εἰπεῖν, κἂν οἱ μεθ᾽ ἡμᾶς, οὐδὲ οὕτω πρὸς τὸ τέλος φθάσαι δυνησόμεθα· τοσοῦτόν ἐστιν ἀρετή. ἐὰν γὰρ βουληθῶμεν, ἅπασαν ἡμῶν τὴν φύσιν οὗτος" παιδεῦσαι δυνήσεται καὶ πρὸς τὸν τῆς ἀρετῆς ζῆλον ἐναγαγεῖν. ὅταν γὰρ καὶ μεταξὺ τοσούτων πονηρῶν ἀναστρεφόμενος [οὗτος ὁ δίκαιος] καὶ μηδένα ἔχων εὑρεῖν ὁμότροπον, πρὸς τοσοῦτον μέτρον ἀρετῆς φθάνων τῆς ἀρετῆς, τίς ἡμῖν ἔσται ἀπολογία, τοῖς μηδὲ τοσαῦτα κωλύματα ἔχουσι, καὶ ῥαθυμοῦσι πρὸς τὴν ταύτης κατόρθωσιν; μὴ γάρ μοι τὴν ἐν τοῖς πεντακοσίοις ἔτεσι διαγωγὴν λέγε μόνον, "ὅτι κωμῳδούμενος, χλευαζόμενος διετέλει ὑπὸ τῶν τὴν κακίαν μετιόντων, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐν τῇ κιβωτῷ διατριβήν. ὁ γὰρ ἐνιαυτὸς ἐκεῖνος ἀντίῤῥοπος εἶναί μοι δοκεῖ τοῦ παντὸς χρόνου. τοσαύτην ἐκεῖ τὴν θλῖψιν ὑπομένειν ὁ δίκαιος ἠναγκάζετο, ἐν

στενοχωρίᾳ

γ. κατασκεδά-σει

γ. παίδων

γ. οὕτω παι-δεῦσαι δυνη-θῶμεν

ἴσ. ὅτι κω. καὶ χλ.

στενοχωρίᾳ τοιαύτῃ τυγχάνων, καὶ μηδὲ ἀναπνεῦσαι δυνάμενος, καὶ τῆς μετὰ τῶν θηρίων καὶ τῶν ἀλόγων διαγωγῆς ἀνεχόμενος, καὶ διὰ πάντων δεικνὺς αὐτοῦ τῆς γνώμης τὸ στεῤῥὸν, καὶ τὸ ἀκλινὲς τῆς προαιρέσεως, καὶ τὴν πίστιν, ἣν περὶ τὸν θεὸν ἐπεδείκνυτο, δι' ἣν πάντα πράως καὶ κούφως ἔφερε. διά τοι τοῦτο, ἐπειδὴ τὰ παρ' αὐτοῦ πάντα εἰσήνεγκε, καὶ τῆς παρὰ τοῦ θεοῦ μετὰ δαψιλείας ἀπήλαυσεν. εἰ γὰρ καὶ στενοχωρίαν πολλὴν ὑπέμεινεν ἐν τῇ διαγωγῇ τῆς κιβωτοῦ, ἀλλ' ὅμως τὸ κλυδώνιον τὸ φοβερὸν, καὶ τὴν πανωλεθρίαν ἐκείνην διέφυγε, καὶ διὰ τοῦτο μετὰ τὴν στενοχωρίαν ἐκείνην καὶ τὴν ἀφόρητον εἱρκτὴν καὶ ἀδείας καὶ ἀνέσεως ἀπήλαυε, καὶ τῆς παρὰ τοῦ θεοῦ εὐλογίας ἠξιοῦτο, καὶ πάλιν τὴν οἰκείαν εὐγνωμοσύνην διὰ τῶν ἔργων ἐπλήρου· καὶ πανταχοῦ εὑρήσεις τὰς ἀρχὰς παρ' αὐτοῦ εἰσφερομένας. ὥσπερ γὰρ τὴν προτέραν ἅπασαν ἡλικίαν τὴν ἀρετὴν μεταδιώξας, καὶ τῆς κακίας ἐκείνων ἐκτὸς γεγονὼς, οὐ συναπήλαυσεν αὐτοῖς τῆς τιμωρίας, ἀλλὰ πάντων ὑποβρυχίων γινομένων αὐτὸς μόνος διεσώζετο, οὕτω πάλιν ἐπειδὴ πολλὴν τὴν πίστιν εἰσήνεγκε, καὶ μετ' εὐχαριστίας τῆς ἐν τῇ κιβωτῷ οἰκήσεως ἠνέσχετο, πάλιν τὰ παρὰ τοῦ θεοῦ ἠκολούθησε μετὰ πολλῆς τῆς φιλοτιμίας, καὶ ἐξενεχθεὶς τῆς κιβωτοῦ, καὶ εἰς τὴν προτέραν διαγωγὴν ἀποκατασταθεὶς, εὐθέως εὐλογίας ἀξιοῦται. καὶ πάλιν τὴν οἰκείαν εὐγνωμοσύνην ἐπιδειξάμενος καὶ τὴν κατὰ δύναμιν εὐχαριστίαν ποιησάμενος, καὶ οὕτω μειζόνων ἀξιοῦται παρὰ τῆς φιλανθρωπίας τοῦ θεοῦ. καὶ γὰρ ἔθος τῷ θεῷ, ἐπειδὰν μικρὰ καὶ εὐτελῆ παρ' ἡμῶν εἰσενεχθῇ, ὅμως δ' οὖν εἰσενεχθῇ, πολλὴν ἡμῖν τὴν παρ' αὐτοῦ δωρεῖσθαι φιλοτιμίαν. καὶ ἵνα μάθῃς καὶ τῆς ἀνθρωπίνης εὐτελείας τὴν ὑπερβολὴν, καὶ τοῦ δεσπότου σου τὴν φιλοτιμίαν, σκόπει μοι ἐνταῦθα. κἂν γὰρ βουληθῶμέν τι εἰσενεγκεῖν, τί τοσοῦτον δυνησόμεθα, ἢ ὅσον τὴν διὰ τῶν λόγων εὐχαριστίαν ἐπιδείξασθαι; τὰ μέν τοι παρ' αὐτοῦ διὰ τῶν ἔργων εἰς ἡμᾶς ἐκπληροῦται. πῶς οὖν ἂν ἴσον γένοιτο, ἔργα καὶ λόγοι; ἀνενδεὴς γὰρ ὢν [ἡμῶν] ὁ δεσπότης, οὐδενὸς δεῖται τῶν παρ' ἡμῶν, εἰ μὴ τῶν ῥημάτων μόνον. καὶ αὐτὴν δὲ τὴν διὰ τῶν λόγων εὐχαριστίαν ἀπαιτεῖ, οὐχ ὡς ταύτης χρῄζων αὐτὸς, ἀλλ' ἵνα ἡμᾶς παιδεύσῃ εὐγνώμονας εἶναι, καὶ ἐπιγινώσκειν τὸν τῶν ἀγαθῶν χορηγόν. διὰ τοῦτο καὶ Παῦλος γράφων ἔλεγεν, Εὐχάριστοι γίνεσθε. οὐδὲν γὰρ οὕτως ἐπιζητεῖ παρ' ἡμῶν ὁ δεσπότης, ὡς τοῦτο τὸ κατόρθωμα.

Κολ. γ. 10.

ΗΘΙΚΟΝ

Μὴ τοίνυν ἀγνώμονες γινώμεθα, μηδὲ δι' ἔργων εὐεργετούμενοι [αὐτοὶ], ὀκνῶμεν τὴν διὰ τῶν λόγων εὐχαριστίαν ἀναφέρειν τῷ δεσπότῃ. πάλιν γὰρ εἰς ἡμᾶς τὸ κέρδος περιΐσταται· ἐὰν γὰρ ἐπὶ τοῖς φθάσασιν εὐχάριστοι γενώμεθα, καὶ πρὸς τὸ τῶν μειζόνων τυχεῖν ἑαυτοῖς πολλὴν προευτρεπίζομεν τὴν παῤῥησίαν. μόνον παρακαλῶ, καθ' ἑκάστην ἡμέραν καὶ ὥραν, εἰ οἷόν τε, ἀναλογιζώμεθα καθ' ἑαυτοὺς μὴ τὰς κοινὰς μόνον εὐεργεσίας, ἃς πάσῃ τῇ φύσει ὁ τῶν ὅλων δημιουργὸς κεχάρισται, ἀλλὰ καὶ τὰς ἰδίᾳ καὶ καθ' ἕκαστον ἡμῖν παρεχομένας. καὶ τί λέγω τὰς ἰδίᾳ καὶ καθ' ἕκαστον παρεχομένας; καὶ ὑπὲρ ὧν ἀγνοοῦντες εὐεργετούμεθα, καὶ ὑπὲρ τούτων εὐχαριστῶμεν. ἐπειδὴ γὰρ κήδεται τῆς ἡμετέρας σωτηρίας, πολλὰ καὶ μὴ εἰδότας ἡμᾶς εὐεργετεῖ, καὶ πολλάκις καὶ κινδύνων ἐξαρπάζει, καὶ ἑτέρας εὐεργεσίας εἰς ἡμᾶς κατατίθεται. πηγὴ γάρ ἐστι φιλανθρωπίας, καὶ οὐδέποτε παύεται τὰ ἐκεῖθεν νάματα τῇ τῶν ἀνθρώπων φύσει προχέουσα. ἂν τοίνυν ταῦτα λογιζώμεθα καὶ σπουδάζωμεν καὶ ὑπὲρ τῶν φθασάντων τὰς εὐχαριστίας ἀναφέρειν τῷ δεσπότῃ, καὶ ὑπὲρ τῶν ἑξῆς τοιούτους ἑαυτοὺς κατασκευάζειν, ὥστε μὴ ἀναξίους φανῆναι τῶν παρ' αὐτοῦ εὐεργεσιῶν, δυνησόμεθα καὶ πολιτείαν ἀρίστην ἐπιδείξασθαι, καὶ τῆς κακίας τὴν πεῖραν διαφυγεῖν. ἡ γὰρ μνήμη τῶν εὐεργεσιῶν ἱκανὴ διδάσκαλος ἡμῖν ἔσται τῆς κατ' ἀρετὴν πολιτείας, οὐκ ἀφιεῖσά ποτε εἰς ῥαθυμίαν ἐμπε-

σόντας

σὺν ταῖς τε λήθην, πρὸς τὴν κακίαν αὐτομολῆσαι. ἡ γὰρ νήφουσα καὶ ἐγρηγορυῖα ψυ-
χὴ οὐ τότε μόνον, ἐπειδὰν κατὰ ῥοῦν φέρηται τὰ πράγματα, εὐγνωμοσύνην ἐπιδείκνυ-
ται, ἀλλὰ κἂν ἐναντία τις πραγμάτων περιστάσις παρακολουθήσῃ, καὶ τότε τὴν ἴσην
εὐχαριστίαν ἀναφέρει, οὐδὲν ἀπὸ τῆς τῶν πραγμάτων μεταβολῆς χαυνουμένη, ἀλλὰ ταύ-
5 τῃ μᾶλλον νευρουμένη, καὶ τὴν ἄφατον τοῦ θεοῦ κηδεμονίαν λογιζομένη, καὶ ὡς εὔπορος ὢν
καὶ εὐμήχανος δύναται καὶ διὰ ἐναντίων πραγμάτων, εἰ καὶ ἡμεῖς τὴν ἀκριβῆ κατάλη-
ψιν μὴ ἰσχύωμεν συνιδεῖν, τὴν ἑαυτοῦ κηδεμονίαν ἐπιδείξασθαι. οὕτω τοίνυν ἅπαντα
τὰ καθ' ἡμᾶς παραχωροῦντες, ὅπως ἂν φέρηται τὰ πράγματα, ἡμεῖς ἓν μόνον ἔργον
ἔχωμεν, τὸ διηνεκῶς αὐτῷ εὐχαριστεῖν ὑπὲρ ἁπάντων. διὰ γὰρ τοῦτο λογικοί τινες γε-
10 γόναμεν, καὶ ταύτῃ τῶν ἀλόγων διεστήκαμεν, ἵνα τὰς εὐφημίας, καὶ τοὺς ὕμνους, καὶ διηνε-
κεῖς δοξολογίας ἀναφέρωμεν τῷ τῶν ὅλων δημιουργῷ. διὰ τοῦτο καὶ ψυχὴν ἡμῖν ἐνέ-
πνευσε, καὶ γλῶτταν ἐχαρίσατο, ἵνα τῶν παρ' αὐτοῦ εἰς ἡμᾶς εὐεργεσιῶν εἰς αἴσθησιν ἐρ-
χόμενοι, καὶ τὴν δεσποτείαν ἐπιγινώσκωμεν, καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην ἐπιδειξώμεθα, καὶ
τὴν κατὰ δύναμιν εὐχαριστίαν ἀναφέρωμεν τῷ δεσπότῃ. εἰ γὰρ ἄνθρωποι οἱ τῆς
15 αὐτῆς ἡμῖν φύσεως κοινωνοῦντες μικράν τινα πολλάκις καὶ εὐτελῆ εἰς ἡμᾶς εὐεργεσίαν
καταθέμενοι ἀπαιτοῦσι τὴν ὑπὲρ ὧν πεπόνθαμεν εὐχαριστίαν, οὐ διὰ τὴν ἡμετέραν
εὐγνωμοσύνην, ἀλλ' ἵνα καὶ αὐτοὶ ἐντεῦθεν λαμπρότεροι φαίνωνται· πολλῷ μᾶλλον
ἐπὶ τοῦ φιλανθρώπου θεοῦ τοῦτο [πλείω] ποιεῖν ἡμᾶς χρή, τοῦ διὰ τὴν ἡμετέραν ὠφέλει-
αν μόνον τοῦτο γίνεσθαι βουλομένου. ὥσπερ γὰρ ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων ἡ γινομένη εὐχαριστία εἰς
20 τοὺς εὐεργετηκότας, ἐκείνους λαμπροτέρους ἐργάζεται, οὕτως ἐπὶ τοῦ φιλανθρώπου
θεοῦ ὅταν τοῦτο ποιῶμεν, ἑαυτοὺς λαμπροτέρους ἀπεργαζόμεθα· ἐπεὶ οὐχὶ τῆς παρ'
ἡμῶν δεόμενος εὐφημίας τοῦτο βούλεται γίνεσθαι, ἀλλ' ἵνα πάλιν εἰς ἡμᾶς περιστῇ τὸ
κέρδος, καὶ μείζονος συμμαχίας ἑαυτοὺς ἀξίους καταστήσωμεν. εἰ γὰρ καὶ μὴ δυνάμεθα
κατ' ἀξίαν ποτὲ τοῦτο ποιῆσαι (πῶς γάρ, τοσαύτῃ ἀσθενείᾳ φύσεως συνδεδεμένοι; καὶ τί
25 λέγω τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν; ἀλλ' οὐδὲ αὐταὶ αἱ ἀσώματοι καὶ ἀόρατοι δυνάμεις καὶ αἱ ἀρχαὶ
καὶ αἱ ἐξουσίαι καὶ τὰ χερουβὶμ καὶ τὰ σεραφεὶμ τὴν κατ' ἀξίαν δοξολογίαν ἀναφέρειν [εὐ-
χαριστοῦντες] δυνήσονται) ἀλλ' ὅμως τὴν κατὰ δύναμιν ἀνενεγκεῖν εὐχαριστίαν δίκαιον
ἂν εἴη, καὶ διηνεκῶς δοξάζειν τὸν ἡμέτερον δεσπότην καὶ διὰ τῆς τῶν λόγων εὐφημί-
ας, καὶ διὰ τῆς ἀρίστης πολιτείας. αὕτη γὰρ μάλιστα καὶ λαμπροτέρα γένοιτο ἡ εὐφημία,
30 ὅταν διὰ μυρίων γλωττῶν τὴν δοξολογίαν ἀναφέρωμεν. ὁ γὰρ ἐνάρετος ἕκαστον τῶν
εἰς αὐτὸν ὁρώντων παρασκευάζει τὸν αὐτοῦ δεσπότην ἀνυμνεῖν· καὶ ἡ παρ' ἐκείνων δο-
ξολογία πολλὴν καὶ ἄφατον τῷ τὴν αἰτίαν παρέχοντι χαρίζεται τὴν παρὰ τοῦ δεσπό-
του εὔνοιαν. τί οὖν ἂν ἡμῶν μακαριστότερον γένοιτο, εἰ μέλλοιμεν μὴ μόνον αὐτοὶ διὰ τῆς
οἰκείας γλώττης δοξάζειν τὸν ἀγαθὸν θεόν, ἀλλὰ καὶ πάντας τοὺς ὁμογενεῖς διεγείρειν εἰς
35 τὴν ὑπὲρ ἡμῶν δοξολογίαν; τοσαύτη γὰρ τῆς ἀρετῆς ἡ ἰσχύς, ὡς μυρίοις στόμασι δύ-
νασθαι τὸν δημιουργὸν ἀνυμνεῖν. οὐδὲν γὰρ ἀρίστης πολιτείας ἴσον [γένοιτο,] ἀγαπητέ. διὰ
τοῦτο καὶ ὁ κύριος ἔλεγε, Λαμψάτω τὸ φῶς ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὅπως ἴδωσιν — Ματ. ε. ιϛ.
ὑμῶν τὰ καλὰ ἔργα, καὶ δοξάσωσι τὸν πατέρα ὑμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς. εἶδες πῶς καθά-
περ τὸ φῶς φανὲν ἀπελαύνει τὸ σκότος, οὕτω καὶ ἀρετὴ ὀφθεῖσα καὶ τὴν κακίαν φυγα-
40 δεύει, καὶ τῆς πλάνης τὸ σκότος ἀπελάσασα πρὸς δοξολογίαν κινεῖ τῶν ὁρώντων τὴν
διάνοιαν. οὕτω τοίνυν σπουδάζωμεν ἡμῶν λάμπειν τὰ ἔργα, ὡς τὸν ἡμέτερον δοξά-
ζεσθαι δεσπότην. ταῦτα δὲ ἔλεγεν ὁ Χριστός, οὐχ ἵνα πρὸς ἐπίδειξίν τι πράττωμεν
(μὴ γένοιτο) ἀλλ' ἵνα μετὰ ἀκριβείας καὶ κατὰ τὸ αὐτῷ δοκοῦν πολιτευόμενοι μήτε βλασ-
φημίας

φημίᾳ τινὶ χώραν παρέχωμεν, καὶ διὰ τῆς τῶν ἀγαθῶν ἔργων πράξεως παρασκευάζωμεν τοὺς ὁρῶντας δοξάζειν τὸν τῶν ὅλων θεόν. τότε γάρ, τότε καὶ τῆς παρ' αὐτοῦ εὐνοίας μειζόνως ἐπισπασόμεθα, καὶ τὴν κόλασιν διαφυγεῖν δυνησόμεθα, καὶ τῶν ἀπορρήτων ἀγαθῶν ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ πατρί, ἅμα τῷ ἁγίῳ πνεύματι, δόξα, κράτος, τιμή, νῦν καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Λογ. κζ. ΚΑΙ ΩΚΟΔΟΜΗΣΕ ΝΩΕ ΘΥΣΙΑΣΤΗΡΙΟΝ

τῷ κυρίῳ, καὶ ἔλαβεν ἀπὸ πάντων τῶν κτηνῶν τῶν καθαρῶν, καὶ ἀπὸ πάντων τῶν πετεινῶν τῶν καθαρῶν, καὶ ἀνήνεγκεν ὁλοκάρπωσιν εἰς τὸ θυσιαστήριον.

Εἴδετε χθὲς τοῦ φιλανθρώπου δεσπότου τὴν ἀγαθότητα, ὅπως τὸν δίκαιον ἐξήγαγεν ἐκ τῆς κιβωτοῦ, ἐλευθερώσας καὶ τῆς ἐκεῖ διαγωγῆς, καὶ ἀπαλλάξας τοῦ χαλεποῦ ἐκείνου καὶ ξένου δεσμωτηρίου, καὶ τῆς ὑπομονῆς αὐτῷ τὰς ἀμοιβὰς ἀποδέδωκεν εἰπών, αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε. μάθωμεν σήμερον τοῦ Νῶε τὴν εὐγνωμοσύνην, καὶ τὴν εὐχάριστον ψυχήν, δι' ἧς πάλιν πλείονα καὶ πολλῷ μείζονα ἐξεκαλέσατο τοῦ θεοῦ τὴν περὶ αὐτὸν εὔνοιαν. καὶ γὰρ τοιοῦτος ὁ θεός. ἐπειδὰν ἴδῃ ἐπὶ τοῖς φθάσασιν εὐγνώμονας γεγενημένους, ἐπιδαψιλεύεται τὰς παρ' ἑαυτοῦ δωρεάς. σπουδάζωμεν τοίνυν καὶ ἡμεῖς τὴν κατὰ δύναμιν εὐχαριστίαν ἀναφέρειν τῷ δεσπότῃ ὑπὲρ τῶν ὑπαρξάντων ἡμῖν παρ' αὐτοῦ ἀγαθῶν, ἵνα καὶ μειζόνων ἀξιωθῶμεν, καὶ μηδέποτε ἐπιλανθανώμεθα τῶν παρὰ τοῦ θεοῦ εὐεργεσιῶν εἰς ἡμᾶς γεγενημένων, ἀλλὰ ἀεὶ ταῦτα στρέφωμεν ἐπὶ τῆς διανοίας τῆς ἡμετέρας, ἵνα ὑπὸ τῆς μνήμης συνωθούμενοι διηνεκῆ τὴν εὐχαριστίαν ποιώμεθα· εἰ καὶ τοσαῦτα τὸ πλῆθός εἰσιν, ὡς μηδὲ ἀρκεῖν τοὺς λογισμοὺς τοὺς ἡμετέρους ἐξαριθμήσασθαι τὴν εἰς ἡμᾶς φιλοτιμίαν αὐτοῦ γεγενημένην. τίς γὰρ ἄν τις λογίσαιτο τὰ ἤδη εἰς ἡμᾶς γεγενημένα, τὰ ἐπηγγελμένα, τὰ καθ' ἑκάστην ἡμέραν γινόμενα; ὅτι ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παρήγαγεν, ὅτι καὶ σῶμα καὶ ψυχὴν ἐχαρίσατο, ὅτι λογικοὺς ἡμᾶς ἐδημιούργησεν, ὅτι τὸν ἀέρα τοῦτον ἀναπνεῖν ἐχαρίσατο, ὅτι τὴν κτίσιν ἅπασαν διὰ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν παρήγαγεν, ὅτι αὐτὸς μὲν ἐβουλήθη ἐκ προοιμίων τῆς τοῦ παραδείσου διαίτης ἀπολαύειν τὸν ἄνθρωπον, καὶ ἀνώδυνον βίον ἔχειν, καὶ μόχθου παντὸς ἀπηλλαγμένον, καὶ μηδὲν ἔλαττον ἔχειν τῶν ἀγγέλων καὶ τῶν ἀσωμάτων ἐκείνων δυνάμεων ἐν σώματι τυγχάνοντα, ἀλλὰ καὶ ἀνώτερον εἶναι τῶν σωματικῶν ἀναγκῶν. εἶτα ἐπειδὴ διὰ ῥαθυμίαν ὑπήχθη τῇ ἀπάτῃ τοῦ διαβόλου τῇ διὰ τοῦ ὄφεως προσαχθείσῃ, οὐδὲ οὕτω διέλιπε, τὸν ἡμαρτηκότα, τὸν παραβεβηκότα εὐεργετῶν, ἀλλὰ καὶ δι' ὧν ἐτιμωρήσατο (καθάπερ καὶ χθὲς ἐλέγομεν) τῆς οἰκείας φιλανθρωπίας τὴν ὑπερβολὴν ἐπεδείξατο, καὶ πολλὰ ἕτερα καὶ ἀναρίθμητα εὐεργεσιῶν εἴδη εἰς αὐτὸν κατέθετο, καὶ λοιπὸν τοῦ χρόνου προϊόντος, καὶ τοῦ γένους αὐξανομένου καὶ εἰς κακίαν ἀποκλίναντος, ἐπειδὴ ἑώρα ἀνίατα γινόμενα τὰ τραύματα, καθάπερ ζύμην τινὰ πονηράν, τοὺς τῆς κακίας ἐργάτας ἠφάνισε, καταλιπὼν τὸν δίκαιον τοῦτον, ῥίζαν καὶ ἀρχὴν γενέσθαι τοῦ τῶν ἀνθρώπων γένους. καὶ πάλιν σκόπει πόσην περὶ αὐτὸν ἐπιδείκνυται τὴν φιλοτιμίαν. ἀπὸ τοῦ δικαίου τούτου καὶ τῶν τούτου υἱῶν ἅπασαν τὴν τῶν ἀνθρώπων φύσιν εἰς τοσοῦτον πλῆθος ἐπιδιδόναι παρεσκεύασε· καὶ κατὰ μικρὸν τοὺς δι-

καίους

καιροὺς ἐκλεξάμενος, τοὺς πατριάρχας λέγω, διδασκάλους ἐπέστησε τῷ λοιπῷ τῶν ἀν-
θρώπων γένει, διὰ τῆς οἰκείας ἀρετῆς ἅπαντας ἐναγαγεῖν δυναμένους· καὶ καθάπερ
ἰατροὺς, τοὺς νενοσηκότας θεραπεύειν δυναμένους, ποτὲ μὲν εἰς τὴν Παλαιστίνην, ποτὲ
δὲ εἰς Αἴγυπτον κατάγει, ὁμοῦ καὶ τῶν αὐτοῦ δούλων ἐγγυμνάζων τὴν ὑπομονὴν, καὶ τὴν
5 οἰκείαν δύναμιν περιφανεστέραν δεικνύς. καὶ διηνεκῶς οὕτω διετέλεσε φροντίζων τῆς τῶν
ἀνθρώπων σωτηρίας, προφήτας ἀναδεικνὺς, καὶ σημεῖα καὶ θαύματα δι' αὐτῶν ἐπιτε-
λεῖσθαι ποιῶν. Εἶτα, ἵνα συντεμὼν εἴπω· καθάπερ γὰρ τῆς θαλάττης τὰ κύματα,
κἂν μυριάκις βιασώμεθα, οὐκ ἄν ποτε δυνηθείημεν ἐξαριθμήσασθαι, οὕτως οὐδὲ τὸ ποι-
κίλον τῶν εὐεργεσιῶν τοῦ θεοῦ, ὧν περὶ τὴν ἡμετέραν φύσιν ἐπεδείξατο. τὸ δὲ τελευταῖ-
10 ον, ἐπειδὴ εἶδε μετὰ τοσαύτην πρόνοιαν, ἔτι πολλῆς καὶ ἀφάτου φιλανθρωπίας δε-
ομένην τὴν τῶν ἀνθρώπων φύσιν, καὶ οὐδὲν πλέον ἰσχύσαντας, οὐ τοὺς πατριάρχας, οὐ
τοὺς προφήτας, οὐ τὰ θαύματα ἐκεῖνα τὰ παράδοξα, οὐ τὰς τιμωρίας καὶ τὰς νουθεσίας
τὰς καθ' ἕκαστον ἐπαγομένας, καὶ τὰς αἰχμαλωσίας ἐκείνας τὰς ἐπαλλήλους, ὥσπερ
οἰκτείρας τὸ γένος τὸ ἡμέτερον, τῶν ψυχῶν καὶ τῶν σωμάτων ἰατρὸν, τὸν υἱὸν αὐτοῦ
15 τὸν μονογενῆ ἐκ τῶν κόλπων ἀναστήσας, ὡς εἰπεῖν, τῶν πατρικῶν, δούλου μορφὴν
ἀναλαβόντα παρεσκεύασεν ἐκ παρθένου τεχθῆναι, καὶ συνὼν ἡμῖν ἀναστραφῆναι, καὶ
πάντα ὑπομεῖναι τὰ ἡμέτερα, ἵνα τὴν ἡμετέραν φύσιν κάτω που κειμένην ὑπὸ τοῦ
τῶν ἁμαρτημάτων πλήθους, ἀναγαγεῖν δυνηθῇ ἀπὸ τῆς γῆς εἰς τὸν οὐρανόν. καὶ τοῦτο
ἐκπληττόμενος ὁ τῆς βροντῆς υἱὸς, καὶ ἐννοῶν τῆς ἀγάπης τοῦ θεοῦ τὴν ὑπερβολὴν, ἣν περὶ
20 τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος ἐπεδείξατο, ἐβόα καὶ ἔλεγεν· Οὕτω γὰρ ἠγάπησεν ὁ θεὸς τὸν   Ιω. γ. ις.
κόσμον. ὅρα πόσου θαύματος γέμει ἡ λέξις· οὕτω φησὶ, τὸ μέγεθος ἀναλογιζόμενος, ὅ-
περ ἤμελλεν ἐρεῖν· διὰ τοῦτο οὕτως ἤρξατο. Εἰπὲ οὖν ἡμῖν ὦ μακάριε Ἰωάννη· οὕτω, πῶς;
Εἰπὲ τὸ μέτρον, εἰπὲ τὸ μέγεθος, δίδαξον ἡμᾶς τὴν ὑπερβολήν. οὕτω γὰρ ἠγά-
πησεν ὁ θεὸς τὸν κόσμον, ὥστε τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ δέδωκεν, ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς
25 αὐτὸν μὴ ἀπόληται, ἀλλ' ἔχῃ ζωὴν αἰώνιον. Εἶδες τὴν αἰτίαν τῆς τοῦ υἱοῦ παρουσίας
ταύτην οὖσαν, ὥστε τοὺς μέλλοντας ἀπόλλυσθαι σωτηρίας ἀφορμὴν εὑρεῖν διὰ τῆς εἰς
αὐτὸν πίστεως. τί ἄν τις λογίσαιτο, εἰς ἔννοιαν ἐλθὼν τῆς φιλοτιμίας ἐκείνης τῆς μεγά-
λης καὶ θαυμαστῆς καὶ πάντα νικώσης λόγον, ἣν ἐχαρίσατο τῇ φύσει τῇ ἡμετέρᾳ διὰ τῆς
χ. χαρισά-μενος   τοῦ βαπτίσματος δωρεᾶς, πάντων ἡμῖν τῶν πλημμελημάτων τὴν ἀπαλλαγὴν " δω-
30 ρησάμενος; ἀλλὰ τί εἴπω; οὔτε ἡ διάνοια ἐξαρκεῖ, οὐδὲ λόγος ἐξισχύει τὰ λοιπὰ ἐξαριθ-
χ. λειπόμενα,   μήσασθαι. ὅσα γὰρ ἂν εἴπω, τοσαῦτά ἐστι τὰ " λείποντα, ὡς νικᾶν τῶν ἤδη ῥηθέντων τὴν ὑ-
περβολήν. τί οὖν ἄν τις ἐννοήσειε τῆς μετανοίας τὴν ὁδὸν, ἣν ἐχαρίσατο διὰ τὴν ἄφα-
τον αὐτοῦ φιλανθρωπίαν τῷ ἡμετέρῳ γένει, καὶ μετὰ τὴν τοῦ βαπτίσματος δωρεὰν ταῖς
ἐντολαῖς ταῖς θαυμασταῖς, δι' ὧν, εἰ βουληθείημεν, δυνησόμεθα τὴν παρ' αὐτοῦ ῥοπὴν ἐπι-
ὤν,   35 σπάσασθαι; εἶδες, ἀγαπητὲ, ἄβυσσον εὐεργεσιῶν, εἶδες πόσας ἀπαριθμησάμενοι*, οὐδέ-
πω οὐδὲ τὸ πολλοστὸν εἰπεῖν ἠδυνήθημεν. πῶς γὰρ ἀνθρωπίνη γλῶττα δυνήσεται
τὰ παρὰ τοῦ θεοῦ εἰς ἡμᾶς γεγενημένα λόγῳ διελθεῖν; τούτων τοίνυν τοσούτων καὶ τηλικού-
των ὄντων, πάλιν πολλῷ μείζους καὶ ἀπορρητότεραί εἰσιν αἱ εὐεργεσίαι, ἃς μετὰ τὴν ἐντεῦ-
θεν μετάστασιν ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι ἐπηγγείλατο τοῖς τὴν ὁδὸν τῆς ἀρετῆς βαδίζουσι. καὶ
40 ἵνα δι' ὀλίγων ῥημάτων τὸ μέγεθος αὐτῶν τὴν ὑπερβολὴν ἡμῖν παραστήσῃ, φησὶν ὁ μα-
κάριος Παῦλος· Ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε, καὶ οὖς οὐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου   α Κορ. β. θ.
οὐκ ἀνέβη, ἃ ἡτοίμασεν ὁ θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν. εἶδες δωρεῶν ὑπερβολὴν, εἶδες
πᾶσαν ἔννοιαν ἀνθρωπίνην ὑπερβαινούσας αὐτοῦ τὰς εὐεργεσίας. ἐπὶ καρδίαν γὰρ,

φησιν, ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη. ἐὰν τοίνυν βουλώμεθα ταύτας ἀναλογίζεσθαι, καὶ τὴν
κατὰ δύναμιν τὴν ἡμετέραν εὐχαριστίαν ποιῆσαι, δυνησόμεθα τὴν παρ' αὐτοῦ εὔνοιαν ἐπὶ
πλέον ἐπισπάσασθαι, καὶ πρὸς τὴν ἀρετὴν μᾶλλον διεγερθῆναι. ἡ γὰρ τῶν εὐεργεσιῶν
μνήμη ἰσχυρὰ προτρέψασθαι πρὸς τοὺς τῆς ἀρετῆς πόνους, καὶ παρασκευάσαι πάντων
ὑπεριδεῖν τῶν παρόντων, καὶ πρὸς τὸν τοσαῦτα εὐεργετηκότα κεχηνέναι, καὶ τὸν περὶ αὐ- 5
τὸν πόθον ἀκμάζοντα καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἐπιδείκνυσθαι. ἐντεῦθεν γὰρ καὶ ὁ δίκαιος οὗτος
τοσαύτης ἀπήλαυσε τῆς ἄνωθεν εὐνοίας καὶ τῆς τιμῆς, ἐπειδὴ πολλὴν ὑπὲρ τῶν φθα-
σάντων τὴν εὐγνωμοσύνην ἐπεδείξατο. ἀλλ' ἵνα σαφέστερος ἡμῖν ὁ λόγος γένηται, αὐ-
τὴν τὴν ἀρχὴν τῶν σήμερον ἀνεγνωσμένων ἀναγκαῖον παραθεῖναι ἐπὶ τῆς ὑμετέρας
ἀγάπης. ἐπειδὴ γὰρ ἐξῆλθεν ἐκ τῆς κιβωτοῦ κατὰ τὸ πρόσταγμα τοῦ δεσπότου μετὰ τῶν 10
υἱῶν, καὶ τῆς ἑαυτοῦ γυναικὸς, καὶ τῶν γυναικῶν τῶν παίδων, καὶ πάντων τῶν θηρίων καὶ τῶν
πετεινῶν, καὶ ἐδέξατο παρὰ τοῦ θεοῦ μετὰ τῆς ἐξόδου καὶ τὴν εὐλογίαν ἐκείνην τὴν πολλὴν
αὐτῷ παραμυθίαν κομίζουσαν, τὴν λέγουσαν, αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε, διδάσκου-
σα ἡμᾶς ἡ θεία γραφὴ τοῦ δικαίου τὴν εὐγνωμοσύνην φησί·

20 Καὶ ᾠκοδόμησεν Νῶε θυσιαστήριον τῷ κυρίῳ, καὶ ἔλαβεν ἀπὸ πάντων τῶν 15
κτηνῶν τῶν καθαρῶν, καὶ ἀπὸ πάντων τῶν πετεινῶν τῶν καθαρῶν, καὶ ἀνήνεγκεν ὁλοκαρ-
πώσεις ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον.

Σκόπει μετ' ἀκριβείας, ἀγαπητὲ, ἐκ τῶν νῦν ῥημάτων πάλιν, πῶς ἐν αὐτῇ τῇ φύ-
σει ὁ τῶν ἁπάντων δημιουργὸς ἐναπέθετο τὴν γνῶσιν ἡμῖν ἀκριβῆ τῆς ἀρετῆς. πόθεν
γὰρ, εἰπέ μοι, τοῦτο τῷ δικαίῳ ἐπῆλθεν; οὐδεὶς ἦν ἕτερος, πρὸς ὃν ἰδεῖν εἶχεν. ἀλλὰ 20
καθάπερ ἐν ἀρχῇ ὁ ὑπὸ τοῦ πρωτοπλάστου τεχθεὶς, Ἄβελ λέγω, οἴκοθεν κινούμενος
τὴν προσαγωγὴν ἐποιήσατο μετὰ πολλῆς τῆς ἀκριβείας· οὕτω δὴ καὶ νῦν ὁ δίκαιος οὗτος
ἐξ οἰκείας γνώμης καὶ προαιρέσεως ὑγιοῦς κατὰ τὴν ἀνθρωπίνην δύναμιν, ὡς ἐνόμισε,
διὰ τῶν θυσιῶν τὰς εὐχαριστίας ἀναφέρει τῷ δεσπότῃ. καὶ ὅρα αὐτὸν μετὰ πολλῆς φιλοσο-
φίας ἅπαντα διαπραττόμενον. οὔτε γὰρ οἰκοδομῆς αὐτῷ ἐδέησε λαμπρᾶς, οὐ ναοῦ, 25
οὐκ οἴκου τινὸς θαυμαστοῦ, οὐκ ἄλλου οὐδενός. ᾔδει γὰρ, ᾔδει σαφῶς, ὅτι γνώμην ἐ-
πιζητεῖ μόνον ὁ δεσπότης. καὶ ἐσχεδιασμένον οἰκοδομήσας τὸ θυσιαστήριον, καὶ λαβὼν ἀπὸ
τῶν κτηνῶν τῶν καθαρῶν, καὶ ἀπὸ τῶν πετεινῶν τῶν καθαρῶν, τὰς ὁλοκαρπώσεις ἀνή-
νεγκε, καὶ, ὅσον εἶχε δυνάμεως, τῆς οἰκείας προαιρέσεως τὴν εὐγνωμοσύνην ἐπεδεί-
ξατο· ἣν ἀποδεξάμενος ὁ φιλάνθρωπος θεὸς καὶ τὴν γνώμην ἐστεφάνωσε, καὶ τὴν παρ' ἑ- 30
αυτοῦ πάλιν φιλοτιμίαν ἐπιδείκνυται. φησὶ γὰρ ἡ γραφή·

21 Καὶ ὠσφράνθη κύριος ὀσμὴν εὐωδίας.

Ὅρα πῶς ἡ γνώμη τοῦ προσάγοντος τὸν καπνὸν, καὶ τὴν κνίσσαν, καὶ πᾶσαν τὴν ἐν- χ. κνῖσαν
τεῦθεν τικτομένην ἀηδίαν πολλῆς τῆς εὐωδίας ἐνέπλησε. διὰ τοῦτο καὶ Παῦλος ἔλεγε
β. Κορ. β. ιε. γράφων· Ὅτι Χριστοῦ εὐωδία ἐσμὲν ἐν τοῖς σωζομένοις καὶ ἐν τοῖς ἀπολλυμένοις, οἷς μὲν 35
ὀσμὴ θανάτου εἰς θάνατον, οἷς δὲ ὀσμὴ ζωῆς εἰς ζωήν. ὀσμὴν εὐωδίας. καὶ ὠσφράν-
θη κύριος ὁ θεὸς ὀσμὴν εὐωδίας. μὴ τῇ παχύτητι [δὲ] τῆς λέξεως προσπταίῃς, ἀλλὰ
τῇ σαυτοῦ ἀσθενείᾳ τῶν ῥημάτων τὴν συγκατάβασιν λογισάμενος νόει ἐντεῦθεν, ὅτι δεκτὴ
γέγονεν ἡ προσαγωγὴ τοῦ δικαίου. ἵνα γὰρ καὶ δι' αὐτῶν τῶν πραγμάτων εἰδέναι ἔχω-
μεν τὸ ἀνενδεὲς τοῦ δεσπότου, καὶ ὅτι δι' οὐδὲν ἕτερον ταῦτα γίνεσθαι συνεχώρησεν, ἀλλ' 40
ἵνα εἰς εὐγνωμοσύνην ἀγάγῃ τοὺς ἀνθρώπους· διὰ τοῦτο ἀφίησιν αὐτὰς τῷ πυρὶ κα- χ. ἀνάγῃ
ταναλίσκεσθαι, ἵνα καὶ αὐτοὶ οἱ προσάγοντες μάθωσιν ἐκ τῶν γινομένων, ὡς διὰ τὴν αὐ-
τῶν ὠφέλειαν ἅπαντα γίνεται. τίνος δὲ ἕνεκεν, εἰπέ μοι, καὶ ὅλως συγχωρεῖ ταῦτα γί-
νεσθαι;

νεσθαι; καὶ τοῦτο πάλιν συγκαταβαίνων τῇ ἀσθενείᾳ τῇ ἀνθρωπίνῃ. ἐπειδὴ γὰρ ἔμελλον κατὰ μικρὸν οἱ ἄνθρωποι εἰς ῥαθυμίαν ἀποκλίνοντες καὶ θεοὺς ἑαυτοῖς ἐπιφημίζειν, καὶ τούτοις τὰς θυσίας ἐπιτελεῖν, προλαβὼν καταδέχεται ἑαυτῷ ταῦτα προσάγεσθαι, ἵνα οὕπω γοῦν ἀποστήσῃ τῆς ὀλεθρίας πλάνης τοὺς μέλλοντας ὑποσύρεσθαι. καὶ ὅτι διὰ συγκατάβασιν πάντα ταῦτα πρὸς αὐτοὺς συνεχωρήθη, σκόπει τοῦ χρόνου προϊόντος ὅτι καὶ περιτομὴν″ νομοθετεῖσθαι κατεδέξατο, οὐχ ὡς πρὸς τὴν τῆς ψυχῆς σωτηρίαν συντελέσαι τι ταύτης δυναμένης, ἀλλ' ἵνα ὥσπερ σημεῖόν τι καὶ σφραγῖδα περιφέρωσι, δεῖγμα τῆς οἰκείας εὐγνωμοσύνης, οἱ τῶν ἰουδαίων παῖδες, καὶ μὴ ἔξῃ αὐτοῖς συναναφύρεσθαι τῇ τῶν ἐθνῶν ἐπιμιξίᾳ. διὰ τοῦτο καὶ ὁ μακάριος Παῦλος σημεῖον αὐτὸ καλεῖ λέγων· Καὶ σημεῖον ἔδωκε″ περιτομῆς, σφραγῖδα. ὅτι γὰρ πρὸς τὴν δικαιοσύνην οὐδὲν αὐτὴ συντελεῖ, ἰδοὺ καὶ οὗτος ὁ δίκαιος μηδέπω τῆς περιτομῆς νομοθετηθείσης πρὸς τοσαύτην ἔφθασεν ἀρετήν. καὶ τί λέγω; αὐτὸς ὁ πατριάρχης Ἀβραάμ, πρὶν ἢ τὴν περιτομὴν δέξασθαι, ἀπὸ τῆς πίστεως μόνης ἐδικαιώθη. Πρὸ γὰρ τῆς περιτομῆς, φησί, καὶ ἐπίστευσε δὲ Ἀβραὰμ τῷ θεῷ, καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην. τί τοίνυν μέγα φρονεῖς ὦ ἰουδαῖε ἐπὶ τῇ περιτομῇ; μάνθανε ὅτι πρὸ ταύτης πολλοὶ δίκαιοι γεγόνασι. καὶ γὰρ ὁ Ἄβελ ἐκ πίστεως τὴν προσαγωγὴν ἐποιήσατο, καθάπερ καὶ Παῦλός φησι· Πίστει πλείονα θυσίαν Ἄβελ παρὰ Κάϊν προσενήνεγκε″ τῷ θεῷ, καὶ Ἐνὼχ μετετέθη, καὶ ὁ Νῶε κατὰ τὴν πολλὴν δικαιοσύνην τὸ κλυδώνιον ἐκεῖνο τὸ χαλεπὸν διέφυγε, καὶ ὁ Ἀβραὰμ πρὸ ταύτης ἀπὸ τῆς εἰς τὸν θεὸν πίστεως ἀνεκηρύχθη. οὕτως ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς ἀπὸ πίστεως τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος τῆς σωτηρίας ἐπέτυχε. διά τοι τοῦτο καὶ τὰς θυσίας συνεχώρησεν ὁ φιλάνθρωπος δεσπότης αὐτῷ προσάγεσθαι, ἵνα ἐπειδὴ ἔτι ἀτελεστέρα διέκειτο ἡ φύσις ἡ″ ἡμετέρα, ὁμοῦ καὶ τὴν οἰκείαν ἀγνωμοσύνην ἔχῃ ἐπιδείκνυσθαι, καὶ τῆς πρὸς τὰ εἴδωλα θεραπείας πάντη διαφύγῃ τὴν λύμην. εἰ γὰρ καὶ τοσαύτης γενομένης συγκαταβάσεως ὅμως οἱ πολλοὶ οὐ διέφυγον τὸν ὄλεθρον, εἰ μὴ τοῦτο γέγονε, πῶς ἄν τις τὴν ἐκεῖθεν διέφυγε″ βλάβην; καὶ ὠσφράνθη κύριος ὁ θεὸς ὀσμὴν εὐωδίας. ἀλλ' οὐκ ἐπὶ τῶν ἀγνωμόνων ἰουδαίων οὕτως· ἀλλὰ τί; ἄκουε τοῦ προφήτου λέγοντος, Θυμίαμα εἰς βδέλυγμά μοί ἐστι, μονονουχὶ δεικνύοντος τῆς προαιρέσεως τῶν προσαγόντων τὴν μοχθηρίαν. καθάπερ γὰρ ἐνταῦθα ἡ τοῦ δικαίου ἀρετὴ τὸν καπνὸν καὶ τὴν κνίσσαν, ὀσμὴν εὐωδίας εἰργάσατο, οὕτως ἐπ' ἐκείνων ἡ τῶν προσαγόντων πονηρία τὸ θυμίαμα τὸ εὐῶδες εἰς βδέλυγμα ὀσφρανθῆναι παρεσκεύασε. πανταχοῦ τοίνυν σπουδάζωμεν, παρακαλῶ, γνώμην ὑγιῆ ἐπιδείκνυσθαι. αὕτη γὰρ αἰτία γίνεται πάντων τῶν ἀγαθῶν. ὁ γὰρ ἀγαθὸς δεσπότης οὐ τοῖς παρ' ἡμῶν γινομένοις προσέχειν εἴωθεν, ὡς τῇ ἔνδοθεν διανοίᾳ, ἀφ' ἧς ὁρμώμενοι ταῦτα διαπραττόμεθα, καὶ πρὸς ἐκείνην βλέπων ἢ προσίεται τὰ ὑφ' ἡμῶν γινόμενα, ἢ ἀποστρέφεται. κἄν τε οὖν εὐχώμεθα, κἄν τε νηστεύωμεν, κἄν τε ἐλεημοσύνην ἐργαζώμεθα, (αὗται γὰρ ἡμῶν εἰσιν αἱ πνευματικαὶ θυσίαι) κἄν τε ἕτερόν τι πνευματικὸν ἔργον ἐπιτελῶμεν, ἀπὸ γνώμης ὑγιοῦς ὁρμώμενοι τοῦτο διαπραττώμεθα, ἵνα καὶ τῶν καμάτων ἄξιον τὸν″ στέφανον κομισώμεθα. καὶ γὰρ ἂν εἴη τῶν ἀτοπωτάτων τὸν μὲν πόνον ἡμᾶς ὑπομένειν, τῆς δὲ ἀμοιβῆς ἀποστερεῖσθαι, ὅταν μὴ κατὰ τοὺς ὑπ' αὐτοῦ δοθέντας νόμους τὴν ἀρετὴν μετιῶμεν. ἔστι γάρ, ἔστι διὰ τὴν ἄφατον τοῦ θεοῦ φιλανθρωπίαν καὶ τὸ ἔργον μὴ ἐπιτελέσαντας, ἀπὸ τῆς γνώμης″ μόνον τὸν στέφανον κομίσασθαι. καὶ ἵνα μάθῃς, σκόπει μοι τοῦτο ἐπὶ τῆς ἐλεημοσύνης. ὅταν γὰρ ἴδῃς τὸν ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς ἐρριμμένον καὶ ἐσχάτῃ πενίᾳ κατεχόμενον καὶ συναλγῇς, τείνας τε τὴν διάνοιαν εἰς τὸν οὐρανόν, εὐχαριστήσῃς τῷ δεσπότῃ καὶ ὑπὲρ τῶν κατὰ σαυτόν, καὶ ὑπὲρ τῆς

Margin notes: γ. νομοθετηθῆναι (l. 6); γ. περιτομῆς (l. 10); Ρωμ. δ. ια. (l. 10); Ρωμ. δ. γ. (l. 13); Ἑβρ. ια. δ. (l. 16); γ. προσήνεγκε (l. 17); γ. ἀνθρωπίνη (l. 21); γ. λύμην (l. 24); Ησ. α. ιγ. (l. 26); γ. μισθὸν (l. 37); γ. μόνης (l. 40)

ὑπομονῆς τοῦ πένητος, κἂν μὴ δύναιτο ἐπαρκέσαι καὶ λῦσαι τὸν λιμόν, ἀπὸ τῆς γνώμης ἀπηρτισμένον ἔλαβες τὸν μισθόν. διὰ γὰρ τοῦτο καὶ ὁ δεσπότης ἔλεγεν· Ὃς ἐὰν ποτίσῃ ποτήριον ψυχροῦ μόνον εἰς ὄνομα μαθητοῦ, ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐ μὴ ἀπολέσῃ τὸν μισθὸν αὐτοῦ. μή τι ψυχροῦ ποτηρίου εὐτελέστερον; ἀλλ' ἡ γνώμη τὸν μισθὸν [αὐτῷ] προεξένησε. τὸ αὐτὸ καὶ ἐπὶ τοῦ ἐναντίου εὑρήσομεν. ἀλλ' ἀναγκαῖον γοῦν ταῦτα κινεῖν ἐπὶ τῆς ὑμετέρας ἀγάπης, ἵνα τούτων τὴν ἀκρίβειαν εἰδότες πολλὴν τῆς εὐγνωμοσύνης ποιῆσθε τὴν ἀσφάλειαν. ἄκουε γὰρ τί φησιν ὁ Χριστός· Ὁ ἐμβλέψας γυναῖκα πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι αὐτῆς, ἤδη ἐμοίχευσεν αὐτὴν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ. ὁρᾷς καὶ ἐνταῦθα πάλιν ἀπὸ τῆς μοχθηρᾶς γνώμης καὶ τὴν κατάκρισιν ἐπομένην, καὶ διὰ τὴν ἀπερίσκεπτον ὄψιν, ὡς εἰς ἔργον τῆς μοιχείας ἐξελθούσης αὐτῷ, τὴν κόλασιν ἐπηρτημένην. ταῦτα τοίνυν ἐννοοῦντες πανταχοῦ τὴν γνώμην ἡμῶν ἀσφαλισώμεθα, ἵνα αὐτὴ τὰ παρ' ἡμῶν γινόμενα παρασκευάσῃ εὐπρόσδεκτα γίνεσθαι. εἰ γὰρ τὸν καπνὸν καὶ τὴν κνίσαν ὀσμὴν εὐωδίας ἐποίησε, τί οὐκ ἂν ἐργάσηται τὰς πνευματικὰς ἡμῶν ταύτας λατρείας, καὶ πόσης ἡμᾶς οὐ παρασκευάσῃ ἀπολαῦσαι τῆς ἄνωθεν εὐνοίας; καὶ ὠσφράνθη, φησί, κύριος ὁ θεὸς ὀσμὴν εὐωδίας. εἶδες τὰ παρὰ τοῦ δικαίου γεγενημένα, πῶς, ὅσον μὲν πρὸς τὴν ὄψιν τῶν γεγονότων, εὐτελῆ τυγχάνει, ἀπὸ δὲ τῆς ὑγιοῦς αὐτοῦ γνώμης καὶ πάνυ μεγάλα δείκνυται. σκόπει μοι λοιπὸν τοῦ φιλανθρώπου δεσπότου τὴν ἄπειρον ἀγαθότητα.

Ματθ. ι. μϛ.

γ. δυνη.

Ματθ. ε. κη.

γ. ἰδόντες

γ. γυναῖκα

Καὶ εἶπε κύριος ὁ θεὸς διανοηθείς, οὐ προσθήσω ἔτι τοῦ καταράσασθαι τὴν γῆν διὰ τὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων, ὅτι ἔγκειται ἡ διάνοια τοῦ ἀνθρώπου ἐπιμελῶς ἐπὶ τὰ πονηρὰ ἐκ νεότητος. οὐ προσθήσω οὖν πατάξαι πᾶσαν σάρκα ζῶσαν, καθὼς ἐποίησα, ἐπὶ πάσας τὰς ἡμέρας τῆς γῆς.

Πολὺς τῆς εὐεργεσίας ὁ ὄγκος, καὶ πολὺ τῆς φιλανθρωπίας τὸ μέγεθος, καὶ ἄφατος τῆς ἀνεξικακίας ἡ ὑπερβολή. καὶ εἶπε κύριος ὁ θεὸς διανοηθείς. τὸ διανοηθείς, πάλιν ἀνθρωπίνως, καὶ ὡς πρὸς τὴν ἡμετέραν φύσιν. οὐ προσθήσω ἔτι τοῦ καταράσασθαι τὴν γῆν διὰ τὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων. καὶ γὰρ ἐπὶ τοῦ πρωτοπλάστου κατηράσατο εἰπών, ἀκάνθας καὶ τριβόλους ἀνατελεῖ· καὶ ἐπὶ τοῦ Κάϊν πάλιν ὁμοίως. ἐπεὶ οὖν καὶ νῦν τὴν τοσαύτην πανωλεθρίαν ἐπήγαγεν, ἵνα παραμυθήσηται τὸν δίκαιον, καὶ θαρρεῖν παρασκευάσῃ, καὶ μὴ μέλλῃ λογίζεσθαι καθ' ἑαυτόν, τί τὸ κέρδος τῆς γεγενημένης εὐλογίας, καὶ τοῦ εἰπεῖν, αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε, εἰ μέλλοιμεν πάλιν εἰς πλῆθος ἐπιδιδόντες ἀπόλλυσθαι. καὶ γὰρ καὶ ἤδη εἶπεν ἐπὶ τοῦ Ἀδάμ, αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε, καὶ ἐπήγαγε κατακλυσμόν. ἵνα οὖν μὴ ταῦτα λογιζόμενος καὶ στρέφων ἐν τῇ διανοίᾳ διηνεκῶς τὴν ἀγωνίαν ἔχῃ, ὅρα φιλανθρωπίαν δεσπότου. οὐ προσθήσω, φησίν, ἔτι καταράσασθαι τὴν γῆν διὰ τὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων. ὅρα πῶς ἐπεσημήνατο, ὅτι διὰ τὴν τούτων μοχθηρίαν τὴν κατάραν ἐπήγαγε τῇ γῇ. εἶτα ἵνα μὴ νομίσωμεν, ὅτι ἐπειδὴ ἐπὶ τὸ βέλτιον μετέβαλον, διὰ τοῦτο αὐτὸς ταύτην ἐποιήσατο τὴν ὑπόσχεσιν, φησίν· ὅτι ἔγκειται ἡ διάνοια τοῦ ἀνθρώπου ἐπιμελῶς ἐπὶ τὰ πονηρὰ ἐκ νεότητος. ξένον φιλανθρωπίας εἶδος. ἐπειδὴ ἔγκειται, φησίν, ἡ διάνοια τοῦ ἀνθρώπου ἐπιμελῶς ἐπὶ τὰ πονηρὰ ἐκ νεότητος, διὰ τοῦτο οὐκέτι προσθήσω τοῦ καταράσασθαι τὴν γῆν. ἐγὼ μὲν γάρ, φησι, τὰ παρ' ἐμαυτοῦ καὶ ἅπαξ καὶ δεύτερον ἐπιδειξάμενος· ἐπειδὴ δὲ ὁρῶ τὴν κακίαν αὐξανομένην, ἐπαγγέλλομαι μηκέτι καταράσασθαι τὴν γῆν. εἶτα δεικνὺς αὐτοῦ τῆς φιλανθρωπίας τὸ μέγεθος ἐπήγαγεν, οὐ προσθήσω οὖν ἔτι πατάξαι πᾶσαν σάρκα ζῶσαν, καθὼς ἐποίησα, πάσας τὰς ἡμέρας. ὅρα μοι πῶς διὰ πάντων μεγίστην χαρίζε-

ται

ται τῷ δικαίῳ τὴν παραμυθίαν, μᾶλλον δὲ οὐ τῷ δικαίῳ, ἀλλὰ διὰ τὴν οἰκείαν ἀγα-
θότητα καὶ πάσῃ τῇ μελλούσῃ [συνίστασθαι] τῶν ἀνθρώπων φύσει. τὸ γάρ, οὐ προσθήσω
ἔτι πατάξαι πᾶσαν σάρκα ζῶσαν, καὶ τό, καθὼς ἐποίησα, καὶ τό, πάσας τὰς ἡμέρας, τοῦ-
τό ἐστιν ἐνδεικνυμένου, ὅτι οὐκέτι τοιοῦτον ἔσται κλυδώνιον, οὐδὲ τοσαύτη πανωλεθρία
5 καταλήψεται τὴν οἰκουμένην. Εἶτα καὶ τῆς εὐεργεσίας αὐτοῦ τὸ διηνεκές· ἐν πάσαις,
φησί, ταῖς ἡμέραις, τουτέστι, παντὰ τὸν αἰῶνα ἐπαγγέλλομαι μηκέτι τοσαύτην ἐπι-
δείξασθαι τὴν ἀγανάκτησιν, οὐδὲ οὕτω σύγχυσιν ἐργάσασθαι τῆς τῶν ὡρῶν κράσεως καὶ
τῆς τῶν στοιχείων θέσεως. διὸ καὶ ἐπήγαγε,

22 Σπέρμα καὶ θερισμός, ψῦχος καὶ καῦμα, θέρος καὶ ἔαρ, ἡμέραν καὶ νύκτα οὐ κα-
10 ταπαύσουσιν.

Ἀκίνητός, φησιν, ἔσται αὕτη ἡ διάταξις, καὶ οὔτε ἡ γῆ διαλείψει ποτὲ τὰ παρ' ἑαυτῆς
τῷ τῶν ἀνθρώπων γένει χορηγοῦσα, καὶ τῶν καμάτων καὶ τῆς γεωργίας ἀποδιδοῦσα τὰς
ἀμοιβάς, οὔτε αἱ τροπαὶ μετακινηθήσονται, ἀλλὰ ψῦχος καὶ καῦμα, καὶ θέρος καὶ ἔαρ καθ'
ἕκαστον τοῦ ἐνιαυτοῦ κύκλον ἔσται. ἐπειδὴ γὰρ κατὰ τὸν τοῦ κατακλυσμοῦ καιρὸν ταύτης
15 ὅλης τῆς διατάξεως σύγχυσίς τις γέγονε, καὶ καθάπερ ἐν μιᾷ νυκτί, οὕτως ἐν παντὶ τῷ
χρόνῳ ἐν τῇ κιβωτῷ διῆγεν ὁ δίκαιος οὗτος, διὰ τοῦτό φησι, νῦν οὔτε ἡ ἡμέρα οὔτε ἡ νὺξ τὸν
οἰκεῖον ἐλλείψει δρόμον, ἀλλὰ μέχρι τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος ἀκίνητος ἔσται τούτων ἡ
λειτουργία. Εἶδες παράκλησιν ἀρκοῦσαν καὶ δυναμένην ἀναστῆσαι τοῦ δικαίου τὸ φρό-
νημα; Εἶδες τῆς εὐγνωμοσύνης οἵαν δέχεται τὴν ἀμοιβήν. ἄκουε καὶ ἐκ τῶν ἐπαγο-
20 μένων πάλιν τὴν ἄφατον φιλοτιμίαν.

1 Καὶ εὐλόγησε, φησιν, ὁ θεὸς τὸν Νῶε καὶ τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ. καὶ εἶπεν αὐτοῖς, αὐξά- κεφ. θ.
νεσθε καὶ πληθύνεσθε, καὶ πληρώσατε τὴν γῆν, καὶ κατακυριεύσατε αὐτῆς. 2 Καὶ ὁ τρό-
μος ὑμῶν καὶ ὁ φόβος ἔσται ἐπὶ πᾶσι τοῖς θηρίοις τῆς γῆς, καὶ ἐπὶ πάντα τὰ ὄρνεα τοῦ οὐρα-
νοῦ, καὶ ἐπὶ πάντα τὰ κινούμενα ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ ἐπὶ πάντας τοὺς ἰχθύας τῆς θαλάσσης.
25 ὑπὸ χεῖρας ὑμῖν πάντα δέδωκα. 3 Καὶ πᾶν ἑρπετὸν ὅ ἐστι ζῶν, ὑμῖν ἔσται εἰς
βρῶσιν. ὡς λάχανα χόρτου δέδωκα ὑμῖν τὰ πάντα. 4 Πλὴν κρέας ἐν αἵματι
ψυχῆς οὐ φάγεσθε.

Ἄξιον ἐνταῦθα θαυμάσαι τοῦ δεσπότου τὴν ὑπερβάλλουσαν ἀγαθότητα. ὅρα γάρ
μοι πάλιν τὸν δίκαιον τοῦτον τῆς αὐτῆς εὐλογίας ἀξιούμενον τῷ Ἀδάμ, καὶ τὴν ἀφαι-
30 ρεθεῖσαν ἀρχὴν ἀνακαλεσάμενον διὰ τῆς οἰκείας ἀρετῆς, μᾶλλον δὲ διὰ τὴν ἄφατον τοῦ
δεσπότου φιλανθρωπίαν. ὥσπερ γὰρ ἐπ' ἐκείνου ἔλεγεν, αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε, καὶ
πληρώσατε τὴν γῆν, καὶ κατακυριεύσατε αὐτῆς, καὶ ἄρχετε τῶν ἰχθύων τῆς θαλάσσης,
καὶ τῶν ἑρπετῶν, καὶ πετεινῶν τοῦ οὐρανοῦ, καὶ τῶν θηρίων τῆς γῆς, οὕτω νῦν φησι· καὶ ὁ τρόμος
ὑμῶν καὶ ὁ φόβος ἔσται ἐπὶ πᾶσι τοῖς θηρίοις τῆς γῆς, καὶ ἐπὶ πάντα τὰ ὄρνεα, καὶ πᾶν ἑρπε-
35 τὸν ὅ ἐστι ζῶν, ὑμῖν ἔσται εἰς βρῶσιν. ὡς λάχανα χόρτου δέδωκα ὑμῖν τὰ πάντα. πλὴν
κρέας ἐν αἵματι ψυχῆς οὐ φάγεσθε. ὅρα τὸν αὐτὸν κανόνα ἑτέρως διασωζόμενον, τὸν
ἐπὶ τοῦ πρωτοπλάστου. καθάπερ γὰρ ἐκεῖ μετὰ τὸ πάντων ἐγχειρίσαι τὴν ἀρχήν,
καὶ τῶν ἐν τῷ παραδείσῳ παρασχεῖν τὴν ἀπόλαυσιν, ἑνὸς ξύλου μόνον ἀπέχεσθαι ἐκέ-
λευσεν· οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα μετὰ τὴν εὐλογίαν, καὶ τὸ φοβερὸν αὐτὸν καταστῆσαι τοῖς
40 θηρίοις, καὶ πάντα τὰ πετεινὰ καὶ τὰ ὄρνεα ὑπὸ χεῖρα ποιῆσαι, φησι, πᾶν ἑρπετὸν ζῶν
ὑμῖν ἔσται εἰς βρῶσιν. ὡς λάχανα χόρτου ὑμῖν δέδωκα τὰ πάντα. ἐντεῦθεν ἀρχὴ κρε-
ωφαγίας γίνεται, οὐχ ἵνα εἰς γαστριμαργίαν αὐτοὺς ἀλείψῃ, ἀλλ' ἐπειδὴ ἤμελλον ἐξ αὐτῶν
θυσίας ἀναφέρειν τῷ θεῷ οἱ ἄνθρωποι, καὶ εὐχαριστίας ποιεῖσθαι τῷ δεσπότῃ, ἵνα μὴ δόξωσιν

ὡς ἀφιερωμένων ἀπέχεσθαι, διὰ τοῦτο τῆς βρώσεως τὴν ἐξουσίαν χαρίζεται, καὶ πολλὴν τὴν ἄδειαν παρέχει. ὡς λάχανα χόρτου, φησί, δέδωκα ὑμῖν τὰ πάντα. Εἶτα καθάπερ ἐπὶ τοῦ Ἀδὰμ τοῦ ἑνὸς ξύλου ἐνετείλατο μετὰ τὴν πάντων ἀπόλαυσιν ἀπέχεσθαι, οὕτω καὶ ἐνταῦθα, μετὰ τὸ πάντων ἄδειαν ἐπιτρέψαι τὴν ἑστίασιν, φησι, πλὴν κρέας ἐν αἵματι ψυχῆς οὐ φάγεσθε. Τί οὖν βούλεται τὸ εἰρημένον; Τί ἐστι κρέας ἐν αἵματι ψυχῆς; τουτ᾽ ἐστι, πνικτόν. τοῦ γὰρ ἀλόγου ἡ ψυχὴ τὸ αἷμα τυγχάνει. ἐπεὶ οὖν τὰς θυσίας ἤμελλον ἐπιτελεῖν τὰς διὰ τῶν ἀλόγων, μονονουχὶ διδάσκει αὐτοὺς λέγων, ὅτι τὸ μὲν αἷμα ἐμοὶ ἀφορίσατε, τὸ δὲ κρέας ὑμῖν. ταῦτα δὲ ποιεῖ, ἄνωθεν προαναστέλλων αὐτῶν τὴν ὁρμὴν τὴν περὶ τὴν ἀνδροφονίαν. καὶ ὅτι τοῦτο ἐστιν ἀληθές, καὶ εὐλαβεστέρους αὐτοὺς ἐντεῦθεν ποιῆσαι βουλόμενος ταῦτα διατάττεται, ἄκουε τῆς ἑξῆς.

5 Καὶ γὰρ τὸ ὑμέτερον αἷμα, φησι, τῶν ψυχῶν ὑμῶν ἐκζητήσω αὐτὸ ἐκ χειρὸς πάντων τῶν θηρίων, καὶ ἐκ χειρὸς ἀνθρώπου ἀδελφοῦ ἐκζητήσω τὴν ψυχὴν τοῦ ἀνθρώπου.

Τί οὖν; ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου [τὸ] αἷμα τυγχάνει; οὐ τοῦτο λέγει (μὴ γένοιτο) ἀλλὰ τῇ συνηθείᾳ τῇ ἀνθρωπίνῃ κέχρηται· ὡς ἄν τις εἴποι τινί, τὸ αἷμά σου βαστάζω ἐν ταῖς χερσί μου, ἀντὶ τοῦ, τὴν ἐξουσίαν ἔχω τῆς ἀναιρέσεώς σου. ὅτι γὰρ οὐ τὸ αἷμά ἐστι τοῦ ἀνθρώπου ἡ ψυχή, ἄκουε τοῦ Χριστοῦ λέγοντος· Μὴ φοβηθῆτε ἀπὸ τῶν ἀποκτεινόντων τὸ σῶμα, τὴν δὲ ψυχὴν μὴ δυναμένων ἀποκτεῖναι. καὶ ὅρα τὴν διαφορὰν ὅσην ἐποιήσατο.

6 Ὁ ἐκχέων, φησίν, αἷμα ἀνθρώπου, ἀντὶ τοῦ αἵματος αὐτοῦ τὸ αὐτοῦ ἐκχυθήσεται, ὅτι ἐν εἰκόνι θεοῦ ἐποίησα τὸν ἄνθρωπον.

Ἐννόησόν μοι, ὅσον τὸν φόβον διὰ τοῦ ῥήματος ἐπετείχισεν. Εἰ καὶ τὸ ὁμογενές, φησι, μὴ γίνεταί σοι κώλυμα, οὐδὲ ἡ κοινωνία τῆς φύσεως ἀφίστησί σε τῆς κακῆς ἐπιχειρήσεως, ἀλλὰ καὶ τὴν συμπάθειαν τὴν ἀδελφικὴν ἀπωσάμενος, ὅλος γίνῃ τοῦ μιαροῦ τούτου τολμήματος, ἐννόει ὅτι κατ᾽ εἰκόνα θεοῦ δεδημιούργηται, καὶ ὅσης ἠξίωται παρὰ τοῦ θεοῦ τῆς προεδρίας, καὶ ὅτι πάσης τῆς κτίσεως τὴν ἐξουσίαν ἀναδέδεκται, καὶ παῦσαι τῆς μοχθηρᾶς γνώμης. τί οὖν φησιν; ἐὰν μυρίους τις ἐργάσηται φόνους, καὶ τοσαῦτα αἵματα ἐκχέῃ, πῶς τὴν ἀξίαν δώῃ δίκην, τοῦ αἵματος αὐτοῦ μόνου ἐκχυθέντος; μὴ τοῦτο λογίζου ἄνθρωπε, ἀλλ᾽ ἐννόει ὅτι τοιοῦτον μετ᾽ οὐ πολὺ δέξεται σῶμα ἄφθαρτον, τὸ δυνάμενον διηνεκῆ καὶ αἰώνιον κόλασιν ὑπέχειν. κἀκεῖνο δὲ σκόπει, πῶς μετ᾽ ἀκριβείας διετάξατο. ἐπὶ μὲν γὰρ τοῦ ἀνθρώπου φησί, μὴ ἐκχέῃς αἷμα· ἐπὶ δὲ τῶν ἀλόγων οὐκ εἶπε, μὴ ἐκχέῃς, ἀλλά, πλὴν κρέας ἐν αἵματι ψυχῆς οὐ φάγεσθε. ἐκεῖ μὴ ἐκχέῃς, ἐνταῦθα μὴ φάγῃς. Εἶδες ὅσον τὸ ἀνεπαχθὲς ἔχουσιν αὐτοῦ αἱ νομοθεσίαι, πῶς κοῦφαι καὶ ῥᾴδιαι αἱ ἐντολαί, πῶς οὐδὲν βαρὺ οὐδὲ φορτικὸν ἐπιζητεῖ παρὰ τῆς ἡμετέρας φύσεως. λέγουσι γάρ τινες βαρὺ καὶ γεῶδες καὶ νοσοποιὸν εἶναι τὸ τῶν ἀλόγων αἷμα. ἀλλ᾽ ἡμεῖς μὴ δι᾽ ἐκεῖνον τὸν φιλοσοφώτερον λόγον, ἀλλὰ διὰ τὴν τοῦ δεσπότου νομοθεσίαν τὴν φυλακὴν ὀφείλομεν ἐπιδείκνυσθαι. Εἶτα ἵνα μάθωμεν ἀκριβῶς τίνος ἕνεκεν τοσαύτην ταύτης τῆς ἐντολῆς τὴν ἀκρίβειαν ἐποιήσατο, καὶ ὅτι ἀναχαιτίζων τῶν ἀνθρώπων τὴν φονικὴν γνώμην φησίν, ὑμεῖς δὲ αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε καὶ πληρώσατε τὴν γῆν καὶ κατακυριεύσατε αὐτῆς· οὐχ ἁπλῶς εἶπεν ὑμεῖς δέ, ἀλλὰ μονονουχὶ λέγων, ὑμεῖς οἱ ὀλίγοι, οἱ ἀναρίθμητοι πᾶσαν τὴν γῆν πληρώσατε, καὶ κατακυριεύσατε αὐτῆς· τουτ᾽ ἐστι, τὴν ἀρχὴν ἔχετε καὶ τὴν ἐξουσίαν καὶ τὴν ἀπόλαυσιν. ὅρα μοι θεοῦ φιλανθρωπίαν, πῶς πρότερον μεγάλας τὰς εὐεργεσίας δωρούμενος, τότε καὶ νόμον καὶ ἐντολὴν δίδωσι. καὶ καθάπερ

περ ἐπὶ τοῦ Ἀδὰμ μετὰ τὸ ἐγκατοικῆσαι ἐν τῷ παραδείσῳ καὶ τὴν τοσαύτην ἀπό-
λαυσιν χαρίσασθαι, τότε τὴν ἀποχὴν τοῦ ξύλου ἐνετείλατο· οὕτω καὶ ἐνταῦθα μετὰ τὸ
ὑποσχέσθαι μηκέτι τοιαύτην ἐπάξειν πανωλεθρίαν, μηδὲ ἀγανάκτησιν τοιαύτην ἐπι-
δείξασθαι, ἀλλὰ ἀκίνητα μέχρι τῆς συντελείας ἐᾶν ἅπαντα τὰ στοιχεῖα διαμένειν, ἕ-
5 καστον τὸν οἰκεῖον δρόμον καὶ τὴν οἰκείαν τάξιν ἀποπληροῦντα, καὶ εὐλογίας αὐτοὺς ἀ-
ξιῶσαι, καὶ τὴν ἀρχαίαν ἐξουσίαν δωρήσασθαι τὴν κατὰ τῶν ἀλόγων ἁπάντων, καὶ τῆς κρε-
ωφαγίας τὴν ἄδειαν παρασχεῖν, τότε φησί, πλὴν κρέας ἐν αἵματι ψυχῆς οὐ φάγεσθε. Εἶ-
δες πῶς πρότερον εὐεργετεῖ καὶ τὴν φιλοτιμίαν ἄφατον ἐπιδείκνυται, καὶ τότε ἐπι-
τάττει. καί τοι γε ἐπ᾽ ἀνθρώπων οὐκ ἄν ποτε τοῦτο γένοιτο. οἱ γὰρ ἄνθρωποι πρό-
10 τερον βούλονται τὰ παρ᾽ ἑαυτῶν ἐπιταττόμενα εἰς ἔργον ἐκβῆναι, καὶ πολλὴν ἐπιδείξασθαι
τὴν εὔνοιαν τοὺς τὰ ἐπιτάγματα δεχομένους, καὶ τὴν τούτων ἐκπλήρωσιν ποιουμένους, καὶ τότε
ἄρα ἀμείβεσθαι τοὺς πολλὴν τὴν ὑπακοὴν ἐπιδειξαμένους. ἐπὶ δὲ τοῦ κοινοῦ πάντων
δεσπότου τὸ ἐναντίον· πρότερον εὐεργετεῖ καὶ τῷ πλήθει τῶν εὐεργεσιῶν ἐφέλκεται
τὴν ἡμετέραν φύσιν, καὶ τότε κοῦφα καὶ ῥάδια ἐπιτάττει, ἵνα καὶ τῇ εὐκολίᾳ τῶν ἐπιταγμά-
15 των καὶ ταῖς προλαβούσαις εὐεργεσίαις διεγηγερμένοι, πρὸς τὴν τούτων ἐπειγώμεθα
ἐκπλήρωσιν.

Μὴ τοίνυν ῥαθυμῶμεν, ἀγαπητοί, μηδὲ ὀκνηρότεροι γινώμεθα περὶ τὴν ὑπα- ΗΘΙΚΟΝ
κοὴν τῶν ἐπιταχθέντων, καὶ τὰς προλαβούσας εὐεργεσίας λογιζόμενοι, καὶ τῶν ἐπιταγ-
μάτων τὴν εὐκολίαν, καὶ τῶν ἐπαγγελιῶν τῶν μετὰ τὴν ἐκπλήρωσιν ἡμῖν τεταμιευμέ-
20 νων. ἀλλὰ νήφωμεν, καὶ περὶ τὴν ἐργασίαν σπεύδωμεν τῶν παρὰ τοῦ θεοῦ δεδομένων ἡ-
μῖν ἐντολῶν, καὶ τὰς ὁδοὺς, ἃς ἐχαρίσατο τῇ ἡμετέρᾳ φύσει πρὸς τὴν τῶν ψυχῶν ἡμῶν
συντελούσας σωτηρίαν, μὴ ἀποπεμψώμεθα, ἀλλὰ τῷ ὑπολειπομένῳ τῆς ζωῆς ἡ-
μῶν χρόνῳ εἰς δέον χρησάμενοι, καὶ τὰ ἡμαρτημένα ἀπονιψώμεθα, καὶ πολλὴν ἑαυτοῖς τὴν
παρρησίαν προαποθώμεθα, καὶ μάλιστα νῦν, ὡς ἔτι ἐνέστηκε τὸ λειπόμενον τῆς ἁγίας
25 τεσσαρακοστῆς μέρος. οὐδὲ γὰρ ὀλίγος ἐστὶν ὁ τῶν ἡμερῶν ἀριθμὸς ὁ ὑπολειπόμε-
νος, εἰ βουληθείημεν μικρὸν ἀνανῆψαι. τοῦτο δὲ εἶπον, οὐκ ἐπειδὴ τοσούτου χρόνου μόνον
δεῖται τῶν ἡμαρτημένων ἡμῖν ἡ διόρθωσις, ἀλλ᾽ ἐπειδὴ δεσπότην ἔχομεν φιλάνθρωπον
καὶ ἥμερον, καὶ οὐ δεῖται χρόνου πολλοῦ· μόνον ἐὰν μετὰ πολλῆς τῆς θερμότητος καὶ τῆς νήψε-
ως αὐτῷ προσιῶμεν, ἀποστήσαντες ἑαυτοὺς τῶν βεβιωμένων ἁπάντων, καὶ προσηλώ-
30 σαντες τῇ ἄνωθεν ῥοπῇ. καὶ γὰρ οἱ Νινευῖται τοσούτῳ πλήθει ἁμαρτιῶν βεβαρημένοι,
ἐπειδὴ πολλῇ καὶ ἀκριβεῖ τῇ μετανοίᾳ ἐχρήσαντο, οὐκ ἐδεήθησαν πλέον ἢ τριῶν ἡμερῶν
πρὸς τὸ ἐκκαλέσασθαι τοῦ θεοῦ τὴν ἀγαθότητα, καὶ τὴν κατ᾽ αὐτῶν ἐξενεχθεῖσαν
ἀπόφασιν ἄκυρον ἀποφῆναι. καὶ τί λέγω, οἱ Νινευῖται; ὁ λῃστὴς ὁ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ οὐ-
δεμίας ἡμέρας ἐδεήθη. καὶ τί λέγω μιᾶς ἡμέρας; οὐδὲ βραχείας ὥρας. τοσαύτη ἐστὶν ἡ
35 περὶ ἡμᾶς τοῦ θεοῦ φιλανθρωπία. ἐπειδὰν γὰρ ἴδῃ τὸν τόνον τῆς ἡμετέρας γνώμης,
καὶ πόθῳ ζέοντι προσιόντας ἡμᾶς, οὐ μέλλει οὐδὲ ἀναβάλλεται, ἀλλὰ ταχεῖαν παρέχει
τὴν παρ᾽ ἑαυτοῦ φιλοτιμίαν, καὶ λέγει· Ἔτι λαλοῦντός σου ἐρῶ, ἰδοὺ πάρειμι. ἂν τοίνυν Ησ. ξε. κδ.
βουληθῶμεν καὶ ἡμεῖς ἐν ταῖς ὀλίγαις ἡμέραις ταύταις σπουδήν τινα ἐπιδείξασθαι, καὶ
τῇ συμμαχίᾳ τῇ ἀπὸ τῆς νηστείας εἰς δέον χρήσασθαι, καὶ τὴν ῥαθυμίαν ἀποτιναξά-
40 μενοι εὐχὰς ἐκτενεῖς ποιήσασθαι πρὸς τὸν δεσπότην, δάκρυα θερμὰ προχέειν,
κατηγορεῖν συνεχῶς τῶν ἡμῖν πεπλημμελημένων, προτιθέναι καθάπερ ἰατρῷ τὰ ἡ-
μέτερα τραύματα, καὶ τὰ τῆς ψυχῆς ἕλκη δεικνύναι, καὶ τὴν παρ᾽ αὐτοῦ ἰατρεί-
αν ἐπιζητεῖν, καὶ τὰ ἄλλα τὰ παρ᾽ ἑαυτῶν εἰσφέρειν, συντριβὴν διανοίας,

κατάνυξιν

κατάνυξιν ἀκριβῆ, ἐλεημοσύνην δαψιλῆ, τὰ λοιπὰ πάθη, τὰ διαταράττοντα ἡμῶν τὸν λο-
γισμόν, χαλινοῦν, καὶ ἐξορίζειν τῆς ἡμετέρας ψυχῆς, καὶ μήτε ὑπὸ τῆς τῶν χρημάτων ἐπιθυ-
μίας πολιορκεῖσθαι, μήτε μνησικακεῖν πρὸς τοὺς πλησίον, καὶ ἐχθρωδῶς διακεῖσθαι πρὸς
τοὺς ὁμογενεῖς. οὐδὲν γάρ, οὐδὲν οὕτως ὁ θεὸς μισεῖ καὶ ἀποστρέφεται, ὡς τὸν μνησικακοῦν-
τα ἄνθρωπον καὶ τὴν ἔχθραν τὴν πρὸς τὸν πλησίον ἐπὶ τῆς ψυχῆς διηνεκῶς φυλάτ- 5
τοντα. τοσαύτη γὰρ ταύτης ἐστὶ τῆς ἁμαρτίας ἡ λύμη, ὅτι καὶ φιλανθρωπίαν θεοῦ ἀ-
νεκαλέσατο. καὶ ἵνα μάθητε, ὑπομνῆσαι ὑμᾶς βούλομαι τῆς παραβολῆς τῆς ἐν τῷ
εὐαγγελίῳ κειμένης, ὅπως ἐκεῖνος ὁ τῶν μυρίων ταλάντων τὴν συγχώρησιν δεξάμενος
παρὰ τοῦ δεσπότου, ἐπειδὴ προσέπεσε καὶ ἐδεήθη καὶ ἱκέτευσε. Σπλαγχνισθεὶς γάρ, (Matth. 18.)
φησιν, ὁ κύριος αὐτοῦ ἀπέλυσεν αὐτόν, καὶ τὸ δάνειον συνεχώρησεν αὐτῷ. εἶδες εὐσπλαγ- 10 (χ. ἀπέλυσεν)
χνίαν δεσπότου. ἐκεῖνος προσέπιπτεν ἱκετεύων προθεσμίαν αὐτῷ δοθῆναι. Μακρο-
θύμησον γάρ ἐπ' ἐμοί, φησι, καὶ πάντα σοι ἀποδώσω. ἀλλ' ὁ ἀγαθὸς δεσπότης, ὁ κη-
δεμὼν καὶ φιλάνθρωπος, ἐπικαμφθεὶς τῷ ἱκέτῃ, οὐχ ὅσον ᾔτησε, τοσοῦτον παρέσχεν, ἀλλ'
ὅσον οὐδὲ ἐνενόησε. τοιοῦτον γὰρ αὐτῷ ἔθος ἀεὶ νικᾷν καὶ προφθάνειν τὰς ἡμετέρας αἰ-
τήσεις. ἐκείνου τοίνυν ἐνδοθῆναι παρακαλέσαντος καὶ ὑπισχνουμένου πᾶσαν ποιήσασθαι 15
τὴν ἔκτισιν, ὁ ἀγαθότητι νικῶν τὰ ἡμέτερα πλημμελήματα σπλαγχνισθεὶς λοιπὸν ἀ-
πέλυσεν αὐτόν, καὶ τὸ δάνειον ἀφῆκεν αὐτῷ. εἶδες τί μὲν ὁ δοῦλος ᾐτήσατο, ὅσον δὲ ὁ δε-
σπότης ἐχαρίσατο. ὅρα πάλιν αὐτοῦ τούτου τὴν ἀπόνοιαν. δέον γὰρ κατὰ τὴν τοσαύ-
την φιλανθρωπίαν καὶ τὴν ἄφατον εὐεργεσίαν τὴν εἰς αὐτὸν γεγενημένην συμπαθέσ-
τατον αὐτὸν καταστῆναι περὶ τοὺς ὁμογενεῖς, ὁ δὲ τὸ ἐναντίον ἐπιδείκνυται. Ἐξελθὼν γάρ, 20
φησιν, οὗτος αὐτός, ὁ τῶν μυρίων ταλάντων τὴν συγχώρησιν δεξάμενος (ἀκούετε, παρα-
καλῶ, μετὰ ἀκριβείας. τὰ γὰρ τούτῳ συμβάντα ἱκανὰ καθικέσθαι τῆς ἡμετέρας ψυ-
χῆς, καὶ πεῖσαι τὸ χαλεπὸν τοῦτο νόσημα ἐξορίσαι τῆς διανοίας τῆς ἡμετέρας) οὗτος
τοίνυν ἐξελθὼν εὗρεν ἕνα τῶν συνδούλων αὐτοῦ, ὃς ὤφειλεν αὐτῷ ρʹ δηνάρια. σκόπει
πόσον τὸ μέσον. ὧδε σύνδουλος ὁ ὀφείλων ρʹ δηνάρια, ἐκεῖ δεσπότης ὁ ἀπαιτῶν, καὶ 25
μύρια ἦν τάλαντα· καὶ ὅμως ἐπειδὴ εἶδεν ἱκετεύοντα καὶ παρακαλοῦντα, συνεχώρησεν·
οὗτος δὲ κρατήσας αὐτὸν ἔπνιγε λέγων, ἀπόδος μοι εἴ τι ὀφείλεις. τί οὖν; πεσών, φησιν,
ὁ σύνδουλος αὐτοῦ. ὅρα πῶς συνεχῶς στρέφει τὸ ῥῆμα τοῦτο ὁ εὐαγγελιστής, ὁ σύνδουλος
αὐτοῦ· οὐχ ἁπλῶς, ἀλλ' ἵνα μάθωμεν, ὅτι οὐδὲν μεταξὺ αὐτῶν τὸ μέσον, καὶ ὅμως τὴν
αὐτὴν ἱκετηρίαν πρὸς αὐτὸν ἐποιήσατο, ἣν καὶ οὗτος πρὸς τὸν δεσπότην λέγων, μα- 30
κροθύμησον ἐπ' ἐμοί, καὶ πάντα σοι ἀποδώσω. ὁ δέ, φησιν, ἀπελθὼν ἔβαλεν αὐτὸν εἰς
τὴν φυλακήν, ἕως οὗ ἀποδῷ πᾶν τὸ ὀφειλόμενον αὐτῷ. ὢ τῆς ἀγνωμοσύνης ὑπερ-
βολή. ἔναυλον ἔχων τὴν μνήμην τῆς τοσαύτης [γενομένης] φιλοτιμίας, οὐδὲ οὕτως ἠνέ-
σχετο συμπαθές τι λογίσασθαι· ἀλλὰ πρότερον μὲν ἔπνιγε, νῦν δὲ καὶ εἰς δεσμωτήρι-
ον ἐνέβαλεν. ἀλλ' ὅρα τί γίνεται. ἰδόντες δέ, φησιν, οἱ σύνδουλοι αὐτοῦ ἐλυπήθησαν, καὶ 35
ἐλθόντες διεσάφησαν τῷ κυρίῳ αὐτῶν πάντα τὰ γινόμενα· οὐκ ἐκεῖνος ὁ πεπονθώς
(πῶς γάρ, καθειργμένος ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ;) ἀλλ' οἱ σύνδουλοι, οἱ μηδὲν ἠδικημένοι,
ὡς ἀδικηθέντες οὕτως ἠνιάθησαν, καὶ ἐλθόντες ἅπαντα ἐμήνυσαν. ἀλλ' ὅρα τοῦ δεσπότου
λοιπὸν τὴν ἀγανάκτησιν. τότε προσκαλεσάμενος αὐτόν, φησι, λέγει, δοῦλε πονηρέ.
ἀληθῶς ἐντεῦθέν ἐστιν ἰδεῖν ὅσος τῆς μνησικακίας ὁ ὄλεθρος. ἡνίκα γὰρ τὰ μύρια τά- 40
λαντα ἐμεθόδευεν, οὐκ ἐκάλεσεν αὐτὸν πονηρόν, ἀλλὰ νῦν ὅτε περὶ τὸν σύνδουλον γέ-
γονεν ἀπηνής, πονηρὲ δοῦλε, φησιν, πᾶσαν τὴν ὀφειλὴν ἐκείνην ἀφῆκά σοι, ἐπεὶ παρε-
κάλεσάς με. ὅρα πῶς δείκνυσιν αὐτοῦ τῆς κακίας τὴν ὑπερβολήν. μὴ γὰρ πλέον τι

ἐπεδείξω

ἐπεδείξω φησίν; οὐχὶ ῥήματα ψιλὰ ἐποιήσω; καὶ δεξάμενός σου τὴν ἱκεσίαν, πᾶσαν ἐκεί-
νην τὴν μεγάλην καὶ ἀπόρρητον ὀφειλὴν συνεχώρησα; οὐκ ἔδει καί σε ἐλεῆσαι τὸν σύν-
δουλόν σου, ὡς καὶ ἐγώ σε ἠλέησα; ποίας ἂν εἴης ἄξιος συγγνώμης, εἰ ἐγὼ μὲν ὁ δεσπότης σου
τοσοῦτον ὄγκον ὀφειλημάτων διὰ τὰ ψιλὰ ἐκεῖνα ῥήματα συνεχώρησα, σὺ δὲ τὸν σύν-
5 δουλόν σου τὸν ὁμογενῆ οὐκ ἠλέησας, οὐδὲ ἐπεκάμφθης, οὐδὲ εἰς μνήμην ἐλθὼν τῶν
ὑπηργμένων σοι παρ' ἐμοῦ, ἐπεδείξω τινὰ περὶ αὐτὸν συμπάθειαν, ἀλλ' ἀνελεὴς ἐγένου καὶ
ὠμός, καὶ ἐλεῆσαι τὸν σύνδουλόν σου οὐκ ἠθέλησας; διὰ τοῦτο ἐνταῦθα μαθήσῃ διὰ
τῆς πείρας ὅσων κακῶν ἑαυτῷ αἴτιος κατέστης. καὶ ὀργισθεὶς ὁ κύριος αὐτοῦ παρέδωκεν αὐτὸν
τοῖς βασανισταῖς. ὅρα καὶ νῦν αὐτὸν ὀργιζόμενον διὰ τὴν εἰς τὸν σύνδουλον ἀπανθρωπίαν, καὶ
10 τοῖς βασανισταῖς παραδιδόντα. καὶ ὅπερ πρότερον οὐκ ἐποίησεν, ἡνίκα τοσούτοις τοῖς ὀφει-
λήμασιν ὑπεύθυνος ἦν, νῦν κελεύει γενέσθαι. παρέδωκε γὰρ αὐτὸν τοῖς βασανισταῖς ἕως οὗ
ἀποδῷ πᾶν τὸ ὀφειλόμενον. ἕως οὗ, φησι, τὰ μυρία τάλαντα, ὧν τὴν συγχώρησιν ἤδη λαβὼν
ἀπῆλθε, ταῦτα καταβάλλῃ. μεγίστη καὶ ἄφατος ἡ τοῦ θεοῦ φιλανθρωπία. ἡνίκα μὲν γὰρ αὐ-
τὸς ἐμεθόδευεν, ἐπειδὴ τὴν ἱκεσίαν ἐποιήσατο, συνεχώρησεν· ἐπειδὴ δὲ εἶδεν αὐτὸν περὶ τὸν
15 σύνδουλον ὠμὸν καὶ ἀπάνθρωπον γεγονότα, τότε λοιπὸν τὴν οἰκείαν ἀνακαλεῖται φιλο-
τιμίαν, δεικνὺς αὐτῷ διὰ τῶν πραγμάτων αὐτῶν, ὡς οὐ τοσοῦτον ἐκεῖνον ἠδίκησεν, ὅσον
ἑαυτόν. καὶ καθάπερ ἐκεῖνος εἰς φυλακὴν ἔβαλεν ἕως οὗ ἀποδῷ τὸ ὀφειλόμενον, οὕτω
καὶ αὐτὸς τοῖς βασανισταῖς παραδέδωκεν, ἕως οὗ ἅπασαν καταθῇ τὴν ὀφειλήν. ταῦτα
δὲ οὐ περὶ ταλάντων καὶ περὶ δηναρίων ἁπλῶς εἴρηκεν, ἀλλὰ περὶ ἁμαρτιῶν ὁ λόγος καὶ
20 μεγέθους πλημμελημάτων, ἵνα μάθωμεν ὅτι ἡμεῖς μὲν μυρίων πλημμελημάτων δί-
κας ὀφείλοντες τῷ δεσπότῃ, διὰ τὴν ἄφατον αὐτοῦ φιλανθρωπίαν συγχώρησιν παρ'
αὐτοῦ δεχόμεθα. ἐὰν δὲ περὶ τοὺς ὁμοδούλους καὶ τοὺς ὁμογενεῖς καὶ τοὺς τῆς αὐτῆς ἡμῖν φύ-
σεως κοινωνοῦντας ὠμοὶ καὶ ἀπάνθρωποι γινώμεθα, καὶ τὰ εἰς ἡμᾶς πλημμελούμενα
μὴ διαλύσωμεν, ἀλλ' ὑπὲρ τῶν εὐτελῶν τούτων ποιησώμεθα (ὅσον γὰρ ρ' δηνάρια
25 πρὸς μυρία τάλαντα, τοσοῦτον τὸ μέσον τῶν ἡμετέρων πρὸς τὸν δεσπότην πλημ-
μελημάτων, καὶ τῶν εἰς ἡμᾶς γινομένων παρὰ τῶν ὁμογενῶν) τότε καὶ τὴν ἀγανάκτη-
σιν ἐπισπασόμεθα τοῦ δεσπότου, καὶ ὧν πρότερον τὴν συγχώρησιν ἐδεξάμεθα, τούτων πά-
λιν τὴν ὄφλησιν μετὰ βασάνων ἀπαιτεῖσθαι κελευόμεθα. ἵνα γὰρ μάθωμεν ἀκριβῶς
ὅτι πρὸς ὠφέλειαν τῶν ψυχῶν τῶν ἡμετέρων τὴν παραβολὴν ταύτην παρήγαγεν ὁ
30 δεσπότης, ἄκουε τοῦ ἐπαγομένου· Οὕτω καὶ ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος ποιήσει ὑμῖν, φησιν, ἐ-
ὰν μὴ ἀφῆτε ἕκαστος τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ ἀπὸ τῶν καρδιῶν ὑμῶν τὰ παραπτώματα
αὐτῶν. μέγα τῆς παραβολῆς τὸ κέρδος, μόνον ἐὰν προσέχειν βουλώμεθα. τί γὰρ τοσοῦτον
ἀφεῖναι δυνάμεθα, ὅσον ἀφίεται ἡμῖν παρὰ τοῦ δεσπότου; καὶ ἡμεῖς μὲν, ἐὰν οὕτω βουλη-
θῶμεν, ὁμοδούλοις ἀφίεμεν· αὐτοὶ δὲ παρὰ τοῦ δεσπότου τὴν συγχώρησιν δεχό-
35 μεθα. καὶ ὅρα καὶ τὴν ἀκρίβειαν τῶν εἰρημένων. οὐ γὰρ εἶπεν ἁπλῶς, ἐὰν μὴ ἀφῆτε
τοῖς ἀνθρώποις τὰ ἡμαρτημένα, ἀλλὰ τί; ἐὰν μὴ ἀφῆτε ἕκαστος τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ
ἀπὸ τῶν καρδιῶν ὑμῶν τὰ παραπτώματα αὐτῶν. σκόπει πῶς βούλεται αὐτὴν ἡμῶν
τὴν καρδίαν ἐν γαλήνῃ καὶ ἡσυχίᾳ τυγχάνειν, καὶ τὸν λογισμὸν ἡμῶν ἀπεῖρξαι, καὶ παν-
τὸς ἀπηλλάχθαι πάθους, καὶ πολλὴν τὴν πρὸς τὸν πλησίον ἡμᾶς ἐπιδείκνυσθαι τὴν
40 φιλαγαθωσύνην. καὶ ἀλλαχοῦ δὲ πάλιν ἔστιν αὐτοῦ ἀκοῦσαι λέγοντος· Ἐὰν γὰρ ἀφῆτε
τοῖς ἀνθρώποις τὰ παραπτώματα αὐτῶν, ἀφήσει καὶ ὑμῖν ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος. μὴ
τοίνυν νομίσωμεν ἕτερον εὐεργετεῖν, ὅταν τοῦτο ποιῶμεν, ἢ μεγάλην τινὰ εἰς ἐκεῖνον κα-
ταθέσθαι χάριν. αὐτοὶ γάρ ἐσμεν οἱ τῆς εὐεργεσίας ἀπολαύοντες, καὶ πολὺ τὸ κέρ-
δος

Ματθ. ϛ. ιδ.

δος ἑαυτοῖς ἐντεῦθεν προξενοῦντες· ὥσπερ ἐὰν μὴ τοῦτο ποιῶμεν, πάλιν ἐκείνους μὲν οὐδ᾽ ὅλως ἀδικῆσαί τι δυνησόμεθα, ἑαυτοῖς δὲ τὴν ἀφόρητον τῆς γεέννης κόλασιν προευτρεπίζομεν. Διὸ παρακαλῶ, ταῦτα λογιζόμενοι μηδέποτε ἀνεχώμεθα τοῖς λελυπηκόσιν ἡμᾶς, ἢ ἑτέρως πως ἀδικήσασι μνησικακεῖν, ἢ ἐχθρωδῶς πρὸς αὐτοὺς διακεῖσθαι, ἀλλ᾽ ἐννοοῦντες ὅσης ἡμῖν εὐεργεσίας πρόξενοι καὶ παρρησίας παρὰ τῷ δεσπότῃ γίνονται), καὶ πρὸ 5 πάντων ὅτι δαπάνη τυγχάνει τῶν ἡμετέρων ἁμαρτημάτων ἡ πρὸς τοὺς λυπήσαντας καταλλαγή, σπεύδωμεν καὶ ἐπειγώμεθα, καὶ τὸ ἐκ τούτου κέρδος ἐννοοῦντες τοσαύτην ἐπιδειξώμεθα περὶ τοὺς ἠδικηκότας θεραπείαν, ὡσανεὶ πρὸς εὐεργέτας ἀληθῶς. ἐὰν γὰρ νήφωμεν, οὐχ οὕτως οἱ γνησίως περὶ ἡμᾶς διακείμενοι καὶ παντὶ τρόπῳ θεραπεύειν σπουδάζοντες ὠφελῆσαι ἡμᾶς δυνήσονται, ὡς ἡ περὶ τούτους θεραπεία, ἀξίους ἡμᾶς 10 τῆς ἄνωθεν εὐνοίας ἀπεργαζομένη, καὶ τοῦ φορτίου τῶν ἡμαρτημένων ἡμῖν ἐπικουφίζουσα. ἐννόησον γάρ μοι, ἀγαπητέ, ὅσον τῆς ἀρετῆς τὸ μέγεθος ταύτης ἀπὸ τῶν ἐπάθλων, ὧν ἐπηγγείλατο τοῖς ταύτην κατωρθωκόσιν ὁ τῶν ὅλων θεός. Εἰπὼν γάρ, Ἀγαπᾶτε τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν, εὐλογεῖτε τοὺς διώκοντας ὑμᾶς, εὔχεσθε ὑπὲρ τῶν ἐπηρεαζόντων ὑμᾶς, (Ματθ. ε. μδ.) ἐπειδὴ μεγάλα ἦν τὰ ἐπιτάγματα καὶ τῆς ἄκρας αὐτῆς ἁπτόμενα κορυφῆς, φησιν, 15 Ὅπως γένησθε ὅμοιοι τοῦ πατρὸς ὑμῶν τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ὅτι τὸν ἥλιον αὐτοῦ ἀνατέλλει ἐπὶ πονηροὺς καὶ ἀγαθούς, καὶ βρέχει ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους. Εἶδες κατὰ δύναμιν ἀνθρωπίνην τίνι παρόμοιος γίνεται ὁ μὴ μόνον μὴ ἀμυνόμενος τοὺς λελυπηκότας, ἀλλὰ καὶ προσεύχεσθαι ὑπὲρ αὐτῶν σπουδάζων. μὴ τοίνυν ἀποστερῶμεν ἑαυτοὺς διὰ ῥαθυμίαν τοιούτων δωρεῶν καὶ τῶν ἐπάθλων τῶν πάντα λόγον ὑπερβαινόντων, ἀλλὰ παντὶ 20 τρόπῳ τοῦτο κατορθῶσαι σπουδάζωμεν, καὶ βιασάμενοι τὸν λογισμὸν παιδεύσωμεν εἴκειν τῷ τοῦ θεοῦ ἐπιτάγματι. διὰ γὰρ τοῦτο κἀγὼ νῦν ἐποιησάμην ταύτην τὴν παραίνεσιν, καὶ τὴν παραβολὴν εἰς μέσον ἤγαγον, καὶ τοῦ κατορθώματος ἔδειξα τὸ μέγεθος, καὶ ὅσον ἡμῖν ἐκ τούτου κέρδος γίνεται, ἵνα, ὡς ἔτι καιρός, ἕκαστος ἡμῶν εἴ τινα ἔχοι ἐχθρωδῶς πρὸς αὐτὸν διακείμενον, σπουδὴν ποιήσηται διὰ τῆς πολλῆς θεραπείας καταλλά- 25 ξαι αὐτὸν ἑαυτῷ. καὶ μή μοι λεγέτω τις, ὅτι καὶ ἅπαξ καὶ δεύτερον παρεκάλεσα, καὶ οὐ προσήκατο· εἰ ἀπὸ εἰλικρινείας τοῦτο πράττομεν, μὴ πρότερον παυσώμεθα μέχρις ἂν τῇ πολλῇ προσεδρίᾳ νικήσαντες ἐφελκυσώμεθα αὐτόν, καὶ ἀποστήσωμεν τῆς πρὸς ἡμᾶς ἀπεχθείας. μὴ γὰρ ἐκείνῳ τι χαριζόμεθα; εἰς ἡμᾶς διαβαίνει τὰ τῆς εὐεργεσίας. τοῦ θεοῦ τὴν εὔνοιαν ἐπισπασόμεθα, τῶν ἁμαρτημάτων τὴν συγχώρησιν ἑαυτοῖς 30 προαποτιθέμεθα, παρρησίαν πολλὴν πρὸς τὸν δεσπότην ἐκ τούτου λαμβάνομεν. ἂν τοῦτο κατορθώσωμεν, δυνησόμεθα μετὰ καθαροῦ συνειδότος καὶ τῇ ἱερᾷ ταύτῃ καὶ φρικτῇ τραπέζῃ προσελθεῖν, καὶ τὰ ῥήματα ἐκεῖνα τὰ τῇ εὐχῇ συνεζευγμένα μετὰ παρρησίας φθέγξασθαι. ἴσασιν οἱ μεμυημένοι τὸ λεγόμενον. διὸ τῷ ἑκάστου συνειδότι καταλιμπάνω εἰδέναι, πῶς μὲν κατωρθωκότες τὴν ἐντολὴν μετὰ παρρησίας προΐεσθαι 35 ταῦτα δυνάμεθα κατὰ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον τὸν φοβερόν· εἰ δὲ ῥαθυμήσαιμεν, πόσης ἡμῖν οὐκ ἂν γένοιτο κατακρίσεως αἴτιον ἐναντία τοῖς ῥήμασι διαπραττομένοις, τολμᾶν ἁπλῶς καὶ εἰκῇ προφέρειν τὰ τῆς εὐχῆς ῥήματα, καὶ μεῖζον ἑαυτοῖς ἐπισωρεύειν τὸ πῦρ, καὶ τὴν ἀγανάκτησιν ἐκκαλέσασθαι τοῦ δεσπότου; χαίρω καὶ εὐφραίνομαι ὁρῶν ὑμᾶς μεθ᾽ ἡδονῆς ἀκούοντας τὰ λεγόμενα, καὶ διὰ τοῦ κρότου δεικνύντας, ὅτι ἕτοιμοι γενέσθαι σπουδάζετε καὶ 40 εἰς ἔργον ἀγαγεῖν τὴν δεσποτικὴν ταύτην παραίνεσιν. τοῦτο γάρ ἐστι τὸ ἰατρεῖον τῶν ἡμετέρων ψυχῶν, τοῦτο φάρμακον τοῖς ἡμετέροις τραύμασιν, αὕτη ἀρίστη ὁδὸς τῆς πρὸς τὸν θεὸν εὐαρεστήσεως, τοῦτο μέγιστον δεῖγμα φιλοθέου ψυχῆς, τὸ διὰ τὸν τοῦ δεσπότου νόμον

πάντα

πάντα καταδέχεσθαι, καὶ μὴ ὑποσύρεσθαι ὑπὸ τῆς τῶν λογισμῶν ἀσθενείας, ἀλλ' ἀνωτέρους γίνεσθαι τῶν παθῶν, ἐννοοῦντας τὰς ἐφ' ἑκάστης ἡμέρας παρὰ τοῦ θεοῦ εἰς ἡμᾶς εὐεργεσίας γεγενημένας. καὶ ὅσῳ περ ἂν ἐπιδειξώμεθα, οὐδὲ τὸ πολλοστὸν φθάσαι μέρος δυνησόμεθα τῶν τε ἤδη παρασχεθέντων ἡμῖν, τῶν τε καθ' ἑκάστην ἡμέραν εἰς ἡμᾶς γινομένων καὶ τῶν ἐπηγγελμένων ἡμῖν ἀγαθῶν, εἰ βουληθείημεν εἰς ἔργον ἀγαγεῖν τὰ παρ' αὐτοῦ προστεταγμένα. ἕκαστος τοίνυν ἐντεῦθεν ἐξιὼν, ἔργον τοῦτο ποιησάσθω, καὶ ὡς ἐπὶ θησαυρὸν μέγιστον σπευδέτω, καὶ μηδὲ τὸ τυχὸν ἀναβαλλέσθω. κἂν καμεῖν δέῃ, κἂν ζητῆσαι, κἂν μακρὰν ὁδὸν ἀπελθεῖν, κἂν δυσκολίαι τινὲς ὦσι, πάντα ταῦτα τὰ κωλύματα ἀνέλωμεν. ἑνὸς μόνου γινώμεθα, πῶς τὸ παρὰ τοῦ δεσπότου ἐπιταχθὲν εἰς ἔργον ἀγαγεῖν δυνηθῶμεν, καὶ τῆς ὑπακοῆς τὸν μισθὸν κομίσασθαι. μὴ γὰρ οὐκ οἶδα ὅτι βαρὺ καὶ ἐπαχθὲς φαίνεται, τὸ πρὸς τὸν ἐχθρωδῶς διακείμενον καὶ πολεμίως, ἀπελθεῖν καὶ στῆναι καὶ διαλεχθῆναι; ἀλλ' ἐὰν ἐννοήσῃς τοῦ ἐπαγγέλματος τὸ ἀξίωμα, καὶ τῆς ἀμοιβῆς τὸ μέγεθος, καὶ ὅτι οὐκ εἰς ἐκεῖνον, ἀλλ' εἰς σὲ ἀνατρέχει τὰ τῆς εὐεργεσίας, πάντα σοι κοῦφα καὶ ῥᾴδια φανεῖται. ταῦτα τοίνυν στρέφοντες ἐν τοῖς λογισμοῖς τοῖς ἡμετέροις περιγινώμεθα τῆς συνηθείας, καὶ εὐσεβεῖ λογισμῷ τῶν ἐπιταγμάτων τοῦ Χριστοῦ πληρωταὶ γινώμεθα, ἵνα καὶ τῶν παρ' αὐτοῦ ἀμοιβῶν ἀξιωθῶμεν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τῆς αὐτοῦ ἀγαθότητος, μεθ' οὗ τῷ πατρὶ, ἅμα τῷ ἁγίῳ * πνεύματι, δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Λόγ. κη. ΚΑΙ ΕΙΠΕΝ Ο ΘΕΟΣ ΤΩ ΝΩΕ ΚΑΙ ΤΟΙΣ υἱοῖς αὐτοῦ μετ' αὐτοῦ, λέγων· καὶ ἰδοὺ ἐγὼ ἀνίστημι τὴν διαθήκην μου ὑμῖν, καὶ τῷ σπέρματι ὑμῶν μεθ' ὑμᾶς, καὶ πάσῃ ψυχῇ ζώσῃ μεθ' ὑμῶν, ἀπό τε ὀρνέων καὶ ἀπὸ κτηνῶν, καὶ πᾶσι τοῖς θηρίοις τῆς γῆς.

Την εὐλογίαν εἰς τὸ μέσον προθέντες χθὲς, ἧς ὁ Νῶε ἠξιώθη παρὰ τοῦ δεσπότου μετὰ τὴν ἔξοδον τὴν ἀπὸ τῆς κιβωτοῦ θυσιαστήριον οἰκοδομήσας, καὶ τὰς εὐχαριστηρίους θυσίας ἀναγαγὼν, καὶ τὴν οἰκείαν εὐγνωμοσύνην ἐπιδειξάμενος, οὐκ ἰσχύσαμεν πλατυτέρῳ προελθεῖν, καὶ πάντη ἐπεξελθεῖν τῷ ἀναγνώσματι, καὶ δεῖξαι τοῦ φιλανθρώπου θεοῦ τὴν συγκατάβασιν καὶ τὴν κηδεμονίαν, ἣν περὶ τὸν δίκαιον ἐπεδείξατο. ἐπειδὴ γὰρ εἰς πολὺ μῆκος ἡμῖν ὁ λόγος ἐξετάθη, ταχέως αὐτὸν συνεστείλαμεν, ὥστε μὴ τῷ πλήθει καταχῶσαι τὴν μνήμην ὑμῶν, μηδὲ τοῖς μετὰ ταῦτα λεγομένοις λυμήνασθαι τοῖς ἤδη ῥηθεῖσιν. οὐδὲ γὰρ τοῦτο ἁπλῶς ἐσπουδάσαμεν μόνον, τὸ πολλὰ εἰπεῖν, ἀλλὰ τοσαῦτα βουλόμεθα λέγειν, ὅσα δυνατὸν καὶ ὑμᾶς τῇ μνήμῃ παρακατασχεῖν, καὶ κερδάναντας ἐντεῦθεν ἀπελθεῖν. εἰ γὰρ δὴ μέλλομεν καὶ ἡμεῖς πλείονα τοῦ δέοντος λέγειν, καὶ ὑμεῖς μηδὲν ἐκ τῶν λεγομένων καρποῦσθαι, τί τὸ ὄφελος; εἰδότες τοίνυν, ὅτι διὰ τὴν ὠφέλειαν τὴν ὑμετέραν τοῦτον ἀνεδεξάμεθα τὸν κάματον, καὶ αὐτάρκουσαν ἀμοιβὴν εἰληφέναι νομίζομεν, εἰ τὴν ὑμετέραν θεασοίμεθα προκοπὴν μετὰ ἀκριβείας κατέχουσαν τὰ λεγόμενα, καὶ ἐν τοῖς κόλποις τῆς ὑμετέρας διανοίας ἐναπόθεσθε συνεχῶς ταῦτα κινοῦντες καὶ ἀναμαρυκώμενοι. ἡ γὰρ μνήμη τῶν ἤδη ῥηθέντων παρασκευάσει μετὰ πλείονος εὐκολίας ὑμᾶς δέχεσθαι καὶ τὰ μέλλοντα ῥηθήσεσθαι, καὶ οὕτω τοῦ χρόνου προϊόντος καὶ ἑτέροις διδάσκαλοι γενήσεσθε. τοῦτο γὰρ ἡμῶν ἡ πᾶσα ἀγρυπνία καὶ ἡ σπουδὴ, ὥστε πάντας ὑμᾶς τελείους καὶ ἀπηρτισμένους γενέσθαι.

γενέσιν, καὶ μηδὲν ὑμᾶς λανθάνειν τῶν ἐν ταῖς θείαις γραφαῖς κειμένων. ἡ γὰρ τούτων γνῶσις, εἰ βουληθείημεν νήφειν καὶ ἐγρηγορέναι, καὶ πρὸς τὴν ἀρίστην πολιτείαν τὰ μέγιστα ἡμῖν συμβαλεῖται, καὶ προθυμοτέρους ἐργάσεται πρὸς τοὺς τῆς ἀρετῆς πόνους. ὅταν γὰρ παιδευθῶμεν ὅτι ἕκαστος τῶν δικαίων τῶν πολλὴν παρρησίαν πρὸς τὸν θεὸν κτησαμένων, διὰ πειρασμῶν καὶ θλίψεων ὁδεύσας ἅπαντα τὸν βίον, καὶ πολλὴν τὴν ὑπομονὴν καὶ τὴν εὐχαριστίαν ἐπιδειξάμενος, οὕτω τῆς ἀμοιβῆς ἠξιώθη, πῶς οὐχὶ καὶ αὐτοὶ σπουδάσωμεν τὴν αὐτὴν αὐτοῖς ὁδὸν ἐλθεῖν, ἵνα καὶ τῆς αὐτῆς αὐτοῖς τύχωμεν ἀμοιβῆς; διὸ παρακαλῶ καθ᾽ ἑκάστην ἡμέραν προσθήκην τινὰ ἐργάζεσθαι, καὶ αὔξειν ὑμῶν τὴν κατὰ θεὸν οἰκοδομὴν*, καὶ τὰ μὲν ἤδη κατορθωθέντα μετὰ ἀσφαλείας καὶ πολλῆς τῆς φυλακῆς διατηρεῖν, τὰ δὲ λείποντα προστιθέναι, ἵνα οὕτως εἰς αὐτὴν τὴν κορυφὴν τῆς ἀρετῆς φθάσητε εἰς καύχημα ἡμέτερον, εἰς οἰκοδομὴν τῆς ἐκκλησίας, εἰς δόξαν Χριστοῦ. καὶ γὰρ ὁρῶν ὑμῶν τὸ ἀκόρεστον περὶ τὴν πνευματικὴν διδασκαλίαν, οὐ παύομαι καθ᾽ ἑκάστην ἡμέραν, καίτοι πενίαν πολλὴν ἐμαυτῷ συνειδώς, τὴν ἑστίασιν ὑμῖν τὴν ἀπὸ τῶν θείων γραφῶν παρατιθείς, καὶ ὥσπερ δὴ ἡ τοῦ θεοῦ χάρις διὰ τὴν οἰκείαν φιλανθρωπίαν, καὶ διὰ τὴν ὑμετέραν ὠφέλειαν χορηγήσῃ, ταῦτα ταῖς ὑμετέραις ἀκοαῖς παρατιθέμενος. φέρε οὖν καὶ σήμερον δείξωμεν ὑμῶν τῇ ἀγάπῃ τῆς τοῦ θεοῦ φιλανθρωπίας τὴν ὑπερβολήν, ἣν περὶ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν ἐπιδείκνυται, αὐτὰ τὰ παρὰ τοῦ θεοῦ ῥηθέντα τῷ Νῶε εἰς μέσον προτιθέντες.

8 Καὶ εἶπεν ὁ θεὸς τῷ Νῶε, καὶ τοῖς υἱοῖς αὐτοῦ.

Μετὰ τὸ εὐλογῆσαι αὐτὸν καὶ τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ, καὶ εἰπεῖν, αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε, καὶ τὴν ἀρχὴν τὴν κατὰ τῶν ἀλόγων ἁπάντων ἐγχειρίσαι, καὶ τὴν ἐξουσίαν δοῦναι τοῦ, ὡς λάχανα χόρτου, οὕτω τούτων ποιεῖσθαι τὴν μετάληψιν, καὶ ἐντείλασθαι ὥστε κρέα ἐν αἵματι μὴ φαγεῖν, κηδόμενος ἔτι καὶ τοῦ δικαίου καὶ τῶν μετὰ ταῦτα μελλόντων ἔσεσθαι, καὶ φιλοτιμούμενος ἀεὶ ταῖς εὐεργεσίαις τὴν ἡμετέραν φύσιν, προστίθησι πάλιν εὐεργεσίας μείζους καί φησι·

Καὶ εἶπεν ὁ θεὸς τῷ Νῶε, καὶ τοῖς υἱοῖς αὐτοῦ μετ᾽ αὐτοῦ, λέγων· 9 Ἰδοὺ ἐγὼ ἀνιστῶ τὴν διαθήκην μου ὑμῖν, καὶ τῷ σπέρματι ὑμῶν μεθ᾽ ὑμᾶς, 10 Καὶ πάσῃ ψυχῇ ζώσῃ μεθ᾽ ὑμῶν, ἀπὸ ὀρνέων καὶ ἀπὸ κτηνῶν, καὶ πᾶσι τοῖς θηρίοις τῆς γῆς, ὅσα μεθ᾽ ὑμῶν, ἀπὸ πάντων τῶν ἐξελθόντων ἀπὸ τῆς κιβωτοῦ. 11 Καὶ στήσω τὴν διαθήκην μου πρὸς ὑμᾶς, καὶ οὐκ ἀποθανεῖται πᾶσα σὰρξ ἔτι ἀπὸ τοῦ ὕδατος τοῦ κατακλυσμοῦ. καὶ οὐκ ἔτι ἔσται κατακλυσμὸς ὕδατος, καταφθεῖραι πᾶσαν τὴν γῆν.

Ἐπειδὴ εἰκὸς ἦν τὸν δίκαιον ἔτι ἐναγώνιον εἶναι, καὶ τῷ δέει καταβεβλῆσθαι αὐτοῦ τὴν διάνοιαν, καὶ εἴ ποτε συμβαίη μικράν τινα ἐπομβρίαν γενέσθαι, ἔμελλεν ἂν ἀλύειν καὶ ἀναχαιτίζειν, ὡς πάλιν τοιούτου κλύδωνος τὴν οἰκουμένην καταλαμβάνοντος, ἵνα καὶ αὐτὸς ἔχῃ θαρρεῖν καὶ οἱ εἰς τὸ ἑξῆς ἅπαντες, ὁ ἀγαθὸς δεσπότης εἰδώς, ὅτι καὶ τὸ τυχὸν αὐτὸν λυποῦν θορυβῆσαι δυνήσεται (ἡ γὰρ πεῖρα τῶν παρελθόντων ἱκανὴ πολλὴν δειλίαν ἐμβαλεῖν) ἐπεὶ οὖν εἰκὸς ἦν τὸν μακάριον τοῦτον καὶ ἀπὸ τοῦ τυχόντος ὑετοῦ καταπλαγῆναι καὶ δειλιάσαι, διὰ τοῦτο ὁ ἀγαθὸς θεὸς μονονουχὶ θαρρεῖν αὐτὸν παρασκευάζων, καὶ πάντοθεν αὐτὸν ἀπαλλάττων, καὶ ἐν ἀδείᾳ πολλῇ καὶ εὐθυμίᾳ καθιστὰς ὑπισχνεῖται αὐτῷ μηκέτι τοιαύτην τιμωρίαν ἐπαγαγεῖν. καὶ τοῦτο μὲν ἤδη καὶ περὶ τῆς εὐλογίας ὑπέσχετο λέγων, καθάπερ ἠκούσατε, ὅτι οὐ προσθήσω καταράσασθαι τὴν γῆν. εἰ καὶ οἱ ἄνθρωποι τὰ τῆς κακίας ἐπιτείνουσιν, ἀλλ᾽ ὅμως ἐγὼ οὐκέτι τοιούτῳ ἐπιτιμίῳ ὑποβάλλω τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος. δεικνὺς γὰρ αὐτοῦ τὴν ἄφατον φιλανθρωπίαν, καὶ πάλιν τοῦτο

ὑπισχνεῖται

ὑπισχνεῖται, ἵνα θαῤῥεῖν ἔχῃ ὁ δίκαιος, καὶ μὴ λογίζεσθαι καθ᾽ ἑαυτὸν καὶ λέγειν, καὶ ἤδη ἀν-
ομίας ἀξιώσαι τὸ γένος τὸ ἡμέτερον, καὶ εἰς πλῆθος ἐπιδιδόναι παρασκευάσαι, τὴν
πανωλεθρίαν ταύτην ἐπήγαγεν. ἵν᾽ οὖν πάντα θόρυβον ἐκβάλῃ ἐκ τῶν αὐτοῦ λογισ-
μῶν, καὶ πληροφορηθῇ, ὡς οὐκέτι ἔσται τοῦτο· ὥσπερ γάρ, φησι, τὸν κατακλυσμὸν διὰ
5 φιλανθρωπίαν ἐπήγαγον, ὥστε τὴν κακίαν ἐγκόψαι καὶ μὴ περαιτέρω αὐτοὺς προ-
βῆναι, οὕτω καὶ νῦν διὰ τὴν ἐμαυτοῦ φιλανθρωπίαν ἐπαγγέλλομαι μηκέτι τοῦτο ποιήσειν,
ἵνα πάσης ἀθυμίας ἐκτὸς διάγοντες οὕτω τὴν παροῦσαν ζωὴν διανύητε. διὰ τοῦτο, φησιν,
ἰδοὺ ἀνίστημι τὴν διαθήκην μου, τοῦτ᾽ ἔστι συνθήκας ποιοῦμαι. καθάπερ ἐπὶ τῶν ἀν-
θρωπίνων πραγμάτων ἐπειδὰν τις ἐπαγγέλληταί τι, συντίθεται καὶ πολλὴν παρέχει τὴν
10 πληροφορίαν· οὕτω καὶ ὁ ἀγαθὸς δεσπότης φησίν· ἰδοὺ ἀνίστημι τὴν διαθήκην μου. καὶ
καλῶς εἶπεν ἀνίστημι, ἀντὶ τοῦ, ἰδοὺ ἐγὼ ἀνεμνέσθην τὴν ὑπὸ τῶν παραπτωμάτων παν-
ωλεθρίαν αὐτῶν γεγενημένην, καὶ ἀνίστημι τὴν διαθήκην μου ὑμῖν, καὶ τῷ σπέρματι ὑ-
μῶν μεθ᾽ ὑμᾶς. ὅρα φιλανθρωπίαν δεσπότου. οὐ μόνον μέχρις ὑμῶν, φησιν, ἵστημι τὰς
συνθήκας, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς μεθ᾽ ὑμᾶς γινομένους ταύτας βεβαίας ἀποφαίνω. εἶ-
15 τα ἵνα τὴν [illegible] ἐπιδείξηται φιλοτιμίαν φησί, καὶ πάσῃ ψυχῇ ζώσῃ μεθ᾽ ὑμῶν, ἀπὸ
ὀρνέων καὶ ἀπὸ κτηνῶν, καὶ πᾶσι τοῖς θηρίοις τῆς γῆς, ὅσα μεθ᾽ ὑμῶν, ἀπὸ πάντων τῶν ἐξελθόν-
των ἐκ τῆς κιβωτοῦ. καὶ στήσω τὴν διαθήκην μου πρὸς ὑμᾶς, καὶ οὐκ ἀποθανεῖται πᾶσα σὰρξ
ἔτι ἀπὸ τοῦ ὕδατος τοῦ κατακλυσμοῦ. καὶ οὐκέτι ἔσται κατακλυσμὸς ὕδατος, καταφθεῖραι πᾶ-
σαν τὴν γῆν. εἶδες συνθηκῶν μέγεθος, εἶδες ὑποσχέσεων ἄφατον φιλοτιμίαν. σκόπει πῶς
20 πάλιν ἐκτείνει αὐτοῦ τὴν * φιλανθρωπίαν καὶ μέχρι τῶν ἀλόγων καὶ τῶν θηρίων, καὶ εἰκότως.
ὅπερ γὰρ πολλάκις εἶπον, τοῦτο καὶ νῦν φημι. ἐπειδὴ γὰρ διὰ τὴν ἄνθρωπον ταῦτα παρ-
ήχθη, διὰ τοῦτο καὶ ταῦτα κοινωνεῖ νῦν τῆς εὐεργεσίας τῆς εἰς τὸν ἄνθρωπον γινομένης. καὶ
δοκεῖ μὲν κοινὴ γενέσθαι ἡ διαθήκη καὶ πρὸς αὐτόν, καὶ πρὸς τὰ ἄλογα, οὐκ ἔστι δὲ τοῦτο.
καὶ γὰρ καὶ τοῦτο διὰ τὴν αὐτοῦ παραμυθίαν γίνεται, ἵνα εἰδέναι ἔχῃ πόσης ἀπολαύει τι-
25 μῆς, οὐ μόνον μέχρις αὐτοῦ τῆς εὐεργεσίας ἱσταμένης, ἀλλὰ δι᾽ αὐτὸν καὶ τούτων ἁπάντων
συναπολαυόντων τῆς φιλοτιμίας τοῦ δεσπότου. καὶ οὐκ ἀποθανεῖται, φησι, πᾶσα σὰρξ
ἔτι ἀπὸ τοῦ ὕδατος τοῦ κατακλυσμοῦ, καὶ οὐκέτι ἔσται κατακλυσμός, καταφθεῖραι πᾶ-
σαν τὴν γῆν. εἶδες πῶς καὶ ἅπαξ καὶ δεύτερον καὶ πολλάκις ὑπισχνεῖται τοιαύτην μη-
κέτι ἐπάξειν πανωλεθρίαν, ἵνα τὸν θόρυβον τῶν λογισμῶν ἐκβάλῃ τοῦ δικαίου, καὶ παρα-
30 σκευάσῃ θαῤῥεῖν ὑπὲρ τῶν μελλόντων. εἶτα οὐ πρὸς τὴν οἰκείαν φύσιν ἀφορῶν, ἀλλὰ
πρὸς τὴν ἀσθένειαν τὴν ἡμετέραν, οὐκ ἀρκεῖται τῇ διὰ τῶν λόγων ὑποσχέσει, ἀλλὰ
τὴν περὶ ἡμᾶς συγκατάβασιν ἐπιδεικνύμενος, καὶ σημεῖον παρέχει τὸ δυνάμενον παν-
τὶ τῷ αἰῶνι συμπαρεκτεινόμενον τοῦ τοιούτου δέους ἀπαλλάσσειν τὸ τῶν ἀνθρώπων γέ-
νος· ἵνα κἂν πολὺς ὑετὸς κατενεχθῇ, κἂν σφοδρότερος ὁ χειμὼν γένηται, ἢ καὶ ἐὰν ἡ πλημ-
35 μύρα τῶν ὑδάτων εἰς πλῆθος ἐπιδιδῷ, μηδὲ οὕτως ἔχωμεν δεδοικέναι, ἀλλὰ θαῤῥεῖν
πρὸς τὸ δοθὲν σημεῖον ἀφορῶντες.

12 Καὶ εἶπε κύριος ὁ θεὸς τῷ Νῶε· τοῦτο τὸ σημεῖον τῆς διαθήκης, ἧς ἐγὼ δί-
δωμι ἀνὰ μέσον ἐμοῦ καί σου.

Ὅρα πόση τιμὴ περὶ τὸν δίκαιον κέχρηται. ὡσανεὶ γὰρ ἄνθρωπος ἀνθρώπῳ δια-
[illegible] 40 λεγόμενος, οὕτω καὶ πρὸς αὐτὸν ποιεῖται τὰς [illegible] συνθήκας, καί φησι· τοῦτο τὸ σημεῖον τῆς
διαθήκης, ἧς ἐγὼ δίδωμι ἀνὰ μέσον ἐμοῦ καί σου, καὶ ἀνὰ μέσον πάσης ψυχῆς ζώσης, ἥ
ἐστι μεθ᾽ ὑμῶν εἰς γενεὰς αἰωνίους. [illegible]ς πάσῃ τῇ ζωῇ τὸ μέλλον δίδοσθαι σημεῖον παρεκ-
τεινόμενον εἰς γενεὰς αἰωνίους. οὐ μόνον κοινῇ πᾶσι τοῖς ζῶσι τὸ σημεῖον δίδωσιν, ἀλλὰ καὶ

διηνεκὲς καὶ διαιωνίζον τῇ τοῦ κόσμου συστάσει. τί οὖν ἐστι τὸ σημεῖον;

13 Τὸ τόξον μου τίθημι ἐν τῇ νεφέλῃ, καὶ ἔσται ἐν σημείῳ διαθήκης ἀνὰ μέσον ἐμοῦ καὶ τῆς γῆς.

Ἰδοὺ μετὰ τῆς ὑποσχέσεως τῆς διὰ τῶν λόγων καὶ τοῦτο δίδωμι τὸ σημεῖον, τὴν ἶριν λέγω, ἥν τινές φασι γίνεσθαι τοῦ ἡλίου πρὸς τὰ νέφη τὰς ἀκτῖνας ἀφιέντος. εἰ ὁ λόγος 5 μου, φησὶν, οὐκ ἀρκεῖ, ἰδοὺ καὶ σημεῖον δίδωμι τοῦ μηκέτι τιμωρίαν τοιαύτην ἐπάξειν. τοῦτο τοίνυν ὁρῶντες τὸ σημεῖον τοῦ δέους ἀπαλλάττεσθε.

14 Καὶ ἔσται ἐν τῷ συννεφεῖν με, φησὶν, νεφέλας ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ ὀφθήσεται * τὸ τόξον μου ἐν τῇ νεφέλῃ, 15 Καὶ μνησθήσομαι τῆς διαθήκης μου, ἥ ἐστιν ἀνὰ μέσον ἐμοῦ καὶ ὑμῶν, καὶ ἀνὰ μέσον πάσης ψυχῆς ζώσης ἐν πάσῃ σαρκί. 10

Τί λέγεις, ὦ μακάριε προφῆτα; ἀναμνησθήσομαι, φησι, τῆς διαθήκης μου, τουτέστι, τῆς συνθήκης μου, τῆς ἐπαγγελίας, τῆς ὑποσχέσεως· οὐκ ἐπειδὴ αὐτὸς δεῖται ἀναμνήσεως, ἀλλ' ἵνα ἡμεῖς πρὸς ἐκεῖνο τὸ δοθὲν σημεῖον βλέποντες, μηδὲν ὑποπτεύωμεν χαλεπὸν, ἀλλ' εὐθέως εἰς ὑπόμνησιν ἐρχόμενοι τῆς τοῦ θεοῦ ἐπαγγελίας, θαῤῥῶμεν ὡς οὐδὲν τοιοῦτο πεισόμεθα. εἶδες θεοῦ συγκατάβασιν, ὅσην ποιεῖται κηδεμονίαν τοῦ γένους τοῦ ἡμε- 15 τέρου, πόσον μέγεθος φιλανθρωπίας ἐπεδείξατο· οὐκ ἐπειδὴ εἶδε τὴν τῶν ἀνθρώπων μεταβολὴν, ἀλλ' ἵνα διὰ πάντων ἡμᾶς διδάξῃ τῆς ἀγαθότητος αὐτοῦ τὴν ὑπερβολήν.

Καὶ οὐκ ἔσται ἔτι ὕδωρ εἰς κατακλυσμὸν, ὥστε ἐξαλεῖψαι πᾶσαν σάρκα.

Τοιοῦτος ὄμβρος οὐκέτι ἔσται. ἐπειδὴ οἶδε τοῦτο δεδοικυῖαν τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, ὅρα 20 πῶς συνεχῶς ποιεῖται τὴν ὑπόσχεσιν, μονονουχὶ λέγων· κἂν ἴδητε πολλὴν τῶν ὄμβρων τὴν φορὰν, μηδὲ οὕτω χαλεπόν τι ὑποπτεύσητε. οὐ γὰρ ἔσται τὸ ὕδωρ εἰς κατακλυσμὸν, ὥστε ἐξαλεῖψαι πᾶσαν σάρκα. τοιοῦτος ὄμβρος οὐκέτι ἔσται, τοιαύτης ἀγανακτήσεως οὐκέτι πειραθήσεται ἡ τῶν ἀνθρώπων φύσις.

16 Καὶ ἔσται, φησὶ, τὸ τόξον μου ἐν τῇ νεφέλῃ, καὶ ὄψομαι, τοῦ μνησθῆναι διαθή- 25 κην αἰώνιον ἀνὰ μέσον τοῦ θεοῦ, καὶ ἀνὰ μέσον πάσης ψυχῆς ζώσης ἐν πάσῃ σαρκί.

Σκόπει πῶς βουλόμενος εἰς θάρσος καὶ εἰς πληροφορίαν ἀγαγεῖν τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, πόσῃ ταπεινότητι τῶν λόγων κέχρηται. καὶ ὄψομαι, φησι, τοῦ μνησθῆναι διαθήκης μου. ἡ ὄψις οὖν εἰς μνήμην αὐτὸν ἄγει; οὐχ ἵνα τοῦτο ὑποπτεύσωμεν (μὴ γένοιτο) * ἀλλ' ἵνα ὅταν ἴδωμεν τὸ σημεῖον τοῦτο, θαῤῥεῖν ἔχωμεν τῇ τοῦ θεοῦ ἐπαγγε- 30 λίᾳ, καὶ ὡς οὐχ οἷόν τε διαπεσεῖν τὰς τοῦ θεοῦ ὑποσχέσεις. καὶ εἶπεν ὁ θεὸς, φησι, τῷ Νῶε· τοῦτο τὸ σημεῖον τῆς διαθήκης, ἧς διεθέμην ἀνὰ μέσον ἐμοῦ, καὶ ἀνὰ μέσον πάσης σαρκὸς, ἥ ἐστιν ἐπὶ τῆς γῆς. ἔλαβες, φησι, τὸ σημεῖον, ὅπερ δέδωκα μεταξὺ ἐμοῦ καὶ πάσης σαρκὸς τῆς οὔσης ἐπὶ τῆς γῆς. μηκέτι ταραττέτω τὴν διάνοιαν, μηδὲ θορυβείτω τὸν λογισμὸν, ἀλλὰ πρὸς τοῦτο βλέπων καὶ αὐτὸς ἔχε χρηστὰς τὰς ἐλπίδας, καὶ οἱ μετὰ 35 σὲ πάντες τῆς ἐντεῦθεν παραμυθίας ἀπολαυέτωσαν, καὶ ἡ ὄψις τοῦ σημείου παρεχέτω θάῤῥος, ὡς οὐκέτι τοιοῦτον κλυδώνιον τὴν οἰκουμένην καταλήψεται. κἂν γὰρ ἐπιτείνηται τῶν ἀνθρώπων τὰ ἁμαρτήματα, ἀλλ' ἐγὼ ἅπερ ὑπεσχόμην ταῦτα πληρώσω, καὶ οὐκέτι τοιαύτην κατὰ πάντων ἀγανάκτησιν ποιήσομαι. εἴδετε ἀγαθότητος ὑπερβολὴν, εἴδετε συγκαταβάσεως μέγεθος, εἴδετε κηδεμονίας ἐπίτασιν, εἴδετε φιλοτιμίας ἐ- 40 παγγελίαν. οὐ γὰρ μέχρι δύο καὶ τεσσάρων καὶ δέκα γενεῶν ἐξέτεινεν αὐτοῦ τὴν εὐεργεσίαν, ἀλλὰ τῇ συστάσει τοῦ κόσμου ταύτην παρεκταθῆναι ὑπέσχετο, ἵνα ἐξ ἑκατέρων σωφρονιζώμεθα, καὶ ἐξ ὧν ἐκεῖνοι διὰ τὸ τῶν ἁμαρτημάτων πλῆθος τοιαύτην ἐπεδέξαν-

τῇ

πιστεύομεν

το τιμωρίαν, καὶ ἐξ ὧν ἡμεῖς διὰ τὴν ἄφατον αὐτοῦ φιλανθρωπίαν τοιαύτης ἠξιώθη-
μεν ὑπολήψεως. τοὺς γὰρ νοῦν ἔχοντας καὶ αἱ εὐεργεσίαι μᾶλλον ἢ αἱ τιμωρίαι ἐφέλ-
κονται πρὸς τὴν ὑπακοὴν τῶν ἐπιταγμάτων. μὴ τοίνυν ἀγνώμονες γινώμεθα. εἰ
γὰρ καὶ πρὶν ἢ τι ἀγαθὸν ἡμᾶς ἐπιδείξασθαι, μᾶλλον δὲ καὶ κολάσεως ἄξια ἐργασα-
5 μένους τοσαύτης ἠξίωσε τῆς εὐεργεσίας, εἰ εὐγνώμονες φανοίμεθα, καὶ τὴν ἐπὶ τοῖς παρε-
λαβοῦσιν εὐχαριστίαν ἐπιδειξόμεθα, καὶ πολλὴν τὴν ἐπὶ τὸ βέλτιον μεταβολὴν ποιησό-
μεθα, πόσης οὐκ ἂν πάλιν ἡμᾶς ἀξιώσῃ τῆς παρ' αὐτοῦ φιλοτιμίας; εἰ γὰρ ἀναξίους
ὄντας εὐεργετεῖ καὶ ἡμαρτηκότας φιλανθρωπεύεται, εἰ τῆς κακίας ἀποστάντες τὴν ἀρε-
τὴν μεταδιώξομεν, τίνων οὐκ ἐπιτευξόμεθα; διὰ γὰρ τοῦτο προλαμβάνων πολλὰς
10 εἰς ἡμᾶς τὰς εὐεργεσίας κατατίθεται, καὶ ἡμαρτηκότας πάλιν ἀξιοῖ συγγνώμης, καὶ τὰς
τιμωρίας παραπόδας οὐκ ἐπάγει, ἵνα διὰ πάντων ἡμᾶς ἐφελκύσηται), καὶ δι' ὧν εὐερ-
γετεῖ, καὶ δι' ὧν μακροθυμεῖ. πολλάκις δὲ καὶ δι' ὧν ἐνίους κολάζει, ἑτέρους ἐνάγειν βού-
λεται, ἵνα τῷ ἐκείνων φόβῳ σωφρονισθέντες τῆς τιμωρίας τὴν πεῖραν διαφύγωσιν.
Εἶδες εὐμήχανον" αὐτοῦ φιλανθρωπίαν, πῶς πάντα τὰ παρ' αὐτοῦ γινόμενα δι' ἓν τοῦτο γ. οὐ
15 μόνον γίνεται, διὰ τὴν σωτηρίαν τὴν ἡμετέραν. ταῦτα τοίνυν ἐννοοῦντες μὴ ῥαθυμῶ-
μεν, μηδὲ ἀμελῶμεν ἀρετῆς, μηδὲ τοὺς παρ' αὐτοῦ τεθέντας νόμους παρατρέχωμεν.
ἐὰν γὰρ ἴδῃ ἐπιστρέφοντας ἡμᾶς, καὶ ἡσυχάζοντας, καὶ ὅλως ἀρχήν τινα ποιουμένους, καὶ
αὐτὸς τὰ παρ' ἑαυτοῦ συνεισφέρει, κοῦφα καὶ ῥάδια ἡμῖν ἅπαντα κατασκευάζων, καὶ οὐκ
ἀφίεις οὐδὲ αἴσθησιν λαβεῖν τῶν τῆς ἀρετῆς πόνων. ὅταν γὰρ ψυχὴ πρὸς τὸν θεὸν τεί-
20 νῃ τὴν διάνοιαν, οὐκ ἔτι λοιπὸν ἀπατηθῆναι δύναται ὑπὸ τῆς ὄψεως τῶν ὁρωμένων,
ἀλλὰ πάντα παρατρέχουσα, ἀκριβέστερον" τούτων τῶν πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν κει- γ. πάντων
μένων ἐκεῖνα φαντάζεται τὰ μὴ βλεπόμενα τοῖς σωματικοῖς ὀφθαλμοῖς, καὶ μεταβο-
λὴν οὐκ ἐπιστάμενα, ἀλλὰ διηνεκῶς μένοντα καὶ πεπηγότα καὶ ἀκίνητα τυγχάνοντα.
τοιοῦτοι γὰρ οἱ τῆς διανοίας ὀφθαλμοί. πρὸς τὴν ἐκείνων θέαν διηνεκῶς ἀφορῶσι, καὶ
25 ταῖς ἐκεῖθεν μαρμαρυγαῖς καταυγαζόμενοι πάντα τὰ τοῦ παρόντος βίου, ὡς ὄναρ καὶ σκι-
άν, παρατρέχουσιν, οὐκέτι ἀπάτην ὑπομένοντες, οὐδὲ παραλογισθῆναι δυνάμενοι·
ἀλλὰ κἂν πλοῦτον ἴδωσιν, εὐθέως καταγελῶσιν, "εἰδότες ὅτι δραπέτου παντὸς ἀγνω- γ. ἰδόντες
μονέστερον ἀπὸ τούτου εἰς ἐκεῖνον μεταπηδᾷ, καὶ οὐδέποτε ἵσταται, ἀλλὰ καὶ μυρία κα-
κὰ τοὺς κεκτημένους διατίθησι, καὶ εἰς αὐτόν, ὡς εἰπεῖν, τῆς κακίας τὸν κρημνὸν αὐτοὺς
30 ὠθοῦσα καταβάλλει. κἂν σώματος εὐμορφίαν θεάσωνται, πάλιν οὐκ ἐπιστρέφονται, λο-
γιζόμενοι τὸ ἐπίκηρον, τὸ εὐμετάβλητον, καὶ ὅτι ἀθρόον νόσος ἐπελθοῦσα πᾶσαν ἐκεί-
νην τὴν εὐμορφίαν ἠφάνισε, καὶ πρὸ τῆς νόσου γῆρας καταλαβὸν ἀηδῆ καὶ ἀτερπῆ τὴν
πρὸ τούτου εὔμορφον ὄψιν ἀπειργάσατο, καὶ θάνατος δὲ ἐπελθὼν ἅπασαν τὴν τοῦ σώμα-
τος ὥραν διέφθειρε. κἂν δόξαν ἴδωσί τινα περιβεβλημένον, κἂν δυναστείαν, κἂν εἰς αὐ-
35 τὴν τῶν ἀξιωμάτων τὴν κορυφὴν ἀνεληλυθότα, καὶ πάσης εὐημερίας ἀπολαύοντα,
καὶ τοῦτον παρατρέχουσιν ὡς οὐδὲν βέβαιον ἔχοντα οὐδὲ ἀκίνητον, ἀλλ' ἐπ' ἐκείνοις μέγα
φρονοῦντα τοῖς ποταμίων ῥευμάτων μᾶλλον παρατρέχουσι. τί γὰρ τῆς δόξης ἁπά-
σης τοῦ παρόντος βίου εὐτελέστερον, ὅταν τῷ ἄνθει τοῦ χόρτου παραβάλληται; Πᾶσα γὰρ α. Πετ. α. κδ.
δόξα ἀνθρώπου, φησίν, ὡς ἄνθος χόρτου. Εἴδετε, ἀγαπητοί, πῶς μετὰ ἀκριβείας ὁ-
40 ρῶσιν οἱ τῆς πίστεως ὀφθαλμοί, ἐπειδὰν πρὸς τὸν θεὸν ᾖ τεταμένη ἡ διάνοια. Εἴδετε
πῶς ὑπ' οὐδενὸς τῶν ὁρωμένων παραλογισθῆναι δύναιντ' ἄν), ἀλλὰ τὴν ὀρθὴν τῶν πραγμά-
των ἔχουσι κρίσιν, οὐδεμίαν ἀπάτην ὑπομένοντες. ἀλλ' εἰ δοκεῖ πάλιν ἐπὶ τὴν ἀ-
κολουθίαν ἐπανέλθωμεν τοῦ λόγου, καὶ ὀλίγα προσθέντες καταπαύσωμεν τὴν διδασκα-

 λίαν,

λίαν, ὥστε καὶ τὴν μνήμην τῶν εἰρημένων ἐντεθῆναι ὑμῶν τῇ διανοίᾳ. ἐπειδὴ γὰρ ἐτέλεσεν ἡ θεία γραφὴ τὴν περὶ τοῦ θείου σημείου διήγησιν, βούλεται πάλιν διδάξαι ἡμᾶς τὰ κατὰ τὸν δίκαιον καὶ τῶν τούτου υἱοὺς, καί φησιν·

18 Ἦσαν δὲ οἱ υἱοὶ τοῦ Νῶε οἱ ἐξελθόντες ἐκ τῆς κιβωτοῦ, Σὴμ, Χὰμ, Ἰάφεθ. Χὰμ δὲ ἦν πατὴρ τοῦ Χαναάν. 19 Τρεῖς οὗτοί εἰσιν υἱοὶ Νῶε. ἀπὸ τούτων διεσπάρησαν ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν.

Ἄξιον ἐνταῦθα ζητῆσαι τίνος ἕνεκεν τῶν τριῶν υἱῶν τοῦ Νῶε μνημονεύσασα ἡ θεία γραφὴ ἐπήγαγε, Χὰμ δὲ ἦν πατὴρ τοῦ Χαναάν. μὴ νομίσητε, παρακαλῶ, ἁπλῶς τοῦτο προσερρίφθαι· οὐδὲν γάρ ἐστι τῶν ἐν τῇ θείᾳ γραφῇ κειμένων, ὃ μὴ μετά τινος εἴρηται λόγου, πολλὴν τὴν ὠφέλειαν ἐγκεκρυμμένην ἔχοντος. τίνος οὖν ἕνεκεν ἐπεσημήνατο καὶ προσέθηκεν, ὅτι Χὰμ δὲ ἦν πατὴρ τοῦ Χαναάν; βούλεται διὰ τούτου αἰνίξασθαι ἡμῖν τῆς ἀκρασίας αὐτοῦ τὴν ὑπερβολὴν, καὶ ὅτι οὐδὲ τῆς συμφορᾶς τὸ μέγεθος συσταλῆναι αὐτὸν πεποίηκεν, οὐδὲ ἡ τοσαύτη ἐν τῇ κιβωτῷ στενοχωρία, ἀλλὰ καίτοι τοῦ πρεσβύτου οὐδέπω καὶ νῦν τεκνοποιήσαντος, ἐπὶ τῇ ἀκρασίᾳ ἑαυτὸν ἐκδοὺς ἐν καιρῷ τοσαύτης ἀγανακτήσεως καὶ πανωλεθρίας τὴν οἰκουμένην καταλαβούσης, περὶ συνουσίαν ἠσχολεῖτο, καὶ τὸ ἀχαλίνωτον τῆς ἐπιθυμίας οὐ κατέστελλεν, ἀλλ' ἤδη ἄνωθεν καὶ ἐκ προοιμίων ἐδείκνυ τῆς γνώμης αὐτοῦ τὸ μοχθηρόν. ἐπεὶ οὖν μετ' οὐ πολὺ διὰ τὴν ὕβριν τὴν εἰς τὸν γεγεννηκότα μέλλει τὴν κατάραν δέχεσθαι ὁ Χαναὰν ὁ τούτου παῖς, διὰ τοῦτο ἤδη προλαβοῦσα ἡ θεία γραφὴ ἐπεσημήνατο, καὶ τοῦ παιδὸς ἡμῖν τὴν προσηγορίαν δήλην ἐποίησεν, ὁμοῦ καὶ τοῦ γεγεννηκότος τὸ ἀκρατές· ἵν' ὅταν μετὰ ταῦτα ἴδῃς αὐτὸν πολλὴν τὴν ἀγνωμοσύνην ἐπιδειξάμενον πρὸς τὸν γεγεννηκότα, εἰδέναι ἔχῃς, ὅτι ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς τοιοῦτος ἦν, ὥς γε οὐδὲ ὑπὸ τῆς συμφορᾶς συνεστάλη. ἱκανὴ γὰρ ἡ τοσαύτη ἀθυμία πᾶσαν σβέσαι ἡδονήν· καὶ οὐδὲν οὕτω ταύτην τὴν φλόγα καὶ τὴν μανίαν καταστεῖλαι δύναται, ὡς ἀθυμίας ἐπίτασις καὶ συμφορᾶς ὑπερβολή. ὁ τοίνυν ἐν τοσούτῳ μεγέθει τῶν κακῶν τοσαύτην ἐπιδειξάμενος τὴν λύτταν καὶ μανίαν περὶ τὴν παιδοποιΐαν, ποίας ἂν εἴη συγγνώμης ἄξιος; ἀλλ' ἐντεῦθεν ἡμῖν πάλιν ἕτερον τίκτεται ζήτημα, τὸ πολυθρύλλητον ἐκεῖνο καὶ πανταχοῦ περιφερόμενον, τίνος ἕνεκεν τοῦ πατρὸς ἁμαρτόντος ὁ υἱὸς τὴν κατάραν δέχεται; ἀλλ' ἵνα μὴ νῦν μακρὸν ποιῶμεν τὸν λόγον, τοῦτο ταμιευσόμεθα πρὸς τὸ παρόν, ἵν' ἐπειδὰν εἰς αὐτὸν τὸν τόπον ἀφικώμεθα, τότε καὶ τὴν λύσιν ἐπαγάγωμεν, ἣν ἂν ὁ θεὸς παράσχῃ. οὐδὲν γάρ, καθάπερ ἔφθην εἰπὼν, τῶν ἐν τῇ θείᾳ γραφῇ κειμένων ἄνευ λόγου τινὸς καὶ αἰτίας ἐστὶν εὑρεῖν ἐγγεγραμμένον. τέως οὖν τοῦτο ἔγνωμεν, ὅτι οὐχ ἁπλῶς, καὶ ὡς ἔτυχε, τῆς προσηγορίας τοῦ υἱοῦ ἐμνημόνευσεν ὁ Μωϋσῆς εἰπὼν, Χὰμ δὲ ἦν πατὴρ τοῦ Χαναάν. τρεῖς εἰσιν οὗτοι υἱοί, φησι, Νῶε, καὶ ἀπὸ τούτων διεσπάρησαν ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν. μὴ ἁπλῶς παραδράμωμεν, ἀγαπητοί, μηδὲ τὸ νῦν ῥηθέν, ἀλλ' ἐννοήσωμεν καὶ ἐξ αὐτοῦ τούτου τῆς δυνάμεως τοῦ θεοῦ τὸ μέγεθος. τρεῖς, φησιν, ἦσαν οὗτοι υἱοὶ Νῶε, καὶ ἐκ τούτων διεσπάρησαν ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν. πῶς ἀπὸ τῶν τριῶν τοσοῦτον πλῆθος ἐπέδωκε; πῶς ἠδυνήθησαν διαρκέσαι; πῶς ἐκ τῶν ὀλίγων τούτων ἅπας ὁ κόσμος συνέστη; πῶς αὐτοῖς τὰ σώματα διέμεινεν; οὐκ ἰατρὸς ἦν ὁ θεραπείαν προσάγων, οὐκ ἄλλη τις ἐπιμέλεια. οὐδέπω γὰρ οὐδὲ πόλεις ἦσαν δειμάμενοι, ἀλλὰ μετὰ τὴν τοσαύτην ταλαιπωρίαν, καὶ τὴν ἐν τῇ κιβωτῷ διαγωγὴν ὡς τεταριχευμένοι καὶ κατειργασμένοι ἐξῆλθον, καὶ ἐν τοσαύτῃ μονώσει τυγχάνοντες καὶ ἐρημίᾳ ἀφάτῳ πῶς οὐ διεφθάρησαν; πῶς οὐκ

ἀπώλοντο

ἴσ. πρεσβυτέρου

χ. ἥμων

χ. δειμάμενοι

ἀπώλοντο; ὁ γὰρ φόβος, εἰπέ μοι, καὶ ἡ ἀγωνία" οὐ κατέσειεν αὐτῶν τὴν διάνοιαν, καὶ "διετάραττε τὸν λογισμόν; μὴ ξενισθῇς, ἀγαπητέ. θεὸς γὰρ ἦν ὁ πάντα ἐργαζόμενος, καὶ ὁ τῆς φύσεως δημιουργὸς ἦν ὁ πάντα ταῦτα τὰ κωλύματα ἀναιρῶν, καὶ τὸ πρόσταγμα αὐτοῦ ἐκεῖνο τὸ λέγον, αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε καὶ πληρώσατε τὴν γῆν, "αὖθις καὶ τὴν ἐπίδοσιν εἰργάσατο. ἐπεὶ καὶ οἱ Ἰσραηλῖται ἡνίκα εἰς Αἴγυπτον τῇ πλινθείᾳ καὶ τῷ πηλῷ κατειργάσθησαν, ταύτῃ πολλῷ μᾶλλον εἰς πλῆθος ἐπεδίδοσαν, καὶ οὔτε τὸ ἀπηνὲς ἐκεῖνο καὶ ὠμὸν ἐπίταγμα τοῦ Φαραώ, τὸ κελεῦον τὰ ἄρρενα εἰς τὸν ποταμὸν ῥίπτεσθαι, οὐδὲ ἡ λοιπὴ κακουχία, ἣν ὑπὸ τῶν ἐργοδιωκτῶν ὑπομένον, ἴσχυσεν ἐλαττῶσαι αὐτῶν τὸ πλῆθος, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον εἰς πλῆθος ἐπεδίδου. ἡ γὰρ ἄνωθεν ῥοπὴ ἦν ἡ διὰ τῶν ἐναντίων ἅπαντα ἐργαζομένη*. ὅταν τοίνυν ὁ θεὸς κελεύῃ, μὴ ζήτει κατὰ ἀκολουθίαν ἀνθρωπίνην διερευνᾶσθαι τὰ πράγματα. ἀνώτερος γὰρ ὢν τῆς φύσεως οὐ δεῖται τῆς ἀκολουθίας τῆς φύσεως, ἀλλὰ καὶ δι' αὐτῶν τῶν κωλυόντων τὰ πράγματα αὐξάνεσθαι παρασκευάσει. τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ νῦν, ἀπὸ τῶν τελῶν τούτων τὴν οἰκουμένην ἅπασαν ἀνεπλήρωσεν. ἀπὸ τούτων γάρ, φησι, τῶν τελῶν διεσπάρησαν ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν.

ΗΘΙΚΟΝ

Εἶδες θεοῦ δύναμιν, εἶδες πῶς, κἂν πολλὰ ᾖ τὰ κωλύματα, οὐδέν ἐστι τὸ διακόπτον αὐτοῦ τὸ βούλημα. τὸ αὐτὸ καὶ ἐπὶ τῆς πίστεώς ἐστιν ἰδεῖν γινόμενον. τοιούτων γὰρ ὄντων τῶν πολεμούντων, τοσούτων ὄντων τῶν ἐπιβουλευόντων, καὶ βασιλέων καὶ τυράννων καὶ δήμων κατεξανισταμένων, καὶ πάντα ποιούντων ὥστε σβέσαι τὸν σπινθῆρα τῆς πίστεως, δι' αὐτῶν τῶν ἐπιβουλευόντων, διὰ τῶν κωλύειν βουλομένων τοσαύτη ἤρθη τῆς εὐσεβείας ἡ φλόξ, ὡς ἅπασαν καταλαβεῖν τὴν οἰκουμένην, καὶ τὴν ἀοίκητον. κἂν πρὸς Ἰνδοὺς γὰρ ἀπέλθῃς, κἂν πρὸς Σκύθας, κἂν πρὸς αὐτὰ τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης, κἂν εἰς αὐτὸν τὸν ὠκεανόν, πανταχοῦ εὑρήσεις τοῦ Χριστοῦ τὴν διδασκαλίαν καταυγάζουσαν τὰς ἁπάντων ψυχάς. τὸ γὰρ θαυμαστὸν καὶ παράδοξον, ὅτι καὶ αὐτὰ τὰ βάρβαρα ἔθνη μετερρύθμισεν ὁ τῆς εὐσεβείας λόγος, καὶ φιλοσοφεῖν ἔμαθον, καὶ τῆς παλαιᾶς συνηθείας ἀποστάντες πρὸς τὴν εὐσέβειαν μετετάξαντο. καὶ καθάπερ διὰ τῶν τελῶν τούτων τὸ τῶν ἀνθρώπων πλῆθος ἐπιδοῦναι παρεσκεύασεν ὁ τῶν ὅλων δημιουργός· τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ ἐπὶ τῆς πίστεως διὰ τῶν ἕνδεκα,* τῶν ἁλιέων, τῶν ἀγραμμάτων, τῶν ἰδιωτῶν, τῶν μηδὲ διᾶραι τὸ στόμα τολμώντων, ἅπασαν ἐπεσπάσατο τὴν οἰκουμένην. καὶ οἱ ἀγράμματοι οὗτοι, καὶ οἱ ἰδιῶται, καὶ οἱ ἁλιεῖς τῶν φιλοσόφων ἀπέφραξαν τὰ στόματα, καὶ καθάπερ ὑπόπτεροι, οὕτω τὴν οἰκουμένην ἅπασαν διέδραμον καταστρέφοντες τὸν τῆς ἀσεβείας λόγον, καὶ τὰς ἀκάνθας ἐκτέμνοντες, καὶ τὰ παλαιὰ ἀνασπῶντες ἔθη, καὶ τοὺς τοῦ Χριστοῦ νόμους πανταχοῦ καταφυτεύοντες. καὶ οὔτε τὸ ὀλίγους αὐτοὺς εἶναι, οὔτε ἡ ἰδιωτεία, οὔτε τὸ αὐστηρὸν τῶν ἐπιταγμάτων, οὔτε τὸ παλαιᾷ συνηθείᾳ προκατειλῆφθαι ἅπαν τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος, ἴσχυσε κώλυμα αὐτοῖς γενέσθαι· ἀλλὰ ταῦτα πάντα ἀνῄρει προοδοποιοῦσα ἡ χάρις, καὶ μετ' εὐκολίας ἅπαντα εἰργάζοντο, δι' αὐτῶν τῶν κωλυμάτων μείζονα δεχόμενοι τὴν προθυμίαν. καὶ γάρ ποτε μὲν μαστιζόμενοι ἀνεχώρουν χαίροντες, οὐ διὰ τὰς μάστιγας ἁπλῶς, ἀλλ' ὅτι ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ κατηξιώθησαν ἀτιμασθῆναι· ἄλλοτε δὲ εἰς δεσμωτήριον ἐμβληθέντες, ἐπειδὴ ὑπ' ἀγγέλου ἐξηνέχθησαν, πάλιν τῶν αὐτῶν εἴχοντο, καὶ εἰς τὸ ἱερὸν ἀφικνούμενοι τὸν τῆς διδασκαλίας λόγον κατέβαλλον, σαγηνεύοντες τὰ πλήθη εἰς τὴν εὐσέβειαν. καὶ πάλιν κατεχόμενοι, οὐ μόνον οὐδὲν ἐντεῦθεν ὀκνηρότεροι ἐγίνοντο, ἀλλὰ καὶ πλείονα τὴν παρρησίαν ἐπεδείκνυντο, ἐν μέσῳ μαινομένου δήμου καὶ τοὺς ὀδόντας πρίζοντος

Πράξ. ε. μα.

ἑστῶτες καὶ λέγοντες, πειθαρχεῖν δεῖ θεῷ μᾶλλον ἢ ἀνθρώποις. Εἶδες παῤῥησίας μέγεθος,
εἶδες τοὺς ἰδιώτας, τοὺς ἁλιεῖς ὑπερορῶντας τοσούτων δήμων μαινομένων, καὶ πρὸς φόνους
καὶ σφαγὰς ἑτοίμων. ἀλλὰ σὺ ταῦτα ἀκούων, ἀγαπητέ, μὴ τούτοις λογίζου τὰ γινό-
μενα, ἀλλὰ τῇ ἄνωθεν χάριτι τῇ νευρούσῃ καὶ ἀλειφούσῃ αὐτῶν τὴν προθυμίαν. ἐ-
πεὶ καὶ αὐτὸς ἔστιν ὁ μακάριος Πέτρος, ἡνίκα τὸν ἐκ κοιλίας μητρὸς χωλεύοντα ὄρθιον ἀ- 5
πεκατέστησε, πάντων ἐκπληττομένων καὶ θαυμαζόντων αὐτούς, ἐπιδεικνύμενος τὴν οἰ-
Πράξ. γ. ιβ. κείαν εὐγνωμοσύνην φησίν· Ἄνδρες, τί ἀτενίζετε ἡμῖν, ὡς ἰδίᾳ δυνάμει ἢ εὐσεβείᾳ πε-
ποιηκόσι τοῦ περιπατεῖν αὐτόν; τίνος ἕνεκεν, φησίν, οὕτω κατεπλάγητε καὶ ἐκπεπληγ-
μένοι ἐστὲ ἐπὶ τῷ γεγονότι; μὴ γὰρ ἡμεῖς ἐσμεν οἱ τοῦτο ἐργασάμενοι, ἢ ἰδίᾳ δυνά-
μει πρὸς ὑγείαν αὐτὸν ἐπαναγαγόντες, καὶ βαδίζειν παρασκευάσαντες; τί ἡμῖν ἀτενί- 10
ζετε; οὐδὲν πλέον ἡμεῖς εἰσηνέγκαμεν, ἢ ὅτι τὴν γλῶτταν ἐδανεισάμεθα. ὁ δὲ τὸ πᾶν
ἐργασάμενος, ὁ δεσπότης ἐστὶ καὶ δημιουργὸς τῆς φύσεως. ἐκεῖνος ὁ θεὸς Ἀβραὰμ καὶ
Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ, οὓς πατριάρχας ἐπιγράφεσθε, ἐκεῖνος ὃν ὑμεῖς παραδεδώκατε καὶ ἠρ-
νήσασθε κατὰ πρόσωπον Πιλάτου, κρίναντος ἐκείνου ἀπολύειν, ἐκεῖνός ἐστιν ὁ ταῦτα ἐργα-
σάμενος· ὃν ὑμεῖς, τὸν ἅγιον καὶ δίκαιον, ἠρνήσασθε, καὶ ᾐτήσασθε ἄνδρα φονέα χαρισθῆναι 15
ὑμῖν, τὸν δὲ ἀρχηγὸν τῆς ζωῆς κατεκρίνατε, ὃν ὁ θεὸς ἤγειρεν ἐκ νεκρῶν, οὗ ἡμεῖς μάρτυρές
ἐσμεν, καὶ ἐπὶ τῇ πίστει τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ τοῦτον, ὃν θεωρεῖτε καὶ οἴδατε, ἐστερέωσε τὸ ὄνο-
μα αὐτοῦ, καὶ ἡ πίστις ἡ δι᾽ αὐτοῦ ἔδωκεν αὐτῷ τὴν ὁλοκληρίαν ἀπέναντι πάντων ὑμῶν. πολ-
λὴ τῆς παῤῥησίας ἡ ὑπερβολή· μεγάλη καὶ ἄφατος τῆς ἄνωθεν αὐτοῖς παρασχεθείσης
χάριτος ἡ δύναμις· σαφεστάτη τῆς ἀναστάσεως ἡ ἀπόδειξις, ἡ τοῦ μακαρίου τούτου 20
παῤῥησία γένοιτ᾽ ἄν. τί γὰρ ἂν τούτου μεῖζον σημεῖον ἐπιζητήσειεν ἄν τις λαβεῖν, ὅταν ὁ
πρὸ τοῦ σταυροῦ καὶ κόρης εὐτελοῦς ἀπειλὴν μὴ δυνηθεὶς ἐνεγκεῖν, νῦν οὕτω κατεξανί- χ.
σταται τοῦ τῶν ἰουδαίων δήμου, καὶ τοσαύτῃ παῤῥησίᾳ καὶ πρὸς τοσοῦτον πλῆθος μόνος ὢν οὕ-
τως ἀπακίως μεμηνὸς ἐπαποδύεται, καὶ τοιαῦτα φθέγγεται, ἃ τὴν μανίαν αὐτῶν ἐπὶ
πλεῖον διεγείρειν δύναται; Εἶδες, ἀγαπητέ, πῶς, ὅπερ ἐν προοιμίοις ἔλεγον, τοῦτο καὶ 25
νῦν δείκνυται. ἐπειδὰν γάρ τις πυρωθῇ τῷ πρὸς τὸν θεὸν πόθῳ, οὐκέτι λοιπὸν ὁρᾶν ἀνέχε-
ται τὰ τοῖς ὀφθαλμοῖς τούτοις τοῖς σωματικοῖς ὑποπίπτοντα, ἀλλ᾽ ἑτέρους ὀφθαλ-
μοὺς κτησάμενος, τοὺς τῆς πίστεως λέγω, ἐκεῖνα διὰ παντὸς φαντάζεται, καὶ πρὸς ἐκεῖ-
να τὴν διάνοιαν ἔχει τεταμένην, καὶ ἐν γῇ βαδίζων ὡς ἐν οὐρανοῖς τὸ πολίτευμα ἔχων,
οὕτω πάντα διαπράττεται, ὑπ᾽ οὐδενὸς τῶν ἀνθρωπίνων ἐμποδιζόμενος πρὸς τὸν 30
κατ᾽ ἀρετὴν δρόμον. ὁ γὰρ τοιοῦτος οὐ τὰ λαμπρὰ τοῦ βίου λοιπὸν ὁρᾷ, οὐ τὰ δυσχερῆ
καὶ ἐναντία, ἀλλὰ πάντα παρατρέχει, πρὸς τὴν ἑαυτοῦ πατρίδα ἐπειγόμενος. καὶ
καθάπερ ὁ μετὰ πολλοῦ τοῦ τόνου τὸν σωματικὸν τοῦτον δρόμον τρέχων οὐδένα τῶν ἀπαν-
τώντων ὁρᾷ, κἂν μυριάκις αὐτῷ παραπλαίσῃ, ἀλλὰ πρὸς τὸν δρόμον ἔχων τεταμένον χ.
αὐτοῦ τὸν λογισμὸν εὐκόλως ἅπαντα παραδραμὼν ἐπείγεται πρὸς τὸν προκείμενον 35
αὐτῷ σκοπόν· τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ ὁ τὸν κατ᾽ ἀρετὴν δρόμον τρέχειν σπουδάζων, καὶ
ἀπὸ γῆς εἰς οὐρανὸν ἀνελθεῖν ἐπιθυμῶν, πάντα τὰ ὁρώμενα κάτω ἀφίησι, καὶ ὅλως τοῦ
δρόμου γίνεται, καὶ οὐ πρότερον ἵσταται οὐδὲ κατέχεται ὑπό τινος τῶν ὁρωμένων, μέχρις
ἂν εἰς αὐτὴν ἀνελθεῖν δυνηθῇ τὴν κορυφήν. τῷ γὰρ οὕτω διακειμένῳ καὶ τὰ δοκοῦντα εἶναι
φοβερὰ κατὰ τὸν παρόντα βίον, εὐκαταφρόνητα γίνεται, καὶ ὁ τοιοῦτος οὔτε ξίφος δέδοικεν, 40
οὔτε κρημνόν, οὔτε θηρίων ὀδόντας, οὐ βασάνους, οὐ δημίων χεῖρας, οὐκ ἄλλο τι τῶν κατὰ τὸν
βίον λυπηρῶν· ἀλλὰ κἂν ἄνθρακας ἴδῃ ὑπεστορεσμένους, ὡς λειμῶνας ὁρῶν καὶ παρα-
δείσους, οὕτως ἐπιπηδᾷ· κἂν ἕτερόν τι τῶν κολαστηρίων εἶδος ἐπαγόμενον θεάσηται, οὐ

ναρκᾷ πρὸς τὴν ὄψιν, οὐδὲ ἐπιστρέφεται. ὁ γὰρ τῶν μελλόντων πόθος μετέστησεν αὐτοῦ
τὴν διάνοιαν, καὶ ὡς ἁπλῶς καὶ εἰκῆ τὸ σῶμα περικείμενος, οὕτως ἀνώτερος γίνεται τῶν
παθῶν, καὶ τῇ ἄνωθεν χάριτι φρουρούμενος οὐδὲ αἴσθησιν λαμβάνει τῶν ἀλγηδόνων τῶν
σωματικῶν. διὸ παρακαλῶ, ἵν᾽ εὐκόλως τοὺς κατὰ τὴν ἀρετὴν πόνους ἐνεγκεῖν δυνηθῶ-
5 μεν, πολὺν τὸν περὶ τὸν θεὸν ἐπιδειξώμεθα πόθον, καὶ ἐκεῖ τὴν διάνοιαν ἡμῶν τείναν-
τες ὑπὸ μηδενὸς τῶν ἐν τῷ παρόντι βίῳ πρὸς τὸν ἐκεῖσε δρόμον ὑποσκελιζώμε-
θα, ἀλλὰ τῶν μελλόντων ἀγαθῶν τὴν διηνεκῆ ἀπόλαυσιν λογιζόμενοι, πάντα τὰ ἀλ-
γεινὰ τοῦ παρόντος βίου ῥᾳδίως φέρωμεν, καὶ μήτε ἀδοξία ἡμᾶς λυπείτω, μήτε πε-
νία πιεζέτω, μήτε νόσος σώματος τῆς ψυχῆς τὸ φρόνημα χαυνούτω, μήτε τὸ καταφρο-
10 νεῖσθαι παρὰ τῶν πολλῶν καὶ ἐξευτελίζεσθαι ὀκνηροτέρους περὶ τὴν τῆς ἀρετῆς κατόρ-
θωσιν ἀπεργαζέσθω· ἀλλὰ πάντα ταῦτα, ὥσπερ κόνιν, ἀποτιναξάμενοι, καὶ γενναῖον
καὶ ὑψηλὸν φρόνημα ἀναλαβόντες, οὕτω πρὸς ἅπαντα πολλὴν τὴν ἀνδρείαν ἐπι-
δειξώμεθα, καὶ καθάπερ χθὲς παρεκάλεσα τὴν ὑμετέραν ἀγάπην, τὰς πρὸς τοὺς ἐχ-
θροὺς καταλλαγὰς μετὰ πολλῆς τῆς σπουδῆς ποιησώμεθα, καὶ τὰ λοιπὰ τῆς ψυχῆς πά-
15 θη ἐξορίσωμεν τῆς ἡμετέρας. κἂν ἐπιθυμία ἄτοπος ἐνοχλῇ, ταύτην φυγαδεύ-
ωμεν· κἂν θυμὸς πρὸς ὀργὴν διεγείρῃ, καταστέλλωμεν τὴν φλεγμονὴν τῇ ᾠδῇ τῶν
[illegible] πνευματικῶν παραινέσεων, δεικνύντες τοῦ πάθους τὸν ὄλεθρον. Ἀνὴρ γάρ, φησι, θυ- Πνευματικῶν.
μώδης, οὐκ εὐσχήμων. καὶ πάλιν, Ὁ ὀργιζόμενος τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ εἰκῆ, ἔνοχος ἔσται εἰς Ματθ. ε. κβ.
τὴν γέενναν τοῦ πυρός. κἂν χρημάτων ἐπιθυμία ταράσσῃ τὸν λογισμόν, φεύγειν σπου-
20 δάζωμεν τὴν ὀλεθρίαν ταύτην λύμην, καὶ καθάπερ ῥίζαν τῶν κακῶν ἁπάντων ἐκ-
τέμνωμεν. καὶ ἕκαστον δὲ τῶν ἐνοχλούντων ἡμῖν παθῶν διορθοῦν σπουδάζωμεν, ἵνα καὶ τῶν
βλαβερῶν ἀπεχόμενοι, καὶ τὰς ἀγαθὰς πράξεις μεταδιώκοντες, δυνηθῶμεν κατὰ τὴν
ἡμέραν ἐκείνην τὴν φοβερὰν τῆς παρὰ τοῦ θεοῦ φιλανθρωπίας ἀξιωθῆναι, χάριτι
καὶ οἰκτιρμοῖς τοῦ μονογενοῦς αὐτοῦ υἱοῦ, μεθ᾽ οὗ τῷ πατρί, ἅμα τῷ ἁγίῳ πνεύματι, δόξα,
25 κράτος, τιμή, νῦν καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Λόγ. κθ. ΚΑΙ ΗΡΞΑΤΟ ΝΩΕ ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΓΕΩΡΓΟΣ γῆς. καὶ ἐφύτευσεν ἀμπελῶνα, καὶ ἔπιεν ἐκ τοῦ οἴνου, καὶ ἐμεθύσθη.

30 Πρὸς τὸ τέλος λοιπὸν ἐφθάσαμεν τῆς κατὰ τὸν δίκαιον ὑποθέσεως·
διὸ παρακαλῶ, συντείνατέ μοι τὴν διάνοιαν, καὶ μετὰ ἀκριβείας
προσέχετε τοῖς λεγομένοις. οὐδὲ γὰρ μικρά, οὐδὲ τὰ τυχόν-
τα ἔστι καρπώσασθαι καὶ ἐκ τῶν σήμερον ἀναγνωσθέντων. τὰ γὰρ
[illegible] τοῖς * παλαιοῖς συμβεβηκότα, εἰ βουλοίμεθα " νήφειν, μεγίστης
35 ἡμῖν διδασκαλίας ὑπόθεσις " γίνεται. διὰ γὰρ τοῦτο οὐ μόνον
[illegible] τὰ κατορθώματα τῶν ἁγίων γέγραπται, ἀλλὰ καὶ τὰ ἁμαρτήματα, ἵνα τὰ μὲν φεύ-
γωμεν, τὰ δὲ ζηλώσωμεν· καὶ οὐ τοῦτο * μόνον, ἀλλὰ δείκνυσί σοι ἡ θεία γραφὴ καὶ δι-
καίους πολλάκις σφαλέντας, καὶ ἁμαρτωλοὺς πολλὴν μεταβολὴν ἐπιδειξαμένους, ἵνα ἑ-
[illegible] κατέρωθεν ἀρκοῦσαν δεξώμεθα τὴν ἀσφάλειαν, καὶ μήτε ὁ ἑστὼς θαρρῇ ὁρῶν καὶ δικαίους
40 καταπεσόντας, μήτε ὁ ἐν ἁμαρτήμασιν ὢν ἀπαγορεύῃ, ἰδὼν * πολλοὺς ἀνενεγκόντας
καὶ πρὸς αὐτὴν τὴν ἄκραν κορυφὴν φθάσαι δυνηθέντας. μηδεὶς τοίνυν, παρακαλῶ,
κἂν πολλὰ κατορθώματα ἑαυτῷ συνειδὼς ᾖ, θαρρείτω, ἀλλ᾽ ἐναγώνιος ἔστω, καὶ ἀκου-
έτω τοῦ μακαρίου Παύλου λέγοντος καὶ παραινοῦντος, Ὥστε ὁ δοκῶν ἑστάναι, βλεπέτω α. Κορ. ι. ιβ.
μὴ

μὴ πέσῃ· μήτε ὁ πρὸς αὐτὸν τὸν πυθμένα τῆς κακίας κατελθὼν ἀπελπιζέτω ἑαυτοῦ
τὴν σωτηρίαν, ἀλλ' ἐννοῶν τοῦ θεοῦ τὴν ἄφατον φιλανθρωπίαν ἀκουέτω πάλιν τοῦ θε-
οῦ διὰ τοῦ προφήτου λέγοντος· Μὴ ὁ πίπτων οὐκ ἀνίσταται, ἢ ὁ ἀποστρέφων οὐκ ἐπι- (Ἱερ. η. δ.)
στρέφει; καὶ πάλιν, Οὐ βούλομαι τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ὡς τὸ ἐπιστρέψαι, καὶ ζῆν (Ἰεζ. ιη. κγ.)
αὐτόν. Εἶδες, ἀγαπητέ, πῶς ἕκαστον τῶν ἐν τῇ θείᾳ γραφῇ ἐγγεγραμμένων δι' οὐδὲν ἕ- 5
τερον μνήμῃ παρεδόθη, ἀλλ' ἢ διὰ τὴν ὠφέλειαν τὴν ἡμετέραν καὶ τὴν σωτηρίαν τοῦ τῶν
ἀνθρώπων γένους. Ταῦτα δὴ λογιζόμενοι ἕκαστος ἡμῶν τὰ κατάλληλα φάρμακα ἐν-
τεῦθεν ἑαυτῷ ἐπιτιθέτω. διὰ γὰρ τοῦτο πᾶσιν ἐπ' ἀδείας πρόκειται, καὶ ἔξεστι τῷ βουλο-
μένῳ τὸ ἁρμόδιον τῷ ἐνοχλοῦντι πάθει φάρμακον ἐπιτιθέναι, καὶ ταχίστην τὴν ὑγίειαν
δέξασθαι, μόνον ἐὰν μὴ ἀποσείσηταί τις τὴν ἀπὸ τῆς ἰατρείας θεραπείαν, ἀλλὰ τὴν 10
οἰκείαν εὐγνωμοσύνην ἐπιδείξηται. οὐδὲν γάρ ἐστι τῶν τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν συν-
εχόντων οὔτε ψυχικὸν οὔτε σωματικὸν πάθος, ὃ μὴ τὴν ἐντεῦθεν ἰατρείαν δέξασθαι δύ-
ναται. τί γάρ, Εἰπέ μοι; Εἰσέρχεταί τις ἐνταῦθα λύπῃ καὶ πραγμάτων περιστάσει
πιεζόμενος, καὶ διὰ τοῦτο καταχώννυται τῇ ἀθυμίᾳ; Εἰσελθὼν καὶ εὐθέως ἀκούσας (κ. τίνι)
τοῦ προφήτου λέγοντος· Ἵνα τί περίλυπος εἶ ἡ ψυχή μου, καὶ ἵνα τί συνταράσσεις με; ἔλ- 15 (Ψαλ. μα. ζ.)
πισον ἐπὶ τὸν θεόν, ὅτι ἐξομολογήσομαι αὐτῷ, σωτήριον τοῦ προσώπου μου καὶ ὁ θεός μου·
ἱκανὴν λαβὼν παραμυθίαν ἄπεισι, πᾶσαν ἐκείνην τὴν ἀθυμίαν ἀποσεισάμενος. ἕ-
τερος πάλιν πενίᾳ πιεζόμενος ἐσχάτῃ δυσχεραίνει, καὶ ἀλύει ὁρῶν ἑτέρους πλούτῳ πε-
ριρρεομένους, καὶ μέγα φυσῶντας, καὶ πολλὴν τὴν φαντασίαν περιβεβλημένους. ἀκούει (κ. μηδὲν)
καὶ οὗτος πάλιν τοῦ αὐτοῦ προφήτου λέγοντος· Ἐπίρριψον ἐπὶ κύριον τὴν μέριμνάν σου, 20 (Ψαλ. ιδ. κθ.)
καὶ αὐτός σε διαθρέψει. καὶ πάλιν, Μὴ φοβοῦ ὅταν πλουτήσῃ ἄνθρωπος, ἢ ὅταν πλη- (Ψαλ. μη. ιζ.)
θυνθῇ ἡ δόξα τοῦ οἴκου αὐτοῦ, ὅτι οὐκ ἐν τῷ ἀποθνήσκειν αὐτὸν λήψεται τὰ πάντα. ἕτε-
ρος πάλιν ἐπιβουλὰς καὶ συκοφαντίας ὑπομένων δυσχεραίνει καὶ ἀβίωτον ἡγεῖται τὸν βί-
ον, οὐδαμόθεν ἀνθρωπίνην βοήθειαν εὑρεῖν δυνάμενος. διδάσκεται δὲ καὶ οὗτος ὑπὸ τοῦ
μακαρίου τούτου προφήτου ἐν ταῖς τοιαύταις περιστάσεσι μὴ ἐπ' ἀνθρωπίνην συμ- 25
μαχίαν καταφεύγειν. ἀκούει γὰρ αὐτοῦ λέγοντος, Αὐτοὶ ἐνδιέβαλλόν με, ἐγὼ δὲ προσ- (Ψαλ. ρη. γ.)
ηυχόμην. Εἶδες ὅθεν τὴν συμμαχίαν ἐπιζητεῖ. ἕτεροι, φησί, δόλους ῥάπτουσι
καὶ συκοφαντίας καὶ ἐπιβουλάς· ἐγὼ δὲ ἐπὶ τὸ τεῖχος τὸ ἀκαταμάχητον καταφεύγω, ἐπὶ
τὴν ἄγκυραν τὴν ἀσφαλῆ, ἐπὶ τὸν λιμένα τὸν ἀκύμαντον, ἐπὶ τὴν εὐχήν, δι' ἧς πάντα
μοι τὰ δυσχερῆ, κοῦφα καὶ ῥᾴδια γίνεται. ἕτερος πάλιν ὑπὸ τῶν πρότερον θεραπευ- 30
όντων καταφρονεῖται καὶ περιορᾶται, καὶ ὑπὸ τῶν φίλων καταλιμπάνεται, καὶ τοῦτο αὐτοῦ
μάλιστα συγχεῖ καὶ ταράσσει τὸν λογισμόν. ἀλλὰ καὶ οὗτος, εἰ βουληθείη, ἐνταῦθα πα-
ραγενόμενος ἀκούσει τοῦ μακαρίου τούτου λέγοντος· Οἱ φίλοι μου καὶ οἱ πλησίον μου ἐξ (Ψαλ. λζ. ια.)
ἐναντίας μου ἤγγισαν καὶ ἔστησαν, καὶ οἱ ἔγγιστά μου ἀπὸ μακρόθεν ἔστησαν, καὶ ἐξεβιάζοντο
οἱ ζητοῦντες τὴν ψυχήν μου, καὶ οἱ ζητοῦντες τὰ κακά μου ἐλάλησαν ματαιότητας, 35
καὶ δολιότητας ὅλην τὴν ἡμέραν ἐμελέτησαν. Εἶδες μέχρις αὐτοῦ τοῦ θανάτου τὰς ἐπι-
βουλὰς ῥάπτοντας, καὶ διηνεκῆ τὸν πόλεμον ἐπιδεικνυμένους. τὸ γάρ, ὅλην τὴν ἡμέραν, τοῦ-
το δηλοῖ, ὅτι διὰ πάσης τῆς ζωῆς. τί οὖν αὐτὸς ἐκείνων ταῦτα ἐπιβουλευόντων καὶ
κατασκευαζόντων ἔπραττεν; ἐγὼ δέ, φησιν, ὡσεὶ κωφὸς οὐκ ἤκουον, καὶ ὡσεὶ ἄλαλος
οὐκ ἀνοίγων τὸ στόμα αὐτοῦ, καὶ ἐγενόμην ὡσεὶ ἄνθρωπος οὐκ ἀκούων, καὶ οὐκ ἔχων ἐν τῷ 40
στόματι αὐτοῦ ἐλεγμούς. Εἶδες φιλοσοφίας ὑπερβολήν, πῶς διὰ τῶν ἐναντίων ὁδῶν
οὗτος παρεγένετο. ἐκεῖνοι δόλους ἔρραπτον, αὐτὸς καὶ τὰς ἀκοὰς ἔφραττεν ὡς μηδὲ ἀκού-
ειν· ἐκεῖνοι πάντα τὸν χρόνον οὐκ ἐπαύοντο καὶ τὴν γλῶτταν ἀκονοῦντες, καὶ ματαιότητας

καὶ

καὶ δολιότητας φθεγγόμενοι· οὗτος δὲ τῇ σιγῇ τὴν μανίαν ἐκείνων κατέστελλε. καὶ τίνος
ἕνεκεν οὕτως ἑαυτὸν διετίθει καίτοι ἐκείνων ταῦτα κατασκευαζόντων, καὶ ὡσεὶ κωφὸς καὶ
ἄλαλος καὶ μήτε ἀκοὰς ἔχων μήτε γλῶτταν οὕτω διέκειτο; ἄκουε αὐτοῦ λέγοντος τὴν
αἰτίαν τῆς τοσαύτης φιλοσοφίας· Ὅτι ἐπὶ σοὶ ἤλπισα κύριε. ἐπειδὴ ἐμαυτὸν ἐξήρτησα, (Ψαλ. λζ. ιε.)
5 φησί, τῆς εἰς σὲ ἐλπίδος, οὐδείς μοι λόγος τῶν παρὰ τούτων γινομένων. ἡ γὰρ σὴ ῥοπὴ
ἱκανὴ πάντα διασκεδάσαι, καὶ ἀκύρους αὐτῶν ποιῆσαι καὶ τὰς ἐπιβουλὰς καὶ τὰς μηχανάς,
καὶ μηδὲν ἀφεῖναι τῶν ὑπ᾽ αὐτῶν κατασκευαζομένων εἰς ἔργον ἐλθεῖν. ἴδετε πῶς δυ-
νατὸν ἑκάστης συμφορᾶς τῆς συνεχούσης τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν κατάλληλον ἐντεῦθεν
φάρμακον λαβόντα ἀπελθεῖν, καὶ πᾶσαν ἀποσείσασθαι ἀθυμίαν βιωτικήν, καὶ ὑπὸ
10 μηδενὸς συστέλλεσθαι τῶν συμπιπτόντων. διὰ τοῦτο παρακαλῶ καὶ συνεχῶς ἐνταῦθα βα-
δίζειν, καὶ μετὰ ἀκριβείας προσέχειν τῇ τῶν θείων γραφῶν ἀναγνώσει, μὴ μόνον ἐπειδὰν
ἐνταῦθα παραγίνεσθε, ἀλλὰ καὶ οἴκαδε μετὰ χεῖρας λαμβάνειν τὰ θεῖα βιβλία, καὶ μετ᾽
ἐπιμελείας δέχεσθαι τῶν ἐγκειμένων τὴν ὠφέλειαν. πολὺ γὰρ τὸ ἐντεῦθεν τικτόμε-
νον κέρδος· πρῶτον μὲν αὐτὸ τοῦτο, τὴν γλῶτταν ἀναπλάττεσθαι ποιεῖ διὰ τῆς ἀναγνώ-
15 σεως. ἔπειτα, καὶ ἡ ψυχὴ πτεροῦται καὶ μετάρσιος γίνεται, τῷ φωτὶ τοῦ τῆς δικαιοσύνης
ἡλίου καταυγαζομένη, κατ᾽ αὐτὸν ἐκεῖνον τὸν καιρὸν τῆς τῶν πονηρῶν λογισμῶν λύμης
ἀπαλλαττομένη, καὶ γαλήνης ἀπολαύουσα πολλῆς καὶ ἡσυχίας. καὶ ὅπερ ἡ σωματικὴ τρο-
φὴ πρὸς τὴν σύστασιν τῆς ἡμετέρας ἰσχύος, τοῦτο ἡ ἀνάγνωσις τῇ ψυχῇ γίνεται. τρο-
φὴ γάρ ἐστι πνευματική, καὶ νευροῖ τὸν λογισμόν, καὶ ἰσχυρὰν ἐργάζεται τὴν ψυχὴν καὶ
20 εὐτονωτέραν καὶ φιλοσοφωτέραν, οὐκ ἀφιεῖσα λοιπὸν ἁλίσκεσθαι τοῖς ἀλόγοις πάθε-
σιν, ἀλλὰ καὶ κοῦφον αὐτῇ τὸ πτερὸν ἐργαζομένη, καὶ πρὸς αὐτόν, ὡς εἰπεῖν, τὸν οὐρανὸν
μεθιστῶσα. μὴ τοίνυν ἀμελῶμεν, παρακαλῶ, τοῦ τοσούτου κέρδους, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ οἰκίας
σπουδάζωμεν μὲν τῇ ἀναγνώσει τῶν θείων προσέχειν γραφῶν, καὶ ἐνταῦθα παραγινόμε-
νοι μὴ εἰς φλυαρίας καὶ ἀνονήτους ὁμιλίας τὸν καιρὸν καταδαπανῶμεν, ἀλλὰ δι᾽ ὃ πα-
25 ραγινόμεθα, οὕτω συντείνωμεν ἑαυτούς, καὶ προσέχωμεν τοῖς ἀναγινωσκομένοις, ἵνα καρ-
πωσάμενοί τι πλέον οὕτως ἐντεῦθεν ἐξέλθητε. εἰ δὲ μέλλοιτε εἰσελθόντες ἐνταῦθα
πάλιν εἰς ὁμιλίας ἀκαίρους καὶ ἀνωφελεῖς τὸν καιρὸν μὲν καταναλίσκειν, καὶ μηδὲν πλέ-
ον εἰς ὠφέλειαν λόγων δεξάμενοι ἐπανιέναι, τί τὸ ὄφελος; πῶς γὰρ οὐκ ἄτοπον, εἰς
μὲν πανήγυριν βιωτικὴν ἀπιόντας σπουδάζειν πάντα τὰ ἐκ τῆς πανηγύρεως λαβόντας
30 ἐπανελθεῖν οἴκαδε, καὶ ταῦτα χρήματα καταθέντας· ἐνταῦθα δὲ εἰς τὴν πανήγυ-
ριν ταύτην τὴν πνευματικὴν ἐρχομένους, μὴ πᾶσαν ποιεῖσθαι σπουδὴν λαβόντας τι
τῶν χρησίμων, καὶ εἰς τὴν ψυχὴν ἐναποθεμένους οὕτως ἐπανιέναι, καὶ μάλιστα ὅτε οὐδὲ
χρημάτων δαπάνην ἐργάσασθαι δεῖ, ἀλλὰ προθυμίαν μόνον εἰσενεγκεῖν, καὶ γνώ-
μην συντεταμένην; ἵνα οὖν μὴ χείρους φανώμεθα τῶν ταῖς βιωτικαῖς πανηγύρεσιν ἐμ-
35 βαλλόντων, σπουδάζωμεν πολλὴν ἐπιδείκνυσθαι τὴν φροντίδα καὶ τὴν ἀγρυπνίαν,
ἵν᾽ ἔχωμεν ἐντεῦθεν ἐξελθόντες ἐφόδια, ὥστε μὴ μόνον ἑαυτοῖς ἀρκεῖν, ἀλλὰ καὶ ἑτέροις
ἐπιχορηγεῖν, καὶ δύνασθαι καὶ τὴν γυναῖκα διορθοῦν, καὶ τοὺς οἰκέτας καὶ τοὺς γείτονας καὶ τὸν
φίλον καὶ τὸν ἐχθρὸν αὐτόν. τοιαῦτα γὰρ τὰ πνευματικὰ διδάγματα, ὡς κοινὰ πᾶσι
προκεῖσθαι, καὶ μηδεμίαν εἶναι ἐν αὐτοῖς διαφοράν, πλὴν εἰ μή πού τις γνώμην
40 συντεταμένην εἰσενέγκας καὶ προθυμίαν ζέουσαν ὑπερηκόντισε τὸν πλησίον. ἐπεὶ
οὖν καὶ τῶν ἐνταῦθα διδαγμάτων τοσοῦτον τὸ κέρδος, φέρε, σήμερον τὰ ἀναγνωσ-
θέντα εἰς μέσον προθῶμεν, καὶ τὸ ἐξ αὐτῶν κέρδος καρπωσάμενοι, οὕτως οἴκαδε ἐ-
πανέλθωμεν.

[Margin notes: χ. [illegible] (at l. 4–5); χ. [illegible] (at l. 14–16); χ. [illegible] (at l. 23–24); χ. [illegible] (at l. 27)]

Καὶ

20 Καὶ ἤρξατο, φησί, Νῶε ἄνθρωπος γεωργὸς γῆς, καὶ ἐφύτευσεν ἀμπελῶνα,
21 Καὶ ἔπιεν ἐκ τοῦ οἴνου, καὶ ἐμεθύσθη.

Σκόπει πόσης ἡμῖν ὠφελείας ὑπόθεσις γίνεται αὐτὸ τῆς ἀναγνώσεως τὸ προοίμιον. ὅταν γὰρ ἀκούσωμεν, ὅτι ὁ δίκαιος, ὁ τέλειος, ὁ τὴν ἄνωθεν μαρτυρίαν δεξάμενος ἔπιε καὶ ἐμεθύσθη, πῶς ἡμεῖς λοιπὸν οἱ τοσούτοις καὶ ἑτέροις ἁμαρτήμασι καταβεβαπτισμένοι οὐχὶ μετὰ πολλοῦ τοῦ τόνου σπουδάσομεν φυγεῖν τὴν ἐκ τῆς μέθης λύμην; καίτοι οὐχ ὅμοιόν ἐστι τὸ τὸν δίκαιον τοῦτον ἁλῶναι τῷ πάθει, καὶ ἡμᾶς τῷ αὐτῷ περιπεσεῖν. πολλὰ γάρ ἐστιν, ἃ τὸν δίκαιον τοῦτον συγγνώμης ἄξιον ἀποφαίνει. καὶ ταῦτα λέγω οὐ τὸν ὑπὲρ τῆς μέθης λόγον ποιούμενος, ἀλλὰ δεικνὺς ὅτι οὐκ ἐξ ἀκρασίας ὁ δίκαιος ὑπεσκελίσθη, ἀλλ' ὑπὸ ἀγνοίας μᾶλλον. καὶ ὅτι οὐχ ἁπλῶς εὗρε τὴν οἰνοποσίαν, ἄκουε αὐτῆς τῆς γραφῆς λεγούσης καὶ τὴν ἀπολογίαν ποιουμένης, δι' ὧν φθέγγεται· καὶ ἤρξατο, φησί, Νῶε ἄνθρωπος γεωργὸς γῆς, καὶ ἐφύτευσεν ἀμπελῶνα, καὶ ἔπιεν ἐκ τοῦ οἴνου, καὶ ἐμεθύσθη. αὐτὸ τοῦτο τὸ εἰπεῖν, ἤρξατο, δείκνυσιν ὅτι αὐτὸς τὴν ἀρχὴν εὗρε τῆς οἰνοποσίας, καὶ διὰ πολλὴν ἄγνοιαν καὶ διὰ τὸ μὴ εἰδέναι τῆς μεταλήψεως τὰ μέτρα εἰς τὴν μέθην ἐξεκυλίσθη. καὶ οὐ τοῦτο μόνον ἐστίν, * ἀλλ' ὅτι καὶ ἀθυμίᾳ πολλῇ κατεχόμενος ἐβουλήθη τὴν ἐντεῦθεν παραμυθίαν ἑαυτῷ ἐπινοῆσαι, καθάπερ καί τις φησὶ σοφός· Δότε οἶνον τοῖς ἐν λύπαις, καὶ μέθην τοῖς ἐν ὀδύναις, δεικνὺς ὅτι οὐδὲν οὕτως ἀθυμίας φάρμακον γενέσθαι δύναται, ὡς ἡ τούτου χρῆσις· μόνον εἰ μή που ἡ ἀμετρία λυμαίνηται τὴν ἐξ αὐτοῦ ὠφέλειαν. ὅτι δὲ ἐν λύπῃ ἦν καὶ ἀθυμίᾳ ὁ δίκαιος οὗτος, ὁρῶν ἑαυτὸν ἐν ἐρημίᾳ τοσαύτῃ, καὶ περὶ τῶν ὀφθαλμῶν ἐκείνῳ τὰ σώματα τῶν ἀνθρώπων ἐρριμμένα, καὶ μετὰ τῶν κτηνῶν καὶ τῶν ἀλόγων, καὶ τάφον κοινὸν ἅπασι γεγενημένον, τίς ἀντερεῖ; ἔθος γὰρ * τοῖς προφήταις καὶ τοῖς δικαίοις ἅπασι μὴ μόνον ὑπὲρ τῶν καθ' ἑαυτοὺς ἀλγεῖν, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων. καὶ εἴ τις ἐξαριθμῆσαι βούλοιτο, εὑρήσει πάντας ταύτην τὴν συμπάθειαν ἐπιδεικνυμένους, καὶ ἀκούσει τοῦ μὲν Ἡσαΐου λέγοντος· Μὴ κατισχύσητε παρακαλεῖν με ἐπὶ τὸ σύντριμμα τῆς θυγατρὸς τοῦ γένους μου· τοῦ δὲ Ἱερεμίου, Τίς δώσει τῇ κεφαλῇ μου ὕδωρ, καὶ τοῖς ὀφθαλμοῖς μου πηγὴν δακρύων; τοῦ δὲ Ἰεζεκιήλ, Οἴμοι κύριε, ἐξαλείφεις σὺ τὸ κατάλοιπον τοῦ Ἰσραήλ; καὶ τοῦ Δανιὴλ θρηνοῦντος καὶ λέγοντος, ὅτι Ὀλιγοστοὺς ἡμᾶς ἐποίησας παρὰ πάντα τὰ ἔθνη· καὶ τοῦ Ἀμώς, Μετανόησον, κύριε, ἐπὶ τούτῳ· καὶ τοῦ Ἀββακούμ, Ἵνα τί ἔδειξάς μοι κόπους καὶ μόχθους; καὶ πάλιν, Καὶ ποιήσεις τοὺς ἀνθρώπους ὡς τοὺς ἰχθύας τῆς θαλάσσης; καὶ τοῦ μακαρίου δὲ [αὐτῶν] τούτου Μωϋσέως ἀκούσει λέγοντος, Εἰ μὲν ἀφίης αὐτοῖς τὴν ἁμαρτίαν, ἄφες· εἰ δὲ μή, κἀμὲ ἐξάλειψον· καὶ πάλιν ἐπαγγελλομένου τοῦ θεοῦ μείζονος ἔθνους ἡγεμονίαν αὐτῷ ἐγχειρίσαι, καὶ εἰπόντος, Ἄφες με, καὶ ἐξαλείψω τοὺς ἀνθρώπους τούτους, καὶ ποιήσω σε εἰς ἔθνος μέγα, οὐδὲ τοῦτο ἑλέσθαι, ἀλλὰ τὴν προστασίαν αὐτῶν προτιμοτέραν ἡγήσασθαι. καὶ ὁ τῆς οἰκουμένης διδάσκαλος, ὁ μακάριος Παῦλος, ἔλεγεν· Ηὐχόμην ἀνάθεμα εἶναι αὐτὸς ἐγὼ ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν μου, τῶν συγγενῶν μου τῶν κατὰ σάρκα. ἴδετε πῶς ἕκαστος τῶν δικαίων πολλὴν τὴν συμπάθειαν περὶ τοὺς ὁμογενεῖς ἐπεδείκνυτο. ἐννοεῖτε λοιπὸν καὶ τὰ κατὰ τοῦτον τὸν δίκαιον, πόσα εἰκὸς ἦν πάσχειν, καὶ πῶς ὑπὸ τῆς ἀθυμίας κατεργάζεσθαι, ὁρῶντα καὶ τῆς τοσαύτης ἐρημίας τὴν ἐπίτασιν, καὶ αὐτὴν τὴν γῆν, τὴν πρότερον κομῶσαν τοῖς πολλοῖς φυτοῖς, καὶ τοῖς ἄνθεσι καλλωπιζομένην, ἀθρόον ὥσπερ ἀποκειραμένην τὴν κόμην, καὶ γυμνὴν αὐτὴν καὶ ἔρημον τυγχάνουσαν. ἐπεὶ οὖν τοσαύτη τῆς ἀθυμίας ἦν ἡ ἐπίτασις, μικράν τινα ἑαυτῷ παραμυθίαν ἐντεῦθεν ἐπινοῶν ἐπὶ τὴν τῆς γῆς ἐργασίαν ἑαυτὸν ἐξέδωκε. διὰ τοῦτο, φησί, καὶ ἤρξατο Νῶε ἄνθρωπος

Παροι. λα. ϛ. Ησ. κβ. δ. Ιερ. θ. α. Ιεζ. θ. η. Δαν. θ. Αμ. ζ. γ. ϛ. Αββακ. α. γ. ιδ. Εξο. λβ. λα. Εξοδ. λβ. θ. Ρωμ. θ. γ.

* εἴπω. * ἀνθρώπων

γεωργὸς

γεωργὸς γῆς, καὶ ἐφύτευσεν ἀμπελῶνα. ἀλλ᾽ ἄξιον ζητῆσαι, εἰ νῦν αὐτὸς ἐξεῦρε τὸ
φυτὸν, ἢ ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς ἦν παρηγμένον. εἰκὸς μὲν τοῦτο ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς κατὰ τὴν
ἕκτην ἡμέραν δεδημιουργῆσθαι, ἡνίκα εἶδεν ὁ θεὸς πάντα ὅσα ἐποίησε, καὶ ἰδοὺ καλὰ λί-
αν (κατέπαυσε γάρ, φησιν, ὁ θεὸς ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἑβδόμῃ ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ,
ὧν ἐποίησε) μὴ μέντοι γνώριμον εἶναι τοῦ φυτοῦ τὴν χρῆσιν. εἰ γὰρ ἦν ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρ-
χῆς τὸ φυτὸν γνώριμον γεγονὸς, ἢ ὁ ἐξ αὐτοῦ καρπὸς κατάδηλος, πάντως ἂν καὶ οἱ περὶ τὸν
Ἄβελ τὰς θυσίας ἀνάγοντες καὶ οἶνον ἔσπεισαν. ἀλλ᾽ ἐπειδὴ ἠγνόουν ἔτι τοῦ καρποῦ τὴν
χρῆσιν, οὐκ ἐχρήσαντο τῷ φυτῷ. οὗτος δὲ φιλότεχνος ὢν περὶ τὴν γεωργίαν, καὶ πολλῇ
τῇ ἐπιμελείᾳ χρησάμενος, ἴσως καὶ τοῦ καρποῦ ἐγεύσατο, καὶ τοὺς βότρυας ἀποθλίψας,
καὶ τὸν οἶνον ποιήσας, μετέλαβε τῆς χρήσεως. καὶ ἐπειδὴ μήτε αὐτὸς ἐγεύσατο πρότερον,
μήτε ἑτέρῳ εἶδε μετειληφότα, οὐκ εἰδὼς πόσῳ δεῖ χρήσασθαι μέτρῳ, οὔτε ὅπως αὐτοῦ
τῆς μεταλήψεως προσήκει μετασχεῖν, ὑπὸ ἀγνοίας εἰς τὴν μέθην ἐξώλισθεν. ἄλ-
λως δὲ, ἐπειδὴ ἡ κρεωφαγία εἰσηνέχθη εἰς τὸν βίον, λοιπὸν καὶ ἡ οἰνοποσία. ὅρα δέ μοι κατὰ
μικρὸν, ἀγαπητὲ, πῶς ἡ τοῦ κόσμου σύστασις οἰκονομεῖται, καὶ ἕκαστος ὑπὸ τῆς παρὰ θε-
οῦ σοφίας ἐγκειμένης τῇ φύσει, εὑρετὴς ἐκ προοιμίων τέχνης τινὸς γέγονε, καὶ οὕτως εἰς τὸν
βίον εἰσηνέγκε τὰ τῶν τεχνῶν ἐπιτηδεύματα. ὁ γὰρ πρῶτος τὴν ἐργασίαν εὗρε τῆς
γῆς, καὶ ὁ μετ᾽ αὐτὸν τὴν ποιμαντικὴν, ἕτερος τὴν κτηνοτροφίαν, καὶ ἄλλος τὴν μουσι-
κὴν, ἕτερος τὴν χαλκευτικήν· οὗτος δὲ ὁ δίκαιος τὴν ἀμπελουργικὴν ἀπὸ τῆς ἐγκειμένης
τῇ φύσει διδασκαλίας ἐπενόησε. καὶ ἤρξατο, φησὶ, Νῶε ἄνθρωπος γεωργὸς γῆς, καὶ ἐφύ-
τευσεν ἀμπελῶνα, καὶ ἔπιεν ἐκ τοῦ οἴνου, καὶ ἐμεθύσθη. σκόπει πῶς τὸ τῆς ἀθυμίας φάρ-
μακον, τὸ τῆς ὑγείας ποιητικὸν, ἐπειδὴ εἰς ἀμετρίαν ὑπερέβη διὰ τὴν ἄγνοιαν, οὐ μόνον
[δὲ] οὐδὲν ὠφέλησεν αὐτὸν, ἀλλὰ καὶ ἐλυμήνατο αὐτοῦ τῇ καταστάσει. ἀλλ᾽ ἴσως εἴποι
τις ἂν, καὶ τίνος ἕνεκεν τοσούτων γέμον κακῶν φυτὸν εἰς τὸν βίον εἰσηνέχθη; μὴ ἁπλῶς τὰ
ἐπιόντα φθέγγου, ἄνθρωπε. οὐ γὰρ τὸ φυτὸν κακὸν, οὔτε ὁ οἶνος πονηρὸς, ἀλλ᾽ ἡ παρὰ τὸ
δέον χρῆσις. ὅτι γὰρ οὐ παρὰ τὸν οἶνον τὰ ἁμαρτήματα τὰ ὀλέθρια τίκτεται, ἀλλὰ
παρὰ τὴν διεφθαρμένην γνώμην, καὶ ὅτι τῇ ἀμετρίᾳ λυμαίνεσθαι τὴν ἐκ τούτου ἐγγινο-
μένην ὠφέλειαν, διὰ τοῦτο νῦν μετὰ τὸν κατακλυσμὸν δείκνυσί σοι τοῦ οἴνου τὴν χρῆσιν, ἵνα
μάθῃς ὅτι καὶ πρὸ τῆς τοῦ οἴνου χρήσεως, καὶ εἰς ἀσέλγειαν ὑπερβάλλουσαν ἐξώκειλεν ἡ
τῶν ἀνθρώπων φύσις, καὶ πολλὴν τῶν ἁμαρτημάτων τὴν ἐπίτασιν ἐπεδείξατο· καὶ ταῦτα
οἴνου μηδαμοῦ φαινομένου, ἵνα καὶ ὅταν ἴδῃς τὴν τοῦ οἴνου χρῆσιν, μὴ τῷ οἴνῳ τὸ πᾶν λογίσῃ,
ἀλλὰ τῇ προαιρέσει τῇ διεφθαρμένῃ καὶ πρὸς τὴν κακίαν αὐτομολησάσῃ. ἄλλως δὲ,
καὶ ἐννόησον πόσου χρήσιμος γέγονεν ὁ οἶνος, καὶ φεῖξον, ἄνθρωπε. ἡ γὰρ ὑπόθεσις τῆς
σωτηρίας ἡμῶν τῶν ἀγαθῶν διὰ τούτου τελεῖται. ἴσασιν οἱ μεμυημένοι τὸ λεγόμενον.
καὶ ἤρξατο Νῶε, φησιν, ἄνθρωπος γεωργὸς γῆς, καὶ ἐφύτευσεν ἀμπελῶνα, καὶ ἔπιεν ἐκ
τοῦ οἴνου, καὶ ἐμεθύσθη.

Καὶ ἐγυμνώθη ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ.

Δεινὸν γὰρ, δεινὸν, ἀγαπητὲ, ἡ μέθη, καὶ ἱκανὴ πηρῶσαι τὰς αἰσθήσεις, καὶ καταβα-
πτίσαι τὸν λογισμόν. τὸν γὰρ λογικὸν ἄνθρωπον, καὶ τὴν κατὰ πάντων ἀρχὴν ἀναδεδεγ-
μένον, καθάπερ νεκρὸν καὶ ἀνενέργητον, δεσμοῖς τισιν ἀλύτοις πεδήσασα χεῖρον τῶν παρα-
σκευάζει· μᾶλλον δὲ καὶ νεκροῦ χεῖρον. ὁ μὲν γὰρ καὶ πρὸς τὰ καλὰ καὶ πρὸς τὰ κα-
κὰ ἀνενέργητος τυγχάνει· οὗτος δὲ πρὸς μὲν τὰ καλὰ ἀνενέργητος, πρὸς δὲ τὰ κακὰ
μᾶλλον ἐνεργής, καὶ κοινὸς πᾶσι γέλως πρόκειται, καὶ τῇ γυναικὶ, καὶ τοῖς παιδίοις,
καὶ αὐτοῖς τοῖς οἰκέταις. οἱ μὲν γὰρ φίλοι οἰκείαν τὴν αἰσχύνην λογιζόμενοι ἐγκαλύ-
πτονται

τονται καὶ αἰσχύνονται, οἱ δὲ ἐχθροὶ ἐφήδονται καὶ κωμῳδοῦσι καὶ ἐπιγελῶνται, μονονουχὶ ταῦτα λέγοντες τὰ ῥήματα· τοῦτον οὐδὲ ὅλως ζῆν, τοῦτον οὐδὲ ἀναπνεῖν τὸν ἀέρα; τὸ βόσκημα, τὸν χοῖρον, καὶ ἔτι τούτων χαλεπώτερα φθεγγόμενοι. τῶν γὰρ ἀπὸ τῶν πολέμων ἐπανελθόντων, καὶ τὰς χεῖρας ἡμαγμένας ἐχόντων, καὶ φοβερὰν ἠγριωμένων χεῖρον οὗτοι διάκεινται. ἐκείνους μὲν γὰρ ἴσως καὶ ἐγκωμιάζουσιν οἱ πολλοὶ διὰ τὰ τρόπαια, διὰ τὰς νίκας, διὰ τὰ τραύματα καὶ τὰς σφαγάς· τούτους δὲ ταλανίζουσιν, ἀθλίους ἀποκαλοῦσι, μυρία αὐτοῖς ἐπαρῶνται κακά. τί γὰρ ἂν εἴη ἀθλιώτερον τοῦ τῇ μέθῃ προσηλωμένου, καὶ καθ' ἑκάστην ἡμέραν τὸν ἄκρατον ἐκχεομένου, καὶ τὸν λογισμὸν τὸ κριτήριον διαφθείροντος; διὰ τοῦτο καὶ σοφός τις παραινεῖ λέγων· Ἀρχὴ ζωῆς ἀνθρώπου ἄρτος, καὶ ὕδωρ, καὶ ἱμάτιον, καὶ οἶκος καλύπτων ἀσχημοσύνην, ἵνα κἂν ἁλῷ τις ὑπὸ τῆς μέθης, μὴ ἐκπομπεύηται, μηδὲ δημοσιεύηται, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τῶν οἰκείων περιστέλληται, καὶ μὴ προκέηται πᾶσι γέλωτος καὶ ἀσχημοσύνης ὑπόθεσις. καὶ ἤρξατό, φησι, Νῶε ἄνθρωπος γεωργὸς γῆς, καὶ ἐφύτευσεν ἀμπελῶνα, καὶ ἔπιεν ἐκ τοῦ οἴνου, καὶ ἐμεθύσθη. τὸ τῆς μέθης ὄνομα, ἀγαπητέ, ἐπὶ τῆς ἁγίας γραφῆς οὐ πανταχοῦ ἐπὶ τούτου εἴρηται, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ πλησμονῆς. τοῦτο οὖν ἄν τις εἴποι περὶ τοῦ δικαίου τούτου, ὅτι οὐ δι' ἀκρασίαν εἰς τὴν μέθην κατέπεσεν, ἀλλ' ἡ πλησμονὴ τοῦτο αὐτῷ εἰργάσατο. ἄκουε γὰρ τοῦ Δαβὶδ λέγοντος, Μεθυσθήσονται ἀπὸ τῆς πιότητος τοῦ οἴκου σου, ἀντὶ τοῦ πλησθήσονται. ἄλλως δὲ οἱ τῇ μέθῃ ἑαυτοὺς ἐκδιδόντες οὐδέποτε κόρον λαμβάνουσιν, ἀλλ' ὅσῳ ἂν ἐγχέωσιν ἑαυτοῖς τὸν ἄκρατον, τοσούτῳ μᾶλλον πρὸς τὸ δίψος ἐκκαίονται, καὶ ἡ μετάληψις ἀεὶ ὑπέκκαυμα γίνεται τοῦ δίψους. καὶ τὰ μὲν τῆς ἡδονῆς ἠμαύρωται λοιπόν, τὸ δὲ δίψος ἀκατάπαυστον γεγονὸς εἰς αὐτὸν τὸν κρημνὸν τῆς μέθης κατάγει τοὺς ὑπ' αὐτῆς αἰχμαλώτους γεγενημένους. καὶ ἐφύτευσε, φησιν, ἀμπελῶνα, καὶ ἔπιεν ἐκ τοῦ οἴνου, καὶ ἐμεθύσθη, καὶ ἐγυμνώθη ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ. ὅρα αὐτὸν οὐκ ἔξω που τοῦτο πάσχοντα, ἀλλὰ ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ. διὰ γὰρ τοῦτο ἐπεσημήνατο ἡ θεία γραφὴ ὅτι ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ, ἵνα ἐκ τῶν ἑπομένων τὴν ἐπίτασιν ἴδῃς τῆς πονηρίας τοῦ τὴν γύμνωσιν ἐκπομπεύσαντος.

Σειρ. κθ. κα.

Ψαλ. λε. θ.

22 Καὶ εἶδε, φησι, Χὰμ ὁ πατὴρ Χαναὰν τὴν γύμνωσιν τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, καὶ ἐξελθὼν ἀνήγγειλε τοῖς δυσὶν ἀδελφοῖς αὐτοῦ ἔξω.

Τάχα εἰ καί τινες ἕτεροι ἦσαν, κἀκείνοις ἂν ἐμήνυσε τὴν τοῦ πατρὸς ἀσχημοσύνην. τοσαύτη ἦν τοῦ παιδὸς ἡ μοχθηρία. διὰ γὰρ τοῦτο, ἵνα μάθῃς ὅτι ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς διεφθαρμένος ἦν τὴν γνώμην, οὐχ ἁπλῶς εἶπεν ἡ γραφή, ὅτι εἶδε Χὰμ τὴν γύμνωσιν τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, ἀλλὰ τί; καὶ εἶδε Χὰμ ὁ πατὴρ Χαναάν. τίνος ἕνεκεν, εἰπέ μοι, καὶ ἐνταῦθα τοῦ υἱοῦ λέγει τὴν προσηγορίαν; ἵνα μάθῃς ὅτι ἀκρατής τις ἦν καὶ ἀκόλαστος, καὶ ἀπὸ τῆς αὐτῆς γνώμης, ἀφ' ἧς ἐν τοσαύτῃ καταστάσει παιδοποιεῖν ἠνέσχετο, ἀπὸ τῆς αὐτῆς καὶ νῦν εἰς τὸν γεγεννηκότα ἐξύβρισε. καὶ ἐξελθών, φησιν, ἀνήγγειλε τοῖς δυσὶν ἀδελφοῖς αὐτοῦ ἔξω. ὅρα μοι ἐνταῦθα, ἀγαπητέ, πῶς οὐκ ἐν τῇ φύσει τὰ τῆς κακίας ἔγκειται, ἀλλ' ἐν τῇ γνώμῃ καὶ ἐν τῇ προαιρέσει. ἰδοὺ γάρ, ἀμφότεροι τῆς αὐτῆς φύσεως, καὶ ἀδελφοί, τὸν αὐτὸν ἔσχον πατέρα, τῶν αὐτῶν ἀπήλαυσαν ὠδίνων, τῆς αὐτῆς ἐπιμελείας ἔτυχον, ἀλλ' οὐ τὴν αὐτὴν προαίρεσιν ἐπεδείξαντο· ἀλλ' ὁ μὲν πρὸς τὴν κακίαν ἐξώλισθεν, οἱ δὲ τὴν ὀφειλομένην τῷ πατρὶ τιμὴν ἀπένειμαν. ἴσως δὲ καὶ ἐπεμβαίνων τῇ τοῦ πατρὸς ἀσχημοσύνῃ καὶ κωμῳδῶν, τὸ γεγονὸς ἐξήγγειλε, καὶ οὐκ ἤκουσε σοφοῦ τινος λέγοντος· Μὴ δοξάζου ἐν ἀτιμίᾳ πατρός σου. ἀλλ' οἱ ἀδελφοὶ οὐχ οὕτως. ἀλλὰ τί; ταῦτα ἀκούσαντες,

Σειρ. γ. ι.

Λαβόντες

23 Λαβόντες, φησὶ, Σὴμ καὶ Ἰάφεθ τὸ ἱμάτιον, ἐπέθεντο ἐπὶ τὰ δύο νῶτα αὐτῶν, καὶ ἐ-
πορεύθησαν ὀπισθοφανῶς, καὶ συνεκάλυψαν τὴν γύμνωσιν τοῦ πατρὸς αὐτῶν. καὶ τὸ
πρόσωπον αὐτῶν ὀπισθοφανὲς, καὶ τὴν γύμνωσιν τοῦ πατρὸς αὐτῶν οὐκ εἶδον.

Εἶδες εὐγνωμοσύνην παίδων· ὁ μὲν καὶ ἐξεπόμπευσεν, οἱ δὲ οὐδὲ ἰδεῖν ἀνέχονται,
5 ἀλλ᾽ ὀπισθοφανῶς βαδίζουσιν, ἵνα ὀρθῶς βαδίσαντες συγκαλύψωσι τοῦ πατρὸς τὴν
γύμνωσιν. καὶ ὅρα αὐτῶν μετὰ τῆς πολλῆς εὐγνωμοσύνης καὶ τὴν ἐπιείκειαν. οὔτε γὰρ
ἐπιτιμῶσιν οὔτε ἐπιπλήττουσι τῷ ἀδελφῷ, ἀλλ᾽ ἀκούσαντες, ἑνὸς μόνου γίνονται, τοῦ
τὴν διόρθωσιν ταχεῖαν ποιήσασθαι, καὶ τὰ εἰς τιμὴν τοῦ γεγεννηκότος συντείνοντα ἐπι-
δείξασθαι. καὶ τὸ πρόσωπον αὐτῶν, φησιν, ὀπισθοφανὲς, καὶ τὴν γύμνωσιν τοῦ πατρὸς
10 αὐτῶν οὐκ εἶδον. πολλὴ τῶν παίδων ἡ εὐλάβεια. καὶ ταύτην ἡμῖν δείκνυσιν οὐ τὸ σκεπάσαι
μόνον, ἀλλὰ καὶ μὴ τὸ ἀνέχεσθαι ἰδεῖν. παιδευθῶμεν τοίνυν καὶ ἐντεῦθεν, καὶ ἐξ ἀμφοτέρων
κερδάνωμεν, καὶ τούτους μὲν μιμώμεθα, ἐκείνου δὲ τὸν ζῆλον φεύγωμεν. εἰ γὰρ γύμνωσιν
αἰσθητὴν ὁ ἐκπομπεύσας, κατάρας ἑαυτὸν ὑπεύθυνον κατέστησε, καὶ τῆς ὁμοτιμίας τῆς
ἀδελφῶν ἐκπεσὼν δουλεύειν αὐτοῖς κατεδικάσθη, εἰ καὶ μὴ αὐτὸς ἐκεῖνος, ἀλλ᾽ οἱ
15 ἐξ αὐτοῦ πάντες, τί πείσονται οἱ τὰ ἁμαρτήματα τῶν ἀδελφῶν ἐκπομπεύοντες, καὶ οὐ
μόνον οὐ περιστέλλοντες, ἀλλὰ καὶ μειζόνως αὐτὰ ποιοῦντες κατάδηλα, καὶ πολλὰ ἐκ τού-
του ἐργαζόμενοι τὰ ἁμαρτήματα; ὅταν γὰρ δημοσιεύσῃς τοῦ ἀδελφοῦ τὸ πταῖσμα,
οὐ μόνον ἐκεῖνον ἀναισχυντότερον καὶ ὀκνηρότερον εἰργάσω ἴσως πρὸς τὴν ἐπάνοδον τῆς ἀρε-
τῆς, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀκούοντας ῥαθυμοτέρους κατέστησας, καὶ πρὸς ἀπόνοιαν ἤλειψας· καὶ
20 οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλ᾽ ὅτι καὶ βλασφημεῖσθαι τὸν θεὸν παρεσκεύασας. τοῦτο δὲ ὅσην προξενεῖ
τὴν κόλασιν τοῖς τὴν αἰτίαν παρέχουσιν, οὐδεὶς ἀγνοεῖ. φύγωμεν τοίνυν, παρακαλῶ, τοῦ
Χὰμ τὸν ζῆλον, μιμησώμεθα δὲ τῶν εὐγνωμόνων τούτων παίδων τὴν αἰδῶ, ἣν περὶ τὴν γύμ-
νωσιν τοῦ πατρὸς ἐπεδείξαντο· καὶ οὕτω τὰ τῶν ἀδελφῶν συσκιάζωμεν ἁμαρτήματα, οὐχ
ἵνα εἰς ῥαθυμίαν αὐτοὺς παιδοτριβήσωμεν, ἀλλ᾽ ἵνα ταύτῃ μάλιστα πλείονα αὐτοῖς ἀ-
25 φορμὴν παράσχωμεν τοῦ ταχέως τῆς λύμης ἐκείνης ἀπαλλαγῆναι, καὶ πρὸς τὸν τῆς
ἀρετῆς δρόμον ἐπανελθεῖν. ὥσπερ γὰρ τὸ μὴ πολλοὺς ἔχειν μάρτυρας τῶν οἰκείων
πλημμελημάτων, εὐκολωτέραν κατασκευάζει τῷ νήφοντι τὴν ἐπάνοδον· οὕτως ἐπειδὰν
ἀπερυθρίασῃ ψυχὴ, καὶ ἴδῃ, ὅτι οὐδένα λέληθε τὰ πονηρὰ διαπραττομένη, οὐκ εὐ-
κόλως ἀποστῆναι ἀνέχεται, ἀλλὰ καθάπερ εἰς ὕλην τινὰ καὶ βυθὸν ἐμπεσοῦσα, καὶ ὑπὸ
30 μυρίων κυμάτων κάτω παρελκομένη δυσκόλως ἀνανεῦσαι δυνήσεται, εἰς ἀπόγνω-
σιν λοιπὸν ἐμπεσοῦσα καὶ πρὸς τὴν ἐπάνοδον ἀπαγορεύουσα. διὰ τοῦτο παρακαλῶ,
μήτε ἐκπομπεύωμεν τὰ τῶν πλησίον σφάλματα, καὶ ἐπειδὰν παρ᾽ ἑτέρων ταῦτα
μάθωμεν, μὴ ἐπειγώμεθα ὥστε τὴν γύμνωσιν ἰδεῖν· ἀλλὰ καθάπερ οὗτοι οἱ εὐγνώ-
μονες παῖδες, συγκαλύπτωμεν, συσκιάζωμεν, τῇ παραινέσει, ταῖς συμβουλαῖς κατα-
35 πεπτωκυῖαν τὴν ψυχὴν ἀνορθοῦν σπουδάζωμεν, τῆς φιλανθρωπίας τοῦ θεοῦ τὸ μέ-
γεθος διδάσκοντες, τῆς ἀγαθότητος αὐτοῦ τὴν ὑπερβολὴν, τῆς εὐσπλαγχνίας τὸ ἄ-
μετρον· ἵνα μείζονος, ἤπερ οὗτοι, εὐλογίας ἀπολαύσωμεν παρὰ τοῦ τῶν ὅλων θεοῦ, τοῦ
βουλομένου πάντας ἀνθρώπους σωθῆναι καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν, τοῦ μὴ βου- α. Τιμ. β. δ.
λομένου τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ὡς τὸ ἐπιστρέψαι καὶ ζῆν αὐτόν. καὶ τὴν γύμνωσιν, Ιεζ. ιη. κγ.
40 φησι, τοῦ πατρὸς αὐτῶν οὐκ εἶδον. ὅρα πῶς ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς ταῦτα ἐν τῷ νόμῳ
τῷ γραπτῷ πρὸς διδασκαλίαν τοῦ τῶν ἀνθρώπων γένους νενομοθετημένα προλα-
βόντες ἀπὸ τοῦ ἐν τῇ φύσει κειμένου νόμου ἐπλήρουν, καὶ ὅπερ ὁ νόμος ἔλεγε (τίμα τὸν πα-
τέρα σου, ἵνα εὖ σοι γένηται· καὶ ὁ κακολογῶν πατέρα ἢ μητέρα, θανάτῳ τελευτάτω)

τοῦτο ἤδη διὰ τῶν ἔργων ἐπληροῦτο. Εἶδες πῶς παραλαβοῦσα ἡ φύσις ἀρκοῦσαν εἶχε διδασκαλίαν.

24 Εξένηψε δέ, φησι, Νῶε ἀπὸ τοῦ οἴνου, καὶ ἔγνω ὅσα ἐποίησεν αὐτῷ ὁ υἱὸς αὐτοῦ ὁ νεώτερος.

Ἐξένηψε δέ, φησιν. ἀκουέτωσαν οἱ ἐν τοῖς συμποσίοις διημερεύοντες τοῦ ὀλίσθου τὸ μέγεθος, καὶ φυγέτωσαν τὴν ἐκ τῆς μέθης λύμην. ἐξένηψε δέ, φησιν. τί ἐστιν ἐξένηψεν; ὅπερ ἡμῖν ἔθος περὶ τῶν μεμηνότων λέγειν, ἐπειδὰν ἐν ἐκστάσει γένωνται, ὅτι ὁ δεῖνα ἐξένηψεν ἀπὸ τοῦ δαίμονος καὶ ἀπηλλάγη τῆς ἐκείνου τυραννίδος, τοῦτο καὶ ἐνταῦθα ἔφησεν ἡ γραφή. ἀληθῶς γὰρ ἡ μέθη αὐθαίρετός ἐστι δαίμων, καὶ χαλεπώτερον ἐκείνου σκοτοῖ τὸν λογισμόν, καὶ πάσης εὐγνωμοσύνης ἀποστερεῖ τὸν ἁλόντα. τὸν μὲν γὰρ δαιμονιῶντα πολλάκις ὁρῶντες καὶ ἐλεοῦμεν καὶ συναλγοῦμεν καὶ πολλὴν περὶ αὐτὸν τὴν συμπάθειαν ἐπιδεικνύμεθα· ἐπὶ δὲ τοῦ μεθύοντος τὸ ἐναντίον ἐργαζόμεθα. ἀγανακτοῦμεν, δυσχεραίνομεν, μυρία ἐπαρώμεθα. τίνος ἕνεκεν καὶ διὰ τί; ὅτι ἐκεῖνος μὲν ὑπὸ τοῦ πονηροῦ δαίμονος ἐλαυνόμενος ἄκων διαταράττεται, ἅπερ ἂν διαπράξηται. κἂν λακτίσῃ, κἂν διαρρήξῃ χιτωνίσκον, κἂν αἰσχρά τινα φθέγξηται, συγγνώμης ἀξιοῦται· ὁ δὲ μεθύων, καὶ ὅπερ ἂν ἐπιδείξηται, οὐκ ἂν ἔσται συγγνώμης ἄξιος, ἀλλὰ καὶ οἰκείους, καὶ φίλους, καὶ γείτονας, καὶ πάντας ἔχει σφοδροὺς κατηγόρους, ἐπειδὴ οἴκοθεν ἐκ προαιρέσεως τὴν κακίαν μετελήλυθε, καὶ τῇ τυραννίδι τῆς μέθης ἑαυτὸν ἐξέδωκε. καὶ ταῦτα λέγω, οὐχ ἵνα τοῦ δικαίου κατηγορήσω. πολλὰ γὰρ ἦν τὰ τὴν συγγνώμην αὐτῷ παρέχοντα· καὶ μετὰ τῶν ἄλλων ἁπάντων τὸ μηκέτι τοῖς αὐτοῖς περιπεσεῖν, ὅπερ μέγιστον ἂν εἴη δεῖγμα καὶ τοῦ προτέρου ἁμαρτήματος, ὅτι ἐξ ἀγνοίας, ἀλλ' οὐχ ὑπὸ ῥαθυμίας τοῦτο ὑπέμεινεν. εἰ γὰρ ἀπὸ ῥαθυμίας τοῦτο ὑπέμεινεν, ἐχρῆν ἄρα καὶ πάλιν αὐτὸν ἁλῶναι τῷ πάθει. ἀλλ' οὐκέτι τοῦτο πέπονθεν. εἰ γὰρ καὶ πάλιν τὸ αὐτὸ ὑπέμεινεν, οὐκ ἂν ἡ γραφὴ παρεσιώπησεν, ἀλλ' ἐγνώρισεν ἂν ἡμῖν. εἷς γάρ ἐστι σκοπὸς καὶ εἷς ὅρος τῆς θείας γραφῆς, τὸ μηδὲν παραλιπεῖν τῶν γεγονότων, ἀλλὰ μετὰ ἀληθείας ἡμᾶς διδάσκειν. οὔτε γὰρ φθόνῳ τινὶ τὰς ἀρετὰς τῶν δικαίων παρατρέχει, οὔτε χάριτι πάλιν τὰ ἁμαρτήματα συσκιάζει, ἀλλ' ἅπαντα εἰς μέσον ἡμῖν προτίθησιν, ἵν' ὑπογραμμόν τινα καὶ διδασκαλίαν ἔχωμεν, καὶ ἐπειδὰν καὶ ἡμεῖς διὰ ῥαθυμίαν ἁλῶμεν τινὶ πταίσματι, ἀσφαλιζώμεθα μὴ πάλιν τῷ αὐτῷ περιπεσεῖν. οὐ γὰρ οὕτω τὸ ἁμαρτεῖν χαλεπόν, ὡς τὸ τῷ ἁμαρτήματι ἐπιμένειν. μὴ τοίνυν τοῦτο ἴδῃς ὅτι ἐμεθύσθη ὁ δίκαιος, ἀλλ' ὅτι οὐκ ἔτι τοῦτο πέπονθεν. ἀλλ' ἐννόει μοι τοὺς καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἐν ταῖς οἰνοφλυγίαις καταδαπανωμένους, καὶ ἐφ' ἑκάστης σχεδὸν εἰπεῖν ἀποθνήσκοντας· καὶ ἐπειδὰν εἰς αἴσθησιν ἔλθωσιν, οὐδὲ οὕτω φεύγοντας τὴν ἐκεῖθεν λύμην, ἀλλ' ὡς ἔργον τι τοῦτο καὶ ἀνδρείαν μεταδιώκοντας. πάλιν δὲ κἀκεῖνο ἄν τις ἐννοήσειεν, ὅτι ὁ δίκαιος οὗτος, εἰ καὶ ὑπὸ τῆς ἀπειρίας, καὶ τοῦ μὴ εἰδέναι τὰ μέτρα τῆς μεταλήψεως πιὼν ἐμεθύσθη, ἀλλ' ὅμως δίκαιος ὢν καὶ πολλὰ ἔχων κατορθώματα, συσκιάζειν ἠδύνατο τὸ συμβὰν ἁμάρτημα· ἡμεῖς δὲ ὅταν καὶ ὑφ' ἑτέρων μυρίων ὦμεν πολιορκούμενοι παθῶν, καὶ μετ' ἐκείνων καὶ ὑπὸ τῆς μέθης ἑαυτοὺς καταβαπτίζωμεν, ποίαν ἕξομεν παραμυθίαν εἰπέ μοι; τίς δὲ ἡμᾶς ἀξιώσει συγγνώμης οὐδὲ ὑπὸ τῆς πείρας αὐτῆς σωφρονιζομένους; ἐξένηψε δέ, φησι, Νῶε ἀπὸ τοῦ οἴνου, καὶ ἔγνω ὅσα ἐποίησεν αὐτῷ ὁ υἱὸς αὐτοῦ ὁ νεώτερος. πόθεν ἔγνω; ἴσως οἱ ἀδελφοὶ ἐγνώρισαν, οὐχὶ τὸν ἀδελφὸν διαβαλεῖν βουλόμενοι, ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα ὡς ἐγένετο διδάσκοντες, ἵνα κατάλληλον ἐκεῖνος τῷ τραύματι τὴν βοήθειαν δέξηται. καὶ ἔγνω, φησί, Νῶε ὅσα ἐποίησεν αὐτῷ ὁ υἱὸς αὐτοῦ ὁ νεώτερος.

πατρός. ὕβριν, ὅσα ἐποίησεν; ἀντὶ τοῦ, μέγα καὶ ἀφόρητον. ἐννόησον γὰρ ὅτι ἔσω ἐν τῇ
οἰκίᾳ θεασάμενος τὴν ἀσχημοσύνην, δέον συγκαλύψαι, ὁ δὲ ἐξελθὼν ἐξεπόμπευσε
καὶ εἰς κωμῳδίαν καὶ εἰς χλευασίαν τὸν πατέρα, ὅσον τὸ ἐν ἑαυτῷ ἧκον, ἐνέβαλε, καὶ   γύμνωσιν
ἐβούλετο καὶ τοὺς ἀδελφοὺς κοινωνοὺς λαβεῖν τῆς μοχθηρᾶς προαιρέσεως. καὶ δέον μέλλον-
5 τα ἀπαγγέλλειν κἂν ἔσω ἐπὶ τῆς οἰκίας αὐτοὺς καλέσαι, καὶ οὕτως ἐξειπεῖν τὴν γύμνωσιν,
ὁ δὲ ἐξῆλθεν ἔξω, ἐξεῖπε τὴν γύμνωσιν· ὡς εἰ καὶ πλῆθος ἑτέρων παρῆν, κἀκείνους μάρ-   χίτων
τυρας ἂν ἐποιήσατο τῆς ἀσχημοσύνης τοῦ πατρός. διὰ τοῦτό φησιν, ὅσα ἐποίησεν· τουτ-
έστι τὴν ὕβριν εἰς τὸν πατέρα ἐπεδείξατο, ἐπελάθετο τῆς ὀφειλομένης τιμῆς παρὰ
τῶν παίδων γίνεσθαι εἰς τοὺς γεγεννηκότας, ἐξεπόμπευσε τὰ ἁμαρτήματα, τοὺς ἀδελ-
10 φοὺς ἠθέλησεν ὑποσύραι καὶ κοινωνοὺς λαβεῖν τῆς ὕβρεως. ὅσα ἐποίησεν αὐτῷ, φησιν, ὁ
υἱὸς αὐτοῦ ὁ νεώτερος. καίτοι οὐχ οὕτως ἦν ὁ νεώτερος. δεύτερος γὰρ ἦν, καὶ πρεσβύτερος
τοῦ Ἰάφεθ. ἀλλ' εἰ καὶ τὴν ἡλικίαν ἦν πρεσβύτερος ἐκείνου, ἀλλὰ τῇ γνώμῃ νεώτερος,
καὶ ἡ περιπέτεια αὐτὸν ἐξέβαλεν. ἐπειδὴ γὰρ οὐκ ἐβούλετο εἴσω τῶν οἰκείων ὅρων μεῖ-
ναι, ἀπώλεσε τὴν παρὰ τῆς φύσεως αὐτῷ δεδομένην τιμήν. καὶ ὥσπερ οὗτος, ὅπερ
15 εἶχεν ἀπὸ τῆς φύσεως, προέδωκεν τῇ μοχθηρίᾳ τῆς προαιρέσεως, οὕτως ὁ Ἰάφεθ,
ὅπερ οὐκ εἶχεν ἀπὸ τῆς φύσεως, τοῦτο προσέλαβεν ἀπὸ τῆς ὑγιοῦς γνώμης. εἶδες
πῶς οὐδὲν ἁπλῶς οὐδὲ ὡς ἔτυχεν ἔστιν εὑρεῖν κείμενον ἐν τῇ θείᾳ γραφῇ. ὅσα ἐποίησεν
αὐτῷ φησιν, ὁ υἱὸς αὐτοῦ ὁ νεώτερος.

25 Καὶ εἶπεν, ἐπικατάρατος Χαναὰν παῖς, οἰκέτης ἔσται τοῖς ἀδελφοῖς αὐτοῦ.

20 Ἰδοὺ ἐφθάσαμεν εἰς τὸ ζήτημα τὸ πανταχοῦ περιφερόμενον. πολλῶν γάρ ἐστιν ἀ-
κοῦσαι λεγόντων, τίνος ἕνεκεν, τοῦ πατρὸς ἡμαρτηκότος καὶ τὴν γύμνωσιν ἐξαγγείλαντος, ὁ
παῖς τὴν κατάραν δέχεται; διὸ παρακαλῶ, μετ' ἀκριβείας ἀκούσατε, καὶ δέξασθε τὴν
τούτου λύσιν. ἐκεῖνα γὰρ ἐροῦμεν, ἅπερ ἂν ἡ θεία χάρις παράσχῃ διὰ τὴν ὑμετέραν
ὠφέλειαν. καὶ εἶπεν, ἐπικατάρατος Χαναὰν παῖς, οἰκέτης ἔσται τοῖς ἀδελφοῖς αὐτοῦ.
25 οὐχ ἁπλῶς οὐδὲ εἰκῇ τοῦ παιδὸς ἐμνημόνευσεν, ἀλλὰ διά τινα λόγον ἐγκεκρυμμένον.
βουλόμενος γὰρ ὁμοῦ καὶ καθάψασθαι αὐτοῦ διὰ τὸ πλημμεληθὲν, καὶ τὴν ὕβριν, ἣν εἰς
αὐτὸν ἐπεδείξατο, καὶ μήτε τὴν παρὰ τοῦ θεοῦ ἤδη γενομένην εὐλογίαν λυμήνασθαι (εὐ-
λόγησε γάρ, φησίν, ὁ θεὸς τὸν Νῶε ἡνίκα ἐξῆλθεν ἐκ τῆς κιβωτοῦ, καὶ τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ) ἵνα
μὴ δόξῃ τὸν ἅπαξ ὑπὸ τοῦ θεοῦ τῆς εὐλογίας τυχόντα καταρᾶσθαι, ἐκεῖνον
30 μέν πως τὸν ὑβρικότα ἀφίησι, τῷ δὲ υἱῷ τὴν κατάραν ἐπάγει. ναὶ, ἀλλὰ καὶ τοῦτο μὲν, φησι,
δείκνυσιν ὅτι διὰ τοῦτο οὐ κατηράσατο τὸν Χὰμ, ἐπειδὴ τῆς παρὰ τοῦ θεοῦ εὐλογίας ἀπή-
λαυσε· τίνος δὲ ἕνεκεν ἐκείνου ἁμαρτόντος οὗτος δίκην δίδωσιν; οὐδὲ τοῦτο ἁπλῶς γίνεται.
καὶ γὰρ οὐκ ἔλαττον τοῦ παιδὸς ὁ Χὰμ τὴν κόλασιν ὑπέμενε, καὶ τῆς τιμωρίας τὴν αἴσθησιν ἐλάμ-
βανεν. ἴστε γὰρ, ἴστε πῶς πολλάκις ηὔξαντο πατέρες ὑπὲρ παίδων τιμωρίαν ὑπο-
35 σχεῖν, καὶ ὅπως βαρύτερον αὐτοῖς ἐστιν εἰς κολάσεως λόγον, τὸ τοὺς παῖδας ὁρᾶν τιμωρου-
μένους, ἢ ἑαυτοὺς ὑπευθύνους γεγονότας. ἐγίνετο τοίνυν τοῦτο ἵνα καὶ οὗτος διὰ τὴν φυσι-
κὴν φιλοστοργίαν πλείονα τὴν ὀδύνην ὑπομείνῃ, καὶ ἡ τοῦ θεοῦ εὐλογία ἀκέραιος διαμείνῃ,
καὶ ὁ τὴν κατάραν δεξάμενος παῖς οἰκείων ἁμαρτημάτων τίνῃ δίκας. εἰ γὰρ καὶ διὰ τὸ ἁμάρτη-
μα τοῦ πατρὸς νῦν τὴν κατάραν λαμβάνει, ἀλλ' ὅμως εἰκὸς ἦν δι' οἰκεῖα πλημμελήματα δι-
40 δόναι δίκην. οὐ γὰρ διὰ τὸ ἁμάρτημα τοῦ πατρὸς μόνον τὴν κατάραν ἐδέξατο, ἀλλ' ἢ ἄρα ἵνα καὶ
δι' αὐτοῦ ἐκεῖνος μείζονα δῷ τὴν τιμωρίαν. ὅτι γὰρ οὔτε πατέρες ὑπὲρ τέκνων, οὔτε τέκνα ὑπὲρ
πατέρων δίκην διδόασιν, ἀλλ' ἕκαστος ὑπὲρ ὧν ἐπλημμέλησε τὰς εὐθύνας ὑπέχει, πολ-
λαχοῦ ἐστιν εὑρεῖν παρὰ τῷ προφήτῃ τοῦτο εἰρημένον. ὥσπερ ὅταν λέγωσι, Τοῦ φαγόντος τὴν   Ιερ. λα. λ.

Ιεζ. ιη. κ. — Δευτ. κδ. ιϛ.

ὄμφακα τῶν ὀδόντες αἱμωδιάσουσι· καὶ Ἡ ψυχὴ ἡ ἁμαρτοῦσα, αὐτὴ καὶ ἀποθανεῖται. καὶ πάλιν, Οὐκ ἀποθανοῦνται πατέρες ὑπὲρ τέκνων, οὔτε τέκνα ὑπὲρ πατέρων. μηδεὶς τοίνυν ὑμῶν, παρακαλῶ, ἀγνοῶν τὸν τῆς θείας γραφῆς τὸν σκοπὸν, τολμάτω μέμφεσθαι τοῖς ἐγγεγραμμένοις, ἀλλ' εὐγνώμονι διανοίᾳ δεχέσθω τὰ λεγόμενα, καὶ θαυμαζέτω τῆς θείας γραφῆς τὴν ἀκρίβειαν, καὶ λογιζέσθω ὅσον ἁμαρτία κακόν. ἰδοὺ γὰρ τὸν ἀδελφὸν, τὸν τῶν αὐτῶν ὠδίνων κοινωνήσαντα, τὸν ἐκ τῆς αὐτῆς νηδύος ἐξελθόντα, τοῦτον ἐπεισελθοῦσα ἡ ἁμαρτία δοῦλον εἰργάσατο, καὶ τὴν ἐλευθερίαν ἀφελομένη εἰς τὴν ὑποταγὴν ἤγαγε. καὶ γὰρ ἐντεῦθεν τὰ τῆς δουλείας ἀρχὴν ἐλάμβανε λοιπόν. οὐδὲ γὰρ ἦν πρὸ τούτου ἡ βλακεία αὕτη, καὶ τὸ οὕτω διαθρύπτεσθαι, καὶ ἑτέρων δεῖσθαι τῶν διακονουμένων, ἀλλ' ἕκαστος αὐτὸς ἑαυτῷ διηκονεῖτο, καὶ πολλὴ ἦν ἡ ὁμοτιμία, καὶ πᾶσα ἀνωμαλία ἐκποδὼν ἦν. ἐπειδὴ δὲ εἰσῆλθεν ἡ ἁμαρτία, ἐλυμήνατο τὴν ἐλευθερίαν, καὶ διέφθειρε τὴν ἀπὸ τῆς φύσεως δεδομένην ἀξίαν, καὶ τὴν δουλείαν ἐπεισήγαγεν, ἵνα διηνεκὴς ᾖ διδάσκαλος καὶ νουθεσία τῷ τῶν ἀνθρώπων γένει, ὥστε φεύγειν μὲν τῆς ἁμαρτίας τὴν δουλείαν, πρὸς δὲ τὴν ἐλευθερίαν τῆς ἀρετῆς ἐπανιέναι. ὅτι γὰρ καὶ ὁ δοῦλος καὶ ὁ δεσπότης διηνεκῆ ἔχουσι τὴν ἐντεῦθεν ἐγγινομένην ὠφέλειαν, εἰ βούλοιντο, ἐννοείτωσαν, ὁ μὲν δοῦλος, ὅτι διὰ τοῦτο εἴληφε τὴν δουλείαν, ἐπειδὴ ὁ Χὰμ εἰς τοσαύτην προπέτειαν ἐξώκειλε· καὶ ὁ δεσπότης πάλιν λογιζέσθω, ὅτι οὐχ ἑτέρωθεν ἡ ὑποταγὴ γέγονε καὶ ἡ δουλεία, ἀλλ' ἢ ἀπὸ τοῦ μοχθηρὰν ἐκεῖνον ἐπιδείξασθαι γνώμην, καὶ τῆς ἰσοτιμίας τῶν ἀδελφῶν ἐκπεσεῖν. ἀλλ' ἐὰν νήφωμεν, ταῦτα τὰ διὰ τὰ ἁμαρτήματα τῶν προγόνων τῶν ἡμετέρων εἰσενεχθέντα εἰς τὸν βίον οὐδὲν ἡμᾶς λυμήνασθαι δύναται, μέχρι τῶν ὀνομάτων μόνον ἱστάμενα. ἐπεὶ καὶ ὁ πρωτόπλαστος διὰ τὴν παράβασιν τοῦ θανάτου τὸ ἐπιτίμιον εἰσήγαγε, καὶ τὸ ἐν λύπαις καὶ μόχθοις τὴν ζωὴν καταδαπανᾶσθαι, καὶ οὕτω τὴν δουλείαν· ἀλλὰ παραγενόμενος ὁ δεσπότης Χριστὸς ταῦτα πάντα μέχρι τῶν ὀνομάτων [αὐτῶν] ἀφῆκεν εἶναι μόνον, ἐὰν βουλώμεθα. οὔτε γὰρ ὁ θάνατος, θάνατός ἐστι λοιπὸν, ἀλλὰ ὄνομα μόνον ἔχει θανάτου· μᾶλλον δὲ καὶ αὐτὸ τὸ ὄνομα ἀφῃρέθη. οὐκέτι γὰρ οὐδὲ θάνατον αὐτὸν προσαγορεύομεν, ἀλλὰ κοίμησιν καὶ ὕπνον. διὸ καὶ αὐτὸς ὁ Χριστὸς ἔλεγε, Λάζαρος ὁ φίλος ἡμῶν κεκοίμηται. καὶ ὁ Παῦλος γράφων Θεσσαλονικεῦσί φησι, Περὶ δὲ τῶν κεκοιμημένων οὐ θέλω ὑμᾶς ἀγνοεῖν ἀδελφοί. καὶ ἡ δουλεία πάλιν ὁμοίως ὄνομά ἐστιν. ἐκεῖνος γάρ ἐστι δοῦλος ὁ τὴν ἁμαρτίαν ἐργαζόμενος. καὶ ὅτι καὶ ταύτην ἐξεῖλεν ὁ Χριστὸς παραγενόμενος, καὶ μέχρις ὀνόματος αὐτὴν ἀφῆκεν εἶναι, μᾶλλον δὲ καὶ τὴν προσηγορίαν αὐτὴν ἐξήλειψεν, ἄκουε τοῦ Παύλου λέγοντος· Οἱ δὲ πιστοὺς ἔχοντες δεσπότας μὴ καταφρονείτωσαν, ὅτι ἀδελφοί εἰσιν. ὁρᾷς πῶς ἐπεισελθοῦσα ἡ ἀρετὴ, εἰς τὴν τῆς ἀδελφότητος συγγένειαν ἤγαγε τοὺς πρότερον τῷ ὀνόματι τῆς δουλείας ὑπευθύνους ὄντας. καὶ ἔσται, φησὶ, Χαναὰν παῖς, οἰκέτης τοῖς ἀδελφοῖς αὐτοῦ. οὐκ ἐχρήσω, φησὶ, εἰς δέον τῇ τιμῇ, οὐδὲ ἤνεγκας τὴν εὐπραγίαν τὴν ἀπὸ τῆς ἰσοτιμίας. διὰ τοῦτο * τῇ ὑποταγῇ σωφρονισθῆναί σε βούλομαι. τοῦτο καὶ ἐξ ἀρχῆς ἐπὶ τῆς γυναικὸς γέγονεν. ἐπειδὴ γὰρ ὁμότιμος τῷ ἀνδρὶ γενομένη, οὐ καλῶς ἐχρήσατο τῇ δεδομένῃ τιμῇ, διὰ τοῦτο ἀφῃρέθη τὴν ἐξουσίαν, καὶ ἤκουσε· Πρὸς τὸν ἄνδρα σου ἡ ἀποστροφή σου, καὶ αὐτός σου κυριεύσει. ἐπειδὴ οὐκ οἶσθα, φησὶ, καλῶς κεχρῆσθαι τῇ ἀρχῇ, μάθε καλῶς ἄρχεσθαι, ἢ κακῶς ἄρχειν. διά τοι τοῦτο καὶ ὁ νῦν σωφρονισμοῦ ἕνεκεν δέχεται τὸ ἐπιτίμιον, καὶ διὰ τοῦ παιδὸς αὐτὸς τὴν κόλασιν ὑπομένει, ἵνα μάθῃς, ὅτι κἂν γηραλέος λοιπὸν ᾖ, ἀλλ' ἡ τιμωρία εἰς τὸν υἱὸν διαβήσεται· ὅπερ πικρὰν καὶ ὀδυνηρὰν αὐτῷ τὴν ζωὴν εἰργάζετο ἐννοοῦντι, ὅτι καὶ μετὰ τὴν αὐτοῦ τελευτὴν ὁ παῖς ἤμελλε δίκας τίνειν ὑπὲρ τῶν

Ιω. ια. ια. — α. Θεσ. δ. ιγ. — α. Τιμ. ϛ. β. — Γεν. γ. ιϛ. — * οὐ

τῶν αὐτῷ πεπραγμένων. ὅτι γὰρ καὶ ὁ παῖς οἴκοθεν μοχθηρὸς ὑπῆρχε, καὶ οἱ ἐξ ἐκείνου πάντες βδελυκτοὶ γεγόνασι πρὸς κακίαν ἀποκλίναντες, ἄκουε τῆς γραφῆς λεγούσης ἐν τάξει κατάρας· ὁ Πατήρ σου Ἀμορραῖος, καὶ ἡ μήτηρ σου Χετταία. καὶ πάλιν, ἕτερός τις ὀνειδίζων, σπέρμα Χαναὰν καὶ οὐκ Ἰούδα. ἀλλὰ γὰρ ἄξιον λοιπὸν ἀκοῦσαι μετὰ τὴν ἐπιτίμησιν, ἣν ἐδέξατο ὁ τὴν γύμνωσιν τοῦ πατρὸς ἐκπομπεύσας, τίνων ἀξιοῦνται τῶν ἀμοιβῶν οἱ τὴν τοσαύτην αἰδῶ καὶ τὴν τιμὴν ἀπονείμαντες τῷ πατρί.

26 Καὶ εἶπε, φησιν, εὐλογητὸς κύριος ὁ θεὸς τοῦ Σήμ, καὶ ἔσται Χαναὰν παῖς αὐτοῦ.

Τοῦτο ἴσως ἄν τις εἴποι, οὐκ ἔστι τὸν Σὴμ εὐλογῆσαι. καὶ σφόδρα μὲν εὐλόγησεν αὐτόν. ὅταν γὰρ ὁ θεὸς εὐχαριστεῖται καὶ εὐλογεῖται διὰ τῶν ἀνθρώπων, τότε δαψιλεστέραν τὴν παρ᾽ ἑαυτοῦ εὐλογίαν εἴωθε χορηγεῖν ἐκείνοις, δι᾽ οὓς αὐτὸς εὐλογεῖται. εὐλογήσας τοίνυν τὸν θεόν, ὀφειλέτην αὐτὸν κατέστησε μείζονος εὐλογίας, καὶ αἴτιος γέγονε τῷ Σὴμ πλείονος ἀμοιβῆς, "ἧς αὐτὸς αὐτόν, εἰ δι᾽ ἑαυτοῦ εὐλόγησεν. ὥσπερ γὰρ ὅταν εὐλογῆται δι᾽ ἡμᾶς, πολλῆς ἡμᾶς ἀξιοῖ τῆς παρ᾽ αὐτοῦ" εὐνοίας, οὕτω πάλιν ἐπειδὰν δι᾽ ἡμᾶς ἕτεροι αὐτὸν βλασφημῶσι, μείζων ἐντεῦθεν ἡμῖν ἡ κατάκρισις γίνεται τοῖς τὴν αἰτίαν παρεχομένοις. σπουδάζωμεν τοίνυν, παρακαλῶ, οὕτω βιοῦν καὶ τοσαύτην ἐπιδείκνυσθαι τῆς ἀρετῆς τὴν ἐπίτασιν, ὡς τοὺς εἰς ἡμᾶς ὁρῶντας, εὐλογίας ὕμνους ἀναφέρειν τῷ δεσπότῃ θεῷ. βούλεται γὰρ ἀγαθὸς ὢν καὶ φιλάνθρωπος δοξάζεσθαι δι᾽ ἡμῶν, οὐκ ἐπειδὴ αὐτός τι προσλαμβάνει εἰς τὴν οἰκείαν δόξαν, (ἀνενδεὴς γάρ ἐστιν) ἀλλ᾽ ἵνα ἀφορμὰς αὐτῷ παρέχωμεν τοῦ πλείονος ἡμᾶς ἀξιοῦν τῆς παρ᾽ αὐτοῦ εὐνοίας. εὐλογητὸς κύριος ὁ θεὸς τοῦ Σήμ, καὶ ἔσται Χαναὰν παῖς αὐτοῦ. ὁρᾷς πῶς πατρικὴν ἐπιδείκνυται τὴν τιμωρίαν, σωφρονισμὸν οὖσαν μᾶλλον ἢ τιμωρίαν. πατὴρ γὰρ ἦν, καὶ πατὴρ φιλόστοργος, καὶ οὐ τὴν ἀξίαν ἐβούλετο δίκην ἐπαγαγεῖν, ἀλλ᾽ ὥστε τὴν εἰς τὸ πρόσω κακίαν" ἐγκόψαι· διὰ τοῦτό, φησι, δουλείᾳ σε καταδικάζω, ἵνα διηνεκῆ καὶ ἀνεξάλειπτον ἔχῃς τὴν ὑπόμνησιν. εἶτά φησι,

27 Πλατύναι ὁ θεὸς τῷ Ἰάφεθ, καὶ κατοικησάτω ἐν τοῖς σκηνώμασι τοῦ Σήμ, καὶ γενηθήτω Χαναὰν παῖς αὐτοῦ.

Μεγίστη πάλιν αὕτη ἡ εὐλογία, τάχα τινὰ κεκρυμμένον ἔχουσα θησαυρόν. πλατύναι γάρ, φησιν, ὁ θεὸς τῷ Ἰάφεθ. οὐκ ἄν τις ἁμάρτοι εἰπὼν προφητείαν εἶναι τὰς εὐλογίας τοῦ δικαίου. εἰ γὰρ ὁ πατὴρ αὐτοῦ οὐχ ἁπλῶς οὐδὲ εἰκῇ τὴν προσηγορίαν αὐτῷ ἐπέθηκεν, ἀλλὰ προφητεύων διὰ τοῦ ὀνόματος τὸ μέλλον ἔσεσθαι κλυδώνιον, πολλῷ μᾶλλον ὁ δίκαιος οὗτος οὐκ [ἂν] ἁπλῶς οὐδὲ μάτην τὰς εὐλογίας ἐποιήσατο. διὰ γὰρ τῶν εὐλογιῶν τούτων, τοῦ Σὴμ καὶ τοῦ Ἰάφεθ, τῶν δύο λαῶν αἰνίττεσθαι αὐτὸν οἶμαι τὴν κλῆσιν· καὶ διὰ μὲν τοῦ Σήμ, τοὺς Ἰουδαίους (ἐξ ἐκείνου γὰρ ὁ πατριάρχης Ἀβραάμ, καὶ τὸ τῶν Ἰουδαίων ἐπιδέδωκε γένος) διὰ δὲ τοῦ Ἰάφεθ, τὴν τῶν ἐθνῶν κλῆσιν. ὅρα γὰρ καὶ ταύτην τὴν εὐλογίαν τοῦτο προμηνύουσαν. πλατύναι γάρ, φησιν, ὁ θεὸς τῷ Ἰάφεθ, καὶ κατοικησάτω ἐν τοῖς σκηνώμασι τοῦ Σήμ. τοῦτο ἐπὶ τῶν ἐθνῶν εἰς ἔργον ἐκβεβηκὸς ὁρῶμεν. διὰ μὲν γὰρ τοῦ εἰπεῖν, πλατύναι, τὰ ἔθνη πάντα ἠνίξατο· διὰ δὲ τοῦ εἰπεῖν, κατοικησάτω ἐν τοῖς σκηνώμασι τοῦ Σήμ, ὅτι τῶν τοῖς Ἰουδαίοις εὐτρεπισθέντων καὶ ἐκείνοις παρασκευασθέντων τὰ ἔθνη τὴν ἀπόλαυσιν ἔχει. καὶ γενηθήτω Χαναὰν παῖς αὐτοῦ. εἶδες οἵας ἔλαβον καὶ οὗτοι τῆς εὐγνωμοσύνης τὰς ἀμοιβάς, καὶ πόσην ἐκεῖνος διὰ τῆς προπετείας ἑαυτοῦ" κατεσκέδασε τὴν ἀτιμίαν. ταῦτα διηνεκῶς ἔχωμεν ἐπιγεγραμμένα τῇ διανοίᾳ τῇ ἡμετέρᾳ, ἵνα τῶν μὲν μιμηταὶ καὶ ζηλωταὶ γίνεσθαι δυνηθῶμεν, τοῦ δὲ φύγωμεν τὸ μοχθηρὸν τῆς γνώμης, καὶ τῆς προπετείας τὴν ὑπερβολήν.

Margin notes: Ἰεζ. ις. μδ. — Σουσάν. α. νϛ. — ἢ, εἰ αὐτὸς αὐτὸν δι᾽ ἑαυτοῦ εὐλογίᾳ — κωλῦσαι. — ἢ, κατεσκέδασεν

Καὶ ἔζησε, φησὶ, Νῶε μετὰ τὸν κατακλυσμὸν ἔτη τν΄. 28 Καὶ ἐγένοντο πᾶσαι αἱ ἡμέραι Νῶε ἐννακόσια ν΄ ἔτη, καὶ ἀπέθανε.

Μὴ νομίσῃς δὲ τοῦτο ἁπλῶς ἐπισημήνασθαι τὴν θείαν γραφὴν, ἀλλ' ὅρα καὶ ἐντεῦθεν τοῦ δικαίου τὴν ἐγκράτειαν, ὅτι οὔτε ἀδείας καὶ ἀνέσεως ἀπολαύσας, καὶ τοσοῦτον ἀριθμὸν ἐτῶν ἐπιζήσας, μετὰ τὴν ἀπὸ τῆς κιβωτοῦ ἔξοδον, παιδοποιίας ἠνέσχετο λοιπόν. οὐδὲ γὰρ ἐμνημόνευσεν ἡ γραφὴ, ὅτι ἑτέρους ἔσχε παῖδας, πλὴν τούτων τῶν τριῶν. ἐντεῦθεν πάλιν λογίζου τοῦ Χὰμ τὴν πολλὴν ταύτην ἀκολασίαν, ὅτι οὔτε τὸν πατέρα ὁρῶν τοσαύτην ἐπιδεικνύμενον ἐγκράτειαν ἐσωφρονίζετο, ἀλλ' ἀπ' ἐναντίας τῷ γεγεννηκότι ἅπαντα διεπράττετο. διὸ καὶ εἰκότως ἅπαν τὸ ἐξ αὐτοῦ γένος τῇ δουλείᾳ κατεδικάζετο, ἵνα χαλινὸν ἔχῃ τῆς μοχθηρᾶς προαιρέσεως. Εἶτα ἐντεῦθεν διηγουμένη ἡ θεία γραφὴ τοὺς ἐκ τῶν παίδων τεχθέντας φησί· *κ. τῶν ἐχθ.*

κεφ. ι. 6 Χὰμ δὲ ἐγέννησε τὸν Χοῦς. Καὶ πάλιν, 8 Χοῦς δὲ ἐγέννησε τὸν Νεβρώδ. οὗτος ἤρξατο εἶναι γίγας ἐπὶ τῆς γῆς. 9 Οὗτος ἦν γίγας κυνηγὸς ἐναντίον κυρίου.

Καὶ τινὲς μὲν φασὶ τὸ ἐναντίον κυρίου, ἀντὶ τοῦ ἐναντιούμενος τῷ θεῷ· ἐγὼ δὲ οὐχ ἡγοῦμαι τοῦτο αἰνίττεσθαι τὴν θείαν γραφὴν, ἀλλ' ὅτι ἰσχυρός τις ἦν καὶ ἀνδρεῖος. τὸ δὲ ἀπέναντι κυρίου τοῦ θεοῦ, ἀντὶ τοῦ, ὑπ' αὐτοῦ παραχθεὶς, ὑπ' αὐτοῦ δεξάμενος τὴν τοῦ θεοῦ τὴν εὐλογίαν, ἢ ὅτι ἤμελλεν ὁ θεὸς δι' αὐτοῦ θαυμάζεσθαι, ὡς τοιοῦτον παραγαγὼν καὶ δείξας ἐπὶ τῆς γῆς. *κ. ἐναντίος* ἀλλὰ καὶ οὗτος πάλιν μιμούμενος τὸν πρόγονον, καὶ οὐκ εἰς δέον χρησάμενος τοῖς τῆς φύσεως προτερήμασιν, ἕτερον δουλείας ἐφεῦρε τρόπον, καὶ ἄρχων καὶ βασιλεὺς γενέσθαι ἐπεχείρησε. βασιλεὺς γὰρ οὐκ ἂν γένοιτό ποτε μὴ ὄντων τῶν ἀρχομένων. αὕτη δὲ δοκεῖ μὲν μᾶλλον ἐλευθερία εἶναι· δουλεία δέ ἐστι χαλεπωτάτη ἐν ἐλευθερίας τάξει, ὅσῳ καὶ τῶν ἐλευθέρων κρατεῖ. καὶ ὅρα τὴν πλεονεξίαν, ὅσα ποιεῖ· ὅρα τοῦ σώματος τὴν ἰσχὺν οὐ μένουσαν ἐπὶ τῶν οἰκείων ὅρων, ἀλλ' ἀεὶ τοῦ πλείονος ἐφιεμένην, καὶ τῆς δόξης ὀρεγομένην. οὐ γὰρ, ὡς περιϊστάμενος αὐτῶν, ὑπέταττεν, ἀλλὰ καὶ πόλεις ᾠκοδόμει, ἵνα ἄρχῃ τῶν πολεμίων.

11 Ἐκεῖθεν γὰρ, φησὶν, ἐκ τῆς γῆς ἐκείνης ἐξῆλθεν ὁ Ἀσσούρ, καὶ ᾠκοδόμησε τὴν Νινευί.

Σκόπει μοι πάλιν ἐνταῦθα, πῶς οὐδὲν λυμαίνεται τὴν ἡμετέραν φύσιν ἡ κακία τῶν προγόνων. οὗτοι γὰρ οἱ Νινευῖται, οἱ τὴν τοῦ θεοῦ φιλανθρωπίαν διὰ τῆς μετανοίας ἐπισπασάμενοι, καὶ τὴν ἀπόφασιν τοῦ δεσπότου ἀνακαλεσάμενοι, οὗτοι μὲν πρότερον ἔσχον προπάτορα τὸν Χὰμ, τὸν πατραλοίαν ἐκεῖνον· ἔπειτα τὸν Νεβρὼδ, ἄνθρωπον τύραννον καὶ αὐθάδη, ἔγγονον ἐσχηκότα τὸν Ἀσσούρ. λέγονται δὲ ἴσως καὶ ἕτεροι γεγενῆσθαι ἐν αὐτοῖς βλάκες καὶ διατεθρυμμένοι καὶ τὸν ὑγρὸν καὶ διαρρέοντα ζῶντες βίον, μέθῃ καὶ γέλωτι καὶ κώμοις καὶ χλευασίαις ἑαυτοὺς ἐκδεδωκότες· ἀλλ' ἐπειδὴ ἠβουλήθησαν ἀκριβῆ τὴν μετάνοιαν ἐπιδείξασθαι, οὐδὲν αὐτοὺς ἐλυμήνατο τῶν προγόνων ἡ κακία, ἀλλὰ τοσαύτην ἐφελκύσαντο τὴν ἄνωθεν ῥοπὴν, ὡς μέχρι τοῦ νῦν ᾄδεσθαι αὐτῶν τὸ τῆς μετανοίας κατόρθωμα.

ΗΘΙΚΟΝ

Τούτους τοίνυν καὶ ἡμεῖς μιμησώμεθα, καὶ μαθόντες ὡς οὔτε κακία προγόνων ἡμᾶς λυμαίνεται, ἐὰν νήφειν βουλώμεθα, οὔτε ἀρετὴ προγόνων ὠφελῆσαι ἡμᾶς τι δύναται, ἐὰν ῥαθυμῶμεν, πολλὴν σπουδὴν ποιώμεθα τῆς ἀρετῆς ἀντέχεσθαι, καὶ εὐγνώμονα προαίρεσιν ἐπιδειξώμεθα, ἵνα τῆς αὐτῆς εὐλογίας τῷ Σὴμ καὶ τῷ Ἰάφεθ ἀπολαύσωμεν, καὶ τῆς κατάρας καὶ τῆς δουλείας ἣν ὁ Χαναὰν ἐδέξατο ἐλευθερωθῶμεν, καὶ μὴ γενώμεθα δοῦλοι τῆς ἁμαρτίας, ἀλλὰ τὴν ἀληθῆ ἐλευθερίαν κτησάμενοι, τῶν ἀπορρήτων

ἐκείνων

ἐκείνων ἀγαθῶν ἐπιτύχωμεν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ,
μεθ᾽ οὗ τῷ πατρὶ, ἅμα τῷ ἁγίῳ πνεύματι, δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς
αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

5 Λόγ. λ. ΚΑΙ ΗΝ ΠΑΣΑ Η ΓΗ ΧΕΙΛΟΣ ΕΝ ΚΑΙ ΦΩ-
νὴ μία πᾶσιν.

Ἰδοὺ πρὸς τὸ τέλος ἐφθάσαμεν λοιπὸν τῆς ἁγίας τεσσαρακοστῆς,
καὶ τῆς νηστείας διηνύσαμεν τὸν πλοῦν, καὶ πρὸς τὸν λιμένα
10 λοιπὸν τῇ τοῦ θεοῦ χάριτι κατηντήσαμεν. ἀλλὰ μὴ διὰ τοῦτο
ῥαθυμήσωμεν, ἀλλὰ ταύτῃ μᾶλλον πολλῷ πλείονα τὴν σπου-
δὴν καὶ τὴν ἀγρυπνίαν ἐπιδειξώμεθα. ἐπεὶ καὶ οἱ κυβερνῆται,
ἐπειδὰν μυρία διαβάντες πελάγη, πεπληρωμένων αὐτοῖς τῶν
ἱστίων, καὶ τῶν φορτίων εἰς ὕψος ἐγκειμένων, εἰς τὸν λιμένα εἰσιέναι μέλλωσι, τότε μάλιστα
15 πολλὴν τὸν ἀγῶνα καὶ τὴν φροντίδα ἔχουσι, μήπου σκοπέλῳ τινὶ, ἢ πέτρᾳ προσαράξαν τι-
νὶ τὸ πλοῖον ἀνόνητον αὐτοῖς τὸν προλαβόντα πόνον γενέσθαι παρασκευάσῃ. οὕτω καὶ
οἱ δρομεῖς ποιοῦσιν· ὅταν πρὸς τὸ τέλος τῶν σταδίων φθάσωσι, τότε μᾶλλον εὐτονώτε-
ρον τὸν δρόμον ἐπιδείκνυνται, ὥστε τοῦ τέλους ἐπιτυχεῖν, καὶ τῶν βραβείων ἀξιωθῆναι. καὶ
ἀθληταὶ δὲ μετὰ μυρία παλαίσματα καὶ τὰς νίκας, ὅταν τὴν περὶ τοῦ στεφάνου παλαίωσι
20 πάλην, πλείονα τὸν ἀγῶνα ἐπιδείκνυνται, ἵνα τὸν στέφανον λαβόντες οὕτως ἐξέλθωσι.
καθάπερ οὖν κυβερνῆται καὶ δρομεῖς καὶ ἀθληταὶ τότε μᾶλλον τούτων ἕκαστος τὴν σπου-
δὴν ἐπιτείνει καὶ τὴν ἀγρυπνίαν, ὅταν πρὸς τῷ τέλει γένωνται· τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ
ἡμᾶς προσήκει, ἐπειδὴ εἰς τὴν μεγάλην ταύτην ἑβδομάδα ἐφθάσαμεν τῇ τοῦ θε-
οῦ χάριτι, νῦν μάλιστα καὶ τῆς νηστείας τὸν δρόμον ἐπιτεῖναι, καὶ τὰς εὐχὰς εὐτονωτέρας
25 ποιεῖσθαι, καὶ πολλὴν καὶ ἀκριβῆ τὴν ἐξομολόγησιν τῶν ἡμαρτημένων ἐπιδείξασθαι, καὶ
τὴν περὶ τὰς ἀγαθὰς πράξεις ἐργασίαν, ἐλεημοσύνην δαψιλῆ, ἐπιείκειαν, πραό-
τητα, τὴν ἄλλην ἅπασαν ἀρετὴν, ἵνα μετὰ τούτων τῶν κατορθωμάτων εἰς τὴν κυρίαν
φθάσαντες ἡμέραν τῆς παρὰ τοῦ δεσπότου φιλοτιμίας ἀπολαύσωμεν. μεγάλην δὲ
καλοῦμεν τὴν ἑβδομάδα, οὐκ ἐπειδὴ πλέον ἔχει τὸ μῆκος τῶν ὡρῶν (καὶ γὰρ εἰσὶν ἕ-
30 τεραι πολλῷ μείζους ὥρας ἔχουσαι) οὐδὲ ἐπειδὴ πλείους ἡμέρας ἔχει· καὶ γὰρ ὁ αὐτὸς ἀ-
ριθμὸς καὶ ταύτῃ καὶ ταῖς ἄλλαις πάσαις. τίνος οὖν ἕνεκεν μεγάλην ταύτην καλοῦμεν;
ἐπειδὴ μεγάλα τινὰ καὶ ἀπόρρητα τυγχάνει τὰ ὑπάρξαντα ἡμῖν ἐν αὐτῇ ἀγαθά.
ἐν γὰρ ταύτῃ ὁ χρόνιος ἐλύθη πόλεμος, θάνατος ἐσβέσθη, κατάρα ἀνῃρέθη, τοῦ δια-
βόλου ἡ τυραννὶς κατελύθη, τὰ σκεύη αὐτοῦ διηρπάγη, θεοῦ καταλλαγὴ πρὸς ἀνθρώ-
35 πους γέγονεν, οὐρανὸς βάσιμος γέγονεν, ἄνθρωποι τοῖς ἀγγέλοις συνεμίγησαν, τὰ διεστῶτα
συνήφθη, ὁ φραγμὸς περιῃρέθη, τὸ κλεῖθρον ἀνῃρέθη, ὁ τῆς εἰρήνης θεὸς εἰρηνοποί-
ησε τὰ ἄνω καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς. διὰ τοῦτο τοίνυν μεγάλην τὴν ἑβδομάδα καλοῦμεν,
ἐπειδὴ τοσοῦτον πλῆθος δωρεῶν ἡμῖν ἐν αὐτῇ κεχάρισται ὁ δεσπότης. διὰ τοῦτο πολλοὶ
καὶ τὴν νηστείαν ἐπιτείνουσι, καὶ ἀγρυπνίας καὶ παννυχίδας ἱερὰς καὶ ἐλεημοσύνας ἐπιδεί-
40 κνυνται, δεικνύντες δι᾽ ὧν πράττουσι τὴν τιμὴν, ἣν περὶ τὴν ἑβδομάδα ἔχουσιν. εἰ
γὰρ ὁ δεσπότης τοσαῦτα ἐν αὐτῇ ἡμῖν ἀγαθὰ ἐδωρήσατο, πῶς οὐχὶ καὶ ἡμᾶς προσήκει,
δι᾽ ὧν δυνάμεθα, τὴν αἰδῶ καὶ τὴν τιμὴν ἐπιδείκνυσθαι; καὶ γὰρ καὶ οἱ βασιλεῖς, δι᾽ ὧν
ποιοῦσι καὶ αὐτοὶ, δηλοῦσιν ὅσον ἔχουσι τὸ θαῦμα τούτων τῶν σεπτῶν ἡμερῶν, κελεύσαν-

τις ἐκεχειρίαν ἅπαντας ἔχειν ἀπὸ τὰ πολιτικὰ οἰκονομοῦντας πράγματα, καὶ τῶν δι-
καστηρίων τὰς θύρας ″ἀποκλείειν, καὶ πᾶν εἶδος μάχης καὶ φιλονεικίας ἐλαύνεσθαι, ἵνα
μετὰ πολλῆς ἡσυχίας καὶ γαλήνης ἐξῇ πρὸς τὴν τῶν πνευματικῶν κατόρθωσιν ἐπείγε-
σθαι. καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ ἑτέραν φιλοτιμίαν ἐπιδείκνυνται. ἀπὸ τὸ δεσμωτή-
ριον οἰκοῦντας ἀφιᾶσι τῶν δεσμῶν, καὶ κατὰ δύναμιν ἀνθρωπίνην μιμοῦνται τὸν ἑαυτῶν
δεσπότην. καθάπερ γὰρ αὐτός φησι, τοῦ χαλεποῦ δεσμωτηρίου τῶν ἁμαρτημάτων ἡ-
μᾶς λύει, καὶ τῶν μυρίων ἀγαθῶν παρέχει τὴν ἀπόλαυσιν· τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ ἡ-
μᾶς, φησι, προσήκει οἷς δυνάμεθα μιμητὰς γίνεσθαι τῆς τοῦ δεσπότου φιλανθρωπί-
ας. ἴδετε πῶς διὰ πάντων ἕκαστος ἡμῶν δείκνυσι τὴν αἰδῶ καὶ τὴν τιμήν, ἣν περὶ τὰς
ἡμέρας ἔχομεν τὰς τῶν τοσούτων ἀγαθῶν προξένους ἡμῖν γεγενημένας. διὰ τοῦτο πα-
ρακαλῶ, νῦν, [μᾶλλον] εἰ καί ποτε ἄλλοτε, πάντα λογισμὸν βιωτικὸν ἀπωσάμενοι,
καὶ τὸ τῆς διανοίας ὄμμα καθαρὸν καὶ διεγηγερμένον ἔχοντες, οὕτως ἐνταῦθα παραγι-
νώμεθα, καὶ μηδεὶς εἰσιὼν εἰς τὴν ἐκκλησίαν βιωτικὰς ἐπισυρέσθω φροντίδας, ἵνα
ἀξίαν τῶν πόνων τὴν ἀμοιβὴν λαβών, οὕτως οἴκαδε ἐπανέλθῃ. φέρε οὖν πάλιν τὴν
συνήθη τράπεζαν ὑμῖν παραθῶμεν, καὶ ἐκ τῶν πρόσφατον ἀναγνωσθέντων παρὰ τοῦ
μακαρίου Μωυσέως ἑστιάσωμεν ὑμῶν τὴν ἀγάπην, αὐτὰ τὰ ἀνεγνωσμένα εἰς μέ-
σον ὑμῖν προθέντες, καὶ δεικνύντες τῆς θείας γραφῆς τὴν ἀκρίβειαν. ἐπειδὴ γὰρ τέλος ἐ-
πέθηκε τῇ διηγήσει τῇ κατὰ τὸν Νῶε, ἐκ τοῦ Σὴμ λοιπὸν ἤρξατο τῆς γενεαλογίας,
καί φησι,

21 Καὶ τῷ Σὴμ ἐγεννήθησαν καὶ αὐτῷ πατρὶ πάντων τῶν υἱῶν Ἔβερ, ἀδελφῷ Ἰά-
φεθ τοῦ μείζονος υἱοῦ.

Εἶτα τὸν κατάλογον τῶν ὀνομάτων ποιησάμενός φησι,

25 Καὶ τῷ Ἔβερ ἐγεννήθησαν δύο υἱοί· ὄνομα τῷ ἑνὶ Φαλέκ, ὅτι ἐν ταῖς ἡμέραις
αὐτοῦ διεμερίσθη ἡ γῆ.

Σκόπει πῶς τῇ προσηγορίᾳ τοῦ τεχθέντος ἐναπέθετο τοῦ μέλλοντος ἔσεσθαι μετ'
οὐ πολὺ σημείου τὴν πρόγνωσιν· ἵν' ὅταν ἴδῃς εἰς ἔργον τὸ πρᾶγμα ἐξελθόν, μηκέτι
ξενισθῇς ὁρῶν ἄνωθεν τοῦτο τὴν προσηγορίαν τοῦ παιδὸς προμηνύουσαν. μετὰ γὰρ τὸ
ποιήσασθαι τῶν ἑξῆς γεγενημένων ἐκ τούτων τὸν κατάλογον, φησίν·

κεφ. ιά. 1 Καὶ ἦν πᾶσα ἡ γῆ χεῖλος ἕν, καὶ φωνὴ μία πᾶσιν·

Οὐ περὶ τῆς γῆς λέγουσα, ἀλλὰ περὶ τοῦ τῶν ἀνθρώπων γένους, ἵνα ἡμᾶς διδάξῃ ὅτι
μίαν γλῶτταν ἅπασα ἡ τῶν ἀνθρώπων εἶχε φύσις. καὶ ἦν πᾶσα ἡ γῆ, φησι, χεῖλος
ἕν, καὶ φωνὴ μία πᾶσι. χεῖλος ἕν, τὴν λαλιάν φησι, καὶ φωνὴν πάλιν τὸ αὐτό· ἵνα εἴ-
πῃ ὅτι ὁμόφωνοι καὶ ὁμόγλωττοι πάντες ἦσαν. καὶ ὅτι περὶ λαλιᾶς εἴρηται τό, καὶ ἦν πᾶ-
σα ἡ γῆ χεῖλος ἕν, ἄκουε τῆς γραφῆς ἀλλαχοῦ λεγούσης· Ἰὸς ἀσπίδων ὑπὸ τὰ χείλη (Ψαλ. ρλθ. γ.)
αὐτῶν. οὕτως οἶδεν ἡ γραφὴ τῷ τοῦ χείλους ὀνόματι τὴν λαλιὰν προσαγορεύειν.

2 Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ κινῆσαι αὐτοὺς ἀπὸ ἀνατολῶν, εὗρον πεδίον ἐν γῇ Σενναάρ,
καὶ κατῴκησαν ἐκεῖ.

Ὅρα πῶς ἡ ἀνθρωπίνη φύσις οὐκ ἀνέχεται ἵστασθαι ἐπὶ τῶν οἰκείων ὅρων, ἀλλ' ἀεὶ
τοῦ πλείονος ἐφιεμένη ὀρέγεται τῶν μειζόνων. καὶ τοῦτο ἐστὶν ὃ μάλιστα ἀπόλλυσι τὸ ἀν-
θρώπινον γένος, τὸ μὴ βούλεσθαι τῆς οἰκείας φύσεως ἐπιγινώσκειν τὰ μέτρα, ἀλλ' ἀεὶ
τῶν μειζόνων ἐφίεσθαι, καὶ τὰ ὑπὲρ τὴν ἀξίαν φαντάζεσθαι. ἐντεῦθεν καὶ οἱ περὶ τὰ τοῦ
κόσμου ἐπτοημένοι πράγματα, ἐπειδὰν πολὺν περιβάλλωνται) πλοῦτον καὶ δυναστείαν,
ὥσπερ ἐπιλανθανόμενοι τῆς οἰκείας φύσεως μέχρι τοσούτου ″εἰς ὕψος ἐπαίρεσθαι βούλονται),

μέχρις

μέχρις ἂν εἰς αὐτὸν τὸν πυθμένα κατενεχθῶσι. καὶ τοῦτο ἴδοι τις ἂν ἐφ' ἑκάστης συμβαῖ-
νον ἡμέρας, καὶ οὐδὲ ταύτῃ τοὺς λοιποὺς σωφρονιζομένους, ἀλλὰ πρὸς βραχὺ μὲν συ-
στελλομένους, ἀθρόον δὲ πάντων λήθην ποιουμένους, καὶ πάλιν τὴν αὐτὴν ἐκείνοις βαδί-
ζοντας ὁδὸν, καὶ εἰς αὐτὸν τὸν κρημνὸν καταφερομένους· ὅπερ καὶ νῦν ἐστιν ἰδεῖν ἐπὶ τούτων γεγονός.
5 Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ κινῆσαι αὐτοὺς ἀπὸ ἀνατολῶν, εὗρον πεδίον ἐν γῇ Σενναὰρ, καὶ κατῴκησαν
ἐκεῖ. ὅρα πῶς κατὰ μικρὸν ἡμᾶς διδάσκει τῆς γνώμης αὐτῶν τὸ ἄστατον. ἐπειδὴ εἶδον, φησὶ, τὸ
πεδίον, μεταναστάντες καὶ καταλιπόντες τὴν προτέραν οἴκησιν, ἐκεῖ κατῴκησαν. εἶτά φησιν,

3 Εἶπεν ἕκαστος τῷ πλησίον αὐτοῦ· δεῦτε, πλινθεύσωμεν πλίνθους, καὶ ὀπτήσωμεν αὐ-
τὰς πυρί. καὶ ἐγένετο αὐτοῖς ἡ πλίνθος εἰς λίθον, καὶ ἄσφαλτος ἦν αὐτοῖς ὁ πηλός. 4 Καὶ
10 εἶπον, δεῦτε, καὶ οἰκοδομήσωμεν ἑαυτοῖς πόλιν καὶ πύργον, οὗ ἔσται ἡ κεφαλὴ ἕως τοῦ οὐ-
ρανοῦ. καὶ ποιήσωμεν ἑαυτοῖς ὄνομα πρὸ τοῦ διασπαρῆναι ἡμᾶς ἐπὶ πάσης τῆς γῆς.

Ὅρα πῶς οὐκ εἰς δέον ἐκέχρηντο τῇ ὁμοφωνίᾳ, καὶ ὅτι ἡ ματαία τοῦ βίου τούτου βου-
λὴ γίνεται τῆς κακίας ὑπόθεσις. δεῦτε, φησὶ, ποιήσωμεν πλίνθους, καὶ ὀπτήσωμεν αὐτὰς
πυρί. καὶ ἐγένετο αὐτοῖς ἡ πλίνθος εἰς λίθον, καὶ ἄσφαλτος ἦν αὐτοῖς ὁ πηλός. σκόπει πόσην ἀ-
15 σφάλειαν ἐπινοῆσαι βούλονται τῇ οἰκοδομῇ, οὐκ εἰδότες ὅτι, Ἐὰν μὴ κύριος οἰκοδομήσῃ
οἶκον, εἰς μάτην ἐκοπίασαν οἱ οἰκοδομοῦντες αὐτόν. καὶ οἰκοδομήσωμεν, φησὶν, ἑαυτοῖς πό-
λιν, οὐχ ὅτι θεῷ, ἀλλ' ἑαυτοῖς. ὅρα πόση τῆς κακίας ἡ ἐπίτασις. ἔναυλον ἔχοντες τὴν μνήμην
τῆς πανωλεθρίας ἐκείνης, ἐπὶ τοσαύτην μανίαν ἐξώκειλαν. καὶ οἰκοδομήσωμεν, φησὶν,
ἑαυτοῖς πόλιν καὶ πύργον, οὗ ἔσται ἡ κεφαλὴ ἕως τοῦ οὐρανοῦ. τῷ ὀνόματι τοῦ οὐρανοῦ ἡ θεία
20 γραφὴ τῆς τόλμης αὐτῶν τὴν ὑπερβολὴν ἡμῖν παραστῆσαι ἐβουλήθη. καὶ ποιήσω-
μεν, φησὶν, ἑαυτοῖς ὄνομα. εἶδες τὴν ῥίζαν τῆς κακίας, ἵνα, φησὶ, μνήμης δι-
ηνεκοῦς ἀπολαύσωμεν, ἵνα εἰς τὸ διηνεκὲς ἔχωμεν μνημονεύεσθαι. τοιαύτη ἡμῶν
ἔσται ἡ πρᾶξις καὶ τὸ ἔργον, ὡς μηδέποτε λήθῃ παραπεμφθῆναι. καὶ τοῦτο ποιή-
σωμεν πρὸ τοῦ διασπαρῆναι ἐπὶ προσώπου πάσης τῆς γῆς. ὡς ἔτι, φησὶ, κατὰ ταὐ-
25 τόν ἐσμεν, εἰς ἔργον ἀγάγωμεν τὸ δόξαν ἡμῖν, ἵνα ἀδιάλειπτον μνήμην καταλί-
πωμεν ταῖς εἰς τὸ ἑξῆς γενεαῖς. εἰσὶ πολλοὶ καὶ νῦν τούτους μιμούμενοι, καὶ ἀπὸ τοιού-
των πράξεων μνημονεύεσθαι βουλόμενοι, τὰς λαμπρὰς οἰκοδομοῦντες οἰκίας, καὶ
τὰ λουτρὰ, καὶ τὰς στοὰς, καὶ τοὺς περιπάτους. ἐὰν γὰρ καὶ τούτων ἕκαστον ἐρωτήσῃς τίνος ἕ-
νεκεν πονεῖ καὶ ταλαιπωρεῖται καὶ τοσαύτην ἐπιδείκνυται χρημάτων δαπάνην εἰς οὐδὲν
30 δέον, οὐδὲν ἕτερον ἀκούσῃ, ἢ ταῦτα τὰ ῥήματα, ὥστε τὴν μνήμην διηνεκῶς σώζεσθαι, καὶ
ἀκούειν ὅτι τοῦ δεῖνος ἡ οἰκία, καὶ τοῦ δεῖνος ὁ ἀγρός. ἀλλὰ τοῦτο οὐκ ἔστι μνήμης ἀξιοῦσθαι,
ἀλλὰ μᾶλλον κατηγορίας. εὐθέως γὰρ τοῖς λόγοις τούτοις ἐπεισέρχεται καὶ τὰ μυρίων
κατηγοριῶν ἄξια ῥήματα, τοῦ δεῖνος τοῦ πλεονέκτου, τοῦ ἅρπαγος, τοῦ χήρας καὶ ὀρφανοὺς
γυμνώσαντος. οὐκ ἔστι τοίνυν τοῦτο μνήμης ἀπολαύειν, ἀλλὰ κατηγορίαις δι-
35 ηνεκέσι βάλλεσθαι, καὶ μετὰ θάνατον στηλιτεύεσθαι, καὶ τὰς τῶν ὁρώντων γλώττας
ἀκονᾷν εἰς βλασφημίαν καὶ κατηγορίαν τοῦ ταῦτα κτησαμένου. εἰ δὲ ὅλως μνήμης
ἐρᾷς διηνεκοῦς, ἐγώ σοι ὑποδείξω ὁδὸν, δι' ἧς δυνήσῃ καὶ μνημονεύεσθαι διαπαντὸς, καὶ
μετ' εὐφημίας πολλῆς καὶ πολλήν σοι τὴν παρρησίαν ἐν τῷ μέλλοντι καιρῷ παρέξεις. πῶς
οὖν δυνήσῃ καὶ μνημονεύεσθαι καθ' ἑκάστην ἡμέραν, καὶ τοῖς ἐγκωμίοις βάλλεσθαι καὶ
40 μετὰ τὴν τῆς ζωῆς μετάστασιν; εἰ ταυτὶ τὰ χρήματα εἰς τὰς τῶν πενήτων διανείμῃς
χεῖρας, ἀφεὶς τοὺς λίθους καὶ τὰς μεγάλας οἰκοδομὰς, καὶ τοὺς ἀγροὺς καὶ τὰ βαλανεῖα.
αὕτη ἡ μνήμη ἀθάνατος, αὕτη ἡ μνήμη μυρίων σοι θησαυρῶν πρόξενος γίνεται, αὕ-
τη ἡ μνήμη τοῦ φορτίου τῶν ἁμαρτημάτων κουφίζουσα, πολλήν σοι τὴν παρρησίαν προ-
ξενεῖ

Ψαλ. ρκς. α.

ξενεῖ παρὰ τῷ δεσπότῃ. ἐννόησον γάρ μοι καὶ αὐτὰ τὰ ῥήματα, ἅπερ ἕκαστος μέλλει
λέγειν, τὸν ἐλεήμονα καὶ φιλάνθρωπον, τὸν ἐπιεικῆ, τὸν χρηστόν, τὸν μετὰ πολλῆς δαψι-
Ψαλ. ρια. η. λείας διανείμαντα. Ἐσκόρπισε γάρ, φησιν, ἔδωκε τοῖς πένησιν· ἡ δικαιοσύνη αὐτοῦ μέ-
νει εἰς τὸν αἰῶνα. τοιοῦτον γὰρ ὁ τῶν χρημάτων πλοῦτος, σκορπιζόμενος μᾶλλον παραμέ-
νει· συναγόμενος δὲ καὶ ἔνδον ἀποκλειόμενος καὶ τοὺς κατέχοντας συναπόλλυσιν. ἐσκόρπισε 5
γάρ, φησιν, ἔδωκε τοῖς πένησιν. ἀλλ᾽ ἄκουε καὶ τῶν ἑξῆς. ἡ δικαιοσύνη αὐτοῦ μένει εἰς τὸν
αἰῶνα [τοῦ αἰῶνος.] ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ τὸν πλοῦτον ἐσκόρπισε, καὶ ἡ δικαιοσύνη αὐτοῦ εἰς πάν-
τα τὸν αἰῶνα διαμένει, καὶ τὴν μνήμην ἀθάνατον" ἐργάζεται. εἶδες μνήμην πάντῃ τῷ χ. ἀπηχ.
αἰῶνι παρεκτεινομένην· εἶδες μνήμην μεγάλων καὶ ἀπορρήτων γέμουσαν ἀγαθῶν·
διὰ τοιούτων οἰκοδομημάτων μνημονεύεσθαι σπουδάζωμεν. αἱ γὰρ διὰ τῶν λίθων οὐ μόνον ἡμᾶς 10
οὐδὲν ὠφελῆσαι δύνανται, ἀλλὰ καὶ ἀντὶ στήλης διηνεκοῦς ἡμῶν λαμπρᾷ τῇ φωνῇ κα-
ταβοῶσι. καὶ τὰ μὲν ἐκ τούτων ἁμαρτήματα αὐτοὶ ἔχοντες ἄπιμεν, αὐτὰ δὲ καταλιπόν-
τες ἐνταῦθα οὐδὲ τῆς ψυχρᾶς ἐκείνης, καὶ λυομένης παρ᾽ αὐτῶν μνήμης ἀξιούμεθα· ἀλ-
λὰ ταῖς μὲν κατηγορίαις βαλλόμεθα, ἡ δὲ προσηγορία μεθίσταται εὐθέως εἰς ἕτερον. καὶ
γὰρ οὕτως ἔχει· ἀπὸ τούτου εἰς ἕτερον μεταβαίνει, καὶ ἀπ᾽ ἐκείνου εἰς ἄλλον πάλιν· 15
καὶ σήμερον μὲν ἡ οἰκία ἐλέγετο τοῦ δεῖνος, αὔριον δὲ τοῦ δεῖνος, καὶ μετὰ τὴν ἑξῆς, πάλιν ἑτέρου.
καὶ ἀπατώμεθα ἑκόντες ἑαυτούς, νομίζοντες δεσποτείαν τινὰ κεκτῆσθαι, οὐκ εἰδότες ὅτι
μόνον τῆς χρήσεως ἀπολαύομεν, καὶ ἑκόντες καὶ ἄκοντες ἑτέροις τούτων παραχωροῦμεν·
ὅτι γὰρ καὶ οἷς οὐ βουλόμεθα, τοῦτο τέως παρίημι. ὅλως δὲ εἰ μνήμης ἐπιθυμεῖς, καὶ
Πράξ. θ. λθ. τοῦτό σοι περισπούδαστον, ἄκουε πῶς αἱ χῆραι ἐμέμνηντο τῆς Ταβιθᾶς, καὶ πῶς τὸν Πέ- 20
τρον περιεστήκεισαν κλαίουσαι καὶ ἐπιδεικνύμεναι χιτῶνας καὶ ἱμάτια, ὅσα ἐποίει μετ᾽ αὐ-
τῶν οὖσα ἡ Δορκάς. εἶδες οἰκοδομὰς ἐμψύχους φωνὰς ἀφιείσας, καὶ τοσαύτην ἰσχὺν
ἐχούσας, ὡς καὶ ἀπὸ θανάτου εἰς ζωὴν ἐπαναγαγεῖν. ἐπειδὴ γὰρ περιέστησαν τὸν Πέτρον, καὶ
τὰ δάκρυα θερμὰ ἐξέχεαν τὴν τροφὴν καὶ τὴν χορηγίαν ἐπιζητοῦσαι, ἐκβαλὼν πάν-
τας, φησίν, ὁ Πέτρος, θεὶς τὰ γόνατα προσηύξατο, καὶ ἀναστήσας αὐτὴν ἐφώνησε τοὺς 25
ἁγίους καὶ τὰς χήρας, καὶ παρέστησεν αὐτὴν ζῶσαν. εἰ βούλει μνημονεύεσθαι, καὶ εἰ δό-
ξης ἀληθοῦς ἐρᾷς, ταύτην μίμησαι καὶ τοιαύτας οἰκοδομὰς ἐργάζου, μὴ περὶ τὴν ἄ-
ψυχον ὕλην καταδαπανώμενος, ἀλλὰ περὶ τοὺς ὁμογενεῖς πολλὴν τὴν φιλοτιμίαν
ἐπιδεικνύμενος. αὕτη ἡ μνήμη ἐπαινετὴ καὶ πολὺ τὸ κέρδος φέρουσα. ἀλλὰ πάλιν
ἐπὶ τὸ προκείμενον ἐπανέλθωμεν, καὶ ἴδωμεν τῶν τότε ἀνδρῶν τὴν τόλμαν. τὰ γὰρ 30
ἐκείνων πάθη ἡμῖν, εἰ βουλοίμεθα νήφειν, σωφρονισμὸς γενήσεται. καὶ οἰκοδομήσωμεν
ἑαυτοῖς, φησι, πόλιν καὶ πύργον, οὗ ἔσται ἡ κεφαλὴ ἕως τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ποιήσωμεν ἑαυτοῖς ὄ-
νομα πρὸ τοῦ διασπαρῆναι ἐπὶ τῆς γῆς. ὁρᾷς πῶς πανταχοῦ τῆς ἑαυτῶν γνώμης τὴν
διαφθορὰν" ἐπιδεικνύουσι. καὶ οἰκοδομήσωμεν, φησιν, ἑαυτοῖς πόλιν. καὶ πάλιν, ποι- χ. διαφ.
ήσωμεν ἑαυτοῖς ὄνομα. ἀλλ᾽ ὅρα καὶ μετὰ τοσαύτην φιλανθρωπίαν πάλιν πῶς οὐκ 35
ἐλάττοσι κακοῖς ἐπιχειροῦσι. τί οὖν ἵνα" γενήσηται; πῶς [ἵνα] ἀναχαιτισθῶσι τῆς χ. ἀπ.
μανίας; ὑπέσχετο μηκέτι ποιήσειν κατακλυσμὸν τὴν οἰκείαν φιλανθρωπίαν μιμού-
μενος, οὗτοι δὲ οὐδὲ ταῖς τιμωρίαις ἐσωφρονίσθησαν, οὔτε ταῖς εὐεργεσίαις βελτίους ἐγέ-
νοντο. διὸ ἄκουε τῶν ἑξῆς, ἵνα μάθῃς τῆς ἀφάτου φιλανθρωπίας τοῦ θεοῦ τὸ μέγεθος.

5 Καὶ κατέβη, φησί, κύριος ὁ θεὸς ἰδεῖν τὴν πόλιν καὶ τὸν πύργον, ὃν ᾠκοδόμουν οἱ υἱοὶ 40
τῶν ἀνθρώπων.

Ὅρα πῶς ἀνθρωπίνως ἡ γραφὴ διαλέγεται. καὶ κατέβη, φησί, κύριος ὁ θεός. οὐχ
ἵνα ἀνθρωπίνως νοήσωμεν, ἀλλ᾽ ἵνα διὰ τούτου παιδευώμεθα" μηδέποτε καταψηφί- χ. παιδ.
ζεσθαι

ζεσθαι ἁπλῶς τῶν ἀδελφῶν τῶν ἡμετέρων, μήτε ἐξ ἀκοῆς καταδικάζειν, ἐὰν μὴ πρό-
τερον πολλὴν δεξώμεθα τὴν πληροφορίαν. πάντα γὰρ τὰ παρὰ τοῦ θεοῦ διὰ τοῦ-
το γίνεται, καὶ τοσαύτῃ κέχρηται τῇ συγκαταβάσει πρὸς διδασκαλίαν τῆς τῶν ἀνθρώ-
πων φύσεως. καὶ κατέβη, φησὶ, κύριος ὁ θεὸς ἰδεῖν τὴν πόλιν καὶ τὸν πύργον. ὅρα αὐτὸν
5 οὐκ ἐκ προοιμίων ἀναστέλλοντα αὐτῶν τὴν μανίαν, ἀλλὰ πολλῇ τῇ μακροθυμίᾳ κε-
χρημένον, καὶ ἀναμένοντα εἰς ἔργον αὐτοὺς ἀγαγεῖν τὴν πονηρίαν ἅπασαν, καὶ τότε ἐκ-
κόψαι τὴν ἐπιχείρησιν. ἵνα γὰρ μή τινι ἐξῇ λέγειν, ὅτι ἐβουλεύσαντο μὲν, οὐκ ἤγα-
γον δὲ εἰς ἔργον τὰ δόξαντα, ἀναμένει πληρῶσαι αὐτοὺς τὰ "βουληθέντα, καὶ τότε "δεῖ-
ξαι αὐτοῖς ὡς ἀνοήτοις ἐπιχειροῦσι. καὶ κατέβη, φησὶ, κύριος ὁ θεὸς ἰδεῖν τὴν πόλιν
10 καὶ τὸν πύργον, ὃν ᾠκοδόμησαν οἱ υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων. ὅρα φιλανθρωπίας ὑπερβολήν.
συνεχώρησε καμεῖν αὐτοὺς καὶ ταλαιπωρηθῆναι, ἵνα τῶν πραγμάτων ἡ πεῖρα διδά-
σκαλος αὐτοῖς γένηται. καὶ ἐπειδὴ εἶδεν ἀκμάζουσαν τὴν κακίαν, καὶ τὴν νόσον ἐπιτεινομέ-
νην, οὐκ εἰς τέλος ἀφίησιν, ἀλλὰ τὴν οἰκείαν ἐνδεικνύμενος ἀγαθότητα, καθάπερ ἰα-
τρὸς ἄριστος, ὁρῶν αὐτῶν αὐξανομένην τὴν νόσον, καὶ τὸ ἕλκος ἀνίατον γινόμενον, ταχεῖαν
15 ποιεῖται τὴν τομὴν, ἵνα παντελῶς ἀφανίσῃ τὴν αἰτίαν τῆς νόσου.

6 Καὶ εἶπε, φησι, κύριος ὁ θεός· ἰδοὺ γένος ἓν καὶ χεῖλος ἓν πάντων,

Ἀντὶ τοῦ, φωνὴ μία καὶ γλῶσσα μία.

Καὶ τοῦτο ἤρξαντο ποιῆσαι, καὶ νῦν οὐκ ἐκλείψει ἀπ' αὐτῶν, ὅσα ἂν ἐπιθῶνται ποιεῖν.

Ὅρα δεσπότου φιλανθρωπίαν. ἐπειδὴ μέλλει τὴν ὁρμὴν αὐτῶν "ἐκκόπτειν, ἀπο-
20 λογίαν πρότερον συντίθησι, καὶ μονονουχὶ δείκνυσιν αὐτῶν τῆς ἁμαρτίας τὸ μέγεθος, καὶ τῆς
ἀγνωμοσύνης τὴν ὑπερβολὴν, καὶ ὅτι τῇ συμφωνίᾳ οὐκ εἰς δέον ἐχρήσαντο. ἰδοὺ γάρ,
φησι, γένος ἓν καὶ χεῖλος ἓν πάντων. καὶ τοῦτο ἤρξαντο ποιῆσαι· καὶ νῦν οὐκ ἐκλείψει
ἀπ' αὐτῶν πάντα, ὅσα ἂν ἐπιθῶνται ποιεῖν. τοῦτο γὰρ ἔθος αὐτῷ, ἐπειδὰν μέλλῃ τιμω-
ρίαν ἐπάγειν, πρότερον δεικνύναι τῶν ἡμαρτημένων τὸ μέγεθος, καὶ ὥσπερ ἀπολογίαν
25 τινὰ συνθεῖναι, καὶ τότε ποιεῖσθαι τὴν διόρθωσιν. καὶ γὰρ ἐπὶ τοῦ κατακλυσμοῦ, ἡνίκα
ἔμελλε τὴν ἀπειλὴν ἐκείνην τὴν φοβερὰν ποιεῖσθαι, φησὶν ἡ γραφή· ἰδὼν δὲ κύριος ὁ
θεὸς ὅτι ἐπληθύνθησαν αἱ κακίαι τῶν ἀνθρώπων, καὶ πᾶς τις διανοεῖται ἐν τῇ καρδίᾳ
αὐτοῦ ἐπιμελῶς ἐπὶ τὰ πονηρὰ ἐκ νεότητος. εἶδες πῶς πρότερον ἔδειξε τῆς κακίας
αὐτῶν τὴν ὑπερβολὴν, καὶ τότε φησίν, ἀπαλείψω τὸν ἄνθρωπον. οὕτω καὶ νῦν· ἰδοὺ
30 γένος ἓν καὶ χεῖλος ἓν πάντων. καὶ τοῦτο ἤρξαντο ποιῆσαι. εἰ ὁμονοίας τοσαύτης ἀπολαύ-
οντες καὶ ὁμοφωνίας πρὸς τοσαύτην ἐξώκειλαν μανίαν, τοῦ χρόνου προϊόντος πῶς οὐχὶ
χείρονα διαπράξονται; οὐκ ἐκλείψει γάρ, φησιν, ἀπ' αὐτῶν πάντα, ὅσα ἂν ἐπιθῶν-
ται ποιεῖν. οὐδὲν αὐτῶν τὴν ὁρμὴν ἐπισχεῖν δυνήσεται, ἀλλὰ πάντα τὰ βουληθέντα
αὐτοῖς εἰς ἔργον ἀγαγεῖν σπουδάσουσιν, εἰ μὴ ταχέως ὑπὲρ τῶν ἤδη τολμηθέντων δί-
35 κην δώσουσι. τὸ αὐτὸ καὶ ἐπὶ τοῦ πρωτοπλάστου γεγονὸς εὑρήσει τις. καὶ γὰρ ἐκεῖ, ἡνίκα
ἔμελλεν ἐκβάλλειν τῆς ἐν τῷ παραδείσῳ διαγωγῆς, φησι, τίς ἀνήγγειλέ σοι, ὅτι γυμνὸς
εἶ; καὶ πάλιν, ἰδοὺ γέγονεν Ἀδὰμ, ὡς εἷς ἐξ ἡμῶν, τοῦ γινώσκειν καλὸν καὶ πονηρόν. καὶ νῦν
μήποτε ἐκτείνῃ τὴν χεῖρα αὐτοῦ καὶ λάβῃ ἀπὸ τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς καὶ φάγῃ καὶ ζήσεται εἰς
τὸν αἰῶνα, καὶ ἐξαπέστειλεν αὐτὸν κύριος ὁ θεὸς ἐκ τοῦ παραδείσου. καὶ νῦν φησιν, ἰδοὺ γένος
40 ἓν καὶ χεῖλος ἓν πάντων. καὶ τοῦτο ἤρξαντο ποιῆσαι· καὶ νῦν οὐ μὴ ἐκλείψῃ ἐξ αὐτῶν πάν-
τα, ὅσα ἂν ἐπιθῶνται ποιεῖν.

7 Δεῦτε, καὶ καταβάντες συγχέωμεν αὐτῶν ἐκεῖ τὴν γλῶτταν, ἵνα μὴ ἀκούσω-
σιν ἕκαστος τῆς φωνῆς τοῦ πλησίον.

Ὅρα

Ὅρα πάλιν τῶν λέξεων τὴν συγκατάβασιν. δεῦτε, φησι, καὶ καταβάντες. τί βούλεται ταῦτα τὰ ῥήματα; συνεργίας δεῖται ὁ δεσπότης πρὸς τὴν διόρθωσιν; ἀλλὰ συμμαχίας πρὸς τὴν τούτων καθαίρεσιν; οὐχί, μὴ γένοιτο. ἀλλὰ καθάπερ ἤδη εἶπεν ἡ γραφή, κατέβη κύριος, διδάσκουσα ἡμᾶς διὰ τούτου, ὅτι μετ' ἀκριβείας αὐτῶν εἶδε τῆς κακίας τὴν ὑπερβολήν, οὕτω καὶ ἐνταῦθά φησι, δεῦτε, καὶ καταβάντες. ὡς πρὸς ὁμοτίμους δὲ πάντως ἐστὶ τουτὶ τὸ εἰρημένον, δεῦτε, καὶ καταβάντες συγχέωμεν αὐτῶν τὴν γλῶτταν, ἵνα μὴ ἀκούσωσιν ἕκαστος τῆς φωνῆς τοῦ πλησίον. καθάπερ [φησὶ] στήλην τινὰ διηνεκῆ, τοιαύτην αὐτοῖς ἐπιτίθημι τὴν τιμωρίαν, καὶ ἵνα παντὶ τῷ αἰῶνι συμπαρεκτείνηται, καὶ μηδεὶς χρόνος λήθην αὐτοῖς ἐμποιήσῃ. ἐπειδὴ γὰρ οὐ δεόντως ἐχρήσαντο τῇ ὁμοφωνίᾳ, διὰ τῆς ἑτεροφωνίας αὐτοὺς σωφρονισθῆναι βούλομαι. καὶ γὰρ οὕτως ἑκάστοτε εἴωθε ποιεῖν ὁ δεσπότης. τοῦτο ἐξ ἀρχῆς καὶ ἐπὶ τῆς γυναικὸς ἐποίησεν. οὐκ εἰς δέον ἐχρήσατο τῇ δοθείσῃ τιμῇ, καὶ διὰ τοῦτο ὑπέταξεν αὐτὴν τῷ ἀνδρί. καὶ πάλιν ἐπὶ τοῦ Ἀδάμ, ἐπειδὴ μὴ ἐκέρδανέ τι ἐκ τῆς πολλῆς ἀνέσεως, καὶ τῆς ἐν τῷ παραδείσῳ διαίτης, ἀλλὰ διὰ τῆς παραβάσεως τῷ ἐπιτιμίῳ ἑαυτὸν ὑπεύθυνον κατέστησεν, ἐξέβαλεν αὐτὸν ἐκ τοῦ παραδείσου, καὶ τὴν τιμωρίαν αὐτῷ ἐπέθηκε διηνεκῆ, λέγων· ἀκάνθας καὶ τριβόλους ἀνατελεῖ σοι ἡ γῆ. καὶ οὗτοι τοίνυν ἐπειδὴ τιμηθέντες τῇ ὁμοφωνίᾳ, εἰς κακίαν ἐχρήσαντο τῇ δοθείσῃ τιμῇ, διὰ τῆς ἑτεροφωνίας ἵστησιν αὐτῶν τῆς κακίας τὴν φοράν. καὶ συγχέωμεν αὐτῶν, φησι, τὴν γλῶτταν, ἵνα μὴ ἀκούσωσιν ἕκαστος τῆς φωνῆς τοῦ πλησίον. ἵνα ὥσπερ ἡ ὁμοφωνία τὴν συνοίκησιν εἰργάζετο, οὕτως ἡ διαίρεσις τῆς φωνῆς τὴν διασπορὰν αὐτοῖς κατασκευάσῃ. οἱ γὰρ μὴ τὴν αὐτὴν ἔχοντες φωνὴν καὶ διάλεξιν, πῶς ἂν ἠδυνήθησαν κατὰ ταὐτὸν οἰκεῖν;

8 Καὶ διέσπειρεν αὐτούς, φησι, κύριος ὁ θεὸς ἐκεῖθεν ἐπὶ πρόσωπον πάσης τῆς γῆς, καὶ ἐπαύσαντο οἰκοδομοῦντες τὴν πόλιν καὶ τὸν πύργον.

Ὅρα δεσπότου φιλανθρωπίαν, εἰς ὅσην αὐτοὺς ἐνέβαλεν ἀμηχανίαν. καὶ γὰρ μεμηνόσιν λοιπὸν ἐοίκασιν. ὁ μὲν ἐπέταττεν ἕτερον, ὁ δὲ ἕτερον ἐπεδίδου· καὶ ἀνόνητος αὐτοῖς λοιπὸν ἦν πᾶσα ἡ ἐπιχείρησις. διὸ καὶ ἐπαύσαντο οἰκοδομοῦντες τὴν πόλιν καὶ τὸν πύργον.

9 Διὰ τοῦτο ἐκλήθη τὸ ὄνομα αὐτῆς, σύγχυσις· ὅτι ἐκεῖ συνέχεε κύριος ὁ θεὸς τὰ χείλη πάσης τῆς γῆς. καὶ ἐκεῖθεν διέσπειρεν αὐτοὺς κύριος ὁ θεὸς ἐπὶ πάσης τῆς γῆς.

Σκόπει πόσα γίνεται, ὥστε τὴν μνήμην παντὶ τῷ αἰῶνι συμπαρεκτείνεσθαι. πρότερον μὲν ἡ τῶν γλωσσῶν διαίρεσις, μᾶλλον δὲ καὶ πρὸ τούτου ἡ τοῦ ὀνόματος προσηγορία. τὸ Φαλὲκ γὰρ ὄνομα, ὅπερ ὁ Ἔβερ ἐπέθηκε τῷ παιδί, μερισμὸν σημαίνει. ἔπειτα ἡ τοῦ τόπου προσηγορία. σύγχυσις γὰρ ὁ τόπος ὠνομάσθη, ὅπερ ἐστὶ Βαβυλών. ἔπειτα αὐτὸς ὁ Ἔβερ ἔμεινε τὴν αὐτὴν ἔχων διάλεξιν, ἥνπερ καὶ πρότερον, ἵνα καὶ τοῦτο σημεῖον ἐναργὲς γένηται τῆς διαιρέσεως. εἶδες διὰ πόσων ἠβουλήθη διηνεκῆ τὴν μνήμην διασώζεσθαι, καὶ μηδέποτε λήθῃ παραδοθῆναι τὸ τότε γεγενημένον. καὶ γὰρ ἐξ ἐκείνου λοιπὸν πατὴρ παιδὶ ἀνάγκην εἶχε τὴν αἰτίαν λέγειν τῆς ἑτεροφωνίας, καὶ παῖς παρὰ πατρὸς μανθάνειν ἐζήτει τῆς τοῦ τόπου προσηγορίας τὴν αἰτίαν. Βαβυλὼν γὰρ διὰ τοῦτο ὁ τόπος ὠνομάσθη, ὅπερ ἐστὶ σύγχυσις, ὅτι ἐκεῖ συνέχεε κύριος ὁ θεὸς τὰ χείλη πάσης τῆς γῆς, καὶ ἐκεῖθεν διέσπειρεν αὐτούς. ἀμφότερα ἡ τοῦ τόπου προσηγορία σημαίνειν μοι δοκεῖ, καὶ ὅτι τὰς γλώττας συνέχεε, καὶ αὐτόθεν τὴν διασπορὰν ὑπέμειναν.

ΗΘΙΚΟΝ

Ἠκούσατε, ἀγαπητοί, πόθεν αὐτοῖς ἡ τῆς διασπορᾶς ὑπόθεσις γέγονε, καὶ τῶν γλωττῶν ἡ διαίρεσις. φύγωμεν, παρακαλῶ, τὴν μίμησιν, καὶ τοῖς παρὰ τοῦ θεοῦ

παραχεθεῖσιν ἡμῖν εἰς δέον χρησώμεθα, καὶ τὴν φύσιν τὴν ἀνθρωπίνην ἐννοοῦντες οὕτω βουλευώμεθα, ὡς εἰκὸς ἀνθρώποις βουλεύσασθαι θνητοῖς τυγχάνουσι. καὶ λογιζόμενοι τοῦ παρόντος βίου τὸ ἐπίκηρον, καὶ ὡς βραχὺς ὁ τῆς ζωῆς ἡμῶν χρόνος, πολλὴν ἑαυτοῖς παῤῥησίαν προαποθώμεθα διὰ τῆς τῶν ἀγαθῶν πράξεων ἐργασίας· καὶ μὴ μόνον τῆς νηστείας τὴν ἐπίτασιν κατὰ τὰς ἡμέρας ταύτας ἐπιδειξώμεθα, ἀλλὰ καὶ ἐλεημοσύνης δαψίλειαν καὶ προσευχὰς ἐκτενεῖς. καὶ γὰρ τῇ νηστείᾳ τὴν προσευχὴν ἀεὶ συνεζεῦχθαι δεῖ. καὶ ὅτι τοῦτό ἐστιν ἀληθές, ἄκουε τοῦ Χριστοῦ λέγοντος· Τοῦτο δὲ τὸ γένος οὐκ ἐκπορεύεται, εἰ μὴ ἐν προσευχῇ καὶ νηστείᾳ. καὶ πάλιν ἐπὶ τῶν ἀποστόλων, Προσευξάμενοι γάρ, φησι, καὶ νηστεύσαντες παρέθεντο αὐτοὺς τῷ κυρίῳ, εἰς ὃν πεπιστεύκεισαν. καὶ πάλιν ὁ ἀπόστολος, Μὴ ἀποστερεῖτε, φησιν, ἀλλήλους, εἰ μὴ ἐν προσευχῇ καὶ νηστείᾳ. εἶδες πῶς δεῖται τῆς ἐντεῦθεν συμμαχίας ἡ νηστεία. τότε γὰρ μάλιστα καὶ μετὰ νήψεως αἱ προσευχαὶ γίνονται, κουφοτέρας τῆς διανοίας τυγχανούσης, καὶ οὐδενὶ *βαρουμένης, οὐδὲ ὑπὸ τοῦ πονηροῦ τῆς τρυφῆς φορτίου πιεζομένης. μέγα γὰρ ὅπλον ἡ εὐχή, μεγάλη ἀσφάλεια, μέγας θησαυρός, μέγας λιμήν, ἄσυλον χωρίον· μόνον ἐὰν νήφοντες προσίωμεν τῷ δεσπότῃ, καὶ πανταχόθεν συνάγοντες ἑαυτῶν τὴν διάνοιαν, οὕτω τὴν πρόσοδον ποιώμεθα, μηδεμίαν παρείσδυσιν διδόντες τῷ ἐχθρῷ τῆς σωτηρίας τῆς ἡμετέρας. ἐπεὶ γὰρ οἶδεν, ὅτι κατὰ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον δυνάμεθα περὶ τῶν συνεχόντων ἡμᾶς διαλεχθέντες, καὶ τὰ ἡμαρτημένα ἐξαγορεύσαντες, καὶ τὰ τραύματα τῷ ἰατρῷ δείξαντες, πολλῆς ἐπιτυχεῖν τῆς θεραπείας, τότε μάλιστα ἐφίσταται καὶ πάντα ποιεῖ καὶ πραγματεύεται, ὥστε ἐκκροῦσαι ἡμᾶς καὶ εἰς ῥᾳθυμίαν ἐμβαλεῖν. διὸ νήφωμεν, παρακαλῶ, καὶ εἰδότες αὐτοῦ τὰς ἐπιβουλάς, μάλιστα κατὰ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον σπουδάζωμεν, ὡσανεὶ παρόντα καὶ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν ἑστῶτα ὁρῶντες, οὕτως αὐτὸν διακρούεσθαι, καὶ πάντα λογισμὸν διαταράττοντα ἡμῶν τὴν διάνοιαν ἀπωθεῖσθαι, καὶ ὅλους ἑαυτοὺς συντείνειν, καὶ ἀκριβῆ ποιεῖσθαι τὴν ἔντευξιν, ἵνα μὴ μόνον ἡ γλῶττα φθέγγηται, ἀλλὰ καὶ ἡ διάνοια συμβαίνῃ τοῖς λεγομένοις. ἐὰν γὰρ ἡ γλῶττα μὲν προφέρῃ τὰ ῥήματα, ἡ δὲ διάνοια ἔξω ῥέμβηται, τὰ κατὰ τὴν οἰκίαν περισκοποῦσα, τὰ κατὰ τὴν ἀγορὰν φανταζομένη, οὐδὲν ἡμῖν ὄφελος ἔσται· τάχα δὲ καὶ πλείων ἡ κατάκρισις. εἰ γὰρ ἀνθρώπῳ προσιόντες, τοσαύτην ἐπιδεικνύμεθα τὴν σπουδήν, ὡς μηδὲ τοὺς πλησίον παρεστῶτας πολλάκις ὁρᾶν, ἀλλὰ συντείνειν ἑαυτῶν τὴν διάνοιαν, κἀκεῖνον μόνον φαντάζεσθαι, ᾧ προσίωμεν· πολλῷ μᾶλλον ἐπὶ τοῦ θεοῦ τοῦτο ποιεῖν ἡμᾶς χρή, καὶ συνεχῶς καὶ ἀδιαλείπτως ταῖς προσευχαῖς προσκαρτερεῖν. διὰ γὰρ τοῦτο καὶ Παῦλος γράφων ἔλεγε, Προσευχόμενοι ἐν παντὶ καιρῷ, προσεύχεσθε καὶ ἐν πνεύματι· μὴ γλώσσῃ μόνον [καὶ μετὰ ἀγρυπνίας διηνεκοῦς, φησιν], ἀλλὰ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ψυχῇ, ἐν πνεύματι. πνευματικὰ γάρ, φησιν, ἔστω ὑμῶν τὰ αἰτήματα, νηφέτω ὁ λογισμός, συντεινέσθω ἡ διάνοια τοῖς λεγομένοις, τοιαῦτα αἰτεῖσθε, οἷα εἰκὸς παρὰ τοῦ θεοῦ αἰτεῖν, ἵνα καὶ τῶν αἰτουμένων ἐπιτύχητε καὶ εἰς αὐτὸ ἀγρυπνῆτε διεγηγερμένοι, νήφοντες, ἐγρηγορότες τὴν διάνοιαν, μὴ χασμώμενοι, καὶ κνώμενοι, * καὶ ὧδε κἀκεῖσε τὸν λογισμὸν περιαγόμενοι, ἀλλὰ μετὰ φόβου καὶ τρόμου τὴν ἑαυτῶν σωτηρίαν κατεργάζεσθε. μακάριος γάρ, φησιν, ὃς καταπτήσσει πάντα δι' εὐλάβειαν. μέγα ἀγαθὸν ἡ εὐχή. εἰ γὰρ ἀνθρώπῳ τις διαλεγόμενος ἐναρέτῳ οὐ μικρὰν ἐξ αὐτοῦ καρποῦται τὴν ὠφέλειαν, ὁ θεῷ διαλέγεσθαι καταξιωθεὶς πόσων οὐκ ἀπολαύσεται τῶν ἀγαθῶν; ἡ γὰρ εὐχὴ διάλεξίς ἐστι πρὸς τὸν θεόν. καὶ ἵνα μάθῃς, ἄκουε τοῦ προφήτου λέγοντος, Ἡδυνθείη τῷ θεῷ ἡ διαλογή μου, τουτέστιν, ἡ διάλεξίς μου ἡδεῖα φανείη τῷ θεῷ. μὴ γὰρ καὶ πρὶν αἰτήσωμεν, οὐκ ἠδύνατο παρασχεῖν; ἀλλὰ διὰ τοῦτο ἀναμένει, ἵνα ἀφορμὴν λάβῃ παρ' ἡμῶν τοῦ δικαίως ἡμᾶς ἀξιοῦν τῆς παρ' αὐτοῦ προ-

Ματ. ιζ. κα. Μαρ. θ. κθ.
Πραξ. ιγ. γ.
α. Κορ. ζ. ε.
Εφεσ. ς. ιη.
Ψαλ. ργ. λδ.

νοίας. κἂν ἐπιτύχωμεν τοίνυν τῶν αἰτηθέντων, κἂν μὴ ἐπιτύχωμεν, παραμένωμεν τῇ αἰ-
τήσει, καὶ μὴ μόνον ἐπιτυγχάνοντες εὐχαριστῶμεν, ἀλλὰ καὶ ἀποτυγχάνοντες. τὸ γὰρ ἀπο-
τυχεῖν, ὅταν ὁ θεὸς βούλεται, οὐκ ἔλαττόν ἐστι τοῦ ἐπιτυχεῖν. οὐδὲ γὰρ ἴσμεν ἡμεῖς τὰ
συμφέροντα ἡμῖν οὕτως, ὡς αὐτὸς ἐπίσταται. ὥστε οὖν, κἂν ἐπιτύχωμεν, κἂν ἀποτύ-
χωμεν, εὐχαριστεῖν ὀφείλομεν. καὶ τί θαυμάζεις εἰ ἡμεῖς οὐκ ἴσμεν τὰ συμφέροντα; 5
Παῦλος, ὁ τοσοῦτος καὶ τηλικοῦτος, ὁ τῶν ἀπορρήτων ἐκείνων ἀξιωθεὶς ἠγνόει, τὰ μὴ
συμφέροντα αἰτῶν. ἐπειδὴ γὰρ ἑώρα ἑαυτὸν κυκλούμενον ὑπὸ τῶν δεινῶν καὶ τῶν ἐπαλ-
λήλων πειρασμῶν, ηὔξατο τούτων ἀπαλλαγῆναι, καὶ οὐχ ἅπαξ οὐδὲ δεύτερον, ἀλλὰ καὶ
β. Κορ. ιβ. η. πολλάκις. Τρίτον γὰρ, φησὶ, τὸν κύριον παρεκάλεσα. τὸ δὲ τρίτον, πολλάκις παρε-
κάλεσε, καὶ οὐκ ἐπέτυχεν. ἴδωμεν οὖν πῶς διετέθη. ἆρα μὴ ἐδυσχέρανεν; ἆρα ὀκνη- 10
ρότερος γέγονεν; ἆρα ἐνάρκησεν; οὐχί. ἀλλὰ τί φησιν; εἶπεν, ἀρκεῖ σοι ἡ χάρις μου.
ἡ γὰρ δύναμίς μου ἐν ἀσθενείᾳ τελειοῦται. οὐ μόνον οὐκ ἠλευθέρωσεν αὐτὸν τῶν ἐπικει-
μένων λυπηρῶν, ἀλλὰ καὶ ἐναπομένειν αὐτὸν εἴασε. ναὶ, ἀλλὰ πόθεν δῆλον ὅτι οὐκ
ἐδυσχέρανεν; ἄκουε ″ Παύλου λέγοντος, ἐπειδὴ ἔμαθε τὰ δοκοῦντα τῷ δεσπότῃ· ἥδιστα χ. [illegible]
οὖν καυχήσομαι ἐν ταῖς ἀσθενείαις μου. οὐ μόνον, φησὶ, λοιπὸν ἀπαλλαγῆναι οὐκ ἐπι- 15
ζητῶ, ἀλλὰ καὶ μετὰ πλείονος τῆς ἡδονῆς καυχήσομαι ἐπὶ τούτοις. εἶδες εὐγνώμονα ψυ-
Ρωμ. η. κϛ. χὴν, εἶδες πόθον τὸν περὶ τὸν θεόν. ἄκουσον αὐτοῦ λέγοντος· Τὸ γὰρ τί προσευξόμεθα,
καθὸ δεῖ, οὐκ οἴδαμεν. * οὐχ οἷόν τε, φησὶν, ἀνθρώπους ἡμᾶς ὄντας εἰδέναι πάντα ἀκρι- * [illegible]
βῶς. δεῖ οὖν παραχωρεῖν τῷ δημιουργῷ τῆς ἡμετέρας φύσεως, κἀκεῖνα μετὰ χαρᾶς δέ-
χεσθαι καὶ πολλῆς τῆς ἡδονῆς, ἅπερ αὐτὸς δοκιμάσοι, καὶ μὴ πρὸς τὴν ὄψιν τῶν γινομέ- 20
νων ὁρᾶν, ἀλλὰ πρὸς τὰ ″ δοκοῦντα τῷ δεσπότῃ. ὁ γὰρ εἰδὼς τὸ συμφέρον μᾶλλον χ. [illegible]
ἡμῶν, αὐτὸς οἶδε καὶ ὅπως δεῖ τὴν σωτηρίαν τὴν ἡμετέραν μεθοδεῦσαι. ἡμῶν τοίνυν ἓν
ἔργον ἔστω, τὸ διηνεκῶς ταῖς προσευχαῖς προσκαρτερεῖν, καὶ μὴ ἀσχάλλειν πρὸς τὴν βρα-
δυτῆτα, ἀλλὰ πολλὴν τὴν μακροθυμίαν ἐπιδείκνυσθαι. οὐδὲ γὰρ ἀναδυόμενος ἡμῶν πρὸς
τὰς αἰτήσεις ὑπερτίθεται, ἀλλὰ σοφιζόμενος ἡμῶν τὴν προσεδρίαν, καὶ βουλόμενος ἡ- 25
μᾶς διηνεκῶς πρὸς ἑαυτὸν ἐφέλκεσθαι. ἐπεὶ καὶ πατὴρ φιλόστοργος αἰτούμενος πολλάκις
παρὰ τοῦ παιδὸς οὐκ ἐπινεύει, οὐχὶ μὴ βουλόμενος δοῦναι, ἀλλὰ τοῦ παιδὸς τὴν προσεδρίαν
διὰ τούτου ἐπισπώμενος. ταῦτα δὲ γινώσκοντες, μηδέποτε ἀπαγορεύωμεν, μηδὲ διαλεί-
Λουκ. ιη. β. πωμεν προσιόντες καὶ τὰς ἱκετηρίας ποιούμενοι. εἰ γὰρ τὸν ὠμὸν ἐκεῖνον καὶ ἀπηνῆ δικαστὴν, καὶ μή-
τε τὸν θεὸν φοβούμενον ἡ προσεδρία τῆς γυναικὸς ἐξεβιάσατο καὶ ἐξεκαλέσατο εἰς τὴν ἑαυτοῦ 30
ἀντίληψιν· πόσῳ μᾶλλον ἡμεῖς, εἰ βουληθείημεν ἐκείνην μιμήσασθαι τὴν γυναῖκα, τὸν ἥμε-
ρον καὶ φιλάνθρωπον ἡμῶν δεσπότην, τὸν εὔσπλαγχνον, καὶ ἐπιτρέχοντα ἡμῶν τῇ σωτηρίᾳ ἐκ- χ. [illegible]
καλεσόμεθα πρὸς τὴν οἰκείαν ἀντίληψιν; παιδεύσωμεν τοίνυν ἑαυτοὺς δυσαποσπάστως ἔχειν,
καὶ διηνεκῶς ταῖς προσευχαῖς προσηλῶσθαι, καὶ ἐν ἡμέρᾳ καὶ ἐν νυκτὶ, καὶ μᾶλλον ἐν νυκτὶ,
ὅτε οὐδεὶς ὁ ἐνοχλῶν, ὅτε πολλὴ τῶν λογισμῶν ἡ γαλήνη, ὅτε πολλὴ ἡ ἡσυχία, καὶ ταραχῆς 35
ἐκτὸς τὸ δωμάτιον, οὐδενὸς ὄντος τοῦ ἐκκροῦσαι δυναμένου καὶ ἀποστῆσαι τῆς προσόδου, ὅτε ″ συν- χ. [illegible]
ηρμένη τυγχάνουσα ἡ διάνοια πάντα μετὰ ἀκριβείας ἀναθεῖναι δύναται τῷ τῶν ψυχῶν ἰα-
Ψαλ. ριη. ξβ. τρῷ. εἰ γὰρ ὁ μακάριος Δαβὶδ, ὁ βασιλεὺς ὁμοῦ καὶ προφήτης, ὑπὸ τοσούτων ὀχλούμενος
πραγμάτων, καὶ ἁλουργίδα καὶ διάδημα περικείμενος ἔλεγε, Μεσονύκτιον ἐξηγειρόμην τοῦ
ἐξομολογεῖσθαί σοι ἐπὶ τὰ κρίματα τῆς δικαιοσύνης σου, τί ἂν εἴποιμεν ἡμεῖς, οἱ τὸν ἰδιωτι- 40
κὸν καὶ ἀπράγμονα βίον μετιόντες, καὶ μηδὲ τὰ αὐτὰ ἐκείνῳ ποιοῦντες; ἐπειδὴ γὰρ ἐν ἡμέρᾳ
πολλὰ εἶχεν αὐτὸν τὰ περισπῶντα, καὶ πολὺς ἦν ὁ τῶν πραγμάτων ὄχλος, καὶ πολλὴ ἡ
ταραχὴ, καὶ καιρὸν οὐχ ηὕρισκεν ἐπιτήδειον ἑαυτῷ πρὸς τὴν τοιαύτην πρόσοδον, τὸν

τῆς

τῆς ἀνέσεως καιρὸν, ὃν ἕτεροι ὕπνου ποιοῦνται) καιρὸν ἐπὶ τῶν ἁπαλῶν στρωμάτων κατακε-
κλιμένοι, καὶ ὧδε κἀκεῖσε περιστρεφόμενοι, ὁ βασιλεὺς, ὁ τοσαύτην ἀναδεδεγμένος φρον-
τίδα, προσόδου καιρὸν ἐποιεῖτο, κατ' ἰδίαν τῷ θεῷ διαλεγόμενος, καὶ εἰλικρινεῖς καὶ
συντεταμένας τὰς εὐχὰς ποιούμενος, ἐκεῖθεν ἅπερ ἤθελε· καὶ διὰ τῶν προσευχῶν τού-
5 των τοὺς πολέμους κατώρθου, τὰ τρόπαια ἵστα, καὶ νίκας νίκαις συνῆπτεν. εἶχε γὰρ ὅ-
πλον ἀχείρωτον, τὴν ἄνωθεν συμμαχίαν, οὐ πρὸς τοὺς παρὰ τῶν ἀνθρώπων πολέ-
μους ἀρκέσαι δυναμένην μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὰς τῶν δαιμόνων φάλαγγας. τοῦτον
τοίνυν καὶ ἡμεῖς μιμησώμεθα, οἱ ἰδιῶται τὸν βασιλέα, οἱ τὸν ἀπράγμονα καὶ ἡσύχιον
βίον μετιόντες, τὸν ἐν ἁλουργίδι καὶ διαδήματι τὸν τῶν μοναχῶν βίον ὑπερακοντίσαντα.
10 ἄκουε γὰρ πάλιν αὐτοῦ ἀλλαχοῦ λέγοντος, Ἐγενήθη τὰ δάκρυά μου ἐμοὶ ἄρτος ἡμέρας καὶ νυκτός. (Ψαλ. μα. γ.)
εἶδες ψυχὴν ἐν διηνεκεῖ κατανύξει τυγχάνουσαν. ἡ τροφή μου, φησιν, ὁ
ἄρτος μου, ἡ ἑστίασίς μου οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν, ἢ τὰ δάκρυά μου ἐν νυκτὶ καὶ ἐν ἡμέρᾳ. καὶ πά-
λιν, Ἐκοπίασα ἐν τῷ στεναγμῷ μου, λούσω καθ' ἑκάστην νύκτα τὴν κλίνην μου. (Ψαλ. ς. ς.) τί ἐροῦμεν
ἡμεῖς; ἢ τί ἀπολογησόμεθα, οὐδὲ τὴν ἴσην τῷ βασιλεῖ τῷ ὑπὸ τοσούτων πραγμάτων
15 περιεσπασμένῳ κατάνυξιν ἐπιδείξασθαι βουλόμενοι; τί γὰρ, εἰπέ μοι, τῶν ὀφθαλμῶν
ἐκείνων ὡραιότερον τῶν ὑπὸ τῆς συνεχείας τῶν δακρύων, καθάπερ ὑπὸ μαργαρι-
τῶν τινων, κεκαλλωπισμένων; εἶδες τὸν βασιλέα καὶ ἐν νυκτὶ καὶ ἐν ἡμέρᾳ δακρύοις καὶ
εὐχαῖς ἑαυτὸν ἐκδεδωκότα· ὅρα καὶ τὸν τῆς οἰκουμένης διδάσκαλον ἐν δεσμωτηρίῳ καθειργ-
μένον, καὶ τοὺς πόδας ἔχοντα ἐν τῷ ξύλῳ προσδεδεμένους ἅμα τῷ Σίλᾳ, καὶ διὰ πάσης
20 τῆς νυκτὸς προσευχόμενον, οὔτε ὑπὸ τῆς ὀδύνης, οὔτε ὑπὸ τῶν δεσμῶν κωλυόμενον,
ἀλλὰ ταύτῃ μᾶλλον πολλὴν καὶ θερμότερον τὸν πόθον ἐπιδεικνύμενον τὸν περὶ τὸν δε-
σπότην. Παῦλος γὰρ, φησὶ, καὶ Σίλας κατὰ τὸ μεσονύκτιον προσευχόμενοι ὕμνουν τὸν θεόν. (Πραξ. ις. κε.)
ὁ Δαβὶδ ἐν βασιλείᾳ καὶ διαδήματι δακρύοις καὶ εὐχαῖς ἅπαντα τὸν βίον κατα-
νήλισκεν· ὁ ἀπόστολος, ὁ εἰς τρίτον οὐρανὸν ἁρπαγεὶς, ὁ τῶν ἀπορρήτων ἀξιωθεὶς μυστη-
25 ρίων, ἐν δεσμοῖς τυγχάνων κατὰ τὸ μέσον τῆς νυκτὸς προσευχὰς καὶ ὕμνους ἀνέφερε τῷ
δεσπότῃ· καὶ ὁ βασιλεὺς μεσονύκτιον ἐξεγειρόμενος ἐξωμολογεῖτο, καὶ οἱ ἀπόστολοι κατὰ
τὸ μεσονύκτιον ἐκτενεῖς τὰς προσευχὰς καὶ τοὺς ὕμνους ἐποιοῦντο. τούτους μιμησώμεθα
καὶ ἡμεῖς, καὶ τῇ συνεχείᾳ τῶν προσευχῶν τειχίζωμεν ἡμῶν τὴν ζωὴν, καὶ μηδὲν ἡμῖν
ποτὲ κώλυμα γινέσθω. οὐδὲν γάρ ἐστιν ἡμῖν τὸ δυνάμενον ἐμποδίσαι, ἐὰν νήφωμεν. μὴ
30 γὰρ τόπου χρήζομεν, ἢ καιροῦ; πᾶς τόπος, πᾶς καιρὸς ἐπιτήδειος ἡμῖν πρὸς τὴν
τοιαύτην πρόσοδον. ἄκουε γὰρ πάλιν αὐτοῦ τοῦ διδασκάλου τῆς οἰκουμένης λέγοντος,
Ἐν παντὶ τόπῳ ἐπαίροντες ὁσίους χεῖρας χωρὶς ὀργῆς καὶ διαλογισμοῦ. (α. Τιμ. β. η.) ἂν τὴν διά-
νοιαν ἔχῃς καθαρεύουσαν τῶν ἀτόπων παθῶν, κἂν ἐν ἀγορᾷ ἧς, κἂν ἐν οἰκίᾳ, κἂν ἐν ὁδῷ,
κἂν ἐν δικαστηρίῳ παρεστὼς, κἂν ἐν θαλάσσῃ, κἂν ἐν πανδοχείῳ, κἂν ἐπ' ἐργαστηρίῳ
35 ἧς ἑστηκὼς, κἂν ὅπου περ ἂν ἧς, δυνήσῃ τὸν θεὸν καλέσας ἐπιτυχεῖν τῆς αἰτήσεως. ὅ-
περ εἰδότες, παρακαλῶ, μετὰ τῆς νηστείας καὶ τῆς προσευχῆς τὴν ἀκρίβειαν ἐπιδειξώ-
μεθα, καὶ τὴν ἐντεῦθεν συμμαχίαν ἑαυτοῖς κατασκευάσωμεν· ἵνα τῆς παρ' αὐτοῦ ῥοπῆς
ἀξιούμενοι, καὶ τὸν παρόντα βίον εὐαρέστως αὐτῷ διανύσωμεν, καὶ ἐν τῷ μέλλοντι φιλανθρω-
πίας τινὸς ἀξιωθῶμεν, χάριτι καὶ οἰκτιρμοῖς τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· μεθ' οὗ τῷ πα-
40 τρὶ, ἅμα τῷ ἁγίῳ πνεύματι, δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν
αἰώνων. Ἀμήν.

Λόγ. λα. ΚΑΙ ΕΛΑΒΕ ΘΑΡΡΑ ΤΟΝ ΑΒΡΑΜ ΚΑΙ ΤΟΝ Ναχὼρ τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ, καὶ τὸν Λὼτ τὸν υἱὸν Ἄρραν, υἱὸν τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, καὶ τὴν Σάραν τὴν νύμφην αὐτοῦ, γυναῖκα δὲ Ἀβραμ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ. καὶ ἐξήγαγεν αὐτοὺς ἐκ τῆς χώρας τῶν Χαλδαίων, πορευθῆναι εἰς γῆν τῶν Χαναναίων. καὶ ἦλθεν ἕως Χαῤῥὰν, καὶ κατῴκησεν ἐκεῖ.

Πολλὰς ὑμῖν ἔχω χάριτας, ὅτι τε μεθ' ἡδονῆς ἐδέξασθε χθὲς τοὺς περὶ τῆς εὐχῆς λόγους, καὶ ὅτι μετὰ τοσαύτης σπουδῆς συντρέχετε περὶ τὴν ἀκρόασιν. τοῦτο γὰρ καὶ ἡμᾶς προθυμοτέρους ἀπεργάζεται, καὶ παρασκευάζει δαψιλεστέραν ὑμῖν παρατιθέναι τὴν ἑστίασιν ταύτην τὴν πνευματικήν. ἐπεὶ καὶ γηπόνος, ἐπειδὰν ἴδῃ τὴν ἄρουραν καὶ τὰ καταβαλλόμενα σπέρματα πολλαπλάσια δεικνύουσαν, καὶ κομῶντα τὰ λήϊα, οὐ παύεται τὰ παρ' ἑαυτοῦ καθ' ἑκάστην εἰσφέρων, καὶ τὴν προσήκουσαν ἐπιμέλειαν ποιούμενος, καὶ περισκοπῶν καὶ ἐν νυκτὶ καὶ ἐν ἡμέρᾳ, μή πού τι λυμήνηται τοῖς πόνοις αὐτοῦ· τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον κἀγὼ ὁρῶν ὑμῶν τὴν ἄρουραν ταύτην τὴν πνευματικὴν οὕτω θάλλουσαν, καὶ τὸν θεῖον σπόρον τοῖς τῆς διανοίας κόλποις παρακαταθέμενον, ὁμοῦ καὶ χαίρω καὶ εὐφραίνομαι, καὶ πολλὴν ἔχω τὴν ἀγωνίαν, εἰδὼς τοῦ ἐχθροῦ καὶ ἐπιβούλου τῆς σωτηρίας τῆς ἡμετέρας τὴν πονηρίαν. καθάπερ γάρ τις κατὰ θάλατταν πειρατὴς, ἐπειδὰν ἴδωσι ναῦν πολλῶν φορτίων πεπληρωμένην, καὶ πλοῦτον ἄφατον ἐπαγομένην· τότε μάλιστα πολλὴν τὴν ἐπιβουλὴν ἐπιδείκνυνται, ὥστε πάντα καταδῦσαι τὸν φόρτον, καὶ γυμνοὺς καὶ ἐρήμους τοὺς ἐμπλέοντας καταστῆσαι· οὕτω δὲ καὶ ὁ διάβολος, ὅταν ἴδῃ πολὺν πλοῦτον συνηγμένον πνευματικὸν, καὶ προθυμίαν ζέουσαν, καὶ διάνοιαν διεγηγερμένην, καὶ καθ' ἑκάστην ἡμέραν τὸν πλοῦτον αὐξανόμενον, δάκνεται καὶ τρίζει τοὺς ὀδόντας, καὶ καθάπερ πειρατὴς, οὕτω περιέρχεται μυρίας ἐπινοῶν μηχανὰς, ὥστε βραχεῖαν γοῦν εὑρεῖν εἴσοδον, καὶ γυμνοὺς καὶ ἐρήμους ἡμᾶς ἀποφῆναι, καὶ συλῆσαι πάντα τὸν πλοῦτον ἡμῶν τὸν πνευματικόν. διά τοι τοῦτο νήφωμεν, παρακαλῶ, καὶ ὅσῳ ἂν τὰ τῆς περιουσίας ἡμῖν αὔξηται τῆς πνευματικῆς, τοσούτῳ καὶ τὰ τῆς ἀγρυπνίας ἐπιτεινέσθω, καὶ πανταχόθεν ἀποτειχίζωμεν αὐτοῦ τὰς ἐφόδους, καὶ διὰ τῆς ἀρίστης πολιτείας τὴν παρὰ τοῦ θεοῦ εὔνοιαν ἐπισπασάμενοι ἀνωτέρους ἑαυτοὺς καταστήσωμεν τῶν τοῦ διαβόλου βελῶν. πονηρὸν γάρ ἐστι τὸ θηρίον, καὶ πολυπλόκους ἔχει τὰς μηχανάς. καὶ ἐπειδὰν μὴ δυνηθῇ ἐξ εὐθείας πρὸς τὴν κακίαν ἡμᾶς ὑποσῦραι, καὶ διὰ τῆς ἀπάτης δελεάσαι (οὐδὲ γὰρ βιάζεται οὐδὲ ἀναγκάζει, μὴ γένοιτο, ἀλλ' ἀπατᾷ μόνον, καὶ ἐπειδὰν ἴδῃ ῥαθυμοῦντας, ὑποσκελίζει) ὅταν οὖν μὴ δι' αὐτῆς τῆς κακίας προφανῶς δυνηθῇ τῇ ἡμετέρᾳ σωτηρίᾳ λυμήνασθαι, πολλάκις δι' αὐτῶν τῶν τῆς ἀρετῆς ἔργων, ὧν μετίωμεν, τὸ δέλεαρ ἐμβαλὼν λανθανόντως ἅπαντα τὸν πλοῦτον κατέδυσε. τί οὖν ἐστιν, ὅ φημι; ἀναγκαῖον γὰρ αὐτὸ σαφέστερον εἰπεῖν, ἵνα διδαχθέντες αὐτοῦ τὰς ἐπιβουλὰς, διαφύγωμεν τὴν ἐντεῦθεν βλάβην. ὅταν ἴδῃ μὴ εὐκόλως ἡμᾶς καταδεχομένους γυμνὴν τὴν κακίαν, ἀλλὰ φεύγοντας μὲν τὴν ἀσέλγειαν, τὴν δὲ σωφροσύνην ἀσπαζομένους, καὶ πάλιν τὴν πλεονεξίαν ἀποστρεφομένους, καὶ μισοῦντας τὴν ἀδικίαν, καὶ τῆς τρυφῆς καταγελῶντας, καὶ νηστείαις καὶ προσευχαῖς ἑαυτοὺς ἐκδεδωκότας, καὶ περὶ τὴν ἐλεημοσύνην ἐσπουδακότας· τότε λοιπὸν μεθοδεύει ἑτέραν μηχανὴν, δι' ἧς ἡμῶν τὴν εὐπορίαν ἅπασαν συλῆσαι δυνήσεται, καὶ τοσαῦτα κατορθώματα

δυνάμενα ἡμῖν ἀποδεῖξαι. τοὺς γὰρ μετὰ πολλοῦ τοῦ πόνου περιγεγενότας αὐτοῦ τῶν μη-
χανῶν παρασκευάζει μέγα φρονεῖν ἐπὶ τοῖς κατορθώμασι, καὶ πρὸς τὴν τῶν ἀνθρώ-
πων ἀποβλέπειν δόξαν, ἵνα τῆς ἀληθοῦς δόξης ἐκπεσεῖν ποιήσῃ. ὁ γὰρ μετιών τι τῶν
πνευματικῶν, καὶ πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην ἀφορῶν δόξαν, ἀπέχει τὸν μισθὸν αὐτοῦ ἐντεῦθεν
5 ἤδη, καὶ οὐκ ἔτι λοιπὸν ὀφειλέτην ἔχει τὸν θεόν. παρ' ὧν γὰρ ἐπεζήτησε δοξασθῆναι,
ἀπήλαυσε τῶν ἐπαίνων, κἀκείνων τῶν ἐπηγγελμένων παρὰ τοῦ δεσπότου ἀπεστέρησεν
ἑαυτόν, προτιμήσας τὴν πρόσκαιρον εὐφημίαν, καὶ τὴν παρὰ τῶν ὁμογενῶν τοῦ πα-
ρὰ τοῦ πάντων δημιουργοῦ. καὶ τοῦτο προλαβὼν αὐτὸς καὶ ἐπὶ προσευχῆς καὶ ἐπὶ ἐλε-
ημοσύνης καὶ ἐπὶ νηστείας ἐδίδαξεν, οὕτω λέγων· Ὅταν νηστεύῃς, ἄλειψαί σου τὴν κεφα- Ματθ. ς. ιζ.
10 λήν, καὶ τὸ πρόσωπόν σου νίψαι, ὅπως μὴ φανῇς τοῖς ἀνθρώποις νηστεύων, ἀλλὰ τῷ πα-
τρί σου τῷ ἐν τῷ κρυπτῷ· καὶ ὁ πατήρ σου ὁ βλέπων ἐν τῷ κρυπτῷ, ἀποδώσει σοι. καὶ πά-
λιν, Ὅταν δὲ ποιῇς ἐλεημοσύνην, μὴ σαλπίσῃς φησίν, ἔμπροσθέν σου, ὥσπερ οἱ ὑποκριταὶ
ποιοῦσιν ἐν ταῖς συναγωγαῖς καὶ ἐν ταῖς ῥύμαις, ὅπως δοξασθῶσιν ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων. ἀ-
μὴν λέγω ὑμῖν, ἀπέχουσι τὸν μισθὸν αὐτῶν. εἶδες πῶς ὁ ταύτην τὴν δόξαν ἐπιζητῶν ἐκείνης
15 ἀπεστέρηται, ὁ δὲ διὰ τοῦτο τὴν ἀρετὴν μετερχόμενος, καὶ λανθάνειν βουλόμενος τοὺς ἀνθρώ-
πους, κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν τὴν φοβερὰν ἐν τῷ φανερῷ λήψεται παρὰ τοῦ δεσπό-
του τὰς ἀμοιβάς. ὁ γὰρ πατήρ σου, φησίν, ὁ ἐν τῷ κρυπτῷ, ἀποδώσει σοι ἐν τῷ φα-
νερῷ. μὴ τοῦτο ἐννόει, φησίν, ὅτι οὐδεὶς τῶν ἀνθρώπων ἐπῄνεσέ σε, καὶ ὅτι λανθάνων μετέρ-
χῃ τὴν ἀρετήν· ἀλλ' ἐκεῖνο λογίζου, ὅτι τοσαύτη τοῦ δεσπότου ἔσται ἡ φιλοτιμία μετ'
20 οὐ πολύ, ὡς μὴ λανθανόντως μηδ' ἐν ἀποκρύφῳ, ἀλλὰ πάντων τοῦ τῶν ἀνθρώπων
γένους τοῦ ἀπὸ Ἀδὰμ μέχρι τῆς συντελείας παρόντος, ἀνακηρύξει σε καὶ στεφανώσει, καὶ
τῶν πόνων τῆς ἀρετῆς τὰς ἀμοιβὰς ἀποδώσει. ποίας οὖν ἂν εἶεν ἀπολογίας ἄξιοι, οἱ
καὶ τὸν πόνον τῆς ἀρετῆς ὑπομένοντες, καὶ διὰ τὴν πρόσκαιρον καὶ εὐτελῆ καὶ μα-
ταίαν δόξαν τὴν παρὰ τῶν ὁμογενῶν τῆς ἄνωθεν τιμῆς ἑαυτοὺς ἀποστεροῦντες; ἀσφα-
25 λιζώμεθα τοίνυν, παρακαλῶ, καὶ ὅταν ἂν καταξιωθῶμεν ἔργον πνευματικὸν μετιέναι,
τοῦτο παντὶ τρόπῳ πανταχόθεν ἐν τοῖς ταμιείοις τῆς διανοίας τῆς ἡμετέρας κρύπτειν
σπουδάζωμεν· ἵνα ἐκεῖνον τὸν ἀκοίμητον ὀφθαλμὸν ἔχωμεν ἐπαινέτην, καὶ μὴ διὰ
τὴν τῶν ἀνθρώπων εὐφημίαν, καὶ τοὺς πρὸς χάριν πολλάκις γινομένους ἐπαίνους, τῆς
παρὰ τοῦ δεσπότου εὐφημίας ἑαυτοὺς ἀναξίους καταστήσωμεν. καὶ γὰρ ἀμφότερα
30 ὀλέθρια, καὶ λύμη τῆς ἡμετέρας σωτηρίας, καὶ τὸ πρὸς δόξαν ἀνθρωπίνην ἀφορῶν-
τά τι διαπράττεσθαι τῶν πνευματικῶν, καὶ τὸ μέγα φρονεῖν ἐφ' οἷς ἂν κατορθῶσαι
δυνηθῇ. διὸ νήφειν χρὴ καὶ ἐγρηγορέναι, καὶ *ἀπὸ τῆς θείας γραφῆς φάρμακα ἐπιτι-
θέναι συνεχῶς ἑαυτοῖς, ὥστε μὴ ἁλῶναι τοῖς ὀλεθρίοις τούτοις πάθεσι. κἂν γὰρ μυρία
τις κατωρθωκὼς ᾖ, καὶ ἅπασαν τὴν ἀρετὴν διανύσας, μέγα δὲ φρονῇς, πάντων ἐλεεινό-
35 τερος ἂν γένοιτο καὶ ἀθλιώτερος. καὶ τοῦτο δῆλον ἡμῖν γένηται, ἐξ ὧν ὁ φαρισαῖος ἐκεῖνος Λουκ. ιη.
ὑπέμεινε, μεγάλα φρονήσας κατὰ τοῦ τελώνου, καὶ ἐλάττων τοῦ τελώνου ἀθρόον γεγο-
νὼς καὶ διὰ τῆς οἰκείας γλώττης πάντα αὐτοῦ τὸν πλοῦτον τῆς ἀρετῆς ἐκχέας, καὶ γυ-
μνὸν καὶ ἔρημον ἑαυτὸν καταστήσας, καὶ ξένον καὶ καινὸν ναυάγιον ὑπομείνας. εἰς αὐτὸν
γὰρ ἐλθὼν τὸν λιμένα ἅπαντα τὸν φόρτον αὐτοῦ κατέδυσε. τὸ γὰρ ἀπ' εὐχῆς τῆς οὐ δεόντως
40 γεγενημένης τοῦτο παθεῖν, ὅμοιόν ἐστι τῷ ἐν αὐτῷ μέσῳ τῷ λιμένι ναυάγιον ὑπομεῖναι.
διά τοι τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς παραγγέλλων τοῖς μαθηταῖς ἔλεγεν, Ὅταν πάντα ποιήσητε, Λουκ. ιζ. ι.
λέγετε ὅτι ἀχρεῖοι δοῦλοί ἐσμεν, ἀσφαλιζόμενος αὐτούς, καὶ ἐκ πολλοῦ τοῦ διαστήμα-
τος βουλόμενος τοῦ ὀλεθρίου τούτου πάθους ἐκτὸς αὐτοὺς γενέσθαι. εἴδετε, ἀγαπητοί,

πῶς οὔτε ὁ πρὸς δόξαν ἀνθρωπίνην κεχηνὼς, καὶ διὰ ταύτην τὰ τῆς ἀρετῆς ἔργα μετιὼν, ἔχει τινὰ ὄνησιν, καὶ ὅτι καὶ μετὰ τὸ κατορθῶσαι πάντα τὰ τῆς ἀρετῆς, εἰ δόξει μέγα φρονεῖν ἐπὶ τούτοις, πάντων ἔρημος γίνεται καὶ γυμνός. Φεύγωμεν τοίνυν, παρακαλῶ, ταῦτα τὰ ὀλέθρια πάθη, καὶ πρὸς ἐκεῖνον μόνον ὁρῶμεν τὸν ἀκοίμητον ὀφθαλμὸν, καὶ μηδὲν κοινὸν ἔχωμεν πρὸς τοὺς ὁμογενεῖς, μηδὲ ἐπιζητῶμεν τὸν παρὰ τούτων ἔπαινον, ἀλλ' ἀρκώμεθα τῷ παρὰ τοῦ δεσπότου· Οὗ ὁ ἔπαινος γὰρ, φησὶν, οὐκ ἐξ ἀνθρώπων, ἀλλ' ἐκ* θεοῦ· καὶ ὅσῳ ἂν πρὸς μείζονα ἐπιδιδῶμεν ἀρετὴν, τοσούτῳ μᾶλλον ἑαυτοὺς μετριάζειν παρασκευάζωμεν καὶ συνεστάλθαι. κἂν γὰρ πρὸς αὐτὴν φθάσωμεν τῆς ἀρετῆς τὴν κορυφὴν, ἐὰν ἀναλογισώμεθα τὰς παρὰ τοῦ δεσπότου εὐεργεσίας μετὰ πολλῆς εὐγνωμοσύνης, τότε καλῶς ὀψόμεθα, ὅτι οὐδὲ τὸ πολλοστὸν μέρος τῶν παρὰ τοῦ θεοῦ εἰς ἡμᾶς ὑπηργμένων εἰσηνέγκαμεν. καὶ γὰρ ἕκαστος τῶν ἁγίων ἐντεῦθεν ηὐδοκίμησε. καὶ ἵνα μάθῃς, ἄκουε τοῦ τῆς οἰκουμένης διδασκάλου, τῆς οὐρανομήκους ἐκείνης ψυχῆς, πῶς μετὰ τοσαῦτα κατορθώματα, μετὰ τὴν τοσαύτην ἄνωθεν μαρτυρίαν (Σκεῦος γάρ, φησιν, ἐκλογῆς ἐστί μοι οὗτος) οὐκ ἐπιλανθάνεται τῶν οἰκείων πλημμελημάτων, ἀλλ' ἀμφοῖν ταῦτα περιστρέφει· καὶ ὑπὲρ ὧν μάλιστα πεπληροφόρητο, ὅτι τὴν συγχώρησιν ἐδέξατο διὰ τοῦ βαπτίσματος, οὐδὲ τούτων ἐπιλανθάνεσθαι ἀνέχεται· ἀλλὰ βοᾷ καὶ λέγει· Ὅτι ἐλάχιστός εἰμι τῶν ἀποστόλων, καὶ οὐκ εἰμὶ ἱκανὸς καλεῖσθαι ἀπόστολος· Εἶτα ἵνα τὴν ὑπερβολὴν αὐτοῦ παιδευθῶμεν τῆς ταπεινοφροσύνης, προσέθηκε, διότι ἐδίωξα τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ. τί ποιεῖς, ὦ Παῦλε; ὁ δεσπότης διὰ τὴν οἰκείαν φιλοτιμίαν συνεχώρησε καὶ ἀπήλειψεν ἅπαντα τὰ ἡμαρτημένα σοι, καὶ σὺ ταῦτα στρέφεις; ναὶ οἶδα, φησὶ, καὶ οὐκ ἀγνοῶ τοῦ δεσπότου τὴν ἐμοῦ τὴν λύσιν. ἀλλ' ὅταν ἐννοήσω τὰ ἐμοὶ εἰργασμένα, καὶ ἴδω τὸ πέλαγος τῆς τοῦ θεοῦ φιλανθρωπίας, τότε μανθάνω καλῶς, Ὅτι χάριτι αὐτοῦ* εἰμὶ ὅ εἰμι. Εἰπὼν γὰρ ὅτι οὐκ εἰμὶ ἱκανὸς καλεῖσθαι ἀπόστολος, διότι ἐδίωξα τὴν ἐκκλησίαν τοῦ θεοῦ, ἐπήγαγε· χάριτι δὲ θεοῦ εἰμὶ ὅ εἰμι. ἐγὼ μὲν, φησὶ, τοσαύτην ἐπεδειξάμην τὴν μανίαν· ἡ δὲ ἄφατος αὐτοῦ ἀγαθότης καὶ χάρις τὴν συγχώρησιν ἐχαρίσατο. Εἶδες ψυχὴν συντετριμμένην, καὶ τῶν πρὸ τοῦ βαπτίσματος ἡμαρτημένων διηνεκῶς τὴν μνήμην περιστρέφουσαν. Τοῦτον δὴ καὶ ἡμεῖς μιμησώμεθα. καὶ τὰ μετὰ τὸ βάπτισμα ἡμῖν ἡμαρτημένα ταῦτα καθ' ἑκάστην ἡμέραν μιμνησκόμενοι, καὶ διηνεκῶς ἐν τῇ διανοίᾳ περιστρέφοντες, μηδέποτε συγχωρῶμεν εἰς λήθην ἡμᾶς αὐτῶν ἐμπεσεῖν. ἱκανὸς γὰρ ἡμῖν χαλινὸς τοῦτο γενήσεται πρὸς τὸ συνεστάλθαι καὶ μετριάζειν. καὶ τί λέγω Παῦλον, τὸν τοσοῦτον καὶ τηλικοῦτον; θέλεις ἰδεῖν καὶ τοὺς ἐν τῇ παλαιᾷ ἐντεῦθεν μάλιστα" εὐδοκιμήσαντας, ἀπὸ τοῦ μετριάζειν μετὰ μυρία κατορθώματα καὶ τὴν ἄφατον παρρησίαν; ἄκουε τοῦ πατριάρχου λέγοντος μετὰ τὴν ὁμιλίαν τὴν πρὸς τὸν θεὸν, μετὰ τὴν ἐπαγγελίαν τὴν εἰς αὐτὸν γεγενημένην· Ἐγὼ δέ εἰμι γῆ καὶ σποδός. ἀλλ' ἐπειδὴ τοῦ πατριάρχου ἐμνήσθην, εἰ δοκεῖ, τὰ σήμερον ἀναγνωσθέντα προσθῶμεν ἐπὶ τῆς ὑμετέρας ἀγάπης· ἵνα ταῦτα ἀναπτύξαντες ἴδωμεν τῆς ἀρετῆς τοῦ ἀνδρὸς τὴν ὑπερβολήν.

31 Καὶ ἔλαβε* Θάῤῥα τὸν Ἀβραμ καὶ τὸν Νάχωρ τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ, καὶ τὸν Λὼτ τὸν υἱὸν τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, καὶ τὴν Σάραν τὴν νύμφην αὐτοῦ, γυναῖκα δὲ Ἀβραμ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ· καὶ ἐξήγαγεν αὐτοὺς ἐκ τῆς χώρας τῶν Χαλδαίων, πορευθῆναι εἰς τὴν γῆν τῶν Χαναναίων. καὶ ἦλθεν ἕως Χαῤῥὰν καὶ κατῴκησεν ἐκεῖ. 32 Καὶ ἐγένοντο πᾶσαι αἱ ἡμέραι Θάῤῥα ἐν Χαῤῥὰν ἔτη διακόσια πέντε, καὶ ἀπέθανεν ἐν Χαῤῥάν.

Μετὰ ἀκριβείας προσέχωμεν, παρακαλῶ, τοῖς ἀναγνωσθεῖσιν, ἵνα δυνηθῶμεν καταλαβεῖν

[Margin: Ῥωμ. β. κθ. — Πράξ. θ. ιε. — α. Κορ. ιε. θ. — α. Κορ. ιε. ι. — Γεν. ιη. κζ. — * τοῦ — * καὶ φιλανθρωπία — χ. εὐδοκιμήσαντας — * φησί]

παραλαβεῖν τὸν νοῦν τῶν ἐγγεγραμμένων. ἰδοὺ γὰρ ἐν προοιμίοις δοκεῖ ζήτημα εἶναι ἐν τοῖς εἰρημένοις. τοῦ γὰρ μακαρίου τούτου προφήτου, τοῦ Μωϋσέως λέγω, εἰπόντος ὅτι ἔλαβε Θάῤῥα τὸν Ἀβραὰμ καὶ τὸν Νάχωρ, καὶ ἐξήγαγεν ἐκ γῆς Χαλδαίων, * καὶ ἦλθεν ἕως Χαῤῥὰν, καὶ κατῴκησεν ἐκεῖ· ὁ μακάριος Στέφανος ἐγκωμιάζων πρὸς Ἰουδαίους φησίν·

*πορευθῆναι εἰς γῆν Χαναάν,

5 Ὁ θεὸς τῆς δόξης ὤφθη τῷ πατρὶ ἡμῶν Ἀβραὰμ ὄντι ἐν τῇ Μεσοποταμίᾳ, πρὶν ἢ κατοικῆσαι αὐτὸν ἐν Χαῤῥὰν, κἀκεῖθεν μετὰ τὸ ἀποθανεῖν τὸν πατέρα αὐτοῦ μετῴκισεν αὐτόν. (Πραξ. ζ. β.) τί οὖν ἐστιν; ἐναντιοῦται ἑαυτῇ ἡ θεία γραφή; μὴ γένοιτο. ἀλλὰ συνιδεῖν ἐκ τούτου προσήκει, ὅτι θεοφιλοῦς ὄντος τοῦ παιδὸς ὀφθεὶς αὐτῷ ὁ θεὸς προσέταξε μεταναστῆναι ἐκεῖθεν. καὶ τοῦτο γνοὺς ὁ Θάῤῥα ὁ τούτου πατὴρ, εἰ καὶ ἄπιστος ἐτύγχανεν, ἀλλ'

10 ὅμως ὑπὸ τοῦ πρὸς τὸν παῖδα φίλτρου κοινωνῆσαι αὐτῷ κατεδέξατο τῆς ἀποδημίας, καὶ ἐλθὼν εἰς τὴν Χαῤῥὰν, κἀκεῖ κατοικήσας οὕτω μετήλλαξε τὸν βίον· καὶ τότε κελεύσαντος τοῦ θεοῦ μετοικίζεται εἰς τὴν Χαναναίαν ὁ πατριάρχης. ἀμέλει οὐ πρότερον αὐτὸν ὁ θεὸς ἐκεῖθεν ἀνέστησε, μέχρις ὅτε Θάῤῥα ἐτελεύτησε. τότε γὰρ μετὰ τὴν ἐκείνου τελευτὴν, φησι,

15 1 Καὶ εἶπε κύριος τῷ Ἀβραάμ· ἔξελθε ἐκ τῆς γῆς σου, καὶ ἐκ τῆς συγγενείας σου, καὶ ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ πατρός σου, καὶ δεῦρο εἰς γῆν, ἣν ἄν σοι δείξω· 2 Καὶ ποιήσω σε εἰς ἔθνος μέγα, καὶ εὐλογήσω σε, καὶ μεγαλυνῶ τὸ ὄνομά σου, καὶ ἔσῃ εὐλογημένος. 3 Καὶ εὐλογήσω τοὺς εὐλογοῦντάς σε, καὶ τοὺς καταρωμένους σε καταράσομαι· καὶ ἐνευλογηθήσονται ἐν σοὶ πᾶσαι αἱ φυλαὶ τῆς γῆς. (κεφ. ιβ.)

20 Ἕκαστον τῶν εἰρημένων μετὰ ἀκριβείας διερευνησώμεθα, ἵνα ἴδωμεν τῆς γνώμης τοῦ πατριάρχου τὸ φιλόθεον. μὴ γὰρ ἁπλῶς παραδράμωμεν τὸ εἰρημένον, ἀλλ' ἐννοήσωμεν ὅσος τοῦ ἐπιτάγματος ὁ ὄγκος. ἔξελθε, φησιν, ἐκ τῆς γῆς σου, καὶ ἐκ τῆς συγγενείας σου, καὶ ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ πατρός σου, καὶ δεῦρο εἰς τὴν γῆν, ἣν ἄν σοι δείξω· κατάλιπε, φησι, τὰ δῆλα καὶ τὰ ὡμολογημένα, καὶ προτίμησον τὰ ἄδηλα καὶ τὰ μὴ φαινόμενα.

25 σκόπει πῶς ἐξ ἀρχῆς καὶ ἐκ προοιμίων ἐγυμνάζετο ὁ δίκαιος τὰ μὴ φαινόμενα τῶν φαινομένων προτιμᾶν, καὶ τὰ μέλλοντα τῶν ἐν χερσὶν ὄντων. οὐδὲ γὰρ τὸ τυχὸν ἦν ὅπερ ἐπετάττετο ποιῆσαι· καταλιπεῖν τὴν γῆν, ἔνθα τοσοῦτον ᾤκησε χρόνον, καὶ τὴν συγγένειαν ἅπασαν, καὶ πάντα τοῦ πατρὸς τὸν οἶκον, καὶ ἐλθεῖν ἔνθα μὴ ᾔδει μηδὲ ἠπίστατο. οὐδὲ γὰρ εἶπεν εἰς ποίαν αὐτὸν χώραν βούλεται μεταστῆσαι, ἀλλὰ τῷ ἀδιορίστῳ τοῦ ἐπιτάγ-

30 ματος ἐγύμναζε τοῦ πατριάρχου τὸ φιλόθεον. δεῦρο γὰρ, φησιν, εἰς τὴν γῆν, ἣν ἄν σοι δείξω. ἐννόησον μοι, ἀγαπητὲ, ὅπως ὑψηλῆς ἐδεῖτο γνώμης τὸ ἐπίταγμα, καὶ μηδεμιᾷ προσπαθείᾳ ἢ συνηθείᾳ κατεχομένης. εἰ γὰρ νῦν μετὰ τὸ ἐπιδοῦναι τὴν εὐσέβειαν οὕτως εἰσὶ πολλοὶ [τῇ] συνηθείᾳ προσδεδεμένοι, ὡς καὶ μυριάκις ἂν ἕλοιντο, κἂν ἀνάγκη κατεπείγῃ, πάντα [ἕτερα λυπηρὰ] ὑπομεῖναι, ἢ τῶν τόπων μεταστῆ-

35 ναι, ἔνθα πρότερον τὴν οἴκησιν εἶχον, καὶ ταῦτα οὐκ ἐπὶ τῶν τυχόντων μόνον ἀνδρῶν ἐστιν ἰδεῖν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν φυγόντων τοὺς ἐν μέσῳ θορύβους, καὶ τὸν τῶν μοναχῶν ἑλομένων βίον· πολλῷ δὴ μᾶλλον τότε τὸν δίκαιον τοῦτον εἰκὸς ἦν δυσχερᾶναι πρὸς τὸ ἐπίταγμα, καὶ ὀκνηρότερον καταστῆναι. ἔξελθε, φησι, καὶ κατάλιπε τοὺς συγγενεῖς, τὸν οἶκον τὸν

(κ.β)

πατρικὸν, καὶ δεῦρο εἰς γῆν, ἣν ἄν σοι δείξω. τίνα ἂν οὐκ ἐθορύβησε ταυτὶ τὰ ῥήμα-

40 τα; οὔτε τὸν τόπον, οὔτε τὴν χώραν δήλην αὐτῷ ποιεῖ, ἀλλὰ τῷ ἀδιορίστῳ βασανίζει τοῦ δικαίου τὴν γνώμην. εἰ γὰρ ἕτερός τις ἦν ὁ κελευσθεὶς, καὶ εἷς τῶν πολλῶν, εἶπεν ἂν, ἔσω, κελεύεις με καταλιπεῖν τὴν γῆν ἔνθα νῦν οἰκῶ, τὴν συγγένειαν, τὸν οἶκον τὸν πατρικόν· τίνος ἕνεκεν, οὐχὶ καὶ τὸν τόπον, ἔνθα ἀφικέσθαι με προστάττεις, δῆλον ποιεῖς,

ἵνα

ἵνα εἰδέναι ἔχω κἂν τοῦ διαστήματος τὸ μέγεθος; πόθεν μοι γὰρ ἐκεῖνο γνώριμον ἂν
γένοιτο, ὅτι ταύτης, ἧς καταλιμπάνω, βελτίων ὀφθήσεται ἐκείνη μᾶλλον καὶ εὐπορω-
τέρα; ἀλλ' ὁ δίκαιος οὐδὲν τούτων οὐδὲ εἶπεν, οὐδὲ ἐνενόησεν· ἀλλὰ πρὸς τὸ ″ τῶν [γ. ἐπιταγμάτων]
ἐπιτεταγμένων μέγεθος ἀπιδὼν, τὰ ἄδηλα τῶν ἐν χερσὶ προετίθει. καί τοι εἰ μὴ ὑ-
ψηλὸν εἶχε φρόνημα, καὶ φιλόσοφον γνώμην, καὶ πεπαίδευτο πάντα πείθεσθαι τῷ
θεῷ, καὶ ἕτερον οὐ μικρὸν εἶχεν ἂν κώλυμα, αὐτὴν τοῦ πατρὸς τὴν τελευτήν. ἴστε γὰρ ὅτι
πολλοὶ πολλάκις διὰ τοὺς τάφους τῶν προαποθανόντων εἵλοντο τοῖς τόποις ἐκείνοις ἐνα-
ποθανεῖν, ἔνθα τὸν βίον κατέλυσαν οἱ γονεῖς. εἰκὸς τοίνυν ἦν καὶ τὸν δίκαιον τοῦτον, εἴγε
μὴ ἦν σφόδρα φιλόθεος, καὶ τοῦτο λογίσασθαι· ὅτι ὁ μὲν πατὴρ διὰ τὸ περὶ ἐμὲ φίλ-
τρον οἴκοθεν ἐξανέστη, καὶ συνηθείας παλαιᾶς ὑπερεῖδε, καὶ πάντων ἀνώτερος γεγονὼς
μέχρι τούτου παρεγένετο, καὶ σχεδὸν εἰπεῖν δι' ἐμὲ ἐν ἀλλοτρίᾳ τὸν βίον [ταύτῃ] κατέλυ-
σεν· ἐγὼ ″ δὲ οὐδὲ μετὰ τὸν θάνατον τὴν ἴσην αὐτῷ ἀμοιβὴν ἀποδοῦναι σπουδάζω, ἀλλὰ [γ. ἢ μετὰ θάνατον αὐτοῦ πῶς μετὰ]
καταλιπὼν μετὰ τῆς συγγενείας τοῦ πατρὸς [καὶ] τὸν [αὐτοῦ] τάφον, ἀπελεύσομαι. ἀλλ'
ὅμως οὐδὲν τούτων αὐτοῦ ἀποθέσθαι τὴν ὁρμὴν ἴσχυσεν· ἀλλὰ πάντα εὔκολα αὐτῷ καὶ
ῥᾴδια φαίνεσθαι ἐποίει τὸ περὶ τὸν θεὸν φίλτρον. ἐπεὶ κἀκεῖνο ἂν ἐνενόησεν, εἴγε ἀν-
θρωπίνοις λογισμοῖς τὰ καθ' ἑαυτὸν ἐπιτρέψαι ἐβούλετο· ἐν ἡλικίᾳ [λέγων] τοιαύτῃ
καὶ λοιπὸν πρὸς γῆρας ἔσχατον ἐλαύνων ποῦ ἀπελεύσομαι; οὐ τὸν ἀδελφὸν ἐπιφερό-
μενος, οὐ τοὺς συγγενεῖς ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ· ἀλλὰ πάντων τῶν πρὸς ″ γένος διαφερόντων [γ. ἴσ. μὴν]
[μοι] κεχωρισμένος, πῶς ἔρημος καὶ ξένος οὕτω τὴν ἀλλοτρίαν καταλήψομαι, οὐδὲ
εἰδὼς ὅπου στήσομαι τῆς πλάνης; εἰ δὲ καὶ κατὰ μέσην τὴν ὁδὸν συμβῇ με καταλῦσαι τὸν
βίον, τί τὸ ὄφελος τῆς τοιαύτης ταλαιπωρίας; τίς με περιστελεῖ τὸν γέροντα, τὸν ξένον,
τὸν ἄπολιν, τὸν ἄοικον; ἴσως ἡ γυνὴ τοὺς γείτονας παρακαλέσει συμπάθειαν τινὰ ἐπι-
δείξασθαι, καὶ ἐξ ἐράνου τινὸς καὶ συνεισφορᾶς τὰ καθήκοντα πληρώσει. καὶ πόσῳ βέλ-
τιον αὐτὸν τὸν βραχὺν χρόνον τὸν ὑπολειπόμενον ἡμῖν εἰς ζωὴν καθεζόμενον ἐνταῦθα
καταλῦσαί με τὸν βίον, ἢ μετὰ γῆρας ὧδε κἀκεῖσε περιέλκεσθαι, καὶ τὰ παρὰ πάντων
ὑπομένειν σκώμματα, ὡς οὐδὲ ἐν ἡλικίᾳ τοιαύτῃ δυνηθέντα ἐν ἡσυχίᾳ διάγειν, ἀλ-
λὰ τόπους ἐκ τόπων ἀμείβειν, καὶ μηδαμοῦ ἵστασθαι. ἀλλὰ τούτων μηδὲν ὑπολογισά-
μενος ὁ δίκαιος ″ οὕτως ὑπακούειν ἔσπευδε τῷ ἐπιτάγματι. ἀλλ' ἴσως εἴποι τις ἄν, ὅτι [γ. ἰδὼν]
ἱκανὸν ἦν αὐτῷ εἰς προτροπὴν τὸ λέγειν· δεῦρο εἰς τὴν γῆν, ἥν ἄν σοι δείξω, καὶ ποι-
ήσω σε εἰς ἔθνος μέγα, καὶ εὐλογήσω σε. τοῦτο τοίνυν αὐτὸ μάλιστα, εἰ μὴ φιλόθεος ἦν,
ἤρκει ὀκνηρότερον αὐτὸν περὶ τὴν ὑπακοὴν ἐργάσασθαι. ἠδύνατο γὰρ εἰπεῖν, εἰ τῶν
πολλῶν τις ἦν, ὅτι τίνος ἕνεκεν εἰς τὴν ξένην με ἀπάγεις, καὶ τὴν ἀλλοτρίαν με καταλα-
βεῖν κελεύεις; διὰ τί γάρ με ἐνταῦθα, εἴπερ βούλει μέγαν ποιῆσαι, οὐ ποιεῖς; διὰ τί
* ἐπὶ τῆς οἰκίας τῆς πατρῴας διάγοντα οὐκ ἀξιοῖς τῆς σῆς εὐλογίας; ὡς εἰ συμβαίη με, πρὶν [* γ]
ἢ φθάσαι εἰς τὸν τόπον ἔνθα κελεύεις, κατεργασθέντα ὑπὸ τῶν κατὰ τὴν ὁδοιπορίαν καμά-
των καὶ διαφθαρῆναι καὶ τὸν βίον καταλῦσαι, τί μοι τὸ ὄφελος τῶν ἐπαγγελλομένων; ἀλλ'
οὐδὲν τούτων οὐδὲ εἰς ἔννοιαν λαβεῖν κατεδέξατο· ἀλλὰ καθάπερ εὐγνώμων οἰκέτης, τῷ
ἐπιτάγματι μόνον ὑπήκουεν, οὐ περιεργαζόμενος οὐδὲ πολυπραγμονῶν, ἀλλ' ἐπείθετο
καὶ πεπληροφορημένος ἐτύγχανεν, ὅτι ἀψευδεῖς ἦσαν αἱ τοῦ θεοῦ ἐπαγγελίαι· καὶ ποιήσω
σε εἰς ἔθνος μέγα, καὶ εὐλογήσω σε, καὶ μεγαλυνῶ τὸ ὄνομά σου, καὶ ἔσῃ εὐλογημένος. μέγας
τῆς ὑποσχέσεως ὁ ὄγκος. ποιήσω σέ, φησιν, εἰς ἔθνος μέγα, καὶ εὐλογήσω σε, καὶ μεγα-
λυνῶ τὸ ὄνομά σου. οὐ μόνον ἔθνει σε μεγάλῳ ἐπιστήσω, καὶ τὸ ὄνομά σου μέγα ἀπεργάσο-
μαι, ἀλλὰ καὶ εὐλογήσω σε, καὶ ἔσῃ εὐλογημένος. μὴ νομίσῃς, ἀγαπητέ, ταυτολογίαν

τὴν εἰ)

ἐπὶ τὸ εἰρημένον τό, καὶ εὐλογήσω σε, καὶ ἔσῃ εὐλογημένος. τοσαύτης* σε, φησιν, εὐλογίας ἀ-
ξιώσω, ὡς παντὶ τῷ αἰῶνι παρεκτείνεσθαι [αὐτήν]. ἔσῃ γὰρ εὐλογημένος, ὡς ἕκαστον ἀντὶ με-
γίστης τιμῆς σπουδὴν ποιεῖσθαι" εἰσαχθῆναι αὐτὸν εἰς τὴν πρὸς σὲ οἰκειότητα. ὅρα
πῶς ἄνωθεν καὶ ἐκ προοιμίων αὐτῷ προλέγει τὴν περιφάνειαν, ἐν ᾗ καταστήσειν αὐ-
5 τὸν ἔμελλε. ποιήσω σε, φησιν, εἰς ἔθνος μέγα, καὶ μεγαλυνῶ τὸ ὄνομά σου, καὶ εὐλογήσω
σε, καὶ ἔσῃ εὐλογημένος. διὰ τοῦτο καὶ οἱ ἰουδαῖοι μέγα φρονοῦντες ἐπὶ τῷ πατριάρχῃ
ἐβούλοντο εἰς τὴν τούτου συγγένειαν ἑαυτοὺς" εἰσαχθῆναι, καὶ ἔλεγον· τέκνα τοῦ Ἀβρα-
ὰμ ἐσμέν· ἀλλ' ἵνα μάθωσιν ὅτι ἀπὸ τῆς τῶν τρόπων κακίας ἀνάξιοι τυγχάνουσι τῆς
συγγενείας, φησὶ πρὸς αὐτοὺς ὁ Χριστός, Εἰ τέκνα τοῦ Ἀβραὰμ ἦτε, τὰ ἔργα τοῦ Ἀβρα- [Ιωαν. η. λθ.]
10 ὰμ ἐποιεῖτε ἄν. καὶ Ἰωάννης δὲ ὁ τοῦ Ζαχαρίου, ἡνίκα συνέρρεον εἰς τὸν Ἰορδάνην οἱ βαπ-
τισθῆναι σπεύδοντες, ἔλεγε πρὸς αὐτούς· Γεννήματα ἐχιδνῶν, τίς ὑπέδειξεν ὑμῖν [Ματθ. γ. ζ.]
φυγεῖν ἀπὸ τῆς μελλούσης ὀργῆς; ποιήσατε οὖν καρπὸν ἄξιον τῆς μετανοίας, καὶ μὴ δόξητε
λέγειν, [ὅτι] πατέρα ἔχομεν τὸν Ἀβραάμ. λέγω γὰρ ὑμῖν, ὅτι δύναται ὁ θεὸς καὶ ἐκ τῶν
λίθων τούτων ἐγεῖραι τέκνα τῷ Ἀβραάμ. εἶδες πῶς μέγα αὐτοῦ τὸ ὄνομα παρὰ πᾶσιν
15 ἦν. ἀλλὰ τέως περὶ τῆς ἐκβάσεως τὸ φιλόθεον τοῦ δικαίου δείκνυται, πῶς τοῖς παρὰ
τοῦ θεοῦ ῥηθεῖσιν ἐπίστευσε, καὶ ἅπαντα τὰ δοκοῦντα εἶναι φορτικὰ μετ' εὐκολίας" κα-
τεδέχετο. καὶ εὐλογήσω, φησί, τοὺς εὐλογοῦντάς σε, καὶ τοὺς καταρωμένους σε καταράσο-
μαι· καὶ ἐνευλογηθήσονται ἐν σοὶ πᾶσαι αἱ φυλαὶ τῆς γῆς. ὅρα θεοῦ συγκατάβασιν, καὶ
πόσης αὐτῷ φιλίας δείκνυσι τεκμήριον. ἐκείνους, φησί, φίλους ποιήσομαι, τοὺς πρὸς
20 σὲ γνησίως διακειμένους, καὶ ἐκείνους ἐχθρούς, τοὺς ἐναντίως πρὸς σὲ ἔχοντας· ὅπερ σχεδὸν
οὐδὲ παῖδες πρὸς" πατέρας ἐπιδεῖξαι ἀνέχονται, τὸ τοὺς αὐτοὺς ποιεῖσθαι αὐτοῖς καὶ φί-
λους καὶ ἐχθρούς. μεγίστη οὖν, ἀγαπητέ, ἡ περὶ τὸν πατριάρχην τοῦ θεοῦ εὔνοια. ἐκείνους,
φησίν, εὐλογήσω τοὺς εὐλογοῦντάς σε, καὶ ἐκείνους καταράσομαι τοὺς καταρωμένους σε· καὶ
ἐνευλογηθήσονται ἐν σοὶ πᾶσαι αἱ φυλαὶ τῆς γῆς. ἰδοὺ προσθήκη καὶ ἑτέρας φιλοτιμί-
25 ας. πᾶσαι, φησιν, αἱ φυλαὶ τῆς γῆς ἐπὶ τῷ σῷ ὀνόματι ἐνευλογεῖσθαι σπουδάσουσι, καὶ
ἀπὸ τῆς σῆς προσηγορίας σεμνότερα τὰ καθ' ἑαυτοὺς ἐγκαταστήσουσιν. ἠκούσατε, ἀ-
γαπητοί, οἷα ἐπέταξεν ὁ δεσπότης τῷ Χαλδαίῳ, τῷ γέροντι, τῷ μήτε νόμον ἀνεγνω-
κότι, μήτε" προφήταις ἐντυχόντι, μήτε ἑτέρας διδασκαλίας τινὸς ἀπολαύσαντι. εἴ-
δετε ὅσος τῶν ἐπιταγμάτων ὁ ὄγκος, πῶς ὑψηλῆς τινος καὶ νεανικῆς δεόμενος ψυχῆς πρὸς
30 τὴν τούτων ἐκπλήρωσιν. βλέπετε λοιπὸν καὶ τοῦ πατριάρχου τὴν εὐγνωμοσύνην, ὅπως
ἡμῖν ἡ γραφὴ φανερὰν αὐτὴν καθίστησι.

4 Καὶ ἐπορεύθη, φησὶν, Ἀβρὰμ καθὰ ἐλάλησεν αὐτῷ κύριος ὁ θεός, καὶ ᾤχετο μετ' αὐτοῦ Λώτ.

Οὐχ ἁπλῶς εἶπεν ἐπορεύθη Ἀβράμ, ἀλλὰ καθάπερ ἐλάλησεν αὐτῷ κύριος ὁ
35 θεός, ἀκόλουθα, φησί, τῷ ἐπιτάγματι ἅπαντα διεπράξατο. εἶπεν ἀφεῖναι πατρίδα, καὶ
συγγένειαν καὶ οἶκον, καὶ ἀφῆκεν. εἶπεν ἐλθεῖν εἰς γῆν, ἣν οὐκ ᾔδει· κατεδέξατο. ἐπηγγεί-
λατο ποιήσειν εἰς ἔθνος μέγα καὶ εὐλογήσειν· ἐπίστευσεν ὅτι ἔσται καὶ τοῦτο. [καὶ] καθάπερ
ἐλάλησεν αὐτῷ κύριος ὁ θεός, οὕτως ἐπορεύθη· ἀντὶ τοῦ, ἐπίστευσε τοῖς παρ' αὐτοῦ ῥηθεῖσιν
οὐδὲν ἐνδοιάσας οὐδὲ ἀμφιβάλλων, ἀλλ' ἐστηριγμένην ἔχων τὴν διάνοιαν καὶ τὸν λογισ-
40 μόν, οὕτως ἐπορεύθη. διὸ καὶ πολλῆς εὐνοίας ἀπήλαυσε παρὰ τοῦ δεσπότου. καὶ ᾤχετο,
φησι, καὶ Λὼτ μετ' αὐτοῦ. τίνος ἕνεκεν, εἰπόντος τοῦ θεοῦ, ἔξελθε ἐκ τῆς γῆς σου, καὶ ἐκ τῆς
συγγενείας σου, καὶ ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ πατρός σου, τοῦτον ἐπεφέρετο; οὐχὶ παρακούων τοῦ δεσπό-
του, ἀλλ' ἴσως ἐπειδὴ νέος ἦν, καὶ πατρὸς χώραν αὐτῷ ἐπεῖχε, κἀκεῖνος διὰ φιλοστοργίαν, καὶ
τὴν

καὶ τὴν τῶν τρόπων ἐπιείκειαν δυσαποσπάστως εἶχε τοῦ δικαίου, ταύτης ἕνεκεν τῆς αἰτίας οὐκ ἀνέχεται αὐτὸν καταλιπεῖν. λοιπὸν δὲ καὶ ἐν τάξει παιδὸς αὐτὸν εἶχεν, ἐν ἡλικίᾳ τοιαύτῃ παῖδας ἔχειν μὴ δυνηθεὶς διὰ τὴν τῆς Σάῤῥας στείρωσιν. ἄλλως δὲ καὶ ὁ τρόπος τοῦ νέου οὐ πολὺ ἀπέδει τοῦ δικαίου. αὐτὸ γὰρ τοῦτο τὸ, προκειμένων τῶν δύο ἀδελφῶν προσνεῖμαι ἑαυτὸν τῷ δικαίῳ, πόσης ἦν συνέσεως; τὸ διακρῖναι καὶ δοκιμάσαι τίνι τῶν θείων δέοιτο καθ' ἑαυτὸν ἐπιτρέψαι, καὶ τὸ ἑλέσθαι τὴν ἀποδημίαν, καὶ αὐτὸ πάλιν δεῖγμα τῆς τῶν τρόπων ἦν κοσμιότητος. Εἰ γὰρ καὶ τὸ τελευταῖον ἔν τισιν ἔδοξε διαμαρτάνειν, ἡνίκα τοῖς περιχωρίοις ἐπεπήδησεν, ἀλλ' ὅμως κατ' ἴχνος τοῦ δικαίου ἐσπούδαζε πορεύεσθαι, καὶ διὰ τοῦτο καὶ ὁ δίκαιος κοινωνὸν ἐλάμβανε τῆς ὁδοιπορίας, κἀκεῖνος μετὰ προθυμίας τῆς οἴκοι διατριβῆς τὴν ξένην προετίμησεν. Εἶτα ἵνα μάθωμεν ὅτι οὐ νεανίσκῳ ὄντι τῷ πατριάρχῃ ταῦτα ἐπέταττεν ὁ δεσπότης, ἀλλ' ἤδη πρὸς γῆρας ἐλαύνοντι, ὅτε καὶ ὀκνηρότερον λοιπὸν οἱ πλείους τῶν ἀνθρώπων πρὸς τὰς ἀποδημίας διάκεινται, φησιν,

Ἄβραμ δὲ ἦν ἐτῶν οε΄, ὅτε ἐξῆλθεν ἐκ Χαῤῥάν.

Εἶδες πῶς οὔτε ἡ ἡλικία, οὔτε ἕτερόν τι τῶν δυναμένων αὐτὸν ἐπισπάσασθαι πρὸς τὴν οἴκοι παραμονὴν κώλυμα αὐτῷ γέγονεν, ἀλλὰ πάντων ἀνώτερος ἐγίνετο ὁ τοῦ θεοῦ πόθος. ὅταν γὰρ ἡ ψυχὴ διεγηγερμένη καὶ νήφουσα ᾖ, πάντα διατέμνει τὰ κωλύματα, καὶ ὅλη γίνεται τοῦ ποθουμένου, καὶ ὑπ' οὐδενὸς τῶν ἐν μέσῳ φαινομένων δυσχερῶν διακόπτεται, ἀλλὰ πάντα παρατρέχει, καὶ οὐ πρότερον ἵσταται, μέχρις ἂν ἐπιτύχῃ τοῦ σπουδαζομένου. διά τοι τοῦτο καὶ ὁ δίκαιος οὔτε καὶ ὑπὸ τοῦ γήρως καὶ ὑπὸ ἑτέρων πλειόνων κωλύεσθαι δυνάμενος, πάντα διαῤῥήξας τὰ δεσμὰ, καθάπερ νέος καὶ σφριγῶν καὶ ὑπὸ μηδενὸς κωλυόμενος, οὕτως ἔσπευδε καὶ ἠπείγετο εἰς ἔργον ἀγαγεῖν τοῦ δεσπότου τὸ ἐπίταγμα. οὐδὲ γὰρ οἷόν τέ ποτε βουληθέντα τινὰ γενναῖόν τι καὶ ἀνδρεῖον ἐπιδείξασθαι, ἑτέρως τοῦτο εἰς ἔργον ἀγαγεῖν, μὴ πρότερον αὐτὸν πρὸς ἅπαντα τὰ μέλλοντα αὐτῷ πρὸς τὴν τοιαύτην ἐγχείρησιν ἐμποδὼν ἵστασθαι παραταξάμενον. τοῦτο δὴ σαφῶς καὶ ὁ δίκαιος οὗτος ἐπιστάμενος, πάντα παραδραμὼν, καὶ μήτε συνήθειαν, μήτε συγγένειαν, μήτε οἰκίαν πατρῴαν, μήτε τάφον, μήτε τὸ γῆρας αὐτὸ λογισάμενος, εἰς ἐκεῖνο μόνον ἔτεινεν αὐτοῦ τὴν διάνοιαν, ὅπως δυνηθῇ πληρῶσαι τὸ προσταχθὲν παρὰ τοῦ δεσπότου. καὶ ἦν ἰδεῖν πρᾶγμα πολλοῦ θαύματος γέμον, ἄνθρωπον ἐν γήρᾳ βαθυτάτῳ μετὰ γυναικὸς καὶ αὐτῆς προβεβηκυίας λοιπὸν καὶ πλήθους οἰκετῶν μετοικισάμενον, καὶ οὐδὲ, ὅπου λήξει αὐτῷ τὰ τῆς πλάνης, εἰδότα. Εἰ δέ τις κἀκεῖνο συνετῶς λογίσαιτο, πόση κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν* ὁδῶν ἡ δυσκολία ἦν (οὐδὲ γὰρ καθάπερ νῦν μετ' ἀδείας ἐξῆν ἐπιμίγνυσθαί [τισι] καὶ οὕτως εὐκόλως τὰς ἀποδημίας ποιεῖσθαι, τῆς ἀρχῆς κατὰ τόπους [οὔσης] διῃρημένης, καὶ ἀναγκαζομένων τῶν διοδευόντων ἀπὸ ἀρχόντων εἰς ἄρχοντας μεταπηδᾶν, καὶ καθ' ἑκάστην σχεδὸν ἀπὸ βασιλείας εἰς βασιλείαν μεταβαίνειν) καὶ τοῦτο γὰρ πάντως ἱκανὸν ἦν κώλυμα τῷ δικαίῳ, εἴγε μὴ πολὺν εἶχε τὸν πόθον, καὶ τὴν ἐκ τοῦ ἐπιτάγματος ὑπακοήν. ἀλλ' [οὔτε] καθάπερ ἀράχνην, ταῦτα πάντα διασπάσας τὰ κωλύματα, καὶ τῇ πίστει νευρωθεὶς τὸν λογισμὸν, καὶ τῷ ἀξιώματι τοῦ ἐπαγγειλαμένου πεποιθὼς, ἥπτετο τῆς ὁδοιπορίας.

5 Καὶ ἔλαβέ, φησιν, Ἄβραμ Σάῤῥαν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ Λὼτ τὸν υἱὸν τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ, καὶ πάντα τὰ ὑπάρχοντα αὐτῶν, ὅσα ἐκτήσαντο ἐν Χαῤῥὰν, καὶ ἐξῆλθον πορευθῆναι εἰς * Χαναάν.

Ὅρα τῆς γραφῆς τὴν ἀκρίβειαν, πῶς ἡμῖν ἅπαντα διηγεῖται, ἵνα διὰ πάντων μάθωμεν

θωμεν τοῦ δικαίου τὸ φιλόθεον. καὶ ἔλαβε, φησι, Σάῤῥαν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ Λὼτ τὸν υἱὸν τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ, καὶ πάντα ὅσα ἐκτήσαντο ἐν Χαῤῥάν. οὐχ ἁπλῶς εἶπε πάντα ὅσα ἐκτήσαντο ἐν Χαῤῥάν, ἀλλ' ἵνα μάθωμεν, ὅτι οὐδὲν τῶν ἀπὸ τῶν Χαλδαίων ἐπηγάγετο ὁ πατριάρχης, ἀλλὰ πάντων ἐκείνων τῶν πατρῴων παραχωρήσας τῷ ἀδελφῷ οὕτως ἐξῄει, ἐκεῖνα μόνα ἐπιφερόμενος, ὅσα εἰς τὴν Χαῤῥὰν ἠδυνήθη κτήσασθαι. καὶ τοῦτο δὲ ἐποίει ὁ θαυμάσιος οὗτος οὐχὶ περὶ πολλοῦ ποιούμενος ταῦτα, οὐδὲ ὡς φιλοχρήματος τυγχάνων, ἀλλ' ἵνα πᾶσιν ἔχῃ δεικνύναι διὰ τῆς περιουσίας αὐτοῦ τοῦ θεοῦ τὴν περὶ αὐτὸν πρόνοιαν. ὁ γὰρ ἐκ τῆς Χαλδαίων γῆς αὐτὸν ἀναστήσας, καὶ πάλιν ἐντεῦθεν μετοικισθῆναι προστάξας, αὐτὸς ἦν ὁ καὶ τὴν περιουσίαν αὐτῷ αὔξων ἐφ' ἑκάστης, καὶ ἅπασαν δυσκολίαν ἀναιρῶν· ὥστε καὶ τοῦτο αὐτὸ δεῖγμα τῆς φιλοθέου αὐτοῦ γνώμης ἐτύγχανε, τὸ τοσαῦτα ἐπιφερόμενον οὕτω διὰ πάσης ἰέναι τῆς ὁδοῦ. ἕκαστος γὰρ τῶν ὁρώντων εἰκότως τὴν αἰτίαν μανθάνειν ἐβούλετο τῆς τοῦ δικαίου ἀποδημίας. εἶτα πυνθανόμενος, ὅτι τοῦ θεοῦ κελεύσαντος ἐπὶ τὴν ἀλλοτρίαν μετίσταται τὰ οἰκεῖα καταλιπών, δι' αὐτῶν τῶν ἔργων ἐδιδάσκετο, καὶ τῆς τε ὑπακοῆς τοῦ δικαίου τὸ φιλόθεον ἐμάνθανε, καὶ τῆς περὶ αὐτὸν περιουσίας τοῦ θεοῦ τὴν ὑπερβολήν. καὶ ἐξῆλθε, φησι, πορευθῆναι εἰς γῆν Χαναάν. πόθεν ᾔδει, ὅτι εἰς τὴν Χαναναίων γῆν λήξει αὐτῷ τὰ τῆς ἀποδημίας, καίτοι τοῦ ἐπιτάγματος οὕτως ἔχοντος, ὅτι δεῦρο εἰς τὴν γῆν, ἣν ἄν σοι δείξω; ἴσως ὁ θεὸς αὐτῷ καὶ τοῦτο ἐμήνυσεν, ὑποδείξας αὐτοῦ τῇ διανοίᾳ τὴν γῆν, εἰς ἣν ἐβούλετο αὐτὸν κατοικῆσαι. διὰ γὰρ τοῦτο ἡνίκα αὐτῷ ἐπέταττεν, ἀδιορίστως ἔλεγε, δεῦρο εἰς γῆν ἣν ἄν σοι δείξω, ἵνα ἡμῖν ἐκκαλύψῃ τοῦ δικαίου τὴν ἀρετήν. εἶτα ἐπειδὴ τὰ παρ' ἑαυτοῦ μετὰ πολλῆς τῆς δαψιλείας εἰσήνεγκε, ταχέως καὶ αὐτὸς τὴν γνῶσιν αὐτῷ ἐνέθηκε τῆς γῆς, εἰς ἣν ἐβούλετο αὐτὸν τὴν οἴκησιν ποιήσασθαι. ἐπειδὴ γὰρ προεώρα τῆς ἀρετῆς τοῦ δικαίου τὸ μέγεθος, διὰ τοῦτο καὶ οἴκοθεν αὐτὸν ἀνέστησε, καὶ οὔτε τὸν ἀδελφὸν λαβεῖν ἐπέταξεν, ἐπειδὴ ἐβούλετο τοῦτον διδάσκαλον νῦν μὲν τοῖς κατὰ τὴν Παλαιστίνην ἅπασι γενέσθαι, μετὰ βραχὺ δὲ καὶ τοῖς κατὰ τὴν Αἴγυπτον. εἶδες πῶς οὐκ ἐν τῇ φύσει, ἀλλ' ἐν τῇ προαιρέσει τῆς γνώμης τῆς ἡμετέρας κεῖται καὶ τὰ τῆς ἀρετῆς, καὶ τὰ τῆς κακίας. ἰδοὺ γὰρ κατὰ μὲν τὴν φύσιν ἀδελφοὶ ἐτύγχανον ὅ,τε πατριάρχης, καὶ ὁ Ναχώρ, κατὰ δὲ τὴν προαίρεσιν οὐκ ἔτι. ἀλλ' ἐκεῖνος μὲν καίτοι τοῦ ἀδελφοῦ πρὸς τοσαύτην ἀρετὴν φθάσαντος, ἔτι τῇ πλάνῃ προκατείληπτο· οὗτος δὲ καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἐδείκνυ δι' αὐτῶν τῶν πραγμάτων ἅπασι τῆς κατὰ θεὸν αὐτοῦ ἀρετῆς τὴν ἐπίδοσιν.

6 Καὶ ἦλθε, φησιν, εἰς γῆν Χαναάν, καὶ διώδευσεν Ἄβραμ τὴν γῆν εἰς τὸ μῆκος αὐτῆς, ἕως τοῦ τόπου τοῦ Συχὲμ ἐπὶ τὴν δρῦν τὴν ὑψηλήν.

Διδάσκει ἡμᾶς ἡ γραφὴ τὸ μέρος τῆς χώρας, εἰς ὃ νῦν τὴν κατοίκησιν ποιεῖται ὁ δίκαιος. εἶτα, ἵνα μάθωμεν ὅπως διέκειτο ἔτι τὰ αὐτόθι, φησίν,

Οἱ δὲ Χαναναῖοι τότε κατῴκουν τὴν γῆν.

Οὐχ ἁπλῶς τοῦτο ἐπεσημήνατο πάλιν ὁ μακάριος Μωυσῆς, ἀλλ' ἵνα μάθωμεν καὶ ἐντεῦθεν τὴν φιλόσοφον γνώμην τοῦ πατριάρχου, ὅτι τῶν τόπων ἔτι προκατειλημμένων ὑπὸ τῶν Χαναναίων, ἠναγκάζετο, καθάπερ ἀλήτης καὶ ξένος καὶ ὡς εἷς τῶν εὐτελῶν καὶ ἀπεῤῥιμμένων, ὡς ἔτυχε καταλύειν, οὐδὲ καταγωγῆς ἴσως εὐπορῶν. καὶ ὅμως οὐδὲ οὕτως ἐδυσχέραινεν, οὐδὲ εἶπε, τί τοῦτο; ὁ μετὰ τοσαύτης τιμῆς καὶ θεραπείας διάγων ἐν τῇ Χαῤῥᾷ, νῦν ἀναγκάζομαι, ὡς ἄπολις καὶ ξένος καὶ ἔπηλυς, ἐν χάριτος μέρει περιιέναι, καὶ καταγωγῆς εὐτελοῦς ἐπιζητεῖν ἀνάπαυσιν, καὶ οὐδὲ οὕτως ἐπιτυχεῖν δύναμαι αὐτοῦ· ἀλλ' ἐν σκηναῖς καὶ καλύβαις [με] διάγειν ἀνάγκη, καὶ τὰς ἄλλας ἁπάσας φέρειν ταλαιπωρίας.

πορείας. τοῦτο ἐστιν ὅλον ὃ ἔλεγε, δεῦρο καὶ ποιήσω σε εἰς ἔθνος μέγα; πῶς μοι καλὰ τὰ προοίμια. τί χρηστὸν ἐστὶ προσδοκῆσαι λοιπόν; ἀλλ᾽ οὐδὲ οὕτως ἠνέσχετό τι τοιοῦτον εἰπεῖν ὁ δίκαιος, οὐδὲ ἐνδοιάσαι· ἀλλ᾽ ὁλοκλήρῳ τῇ διανοίᾳ καὶ τελείᾳ τῇ πίστει θαρρήσας ταῖς τοῦ θεοῦ ὑποσχέσεσιν ἀκλινῆ διηνεκῶς εἶχε τὸν λογισμόν· διὸ καὶ ταχέως ἠξιώθη τῆς ἄνωθεν εὐνοίας.

γ. ἀφθονία

ΗΘΙΚΟΝ

Ἀλλ᾽ ἵνα μὴ εἰς πολὺ μῆκος ἐκτείνωμεν τὴν διδασκαλίαν, ἐνταῦθα στήσαντες καταπαύσωμεν τὸν λόγον, ἐκεῖνο παρακαλέσαντες ὑμῶν τὴν ἀγάπην μιμήσασθαι τοῦ δικαίου τούτου τὴν γνώμην. καὶ γὰρ ἂν εἴη τῶν ἀτοπωτάτων, εἰ ὁ μὲν δίκαιος οὗτος ἀπὸ γῆς εἰς γῆν καλούμενος τοσαύτην ἐπεδείξατο τὴν ὑπακοήν, καὶ οὔτε τὸ γῆρας, οὔτε τὰ ἄλλα, ἅπερ ἀπηριθμησάμεθα, κωλύματα, οὔτε ἡ τῶν καιρῶν δυσκολία, οὔτε ἄλλο τι τῶν ἐπισχεῖν αὐτὸν δυναμένων ἴσχυσεν ὀκνηρότερον αὐτὸν περὶ τὴν ὑπακοὴν καταστῆσαι, ἀλλὰ πάντα διαρρήξας τὰ δεσμὰ ἔτρεχε καὶ ἠπείγετο ὁ γέρων, καθάπερ νέος σφριγῶν, μετὰ τῆς γυναικὸς καὶ τοῦ ἀδελφιδοῦ καὶ τῶν οἰκετῶν εἰς ἔργον ἀγαγεῖν τὸ παρὰ τοῦ θεοῦ ἐπιταχθέν· ἡμεῖς δὲ οὐκ ἀπὸ γῆς εἰς γῆν καλούμενοι, ἀλλ᾽ ἀπὸ γῆς εἰς τὸν οὐρανόν, οὐδὲ τὴν αὐτὴν τῷ δικαίῳ προθυμίαν περὶ τὴν ὑπακοὴν ἐπιδειξόμεθα, ἀλλὰ ψυχρὰς πολλάκις καὶ ἀνοήτους προβαλλόμεθα αἰτίας. καὶ οὔτε τὸ μέγεθος τῶν ἐπαγγελιῶν, οὔτε τὸ εὐτελὲς τῶν ὁρωμένων, ὅτι γήινα καὶ πρόσκαιρα, οὔτε τὸ τοῦ καλοῦντος ἀξίωμα ἐφέλκεται ἡμᾶς· ἀλλὰ τοσαύτην ἐπιδεικνύμεθα τὴν ῥαθυμίαν, ὡς προτιμᾶν τῶν ἀεὶ μενόντων τὰ πρόσκαιρα, καὶ τὴν γῆν τοῦ οὐρανοῦ, καὶ τὰ μηδέποτε τέλος λαβεῖν δυνάμενα τῶν πρὶν ἢ φανῆναι ἀφιπταμένων. μέχρι γὰρ πότε, εἰπέ μοι, οὕτως ἂν μεμήναιμεν περὶ τὴν τῶν χρημάτων συλλογήν; τίς ἡ λύσσα τὸ καθ᾽ ἑκάστην ἡμέραν ὑπὸ τῆς χαλεπῆς ἐπιθυμίας πολιορκεῖσθαι, καὶ μηδέποτε κόρον λαμβάνειν, ἀλλὰ καὶ τῶν μεθυόντων χαλεπώτερον διακεῖσθαι; καθάπερ γὰρ ἐκεῖνοι, ὅσῳ ἂν πλείονα πίνωσι τὸν ἄκρατον, τοσούτῳ μᾶλλον ἐκκαίονται πρὸς τὸ δίψος, καὶ χαλεπωτέραν τὴν κάμινον ἀνάπτουσιν· οὕτω δὴ καὶ οὗτοι τῇ τυραννίδι τῆς τῶν χρημάτων ἐπιθυμίας ἑαυτοὺς ἐκδεδωκότες οὐδέποτε ἵστανται τῆς ἐπιθυμίας· ἀλλ᾽ ὅσῳ ἂν πλείονα περιβάλλωνται, τοσούτῳ μᾶλλον αἴρεται ἡ φλόξ, καὶ σφοδροτέρα ἡ κάμινος ἀνάπτεται. οὐχ ὁρῶμεν πολλοὺς παρ᾽ ἡμῶν, ὅτι, μετὰ τὸ ἅπασαν, ὡς εἰπεῖν, τὴν οἰκουμένην περιβαλέσθαι, γυμνοὶ καὶ ἔρημοι ἐντεῦθεν ἀνηρπάσθησαν, τοσοῦτον μόνον ἀπολαύσαντες, ὅσον δίκας ἐκεῖ καὶ εὐθύνας ὑπὲρ ἁπάντων ἀπαιτεῖσθαι; καὶ τὰ μὲν τῆς οὐσίας πολλάκις διενείμαντο διάφοροι· τὰ δὲ ὑπὲρ τούτων ἁμαρτήματα αὐτὸς μόνος ἐπιφερόμενος, ἄπεισι, τὰς ὑπὲρ τούτων κολάσεις μετὰ πολλῆς τῆς ἀγανακτήσεως ὑπέχων, καὶ οὐδεμίαν οὐδαμόθεν παραμυθίαν εὑρεῖν δυνάμενος. τίνος οὖν ἕνεκεν, εἰπέ μοι, οὕτως ἀμελῶς πρὸς τὴν ἑαυτῶν σωτηρίαν διακείμεθα, καὶ ὡς περὶ ἀλλοτρίας οὕτω βουλευόμεθα περὶ τῆς ἑαυτῶν ψυχῆς; οὐκ ἀκούεις τοῦ Χριστοῦ λέγοντος, Τί δώσει ἄνθρωπος ἀντάλλαγμα τῆς ψυχῆς αὐτοῦ; καὶ πάλιν, Τί ὠφελεῖται ἄνθρωπος, ἐὰν τὸν κόσμον ὅλον κερδήσῃ, τὴν δὲ ψυχὴν αὐτοῦ ζημιωθῇ; μὴ γὰρ ἔχεις τι ταύτης ἀντάξιον; κἂν τὴν οἰκουμένην ὅλην εἴπῃς, οὐδὲν ἐρεῖς. τί γὰρ ὄφελος, καθάπερ ὁ Χριστὸς εἶπε, πάντα τὸν κόσμον κερδᾶναι, τὴν δὲ ψυχὴν ζημιωθῆναι, ἧς ἡμῖν οἰκειότερον οὐδέν; ταύτην οὖν τὴν οὕτω τιμίαν, τὴν οὕτως ὀφείλουσαν ἡμῖν εἶναι περισπούδαστον, ταύτην οὕτω περιορῶμεν καθ᾽ ἑκάστην ἡμέραν σπαραττομένην, καὶ ποτὲ μὲν ὑπὸ τῆς τῶν χρημάτων ἐπιθυμίας πολιορκουμένην, ποτὲ δὲ ὑπὸ ἀσελγείας καταξαινομένην, ἄλλοτε δὲ ὑπὸ θυμοῦ καταισχυνομένην, καὶ διαφόρως ὑφ᾽ ἑκάστου τῶν παθῶν κατατεινομένην, καὶ οὐδεμίαν ὀψὲ γοῦν ποτε περὶ αὐτὴν πρόνοιαν ποιησόμεθα; καὶ τίς ἀξιώσει ἡμᾶς λοι-

ἴσ. μεμήναμεν

γ. ἐκκαίονται

Ματ. ιϛ. κϛ.

Ματ. ιϛ. κϛ.

πὸν

πον συγγνώμης, ἢ ἐξαιρήσεται τῆς ἐπικειμένης κολάσεως; διό, παρακαλῶ, ὡς ἔτι καιρὸν ἔχομεν, ἀποσμήξωμεν αὐτῆς τὸν ῥύπον διὰ δαψιλοῦς ἐλεημοσύνης, καὶ σβέσωμεν διὰ ταύτης τὴν πυρὰν τῶν ἡμετέρων ἁμαρτημάτων. Πῦρ γάρ, φησι, φλογιζόμενον ἀποσβέσει ὕδωρ, καὶ ἐλεημοσύναις ἀποκαθαίρονται ἁμαρτίαι. οὐδὲν γάρ, οὐδὲν ἕτερον οὕτως ἐξελέσθαι ἡμᾶς δυνήσεται τῆς τοῦ πυρὸς γεέννης, ὡς ἡ περὶ ταύτην δαψίλεια. ἂν ταύτην ἐπιδειξώμεθα κατὰ τοὺς ὑπ' αὐτοῦ δοθέντας νόμους, μηδὲν πρὸς ἐπίδειξιν διαπραττόμενοι, ἀλλὰ διὰ τὸν περὶ τὸν θεὸν πόθον, δυνησόμεθα καὶ τὸν ἡμαρτημένον ἡμῖν τὸν ῥύπον ἀπονίψασθαι, καὶ τῆς παρὰ τοῦ θεοῦ φιλανθρωπίας ἀξιωθῆναι, χάριτι καὶ οἰκτιρμοῖς τοῦ μονογενοῦς αὐτοῦ υἱοῦ, μεθ' οὗ αὐτῷ τῷ πατρί, ἅμα τῷ ἁγίῳ * πνεύματι, δόξα, κράτος, τιμὴ νῦν καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Σιρ. γ. λγ.

Λόγ. λϛ. ΚΑΙ ΩΦΘΗ ΚΥΡΙΟΣ ΤΩ ΑΒΡΑΜ, ΚΑΙ ΕΙΠΕΝ αὐτῷ· τῷ σπέρματί σου δώσω τὴν γῆν ταύτην. καὶ ᾠκοδόμησεν ἐκεῖ θυσιαστήριον τῷ κυρίῳ τῷ ὀφθέντι αὐτῷ.

Πολὺς ὁ θησαυρὸς καὶ ἄφατος, ἀγαπητοί, ἐν τοῖς προσφάτως ἀναγνωσθεῖσι· καὶ δεῖ συντεταμένης διανοίας καὶ λογισμοῦ νήφοντος καὶ διεγηγερμένου, ὥστε μηδὲν ἡμᾶς παραδραμεῖν τῶν ἐγκεκρυμμένων τοῖς βραχέσι τούτοις ῥήμασι. διὰ γὰρ τοῦτο καὶ ὁ φιλάνθρωπος θεὸς οὐκ αὐτόθεν καὶ ἐκ ψιλῆς ἀναγνώσεως πάντα τὰ ἐν ταῖς γραφαῖς κείμενα, εὐσύνοπτα καὶ δῆλα ἡμῖν τυγχάνειν συνεχώρησεν, ἵνα τὴν νωθείαν ἡμῶν διεγείρῃ, καὶ πολλὴν τὴν ἀγρυπνίαν ἐπιδειξάμενοι οὕτω τὴν ἐξ αὐτῶν ὠφέλειαν καρπωσώμεθα. εἴωθε γάρ πως τὰ μὲν μετὰ πόνου καὶ ζητήσεως εὑρισκόμενα μᾶλλον ἐμπήγνυσθαι ἡμῶν τῇ διανοίᾳ· τὰ δὲ μετ' εὐκολίας, θᾶττον ἀφίπτασθαι τῆς καρδίας τῆς ἡμετέρας. μὴ τοίνυν ῥαθυμῶμεν, παρακαλῶ· ἀλλὰ διεγείρωμεν ἡμῶν τὸν λογισμόν, καὶ πρὸς τὸ βάθος αὐτὸ τῶν γεγραμμένων [ὁλοσχερῶς] καταπλεύσωμεν, ἵνα δυνηθῶμεν κερδάναντές τι πλέον ἐντεῦθεν, οὕτως οἴκαδε ἐπανελθεῖν. καὶ γὰρ πανήγυρίς ἐστι πνευματικὴ τοῦ θεοῦ ἡ ἐκκλησία, καὶ ἰατρεῖόν ἐστι ψυχῶν· καὶ δεῖ καθάπερ εἰς πανήγυριν παραγινομένους, πολλὴν τὴν εὐπορίαν ἐντεῦθεν συλλέξαντας οὕτως ἐπανιέναι· καὶ καθάπερ εἰς ἰατρεῖον ἀπαντῶντας τὰ κατάλληλα τοῖς ἐπικειμένοις πάθεσι φάρμακα λαβόντας ἐξιέναι. οὐ γὰρ διὰ τοῦτο καθ' ἑκάστην ἡμέραν συνεδρεύομεν, ἵνα τὰς πρὸς ἀλλήλους συντυχίας ἁπλῶς ποιησάμενοι, οὕτως ἅπαντες διαλυθῶμεν· ἀλλ' ἵνα ἕκαστός τι τῶν χρησίμων μαθών, καὶ πρὸς τὸ ἐνοχλοῦν πάθος τὴν ἰατρείαν δεξάμενος, οὕτως ἐντεῦθεν ἀναχωρήσῃ. πῶς γὰρ οὐκ ἂν εἴη τῶν ἀτοπωτάτων τὰ μὲν παιδία τὰ ἡμέτερα εἰς διδασκαλεῖον ἀποστέλλοντας, καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἀπαιτεῖν παρ' αὐτῶν προσθήκην τινὰ τῶν μαθημάτων, καὶ οὐκ ἄν ποτε ἀνασχοίμεθα ἁπλῶς καὶ εἰκῆ ταῦτα βαδίζειν ἐκεῖσε, εἰ μὴ ἴδωμεν καρπούμενά τι πλέον· ἡμᾶς δὲ τοὺς εἰς μέτρον ἡλικίας φθάσαντας, καὶ εἰς τὸ πνευματικὸν τοῦτο διδασκαλεῖον παραγινομένους, μὴ τὴν ἴσην ἐκείνοις σπουδὴν ἐπιδείκνυσθαι; καὶ ταῦτα ἔνθα εἰς τὴν τῆς ψυχῆς σωτηρίαν τὸ κέρδος διαβαίνει. ἕκαστος τοίνυν ἡμῶν, παρακαλῶ, ἑαυτὸν καθ' ἑκάστην ἡμέραν διερευνάσθω, τί μὲν ἐκ τῆς ἡμερινῆς ἐκέρδανε διαλέξεως, τί δὲ ἐκ τῆς ἐπιούσης, ἵνα μὴ δόξωμεν καὶ ἡμεῖς εἰκῆ καὶ ἁπλῶς ἐνταῦθα παραγίνεσθαι. ὅτι δὲ τοῦτο ἡμᾶς μὲν πάσης αἰτίας ἀφίησι (τὰ γὰρ καθ' ἑαυτοὺς ἅπαντα εἰσφέρομεν, καὶ οὐδὲν τῶν εἰς δύ-

ναμιν παραλιμπανόμενα) τοῖς δὲ ἀγανακτοῦσι, καὶ μετὰ ἀκριβείας μὴ προσέχουσι, καὶ
καρποῦσθαι τι πλέον μὴ βουλομένοις μείζονος αἴτιον κατακρίσεως γίνεται· ἄκουσον τοῦ
(Ματ. κε. κς.) Χριστοῦ λέγοντος πρὸς μὲν τὸν καταχώσαντα τὸ ἀργύριον· Πονηρὲ δοῦλε, ἔδει σε [γ. πλην...]
τὸ ἀργύριόν μου καταβαλεῖν ἐπὶ τοὺς τραπεζίτας, καὶ ἐγὼ ἂν ἐλθὼν ἀπῄτησα αὐτὸ
(Ἰωάν. ιε. κβ.) μετὰ τόκου· περὶ δὲ τῶν Ἰουδαίων, Εἰ μὴ ἦλθον καὶ ἐλάλησα αὐτοῖς, ἁμαρτίαν οὐκ εἶχον· 5
νῦν δὲ πρόφασιν οὐκ ἔχουσιν. ἀλλὰ νῦν ἡμεῖς οὐ τοῦτο σκοποῦμεν, εἰ ἔξω τῶν ἐγκλη- [γ. ποιουμ...]
μάτων ἐσμέν, ἀλλὰ τὴν ὑμετέραν ἐπιποθοῦμεν προκοπήν, καὶ ἀκρωτηριάζεσθαι ἡμῖν [γ. ἐπιθυμοῦμεν]
ἡγούμεθα τὰ τῆς εὐφροσύνης, κἂν μυριάκις αὐτοὶ ὦμεν ἀνεύθυνοι, εἰ μὴ καὶ ὑμεῖς
ἀξίαν τῶν πόνων τῶν ἡμετέρων τὴν σπουδὴν ἐπιδείξεσθε. αὕτη γὰρ ἡμῖν τῆς εὐφρο-
σύνης ἡ ὑπόθεσις, τὸ ὁρᾶν ὑμῶν τὴν ἐν τοῖς πνευματικοῖς ἐπίδοσιν. καὶ οἶδα μὲν ὅτι 10
διὰ τὴν τοῦ θεοῦ χάριν συνέσεως πεπληρωμένοι ὄντες, δυνήσεσθε καὶ ἄλλους νουθετεῖν.
ἀλλὰ κατὰ τὸν μακάριον Παῦλον ἐπαναμιμνήσκων ὑμᾶς, καὶ διεγείρων ὑμῶν τὸν ζῆλον καὶ
τὴν προθυμίαν, ταῦτα συνεχῶς παραινῶ, βουλόμενος ὑμᾶς τελείους καὶ ἀπηρτισ-
μένους γενέσθαι. οὐ μικρὸν γὰρ καὶ τοῦτο αὐτὸ δεῖγμα ποιοῦμαι τῆς κατὰ θεὸν ὑμῶν προ-
κοπῆς, τὸ μετὰ τοσαύτης προθυμίας καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἐνταῦθα παραγίνεσθαι, καὶ 15
ἀκορέστως ἔχειν περὶ τὴν πνευματικὴν διδασκαλίαν. ὥσπερ γὰρ ἡ περὶ τὴν σωμα-
τικὴν τροφὴν ὄρεξις, ὑγιείας ἂν εἴη μεγίστης σημεῖον· οὕτως ἡ περὶ τὴν πνευματικὴν δι-
δασκαλίαν ἐπιθυμία, τῆς κατὰ ψυχὴν ὑγιείας τεκμήριον ἂν εἴη ἐναργέστατον. διά τοι
τοῦτο κἀγὼ εἰδὼς ὑμῶν τὸν πόθον, καὶ ὅτι κἂν μυριάκις παρατείνω τὴν διδασκαλίαν,
οὐδὲ οὕτως ἐμπλῆσαι ὑμῶν δύναμαι τὴν ἐπιθυμίαν, καὶ κόρον ἐμποιῆσαι τῆς τροφῆς 20
ταύτης τῆς πνευματικῆς, οὐ παύσομαι κατὰ δύναμιν τὴν ἐμὴν, ἅπερ ἂν ἡ τοῦ θεοῦ χά-
ρις παρέχῃ, εἰς ὠφέλειαν ὑμετέραν ταῦτα ἐφ' ἑκάστης ὑμῖν παρατιθεὶς, καὶ τὰ ἀπὸ
τῶν θείων γραφῶν διδάγματα ἐναποτιθέμενος ταῖς ὑμετέραις διανοίαις. φέρε οὖν καὶ
σήμερον τὸν φιλάνθρωπον δεσπότην παρακαλέσαντες ὁδηγῆσαι ἡμῶν τὴν γλῶτταν
πρὸς τὴν τῶν ζητουμένων εὕρεσιν, τὴν συνήθη παραθῶμεν ὑμῖν διδασκαλίαν, αὐτὰ 25
πρότερον τὰ ἀναγνωσθέντα προθέντες ἐπὶ τῆς ὑμετέρας ἀγάπης·

7 Καὶ ὤφθη, φησὶ, κύριος ὁ θεὸς τῷ Ἀβραὰμ, καὶ εἶπεν αὐτῷ.

Οὐ καλῶς ἔλεγον ἐξ ἀρχῆς ὅτι πολὺς ὁ θησαυρὸς ἐναπόκειται τοῖς βραχέσι τού-
τοις ῥήμασιν; ἰδοὺ γὰρ εὐθέως ξένον καὶ καινὸν τὸ προοίμιον τῶν εἰρημένων. καὶ ὤφθη κύ-
ριος ὁ θεὸς τῷ Ἀβραάμ. πρῶτον οὗτο εὑρίσκομεν ἐν τῇ γραφῇ νῦν τὸ ῥηθὲν, ὅτι ὤφθη. 30
οὔτε γὰρ ἐπὶ τοῦ Ἀδὰμ, οὔτε ἐπὶ τοῦ Ἄβελ, οὔτε ἐπὶ τοῦ Νῶε, οὔτε ἐπ' ἄλλου τινὸς ταύ-
τῃ ἐχρήσατο τῇ λέξει ἡ θεία γραφή. τί οὖν ἐστι τὸ εἰρημένον, καὶ ὤφθη, φησί; καὶ πῶς ἑτέ-
(Ἐξο. λγ. κ.) ρωθι λέγει, Οὐδεὶς ὄψεται τὸν θεὸν, καὶ ζήσεται; τί οὖν ἂν εἴποιμεν νῦν τῆς γραφῆς λε-
γούσης ὅτι ὤφθη; πῶς ὤφθη τῷ δικαίῳ; ἆρα αὐτὴν τὴν οὐσίαν εἶδεν; οὐχί. μὴ γένοιτο.
ἀλλὰ τί; οὕτως ὤφθη, ὡς αὐτὸς οἶδε μόνος, καὶ ὡς ἐκείνῳ δυνατὸν ἦν ἰδεῖν. εὐμήχανος 35
γὰρ ὢν ὁ σοφὸς καὶ φιλάνθρωπος ἡμῶν δεσπότης καὶ συγκαταβαίνων τῇ ἀνθρωπίνῃ
φύσει καταλλήλως ἑκάστῳ τὴν παρ' ἑαυτοῦ ἐμφαίνει ῥοπήν· καὶ τοῦτο δείκνυσι διὰ τοῦ
(Ὠσ. ιβ. ι.) προφήτου λέγων, Ἐγὼ ὁράσεις ἐπλήθυνα, καὶ ἐν χερσὶ προφητῶν ὡμοιώθην. ἐπεὶ
(Ἡσ. ς. α.) καὶ Ἡσαΐας εἶδεν αὐτὸν καθήμενον. τοῦτο δὲ ἀνάξιον θεοῦ. θεὸς γὰρ οὐ κάθηται. πῶς γὰρ
(Δαν. ζ. θ.) ἡ ἀσώματος ἐκείνη καὶ ἀνώλεθρος φύσις; καὶ ὁ Δανιὴλ πάλιν εἶδεν αὐτὸν ὡς παλαιὸν 40
ἡμερῶν. καὶ ὁ Ζαχαρίας ἑτέρως αὐτὸν ἐθεάσατο, καὶ Ἰεζεκιὴλ πάλιν ἄλλως. διὰ τοῦτο οὖν
ἔλεγεν, ἐγὼ ὁράσεις ἐπλήθυνα, ἀντὶ τοῦ, πρὸς τὴν ἑκάστου ἀξίαν οὕτως ὤφθην. καὶ νῦν
οὖν ἐπειδὴ ἀνέστησε τὸν δίκαιον οἴκοθεν, καὶ προσέταξεν εἰς τὴν ἀλλοτρίαν ἐλθεῖν, παρα-
μυθούμενος

γενόμενος ἦ, καθάπερ ἀλήτης καὶ ξένος, οὕτω περιῄει, τῶν Χαλδαίων ἔτι κατοικούντων, ἐπιζητῶν ὅπου τὴν κατοίκησιν αὐτὸν ποιήσασθαι προσῆκεν· ὁ ἀγαθὸς δεσπότης παραμυθήσασθαι αὐτὸν βουλόμενος, καὶ νευρῶσαι αὐτοῦ τὴν προθυμίαν, ὥστε μὴ ναρκῆσαι μηδὲ ἐνδοιάσαι πρὸς τὴν ἐπαγγελίαν τὴν ἤδη γεγενημένην πρὸς αὐτόν, ὅτι δεῦρο καὶ ποιήσω σε εἰς ἔθνος μέγα (καὶ γὰρ ἐναντία τῇ ἐπαγγελίᾳ ἑώρα τὰ γινόμενα ὁ δίκαιος, καὶ ὡς ἕνα τῶν εὐτελῶν καὶ ἀπερριμμένων καὶ ἀπροστατεύτων ἑαυτὸν περιιόντα, καὶ οὐδὲ ὅπου καταλυθῆναι ἔχοντα) ἵν' οὖν διεγείρῃ αὐτοῦ τὸν λογισμόν, φησι, καὶ ὤφθη κύριος τῷ Ἄβραμ, καὶ εἶπεν αὐτῷ·

Τῷ σπέρματί σου δώσω τὴν γῆν ταύτην.

Τέως ἡ ὑπόσχεσις μεγάλη, καὶ ἀκόλουθος τῇ ἐπαγγελίᾳ, δι' ἧς οἴκοθεν αὐτὸν ἀνέστησεν. εἶπε γάρ, μεγαλυνῶ τὸ ὄνομά σου. διὰ τοῦτο νῦν φησι πάλιν, τῷ σπέρματί σου δώσω τὴν γῆν ταύτην. ἐπεὶ γὰρ ἐν γήρᾳ τυγχάνων ὁ δίκαιος ἄπαις ἦν, διὰ τὴν τῆς Σάρρας στείρωσιν, ἐπαγγέλλεται αὐτῷ, τῷ ἐξ αὐτοῦ τικτομένῳ τὴν γῆν παρασχεῖν. καὶ σκόπει μοι θεοῦ φιλανθρωπίαν, πῶς προειδὼς τοῦ δικαίου τὴν ἀρετήν, βούλεται πᾶσι κατάδηλον αὐτὴν ποιῆσαι, καὶ καθάπερ μαργαρίτην τινὰ κρυπτόμενον οὕτω φανερὸν ἀπεργάσασθαι· καὶ ἐπαγγελίας ἐπαγγελίαις συνάψας, καὶ μεγάλας τὰς ὑποσχέσεις ποιησάμενος, πάλιν μικρὸν διαναβάλλεται, ἵνα ταύτῃ μάλιστα δειχθῇ τοῦ πατριάρχου τὸ φιλόθεον, ὅτι καὶ ἐναντία ταῖς ὑποσχέσεσιν ὁρῶν τέως ἐκβαίνοντα τὰ πράγματα, [ὁ μακάριος] οὐκ ἐθορυβεῖτο οὐδὲ διεταράττετο, ἀλλ' ἀκίνητον εἶχε τὸν λογισμόν, πεπεισμένος ὅτι δὴ τὰ παρὰ τοῦ θεοῦ ἅπαξ [αὐτῷ] ἐπαγγελθέντα, βέβαια καὶ πάγια τυγχάνει. ἀλλὰ κατὰ μικρὸν ἅπαντα διερευνησώμεθα, ἵν' οὕτω μάθωμεν καὶ τοῦ ἀγαθοῦ θεοῦ τὴν εὐμήχανον σοφίαν καὶ τὴν κηδεμονίαν, ἣν περὶ τὸν δίκαιον ἐπεδείκνυτο, καὶ τοῦ πατριάρχου τὸ φίλτρον τὸ περὶ τὸν δεσπότην. καὶ ὤφθη, φησί, κύριος ὁ θεὸς τῷ Ἄβραμ. πῶς ὤφθη; ὡς αὐτὸς ὁ θεὸς μόνος οἶδε, καὶ ὡς ἐκεῖνος ἰδεῖν ἠδύνατο (οὐ γὰρ παύομαι τοῦτο λέγων) τὸν δὲ τρόπον ἀγνοῶ, ἀκούω δὲ μόνον τῆς γραφῆς λεγούσης, ὅτι ὤφθη κύριος ὁ θεὸς τῷ Ἄβραμ. καὶ εἶπεν αὐτῷ, τῷ σπέρματί σου δώσω τὴν γῆν ταύτην. ἀκριβῶς μνημονεύετε τῶν παρὰ τοῦ θεοῦ ὑποσχέσεων γινομένων, ἵν' ὅταν ἴδητε διαφόροις περιστάσεσι τὸν δίκαιον περιπίπτοντα, μάθητε αὐτοῦ τῆς φιλοσοφίας τὴν ὑπερβολήν, καὶ τῆς ἀνδρείας τὸ στερρόν, καὶ τὸ περὶ τὸν θεὸν φίλτρον τὸ βέβαιον καὶ ἀκίνητον, καὶ ἐκ τῶν τῷ δικαίῳ τούτῳ συμβάντων παιδεύησθε, μηδέποτε νομίζειν ἔργον θεοῦ ἐγκαταλείψεως εἶναι, ἐπειδὰν ἴδητέ τινα τῶν ἐναρέτων πειρασμοῖς, ἢ ἑτέραις τισὶ θλίψεσι βιωτικαῖς περιπεπτωκότα· ἀλλ' ἐννοοῦντες τὴν οἰκονομίαν τοῦ θεοῦ τὴν διάφορον, παραχωρῆτε τὰ πάντα αὐτοῦ τῇ ἀκαταλήπτῳ προνοίᾳ. εἰ γὰρ καὶ τὸν δίκαιον τοῦτον οὕτω φιλόθεον ὄντα, καὶ τοσαύτην ὑπακοὴν ἐπιδειξάμενον συγχωρεῖ τοιούτων πειραθῆναι, ὧν αὐτίκα μάλα εἴσεσθε, οὐχὶ περιορῶν τὸν αὐτοῦ θεράποντα, ἀλλὰ τοῖς ἄλλοις ἅπασι βουλόμενος αὐτοῦ τὴν ἀρετὴν ἐκκαλύψαι (καὶ γὰρ ἔθος αὐτῷ τοῦτο ἐφ' ἑκάστῳ τῶν δικαίων ποιεῖν· καὶ ὅσοι περὶ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν θείων γραφῶν ἐστε φιλότεχνοι, δυνήσεσθε ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς καταμανθάνοντες, οὕτως εὑρεῖν αὐτὸν οἰκονομοῦντα τῶν αὐτοῦ δούλων τὴν ζωήν) πῶς οὐκ ἂν εἴη ἐσχάτης ἀγνωμοσύνης τὸ νομίζειν ἐγκαταλείψεως εἶναι τὴν τοιαύτην συγχώρησιν, οὐ πολλῆς δὲ μᾶλλον κηδεμονίας καὶ τῆς ἀφάτου φιλανθρωπίας τοῦτο μέγιστον ποιεῖσθαι σημεῖον; δεικνὺς τοίνυν τὴν ὑπερβάλλουσαν δύναμιν αὐτοῦ, δύο ταῦτα ἐντεῦθεν κατασκευάζει, καὶ τῶν δούλων αὐτοῦ τὴν ὑπομονὴν καὶ τὴν ἀνδρείαν ἅπασι φανερὰν καθίστησι, καὶ τῆς προνοίας αὐτοῦ τὸ εὐμήχανον· καὶ μεταξὺ τῶν δεινῶν αὐτῶν, καὶ μετὰ τὸ ἀπογνωσθῆναι σχεδὸν τὰ πράγματα, τότε

πρὸς ὃ βούλεται μεθίστησιν ἅπαντα, οὐδὲν ὑπὸ τῆς ἐν μέσῳ δυσκολίας γινομένης ἐμποδιζόμενος. καὶ ὤφθη κύριος ὁ θεὸς τῷ Ἄβραμ, καὶ εἶπεν αὐτῷ· τῷ σπέρματί σου δώσω τὴν γῆν ταύτην. μεγάλη ἡ ὑπόσχεσις καὶ ποθεινὴ μάλιστα τῷ δικαίῳ. ἴστε γὰρ ὅπως οἱ ἐν γήρᾳ φθάσαντες, μάλιστα καὶ ἐν ἀπαιδίᾳ τὸν ἅπαντα διάγοντες χρόνον, ἐπιθυμοῦσι παίδων. τῆς ὑπακοῆς τοίνυν αὐτῷ τὴν ἀμοιβὴν δίδωσιν ὁ δεσπότης, καὶ ὅτι ἀκούσας, ἔξελθε ἐκ τῆς γῆς σου, οὐχ ὑπερέθετο, οὐκ ἀνεβάλλετο, ἀλλ' ὑπήκουσε τῷ ἐπιτάγματι καὶ εἰς ἔργον ἤγαγε τὸ προσταχθέν, φησι, τῷ σπέρματί σου δώσω τὴν γῆν ταύτην. σκόπει πῶς διὰ τοῦ ῥήματος ἀνέστησεν αὐτοῦ τὴν διάνοιαν, καὶ ἀρκοῦσαν αὐτῷ τῶν καμάτων παρέσχε τὴν ἀντίδοσιν. διά τοι τοῦτο καὶ ὁ δίκαιος τὴν οἰκείαν εὐγνωμοσύνην ἐπιδεικνύμενος εὐθέως ἐπὶ εὐχαριστίαν τρέπεται,

Καὶ ᾠκοδόμησεν ἐκεῖ, φησι, θυσιαστήριον τῷ κυρίῳ τῷ ὀφθέντι αὐτῷ.

Ὅρα φιλοθέου γνώμης τεκμήριον· καὶ αὐτὸν τὸν τόπον, ἔνθα τῆς ὁμιλίας ἠξιώθη τῆς παρὰ τοῦ θεοῦ, ἀφιέρωσε, καὶ τὴν εὐχαριστίαν τὴν κατὰ δύναμιν ἐπεδείξατο. τοῦτο γάρ ἐστιν, ᾠκοδόμησε θυσιαστήριον, ἀντὶ τοῦ, εὐχαρίστησεν ὑπὲρ τῶν ἐπαγγελθέντων. καὶ καθάπερ ἄνθρωποι πολλάκις ὑπὸ φίλτρου κινούμενοι καὶ οἰκίας οἰκοδομοῦσιν, ἔνθα ἂν τοῖς γνησίως περὶ αὐτοὺς διακειμένοις συντύχωσι, πολλάκις δὲ πολλοὶ καὶ πόλεις ἔστησαν, καὶ τὰς ἐπονομασίας αὐταῖς ἐκ τῆς τῶν ἐπιτηδείων συντυχίας ἐπέθηκαν· τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ ὁ δίκαιος οὗτος, ἔνθα τῆς ὀπτασίας τῆς τοῦ θεοῦ ἠξιώθη, τὸ θυσιαστήριον ᾠκοδόμησε κυρίῳ τῷ ὀφθέντι αὐτῷ.

8 Καὶ ἀπέστη, φησίν, ἐκεῖθεν.

Τί ἐστι καὶ ἀπέστη ἐκεῖθεν; ὡς ἱερωμένου λοιπὸν τοῦ τόπου καὶ τῷ θεῷ ἀνατεθέντος, ἀνεχώρησεν ἐκεῖθεν, καὶ μετῆλθεν εἰς ἕτερον τόπον, φησίν,

Εἰς τὸ ὄρος κατ' ἀνατολὰς Βεθήλ, καὶ ἔστησεν ἐκεῖ τὴν σκηνὴν αὐτοῦ.

Ἐσχεδιασμένην, φησί, τὴν οἴκησιν ἐποιήσατο. Ὅρα πῶς ἦν ἀπέριττος, πῶς ἦν εὔζωνος, ὡς μετά τε γυναικὸς καὶ οἰκετῶν οὕτως εὐκόλως μετοικίσασθαι. ἀκουέτωσαν ἄνδρες, ἀκουέτωσαν γυναῖκες. καὶ γὰρ πολλάκις εἰς ἀγρὸν ἐξιέναι δεόμενοι, μυρίας ἐπινοοῦμεν μηχανάς, καὶ πολλὰ καὶ διάφορα πραγματευόμεθα, διὸ πολλὰ ἐπισύρεσθαι καὶ μὴ τῆς χρείας γίνεσθαι μᾶλλον, ἀλλὰ τὰ περιττὰ καὶ ἀνόητα καὶ φαντασίας ἕνεκεν ἡμῖν ἐσπουδασμένα, ταῦτα μεθ' ἑαυτῶν ἄγειν καὶ περιάγειν. ἀλλ' οὐχ ὁ δίκαιος οὗτος. ἀλλὰ τί; ἐπειδὴ ἀξιωθεὶς τῆς παρὰ τοῦ θεοῦ ὁμιλίας τὸν τόπον ἀφιέρωσε, καὶ θυσιαστήριον ᾠκοδόμησε, μετέστη μετὰ πάσης εὐκολίας ἐντεῦθεν, καὶ ἔστησεν ἐκεῖ τὴν σκηνὴν αὐτοῦ,

χ. [illegible] χει,

Ἐν Βεθὴλ κατὰ θάλασσαν, καὶ Ἀγγαὶ κατ' ἀνατολάς· καὶ ᾠκοδόμησε κἀκεῖ θυσιαστήριον τῷ κυρίῳ, καὶ ἐπεκαλέσατο ἐπὶ τῷ ὀνόματι κυρίου.

Ὅρα πῶς διὰ πάντων δείκνυσιν ἑαυτοῦ τὴν φιλόθεον γνώμην. ἐκεῖ μὲν γὰρ διὰ τὴν παρὰ τοῦ θεοῦ γεγενημένην αὐτῷ ὑπόσχεσιν τὸ θυσιαστήριον ᾠκοδόμησε, καὶ τὸν τόπον ἀφιερώσας ἀνεχώρησεν. ἐνταῦθα δὲ ἐπειδὴ τὴν σκηνὴν ἐπήξατο, πάλιν ᾠκοδόμησε, φησι, θυσιαστήριον τῷ κυρίῳ, καὶ ἐπεκαλέσατο ἐπὶ τῷ ὀνόματι κυρίου. εἶδες γνώμην φιλόσοφον, εἶδες ὅπερ γράφων παρῄνεσεν ὁ θαυμαστὸς τῆς οἰκουμένης διδάσκαλος * λέγων, Ἐν παντὶ τόπῳ ἐπαίροντας ὁσίους χεῖρας, τοῦτο προλαβὼν ὁ πατριάρχης διὰ τῶν ἔργων ἐπλήρου καθ' ἕκαστον τόπον θυσιαστήριον οἰκοδομῶν, καὶ τὰς εὐχαριστίας ἀναφέρων τῷ δεσπότῃ. ἤδει γάρ, ἤδει σαφῶς, ὡς οὐδὲν ἕτερον ἐπιζητεῖ παρὰ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ὁ τῶν ὅλων θεὸς μετὰ τὰς μυρίας καὶ ἀφάτους αὐτοῦ εὐεργεσίας, ὡς εὐχάριστον γνώμην,

* ὁ μακάριος Παῦλος

α. Τιμ. β. η.

μην, καὶ τὸ εἰδέναι χάριν ὁμολογεῖν ὑπὲρ τῶν ὑπηργμένων. ἀλλ' ἴδωμεν πάλιν, πῶς καὶ ἐντεῦθεν ὁ δίκαιος μετανίσταται.

xii 9 Καὶ ἀπῆρε, φησιν, Ἄβραμ, καὶ πορευθεὶς ἐστρατοπέδευσεν ἐν τῇ γῇ ἐρήμῳ.

Ὅρα πάλιν τὴν φιλόθεον αὐτοῦ γνώμην, καὶ τὴν φιλοσοφίαν τὴν πολλήν. πάλιν φη-
5 σίν, ἐντεῦθεν ἀνεχώρησε, καὶ ἐστρατοπέδευσεν ἐν τῇ ἐρήμῳ. τίνος ἕνεκεν ἀπῆρεν ἐκεῖθεν; ἴσως ὁρῶν τινας τῶν οἰκητόρων οὐκ ἀρεσκομένους αὐτοῦ τῇ παρουσίᾳ. διά τοι τοῦτο δεικνὺς αὐτοῦ τῆς πραότητος τὴν ὑπερβολήν, καὶ ὅπως περὶ πολλοῦ ποιεῖται τὴν ἡσυχίαν, καὶ τὸ πρὸς μηδένα τι ἔχειν κοινόν, τὴν ἐρημίαν καταλαμβάνει· καὶ πορευθείς, φησιν, ἐστρατοπέδευσεν ἐν τῇ ἐρήμῳ. ξένῃ λέξει ἐχρήσατο ἡ θεία γραφή. καθάπερ γὰρ ἐπὶ
10 τῶν πολέμων ἔθος ἐστὶ λέγειν, οὕτω καὶ νῦν εἶπεν ἐπὶ τοῦ δικαίου, ὅτι ἐστρατοπέδευσεν· ἵνα δείξῃ τὸ εὔζωνον τοῦ πατριάρχου, ὅτι καθάπερ οἱ στρατιῶται μετ' εὐκολίας νῦν μὲν ἐνταῦθα, νῦν δὲ ἐκεῖσε στρατοπεδεύονται, οὕτω δὴ καὶ ὁ δίκαιος οὗτος, καί τοι γυναῖκα ἐπιφερόμενος, καὶ τὸν ἀδελφιδοῦν, καὶ τοσούτων οἰκετῶν πλῆθος, μετὰ πλείονος τῆς εὐκολίας τὰς μεταναστάσεις ἐποιεῖτο. εἶδες βίον ἐν γήρᾳ μετὰ γυναικὸς καὶ οἰκετῶν τοσούτων εὔ-
15 ζωνον. ἐμοὶ δὲ θαυμάσαι ἔπεισι μάλιστα τῆς γυναικὸς τὴν ἀνδρείαν. ὅταν γὰρ ἐννοήσω τῆς φύσεως τῆς γυναικείας τὴν ἀσθένειαν, καὶ λογίσωμαι ὅπως μετ' εὐκολίας ἅμα τῷ δικαίῳ τὰς μεταναστάσεις ἐποίει, οὔτε αὐτὴ δυσχεραίνουσα, οὔτε τῷ δικαίῳ κώλυμα γινομένη, ἐκπλήττομαι καὶ λογίζομαι, ὅτι οὐκ ἔλαττον τοῦ δικαίου καὶ αὐτὴ φρόνημα ὑψηλὸν καὶ ἀνδρεῖον ἐκέκτητο. καὶ τοῦτο μάλιστα εἰσόμεθα, ἐπιόντες τὰ ἑξῆς τῶν ἀνεγνωσ-
20 μένων. εἶδες ὅτι μετὰ τὸ ἀκοῦσαι, ὅτι τῷ σπέρματί σου δώσω τὴν γῆν ταύτην, πῶς οὐχ ἡσύχασεν ὁ δίκαιος, ἀλλ' ἐντεῦθεν ἐκεῖ μετέβαινε, καὶ πάλιν ἐκεῖθεν ἑτέρωθι. ἀλλ' ὅρα καὶ ἀπὸ τῆς ἐρημίας αὐτὸν πάλιν ἐλαυνόμενον, οὐχ ὑπὸ ἀνθρώπων, ἀλλ' ὑπὸ τῆς ἀνάγκης τοῦ λιμοῦ.

10 Καὶ ἐγένετο, φησι, λιμὸς ἐπὶ τῆς γῆς.

25 Ἀκουέτωσαν οἱ ἁπλῶς ἀπαραφυλάκτως φθεγγόμενοι, καὶ οἰωνιζόμενοι [καὶ] λέγοντες· ὅτι [ἐπειδὴ ὁ δεῖνα παρεγένετο, λιμὸς γέγονε. καὶ] ἐπειδὴ ὁ δεῖνα ἦλθε, τὸ δὲ συνέβη. ἰδοὺ καὶ ἐπὶ τῆς τοῦ δικαίου παρουσίας, λιμός· καὶ λιμὸς βαρύς, καὶ οὐ θορυβεῖται ὁ δίκαιος, οὐδὲ πάσχει τι ἀνθρώπινον, καὶ τῇ ἑαυτοῦ παρουσίᾳ λογίζεται τοῦ λιμοῦ τὴν αἰτίαν· ἀλλ' ἐπειδὴ εἶδε τὴν φύσιν ἐλεγχομένην, καὶ ἐπεκράτησεν ὁ λιμός,

30 Κατέβη, φησίν, εἰς Αἴγυπτον Ἄβραμ παροικῆσαι ἐκεῖ, ὅτι ἐνίσχυσεν ὁ λιμὸς ἐπὶ τῆς γῆς.

Σκόπει πῶς μακρότερα τὰ σκάμματα τῷ δικαίῳ ἐγίνετο. ᾠκονόμει γὰρ ὁ δεσπότης μὴ μόνον τοῖς τὴν Παλαιστίνην οἰκοῦσιν, ἀλλὰ καὶ τοῖς κατὰ τὴν Αἴγυπτον διδάσκαλον αὐτὸν γενέσθαι, καὶ τὸ φῶς τῆς οἰκείας ἀρετῆς πᾶσι κατάδηλον ποιῆσαι. καθάπερ γὰρ
35 φωστῆρα ἤδη λανθάνοντα καὶ κεκρυμμένον εἰς τὴν Χαλδαίων, ἐκεῖθεν ἀνέστησεν, ἵνα τοὺς ἐν τῷ σκότει τῆς πλάνης καθημένους χειραγωγήσῃ πρὸς τὴν τῆς ἀληθείας ὁδόν. ἀλλ' ἴσως εἴποι τις ἄν· καὶ τίνος ἕνεκεν οὐ τοὺς ἐν τῇ Χαλδαίων χώρᾳ παρεσκεύασε δι' αὐτοῦ πρὸς τὴν εὐσέβειαν ἀναχθῆναι; εἰκὸς γὰρ ἦν ἐπὶ καὶ τῆς ἐκείνων σωτηρίας δι' ἑτέρων γενέσθαι τὴν πρόνοιαν. ὅμως δὲ ἄκουσον τοῦ Χριστοῦ λέγοντος, Οὐκ ἔστι προφήτης ἄ-
40 τιμος, εἰ μὴ ἐν τῇ ἰδίᾳ πατρίδι. ἵνα οὖν τὴν ἐπαγγελίαν εἰς ἔργον ἀγάγῃ τὴν αὐτοῦ, ἣν ἐποιήσατο λέγων, καὶ μεγαλυνῶ τὸ ὄνομά σου, διὰ τοῦτο καὶ τὸν λιμὸν συγχωρεῖ γενέσθαι, καὶ διὰ τὴν τούτου ἀνάγκην εἰς τὴν Αἴγυπτον αὐτὸν ἀφικέσθαι, ἵνα μάθωσι καὶ οἱ αὐτόθι, ὅση τοῦ ἀνδρός ἐστιν ἡ ἀρετή. καθάπερ γάρ τις δήμιος δεσμὰ περιβαλών,

Mat. 13. 57.

οὕτως αὐτοὺς ὁ λιμὸς ἀπὸ τῆς ἐρημίας ἀναστήσας ἐπὶ τὴν Αἴγυπτον εἵλκεν. ἀλλ' ἴδωμεν λοιπὸν τὰ ἐντεῦθεν, καὶ ὅσῃ περιστάσει ὁ δίκαιος περιπέπτωκεν, ἵνα καὶ αὐτοῦ τὴν ἀνδρείαν μάθωμεν, καὶ τῆς γυναικὸς τὴν φιλόσοφον γνώμην. ἐπειδὴ γὰρ πολὺ τῆς ὁδοῦ περιῆλθον, καὶ γεγόνασι λοιπὸν πλησίον τῆς Αἰγύπτου, ἐναγώνιος γέγονεν ὁ δίκαιος, καὶ περὶ αὐτῆς, ὡς εἰπεῖν, τῆς ζωῆς δεδοικὼς καὶ τρέμων διαλέγεται τῇ γυναικί.

11 Ἐγένετο γάρ, φησιν, ἡνίκα ἤγγισεν Ἀβραὰμ εἰσελθεῖν εἰς Αἴγυπτον, εἶπε Σάρᾳ τῇ γυναικὶ αὐτοῦ· γινώσκω ἐγὼ ὅτι γυνὴ εὐπρόσωπος εἶ. 12 Ἔσται οὖν, ὅταν ἴδωσί σε οἱ Αἰγύπτιοι, ἐροῦσιν ὅτι γυνὴ αὐτοῦ αὕτη, καὶ ἀποκτενοῦσί με, σὲ δὲ περιποιήσονται. 13 Εἰπὲ οὖν, ὅτι ἀδελφὴ αὐτοῦ εἰμί, ὅπως ἂν εὖ μοι γένηται διὰ σέ, καὶ ζήσεται ἡ ψυχή μου ἕνεκεν σοῦ.

Εἶδες ἐκ τῶν ῥημάτων εἰς ὅσον ἀγῶνα καὶ δειλίαν ὁ δίκαιος κατέστη· καὶ οὐδαμοῦ τὸν λογισμὸν ἐταράττετο, οὐδὲ ἐθορυβεῖτο τὴν γνώμην, οὐδὲ ἐνενόει καὶ ἔλεγε· τί τοῦτο; ἆρα ἐγκατελείφθημεν; ἆρα ἠπατήθημεν; ἆρα μὴ ἐρήμους ἡμᾶς κατέλειπε τῆς αὐτοῦ προνοίας ὁ δεσπότης; ὁ εἰπών, μεγαλυνῶ σε, καὶ τῷ σπέρματί σου δώσω τὴν γῆν ταύτην, οὕτως ἡμᾶς ἀφίησι νῦν περὶ τῶν ἐσχάτων αὐτῶν δεδοικέναι καὶ εἰς προφανῆ κίνδυνον ἐμπεσεῖν; οὐδὲν τούτων οὐδὲ ἐν διανοίᾳ λαβεῖν ὁ δίκαιος κατεδέξατο, ἀλλ' ἑνὸς νῦν ἐγίνετο μόνου, ὅπως δυνηθῇ σοφισάμενός τινα μηχανήν, καὶ τοῦ λιμοῦ παραμυθίαν εὑρεῖν, καὶ τῶν Αἰγυπτίων τὰς χεῖρας διαφυγεῖν. γινώσκω, φησίν, ὅτι γυνὴ εὐπρόσωπος εἶ. ὅρα πόση τῆς γυναικὸς ἦν ἡ εὐμορφία, ὅτι καὶ εἰς γῆρας αὐτῶν ἐλασάντων λοιπόν, καὶ μετὰ τοσούτων ἐτῶν ἀριθμὸν ἔτι ἔμενεν ἀκμάζουσα, τοῦ κάλλους τὴν ὥραν ἐπὶ τῆς ὄψεως φέρουσα, καὶ ταῦτα μετὰ τὴν τοσαύτην ταλαιπωρίαν καὶ κακουχίαν, ἣν κατὰ τὰς ὁδοὺς ὑπέμενεν ἀπὸ τόπων εἰς τόπον μεταναστᾶσα, καὶ ἀπὸ μὲν τῆς Χαλδαίων χώρας εἰς τὴν Χαρρὰν μεταναστᾶσα, κἀκεῖθεν εἰς τὴν Χαναάν, καὶ πάλιν ἐντεῦθεν ἐκεῖ ἐν τῇ Χαναναίᾳ κἀκεῖθεν ὧδε, καὶ νῦν πάλιν εἰς τὴν Αἴγυπτον. τίνα οὖν οὐκ ἂν καὶ τῶν σφριγώντων ἀνδρῶν αἱ οὕτω συνεχεῖς ἀποδημίαι κατειργάσαντο; ἀλλ' ἡ θαυμασία αὕτη, καὶ μετὰ τὴν τοσαύτην ταλαιπωρίαν ἔτι λάμπουσα τῷ τῆς ὄψεως κάλλει, πολὺ καὶ σφοδρὸν τὸ δέος ἐνεποίει τῷ δικαίῳ. διὸ καὶ ἔλεγε· γινώσκω ἐγώ, ὅτι γυνὴ εὐπρόσωπος εἶ. ἔσται οὖν, ὡς ἂν ἴδωσί σε οἱ Αἰγύπτιοι, ἐροῦσιν ὅτι γυνὴ αὐτοῦ αὕτη· καὶ ἀποκτενοῦσί με, σὲ δὲ περιποιήσονται. σκόπει πῶς ἐθάρρει τῷ τρόπῳ τῆς γυναικός, καὶ οὐκ ἔδεισε μήποτε τοῖς ἐπαίνοις χαυνωθῇ, ἀλλὰ καὶ τοιαύτην εἰσάγει τὴν συμβουλήν, λέγων· ἵνα μὴ ἐμὲ μὲν ἀποκτείνωσι, σὲ δὲ περιποιήσωνται, εἰπὲ οὖν ὅτι ἀδελφὴ αὐτοῦ εἰμι, ὅπως ἂν εὖ μοι γένηται, καὶ ζήσεται ἡ ψυχή μου ἕνεκεν σοῦ. ἐπειδὴ οὐ τὸ τυχὸν ἦν ὅπερ ἐπέταττε, διὰ τοῦτο διὰ τῶν ἐπαγομένων ῥημάτων ἐφελκύσασθαι αὐτὴν ἠβουλήθη, ὥστε καὶ εἰς οἶκτον αὐτὴν ἐπικάμψαι, καὶ πεῖσαι μετὰ προθυμίας ὑποκρίνασθαι τὸ δρᾶμα. ἔσται οὖν, φησιν, ὡς ἂν ἴδωσί σε οἱ Αἰγύπτιοι, ἐροῦσιν ὅτι γυνὴ αὐτοῦ αὕτη, καὶ ἀποκτενοῦσί με, σὲ δὲ περιποιήσονται. οὐκ εἶπε, σὲ καθυβρίσουσι. τέως οὐ βούλεται, οὐ βούλεται αὐτὴν καταπλῆξαι διὰ τῶν ῥημάτων, ἀλλ' ὅμως τε καὶ δέδοικεν ὑπὲρ τῆς ἐπαγγελίας τοῦ θεοῦ. διὰ τοῦτό φησι, σὲ δὲ περιποιήσονται. εἰπὲ οὖν, ὅτι ἀδελφὴ αὐτοῦ εἰμι. ἐννόει μοι ἐν οἵᾳ καταστάσει τυγχάνειν εἰκὸς ἦν τοῦ δικαίου τὴν διάνοιαν, ἡνίκα ταῦτα συνεβούλευσε τῇ γυναικί. ἴστε γάρ, ἴστε πῶς οὐδὲν τούτου βαρύτερόν ἐστι τοῖς ἀνδράσιν, εἰς τὸ κἂν εἰς ὑποψίαν τοιαύτην τὴν γαμετὴν ἐλθεῖν. ὁ μέντοι δίκαιος καὶ σπουδάζει καὶ πάντα ποιεῖ, ὥστε εἰς ἔργον τὴν μοιχείαν ἐκβῆναι. ἀλλὰ μὴ ἁπλῶς, ἀγαπητέ, καταψηφίσῃ τοῦ δικαίου· ἀλλὰ καὶ ἐκ τούτου μάλιστα κα-

πάμαθε

κατάμαθε αὐτοῦ καὶ τὴν σύνεσιν τὴν πολλὴν, καὶ τὴν ἀνδρείαν. τὴν ἀνδρείαν μὲν, ὅτι οὕτω γενναίως ἀν-
τεῖχε καὶ περιεγίνετο τῆς τῶν λογισμῶν ταραχῆς, ὡς καὶ τοιαῦτα συμβουλεῦσαι. ὅτι γὰρ
οὐδέν ἐστι τούτου ἀφορητότερον, ἄκουε Σολομῶντος λέγοντος· Μεστὸς γὰρ ζήλου θυμὸς — Παρ. ϛ. λδ.
ἀνδρὸς αὐτῆς· οὐ φείσεται ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως, οὐδὲ ἀνταλλάξεται πολλῶν δώρων τὴν ἔ-
5 χθραν. καὶ πάλιν, Σκληρὸς ὡς ᾅδης ζῆλος. ὁρῶμεν δὲ πολλοὺς, ὅτι εἰς τοσαύτην μανίαν — Ασμ. η. ϛ.
ἐξηνέχθησαν, ὡς μηδὲ αὐτῶν φείσασθαι τῶν γυναικῶν, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν τὸν μοιχὸν πολ-
λάκις συγκατέσφαξαν, καὶ ἑαυτούς. τοσαύτη τοῦ πράγματός ἐστιν ἡ μανία, καὶ οὕτως
ἀκάθεκτός ἐστιν ὁ ζῆλος, ὡς παρασκευάζειν καὶ τῆς οἰκείας σωτηρίας ὑπεριδεῖν τὸν ἅ-
παξ ἁλόντα τῷ πάθει. καὶ τὴν μὲν ἀνδρείαν ἐκεῖθέν ἐστι καταμαθεῖν τοῦ δικαίου· τὴν δὲ
10 σύνεσιν αὐτοῦ τὴν πολλὴν, ὅτι ἐν ἀμηχανίᾳ τοσαύτῃ καὶ ὥσπερ ἐν δικτύοις ἀποληφ-
θεὶς, ἴσχυσε ταύτην εὑρεῖν τὴν ὁδὸν, δι' ἧς ἔλαττον ἂν γένοιτο τὸ κακόν. εἰ μὲν γὰρ εἶπεν,
ὅτι γυνὴ αὐτοῦ ἦν, καὶ μὴ ὑπεκρίνατο τὸ δρᾶμα καὶ τῷ τῆς ἀδελφῆς ὀνόματι ἐχρήσατο,
καὶ αὐτὴ ἂν ἀφῃρέθη τοῦ δικαίου, τοῦ κάλλους τῆς εὐμορφίας ἐπισπωμένου τὴν Αἰγυπτί-
ων τὴν ἀκόλαστον γνώμην, καὶ ὁ δίκαιος ἂν ἐσφάγη, ὥστε μὴ εἶναι τὸν ἔλεγχον τῆς παρα-
15 νομίας. ἵνα οὖν, τῶν δύο τούτων χαλεπῶν μελλόντων πάντως ἐκβαίνειν διὰ τὴν ἀκρα-
σίαν τῶν ἀνδρῶν, καὶ τοῦ βασιλέως τὴν τυραννίδα, δυνηθῶσιν ἐν ἀπορίᾳ πολλῇ μικράν
τινα παραμυθίαν εὑρεῖν, φησιν, εἰπὲ ὅτι ἀδελφὴ αὐτοῦ εἰμι. τοῦτο γὰρ ἐμὲ ἴσως ἐλευ-
θερώσει τῶν κινδύνων. τὸ γὰρ σὸν, κἄν τε ἀδελφὴν εἴπῃς σαυτὴν, κἄν τε γυναῖκα, οὐ-
δεὶς ἀντερεῖ· ὅτι πάντως ἐκβήσεται, καὶ ἐπιδραμοῦσι τῇ ἀφαιρέσει διὰ τὴν τῆς ὄψεως — χ. ὄψεως
20 εὐμορφίαν· ἐμὲ δὲ εἰκὸς διαφυγεῖν τὴν ἐπιβουλὴν, εἰ τῷ τῆς ἀδελφῆς ὀνόματι χρή-
σαιο. εἶδες σύνεσιν τοῦ δικαίου, πῶς ἀποληφθεὶς ὁδόν τινα ἴσχυσεν εὑρεῖν, δι' ἧς ἐβουλεύετο,
πῶς ἂν δυνηθείη τῆς τῶν Αἰγυπτίων ἐπιβουλῆς ἀνώτερος γενέσθαι. πάλιν ἀναλογίζου μοι
κἀνταῦθα καὶ τοῦ δικαίου τὴν ὑπομονὴν, καὶ τῆς γυναικὸς τὸ φιλάγαθον· τοῦ μὲν δικαί-
ου, ὅτι οὐ κατέπληξε καὶ εἶπε· τίνος δὲ ἕνεκεν ταύτην ἐπαγόμεθα, αἰτίαν μοι γινομένην
25 τοσούτου κλυδωνίου; τί γάρ μοι τὸ ὄφελος ἀπὸ τῆς συνουσίας, ὅταν μέλλω δι' αὐτὴν
περὶ τῶν ἐσχάτων κινδυνεύειν; τί τὸ κέρδος, ὅταν μὴ μόνον μηδεμίαν μοι εἰσάγῃ πα-
ραμυθίαν, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν τὸν θάνατόν μοι τίκτῃ διὰ τῆς οἰκείας εὐμορφίας; οὐδὲν τού-
των οὔτε εἶπεν, οὔτε ἐνενόησεν· ἀλλὰ πάντα τοιοῦτον λογισμὸν ἀπωσάμενος, καὶ οὔτε πρὸς
τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ θεοῦ διστάσας, ἑνὸς μόνου δὴ ἐγίνετο, τοῦ πῶς δυνηθῇ διαφυγεῖν — ἐνδοιάσας,
30 τὸν προορώμενον κίνδυνον. ἐννόει μοι γὰρ ἐνταῦθα, ἀγαπητὲ, τοῦ θεοῦ τὴν ἄφατον
μακροθυμίαν, πῶς οὐδαμοῦ ἐφίσταται, οὐδὲ παραμυθεῖται τὸν δίκαιον, ἀλλ' ἀναμέ-
νει κορυφωθῆναι τὰ δεινὰ καὶ αὐξηθῆναι καὶ εἰς ἀπόγνωσιν ἐλθεῖν, καὶ τότε τὴν οἰκείαν
πρόνοιαν ἐπιδείκνυται. εἰπὲ οὖν, φησιν, ὅτι ἀδελφὴ αὐτοῦ εἰμι, ὅπως ἂν εὖ μοι γέ-
νηται διὰ σὲ, καὶ ζήσεται ἡ ψυχή μου ἕνεκεν σοῦ. οὐχ ὡς μελλούσης τῆς αὐτοῦ ψυχῆς ἀ-
35 ποθνήσκειν, ταῦτα εἴρηκεν ὁ δίκαιος (Μὴ φοβηθῆτε γὰρ, φησιν, ἀπὸ τῶν ἀποκτεινόν- — Ματθ. ι. κη.
των τὸ σῶμα, τὴν δὲ ψυχὴν μὴ δυναμένων ἀποκτεῖναι) ἀλλ' ἁπλῶς κατὰ τὴν συνήθει-
αν ἐφθέγξατο τοῦτο πρὸς τὴν γυναῖκα. ὅπως ἂν εὖ μοί, φησι, γένηται διὰ σὲ, καὶ ζή-
σεται ἡ ψυχή μου ἕνεκεν σοῦ, μονονουχὶ λέγων πρὸς αὐτήν· εἰπὲ ὅτι ἀδελφὴ αὐτοῦ εἰμι,
ἵνα μὴ διὰ τὸν λιμὸν φυγόντα τὴν Χαναναίαν ἔργον με ποιήσῃς γενέσθαι τῶν Αἰγυπτια-
40 κῶν χειρῶν. γενοῦ μοι οὖν τῆς σωτηρίας αἰτία, ὅπως ἂν εὖ μοι γένηται διὰ σέ. ἐλε-
εινὰ τὰ ῥήματα, πολὺς ἦν ὁ φόβος διά τε τὴν μανίαν τὴν Αἰγυπτιακὴν, καὶ ὅτι οὔπω ἦν
καταλυθεῖσα τοῦ θανάτου ἡ τυραννίς. διὰ τοῦτο καὶ τῇ μοιχείᾳ τῆς γυναικὸς αἱρεῖται
κοινωνῆσαι ὁ δίκαιος, καὶ μονονουχὶ ὑπηρετήσασθαι τῷ μοιχῷ εἰς τὴν τῆς γυναικὸς
ὕβριν,

ὕβρειν, ἵνα τὸν θάνατον διαφύγῃ. ἔτι γὰρ φοβερὸν ἦν αὐτοῦ τὸ πρόσωπον. οὐδέπω
ἦσαν αἱ χαλκαῖ πύλαι κλασθεῖσαι, οὐδέπω ἦν τὸ κέντρον αὐτοῦ σβεσθέν. εἶδες σύν-
δεσμον ἀγάπης ἀνδρὸς καὶ γυναικός, εἶδες καὶ ἄνδρα οἷα ἐθάρρησεν ὑποθέσθαι τῇ γυ-
ναικί, καὶ γυναῖκα οἵαν δέχεται τὴν συμβουλήν, καὶ οὐκ ἀνανεύει οὐδὲ δυσχεραίνει, ἀλλὰ
πάντα ποιεῖ, ὥστε τὸ δρᾶμα λαθεῖν. ἀκουέτωσαν ἄνδρες καὶ γυναῖκες, καὶ μιμείσθωσαν 5
τούτων τὴν ὁμόνοιαν, τῆς ἀγάπης τὸν σύνδεσμον, τῆς εὐσεβείας τὴν ἐπίτασιν, καὶ ζη-
λούτωσαν τῆς Σάρρας τὴν σωφροσύνην· ὅτι καὶ ἐν γήρᾳ οὕτω κάλλει διαλάμπουσα
μέχρι τότε διέμεινεν ἁμιλλωμένη ταῖς τοῦ δικαίου ἀρεταῖς· διὸ καὶ τοσαύτης ἠξιώθη τῆς
παρὰ τοῦ θεοῦ προνοίας καὶ τῆς ἄνωθεν ἀμοιβῆς. μηδεὶς τοίνυν αἰτιάσθω τοῦ κάλλους
τὴν εὐμορφίαν, μηδὲ λεγέτω ἐκεῖνα τὰ ἀνόητα ῥήματα, ὅτι τὴν δεῖνα τὸ κάλλος ἀπώ- 10
λεσε· καὶ τῇ δεῖνι τὸ κάλλος γέγονεν ὀλέθρου αἴτιον. οὐ τὸ κάλλος αἴτιον, μὴ γένοιτο (ἔρ-
γον γάρ ἐστι καὶ τοῦτο τοῦ θεοῦ) ἀλλ' ἡ προαίρεσις ἡ διεφθαρμένη αἰτία πάντων τῶν κα-
κῶν ἐστιν. εἶδες τὴν θαυμασίαν ταύτην γυναῖκα ἑκατέρωθεν διαλάμπουσαν, καὶ ἀπὸ
τοῦ τῆς ψυχῆς κάλλους, καὶ ἀπὸ τοῦ τῆς ὄψεως, καὶ κατ' ἴχνος τοῦ δικαίου πορευομένην. ταύ-
την μιμείσθωσαν αἱ γυναῖκες. ἰδοὺ γὰρ καὶ ὥρας εὐμορφία, καὶ στείρωσις, καὶ χρόνος τοσοῦ- 15
τος, καὶ περιουσία πολλή, καὶ μετανάστασις τοσαύτη, καὶ ἀποδημία, καὶ πειρασμοὶ συνε-
χεῖς καὶ ἐπάλληλοι, καὶ οὐδὲν τούτων αὐτῆς τὸν λογισμὸν παρεσάλευσεν, ἀλλ' ἔμενεν ἀ-
περίτρεπτος. διά τοι τοῦτο καὶ τῆς ὑπομονῆς ἀξίαν τὴν ἀμοιβὴν ἐκομίσατο, ἐν ἐσχά-
τῳ γήρᾳ ἀπὸ μήτρας πεπηρωμένης καὶ νηδύος νενεκρωμένης τεκεῖν δυνηθεῖσα. ὅπως ἄν,
φησιν, εὖ μοι γένηται διὰ σέ, καὶ ζήσεται ἡ ψυχή μου ἕνεκεν σοῦ. οὐδέν, φησιν, ἕτερον ὑπο- 20
λέλειπταί μοι εἰς σωτηρίαν, ἢ τὸ σε βουληθῆναι εἰπεῖν, ὅτι ἀδελφὴ αὐτοῦ εἰμι. ἴσως
γὰρ διαφεύξομαι τὸν προσδοκώμενον κίνδυνον, καὶ διὰ σὲ λοιπὸν ζήσομαι, καὶ σοὶ τὴν   χ.πῶ
μετὰ ταῦτα ζωὴν ἐπιγράψομαι. ἱκανὰ τὰ ῥήματα ἐφελκύσασθαι τὴν γυναῖκα, καὶ
εἰς συμπάθειαν ἀγαγεῖν. τοῦτο ἀληθῶς συνοικέσιον, τὸ μὴ μόνον ἐν ἀνέσει, ἀλλὰ καὶ
ἐν τοῖς κινδύνοις ἑαυτοῖς συμπεριφέρεσθαι· τοῦτο ἀγάπης γνησίας τεκμήριον· τοῦτο 25
φιλίας ἀκριβεστάτης γνώρισμα. οὐχ οὕτω διάδημα ἐπὶ τῆς κεφαλῆς κείμενον λαμ-
πρὸν δείκνυσι τὸν βασιλέα, ὡς τὴν μακαρίαν ταύτην περιφανῆ καὶ λαμπρὰν ἀπέδειξεν
ἡ ὑπακοὴ αὕτη [εἰς] ἣν περὶ τὴν συμβουλὴν τοῦ δικαίου ἐπεδείξατο. τίς γὰρ ἂν
κατ' ἀξίαν ταύτην ἐπαινέσειεν, ἥτις μετὰ τοσαύτην σωφροσύνην, καὶ ἐν ἡλικίᾳ τοι-
αύτῃ ὑπὲρ τοῦ τὸν δίκαιον διασῶσαι, ὅσον εἰς τὴν οἰκείαν γνώμην, καὶ εἰς μοιχείαν ἑ- 30
αυτὴν ἐξέδωκε, καὶ συνουσίας ἠνέσχετο βαρβαρικῆς; ἀλλὰ μικρὸν ἀνάμεινον, καὶ ὄψει τοῦ
θεοῦ τὴν εὐμήχανον πρόνοιαν. διὰ γὰρ τοῦτο τὴν πολλὴν ταύτην ἐπεδείξατο μακροθυ-
μίαν, ἵνα καὶ τὸν δίκαιον περιφανέστερον ἐργάζηται, καὶ διὰ τῶν ἐκεῖ γινομένων, μὴ μόνον
οἱ κατὰ τὴν Αἴγυπτον, ἀλλὰ καὶ οἱ κατὰ Παλαιστίνην παιδευθῶσιν, ὅσης εὐνοίας ἀπολαύει
ὁ πατριάρχης παρὰ τοῦ πάντων δεσπότου. 35

o 14 Ἐγένετο γάρ, φησιν, ἡνίκα εἰσῆλθεν Ἄβραμ εἰς Αἴγυπτον, ἰδόντες οἱ Αἰγύπ-
τιοι τὴν γυναῖκα ὅτι καλὴ ἦν σφόδρα· 15 Καὶ εἶδον αὐτὴν οἱ ἄρχοντες Φαραώ,
καὶ εἰσήγαγον αὐτὴν εἰς τὸν οἶκον Φαραώ, 16 Καὶ τῷ Ἄβραμ εὖ ἐχρήσαντο δι' αὐτήν.
καὶ ἐγένετο αὐτῷ πρόβατα, καὶ μόσχοι, καὶ ὄνοι, καὶ παῖδες, καὶ παιδίσκαι, καὶ ἡμίονοι,
καὶ κάμηλοι. 40

Ὅρα πῶς ἅπερ προλαβὼν ὑπείδετο ὁ δίκαιος, ταῦτα εἰς ἔργον ἐξέβη. ὡς γὰρ
εἰσῆλθεν εἰς Αἴγυπτον, ἰδόντες οἱ Αἰγύπτιοι τὴν γυναῖκα ὅτι καλὴ ἦν σφόδρα· οὐχ
ἁπλῶς καλή, ἀλλὰ μεθ' ὑπερβολῆς, ἅπαντας ἐπισπωμένην τοὺς ὁρῶντας. καὶ ἰδόντες

αὐτὴν

αὐτὴν οἱ ἄρχοντες Φαραώ, ἐπῄνεσαν αὐτὴν ἔμπροσθεν Φαραώ. μὴ ἁπλῶς πα-
ραδράμῃς, ἀγαπητέ, τὸ εἰρημένον, ἀλλὰ θαύμασον, πῶς οὐδεὶς τῶν Αἰγυπτίων ἐπε-
χείρησε τὴν γυναῖκα, ὡς ξένην καὶ ἀπὸ γῆς ἀλλοτρίας ἐπιδημήσασαν, οὐδὲ κατεφρό-
νησαν τοῦ ἀνδρός, ἀλλ' εἰσελθόντες τῷ βασιλεῖ κατάδηλον πεποιήκασι. τοῦτο δὲ ἐγένετο, ἵνα
φανερώτερον τὸ πρᾶγμα γένηται, καὶ μὴ εἰς τὸν τυχόντα, ἀλλ' εἰς αὐτὸν τὸν βασιλεύ-
οντα τῆς ἐκδικήσεως γινομένης, πανταχοῦ διαδοθείη τὸ γεγονός. καὶ εἰσήγαγον αὐ-
τὴν πρὸς Φαραώ. εὐθέως ἀφῃρέθη τῆς γυναικὸς ὁ δίκαιος, καὶ εἰσάγεται πρὸς τὸν
Φαραὼ [αὕτη]. σκόπει πόση τοῦ θεοῦ ἡ μακροθυμία· πῶς οὐκ ἐξ ἀρχῆς οὐδὲ ἐκ προ-
οιμίων τὴν ἰδίαν ἐπιδείκνυται πρόνοιαν, ἀλλὰ ἀφίησι πάντα γενέσθαι, καὶ εἰς αὐτὸν
σχεδὸν τὸν φάρυγγα τοῦ θηρίου ἐμπεσεῖν τὴν γυναῖκα, καὶ τότε τὴν ἑαυτοῦ δύναμιν πᾶσι
ποιεῖ κατάδηλον. καὶ εἰσήγαγον αὐτὴν εἰς τὸν οἶκον Φαραώ. * ἐν οἵᾳ καταστάσει ἦν κατὰ τὸν
καιρὸν ἐκεῖνον τῆς γυναικὸς ἡ διάνοια; πῶς αὐτῆς ὁ λογισμὸς διεταράττετο; πῶς ἐκο-
ρυφοῦτο τὰ κύματα; πῶς ναυάγιον οὐχ ὑπέμενεν, ἀλλ' ἔμενε καθάπερ πέτρα τις ἀ-
κίνητος, πρὸς τὴν ἄνωθεν ῥοπὴν ἀποβλέπουσα; τί δὲ λέγω τὴν γυναῖκα; τὸν δίκαιον ὁ-
ποίαν εἰκὸς ἔχειν ψυχήν, ἐκείνης εἰς τὸν οἶκον Φαραὼ εἰσαχθείσης; καὶ τῷ Ἄβραμ εὖ ἐχρή-
σαντο δι' αὐτήν, ὡς ἀδελφῷ δηλονότι. καὶ ἐγένοντο αὐτῷ πρόβατα, καὶ μόσχοι, καὶ ὄνοι, καὶ
παῖδες, καὶ παιδίσκαι, καὶ κάμηλοι, καὶ ἡμίονοι. ταῦτα δὲ αὐτά, ἃ τρυφῆς ἕνεκεν καὶ θε-
ραπείας ἐδίδοτο, πόσην οὐκ ἀνῆπτεν ἐν αὐτῷ τὴν πυράν; πῶς δὲ αὐτοῦ οὐ κατέφλεγε τὴν
διάνοιαν, καὶ ἀνεπίμπρα τὸν λογισμόν, ἐννοοῦντι τῶν δώρων τὴν ὑπόθεσιν; εἶδες
πρὸς αὐτὸ τὸ τέλος σχεδὸν ἥκοντα τὰ δεινά· εἶδες πῶς οὐδεμία λοιπὸν κατὰ ἀνθρωπί-
νην ἀκολουθίαν ἐλπὶς διορθώσεως ὑπελείπετο· εἶδες πῶς ἀπέγνωστο τὰ πράγμα-
τα κατὰ ἀνθρωπίνην ὑπόληψιν· εἶδες πῶς εἰς αὐτὸν τὸν λαιμὸν τοῦ θηρίου ἐνέπεσεν ἡ
γυνή. ὅρα λοιπὸν ἐνταῦθα τὴν ἀπόρρητον τοῦ θεοῦ φιλανθρωπίαν, καὶ ἐκπλάγηθι τῆς
δυνάμεως αὐτοῦ τὴν ὑπερβολήν.

Καὶ ἤτασε, φησίν, ὁ θεὸς τὸν Φαραὼ ἐτασμοῖς μεγάλοις καὶ πονηροῖς, καὶ τὸν οἶκον αὐτοῦ,
περὶ Σάρας τῆς γυναικὸς Ἄβραμ.

Τί ἐστιν ἤτασε; δίκην, φησίν, ἀπῄτησε τοῦ τολμήματος καὶ τῆς ἐπιχειρήσεως τῆς
μοχθηρᾶς. ἐτασμοῖς μεγάλοις· οὐχ ἁπλῶς ἤτασε τὸν βασιλέα, ἀλλ' ἐτασμοῖς με-
γάλοις. ἐπειδὴ καὶ τὸ τόλμημα οὐ τὸ τυχὸν ἦν, ἀλλὰ καὶ σφόδρα μέγα, διὰ τοῦτο καὶ ἡ τι-
μωρία μεγάλη. καὶ τὸν οἶκον αὐτοῦ, φησίν. οὐκ αὐτὸν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸν οἶκον αὐτοῦ. καὶ
τίνος ἕνεκεν τοῦ βασιλέως ἁμαρτήσαντος μόνου, καὶ οἱ τοῦ οἴκου πάντες τῆς τιμωρίας μετέ-
χουσιν; οὐχ ἁπλῶς οὐδὲ τοῦτο γέγονεν, ἀλλ' ἵνα καὶ διὰ τούτου καθίκηται τῆς τοῦ βασιλέως
μανίας. ἐδεῖτο γὰρ σφοδροτέρας τῆς πληγῆς, ὥστε καταπλαγέντα ἀποστῆναι τοῦ μύ-
σους. καὶ ποῦ, φασί, τὸ δίκαιον, δι' ἐκεῖνον καὶ τούτους τιμωρεῖσθαι; οὐ δι' ἐκεῖνον μόνον τὴν
τιμωρίαν ὑπέμενον, ἀλλ' εἰκὸς ἦν καὶ αὐτοὺς συμπρᾶξαι καὶ συνεργῆσαι τῇ μελλούσῃ
γίνεσθαι παρανομίᾳ. ἤκουσας γὰρ ἀνωτέρω τῆς γραφῆς λεγούσης, ὅτι ἰδόντες αὐτὴν
οἱ ἄρχοντες Φαραὼ ἐπῄνεσαν καὶ εἰσήγαγον αὐτὴν εἰς τὸν οἶκον Φαραώ. εἶδες αὐτοὺς προ-
αγωγῶν ἔργον πεποιηκότας τῇ πρὸς τὸν βασιλέα χάριτι εἰς τὴν τοῦ δικαίου γυναῖκα.
διά τοι τοῦτο οὐκ αὐτὸς μόνος, ἀλλὰ καὶ οἱ προσήκοντες αὐτῷ πάντες τῆς τιμωρίας συμ-
μετέχουσιν· ἵνα μάθωσιν, ὅτι οὐκ εἰς ξένον ἁπλῶς τὴν παροινίαν ἐπεδείξαντο, οὐδὲ
εἰς τὸν τυχόντα ἄνθρωπον, ἀλλ' εἰς ἄνδρα τὸν τῷ θεῷ περισπούδαστον, καὶ τοσαύτης
παρ' αὐτοῦ φροντίδος ἀξιούμενον. διὰ τοῦτο οὖν τῇ πολλῇ σφοδρότητι τῆς τιμωρίας κα-
τέσεισεν αὐτοῦ τὴν διάνοιαν, ἀπέστησεν αὐτὸν τῆς μιαρᾶς τόλμης, ἀνεχαίτισεν αὐτὸν

τῆς

τῆς ὁρμῆς τῆς ἀλογίστου, ἐπέσχεν αὐτοῦ τὴν ἀκόλαστον γνώμην, ἐπέδησεν αὐτοῦ τὴν ἐπιθυμίαν, τὴν ἀκάθεκτον τοῦ θυμοῦ τὴν μανίαν ἐχαλίνωσε. διὰ τοῦτο λοιπὸν ὅρα αὐτόν, μεθ' ὅσης ἐπιεικείας διαλέγεται, ὁ βασιλεύς, ὁ τύραννος τῷ ξένῳ, τῷ καθάπερ ἀλήτῃ περιϊόντι, οὗ καὶ τὴν γυναῖκα ἀφελέσθαι ἐτόλμησε. καὶ καλῶς εἶπεν, ὅτι ἤτασε τὸν Φαραὼ καὶ τὸν οἶκον αὐτοῦ περὶ Σάρρας τῆς γυναικὸς Ἄβραμ. ἅμα τῇ τιμωρίᾳ λαμβάνει, ὅτι γυνὴ ἦν τοῦ δικαίου. καὶ γὰρ καὶ εἰς τὸν οἶκον εἰσενεχθεῖσα τοῦ Φαραώ, ἔμενε γυνὴ τοῦ δικαίου τυγχάνουσα.

18 Καλέσας δέ, φησι, Φαραὼ τὸν Ἄβραμ, εἶπεν αὐτῷ, τί τοῦτο ἐποίησάς μοι;

Ὅρα τὰ ῥήματα, οἷα ὁ βασιλεὺς προΐεται. τί τοῦτο ἐποίησάς μοι; ἐγώ σοι ἐποίησα, ὁ ξένος, ὁ μηδενὶ γνώριμος, ὁ διὰ λιμὸν παραγενόμενος, τῷ βασιλεῖ, τῷ τυράννῳ, τῷ κρατοῦντι τῆς Αἰγύπτου, τί ἐποίησά σοι; σὺ ἀφείλω μου τὴν γυναῖκα, καθάπερ ξένου ὑπερεῖδες, κατεφρόνησας, οὐδένα λόγον ἐποιήσω. ὅλως τῆς ἀκολάστου ἐπιθυμίας γέγονας, καὶ ἐβουλήθης εἰς ἔργον ἀγαγεῖν τὰ σοὶ δόξαντα. τί οὖν ἐποίησά σοι; μεγάλα μοί, φησιν, ἐποίησας, καὶ δεινὰ εἰς ἐμὲ διεπράξω. ὅρα πόση τῶν πραγμάτων ἡ μεταβολή. ὁ βασιλεὺς τῷ ἰδιώτῃ λέγει, τί ἐποίησάς μοι; τὸν θεόν μοι, φησιν, ἐξεπολέμωσας, παρ' αὐτοῦ ὀργήν μοι ἐπήγαγες, τῇ τιμωρίᾳ ὑπεύθυνόν με κατέστησας, δίκην παρεσκευάσάς με δοῦναι μετὰ τοῦ οἴκου μου παντὸς τῶν εἰς σὲ τολμηθέντων.

Τί τοῦτο ἐποίησάς μοι, ὅτι οὐκ ἀνήγγειλάς μοι, ὅτι γυνή σού ἐστι; 19 Καὶ ἔλαβον αὐτὴν ἐμαυτῷ γυναῖκα.

Ἐγώ, φησιν, ὡς ἀδελφήν σου ἐβουλόμην ἀγαγέσθαι. καὶ πόθεν ἔμαθες ὅτι γυνὴ ἐστι τοῦ δικαίου; ναί, φησι, καὶ σαφῶς ἔμαθον. ὁ γὰρ τῆς παρανομίας ταύτης ἔκδικος, ἐκεῖνός μοι τοῦτο γνώριμον ἐποίησε. τί οὖν ἐποίησάς μοι τοῦτο, καὶ οὐκ ἀπήγγειλάς μοι, ὅτι γυνή σού ἐστι, καὶ ἔλαβον αὐτὴν ἐμαυτῷ γυναῖκα, μέλλων ἐξαμαρτεῖν. ὡς εἰς ἀδελφὴν σὴν, συγγινόμενος τοῦτο ποιεῖν ἐπεχείρησα· σκόπει πῶς τῆς τιμωρίας ἡ σφοδρότης κατέσεισεν αὐτοῦ τὸν λογισμόν, ὡς καὶ ἀπολογεῖσθαι τῷ δικαίῳ, καὶ ἅπασαν περὶ αὐτὸν θεραπείαν ἐπιδείκνυσθαι. καίτοι εἰ μὴ ἡ τοῦ θεοῦ ῥοπὴ ἦν ἡ τὴν διάνοιαν αὐτοῦ μαλάξασα, καὶ εἰς φόβον αὐτὸν καταστήσασα, ἀκόλουθον ἦν καὶ εἰς πλείονα θυμὸν αὐτὸν ἐξενεχθῆναι, καὶ ὡς ἀπατήσαντα ἀμύνασθαι τὸν δίκαιον, καὶ δίκην εἰσπράξασθαι, καὶ εἰς τὸν περὶ τῶν ἐσχάτων κίνδυνον ἀγαγεῖν. ἀλλ' οὐδὲν τούτων ἐποίησεν. ὁ γὰρ τῆς τιμωρίας φόβος κατέστελλεν αὐτοῦ τὴν φλεγμονήν, καὶ ἑνὸς μόνου ἐγίνετο, τοῦ τὴν περὶ τὸν δίκαιον θεραπείαν ἐπιδείξασθαι. ᾔδει γὰρ λοιπὸν ὅτι οὐχ οἷόν τε τὸν τυχόντα εἶναι ἄνδρα τὸν τοσαύτης ἀπολαύοντα τῆς ἄνωθεν εὐνοίας.

Καὶ νῦν ἰδοὺ ἡ γυνή σου ἐνώπιόν σου. λαβὼν ἀπότρεχε.

Νῦν, φησιν, ἐπειδὴ ἔγνων ὅτι οὐκ ἀδελφή σού ἐστιν, ἀλλὰ γυνή σου, ἰδοὺ ἔχεις αὐτήν. οὐδὲν γὰρ ἐλυμηνάμην τῆς συζυγίας τῆς ὑμετέρας, οὐδὲ ἀπεστέρησά σε τῆς γυναικός σου. ἀλλ' ἰδοὺ ἡ γυνή σου ἐναντίον σου· λαβὼν αὐτὴν ἀπότρεχε. ποία διάνοια δυνήσεται πρὸς ἀξίαν θαυμάσαι τὰ γεγενημένα, ἢ ποία γλῶττα ἐξειπεῖν ἰσχύσειε τὸ θαῦμα; γυνὴ λάμπουσα τῇ ὥρᾳ ἀνδρὶ αἰγυπτίῳ καὶ βασιλεῖ καὶ τυράννῳ καὶ οὕτω μαινομένῳ καὶ ἀκολάστως διακειμένῳ συγκατακλεισθεῖσα ἀνέπαφος ἐξῄει, * τὴν οἰκείαν σωφροσύνην ἀκέραιον διατηρήσασα. τοιαῦτα γάρ, καθάπερ ἔφθην εἰπών, ἀεὶ τὰ παρὰ τοῦ θεοῦ οἰκονομούμενα, θαυμαστὰ καὶ παράδοξα. καὶ ὅταν παρὰ τῶν ἀνθρώπων ἀπογνωσθῇ τὰ πράγματα, τότε αὐτὸς δείκνυσιν αὐτοῦ τὴν ἄμαχον ἐν ἅπασι δύναμιν. ὥσπερ γὰρ θαυμαστὸν ἦν καὶ παράδοξον, τὸν ἄνδρα τῶν ἐπιθυμιῶν ἰδεῖν ἐν μέσῳ τῶν θηρίων ἐκείνων

κυκλούμενον,

κεκλεισμένον, καὶ μηδὲν πάσχοντα, ἀλλὰ καθάπερ ὑπὸ προβάτων στοιχιζόμενον οὕτως ἀσινῆ ἐκ τοῦ λάκκου ἀνιόντα, καὶ τοὺς τρεῖς παῖδας ἐν τῇ καμίνῳ καθάπερ ἐν λειμῶνι καὶ παραδείσῳ διατρίβοντας, καὶ μηδὲν ὑπὸ τοῦ πυρὸς βλαπτομένους, ἀλλὰ καθάπερ ἀνδριάντας οὕτως ἐκεῖθεν ἐξελθόντας· τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον θαυμάσαι ἄξιον καὶ τὸ νῦν γεγονός, 5 ὅτι ἡ τοῦ δικαίου γυνὴ τοσαύτην ὕβριν ὑπομείνασα παρὰ τοῦ βασιλέως τοῦ αἰγυπτίου, τοῦ τυράννου, τοῦ ἀκολάστου ἐξῄει σῶα. θεὸς γὰρ ἦν ὁ τὰ πάντα ἐργασάμενος, ὁ καὶ ἐν ἀπόροις πόρον διδούς, καὶ τὰ πράγματα ἐξ ἀπεγνωσμένων εἰς ἐλπίδα χρηστὴν ἄγειν ἀεὶ δυνάμενος. καὶ νῦν ἰδοὺ ἡ γυνή σου ἐναντίον σου, λαβὼν ἀπότρεχε. μὴ νομίσῃς, φησίν, ἠδικῆσθαι [σε] παρ' ἡμῶν. εἰ γὰρ καὶ ἐξ ἀγνοίας τὰ τῆς ἐπιχειρήσεως ἡμῖν γέγονεν, ἀλλ' ἰδοὺ νῦν 10 ἔγνωμεν, οἷον ἔχεις προστάτην, καὶ ἡ ἀγανάκτησις ἡ καθ' ἡμῶν γενομένη ἐδίδαξεν ἡμᾶς, ὅσης ἀπολαύεις παρὰ τοῦ τῶν ἁπάντων θεοῦ τῆς εὐνοίας. λαβὼν οὖν τὴν γυναῖκά σου ἀπότρεχε. φοβερὸς λοιπὸν ἦν αὐτοῖς ὁ δίκαιος, διὸ καὶ μετὰ πολλῆς τῆς θεραπείας αὐτὸν προπέμψαι ἐπείγονται, διὰ τῶν εἰς αὐτὸν γινομένων τὸν αὐτοῦ δεσπότην ἐξευμενιζόμενοι. εἶδες, ἀγαπητέ, ὅσον ἐστὶν ὑπομονὴ καὶ καρτερία. ἐνταῦθά μοι ἀναμιμνήσκου τῶν ῥη- 15 μάτων ἐκείνων, ὧν, ὅτ' ἔμελλον πλησιάζειν τῇ Αἰγύπτῳ, ὁ πατριάρχης ἔλεγε· γινώσκω ὅτι γυνὴ εὐπρόσωπος εἶ. ἔσται οὖν, ὡς ἂν ἴδωσί σε οἱ αἰγύπτιοι, ἐμὲ ἀποκτενοῦσι, σὲ δὲ περιποιήσονται· ἐκεῖνα τοίνυν ἐν διανοίᾳ λαβὼν σκόπει τὰ νῦν γινόμενα, καὶ θαύμαζε καὶ τοῦ δικαίου τὴν ὑπομονήν, καὶ τοῦ φιλανθρώπου θεοῦ τὴν δύναμιν, μεθ' ὅσης δόξης ἐπανελθεῖν παρασκευάζει τὸν δίκαιον τὸν μετὰ τοσούτου φόβου καὶ δέους ἐλθόντα.

(margin: χ. ἴσχει; [illegible])

20 20 Καὶ ἐνετείλατο, φησί, Φαραὼ ἀνδράσι περὶ Ἀβραάμ, συμπροπέμψαι αὐτὸν καὶ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ καὶ πάντα ὅσα ἦν αὐτῷ, καὶ τὸν Λὼτ μετ' αὐτοῦ.

Μετὰ περιφανείας λοιπὸν ἁπάσης ὁ δίκαιος ἐπανήει, καὶ περιουσίας πολλῆς, καὶ γίνεται οὐ μόνον τῶν ἐν Αἰγύπτῳ διδάσκαλος διὰ τῶν συμβεβηκότων, ἀλλὰ καὶ τοῖς κατὰ τὴν ὁδὸν ἅπασι, καὶ τοῖς εἰς τὴν Παλαιστίνην οἰκοῦσιν. οἱ γὰρ ἰδόντες αὐτόν, ἡνίκα κατῄει διὰ 25 τὴν τοῦ λιμοῦ ἀνάγκην, μετὰ φόβου καὶ τρόμου κατιόντα, καὶ νῦν πάλιν ἐν τοσαύτῃ περιφανείᾳ καὶ περιουσίᾳ καὶ πλούτῳ, ἐμάνθανον τῆς περὶ αὐτὸν τοῦ θεοῦ προνοίας τὴν δύναμιν. τίς εἶδέ ποτε; τίς ἤκουσεν; ἀπῆλθε λιμοῦ παραμυθίαν εὑρέσθαι, καὶ πλοῦτον περιβαλλόμενος καὶ δόξαν ἄφατον, οὕτως ἐπανέρχεται. μὴ ξενισθῇς, ἀγαπητέ, μηδὲ θαυμάσῃς ἐπὶ τῷ γεγονότι· μᾶλλον δὲ καὶ θαύμασον καὶ ἐκπλάγηθι καὶ δόξαζε τοῦ κοι- 30 νοῦ πάντων ἡμῶν δεσπότου τὴν δύναμιν. καὶ ὅρα καὶ τοὺς τούτου ἀπογόνους κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον κατιόντας μὲν εἰς Αἴγυπτον πάλιν διὰ τὴν ἀνάγκην τοῦ λιμοῦ, κἀκεῖθεν πάλιν μετὰ πολλὴν δουλείαν καὶ ταλαιπωρίαν μετ' εὐπορίας ἀνιόντας. τοιοῦτος γὰρ εὐμήχανος ὁ δεσπότης ὁ ἡμέτερος. ὅταν συγχωρήσῃ κορυφωθῆναι καὶ αὐξηθῆναι τὰ δεινά, τότε πάλιν διασκεδάσας τὸν χειμῶνα, γαλήνην ἐργάζεται, καὶ πολλὴν τὴν τῶν πραγμάτων τὴν 35 μεταβολήν, διδάσκων ἡμᾶς τῆς αὐτοῦ δυνάμεως τὸ μέγεθος.

1 Ἀνέβη δὲ Ἀβραὰμ ἐξ Αἰγύπτου αὐτὸς καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ, καὶ πάντα τὰ αὐτοῦ, καὶ Λὼτ μετ' αὐτοῦ εἰς τὴν ἔρημον. (κεφ. ιγ.)

Εὐκαίρως ἂν τις ἁρμόσειε τῷ δικαίῳ τούτῳ ἐκεῖνα τὰ ῥήματα, ἅπερ ὁ μακάριος Δαβὶδ τοῖς ἀπὸ τῆς ἐν Βαβυλῶνι αἰχμαλωσίας ἐπανελθοῦσιν ἔλεγεν· Οἱ σπείροντες (Ψαλ. ρκε. ε.) 40 ἐν δάκρυσιν, ἐν ἀγαλλιάσει θεριοῦσι. πορευόμενοι ἐπορεύοντο, καὶ ἔκλαιον βάλλοντες τὰ σπέρματα αὐτῶν, ἐρχόμενοι δὲ ἥξουσιν ἐν ἀγαλλιάσει, αἴροντες τὰ δράγματα αὐτῶν. (κ. φέροντες) εἶδες κάθοδον ἀγῶνος καὶ δέους πεπληρωμένην, καὶ περὶ αὐτοῦ τοῦ θανάτου τὸν φόβον ἔχουσαν ἐπικείμενον· ὅρα πάλιν ἄνοδον περιφανείας πολλῆς γέμουσαν καὶ λαμπρότητος.

πᾶσι γὰρ λοιπὸν αἰδέσιμος ἦν ὁ δίκαιος καὶ τοῖς ἐν Αἰγύπτῳ, καὶ τοῖς ἐν Παλαιστίνῃ. τίς γὰρ οὐκ ἂν ᾐδέσθη τὸν οὕτως ὑπὸ τοῦ θεοῦ φρουρούμενον, καὶ τοσαύτης ἀξιούμενον προνοίας; οὐδὲ γὰρ ἴσως ἔλαθε τὰ εἰς τὸν βασιλέα γεγονότα καὶ τὸν οἶκον αὐτοῦ. πάντα γὰρ διὰ τοῦτο συνεχωρήθη. καὶ διὰ τοῦτο μέχρι τοσούτου προῆλθε τὰ τῶν πειρασμῶν τῷ δικαίῳ, ἵνα καὶ αὐτοῦ ἡ ὑπομονὴ λαμπροτέρα γένηται, καὶ τὰ περὶ αὐτοῦ εἰς ἅπασαν ἐξενεχθῇ τὴν οἰκουμένην, καὶ μηδεὶς ἀνήκοος γένηται τῆς ἀρετῆς τοῦ δικαίου.

ΗΘΙΚΟΝ

Εἴδετε, ἀγαπητοί, ὅσον τῶν πειρασμῶν τὸ κέρδος· εἴδετε ὅση τῆς ὑπομονῆς ἡ ἀμοιβή· εἴδετε καὶ ἄνδρα καὶ γυναῖκα καὶ γέροντα καὶ προβεβηκυῖαν, ὅσην ἐπεδείξαντο τὴν φιλοσοφίαν, ὅσην τὴν ἀνδρείαν, ὅσην τὴν περὶ ἀλλήλους φιλοστοργίαν, ὅσον τῆς ἀγάπης τὸν σύνδεσμον. τούτους ἅπαντες μιμησώμεθα, καὶ μηδέποτε ἀσχάλλωμεν, μηδὲ νομίζωμεν ἐγκαταλείψεως εἶναι τοῦ θεοῦ καὶ τοῦ παρορᾶσθαι τεκμήριον τὴν [εἴς τινα ἡμῶν] τῶν πειρασμῶν ἐπαγωγήν, ἀλλὰ τοῦτο μέγιστον ποιώμεθα μᾶλλον δεῖγμα τῆς περὶ ἡμᾶς τοῦ θεοῦ κηδεμονίας. ἄν τε γὰρ ἁμαρτημάτων ἔχωμεν ἐπικείμενα ἡμῖν φορτία, δυνησόμεθα πολλὴν τὴν ὑπομονὴν καὶ τὴν εὐχαριστίαν" ἐπιδειξάμενοι κουφότερα ταῦτα ἐργάσασθαι· ἄν τε μὴ πολλὰ ἔχωμεν ἁμαρτήματα, πάλιν καὶ οὕτω πλείονος ἀπολαυσόμεθα τῆς ἄνωθεν εὐνοίας, εἰ εὐχαρίστως" ἐνέγκοιμεν. φιλότιμος γὰρ ὢν ὁ δεσπότης ὁ ἡμέτερος, καὶ τῆς ἡμετέρας κηδόμενος σωτηρίας, διὰ τοῦτο καθάπερ γυμνάσιόν τι καὶ ἀγῶνας προτίθησιν ἡμῖν ἀντὶ σκαμμάτων πολλάκις τὴν τῶν πειρασμῶν ἐπαγωγήν, ἵνα τὰ παρ' ἑαυτῶν καὶ ἡμεῖς ἐπιδειξάμενοι, δαψιλοῦς ἀπολαύσωμεν τῆς παρ' αὐτοῦ προνοίας. ὅπερ εἰδότες μὴ ναρκῶμεν ἐν τοῖς πειρασμοῖς, μηδὲ δυσχεραίνωμεν ἐν ταῖς θλίψεσιν, ἀλλὰ καὶ χαίρωμεν κατὰ τὸν μακάριον Παῦλον· Νῦν γάρ, φησι, χαίρω ἐν ταῖς θλίψεσί μου. εἶδες ψυχὴν εὐγνώμονα. εἰ γὰρ ἐν ταῖς θλίψεσιν ἔχαιρε, πότε ἠδύνατο οὕτως ἐν λύπῃ γενέσθαι; εἰ τὰ ἐπὶ τῶν ἄλλων λυποῦντα ἐκείνῳ εὐφροσύνης ὑπόθεσιν ἔτικτεν, ἐννόει μοι τῆς ψυχῆς αὐτοῦ τὴν κατάστασιν. καὶ ἵνα μάθῃς ὅτι οὐχ οἷόν τε ἑτέρως τῶν ἐπηγγελμένων ἡμῖν ἀγαθῶν ἐπιτυχεῖν, καὶ τῆς τῶν οὐρανῶν βασιλείας ἀξιωθῆναι, εἰ μὴ διὰ θλίψεως ὁδεύσαιμεν τὸν παρόντα βίον, ἄκουε τῶν ἀποστόλων λεγόντων πρὸς τοὺς ἄρτι τῇ πίστει προσιόντας· Καὶ μαθητεύσαντες, φησιν, ἱκανούς, ὑπέστρεψαν εἰς Λύστραν καὶ Ἰκόνιον καὶ Ἀντιόχειαν, ἐπιστηρίζοντες τὰς ψυχὰς τῶν μαθητῶν, καὶ παρακαλοῦντες ἐμμένειν τῇ πίστει, καὶ ὅτι διὰ πολλῶν θλίψεων δεῖ ἡμᾶς εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. ποία οὖν ἀπολογία ἔσται ἡμῖν, μὴ βουλομένοις γενναίως καὶ ἀνδρείως καὶ εὐχαρίστως πάντα" φέρειν τὰ ἐπαγόμενα, ὅταν ἴδωμεν, ὅτι οὐδὲ δυνατὸν ἑτέρως ἡμᾶς τῆς σωτηρίας ἐπιτυχεῖν μὴ ταύτην" διοδεύσαντας τὴν ὁδόν; ὅτι γὰρ οὐδὲν ξένον καὶ καινὸν οὐδεὶς τῶν δικαίων ὑπέμεινε διὰ θλίψεως τὴν παροῦσαν ὁδεύσας ζωήν, ἄκουε τοῦ Χριστοῦ λέγοντος, Ἐν τῷ κόσμῳ θλῖψιν ἕξετε, ἀλλὰ θαρσεῖτε. ἵνα γὰρ μὴ καταπέσωσι τοῦτο ἀκούσαντες, εὐθέως τὸ θάρσος αὐτοῖς ἐνέθηκε καὶ τὴν παρ' ἑαυτοῦ ῥοπὴν ὑπέσχετο. ἀλλὰ θαρσεῖτε, ἐγώ, φησι, νενίκηκα τὸν κόσμον. ἔχεις, φησί, τὸν τὰ λυπηρὰ ἐπικουφίζοντα, τὸν οὐκ ἀφιέντα σε καταβαπτισθῆναι ὑπὸ τῆς τῶν πειρασμῶν ἐπαγωγῆς, τὸν σὺν τῷ πειρασμῷ καὶ τὴν ἔκβασιν παρέχοντα, καὶ οὐ συγχωροῦντα ὑπὲρ τὴν ἡμετέραν ἰσχὺν ἐπαχθῆναι τὰ χαλεπά. τί ἀσχάλλεις; τί ἀλύεις; τί δυσαναχετεῖς; τί μικροψύχως διάκεισαι; μὴ γάρ, ἐὰν τὰ εἰς δύναμιν τὴν ἡμετέραν εἰσενέγκωμεν, τὴν ὑπομονὴν λέγω καὶ τὴν καρτερίαν καὶ τὴν εὐχάριστον γνώμην, συγχωρεῖ περιοφθῆναι ἡμᾶς ποτε; μὴ γάρ, κἂν εἰς ἀπόγνωσιν ἔλθῃ τὰ πράγματα, νικᾷ τὴν σοφίαν τοῦ

Κολ. α. κδ.

Πρ. ιδ'. κα.

Ἰωάν. ιϛ. λγ.

α. Κορ. ι. ιγ.

ἡμετέρου

ἡμετέρου δεσπότου; ἡμεῖς τὰ παρ' ἑαυτῶν ἐπιδειξώμεθα, καὶ εἰλικρινῆ τὴν πίστιν ἔχωμεν, εἰδότες τὸ εὐμήχανον τοῦ προστάτου τῶν ἡμετέρων ψυχῶν. καὶ πάντως ὁ μᾶλλον ἡμῶν εἰδὼς τὸ συμφέρον, οὕτως αὐτὸ δεόντως οἰκονομήσει, ὡς καὶ αὐτῷ πρέπον ἐστί, καὶ ἡμῖν συμφέρον, ἵνα καὶ τῆς ὑπομονῆς τὸν μισθὸν κομισώμεθα, καὶ τῆς παρ' αὐτοῦ φιλανθρωπίας ἀξιωθῶμεν, χάριτι καὶ οἰκτιρμοῖς τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ πατρί, ἅμα τῷ ἁγίῳ πνεύματι, δόξα, κράτος, τιμή, νῦν καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, Ἀμήν.

Λόγ. λγ. ΑΒΡΑΜ ΔΕ ΗΝ ΠΛΟΥΣΙΟΣ ΣΦΟΔΡΑ ΚΤΗνεσι καὶ ἀργυρίῳ καὶ χρυσίῳ, καὶ ἐπορεύθη, ὅθεν ἦλθεν, εἰς τὴν ἔρημον ἕως Βεθήλ, ἕως τοῦ τόπου, οὗ ἦν ἡ σκηνὴ αὐτοῦ τὸ πρότερον ἀνὰ μέσον Βεθὴλ καὶ ἀνὰ μέσον Ἀγγαί, εἰς τὸν τόπον τοῦ θυσιαστηρίου, οὗ ἐποίησεν ἐκεῖ τὴν ἀρχήν.

ΟΡῶν ὑμῶν σήμερον τὴν μετὰ προθυμίας ἐνταῦθα σύναξιν καὶ τὸν περὶ τὴν ἀκρόασιν πόθον, βούλομαι χρέος ὑμῖν καταθεῖναι, ὅπερ ὀφείλομεν τῇ ὑμετέρᾳ ἀγάπῃ. καὶ οἶδα ὅτι αὐτοὶ μὲν ἴσως ἐπιλέλησθε, διὰ τὸ πολλὰς ἐν τῷ μεταξὺ παρελθεῖν ἡμέρας, καὶ ἐφ' ἕτερα ἡμῖν ἐξελκυσθῆναι τὴν διάλεξιν. ἡ γὰρ τῆς ἁγίας ἑορτῆς παρουσία τὴν ἀκολουθίαν ἡμῖν διέκοψεν. οὐδὲ γὰρ ἦν εὔλογον τὸν σταυρὸν ἡμᾶς ἑορτάζοντας τοῦ δεσπότου, περὶ ἕτερα ἡμῖν τὴν διδασκαλίαν γίνεσθαι· ἀλλ' ἐχρῆν καθ' ἕκαστον καιρὸν τὴν ἁρμόττουσαν ὑμῖν παρατιθέναι τράπεζαν. διά τοι τοῦτο ἡνίκα ἡ τῆς παραδόσεως ἔφθασεν ἡμέρα, τὴν ἀκολουθίαν διατεμόντες τῆς διδασκαλίας, τοῦ κατεπείγοντος γενόμενοι, ἐπὶ τὸν προδότην τὴν γλῶτταν ἐπαφήκαμεν, καὶ πάλιν τὰ κατὰ τὸν σταυρὸν ὑμῖν εἰς μέσον προεθήκαμεν. εἶτα ἀναστάσεως ἡμέρας καταλαβούσης ἀναγκαῖον ἦν τὰ περὶ τῆς ἀναστάσεως τοῦ δεσπότου διδάξαι τὴν ὑμετέραν ἀγάπην, καὶ πάλιν ἐν ταῖς ἐφεξῆς ἡμέραις τῆς ἀναστάσεως τὴν ἀπόδειξιν ὑμῖν παρασχεῖν διὰ τῶν μετὰ ταῦτα γεγενημένων θαυμάτων, ὅτε καὶ τῶν πράξεων τῶν ἀποστολικῶν ἐπιλαβόμενοι ἐκεῖθεν ὑμῖν συνεχῆ τὴν ἑστίασιν παρεθήκαμεν, πολλὴν τὴν παραίνεσιν καθ' ἑκάστην πρὸς τοὺς νεωστὶ τῆς χάριτος ἀξιωθέντας ποιησάμενοι. νῦν οὖν ἀναγκαῖον τοῦ χρέους ὑμᾶς ὑπομνῆσαι, καὶ τότε τὴν ἔκτισιν ποιήσασθαι. εἰ γὰρ καὶ αὐτοὶ διὰ τὸ ὑπὸ πολλῶν περιέλκεσθαι φροντίδων οὐδὲ ἴστε τοῦ χρέους τὴν φύσιν, ἅτε καὶ γυναικὸς φροντίδα ἔχοντες, καὶ παίδων ἐπιμελούμενοι, καὶ ὑπὲρ τῆς καθημερινῆς τροφῆς σπουδάζοντες, καὶ ἑτέραις πολλαῖς βιωτικαῖς περιελκόμενοι φροντίσιν· ἀλλ' ἡμεῖς ὑπ' οὐδενὸς τούτων ὀχλούμενοι καὶ τοῦ χρέους ὑμᾶς ὑπομιμνήσκομεν, καὶ πρὸς τὴν ἀπόδοσιν παρασκευαζόμεθα. καὶ μὴ θαυμάσητε, εἰ τοσαύτην εὐγνωμοσύνην ἐπιδεικνύμεθα. ἀπ' ἐναντίας γὰρ τοῖς αἰσθητοῖς χρήμασίν ἐστι τούτου τοῦ χρέους ἡ φύσις. ἐκεῖ μὲν γὰρ οὐκ ἄν ποτε ταχέως ὁ ὀφείλων τοσαύτην εὐγνωμοσύνην ἐπιδείξηται, εἰδὼς ὅτι τὸ καταθεῖναι τὰ ὀφειλόμενα αὐτῷ μὲν ἐλαττοῖ τὴν οὐσίαν, τῷ δὲ λαμβάνοντι αὔξει τὴν περιουσίαν· ἐπὶ δὲ τοῦ χρέους τούτου τοῦ πνευματικοῦ τοιοῦτον οὐδέν· ἀλλὰ ταύτῃ μᾶλλον καὶ ὁ ὀφείλων καταθεὶς πολλῷ πλέον εὐπορώτερος ἔσται, καὶ τοῖς λαμβάνουσι μείζων ἡ εὐπορία. διὰ τοῦτο ἐπ' ἐκείνων μὲν πολλὴ ἡ ἀγνωμοσύνη γίνεται· ἐνταῦθα δὲ ἑκατέροις πολὺ τὸ κέρδος, καὶ τῷ καταπιθέντι, καὶ τοῖς ὑποδεχομένοις. ὅπερ καὶ ἐπὶ τῆς ἀγά-

Ρω. ιγ. η.

της παρῄνεσεν ὁ μακάριος Παῦλος λέγων, Μηδενὶ μηδὲν ὀφείλητε, εἰ μὴ τὸ ἀλλήλους ἀγαπᾶν· δεικνὺς ὅτι τοῦτο τὸ χρέος ἀεὶ μὲν καταβάλλεσθαι λέγεται, μηδέποτε δὲ παύεσθαι. μήτε ὑμᾶς ἀμελεῖν δεῖ πρὸς τὴν ὑποδοχὴν παρασκευαζομένους. τοῦτο γὰρ καὶ ἡμᾶς τοὺς καταβάλλοντας εὐπορωτέρους καθίστησι, καὶ ὑμῖν πλείονος ὠφελείας ὑπόθεσις γενήσεται. ἐπεὶ οὖν τοιαύτη τούτου τοῦ χρέους ἡ φύσις, καὶ ὅσῳ ἂν καταβάλλωμεν, τοσούτῳ μᾶλλον τῇ πλείονι καταβολῇ τὴν ἑαυτῶν περιουσίαν αὔξομεν, φέρε δὴ λοιπὸν διδάξωμεν ὑμᾶς καὶ τοῦ χρέους τὴν ὑπόθεσιν, ἵνα καὶ αὐτοὶ προθυμότερον ὑποδέξησθε τὰ λεγόμενα, καὶ τὴν ἡμετέραν εὐγνωμοσύνην ἀποδεξάμενοι ἀμείψησθε ἡμᾶς τῷ μετὰ σπουδῆς προσέχειν τοῖς λεγομένοις. τίς οὖν ἐστι τοῦ χρέους ἡ ὑπόθεσις; ἴστε καὶ μέμνησθε ὅτι τὰ κατὰ τὸν πατριάρχην εἰς μέσον ἀγαγόντες, καὶ τὴν διὰ τὸν λιμὸν γενομένην αὐτῷ κάθοδον εἰς Αἴγυπτον, καὶ τῆς Σάρρας τὴν ἁρπαγὴν τὴν ὑπὸ τοῦ Φαραὼ γεγενημένην, καὶ τὴν τοῦ θεοῦ κατ' αὐτοῦ ἀγανάκτησιν, ἣν διὰ τὴν περὶ τὸν δίκαιον πρόνοιαν ἐποιήσατο καὶ κατ' αὐτοῦ καὶ κατὰ παντὸς τοῦ οἴκου αὐτοῦ, παρασκευάσας μετὰ πολλῆς τῆς περιφανείας τὴν ἀπὸ τῆς Αἰγύπτου ἐπάνοδον ποιήσασθαι τὸν πατριάρχην (ἐνετείλατο γάρ, φησι, Φαραὼ ἀνδράσι περὶ Ἄβραμ συμπροπέμψαι αὐτόν, καὶ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ πάντα ὅσα ἦν αὐτῷ. ἀνέβη δὲ Ἄβραμ ἐξ Αἰγύπτου, αὐτὸς καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ καὶ πάντα τὰ αὐτοῦ, καὶ Λὼτ μετ' αὐτοῦ εἰς τὴν ἔρημον) ἐνταῦθα τὸν λόγον καταλύσαντες, τὰς μεταξὺ πάσας ἡμέρας εἰς τὴν περὶ τῶν κατεπειγόντων διδασκαλίαν τὸν λόγον καταπαύσαντες μετηγάγομεν· διόπερ σήμερον ἀναγκαῖον τῆς ἀκολουθίας ἅψασθαι, καὶ καθάπερ σῶμα ἓν συνάψαι καὶ τὰ μέλλοντα ῥηθήσεσθαι τοῖς ἤδη λεχθεῖσιν. οὕτω γὰρ εὐσυνοπτότερος ὑμῖν γενήσεται ὁ τῆς διδασκαλίας λόγος. ἀλλ' ἵνα σαφέστερα ὑμῖν γένηται τὰ λεγόμενα, ἀκόλουθον ἂν εἴη καὶ αὐτὴν τὴν ἀρχὴν τῶν σήμερον ἀναγνωσθέντων προσθεῖναι ἐπὶ τῆς ὑμετέρας ἀγάπης.

2 Ἄβραμ δέ, φησιν, ἦν πλούσιος σφόδρα κτήνεσιν, ἀργυρίῳ, καὶ χρυσίῳ. 3 Καὶ ἐπορεύθη ὅθεν ἦλθεν εἰς τὴν ἔρημον ἕως Βεθήλ, ἕως τοῦ τόπου οὗ ἦν ἡ σκηνὴ αὐτοῦ τὸ πρότερον ἀνὰ μέσον Βεθήλ, καὶ ἀνὰ μέσον Ἀγγαί, 4 Εἰς τὸν τόπον τοῦ θυσιαστηρίου, οὗ ἐποίησεν ἐκεῖ τὴν ἀρχήν· καὶ ἐπεκαλέσατο ἐκεῖ Ἄβραμ τὸ ὄνομα κυρίου τοῦ θεοῦ.

Μὴ ἁπλῶς παραδράμωμεν τὰ ἀνεγνωσμένα, ἀλλὰ καταμάθωμεν σαφῶς τῆς θείας γραφῆς τὴν ἀκρίβειαν, ὅπως οὐδὲν ἡμῖν παρέργως διηγεῖται. Ἄβραμ δέ, φησιν, ἦν πλούσιος σφόδρα. σκόπει πρῶτον αὐτὸ τοῦτο, ὅτι οὐχ ἁπλῶς ἐπεσημήνατο, οὐδὲ μάτην οὐδὲ εἰκῇ νῦν πλούσιον αὐτὸν καλεῖ. οὐδαμοῦ γὰρ ἔμπροσθεν ἐμνημόνευσεν, ὅτι πλούσιος ἦν, ἀλλὰ νῦν πρῶτον. τίνος ἕνεκεν καὶ διὰ τί; ἵνα μάθῃς τῆς τοῦ θεοῦ σοφίας τὸ εὐμήχανον, καὶ τῆς προνοίας ἣν περὶ τὸν δίκαιον ἐποιεῖτο τὴν ὑπερβάλλουσαν δύναμιν. ὁ γὰρ διὰ τὴν ἀνάγκην τοῦ λιμοῦ τὴν ἀποδημίαν ποιησάμενος τὴν εἰς Αἴγυπτον, καὶ διὰ τὸ μὴ φέρειν τὴν ἐν τῇ Χαναναίᾳ στενοχωρίαν, ἀθρόον πλούσιος γέγονε, καὶ πλούσιος οὐχ ἁπλῶς, ἀλλὰ σφόδρα, καὶ οὐ κτήνεσι μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀργυρίῳ καὶ χρυσίῳ. εἶδες ὅση τοῦ θεοῦ ἡ πρόνοια. ἀπῆλθε λιμοῦ παραμυθίαν εὑρέσθαι, καὶ ἐπανῆλθεν οὐ τὸν λιμὸν μόνον παραμυθησάμενος, ἀλλὰ καὶ πλοῦτον πολὺν περιβαλλόμενος καὶ δόξαν ἄφατον, καὶ πᾶσι κατάδηλος γεγονώς, ὅστις ἦν. καὶ λοιπὸν καὶ οἱ τὴν Χαναναίαν οἰκοῦντες ἀκριβέστερον ἐμάνθανον τοῦ δικαίου τὴν ἀρετήν, ὁρῶντες οὕτως ἀθρόαν γεγενημένην τὴν μεταβολήν, καὶ τοσούτῳ πλούτῳ περιρρεόμενον τὸν ξένον, τὸν καθάπερ φυγάδα καὶ ἀλήτην εἰς τὴν Αἴγυπτον κατελθόντα. καὶ ὅρα αὐτὸν οὐδὲ ὑπὸ τῆς πολλῆς εὐημερίας καὶ τῆς τοῦ πλούτου περιουσίας χαυνότερον γεγονότα, οὐδὲ ῥᾳθυμότερον,

τερον,

πτερον, ἀλλὰ πάλιν εἰς ἐκεῖνον τὸν τόπον ἐπειγόμενον, ἔνθα καὶ πρότερον ἦν, πρὶν ἢ τὴν Αἴγυπτον καταλαβεῖν. ἦλθε γάρ, φησιν, εἰς τὴν ἔρημον ἕως τοῦ τόπου, οὗ ἦν ἡ σκηνὴ αὐτοῦ τὸ πρότερον, εἰς τὸν τόπον τοῦ θυσιαστηρίου, οὗ ἐποίησεν ἐκεῖ τὴν ἀρχήν, καὶ ἐπεκαλέσατο τὸ ὄνομα κυρίου τοῦ θεοῦ. ἐννόει μοι πῶς ἦν ἡσυχίας ἐραστὴς καὶ ἀπραγμοσύνης, καὶ διηνεκῶς ἀνακείμενος τῇ πρὸς τὸν θεὸν θεραπείᾳ. ἐκεῖνον γάρ, φησι, τὸν τόπον κατέλαβεν, ἔνθα ἦν πρότερον τὸ θυσιαστήριον οἰκοδομήσας, καὶ ἐπικαλεσάμενος τὸ ὄνομα τοῦ θεοῦ, τὸ προλαβὼν ἤδη ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς ἐπλήρου τὸ παρὰ τοῦ Δαβὶδ εἰρημένον· (Ψαλ. πγ. ια.) ὅτι ἐξελεξάμην [τὸ] παραριπτεῖσθαι ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ θεοῦ μου μᾶλλον, ἢ οἰκεῖν με ἐν σκηνώμασιν ἁμαρτωλῶν. ἡ γὰρ ἐρημία διὰ τὴν ἐπίκλησιν τοῦ ὀνόματος * τοῦ θεοῦ προτιμοτέρα αὐτῷ ἐτύγχανε τῶν πόλεων. ἤδει γάρ, ἤδει ὅτι πόλεως μέγεθος οὐκ οἰκοδομημάτων ποιεῖ κάλλος, οὐδὲ οἰκητόρων πλῆθος, ἀλλ' ἡ τῶν ἐνοικούντων ἀρετή, δι' ἣν καὶ ἡ ἔρημος τῶν πόλεων τιμιωτέρα ἐτύγχανεν ὑπὸ τῆς τοῦ δικαίου ἀρετῆς κοσμουμένη, καὶ λαμπροτέρα τῆς οἰκουμένης φαινομένη.

5 Καὶ Λώτ, φησι, τῷ συμπορευομένῳ μετὰ Ἀβραὰμ ἦν πρόβατα καὶ βόες καὶ κτήνη,

6 Καὶ οὐκ ἐχώρει αὐτοὺς ἡ γῆ κατοικεῖν ἅμα, ὅτι ἦν τὰ ὑπάρχοντα αὐτῶν πολλά, καὶ οὐκ ἠδύναντο κατοικεῖν ἅμα.

Οὐ μόνον τῷ πατριάρχῃ τὰ τῆς περιουσίας ηὔξετο, ἀλλὰ καὶ τῷ Λὼτ ἦν, φησι, πρόβατα καὶ βόες καὶ κτήνη. ἴσως τὰ μὲν αὐτὸς φιλότιμος ὢν ἐδωρεῖτο τῷ ἀδελφιδῷ, τὰ δὲ καὶ ἕτερα αὐτῷ προσεγένοντο διὰ τὴν εἰς τὸν πατριάρχην τιμήν. καὶ οὐκ ἐχώρει αὐτούς, φησιν, ἡ γῆ, ὅτι ἦν τὰ ὑπάρχοντα αὐτῶν πολλά. ὅρα τὸ πλῆθος τῆς περιουσίας εὐθέως διαστάσεως αἴτιον γινόμενον, καὶ τὴν διαίρεσιν ἐργαζόμενον, καὶ τὴν ὁμόνοιαν διακόπτον, καὶ τῆς συγγενείας τὸν σύνδεσμον διαιροῦν.

7 Καὶ ἐγένετο μάχη ἀνὰ μέσον τῶν ποιμένων τῶν κτηνῶν τοῦ Ἀβραάμ, καὶ ἀνὰ μέσον τῶν ποιμένων τοῦ Λώτ. οἱ δὲ Χαναναῖοι καὶ οἱ Φερεζαῖοι τότε κατῴκουν τὴν γῆν.

Σκόπει πῶς οἱ προσοικοῦντες τὴν ἀρχὴν τῆς διαστάσεως ἐργάζονται. ἐντεῦθεν γὰρ ἀεὶ πάντα φύεται τὰ κακὰ ἀπὸ τῆς τῶν οἰκείων μοχθηρίας. ἐγένετο γάρ, φησι, μάχη ἀνὰ μέσον τῶν ποιμένων. οὗτοί εἰσιν οἱ τῆς διαιρέσεως τὴν ἀφορμὴν παρέχοντες, οἱ τὴν ὁμόνοιαν διασπῶντες, οἱ πολλὴν τὴν ἀγνωμοσύνην ἐπιδεικνύμενοι. οἱ δὲ Χαναναῖοι καὶ οἱ Φερεζαῖοι τότε κατῴκουν τὴν γῆν. τίνος ἕνεκεν ἡμῖν τοῦτο ἐπεσημήνατο; ἐπειδὴ εἶπεν, ὅτι οὐκ ἐχώρει αὐτοὺς ἡ γῆ κατοικεῖν ἅμα, τὴν αἰτίαν ἡμᾶς διδάξαι ἠθέλησεν ἡ θεία γραφή, ὅτι διὰ τοῦτο αὐτοὺς οὐκ ἐχώρει, ἐπειδὴ ἔτι προκατείχετο ὑπὸ τούτων τῶν ἐθνῶν. ἀλλ' ἴδωμεν τοῦ πατριάρχου τὴν φιλόθεον γνώμην, ὅπως καταστέλλει τὴν μέλλουσαν ἐξάπτεσθαι πυρὰν διὰ τῆς οἰκείας ἐπιεικείας.

8 Εἶπε δέ, φησιν, Ἀβραὰμ τῷ Λώτ, μὴ ἔστω μάχη ἀνὰ μέσον ἐμοῦ καὶ σοῦ, καὶ ἀνὰ μέσον τῶν ποιμένων μου καὶ τῶν ποιμένων σου, ὅτι ἀδελφοὶ ἡμεῖς ἐσμεν.

Ὅρα ταπεινοφροσύνης ὑπερβολήν, ὅρα φιλοσοφίας ὕψος. ὁ γέρων, ὁ πρεσβύτης, τὸν νέον, τὸν ἀδελφιδοῦν ἀδελφὸν προσαγορεύει, καὶ εἰς τὴν αὐτὴν αὐτῷ τιμὴν ἄγει, καὶ οὐδὲν ἑαυτῷ πλέον νέμει· ἀλλά φησι, μὴ ἔστω μάχη ἀνὰ μέσον ἐμοῦ καὶ σοῦ, καὶ τῶν ποιμένων μου καὶ τῶν ποιμένων σου. οὐδὲ γὰρ ἂν εἴη, φησίν, εὔλογον τοῦτο γενέσθαι, ἐπειδὴ ἀδελφοί ἐσμεν. εἶδες ἀποστολικὸν νόμον αὐτὸν πληροῦντα τὸν λέγοντα, (α. Κορ. ς. α.) Ἤδη μὲν οὖν ὅλως ἥττημα ὑμῖν ἐστιν, ὅτι κρίματα ἔχετε μεθ' ἑαυτῶν. διὰ τί οὐχὶ μᾶλλον ἀδικεῖσθε; διὰ τί οὐ μᾶλλον ἀποστερεῖσθε; ἀλλ' ὑμεῖς ἀδικεῖτε καὶ ἀποστερεῖτε, καὶ

ταῦτα ἀδελφούς. ταῦτα πάντα διὰ τῶν ἔργων πληρῶν ὁ πατριάρχης φησί, μὴ ἔστω μά-
χη * ἀνὰ μέσον τῶν ποιμένων μου καὶ τῶν ποιμένων σου, ὅτι ἄνθρωποι ἀδελφοὶ ἡμεῖς ἐσ-
μέν. τί ταύτης τῆς ψυχῆς εἰρηνικώτερον γένοιτ' ἄν; ἆρα οὐ μάτην οὐδὲ εἰκῆ ἐν
προοιμίοις ἔλεγον, ὅτι διὰ τὸ ἡσυχίας ἐρᾶν καὶ ἀπραγμοσύνης, διὰ τοῦτο τὴν ἐρημί-
αν τῆς οἰκουμένης προετίμα. ὅρα γὰρ αὐτὸν καὶ νῦν, ἐπειδὴ ὅλως εἶδε τοὺς ποι- 5
μένας διαπληκτιζομένους, πῶς ἐξ ἀρχῆς εὐθέως πειρᾶται κατασβέσαι τὴν μέλ-
λουσαν ἐξάπτεσθαι πυράν, καὶ παύει τὴν φιλονεικίαν. ἔδει γὰρ αὐτὸν πᾶσι τοῖς τὴν Πα-
λαιστίνην οἰκοῦσι διδάσκαλον φιλοσοφίας ἀφιγμένον μηδεμίαν παρέχειν ἀφορμὴν,
μηδὲ λαβὴν δοῦναι· ἀλλὰ διὰ τῆς τῶν τρόπων ἐπιεικείας σάλπιγγος λαμπρότερον
πάντας αὐτοὺς παιδεῦσαι, καὶ μιμητὰς καταστῆσαι τῆς οἰκείας ἀρετῆς. μὴ ἔστω, φησί, 10
μάχη ἀνὰ μέσον ἐμοῦ καὶ σοῦ, καὶ ἀνὰ μέσον τῶν ποιμένων μου καὶ τῶν ποιμένων σου, ὅτι ἄν-
θρωποι ἀδελφοὶ ἡμεῖς ἐσμέν. πολλὴ τῶν ῥημάτων ἡ ἐπιείκεια. ἀνὰ μέσον ἐμοῦ καὶ σοῦ.
σκόπει πῶς ἐξ ἰσοτιμίας αὐτῷ διαλέγεται, καίτοι τὰ τῆς μάχης οὐχ ἑτέρωθεν οἶμαι τὴν
ἀρχὴν ἐσχηκέναι, ἢ ἀπὸ τοῦ τοὺς ποιμένας τοῦ πατριάρχου μὴ συγχωρεῖν ἐκείνοις τῆς αὐ-
τῆς αὐτοῖς ἀδείας ἀπολαύειν. ἀλλ' ὁ δίκαιος δεικνὺς τῆς οἰκείας φιλοσοφίας τὴν ὑπερ- 15
βολὴν, καὶ παιδεύων οὐ τοὺς τότε παρόντας μόνον, ἀλλὰ καὶ πάντας τοὺς ἑξῆς μηδέποτε
πρὸς τοὺς πλησίον διαπληκτίζεσθαι τοὺς ἡμῖν διαφέροντας. ἡ γὰρ ἐκείνων φι-
λονεικία ἡμῖν πολλὴν περιτρίβεται τὴν ἀδοξίαν, καὶ οὐδὲν ἐκείνοις λογίζεται τὰ γινό-
μενα, ἀλλ' εἰς ἡμᾶς ἀνατρέχει τὰ τῆς μέμψεως. ποῦ οὖν εὔλογον ἀνθρώπους ἀδελ-
φοὺς ὄντας, καὶ τῆς αὐτῆς φύσεως τυγχάνοντας, καὶ τῆς αὐτῆς συγγενείας, καὶ παροικεῖν ἐν- 20
ταῦθα μέλλοντας, εἰς τοσαύτην ἐκπίπτειν φιλονεικίαν, ὀφείλοντας ἐπιεικείας καὶ
πραότητος καὶ φιλοσοφίας ἁπάσης διδασκάλους καθίστασθαι τούτοις πᾶσιν; ἀκουέτω-
σαν ταῦτα οἱ νομίζοντες ἐκτὸς εἶναι τῶν ἐγκλημάτων, ἐπειδὰν τοὺς αὐτοῖς προσή-
κοντας περιορῶσι διὰ τὴν πρὸς αὐτοὺς οἰκειότητα ἁρπάζοντας, πλεονεκτοῦντας, μυ-
ρία κακὰ διαπιθέντας καὶ ἐν πόλεσι καὶ ἐν ἀγροῖς τοὺς αὐτοῖς γειτνιῶντας, καὶ περισπωμέ- 25
νους τοὺς μὲν τὸν ἀγρόν, τοὺς δὲ τὴν οἰκίαν, καὶ ταύτῃ πλείονα μᾶλλον τὴν εὔνοιαν παρ' αὐ-
τοὺς ἐπιδεικνύμενοι. εἰ γὰρ καὶ ἑτέρου τὸ τῆς ἀδικίας ἔργον ἦν, ἀλλ' αὐτοὶ ἐκοινώνησαν
τοῦ πράγματος, οὐ μόνον τῷ ἐφησθῆναι τῷ γεγενημένῳ, καὶ νομίζειν ἐκ τούτου σοι τὴν οὐ-
σίαν αὔξεσθαι καὶ τὴν περιουσίαν πλείονα γίνεσθαι, ἀλλὰ καὶ τῷ μὴ κωλῦσαι μέλλου-
σαν τὴν ἀδικίαν εἰς ἔργον ἐκβαίνειν. ὁ γὰρ δυνάμενος κωλῦσαι τὸν ἀδικοῦντα, καὶ μὴ 30
τοῦτο ποιῶν, οὐκ ἔλαττον τοῦ ἀδικοῦντος τὰς εὐθύνας ὑφέξει. μὴ τοίνυν ἀπατῶμεν
ἑαυτοὺς, παρακαλῶ, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ φεύγωμεν τὰς ἁρπαγάς, τὰς πλεονεξίας, καὶ τὸ ἐκ
τῶν τοιούτων αὔξειν ἡμῖν τὴν περιουσίαν, καὶ τοὺς ἡμῖν προσήκοντας παιδεύωμεν μηδὲν
τοιοῦτο ἐργάζεσθαι. οὐδὲ γὰρ ἀνευθύνους ἡμᾶς τοῦτο ἀφίησιν, ἀλλὰ πλείονα τὴν κα-
τάκρισιν ἐργάζεται. πρὸς γὰρ τὴν ἡμετέραν ἀρέσκειαν ἐκεῖνοι τὴν ἑαυτῶν προδι- 35
δόντες σωτηρίαν τὴν ἀδικίαν τολμῶσι, μετὰ τῆς ἑαυτῶν ἀπωλείας καὶ ἡμᾶς συγκατα-
σπῶντες. εἰ δὲ βουλώμεθα νήφειν, καὶ αὐτοὶ τῆς ἐντεῦθεν λύμης ἀπαλλαγησόμεθα, κἀ-
κείνους ἀποστήσομεν τῆς κακῆς ἐπιχειρήσεως. καὶ μή μοι λέγε τὰ ψυχρὰ ἐκεῖνα ῥήματα,
οὐδέν μοι μέλει· μὴ γὰρ ἐγὼ παρεσπασάμην; οὐδὲν οἶδα. ἕτερος εἰργάσατο, οὐκ
ἐκοινώνησα τῆς ἀδικίας. σκῆψις ταῦτα καὶ πρόφασις. εἰ βούλει δεῖξαι ὅτι οὐκ ἐκοι- 40
νώνησας τῆς ἀδικίας, καὶ οὐ συνέπραξας, καὶ τῆς πλεονεξίας οὐ γέγονας ἐργάτης, διόρ-
θωσαι τὸ γεγονός, παραμύθησαι τὸν ἠδικημένον, ἀπόδος τὰ ἀφαιρεθέντα. οὕτω γὰρ καὶ
σαυτὸν ἐλευθερώσεις ἐγκλημάτων, καὶ τὸν ἠδικηκότα διορθώσῃ, δείξας ὡς οὐ κατὰ γνώμην

σε

σὺ τὰ παρ' αὐτοῦ πέπρακται, καὶ τὸν πάντα παρακαλέσαι οὐκ ἀφήσεις ὑπὸ τῆς ἀ-
θυμίας καταποθῆναι, ἣν διὰ τὴν ἀφαίρεσιν ὑφίστασθαι ἔμελλε. μὴ ἔστω, φησί, μάχη ἀ-
νὰ μέσον ἐμοῦ καί σου, καὶ τῶν ποιμένων μου καὶ τῶν ποιμένων σου, ὅτι ἄνθρωποι ἀδελφοὶ
ἡμεῖς ἐσμέν. εἶδες πραότητα, εἶδες ἐπιείκειαν· ἄκουε καὶ τῶν ἑξῆς, ἵνα μάθῃς αὐτοῦ
5 τῆς φιλοσοφίας τὴν ὑπερβολήν. πῶς οὖν τὰ τῆς μάχης λύσιν λάβῃ, καὶ σβεσθῇ τὰ
τῆς φιλονεικίας;

9 Ἰδοὺ πᾶσα ἡ γῆ, φησιν, ἐναντίον σού ἐστι. διαχωρίσθητι ἀπ' ἐμοῦ· εἰ σὺ εἰς ἀρι-
στερά, ἐγὼ εἰς δεξιά· εἰ δὲ σὺ εἰς δεξιά, ἐγὼ εἰς ἀριστερά.

Σκόπει τοῦ δικαίου τὴν φιλοσοφίαν, καὶ τῆς ταπεινοφροσύνης τὴν ἐπίτασιν. περὶ δὲ τούτων
10 ἐννόει μοι, ἀγαπητέ, ὅση τοῦ πλούτου ἡ λύμη, καὶ τῆς περιουσίας τῆς πολλῆς ἡ διαφθορά.
ηὐξήθη τὰ ποίμνια, προσετίθετο πλοῦτος πολύς, καὶ εὐθέως διακόπτεται ἡ ὁμόνοια· καὶ
ἔνθα ἦν ἡ εἰρήνη καὶ ὁ σύνδεσμος τῆς ἀγάπης, ἐκεῖ μάχη καὶ φιλονεικία. ὅπου γὰρ τὸ ἐ-
μὸν καὶ τὸ σόν, ἐκεῖ πᾶσα μάχης ἰδέα καὶ φιλονεικίας ὑπόθεσις. ἔνθα γὰρ τοῦτο μὴ ᾖ,
τὰ τῆς ὁμονοίας καὶ τὰ τῆς εἰρήνης μετὰ πάσης ἀκριβείας πολιτεύεται. καὶ ἵνα μάθῃς, ἄ-
15 κουε τί φησιν ὁ μακάριος Λουκᾶς περὶ τῶν ἐξ ἀρχῆς τῇ πίστει προσιόντων· Ἦν, φησι, Πρ. δ. λβ.
πάντων ἡ καρδία καὶ ἡ ψυχὴ μία· οὐκ ἐπειδὴ ψυχὴν μίαν εἶχον πάντες (πῶς γὰρ ἐν
διαφόροις σώμασιν ὄντες;) ἀλλὰ τὴν ἐπιτεταμένην ὁμόνοιαν ἡμῖν δείκνυσι. καὶ εἰ
μὴ σφόδρα μακρόθυμός τις ἦν ὁ δίκαιος καὶ φιλοσοφεῖν εἰδώς, καὶ ἐχαλέπηνεν ἂν καὶ εἶ-
πε πρὸς αὐτόν· τίς ἡ τοσαύτη παρανοία; ὅλως γὰρ ἐτόλμησαν οἱ προσήκοντές σοι δι-
20 ᾶραι στόμα πρὸς τοὺς ἐμοὶ διαφέροντας, καὶ οὐκ ἐνενόησαν ὅσον τὸ μέσον ἐστὶ μεταξὺ ἡ-
μῶν. πόθεν γάρ σοι τὰ τῆς εὐπορίας ταύτης γεγένηται; οὐκ ἐκ τῆς ἐμῆς κηδεμονίας;
τίς δέ σε εἰς ἀνθρώπους ὀφθῆναι πεποίηκεν; οὐκ ἐγὼ ἀντὶ πατρός σοι γενόμενος, καὶ τὴν
πατρὸς σοι χρείαν διὰ πάντων ἐπιδειξάμενος; ταύτας μοι τὰς ἀμοιβὰς ἀποδίδως τῆς
πολλῆς περὶ σὲ θεραπείας; ταῦτα ἐλπίζων πανταχοῦ σε μετ' ἐμοῦ περιῆγον; ἔστω· οὐ-
25 δὲν τῶν ὑπηργμένων σοι παρ' ἐμοῦ εἰς ἔννοιαν ἔλαβες· κἂν μου γοῦν τὸ γῆρας αἰδεσθῆναί
σε οὐκ ἐχρῆν, καὶ τιμῆσαι τὰς πολιὰς τὰς ἐμάς; ἀλλὰ περιεῖδες τοὺς ποιμένας τοὺς
σοὺς ἐμπαροινοῦντας τοῖς ἐμοῖς ποιμέσιν, οὐκ εἰδὼς ὅτι ὥσπερ ἡ εἰς ἐκείνους ὕβρις
εἰς ἐμὲ διαβαίνει, οὕτω καὶ ἡ ἐκείνων προπέτεια εἰς σὲ τὴν ἀναφορὰν ἔχει. ἀλλ'
οὐδὲν τούτων ὁ δίκαιος οὔτε εἰς διάνοιαν λαβεῖν κατεδέξατο, ἀλλὰ πάντα τοιοῦτον λογισμὸν
30 ἀπωσάμενος ἑνὸς γέγονε μόνου, ὅπως καὶ τὴν μέλλουσαν ἐξάπτεσθαι φιλονεικίαν κατασβέσῃ,
καὶ τὸν χωρισμὸν ἀλύπως ἐπινοήσας πάσης ταραχῆς ἐκτὸς ποιήσῃ τὴν οἰκίαν. οὐκ ἰδού,
φησιν, πᾶσα ἡ γῆ ἐναντίον σού ἐστι; διαχωρίσθητι ἀπ' ἐμοῦ. εἰ σὺ εἰς δεξιά, ἐγὼ εἰς ἀρι-
στερά· εἰ δὲ σὺ εἰς ἀριστερά, ἐγὼ εἰς δεξιά. ὅρα τὴν ἐπιείκειαν τοῦ δικαίου. δεικνὺς γὰρ αὐ-
τῷ διὰ τῶν πραγμάτων, ὅτι οὐχ ἑκὼν τοῦτο ποιεῖ οὐδὲ βουλόμενος αὐτὸν χωρισθῆναι,
35 ἀλλὰ διὰ τὴν τῆς φιλονεικίας ἀνάγκην, καὶ ὥστε μὴ διηνεκῆ τὸν πόλεμον εἶναι ἐν τῇ οἰ-
κίᾳ, σκόπει πῶς διὰ τῶν λόγων καταπραΰνει αὐτοῦ τὴν φλεγμονήν, καὶ αὐτῷ πᾶ-
σαν τὴν ἐξουσίαν δίδωσι τῆς ἐκλογῆς, καὶ προτίθησιν αὐτῷ τὴν γῆν ἅπασαν, καί φησιν·
οὐκ ἰδοὺ πᾶσα ἡ γῆ ἐναντίον σου; ἣν ἂν βούλῃ, ἑλοῦ, κἀγὼ ἐκείνην καταδέξομαι μετὰ
πολλῆς τῆς ἡδονῆς, ἣν ἂν αὐτὸς καταλίπῃς. μεγάλη τοῦ δικαίου ἡ φιλοσοφία. διὰ πάν-
40 των ἀνεπαχθὴς βούλεται γενέσθαι τῷ ἀδελφιδῷ. ἐπειδὴ γάρ, φησιν, ὅπερ οὐκ ἐβουλό-
μην, τοῦτο γέγονε, καὶ ἵνα τὰ τῆς φιλονεικίας παυθῇ, τὸν χωρισμὸν ἀνάγκη συμβῆναι. διὰ
τοῦτό σε κύριον καθίστημι τῆς αἱρέσεως, καὶ τὴν ἐξουσίαν σοι πᾶσαν δίδωμι, ἵνα ἣν ἂν νο-
μίσῃς εἶναι τιμιωτέραν γῆν, ἐκείνην ἑλόμενος, τὴν λοιπὴν ἐμοὶ καταλίπῃς. ἆρα αὖ

τοῦτο ποιῆσαι ποτέ τις κατεδέξατο πρὸς ὁμήλικα ἀδελφόν, ὅπερ ὁ πατριάρχης πρὸς τὸν ἀδελφιδοῦν ἐπεδείξατο; εἰ γὰρ καὶ αὐτὸς προλαβὼν τὴν ἐκλογὴν ποιησάμενος, καὶ τὰ πρωτεῖα λαβὼν παρεχώρησεν ἐκείνῳ τὰ ὑπολειφθέντα, οὐχὶ καὶ οὕτω μέγα ἦν τὸ παρ' αὐτοῦ γινόμενον; ἀλλ' ὅμως βουλόμενος καὶ τῆς οἰκείας ἀρετῆς δεῖξαι τὴν ὑπερβολήν, καὶ τοῦ νέου τὴν ἐπιθυμίαν ἐμπλῆσαι, ὥστε μηδεμίαν ἀπὸ τοῦ χωρισμοῦ γίνεσθαι λύπης ἀφορμήν, αὐτῷ προθεὶς ἅπασαν τὴν ἐξουσίαν φησίν, ἰδοὺ πᾶσα ἡ γῆ ἐναντίον σου· διαχωρίσθητι ἀπ' ἐμοῦ, καὶ οἵαν ἂν βούλῃ, ἑλοῦ. ἔδει τοίνυν τὸν ἀδελφιδοῦν τοσαύτης ἐπιεικείας πειραθέντα ἀντιτιμῆσαι τὸν πατριάρχην, καὶ μᾶλλον αὐτὸν αὐτῷ παραχωρῆσαι τῆς αἱρέσεως τῆς ἐκλογῆς (εἰώθαμεν γάρ πως ἅπαντες οἱ ἄνθρωποι, ἐπειδὰν ἀντιτείνοντας μὲν ἴδωμεν τοὺς μέλλοντας πρὸς ἡμᾶς τι διερευνᾶσθαι καὶ φιλονεικοῦντας, τοῖς πρωτείοις ἐπιπηδᾶν, μὴ ἀνέχεσθαι ἐλαττοῦσθαι· ὅταν δὲ παραχωροῦντας θεασώμεθα καὶ καθυφειμένοις ῥήμασι τὴν ἐξουσίαν ἅπασαν ἡμῖν ἐπιτρέποντας, ὥσπερ αἰδούμενοι τὴν πολλὴν ἐπιείκειαν, καὶ τῆς φιλονεικίας ἀφιστάμεθα, καὶ πάλιν ἀντιστρέφοντες πᾶσαν τὴν ἐξουσίαν παραχωροῦμεν, κἂν ἐλάττων εἶναι δοκῇ ὁ πρὸς ἡμᾶς διαφερόμενος) ὀφείλων τοίνυν καὶ ὁ Λὼτ ἐπὶ τοῦ πατριάρχου τοῦτο διαπράξασθαι, καθάπερ νεοτὸς καὶ ὑπὸ τῆς τοῦ πλείονος ἐπιθυμίας ἐξελκόμενος τοῖς πρωτείοις ἐπιπηδᾷ, ὡς ἐνόμιζε, καὶ τὴν ἐκλογὴν ποιεῖται.

10 Καὶ ἐπάρας, φησί, Λὼτ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ, εἶδε πᾶσαν τὴν περίχωρον τοῦ Ἰορδάνου, ὅτι πᾶσα ἦν ποτιζομένη πρὸ τοῦ καταστρέψαι τὸν θεὸν Σόδομα καὶ Γόμορρα, ὡς ὁ παράδεισος τοῦ θεοῦ, καὶ ὡς ἡ γῆ Αἰγύπτου, ἕως ἐλθεῖν εἰς Ζόγορα. 11 Καὶ ἐξελέξατο ἑαυτῷ Λὼτ πᾶσαν τὴν περίχωρον τοῦ Ἰορδάνου, καὶ ἀπῆρε Λὼτ ἀπὸ ἀνατολῶν, καὶ διεχωρίσθησαν ἕκαστος ἀπὸ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ.

Εἶδες τῆς ἀρετῆς τοῦ δικαίου τὴν ὑπερβολήν, ὅπως οὐ συνεχώρησεν οὐδὲ βλαστῆσαι τὴν ῥίζαν τῆς κακίας, ἀλλ' εὐθέως καὶ τὰ μέλλοντα φύεσθαι κάτωθεν ἐξέτεμε καὶ ἠφάνισε, πολλῇ τῇ ἐπιεικείᾳ χρησάμενος, καὶ δι' ἀρετὴν τῶν ἄλλων ὑπεροψίαν ἄφατον ἐπιδειξάμενος, καὶ δεικνὺς ἅπασιν ὅπως πάσης αὐτῷ περιουσίας προτιμοτέρα τυγχάνει ἡ εἰρήνη, καὶ τὸ φιλονεικίας ἀπηλλάχθαι. ἵνα γὰρ μή τις καταγνῷ τοῦ δικαίου ὡς ἀγνώμονος γινομένου περὶ τὸν Λώτ, καὶ ὅτι οἴκοθεν αὐτὸν ἀναστήσας, καὶ ἀγαγὼν ἐπὶ τῆς ἀλλοτρίας ἐκβάλλει τῆς οἰκίας, μηδὲ νομίσῃ τις ἀπεχθείας αὐτὸν ἕνεκεν ταῦτα ἐργάζεσθαι, ἀλλὰ μάθωμεν πάντες, ὅτι εἰρήνης ἀντεχόμενος ταῦτα ποιεῖ, διὰ τοῦτο καὶ τὴν ἐκλογὴν αὐτῷ παρεχώρησε, καὶ τὰ πρωτεῖα ἐκείνου ἑλομένου οὐκ ἐδυσχέραινεν, ἵνα πάντες εἰδέναι ἔχωμεν τῆς τοῦ δικαίου γνώμης τὸ φιλάγαθον, καὶ τῆς εἰρηνικῆς αὐτοῦ ψυχῆς τὸν σκοπόν. ἄλλως δὲ καὶ ἕτερόν τι μυστήριον ἦν προοικονομούμενον, ὥστε πολλὰ κατ' αὐτὸν γίνεσθαι, καὶ τὸν Λὼτ διὰ τῶν πραγμάτων παιδευθῆναι, ὡς οὐ δεόντως τὴν ἐκλογὴν ἐποιήσατο, καὶ τοὺς ἐν Σοδόμοις μαθεῖν τοῦ Λὼτ τὴν ἀρετήν, καὶ τοῦ χωρισμοῦ δὲ γινομένου, τὴν ἐπαγγελίαν τὴν εἰς τὸν πατριάρχην γεγενημένην εἰς ἔργον ἐκβῆναι τὴν λέγουσαν, σοὶ καὶ τῷ σπέρματί σου δώσω τὴν γῆν ταύτην. καὶ ταῦτα κατὰ μικρὸν προϊόντες ὀψόμεθα, τῆς θείας γραφῆς ἡμῖν ἅπαντα κατάδηλα ποιούσης.

12 Καὶ Ἄβραμ, φησί, παρῴκησεν ἐν γῇ Χαναάν· Λὼτ δὲ κατῴκησεν ἐν πόλει τῶν περιχώρων, καὶ ᾤκησεν ἐν Σοδόμοις. 13 Οἱ δὲ ἄνθρωποι οἱ ἐν Σοδόμοις πονηροὶ καὶ ἁμαρτωλοὶ ἐναντίον τοῦ θεοῦ σφόδρα.

Ὅρα τὸν Λὼτ πρὸς τὴν τῆς γῆς φύσιν μόνον ἀπιδόντα, καὶ οὐ σκοπούμενον τῶν ἐνοικούντων τὴν πονηρίαν. τί γὰρ ὄφελος, εἰπέ μοι, γῆς ἐπιτηδειότης καὶ καρπῶν εὐφορία,

ρία, ὅταν οἱ ἐνοικοῦντες ὦσι μοχθηροὶ τὸν τρόπον; τί δὲ βλάβος ἀπ' ἐρημίας ἂν γένοιτο καὶ γῆς φαυλοτάτης, ὅταν οἱ ἐνοικοῦντες ὦσιν ἐπιεικέστεροι; τὸ γὰρ κεφάλαιον τῶν ἀγαθῶν ἡ τῶν ἐνοικούντων ἐστὶν εὐγνωμοσύνη. ἀλλ' ὁ Λὼτ πρὸς ἓν μόνον εἶδε, τῆς γῆς τὴν εὐφορίαν. διὰ τοῦτο ἡ γραφὴ σημαίνειν ἡμῖν βουλομένη τῶν αὐτόθι οἰκούντων
5 τὴν πονηρίαν φησὶν, Οἱ δὲ ἄνθρωποι οἱ ἐν Σοδόμοις πονηροὶ καὶ ἁμαρτωλοὶ ἐναντίον τοῦ θεοῦ σφόδρα. οὐ μόνον, φησὶ, πονηροὶ, ἀλλὰ καὶ ἁμαρτωλοὶ, καὶ οὐχ ἁπλῶς ἁμαρτωλοὶ, ἀλλὰ καὶ ἐναντίον τοῦ θεοῦ, τουτέστι, πολλὴ τῶν ἁμαρτημάτων αὐτῶν ἡ ἐπίτασις, καὶ ὑπερβάλλουσα αὐτῶν ἡ πονηρία. διὸ καὶ ἐπήγαγεν, ἐναντίον τοῦ θεοῦ σφόδρα. εἶδες κακίας μέγεθος, εἶδες ὅσον ἐστὶ κακὸν τὸ τοῖς πρωτείοις ἐπιπηδᾷν, καὶ μὴ τὸ συμφέρον
10 σκοπεῖν, εἶδες ὅσον ἐστὶν ἐπιείκεια καὶ τὸ τῶν πρωτείων παραχωρεῖν καὶ ἐλαττοῦσθαι. ἰδοὺ γὰρ προϊούσης τῆς διδασκαλίας ὁ φόμενος τὸν μὲν τὰ πρῶτα ἐκλεξάμενον, ὅπως οὐδεμίαν ἐκεῖθεν ὄνησιν προσλαμβάνει· τὸν δὲ ἐλάττονα ἑλόμενον, περιφανέστερον καθεκάστην γινόμενον, καὶ διὰ πάντων αὐξανομένην αὐτοῦ τὴν εὐπορίαν, καὶ πᾶσι περίβλεπτον καθιστάμενον.

15 Ἀλλ' ἵνα μὴ εἰς πολὺ μῆκος ἐκτείνωμεν τὴν διδασκαλίαν, μέχρι τούτου στήσαντες τὸν λόγον εἰς τὴν ἑξῆς ταμιευσώμεθα τὰ λειπόμενα, ἐκεῖνο παρακαλέσαντες ὑμᾶς, ὥστε ζηλῶσαι τὸν πατριάρχην, καὶ μηδέποτε τῶν πρωτείων ἐφίεσθαι, ἀλλὰ πείθεσθαι τῷ μακαρίῳ Παύλῳ λέγοντι, Τῇ τιμῇ ἀλλήλους προηγούμενοι ὑπερέχοντας ἑαυτῶν, καὶ σπουδάζειν ἐν ἅπασιν ἐλαττοῦσθαι. τοῦτο γάρ ἐστι τὸ τὰ πρωτεῖα ἔχειν, κα-
20 θάπερ καὶ ὁ Χριστὸς φησιν, Ὁ ταπεινῶν ἑαυτὸν, ὑψωθήσεται. τί οὖν ἂν εἴη τούτου ἴσον, ὅταν, δι' ὧν ἑτέροις τῶν πρωτείων παραχωροῦμεν, αὐτοὶ μείζονος ἀπολαύωμεν τῆς τιμῆς, καὶ δι' ὧν ἑτέρους προτιμῶμεν, ἑαυτοὺς εἰς τὴν ἀνωτάτω τιμὴν ἀνάγωμεν; τοῦτο τοίνυν, παρακαλῶ, σπουδάζωμεν, ὥστε μιμεῖσθαι τοῦ πατριάρχου τὴν ταπεινοφροσύνην, καὶ κατ' ἴχνος τούτου τοῦ πρὸ τοῦ νόμου τὴν τοιαύτην ἐπιδειξαμένου φιλοσοφίαν
25 ἡμεῖς οἱ ἐν τῇ χάριτι πορευώμεθα. ταπεινοφροσύνη γὰρ ἀληθῶς αὕτη ἐστὶν, ἥνπερ ὁ θαυμάσιος οὗτος ἀνὴρ ἐπεδείξατο περὶ τὸν πολὺ αὐτοῦ λειπόμενον, οὐ κατὰ τὸν τῆς ἀρετῆς λόγον μόνον, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν ἡλικίαν, καὶ τὰ ἄλλα πάντα. ἐννόησον γὰρ, ὅτι ὁ πρεσβύτης τῷ νέῳ παρεχώρησε, καὶ ὁ θεῖος τῷ ἀδελφιδῷ, καὶ ὁ τοσαύτης ἀπολαύων παρὰ τοῦ θεοῦ εὐνοίας τῷ μηδὲν μηδέπω μέγα τι ἐπιδειξαμένῳ· καὶ ἅπερ ἐχρῆν ἐκεῖνον εἰπεῖν, ὡς
30 νέον πρὸς πρεσβύτην καὶ θεῖον ἑαυτοῦ, ταῦτα ὁ πατριάρχης πρὸς τὸν νέον ἔλεγε. καὶ ἡμεῖς τοίνυν μὴ περὶ τοὺς ὑπερβεβηκότας ἡμᾶς, ἢ τοὺς ἐξ ἴσης ἡμῖν τυγχάνοντας μόνον τὰ τῆς τιμῆς ἐπιδειξώμεθα. τοῦτο γὰρ οὐκ ἂν εἴη ταπεινοφροσύνη. ὅταν γάρ τις τὸ ἐξ ἀνάγκης ὀφειλόμενον ποιῇ, οὐ ταπεινοφροσύνη τοῦτό ἐστιν, ἀλλ' ὀφειλή. ἡ δὲ ἀληθὴς ταπεινοφροσύνη, ὅταν τοῖς ἐλάττοσιν εἶναι δοκοῦσι παραχωρῶμεν, καὶ ἐκείνους προτι-
35 μῶμεν τοὺς πολὺ καταδεεστέρους εἶναι νομιζομένους. ἂν δὲ νήφωμεν, οὐδὲ ἐλάττους ἡμῶν εἶναί τινας νομίσομεν, ἀλλὰ πάντας ἀνθρώπους ὑπερβαίνειν ἡμᾶς. καὶ τοῦτο λέγω, οὐ περὶ ἡμῶν τῶν μυρίοις ἁμαρτήμασι βεβαπτισμένων, ἀλλὰ κἂν μυρία τις ᾖ κατορθώματα ἑαυτῷ συνειδὼς, μὴ τοῦτο δὲ λογίζοιτο καθ' ἑαυτὸν, ὅτι πάντων ἐστὶν ἔσχατος, οὐδὲν αὐτῷ ὄφελος ἂν γένοιτο τῶν τοσούτων κατορθωμάτων. τοῦτο γάρ ἐστι ταπεινο-
40 φροσύνη, ὅταν τις ἀφορμὰς ἔχων τοῦ ἐπαίρεσθαι, καταστέλλῃ ἑαυτὸν καὶ ταπεινοῖ καὶ μετριάζῃ. τότε γὰρ καὶ εἰς τὸ ἀληθὲς ὕψος ἀναχθήσεται κατὰ τὴν τοῦ κυρίου ὑπόσχεσιν τὴν λέγουσαν, Ὅτι ὁ ταπεινῶν ἑαυτὸν ὑψωθήσεται. σπουδάσωμεν τοίνυν, παρακαλῶ, πάντες τοῦ ὕψους ἐπιτυχεῖν τοῦ διὰ τῆς ταπεινοφροσύνης, ἵνα τῆς αὐτῆς

τῶ

ΗΘΙΚΟΝ

Ρω. ιβ. ι.

Λυ. ιδ. ια.

Λυ. ιδ. ια.

τῷ δικαίῳ εὐνοίας ἀπολαύσωμεν παρὰ τοῦ δεσπότου, καὶ τῶν ἀποῤῥήτων ἐκείνων ἀγαθῶν ἀξιωθῶμεν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ιησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ πατρὶ, ἅμα τῷ ἁγίῳ πνεύματι, δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Λογ. λδ. ΕΙΠΕ ΔΕ ΚΥΡΙΟΣ ΤΩ ΑΒΡΑΜ ΜΕΤΑ ΤΟ χωρισθῆναι τὸν Λὼτ ἀπ' αὐτοῦ, ἀναβλέψας τοῖς ὀφθαλμοῖς σου, ἴδε ἀπὸ τοῦ τόπου, οὗ σὺ νῦν εἶ, πρὸς Βοῤῥᾶν καὶ Λίβα καὶ ἀνατολὰς καὶ θάλασσαν, ὅτι πᾶσαν τὴν γῆν, ἣν σὺ ὁρᾷς, σοὶ δώσω αὐτήν.

ΚΑτεμάθετε χθὲς, ἀγαπητοὶ, τοῦ πατριάρχου τὴν ὑπερβάλλουσαν ταπεινοφροσύνην, εἴδετε ἐπιεικείας ὑπερβολήν. οὐδὲ γὰρ ἦν τὸ τυχὸν [τὸ] τὸν πρεσβύτην, τὸν τοσαῦτα εὐεργετηκότα, τὸν τοσαύτης ἀπολαύοντα τῆς εὐνοίας παρὰ τοῦ πάντων δεσπότου, τοσαύτην ἐπιδείξασθαι περὶ τὸν νέον, τὸν ἀδελφιδοῦν τὴν ἰσοτιμίαν, ὥστε καὶ τῶν πρωτείων αὐτῷ παραχωρῆσαι, καὶ τὰ ἐλάττονα ἑλέσθαι, καὶ πάντα καταδέξασθαι ὑπὲρ τοῦ τὸν πόλεμον ἀναστεῖλαι, καὶ τὴν τῆς φιλονεικίας ὑπόθεσιν ἐκποδὼν ποιῆσαι. τοῦτον πάντες ζηλοῦν σπουδάζωμεν, καὶ μηδέποτε κατὰ τῶν πλησίον ἐπαιρώμεθα, μηδὲ μέγα φρονῶμεν, ἀλλὰ πολλὴν τὴν ταπεινοφροσύνην ἐπιδεικνύμενοι παραχωρῶμεν, καὶ ἐλαττοῦσθαι μᾶλλον ἀνεχώμεθα ἐν πράγμασι καὶ ἐν ῥήμασι, καὶ μήτε πρὸς τοὺς ἀδικοῦντας ἀπεχθανώμεθα, κἂν ἐπηρεασμένοι τύχωσι παρ' ἡμῶν ὄντες (τοῦτο γάρ ἐστι φιλοσοφία) μήτε πρὸς τὰς ὕβρεις ἀγανακτῶμεν, κἂν ὑποδεέστεροι εἶεν οἱ πρὸς ἡμᾶς διαπληκτιζόμενοι, ἀλλὰ τῇ ἐπιεικείᾳ καὶ τῇ πραότητι τὸν θυμὸν καταστέλλωμεν. οὐδὲν γὰρ ταύτης ἰσχυρότερον, οὐδὲν ταύτης δυνατώτερον. αὕτη τὴν ἡμετέραν ψυχὴν ἐν διηνεκεῖ καθίστησι τῇ γαλήνῃ, καθάπερ ἐν λιμένι αὐτὴν ὁρμίζεσθαι παρασκευάζουσα, καὶ πάσης ἀναπαύσεως ὑπόθεσις ἡμῖν γινομένη. διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς τὴν θείαν ἐκείνην διδασκαλίαν ποιούμενος ἔλεγε· Μάθετε ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι πρᾶός εἰμι τῇ καρδίᾳ" καὶ ταπεινὸς, καὶ εὑρήσετε ἀνάπαυσιν ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν. οὐδὲν γὰρ οὕτω τὴν ψυχὴν ἐν ἀναπαύσει καθίστησι καὶ πολλῇ τῇ ἡσυχίᾳ, ὡς πραότης καὶ ταπεινοφροσύνη. τοῦτο παντὸς διαδήματος τιμιώτερον ἂν γένοιτο τῷ ταύτην κεκτημένῳ, τοῦτο πάσης περιφανείας καὶ δόξης λυσιτελέστερον. τί γὰρ ἂν γένοιτο" μακαριώτερον τοῦ ἀπηλλαγμένου τοῦ ἔνδοθεν τικτομένου πολέμου; κἂν γὰρ" μυριάκις εἰρήνης ἔξωθεν ἀπολαύωμεν καὶ θεραπείας, ἔνδοθεν δὲ τίκτηται ἡμῖν ἐκ τῆς τῶν λογισμῶν ταραχῆς θόρυβος καὶ ζάλη, οὐδὲν ὄφελος τῆς ἔξωθεν εἰρήνης· ὥσπερ οὐδὲ πόλεως τι ἐλεεινότερον * κἂν μυρία [τις] τείχη καὶ χαρακώματα αὐτὴν περιβάλλῃ, ἐκ δὲ τῶν ἔνδοθεν ἐνοικούντων τὴν προδοσίαν ὑπομένῃ. τοῦτο τοίνυν πρὸ πάντων σπουδάζωμεν, ἀτάραχον ἔχειν τὴν ψυχὴν, ἐν ἡσυχίᾳ αὐτὴν καθιστάναι, πάσης ἀηδίας ἀπηλλάχθαι, ἵνα καὶ αὐτοὶ πολλῆς τῆς ἀναπαύσεως ἀπολαύωμεν, καὶ τοῖς συνδιαγομένοις ἡμῖν προσηνεῖς γινώμεθα." ταῦτα γὰρ μάλιστα γνωρίσματα ἀνθρώπου τοῦ λόγῳ τετιμημένου, τὸ ἥμερον, τὸ ἐπιεικὲς, τὸ πρᾶον, τὸ ταπεινὸν, τὸ ἥσυχον, τὸ μὴ καθάπερ ἀνδράποδον οὕτως ἕλκεσθαι καὶ σύρεσθαι ἢ ὑπὸ ὀργῆς, ἢ ὑπὸ τῶν ἄλλων παθῶν, ἀλλὰ τῷ λογισμῷ περιγίνεσθαι τῶν ἔνδοθεν σκιρτημάτων, καὶ τὴν οἰκείαν διασώζειν εὐγένειαν, καὶ μὴ διὰ ῥαθυμίας εἰς τὴν τῶν ἀλόγων ἐκπίπτειν θηριωδίαν. καὶ ἵνα μάθῃς

Ματθ. ια. κθ.

γ. ἡ πραεῖ τῇ καρδίᾳ

γ. μακαριώτερον

γ. μυριάκις

* λίαν

γ. γνωρίσματα

9 10 15 20 25 30 35 40

μάθῃς ὅση τῆς πρᾳότητος καὶ τῆς ἐπιεικείας ἡ ἰσχὺς, καὶ ὡς ἤρκεσεν αὕτη μόνη ἡ ἀρετὴ τὸν αὐτὴν μετὰ ἀκριβείας κατωρθωκότα τῶν ἀπορρήτων ἐκείνων ἐπαίνων ἀξιῶσαι, ἄκουε τοῦ μακαρίου Μωϋσέως τὴν ἀνακήρυξιν ἐντεῦθεν γινομένην, καὶ στέφανον αὐτῷ ἐκ ταύτης οὕτω πλεκόμενον. Καὶ Μωϋσῆς ἦν, φησι, πρᾳότατος πάντων ἀνθρώπων τῶν ἐπὶ τῆς γῆς. Εἶδες ἐγκωμίου μέγεθος, ὃ πάσης αὐτὸν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἰσοστάσιον ἀπέφηνε, μᾶλλον δὲ πάντας τοὺς τῶν ἀνθρώπων ὑπερέκρινε. καὶ πάλιν περὶ τοῦ Δαβίδ φησιν ἡ γραφὴ, Μνήσθητι, κύριε, τοῦ Δαβὶδ καὶ πάσης τῆς πρᾳότητος αὐτοῦ. ἐντεῦθεν καὶ ὁ πατριάρχης πολλῷ πλείονα τὴν ἄνωθεν εὔνοιαν ἐπεσπάσατο, καὶ τὰ παρ᾽ ἑαυτοῦ εἰσενεγκὼν, τῶν μειζόνων ἠξιώθη παρὰ τοῦ φιλανθρώπου θεοῦ. καὶ τοῦτο εἴσεσθε, ἐπειδὰν εἰς μέσον παραθῶμεν ὑμῖν τὰ ἀκόλουθα τῶν χθὲς εἰρημένων, καὶ τὰ πρότερον ἀναγνωσθέντα ἀναπτύξωμεν ἐπὶ τῆς ὑμετέρας ἀγάπης. ἐπειδὴ γὰρ πολλὴν ἐπιδειξάμενος τὴν ἐπιείκειαν παρεχώρησε τῷ Λὼτ τῶν πρωτείων, καὶ τῆς ἐκλογῆς αὐτῷ τὴν ἐξουσίαν δεδωκὼς, εἵλετο προθύμως τὴν ἐλάττονα μερίδα ὑπὲρ τοῦ πᾶσαν ἐκποδὼν γενέσθαι φιλονεικίαν, ὅρα ὅσης ἀπολαύει παραχρῆμα παρὰ τοῦ θεοῦ τῆς ἀμοιβῆς, καὶ ὅπως ἐκ πολλῆς τῆς περιουσίας μείζονος ἀξιοῖ τῆς ἀντιδόσεως τὸν πατριάρχην [ὁ αὐτοῦ κηδεμών.] τοιοῦτος γὰρ ὁ δεσπότης ὁ ἡμέτερος· ἐπειδὰν ἴδῃ μικρόν τι εἰσενεγκόντας ἡμᾶς, * τοσαύτην ἐπιδείκνυται τὴν φιλοτιμίαν, ὡς πολλῷ τῷ μέτρῳ ὑπερακοντίσαι τὰ παρ᾽ ἡμῶν γεγονότα. καὶ τοῦτο ἐφ᾽ ἑκάστῳ τῶν παρ᾽ ἡμῶν ἐπιτελουμένων εὑρήσει τις παρ᾽ αὐτοῦ γινόμενον. τί γὰρ, εἰπέ μοι, δύο ὀβολῶν ἂν γένοιτο εὐτελέστερον; ἀλλ᾽ ὅμως τὴν χήραν ἐκείνην τὴν τοὺς δύο ὀβολοὺς καταβαλοῦσαν ἐξ ἐκείνου μέχρι τοῦ παρόντος εἰς πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ἀνακηρύττεσθαι πεποίηκε. καὶ τί λέγω δύο ὀβολούς; Κἂν ποτήριον " ψυχροῦ τις δῷ, καὶ ὑπὲρ τούτου μεγάλας ὁρίζει τὰς ἀμοιβάς, ἀπὸ τῆς γνώμης ἀεὶ στεφανῶν τοὺς τὴν ἀρετὴν κατορθοῦντας. καὶ ἐπὶ τῆς προσεδρίας δὲ τῶν εὐχῶν τοῦτο ἴδοι τις ἂν παρ᾽ αὐτοῦ γινόμενον. ἐὰν γὰρ ἴδῃ μετὰ θερμότητός τινα προσιόντα, εὐθέως ἐρεῖ πρὸς αὐτόν· Ἔτι λαλοῦντός σου ἰδοὺ πάρειμι. εἰ δὲ πλείονα τὴν προσεδρίαν ἐπιδείξεται, καὶ μετὰ πολλοῦ τοῦ πόθου καὶ ζεούσης τῆς προθυμίας τὰ τῆς αἰτήσεως φιλοτιμεῖται, καὶ περὶ τῆς αἰτήσεως ἀνακηρύττει καὶ στεφανοῖ, ὅπερ καὶ ἐπὶ τῆς Χαναναίας πεποίηκεν. ἐπειδὴ γὰρ εἶδεν αὐτῆς τὸν τόνον καὶ τὴν πολλὴν ἔνστασιν, πρότερον ἀνακηρύξας καὶ στεφανώσας, ὡς εἰπεῖν, διὰ τῶν ἐγκωμίων, καὶ πάσῃ τῇ οἰκουμένῃ κατάδηλον αὐτὴν ποιήσας, τότε καὶ τὰ τῆς αἰτήσεως ἐφιλοτιμήσατο μετὰ πολλῆς τῆς δαψιλείας. Εἰπὼν γὰρ, Ὦ γύναι, μεγάλη σου ἡ πίστις, τοῦτο ἐπήγαγε, γενηθήτω σοι ὡς θέλεις. καὶ εἰ βουλοίμεθα ἕκαστον τῶν ἐν ταῖς θείαις γραφαῖς ἐκλέγειν, πανταχοῦ πολλὴν ὀψόμεθα τὴν φιλοτιμίαν τοῦ δεσπότου. ὅπερ ἀκριβῶς ὁ πατριάρχης ἐπιστάμενος, καὶ εἰδὼς ὅτι ὁ τῶν ἐλαττόνων παραχωρήσας μειζόνων " ἐπιτύχῃ, καθάπερ χθὲς ἠκούσατε, παρεχώρησε τῷ Λὼτ καὶ εἵλετο τὴν εὐτελεστέραν χώραν, ἵνα καὶ τῆς φιλονεικίας τὰς ἀφορμὰς περιέλῃ, καὶ τὴν οἰκείαν ἀρετὴν ἐπιδείξηται, καὶ ἐν εἰρήνῃ καταστήσῃ τὴν οἰκίαν ἅπασαν. ἀλλ᾽ ἴδωμεν ἐκ τῶν προσφάτως ἀνεγνωσμένων, τίνας λαμβάνει τὰς ἀμοιβὰς παρὰ τοῦ δεσπότου ὑπὲρ τῆς τοσαύτης ἐπιεικείας.

14 Καὶ εἶπε, φησιν, ὁ θεὸς τῷ Ἀβραὰμ μετὰ τὸ διαχωρισθῆναι τὸν Λὼτ ἀπ᾽ αὐτοῦ, ἀναβλέψας τοῖς ὀφθαλμοῖς ἴδε ἀπὸ τοῦ τόπου, οὗ νῦν σὺ εἶ, πρὸς Βοῤῥᾶν καὶ Λίβα καὶ ἀνατολὰς καὶ θάλασσαν· 15 Ὅτι πᾶσαν τὴν γῆν, ἣν σὺ ὁρᾷς, σοὶ δώσω αὐτὴν, καὶ τῷ σπέρματί σου ἕως τοῦ αἰῶνος.

Ὅρα δὲ τάχος τῆς τοῦ θεοῦ προνοίας καὶ τῆς ἀμοιβῆς, ἧς περὶ τὸν δίκαιον ἐπιδείκνυται. βου-

λομένη

Marginalia: Ἀριθ. ιβ. γ. — Ψαλ. ρλα. α. — Λουκ. κα. γ. — Ησ. ξε. κδ. — Ματθ. ιε. κη. — * Ἀφελῶς ἡ μικρὸν τι παρ᾽ ἑαυτοῦ ἀμείβεται, καὶ — " ἢ ψυχροῦ — " ἢ ἐπιτύχῃ

λομένη γὰρ ἡμᾶς διδάξαι ἡ θεία γραφὴ, ὅσης ἀποδοχῆς ἠξιώθη παρὰ τοῦ φιλανθρώπου
θεοῦ ὁ πατριάρχης ἐπὶ τῇ τοσαύτῃ ταπεινοφροσύνῃ, εἰποῦσα ὅτι διεχωρίσθη ὁ Λὼτ, καὶ ἀ-
πῆλθεν εἰς τὴν γῆν, ἣν εἵλετο ὡς καλλιστεύουσαν, εὐθέως ἐπήγαγε· καὶ εἶπε κύριος ὁ θεὸς τῷ
Ἀβραάμ. εἶτα ἵνα μάθωμεν μετὰ ἀκριβείας, ὅτι ὑπὲρ τῶν εἰς τὸν Λὼτ γεγενημένων ἀμειβόμε-
νος αὐτὸν ταῦτά φησι, προσέθηκε τῷ, καὶ εἶπεν ὁ θεὸς τῷ Ἀβραὰμ τὸ μετὰ τὸ διαχωρισθῆναι τὸν 5
Λὼτ ἀπ᾽ αὐτοῦ μονονουχὶ ταυτὶ πρὸς αὐτὸν φανερῶς λέγων τὰ ῥήματα· παρεχώρησας διὰ
πολλὴν ἐπιείκειαν τῆς καλλιστευομένης χώρας τῷ ἀδελφιδῷ, καὶ τὴν ἄκραν ἐπεδείξω τα-
πεινοφροσύνην, καὶ τοσαύτης ἐποιήσω τῆς εἰρήνης τὴν πρόνοιαν, ὡς πάντα καταδέξασθαι
ὑπὲρ τοῦ μηδεμίαν εἶναι ὑμῶν μεταξὺ φιλονεικίαν· διὰ τοῦτο λάμβανε παρ᾽ ἐμοῦ δα-
ψιλεῖς τὰς ἀμοιβάς. ἀναβλέψας γὰρ τοῖς ὀφθαλμοῖς σου, ἴδε ἀπὸ τοῦ τόπου, οὗ νῦν σὺ 10
εἶ, πρὸς Βορρᾶν καὶ Λίβα καὶ ἀνατολὰς καὶ θάλασσαν, ὅτι πᾶσαν τὴν γῆν, ἣν σὺ ὁρᾷς,
σοὶ δώσω αὐτὴν καὶ τῷ σπέρματί σου ἕως τοῦ αἰῶνος. εἶδες ἀντίδοσιν πολλῷ τῷ μέτρῳ
ὑπερβαίνουσαν τὰ παρ᾽ αὐτοῦ γινόμενα. δι᾽ αὐτῶν τῶν ῥημάτων ἔρχεται ὁ φιλάνθρωπος δε-
σπότης, δι᾽ ὧν καὶ ὁ πατριάρχης τὴν παραχώρησιν ἐποιήσατο. καθάπερ γὰρ ἐκεῖνος ἔ-
λεγεν, οὐκ ἰδοὺ πᾶσα ἡ γῆ ἐναντίον σου; διαχωρίσθητι ἀπ᾽ ἐμοῦ· εἰ σὺ εἰς δεξιὰ, ἐγὼ 15
εἰς ἀριστερά· εἰ δὲ σὺ εἰς ἀριστερὰ, ἐγὼ εἰς δεξιά· οὕτω καὶ ὁ δεσπότης φησίν· ἀναβλέ-
ψας τοῖς ὀφθαλμοῖς σου, ἴδε ἀπὸ τοῦ τόπου, οὗ σὺ εἶ νῦν, ὅτι πᾶσαν τὴν γῆν, ἣν ὁρᾷς, σοὶ
δώσω καὶ τῷ σπέρματί σου ἕως τοῦ αἰῶνος. ἐνταῦθά μοι σκόπει τῆς φιλοτιμίας τὴν ὑπερ-
βολήν. σὺ μὲν γάρ, φησιν, αἵρεσιν δοὺς τὴν τῆς ἐκλογῆς, τὴν μὲν παρεχώρησας, ἥνπερ ἐ-
λέσθαι ἐβουλήθη· τὴν δὲ ὑπολειφθεῖσαν, αὐτὸς κατεδέξω· ἐγὼ δὲ τοσαύτην ποιοῦμαι τὴν 20
φιλοτιμίαν, ὡς πᾶσαν τὴν γῆν τὴν ὑποπίπτουσαν τῇ τῶν σῶν ὀφθαλμῶν θέᾳ ἐξ
ἑκατέρων τῶν μερῶν, ἀπὸ ἄρκτου καὶ ἀπὸ μεσημβρίας, καὶ ἀπὸ ἀνατολῆς καὶ δυσμῶν, πᾶ-
σαν τὴν γῆν, ἣν ὁρᾷς, σοὶ παραχωρήσειν· καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ τῷ σπέρματί σου ἕως
τοῦ αἰῶνος. εἶδες ἀξίαν τῆς τοῦ θεοῦ ἀγαθότητος τὴν φιλοτιμίαν· εἶδες ὅσων παρα-
χωρήσας, ὅσων ἠξιώθη. ἐντεῦθεν παιδευώμεθα πολλὴν ἐπιδείκνυσθαι δαψίλειαν πε- 25
ρὶ τὴν ἐλεημοσύνην, ἵνα μικρὰ δόντες μεγάλων ἀξιωθῶμεν. ποῦ γὰρ ἴσον, εἰπέ
μοι, ἀργύριον βραχὺ δοῦναι, καὶ συγχώρησιν ἁμαρτημάτων κομίσασθαι; θρέψαι πει-
νῶντα, καὶ παρρησίας ἀξιωθῆναι ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ τῇ φοβερᾷ, καὶ ἀκοῦσαι τὰ τῆς βασι-

Ματθ. κε. λε. λείας ἀντάξια ῥήματα, Ἐπείνασα, καὶ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν; μὴ γὰρ ὁ σοὶ παρασχὼν τὴν
τοσαύτην δαψίλειαν, οὐκ ἠδύνατο κἀκείνου τὴν ἔνδειαν παραμυθήσασθαι; ἀλλὰ διὰ 30
τοῦτο ἀφίησιν αὐτὸν τῇ πενίᾳ συζῆν, ἵνα κἀκεῖνος τῆς ὑπομονῆς πολὺν κομίζηται
τὸν μισθὸν, καὶ σὺ τὴν ἀπὸ τῆς ἐλεημοσύνης σαυτῷ προαποθῇ τὴν παρρησίαν. εἶ-
δες φιλανθρωπίαν δεσπότου, πῶς ἅπαντα διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν οἰκονομεῖ. ὅταν
οὖν ἐννοήσῃς, ὅτι διὰ σὲ, καὶ τὴν σὴν ὠφέλειαν ἐκεῖνος τῇ πενίᾳ προσπαλαίων λιμῷ
διαφθείρεται, μὴ παρέλθῃς ἀνηλεῶς, ἀλλὰ γενοῦ πιστὸς οἰκονόμος τῶν παρὰ τοῦ δε- 35
σπότου σοι παρασχεθέντων, ἵνα τὴν ἐκείνου ἔνδειαν παραμυθησάμενος, πολλὴν ἐπισπά-
σῃ τὴν ἄνωθεν εὔνοιαν· καὶ δόξασόν σου τὸν δεσπότην, ὅτι διὰ σὲ καὶ τὴν σὴν σωτηρίαν συν-
εχώρησεν ἐκεῖνον ἐν πενίᾳ διάγειν, ἵνα σὺ δυνηθῇς ὁδὸν εὑρεῖν, δι᾽ ἧς δυνήσῃ καὶ τὰ ἡμαρ-
τημένα ἀπονίψασθαι, καὶ τὰ παρὰ τοῦ δεσπότου σοι παρασχεθέντα καλῶς οἰκονομήσας,
τῶν ἐπαίνων ἐκείνων ἀξιωθῆναι τῶν πάντα λόγον καὶ διάνοιαν ὑπερβαινόντων. ἀκούσῃ 40

Ματθ. κε. κβ. γὰρ, Εὖ δοῦλε ἀγαθὲ καὶ πιστὲ, ἐπ᾽ ὀλίγων ἦς πιστὸς, ἐπὶ πολλῶν σε καταστήσω· εἴσελθε
εἰς τὴν χαρὰν τοῦ κυρίου σου. ταῦτα ἐννοοῦντες, καθάπερ εὐεργέτας καὶ τῆς σωτηρίας ἡ-
μῖν τὰς ἀφορμὰς παρέχειν δυναμένους οὕτως ὁρῶμεν τοὺς πένητας, καὶ μετὰ δαψιλείας καὶ

ἱλαρᾶς

ἱλαρῶς τῆς προθυμίας παρέχωμεν, μηδέποτε δυσχεραίνοντες * τὴν δόσιν, ἀλλὰ μετὰ
πολλῆς τῆς ἐπιεικείας διαλεγόμενοι καὶ πραότητα πολλὴν δεικνύμενοι. Κλῖνον γὰρ πτωχῷ (Σειρ. ζ. λβ.)
τὸ οὖς σου, καὶ ἀποκρίθητι αὐτῷ εἰρηνικὰ ἐν πραΰτητι, ἵνα καὶ πρὸ τῆς δόσεως τῇ προσηνεί-
α τῶν ῥημάτων τὴν καταβεβλημένην αὐτοῦ ψυχὴν ὑπὸ τῆς πολλῆς ἐνδείας ἀναστήσῃς.
5 Κρεῖσσον γάρ, φησι, λόγος ἢ δόσις. οὕτως οἶδε καὶ ῥῆμα νευρῶσαι ψυχήν, καὶ πολλὴν εἰσα- (Σειρ. ιη. ιε.)
γαγεῖν τὴν παραμυθίαν. μὴ τοίνυν πρὸς τὸν λαμβάνοντα μόνον ὁρῶντες τὴν περὶ τὴν ἐλεη-
μοσύνην φιλοτιμίαν ποιώμεθα, ἀλλὰ λογιζόμενοι τίς ἐστιν ὁ οἰκειούμενος τὰ εἰς τοὺς πένητας
γινόμενα, καὶ τὴν ὑπὲρ τῶν διδομένων ἔκτισιν ὑποσχόμενος, οὕτω πρὸς ἐκεῖνον τείνοντες τὴν διάνοιαν
μετὰ πάσης προθυμίας παρέχειν σπουδάζωμεν, καὶ σπείρωμεν, ὡς ἔτι καιρός, μετὰ δαψιλεί-
10 ας, ἵνα καὶ μετὰ δαψιλείας θερίσωμεν. ὁ σπείρων γάρ, φησι, φειδομένως, φειδομένως καὶ θερί- (β. Κορ. θ. ϛ.)
σει. ἀφειδεῖ τοίνυν τῇ χειρὶ καταβάλλωμεν τὰ καλὰ ταῦτα σπέρματα, ἵνα ἐν καιρῷ μετὰ
δαψιλείας θερίσωμεν. νῦν μὲν γάρ ἐστιν ὁ τοῦ σπόρου καιρός, ὃν μὴ παραδράμω-
μεν, παρακαλῶ, ἵνα ἐν τῇ τῆς ἀνταποδόσεως τῶν ἐνταῦθα σπαρέντων ἡμέρᾳ τοὺς
καρποὺς ἀποδρεψώμεθα, καὶ τῆς παρὰ τοῦ δεσπότου φιλανθρωπίας ἀξιωθῶμεν. οὐδὲν
15 γάρ, οὐδὲν ἕτερον τῶν κατορθωμάτων οὕτω δυνήσεται σβέσαι τῶν ἁμαρτημάτων ἡ-
μῶν τὴν πυράν, ὡς ἡ τῆς ἐλεημοσύνης δαψίλεια. αὕτη καὶ τῆς ἀφέσεως τῶν ἡμαρ-
τημένων ἡμῖν πρόξενος γίνεται, καὶ τῶν ἀπορρήτων ἐκείνων τὴν ἀπόλαυσιν προμνηστεύ-
ει. ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἱκανῶς εἴρηται πρὸς τὴν ὑμετέραν προτροπήν, καὶ πρὸς τὸ
δεῖξαι, ὅτι μικρὰ διδόντες μεγάλων ἀξιούμεθα παρὰ τοῦ δεσπότου. ἐντεῦθεν γὰρ ἡμῖν
20 καὶ ὁ λόγος πρὸς τὴν τῆς ἐλεημοσύνης παραίνεσιν ἐξεκυλίσθη. ἐπειδὴ γὰρ ἐλέγομεν, ὅτι
μέρους γῆς παραχωρήσας ὁ πατριάρχης, καὶ τὸ κάλλιστον τῆς χώρας προέμενος τῷ Λώτ,
καὶ τὴν φαυλοτάτην γῆν ἑλόμενος ἑαυτῷ τοσαύτης ἠξιώθη τῆς παρὰ τοῦ θεοῦ φι-
λοτιμίας, ὡς ὑπερβαίνειν πάντα νοῦν καὶ διάνοιαν τὴν ὑπόσχεσιν τὴν παρὰ τοῦ θεοῦ
εἰς αὐτὸν γεγενημένην. ἀναβλέψας γάρ, φησι, τοῖς ὀφθαλμοῖς σου, ἴδε ἀπὸ τοῦ τόπου,
25 οὗ σὺ εἶ νῦν, πρὸς Βορρᾶν καὶ Λίβα, ὅτι πᾶσαν τὴν γῆν, ἣν σὺ ὁρᾷς, σοὶ δώσω αὐτὴν
καὶ τῷ σπέρματί σου ἕως αἰῶνος. μέρος γῆς, φησι, παρεχώρησας τῷ ἀδελφιδῷ· ἰδοὺ
ἐγὼ ὁλόκληρόν σοι [σχεδὸν] τὴν γῆν ὑπισχνοῦμαι· καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ τῷ σπέρ-
ματί σου παρέξειν ἐπαγγέλλομαι αὐτήν, καὶ ἕως αἰῶνος, τουτέστι διηνεκῶς. εἶδες πῶς φι-
λοτιμεῖται ἐν ταῖς εὐεργεσίαις. ἐπειδὴ γὰρ ᾔδει ὅτι τούτου μάλιστα ἐπεθύμει ὁ πατριάρχης,
30 καὶ οὐδὲν αὐτοῦ τὴν προθυμίαν οὕτω νευρώσει, φησί, καὶ τοῦτό σοι παρέξω, ὥστε καὶ τοὺς ἀ-
πὸ σοῦ τικτομένους διαδέξασθαι τῆς γῆς τὴν ἀπόλαυσιν, καὶ διηνεκῆ ταύτης ἔχειν τὴν ἐξ-
ουσίαν. εἶτα ἵνα μὴ πρὸς τὴν οἰκείαν [μόνον] φύσιν, καὶ πρὸς τὸ γῆρας τὸ ἑαυτοῦ καὶ τὴν
τῆς Σάρρας στείρωσιν ἀπιδὼν ναρκήσῃ πρὸς τὴν ὑπόσχεσιν, ἀλλὰ θαρρήσῃ τῇ τοῦ ὑπο-
σχομένου δυνάμει, φησί,

35 16 Καὶ ποιήσω τὸ σπέρμα σου, ὡς τὴν ἄμμον τῆς γῆς. εἰ δυνήσεταί τις τὴν ἄμ-
μον τῆς γῆς ἐξαριθμῆσαι, καὶ τὸ σπέρμα σου ἀριθμηθήσεται.

Ἀληθῶς ὑπὲρ φύσιν ἀνθρωπίνην ἦν ἡ ὑπόσχεσις. οὐ μόνον γὰρ πατέρα αὐτὸν ποιή-
σειν ὑπέσχετο, τοσούτων ὄντων τῶν κωλυμάτων, ἀλλὰ καὶ εἰς πλῆθος τοσοῦτον ἐπιδώσειν,
ὡς τῇ ἄμμῳ τῆς γῆς παρισωθῆναι, καὶ ἀνώτερον ἀριθμοῦ τὸ πλῆθος γενέσθαι, τὴν ἐπί-
40 τασιν τῆς ὑπερβολῆς διὰ τοῦ παραδείγματος ἐμφῆναι βουλόμενος. σκόπει πῶς ὁ φι-
λάνθρωπος δεσπότης κατὰ μικρὸν γυμνάζει τοῦ δικαίου τὴν ἀρετήν. εἰπὼν γὰρ ἀνω-
τέρω, ὅτι τῷ σπέρματί σου δώσω τὴν γῆν ταύτην, νῦν πάλιν φησί, καὶ τῷ σπέρματί
σου δώσω ἕως αἰῶνος, καὶ ποιήσω αὐτὸ ὡς τὴν ἄμμον τῆς γῆς. καὶ τέως μέχρι λόγων τὰ τῆς
ὑποσχέσεως,

ὑποσχέσεως, καὶ πολὺς ἐν μέσῳ παραγίνεται χρόνος, ἵνα καὶ τῆς γνώμης τοῦ πατριάρ-
χου μάθωμεν τὸ φιλόθεον, καὶ τοῦ θεοῦ τὴν ὑπερβάλλουσαν δύναμιν. ἐπιτηδὲς γὰρ μέλ-
λει καὶ ἀναβάλλεται, ἵνα εἰς βαθὺ γῆρας ἐλάσαντες καὶ τὴν ὑπόσχεσιν δεξάμενοι, καὶ
ἀπογνόντες, ὡς εἰπεῖν, [πέως] κατὰ ἀνθρωπίνην ἀκολουθίαν, τότε καὶ τῆς οἰκείας ἀσθε-
νείας τὴν πεῖραν, καὶ τῆς ἀφάτου δυνάμεως τοῦ θεοῦ τὴν ὑπερβολὴν ἴδωσιν. ἐννόει 5
δέ μοι ἐκ τῆς παρατάσεως τοῦ ἐν μέσῳ χρόνου τὸ στερρὸν τῆς τοῦ πατριάρχου γνώμης,
πῶς πάντα τὰ ἀνθρώπινα παρατρέχων, πρὸς τὸ δυνατὸν τοῦ ὑπισχνουμένου τείνας τὴν
διάνοιαν, οὐκ ἐθορυβεῖτο οὐδὲ ἐταράττετο. ἴστε γὰρ πολλάκις, ὅτι ἐπειδάν τις ἅπαξ
καὶ δεύτερον ὑποσχόμενος μηδέπω εἰς ἔργον ἀγάγῃ τὰ ἐπαγγελθέντα, πῶς ὀκνηρότεροι
γινόμεθα πρὸς τὸ πάλιν αὐτῷ πιστεῦσαι ὑπισχνουμένῳ. ἀλλ' ἐπὶ μὲν ἀνθρώπου εἰκότως 10
ἂν τοῦτο γένοιτο· ἐπὶ δὲ τοῦ θεοῦ τοῦ μετὰ πολλῆς σοφίας τὰ ἡμέτερα οἰκονομοῦντος, ἐ-
πειδὰν ἅπαξ ἐπαγγείληται, κἂν μυρία ἐν τῷ μέσῳ κωλύματα παρεμπίπτοι, πρὸς
τὸ μέγεθος τῆς τοῦ θεοῦ δυνάμεως ὁρῶντας θαρρεῖν χρή, καὶ ἐστηριγμένον ἔχειν τὸν λογισ-
μόν, καὶ εἰδέναι ὡς πάντως εἰς ἔργον ἐκβῆναι δεῖ τὰ παρ' αὐτοῦ εἰρημένα. οὐδὲν γάρ
ἐστιν, ὃ δυνήσεταί ποτε διακόψαι τὰ παρ' αὐτοῦ ἐπηγγελμένα. θεὸς γάρ ἐστιν, ᾧ πάντα 15
δυνατά· καὶ διὰ τοῦτο, πρὸς ὃ βούλεται, μεθίστησι τὰ πράγματα, καὶ πόρους ἐξ ἀπόρων
εὑρεῖν δυνάμενος, καὶ μετὰ τὴν ἀπόγνωσιν τὴν ἡμετέραν εἰς χρηστὰς ἐλπίδας ἄγων, ἵν'
οὕτω σαφέστερον αὐτοῦ μανθάνωμεν τῆς εὐμηχάνου σοφίας τὴν ὑπερβολήν.

17 Ἀναστάς, φησι, διόδευσον τὴν γῆν, εἴς τε τὸ μῆκος αὐτῆς, καὶ εἰς τὸ πλάτος, ὅτι σοι
δώσω αὐτήν. 20

Ὅρα πῶς διὰ πάντων πολλὴν βούλεται πληροφορίαν ἐνθεῖναι τῷ δικαίῳ. ἀνα-
στάς, φησι, περίελθε, καὶ κατάμαθε καὶ τὸ μῆκος καὶ τὸ πλάτος, ἵνα εἰδέναι ἔχῃς καὶ τὸ μέ-
γεθος τῆς γῆς, ἧς ἀπολαύειν μέλλεις, καὶ πρὸ τῆς ἀπολαύσεως τῇ ἐλπίδι τρεφόμενος
πολλὴν ἔχῃς τὴν εὐθυμίαν. ὅσην γὰρ ἂν περιέλθῃς γῆν, σοι δώσω αὐτήν, ἵνα μάθῃς
ὅτι οὐ τοσαῦτα παρεχώρησας, ὅσα νῦν λαμβάνειν μέλλῃς. μὴ τοίνυν νομίσῃς τὴν ἐλάτ- 25
τονα εἰληφέναι, ἐπειδὴ ἐκεῖνος τοῖς πρωτείοις φαινομένοις ἐπεπήδησεν. εἴσῃ δὲ μετ' οὐ
πολὺ δι' αὐτῶν τῶν πραγμάτων, ὅτι οὐ λυσιτελὴς ἦν αὐτῷ τῶν πρωτείων ἡ ἐκλογή·
καὶ αὐτὸς δὲ ἐκεῖνος μαθήσεται, ὅσον ἐστὶ κακὸν τὸ τῶν πρωτείων ἐρᾶν. τέως δὲ αὐτὸς κομί-
ζου τῆς ταπεινοφροσύνης καὶ τῆς ἐπιεικείας, ἣν περὶ αὐτὸν ἐπεδείξω, τὰς ἀμοιβάς, καὶ
δέχου τὴν ὑπόσχεσιν, καὶ ἤδη καταμάνθανε τὴν γῆν ἅπασαν, ἧς κύριος εἶ * μετ' οὐ πολὺ 30 *ἔσῃ
καὶ αὐτὸς καὶ τὸ σπέρμα τὸ σὸν εἰς τὸ διηνεκές.

Καὶ τῷ σπέρματί σου γάρ, φησιν, ἕως τοῦ αἰῶνος.

Πολὺ τῆς ἐπαγγελίας τὸ μέγεθος, πολλὴ τῆς φιλοτιμίας ἡ δαψίλεια, πολλὴ τῆς ἀ-
μοιβῆς ἡ ὑπερβολή. ταῦτα ἀκούσας ὁ πατριάρχης καὶ ἐκπλαγεὶς τὴν ἄφατον τοῦ θεοῦ
ἀγαθότητα, 35

18 Ἀποσκηνώσας, φησίν, ἐλθὼν κατῴκησε παρὰ τὴν δρῦν τὴν Μαμβρῆ τὴν ἐν
Χεβρών.

Μετὰ * τὸ δέξασθαι, φησι, τὴν ἐπαγγελίαν, καὶ τὸν χωρισμὸν γενέσθαι τοῦ Λώτ, τὴν *ἢ
σκηνὴν αὐτοῦ μετῴκισε παρὰ τὴν δρῦν τὴν Μαμβρῆ. ὅρα φιλόσοφον γνώμην, ὅρα
φρονήματος ὕψος· πῶς μετ' εὐκολίας μετανίσταται, καὶ οὐ δυσχεραίνει πρὸς τὸ τόπους ἐκ 40
τόπων ἀμείβειν. καὶ γὰρ εὑρήσεις αὐτὸν οὐ συνηθείᾳ τινὶ προκατειλημμένον καὶ προσεστη-
κότα, ὃ πολλοὶ πολλάκις ὑπομένουσι καὶ τῶν δοκούντων φιλοσοφεῖν καὶ τῶν ἐν μέσῳ θο-
ρύβων ἀπηλλάχθαι. καὶ εἴποτε χρεὼς " καλῶς μεταναστῆναι καὶ εἰς τὴν ἀλλοτρίαν ἀπελ- χ. καλοίη
θεῖν,

θεῖν, πολλάκις καὶ πνευματικοῦ πράγματος ἕνεκα, δυσχεραίνοντας, ἀλύοντας, βαρέως
φέροντας τὴν μετάστασιν εὑρήσεις αὖ αὐτοὺς, διὰ τὸ τῇ συνηθείᾳ προσειλῆφθαι. ἀλλ'
οὐχ ὁ δίκαιος οὗτος· ἀλλ' ἄνωθεν καὶ ἐκ προοιμίων ἐφιλοσόφει· καθάπερ ξένος καὶ πα-
ρεπίδημος, οὕτως ἐντεῦθεν ἐκεῖ, κἀκεῖθεν ὧδε μετῳκισάμενος, καὶ πανταχοῦ τὴν φιλό-
5 θεον αὐτοῦ γνώμην διὰ τῶν ἔργων ἐσπούδαζεν ἐπιδείκνυσθαι. ἐπειδὴ γὰρ κατεσκήνωσε
παρὰ τὴν δρῦν τὴν Μαμβρῆ, εὐθέως ἐκεῖ θυσιαστήριον ᾠκοδόμησε τῷ κυρίῳ. εἶδες
εὐχάριστον γνώμην. ἐπειδὴ γὰρ τὴν σκηνὴν ἐπήξατο, εὐθέως ὑπὲρ τῆς γεγενημένης
αὐτῷ ἐπαγγελίας τὰς εὐχαριστίας ἀνέφερε τῷ δεσπότῃ. καὶ καθ' ἕκαστον τόπον, ἔνθα κατε-
σκήνου, εὑρήσεις αὐτὸν τούτου πρὸ πάντων ἐπιμελούμενον, καὶ θυσιαστήριον οἰκοδομοῦντα,
10 καὶ τὰς εὐχὰς ἀναφέροντα, καὶ τὸν ἀποστολικὸν νόμον πληροῦντα τὸν κελεύοντα Ἐν παντὶ τό- α. Τιμ. β. ή.
πῳ εὔχεσθαι, ἐπαίροντας ὁσίους χεῖρας. εἶδες ψυχὴν ἐπτερωμένην πρὸς τὸν τοῦ θεοῦ
πόθον, καὶ ὑπὲρ ἁπάντων εὐχάριστον γινομένην. οὐδὲ γὰρ ἀνέμενεν εἰς ἔργον ἐλθεῖν τὰ ἐπαγ-
γελθέντα, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τῆς ὑποσχέσεως εὐχαριστεῖ, καὶ τὰ παρ' ἑαυτοῦ ἐπιδείκνυται,
ἵνα τὴν ἐπὶ τοῖς προλαβοῦσιν εὐγνωμοσύνην ἐπιδειξάμενος καὶ περὶ τὴν ἐκπλήρω-
15 σιν τῶν ἐπαγγελιῶν ἐκκαλέσηται τὸν ἑαυτοῦ δεσπότην.

Τοῦτον δὴ καὶ ἡμεῖς μιμώμεθα, καὶ θαρρῶμεν ταῖς τοῦ θεοῦ ὑποσχέσεσι, καὶ μήτε ὁ ΗΘΙΚΟΝ
χρόνος ἀμαυρούτω τὴν προθυμίαν, μήτε τὰ ἐν μέσῳ κωλύματα, ἂν συμβαίη, χαυνού-
τω ἡμῶν τὸν λογισμόν· ἀλλὰ τῇ τοῦ θεοῦ δυνάμει θαρροῦντες, ὡς ἤδη πρὸ τῶν ὀφθαλ-
μῶν ὁρῶντες τὰς ὑποσχέσεις ἐκβεβηκυίας, οὕτω τὴν πίστιν εἰλικρινῆ ἐπιδειξώμεθα. καὶ
20 γὰρ καὶ ἡμῖν μεγάλα καὶ ὑπέρογκα ἐπηγγείλατο ὁ δεσπότης, καὶ ὑπερβαίνοντα τὸν ἡμέ-
τερον λογισμόν, τῆς βασιλείας λέγω τὴν ἀπόλαυσιν, τῶν ἀπορρήτων ἀγαθῶν τὴν μετου-
σίαν, τὴν μετὰ ἀγγέλων διαγωγὴν, τὴν τῆς γεέννης ἀπαλλαγήν. ἀλλ' ὅμως μηδὲν
ἀπιστῶμεν, ἐπειδὴ μὴ ὁρᾶται τοῖς σωματικοῖς ὀφθαλμοῖς· ἀλλὰ τὸ ἀψευδὲς ἐννοοῦν-
τες τοῦ ἐπαγγειλαμένου, καὶ τῆς δυνάμεως αὐτοῦ τὸ μέγεθος, τοῖς τῆς πίστεως ὀφθαλμοῖς
25 αὐτὰ κατοπτεύωμεν, καὶ ἐκ τῶν ἤδη παρασχεθέντων καὶ περὶ τῶν μελλόντων χρηστὰς ἔχω-
μεν τὰς ἐλπίδας. διὰ γὰρ τοῦτο καὶ ἐνταῦθα πολλὰ ἡμῖν ἐδωρήσατο, ἵνα ἐκ τούτων ὁδηγού-
μενοι καὶ περὶ ἐκείνων θαρρῶμεν ἔχωμεν. ὁ γὰρ τὸν ἑαυτοῦ υἱὸν ἐκδοὺς διὰ τὴν περὶ ἡμᾶς ἀ-
γάπην, πῶς οὐχὶ πάντα ἡμῖν τὰ λοιπὰ χαριεῖται; καθάπερ καὶ Παῦλός φησιν· Ὅς γε τοῦ ἰδίου Ρω. η. λβ.
υἱοῦ οὐκ ἐφείσατο, ἀλλ' ὑπὲρ ἡμῶν πάντων παρέδωκεν αὐτόν, πῶς οὐχὶ καὶ σὺν αὐτῷ τὰ
30 πάντα ἡμῖν χαρίσεται; εἰ τὸν υἱὸν αὐτοῦ ἐξέδωκεν ὑπὲρ ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν, εἰ τοῦ βα-
πτίσματος τὴν δωρεὰν ἐχαρίσατο, εἰ τῶν προλαβόντων ἁμαρτημάτων τὴν ἄφεσιν ἐ-
δωρήσατο, εἰ μετανοίας ὁδὸν ἡμῖν ἔτεμεν, εἰ μυρία ἕτερα πρὸς τὴν σωτηρίαν ἡμετέραν
ἐπραγματεύσατο, δηλονότι καὶ τὰ ἐν τῷ μέλλοντι ἡμῖν ἡτοιμασμένα ἀγαθὰ παρέξει.
ὁ γὰρ πρὸ τῆς εἰς τὸ εἶναι ἡμᾶς παρόδου ταῦτα προευτρεπίσας διὰ οἰκείαν ἀγαθό-
35 τητα, πῶς οὐχὶ καὶ τὴν ἀπόλαυσιν χαριεῖται; ὅτι γὰρ προλαβὼν ταῦτα ἡμῖν ἡτοίμασε τὰ
ἀγαθά, ἄκουε αὐτοῦ λέγοντος πρὸς τοὺς ἐκ δεξιῶν ἑστῶτας· Δεῦτε οἱ εὐλογημένοι τοῦ Ματ. κε. λδ.
πατρός μου· κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν πρὸ καταβολῆς κόσ-
μου. εἶδες ἀγαθότητος ὑπερβολὴν, πόσῃ περὶ τὸ ἡμέτερον γένος κέχρηται τῇ φιλαν-
θρωπίᾳ, ὡς καὶ πρὸ τῆς τοῦ κόσμου καταβολῆς ἡμῖν τῆς βασιλείας προευτρεπίσαι τὴν
40 ἀπόλαυσιν. μὴ τοίνυν ἀγνώμονες γινώμεθα, παρακαλῶ, μηδὲ ἀναξίους ἑαυτοὺς κα-
ταστήσωμεν τῶν τοσούτων δωρεῶν· ἀλλὰ ἀγαπήσωμεν, ὡς δεῖ, τὸν ἡμέτερον δεσπότην, καὶ
μηδὲν διαπραττώμεθα τῶν διακοπτόντων τὴν πρὸς ἡμᾶς αὐτοῦ εὔνοιαν. μὴ γὰρ αὐ-
τοὶ προκατήρξαμεν τοῦ πράγματος; αὐτὸς προλαβὼν πολλὴν καὶ ἄφατον τὴν πε-

εἰ ἡμᾶς ἀγάπην ἐπεδείξατο. πῶς οὖν οὐκ ἄτοπον τὸν οὕτως ἀγαπήσαντα μὴ καὶ ἡμᾶς, ὅσον ἔχομεν δυνάμεως, ἀγαπᾶν; αὐτὸς γὰρ διὰ τὴν περὶ ἡμᾶς ἀγάπην πάντα μεθ' ἡδονῆς ὑπέμεινε, καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν κόλπων τῶν πατρικῶν ἀλλόμενος, ὡς εἰπεῖν, δούλου μορφὴν ἀναλαβεῖν κατεδέξατο, καὶ διὰ πάντων τῶν ἀνθρωπίνων ἐλθεῖν, καὶ τὰς παρὰ Ἰουδαίων ὕβρεις καὶ ἀτιμίας ὑπομεῖναι, καὶ τὸ τελευταῖον σταυρὸν κατεδέξατο καὶ θάνατον τὸν ἐπονείδιστον, ἵνα ἡμᾶς τοὺς χαμαὶ συρομένους, καὶ μυρίοις φορτίοις ἁμαρτημάτων βαρουμένους, διὰ τῆς εἰς αὐτὸν πίστεως ἐλευθερώσῃ. ταῦτα γὰρ ἅπαντα ἐννοῶν ὁ μακάριος Παῦλος, ὁ θερμὸς ἐραστὴς τοῦ Χριστοῦ, ὁ καθάπερ ὑπόπτερος τὴν οἰκουμένην περιτρέχων ἅπασαν, ὁ ἐν σώματι τὰ τῶν ἀσωμάτων ἐπιδείκνυσθαι σπουδάζων, ἐβόα λέγων·

β. Κορ. ε. ιδ. Ἡ γὰρ ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ συνέχει ἡμᾶς. ὅρα εὐγνωμοσύνην, ὅρα ἀρετῆς ὑπερβολήν, ὅρα πόθον ζέοντα. ἡ ἀγάπη, φησί, τοῦ Χριστοῦ συνέχει ἡμᾶς· τοῦτ' ἔστιν ὠθεῖ, καταναγκάζει, κατεπείγει. εἶτα ἑρμηνεῦσαι βουλόμενος τὸ παρ' ἑαυτοῦ ῥηθέν, φησι· κρίναντας τοῦτο, ὅτι εἰ εἷς ὑπὲρ ἁπάντων ἀπέθανεν, ἄρα οἱ πάντες ἀπέθανον. καὶ ὑπὲρ πάντων ἀπέθανεν, ἵνα οἱ ζῶντες μηκέτι ἑαυτοῖς ζῶσιν, ἀλλὰ τῷ ὑπὲρ αὐτῶν ἀποθανόντι καὶ ἐγερθέντι. εἶδες πῶς εἰκότως ἔλεγεν, ὅτι συνέχει ἡμᾶς ἡ ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ. εἰ γὰρ ὑπὲρ ἡμῶν, φησι, πάντων ἀπέθανε, διὰ τοῦτο ἀπέθανεν, ἵνα ἡμεῖς οἱ ζῶντες μηκέτι ἑαυτοῖς ζῶμεν, ἀλλ' ἐκείνῳ τῷ ὑπὲρ ἡμῶν ἀποθανόντι καὶ ἐγερθέντι. δεχώμεθα τοίνυν τὴν παραίνεσιν τὴν ἀποστολικήν, καὶ μὴ ἑαυτοῖς ζῶμεν, ἀλλὰ τῷ ὑπὲρ ἡμῶν ἀποθανόντι καὶ ἐγερθέντι. καὶ πῶς, φησι, δυνησόμεθα μὴ ἑαυτοῖς ζῆν; ἄκουε τοῦ μακαρίου τούτου πάλιν λέγοντος·

Γαλ. β. κ. Ζῶ δὲ οὐκ ἔτι ἐγώ, ζῇ δὲ ἐν ἐμοὶ Χριστός. ὅρα πῶς ἐπὶ γῆς βαδίζων καὶ σαρκὶ συμπεπλεγμένος, καθάπερ τὸν οὐρανὸν οἰκῶν, καὶ ταῖς ἀσωμάτοις συναναστρεφόμενος δυνάμεσιν, οὕτω διέκειτο. διὰ τοῦτο ἀλλαχοῦ πάλιν ἔλεγεν·

Γαλ. ε. κδ. Οἱ δὲ τοῦ Χριστοῦ τὴν σάρκα ἐσταύρωσαν σὺν τοῖς παθήμασι καὶ ταῖς ἐπιθυμίαις. τοῦτο τοίνυν ἐστὶ τὸ μὴ ἑαυτοῖς ζῆν, ἀλλὰ τῷ ὑπὲρ ἡμῶν ἀποθανόντι καὶ ἐγερθέντι, ὅταν καθάπερ νεκροὶ ὦμεν τοῦ παρόντος βίου, καὶ πρὸς μηδὲν τῶν ὁρωμένων ὦμεν ἐπτοημένοι. διὰ γὰρ τοῦτο ὁ δεσπότης ἡμῶν ἐσταυρώθη, ἵνα ἀντὶ ταύτης τῆς ζωῆς ἐκείνην ἀνταλλαξώμεθα· μᾶλλον δέ, ἵνα διὰ ταύτης ἐκείνην ἑαυτοῖς πραγματευσώμεθα. ἡ γὰρ παροῦσα ζωή, ἐὰν βουλώμεθα νήφειν καὶ ἐγρηγορέναι, πρὸς τὴν ἀπόλαυσιν τῆς αἰωνίου ζωῆς ἡμᾶς ὁδηγεῖ· καὶ δυνησόμεθα, εἰ βουληθείημεν μικρὸν διεγερθῆναι καὶ διανοῖξαι τὸ τῆς διανοίας ὄμμα, τῆς ἐκεῖ λήξεως τὴν ἔννοιαν διὰ παντὸς στρέφειν παρ' ἑαυτοῖς, καὶ οὕτω τὰ μὲν ὁρώμενα παρατρέχειν καὶ ὑπερείδεσθαι, πρὸς δὲ τὰ μέλλοντα καὶ διαιωνίζοντα τείνειν τὸν λογισμόν·

Γαλ. β. κ. καθάπερ καὶ ὁ μακάριος οὗτος παιδεύων ἡμᾶς ἔλεγεν, Ὃ δὲ νῦν ζῶ ἐν σαρκί, ἐν πίστει ζῶ τῇ τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ τοῦ ἀγαπήσαντός με, καὶ παραδόντος ἑαυτὸν ὑπὲρ ἐμοῦ. ὅρα ψυχὴν πεπυρωμένην, ὅρα λογισμὸν ἐπτερωμένον, ὅρα διάνοιαν ἐκκαιομένην τῷ πρὸς τὸν θεὸν πόθῳ. ὃ νῦν ζῶ, φησιν, ἐν πίστει ζῶ. μὴ * νομίσητέ με, φησι, συντελεῖν τι εἰς τὰ τοῦ παρόντος βίου πράγματα. εἰ γὰρ καὶ σάρκα περίκειμαι, καὶ ταῖς ἀνάγκαις τῆς φύσεως προσδέδεμαι, ἀλλ' ἐν πίστει ζῶ τῇ εἰς Χριστόν, πάντων ὑπερορῶν τῶν παρόντων, τῇ ἐλπίδι τῇ εἰς αὐτὸν πάντα παρατρέχων, ἐκτεταμένην ἔχω τὴν διάνοιαν πρὸς αὐτόν. εἶτα ἵνα μάθῃς αὐτοῦ τοῦ φίλτρου τὴν ὑπερβολήν, φησιν, ἐν πίστει ζῶ τῇ τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ τοῦ ἀγαπήσαντός με, καὶ παραδόντος ἑαυτὸν ὑπὲρ ἐμοῦ. σκόπει πόσης τῆς εὐγνωμοσύνης ἡ ὑπερβολή. τί λέγεις, ὦ μακάριε Παῦλε; πρὸ μικροῦ ἔλεγες, ὅς γε τοῦ ἰδίου υἱοῦ οὐκ ἐφείσατο, ἀλλ' ὑπὲρ ἡμῶν πάντων παρέδωκεν αὐτόν· καὶ νῦν λέγεις τοῦ ἀγαπήσαντός με, καὶ ἰδιοποιῇ τὴν κοινὴν εὐεργεσίαν;

* ζῆν

γεσίαν; ναί φησιν. Εἰ γὰρ καὶ ὑπὲρ παντὸς τοῦ τῶν ἀνθρώπων γένους ἡ θυσία προσενήνεκται παρ᾽ αὐτοῦ, ἀλλὰ διὰ τὸ περὶ αὐτὸν φίλτρον [μου] ἐγὼ ἰδιοποιοῦμαι τὸ γεγονός. οὕτω δὲ τοῖς προφήταις ἔθος ποιεῖν καὶ λέγειν, ὁ θεὸς ὁ θεός μου, καίτοι τῆς οἰκουμένης ἐστὶ θεός. ἀλλ᾽ ἴδιον τοῦ πόθου, τὰ κοινὰ ἰδιοποιεῖσθαι. τῇ τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ, φησι, τοῦ ἀγαπήσαν-
5 τός με. τί λέγεις; σὲ μόνον ἠγάπησε; πᾶσαν μέν, φησι, τὴν τῶν ἀνθρώπων φύσιν. ἀλλ᾽ ἐγὼ ὡς μόνος ἀγαπηθεὶς, οὕτως αὐτῷ χάριτας ὀφείλω. καὶ παραδόντος ἑαυτὸν ὑπὲρ ἐμοῦ. τί οὖν; ὑπὲρ σοῦ μόνου ἐσταυρώθη; οὐκ αὐτὸς λέγει, Ὅταν ὑψωθῶ, πάντας ἑλκύσω πρὸς ἐμαυτόν; οὐ σὺ αὐτὸς εἶπας, ὅτι ὑπὲρ ἡμῶν πάντων παρέδωκεν ἑαυτόν; ναί φησιν· οὐκ ἐναντιούμενος ἑαυτῷ ταῦτά φημι, ἀλλὰ τὸν ἐμαυτοῦ πόθον παραμυθούμενος. καὶ ὅρα
10 πάλιν καὶ ἕτερόν τι διὰ τῶν εἰρημένων ἡμᾶς διδάσκοντα. ἀνωτέρω γὰρ εἰπὼν περὶ τοῦ πατρὸς, ὅτι ὑπὲρ ἡμῶν πάντων παρέδωκεν αὐτὸν, ἐνταῦθα λέγει ἑαυτὸν παρέδωκεν· ἐκεῖ μὲν, ἵνα τὴν ὁμόνοιαν δείξῃ καὶ τὴν ὁμοτιμίαν πατρὸς καὶ υἱοῦ, καὶ τὴν οἰκονομίαν αἰνίξηται, ἐπεὶ καὶ ἀλλαχοῦ φησι, γενόμενος ὑπήκοος μέχρι θανάτου, πανταχοῦ τὴν οἰκονομίαν πιστούμενος· ἐνταῦθα δὲ τὸ παρέδωκεν ἑαυτὸν τέθεικεν, ἵνα δείξῃ, ὅτι ἑκὼν τὸ πάθος κατεδέξατο, καὶ οὐκ
15 ἀνάγκῃ οὐδὲ βίᾳ, ἀλλὰ βουλόμενος καὶ θέλων πάντι τῷ τῶν ἀνθρώπων γένει τὴν σωτηρίαν πραγματεύσασθαι, τὸν σταυρὸν ὑπέμεινε. ποίαν οὖν καὶ ἀξίαν ἀγάπην ἐπιδείξασθαι δυνησόμεθα, πρὸς τὴν οὕτω πλουσίαν τὴν περὶ ἡμᾶς ἀγάπην ἐπιδειξάμενον; κἂν γὰρ αὐτὴν τὴν ψυχὴν προέσθαι καταδεξώμεθα ὑπέρ τε τῶν αὐτοῦ νόμων καὶ τῆς φυλακῆς τῶν ἐντολῶν τῶν παρ᾽ αὐτοῦ δοθεισῶν, οὐδὲ οὕτω πρὸς τὸ μέτρον φθάσαι δυ-
20 νησόμεθα τῆς ἀγάπης, ἣν περὶ τὴν ἡμετέραν ἐπεδείξατο φύσιν. αὐτὸς μὲν γὰρ θεὸς ὢν ὑπὲρ ἀνθρώπων τοῦτο κατεδέξατο, καὶ δεσπότης τυγχάνων ὑπὲρ δούλων, καὶ οὐχ ὑπὲρ δούλων ἁπλῶς, ἀλλὰ καὶ ἀγνωμόνων, καὶ πολλὴν καὶ ἄσπονδον τὴν ἔχθραν ἐπιδεικνυμένων. καὶ αὐτὸς μὲν προλαβὼν εἰς ἀναξίους καὶ μυρία ἐσφαλκότας τὴν τοσαύτην εὐεργεσίαν ἐπεδείξατο· ἡμεῖς δὲ, ὅπερ ἂν ἐπιδείξασθαι δυνηθῶμεν, οὐδὲν μέγα ποιῶμεν τὸν προ-
25 φθάσαντα ταῖς τοσαύταις εὐεργεσίαις ἡμᾶς φιλοτιμήσασθαι ἀμείβεσθαι σπουδάζοντες. τὰ γὰρ παρ᾽ ἡμῶν, ἂν ἄρα ἀκολουθῶσιν, ἀμοιβή τίς ἐστι καὶ ὀφειλή· τὰ δὲ παρ᾽ αὐτοῦ, χάρις καὶ εὐεργεσίαι καὶ δωρεᾶς μέγεθος. ταῦτα τοίνυν ἅπαντα λογιζόμενοι, ἀγαπήσωμεν τὸν Χριστὸν καθάπερ Παῦλος αὐτὸν ἠγάπησε, καὶ μηδεὶς ἡμῖν τῶν παρόντων ἔστω * λόγος, ἀλλὰ διηνεκῶς τὸν αὐτὸν πόθον ἔχωμεν ἱδρυμένον ἡμῶν τῇ ψυχῇ. οὕτω γὰρ ἂν καὶ πάν-
30 των καταγελασώμεθα τῶν τοῦ παρόντος βίου, οὕτω καὶ τὴν γῆν καθάπερ τὸν οὐρανὸν οἰκήσωμεν, οὔτε ὑπὸ τῶν χρηστῶν ἐνταῦθα χαυνούμενοι, οὔτε ὑπὸ τῶν λυπηρῶν συστελλόμενοι· ἀλλὰ πάντα παρατρέχοντες, πρὸς τὸν ποθούμενον ἡμῶν δεσπότην ἐντεῦθεν ἐπειχθησόμεθα· καὶ μήτε πρὸς αὐτὴν τὴν μέλλησιν δυσχεραίνωμεν, ἀλλ᾽ ἐροῦμεν κατὰ τὸν μακάριον τοῦτον καὶ ἡμεῖς, ὃ δὲ νῦν ζῶμεν ἐν σαρκὶ, ἐν πίστει ζῶμεν τῇ τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ, τοῦ
35 ἀγαπήσαντος ἡμᾶς, καὶ παραδόντος ἑαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν, ἵνα καὶ τὸν παρόντα βίον ἀλύπως διανύσωμεν, καὶ τῶν μελλόντων ἀγαθῶν ἀπολαῦσαι καταξιωθῶμεν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ᾽ οὗ τῷ πατρὶ, ἅμα τῷ ἁγίῳ πνεύματι, δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Ioan. 12. 32.

ἡ. ποιῶμεν

ἡ. καὶ

χ. γελάσωμεν τὸ μὲν ἔτι πίστιν

40 Λογ. λε. ΕΓΕΝΕΤΟ ΔΕ ΕΝ ΤΗ ΒΑΣΙΛΕΙΑ ΑΜΑΡΦΑΘ βασιλέως Σενναάρ, Ἀριὼχ βασιλεὺς Ἀλασὰρ καὶ Χοδολλαγόμορ βασιλεὺς Ἐλὰμ καὶ Θαρθὰκ βασιλεὺς τῶν ἐθνῶν ἐποίησαν πόλεμον μετὰ τοῦ βασιλέως τῶν Σοδόμων. κεφ. ιδ.

Μέγα ἀγαθὸν, ἀγαπητοὶ, ἡ τῶν θείων γραφῶν ἀνάγνωσις. τοῦτο τὴν ψυχὴν φιλόσοφον ἀπεργάζεται, τοῦτο εὐάρεστον κατασκευάζει τὸν ἄνθρωπον, τοῦτο ποιεῖ πρὸς μηδὲν τῶν παρόντων ἐπτοῆσθαι, τοῦτο διηνεκῶς ἐκεῖ ποιεῖ διαιτᾶσθαι τὸν λογισμὸν τὸν ἡμέτερον, καὶ πρὸς τὴν τοῦ δεσπότου ἀμοιβὴν ὁρῶντας ἅπαντα ἡμᾶς διαπράττεσθαι, καὶ πρὸς τοὺς τῆς ἀρετῆς πόνους μετὰ πολλῆς ἐγχειρεῖν τῆς προθυμίας. ἐντεῦθεν γάρ ἐστι μαθεῖν ἀκριβῶς τῆς ταχείας ἀντιλήψεως τοῦ θεοῦ τὴν πρόνοιαν, τῶν δικαίων τὴν ἀνδρείαν, τοῦ δεσπότου τὴν ἀγαθότητα, καὶ τῶν ἀμοιβῶν τὸ μέγεθος. ἐντεῦθέν ἐστιν εἰς ζῆλον καὶ μίμησιν διεγερθῆναι τῆς φιλοσοφίας τῶν γενναίων ἀνδρῶν, καὶ μὴ ναρκᾶν πρὸς τοὺς τῆς ἀρετῆς ἀγῶνας, ἀλλὰ θαρρεῖν καὶ πρὸ τῆς ἐκβάσεως ταῖς παρὰ τοῦ θεοῦ ὑποσχέσεσι. διὸ, παρακαλῶ, μετὰ πολλῆς σπουδῆς τὴν ἀνάγνωσιν τῶν θείων γραφῶν ποιώμεθα. οὕτω γὰρ καὶ τῆς γνώσεως ἐπιτευξόμεθα, εἰ συνεχῶς ἐπίωμεν τὰ ἐγκείμενα. οὐδὲ γάρ ἐστι τὸν μετὰ σπουδῆς καὶ πολλοῦ πόθου τοῖς θείοις ἐντυγχάνοντα περιοφθῆναί ποτε, ἀλλὰ κἂν ἄνθρωπος ἡμῖν μὴ γένηται διδάσκαλος, αὐτὸς ὁ δεσπότης ἄνωθεν ἐμβατεύων ταῖς καρδίαις ταῖς ἡμετέραις φωτίζει τὴν διάνοιαν, καταυγάζει τὸν λογισμὸν, ἐκκαλύπτει τὰ λανθάνοντα, διδάσκαλος ἡμῖν γίνεται τῶν ἀγνοουμένων· μόνον ἐὰν ἡμεῖς τὰ παρ᾽ ἑαυτῶν εἰσφέρειν βουλώμεθα. Μὴ καλέσητε γὰρ, φησι, διδάσκαλον ἐπὶ τῆς γῆς. *(Ματθ. κγ.)* ἐπειδὰν οὖν λάβωμεν μετὰ χεῖρας βιβλίον πνευματικὸν, συντείναντες ἑαυτῶν τὴν διάνοιαν, καὶ συναγαγόντες τὸν λογισμὸν, καὶ πᾶσαν βιωτικὴν ἔννοιαν ἀποθέμενοι, οὕτω τὴν ἀνάγνωσιν ποιώμεθα μετὰ πολλῆς τῆς εὐλαβείας, μετὰ πολλῆς τῆς προσοχῆς, ἵνα δυνηθῶμεν ὑπὸ τοῦ ἁγίου πνεύματος ὁδηγηθῆναι ἐπὶ τὴν κατανόησιν τῶν γεγραμμένων, καὶ πολλὴν ἐκεῖθεν τὴν ὠφέλειαν καρπώσασθαι. καὶ γὰρ ὁ Εὐνοῦχος ἐκεῖνος ὁ βάρβαρος ὁ τῆς βασιλίσσης αἰθιόπων, *(Πρ. η. κη.)* ἐν τοσαύτῃ τυγχάνων περιφανείᾳ, καὶ ἐπὶ τοῦ ὀχήματος φερόμενος οὐδὲ ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ τῆς ἀναγνώσεως ἠμέλει, ἀλλὰ τὸν προφήτην ἔχων μετὰ χεῖρας πολλὴν ἐποιεῖτο τὴν σπουδὴν περὶ τὴν ἀνάγνωσιν, καὶ ταῦτα οὐκ εἰδὼς τὰ ἐγκείμενα· ἀλλ᾽ ὅμως ἐπειδὴ τὰ παρ᾽ ἑαυτοῦ πάντα εἰσήνεγκε, τὴν σπουδὴν, τὴν προσοχὴν, ἐπέτυχε τοῦ καθοδηγήσαντος. ἐννόησον γάρ μοι ὅσον ἦν μήτε ὁδοιποροῦντα ἀμελῆσαι τῆς ἀναγνώσεως, καὶ ταῦτα ἐπ᾽ ὀχήματος καθήμενον. ἀκουέτωσαν οἱ μηδὲ ἐπὶ τῆς οἰκίας τοῦτο ποιῆσαι καταδεχόμενοι, ἀλλὰ νομίζοντες πάρεργον εἶναι τὴν τούτων ἀνάγνωσιν· καὶ διὰ τὸ γυναικὶ συνοικεῖν, καὶ στρατείᾳ κατειλῆφθαι, καὶ παιδίων φροντίζειν, καὶ οἰκετῶν ἐπιμελεῖσθαι, καὶ ἑτέρων πραγμάτων ἔχειν φροντίδα, μὴ προσήκειν αὐτοῖς περὶ τὴν τῶν θείων γραφῶν ἀνάγνωσιν ἔχειν σπουδήν. ἰδοὺ γὰρ εὐνοῦχος, ἄνθρωπος βάρβαρος, ἀμφότερα ἱκανὰ εἰς πολλὴν ῥαθυμίαν ἐμβαλεῖν, καὶ μετὰ τούτων ἡ πολλὴ περιφάνεια, τοῦ πλούτου ἡ περιουσία, αὐτὸ τὸ ἐν ὁδοιπορίᾳ εἶναι, καὶ ἐπ᾽ ὀχήματος φέρεσθαι (οὐδὲ γὰρ ῥάδιον ἀναγνώσει προσέχειν τῷ οὕτως ὁδοιποροῦντι, ἀλλὰ καὶ σφόδρα δυσχερές) ἀλλ᾽ ὅμως ὁ πόθος καὶ ἡ πολλὴ σπουδὴ πάντα τὰ κωλύματα ἐκποδὼν ἐποιεῖτο, καὶ εἴχετο τῆς ἀναγνώσεως, καὶ οὐκ ἔλεγε ταῦτα, ἅπερ νῦν πολλοὶ λέγουσιν· οὐ νοῶ τὰ ἐγκείμενα· οὐ δύναμαι συνιέναι τὸ βάθος τῶν γεγραμμένων· τίνος ἕνεκεν ἁπλῶς καὶ εἰκῆ τὸν κάματον ὑπομένω, ἀναγινώσκων καὶ οὐκ ἔχων τὸν ὁδηγῆσαι δυνάμενον; οὐδὲν τούτων ἐλογίσατο ὁ βάρβαρος μὲν τὴν γλῶτταν, φιλόσοφος δὲ τὴν διάνοιαν· ἀλλ᾽ ἐννοήσας, ὡς οὐ περιοφθήσεται, ἀλλὰ ταχέως ἀπολαύσει τῆς ἄνωθεν ῥοπῆς, εἰ τὰ παρ᾽ ἑαυτοῦ καὶ τὰ εἰς

δύναμιν

δύναμιν ἐπιδείξαιτο, εἴχετο τῆς ἀναγνώσεως. διὰ τοῦτο ὁ φιλάνθρωπος δεσπότης
ὁρῶν αὐτοῦ τὸν πόθον οὐ περιεῖδεν, οὐ κατέλιπεν ἀπερινόητον, ἀλλ' εὐθέως αὐτῷ τὸν δι-
δάσκαλον ἔπεμψε. σὺ δέ μοι σκόπει τὴν τοῦ θεοῦ σοφίαν, πῶς ἔμελλεν ἐκεῖνον πρό-
τερον τὰ παρ' ἑαυτοῦ εἰσενεγκεῖν, καὶ τότε τὴν οἰκείαν ἀντίληψιν ἐπιδείκνυται. ἐπεὶ οὖν
5 τὰ παρ' ἑαυτοῦ πάντα ἀπήρτισε, λοιπὸν ὤφθη ὁ ἄγγελος κυρίου λέγων τῷ Φιλίππῳ,
ἀναστὰς πορεύου ἐπὶ τὴν ὁδὸν τὴν καταβαίνουσαν ἀπὸ Ἱερουσαλὴμ εἰς Γάζαν (αὕτη
ἐστὶν ἔρημος) καὶ ἰδοὺ ἀνὴρ αἰθίοψ δυνάστης εὐνοῦχος Κανδάκης τῆς βασιλίσσης αἰθιόπων, ὃς
"ἐληλύθει προσκυνήσων εἰς Ἱερουσαλὴμ, καὶ ἦν ὑπέστρεψε καθήμενος ἐπὶ τοῦ ἅρματος
αὐτοῦ, καὶ ἀνεγίνωσκε τὸν προφήτην Ἡσαΐαν. ὅρα πῶς ἀκριβῶς ἡμῖν διηγήσατο ὁ τὴν
10 βίβλον γράψας εἰπὼν, ὅτι αἰθίοψ· ἵνα γνῶμεν ὅτι βάρβαρος ἦν. εἶτά φησιν, ὅτι
δυνάστης, ὅτι ἐν ἀξιώματι μεγίστῳ καὶ περιφανείᾳ ἐτύγχανεν. ὃς ἐληλύθει, φησὶ,
προσκυνήσων εἰς Ἱερουσαλήμ. ὅρα καὶ τὴν πρόφασιν αὐτοῦ τῆς ἀποδημίας, ἱκανὴν
οὖσαν δεῖξαι τὸ φιλόθεον αὐτοῦ τῆς γνώμης. ἰδοὺ γὰρ πόσην ὁδὸν στέλλεται, ὥστε τὴν προ-
σκύνησιν ἀποδοῦναι τῷ δεσπότῃ. ἔτι γὰρ ἐνόμιζον ἐν ἑνὶ τόπῳ συγκεκλεῖσθαι τὴν
15 λατρείαν, καὶ διὰ τοῦτο πολλὴν ὁδὸν στελλόμενοι ἐκεῖ τὰς εὐχὰς ἀνέφερον. διά τοι τοῦ-
το καὶ οὗτος παρεγένετο, ἔνθα ὁ ναὸς ἦν καὶ ἡ λατρεία ἡ ἰουδαϊκή, ἵνα τὴν προσκύνησιν ἀ-
ποδῷ τῷ δεσπότῃ. καὶ ἐπειδὴ ἐπλήρωσε τὸ ποθούμενον, ὑποστρέφων, φησὶ, καὶ καθή-
μενος ἐπὶ τοῦ ἅρματος αὐτοῦ ἀνεγίνωσκεν. εἶτα ἐπιστὰς ὁ Φίλιππός φησι πρὸς αὐτὸν,
ἆρά γε γινώσκεις, ἃ ἀναγινώσκεις; εἶδες ψυχὴν μεμεριμνημένην, οὐκ εἰδυῖαν μὲν
20 τὰ ἐγκείμενα, ἐρωμένην δὲ τῆς ἀναγνώσεως, καὶ ποθοῦσαν ἐπιτυχεῖν τοῦ ὁδηγοῦντος διδα-
σκάλου· καὶ [γὰρ] εὐθέως ὁ ἀπόστολος διὰ τῆς ἐρωτήσεως διεγείρει αὐτοῦ τὸν πόθον. ὅτι γὰρ
ἄξιος ἦν τυχεῖν τοῦ ὁδηγοῦντος πρὸς τὴν τῶν ἐγκειμένων κατανόησιν, αὐτὴ ἡ ἀπόκρισις τοῦ
ἀνδρὸς δηλοῖ. τοῦ γὰρ ἀποστόλου εἰπόντος, ἆρά γε γινώσκεις, ἃ ἀναγινώσκεις, καὶ μετ' εὐτελοῦς
σχήματος προσιόντος, οὐκ ἐδυσχέρανεν, οὐκ ἠγανάκτησεν, οὐκ ἐνόμισεν ὑβρίσθαι, ὃ πολλοὶ τῶν
25 ἀνοήτων πάσχουσι, καὶ πολλάκις αἱροῦνται ἐν διηνεκεῖ ἀγνοίᾳ τυγχάνειν, αἰσχυνόμενοι τὴν ἄ-
γνοιαν ὁμολογῆσαι, καὶ παρὰ τῶν διδάξαι δυναμένων μαθεῖν. ἀλλ' οὗτος οὐδὲν τούτων πέ-
πονθεν· ἀλλὰ μετὰ πάσης ἐπιεικείας καὶ εὐλαβείας τὴν ἀπόκρισιν ποιεῖται, δεικνὺς αὐτοῦ τῆς ψυ-
χῆς τὴν κατάστασιν. καί φησι· πῶς γὰρ ἂν δυναίμην, ἐὰν μή τις ὁδηγήσῃ με; καὶ οὐ μόνον ἀ-
πεκρίνατο μὲν μετ' ἐπιεικείας, παρέδραμε δὲ, ἀλλὰ μᾶλλον τῶν οἰκείων τρόπων ἐνδεικνύ-
30 μενος ἡμῖν τὴν ἀρετὴν, ταῦτα εἰπὼν παρεκάλεσεν ὁ δυνάστης, ὁ βάρβαρος, ὁ ἐπ' ὀχή-
ματος φερόμενος τὸν εὐτελῆ φαινόμενον, τὸν ἀπὸ τῆς ἐσθῆτος εὐκαταφρόνητον, ἀναβάν-
τα καθίσαι σὺν αὐτῷ. εἶδες ψυχῆς προθυμίαν, εἶδες εὐλαβείας ἐπίτασιν, εἶδες
βαρβάρου γνώμην φιλόθεον, πῶς ἐπλήρου ἐκεῖνο τὸ παρά σοφοῦ τινος εἰρημένον·
Ἐὰν ἴδῃς συνετὸν, ὄρθριζε πρὸς αὐτὸν, καὶ βαθμοὺς θυρῶν αὐτοῦ ἐκτριβέτω ὁ πούς σου. Συρ. ϛ. λζ.
35 εἶδες πῶς δικαίως οὐ παρεώφθη, εἶδες πῶς δικαίως ἀπήλαυσε τῆς ἄνωθεν" ῥοπῆς, εἶ-
δες πῶς οὐδὲν ἐνέλιπε τῶν ὀφειλόντων παρ' αὐτοῦ εἰσενεχθῆναι. διὰ τοῦτο λοιπὸν ἐπι-
τυχὼν τοῦ διδασκάλου, ἐμάνθανε μετ' ἀκριβείας καὶ τῶν ἐγκειμένων τὴν δύναμιν, καὶ
ἐφωτίζετο τὴν διάνοιαν. ἴδετε ὅσον ἐστὶν ἀγαθὸν μετὰ προσοχῆς καὶ σπουδῆς τὴν ἀνά-
γνωσιν ποιεῖσθαι τῶν θείων γραφῶν. διὰ γὰρ τοῦτο καὶ τὴν κατὰ τὸν βάρβαρον τοῦτον ἱστο-
40 ρίαν εἰς" μέσον ἤγαγον, ἵνα μὴ ἐπαισχυνθῶμεν ἅπαντες ζηλωταὶ γενέσθαι τοῦ αἰθίο-
πος, τοῦ εὐνούχου, τοῦ μηδὲ ἐν ὁδοιπορίᾳ τῆς ἀναγνώσεως ἀμελοῦντος. ἱκανὸς γὰρ οὗτος
ὁ βάρβαρος ἅπασιν ἡμῖν διδάσκαλος γενέσθαι, καὶ τοῖς τὸν ἰδιωτικὸν βίον ἐπανῃρημένοις,
καὶ τοῖς ἐν στρατιᾷ κατειλεγμένοις, καὶ ἐν περιφανείᾳ τυγχάνουσι, καὶ πᾶσιν ἁπαξα-

Marginal notes: (l. 8) χ. ἐληλύθει; (l. 35) χ. φροντίδος; (l. 40) χ. μέσον ὑμῶν ἤγαγον,

κεφ. ιδ.

πλῶς οὐκ ἀνδράσι, ἀλλὰ καὶ γυναιξὶν, ὅσαι καὶ διηνεκῶς οἴκοι διατρίβουσιν, ἀλλὰ καὶ τοῖς τὸν μοναχικὸν βίον ἐπανῃρημένοις, ἵνα μανθάνωσι πάντες, ὡς οὐδεὶς καιρὸς κώλυμα γίνεται πρὸς τὴν τῶν θείων λογίων ἀνάγνωσιν· ἀλλὰ δυνατὸν μὴ μόνον ἐπὶ οἰκίας, ἀλλὰ καὶ ἐπ' ἀγορᾶς βαδίζοντας, καὶ ὁδοιπορίαν ποιουμένους, καὶ ἐν συνουσίᾳ πλειόνων τυγχάνοντας, καὶ πράγμασι συμπλεκομένους τῆς τούτων ἔχεσθαι σπουδῆς, ἵνα τὰ παρ' 5 ἑαυτῶν εἰσφέροντες, ταχέως καὶ τοῦ ὁδηγοῦντος ἐπιτύχωμεν. ὁρῶν γὰρ ἡμῶν ὁ δεσπότης τὴν περὶ τὰ πνευματικὰ ἐπιθυμίαν οὐ περιόψεται, ἀλλὰ παρέξει τὴν ἄνωθεν ἔλλαμψιν, καὶ φωτιεῖ ἡμῶν τὴν διάνοιαν. μὴ τοίνυν ἀμελῶμεν, παρακαλῶ, τῆς ἀναγνώσεως, ἀλλὰ κἄν τε εἰδῶμεν τῶν ἐγκειμένων τὴν δύναμιν, κἄν τε ἀγνοῶμεν, συνεχῶς ταῦτα ἐπίωμεν. ἡ γὰρ διηνεκὴς μελέτη ἀνεξάλειπτον ἐργάζεται τὴν μνή- 10 μην· καὶ πολλάκις ὅπερ σήμερον εὑρεῖν οὐκ ἰσχύσαμεν ἀναγνόντες, τοῦτο πάλιν αὔριον ἐπελθόντες ἀθρόον εὕρομεν, τοῦ φιλανθρώπου θεοῦ ἀοράτως ἡμῶν τὴν διάνοιαν φωτίζοντος. ἀλλὰ ταῦτα μὲν νῦν πρὸς τὸ συνεχῆ ποιεῖσθαι τὴν ἀνάγνωσιν τῶν θείων γραφῶν, [ἁρμοζόντως] εἰρήκαμεν. ἵνα δὲ μάθητε ὅτι καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ἁπάντων τοῦτο τῷ δεσπότῃ ἔθος, ἐπειδὰν τὰ παρ' ἑαυτῶν εἰσενέγκωμεν, μετὰ δαψιλείας τὰ παρ' ἑαυτοῦ χο- 15 ρηγεῖν [καὶ αὐτὸν], καὶ ὅπερ ἐπὶ τῆς ἀναγνώσεως πεποίηκε μετὰ πολλῆς τῆς ταχύτητος πέμψας τὸν διδάσκαλον τῷ βαρβάρῳ, τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν τὴν ἀρετὴν μετιόντων ἐργάζεται), ἄκουσον τῶν νῦν λεγομένων. ἀλλ' ἵνα σαφέστερος ἡμῖν ὁ λόγος γίνηται οὗτος, ἀκόλουθον ἂν εἴη πάλιν τὰ κατὰ τὸν πατριάρχην εἰς μέσον ἀγαγεῖν, καὶ τῆς ἀκολουθίας τῶν χθὲς ἡμῖν εἰρημένων νῦν ἐπιλαβέσθαι. καὶ γὰρ ἔγνωτε ἐκ τῶν ἤδη ῥηθέντων, πῶς τῆς πολλῆς ἐκείνης ταπεινοφρο- 20 σύνης, ἣν περὶ τὸν Λὼτ ἐπεδείξατο παραχωρήσας αὐτῷ τῶν πρωτείων, πολλῆς ἀπήλαυσε τῆς ἄνωθεν ἀμοιβῆς, ὑπόσχεσιν δεξάμενος πολλῷ τῷ μέτρῳ ὑπερβαίνουσαν τὰ παρ' αὐτοῦ γεγενημένα. ἴδωμεν δὲ λοιπὸν καὶ ἐκ τῶν σήμερον ἀνεγνωσμένων πάλιν τοῦ δικαίου τὴν ἀρετὴν, ἵν' οὕτω προϊόντες, καταμάθωμεν τὴν ἄφατον τοῦ θεοῦ περὶ αὐτὸν γεγενημένην κηδεμονίαν. παιδεύων γὰρ ἅπαντας ἡμᾶς διὰ τῆς τοῦ πατριάρχου [τούτου] 25 φιλοσοφίας, ἀφίησιν αὐτὸν καθ' ἕκαστον καιρὸν πρότερον ἐπιδείκνυσθαι τῆς οἰκείας γνώμης τὸ φιλόθεον, καὶ τότε τὴν παρ' ἑαυτοῦ ἀμοιβὴν εἰσφέρει· ἵνα σπουδάσωμεν καὶ αὐτοὶ μιμούμενοι τὸν πατριάρχην πρότερον ἐγχειρεῖν πρὸς τοὺς τῆς ἀρετῆς πόνους, καὶ οὕτως ἀναμένειν τῶν παρ' αὐτοῦ ἀμοιβῶν τὴν ἀντίδοσιν. ἀλλ' ὥρα λοιπὸν αὐτὰ ὑμῖν προστιθέναι τὰ σήμερον ἀνεγνωσμένα. οὐδὲ γὰρ ἑρμηνείας δεῖται σχεδὸν, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ ἀνάγνω- 30 σις ἱκανὴ δεῖξαι τῆς τοῦ δικαίου ἀρετῆς τὴν ὑπερβολήν.

κεφ. ιδ.

1 Ἐγένετο δέ, φησιν, ἐν τῇ βασιλείᾳ τῇ Ἀμαρφὰθ βασιλέως Σεννaάρ, Ἀριὼχ βασιλεὺς Ἀλασάρ, καὶ Χοδολλογόμορ βασιλεὺς Ἐλάμ, καὶ Θαργὰλ βασιλεὺς ἐθνῶν 2 Ἐποιήσαντο πόλεμον μετὰ Βαλλὰκ βασιλέως Σοδόμων καὶ μετὰ Βαρσὰκ βασιλέως Γομόῤῥας καὶ μετὰ Σενναὰρ βασιλέως Ἀδαμὰ καὶ Σύμοβορ βασιλέως Σεβοεὶμ καὶ βασιλέως Βα- 35 λάκ· αὕτη ἐστὶ Σιγώρ. 3 Πάντες οὗτοι συνεφώνησαν ἐπὶ τὴν φάραγγα τὴν ἁλυκήν. αὕτη ἡ θάλασσα τῶν ἁλῶν.

Σκόπει τῆς γραφῆς τὴν ἀκρίβειαν, ὅπως καὶ τῶν ὀνομάτων τῶν βασιλέων ἐμνημόνευσε, καὶ [τῶν ὀνομάτων] τῶν ἐθνῶν, οὐχ ἁπλῶς, ἀλλ' ἵνα μάθῃς ἐκ τῆς τούτων προσηγορίας τὴν βάρβαρον αὐτῶν γνώμην. οὗτοι γάρ, φησι, πρὸς τὸν Σοδόμων βασιλέα καὶ τοὺς 40 λοιποὺς ἐποίησαν πόλεμον. εἶτα καὶ τὴν αἰτίαν διδάσκει τοῦ πολέμου, ὅθεν τὴν ἀρχὴν ἔσχεν.

4 Δώδεκα γὰρ ἔτη, φησὶν, ἐδούλευον τῷ Χοδολλογόμορ βασιλεῖ Ἐλάμ· τῷ δὲ τρισκαιδε-

καάτῳ

κάτω ἔπει ἀπέστησαν. 5 Ἐν δὲ τῷ τεσσαρεσκαιδεκάτῳ ἦλθε Χοδολλογόμορ καὶ οἱ βασιλεῖς οἱ μετ᾽ αὐτοῦ καὶ κατέκοψαν τοὺς γίγαντας τοὺς ἐν Ἀσταρὼθ καὶ Ἀρνασῒ καὶ ἔθνη ἰσχυρὰ ἅμα αὐτοῖς, καὶ τοὺς Ὀμμαίους ἐν αὐτῇ τῇ πόλει, 6 Καὶ τοὺς Χορραίους τοὺς ἐν τοῖς ὄρεσι Σηὶρ, ἕως τῆς Τερεμίνθου τῆς Φαρὰμ, ἥ ἐστιν ἐν τῇ ἐρήμῳ. 7 Καὶ ἀναστρέψαντες ἦλθον ἐπὶ τὴν πηγὴν τῆς κρίσεως. αὕτη ἐστὶ Κάδης. καὶ κατέκοψαν πάντας τοὺς ἄρχοντας Ἀμαλὴκ, καὶ τοὺς Ἀμορραίους τοὺς κατοικοῦντας ἐν Ἀσασονθαμάρ.

Μὴ ἁπλῶς παραδράμωμεν, ἀγαπητοὶ, τὰ εἰρημένα, μηδὲ νομίσωμεν ἀνωφελῆ εἶναι τὴν διήγησιν. ἐπιτηδὲς γὰρ ἡ θεία γραφὴ μετ᾽ ἀκριβείας ἅπαντα ἡμῖν διηγήσατο, ἵνα μάθωμεν τῶν βαρβάρων τούτων τὴν ἰσχὺν, καὶ ὅσην τὴν ἀνδρείαν ἐπεδείξαντο, καὶ μετὰ πόσης σφοδρότητος πρὸς τὸν πόλεμον ὥρμησαν, ὡς καὶ τοὺς γίγαντας, τοῦτ᾽ ἔστι τοὺς ἰσχυροὺς κατὰ τὴν τοῦ σώματος ἕξιν, καταγωνίσασθαι, καὶ πάντα τὰ ἐκεῖσε οἰκοῦντα ἔθνη τροπώσασθαι. καθάπερ γὰρ χείμαρροι σφοδρῶς ἐπελθὼν ἅπαντα παρασύρει καὶ ἀπόλλυσι, τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ οὗτοι οἱ βάρβαροι πᾶσι τούτοις τοῖς ἔθνεσιν ἐπελθόντες, πάντας ἄρδην ἀπώλεσαν, ὡς καὶ τοὺς ἄρχοντας τῶν Ἀμαληκιτῶν καὶ τοὺς ἄλλους ἅπαντας τροπώσασθαι. ἀλλ᾽ ἴσως εἴποι τις ἄν, καὶ τί μοι ὄφελος ἀπὸ τοῦ γνῶναι τῶν βαρβάρων τὴν ἰσχύν; οὐχ ἁπλῶς οὐδὲ εἰκῆ ἡ γραφὴ ταῦτα τῇ διηγήσει ἐγκατέμιξεν, οὐδὲ μάτην ἡμεῖς νῦν παραλαβόντες παρενοχλοῦμεν ὑμῖν μεμνῆσθαι τῆς τούτων ἀνδρείας· ἀλλ᾽ ἵνα προϊούσης τῆς διδασκαλίας μάθητε καὶ τῆς τοῦ θεοῦ δυνάμεως τὴν ὑπερβολὴν, καὶ τοῦ πατριάρχου τὴν ἀρετήν. πρὸς τούτους οὖν, φησι, τοὺς τοσαύτην δύναμιν κεκτημένους, καὶ τοσαῦτα ἔθνη τροπωσαμένους

8 Ἐξῆλθε παρατάξασθαι ὁ βασιλεὺς Σοδόμων καὶ Γομόρρας καὶ Σεβοεὶμ καὶ Βαλὰκ (αὕτη ἐστὶ Σηγὼρ) καὶ παρετάξαντο αὐτοῖς ἐν τῇ κοιλάδι τῇ ἁλυκῇ εἰς πόλεμον· 9 Πρὸς Χοδολλογόμορ, καὶ Θαργὰλ, καὶ Ἀμαρφὰθ, καὶ Ἀριὼχ. οἱ τέσσαρες βασιλεῖς πρὸς τοὺς πέντε. 10 Ἡ δὲ κοιλὰς ἡ ἁλυκὴ, φρέατα ἀσφάλτου.

Εἶτα ἵνα μάθωμεν, πῶς καταπλαγέντες αὐτῶν τὴν ἀνδρείαν καὶ τῆς δυνάμεως τὴν ἰσχὺν, εἰς φυγὴν ἐτράπησαν, φησιν ἡ γραφή·

Καὶ ἔφυγεν ὁ βασιλεὺς Σοδόμων καὶ Γομόρρας, καὶ ἐνέπεσον ἐκεῖ, ἔνθα τὰ φρέατα. οἱ δὲ καταλειφθέντες εἰς τὴν ὀρεινὴν ἔφυγον.

Εἶδες πόση τῶν ἀνδρῶν ἡ ἰσχὺς, πῶς καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς προσόψεως καταπλαγῆναι αὐτοὺς παρεσκεύασαν καὶ εἰς φυγὴν τραπῆναι πεποιήκασιν. ὅρα λοιπὸν πῶς μετὰ πάσης εὐκολίας, φυγάδων ἁπάντων γεγενημένων, τὰ αὐτῶν ἅπαντα λαβόντες ἐκεῖνοι ἐπανῄεσαν.

11 Ἔλαβον γάρ, φησι, [καὶ τὴν ὀρεινὴν καὶ] πᾶσαν τὴν ἵππον Σοδόμων καὶ Γομόρρας, καὶ πάντα τὰ βρώματα αὐτῶν, καὶ ἀπῆλθον. 12 Ἔλαβον δὲ καὶ τὸν Λὼτ τὸν υἱὸν τοῦ ἀδελφοῦ Ἄβραμ, καὶ τὴν ἀποσκευὴν αὐτοῦ, καὶ ἀπῴχοντο. ἦν γὰρ κατοικῶν ἐν Σοδόμοις.

Ἰδοὺ ὅπερ χθὲς ἔλεγον, εἰς ἔργον ἐξέβη νῦν· ὅτι οὐδὲν ἀπώνατο ὁ Λὼτ ἀπὸ τῆς τῶν πρωτείων ἐκλογῆς, ἀλλὰ δι᾽ αὐτῶν τῶν πραγμάτων ἐπαιδεύετο τῶν πρωτείων μὴ ἐρᾶν. οὐ μόνον γὰρ αὐτῷ ἐκ τούτου οὐδὲν ὄφελος γέγονεν, ἀλλ᾽ ἰδοὺ καὶ αἰχμάλωτος ἀπήχθη, καὶ ἐμάνθανε διὰ τῶν ἔργων, ὅτι πολλῷ βέλτιον ἦν αὐτῷ τῆς τοῦ δικαίου συνουσίας ἀπολαύειν, ἢ χωρισθέντι καὶ ἐν ἐλευθερίᾳ γενομένῳ τοσούτων πειραθῆναι τῶν συμφορῶν. ἰδοὺ γὰρ ἐχωρίσθη τοῦ πατριάρχου, καὶ ἐνόμισεν ἐν πλείονι εἶναι ἀδείᾳ καὶ

τῶν

τῶν πρωτείων ἐπιτετυχηκέναι, καὶ ἐν πολλῇ τυγχάνειν τῇ ἀπορίᾳ, καὶ ἀθρόον αἰχμάλωτος, ἄοικος, ἀνέστιος γίνεται· ἵνα μάθῃς ὅσον ἐστὶ κακὸν ἡ διαίρεσις, καὶ ὅσον ἐστὶν ἀγαθὸν ἡ ὁμόνοια· καὶ ὅτι προσήκει μὴ ἐπιπηδᾶν τοῖς μείζοσιν, ἀλλ' ἀγαπᾶν ἐλαττοῦσθαι μᾶλλον. ἔλαβον γάρ, φησι, τὸν Λώτ, καὶ τὴν ἀποσκευὴν αὐτοῦ. πόσῳ μᾶλλον βέλτιον ἦν συνεῖναι τῷ πατριάρχῃ, καὶ πάντα καταδέχεσθαι ὑπὲρ τοῦ μὴ διασπασθῆναι τὴν μεταξὺ ὁμόνοιαν, ἢ χωρισθέντα καὶ τὰ πρωτεῖα ἐκλεξάμενον, εὐθέως τοσούτοις κινδύνοις περιβληθῆναι, καὶ ὑπὸ βαρβάροις γενέσθαι;

13 Παραγενόμενος δέ τις, φησιν, τῶν ἀνασωθέντων ἀπήγγειλε τῷ Ἀβραμ τῷ περάτῃ. αὐτὸς δὲ κατῴκει πρὸς τῇ δρυῒ τῇ Μαμβρῇ Ὁμορῦ, τοῦ ἀδελφοῦ Ἐσχὼλ, καὶ ἀδελφοῦ Αὐνᾶν, οἳ ἦσαν συνωμόται τοῦ Ἀβραμ.

Πῶς τοσούτου πολέμου συγκροτηθέντος οὐκ ἔγνω ὁ πατριάρχης; ἴσως πολὺ τὸ ἐν μέσῳ διάστημα ἐτύγχανε, δι' ὃ καὶ ἠγνόησεν. ἐλθὼν δέ τις ἀπήγγειλε τῷ Ἀβραμ τῷ περάτῃ, ἵνα ἡμᾶς ἀναμνήσῃ, ὅτι ἀπὸ τῆς Χαλδαίας ἐπανελθόντι. ἐπειδὴ γὰρ πέραν τοῦ Εὐφράτου τὴν κατοίκησιν εἶχε, διὰ τοῦτο καὶ περάτης ἐλέγετο. καὶ ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς οἱ γονεῖς * τὸ ὄνομα αὐτῷ ἐπέθεσαν, προμηνύοντες αὐτῷ τὴν ἐκεῖθεν αὐτοῦ μετανάστασιν. ἐπειδὴ γὰρ περᾶν ἔμελλε τὸν Εὐφράτην, καὶ ἐπὶ τὴν Παλαιστίνην ἔρχεσθαι, διὰ τοῦτο καὶ Ἀβραμ ἐκαλεῖτο. σκόπει πῶς καὶ ἄπιστοι ὄντες οἱ γονεῖς οὐκ εἰδότες, ἀλλ' ὑπὸ τῆς ἀμηχάνου θεοῦ σοφίας ὁδηγούμενοι τὸ ὄνομα ἐπέθεσαν τῷ παιδὶ, καθάπερ καὶ ὁ Λάμεχ τῷ Νῶε. καὶ τοῦτο γὰρ τῆς τοῦ θεοῦ φιλανθρωπίας, τὸ καὶ διὰ ἀπίστων πολλάκις προμηνύειν τὰ μετὰ πολὺν ἐσόμενα χρόνον. ἀπήγγειλεν οὖν ἐλθών, φησί, τις τῷ περάτῃ τὰ γεγονότα, τοῦ ἀδελφιδοῦ τὴν αἰχμαλωσίαν, καὶ τῶν βασιλέων ἐκείνων τὴν πολλὴν δυναστείαν, καὶ τὴν ἐν Σοδόμοις πόρθησιν, καὶ τὴν μετ' αἰσχύνης φυγήν. αὐτὸς δὲ κατῴκει παρὰ τῇ δρυῒ τῇ Μαμβρῇ Ὁμορῦ τοῦ ἀδελφοῦ Ἐσχὼλ καὶ Αὐνᾶν, οἳ ἦσαν συνωμόται τῷ Ἀβραμ. ἀλλ' ἴσως ἐνταῦθα ἄν τις ζητήσειε, τίνος ἕνεκεν μόνος τῶν ἐν Σοδόμοις πεφευγότων ὁ δίκαιος Λὼτ εἰς τὴν αἰχμαλωσίαν ἀπάγεται. οὐχ ἁπλῶς οὐδὲ τοῦτο, οὐδὲ εἰκῆ, ἀλλ' ἵνα μάθῃ δι' αὐτῶν τῶν πραγμάτων ὁ Λὼτ καὶ τοῦ πατριάρχου τὴν ἀρετήν, καὶ δι' αὐτοῦ καὶ ἕτεροι διασωθῶσι, καὶ ἵνα παιδευθῇ μὴ τῶν πρωτείων ἐφίεσθαι, ἀλλὰ παραχωρεῖν τῶν μειζόνων. ἀκούσωμεν δὲ λοιπὸν τῶν ἑξῆς, ἵνα μάθωμεν καὶ τοῦ δικαίου τὴν ἀρετήν, καὶ τοῦ θεοῦ τὴν ἄφατον συμμαχίαν. ἀλλὰ προσέχετε μετὰ ἀκριβείας τοῖς λεγομένοις, καὶ συντείνατε ὑμῶν τὴν διάνοιαν. πολλὰ γάρ ἐστι κατὰ ταυτὸν ἐντεῦθεν κερδᾶναι, καὶ ἐκ τῶν τῷ Λὼτ συμβάντων ἐκεῖθεν παιδευθῆναι μηδέποτε διαπορεῖν, εἴποτε δίκαιοι μὲν πειρασμοῖς περιπέσοιεν, φαῦλοι δὲ καὶ πονηροὶ διαφύγοιεν, μήτε ἐκ παντὸς τρόπου τὰ πρωτεῖα ἐπιζητεῖν, μήτε τῆς μετὰ τῶν δικαίων συνουσίας ἕτερόν τι προτιμότερον ἡγεῖσθαι, ἀλλὰ κἂν δουλεύειν δέοι, συνεῖναι δὲ ἐναρέτοις ἀνδράσι, τοῦ ἐν ἐλευθερίᾳ εἶναι τοῦτο λυσιτελέστερον εἶναι νομίζειν. καὶ μετὰ τούτων δὲ καὶ τοῦ πατριάρχου μαθεῖν ἐντεῦθέν ἐστι τὴν πολλὴν ἀνεξικακίαν, τῆς φιλοστοργίας τὴν ὑπερβολήν, τῆς ἀνδρείας τὸ μέγεθος, τῶν χρημάτων τὴν ὑπεροψίαν, τῆς περὶ αὐτὸν τοῦ θεοῦ βοηθείας τὴν ἄφατον δύναμιν.

14 Ἀκούσας δέ, φησιν, Ἀβραμ ὅτι ᾐχμαλώτευται Λὼτ ὁ ἀδελφιδοῦς αὐτοῦ, ἠρίθμησε τοὺς ἰδίους οἰκογενεῖς τριακοσίους δέκα καὶ ὀκτώ, 15 Καὶ κατεδίωξεν ὀπίσω αὐτῶν ἕως Δάν, καὶ ἐπέπεσεν ἐπ' αὐτοὺς τὴν νύκτα αὐτὸς καὶ οἱ παῖδες αὐτοῦ, καὶ ἐπάταξεν αὐτοὺς ἕως Χωβάλ, ἥ ἐστιν ἐξ ἀριστερᾶς Δαμασκοῦ. 16 Καὶ ἀπέστρεψε πᾶσαν τὴν ἵππον Σοδόμων, καὶ Λὼτ τὸν ἀδελφιδοῦν αὐτοῦ ἀπέστρεψε, καὶ πάντα τὰ ὑπάρχοντα

τα αὐτοῦ, καὶ τὸν λαὸν καὶ τὰς γυναῖκας.

Ἐννόει μοι ἐνταῦθα, ἀγαπητέ, τῆς τοῦ δικαίου ἀνδρείας τὴν μεγαλοψυχίαν, ὅπως θαῤῥήσας τῇ τοῦ θεοῦ δυνάμει οὐ κατεπλάγη τῶν ἀνδρῶν τὴν ἰσχὺν, μαθὼν τὴν τροπὴν ἣν ἐποιήσαντο, πρότερον μὲν κατὰ τῶν ἐθνῶν ἁπάντων ὁρμήσαντες, καὶ τοὺς Ἀμαλη-
5 κίτας καὶ τοὺς λοιποὺς ἅπαντας καταγωνισάμενοι, ἔπειτα δὲ πρὸς τοὺς ἐν Σοδόμοις συμβαλόντες καὶ εἰς φυγὴν αὐτοὺς τρέψαντες καὶ πᾶσαν αὐτῶν ἀφελόμενοι τὴν ὕπαρξιν. διὰ γὰρ τοῦτο προλαβοῦσα ἡ θεία γραφὴ πάντα ταῦτα ἡμῖν διηγήσατο, καὶ ὅσα διὰ τῆς αὐτῶν ἀνδρείας κατώρθωσαν, ἵνα μάθῃς ὡς οὐ σωματικῇ ἰσχύϊ ὁ πατριάρχης τούτους κατηγωνίσατο, ἀλλὰ τῇ πίστει τῇ εἰς τὸν θεὸν καὶ τῇ ἄνωθεν βοηθείᾳ τειχιζόμενος πάντα ταῦ-
10 τα κατώρθωσεν, οὐχ ὅπλα κινήσας, καὶ τόξα καὶ βέλη καὶ δόρατα τείνας, καὶ ἀσπίδας προβαλλόμενος, ἀλλὰ μετὰ τῶν ὁμογενῶν. καὶ τίνος ἕνεκεν, φησὶν, ἠρίθμησε τριακοσίους δέκα καὶ ὀκτὼ οἰκογενεῖς; ἵνα μάθῃς, ὅτι οὐχ ἁπλῶς ἅπαντας ἔλαβεν, ἀλλὰ τοὺς οἰκογενεῖς τοὺς συναναστραφέντας τῷ Λὼτ, ἵνα μετὰ πολλῆς εὐνοίας τὴν ἐκδίκησιν ποιήσωνται, ὡς ὑπὲρ οἰκείου δεσπότου λοιπὸν ἀγωνιζόμενοι. καὶ θέα μοι τῆς δυνάμεως τοῦ
15 θεοῦ τὴν ὑπερβολὴν, μεθ' ὅσης ταχύτητος τὰ τῆς νίκης γεγένηται. ἐπέπεσε γὰρ αὐτοῖς, φησὶ, τὴν νύκτα αὐτὸς καὶ οἱ παῖδες αὐτοῦ, καὶ ἐπάταξεν αὐτοὺς, καὶ ἐδίωξεν αὐτούς. ἡ γὰρ ἄνωθεν χεὶρ ἦν συνεφαπτομένη καὶ συστρατηγοῦσα τοῖς γινομένοις. δι' ὃ οὐδὲ ὅπλων αὐτοῖς ἐδέησεν οὐδὲ μηχανημάτων, ἀλλὰ μόνον φανεὶς μετὰ τῶν οἰκετῶν τοὺς μὲν ἐπάταξε, τοὺς δὲ εἰς φυγὴν ὁρμῆσαι παρεσκεύασε, καὶ ἑκάτερον [ἐποίησε] μετὰ ἀδείας ἁπάσης
20 οὐδενὸς ὄντος τοῦ ἐνοχλοῦντος. τήν τε ἵππον τοῦ βασιλέως Σοδόμων ἀπέστρεψε, καὶ τὸν Λὼτ τὸν ἀδελφιδοῦν αὐτοῦ, καὶ πάντα τὰ ὑπάρχοντα, καὶ τὰς γυναῖκας. ὁρᾷς διὰ τί συνεχωρήθη τῶν ἄλλων πεφευγότων ὁ Λὼτ μόνος αἰχμάλωτος γενέσθαι, ἵνα καὶ τοῦ πατριάρχου κατάδηλος γένηται ἡ ἀρετὴ, καὶ [ἵνα καὶ] δι' αὐτὸν καὶ ἕτεροι πολλοὶ τῆς σωτηρίας ἐπιτύχωσι. καὶ ἐπάνεισι λοιπὸν μέγα καὶ λαμπρὸν τρόπαιον ἐπαγόμενος, μετὰ τοῦ Λὼτ καὶ τὴν
25 ἵππον καὶ τὰς γυναῖκας καὶ τὰ ὑπάρχοντα ἐπιφερόμενος, καὶ πᾶσι λαμπρᾷ τῇ φωνῇ κηρύττων καὶ σάλπιγγος μεγαλοφωνότερον βοῶν, ὅτι οὐκ ἀνθρωπίνῃ δυνάμει οὐδὲ ἰσχύϊ σωμάτων τὴν τροπὴν εἰργάσατο, καὶ τὴν νίκην ἤρατο, ἀλλὰ τῆς ἄνωθεν χειρὸς πάντα ἐργαζομένης. εἶδες διὰ πάντων τὸν δίκαιον περιφανέστερον γινόμενον, καὶ καθ' ἕκαστον καιρὸν πᾶσι δεικνύντα τὴν περὶ αὐτὸν τοῦ θεοῦ πρόνοιαν. ὅρα αὐτὸν λοιπὸν καὶ διδάσκαλον
30 θεοσεβείας γενέσθαι σπουδάζοντα τοῖς ἐν Σοδόμοις.

17 Ἐξῆλθε γὰρ, φησὶν, ὁ βασιλεὺς Σοδόμων εἰς συνάντησιν αὐτῷ μετὰ τὸ ἀναστρέψαι αὐτὸν ἀπὸ τῆς κοπῆς τοῦ Χοδολλαγόμορ καὶ τῶν βασιλέων τῶν μετ' αὐτοῦ.

Σκόπει πόσον ἐστὶν ἡ ἀρετὴ, καὶ τὸ τῆς παρὰ τοῦ θεοῦ συμμαχίας ἀπολαύειν. ὁ βασιλεὺς τῷ ξένῳ, τῷ πρεσβύτῃ εἰς συνάντησιν ἔξεισι, καὶ πᾶσαν ἀπονέμει τιμήν. ἐμεμα-
35 θήκει γὰρ ὡς οὐδὲν αὐτῷ τῆς βασιλείας ὄφελος τῆς ἄνωθεν συμμαχίας ἠρημωμένῳ, καὶ ὡς οὐδὲν ἂν γένοιτο δυνατώτερον τοῦ ὑπὸ τῆς τοῦ θεοῦ χειρὸς βοηθουμένου.

18 Καὶ Μελχισεδὲκ, φησὶ, βασιλεὺς Σαλὴμ ἐξήνεγκεν ἄρτους καὶ οἶνον. ἦν δὲ ἱερεὺς τοῦ θεοῦ τοῦ ὑψίστου.

Τί βούλεται ἡμῖν αὕτη ἡ παρατήρησις, βασιλεὺς Σαλὴμ, καὶ ἱερεὺς τοῦ θεοῦ τοῦ ὑψίστου;
40 βασιλεὺς μὲν ἦν, φησὶ, τῆς Σαλήμ. τοῦτον γὰρ καὶ ὁ μακάριος Παῦλος πρὸς τοὺς ἐξ Ἑβραίων πεπιστευκότας ἐπιστέλλων εἰς μέσον παράγων, καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ περιστρέφων καὶ πόλιν, ὁμοῦ δὲ ἑρμηνεύει τοῦ ὀνόματος τὴν σημασίαν, καὶ ἐτυμολογίᾳ τινὶ κέχρηται λέγων, Μελχισεδὲκ βασιλεὺς δικαιοσύνης. καὶ γὰρ κατὰ τὴν Ἑβραϊκὴν γλῶτταν

Margin notes: γ. [illegible] (line 11); γ. συναναστραφέντας (line 13); γ. κήρυκι (line 26); [illegible] (line 41); Ἑβ. ζ. (line 43)

τὸ μὲν Μελχὶ βασιλείαν σημαίνει, τὸ δὲ σεδὲκ δικαιοσύνην. εἶτα καὶ εἰς τὸ ὄνομα τῆς πόλεως ἐλθών φησι, βασιλεὺς εἰρήνης. τὸ γὰρ Σαλὴμ εἰρήνην ἐμφαίνει. ἱερεὺς δὲ ἦν ἴσως αὐτοχειροτόνητος (οὕτω γὰρ ἦσαν τότε οἱ ἱερεῖς) ἤτοι οὖν διὰ τὸ τῇ ἡλικίᾳ προβεβηκέναι οἱ προσήκοντες αὐτῷ ἀπονενεμήκασι τὴν τιμὴν, ἢ καὶ αὐτὸς ἱερατεύειν ἐπετήδευσε, καθάπερ ὁ Νῶε, καθάπερ ὁ Ἄβελ, καθάπερ ὁ Ἀβραὰμ, ἡνίκα τὰς θυσίας προσῆγεν. ἄλλως δὲ καὶ τύπος ἔμελλεν εἶναι τοῦ Χριστοῦ διὰ τοῦτο, καὶ Παῦλος οὕτως αὐτὸν ἐκλαμβάνει λέγων· Ἀπάτωρ, ἀμήτωρ, ἀγενεαλόγητος, μήτε ἀρχὴν ἔχων ἡμερῶν, μήτε ζωῆς τέλος· ἀφωμοιωμένος δὲ τῷ υἱῷ τοῦ θεοῦ μένει ἱερεὺς εἰς τὸ διηνεκές. καὶ πῶς, φησιν, οἷόν τε ἄνθρωπον ὄντα ἀπάτορα εἶναι καὶ ἀμήτορα, καὶ μήτε ἀρχὴν ἡμερῶν ἔχειν, μήτε ζωῆς τέλος; ἤκουσας ὅτι τύπος ἦν. μὴ τοίνυν ξενίζου, μηδὲ πάντα ἀπαίτει ἐν τῷ τύπῳ. οὐδὲ γὰρ ἂν εἴη τύπος, εἰ μέλλοι πάντα ἔχειν τὰ τῇ ἀληθείᾳ συμβαίνοντα. τί οὖν ἐστι τὸ εἰρημένον; ὥσπερ οὗτος, φησι, διὰ τὸ μὴ μνημονευθῆναι τοὺς γεγεννηκότας αὐτὸν, ἀπάτωρ λέγεται καὶ ἀμήτωρ, καὶ διὰ τὸ μὴ γενεαλογηθῆναι, ἀγενεαλόγητος· οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς, διὰ τὸ μὴ ἐσχηκέναι μήτε ἐν οὐρανοῖς μητέρα, μήτε ἐπὶ τῆς γῆς πατέρα, ἀγενεαλόγητος λέγεται καί ἐστι. καὶ ὅρα διὰ τῆς εἰς τὸν πατριάρχην τιμῆς, ὅπως μυστήριόν τι ἡμῖν δι' αὐτῆς αἰνίττεται. ἐξήνεγκε γὰρ ἄρτους καὶ οἶνον. ὁρῶν τὸν τύπον νόει μοι τὴν ἀλήθειαν, καὶ θαύμαζε τῆς θείας γραφῆς τὴν δύναμιν, πῶς ἄνωθεν καὶ ἐκ προοιμίων τὰ μέλλοντα ἔσεσθαι προεμήνυε.

19 Καὶ εὐλόγησε, φησι, τὸν Ἀβραὰμ καὶ εἶπεν· εὐλογητὸς Ἀβραὰμ τῷ θεῷ τῷ ὑψίστῳ, ὃς ἔκτισε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν· 20 Καὶ εὐλογητὸς ὁ θεὸς, ὃς παρέδωκε τοὺς ἐχθρούς σου ὑποχειρίους σοι.

Οὐ μόνον αὐτὸν εὐλόγησεν, ἀλλὰ καὶ τὸν θεὸν ἐδόξασεν. εἰπὼν γὰρ, εὐλογητὸς Ἀβραὰμ τῷ θεῷ τῷ ὑψίστῳ, ὃς ἔκτισε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, καὶ ἀπὸ τῶν δημιουργημάτων τοῦ θεοῦ τὴν δύναμιν ἡμῖν ἀνέφηνεν. εἰ γὰρ αὐτός ἐστι θεὸς, ὁ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν παραγαγὼν, οἱ ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων θεραπευόμενοι οὐκ ἂν εἶεν [πάντων] θεοί. Θεοὶ γὰρ, φησιν, οἳ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν οὐκ ἐποίησαν, ἀπολέσθωσαν. εὐλογητὸς ὁ θεὸς, ὃς παρέδωκε τοὺς ἐχθρούς σου ὑποχειρίους σοι. θέα μοι πῶς οὐ μόνον τὸν δίκαιον ἀνακηρύττει, ἀλλὰ καὶ τοῦ θεοῦ τὴν συμμαχίαν ἐπιγινώσκει. οὐδὲ γὰρ ἄνευ τῆς ἐκεῖθεν ῥοπῆς ἠδυνήθη τῶν τοσαύτην δυναστείαν περιβεβλημένων περιγενέσθαι. ὃς παρέδωκέ, φησι, τοὺς ἐχθρούς σου· αὐτός ἐστιν ὁ τὸ πᾶν ἐργασάμενος, αὐτός ἐστιν ὁ τοὺς ἰσχυροὺς ἀσθενεῖς καταστήσας, αὐτός ἐστιν ὁ διὰ τῶν ἀόπλων τοὺς ὡπλισμένους "κατενεγκὼν, ἐκεῖθέν ἐστιν ἡ ῥοπὴ ἡ τοσαύτην σοι τὴν δύναμιν παρασχομένη. ὃς παρέδωκέ, φησι, τοὺς ἐχθρούς σου ὑποχειρίους σοι. ὁρᾷς πῶς δείκνυσιν αὐτοῦ τὴν ὁμόνοιαν καὶ τὴν φιλοστοργίαν τὴν περὶ τὸν Λὼτ, καὶ πῶς ἐμφαίνει, ὅτι καὶ ὁ Ἀβραὰμ οἰκείους αὐτοὺς ἐχθροὺς ἡγεῖτο διὰ τὰ εἰς τὸν ἀδελφιδοῦν γεγενημένα.

Καὶ ἔδωκεν αὐτῷ, φησι, δεκάτην ἀπὸ πάντων.

Ἑβρ. ζ. δ. Τοῦτο καὶ Παῦλός φησι· Θεωρεῖτε δὲ, πηλίκος οὗτος, ᾧ καὶ δεκάτην Ἀβραὰμ ἔδωκεν ἐκ τῶν ἀκροθινίων ὁ πατριάρχης. δηλονότι ἐκ τῆς δαψιλείας, ἧς ἐπήγετο, ἠμείψατο "τὸν Μελχισεδὲκ, καὶ δεκάτην αὐτῷ ἀφώρισεν ἀπὸ πάντων ὧν ἐπεφέρετο, ἐντεῦθεν ἤδη διδάσκαλος ἅπασι γινόμενος πολλὴν ἐπιδείκνυσθαι εὐγνωμοσύνην, καὶ τὰς ἀπαρχὰς προσάγειν τῶν παρὰ τοῦ θεοῦ ἡμῖν παρασχεθέντων. εἶτα ἐκπλαγεὶς τοῦ πατριάρχου τὴν μεγαλοψυχίαν,

21 Ὁ βασιλεὺς Σοδόμων φησὶ πρὸς αὐτόν· δός μοι τοὺς ἄνδρας, τὴν δὲ ἵππον λάβε σεαυτῷ.

"Καλὴ

" Καλὴ τοῦ βασιλέως ἡ εὐγνωμοσύνη. ἀλλ' ὅρα τοῦ δικαίου τὴν φιλοσοφίαν.

22 Εἶπε δὲ Ἄβραμ πρὸς τὸν βασιλέα Σοδόμων· ἐκτενῶ τὴν χεῖρά μου πρὸς τὸν θεὸν τὸν ὕψιστον, ὃς ἐποίησε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, 23 Εἰ ἀπὸ σπαρτίου ἕως " σφυρωτῆρος ὑποδήματος λήψομαι ἀπὸ πάντων τῶν σῶν, ἵνα μὴ εἴπῃς, ὅτι ἐγὼ ἐπλούτησα τὸν Ἄβραμ.

Πολλὴ τοῦ πατριάρχου ἡ περὶ τὰ χρήματα ὑπεροψία. καὶ τίνος ἕνεκεν μεθ' ὅρκου τὴν ἀπαγόρευσιν ποιεῖται, καί φησιν, ἐκτενῶ τὴν χεῖρά μου πρὸς τὸν θεὸν τὸν ὕψιστον, ὃς ἔκτισε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν; ἀμφότερα βούλεται παιδεῦσαι τὸν τῶν Σοδόμων βασιλέα, καὶ ὅτι κρείττων ἐστὶ τῶν παρ' αὐτοῦ δεδομένων, καὶ πολλὴν ἐπιδείκνυται τὴν φιλοσοφίαν, καὶ θεοσεβείας αὐτῷ διδάσκαλος γενέσθαι σπουδάζει, μονονουχὶ διδάσκων αὐτὸν, ὅτι ἐκεῖνόν σοι παρέχω μάρτυρα, ὅτι οὐδὲν τῶν παρὰ σοῦ λήψομαι, τὸν ἁπάντων δημιουργὸν, ἵνα εἰδέναι ἔχοις τὸν ἐπὶ πάντων θεὸν, καὶ μὴ νομίσῃς εἶναι θεοὺς τὰ ὑπὸ χειρῶν ἀνθρώπων κατασκευαζόμενα. οὗτος γὰρ ὁ οὐρανοῦ καὶ γῆς ποιητής· αὐτὸς καὶ τὸν πόλεμον τοῦτον ἐξεπονήσατο, καὶ τῆς νίκης αἴτιος κατέστη. μὴ τοίνυν προσδοκήσῃς ἐμὲ ἀνέξεσθαί τι λαβεῖν τῶν παρὰ σοῦ διδομένων. οὐδὲ γὰρ ἐπὶ μισθῷ τὴν ἐκδικίαν ἐποιησάμην· ἀλλὰ πρότερον μὲν διὰ τὴν περὶ τὸν ἀδελφιδοῦν φιλοστοργίαν, ἔπειτα δὲ καὶ δι' αὐτὴν τοῦ δικαίου τὴν φύσιν, ὥστε τοὺς ἀδίκως ἀπηγμένους ἐξαρπάσαι τῶν βαρβαρικῶν χειρῶν. Εἰ ἀπὸ σπαρτίου, φησὶν, ἕως " σφυρωτῆρος λήψομαι ἀπὸ πάντων τῶν σῶν, τοῦτ' ἔστιν, οὐδὲ τὸ τυχὸν οὐδὲ τὸ εὐτελὲς οὐδὲ τὸ εὐκαταφρόνητον νομιζόμενον. καὶ γὰρ " σφυρωτῆρα εἰώθασι λέγειν τὸ ἄκρον τοῦ ὑποδήματος τὸ εἰς ὀξὺ λῆγον. τοιούτοις γὰρ ἔθος ἔχουσι κεχρῆσθαι οἱ βάρβαροι. εἶτα καὶ τὴν αἰτίαν τῆς παραιτήσεώς φησιν, ἵνα μὴ εἴπῃς, ἐγὼ ἐπλούτησα τὸν Ἄβραμ. ἔχω τὸν χορηγὸν τῶν μυρίων ἀγαθῶν, πολλῆς ἀπολαύω τῆς ἄνωθεν ῥοπῆς, οὐ δέομαι τοῦ παρὰ σοῦ πλούτου, οὐ χρήζω ἀνθρωπίνης εὐπορίας, ἀρκοῦμαι τῇ παρὰ τοῦ θεοῦ εἰς ἐμὲ φιλοτιμίᾳ, οἶδα αὐτοῦ τὸ δαψιλὲς τῆς δωρεᾶς. τῶν μικρῶν καὶ εὐτελῶν παραχωρήσας τῷ Λὼτ, μεγάλων καὶ ἀπορρήτων ἠξιώθην ὑποσχέσεων· καὶ νῦν μείζονα πλοῦτον ἑαυτῷ πραγματευόμενος, καὶ πλείονα τὴν παρ' αὐτοῦ εὔνοιαν ἐπισπώμενος, τὸν παρὰ σοῦ πλοῦτον οὐ προσίεμαι. διὰ τοῦτο δὲ ὡς οἶμαι καὶ τὸν ὅρκον προσέθηκε καὶ εἶπεν, ἐκτενῶ τὴν χεῖρά μου πρὸς τὸν θεὸν τὸν ὕψιστον, ἵνα μὴ νομίσῃ ἁπλῶς αὐτὸν σχηματίζεσθαι, οἷα συμβαίνειν εἰκός· ἀλλ' ἵνα μάθῃ ὅτι τοῦτο αὐτῷ δέδοκται, τὸ μηδὲ τὸ τυχὸν ἐκεῖθεν νοσφίσασθαι. καὶ ἐπλήρου τὸ παράγγελμα ἐκεῖνο τὸ παρὰ τοῦ Χριστοῦ τοῖς μαθηταῖς εἰρημένον· Δωρεὰν ἐλάβετε, δωρεὰν δότε. μὴ γὰρ ἐγώ τι πλεῖον, φησὶν, εἰσήνεγκα εἰς τὴν τοῦ πολέμου ὑπόθεσιν, ἢ μόνον τὴν γνώμην καὶ τὴν προθυμίαν; τὴν δὲ νίκην καὶ τὸ τρόπαιον καὶ τὰ ἄλλα πάντα αὐτὸς εἰργάσατο τῇ ἀοράτῳ δυνάμει. εἶτα ἵνα μὴ νομίσῃ ὁ βασιλεὺς, ὅτι δι' ὑπερηφανίαν καὶ καταφρόνησιν οὐ προσίεται τὰ παρ' αὐτοῦ διδόμενα, δεικνὺς αὐτοῦ καὶ ἐν τούτῳ τὸ ἥμερον καὶ τῆς γνώμης τὸ φιλόσοφον, φησίν·

24 Οὐ λήψομαι πλὴν ὧν ἔφαγον οἱ νεανίσκοι, καὶ τῆς μερίδος τῶν ἀνδρῶν τῶν συμπορευθέντων μετ' ἐμοῦ, Ἐσχὼλ, Αὐνὰν, Μαμβρῆ. οὗτοι λήψονται μερίδα.

Τούτοις, φησὶ, συγχωρήσω λαβεῖν τινα μερίδα, ἐπειδὴ πολλῆς φιλίας τεκμήρια ἐπεδείξαντο. οὗτοι γὰρ συνωμόται τοῦ Ἄβραμ, τοῦτ' ἔστιν εἰς φιλίαν συνημμένοι, καὶ τοῦτο δείκνυσι τὸ ἑλέσθαι αὐτοὺς κοινωνῆσαι αὐτῷ τῶν κινδύνων. διὰ τοῦτο καὶ αὐτὸς ἀμειβόμενος " αὐτοὺς παρασκευάζει μερίδα τινὰ λαβεῖν, καὶ ἐν τούτῳ πάλιν τὸν ἀποστολικὸν νόμον πληρῶν τὸν λέγοντα, Ἄξιος ὁ ἐργάτης τῆς τροφῆς αὐτοῦ ἐστιν. οὐδὲ γὰρ τι πλέον τῆς χρείας

Ματθ. ι. η.

Ματθ. ι. ι.

χρείας αὐτῶν λαβεῖν ἀφίησι. πλὴν γάρ, φησιν, ὧν ἔφαγον οἱ νεανίσκοι, καὶ τῆς μερίδος τῶν συμπορευθέντων μετ' ἐμοῦ, Ἐσχὼλ, Αὐνὰν, Μαμβρῆ. οὗτοι λήψονται μερίδα. Ἴδετε τῆς ἀρετῆς τοῦ πατριάρχου τὴν ἀκρίβειαν, πῶς καὶ τὴν φιλοσοφίαν ἐπεδείξατο τὴν περὶ τὴν ὑπεροψίαν τῶν χρημάτων, καὶ τὴν ταπεινοφροσύνην, καὶ πάντα ποιεῖ, ὥστε μὴ δόξαι ἀλαζονείᾳ τινὶ καὶ καταφρονήσει τοῦτο πεποιηκέναι, καὶ διὰ τοῦτο μέγα 5 φρονεῖν ἐπὶ τῇ νίκῃ τῇ γεγενημένῃ.

ΗΘΙΚΟΝ

Τοῦτον δὴ καὶ ἡμεῖς μιμώμεθα, παρακαλῶ, καὶ σπουδάζωμεν ἀλήπτους ἑαυτοὺς φυλάττειν, καὶ μήτε προφάσει τῆς ἀρετῆς ἀπονοίας ἑαυτοῖς περιτιθέναι δόξαν, μηδὲ προφάσει ταπεινοφροσύνης τῆς ἀρετῆς καταμελεῖν· ἀλλὰ πανταχοῦ τὸ μέτρον διασώζειν, καὶ τοῖς κατορθώμασι τοῖς ὑφ' ὑμῶν γινομένοις καθάπερ θεμέλιόν τινα καὶ ὑ- 10 ποβάθραν τὴν ταπεινοφροσύνην ὑποτιθέναι, ἵνα μετ' ἀσφαλείας ἡμῖν οἰκοδομῆται τὰ τῆς ἀρετῆς. τοῦτο γὰρ ἀρετή, ὅταν ἔχῃ ταύτην συνεζευγμένην. ὁ γὰρ τοῦτον μετ' ἀσφαλείας τὸν θεμέλιον καταβαλὼν δυνήσεται πρὸς ὅσον βούλεται ὕψος ἐπεγεῖραι τὴν οἰκοδομήν. αὕτη μεγίστη ἀσφάλεια, αὕτη τεῖχος ἀρραγές, αὕτη πύργος ἀκαταμάχητος, αὕτη πᾶσαν συσφίγγει τὴν οἰκοδομήν, οὐκ ἀφιεῖσα οὔτε ὑπὸ ἀνέμων σφοδρότη- 15 τος, οὔτε ὑπὸ τῆς τῶν ὄμβρων φορᾶς, οὔτε ὑπὸ τῆς τῶν πνευμάτων βίας αὐτὴν καταπεσεῖν, ἀλλ' ἀνωτέραν καθίστησι πάσης ἐπιβουλῆς, καὶ καθάπερ ἐξ ἀδάμαντός τινος κατεσκευασμένην, οὕτως αὐτὴν ἀχείρωτον ἐργάζεται, καὶ μεγάλας ἡμῖν ἀμοιβὰς παρὰ τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ δωρεᾶς ἐφέλκεται· δι' ἧς ὁ πατριάρχης τοσοῦτον τῆς ἐπαγγελίας τοῦ Θεοῦ τὸ μέγεθος ἐδέξατο. εἴσεσθε γὰρ τοῦ Θεοῦ ἐπιτρέποντος καὶ ἐκ τῆς ἀκολουθίας τῶν ἑξῆς μελλόν- 20 των ῥηθήσεσθαι, πῶς καὶ νῦν ὑπεριδὼν τῶν παρὰ τοῦ βασιλέως Σοδόμων αὐτῷ διδομένων, μεγάλων καὶ ἀφάτων ἠξιώθη τῶν τοῦ Θεοῦ δωρεῶν. διὰ ταύτης οὐκ αὐτὸς μόνος, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων δικαίων ἕκαστος εὐδοκίμησε. καὶ τοῦτο, ὅσοι φιλότεχνοι περὶ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν θείων γραφῶν ἐστε, δυνήσεσθε καταμαθεῖν πανταχοῦ γινόμενον. ὁ γὰρ φιλάνθρωπος ἡμῶν δεσπότης, ὅταν ἴδῃ ὑπερορῶντας ἡμᾶς τῶν παρόντων, 25 μετὰ δαψιλείας καὶ ταῦτα παρέχει, καὶ τῶν μελλόντων ἡμῖν ἀγαθῶν τὴν ἀπόλαυσιν ταμιεύεται. καὶ τοῦτο καὶ ἐπὶ χρημάτων, καὶ ἐπὶ τῆς δόξης τοῦ παρόντος βίου, καὶ ἐπὶ πάντων τῶν ἐπικήρων πραγμάτων ἐστὶν ἰδεῖν γινόμενον. καταφρονῶμεν τοίνυν τοῦ παρόντος πλούτου, ἵνα τὸν ἀληθῆ πλοῦτον εὑρεῖν δυνηθῶμεν· ὑπερίδωμεν τῆς κενῆς ταύτης δόξης, ἵνα τῆς ἀληθοῦς ἐκείνης καὶ βεβαίας ἀπολαύσωμεν· καταγελάσωμεν τῆς παρούσης εὐημε- 30 ρίας, ἵνα τῶν ἀπορρήτων ἐκείνων ἀγαθῶν ἐπιτύχωμεν· μηδὲν ἡγώμεθα τὰ παρόντα, ἵνα πρὸς τὸν τῶν μελλόντων πόθον διεγερθῆναι δυνηθῶμεν. οὐδὲ γὰρ οἷόν τε τὸν τοῖς παροῦσι προσηλωμένον, ἐκείνων τῶν ἀπορρήτων ἀγαθῶν τὸν πόθον καταδέξασθαί ποτε, καθάπερ λήμης τινὸς τοῖς ὀφθαλμοῖς τοῦ σώματος ἐπικειμένης, οὕτω τῆς τῶν παρόντων ἐπιθυμίας σκοτούσης τὸν λογισμόν, καὶ οὐκ ἀφιείσης συνιδεῖν τι τῶν δεόντων. οὐδ' αὖ 35 πάλιν δυνατὸν τὸν περὶ ἐκεῖνα τὰ ἀκίνητα καὶ βέβαια ἀγαθὰ τὸν πόθον ἔχοντα, τούτων τῶν ἐπικήρων καί, πρὶν ἢ φανῆναι, ἀφιπταμένων καὶ μαραινομένων ἐπιθυμίαν τινὰ λαβεῖν. ὁ γὰρ τρωθεὶς τῷ πρὸς τὸν Θεὸν πόθῳ, καὶ τὴν τῶν μελλόντων ἐπιθυμίαν κτησάμενος, ἑτέροις ὀφθαλμοῖς ὁρᾷ τῶν παρόντων τὴν κατάστασιν, καὶ οἶδεν ὅτι σχῆμα ἅπας ὁ παρὼν βίος, καὶ ἀπάτη, καὶ ὀνειράτων οὐδὲν διενήνοχε. διὰ τοῦτο καὶ ὁ μακάριος Παῦλος ἔλεγε 40 γράφων, Παράγει γὰρ τὸ σχῆμα τοῦ κόσμου τούτου, δεικνὺς ὅτι ἕκαστον τῶν ἀνθρωπίνων, ἐν σχήματι μόνον ἐστί, καὶ καθάπερ σκιὰ καὶ ὄναρ παρατρέχει, οὐδὲν ἀληθές, οὐδὲν βέβαιον ἔχον. πῶς οὖν οὐκ ἂν εἴη παιδικῆς διανοίας περὶ τὰς σκιὰς ἐπτοῆσθαι, καὶ ἐπὶ

α. Κορ. ζ. λα.

ὀνείρασι

ὀνείρασι μέγα φρονεῖν, καὶ τούτοις προσεστηκέναι τοῖς μικρὸν ὕστερον παρερχομένοις; παράγει γάρ, φησι, τὸ σχῆμα τοῦ κόσμου τούτου. ὅταν ἀκούσῃς ὅτι παράγει, τί λοιπὸν πλέον ζητεῖς; ὅταν ἀκούσῃς ὅτι σχῆμα μόνον ἐστὶ πάντα τὰ ἀνθρώπινα, ἀληθείας ἔρημα τυγχάνοντα, τίνος ἕνεκεν ἑκὼν τὴν ἀπάτην ὑπομένεις, καὶ οὐκ ἐννοεῖς τὸ εὐμετάβλητον, τὸ ἀβέβαιον, ταῦτα μὲν [οὐ] παρατρέχεις, περὶ ἐκεῖνα δὲ τὴν ἐπιθυμίαν μετάγεις τὰ διαιωνίζοντα, τὰ ἀκίνητα, τὰ βέβαια, τὰ μεταβολὴν οὐκ ἐπιδεχόμενα; ἵνα γὰρ μάθῃς τὴν σύνεσιν τοῦ διδασκάλου τῆς οἰκουμένης, ὅρα αὐτὸν ἀλλαχοῦ πάλιν βουλόμενον δεῖξαι πάντων τῶν ἐν τῷ παρόντι βίῳ φαιδρῶν τὸ οὐδαμινόν, οἵᾳ λέξει ἐχρήσατο εἰπών· Τὰ γὰρ βλεπόμενα, κἂν τὸν πλοῦτον περιουσίαν εἴπῃς, κἂν τὴν δόξαν, κἂν τὴν περιφάνειαν, καὶ τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν δυναστείαν, κἂν αὐτὴν τὴν βασιλείαν, καὶ τὸν τὸ διάδημα περικείμενον, καὶ τὸν θρόνον τὸν ἀνώτατον, πάντα ταῦτα τὰ βλεπόμενα [ὄντα] πρόσκαιρα, ἐν βραχεῖ χρόνῳ τὴν διαμονὴν ἐπιδεικνύμενα, οὐ μέχρι πολλοῦ τὴν ἀπόλαυσιν ἡμῖν ἐμπαρέχοντα. ἵνα οὖν ἡμᾶς [ὦ μακάριε Παῦλε] βούλει ἐπιζητεῖν, εἰ πάντα ταῦτα τὰ βλεπόμενα πρόσκαιρα τυγχάνει; ἐκεῖνα, φησι, τὰ μὴ βλεπόμενα, μὴ ταῦτα τὰ βλεπόμενα, ἀλλ' ἐκεῖνα ἅπερ τούτοις τοῖς ὀφθαλμοῖς τοῖς σωματικοῖς οὐχ ὁρᾶται. καὶ πῶς ἄν, φησι, τοῦτο συμβουλεύσειεν, ὥστε τὰ ὁρώμενα παρατρέχειν, καὶ τὰ μὴ ὁρώμενα ἐπιζητεῖν; αὐτή, φησι, διδασκέτω ὑμᾶς τῶν πραγμάτων ἡ φύσις, ὅτι ταῦτα μέν, εἰ καὶ ὁρᾶται, ἀλλὰ ταχέως παραρρεῖ· ἐκεῖνα δέ, εἰ καὶ μὴ νῦν ὁρᾶν δυνάμεθα, ἀλλ' αἰώνια τυγχάνει καὶ διηνεκῆ τὴν διαμονὴν ἔχει, πέρας οὐκ ἐπίσταται, τέλος οὐκ ἐπιδέχεται, μεταβολὴν οὐκ οἶδε, πάγια μένει καὶ ἀκίνητα. τάχα λοιπὸν καὶ ἐπαχθὴς εἶναι δοκῶ καθ' ἑκάστην ἡμέραν μάτην συμβουλεύων. ἀλλὰ τί πάθω; πολλὴ τῆς κακίας ἡ λύμη, τῆς ἀρετῆς πολλὴ ἡ σπάνις, πολλὴ τῶν χρημάτων ἡ τυραννίς. διὰ τοῦτο βούλομαι κἂν τῇ συνεχείᾳ τῆς παραινέσεως περιγενέσθαι τῆς νόσου, καὶ πρὸς τελείαν ὑγείαν ἀγαγεῖν τοὺς ἐνταῦθα συνιόντας. διὰ γὰρ τοῦτο καὶ τῶν γραφῶν τὰς ἐξηγήσεις ποιεῖσθαι σπουδάζομεν, καὶ τῶν δικαίων τὰς ἀρετὰς εἰς τὸ μέσον παράγομεν, καὶ τὰ αὐτὰ ἐνηχεῖν οὐ παραιτούμεθα, ἵνα διὰ πάντων ἐναγαγεῖν ὑμᾶς δυνηθῶμεν εἰς τὸν τῶν δικαίων ζῆλον, καὶ ὀψέ ποτε τῆς οἰκείας σωτηρίας πρόνοιαν ποιησώμεθα, καὶ τῷ καιρῷ τῷ δεδομένῳ ἡμῖν εἰς προθεσμίαν ζωῆς δεόντως χρησώμεθα, καὶ ὡς ἔτι καιρός, πρὸς μετάνοιαν καὶ διόρθωσιν τῶν ἐπταισμένων ἐπειχθῶμεν, καὶ τῇ τῶν χρημάτων περιουσίᾳ εἰς ὠφέλειαν τῶν ἡμετέρων ψυχῶν ἀποχρησώμεθα, καὶ τὰ περιττὰ τοῖς δεομένοις ἀναλίσκωμεν. τίνος γὰρ ἕνεκεν, εἰπέ μοι, συγχωρεῖς ὑπὸ τοῦ ἰοῦ καὶ τὸ ἀργύριον καὶ τὸ χρυσίον καταναλίσκεσθαι, δέον εἰς τὰς τῶν πενήτων γαστέρας αὐτὸ κενοῦν, ἵνα εἰς ἀσφαλὲς αὐτὸ ταμεῖον ἀποθέμενος ἐν καιρῷ τῷ δέοντι, ὅτε μάλιστα χρῄζεις τῆς ἀπ' αὐτοῦ παραμυθίας, ἀπολαύσῃς τῆς ἐντεῦθεν βοηθείας, καὶ οἱ ἐνταῦθα τραφέντες ὑπὸ σοῦ κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν τὰς θύρας σοι τῆς παρρησίας ἀνοίξωσι, καὶ δέξωνταί σε εἰς τὰς αἰωνίους αὐτῶν σκηνάς; ἀλλὰ μηδὲ τὰ ἱμάτια ἐῶμεν σητόβρωτα γενέσθαι καὶ εἰκῆ ἐν τοῖς κιβωτίοις κατασήπεσθαι, τοσούτων ὄντων τῶν δεομένων καὶ γυμνῶν περιιόντων, ἀλλὰ προτιμῶμεν τῶν σητῶν γυμνητεύοντα τὸν Χριστόν, καὶ ἐνδύωμεν τὸν δι' ἡμᾶς καὶ τὴν σωτηρίαν τὴν ἡμετέραν γυμνὸν περιιόντα, ἵνα ἡμεῖς καταξιωθέντες αὐτὸν ἐνδῦσαι, ἀκούσωμεν κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην, Γυμνὸς ἤμην, καὶ περιεβάλλετέ με. μὴ γὰρ φορτικά ἐστι τὰ ἐπιτάγματα, μὴ γὰρ ὑπέρογκα; τὰ ἀπολλύμενα, φησι, τὰ σηπόμενα, τὰ εἰκῆ καὶ μάτην δαπανώμενα, ταῦτα χρησίμως "διανεμηθῆναι σπούδασον, ἵνα καὶ τὴν ἐκ τῆς ζημίας βλάβην διαφύγῃς, καὶ τὸ ἀπ' αὐτῶν κέρδος μέγιστον ἑαυτῷ προξενήσῃς. πολλῆς γὰρ καὶ ὑπερβαλλούσης ἀπανθρω-

β. Κορ. δ. ιη.

Ματθ. κε. λ.

πίας μετὰ τοσαύτην ἀπόλαυσιν κιβωτίοις καὶ τοίχοις ἐναποκλείειν τὰ περιττὰ, καὶ μὴ ἀνέχεσθαι τῶν ὁμογενῶν τὴν ἔνδειαν παραμυθεῖσθαι, ἀλλ' αἱρεῖσθαι μᾶλλον ὑπὸ ἰοῦ καὶ σητῶν διαφθείρεσθαι, καὶ ταῖς τῶν λῃστῶν χερσὶ προκεῖσθαι, καὶ τὰς ὑπὲρ τούτων εὐθύνας διδόναι, ἢ δεόντως οἰκονομήσαντα, τὴν ὑπὲρ τούτων ἀμοιβὴν κομίζεσθαι. μὴ δὴ, παρακαλῶ, οὕτως ἀμελῶς διακειμένοι ὦμεν περὶ τὴν σωτηρίαν τῶν ἡμετέρων ψυχῶν, ἀλλὰ τὰ περιττὰ κενώσαντες τοῖς δεομένοις, πολλὴν ἑαυτοῖς προαποθώμεθα τὴν παῤῥησίαν, ἵνα τῶν ἀποῤῥήτων ἀγαθῶν ἀπολαῦσαι καταξιωθῶμεν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ πατρὶ ἡ δόξα, ἅμα τῷ ἁγίῳ πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Λογ. λϛ. ΜΕΤΑ ΔΕ ΤΑ ΡΗΜΑΤΑ ΤΑΥΤΑ, ΕΓΕΝΗθη ῥῆμα κυρίου πρὸς Ἀβραὰμ λέγον ἐν ὁράματι τῆς νυκτὸς, μὴ φοβοῦ Ἀβραὰμ, ἐγὼ ὑπερασπίζω σου. ὁ μισθός σου πολὺς ἔσται σφόδρα.

ΘΗσαυρῷ τινι προσέοικεν ἡ τῶν δικαίων ἀρετὴ πολὺν καὶ ἄφατον τὸν πλοῦτον ἔχοντι. καθάπερ γὰρ ἐκεῖθεν κἂν βραχύ τι μέρος λαβεῖν τις δυνηθῇ, πολλὴν ἑαυτῷ τὴν εὐπορίαν κατασκευάζει· οὕτω δὴ καὶ ἐπὶ τῆς ἀρετῆς τοῦ πατριάρχου εὑρήσει τις γινόμενον. ἰδοὺ γὰρ σχεδὸν ἐφ' ἑκάστης ἡμέρας ἐκ τῆς κατ' αὐτὸν ἱστορίας προθέντες ὑμῖν τὴν διδασκαλίαν, καὶ μετὰ πολλῆς τῆς δαψιλείας τὴν ἑστίασιν ὑμῖν παρεχόμενοι, οὐδέπω καὶ νῦν οὐδὲ βραχύ τι μέρος τῶν τούτῳ κατωρθωμένων ἐξειπεῖν ἠδυνήθημεν. τοσαύτη ἐστὶν αὐτοῦ τῆς περιουσίας ἡ ἀρετή. καὶ καθάπερ ἀπὸ τῆς πηγῆς δαψιλῆ προχεούσης τὰ νάματα κἂν ἅπαντες ἀρύωνται, οὐ μόνον οὐκ ἐλαττοῦσι τὰ ἐκεῖθεν προϊόντα νάματα, ἀλλ' ὅσῳ ἂν πλείους ὦσιν οἱ ἐξαντλοῦντες, τοσούτῳ μᾶλλον ἀναβλύζει τῶν ὑδάτων ἡ φύσις· τὸ αὐτὸ δὴ καὶ ἐπὶ τοῦ θαυμασίου τούτου πατριάρχου γινόμενον ὀψόμεθα. πόσοι γὰρ ἐξ οὗ γέγονε μέχρι τοῦ παρόντος ἐκ τῆς πηγῆς τῶν τούτου κατορθωμάτων ἀρύονται, καὶ οὐ μόνον οὐκ ἐκένωσαν τὰ νάματα, ἀλλ' ἐπὶ πλεῖον ἀναβλύζει τῶν τούτου κατορθωμάτων ἡ περιουσία; ὥσπερ γὰρ σειρά τις χρυσῆ, οὕτως ἡρμοσμένην εὑρήσομεν τὴν κατ' αὐτὸν διήγησιν ἐπὶ τῆς θείας γραφῆς κειμένην· καὶ καθ' ἕκαστον καιρὸν προτέραν μὲν αὐτὸν ἐπιδεικνύμενον τὰ τῆς οἰκείας φιλοσοφίας, ἑπομένην δὲ τὸ παράγγελμα καὶ τὴν τοῦ θεοῦ ἀμοιβήν. καὶ ἵνα μάθητε ὅτι οὕτως ἔχει, ἀναγκαῖον ἄνωθεν ὑμῖν μετὰ συντομίας τὰ κατ' αὐτὸν διηγήσασθαι, ἵνα εἰδῆτε καὶ τοῦ δικαίου τὴν ὑπερβάλλουσαν πίστιν, ἣν περὶ τὰς ὑποσχέσεις τοῦ Θεοῦ ἐπιδείκνυται, καὶ τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ μετὰ δαψιλείας τὰς ἀμοιβὰς αὐτῷ παρεχομένου. ἱκανὸς γὰρ ὁ δίκαιος οὗτος ἅπαντας ἡμᾶς παιδεῦσαι, πρὸς τοὺς τῆς ἀρετῆς ἀγῶνας μετὰ προθυμίας ἀποδύεσθαι θαῤῥοῦντας ταῖς ἄνωθεν ἀμοιβαῖς, καὶ εἰδότας τοῦ ἡμετέρου δεσπότου τὴν φιλοτιμίαν, πάντα τὰ δυσχερῆ νομιζόμενα κατὰ τὸν παρόντα βίον μετ' εὐκολίας καταδέχεσθαι, τῇ ἐλπίδι τῶν ἀντιδόσεων τρεφομένους. πρόσχετε δὴ, παρακαλῶ, ὅπως ἐκ προοιμίων (ἐπειδὴ τὰ παρ' ἑαυτοῦ οἴκοθεν εἰσήνεγκεν ἐκ τῆς ἐγκειμένης τῇ ἡμετέρᾳ φύσει γνώσεως οὐδένα ἔξωθεν ἐσχηκὼς διδάσκαλον, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ ἀπίστοις γονεῦσι τρεφόμενος) ἐπειδὴ μηδὲν κατὰ τὴν πρώτην ἡλικίαν τῇ πλάνῃ τοῦ πατρὸς κατηκολούθησεν, ἀλλὰ τὴν πρὸς τὸν Θεὸν θεραπείαν ἐπεδείκνυτο, καὶ τῆς ἄνωθεν ἐπισκοπῆς ταχέως ἐπέτυχεν ἔτι ἐπὶ τῆς Χαλδαίας ὤν. τοῦτο γὰρ ἡμῖν σαφέστερον ἐκτίθεται ὁ μακάριος Στέφανος οὕτω λέγων· Ὁ Θεὸς τῆς δόξης ὤφθη τῷ πατρὶ ἡμῶν Ἀβραὰμ ὄντι ἐν τῇ Μεσοποταμίᾳ,

Πρ. ζ. β.

ταμίᾳ, πρὶν ἢ κατοικῆσαι αὐτὸν ἐν Χαρρᾶν. Εἶδες πῶς ἡ ὄψις αὐτὸν ἐκεῖθεν ἀνέπει-
σεν. Εἰκὸς γὰρ ὅτι μετὰ τῆς περὶ τὸν θεὸν θεραπείας, καὶ τὴν περὶ τοὺς γεγεννηκότας αἰδῶ
ἐπιδεικνύμενος, καὶ εἰς πολὺ φίλτρον ἐπισπασάμενος τὸν πατέρα, αὐτὸς [ἴσως] καὶ τοῦ
αἴτιος γέγονε τῆς ἐκεῖθεν ἐξόδου· καὶ διὰ τὸν πόθον τοῦ παιδὸς ἠνέσχετο καταλιπεῖν τὴν
5 οἰκείαν πατρίδα καὶ τὴν ἀλλοτρίαν οἰκῆσαι. ἀλλ' ὅρα μοι μετὰ ἀκριβείας, πῶς καὶ αὖ-
τις ἡ παρὰ τοῦ θεοῦ γενομένη διὰ τὴν προλαβοῦσαν ἀρετὴν εἰς αὐτὸν ἐπίσκεψις, πά-
λιν αὐτοῦ τὴν ἀρετὴν περιφανεστέραν ἐργάζεται. Εἵλετο γὰρ τὴν χώραν τὴν πα-
τρικὴν καταλιπεῖν, καὶ τὴν ἀλλοτρίαν οἰκῆσαι, ἵνα τὸ παρὰ τοῦ θεοῦ προσταχθὲν εἰς
ἔργον ἀγάγῃ. καὶ ἕτοιμος ἦν, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, καὶ ἄνευ τῶν προσηκόντων καὶ καθ' ἑαυτὸν τὴν
10 ἀποδημίαν στείλασθαι· ἀλλ' ὅπερ ἔφθην εἰπών, ἡ τοῦ ἀνδρὸς ἀρετὴ καὶ ἡ πολλὴ θερα-
πεία ἡ περὶ τοὺς τεκόντας συνοδοιπόρον γενέσθαι καὶ τὸν πατέρα παρεσκεύασεν. εἶτα
ἐπειδὴ τὴν Χαρρὰν κατέλαβον, ἐκεῖ τὴν οἴκησιν ἐπήξαντο. καὶ τελευτήσαντος τοῦ Θάρ-
ρα (τοῦτο γὰρ ἦν ὄνομα τῷ πατρὶ) πάλιν προστάττεται παρὰ τοῦ θεοῦ ἐξελθεῖν ἐκεῖθεν.
ἔξελθε γάρ, φησιν, ἐκ τῆς γῆς σου, καὶ ἐκ τῆς συγγενείας σου, καὶ δεῦρο εἰς τὴν γῆν, ἣν
15 ἄν σοι δείξω. ἐπειδὴ γὰρ μετὰ πάσης τῆς οἰκίας εἰς τὴν Χαρρὰν μετέστησαν, διὰ τοῦτο
ἐνταῦθα προστάττων αὐτῷ ἐξελθεῖν προσέθηκεν, ἐκ τῆς γῆς σου, καὶ ἐκ τῆς συγγενείας
σου, δηλῶν αὐτῷ, ὅτι αὐτὸν μόνον καθ' ἑαυτὸν βούλεται τὴν ἀποδημίαν ποιήσασθαι, καὶ
μήτε τὸν ἀδελφόν, τὸν Ναχὼρ λέγω, μήτε ἕτερόν τινα ἐπισύρεσθαι. ἐκ τῆς γῆς σου δὲ
ἔλεγεν, ἐπειδὴ χρόνον οὐκ ὀλίγον ἐκεῖ οἰκήσαντες, ὡς ἐν ἰδίᾳ λοιπὸν πατρίδι τὴν οἴ-
20 κησιν ἐποιοῦντο ἐν αὐτῇ. καίτοι τοῦ πένθους τῶν ἑαυτοῦ γονέων ἀκμάζοντος ἔτι, καὶ πολλῆς
οὔσης τότε δυσχερείας τε καὶ ἀνοδίας κατὰ τὰς ἀποδημίας, ἀλλ' ὅμως μετὰ πάσης προθυ-
μίας τὸ ἐπίταγμα τὸ παρὰ τοῦ δεσπότου ἤνυε, καὶ ταῦτα οὐκ εἰδὼς ὅπου στήσεται αὐτῷ
τὰ τῆς πλάνης. δεῦρο γάρ, φησιν, οὐκ εἰς τήνδε τὴν γῆν, ἢ τήνδε, ἀλλ' εἰς ἣν ἄν
σοι δείξω. καὶ ὅμως οὕτως ὄντος ἀορίστου τοῦ ἐπιτάγματος, οὐδὲν περιεργαζόμενος τὸ
25 προσταχθὲν εἰς ἔργον ἦγε, καὶ τὸν ἀδελφιδοῦν δὲ ἐπήγετο, καὶ διὰ τούτου τὴν οἰκείαν
ἀρετὴν δεικνύς. ἐπειδὴ γὰρ νέον αὐτὸν προσλαβόμενος κατὰ μικρὸν μιμητὴν κατεσκεύ-
αζε τῆς οἰκείας ἀρετῆς, οὐκ ἠνέσχετο τοῦτον καταλιπεῖν, ἀλλὰ κοινωνὸν αὐτὸν ἐλάμ-
βανε τῆς ἀποδημίας. Εἰ γὰρ ὁ πατήρ, φησιν, ἄπιστος ὢν διὰ τὸ περὶ ἐμὲ φίλτρον
τὴν οἰκίαν τὴν πατρῴαν, ἔνθα ἐτέχθημεν καὶ ηὐξήθημεν, καταλιπεῖν κατεδέξατο, καὶ ἀκο-
30 λουθῆσαί μοι, καὶ ἐπὶ τῆς ἀλλοτρίας τὸν βίον κατέλυσε, πολλῷ μᾶλλον ἐγὼ πρὸς τὸν τοῦ
ἀδελφοῦ παῖδα, τὸν νέον, τὸν ἐκ προοιμίων δεικνύντα ὡς κατὰ μικρὸν ἐπιδώσει πρὸς
ἀρετήν, οὐκ ἂν ἀνασχοίμην ἐνταῦθα ἀφεῖναι. ἐπεὶ οὖν διὰ πάντων δεικνὺς αὐτοῦ τὸ
φιλόθεον καὶ ταύτην ἐποιήσατο τὴν ἀποδημίαν, ἡνίκα κατέλαβε τὴν Παλαιστίνην, καὶ
τῶν ὅρων ἐπέβη τῶν Χαναναίων, ὀφθεὶς αὐτῷ ὁ Θεὸς καὶ νευρῶσαι αὐτὸν βουλόμενος τὴν
35 προθυμίαν, καὶ χεῖρα ὀρέξαι, φησὶ πρὸς αὐτόν· τῷ σπέρματί σου δώσω τὴν γῆν ταύτην.
ὅπερ ἐπεθύμει καὶ ἐπόθει (παίδων λέγω τὴν διαδοχήν) τοῦτο αὐτῷ εὐθέως ὑπισχνεῖ-
ται, ἀμοιβὴν αὐτῷ τῶν τοσούτων πόνων διδούς. ἐπειδὴ γὰρ ἀπὸ τῆς φύσεως ἀπεστέρητο, καὶ
ἡ ἡλικία λοιπὸν ἀπαγορεύειν ἔπειθε, τῇ ὑποσχέσει διανίστησι τὸν ἀθλητήν, καὶ προθυμό-
τερον ἀπεργάζεται καὶ νεάζειν αὐτὸν κατασκευάζει πρὸς τοὺς ἑξῆς ἀγῶνας. ὅρα τοίνυν
40 μετὰ τὴν ὑπόσχεσιν ταύτην, ἑτέραν πάλιν τὴν ἄθλησιν τὸν δίκαιον τοῦτον δεχόμενον.
λιμοῦ γὰρ καταλαβόντος καὶ πολλῆς οὔσης τῆς στενοχωρίας ἐν τῇ Χαναναίᾳ, ἐπὶ τὴν Αἴ-
γυπτον ἔσπευδε· καὶ λιμοῦ παραμυθίαν εὑρεῖν βουλόμενος, μείζοσι περιέβαλεν ἑαυτὸν
κινδύνοις. ἡ γὰρ εὐμορφία τῆς γυναικός, καὶ τὸ κάλλος τῆς Σάρρας μονονουχὶ τὸν θάνατον

αὐτῷ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἐδείκνυ. διὸ καὶ πλησίον γινόμενος τῆς εἰς Αἴγυπτον εἰσόδου, φησὶ
πρὸς αὐτὴν, γινώσκω ὅτι εὐπρόσωπος εἶ· οἶδά σου τὸ κάλλος τῆς ὥρας, καὶ δέδοικα τῶν Αἰ-
γυπτίων τὴν ἀκολασίαν. ἐὰν οὖν ἴδωσί σε, καὶ γνῶσιν ὅτι καθάπερ γυναῖκα περιάγω σε, σὲ
μὲν ἴσως περιποιήσονται ὥστε εἰς ἔργον ἀγαγεῖν τῆς μανίας αὐτῶν τὸν οἶστρον, ἐμὲ δὲ ἀ-
ποκτενοῦσιν, ἵνα μετὰ ἀδείας αὐτοῖς ἐξῇ τὴν παρανομίαν ἐργάσασθαι, οὐκ ὄντος τοῦ
τὴν μοιχείαν κατάδηλον ποιεῖν δυναμένου· εἰπὲ οὖν, ὅτι ἀδελφός σου εἰμί. ὅρα ἀ-
δαμαντίνην ψυχὴν, ὅρα γνώμην σιδήρου στερροτέραν. οὐδὲ γὰρ παρεσάλευσεν αὐ-
τοῦ τὸν λογισμὸν ἡ προσδοκωμένη συμφορὰ, οὐδὲ ἐνενόησεν οὐδὲ εἶπε πρὸς ἑαυτὸν,
διὰ τοῦτο τὴν οἰκείαν καταλιπὼν πατρίδα καὶ τοσαύτην ἐπιδειξάμενος ὑπακοὴν
ἦλθον εἰς τὴν ἀλλοτρίαν, ἵνα τούτοις περιβληθῶ τοῖς κακοῖς; οὐ πρὸ μικροῦ ὑπέσχε-
τό μοι, ὅτι τῷ σπέρματί σου δώσω τὴν γῆν ταύτην; ἰδοὺ καὶ μοιχείας καὶ θανάτου φό-
βος κατασείει ἡμῶν τὴν ψυχήν. ἀλλ' οὐδὲν τούτων οὐδὲ ἐν διανοίᾳ λαβεῖν κατεδέξα-
το· ἀλλ' ἑνὸς γίνεται μόνου, πῶς δυνηθῇ τὸ πονηρὸν τοῦτο δρᾶμα ὑποκρινάμενος [ἐκ]
τῶν δύο τούτων κινδύνων ἐπικειμένων τὸν ἕνα γοῦν διαφυγεῖν. καὶ ἐπειδὴ καὶ αὐτὸς τὰ παρὰ
ἑαυτοῦ εἰσήνεγκε μετ' ἀνδρείας τὴν συμβουλὴν ποιησάμενος, καὶ ἡ γυνὴ πολλὴν τὴν πε-
ρὶ τὸν ἄνδρα φιλοστοργίαν καὶ ὑπακοὴν ἐπιδεικνυμένη συνέπραξε, καὶ τοῖς δόξασιν ὑ-
πηρετήσατο· καὶ ἐπειδὴ τὰ παρ' ἑαυτῶν ἀπήρτισαν, καὶ ὅσον κατὰ ἀνθρωπίνην ἀκολουθίαν ἀ-
πέγνωστο, καὶ εἰς ἔργον ἐξεβεβήκει σχεδὸν τὰ τῆς παρανομίας, τότε πολλὴ περὶ αὐτὸν ἡ τοῦ
θεοῦ δείκνυται πρόνοια. οὐ μόνον γὰρ τὴν γυναῖκα ὁ θεὸς τῆς ὕβρεως ἐξήρπασε διὰ τῆς
ἀγανακτήσεως, ἣν κατὰ τοῦ βασιλέως καὶ παντὸς τοῦ οἴκου αὐτοῦ ἐποιήσατο, ἀλλὰ καὶ τὸν
πατριάρχην μετὰ πολλῆς τῆς περιφανείας ἀπὸ τῆς Αἰγύπτου ἐπὶ τὴν Παλαιστίνην
ἐπανελθεῖν πεποίηκε. σκόπει πῶς μεταξὺ τῶν πειρασμῶν τὴν παρ' αὐτοῦ ῥοπὴν εἰσ-
φέρων ὁ φιλάνθρωπος δεσπότης, ἀκμάζοντα τὸν ἀθλητὴν πρὸς τοὺς ἑξῆς πάλιν ἀγῶ-
νας ἀπεργάζεται, οὐκ ἀφιεὶς ἔρημον τῆς ἑαυτοῦ βοηθείας, ἀλλὰ διὰ πάντων φανερῶς
οἰκονομῶν αὐτῷ δείκνυσθαι, ὅτι μικρὰ εἰσφέρων αὐτὸς, μεγάλων καὶ σφόδρα μεγάλων
ἀξιοῦται καὶ νικώντων τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν. εἶδες τίνων τοῦ δικαίου τὴν ὑπομονήν.
ὅρα πάλιν μετὰ τὴν ἐκεῖθεν ἐπάνοδον, τῆς ταπεινοφροσύνης αὐτοῦ τὸ μέγεθος καὶ τὴν
ἐπιείκειαν τὴν πολλήν. ἐπειδὴ γὰρ ἐπανῆλθεν ἀπὸ τῆς Αἰγύπτου εὐπορίαν πολλὴν
κτησάμενος (οὐκ αὐτὸς δὲ μόνος, ἀλλὰ καὶ ὁ ἀδελφιδοῦς ἠκολούθει) οὐκ ἐχώρει, φησὶν,
αὐτοὺς ἡ γῆ κατοικεῖν ἅμα, ὅτι ἦν τὰ ὑπάρχοντα αὐτῶν πολλά. ὅθεν καὶ μάχην συνέβη
γενέσθαι μεταξὺ τῶν ποιμένων τοῦ Λὼτ καὶ τοῦ Ἄβραμ. ἀλλ' ὁ δίκαιος ἐντεῦθεν δεικνὺς αὐτοῦ
τὸ ἥμερον τῆς ψυχῆς καὶ τῆς φιλοσοφίας τὴν ὑπερβολὴν, καλέσας τὸν Λὼτ φησὶ πρὸς
αὐτόν· μὴ ἔστω μάχη ἀνὰ μέσον ἐμοῦ καὶ σου, καὶ τῶν ποιμένων μου καὶ τῶν ποιμένων σου, ὅτι
ἄνθρωποι ἀδελφοὶ ἡμεῖς ἐσμεν, μονονουχὶ λέγων πρὸς αὐτόν· οὐδὲν εἰρήνης ἴσον· οὐδὲν
φιλονεικίας βαρύτερον. ἵν' οὖν πᾶσαν μάχης ὑπόθεσιν ἐκποδὼν ποιησώμεθα, ἑλοῦ ἣν
ἂν βουληθῇς χώραν· κατάλιπε δέ μοι τὴν λειπομένην, ὑπὲρ τοῦ πάσης ἡμᾶς ἔριδος
καὶ φιλονεικίας ἐκτὸς γενέσθαι. εἶδες ἀνδρὸς ἀρετήν. παρεχώρησε τῷ νέῳ τῶν πρω-
τείων τὴν ἐκλογὴν, καὶ ἔστερξε τὴν φαυλοτάτην χώραν. ἀλλ' ὅρα πάλιν, ἐπειδὴ τὰ παρ' ἑ-
αυτοῦ ἐπεδείξατο, πόσης ἀπολαύει τῆς ἀμοιβῆς. εὐθέως γὰρ τοῦ χωρισμοῦ γενομένου,
φησὶ πρὸς αὐτὸν ὁ θεὸς μετὰ τὸ διαχωρισθῆναι τὸν Λὼτ, ἀναβλέψας τοῖς ὀφθαλμοῖς σου ἴδε
πᾶσαν τὴν γῆν ἐξ ἑκατέρου τοῦ μέρους, ὅτι πᾶσαν ἣν σὺ ὁρᾷς, σοὶ δώσω αὐτὴν καὶ τῷ
σπέρματί σου ἕως αἰῶνος. σκόπει πόσης ἀξιοῦται τῆς φιλοτιμίας διὰ τὴν ταπεινοφροσύ-
νην, ἣν ἐπεδείξατο πρὸς τὸν ἀδελφιδοῦν· καὶ αὐτὸς μὲν μικρῶν παραχωρήσας πολὺ μει-
ζόνων

ζόνων ἠξιώθη, ἐκεῖνος δὲ τοῖς πρωτείοις ἐπιπηδήσας μετ' οὐ πολὺ εἰς κινδύνους ἐνέπεσε· καὶ οὐ μόνον οὐδὲν ἀπώνατο τῆς ἐκλογῆς, ἀλλὰ καὶ αἰχμάλωτος καὶ ἄοικος καὶ ἀνέστιος ἀθρόον ἐγίνετο, καὶ δι' αὐτῶν τῶν πραγμάτων ἐδιδάσκετο καὶ τοῦ δικαίου τὴν ὑπερβάλλουσαν ἀρετὴν, καὶ αὐτὸς ἐπαιδεύετο λοιπὸν μηδὲν τοιοῦτόν ποτε διαπράττεσθαι.
5 ἐπειδὴ γὰρ τὴν ἐν Σοδόμοις οἴκησιν ἐποιήσατο ὁ Λὼτ, εὐθέως πόλεμος ἀνερριπίσθη χαλεπὸς, καὶ οἱ τῶν προσοικούντων ἐθνῶν βασιλεῖς ἐπιστάντες μετὰ πολλῆς τῆς δυνάμεως πᾶσαν τὴν χώραν ἄρδην ἀπώλεσαν, τοὺς γίγαντας ἀνελόντες καὶ τοὺς Ἀμαληκίτας ἀπωσάμενοι· καὶ τὸν τῶν Σοδόμων βασιλέα καὶ Γομόρρας εἰς φυγὴν τραπῆναι παρασκευάσαντες, καὶ πᾶσαν κατέχοντες τὴν ὀρεινὴν, καὶ τὴν ἵππον τοῦ βασιλέως Σοδόμων ἀναλαβόντες καὶ τὸν Λὼτ αἰχμαλωτεύσαντες μετὰ
10 πάσης τῆς ἀποσκευῆς, καὶ τὰς γυναῖκας ἁπάσας, οὕτως ἐπανήεσαν. ἀλλ' ὅρα πάλιν θεοῦ κηδεμονίαν πολλήν. ὁμοῦ γὰρ καὶ τὸν Λὼτ τῆς αἰχμαλωσίας ἐλευθερῶσαι βουλόμενος, καὶ τὸν πατριάρχην περιφανέστερον ἐργάσασθαι, διεγείρει τὸν δίκαιον πρὸς ἀντίληψιν τοῦ ἀδελφιδοῦ. πυθόμενος γὰρ τὸ γεγονὸς, μετὰ τῶν οἰκογενῶν ὁρμήσας ἐπὶ τοὺς βασιλεῖς ἐκείνους, αὐτούς τε μετὰ πολλῆς εὐκολίας ἐπάταξε, καὶ τὸν Λὼτ καὶ τὰς γυναῖκας καὶ τὴν
15 ἵππον πᾶσαν τοῦ βασιλέως ἐπανήγαγε, λαμπρὰ * τρόπαια ἐργασάμενος, καὶ πᾶσι καταδήλην ποιῶν τὴν περὶ αὐτὸν τοῦ θεοῦ εὔνοιαν, καὶ ὅτι οὐκ οἰκείᾳ δυνάμει τὴν τοσαύτην εἰργάσατο τροπὴν, ἀλλὰ τῇ ἄνωθεν βοηθείᾳ τειχιζόμενος. καὶ λοιπὸν ἔσπευδε δι' αὐτῶν τῶν πραγμάτων διδάσκαλος θεοσεβείας γενέσθαι πᾶσι τοῖς ἐν Σοδόμοις διὰ τῆς πρὸς τὸν βασιλέα διαλέξεως. ἐπειδὴ γὰρ συναντήσας ὁ βασιλεὺς καὶ χάριτας ὑπὲρ
20 τῶν γεγενημένων ὁμολογήσας, τὴν μὲν ἵππον παραχωρήσειν πᾶσαν ἔλεγε, τοὺς δὲ ἀνθρώπους λήψεσθαι, ὅρα πάλιν τοῦ δικαίου τὴν μεγαλοψυχίαν, πῶς ὁμοῦ καὶ τὴν οἰκείαν φιλοσοφίαν ἐκδιδάσκει, ὡς κρείττων ἐστὶ τῶν παρ' αὐτοῦ δεδομένων, καὶ εἰς τὴν τῆς θεοσεβείας γνῶσιν αὐτὸν ἐνάγει. οὐδὲ γὰρ ἁπλῶς εἶπεν αὐτῷ, ὅτι οὐκ ἀνέξομαι λαβεῖν τι παρὰ σοῦ, οὐδὲ ὅτι οὐδενὸς δέομαι τοιούτου μισθοῦ, ἀλλὰ τί; ἐκτενῶ τὴν χεῖρά
25 μου πρὸς τὸν θεὸν τὸν ὕψιστον, μονονουχὶ διδάσκων αὐτὸν, ὅτι οὐκ εἰσὶ θεοὶ οἱ ὑπὸ σοῦ θεραπευόμενοι, ἀλλὰ λίθοι καὶ ξύλα. εἷς γάρ ἐστιν ὁ ἐπὶ πάντων Θεὸς, ὃς ἔκτισε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν. ὅτι οὐ λήψομαι παρὰ σοῦ ἀπὸ σπαρτίου ἕως σφαιρωτῆρος, ἵνα μὴ νομίσῃς ὅτι τούτων ἕνεκεν τὴν ἐκδίκησιν ἐποιησάμην· ἵνα μὴ λέγειν ἔχῃς, ὅτι αὐτός μοι τῆς περιουσίας αἴτιος γέγονας. ὁ γὰρ τὴν νίκην παρασχὼν καὶ τὸ τρόπαιον μετ' ἐμοῦ στή-
30 σας, αὐτός ἐστιν ὁ καὶ τοῦ πλούτου τὴν χορηγίαν μοι παρεχόμενος. ὅρα πῶς, εἴγε ἐβούλετο, κερδαίνειν ἐδύνατο ὁ βασιλεὺς ἐκ τῶν τοῦ πατριάρχου λεγομένων. ἐδιδάσκετο γὰρ μὴ τῇ οἰκείᾳ δυνάμει λοιπὸν θαρρεῖν, ἀλλ' εἰδέναι τὸν πάντων αἴτιον, καὶ καταγελᾶν τῶν χειροποιήτων θεῶν, καὶ παιδεύεσθαι τὸν ἐπὶ πάντων θεὸν, τὸν τῶν ὅλων δημιουργὸν, τὴν πηγὴν τῶν ἀγαθῶν. καὶ γὰρ ἐμάνθανε διὰ πάντων τοῦ πατριάρχου τὴν ἀ-
35 ρετήν. ἵνα γὰρ μὴ νομίσῃ δι' ἀπόνοιαν αὐτὸν καὶ μεγαλοφροσύνην ὑπερεωρακέναι τῶν παρ' αὐτοῦ διδομένων, διὰ τοῦτό φησι πρὸς αὐτόν· ἐγὼ μὲν οὐδὲν λήψομαι (οὐδὲ γὰρ δέομαι οὐδὲ χρήζω παρ' ἑτέρου μοι αὔξεσθαι τὴν περιουσίαν) τοὺς δὲ τῶν κινδύνων μοι κοινωνήσαντας συγχωρήσω λαβεῖν μερίδας, ἵνα μικράν τινα τῶν πόνων παραμυθίαν ἔχειν δοκῶσι. καὶ πρὸς μὲν τὸν τῶν Σοδόμων βασιλέα ταῦτα ὁ δίκαιος ἀποκρίνεται. ἐπειδὴ δὲ καὶ
40 Μελχισεδὲκ ὁ βασιλεὺς Σαλὴμ ἄρτους καὶ οἶνον αὐτῷ ἐξενέγκας προσέφερεν (ἦν γὰρ ἱερεὺς, φησι, τοῦ Θεοῦ τοῦ ὑψίστου) παρ' ἐκείνου δέχεται τὰ προσενεχθέντα, καὶ τὴν εὐλογίαν τὴν παρ' αὐτοῦ εἰς αὐτὸν γεγενημένην ἀμειβόμενος καὶ τὴν εἰς τὸν Θεὸν δοξολογίαν (εἶπε γὰρ, φησιν, εὐλογημένος Ἀβραὰμ τῷ θεῷ τῷ ὑψίστῳ, καὶ εὐλογητὸς ὁ θεὸς, ὃς παρέδω-

κε(ὃν ἐχθρούς σου ὑποχειρίους σοι) δεκάτην αὐτῷ δίδωσιν ἀπὸ πάντων ὧν ἐπεκομίζετο λαφύρων. εἶδες τοῦ δικαίου τὸ φιλόθεον διὰ πάντων δεικνύμενον, καὶ πῶς παρὰ μὲν τοῦ βασιλέως Σοδόμων ἀπὸ σπαρτίου ἕως σφυρωτῆρος λαβεῖν οὐκ ἠνέσχετο, τὰ δὲ τοῦ Μελχισεδὲκ προσενεχθέντα ἔλαβεν, ἀνθυποδεικνὺς καὶ τὰ παρ' ἑαυτοῦ, διδάσκων ἡμᾶς πολλὴν τὴν διάκρισιν ἐπιδείκνυσθαι, καὶ μὴ ἁπλῶς καὶ ἀδεῶς παρὰ πάντων δέχεσθαι. ἐπειδὴ γὰρ ἐκεῖνος περὶ μὲν τὴν δόσιν εὐγνώμων γέγονεν, ἐν δὲ τοῖς ἄλλοις ἄπιστος ἐτύγχανε καὶ πολλῆς ἐδεῖτο διδασκαλίας, διὰ τοῦτο ἐκείνων μὲν ὑπερεῖδε· πᾶσαν δὲ σπουδὴν ἐποιήσατο, καὶ δι' ὧν λαβεῖν παρῃτήσατο, καὶ δι' ὧν διελέχθη, πρὸς θεοσέβειαν αὐτὸν χειραγωγῆσαι· παρὰ δὲ τοῦ Μελχισεδὲκ εἰκότως λαμβάνει. διὰ γὰρ τοῦτο ἐπεσημήνατο ἡ θεία γραφὴ τοῦ ἀνδρὸς τὴν ἀρετὴν λέγουσα, ἦν δὲ ἱερεὺς τοῦ θεοῦ τοῦ ὑψίστου· ἄλλως δὲ καὶ τύπος ἦν τὰ γινόμενα τοῦ Χριστοῦ, καὶ αὐτὰ δὲ τὰ προσενεχθέντα μυστήριόν τι προεμήνυε. δι' ὃ καὶ προσήκατο, καὶ λαβὼν κἀκεῖνος διὰ τῆς παρ' ἑαυτοῦ ἀμοιβῆς τῆς οἰκείας ἀρετῆς ἐδίδασκε τὸ μέγεθος. δεκάτην γὰρ αὐτῷ δέδωκε τὸν φιλόθεον αὐτοῦ σκοπὸν κἀντεῦθεν ἐμφαίνων. τάχα εἰς πολὺ μῆκος ἡμῖν ὁ λόγος ἐξετάθη, ἀλλ' οὐ μάτην οὐδὲ εἰκῇ. ἔγνωμεν μὲν γὰρ δηλῶσαι διὰ βραχέων τὴν ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς μέχρι τῶν σήμερον προκειμένων ἡμῖν τοῦ δικαίου τὴν ἀνδρείαν, τὴν μεγαλοψυχίαν, τὴν πίστιν τὴν ὑπερβάλλουσαν, τὴν φιλόσοφον γνώμην, τῆς ταπεινοφροσύνης τὸ μέγεθος, τῆς τῶν χρημάτων ὑπεροψίας τὴν ὑπερβολήν, τὴν παρὰ τοῦ θεοῦ εἰς αὐτὸν εὐνοίας τὴν διηνεκῆ πρόνοιαν· καὶ ὅπως διὰ πάντων περιφανέστερον καὶ λαμπρότερον ἐδείκνυ τὸν δίκαιον ἡ καθ' ἕκαστον καιρὸν εἰς αὐτὸν ἀντίληψις γινομένη. ἀλλ' εἰ βούλεσθε καὶ μὴ ἀπεκάμετε, ἁψώμεθα καὶ τῶν προσφάτων ἀνεγνωσμένων, καὶ ὀλίγα προσθέντες καταπαύσωμεν τὸν λόγον, ἵνα μάθητε πόσης πάλιν ἀξιοῦται ἀμοιβῆς διὰ τὸ ὑπεριδεῖν τῶν παρὰ τοῦ βασιλέως Σοδόμων αὐτῷ δεδομένων. τί γάρ φησι; μετὰ δὲ τὰ ῥήματα ταῦτα ἐγενήθη ῥῆμα κυρίου πρὸς Ἄβραμ. τίνος ἕνεκεν οὕτως ἤρξατο, μετὰ δὲ τὰ ῥήματα ταῦτα; ποῖα ῥήματα, εἰπέ μοι; ἢ δηλονότι ἅπερ πρὸς τὸν βασιλέα τῶν Σοδόμων ἐποιήσατο. μετὰ τὴν ὑπεροψίαν, φησίν, ἐκείνην, μετὰ τὸ ἀποσείσασθαι τὰ παρ' αὐτοῦ διδόμενα, μετὰ τὴν διδασκαλίαν, ἣν διὰ τῆς τῶν δεδομένων αὐτῷ παραιτήσεως ἐποιήσατο, πρὸς θεοσέβειαν αὐτὸν χειραγωγῶν καὶ ἐπίγνωσιν τοῦ τῶν ὅλων δημιουργοῦ, μετὰ δὲ τὰ ῥήματα ταῦτα, μετὰ τὸ τὴν δεκάτην τῷ Μελχισεδὲκ παρασχεῖν, ὅτε, φησίν, ἅπαντα τὰ παρ' ἑαυτοῦ ἐπλήρωσε, τότε

κεφ. ιε.

1 Μετὰ τὰ ῥήματα ταῦτα ἐγενήθη ῥῆμα κυρίου πρὸς Ἄβραμ λέγων ἐν ὁράματι τῆς νυκτός· μὴ φοβοῦ Ἄβραμ, ἐγὼ ὑπερασπίζω σου· ὁ μισθός σου πολὺς ἔσται σφόδρα.

Ὅρα φιλανθρωπίαν δεσπότου, πῶς εὐθέως παρακολουθεῖ ταῖς εὐεργεσίαις ἀμειβόμενος, καὶ τὸν ἑαυτοῦ ἀθλητὴν ἀλείφων καὶ νεαρὸν ἐργαζόμενος. ἐγενήθη ῥῆμα κυρίου ἐν ὁράματι τῆς νυκτός. διὰ τί ἐν νυκτί; ἵνα μεθ' ἡσυχίας δέξηται τὰ λεγόμενα. καί φησι πρὸς αὐτόν, μὴ φοβοῦ Ἄβραμ. σκόπει κηδεμονίας ὑπερβολήν. τίνος ἕνεκεν ἔλεγε, μὴ φοβοῦ; ἐπειδὴ τοσούτου πλούτου κατεφρόνησεν ἔλαττον φροντίσας τῶν παρὰ τοῦ βασιλέως διδομένων, φησὶ πρὸς αὐτὸν ὁ θεός, μὴ φοβηθῇς ὅτι ὑπερεῖδες τοσούτων δωρεῶν, μηδὲ ἀγωνιάσῃς ὡς ἐλαττουμένης σοι τῆς περιουσίας. μὴ φοβοῦ. εἶτα ἵνα διεγείρῃ μᾶλλον αὐτοῦ τὴν ψυχήν, προστίθησι τῷ ῥήματι καὶ τὴν προσηγορίαν, καί φησι· μὴ φοβοῦ Ἄβραμ. οὐ μικρὸν γὰρ καὶ τοῦτο τυγχάνει πρὸς τὸ διαναστῆσαι, τὸ τὴν προσηγορίαν εἰπεῖν τοῦ καλουμένου. εἶτά φησιν, ἐγὼ ὑπερασπιῶ σου. πολλὴν ἔχει καὶ αὕτη ἡ λέξις τὴν ἔμφασιν. ἐγὼ ὁ ἀπὸ τῶν Χαλδαίων σε ἀναστήσας, ἐγὼ ὁ ἐνταῦθά σε ἀγαγών,

ἐγὼ ὁ τῶν κινδύνων τῶν ἐν Αἰγύπτῳ ἐλευθερώσας, ἐγὼ ὁ καὶ ἅπαξ καὶ δεύτερον ὑπο-
σχόμενός σοι καὶ τῷ σπέρματί σου δώσειν τὴν γῆν ταύτην, ἐγώ σου ὑπερασπίζω,
ἐγὼ ὁ καθ' ἑκάστην ἡμέραν περιφανέστερον πᾶσιν ἀποδεικνύς σε, ἐγὼ ὑπερασπίζω σου,
τοῦτ' ἔστιν ἐγὼ ὑπεραγωνίζομαι, ἐγὼ ὑπέρμαχος γίνομαι, ἐγὼ φροντίζω, ἐγὼ
5 πάντα τὰ δυσχερῆ, εὔκολά σοι καθίστημι. ἐγὼ ὑπερασπίζω σου. ὁ μισθός σου πολὺς
ἔσται σφόδρα. οὐκ ἠβουλήθης μισθὸν λαβεῖν ὑπὲρ τῶν καμάτων ὧν ὑπομεί-
νας τοσούτοις κινδύνοις ἑαυτὸν παραβαλών, ἀλλ' ὑπερεῖδες καὶ τοῦ βασιλέως καὶ τῶν παρ'
αὐτοῦ σοι δεδομένων. ἐγώ σοι παρέξω τὸν μισθὸν, οὐ τοσοῦτον ὅσον λαμβάνειν ἔμελλες,
ἀλλὰ πολὺν καὶ σφόδρα πολύν. ὁ μισθός σου γὰρ, φησι, πολὺς ἔσται σφόδρα. εἶδες
10 φιλοτιμίαν δεσπότου, εἶδες ῥημάτων ὄγκον, εἶδες πῶς διανέστησε τὸν τῆς εὐσεβείας
ἀθλητὴν, εἶδες πῶς αὐτοῦ τὴν ψυχὴν ἐνεύρωσεν. ὁ γὰρ τὰ ἀπόρρητα τῆς διανοί-
ας ἐπιστάμενος ᾔδει ὅτι ἔχρῃζεν ὁ δίκαιος τῆς ἀπὸ τῶν ῥημάτων παρακλήσεως. ὅ-
ρα γὰρ τί φησιν, ἐπειδὴ παῤῥησίαν ἔλαβε διὰ τῶν ῥημάτων.

2 Εἶπε δὲ Ἅβραμ, δέσποτα, τί μοι δώσεις; ἐγὼ δὲ ἀπολύομαι ἄτεκνος.

15 Ἐπειδὴ μισθὸν αὐτῷ ἐπηγγείλατο, καὶ πολὺν μισθὸν καὶ σφόδρα πολὺν, ἐμφαίνων
ἑαυτοῦ τῆς ψυχῆς τὴν ὀδύνην, καὶ τὴν ἐν διηνεκεῖ τῷ χρόνῳ ἐγγινομένην αὐτῷ ἀθυμίαν τῆς
ἀπαιδίας ἕνεκεν, φησι, δέσποτα, τί τοιοῦτόν μοι δώσεις; ἰδοὺ γὰρ λοιπὸν εἰς γῆρας ἔσχατον
ἐλάσας ἄτεκνος ἀπολύομαι. ὅρα πῶς ἐκ προοιμίων ὁ δίκαιος ἐφιλοσόφει, ἀπόλυσιν
καλῶν τὴν ἐντεῦθεν ἔξοδον. οἱ γὰρ μετ' ἀκριβείας τὴν ἀρετὴν μετιόντες, ἐπειδὰν
20 τῆς ἐντεῦθεν ζωῆς μεταστῶσιν, ἀληθῶς ὥσπερ ἀπολύονται τῶν ἀγώνων, καὶ τῶν δεσμῶν
λύονται. καὶ γὰρ μετάστασίς τίς ἐστι τοῖς ἐναρέτως βιοῦσιν ἀπὸ τῶν χειρόνων ἐπὶ τὰ βελτίω,
ἀπὸ τῆς προσκαίρου ζωῆς ἐπὶ τὴν διηνεκῆ καὶ ἀθάνατον καὶ πέρας οὐκ ἔχουσαν. ἐγὼ
δὲ, φησιν, ἀπολύομαι ἄτεκνος. καὶ ἵνα τὸν εὔσπλαγχνον δεσπότην ἐπισπάσηται, οὐδὲ
μέχρι τούτων ἔστη, ἀλλὰ τί φησιν;

25 Ὁ δὲ υἱὸς τῆς οἰκογενοῦς μου, 3 Ἐπειδὴ οὐκ ἔδωκάς μοι σπέρμα, οὗτός με κλη-
ρονομήσει.

Πολλὴν ἐπίτασιν ὀδύνης τῆς ἐν τῇ ψυχῇ ἐμφαίνει ταῦτα τὰ ῥήματα. μονονουχὶ γὰρ
φησι πρὸς τὸν θεὸν, οὐδὲ τῶν αὐτῶν ἠξιώθην, ὧν ὁ οἰκογενής, ἀλλ' ἐγὼ μὲν ἄγονος καὶ ἄτεκ-
νος ἀπελεύσομαι, οὗτος δὲ ὁ οἰκογενής μου κληρονομήσει τὰ παρὰ σοῦ μοι δωρηθέντα, καὶ
30 ταῦτα ἅπαξ καὶ δεύτερον ὑπόσχεσίν μου δεξαμένου παρὰ σοῦ, ὅτι τῷ σπέρματί σου δώ-
σεις τὴν γῆν ταύτην. σκόπει μοι καὶ ἐντεῦθεν τοῦ δικαίου τὴν ἀρετήν· ὅτι καὶ τοὺς λογισμοὺς
τούτους στρέφων ἐν τῇ διανοίᾳ, οὐδέποτε ἐδυσχέρανεν, οὐδέποτε βαρύ τι ἐφθέγξατο· ἐλάλησεν,
ἀλλὰ καὶ νῦν προτραπεὶς ἐκ τῶν πρὸς αὐτὸν ῥημάτων, παῤῥησιάζεται πρὸς τὸν δε-
σπότην καὶ τῶν ἔνδοθεν λογισμῶν τὴν ταραχὴν κατάδηλον ποιεῖ, καὶ δείκνυσι τῆς ψυχῆς
35 αὐτοῦ τὸ ἕλκος· διὸ καὶ ταχεῖαν τὴν ἰατρείαν ἐδέξατο.

4 Καὶ εὐθέως, φησὶ, φωνὴ θεοῦ ἐγένετο πρὸς αὐτόν.

Ὅρα τῆς γραφῆς τὴν παρατήρησιν. εὐθέως φησίν. οὐ συνεχώρησεν οὐδὲ μικρὸν δυσχε-
ρᾶναι τὸν δίκαιον, ἀλλὰ ταχεῖαν εἰσάγει τὴν παραμυθίαν, καὶ τῆς λύπης τὸ μέγεθος δια-
σκεδάζει διὰ τῶν πρὸς αὐτὸν ῥημάτων.

40 Καὶ εὐθὺς, φησι, φωνὴ θεοῦ ἐγένετο πρὸς αὐτὸν λέγουσα, οὐ κληρονομήσει σε οὗτος·
ἀλλ' ὃς ἐξελεύσεται ἐκ σοῦ, οὗτος κληρονομήσει σε.

Τοῦτό, φησι, δέδοικας, τοῦτό σου τὸν λογισμὸν ταράττει, τοῦτό σου τὴν ἀθυμίαν ἐπιτεί-
νει. μάνθανε τοίνυν ὅτι οὐ κληρονομήσει σε οὗτος· ἀλλ' ὃς ἐξελεύσεται ἐκ σοῦ, οὗτος κλη-
ρονομήσει

ρονομήσει σε. μὴ πρὸς τὴν φύσιν τοίνυν ἴδῃς τὴν ἀνθρωπίνην, μηδὲ πρὸς τὸ γῆρας
ἐννόει τὸ σόν, μήτε τῆς Σάρρας τὴν στείρωσιν· ἀλλὰ τῇ δυνάμει ἐμοῦ τοῦ ἐπαγγειλαμένου
πεποιθὼς τῆς μὲν ἀθυμίας ἐκτὸς γίνου, δέχου δὲ ἰσχυρὴν τὴν παράκλησιν, καὶ πεῖσον
σαυτόν, ὡς ἕξεις κληρονόμον τὸν ἐκ σοῦ μέλλοντα τίκτεσθαι. Εἶτα ἐπειδὴ ὑπὲρ φύσιν ἦν
ἡ ἐπαγγελία, καὶ ἡνίκα λογισμὸν ἀνθρώπινον (πολλὴν γὰρ αὐτοῖς ἐνεποίει τὴν ζάλην τὰ 5
τῆς φύσεως κωλύματα, τὸ γῆρας τὸ αὐτοῦ, τῆς Σάρρας ἡ στείρωσις, τῆς μήτρας ἡ νέκρω-
σις) ἐπιτείνει τῆς ἐπαγγελίας τὸ μέγεθος, ἵνα πρὸς τὴν τοῦ ἐπαγγειλαμένου φιλοτιμίαν
ἀφορῶν θαρρεῖν ὁ δίκαιος ἔχῃ.

5 Ἐξήγαγε δὲ αὐτὸν ἔξω, φησί, καὶ εἶπεν αὐτῷ· ἀνάβλεψον εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἀ-
ρίθμησον τοὺς ἀστέρας, εἰ δυνήσῃ ἐξαριθμῆσαι αὐτούς. καὶ εἶπεν, οὕτως ἔσται 10
τὸ σπέρμα σου. 6 Καὶ ἐπίστευσεν Ἄβραμ τῷ Θεῷ, καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δι-
καιοσύνην.

Τίνος ἕνεκα ἐπεσημήνατο, ὅτι ἐξήγαγεν αὐτὸν ἔξω; ἐπειδὴ γὰρ ἀνωτέρω εἶπεν,
ὅτι ἐν ὁράματι τῆς νυκτὸς ὀφθεὶς αὐτῷ τὰ πρὸς αὐτὸν ἐποιήσατο ῥήματα, βούλεται
δὲ νῦν αὐτῷ δεῖξαι τῶν ἀστέρων τῶν ἐν τῷ οὐρανῷ τὸ ἀναρίθμητον, φησίν, ἐξήγαγεν αὐτὸν 15
ἔξω καὶ εἶπεν· ἀνάβλεψον εἰς τὸν οὐρανόν, καὶ ἴδε τοὺς ἀστέρας, εἰ δυνήσῃ ἐξαριθμῆσαι
αὐτούς. καὶ εἶπεν· οὕτως ἔσται τὸ σπέρμα σου. μέγα τὸ ἐπάγγελμα, πολὺ τὸ μέγεθος τῆς
ὑποσχέσεως. ἀλλ᾽ ἐὰν τὴν δύναμιν τοῦ ὑπισχνουμένου ἐννοήσωμεν, οὐδὲν ἡμῖν φανεῖ-
ται μέγα. ὁ γὰρ ἀπὸ γῆς σῶμα διαπλάσας, καὶ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παραγαγών,
καὶ δημιουργήσας ἅπαντα τὰ ὁρώμενα, οὗτος καὶ τὰ ὑπὲρ φύσιν χαρίσασθαι δυνήσεται. εἶ- 20
δες δεσπότου φιλοτιμίαν. ἐπειδὴ εἶπεν, ἀπολύομαι ἄτεκνος, καὶ ὡσανεὶ περὶ αὐτὰς τοῦ
θανάτου τὰς θύρας τυγχάνων, καὶ οὐκ ἔτι λοιπὸν ἐνεργῆσαι δυνάμενος πρὸς παιδο-
ποιΐαν, οὕτω τὰ ῥήματα ἐκεῖνα προσήκατο λέγων, ὅτι ὁ υἱὸς τῆς οἰκογενοῦς μου κληρονο-
μήσει με· διὰ τοῦτο ἀναστῆσαι αὐτοῦ βουλόμενος τὸ φρόνημα καὶ ἀκμάζοντα τὸν λογισ-
μὸν ἐργάσασθαι, καὶ τοῦ δέους αὐτὸν ἀπαλλάττει τοῦ ἐπικειμένου καὶ τῇ ὑποσχέσει ἀνορ- 25
θοῖ αὐτοῦ τὴν διάνοιαν, καὶ τῷ μεγέθει τῆς δωρεᾶς καὶ τῷ ὑποδεῖξαι τῶν ἀστέρων τὸ πλῆ-
θος, καὶ ἐξ ἴσης τούτων ἐπαγγείλασθαι γενήσεσθαι τοὺς τικτομένους, εἰς χρηστὰς ἤγαγεν
* ἐλπίδας. ὁρῶν γὰρ τοῦ δεσπότου τὴν ἐπαγγελίαν, καὶ πάντα ἀνθρώπινον λογισμὸν ἀ-
ποσεισάμενος, καὶ οὔτε πρὸς ἑαυτὸν ἰδών, οὔτε πρὸς τὴν Σάρραν πλείονα κωλύματα
ἔχουσαν, ἀλλὰ τὰ ἀνθρώπινα πάντα ἔξω ἑαυτοῦ ἀπορρίψάμενος, καὶ εἰδὼς ὅτι δυνα- 30
τὸς ὁ θεὸς καὶ τὰ ὑπὲρ φύσιν δωρήσασθαι, ἐθάρρησε τοῖς εἰρημένοις καὶ οὐδεμίαν ἀμφιβο-
λίαν ἐδέξατο, οὐδὲ ἐδίστασε πρὸς τὰ ῥηθέντα. τοῦτο γὰρ ἀληθῶς πίστεως, ὅταν, μὴ
κατὰ ἀνθρωπίνην ἀκολουθίαν γινομένης τῆς ἐπαγγελίας, ἡμεῖς θαρρῶμεν τῇ τοῦ ὑπο-
σχομένου δυνάμει. πίστις γάρ ἐστι, καθὼς καὶ ὁ μακάριος Παῦλός φησιν, Ἐλπιζομένων
ὑπόστασις, πραγμάτων ἔλεγχος οὐ βλεπομένων. καὶ πάλιν, Ὃ γὰρ βλέπει τίς, τί καὶ 35
ἐλπίζει; ἐκεῖνο τοίνυν ἐστὶ πίστις, ὅταν ἐκείνοις πιστεύωμεν τοῖς μὴ βλεπομένοις, πρὸς τὴν
ἀξιοπιστίαν τοῦ ἐπαγγειλαμένου τὴν διάνοιαν τείνοντες. ὃ δὴ καὶ ὁ δίκαιος οὗτος πεποίηκε,
πολλὴν καὶ γνησίαν πίστιν ἐπιδειξάμενος περὶ τὰ ἐπαγγελθέντα. διὸ καὶ ἀνακηρύττεται
ὑπὸ τῆς θείας γραφῆς. ἐπήγαγε γὰρ εὐθέως, καὶ ἐπίστευσεν Ἄβραμ τῷ θεῷ, καὶ ἐλογί-
σθη αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην. εἶδες πῶς καὶ πρὸ τῆς ἐκβάσεως τῶν ἐπαγγελθέντων, ἐπ᾽ αὐτῷ τῷ 40
πιστεῦσαι ἀρκοῦσαν τὴν ἀμοιβὴν ἐδέξατο. εἰς γὰρ δικαιοσύνην αὐτῷ ἐλογίσθη τὸ πι-
στεῦσαι τῇ παρὰ τοῦ θεοῦ ἐπαγγελίᾳ, καὶ μὴ λογισμοῖς ἀνθρωπίνοις περιεργάσασθαι τὰ
παρὰ τοῦ θεοῦ αὐτῷ εἰρημένα.

Ἑβ. ια. α.

* αὐτὴν

Παιδευώμεθα,

ΗΘΙΚΟΝ

Παιδευώμεθα τοίνυν, παρακαλῶ, καὶ ἡμεῖς παρὰ τοῦ πατριάρχου πιστεύειν τοῖς
παρὰ τοῦ θεοῦ εἰρημένοις καὶ ταῖς ὑποσχέσεσιν αὐτοῦ θαῤῥεῖν, καὶ μὴ τοῖς οἰκείοις λογισμοῖς
κατακολουθεῖν, καὶ πολλὴν τὴν εὐγνωμοσύνην ἐπιδείκνυσθαι. τοῦτο γὰρ ἡμᾶς καὶ δι-
καίους ἀποφῆναι δυνήσεται, καὶ ταχέως παρασκευάσει τῶν παρ' αὐτοῦ ἐπηγγελμένων ἐπι-
5 τυχεῖν. ἀλλὰ τῷ μὲν Ἀβραὰμ ἐπηγγείλατο ἐκ τοῦ σπέρματος αὐτοῦ ὁλόκληρον πλῆ-
θος γενήσεσθαι, καὶ ὑπὲρ φύσιν καὶ ἀκολουθίαν ἀνθρωπίνην τὰ τῆς ἐπαγγελίας ἦν (διὸ καὶ
ἡ πίστις ἡ περὶ αὐτὸν τὴν δικαιοσύνην αὐτῷ ἐκόμισεν) ἡμῖν δὲ, ἐὰν νήφωμεν, πολλῷ μεί-
ζονα ὑπέσχετο καὶ πολλῷ τῷ μέτρῳ τοὺς ἀνθρωπίνους λογισμοὺς ὑπερακοντίσαι δυ-
νάμενα· μόνον ἐὰν πιστεύσωμεν τῇ τοῦ ὑποσχομένου δυνάμει, ἵνα καὶ τὴν ἐκ πίστεως δι-
10 καιοσύνην κομισώμεθα, καὶ τῶν ἐπηγγελμένων ἐπιτύχωμεν. τὰ γὰρ ἡμῖν μάλιστα ἐπαγ-
γελθέντα λογισμὸν ἀνθρώπινον νικᾷ, καὶ πᾶσαν διάνοιαν ὑπερβαίνει. τοσοῦτο τῶν ὑπο-
σχέσεων ἐστὶ τὸ μέγεθος. οὐδὲ γὰρ τὰ ἐν τῷ παρόντι μόνον ὑπέσχετο, καὶ τῆς ἐνταῦθα ζω-
ῆς τὴν σύστασιν, καὶ τὴν ἀπόλαυσιν τῶν ὁρωμένων, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν ἐντεῦθεν ἔξοδον καὶ
τὴν τῶν σωμάτων φθορὰν, ἐπειδὰν εἰς κόνιν καὶ τέφραν διαλυθῇ ἡμῶν τὰ σώματα,
15 τότε ἀναστήσειν αὐτὰ ἐπηγγείλατο, καὶ ἐν μείζονι δόξῃ. Δεῖ γὰρ, φησὶν ὁ μακάριος Παῦ- (α. Κορ. ιε. νγ.)
λος, τὸ φθαρτὸν τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀφθαρσίαν, καὶ τὸ θνητὸν τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀθανασίαν.
καὶ μετὰ τὴν τῶν σωμάτων ἀνάστασιν τῆς βασιλείας ἡμῖν τὴν ἀπόλαυσιν δωρεῖσθαι ὑπέ-
σχετο, καὶ τὴν μετὰ τῶν ἁγίων διαγωγὴν, καὶ τὴν ἐν διηνεκεῖ αἰῶνι ἀπόλαυσιν, καὶ τὰ ἀ-
(ἃ) πόρρητα ἐκεῖνα ἀγαθὰ, Ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε, * οὖς οὐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀν- (α. Κορ. β. θ.)
20 θρώπου οὐκ ἀνέβη. Εἶδες πόση [ἐστὶ] τῶν ὑποσχέσεων ἡ ὑπερβολή· εἶδες δωρεῶν
μέγεθος. ταῦτα ἐννοοῦντες, καὶ εἰδότες τὸ ἀψευδὲς τοῦ ἐπαγγειλαμένου μετὰ προθυμί-
ας πρὸς τοὺς τῆς ἀρετῆς ἀγῶνας ἀποδυώμεθα, ἵνα καὶ τῶν ἐπηγγελμένων ἀγαθῶν ἀπο-
λαῦσαι δυνηθῶμεν· καὶ μὴ προτιμῶμεν τῆς ἡμετέρας σωτηρίας καὶ τῶν τοσούτων ἀγα-
θῶν τῆς ἀπολαύσεως τὰ πρόσκαιρα, μηδὲ τοὺς πόνους τῆς ἀρετῆς λογιζώμεθα, ἀλ-
25 λὰ τὰς ἀντιδόσεις ἐννοῶμεν· μηδὲ τῶν χρημάτων τὴν δαπάνην ὁρᾶν βουλώμεθα, ἐ-
πειδὰν δέῃ ταῦτα τοῖς πένησι δοῦναι, ἀλλὰ τὴν ἐντεῦθεν γινομένην πρόσοδον. διὰ γὰρ
τοῦτο τῷ σπόρῳ τὴν ἐλεημοσύνην παρείκασεν ἡ θεία γραφὴ, ἵνα μετὰ χαρᾶς καὶ πολλῆς τῆς
προθυμίας αὐτὴν ἐργαζώμεθα. Εἰ γὰρ οἱ τῇ γῇ τὰ σπέρματα παρακατατιθέμενοι,
καὶ τὰ συνηγμένα καὶ ἔνδον ἀποκείμενα σκορπίζοντες μετὰ χαρᾶς τοῦτο διαπράττονται,
30 καὶ ταῖς χρησταῖς ἐλπίσι τρεφόμενοι ἤδη τὰ δράγματα καὶ τὴν ἅλω πεπληρωμένην τοῖς
λογισμοῖς ὑπογράφουσι· πολλῷ δὴ μᾶλλον τοὺς τὸν σπόρον τοῦτον τὸν πνευματικὸν κα-
ταξιουμένους σπείρειν, χαίρειν καὶ γεγηθέναι προσήκει· ὅτι ἐπὶ γῆς σπείροντες, ἐν οὐρανῷ
θερίζειν μέλλουσι, καὶ ἀργύρια καταβάλλοντες ἁμαρτημάτων συγχώρησιν δέχονται, καὶ
παῤῥησίας ἀφορμὴν εὑρίσκουσι, προξενοῦντες ἑαυτοῖς διὰ τῶν ἐνταῦθα διδομένων τὴν
35 διηνεκῆ ἀνάπαυσιν, καὶ τὴν μετὰ τῶν ἁγίων διαγωγήν. κἂν σωφροσύνῃ ἡδώμεθα,
μὴ τοῦτο σκοπῶμεν ὅτι πόνον ἔχει ἡ ἀρετή· μηδὲ ὅτι ἡ παρθενία πολὺν ἔχει τὸν ἀγῶνα,
ἀλλὰ τὴν διαδεξομένην λῆξιν διαλογιζόμενοι, τὰς ἐπιθυμίας τὰς πονηρὰς χαλινώσωμεν, τὴν
λύτταν περιγινώμεθα τῶν τῆς σαρκὸς σκιρτημάτων, καὶ τῇ τῶν ἀμοιβῶν ἀντιδόσει τὴν δυσχέρειαν
(κύτη) τῶν πόνων ὑποτεμνώμεθα. ἱκανὴ γὰρ ἡ τῶν χρηστῶν ἐλπὶς καὶ κινδύνων παρασκευάσαι κατα-
40 τολμᾶν, μή τί γε δὴ τῆς ἀρετῆς τοὺς πόνους γενναίως ὑπενεγκεῖν. ὅταν γὰρ ἐννοήσῃς, ὅτι
πρὸς βραχὺν ἀγωνισάμενος χρόνον, καὶ τῆς παρθενίας τὴν λαμπάδα φαιδρὰν διατη-
ρήσας ἐκείνης ἀξιωθήσῃ τῆς μακαρίας διαγωγῆς, καὶ τῷ νυμφίῳ συνεισελθεῖν δυνήσῃ,
εἰ τὰς λαμπάδας ἔχοις ἀνημμένας καὶ ἀρκοῦν ἐχούσας ἔλαιον (τοῦτ' ἔστι τὴν ἀπὸ τῶν
ἀγαθῶν

ἀγαθῶν πράξεων ἐργασίαν) πῶς οὐχὶ μετὰ πάσης εὐκολίας ἅπαντα τὰ δυσχερῆ διαδραμεῖν δυνήσῃ, ἐννοῶν ἐκεῖνο τὸ παρὰ τοῦ μακαρίου Παύλου εἰρημένον· Εἰρήνην διώκετε μετὰ πάντων καὶ τὸν ἁγιασμόν, οὗ χωρὶς οὐδεὶς ὄψεται τὸν κύριον; Εἶδες πῶς τῇ ἁγιωσύνῃ τὴν εἰρήνην συνέζευξεν, ἵνα μάθωμεν ὅτι οὐ μόνον ἁγνείαν σώματος ἐπιζητεῖ, ἀλλὰ καὶ εἰρήνην, ἑκατέρωθεν ἡμᾶς ὀρθοῦν παιδεύων ἑαυ- 5
τοὺς ἐπί τε τῆς διαγωγῆς, καὶ ἐν τῇ τῶν λογισμῶν καταστάσει, ὥστε μηδεμίαν εἶναι ταραχὴν ἢ θόρυβον ἐν ἡμῖν, ἀλλ' ἐν γαλήνῃ καὶ ἡσυχίᾳ διάγειν, καὶ μετὰ πάντων εἰρηνικῶς διακεῖσθαι, καὶ ἥμερον εἶναι καὶ πρᾶον καὶ ἐπιεικῆ, ὥστε πάντα τῆς ἀρετῆς τὰ χρώματα ἐπανθεῖν ἡμῶν τῷ προσώπῳ. οὕτω γὰρ λοιπὸν καὶ δόξης τοῦ παρόντος βίου ὑπερορᾶν δυνησόμεθα, τὴν ἀληθῆ δόξαν προτιμῶντες, καὶ τῆς ταπεινοφροσύνης 10
πολλὴν ποιεῖσθαι τὴν ἐπιμέλειαν, καὶ πάσης τῆς τοῦ παρόντος βίου εὐημερίας καταγελᾶν, ἵνα τῆς ἀληθοῦς καὶ βεβαίας εὐημερίας ἀπολαύσωμεν, καὶ τὸν κύριον ἰδεῖν καταξιωθῶμεν. Μακάριοι γάρ, φησιν, οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ, ὅτι αὐτοὶ τὸν θεὸν ὄψονται. καθαρίσωμεν τοίνυν ἡμῶν τὸ συνειδὸς καὶ μετὰ ἀκριβείας τὸν ἑαυτῶν βίον οἰκονομῶμεν, ἵνα τὴν παροῦσαν ζωὴν μετὰ πάσης ἀρετῆς ὁδεύσαντες, τῶν ἐνταῦθα πόνων τὰς ἀμοιβὰς λαβεῖν καταξιωθῶμεν ἐν τῷ 15
μέλλοντι αἰῶνι, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ πατρὶ ἡ δόξα, ἅμα τῷ ἁγίῳ * πνεύματι, νῦν καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Margin notes: β. Κορ. ιγ. ια. — Ματθ. ε. ς.

Λόγ. λζ. ΕΙΠΕ ΚΥΡΙΟΣ ΠΡΟΣ ΑΒΡΑΜ· ΕΓΩ ΕΙΜΙ Ο Θεὸς ὁ ἐξαγαγών σε ἐκ χώρας Χαλδαίων, ὥστε δοῦναί σοι τὴν γῆν ταύτην 20 κληρονομῆσαι αὐτήν, καὶ τὰ ἑξῆς.

Μεγάλη τῆς θείας γραφῆς ἡ δύναμις, καὶ πολὺς ὁ τοῖς ῥήμασιν ἐγκεκρυμμένος πλοῦτος τῶν νοημάτων. διὸ προσήκει μετὰ ἀκριβείας ἡμᾶς προσέχοντας πολλὴν ποιεῖσθαι τὴν ἔρευναν, ἵνα δαψιλῆ τὴν ὠφέλειαν ἐντεῦθεν καρπωσώμεθα. διὰ γὰρ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς παρήγγειλε λέγων, Ἐρευνᾶτε τὰς γραφάς· ἵνα μὴ ἁπλῶς ψιλῇ προσέχωμεν τῇ ἀναγνώσει, ἀλλὰ τὸ βάθος ἀνιχνεύοντες τὸν ἀληθῆ τῆς γραφῆς νοῦν καταλαβεῖν δυνηθῶμεν. τοιοῦτον γὰρ τῆς γραφῆς τὸ ἔθος· ἐν βραχέσι ῥήμασιν ἔστι πολλάκις εὑρεῖν πολὺ πλῆθος νοημάτων. θεῖα γάρ 30
ἐστι τὰ διδάγματα [καὶ] οὐκ ἀνθρώπινα. καὶ διὰ τοῦτο ἀπεναντίας τῇ σοφίᾳ τῇ ἀνθρωπίνῃ πᾶσαν αὐτὴν ἔστιν ἰδεῖν συγκειμένην. καὶ ὅπως, ἐγὼ λέγω. ἐκεῖ μὲν γάρ, ἐπὶ τῆς ἀνθρωπίνης σοφίας λέγω, πᾶσα αὐτοῖς ἡ σπουδὴ περὶ τὴν τῶν λέξεων συνθήκην ἐπινενόηται· ἐνταῦθα δὲ τοὐναντίον ἅπαν· οὐδεὶς τῇ γραφῇ λόγος περὶ κάλλους ῥημάτων ἢ συνθήκης. ἔχει γὰρ οἴκοθεν τὴν θείαν χάριν ἐπανθοῦσαν καὶ τὸ κάλλος τὰ λεγό- 35
μενα. κἀκεῖ μὲν μετὰ πολλὴν καὶ ἄφατον φλυαρίαν τότε τῶν νοημάτων ἔστι περιδράξασθαι· ἐνταῦθα δέ, ὡς ἴστε, καὶ βραχεῖα λέξις πολλάκις ἤρκεσεν ἡμῖν πᾶσαν ὑφᾶναι τὴν διδασκαλίαν. διά τοι τοῦτο χθὲς παραθέντες ὑμῖν τὰ ἀνεγνωσμένα καὶ τῶν προοιμίων ἁψάμενοι, ἐπειδὴ πολὺν εὕρομεν τῶν νοημάτων τὸν πλοῦτον, οὐκ ἰσχύσαμεν περαιτέρω προελθεῖν, ὥστε μὴ τῷ πλήθει καταχῶσαι τὴν μνήμην ὑμῶν καὶ λυμήνασθαι καὶ τὰ ἤ- 40
δη ῥηθέντα. βούλομαι οὖν νῦν συνάψαι τοῖς χθὲς εἰρημένοις καὶ τὰ μέλλοντα ῥηθήσεσθαι, ἵν' οὕτω πᾶσαν τοῦ ἀναγνώσματος ποιησάμενοι τὴν ἐξήγησιν, οὕτως ὑμᾶς ἐντεῦθεν ἀποπέμψωμεν. ἀλλὰ προσέχετε, παρακαλῶ, ἀκριβῶς τοῖς λεγομένοις. εἰ γὰρ καὶ ὁ πόνος ἡμέτερος,

Margin note: Ιωαν. ε. λθ.

ἡμέτερος, ἀλλὰ τὸ κέρδος ὑμέτερον, μᾶλλον δὲ κοινόν. τί δὲ λέγω ὁ πόνος ἡμέτερος; οὐχί· ἀλλὰ τῆς τοῦ Θεοῦ χάριτός ἐστιν ἡ δωρεά. μετὰ προσοχῆς τοίνυν ὑποδεχώμεθα καὶ ἡμεῖς τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ δωρούμενα, ἵνα κερδάναντές τι εἰς τὴν κατὰ ψυχὴν σωτηρίαν, οὕτως ἐντεῦθεν ἀπίωμεν. διὰ γὰρ τοῦτο καθ' ἑκάστην τὴν πνευματικὴν ταύτην παρα-
5 τίθεμεν ὑμῖν τράπεζαν, ἵνα τῇ συνεχείᾳ τῆς παραινέσεως, καὶ τῇ πολλῇ τῶν θείων μελέτῃ πᾶσαν ἀποτειχίσωμεν τῷ πονηρῷ δαίμονι τὴν ἐπιβουλήν. ὅταν γὰρ ἴδῃ πολλὴν ἡμᾶς περὶ τὰ πνευματικὰ τὴν σπουδὴν τιθεμένους, οὐ μόνον οὐκ ἐπιθήσεται, ἀλλ' οὐδὲ ἀντιβλέψαι" δυνήσεται, εἰδὼς ὅτι ἀνόνητα ἐπιχειρήσει * κατὰ τῆς ἑαυτοῦ κεφαλῆς τὴν τόλμαν" ἐπιδειξάμενος. Φέρε οὖν τῶν χθὲς εἰρημένων τὴν ἀκολουθίαν ἀναλαβόντες,
10 τῶν λειπομένων τὴν ἐξήγησιν ποιησώμεθα. τί δὲ ἦν ἡμῖν χθὲς τὸ λεγόμενον; τὴν ἐπαγγελίαν τὴν πρὸς τὸν Ἀβραὰμ περιεγράφομεν, ἔνθα προσέταττεν αὐτῷ ἀναβλέψαι εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ τὸ πλῆθος τῶν ἀστέρων ἰδεῖν. ἀρίθμησον γάρ, φησι, τοὺς ἀστέρας, εἰ δυνήσῃ ἐξαριθμῆσαι αὐτούς. καὶ εἶπεν, οὕτως ἔσται τὸ σπέρμα σου. εἶτα δεικνύουσα ἡμῖν ἡ θεία γραφὴ τῆς γνώμης τοῦ πατριάρχου τὸ φιλόθεον, καὶ ὅτι πρὸς τὸν ἐπαγγειλάμενον
15 ὁρῶν, καὶ τὴν δύναμιν τοῦ ὑπισχνουμένου ἐννοῶν ἐπίστευσε τοῖς εἰρημένοις, φησί, καὶ ἐπίστευσε δὲ Ἀβραὰμ τῷ Θεῷ, καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην. μέχρι τούτου χθὲς εἰπόντες οὐκ ἰσχύσαμεν περαιτέρω προελθεῖν, διὸ ἀναγκαῖον τὰ ἑξῆς ἐπαγαγεῖν. τί γάρ φησιν;

7 Εἶπε δὲ κύριος πρὸς Ἀβραάμ· Ἐγώ εἰμι ὁ Θεὸς ὁ ἐξαγαγών σε ἐκ τῆς χώρας Χαλδαίων, ὥστε δοῦναί σοι τὴν γῆν ταύτην κληρονομῆσαι αὐτήν.

20 Ὅρα Θεοῦ συγκατάβασιν, πῶς αὐτοῦ βούλεται τὴν πίστιν βεβαιῶσαι, καὶ ποιῆσαι πολλὴν ἔχειν τὴν πληροφορίαν περὶ τῶν ἐπηγγελμένων, μονονουχὶ λέγων· μνήσθητι ὅτι ἐγώ σε οἴκοθεν ἀνέστησα. ἰδοὺ τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ ῥηθέντα κατὰ τὸν πατριάρχην σύμφωνα δείκνυται τοῖς παρὰ τοῦ μακαρίου Στεφάνου εἰρημένοις, ὅτι καὶ οἴκοθεν καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς Χαλδαίας τοῦ δεσπότου τὸ πρόσταγμα αὐτὸν ἀναστῆναι παρεσκεύασε· καὶ τῇ τού-
25 του γνώμῃ ἑπόμενος ὁ πατήρ, καθάπερ καὶ φθάσαντες εἴπομεν, εἰ καὶ ἄπιστος ἦν, ἀλλ' οὖν μεγάλην ὑπόθεσιν δεσμοῦ τὸ φίλτρον ἔχων τὸ περὶ αὐτόν, ἠκολούθει καὶ ἐξῄει. ὑπομιμνήσκει τοίνυν αὐτὸν ἐπὶ τοῦ παρόντος, ὅσην ἐκ προοιμίων ἐποιήσατο περὶ αὐτὸν τὴν πρόνοιαν, δηλῶν αὐτῷ, ὅτι μεγάλα τινὰ περὶ αὐτοῦ βουλευόμενος, καὶ ταύτας θέλων τὰς ὑποσχέσεις πρὸς αὐτὸν ποιήσασθαι καὶ εἰς ἔργον ἀγαγεῖν, τοσαύτην ὁδὸν διανύσαι
30 ἐποίησεν. ἐγώ εἰμι ὁ ἐξαγαγών σε ἐκ τῆς χώρας τῶν Χαλδαίων, δοῦναί σοι τὴν γῆν ταύτην κληρονομῆσαι αὐτήν. μὴ γὰρ ἁπλῶς σε ἐκεῖθεν ἀνέστησα; μὴ γὰρ εἰκῇ καὶ μάτην ἐντεῦθέν σε ἤγαγον; διὰ τοῦτό σε καταλαβεῖν τὴν Παλαιστίνην" ἐβουλόμην καὶ ἀφεῖναι τὴν πατρῴαν οἰκίαν καὶ ἐλθεῖν εἰς τὴν γῆν ταύτην, ἵνα κληρονομήσῃς αὐτήν. λογιζόμενος τοίνυν ὅσης ἀπήλαυσας παρὰ ἐμοῦ προνοίας, ἐξ ὅτου τὴν Χαλδαίαν καταλέ-
35 λοιπες μέχρι τοῦ παρόντος, καὶ ὅπως περιφανὴς γέγονας καθ' ἑκάστην λαμπρότερος δεικνύμενος ἐκ τῆς ἐμῆς συμμαχίας καὶ τῆς περὶ σὲ κηδεμονίας, θάρσησον καὶ τοῖς παρ' ἐμοῦ λεγομένοις. εἶδες φιλανθρωπίας ὑπερβολήν, εἶδες συγκαταβάσεως μέγεθος· πῶς αὐτοῦ στηρίξαι βούλεται τὴν ψυχὴν καὶ βεβαιοτέραν αὐτοῦ τὴν πίστιν ἐργάσασθαι, ἵνα μὴ ἔχῃ λοιπὸν ὁρᾶν πρὸς τὰ τῆς φύσεως κωλύματα, ἀλλὰ τὴν δύναμιν ἐννοῶν
40 τοῦ ἐπαγγειλαμένου, ὡς ἤδη τῶν ὑποσχέσεων εἰς ἔργον ἐκβεβηκυιῶν, οὕτω θαρρεῖν ἔχῃ. ἀλλ' ὅρα πάλιν τὸν πατριάρχην, ἐπειδὴ παρρησίαν ἔλαβεν ἐκ τῶν εἰρημένων, πῶς πλείονα πληροφορίαν ἐπιζητεῖ.

8 Φησὶ γάρ, δέσποτα κύριε, κατὰ τί γνώσομαι τοῦτο, ὅτι κληρονομήσω αὐτήν;

Πρ. ζ. β.

Εἰ

Εἰ καὶ προλαβοῦσα ἡ θεία γραφὴ ἐμαρτύρησεν αὐτῷ, ὅτι ἐπίστευσε τοῖς παρὰ τοῦ Θεοῦ ῥηθεῖσι, διὸ καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην· ἀλλ᾽ ὅμως ἐπειδὴ ἤκουσεν, ὅτι διὰ τοῦτο ἐξήγαγόν σε ἐκ γῆς Χαλδαίας, ὥστε δοῦναί σοι τὴν γῆν ταύτην κληρονομῆσαι αὐτήν, φησι, τοῖς μὲν παρὰ σοῦ λεγομένοις οὐχ οἷόν τέ με διαπιστῆσαι· ἀλλ᾽ ὅμως ἐβουλόμην καὶ τὸν τρόπον μαθεῖν, πῶς αὐτὴν μέλλω κληρονομεῖν. ὁρῶ γὰρ καὶ ἐμαυτὸν λοιπὸν πρὸς γῆρας ἐληλακότα, καὶ μέχρι τοῦ παρόντος ὡς ἀλήτην ἐνταῦθα περιιόντα· καὶ οὐ δύναμαι ἀνθρωπίνῳ λογισμῷ καταλαβεῖν τὸ ἐσόμενον. Εἰ καὶ ὅτι προλαβών, φησιν, ἐπίστευσα τοῖς εἰρημένοις, ἅτε δὴ ὡς παρὰ σοῦ λεχθεῖσι τοῦ δυναμένου καὶ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παραγαγεῖν, καὶ πάντα ποιοῦντος καὶ μετασκευάζοντος οὐ νῦν ἀπιστῶν τοῦτο ἐρωτῶ· ἀλλ᾽ ἐπειδὴ πάλιν τῆς κληρονομίας ὑπέμνησας, ἤθελον καὶ παχύτερόν τι σημεῖον καὶ ἐναργὲς δέξασθαι τὸ δυνάμενόν μου τῶν λογισμῶν τὴν ἀσθένειαν ἐπιρρῶσαι. τί οὖν; ὁ ἀγαθὸς δεσπότης συγκαταβαίνων τῷ οἰκείῳ θεράποντι, καὶ βουλόμενος αὐτοῦ νευρῶσαι τὴν ψυχήν, ἐπειδὴ εἶδεν ὁμολογοῦντα τὴν οἰκείαν ἀσθένειαν, καὶ πιστεύοντα μὲν τῇ ὑποσχέσει, βουλόμενον δὲ πληροφορίαν τινὰ δέξασθαι, φησι πρὸς αὐτόν·

9 Λαβέ μοι δάμαλιν τριετίζουσαν, καὶ αἶγα τριετίζουσαν, καὶ τρυγόνα καὶ περιστεράν.

Ὅρα πῶς ἀνθρωπίνως ποιεῖται πρὸς αὐτὸν τὰς συνθήκας. καθάπερ γὰρ ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων ὅταν τινὶ ὑποσχώμεθα, βουλόμενοι πεῖσαι τὸν τὴν ὑπόσχεσιν δεχόμενον, ὥστε μὴ ἀμφιβάλλειν περὶ τῶν ἐπαγγελθέντων, σημεῖόν τι παρεχόμεθα καὶ ἐνέχυρον, ἵνα πρὸς ἐκεῖνο ὁρῶν εἰδέναι ἔχῃ, ὡς πάντως εἰς ἔργον ἐκβήσεται τὰ ἐπηγγελμένα· οὕτω καὶ ὁ φιλάνθρωπος δεσπότης, ἐπειδὴ εἶπε, κατὰ τί γνώσομαι; φησίν, ἰδοὺ καὶ τοῦτό σοι παρέχω· λαβέ μοι δάμαλιν τριετίζουσαν καὶ αἶγα τριετίζουσαν, καὶ κριὸν τριετίζοντα, καὶ τρυγόνα καὶ περιστεράν. θέα μοι εἰς πόσην παχύτητα κατελθεῖν καταδέχεται ὁ ἀγαθὸς δεσπότης διὰ τὴν πληροφορίαν τοῦ πατριάρχου. ἐπειδὴ γὰρ τοῖς παλαιοῖς οὕτως ἦν αὐτοῖς ἔθος συνθήκας ποιεῖσθαι, καὶ διὰ τούτων αὐτὰς βεβαιοῦν, ταύτην καὶ αὐτὸς ἔρχεται τὴν ὁδόν.

10 Καὶ ἔλαβε, φησι, καὶ διεῖλεν αὐτὰ μέσα.

Παρατηρητέον πῶς οὐ μάτην οὐδὲ εἰκῆ καὶ τὸν χρόνον ἐπεσημήνατο. τριετίζοντα γὰρ λαβεῖν προσέταξε, τοῦτ᾽ ἔστι τέλεια, ἀπηρτισμένα.

Καὶ διεῖλεν αὐτὰ μέσα καὶ ἔθηκεν αὐτὰ ἀντιπρόσωπα ἀλλήλοις, τὰ δὲ ὄρνεα οὐ διεῖλε. καὶ καθεζόμενος ἐπετήρει, ὥστε μὴ λυμήνασθαι τοῖς διχοτομήμασι τὰ ἐφιπτάμενα ὄρνεα, καὶ διὰ πάσης ἡμέρας τοῦτο ποιῶν διετέλει. 11 Κατέβη δὲ ἕτερα ὄρνεα ἐπὶ τὰ σώματα τὰ διχοτομηθέντα, καὶ συνεκάθισεν αὐτοῖς Ἀβραμ. 12 Περὶ δὲ ἡλίου δυσμὰς ἔκστασις ἐπέπεσε τῷ Ἀβραμ. καὶ ἰδοὺ φόβος μέγας καὶ σκοτεινὸς ἐπιπίπτει αὐτῷ.

Τίνος ἕνεκεν περὶ ἡλίου δυσμάς, ὅτε λοιπὸν πρὸς ἑσπέραν ἡ ἡμέρα; διὰ πάντων προσεκτικώτερον αὐτὸν βούλεται ἐργάσασθαι. διὰ τοῦτο καὶ ἔκστασις καὶ φόβος μέγας καὶ σκοτεινὸς ἐπιπίπτει αὐτῷ, ἵνα διὰ τῶν γινομένων εἰς αἴσθησιν ἔλθῃ τῆς τοῦ Θεοῦ ὀπτασίας. οὕτω γὰρ ἑκάστοτε τῷ Θεῷ ποιεῖν ἔθος. καὶ γὰρ ἡνίκα μετὰ ταῦτα τῷ Μωϋσεῖ ἐν τῷ Σιναίῳ ὄρει ἔμελλε διδόναι τὸν νόμον καὶ τὰς ἐντολάς, σκότος, φησί, καὶ θύελλα ἦν, καὶ τὸ ὄρος καπνίζον. διὰ τοῦτο καὶ ἡ γραφή φησιν, Ὁ ἁπτόμενος τῶν ὀρέων, καὶ καπνίζονται. ἐπειδὴ γὰρ τῶν ἀσωμάτων τι ἰδεῖν οὐχ οἷόν τε διὰ τῶν αἰσθητῶν τούτων ὀφθαλμῶν, τὴν οἰκείαν ἡμῖν ἐνέργειαν,

Ψαλ. ργ. λγ.

ἐνέργειαν σημαίνειν βούλεται. ἐπειδὴ τοίνυν κατεπλάγη ὁ δίκαιος ἐκεῖνος, καὶ κατέσεισεν αὐτοῦ τὴν διάνοιαν ὁ φόβος καὶ ἡ γεγενημένη ἔκστασις, ἐρρέθη, φησὶ, πρὸς αὐτόν· Εἶπες, φησὶ, κατὰ τί γνώσομαι; καὶ σημεῖον ἐβουλήθης λαβεῖν πῶς μέλλεις κληρονομεῖν τὴν γῆν. ἰδοὺ δίδωμί σοι σημεῖον. πολλῆς γὰρ δεῖ σε τῆς πίστεως, ἵνα μάθῃς, ὅτι καὶ ἐξ ἀπεγνωσμένων δύναμαι τὰ πράγματα εἰς χρηστὰς ἐλπίδας ἀγαγεῖν.

13 Καὶ ἐρρέθη πρὸς Ἅβραμ, γινώσκων γνώσῃ, ὅτι πάροικον ἔσται τὸ σπέρμα σου ἐν γῇ οὐκ ἰδίᾳ, καὶ δουλώσουσιν αὐτοὺς καὶ κακώσουσι καὶ ταπεινώσουσιν ἔτη υ΄· 14 Τὸ δὲ ἔθνος, ᾧ ἐὰν δουλεύσωσι, κρινῶ ἐγώ. μετὰ δὲ ταῦτα ἐξελεύσονται ὧδε μετὰ ἀποσκευῆς πολλῆς.

Μεγάλα τὰ εἰρημένα, καὶ ψυχῆς νεανικῆς δεόμενα καὶ ὑπεραναβαινούσης καὶ ἀφιείσης κάτω πάντα τὰ ἀνθρώπινα. εἰ μὴ γὰρ γενναίαν τινα καὶ ἀνδρείαν καὶ φιλόσοφον εἶχε ψυχὴν ὁ πατριάρχης, ταῦτα καὶ θορυβῆσαι αὐτὸν ἱκανὰ ἦν. γινώσκων γὰρ, φησι, γνώσῃ, ὅτι πάροικον ἔσται τὸ σπέρμα σου ἐν γῇ οὐκ ἰδίᾳ, καὶ δουλώσουσι καὶ κακώσουσι καὶ ταπεινώσουσιν αὐτοὺς ἔτη υ΄. Τὸ δὲ ἔθνος, ᾧ ἐὰν δουλεύσωσι, κρινῶ ἐγώ. μετὰ δὲ ταῦτα ἐξελεύσονται ὧδε μετὰ ἀποσκευῆς πολλῆς. μὴ θαυμάσῃς, φησὶ, πρὸς ἑαυτὸν ὁρῶν καὶ τὸ γῆρας τὸ σὸν, καὶ τὴν τῆς Σάρρας στείρωσιν, καὶ τὴν τῆς μήτρας νέκρωσιν, καὶ νομίσῃς με μέγα τι εἰρηκέναι, ὅτι εἶπον, τῷ σπέρματί σου δώσω τὴν γῆν ταύτην. οὐ μόνον γὰρ τοῦτό σοι προλέγω, ἀλλ' ὅτι καὶ αὐτὸ τὸ σπέρμα σου εἰς ἀλλοτρίαν γῆν ἀπενεχθήσεται. καὶ οὐκ εἶπεν εἰς Αἴγυπτον, οὐδὲ ὠνόμασε τῆς γῆς τὴν προσηγορίαν, ἀλλά φησιν, ἐν γῇ οὐκ ἰδίᾳ. καὶ δουλείαν ὑπομενοῦσι καὶ ταλαιπωρίαν, καὶ ὀδυνήσονται οὐ πρὸς βραχὺν χρόνον, οὐδὲ πρὸς ὀλίγων ἐτῶν ἀριθμὸν, ἀλλὰ μέχρι τετρακοσίων ἐτῶν. τὴν μέντοι ἐκδικίαν αὐτῶν ἐγὼ ποιήσομαι, καὶ τὸ ἔθνος ἐκεῖνο τὸ καταδουλωσόμενον αὐτὸ ἐγὼ κρινῶ, καὶ οὕτως αὐτοὺς μετὰ πολλῆς ἀποσκευῆς ἐπανελθεῖν ἐνταῦθα ποιήσω· ὁμοῦ καὶ προλέγων αὐτῷ τὰ μετὰ ταῦτα ἐσόμενα μετ' ἀκριβείας, καὶ τὴν δουλείαν δηλῶν καὶ τὴν εἰς Αἴγυπτον κάθοδον, καὶ τὴν ἀγανάκτησιν ἣν δι' αὐτοὺς μέλλουσι πειρᾶσθαι οἱ Αἰγύπτιοι, καὶ τὴν μετὰ περιφανείας αὐτῶν ἐπάνοδον. καὶ δείκνυσιν αὐτῷ, ὅτι οὐκ ἐπ' αὐτῷ μόνον τὰ ὑπὲρ φύσιν ἔσται, καὶ μετὰ τοσαῦτα κωλύματα τὰ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἐπαγγελθέντα εἰς πέρας ἀχθήσεται, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ παντὸς τοῦ σπέρματος αὐτοῦ τοῦτο συμβήσεται. ταῦτα δέ, φησιν, ἤδη σοι εἶπον, ἵνα πρὶν ἢ τὸν βίον καταλύσῃς, εἰδέναι ἔχῃς τὰ κατὰ τοὺς σοὺς ἐκγόνους διαδεξόμενα.

15 Σὺ δέ, φησιν, ἀπελεύσῃ πρὸς τοὺς πατέρας σου, * ταφεὶς ἐν γήρει καλῷ.

Οὐκ εἶπεν ἀποθανῇ, ἀλλ' ἀπελεύσῃ, ὡς ἀποδημεῖν αὐτοῦ μέλλοντος καὶ μεθίστασθαι ἀπὸ πατρίδος εἰς πατρίδα. ἀπελεύσῃ, φησὶ, πρὸς τοὺς πατέρας σου, οὐ τοὺς κατὰ σάρκα λέγων. πῶς γὰρ, ἐπεὶ ἄπιστος ἦν ὁ τούτου πατήρ; καὶ οὐχ οἷόν τε ἦν τὸν πιστὸν πατριάρχην εἰς τὸν αὐτὸν ἐκείνῳ χῶρον ἀπελθεῖν. Χάσμα γὰρ μέγα ἐστί, φησι, μεταξὺ ἡμῶν τε καὶ ὑμῶν. (Λυ. ις. κϛ.) τίνος οὖν ἕνεκεν εἴρηκε πρὸς τοὺς πατέρας σου; τοὺς δικαίους αἰνιττόμενος, τοὺς περὶ τὸν Ἄβελ, τοὺς περὶ τὸν Νῶε, τοὺς περὶ τὸν Ἐνώχ. ταφεὶς ἐν γήρει καλῷ. ἴσως ἂν εἴποι τις, καὶ ποῖον ἂν εἴη τούτου καλὸν γῆρας, τὸ διὰ τοσούτων θλίψεων ἅπαντα τὸν βίον παρελθεῖν; ἀλλὰ μὴ τοῦτο ἴδῃς ἄνθρωπε· ἀλλ' ἀναλογίζου καὶ τὴν καθ' ἕκαστον καιρὸν περιφάνειαν, καὶ ὅπως ἐπίδοξος γέγονεν ὁ ξένος, ὁ ἄπολις, ὁ ἀνέστιος, καὶ ὅσης διὰ παντὸς τοῦ χρόνου ἀπήλαυσε τῆς τοῦ Θεοῦ ἀντιλήψεως. μὴ τοίνυν κατὰ τὴν νῦν ὑπόληψιν κρίνε τὰ πράγματα, μηδὲ νόμιζε ἐκεῖνο εἶναι γῆρας καλὸν, τὸ ἐν τρυφῇ καὶ ἀδηφαγίᾳ διάγειν, καὶ πλούτου κεκτῆσθαι κακίαν, καὶ οἰκετῶν πλῆθος καὶ ἀνδραπόδων ἀγέλας. ταῦτα γὰρ

οὐκ ἂν ποιήσειε γῆρας καλόν, ἀλλὰ καὶ πολλὴν κατάγνωσιν ἂν ἐνέγκοι τῷ μηδὲ ἐν γήρᾳ σωφρονιζομένῳ, μηδὲ πρὸς αὐτὰς τὰς ἐσχάτας ἀναπνοὰς τι τῶν δεόντων βουλομένῳ, ἀλλὰ καθ᾽ ἑκάστην ἡμέραν γαστριζομένῳ, καὶ συμπόσια καὶ μέθας μεταδιώκοντι, καὶ μετ᾽ οὐ πολὺ τούτων ἁπάντων εὐθύνας ἀπαιτεῖσθαι μέλλοντι. ὁ μέντοι μετὰ τοσαύτης ἀρετῆς ὁδεύσας τὸν βίον, οὗτος ἀληθῶς ταφεὶς ἐν γήρᾳ καλῷ καταλύει τὴν ζωήν, καὶ τῶν ἐνταῦθα πόνων εὑρίσκει λοιπὸν τὰς ἀμοιβὰς καὶ τὰς ἀντιδόσεις. διὰ τοῦτό φησι, τὸν μὲν σοὺς ἐκγόνους ταῦτα διαδέξεται· σὺ δὲ ἀπελεύσῃ ταφεὶς ἐν γήρει καλῷ. σκόπει πάλιν ἐνταῦθα, εἰ μὴ πολλὴ τοῦ δικαίου ἦν ἡ ἀνδρεία, καὶ τῆς φιλοσοφίας ἡ ὑπερβολή, πῶς καὶ αὐτὰ ταῦτα ἱκανὰ ἦν αὐτοῦ διαταράξαι τὸν λογισμόν. εἶπε γὰρ ἄν, εἰ τῶν πολλῶν τις ἦν· τίνος ἕνεκεν ἐπαγγέλλῃ μοι τοσοῦτον ἐξ ἐμοῦ σπέρμα ποιήσειν ἐκταθῆναι, εἰ μέλλοι τοσούτοις περιβάλλεσθαι κακοῖς, καὶ ἐπὶ τοσούτων ἐτῶν ἀριθμὸν δουλείαν ὑπομένειν; τί μοι τὸ ὄφελος; ἀλλ᾽ οὐδὲν τούτων ὁ δίκαιος ἐλογίσατο· ἀλλὰ καθάπερ εὐγνώμων οἰκέτης τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ ἅπαντα ἔστεργε, καὶ τὰ αὐτῷ δοκοῦντα τῶν ἑαυτοῦ λογισμῶν προετίμα. εἶτα καὶ τὸν καιρὸν αὐτῷ μηνύει τῆς ἐπανόδου τῆς ἀπὸ τῆς δουλείας. εἰπὼν γὰρ τῶν ἐτῶν ἀριθμόν, φησιν, ἔτη υ᾽· τετάρτη δὲ γενεᾷ ἀποστραφήσονται ὧδε. ἀλλ᾽ ἐνταῦθα ἄν τις διαπορήσειε, πῶς υ᾽ ἔτη ἔφη δουλεύειν αὐτούς, καίτοι οὐδὲ τὰ ἡμίση τούτων πεποιηκότων αὐτῶν εἰς τὴν Αἴγυπτον. διὰ τοῦτο οὐκ εἶπεν, ὅτι εἰς τὴν Αἴγυπτον ποιήσουσιν ἔτη υ᾽, ἀλλ᾽ ἐν γῇ οὐκ ἰδίᾳ, ὥστε δυνηθῆναι τοῖς ἔτεσιν, οἷς κατὰ τὴν Αἴγυπτον ἐποίησαν, συναριθμεῖσθαι καὶ τὸν χρόνον τοῦ πατριάρχου, καθ᾽ ὃν ἐκ τῆς Χαρρὰν ἐξελθεῖν προσετάχθη. ἐξ ἐκείνου γὰρ ἡμῖν καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐτῶν αὐτοῦ κατάδηλον ἐποίησεν ἡ γραφὴ εἰποῦσα, ὅτι ἑβδομηκονταπέντε ἐτῶν ἦν ἡνίκα ἐξῆλθεν ἐκ Χαρράν. ἐξ ἐκείνου τοίνυν μέχρι τῆς ἐξόδου τῆς ἐξ Αἰγύπτου, εἰ βουληθείη τις ἀριθμῆσαι, εὑρήσει σωζόμενον τὸν ἀριθμόν. καὶ ἕτερον δὲ ἔστιν εἰπεῖν, ὅτι φιλάνθρωπος ὢν ὁ δεσπότης καὶ συμμετρῶν ἀεὶ τῇ ἀσθενείᾳ τῇ ἡμετέρᾳ καὶ τὰς τιμωρίας, ἐπειδὴ εἶδεν αὐτοὺς πεπονηκότας, καὶ τοὺς Αἰγυπτίους πολλὴν περὶ αὐτοὺς τὴν ὠμότητα ἐπιδεικνυμένους, πρὸ τοῦ ὡρισμένου καιροῦ τὴν ἐκδικίαν ἐποιήσατο, καὶ πρὸς τὴν ἐλευθερίαν αὐτοὺς ἐπανήγαγεν. ἔθος γὰρ αὐτῷ ἀεὶ τοῦτον, ἐπειδὴ διὰ πάντων τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν πραγματεύεται, κἂν ἀπειλήσῃ τιμωρίας, βουλόμενος δὲ ἡμᾶς πολλὴν ἐπιδείξασθαι τὴν ἐπιστροφήν, ἀνακαλεῖται αὐτοῦ τὰς ἀποφάσεις· καὶ τοὐναντίον πάλιν κἂν ὑπόσχηταί τι χρηστὸν ἡμῖν παρέξειν, ἡμᾶς δὲ μὴ τὰ παρ᾽ ἑαυτῶν εἰσενέγκωμεν, οὐδὲ αὐτὸς εἰς πέρας ἄγει τὰ ἐπαγγελθέντα, ὥστε μὴ χείρους ἡμᾶς καὶ ταύτῃ γίνεσθαι. καὶ ταῦτα ἅπαντα, ὅσοι φιλότεχνοι περὶ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν θείων γραφῶν ἐστε, εὑρεῖν δυνήσεσθε.

16 Τετάρτη δέ, φησι, γενεᾷ ἀποστραφήσονται ὧδε. οὔπω γὰρ ἀναπεπλήρωνται αἱ ἁμαρτίαι τῶν Ἀμορραίων ἕως τοῦ νῦν.

Τότε, φησί, καιρὸς ἔσται τοῦ καὶ ἐκείνους πρὸς τὴν ἐλευθερίαν ἐπαναχθῆναι, καὶ τούτους δίκην δοῦναι ὑπὲρ τοῦ πλήθους τῶν ἡμαρτημένων, καὶ τῆς γῆς ἐξωσθῆναι. ἀμφότερα τοίνυν κατὰ τὸν δέοντα καιρὸν γενήσεται, κἀκείνων ἡ ἀποκατάστασις, καὶ τούτων ἡ ἐκβολή. οὔπω γὰρ αὐτῶν, φησιν, ἀναπεπλήρωνται αἱ ἁμαρτίαι· ὡς ἂν εἴποι τις, οὐδέπω τοσοῦτον εἰργάσαντο πλῆθος πλημμελημάτων, ὡς τοιαύτην ὑποσχεῖν δίκην. φιλάνθρωπος γὰρ ὢν οὐ μόνον τῶν ἐπταισμένων μείζους οὐκ ἐπάγει τὰς τιμωρίας, ἀλλὰ καὶ σφόδρα ἐλάττους. διὰ τοῦτο καὶ περὶ τούτους πολλὴν ἐπιδείκνυται [νῦν] τὴν μακροθυμίαν, ἵνα καθ᾽ ἑαυτῶν ἐπισπασάμενοι τὴν τιμωρίαν μηδεμίαν ἔχωσι λοιπὸν ἀπολογίαν. εἴδετε πῶς ἅπαντα μετὰ ἀκριβείας ἐγνώρισε τῷ πατριάρχῃ, ἵνα πανταχόθεν αὐτοῦ νευρώσῃ τὴν

πίστιν,

πίστιν, κ̀ ἐκ τῶν πρὸς αὐτὸν εἰρημένων ἔχῃ θαῤῥεῖν, ὅτι κ̀ τὰ εἰς τοὺς ἐκγόνους πάντως ἐκβήσεται· κ̀ ἐκ τῶν περὶ τῶν προειρημένων πάλιν βεβαίαν κτήσηται τὴν πίστιν, ὥστε κ̀ τὰ κατ' αὐτὸν ἤδη εἰς ἔργον ἐλθεῖν ἀνάγκη. εἶτα ἐπειδὴ ἐπλήρωσε τὴν προῤῥησιν, κ̀ ἔδειξαν σημεῖον ἱκανὸν τῶν πρὸς αὐτὸν γεγενημένων.

5 17 Ἐπειδὴ ἐγένετο ὁ ἥλιος πρὸς δυσμάς, φησι, φλὸξ ἐγένετο, κ̀ ἰδοὺ κλίβανος καπνιζόμενος, κ̀ λαμπάδες πυρὸς, κ̀ διῆλθον ἀνὰ μέσον τῶν διχοτομημάτων.

Καὶ ἡ φλὸξ κ̀ ὁ κλίβανος κ̀ αἱ λαμπάδες ἐγίνοντο πρὸς τὸ γνωρίσαι τῷ δικαίῳ τῶν συνθηκῶν τὸ βέβαιον, κ̀ τῆς τοῦ Θεοῦ ἐνεργείας τὴν παρουσίαν. Εἶτα ἐπειδὴ ἐπληρώθη ἅπαντα κ̀ ἀπηρτίσθη, τοῦ πυρὸς ἀναλώσαντος τὰ προκείμενα,

10 18 Διέθετο, φησι, κύριος ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ τῷ Ἀβραὰμ διαθήκην λέγων· τῷ σπέρματί σου δώσω τὴν γῆν ταύτην ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ Αἰγύπτου κ̀ ἕως τοῦ ποταμοῦ τοῦ μεγάλου Εὐφράτου, 19 Τοὺς Κιναίους, κ̀ τοὺς Κενεζαίους, κ̀ τοὺς Κεδμωναίους, 20 Καὶ τοὺς Χετταίους, κ̀ τοὺς Φερεζαίους, κ̀ τοὺς Ῥαφαεὶμ, 21 Καὶ τοὺς Ἀμοῤῥαίους, κ̀ τοὺς Χαναναίους, κ̀ τοὺς Γεργεσαίους.

15 Ὅρα πῶς πάλιν τῇ συνεχείᾳ βεβαιοῖ τὴν εἰς αὐτὸν ἐπαγγελίαν. διέθετο γὰρ, φησι, διαθήκην λέγων, τῷ σπέρματί σου δώσω τὴν γῆν ταύτην. Εἶτα ἵνα ἐκ τοῦ πλάτους τῆς γῆς κ̀ ἐκ τοῦ μεγέθους τῶν ὁρίων εἰδέναι ἔχῃ ὁ δίκαιος, ὅσον ἐκταθήσεται αὐτοῦ τὸ σπέρμα, φησίν, ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ Αἰγύπτου ἕως τοῦ ποταμοῦ Εὐφράτου τοσοῦτον ἔσαι, φησί, τὸ σπέρμα σου. σκόπει πῶς διὰ πάντων τοῦ πλήθους αὐτοῦ τὴν ὑπερβο-

20 λὴν ἐμφᾶναι βούλεται. ἀνωτέρω γὰρ εἰπὼν κατὰ τὸ τῶν ἄστρων πλῆθος, οὕτως ἀναρίθμητον αὐτὸ ποιήσειν, ἐνταῦθα κ̀ τὸ μῆκος τῶν ὁρίων δῆλον ἐποίησεν, ἵνα κ̀ ἐντεῦθεν μάθῃ τοῦ μέλλοντος ἔσεσθαι πλήθους τὴν ἔκτασιν· κ̀ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ κ̀ κατ' εἶδος τῶν ἐθνῶν μνημονεύει, ὧν ἔμελλε τὴν κατάσχεσιν παρέξειν αὐτοῦ τῷ σπέρματι, ἵνα πολλὴν διὰ πάντων πληροφορίαν παράσχῃ τῷ δικαίῳ. κ̀ τοσούτων ἐπαγγελιῶν γεγενη-

25 μένων ἔτι ἔμενεν ἄγονος ἡ Σάῤῥα, κ̀ τὸ γῆρας αὐτοῖς ἐπετείνετο, ἵνα τῆς πίστεως αὐτῶν μέγιστον τεκμήριον ἐξενέγκαντες, ὅτε κ̀ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἴδωσι τὴν ἀσθένειαν, κ̀ τῆς τοῦ Θεοῦ δυνάμεως τὸ μέγεθος.

Ἀλλ' ἵνα μὴ πάλιν εἰς πολὺ μῆκος τὴν διδασκαλίαν ἐκτείνωμεν, μέχρι τούτου ΗΘΙΚΟΝ τὰ τῆς ὑποθέσεως σήσαντες καταπαύσωμεν τὸν λόγον, παρακαλέσαντες ὑμᾶς, ζη-

30 λωτὰς γενέσθαι τοῦ πατριάρχου. ἐννόησόν μοι γὰρ, ἀγαπητέ, διὰ τὰ ῥήματα ἐκεῖνα, ἃ πρὸς τὸν βασιλέα Σοδόμων ἐποιήσατο, μᾶλλον δὲ κ̀ διὰ τὴν ἄλλην ἅπασαν ἀρετὴν, ἣν διὰ πάσης ἐπεδείκνυτο τῆς ζωῆς, πόσης ἠξιώθη τῆς ἀμοιβῆς, κ̀ πόσην περὶ αὐτὸν τὴν συγκατάβασιν ὁ δεσπότης ἐπεδείξατο, δεικνὺς διὰ τῶν εἰς τὸν πατριάρχην γεγενημένων ἅπασιν ἡμῖν τῆς φιλοτιμίας αὐτοῦ τὴν ὑπερβολὴν, κ̀ ὅτι, κἂν βραχύ τι

35 προλαβόντες ἐπιδείξασθαι δυνηθῶμεν, οὐδὲ τὸ τυχὸν ὑπερθέμενος, μεγάλαις ἡμᾶς ἀμείβεται ταῖς δωρεαῖς, μόνον ἐὰν εἰλικρινῆ τὴν πίστιν ἐπιδειξώμεθα, καθάπερ ὁ δίκαιος οὗτος, κ̀ μηδέποτε σαλευώμεθα τὸν λογισμόν, ἀλλ' ἐρηρεισμένην ἔχωμεν τὴν γνώμην. ἐντεῦθεν γὰρ κ̀ οὗτος εὐδοκίμησεν. ἄκουε γὰρ τοῦ μακαρίου Παύλου ἀνακηρύττοντος αὐτοῦ τὴν πίστιν, ἣν ἐξ ἀρχῆς κ̀ ἐκ προοιμίων ἐπεδείξατο. φησὶ γὰρ, Πίστει Ἑβ. ια. η.

40 καλούμενος Ἀβραὰμ ὑπήκουσεν ἐξελθεῖν εἰς τὸν τόπον, ὃν ἔμελλε λαμβάνειν, κ̀ ἐξῆλθε μὴ ἐπιστάμενος ποῦ ἔρχεται, ἐκεῖνο ἡμῖν αἰνιττόμενος τὸ παρὰ τοῦ Θεοῦ εἰρημένον· ἔξελθε ἐκ τῆς γῆς σου, κ̀ δεῦρο εἰς τὴν γῆν, ἣν ἄν σοι δείξω. Εἶδες πίστιν βεβαίαν, εἶδες γνώμην εἰλικρινῆ. τοῦτον κ̀ ἡμεῖς μιμησώμεθα, κ̀ ἐξέλθωμεν τῇ γνώμῃ κ̀ τῇ

προθυμίᾳ ἐκ τῶν τοῦ παρόντος βίου πραγμάτων, καὶ ὁδεύσωμεν εἰς τὸν οὐρανόν. δυνατὸν γάρ, ἐὰν ἐθέλωμεν καὶ ἐνταῦθα διάγοντες, τῆς ἐκεῖ ὁδοῦ ἔχεσθαι, ὅταν ἄξια τῶν οὐρανῶν διαπραττώμεθα· ὅταν μὴ περὶ τὰ τοῦ κόσμου ὦμεν ἐπτοημένοι· ὅταν μὴ τὴν δόξαν τὴν κενὴν τοῦ βίου τούτου ἐπιζητῶμεν· ἀλλὰ ταύτης ὑπερορῶντες, ἐκείνης ἐφίεσθαι σπουδάζωμεν τῆς ἀληθοῦς καὶ ἀεὶ μενούσης· ὅταν μὴ περὶ τὴν τῆς ἐσθῆτος πολυτέλειαν ἀπασχολώμεθα, μηδὲ τὸ σῶμα καλλωπίζειν σπουδάζωμεν, ἀλλὰ πάντα τοῦτον τὸν ἔξωθεν κόσμον μετάγωμεν εἰς τὴν τῆς ψυχῆς ἐπιμέλειαν, καὶ μὴ ἀνεχώμεθα γυμνὴν αὐτὴν καὶ ἔρημον ταύτης τῆς ἀρετῆς τῶν ἐνδυμάτων περιορᾶν· ὅταν καταγελῶμεν πλούτου· ὅταν μὴ τὰ συμπόσια καὶ τὰ δεῖπνα μεταδιώκωμεν· ἀλλὰ τῆς αὐταρκείας ἐχώμεθα κατὰ τὴν ἀποστολικὴν παραίνεσιν τὴν λέγουσαν· Ἔχοντες διατροφὰς καὶ σκεπάσματα, τούτοις ἀρκεσθησώμεθα. τί γὰρ ὄφελος, εἰπέ μοι, τῶν περιττῶν καὶ τοῦ τὴν γαστέρα διαρρήγνυσθαι ὑπὸ τῆς πολλῆς ἀδηφαγίας, ἢ τοῦ λογισμοῦ τὸ κριτήριον ἡμῖν διαφθείρεσθαι ἀπὸ τῆς ἀμέτρου οἰνοποσίας; ἢ οὐχὶ ἐντεῦθεν καὶ τῷ σώματι καὶ τῇ ψυχῇ πάντα τίκτεται τὰ κακά; πόθεν γὰρ αἱ νόσοι αἱ παντοδαπαί, καὶ τῶν μελῶν αἱ διαστροφαί; οὐχὶ ἐντεῦθεν ἀπὸ τοῦ τὴν χρείαν ἡμᾶς ὑπερβαίνοντας βαρὺ φορτίον ἐπιτιθέναι τῇ γαστρί; πόθεν δὲ αἱ μοιχεῖαι, αἱ πορνεῖαι, αἱ πλεονεξίαι, αἱ ἁρπαγαί, οἱ φόνοι, αἱ λῃστεῖαι, καὶ πᾶσα τῆς ψυχῆς ἡ διαφθορά; οὐ διὰ τὸ τοῦ πλείονος ἐφίεσθαι τῆς συμμετρίας; ὥσπερ γὰρ ῥίζαν τῶν κακῶν ἁπάντων τὴν φιλαργυρίαν ὁ Παῦλος ἐκάλεσεν, οὕτως οὐκ ἄν τις ἁμάρτοι πηγὴν τῶν κακῶν ἁπάντων προσκαλῶν τὴν ἀμετρίαν, καὶ τὸ τὴν χρείαν ἐφ' ἑκάστου βούλεσθαι ἡμᾶς ὑπερβαίνειν. εἰ γὰρ ἐβουλόμεθα καὶ ἐν τῇ τροφῇ καὶ ἐν τοῖς ἐνδύμασι καὶ ἐν τοῖς οἰκήμασι καὶ ἐν ταῖς χρείαις ταῖς ἄλλαις ταῖς σωματικαῖς μὴ αὐτῶν ἐφίεσθαι, ἀλλὰ τὰ ἀναγκαῖα μόνον ἐπιζητεῖν, πολλῆς ἂν λύμης ἀπήλλακτο τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος. ἀλλ' οὐκ οἶδ' ὅπως ἕκαστος ἡμῶν κατὰ τὴν ἑαυτοῦ δύναμιν τὸ τῆς πλεονεξίας νόσημα δεξάμενος φιλονεικεῖ μηδέποτε εἴσω τῶν τῆς χρείας ὅρων γίνεσθαι, ἀλλ' ἀπενάντιας τῇ ἀποστολικῇ παραινέσει τῇ λεγούσῃ, ἔχοντες διατροφὰς καὶ σκεπάσματα, τούτοις ἀρκεσθησόμεθα, οὕτως ἡμεῖς ἅπαντα πράττομεν, οὐκ εἰδότες, ὡς πάντων τῶν ὑπὲρ τὴν χρείαν τὴν ἀναγκαίαν εὐθύνας καὶ λόγον ὑφέξομεν, ὡς οὐ δεόντως κεχρημένοι τοῖς παρὰ τοῦ δεσπότου ἡμῖν παρασχεθεῖσιν. οὐ γὰρ ἵνα εἰς ἀπόλαυσιν ἡμετέραν μόνον ἀποχρησώμεθα, ταῦτα ἡμῖν παρέσχετο, ἀλλ' ἵνα καὶ τῶν ὁμογενῶν τὴν ἔνδειαν παραμυθησώμεθα. ποίας ἂν οὖν εἶεν συγγνώμης ἄξιοι οἱ καὶ ἐν ἐσθήμασι πολλὴν τὴν βλακείαν ἐπιδεικνύμενοι, καὶ τὰ τῶν σκωλήκων νήματα περιβάλλεσθαι σπουδάζοντες, τὸ δὲ χαλεπώτατον, καὶ ἐπὶ τούτοις μέγα φρονοῦντες, δέον ἐγκαλύπτεσθαι καὶ δεδοικέναι καὶ τρέμειν, ὅτι αὐτὸς μὲν εἰς οὐδὲν δέον οὐδὲ χρείας ἕνεκεν, ἀλλὰ βλακείας καὶ κενοδοξίας χάριν, καὶ ὥστε ὑπὸ τῶν ἀγοραίων θαυμασθῆναι, τοιαῦτα περίκεισαι· ὁ δὲ τῆς αὐτῆς σοι φύσεως τυγχάνων γυμνὸς περίεισιν, οὐδὲ ἁδρὸν ἱμάτιον περιβαλέσθαι ἔχων· καὶ οὔτε ἡ φύσις αὐτὴ εἰς συμπάθειάν σε ἕλκει, οὐδὲ τὸ συνειδὸς διεγείρει πρὸς τὴν ἀντίληψιν τοῦ ὁμογενοῦς, οὔτε ἡ ἔννοια τῆς φοβερᾶς ἡμέρας ἐκείνης, οὔτε τῆς γεέννης ὁ φόβος, οὔτε τῶν ἐπαγγελιῶν τὸ μέγεθος, οὔτε τὸ αὐτὸν τὸν κοινὸν ἡμῶν δεσπότην [illegible] οἰκειοῦσθαι τὰ εἰς τοὺς ὁμογενεῖς γινόμενα· ἀλλὰ καθάπερ λιθίνην καρδίαν ἔχοντες καὶ ἔξω τῆς φύσεως ὄντες, οὕτω νομίζουσι λοιπὸν διὰ τὴν τῶν ἱματίων περιβολὴν καὶ ἀνώτεροι τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως εἶναι, οὐκ ἐννοοῦντες ὅσον ὑπευθύνους ἑαυτοὺς καθιστᾶσι, κακῶς οἰκονομοῦντες τὰ παρὰ τοῦ δεσπότου αὐτοῖς ἐμπιστευθέντα, καὶ οὐ βουλόμενοι τοῖς συνδούλοις διδόναι τὸ μέτρον, ἀλλ' ἡδέως ἀφέντες ὑπὸ τῶν

σητῶν

α. Τιμ. ϛ. η.

α. Τιμ. ϛ. ι.

σιν τὴν αὐτὰ καταναλίσκεσθαι, δαψιλέστερον αὐτοῖς τὸ τῆς γεέννης πῦρ ἤδη ἐπιτείζοντες; εἰ γὰρ καὶ πάντα τὰ ἔνδον ἀποκείμενα διένειμαν τοῖς δεομένοις οἱ πλουτοῦντες, καὶ οὕτως οὐκ ἂν τὴν κόλασιν διέφυγον ὑπὲρ ὧν τρυφῶντες καὶ ἐν τοῖς ἐσθήμασι καὶ ἐν ταῖς
ἐπιδόσεσι διετέλουν. πόσης γὰρ οὐκ ἂν εἴη κολάσεως ἄξιον, τὸ τὸν μὲν σηρικὰ περι-
5 βεβλῆσθαι πολλάκις ἱμάτια, καὶ σοβεῖν ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς, καὶ τὰ μὲν χρυσίῳ καθυφασμένα περικεῖσθαι, τὰ δὲ καὶ ἄλλως πως πεποικίλθαι, τὸν δὲ Χριστὸν περιιέναι γυμνόν, καὶ μηδὲ τῆς ἀναγκαίας εὐπορεῖν τροφῆς; μάλιστα γάρ μοι πρὸς τὰς γυναῖκας οὗτος ἂν ὁ λόγος ἁρμόσειε. πλείονα γὰρ παρ' αὐταῖς ἔστιν εὑρεῖν τὴν φιλοκοσμίαν καὶ τὴν ἀσωτίαν, καὶ τὸ μετὰ τῶν διαχρύσων ἱματίων καὶ τὰ χρυσία αὐτὰ περικεῖσθαι ἐπί τε τῆς
10 κεφαλῆς, ἐπί τε τοῦ τραχήλου, καὶ τοῦ λοιποῦ σώματος, καὶ μέγα φρονεῖν ἐπὶ τούτοις. πόσων, εἰπέ μοι, πενήτων γαστέρας ἠδύναντο παραμυθήσασθαι, καὶ πόσα σώματα γυμνητεύοντα σκεπάσαι τὰ ἐπὶ τῶν ὤτων μόνον ἐκκρεμάμενα μάτην καὶ εἰκῆ, καὶ ἐπ' οὐδενὶ κέρδει, ἀλλ' ἢ μόνον ἐπὶ βλάβῃ καὶ λύμῃ ψυχῆς; διὰ τοῦτο καὶ ὁ τῆς οἰκουμένης διδάσκαλος εἰπών (Ἔχοντες διατροφὰς καὶ σκεπάσματα) μετήγαγε πάλιν ἐπὶ τὰς γυναῖκας τὸν
15 λόγον καί φησι, Μὴ ἐν πλέγμασιν ἢ χρυσῷ ἢ μαργαρίταις ἢ ἱματισμῷ πολυτελεῖ κοσμεῖν ἑαυτάς. ὅρα πῶς οὐ βούλεται τούτοις κοσμεῖσθαι, οὐδὲ χρυσία περικεῖσθαι οὐδὲ μαργαρίτας καὶ ἱμάτια πολυτελῆ· ἀλλὰ τὸν ἀληθῆ κόσμον ἐπὶ τὴν ψυχὴν μετάγειν, καὶ διὰ τῆς τῶν ἀγαθῶν ἔργων πράξεως τὸ κάλλος τῆς ψυχῆς φαιδρύνειν, καὶ μὴ περὶ ταῦτα ἐπτοημένην περιορᾶν ἐκείνην ῥυπῶσαν, αὐχμῶσαν, ῥάκια περιβεβλημένην, λι-
20 μῷ τηκομένην, ὑπὸ τοῦ κρυμοῦ πηγνυμένην. ἡ γὰρ σπουδὴ αὕτη καὶ ὁ περὶ τὸ σῶμα καλλωπισμὸς ἐκείνης δείκνυσι τὴν ἀμορφίαν, καὶ ἡ τούτου τρυφὴ ἐκείνης τὸν λιμὸν φανερὸν καθίστησι, καὶ ἡ περὶ τὴν ἐσθῆτα πολυτέλεια ἐκείνης τὴν γυμνότητα ἐκφαίνει. οὐδὲ γὰρ οἷόν τέ τινα ψυχῆς ἐπιμελούμενον, καὶ τὴν εὐμορφίαν ἐκείνης καὶ τὸ κάλλος περὶ πολλοῦ ποιούμενον, πρὸς τὸν ἔξω κόσμον ἐπτοῆσθαι· ὥσπερ πάλιν ἀδύνατόν τινα πρὸς τὴν φαντασίαν τὴν ἔξωθεν ἐσ-
25 χολακότα καὶ τὸν ἐσθῆτος τὸν καλλωπισμὸν καὶ τὸν ἀπὸ τῶν χρυσίων κόσμον, ἐκείνης ἥντινα οὖν ποιεῖσθαι φροντίδα. πότε γὰρ ἀνέξεται ἡ τοιαύτη ψυχὴ τῶν δεόντων τι συνιδεῖν, ἢ εἰς ἔννοιαν πνευματικῶν πραγμάτων εἰσελθεῖν, ἅπαξ περὶ τὰ γήϊνα ἑαυτὴν ἐκδεδωκυῖα, καὶ χαμαί, ὡς εἰπεῖν, συρομένη, καὶ οὐδέποτε ἀναπνεῦσαι δυναμένη, ἀλλὰ συγκεκυφυῖα καὶ μυρίοις φορτίοις ἁμαρτημάτων ἑαυτὴν βαροῦσα; ὅσαι γὰρ ἐντεῦθεν αἱ ἀ-
30 ηδίαι τίκτονται, οὐ δυνατὸν νῦν παραστῆσαι τῷ λόγῳ· ἀλλ' ἀρκεῖ τῷ συνειδότι καταλιπεῖν τῶν περὶ ταῦτα ἐσχολακότων, ὅσας καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἐντεῦθεν δέχονται τὰς ἀθυμίας. ἢ γὰρ διέπεσέ τι τῶν χρυσίων, καὶ πολὺς ὁ χειμὼν καὶ ὁ θόρυβος κατέλαβεν ἅπασαν τὴν οἰκίαν· ἢ οἰκέτης ὑφείλετο, καὶ πᾶσι μάστιγες καὶ πληγαὶ καὶ δεσμωτήρια· ἢ βάσκανοί τινες ἐπεβούλευσαν καὶ ἐξαίφνης ἐγύμνωσαν τῶν ὄντων, καὶ πολλὴ καὶ ἀφόρητος ἡ ἀθυ-
35 μία· ἢ πραγμάτων περίστασις ἐμπεσοῦσα εἰς ἐσχάτην πενίαν κατήνεγκε, καὶ βαρυτέραν θανάτου τὴν ζωὴν αὐτοῖς κατέστησεν· ἢ ἕτερόν τι πάλιν παρεμπεσὸν πολλὴν τὴν ἀηδίαν προεξένησε. καὶ ἁπλῶς οὐκ ἔστι ποτὲ ταραχῆς ἐκτὸς εὑρεῖν τὴν ἐν τούτοις ἐσχολακυῖαν ψυχήν, ἀλλ' ὥσπερ τὰ τῆς θαλάττης κύματα οὐχ οἷόν τε ἐπιλιπεῖν, οὐδὲ ἀριθμῷ ὑποβληθῆναι διὰ τὴν πολλὴν συνέχειαν, τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ τὰς ἐντεῦθεν
40 τικτομένας ταραχὰς οὐχ οἷόν τε πάσας ἐξαριθμεῖσθαι. διὸ παρακαλῶ, φεύγωμεν ἐν ἅπασι τοῖς πράγμασι τὴν πλεονεξίαν καὶ τὸ τὴν χρείαν ὑπερβαίνειν. ὁ γὰρ ἀληθὴς πλοῦτος, ἡ ἀνάλωτος περιουσία αὕτη τυγχάνει, τὸ τῆς χρείας ἐφίεσθαι, καὶ τὰ ὑπὲρ τὴν χρείαν δεόντως διατιθέναι. ὁ γὰρ τοιοῦτος οὔτε πενίαν δεῖσαί ποτε δυνήσεται, οὔτε ἐπή-

α. Τιμ. ς. η.
α. Τιμ. β. θ.

ρείαν ὑπομένει, οὔτε ταραχῆς πειραθήσεται· ἀλλὰ καὶ συκοφαντίας ἐκτὸς ἔσται, καὶ τῶν ἐπιβουλευόντων ἐλευθερωθήσεται, καὶ, ἁπλῶς εἰπεῖν, ἐν διηνεκεῖ ἔσται γαλήνῃ, ἡσυχίας καὶ ἀπραγμοσύνης ἀπολαύων· καὶ τὸ δὴ μεῖζον ἁπάντων καὶ τὸ κεφάλαιον τῶν ἀγαθῶν, ὁ τοιοῦτος καὶ τὸν θεὸν ἵλεων ἕξει καὶ πολλῆς ἀπολαύσει τῆς ἄνωθεν ῥοπῆς, ἅτε δὴ οἰκονόμος πιστὸς * τῶν τοῦ δεσπότου χρημάτων. Μακάριος γάρ, φησιν, ὁ δοῦλος ἐκεῖνος, 5 ὃν ἐλθὼν ὁ κύριος αὐτοῦ εὑρήσει οὕτω ποιοῦντα, οὕτω διανέμοντα τοῖς συνδούλοις, καὶ μὴ θύραις καὶ μοχλοῖς ἐναποκλείοντα, καὶ τοῖς σκώληξι τροφὴν συγχωροῦντα γίνεσθαι, ἀλλὰ τῶν πενήτων τὴν ἔνδειαν παραμυθούμενον, καὶ καλὸν καὶ πιστὸν οἰκονόμον γινόμενον τῶν παρὰ τοῦ δεσπότου χορηγηθέντων, ἵνα καὶ τῆς καλῆς ταύτης διανομῆς μέγαν τὸν μισθὸν κομίσηται, καὶ τῶν ἐπηγγελμένων ἀγαθῶν ἐπιτυχεῖν καταξιωθῇ, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ 10 τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ πατρί, ἅμα τῷ ἁγίῳ πνεύματι, δόξα, κράτος, τιμή, νῦν καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Λογ. λη. ΣΑΡΑ ΔΕ Η ΓΥΝΗ ΑΒΡΑΜ ΟΥΚ ΕΤΙΚΤΕΝ αὐτῷ. ἦν δὲ αὐτῇ παιδίσκη Αἰγυπτία, ᾗ ὄνομα Ἄγαρ. 15

Πάλιν τὰ σήμερον ἀναγνωσθέντα ἐπὶ τὴν ὑπόθεσιν τὴν κατὰ τὸν πατριάρχην τὴν ἡμετέραν καλεῖ γλῶτταν. καὶ μὴ θαυμάσητε, εἰ ἐπὶ τοσαύταις ἡμέραις τὴν κατ' αὐτὸν ἱστορίαν εἰς μέσον παράγοντες, οὐδέπω καὶ τήμερον αὐτὴν ἀπαρτίσαι δεδυνήμεθα. 20 πολλὴ γὰρ ἡ περιουσία τῆς τοῦ δικαίου ἀρετῆς, καὶ τῶν τούτου κατορθωμάτων τὸ μέγεθος ἅπασαν ἀνθρωπίνην νικᾷ γλῶτταν. ὃν γὰρ ὁ θεὸς ἄνωθεν ἐστεφάνωσε καὶ ἀνεκήρυξε, τίς ἀνθρώπων κατ' ἀξίαν ἐπαινέσαι δυνήσεται; ἀλλ' ὅμως εἰ καὶ τῆς ἀξίας πολλῷ τῷ μέτρῳ ἀπολειπόμεθα, ἀλλ' οὖν γε εἰς δύναμιν ἡμετέραν τὰ κατ' αὐτὸν εἰς μέσον προθέντες εἰς ζῆλον ὑμᾶς καὶ μίμη- 25 σιν τῆς τούτου ἀρετῆς ἐναγαγεῖν βουλόμεθα. ἱκανὴ γὰρ τοῦ ἀνδρὸς ἡ φιλοσοφία πᾶσαν τὴν ἀνθρώπων παιδεῦσαι τὴν φύσιν, καὶ τοὺς προσέχειν βουλομένους πρὸς τὴν τῆς ἀρετῆς ὁδὸν ἐφελκύσασθαι. ἀλλὰ προσέχετε, παρακαλῶ, τοῖς λεγομένοις, ἵνα καὶ ἐκ τῶν προσφάτως ἀνεγνωσμένων καταμάθωμεν τοῦ δικαίου τὴν φιλοσοφίαν. ἱκανὸν γὰρ τοῦτο τὸ χωρίον παιδεῦσαι καὶ ἄνδρας καὶ γυναῖκας, ὥστε πολλὴν περὶ ἀλλήλους ἐπι- 30 δείκνυσθαι τὴν ὁμόνοιαν, καὶ τῆς συζυγίας τὸν σύνδεσμον ἄρραγῆ διαφυλάττειν· καὶ μήτε τὸν ἄνδρα τῆς γυναικὸς κατεξανίστασθαι, ἀλλ' ὡς ἀσθενεστέρῳ σκεύει πολλὴν ἀπονέμειν τὴν συγγνώμην, μήτε τὴν γυναῖκα πρὸς τὸν ἄνδρα διχοστατεῖν, ἀλλ' ἀλλήλων τὰ βάρη βαστάζειν, καὶ τὴν οἰκείαν εἰρήνην πάντων ἡγεῖσθαι προτιμοτέραν. ἀναγκαῖον δὲ καὶ αὐτῶν ἀκοῦσαι τῶν ῥημάτων, ἵνα σαφεστέρα ὑμῖν γένηται ἡ διδασ- 35 καλία.

κεφ. ιϛ. α Σάρα δέ, φησιν, ἡ γυνὴ Ἄβραμ οὐκ ἔτικτεν αὐτῷ. ἦν δὲ αὐτῇ παιδίσκη Αἰγυπτία, ᾗ ὄνομα Ἄγαρ.

Σκόπει μοι ἐντεῦθεν, ἀγαπητέ, τοῦ θεοῦ τὴν ἄφατον μακροθυμίαν, καὶ τοῦ δικαίου τὴν ὑπερβάλλουσαν πίστιν καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην, ἣν περὶ τὰς ἐπαγγελίας ἐπεδείκνυτο τὰς 40 εἰς αὐτὸν γεγενημένας. τοσαυτάκις γὰρ ὑποσχομένου τοῦ θεοῦ τῷ σπέρματι αὐτοῦ δώσειν τὴν γῆν, καὶ ὅτι εἰς τοσοῦτον πλῆθος ἐκταθήσεται, ὡς τῷ τῶν ἄστρων πλήθει παρισωθῆναι, ὁρῶν οὐδὲν τῶν ἐπαγγελθέντων εἰς ἔργον ἐκβαῖνον, ἀλλ' ἔτι μέχρι λόγων τὰ τῶν ὑποσχέσεων

Marginalia: κεφ. ιϛ. (top); Λου. ιβ. μγ. (at line 5); * γυμ (right, line 5); χ. [illegible] (right, line 26).

ὢν τυγχάνοντα, οὐκ ἐταράττετο τὸν λογισμόν, οὐκ ἐσαλεύετο τὴν γνώμην, ἀλλ' ἔμενεν ἀκλινὴς πιστεύων τῇ δυνάμει τοῦ ἐπαγγειλαμένου. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ νῦν ἐπεσημήνατο ἡ θεία γραφὴ λέγουσα· Σάρρα δὲ ἡ γυνὴ Ἄβραμ οὐκ ἔτικτεν αὐτῷ· μονονουχὶ τοῦτο ἡμῖν ἐμφαίνουσα, ὅτι μετὰ ταῦτα ἅπαντα, μετὰ τὰς συνθήκας τὰς πρὸς αὐτὸν γεγενημένας, μετὰ τὸ ὑποσχέσθαι ἀναρίθμητον ἐξ αὐτοῦ γενήσεσθαι πλῆθος, οὐκ ἤσχαλλεν οὐκ ἐνεδοίαζεν ὁρῶν οὐδὲν τῶν εἰρημένων εἰς ἔργον ἐκβαῖνον, ἀλλὰ πάντα τὰ ἐναντία. Διὰ τοῦτό φησι μετ' ἐκεῖνα ἅπαντα, Σάρρα δὲ ἡ γυνὴ αὐτοῦ οὐκ ἔτικτεν αὐτῷ, ἵνα μάθῃς ὅτι οὐδὲν αὐτῷ πλέον γέγονε μετὰ τὰς τοσαύτας ὑποσχέσεις, ἀλλ' ἔτι καὶ ἡ στείρωσις τῆς Σάρρας, καὶ τῆς μήτρας ἡ νέκρωσις πολλὴν τὴν ἀπορίαν ἐμποιῆσαι ἦν ἱκανὴ τῷ δικαίῳ. ἀλλ' ὁ πατριάρχης οὐ πρὸς τὰ ἀπὸ τῆς φύσεως κωλύματα ἑώρα λοιπόν· ἀλλ' εἰδὼς τὸ εὐμήχανον τοῦ δεσπότου, καὶ ὅτι δημιουργὸς ὢν τῆς φύσεως καὶ ἐξ ἀπόρων πόρους εὑρεῖν δύναται, καθάπερ εὐγνώμων οἰκέτης, οὐ περιειργάζετο τὸν τρόπον τῶν γινομένων, ἀλλὰ παρεχώρει τῇ ἀκαταλήπτῳ αὐτοῦ προνοίᾳ, καὶ ἐπίστευσε τοῖς εἰρημένοις. Διὰ τοῦτό φησι, Σάρρα δὲ μετὰ τὰς τοσαύτας ὑποσχέσεις οὐκ ἔτικτεν αὐτῷ. ἦν δὲ αὐτῇ παιδίσκη Αἰγυπτία, ᾗ ὄνομα Ἄγαρ. οὐχ ἁπλῶς ἡμῖν οὐδὲ ἐνταῦθα τῆς παιδίσκης τὴν μνήμην ἐποιήσατο ἡ θεία γραφή, ἀλλ' ἵνα μάθωμεν πόθεν αὐτὴν εἶχε. Διὰ γὰρ τοῦτο προσέθηκεν * Αἰγυπτία, ἵνα ἐπὶ τὴν ἱστορίαν ἀναδράμωμεν ἐκείνην· καὶ ὅτι ἐκ τῶν παρὰ τοῦ Φαραὼ παρασχεθέντων αὐτῇ ἦν, ἡνίκα τοσαύτης ἀπήλαυσεν ἐκδικίας παρὰ τοῦ τῶν ὅλων θεοῦ, καὶ ταύτην λαβοῦσα ἐπανῆλθεν, ἐπιτηδὲς ἡμῖν αὐτῆς καὶ τὸ ὄνομα καὶ τὸ ἔθνος ἐγνώρισεν ἡ θεία γραφή. ἀλλ' ὅρα λοιπὸν ἐνταῦθα τῆς Σάρρας τὴν φιλόσοφον γνώμην, καὶ τῆς σωφροσύνης τὴν ὑπερβολήν, καὶ τοῦ πατριάρχου τὴν ἄφατον πειθὼ καὶ τὴν ὑπακοήν.

2 Εἶπε δὲ Σάρρα, φησί, πρὸς Ἄβραμ ἐν γῇ Χαναάν· ἰδοὺ συνέκλεισέ με κύριος τοῦ μὴ τίκτειν. Εἴσελθε οὖν πρὸς τὴν παιδίσκην μου, ἵνα τεκνοποιήσῃς ἐξ αὐτῆς.

Σκόπει τὴν εὐγνωμοσύνην γυναικός. οὐδὲν τοιοῦτον εἶπεν, οἷον μετὰ ταῦτα ἡ Ῥαχὴλ φησὶ πρὸς τὸν Ἰακώβ, Δός μοι τέκνα· εἰ δὲ μή, ἀποθνήσκω ἐγώ. ἀλλὰ τί φησιν; ἰδοὺ συνέκλεισέ με κύριος τοῦ μὴ τίκτειν. ἐπειδή, φησιν, ἄγονόν με κατέστησεν ὁ τῆς φύσεως δημιουργός, καὶ ἀπεστέρησε τῆς τῶν παίδων γονῆς, ἵνα μὴ οὖν διὰ τὴν ἐμὴν στείρωσιν αὐτὸς εἰς βαθὺ γῆρας ἐλάσας λοιπὸν ἄπαις διαμείνῃς, εἴσελθε πρὸς τὴν παιδίσκην μου, ἵνα τεκνοποιήσῃς ἐξ αὐτῆς. πολλὴ καὶ ἄφατος ἡ φιλοσοφία τῆς γυναικός. τίς γὰρ ἂν ἕλοιτο * πώποτε γυνὴ τοῦτο ποιῆσαι, ἢ συμβουλεῦσαι τῷ ἀνδρὶ οὕτω, ἢ τῇ παιδίσκῃ τῆς εὐνῆς παραχωρῆσαι; εἶδες πῶς πάντως πάθους ἐκτὸς ἦσαν, καὶ εἷς ἦν αὐτοῖς μόνον σκοπός, τὸ μὴ ἄπαιδας τελευτῆσαι. ἀλλ' ἐσκόπουν ὅπως καὶ τὴν ἐντεῦθεν παραμυθίαν κτήσωνται, καὶ τῆς εἰρήνης τὸν σύνδεσμον ἄρραγῆ διατηρήσωσιν. ἐννόει γάρ μοι τοῦ πατριάρχου ἐνταῦθα τὴν πολλὴν σωφροσύνην, καὶ τὴν ὑπερβάλλουσαν ἐπιείκειαν. οὔτε γάρ, καθάπερ τινὲς τῶν ἀνοήτων, ἐδυσχέραινε πρὸς τὴν γαμετὴν διὰ τὴν ἀπαιδίαν, οὔτε τὸν περὶ αὐτὴν πόθον ἠλάττωσεν. ἴστε γάρ, ἴστε πῶς τοῖς πλείοσι τῶν ἀνθρώπων τοῦτο μάλιστα αἴτιον γίνεται τῆς κατὰ τῶν γυναικῶν ὑποψίας· ὥσπερ αὖ πάλιν καὶ φίλτρου πλείονος ὑπόθεσιν τὸ ἐναντίον ποιοῦνται, σφόδρα κούφως καὶ ἀνοήτως ταῖς γυναιξὶ λογιζόμενοι καὶ τὴν ἀπαιδίαν καὶ τὴν εὐπαιδίαν, οὐκ εἰδότες ὅτι τοῦτο τῆς φύσεώς ἐστι δημιουργοῦ τὸ πᾶν· καὶ οὔτε ἡ συνουσία, οὔτε ἕτερόν τί ἐστι τὸ δυνάμενον συντελέσαι πρὸς τὴν τῶν παίδων διαδοχήν, μὴ τῆς ἄνωθεν χειρὸς συνεφαπτομένης, καὶ τὴν φύσιν διεγειρούσης πρὸς τὸν τόκον· ἅπερ ἀκριβῶς ὁ δίκαιος οὗτος ἐπιστάμενος, οὔτε τῇ γυναικὶ ἐλογίζετο τὴν ἀπαιδίαν,

Γεν. λα.

ἀπαιδίαν, καὶ τὴν προσοίκουσαν αὐτῇ τιμὴν διὰ πάντων ἀπένειμε. διά τοι τοῦτο καὶ αὐτὴ φιλοτιμουμένη, καὶ βουλομένη δεῖξαι ὅσην ποιεῖται περὶ τὸν δίκαιον φιλοστοργίαν, οὐ τὸ ἑαυτῆς σκοποῦσα, ἀλλ' ὅπως ἂν ἐκείνῳ παραμυθίαν τινὰ τῆς ἀπαιδίας ἐπινοήσειε, μονονουχὶ ταῖς οἰκείαις χερσὶ λαβοῦσα τὴν παιδίσκην τὴν Αἰγυπτίαν ἐπὶ τὴν ἰδίαν εὐνὴν ἀνήγαγεν· ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν ῥημάτων δεικνύουσα τὸν σκοπόν, δι' ὃν τοῦτο ποιῆσαι κατεδέξατο, φησίν, ἐπειδὴ ἐγὼ ἄχρηστος ὤφθην καὶ ἀνεπιτήδειος πρὸς γονήν. Συνέκλεισε γάρ με ὁ κύριος τοῦ μὴ τεκεῖν. ὅρα ψυχῆς εὐγνωμοσύνην, πῶς οὐδὲν δυσχερὲς φθέγγεται, οὐδὲ ἀποδύρεται διὰ τὴν στείρωσιν, ἀλλὰ μόνον τοῦτο ἡμῖν ἐμφῆναι βούλεται, ὅτι τῷ δημιουργῷ τῆς φύσεως τοῦτο λογιζομένη πράως καὶ γενναίως ἔφερε, προτιμῶσα τὸ τῷ Θεῷ δοκοῦν τῆς οἰκείας ἐπιθυμίας, καὶ ἐσκόπει ὅπως τὸν ἄνδρα παραμυθήσηται. ἐπειδὴ οὖν φησιν, ἐμὲ Συνέκλεισεν ὁ κύριος τοῦ μὴ τεκεῖν. πόση καὶ αὐτοῦ τοῦ ῥήματος ἡ ἔμφασις; πῶς δείκνυσι τοῦ Θεοῦ τὴν πρόνοιαν καὶ τὴν ἄφατον δύναμιν; καθάπερ γὰρ ἡμεῖς, φησιν, ἐπὶ τῆς οἰκίας κλειόμενοι καὶ ἀνοιγόμενοι, οὕτω καὶ ὁ δεσπότης ἐπὶ τῆς φύσεως ἐργάζεται· καὶ τῷ οἰκείῳ προστάγματι καὶ τὰς κλεῖς ἐπάγει, καὶ πάλιν ἡνίκα ἂν βουληθῇ ἀνοίγει, καὶ κελεύει τῇ φύσει τὸ ἑαυτῆς ἐργάζεσθαι. ἐπεὶ οὖν Συνέκλεισέ με, φησιν, ὁ κύριος τοῦ μὴ τεκεῖν, Εἴσελθε πρὸς τὴν παιδίσκην μου ἵνα τεκνοποιήσῃς ἐξ αὐτῆς. οἶδα ὅτι ἐγώ εἰμι ἡ αἰτία τῆς ἀπαιδίας· διὰ τοῦτο οὐ βούλομαί σε ἀποστερῆσαι τῆς ἐντεῦθεν παραμυθίας. ἴσως δὲ καὶ ὑπώπτευεν ἡ Σάρρα μὴ παρ' αὐτὴν μόνην εἶναι τὰ τῆς ἀπαιδίας, ἀλλὰ καὶ παρὰ τὸν πατριάρχην. διὰ τοῦτο βουλομένη δι' αὐτῶν τῶν ἔργων πληροφορηθῆναι, παραχωρεῖ τῇ παιδίσκῃ, καὶ εἰς τὴν εὐνὴν αὐτὴν ἄγει, ἵνα μάθῃ δι' αὐτῶν τῶν πραγμάτων, ὡς ἑαυτῇ τὸ πᾶν ὀφείλει λογίζεσθαι.

3 Ὑπήκουσε δέ, φησιν, Ἄβραμ τῆς φωνῆς Σάρρας.

Πολλὴ τοῦ δικαίου ἡ φιλοσοφία. ὅπερ γὰρ ἔφθην εἰπών, τοῦτο καὶ νῦν ἐρῶ· ὅτι οὔτε πρότερον τοῦτο ἐβουλεύσατο, καίτοι ἐν ἐσχάτῳ γήρᾳ λοιπὸν ὤν, καὶ νῦν τὴν προτροπὴν παρὰ τῆς Σάρρας δεξάμενος ἑτοίμως ὑπήκουσε, δεικνὺς ὅτι οὐκ ἐπιθυμίας ἕνεκεν ἁπλῶς, οὐδὲ πάθει κατακολουθῶν τῆς συνουσίας ἠνέσχετο, ἀλλ' ὥστε σπέρματος διαδοχὴν καταλιπεῖν.

Καὶ λαβοῦσα Σάρα ἡ γυνὴ Ἄβραμ Ἄγαρ τὴν Αἰγυπτίαν τὴν ἑαυτῆς παιδίσκην, μετὰ δέκα ἔτη τοῦ συνοικῆσαι Ἄβραμ τῷ ἀνδρὶ αὐτῆς ἐν τῇ Χανναναίᾳ, ἔδωκεν Ἄβραμ τῷ ἀνδρὶ αὐτῆς αὐτὴν γυναῖκα.

Σκόπει τῆς γραφῆς τὴν ἀκρίβειαν. ἵνα γὰρ μάθωμεν ὅτι οὐδὲ μετὰ τὰ ῥήματα ταῦτα, ἅπερ ἡ Σάρρα πρὸς αὐτὸν ἐποιήσατο, ἐπεπήδησε τῷ πράγματι, διά τοῦτό φησι, καὶ ἔλαβε Σάρα ἡ γυνὴ Ἄβραμ Ἄγαρ τὴν Αἰγυπτίαν τὴν ἑαυτῆς παιδίσκην, μονονουχὶ δεικνύουσα ἡμῖν ἡ γραφή, ὅτι τὴν γαμετὴν παραμυθούμενος, καὶ ὑπακοῦσαι ταύτῃ βουλόμενος τὸ πρᾶγμα κατεδέξατο. ἵνα γὰρ μάθῃς μετ' ἀκριβείας τοῦ πατριάρχου τὴν σωφροσύνην, καὶ τὴν ὑπερβάλλουσαν ἐγκράτειαν, φησὶ μετὰ δέκα ἔτη τοῦ Συνοικῆσαι Ἄβραμ τῷ ἀνδρὶ αὐτῆς ἐν τῇ Χαναναίᾳ. οὐχ ἁπλῶς γὰρ τὸν χρόνον ἐπεσημήνατο, ἀλλ' ἵνα εἰδέναι ἔχωμεν, ἐν πόσοις ἔτεσιν ὁ δίκαιος ἐκαρτέρησε καὶ γενναίως τὴν ἀπαιδίαν ἤνεγκε, καὶ ἀνώτερος παντὸς πάθους τυγχάνων, πολλὴν τὴν σωφροσύνην ἐπεδείξατο· καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλ' ἵνα καὶ ἕτερόν τι ἐκ τούτου μάθωμεν. διὰ γὰρ τοῦτο προσέθηκε μετὰ δέκα ἔτη τοῦ συνοικῆσαι Ἄβραμ τῷ ἀνδρὶ αὐτῆς ἐν γῇ Χαναάν. οὐ γὰρ πάντα τὸν χρόνον τοῦ συνοικεσίου νῦν ἡμῖν ἐγνώρισεν, ἀλλὰ τὸν ἐν τῇ Χαναὰν χρόνον αὐτοῖς ἀναλωθέντα. τίνος ἕνεκεν καὶ διὰ τί; ἐπειδὴ γὰρ εὐθέως ἐπιστάντι τῇ Χαναναίᾳ ἐπηγγείλατο ὁ φιλάνθρωπος δεσπότης λέγων, τῷ σπέρματί σου τὴν γῆν ταύτην δώσω, καὶ πάλιν μετὰ ταῦτα καὶ ἅπαξ καὶ δεύτερον τὰς ὑποσχέσεις πρὸς

αὐτὸν

αὐτὸν ἐποιήσατο, ἵνα γνῷς, ἀγαπητέ, ἐν πόσοις ἔτεσι διαναβαλλομένου τοῦ δεσπότου,
καὶ μηδὲν τῶν ἐπαγγελθέντων εἰς ἔργον ἄγοντος, ὁ δίκαιος οὗτος οὐκ ἐταράττετο τὴν γνώμην,
ἀλλὰ τῶν οἰκείων λογισμῶν προετίμα τὰ παρὰ τοῦ θεοῦ ῥηθέντα. διὰ τοῦτο, φησί, μετὰ
δέκα ἔτη τοῦ συνοικῆσαι αὐτοὺς ἐν γῇ Χαναάν. εἶδες ψυχῆς ἀνδρείαν, εἶδες γυμνάσιον
5 φιλοσοφίας, πῶς περιφανέστερον αὐτὸν ποιῆσαι βουλόμενος ὁ δεσπότης, μέλλει καὶ ἀναβάλ-
λεται. ἐπειδὴ γὰρ κήδεται τῶν αὐτοῦ θεραπόντων, οὐχ ἁπλῶς εἰς αὐτοὺς τὰς εὐεργεσίας
βούλεται κατατίθεσθαι, ἀλλὰ καὶ περιφανεῖς αὐτοὺς δεικνύων, καὶ τὴν πίστιν αὐτῶν ἅ-
πασι κατάδηλον ποιεῖ γίνεσθαι. εἰ γὰρ εὐθέως ἐπαγγειλάμενος τῷ σπέρματι αὐτοῦ
δώσειν τὴν γῆν, διήνοιξε τῆς Σάρρας τὴν μήτραν, καὶ τὴν τῶν παίδων διαδοχὴν αὐτῷ
10 ἐχαρίσατο, οὔτε τὸ θαῦμα οὕτως ἐδείκνυτο μέγα, οὔτε ἡ τοῦ δικαίου πίστις πᾶσι περιφανὴς
καθίστατο. ἡ μὲν γὰρ τοῦ θεοῦ δύναμις καὶ τότε δήλη ἂν ἦν (νεκρωθὲν γὰρ τὸ ἐργαστή-
ριον τῆς φύσεως καὶ ἄχρηστον γεγονὸς πρὸς παιδοποιΐαν [πάντως αὐτὸς] τῷ οἰκείῳ προ-
στάγματι πάλιν καὶ οὕτως ἐζωογόνει) ἀλλ' οὐκ ἂν οὕτω τὸν στέφανον ἀνεδήσατο ὁ πατρι-
άρχης, ὥσπερ νῦν ἐν τοσούτῳ μήκει χρόνου τῆς ἀρετῆς αὐτοῦ βασανιζομένης, καὶ καθ' ἑκά-
15 στην ἡμέραν λαμπροτέρας γινομένης. καὶ ἵνα μάθῃς ὅτι οὐ μόνον εὐεργετεῖν βούλεται, καὶ
τὰς παρ' ἑαυτοῦ δωρεὰς παρέχειν, ἀλλ' ἔθος αὐτῷ τοῦτο καὶ τοὺς ταύτας δεχομένους περι-
φανεστέρους ἐθέλειν ποιεῖν, ὅρα αὐτὸν καὶ ἐπὶ τῆς Χαναναίας τοῦτο διαπραξάμενον, καὶ διὰ Ματθ. ιε.
τοῦτο μέλλοντα καὶ ὑπερτιθέμενον, ἵνα μὴ μόνον τὴν αἴτησιν αὐτῇ παράσχῃ, ἀλλὰ καὶ αὐ-
τὴν εἰς πᾶσαν τὴν οἰκουμένην κατάδηλον ἐργάζηται. ἐπειδὴ γὰρ προσῆλθεν ἱκετεύουσα
20 καὶ λέγουσα, ἐλέησόν με κύριε, ὅτι ἡ θυγάτηρ μου κακῶς δαιμονίζεται· οὔτε ἀποκρίσεως
αὐτὴν ἠξίωσεν ὁ εὔσπλαγχνος καὶ φιλάνθρωπος, καὶ ἀεὶ τὰς αἰτήσεις ἡμῶν προφθάνων.
καὶ οἱ μὲν μαθηταὶ οὐκ εἰδότες τὸ μέλλον ἔσεσθαι, καὶ ὅτι κηδόμενος τῆς γυναικός, καὶ
οὐ βουλόμενος αὐτῆς τὸν θησαυρὸν κεκρύφθαι διὰ τοῦτο οὐκ ἀποκρίνεται, ὡς δῆθεν συμ-
παθέστεροι, προσελθόντες παρεκάλουν αὐτὸν λέγοντες, ἀπόλυσον αὐτὴν ὅτι κράζει ὄ-
25 πισθεν ἡμῶν· μονονουχὶ δεικνύντες ὅτι οὐκ ἔτι φέρουσιν αὐτῆς τὴν ἐπάχθειαν. ἀπόλυ-
σον γὰρ αὐτήν, οὐκ ἐπειδὴ κατώδυνός ἐστιν, οὐδὲ ἐπειδὴ ἡ αἴτησις αὐτῆς εὔλογος, ἀλλ' ὅτι
κράζει ὄπισθεν ἡμῶν. τί οὖν; ὁ δεσπότης βουλόμενος κἀκείνης τὸν θησαυρὸν κατὰ μικρὸν
ἐκκαλύψαι, καὶ τούτους διδάξαι ὅσον λείπονται τῆς αὐτοῦ φιλανθρωπίας, ἀπόκρισιν ποιεῖται
ἱκανὴν οὖσαν κἀκείνης πηρῶσαι τὸν λογισμόν, εἰ μὴ συντεταμένην εἶχε τὴν διάνοιαν, καὶ
30 ζέοντα τὸν πόθον, καὶ τὴν προθυμίαν ἀκμάζουσαν, κἀκείνους ἀποστῆσαι τῆς ὑπὲρ αὐ-
τῆς ἱκετηρίας. οὐκ ἀπεστάλην γάρ, φησιν, εἰ μὴ εἰς τὰ πρόβατα τὰ ἀπολωλότα οἴ-
κου Ἰσραήλ. τοῦτο ἐκείνους μὲν ἀπέπαυσε τοῦ παρακαλεῖν ὑπὲρ τῆς γυναικός, ἐκείνην δὲ
ὀκνηροτέραν οὐκ εἰργάσατο, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον ἐπικεῖσθαι παρεσκεύασε. τοιοῦτον γὰρ ἡ
ὀδυνωμένη ψυχή, καὶ μετὰ θερμῆς τῆς διαθέσεως προσιοῦσα· πρὸς οὐδὲν ἐπιστρέφε-
35 ται τῶν λεγομένων, ἀλλ' ἓν μόνον σκοπεῖ, ὅπως ἐπιτύχῃ τῶν σπουδαζομένων, ὅπερ καὶ
αὕτη πεποίηκεν. ἀκούσασα γὰρ ταῦτα, πάλιν φησί, προσεκύνησεν αὐτὸν λέγουσα·
ἐλέησόν με κύριε. ᾔδει τοῦ δεσπότου τὴν εὐσπλαγχνίαν, καὶ διὰ τοῦτο πολλῇ κέχρηται τῇ
προσεδρίᾳ. ἀλλ' ὅρα πάλιν τὸν σοφὸν καὶ εὐμήχανον. οὐδὲ οὕτως ἐπινεύει, ἀλλὰ
καὶ σφοδροτέραν καὶ τραχυτέραν ποιεῖται τὴν ἀπόκρισιν. ᾔδει γὰρ τὴν ἀνδρείαν
40 τῆς γυναικός, καὶ ἐβούλετο μὴ λανθάνουσαν αὐτὴν δέξασθαι τὴν εὐεργεσίαν, ἀλλὰ καὶ
τοὺς μαθητὰς ἐκ τῆς ἐκβάσεως μαθεῖν τῆς μακροθυμίας αὐτοῦ τὴν αἰτίαν, καὶ τοὺς ἄλ-
λους ἅπαντας παιδευθῆναι, ὅση τῆς προσεδρίας ἡ ἰσχύς, καὶ τῆς γυναικὸς ἡ ἀρετή. φησὶ
γάρ, οὐκ ἔστι καλὸν λαβεῖν τὸν ἄρτον τῶν τέκνων, καὶ βαλεῖν τοῖς κυναρίοις. ἐν ταῦθά μοι σκό-

πει

πει τῆς γυναικὸς τὸν τόνον, πῶς τῷ θερμῷ τῆς προθυμίας πεπυρωμένη, καὶ τῇ πίστει τῇ εἰς τὸν Θεὸν ἐστερεωμένη, καὶ τὰ σπλάγχνα αὐτὰ, ὡς εἰπεῖν, διακοπτομένη, καὶ πολλὴν πρὸς τὴν θυγατέρα τὴν συμπάθειαν ἔχουσα, οὐδὲ ἀποστρέφεται τοῦ ῥήματος τὴν ὕβριν, ἀλλὰ κυνάριον ἀκούσασα καταδέχεται, καὶ ὁμολογεῖ κυνάριον εἶναι, ἵνα ἀπαλλαγῇ τῆς τῶν κυνῶν ἀλογίας, καὶ εἰς τὴν τῶν υἱῶν τάξιν ἀθρόον ἐναρίθμιος γένηται. ἄκουσον λοιπὸν τὰ παρὰ τῆς γυναικὸς, ἵνα μάθῃς ὅσον τῆς τοῦ θεοῦ μακροθυμίας τὸ κέρδος γέγονεν. οὐ μόνον γὰρ οὐκ ἀπέστησε τὸ γύναιον ἡ τῶν εἰρημένων πρὸς αὐτὴν σφοδρότης, ἀλλὰ καὶ πρὸς πλείονα προθυμίαν διήγειρεν. ἐπειδὴ γὰρ ἤκουσε ταυτὶ τὰ ῥήματα, φησὶ, ναὶ κύριε· καὶ γὰρ τὰ κυνάρια ἐσθίει ἀπὸ τῶν ψιχίων τῶν πιπτόντων ἀπὸ τῆς τραπέζης τῶν κυρίων αὐτῶν. Εἶδες τίνος ἕνεκεν μέχρι τοῦ παρόντος τὴν μακροθυμίαν ἐπεδείξατο, ἵνα διὰ τῶν ῥημάτων τῆς γυναικὸς μάθωμεν αὐτῆς τῆς πίστεως τὴν ὑπερβολήν. ὅρα γὰρ πῶς εὐθέως αὐτὴν ἀνεκήρυξεν ὁ δεσπότης, καὶ ἐστεφάνωσε λέγων· ὦ γύναι, μεγάλη σου ἡ πίστις. μετὰ θαυμασμοῦ καὶ ἐγκωμίων ἀπέπεμψε τὴν οὐδὲ ἀποκρίσεως παρ' αὐτοῦ ἐν προοιμίοις ἀξιωθεῖσαν. μεγάλη σου, φησιν, ἡ πίστις. καὶ γὰρ ἦν ὄντως μεγάλη, διὰ τὸ καὶ ἅπαξ καὶ δεύτερον καὶ πολλάκις ὁρῶσαν ἀναδύοντα πρὸς τὴν αἴτησιν, μὴ ναρκῆσαι, μηδὲ ἀποπηδῆσαι, ἀλλὰ τῷ τόνῳ τῆς προσεδρίας ἐκκαλέσασθαι καὶ παρασκευάσαι εἰς πέρας ἀγαγεῖν τὰ αἰτηθέντα. γενηθήτω γάρ σοι, φησιν, ὡς θέλεις. Εἶδες, ὁ πρότερον μηδὲ ἀποκρίσεως αὐτὴν ἀξιῶν, πῶς νῦν φιλοτιμεῖται ταῖς δωρεαῖς. οὐδὲ γὰρ ἁπλῶς αὐτῇ παρέσχε τὴν αἴτησιν, ἀλλὰ ἀνεκήρυξε καὶ ἐστεφάνωσε· καὶ τῷ εἰπεῖν, ὦ γύναι, ἔδειξεν ὅπως αὐτῆς τὴν πίστιν ἐξεπλάγη· καὶ τῷ εἰπεῖν, μεγάλη σου ἡ πίστις, καταδῆλον ἡμῖν ἐποίησε τῆς γυναικὸς τὸν πλοῦτον. εἶτά φησι, γενηθήτω σοι ὡς θέλεις. ὅσον βούλει, ὅσον θέλεις, τοσοῦτον παρέχω. ἡ γὰρ τοσαύτη προσεδρία ἀξίαν σε ἀποφαίνει τῆς αἰτήσεως. εἴδετε τῆς γυναικὸς τὴν εὐτονίαν, εἴδετε τῆς τοῦ θεοῦ μακροθυμίας τὴν αἰτίαν, καὶ ὅτι περιφανεστέραν αὐτὴν ἐργάσασθαι βουλόμενος, διὰ τοῦτο ἀνεβάλλετο. ἐπανέλθωμεν δὲ, εἰ δοκεῖ, ἐπὶ τὴν προκειμένην ἱστορίαν, ἵνα μάθωμεν ὅτι δι' οὐδὲν ἕτερον ἐν τοσούτοις ἔτεσι τὰς ἐπαγγελίας τὰς κατὰ τὸν πατριάρχην γεγενημένας εἰς ἔργον οὐκ ἤγαγεν, ἀλλ' ἵνα μετὰ πολλῆς τῆς περιφανείας ταύτας αὐτῷ παράσχῃ, καὶ πᾶσι τοῦ δικαίου τὴν πίστιν καταδῆλον ἐργάζηται. διὰ τοῦτό φησι, μετὰ δέκα ἔτη τοῦ συνοικῆσαι αὐτοὺς ἐν γῇ Χαναάν, ἵνα μάθῃς ὅσος παρῆλθε χρόνος ἐξ οὗ τὰ τῆς ἐπαγγελίας ἐδέξατο. εὐθὺς γὰρ ἐπιστὰς τῇ Χαναναίᾳ, ἤκουσεν ὅτι τῷ σπέρματί σου δώσω τὴν γῆν ταύτην, καὶ ἐν τοσούτῳ μήκει χρόνου καὶ αὐτὸς ἄπαις διέμενε, καὶ τῆς Σάρρας ἡ στείρωσις ἐπετείνετο. καὶ ἔδωκε τὴν Ἄγαρ, φησίν, Ἀβραὰμ τῷ ἀνδρὶ αὐτῆς εἰς γυναῖκα. ὅρα πόση τὸ παλαιὸν ἐπολιτεύετο παρ' αὐτοῖς ἡ φιλοσοφία· πῶς καὶ οἱ ἄνδρες ἦσαν ἐγκρατεῖς καὶ τῆς σωφροσύνης πολὺν ποιούμενοι λόγον, καὶ αἱ γυναῖκες ζηλοτυπίας ἐκτὸς ἐτύγχανον. ἐπιτηδὲς γὰρ ἡ γραφὴ συνεχῶς λέγει, καὶ λαβοῦσα Σάρρα Ἄγαρ τὴν παιδίσκην· καὶ πάλιν, ἔδωκεν αὐτὴν εἰς γυναῖκα, ἵνα μάθῃς ὅπως ἀπαθῶς τὸ πρᾶγμα μετεχείριζε, καὶ πόση παρ' αὐτοῖς ἦν ἡ φιλοσοφία.

4 Καὶ εἰσῆλθέ, φησι, πρὸς Ἄγαρ, καὶ συνέλαβεν.

Ὅρα πῶς μανθάνει ἡ Σάρρα, ὅτι οὐ παρὰ τὸν δίκαιον ἐν ἀπαιδίᾳ ἐτύγχανεν, ἀλλὰ παρὰ τὴν στείρωσιν τὴν ἑαυτῆς. εὐθέως γὰρ ἡ συνουσία τὴν σύλληψιν εἰργάσατο. ἀλλ' ὅρα πάλιν τῆς παιδίσκης τὴν ἀγνωμοσύνην καὶ τῆς γυναικείας φύσεως τὴν ἀσθένειαν, ἵνα μάθῃς καὶ ἐντεῦθεν τοῦ πατριάρχου τὴν πολλὴν ἐπιείκειαν.

Καὶ εἶδε, φησιν, ὅτι ἐν γαστρὶ ἔχει, καὶ ἠτιμάσθη ἡ κυρία ἐναντίον αὐτῆς.

Τοιοῦτον γὰρ τῶν οἰκετῶν τὸ ἦθος· ἂν μικρᾶς εὐπραγίας ἐπιλάβωνται, οὐκ ἀνέχον-
ται μένειν εἴσω τῶν οἰκείων ὅρων, ἀλλ' εὐθέως ἐπιλανθάνονται τῆς οἰκείας τάξεως, καὶ
πρὸς ἀγνωμοσύνην ἐπείγονται, ὅπερ καὶ αὕτη ἡ παιδίσκη πέπονθεν. ἐπειδὴ γὰρ εἶδε
τῆς γαστρὸς τὸν ὄγκον, οὐκ ἐννοοῦσα, οὐ τῆς δεσποίνης τὴν ἄφατον φιλοσοφίαν, οὐ τῆς
5 οἰκείας ἀξίας τὴν εὐτέλειαν, ἀλλ' ἐπαρθεῖσα καὶ μέγα φρονήσασα ὑπεφρόνει τῆς δεσποί-
νης τῆς τοσαύτην περὶ αὐτὴν ἐπιδειξαμένης τὴν κηδεμονίαν, ὡς καὶ ἐπὶ τὴν εὐνὴν αὐτὴν
ἀγαγεῖν τοῦ ἀνδρός. τί οὖν ἡ Σάρρα;

5 Εἶπε, φησὶ, πρὸς Ἄβραμ· ἀδικοῦμαι ἐκ σοῦ. ἰδοὺ δέδωκα τὴν παιδίσκην μου
εἰς τὸν κόλπον σου. ἰδοῦσα δὲ ὅτι ἐν γαστρὶ ἔχει, ἠτιμάσθην ἐναντίον αὐτῆς. κρίναι
10 ὁ Θεὸς ἀνὰ μέσον ἐμοῦ καὶ σοῦ.

Ἐνταῦθά μοι σκόπει τοῦ δικαίου τὴν ἄφατον μακροθυμίαν, καὶ τὴν αἰδῶ, ἣν περὶ τὴν
Σάραν ἐπιδείκνυται, συγγνώμην αὐτὴν αἰτῶν τῆς ἀλόγου ταύτης αἰτίας. ἡ γὰρ ταῖς
χερσὶ παραδοῦσα τὴν παιδίσκην τῷ ἀνδρὶ, ἡ εἰποῦσα εἴσελθε πρὸς τὴν παιδίσκην
μου, ἡ οἴκοθεν καὶ ἀφ' ἑαυτῆς πρὸς τὴν συνουσίαν αὐτὸν προτρεψαμένη, αὕτη νῦν με-
15 ταβαλλομένη φησὶν, ἀδικοῦμαι ἐκ σοῦ. μὴ γὰρ αὐτὸς ἐπέδραμον, ὦ γύναι, τῇ τῆς
παιδίσκης συνουσίᾳ; μὴ γὰρ ἐξ ἀσελγείας ὁρμηθεὶς τῷ πράγματι ἐπεπήδησε; σοὶ
πειθόμενος καὶ τῷ σῷ ἐπιτάγματι τοῦτο πεποίηκε. τί οὖν ἠδίκησαι παρὰ τοῦ ἀνδρός;
ἰδοὺ δέδωκα τὴν παιδίσκην μου εἰς τὸν κόλπον σου. εἰ τοίνυν ὁμολογεῖς, ὅτι αὐτὴ δέ-
δωκας, καὶ οὐκ ἀφ' ἑαυτοῦ ταύτην ἔλαβε, τίνος ἕνεκεν ἀδικίαν ἐγκαλεῖς; ναί φησιν·
20 εἰ γὰρ καὶ ἐγὼ δέδωκα, ἀλλ' ὁρῶν αὐτῆς τὴν προπέτειαν ὤφειλες ἐπισχεῖν αὐτῆς τὴν
ἀκόλαστον γνώμην. ἰδοῦσα γὰρ ὅτι ἐν γαστρὶ ἔχει, ἠτιμάσθην ἐναντίον αὐτῆς. κρίναι
ὁ Θεὸς ἀνὰ μέσον ἐμοῦ καὶ σοῦ. γυναικὸς ἀληθῶς ταῦτα τὰ ῥήματα καὶ τῆς ἀσθενείας
ταύτης τῆς φύσεως. μονονουχὶ γὰρ ταῦτά φησι πρὸς αὐτόν· ἐγὼ μὲν τὴν ἀπαιδίαν
βουλομένη παραμυθήσασθαι τὴν σὴν, τοσαύτην ἐπεδειξάμην τὴν κηδεμονίαν, ὡς καὶ τὴν
25 ἐμὴν παιδίσκην καὶ ταῖς ἐμαυτῆς σοι χερσὶ παραδοῦναι, καὶ πρὸς τὴν συνουσίαν προ-
τρέψασθαι· ὁρῶν δὲ αὐτὸς ἐντεῦθεν αὐτὴν γινομένην προπετεστέραν διὰ τὸν τῆς γα-
στρὸς ὄγκον, καὶ φρονήματος ἐμπεπλησμένην, δέον ἀναστεῖλαι καὶ ἐκδικῆσαί σε τὰς ὕβρεις
τὰς εἰς ἐμὲ γινομένας, οὐκ ἐποίησας· ἀλλ' ὡσανεὶ πάντων τῶν προτέρων ἐπιλαθό-
μενος, περιορᾶσθαι ἐμὲ καταδέχῃ, τὴν ἐν τοσούτοις ἔτεσι συνοικήσασαν, ὑπὸ τῆς Αἰ-
30 γυπτίας τῆς παιδίσκης τῆς ἐμῆς ἀτιμαζομένην. κρίναι ὁ Θεὸς ἀνὰ μέσον ἐμοῦ καὶ σοῦ.
ὀδυνωμένης ψυχῆς τὸ ῥῆμα, καὶ εἰ μὴ φιλόσοφός τις ἦν ὁ πατριάρχης, καὶ πολλὴν τὴν
αἰδῶ περὶ τὴν Σάραν ἐπεδείκνυτο, καὶ ἐδυσχέρανεν ἂν πρὸς τὰ ῥήματα, καὶ ἤλγησεν ἐπὶ τῇ
βαρύτητι τῶν λεχθέντων. ἀλλ' ὁ θαυμάσιος οὗτος πρὸς τὸ τῆς φύσεως ἀσθενὲς ἀφο-
ρῶν, πᾶσαν ἔδωκεν αὐτῇ συγγνώμην. κρίναι ὁ Θεὸς ἀνὰ μέσον ἐμοῦ καὶ σοῦ. ἐννόησον, φησὶ,
35 πόσον πρᾶγμα κατεδεξάμην διὰ τὴν σὴν παραμυθίαν, βουλομένη σε κἂν γοῦν ἐν
γήρᾳ πατέρα κληθῆναι, καὶ τὴν παιδίσκην τὴν ἐμὴν εἰς τὴν ἀξίαν τὴν ἐμαυτῆς ἀνή-
γαγον. σὺ δὲ ὁρῶν ἀγνωμόνως αὐτὴν ἐντεῦθεν διατεθεῖσαν, οὐκ ἤμυνας, οὐκ ἠμείψω
με τῆς γνώμης, ἣν περὶ σὲ ἐπεδειξάμην. κρίναι ὁ Θεὸς ἀνὰ μέσον ἐμοῦ καὶ σοῦ. ἐκεῖνος,
φησὶν, ὁ τὰ ἀπόρρητα ἑκάστου ἐπιστάμενος τῆς διανοίας, αὐτὸς ἔσται κριτὴς μεταξὺ ἡμῶν,
40 καὶ πῶς ἐγὼ μὲν παντὸς πάθους ἀνωτέρα γενομένη προετίμησα ἐμαυτῆς τὴν
παραμυθίαν τὴν σὴν, καὶ εἰς τὴν εὐνὴν τὴν ἐμὴν τὴν παιδίσκην ἀνήγαγον· αὐτὸς δὲ οὐδὲν
τῶν παρ' ἐμοῦ γινομένων ἐν διανοίᾳ λαβὼν, συγχωρεῖς ἐκείνην κατεξανίστασθαι τῆς ἐμῆς
ἐπιεικείας, καὶ οὐκ ἀναστέλλεις τὴν τόλμαν, οὐδὲ σωφρονίζεις τὴν ἀγνώμονα. τί οὖν;

ὁ ἀδάμας, ὁ γενναῖος ἀθλητὴς τοῦ Θεοῦ, ὁ πανταχόθεν ἑαυτῷ πλέκων τοὺς στεφάνους, δεικνὺς καὶ διὰ τούτου τὴν οἰκείαν ἀρετήν, ὅρα τί φησι πρὸς αὐτήν.

6 Ἰδοὺ ἡ παιδίσκη σου ἐν ταῖς χερσί σου. χρῶ αὐτῇ, ὡς ἐάν σοι ἀρεστὸν ᾖ.

Μεγάλη τοῦ δικαίου ἡ φιλοσοφία· πολλὴ τῆς μακροθυμίας ἡ ὑπερβολή. οὐ μόνον γὰρ οὐκ ἐδυσχέρανε πρὸς τὰ παρὰ τῆς Σάρρας εἰρημένα, ἀλλὰ καὶ μετὰ πολλῆς τῆς ἐπιεικείας ποιεῖται τὴν ἀπόκρισιν, καί φησιν· ὑποπτεύεις με αἴτιον γεγενῆσθαι τῶν εἰς σὲ ὕβρεων, καὶ νομίζεις με ἥδεσθαι τοῖς παρὰ τῆς παιδίσκης γινομένοις, ἐπειδὴ ἅπαξ ἐκοινώνησέ μοι τῆς εὐνῆς. μάνθανε ὅτι καὶ πρότερον, εἰ μή σοι ὑπακοῦσαι βουλόμενος τοῦτο κατεδεξάμην, οὐκ ἄν ποτε ἠνεσχόμην τὴν παιδίσκην εἰς τὴν εὐνὴν ἀγαγεῖν τὴν σήν, καὶ νῦν ἵνα διὰ τῶν πραγμάτων πληροφορηθῇς, ἰδοὺ ὑπὸ τὰς χεῖράς σου ἐστί· χρῶ αὐτῇ, ὡς ἄν σοι ἀρεστὸν ᾖ. μὴ γὰρ ὑπετέμετό σου τις τὴν ἐξουσίαν; μὴ γὰρ ἀφῃρέθης αὐτῆς τὴν δεσποτείαν; εἰ γὰρ καὶ τὴν πρὸς αὐτὴν συνουσίαν κατεδεξάμην, ἀλλ' ἔχεις αὐτῆς τὴν ἐξουσίαν, καὶ ὑπὸ τὰς χεῖράς σου ἐστί. κόλαζε, σωφρόνιζε, ἐπιτίμα. ὃ βούλει, καὶ ὡς ἀρέσκει σοι, οὕτω διαπράττου τὰ εἰς αὐτήν· μόνον μὴ δυσχέραινε, μόνον μὴ ἐμοὶ ἐπίγραφε τὰ παρ' αὐτῆς προπετῶς γεγενημένα. οὐδὲ γὰρ ἀπὸ πάθους οἰκείου κινούμενος τῆς πρὸς αὐτὴν ἠνεσχόμην συνουσίας [ἀντιποιήσασθαι], ἵνα καὶ προσπαθῶς ἐντεῦθεν κινούμενος ἄλογον αὐτῇ προστασίαν δῶ. οἶδα τὴν ὀφειλομένην σοι τιμήν. οὐκ ἀγνοῶ τῆς οἰκετίδος τὴν ἀγνωμοσύνην. οὐδείς μοι ταύτης λόγος, οὐδεμία φροντίς. ἕν ἐστί μοι μόνον τὸ σπουδαζόμενον, τὸ σὲ ἄλυπον, ἀτάραχον ἐν τιμῇ πάσῃ καθεστάναι παντὸς ἀπηλλαγμένην λυπηροῦ. τοῦτο ἀληθὲς συνοικέσιον, τοῦτο ἀνήρ, ὅταν μὴ ἀκριβολογῆται πρὸς τὰ τῆς γυναικὸς ῥήματα, ἀλλὰ τῇ ἀσθενείᾳ τῆς φύσεως πολλὴν νέμων τὴν συγγνώμην μίαν ποιῆται σπουδήν, ὥστε τὴν λύπην ἐκποδὼν ποιῆσαι, καὶ τὰ τῆς εἰρήνης καὶ τῆς ὁμονοίας συσφίγγειν. ἀκουέτωσαν ἄνδρες, καὶ μιμείσθωσαν τοῦ δικαίου τὴν ἐπιείκειαν, καὶ τοσαύτην αἰδῶ καὶ τιμὴν ταῖς γυναιξὶν ἀπονεμέτωσαν, καὶ ὡς ἀσθενεστέρῳ σκεύει φειδέσθωσαν, ἵνα ὁ τῆς ὁμονοίας σύνδεσμος ἐπιτείνηται. τοῦτο γὰρ ὁ ἀληθὴς πλοῦτος, αὕτη ἡ μεγίστη περιουσία, ὅταν ἀνὴρ μετὰ γυναικὸς μὴ διχονοῇ, ἀλλὰ καθάπερ σῶμα ἓν οὕτως ὦσι συνημμένοι. Ἔσονται γάρ, φησιν, οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν. οἱ τοιοῦτοι κἂν ἐν πενίᾳ ὦσι, κἂν ἐν εὐτελείᾳ, πάντων ἂν εἶεν μακαριώτεροι, τὴν ἀληθῆ ἡδονὴν καρπούμενοι, καὶ ἐν διηνεκεῖ γαλήνῃ καθεστῶτες. ὡς οἵ γε ταύτης μὴ ἀπολαύοντες, ἀλλὰ ζηλοτύπως διακείμενοι, καὶ τὸ τῆς εἰρήνης καλὸν διαφθείροντες, κἂν πολλῷ περιρρέωνται πλούτῳ, κἂν πολυτελεῖς ἔχωσι τὰς τραπέζας, κἂν ἐν περιφανείᾳ τύχωσιν ὄντες, πάντων ἐλεεινότερον ζῶσι βίον, κύματα καὶ ταραχὰς καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἑαυτοῖς ἐπινοοῦντες, καὶ ἀλλήλους ὑποπτεύοντες, καὶ οὐδεμίαν ἡδονὴν ἔχειν δυνάμενοι, τοῦ ἔνδοθεν πολέμου πάντα συγχέοντος, καὶ πολλὴν ἐν αὐτοῖς τὴν ἀηδίαν ἐργαζομένου. ἀλλ' ἐνταῦθα οὐδὲν τοιοῦτον· ἀλλὰ διὰ τῆς οἰκείας ἐπιεικείας ὁ πατριάρχης τόν τε θυμὸν κατεμάλαξε τῆς δεσποίνης, καὶ δοὺς αὐτῇ τὴν ἐξουσίαν ἅπασαν τὴν κατὰ τῆς παιδίσκης, εἰρήνης πολλῆς ἐνέπλησεν ἑαυτοῦ τὴν οἰκίαν.

Γεν. β. κδ.

Καὶ ἐκάκωσεν αὐτήν, φησι, Σάρρα, καὶ ἀπέδρα ἀπὸ προσώπου αὐτῆς.

Ἐπειδὴ γὰρ ἴσως ἐκόλασεν αὐτῆς τὴν προπέτειαν, εἰς φυγὴν ἐτράπη ἡ παιδίσκη. τοιοῦτον γὰρ τῶν οἰκετῶν τὸ ἦθος. ἐπειδὰν μὴ ἐξῇ αὐτοῖς τῷ οἰκείῳ τρόπῳ κεχρῆσθαι, ἀλλ' ἐγκόπτηται αὐτῶν τὰ τῆς ἐπιχειρήσεως, εὐθέως ἀφηνιάζουσι τῶν δεσποτῶν, καὶ πρὸς φυγὴν ὁρμῶσιν. ἀλλ' ὅρα πάλιν ἐνταῦθα πόσης ἀπολαύει τῆς ἄνωθεν ῥοπῆς καὶ ἡ παιδίσκη διὰ τὴν εἰς τὸν δίκαιον τιμήν. ἐπειδὴ γὰρ περιέφερε μεθ' ἑαυτῆς τοῦ δικαίου

τὸ σπέρμα, διὰ τοῦτο καὶ τῆς ὀπτασίας ἀξιοῦται τῆς παρὰ τοῦ ἀγγέλου.

7 Εὗρε γὰρ αὐτὴν, φησὶν, ἄγγελος κυρίου ἐπὶ τῆς πηγῆς τοῦ ὕδατος ἐν τῇ ἐρήμῳ, ἐν τῇ ὁδῷ Σούρ.

Σκόπει φιλανθρωπίαν δεσπότου, πῶς οὐδένα παρορᾷ, ἀλλὰ κἂν οἰκέτης ᾖ, κἂν
5 παιδίσκη, αὐτὸς ἐν πάσῃ τὴν οἰκείαν ἐπιδείκνυται πρόνοιαν, οὐ πρὸς τὴν τῶν ἀξιωμάτων ὁρῶν διαφορὰν, ἀλλὰ πρὸς τὴν τῆς ψυχῆς διάθεσιν. ἐνταῦθα δὲ οὐ διὰ τὴν τῆς παιδίσκης ἀξίαν ὁ ἄγγελος ἐφίσταται, ἀλλὰ διὰ τὴν πρὸς τὸν δίκαιον τιμήν. καθάπερ γὰρ ἔφθην εἰπὼν, ἐγκύμων αὐτὴν πολλῆς ἀξιωθῆναι προνοίας, διὰ τὸ ἀξίαν γενέσθαι ὑποδέξασθαι τὸ τοῦ δικαίου σπέρμα.

10 8 Καὶ εὑρὼν αὐτὴν, φησὶν, ὁ ἄγγελος εἶπεν αὐτῇ· Ἄγαρ παιδίσκη Σάρρας, πόθεν ἔρχῃ; καὶ ποῦ πορεύῃ;

Ὅρα πῶς καὶ τὰ παρὰ τοῦ ἀγγέλου εἰς ὑπόμνησιν αὐτὴν ἦγε τῆς οἰκείας ἀξίας. ἵνα γὰρ προσεκτικωτέραν αὐτὴν ποιήσῃ, εὐθέως τὴν προσηγορίαν αὐτῆς εἰς μέσον ἤγαγε, καί φησιν, Ἄγαρ. εἰώθαμεν γάρ πως ἐκείνοις προσέχειν μᾶλλον τοῖς ἐξ ὀνόματος ἡμᾶς
15 καλοῦσιν. εἶτά φησι, παιδίσκη Σάρρας. ὑπομιμνήσκει αὐτὴν τῆς δεσποίνης, ἵνα εἰδέναι ἔχῃ, ὅτι κἂν μυριάκις τῆς δεσποτικῆς εὐνῆς ἐκοινώνησεν, ἀλλ' ὅμως καὶ δεσπότιν ὀφείλει ἐπιγράφεσθαι τὴν Σάρραν. ὅρα τοίνυν τὸν ἄγγελον πυνθανόμενον, ἵνα εἰς ἀνάγκην αὐτὴν ἀγάγῃ τῆς ἀποκρίσεως. πόθεν, φησὶ, νῦν εἰς τὴν ἔρημον ταύτην παραγέγονας; καὶ ποῦ τὴν ὁρμὴν ἔχεις; διὰ γὰρ τοῦτο καὶ εἰς αὐτὴν τὴν ἔρημον αὐτῇ γινο-
20 μένῃ φαίνεται ὁ ἄγγελος, ἵνα μὴ νομίσῃ ἁπλῶς τινα τῶν παριόντων εἶναι τὸν πυνθανόμενον. ἐρημία γὰρ ἦν, καὶ οὐδεὶς* παρῆν. ἵνα οὖν εἰδέναι ἔχῃ, ὅτι οὐχ ἁπλῶς ἐστιν οὐδὲ ὁ τυχὼν, ὁ πρὸς αὐτὴν διαλεγόμενος, διὰ τοῦτο ἐν τῇ ἐρήμῳ φανεὶς πυνθάνεται αὐτῆς·

* [illegible]

Καί φησιν ἐκείνη, ἀπὸ προσώπου Σάρρας τῆς κυρίας μου ἐγὼ ἀποδιδράσκω.
25 Ὁρᾷς πῶς οὐκ ἀρνεῖται τὴν δεσποτείαν, ἀλλ' ὁμολογεῖ μετ' ἀληθείας ἅπαντα. οὐκ ἔστι, φησὶν, ἄνθρωπος ὁ πυνθανόμενος, ἵνα δυνηθῶ παρακρούσασθαι. προλαβὼν δὲ τὴν προσηγορίαν εἶπε τὴν ἐμὴν, καὶ τῆς δεσποίνης ἐμνήσθη. προσήκει τοίνυν κἀμὲ μετ' ἀληθείας ἅπαντα εἰπεῖν. ἀπὸ προσώπου, φησὶ, Σάρρας τῆς κυρίας μου ἐγὼ ἀποδιδράσκω. ὅρα πῶς ἀνεπαχθῶς τὴν μνήμην ἐποιήσατο. οὐ γὰρ εἶπεν, ὅτι
30 δεινά με διέθηκεν· οὐκ εἶπεν, ὅτι ἐκάκωσέ με, καὶ διὰ τὸ μὴ φέρειν τὴν πολλὴν ἐπάχθειαν εἰς φυγὴν ἐτράπην· οὐδὲν δυσχερὲς ἐφθέγξατο, ἀλλὰ μόνον ἑαυτῆς κατηγόρησεν ὡς ἀποδρασάσης. εἶδες αὐτῆς τὴν εὐγνωμοσύνην. ὅρα πάλιν τὰ παρὰ τοῦ ἀγγέλου εἰρημένα πρὸς αὐτήν.

9 Εἶπε δὲ αὐτῇ ὁ ἄγγελος κυρίου, ἀποστράφηθι πρὸς τὴν κυρίαν σου, καὶ ταπεινώθητι
35 ὑπὸ τὰς χεῖρας αὐτῆς.

Πρὸς μὲν τὸ εἰπεῖν, ἀπὸ προσώπου τῆς κυρίας μου ἀποδιδράσκω, φησὶν ἀποστράφηθι, ἐπανέλθε, μὴ ἀγνωμόνως διάκεισο περὶ τὴν τοσαῦτά σε εὐεργετήσασαν. εἶτα ἐπειδὴ ἐξ ἀλαζονείας καὶ φρονήματος ὑψηλοῦ πρὸς ὀργὴν διήγειρε τὴν ἑαυτῆς δέσποιναν, φησὶ, καὶ ταπεινώθητι ὑπὸ τὰς χεῖρας αὐτῆς, ὑποτάγηθι αὐτῇ (τοῦτο γάρ σοι
40 λυσιτελές) ἐπιγίνωσκε τὴν δουλείαν, μὴ ἀγνόει τὴν δεσποτείαν, μηδὲν ὑψηλὸν φρόνει, μὴ τὰ ὑπὲρ σαυτὴν φαντάζου· ταπεινώθητι ὑπὸ τὰς χεῖρας αὐτῆς, πολλὴν ἐπιδείξαι τὴν ὑποταγήν. ἱκανῶς αὐτῆς τὴν ψυχὴν κατεμάλαξε τὰ παρὰ τοῦ ἀγγέλου εἰρημένα, κατέστειλεν αὐτῆς τὸ φρόνημα, ἐχαλίνωσεν αὐτῆς τὸν θυμὸν, πολλὴν εἰργάσατο

γαλήνην ἐν τοῖς λογισμοῖς. εἶτα ἵνα μὴ νομίσῃ ἁπλῶς καὶ εἰκῇ τοσαύτης ἠξιῶσθαι προνοίας, ἀλλὰ μάθῃ ὅτι διὰ τὸ τοῦ δικαίου σπέρμα τοιαύτης ἀπολαύει τῆς κηδεμονίας, ὅρα πῶς αὐτὴν παραμυθεῖται, καὶ ἀνίστησιν αὐτῆς τὴν ψυχήν, καὶ ἀρκοῦσαν αὐτῇ χαρίζεται τὴν παράκλησιν διὰ τῶν ἐπαγγελιῶν.

10 Καὶ εἶπεν αὐτῇ ὁ ἄγγελος κυρίου, πληθύνων πληθυνῶ τὸ σπέρμα σου, καὶ οὐκ ἀριθμηθήσεται ἀπὸ τοῦ πλήθους.

Καὶ τοῦτό σοί, φησι, προλέγω, ὅτι τοσοῦτον ἔσται τὸ σπέρμα σου, ὡς μηδὲ ἀριθμῷ ὑποβάλλεσθαι. μὴ τοίνυν ἀθύμει, μηδὲ καταπίπτε, μηδὲ ταράττου τοῖς λογισμοῖς, ἀλλὰ πᾶσαν ἐπίδειξαι τὴν ὑποταγήν.

11 Ἰδοὺ γὰρ ἐν γαστρὶ ἔχεις, καὶ τέξῃ υἱόν, καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰσμαήλ.

Διὰ γὰρ τοῦτό σοί, φησι, καὶ τὸν τόκον προλέγω, καὶ τὸ ὄνομα ἤδη ἐπιτίθημι τῷ παιδὶ τῷ τικτομένῳ, ἵνα πλείονα τὴν πληροφορίαν δεξαμένη οὕτω ποιήσῃς τὴν ἐπάνοδον, καὶ τὰ ἤδη ἐπταισμένα διορθώσῃς.

Ὅτι ἐπήκουσε, φησι, κύριος τῇ ταπεινώσει σου.

Ἐντεῦθεν μανθάνωμεν ὅσον τῶν θλίψεων τὸ κέρδος, ὅση τῆς συμφορᾶς ἡ ὠφέλεια. ἐπειδὴ γὰρ ἀνεχώρησε, καὶ τὰ τῆς ὀδύνης ηὐξήθη, καὶ πολλὴν ὑπέστη τῶν θλίψεων τὴν περίστασιν, ἐν μονώσει, ἐν ἐρημίᾳ, ἐν ξενοχωρίᾳ διάγουσα, μετὰ τῆς τοσαύτης ἀθυμίας, καὶ τὸ εἰς τὸ αὐτῇ τῇ δεσποίνῃ πρέπον ἀξίωμα ἀνενεχθῆναι, διὰ τοῦτο ταχείας ἀπήλαυσε τῆς ἀντιλήψεως. ταῦτα γάρ σοι ἔσται, φησίν, ἅπερ ὑπεσχόμην, καὶ τέξῃ υἱόν, καὶ τὸ σπέρμα σου ἀριθμοῦ κρεῖττον ἔσται, ὅτι ἐπήκουσε κύριος τῇ ταπεινώσει σου. μὴ τοίνυν μηδὲ ἡμεῖς ἀσχάλλωμεν, ἐπειδὰν ἀπό τινος περιστάσεως τῶν πραγμάτων ταπεινωθῶμεν. οὐδὲν γὰρ ἡμῶν τῇ φύσει οὕτω συμβάλλεται, ὡς τὸ συστέλλεσθαι καὶ ταπεινοῦσθαι ἡμῶν τὸ φρόνημα, καὶ τὸ φύσημα τῆς ψυχῆς καταστέλλεσθαι. τότε γὰρ ἡμῶν μᾶλλον ὁ δεσπότης ὑπακούει, ὅταν μετ᾽ ὀδυνωμένης ψυχῆς καὶ συντετριμμένης τῆς καρδίας αὐτὸν καλῶμεν, πολλὴν τὴν προσεδρίαν περὶ τὰς ἱκετείας ποιούμενοι· ὅτι ἐπήκουσε, φησι, κύριος τῇ ταπεινώσει σου.

Εἶτα προλέγει τοῦ μέλλοντος τίκτεσθαι παιδὸς τὸ ἐπιτήδευμα.

12 Οὗτος ἔσται, φησίν, ἄγροικος ἄνθρωπος· αἱ χεῖρες αὐτοῦ ἐπὶ πάντας, καὶ αἱ χεῖρες πάντων ἐπ᾽ αὐτόν. καὶ κατὰ πρόσωπον πάντων τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ κατοικήσει.

Προμηνύει αὐτῇ ὅτι ἀνδρεῖος ἔσται, ὅτι πολέμιος, ὅτι πρὸς τὴν τῆς γῆς ἐπιμέλειαν πολὺν τὸν πόνον ἐπιδείξεται. εἶδες διὰ τὴν εἰς τὴν παιδίσκην γεγενημένην τὴν εἰς τὸν πατριάρχην τιμήν. ἡ γὰρ περὶ ταύτην πρόνοια δείκνυσι τὴν εὔνοιαν τοῦ δεσπότου, ἣν πρὸς τὸν δίκαιον ἐπιδείκνυται. ταῦτα συμβουλεύσας ὁ ἄγγελος καὶ εὐαγγελισάμενος τῇ Ἄγαρ ἀνεχώρησεν. ἀλλ᾽ ὅρα πάλιν τῆς παιδίσκης τὴν εὐγνωμοσύνην.

13 Καὶ ἐκάλεσε, φησι, τὸ ὄνομα κυρίου τοῦ λαλοῦντος πρὸς αὐτήν, σὺ ὁ Θεός, ὁ ἐπιδών με. ὅτι εἶπε, καὶ γὰρ ἐνώπιον εἶδον ὀφθέντα μοι. 14 Ἕνεκεν τούτου ἐκάλεσε τὸ φρέαρ, Φρέαρ οὗ ἐνώπιον εἶδον, ἀνὰ μέσον Κάδης καὶ ἀνὰ μέσον Βαράχ.

Σκόπει πῶς καὶ αὐτὴ βούλεται διηνεκῆ τὴν μνήμην ἐναποθέσθαι τῷ τόπῳ διὰ τῆς προσηγορίας. ἐκάλεσε γάρ, φησι, τὸν τόπον, Φρέαρ οὗ ἐνώπιον εἶδον. εἶδες τὴν παιδίσκην κατὰ μικρὸν ἐκ τῆς περιελθούσης αὐτὴν θλίψεως φιλοσοφωτέραν γινομένην, καὶ πολλὴν εὐγνωμοσύνην περὶ τὴν γεγενημένην εἰς αὐτὴν εὐεργεσίαν ἐπιδεικνυμένην, καὶ οἷς ἐνόμισεν, ἀμειβομένην τὴν τοσαύτης αὐτὴν ἀξιώσασαν κηδεμονίας.

Καὶ

15 Καὶ ἔτεκε, φησιν, Ἄγαρ τῷ Ἀβραὰμ υἱόν, καὶ ἐκάλεσε τὸ ὄνομα αὐτοῦ, ὃν ἔτεκεν αὐτῷ Ἄγαρ, Ἰσμαήλ.

Ἐντεῦθεν μανθάνομεν ὅσον ἐστὶν ἀγαθὸν ἐπιείκεια, ὅσον ἐστὶ κέρδος καὶ ἀπὸ τῶν θλίψεων καρποῦσθαι. καὶ τὴν μὲν ἐπιείκειαν, ἐξ ὧν ὁ πατριάρχης ἐπεδείξατο καταπραΰνας τῆς Σάρρας τὴν ἀγανάκτησιν, καὶ τὴν ἐξουσίαν τῆς παιδίσκης αὐτῇ δεδωκώς, καὶ διὰ τούτου εἰρήνης ἐμπλήσας τὴν οἰκίαν· τὸ δὲ κέρδος τῶν θλίψεων ἐκ τῶν κατὰ τὴν παιδίσκην ἐστὶν ἰδεῖν. ἐπειδὴ γὰρ κακωθεῖσα ὑπὸ τῆς δεσποίνης ἀπέδρα, καὶ πολλὴν ὑπέμεινε τὴν ταλαιπωρίαν, καὶ μετὰ ὀδυνωμένης ψυχῆς ἐκάλεσε τὸν δεσπότην, εὐθέως τῆς ἄνωθεν ἐπισκοπῆς ἠξιώθη. ἵνα γὰρ μάθῃ, ὅτι διὰ τὸ ταπεινωθῆναι καὶ συσταλῆναι, τῆς τοσαύτης ἀξιοῦται κηδεμονίας, φησὶν ὁ ἄγγελος πρὸς αὐτήν, ἐν γαστρὶ ἔχεις, καὶ τέξῃ υἱόν, καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰσμαήλ, ὅτι ἐπήκουσε κύριος τῇ ταπεινώσει σου.

ΗΘΙΚΟΝ

Εἰδότες τοίνυν, ἀγαπητοί, ὅτι ἐὰν νήφωμεν, αἱ θλίψεις μᾶλλον ἡμᾶς οἰκειοῦσι τῷ δεσπότῃ, καὶ τότε δυνησόμεθα τὴν παρ' αὐτοῦ ῥοπὴν ἐπισπάσασθαι, ὅταν μετὰ ὀδυνωμένης ψυχῆς καὶ θερμῶν δακρύων αὐτῷ προσίωμεν, μὴ ἀλγῶμεν ἐπὶ ταῖς θλίψεσιν, ἀλλὰ τὸ ἐκ τῶν θλίψεων κέρδος λογιζόμενοι πάντα πρᾴως φέρωμεν τὰ συμπίπτοντα, καὶ παιδευώμεθα ἐπιεικεῖς εἶναι καὶ ἥμεροι πρὸς πάντας μέν, μάλιστα δὲ περὶ τὰς ἑαυτῶν γυναῖκας, καὶ πολλὴν ποιεῖσθαι σπουδήν, ὥστε, κἂν δικαίως, κἂν ἀδίκως μέμφωνται, μὴ ἀκριβολογεῖσθαι, ἀλλ' ἑνὸς μόνου γίνεσθαι, τοῦ τὰ τῆς λύπης αἴτια ἐκποδὼν ποιεῖν, καὶ βαθεῖαν εἰρήνην κατασκευάζειν τῇ οἰκίᾳ, ἵνα καὶ ἐκείνη ἔχῃ πρὸς τὸν ἄνδρα τὴν ἐπιστροφήν, καὶ ὁ ἀνὴρ ὡς εἰς λιμένα εἰς αὐτὴν ἔχῃ καταφεύγειν ἐκ τῶν ἔξωθεν ταραχῶν καὶ τῶν θορύβων, καὶ πᾶσαν ἐκεῖθεν εὑρίσκειν τὴν παραμυθίαν. πρὸς βοήθειαν γὰρ ἡ γυνὴ ἐδόθη, ἵνα ἀρκούμενος τῇ ταύτης παρακλήσει ἀντέχειν ὁ ἀνὴρ δύνηται πρὸς τὰ ἐπιόντα αὐτῷ. ἐὰν ἡ κοσμία καὶ ἐπιεικής, οὐ μόνον τὴν ἀπὸ τῆς κοινωνίας παραμυθίαν παρέξει τῷ ἀνδρί, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις ἅπασι πολλὴν τὴν ἑαυτῆς χρείαν ἐπιδείξεται, πάντα αὐτῷ κοῦφα καὶ ῥᾴδια κατασκευάζουσα, καὶ οὐκ ἀφιεῖσα πεῖραν λαβεῖν οὔτε τῶν ἔξωθεν, οὔτε μὴν τῶν κατὰ τὴν οἰκίαν τικτομένων καθ' ἑκάστην ἡμέραν λυπηρῶν· ἀλλὰ καθάπερ κυβερνήτης ἄριστος, οὕτως αὐτῷ τὸν χειμῶνα τῆς ψυχῆς διὰ τῆς οἰκείας σοφίας εἰς γαλήνην καταστήσει, καὶ τῇ παρ' ἑαυτῆς συνέσει πολλὴν αὐτῷ παρέξει τὴν παραμυθίαν. τοὺς γὰρ οὕτω συνδεδεμένους οὐδὲν λοιπὸν τῶν ἐν τῷ παρόντι βίῳ λυπῆσαι δυνήσεται, οὐδὲ τὴν ἡδονὴν αὐτῶν λυμήνασθαι. ὅταν γὰρ ὁμόνοια ᾖ καὶ εἰρήνη καὶ σύνδεσμος ἀγάπης μετὰ γυναικὸς καὶ ἀνδρός, ἐκεῖ πάντα συρρεῖ τὰ ἀγαθά, καὶ ἀνάλωτοι πάσης ἐπιβουλῆς γενήσονται, μεγάλῳ καὶ ἀχειρώτῳ τείχει τινὶ πεφραγμένοι, τουτέστι, τῇ κατὰ Θεὸν ὁμονοίᾳ. τοῦτο ἀδάμαντος αὐτοὺς ἰσχυροτέρους ἀπεργάσεται, τοῦτο σιδήρου στερροτέρους καταστήσει, τοῦτο παντὸς πλούτου καὶ περιουσίας αὐτοῖς συμβάλλεται πλέον, τοῦτο εἰς τὴν ἀνωτάτω περιφάνειαν αὐτοὺς ἀνάξει, τοῦτο καὶ τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ εὔνοιαν αὐτοῖς προξενήσει μετὰ πολλῆς τῆς δαψιλείας. μὴ τοίνυν, παρακαλῶ, τούτου προτιμότερόν τι ἡγώμεθα, ἀλλὰ πάντα ποιῶμεν καὶ πραγματευώμεθα, ὥστε γαλήνην καὶ εἰρήνην εἶναι μεταξὺ τῆς συνοικήσεως. τότε γὰρ καὶ οἱ τικτόμενοι παῖδες τῇ τῶν γεγεννηκότων ἀρετῇ κατακολουθήσουσι, καὶ οἱ οἰκέται τούτοις ἕψονται, καὶ πανταχόθεν τὰ τῆς οἰκίας πρὸς ἀρετὴν ἐπιδώσει, καὶ πολλὴ τῶν πραγμάτων ἔσται ἡ εὐημερία. ὅταν γὰρ τὰ τοῦ Θεοῦ προτιμῶμεν, τὰ ἄλλα πάντα κατὰ ῥοῦν ἥξει ἡμῖν, καὶ οὐδενὸς αἴσθησιν ληψόμεθα λυπηροῦ, τῆς τοῦ Θεοῦ ἀγαθότητος μετὰ δαψιλείας ἡμῖν ἅπαντα χορηγούσης. ἵνα οὖν καὶ αὐτοὶ ἀλύπως κατὰ τὸν παρόντα βίον διάγωμεν, καὶ τὴν παρὰ τοῦ δεσπότου εὔνοιαν ἐπὶ πλέον ἐπισπασώμεθα,

κ. καὶ αὐτοῦ

ἀντεχώμεθα τῆς ἀρετῆς, τὴν ὁμόνοιαν καὶ τὴν εἰρήνην εἰς τὴν οἰκίαν εἰσάγειν σπου-
δάζωμεν τὴν ἑαυτῶν, τῆς τῶν τέκνων εὐκοσμίας ἐπιμελώμεθα, φροντίζωμεν τοῦ τρό-
που τῶν οἰκετῶν, ἵνα παρὰ ἁπάντων δαψιλεῖς τὰς ἀμοιβὰς κομισάμενοι καταξιωθῶ-
μεν καὶ τῆς ἐπαγγελίας τῶν ἀγαθῶν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ,
μεθ' οὗ τῷ πατρὶ ἡ δόξα, καὶ τὸ κράτος, ἅμα τῷ ἁγίῳ πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς 5
αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Λογ. λθ. ΗΝΙΚΑ ΔΕ ΕΓΕΝΕΤΟ Ο ΑΒΡΑΜ ΕΝΝΕΝΗ- κοντα ἐννέα ἐτῶν, ὤφθη αὐτῷ ὁ Θεός.

10

Εἴδετε, ἀγαπητοὶ, πῶς οὐδὲν ἀργὸν τῶν παρὰ τῇ θείᾳ γραφῇ
κειμένων· εἴδετε χθὲς πῶς τὰ κατὰ τὴν Ἄγαρ εἰς μέσον παρα-
γαγόντες καὶ τὴν ταύτης ἀναχώρησιν, πολλὴν ὠφέλειαν ἐκεῖθεν
ἐκαρπωσάμεθα. ἐμάθομεν γὰρ τοῦ πατριάρχου τὴν πολλὴν
ἐπιείκειαν, τῆς σωφροσύνης τὴν ὑπερβολὴν, τὴν αἰδῶ, ἣν 15
ἀπένειμε τῇ Σάρᾳ, τὴν πρὸς αὐτὴν ὁμόνοιαν πάντων ἡγούμε-
νος προτιμοτέραν. εἴδομεν τοῦ Θεοῦ τὴν ἄφατον φιλανθρωπίαν, ὅπως διὰ τὴν εἰς
τὸν δίκαιον τιμὴν οὐ μόνον ἐπανήγαγε τὴν Ἄγαρ κατὰ τὴν ἔρημον πλανωμένην, καὶ διὰ
τὸν τῆς δεσποίνης φόβον ἀποδράσασαν, ἀλλὰ καὶ τοῦ Ἰσμαὴλ τὸν τόκον ἐχαρίσατο, πολ-
λὴν ἐντεῦθεν τῷ δικαίῳ τὴν παραμυθίαν ἐπινοῶν, καὶ τῆς τοσαύτης ὑπομονῆς ἀπο- 20
διδοὺς αὐτῷ τὰς ἀμοιβάς. καὶ ἐπειδὴ ἐτέχθη ὁ Ἰσμαὴλ, βουλομένη διδάξαι ἡμᾶς ἡ θεία
γραφὴ τὸν χρόνον τοῦ πατριάρχου, καὶ τῶν ἐτῶν τὸν ἀριθμὸν ἡμῖν ἐπεσημήνατο
εἰποῦσα, ὅτι,

16 Ἡνίκα ἐτέχθη ὁ Ἰσμαὴλ, ἐτῶν ὀγδοηκονταέξ ἦν ὁ Ἄβραμ.

Ἴδωμεν δὲ λοιπὸν τὰ ἐντεῦθεν, ἵνα καὶ ἐκ τῶν ἑξῆς μάθωμεν πάλιν καὶ τοῦ δικαίου τὴν 25
πολλὴν ὑπομονὴν, καὶ τοῦ δεσπότου τὴν ἄφατον καὶ ὑπερβάλλουσαν φιλανθρωπίαν.
εἰσόμεθα δὲ μετὰ ἀκριβείας, ἐὰν πάλιν τοὺς χρόνους τῆς ζωῆς τοῦ δικαίου καταμαθεῖν δυ-
νηθῶμεν, καὶ ὅπως ὁ ἀγαθὸς Θεὸς τὰ κατ' αὐτὸν ᾠκονόμει, καθ' ἕκαστον καιρὸν δοκιμὴν τοῦ
ἰδίου θεράποντος λαμβάνων, καὶ τὸ θεοφιλὲς αὐτοῦ τῆς γνώμης ἐκκαλύπτων. αὐτὸς μὲν
γὰρ προῄδει σαφῶς τοῦ ἰδίου οἰκέτου τὴν εὐγνωμοσύνην, καὶ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ τὸ κάλλος 30
ἠπίστατο, καὶ τὸν μὴ γεγενημένων ἀκριβῶς ἐγίνωσκεν. ἀλλ' ἐπειδὴ ἐβούλετο καὶ πᾶσι τοῖς τότε
παροῦσι κατάδηλον αὐτὸν ποιῆσαι, ἵνα καὶ εἰς τὰς μετὰ ταῦτα γενεὰς ἡ τοῦ δικαίου ἀρετὴ
πρὸς ζῆλον καὶ μίμησιν ἐφέλκηται τοὺς βουλομένους, διὰ τοῦτο κατὰ μικρὸν ἐκκαλύπτει
τὸν πλοῦτον τῆς τοῦ δικαίου γνώμης, ἵνα παιδευώμεθα καὶ ἡμεῖς μηδέποτε διαπιστεῖν ταῖς
τοῦ Θεοῦ ἐπαγγελίαις, μηδὲ διακρίνειν πρὸς τὴν ἀναβολήν· ἀλλὰ μᾶλλον τῶν ὁρω- 35
μένων καὶ τῶν ἐν χερσὶ τοῖς μὴ βλεπομένοις θαρρεῖν, ἐπειδὴ ὁ πάντων δεσπότης ὑπέσχη-
ται, καὶ εἰδέναι ὡς οὐχ οἷόν τέ ποτε διαπεσεῖν τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ ἐπαγγελθέντα, ἀλλὰ
κἂν χρόνου πολλοῦ παραδραμόντος ἐναντία ταῖς τοῦ Θεοῦ ὑποσχέσεσι γίνηται, μηδὲ
οὕτω σαλεύεσθαι τὸν λογισμόν, ἀλλ' εἰδέναι τοῦ ἐπαγγειλαμένου τὸ εὐμήχανον καὶ τὴν ἄ-
μαχον δύναμιν, καὶ ὅτι ἐπειδὰν βουληθῇ εἰς ἔργον ἀγαγεῖν τὰ δεδογμένα, πάντα εἴκει 40
καὶ παραχωρεῖ. ἐπειδὴ γὰρ κύριός ἐστι τῆς φύσεως καὶ δημιουργός, δυνατὸν αὐτῷ καὶ τὰ ὑπὲρ
τὴν φύσιν ἐργάσασθαι. μὴ τοίνυν πρὸς τὴν οἰκείαν ἀσθένειαν ἀφορῶντες πολυπραγμο-
νῶμεν τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ γινόμενα, μηδὲ πρὸς τὴν φυσικὴν ἀκολουθίαν ἀποβλέπον-

τες

περιάγωμεν τὸν λογισμόν, ἀλλὰ καθάπερ εὐγνώμονες οἰκέται εἰδότες τοῦ ἡμετέρου
δεσπότου τὴν ὑπερβάλλουσαν δύναμιν, πιστεύωμεν αὐτοῦ ταῖς ὑποσχέσεσι, καὶ ἀνώτε-
ροι γινώμεθα τῆς φυσικῆς ἀσθενείας, ἵνα καὶ τῶν ἐπαγγελθέντων ἐπιτυξώμεθα, καὶ τῆς
παρ' αὐτοῦ ἀπολαύσωμεν εὐνοίας, καὶ κατὰ δύναμιν ἡμετέραν τιμήσωμεν τὸν Θεόν. μεγίστη
5 γὰρ αὕτη τιμὴ παρ' ἡμῶν εἰς αὐτόν, τὸ θαρρεῖν αὐτοῦ τῇ δυνάμει, κἂν ἐναντία ᾖ τὰ τοῖς
ὀφθαλμοῖς τῆς σαρκὸς ὁρώμενα. καὶ τί θαυμάζεις, εἰ ἐπὶ Θεοῦ μεγίστη ἐστὶ τιμή, τὸ
μὴ ἀμφιβάλλειν; καὶ ἐπὶ τῶν ὁμογενῶν, ἐπειδὰν ἡμῖν ὑπόσχωνταί τι τῶν ἐπικήρων
τούτων καὶ φθαρτῶν πραγμάτων, ἂν μὴ ἀμφιβάλλωμεν, ἀλλὰ θαρρήσωμεν τῷ ὑποσχο-
μένῳ, πᾶς τις αὐτῶν μεγίστην ταύτην ἡγεῖται τετιμῆσθαι τιμήν, τὸ μὴ ἐνδοιάσαι δηλονότι
10 ἡμᾶς, ἀλλὰ θαρρῆσαι αὐτοῦ ταῖς ὑποσχέσεσιν. Εἰ τοίνυν καὶ ἐπ' ἀνθρώπων τοῦτο ἐστὶ
τῶν καὶ μεταβαλλομένων πολλάκις, ἢ δι' ἀσθένειαν [τῆς φύσεως] μὴ δυναμένων εἰς ἔρ-
γον ἀγαγεῖν τὰ δόξαντα, πολλῷ μᾶλλον ἐπὶ τοῦ τῶν ὅλων Θεοῦ, ᾧ πάντα δυνατὰ καὶ
εὔκολα καὶ ὑπήκοα. Ταῦτα δέ μοι νῦν οὐχ ἁπλῶς εἴρηται, ἀλλ' ἵνα (ὅταν ἔλθωμεν
ἐπὶ τὴν ἀρχὴν τῶν σήμερον ἡμῖν προτεθέντων, ὅπως ὁ φιλάνθρωπος Θεὸς βουλόμε-
15 νος ἅπασιν ἐπίσημον ποιῆσαι τὸν πατριάρχην, ἐπὶ τοσούτων ἐτῶν ἀριθμὸν τὴν οἰκείαν
ἐπιδείκνυται μακροθυμίαν, καὶ ὁ δίκαιος οὐ δυσχεραίνει, οὐ ναρκᾷ πρὸς τὸ μῆκος, οὐκ ἀπα-
γορεύει, ἀλλὰ ταῖς χρησταῖς ἐλπίσι τρεφόμενος τὴν φιλόθεον αὐτοῦ γνώμην διὰ πάντων
ἐπιδείκνυται) ἐκπλαγῶμεν αὐτοῦ τὸ φιλόθεον καὶ καρτερικόν. Εἰσόμεθα δὲ ἀκριβῶς
ἅπασαν τοῦ πατριάρχου τὴν ἀρετήν, ἐὰν μάθωμεν πόσος μεταξὺ διαγέγονε χρό-
20 νος. πάντα γὰρ ἡμᾶς ταῦτα σαφῶς διδάξει ὁ μακάριος Μωϋσῆς ὑπὸ τοῦ πνεύμα-
τος τοῦ ἁγίου ἐνηχούμενος. τί οὖν οὗτός φησιν; ἡνίκα ὑπήκουσε τῷ προστάγματι τοῦ
Θεοῦ, καὶ ἀναστὰς ἀπὸ τῆς Χαρρὰν ἐπὶ τὴν Χαναναίαν ὥρμησεν, ἐτῶν ἦν ἑβδομηκοντα-
πέντε καὶ εὐθὺς καταλαβόντι τὴν Χαναναίαν ὑπέσχετο αὐτῷ καὶ τῷ σπέρματι αὐτοῦ δώ-
σειν πᾶσαν τὴν γῆν, καὶ εἰς τοσοῦτον πλῆθος ποιῆσαι ἐπιδώσειν, ὡς ἀναρίθμητον εἶναι,
25 καθάπερ τὴν ἄμμον καὶ τοὺς ἀστέρας. καὶ μετὰ τὴν ἐπαγγελίαν ταύτην πολλὰ ἐν τῷ μέσῳ
συνέβη τῷ δικαίῳ, ἡ κάθοδος ἡ ἐν Αἰγύπτῳ διὰ τὸν λιμόν, ἡ ἁρπαγὴ τῆς Σάρρας, καὶ
εὐθὺς ἡ παρὰ τοῦ Θεοῦ πρόνοια. καὶ πάλιν μετὰ τὴν ἐκεῖθεν ἐπάνοδον ἡ παρὰ τοῦ βασι-
λέως τῶν Γεράρων περὶ τὴν Σάρραν ἐπήρεια, καὶ παραχρῆμα ἡ παρὰ τοῦ Θεοῦ ἀντίληψις.
καὶ ταῦτα ἅπαντα ὁρῶν ὁ δίκαιος μετὰ τὴν ὑπόσχεσιν ἐκείνην αὐτῷ συμβαίνοντα, οὐκ ἐσαλεύ-
30 ετο τὸν λογισμόν, οὐδὲ περιειργάζετο, τίνος ἕνεκεν ὁ τοιαύτην ἐπαγγελίαν δεξάμενος τοσού-
τοις καὶ τοιούτοις πειρασμοῖς καθ' ἑκάστην περιπίπτει, καὶ ἐν τοσούτῳ χρόνῳ ἐν ἀπαιδίᾳ δια-
μένει· ἀλλὰ φιλόθεος ὢν καὶ οὐκ ἀνεχόμενος τῇ ἀσθενείᾳ τῶν οἰκείων λογισμῶν ὑποβαλεῖν
τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ γινόμενα, καὶ ἔστεργε, καὶ μεθ' ἡδονῆς ἐδέχετο τὰ τῷ Θεῷ δοκοῦντα, καὶ
μετὰ δέκατον ἐνιαυτὸν λαμβάνει τὸν Ἰσμαὴλ τὸν ἀπὸ τῆς παιδίσκης, καὶ εἰς τοῦτον ἐνό-
35 μιζεν αὐτῷ λοιπὸν τὰ τῆς ἐπαγγελίας πεπληρῶσθαι. ἦν γὰρ ὁ πατριάρχης, φησίν, ἡνί-
κα ἐτέχθη ὁ Ἰσμαήλ, ἐτῶν ὀγδοήκοντα ἕξ. ἀλλὰ πάλιν ἑτέρων τρισκαίδεκα ἐτῶν ἀριθμὸν
γυμνάσας ὁ φιλάνθρωπος Θεὸς τοῦ δικαίου τὴν ὑπομονήν, τότε τὴν οἰκείαν ὑπόσχε-
σιν εἰς ἔργον ἄγει. ἐπειδὴ γὰρ εἶδε καλῶς, καθάπερ ἐν χωνευτηρίῳ διὰ τοῦ μήκους τοῦ
χρόνου τὸ χρυσίον ἐκκαθαρθέν, καὶ λαμπροτέραν καὶ φαιδροτέραν τοῦ δικαίου τὴν ἀρετὴν
40 ἀναφανεῖσαν, ἡνίκα, φησίν, ἐγένετο Ἄβραμ ἐτῶν ἐννενηκονταεννέα, ὤφθη αὐτῷ πάλιν ὁ
Θεός. καὶ τίνος ἕνεκεν τοσοῦτον *ἐμακροθύμησεν; οὐχ ἵνα τοῦ δικαίου μόνον τὴν ὑπομονήν,
καὶ τὴν πολλὴν ἀρετὴν καταμάθωμεν, ἀλλ' ἵνα καὶ τῆς αὐτοῦ δυνάμεως τὴν ὑπερβο-
λὴν ἴδωμεν. ἡνίκα γὰρ ἀπηγόρευσεν ἡ φύσις, καὶ πρὸς τὴν παιδοποιίαν λοιπὸν ἄχρη-

τος ἦν καταμαρανθέντων αὐτοῦ τῶν μελῶν καὶ " κατεψυγμένων ὑπὸ τοῦ γήρως, τότε καὶ τοῦ δικαίου τὴν ἀρετὴν ἐκκαλύπτων, καὶ τὴν οἰκείαν δεικνὺς δύναμιν διὰ τῆς ἐπαγγελίας εἰς ἔργον ἄγει. ἀλλ' ἀναγκαῖον ἀκοῦσαι καὶ αὐτῶν τῶν παρὰ τοῦ Θεοῦ πρὸς αὐτὸν ῥηθέντων.

" κ. νεκρωμένων

κεφ. ιζ.

1 Γενομένῳ, φησὶν, αὐτῷ ἐτῶν ἐνενηκονταεννέα, ὤφθη αὐτῷ ὁ Θεὸς, καὶ εἶπεν αὐτῷ. 5

Ὅταν δὲ ἀκούσῃς, ὤφθη, μηδὲν ταπεινὸν ὑποπτεύσῃς, μηδὲ νομίσῃς ὀφθαλμοῖς σαρκὸς ὁρᾶσθαι τὴν θείαν * καὶ ἄφθαρτον δύναμιν, ἀλλ' εὐσεβῶς ἅπαντα νόει. ὤφθη οὖν αὐτῷ ὁ Θεὸς, ἀντὶ τοῦ, τῆς παρ' αὐτοῦ [δηλονότι] ἐπισκέψεως αὐτὸν ἠξίωσε. καὶ ἄξιον αὐτὸν ἡγησάμενος τῆς παρ' ἑαυτοῦ προνοίας, πολλῇ κεχρημένος τῇ συγκαταβάσει καὶ διαλέγεται καὶ φησιν, 10

* ἰδέαν

Ἐγώ εἰμι ὁ Θεός σου. εὐαρέστει ἐνώπιόν μου, καὶ γίνου ἄμεμπτος, 2 Καὶ θήσομαι τὴν διαθήκην μου ἀνὰ μέσον ἐμοῦ καὶ ἀνὰ μέσον σοῦ, καὶ πληθυνῶ σε σφόδρα. 3 Καὶ ἔπεσεν Ἀβραὰμ ἐπὶ πρόσωπον αὐτοῦ.

Πολλὴ τοῦ δικαίου ἡ εὐγνωμοσύνη, ὑπερβάλλουσα τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ ἡ περὶ αὐτὸν φιλανθρωπία. ἐγὼ γάρ εἰμι, φησιν, ὁ Θεός σου· μονονουχὶ λέγων, ὁ μέχρι τοῦ παρόντος 15 τὰ κατὰ σὲ διαφόρως οἰκονομήσας ἐγώ εἰμι, ὁ ἀναστήσας σε οἴκοθεν καὶ ἐνταῦθα ἀγαγὼν ἐγώ εἰμι, ὁ καθ' ἑκάστην ἡμέραν ὑπέρμαχός σοι γινόμενος καὶ τῶν ἐπιβουλευόντων * ἀνώτερον πεποιηκὼς ἐγώ εἰμι. καὶ οὐκ εἶπεν, ἐγώ εἰμι ὁ Θεὸς, ἀλλ' ἐγώ εἰμι ὁ Θεός σου. Ὅρα τὴν πολλὴν ἀγαθότητα, πῶς καὶ διὰ τῆς προσθήκης ταύτης τὸ φίλτρον τὸ περὶ τὸν δίκαιον ἐπιδείκνυται. ὁ γὰρ τῆς οἰκουμένης ἁπάσης Θεὸς, ὁ τῶν ὅλων δημιουργὸς, ὁ οὐρανοῦ καὶ 20 γῆς ποιητὴς φησιν, ἐγώ εἰμι ὁ Θεός σου. μέγας ὁ ὄγκος τῆς τιμῆς τῆς εἰς τὸν δίκαιον. καὶ ὥσπερ αὐτὸς κοινὸς ὢν ἁπάντων δεσπότης ἀπὸ τοῦ δούλου καλεῖσθαι καταδέχεται, καὶ εὑρήσομεν αὐτὸν μετὰ ταῦτα λέγοντα, ἐγώ εἰμι ὁ Θεὸς Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακὼβ, οὕτω καὶ οἱ προφῆται εἰώθασι λέγειν, ὁ Θεὸς ὁ Θεός μου, οὐ περικλείοντες αὐτοῦ εἰς ἑαυτοὺς τὴν δεσποτείαν, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ τὸν πόθον ἀκάθεκτον ἐνδεικνύμενοι. ἀλλὰ τὸ μὲν ἀνθρώ- 25 πους οὕτω ποιεῖν οὐδὲν θαυμαστόν· ὅταν δὲ αὐτὸς ἐπ' ἀνθρώπων οὕτω ποιῇ, τοῦτό ἐστι τὸ καινὸν καὶ παράδοξον. ἀλλὰ μὴ θαυμάζωμεν, ἀγαπητοὶ, ἀλλ' ἀκούωμεν τοῦ προφήτου λέγοντος, Κρεῖσσον εἷς ποιῶν τὸ θέλημα κυρίου, ἢ μυρίοι παράνομοι· καὶ πάλιν τοῦ μακαρίου Παύλου λέγοντος, Περιῆλθον ἐν μηλωταῖς, ἐν αἰγείοις δέρμασιν, ὑστερούμενοι, θλιβόμενοι, κακουχούμενοι, ὧν οὐκ ἦν ἄξιος ὁ κόσμος. οὕτως ὁ μὲν προφήτης μυρίων 30 παρανόμων τὸν ἕνα τὸν ποιοῦντα τὸ θέλημα κυρίου κρείττονα ἀπέφηνεν· ὁ δὲ μακάριος Παῦλος ὁ τῆς οἰκουμένης διδάσκαλος μνημονεύσας τῶν δικαίων ἁπάντων τῶν ἐν θλίψεσι, τῶν ἐν ξενοχωρίᾳ διαγόντων φησὶν, ὧν οὐκ ἦν ἄξιος ὁ κόσμος. πάντα τὸν κόσμον εἰπὼν, τούτους τοὺς ἐλαυνομένους, τοὺς θλιβομένους ἀντέστησεν, ἵνα μάθῃς ὅσον τῆς ἀρετῆς τὸ μέγεθος. διὰ τοῦτο καὶ ὁ τῶν ἁπάντων δημιουργὸς φησὶ πρὸς τὸν πατριάρχην, ἐγώ εἰμι 35 ὁ Θεός σου, εὐαρέστει ἐνώπιον ἐμοῦ, καὶ γίνου ἄμεμπτος. οὐδὲ γὰρ περιΐσταμαι τῆς τοιαύτης σου ἀρετῆς τοὺς ἱδρῶτας, ἀλλὰ θήσομαι τὴν διαθήκην μου ἀνὰ μέσον ἐμοῦ καὶ σοῦ, καὶ πληθυνῶ σε σφόδρα· οὐχ ἁπλῶς εἰς πλῆθος ἐπιδιδόναι παρασκευάσω, ἀλλὰ καὶ σφόδρα, τὴν πολλὴν ἐπίτασιν δηλῶν· καὶ ὅπερ ἀνωτέρω ἔλεγεν εἰπὼν, ὡς τὴν ἄμμον καὶ τοὺς ἀστέρας, τοῦτο ἐνταῦθα διὰ τοῦ σφόδρα ἐδήλωσεν. ἀλλ' ὁ εὐγνώμων καὶ 40 φιλόθεος οἰκέτης ὁρῶν τοῦ Θεοῦ τὴν τοσαύτην συγκατάβασιν, καὶ τὴν περὶ τὸν αὐτοῦ θεράποντα κηδεμονίαν, καταπλαγεὶς καὶ εἰς ἔννοιαν ἐλθὼν τῆς τε οἰκείας φύσεως, τῆς τε τοῦ Θεοῦ ἀγαθότητος, καὶ τῆς ἀπείρου δυνάμεως, ἔπεσε, φησιν, ἐπὶ πρόσωπον αὐτοῦ,

* ἀ

Σοφ. ις. δ.

Ἑβρ. ια. λζ.

δεικνὺς

δεικνὺς διὰ τοῦ σχήματος τὴν οἰκείαν εὐγνωμοσύνην. οὐ μόνον γὰρ οὐκ ἀπενοήθη, οὐδὲ μέγα ἐφρόνησεν ἐπὶ τῇ εὐνοίᾳ τῇ εἰς αὐτὸν γεγενημένῃ, ἀλλὰ καὶ πολλῷ μᾶλλον συνεστάλη, καὶ ἔπεσε, φησιν, ἐπὶ πρόσωπον. τοιοῦτον γὰρ ἡ εὐγνώμων ψυχή, ἐπειδὰν πλείονος ἀπολαύσῃ τῆς παρρησίας, τότε μᾶλλον πολλὴν ἐπιδείκνυται τὴν περὶ τὸν Θεὸν εὐλάβειαν. ἔπεσε γάρ, φησιν, ἐπὶ πρόσωπον αὐτοῦ. καὶ ἐπειδὴ μετὰ τὴν τοσαύτην παρρησίαν εἰς ἑαυτὸν ὁρῶν ὁ δίκαιος καὶ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως τὴν ἀσθένειαν, οὐδὲ ἀνανεῦσαι ἐτόλμα, ἀλλὰ κάτω κύπτων πολλὴν ἐπεδείκνυτο τὴν εὐλάβειαν, ὅρα πάλιν τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ τὴν ἄφατον φιλοτιμίαν.

Ἐλάλησε γὰρ αὐτῷ, φησιν, ὁ Θεὸς λέγων· 4 Ἰδοὺ ἡ διαθήκη μου μετὰ σοῦ, καὶ ἔσῃ πατὴρ πλήθους ἐθνῶν, 5 Καὶ οὐ κληθήσεται ἔτι τὸ ὄνομά σου Ἄβραμ, ἀλλ' ἔσται τὸ ὄνομά σου Ἀβραάμ· ὅτι πατέρα πολλῶν ἐθνῶν τέθεικά σε, 6 Καὶ αὐξανῶ σε καὶ θήσω σε εἰς ἔθνος, καὶ βασιλεῖς ἐκ σοῦ ἐξελεύσονται.

Σκόπησον, ἀγαπητέ, πῶς προλέγει τῷ δικαίῳ καὶ νῦν ἅπαντα σαφῶς. καὶ ἵνα πλείονα αὐτῷ τὴν πληροφορίαν ποιήσῃ, καὶ τοῦ στοιχείου τὴν προσθήκην τῇ προσηγορίᾳ αὐτοῦ ἐναποτίθεται, καί φησιν, ἔσῃ πατὴρ πλήθους ἐθνῶν. οὐ κληθήσεται γὰρ τὸ ὄνομά σου Ἄβραμ, ἀλλ' Ἀβραάμ, ἐπειδὴ πατέρα πολλῶν ἐθνῶν τέθεικά σε. ὥσπερ γὰρ τὸ πρότερον ὄνομα τὴν ἀπὸ τοῦ πέραν ἐνταῦθα ἐπάνοδον ἐσήμαινεν (Ἄβραμ γὰρ περάτης ἑρμηνεύεται κατὰ τὴν Ἑβραίων γλῶτταν· καὶ τοῦτο ἴσασιν, ὅσοι τῆς γλώττης ἐκείνης εἰσὶν ἔμπειροι) ἐπεὶ οὖν ἔμελλεν ἀπὸ τοῦ πέραν εἰς τὴν Χαναναίαν ἔρχεσθαι, διὰ τοῦτο οἱ γονεῖς αὐτῷ τὸ ὄνομα ἐπιτεθείκασιν. ἀλλ' ἴσως εἴποι τις ἄν, καὶ εἰ ἄπιστοι ἐτύγχανον οἱ τοῦτον γεγεννηκότες, πόθεν αὐτοῖς ἡ πρόγνωσις αὕτη, ὥστε τῇ προσηγορίᾳ ἐναποθέσθαι τὸ μέλλον μετὰ πολὺ ἔσεσθαι χρόνον; καὶ τοῦτο τῆς τοῦ Θεοῦ εὐμηχάνου σοφίας, τὸ καὶ διὰ τῶν ἀπίστων πολλάκις τοιαῦτα οἰκονομεῖν. καὶ πολλὰ τοιαῦτα εὑρήσομεν καὶ ἐφ' ἑτέρων γεγενημένα. εὐθέως γὰρ ἐπεισέρχεται ἡμῖν καὶ ἡ τοῦ Νῶε προσηγορία. οὐδὲ γὰρ ἁπλῶς οὐδὲ ὡς ἔτυχε καὶ τούτῳ τὴν προσηγορίαν ἐπέθηκαν, ἀλλὰ προμηνύοντες τὸν μετὰ πεντακόσια ἔτη μέλλοντα γενήσεσθαι κατακλυσμόν. ὅτι γὰρ καὶ ὁ τούτου πατήρ, οὐ διὰ τὸ ἐνάρετος εἶναι, ταύτην τὴν προσηγορίαν ἐπέθηκε τῷ παιδί, ἄκουε τῆς γραφῆς σαφῶς λεγούσης· Ὅτι Νῶε μόνος εὑρέθη δίκαιος, τέλειος ἐν τῇ γενεᾷ αὐτοῦ. οὐκ ἂν δὲ παρεσιώπησεν ἡ γραφή, οὐδὲ εἶπε Νῶε δίκαιος μόνος ἦν, εἰ καὶ Λάμεχ ὁ τούτου πατὴρ ζηλωτὴς ἦν τῆς τοῦ δικαίου ἀρετῆς. μέλλων τοίνυν τὴν προσηγορίαν ἐπιτιθέναι τῷ παιδί, φησι, καὶ κληθήσεται τὸ ὄνομα αὐτοῦ Νῶε. οὗτος διαναπαύσει ἡμᾶς ἀπὸ τῶν " λυπηρῶν τῶν χειρῶν ἡμῶν, καὶ ἀπὸ τῆς γῆς, ἧς κατηράσατο κύριος ὁ Θεός. πόθεν, εἰπέ μοι, ἐκείνῳ ἡ γνῶσις τῶν μελλόντων γίνεσθαι μετὰ τοσαύτας γενεάς; κληθήσεται γάρ, φησι, Νῶε. οὗτος γὰρ διαναπαύσει ἡμᾶς. τὸ Νῶε τῇ Ἑβραίων διαλέκτῳ ἀνάπαυσις λέγεται. ἐπεὶ οὖν οὗτος ἔμελλε τοῦ ναυαγίου ἐκείνου καταλαμβάνοντος τὴν οἰκουμένην μόνος διασώζεσθαι, καὶ τῇ μετὰ ταῦτα γενεᾷ ἀρχὴν ἵνα παρασχεῖν τῆς συστάσεως, διὰ τοῦτό φησιν, οὗτος διαναπαύσει ἡμᾶς, ἀνάπαυσιν τὸν κατακλυσμὸν καλῶν. καθάπερ γὰρ κεκμηκυῖαν τὴν γῆν πᾶσαν ἐκ τῆς τῶν ἐνοικούντων πονηρίας, καὶ πολλὴν τὴν λύμην δεχομένην ἐλθὼν ὁ κατακλυσμὸς διὰ τῆς τῶν ὑδάτων φορᾶς, καὶ στήσας τῶν μοχθηρῶν ἀνδρῶν ἐκείνων τὴν πονηρίαν, τήν τε γῆν ἐξεκάθηρεν ἀκάθαρτον γεγενημένην διὰ τὴν τῶν ἐνοικούντων μοχθηρίαν, κἀκείνους διὰ τῆς τιμωρίας ἀνέπαυσε. θάνατος γάρ, φησιν, ἀνδρὶ ἀνάπαυσις. εἶδες ὅπως καὶ διὰ ἀπίστων πολλάκις τὰ μέλλοντα προμηνύεσθαι παρασκευάζει. τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ τῷ πατρι-

Γεν. ϛ. ϛ.

ἀρχῃ

ἀρχῇ τὸ ὄνομα οἱ γονεῖς ἐπέθεσαν, ἐξ ἀρχῆς καὶ ἐκ προοιμίων δηλοῦντες, ὅτι μεταναστήσεται καὶ περάσας τὸν ποταμὸν ἐπὶ τὴν ἀλλοτρίαν ἥξει. ἐπεὶ τοίνυν, φησί, τὸ μὲν παρὰ τῶν γονέων ἐπιτεθὲν ὄνομα ἐκεῖνό σοι προεμήνυε τὸ ἐκ τῶν ἐκεῖσε ἐνταῦθα διαπερᾶσαι, δέχου καὶ τὴν τοῦ στοιχείου προσθήκην, ἵνα μάθῃς ὅτι τοῦτό σοι μηνύει, ὅτι πολλῶν ἐθνῶν ἔσῃ πατήρ. καὶ ὅρα τὴν ἀκρίβειαν τῶν ῥημάτων. οὐκ εἶπε, πάντων τῶν ἐθνῶν, ἀλλὰ πολλῶν ἐθνῶν. ἐπειδὴ γὰρ ἦν ἔθνη καὶ ἕτερα, ἅπερ ἔμελλεν * ἐξεῦχθαι, ἵνα τοῦ δικαίου τὸ σπέρμα δέξηται τὴν κληρονομίαν, διὰ τοῦτό φησι, πατέρα πολλῶν ἐθνῶν τέθεικά σε. εἰδώς σου τῆς ἀρετῆς τὸ μέγεθος, πολλῶν ἐθνῶν διδάσκαλόν σε ἀπεργάσομαι, καὶ αὐξανῶ σε καὶ πληθυνῶ σε σφόδρα σφόδρως, καὶ θήσω σε εἰς ἔθνη, καὶ βασιλεῖς ἐκ σοῦ ἐξελεύσονται. μὴ ἁπλῶς παραδράμωμεν, ἀγαπητοί, τὰ εἰρημένα. ἂν γὰρ ἐννοήσωμεν τοῦ πατριάρχου τὴν ἡλικίαν, καὶ ὅτι ἐν ἐσχάτῳ γήρᾳ ταῦτα ἤκουσεν, ἐκπλαγησόμεθα τήν τε τοῦ δικαίου πίστιν, καὶ τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ τὴν ὑπερβάλλουσαν δύναμιν, ὅτι ἐξ ἀνθρώπου λοιπὸν νεκρωθέντος, ὡς εἰπεῖν, καὶ τὰ μέλη διαλελυμένου, καὶ καθ' ἑκάστην ἡμέραν τὴν τελευτὴν φανταζομένου, ἐπὶ τοσοῦτον αὐξάνεσθαι τὸ σπέρμα ἐσήμαινεν, ὡς καὶ εἰς ἔθνη πολλὰ γενέσθαι· καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ βασιλεῖς, φησιν, ἐκ σοῦ ἐξελεύσονται. εἶδες ἐπίτασιν ἐπαγγελίας. αὐξανῶ σε, φησι, σφόδρα σφόδρως. οὐχ ἁπλῶς τὸν διπλασιασμὸν ἐπέθηκεν, ἀλλ' ἵνα σημάνῃ τῷ δικαίῳ τοῦ πλήθους τὴν ὑπερβολήν. ἐπειδὴ γὰρ διὰ τῆς τοῦ στοιχείου προσθήκης καθάπερ ἐν στήλῃ τινὶ ἀνεξάλειπτον αὐτῷ τῆς ὑποσχέσεως τὴν ἐπαγγελίαν ἐπέγραψε, πάλιν φησί,

7 Καὶ στήσω τὴν διαθήκην μου ἀνὰ μέσον σου, καὶ ἀνὰ μέσον τοῦ σπέρματός σου μετὰ σὲ εἰς τὰς γενεὰς αὐτῶν, εἰς διαθήκην αἰώνιον, εἶναί σου Θεός.

Οὐ μόνον περὶ σέ, φησι, πολλὴν ἐπιδείξομαι τὴν κηδεμονίαν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ σπέρμα τὸ σὸν καὶ μετὰ τὴν σὴν ἔξοδον. ὅρα πῶς ἀνακτᾶται τοῦ δικαίου τὴν ψυχὴν ὑπισχνούμενος αὐτῷ, ὅτι καὶ τῷ σπέρματι αὐτοῦ πολλὴν παρέξει τὴν πρόνοιαν. καὶ τίς ἡ δύναμις τῆς διαθήκης;

Ὥστε εἶναί σου Θεός, φησι, καὶ τοῦ σπέρματός σου μετὰ σέ.

Τοῦτο γάρ σοι ἔσται τὸ κεφάλαιον τῶν ἀγαθῶν, σοί τε καὶ τῷ σπέρματί σου.

8 Καὶ δώσω σοι καὶ τῷ σπέρματί σου μετὰ σὲ τὴν γῆν, ἣν παροικεῖς, πᾶσαν τὴν γῆν Χαναάν, εἰς κατάσχεσιν αἰώνιον· καὶ Θεὸς ἔσομαι αὐτῶν.

Διὰ τὴν σὴν ἀρετὴν καὶ οἱ ἔκγονοι οἱ σοὶ ἀπολαύσουσι τῆς ἐμῆς προνοίας, καὶ δώσω αὐτοῖς εἰς κατάσχεσιν αἰώνιον τὴν γῆν Χαναάν, καὶ ἔσομαι αὐτῶν Θεός. τί ἐστι, καὶ ἔσομαι αὐτῶν Θεός; ἀντὶ τοῦ, πολλὴν ἐπιδείξομαι τὴν κηδεμονίαν, πολλὴν τὴν πρόνοιαν, ἐν ἅπασιν αὐτοῖς τὴν παρ' ἐμοῦ συμμαχίαν παρέξομαι· μόνον σὺ τὴν διαθήκην μου διατήρησον, σὺ καὶ τὸ σπέρμα σου μετὰ σὲ εἰς τὰς γενεὰς αὐτῶν. οὐδὲν ἕτερον παρ' ὑμῶν ἐπιζητῶ, ἢ τὴν ὑπακοὴν καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην, κἀγὼ πάντα ἅπερ ὑπεσχόμην εἰς ἔργον ἄξω. εἶτα λοιπὸν βουλόμενος ἰδιοποιήσασθαι τοὺς ἐξ αὐτοῦ τικτομένους, καὶ οἰκεῖον ἑαυτοῦ τὸν λαὸν ἀπεργάσασθαι, καὶ ἵνα λοιπὸν τὸ πλῆθος ἐκτεινόμενον μὴ συναναμιγνύηται τοῖς ἔθνεσιν ἐκείνοις, ὧν τὴν γῆν ἔμελλον κληρονομεῖν, ἄλλως δὲ καὶ ἐπειδὴ μετὰ ταῦτα ἔμελλον κατὰ τὴν αὐτοῦ πρόρρησιν ὑπομένειν τὴν ἐν Αἰγύπτῳ δουλείαν, ἵνα μὴ καὶ ἐν αὐτῇ γενόμενοι συναναφυρῶσι τοῖς ἔθνεσι τοῖς ἐν Αἰγύπτῳ, σημείου χάριν τὴν περιτομὴν τῷ δικαίῳ διατάττεται, καί φησιν·

18 Αὕτη ἡ διαθήκη, ἣν διατηρήσεις ἀνὰ μέσον ἐμοῦ καὶ ὑμῶν, καὶ ἀνὰ μέσον τοῦ σπέρματός σου μετὰ σὲ εἰς τὰς γενεὰς αὐτῶν. 19 Περιτμηθήσεσθε τὴν σάρκα τῆς ἀκροβυστίας ὑμῶν.

Εἶτα

* [illegible]

Εἶτα ἵνα διδάξῃ κἀκείνους καὶ πάντας ἡμᾶς τίνος ἕνεκεν τοῦτο ἐπέταξε, καὶ ὅτι οὐδενὸς ἑτέρου χάριν τοῦτο βούλεται γίνεσθαι, ἀλλ' ἢ ὥστε ἐπίσημον λοιπὸν εἶναι τὸν λαὸν τὸν αὐτῷ ἀνακείμενον, φησί·

Καὶ ἔσται ἐν σημείῳ διαθήκης ἀνὰ μέσον ὑμῶν καὶ ἐμοῦ.

5 Καὶ λοιπὸν καὶ τὸν καιρὸν διατάττεται, καθ' ὃν προσήκει τοῦτο γίνεσθαι.

12 Παιδίον, φησὶν, ὀκτὼ ἡμερῶν περιτμηθήσεται ὑμῖν, καὶ ὁ οἰκογενὴς καὶ ὁ ἀργυρώνητος, καὶ πάντες οἱ σιώντες ὑμῖν τὸ σημεῖον τοῦτο δέξονται. 14 Καὶ ὅστις οὐ περιτμηθήσεται τῇ ἡμέρᾳ τῇ διατεταγμένῃ, ἐξολοθρευθήσεται, ὅτι τὴν διαθήκην διεσκέδασεν.

10 Ὅτι παρέβη, φησὶ, τὸ προσταχθέν. ὅρα σοφίαν δεσπότου, πῶς εἰδὼς τῶν μελλόντων ἔσεσθαι τὸ ἀτελὲς τῆς γνώμης, καθάπερ χαλινόν τινα ἐπιτιθεὶς οὕτω τὸ σημεῖον τοῦτο τῆς περιτομῆς *ἔδωκε, τὴν ὁρμὴν αὐτῶν τὴν ἀκάθεκτον ἐκκόπτων, ὥστε μὴ τοῖς ἔθνεσι συναναμίγνυσθαι. ἐπειδὴ γὰρ ᾔδει αὐτῶν τὸ λάγνον, καὶ ὅτι οὐκ ἀνέξονται, κἂν ὦσι μυριάκις ἐνηχούμενοι, ἀπέχεσθαι τῆς ἀλόγου ὁρμῆς, διὰ τοῦτο διηνεκῆ ὑπόμνησιν αὐτοῖς δι-
15 δοὺς καθάπερ δεσμῷ τινι περιέβαλλε τῷ σημείῳ τῆς περιτομῆς, ὅρους αὐτοῖς καὶ κανόνας διδοὺς μὴ περαιτέρω προβαίνειν, ἀλλὰ μέχρι τοῦ οἰκείου ἔθνους ἵστασθαι, καὶ μηδεμίαν ἐπιμιξίαν ποιεῖσθαι πρὸς τούτους, ἀλλὰ τοῦ πατριάρχου τὸ σπέρμα διασώζειν ἀμιγές, ἵν' οὕτω καὶ τὰ τῆς ἐπαγγελίας εἰς αὐτοὺς ἐκβῆναι δυνηθῇ. καὶ καθάπερ τις ἀνὴρ σώφρων καὶ ἐπιεικὴς παιδίσκην ἔχων ἀκόλαστον ὅρους αὐτῇ καὶ κανόνας τίθησι, μηδέποτε ἔξω φαί-
20 νεσθαι τῶν προθύρων τῆς οἰκίας μηδὲ τοῖς παριοῦσι φαίνεσθαι, ἀλλὰ πολλάκις καὶ τοῖς ποσὶ δεσμὰ περιτίθησιν, ἵν' οὕτω περιείργεσθαι δυνηθῇ τῆς πολλῆς ἀκολασίας· τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ ὁ φιλάνθρωπος δεσπότης, καθάπερ δεσμὰ ποσὶν, οὕτω τὸ σημεῖον τῆς περιτομῆς τῇ σαρκὶ ἐναπέθετο, ἵνα οἴκοθεν ἔχοντες ὑπόμνησιν, μηκέτι μηδὲ τῆς παρ' ἑτέρων δέωνται διδασκαλίας.

25 Ἀλλ' οἱ ἀγνώμονες καὶ ἀναίσθητοι Ἰουδαῖοι καὶ παρὰ καιρὸν νῦν τὴν περιτομὴν φυλάττειν βούλονται, καὶ παιδικὴν ἐπιδείκνυνται γνώμην. τίνος γὰρ ἕνεκεν, εἰπέ μοι, νῦν περιτέμνεσθαι βούλονται; τότε μὲν γὰρ, ἵνα μὴ τοῖς παρανόμοις ἐκείνοις ἔθνεσι συναναφύρωσι, τοῦτο προσετάγησαν· νυνὶ δὲ διὰ τὴν τοῦ Θεοῦ χάριν πάντων πρὸς τὴν ἀλήθειαν τοῦ φωτὸς χειραγωγηθέντων, ποῖον τῆς περιτομῆς ὄφελος; μὴ γὰρ πρὸς τὴν
30 τῆς ψυχῆς ἐλευθερίαν τι συμβάλλεται ἡ τῆς σαρκὸς ἀπόθεσις; οὐκ ἤκουσαν σαφῶς τοῦ Θεοῦ λέγοντος, καὶ ἔσται ἐν σημείῳ διαθήκης, μονονουχὶ δεικνύντος, ὅτι διὰ τὴν πολλὴν αὐτῶν ἀγνωμοσύνην τοῦ σημείου ἐδεήθησαν; οὕτω γὰρ καὶ ἐπὶ τῶν ἀνθρωπίνων πολλάκις γίνεται πραγμάτων. ἐπειδὰν μὴ θαρρῶμέν τισι, σημεῖον ἐνεχύρου χάριν λαμβάνειν παρ' αὐτῶν σπουδάζομεν, οὕτω καὶ ὁ τῶν ὅλων Θεὸς, εἰδὼς αὐτῶν τῆς γνώμης
35 τὴν εὐκολίαν, τὸ σημεῖον τοῦτο παρ' αὐτῶν ἀπαιτῆσαι κατεδέξατο, οὐχ ἵνα διηνεκῶς μένῃ τὸ σημεῖον τοῦτο, ἀλλ' ἵνα τῶν τότε τέλος λαμβανόντων καὶ ἡ τοῦ σημείου χρεία περιαιρεθῇ. ὥσπερ γὰρ ὅταν σημεῖόν τινες ἀπαιτῶσι καὶ ἐνέχυρον βούλωνται λαμβάνειν, ἐπειδὰν τοῦ πράγματος ἡ ὑπόθεσις τέλος λάβῃ, καὶ τὸ σημεῖον λοιπὸν αἴρεται, οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα. ἐπειδὴ διὰ τὸ φανερὸν εἶναι τὸ τοῦ Ἀβραὰμ σπέρμα, καὶ μὴ συμφυρῆναι
40 τοῖς ἔθνεσι, τὸ σημεῖον τοῦτο παρ' ὑμῶν εἰσηνέχθη, ἐχρῆν, τῶν ἐθνῶν ἐκείνων, δι' οὓς, τὸ σημεῖον ἐδέξασθε, τῶν μὲν ἄρδην ἀφανισθέντων, τῶν δὲ μετ' ἐκείνους τῷ τῆς ἀληθείας φωτὶ προσδραμόντων, μηκέτι τὸν ἔλεγχον τῆς οἰκείας ἀγνωμοσύνης περιφέρειν, ἀλλ' ἀπαλλάττεσθαι καὶ εἰς τὴν προτέραν εὐγένειαν ἀνατρέχειν. ἐννόησον γάρ μοι, ὅτι ὁ θαυμάσιος

ΗΘΙΚΟΝ

ὁ θεὸς

θαυμάσιος ἐκεῖνος, ὁ πατριάρχης λέγω, πρὶν ἢ τῆς περιτομῆς δέξασθαι τὴν ἐντο-
λὴν (ἐννενήκοντα γὰρ καὶ ἐννέα ἐτῶν ἦν, ἡνίκα τοῦτο ἐπετάττετο) καὶ εὐάρεστος τῷ Θε-
ῷ γέγονε, καὶ μυριάκις ἀνεκηρύχθη παρὰ τοῦ δεσπότου. καὶ ἐπειδὴ λοιπὸν εἰς ἔργον ἔμελ-
λεν ἐκβαίνειν τὰ τῆς ἐπαγγελίας, καὶ τίκτεσθαι ἔμελλεν ὁ Ἰσαὰκ, καὶ αὔξεσθαι τὸ γένος, καὶ
ὁ πατριάρχης [δὲ] μεθίστασθαι τῆς ζωῆς, τότε δέχεται τὴν ἐντολὴν τῆς περιτομῆς, καὶ 5
ἐν ἡλικίᾳ τοιαύτῃ περιτέμνεται, ἵνα τοῖς ἑξῆς ἅπασι νόμος τις καὶ κανὼν γίνηται τὰ
παρὰ τοῦ πατριάρχου γεγενημένα. καὶ ἵνα μάθητε ἀκριβῶς, ἀγαπητοὶ, ὅτι
οὐδὲν τοῦτο πρὸς τὴν τῆς ψυχῆς ἀρετὴν λυσιτελεῖ, ἐξ αὐτῶν τῶν γινομένων συνι-
δεῖν δυνατόν. τί γάρ φησιν; ὀκτὼ ἡμερῶν παιδίον περιτμηθήσεται. τὸν δὲ χρόνον οἶ-
μαι τοῦτον ὡρίσθαι παρὰ τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ, δύο τούτων ἕνεκεν· ἑνὸς μὲν, ἵνα 10
ἐν τῇ ἀώρῳ ἡλικίᾳ κουφότερον ἐνεγκεῖν τὸν πόνον δυνηθῇ τῆς περιτομῆς τῆς σαρκός·
δευτέρου δὲ, ἵνα δι' αὐτῶν τῶν ἔργων παιδευθῶσιν, ὡς οὐκ εἰς ψυχήν τι συντελεῖ
τὸ γινόμενον, ἀλλὰ σημείου χάριν τοῦτο γίνεται. τὸ γὰρ ἄωρον παιδίον, τὸ μὴ γινώ-
σκον τὰ γινόμενα, μηδὲ αἴσθησίν τινα ἔχον, ποίαν ὠφέλειαν εἰς τὴν ψυχὴν ἐκ τούτου
δέξασθαι δυνήσεται; ἐκεῖνα γάρ ἐστι τῆς ψυχῆς ἰδικῶς κατορθώματα, τὰ ἐκ προαι- 15
ρέσεως γινόμενα. ψυχῆς γάρ ἐστι κατόρθωμα, τὸ ἀρετὴν ἑλέσθαι, καὶ κακίαν φυγεῖν·
ψυχῆς κατόρθωμα, τὸ μὴ τῶν πλειόνων μόνον μὴ ἐφίεσθαι, ἀλλὰ καὶ τὰ ὄντα προΐεσθαι
τοῖς δεομένοις· ψυχῆς κατόρθωμα, τὸ μὴ τοῖς παροῦσι προσεστηκέναι, ἀλλὰ τούτων μὲν
ὑπερορᾶν, τὰ μέλλοντα δὲ καθ' ἑκάστην ἡμέραν φαντάζεσθαι. τὸ δὲ σημεῖον ἐπὶ τῆς σαρκὸς
δέξασθαι, ποῖον ἂν εἴη κατόρθωμα; ἀλλ' οἱ ἀγνώμονες καὶ ἀναίσθητοι Ἰουδαῖοι τῆς ἀλη- 20
θείας φανείσης ἔτι τῇ σκιᾷ παρακαθήμενοι, καὶ τοῦ ἡλίου τῆς δικαιοσύνης λάμψαντος, καὶ
τὰς ἀκτῖνας τοῦ φωτὸς πανταχοῦ ἀφιέντος, ἔτι τῷ λυχνιαίῳ φωτὶ προσηλωμένοι, καὶ
μετὰ τὸν καιρὸν τῆς στερεᾶς τροφῆς ἔτι τοῦ γάλακτος τρεφόμενοι, οὐδὲ τοῦ μακαρίου
Ῥωμ. δ. ια. Παύλου ἀκούειν ἀνέχονται βοῶντος καὶ λέγοντος περὶ τοῦ πατριάρχου· Καὶ σημεῖον ἔλα-
βε περιτομὴν, σφραγῖδα τῆς δικαιοσύνης τῆς πίστεως τῆς ἐν ἀκροβυστίᾳ. ὅρα πῶς 25
ἀμφότερα ἡμᾶς ἐνταῦθα ἐδίδαξε, καὶ ὅτι σημείου χάριν τὴν περιτομὴν ἐδέξατο, καὶ
ὅτι ἡνίκα ἀκρόβυστος ἦν, τὴν δικαιοσύνην τὴν ἐκ τῆς πίστεως ἐπεδείξατο. ἵνα γὰρ μὴ
ἀναισχυντῇ ὁ Ἰουδαῖος καὶ λέγῃ, ὅτι οὐχὶ ἡ περιτομὴ τὴν δικαιοσύνην αὐτῷ προεξένησε;
διὰ τοῦτο ὁ μακάριος οὗτος ὁ παρὰ τοὺς πόδας Γαμαλιὴλ μαθητευθεὶς, ὁ κατ' ἀκρίβειαν
τὸν νόμον παιδευθεὶς, φησὶ, μὴ νομίσητε, ὦ ἀναίσχυντοι Ἰουδαῖοι, ὅτι ἡ περιτομή τι εἰς δι- 30
καιοσύνην αὐτῷ συνετέλεσε. καὶ γὰρ ἐν τῷ καιρῷ τῆς ἀκροβυστίας τὴν πίστιν ἐπιδειξά-
μενος ἤκουσεν, ἐπίστευσε δὲ Ἀβραὰμ τῷ Θεῷ, καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην. γε-
νόμενος οὖν ἐν τῇ δικαιοσύνῃ διὰ τὴν εἰς τὸν Θεὸν πίστιν, τότε δέχεται σημείου χάριν τὴν
περιτομὴν, καὶ ὁμοῦ καὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ τὸ στοιχεῖον ἐπιτίθησι, καὶ μετὰ ταῦτα τὴν περιτο-
μὴν ἐπιτάττει· ἵνα δείξῃ ὅτι διὰ τὴν πολλὴν ἀρετὴν λοιπὸν τὸν δίκαιον ᾠκειώσατο, καὶ δι' 35
ἐκεῖνον καὶ τοὺς ἐξ αὐτοῦ ἐσομένους. καὶ καθάπερ τις οἰκέτην κτησάμενος πολλάκις καὶ τὸ ὄ-
νομα αὐτοῦ μετατίθησι, καὶ τὸ σχῆμα, καὶ πάντα ποιεῖ ὥστε κατάδηλον αὐτὸν ποιῆσαι, ἵνα
διὰ πάντων κηρύττῃ τὴν δεσποτείαν· οὕτω δὴ καὶ ὁ τῶν ὅλων Θεὸς, ὥσπερ αὐτὸν χωρίσαι λοι-
πὸν τῶν ἄλλων ἀνθρώπων βουλόμενος, διὰ μὲν τῆς προσθήκης τοῦ στοιχείου, ὅτι πολλῶν
ἐθνῶν πατὴρ ἔσται, ἐμήνυσε· διὰ δὲ τῆς περιτομῆς, ὅτι ἐξαίρετος ἔσται αὐτοῦ λαὸς, καὶ 40
τῶν λοιπῶν ἐθνῶν κεχωρισμένον ἐξ αὐτοῦ μέλλον τίκτεσθαι σπέρμα. ἀλλ' εἰ καὶ ἐκεῖνοι
διὰ τὴν οἰκείαν πώρωσιν ἔτι τὴν περιτομὴν τῆς σαρκὸς φυλάττειν βούλονται, οὐκ ἀκούοντες
Γαλ. ε. β. Παύλου λέγοντος· Ἐὰν γὰρ περιτέμνησθε, Χριστὸς ὑμᾶς οὐδὲν ὠφελήσει (διὰ γὰρ τοῦτο

παρεγένετο

παρεγένετο ὁ δεσπότης, ἵνα ταῦτα πάντα ἀνέλῃ, καὶ διὰ τοῦτο πάντα τὸν νόμον ἐπλήρωσεν, ἵνα στήσῃ λοιπὸν τοῦ νόμου τὴν παρατήρησιν. διὰ τοῦτο * ἐβόα ὁ μακάριος Παῦλος, Οἵτινες ἐν νόμῳ δικαιοῦσθε, τῆς χάριτος ἐξεπέσατε) [Γαλ. ε. δ.] ἀλλ' ἡμεῖς πειθώμεθα τῷ μακαρίῳ Παύλῳ, καὶ τὴν ἀχειροποίητον περιτομὴν καταδεχώμεθα. Ἐν ᾧ γάρ, φησι, περιετμήθητε [Κολ. β. ια.] περιτομῇ ἀχειροποιήτῳ, ἐν τῇ ἀπεκδύσει τῶν ἁμαρτιῶν τῆς σαρκός, ἐν τῇ περιτομῇ τοῦ Χριστοῦ. εἶτα διδάσκων ἡμᾶς ἀκριβέστερον τίς ἐστιν ἡ τοιαύτη περιτομή, ἐπήγαγε· Συνταφέντες αὐτῷ διὰ τοῦ βαπτίσματος. καθάπερ γὰρ ἐκείνοις τὸ τῆς περιτομῆς σημεῖον ἐχώριζε τῶν λοιπῶν ἐθνῶν, καὶ ἐδείκνυ τὴν οἰκείωσιν αὐτῶν τὴν πρὸς τὸν Θεόν· τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ ἐφ' ἡμῶν ἡ διὰ τοῦ βαπτίσματος περιτομὴ τὸν χωρισμὸν ἀκριβέστερον καθίστησι, καὶ τὴν διαίρεσιν τῶν πιστῶν καὶ τῶν οὐ τοιούτων. ἐν ᾧ γάρ, φησι, περιετμήθητε περιτομῇ ἀχειροποιήτῳ, ἐν τῇ ἀπεκδύσει τῶν ἁμαρτιῶν τῆς σαρκός. ὅπερ γὰρ ἐκεῖ ἐργάζεται ἡ περιτομὴ εἰς τὴν τῆς σαρκὸς ἀπόθεσιν, τοῦτο ἐνταῦθα τὸ βάπτισμα εἰς τὴν τῶν ἁμαρτημάτων ἀπόθεσιν. ἀπεκδυσάμενοι τοίνυν ἅπαξ τὰς τῆς σαρκὸς ἁμαρτίας, καὶ καθαρὸν τὸ ἔνδυμα δεξάμενοι μείνωμεν, ἀγαπητοί, ἐπὶ τῆς καθαρότητος, καὶ τῶν παθῶν τῆς σαρκὸς ἀνώτεροι γινόμενοι τῆς ἀρετῆς ἐπιλαβώμεθα, καὶ τὸν ἐν τῇ χάριτι τὸν ἐν τῷ νόμῳ, μᾶλλον δὲ καὶ πρὸ τοῦ νόμου, ζηλώσωμεν, ἵνα κατ' ἴχνος ἐκείνου τὴν ἑαυτῶν ζωὴν οἰκονομήσαντες, καταξιωθῶμεν εἰς τοὺς ἐκείνου κόλπους καταντῆσαι, καὶ τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ πατρὶ ἡ δόξα, ἅμα τῷ ἁγίῳ * πνεύματι, νῦν καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Λογ. μ. ΚΑΙ ΕΙΠΕΝ Ο ΘΕΟΣ ΤΩ ΑΒΡΑΑΜ· ΣΑΡΑ ἡ γυνή σου οὐ κληθήσεται Σάρα, ἀλλὰ Σάῤῥα ἔσται τὸ ὄνομα αὐτῆς.

Φέρε τὰ λείψανα τῆς χθεσινῆς τραπέζης ὑμῖν παραθῶμεν, καὶ τέλος ἐπιθῶμεν σήμερον τῷ λόγῳ, μᾶλλον δὲ τῇ εὐλογίᾳ καὶ τῇ ὑποσχέσει, ἣν ὁ τῶν ὅλων Θεὸς ἐποιήσατο πρὸς τὸν πατριάρχην. ἀλλὰ λείψανα τραπέζης ἀκούων, μηδὲν αἰσθητὸν ὑποπτεύσῃς. οὐ γὰρ οἷα τὰ τῶν ἐδεσμάτων λείψανα, τοιαῦτά εἰσι καὶ τὰ πνευματικά. ἐκεῖνα μὲν γὰρ ἕωλα γινόμενα οὐ τὴν αὐτὴν παρέχει ἡδονὴν τοῖς ἐστιωμένοις· εἰ δὲ καὶ μίαν καὶ δευτέραν ἡμέραν καταληφθείη, ἄχρηστα λοιπὸν πάντη γίνεται· ταῦτα δὲ τὰ λείψανα οὐ μίαν καὶ δευτέραν ἡμέραν, ἀλλὰ κἂν διηνεκεῖ τῷ αἰῶνι καταλείπηται, τὴν ἴσην ὠφέλειαν παρέχεται, καὶ τὴν ἡδονὴν οὐκ ἀπόλλυσι. θεῖα γάρ ἐστι καὶ πνευματικά, καὶ οὐδεμίαν ὑπὸ τοῦ χρόνου βλάβην ὑφίσταται, ἀλλὰ καθ' ἑκάστην ἡμέραν νεαρὰν δείκνυσι τὴν χάριν, καὶ πολλῆς ἐμπίπλησι τῆς εὐφροσύνης τοὺς ἀπολαύειν τούτων βουλομένους. ἐπεὶ οὖν τοιαύτη τούτων τῶν λειψάνων ἡ δύναμις· φέρε, μετὰ προθυμίας καὶ ὑμεῖς τῆς ἀπὸ τούτων ἀπολαύσεως ἐμφορήθητε, καὶ ἡμεῖς θαῤῥοῦντες αὐτῶν τῇ δυνάμει παραθῶμεν αὐτὰ τῇ ὑμετέρᾳ ἀγάπῃ. ἀλλ' ἵνα δόξῃ σαφέστερος ὑμῖν γίνεσθαι ὁ λόγος, ἀναγκαῖον τοῦ τέλους τῶν χθὲς εἰρημένων ὑπομνησθῆναι, ἵν' οὕτω τῆς ἀκολουθίας ἐπιλαβόμενοι, τῆς διδασκαλίας ἁψώμεθα. τὴν περὶ τῆς περιτομῆς ἐντολὴν εἰς μέσον παραγαγόντες, καὶ ὅτι εἶπεν ὁ Θεὸς τῷ πατριάρχῃ, περιτμηθήσεται ὑμῶν πᾶν ἀρσενικόν, καὶ ἔσται ἐν σημείῳ διαθήκης ἀνὰ μέσον ὑμῶν καὶ ἐμοῦ, καὶ παιδίον ὀκτὼ ἡμερῶν περιτμηθήσεται· καὶ ὃς οὐ περιτμηθήσεται, ἐξολοθρευθήσεται

διαφθαρήσεται ἡ ψυχὴ ἐκείνη, ὅτι τὴν διαθήκην μου διεσκέδασεν, ἐνταῦθα εἰς τὸν τῆς περιτομῆς λόγον τὴν διδασκαλίαν κατελύσαμεν, καὶ ἵνα μὴ τῷ πλήθει καταχώσωμεν ὑμῶν τὴν διάνοιαν, περαιτέρω προελθεῖν οὐκ ἠνεσχόμεθα. οὐδὲ γὰρ τοῦτο μόνον ἐστὶν ἡμῖν τὸ σπουδαζόμενον, τὸ πολλὰ εἰπεῖν καὶ ἀναχωρῆσαι, ἀλλὰ συμμετρεῖν βουλόμεθα τῇ δυνάμει τῇ ὑμετέρᾳ τοῦ λόγου τὴν διδασκαλίαν, ἵνα καρπωσάμενοί τι ἐκ τῶν λεγομένων ὠφελείας, οὕτως οἴκαδε ἀναχωρήσητε. φέρε οὖν τὰ λειπόμενα προσθῶμεν τοῖς εἰρημένοις, καὶ ἴδωμεν μετὰ τὴν τῆς περιτομῆς ἐντολήν, τί προσθεὶς ὁ φιλάνθρωπος Θεὸς διαλέγεται τῷ πατριάρχῃ.

15 Καὶ εἶπε, φησίν, ὁ Θεὸς τῷ Ἀβραάμ, Σάρα ἡ γυνή σου οὐ κληθήσεται τὸ ὄνομα αὐτῆς Σάρα, ἀλλὰ Σάρρα ἔσται τὸ ὄνομα αὐτῆς.

Ὥσπερ σοί, φησί, τὸ στοιχεῖον προσθεὶς ἐμήνυσα, ὅτι πατὴρ ἔσῃ πολλῶν ἐθνῶν, οὕτω καὶ τῇ Σάρᾳ ὁμοίως προστίθημι τὸ στοιχεῖον, ἵνα μάθῃς ὅτι νῦν ὁ καιρὸς ἥκει τοῦ εἰς ἔργον ἐλθεῖν τὰ πάλαι παρ᾽ ἐμοῦ ἐπαγγελθέντα. ἔσται οὖν, φησί, τὸ ὄνομα αὐτῆς Σάρρα.

16 Εὐλογήσω δὲ αὐτήν, καὶ δώσω σοι ἐξ αὐτῆς τέκνον, καὶ εὐλογήσω αὐτόν, καὶ ἔσται εἰς ἔθνος, καὶ βασιλεῖς ἐθνῶν ἐξ αὐτοῦ ἐξελεύσονται.

Διὰ τοῦτο προλαβὼν τοῦ στοιχείου τὴν προσθήκην ἐποιησάμην, ἵνα μάθῃς ὅτι πάντως ἔσται τὰ παρ᾽ ἐμοῦ λεγόμενα, μηδὲ πρὸς τὴν ἀσθένειαν τῆς φύσεως ἀφορῶν καταπέσῃς· ἀλλὰ πρὸς τὸ μέγεθος τῆς δυνάμεως τῆς ἐμῆς ἀποβλέπων, θάρσησον τοῖς παρ᾽ ἐμοῦ λεγομένοις. εὐλογήσω γὰρ αὐτὴν καὶ δώσω σοι ἐξ αὐτῆς τέκνον, καὶ εὐλογήσω αὐτόν, καὶ ἔσται εἰς ἔθνη, καὶ βασιλεῖς ἐθνῶν ἐξ αὐτοῦ ἐξελεύσονται. ὑπὲρ φύσιν ἀνθρωπίνην τὰ ἐπαγγελθέντα, καὶ ὅμοιον ἦν ὡς ἂν εἰ ὑπέσχετο ἀπὸ λίθων ἀνθρώπους ποιῆσαι. οὐδὲν γὰρ λίθων ἦσαν διενηνοχότες, ὅσον πρὸς τὸ τεκεῖν, καὶ ὁ πατριάρχης ὑπὸ τοῦ γήρως λοιπὸν ἀνενέργητος ὤν, καὶ πρὸς παιδοποιίαν ἄχρηστος, καὶ ἡ Σάρρα μετὰ τῆς στειρώσεως ἔχουσα καὶ τὴν ἀπὸ τῆς ἡλικίας καὶ τοῦ γήρως προσθήκην. ἀλλ᾽ ὁ δίκαιος ταῦτα ἀκούων καὶ νομίζων τὴν πάλαι γεγενημένην παρὰ τοῦ Θεοῦ ἐπαγγελίαν ἐκβεβηκέναι εἰς τὸν Ἰσμαὴλ (ἐπειδὴ γὰρ εἶπε, σοὶ καὶ τῷ σπέρματί σου δώσω τὴν γῆν ταύτην, οὐ διέκρινε δὲ ὅτι περὶ τοῦ ἀπὸ τῆς Σάρρας τικτομένου φησί, ἐλογίζετο καθ᾽ ἑαυτὸν ὅτι τὰ τῆς ὑποσχέσεως ἐκβέβηκε) νῦν δὲ ἀκούων Κυρίου τοῦ Θεοῦ λέγοντος, ὅτι εὐλογήσω τὴν Σάρραν, καὶ δώσω σοι ἐξ αὐτῆς τέκνον, καὶ εὐλογήσω αὐτόν, καὶ ἔσται εἰς ἔθνη, καὶ πάλιν, ἐξ ἐκείνου βασιλεῖς ἐθνῶν ἐξελεύσονται, οὐκ ἔχων ὅ, τι εἴπῃ (οὔτε γὰρ ἀπιστεῖν ἠδύνατο τοῖς παρὰ τοῦ Θεοῦ λεγομένοις φιλόθεος ὤν) καὶ πρὸς τὴν ἡλικίαν ὁρῶν τὴν ἑαυτοῦ, καὶ πρὸς τὴν τῆς Σάρρας στείρωσιν τὴν μέχρις ἐκείνης ἡλικίας γεγενημένην, ἐν ἀμηχανίᾳ γεγονώς, καὶ καταπλαγεὶς τοῦ Θεοῦ τὴν ὑπόσχεσιν,

17 Ἔπεσε, φησίν, ἐπὶ πρόσωπον, καὶ ἐγέλασεν.

Εἶδε τὴν ὑπερβολὴν τῆς ὑποσχέσεως, καὶ τῆς δυνάμεως τοῦ ἐπαγγειλαμένου τὸ μέγεθος ἐννοήσας, ἔπεσεν ἐπὶ πρόσωπον, καὶ ἐγέλασεν, ἀντὶ τοῦ, περιχαρὴς ἐγένετο, καὶ κατὰ τοὺς τῆς διανοίας λογισμοὺς ἐνενόει, πῶς ἂν κατὰ ἀνθρωπίνην ἀκολουθίαν τοῦτο γένοιτό ποτε,

Καὶ εἰ τῷ ἑκατονταέτει παιδίον γεννήσεται, καὶ εἰ ἡ στεῖρα,

Καὶ μέχρις ἐννενήκοντα ἐτῶν ἄγονος διαμείνασα ἐξαίφνης δυνήσεται πρὸς τεκνογονίαν διεγερθῆναι. καὶ ταῦτα κατὰ τὴν διάνοιαν λογισάμενος, οὐκ ἐτόλμησέ τι τοιοῦτον διὰ τῆς γλώττης προενεγκεῖν, ἀλλὰ δείκνυσι ἑαυτοῦ τὴν εὐγνωμοσύνην, παρακλη-

κλησιν προσάγει περὶ τοῦ Ἰσμαὴλ μονονουχὶ λέγων, δέσποτα, ἀρκούντως με παρεμυθή-
σω καὶ τὴν ἐκ τῆς ἀπαιδίας ἀθυμίαν, τῇ δόσει τοῦ Ἰσμαὴλ εἰς εὐφροσύνην μετέβα-
λες. οὐδὲ γὰρ τούτου τεχθέντος, φησί, λοιπὸν κἂν ἐν διανοίᾳ ἔλαβον ἢ ἐνενόησά ποτε,
ὅτι ἐκ τῆς Σάῤῥας ἔσται μοι παῖς, ἀλλ᾽ οὐδὲ αὐτὴ τοῦτο προσεδόκησε· διὸ καὶ τὴν Ἄγαρ
5 μοι παρέδωκεν, ἀπαγορεύσασα τὰ καθ᾽ ἑαυτήν. ἱκανὴν τοίνυν ἀμφότεροι τὴν παρα-
μυθίαν ἐδεξάμεθα τεχθέντος τοῦ Ἰσμαήλ. οὗτος οὖν ὁ παρὰ σοῦ δοθεὶς ἡμῖν ζήτω ἐναντί-
ον σου, καὶ ἀρκοῦσαν ἔχομεν τὴν παράκλησιν, καὶ τὸ γῆρας τὸ ἡμέτερον ἡ τούτου ζωὴ πα-
ραμυθήσεται. τί οὖν ὁ φιλάνθρωπος δεσπότης; ἐπειδὴ ἱκανῶς καὶ τοῦ δικαίου τῆς γνώμης
τὸ φιλόθεον διὰ τῆς τοῦ χρόνου παρατάσεως ἐβασάνισε, καὶ εἶδεν ἀμφοτέρους ἀπαγο-
10 ρεύσαντας, καὶ τὸν μὲν διὰ τὸ γῆρας, τὴν δὲ μετὰ τῆς ἡλικίας καὶ διὰ τὴν στείρωσιν, φησί
νῦν ἐπειδὴ πάντη ὑμῖν ἀδύνατον τοῦτο εἶναι φαίνεται (διὰ γὰρ τοῦτο κἀγὼ τὴν τοσαύ-
την μακροθυμίαν ἐπεδειξάμην, ἵνα δείξω ὅτι ὑπὲρ φύσιν ἀνθρωπίνην ἐστὶν ἡ δωρεά,
ἡ παρ᾽ ἐμοῦ παρεχομένη) καὶ ἵνα καὶ ὑμεῖς καὶ οἱ ἄλλοι πάντες δι᾽ αὐτῶν μάθωσι τῶν πραγ-
μάτων, ὅτι καὶ τῆς φύσεώς εἰμι δεσπότης, καὶ πρὸς ὃ βούλομαι αὐτὴ ὑπακούει, καὶ
15 εἴκει τοῖς ἐμοῖς ἐπιτάγμασιν (εἰ γὰρ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος αὐτὴν παρήγαγον, πολλῷ μᾶλ-
λον αὐτὴν γηρωμένην τὴν φύσιν καὶ χωλεύουσαν διορθῶσαι δυνήσομαι) ἵνα τοίνυν θάῤῥος
ἔχῃς, ἄκουε καὶ διεγέρθητι, καὶ τοὺς ἐν τῇ διανοίᾳ λογισμούς σου κινηθέντας παρωσάμενος,
δέχου ἱκανὴν πληροφορίαν ἐκ τῶν παρ᾽ ἐμοῦ λεγομένων. ἰδοὺ γὰρ Σάῤῥα ἡ γυνή σου, ἣν
νομίζεις διά τε τὴν στείρωσιν, διά τε τὸ γῆρας ἀδύνατον λοιπὸν τεκεῖν, αὕτη τέξεταί σοι
20 υἱόν. καὶ ἵνα μηδὲ ἀμφιβάλλειν ἔχῃς, ἰδού, σοι καὶ τὴν προσηγορίαν τοῦ τικτομένου
προμηνύω. τὸν γὰρ τικτόμενον καλέσεις Ἰσαάκ. πρὸς γὰρ ἐκεῖνον στήσω τὴν διαθή-
κην μου εἰς διαθήκην αἰώνιον, καὶ τῷ σπέρματι αὐτοῦ μετ᾽ αὐτόν. οὗτος γάρ ἐστιν, ὃν ἐξ ἀρχῆς καὶ
ἐκ προοιμίων σοι ὑπεσχόμην, καὶ εἰς τοῦτον τὰ τῆς ἐπαγγελίας τῆς ἐμῆς πληρωθή-
σεται. διὸ καὶ πάντα σοι προλέγω, οὐχ ὅτι τέξεται μόνον, ἀλλὰ καὶ ὅπως αὐτὸν καλέσεις,
25 καὶ ὅτι πρὸς αὐτὸν τὴν διαθήκην μου θήσομαι, καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ τῷ σπέρματι
αὐτοῦ μετ᾽ αὐτόν. εἶτα ὁ φιλότιμος ἀεὶ ταῖς δωρεαῖς καὶ τὰς αἰτήσεις ἡμῶν ἐκ πολλοῦ τοῦ
περιόντος ὑπερβαλλόμενος, ἐπειδὴ διανέστησε τοῦ δικαίου τὸ φρόνημα, καὶ σχεδὸν εἰπεῖν, δι᾽
ὧν ὑπέσχετο νέον ἐκ γέροντος τὸν πρεσβύτην εἰργάσατο, καὶ τὸν νεκρόν, ὡς εἰπεῖν, ὄν-
τα διὰ τῶν ῥημάτων ἐζωογόνησεν, ἐπιδαψιλευόμενος ταῖς εὐεργεσίαις φησί, καὶ ταῦτα
30 ἅπερ ὑπεσχόμην εἰς ἔργον ἄξω, καὶ μετὰ τούτου καὶ τὴν περὶ τὸν Ἰσμαὴλ παράκλησιν
δεξάμενος. ἐπήκουσα γάρ σου τῆς δεήσεως, καὶ εὐλόγηκα αὐτόν. αὐξήσω αὐτὸν καὶ πλη-
θυνῶ αὐτὸν σφόδρα. δώδεκα ἔθνη γεννήσει, καὶ δώσω αὐτὸν εἰς ἔθνος μέγα. ἐπειδὴ γάρ,
φησι, σὸν σπέρμα ἐστίν, οὕτως αὐτὸν αὐξήσω καὶ πληθυνῶ σφόδρα, ὡς δώδεκα ἔθνη ἐξ αὐτοῦ
διαδοθῆναι· τὰ μέντοι τῆς διαθήκης τῆς ἐμῆς στήσω πρὸς Ἰσαάκ, ὃν τέξεταί σοι Σάῤῥα εἰς
35 τὸν καιρὸν τοῦτον ἐν τῷ ἐνιαυτῷ τῷ δευτέρῳ. ὅρα μοι ἐνταῦθα, ἀγαπητέ, ὅπως ἐν
μιᾷ καιροῦ ῥοπῇ ὁ δίκαιος παντὸς τοῦ χρόνου τὰς ἀμοιβὰς ἐκομίσατο, καὶ ἐπληροῦτο
ἐκεῖνο τὸ παρὰ τοῦ Χριστοῦ τοῖς μαθηταῖς εἰρημένον· Ὅτι ὅστις ἂν καταλίπῃ πατέρα
ἢ μητέρα ἢ οἰκίας ἢ ἀδελφοὺς διὰ τὸ ὄνομά μου, καὶ ἐνταῦθα ἑκατονταπλασίονα λή-
ψεται, καὶ ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσει. ἐννόησον γάρ μοι τὸν δίκαιον τοῦτον. ἐπειδὴ ἑτοί-
40 μως ὑπήκουσε τῷ προστάγματι τοῦ δεσπότου, καὶ καταλιπὼν τὴν οἰκείαν πατρίδα
προετίμησε τὴν ἀλλοτρίαν τῆς ἐνεγκούσης, ὅπως κατὰ μικρὸν πολλὴν τὴν ὑπομο-
νὴν ἐπιδειξάμενος, καὶ εἰς ἄκραν ἀρετῆς κορυφὴν ἀνελθών, οὕτω περίβλεπτος γέγονε
καὶ περιφανής, ὡς τῷ πλήθει τῶν ἄστρων τοὺς ἐξ αὐτοῦ τεχθέντας παρισωθῆναι. τά-

Ματθ. ιθ. κθ.

γα εἴ τις εὐγνωμόνως βουληθείη συνιδεῖν, οὐ μόνον εἰσὶν ἑκατονταπλασίονα, ἃ ὁ δίκαιος οὗτος ἐκομίσατο ἐνταῦθα, ἀλλὰ καὶ μυριοπλασίονα. εἰ δὲ ἐνταῦθα τοσούτων ἠξιώθη, τίς ἂν λόγος παραστῆσαι δυνήσεται τῆς ἐκεῖ ἀπολαύσεως τὴν λῆξιν; μᾶλλον δὲ, ὡς οἷόν τε, καὶ τοῦτο ὁ λόγος δεῖξαι δυνήσεται. ὅταν γὰρ ἀκούσῃς, ὅτι πάντες οἱ δίκαιοι ἐξ ἐκείνου μέχρι νῦν καὶ μέχρι τῆς συντελείας αὐτῆς, εὐχῆς ἔργον ποιοῦνται εἰς τοὺς κόλπους τοῦ πατριάρχου καταντῆσαι, ποίαν ἑτέραν μείζονα ταύτης τιμὴν παραστῆσαι δυνήσῃ; εἶδες οἷόν ἐστιν ὑπομονὴ, ὅσον ἐστὶν ἀρετὴ, ὅσον ἐστὶ τὸ εἶναι φιλόθεον, καὶ πολλὴν εὐγνωμοσύνην ἐπιδείκνυσθαι περὶ τὰς τοῦ δεσπότου εὐεργεσίας. ἐπειδὴ γὰρ κατὰ καιρὸν τὰ παρ' ἑαυτοῦ εἰσέφερεν, εὐχαρίστως πάντα δεχόμενος, καὶ τὰ χρηστὰ καὶ τὰ ἐναντία, διὰ τοῦτο ὁ φιλάνθρωπος Θεὸς τελευταῖον ἁπάντων τὸ κεφάλαιον τῶν ἀγαθῶν, καὶ ὅπερ μάλιστα ὁ δίκαιος ἐπεθύμει, τοῦτο αὐτῷ ἐχαρίσατο. σκόπει γὰρ πῶς ἐν εἰκοσιτέσσαρσιν ἔτεσιν ἐβασάνιζε τοῦ δικαίου τὴν ἀρετήν. ἡνίκα γὰρ ἐξῆλθεν ἀπὸ τῆς Χαρρὰν ὑπακούσας τῷ τοῦ δεσπότου προστάγματι, ἑβδομήκοντα πέντε ἦν ἐτῶν φησί· νυνὶ δὲ, ὅτε ταῦτα ἤκουσεν, ἑκατοστοῦ λοιπὸν ἦν ἔτους ἐπιβάς.

ΗΘΙΚΟΝ

Ταῦτα ἀκούοντες, ἀγαπητοὶ, παιδευώμεθα πολλὴν τὴν ὑπομονὴν ἐπιδείκνυσθαι, καὶ μηδέποτε ἀλύειν μηδὲ ναρκᾷν πρὸς τοὺς τῆς ἀρετῆς ἱδρῶτας, ἀλλ' εἰδέναι ὅτι φιλότιμος ὢν καὶ μεγαλόδωρος ὁ δεσπότης ὁ ἡμέτερος, ἀντὶ μικρῶν πόνων μεγάλας ἡμῖν ἀποδίδωσι τὰς ἀμοιβὰς, καὶ οὐ μόνον ἐν τῷ μέλλοντι τὰ ἀθάνατα ἀγαθὰ ταμιευόμενος, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸν παρόντα βίον παραμυθούμενος ἡμῶν τῆς φύσεως τὴν ἀσθένειαν, πολλὰς φιλοτιμεῖται τὰς δωρεάς· ἐπεὶ καὶ ὁ πατριάρχης οὗτος οὐκ ὀλίγα ἐν τῷ μεταξὺ χρόνῳ ὑπέμεινε τὰ λυπηρὰ, εἰ καὶ ὅτι ἑκάστοτε ἀνεμίγνυτο τοῖς λυπηροῖς καὶ χρηστά. κηδόμενος γὰρ ἡμῶν τῆς ἀσθενείας ὁ τῶν ὅλων Θεὸς οὔτε ἀεὶ τοῖς λυπηροῖς ἀφίησιν ἡμᾶς ἐναπομένειν, ἵνα μὴ ἐλέγχηται ἡμῶν ἡ ἀσθένεια, ἀλλὰ ταχεῖαν καὶ αὐτὸς παρέχει τὴν ἀντίληψιν, ῥωννὺς ἡμῶν τὴν προθυμίαν, καὶ τὸν λογισμὸν διεγείρων· οὔτε ἀεὶ ἐν ἀνέσει εἶναι καταλιμπάνει, ἵνα μὴ ῥαθυμότεροι γενόμενοι πρὸς τὴν κακίαν αὐτομολήσωμεν. ἡ γὰρ φύσις ἡ ἀνθρωπεία, ἐπειδὰν πολλῆς ἀνέσεως ἐπιλάβηται, ἐπιλανθάνεται τῆς οἰκείας εὐγενείας, καὶ οὐχ ἵσταται ἐπὶ τῶν οἰκείων ὅρων. διὸ, καθάπερ πατὴρ φιλόστοργος, ποτὲ μὲν ἡμᾶς ἀνίησι, ποτὲ δὲ σωφρονίζει, ἵν' οὕτως ἡμῶν μεθοδεύσῃ τῆς ψυχῆς τὴν ὑγίειαν. ἐπεὶ καὶ ἰατρὸς ἐπειδὰν ἄρρωστον θεραπεύῃ, οὔτε ἀεὶ κατατείνει τῇ ἀσιτίᾳ, οὔτε ἀεὶ ἀδεῶς ἀπολαύειν ἐπιτρέπει τῆς τραπέζης, ἵνα μὴ ἡ ἀδηφαγία πυρετὸν τεκοῦσα, ἐπιτείνῃ τὴν ἀρρωστίαν, " μηδὲ τῇ ἀσιτίᾳ ἀεὶ κατατείνων ἀσθενέστερον ἐργάσηται, ἀλλὰ καταστοχαζόμενος τῆς δυνάμεως, οὕτω τὰ παρ' ἑαυτοῦ παρατάττεται. τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ ὁ φιλάνθρωπος Θεὸς εἰδὼς τὸ ἑκάστῳ ἡμῶν συμφέρον, ποτὲ μὲν ἀνέσεως ἡμᾶς ἀπολαύειν συγχωρεῖ, ποτὲ δὲ καὶ γυμνασίας ἕνεκεν πειρασμοῖς περιβάλλει. εἴτε γὰρ ἐνάρετοί τινες εἶεν, διὰ τῆς τῶν πειρασμῶν ἐπαγωγῆς λαμπρότεροι δεικνύμενοι πλείονα τὴν ἄνωθεν εὐμένειαν ἐπισπάσονται, εἴτε καθ' ἡμᾶς ἁμαρτωλοὶ τυγχάνοιεν, εὐχαρίστως δεχόμενοι τῶν πειρασμῶν τὴν ἐπαγωγὴν, τὸ βαρὺ τῶν ἁμαρτημάτων ἀποθήσονται φορτίον, καὶ πολλῆς καὶ αὐτοὶ συγγνώμης " ἀπολαύσωσι. διὸ παρακαλῶ, εἰδότες τὸ εὐμήχανον καὶ σοφὸν τοῦ ἰατροῦ τῶν ψυχῶν τῶν ἡμετέρων, μηδέποτε περιεργαζώμεθα αὐτοῦ τὰς οἰκονομίας. κἂν γὰρ ἡ διάνοια ἡ ἡμετέρα ταῦτα καταλαμβάνειν μὴ δύνηται, ταύτῃ μᾶλλον ἐκπληττώμεθα τοῦ Θεοῦ τὰς οἰκονομίας, καὶ δοξάζωμεν αὐτὸν ὑπὲρ ἁπάντων, ὅτι τοιοῦτον ἔχομεν δεσπότην, οὗ μηδὲ χωρῆσαι δύναται ἡ διάνοια ἡ ἡμετέρα, καὶ ὁ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως λογισμὸς τὰς οἰκονομίας. οὐδὲ γὰρ οὕτως ἡμεῖς ἴσμεν τὸ συμφέρον ἡμῖν, ὡς αὐ-

τὸς

τὸς ἐπίσταται· οὐχ οὕτως ἡμεῖς κηδόμεθα ἑαυτῶν, ὡς αὐτὸς κήδεται ἡμῶν τῆς σωτηρίας,
καὶ πάντα ποιεῖ καὶ πραγματεύεται, ὥστε πρὸς τὴν ἀρετὴν ἡμᾶς χειραγωγῆσαι, καὶ
ἐξαρπάσαι τῶν τοῦ διαβόλου χειρῶν. καὶ ὅταν ἴδῃ μὴ δυναμένους κερδαίνειν ἀπὸ τῆς
εὐημερίας, καθάπερ ἰατρὸς ἄριστος, ἐπειδὰν θεάσηται ἀπὸ πολλῆς λαιμαργίας εἰς πο-
5 λυσαρκίαν ἐξιόντας, διὰ τῆς ἐγκρατείας πρὸς ὑγείαν ἐπανάγει, οὕτω δὴ καὶ ὁ θαυμάσιος
τῶν ἡμετέρων ψυχῶν ἰατρὸς ἀφίησι μικρὸν διὰ τῆς τῶν πειρασμῶν ἐπαγωγῆς εἰς αἴ-
σθησιν ἐλθεῖν τῆς βλάβης, ἣν ἐκ τῆς εὐημερίας ὑπεμείναμεν, καὶ ὅταν ἴδῃ καλῶς τὰ
τῆς ὑγείας κατορθωθέντα, τότε λοιπὸν διὰ τῆς οἰκείας ἀντιλήψεως καὶ τῶν πειρασμῶν
χαρίζεται τὴν ἀπαλλαγήν, καὶ τὴν περὶ ἑαυτοῦ πρόνοιαν ἐπιδείκνυται μετὰ πολλῆς τῆς
10 δαψιλείας. Εἴτε οὖν ἐν ἀρετῇ ὄντες τινὲς πειρασμοῖς περιπέσοιεν, μὴ θορυβείσθωσαν,
ἀλλὰ ταύτῃ μᾶλλον ταῖς χρησταῖς ἐλπίσι τρεφέσθωσαν, ὅτι ἡ τῶν πειρασμῶν ἐπαγωγή,
στεφάνων ὑπόθεσις αὐτοῖς γίνεται καὶ βραβείων· Εἴτε ἐν ἁμαρτήμασι γενόμενοι τοῖς λυ-
πηροῖς ἐναφίενται, μηδὲ οὕτω δυσαναχετείτωσαν, εἰδότες ὅτι καθάρσιον τῶν ἁμαρτη-
θέντων ἐν παντὶ τῷ χρόνῳ γενήσεται ἡ τούτων ἐπαγωγή, ἐπειδὰν μετ' εὐχαριστίας πάντα
15 τὰ ἐπιόντα δεχώμεθα. τοῦτο γὰρ εὐγνώμονος οἰκέτου, τὸ μὴ μόνον, ἡνίκα ἀδείας ἀπολαύῃ, εὐ-
χαριστεῖν τῷ δεσπότῃ, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς ἐναντίοις τὴν αὐτὴν εὐγνωμοσύνην ἐπιδείκνυσθαι. οὕτω
γὰρ καὶ ὁ πατριάρχης οὗτος εὐδοκίμησε, καὶ τοσαύτης παρὰ τῷ Θεῷ τυχὼν παρρησίας, καὶ
δωρεὰς ἐδέχετο νικήσας τὴν φύσιν τὴν ἀνθρωπίνην. ἀναγκαῖον δὲ πάλιν ἐπὶ τὴν ἀκο-
λουθίαν ἐπανελθεῖν τοῦ λόγου, καὶ ἰδεῖν τοῦ δικαίου τὴν ὑπακοήν, καὶ ὅπως εἰς ἔργον ἤγα-
20 γε τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ ἐπιταττόμενα, οὐ ζητῶν τὸν λόγον, οὐδὲ εὐθύνας ἀπαιτῶν, καθά-
περ οἱ πολλοὶ τῶν ἀνοήτων ποιοῦσι περιεργαζόμενοι τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ γινόμενα, καὶ
λέγοντες, Εἰς τί τοῦτο; εἰς τί ἐκεῖνο; καὶ τί τὸ ὄφελος ἀπὸ τοῦ τόδε γενέσθαι, ἢ τόδε; ἀλλ'
οὐχ ὁ δίκαιος οὕτως. ἀλλὰ καθάπερ οἰκέτης φιλοδέσποτος οὕτως, ἅπερ ἂν ἐπετάγη, εἰς
ἔργον ἀγαγεῖν ἔσπευδε, μὴ περιεργαζόμενος. καὶ ἵνα μάθῃς, ἄκουε τῶν ἑξῆς. ἐπειδὴ γὰρ
25 τὴν ὑπόσχεσιν ἐποιήσατο πρὸς αὐτὸν ὁ δεσπότης, καὶ ἐτέλεσε τὴν πρὸς αὐτὸν διάλε-
ξιν, εὐθέως ὁ δίκαιος τὰ κελευσθέντα ἐπλήρου, καὶ τὸ σημεῖον τὸ παρὰ τοῦ Θεοῦ κελευσθὲν
ἐπετίθει τῷ Ἰσμαὴλ, τὴν περιτομὴν λέγω, καὶ πᾶσι τοῖς οἰκογενέσι, καὶ τοῖς ἀργυρω-
νήτοις, καθὰ ἐλάλησεν αὐτῷ ὁ Θεός. περιετέμετο δὲ καὶ αὐτός. ἐννενήκοντα γὰρ καὶ ἐννέα
ἐτῶν ἦν, φησιν, ἡνίκα περιετέμετο τὴν σάρκα τῆς ἀκροβυστίας αὐτοῦ. Ἰσμαὴλ δὲ ἦν ἐτῶν
30 τρισκαίδεκα. μὴ νομίσῃς ἁπλῶς ἡμῖν τῶν ἐτῶν τὸν ἀριθμὸν τὴν γραφὴν ἐπισημή-
νασθαι, ἀλλ' ἵνα καὶ ἐκ τούτου μάθῃς τοῦ δικαίου τὴν πολλὴν ὑπακοήν, ὅτι ἐν ἐσχάτῳ
γήρᾳ ὢν πράως ἤνεγκε τὴν ὀδύνην διὰ τὸ τοῦ Θεοῦ ἐπίταγμα, καὶ οὐκ αὐτὸς μόνος,
ἀλλὰ καὶ ὁ Ἰσμαὴλ καὶ πάντες οἱ οἰκογενεῖς. οὐδὲ γὰρ τὸ τυχόν ἐστιν, ἀγαπητέ, ὑγιαί-
νουσαν σάρκα ἀποτεμεῖν. Εἰ γὰρ καὶ ἰατρῶν παῖδες μέλος ἀρρωστῆσαν ἀποτέμνουσιν,
35 ἀλλ' οὐκ ἴση γίνεται τότε ἡ ὀδύνη. νεκρωθὲν γάρ, ὡς εἰπεῖν, λοιπὸν καὶ τῆς ζωτικῆς δυνά-
μεως ἀποστερηθὲν ἐκτέμνουσιν. ἐνταῦθα δὲ γέρων καὶ πρεσβύτης (ἑκατὸν γὰρ ἐτῶν ἐτύγ-
χανε) πράως ἤνεγκε τὴν ὀδύνην, ὁμοῦ καὶ τοῦ Θεοῦ τὸ ἐπίταγμα εἰς ἔργον ἀγαγεῖν
σπεύδων, καὶ τὸν υἱὸν καὶ τοὺς οἰκογενεῖς ἅπαντας προθυμοτέρους ἐργαζόμενος, ὥστε μὴ ἐν-
δοιάσαι, ἀλλὰ μετὰ πολλοῦ τοῦ τάχους τὸ παρὰ τοῦ Θεοῦ προσταχθὲν ἐπιτελέσαι. εἶ-
40 δες ὅσον ἐστὶν ἀνὴρ ἐνάρετος, ὅπως καὶ τοὺς ὑπηρετουμένους ἅπαντας ἐπαίδευσε κατ'
ἴχνος αὐτοῦ βαίνειν. ὅπερ γὰρ χθὲς ἔλεγον, τοῦτο πάλιν καὶ νῦν ἐρῶ. ὅτι διὰ τοῦτο λοι-
πὸν ἐξ ἐκείνου πρόσταγμα γέγονε παρὰ τοῦ Θεοῦ, ὥστε ἐν ἀώρῳ τῇ ἡλικίᾳ τοῦτο ὑπο-
μένειν τοὺς παῖδας, ἵνα ἐν ἀναισθησίᾳ τὴν ἐκτομὴν τῆς σαρκὸς ὑπομένοντες μηδε-

μίαν τῆς ὀδύνης πεῖραν λάβωσιν. ἀλλὰ σκόπει μοι, ἀγαπητὲ, τοῦ Θεοῦ τὴν φιλαν-
θρωπίαν καὶ τὴν ἄφατον περὶ ἡμᾶς εὐεργεσίαν. ἐκεῖ καὶ ὀδύνη καὶ πόνος ἐκ τοῦ γινομέ-
νου, καὶ οὐδὲν ἕτερον ἐκ τῆς περιτομῆς ὄφελος ἦν, ἢ τοῦτο μόνον, τὸ διὰ τοῦ σημείου τούτου
γνωρίμους αὐτοὺς εἶναι, καὶ τῶν λοιπῶν ἐθνῶν κεχωρίσθαι. ἡ δὲ ἡμετέρα περιτομὴ, ἡ τοῦ
βαπτίσματος λέγω χάρις, ἀνώδυνον ἔχει τὴν ἰατρείαν, καὶ μυρίων ἀγαθῶν πρόξενος
γίνεται ἡμῖν, καὶ τῆς τοῦ πνεύματος ἡμᾶς ἐμπίπλησι χάριτος, καὶ οὐδὲ ὡρισμένον ἔχει
καιρὸν, καθάπερ ἐκεῖ, ἀλλ' ἔξεστι καὶ ἐν ἀώρῳ ἡλικίᾳ, καὶ ἐν μέσῃ, καὶ ἐν αὐτῷ τῷ γήρᾳ
γενόμενόν τινα, ταύτην δέξασθαι τὴν ἀχειροποίητον περιτομὴν, ἐν ᾗ οὐκ ἔστι πόνον
ὑπομεῖναι, ἀλλ' ἁμαρτημάτων φορτία ἀποθέσθαι, καὶ τῶν ἐν παντὶ χρόνῳ πλημ-
μελημάτων τὴν συγχώρησιν εὑρέσθαι. ἐπειδὴ γὰρ εἶδεν ὁ φιλάνθρωπος Θεὸς τῆς ἀσθε-
νείας ἡμῶν τὴν ὑπερβολὴν, καὶ ὅτι ἀνίατα νοσοῦντες μεγάλης δεόμεθα τῆς ἰατρείας, καὶ
ἀφάτου τῆς φιλανθρωπίας, οἰκονομῶν τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν ἐχαρίσατο ἡμῖν τὴν
διὰ τῆς τοῦ λουτροῦ τῆς παλιγγενεσίας ἀναγέννησιν, ἵνα ἀποθέμενοι τὸν παλαιὸν ἄνθρω-
πον, τουτέστι τὰς πράξεις τὰς πονηρὰς, καὶ ἐνδυσάμενοι τὸν νέον, ἐπὶ τὴν τῆς ἀρετῆς ὁ- [Ἐφεσ. δ.]
δὸν βαδίζωμεν. ἀλλὰ παρακαλῶ, μὴ τῶν ἀγνωμόνων, τῶν ἀναισθήτων χείρους γινώ-
μεθα Ἰουδαίων. ἐκεῖνοι μὲν γὰρ δεξάμενοι τὸ σημεῖον τοῦτο τῆς περιτομῆς, εἶχον ἱκανὴν
ἀσφάλειαν πρὸς τὸ μηκέτι συναναμίγνυσθαι τοῖς ἔθνεσι κατὰ τὸν τῆς κοινωνίας λόγον.
κατὰ γὰρ τὴν ἀσέβειαν πολλάκις καὶ αὐτοὺς ὑπερέβαλλον καὶ ὑπερηκόντισαν ἀγνώμονες
γεγονότες. ἀλλ' ἡμεῖς ἅπαξ δεξάμενοι τὴν διὰ τοῦ βαπτίσματος περιτομὴν, μετὰ
ἀσφαλείας τὰ καθ' ἑαυτοὺς οἰκονομήσωμεν, οὐ λέγω ἵνα μὴ συναναμιγνυώμεθα τοῖς
ἔθνεσιν, ἀλλ' ἵνα ἐπὶ τῆς οἰκείας ἀρετῆς μένοντες, καὶ ἐκείνοις συναναμιγνύμενοι ἕλ-
κωμεν αὐτοὺς εἰς τὴν εὐσέβειαν, καὶ διὰ τῆς τῶν ἀγαθῶν ἔργων πολιτείας, διδασκαλί-
ας αὐτοῖς ὑπόθεσις γινώμεθα. διὰ γὰρ τοῦτο καὶ ὁ κοινὸς ἁπάντων δεσπότης συνεχώ-
ρησεν ἀναμεμίχθαι καὶ τοὺς πονηροὺς καὶ τοὺς ἀγαθοὺς, καὶ τοὺς εὐσεβεῖς καὶ τοὺς ἀσεβεῖς, ἵνα
οἱ πονηροὶ κερδαίνωσιν ἀπὸ τῶν ἀγαθῶν, καὶ οἱ ἐν ἀσεβείᾳ ἔτι κατεχόμενοι χειραγω-
γῶνται πρὸς τὴν εὐσέβειαν. οὐδὲν γὰρ οὕτω τῷ Θεῷ περισπούδαστον, ὡς σωτηρία ψυχῆς.
μὴ τοίνυν ἀμελῶμεν, παρακαλῶ, μήτε ἑαυτῶν, μήτε τῶν πλησίον· ἑαυτῶν μὲν, ἵν'
οὕτω λάμπωμεν ἐν ἀρετῇ, ὥστε καὶ σιγώντων ἡμῶν ἱκανὴν ἔχειν διδασκαλίαν τοὺς εἰς
ἡμᾶς ὁρῶντας. ὥσπερ οὖν ἐνάρετοι ὄντες τὰ μέγιστα καὶ αὐτοὶ κερδαίνομεν, καὶ τοὺς ἀπί-
στους ὠφελήσομεν, οὕτως, εἰ ῥαθυμήσαιμεν, καὶ αὐτοὶ πολλὴν ὑποστησόμεθα τὴν κό-
λασιν, καὶ ἑτέροις σκανδάλου ὑπόθεσις γενησόμεθα. καθάπερ γὰρ τὴν ἀρετὴν μετιόν-
τες διπλῆν τὸν μισθὸν παρὰ τοῦ Θεοῦ καρπούμεθα, καὶ ὑπὲρ ὧν αὐτοὶ ταύτην μετιῶμεν, καὶ
ὑπὲρ ὧν τοὺς πλησίον ἐφελκόμεθα εἰς τὴν τῆς ἀρετῆς κοινωνίαν· τὸν αὐτὸν δὴ τρό-
πον καὶ ἐπὶ τῆς κακίας, οὐχ ὑπὲρ ὧν ἡμαρτήκαμεν κολαζόμεθα μόνον, ἀλλ' ὑπὲρ ὧν καὶ
ἑτέρους ὑποσκελίζομεν. ἀλλὰ μὴ γένοιτο τὸν ἐνταῦθά τινα συνιόντων τοιοῦτον γενέσθαι,
ἀλλὰ πάντας ἡμᾶς πρὸς οἰκοδομὴν τῶν ὁρώντων τὸν ἑαυτῶν βίον ἰθύνειν, ἵνα δυνηθῶμεν
μετὰ παρρησίας στῆναι ἐπὶ τοῦ βήματος τοῦ Χριστοῦ, καὶ τῶν ἀπορρήτων ἐκείνων ἀγαθῶν ἀξιωθῆ-
ναι, ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰη-
σοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ πατρὶ ἡ δόξα, ἅμα τῷ ἁγίῳ πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶ-
νας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Λογ. μα. ΩΦΘΗ ΔΕ Ο ΘΕΟΣ ΤΩ ΑΒΡΑΑΜ ΠΡΟΣ τῇ δρυῒ τῇ Μαμβρῆ, καθημένου αὐτοῦ ἐπὶ τῆς θύρας τῆς σκηνῆς αὐτοῦ μεσημβρίας.

Ὄκνος καὶ ἀναδύομαι σήμερον πρὸς τὴν τῆς διδασκαλίας ἐξήγησιν· ὅταν γὰρ ἐννοήσω, ὅτι καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἡμῶν ἐνηχούντων, παραινούντων, παρακαλούντων ὑμῖν τὴν πνευματικὴν ταύτην ἑστίασιν, πολλοὶ τῶν ἐνταῦθα παραγινομένων, καὶ μετεχόντων τῆς πνευματικῆς ταύτης διδασκαλίας, καὶ τῆς φρικτῆς καὶ φοβερᾶς τραπέζης, ἐπὶ τὰς ἱπποδρομίας διημερεύουσι, καὶ οὐδὲν αὐτοῖς πλέον ἀπὸ τῆς ἡμετέρας γεγένηται σπουδῆς· ἀλλὰ καθάπερ συνηθείᾳ τινὶ δουλεύοντες, ἐπειδὰν νεύσῃ μόνον ὁ διάβολος, αὐτόματοι σπεύδουσιν ἐπὶ τὰ παράνομα ἐκεῖνα θέατρα, καὶ ἑαυτοὺς ἑκόντες τοῖς δικτύοις ὑποβάλλουσι τοῦ πονηροῦ δαίμονος, καὶ οὔτε ἡ ἡμετέρα νουθεσία, οὔτε ἡ πεῖρα αὐτή, καὶ τὸ ἀνόητον τῆς ἐκεῖ διατριβῆς, διδασκαλίας αὐτοῖς ὑπόθεσις γέγονε, ποίαν λοιπὸν προθυμίαν τὰ τῆς διδασκαλίας ποιήσαιμι πρὸς ἄνδρας οὐδὲν κερδαίνειν βουλομένους ἐκ τῶν παρ' ἡμῶν λεγομένων; ἐπεὶ καὶ γηπόνος, ἐπειδὰν ἴδῃ μετὰ πόνους πολλοὺς καὶ ταλαιπωρίας ἄγονον γινομένην τὴν γῆν, καὶ οὐκ ἀξίαν τῶν πόνων τὴν ἀμοιβὴν παρεχομένην, ὀκνηρότερος γίνεται περὶ τὴν τῶν σπερμάτων καταβολήν, καὶ οὐκ ἔτι μετὰ τῆς αὐτῆς προθυμίας τῆς γεωργίας καθάπτεται· καὶ ἰατρὸς δέ, ἐπειδὰν ἴδῃ τὸν ἄρρωστον μὴ πειθόμενον αὐτοῦ τοῖς ἐπιτάγμασιν, ἀλλὰ τὴν νόσον αὔξειν καθ' ἑκάστην ἐπιτηδεύοντα, πολλάκις ἀφίησιν ἐναπομεῖναι τῇ νόσῳ, ἵνα αὐτὴ ἡ πεῖρα διδάσκαλος αὐτῷ γένηται τῶν συμφερόντων· καὶ οἱ τὰ μαθήματα δὲ τοὺς παῖδας ἐκπαιδεύοντες, ἐπειδὰν ἴδωσι τὰ πρότερα ἀποπλύνοντας, καὶ τὴν μνήμην τῶν ἤδη δοθέντων ἀποβάλλοντας, πολλάκις ἐπιστρέφουσι τὴν ῥαθυμίαν διορθούμενοι, καὶ πρὸς σπουδὴν πλείονα ἐπανάγοντες. ἀλλ' ὁ μὲν γηπόνος εἰκότως ὀκνηρότερος γίνεται, * ἐπειδὴ οἶδεν ὅτι τὰ τῆς ζημίας αὐτῷ ἐπιτείνεται, ὅταν τὸν μὲν πόνον καὶ τὴν δαπάνην ὑπομένῃ, τῶν δὲ καρπῶν ἀποστερῆται· καὶ ἰατρὸς δὲ οὐκ ἀπεικότως καταλείπει πολλάκις τὸν ἄρρωστον (σῶμα γάρ ἐστι τὸ θεραπευόμενον, καὶ διὰ τοῦτο ἀφίησιν, ἵνα ἡ τῆς ὀδύνης ἐπίτασις παρασκευάσῃ εἰς αἴσθησιν τῆς νόσου ἐλθεῖν, καὶ οὕτω τὴν ἰατρείαν καταδέξασθαι) καὶ ὁ τῶν παίδων διδάσκαλος διὰ τὸ ἀτελὲς τῆς ἡλικίας συμφερόντως πολλάκις τὰς πληγὰς ἐπανατείνεται τοῖς παισίν. ἀλλ' ἡμεῖς σήμερον τούτους ἅπαντας ὑπερβαλλόμενοι παρασκευαζόμεθα πατρικὴν φιλοστοργίαν περὶ τοὺς ἐπταικότας ἐπιδείξασθαι, καὶ διδάξαι αὐτοὺς ὅτι, εἰ ἐπιμένοιεν [ἐν] τῇ αὐτῇ ῥαθυμίᾳ, τοῦτο αὐτὸ μείζονος αὐτοῖς κατακρίσεως ὑπόθεσις ἔσται. ὁ μὲν γὰρ γηπόνος οὐ μετὰ τῆς αὐτῆς προθυμίας καταβάλλει τὰ σπέρματα, τὴν δαπάνην ἐννοῶν τὴν εἰκῇ καὶ μάτην ἤδη γεγενημένην· ἡμεῖς δὲ ταύτης ἀπαλλαγησόμεθα τῆς ἀγωνίας. κἂν γὰρ καταβαλόντες τὸν σπόρον τοῦτον τὸν πνευματικόν, διὰ τὴν ῥαθυμίαν τῶν ἀκουόντων τὸν καρπὸν μὴ δεξώμεθα, ἡμῖν ἀπηρτισμένος ὁ μισθὸς ἔσται. τὸ γὰρ ἐμπιστευθὲν ἀργύριον κατεβάλομεν, καὶ τὸ ἐπιταχθὲν παρὰ τοῦ δεσπότου εἰς ἔργον ἠγάγομεν. λοιπὸν τοῖς ἀκηκοόσιν ὁ λόγος πρὸς ἐκεῖνόν ἐστι τὸν μέλλοντα μετὰ τόκων ἀπαιτεῖν τὰ καταβαλλόμενα. ἀλλ' οὐ τοῦτο σκοποῦμεν, ὅτι ἡμεῖς ἐκτὸς ἐσμὲν τῆς ζημίας, καὶ τὸ ἑαυτῶν πεπληρώκαμεν, ἀλλὰ βουλόμεθα καὶ ὑμᾶς πολλὴν τῶν καταβληθέντων τὴν πραγματείαν ποιήσασθαι, ἵνα μὴ τῇ τιμωρίᾳ ἐκείνῃ ὑπεύθυνοι γένησθε, ἣν

Ματθ. κε. λ. ὑπέμεινεν ἐκεῖνος ὁ τὸ τάλαντον καταχώσας, καὶ τὸ δεσποτικὸν ἀργύριον οὐ μόνον οὐ πολυπλασιάσας, ἀλλὰ καὶ κατορύξας. τοιοῦτοί εἰσιν οἱ τὸν λόγον τῆς διδασκαλίας δεχόμενοι (τάλαντον γὰρ καὶ ἀργύριον τοῦτο καλεῖ) καὶ οὐ σπουδάζοντες καρποφορῆσαι καὶ πολλὴν τὴν πραγματείαν ποιήσασθαι. ἀλλ' ἴσως εἴποι τις ἂν τὴν παραβολὴν ταύτην τὴν τῶν ταλάντων περὶ τῶν διδασκάλων εἰρῆσθαι. κἀγὼ τοῦτό φημι. ἀλλ' 5 ἐὰν ἐπέλθωμεν αὐτὴν ἀκριβῶς, εἴσεσθε ὅτι οἱ μὲν διδάσκαλοι τῆς καταβολῆς μόνον ὑπεύθυνοι τυγχάνουσιν· ὑμεῖς δὲ οὐ μόνον τῆς φυλακῆς τῶν καταβληθέντων, ἀλλὰ καὶ τῆς

Ματθ. κε. ιδ. πραγματείας. καὶ ἵνα μάθῃς, ἀναγκαῖον αὐτὴν εἰς μέσον ἀγαγεῖν. Οἰκοδεσπότης τις, φησιν, ἀποδημῶν ἐκάλεσε τοὺς ἰδίους δούλους, καὶ ἔδωκεν ᾧ μὲν πέντε τάλαντα, ᾧ δὲ δύο, ᾧ δὲ ἕν. μετὰ δὲ χρόνον πολὺν παραγινομένου αὐτοῦ ἦλθον οἱ δοῦλοι· καὶ ὁ τὰ πέντε τάλαν- 10 τα λαβὼν προσῆλθε λέγων, κύριε, πέντε τάλαντά μοι ἔδωκας, ἴδε, ἄλλα πέντε τάλαντα ἐκέρδησα ἐπ' αὐτοῖς. πολλὴ τοῦ οἰκέτου ἡ εὐγνωμοσύνη· δαψιλὴς ἡ τοῦ δεσπότου φιλανθρωπία. τί γάρ φησιν; εὖ δοῦλε ἀγαθὲ καὶ πιστέ, ἐπὶ ὀλίγα ἦς πιστός, ἐπὶ πολλῶν σε καταστήσω. εἴσελθε εἰς τὴν χαρὰν τοῦ κυρίου σου. ἐπειδή, φησι, πολλὴν ἐπεδείξας ἐν τοῖς ἤδη πιστευθεῖσι τὴν εὐγνωμοσύνην, ἄξιος εἶ καὶ πλείονα ἐγχειρισθῆναι. 15 προσῆλθε δὲ καὶ ὁ τὰ δύο τάλαντα εἰληφὼς λέγων, οὐχὶ δύο τάλαντά μοι παρέδωκας; ἴδε, ἄλλα δύο τάλαντα ἐκέρδησα ἐπ' αὐτοῖς. πολλὴ καὶ τούτου ἡ περὶ τὰ δεσποτικὰ χρήματα εὔνοια. διὸ καὶ τῶν αὐτῶν ἀξιοῦται τῷ προτέρῳ. καὶ τίνος ἕνεκεν δύο προσενεγκὼν τάλαντα τῆς αὐτῆς ἐκείνῳ τῷ τὰ πέντε προσαγαγόντι ἀξιοῦται εὐεργεσίας; εἰκότως. τὸν μὲν γὰρ πλεονασμὸν καὶ τὴν ἐλάττωσιν οὐχ ἡ τούτου σπουδή, οὐδὲ ἡ ἐκείνου ῥαθυμία 20 πεποίηκεν, ἀλλ' ἡ τῶν ἐμπιστευθέντων ποσότης. τὰ μέντοι τῆς σπουδῆς ἴσα καὶ παρὰ τούτου καὶ παρ' ἐκείνου εἰσήνεκται. διὰ τοῦτο καὶ τῆς ἀμοιβῆς τῆς αὐτῆς ἀπήλαυσαν. ἀλλ' ὁ ἕτερος οὐδὲν τοιοῦτον διεπράξατο. ἀλλὰ τί; προσῆλθε λέγων, ἔγνων σε ὅτι σκληρὸς εἶ ἄνθρωπος, θερίζων ὅπου οὐκ ἔσπειρας, καὶ συνάγων ὅθεν οὐ διεσκόρπισας. καὶ φοβηθεὶς, ἀπελθὼν ἔκρυψα τὸ τάλαντον ἐν τῇ γῇ. ἰδοὺ, ἔχεις τὸ σόν. ὢ κακία οἰκέτου· ὢ ἀγνωμοσύνης 25 ὑπερβολή, οὐ μόνον ὅτι οὐδὲν εἰργάσατο ἐπὶ τῷ δοθέντι αὐτῷ ταλάντῳ, ἀλλ' ὅτι καὶ ἀντὶ ταλάντου κατηγορίαν προσήνεγκε. τοιοῦτον γὰρ ἡ πονηρία. σκοτοῖ τὸν λογισμόν, καὶ κατὰ κρημνῶν ποιεῖ φέρεσθαι τὸν ἅπαξ τῆς εὐθείας ἐκτραπέντα ὁδοῦ. ταῦτα ἅπαντα περὶ τῶν διδασκάλων εἴρηται, ὥστε μὴ ἀποκρύπτεσθαι τὰ ἐμπιστευθέντα, ἀλλὰ μετὰ πάσης σπουδῆς παρατιθέναι τοῖς μαθητευομένοις. ἀλλ' ἄκουε λοιπὸν, ἀγαπητέ, ἐκ τῆς 30 πρὸς ἐκεῖνον ἀγανακτήσεως, ὅπως καὶ οἱ μαθητευόμενοι ὑπεύθυνοι γίνονται, καὶ οὐκ ἐκεῖνα μόνον ἀπαιτοῦνται τὰ καταβληθέντα, ἀλλὰ καὶ μετὰ τοῦ τόκου τὴν μέθοδον ὑπομένουσι. τί οὖν φησι πρὸς αὐτὸν ὁ δεσπότης; πονηρὲ δοῦλε. φοβερὰ ἡ ἀγανάκτησις, ἱκανὴ καταπλῆξαι ἡ ἀπειλή. εἰ ᾔδεις, φησιν, ὅτι θερίζω ὅπου οὐκ ἔσπειρα, καὶ συνάγω ὅπου οὐ διεσκόρπισα, ἔδει σε καταβαλεῖν τὸ ἀργύριόν μου ἐπὶ τοὺς τραπεζίτας, καὶ ἐγὼ ἐλ- 35 θὼν μετὰ τόκου ἀπῄτησα ἂν αὐτό, ἀργύριον λέγων τὰ λόγια τὰ τίμια, τραπεζίτας δὲ ὑμᾶς καλῶν τοὺς ὑποδεχομένους. σὸν μὲν ἦν, φησι, καταβαλεῖν μόνον, ἐμὸν δὲ ἦν τὸ παρ' ἐκείνων ἀπαιτῆσαι, μὴ μόνον τὰ καταβληθέντα, ἀλλὰ καὶ τὸν ὑπὲρ τούτων τόκον. ὁρᾶτε, ἀγαπητοί, πῶς πολὺς ὁ φόβος τῶν εἰρημένων. τί ἂν οὖν εἴποιεν οἱ καὶ τῆς φυλακῆς τῶν καταβληθέντων ἀμελοῦντες, ὅταν καὶ τὸν ὑπὲρ τούτων τόκον μεθοδεύωνται; καὶ ὅρα 40 φιλανθρωπίαν δεσπότου. ἐπὶ μὲν τῶν χρημάτων τὸν αἰσθητῶν ἀπηγόρευσε τὸ τόκον λαμβάνειν. τίνος ἕνεκεν καὶ διὰ τί; ὅτι ἑκάτερος αὐτῶν πολλὴν ἐντεῦθεν ὑπομένει τὴν βλάβην. τὸν μὲν γὰρ ἡ πενία ἐπέτριβε, ὁ δὲ μετὰ τὸν πλεονασμοῦ τῶν χρημάτων καὶ ἁμαρτημάτων πλῆθος

χ. ... πο.

χ. ...

θος ἑαυτῷ ἐπισωρεύει. διὰ τοῦτο ἐξ ἀρχῆς καὶ ἐκ προοιμίων Ἰουδαίοις τοῖς παχύτερον
διακειμένοις ταύτην τὴν ἐντολὴν ἐνομοθέτησε λέγων, Οὐκ ἐκτοκιεῖς τῷ ἀδελφῷ Δευτ. κγ. ιθ.
σου καὶ τῷ πλησίον σου. ποίας οὖν ἂν εἶεν ἀπολογίας ἄξιοι, οἱ καὶ τῶν Ἰουδαίων ὠμότεροι
γινόμενοι, καὶ μετὰ τὴν χάριν καὶ τὴν τοσαύτην παρὰ τοῦ δεσπότου φιλανθρωπίαν
5 τῶν ἐν τῷ νόμῳ ἐλάττους εὑρισκόμενοι, μᾶλλον δὲ καὶ χείρους; ἐπεὶ μὴν τοι τῶν
πνευματικῶν αὐτὸς ἀπαιτεῖν ὑπισχνεῖται τοὺς τόκους. διὰ τί; ἐπειδὴ ἀπ᾽ ἐναντί-
ας τοῖς αἰσθητοῖς χρήμασιν ἐστὶν ὁ τόκος ὁ πνευματικός. ἐκεῖ μὲν γὰρ ὁ μεθο-
δευθεὶς εἰς ἐσχάτην πενίαν ἀθρόον καταφέρεται· ἐνταῦθα δὲ ὁ μεθοδευόμενος,
ὅταν πολλὴν εὐγνωμοσύνην ἐπιδείξηται, ὅσῳ ἂν πλείονα τόκον εἰσενέγκῃ,
10 τοσούτῳ δαψιλεστέρας ἀπολαύει τῆς ἄνωθεν ἀμοιβῆς. ἕκαστος τοίνυν ὑμῶν, ἀγαπητοί,
ἐπειδὰν καταβάλλωμεν ἡμεῖς τὰ ἐμπιστευθέντα, διπλοῦν ὀφείλει τὸν πόνον καὶ τὴν ἀ-
γρυπνίαν ἐπιδείκνυσθαι, τὸν μὲν τῆς φυλακῆς τῶν καταβληθέντων, ὥστε πάγια ταῦτα
μένειν· τὸν δὲ τῆς ἐργασίας, ὥστε καὶ ἑτέροις μεταδιδόναι, καὶ πολλοὺς ἐπὶ τὴν τῆς ἀρετῆς
ὁδὸν χειραγωγεῖν, ἵνα διπλῆ πάλιν ὑμῖν τὸ κέρδος αὔξηται, ὑπέρ τε τῆς οἰκείας σωτη-
15 ρίας, ὑπέρ τε τῆς τῶν ἄλλων ὠφελείας. ἐὰν γὰρ τοῦτο ποιῆτε, καὶ ἡμᾶς μακαρίους
γλαφυρῶς "ἀποδείξετε (Μακάριος γάρ, φησιν, ὁ λέγων εἰς ὦτα ἀκουόντων) καὶ παρασκευάσε- Σειρ. κε. θ.
τε δαψιλεστέραν ὑμῖν παραθεῖναι τὴν πνευματικὴν ταύτην τράπεζαν. μὴ τοίνυν
ἀμελῆτε τῶν ἀδελφῶν τῶν ὑμετέρων, μηδὲ τὰ καθ᾽ ἑαυτοὺς μόνον σκοπῆτε, ἀλλ᾽ ἕκαστος
σπουδαζέτω τὸν πλησίον ἐξαρπάζειν τοῦ τοῦ διαβόλου φάρυγγος, καὶ τῶν παρανόμων ἐ-
ἐν πλανοῖς 20 κείνων θεαμάτων, καὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἐπαναγαγεῖν," δεικνὺς αὐτῷ μετὰ πολλῆς τῆς
ἐπιεικείας καὶ τῆς πραότητος, καὶ τῆς λύμης τὴν ὑπερβολήν, καὶ τῶν ἐνταῦθα ἀγαθῶν τὸ
μέγεθος. καὶ μὴ μόνον ἅπαξ καὶ δεύτερον τοῦτο ποιῆτε, ἀλλὰ καὶ διηνεκῶς. κἂν γὰρ σήμε-
ρον μὴ πείθηται τοῖς παρὰ σοῦ λεγομένοις, τῇ ἑξῆς πεισθήσεται· κἂν μὴ τῇ ἑξῆς, πά-
λιν ὁρῶν σε ἐπικείμενον, ἴσως ἐντραπήσεται, καὶ αἰδεσθεὶς σοῦ τὴν κηδεμονίαν, ἀποστήσεται τῶν
25 βλαπτόντων. καὶ μηδέποτε λέγε, ὅτι καὶ ἅπαξ καὶ δεύτερον καὶ τρίτον καὶ πολλάκις εἶπον, καὶ
οὐδὲν ἤνυσα. μὴ παύσῃ λέγων. ὅσῳ γὰρ ἂν ἐπιμένῃς, τοσούτῳ σου καὶ ὁ μισθὸς αὔξεται.
οὐχ ὁρᾶτε πόσης ἀπολαύομεν μακροθυμίας παρὰ τοῦ τῶν ὅλων Θεοῦ, καὶ πῶς καθ᾽ ἑκά-
στην ἡμέραν παρακούομεν αὐτοῦ τῶν προσταγμάτων, καὶ οὐκ ἀφίσταται τῆς περὶ ἡμᾶς
κηδεμονίας, ἀλλὰ καὶ τὰ παρ᾽ ἑαυτοῦ πάντα χορηγεῖ, τὸν ἥλιον ἀνατέλλων, τοὺς ὑετοὺς δι-
30 δούς, τὰ ἄλλα πάντα; τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ ἡμεῖς περὶ τοὺς ἀδελφοὺς τοὺς ἡμετέρους
πολλὴν ποιώμεθα τὴν σπουδήν, καὶ ἀντιπαταττώμεθα τῷ πονηρῷ δαίμονι ἐκείνῳ, ἵνα ἄ-
κυρα αὐτοῦ ποιῶμεν τὰ μηχανήματα. ἐὰν γὰρ ἕκαστος τῶν ἐνταῦθα συνιόντων ἕνα κερ-
δᾶναι δυνηθῇ, ἐννόησον ὅπως ἡμῖν καὶ ἡ ἐκκλησία ἐπὶ τῷ πλήθει τῶν οἰκείων τέκνων
πολλὴν δέξεται τὴν εὐφροσύνην, καὶ ὁ διάβολος καταισχυνθήσεται ὁρῶν εἰκῇ καὶ
35 μάτην αὐτοῦ τὰ δίκτυα τεταμένα. ἐὰν γὰρ τοῦτο ποιῆτε, ἀκούσεσθε καὶ ὑμεῖς κατὰ τὴν ἡ-
μέραν ἐκείνην, εὖ δοῦλε ἀγαθὲ καὶ πιστέ. ἐπὶ ὀλίγα ἦς πιστός, ἐπὶ πολλῶν σε καταστή-
σω. ἀλλ᾽ ὅτι μὲν τοῦτο ποιήσετε, σφόδρα πέπεισμαι. ὁρῶ γὰρ ὑμῶν καὶ τὰ πρόσωπα,
καὶ στοχάζομαι ὅπως μεθ᾽ ἡδονῆς ἐδέξασθε τὴν παρ᾽ ἡμῶν νουθεσίαν, καὶ διὰ τοῦτο ἐλπίζω
καὶ τὰ παρ᾽ ὑμῶν εἰσενεχθήσεσθαι. διὸ τὴν μὲν περὶ τούτου παραίνεσιν ἐνταῦθα στήσω-
40 μεν· παραθήσομεν δὲ ὑμῖν τὴν πτωχὴν ἡμῶν καὶ εὐτελῆ τράπεζαν, ἵνα τῆς συνήθους
ἀπολαύσαντες διδασκαλίας οὕτως οἴκαδε ἐπανέλθητε. ἀναγκαῖον γάρ ἐστι σήμερον
τὸν πατριάρχην Ἀβραὰμ εἰς μέσον ἀγαγεῖν, ἵνα μάθητε οἵας ἐδέξατο τῆς φιλοξε-
νίας παρὰ τοῦ Θεοῦ τὰς ἀμοιβάς.

1 Ὤφθη δὲ αὐτῷ, φησιν, ὁ Θεὸς πρὸς τῇ δρυῒ τῇ Μαμβρῆ, καθημένου αὐτοῦ ἐπὶ τῆς θύρας τῆς σκηνῆς αὐτοῦ μεσημβρίας.

Ἕκαστον τῶν ῥημάτων μετ᾽ ἀκριβείας ἐξετάσωμεν, καὶ ἀναπτύξωμεν τὸν θησαυρὸν, καὶ ἅπαντα τὸν ἐναποκείμενον πλοῦτον [νῦν] καταμάθωμεν. ὤφθη δὲ αὐτῷ, φησὶν, ὁ Θεός. τίνος ἕνεκεν οὕτως ἤρξατο, ὤφθη δὲ αὐτῷ ὁ Θεός; ὅρα δεσπότου φιλανθρωπίαν, καὶ σκόπει μοι οἰκέτου εὐγνωμοσύνην. ἐπειδὴ γὰρ ἐν τοῖς προλαβοῦσιν ὀφθεὶς αὐτῷ μετὰ τῶν ἄλλων ἁπάντων καὶ τὸ περὶ τῆς περιτομῆς αὐτῷ ἐντολὴν διετάξατο, ὁ δὲ θαυμαστὸς οὗτος ἀεὶ τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ κελευόμενα εἰς ἔργον ἐλθεῖν σπεύδων, εὐθέως οὐδὲ τὸ τυχὸν ἀναβαλλόμενος αὐτός τε περιετέμνετο, τὸ παρὰ τοῦ Θεοῦ προσταχθὲν πληρῶν, καὶ τὸν Ἰσμαὴλ περιέτεμε καὶ τοὺς οἰκογενεῖς ἅπαντας, καὶ ἔδειξεν αὐτοῦ τὴν πολλὴν ὑπακοὴν, πάλιν αὐτῷ [ὁ φιλόδωρος] ἐπιφαίνεται. τοιοῦτος γὰρ ὁ δεσπότης ὁ ἡμέτερος. ἐπειδὰν τοῖς ἤδη φθάσασιν εὐγνώμονας γινομένους ἴδῃ, ἐπιδαψιλεύεται καὶ οὐδέποτε ἵσταται τῆς εὐεργεσίας, ἀμειβόμενος τὴν τῶν ὑπακουόντων εὐγνωμοσύνην. διὰ τοῦτο οὖν ἐπειδὴ ὑπήκουσέ, φησι, πάλιν ὤφθη αὐτῷ. ταύτης τοίνυν ἕνεκα τῆς αἰτίας οὕτως ἤρξατο ὁ μακάριος Μωϋσῆς λέγων, ὤφθη δὲ αὐτῷ ὁ Θεὸς πρὸς τῇ δρυῒ τῇ Μαμβρῆ, καθημένου αὐτοῦ ἐπὶ τῆς θύρας τῆς σκηνῆς αὐτοῦ μεσημβρίας. σκόπει μοι ἐνταῦθα τοῦ δικαίου τὴν ἀρετήν. καθημένου, φησὶν, ἐπὶ τῆς σκηνῆς. οὕτως ἔργον ἐποιεῖτο τὴν φιλοξενίαν, ὡς μηδὲ ἀνασχέσθαι ἑτέρῳ τινὶ τῶν προσηκόντων ἐπιτρέψαι τὴν τούτων θήραν· ἀλλὰ τριακοσίους δέκα καὶ ὀκτὼ οἰκογενεῖς ἔχων, ἄνθρωπος πρεσβύτης, καὶ εἰς βαθὺ γῆρας ἐλάσας (ἑκατονταέτης γὰρ ἐτύγχανε) παρὰ τὴν θύραν ἐκαθέζετο. καὶ οὐδὲ μὲν τοῦτο ἔργον ἐποιεῖτο, καὶ οὐδὲ τὸ γῆρας αὐτῷ κώλυμα ἐγένετο, οὐδὲ τῆς οἰκείας ἀναπαύσεως ἦν, οὐδὲ ἔσω ἐπὶ τῆς κλίνης ἦν ἀνακείμενος· ἀλλὰ παρὰ τὴν θύραν ἐκαθέζετο. ἕτεροι δὲ πολλάκις οὐ μόνον ταύτην οὐ ποιοῦνται τὴν σπουδὴν, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐναντίον, καὶ ἐκκλίνειν ἐπιχειροῦσι τῶν ἐπιδημούντων τὰς συντυχίας, ὡς ἂν μὴ καὶ ἄκοντες ἀναγκασθεῖεν ὑποδέξασθαι. ἀλλ᾽ οὐχ ὁ δίκαιος οὗτος, ἀλλὰ παρὰ τὴν θύραν τῆς σκηνῆς ἐκαθέζετο μεσημβρίας. τοῦτο γὰρ ἡ πολλὴ τῆς φιλοξενίας ἐπίτασις, καὶ τῆς ἀρετῆς τοῦ δικαίου ἡ ὑπερβολὴ, ὅτι καὶ ἐν μεσημβρίᾳ τοῦτο διεπράττετο. εἰκότως. ἐπειδὴ γὰρ ᾔδει τοὺς ὁδοιποροῦντας ἀναγκαζομένους κατ᾽ ἐκεῖνον τὸν καιρὸν μάλιστα δεομένους πολλῆς τῆς θεραπείας, διὰ τοῦτο ὡς ἐπιτήδειον καιρὸν τοῦτον ἐξελέγετο, καὶ καθήμενος ἐθήρα τοὺς παριόντας, οἰκείαν ἀνάπαυσιν κρίνων τὴν τῶν ὁδιτῶν θεραπείαν, καὶ τοὺς ὑπὸ τοῦ καύσωνος φλεγομένους ὑπὸ τὴν σκέπην εἰσαγαγεῖν ἐσπούδαζεν, οὐ περιεργαζόμενος τοὺς παριόντας, οὐδὲ ἐξετάζων εἰ γνώριμοι, ἢ ἀγνώριστοι εἶεν (τοῦτο γὰρ οὐ φιλοξενία τὸ τὰ τοιαῦτα περιεργάζεσθαι) ἀλλὰ πᾶσι τοῖς παριοῦσι τῆς οἰκείας μετεδίδου φιλοφροσύνης. καὶ ἐπειδὴ ἥπλωσε τῆς φιλοξενίας τὴν σαγήνην, κατηξιώθη καὶ τὸν τῶν ὅλων δεσπότην ὑποδέξασθαι μετὰ τῶν ἀγγέλων. (Ἑβρ. ιγ. β.) διὰ τοῦτο καὶ Παῦλος ἔλεγε, Τῆς φιλοξενίας μὴ ἐπιλανθάνεσθε. διὰ ταύτης γὰρ ἔλαθόν τινες ξενίσαντες ἀγγέλους, τὸν πατριάρχην πάντως αἰνιττόμενος. διὰ (Ματθ. κε. μ.) τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς ἔλεγεν, Ὃς ἂν δέξηται ἕνα τούτων τῶν ἐλαχίστων ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου, ἐμὲ δέχεται. ἀκούωμεν, ἀγαπητοὶ, καὶ μηδέποτε περιεργαζώμεθα, τίς, καὶ πόθεν. εἰ γὰρ τοῦτο περιειργάσατο ὁ πατριάρχης, ἴσως ἂν διήμαρτεν. ἀλλ᾽ ἔγνω, φησὶ, τῶν παραγινομένων τὴν ἀξίαν. πόθεν δῆλον; καὶ οὐχ οὕτω θαυμαστὸν ἂν ἦν τὸ τῆς φιλοξενίας αὐτοῦ, ὡς νῦν, ὅτε ἀγνοῶν τίνες εἶεν οἱ παραγινόμενοι, μετὰ τοσαύτης προθυμίας καὶ τιμῆς προσέσεισι, καθάπερ οἰκέτης δεσπόταις, μονονουχὶ δεσμὰ διὰ τῶν λόγων αὐτοῖς περιβάλλων, καὶ ἱκεσίαν πρὸς αὐτοὺς ποιούμενος, ὥστε μὴ ἀνανεῦσαι, μηδὲ ζημίᾳ τῇ μεγίστῃ περιβαλεῖν.

βαλεῖν. ᾔδει γὰρ ὅπερ ἔπραττε· διὰ τοῦτο καὶ μετὰ πολλῆς θερμότητος τὴν ἐντεῦθεν
ἐκαρποῦτο περιουσίαν. ἀλλ' ἀκούσωμεν αὐτοῦ τοῦ συγγραφέως τῶν ῥημάτων, ἵν' εἰ-
δῇς ἐν βαθυτάτῳ γήρᾳ νεάζουσαν προθυμίαν, καὶ τὸν γέροντα νεάζοντα καὶ μονον-
ουχὶ περιχαρῆ γινόμενον, καὶ νομίζοντα θησαυρὸν εὑρηκέναι τῶν παραγινομένων τὴν
5 παρουσίαν.

2 Ἀναβλέψας γάρ, φησι, τοῖς ὀφθαλμοῖς εἶδε, καὶ ἰδοὺ τρεῖς ἄνδρες εἱ-
στήκεισαν ἐπάνω αὐτοῦ, καὶ ἰδὼν προσέδραμεν εἰς συνάντησιν αὐτοῖς ἀπὸ τῆς θύρας τῆς
σκηνῆς αὐτοῦ.

Τρέχει καὶ ἵπταται ὁ γέρων. εἶδε γὰρ τὴν θήραν, καὶ οὐδένα τῆς ἀσθενείας λόγον ποιη-
10 σάμενος ἐπὶ τὴν ἄγραν ἔδραμε. καὶ οὐκ ἐκάλεσεν οἰκέτας, οὐκ ἐπέταξε παιδί, οὐ-
δὲν βάναυσον, οὐδὲ ῥᾴθυμον ἐπεδείξατο, ἀλλὰ δι' ἑαυτοῦ ἔδραμε μονονουχὶ λέγων, μέ-
γας θησαυρός, μεγάλη πραγματεία· δι' ἐμαυτοῦ ταύτην ὀφείλω ἐμπορεύσασθαι, μὴ
παραδράμῃ με τὸ τοσοῦτο κέρδος. καὶ ταῦτα ἐποίει ὁ δίκαιος, ἀνθρώπους ἀγνῶτας ὁδί-
τας νομίζων ὑποδέχεσθαι. μάθωμεν, καὶ ζηλώσωμεν τοῦ δικαίου τὴν ἀρετήν. ἐὰν
15 γὰρ οὕτω ποιῶμεν, εἰκὸς καὶ ἡμᾶς ποτε ἐπιτυχεῖν τοιαύτης θήρας, μᾶλλον δὲ καὶ ἀεὶ
ἐπιτυγχάνομεν, εἰ βουλοίμεθα. διὰ γὰρ τοῦτο ὁ φιλάνθρωπος δεσπότης, ἵνα μὴ
ὀκνῶμεν πρὸς τὴν τοιαύτην φιλοφροσύνην, μηδὲ περιεργαζώμεθα τοὺς παριόντας,
φησίν, Ὃς ἂν δέξηται ἕνα τῶν ἐλαχίστων τούτων ἐν τῷ ἐμῷ ὀνόματι, ἐμὲ δέχεται. μὴ
τοίνυν πρὸς τὴν εὐτέλειαν τοῦ παρόντος ὅρα, μηδὲ ἐξευτελίσῃς αὐτὸν ἐκ τῶν ὁρωμέ-
20 νων, ἀλλ' ἐννόησον ὅτι τὸν δεσπότην ὑποδέχῃ τὸν σὸν διὰ τούτου. ὅταν γὰρ διὰ τὸ αὐτοῦ
ὄνομα τὴν εἰς ἐκεῖνον θεραπείαν ἐπιδείξῃ, ὡσανεὶ ἐκεῖνον ὑποδεξάμενος, οὕτω λή-
ψῃ τὸν μισθόν. κἂν ῥᾴθυμος τοίνυν ᾖ καὶ ἠμελημένος ὁ τῆς παρὰ σοῦ φιλοφροσύνης ἀπο-
λαύων, μηδείς σοι λόγος τούτου ἔστω. ἀπηρτισμένος γάρ σοι ὁ μισθὸς δοθήσεται, διὰ τὴν
εἰς τὸν δεσπότην τιμὴν τοῦτο ποιοῦντι, καὶ ζηλοῦντι τοῦ πατριάρχου τούτου τὴν ἀ-
25 ρετήν. καὶ ἰδών, φησι, προσέδραμεν εἰς συνάντησιν αὐτοῖς ἀπὸ τῆς θύρας τῆς σκηνῆς. κα-
λῶς καὶ τὸ προσέδραμε πρόσκειται, ἵνα μάθῃς ὅτι ὡς ἀγνῶτες παρῆσαν, καὶ οὐκ ἂν
αὐτόματοι ἦλθον ἐπὶ τὴν σκηνήν. διὰ τοῦτο ἵνα μὴ διαφύγῃ αὐτὸν τὸ πνευματικὸν
τοῦτο κέρδος, ὁ γεγηρακώς, ὁ πεπολιωμένος, ὁ ἑκατονταέτης προστρέχει, καὶ διὰ τοῦ δρό-
μου τὴν προθυμίαν ἐπιδείκνυται.

30 Καὶ θεασάμενος προσεκύνησεν ἐπὶ τὴν γῆν, 3 Καὶ εἶπε, κύριε, εἰ ἄρα εὗ-
ρον χάριν ἐναντίον σου, μὴ παρέλθῃς τὸν παῖδά σου. 4 Ληφθήτω δὴ ὕδωρ, καὶ νι-
ψάτωσαν τοὺς πόδας ὑμῶν, καὶ καταψύξατε ὑπὸ τὸ δένδρον, 5 Καὶ λήψομαι
ἄρτον, καὶ φάγεσθε, καὶ μετὰ τοῦτο παρελεύσεσθε, οὗ εἵνεκεν ἐξεκλίνατε πρὸς τὸν παῖ-
δα ὑμῶν.

35 Πολλὴ τῶν τοῦ δικαίου ῥημάτων ἡ ὑπερβολή. οὐ γάρ, ὅτι ὑπεδέξατο, θαῦμα τοσοῦτον τῆς
προθυμίας, ἀλλ' ὅτι μετὰ τοσαύτης σπουδῆς, καὶ οὔτε πρὸς τὴν ἑαυτοῦ ἡλικίαν ἀπιδών,
οὔτε πρὸς τοὺς παριόντας (ἴσως γὰρ νέοι τινὲς αὐτῷ κατεφαίνοντο) οὐδὲ νομίσας ἀρκεῖν
τὴν διὰ τῶν λόγων μόνον προτροπήν, προσεκύνησε, φησιν, ἐπὶ τὴν γῆν, μονονουχὶ κα-
θικετεύων, καὶ σφοδρὰν τὴν παράκλησιν προσάγων, ἵνα μὴ νομισθῇ ἁπλῶς ἀφοσιώ-
40 σει προτρέπεσθαι. διὰ δὴ τοῦτο καὶ ἡ θεία γραφὴ δεικνῦσα τοῦ δικαίου τὴν πολλὴν καὶ
ἄφατον ἀρετήν, φησι, προσεκύνησεν ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ διὰ τοῦ σχήματος, καὶ διὰ τῶν
ῥημάτων πολλὴν τὴν θερμότητα ἐπιδεικνύμενος, πολλὴν τὴν ταπεινοφροσύνην, μεγί-
στην τὴν φιλοξενίαν, ἄφατον τὴν κηδεμονίαν. καὶ προσκυνήσας, φησίν, εἶπε· κύριε,

Ματθ. κε. με.

εἰ

εἰ ἄρα εὗρον χάριν ἐναντίον σου, μὴ παρέλθῃς τὸν παῖδά σου. τί ἄν τις κατ' ἀξίαν εἴποι τοῦ δικαίου τούτου; ἢ πῶς ἄν τις αὐτὸν μυρίοις στόμασιν ἐγκωμιάσειε; τὸ μὲν γὰρ εἰπεῖν, κύριε, τῶν ἐγχωρίων ἐστί· τὸ δὲ λέγειν, εἰ ἄρα εὗρον χάριν ἐναντίον σου, τοῦτο ἐστὶ τὸ παράδοξον. χάριν, φησί, δίδως, οὐ λαμβάνεις. τοιοῦτον γὰρ ἀληθῶς ἡ φιλοξενία. μᾶλλον λαμβάνει, ἢ δίδωσιν ὁ μετὰ προθυμίας αὐτὴν ἐπιδεικνύμενος. ἀλλὰ μηδεὶς τῶν ταῦτα ἀκουόντων ὑποτεμνέσθω τοῦ δικαίου τὴν ἀρετὴν, καὶ νομιζέτω ὅτι εἰδὼς τίνες οἱ παραγεγονότες, ταῦτα ἐφθέγγετο. οὐδὲ γὰρ ἄν, καθὼς καὶ πολλάκις εἴρηται, μέγα τι τοῦτο ἦν, εἰ εἰδὼς ταῦτα ἔλεγεν· ἀλλὰ τὸ θαυμαστὸν καὶ παράδοξον τοῦτό ἐστιν, ὅτι ὡς ἀνθρώποις προσφερόμενος, τοιαῦτα ἐφθέγγετο ῥήματα. τὸ δὲ λέγειν, κύριε, ἴσως διὰ τὸ τῶν συνόντων αὐτῷ φαίνεσθαι ἐπιδοξότερον τὸν ἕνα, πρὸς ἐκεῖνον ἀποτεινόμενος τὴν παράκλησιν ποιεῖται, καὶ προϊὼν κοινοποιεῖ τὸν λόγον, καί φησι, ληφθήτω δὴ ὕδωρ, καὶ νιψάτωσαν τοὺς πόδας ὑμῶν· καὶ πάλιν, καταψύξατε ὑπὸ τὸ δένδρον, καὶ φάγεσθε ἄρτον, καὶ μετὰ τοῦτο παρελεύσεσθε, οὗ εἵνεκεν ἐξεκλίνατε πρὸς τὸν παῖδα ὑμῶν. ὁρᾷς πῶς οὐκ εἰδὼς τίνες εἰσί, καθάπερ ἀνθρώποις διαλεγόμενος παραινοῦσιν, οὕτω κοινὴν πρὸς αὐτοὺς ποιεῖται τὴν προτροπήν, καὶ ἅπαξ καὶ δεύτερον παῖδα ἑαυτὸν αὐτῶν" καλῶν. καὶ ὅρα πῶς καὶ προλέγει τῆς τραπέζης αὐτοῦ τὴν εὐτέλειαν. ληφθήτω δὴ ὕδωρ, φησί, καὶ νιψάτωσαν τοὺς πόδας ὑμῶν, καὶ καταψύξατε ὑπὸ τὸ δένδρον. ἐπειδὴ γάρ φησι, κεκμήκατε, καὶ πολὺν τὸν καύσωνα ὑπεμείνατε, διὰ τοῦτο ἀξιῶ μὴ παρελθεῖν τὸν παῖδα ὑμῶν. μὴ γὰρ μέγα τί ἐστι τὸ παρ' ἐμοῦ γινόμενον; ὕδωρ ἔχω παρασχεῖν μόνον ὑπὲρ τοῦ νιψαμένους, ὑπὸ τὸ δένδρον τὸν πολὺν ὑμᾶς κάματον ἀποθέσθαι. εἶτα καὶ τῆς τραπέζης λέγει τὴν ἰδέαν. μὴ νομίσητε πολυτελές τι παραθήσειν ὑμῖν, ἢ καρυκευμάτων ποικιλίαν, ἢ ὄψων διαφοράν. ἄρτον φάγεσθε, καὶ * παρελεύσεσθε, οὗ εἵνεκεν ἐξεκλίνατε πρὸς τὸν παῖδα ὑμῶν. εἶδες πῶς διαφόροις κέχρηται τρόποις, βουλόμενος δυσωπῆσαι τοὺς" παρόντας, καὶ διὰ τοῦ σχήματος, καὶ διὰ τῶν ῥημάτων, καὶ διὰ πάντων ἐπισπάσασθαι αὐτοὺς θέλων. πρῶτον μὲν γάρ, φησι, προσεκύνησεν, εἶτα κυρίους καλεῖ, καὶ ἑαυτὸν παῖδα. εἶτα λέγει τὸ μέλλον ὑπ' αὐτοῦ γίνεσθαι εἰς αὐτούς, ἐξευτελίζων καὶ δεικνὺς οὐδὲν μέγα ὄν. ὕδωρ γάρ, φησι, τὸ πᾶσιν ἀνειμένον ἔχω παρασχεῖν εἰς τοὺς πόδας ὑμῶν, καὶ ἄρτον, καὶ τὴν ἀπὸ τῆς δρυὸς σκέπην. μὴ δὴ ἐξευτελίσητέ μου τὴν σκηνήν, μὴ ὑπερίδητέ μου τὸ γῆρας, μὴ ἀνανεύσητε πρὸς τὴν ἐμὴν παράκλησιν. οἶδα ὅσην ὑπεμείνατε ταλαιπωρίαν, στοχάζομαι τοῦ καύσωνος τὴν φλόγα, διὰ τοῦτο ἀνεθῆναι μικρὸν ὑμᾶς βούλομαι. ποῖος πατὴρ φιλόστοργος πρὸς παῖδα τοσαύτην ἂν ἐπεδείξατο φιλοφροσύνην, ὅσην οὗτος πρὸς τοὺς ἀγνῶτας καὶ ξένους, καὶ οὐδαμόθεν αὐτῷ τέως γνωρίμους; ἀλλ' ἐπειδὴ μετὰ σπουδῆς προσῆλθε καὶ πολλοῦ τοῦ τόνου, ἐπέτυχε τῆς ἄγρας, καὶ τὴν θήραν εἴσω τῶν δικτύων λαβεῖν ἠδυνήθη.

Καὶ εἶπαν, φησιν, οὕτω" ποιήσομεν, καθὰ εἴρηκας.

Ἀνεζωπύρησεν ὁ πρεσβύτης. ἐν χερσί, φησιν, ἔχω τὸν θησαυρόν, τοῦ πλούτου ἐπελαβόμην, ἐπελαθόμην λοιπὸν τοῦ γήρως. καὶ ὅρα αὐτὸν πάνυ γανύμενον τῷ πράγματι, καὶ μονονουχὶ σκιρτῶντα, καί, καθάπερ τὰ μυρία ἀγαθὰ ἐν ταῖς χερσὶν ἐπιφερόμενον, οὕτως ἡδόμενον.

6 Καὶ ἔσπευσεν Ἀβραάμ, φησιν, ἐπὶ τὴν σκηνήν.

Ὥσπερ ἡνίκα ἐπὶ τὴν θήραν αὐτῶν ἐπείγετο, ἐμήνυσεν αὐτοῦ τὸν τόνον καὶ τὴν προθυμίαν ἡ θεία γραφή, εἰποῦσα, προσέδραμεν εἰς συνάντησιν αὐτοῖς· οὕτω καὶ νῦν ἐπειδὴ εἶδε τοὺς ἄνδρας, καὶ κατώρθωσεν ὅπερ ἐπεθύμει, οὐδὲ οὕτως ἰση-

σι τὴν προθυμίαν, ἀλλὰ θερμότερον πάλιν ἐπιδείκνυσι τὸν ἔρωτα. οὐδὲ γὰρ ἐν ἀ-
σφαλείᾳ γέγονε, λοιπὸν ῥαθυμότερος κατέστη, ὅπερ πολλάκις ἡμεῖς ὑπομένομεν, καὶ
παρὰ μὲν τὴν ἀρχὴν ἐνίοτε πολλὴν ἐπιδεικνύμεθα τὴν σπουδὴν, ἐπειδὰν δὲ τοῦ πράγ-
ματος ἐντὸς γενώμεθα, οὐ τὸν ἴσον πόνον εἰσφερόμεθα· ἀλλ' οὐχ ὁ δίκαιος οὗτος, ἀλλὰ τί;
5 πάλιν σπεύδει καὶ ἐπείγεται καὶ τρέχει ὁ γεγηρακώς.

Ἐπὶ τὴν σκηνὴν πρὸς Σάῤῥαν, καὶ εἶπεν αὐτῇ, σπεῦσον καὶ φύρασον τρία μέτρα σεμιδάλεως.

Σκόπει πῶς καὶ τὴν Σάῤῥαν κοινωνὸν λαμβάνει τῆς θήρας, καὶ πῶς αὐτὴν ἐξεπαί-
δευσε ζηλοῦν αὐτοῦ τὴν ἀρετήν. καὶ γὰρ κἀκείνην παρορμᾷ μὴ ῥαθύμως τῇ χρείᾳ προσ-
10 ελθεῖν, ἀλλὰ σπεῦσον, φησι. τῆς μεγάλης ἐπετύχομεν πραγματείας· μὴ ἀπολέ-
σωμεν τὸν θησαυρὸν, ἀλλὰ σπεῦσον καὶ φύρασον τρία μέτρα σεμιδάλεως. ἐπειδὴ γὰρ
ᾔδει τοῦ κατορθώματος τὸ μέγεθος, ἐβούλετο κοινωνὸν τῶν μισθῶν λαμβάνειν καὶ τῶν ἀντι-
δόσεων [καὶ] τὴν τοῦ βίου γενομένην αὐτῷ κοινωνόν. διατί γὰρ, εἰπέ μοι, οὐδενὶ τῶν παιδι-
σκῶν τοῦτο ἐπέταξεν, ἀλλὰ τῇ γυναικὶ τῇ προβεβηκυίᾳ; ἐννενήκοντα γὰρ ἐτῶν ἐτύγ-
15 χανεν οὖσα· καὶ οὐκ ἀναβάλλει ἡ Σάῤῥα πρὸς τὸ ἐπίταγμα, ἀλλὰ τὴν ἴσην καὶ αὐτὴ προ-
θυμίαν εἰσφέρει. ἀκουέτωσαν ἄνδρες, ἀκουέτωσαν γυναῖκες· ἄνδρες μὲν οὕτω, ἵνα οὕτω
τὰς ἑαυτῶν συνοίκους ἐκπαιδεύωσιν, ἐπειδὰν πνευματικόν τι κέρδος παρεμπέσῃ, μὴ
διὰ τῶν οἰκετῶν τοῦτο πληροῦν, ἀλλὰ δι' ἑαυτῶν ἅπαντα διαπράττεσθαι· γυν-
αῖκες δὲ, ἵνα σπουδάζωσι κοινωνεῖν τοῖς ἀνδράσι τῶν τοιούτων κατορθωμάτων, καὶ μὴ ἐπαισχύ-
20 νωνται τὴν φιλοξενίαν, καὶ τὴν εἰς τούτους θεραπείαν, ἀλλὰ μιμείσθωσαν τὴν Σάῤῥαν, τὴν
πρεσβῦτιν, τὴν ἐν ἡλικίᾳ τοιαύτῃ πόνον καταδεχομένην, καὶ τὰ τῶν παιδισκῶν ἔργα
ἐπιτελοῦσαν. ἀλλ' οἶδα ὅτι οὐδεὶς ἀνέξεται τῶν παρ' ἡμῶν λεγομένων. νῦν γὰρ ἡμῖν ἀπ'
ἐναντίας ἐκείνῃ πάντες βαδίζειν ἐπείγονται, καὶ πολλὴ ἡ βλακεία ταῖς γυναιξὶ, καὶ ἡ σπου-
δὴ πρὸς τὸν κόσμον τῶν ἱματίων, περὶ τὰ χρυσία, καὶ τὰ περιδέῤῥαια, καὶ τὸν ἔξωθεν καλ-
25 λωπισμὸν, καὶ τῆς ψυχῆς οὐδεμία πρόνοια. καὶ οὐδὲ Παῦλος αὐτῶν καθικνεῖται βοῶν καὶ
λέγων, Μὴ ἐν πλέγμασιν, ἢ χρυσῷ, ἢ μαργαρίταις, ἢ ἱματισμῷ πολυτελεῖ. ὅρα τὴν (α. Τιμ. β. θ.)
οὐρανομήκη ταύτην ψυχὴν, πῶς οὐκ ἐνόμισεν αἰσχρὸν αὐτῷ εἶναι μέχρι τούτου τὸν λόγον
ποιήσασθαι, καὶ ἐπὶ ἐμπλεγμάτων παραινέσαι. εἰκότως. πᾶσα γὰρ αὐτῷ ἡ σπου-
δὴ περὶ τὴν τῆς ψυχῆς ἐπιμέλειαν ἦν. ἐπεὶ οὖν οἶδεν, ὅτι ταῦτα μάλιστα τῆς ψυχῆς
30 τὸν ὄλεθρον ἐργάζεται, διὰ τοῦτο οὐδὲν παρῃτήσατο τῶν προσηκόντων εἰς διδασκα-
λίαν ταῖς ταῦτα νοσούσαις. ἀλλὰ φησιν, εἰ βούλει κοσμεῖσθαι, τὸν ἀληθῆ κόσμου κόσμον, ὃν
πρέπει γυναιξὶν θεοσεβέσι, τοῖς ἀγαθοῖς ἔργοις κοσμοῦ. οὗτος τῆς ψυχῆς ὁ κόσμος, οὗτος
οὐδεμίαν παρὰ τοῦ ἔξωθεν κατάγνωσιν δέχεται, τοῦτον οὐδεὶς ἀποσυλῆσαι δυνήσεται,
οὗτος ἀνάλωτος μένει διηνεκῶς. ἀπὸ γὰρ τοῦ κόσμου τούτου τοῦ ἔξωθεν μυρία τίκτεται κα-
35 κά· καὶ οὔπω λέγω τὴν τῆς ψυχῆς λύμην, τὴν ἐντεῦθεν φυομένην ἀλαζονείαν, τὴν ὑπεροψίαν, τὴν
κατὰ τῶν πλησίον τοῦ φρονήματος τὴν ἀπόνοιαν, τῆς ψυχῆς τὴν διαφθορὰν, τῶν ἡ-
δονῶν τῶν ἀτόπων τὸν ἑσμόν· ἀλλ' ὅτι καὶ ἁλωτὸς ὁ κόσμος οὗτος καὶ οἰκετῶν κακουργίαις,
καὶ λῃστῶν ἐφόδῳ, καὶ συκοφαντῶν ἐπιβουλαῖς. καὶ μυρία ἄν τις εὕροι ἐντεῦθεν φυόμε-
να κακὰ, καὶ ἀηδίας διηνεκεῖς. ἀλλ' οὐχ ἡ Σάῤῥα τοιαύτη· ἀλλὰ τὸν ἀληθῆ κόσμον ἐκέ-
40 κτητο, διὸ καὶ ἀξία τοῦ πατριάρχου ἦν, καὶ καθάπερ ἐκεῖνος ἔσπευσε καὶ ἐπὶ τὴν σκηνὴν
ἔδραμεν, οὕτω καὶ ἐκείνη μετὰ σπουδῆς τὸ ἐπιταχθὲν ἐπλήρου, καὶ ἔφυρε τρία μέτρα σε-
μιδάλεως. ἐπειδὴ γὰρ τρεῖς ἦσαν οἱ παραγενόμενοι, τρία μέτρα ἐκέλευσε φυραθῆναι,
ὥστε θᾶττον φθάσαι τοὺς ἄρτους.

Καὶ

7 Καὶ τοῦτο διαταξάμενος εἰς τὰς βοῦς πάλιν αὐτὸς ἔδραμεν.

Ὢ γέροντος νεότης, ὢ ψυχῆς τόνος. τρέχει ἐπὶ τὰς βοῦς, καὶ οὐκ ἀφίησί τινα τῶν οἰκετῶν ἀπελθεῖν, διὰ πάντων δεικνὺς τοῖς παραγεγονόσιν, ὅσης ἡδονῆς ἐπληρώθη, καὶ ὅπως μέγα τι ἡγεῖται τὴν αὐτῶν παρουσίαν, καὶ ὅτι θησαυρὸν εἶναι τὸ πρᾶγμα νομίζει.

Καὶ ἔλαβε, φησί, μοσχάριον ἁπαλὸν καὶ καλόν.

Αὐτὸς δι' ἑαυτοῦ τὴν ἐκλογὴν ἐποιήσατο, καὶ τὸ κάλλιστον τῶν ὄντων λαβὼν δίδωσι τῷ παιδὶ, κἀκεῖνον κατεπείγων μὴ μελλῆσαι, ἀλλὰ πολλὴν τὴν σπουδὴν ἐπιδείξασθαι. σκόπει πῶς πάντα μετὰ τάχους, μετὰ προθυμίας ζεούσης, μετὰ ἱλαρότητος, μετὰ χαρᾶς, μετὰ πολλῆς τῆς θυμηδίας γίνεται.

Καὶ ἐτάχυνεν ὁ παῖς τοῦτο ποιῆσαι, φησί.

Καὶ οὐδὲ οὕτως ἠρεμεῖ ὁ γέρων, ἀλλὰ πάλιν ἐν τάξει ὑπηρέτου ἵσταται, καὶ λαβὼν βούτυρον καὶ γάλα καὶ τὸ μοσχάριον, ὃ ἐποίησε, παρέθηκεν αὐτοῖς. αὐτὸς δι' ἑαυτοῦ πάντα ποιεῖ καὶ παρατίθησι, καὶ οὐδὲ ἄξιον ἑαυτὸν ἐνόμισε τοῦ συγκατακλιθῆναι αὐτοῖς, ἀλλ' ἐκείνων ἐσθιόντων παρειστήκει αὐτὸς ὑπὸ τὸ δένδρον. ὢ φιλοξενίας μέγεθος, ὢ ταπεινοφροσύνης ὑπερβολὴ, ὢ φιλοθέου γνώμης ἐπίτασις. παρειστήκει ὁ ἑκατονταέτης οὗτος ἄνθρωπος ἐσθιόντων αὐτῶν. ἐμοὶ δοκεῖ ὑπὸ τοῦ πόθου πολλοῦ καὶ τῆς προθυμίας, καὶ τῆς ἀσθενείας δυνατώτερον αὐτὸν τότε γεγενῆσθαι, καὶ ἰσχύν τινα προσλαβεῖν. εἴωθε γὰρ πολλάκις ἡ τῆς ψυχῆς προθυμία, ἐπειδὰν ἐρρωμένη ᾖ, νικᾶν τοῦ σώματος τὴν ἀσθένειαν. εἱστήκει τοίνυν ὁ πατριάρχης, καθάπερ οἰκέτης, μεγίστην τιμὴν ταύτην ἡγούμενος, τοῦ καταξιωθῆναι ὑπηρετήσασθαι τοῖς παροῦσι, καὶ τὸν ἀπὸ τῆς ὁδοιπορίας κάματον αὐτῶν παραμυθήσασθαι. εἶδες ὅση τοῦ δικαίου φιλοξενία. μὴ γὰρ δὴ τοῦτο σκόπει, ὅτι ἄρτους παρέθηκε καὶ τὸ μοσχάριον, ἀλλ' ἐκεῖνο λογίζου, μεθ' ὅσης τιμῆς, μεθ' ὅσης ταπεινοφροσύνης τὰ τῆς φιλοξενίας ἐπεδείκνυτο· οὐ καθάπερ οἱ πολλοὶ, κἂν ποιήσωσί ποτέ τι τοιοῦτον, μέγα φρονοῦσι κατὰ τῶν ὑποδεχθέντων, καὶ πολλάκις καὶ ὑπερορῶσιν αὐτῶν διὰ τὴν φθάσασαν εἰς αὐτοὺς θεραπείαν. τοῦτο δὲ ὅμοιόν ἐστι τοῦ τινα ἐκ τῶν χειρῶν ἅπαντα ῥίψαι τὰ συλλεγέντα. ὁ γὰρ μετὰ ἀπονοίας τι ἐργαζόμενος, καὶ οὕτω ποιῶν ὡς παρέχων μᾶλλον ἢ λαμβάνων, οὐκ οἶδεν ὃ διαπράττεται. διὰ τοῦτο ἀπόλλυσι καὶ τὸν ἐκ τούτου μισθόν. ἀλλ' οὐχ οὗτος εἰδὼς ὅπερ εἰργάζετο, διὰ τῶν γινομένων ἁπάντων ἐδείκνυ τῆς ψυχῆς τὴν προθυμίαν. καὶ ἐπειδὴ μετὰ δαψιλείας καὶ πολλῆς τῆς ἱλαρότητος ἔσπειρε τὴν φιλοξενίαν, παραχρῆμα δαψιλεῖ τῇ χειρὶ τὰ δράγματα ἐδέχετο. ἐπειδὴ γὰρ ἅπαντα τὰ παρ' ἑαυτοῦ ἐπλήρωσε, καὶ οὐδὲν ἐγκατέλειπεν, ἀλλὰ τέλος ἔλαβε τὰ τῆς φιλοξενίας, καὶ ἐδείχθη τοῦ δικαίου ἡ ἀρετὴ, τότε λοιπὸν, ἵνα μάθῃ ὁ δίκαιος οἵων ἐπέτυχε, καὶ ὅσων αὐτῷ τῶν ἀγαθῶν αἰτία γεγένηται ἡ τῆς φιλοξενίας ὑπόθεσις, ἐκκαλύπτει ἑαυτὸν ὁ παραγενόμενος, καὶ κατὰ μικρὸν ὑποδείκνυσι τῷ δικαίῳ τῆς οἰκείας δυνάμεως τὸ μέγεθος. ἰδὼν γὰρ αὐτὸν παρεστῶτα παρὰ τὴν δρῦν, καὶ διὰ τῆς στάσεως τὴν πολλὴν τιμὴν, καὶ τὴν θεραπείαν ἐπιδεικνύμενον, φησὶ πρὸς αὐτόν· ποῦ Σάῤῥα ἡ γυνή σου; εὐθέως διὰ τῆς ἐρωτήσεως παρῄνιξεν αὐτῷ, δεικνὺς ὡς οὐχ ὁ τυχών ἐστιν ὁ παραγενόμενος, εἴγε καὶ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ τὴν προσηγορίαν ἠπίστατο. ὁ δέ φησιν, ἰδοὺ ἐν τῇ σκηνῇ. καὶ ἐπεὶ ἔμελλε λοιπὸν, ὡς Θεὸς, ὑπισχνεῖσθαι αὐτῷ τὰ ὑπὲρ φύσιν, διὰ τοῦτο καὶ τῷ εἰπεῖν τὴν προσηγορίαν τῆς Σάῤῥας ἐσήμανεν, ὅτι ὑπὲρ ἄνθρωπόν ἐστιν ὁ εἰς τὴν σκηνὴν αὐτοῦ καταχθείς.

10 Ἐπαναστρέφων γὰρ, φησὶν, ἥξω πρὸς σὲ κατὰ τὸν καιρὸν τοῦτον εἰς ὥρας, καὶ ἕξει υἱὸν Σάῤῥα ἡ γυνή σου.

Ἰδοὺ

Ἰδοὺ τῆς φιλοξενίας οἱ καρποί, ἰδοὺ τῆς προθυμίας τῆς ἐπιτεταμένης ὁ μισθός, ἰδοὺ τῶν καμάτων τῆς Σάῤῥας αἱ ἀμοιβαί.

Ἐκείνη δέ, φησιν, ἤκουσε παρὰ τὴν θύραν τῆς σκηνῆς ἑστῶσα ὄπισθεν, 12 Καὶ τοῦτο ἀκούσασα ἐγέλασε καθ' ἑαυτὴν λέγουσα· οὔπω μέν μοι γέγονεν ἕως τοῦ νῦν· ὁ δὲ κύ-
5 ριός μου πρεσβύτης.

Καὶ ἵνα ἀπολογήσηται ἡ θεία γραφὴ ὑπὲρ τῆς Σάῤῥας, προλαβοῦσα ἐπεσημήνατο, ὅτι

11 Ἀβραὰμ δὲ καὶ Σάῤῥα προβεβηκότες ἡμερῶν.

Καὶ οὐδὲ μέχρι τούτου ἔστη, ἀλλά φησιν,

10 Ἐξέλιπε δὲ Σάῤῥα γίνεσθαι τὰ γυναικεῖα.

Ἐξηραμμένη ἦν, φησιν, ἡ πηγή, πεπήρωτο ὁ ὀφθαλμός, αὐτὸ τὸ ἐργαστήριον ἦν πεπηρωμένον. δι' ὃ ἀφορῶσα πρὸς ταῦτα ἡ Σάῤῥα πρὸς ἑαυτὴν ἐλογίζετο τήν τε ἑαυτῆς ἡλικίαν, τό τε γῆρας τοῦ πατριάρχου. ἀλλ' ἐκείνης κατὰ τὴν σκηνὴν ταῦτα λογιζομένης, ὁ τὰ ἀπόῤῥητα τῆς διανοίας ἐπιστάμενος δεῖξαι βουλόμενος καὶ τῆς οἰκείας
15 δυνάμεως τὴν ὑπερβολήν, καὶ ὅτι οὐδὲν αὐτὸν λανθάνει τῶν ἀποῤῥήτων,

13 Φησὶ πρὸς τὸν Ἀβραάμ· τί ὅτι ἐγέλασε Σάῤῥα ἐν ἑαυτῇ λέγουσα, ἆρά γε ἀληθῶς τέξομαι; ἐγὼ δὲ γεγήρακα.

Ταῦτα γὰρ ἐκείνη ἐν ἑαυτῇ ἐλογίζετο.

14 Μὴ ἀδυνατεῖ, φησι, παρὰ τῷ Θεῷ ῥῆμα;

20 Ἰδοὺ φανερῶς ἑαυτὸν ἐξεκάλυψεν. οὐκ ἴστε, φησίν, ὅτι τῆς φύσεως ὢν δεσπότης πάντα δύναμαι, ἅπερ ἂν βουληθῶ; καὶ τὴν νεκρωθεῖσαν μήτραν ζωογονῆσαι καὶ ἐπιτηδείαν κατασκευάσαι; μὴ ἀδυνατεῖ, φησιν, ἀδύνατόν τι τῷ Θεῷ; οὐχὶ πάντα ποιῶ, καὶ μετασκευάζω; οὐχὶ ζωῆς καὶ θανάτου ἐξουσίαν ἔχω; μὴ ἀδυνατεῖ παρὰ τῷ Θεῷ τοῦτο ῥῆμα; οὐ φθάσας ὑπεσχόμην δὴ τοῦτο; μὴ ἐγχωρεῖ τὸ παρ' ἐμοῦ ῥηθὲν μὴ εἰς ἔργον
25 ἐλθεῖν; ἄκουε τοίνυν, ὅτι,

Εἰς τὸν καιρὸν τοῦτον ἀναστρέψω πρὸς σὲ εἰς ὥρας, καὶ ἔσται τῇ Σάῤῥᾳ υἱός.

Ἐπειδὰν, φησιν, ἀναστρέψω κατὰ τὸν καιρὸν τοῦτον, τότε γνώσεται διὰ τῶν πραγμάτων ἡ Σάῤῥα, ὅτι οὔτε τὸ γῆρας αὐτῆς κώλυμα γενήσεται, οὔτε ἡ στείρωσις· ἀλλὰ τὸ ῥῆμα τὸ ἐμὸν ἀπαράβατον ἔσται, καὶ ὁ τόκος αὐτὴν διδάξει τῶν παρ' ἐμοῦ ῥηθέντων τὴν
30 δύναμιν. Εἶτα ἐκείνη ἀκούσασα, ὅτι οὔτε τὰ ἐν τῇ διανοίᾳ αὐτῆς κινηθέντα ἔλαθε τὸν παρόντα,

15 Ἠρνήσατο λέγουσα, οὐκ ἐγέλασα.

Ὁ γὰρ φόβος κατέσεισεν αὐτῆς τὴν διάνοιαν. διὰ τοῦτο τῇ ἀσθενείᾳ αὐτῆς ἡ γραφὴ τὸ πᾶν λογιζομένη φησίν, ἐφοβήθη γάρ. ἀλλ' ὁ πατριάρχης φησὶ πρὸς αὐτήν,
35 οὐχί, ἀλλὰ ἐγέλασας. μὴ νομίσῃς, φησίν, εἰ καὶ ἐν διανοίᾳ ταῦτα ἐβουλεύσω, καὶ κατὰ τὸ λεληθὸς γέλωτα ἐποιήσω, ὅτι τοῦ παραγινομένου τὴν δύναμιν λαθεῖν εἶχες. μὴ τοίνυν ἀρνοῦ τὸ γεγονός, μηδὲ προσθήκην ἐργάζου τῷ ἁμαρτήματι. μεγάλα γὰρ ἡμᾶς σήμερον διαδέξεται ἀγαθά, τῆς φιλοξενίας ἡμῖν τούτων πάντων αἰτίας γινομένης.

ΗΘΙΚΟΝ

Τοῦτον ἅπαντες μιμησώμεθα, καὶ τοσαύτην περὶ τὴν φιλοξενίαν τὴν σπουδὴν ποιώ-
40 μεθα, οὐχ ἵνα τῶν ἐπικήρων τούτων καὶ φθειρομένων λάβωμεν τὴν ἀντίδοσιν μόνον, ἀλλ' ἵνα καὶ τῶν ἀθανάτων ἀγαθῶν τὴν ἀπόλαυσιν ἑαυτοῖς ἀποθώμεθα. ἐὰν γὰρ τοῦτο ποιῶμεν, ὑποδεξόμεθα καὶ ἡμεῖς ἐν τούτῳ τὸν Χριστόν, καὶ ὑποδέξεται καὶ ἡμᾶς αὐτὸς ἐν ταῖς μοναῖς ἐκείναις ταῖς ἡτοιμασμέναις τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν, καὶ ἀκουσόμεθα παρ' αὐτοῦ,

Ματθ. κε. λδ. Δεῦτε οἱ εὐλογημένοι τοῦ πατρός μου, κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου. τίνος ἕνεκεν καὶ διὰ τί; ἐπείνασα γάρ, καὶ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν· ἐδίψησα, καὶ ἐποτίσατέ με· ξένος ἤμην, καὶ συνηγάγετέ με· ἐν φυλακῇ, καὶ ἐπεσκέψασθέ με. τί τούτων ἀνεπαχθέστερον; μὴ γὰρ ἐπέταξεν ἡμῖν περιεργάζεσθαι καὶ πολυπραγμονεῖν τοὺς παρ' ἡμῶν μέλλοντας θεραπεύεσθαι; σὺ τὸ σαυτοῦ, φησίν, ἐπίδειξαι, κἂν εὐτελὴς ᾖ, κἂν ἀπερριμμένος κατὰ τὸ φαινόμενον. ταῦτα γὰρ μάλιστα ἐγὼ οἰκειοῦμαι τὰ εἰς τούτους γινόμενα. διὰ τοῦτο προσέθηκεν, ἐφ' ὅσον ἐποιήσατε ἑνὶ τῶν ἀδελφῶν μου τῶν ἐλαχίστων, ἐμοὶ ἐποιήσατε. μὴ δὴ παραχωρῶμεν, ἀγαπητοί, τοσοῦτον ἐὰν κέρδος, ἀλλὰ καθ' ἑκάστην ἡμέραν ποθήσωμεν τὴν φιλοξενίαν. ὁ γὰρ δεσπότης προθυμίας δαψίλειαν, οὐ βρωμάτων ὄγκον ἀπαιτεῖ, οὐ τράπεζαν πολυτελῆ, ἀλλὰ γνώμην ἱλαράν, οὐ θεραπείαν ἁπλῶς τὴν διὰ τῶν ῥημάτων μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀπὸ

Σειρ. ιη. ιε. καρδίας καὶ εἰλικρινοῦς διανοίας ἀγάπην. διὰ τοῦτο καί τις σοφὸς ἔλεγε, Κρεῖσσον λόγος, ἢ δόσις. πολλάκις γὰρ λόγου θεραπεία πλέον τῆς δόσεως ἀνεκτήσατο τὸν δεόμενον. ταῦτα εἰδότες μηδέποτε δυσχεραίνωμεν πρὸς τοὺς προσιόντας, ἀλλ' ἂν μὲν δυνηθῶμεν παραμυθεῖσθαι αὐτῶν τὴν πενίαν, τοῦτο ποιῶμεν μετὰ χαρᾶς καὶ πολλῆς τῆς εὐφροσύνης, οὐχ ὡς παρέχοντες, ἀλλ' ὡς τὰ μέγιστα κερδαίνοντες· εἰ δὲ μὴ δυνώμεθα, μὴ τραχυνώμεθα πρὸς αὐτούς· ἀλλὰ κἂν τὴν διὰ τοῦ λόγου θεραπείαν παρέχωμεν, καὶ μετ' ἐπιεικείας αὐτοῖς ἀποκρινώμεθα. τίνος γὰρ ἕνεκεν τραχέως αὐτῷ προσφέρῃ; μὴ γὰρ ἀναγκάζει; μὴ γὰρ βιάζεται; ἀξιοῖ, ἱκετεύει, παρακαλεῖ· ὁ δὲ ταῦτα ποιῶν οὐχ ὕβρεως ἄξιος. τί λέγω ἀξιοῖ, καὶ παρακαλεῖ; μυρία [ἐκδυσωπεῖ, μυρία] ἐπεύχεται, καὶ πάντα ταῦτα ποιεῖ ὑπὲρ ἑνὸς ὀβολοῦ, καὶ οὐδὲ τοῦτον προϊέμεθα. καὶ ποίας ἂν τύχωμεν συγγνώμης, ποίαν δὲ σχοίημεν ἀπολογίαν, αὐτοὶ μὲν οὕτω καθ' ἑκάστην ἡμέραν δαψιλῆ τράπεζαν παρατιθέμενοι, καὶ πολλάκις καὶ τὴν χρείαν ὑπερβαίνοντες, ἐκείνοις δὲ μηδὲ τοῦ τυχόντος μεταδιδόντες, καὶ ταῦτα μυρία ἀγαθὰ διὰ τούτου κομιζόμενοι; ἀλλ' ὢ τῆς πολλῆς ῥαθυμίας· ὅσον κέρδος προϊέμεθα ἐκ τῶν ἡμετέρων χειρῶν, καὶ τὴν ὑπόθεσιν τῆς σωτηρίας ἡμῶν τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ ἡμῖν παρασχεθεῖσαν ἀποπεμπόμεθα, οὐκ ἐννοοῦντες οὔτε τῆς ἀρετῆς ταύτης τὴν κορυφήν, οὔτε τῶν διδομένων τὸ εὐτελές, οὔτε τὴν ὑπὲρ τῶν τοιούτων ἀμοιβῶν ὑπερβολήν; ἀλλὰ πάντα τοῖς κιβωτίοις ἐναποκλείομεν, καὶ τὸ μὲν χρυσίον ὑπὸ τοῦ ἰοῦ δαπανᾶσθαι συγχωροῦμεν, μᾶλλον δὲ ταῖς τῶν κλεπτῶν χερσὶ προτίθεμεν· τὰ δὲ ἱμάτια τὰ ποικίλα ὑπὸ τοῦ σητὸς ἀναλίσκεσθαι ἀφίεμεν, καὶ οὐκ ἀνεχόμεθα τὰ ἁπλῶς κείμενα δεόντως οἰκονομῆσαι, ἵνα πάλιν ἡμῖν διαφυλάττηται διὰ τούτων, καὶ τῶν ἀπορρήτων ἀγαθῶν ἀξιωθῆναι δυνηθῶμεν· ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ πατρὶ ἡ δόξα, ἅμα τῷ ἁγίῳ πνεύματι, νῦν καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Λογ. μβ ΕΞΑΝΑΣΤΑΝΤΕΣ ΔΕ ΟΙ ΑΝΔΡΕΣ ΕΠΕΒΛΕΨΑΝ ἐπὶ πρόσωπον Σοδόμων καὶ Γομόρρας.

Ἐμάθομεν ἐκ τῶν χθὲς ἀνεγνωσμένων, ἀγαπητοί, τὴν ὑπερβολὴν τῆς τοῦ δικαίου φιλοξενίας. φέρε καὶ σήμερον τὰ ἑξῆς ἐπελθόντες, πάλιν καταμάθωμεν τοῦ πατριάρχου τὸ φιλόστοργον καὶ συμπαθές. ἑκάστην γὰρ τῶν ἀρετῶν μεθ' ὑπερβολῆς ὁ δίκαιος οὗτος ἐκέκτητο. οὐδὲ γὰρ μόνον φιλόστοργος, οὐδὲ φιλόξενος ἦν καὶ συμπαθής, ἀλλὰ καὶ τὰς ἄλλας ἀρετὰς ἁπάσας μετὰ δαψιλείας

λείας ἐπεδείκνυτο. ἄν τε γὰρ ὑπομονὴν δέῃ ἐπιδείξασθαι, εὑρήσεις αὐτὸν εἰς αὐτὴν τὴν ἄκραν κορυφὴν ἀναβεβηκότα· ἄν τε ταπεινοφροσύνην, πάλιν καὶ ἐν ταύτῃ οὐδενὶ παραχωροῦντα, ἀλλὰ πάντας ὑπεραποντίζοντα· κἂν πίστιν ἐπιδείξασθαι δέῃ, καὶ ἐν τούτῳ πάλιν μᾶλλον εὑρεθήσεται τῶν ἄλλων ἁπάντων εὐδοκιμῶν. καθάπερ γὰρ εἰκών τις ἔμ-
5 ψυχός ἐστιν ἡ τούτου ψυχή, τὰ διάφορα τῆς ἀρετῆς χρώματα ἐν ἑαυτῇ δεικνῦσα. ποία οὖν ἡμῖν ὑπολείπεται λοιπὸν ἀπολογία, ὅταν ἑνὸς ἀνθρώπου πάσας τὰς ἀρετὰς ἐν ἑαυτῷ περιφέροντος, ἡμεῖς οὕτως ἔρημοι τυγχάνωμεν, ὡς μηδεμίαν ἀρετὴν βούλεσθαι κατορθοῦν; ὅτι γὰρ οὐ παρὰ τὸ μὴ δύνασθαι, ἀλλὰ παρὰ τὸ μὴ βούλεσθαι ἔρημοι πάντων ἐσμὲν τῶν ἀγαθῶν, σαφὴς ἀπόδειξις, τὸ πολλοὺς τῶν ὁμογλώσσων ἡμῖν εὑρεῖν διαλάμποντας ἐν ἀρε-
10 τῇ. καὶ αὐτὸ γὰρ τοῦτο, τὸ τὸν πατριάρχην καὶ πρὸ τῆς χάριτος, καὶ πρὸ τοῦ νόμου γεγονότα, οἴκοθεν καὶ ἀπὸ τῆς ἐν τῇ φύσει κειμένης γνώσεως εἰς τοσοῦτον μέτρον ἀρετῆς ἐλθεῖν, πάσης ἡμᾶς ἀπολογίας ἀποστερῆσαι δυνήσεται. ἀλλ' ἴσως ἐροῦσί τινες, ὅτι πολλῆς ἀπήλαυσε τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ κηδεμονίας ὁ ἀνήρ, καὶ πολλὴν ἐπεδείξατο τὴν περὶ αὐτὸν πρόνοιαν ὁ τῶν ὅλων Θεός. ναί, ὁμολογῶ· ἀλλ' ἐκεῖνο σκόπει, ὅτι καὶ αὐτὸς τὰ παρ' ἑαυτοῦ
15 ἐπεδείκνυτο, καὶ διὰ τοῦτο καὶ τῶν παρὰ τοῦ δεσπότου ἀπήλαυε. μὴ τοίνυν τοῦτο μόνον ὅρα, ἀλλὰ καθ' ἕκαστον ἐξετάζων καταμάνθανε, πῶς πρότερον τῆς οἰκείας ἀρετῆς ἐν πᾶσι τὴν βάσανον παρεσχηκώς, οὕτως ἠξιοῦτο τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ συμμαχίας. καὶ ταῦτα πολλάκις ὑμῖν ἐδείξαμεν, ἡνίκα τὰ κατὰ τὴν μετάστασιν αὐτοῦ τὴν ἐκ γῆς τῆς πατρῴας ἐποιεῖτο, ὅπως οὐδὲ ἀπὸ προγόνων σπέρματα εὐσεβείας δεξάμενος, οἴκοθεν καὶ παρ'
20 ἑαυτοῦ πολὺ τὸ φιλόθεον ἐπεδείκνυτο, καὶ ἄνθρωπος ἄρτι τῆς Χαλδαίας μεταναστάς, ἀθρόον κελευόμενος τὴν ἀλλοτρίαν τῆς οἰκείας ἀνταλλάξασθαι, οὐκ ἐνεδοίασεν, οὐκ ἀνεβάλλετο, ἀλλ' εὐθέως ἐπλήρου τὸ ἐπιταχθέν, καὶ ταῦτα οὐκ εἰδὼς ὅπου στήσεται αὐτῷ τὰ τῆς πλάνης, καὶ ἔσπευδε καὶ ἠπείγετο ὡς ἐπὶ ὡμολογημένοις, τοῖς ἀδήλοις, τὸ τοῦ Θεοῦ πρόσταγμα πάντων προτιμότερον ἡγούμενος. εἶδες πῶς ἐξ ἀρχῆς καὶ ἐκ
25 προοιμίων τὰ παρ' ἑαυτοῦ εἰσέφερε, καὶ διὰ τοῦτο καὶ τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ καθ' ἑκάστην ἐκαρποῦτο μετὰ πολλῆς τῆς δαψιλείας. τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ ἡμεῖς, ἀγαπητοί, εἰ βουλοίμεθα τῆς ἄνωθεν ἀπολαύειν εὐνοίας, ζηλώσωμεν τὸν πατριάρχην, καὶ μὴ ἀναδυώμεθα πρὸς τὴν ἀρετήν, ἀλλ' ἑκάστην ἀπολαβόντες, οὕτω ταύτην μετὰ σπουδῆς μετερχώμεθα, ὡς τὸν ἀκοίμητον ἐκεῖνον ὀφθαλμὸν ἐπισπάσασθαι πρὸς τὴν τῆς ἀμοιβῆς ἀντί-
30 δοσιν. ὁ γὰρ τὰ ἀπόρρητα τῆς διανοίας ἡμῶν ἐπιστάμενος, ἐπειδὰν ἴδῃ ὑγιῆ γνώμην ἐπιδεικνυμένους, καὶ πρὸς τοὺς τῆς ἀρετῆς ἀγῶνας ἀποδύεσθαι ἐσπουδακότας, παραχρῆμα καὶ τὴν παρ' ἑαυτοῦ παρέχει ῥοπήν, ὁμοῦ καὶ τοὺς πόνους ἡμῖν ἐπικουφίζων, καὶ τὸ ἀσθενὲς τῆς ἡμετέρας φύσεως ἐπιρρωννύς, καὶ δαψιλεῖς τὰς ἀμοιβὰς χορηγῶν. καὶ ἐπὶ μὲν τῶν ὀλυμπιακῶν ἀγώνων οὐκ ἄν ποτε εὕροις τι τοιοῦτον γινόμενον· ἀλλ' ἕστηκεν ὁ παιδοτρίβης,
35 θεατὴς μόνον γινόμενος τῶν ἀγωνιζομένων, καὶ οὐδὲν ἕτερον συνεισενεγκεῖν δυνάμενος, ἀλλ' ἀναμένων τὴν νίκην γενέσθαι· ὁ δὲ δεσπότης ὁ ἡμέτερος οὐχ οὕτως, ἀλλὰ καὶ συναγωνίζεται, καὶ χεῖρα ὀρέγει, καὶ συνεφάπτεται, καὶ μονονουχὶ πανταχόθεν τὸν ἀντίπαλον ὑποτεταγμένον ἡμῖν παραδίδωσι, καὶ πάντα ποιεῖ καὶ πραγματεύεται, ὥστε δυνηθῆναι ἡμᾶς καταγωνίσασθαι, καὶ τὴν νίκην ἄρασθαι, ἵνα τὸν ἀμαράντινον στέφανον ἐπιθῇ τῇ
40 ἡμετέρᾳ κεφαλῇ. Στέφανον γάρ, φησι, χαρίτων δέξῃ σῇ κορυφῇ. καὶ ἐν μὲν τοῖς ὀλυμ- Παρ. α. θ.
πιακοῖς τούτοις ἀγῶσιν ὁ στέφανος μετὰ τὴν νίκην οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν, ἢ φύλλα δάφνης, καὶ κρότος καὶ βοὴ παρὰ τοῦ δήμου γινομένη, ἅπερ ἅπαντα, τῆς ἑσπέρας καταλαβούσης, κατεμαράνθη καὶ ἀπώλετο· ὁ δὲ ὑπὲρ τῆς ἀρετῆς καὶ τῶν ταύτης ἱδρώτων στέφανος οὐδὲν αἰ-

θνητὸν ἔχει, οὐδὲ [ἐν] τῷ αἰῶνι τούτῳ συγκαταλυόμενον, ἀλλὰ διηνεκής, ἀθάνατος, ἅπασι τοῖς αἰῶσι συμπαρεκτεινόμενος. καὶ ὁ μὲν πόνος πρὸς χρόνον βραχύν, ἡ δὲ ὑπὲρ τῶν πόνων ἀμοιβὴ τέλος οὐκ οἶδεν, οὐδὲ εἴκει τῷ χρόνῳ, οὐδὲ μαραίνεται. καὶ ἵνα μάθητε, ἰδοὺ πόσα ἔτη διελήλυθε, καὶ πόσαι γενεαί, ἐξ οὗ ὁ πατριάρχης οὗτος γέγονε· καὶ ὡς χθὲς καὶ σήμερον οὕτω διαλάμπουσιν αὐτοῦ οἱ ὑπὲρ τῆς ἀρετῆς στέφανοι, καὶ μέχρι τῆς συντελείας αὐτῆς πᾶσι τοῖς εὖ φρονοῦσι διδασκαλίας ὑπόθεσις γίνεται. ἐπεὶ οὖν τοιαύτη τοῦ δικαίου τούτου ἡ ἀρετή, εἰς ζῆλον τούτου διεγερθῶμεν, καὶ ὀψὲ γοῦν ποτε τὴν οἰκείαν ἐπιγνόντες εὐγένειαν, τὸν πατριάρχην μιμησώμεθα, καὶ ἔννοιάν τινα λάβωμεν τῆς σωτηρίας τῆς ἡμετέρας, καὶ πολλὴν ἐπιμέλειαν ποιώμεθα, ὥστε μὴ τὸ σῶμα μόνον ὑγιαίνειν, ἀλλὰ καὶ τῆς ψυχῆς τὰ διάφορα νοσήματα ἰατρεύειν. ἐὰν γὰρ βουλώμεθα νήφειν καὶ ἐγρηγορέναι, τῶν τοῦ σώματος παθῶν εὐκολώτερον τὰ τῆς ψυχῆς ἰασόμεθα νοσήματα. οἷον γὰρ ἂν ἐνοχλῇ ἡμῖν πάθος, ἐὰν ἐθέλωμεν εὐσεβῆ λογισμὸν ἀναλαβεῖν, καὶ τὸ κριτήριον τῆς φοβερᾶς ἐκείνης ἡμέρας, καὶ μὴ πρὸς τὸ παρὸν ἡδὺ ἀπιδεῖν, ἀλλὰ τὴν μετὰ ταῦτα ὀδύνην ἐπιγινομένην ἡμῖν, παραχρῆμα ἀφίπταται καὶ ἀποπηδᾷ τῆς ἡμετέρας ψυχῆς. μὴ τοίνυν ῥαθυμῶμεν, ἀλλ' εἰδότες ὅτι ἀγών ἐστι, καὶ παλαίσματα, καὶ δεῖ παρατετάχθαι πρὸς τὴν μάχην καθ' ἑκάστην ἡμέραν, ἡμεῖς μὲν τὸν λογισμὸν ἀκμάζοντα καὶ νεαρὸν ἔχωμεν, ἵνα τῆς ἄνωθεν συμμαχίας ἀπολαύοντες, τοῦ πονηροῦ τούτου θηρίου, τοῦ ἐπιβούλου λέγω τῆς σωτηρίας τῆς ἡμετέρας, τὴν κεφαλὴν συντρῖψαι δυνηθῶμεν. αὐτὸς γὰρ ἡμῖν ὁ δεσπότης ἐπήγγελται λέγων, Ἰδοὺ δέδωκα ὑμῖν ἐξουσίαν πατεῖν ἐπάνω ὄφεων καὶ σκορπίων, καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ. νήφωμεν τοίνυν, παρακαλῶ, ἵνα κατ' ἴχνος τοῦ πατριάρχου τούτου τὴν ἀρετὴν μετιόντες, τῶν αὐτῶν ἐκείνῳ στεφάνων ἀξιωθῆναι δυνηθῶμεν, καὶ εἰς τοὺς τούτου καταλῦσαι κόλπους, καὶ διαφυγεῖν τὴν ἐν τῇ γεέννῃ κόλασιν, καὶ τῶν ἀπορρήτων ἐκείνων ἀγαθῶν ἀξιωθῆναι. ἀλλ' ἵνα πλείονα ζῆλον [ἐν] ὑμῖν ἐργαζώμεθα, καὶ πρὸς τὴν τοῦ δικαίου τούτου μίμησιν ὑμᾶς διεγείρωμεν, φέρε πάλιν ἐκ τῆς κατ' αὐτὸν ἱστορίας διαλεχθῶμεν πρὸς τὴν ὑμετέραν ἀγάπην, ἐπελθόντες τὴν ἑξῆς ἀκολουθίαν. μετὰ γὰρ τὴν δαψιλῆ φιλοξενίαν ἐκείνην, οὐ τῇ ποιότητι, ἢ ποσότητι τῶν ἐδεσμάτων κρινομένην, ἀλλὰ τῇ προθυμίᾳ, τὸ δαψιλὲς τῆς γνώμης δεξάμενος παραχρῆμα τῆς φιλοξενίας τὰς ἀμοιβὰς ἐχαρίσατο. καὶ μαθὼν τίς τε εἴη ὁ παραγεγονώς, καὶ πόση ἡ τούτου δύναμις, μέλλουσιν ἐκεῖθεν ἐπὶ τὴν Σοδόμων καταστροφὴν ὁρμᾶν ἠκολούθησεν ὁ πατριάρχης συμπροπέμπων, φησίν. ὅρα δεσπότου φιλανθρωπίαν, ὅση συγκαταβάσει κέχρηται, ὁμοῦ καὶ τὴν εἰς τὸν δίκαιον τιμὴν δεικνύς, καὶ ἐκκαλύψαι βουλόμενος τὴν ἀρετὴν τὴν ἐναποκειμένην αὐτοῦ τῇ ψυχῇ.

Λουκ. ι. 19.

16 Ἐξαναστάντες, φησίν, οἱ ἄνδρες κατέβλεψαν ἐπὶ πρόσωπον Σοδόμων καὶ Γομόρρας,

Τοὺς ἀγγέλους φησίν. ἐνταῦθα μὲν γὰρ ἐν τῇ σκηνῇ τοῦ Ἀβραὰμ καὶ οἱ ἄγγελοι καὶ ὁ τούτων δεσπότης κατὰ ταυτὸν ὤφθησαν· λοιπὸν δὲ οἱ μὲν ὡς ὑπηρέται ἀπεστέλλοντο ἐπὶ τὴν καταστροφὴν τῶν πόλεων ἐκείνων, ὁ δὲ ἔμενε, καθάπερ φίλος φίλῳ, μονονουχὶ κοινολογούμενος τῷ δικαίῳ, ἅπερ ἔμελλε ποιεῖν. ἀπελθόντων τοίνυν ἐκείνων

17 Εἶπε, φησιν, ὁ κύριος· οὐ μὴ κρύψω ἐγὼ ἀπὸ Ἀβραὰμ τοῦ παιδός μου, ἃ ἐγὼ ποιῶ.

Μεγίστη τοῦ Θεοῦ ἡ συγκατάβασις, καὶ πάντα λόγον ὑπερβαίνουσα* ἡ εἰς τὸν δίκαιον τιμή. ὅρα γὰρ πῶς πρὸς αὐτὸν διαλέγεται, ὡσανεὶ ἄνθρωπος ἀνθρώπῳ διαλεγόμενος, δεικνύς

νες ἡμῖν ὅσης οἱ ἐνάρετοι ἀξιοῦνται τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ τιμῆς. καὶ ἵνα μὴ νομίσῃς τῆς τοῦ
Θεοῦ μόνον εἶναι ἀγαθότητος τὴν τοσαύτην εἰς τὸν δίκαιον τιμὴν, ὅρα πῶς ἡ θεία
γραφὴ διδάσκει ἡμᾶς, ὅτι αὐτὸς ἑαυτῷ ταύτης τῆς τιμῆς αἴτιος κατέστη, μετὰ πολλῆς τῆς
ὑπακοῆς τοῖς παρὰ τοῦ Θεοῦ πειθόμενος ἐπιτάγμασιν. εἰπὼν γάρ, οὐ μὴ κρύψω ἀ-
5 πὸ Ἀβραὰμ τοῦ παιδός μου, ἃ ἐγὼ ποιῶ, οὐκ εὐθέως λέγει τὸ μέλλον ἔσεσθαι. ἀκόλουθον
γὰρ ἦν ἐπαγαγεῖν καὶ εἰπεῖν, ὅτι μέλλει τὰ Σόδομα "ἐμπιπρᾶν. ἀλλ' ἄξιον μηδὲ ἐκεῖ- *ἐμπρῆσαι.*
νο παραδραμεῖν· οὐδὲ γὰρ συλλαβὴν οὐδὲ κεραίαν παρατρέχειν χρὴ τῶν ἐν τῇ θείᾳ
γραφῇ κειμένων. πόσης γὰρ οἴει τιμῆς εἶναι καὶ τοῦτο αὐτὸ τὸ λέγειν, Ἀβραὰμ τοῦ παι-
δός μου, πόσου φίλτρου, πόσης διαθέσεως; τοῦτο γὰρ μάλιστα δείκνυσι τὸ ἐξαίρετον καὶ τὴν
10 εἰς τὸν δίκαιον τιμήν. εἶτα ὅπερ ἔλεγον, εἰπὼν οὐ μὴ κρύψω, οὐκ εὐθέως ἐπάγει τὸ γι-
νόμενον, ἀλλὰ τί; ἵνα μάθωμεν ὅτι οὐκ ἁπλῶς οὐδὲ εἰκῇ τοσαύτην περὶ αὐτὸν "δείκ- *ἐδείκνυ-το*
νυται τὴν κηδεμονίαν, φησίν·

18 Ἀβραὰμ δὲ γινόμενος ἔσται εἰς ἔθνος μέγα καὶ πολὺ, καὶ ἐνευλογηθήσονται ἐν αὐ-
τῷ πάντα τὰ ἔθνη τῆς γῆς. 19 Ἤδειν γὰρ ὅτι "συντάξει τοῖς υἱοῖς αὐτοῦ, καὶ τῷ οἴ- *ἐντάξει*
15 κῳ αὐτοῦ μετ' αὐτόν. καὶ φυλάξουσι τὰς ὁδοὺς κυρίου τοῦ Θεοῦ, ποιεῖν δικαιοσύνην καὶ κρίσιν,
ὅπως ἂν ἐπαγάγῃ κύριος ἐπὶ Ἀβραὰμ πάντα, ἃ ἐλάλησε πρὸς αὐτόν.

Ὢ τῆς τοῦ δεσπότου φιλανθρωπίας τὸ μέγεθος. ἐπειδὴ μέλλει μετὰ ταῦτα ἐπά-
γειν τὰ κατὰ τὴν καταστροφὴν Σοδόμων, προλαβὼν νῦν παραθαρρύνει τὸν πα-
τριάρχην, ὁμοῦ καὶ τὴν μεγίστην εὐλογίαν αὐτῷ ἐπαγγελλόμενος, καὶ ὅτι εἰς
20 πλῆθος ἔσται μέγα, καὶ διδάσκων αὐτὸν ὅτι ἀμοιβὴν ταύτην λαμβάνει τῆς φιλοθέου αὐ-
τοῦ γνώμης. ἐννόησον γὰρ ὅση ἐστὶν ἡ τοῦ πατριάρχου ἀρετή, ὅταν ὁ Θεὸς λέγῃ, ἤδειν
γὰρ ὅτι συντάξει τοῖς υἱοῖς αὐτοῦ μετ' αὐτόν, καὶ φυλάξουσι τὰς ὁδοὺς κυρίου. πολλὴ τῆς
ἀρετῆς ἡ ἐπίτασις. οὐ γὰρ μόνον ὑπὲρ ὧν αὐτὸς μέτεισι τὴν ἀρετήν, τὰς ἀμοιβὰς
δέχεται, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ ὧν διετάξατο τοῖς ἐξ αὐτοῦ τεχθεῖσι, δαψιλοῦς ἀξιοῦται τῆς
25 ἀντιδόσεως· εἰκότως. αὐτὸς γὰρ λοιπὸν ἅπασι διδάσκαλος γέγονεν. ὁ γὰρ τὴν ἀρ-
χὴν καὶ τὰ προοίμια παρασχὼν, οὗτος καὶ τῶν μετὰ ταῦτα γινομένων αἴτιος ἂν εἴη. καὶ
ὅρα τοῦ δεσπότου τὴν ἀγαθότητα. οὐ μόνον ὑπὲρ τῆς ἐν τῷ παρελθόντι ἀρετῆς ἀμεί-
βεται τὸν δίκαιον, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τῆς μελλούσης. ἤδειν γάρ, φησιν, ὅτι συντάξει τοῖς υἱ-
οῖς αὐτοῦ. ἐπειδή, φησι, προγινώσκω τοῦ δικαίου τὴν γνώμην, διὰ τοῦτο προλαμβάνω
30 ταῖς ἀμοιβαῖς. οἶδε γὰρ τὰ ἀπόρρητα τῶν διανοιῶν ἡμῶν, καὶ ὅταν θεάσηται τὰ δέοντα
βουλομένους, καὶ ὑγιῆ τὴν γνώμην ἐπιδεικνυμένους, καὶ χεῖρα ὀρέγει καὶ πρὸ τῶν πό-
νων ἀμείβεται, προθυμοτέρους ταύτῃ κατασκευάζων. καὶ τοῦτο ἂν εὕροις ἐπὶ τῶν δικαί-
ων ἁπάντων γινόμενον. εἰδὼς γὰρ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως τὴν ἀσθένειαν, ὥστε μὴ
ἀπαγορεῦσαι πρὸς τὰ δυσχερῆ, μεταξὺ τῶν πόνων πολλάκις τὴν παρ' ἑαυτοῦ ἀντίλη-
35 ψιν καὶ τὰς ἀμοιβὰς παρέχει, ὥστε καὶ τῶν πόνων ἐπικουφίσαι, καὶ τὴν ὁρμὴν "ἐπιθῆ- *ἐπιστῆναι.*
ναι. ἤδειν γάρ, φησιν, ὅτι συντάξει τοῖς υἱοῖς αὐτοῦ, καὶ φυλάξουσι τὰς ὁδοὺς κυρίου. οὐ
μόνον περὶ αὐτοῦ προλέγει ὅτι συντάξει, ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν υἱῶν αὐτοῦ, ὅτι φυλάξουσι
τὰς ὁδοὺς κυρίου, τὸν Ἰσαάκ, τὸν Ἰακὼβ αἰνιττόμενος. τὰς ὁδοὺς κυρίου, τοῦτ' ἔστι τὰ
προστάγματα, τὰς ἐντολάς. ποιεῖν γάρ, φησι, δικαιοσύνην καὶ κρίσιν· μηδὲν τοῦ δικαίου
40 προτιμᾶν, ἐκτὸς γίνεσθαι πάσης ἀδικίας. τοῦτο γὰρ ἡ μεγίστη ἀρετή. διά τοι τοῦτο
πάντα εἰς ἔργον ἐκβήσεται, ὅσα ἐλάλησε κύριος πρὸς αὐτόν. οἶμαι δὲ καὶ ἕτερόν τι
αἰνίττεσθαι αὐτὸν διὰ τοῦ λέγειν, Ἀβραὰμ δὲ γινόμενος εἰς ἔθνος μέγα καὶ πολὺ, ἀν-
τὶ τοῦ, σὺ μὲν ὁ τὴν ἀρετὴν ἑλόμενος, * καὶ τὴν ὑπακοὴν ἐπιδεικνύμενος, εἰς ἔθνος

** καὶ τοῖς ἐμοῖς προστάγμασι πειθόμενος,*

μέγα καὶ πολὺ γένηται· οἱ δὲ παράνομοι οὗτοι οἱ κατὰ τὴν τῶν Σοδόμων χώραν οἰκοῦντες ἀφανισθήσονται. ὥσπερ γὰρ ἡ ἀρετὴ σωτηρίας ὑπόθεσις γίνεται τοῖς ταύτην μετιοῦσιν, οὕτως ἡ πονηρία ἀφανισμοῦ αἰτία καθίσταται. Εἶτα ἐπειδὴ καὶ διὰ τῆς εὐλογίας καὶ διὰ τῶν ἐπαίνων εἰς πλείονα παρρησίαν ἤγαγε τὸν δίκαιον, ἄρχεται τῆς ὑποθέσεως, καί φησι,

20 Κραυγὴ Σοδόμων καὶ Γομόρρας πεπλήθυνται πρός με, καὶ αἱ ἁμαρτίαι αὐτῶν μεγάλαι σφόδρα. 21 Καταβὰς οὖν ὄψομαι, εἰ κατὰ τὴν κραυγὴν αὐτῶν τὴν ἐρχομένην πρός με συντελοῦνται· εἰ δὲ μή, ἵνα γνῶ.

Φοβερὰ τὰ εἰρημένα. κραυγὴ Σοδόμων, φησί, καὶ Γομόρρας. καίτοι καὶ ἕτεραι πόλεις μετ' αὐτῶν ἠφανίσθησαν, ἀλλ' ἐπειδὴ αὗται ἦσαν περιφανέστεραι, τούτων ἐμνημόνευσεν. πεπλήθυνται πρός με, καὶ αἱ ἁμαρτίαι αὐτῶν μεγάλαι σφόδρα. ὅρα τῶν κακῶν τὴν ἐπίτασιν. οὐ μόνον πολὺ τὸ πλῆθος τῆς κραυγῆς, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀδικίας. τὸ γὰρ κραυγὴ Σοδόμων καὶ Γομόρρας πεπλήθυνται οἶμαι σημαίνειν, ὅτι μετὰ τῆς παρανομίας ἐκείνης τῆς ἀφάτου καὶ πάσης συγγνώμης ἀπεστερημένης, καὶ ἑτέρας ἀδικίας πολλὰς ἐπεδείκνυντο, οἱ δυνατώτεροι κατεξανιστάμενοι τῶν ἀσθενεστέρων, οἱ πλούσιοι τῶν πενήτων. οὐ μόνον τοίνυν φησί, πολὺ τῆς κραυγῆς τὸ πάθος ἦν, ἀλλὰ καὶ αἱ ἁμαρτίαι αὐτῶν οὐχ αἱ τυχοῦσαί εἰσιν, ἀλλὰ καὶ μεγάλαι, καὶ σφόδρα μεγάλαι. ξένον γὰρ τρόπον παρανομίας ἐπενόησαν, καὶ ἀλλοκότους καὶ ἀθέσμους τῶν μίξεων νόμους ἐφεῦρον, καὶ τοσαύτη τῆς κακίας ἡ φορά, ὡς ἅπαντας τῆς λύμης ἀναπλησθῆναι πάσης, καὶ μηδεμίαν λοιπὸν διόρθωσιν αὐτοὺς ἐπιδέχεσθαι, ἀλλ' ἀφανισμοῦ δεῖσθαι παντελοῦς. οὐδὲ γὰρ ἰατρείαν λοιπὸν ἐπιδέχεται τὰ τούτων πάθη ἀνίατα γεγονότα. Εἶτα παιδεύων ἅπασαν τῶν ἀνθρώπων τὴν φύσιν, κἂν μεγάλα ᾖ σφόδρα τὰ ἁμαρτήματα καὶ ὡμολογημένα, μὴ πρότερον τὰς ψήφους ἐκφέρειν, πρὶν ἂν ἐναργεῖς ἀποδείξεις γένωνται, φησί, καταβὰς ὄψομαι, εἰ κατὰ τὴν κραυγὴν αὐτῶν συντελοῦνται τὴν ἐρχομένην πρός με· εἰ δὲ μή, ἵνα γνῶ. τί βούλεται τῆς λέξεως ἡ συγκατάβασις; καταβάς, φησίν, ὄψομαι. τόπον γὰρ ἐκ τόπου μεταβαίνει ὁ τῶν ὅλων Θεός; οὐχί, μὴ γένοιτο. οὐ τοῦτο λέγει, ἀλλ' ὅπερ πολλάκις ἔφην, τῇ παχύτητι τῆς λέξεως ἡμᾶς παιδεῦσαι βούλεται, ὅτι δεῖ πολλῇ τῇ ἀκριβείᾳ κεχρῆσθαι, καὶ μήτε ἀπὸ ἀκοῆς καταδικάζειν τοὺς ἡμαρτηκότας, μήτε ἄνευ ἀποδείξεως τὰς ψήφους ἐκφέρειν. ἀκούωμεν ταῦτα ἅπαντες. οὐ γὰρ μόνον οἱ τῶν δικαστικῶν θρόνων ἐπέχοντες, τοῦτον παραφυλάττεσθαι ὀφείλουσι τὸν νόμον, ἀλλὰ καὶ ἡμῶν ἕκαστος μηδέποτε ἀπὸ ψιλῆς διαβολῆς κατακρίνειν τὸν πλησίον. διὰ γὰρ τοῦτο καὶ μετὰ ταῦτα ὁ μακάριος οὗτος Μωϋσῆς ἐνηχούμενος ὑπὸ τοῦ πνεύματος παρήγγειλε λέγων, Ἀκοὴν ματαίαν μὴ παραδέξῃ. καὶ ὁ μακάριος δὲ Παῦλος γράφων ἐβόα, Σὺ δὲ τί κρίνεις τὸν ἀδελφόν σου; καὶ ὁ Χριστὸς δὲ διαταττόμενος τοῖς μαθηταῖς, καὶ διδάσκων τῶν Ἰουδαίων τὸ πλῆθος, τοὺς γραμματέας αὐτῶν καὶ Φαρισαίους, ἔλεγε, Μὴ κρίνετε, ἵνα μὴ κριθῆτε. τί γάρ, φησί, πρὸ καιροῦ ἁρπάζεις τὸ τοῦ δικαστοῦ ἀξίωμα; τί προλαμβάνεις τὴν ἡμέραν ἐκείνην τὴν φοβεράν; βούλει κριτὴς εἶναι; σαυτοῦ γίνου, καὶ τῶν σοὶ πεπλημμελημένων. οὐδεὶς ὁ κωλύων. οὕτω γὰρ καὶ τὰ ἡμαρτημένα σοι διορθώσῃ, καὶ οὐδεμίαν ἐκ τοῦ πράγματος ὑποστήσῃ βλάβην. ἐὰν δὲ τὰ κατὰ σαυτὸν καταλιπὼν ἑτέροις καθέζῃ κρίνων, μείζονα σαυτῷ τὰ φορτία τῶν ἁμαρτημάτων συλλέγων οὐκ αἰσθάνῃ. διό, παρακαλῶ, φεύγωμεν πάντη τὸ καταδικάζειν τοὺς πλησίον. εἰ γὰρ καὶ τῆς ἐξουσίας τῆς δικαστικῆς οὐ μετέχεις, ἀλλὰ τῇ γνώμῃ κατέκρινας, καὶ ὑπεύθυνον τῷ ἁμαρτήματι πεποίηκας οὐδεμίαν ἀπόδειξιν δεξάμενος, ἀλλὰ πολλάκις ἐξ ὑπο-

Ἐξο. κγ. α.
Ρω. β. α.
Ματθ. ζ. α.

ψίας

ψίας καὶ διαβολῆς ψιλῆς. διὰ γὰρ τοῦτο καὶ ὁ μακάριος Δαβὶδ ἐβόα λέγων, Τὸν καταλαλοῦντα λάθρα τοῦ πλησίον αὐτοῦ, τοῦτον ἐξεδίωκον. Εἶδες ἀρετῆς ὑπερβολήν. οὐ μόνον οὐ παρεδέχετο αὐτὸς τὰ λεγόμενα, ἀλλὰ καὶ ἀπήλαυνε τῶν τοῦ ἀδελφοῦ καταλαλεῖν βουλομένων. ἐὰν τοίνυν βουλώμεθα καὶ ἡμεῖς ἐλαττοῦν τὰ ἑαυτοῖς ἐπταισμένα, τοῦ-
5 το μάλιστα πάντων φυλαττώμεθα, μήτε καταψηφίζεσθαι τῶν ἀδελφῶν τῶν ἡμετέρων, μήτε τοὺς καταλαλεῖν ἐπιχειροῦντας προσίεσθαι, μᾶλλον δὲ κατὰ τὸν προφήτην ἀπελαύνειν καὶ πάντη ἀποστρέφεσθαι. τοῦτο γὰρ οἶμαι καὶ τὸν προφήτην Μωϋσῆν δηλοῦν διὰ τοῦ λέγειν, ἀκοὴν ματαίαν μὴ παραδέξῃ. διά τοι τοῦτο καὶ νῦν ὁ τῶν ὅλων δεσπότης τοσαύτῃ παχύτητι λέξεως ἐχρήσατο πρὸς ὠφέλειαν τῶν ἡμετέρων ψυχῶν, καί φησι,
10 καταβὰς ὄψομαι. τί γάρ; οὐκ ἠπίστατο, οὐκ ᾔδει τὸ μέγεθος τῶν ἁμαρτημάτων; οὐκ ἐγίνωσκε τὸ ἀδιόρθωτον τῶν ἐπταισμένων; ἀλλ' ὥσπερ ἀπολογίαν ἵνα συντιθεὶς τοῖς μετὰ ταῦτα ἀναισχύντως ἐγκαλεῖν βουλομένοις, καὶ δεικνὺς αὐτῶν τὸ ἀκάθεκτον, καὶ τὴν πολλὴν ἀπόνοιαν τῆς ἀρετῆς, τοσαύτῃ κέχρηται τῇ μακροθυμίᾳ. τάχα δὲ οὐ διὰ τοῦτο μόνον, ἀλλ' ὥστε καὶ τῷ δικαίῳ ἀφορμὴν παρασχεῖν δεῖξαι τῆς γνώμης αὐτοῦ τὸ συμπα-
15 θὲς καὶ τὸ φιλόστοργον.

22 Οἱ μὲν οὖν ἄγγελοι, καθάπερ ἔφθην εἰπὼν, ἀπῆλθον εἰς τὰ Σόδομα· ὁ δὲ πατριάρχης εἱστήκει ἐναντίον κυρίου. 23 Καὶ ἐγγίσας, φησὶν, Ἀβραὰμ εἶπε, μὴ συναπολέσῃς δίκαιον μετὰ ἀσεβοῦς, καὶ ἔσται ὁ δίκαιος ὡς ὁ ἀσεβής;

Ὢ τῆς τοῦ δικαίου παῤῥησίας, μᾶλλον δὲ ὢ ψυχῆς συμπάθεια· ὅπως τῇ τῆς συμπα-
20 θείας μέθῃ καρωθεὶς οὐδὲ ὃ λέγει συνίησι. καὶ δεικνῦσα ἡ θεία γραφὴ ὅτι μετὰ φόβου πολλοῦ καὶ τρόμου τὴν ἱκεσίαν ποιεῖται, φησίν· ἐγγίσας Ἀβραὰμ εἶπε, μὴ συναπολέσῃς δίκαιον μετὰ ἀσεβοῦς; τί ποιεῖς, ὦ μακάριε πατριάρχα; τῆς παρὰ σοῦ δεῖται παρακλήσεως ὁ δεσπότης, ὥστε μὴ τοῦτο ποιῆσαι; ἀλλὰ μὴ τοῦτο νοήσωμεν. οὐδὲ γὰρ ὡς τοῦ δεσπότου τοῦτο ποιεῖν μέλλοντος [τοῦτο] λέγει [αὐτὸς,] ἀλλ' ἐπειδὴ ἐξ εὐθείας διὰ τὸν ἀ-
25 δελφιδοῦν εἰπεῖν οὐκ ἐθάῤῥει, κοινὴν ὑπὲρ ἁπάντων ποιεῖται τὴν ἱκεσίαν, βουλόμενος μετὰ τῶν ἄλλων καὶ τοῦτον διασῶσαι, καὶ μετὰ τούτου καὶ τοὺς ἄλλους ἐξαρπάσαι. καὶ ἄρχεται τῆς παρακλήσεως, καί φησιν·

24 Ἐὰν ὦσι ν' δίκαιοι ἐν τῇ πόλει, ἀπολέσεις αὐτούς; οὐκ ἀνήσεις ἅπαντα τὸν τόπον ἕνεκεν τῶν ν' δικαίων, ἐὰν ὦσιν ἐν αὐτῇ; 25 Μηδαμῶς. οὐ ποιήσεις τὸ ῥῆμα τοῦτο,
30 τοῦ ἀποκτεῖναι δίκαιον μετὰ ἀσεβοῦς, καὶ ἔσται ὁ δίκαιος ὡς ὁ ἀσεβής. μηδαμῶς. ὁ κρίνων πᾶσαν τὴν γῆν οὐ ποιήσεις κρίσιν;

Ὅρα πῶς καὶ ἐν τῇ ἱκεσίᾳ δείκνυσιν αὐτοῦ τῆς γνώμης τὸ φιλόθεον. καὶ κριτὴν πάσης τῆς γῆς ὁμολογεῖ, καὶ ἀξιοῖ μὴ συναπολέσαι δίκαιον μετὰ ἀσεβοῦς. εἶτα ὁ ἥμερος καὶ φιλάνθρωπος Θεὸς ἐπινεύει τῇ αἰτήσει, καί φησι, ποιῶ ὅπερ εἴρηκας, καὶ δέχομαί σου τὴν
35 παράκλησιν.

26 Ἐὰν εὑρεθῶσι ν' δίκαιοι ἐν τῇ πόλει, δι' ἐκείνους ἀφήσω πάντα τὸν τόπον.

Χαρίζομαί, φησι, τοῖς ν' δικαίοις, ἐὰν εὑρεθεῖεν, τὴν λοιπῶν τὴν σωτηρίαν, καὶ τὴν αἴτησιν τὴν σὴν εἰς ἔργον ἄγω. ἀλλ' ἴδωμεν τὸν δίκαιον τοῦτον, ὅπως παῤῥησίας ἐπιλαβόμενος, καὶ τοῦ Θεοῦ τὴν φιλανθρωπίαν εἰδὼς, πάλιν δευτέραν αἴτησιν προσάγει, καί φησι.

27 Νῦν ἠρξάμην λαλῆσαι πρὸς τὸν κύριόν μου· ἐγὼ δέ εἰμι γῆ καὶ σποδός.

Μὴ νομίσῃς, φησὶ, δέσποτα, ἀγνοεῖν με ἐμαυτὸν, καὶ ὑπερβαίνειν με τὸ μέτρον, καὶ τοσαύτῃ κεχρῆσθαι τῇ παῤῥησίᾳ. οἶδα γὰρ ὅτι γῆ εἰμι καὶ σποδός. ἀλλ' ὥσπερ τοῦτο οἶδα

καὶ

Ψαλ. ρ. ε.

χάμ. χαμαιλεόν.

καὶ σαφῶς ἐπίσταμαι, οὕτως οὐδὲ ἐκεῖνο ἀγνοῶ, ὅτι πολὺ τὸ μέγεθος τῆς σῆς φιλανθρωπίας, καὶ ὅτι πηγάζεις ἐν ἀγαθότητι, καὶ βούλει πάντας ἀνθρώπους σωθῆναι. ὁ γὰρ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος παραγαγὼν, πῶς ἄν ποτε γενομένους ἀπολέσῃς, εἰ μὴ πολλὴ τῶν ἁμαρτημάτων ἦν ἡ φορά; διὸ δέομαι πάλιν καὶ ἀξιῶ,

28 Ἐὰν ἐλάττους τῶν ν' εὑρεθῶσι, καὶ με' ὦσιν ἐν τῇ πόλει δίκαιοι, οὐ σώσεις τὴν πόλιν; καὶ εἶπεν, ἐὰν εὑρεθῶσι με', οὐ μὴ ἀπολέσω.

Τίς ἂν κατ' ἀξίαν τὸν τῶν ὅλων Θεὸν ὑμνήσειε τῆς τοσαύτης μακροθυμίας καὶ συγκαταβάσεως, ἢ τὸν δίκαιον μακαρίσειε τοσαύτης ἀπολαύσαντα παρρησίας;

29 Καὶ προσέθηκε, φησιν, ἔτι λαλῆσαι, καὶ εἶπεν· ἐὰν δὲ εὑρεθῶσιν ἐκεῖ μ'. καὶ εἶπεν, οὐ μὴ ἀπολέσω ἕνεκεν τῶν μ'.

Εἶτα λοιπὸν ὥσπερ αἰδεσθεὶς τοῦ Θεοῦ τὴν ἄφατον μακροθυμίαν ὁ δίκαιος, καὶ δεδιὼς μήποτε [καὶ] δόξῃ ὑπερβαίνειν, καὶ πέρα τοῦ μέτρου τὴν ἱκεσίαν ποιεῖσθαι, φησι,

30 Μή τι κύριε ἐὰν λαλήσω; ἐὰν εὑρεθῶσιν ἐκεῖ λ'.

Ἐπειδὴ εἶδεν ἕτοιμον πρὸς φιλανθρωπίαν, οὐκ ἔτι κατὰ μικρὸν καθυφίησιν, οὐδὲ πέντε δικαίους παραλιπὼν, ἀλλὰ ι', οὕτω προσάγει τὴν παράκλησιν, καί φησιν· ἐὰν εὑρεθῶσιν ἐκεῖ λ'.

Καὶ εἶπεν, οὐ μὴ ἀπολέσω, ἐὰν εὕρω ἐκεῖ λ'.

Σκόπει πόση τοῦ δικαίου ἡ εὐτονία. καθάπερ αὐτὸς μέλλων ὑπεύθυνος τῇ ψήφῳ γίνεσθαι, οὕτω πολλὴν τίθεται τὴν σπουδὴν ἐξαρπάσαι τῆς μελλούσης ἐπάγεσθαι τιμωρίας τὸ τῶν Σοδομιτῶν ἔθνος.

31 Καὶ εἶπεν, ἐπειδὴ ἔχω λαλῆσαι πρὸς τὸν κύριον, ἐὰν δὲ εὑρεθῶσιν ἐκεῖ κ'. καὶ εἶπεν, οὐ μὴ ἀπολέσω ἕνεκεν τῶν κ'.

Πάντα λόγον ὑπερβαίνει καὶ πᾶσαν ἔννοιαν ἡ τοῦ δεσπότου ἀγαθότης. τίς γὰρ ἡμῶν τῶν ἐν μέσῳ μυρίων κακῶν στρεφομένων εἵλετό ποτε κατὰ τῶν ὁμογενῶν ψῆφον ἐκφέρων τοσαύτῃ χρήσασθαι συγκαταβάσει καὶ φιλανθρωπίᾳ; ἀλλ' ὅμως ὁ δίκαιος οὕτως ὁρῶν τὸν πλοῦτον τῆς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας οὐχ ἵσταται, ἀλλὰ πάλιν φησί·

32 Μή τι κύριε ἐὰν λαλήσω ἔτι ἅπαξ;

Ἐπειδὴ γὰρ ἄφατος ἦν ἡ μακροθυμία, διὰ τοῦτο δεδοικὼς μὴ καὶ εἰς ἀγανάκτησιν τὴν κατ' αὐτοῦ κινήσειε τὸν παρακαλούμενον, φησι· μή τι κύριε; μὴ προπετές τι ποιῶ; μὴ ἀναισχυντόν τι ἐπιδείκνυμι; μὴ καταγνώσεως ἄξιον πρᾶγμα διαπράττομαι, ἐὰν λαλήσω ἔτι ἅπαξ; μετὰ τῆς πολλῆς ἐκείνης ἀγαθότητος ἔτι μίαν ἱκεσίαν δέξαι παρ' ἐμοῦ.

Ἐὰν εὑρεθῶσιν ἐκεῖ ι'. καὶ εἶπεν, οὐ μὴ ἀπολέσω ἕνεκεν τῶν ι'.

Καὶ ἐπειδὴ προλαβὼν εἶπεν, ἔτι ἅπαξ λαλήσω,

33 Ἀπῆλθε, φησι, κύριος, ὡς ἐπαύσατο λαλῶν τῷ Ἀβραάμ, καὶ Ἀβραὰμ ὑπέστρεψεν εἰς τὸν τόπον αὐτοῦ.

Εἴδετε τοῦ δεσπότου τὴν συγκατάβασιν· εἴδετε τοῦ δικαίου τὴν φιλοστοργίαν· ἐμάθετε ὅση ἡ ἰσχὺς τῶν τὴν ἀρετὴν μετιόντων. ἐὰν γὰρ εὑρεθῶσι, φησι, ι' δίκαιοι, δι' ἐκείνους πᾶσι τὴν συγχώρησιν τῶν ἡμαρτημένων δωροῦμαι. οὐ καλῶς ἔλεγον, ὅτι ταῦτα πάντα ἐγίνετο, ἵνα μηδεμία καταλίπηται τοῖς μετὰ ταῦτα ἀναισχυντοῦσιν ἀντιλογίας ἀφορμή. εἰσὶ γὰρ πολλοὶ τῶν μεμηνότων ἀκόλαστον γλῶτταν ἔχοντες, καὶ αἰτιᾶσθαι βουλόμενοι καὶ λέγοντες, τίνος ἕνεκεν ἐνεπρήσθη τὰ Σόδομα; εἰ μακροθυμίας ἀπήλαυσαν, ἴσως ἂν μετενόησαν. διὰ τοῦτο δείκνυσί σοι τῆς κακίας τὴν ἐπίτασιν, καὶ ὅτι ἐν τοσούτῳ πλήθει τοσαύτη ἦν σπάνις ἀρετῆς, ὡς ἑτέρου κλυδωνίου τοιούτου δεῖσθαι, οἷον πρότερον κατέλαβε

τὴν

τὴν οἰκουμένην. ἀλλ' ἐπειδὴ ὑπόσχεσίς ἐστι τοῦ Θεοῦ, ὥστε μηκέτι τοιαύτην ἐπενεγκεῖν
τιμωρίαν, διὰ τοῦτο ἕτερον τρόπον τιμωρίας ἐπάγει, ὁμοῦ κἀκείνους ὑπὸ τὴν τιμωρί-
αν ἄγων, καὶ τοῖς ἑξῆς ἅπασι διηνεκῆ τὴν διδασκαλίαν παρεχόμενος. ἐπειδὴ γὰρ ἀνέτρε-
ψαν τοὺς τῆς φύσεως νόμους, καὶ ξένας καὶ παρανόμους ἐπενόησαν μίξεις, διὰ τοῦτο ξένον τι-
5 μωρίας τὸν τρόπον ἐπήγαγε, διὰ τὴν ἐκείνων παρανομίαν, καὶ τῆς γῆς τὴν γαστέρα πη-
ρώσας, καὶ καταλιπὼν ὑπόμνημα διηνεκὲς ταῖς μετὰ ταῦτα γενεαῖς, ὥστε μὴ τοῖς αὐτοῖς
ἐπιχειρεῖν, ἵνα μὴ τοῖς αὐτοῖς περιπέσωσι. καὶ ἔξεστι τῷ βουλομένῳ εἰς τοὺς τόπους ἀφικ-
νεῖσθαι ἐκείνους καὶ ὁρᾷν αὐτὴν, ὡς εἰπεῖν, τὴν γῆν βοῶσαν καὶ δεικνῦσαν τῆς τιμωρίας
τὰ ἴχνη, καὶ μετὰ τοσοῦτον ἐτῶν ἀριθμὸν, ὡς χθὲς καὶ πρώην ἐπαχθείσης τῆς τιμωρίας,
10 οὕτω καταφανὴς ἡ ἀγανάκτησις δείκνυται. διὸ, παρακαλῶ, ἐξ ὧν ἕτεροι τὴν δίκην ἔ-
δοσαν, ἡμεῖς σωφρονιζώμεθα. ἀλλ' ἴσως εἴποι τις ἄν, τί οὖν; ἐπειδὴ ἐκεῖνοι οὕτως ἐκολάσθησαν,
οὐκ εἰσὶ καὶ νῦν πολλοὶ τὰ αὐτὰ ἐκείνοις παρανομοῦντες, καὶ μὴ κολαζόμενοι; ναί. ἀλλὰ
τοῦτο μᾶλλον πλείονα ἡμῖν τὴν ἀγωνίαν ἐμποιῆσαι δυνήσεται. ὅταν γὰρ μήτε ἐκ τῶν εἰς ἐκείνους
συμβεβηκότων σωφρονιζώμεθα, μήτε ἀπὸ τῆς μακροθυμίας τοῦ Θεοῦ κερδαίνωμέν τι,
15 ἐννόησον οἵα ἡμᾶς διαδέξεται κόλασις, τὸ πῦρ τὸ ἄσβεστον, ὁ σκώληξ ὁ ἀκοίμητος. ἄλ-
λως δὲ, καὶ ἐπειδὴ πολλοὶ διὰ τὴν τοῦ Θεοῦ χάριν εἰσὶ νῦν ἐνάρετοι, εἰ καὶ ἡμεῖς ἐκ τοῦ
καθ' ἑαυτοὺς σκοποῦντες, καὶ πρὸς τὴν ῥᾳθυμίαν τὴν ἡμετέραν ὁρῶντες, νομίζομεν πολ-
λὴν εἶναι τὴν σπάνιν [τῆς ἀρετῆς]· ἀλλ' ὅμως εἰ καὶ λανθάνουσι, πολλοί εἰσιν οἱ τὸν
δεσπότην δυσωπεῖν δυνάμενοι, καθάπερ τότε ὁ μακάριος πατριάρχης, καὶ διὰ τὴν
20 ἐκείνων ἀρετὴν τὴν περὶ τούτους μακροθυμίαν ἐπιδείκνυται. καὶ ἵνα μάθῃς ὅτι ἡ τῶν
τοιούτων παρρησία τῆς μακροθυμίας ἡμῖν πρόξενος γίνεται, ἄκουσον ἐξ αὐτῆς ταύτης τῆς ἱ-
στορίας, τί φησι πρὸς τὸν πατριάρχην· ὅτι ἐὰν ι' δικαίους εὕρω, οὐ μὴ ἀπολέσω τὰς
πόλεις. καὶ τί λέγω ι' δικαίους; οὐδεὶς εὑρέθη ἐκεῖ τῆς παρανομίας ἐκτὸς, εἰ μὴ μό-
νος Λὼτ ὁ δίκαιος, καὶ αἱ τούτου δύο θυγατέρες. ἡ γὰρ γυνὴ δι' αὐτὸν ἴσως τὴν ἐν τῇ πό-
25 λει τιμωρίαν διαφυγοῦσα, ὕστερον τὴν δίκην ἔδωκε δι' οἰκείαν ῥᾳθυμίαν. νυνὶ δὲ διὰ
τὴν ἄφατον τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίαν, ἐπειδὴ ἐπέδωκε τὰ τῆς εὐσεβείας, πολλοὶ καὶ ἐν
μέσαις ταῖς πόλεσι λανθάνοντές εἰσι δυνάμενοι δυσωπεῖν τὸν Θεὸν, καὶ ἐν ὄρεσι καὶ
σπηλαίοις ἕτεροι, καὶ ἡ τῶν ὀλίγων τούτων ἀρετὴ τὴν τῶν πολλῶν κακίαν ἀποκρύψαι
δύναται, ἐπειδὴ πολλὴ τοῦ δεσπότου ἡ ἀγαθότης, καὶ πολλάκις οἶδε δι' ὀλίγους δικαίους τῶν
30 πολλῶν χαρίζεσθαι τὴν σωτηρίαν. καὶ τί λέγω δι' ὀλίγους δικαίους; πολλάκις ὅταν μὴ
εὑρεθῇ ἐν τῷ παρόντι βίῳ δίκαιος, διὰ τὴν τῶν τετελευτηκότων ἀρετὴν τῶν ζώντων
κήδεται, καὶ βοᾷ λέγων, Ὑπερασπιῶ τῆς πόλεως ταύτης δι' ἐμὲ καὶ διὰ Δαβὶδ τὸν δ. Βασ. ιθ. λδ.
παῖδά μου. εἰ καὶ αὐτοί, φησιν, ἀνάξιοί εἰσι * σώζεσθαι, καὶ οὐδεμίαν ἀφορμὴν ἔ-
χουσι σωτηρίας, ἀλλ' ἐπειδὴ τὸ φιλανθρωπεύεσθαι σύνηθές ἐμοὶ, καὶ περὶ τὸ ἐλεεῖν εἰ-
35 μὶ ἕτοιμος, καὶ ἐξαρπάζειν τῶν δεινῶν, δι' ἐμαυτὸν ποιήσω καὶ διὰ τὸν παῖδά μου Δαβὶδ
ὑπερασπισμόν· καὶ ὁ πρὸ τοσούτων ἐτῶν τοῦ βίου μεταστὰς, οὗτος αἴτιος τῆς σωτηρίας γίνεται
τοῖς ὑπὸ τῆς οἰκείας ῥᾳθυμίας προδεδομένοις. εἶδες φιλανθρωπίαν δεσπότου, πῶς τιμᾷ
τοὺς ἐν ἀρετῇ διαλάμποντας; πῶς αὐτοὺς προστίθησι, καὶ ἀνταξίους δείκνυσι παντὸς τοῦ
πλήθους. διὰ τοῦτο καὶ Παῦλος ἔλεγε· Περιῆλθον ἐν μηλωταῖς, ἐν αἰγείοις δέρμασιν, Εβ. ια. λζ.
40 ὑστερούμενοι, θλιβόμενοι, κακουχούμενοι, ὧν οὐκ ἦν ἄξιος ὁ κόσμος. οὐδὲ ἅπας, φη-
σὶν, ὁ κόσμος, ὁ κατὰ τὴν οἰκουμένην ἅπασαν, οὐκ ἂν εἴη ἰσοστάσιος τούτων τῶν ἐν θλίψεσι,
τῶν ἐν κακουχίαις, τῶν γυμνητευόντων, τῶν περιιόντων καὶ ἐν σπηλαίοις διαγόντων διὰ
τὸν Θεόν. ὅταν οὖν ἴδῃς, ἀγαπητὲ, ἄνδρα εὐτελὲς μὲν σχῆμα ἔξωθεν περικείμενον,

ἀρετὴν

ἀρετὴν δὲ ἔνδοθεν περιβεβλημένον, μὴ διευτελίσῃς τοῦτον διὰ τὸ φαινόμενον, ἀλλὰ τὸν τῆς ψυχῆς πλοῦτον καταμάνθανε, καὶ τὴν ἔνδον περιφάνειαν, καὶ τότε ὄψει πανταχόθεν τὴν ἀρετὴν λάμπουσαν. τοιοῦτος * ἦν ὁ μακάριος Ἠλίας. μηλωτὴν μόνον εἶχε, καὶ ὁ τὴν πορφυρίδα περιβεβλημένος Ἀχαὰβ τῆς ἐκείνου μηλωτῆς ἐδεῖτο. εἶδες (γ. Βασ. ιζ. α.) τοῦ μὲν Ἀχαὰβ τὴν πενίαν, τοῦ δὲ Ἠλία τὸν πλοῦτον. ὅρα καὶ τῆς δυνάμεως ὅσον τὸ μέσον. ἡ μηλωτὴ τούτου τὸν οὐρανὸν ἀπέκλεισε, τῶν ὑετῶν ἔστησε τὴν φορὰν, καὶ ἡ γλῶττα τοῦ προφήτου χαλινὸς ἐγένετο τῷ οὐρανῷ, καὶ ἐπὶ τρία ἔτη καὶ μῆνας ἓξ ὑετὸς οὐκ ἐγένετο· καὶ ὁ τὴν ἁλουργίδα καὶ τὸ διάδημα περικείμενος, περιῄει τὸν προφήτην ἐπιζητῶν, καὶ οὐδὲν δυνάμενος κερδᾶναι ἐκ τῆς τοσαύτης δυναστείας. ἀλλ' ὅρα δεσπότου φιλανθρωπίαν. ἐπειδὴ εἶδεν ἀπὸ ζήλου καὶ πολλῆς θερμότητος τὸν προφήτην κινηθέντα, καὶ τὴν μεγάλην ταύτην τιμωρίαν ἐπαγαγόντα κατὰ πάσης τῆς γῆς, ὥστε μὴ καὶ αὐτὸν συναπολαῦσαι τῆς τιμωρίας, καὶ ὁμοίως τῇ ἐκείνων πονηρίᾳ κολάζεσθαι, φησὶ (γ. Βασ. ιζ. θ.) πρὸς αὐτόν· Ἐγερθεὶς πορεύθητι εἰς Σαρεπτὰ τῆς Σιδωνίας. ἐκεῖ γὰρ ἐντέλλομαι γυναικὶ χήρᾳ τοῦ διατρέφειν σε. καὶ ἀναστὰς ἐπορεύθη. ὅρα τοῦ πνεύματος τὴν χάριν, ἀγαπητέ. καὶ γὰρ καὶ χθὲς εἰς φιλοξενίαν ἡμῖν ὁ λόγος ἅπας κατέληξε, καὶ σήμερον ἰδοὺ ἡ φιλόξενος αὕτη χήρα εἰς τέλος ἡμῖν ἄγειν τὸν λόγον μέλλει. καὶ παρεγένετο, φησὶ, πρὸς τὴν χήραν, καὶ εὗρεν αὐτὴν συλλέγουσαν ξύλα, καὶ φησὶ πρὸς αὐτήν· δός μοι μικρὸν ὕδωρ, καὶ πίομαι. ἡ δὲ ὑπήκουσε. καὶ φησὶ πρὸς αὐτὴν πάλιν, ποίησόν μοι ἐγκρυφίας, καὶ φάγομαι. ἡ δὲ λοιπὸν ἐκκαλύπτει αὐτῆς τὴν ὑπερβάλλουσαν πενίαν, μᾶλλον δὲ τὸν ἄφατον πλοῦτον. ἡ γὰρ τῆς πενίας ἐπίτασις ἐδείκνυ τοῦ πλούτου τὸ μέγεθος. ἡ δὲ φησιν, οὐκ ἔστι τῇ δούλῃ σου, εἰ μὴ δρὰξ ἀλεύρου, καὶ ὀλίγον ἔλαιον ἐν τῷ καμψάκῃ, καὶ φαγόμεθα, ἐγώ τε καὶ τὰ παιδία, καὶ ἀποθανούμεθα. ἐλεεινὰ τὰ ῥήματα, καὶ αὐτὴν λιθίνην ψυχὴν ἱκανὰ ἐπικάμψαι. οὐδεμία λοιπὸν, φησὶν, ἔσται ἐλπὶς σωτηρίας. ἐπὶ θύραις τὰ τοῦ θανάτου. τοῦτο μόνον ἡμῖν ὑπολέλειπται πρὸς ζωὴν, ὃ μόλις ἀρκέσει ἐμοὶ καὶ τοῖς παιδίοις. ὅπερ ἦν μοι δυνατὸν πεποίηκα· τοῦ ὕδατος μετέδωκα. ἀλλ' ἵνα μάθωμεν καὶ τῆς γυναικὸς τὸ φιλόξενον, καὶ τοῦ δικαίου τὴν πολλὴν παρρησίαν, ὅρα τί γίνεται, ἐπειδὴ ἔμαθεν ὁ προφήτης πάντα μετ' ἀκριβείας, ἵνα ἐκκαλύψῃ ἡμῖν τὴν ἀρετὴν τῆς γυναικός. ὁ γὰρ Θεὸς ὁ εἰπὼν, ὅτι ἐντέταλμαι γυναικὶ τοῦ διατρέφειν σε, αὐτὸς ἦν ὁ διὰ τοῦ προφήτου ἐνεργῶν, καὶ φησὶ πρὸς αὐτήν· ποίησον ἐμοὶ πρῶτον, καὶ φάγομαι· καὶ τότε τοῖς τέκνοις σου. ἀκούετε γυναῖκες αἱ πλούτῳ περιρρεόμεναι, καὶ εἰς μυρία ἀνόνητα καταναλίσκουσαι τὴν οἰκείαν περιουσίαν, καὶ οὐδὲ μετὰ τὴν οἰκείαν ἀπόλαυσιν πολλάκις καταδεχόμεναι ὀβολοὺς δύο προέσθαι τοῖς δεομένοις, ἢ ἀνδρί τινι τῶν ἐναρέτων διὰ τὸν Θεὸν πενομένῳ. αὕτη δὲ οὐδὲν ἕτερον κεκτημένη, ἢ τὴν δρᾶκα τοῦ ἀλεύρου, καὶ μέλλουσα κατὰ μικρὸν, ὅσον κατὰ τὸν ἑαυτῆς λογισμὸν, τῶν παίδων τὸν θάνατον ὁρᾶν, ἀκούσασα παρὰ τοῦ προφήτου, ὅτι ἐμοὶ πρῶτον ποίησον, καὶ τότε σοὶ καὶ τοῖς παιδίοις σου, οὐκ ἐδυσχέρανεν, οὐκ ἠμέλλησεν, ἀλλ' ἐποίει τὸ ἐπιταχθὲν, παιδεύουσα πάντας ἡμᾶς προτιμᾶν τῆς οἰκείας ἀναπαύσεως τοὺς τοῦ Θεοῦ δούλους, καὶ μὴ ἁπλῶς παρατρέχειν τὰ τοιαῦτα κέρδη, ἀλλ' εἰδέναι ὅτι πολλὴ ἡ ὑπὲρ τούτων ἡμῖν ἀντίδοσις ἔσται. ὅρα γοῦν ταύτην τὴν χήραν, ἀντὶ μιᾶς δρακὸς ἀλεύρου καὶ ὀλίγου ἐλαίου πῶς διηνεκῆ (γ. Βασ. ιζ. ιδ.) ἅλωνα ἐκτήσατο. μέγα γὰρ τὸ τραφῆναι τὸν προφήτην. οὔτε ἡ δρὰξ τοῦ ἀλεύρου * ἐπέλειπεν, οὔτε ὁ καμψάκης τοῦ ἐλαίου, πάσης τῆς γῆς λιμῷ διαφθειρομένης. καὶ τὸ δὴ θαυμαστὸν καὶ παράδοξον, ὅτι οὐδὲ μόχθων ἐδεῖτο λοιπὸν, ἀλλ' εἶχεν ἕτοιμον διηνεκῶς τὸ ἄλευρον καὶ τὸ ἔλαιον, καὶ οὔτε γεωργίας ἐχρῄζεν, οὔτε τῆς τῶν βοῶν συνεργίας, οὔτε ἑ-

τέρας

* ἦ
* ἐπέλιπεν

ἑτέρας τινὸς ἐπιμελείας, ἀλλὰ παρὰ φύσιν ἦν ἰδεῖν ἅπαντα συμβαίνοντα· καὶ τοῦ βα-
σιλέως τοῦ δὲ διάδημα περικειμένου ἐν ἀμηχανίᾳ ὄντος, καὶ λιμῷ διαφθειρομένου, ἡ
χήρα ἡ πενιχρὰ, ἡ πάντων ἐστερημένη, ἐπειδὴ τὸν προφήτην ὑπεδέξατο, ἐν εὐπορίᾳ
ἐτύγχανε διηνεκεῖ. διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς ἔλεγεν, Ὁ δεχόμενος προφήτην εἰς ὄνομα
Ματθ. ι. μα.
5 προφήτου, μισθὸν προφήτου λήψεται. Εἶδες πῶς οἵων ὁ πατριάρχης ἠξιώθη, δαψι-
λῆ τὴν φιλοξενίαν ἐπιδειξάμενος καὶ μετὰ πολλῆς τῆς θερμότητος. ὅρα καὶ νῦν ταύ-
την τὴν Σιδώνιον ἄφθονον πλοῦτον ἄφατον κτησαμένην. ἡ γὰρ γλῶσσα τοῦ προφή-
του ἡ τοῦ οὐρανοῦ τὰς ἡνίας ἐπικροῦσα, αὕτη τοῦ ἀλεύρου τὴν δράκα πηγάσαι ἐποίη-
σε, καὶ τοῦ ἐλαίου τὴν καμψάκην. Ταύτην πάντες μιμείσθωσαν, καὶ ἄνδρες καὶ
10 γυναῖκες.

ΗΘΙΚΟΝ
Ἐγὼ μὲν γὰρ ἐβουλόμην εἰς τὸν τοῦ προφήτου ζῆλον ὑμᾶς ἐναγαγεῖν καὶ τῆς ἀρε-
τῆς τούτου τὴν μίμησιν. ἀλλ᾽ ἐπειδὴ τοῦτο ὑπέρογκον ὑμῖν δοκεῖ εἶναι, καίτοι κἀκεῖνος
ἄνθρωπος ἦν καὶ σάρκα περιέκειτο καθὼς καὶ ἡμεῖς, καὶ τῆς αὐτῆς ἡμῖν μετεῖχε φύσεως,
ἀλλ᾽ ἐπειδὴ τὰ παρ᾽ ἑαυτοῦ μετὰ δαψιλείας εἰσήνεγκε καὶ τὴν ἀρετὴν εἵλετο, ἠξιώθη
15 καὶ τῆς ἄνωθεν χάριτος· ἀλλὰ τέως κἂν τὴν γυναῖκα ταύτην μιμησώμεθα, καὶ τότε
κατὰ μικρὸν ἥξομεν καὶ ἐπὶ τὴν τοῦ προφήτου μίμησιν. μιμησώμεθα τοίνυν τὴν ταύ-
της φιλοξενίαν, καὶ μηδεὶς λοιπὸν πενίαν προβαλλέσθω. οἷος γὰρ ἂν ᾖ πένης, οὐκ ἂν
εἴη ταύτης πενέστερος, ἣ πρὸς μίαν ἡμέραν μόνον ἐκέκτητο τροφήν, καὶ οὐδὲ οὕτως
ὀκνηροτέρα γέγονε περὶ τὴν τοῦ δικαίου αἴτησιν, ἀλλὰ πολλῇ τῇ προθυμίᾳ χρησαμένη
20 ταχεῖαν τὴν ἀμοιβὴν ἐκομίσατο. τοιαῦτα γὰρ τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ. ἀντὶ μικρῶν ἔθος
αὐτῷ μεγάλα δωρεῖσθαι. τί γὰρ, εἰπέ μοι, τοσοῦτον εἰσήνεγκεν, ὅσον ἐκομίσατο; ἀλλ᾽
ὁ δεσπότης ὁ ἡμέτερος οὐ τῇ ποσότητι προσέχειν εἴωθεν, ἀλλὰ τῇ δαψιλείᾳ τῆς γνώ-
μης, καὶ ἀπὸ ταύτης καὶ τὰ μικρὰ μεγάλα γίνεται, καὶ τὰ μεγάλα πολλάκις ἐξευτελί-
ζεται, ὅταν μὴ ἱλαρᾷ τῇ προθυμίᾳ ἐπιτελῆται τὰ γινόμενα. διὰ τοῦτο καὶ ἡ χήρα
Λυκ. κα. γ.
25 ἐκείνη ἡ ἐν τῷ εὐαγγελίῳ, πολλῶν πολλὰ βαλόντων ἐν τῷ γαζοφυλακίῳ δύο
λεπτὰ βαλοῦσα πάντας ὑπερηκόντισεν, οὐκ ἐπειδὴ πλείονα τῶν ἄλλων ἔβαλεν,
[illegible]
ἀλλ᾽ ὅτι δαψιλῆ τὴν γνώμην ἐπεδείξατο. οἱ μὲν γὰρ ἄλλοι, φησὶν, ἐκ τοῦ * πε-
ρισσεύματος αὐτῶν τοῦτο ἐποίουν· αὕτη δὲ ἅπαντα ἅπερ ἐκέκτητο ἔβαλεν. ὅλον γὰρ
τὸν βίον αὐτῆς ἔβαλεν. κἂν τὰς γυναῖκας μιμησώμεθα οἱ ἄνδρες, καὶ μὴ ἐλάττους αὐ-
30 τῶν ὀφθῶμεν, ἀλλὰ σπουδάζωμεν μὴ μόνον πρὸς τὴν οἰκείαν ἀπόλαυσιν πᾶσαν τὴν
οὐσίαν καταναλίσκειν, ἀλλὰ καὶ τῶν δεομένων πολλὴν ποιεῖσθαι πρόνοιαν, καὶ μετὰ προθυμίας
καὶ φαιδρότητος τοῦτο ποιεῖν. καὶ γὰρ ὁ γεωργὸς εἰς τὴν γῆν καταβάλλων τὰ σπέρματα, οὐ μετὰ
στυγνότητος τοῦτο ἐργάζεται, ἀλλὰ χαίρων καὶ γεγηθὼς, καὶ ἤδη τῇ προσδοκίᾳ τὰ δράγματα
βλέπειν νομίζων, οὕτως εἰς τὴν γῆν ἀφίησι τὰ σπέρματα. καὶ σὺ τοίνυν, ἀγαπητὲ, μὴ πρὸς
35 τὸν λαμβάνοντα ὅρα μόνον, μηδὲ πρὸς τὴν δαπάνην τὴν γινομένην, ἀλλ᾽ ἐννόει ὅτι
οὗτος μέν ἐστιν ὁ ὁρώμενος ὁ παρὰ σοῦ δεχόμενος· ἕτερος δὲ ὁ τὰ εἰς ἐκεῖνον γινόμενα οἰκειού-
μενος, καὶ οὐχ ὁ τυχὼν, ἀλλ᾽ ὁ τῶν ὅλων δεσπότης, ὁ τῶν ἁπάντων κύριος, ὁ οὐρανοῦ καὶ γῆς
ποιητής· καὶ ὅτι ἡ δαπάνη αὕτη πρόσοδος γίνεται, καὶ οὐ μόνον οὐκ ἐλαττοῖ σου τὴν οὐσίαν, ἀλλὰ
καὶ πλεονάζει μᾶλλον, ἐὰν σὺ μετὰ πίστεως τοῦτο ἐργάζῃ καὶ ἱλαρᾶς τῆς προθυμίας. εἰ-
40 πὼ δὲ καὶ τὸ κεφάλαιον τῶν ἀγαθῶν; μετὰ τῆς προσόδου τῆς ἀπὸ τῆς δαπάνης ταύτης γινομένης καὶ
ἁμαρτημάτων συγχωρήσεώς σοι πρόξενος γίνεται, οὗ οὐδὲν ἂν ἡμῖν ἴσον γένοιτο. εἰ τοίνυν
[illegible]
βουλόμεθα εἰδέναι πλουτεῖν τὸν ἀληθῆ πλοῦτον, καὶ μετὰ τοῦ πλούτου καὶ τῶν ἁμαρτημάτων τὴν
συγχώρησιν εὕρασθαι, ἐκχέωμεν τὰ ὄντα εἰς τὰς τῶν δεομένων χεῖρας, προαποστείλω-
μεν

μεν αὐτὰ εἰς τὸν οὐρανόν, ἔνθα οὐδὲ κλέπτης, οὐδὲ λῃστής, οὐ τοιχωρύχος, οὐκ οἰκετῶν κακουργία, οὐκ ἄλλο οὐδὲν λυμήνασθαι δυνήσεται τὸν πλοῦτον τὸν ἡμέτερον. τὸ γὰρ χωρίον ἐκεῖνο πάσης τοιαύτης βλάβης ἀνώτερον· μόνον μὴ μετὰ κενοδοξίας τοῦτο ποιῶμεν, ἀλλὰ κατὰ τοὺς ὑπ᾽ αὐτοῦ δεδομένους νόμους, ὥστε μὴ τὸν παρὰ τῶν ἀνθρώπων ἔπαινον καρπώσασθαι, ἀλλὰ τὸν παρὰ τοῦ κοινοῦ πάντων δεσπότου, ἵνα μὴ καὶ τὴν δαπάνην ὑπομείνωμεν, καὶ τοῦ κέρδους ἀποστερηθῶμεν. ὥσπερ γὰρ πάσαις ταῖς ἄλλαις ἐπιβουλαῖς ἀνάλωτός ἐστιν ὁ πλοῦτος, ὁ ἐκεῖ μετατιθέμενος διὰ τῆς τῶν πενήτων χειρός, οὕτω κενοδοξίᾳ μόνῃ ἀναλίσκεται, καὶ ὅπερ ἐστὶν ἐνταῦθα ὁ σής, καὶ ὁ σκώληξ πρὸς τὴν τῆς ἐσθῆτος διαφθοράν, τοῦτο κενοδοξία τῷ πλούτῳ τῷ ἀπὸ τῆς ἐλεημοσύνης συλλεγομένῳ. διὸ παρακαλῶ, μὴ μόνον ποιῶμεν τὴν ἐλεημοσύνην, ἀλλὰ καὶ μετ᾽ ἀσφαλείας ταύτην ἐργαζώμεθα, ἵνα ἀντὶ μικρῶν μεγάλα καρπωσώμεθα ἀγαθά, καὶ ἀντὶ τῶν ἐπικήρων τὰ ἄφθαρτα, καὶ ἀντὶ τῶν προσκαίρων τὰ αἰώνια, καὶ μετὰ τούτων ἁπάντων καὶ τῆς ἀφέσεως τῶν ἁμαρτημάτων τυχεῖν δυνηθῶμεν, καὶ τῶν ἀπορρήτων ἐκείνων ἀγαθῶν, ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ᾽ οὗ τῷ πατρὶ ἡ δόξα, ἅμα τῷ ἁγίῳ * πνεύματι, νῦν καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Ματθ. ϛ.

Λογ. μγ. ΗΛΘΟΝ ΔΕ ΦΗΣΙΝ ΟΙ ΔΥΟ ΑΓΓΕΛΟΙ εἰς Σόδομα ἑσπέρας.

Καθάπερ λειμών τις εὐανθὴς διάφορα καὶ ποικίλα τὰ ἄνθη ἐν ἑαυτῷ δεικνύς, οὕτω ἡ θεία γραφὴ τῶν δικαίων τὰς ἀρετὰς ἡμῖν ὑποδείκνυσιν, οὐχ ἵνα καθάπερ ἐπὶ τῶν ἀνθῶν πρὸς βραχὺ μόνον ἀπολαύσωμεν τῆς εὐωδίας, ἀλλ᾽ ἵνα διηνεκῆ τὴν ἐντεῦθεν ὠφέλειαν καρπωσώμεθα. ἐκεῖ μὲν γὰρ μόνον ἐδεξάμεθα τῇ χειρὶ τὰ ἄνθη, καὶ μετ᾽ ὀλίγον αὐτὰ μαρανθέντα τὴν οἰκείαν χάριν ἠμαύρωσεν· ἐνταῦθα δὲ οὐχ οὕτως, ἀλλ᾽ ἐπειδὰν δεξώμεθα διὰ τῆς ἀκοῆς τὰς ἀρετὰς τῶν δικαίων, καὶ εἰς τοὺς κόλπους τῆς διανοίας ἡμῶν [αὐτὰς] ἐναποθώμεθα, διὰ παντὸς τοῦ χρόνου τῆς τούτων εὐωδίας ἀπολαύειν δυνάμεθα, ἐὰν θέλωμεν. φέρε οὖν, ἐπειδὴ τοιαύτη τῶν ἐν τῇ θείᾳ γραφῇ κειμένων ἁγίων ἡ εὐωδία, σήμερον τοῦ Λὼτ τὴν εὐωδίαν καταμάθωμεν, ἵνα γνῶμεν ἀκριβῶς, ὅπως εἰς ἄκραν τῆς ἀρετῆς τὴν κορυφὴν ἡ τοῦ πατριάρχου συνουσία τὸν δίκαιον τοῦτον ἀνήγαγε, καὶ κατ᾽ ἴχνος ἐκείνου καὶ αὐτὸς τὴν οἰκείαν φιλοξενίαν διὰ τῶν ἔργων ἐπιδείκνυται. ἀλλ᾽ ἵνα σαφέστερος ὁ λόγος ἡμῖν γίνηται, ἄξιον αὐτῶν τῆς γραφῆς ἐπακοῦσαι τῶν ῥημάτων.

κεφ. ιθ.

Ἦλθον δέ, φησιν, οἱ δύο ἄγγελοι εἰς Σόδομα ἑσπέρας.

Τίνος ἕνεκεν ὅπως ἤρξατο, ἦλθον δὲ οἱ δύο ἄγγελοι; ἐπειδὴ μετὰ τὸ ἐπιξενωθῆναι τῷ πατριάρχῃ, ἐξαναστάντων αὐτῶν ἐκεῖθεν, ὁ μὲν κηδεμὼν καὶ φιλάνθρωπος Θεὸς τὴν οἰκείαν ἀγαθότητα μιμούμενος, καὶ σχήματι ἀνθρώπου τότε ὀφθεὶς παρέμεινε τῷ πατριάρχῃ διαλεγόμενος, καθάπερ χθὲς ἠκούσατε, βουλόμενος ἅπαντας ἡμᾶς διδάξαι καὶ τῆς ἑαυτοῦ μακροθυμίας τὴν ὑπερβολήν, καὶ τοῦ πατριάρχου τὸ φιλόστοργον, οἱ δὲ ἄγγελοι ὥρμησαν ἐπὶ τὰ Σόδομα, τὴν ἀκολουθίαν διατηροῦσα ἡμῖν ἡ θεία γραφὴ νῦν φησιν, ἦλθον δὲ οἱ δύο ἄγγελοι εἰς Σόδομα ἑσπέρας, τὸ ἐπιταχθὲν πληρώσοντες. καὶ ὅρα ἀκρίβειαν καὶ παρατήρησιν τῆς θείας γραφῆς, πῶς καὶ τὸν καιρὸν ἡμῖν ἐσήμανε, καθ᾽ ὃν παρεγένοντο (ἑσπέρας γάρ φησι) καὶ τίνος ἕνεκεν τὸν καιρὸν ἐδήλωσε, καὶ διὰ τί κατὰ τὴν ἑσπέραν παρεγένοντο; ἵνα τὴν πολλὴν ἡμῖν ἐπίτασιν δείξῃ τῆς τοῦ

Λὼτ

Λὼτ φιλοξενίας. καθάπερ γὰρ ὁ πατριάρχης κατὰ τὸν τῆς μεσημβρίας καιρὸν καθήμενος ἐπετήρει τοὺς παριόντας, καὶ ἔργον ἐποιεῖτο τὴν τούτων θήραν, καὶ ἐπέτρεχε, καὶ μετὰ περιχαρείας τοὺς ὁδίτας ὑπεδέχετο· τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ ὁ δίκαιος οὗτος, ἐπειδὴ ᾔδει τὴν κακίαν τῶν ἐν Σοδόμοις οἰκούντων τὴν πονηρίαν, οὐδὲ τὸν τῆς ἑσπέρας καιρὸν παρέπεμπε, ἀλλὰ μέχρι τούτου περιέμενε, μήπου θησαυρός τις αὐτῷ περιεμπέσῃ, καὶ τὸν ἀπὸ τῆς φιλοξενίας καρπὸν δρέψασθαι δυνηθῇ. ἀληθῶς θαυμάσαι ἔστι μετὰ πολλῆς τῆς ὑπερβολῆς τοῦ δικαίου τούτου τὴν ἀρετὴν, ὅτι ἐν μέσῳ τοιούτων παρανόμων ἀναστρεφόμενος, οὐ μόνον οὐ γέγονε ῥαθυμότερος, ἀλλὰ καὶ πολλῷ πλείονα τὴν ἀρετὴν ἐπεδείκνυτο, καὶ πάντων, ὡς εἰπεῖν, κατὰ κρημνῶν φερομένων, οὗτος μόνος ἐν τοσούτῳ πλήθει τὴν εὐθεῖαν ὥδευεν ὁδόν. ποῦ νῦν εἰσιν οἱ λέγοντες, ὅτι οὐχ οἷόν τε ἐν μέσῃ πόλει στρεφόμενόν τινα διασῶσαι τὴν ἀρετὴν, ἀλλ' ἀναχωρήσεως δεῖ, καὶ τῆς ἐν τοῖς ὄρεσι διατριβῆς, καὶ οὐ δυνατὸν τὸν οἰκίας προεστῶτα, καὶ γυναῖκα ἔχοντα, καὶ παίδων ἐπιμελούμενον καὶ οἰκετῶν, ἐνάρετον εἶναι; ὁράτωσαν τοίνυν τὸν δίκαιον τοῦτον μετὰ γυναικὸς καὶ παιδίων καὶ οἰκετῶν καὶ ἐν πόλει διάγοντα, καὶ μεταξὺ τοσούτων πονηρῶν καὶ παρανόμων διατρίβοντα, καὶ καθάπερ σπινθῆρά τινα ἐν μέσῳ πελάγει διαλάμποντα, καὶ οὐ μόνον οὐ σβεννύμενον, ἀλλὰ καὶ λαμπρότερον τὸ φῶς δεικνύοντα. καὶ ταῦτα λέγω, οὐ κωλύων τὴν ἀναχώρησιν τὴν ἀπὸ τῶν πόλεων, καὶ τὴν ἐν τοῖς ὄρεσι καὶ ταῖς ἐρημίαις διατριβὴν ἀπαγορεύων, ἀλλὰ δεικνὺς ὅτι τῷ βουλομένῳ νήφειν καὶ ἐγρηγορέναι οὐδὲν τούτων κώλυμα γίνεται. ὥσπερ γὰρ τὸν ῥάθυμον καὶ ἀναπεπτωκότα οὐδὲ ἡ ἔρημος ὠφελῆσαί τι δύναται (οὐδὲ γὰρ ὁ τόπος ἐστὶν ὁ τὴν ἀρετὴν κατορθῶν, ἀλλ' ἡ γνώμη καὶ ὁ τρόπος) οὕτω τὸν νήφοντα καὶ διεγηγερμένον οὔτε τὸ ἐν μέσῃ τῇ πόλει διατρίβειν καταβλάψαι τι δυνήσεται. καὶ διὰ τοῦτο ἐβουλόμην, καθάπερ τὸν μακάριον τοῦτον, οὕτω τοὺς ἐναρέτους μάλιστα ἐν μέσῳ τῶν πόλεων εἶναι, ἵνα καθάπερ ζύμη τοῖς ἄλλοις γινόμενοι, πολλοὺς εἰς τὸν οἰκεῖον ζῆλον ἐνάγωσιν. ἀλλ' ἐπειδὴ δυσχερὲς τοῦτο καταφαίνεται εἶναι, κἂν ἐκεῖνο γινέσθω. παράγει γὰρ λοιπὸν τὸ σχῆμα τοῦ κόσμου τούτου, καὶ βραχὺς ὁ παρὼν βίος. καὶ εἰ μὴ νῦν, ὡς ἔτι ἐν τοῖς σκάμμασιν ἑστήκαμεν, τῶν πόνων τῆς ἀρετῆς ἁψώμεθα, καὶ τὰ δίκτυα τῆς κακίας διαφύγωμεν, ὕστερον μάτην ἂν ἑαυτοὺς αἰτιασόμεθα, ὅτε οὐδὲν ὄφελος τῆς μεταγνώσεως. ἕως μὲν γὰρ ἂν ὦμεν ἐν τῇ παρούσῃ ζωῇ, δυνατὸν μεταγνόντας τὸ ἐντεῦθεν ἀπόνασθαι κέρδος, καὶ τὰ πρότερα ἀπονιψαμένους ἁμαρτήματα τῆς τοῦ δεσπότου φιλανθρωπίας ἀξιωθῆναι. εἰ δὲ τὸν παρόντα καιρὸν παριέμενοι ἀθρόον παραναρπασθείημεν, μετανοήσομεν μὲν καὶ τότε, οὐδεμίαν δὲ ὄνησιν ἐκ τούτου ἕξομεν. καὶ ἵνα μάθῃς, ἄκουε τοῦ προφήτου λέγοντος, Ἐν δὲ τῷ ᾅδῃ τίς ἐξομολογήσεταί σοι; καὶ πάλιν, Ἀδελφὸς οὐ λυτροῦται, λυτρώσεται ἄνθρωπος; οὐδείς, φησιν, ἔσται ἐκεῖ λοιπὸν ὁ ἐξαιρούμενος τὸν ὑπὸ τῆς οἰκείας ῥαθυμίας προδεδομένον, οὔτε ἂν ἀδελφὸς ᾖ, οὔτε ἂν συγγενής, οὔτε ἂν πατήρ. καὶ τί λέγω ἀδελφὸς καὶ πατὴρ καὶ μήτηρ; οὔτε αὐτοὶ οἱ δίκαιοι οἱ παρρησίαν πολλὴν κεκτημένοι τότε συμβαλέσθαι τι δυνήσονται ἡμῖν, εἰ νῦν ῥαθυμήσαιμεν. Ἐὰν στῇ γάρ, φησι, Νῶε καὶ Ἰὼβ καὶ Δανιήλ, υἱοὺς αὐτῶν καὶ θυγατέρας αὐτῶν οὐ μὴ ἐξέλωνται. καὶ ὅρα τῆς ἀπειλῆς τὸ μέγεθος, οἵους δικαίους εἰς μέσον παρήγαγεν. ἐπειδὴ γὰρ οὗτοι κατὰ καιρὸν καὶ ἑτέροις σωτηρίας ὑπόθεσις γεγόνασιν (ὅ,τε γὰρ Νῶε, τοῦ φοβεροῦ κλύδωνος ἐκείνου τὴν οἰκουμένην κατειληφότος, καὶ τὴν γυναῖκα καὶ τοὺς υἱοὺς ἔσωσε· καὶ ὁ Ἰὼβ ὁμοίως καὶ ἑτέροις σωτηρίας ὑπόθεσις γέγονε· καὶ ὁ Δανιὴλ δὲ πολλοὺς ἐξήρπασε θανάτου, ἡνίκα ὁ βάρβαρος ἐκεῖνος ἐπεζήτει τὰ ὑπὲρ ἀνθρωπίνην φύσιν τυγχάνοντα, ἀνελεῖν ἐπεχείρει τοὺς Χαλδαίους καὶ τοὺς μάγους καὶ τοὺς Γαζαρηνούς) ἵνα μὴ νομίσωμεν, ὅτι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι ἔσται

Ψαλ. ϛ. ϛ.
Ψαλ. μη. ζ.
Ἰεζ. ιδ. κ.

τινὰ τοιαῦτα, καὶ οἱ ἐνάρετοι καὶ παῤῥησίαν ἔχοντες τοὺς μετὰ ῥαθυμίας ἐνταῦθα διάγοντας ἐλευθερῶσαι τῆς ἐκεῖ τιμωρίας δυνήσονται τοὺς αὐτῶν ἐπιτηδείους, διὰ τοῦτο τοὺς δικαίους τούτους παρήγαγεν ἡμῖν, τὸν φόβον ἡμῖν ἀνατεινόμενος καὶ παιδεύων ἐν τοῖς οἰκείοις κατορθώμασι μετὰ τὴν ἄνωθεν χάριν τὰς ἐλπίδας τῆς σωτηρίας ἡμῶν ἔχειν, καὶ μήτε ἐπὶ προγόνων ἀρετῇ μέγα φρονεῖν, εἰ αὐτοὶ ἐν κακίᾳ τυγχάνομεν ὄντες, μήτε ἐπ' ἄλλῳ τινὶ, ἀλλ' ἓν τοῦτο μόνον σπουδάζειν, κἂν προγόνους ὦμεν ἐναρέτους ἐσχηκότες, μιμεῖσθαι αὐτῶν τὴν ἀρετήν· κἂν τὸ ἐναντίον πάλιν συμβαίνῃ, καὶ φαύλων ὦμεν προγόνων, μὴ νομίζειν ἐκ τούτου τι παραβλάπτεσθαι, ἀλλὰ πρὸς τοὺς τῆς ἀρετῆς πόνους ἐπαποδύεσθαι. οὐδὲν γὰρ ἡμῖν ἐκ τούτου βλάβος ἔσται. ἕκαστος γὰρ, ἐξ ὧν διεπράξατο, ἢ στεφανοῦται ἢ κατακρίνεται, καθάπερ καὶ ὁ μακάριος Παῦλός φησιν, Ἵνα κομίσηται ἕκαστος τὰ διὰ τοῦ σώματος πρὸς ἃ ἔπραξεν, εἴτε ἀγαθὸν, εἴτε κακόν. καὶ πάλιν, Ὃς ἀποδώσει ἑκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ. ἅπερ ἅπαντα εἰδότες καὶ πᾶσαν ῥαθυμίαν ἀποτιναξάμενοι πολλὴν τῆς ἀρετῆς ποιησώμεθα λόγον, καὶ ὡς ἔτι ἐν τῷ σκάμματί ἐσμεν, πρὶν ἢ διαλυθῆναι τὸ θέατρον, φροντίσωμεν ἡμῶν τῆς σωτηρίας, ἵνα ἐν τῷ βραχεῖ τούτῳ χρόνῳ τὴν ἀρετὴν μετελθόντες, ἐν τῷ διηνεκεῖ αἰῶνι τὰς ὑπὲρ ταύτης ἀμοιβὰς κομισώμεθα. καθάπερ καὶ ὁ δίκαιος οὗτος ὁ μεταξὺ τοσούτων πονηρῶν οἰκῶν, καὶ οὐδένα ἔχων ζηλωτὴν αὐτοῦ τῆς ἀρετῆς, ἀλλὰ καὶ πάντας ὁρῶν χλευάζοντας, κωμῳδοῦντας, οὐ μόνον ὀκνηρότερος οὐκ ἐγένετο, ἀλλὰ καὶ οὕτω διέλαμψεν, ὡς καταξιωθῆναι καὶ ἀγγέλους ὑποδέξασθαι, καὶ πάντων ἄρδην ἀπολλυμένων αὐτὸς διέφυγε τὴν ἐπενεχθεῖσαν δίκην. ἀλλ' ἐπὶ τὴν ἀκολουθίαν τοῦ λόγου ἐπανέλθωμεν. ἦλθον δέ, φησιν, οἱ δύο ἄγγελοι εἰς Σόδομα ἑσπέρας. ὁ καιρὸς μάλιστα δείκνυσιν ἡμῖν τοῦ δικαίου τούτου τὴν ἀρετὴν τὴν ὑπερβάλλουσαν, ὅτι καὶ ἑσπέρας καταλαβούσης παρέμενε καὶ οὐκ ἀφίστατο. ἐπειδὴ γὰρ ᾔδει τὸ ἐντεῦθεν αὐτῷ τικτόμενον κέρδος, διὰ τοῦτο ἐπιθυμῶν ἐπιτυχεῖν τοῦ πλούτου, πολλῇ τῇ προσεδρίᾳ ἐκέχρητο, καὶ τῆς ἡμέρας πληρωθείσης οὐκ ἀνεχώρει. τοιοῦτον γὰρ ψυχὴ ζέουσα καὶ διεγηγερμένη. οὐχ ὑπὸ καιροῦ τινος κωλύεται τὴν οἰκείαν ἀρετὴν ἐπιδείξασθαι, ἀλλὰ καὶ δι' αὐτῶν μάλιστα τῶν κωλυόντων ἐπιπλεῖον αἴρεται, καὶ μείζονα τὴν φλόγα τῆς ἐπιθυμίας ἀνάπτει.

Ἰδὼν δέ, φησι, Λὼτ ἐξανέστη ἐναντίον αὐτοῖς.

Ἀκουέτωσαν οἱ καὶ παραγινομένους πολλάκις, καὶ καθικετεύοντας, καὶ πολλὴν τὴν προσεδρίαν ἐπιδεικνυμένους διακρουόμενοι, καὶ πολλὴν τὴν ἀπανθρωπίαν ἐπιδεικνύμενοι. ὅρα γὰρ τὸν δίκαιον τοῦτον, ὅπως οὐκ ἀνέμενε παραγενέσθαι πρὸς αὐτὸν, ἀλλὰ καθάπερ ὁ πατριάρχης, οὐκ εἰδὼς τίνες ἦσαν οἱ παραγεγονότες, ἀλλ' ὁδίτας τινὰς αὐτοὺς εἶναι ὑπολαμβάνων, θεασάμενος μονονουχὶ ἐσκίρτησε, καὶ περιχαρὴς γέγονεν, ὡς ἐπιτυχὼν τῆς θήρας, καὶ μὴ διαμαρτὼν τοῦ σπουδαζομένου.

Ἰδὼν γάρ, φησίν, ἐξανέστη εἰς συνάντησιν αὐτοῖς, καὶ προσεκύνησε τῷ προσώπῳ ἐπὶ τὴν γῆν.

Ηὐχαρίστησε τῷ Θεῷ, ὅτι κατηξίωσεν αὐτὸν ὑποδέξασθαι τοὺς παρόντας. σκόπει ψυχῆς ἀρετήν. μεγάλην εὐεργεσίαν παρὰ τοῦ Θεοῦ ταύτην ἡγήσατο, τὸ ἐπιτυχεῖν τῶν ἀνδρῶν, καὶ διὰ τῆς εἰς τούτους δεξιώσεως τὸν οἰκεῖον πόθον ἀποπληρῶσαι. μὴ γάρ μοι λέγε, ὅτι ἄγγελοι ἦσαν· ἀλλ' ἐκεῖνο λογίζου, ὅτι ὁ δίκαιος τοῦτο οὐδέπω οὗτος ἠπίστατο, ἀλλ' ὡς ἀνθρώπους ἀγνῶτας παροδεύοντας ὑποδεχόμενος, οὕτω διέκειτο, καὶ εἶπε,

2 Ἰδοὺ κύριοι ἐκκλίνατε εἰς τὸν οἶκον τοῦ παιδὸς ὑμῶν, καὶ καταλύσατε, καὶ νί-

ψασθε

ψασθε τοὺς πόδας ὑμῶν, καὶ ὀρθρίσαντες ἀπελεύσεσθε εἰς τὴν ὁδὸν ὑμῶν.

Ἱκανὰ τὰ ῥήματα ταῦτα τὴν ἐναποκειμένην ἀρετὴν τῇ τοῦ δικαίου ψυχῇ ἐκκαλύψαι. τί γὰρ ἄν τις ἐκπλαγείη; τὴν ταπεινοφροσύνην ὑπερβάλλουσαν, τὴν θερμότητα, ἣν περὶ τὴν φιλοξενίαν ἐπεδείκνυτο; ἰδού, φησι, κύριοι ἐκκλίνατε εἰς τὸν οἶκον τοῦ παι-
5 δὸς ὑμῶν. κἀκείνους κυρίους καλεῖ, καὶ ἑαυτὸν παῖδα αὐτῶν ὀνομάζει. ἀκούσωμεν, ἀγαπητοί, τῶν ῥημάτων τούτων μετ' ἀκριβείας, καὶ παιδευθῶμεν καὶ ἡμεῖς τὰ ὅμοια διαπράττεσθαι. ὁ ἐπίδοξος, ὁ περιφανής, ὁ ἐν τοσαύτῃ περιουσίᾳ τυγχάνων, ὁ οἰκοδεσπότης, τοὺς ἰδιώτας, τοὺς ξένους, τοὺς ἀγνῶτας, τοὺς εὐτελεῖς τὸ φαινόμενον, τοὺς παριόντας, τοὺς οὐδαμόθεν αὐτῷ προσήκοντας κυρίους ὀνομάζει, καί φησιν· ἐκκλίνατε εἰς τὸν οἶκον τοῦ
10 παιδὸς ὑμῶν καὶ καταλύσατε. ἑσπέρα γάρ, φησι, κατέλαβε. πείσθητέ μοι, καὶ τὸν κάματον τῆς ἡμέρας παραμυθήσασθε, εἰς τὸν οἶκον τοῦ παιδὸς ὑμῶν καταλύσαντες. μὴ γάρ, φησι, μέγα τι ὑμῖν ἐπαγγέλλομαι; νίψασθε τοὺς πόδας ὑμῶν τοὺς ἀπὸ τῆς ὁδοιπορίας κεκμηκότας, καὶ ὀρθρίσαντες ἀπελεύσεσθε τὴν ὁδὸν ὑμῶν. χαρίσασθέ μοι ταύτην τὴν χάριν, καὶ μὴ ἀνανεύσητέ μου πρὸς τὴν παράκλησιν.

15 Καὶ εἶπον, φησιν, οὐχί, ἀλλ' ἐν τῇ πλατείᾳ καταλύσομεν.

Καὶ μετὰ τοσαύτην παράκλησιν ἰδὼν αὐτοὺς ἀνανεύοντας οὐκ ἐνάρκησεν, οὐκ ἀπέστη τοῦ σπουδαζομένου, οὐδὲ ἔπαθέ τι τοιοῦτον, οἷον ἡμεῖς πολλάκις ποιοῦμεν· καὶ ἐὰν ἄρα ποτέ τινα προτρέψασθαι βουληθείημεν, πρὸς ὀλίγον ἀνανεύοντα ἰδόντες, ἐπεὶ οὐ πόθῳ οὐδὲ θερμότητι τοῦτο ποιοῦμεν, ἀφιστάμεθα καὶ νομίζομεν ἀρκοῦσαν ἀπολογίαν ἔχειν τὸ λέ-
20 γειν, ὅτι τό γε ἑαυτῶν πεποιήκαμεν. τί λέγεις, ὅτι τὸ σαυτοῦ πεποίηκας; ἀπώλεσας τὴν θήραν, διήμαρτες τοῦ θησαυροῦ, καὶ τὸ ἑαυτοῦ πεποίηκας; τότε ἂν ἦς τὸ σαυτοῦ πεποιηκώς, εἰ μὴ ἔρριψας ἀπὸ τῶν χειρῶν τὸν θησαυρόν, εἰ μὴ παρέδραμες τὴν ἄγραν, εἰ μὴ ἀφοσιώσει τῇ μέχρι ῥημάτων τὴν φιλοξενίαν ἐπεδείξω. ἀλλ' οὐχ ὁ δίκαιος οὗτος. ἀλλὰ τί; ὁρῶν ἀντιτείνοντας καὶ εἰς τὴν πλατεῖαν καταλῦσαι βουλομένους (τοῦτο
25 δὲ ἐποίουν ἐπὶ πλέον ἐκκαλύψαι τὴν ἀρετὴν βουλόμενοι τοῦ δικαίου, καὶ παιδεῦσαι πάντας, * ὅση αὐτοῦ ἡ φιλοξενία) λοιπὸν αὐτὸς οὐκ ἔτι ἀνέχεται διὰ λόγων τὴν παράκλησιν ποιεῖσθαι, ἀλλὰ βίαν ἐπιτίθησι. διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς ἔλεγε, Βιασταὶ ἁρπάζουσι τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. ἔνθα γὰρ ἂν πνευματικὸν πρόκειται κέρδος, εὔκαιρος ἡ ἀνάγκη καὶ ἡ βία ἐπαινετή.

* ἴσως

Ματθ. ια. ιβ.

30 3 Καὶ κατεβιάζετο, φησιν, αὐτούς.

Ἐμοὶ δοκεῖ καὶ ἄκοντας αὐτοὺς ἕλκειν. εἶτα ἐπειδὴ εἶδον τὸν δίκαιον ἔργον τοῦτο τιθέμενον, καὶ οὐ πρότερον ἀφιστάμενον, εἰ μὴ τὸ σπουδαζόμενον αὐτῷ εἰς ἔργον ἀγάγοι,

Ἐξέκλιναν, φησι, πρὸς αὐτόν, καὶ εἰσῆλθον εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ, καὶ ἐποίησεν αὐτοῖς πότον, καὶ ἀζύμους ἔπεψεν αὐτοῖς, καὶ ἔφαγον. 4 Πρὸ τοῦ κοιμηθῆναι.

35 Εἶδες καὶ ἐνταῦθα οὐκ ἐν τῇ πολυτελείᾳ τῆς τραπέζης τὴν φιλοξενίαν δεικνυμένην, ἀλλ' ἐν τῇ δαψιλείᾳ τῆς γνώμης. ἐπειδὴ γὰρ ἴσχυσεν αὐτοὺς εἰσαγαγεῖν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ, εὐθέως τὰ τῆς φιλοξενίας ἐπεδείκνυτο. καὶ ἐκεῖνος μὲν πρὸς τὴν θεραπείαν αὐτῶν παρεσκευάζετο, καὶ τὰ τῆς ἑστιάσεως παρεῖχε, καὶ πᾶσαν ἐπεδείκνυτο τιμὴν καὶ θεραπείαν πρὸς τοὺς παραγενομένους, ἀνθρώπους αὐτούς τινας ὁδίτας εἶναι νομίζων.

40 Οἱ δὲ ἄνδρες τῆς πόλεως οἱ Σοδομῖται περιεκύκλωσαν τὴν οἰκίαν ἀπὸ νεανίσκου ἕως πρεσβυτέρου, πᾶς ὁ λαὸς ἅμα. 5 Καὶ ἐξεκαλοῦντο τὸν Λώτ, καὶ ἔλεγον πρὸς αὐτόν· ποῦ εἰσιν οἱ ἄνδρες οἱ εἰσελθόντες πρὸς σὲ τὴν νύκτα; ἐξάγαγε αὐτοὺς πρὸς ἡμᾶς, ἵνα συγγενώμεθα αὐτοῖς.

Μὴ ἁπλῶς παραδράμωμεν, ἀγαπητοὶ, τὰ εἰρημένα, μηδὲ μόνον τούτων ἴδωμεν τὴν μανίαν τὴν πάσης συγγνώμης ἀπεστερημένην, ἀλλ' ἐννοήσωμεν, πῶς ὁ δίκαιος ἐν μέσῳ τούτων θηρίων οὕτως ἀλλοκότων οἰκῶν, οὕτω διέλαμψε καὶ τοσαύτης ἀρετῆς ὑπερβολὴν ἐπεδείξατο· πῶς ἐνεγκεῖν ἠδυνήθη, πῶς οὐκ ἔφυγε τὴν αὐτόθι οἴκησιν, πῶς τῆς πρὸς αὐτοὺς διαλέξεως ἠνείχετο. πῶς, ἐγὼ λέγω. προειδὼς ὁ τῶν ὅλων δεσπότης τὴν ὑπερβάλλουσαν αὐτῶν πονηρίαν, ᾠκονόμησε τὸν δίκαιον τοῦτον αὐτόθι κατοικῆσαι, ἵνα καθάπερ ἰατρὸς ἄριστος τῶν ἀρρωστημάτων αὐτῶν περιγενέσθαι δυνηθῇ. ἀλλ' ὁρῶν αὐτοὺς ἀνίατα νοσοῦντας, καὶ μηδεμίαν θεραπείαν ἐπιδέξασθαι βουλομένους, οὐδὲ οὕτως ἀφίσταται. τοιοῦτος γὰρ ὁ ἰατρὸς, κἂν ἴδῃ τὰ πάθη νικῶντα τὴν τέχνην, οὐ παύεται τὰ παρ' ἑαυτοῦ πληρῶν, ἵνα, ἂν μὲν τῷ χρόνῳ περιγένηται, ἀνακτήσασθαι δυνηθῇ τὸν κάμνοντα· εἰ δὲ μηδὲν πλέον αὐτῷ, ἔχῃ τὴν μεγίστην ἀπολογίαν, ὅτι οὐδὲν τῶν προσηκόντων εἰς αὐτὸν παρέλιπεν, ὃ δὴ καὶ ἐνταῦθα γεγένηται. ὁ μὲν γὰρ δίκαιος οὐδὲν ἐπὶ πλέον οὕτως ἀνεδείκνυτο πολλὴν τὴν καρτερίαν ἐπιδεικνύμενος· ἐκεῖνοι δὲ καὶ διὰ τοῦτο ἦσαν πάσης συγγνώμης ἀπεστερημένοι, ὅτι οὐ μόνον οὐκ ἔληξαν τῆς κακίας, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον αὐτὴν ἐπέτειναν. ὅρα γὰρ, περιεκύκλωσαν, φησὶ, τὴν οἰκίαν ἀπὸ νεανίσκου ἕως πρεσβύτου, ὁ λαὸς ἅμα. μεγίστη τῆς πονηρίας ἡ συμφωνία, πολλὴ τῆς κακίας ἡ φορὰ, ἄφατος τῆς παρανομίας ἡ ὑπερβολὴ, ἀσύγγνωστος ἡ ἐπιχείρησις. ἀπὸ νεανίσκου, φησὶν, ἕως πρεσβύτου. οὐ μόνον ἡ νεότης, φησὶν, ἦν ἡ τὰ παράνομα ταῦτα ἐπιζητοῦσα, ἀλλὰ καὶ οἱ πρεσβῦται τὴν ἡλικίαν, καὶ πᾶς ὁ λαὸς ἅμα· καὶ οὔτε τὴν τόλμαν τὴν ἀναιδῆ καὶ ἀνάλγητον ταύτην ᾐδοῦντο, οὔτε τὸν ἀκοίμητον ὀφθαλμὸν εἰς ἔννοιαν ἐλάμβανον, οὔτε τὸν δίκαιον ᾐσχύνοντο, οὔτε τῶν ξένων νομιζομένων, καὶ ἐπὶ τὴν τοῦ δικαίου φιλοξενίαν αὐτόθι καταλυσάντων ἐφείδοντο, ἀλλ' ἀπηρυθριασμένως καὶ γυμνῇ, ὡς εἰπεῖν, τῇ κεφαλῇ τὰ τῆς ἀσελγείας ἐκεῖνα ῥήματα λέγοντες προσίασι. καὶ καλέσαντες τὸν δίκαιον ἔλεγον πρὸς αὐτὸν, ποῦ εἰσιν οἱ ἄνδρες οἱ εἰσελθόντες πρὸς ὑμᾶς; ἐξάγαγε αὐτοὺς, ἵνα συγγενώμεθα αὐτοῖς. διὰ ταύτην αὐτῶν οἶμαι τὴν ἐπιχείρησιν, καὶ τὴν παράνομον πονηρίαν, καὶ τὸν δίκαιον μέχρι τῆς ἑσπέρας παρακαθῆσθαι, ὥστε μηδενὶ συγχωρῆσαι τῶν ὁδιτῶν ἀγνοοῦντι περιπεσεῖν ταῖς ἐκείνων παγαῖς. καὶ ὁ μὲν δίκαιος μετὰ τῆς φιλοξενίας, καὶ τῆς σωφροσύνης τῆς οἰκείας ἐπιδεικνύμενος τὴν ὑπερβολὴν, ταύτην ἐποιεῖτο τὴν σπουδήν· οἱ δὲ οὐκ ἀγγέλους τέως, ἀλλ' ὡς ἀνθρώπους ἐνόμιζον, καὶ ὁ δίκαιος, καὶ οἱ παράνομοι ἐκεῖνοι. διὰ τοῦτο ἐβούλοντο εἰς τὴν πλατεῖαν καταλῦσαι, ἵνα παράσχωσι τῷ δικαίῳ ἀφορμὴν ἐπιδείξασθαι τὴν περὶ αὐτοὺς φιλοξενίαν, καὶ δείξωσιν αὐτῷ διὰ τῶν ἔργων, ὡς ἀξίαν μέλλουσιν ὑφίστασθαι τὴν τιμωρίαν, οὕτω τὴν παρανομίαν μεθ' ὑπερβολῆς ἐπιδεικνύμενοι. ἀλλ' ἴδωμεν λοιπὸν τοῦ δικαίου τῆς ἀρετῆς τὸ μέγεθος.

6 Ἐξελθὼν, φησὶ, πρὸς αὐτοὺς πρὸς τὸ πρόθυρον, τὴν μὲν θύραν προσέῳξεν, εἶπε δὲ πρὸς αὐτούς.

Ὅρα πῶς δέδοικεν ὁ δίκαιος καὶ τρέμει ὑπὲρ τῆς τῶν ξένων ἀσφαλείας. οὐδὲ γὰρ ἁπλῶς τὴν θύραν προσέῳξεν ὀπίσω αὐτοῦ, ἀλλ' εἰδὼς αὐτῶν τὴν μανίαν καὶ τὸ τολμηρὸν, καὶ ὑφορώμενος αὐτῶν τὴν προπέτειαν, εἶτά φησι πρὸς αὐτοὺς,

Μηδαμῶς ἀδελφοί.

Ὢ τῆς τοῦ δικαίου μακροθυμίας, ὢ ταπεινοφροσύνης ὑπερβολῆς. τοῦτο ἀληθῶς ἀρετὴ, τὸ μετ' ἐπιεικείας τοῖς τοιούτοις προσφέρεσθαι. οὐδεὶς γὰρ τὸν νοσοῦντα θεραπεῦσαι βουλόμενος, καὶ τὸν μαινόμενον σωφρονίσαι, θυμούμενος καὶ μετὰ ἀπονοίας τοῦτο ποιῇ. σκόπει γὰρ, πῶς τοὺς τὰ τοιαῦτα παρανομεῖν βουλομένους, ἀδελφοὺς καλεῖ, ἐντρέψαι

αὐτοὺς

αὐτοὺς βουλόμενος, καὶ καθικέσθαι αὐτῶν τῆς συνειδήσεως, καὶ ἀποστῆσαι αὐτοὺς τῆς ἐπιχειρή-
σεως τῆς μιαρᾶς.

7 Μηδαμῶς, φησὶν, ἀδελφοί. μὴ πονηρεύσησθε.

Μηδὲν, φησὶ, τοιοῦτον λογίσησθε, μὴ τὴν πονηρὰν ταύτην πρᾶξιν ἐννοήσητε, μηδὲ
5 τὴν φύσιν αὐτὴν παραδειγματίσητε, μηδὲ ἀθέσμους ἐπινοήσητε μίξεις. ἀλλ᾽ εἰ καὶ βού-
λεσθε τῆς μανίας ὑμῶν τὸν οἶστρον παραμυθήσασθαι, ἐγὼ τοῦτο παρέξω, ὥστε κουφότερον ὑ-
μῖν γενέσθαι τὸ τόλμημα.

8 Εἰσί μοι δύο θυγατέρες, αἳ οὐκ ἔγνωσαν ἄνδρας.

Ἔτι, φησὶν, ἄπειροί εἰσι γαμικῆς συνουσίας, ἀνέπαφοι τυγχάνουσιν, ἐν αὐτῇ τῇ ἀκ-
10 μῇ τῆς ἡλικίας εἰσὶ, λάμπουσαι τῇ ὥρᾳ. ταύτας ὑμῖν ἐκδότους δίδωμι, καὶ χρᾶσθε
αὐταῖς ὡς ἀρέσκει ὑμῖν. λαβόντες αὐτὰς, φησὶ, πληρώσατε ὑμῶν εἰς αὐτὰς τὴν ἀσέλ-
γειαν, καὶ ἐμφορήθητε τῆς ἐπιθυμίας ὑμῶν τῆς πονηρᾶς·

Μόνον εἰς τοὺς ἄνδρας τούτους μηδὲν ποιήσητε ἄδικον, οὗ εἵνεκεν εἰσῆλθον ὑπὸ τὴν σκέ-
πην τῶν δοκῶν μου.

15 Ἐπειδὴ ἐβιασάμην, φησὶν, αὐτοὺς, καὶ εἰσήγαγον ὑπὸ τὰς δοκούς μου, ἵνα μὴ ἐμοὶ
ἐπιγραφῇ ἡ εἰς αὐτοὺς γινομένη παρανομία, καὶ ἐγὼ αὖθις αἴτιος τῆς ὕβρεως ταύτης
γένωμαι, διὰ τοῦτο ὑπὲρ αὐτῶν τὰς δύο μου θυγατέρας δίδωμι, ὥστε τούτους ἐλευθε-
ρῶσαι τῶν ὑμετέρων χειρῶν. πόση τοῦ δικαίου ἡ ἀρετή; πᾶσαν ἀρετὴν φιλοξενίας ἐνίκη-
σε. τί γὰρ ἄν τις εἴποι κατ᾽ ἀξίαν τῆς τοῦ δικαίου τούτου φιλοφροσύνης, ὃς οὐδὲ τῶν θυ-
20 γατέρων φείσασθαι ἠνέσχετο, ἵνα τὴν εἰς τοὺς ξένους τιμὴν ἐπιδείξηται, καὶ ἐλευθερώ-
σῃ τῆς παρανομίας τῶν Σοδομιτῶν; καὶ οὗτος μὲν καὶ τὰς θυγατέρας τὰς ἑαυτοῦ ἐκδίδωσιν,
ἵνα τοὺς ξένους, τοὺς ὁδίτας (πάλιν γὰρ τὰ αὐτὰ λέγω) τοὺς μηδαμόθεν αὐτῷ γνωρίμους
ἐξαρπάσῃ τῆς τῶν παρανόμων ὕβρεως· ἡμεῖς δὲ ὁρῶντες πολλάκις τοὺς ἀδελφοὺς τοὺς
ἡμετέρους εἰς αὐτὸ τῆς ἀσεβείας τὸ βάραθρον, καὶ, σχεδὸν εἰπεῖν, ὑπὸ τὴν φάρυγγα
25 τοῦ διαβόλου γινομένους, οὐδὲ λόγου μεταδοῦναι ἀνεχόμεθα, οὐδὲ συμβουλεῦσαι, καὶ
τὴν διὰ τῶν λόγων παραίνεσιν εἰσενεγκεῖν, καὶ ἐξαρπάσαι τῆς κακίας, καὶ πρὸς τὴν
ἀρετὴν χειραγωγῆσαι. ποίαν οὖν ἕξομεν ἀπολογίαν, τοῦ μὲν δικαίου μηδὲ τῶν θυ-
γατέρων φεισαμένου διὰ τὴν εἰς τοὺς ξένους κηδεμονίαν, ἡμῶν δὲ οὕτως ἀνηλεῶς
περὶ τοὺς ἀδελφοὺς τοὺς ἡμετέρους διακειμένων, καὶ πολλάκις τὰ ψυχρὰ ἐκεῖνα καὶ
30 ἀλογίας γέμοντα ῥήματα" προϊεμένων· τί γὰρ κοινὸν ἔχω, φησὶ, πρὸς αὐτόν;
οὐδέν μοι μέλει, οὐδὲν πρᾶγμα ἔχω. τί λέγεις, ἄνθρωπε; οὐδὲν κοινὸν ἔχεις
πρὸς αὐτόν; ἀδελφός σου ἐστί· τῆς αὐτῆς σοι μετέχει φύσεως· ὑπὸ τὸν αὐτόν ἐστι δε-
σπότην· πολλάκις δὲ καὶ τῆς αὐτῆς μετέχετε τραπέζης, τῆς πνευματικῆς λέγω καὶ
φρικτῆς, καὶ λέγεις οὐδὲν κοινὸν ἔχω πρὸς αὐτὸν, καὶ ἀνηλεῶς παρατρέχεις, καὶ οὐκ ὀρέ-
35 γεις χεῖρα κειμένῳ; καὶ Ἰουδαίοις μὲν ὁ νόμος προσέταττε μηδὲ τῶν ἐχθρῶν τὰ ὑποζύ-
για παρορᾷν πεπτωκότα· σὺ δὲ τὸν ἀδελφὸν ὑπὸ τοῦ διαβόλου πολλάκις τετρωμένον καὶ
κείμενον ὁρῶν, οὐκ ἐπὶ τῆς γῆς, ἀλλ᾽ εἰς τὸ τῆς ἁμαρτίας βάραθρον, οὐκ ἀνασπᾷς διὰ
τῆς παραινέσεως, καὶ τὴν νουθεσίαν εἰσάγεις τὴν παρὰ σαυτοῦ, καὶ σπουδάζεις καὶ ἑτέρους,
εἰ οἷόν τε, εἰς συμμαχίαν λαβεῖν, ἵνα τῆς φάρυγγος τοῦ θηρίου τὸ μέλος τὸ σὸν ἐλευθε-
40 ρῶσαι δυνηθῇς, καὶ πρὸς τὴν οἰκείαν ἐπαναγαγεῖν εὐγένειαν, ἵνα καὶ αὐτὸς, εἴ ποτε περι-
πέσῃς, ὃ μὴ γένοιτο, τοῖς δικτύοις τοῦ πονηροῦ δαίμονος ἐκείνου, δυνηθῇς ἔχειν τοὺς ἀ-
μῦναι δυναμένους, καὶ ἐλευθερῶσαι τῶν τοῦ διαβόλου μηχανῶν; οὕτω καὶ Παῦλος διε-
γείρει βουλόμενος Γαλάτας εἰς τὴν τῶν οἰκείων μελῶν πρόνοιαν, φησι, Σκοπῶν σεαυ-

Margin notes: χοιρίμ. τες (at line 30); Εξ. κγ. ι. (at line 35); Γαλ. ς. α. (at line 42)

τόν, μὴ καὶ σὺ πειρασθῇς· μονονουχὶ λέγων, ἐὰν ἀσυμπαθῶς καὶ ἀνηλεῶς παραδράμῃς τὸν ἀδελφόν, ἴσως καί σε περιπεπτωκότα ἕτερος οὕτω παραδραμεῖται. Εἰ τοίνυν βούλει μὴ παροφθῆναι, εἴποτε περιπέσοις, μήτε αὐτὸς παρίδῃς, ἀλλὰ πολλὴν ἐπιδεῖξαι τὴν φιλοστοργίαν, καὶ θησαυρὸν ἡγοῦ μέγιστον, τὸ δυνηθῆναι διασῶσαι τὸν ἀδελφόν. οὐδὲν γὰρ τούτου ἴσον γένοιτ' ἂν ποτε εἰς ἀρετῆς λόγον. ἐὰν γὰρ ἐννοήσῃς μόνον, ὅτι ἐστὶν, ὃν παρορᾷς καὶ παρατρέχεις, ὑπὸ τοῦ δεσπότου σου τοσαύτης ἠξίωται τῆς τιμῆς, ὡς δι' αὐτὸν μὴ παραιτήσασθαι καὶ τὸ αἷμα ἐκχέειν τὸ ἑαυτοῦ (καθὼς καὶ Παῦλός φησι, α. Κορ. η. ια. Καὶ ἀπολεῖται ὁ ἀσθενῶν ἀδελφὸς ἐπὶ τῇ σῇ γνώσει, δι' ὃν Χριστὸς ἀπέθανεν) Εἰ τοίνυν δι' αὐτὸν ὁ Χριστὸς καὶ τὸ αἷμα ἐξέχεε, τί μέγα ποιήσεις, ἐὰν τὴν παρὰ σαυτοῦ φιλοστοργίαν ἐπιδείξῃ, καὶ τῇ διὰ τῶν λόγων προτροπῇ διαναστήσῃς κείμενον, καὶ τὴν αὐτοῦ ψυχὴν βεβαπτισμένην ἴσως καὶ ὑποβρύχιον γεγενημένην ἀνενέγκῃς ἐκ τοῦ τῆς κακίας βυθοῦ, καὶ παρασκευάσῃς ἰδεῖν τῆς ἀρετῆς τὸ φῶς, καὶ μὴ παλινδρομῆσαι ἐπὶ τὸν τῆς κακίας ζόφον; μιμησώμεθα τοίνυν, παρακαλῶ, τὸν δίκαιον τοῦτον, καὶ εἰ δέοι καὶ κίνδυνον ἵνα ὑπομεῖναι ὑπὲρ τοῦ τὴν σωτηρίαν τοῦ πλησίον πραγματεύσασθαι, μηδὲ τοῦτο παραιτησώμεθα. ὁ γὰρ τοιοῦτος κίνδυνος σωτηρίας ἡμῖν ὑπόθεσις γίνεται, καὶ πολλῆς παῤῥησίας πρόξενος. ἐννόησον γάρ μοι τὸν δίκαιον τοῦτον, ὅπως πρὸς δῆμον ὁλόκληρον τοσαύτην περὶ τὴν κακίαν τὴν συμφωνίαν ἐπιδειξάμενον παρετάξατο, καὶ μετ' ἐπιεικείας πολλῆς καὶ τὴν ἀνδρείαν ἄφατον ἐπεδείκνυτο, εἰ καὶ οὐδὲ οὕτω καθικέσθαι ἠδυνήθη τῆς ἀκαθέκτου αὐτῶν μανίας. μετὰ γὰρ τὰ ῥήματα ἐκεῖνα, καὶ τὴν ἐπιείκειαν τὴν ὑπερβάλλουσαν, καὶ τὸ μονονουχὶ ταῖς χερσὶν ἐκδοῦναι διὰ τῶν λόγων τὰς θυγατέρας, τί φασι πρὸς αὐτόν;

9 Ἀπόστα ἐκεῖ.

Ὢ μέθης ὑπερβολή, ὢ παραφροσύνης ἐπίτασις. τοιοῦτον γὰρ ἡ πονηρὰ αὕτη καὶ ἀκόλαστος ἐπιθυμία· ἐπειδὰν περιγένηται τοῦ λογισμοῦ, οὐκ ἀφίησι συνιδεῖν οὐδὲν τῶν δεόντων, ἀλλὰ καθάπερ ἐν σκότῳ καὶ νυκτομαχίᾳ τινὶ, οὕτως ἅπαντα διαπράττεται.

Ἀπόστα, φησίν, ἐκεῖ. Εἰσῆλθες παροικεῖν, μὴ καὶ κρίσιν κρίνειν; νῦν οὖν σε κακώσομεν μᾶλλον, ἢ ἐκείνους.

Ὅρα πῶς μὲν ὁ δίκαιος ἐπιεικῶς αὐτοῖς διαλέγεται, οἱ δὲ πόσῃ κέχρηνται τῇ θρασύτητι. ὥσπερ ἐκβακχευθέντες λοιπὸν ὑπὸ τοῦ διαβόλου, καὶ ὡς ὑπ' ἐκείνου στρατηγούμενοι, οὕτω κατεξανίστανται τοῦ δικαίου, καί φασιν, Εἰσῆλθες παροικεῖν, μὴ καὶ κρίσιν κρίνειν; πάροικόν σε, φησιν, ἐδεξάμεθα· μὴ γὰρ καὶ κριτὴς ἡμῶν κατέστης; ὢ ἀγνωμοσύνης ὑπερβολή. δέον ἐντραπῆναι, δέον αἰδεσθῆναι τὴν συμβουλὴν τοῦ δικαίου, οἱ δὲ, καθάπερ οἱ μαινόμενοι καὶ τὸν ἰατρὸν συγκόψαι ἐπιχειροῦσιν, οὕτω καὶ οὗτοι, σέ, φησι, κακώσομεν μᾶλλον, ἢ ἐκείνους. Εἰ μὴ βούλει, φησίν, ἡσυχάσαι, μαθήσῃ ὡς οὐδέν σοι πλέον ἔσται τῆς εἰς ἐκείνους προστασίας, ἢ τὸ ἐκείνους μὲν διαφυγεῖν τὸν κίνδυνον, σὲ δὲ τούτῳ περιβληθῆναι.

Παρεβιάζοντο δὲ τὸν Λὼτ σφόδρα.

Ὅρα τὸν δίκαιον τοῦτον καὶ ἀνδρείαν ἐπιδεικνύμενον, καὶ τοσούτῳ πλήθει ἀντιτάττεσθαι ἐπιχειροῦντα.

Καὶ ἤγγισαν, φησὶ, συντρίψαι τὴν θύραν.

Ἐπειδὴ γὰρ μέλλων ἐξιέναι, καὶ τὴν τούτων μανίαν προορῶν προσέῳξεν αὐτοῦ ὄπισθεν τὴν θύραν, οὐκ ἀνασχόμενοι οἱ μιαροὶ οὗτοι καὶ παράνομοι τῆς τοῦ δικαίου παραινέσεως, αὐτὴν

αὐτὸν τε ἐβιάζοντο καὶ τὴν θύραν συντρίψαι ἐπεχείρουν. ἀλλ' ἐπειδὴ διὰ τῶν πραγ-
μάτων ἐδείκνυτο καὶ ἡ τοῦ δικαίου ἀρετὴ καὶ ἡ πρὸς τοὺς ξένους νομιζομένους κηδεμονία, καὶ
τοῦ πλήθους ἐκείνου πάντως ἡ περὶ τὴν κακίαν συμφωνία, ὥστε λοιπὸν ἐκκαλύπτουσιν
ἑαυτοὺς οἱ παραγενόμενοι. καὶ ἐπειδὴ εἶδον τὸν δίκαιον πάντα τὰ παρ' ἑαυτοῦ πεπληρω-
5 κότα, τὴν οἰκείαν ἐπιδείκνυνται δύναμιν, καὶ ἐπαμύνουσι τῷ δικαίῳ καταδυναστευομένῳ
ὑπὸ τῆς ἐκείνων μανίας.

10 Ἐκτείναντες γάρ, φησιν, οἱ ἄνδρες τὰς χεῖρας εἰσεσπάσαντο τὸν Λὼτ πρὸς
ἑαυτοὺς εἰς τὸν οἶκον, καὶ τὴν θύραν τοῦ οἴκου ἀπέκλεισαν· 11 Τοὺς δὲ ἄνδρας τοὺς ὄν-
τας ἐπὶ τῆς θύρας τοῦ οἴκου ἐπάταξαν ἀορασίᾳ ἀπὸ μικροῦ ἕως μεγάλου, καὶ παρελύ-
10 θησαν ζητοῦντες τὴν θύραν.

Ὁρᾷς πῶς καὶ ὁ δίκαιος εὐθέως παραχρῆμα τῆς φιλοξενίας κομίζεται τὰς ἀμοιβάς, καὶ οἱ
παράνομοι ἐκεῖνοι ἀξίαν τίνουσι δίκην. εἰσεσπάσαντο γάρ, φησι, τὸν Λὼτ εἰς τὸν οἶ-
κον, καὶ τὴν θύραν ἀπέκλεισαν, τοὺς δὲ ἄνδρας ἐπάταξαν ἀορασίᾳ ἀπὸ μικροῦ ἕως μεγά-
λου, καὶ παρελύθησαν ζητοῦντες τὴν θύραν. ἐπειδὴ γὰρ τῆς διανοίας αὐτῶν ὄμμα πεπή-
15 ρωτο, διὰ τοῦτο καὶ τῆς ὁράσεως τὴν τύφλωσιν ὑπομένουσιν, ἵνα μάθωσιν ὡς οὐδὲν αὐ-
τῶν ὄφελος τῶν σωματικῶν ὀφθαλμῶν, τῶν τῆς διανοίας ὀμμάτων πεπηρωμένων. καὶ
ἐπειδὴ σύμφωνον τὴν κακίαν ἐπεδείκνυντο, καὶ οὔτε οἱ νέοι, οὔτε οἱ πρεσβῦται ἀπείχοντο
τῆς πονηρᾶς ἐπιχειρήσεως, διὰ τοῦτο πάντες, φησιν, ἀπετυφλώθησαν, καὶ οὐ μόνον τὴν
πήρωσιν ἐδέχοντο, ἀλλὰ καὶ τὰ τῆς ἰσχύος αὐτοῖς τοῦ σώματος διελύετο. ἐπειδὴ γὰρ τὸ
20 κυριώτερον μέρος τὴν ψυχὴν ἦσαν διαλελυμένοι, διὰ τοῦτο καὶ τοῦ σώματος τὴν ἰσχὺν
παρελύθησαν. καὶ οἱ πρότερον συντρίψαι τὴν θύραν ἐπιχειροῦντες, καὶ μετὰ πολλῆς
ἀπειλῆς τῷ δικαίῳ διαλεγόμενοι, ἀθρόον εἱστήκεισαν παραλελυμένοι, καὶ παρὰ τῶν
ὀφθαλμῶν κειμένην τὴν θύραν οὐχ ὁρῶντες. τότε λοιπὸν ἀνέπνευσεν ὁ δίκαιος, ὁρῶν τίνες
ἦσαν οἱ παραγενόμενοι, καὶ ὅτι μεγάλη τις αὐτῶν ἡ δύναμίς ἐστι.

25 12 Καὶ γὰρ εἶπον πρὸς αὐτὸν οἱ ἄνδρες· ἔστι τίς σοι ὧδε γαμβρός, ἢ υἱοί, ἢ θυγα-
τέρες, ἢ εἴ τίς σοι ἄλλος ἐστὶν ἐν τῇ πόλει;

Ὅρα πῶς τῆς φιλοξενίας ἀμείβονται τὸν δίκαιον, καὶ πῶς αὐτῷ χαρίσασθαι βούλον-
ται τῶν οἰκείων πάντων τὴν σωτηρίαν. εἴ τίς σοί, φησιν, ἐν τῇ πόλει, εἴ τινος ἀντέχῃ, εἴ
τινα οἶδας ἐκτὸς γενόμενα τῆς τούτων παρανομίας,

30 Ἐξάγαγε ἐκ τοῦ τόπου τούτου,

Καὶ ἐκ τῆς γῆς, καὶ πάντας τοὺς σοι προσήκοντας ἐξάγαγε.

13 Ἀπόλλυμεν γὰρ ἡμεῖς τὸν τόπον *.

Εἶτα καὶ τὴν αἰτίαν ἐπάγουσι, διδάσκοντες τὸν δίκαιον ἅπαντα μετ' ἀκριβείας·

Ὅτι ὑψώθη, φησίν, ἡ κραυγὴ αὐτῶν ἐναντίον κυρίου, καὶ ἀπέστειλεν ἡμᾶς * ἐκτρί-
35 ψαι αὐτούς.

Τοῦτο ἦν ὅπερ ἔλεγε τῷ πατριάρχῃ, ὅτι κραυγὴ Σοδόμων καὶ Γομόρρας πεπλήθυνται
πρός με. ὑψώθη, φησίν, ἡ κραυγὴ αὐτῶν ἐναντίον κυρίου. πολὺ τῆς παρανομίας αὐ-
τῶν τὸ μέγεθος. καὶ διὰ τοῦτο ἐπειδὴ ἀνίατός ἐστιν ἡ νόσος, καὶ τὸ τραῦμα οὐδεμίαν θερα-
πείαν ἐπιδέχεται, ἀπέστειλε κύριος ἡμᾶς ἐκτρίψαι αὐτήν. τοῦτο ἐστὶν ὃ ἔλεγε [καὶ] ὁ
40 μακάριος Δαβίδ, Ὁ ποιῶν τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα, καὶ τοὺς λειτουργοὺς αὐτοῦ πυ-
ρὸς φλόγα. ἐπειδὴ ἀφανίσαι, φησί, παραγεγόναμεν πᾶσαν ταύτην τὴν περίχωρον
(διὰ γὰρ τὴν πονηρίαν τῶν ἐνοικούντων καὶ ἡ γῆ τὴν τιμωρίαν δέξεται) ἔξελθε ἐντεῦθεν.
ταῦτα ἀκούσας ὁ δίκαιος, καὶ μαθὼν τὴν αἰτίαν, δι' ἣν παραγεγόνασιν ἄνδρες μὲν φαινό-
μενοι,

Margin notes: ἴσως (beside line 31); αὐτ. (beside line 33); Ψαλ. ρδ. δ. (beside line 40)

μενοι, ἄγγελοι δὲ τυγχάνοντες, καὶ ὑπηρέται τοῦ τῶν ὅλων Θεοῦ,

14 Ἐξῆλθεν ἐλάλησε πρὸς τοὺς γαμβροὺς αὐτοῦ τοὺς εἰληφότας τὰς θυγατέρας αὐτοῦ.

Καὶ μὴν ἄνω ἔλεγε τοῖς παρανόμοις ἐκείνοις, ὅτι ἰδοὺ δύο θυγατέρας ἔχω, αἵτινες οὐκ ἔγνωσαν ἄνδρας. πῶς οὖν ἐνταῦθά φησι, πρὸς τοὺς γαμβροὺς αὐτοῦ τοὺς εἰληφότας τὰς θυγατέρας αὐτοῦ; μὴ νομίσῃς ἐναντία εἶναι ταῦτα τοῖς πρότερον παρὰ τοῦ δικαίου ῥηθεῖσιν. ἔθος γὰρ τοῦτο ἦν τοῖς παλαιοῖς πρὸ πολλοῦ τοῦ χρόνου τὰς μνηστείας ποιεῖσθαι, καὶ πολλάκις καὶ συνοικεῖν ταῖς μνηστευθείσαις, καὶ ἅμα τοῖς γονεῦσι διατρίβειν· ὃ καὶ νῦν ἐστιν ἰδεῖν πολλαχοῦ γινόμενον. ἐπεὶ οὖν ἤδη τὰ τῆς μνηστείας ἐγεγόνει, διὰ τοῦτο καὶ γαμβροὺς αὐτοὺς ὀνομάζει, καί φησι τοὺς εἰληφότας τὰς θυγατέρας αὐτοῦ. τῇ γνώμῃ γὰρ καὶ τῇ συγκαταθέσει εἰληφότες ἦσαν.

Καί φησιν, ἀνάστητε, καὶ ἐξέλθετε ἐκ τοῦ τόπου τούτου, ὅτι ἐκτρίβει κύριος τὴν πόλιν.

15 Ἔδοξε δὲ γελοιάζειν ἐναντίον τῶν γαμβρῶν αὐτοῦ.

Ὅρα πῶς ἐκ τῆς ζύμης *ἦσαν τῆς πονηρᾶς οὗτοι, καὶ διὰ τοῦτο βουλόμενος ὁ Θεὸς ταχέως ἐλευθερῶσαι τὸν δίκαιον τῆς πρὸς ἐκείνους συγγενείας, οὐ συνεχώρησεν οὐδὲ μιγῆναι αὐτοῖς τὰς θυγατέρας τοῦ δικαίου, ἀλλὰ προανήρπασε μετὰ τῶν πονηρῶν καὶ τούτους, ἵνα ἐξελθὼν ὁ δίκαιος μετὰ τῶν θυγατέρων διαφύγῃ τὴν πρὸς ἐκείνους συγγένειαν. ἀκούσαντες τοίνυν παρὰ τοῦ δικαίου τὴν φοβερὰν ταύτην ἀπειλήν, μονονουχὶ διεχλεύαζον καὶ ἐνόμιζον ληρῳδίαν εἶναι τὰ παρ᾽ αὐτοῦ λεγόμενα. ἀλλ᾽ ὅμως ὁ δίκαιος τὰ παρ᾽ ἑαυτοῦ ἐπλήρου, καὶ ἐπειδὴ ἅπαξ ἐμνηστεύσαντο αὐτοῦ τὰς θυγατέρας, ἐβουλήθη ἐξαρπάσαι αὐτοὺς τῆς τιμωρίας. ἀλλ᾽ ἐκεῖνοι οὐδὲ οὕτως ἠνέσχοντο, ἀλλ᾽ ἐπέμενον τῷ οἰκείῳ τρόπῳ, καὶ ἐμάνθανον λοιπὸν δι᾽ αὐτῶν τῶν ἔργων, ὡς οὐ συμφερόντως αὐτοῖς τοῦ δικαίου τὴν συμβουλὴν ἀπεπέμψαντο.

Ἡνίκα δέ, φησιν, ὄρθρος ἐγένετο, ἐπεσπούδαζον οἱ ἄγγελοι τὸν Λὼτ λέγοντες, ἀναστὰς λαβὲ τὴν γυναῖκά σου, καὶ τὰς δύο θυγατέρας ἃς ἔχεις, καὶ ἔξελθε, ἵνα μὴ καὶ σὺ συναπόλῃ ταῖς ἀνομίαις τῆς πόλεως, 16 Καὶ ἐταράχθησαν.

Μὴ μέλλε, φησί. δεῖ γὰρ ἤδη τὸν ὄλεθρον τούτοις ἐπιστῆναι. σαυτὸν οὖν καὶ τὴν γυναῖκά σου, καὶ τὰς δύο θυγατέρας διάσωσον. ἐκεῖνοι γὰρ οἱ μὴ θελήσαντες πεισθῆναί σου τῇ παραινέσει, οὐκ εἰς μακρὰν τῆς ἀπωλείας κοινωνήσουσι τοῖς λοιποῖς. μὴ τοίνυν μέλλε, ἵνα μὴ καὶ αὐτὸς τῇ ἀπωλείᾳ τῶν παρανόμων τούτων κοινωνήσῃς. καὶ ἐταράχθησαν ταῦτα ἀκούσαντες οἱ περὶ τὸν Λὼτ καὶ τὴν γυναῖκα καὶ τὰς θυγατέρας. ἐταράχθησαν, ἔμφοβοι, φησι, γεγόνασιν, εἰς πολλὴν δειλίαν κατέστησαν, ἠγωνίασαν τὴν ἀπειλήν. διὸ κηδόμενοι τοῦ δικαίου οἱ ἄγγελοι, ἐκράτησαν, φησι, τῆς χειρὸς αὐτοῦ. οὐκ ἔτι λοιπὸν ὡς περὶ ἀνδρῶν διαλέγεται ἡ γραφή, ἀλλ᾽ ἐπειδὴ μέλλουσιν ἐπάγειν τὴν τιμωρίαν, ἀγγέλους αὐτοὺς ὀνομάζει, καί φησιν·

Ἐκράτησαν τῆς χειρὸς αὐτοῦ, καὶ τῆς χειρὸς τῆς γυναικὸς αὐτοῦ, καὶ τῶν χειρῶν τῶν θυγατέρων αὐτοῦ, ἐν τῷ φείσασθαι αὐτοῦ κύριον.

Παρεθάρρυνον αὐτοὺς διὰ τῆς ἁφῆς τῆς χειρός, καὶ ἐνεύρωσαν αὐτῶν τὴν προθυμίαν, ἵνα μὴ ὁ φόβος διαλύσῃ αὐτῶν τὴν ἰσχύν. διὰ τοῦτο ἐπήγαγεν, ἐν τῷ φείσασθαι αὐτοῦ κύριον. ἐπειδὴ γάρ, φησι, σωτηρίας αὐτὸν ἄξιον ἔκρινεν ὁ κύριος, διὰ τοῦτο καὶ οἱ ἄγγελοι βουλόμενοι νευρῶσαι αὐτῶν τὴν προθυμίαν, τῆς χειρὸς αὐτῶν κρατοῦσι,

17 Καὶ ἐξαγαγόντες αὐτοὺς ἔξω εἶπον· σῶζε τὴν σεαυτοῦ ψυχήν. μὴ περιβλέψῃς

βλέψῃς εἰς τὰ ὀπίσω· μὴ στῇς ἐν πάσῃ τῇ περιχώρῳ. Εἰς τὸ ὄρος σώζου, μήποτε συμπαραληφθῇς.

Ἐπειδή, φησι, λοιπὸν ἀπηλλάξαμέν σε τῶν παρανόμων τούτων, μηκέτι περιβλέψῃ εἰς τὰ ὀπίσω, μήτε θελήσῃς ἰδεῖν τὰ τούτοις συμβησόμενα, ἀλλὰ σπεῦσον καὶ μακρὰν γενοῦ, ἵνα διαφυγεῖν δυνηθῇς τὴν ἐπαγομένην τούτοις τιμωρίαν. Εἶτα δεδοικὼς ὁ δίκαιος, μήποτε οὐ δυνηθῇ καταλαβεῖν τὸν ὑπ' αὐτῶν ἀφορισθέντα τόπον, καὶ εἰς τὸ ὄρος φθάσαι, φησί,

18 Δέομαι κύριε, 19 Εἰ εὗρεν ὁ παῖς σου ἔλεος ἐναντίον σου, καὶ ἐμεγάλυνας τὴν δικαιοσύνην σου, ὃ ποιεῖς εἰς ἐμὲ τοῦ ζῆν τὴν ψυχήν μου· ἐγὼ δὲ οὐ δυνήσομαι διασωθῆναι εἰς τὸ ὄρος, μὴ καταλάβῃ με τὰ κακά, καὶ ἀποθάνω. 20 Ἰδοὺ ἡ πόλις αὕτη ἐγγὺς τοῦ καταφυγεῖν με ἐκεῖ, ἥ ἐστι μικρά· ἐκεῖ σωθήσομαι, καὶ ζήσεται ἡ ψυχή μου.

Ἐπειδὴ ἅπαξ, φησίν, ἐκείνατε τὴν σωτηρίαν χαρίσασθαί μοι, ὑπερβαίνει δέ μου τὴν ἰσχὺν τὸ φθάσαι τὴν τοῦ ὄρους κορυφήν, πλείονα περὶ ἐμὲ τὴν φιλανθρωπίαν ἐπιδείξασθε, καὶ κουφότερόν μοι τὸν κάματον ποιήσατε, μήποτε καταληφθῶ ὑπὸ τῆς ἐπαγομένης τιμωρίας, καὶ κοινωνήσω τῆς δίκης τούτοις, καὶ τὴν πόλιν ταύτην τὴν πλησίον ἀφορίσατέ μοι. Εἰ γὰρ καὶ εὐτελής ἐστι καὶ μικρά, ἀλλ' ἐκεῖ διασωθεὶς δυνήσομαι ἐν ἀσφαλείᾳ εἶναι λοιπόν.

21 Καὶ εἶπεν αὐτῷ· ἰδοὺ ἐθαύμασά σου τὸ πρόσωπον καὶ ἐπὶ τῷ ῥήματι τούτῳ, τοῦ μὴ καταστρέψαι τὴν πόλιν, περὶ ἧς ἐλάλησας.

Ἐδεξάμην σου τὴν ἱκεσίαν, φησί, καὶ ποιήσω καὶ τοῦτο, καὶ παρέξω σοι τὸ αἰτηθέν, καὶ διὰ σὲ καὶ τῆς πόλεως φείσομαι. 22 Σπεῦσον οὖν, καὶ κατάλαβε τὸν τόπον, καὶ σώζου· Οὐδὲ γὰρ ποιήσω τι μέχρι τοῦ παραγενέσθαι σε ἐκεῖ.

Οὐ γὰρ δυνήσομαι, φησι, [τοῦ] ποιῆσαι πρᾶγμα, ἕως τοῦ εἰσελθεῖν σε ἐκεῖ.

Ἐπειδὴ κήδομαί σου τῆς σωτηρίας, ἀναμένω τὴν ἐκεῖ σου ἄφιξιν, καὶ τότε τούτοις ἐπάγω τὴν τιμωρίαν.

23 Ὁ ἥλιος ἐξῆλθεν ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ Λὼτ εἰσῆλθεν εἰς Σιγώρ.

Περὶ τὴν τοῦ ἡλίου ἀνατολὴν ἔφθασε τὴν πόλιν· καὶ εὐθέως ἐκείνου ἐντὸς τῆς πόλεως γενομένου, οὗτοι τὴν τιμωρίαν ἐδέχοντο.

24 Ἔβρεξε γάρ, φησι, κύριος ἐπὶ Σόδομα καὶ Γόμορρα θεῖον καὶ πῦρ παρὰ κυρίου ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, 25 Καὶ κατέστρεψε τὰς πόλεις ταύτας καὶ πᾶσαν τὴν περίοικον, καὶ πάντας τοὺς κατοικοῦντας ἐν ταῖς πόλεσι, καὶ πᾶν ἀνατέλλον ἐκ τῆς γῆς.

Μὴ ξενιζέτω σε, ἀγαπητέ, τῶν ῥημάτων ἡ συνθήκη. ἰδίωμα γὰρ τοῦτο ἐστὶ τῆς γραφῆς, καὶ ἀδιαφόρως οὕτω πολλάκις τίθησι τὰ ῥήματα· ὃ δὴ καὶ νῦν ἐστιν ἰδεῖν. ἔβρεξε γάρ, φησι, κύριος θεῖον καὶ πῦρ παρὰ κυρίου ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, ἵνα εἴπῃ, ὅτι κύριος τὴν τιμωρίαν ἐπήγαγε, καὶ οὐ μόνον τὰς πόλεις κατέστρεψε, καὶ πᾶσαν τὴν περίοικον, καὶ πάντας τοὺς κατοικοῦντας, ἀλλὰ καὶ τὰ ἀνατέλλοντα ἐκ τῆς γῆς ἠφάνισεν. ἐπειδὴ γὰρ οἱ ταύτην οἰκοῦντες ἄνθρωποι πολὺν τῆς πονηρίας τὸν καρπὸν ἐπεδείξαντο, διὰ τοῦτο καὶ τῆς γῆς, φησι, τοὺς καρποὺς ἀχρήστους ἐργάζομαι, ἵνα καὶ ἐκείνων ἀφανισθέντων αὕτη διηνεκὲς ὑπόμνημα γένηται ταῖς μετὰ ταῦτα γενεαῖς, διὰ τῆς οἰκείας ἀκαρπίας πάντας διδάσκουσα τῶν ἐνοικησάντων αὐτῇ τὴν πονηρίαν. Εἶδες ὅσον ἐστὶν ἀρετή, καὶ ὅσον κακία, καὶ πῶς ὁ μὲν δίκαιος ἐσώθη, αὐτοὶ δὲ ἀξίαν τὴν τιμωρίαν ἔδοσαν τῆς πονηρίας. καὶ ὥσπερ ὁ δίκαιος διὰ τὴν οἰκείαν ἀρετὴν καὶ τὰς θυγατέρας διέσωσε, καὶ τῆς πόλεως ἐκείνης τὴν καταστροφὴν διεκώλυσεν, οὕτω καὶ οὗτοι διὰ τὴν ὑπερβολὴν τῆς οἰκείας πονηρίας οὐ μόνον

αὐτοὶ

αὐτοὶ ἀπώλοντο καὶ διεφθάρησαν, ἀλλὰ καὶ τὴν γῆν ἄκαρπον εἰς τὸ ἑξῆς γενέσθαι παρεσκεύασαν.

26 Καὶ ἐπέβλεψεν ἡ γυνή, φησιν, εἰς τὰ ὀπίσω, καὶ ἐγένετο στήλη ἁλός.

Ἐπειδὴ γὰρ ἀκούσασα παρὰ τῶν ἀγγέλων τὸ διαστελλόμενον τῷ δικαίῳ, ὥστε μὴ προσέχειν εἰς τὰ ὀπίσω, ἀλλὰ μετὰ πολλῆς τῆς ἐπείξεως τὴν ἀναχώρησιν ποιήσασθαι, παρήκουσεν [αὕτη] τῶν ῥηθέντων, καὶ τὸ παραγγελθὲν οὐκ ἐφύλαξε, διὰ τοῦτο τῆς οἰκείας ῥαθυμίας δίδωσι δίκην.

ΗΘΙΚΟΝ

Ἀλλ᾽ ἡμεῖς ταῦτα ἀκούοντες πολλὴν τῆς οἰκείας σωτηρίας τὴν πρόνοιαν ποιησώμεθα, καὶ τῆς μὲν ἐκείνων παρανομίας φύγωμεν τὴν μίμησιν, τοῦ δὲ δικαίου τούτου τὴν φιλοξενίαν ζηλώσωμεν, καὶ τὴν ἄλλην ἀρετήν, ἵνα δυνηθῶμεν καὶ τὴν ἄνωθεν ὀργὴν ἀποκρούσασθαι. οὐ γάρ ἐστιν, οὐκ ἔστι τὸν μετὰ σπουδῆς ταύτην μετιόντα, μὴ πολλὴν ἐντεῦθεν κομίσασθαι τὸν θησαυρόν. καὶ γὰρ οἱ δίκαιοι οὗτοι οὕτω τῆς ἄνωθεν ῥοπῆς ἠξιώθησαν, καὶ ὁ πατριάρχης καὶ ὁ Λώτ, καὶ ἀνθρώπους νομίζοντες ὑποδέχεσθαι, κατηξιώθησαν καὶ ἀγγέλους ὑποδέξασθαι, καὶ τὸν τῶν ἀγγέλων δεσπότην. ἔξεστι δὲ ἡμῖν, ἐὰν βουλώμεθα, καὶ νῦν αὐτὸν ὑποδέξασθαι. αὐτὸς γάρ ἐστιν ὁ εἰρηκώς, Ὁ δεχόμενος ὑμᾶς, ἐμὲ δέχεται. Οὕτω τοίνυν τοὺς ξένους ὑποδεχώμεθα, καὶ μὴ πρὸς τὴν τῶν φαινομένων εὐτέλειαν ἀπίδωμέν ποτε. ἐνίοτε γάρ, εἰ τοιαύτῃ γνώμῃ τὰ τῆς φιλοξενίας ἐπιδεικνυώμεθα, [καὶ] καταξιωθησόμεθα καὶ ἡμεῖς τοιούτους ὑποδέξασθαι, ἄνδρας μὲν νομιζομένους, τῶν ἀγγέλων δὲ τὴν ἀρετὴν μετιόντας· μόνον μὴ περιεργαζώμεθα μηδὲ πολυπραγμονῶμεν, ἵνα μὴ διαμάρτωμεν τοῦ θησαυροῦ. ἐπεὶ καὶ ὁ μακάριος Παῦλος τούτους τοὺς δικαίους αἰνιττόμενος, καὶ διδάσκων ἡμᾶς πῶς ἐπέτυχον τοιαύτης ὑποδοχῆς φησι, Τῆς φιλοξενίας μὴ ἐπιλανθάνεσθε· διὰ ταύτης γὰρ ἔλαθόν τινες ξενίσαντες ἀγγέλους. τοῦτο γὰρ αὐτοὺς μάλιστα θαυμαστοὺς καὶ μεγάλους ἀπέδειξεν, ὅτι οὐκ εἰδότες αὐτούς, τὴν θεραπείαν ἐπεδείκνυντο. καὶ ἡμεῖς τοίνυν πίστει καὶ εὐλαβείᾳ τὸ πρᾶγμα μετιῶμεν, ἵνα καὶ τοῦ θησαυροῦ ἐπιτυχεῖν δυνηθῶμεν· οὗ γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἀπολαῦσαι, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ᾽ οὗ τῷ πατρὶ ἡ δόξα, ἅμα τῷ ἁγίῳ πνεύματι, νῦν καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Λουκ. θ. δ.

Ἑβ. ιγ. α.

Λογ. μδ. ΩΡΘΡΙΣΕ ΔΕ ΑΒΡΑΑΜ ΤΩ ΠΡΩΙ ΕΙΣ ΤΟΝ τόπον, οὗ εἱστήκει ἐναντίον τοῦ Θεοῦ.

Η Κατὰ τὴν Σαμαρεῖτιν ὑπόθεσις ἱκανῶς ἡμᾶς χθὲς ἐδίδαξε καὶ τοῦ δεσπότου τὴν ἄφατον μακροθυμίαν, καὶ ὑπερβάλλουσαν περὶ αὐτὴν κηδεμονίαν, καὶ ἐκείνης τὴν εὐγνωμοσύνην. Εἴδετε πῶς ὕδωρ αἰσθητὸν ὑδρεύσασθαι παραγενομένη, ἐκ τῆς νοητῆς πηγῆς τὰ θεῖα νάματα ἀρυσαμένη [ὅπως] οἴκαδε ἐπανῆλθε, πληρῶσα τὸ παρὰ τοῦ δεσπότου εἰρημένον· Τὸ ὕδωρ, ὃ ἐγὼ δώσω, γενήσεται ἐν αὐτῷ πηγὴ ὕδατος ἁλλομένου εἰς ζωὴν αἰώνιον. ἐμφορηθεῖσα γὰρ αὕτη τῆς θείας ἐκείνης καὶ πνευματικῆς πηγῆς, οὐ κατέσχεν εἴσω τὰ νάματα, ἀλλ᾽ ὑπερβλύζουσα, ὡς εἰπεῖν, ἐκχέει καὶ εἰς τοὺς τὴν πόλιν οἰκοῦντας τῆς παρασχεθείσης αὐτῇ δωρεᾶς τὸ χάρισμα, καὶ κήρυξ ἐγένετο ἀθρόον ἡ γυνή, ἡ Σαμαρεῖτις, ἡ ἀλλόφυλος. εἴδετε ὅσον ἐστὶν * εὐγνωμοσύνη, εἴδετε δεσπότου φιλανθρωπίαν, ὅπως οὐδενὸς ὑποφορά, ἀλλά, κἂν ἐν γυναικί, κἂν ἐν πενίᾳ, κἂν ὅπου δήποτε εὕρῃ διεγηγερμένην ψυχὴν καὶ ζέουσαν, παραχρῆμα τὴν

Ἰωαν. δ. ιδ.

ὑπὲρ ἑαυτοῦ χάριν ἐπαφίησι. μιμησώμεθα τοίνυν, παρακαλῶ, καὶ ἡμεῖς τὴν γυναῖκα
ταύτην, καὶ μετὰ πολλῆς * προσοχῆς δεχώμεθα τὰ παρὰ τοῦ πνεύματος διδάγματα.
οὐδὲ γὰρ ἡμέτερά ἐστι τὰ λεγόμενα, οὐδὲ ἐξ οἰκείας γλώττης φθεγγόμεθα, ἅπερ ἂν
εἴπωμεν, ἀλλ' ἐκ τῆς τοῦ δεσπότου φιλανθρωπίας ὁδηγούμενοι, διὰ τὴν ὠφέλειαν
5 τὴν ὑμετέραν καὶ τὴν οἰκοδομὴν τῆς τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίας. μὴ τοίνυν πρὸς ἐμὲ τὸν
λέγοντα ἀπίδῃς, ἀγαπητέ, μηδὲ πρὸς τὴν εὐτέλειαν τὴν ἐμήν, ἀλλ' ὅτι τὰ παρὰ
τοῦ δεσπότου διακομίζω, καὶ πρὸς τὸν ἀποστείλαντα ἔχων τὴν διάνοιαν τεταμένην, οὕτω
μετὰ νήψεως δέχου τὰ λεγόμενα. ἐπεὶ καὶ ἐν τοῖς ἀνθρωπίνοις πράγμασιν, ἐπειδὰν ὁ
βασιλεὺς, ὁ τὸ διάδημα περικείμενος, γράμματα διαπέμψηται, ὁ μὲν ἐπιφερόμενος
10 ταῦτα καθ' ἑαυτὸν μὲν οὐδενὸς λόγου ἄξιος τυγχάνει, ἀλλ' εὐτελής τίς ἐστι, καὶ πολλάκις
οὐδὲ προγόνοις ἀριθμεῖν ἔχων, ἀλλ' ἀνώνυμος καὶ ἐξ ἀνωνύμων· ἀλλ' οὐκ ἐκείνῳ προσ-
έχουσιν οἱ ταῦτα δέχεσθαι μέλλοντες, ἀλλὰ διὰ τὰ τοῦ βασιλέως γράμματα πολ-
λὴν κἀκείνῳ τιμὴν ἀπονέμουσι, καὶ τὰ γράμματα μετὰ πολλοῦ τοῦ φόβου καὶ πολλῆς τῆς
ἡσυχίας δέχονται. εἰ τοίνυν ἐκεῖνος ἀνθρώπου ἐπαγόμενος γράμματα, καὶ χάρτην
15 ἁπλῶς ἐπιφερόμενος, ἐστὶν οὕτω περίβλεπτος, πολλῷ μᾶλλον ὑμεῖς ἂν εἴητε δίκαιοι τὰ
παρὰ τοῦ πνεύματος δι' ἡμῶν ὑμῖν πεμφθέντα λόγια μετὰ πολλῆς τῆς προσοχῆς ὑπο-
δέχεσθαι, ἵνα τῆς εὐγνωμοσύνης πολλὴν κομίσησθε τὴν ἀμοιβήν. ἐὰν γὰρ ἴδῃ ὁ τῶν ὅλων
δεσπότης τῆς ψυχῆς ὑμῶν τὴν προθυμίαν, καὶ ἡμῖν δαψιλεστέραν παρέξει τὴν χορηγίαν
διὰ τὴν οἰκοδομὴν τὴν ὑμετέραν, καὶ ὑμῖν πλείονα δωρήσεται τὴν σύνεσιν, ὥστε συνιέναι
20 τὰ λεγόμενα. δαψιλὴς γὰρ ἡ τοῦ πνεύματος χάρις καὶ εἰς πάντας ἐκχεομένη οὐδένα
μειωσμὸν ὑπομένει, ἀλλὰ τῇ διανομῇ μᾶλλον αὔξεται, καὶ ὅσῳ ἂν πλείους ὦσιν
οἱ ταύτης μετέχοντες, τοσούτῳ καὶ τὰ τῆς χάριτος ἐπὶ πλέον ἐκτείνεται. φέρε
οὖν, εἰ δοκεῖ, καὶ σήμερον τῆς ἀκολουθίας τῶν πρώην ἡμῖν εἰρημένων ἐπιλαβώ-
μεθα, καὶ ἴδωμεν ὅπου τὸν λόγον κατελύσαμεν, καὶ ὅθεν αὐτὸν ἀναλαβεῖν σήμερον προσή-
25 κει. ποῦ οὖν τὸν λόγον πρώην τελέσαντες, οὕτω τῆς διδασκαλίας ἐπαυσάμεθα; τὰ
κατὰ τὸν Λὼτ ὑμῖν διηγούμενοι, καὶ τὸν τῶν Σοδόμων ἐμπρησμόν, μέχρι τούτου τὸν λόγον ἐ-
στήσαμεν, ὅπου ὁ δίκαιος εἰς τὴν Σιγὼρ διεσώθη. ὁ ἥλιος γὰρ ἐξῆλθεν ἐπὶ τῆς γῆς, φη-
σι, καὶ Λὼτ εἰσῆλθεν εἰς Σιγώρ, καὶ τότε ἡ θεήλατος ἐκείνη ὀργὴ τούς τε ἐν Σοδόμοις κα-
τέλαβε, καὶ τῆς γῆς τὸν ἀφανισμὸν εἰργάσατο, ὅτε καὶ ἡ γυνὴ τοῦ δικαίου ἐπιλαθομένη τῶν
30 ῥηθέντων παρὰ τῶν ἀγγέλων, ἐπιβλέψασα εἰς τὰ ὀπίσω, ἐγένετο στήλη ἁλός, διηνεκὲς
ὑπόμνημα ταῖς μετὰ ταῦτα γενεαῖς τῆς οἰκείας ῥαθυμίας παρεχομένη. ἀναγκαῖον οὖν
σήμερον τὰ ἑξῆς ἐπελθόντας μικρά τινα διαλεχθῆναι πρὸς τὴν ὑμετέραν ἀγάπην, ἵνα
πάλιν εἰδῆτε τοῦ πατριάρχου τὸ συμπαθὲς καὶ φιλόστοργον, καὶ τοῦ Θεοῦ τὴν περὶ αὐτὸν
εὔνοιαν. ἐπειδὴ γὰρ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου γινομένης ὁ μὲν δίκαιος Λὼτ εἰς τὴν Σιγὼρ
35 διεσώθη, οἱ δὲ τὰ Σόδομα κατοικοῦντες ὑπὸ τὴν δίκην γεγόνασιν, ὁ πατριάρχης ὁμοῦ
κἀκείνους οἰκτείρων τῆς ἀπωλείας, ἣν διὰ τὴν οἰκείαν παρανομίαν ὑπέμειναν, καὶ περὶ
τοῦ δικαίου σφόδρα φροντίζων, ὀρθρίσας, φησί, περιεσκόπει τὰ γινόμενα.

27 Ὤρθρισε γάρ, φησιν, Ἀβραὰμ τὸ πρωῒ εἰς τὸν τόπον, οὗ εἱστήκει ἐναντίον τοῦ
Θεοῦ, 28 Καὶ ἐπέβλεψεν ἐπὶ πρόσωπον τῆς περιχώρου Σοδόμων, καὶ εἶδε, καὶ ἰδοὺ
40 ἀνέβαινε φλὸξ ἐκ τῆς γῆς, ὡσεὶ ἀτμὶς καμίνου.

Ἐν ἐκείνῳ, φησί, τῷ τόπῳ γεγονώς, ἔνθα τὴν διάλεξιν πρὸς τὸν δεσπότην ἐποιή-
σατο, καὶ τὴν περὶ τῶν ἐν Σοδόμοις παράκλησιν, ἑώρα τῆς φοβερᾶς ἐκείνης τιμωρίας
τὰ ἴχνη, καὶ τοῦ δικαίου ἕνεκεν μαθεῖν ἐπεθύμει. τοιοῦτον γὰρ τῶν ἁγίων τὸ ἦθος φιλόστοργον καὶ
συμπα-

συμπαθητικόν. καὶ ἵνα διδάξῃ ἡμᾶς ἡ θεία γραφὴ, ὅτι εὐθέως αὐτῷ τούτου τὴν γνῶσιν ἐνέθηκεν ἡ τοῦ πνεύματος χάρις, ἵνα τῆς περὶ τοῦ δικαίου φροντίδος ἀπαλλάξῃ αὐτόν, φησιν,

29 Ἐν τῷ ἐκτρίψαι κύριον τὰς πόλεις τῆς περιοίκου, ἐμνήσθη ὁ Θεὸς τοῦ Ἀβραάμ, καὶ ἐξαπέστειλε τὸν Λὼτ ἐκ μέσου τῆς καταστροφῆς.

Τί ἐστιν ἐμνήσθη ὁ Θεὸς τοῦ Ἀβραάμ; τῆς παρακλήσεως, φησιν, ἧς ἐποιήσατο λέγων, μὴ συναπολέσῃς δίκαιον μετὰ ἀσεβοῦς. τί οὖν, ἂν εἴποι τις, διὰ τὴν παράκλησιν τοῦ πατριάρχου ὁ δίκαιος διεσώθη, καὶ οὐχὶ διὰ τὴν ἰδίαν δικαιοσύνην; ναὶ, καὶ διὰ τὴν παράκλησιν τοῦ πατριάρχου. ὅταν γὰρ τὰ παρ᾽ ἑαυτῶν συνεισενέγκωμεν, καὶ ἡ παρὰ τῶν δικαίων πρεσβεία τὰ μέγιστα ἡμᾶς ὀνίνησιν. ἐπεὶ ἐὰν αὐτοὶ μὲν ῥαθυμῶμεν, τὰς δὲ ἐλπίδας τῆς ἡμετέρας σωτηρίας ἐπ᾽ ἐκείνοις μόνοις ποιώμεθα, οὐδὲν ἡμῖν ἔσται πλέον. οὐκ ἐπειδὴ ἀσθενεῖς οἱ δίκαιοι, ἀλλ᾽ ἐπειδὴ ἡμεῖς διὰ τῆς οἰκείας ῥαθυμίας ἑαυτοὺς προδίδομεν. καὶ ἵνα μάθῃς ὅτι, ὅταν ἀμελῶμεν, κἂν δίκαιοι ὦσιν οἱ ὑπὲρ ἡμῶν παρακαλοῦντες, κἂν προφῆται, οὐδὲν ἡμῖν ἐκ τούτου ὄφελος γίνεται (ἐκεῖνοι μὲν γὰρ τὴν ἑαυτῶν ἀρετὴν καὶ διὰ τούτων ἐπιδείκνυνται, ἡμῖν δὲ οὐδεμία ἔσται ὄνησις διὰ τὸν οἰκεῖον τρόπον) ἄκουσον τοῦ τῶν ὅλων Θεοῦ πρὸς τὸν ἐκ κοιλίας ἁγιασθέντα Ἱερεμίαν τὸν προφήτην λέγοντα, Μὴ προσεύχου περὶ τοῦ λαοῦ τούτου, ὅτι οὐκ εἰσακούσομαί σου. [Ιερ. ζ. ιϛ.] ὅρα δεσπότου φιλανθρωπίαν. προλέγει τῷ προφήτῃ, ἵνα μὴ μετὰ τὸ προσεύξασθαι παρακουσθεὶς, νομίσῃ ὅτι διὰ τὴν παρ᾽ αὐτοῦ αἰτίαν τοῦτο γεγένηται· διὰ τοῦτο ἤδη προμηνύει αὐτῷ τὴν κακίαν τοῦ λαοῦ, καὶ διαστέλλεται μὴ προσεύξασθαι, ἵνα καὶ αὐτὸς εἰδέναι ἔχῃ τῆς πονηρίας ἐκείνων τὴν ἐπίτασιν, κἀκεῖνοι μάθωσιν ὡς οὐδὲν αὐτοῖς ὁ προφήτης συμβάλλεται, εἰ μὴ καὶ αὐτοὶ τὰ παρ᾽ ἑαυτῶν εἰσενεγκεῖν βουληθῶσιν. ὅπερ εἰδότες, ἀγαπητοὶ, καταφεύγωμεν μὲν ἐπὶ τὰς τῶν ἁγίων πρεσβείας, καὶ παρακαλῶμεν ὥστε ὑπὲρ ἡμῶν δεηθῆναι, ἀλλὰ μὴ ταῖς ἐκείνων πρεσβείαις μόνον θαρρῶμεν, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ τὰ καθ᾽ ἑαυτοὺς δεόντως οἰκονομῶμεν, καὶ τὴν ἐπὶ τὸ βέλτιον μεταβολὴν ἔχωμεθα, ἵνα χώραν δῶμεν τῇ πρεσβείᾳ τῇ ὑπὲρ ἡμῶν γινομένῃ. τοῦτο καὶ πρὸς ἕτερον προφήτην φησὶν ὁ τῶν ἁπάντων δεσπότης· οὐχ ὁρᾷς τί [Ιερ. ζ. ιζ.] αὐτοὶ ποιοῦσι; θυμιῶσι στέαρ, καὶ χαυῶνας ποιοῦσι τῇ στρατιᾷ τοῦ οὐρανοῦ· μονονουχὶ λέγων πρὸς αὐτὸν, ὑπὲρ τούτων με παρακαλεῖς τῶν οὐχ ἱσταμένων τῆς πονηρίας, τῶν οὐδεμίαν αἴσθησιν λαμβανόντων τῆς νόσου ἐν ᾗ κατέχονται, ἀλλ᾽ οὕτως ἀναλγήτως διακειμένων; οὐχ ὁρᾷς αὐτῶν τὴν ὑπερβάλλουσαν καταφρόνησιν; οὐ βλέπεις αὐτῶν τὴν μανίαν τὴν πολλήν; πῶς οὐδέπω κόρον εἰλήφασι τῆς ἀσεβείας, ἀλλὰ καθάπερ ὗς ἐν βορβόρῳ, οὕτως ἐγκαλινδοῦνται ταῖς οἰκείαις παρανομίαις; μὴ γὰρ, εἰ ἐβούλοντο ἐπιστρέφειν, παρακληθῆναι ἀνέμενον; οὐκ ἐγώ εἰμι ὁ διὰ τῶν προφητῶν βοῶν καὶ λέγων, καὶ εἶπον μετὰ τὸ πορνεῦσαι αὐτὴν, μετὰ ταῦτα πάντα πρός με ἀνάστρεψον, Καὶ οὐκ ἀνέστρεψε; [Ης. θ. ιγ.] μὴ γὰρ ἕτερόν τι ζητῶ, ἢ παύσασθαι τῆς πονηρίας μόνον, καὶ στῆναι τῶν κακῶν; μὴ γὰρ ὑπὲρ τῶν παρελθόντων εὐθύνας ἀπαιτῶ, ἐὰν ἴδω μεταβάλλεσθαι βουλομένους; οὐ καθ᾽ ἑκάστην ἡμέραν βοῶ καὶ λέγω, Οὐ θελήσει θέλω τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ὡς τὸ ἐπιστρέψαι καὶ ζῆν αὐτόν; [Ιεζ. ιη. λγ.] οὐ διὰ τοῦτο πάντα ποιῶ, ἵνα τῆς ἀπωλείας ἐξαρπάσω τοὺς ἐπὶ τῇ πλάνῃ προκατειλημμένους; μὴ γὰρ, ἐὰν ἴδω μεταβαλλομένους, ὑπερτίθεμαι; οὐκ ἐγώ εἰμι ὁ λέγων, ἔτι λαλοῦντός σου ἐρῶ, ἰδοὺ πάρειμι; μὴ γὰρ οὕτως αὐτοὶ ἐπιθυμοῦσι τῆς ἑαυτῶν σωτηρίας, ὡς ἐμοὶ περισπούδαστόν ἐστιν ἅπαντας ἀνθρώπους σωθῆναι, καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν; [α. Τιμ. β. δ.] μὴ γὰρ διὰ τοῦτό σε ἀπὸ τοῦ μὴ ὄντος παρήγαγον, ἵνα ἀπολέσω; μὴ γὰρ εἰκῇ τὴν βασιλείαν καὶ τὰ μυρία καὶ ἀπόρρητα ἀγαθὰ

θαι ἠυτρέπισα; οὐχὶ διὰ τοῦτο καὶ γέενναν ἠπείλησα, ἵνα εἰς τὴν βασιλείαν ἅπαντας καὶ
διὰ τούτου δραμεῖν παρασκευάσω; μὴ τοίνυν, ὦ μακάριε προφῆτα, ἐκείνους καταλιμ-
πάνων, ἐμοὶ πρόσαγε τὴν παράκλησιν, ἀλλ' ἐν σοὶ τοῦτο διὰ σπουδῆς ἔστω, ὥστε τῆς
ἐκείνων νόσου περιγενέσθαι, καὶ εἰς αἴσθησιν ἀγαγεῖν τῆς ἀρρωστίας, καὶ πρὸς ὑγείαν ἐπα-
5 ναγαγεῖν, καὶ τὰ παρ' ἐμοῦ πάντως ἕψεται. οὐ γὰρ μέλλω, οὐδὲ ἀναβάλλομαι, ἐπειδὰν ἴδω
ψυχὴν εὐγνώμονα. ἓν γὰρ μόνον ἐπιζητῶ, ὁμολογίαν τῶν ἐπταισμένων, καὶ οὐκ ἔτι τὴν ἐπὶ
τοῖς ἐπταισμένοις δίκην ἐπάγω. μὴ γὰρ βαρύ τι καὶ ἐπαχθὲς τὸ παρ' ἐμοῦ προτεινόμενον; εἰ
μὴ ᾔδειν χείρους γινομένους, καὶ μὴ ὁμολογοῦντας τὰ πρότερα ἁμαρτήματα τῆς παρ' ἐμοῦ
τῆς αὐτῆς προνοίας ἠξίουν· ἀλλ' ἐπειδὴ οἶδα τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος μᾶλλον πρὸς κακίαν ῥέ-
10 πον, διὰ τοῦτο βούλομαι τὰ πρότερα ὁμολογῆσαι ἁμαρτήματα, ἵνα ἡ ὁμολογία κώ-
λυμα αὖθις γένηται πρὸς τὸ τοῖς αὐτοῖς μὴ περιπεσεῖν. ταῦτα τοίνυν, ἀγαπητοί,
ἀναλογιζόμενοι καὶ ἐννοοῦντες τοῦ ἡμετέρου δεσπότου τὴν φιλανθρωπίαν, μὴ ῥα-
θυμῶμεν, ἀλλὰ πρότεροι πολλὴν ἑαυτῶν τὴν ἐπιμέλειαν ποιώμεθα, καὶ τὸν ῥύπον
τὸν ἀπὸ τῶν ἁμαρτημάτων ἐκκαθαίρωμεν, καὶ οὕτω ἐπὶ τὰς πρεσβείας τῶν ἁγί-
15 ων σπεύδωμεν. ἐὰν γὰρ βουλώμεθα νήφειν καὶ ἐγρηγορέναι, καὶ δι' ἑαυτῶν παρακαλοῦν-
τες τὰ μέγιστα ὀνησόμεθα. ἐπειδὴ γὰρ φιλάνθρωπός ἐστιν ὁ δεσπότης ὁ ἡμέτερος, οὐχ οὕ-
τω δι' ἑτέρων παρακαλούμενος ὑπὲρ ἡμῶν ἐπινεύει, ὡς δι' ἡμῶν αὐτῶν. ὅρα ἀγαθότη-
τος ὑπερβολήν. ἐὰν ἴδῃ τοὺς προσκεκρουκότας ἡμᾶς, τοὺς ἠτιμωμένους, τοὺς μηδε-
μίαν παρρησίαν ἔχοντας, μικρὸν διεγερθέντας, καὶ ἐπὶ τὸν πλοῦτον τῆς φιλανθρωπίας
20 αὐτοῦ καταφυγεῖν ἐθελήσαντας, εὐθέως ἐπινεύει ταῖς αἰτήσεσι, καὶ χεῖρα ὀρέγει κειμένοις,
καὶ διανίστησι πεπτωκότας, καὶ βοᾷ λέγων· Μὴ ὁ πίπτων οὐκ ἀνίσταται; ἀλλ' ἵνα μάθη- Ἱερ. η. δ.
τε καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν πραγμάτων, ὅτι πολλοὶ δι' ἑαυτῶν μᾶλλον παρακαλέσαντες ἴσχυ-
σαν ἐπιτυχεῖν τῶν σπουδαζομένων, ἢ δι' ἑτέρων, ἀναγκαῖόν ἐστι τοὺς ἐπιτυχόντας εἰς
μέσον παραγαγεῖν, ἵνα καὶ ἡμεῖς μιμησώμεθα, καὶ εἰς ζῆλον διεγερθῶμεν. ἀκούσωμεν
25 τοίνυν πῶς ἡ Χαναναία ἐκείνη γυνὴ κατώδυνος οὖσα τὴν ψυχὴν καὶ ἀλλόφυλος, ἐπει-
δὴ εἶδε τὸν τῶν ψυχῶν ἰατρόν, καὶ τὸν ἥλιον τῆς δικαιοσύνης ἀνατείλαντα τοῖς ἐν σκότει
καθημένοις, ὅπως μετὰ θερμῆς καὶ ζεούσης προθυμίας τὴν πρόσοδον ἐποιήσατο, καὶ οὔτε
τὸ γυναῖκα αὐτὴν εἶναι, οὔτε τὸ ἀλλόφυλον, ὀκνηροτέραν γενέσθαι παρεσκεύασεν, ἀλλὰ
πάντα τὰ κωλύματα ταῦτα παρωσαμένη, προσελθοῦσά φησιν· Ἐλέησόν με, κύριε, Ματθ. ιε. κβ.
30 ὅτι ἡ θυγάτηρ μου κακῶς δαιμονίζεται. ἀλλ' ὁ τὰ ἀπόρρητα τῆς διανοίας ἐπιστάμενος
σιγᾷ καὶ οὐκ ἀποκρίνεται, οὐ λόγου μεταδίδωσιν, οὐδὲ οἰκτείρει τὸ γύναιον, ὁρῶν μετὰ το-
σαύτης οἰμωγῆς προσελθοῦσαν, ἀλλὰ μακροθυμεῖ βουλόμενος τὸν λανθάνοντα θησαυ-
ρὸν ἐν τῇ γυναικὶ κατάδηλον ἅπασι ποιῆσαι. ᾔδει γὰρ τὸν κρυπτόμενον μαργαρίτην,
ὃν οὐκ ἐβούλετο λαθεῖν, καὶ διὰ τοῦτο ἀναβάλλεται, καὶ οὐδὲ ἀποκρίσεως ἀξιοῖ, ἵνα ἡ πολ-
35 λὴ τῆς γυναικὸς προσεδρία, διδασκαλία πᾶσι γένηται τοῖς μετὰ ταῦτα. καὶ ὅρα τοῦ Θε-
οῦ τὴν ἄφατον ἀγαθότητα. αὐτὸς μέν, φησιν, οὐκ ἀπεκρίνατο αὐτῇ, οἱ δὲ μαθηταὶ
συμπαθέστεροι καὶ φιλανθρωπότεροι νομίζοντες εἶναι, οὐ τολμῶσι φανερῶς εἰπεῖν, πα-
ράσχου αὐτῇ τὴν αἴτησιν, ἐλέησον αὐτήν, σπλαγχνίσθητι ἐπ' αὐτῇ· ἀλλὰ τί; ἀπόλυ-
σον αὐτήν, ὅτι κράζει ὄπισθεν ἡμῶν, μονονουχὶ λέγοντες, ἐλευθέρωσον ἡμᾶς τῆς ἐπα-
40 χθείας· ἀπάλλαξον ἡμᾶς τῆς κραυγῆς τῆς παρ' αὐτῆς γινομένης. τί οὖν ὁ δεσπότης; νο-
μίζετέ με, φησιν, εἰκῇ σεσιγηκέναι, καὶ μὴ ἀξιῶσαι αὐτὴν ἀποκρίσεως; ἀκούετε· οὐκ
ἀπεστάλην, εἰ μὴ εἰς τὰ πρόβατα τὰ ἀπολωλότα οἴκου Ἰσραήλ. οὐκ ἴστε, φησίν,
ὅτι ἀλλόφυλός ἐστιν ἡ γυνή; οὐκ ἴστε ὅτι καὶ ὑμῖν ἤδη παρηγγύησα εἰς ὁδὸν ἐθνῶν μὴ ἀ-

ἀπελθεῖν; τίνος οὖν ἕνεκεν οὕτως ἀνεξετάστως τὴν συμπάθειαν ἐπιδείκνυσθε; σκόπει τὸ
ἀμήχανον τοῦ Θεοῦ σοφίαν. πῶς καί, ὅτε ἔδοξεν ἀποκρίνεσθαι, τῆς σιγῆς βαρύτερον κα-
θικνεῖτο τῆς γυναικός, καὶ μονονουχὶ καιρίαν αὐτῇ δέδωκε τὴν πληγήν, κατὰ μικρὸν αὐτὴν
διεγεῖραι βουλόμενος, ἵνα μάθωσιν ἀγνοοῦντες οἱ μαθηταὶ τὴν ἐγκεκρυμμένην ἐν αὐ-
τῇ πίστιν. ἀλλ' οὐδὲ οὕτως ἐνάρκησεν, οὐδὲ ὀκνηροτέρα γέγονε θεασαμένη καὶ τοὺς μαθη- 5
τὰς οὐδὲν πλέον ἀνύσαντας, καὶ οὐκ εἶπε πρὸς ἑαυτήν, εἰ μηδὲ οὗτοι ἴσχυσαν δυσω-
πῆσαι τὸν ὑπ' ἐμοῦ ἱκεσίαν ποιησάμενοι, τίνος ἕνεκεν εἰκῇ καὶ μάτην προσεδρεύω·
ἀλλὰ καθάπερ ὑπὸ πυρὸς φλεγομένη, καὶ ἐμπιπραμένη τὸν λογισμόν, καὶ τὰ σπλάγχ-
να διακοπτομένη, πρόσεισι προσκυνοῦσα καὶ λέγουσα, κύριε, βοήθει μοι. καὶ οὐδὲ οὕτως
ἐπινεύει τῇ γυναικί, ἀλλ' ἀπόκρισιν ποιεῖται τῆς προτέρας βαρυτέραν. οὐκ ἔστι, φησί, 10
καλὸν λαβεῖν τὸν ἄρτον τῶν τέκνων, καὶ βαλεῖν τοῖς κυναρίοις. ἐννόησον, ἀγαπητέ, καὶ
θαύμασον ἐνταῦθα τῆς ψυχῆς αὐτῆς τὸν πόθον καὶ τὴν πίστιν τὴν ὑπερβάλλουσαν, ὅτι
κυνάριον ἀκούσασα οὐκ ἐδυσχέρανεν, οὐκ ἀπεπήδησεν, ἀλλὰ μετὰ πολλῆς εὐγνωμο-
σύνης φησί, ναὶ κύριε· καὶ γὰρ τὰ κυνάρια ἐσθίει ἀπὸ τῶν ψιχίων τῆς τραπέζης τῶν κυρί-
ων αὐτῶν. ὁμολογῶ, φησί, κυνάριον εἶναι. ὡς κυνάριον οὖν, με ἀξίωσον τῶν ψιχίων τῆς 15
τραπέζης. εἶδες γυναικὸς πίστιν καὶ εὐγνωμοσύνην. κατεδέξατο τὸ εἰρημένον, καὶ
παραχρῆμα ἐπέτυχε τοῦ σπουδαζομένου, καὶ ἐπέτυχε μετὰ πολλῶν τῶν ἐγκωμίων.
τί γάρ φησιν ὁ Χριστός; ὦ γύναι, μεγάλη σου ἡ πίστις. γενηθήτω σοι ὡς θέλεις. ὦ
γύναι. θαυμασμοῦ τὸ ῥῆμα, ἐπαίνου πολλοῦ γέμει τὸ εἰρημένον. μεγάλην, φησίν,
ἐπεδείξω τὴν πίστιν· διὰ τοῦτο τοσαῦτά σοι ὑπάρξει, ὅσα ἂν θελήσῃς. ὅρα φιλο- 20
τιμίας δαψίλειαν, καὶ θαύμασον τοῦ δεσπότου τὴν σοφίαν. ἆρα οὐκ ἐν προοιμί-
οις ἐνομίζομεν ἀσυμπαθῆ τινα αὐτὸν εἶναι, οὕτω διακρουόμενον καὶ οὐδὲ ἀποκρίσεως
ἀξιοῦντα τὸ γύναιον; μετὰ δὲ ταῦτα καὶ διὰ τῆς προτέρας καὶ διὰ τῆς δευτέρας ἀποκρί-
σεως μονονουχὶ ἀπελαύνοντα, καὶ τὴν μετὰ τοσούτου πόθου προσελθοῦσαν ἀποσοβοῦντα;
ἀλλ' ἐκ τοῦ τέλους καταμάθε τοῦ Θεοῦ τὴν ἀγαθότητα, ὅτι βουλόμενος αὐτὴν περι- 25
φανεστέραν ἐργάσασθαι, διὰ τοῦτο τῇ μακροθυμίᾳ ἐχρήσατο. εἰ μὲν γὰρ εὐθέως ἐπέ-
νευσεν, οὐκ ἂν ἔγνωμεν ἡμεῖς τῆς γυναικὸς τὴν ἀρετήν. ἐπειδὴ δὲ μικρὸν ἀνεβάλλετο,
καὶ τοῦ δεσπότου ἔγνωμεν τὴν ἄφατον φιλανθρωπίαν, κἀκείνης τὴν πίστιν τὴν ὑπερ-
βάλλουσαν. ταύτην δὲ πᾶσαν τὴν ἱστορίαν εἰς μέσον παραγαγεῖν ἠναγκάσθημεν, ἵνα
μάθωμεν, ὅτι οὐχ οὕτω δι' ἑτέρων παρακαλοῦντες ἀνύομεν, ὡς αὐτοὶ δι' ἑαυτῶν, ἐπει- 30
δὰν μετὰ θερμότητος προσίωμεν καὶ διεγηγερμένης διανοίας. ἰδοὺ γὰρ αὕτη καὶ τοὺς μα-
θητὰς ἔχουσα ὑπὲρ αὐτῆς ἱκετεύοντας οὐδὲν πλέον ὀνῆσαι ἠδυνήθη, μᾶλλον δὲ ὅτι αὐτὴ
δι' ἑαυτῆς παραμείνασα τὴν φιλανθρωπίαν ἐπεσπάσατο τοῦ δεσπότου. καὶ τῇ παρα-
βολῇ δὲ ἐκείνῃ τοῦ φίλου τοῦ ἀωρὶ τῆς νυκτὸς παραγινομένου, καὶ τοὺς τρεῖς ἄρτους αἰτή-
σαντος ὁ δεσπότης τὸ αὐτὸ αἰνίττεται. εἰ γὰρ καὶ μὴ διὰ τὸ φίλος αὐτοῦ εἶναι, φησίν, 35
ὑπακούσῃ αὐτῷ, διὰ γοῦν τὴν ἀναίδειαν αὐτοῦ ἀναστὰς δώσει. εἰδότες τοίνυν τὴν
ἄφατον φιλανθρωπίαν τοῦ ἡμετέρου δεσπότου προσίωμεν αὐτῷ, δεικνύντες καὶ μονονου-
χὶ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τῶν ἡμετέρων προτιθέντες καθ' εἶδος ἕκαστον τῶν ἡμῖν πεπλημ-
μελημένων, καὶ τὴν ὑπὲρ τῶν προηγηθέντων συγχώρησιν αἰτοῦντες, εἰς τὸ ἑξῆς
πολλὴν τὴν ἀκρίβειαν ἐπιδειξώμεθα, ἵνα καὶ πλείονα τὴν παρ' αὐτοῦ εὔνοιαν 40
ἐπισπασώμεθα. ἀλλ' ἐπανέλθωμεν, εἰ δοκεῖ, ἐπὶ τὴν ἀκολουθίαν τοῦ ἀνα-
γνώσματος.

30 Ἀνέβη δέ, φησι, Λὼτ εἰς Σιγώρ, καὶ ἐκάθητο ἐν τῷ ὄρει, καὶ αἱ δύο θυγατέρες
αὐτοῦ

Λουκ. ια. η.

Ιω. αὐτῇ

καὶ

αὐτοῦ μετ' αὐτοῦ. ἐφοβήθησαν γὰρ οἰκῆσαι ἐν Σιγώρ. καὶ ᾤκησεν ἐν τῷ σπηλαίῳ αὐτός, καὶ αἱ δύο θυγατέρες αὐτοῦ μετ' αὐτοῦ.

Ἐνακμάζοντα ἔχων ἔτι τὸν φόβον τῆς τιμωρίας τῆς ἐπαχθείσης τοῖς κατὰ τὰ Σόδομα, πόρρωθεν ἄπεισιν ὁ δίκαιος, καὶ εἰς τὸ ὄρος, φησί, κατοικεῖ μετὰ τῶν θυγατέρων, καὶ ἐν ἐρημίᾳ ἐσχάτῃ καὶ μονώσει λοιπὸν ἐτύγχανεν ἐκεῖσε οἰκῶν.

31 Εἶπε δέ, φησιν, ἡ πρεσβυτέρα, ὁ πατὴρ ἡμῶν πρεσβύτερος, καὶ οὐδείς ἐστιν ἐπὶ τῆς γῆς, ὃς εἰσελεύσεται πρὸς ἡμᾶς, ὡς καθήκει πάσῃ τῇ γῇ. 32 Δεῦρο, καὶ ποτίσωμεν τὸν πατέρα ἡμῶν οἶνον, καὶ κοιμηθῶμεν μετ' αὐτοῦ, καὶ ἐξαναστήσωμεν σπέρμα ἐκ τοῦ πατρὸς ἡμῶν.

Μετ' εὐλαβείας καὶ φόβου πολλοῦ ἀκούωμεν, ἀγαπητοί, τῶν ἐν ταῖς θείαις γραφαῖς κειμένων. οὐδὲν γὰρ ἁπλῶς καὶ εἰκῆ γέγραπται, ἀλλὰ πάντα συμφερόντως καὶ πρὸς ὠφέλειαν ἡμετέραν, κἂν ἡμεῖς ἔνια ἀγνοῶμεν. οὐ γὰρ πάντων δυνάμεθα μετὰ ἀκριβείας εἰδέναι τὴν αἰτίαν, ἀλλ' ὅμως ἔχει τινὰ ἐγκεκρυμμένον θησαυρόν. καὶ νῦν ἄκουε τῆς γραφῆς, ὅπως πάντα σαφῶς διηγησαμένη, καὶ τὸν σκοπὸν ἡμῖν γνωρίσασα τῶν τοῦ δικαίου θυγατέρων, ἀρκοῦσαν ἀπολογίαν ὑπὲρ [illegible]ῶν ἐποιήσατο, ἵνα μηδεὶς πρὸς τὸ γενόμενον ἀφορῶν καταγνοίη τοῦ δικαίου, ἢ τῶν [illegible]του θυγατέρων, ὡς δι' ἀσέλγειαν τῆς μίξεως γεγενημένης. σκόπει γάρ, ὅπως νῦν μὲν ὑπὲρ τῶν θυγατέρων ἀπολογεῖται ἡ ἁγία γραφή, μετὰ δὲ ταῦτα ὑπὲρ τοῦ δικαίου. πῶς οὖν ὑπὲρ τῶν θυγατέρων τοῦ δικαίου ἀπολογεῖται; Εἶπε, φησιν, ἡ πρεσβυτέρα πρὸς τὴν νεωτέραν· ὁ πατὴρ ἡμῶν πρεσβύτερος, καὶ οὐδείς ἐστιν ἐπὶ τῆς γῆς, ὃς εἰσελεύσεται πρὸς ἡμᾶς, ὡς καθήκει πάσῃ τῇ γῇ. ὅρα τὸν σκοπὸν μετὰ ἀκριβείας, καὶ παντὸς αὐτὰς ἀπαλλάξεις ἐγκλήματος. ἐνόμισαν πανωλεθρίαν γεγενῆσθαι, καὶ μηδένα ἔτι καταλειφθῆναι. εἶτα καὶ τοῦ πατρὸς ἑώρων τὸ γῆρας. ἵν' οὖν, φησι, μὴ ἀφανισθῇ τὸ γένος, καὶ ἀνώνυμοι γενώμεθα (τοῦτο γὰρ ἦν τὸ παλαιὸν περισπούδαστον, ὥστε διὰ τῆς τῶν ἐκγόνων διαδοχῆς ἐκτείνεσθαι αὐτῶν τὸ γένος) ἵνα οὖν, φησι, μὴ παντελῆ καὶ ἡμεῖς ἀφανισμὸν ὑπομείνωμεν, τοῦ μὲν πατρὸς πρὸς γῆρας ἐλάσαντος, οὐδενὸς δὲ εὑρισκομένου ἀνδρός, ᾧ συγγενόμεναι δυνησόμεθα ἐκπαθῆναι, καὶ καταλιπεῖν τοῦ σπέρματος διαδοχήν, δεῦρο, φησιν, ἵνα μὴ τοῦτο γένηται, ποτίσωμεν τὸν πατέρα ἡμῶν οἶνον. ἐπεὶ οὐκ ἄν ποτε, φησιν, ἀνάσχοιτο οὐδὲ ἀκοῇ τοῦτο παραδέξασθαι ὁ πατήρ, διὰ τοῦ οἴνου τὴν ἀπάτην ἐργασώμεθα.

33 Ἐπότισαν δὲ τὸν πατέρα αὐτῶν οἶνον ἐν τῇ νυκτὶ ταύτῃ, καὶ εἰσελθοῦσα ἡ πρεσβυτέρα ἐκοιμήθη μετὰ τοῦ πατρὸς αὐτῆς, καὶ οὐκ ᾔδει ἐν τῷ κοιμηθῆναι αὐτήν, καὶ ἀναστῆναι.

Εἶδες πῶς καὶ ὑπὲρ τοῦ δικαίου ἀπελογήσατο ἡ θεία γραφή, οὐχ ἅπαξ, ἀλλὰ καὶ δεύτερον. πρότερον μὲν γὰρ ἐξ ὧν αἱ θυγατέρες τὴν διὰ τοῦ οἴνου ἀπάτην εἰργάσαντο, ἔδειξεν ὡς οὐκ ἂν ἑτέρως ἠδυνήθησαν πεῖσαι τὸν πατέρα τοῦτο καταδέξασθαι· νυνὶ δὲ λοιπὸν οἶμαι καὶ οἰκονομίας ἦν τῆς ἄνωθεν τὸ γενόμενον, ὥστε τοσοῦτον αὐτῷ κάρον ἐγγενέσθαι, ὡς πάντη ἀγνοῆσαι, ἵνα ἀνεύθυνος γένηται τῶν ἐγκλημάτων. τὰ γὰρ ἁμαρτήματα ἐκεῖνα ἡμᾶς κατακρίνει καὶ καταδικάζει, ἅπερ ἂν εἰδότες καὶ ἑκόντες ἁμαρτάνωμεν. ὁρᾷς δὲ τὴν γραφὴν μαρτυροῦσαν τῷ δικαίῳ, ὅτι ὅλως οὐκ ᾔδει τὸ γενόμενον. ἀλλὰ πάλιν ἕτερον ἀνακύπτει τὸ τῆς μέθης. δεῖ γὰρ πάντα διερευνᾶσθαι, ὥστε μηδεμίαν καταλιπεῖν τοῖς ἀγνώμοσι καὶ ἀναισχύντοις ἀφορμήν. τί οὖν καὶ περὶ τούτου εἴπωμεν; ὅτι οὐ τοσοῦτον ἐξ ἀκρασίας τὰ τῆς μέθης αὐτῷ γέγονεν, ὅσον ἀπὸ ἀθυμίας. μηδεὶς τοίνυν τολμάτω ἢ τοῦ δικαίου ποτὲ καταψηφίσασθαι, ἢ τῶν τούτου θυγατέρων. πῶς γὰρ οὐκ ἂν εἴη μανίας

ἐσχάτης καὶ παραφροσύνης, οὓς ἡ θεία γραφὴ παντὸς ἀπήλλαξεν ἐγκλήματος, μᾶλλον δὲ ὑπὲρ ὧν τοσαύτην ἀπολογίαν συνέθηκεν, ἡμᾶς τοῖς μυρίοις ἁμαρτημάτων φορτίοις πεπληρωμένους καταδικάζειν, καὶ μὴ ἀκούειν Παύλου λέγοντος, Εἰ Θεὸς ὁ δικαιῶν, τίς ὁ κατακρίνων; (Ρωμ. η. λγ.) καὶ ἵνα μάθῃς ὅτι οὐχ ἁπλῶς οὐδὲ εἰκῇ τοῦτο γέγονεν, ἀλλ' ἡ ὑπερβολὴ τῆς ἀθυμίας μετὰ τῆς τοῦ οἴνου προσθήκης οὐδεμίαν αὐτῷ αἴσθησιν συνεχώρησεν ἐγγενέσθαι, ἄκουσον τί φησιν. 34 Ἐγένετο δὲ τῇ ἐπαύριον, καὶ εἶπεν ἡ πρεσβυτέρα πρὸς τὴν νεωτέραν· ἰδοὺ, ἐκοιμήθην χθὲς μετὰ τοῦ πατρὸς ἡμῶν. ποτίσωμεν αὐτὸν οἶνον καὶ τὴν νύκτα ταύτην, καὶ εἰσελθοῦσα κοιμήθητι μετ' αὐτοῦ, καὶ ἐξαναστήσωμεν ἐκ τοῦ πατρὸς ἡμῶν σπέρμα. Ὁρᾷς πῶς ἐξ ὀρθῆς γνώμης τοῦτο ἐποίουν. ἐπειδὴ γὰρ ἠδυνήθην, φησὶν, ἐγὼ τὸ σπουδαζόμενόν μοι πληρῶσαι, ἀναγκαῖον καί σε τὸ αὐτὸ διαπράξασθαι. ἴσως γὰρ εἰς ἔργον ἡμῖν ἐκβήσεται τὰ τῆς προσδοκίας, καὶ οὐκ εἰς τέλος τὸ γένος ἡμῶν ἀφανισθήσεται. 35 Ἐπότισαν δὲ καὶ τῇ νυκτὶ ἐκείνῃ τὸν πατέρα αὐτῶν οἶνον, καὶ εἰσελθοῦσα ἡ νεωτέρα ἐκοιμήθη μετὰ τοῦ πατρὸς αὐτῆς. καὶ οὐκ ᾔδει ἐν τῷ κοιμηθῆναι αὐτὴν, καὶ ἀναστῆναι.

Σκόπησον, ἀγαπητὲ, ὅτι τὸ π[illegible]ης τοῦ Θεοῦ οἰκονομίας ἦν ἔργον τὸ γεγονός. ὥσπερ γὰρ ἐπὶ τοῦ πρωτοπλάστου, καθάπερ ἐ[illegible] καθεύδοντος αὐτοῦ ἐκ τῆς πλευρᾶς μέρος λαβὼν οὐδεμίαν αἴσθησιν αὐτῷ συνεχώρησε γενέσθαι, ἀλλὰ τὴν πλευρὰν ἐκείνην εἰς γυναῖκα διαπλάσας παρέστησε τῷ Ἀδάμ· τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ νῦν. εἰ γὰρ ἡ τῆς πλευρᾶς ἀφαίρεσις, ἐπειδὴ τὴν ἔκστασιν αὐτῷ ὁ Θεὸς ἐπήγαγεν, ἀνεπαισθήτως γέγονε, πολλῷ μᾶλλον νῦν τοῦτο ἂν ἐγένετο. ὅπερ γὰρ εἶπεν ἐκεῖ ἡ θεία γραφὴ, ὅτι ἐπέβαλλεν ἔκστασιν ἐπὶ τὸν Ἀδὰμ, καὶ ὕπνωσε, τοῦτο ἐνταῦθα ἐσήμανε διὰ τοῦ εἰπεῖν, ὅτι οὐκ ᾔδει ἐν τῷ κοιμηθῆναι, καὶ ἀναστῆναι. 36 Καὶ συνέλαβον, φησιν, ἐκ τοῦ πατρὸς αὐτῶν, 37 Καὶ ἔτεκεν ἡ πρεσβυτέρα, καὶ ἐκάλεσε τὸ ὄνομα αὐτοῦ Μωάβ, λέγουσα, ἐκ τοῦ πατρός μου. οὗτος πατὴρ Μωαβιτῶν. 38 Ἔτεκε δὲ καὶ ἡ νεωτέρα, καὶ ἐκάλεσε τὸ ὄνομα αὐτῷ Ἀμμὰν, λέγουσα, υἱὸς τοῦ γένους μου. οὗτος πατὴρ Ἀμμανιτῶν.

Ὁρᾷς πῶς οὐκ ἀσελγείας ἦν τὸ γεγονός, ὅτι παραχρῆμα καὶ τὰς προσηγορίας τοῖς τεχθεῖσιν ἐπετίθεσαν μηνύουσαι τὸ γεγενημένον, καὶ μονονουχὶ καθάπερ ἐν στήλῃ τινὶ τοῖς τῶν παιδίων ὀνόμασιν ἐναποτιθέμεναι τοῦ γεγονότος τὴν μνήμην, καὶ ἤδη προλέγουσαι, ὅτι ἔθνη ἐξ αὐτῶν ἔσται, καὶ εἰς πλῆθος ἐκταθήσεται τῶν τεχθέντων τὸ γένος. ὁ μὲν γάρ, φησιν, ἔσται πατὴρ Μωαβιτῶν, ὁ δὲ, πατὴρ Ἀμμανιτῶν. ἀλλὰ τότε μὲν, ἐπειδὴ ἀρχὴ καὶ προοίμια ἦν, καὶ διὰ τῆς τοῦ γένους διαδοχῆς τὴν μνήμην αὐτοῖς ἐβούλοντο διατηρεῖσθαι, τοσαύτην σπουδὴν τοῦ δικαίου αἱ θυγατέρες ἐποιήσαντο·

ΗΘΙΚΟΝ

Νυνὶ δὲ, ἐπειδὴ διὰ τὴν τοῦ Θεοῦ χάριν τὰ τῆς εὐσεβείας ἐπιδέδωκε, καὶ κατὰ τὸν μακάριον Παῦλον, Παράγει λοιπὸν τὸ σχῆμα τοῦ κόσμου τούτου, (α. Κορ. ζ. λα.) τὴν διὰ τῆς τῶν ἀγαθῶν πράξεως ἔργων μνήμην ἑαυτοῖς καταλιμπάνωμεν, ἵνα καὶ μετὰ τὴν ἐντεῦθεν μετάστασιν, ἡ τῆς ἀρίστης ἡμῶν πολιτείας ἀκρίβεια, ὑπόμνησις καὶ διδασκαλία γένηται τοῖς εἰς ἡμᾶς ὁρῶσιν. οἱ γὰρ ἐνάρετοι, καὶ τὸν σώφρονα βίον μετιόντες οὐκ ἐν τῇ ζωῇ ταύτῃ μόνον τυγχάνοντες, τὰ μέγιστα τοὺς εἰς αὐτοὺς ὁρῶντας ὠφελεῖν δύνανται, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν τοῦ βίου πάροδον. καὶ ἵνα μάθῃς, ὅρα μοι πόσος ἐτῶν ἀριθμὸς παρῆλθε μέχρι τῆς σήμερον, καὶ ὁσάκις ἂν βουληθείημεν εἰς τὸν τῆς σωφροσύνης ζῆλόν τινας ἐνάγειν, τὸν Ἰωσὴφ εἰς μέσον ἄγοντες, τὸν εὐειδῆ, τὸν καλὸν, τὸν νέον, τὸν ἐν αὐτῇ τῇ ἀκμῇ τῆς ἡλικίας τοσαύτην ἀνδρείαν περὶ τὴν σωφροσύνην ἐπιδειξάμενον, οὕτω πρὸς τὴν μίμησιν τοῦ δικαίου τοὺς ἀκούοντας διεγείρειν σπουδάζομεν. τίς γὰρ ἂν, εἰπέ μοι, κατ' ἀξίαν

θαυμάσειε

θαυμάσειε τὸν μακάριον τοῦτον, ὅτι ἐν δουλείᾳ τυγχάνων, καὶ ἐν αὐτῷ τῷ ἄνθει τῆς
ἡλικίας, ὅτε καὶ μάλιστα ἡ κάμινος ἐπὶ πλέον ἐξάπτεται τῆς ἐπιθυμίας, ὁρῶν τὴν αὐ-
τοῦ δέσποιναν ἐπιπηδῶσαν αὐτῷ καὶ μαινομένην, τοσαύτην ἐπεδείξατο τὴν ἀνδρείαν,
καὶ οὕτω πρὸς τὸν τῆς σωφροσύνης ἀγῶνας ἀπεδύσατο, ὡς τῆς ἀκολάστου γυναικὸς
5 ἐκείνης γυμνὸς μετὰ τῶν ἱματίων ἀποπηδῆσαι, τὸ δὲ τῆς σωφροσύνης ἔνδυμα περιβα-
λέσθαι; καὶ ἦν ἰδεῖν πρᾶγμα καινὸν καὶ παράδοξον, ἀρνίον ταῖς τοῦ λύκου χερσὶν ἐμπεσὸν,
μᾶλλον δὲ τῆς λεαίνης, καὶ διασωθῆναι δυνηθὲν, καὶ καθάπερ περιστερὰν τοῦ ἱέρακος δια-
φυγοῦσαν τὴν βλάβην, οὕτω τὸν δίκαιον τῶν ἐκείνης διαρπαγέντα χειρῶν. οὐχ οὕτω
θαυμαστὸν εἶναί μοι δοκεῖ, τὸ τοὺς τρεῖς παῖδας ἐκείνους ἐν μέσῃ τῇ καμίνῳ τῇ Βαβυλω-
10 νίᾳ ἐκείνῃ τοῦ πυρὸς ἀνωτέρους γενέσθαι, καὶ μηδὲν πλέον τὰ σώματα αὐτῶν παθεῖν, ὡς
θαυμαστὸν καὶ παράδοξον τὸν δίκαιον τοῦτον εἰς τὴν κάμινον ταύτην τὴν τῆς Βαβυλω-
νίας χαλεπωτέραν ἐμπεπλωκότα, τὴν ἀσέλγειαν λέγω τῆς Αἰγυπτίας, ἀνέπαφον δι-
αμεῖναι, καὶ καθαρὸν τῆς σωφροσύνης τὸ ἔνδυμα διατηρήσαντα οὕτως ἐξελθεῖν. καὶ μὴ
θαυμάσῃς, ἀγαπητέ. ἐπειδὴ γὰρ τὰ παρ' ἑαυτοῦ εἰσήνεγκεν, εἶχε καὶ τὴν ἄνωθεν ῥοπὴν
15 αὐτῷ συμπαροῦσαν, καὶ τὴν πυρὰν ἐκείνην καταβεννύουσαν, καὶ ἐν μέσῃ τῇ καμίνῳ τὴν
δρόσον τὴν παρὰ τοῦ πνεύματος χαριζομένην. εἴδετε πῶς ἐνάρετοι καὶ ἐνταῦθα πα-
ρόντες, καὶ μετὰ τὴν ἐντεῦθεν μετάστασιν ὠφελείας ἡμῖν ὑποθέσεις γίνονται. διὰ γὰρ τοῦ-
το τὸν δίκαιον τοῦτον εἰς μέσον νῦν παρηγάγομεν, ἵνα τούτῳ πάντες ἑπώμεθα. τοῦτον
οὖν ἅπαντες ζηλώσωμεν, καὶ ἀνώτεροι τῶν ἡδονῶν γενώμεθα, καὶ εἰδότες, ὅτι οὐκ ἔστιν Εφ. ϛ. ιβ.
20 ἡμῖν ἡ πάλη πρὸς αἷμα καὶ σάρκα, ἀλλὰ πρὸς τὰς ἀρχὰς, πρὸς τὰς ἐξουσίας, πρὸς
τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ σκότους τοῦ αἰῶνος τούτου, οὕτως ἑαυτοὺς καθοπλίζωμεν· καὶ ἐν-
νοοῦντες ὅτι σῶμα περικείμενοι, πρὸς ἀσωμάτους δυνάμεις παλαίειν ἀναγκαζόμε-
θα, φραττώμεθα τοῖς ὅπλοις τοῦ πνεύματος. διὰ γὰρ τοῦτο ὁ φιλάνθρωπος δεσπότης,
ἐπειδὴ σάρκα περικείμενοι πρὸς τὰς ἀοράτους δυνάμεις τὴν πάλην ἔχομεν, καὶ τὰ
25 ὅπλα ἡμῶν ἀόρατα κατεσκεύασεν, ἵνα τῇ δυνάμει τῶν ὅπλων περιγινώμεθα τῆς φύσε-
ως τῶν ἀντιπάλων. θαρροῦντες τοίνυν τῇ τῶν ὅπλων δυνάμει, τὰ παρ' ἑαυτῶν εἰσφέ-
ρωμεν, καὶ δυνησόμεθα τῇ πανοπλίᾳ ταύτῃ τῇ πνευματικῇ φραττόμενοι, αὐτὴν τοῦ
διαβόλου συγκόψαι τὴν ὄψιν. οὐδὲ γὰρ ἐνεγκεῖν δύναται τὴν ἐντεῦθεν ἀστραπὴν,
ἀλλὰ, κἂν ἐπιχειρήσῃ στῆναι ἐξ ἐναντίας, εὐθέως ἀποτυφλοῦται τὰς ὄψεις. ἔνθα γὰρ
30 ἂν ᾖ σωφροσύνη, καὶ σεμνότης, καὶ πολλὴ τῶν ἄλλων ἀρετῶν ἡ συνοδος, ἐκεῖ καὶ ἡ τοῦ
πνεύματος χάρις μετὰ δαψιλείας ἐφίσταται. διὰ τοῦτο καὶ Παῦλος ἔλεγεν, Εἰρήνην Ρωμ. ιβ. ιη.
διώκετε μετὰ πάντων, καὶ τὸν ἁγιασμόν. ἐκκαθαίρωμεν τοίνυν ἑαυτῶν, παρακαλῶ, τὸ Εβ. ιβ. ιδ.
συνειδὸς, καὶ ἀποσμήξωμεν ἡμῶν τὸν λογισμὸν, ἵνα πάσης ῥυπαρᾶς ἐννοίας ἀπηλλαγμέ-
νοι τοῦ πνεύματος τὴν χάριν * ἐπισπασώμεθα, καὶ τῶν τοῦ διαβόλου περιγενώμεθα [illegible]
35 μηχανημάτων, καὶ καταξιωθῶμεν τῶν ἀπορρήτων ἐκείνων ἀπολαύσεων, ὧν γένοιτο
πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ιησοῦ Χριστοῦ,
μεθ' οὗ τῷ πατρὶ ἡ δόξα, ἅμα τῷ ἁγίῳ πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας
τῶν αἰώνων· Ἀμήν.

40 Λογ. με. ΚΑΙ ΕΚΙΝΗΣΕΝ ΕΚΕΙΘΕΝ ΑΒΡΑΑΜ ΕΙΣ
γῆν πρὸς λίβα, καὶ ᾤκησεν ἀνὰ μέσον Κάδης, καὶ ἀνὰ μέσον Σοὺρ, καὶ πα-
ρῴκησεν ἐν Γεράροις.

Χαίρω ὁρῶν ὑμᾶς συντρέχοντας περὶ τὴν ἀκρόασιν, καὶ μετὰ πολλῆς τῆς ἡδονῆς δεχομένους τὴν παρ' ἡμῶν διδασκαλίαν, καὶ διὰ τοῦτο καὶ αὐτὸς μετὰ πλείονος τῆς προθυμίας καθ' ἑκάστην ἡμέραν ὑμῖν τὴν πτωχὴν ἡμῶν ταύτην καὶ εὐτελῆ τράπεζαν παρατιθέναι 5 σπουδάζω. ἡ γὰρ ἐπιτεταμένη ὑμῶν ὄρεξις ἀποκρύπτει τῆς τραπέζης τὴν εὐτέλειαν, καὶ τὰ μικρὰ μεγάλα ποιεῖ φαίνεσθαι. τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν αἰσθητῶν ἐδεσμάτων ἐστὶν ἰδεῖν. ὥσπερ γὰρ ὁ κεκορεσμένους λαβὼν τοὺς δαιτυμόνας, κἂν μεγάλα καὶ πολυτελῆ παραθῇ τὰ ἐδέσματα, ὁ τῶν ἑστιωμένων κόρος λυμαίνεται τῶν παρατεθέντων τὴν πολυτέλειαν, καὶ τὰ μεγάλα πολλάκις οὐ- 10 δενὸς ἄξια λόγου φαίνεται, διὰ τὸ μὴ μεθ' ἡδονῆς προσβάλλειν αὐτοῖς τοὺς ἑστιωμένους· οὕτως ὁ πεινῶντας καὶ ὄρεξιν ἔχοντας παραλαβὼν τοὺς ἑστιᾶσθαι μέλλοντας, κἂν εὐτελῆ παραθῇ τὴν τράπεζαν, μεγάλη αὐτὴ φαίνεται διὰ τῆς προθυμίας τῶν ἑστιωμένων, μετὰ πολλῆς ἡδονῆς καταναλισκόντων τὰ παρατιθέμενα. τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ ἡμεῖς θαρροῦντες ὑμῶν τῇ ὀρέξει τῇ πνευματικῇ οὐκ ὀκνοῦ- 15 μεν, κἂν εὐτελῆ [ὦμεν] καὶ πτωχὴν ἔχοντες τράπεζαν, ταύτην παρατιθέναι συνεχῶς τῇ ὑμετέρᾳ ἀγάπῃ. τοῦτο καὶ σοφός τις ἔλεγε, Κρείσσων ξενισμὸς λαχάνων μετὰ ἀγάπης, ἢ βοὸς ἀπὸ φάτνης μετ' ἔχθρας· δεικνὺς ὅτι ἡ ἀγάπη ἑτέρως ὁρᾷ τὰ παρατιθέμενα, καὶ τοῖς ἐκείνης ὀφθαλμοῖς καὶ τὰ εὐτελῆ, πολυτελῆ δείκνυται, καὶ τὰ μικρὰ, μεγάλα. τί οὖν ἂν εἴη μακαριώτερον ἡμῶν ἐπὶ τοσούτων γνησίων διαλεγομένων, οὕτω θερμὴν καὶ διεγηγερμέ- 20 νην κεκτημένων ἀγάπην; οὐδενὸς γὰρ οὕτω μάλιστα δεῖ τῷ λέγοντι, ὡς εὐνοίας ἀκροατοῦ. ὅταν γὰρ ἴδῃ τὴν προθυμίαν ζέουσαν τῶν ἀκροατῶν, νευροῦται καὶ αὐτὸς καὶ πολλὴν, ὡς εἰπεῖν, τὴν ἰσχὺν προσλαμβάνει, εἰδὼς ὅτι ὅσῳ ἂν πλείονα παραθῇ τὴν τράπεζαν ταύτην τὴν πνευματικὴν, τοσούτῳ τὰ τῆς εὐπορίας αὐτῷ αὔξεται. ἀπ' ἐναντίας γὰρ τοῖς αἰσθητοῖς τὰ πνευματικά. ἐκεῖ μὲν γὰρ ἡ δαψίλεια τῆς τραπέζης δα- 25 πάνην ἐργάζεται, καὶ τὴν οὐσίαν ἐλαττοῖ τοῦ ἑστιάτορος· ἐνταῦθα δὲ ἅπαν τοὐναντίον, ὅσῳ ἂν πλείους ὦσιν οἱ μετέχοντες, τοσούτῳ αὔξεται ἡμῖν τὰ τῆς περιουσίας. οὐδὲ γὰρ τὰ ἡμέτερα λέγομεν, ἀλλ' ἅπερ ἂν ἡ τοῦ πνεύματος χάρις διὰ τὴν οἰκείαν φιλανθρωπίαν, καὶ τὴν ὑμετέραν οἰκοδομὴν χορηγήσῃ. φέρε οὖν, ἐπειδὴ μετὰ τοσαύτης ἡδονῆς καὶ προθυμίας τῇ ἀκροάσει παραβάλλετε, πάλιν τῶν προσφάτως ἡμῖν ἀναγνωσθέντων 30 ἔρευναν ποιήσωμεν, ἵνα τὸ ἐντεῦθεν κέρδος καρπωσώμεθα, τοῦ Χριστοῦ λέγοντος, Ἐρευνᾶτε τὰς γραφάς. ἐπειδὴ γὰρ θησαυρός ἐστιν αὐταῖς πολὺς ἐναποκείμενος, καὶ ἐν τῷ βάθει κρυπτόμενος, διὰ τοῦτο ἐρεύνης χρεία, ἵνα τὴν δύναμιν τὴν ἐν τῷ βάθει κρυπτομένην καταμαθόντες πολλὴν ἐκεῖθεν τὴν ὠφέλειαν εὑρεῖν δυνηθῶμεν. διὰ γὰρ τοῦτο καὶ τὰς ἀρετὰς τῶν δικαίων ἁπάντων ἡ τοῦ πνεύματος χάρις γραφῇ παραδοθῆναι ᾠκονόμησεν, 35 ἵνα ἡμεῖς ἔχωμεν διηνεκῆ διδασκαλίαν, καὶ πρὸς ζῆλον καὶ μίμησιν τῶν δικαίων τὸν ἑαυτῶν βίον οἰκονομῶμεν. ἀκούσωμεν τοίνυν τῆς θείας γραφῆς, τί καὶ σήμερον ἡμῖν περὶ τοῦ πατριάρχου διηγήσασθαι βούλεται.

Margin: ἴσ. τῶν [illegible] — Παρ. ιε. ιη. — Ἰωάν. ε. λθ.

κεφ. κ. 1 Καὶ ἐκίνησε, φησὶν, ἐκεῖθεν Ἀβραὰμ εἰς γῆν πρὸς λίβα, καὶ ᾤκησεν ἀνὰ μέσον Κάδης καὶ ἀνὰ μέσον Σοὺρ, καὶ παρῴκησεν ἐν Γεράροις. 40

Πόθεν ἐκίνησεν; ἀπὸ τοῦ τόπου ἔνθα ἦν ἐνσκηνούμενος, ὅπου καὶ τὸν τῶν ἁπάντων δεσπότην μετὰ τῶν ἀγγέλων ὑποδέξασθαι κατηξιώθη. ἐκεῖθεν, φησὶ, κινήσας παρῴκησεν ἐν Γεράροις. ὅρα τῶν δικαίων τὴν διαγωγὴν, ὅπως ἦν συνεσταλμένη καὶ ἀπέ-

ειτος, ὅπως μετ' εὐκολίας τὰς μεταναστάσεις ἐποιοῦντο, καὶ καθάπερ πάροικοι καὶ παρε-
πίδημοι, οὕτω τὸν ἑαυτῶν βίον ᾠκονόμουν, καὶ ποτὲ μὲν ὧδε, ποτὲ δὲ ἐκεῖ τὰς σκηνὰς ἐ-
πήγνυντο, καθάπερ ἐν ξένῃ διάγοντες· οὐ καθάπερ ἡμεῖς ποιοῦμεν, τὴν ξένην ὡς πα-
τρίδα οἰκοῦντες, καὶ οἰκίας οἰκοδομοῦντες λαμπράς, καὶ στοὰς καὶ περιπάτους, καὶ ἀγροὺς
5 κεκτημένοι, καὶ λουτρὰ κατασκευάζοντες, καὶ ἕτερα μυρία. ἀλλ' ὅρα τὸν δίκαιον καὶ ἐν τοῖς
οἰκογενέσι μόνοις καὶ τοῖς ποιμνίοις τὴν οὐσίαν ἅπασαν κεκτημένον, καὶ οὐδαμοῦ ἱστάμενον,
ἀλλὰ ποτὲ μὲν εἰς τὴν Βεθὴλ τὴν σκηνὴν πηγνύντα, ποτὲ δὲ παρὰ τὴν δρῦν τὴν
Μαμβρῆ, καὶ ποτὲ μὲν εἰς Αἴγυπτον κατιόντα, νυνὶ δὲ ἐν Γεράροις κατασκηνοῦντα, καὶ
πάντα μετ' εὐκολίας ὑπομένοντα, καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην τὴν πρὸς τὸν οἰκεῖον δε-
10 σπότην διὰ πάντων ἐπιδεικνύμενον. καὶ μετὰ τοσαύτας ὑποσχέσεις καὶ ἐπαγγελίας τὰς
παρὰ τοῦ Θεοῦ εἰς αὐτὸν γεγενημένας, ὁρῶν ἑαυτὸν τοσαύταις περιστάσεσι κυκλούμενον, καὶ
ποικίλοις καὶ διαφόροις πειρασμοῖς ἐμπίπτοντα, καθάπερ ἀδάμας τις ἀπερίτρεπτος,
εἱστήκει τὴν φιλόθεον αὐτοῦ γνώμην δεικνύς, καὶ οὐδενὶ τῶν ἐν τῷ μέσῳ κωλυμάτων νω-
θέστερος γινόμενος. ὅρα γὰρ καὶ νῦν, ἀγαπητέ, οἷος αὐτὸν πειρασμὸς εἰς τὰ Γέραρα
15 καταλαμβάνει, καὶ θαύμασον τοῦ δικαίου τῆς ἀρετῆς τὴν ἀνδρείαν, ὅπως τὸ πᾶσιν ἀφόρητον,
καὶ ὃ οὐδὲ ἀκοῇ τις παραδέξασθαι ἀνάσχοιτο, τοῦτο οὗτος ὑπέμενεν, οὐ δυσχεραίνων,
οὐδὲ ἀπαιτῶν εὐθύνας τῶν γινομένων τὸν δεσπότην, καθάπερ οἱ πολλοὶ τῶν ἀν-
θρώπων ποιοῦσι, καὶ ταῦτα μυρίοις ἁμαρτημάτων φορτίοις πιεζόμενοι, ἐπειδὰν δυ-
σχερέσι τισὶ περιπέσωσιν, εὐθέως πολυπραγμονοῦντες καὶ περιεργαζόμενοι λέγου-
20 σι, διατί τὸ καὶ τὸ συνέβη; καὶ τίνος ἕνεκεν τόδε συνεχωρήθη; ἀλλ' οὐχ ὁ δίκαιος
οὗτος· διὸ καὶ πλείονος ἀπήλαυσε τῆς ἄνωθεν ῥοπῆς. τοῦτο γὰρ ἀληθῶς εὐγνώμονος οἰκέ-
του, μηδὲν τῶν ὑπὸ τοῦ δεσπότου γινομένων πολυπραγμονεῖν, ἀλλὰ σιγῇ πάντα κα-
ταδέχεσθαι, καὶ μετὰ πολλῆς τῆς εὐχαριστίας. καὶ σκόπει πῶς καὶ δι' αὐτῶν τῶν παρακολουθού-
των πειρασμῶν ἡ τοῦ δικαίου ἀρετὴ μᾶλλον ἐξέλαμπε, τοῦ Θεοῦ φανερὸν αὐτὸν διὰ
25 πάντων δεικνύντος. ὥσπερ γὰρ εἰς τὴν Αἴγυπτον κατῆλθεν, ὡς ἄγνωστος καὶ ξένος καὶ οὐ-
δενὶ γνώριμος, καὶ ἀθρόον μετὰ πολλῆς τῆς τιμῆς ἐκεῖθεν ἐπανῄει· οὕτω καὶ νῦν παροικήσας ἐν
Γεράροις, ἐν μὲν τοῖς προοιμίοις τὰ περὶ ἑαυτοῦ ἐπιδείκνυται· μετὰ δὲ ταῦτα τοσαύτης
ἀπολαύει τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ συμμαχίας, ὡς καὶ τὸν βασιλέα, καὶ τοὺς αὐτόθι πάντας οἰ-
κοῦντας περὶ τὴν θεραπείαν τοῦ δικαίου πᾶσαν ἐπιδείκνυσθαι σπουδήν.

30 2 Εἶπε δέ, φησιν, Ἀβραὰμ περὶ Σάρρας τῆς γυναικὸς αὐτοῦ, ἀδελφή μού ἐστιν.
ἐφοβήθη γὰρ εἰπεῖν, ὅτι γυνή μού ἐστι, μή ποτε ἀποκτείνωσιν αὐτὸν οἱ ἄνδρες τῆς
πόλεως δι' αὐτήν.

Ὅρα πῶς ὑπὸ τυραννικωτάτων παθῶν ἐπολιορκεῖτο ἡ τοῦ δικαίου ψυχή, καὶ φόβος
αὐτὸν ἐξωθεῖτο. ἀλλὰ καί τοι σφόδρα χαλεπὸν ὄντα τὸν πρότερον φόβον, τὸν τῆς προ-
35 δοσίας τῆς γυναικός, παρωθεῖτο ὁ τοῦ θανάτου φόβος. ἵνα γὰρ τοῦτον διαφύγῃ, ὑπέ-
μεινεν ὁρᾷν τοῖς οἰκείοις ὀφθαλμοῖς τὴν κοινωνὸν αὐτῷ τοῦ βίου ὑπὸ ταῖς τοῦ βασιλέως
χερσὶ γενομένην. ὅσον δὲ τοῦτό ἐστιν ἀφόρητον, ἴσασιν ὅσοι γυναῖκας ἔχουσι. διὰ τοῦτο καὶ
σοφός τις ἔλεγε, Μεστὸς ζήλου θυμὸς ἀνδρὸς αὐτῆς, οὐ φείσεται ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως, οὐκ Παρ. ϛ. λδ.
ἀνταλλάξεται οὐδενὸς λύτρου τὴν ἔχθραν τὴν οὐδενὶ εἴκουσαν. ὅρα λοιπὸν τὸν δίκαιον
40 διὰ τὸν τοῦ θανάτου φόβον τοῦτο τὸ βαρὺ καὶ πᾶσιν ἀφόρητον γενναίως ἐνεγκόντα. τοῦτο
δὲ καὶ ἐπὶ τῶν σωματικῶν παθῶν συμβαίνειν ἔθος. ἐπειδὰν γὰρ δύο κατὰ ταυτὸ πάθη πο-
λιορκῇ τὸ σῶμα τὸ ἡμέτερον, ἡ τοῦ ἑνὸς ἐπίτασις ἀποκρύπτει τὸ ἕτερον, καὶ ὅλοι τῆς ὀδύ-
νης ἐκείνης γινόμεθα, καὶ πολλάκις οὐδὲ αἴσθησιν τοῦ ἑτέρου λαμβάνομεν, τῆς πολλῆς ὀδύ-

νης

τῆς περιστώσης ἡμᾶς, καὶ οὐκ ἀφιείσης τοῦ ἐλάττονος πεῖραν λαβεῖν. τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ ὁ δίκαιος οὗτος νῦν ὁρῶν τοῦ θανάτου τὸν φόβον ἐπικείμενον, πάντα τὰ λοιπὰ φορητὰ ἡγεῖτο. ἀλλὰ ταῦτα * ἀκούων, ἀγαπητέ, μὴ καταγνῷς τοῦ δικαίου μικροψυχίαν, εἰ τὸν θάνατον ἐδεδοίκει· ἀλλὰ θαύμασον τοῦ πάντων ἡμῶν δεσπότου τὴν ὑπερβάλλουσαν περὶ ἡμᾶς φιλανθρωπίαν, ὅτι τὸν θάνατον τὸν τοῖς δικαίοις ἐκείνοις καὶ ἁγίοις τότε φοβερόν, τοῦτον νῦν εὐκαταφρόνητον εἰργάσατο ὁ Χριστός, καὶ ὃν ἐδεδοίκεισαν οἱ ἐνάρετοι ἐκεῖνοι καὶ τοσαύτην παρρησίαν πρὸς τὸν Θεὸν ἐσχηκότες, τοῦτον νῦν καταγελῶσι καὶ νέοι καὶ κόραι ἁπαλαί. οὐδὲ γὰρ θάνατός ἐστι λοιπόν, ἀλλ' ὕπνος καὶ ἀποδημία καὶ μετάστασις ἀπὸ τῶν χειρόνων ἐπὶ τὰ βελτίω. ὁ γὰρ θάνατος τοῦ δεσπότου τὴν ἀθανασίαν ἡμῖν ἐδωρήσατο, καὶ κατελθὼν εἰς " τὸν ᾅδην ἐξέλυσεν αὐτοῦ τὰ νεῦρα, καὶ τὴν ἰσχὺν αὐτοῦ καθεῖλε, καὶ τὸ φοβερὸν πρὸ τούτου καὶ ἀμείλικτον, τοῦτον οὕτως εὐκαταφρόνητον εἰργάσατο, ὡς καὶ ἐπιπηδᾶν καὶ ἐπείγεσθαι πρὸς τὴν ἐντεῦθεν μετάστασιν. διὰ τοῦτο καὶ Παῦλος βοᾷ λέγων, Τὸ ἀναλῦσαι καὶ σὺν Χριστῷ εἶναι πολλῷ μᾶλλον κρεῖσσον. ἀλλὰ ταῦτα νῦν μετὰ τὴν τοῦ Χριστοῦ παρουσίαν, μετὰ τὸ συγκλασθῆναι τὰς πύλας τὰς χαλκᾶς, μετὰ τὸ πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης τὸν ἥλιον τῆς δικαιοσύνης ἐκλάμψαι. τότε δὲ ἔτι φοβερὰν εἶχε τὴν πρόσοψιν, καὶ κατέσειε τῶν δικαίων ἐκείνων ἀνδρῶν τὴν διάνοιαν. διὸ καὶ πάντα τὰ ἄλλα κούφως ἔφερεν, κἂν ἀφόρητα ἐτύγχανεν ὄντα. διὰ τοῦτο καὶ ὁ δίκαιος οὗτος φοβούμενος τῶν ἐν Γεράροις οἰκούντων τὴν ἐπιβουλήν, οὐχ ὡς γυναῖκα, ἀλλ' ὡς ἀδελφὴν ἐπαγόμενος, οὕτω τὴν ἐνταῦθα παροίκησιν ποιεῖται. καὶ καθάπερ εἰς τὴν Αἴγυπτον κατελθεῖν αὐτὸν συνεχώρησεν ὁ Θεός, βουλόμενος καὶ τοὺς ἀγνώμονας ἐκείνους καὶ ἀναισθήτους τοῦ δικαίου " γνωρίσαι τὴν ἀρετήν, οὕτω καὶ ἐνταῦθα τὴν οἰκείαν μακροθυμίαν ἐπιδείκνυται ὁ δεσπότης, ἵνα καὶ τοῦ δικαίου ἡ ὑπομονὴ διὰ πάντων ἐκλάμψῃ, καὶ ἡ τοῦ Θεοῦ περὶ αὐτὸν εὔνοια πᾶσι κατάδηλος γένηται.

Φιλ. α. κδ.

Ἀπέστειλε δὲ Ἀβιμέλεχ ὁ βασιλεὺς Γεράρων λαβεῖν τὴν Σάρραν.

Ἐννόησόν μοι τὸν χειμῶνα τῶν λογισμῶν, ὧν ὑπέμενεν ὁ δίκαιος ὁρῶν αὐτοῦ τὴν γυναῖκα ἀπαγομένην, καὶ οὐδὲν δυνάμενος ἐπαμῦναι. σιγῇ γὰρ ἅπαντα ἔφερεν, εἰδὼς ὅτι οὐ περιόψεται αὐτὸν ὁ δεσπότης, ἀλλὰ ταχεῖαν παρέξει τὴν συμμαχίαν. καὶ τῆς Σάρρας δὲ θαυμάσαι ἔστι τὴν πολλὴν φιλοστοργίαν. ἵνα γὰρ τοῦ κινδύνου τοῦ θανάτου τὸν δίκαιον ἐξαρπάσῃ (ἐξῆν γὰρ αὐτὴν ἐκκαλύψασαν τὸ δρᾶμα διαφυγεῖν τὴν ὁμολογουμένην ὕβριν) ἀλλ' αὐτὴ ὑπέμεινεν ἅπαντα γενναίως, ἵνα τῷ δικαίῳ τὴν σωτηρίαν πραγματεύσηται, καὶ ἐπληροῦτο ἐκεῖνο τὸ εἰρημένον, Ὅτι ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν. ὥσπερ γὰρ μία σὰρξ ὄντες, οὕτω τῆς ἀλλήλων σωτηρίας ἐκήδοντο, καὶ τοσαύτην ἐπεδείκνυντο τὴν ὁμόνοιαν, ὡς ἓν σῶμα τυγχάνοντες καὶ μία ψυχή. ταῦτα ἀκουέτωσαν ἄνδρες, ἀκουέτωσαν γυναῖκες. γυναῖκες, ἵνα τοσαύτην περὶ τοὺς ἄνδρας τὴν φιλοστοργίαν ἐπιδεικνύωσι, καὶ μηδὲν ἕτερον προτιμῶσι τῆς ἐκείνων σωτηρίας· καὶ ἄνδρες, ἵν' οὕτω πολλὴν τὴν περὶ αὐτὰς εὔνοιαν ἔχωσι, καὶ ὡς μίαν ψυχὴν κεκλημένοι, καὶ ἓν σῶμα ὄντες, οὕτω πάντα διαπράττωνται. τοῦτο γὰρ " ἀληθῶς συνοικέσιον, ὅταν τοσαύτη ἐν αὐτοῖς πολιτεύηται συμφωνία, ὅταν τοσοῦτος ᾖ ὁ σύνδεσμος, ὅταν οὕτως ὦσι τῇ ἀγάπῃ συνεσφιγμένοι. καθάπερ γὰρ σῶμα πρὸς ἑαυτὸ οὐκ ἄν ποτε διαστασιάσειεν, οὐδὲ ψυχὴ πρὸς ἑαυτήν, οὕτως ἄνδρα καὶ γυναῖκα ἡνῶσθαι χρή. τότε γὰρ καὶ τὰ μυρία αὐτοῖς ἀγαθὰ ἐπιρρεῦσαι δυνήσεται. ὅπου γὰρ ὁμόνοια τοσαύτη, ἐκεῖ πάντων τῶν ἀγαθῶν ἡ σύνοδος, ἐκεῖ ἡ εἰρήνη, ἐκεῖ ἡ ἀγάπη, ἐκεῖ ἡ εὐφροσύνη [ἡ πνευματική]· οὐδαμοῦ πόλεμος, οὐδαμοῦ μάχη, οὐδαμοῦ ἔχθρα καὶ φιλονεικία· ἀλλὰ

Γεν. β. κδ.

ταῦτα πάντα ἐκποδὼν γίνεται, τῆς ῥίζης τῶν ἀγαθῶν, τῆς ὁμονοίας λέγω, ταύτα * ἀφανιζούσης.

Ἀπέστειλε δὲ Ἀβιμέλεχ βασιλεὺς Γεράρων, καὶ ἔλαβε τὴν Σάῤῥαν. 3 Καὶ εἰσῆλθεν ὁ Θεὸς πρὸς Ἀβιμέλεχ τὴν νύκτα, καὶ εἶπεν, ἰδοὺ σὺ ἀποθνήσκεις περὶ τῆς γυναι-
5 κὸς, ἧς ἔλαβες. αὕτη δέ ἐστι συνῳκηκυῖα ἀνδρί.

Ὅρα Θεοῦ φιλανθρωπίαν. ἐπειδὴ εἶδε τὸν δίκαιον διὰ τὸν τοῦ θανάτου φόβον γενναίως ἐνεγκόντα τῆς Σάῤῥας τὴν ἀφαίρεσιν, καὶ τὸν βασιλέα ὡς ἀδελφὴν τοῦ δικαίου οὕτως αὐτὴν ἀγόμενον, λοιπὸν τὴν οἰκείαν πρόνοιαν ἐπιδείκνυται, ὁμοῦ καὶ τὸν δίκαιον περιφανέστερον ἀποδεικνὺς, καὶ τὴν Σάῤῥαν τῆς ὕβρεως ἐλευθερῶν, καὶ τὸν βασιλέα ἀπαλλάττων τῆς
10 παρανομίας. Καὶ εἰσῆλθεν ὁ Θεὸς πρὸς Ἀβιμέλεχ τὴν νύκτα. κατ' αὐτόν, φησι, τὸν καιρὸν ἐξαρπάσαι αὐτὸν βουλόμενος τῆς παρανομίας, ἐνέθηκεν αὐτοῦ τῇ διανοίᾳ τὴν γνῶσιν, καὶ τὰ λανθάνοντα αὐτῷ εἰς φῶς ἤγαγε, καὶ πολὺν τὸν φόβον αὐτῷ ἐπέτεινε, τὸν θάνατον ἀπειλήσας. ἀποθνήσκεις γάρ, φησι, περὶ τῆς γυναικὸς, ἧς ἔλαβες· αὕτη δέ ἐστι συνῳκηκυῖα ἀνδρί.

15 4 Ἀβιμέλεχ δὲ οὐχ ἥψατο αὐτῆς. Ταῦτα δὲ πάντα ἐγίνετο, ἵνα ἡ τοῦ Θεοῦ ἐπαγγελία ἡ εἰς τὸν πατριάρχην εἰς ἔργον ἐξέλθῃ. ἐπειδὴ γὰρ πρὸ βραχέως ὑπέσχετο αὐτῷ τὸν Ἰσαὰκ τεχθήσεσθαι, ἐγγὺς δὲ λοιπὸν ὁ καιρὸς ἦν, ἵν' οὖν μὴ λυμήνηταί τι τῇ τοῦ Θεοῦ ἐπαγγελίᾳ, τοσοῦτον φόβον τῷ Ἀβιμέλεχ ἐπιτίθησιν, ὡς καταπλαγέντα αὐτὸν μὴ τολμῆσαι ἐφάψασθαι τῆς Σάῤῥας. διὰ γὰρ τοῦτο προσέθηκεν ἡ θεία
20 γραφή, ὅτι Ἀβιμέλεχ οὐχ ἥψατο αὐτῆς. ἀλλὰ καὶ ἀπολογεῖται ὑπὲρ τοῦ τολμήματος, καί φησι, Κύριε, ἔθνος δίκαιον καὶ ἀγνοοῦν ἀπολεῖς;

Μὴ γὰρ αὐτὸς εἰδώς, φησι, γυναῖκα οὖσαν αὐτήν, τοῦτο πεποίηκα; μὴ γὰρ ἀδικῆσαι βουλόμενος τὸν ξένον; μὴ γὰρ ὡς γυναῖκα ἀφαιρούμενος; ὡς ἀδελφὴν μέλλων λαμβάνειν τοῦτο διεπραξάμην, νομίζων καὶ ταύτῃ τιμήσειν αὐτόν. ἔθνος οὖν ἀγνο-
25 οῦν καὶ δίκαιον ἀπολεῖς; μετὰ τοῦ δικαίου, φησὶ, πεποιηκότα με τὸ ἐπιχείρημα ἀπολεῖς; εἶτα σαφέστερον ποιῶν, ὅπερ ἔλεγε, φησιν,

5 Οὐκ αὐτός μοι εἶπεν, ὅτι ἀδελφή μου ἐστὶ, καὶ αὐτή μοι εἶπεν, ὅτι ἀδελφός μου ἐστί; Σκόπει πῶς ἔφερεν τὴν ὁμόνοιαν καὶ τὴν συμφωνίαν. καὶ αὐτός, φησι, τοῦτό μοι εἶπε, καὶ αὐτὴ συνέθετο τοῖς παρ' αὐτοῦ λεγομένοις.

30 Ἐν καθαρᾷ καρδίᾳ, καὶ ἐν δικαιοσύνῃ χειρῶν ἐποίησα τοῦτο, φησιν,

Οὐχ ὥσπερ παράνομόν τι μέλλων διαπράττεσθαι, ἀλλ' ὡς νενομισμένον καὶ ἀκόλουθον, καὶ οὐδεμίαν ἔχον μέμψιν τοῦτο πεποίηκα. τί οὖν ὁ φιλάνθρωπος δεσπότης;

6 Εἶπε δὲ αὐτῷ ὁ Θεὸς καθ' ὕπνον. Ὅρα πόσῃ συγκαταβάσει κέχρηται τὴν οἰκείαν ἀγαθότητα διὰ πάντων ἐπιδεικνύμενος. Κἀγὼ ἔγνων, φησίν,
35 ὅτι ἐν καθαρᾷ καρδίᾳ ἐποίησας τοῦτο. Οἶδα ὅτι οὐ σὺ τοῦτο τὸ δρᾶμα κατεσκεύασας, καὶ ὅτι ἀπατηθεὶς τοῖς παρ' αὐτῶν λεγομένοις τοῦτο πεποίηκας. καὶ διὰ τοῦτο, ἵνα μὴ διὰ τὴν ἀπάτην ἐκείνων ἁμάρτῃς,

Ἐφεισάμην τοῦ μὴ ἁμαρτεῖν σε εἰς ἐμέ.

Πολλὴ τοῦ ῥήματος ἡ συγκατάβασις, μεγίστη τοῦ δεσπότου ἡ φιλανθρωπία. Εἰς
40 ἐμέ, φησιν, ἔμελλεν ἀνατρέχειν τὸ ἁμάρτημα. καθάπερ γὰρ ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων, ὅταν τις εἴς τινα τῶν οἰκετῶν πολλῆς ἀπολαύοντα τῆς τιμῆς παρὰ τοῦ δεσπότου * ὑβριστικῶς διατεθῇ, οἰκείαν ἡγεῖται τὴν ὕβριν ὁ δεσπότης, καί φησιν, ἐμὲ ὕβρισας, δι' ὧν τὸν ἐμὸν οἰκέτην οὕτω διέθηκας (καὶ γὰρ τὰ εἰς ἐκεῖνον γινόμενα εἰς ἐμὲ διαβαίνει) τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ὁ ἀγαθὸς δεσπότης

[Margin: * ἀφανιζούσης — ἀφίη(?); 40: κἰνδυνεύοντι δ(?)]

ἀσότης, ἐφεισάμην σου, φησὶ, τοῦ μὴ ἁμαρτεῖν σε εἰς ἐμέ. ἐμοί, φησιν, οἰκέται τυγχάνουσι, καὶ οὕτως αὐτῶν ποιοῦμαι πολλὴν τὴν κηδεμονίαν, ὅτι οἰκειοῦμαι τὰ εἰς αὐτοὺς γινόμενα, κἄν τε ἀγαθὰ ᾖ, κἄν τε ἐναντία.

Ἕνεκεν τούτου οὐκ ἀφῆκά σε ἅψασθαι αὐτῆς. Ἐπειδὴ πολὺ αὐτῶν κήδομαι, τοῦτο εἰδὼς ὅτι ἐξ ἀγνοίας μέλλεις τὴν ὕβριν αὖθις ταύτην ἐπαγαγεῖν, ἐφεισάμην σου, τοῦ μὴ ἁμαρτεῖν σε εἰς ἐμέ. μὴ δὴ ἁπλῶς ὡς ἑνὶ τῶν τυχόντων πρόσεχε τῷ ἀνδρὶ, ἀλλὰ μάνθανε, ὅτι τῶν ἐμοὶ περισπουδάστων ἐστὶ, καὶ τῶν πολλὴν ἐχόντων πρὸς ἐμὲ τὴν οἰκείωσιν. 7 Ἀπόδος τοίνυν τὴν γυναῖκα τῷ ἀνθρώπῳ, ὅτι προφήτης ἐστὶ, καὶ προσεύξεται περὶ σοῦ, καὶ ζήσῃ.

Ὅρα πῶς τὴν ἀρετὴν τοῦ δικαίου ἐκκαλύπτει· καὶ προφήτην αὐτὸν καλεῖ, καὶ μονονουχὶ παρασκευάζει τὸν βασιλέα ἱκέτην αὐτοῦ γενέσθαι. προσεύξεται γὰρ περὶ σοῦ, καὶ ζήσῃ, φησίν. ἐκεῖνος μὲν οὖν δεδοικὼς τὸν παρὰ σοῦ θάνατον τὸ δρᾶμα τοῦτο κατεσκεύασε, καὶ μονονουχὶ συνέπραξε πρὸς τὴν τῆς Σάρρας ὕβριν· γίνωσκε δὲ ὅτι αἱ παρ' ἐκείνου προσευχαὶ τὴν ζωήν σοι παρέξουσιν. εἶτα ἵνα μὴ τῇ ἐπιθυμίᾳ φλεγόμενος, καὶ τοῦ κάλλους τῆς Σάρρας ὅλος γενόμενος ἔλαττον φροντίσῃ, ἐπιτείνει τὸν φόβον, καὶ τὴν τιμωρίαν ἐπαγγέλλεται μείζονα ἐπάξειν.

Εἰ γὰρ μὴ ἀποδίδως, φησὶ, γνῶθι, ὅτι ἀποθανῇ σύ τε, καὶ πάντα τὰ σά.

Οὐ μόνον αὐτὸς τῆς παραχῆς, φησιν, ὑφέξεις τὴν τιμωρίαν, ἀλλὰ καὶ πάντα τὰ σὰ διὰ σὲ θάνατος καταλήψεται. διὰ τοῦτο δὲ κατὰ τὸν τῆς νυκτὸς καιρὸν ταῦτα ἅπαντα ὁ Θεὸς αὐτῷ διελέγετο, ἵνα μετὰ ἡσυχίας δεξάμενος τὴν παραίνεσιν, μετὰ πολλοῦ τοῦ φόβου τὸ προσταχθὲν εἰς ἔργον ἀγάγῃ.

8 Εὐθέως γὰρ ὀρθρίσας Ἀβιμέλεχ, φησὶν, ἐκάλεσε τοὺς παῖδας αὐτοῦ, καὶ ἐλάλησε πάντα τὰ ῥήματα ταῦτα εἰς τὰ ὦτα αὐτῶν.

Ὅρα πῶς κῆρυξ γίνεται λοιπὸν ὁ βασιλεὺς τῆς τοῦ δικαίου ἀρετῆς, καὶ πᾶσιν αὐτὸν κατάδηλον ποιεῖ. καλέσας γὰρ, φησι, πάντας τοὺς παῖδας αὐτοῦ διηγήσατο πάντα τὰ πρὸς αὐτὸν παρὰ τοῦ Θεοῦ δηλωθέντα, ἵνα πάντες γνῶσι καὶ τοῦ Θεοῦ πρὸς αὐτὸν τὴν εὔνοιαν, καὶ τῆς προνοίας, ἧς ἀξιοῦται παρὰ τοῦ δεσπότου διὰ τὴν τῶν τρόπων ἀρετήν. Ἐφοβήθησαν δὲ πάντες οἱ ἄνθρωποι σφόδρα.

Εἶδες πῶς οὐχ ἁπλῶς οὐδὲ εἰκῇ τὰς μεταναστάσεις ἐποιεῖτο ὁ δίκαιος. εἰ γὰρ ἐπὶ τῆς σκηνῆς τῆς προτέρας ἔμενε, πόθεν εἶχον ἅπαντες οἱ ἐν Γεράροις γνῶναι, ὅσης ὁ δίκαιος ἀπολαύει τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ προνοίας; ἐφοβήθησαν δὲ πάντες οἱ ἄνθρωποι σφόδρα· πολὺς αὐτῶν φόβος κατεσκεδάσθη, περὶ τοῦ παντὸς ἠγωνίασαν.

9 Εἶτα ἐκάλεσε, φησιν, Ἀβιμέλεχ τὸν Ἀβραάμ. Ἐννόει μοι μεθ' ὅσης λοιπὸν τῆς περιφανείας ὁ δίκαιος εἰσάγεται πρὸς τὸν βασιλέα. ὁ πρὸ μικροῦ παρ' αὐτοῖς εὐκαταφρόνητος νομιζόμενος, καὶ καθάπερ ἀλήτης καὶ ξένος, ἀθρόον πάντων συνδραμόντων καλεῖται ὁ πατριάρχης οὐδὲν τούτων εἰδὼς τέως, καὶ ἐμάνθανε λοιπὸν παρ' αὐτοῦ τοῦ βασιλέως τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ δι' αὐτὸν εἰς ἐκεῖνον γεγενημένα.

Εἶπε γὰρ αὐτῷ· τί τοῦτο ἐποίησας ἡμῖν; τί ἡμάρτομεν εἰς σὲ, ὅτι ἐπήγαγες ἐπ' ἐμὲ, καὶ ἐπὶ τὴν βασιλείαν μου ἁμαρτίαν μεγάλην; ἔργον, ὃ οὐδεὶς ποιήσει, ἐποίησας ἡμῖν.

10 Τί ἐνιδὼν ἐποίησας τοῦτο; Διὰ τί, φησι, τοσαύτῃ με περιβαλεῖν ἁμαρτίᾳ ἠβουλήθης; τίνος ἕνεκεν, καὶ τί ἐννοήσας τοῦτο πεποίηκας; ὅρα πῶς διὰ τῶν οἰκείων ῥημάτων δείκνυσι τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ ἀπειλὴν τὴν εἰς αὐτὸν γεγενημένην. ἐπειδὴ γὰρ εἶπεν αὐτῷ, ὅτι εἰ μὴ ἀποδίδως, ἀποθανῇ σὺ, καὶ πάντα τὰ σὰ, τοῦτο αὐτῷ ἑρμηνεύων ὁ Ἀ-

Ἀβιμέλεχ φησί, τί ἥμαρτον εἰς σέ, ὅτι ἐπήγαγες ἐπ' ἐμὲ καὶ ἐπὶ τὴν βασιλείαν μου ἁ-
μαρτίαν μεγάλην; μὴ γὰρ μέχρις ἐμοῦ εἶχε στῆναι τὰ τῆς τιμωρίας; πᾶσά μου ἡ βασι-
λεία ἄρδην ἔμελλεν ἀφανίζεσθαι ἐκ τῆς ἀπάτης τῆς παρὰ σοῦ γεγενημένης. τί οὖν
ἐνιδὼν ἐποίησας τοῦτο; σκόπει ἐνταῦθα, ἀγαπητέ, τοῦ δικαίου τὸ φρόνημα, ὅπως ἐν
5 τάξει ἀπολογίας διδασκαλίαν αὐτοῖς θεογνωσίας εἰσάγει.

11 Εἶπα γάρ, φησι, μήποτε οὐκ ἔστι θεοσέβεια ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ, ἐμέ τε ἀποκτενοῦσιν
ἕνεκεν τῆς γυναικός μου. Εναγώνιος, φησι, γέγονα, μήποτε, διὰ τὸ ἐπὶ τῇ
πλάνῃ ὑμᾶς κατέχεσθαι, οὐδεμίαν τοῦ δικαίου πρόνοιαν ποιῆσθε, καὶ διὰ τοῦτο ὑμῶν
φειδόμενος, μὴ μαθόντες αὐτοῦ γυναῖκά μου γεγενῆσθαι διὰ τὴν περὶ ταύτην ἐπιθυμίαν
10 ἐμὲ ἀνελεῖν ἐπιχειρήσετε, τοῦτο ἐποίησα. ὅρα πῶς διὰ τῶν ὀλίγων τούτων ῥημάτων ὁμοῦ καὶ
καθήψατο αὐτῶν, καὶ ἐδίδαξεν, ὅτι δεῖ τὸν ἐπὶ πάντων Θεὸν ἐν νῷ λαμβάνοντα μηδὲν τῶν
παρανόμων διαπράττεσθαι ἡμᾶς, ἀλλὰ τὸν ἀκοίμητον ἐκεῖνον ὀφθαλμὸν δεδοικέναι,
καὶ διὰ τὴν ἐκεῖθεν ἐπηρτημένην δίκην πολλὴν τοῦ δικαίου ποιεῖσθαι τὴν πρόνοιαν.
Εἶτα βουλόμενος τὴν ὑπὲρ ἑαυτοῦ ἀπολογίαν ποιῆσαι, φησι, μὴ νομίσητέ με καὶ
15 οὕτως ἐψεῦσθαι. 12 Καὶ γὰρ ἀδελφή μού ἐστιν ἐκ πατρός, ἀλλ' οὐκ ἐκ
μητρός· ἐγενήθη δέ μοι εἰς γυναῖκα. Τὸν αὐτόν μοι πατέρα ἐπιγράφε-
ται, δι' ὃ καὶ ἀδελφὴν αὐτὴν ἐκάλεσα. μὴ τοίνυν καταγνῶτέ μου. εἰ γὰρ καὶ ὁ φόβος
τοῦ θανάτου εἰς τὴν ἀνάγκην με ταύτην κατέστησε, καὶ τὸ δεδοικέναι μήποτε διὰ ταύ-
την ἐμὲ μὲν ἀποκτείνητε, ταύτην δὲ παραποιήσησθε· ἀλλ' ὅμως οὐδὲ οὕτως ἐστὶ ψεῦδος
20 τὸ παρ' ἐμοῦ εἰρημένον. ὅρα πόσην ποιεῖται τὴν σπουδὴν ὁ δίκαιος, ὥστε δεῖξαι μηδὲ ἐν
τούτῳ ἑαυτὸν ψευσάμενον. καὶ ἵνα πάντα μετὰ ἀκριβείας μάθητε, παρ' ἐμοῦ ἀκούσατε καὶ
τὴν βουλήν, ἣν μεταξὺ ἀλλήλων ἐθήκαμεν, ἡνίκα ἐξήγαγέ με ὁ Θεὸς ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ
πατρός μου. θέα μοι ἐνταῦθα τὴν πολλὴν τοῦ δικαίου σοφίαν, πῶς ἐν τάξει διηγήσεως
διδάσκει αὐτούς, ὡς ἐξ ἀρχῆς καὶ ἐκ προοιμίων τῶν ᾠκειωμένων ἐστὶ τῷ Θεῷ, καὶ ὅτι αὐ-
25 τὸς καὶ οἴκοθεν αὐτὸν ἀνέστησε καὶ ἐκεῖσε ἤγαγεν, ἵνα μάθῃ ὁ βασιλεὺς ὅτι τῶν πολλὴν ἐχόντων
ἐστὶ πρὸς τὸν Θεὸν παρρησίαν. 13 Ἡνίκα, φησίν, ἐξήγαγέ με ὁ Θεὸς ἐκ τοῦ
οἴκου πατρός μου, εἶπον αὐτῇ, ταύτην τὴν δικαιοσύνην ποιήσεις ἐπ' ἐμέ· εἰς πάντα
τόπον, οὗ ἐὰν εἰσέλθωμεν, ἐκεῖ εἰπέ, ὅτι ἀδελφός μού ἐστιν.

Ἐπειδὴ γὰρ ἀνωτέρω εἶπεν, εἶπα γάρ, μήποτε οὐκ ἔστι θεοσέβεια ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ,
30 καὶ ἐδόκει πολὺ αὐτῶν καθάπτεσθαι, βουλόμενος τὸ σφοδρὸν τοῦ ῥήματος ὑπεκλῦσαι,
ἐνταῦθά φησιν, ὅτι μὴ νομίσητε ὅτι ὑμῶν ἕνεκεν μόνον τοῦτο πεποιηκέναι ἐπέγνωμεν.
εὐθέως γὰρ ἡνίκα ἐξήγαγέ με κύριος ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ πατρός μου, εἶπον αὐτῇ, ταύτην
τὴν δικαιοσύνην ποιήσεις εἰς ἐμὲ εἰς πάντα τόπον, οὗ ἐὰν εἰσέλθωμεν. περὶ πάντων
τῶν τὴν γῆν, φησιν, ταύτην οἰκούντων τὴν παραγγελίαν πρὸς αὐτὴν ἐποιησάμην·
35 καὶ ὅτι καὶ οὕτως ἐκτὸς ψεύδους ἐστὶν ἡ ὑπόκρισις. ὁ γὰρ τοῦ θανάτου φόβος εἰς τοῦτο ἡμᾶς
ἐλθεῖν κατηνάγκασε. Ταῦτα εἰπὼν ὁ δίκαιος, καὶ τὸν θυμὸν αὐτῶν κατεμάλαξε, καὶ
τὴν οἰκείαν ἀρετὴν ἐξεκάλυψε, καὶ ἀρκοῦσαν αὐτοῖς διδασκαλίαν ἐνέθηκε θεοσεβείας.
αἰδεσθεὶς τοίνυν ὁ βασιλεὺς τοῦ δικαίου τὴν πολλὴν ἐπιείκειαν, τῇ οἰκείᾳ φιλοτιμίᾳ ἀ-
μείβεται τὸν πατριάρχην. 14 Ἔλαβε γάρ, φησιν, Ἀβιμέλεχ χίλια
40 δίδραχμα καὶ πρόβατα καὶ μόσχους καὶ παῖδας καὶ παιδίσκας, καὶ ἀποδέδωκεν αὐτῷ, καὶ Σάρ-
ῥαν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ. Εἶδες, ἀγαπητέ, τὴν ἀμήχανον τοῦ Θεοῦ σοφίαν.
ὁ γὰρ περὶ τοῦ θανάτου δεδοικὼς καὶ πάντα ποιῶν ὥστε δυνηθῆναι τοῦτον διαφυγεῖν, οὐ
μόνον τὸν θάνατον διέφυγεν, ἀλλὰ καὶ τοσαύτης ἀξιοῦται παρρησίας, καὶ περιφανὴς ἀθέ-

ον

ον γίνεται. τοιαῦτα γὰρ τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ. οὐ μόνον τῶν λυπηρῶν ἐλευθεροῖ τοὺς γενναίως ἀντέχειν πρὸς τοὺς ἐπιόντας πειρασμοὺς σπουδάζοντας, ἀλλὰ καὶ τοσαύτην ἐν αὐτοῖς τοῖς λυπηροῖς παρέχει τὴν εὐφροσύνην, ὡς καὶ λήθην ἡμᾶς ἔχειν παντελῆ, καὶ ἐν πολλῇ γίνεσθαι τῶν ἀγαθῶν περιουσίᾳ. καὶ ὅρα λοιπὸν τοῦ βασιλέως τὴν πρὸς τὸν δίκαιον θεραπείαν. οὐ μόνον γὰρ τοῖς τοσούτοις αὐτὸν δώροις τιμᾷ, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐξουσίαν αὐτῷ δίδωσι τῆς ἐν τῇ γῇ κατοικήσεως.

15 Ἰδοὺ γάρ, φησιν, ἡ γῆ μου ἐναντίον σου ἐστίν. οὗ ἐάν σοι ἀρέσκῃ, κατοίκει.

Ἐπειδὴ γὰρ ἔμαθεν ὅτι δι᾽ ἐκεῖνον, καὶ διὰ τὰς ἐκείνου προσευχὰς ἡ ζωὴ αὐτῷ κεχάρισται, ὡς εὐεργέτην λοιπὸν καὶ προστάτην, τὸν ξένον, τὸν ἀλήτην, τὸν οὐδαμόθεν γνώριμον οὕτω θεραπεύειν ἐπείγεται. 16 Τῇ δὲ Σάῤῥᾳ, φησὶν, εἶπεν, ἰδοὺ δέδωκα χίλια δίδραχμα τῷ ἀδελφῷ σου.

Ὅρα πῶς δεξάμενος τὴν παρὰ τοῦ δικαίου διδασκαλίαν, καὶ πιστεύσας τοῖς παρ᾽ αὐτοῦ εἰρημένοις, καὶ αὐτὸς ἀδελφὸν αὐτῆς αὐτὸν καλεῖ.

Ἅπερ δέδωκά σοι, φησιν, ἔσται εἰς τιμὴν τοῦ προσώπου σου· καὶ πάντα ἀλήθευσον.

Τί ἐστιν, εἰς τιμὴν τοῦ προσώπου σου, καὶ πάντα ἀλήθευσον; ὑπὲρ ὧν δι᾽ ἄγνοιαν ἐπεχείρησα γαμετήν σε οὖσαν τοῦ δικαίου εἰς τὴν οἰκίαν τὴν ἐμὴν ἀγαγεῖν, ὑπὲρ τούτου μόνου, ὑπὲρ οὗ ὕβρεώς σοι αἴτιος γέγονα, τὰ χίλια δέδωκα δίδραχμα, θεραπεύων τὰ παρ᾽ ἐμοῦ γεγενημένα εἰς σέ. ἀλλὰ πάντα ἀλήθευσον. τί ἐστι, πάντα ἀλήθευσον; πάντες, φησὶ, παρὰ σοῦ μανθανέτωσαν, ὅτι οὐδὲν γέγονε παρ᾽ ἐμοῦ παράνομον, ὅτι ἀνέπαφος ἐξῆλθες ἐκ τῆς οἰκίας τῆς ἐμῆς. δίδαξόν, φησι, τὸν ἄνδρα τὸν σόν, ὅτι ἀθῷός εἰμι τῆς ἁμαρτίας. μανθανέτω παρὰ σοῦ, ὡς οὐδὲν εἴργασταί μοι. τίνος δὲ ἕνεκεν ταῦτα λέγει; ἵνα μαθὼν παρ᾽ αὐτῆς ὁ δίκαιος καὶ πληροφορηθεὶς τὰς ὑπὲρ αὐτοῦ προσευχὰς ἀνενέγκῃ τῷ δεσπότῃ. ἐπειδὴ γὰρ εἶπεν ἐκεῖνος, ὅτι πάντα ἀλήθευσον, ἀντὶ τοῦ, δίδαξόν σου τὸν ἄνδρα τὰ γεγενημένα, εὐθέως ἐπήγαγεν ἡ γραφή,

17 Καὶ προσηύξατο Ἀβραὰμ πρὸς τὸν Θεὸν, καὶ ἰάσατο ὁ Θεὸς τὸν Ἀβιμέλεχ, καὶ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ τὰς παιδίσκας αὐτοῦ, καὶ ἔτικτον· 18 ὅτι συνέκλεισεν ἔξωθεν πᾶσαν μήτραν ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Ἀβιμέλεχ ἕνεκεν Σάῤῥας τῆς γυναικὸς Ἀβραάμ.

Ὅρα πῶς διὰ πάντων περιφανέστερον τὸν δίκαιον ποιῆσαι βουλόμενος ὁ δεσπότης, ταῖς προσευχαῖς αὐτοῦ τὴν σωτηρίαν τοῦ βασιλέως καὶ πάντων τῶν ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ χαρίζεται. προσηύξατο γάρ, φησιν, Ἀβραὰμ πρὸς τὸν Θεὸν, καὶ ἰάσατο ὁ Θεὸς τὸν Ἀβιμέλεχ, καὶ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ τὰς παιδίσκας αὐτοῦ, καὶ ἔτικτον ὅτι συγκλείων συνέκλεισε κύριος ἔξωθεν πᾶσαν μήτραν ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Ἀβιμέλεχ. διὰ τοῦτο καίτοι τῆς ἁμαρτίας ἐκτὸς ταύτης γενομένου τοῦ βασιλέως τὴν τιμωρίαν ταύτην αὐτῷ ἐπήγαγεν ὁ ἀγαθὸς δεσπότης, ἵνα ταῖς προσευχαῖς τοῦ δικαίου ἐπινεύσας, οὕτω τὴν λύσιν ἐπαγάγῃ, καὶ περιφανέστερον καὶ λαμπρότερον τὸν δίκαιον ἀπεργάσηται. πάντα γὰρ ἀεὶ ποιεῖ καὶ πραγματεύεται, καὶ οὕτως ἕκαστον οἰκονομεῖ, ὥστε τοὺς αὐτῷ δουλεύοντας, καθάπερ φωστῆρας, οὕτω διαλάμπειν, καὶ τὴν τούτων ἀρετὴν πανταχοῦ κατάδηλον γενέσθαι. καὶ ὅρα μοι λοιπὸν, ἀγαπητέ, μετὰ τὴν τῶν λυπηρῶν ἀπαλλαγὴν, πῶς πάλιν διαδέχεται τὸν δίκαιον ἡ κορωνὶς τῶν ἀγαθῶν, ἡ τῆς ἐπαγγελίας ὑπόσχεσις, καὶ εἰς ἔργον λοιπὸν ἐξήει τὰ πάλαι παρὰ τοῦ Θεοῦ ἐπαγγελθέντα αὐτῷ.

κεφ. κα. 1 Καὶ κύριος, φησιν, ἐπεσκέψατο τὴν Σάῤῥαν, καθὰ εἶπε, καὶ ἐποίησε τῇ Σάῤῥᾳ, καθ᾽ ἃ ἐλάλησε, 2 Καὶ συλλαβοῦσα ἔτεκε Σάῤῥα τῷ Ἀβραὰμ υἱὸν εἰς τὸ γῆρας, εἰς τὸν καιρὸν, καθὰ ἐλάλησεν αὐτῷ κύριος.

Τί

Τί ἐστι, καθὼς ἐλάλησε καὶ καθὼς εἶπε; καθάπερ, φησὶν, ὑπέσχετο, ἡνίκα ἐπεξενώθη μετὰ τῶν ἀγγέλων εἰς τὴν δρῦν τὴν Μαμβρῆ, εἰρηκὼς ὅτι εἰς τὸν καιρὸν τοῦτον ἐλεύσομαι, καὶ ἔσται τῇ Σάρρᾳ υἱός. Ταῦτα τοίνυν εἰς ἔργον ἐξῆλθε, καὶ τὰ τῇ φύσει ἀπηγορευμένα, ταῦτα ἑώρων εἰς ἔργον ἐκβεβηκότα, οὐ κατὰ ἀνθρωπίνην ἀκολουθίαν,
5 ἀλλὰ κατὰ θείαν χάριν.

3 Καὶ ἐκάλεσε τὸ ὄνομα τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, ὃν ἔτεκεν αὐτῷ Σάρρα, Ισαάκ.

Οὐχ ἁπλῶς ἐπεσημήνατο ἡ θεία γραφὴ τὸ, ὃν ἔτεκεν αὐτῷ Σάρρα. οὐ γὰρ εἶπεν ἁπλῶς, ἐκάλεσε τὸ ὄνομα τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, ἀλλὰ προσέθηκεν, ὃν ἔτεκεν αὐτῷ Σάρρα, τοῦτ᾽ ἔστιν ἡ στεῖρα, ἡ ἄγονος, ἡ γεγηρακυῖα. 4 Καὶ περιέτεμεν αὐτόν, φησι,
10 τῇ ἡμέρᾳ τῇ ὀγδόῃ, καθὰ ἐνετείλατο κύριος. Οὕτω γὰρ ἦν διαταξάμενος, ὥστε τῇ ἡμέρᾳ τῇ ὀγδόῃ περιτέμνεσθαι λοιπὸν τὰ τικτόμενα. Εἶτα ἵνα μάθωμεν λοιπὸν τὴν ἄφατον δύναμιν τοῦ Θεοῦ, ὅτι καὶ τὰ παρὰ ἀνθρώποις ἀδύνατα, παρ᾽ αὐτῷ δυνατὰ, διὰ τοῦτο καὶ τὸν χρόνον ἡμῖν πάλιν ἐπισημαίνεται ἡ θεία γραφὴ, καὶ μετὰ τὸν τόκον διδάσκει ἡμᾶς λέγουσα, 5 Ἀβραὰμ δὲ ἦν ἐτῶν ἑκατὸν, ἡνίκα ἐγέ-
15 νετο αὐτῷ Ισαὰκ ὁ υἱὸς αὐτοῦ. 6 Εἶπε δὲ Σάρρα, γέλωτά μοι ἐποίησεν ὁ κύριος. ὃς γὰρ ἂν ἀκούσῃ, συγχαρεῖταί μοι.

Τί ἐστι, γέλωτά μοι ἐποίησεν ὁ κύριος; εὐφροσύνης ὑπόθεσίς μοι ὁ τόκος ἐστίν. καί τι θαυμαστὸν, εἰ ἐμοί; καὶ πάντας τοὺς ἀκούοντας συνηδομένους ἕξω, οὐκ ἐπειδὴ ἔτεκον, ἀλλ᾽ ἐπειδὴ οὕτως ἔτεκον. τὸ παράδοξον τοῦ γινομένου πάντας εἰς θαῦμα καταστήσει, καὶ
20 πλείονα πᾶσι παρέξει τὴν ἡδονὴν, ὅταν μάθωσιν ὅτι ἐγὼ ἡ τῶν νεκρῶν οὐδὲν ἄμεινον διακειμένη ἄφνω μήτηρ γέγονα, καὶ ἀπὸ κατεψυγμένης μήτρας παιδίον ἔτεκον. καὶ μὴν θηλάζειν δύναμαι, καὶ πηγὰς γάλακτος ἀφιέναι ἡ μηδεμίαν ἐλπίδα λοιπὸν τεκνογονίας ἔχουσα. 7 Καὶ εἶπε, τίς ἀναγγελεῖ τῷ Ἀβραάμ, ὅτι θηλάζει παιδίον Σάρρα; Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ τοῦ γάλακτος αἱ πηγαὶ παρεσχέθησαν, ἵνα
25 τὸν τόκον ἐγγυήσωνται, καὶ μή τις ὑπόβλητον εἶναι νομίσῃ τὸ παιδίον. αἱ γὰρ πηγαὶ τοῦ γάλακτος πᾶσιν ἐκήρυττον παρ᾽ ἅπασαν ἀνθρωπίνην προσδοκίαν τὸ γεγενημένον. τίς ἀναγγελεῖ, ὅτι θηλάζει παιδίον Σάρρα; ὅτι ἔτεκον υἱὸν ἐν γήρᾳ μου, ὅτι ἐγὼ ἡ γεγηρακυῖα τεκεῖν ἠδυνήθην, καὶ ἐν ἡλικίᾳ τοιαύτῃ παιδίον τρέφειν δύναμαι;

8 Καὶ ηὐξήθη, φησὶ, τὸ παιδίον, καὶ ἀπεγαλακτίσθη ὁ υἱὸς αὐτοῦ. καὶ ἐποίησεν Ἀ-
30 βραὰμ δοχὴν μεγάλην, ᾗ ἡμέρᾳ ἀπεγαλακτίσθη ὁ υἱὸς αὐτοῦ.

Εἶδες τοῦ Θεοῦ τὴν ἄφατον σοφίαν, ὅπως διὰ πάντων τὴν ὑπομονὴν τοῦ δικαίου βασανίσας, ὅτε ἀπαγορεύειν ἔδοξε καὶ αὐτὸς καὶ πάντες οἱ εἰς αὐτὸν ὁρῶντες, τῇ ἀνθρωπείᾳ φύσει κατακολουθοῦντες, τότε τὴν οἰκείαν ὑπόσχεσιν εἰς ἔργον ἤγαγε.

ΗΘΙΚΟΝ

Καὶ ἡμεῖς τοίνυν, ἀγαπητοὶ, τὴν αὐτὴν τῷ δικαίῳ ὑπομονὴν ἐπιδεικνυώμεθα, καὶ
35 μηδέποτε ναρκῶμεν, ἀλλὰ ταῖς χρησταῖς ἐλπίσι τρεφώμεθα, εἰδότες ὅτι οὔτε δυσκολία πραγμάτων, οὔτε ἕτερόν τι τῶν ἀνθρωπίνων ἱκανὸν, κώλυμα ἡμῖν γενέσθαι, ἐπειδὰν ἡ τοῦ Θεοῦ χάρις τὴν οἰκείαν φιλοτιμίαν ἐπιδείξασθαι βουληθῇ. ὅταν γὰρ ἐκεῖνος νεύσῃ, πάντα ἐκ ποδῶν γίνεται, καὶ τὰ δύσκολα εὔκολα γίνεται, καὶ τὰ ἀδύνατα δυνατά· μόνον ἐὰν ἡμεῖς στεῤῥὰν τὴν εἰς αὐτὸν πίστιν ἐπιδεικνυώμεθα, καὶ πρὸς τὸ μέγεθος αὐτοῦ ἀφορῶν-
40 τες, ἀνώτεροι γινώμεθα τῶν ἀνθρωπίνων ἁπάντων. ὁ γὰρ τὰ μέλλοντα ἀγαθὰ, καὶ τὰ ἀπόῤῥητα ἐκεῖνα ὑπισχνούμενος τοῖς μετ᾽ ἀρετῆς τὴν ἐνταῦθα ζωὴν διανύουσιν, οὐ πολλῷ μᾶλλον καὶ τὰ ἐνταῦθα παρέξει; καὶ μάλιστα, ἐὰν ἡμεῖς ἐκείνων ἐφιέμενοι, τῶν παρόντων ὑπερορῶμεν. τότε γὰρ αὐτῶν μάλιστα ἀπολαύσομεν μετὰ δαψιλείας, ὅ-

ὅταν αὐτῶν ὑπεριδεῖν βουληθῶμεν. ὅταν γὰρ γινώσκοντες, ἐκεῖνα ποθῶμεν τὰ μέλλοντα, τὰ ἀκίνητα ἀγαθὰ, τὰ τέλος οὐκ ἐπιστάμενα· ἵνα καὶ τὸν παρόντα βίον ἀλύπως διανύσωμεν, κἀκείνων ἐπιτυχεῖν δυνηθῶμεν, ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἀπολαῦσαι, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ πατρὶ ἡ δόξα, ἅμα τῷ ἁγίῳ πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Λογ. μϛ. ΚΑΙ ΕΙΠΕ ΣΑΡΡΑ, ΤΙΣ ΑΝΑΓΓΕΛΕΙ ΤΩ Ἀβραὰμ, ὅτι θηλάζει παιδίον Σάρρα; ὅτι ἔτεκον υἱὸν ἐν γήρᾳ μου;

Φέρε καὶ σήμερον, ἀγαπητοὶ, τὴν ἀκολουθίαν τῶν χθὲς εἰρημένων ἀναλαβόντες, οὕτω τὴν ἑστίασιν ὑμῖν παραθῶμεν ταύτην τὴν πνευματικήν· ἵνα μάθωμεν πάλιν, καθάπερ χθὲς ἠκούσατε, τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ τὴν ἄφατον κηδεμονίαν καὶ συγκατάβασιν, καὶ τοῦ πατριάρχου τὴν πολλὴν ὑπακοὴν καὶ εὐγνωμοσύνην. εἴδετε ὅπως ἡ τοῦ Ἰσαὰκ γέννησις περιχαρῆ τὴν Σάρραν ἐποίησεν. εἶπε γάρ, φησι, γέλωτά μοι ἐποίησεν ὁ Θεός. ὃς γὰρ ἂν ἀκούσῃ, συγχαρεῖταί μοι. ἕκαστον, φησι, τῶν ἀκουόντων εἰς κοινωνίαν τῆς χαρᾶς ἐπισπάσομαι. μεγάλη γάρ ἐστιν ἡ παρὰ τοῦ Θεοῦ παρασχεθεῖσά μοι δωρεά, καὶ ὑπερβαίνουσα τὴν ἀνθρωπίνην ἀσθένειαν. τίς γάρ, φησιν, οὐκ ἂν ἐκπλαγείη ὁρῶν ἐμὲ γαλακτοτροφοῦσαν καὶ τιθηνουμένην, τὴν ἐν ἐσχάτῳ γήρᾳ καὶ μέχρι τοῦ παρόντος ἐν ἀπαιδίᾳ γεγενημένην; καὶ ὡσανεὶ θαυμάζουσα καὶ ἐκπληττομένη τὸ γεγονός, ἐπήγαγε, τίς ἀναγγελεῖ τῷ Ἀβραὰμ, ὅτι θηλάζει παιδίον Σάρρα; ὅτι ἔτεκον υἱὸν ἐν γήρᾳ μου; ἐπειδὴ ὑπὲρ φύσιν ἐστὶ τὸ γεγονός, διὰ τοῦτό φησι, τίς ἀναγγελεῖ; ἀντὶ τοῦ, τίς ἀναλογίσεται; τίς ἂν ἐνθυμηθείη; ποία διάνοια καταλαβεῖν δυνήσεται; ποῖος λογισμὸς εὑρεῖν ἱκανὸς τοῦ γεγενημένου τὴν ἀκρίβειαν; οὐχ οὕτω θαυμαστὸν ἦν, τὸ ἐκ τῆς πέτρας κατὰ τὴν ἔρημον ἀναβλύσαι τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων, ἡνίκα τῇ ῥάβδῳ Μωϋσῆς ταύτην διέρρηξεν, ὡς τοῦτο τὸ ἀπὸ μήτρας ἤδη νενεκρωμένης παιδίον τεχθῆναι, καὶ γάλακτος πηγὰς ἀναβλύσαι. ἵνα γὰρ πᾶσιν ὁ τόκος κατάδηλος γένηται, καὶ πάντας, καὶ τοὺς τότε παρόντας καὶ τοὺς μετὰ ταῦτα ἀκούοντας εἰς πίστιν τοῦ θαύματος ἐναγάγῃ, διὰ τοῦτο καὶ αὐτὴ τρέφει παιδίον καὶ τὴν γαλακτοτροφίαν ἀνέχεται. καί φησι, τίς ἀναγγελεῖ τῷ Ἀβραὰμ, ὅτι θηλάζει παιδίον Σάρρα; [illegible]το τὸ καινὸν, καὶ παράδοξον, καὶ παρ' ἐλπίδα ἐμοὶ παρασχεθέν, ὅτι ἔτεκον υἱὸν ἐν γήρᾳ μου; τί ἐστιν, ὅτι ἔτεκον υἱὸν ἐν γήρει μου; ὅτε καὶ αὐτὸς τῆς στρώσεως ἱκανὸς ἦν, φησι, καὶ ὁ τῆς ἡλικίας χρόνος ἀπαγορεῦσαι τὸν τόκον, τότε πάντα τὰ κωλύματα ὁ δεσπότης ἐκποδὼν ποιησάμενος, καὶ τοῦ παιδὸς τὸν τόκον ἐμοὶ κεχάρισται, καὶ τοῦ γάλακτος τὰς πηγάς. ἀλλ' ἴδωμεν λοιπὸν τὰ ἑξῆς. ἐπειδὴ γὰρ ἀπήρτισε τὰ τῆς γαλακτοτροφίας,

9 Εἶδε, φησι, Σάρρα τὸν υἱὸν Ἄγαρ τῆς Αἰγυπτίας, ὃς ἐγένετο τῷ Ἀβραὰμ, παίζοντα μετὰ Ἰσαὰκ τοῦ υἱοῦ αὐτῆς. 10 Καὶ εἶπε τῷ Ἀβραὰμ, ἔκβαλε τὴν παιδίσκην ταύτην καὶ τὸν υἱὸν αὐτῆς. οὐ γὰρ μὴ κληρονομήσῃ ὁ υἱὸς τῆς παιδίσκης μετὰ τοῦ υἱοῦ μου Ἰσαάκ. 11 Σκληρὸν δὲ ἐφάνη τὸ ῥῆμα ἐναντίον Ἀβραὰμ περὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ.

Ὅρα μοι, ἀγαπητέ, ἐνταῦθα τὴν Σάρραν πάλιν οὐ φέρουσαν τοῦ Ἰσμαὴλ τὴν πολλὴν παρρησίαν, οὐδὲ ἀνεκτῶς ἐνεγκεῖν δυναμένην τὸν τῆς παιδίσκης υἱὸν μετὰ τοῦ Ἰσαὰκ ἀναστρεφόμενον. ἀλλὰ καθάπερ πρότερον καταστεῖλαι τῆς Ἄγαρ τὸ φρόνημα βουλομένη, διὰ τῆς σφοδρᾶς ἀγανακτήσεως εἰς φυγὴν αὐτὴν τραπῆναι παρεσκεύασεν, οὕτω καὶ νῦν βουλομένη ἐκ προοιμίων ἀναστεῖλαι τοῦ Ἰσμαὴλ τὴν προπέτειαν, καὶ μὴ φέρουσα ὁρᾶν τὸν

ἐκ

ἐκ χάριτος τεχθέντα υἱὸν καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς τοῦ Θεοῦ τῆς δωρεᾶς μετὰ τοῦ τῆς παιδίσκης τῆς Αἰγυπτίας συναναστρεφόμενον, φησὶ πρὸς τὸν Ἀβραάμ, ἔκβαλε τὴν παιδίσκην καὶ τὸν υἱὸν αὐτῆς. οὐ γὰρ μὴ κληρονομήσῃ ὁ υἱὸς τῆς παιδίσκης ταύτης μετὰ τοῦ υἱοῦ μου. ἐπειδὴ ᾔδει ὅτι καὶ αὐτὴ ἐν ἐσχάτῳ γήρᾳ τυγχάνει, καὶ τὸν πατριάρχην ἑώρα * προβεβηκότα (ἦσαν γὰρ ἀμφότεροι προβεβηκότες ἡμερῶν) ὑφορωμένη μήποτε ἀμφοτέρων αὐτῶν τελευτησάντων ὁ Ἰσμαὴλ, διὰ τὸ ἐκ τῆς τοῦ πατριάρχου συνουσίας τεχθῆναι, ἐπιχειρήσει εἰς τὸν κλῆρον ἑαυτὸν τοῦ παιδὸς εἰσαγαγεῖν, καὶ κοινωνὸς γενέσθαι τῷ Ἰσαάκ, διὰ τοῦτό φησιν, ἔκβαλε τὴν παιδίσκην ἐντεῦθεν, καὶ τὸν υἱὸν αὐτῆς. μανθανέτω, φησὶν, ἤδη ὅτι οὐδὲν ἕξει ὁ τῆς παιδίσκης υἱὸς μετὰ τοῦ υἱοῦ μου Ἰσαάκ. οὐδὲ γὰρ εὔλογον τὸν τῆς δούλης υἱὸν μετὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ ἐμοῦ τῆς δεσποίνης συναναστρέφεσθαι. ἀλλ' ἡ μὲν Σάρρα οὐκ ἀπεικὸς πρᾶγμα πέπονθεν, ἀλλὰ καὶ σφόδρα ἀκόλουθον, καὶ οὕτως ἀκόλουθον, ὡς καὶ τὸν Θεὸν συναινέσαι τοῖς παρ' αὐτῆς εἰρημένοις. ὁ δὲ πατριάρχης φιλόστοργος ὢν, καὶ συμπαθῶς διακείμενος πρὸς τὸν Ἰσμαὴλ, ἐπαχθῶς ἐδέξατο τὰ παρὰ τῆς Σάρρας εἰρημένα. σκληρὸν γάρ, φησιν, ἐφάνη τὸ ῥῆμα ἐναντίον Ἀβραὰμ περὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ. οὐδὲ γὰρ τῆς Ἄγαρ ἐποιήσατο λόγον, ἀλλὰ συμπαθῶς πρὸς τὸν παῖδα διέκειτο, ἅτε δὴ λοιπὸν ἐν ἡλικίᾳ γεγονότα. ἀλλὰ σκόπει μοι ἐνταῦθα τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ τὴν ὑπερβάλλουσαν συγκατάβασιν. ἐπειδὴ γὰρ εἶδε καὶ τὴν Σάρραν κατὰ τὸ εἰκὸς παθοῦσάν τι ἀνθρώπινον, καὶ δυσχεραίνουσαν ἐπὶ τῇ ὁμοτιμίᾳ τῶν παίδων, καὶ τὸν Ἀβραὰμ οὐ φέροντα πρᾴως τὴν ἐκβολὴν τοῦ Ἰσμαὴλ καὶ τῆς παιδίσκης (εἰ γὰρ καὶ μὴ ἀντέτεινε '' τὴν Σάρραν διὰ πολλὴν τὴν ἐπιείκειαν, ἀλλ' ὅμως σκληρὸν αὐτῷ κατεφαίνετο, ἀντὶ τοῦ βαρύ, φησι, καὶ ἐπαχθὲς καὶ φορτικόν) τότε λοιπὸν τὴν οἰκείαν φιλανθρωπίαν μιμούμενος ὁ δεσπότης, καὶ τῆς ὁμονοίας τὸν σύνδεσμον αὐτῶν συσφίγγων, 12 Φησὶ πρὸς τὸν Ἀβραάμ, μὴ σκληρὸν ἔστω ἐναντίον σου τὸ ῥῆμα περὶ τοῦ παιδίου καὶ τῆς παιδίσκης. πάντα ὅσα ἂν εἴπῃ σοι Σάρρα, ἄκουσον τῆς φωνῆς αὐτῆς.

Μὴ δέξῃ, φησί, βαρέως τὸ παρ' αὐτῆς ῥηθέν σοι, ἀλλὰ πάντα ὅσα ἂν εἴποι σοι Σάρρα, ἄκουσον τῆς φωνῆς αὐτῆς. ταῦτα πάντα, φησὶν, ἅπερ σοι διαλέγεται περὶ τοῦ Ἰσμαὴλ καὶ τῆς Ἄγαρ καταδέξαι καὶ ὑπάκουσον τῆς φωνῆς αὐτῆς· μὴ θελήσῃς λυπῆσαι τὴν ἐν παντὶ τῷ χρόνῳ τοσαύτην περὶ σὲ τὴν φιλοστοργίαν ἐπιδειξαμένην, τὴν οὐ μόνον ἅπαξ, ἀλλὰ καὶ δεύτερον, ἵνα τοῦ θανάτου σε ἐξαρπάσῃ, ἑαυτὴν ἐκδεδωκυῖαν ὑπὲρ τῆς σῆς σωτηρίας, καὶ ὑπόθεσίν σοι γενομένην τοσαύτης περιφανείας· καὶ πρότερον μὲν μετὰ τοσούτου πλούτου ἀπὸ τῆς Αἰγύπτου ἐπανελθεῖν πεποιηκυῖαν· μετὰ ταῦτα δὲ τοσαύτης τιμῆς ποιήσασαν ἀξιωθῆναί σε ὑπὸ τοῦ Ἀβιμέλεχ. μὴ τοίνυν ἀνάσχῃ ἐναντία τοῖς παρ' αὐτῆς λεγομένοις βουλεύσασθαι. καὶ γὰρ οὐδὲ ἄλλως ἔσται.

Ἐν γὰρ τῷ Ἰσαὰκ τῷ παρ' αὐτῆς τεχθέντι τὸ σπέρμα σοι κληθήσεται,

Καὶ οὗτος ἔσται σου κληρονόμος, 13 Καὶ τὸν υἱὸν δὲ τοῦτον τῆς παιδίσκης αὐξηθῆναι παρασκευάσω, καὶ εἰς ἔθνος μέγα ποιήσω αὐτὸν, ἐπειδὴ σπέρμα σόν ἐστι.

Ποίει οὖν τὰ παρ' αὐτῆς σοι λεγόμενα, καὶ ὑπάκουε τῆς φωνῆς αὐτῆς. ἐννόησόν μοι λοιπὸν, ὅση ἀμφοτέρων ἡ εἰρήνη καὶ ἡ ὁμόνοια εἰς τὸ συνοικέσιον αὐτῶν ἐπολιτεύετο, τῆς τοῦ Θεοῦ ἀγαθότητος τὸν σύνδεσμον αὐτῶν συσφιγγούσης.

14 Ἀνέστη γάρ, φησι, τὸ πρωΐ, καὶ ἔλαβεν ἄρτους καὶ ἀσκὸν ὕδατος, καὶ ἔδωκεν Ἄγαρ, καὶ ἐπέθηκεν ἐπὶ τῶν ὤμων αὐτῆς καὶ τὸ παιδίον, καὶ ἀπέστειλεν αὐτήν.

Ὅρα μοι πάλιν τοῦ δικαίου τὴν πολλὴν εὐγνωμοσύνην, καὶ ὅπως διὰ πάντων τὸν φιλόθεον αὐτοῦ σκοπὸν δείκνυσιν. ὅτε μὲν γὰρ ἤκουσε τῆς Σάρρας λεγούσης, ἔκβαλε τὴν

παιδίσκην καὶ τὸν υἱὸν αὐτῆς, πονηρὸν αὐτῷ ἐφάνη, ἐπειδὴ φιλοστόργως πρὸς τὸν Ἰσμαὴλ διέκειτο· ἐπειδὴ δὲ ὁ δεσπότης ἐκέλευσεν, εὐθέως ἐποίει τὸ ἐπιταχθέν. ὅταν γάρ, φησιν, αὐτὸς ἐπιτάττῃ, χαλαζέτω πάντα τὰ πάθη. ὁ γὰρ τῆς φύσεώς ἐστι δεσπότης ὁ κελεύων.

Λαβοῦσα τοίνυν ἡ παιδίσκη, φησί, τοὺς ἄρτους καὶ τὸν ἀσκὸν τοῦ ὕδατος, ἐξῄει μετὰ τοῦ παιδίου.

Ἀλλ' ὅρα μοι πάλιν διὰ τὴν πρὸς τὸν δίκαιον εὔνοιαν, πῶς καὶ αὐτὴ ἀξιοῦται τῆς κηδεμονίας τῆς ἄνωθεν. ἀπελθοῦσα τοίνυν ἐπλανᾶτο κατὰ τὴν ἔρημον, καὶ τοῦ ὕδατος ἀναλωθέντος, καὶ οὐδεμίαν οὐδαμόθεν εὑρίσκουσα παραμυθίαν,

15 Ἔρριψε, φησί, τὸ παιδίον ὑποκάτω μιᾶς ἐλάτης. Καὶ διακοπτομένη τὰ σπλάγχνα, καὶ ὑπὸ τῆς ὀδύνης συνεχομένη καὶ τῆς πρὸς τὸ παιδίον φιλοστοργίας

16 Ἐκάθητο, φησιν, ἀπέναντι αὐτοῦ, ὡσεὶ τόξου βολήν. εἶπε γάρ, οὐ μὴ ἴδω τὸν θάνατον τοῦ παιδίου μου. καὶ ἀναβοῆσαν τὸ παιδίον ἔκλαυσεν.

Ἀλλ' ὁ ἐλεήμων καὶ φιλάνθρωπος Θεός, καὶ πατρὸς καὶ μητρὸς φιλοστοργίαν εἰς τὴν περὶ ἡμᾶς κηδεμονίαν ὑπερακοντίζων, εἰσήκουσε τῆς φωνῆς τοῦ παιδίου ἐκ τοῦ τόπου οὗ ἦν, ᾤκτειρε τὸ παιδίον, ἠλέησε τὴν συμφορὰν τῆς Ἄγαρ· συνεχώρησεν αἴσθησιν αὐτὴν λαβεῖν τῆς ἐρημίας, καὶ εὐθέως τὴν παρ' ἑαυτοῦ ἀντίληψιν ἐχαρίσατο.

17 Καὶ ἐκάλεσε, φησιν, ἄγγελος τοῦ Θεοῦ τὴν Ἄγαρ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ εἶπεν αὐτῇ, τί ἐστιν Ἄγαρ; μὴ φοβοῦ. ἐπακήκοε γὰρ ὁ Θεὸς τῆς φωνῆς τοῦ παιδίου σου ἐκ τοῦ τόπου οὗ ἐστιν. 18 Ἀνάστηθι, λάβε τὸ παιδίον, καὶ κράτησον τῆς χειρὸς αὐτοῦ. εἰς γὰρ ἔθνος μέγα ποιήσω αὐτό.

Ὢ φιλανθρωπίας δεσπότου. οὐκ ἐπειδὴ παιδίσκη ἦν, ὑπερεῖδεν αὐτήν, ἀλλ' ἐπειδὴ ἐπαγγελίαν ἐποιήσατο πρὸς τὸν πατριάρχην, καὶ ἐπειδὴ ἐκείνου τὸ σπέρμα ἐτύγχανε, τοσαύτης προνοίας καὶ αὐτὴν ἀξιοῖ, καί φησι, Τί ἐστιν Ἄγαρ; μὴ φοβοῦ. ἐπήκουσε γὰρ ὁ Θεὸς τῆς φωνῆς τοῦ παιδίου. ἀνάστηθι καὶ λάβε αὐτό, καὶ κράτησον τῆς χειρὸς αὐτοῦ. * μὴ ἀθύμει, φησί, διὰ τὸ ἐκβληθῆναί σε τῆς οἰκίας· τοσαύτης γὰρ ἀπολαύσεται τῆς παρ' ἐμοῦ προνοίας, ὡς καὶ εἰς ἔθνος μέγα γενέσθαι καὶ αὐτό.

19 Καὶ ἤνοιξε, φησί, τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῆς· Οὐκ ἐπειδὴ περὶ τοῦτο οὐχ ἑώρα, ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ τῶν ὀφθαλμῶν ἀνεῳγμένων οὐδὲν αὐτῇ ὄφελος ἐγένετο περὶ τῆς ἄνωθεν ἐπισκοπῆς. διὰ τοῦτο ὅτι ἐβουλήθη τὴν παρ' ἑαυτοῦ κηδεμονίαν ἐπιδείξασθαι, φησιν, ἀνέῳξε τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῆς, ἀντὶ τοῦ, ὑπέδειξεν αὐτῇ ἀγνοούσῃ, τὴν διάνοιαν αὐτῆς διήγειρεν, ὡδήγησεν αὐτήν, ὥστε ἰδεῖν τὸν τόπον τὸν ἀναβλύζοντα τοῦ ὕδατος τὰς πηγάς.

Καὶ εἶδε, φησι, φρέαρ ὕδατος ζῶντος, καὶ ἐπορεύθη καὶ ἔπλησε τὸν ἀσκόν, καὶ ἐπότισε τὸ παιδίον. Ἐν ἀπόροις πόρον ἐχαρίσατο ὁ κύριος, καὶ ἐν ἀμηχανίᾳ τοιαύτῃ τυγχανούσῃ καὶ οὐδεμίαν ἐλπίδα σωτηρίας ἐχούσῃ τὴν οἰκείαν φιλοτιμίαν εἰς αὐτὴν ἐπεδείξατο, ὁμοῦ καὶ αὐτὴν παραμυθησάμενος, καὶ τοῦ παιδίου τὴν πρόνοιαν ποιησάμενος. οὕτως ὅταν βούληται ὁ Θεός, κἂν ἐν ἐρημίᾳ ὦμεν, κἂν ἐν αὐτοῖς τοῖς ἐσχάτοις κακοῖς, κἂν μηδεμίαν ἐλπίδα σωτηρίας ἔχωμεν, οὐδενὸς ἑτέρου δεησόμεθα, τῆς τοῦ Θεοῦ ῥοπῆς πάντα ἡμῖν γινομένης. ἐὰν γὰρ τὴν παρ' αὐτοῦ εὔνοιαν ἐπισπασώμεθα, οὐδεὶς ἡμῶν περιέσται, ἀλλὰ πάντων ἐσόμεθα μακαριώτεροι.

20 Καὶ ἦν ὁ Θεὸς μετὰ τοῦ παιδίου, φησί, καὶ ηὐξήθη, καὶ κατῴκησεν ἐν τῇ ἐρήμῳ.

Οὕτως, ὅταν εὐμενῆ τὸν Θεὸν ἔχωμεν, κἂν ἐν ἐρήμῳ ὦμεν, τῶν ἐν ταῖς πόλεσι διαγόντων ἀσφαλέστερον διατριψόμεθα. μεγίστη γὰρ ἀσφάλεια καὶ τεῖχος ἀκαταγώνιστον

ἡ παρὰ τοῦ Θεοῦ ῥοπή. καὶ ἵνα μάθῃς ὅπως ὁ ἐν ἐρήμῳ τυγχάνων τοῦ ἐν μέσαις ταῖς
πόλεσι διατρίβοντος, καὶ πολλῆς τῆς ἀνθρωπίνης συμμαχίας ἀπολαύοντος καὶ ἀσφα-
λέστερος καὶ δυνατώτερος καθέστηκεν, ἴδωμεν πῶς ὁ μὲν Δαβὶδ τόπους ἐκ τόπων ἀμεί-
βων, καὶ καθάπερ ἀλήτης διάγων, ὑπὸ τῆς ἄνωθεν χειρὸς ἐπειχίζετο· ὁ δὲ Σαοὺλ ἐν
5 μέσαις ταῖς πόλεσι τυγχάνων, καὶ στρατόπεδα τοσαῦτα ἑπόμενα καὶ δορυφόρους καὶ ὑπα-
σπιστὰς ἔχων, καθ᾽ ἑκάστην ἡμέραν ἐδεδοίκει καὶ ἔτρεμε τῶν πολεμίων τὴν ἔφοδον. καὶ ὁ μὲν
μόνος ὢν καὶ οὐδένα ἔχων μεθ᾽ ἑαυτοῦ ἕτερον, οὐκ ἐδεῖτο τῆς παρὰ τῶν ἀνθρώπων συμ-
μαχίας· ὁ δὲ τὸ διάδημα περικείμενος καὶ τὴν ἁλουργίδα ἔχων, τῆς παρὰ τούτου βοηθεί-
ας ἐχρῄζεν· ὁ βασιλεὺς τοῦ ποιμένος ἐδεῖτο, καὶ ὁ τὸ διάδημα περικείμενος τοῦ ἰδιώτου. ἀλλ᾽,
10 εἰ βούλεσθε, ἀνωτέρω ἀναγάγωμεν τὴν ἀκολουθίαν τοῦ λόγου, ἵνα πᾶσαν αὐτοῦ τὴν ἱστορίαν
εἰς μέσον παραγαγόντες, μάθωμεν ὡς οὐδὲν ἰσχυρότερον τοῦ πεφραγμένου τῇ ἄνωθεν
συμμαχίᾳ, καὶ οὐδὲν ἀσθενέστερον τοῦ ταύτης ἐρήμου τυγχάνοντος, κἂν ὑπὸ μυρίων στρατο-
πέδων κυκλούμενος ᾖ. οὗτος οὖν νέος ὢν κομιδῇ, καὶ διὰ τὸ τῆς ἡλικίας ἄωρον ἐν τῇ οἰκίᾳ τῇ
πατρικῇ διάγων, ἐπειδή ποτε καιρὸς ἐκάλει, προτραπεὶς ὑπὸ τοῦ πατρὸς ἐπισκέψασθαι τοὺς
15 ἑαυτοῦ ἀδελφοὺς, ὑπήκουσε καὶ ἀπεστέλλετο πρὸς αὐτούς. παραγενόμενος οὖν εἰς τὴν τούτων
ἐπίσκεψιν, ἐπειδὴ εἶδε τὸν πόλεμον συνεστῶτα τὸν τοῦ ἀλλοφύλου Γολιὰθ, καὶ πάντα τὸν λαὸν
καταπεπληγότα τὸν μετὰ τοῦ Σαοὺλ, καὶ αὐτὸν τὸν βασιλέα εἰς τὸν περὶ τοῦ παντὸς κίνδυνον κα-
θεστῶτα, τέως θεατὴς ἐβούλετο γενέσθαι, καὶ ἀπῄει ἰδεῖν τὸ καινὸν καὶ παράδοξον, ὅτι εἷς
ἄνθρωπος τοσούτων μυριάδων κατεξανίστατο. ἀλλ᾽ οἱ ἀδελφοὶ τοῦ φρονήματος αὐ-
20 τοῦ οὐκ ἐνεγκόντες τὴν ἀνδρείαν, καὶ εἰς φθόνον διηγέρθησαν, καί φασι πρὸς αὐτὸν, δι᾽
οὐδὲν ἕτερον ἐλήλυθας, ἢ ἵνα τὸν πόλεμον ἴδῃς; οὐδὲ γὰρ διὰ τὴν ἐπίσκεψιν τὴν ἡμετέ-
ραν παραγέγονας. ἀλλ᾽ ὅρα τούτου τὴν σύνεσιν καὶ τὴν πολλὴν ἐπιείκειαν. οὐδὲν
ἀπρεπὲς πρὸς αὐτοὺς φθέγγεται, οὐδὲν τραχὺ, ἀλλὰ καταστέλλων αὐτῶν τὴν φλό-
γα, καὶ τὸν φθόνον καταπραΰνων, φησὶν, οὐχὶ ῥῆμά ἐστι; μὴ γὰρ ὅπλα με εἴδετε μεταχειρι-
25 ζόμενον; μὴ γὰρ παραταττόμενον ἐθεάσασθε; ἁπλῶς ἰδεῖν ἐβουλήθην, καὶ πυθέσθαι πό-
θεν αὐτῷ τῆς τοσαύτης μανίας ἡ ὑπερβολή. τίς γάρ ἐστιν ὁ ἀλλόφυλος, ὁ ὀνειδίζων
παράταξιν Θεοῦ ζῶντος; εἶτα ἀκούων κἀκείνου τὴν πολλὴν μεγαλορρημοσύνην,
καὶ τῶν μετὰ τοῦ Σαοὺλ ἀφιγμένων τὴν ἄφατον δειλίαν, φησὶ, τί ἔσται τῷ ἀνθρώπῳ τῷ
τούτου τὴν κεφαλὴν ἐκτέμνοντι; καὶ πολλὴν τῆς ψυχῆς τὴν ἀνδρείαν ἐδείκνυ διὰ τῶν
30 ῥημάτων πάντας εἰς ἔκπληξιν ἀγαγών. ταῦτα γνοὺς ὁ Σαοὺλ μεταπέμπεται τὸν νέον
τὸν τῆς ποιμαντικῆς πλέον εἰδότα οὐδὲν, καὶ ἰδὼν αὐτοῦ τὴν ἡλικίαν ἐξευτέλισεν. εἶ-
τα μαθὼν παρ᾽ αὐτοῦ, ὅπως τοῖς ἄρκοις ἐνέπεσεν καὶ λέουσιν ἡνίκα ἐπῄεσαν τοῖς ποιμνίοις (ἠναγ-
κάσθη γὰρ ταῦτα διηγήσασθαι ὁ θαυμάσιος οὗτος, οὐ κενοδοξῆσαι βουλόμενος, ἀλλ᾽ εἰς ἀ-
νάγκην καταστὰς, ὥστε ἐκείνῳ θάρσος ἐνθεῖναι, καὶ μὴ πρὸς τὴν εὐτέλειαν τοῦ φαινο-
35 μένου ἰδεῖν, ἀλλὰ πρὸς τὴν πίστιν τὴν ἔνδοθεν κρυπτομένην, καὶ τὴν συμμαχίαν τὴν ἄνω-
θεν, δι᾽ ἣν ὁ νέος τῶν ἀνδρῶν ἦν ἰσχυρότερος, καὶ ὁ ἄοπλος τῶν ὡπλισμένων, καὶ ὁ ποιμὴν
τῶν στρατιωτῶν) εἶτα ἰδὼν αὐτοῦ τὸ παράστημα τῆς γνώμης, τὰ οἰκεῖα ὅπλα ἐνδύειν αὐ-
τὸν ἐβούλετο. ὁ δὲ ταῦτα περιθέμενος οὐδὲ ἐνεγκεῖν αὐτὰ ἴσχυσε. τοῦτο δὲ ἐγίνετο, ἵνα γυμ-
νὴ δειχθῇ ἡ τοῦ Θεοῦ δύναμις ἡ δι᾽ αὐτοῦ ἐνεργοῦσα, καὶ μὴ τοῖς ὅπλοις λογίσωνται τὰ γι-
40 νόμενα. ἐπειδὴ γὰρ μετὰ τὸ ἐνδύσασθαι ταῦτα ἐχώλευεν, ἀπέθετο τὰ ὅπλα, καὶ τὴν
ῥάβδον τὴν ποιμαντικὴν λαβὼν καὶ τοὺς λίθους, οὕτως ἐπὶ τὸν σαρκινὸν ἐκεῖνον πύργον ἐξῄει.
ἀλλ᾽ ὅρα πάλιν καὶ τὸν ἀλλόφυλον πρὸς τὸ εὐτελὲς τῆς ἡλικίας ὁρῶντα, καὶ ἐντεῦθεν
ἐξευτελίζοντα τὸν δίκαιον, καὶ καθάπερ παιδίου εὐτελοῦς κατεξανιστάμενον διὰ τῶν

ῥημάτων. ἐπειδὴ γὰρ εἶδεν αὐτὸν μετὰ τῆς ῥάβδου τῆς ποιμενικῆς ἐπ᾽ αὐτὸν ὁρμήσαντα, καὶ τὰς βώλους μόνας ἐπιφερόμενον, μονονουχὶ πρὸς αὐτὸν ἔλεγε, ἐνόμισας σὺ πάλιν προβάτοις ἐφεστάναι, καὶ κύνας τινὰς ἐκδιώκειν, καὶ διὰ τοῦτο καθάπερ κύνα τινὰ ἐλαύνων, οὕτω μετὰ τῶν ὀργάνων ἐκείνων ἐπὶ τὸν πρὸς ἐμὲ μάχην ὥρμησας. ἄρτι σε ἡ πεῖρα διδάξει, ὡς οὐ πρὸς τὸν τυχόντα σοι ὁ πόλεμος. καὶ πολλῇ τῇ μεγαλοῤῥημοσύνῃ χρησάμενος ἔσπευδε καὶ ἠπείγετο, καὶ τὴν πανοπλίαν ἐκίνει καὶ τὰ ὅπλα ἐξέτεινεν. ἀλλ᾽ ὁ μὲν τῇ δυνάμει τῶν ὅπλων πεποιθὼς ἠπείγετο πρὸς τὴν μάχην· ὁ δὲ τῇ πίστει καὶ τῇ ἄνωθεν συμμαχίᾳ συμφράξας ἑαυτὸν, καὶ πρότερον διὰ τῶν ῥημάτων τοῦ ἀλλοφύλου τὸ φρύαγμα κατενεγκὼν, καὶ εἰπὼν πρὸς αὐτὸν, σὺ μὲν ἔρχῃ πρὸς μὲ ἐν ὅπλῳ καὶ δόρατι, καὶ τῇ οἰκείᾳ ἰσχύϊ νομίζεις περιγενέσθαι· ἐγὼ δὲ ἐν ὀνόματι κυρίου τοῦ Θεοῦ. καὶ ταῦτα εἰπὼν καὶ αἰρόμενος ἐκ τῆς ῥάβδου τῆς ποιμενικῆς μίαν βῶλον, καθάπερ ὄντως κύνα τινὰ μέλλων ἀπελαύνειν ἐπιόντα τῇ ποίμνῃ, οὕτω τῇ σφενδόνῃ ἐξακοντίσας, παραχρῆμα κατὰ τοῦ μετώπου πλήξας τὸν ἀλλόφυλον κατήνεγκε, καὶ σπεύσας καὶ ἀφελὼν αὐτοῦ τὸ ξίφος, δι᾽ ἐκείνου τὴν κεφαλὴν ἀποτεμὼν, οὕτως ἤνεγκε τῷ βασιλεῖ, καὶ τέλος τῷ πολέμῳ δέδωκε. καὶ δι᾽ ἐκείνου καὶ ὁ βασιλεὺς τὴν σωτηρίαν εὕρατο, καὶ πᾶς ὁ τούτου στρατὸς ἀνέπνευσε. καὶ ἦν ἰδεῖν θαυμαστὰ καὶ παράδοξα πράγματα, τὸν ὡπλισμένον ὑπὸ τοῦ ἀόπλου κατενηνεγμένον, καὶ τὸν τὰ πολεμικὰ ἔμπειρον ὑπὸ τοῦ τῆς ποιμενικῆς πλέον εἰδότος μηδέν. τίνος ἕνεκεν καὶ διὰ τί; ὅτι ὁ μὲν τὴν ἄνωθεν εἶχε συμμαχίαν συνεφαπτομένην αὐτῷ· ὁ δὲ ταύτης ἔρημος ὢν ὑπὸ ταῖς τούτου χερσὶν ἐγίνετο. ἀλλ᾽ ὅρα λοιπὸν ἐνταῦθα τὸ πάθος τοῦ φθόνου ὅσην εἰργάσατο τὴν ἀτοπίαν. ἐπειδὴ γὰρ εἶδεν ὁ βασιλεὺς εὐφημίας πολλῆς ἀπολαύσαντα τὸν δίκαιον τοῦτον, καὶ τὰς χορευούσας λεγούσας, ἐνίκησε Σαοὺλ ἐν χιλιάσι, καὶ Δαβὶδ ἐν μυριάσιν, οὐκ ἐνεγκὼν πρᾴως τὰ περὶ αὐτῶν ῥηθέντα (καίτοι κατὰ τὸν τοῦ δικαίου λόγον αὐτῷ μᾶλλον ἐχαρίσαντο, ἢ τῷ Δαβὶδ) ἡττηθεὶς ὑπὸ τοῦ φθόνου τὸν εὐεργέτην τοῖς ἐναντίοις λοιπὸν ἠμείβετο, καὶ ὃν ἐχρῆν σωτῆρα καὶ εὐεργέτην ἐπιγράφεσθαι, τοῦτον ἀνελεῖν ἐπεχείρει. ὢ μανίας ὑπερβολὴ, ὢ παραπληξίας ἐπίτασις. τὸν τὴν ζωὴν αὐτῷ χαρισάμενον, καὶ πάντα τὸν στρατὸν αὐτοῦ ἐλευθερώσαντα τῆς τοῦ ἀλλοφύλου μανίας, τοῦτον ὡς πολέμιον λοιπὸν ὑφωρᾶτο, καὶ οὐδὲ ἔναυλος οὖσα ἡ εὐεργεσία περιεγίνετο τοῦ πάθους, ἀλλὰ καθάπερ ὑπὸ μέθης τινὸς, ὑπὸ τοῦ φθόνου σκοτωθεὶς τὸν τῆς διανοίας λογισμὸν, τὸν εὐεργέτην ὡς πολέμιον ἑώρα. τοιοῦτον γὰρ ἡ κακία τοῦ πάθους τούτου· αὐτῷ πρότερον λυμαίνεται τῷ τοῦτο τίκτοντι. καὶ καθάπερ σκώληξ ὑπὸ τοῦ ξύλου τικτόμενος αὐτὸ πρότερον τὸ ξύλον καταναλίσκει, οὕτω καὶ ὁ φθόνος ἐκείνην πρότερον διαφθείρει τὴν τεκοῦσαν αὐτὸν ψυχὴν [καταναλίσκουσαν ἑαυτὴν,] καὶ τὸ ἐναντίον ἢ βούλεται τὸν φθονούμενον διατίθησι. μὴ γάρ μοι τὰ προοίμια σκόπει ἐπὶ τῶν φθονουμένων, ἀλλὰ πρὸς τὸ τέλος ἀφόρα, καὶ ἐννόει ὅτι αὐτὴ ἡ κακία τῶν φθονούντων εἰς μείζονα περιφάνειαν ἄγει τοὺς φθονουμένους. οἱ μὲν γὰρ καὶ τὸν Θεὸν ἐφέλκονται εἰς συμμαχίαν, καὶ τῆς ἄνωθεν ἀπολαύουσι ῥοπῆς· ὁ δὲ ταύτης ἔρημος, πᾶσιν εὐεπιχείρητος γίνεται, καὶ πρὸ τῶν ἔξωθεν πολεμίων ὑπ᾽ αὐτοῦ τοῦ πάθους πολιορκούμενος μονονουχὶ καταναλίσκεται, καὶ ὥσπερ ἀδήλοις γνάθοις κατεσθιόμενος, οὕτω δαπανώμενος ὑποβρύχιος, ὡς εἰπεῖν, γίνεται.

ΗΘΙΚΟΝ

Ὅπερ εἰδότες φεύγωμεν, παρακαλῶ, τὴν λύμην τοῦ πάθους, καὶ πάσῃ δυνάμει ἐξορίζωμεν τοῦτο τῆς ἑαυτῶν ψυχῆς. πάντων γὰρ τῶν παθῶν τοῦτο ὀλεθριώτερον, καὶ αὐτῇ ἡμῶν τῇ σωτηρίᾳ λυμαινόμενον. τοῦ γὰρ πονηροῦ διαβόλου ἐστὶν εὕρημα. διὸ καί τις

πις ἔλεγε, Φθόνῳ διαβόλου θάνατος εἰσῆλθεν εἰς τὸν κόσμον. τί ἐστι φθόνῳ δὲ διαβόλου θάνατος εἰσῆλθεν εἰς τὸν κόσμον; ἐπειδὴ γὰρ εἶδε τὸ πονηρὸν τοῦτο θηρίον ἀθάνατον γενόμενον τὸν πρωτόπλαστον, διὰ τῆς οἰκείας πονηρίας εἰς τὴν τῆς ἐντολῆς παράβασιν αὐτὸν ἤγαγε, καὶ δι' ἐκείνης τοῦ θανάτου τὴν τιμωρίαν παρεσκεύασεν αὐτὸν ἐπισπάσασθαι. ὁ φθόνος τοίνυν τὴν ἀπάτην εἰργάσατο, ἡ ἀπάτη τὴν παρακοήν, ἡ παρακοὴ τὸν θάνατον. διὰ τοῦτό φησι, φθόνῳ διαβόλου θάνατος εἰσῆλθεν εἰς τὸν κόσμον. εἶδες πόση τοῦ πάθους ἡ λύμη· τὸν ἀθανασίᾳ τιμηθέντα θανάτῳ ὑποκεῖσθαι πεποίηκεν. ἀλλ' ὁ μὲν ἐχθρὸς τῆς ἡμετέρας σωτηρίας τὸν οἰκεῖον φθόνον κινήσας, ὄντα ἀθάνατον τὸν πρωτόπλαστον θανάτῳ καταδικασθῆναι πεποίηκεν· ὁ δὲ κηδεμὼν καὶ φιλάνθρωπος διὰ τοῦ θανάτου τοῦ οἰκείου πάλιν τὴν ἀθανασίαν ἡμῖν ἐχαρίσατο, καὶ μείζονα ὧν ἀπωλέσαμεν, εὕραμεν. παραδείσου ἐκεῖνος ἐξήγαγε, καὶ εἰς τὸν οὐρανὸν οὗτος ἀνήγαγε· θανάτῳ καταδικασθῆναι ἐκεῖνος πεποίηκε, καὶ τὴν ἀθανασίαν ἡμῖν οὗτος ἐχαρίσατο· τῆς ἐν παραδείσῳ τρυφῆς ἀπεστέρησεν ἐκεῖνος, καὶ βασιλείαν ἡμῖν οὐρανῶν εὐτρέπισεν οὗτος. εἶδες τοῦ δεσπότου σου τὸ εὐμήχανον, καὶ ὅπως τὰ παρὰ τῆς βασκανίας ὅπλα τοῦ διαβόλου κατὰ τῆς ἡμετέρας σωτηρίας γεγενημένα, ἐκεῖνα αὐτὰ περιέτρεψεν εἰς τὴν αὐτοῦ κεφαλήν. οὐ μόνον γὰρ ἡμᾶς μειζόνων ἠξίωσεν, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνον ἡμῖν ὑποχείριον ἔδωκεν εἰπών, Ἰδοὺ δέδωκα ὑμῖν ἐξουσίαν πατεῖν ἐπάνω ὄφεων καὶ σκορπίων. ταῦτα τοίνυν ἅπαντα λογιζόμενοι καὶ τὸν φθόνον τῆς ἑαυτῶν ψυχῆς ἐξορίζωμεν, καὶ τὴν εὔνοιαν τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ ἐπισπώμεθα. τοῦτο γὰρ ἡμῶν τὸ ὅπλον τὸ ἀκαταγώνιστον· τοῦτο ἡμῶν ἡ μεγίστη περιουσία. διὰ τοῦτο καὶ ὁ Ἰσμαὴλ καίτοι νέος καὶ ἐν ἐρημίᾳ ὢν καὶ πολλῇ ἀπορίᾳ, ἀθρόον ηὐξήθη καὶ εἰς ἔθνος μέγα ἐπέδωκεν· ἐπειδὴ ὁ Θεὸς ἦν, φησι, μετὰ τοῦ παιδίου. ἐντεῦθεν γὰρ ἡμῖν καὶ ὁ λόγος ἅπας ἐξεκυλίσθη. ὑπερίδωμεν οὖν, παρακαλῶ, τῶν παρόντων, ποθήσωμεν τὰ μέλλοντα, τὴν εὔνοιαν τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ πάντων προτιμώμενοι, καὶ διὰ τῆς ἀρίστης πολιτείας ἑαυτοῖς πολλὴν προαποθώμεθα τὴν παρρησίαν, ἵνα καὶ τὸν παρόντα βίον ἀλύπως διανύσαι δυνηθῶμεν, καὶ τῶν μελλόντων ἀγαθῶν ἐπιτύχωμεν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ πατρί, ἅμα τῷ ἁγίῳ πνεύματι δόξα, κράτος, τιμή, νῦν καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Σοφία. β. κδ. — Λουκ. ι. ιθ.

Λογ. μζ. ΚΑΙ ΕΓΕΝΕΤΟ ΜΕΤΑ ΤΑ ΡΗΜΑΤΑ ΤΑΥΤΑ, ὁ Θεὸς ἐπείραζε τὸν Ἀβραάμ.

Πολὺ τῶν σήμερον ἡμῖν ἀναγνωσθέντων τὸ κέρδος, καὶ ἄφατος ὁ θησαυρὸς ὁ τοῖς βραχέσι τούτοις ῥήμασιν ἐγκεκρυμμένος. τοιαῦτα γὰρ τὰ θεῖα λόγια· οὐκ ἐν τῷ πλήθει τῶν ῥημάτων, ἀλλ' ἐν τῇ συντομίᾳ τῶν λόγων πολὺν ἐναποκείμενον ἔχει τὸν πλοῦτον. φέρε οὖν, ἀναπτύξωμεν τὰ εἰρημένα, καὶ καταμάθωμεν ἀκριβῶς τῶν σήμερον ἀναγνωσθέντων τὴν δύναμιν. οὕτω γὰρ πάλιν εἰσόμεθα καὶ τοῦ πατριάρχου τὴν πολλὴν ἀρετήν, καὶ τοῦ Θεοῦ τὴν ὑπερβάλλουσαν φιλανθρωπίαν.

1 Καὶ ἐγένετο, φησι, μετὰ τὰ ῥήματα ταῦτα, ὁ Θεὸς ἐπείραζε τὸν Ἀβραάμ. κεφ. κβ.

Τί βούλεται ταυτὶ τὰ ῥήματα, καὶ ἐγένετο μετὰ τὰ ῥήματα ταῦτα, ὁ Θεὸς ἐπείραζε τὸν Ἀβραάμ; τί ἐστι καὶ ἐγένετο μετὰ τὰ ῥήματα ταῦτα; σκόπει μοι τὴν θείαν γραφήν,

πῶς

πῶς ἐντεῦθεν ἤδη βούλεται ἐκκαλύψαι ἡμῖν τοῦ δικαίου τὴν ἀρετήν. καὶ ἐπειδὴ μέλλει διηγεῖσθαι τὴν πεῖραν τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ ἐπαγομένην τῷ Ἀβραάμ, πρότερον ἡμᾶς βούλεται τὸν καιρὸν διδάξαι, καθ᾽ ὃν ταῦτα ὁ πατριάρχης ἐπετάττετο, καὶ πότε τὸν Ἰσαὰκ ἀνενεγκεῖν ἐκελεύετο, ἵνα μάθῃς τὴν πολλὴν τοῦ πατριάρχου ὑπακοήν, καὶ ὅπως τῶν τῷ Θεῷ δοκούντων οὐδὲν προτιμᾶν ἠνέσχετο. τί οὖν ἐστιν, ἐγένετο δὲ μετὰ τὰ ῥήματα ταῦτα; ἐπειδὴ γὰρ μετὰ τὸν τοῦ Ἰσαὰκ τόκον, ἡνίκα ἐθεάσατο ἡ Σάῤῥα τὸν Ἰσμαὴλ συναναστρεφόμενον τῷ Ἰσαάκ, καθάπερ χθὲς πρὸς ὑμᾶς διελέχθημεν, δυσχεράνασα πρὸς τοῦτο ἡ Σάῤῥα ἔλεγε πρὸς τὸν Ἀβραάμ· ἔκβαλε τὴν παιδίσκην καὶ τὸν υἱὸν αὐτῆς (οὐ γὰρ μὴ κληρονομήσῃ ὁ υἱὸς τῆς παιδίσκης μετὰ τοῦ υἱοῦ μου) ἐφάνη δὲ τοῦτο σκληρὸν τῷ πατριάρχῃ, βουλόμενος ὁ Θεὸς παραμυθήσασθαι τὸν δίκαιον, φησιν, ὑπάκουσον Σάῤῥας τῆς γυναικός σου, καὶ ποίει τὸ παρ᾽ αὐτῆς λεχθέν· καὶ μὴ σκληρόν σοι φαινέσθω τὸ περὶ τοῦ παιδίου καὶ τῆς παιδίσκης. ἐν γὰρ τῷ Ἰσαὰκ κληθήσεταί σοι σπέρμα· καὶ τοῦτον δὲ ποιήσω εἰς ἔθνος μέγα, ἐπειδὴ σπέρμα σόν ἐστι. καὶ πᾶσα ἡ ὑπόσχεσις αὐτῷ καὶ ἡ παρὰ τοῦ Θεοῦ ἐπαγγελία αὕτη ἦν, ὥστε εἰς πολὺ πλῆθος ἐκτείνεσθαι τοὺς ἐκ τοῦ Ἰσαὰκ τικτομένους, καὶ ταύταις ταῖς ἐλπίσι τρεφόμενος ὁ δίκαιος διετέλει, καὶ ὡς τῶν τοσούτων καὶ ἐπαλλήλων θλίψεων καὶ πειρασμῶν τὰς ἀμοιβὰς κομισάμενος, καὶ ἐν ἀσφαλείᾳ λοιπὸν γεγονώς, καὶ ὁρῶν ἐν ὀφθαλμοῖς τὸν μέλλοντα διαδέχεσθαι αὐτοῦ τὸν κλῆρον, οὕτω μετὰ ἀδείας καθειστήκει μεγίστην ἐντεῦθεν παραμυθίαν καρπούμενος. ἀλλ᾽ ὁ τὰ ἀπόῤῥητα τῆς διανοίας ἐπιστάμενος, βουλόμενος [ἡμῖν] ἐκκαλύψαι τοῦ δικαίου τὴν ἀρετήν, καὶ τὸν πολὺν πόθον, ὃν περὶ αὐτὸν ἐπιδείκνυται, μετὰ τὰς τοσαύτας ὑποσχέσεις, καὶ ταύτην τὴν πρόσφατον γεγενημένην, ἧς τὴν μνήμην ἔναυλον εἶχεν, ὅτε λοιπὸν ἐν ἡλικίᾳ γέγονεν ὁ Ἰσαάκ, καὶ ἐν αὐτῷ τῷ ἄνθει τῆς ἡλικίας ἐτύγχανε, καὶ τὸν πόθον τοῦ πατρὸς τὸν περὶ αὐτὸν ἦν ἰδεῖν αὐξανόμενον, τότε μετὰ τὰ ῥήματα ταῦτα τῆς ἐπαγγελίας, καὶ μετὰ τὸ εἰπεῖν, ὅτι ἐν αὐτῷ κληθήσεταί σοι σπέρμα, καὶ αὐτὸς ἔσται σου διάδοχος, μετὰ τὰ ῥήματα ταῦτα ὁ Θεὸς ἐπείραζε τὸν Ἀβραάμ. τί ἐστιν, ἐπείραζεν; οὐχ ὡς αὐτὸς ἀγνοῶν, ἀλλὰ προσῆγεν αὐτῷ τὴν πεῖραν, ἵνα καὶ οἱ τότε παρόντες καὶ οἱ ἐξ ἐκείνου μέχρι τοῦ παρόντος παιδεύωνται τὸν αὐτὸν πόθον τῷ πατριάρχῃ καὶ τὴν ὑπακοὴν ἐπιδείκνυσθαι περὶ τὰ τοῦ δεσπότου προστάγματα.

Καὶ εἶπέ, φησι, πρὸς αὐτόν, Ἀβραάμ, Ἀβραάμ· ὁ δὲ εἶπεν, ἰδοὺ ἐγώ.

Τί βούλεται ὁ τοῦ ὀνόματος διπλασιασμός; τῆς πολλῆς εὐνοίας τῆς περὶ τὸν πατριάρχην σημεῖόν ἐστι, καὶ ἐδείκνυ αὐτῷ καὶ διὰ τῆς κλήσεως, ὅτι μέλλει τι τῶν ἀναγκαίων αὐτῷ ἐπιτάττειν. παρασκευάζων τοίνυν αὐτὸν συντεῖναι ἑαυτὸν καὶ μετὰ σπουδῆς προσέχειν τοῖς παρ᾽ αὐτοῦ λεγομένοις, τῷ διπλασιασμῷ τῆς κλήσεως ἐχρήσατο, καί φησιν· Ἀβραάμ, Ἀβραάμ· ὁ δὲ εἶπεν, ἰδοὺ ἐγώ. 2 Καὶ εἶπε, λαβὲ τὸν υἱόν σου τὸν ἀγαπητόν, ὃν ἠγάπησας, τὸν Ἰσαάκ, καὶ πορεύθητι εἰς τὴν γῆν τὴν ὑψηλήν, καὶ ἀνένεγκε αὐτὸν εἰς ὁλοκαύτωσιν ἐφ᾽ ἓν τῶν ὀρέων, ὧν ἄν σοι εἴπω.

Μέγας ὁ ὄγκος τοῦ ἐπιτάγματος, καὶ ὑπερβαῖνον ἀνθρωπίνην φύσιν τὸ πρόσταγμα. λαβὲ τὸν υἱόν σου, τὸν ἀγαπητόν, ὃν ἠγάπησας, τὸν Ἰσαάκ. ὅρα πῶς δι᾽ αὐτῶν τῶν ῥημάτων μείζονα τὴν πυρὰν ἀνάπτει, καὶ τὴν κάμινον τῆς φιλοστοργίας τοῦ δικαίου, ἣν περὶ τὸν Ἰσαὰκ ἐκέκτητο, σφοδρότερον διεγείρει. λαβὲ τὸν υἱόν σου, τὸν ἀγαπητόν, ὃν ἠγάπησας, τὸν Ἰσαάκ. ἕκαστον καθ᾽ ἑαυτὸ ἱκανὸν καθικέσθαι τῆς τοῦ δικαίου ψυχῆς. οὐ γὰρ ἁπλῶς εἶπε τὸν Ἰσαάκ, ἀλλὰ προσέθηκε τὸν υἱόν σου, ὃν παρὰ * προσδοκίαν ἐκτήσω, καὶ ἐν αὐτῷ τῷ γήρᾳ χεῖν ἠδυνήθης, τὸν ἀγαπητόν, τὸν περιπόθητόν σου, ὃν μεθ᾽ ὑπερβολῆς ἀγαπᾷς,

ἀγαπᾷς, τὸν Ἰσαάκ, ὃν διάδοχον ἕξειν προσεδόκας, ἐξ οὗ καὶ τὸ σπέρμα σου αὔξεσθαι ἐ-
πηγγειλάμην, καὶ τοσοῦτον αὔξεσθαι, ὡς τῷ πλήθει τῶν ἄστρων, καὶ τῇ ἄμμῳ τῇ παρὰ τὸ
χεῖλος τῆς θαλάσσης ἐξισωθῆναι. τοῦτον οὖν αὐτὸν λαβέ, καὶ πορεύθητι εἰς τὴν γῆν
τὴν ὑψηλήν, καὶ ἀνένεγκε αὐτὸν ἐκεῖ εἰς ὁλοκαύτωσιν ἐφ' ἓν τῶν ὀρέων, ὧν ἄν σοι εἴπω.
5 θαυμάσαι μοι ἔπεισι, πῶς καὶ τὴν ἀκοὴν ἤνεγκεν ὁ δίκαιος. τοῦτον γὰρ αὐτόν, φησι, τὸν
οὕτω σοι περιπόθητον, ἀνένεγκέ μοι εἰς ὁλοκαύτωσιν ἐφ' ἓν τῶν ὀρέων. τί οὖν ὁ δίκαιος;
οὐκ ἐταράχθη τὸν λογισμόν, οὐ συνεχύθη τὴν διάνοιαν, οὐκ ἠπόρησε πρὸς τὸ ξένον τοῦ
ἐπιτάγματος, οὐκ ἐνενόησεν, οὐκ ἐλογίσατο πρὸς ἑαυτὸν τοῦτο· * ὁ παρὰ πᾶσαν
προσδοκίαν χαρισάμενος, ὁ διὰ τὴν οἰκείαν φιλανθρωπίαν τὴν μήτραν τῆς Σάρ-
10 ρας ζωογονήσας νεκρωθεῖσαν, λοιπὸν μετὰ τὸ γαλακτοτροφηθῆναι καὶ αὐξηθῆναι καὶ λοιπὸν
ἐν ἡλικίᾳ γενέσθαι, σφαγιάσαι τὸ τεχθέν μοι κελεύει, καὶ εἰς ὁλοκαύτωσιν ἀνενεχθῆναι.
ὁ πρὸ βραχέως εἰπών, ἐν αὐτῷ κληθήσεταί σοι σπέρμα, νῦν τὰ ἐναντία ἐπιτάττει.
καὶ πῶς ἂν εἰς ἔργον ἐξέλθοι ποτὲ τὰ παρ' αὐτοῦ ἐπαγγελθέντα; πῶς γὰρ οἷόν τε τῆς ῥί-
ζης ἐκτεμνομένης τοὺς κλάδους φυῆναί ποτε, ἢ τοῦ δένδρου ἐκκοπτομένου τὸν καρπὸν
15 ἐνεχθῆναι, ἢ τῆς πηγῆς ξηρανθείσης ποταμοὺς ἀναδοθῆναι; κατὰ μὲν ἀνθρωπίνην ἀκο-
λουθίαν ταῦτα γενέσθαι ἀμήχανον· Θεοῦ δὲ βουληθέντος ταῦτα πάντα γενέσθαι, δυνα-
τόν. ἀλλὰ τούτων μὲν οὐδὲν ἐλογίσατο ὁ δίκαιος οὗτος, ἀλλὰ καθάπερ εὐγνώμων οἰκέ-
της, πάντα λογισμὸν ἀνθρώπινον παρωσάμενος, ἑνὸς μόνου ἐγίνετο, τοῦ τὸ ἐπιταχθὲν εἰς
ἔργον ἀγαγεῖν, καὶ ὥσπερ ἐκτὸς γεγονὼς τῆς ἀνθρωπείας φύσεως, καὶ πᾶσαν συμπάθει-
20 αν καὶ πατρικὴν φιλοστοργίαν δευτέραν ἡγησάμενος, τὴν τοῦ Θεοῦ προσταγμάτων ἐπὶ
τὴν ἐκπλήρωσιν ἔσπευδε.

3 Καὶ ἀναστάς, φησιν, Ἀβραὰμ τὸ πρωῒ ἐπέσαξε τὴν ὄνον αὐτοῦ. παρέλαβε δὲ
μεθ' ἑαυτοῦ δύο παῖδας καὶ Ἰσαὰκ τὸν υἱὸν αὐτοῦ, καὶ σχίσας ξύλα εἰς ὁλοκάρπωσιν ἀναστὰς ἐπο-
ρεύθη, καὶ ἦλθεν ἐπὶ τὸν τόπον, ὃν εἶπεν αὐτῷ ὁ Θεός, τῇ ἡμέρᾳ τῇ τρίτῃ.

25 Ὅρα πῶς καὶ ἐν τῷ διαστήματι βασανίζει τοῦ δικαίου τὴν ἀρετὴν ὁ φιλάνθρωπος
δεσπότης. ἐννόησον γὰρ τί ὑπέμεινεν ἐν τρισὶ νυξὶν ὁ δίκαιος ἐκεῖνος καθ' ἑαυτὸν ἀνα-
λογιζόμενος, καὶ οὐδενὶ ἑτέρῳ ἔχων κοινώσασθαι, καὶ ἐννοῶν ὅτι αὐτὸς μέλλει ταῖς οἰκείαις
χερσὶ τὸν οὕτω περιπόθητον σφάζειν. καὶ σκόπει τοῦ δικαίου τὴν σύνεσιν. ἐπειδὴ ᾔδει τὸ μέ-
γεθος τοῦ ἐπιτάγματος, οὐδενὶ ὅλως τοῦτο γνώριμον ποιεῖ, οὔτε τοῖς παισίν, οὔτε αὐτῷ τῷ
30 Ἰσαάκ, ἀλλὰ μόνος καθ' ἑαυτὸν τὸν ἀγῶνα τοῦτον ἠγωνίζετο, καὶ καθάπερ ἀδάμας τις
οὕτως ἀκαταγώνιστος ἔμενε, τὴν ἀνδρείαν τῶν λογισμῶν ἐπιδεικνύμενος, οὐδὲ πολυπραγ-
μονῶν, ἀλλ' εἴκων μετὰ πολλοῦ τοῦ πόθου τῷ τοῦ Θεοῦ νεύματι.

4 Καὶ ἐπειδὴ περὶ τὸν τόπον ἔφθασεν, ἀναβλέψας, φησίν, Ἀβραὰμ τοῖς ὀφθαλμοῖς
αὐτοῦ, εἶδε τὸν τόπον μακρόθεν, 5 Καὶ εἶπε τοῖς παισὶν αὐτοῦ, καθίσατε αὐτοῦ μετὰ
35 τῆς ὄνου. Ὅρα καὶ ἐνταῦθα τοῦ δικαίου τὴν πολλὴν σύνεσιν· καὶ τοὺς παῖδας
λαθεῖν ἐβούλετο, διὰ πάντων δεικνύς, ὅτι μετὰ προθυμίας ζεούσης καὶ ἐπιτεταμένου πό-
θου πληροῦν ἐβούλετο τὸ τῷ Θεῷ δοκοῦν. ἐπειδὴ γὰρ ᾔδει ὅτι καινὸν καὶ παράδοξον ἦν,
καὶ οὐ πρότερον ὑφ' ἑτέρου γεγονός, τὸ παρ' αὐτοῦ μέλλον γίνεσθαι, κρύπτει τοὺς παῖδας, καὶ
καταλιπὼν αὐτοὺς μετὰ τῆς ὄνου, φησίν, ἐνταῦθα ἀναμείνατε.

40 Ἐγὼ δὲ καὶ τὸ παιδάριον διελευσόμεθα ἕως ὧδε, καὶ προσκυνήσαντες ἀνακάμψομεν
πρὸς ὑμᾶς. Οὐκ εἰδώς, ὅτι τοῦτο ἔσται, ἔλεγεν, ἀλλὰ καὶ προεφήτευσε μέν, ἴ-
σως τοῦτο ἀγνοῶν, ἔλεγε δὲ τοῖς παισὶν ὥστε δόξαι ἀπατᾶν αὐτούς, καὶ παρασκευάζειν
αὐτόθι μένειν. καὶ λοιπὸν ἦν ὁ πατριάρχης μετὰ τοῦ παιδός.

Ἔλαβε

6 Ἔλαβε δὲ Ἀβραὰμ τὰ ξύλα τῆς ὁλοκαυτώσεως, καὶ ἐπέθηκεν Ἰσαὰκ τῷ υἱῷ αὐτοῦ. ἔλαβε δὲ μετὰ χεῖρας τὸ πῦρ καὶ τὴν μάχαιραν, καὶ ἐπορεύθησαν οἱ δύο ἅμα.

Ὢ ψυχῆς ἀνδρεία, ὢ φρονήματος στερρότης. ἐπέθηκε, φησὶ, τῷ Ἰσαὰκ τὰ ξύλα τῆς ὁλοκαυτώσεως· αὐτὸς δὲ τὴν μάχαιραν καὶ τὸ πῦρ ἔλαβε, καὶ ἐπορεύοντο οἱ δύο ἅμα. ποίοις ὀφθαλμοῖς ἑώρα τὸ παιδίον τὰ ξύλα ἐπιφερόμενον, οἷς ἔμελλεν αὐτὸν μετ᾽ οὐ πολὺ ἐπιθύσειν; πῶς ἡ χεὶρ φέρειν ἠδύνατο τὸ πῦρ καὶ τὴν μάχαιραν; καὶ ἡ μὲν χεὶρ ἐπεφέρετο τὸ πῦρ τὸ αἰσθητὸν, τὸ δὲ ἔνδοθεν πῦρ κατέφλεγεν αὐτοῦ τὴν διάνοιαν, καὶ ἐδαπάνα τὸν λογισμόν. ἀλλ᾽ ἐνίκα ὁ πρὸς τὸν Θεὸν πόθος, καὶ ἐλογίζετο ὅτι ὁ ἤδη παραχὼν, καὶ ὑπὲρ φύσιν ἀνθρωπίνην αὐτὸν γεννηθῆναι παρασκευάσας, δυνήσεται καὶ νῦν τὰ ὑπερβαίνοντα τὸν ἀνθρώπινον λογισμὸν ἐργάσασθαι. ἀλλ᾽ ὅρα μοι λοιπὸν περὶ τοῦ αἰσθητοῦ πυρὸς τὴν ἔνδοθεν κατὰ μικρὸν ἐξαπτομένην κάμινον καὶ φλέγουσαν τοῦ δικαίου τὴν ψυχήν.

7 Εἶπε δὲ, φησὶν, Ἰσαὰκ πρὸς Ἀβραὰμ τὸν πατέρα αὐτοῦ· πάτερ.

Ἱκανὸν τὸ ῥῆμα τὰ σπλάγχνα αὐτὰ τοῦ δικαίου καθάψασθαι.

Ὁ δὲ εἶπε, τί ἐστι τέκνον; Πατέρα καλεῖς τὸν μετὰ μικρὸν ἄπαιδα ἐσόμενον, κἀγὼ τέκνον προσαγορεύω τὸν μετ᾽ οὐ πολὺ μέλλοντα ἐπὶ τὸν βωμὸν ἀνιέναι, καὶ ὃν ταῖς οἰκείαις χερσὶ μέλλω σφάζειν. Εἶτα ὁ παῖς φησιν,

Ἰδοὺ τὸ πῦρ ἐπιφέρῃ, κἀγὼ τὰ ξύλα. ποῦ ἐστι τὸ θῦμα τὸ μέλλον προσάγεσθαι; ποῦ ἐστι τὸ πρόβατον τὸ εἰς τὴν ὁλοκάρπωσιν; Ἐννόει μοι ἐνταῦθα τοῦ δικαίου τὴν βάσανον, πῶς ἤνεγκε τὴν ἀκοήν· πῶς ἴσχυσεν ἀποκρίνασθαι τῷ παιδί· πῶς οὐ συνεχύθη· πῶς ἤνεγκε ταμιεύσασθαι, καὶ μὴ κατάδηλον ποιῆσαι τῷ παιδὶ τὸ μέλλον ἔσεσθαι. ἀλλά φησι γενναίῳ φρονήματι καὶ ἀνδρείᾳ τῇ ψυχῇ,

8 Ὁ Θεὸς ὄψεται ἑαυτῷ πρόβατον εἰς ὁλοκάρπωσιν, τέκνον.

Ὅρα καὶ ἐνταῦθα πῶς οὐκ εἰδὼς πάλιν μηνύει τὸ μέλλον ἔσεσθαι. ἔδοξε γὰρ διὰ τῆς ἀποκρίσεως παραλογίζεσθαι τὸν Ἰσαὰκ, ἀλλ᾽ ἐκεῖνον μὲν διὰ τῶν ῥημάτων πρὸς τὸ παρὸν ἔπεισεν, αὐτὸς δὲ μείζονα τὴν ὀδύνην καὶ ἐπιτεταμένην ὑπέμενε, τὰ ῥήματα αὐτὰ στρέφων ἐν τῇ διανοίᾳ, καὶ ἐννοῶν τοῦ παιδὸς τὴν εὐμορφίαν τὴν ἔξωθεν, τῆς ψυχῆς τὸ κάλλος, τὸ πειθήνιον, τὸ ἐπέραστον, αὐτὸ τῆς ἡλικίας τὸ ἄνθος. 9 Πορευθέντες δὲ ἀμφότεροι ἦλθον ἐπὶ τὸν τόπον, ὃν εἶπεν αὐτῷ ὁ Θεός. Παρεγένοντο, φησὶν, ἐπὶ τὸ ὄρος τὸ ὑψηλὸν, ὅπερ αὐτῷ ὁ Θεὸς ἐγνώρισε, Καὶ ᾠκοδόμησεν ἐκεῖ Ἀβραὰμ θυσιαστήριον. Πάλιν ἐκπλήττομαι τοῦ δικαίου τὴν ἀνδρείαν, πῶς ἠδυνήθη τὸ θυσιαστήριον οἰκοδομῆσαι, πῶς ἴσχυσε, πῶς οὐ διελύθη ὑπὸ τῆς ἀγωνίας. ἀλλὰ καὶ τὸ θυσιαστήριον ᾠκοδόμησε,

Καὶ ἐπέθηκε τὰ ξύλα, καὶ συμποδίσας Ἰσαὰκ τὸν υἱὸν αὐτοῦ ἐπέθηκεν * ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον, 10 Καὶ ἐξέτεινεν Ἀβραὰμ τὴν χεῖρα αὐτοῦ λαβεῖν τὴν μάχαιραν σφάξαι τὸν υἱὸν αὐτοῦ. Μὴ ἁπλῶς παραδράμωμεν, ἀγαπητοὶ, τὰ εἰρημένα, ἀλλ᾽ ἐννοήσωμεν πῶς οὐκ ἀπέπτη τοῦ σώματος ἡ ψυχὴ, πῶς ἤνεγκε ταῖς οἰκείαις χερσὶ συμποδίσαι, καὶ τοῖς ξύλοις ἐπιθεῖναι τὸν ἀγαπητὸν, τὸν ἐπέραστον, τὸν μονογενῆ. καὶ ἐξέτεινέ, φησιν, Ἀβραὰμ τὴν χεῖρα αὐτοῦ λαβεῖν τὴν μάχαιραν σφάξαι τὸν υἱὸν αὐτοῦ. ὢ φιλοθέου ψυχῆς, ὢ γνώμης ἀνδρείας, ὢ πόθου ἐπιτεταμένου, ὢ λογισμοῦ νικῶντος ἀνθρωπίνην φύσιν. ἔλαβέ, φησι, τὴν μάχαιραν σφάξαι τὸν υἱὸν αὐτοῦ. τίνα θαυμάσω καὶ ἐκπλαγῶ; τοῦ πατριάρχου τὸ ἀνδρεῖον φρόνημα, ἢ τοῦ παιδὸς τὴν ὑπακοήν; ὅτι οὐκ ἀπεσκίρτησεν, οὐδὲ ἐδυσχέρανε πρὸς τὸ γινόμενον, ἀλλ᾽ ἐπείθετο, καὶ εἶκε τοῖς ὑπὸ τοῦ πατρὸς γινομένοις, καὶ καθάπερ ἀρνίον μεθ᾽ ἡσυχίας τῷ βωμῷ ἐπέκειτο, ἀναμένων τοῦ πατρὸς τὴν δεξιάν; ἀλλ᾽ ἐπειδὴ τὰ τῆς γνώμης ἅπαντα ἀπηρτίσθη, καὶ

οὐδὲν

οὐδὲν λοιπὸν ἐνέλιπε, δεικνὺς ὁ ἀγαθὸς δεσπότης ὅτι οὐ σφαγιάσαι τὸν παῖδα βουλόμενος ταῦτα ἐπέταξεν, ἀλλὰ τοῦ δικαίου θέλων ἐκκαλύψαι τὴν ἀρετὴν, ἀπὸ τῆς γνώμης στεφανώσας τὸν δίκαιον, καὶ ἀπὸ τῆς προαιρέσεως τοῦ πατριάρχου τὴν ἀπηρτισμένην θυσίαν δεξάμενος, λοιπὸν τὴν οἰκείαν ἐπιδείκνυται φιλανθρωπίαν.

5 11 Καὶ ἐκάλεσεν αὐτὸν, φησὶν, ἄγγελος κυρίου ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ εἶπεν, Ἀβραὰμ, Ἀβραάμ. Ἐπειδὴ γὰρ ἑώρα συντεταμένον τὸν δίκαιον, καὶ ἕτοιμον ὄντα πρὸς τὴν σφαγὴν, καὶ τὸ ἐπίταγμα πληρῶσαι βουλόμενον, διὰ τοῦτο καλεῖ αὐτὸν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, καί φησιν, Ἀβραὰμ, Ἀβραάμ. καλῶς καὶ ἐνταῦθα τῷ διπλασιασμῷ ἐχρήσατο, ἵνα περιγένηται τῆς ὁρμῆς τοῦ δικαίου, καὶ μονονουχὶ διὰ τῆς φωνῆς κατάσχῃ τοῦ πατριάρ-
10 χου τὴν δεξιὰν ἐπειγομένην πρὸς τὴν τοῦ παιδὸς σφαγήν.

Καὶ εἶπεν, ἰδοὺ ἐγώ. 12 Καὶ εἶπε, μὴ ἐπιβάλῃς τὴν χεῖρά σου ἐπὶ τὸ παιδάριον, μηδὲ ποιήσῃς αὐτῷ μηδέν. νῦν γὰρ ἔγνων, ὅτι φοβῇ τὸν Θεὸν σὺ, καὶ οὐκ ἐφείσω τοῦ υἱοῦ σου τοῦ ἀγαπητοῦ δι' ἐμέ.

Μὴ ἐπιβάλῃς, φησὶ, τὴν χεῖρά σου ἐπὶ τὸ παιδάριον. οὐ τὸ ἔργον γενέσθαι βουλόμενος
15 τοῦτο ἐπέταξα, οὐδὲ σφαγιάσαι θέλων τὸν παῖδα τὸν σὸν, ἀλλὰ τὴν ὑπακοὴν τὴν σὴν ἅπασι κατάδηλον ποιῆσαι. μὴ τοίνυν ποιήσῃς αὐτῷ μηδέν· ἀρκοῦμαι γὰρ τῇ γνώμῃ τῇ σῇ, καὶ ἐντεῦθεν στεφανῶ καὶ ἀνακηρύττω σε. νῦν γὰρ ἔγνων ὅτι φοβῇ σὺ τὸν Θεόν. ὅρα λέξεως συγκατάβασιν. τί οὖν; πρὸ τούτου ἠγνόει τοῦ δικαίου τὴν ἀρετὴν, καὶ νῦν ἔγνω ὁ τῶν ὅλων δεσπότης; οὐ τοῦτό φησιν, ὅτι αὐτὸς νῦν ἔγνω· ἀλλὰ τί; νῦν, φησιν, ἅπα-
20 σιν ἐγνώρισα, ὅπως εἰλικρινῆ τὸν φόβον ἔχεις τὸν πρὸς τὸν Θεόν. ἐγὼ μὲν γὰρ ᾔδειν τὸν ἐμὸν θεράποντα· τὰ δὲ νῦν παρὰ σοῦ γινόμενα τοῖς τε νῦν οὖσι, ταῖς τε μετὰ ταῦτα γενεαῖς διδασκαλίας ὑπόθεσις γενήσεται. ἐγνώρισα γὰρ νῦν ἅπασιν, ὅπως φοβῇ τὸν Θεόν, καὶ τὰ προσταττόμενα εἰς ἔργον ἀγαγεῖν σπεύδεις, καὶ οὐκ ἐφείσω τοῦ υἱοῦ σου τοῦ ἀγαπητοῦ δι' ἐμὲ, τοῦ σφόδρα σοι περιποθήτου, καὶ γνησίως ὑπὸ σοῦ ἀγαπωμένου οὐκ ἐφείσω
25 δι' ἐμὲ, διὰ τὸ πρόσταγμα τὸ ἐμὸν, διὰ τὸ ἐπίταγμα τὸ παρ' ἐμοῦ· ἀλλὰ προετίμησας τὸ παρ' ἐμοῦ κελευσθὲν τοῦ παιδὸς τοῦ σοῦ. διὰ τοῦτο καὶ τὸν παῖδα δέχου τὸν σὸν (ἐκ γὰρ τούτου σοι ἐπηγγειλάμην τὸ σπέρμα τὸ σὸν ἐκταθήσεσθαι) καὶ τὸν ἐπὶ τῇ ὑπακοῇ στέφανον ἀναδησάμενος ἄπιθι. ἐγὼ γὰρ τὴν προαίρεσιν οἶδα στεφανοῦν, καὶ ἀπὸ τῆς γνώμης τὰ βραβεῖα παρέχειν. εἰς ἔργον γὰρ ἐκβῆναι προσήκει τὰ παρὰ σοῦ ῥη-
30 θέντα καὶ τοῖς παισὶ τοῖς σοῖς καὶ τῷ Ἰσαάκ. ἐκείνοις γὰρ ἐπηγγείλω, ὅτι προσκυνήσαντες ἀναστρεψόμεθα, καὶ τοῦτο ἤδη ἔσται· καὶ τῷ παιδὶ πυθομένῳ, ποῦ ἐστι τὸ πρόβατον, ὁ Θεὸς ὄψεται ἑαυτῷ πρόβατον εἰς ὁλοκάρπωσιν, εἶπας. ἰδοὺ οὖν ἀναβλέψας τοῖς ὀφθαλμοῖς σου ὅρα τὸ προρρηθὲν παρὰ σοῦ πρόβατον, ὅπερ ἀντὶ τοῦ παιδὸς ὁλοκαρπώσεις.

13 Ἀναβλέψας δὲ τοῖς ὀφθαλμοῖς εἶδε, καὶ ἰδοὺ κριὸς εἷς κατεχόμενος τῶν κεράτων ἐν
35 φυτῷ σαβέκ. καὶ ἐπορεύθη Ἀβραὰμ, καὶ ἔλαβε τὸν κριὸν, καὶ ἀνήνεγκεν αὐτὸν εἰς ὁλοκάρπωσιν ἀντὶ Ἰσαὰκ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ.

Εἰδώς σου, φησὶ, τῆς γνώμης τὸ φιλόθεον, ἰδοὺ ὅπερ προλαβὼν εἶπες τῷ παιδὶ, τοῦτό σοι παρεσκεύασα. καὶ ἔλαβε καὶ ἀνήνεγκεν εἰς ὁλοκάρπωσιν ἀντὶ Ἰσαὰκ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ. εἶδες Θεοῦ φιλανθρωπίαν. καὶ ἡ θυσία ἀπηρτίσθη, καὶ ὁ πατριάρχης τὸ φιλόθεον αὐ-
40 τοῦ τῆς γνώμης ἐπεδείξατο, καὶ ἀπὸ τῆς προαιρέσεως τὸν στέφανον ἐκομίσατο, καὶ τὸν Ἰσαὰκ λαβὼν ἐπανῄει μετὰ μυρίων στεφάνων. ταῦτα δὲ πάντα τύπος ἐγίγνετο τοῦ σταυροῦ. διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς τοῖς Ἰουδαίοις ἔλεγεν, Ἀβραὰμ ὁ πατὴρ ὑμῶν ἠγαλλιάσατο, ἵνα ἴδῃ τὴν ἡμέραν τὴν ἐμὴν, καὶ εἶδε καὶ ἐχάρη. πῶς εἶδεν ὁ πρὸ τοσούτων γεγενημένος χρόνων;

Ιωα. η. νϛ.

χρόνων; διὰ τοῦ τύπου, διὰ τῆς σκιᾶς. καθάπερ γὰρ ἐνταῦθα τὸ πρόβατον προσηνέχθη ἀντὶ τοῦ Ἰσαάκ, οὕτως ὁ λογικὸς ἀμνὸς προσηνέχθη ὑπὲρ τῆς οἰκουμένης. ἔδει γὰρ ἐν τῇ σκιᾷ προδιαγραφῆναι τὴν ἀλήθειαν. ὅρα μοι γάρ, ἀγαπητέ, πῶς ἅπαντα διὰ τῆς σκιᾶς προετυποῦτο· μονογενὴς ἐκεῖ, καὶ μονογενὴς ἐνταῦθα· ἀγαπητὸς ἐκεῖ καὶ γνήσιος, (Ματθ. ιζ. ε.) ἀγαπητὸς καὶ ἐνταῦθα καὶ γνήσιος. Οὗτος γάρ ἐστιν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητός, φησιν. ὑπὸ τοῦ πατρὸς ἐκεῖνος εἰς ὁλοκαύτωσιν ἀνεφέρετο, καὶ τοῦτον ὁ πατὴρ ἐξέδωκε. καὶ βοᾷ Παῦλος λέγων, (Ρωμ. η. λβ.) Ὅς γε τοῦ ἰδίου υἱοῦ οὐκ ἐφείσατο, ἀλλ' ὑπὲρ ἡμῶν πάντων παρέδωκεν αὐτόν. μέχρι τούτου ἡ σκιά, λοιπὸν δὲ τῶν πραγμάτων ἡ ἀλήθεια πολὺ τὸ ὑπερέχον ἐπιδείκνυται. ὁ γὰρ ἀμνὸς οὗτος ὁ λογικὸς ὑπὲρ ἁπάσης τῆς οἰκουμένης προσεφέρετο, οὗτος τὴν οἰκουμένην ἅπασαν ἐξεκάθηρεν, οὗτος τοὺς ἀνθρώπους τῆς πλάνης ἠλευθέρωσε, καὶ πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἐπανήγαγεν, οὗτος τὴν γῆν οὐρανὸν ἐποίησεν, οὐ τῶν στοιχείων ἐναλλάξας τὴν φύσιν, ἀλλὰ τὴν ἐν τοῖς οὐρανοῖς πολιτείαν εἰς τοὺς ἐπὶ γῆς ἀνθρώπους μεταστήσας. διὰ τοῦτο πᾶσα ἡ τῶν δαιμόνων θεραπεία λέλυται, διὰ τοῦτο οὐκ ἔτι λίθοις καὶ ξύλοις προσκυνοῦσιν ἄνθρωποι, οὐδὲ οἱ λόγῳ τετιμημένοι τοῖς ἀναισθήτοις ὑποκύπτουσιν, ἀλλὰ πᾶσα ἀπελήλαται πλάνη, καὶ τὸ τῆς ἀληθείας φῶς τὴν οἰκουμένην κατηύγασεν. εἶδες τῆς ἀληθείας τὴν ὑπεροχήν· εἶδες τί μὲν ἡ σκιά, τί δὲ ἡ ἀλήθεια.

14 Καὶ ἐκάλεσε, φησίν, Ἀβραὰμ τὸ ὄνομα τοῦ τόπου ἐκείνου, κύριος εἶδεν· ἵνα εἴπωσι σήμερον, ἐν τῷ ὄρει κύριος ὤφθη.

Ὅρα τοῦ δικαίου τὴν φιλόθεον γνώμην, πῶς ἑκάστοτε ἐκ τῶν συμβαινόντων τὰς προσηγορίας τοῖς τόποις ἐπιτίθησι. τὴν γὰρ παρὰ τοῦ Θεοῦ γενομένην ἐπίσκεψιν βουλόμενος, καθάπερ ἐν στήλῃ χαλκῇ, ἐναποθέσθαι τῷ τόπῳ διὰ τῆς προσηγορίας, φησί, καὶ ἐκάλεσε τὸ ὄνομα τοῦ τόπου, κύριος εἶδεν. ἤρκει μὲν οὖν πρὸς ἀμοιβὴν τῷ δικαίῳ καὶ τὸ ζῶντα ἐπαναγαγεῖν τὸν Ἰσαάκ, καὶ τὸ ἀξιωθῆναι τῶν ἐγκωμίων ἐκείνων τῶν μεγάλων, τὸ νῦν ἔγνων ὅτι φοβῇ τὸν Θεὸν σύ· ἀλλ' ὁ φιλότιμος ταῖς δωρεαῖς ἀεὶ νικῶν καὶ ταῖς εὐεργεσίαις τὴν ἔννοιαν τὴν ἡμετέραν, ἐπιδαψιλεύεται καὶ νῦν τοῦ δικαίου τὴν γνώμην, καὶ ἀμειβόμενός φησι πάλιν πρὸς αὐτόν·

15 Καὶ ἐκάλεσεν ἄγγελος κυρίου τὸν Ἀβραὰμ δεύτερον ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, 16 Λέγων, κατ' ἐμαυτοῦ ὤμοσα λέγει κύριος, οὗ εἵνεκεν ἐποίησας τὸ ῥῆμα τοῦτο, καὶ οὐκ ἐφείσω τοῦ υἱοῦ σου τοῦ ἀγαπητοῦ δι' ἐμέ, 17 Ἦ μὴν εὐλογῶν εὐλογήσω σε, καὶ πληθύνων πληθυνῶ τὸ σπέρμα σου, ὡς τοὺς ἀστέρας τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ὡς τὴν ἄμμον τὴν παρὰ τὸ χεῖλος τῆς θαλάσσης. καὶ κληρονομήσει τὸ σπέρμα σου τὰς πόλεις τῶν ὑπεναντίων,

18 Καὶ ἐνευλογηθήσονται ἐν τῷ σπέρματί σου πάντα τὰ ἔθνη τῆς γῆς, ἀνθ' ὧν ὑπήκουσας τῆς ἐμῆς φωνῆς.

Ἐπειδὴ ἐπλήρωσας, φησί, τὸ ἐπίταγμα τὸ ἐμόν, καὶ τὴν οἰκείαν ὑπακοὴν διὰ πάντων ἐπεδείξω, διὰ τοῦτο ἄκουε, ὅτι κατ' ἐμαυτοῦ ὤμοσα, λέγει κύριος. ὅρα Θεοῦ συγκατάβασιν. κατ' ἐμαυτοῦ, φησίν, ὤμοσα, ἵνα θαρρεῖν ἔχῃ ὅτι πάντως ἔσται τὰ παρ' αὐτοῦ εἰρημένα. ἐπειδὴ γὰρ οἱ ἄνθρωποι ἐπὰν δὴ ὅρκον ἐπιθῶσι τοῖς ἐπαγγελθεῖσι, τότε ὡς βεβαίαν τὴν ὑπόσχεσιν δεξάμενοι, οὕτω διάκεινται οἱ τὴν ἐπαγγελίαν ἐσχηκότες· διὰ τοῦτο καὶ ὁ δεσπότης τῇ ἀνθρωπίνῃ συνηθείᾳ χρησάμενός, φησι, κατ' ἐμαυτοῦ ὤμοσα, οὗ εἵνεκεν ἐποίησας τὸ ῥῆμα τοῦτο, καὶ οὐκ ἐφείσω τοῦ υἱοῦ σου τοῦ ἀγαπητοῦ δι' ἐμέ. σκόπει μοι φιλανθρωπίαν δεσπότου. οὐκ ἐφείσω τοῦ υἱοῦ σου τοῦ ἀγαπητοῦ δι' ἐμέ. καὶ μὴν ζῶντα αὐτὸν ἐπανάγει. ἀλλὰ μὴ τῷ τέλει πρόσχῃς, ἀγαπητέ,

ἀλλὰ

ἀλλὰ τῇ γνώμῃ καὶ ὅσον τὸ ἀπὸ τῆς οἰκείας προαιρέσεως ᾕμαξε τὴν δεξιὰν ὁ πατριάρχης, καὶ κατὰ τῆς δέρρας τοῦ παιδὸς ἐπαφῆκε τὸ ξίφος, καὶ ἀπηρτισμένην ἀπειργάσατο τὴν θυσίαν. διὸ καὶ ὁ δεσπότης, ὡς εἰς ἔργον τῆς θυσίας ἐνεχθείσης, οὕτω τὸν ἔπαινον τοῦ δικαίου συντίθησι, καί φησιν, ὅτι οὐκ ἐφείσω τοῦ υἱοῦ σου τοῦ ἀγαπητοῦ δι' ἐμέ. σὺ μὲν οὐκ ἐφείσω διὰ τὸ ἐμὸν πρόσταγμα, ἐγὼ δὲ ἐφεισάμην διὰ τὴν σὴν ὑπακοήν. ἕνεκεν οὖν τῆς ὑπακοῆς ταύτης ἀμειβόμενός σε εὐλογήσω καὶ πληθύνων πληθυνῶ σε. ὅρα εὐλογίας ἐπίτασιν, ἀντὶ τοῦ, ἐπὶ πλέον πληθυνῶ τὸ σπέρμα σου. οὗτος γὰρ ὁ τῇ γνώμῃ σου σφαγιασθεὶς οὕτως εἰς πλῆθος ἐκτεινόμενον ἕξει τὸ σπέρμα, ὡς τοῖς ἄστροις καὶ τῇ ἄμμῳ παρισωθῆναι, καὶ πάντα τὰ ἔθνη ἐνευλογηθῆναι ἐν τῷ σπέρματί σου, ἀνθ' ὧν ὑπήκουσας τῆς ἐμῆς φωνῆς. ταῦτα δέ σοί, φησιν, ἅπαντα ἔσται διὰ τὴν πολλὴν ὑπακοήν.

ἴ. κείμενον

ΗΘΙΚΟΝ

Ἄρα τῶν μυρίων ἡμῖν ἀγαθῶν πρόξενος γίνεται τὸ ὑπακούειν τῷ δεσπότῃ, καὶ πείθεσθαι αὐτοῦ τοῖς προστάγμασι, καὶ ὁμοίως τῷ πατριάρχῃ τούτῳ μὴ περιεργάζεσθαι τὰ παρ' αὐτοῦ ἐπιταττόμενα· ἀλλὰ καθάπερ εὐγνώμονας οἰκέτας πληροῦν τὰ διατεταγμένα, καὶ τῶν ὑπὲρ τούτων λόγον παραχωρεῖν τῷ δεσπότῃ. ἐὰν οὖν οὕτω παιδεύσωμεν ἑαυτούς, δυνησόμεθα καὶ τὴν αὐτὴν ὑπακοὴν τῷ δικαίῳ ἐπιδείξασθαι, καὶ τῶν αὐτῶν στεφάνων ἐπιτυχεῖν. πῶς δὲ ὑπακούσωμεν; ἐὰν τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ διὰ τῶν ἔργων πληρῶμεν. Οὐ γὰρ οἱ ἀκροαταί, φησι, τοῦ νόμου δικαιωθήσονται, ἀλλ' οἱ ποιηταί. τί γὰρ ὄφελος, ἐὰν καθ' ἑκάστην μὲν ἀκούωμεν, ἀμελῶμεν δὲ τῆς τούτων ἐργασίας; διὸ παρακαλῶ, ἐπὶ τὴν ἐργασίαν [αὐτῶν] τῶν ἔργων σπεύσωμεν (οὐδὲ γὰρ ἄλλως σωθῆναι δυνατόν) ἵνα καὶ τὰ ἡμαρτημένα ἀπονιψώμεθα, καὶ τῆς παρ' αὐτοῦ τοῦ δεσπότου φιλανθρωπίας ἀξιωθῶμεν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ πατρὶ ἡ δόξα, ἅμα τῷ ἁγίῳ καὶ ζωοποιῷ πνεύματι, νῦν καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Ρω. β. ιγ.

Λογ. μη. ΑΠΕΚΡΙΘΗΣΑΝ ΔΕ ΟΙ ΥΙΟΙ ΤΟΥ ΧΕΤ πρὸς Ἀβραάμ, καὶ εἶπον, βασιλεὺς παρὰ Θεοῦ εἶ σὺ ἐν ἡμῖν. ἐν τοῖς ἐκλεκτοῖς μνημείοις ἡμῶν θάψον τὸν νεκρόν σου.

Εἴδετε χθές, ἀγαπητοί, τοῦ πατριάρχου τὴν ἀνδρείαν· εἴδετε ψυχὴν ἀδάμαντος στερροτέραν, πῶς τὸ ἧκον εἰς αὐτὸν διὰ τὸν περὶ τὸν Θεὸν πόθον ἱερεὺς τοῦ παιδὸς ἐγένετο, καὶ τῇ μὲν γνώμῃ ᾕμαξε τὴν δεξιάν, καὶ τὸ ἱερεῖον προσήνεγκε· διὰ δὲ τὴν ἄφατον τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίαν σῶον καὶ ὑγιῆ τὸν παῖδα λαβὼν ἐπανῄει, καὶ ἀπὸ τῆς προαιρέσεως ἀνεκηρύττετο ὁ πατριάρχης, καὶ τὸν στέφανον λαμπρὸν ἀνεδήσατο, καὶ τοῦτον τελευταῖον ἀγῶνα ἠγωνίσατο, ἵνα διὰ πάντων τὸ φιλόθεον αὐτοῦ τῆς γνώμης ἅπασι γένηται κατάδηλον. ἴδωμεν καὶ σήμερον τοῦ δικαίου τούτου τὸ φιλόστοργον, ὅπως ποιεῖται τοῦ παιδὸς τὴν κηδεμονίαν. ἐπειδὴ γὰρ μετὰ τὸ ἀπὸ τῆς θυσίας ταύτης ἐπανελθεῖν τῆς καινῆς καὶ παραδόξου διεδέξατο αὐτὸν τῆς Σάρρας τὸ πένθος, αἰτήσας παρὰ τῶν υἱῶν Χὲτ κτῆσιν τάφου, καὶ πριάμενος τὸν τόπον ἀπέθετο τὸν νεκρόν, καὶ ταύτην πρώτην ἀρχὴν κτήσεως ποιεῖται ὁ πατριάρχης διὰ τὴν τῆς Σάρρας τελευτήν. δεικνῦσα γὰρ ἡμῖν ἡ θεία γραφὴ διὰ πάντων τοῦ δικαίου τὴν ἀρετήν, καὶ ὅτι ὡς πάροικος καὶ παρεπίδημος ἅπαντα διῆγε τὸν χρόνον, καὶ τοῦτο ἐπεσημήνατο, ἵνα μάθωμεν ὅτι ὁ τοιαύτης ἀπολαύων τῆς ἄνωθεν συμμαχίας, καὶ οὕτω περιφανὴς γεγονώς, καὶ ἐπὶ το-

οὐ τοσοῦτον πλῆθος ἐκταθεὶς οἰκεῖ, οὐκ ἐκτήσατο, καθάπερ νῦν ποιοῦσιν, ἀγροὺς καὶ κώμας καὶ πολλήν τινα καὶ ἄφατον περιουσίαν. Εἶχε γὰρ ἀρκοῦντα πλοῦτον τὸν ἀπὸ τῆς γνώμης, καὶ οὐδεμίαν περὶ ταῦτα ἐποιεῖτο τὴν σπουδήν. ἀκουέτωσαν οἱ ἀθρόον καὶ ἐν μιᾷ καιροῦ ῥοπῇ τὰ πάντων περιβαλλόμενοι, καὶ πανταχοῦ, ὡς εἰπεῖν, τῆς οἰκείας πλεονεξίας τὴν ἐπιθυμίαν ἐκτείνοντες, καὶ μιμείσθωσαν τὸν πατριάρχην, τὸν οὐδὲ ὅπου καταθῇ τῆς Σάρρας τὸ λείψανον ἐσχηκότα, μέχρις ὅτε καὶ ὑπ' αὐτῆς τῆς ἀνάγκης ὠθούμενος, ὠνήσατο τὸν ἀγρὸν καὶ τὸ σπήλαιον παρὰ τῶν υἱῶν Χέτ. ὅτι γὰρ περίβλεπτος ἦν παρὰ τοῖς τὴν Χαναναίαν οἰκοῦσιν, ἄκουε τῶν υἱῶν Χὲτ πρὸς αὐτὸν λεγόντων.

κεφ. κγ. 6 Βασιλεὺς παρὰ Θεοῦ σὺ εἶ ἐν ἡμῖν. ἐν τοῖς ἐκλεκτοῖς μνημείοις ἡμῶν θάψον τὸν νεκρόν σου. οὐδεὶς γὰρ ἡμῶν οὐ μὴ κωλύσῃ τὸ μνημεῖον αὐτοῦ ἀπὸ σοῦ.

Ἀλλ' ὅρα τὸν δίκαιον, ὅπως κἀκείνους παιδεύει δι' αὐτῶν τῶν ἔργων τὴν οἰκείαν φιλοσοφίαν, καὶ οὐ πρότερον ἀνέχεται λαβεῖν τὸ μνημεῖον, πρὶν ἂν τὴν δικαίαν καταβάλῃ τιμήν. Εἰ γὰρ καὶ ὑμεῖς, φησιν, οὕτω περὶ ἐμὲ εὐγνώμονες γεγόνατε, ἀλλ' ἐγὼ οὐκ ἀνέξομαι, εἰ μὴ πρότερον τὴν δέουσαν τιμὴν καταβάλλοιμι, λαβὼν παρ' ὑμῶν τὸ μνημεῖον. 19 Καὶ δοὺς, φησι, τὸ ἀργύριον ἔλαβε τὸ μνημεῖον, καὶ ἔθαψε Σάρραν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ ἐν τῷ σπηλαίῳ τοῦ ἀγροῦ τῷ διπλῷ, ὅ ἐστιν ἀπέναντι Μαμβρῆ. Καὶ ὁ οὕτω περιφανὴς καὶ περίβλεπτος, καὶ τοσαύτην παῤῥησίαν παρὰ τῷ Θεῷ ἔχων, καὶ παρὰ πάντων, ὡς εἰπεῖν, τῶν αὐτόθι τοσαύτης ἀπολαύων θεραπείας, ὡς καὶ τοὺς υἱοὺς Χὲτ βασιλέα αὐτὸν ὀνομάζειν, οὐδὲ βῆμα ποδὸς ἐκέκτητο. διὰ τοῦτο καὶ ὁ μακάριος Παῦλος ἀνακηρύττων τοῦ δικαίου τούτου τὴν ἀρετὴν γράφων ἔλεγε, (Ἑβ. ια. θ.) Πίστει παρῴκησεν Ἀβραὰμ εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας, ὡς ἀλλοτρίαν, ἐν σκηναῖς κατοικήσας μετὰ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακὼβ τῶν συγκληρονόμων τῆς ἐπαγγελίας τῆς αὐτῆς. Εἶτα διδάσκων ἡμᾶς πῶς πίστει παρῴκησεν, ἐπήγαγεν, ἐξεδέχετο γὰρ τὴν τοὺς θεμελίους ἔχουσαν πόλιν, ἧς τεχνίτης καὶ δημιουργὸς ὁ Θεός. τῇ ἐλπίδι, φησὶ, τῶν μελλόντων ὑπερεώρα τῶν παρόντων, καὶ τῇ προσδοκίᾳ τῶν μειζόνων ἔλαττον ἐφρόντιζε τούτων τῶν ἐν τῷ παρόντι βίῳ, καὶ ταῦτα πρὸ τοῦ νόμου, πρὸ τῆς χάριτος. ποίαν οὖν ἕξομεν ἡμεῖς ἀπολογίαν, εἰπέ μοι, οἱ μετὰ τοσαύτας ἐπαγγελίας καὶ τὰς ὑποσχέσεις τῶν ἀποῤῥήτων ἀγαθῶν πρὸς τὰ παρόντα ἐπτοημένοι, καὶ ὠνούμενοι ἀγροὺς, καὶ πανταχοῦ φαιδρύνεσθαι σπουδάζοντες, καὶ ἀπὸ πλεονεξίας καὶ ἁρπαγῆς ταῦτα ἅπαντα συλλέγοντες, καὶ ὅπερ ὁ μακάριος προφήτης θρηνῶν ἔλεγε, τοῦτο διὰ τῶν ἔργων πληροῦντες, (Ἡσ. ε. η.) Οὐαὶ οἱ συνάπτοντες οἰκίαν πρὸς οἰκίαν, καὶ ἀγρὸν πρὸς ἀγρὸν ἐγγίζοντες, ἵνα τοῦ πλησίον ἀφέλωνταί τι; ἢ οὐχὶ ταῦτα καθ' ἑκάστην ἡμέραν ὁρῶμεν γινόμενα, καὶ χήρας μὲν ἁρπαζομένας, ὀρφανοὺς δὲ ἀποδυομένους, καὶ τοὺς ἀσθενεῖς ὑπὸ τῶν δυνατωτέρων πιεζομένους; ἀλλ' οὐχ ὁ δίκαιος οὕτως· ἀλλὰ καὶ μνημεῖον ὠνήσασθαι βουληθεὶς, ἐπειδὴ εἶδεν ἑτοίμους διαδοῦναι βουλομένους οὐδὲ αἰτηθέντας, οὐ πρότερον ἠνέσχετο, πρὶν ἢ τὴν δικαίαν κατέβαλε τιμήν. ἅπερ ἐννοοῦντες, ἀγαπητοὶ, μιμησώμεθα οἱ ἐν τῇ χάριτι τὸν πρὸ τοῦ νόμου, καὶ μὴ περὶ τὴν τῶν πλειόνων ἐπιθυμίαν ἐκκαιόμενοι, μεῖζον ἑαυτοῖς καὶ σφοδρότερον ἐπισωρεύωμεν τὸ πῦρ τὸ ἄσβεστον, τὴν φλόγα τὴν ἀφόρητον. ἀκουσόμεθα γὰρ, εἰ ἐπιμείνοιμεν ταῖς τοιαύταις ἁρπαγαῖς καὶ πλεονεξίαις, τὰ πρὸς τὸν πλούσιον ἐκεῖνον εἰρημένα, (Λουκ. ιβ. κ.) Ἄφρον, ταύτῃ τῇ νυκτὶ τὴν ψυχήν σου ἀπαιτοῦσιν ἀπὸ σοῦ· ἃ δὲ ἡτοίμασας, τίνι ἔσται; τίνος γὰρ ἕνεκεν, ἀγαπητὲ, τοσαῦτα συλλέγειν σπουδάζεις, ἅπερ μετ' οὐ πολὺ μέλλων ἐντεῦθεν ἀφαρπάζεσθαι καταλείψεις ἐνταῦθα, οὐ μόνον οὐδὲν ἀπ' αὐτῶν καρπώσασθαι δυνηθεὶς, ἀλλὰ καὶ τὸ φορτίον τῶν ἁμαρτημάτων ἐπὶ τῶν οἰκείων ὤμων ἐπιφερόμενος,

καὶ

καὶ ἅπερ ἔπραττε λοιπὸν μεταγινώσκων. καὶ τὰ μὲν παρὰ σοῦ μετὰ πλεονεξίας συλλεγέντα πολλάκις καὶ εἰς τὰς τῶν ἐχθρῶν χεῖρας ἐλεύσεται· αὐτὸς δὲ τὴν ἐπὶ τούτοις δίκην ἀπαιτηθήσῃ. ποίας οὖν οὐκ ἂν εἴη τοῦτο παραφροσύνης, ὃ ἑτέροις πονεῖσθαι, καὶ αὐτὸς τὴν ἐπὶ τούτοις δίκην διδόναι; ἀλλ' εἰ καὶ πρότερον οὕτω τὰ καθ' ἑαυτοὺς ῥαθύμως
5 διεθήκαμεν, νῦν γοῦν ὡς δέον βουλευσώμεθα, καὶ μὴ * ἁπλῶς περιβάλλεσθαι σπουδάζωμεν πολλὴν τὴν περιουσίαν, ἀλλὰ πολλὴν τοῦ δικαίου ποιώμεθα πρόνοιαν. οὐδὲ γὰρ μέχρι τοῦ παρόντος στήσεται τὰ ἡμέτερα, οὐδὲ ἐπὶ τῆς ξένης διὰ παντὸς ἐσόμεθα, ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ εἰς τὴν οἰκείαν ἐπανήξομεν πατρίδα. πάντα οὖν ποιῶμεν, ὥστε μὴ ἐκεῖ ἐν ἐνδείᾳ ἡμᾶς γενέσθαι. τί γὰρ ὄφελος ἐν ξένῃ μὲν πολὺν τὸν πλοῦτον κα-
10 ταλιπεῖν, ἐν δὲ τῇ οἰκείᾳ πατρίδι μηδὲ τῶν ἀναγκαίων τὴν χρείαν ἔχειν; σπεύσωμεν οὖν, παρακαλῶ, ὡς ἔτι καιρὸς, καὶ τὰ ἐπὶ τῆς ξένης ἐκεῖ μεταθῶμεν. εἰ γὰρ καὶ πολὺ τὸ διάστημα, ἀλλὰ σφόδρα εὔκολος ἡ μετακομιδή. καὶ γὰρ εἰσὶν οἱ μετακομίζοντες ἕτοιμοι, καὶ μετὰ ἀσφαλείας ἐκεῖσε βαδίζοντες, καὶ ἐν ἀσύλῳ θησαυρῷ ἀποτιθέμενοι, ἅπερ ἂν δι' αὐτῶν προαποστεῖλαι δυνηθῶμεν. αἱ γὰρ τῶν πενήτων χεῖρες εἰς τὰ ταμεῖα
15 τῶν οὐρανῶν ἀποτιθέασι τὰ παρ' ἡμῶν διδόμενα. ὅταν οὖν καὶ ἡ εὐκολία ἡ τοσαύτη καὶ ἀσφάλεια, τίνος ἕνεκεν ἀναδυόμεθα, οὐχὶ δὲ μετὰ πάσης σπουδῆς τοῦτο διαπραττόμεθα, ἵνα ἐκεῖ ταῦτα εὕρωμεν, ἔνθα μάλιστα αὐτῶν χρήζομεν; διὰ τοῦτο καὶ ὁ πατριάρχης οὗτος, ὡς ἀλλοτρίαν, κατῴκει τὴν Χαναναίαν, ἐπειδὴ ἐκείνην ἐξεδέχετο τὴν πόλιν, ἧς τεχνίτης καὶ δημιουργὸς ὁ Θεός. ἐὰν τοίνυν βουληθῶμεν τὸν δίκαιον τοῦτον μιμήσασθαι,
20 καὶ ἡμεῖς εἰς ἐκείνην καταντήσωμεν ἄν, καὶ εἰς τοὺς κόλπους τοῦ πατριάρχου φθάσωμεν. ἡ γὰρ κοινωνία τῶν πράξεων, καὶ τῆς ἀπολαύσεως τὴν κοινωνίαν ἡμῖν χαρίζεται. ἀλλ', εἰ δοκεῖ, ἐπανέλθωμεν λοιπὸν ἐπὶ τὴν ἀκολουθίαν τοῦ λόγου, καὶ ἴδωμεν μετὰ τὸν τῆς Σάῤῥας θάνατον, ὅσην ὁ δίκαιος ποιεῖται φροντίδα τοῦ παιδὸς, τοῦ Ἰσαὰκ λέγω. ἀκούσωμεν τοίνυν τῆς θείας γραφῆς διηγουμένης ἡμῖν.

25 1 Καὶ Ἀβραὰμ, φησὶν, ἦν πρεσβύτερος, προβεβηκὼς ἡμερῶν, καὶ κύριος ηὐλόγησε τὸν Ἀβραὰμ κατὰ πάντα. κεφ. κδ.

Τίνος ἕνεκεν τοῦτο ἡμῖν ἐπεσημήνατο; ἐπειδὴ μέλλει φροντίδα ποιεῖσθαι τοῦ Ἰσαὰκ καὶ σπουδὴν, ὥστε νύμφην αὐτῷ ἀγαγέσθαι, διὰ τοῦτο ἐσήμανεν ἡμῖν τὴν ἡλικίαν τοῦ πατριάρχου. ἡνίκα γὰρ, φησὶ, πρὸς ἔσχατον γῆρας ἤλασε, βουλόμενος τὸν Ἰσαὰκ τῆς
30 τῶν Χαναναίων συγγενείας ἀπαλλάξαι, ἵνα μὴ ἐκεῖθεν ἀγάγηται γυναῖκα, καλέσας, φησὶ, τῶν οἰκετῶν τὸν πρεσβύτερον, ἐντέλλεται αὐτῷ περὶ τούτου, καί φησι·

2 Θὲς τὴν χεῖρά σου ὑπὸ τὸν μηρόν μου.

Τῇ μὲν Ἑλλάδι γλώττῃ οὕτω γέγραπται, ὑπὸ τὸν μηρόν μου· ἐν δὲ τῇ Ἑβραΐδι φασὶν, ὑπὸ τὴν ὀσφύν. καὶ τίνος ἕνεκεν τοῦτο ποιεῖ; ἐπειδὴ ἐντεῦθεν ἡ ἀρχὴ τῆς γεννήσεως τοῦ
35 Ἰσαὰκ γέγονεν. ἰδίωμα γὰρ τοῦτο τῶν παλαιῶν ἀνδρῶν. καὶ ἵνα μάθῃς ὅτι συνηθείας τινὸς ἦν τὸ γινόμενον, ὅρα αὐτὸν ἐπιτάττοντα τὴν μὲν χεῖρα αὐτόθι ἐπιθεῖναι, εὐθέως δὲ ἐπάγοντα,

3 Καὶ ἐξορκιῶ σε κύριον τὸν Θεὸν τοῦ οὐρανοῦ, καὶ τὸν Θεὸν τῆς γῆς.

Ὅρα πῶς καὶ τὸν οἰκέτην διδάσκει εἰδέναι τὸν τῶν ἁπάντων δημιουργόν. εἰπὼν γὰρ,
40 Θεὸν οὐρανοῦ καὶ Θεὸν γῆς, ἅπασαν τὴν κτίσιν συμπεριέλαβε. καὶ τίς ὁ ὅρκος;

Ἵνα μὴ λάβῃς γυναῖκα τῷ υἱῷ μου Ἰσαὰκ ἀπὸ τῶν θυγατέρων Χαναναίων, μεθ' ὧν ἐγὼ κατοικῶ ἐν αὐτοῖς· 4 Ἀλλ' εἰς τὴν γῆν μου, οὗ ἐγεννήθην, πορεύσῃ, καὶ εἰς τὴν φυλήν μου, καὶ λήψῃ γυναῖκα τῷ υἱῷ μου Ἰσαὰκ ἐκεῖθεν.

Εἶδες τὴν ἐντολὴν τοῦ πατριάρχου τὴν πρὸς τὸν οἰκέτην γενομένην. μὴ ἁπλῶς γὰρ παραδράμῃς τὰ εἰρημένα, ἀλλ' ἐννόησον τὸν σκοπὸν τοῦ δικαίου, καὶ λόγισαι ὅπως τὸ παλαιὸν ἐποιοῦντο σπουδὴν, οὐ χρημάτων ἐπιζητοῦντες περιουσίαν, οὐ πολὺν πλοῦτον, καὶ ἀνδράποδα καὶ πλέθρα γῆς τόσα καὶ τόσα, οὐ τὸ ἔξωθεν κάλλος τῆς εὐμορφίας, ἀλλὰ τῆς ψυχῆς τὸ κάλλος ἐπεζήτουν, καὶ τρόπων εὐγένειαν. ἐπειδὴ γὰρ εἶδε τῶν ἐν τῇ Χαναναίᾳ οἰκούντων τὴν πονηρίαν, εἰδὼς ὅσον ἐστὶν ἀγαθὸν ὁμότροπον ἔχειν σύζυγον, διατάττεται τῷ παιδὶ, καὶ ὅρκον περιτίθησιν, ὥστε ἐκ τῆς συγγενείας αὐτοῦ ἀγαγέσθαι τῷ Ἰσαὰκ γυναῖκα. καὶ οὔτε τὸ διάστημα τοῦ τόπου, οὔτε αἱ ἄλλαι δυσκολίαι ἐκπερέτρεψαν αὐτὸν περὶ τοῦτο πεποιήκασιν· ἀλλ' εἰδὼς τοῦ πράγματος τὸ ἀναγκαῖον, πᾶσαν ποιεῖται τὴν σπουδὴν, καὶ ἀποστέλλει τὸν οἰκέτην. ἀλλ' ὁ μὲν πατριάρχης ἐπιμελόμενος τῆς κατὰ ψυχὴν ἀρετῆς τοῦ Ἰσαὰκ, καὶ φεύγων τῶν ἐγχωρίων τὴν πονηρίαν, τοῦτο ποιεῖ· τῶν δὲ νῦν ἅπαντες οὐκ ἄν ποτε ἀνάσχοιντο τοιοῦτόν τι ἐννοῆσαι, ἀλλὰ κἂν μυρίων ἢ κακῶν ἀνάμεστος ὁ νυμφίος, ἢ καὶ ἡ κόρη, ἐὰν μόνον ἐπιζητοῦσι, τῶν χρημάτων τὴν περιουσίαν, καὶ πάντα τὰ ἄλλα δεύτερα αὐτοῖς νενόμισται· οὐκ εἰδότες ὅτι γνώμης διεφθαρμένης οὔσης, κἂν ἄφατος ἐπιρρέῃ πλοῦτος, θᾶττόν τις εἰς ἐσχάτην πενίαν ἥξει, καὶ οὐδὲν ὄφελος ἔσται τῆς περιουσίας, οὐκ οὔσης τῆς οἰκονομεῖν ταῦτα δυναμένης δεόντως ψυχῆς. ἀλλ' ὁ μὲν πατριάρχης ἀρκοῦσαν τῷ παιδὶ τὴν ἐντολὴν ἐποιήσατο, καὶ ὅρκοις αὐτὸν συνέδησεν. ἴδωμεν δὲ λοιπὸν τὴν εὐγνωμοσύνην τοῦ οἰκέτου, ὅπως ἐζήλου τοῦ δεσπότου τὸ φιλόθεον. ἐπειδὴ γὰρ εἶδε μετὰ πολλῆς σφοδρότητος ἐντελλόμενον τὸν δίκαιον,

5 Φησὶ πρὸς αὐτόν· ἐὰν μὴ βούληται ἡ γυνὴ πορευθῆναι μετ' ἐμοῦ, βούλει τὸν υἱόν σου ἀποστρέψω εἰς τὴν γῆν, ὅθεν ἐξῆλθες ἐκεῖθεν; Ἵνα μὴ, φησὶ, δυσκολίας τινὸς παρεμπεσούσης ἐκβαίνειν δόξω τὰς ἐντολάς σου, διὰ τοῦτο πυνθάνομαι, τί δέοι με διαφυλάξασθαι, καὶ εἰ ἀρεστόν σοι τὸν Ἰσαὰκ ἐκεῖ ἀπελθεῖν, ὥστε λαβόντα τὴν γαμετὴν οὕτως ἐπανελθεῖν, εἰ μὴ ἀνάσχοιτο, καθάπερ ἐνετείλω, ἡ κόρη μεθ' ἑαυτοῦ παραγενέσθαι. τί οὖν ὁ δίκαιος; ἀπαγορεύει τοῦτο αὐτῷ, καί φησι·

6 Πρόσεχε σεαυτῷ· μὴ ἀποστρέψῃς τὸν υἱόν μου ἐκεῖ. Οὐ χρεία σοι γενήσεται τούτου, φησίν. ὁ γὰρ τὴν ἐπαγγελίαν πρὸς με ποιησάμενος, καὶ ἐπὶ τοσοῦτον αὐξηθῆναι τὸ σπέρμα αὐτοῦ ὑποσχόμενος, αὐτός σοι καὶ τοῦτο εὐοδώσει. μὴ τοίνυν ἀποστρέψῃς τὸν υἱόν μου ἐκεῖ. 7 Κύριος ὁ Θεὸς τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ὁ Θεὸς τῆς γῆς.

Ὅρα πῶς καὶ ἀνωτέρω ὁρκῶν τὸν παῖδα, τὸν δημιουργὸν τῶν ὅλων αὐτὸν ἐκπαιδεύει· καὶ νῦν μέλλων ἐπεύχεσθαι, τὰ αὐτὰ ῥήματά φησι, διὰ πάντων παιδεύων τὸν οἰκέτην ἐπ' ἐκεῖνον τὴν πεποίθησιν ἔχοντα, οὕτω τῆς ὁδοιπορίας ἅψασθαι, καὶ θαρρεῖν καὶ ὑπὲρ τοῦ τέλους. διδάσκει γὰρ αὐτὸν ὅσης ἐξ ἀρχῆς καὶ ἐκ προοιμίων ἀπήλαυσε τῆς παρὰ τοῦ τῶν ὅλων Θεοῦ προνοίας, καὶ ὅτι αὐτὸς οὗτος, ὁ καὶ ἐκ τῆς οἰκείας πατρίδος ἀναστήσας, καὶ μέχρι νῦν τὰ κατ' αὐτὸν οὕτως οἰκονομήσας, καὶ ἐν αὐτῷ τῷ γήρᾳ τοῦ Ἰσαὰκ τὸν τόκον χαρισάμενος, αὐτὸς καὶ τὰ προκείμενα αὐτῷ κατευοδώσει.

Κύριος ὁ Θεὸς, φησὶ, τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, ὃς ἔλαβέ με ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ πατρός μου, καὶ ἐκ τῆς γῆς ἧς ἐγεννήθην, αὐτὸς ἐστὶν, ὃς ἐλάλησέ μοι, λέγων, σοὶ δώσω τὴν γῆν ταύτην καὶ τῷ σπέρματί σου. Οὗτος ὁ τοσαύτην περὶ ἐμὲ τὴν κηδεμονίαν ἐπιδειξάμενος, Αὐτὸς ἀποστελεῖ τὸν ἄγγελον αὐτοῦ ἔμπροσθέν σου, καὶ λήψῃ γυναῖκα τῷ υἱῷ μου ἐκεῖθεν. Θαρρῶν, φησὶν, ἄπιθι. πέπεισμαι γὰρ, ὅτι ὁ τοσαύτην περὶ ἐμὲ τὴν εὐεργεσίαν ἐπιδειξάμενος, καὶ ταύτην προσθήσει ταῖς προλαβούσαις, καὶ ἀποστελεῖ τὸν ἄγγελον αὐτοῦ ἔμπροσθέν σου. αὐτός σοι προοδοποιήσει ἅ-

πάντα

πάντα, αὐτός σοι καὶ τὴν γυναῖκα γνώριμον ποιήσει, καὶ λαβὼν αὐτὴν ἥξεις.

8 Ἐὰν δὲ γένηται, ὃ μὴ γένοιτο, καὶ ἀντιτείνῃ ἡ γυνὴ τοῦ μὴ πορευθῆναι, ἀλλότριος ἔσῃ ἀπὸ τῆς ἀρᾶς τοῦ ὅρκου. τὸν μέντοι υἱόν μου μὴ ἀποστρέψῃς ἐκεῖ. Οὐκ ἀμφιβάλλω γὰρ ὅτι κατευοδώσει σοι Κύριος. Καὶ δεικνὺς ὅπως ἐπεποίθει τῇ τοῦ Θεοῦ δυνάμει, ἀπαγορεύει τῷ παιδὶ τὸν Ἰσαὰκ ἐκεῖσε ἀπαγαγεῖν. Εἶτα ἐπειδὴ μετ' ἀκριβείας διετείλατο τῷ παιδὶ, καὶ ἀπήλλαξεν αὐτὸν τῆς φροντίδος (ἐδεδοίκει γὰρ ὁ παῖς, μὴ ἐπιορκήσας ἁλῷ τὸ προσταχθὲν μὴ πληρώσας) 9 Θείς, φησι, τὴν χεῖρα αὐτοῦ ὑπὸ τὸν μηρὸν, ὤμοσεν αὐτῷ περὶ τοῦ ῥήματος τούτου, Ὥστε μὴ τὸν Ἰσαὰκ ἐκεῖ ἀπαγαγεῖν. Εἶδες πῶς ἐκ προοιμίων ἔδειξεν ὁ οἰκέτης τὴν εὔνοιαν τὴν περὶ τὸν δεσπότην· ὅρα λοιπὸν αὐτὸν ἐκ τῆς τοῦ πατριάρχου διδασκαλίας βελτίω γινόμενον καὶ μιμούμενον τοῦ δικαίου τὸ φιλόθεον. 10 Λαβὼν γάρ, φησιν, ὁ παῖς τὰς καμήλους καὶ ἀπὸ πάντων τῶν ἀγαθῶν τοῦ κυρίου αὐτοῦ, ἀναστὰς ἐπορεύθη εἰς τὴν Μεσοποταμίαν εἰς τὴν πόλιν Ναχώρ, 11 Καὶ ἐκοίμισε τὰς καμήλους ἔξω τῆς πόλεως παρὰ τὸ φρέαρ τοῦ ὕδατος τὸ πρὸς ὀψὲ, ἡνίκα ἐκπορεύονται αἱ ὑδρευόμεναι, 12 Καὶ εἶπε· Κύριε ὁ Θεὸς τοῦ κυρίου μου Ἀβραάμ.

Ὅρα τοῦ οἰκέτου τὴν εὐγνωμοσύνην. τὸν τῆς οἰκουμένης δεσπότην ἀπὸ τοῦ πατριάρχου ὀνομάζει. Κύριε γὰρ ὁ Θεός, φησι, τοῦ κυρίου μου Ἀβραάμ, ὁ τοσαύτας περὶ αὐτὸν εὐεργεσίας ἐπιδειξάμενος. καὶ τί θαυμάζεις, εἰ ὁ οἰκέτης αὐτὸν οὕτω καλεῖ Θεὸν Ἀβραάμ; αὐτὸς ὁ τῶν ὅλων Θεὸς δεικνὺς, ὅπως τῶν δικαίων τὴν ἀρετὴν περὶ πολλοῦ ποιεῖται, φησιν, ἐγώ εἰμι ὁ Θεὸς Ἰακὼβ καὶ ὁ Θεὸς Ἰσαὰκ καὶ ὁ Θεὸς Ἀβραάμ.

Ἐξοδ. γ. ς.

Κύριε, φησιν, ὁ Θεὸς τοῦ κυρίου μου Ἀβραὰμ εὐόδωσον ἐναντίον μου σήμερον, καὶ ποίησον ἔλεος μετὰ τοῦ κυρίου μου Ἀβραάμ. Πλήρωσον, φησι, καὶ εἰς ἔργον ἐλθεῖν ποίησον τὰ δόξαντα αὐτῷ· ποίησον ἔλεος μετὰ τοῦ κυρίου μου Ἀβραάμ, τὴν ἐπιθυμίαν αὐτοῦ πλήρωσον. Εἶτα, φησιν, 13 Ἰδοὺ ἐγὼ ἕστηκα ἐπὶ τῆς πηγῆς τοῦ ὕδατος· αἱ δὲ θυγατέρες τῶν οἰκούντων τὴν πόλιν ἐκπορεύονται ἀντλῆσαι ὕδωρ. 14 Καὶ ἔσται ἡ παρθένος, ᾗ ἂν ἐγὼ εἴπω, ἐπίκλινον τὴν ὑδρίαν σου ἵνα πίω, καὶ εἴπῃ μοι, πίε, καὶ τὰς καμήλους σου ποτιῶ, ἕως ἂν παύσωνται πᾶσαι πίνουσαι, ταύτην ἡτοίμασας τῷ παιδί σου Ἰσαάκ, καὶ ἐν τούτῳ γνώσομαι, ὅτι ἐποίησας ἔλεος τῷ κυρίῳ μου Ἀβραάμ.

Ὅρα τοῦ οἰκέτου τὴν σύνεσιν. ἐπειδὴ γὰρ ᾔδει τοῦ πατριάρχου τὸ φιλόξενον, καὶ ὅτι τὴν κόρην τὴν ἐκεῖ μέλλουσαν ἀπάγεσθαι, ὁμότροπον εἶναι προσήκει τῷ δικαίῳ, οὐδὲν ἕτερον τεκμήριον ἐπιζητεῖ, ἀλλ' [ἢ] ἀπὸ τῆς γνώμης τὴν φιλοξενίαν χαρακτηρίσαι βούλεται τῆς κόρης, καί φησιν· ἐὰν ἐμοῦ αἰτήσαντος παρ' αὐτῆς τὸ ὕδωρ, ἐπικλίνῃ μοι τὴν ὑδρίαν, καὶ μὴ μόνον τὸ αἰτηθὲν ποιήσῃ, ἀλλὰ καὶ τὴν δαψίλειαν τῆς οἰκείας γνώμης ἐπιδείξηται καὶ εἴπῃ, καὶ ταῖς καμήλοις σου ἐφυδρεύσομαι, ἀρκοῦσαν ἀπόδειξιν παρέχει διὰ τῆς τοῦ ὕδατος παροχῆς τῆς τῶν τρόπων ἐπιεικείας. ἐννόησον γάρ μοι, ἀγαπητὲ, ὅσον ἦν κόρην ἁπαλὴν ὑδρευομένην οὐ μόνον μὴ ἀνανεῦσαι πρὸς τὴν αἴτησιν, ἀλλὰ καὶ καθεῖναι τὴν ὑδρίαν ἀπὸ τῶν ὤμων, καὶ παρασχεῖν ἐμφορηθῆναι τῷ αἰτοῦντι, καὶ ταῦτα ξένῳ ὄντι καὶ οὐδαμόθεν γνωρίμῳ, καὶ οὐ μόνον τούτῳ, ἀλλὰ καὶ ταῖς καμήλοις ἁπάσαις ὑδρεύσασθαι, καὶ δεῖξαι διὰ τῶν γινομένων τῆς ἐν τῇ ψυχῇ εὐγενείας τὰ τεκμήρια. ἢ οὐκ ἴστε ὅτι πολλοὶ καὶ ἄνδρες ὄντες ἀνανεύουσι πολλάκις πρὸς τὰς τοιαύτας αἰτήσεις; καὶ τί λέγω πρὸς ὕδατος παροχήν; ἐνίοτε δᾷδας κατέχοντες, καὶ ὑπὸ τῶν παριόντων παρακαλούμενοι, ὥστε παρασχεῖν βραχὺ ἀναμεῖναι, ἵνα λύχνον ἀνάψωσιν, οὐδὲ τοῦτο ποιῆσαι ἀνέχονται, καὶ ταῦτα οὐ πυρὸς οὐδὲ μίαν ἐλάττωσιν ὑπομένοντος, κἂν μυρίοι ὦσιν οἱ μέλ-

λοντες ἀντλεῖν. ἐνταῦθα δὲ καὶ γυνὴ καὶ κόρη καὶ ὑδρίαν ἐπὶ τῶν ὤμων φέρουσα, οὐ μόνον οὐκ ἐδυσχέρανε πρὸς τὴν αἴτησιν, ἀλλὰ καὶ ἐπιδαψιλεύεται τῇ αἰτήσει, καὶ τὸ ποτὸν παρέχει, καὶ ἀπὸ οἰκείας γνώμης καὶ ταῖς καμήλοις ὑδρεύσασθαι ἐπείγεται. ὁ γὰρ φιλάνθρωπος Θεὸς ἐπινεύσας ταῖς τοῦ πατριάρχου προσευχαῖς, καὶ τὸν ἄγγελον αὐτοῦ προπέμψας ἅπαντα ταῦτα ᾠκονόμησε γενέσθαι, καὶ καθάπερ ᾔτησεν ὁ παῖς, οὕτως ἅπαντα εἰς ἔργον ἦλθεν. εἶτα ἐπειδὴ εἶδε διὰ τῶν ἔργων τὴν ἐνέργειαν τῆς εὐχῆς τοῦ πατριάρχου, καὶ ἐπέτυχε καθάπερ ἐπεθύμει τῆς κόρης, καὶ εἶδεν αὐτὴν τὴν ὑπερβάλλουσαν ταπεινοφροσύνην,

20 Ἔσπευσε γάρ, φησι, καὶ ἐξεκένωσε τὴν ὑδρίαν εἰς τὸ ποτιστήριον, καὶ ἔδραμεν ἐπὶ τὸ φρέαρ ἀντλῆσαι, καὶ ὑδρεύσατο πάσαις ταῖς καμήλοις.

Ὅρα τὴν προθυμίαν ἐπιτεταμένην. τὸ γὰρ ἔσπευσε καὶ ἐξεκένωσε τὴν ὑδρίαν καὶ ἔδραμεν ἐπὶ τὸ φρέαρ, δείκνυσι τῆς κόρης τὴν ἄφατον προθυμίαν, ὅτι οὔτε ὡς ξένη ἀπέφυγεν, οὔτε προφάσει τῆς σωφροσύνης ἀνένευσε πρὸς τὴν αἴτησιν, ἀλλὰ μετὰ πολλῆς ἐπιεικείας φησί, πίε, κύριε. ἐννόησόν μοι ἐν ἡλικίᾳ τοιαύτῃ πόση καὶ σωφροσύνης ἦν αὐτῇ ἀκρίβεια, καὶ ταπεινοφροσύνης ὑπερβολή, καὶ φιλοξενίας ἐπίτασις. πόσου πλούτου γοῦν οὐκ ἂν εἴη ταῦτα τιμιώτερα; πόσων θησαυρῶν ταῦτα οὐκ ἄν τις προτιμότερα ἡγήσαιτο; τοῦτο ἡ μεγίστη προίξ, τοῦτο τὰ μυρία ἀγαθά, ὁ θησαυρὸς ὁ μηδέποτε δαπανώμενος. ὁρῶν τοίνυν λοιπὸν ὁ εὐγνώμων οἰκέτης ἐναργῆ τοῦ Θεοῦ τὴν πρόνοιαν,

21 Κατεμάνθανεν αὐτήν, φησι, καὶ παρεσιώπα τοῦ γνῶναι, εἰ εὐώδωσε κύριος τὴν ὁδὸν αὐτοῦ, ἢ οὔ.

Τί ἐστι, κατεμάνθανεν αὐτήν; αὐτὰ τὰ ῥήματα τῆς κόρης περιεσκόπει, κατενόει τὸ βλέμμα, τὴν βάδισιν, τὸ σχῆμα, τὰ ἄλλα ἅπαντα, καὶ ἀνέμενεν ἰδεῖν, εἰ εὐώδωσε κύριος τὴν ὁδὸν αὐτοῦ, ἢ οὔ. τὰ μὲν γὰρ ἤδη γεγενημένα, φησί, πολλὴν δείκνυσι τῆς κόρης καὶ ὑπερβάλλουσαν τὴν ἀρετήν. διὸ καὶ ἀμειβόμενος αὐτὴν τῆς ὑπακοῆς καὶ τῆς τοῦ ὕδατος παροχῆς, περιτίθησιν αὐτῇ ἐνώτια χρυσᾶ καὶ δύο ψέλλια, καὶ περιειργάζετο μετὰ ἀκριβείας τὰ κατ' αὐτήν,

23 Καὶ ἠρώτα, τίνος θυγάτηρ εἶ; καὶ εἰ ἔστι παρὰ τῷ πατρί σου τόπος ἡμῖν καταλῦσαι; Σκόπει καὶ ἐνταῦθα τῆς κόρης τὴν ἀπόκρισιν. καθάπερ γὰρ ἐπὶ τοῦ ὕδατος οὐ μόνον τὸ αἰτηθὲν παρέσχεν, ἀλλὰ μετὰ τὸ πιεῖν αὐτὸν καὶ ταῖς καμήλοις ὑδρεύσατο, οὕτω καὶ ἐνταῦθα πυθομένου τοῦ παιδός, εἰ ἔστι μόνον τόπος, καὶ τίνος ἦν θυγάτηρ,

24 Φησὶν ἡ κόρη, θυγάτηρ εἰμὶ Βαθουὴλ τοῦ Μελχᾶς, ὃν ἔτεκεν αὐτῷ Ναχώρ.

Λέγει καὶ τὸν πατέρα καὶ τὸν πάππον, ἵνα γνωρίσας ἐκεῖνος προθυμότερος γένηται. ὅρα εὐγνωμοσύνην τῆς παιδός. περὶ τοῦ πατρὸς ἐρωτηθεῖσα οὐ μόνον τοῦτο καταμηνύει, ἀλλὰ καὶ τοῦ πατρὸς τὸν πατέρα. καὶ πυθομένου, εἰ ἔστι τόπος μόνον καταλῦσαι, φησιν οὐ μόνον τόπος, ἀλλὰ 25 Καὶ ἄχυρα καὶ χορτάσματα πολλὰ παρ' ἡμῖν.

Ταῦτα ἀκούσας ὁ οἰκέτης καὶ θαυμάσας τὴν παῖδα τῆς δαψιλοῦς φιλοξενίας, καὶ μαθὼν ὡς οὐ πρὸς ἀγνῶτας τινας παραγέγονεν, ἀλλ' εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Ναχώρ, ὃς ἀδελφὸς ἦν τοῦ πατριάρχου, 26 Εὐδοκήσας, φησίν, ὁ ἄνθρωπος προσεκύνησε τῷ κυρίῳ.

Ἡσθείς, φησιν, *ἐπὶ τοῖς εἰρημένοις παρὰ τῆς παιδός, προσεκύνησε τῷ κυρίῳ, τὴν εὐχαριστίαν ἀνήνεγκε τῷ δεσπότῃ τῷ διὰ τὴν πρὸς τὸν πατέρα εὔνοιαν τοσαύτην καὶ περὶ αὐτὸν ἐπιδειξαμένῳ τὴν κηδεμονίαν, καὶ οὕτω πάντα μετ' εὐκολίας αὐτῷ κατευοδώσαντι· 27 Καί φησιν, εὐλογητὸς κύριος ὁ Θεὸς τοῦ κυρίου μου Ἀβραάμ, ὃς οὐκ ἐγκατέλιπε τὴν δικαιοσύνην καὶ τὴν ἀλήθειαν αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ κυρίου μου.

Ἐπειδὴ

Ἐπειδὴ εἶδε τῆς παιδὸς τὴν εὐγνωμοσύνην, καὶ ἔμαθεν ἅπαντα σαφῶς παρ' αὐτῆς, λοιπὸν καὶ αὐτὸς γνωρίζει τῇ κόρῃ, ὅστις ἐστὶ, καὶ διὰ τῆς εὐχαριστίας τῆς εἰς τὸν Θεὸν κατάδηλον αὐτῇ ποιεῖ, ὅτι οὐκ ἐξ ἀλλοτρίας οἰκίας παραγέγονεν, ἀλλὰ καὶ ἀδελφὸς τοῦ Ναχώρ ἐστιν ὁ τοῦτον διαπεμψάμενος. Ταῦτα πυθομένη ἡ παῖς μετὰ πολλῆς τῆς περιχαρείας δραμοῦσα, φησιν. ὅρα πῶς δι' ἑκάστου τῶν παρ' αὐτῆς γινομένων δείκνυσι τὸ πρόθυμον τὸ περὶ τὴν φιλοξενίαν, διὰ τοῦ δρόμου, διὰ τῶν ῥημάτων, διὰ τῆς ἐπιεικείας.

28 Ἔδραμε γάρ, φησι, καὶ ἀπήγγειλεν εἰς τὸν οἶκον τῆς μητρὸς αὐτῆς κατὰ τὰ ῥήματα ταῦτα. Πάντα ἅπερ ἤκουσε παρὰ τοῦ παιδὸς, ἐγνώρισε τοῖς γονεῦσι.

29 Καὶ ἔδραμε, φησι, Λάβαν πρὸς τὸν ἄνθρωπον ἔξω ἐπὶ τὴν πηγήν. Ὅρα καὶ οὗτον διὰ τοῦ δρόμου δεικνύντα τὸν πόθον. 30 Καὶ ἰδὼν τὸν ἄνθρωπον ἑστῶτα ἐπὶ τῆς πηγῆς μετὰ τῶν καμήλων, εἶπεν αὐτῷ· 31 Δεῦρο εἴσελθε· εὐλογητὸς κύριος. ἵνα τί ἕστηκας ἔξω; ἐγὼ δὲ ἡτοίμακα τὴν οἰκίαν καὶ τόπον ταῖς καμήλοις. Ὅρα καὶ οὗτον εὐλογοῦντα τὸν κύριον ἐπὶ τῇ παρουσίᾳ τοῦ ξένου, καὶ πρὸ τῆς διὰ τῶν ἔργων φιλοξενίας πολλὴν τὴν προτροπὴν ἐπιδεικνύμενον. Δεῦρο, φησιν, εἴσελθε· προλαβὼν ἡτοίμασα τὴν οἰκίαν καὶ τόπον ταῖς καμήλοις. 32 Εἶτα εἰσελθόντος αὐτοῦ, φησιν, ἀπέσαξε τὰς καμήλους, καὶ ἔδωκεν ἄχυρα καὶ χορτάσματα, καὶ ὕδωρ νίψασθαι τοῖς ποσὶν αὐτοῦ. Ὅρα πῶς καὶ ἔτι τῆς πλάνης ἐχόμενοι περὶ τὴν φιλοξενίαν ἦσαν πολλὴν τὴν σπουδὴν ἐπιδεικνύμενοι. καὶ ἔδωκε νίψασθαι τοῖς ποσὶν αὐτοῦ,

Καὶ τοῖς ποσὶ τῶν ἀνδρῶν τῶν μετ' αὐτοῦ. 33 Καὶ παρέθηκεν αὐτοῖς ἄρτον φαγεῖν. Ἀλλ' ἐνταῦθα σκόπει μοι τοῦ οἰκέτου τὴν πολλὴν σύνεσιν. Τί γάρ φησιν;

Οὐ μὴ φάγω, ἕως τοῦ λαλῆσαί με τὰ ῥήματά μου. Ὑμεῖς μὲν, φησιν, ἐπεδείξασθε τὰ παρ' ἑαυτῶν· ἐγὼ δὲ οὐ πρότερον τῆς ἐμῆς ἀναπαύσεως λόγον τινὰ ποιήσομαι, μέχρις ἂν τὴν αἰτίαν ὑμᾶς διδάξω, δι' ἣν ἐστειλάμην τὴν τοσαύτην ὁδὸν, καὶ τίνος ἕνεκεν ἀπὸ τῆς Χαλδαίας ἐνταῦθα παραγέγονα, καὶ πῶς εἰς τὸν οἶκον τὸν ὑμέτερον ὡδηγήθην, ἵνα πάντα μαθόντες οὕτω καὶ ὑμεῖς τὴν οἰκείαν εὐγνωμοσύνην ἐπιδείξησθε πρὸς τὸν ἐμὸν δεσπότην. καὶ ἀρξάμενος διηγεῖσθαι, φησί,

34 Παῖς Ἀβραάμ ἐγώ εἰμι. 35 Κύριος δὲ ὁ Θεὸς εὐλόγησε τὸν κύριόν μου σφόδρα, καὶ ἔδωκεν αὐτῷ πρόβατα καὶ μόσχους, καὶ χρυσίον καὶ ἀργύριον, καὶ παῖδας καὶ παιδίσκας, καὶ καμήλους καὶ ὄνους. 36 Καὶ ἔτεκε Σάῤῥα ἡ γυνὴ τοῦ κυρίου μου υἱὸν ἕνα τῷ κυρίῳ μου μετὰ τὸ γηρᾶσαι αὐτὸν, καὶ ἔδωκεν αὐτῷ πάντα, ὅσα ἦν αὐτῷ.

Ὅρα πῶς μετ' ἀκριβείας ἅπαντα αὐτοῖς διηγεῖται. ἐκείνου εἰμὶ παῖς, φησιν, Ἀβραάμ, ὃν ἴστε. μανθάνετε τοίνυν ὅτι τοσαύτης εὐλογίας ἀπήλαυσε παρὰ τοῦ τῶν ἁπάντων δεσπότου, ὡς ἐν πλούτῳ γενέσθαι αὐτὸν πολλῷ. εἶτα διδάσκων καὶ τοῦ πλούτου τὴν περιουσίαν, φησί, πρόβατα καὶ μόσχους, ἀργύριον καὶ χρυσίον, παῖδας καὶ παιδίσκας, καμήλους καὶ ὄνους αὐτῷ γεγενῆσθαι. ἀκούετε οἱ πλούσιοι, οἱ πλέθρα γῆς τόσα καὶ τόσα καθ' ἑκάστην ἡμέραν ὠνούμενοι, καὶ λουτρὰ καὶ περιπάτους καὶ οἰκοδομὰς λαμπρὰς οἰκοδομούμενοι, ὁρᾶτε ἐν τίσιν ἦν τοῦ δικαίου ἡ περιουσία. οὐδαμοῦ ἀγρὸς, οὐδαμοῦ οἰκοδομαί, καὶ ἡ περιττὴ πολυτέλεια· ἀλλὰ πρόβατα καὶ μόσχοι καὶ κάμηλοι καὶ ὄνοι, παῖδες καὶ παιδίσκαι. καὶ ἵνα μάθῃς τῶν οἰκετῶν τὸ πλῆθος πόθεν αὐτῷ ἐγεγόνει, ἐπήγαγεν ἑτέρωθι, ὅτι οἰκογενεῖς ἅπαντες ἦσαν. οὗτος οὖν ὁ δεσπότης ὁ ἐμὸς ἐν τοσαύτῃ περιουσίᾳ γεγονὼς, καὶ πολλῆς ἀπολαύσας τῆς ἄνωθεν ῥοπῆς, ἡνίκα εἰς γῆρας ἤλασεν, ἡ Σάῤῥα υἱὸν ἔτεκεν αὐτῷ· τοῦτον ἔχων τὸν μονογενῆ, πάντων αὐτὸν κληρονόμον ἤδη κατέστησε. πάντα γὰρ ἔδωκεν αὐτῷ, ὅσα ἦν αὐτῷ. Εἶτα ἐπὶ τούτῳ διηγήσατο τοῦ δεσπότου τὴν περιφάνειαν, τοῦ Ἰσαὰκ τὸν

τόκον,

τόκον, λέγει λοιπὸν τὰς ἐντολάς, ἃς λαβὼν παρὰ τοῦ δεσπότου * εἰς τὴν Χαῤῥὰν παραγέγονε. 37 Καὶ ὥρκωσέ με, φησὶν, ὁ κύριός μου, λέγων, οὐ λήψῃ γυναῖκα τῷ υἱῷ μου Ἰσαὰκ, ἀπὸ τῶν θυγατέρων τῶν Χαναναίων, ἐν οἷς ἐγὼ παροικῶ, 38 Ἀλλ' ἢ εἰς τὸν οἶκον τοῦ πατρός μου πορεύσῃ καὶ εἰς τὴν φυλήν μου, καὶ λήψῃ γυναῖκα τῷ υἱῷ μου ἐκεῖθεν. Καὶ αὐτὸς μὲν ταῦτα ἐνετείλατο· ἐγὼ δὲ τὰς δυσκολίας ἐννοῶν, καὶ τοῦ πράγματος τὸ δυσχερὲς λογιζόμενος, ἐπυθόμην τοῦ κυρίου μου, εἰ μὴ βούλοιτο ἡ γυνὴ πορευθῆναι μετ' ἐμοῦ, 40 Καὶ εἶπέ μοι, κύριος ὁ Θεὸς, ᾧ εὐηρέστησα ἐνώπιον αὐτοῦ, αὐτὸς ἀποστελεῖ τὸν ἄγγελον αὐτοῦ μετὰ σοῦ, καὶ εὐοδώσει τὴν ὁδόν σου, καὶ λήψῃ τῷ υἱῷ μου γυναῖκα ἐκ τῆς φυλῆς μου, καὶ ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ πατρός μου, καὶ ἐὰν μὴ πείθηται ἡ γυνὴ τοῦ μὴ πορευθῆναι μετὰ σοῦ ἐνταῦθα, 41 Τότε ἀθῷος ἔσῃ ἀπὸ τῆς ἀρᾶς μου. Ὁ μὲν δεσπότης, φησὶ, ταῦτα ἐντειλάμενος, καὶ ταύταις με ταῖς προσευχαῖς ἐφοδιάσας οὕτως ἐξέπεμψεν· ἐγὼ δὲ θαῤῥήσας ταῖς ἐκείνου προσευχαῖς, ἡνίκα παρεγενόμην ἐπὶ τὴν πηγὴν, ταῦτα τὰ ῥήματα ἐφθεγξάμην, 42 Καὶ εἶπον· κύριε, ὁ Θεὸς τοῦ κυρίου μου Ἀβραὰμ, εἰ σὺ εὐοδοῖς τὴν ὁδὸν, ἣν ἐγὼ πορεύομαι, 43 Ἰδοὺ ἐγὼ ἕστηκα ἐπὶ τῆς πηγῆς τοῦ ὕδατος, αἱ δὲ θυγατέρες τῶν ἀνθρώπων τῆς πόλεως ἐξελεύσονται ὑδρεύσασθαι ὕδωρ· καὶ ἔσται ἡ παρθένος, ᾗ ἂν ἐγὼ εἴπω, πότισόν με μικρὸν ὕδωρ ἐκ τῆς ὑδρίας σου, 44 Καὶ εἴπῃ μοι, καὶ σὺ πίε, καὶ ταῖς καμήλοις σου ὑδρεύσομαι, αὕτη ἡ γυνὴ, ἣν ἡτοίμασας τῷ θεράποντί σου Ἰσαὰκ, καὶ ἐν τούτῳ γνώσομαι, ὅτι ἐποίησας ἔλεος τῷ κυρίῳ μου Ἀβραάμ. Ταῦτα μὲν ἐγὼ κατ' ἐμαυτὸν εὐχόμενος τὸν Θεὸν καθικέτευσα· οὔπω δὲ τέλος εἰλήφει τὰ παρ' ἐμοῦ ῥηθέντα, καὶ παραχρῆμα εἰς ἔργον ἐξήει, καὶ τὰ ῥήματα πράγματα ἐγίνετο.

45 Πρὸ τοῦ γὰρ συντελέσαι με λαλοῦντα, ἰδοὺ Ῥεβέκκα ἐξεπορεύετο τὴν ὑδρίαν ἔχουσα ἐπὶ τῶν ὤμων αὐτῆς. Εἶπον δὲ αὐτῇ, πότισόν με, 46 Καὶ σπεύσασα * καθῆκε τὴν ὑδρίαν αὐτῆς, καὶ εἶπέ μοι, πίε καὶ σὺ, καὶ τὰς καμήλους σου ποτιῶ.

Καὶ θεασάμενος λοιπὸν ἐναργῆ τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ γεγενημένην πρόνοιαν, ἐπηρώτων τίνος εἴη θυγάτηρ· καὶ μαθὼν, ἐξ ὧν αὐτὴ μόνον εἶπεν, ὅτι οὐ πρὸς ξένους ἀφικόμην, ἀλλ' εἰς τὴν οἰκίαν Ναχὼρ τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ κυρίου μου, θαῤῥήσας

47 Περιέθηκα αὐτῇ τὰ ἐνώτια καὶ τὰ ψέλλια, 48 Καὶ εὐδοκήσας προσεκύνησα τῷ κυρίῳ, καὶ εὐλόγησα τὸν Θεὸν τοῦ κυρίου μου Ἀβραὰμ, ὅτι εὐώδωσέ μοι λαβεῖν τὴν θυγατέρα τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ κυρίου μου. Ἀλλὰ τὰ μὲν παρὰ τοῦ Θεοῦ οὕτως ἐναργῶς ᾠκονομήθη. αἱ γὰρ προσευχαὶ ἐληλύθεισαν αἱ γενόμεναι παρὰ τοῦ δεσπότου μου. ὑμεῖς δὲ λοιπὸν, εἰ τὰ παρ' ἑαυτῶν ἐπιδείκνυσθε, 49 Ποιεῖτε ἔλεος καὶ δικαιοσύνην πρὸς τὸν κύριόν μου. εἰ δὲ μὴ, ἀπαγγείλατέ μοι. Ἤδη μοὶ, φησὶ, γνωρίσατε, ἵνα εἰδέναι ἔχω ὅ, τι δέοι με διαπράξασθαι. εἰ δὲ μήγε, ἵνα ἑτέρωθι τὴν ὁδὸν ποιήσωμαι,

Καὶ ἐπιστρέψω ἢ εἰς δεξιὰ, ἢ εἰς ἀριστερά.

Εἶτα ἐπειδὴ ὁ Θεὸς ἦν ὁ τὰ πάντα ἐξευμαρίζων διὰ τὰς τοῦ πατριάρχου προσευχάς, φησι πρὸς αὐτὸν ὁ πατὴρ τῆς κόρης καὶ ὁ ἀδελφός·

50 Παρὰ κυρίου ἐξῆλθε τὸ ῥῆμα τοῦτο. οὐ δυνησόμεθα ἀντειπεῖν κακὸν, ἢ καλόν. Ἡ διήγησίς σου, φησὶ, δείκνυσιν ὅλον τῆς τοῦ Θεοῦ οἰκονομίας γεγενημένον. μὴ τοίνυν νομίσῃς ἡμᾶς ἐναντιοῦσθαι τοῖς τῷ Θεῷ δόξασιν. οὐδὲ γὰρ οἷόν τε τοῦτο παρ' ἡμῶν γενέσθαι.

51 Ἰδοὺ ἔχεις τὴν κόρην. λαβὼν ἀπότρεχε, καὶ ἔσται γυνὴ τῷ υἱῷ τοῦ κυρίου σου, καθὰ ἐλάλησε κύριος.

Εἴδετε ὅπως τὸ παλαιὸν ἐσπούδαζον γυναῖκας ἄγεσθαι τοῖς ἑαυτῶν παισὶν, ὅπως περὶ τῶν χρημάτων ψυχῆς εὐγένειαν ἐπεζήτουν. μήπου γραμματεῖα; μήπου συνθῆκαι καὶ τὰ ἄλλα τὰ καταγέλαστα, ἃ νῦν γίνεται; καὶ αἱ αἱρέσεις ἐκεῖναι αἱ τοῖς γραμματείοις ἐντεθειμέναι, ἐὰν ἄπαις, φησὶ, τελευτήσῃ, ἐὰν τόδε καὶ τόδε καὶ τόδε συμβῇ, ἀλλὰ παρ' ἐκείνοις
5 οὐδὲν τοιοῦτον· ἀλλὰ τὸ μέγιστον καὶ ἀσφαλὲς γραμματεῖον, τῆς κόρης ὁ τρόπος. οὐδαμοῦ κύμβαλα καὶ χορεῖαι. καὶ τοῦτο εἴσῃ, ἐπειδὰν πρὸς τὸν νυμφίον τὴν κόρην ἴδῃς ἐπαναχθεῖσαν. 52 Ἀκούσας γὰρ ὁ παῖς ταῦτα παρὰ τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ ἀδελφοῦ, προσεκύνησε τῷ κυρίῳ ἐπὶ τὴν γῆν. Ὅρα πῶς καθ' ἕκαστον τῶν γινομένων τῷ δεσπότῃ τῶν ὅλων τὴν εὐχαριστίαν ἀναφέρει. αὐτὸς γὰρ ἦν ὁ πάντα προοδοποι-
10 ῶν, καὶ κατὰ τὸ ῥῆμα τοῦ πατριάρχου ἄγγελον προαποστείλας ἔμπροσθεν αὐτοῦ τὰ πάντα αὐτῷ ἐξομαλίζοντα. καὶ λοιπὸν μαθὼν ὡς τέλος αὐτῷ τὸ σπουδαζόμενον ἔχει,

53 Ἐξενέγκας σκεύη χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ καὶ ἱματισμὸν, ἔδωκε τῇ Ῥεβέκκᾳ.

Λοιπὸν μετὰ παῤῥησίας αὐτὴν θεραπεύει, ὡς ἤδη διὰ τῶν ῥημάτων ἐγγυηθεῖσαν τῷ Ἰσαάκ. τιμᾷ δὲ δώροις καὶ τὸν ἀδελφὸν καὶ τὴν μητέρα. καὶ ὅτε εἰς ἔργον εἶδεν ἐκβᾶσαν
15 τὴν παρὰ τοῦ δεσπότου ἐντολὴν, τότε λοιπὸν τῆς οἰκείας ἀναπαύσεως γεύεται.

54 Ἔφαγον γὰρ, φησὶ, καὶ ἔπιον, αὐτὸς, καὶ οἱ ἄνδρες οἱ μετ' αὐτοῦ, καὶ ἐκοιμήθησαν. καὶ ἀναστὰς τῷ πρωῒ εἶπεν, ἐκπέμψατέ με, ἵνα ἀπέλθω πρὸς τὸν κύριόν μου.

Ἐπειδὴ πάντα μοι οὕτω κατευωδώθη, φησὶ, καὶ οὐδέν ἐστι λοιπὸν τὸ ἐλλεῖπον, ἀλλὰ καὶ ὑμῖν τοῦτο ἀρέσκειν ἔφαίη, ἐκπέμψατέ με, ἵνα ἀπέλθω πρὸς τὸν κύριόν μου.
20 55 Εἶπαν δὲ, φησὶν, οἱ ἀδελφοὶ καὶ ἡ μήτηρ, μεινάτω ἡ παρθένος μεθ' ἡμῶν ἡμέρας ὡσεὶ δέκα, καὶ μετὰ ταῦτα ἀπελεύσεσθε. 56 Ὁ δὲ εἶπε πρὸς αὐτοὺς, μὴ κατέχετέ με, καὶ κύριος εὐόδωσε τὴν ὁδόν μου. ἐκπέμψατέ με, ἵνα ἀπέλθω πρὸς τὸν κύριόν μου. Τίνος ἕνεκεν, φησὶν, ὑπερτίθεσθε καὶ διαναβάλλεσθε, τοῦ Θεοῦ τοσαύτην εὐκολίαν ἐν ἅπασί μοι παρεσχηκότος; ἀπολύσατέ με, ἵνα ἀπέλθω πρὸς
25 τὸν κύριόν μου. 57 Οἱ δὲ, φησὶν, εἶπον, καλέσωμεν τὴν παῖδα, καὶ ἐρωτήσωμεν αὐτήν. καὶ ἐκάλεσαν, καὶ εἶπαν αὐτῇ πορεύσῃ μετὰ τοῦ ἀνθρώπου; 58 Ἡ δὲ εἶπε, πορεύσομαι. 59 Καὶ ἐξέπεμψαν Ῥεβέκκαν τὴν ἀδελφὴν αὐτῶν, καὶ τὰ ὑπάρχοντα αὐτῆς, καὶ τὸν παῖδα τοῦ Ἀβραὰμ καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ. 60 Καὶ εὐλόγησαν Ῥεβέκκαν καὶ εἶπον αὐτῇ· ἀδελφὴ ἡμῶν εἶ, γίνου εἰς χιλιάδας μυριάδων, καὶ κληρο-
30 νομησάτω τὸ σπέρμα σου τὰς πόλεις τῶν ὑπεναντίων.

Ὅρα πῶς καὶ οὗτοι ἀγνοοῦντες σημαίνουσι τῇ κόρῃ τὰ μέλλοντα ἔσεσθαι, τοῦ Θεοῦ τὴν διάνοιαν αὐτῶν πρὸς τοῦτο κατευοδώσαντος. ἀμφότερα γὰρ αὐτῇ προμηνύουσιν, ὅτι καὶ εἰς χιλιάδας μυριάδων ἔσται, καὶ ὅτι κληρονομήσει τὸ σπέρμα αὐτῆς τὰς πόλεις τῶν ὑπεναντίων. εἶδες διὰ πάντων δεικνυμένην ἐναργῆ τοῦ Θεοῦ τὴν πρόνοιαν, πῶς καὶ
35 διὰ τῶν ἀπίστων προμηνύεσθαι τὰ μέλλοντα οἰκονομεῖ ὁ τῶν ἁπάντων δεσπότης.

61 Καὶ ἀναστᾶσα, φησὶ, Ῥεβέκκα καὶ αἱ ἅβραι αὐτῆς ἐπέβησαν ἐπὶ τὰς καμήλους. Εἶδες οἵαν ἄγεται νύμφην ὁ πατριάρχης, ὑδροφορουμένην, καὶ τὴν ὑδρίαν ἐπὶ τῶν ὤμων φέρουσαν, καὶ νῦν πάλιν ἐπιβᾶσαν ἐπὶ τὰς καμήλους. οὐδαμοῦ ἡμίονοι ἀργύρῳ περιλαμπόμεναι τοὺς τραχήλους, οὐδὲ οἰκετῶν ἑσμὸς, οὐδὲ ἡ πολλὴ βλακεία ἡ
40 νῦν γινομένη, ἀλλὰ τοσαύτη ἦν τῶν παλαιῶν γυναικῶν ἡ ἀνδρεία, ὡς καὶ ἐπὶ τὰς καμήλους αὐτὰς ἐπιβαίνειν, καὶ οὕτως ὁδοιπορεῖν.

Καὶ ἐπορεύθησαν, φησὶ, μετὰ τοῦ ἀνθρώπου. 63 Ὁ δὲ Ἰσαὰκ ἐξῄει ἀδολεσχῆσαι εἰς τὸ πεδίον τὸ πρὸς δείλης· καὶ ἀναβλέψας τοῖς ὀφθαλμοῖς εἶδε τὰς καμήλους ἐρχομένας.

ιας. Εἰς τὸ πεδίον, φησίν, ὁ Ἰσαὰκ διατρίβων ἐθεάσατο τὰς καμήλους. 64 Ἡ δὲ Ῥεβέκκα ἰδοῦσα τὸν Ἰσαάκ, κατεπήδησεν ἀπὸ τῆς καμήλου, 65 Καὶ εἶπε τῷ παιδί, τίς ἐστιν ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος ὁ πορευόμενος ἐν τῷ πεδίῳ εἰς συνάντησιν ἡμῶν; Ὅρα τῆς κόρης τὴν εὐλάβειαν. ἐπειδὴ εἶδε τὸν Ἰσαάκ, ἐπυνθάνετο τίς εἴη. καὶ μαθοῦσα ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ μέλλων αὐτὴν ἄγεσθαι, περιεβάλλετο, φησί, τὸ θέριστρον, καὶ παραγενόμενος ὁ παῖς διηγήσατο πάντα μετ' ἀκριβείας τῷ Ἰσαάκ. ἐνταῦθα σκόπει μοι, ἀγαπητέ, πῶς οὐδαμοῦ τὰ περιττὰ ταῦτα καὶ ἀνόητα, οὐδαμοῦ πομπὴ διαβολική, οὐδαμοῦ κύμβαλα καὶ αὐλοὶ καὶ χορεῖαι, καὶ τὰ σατανικὰ ἐκεῖνα συμπόσια, καὶ αἱ λοιδορίαι αἱ πάσης ἀσχημοσύνης γέμουσαι, ἀλλὰ πᾶσα σοφία, πᾶσα σεμνότης, πᾶσα ἐπιείκεια. 67 Εἰσῆλθε δέ, φησιν, Ἰσαὰκ εἰς τὸν οἶκον τῆς μητρὸς αὐτοῦ, καὶ ἔλαβε τὴν Ῥεβέκκαν, καὶ ἐγένετο αὐτῷ γυνή, καὶ ἠγάπησεν αὐτήν, καὶ παρεκλήθη Ἰσαὰκ περὶ Σάρρας τῆς μητρὸς αὐτοῦ.

ΗΘΙΚΟΝ Ταύτην μιμείσθωσαν αἱ γυναῖκες· τοῦτον ζηλούτωσαν ἄνδρες· οὕτω τὰς νύμφας ἄγεσθαι σπουδαζέτωσαν. τίνος γὰρ ἕνεκεν, εἰπέ μοι, ἐξ ἀρχῆς καὶ ἐκ προοιμίων κηλίδων πληρῶσαι συγχωρεῖς τῆς κόρης τὰς ἀκοὰς διὰ τῶν αἰσχρῶν ᾀσμάτων, διὰ τῆς ἀκαίρου πομπῆς ἐκείνης; οὐκ οἶσθα ὅπως ἡ νεότης εὔκολος πρὸς ὄλισθον; τί τὰ σεμνὰ τοῦ γάμου ἐκπομπεύεις μυστήρια; δέον ἅπαντα ταῦτα ἀπελαύνειν, καὶ τὴν αἰδῶ ἐκ προοιμίων ἐκπαιδεύειν τὴν κόρην, καὶ ἱερέας καλεῖν, καὶ δι' εὐχῶν καὶ εὐλογιῶν τὴν ὁμόνοιαν τῆς συνοικεσίου συσφίγγειν, ἵνα καὶ ὁ πόθος τοῦ νυμφίου αὔξηται, καὶ τῆς κόρης ἡ σωφροσύνη ἐπιτείνηται. καὶ διὰ πάντων τὰ τῆς ἀρετῆς ἔργα εἰσελεύσονται εἰς τὴν οἰκίαν ἐκείνην, καὶ πᾶσαι τοῦ διαβόλου αἱ μηχαναὶ ἐκποδὼν ἔσονται, καὶ αὐτοὶ μεθ' ἡδονῆς τὸν βίον διάξουσιν, ὑπὸ τῆς τοῦ Θεοῦ ῥοπῆς συγκροτούμενοι, ἧς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ πατρί, ἅμα τῷ ἁγίῳ πνεύματι δόξα, κράτος, τιμή, νῦν καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Λογ. μθ. ΑΥΤΑΙ ΔΕ ΑΙ ΓΕΝΕΣΕΙΣ, φησίν, ΙΣΑΑΚ τοῦ υἱοῦ Ἀβραάμ.

Πάλιν ὑμᾶς ἐπὶ τὴν συνήθη τράπεζαν ἀναγαγεῖν βούλομαι, καὶ ἐκ τῶν παρὰ τοῦ Μωϋσέως ῥημάτων τὴν ἑστίασιν ὑμῖν παραθεῖναι, μᾶλλον δὲ τῶν τοῦ πνεύματος. οὐδὲ γὰρ ἀφ' ἑαυτοῦ Μωϋσῆς ταῦτα ἡμῖν ἐξέθετο, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐνηχούμενος. ἴδωμεν οὖν τί καὶ σήμερον ἡμᾶς διδάξαι βούλεται. οὐδὲ γὰρ ἁπλῶς οὐδὲ εἰκῇ τοὺς βίους ἡμῖν τῶν δικαίων ἐκτίθεται, ἀλλ' ἵνα ζηλώσωμεν τούτων τὴν ἀρετήν, καὶ μιμηταὶ γενώμεθα τῶν ἐκείνοις κατορθωμάτων. ἐπειδὴ γὰρ ἡμῖν τὰ κατὰ τὸν πατριάρχην ἀκριβῶς διηγησάμενος, καὶ τὸν τελευταῖον αὐτοῦ ἆθλον τὸν ἐπὶ τῇ τοῦ μονογενοῦς σφαγῇ, διδάξας ἡμᾶς πῶς δὴ τῷ Θεῷ αὐτὸν καλλιέρημα, εἰ καὶ μὴ αὐτῷ ἔργῳ, ἀλλὰ τῇ προθυμίᾳ εἰργάσατο, τέλος ἐπέθηκεν ἐκείνοις τοῖς διηγήμασι, νῦν ἡμῖν ἐκτίθεται τὰ κατὰ τὸν Ἰσαάκ, τὸν σφαγέντα καὶ μὴ σφαγέντα. αἰνίγματι γὰρ ἔοικε τὸ γεγονός. ἄκουσον γὰρ Παύλου λέγοντος, Πίστει προσενήνοχε τὸν Ἰσαὰκ Ἀβραὰμ πειραζόμενος, καὶ τὸν μονογενῆ προσέφερεν ὁ τὰς ἐπαγγελίας ἀναδεξάμενος. εἶτα ἵνα μάθωμεν ἀκριβῶς πῶς πίστει ταῦτα πάντα διεπράττετο, καὶ ἐναν-

κζ.

τία

πία τῇ ὑποχέτει ὁρῶν τὰ ὑπ' αὐτοῦ γινόμενα κελευόμενα οὐκ ἐταράττετο, φησιν, ὅθεν αὐτὸν καὶ
ἐν παραβολῇ ἐκομίσατο. τί ἐστιν, ἐν παραβολῇ ἐκομίσατο; ἐπειδὴ γὰρ αὐτὸν εἰς θυσίαν ἀνή-
νεγκε καὶ ἀπηρτισμένην τὴν γνώμην ἐπεδείξατο, αὐτός γε τὸν στέφανον ἀνεδήσατο, καὶ
τὸν παῖδα λαβὼν ἐπανῄει, καὶ ἡ θυσία διὰ προβάτου ἐπληροῦτο, καὶ ἐδείκνυ διὰ πάντων
5 ὁ τῶν ὅλων Θεὸς τῆς οἰκείας φιλανθρωπίας τὴν ὑπερβολήν, καὶ ὅτι οὐ σφαγῆναι τὸν
Ἰσαὰκ βουλόμενος τοῦτο ἐπέταττεν, ἀλλὰ τοῦ δικαίου γυμνάζων τὴν ὑπακοήν. ἀλλ'
ὥσπερ εἴδομεν τοῦ πατριάρχου τὴν ἀρετὴν διὰ πάντων λάμπουσαν, φέρε καὶ τὰ
κατὰ τὸν Ἰσαὰκ σήμερον εἰς μέσον προθέντες, ἴδωμεν ὅπως καὶ αὐτὸς τὸ φιλόθεον αὐτοῦ τῆς
γνώμης διὰ πάντων ἐπιδείκνυται. ἄξιον δὲ καὶ αὐτῶν ἐπακοῦσαι τῶν τῆς γραφῆς ῥη-
10 μάτων. 19 Αὗται δὲ αἱ γενέσεις Ἰσαὰκ τοῦ υἱοῦ Ἀβραάμ. Ἀβραὰμ ἐγέννη- κεφ. κε.
σε τὸν Ἰσαάκ. 20 Ἦν δὲ Ἰσαὰκ ἐτῶν μʹ, ὅτε ἔλαβε Ῥεβέκκαν θυγατέρα Βαθουὴλ τοῦ Σύ-
ρου ἐκ τῆς Μεσοποταμίας, ἀδελφὴν δὲ Λάβαν, ἑαυτῷ εἰς γυναῖκα.

Σκόπει μοι, ἀγαπητέ, τῆς θείας γραφῆς τὴν ἀκρίβειαν, ὅπως οὐδὲν παρέργως τίθη-
σι. τίνος γὰρ ἕνεκεν ἡμῖν τὸν χρόνον τοῦ Ἰσαὰκ ἐπισημαίνεται, καί φησιν, ἦν δὲ Ἰσαὰκ ἐτῶν
15 μʹ, ὅτε ἔλαβε τὴν Ῥεβέκκαν; οὐχ ἁπλῶς, οὐδὲ εἰκῇ. ἀλλ' ἐπειδὴ μέλλει μετὰ ταῦτα
τῆς Ῥεβέκκας ἡμῖν διηγεῖσθαι τὴν στείρωσιν, καὶ ὅτι ἐξ εὐχῆς τοῦ δικαίου τὰ τῆς παιδοποιΐας
αὐτῇ γέγονε, βούλεται διδάξαι ἡμᾶς τὸ μέγεθος τῆς ὑπομονῆς τοῦ Ἰσαάκ, καὶ σημᾶναι
τὸν χρόνον ἀκριβῶς, ὅσον ἐν ἀπαιδίᾳ γέγονεν· ἵνα καὶ ἡμεῖς ζηλοῦντες τὸν δίκαιον, οὕτω προσ-
εδρεύωμεν ταῖς πρὸς τὸν Θεὸν ἱκεσίαις, ἐπειδὰν αἰτῶμέν τι παρ' αὐτοῦ. εἰ γὰρ ὁ δίκαιος
kim 20 οὕτως ἐνάρετος ὤν, καὶ τοσαύτης εὐνοίας ἀπολαύων παρὰ τοῦ Θεοῦ, τοσαύτην ἐπεδεί-
κνυτο σπουδὴν καὶ εὐτονίαν, τὸν Θεὸν διηνεκῶς παρακαλῶν ὥστε λῦσαι τῆς Ῥεβέκκας
τὴν στείρωσιν, τί ἂν εἴποιμεν ἡμεῖς οἱ τοσαῦτα φορτία ἁμαρτημάτων ἔχοντες ἐπι-
κείμενα, καὶ μηδὲ τὸ πολλοστὸν τοῦ δικαίου τούτου μέρος ἐπιδεικνύμενοι, ἀλλὰ κἂν πρὸς
ὀλίγον σπουδήν τινα ἐπιδειξώμεθα, ναρκῶντες καὶ ἀποπηδῶντές [ἐσμεν], εἰ μὴ θᾶττον
25 εἰσακουσθείημεν; διὰ τοῦτο, παρακαλῶ, ἐκ τῶν τῷ δικαίῳ τούτῳ συμβάντων
παιδευόμενοι, μηδέποτε παυώμεθα τὸν Θεὸν παρακαλοῦντες ὑπὲρ τῆς συγχωρήσεως
τῶν οἰκείων πλημμελημάτων, ἀλλὰ θερμὴν καὶ ζέουσαν προθυμίαν ἐπιδεικνυώμεθα, καὶ μὴ
ἀγάλλωμεν, μηδὲ ὀκνηρότεροι γινώμεθα, εἰ μὴ θᾶττον εἰσακουσθείημεν. ἴσως γάρ,
ἴσως σοφιζόμενος ἡμῶν τὴν διηνεκῆ προσεδρίαν ὁ δεσπότης, διαναβάλλεται, βου-
30 λόμενος καὶ τῆς ὑπομονῆς ἡμᾶς κομίσασθαι τὸν μισθόν, καὶ τὸν καιρὸν εἰδώς, καθ' ὃν
λυσιτελές ἐστιν ἡμῖν τῶν σπουδαζομένων ἐπιτυχεῖν. οὐδὲ γὰρ οὕτως ἡμεῖς ἴσμεν τὸ συμ-
φέρον ἑαυτοῖς, ὡς αὐτὸς ἀκριβῶς ἐπίσταται, ὁ τὰ ἀπόρρητα τῆς διανοίας ἑκάστου ἐπι-
στάμενος. διὸ προσήκει μηδὲν περιεργάζεσθαι καὶ πολυπραγμονεῖν τῶν παρὰ τοῦ Θεοῦ
γινομένων, ἀλλὰ πολλὴν τὴν εὐγνωμοσύνην ἐπιδείκνυσθαι, καὶ θαυμάζειν τῶν δικαί-
35 ων τὰς ἀρετάς. ἐπειδὴ τοίνυν εἶπεν ἡμῖν ἡ θεία γραφή, ὅσων ἐτῶν ἦν Ἰσαάκ, λέγει καὶ
περὶ Ῥεβέκκας τῆς γυναικὸς αὐτοῦ, ὅτι στεῖρα ἦν. θέα μοι τοῦ δικαίου τὸ φιλόθεον. ἐ-
πειδὴ γὰρ εἶδε χωλεύουσαν τὴν φύσιν, ἐπὶ τὸν τῆς φύσεως δημιουργὸν ἔδραμε, καὶ τὰ
δεσμὰ τῆς φύσεως διὰ τῆς εὐχῆς λύειν ἠπείγετο.

21 Ἐδέετο γάρ, φησιν, Ἰσαὰκ περὶ Ῥεβέκκας τῆς γυναικὸς αὐτοῦ, ὅτι στεῖρα ἦν.
40 Ἐν τοῦτο πρῶτον ἄξιον ζητῆσαι, τίνος ἕνεκεν (ἐπεὶ τοιούτου βίου ἦν θαυμαστοῦ καὶ αὕτη,
καὶ ὁ ἀνὴρ αὐτῆς, καὶ πολλῆς τῆς σωφροσύνης ἀμφότεροι ἐπεμελοῦντο, καὶ οὐκ ἔχο-
μεν ἐπιλαβέσθαι αὐτῶν τῆς ζωῆς, καὶ εἰπεῖν ὅτι τῶν ἁμαρτιῶν ἦν ἔργον)
εἶχε ταύτην ἡ στείρωσις. καὶ ἵνα μάθῃς τὸ θαυμαστόν, ὅτι οὐκ αὕτη μόνον στεῖρα
ἦν,

ἦν, ἀλλὰ καὶ ἡ μήτηρ τοῦ δικαίου ἡ Σάῤῥα· καὶ οὐχ ἡ μήτηρ δὲ αὐτοῦ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἡ νύμ-
φη, τοῦ Ἰακὼβ ἡ γυνὴ ἡ Ῥαχήλ· λέγω τί βούλεται τῶν στειρῶν τούτων ὁ χορός. πάντες
δίκαιοι, πάντες ἐνάρετοι, πάντες ὑπὸ Θεοῦ μαρτυρούμενοι. περὶ γὰρ αὐτῶν ἔλεγεν,
Ἐξ. γ. ϛ. Ἐγώ εἰμι ὁ Θεὸς Ἀβραὰμ καὶ ὁ Θεὸς Ἰσαὰκ καὶ ὁ Θεὸς Ἰακώβ. καὶ ὁ μακάριος δὲ Παῦ-
Ἑβ. β. ια. λός φησι, Διὸ οὐκ ἐπαισχύνεται ὁ Θεὸς, Θεὸς ἐπικαλεῖσθαι αὐτῶν. πολλὰ αὐτῶν τὰ 5
ἐγκώμια ἐν τῇ καινῇ, πολλοὶ οἱ ἔπαινοι ἐν τῇ παλαιᾷ, πανταχόθεν λαμπροὶ καὶ ἐπί-
σημοι, καὶ πάντες στείρας εἶχον γυναῖκας, καὶ ἐν ἀπαιδίᾳ ἦσαν μέχρι πολλοῦ τοῦ χρόνου. ὅ-
ταν οὖν ἴδῃς ἄνδρα καὶ γυναῖκα ἐν ἀρετῇ ζῶντας, καὶ ἐν ἀπαιδίᾳ τυγχάνοντας, ὅταν
ἴδῃς θεοσεβεῖς ὄντας, καὶ εὐλαβείας ἐπιμελουμένους, ἄπαιδας, μὴ νομίσῃς ἁμαρτιῶν εἶ-
ναι ἔργα. πολλοὶ γὰρ τοῦ Θεοῦ τῆς οἰκονομίας οἱ λόγοι καὶ ἡμῖν ἀπόῤῥητοι, καὶ ὑπὲρ πάν- 10
των εὐχαριστεῖν δεῖ, καὶ μόνους ἐκείνους ταλανίζειν τοὺς ἐν κακίᾳ ζῶντας, οὐ τοὺς παιδία μὴ
κεκτημένους. πολλὰ γὰρ πολλάκις ὁ Θεὸς συμφερόντως οἰκονομεῖ, ἡμεῖς δὲ τὴν αἰτί-
αν τῶν γενομένων οὐκ ἴσμεν. διὰ τοῦτο πανταχοῦ θαυμάζειν αὐτοῦ τὴν σοφίαν χρὴ, καὶ
δοξάζειν αὐτοῦ τὴν φιλανθρωπίαν τὴν ἄφατον. ἀλλὰ ταῦτα μὲν πρὸς ὠφέλειαν ἡ-
μῖν εἴρηται τὴν ὑμετέραν, ὥστε πολλὴν τὴν εὐγνωμοσύνην ἐπιδείκνυσθαι, καὶ μὴ πε- 15
ριεργάζεσθαι τοῦ Θεοῦ τὰς οἰκονομίας· δεῖ δὲ καὶ τὴν αἰτίαν εἰπεῖν, δι' ἣν ἦσαν ἐκεῖναι
στεῖραι αἱ γυναῖκες. τίς οὖν ἐστιν ἡ αἰτία; ἵνα ὅταν ἴδῃς τὴν παρθένον τίκτουσαν τὸν
κοινὸν ἡμῶν δεσπότην, μὴ ἀπιστήσῃς. γύμνασόν σου ἐνταῦθα τὴν διάνοιαν, φησιν, ἐν τῇ
μήτρᾳ τῶν στειρῶν, ἵν' ὅταν ἴδῃς πεπηρωμένην καὶ δεδεμένην μήτραν, πρὸς παιδοποιΐαν
ἀνοιγομένην ἐκ τῆς τοῦ Θεοῦ χάριτος, μὴ θαυμάσῃς ἀκούων ὅτι παρθένος ἔτεκε. μᾶλ- 20
λον δὲ θαύμασον καὶ ἐκπλάγηθι, ἀλλὰ μὴ ἀπιστήσῃς τῷ θαύματι. ὅταν οὖν λέγῃ πρὸς
σὲ ὁ Ἰουδαῖος, πῶς ἔτεκεν ἡ παρθένος; εἰπὲ πρὸς αὐτὸν, πῶς ἔτεκεν ἡ στεῖρα καὶ γεγηρακυῖα;
δύο γὰρ κωλύματα τότε ἦν, τό, τε ἄωρον τῆς ἡλικίας, καὶ τὸ ἄχρηστον τῆς φύσεως·
ἐπὶ δὲ τῆς παρθένου ἓν κώλυμα ἦν, τὸ μὴ μετασχεῖν αὐτὴν γάμου. προοδοποιεῖ τοίνυν
τῇ παρθένῳ ἡ στεῖρα. καὶ ἵνα μάθῃς ὅτι διὰ τοῦτο στεῖραι προέλαβον, ἵνα πιστευθῇ τῆς 25
παρθένου ὁ τόκος, ἄκουσον ἀπὸ τῶν ῥημάτων τοῦ Γαβριὴλ τῶν πρὸς τὴν παρθένον εἰρη-
Λουκ. α. λα. μένων. ἐπειδὴ γὰρ ἦλθε καὶ εἶπεν αὐτῇ, Συλλήψῃ ἐν γαστρὶ, καὶ τέξῃ υἱὸν, καὶ καλέσεις τὸ ὄ-
νομα αὐτοῦ Ἰησοῦν, ἐξεπλάγη καὶ ἐθαύμασε καὶ εἶπε, πῶς ἔσται μοι τοῦτο, ἐπεὶ ἄνδρα οὐ
γινώσκω; τί οὖν ὁ ἄγγελος; πνεῦμα ἅγιον ἐπελεύσεται ἐπὶ σὲ, καὶ δύναμις ὑψίστου ἐπι-
σκιάσει σοι. μὴ ζήτει, φησὶ, φύσεως ἀκολουθίαν, ὅταν ὑπὲρ φύσιν ᾖ τὰ γινόμενα. μὴ 30
περιβλέπου γάμων ὠδῖνας, ὅταν μείζων γάμου τῆς γεννήσεως ὁ τρόπος ᾖ. καὶ πῶς ἔσται τοῦ-
το, φησιν, ἐπεὶ ἄνδρα οὐ γινώσκω; καὶ μὴν διὰ τοῦτο ἔσται, ἐπειδὴ ἄνδρα οὐ γινώσκεις. εἰ
γὰρ ἐγίνωσκες ἄνδρα, οὐκ ἂν κατηξιώθης ὑπηρετήσασθαι τῇ διακονίᾳ ταύτῃ. ὥ-
στε δι' ὃ ἀπιστεῖς, δι' αὐτὸ πίστευε. οὐκ ἐπειδὴ κακὸν ὁ γάμος, ἀλλ' ἐπειδὴ κρείττων ἡ παρθε-
νία· τὴν δὲ τοῦ κοινοῦ πάντων δεσπότου εἴσοδον σεμνοτέραν ἐχρῆν εἶναι τῆς ἡμετέρας. 35
βασιλικὴ γὰρ ἦν ἡ εἴσοδος. ἔδει κοινωνεῖν ἡμῖν τῆς γεννήσεως, καὶ ἐξηλλάχθαι τῆς ἡ-
μετέρας. καὶ ἀμφότερα ταῦτα γέγονε, καὶ ὅπως ἄκουε. τὸ μὲν γὰρ ἀπὸ μήτρας γε-
νέσθαι κοινὸν πρὸς ἡμᾶς· τὸ δὲ χωρὶς γάμων γενέσθαι μεῖζον, ἢ καθ' ἡμᾶς. καὶ
τὸ μὲν ἐν γαστρὶ φέρειν σε, τῆς φύσεως τῆς ἀνθρωπείας· τὸ δὲ χωρὶς μίξεως γενέσθαι τὴν
κύησιν, σεμνότερον τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, ἵνα καὶ τὴν ὑπεροχὴν καὶ τὴν κοινωνίαν τὴν 40
πρὸς σὲ μάθῃς. καὶ σκόπει τὴν σοφίαν τῶν γινομένων. οὔτε ἡ ὑπεροχὴ τὴν πρὸς ἡμᾶς
ὁμοίωσιν καὶ συγγένειαν ἐλυμήνατο, οὔτε ἡ πρὸς ἡμᾶς συγγένεια τὴν ὑπεροχὴν ἠμαύ-
ρωσεν, ἀλλ' ἑκάτερα ἐδείκνυτο διὰ τῶν πραγμάτων, καὶ τὰ μὲν ὁλόκληρα εἶχεν ἡμέ-

τερα,

τερα, τὰ δὲ ἐπηλλαγμένα πρὸς ἡμᾶς. ἀλλ᾽, ὅπερ ἔλεγον, διὰ τοῦτο αἱ στεῖραι αὗται, ἵνα πιστευθῇ τῆς παρθένου ὁ τόκος, ἵνα αὐτὴ χειραγωγηθῇ πρὸς τὴν πίστιν τῆς ἐπαγγελίας καὶ τῆς ὑποσχέσεως. ἄκουσον γὰρ τί φησιν ὁ ἄγγελος πρὸς αὐτήν· πνεῦμα ἅγιον ἐπελεύσεται ἐπὶ σέ, καὶ δύναμις ὑψίστου ἐπισκιάσει σοι. οὕτω, φησίν, ἔχεις τεκεῖν, καὶ τῆς ἐνεργείας τοῦ πνεύματος τὸ πᾶν ἔσται. μὴ τοίνυν βλέπε πρὸς τὴν γῆν, ἀπὸ τῶν οὐρανῶν ἡ ἐνέργεια ἔρχεται. τοῦ πνεύματός ἐστι χάρις τὸ γινόμενον. μὴ ζήτει φύσεως ἀκολουθίαν, μηδὲ κατὰ νόμους καὶ γάμον. ἀλλ᾽ ἐπειδὴ μείζονα ταῦτα ἦν ἐκείνης τὰ ῥήματα, βούλεται καὶ ἑτέρωθεν αὐτῇ παρασχεῖν ἀπόδειξιν. σὺ δέ μοι σκόπει, ἀγαπητέ, πῶς ἡ στεῖρα αὐτὴν χειραγωγῇ πρὸς τὴν πίστιν τοῦ τόκου. ἐπειδὴ γὰρ ἡ προτέρα ἀπόδειξις μείζων ἦν τῆς διανοίας τῆς παρθένου, ἄκουσον πῶς καὶ ἐπὶ τὰ ταπεινότερα κατήγαγε τὸν λόγον, διὰ τῶν αἰσθητῶν αὐτὴν χειραγωγῶν. καὶ ἰδού, φησιν, Ἐλισάβετ ἡ συγγενής σου καὶ αὐτὴ συνειληφυῖα υἱὸν ἐν γήρει αὐτῆς. καὶ οὗτος μὴν ἕκτος ἐστὶν αὐτῇ τῇ καλουμένῃ στείρᾳ. διὰ τὴν παρθένον πάντως παρήγαγε καὶ τὴν στεῖραν. ἐπεὶ τίνος ἕνεκεν παρήγαγεν αὐτῇ τὸν τόκον τῆς συγγενοῦς, καὶ τίνος ἕνεκεν ἔλεγε τῇ καλουμένῃ στείρᾳ; διὰ πάντων χειραγωγῶν αὐτὴν πρὸς τὸ πιστεῦσαι τῷ εὐαγγελισμῷ. διὰ τοῦτο καὶ τὴν ἡλικίαν εἶπε, καὶ τὴν πήρωσιν τῆς φύσεως. διὰ τοῦτο καὶ τὸν χρόνον ἀνέμεινε τῆς κυήσεως. οὐ γὰρ ἐξ ἀρχῆς καὶ ἐκ προοιμίων αὐτῇ εὐθέως ἐπηγγείλατο, ἀλλ᾽ ἑξαμηνιαίου διελθόντος χρόνου, ἵνα ὁ τῆς γαστρὸς ὄγκος τὴν κύησιν ἐμφανίσας σαφῆ τὴν ἀπόδειξιν παράσχῃ τῆς συλλήψεως. καὶ θέα μοι τοῦ Γαβριὴλ τὴν σύνεσιν. οὐκ ἀνέμνησεν αὐτὴν τῆς Σάρρας, οὐδὲ τῆς Ρεβέκκας, οὐδὲ τῆς Ραχήλ. τίνος ἕνεκεν καὶ διὰ τί; καὶ αὗται γὰρ στεῖραι ἦσαν, καὶ γεγηρακυῖαι, καὶ πολὺ καὶ ἐν αὐταῖς τὸ θαῦμα ἦν. ἀλλ᾽ ἐπειδὴ πάντα ταῦτα παλαιὰ ἦν τὰ διηγήματα, ἐπὶ τὸ πρόσφατον αὐτὴν ἄγει, ἵνα διαναστήσῃ αὐτῆς τὴν διάνοιαν. ἀλλ᾽ ἀναγκαῖον ἐπὶ τὸ προκείμενον τὸν λόγον ἀναγαγεῖν, καὶ γνωρίσαι τοῦ δικαίου τούτου τὴν ἀρετήν, ὅπως διὰ τῆς εὐχῆς τὴν στείρωσιν τῆς Ρεβέκκας ἔλυσε, καὶ τῶν δεσμῶν τῆς φύσεως περιεγένετο. ἐδέετο γάρ, φησιν, Ισαὰκ περὶ Ρεβέκκας τῆς γυναικὸς αὐτοῦ ὅτι στεῖρα ἦν,

Καὶ ἐπήκουσεν αὐτοῦ ὁ Θεός. Μὴ ἐπειδὴ εὐθέως οὕτω γέγραπται, νομίσῃς καὶ παραχρῆμα αὐτὸν τετυχηκέναι τοῦ σπουδαζομένου. καὶ γὰρ κ᾽ ἐτῶν ἀριθμὸν διέμεινε δεόμενος καὶ παρακαλῶν τὸν Θεόν, καὶ τότε ἐπέτυχε τοῦ ποθουμένου. καὶ πόθεν εἰσόμεθα τοῦτο; ἐὰν μετ᾽ ἀκριβείας ἐπεξέλθωμεν τὰ ἐν τῇ θείᾳ γραφῇ κείμενα. οὐδὲ γὰρ τὸν χρόνον ἡμᾶς ἀπέκρυψεν, ἀλλ᾽ ἐσήμανε μέν, λανθανόντως δέ, ὥστε διεγεῖραι ἡμῶν τὴν προθυμίαν, καὶ πρὸς ζήτησιν παρορμῆσαι. ὥσπερ γὰρ ἐδίδαξεν ἡμᾶς τῶν ἐτῶν τὸν ἀριθμὸν ὅσον ἦν, ἡνίκα τὴν Ρεβέκκαν ἠγάγετο, οὕτω καὶ τοῦτο ἡμῖν δῆλον καθίστησιν. ἦν γάρ, φησιν, Ισαὰκ ἐτῶν μ᾽, ἡνίκα ἔλαβε Ρεβέκκαν τὴν θυγατέρα Βαθουὴλ τοῦ Σύρου. ἔμαθες ἀκριβῶς τὸν χρόνον. εἶτα εἰπὼν ὅτι ἐδέετο Ισαὰκ περὶ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ ὅτι στεῖρα ἦν, ἵνα μάθωμεν τὸν ἐτῶν τὸν ἀριθμόν, σημαίνει ἡμῖν πόσων ἐτῶν ἦν ὁ Ισαάκ, ἡνίκα ἐτέχθησαν αὐτῷ οἱ παῖδες παρὰ τῆς Ρεβέκκας.

26 Ἦν γὰρ Ισαάκ, φησιν, ἐτῶν ξ᾽, ἡνίκα ἔτεκε Ρεβέκκα.

Εἰ τοίνυν μ᾽ ἐτῶν ἦν ὅτε ἠγάγετο αὐτήν, ξ᾽ δὲ ἐτῶν ὅτε ἔτεκεν ἡ γυνή, δηλονότι ἐν τοῖς κ᾽ ἔτεσι δεόμενος τοῦ Θεοῦ διέμενεν, καὶ οὕτω τὴν πήρωσιν τῆς μήτρας τῆς Ρεβέκκας εἰς παιδοποιΐαν διήγειρεν.

Ἴδετε εὐχῆς δύναμιν, πῶς καὶ αὐτῆς περιεγένετο τῆς φύσεως ἰσχύος. τοῦτον καὶ ἡμεῖς πάντες μιμώμεθα, καὶ οὕτω ταῖς εὐχαῖς προσεδρεύωμεν μετὰ νηφούσης ψυχῆς, μετὰ κατεσταλμένης διανοίας· καὶ ἀκούσωμεν Παύλου παραινοῦντος καὶ λέγοντος, Ἐπαίροντες ὁσίους

ΗΘΙΚΟΝ

α. Τιμ. β. η.

ὁσίους χεῖρας χωρὶς ὀργῆς καὶ διαλογισμοῦ, καὶ σπουδάσωμεν πάντοτε μὲν ἀπηλλάχθαι ταραχῆς καὶ ἐν γαλήνῃ ἔχειν τὸν λογισμόν, μάλιστα δὲ κατὰ τὸν καιρὸν τῆς εὐχῆς, ὅτε πολλῆς ἡμῖν χρεία τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας. ἐὰν γὰρ ἴδῃ κατὰ τοὺς ὑπ' αὐτοῦ κειμένους νόμους ταύτην ἡμᾶς ποιουμένους, ταχεῖαν ἡμῖν τὴν παρ' ἑαυτοῦ δωρεὰν χαρίζεται τὴν φιλοτιμίαν, ἧς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ πατρί, ἅμα τῷ ἁγίῳ πνεύματι δόξα, κράτος, τιμή, νῦν καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Λογ. ν. ΕΝ ΓΑΣΤΡΙ ΔΕ ΕΛΑΒΕΝ Η ΡΕΒΕΚΚΑ, ΚΑΙ ἐσκίρτων τὰ παιδία, φησίν, ἐν αὐτῇ.

Βούλεσθε σήμερον τὰ λείψανα τῶν χθὲς ἡμῖν εἰρημένων ἀποδῶμεν ὑμῶν τῇ ἀγάπῃ; οὐδὲ γὰρ ἅπασαν τὴν ὑπόθεσιν εἰς τέλος ἀγαγεῖν ἠδυνήθημεν· ἀλλ' ὅτι διὰ τῆς οἰκείας εὐχῆς καὶ τῆς πολλῆς προσεδρίας ἴσχυσεν ὁ Ἰσαὰκ τὴν μήτραν τῆς Ῥεβέκκας πρὸς παιδοποιΐαν διεγεῖραι, καὶ τὴν φύσιν αὐτὴν πεπηρωμένην, ὡς εἰπεῖν, διανοῖξαι, ταῦτα ἅπαντα χθὲς ἱκανῶς ὑμᾶς ἐδιδάξαμεν. δείξαντες * τὸν ἐτῶν τὸν ἀριθμόν, ὃν δεόμενος καὶ ἱκετεύων τὸν Θεὸν διετέλεσεν ὑπὲρ τούτου ὁ μακάριος ἐκεῖνος, καὶ εἰς τὸν περὶ τῶν στειρῶν λόγον ἐξελθόντες, καὶ τὴν αἰτίαν ὑμῖν εἰπόντες, δι' ἣν αἱ τῶν δικαίων ἐκείνων γαμεταὶ στεῖραι γεγόνασιν, ἐνταῦθα κατελύσαμεν τὸν λόγον. δεῖ δὲ σήμερον ἡμᾶς μαθεῖν καὶ τῆς Ῥεβέκκας τὸ φιλόθεον, ἵνα μὴ μόνον ἀπὸ τῆς τοῦ δικαίου ἀρετῆς κερδάνωμεν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῆς κατὰ τὴν Ῥεβέκκαν διηγήσεως εἰς ζῆλον διεγεῖραι δυνηθῶμεν τοὺς ἀκούοντας. ἐπειδὴ γὰρ ἤκουσεν ὁ Θεὸς τῆς τοῦ δικαίου προσευχῆς, 22 Καὶ ἐν γαστρὶ ἔλαβεν ἡ Ῥεβέκκα, ἐσκίρτων, φησί, τὰ παιδία ἐν αὐτῇ, Καὶ πολλὴν αὐτῇ πόνον αἱ ὠδῖνες παρεῖχον. Εἶπε γάρ, φησιν, εἰ οὕτω μοι μέλλει γίνεσθαι, [illegible] μοι τοῦτο;

Οὐδὲ γὰρ εἷς ἦν ὁ μέλλων τίκτεσθαι, ἀλλὰ δύο κατ' αὐτὸ ἐν τῇ γαστρὶ παιδία περιέφερε, καὶ ἡ στενοχωρία πολλὴν αὐτῇ τὴν ὀδύνην κατεσκεύαζεν. ἀλλ' ὅρα μοι ἐντεῦθεν τῆς γυναικὸς τὸ φιλόθεον. οὐ, καθάπερ πολλαὶ τῶν νῦν γυναικῶν τῶν ῥαθύμως ζῆν βουλομένων διαπράττονται, ἐπὶ ἀνθρωπίνην τινὰ συμμαχίαν ἔδραμεν, οὐδὲ πρὸς τοὺς τὰ τοιαῦτα στοχασμοῖς τισι καὶ παρατηρήσεσι διὰ τῶν οἰκείων λογισμῶν κρίνειν βουλομένους, οὐδὲ τῇ ἀπάτῃ τῶν περιέργων καὶ τὰ ὑπὲρ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν ἐπαγγέλλεσθαι βουλομένων ἑαυτὴν ἐξέδωκεν, ἀλλ' ὅτι Ἐπορεύθη πυθέσθαι παρὰ κυρίου. Ὅρα γυναικὸς σύνεσιν. ἐπειδὴ εἶδεν ὅτι ὁ τῆς φύσεως δεσπότης ἦν ὁ τὴν μήτραν αὐτῆς διανοίξας, καὶ τὴν ἄγονον γαστέρα ἀθρόον οὕτω γόνιμον ἀπεργασάμενος, καὶ ἑώρα τῆς γαστρὸς τὸν ὄγκον μεγάλα τινὰ αὐτῇ ἐγκυμονούμενον, ἐπορεύθη, φησί, πυθέσθαι παρὰ κυρίου. τί ἐστιν, ἐπορεύθη πυθέσθαι παρὰ κυρίου; ἔδραμεν ἐπὶ τὴν ἀληθῆ γνῶσιν, καὶ ἐπὶ τὸν ἱερέα τὸν τοῦ θείου θεραπευτήν, σπεύσασα διὰ τούτων λανθανόντως μαθεῖν τὴν γνῶσιν, καὶ διηγησαμένη πάντα τὰ καθ' ἑαυτήν, ἐμάνθανεν ἅπαντα μετὰ ἀκριβείας, τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ διὰ τῆς τοῦ ἱερέως γλώττης ἐκκαλύπτοντος αὐτῇ ἅπαντα σαφῶς, καὶ ταύτῃ προθυμοτέραν αὐτὴν ἐργαζομένου. καὶ ἵνα μάθῃς ὅσον ἦν τότε τῶν ἱερέων τὸ ἀξίωμα, οὐδαμοῦ φησιν, ὅτι ὁ ἱερεὺς ταῦτα ἀπεκρίνατο. ἀλλ' ἐπειδὴ εἶπεν, ἐπορεύθη πυθέσθαι παρὰ κυρίου, ἐπήγαγε,

Καὶ

23 Καὶ εἶπε κύριος αὐτῇ διὰ τοῦ ἱερέως, δύο ἔθνη ἐν τῇ γαστρί σου περιέχεις.

Καὶ γὰρ καὶ ἑτέρωθι ἄγγελον καλεῖ τὸν ἱερέα ἡ θεία γραφή, δεικνῦσα ὅτι ἐκεῖνα φθέγγεται ἅπερ ἐνηχήσει ἡ τοῦ πνεύματος χάρις. Εἶπεν οὖν κύριος αὐτῇ διὰ τοῦ ἱερέως, Δύο ἔθνη ἐν τῇ γαστρί σου ἐστί, καὶ δύο λαοὶ ἐν τῇ κοιλίᾳ σου διασταλήσονται, καὶ λαὸς λαοῦ ὑπερέξει, καὶ ὁ μείζων δουλεύσει τῷ ἐλάττονι. Ὅρα πρόρρησιν ἅπαντα σαφῶς αὐτῇ μηνύουσαν τὰ μέλλοντα γίνεσθαι. ἀλλόμενοι γὰρ οἱ παῖδες ἐν τῇ γαστρὶ καὶ σκιρτῶντες, ἤδη προανεφώνουν ἅπαντα μετὰ ἀκριβείας. καὶ λοιπὸν ἐμάνθανεν ἡ γυνή, οὐχ ὅτι δίδυμον τέξεται παῖδας, ἀλλ' ὅτι καὶ εἰς ἔθνη οὗτοι ἐκταθήσονται, καὶ ὅτι ὁ ἐλάττων κυριεύσει τοῦ μείζονος. 24 Καὶ ὅτε, φησίν, ἤγγισεν ὁ καιρὸς τοῦ τόκου, 25 ἐξῆλθεν ὁ πρωτότοκος πυρράκης, ὡσεὶ δορὰ δασύς, 26 Καὶ μετὰ ταῦτα ἐξῆλθεν ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ, καὶ ἡ χεὶρ αὐτοῦ ἐπειλημμένη τῆς πτέρνης Ἡσαῦ· Μονονουχὶ ἤδη καὶ ἐκ προοιμίων δεικνύντος τοῦ Θεοῦ, ὅτι περιέσται κατὰ τὰ ῥηθέντα ὁ ἐλάττων τοῦ μείζονος. κατεῖχε γάρ, φησι, τῇ χειρὶ τὴν πτέρναν Ἡσαῦ, ὅπερ ἦν σημεῖον καταγωνιζομένου τὸν ἰσχυρὸν εἶναι δοκοῦντα. καὶ σκόπει μοι τὴν θείαν γραφήν, ὅπως διὰ τὰ μέλλοντα ὕστερον συμβήσεσθαι ἤδη προαναφωνεῖ, καὶ δείκνυσιν ἡμῖν ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς ἑκάστου τὸ ἐπιτήδευμα· 27 Καὶ ὅτι ὁ μὲν περὶ τὸ κυνηγεῖν ἠσχολεῖτο, ὁ δὲ ἄγροικος ἦν ἄνθρωπος, ἄπλαστος, οἰκίαν οἰκῶν. 28 Διὸ ἡ μὲν Ῥεβέκκα ἠγάπα τὸν Ἰακώβ, ὁ δὲ Ἰσαὰκ τὸν Ἡσαῦ. ὅτι ἡ θήρα αὐτοῦ, φησι, βρῶσις ἦν αὐτῷ.

Ὅρα πῶς τοὺς παῖδας διενείμαντο, καὶ ἡ μὲν διὰ τὸ ἐπὶ τῆς οἰκίας διατρίβειν ὁρῶσα τοῦ παιδὸς τὸ ἄπλαστον, πλείονα τὴν εὔνοιαν περὶ αὐτὸν ἐπεδείκνυτο· ὁ δὲ πατὴρ διά τε τὸ πρωτότοκον ἐκεῖνον γεγενῆσθαι, καὶ διὰ τὴν θήραν ἠγάπα τὸν Ἡσαῦ. ἀλλ' οὗτοι μὲν τῇ φυσικῇ φιλοστοργίᾳ κατακολουθοῦντες ταῦτα ἐποίουν· ἡ δὲ πρόρρησις κατὰ μικρὸν εἰς ἔργον ἐξῄει ἡ λέγουσα, ὅτι ὁ μείζων δουλεύσει τῷ ἐλάσσονι. ὅρα γὰρ εὐθέως.

29 Ἥψησε, φησιν, Ἰακὼβ ἕψημα. Ἦλθε δὲ Ἡσαῦ ἐκλείπων, 31 Καὶ εἶπεν Ἰακώβ, ἀπόδου μοι τὰ πρωτοτόκια. 32 Ὁ δέ φησι, τί μοι τοῦτον ὄφελος, τῆς τελευτῆς ἤδη με καταλαμβανούσης, εἰ μὴ μεταλάβοιμι τῆς τροφῆς; 33 Ὁ δὲ καὶ τὸν ὅρκον ἀπαιτεῖ, ὥστε βεβαίαν αὐτῷ γενέσθαι τούτων τὴν παραχώρησιν. καὶ ὤμοσε, φησιν, Ἡσαῦ.

Ἰδοὺ λοιπὸν ἐντεῦθεν ἀντεστράφη ἡ τάξις, καὶ τὸ τοῦ πρωτοτόκου ἀξίωμα μετῆλθεν ἐπὶ τὸν τῇ ἀρετῇ τῆς ψυχῆς διαλάμποντα. Καὶ ἀπέδοτο, φησιν, Ἡσαῦ τὰ πρωτοτόκια, Ἀντὶ τοῦ, πέπρακε τῆς τροφῆς ἕνεκα τὸ ἀξίωμα τὸ παρὰ τῆς φύσεως αὐτῷ δωρηθέν. διὸ ἐπήγαγε, 34 Καὶ ἐφαύλισεν Ἡσαῦ τὰ πρωτοτόκια. Ἀγνώμων γέγονε περὶ τὴν καταχεθεῖσαν αὐτῷ ἐξ αὐτῆς τῆς φύσεως προεδρίαν. τοῦτο δὲ ὅλον ἐγίγνετο, ἵνα κἀκείνου δειχθῇ ἡ ἀγνωμοσύνη, καὶ ἡ τοῦ Θεοῦ πρόρρησις εἰς ἔργον ἐξέλθῃ.

ΗΘΙΚΟΝ

Ταῦτα δὲ ἀκούοντες παιδευώμεθα μηδέποτε τὰς παρὰ τοῦ Θεοῦ δωρεὰς ἀμελεῖν, μηδὲ μικρῶν ἕνεκα καὶ εὐτελῶν τὰ μεγάλα προΐεσθαι. τίνος γὰρ ἕνεκεν, εἰπέ μοι, βασιλείας οὐρανῶν προκειμένης καὶ τῶν ἀπορρήτων ἐκείνων ἀγαθῶν, περὶ τὴν τῶν χρημάτων ἐπιθυμίαν μεμήναμεν, καὶ τὰ πρόσκαιρα, καὶ πολλάκις οὐδὲ μέχρις τῆς ἑσπέρας ἡμῖν παραμένοντα τῶν διηνεκῶς καὶ ἀεὶ παραμενόντων προτιμῶμεν; καὶ τί τῆς ἀνοίας ταύτης χεῖρον γένοιτ' ἄν, ὅταν κἀκείνων ἀποστερώμεθα διὰ τὴν περὶ ταῦτα ἐπιθυμίαν, καὶ μηδὲ τούτων ἀπολαύειν καθαρῶς δεδυνήμεθα; τί γὰρ ὄφελος, εἰπέ μοι, τῆς πολλῆς περιουσίας; ἢ οὐκ ἴστε ὅτι ἡ πολλὴ προσθήκη τῶν χρημάτων οὐδὲν ἕτερον ἡμῖν ἐργάζεται, ἢ φροντίδων προσθήκην καὶ περισπασμὸν καὶ ἀγρυπνίαν; οὐχ ὁρᾶτε ὅτι οὗτοι μάλιστά εἰσιν οἱ πάντων, ὡς εἰπεῖν,

δοῦλοι, οἱ τὰ πλείονα περιβεβλημένοι, καὶ καθ' ἑκάστην ἡμέραν τὰς σκιὰς αὐτὰς δεδοικότες; ἐντεῦθεν γὰρ τίκτονται αἱ ἐπιβουλαί, αἱ βασκανίαι, ὁ φθόνος ὁ πολύς, τὰ μυρία ἄλλα κακά. καὶ πολλάκις ἂν ἴδοις τὸν μυρία τάλαντα χρυσίου ἔχοντα ἀποκείμενα μακαρίζοντα τὸν ἐπ' ἐργαστηρίου ἑστηκότα, καὶ ἐκ τῆς τῶν χειρῶν ἐργασίας τὴν τροφὴν ποριζόμενον. ποία οὖν ἡδονή, ἢ ποῖον κέρδος, ὅταν μήτε τούτων ἀπολαύωμεν, καὶ διὰ τὴν περὶ ταῦτα ἐπιθυμίαν καὶ τῶν μειζόνων ἀποστερώμεθα; τί δὲ λέγω τῶν μειζόνων; ὅταν μετὰ τῶν ἐνταῦθα κακῶν, καὶ τὴν ἔκπτωσιν τῶν ἐκεῖ ἀγαθῶν, καὶ πρὸς τὴν γέενναν αὐτὴν ἀποπεμπώμεθα. καὶ οὔπω λέγω τὰ μυρία ἁμαρτήματα τὰ ἐντεῦθεν συλλεγόμενα, τοὺς δόλους, τὰς συκοφαντίας, τὰς ἁρπαγάς, τὰς πλεονεξίας. ἀλλὰ κἂν ἁπάντων τούτων ἐλεύθερος ᾖ τις, ὅπερ ἂν εἴη τῶν ἀδυνάτων, τοσαῦτα δὲ εἴη περιβεβλημένος χρημάτων καὶ τῆς οἰκείας μόνης ἀπολαύσεως γινόμενος, καὶ μὴ προϊέμενος τοῖς ἐν χρείᾳ οὖσι μετὰ δαψιλείας, τὸ τῆς γεέννης πῦρ καὶ τὸν τοιοῦτον ἐκδέξεται. καὶ τοῦτο διδάσκει ἡμᾶς σαφῶς ἡ παραβολὴ ἡ ἐν τῷ εὐαγγελίῳ κειμένη, ἡνίκα τοὺς μὲν ἐκ δεξιῶν ἔστησε, τοὺς δὲ ἐξ εὐωνύμων· καὶ τοῖς μὲν τὴν βασιλείαν εἶπεν ἡτοιμάσθαι διὰ τὴν περὶ τοὺς δεομένους ἐπιμέλειαν. δεῦτε γάρ, φησιν, οἱ εὐλογημένοι τοῦ πατρός μου· κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου. τίνος ἕνεκεν καὶ διὰ τί; ἐπείνασα γάρ, καὶ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν. μέγας τοῦ ῥήματος ὁ ὄγκος. ὁ δεσπότης τῶν ἁπάντων καὶ δημιουργός φησιν, ἐπείνασα, καὶ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν. ποίας οὐκ ἂν καθίκοιτο τοῦτο ψυχῆς, κἂν ἀπολιθίνη τυγχάνη; ὁ δεσπότης σου πεινῶν περιέρχεται, καὶ σὺ τρυφᾷς; καὶ οὐ τοῦτο μόνον τὸ δεινόν, ἀλλ' ὅτι καὶ τρυφῶν περιορᾷν αὐτὸν ἀνέχῃ, καὶ ταῦτα οὐδὲ πολλοῦ τινος δεόμενον, ἀλλ' ἄρτου μόνου ἑνός, ὥστε τὸν λιμὸν παραμυθήσασθαι. ἀλλ' αὐτὸς μὲν τῷ κρυμῷ πηγνύμενος περιέρχεται, σὺ δὲ τὰ τῶν σηρῶν νήματα περικείμενος οὐκ ἐπιστρέφῃ, οὐδὲ τὴν συμπάθειαν ἐπιδείκνυσαι, ἀλλ' ἀνηλεῶς παρατρέχεις. καὶ ποίας ταῦτα ἂν εἴη συγγνώμης ἄξια; μὴ τοίνυν τοῦτο σπουδάζωμεν, τὸ πάντων ἐκ παντὸς τρόπου πλείονα περιβάλλεσθαι, ἀλλ' ἐκεῖνο σκοπῶμεν ὅπως καὶ ταῦτα καλῶς διαθῶμεν, καὶ τὴν τῶν ἐν χρείᾳ τυγχανόντων ἔνδειαν παραμυθησώμεθα, κἀκείνων μὴ ἐκπέσωμεν τῶν ἀεὶ μενόντων, τῶν οὐδεμίαν μεταβολὴν ἐπιδεχομένων. διὰ γὰρ τοῦτο καὶ τῆς ἡμέρας ἡμῶν τὴν τελευτὴν ἄδηλον ἡμῖν ἐποίησεν ὁ δεσπότης, ἵνα ἡμᾶς παρασκευάσῃ διηνεκῶς νήφειν καὶ ἐγρηγορέναι, καὶ ταύτῃ μᾶλλον διεγείρῃ πρὸς τὴν τῆς ἀρετῆς ἐπιμέλειαν. Γρηγορεῖτε γάρ, φησιν, ὅτι οὐκ οἴδατε τὴν ἡμέραν, οὐδὲ τὴν ὥραν. ἀλλ' ἡμεῖς τὸ ἐναντίον πράττομεν, καὶ δι' ὅλου καθεύδομεν ὕπνον τούτου τοῦ φυσικοῦ βαρύτερον. ὁ μὲν γὰρ τοῦτον καθεύδων τὸν ὕπνον καὶ πρὸς τὰ κακὰ καὶ πρὸς τὰ καλὰ ἀνενέργητος τυγχάνει· ἡμεῖς δὲ ἕτερον ὕπνον καθεύδομεν, πρὸς μὲν τὰ τῆς ἀρετῆς ἔργα καθεύδοντες, πρὸς δὲ τὰ τῆς κακίας ἐγρηγορότες· κἀκεῖνα μὲν ἀόκνως διαπραττόμενοι, ἐν δὲ τούτοις πολλὴν τὴν ῥαθυμίαν καὶ τὸν ὕπνον ἐπιδεικνύμενοι, καὶ ταῦτα ὁρῶντες καθ' ἑκάστην ἡμέραν τοὺς μὲν ἐντεῦθεν ἀπαγομένους, τοὺς δὲ καὶ ἐν τῷ παρόντι βίῳ πολλὴν τὴν μεταβολὴν ὑπομένοντας. καὶ οὐδὲ αὐτὴ ἡ ἀνωμαλία παιδεῦσαι ἡμᾶς ἱκανὴ καὶ εἰς πόθον τῆς ἀρετῆς ἀναγαγεῖν, καὶ παρασκευάσαι ὑπεριδεῖν τῶν παρόντων, καὶ ποθῆσαι τὰ μέλλοντα, καὶ προτιμῆσαι τῆς σκιᾶς καὶ τῶν ὀνειράτων τὴν ἀλήθειαν. σκιᾶς γὰρ καὶ ὀνειράτων οὐδὲν τὰ παρόντα διενήνοχε. μὴ τοίνυν ἑαυτοὺς ἀπατῶμεν, μηδὲ τὰς σκιὰς μεταδιώκωμεν· ἀλλ' ὀψέ γοῦν ποτε τῆς οἰκείας σωτηρίας φροντίδα ποιησώμεθα, καὶ τὰ χρήματα κενώσωμεν εἰς τοὺς δεομένους, ἵνα τῆς ἐπὶ τούτοις ἀμοιβῆς ἀξιωθῶμεν παρὰ τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ, ἧς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἀπολαῦσαι, χάρι-

Ματθ. κε. λγ.

Μαρ. ιγ. λγ.

τι

τι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ πατρὶ ἡ δόξα, ἅμα τῷ ἁγίῳ πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Λογ. να. ΕΓΕΝΕΤΟ ΔΕ ΛΙΜΟΣ ΕΠΙ ΤΗΣ ΓΗΣ, χωρὶς τοῦ λιμοῦ τοῦ πρότερον, ὃς ἐγένετο ἐν τῷ χρόνῳ τοῦ Ἀβραάμ.

Πάλιν ἐκ τῆς ἀκολουθίας τῶν πρῴην ἡμῖν εἰρημένων βούλομαι τῆς πρὸς ὑμᾶς ἅψασθαι διδασκαλίας. ὥστε δὲ εἰδέναι ὑμᾶς σαφῶς ποῦ τὸν λόγον πρῴην κατελύσαμεν, καὶ ὅθεν αὐτὸν προσήκει σήμερον ἀναλαβεῖν, ἀναγκαῖον ὑπομνῆσαι τὴν ὑμετέραν ἀγάπην. εἰ γὰρ καὶ αὐτοὶ διὰ τὸ πολλαῖς φροντίσι περιέλκεσθαι ἴσως ἐπιλέλησθε, ἀλλ' ἐμοὶ προσήκει εἰς ὑπόμνησιν ὑμᾶς ἀγαγεῖν, ἵνα διὰ τῆς μνήμης σαφέστερος ὑμῖν ὁ λόγος γένηται ὁ μέλλων σήμερον ῥηθήσεσθαι. ἴστε ὅτι πρότερον τῆς Ῥεβέκκας τὸ φιλόθεον διηγούμενοι, κἀκεῖθεν ἐπὶ τὸν Ἡσαῦ καὶ τὸν Ἰακὼβ ἐλθόντες ἐκεῖ κατελύσαμεν, ἔνθα τὰ πρωτοτόκια ἀπέδοτο τῷ Ἰακὼβ ὁ Ἡσαῦ, τοῦ ἑψήματος ἀπολαύσας, καὶ διὰ τὴν τῆς τροφῆς ἐπιθυμίαν τῆς προεδρίας ἑαυτὸν ἀπεστέρησε. τοῦτο δὲ ἐγίνετο οὐχ ἁπλῶς, ἀλλ' ἵνα ἡ τοῦ Θεοῦ πρόρρησις διὰ τῶν ἔργων πληρωθῇ ἡ λέγουσα, Τὸν Ἰακὼβ ἠγάπησα, τὸν δὲ Ἡσαῦ ἐμίσησα. ἐπειδὴ γὰρ ὡς Θεὸς τὰ μέλλοντα προῄδει, προανεφώνησε καὶ τούτου τὴν ἀρετὴν, κἀκείνου τῆς γνώμης τὴν μοχθηρίαν. τί δέ ἐστι τοῦτο τὸ τῶν πρωτοτοκίων, εἰ καὶ μὴ τότε ὁ καιρὸς ἐπέτρεπεν εἰπεῖν ἐπὶ τῆς ὑμετέρας ἀγάπης, ἀλλ' ἀναγκαῖον νῦν ὑμᾶς διδάξαι. μεγίστη γάρ τις εἶναι τιμὴ τὸ παλαιὸν ἐνομίζετο. ἔσχε δὲ τῆς τιμῆς τὴν ὑπόθεσιν ἐντεῦθεν. ἡνίκα τὸ τῶν Ἰσραηλιτῶν ἔθνος τῆς Αἰγύπτου ἀπαλλάξαι ἐβούλετο ὁ τῶν ὅλων Θεὸς, καὶ τῆς τυραννίδος ἐλευθερῶσαι τοῦ Φαραὼ διὰ τὴν πρὸς τοὺς πατριάρχας ἐπαγγελίαν, ἀντιτείνοντος καὶ κατέχειν βουλομένου τότε τοῦ Αἰγυπτίου, μετὰ τὰς διαφόρους πληγὰς ταύτην ἐπαγαγὼν τὴν πληγὴν ὁ δεσπότης τελευταίαν, μονονουχὶ ταῖς οἰκείαις χερσὶ παρεσκεύασε τοὺς Αἰγυπτίους ἐξῶσαι τὸ τῶν Ἰσραηλιτῶν ἔθνος. ἀθρόον γὰρ πάντων τῶν Αἰγυπτίων τὰ πρωτότοκα ἀναιρεθῆναι προσέταξε, καὶ ἦν ἰδεῖν καθ' ἑκάστην οἰκίαν οἰμωγὰς καὶ δάκρυα, καὶ οὐδὲ μέχρι τούτου στῆναι ἐνόμιζον τὴν ἀπειλὴν, ἀλλ' ἐκ τούτου προσεδόκων καὶ ἐπὶ πάντας ὁδῷ βαδίζοντα ἐλεύσεσθαι τὸν θάνατον. ἐπεὶ οὖν τῶν ἐν Αἰγύπτῳ πάντων τῶν γεννωμένων πρωτοτόκων ἀθρόον ὁ θάνατος γέγονεν, οἱ δὲ Ἰσραηλῖται τῆς ἄνωθεν ῥοπῆς ἀπολαύοντες ἀβλαβεῖς διέμενον, δεικνὺς καὶ διὰ τούτου τὴν περὶ αὐτοὺς εὔνοιαν ὁ τῶν ὅλων Θεὸς, ἀντὶ τῆς ἀναιρέσεως τῶν πρωτοτόκων ἐκείνων, τὰ πρωτότοκα τῶν Ἰουδαίων αὐτῷ ἀνατιθέναι λοιπὸν προσέταξεν. ἐντεῦθεν καὶ ἡ Λευὶ φυλὴ εἰς ἱερουργίαν ἀφωρίσθη, καὶ ἐξ ἐκείνου οὐ μόνον τῶν ἀνθρώπων τὰ πρωτότοκα ἀνετίθεντο τῷ Θεῷ, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀλόγων, καὶ πάντων ἁπαξαπλῶς. καὶ πρόσταγμα ἦν τὸ κελεῦον ὑπέρ τε τῶν ἀνθρώπων, ὑπέρ τε τῶν ἀκαθάρτων ζώων τὴν τιμὴν καταπιθέναι. ἀλλ' εἰ καὶ ὕστερον αὕτη ἡ νομοθεσία γέγονεν ἡ περὶ τῶν πρωτοτόκων, ἀλλ' ὅμως ἤδη ἄνωθεν καὶ ἐκ προοιμίων ἐδόκουν πλέον τι ἔχειν προτέρημα οἱ τὴν νηδὺν τῆς μητρὸς διανοίξαντες. ταύτην οὖν τὴν τιμὴν, ἣν καὶ ἐκ φύσεως εἶχεν ὁ Ἡσαῦ, μετήγαγε διὰ τὴν οἰκείαν ἀκρασίαν ἐπὶ τὸν ἀδελφόν. καὶ ὁ μὲν καὶ τὸ παρὰ τῆς φύσεως αὐτῷ δοθὲν ἀπώλεσεν· ὁ δὲ, καὶ ὅπερ οὐκ εἶχεν ἐκ φύσεως, αὐτὸ προσέλαβε. καὶ ἐπειδὴ ἄνωθεν αὐτῷ τοῦτο ἦν κεχρηματισμένον, διὰ τοῦτο καὶ ἡ Ῥεβέκκα τὴν προσηγορίαν αὐτῷ ἐπιθεῖσα, Ἰακὼβ αὐτὸν ἐκάλεσεν, ὅπερ πτερνισμὸς

Μαλ. α. γ.

νισμὸς ἑρμηνεύεται, καθάπερ καὶ ὁ Ἠσαῦ μετὰ τὰς τοῦ πατρὸς εἰς αὐτὸν εὐλογίας γεγενημένας ἀποδυρόμενος ἔλεγε, "δικαίως ἐκλήθη τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰακώβ. ἐπτέρνικε γάρ με ἤδη δεύτερον τοῦτο, τά τε πρωτοτόκιά μου εἴληφε, καὶ νῦν εἴληφε τὴν εὐλογίαν μου. σκόπει πόση τῶν παλαιῶν ἦν ἡ σύνεσις, μᾶλλον δὲ πόση τοῦ Θεοῦ ἡ σοφία, ὡς καὶ τὰς γυναῖκας παρασκευάζειν μὴ ἁπλῶς μηδὲ ὡς ἔτυχε τὰς προσηγορίας τοῖς τεχθεῖσιν ἐπιτιθέναι, ἀλλ' ἐναποτίθεσθαι τῇ τοῦ παιδίου προσηγορίᾳ τῶν μελλόντων ἔσεσθαι τὴν προαναφώνησιν. καὶ σπανίως εὑρήσεις ὁμωνύμους τοῖς γεννησαμένοις τοὺς τεχθέντας καλουμένους, ἢ τάχα που οὐδαμοῦ· ἀλλὰ κἂν ὁ πατὴρ τὴν προσηγορίαν τῷ παιδὶ μέλλῃ ἐπιτιθέναι, ξένην τινὰ καὶ καινὴν ἐπιτίθησιν, ὥστε δι' αὐτῆς προμηνύσαι τινὰ τῶν μελλόντων ἔσεσθαι· καὶ ἡ μήτηρ πάλιν ὁμοίως. οὕτω καὶ ὁ Λάμεχ τὸν υἱὸν προσαγορεύων, Νῶε ἐκάλεσε, καὶ ἐπήγαγε λέγων, οὗτος διαναπαύσει ἡμᾶς. οὕτω καὶ ἑκάστην προσηγορίαν διερευνώμενος μετὰ ἀκριβείας εὑρήσεις πάντως τι αἰνιττομένην, οὐ καθάπερ νῦν ποιοῦσιν, ἁπλῶς καὶ ὡς ἔτυχεν ἀπὸ τῶν γεννησαμένων σπουδάζοντες τὰς προσηγορίας ὀνομάζειν, ἀλλὰ πᾶς ὁ σκοπὸς αὐτοῖς ἦν, ὥστε διηνεκῆ ὑπόμνησιν ἐναποτιθέναι διὰ τῆς προσηγορίας τῷ τεχθέντι. ἀλλ' ἴδωμεν λοιπὸν μετὰ τὴν τῶν πρωτοτοκίων ἐναλλαγήν, τί πάλιν ἡμῖν διηγεῖται ὁ μακάριος Μωϋσῆς περὶ τοῦ πατρὸς τούτων, καὶ ὅπως καθάπερ ἐπὶ τοῦ πατριάρχου, καὶ τούτου λιμοῦ καταλαβόντος πολλῆς ἀξιοῦται τῆς ἄνωθεν κηδεμονίας διά τε τὴν οἰκείαν ἀρετήν, διά

κεφ. κϛ.

τε τὴν εἰς τὸν πατριάρχην γεγενημένην ἐπαγγελίαν. 1 Ἐγένετο δέ, φησι, λιμὸς ἐπὶ τῆς γῆς, χωρὶς τοῦ λιμοῦ τοῦ πρότερον, ὃς ἐγένετο ἐν τῷ χρόνῳ τοῦ Ἀβραάμ.

Ἵνα μὴ νομίσῃς περὶ ἐκείνου τοῦ λιμοῦ αὐτὸν διαλέγεσθαι, διὰ τοῦτο ἐπήγαγε, χωρὶς τοῦ λιμοῦ τοῦ πατριάρχου, ἀντὶ τοῦ, ἕτερος τοιοῦτος νῦν κατέλαβε λιμὸς τὴν γῆν ἐπὶ τοῦ Ἰσαάκ, οἷος καὶ ἐπὶ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ. καὶ ἡ τῶν ἀναγκαίων σπάνις πάντας ἐν θορύβῳ μεγίστῳ καθίστα, καὶ ἐκ τῶν οἰκείων μετανίστασθαι κατήπειγε, καὶ πρὸς ἐκείνους τοὺς τόπους χωρεῖν, ἔνθα τῶν ἐπιτηδείων τὴν εὐπορίαν ἦν εὑρεῖν. ὅθεν καὶ ὁ δίκαιος τοῦτο θεασάμενος τὸν λιμόν, Ἐπορεύθη, φησί, πρὸς Ἀβιμέλεχ εἰς Γέραρα.

Ἐνταῦθα γὰρ καὶ ὁ Ἀβραὰμ μετὰ τὴν ἀπὸ τῆς Αἰγύπτου ἐπάνοδον πάλιν ἀπῆλθεν. εἰκὸς δὲ καὶ τοῦτον διὰ τοῦτο ἐκεῖ ἀπεληλυθέναι, ὡς ἐκεῖθεν ὁρμῆσαι βουλόμενον ἐπὶ τὴν Αἴγυπτον. καὶ ὅτι τοῦτο ἐστίν, ἄκουσον τὴν ἄφατον τοῦ Θεοῦ εὐσπλαγχνίαν. 2 Ὤφθη γὰρ αὐτῷ, φησιν, ὁ Θεός, καὶ εἶπε, μὴ καταβῇς εἰς Αἴγυπτον.

Οὐ βούλομαί σε, φησι, τὴν μακρὰν ἐκείνην στέλλεσθαι ὁδόν, ἀλλ' ἐνταῦθα μένειν. ἀλλ' οὐδὲ ἀφίημί σε πεῖραν τῆς ξενοχωρίας λαβεῖν, ἀλλὰ τὴν ὑπόσχεσιν τὴν πρὸς τὸν πατέρα σου εἰς ἔργον ἄξω, καὶ τὰ ἐκείνῳ ἐπηγγελμένα εἰς σὲ ἐκβήσεται, καὶ σὺ τῶν πρὸς ἐκεῖνον ὑποσχέσεων τὸ πέρας δέξῃ. μὴ καταβῇς εἰς Αἴγυπτον.

Κατοίκησον δὲ ἐν τῇ γῇ, ᾗ ἐάν σοι εἴπω, 3 Καὶ παροίκει ἐν τῇ γῇ ταύτῃ. Ἵνα μὴ νομίσῃ ὁ δίκαιος ὅτι βουλόμενος αὐτὸν τῆς ξενοχωρίας τῆς ἀπὸ τοῦ λιμοῦ πεῖραν λαβεῖν, τοῦτο ἐπιτάττει, καὶ οὐ συγχωρεῖ εἰς τὴν Αἴγυπτον ἀπελθεῖν, φησι, μὴ ἀγωνία, μηδὲ φρόντιζε, ἀλλ' ἐνταῦθα μένε. Ἐγὼ γὰρ ἔσομαι μετὰ σοῦ.

Τὸν χορηγὸν ἁπάντων τῶν ἀγαθῶν ἔχων, μὴ φρόντιζε μηδενός. ἐγὼ γὰρ ὁ πάντων δεσπότης ἔσομαι μετὰ σοῦ, καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ Καὶ εὐλογήσω σε,

Ἀντὶ τοῦ, ἐπίδοξόν σε ποιήσω, καὶ τὴν παρ' ἐμοῦ σοι εὐλογίαν παρέξω. τί ἂν εἴη τούτου μακαριώτερον τοῦ δικαίου τοῦ τοσαύτην εὐλογίαν παρὰ τοῦ Θεοῦ δεξαμένου, ὅτι ἔσομαι μετὰ σοῦ, καὶ εὐλογήσω σε; τοῦτό σε πάντων εὐπορώτερον ἀποδείξει, τοῦτό σε ἐν πολλῇ περιουσίᾳ εἶναι παρασκευάσει, τοῦτό σοι ἡ μεγίστη δόξα, τοῦτο ἡ ἄφατος περιφάνεια, τοῦτο

ἡ

ἡ ἀσφάλεια, τοῦτο τῶν ἀγαθῶν τὸ κεφάλαιον, τὸ ἐμὲ εἶναι μετὰ σοῦ, καὶ εὐλογῆσαί σε. πῶς δέ σε εὐλογήσω; Σοὶ καὶ τῷ σπέρματί σου δώσω τὴν γῆν ταύτην.

Ὡς ξένος καὶ ἀλήτης νομίζεις ἐπιχωριάζειν τοῖς μέρεσι τούτοις· ἴσθι ὅτι σοι καὶ τῷ σπέρματί σου πᾶσα αὕτη δοθήσεται ἡ γῆ. καὶ ἵνα θαρρεῖν ἔχῃς, μάνθανε ὅτι τὸν ὅρκον, ὃν ὤμοσα Ἀβραὰμ τῷ πατρί σου, τοῦτον ἐπὶ σοὶ στήσω. ὅρα συγκατάβασιν Θεοῦ. οὐκ εἶπεν ἁπλῶς τὰς συνθήκας, ἃς ἐποιησάμην πρὸς τὸν πατέρα τὸν σόν, οὔτε τὰς ἐπαγγελίας, ἃς ὑπεσχόμην. ἀλλὰ τί; τὸν ὅρκον ὃν ὤμοσα. ὅρκῳ αὐτὸν ἐπιστωσάμην, φησί, καὶ ὀφείλω εἰς ἔργον ἀγαγεῖν καὶ πληρῶσαι τὸν ὅρκον τὸν ἐμόν. ὁρᾷς Θεοῦ φιλανθρωπίαν. οὐ πρὸς τὴν οἰκείαν ἀξίαν ὁρῶν φθέγγεται, ἀλλὰ πρὸς τὴν ἀσθένειαν συγκαταβαίνων τὴν ἡμετέραν. ἐπειδὴ γὰρ οἱ ἄνθρωποι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐκεῖνα εἰς ἔργον ἄγειν σπουδάζουσιν, οὐχ ἅπερ ἂν ἁπλῶς ὑπόσχωνταί τισιν, ἀλλ' ὅσα ἂν μεθ' ὅρκου ἐπαγγέλωνται· τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ ὁ τῶν ὅλων Θεὸς πληροφορῶν τὸν δίκαιον, ὅτι πάντως ἔσται τὰ παρ' αὐτοῦ λεγόμενα, φησιν, ἴσθι ὅτι τὰ παρ' ἐμοῦ ὀμνυθέντα εἰς ἔργον ἀχθῆναι δεῖ. τί δαί φησιν; ὁ Θεὸς ὤμοσε. καὶ κατὰ τίνος ὀμόσαι ἠδύνατο; ὁρᾷς ὅτι συγκαταβάσεως ἦν τὸ εἰρημένον. τὴν γὰρ βεβαίωσιν τῆς ὑποσχέσεως ὅρκον ἐκάλεσε. Καὶ στήσω, φησί, τὸν ὅρκον μου, ὃν ὤμοσα Ἀβραὰμ τῷ πατρί σου. Εἶτα διδάσκει αὐτὸν καὶ τίνα ἐστὶν ἃ ὑπέσχετο, καὶ περὶ τίνων αὐτῷ διεβεβαιώσατο.

4 Καὶ πληθυνῶ τὸ σπέρμα σου, ὡς τοὺς ἀστέρας τοῦ οὐρανοῦ. Τοῦτο γὰρ καὶ τῷ πατριάρχῃ ἔλεγον, ὅτι τοσοῦτον ἔσται τὸ σπέρμα σου, ὡς καὶ τοῖς ἄστροις καὶ τῇ ἄμμῳ παρισωθῆναι. Καὶ δώσω, φησίν, τῷ σπέρματί σου πᾶσαν τὴν γῆν ταύτην, καὶ ἐνευλογηθήσονται ἐν τῷ σπέρματί σου πάντα τὰ ἔθνη τῆς γῆς. Διὰ τοῦτο γὰρ τὰς ὑποσχέσεις τὰς εἰς ἐκεῖνον γεγενημένας εἰς σὲ πληρώσω,

5 Ἀνθ' ὧν ὑπήκουσεν Ἀβραὰμ ὁ πατήρ σου τῆς ἐμῆς φωνῆς, καὶ ἐφύλαξε τὰ προστάγματά μου, καὶ τὰ δικαιώματά μου, καὶ τὰ νόμιμά μου. Ὅρα Θεοῦ σοφίαν, ὅπως διεγείρει τοῦ δικαίου τὴν διάνοιαν, καὶ προθυμότερον ἐργάζεται καὶ παρασκευάζει μιμητὴν οὕτω τοῦ οἰκείου πατρὸς καταστῆναι. εἰ γὰρ ἐκεῖνος, ἐπειδή, φησιν, ὑπήκουσε τῆς ἐμῆς φωνῆς, ταύτης ἠξιώθη τῆς ὑποσχέσεως, καὶ διὰ τὴν ἐκείνου ἀρετὴν εἰς σὲ τὰ ἐξ αὐτοῦ τεχθέντα ταῦτα πληροῦν μέλλω, εἰ καὶ σὺ αὐτὸς ἐκείνου ζηλωτὴς καταστα[ί]ης, καὶ τὴν ἐκείνου ὁδὸν ἔλθοις, ἐννόησον ὅσης ἀπολαύσεις τῆς παρ' ἐμοῦ εὐνοίας, καὶ πόσης προνοίας ἀξιωθήσῃ. ὁ γὰρ διὰ τὴν ἑτέρου ἀρετὴν μέλλων εὖ πάσχειν, εἰ καὶ αὐτὸς ἐνάρετος γένοιτο, πολλῷ πλείονος ἀξιωθήσεται κηδεμονίας. τί δέ ἐστιν, ἀνθ' ὧν ὑπήκουσε τῆς ἐμῆς φωνῆς, καὶ ἐφύλαξε τὰ προστάγματά μου, καὶ τὰς ἐντολάς μου, καὶ τὰ δικαιώματά μου; εἶπον αὐτῷ, ἔξελθε ἐκ τῆς γῆς σου καὶ ἐκ τῆς συγγενείας σου, καὶ δεῦρο εἰς τὴν γῆν ἣν ἄν σοι δείξω, καὶ κατέλειπε τὰ ἐν χερσί, καὶ τὰ ἄδηλα ἐδίωκε, καὶ οὐκ ἐνεδοίασεν, οὐδὲ ἠμέλλησεν, ἀλλὰ μετὰ πάσης προθυμίας τὸ ἐπίταγμα πληρῶν ὑπήκουσε τῆς ἐμῆς φωνῆς. πάλιν τὰ ὑπὲρ τὴν φύσιν αὐτῷ ἐπηγγειλάμην, καὶ μετὰ τὸ τὴν ἡλικίαν ἀπαγορεῦσαι, καὶ μηκέτι μήτε αὐτόν, μήτε τὴν μητέρα τὴν σὴν πρὸς τεκνογονίαν ἔχειν τινὰ ἐπιτηδειότητα, ἀκούων παρ' ἐμοῦ, ὅτι τὸ ἐξ αὐτοῦ σπέρμα εἰς τοσοῦτον ἐκταθήσεται, ὡς πᾶσαν πληρῶσαι τὴν γῆν, οὐδὲ τότε διεταράχθη τὸν λογισμόν, ἀλλ' ἐπίστευσε· διὸ καὶ δικαιοσύνη αὐτῷ ἐλογίσθη, ὅτι τῇ δυνάμει τῇ ἐμῇ πιστεύσας, καὶ ταῖς ὑποσχέσεσι θαρρήσας ταῖς ἐμαῖς, ἀνώτερος γέγονε τῆς ἀσθενείας τῆς ἀνθρωπίνης. καὶ μετὰ τό σε τεχθῆναι, τῆς μητρὸς τῆς σῆς δυσχεραινούσης πρὸς τὸν Ἰσμαὴλ τὸν ἐκ τῆς παιδίσκης τεχθέντα, καὶ βουλομένης αὐτὸν ἀπελάσαι τῆς οἰκίας μετὰ τῆς Ἄγαρ, ὥστε μηδὲν κοινὸν ἔχειν πρὸς σέ, τοῦ πατριάρχου διὰ τὴν πατρικὴν φιλο-

στοργίαν

στοργὴν ἤδη χρόνον τινὰ καὶ πρὸς ἐκεῖνον ἔχοντος, ἀκούσας παρ' ἐμοῦ ὅτι, τὸ δοκοῦν" ποίει τῇ Σάῤῥᾳ, ἐπελάθετο τῆς φυσικῆς φιλοστοργίας, καὶ ἐξέβαλε τὸν Ἰσμαὴλ μετὰ τῆς παιδίσκης, καὶ πανταχοῦ ὑπήκουσε τῆς ἐμῆς φωνῆς, καὶ ἐφύλαξε τὰ προστάγματά μου. καὶ γὰρ τὸ τελευταῖον προσταχθεὶς ὑπ' ἐμοῦ εἰς θυσίαν ἀνενεγκεῖν τὸν ἐν τῷ γήρει αὐτῷ δοθέντα, τὸν οὕτω περιπόθητον, οὐ περιειργάσατο τὸ πρόσταγμα, οὐ διεταράχθη τὸν λογισμὸν, οὐδὲ ἀνεκοινώσατο τῇ μητρὶ τῇ σῇ, οὐ τοῖς παισὶν, οὐ σοὶ αὐτῷ τὸ μέλλον ὑπ' αὐτοῦ πραχθήσεσθαι κατάδηλον ἐποίησεν, ἀλλ' ἐῤῥωμένῳ τῷ λογισμῷ καὶ συντεταμένῃ τῇ προθυμίᾳ εἰς ἔργον ἄγειν τὸ ἐπίταγμα ἠπείγετο τὸ ἐμόν. διὸ τὴν γνώμην αὐτοῦ στεφανώσας τὸ ἔργον ἐκώλυσα γενέσθαι. ἐπεὶ οὖν διὰ πάντων πολλὴν ἐπεδείξατο τὴν ὑπακοὴν καὶ τὴν φυλακὴν τῶν ἐμῶν προσταγμάτων, διὰ τοῦτό σε, τὸν ἐξ ἐκείνου τεχθέντα, τῶν ὑποσχέσεων τῶν εἰς αὐτὸν γεγενημένων ποιῶ κληρονόμον. μίμησαι τοίνυν ἐκείνου τὴν ὑπακοὴν, καὶ τοῖς παρ' ἐμοῦ λεγομένοις πίστευε, ἵνα πολυπλασίονος τῆς ἀμοιβῆς ἀξιωθῇς ὑπέρ τε τῆς τοῦ πατρὸς ἀρετῆς, ὑπέρ τε τῆς οἰκείας ὑπακοῆς, καὶ μὴ καταβῇς εἰς Αἴγυπτον, ἀλλ' ἐνταῦθα μένε. εἶδες Θεοῦ φιλανθρωπίαν, ὅπως διὰ τῆς μνήμης τῆς ἀρετῆς τοῦ πατρὸς, τούτου τὸν λογισμὸν ἐνεύρωσε. 6 Κατῴκησε δέ, φησιν, Ἰσαὰκ ἐν Γεράροις.

Ὅρα τοῖς αὐτοῖς καὶ τοῦτον περιπίπτοντα σχεδὸν, οἷς ὁ πατὴρ περιέπεσεν. ἐπειδὴ γὰρ τὴν κατοίκησιν ἐποιήσατο ἐν Γεράροις, 7 Ἐπηρώτησάν, φησιν, οἱ ἄνδρες τοῦ τόπου περὶ τῆς Ῥεβέκκας τῆς γυναικὸς αὐτοῦ. καὶ εἶπεν, ἀδελφή μού ἐστιν.

Ἐφοβήθη γὰρ, μήποτε ἀποκτείνωσιν αὐτὸν, ἠπατημένοι τοῦ κάλλους τῆς γυναικός.

Μήποτε γάρ, φησιν, ἀποκτείνωσιν αὐτὸν οἱ ἄνδρες τοῦ τόπου περὶ Ῥεβέκκας, ὅτι ὡραία τῇ ὄψει ἦν. 8 Ἐγένετο δὲ πολυχρόνιος ἐκεῖ. παρακύψας δὲ Ἀβιμέλεχ εἶδε τὸν Ἰσαὰκ παίζοντα μετὰ Ῥεβέκκας τῆς γυναικὸς αὐτοῦ, 9 Καὶ ἐκάλεσεν αὐτὸν, καὶ εἶπεν αὐτῷ, ἄρα γε γυνή σου ἐστίν; τί ὅτι εἶπες, ἀδελφή μού ἐστιν;

Ἐπειδὴ ἐκ τῶν τεκμηρίων ἐφωράθη ὁ δίκαιος, οὐκέτι λοιπὸν ἀρνεῖται, ἀλλ' ὁμολογεῖ, καὶ τὴν αἰτίαν φανερὰν καθίστησι, δι' ἣν ἀδελφὴν καλέσαι κατεδέξατο. εἶπε γάρ, φησι, μήποτε ἀποθάνω δι' αὐτήν. ὁ τοῦ θανάτου φόβος εἰς τοῦτό με ἐλθεῖν κατηνάγκασεν. ἴσως δὲ μεμαθηκὼς ἦν, ὅτι καὶ ὁ πατὴρ τοῦτο τὸ δρᾶμα κατασκευάσας διέσωσεν ἑαυτὸν, καὶ διὰ τοῦτο καὶ αὐτὸς ταύτην ἦλθε τὴν ὁδόν. ἀλλ' ὁ βασιλεὺς ἔναυλον ἔχων τὴν μνήμην, ὧν πέπονθεν ἐπὶ τοῦ πατριάρχου τὴν Σάῤῥαν ἀφελόμενος," παραχρῆμα ὑπὸ τῆς ἄνωθεν ἐπιτιμήσεως ἑαυτὸν ὑπεύθυνον καταστήσας, φησὶ πρὸς αὐτὸν, 10 Τί τοῦτο ἐποίησας; μικροῦ ἐκοιμήθη τις τοῦ γένους μου μετὰ τῆς γυναικός σου, καὶ ἐπήγαγες ἂν ἐφ' ἡμᾶς ἄγνοιαν. Ταύτην, φησὶ, τὴν ἀπάτην καὶ ἤδη ὑπέστημεν ὑπὸ τοῦ πατρὸς τοῦ σοῦ, καὶ νῦν εἰ μὴ ταχέως συνείδομεν, τὰ αὐτὰ ἂν ἐμέλλομεν ὑπομένειν, καὶ ἐπήγαγες ἂν ἐφ' ἡμᾶς ἄγνοιαν. καὶ γὰρ καὶ τότε δι' ἄγνοιαν ἁμαρτάνειν ἐμέλλομεν, καὶ νῦν ὑπὸ τῆς ἀγνοίας μικροῦ δεῖν ἡμᾶς ἁμαρτίᾳ περιπεσεῖν παρεσκεύασας. 11 Συνέταξε δέ, φησιν, Ἀβιμέλεχ τῷ λαῷ αὐτοῦ λέγων, πᾶς ὁ ἁπτόμενος τοῦ ἀνθρώπου τούτου, ἢ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ, θανάτου ἔνοχος ἔσται.

Ὅρα Θεοῦ πρόνοιαν, ὅρα κηδεμονίαν ἄφατον. ὁ γὰρ εἰπὼν αὐτῷ, μὴ καταβῇς εἰς Αἴγυπτον, καὶ κατοίκει ἐν τῇ γῇ ταύτῃ, καὶ ἔσομαι μετὰ σοῦ, οὗτος ἦν ὁ ταῦτα πάντα οἰκονομῶν, καὶ τὸν δίκαιον ἐν τοσαύτῃ ἀσφαλείᾳ καθιστάς. σκόπει γὰρ τὸν βασιλέα ἔργον τοῦτο ποιούμενον, ὥστε ἐν ἀδείᾳ διάγειν αὐτὸν, καὶ πάσης ἀπηλλάχθαι φροντίδος. θάνατον γάρ, φησιν, ἠπείλησεν ἅπασιν, εἴ τις ἅψαιτο αὐτοῦ, ἢ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ. ἐπειδὴ γὰρ σοῦτος

ἦν

ἦν ὁ φόβος, ὁ τοῦ θανάτου λέγω, κατασείων τοῦ δικαίου τὴν διάνοιαν, διὰ τοῦτο καὶ τοῦτον ἐκβληθῆναι πεποίηκεν ὁ φιλάνθρωπος δεσπότης, καὶ ἐν πάσῃ ἀσφαλείᾳ αὐτὸν λοιπὸν διάγειν. καὶ ὅρα τὸ θαυμαστὸν καὶ παράδοξον, πῶς εὐμήχανος ὢν καὶ σοφὸς καὶ πάντα κατὰ τὸ βούλημα τὸ οἰκεῖον μετασκευάζων, καὶ ἐν ἀπόροις πόρον εὑρίσκων, διὰ τῶν ἐναντίων [αὐτῶν] καὶ πολεμίων εἶναι νομίζεσθαι, διὰ τούτων τὴν ἀσφάλειαν τοῖς ἰδίοις θεράπουσι γίνεσθαι παρεσκεύασε. πόθεν γάρ, εἰπέ μοι, ὁ βασιλεὺς οὗτος τοσαύτην τοῦ δικαίου ποιεῖται τὴν πρόνοιαν, μονονουχὶ ἀνακηρύττων αὐτὸν ἅπασι τοῖς τὴν πόλιν οἰκοῦσι, καὶ περιφανῆ δεικνὺς καὶ περισπούδαστον αὐτόν; οὕτω καὶ ὁ Ναβουχοδονόσορ μετὰ τὸ βαλεῖν εἰς τὴν κάμινον τοὺς παῖδας τοὺς τρεῖς, καὶ διὰ τῶν πραγμάτων μαθεῖν τῶν νέων, τῶν αἰχμαλώτων τὴν ἀρετήν, τότε ἀνακηρύττειν αὐτοὺς ἤρξατο, καὶ πανταχοῦ διὰ τῆς οἰκείας γλώττης περιφανεῖς καθιστᾶν. τοῦτο γάρ ἐστι μάλιστα τῆς περιουσίας τῆς τοῦ Θεοῦ δυνάμεως, ὅταν διὰ τῶν ἐχθρῶν ἀνακηρύττεσθαι τοὺς αὐτοῦ δούλους παρασκευάζῃ. καὶ ὁ μετὰ θυμοῦ τὴν κάμινον ἐκείνην ἐξαφθῆναι ποιήσας, ἐπειδὴ εἶδεν ὅτι διὰ τὴν ἄνωθεν συμμαχίαν καὶ τῆς τοῦ πυρὸς ἐνεργείας περιεγένετο ἡ τῶν παίδων ἀρετή, ἀθρόον μεταβαλλόμενος ἐκέκραγε λέγων, Οἱ δοῦλοι τοῦ Θεοῦ τοῦ ὑψίστου. ὅρα μὴ μόνον αὐτοὺς ἀνακηρύττοντα, ἀλλὰ καὶ τὸν δεσπότην τῶν ὅλων. Οἱ δοῦλοι γὰρ τοῦ Θεοῦ, φησι, τοῦ ὑψίστου ἐξέλθετε. τί γέγονεν; οὐ σὺ τῇ τιμωρίᾳ παρέδωκας; οὐ σὺ ἐπὶ τοσοῦτον ἐκκαυθῆναι τὴν κάμινον προσέταξας; ναί, φησιν, ἀλλὰ νῦν ὁρῶ ξένα καὶ παράδοξα πράγματα. τὸ γὰρ στοιχεῖον τοῦτο τῆς οἰκείας ἐνεργείας ἐπιλαθόμενον, ὥσπερ δεσμοῖς τισι πεδηθέν, τοσαύτην ἐπεδείξατο τὴν ὑπακοήν, ὡς μηδὲ τῶν τριχῶν ἐφάψασθαι αὐτῶν. ὅθεν ἐστὶ συνιδεῖν, ὅτι ὑπὲρ ἀνθρωπίνην φύσιν ἐστὶ τὸ γεγονός, καὶ ἀπόρρητός τις καὶ θεία δύναμίς ἐστιν ἡ ταῦτα ἐργαζομένη, καὶ τῶν παίδων τούτων τοσαύτην ποιουμένη τὴν πρόνοιαν. εἶδες Θεοῦ φιλανθρωπίαν, ὅπως οὐκ ἐγκαταλιμπάνων τοὺς ἰδίους θεράποντας συνεχώρησεν εἰς τὴν κάμινον εἰσενεχθῆναι, ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς βουλόμενος λαμπροτέρους ἐργάσασθαι, καὶ τὴν οἰκείαν δύναμιν ἐνδεικνύμενος, καὶ τοῦ βαρβάρου κατεμάλαξε τὴν διάνοιαν, καὶ τὴν τοσαύτην μακροθυμίαν ἐπεδείξατο. οὐδὲ γὰρ οὕτω θαυμαστὸν ἦν, εἰ παρὰ τὴν ἀρχὴν ἐκώλυσεν αὐτοὺς εἰς τὴν κάμινον ἐμβληθῆναι, ὡς νῦν θαυμαστότερον γέγονε, καὶ πολὺ τὸ παράδοξον, ὅτι καὶ ἐν μέσῳ τῷ πυρὶ τυγχάνοντας οὐδὲν ἀηδὲς παθεῖν συνεχώρησεν. ὅταν γὰρ αὐτὸς βούληται, καὶ τοὺς ἐν μέσοις τοῖς δεινοῖς γεγενημένους ἀνωτέρους καθίστησι, καὶ τοὺς πάσχοντας τῶν ποιούντων δυνατωτέρους ἀπεργάζεται. οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν ἀποστόλων ἐγένετο. Οἱ ἔχοντες γὰρ αὐτοὺς ἀπειλημμένους ἐν τῷ μέσῳ, καὶ μονονουχὶ τοὺς ὀδόντας θήγοντες κατ' αὐτῶν, πρὸς ἀλλήλους ἔλεγον, Τί ποιήσομεν τοῖς ἀνθρώποις τούτοις; ὑποχειρίους αὐτοὺς ἔχοντες, ἐν ἀπορίᾳ καθειστήκεισαν. τοσοῦτόν ἐστιν ἡ ἀρετὴ ἰσχυρόν, καὶ οὕτως ἡ κακία ἀσθενές, ὡς ἐκείνην μὲν καὶ ἐν τῷ πάσχειν περιγίνεσθαι, ταύτην δὲ καὶ ἐν τῷ ποιεῖν τὴν οἰκείαν ἀσθένειαν ἐπιδείκνυσθαι.

[Δαν. γ. κη.] [Πραξ. δ. ιϛ.]

ΗΘΙΚΟΝ

Ὅπερ εἰδότες, ἀγαπητοί, πολλὴν τῆς ἀρετῆς ποιώμεθα λόγον, καὶ φεύγωμεν τὴν κακίαν. οὕτω γὰρ καὶ τὴν ἄνωθεν ἐπισπασώμεθα ῥοπήν, καὶ τῶν μελλόντων ἐπιτευξώμεθα ἀγαθῶν, ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ πατρί, ἅμα τῷ ἁγίῳ πνεύματι δόξα καὶ κράτος, νῦν καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Λογ. νβ. ΕΣΠΕΙΡΕ ΔΕ ΙΣΑΑΚ ΕΝ ΤΗ ΓΗ ΕΚΕΙΝΗ,

καὶ εὗρεν ἑκατοστεύουσαν κριθὴν ἐν τῷ ἐνιαυτῷ ἐκείνῳ.

Τα λείψανα τῶν χθὲς εἰρημένων ἀναγκαῖον ἀποδοῦναι σήμερον τῇ ὑμετέρᾳ ἀγάπῃ, καὶ τοῦ λόγου τὴν ἀκολουθίαν ἀναλαβόντας ἰδεῖν πάλιν τὸν δίκαιον Ισαάκ, ὅσης ἀπολαύει τῆς ἄνωθεν κηδεμονίας. ὁ γὰρ τὴν εἰς Αἴγυπτον κάθοδον αὐτοῦ διακωλύσας, 5 καὶ εἰπών, παροίκει ἐν τῇ γῇ ταύτῃ, καὶ ἔσομαι μετὰ σοῦ, οὕτως αὐτὸν διὰ πάντων περιφανῆ καθίστησιν, ὡς μετ᾽ οὐ πολὺ ἐπίφθονον αὐτὸν γενέσθαι παρὰ τῷ βασιλεῖ Γεράρων. ὁρῶντες γὰρ αὐτοῦ καθ᾽ ἑκάστην ἡμέραν αὐξανομένην τὴν εὐπορίαν, ἐδεδοίκεισαν λοιπὸν τοῦ ἀνδρὸς τὴν αὐτόθι κατοίκησιν, καὶ μεταναστῆναι ἐκεῖθεν καταναγκάζουσιν. ἄξιον δὲ καὶ αὐτῶν ἀκοῦσαι τῶν ῥημάτων τῆς θείας 10 γραφῆς, ἵνα διὰ πάντων θεασώμεθα τοῦ Θεοῦ τὴν εὔνοιαν, ἣν περὶ τοὺς αὐτοῦ οἰκέτας ἐπιδείκνυται. 12 Εσπειρε δέ, φησιν, Ισαὰκ ἐν τῇ γῇ ἐκείνῃ, καὶ εὗρεν ἑκατοστεύουσαν κριθὴν ἐν τῷ ἐνιαυτῷ ἐκείνῳ. Σκόπει μοι τοῦ Θεοῦ τὴν σοφίαν· ἵνα δείξῃ τῷ δικαίῳ ὅτι δημιουργὸς ὢν τῆς φύσεως, καὶ ἐξ ἀπόρων πόρον παρέχειν δύναται, καὶ ὅτι καὶ ἐξ ἀρχῆς αὐτὸς τὴν γῆν τῷ οἰκείῳ προστάγματι διήγειρε πρὸς τὴν τῶν καρπῶν βλά- 15 στην, "παρασκευάσας τὸν δίκαιον ἑκατονταπλασίονα τῶν ὑπ᾽ αὐτοῦ σπαρέντων" ἐπὶ τῆς γῆς κομίσασθαι τὰ δράγματα, ὁμοῦ καὶ αὐτὸν ἐν πλείονι καθιστὰς εὐπορίᾳ τῷ μηδενὸς ἐν χρείᾳ γενέσθαι, κἀκείνους διὰ τῶν ἔργων διδάσκων ὅσης ὁ δίκαιος ἀπολαύει τῆς ἄνωθεν ῥοπῆς. εὐμήχανος γὰρ ὢν καὶ σοφός, διὰ τῶν αὐτῶν πολλάκις πραγμάτων καὶ τοὺς οἰκείους εὐεργετεῖ, καὶ τοὺς ἔτι πεπλανημένους διδάσκεσθαι παρασκευάζει τὴν οἰκείας προ- 20 νοίας τὴν δύναμιν. τοῦτο καὶ μετὰ ταῦτα κατὰ τὴν Αἴγυπτον εἰργάσατο, ἐκείνοις μὲν τὰς τιμωρίας ἐπαγαγών, τὸν δὲ λαὸν τῶν Ισραηλιτῶν ἀπαθῆ διαφυλάττων. ἐμάνθανον γὰρ οὐ μόνον διὰ τῆς κατ᾽ αὐτῶν ἀγανακτήσεως τοῦ τῶν ὅλων Θεοῦ καὶ δημιουργοῦ τὴν δύναμιν, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς προνοίας τῆς εἰς ἐκείνους· καὶ οὗτοι πάλιν οὐκ ἐκ τῆς εἰς αὐτοὺς προνοίας καὶ κηδεμονίας μόνον ἐδιδάσκοντο τοῦ Θεοῦ τὴν ὑπερβάλλουσαν περὶ αὐ- 25 τοὺς φιλανθρωπίαν, ἀλλὰ καὶ δι᾽ ὧν ἐκείνους ἑώρων καθ᾽ ἑκάστην ἡμέραν τὰς πληγὰς δεχομένους. καὶ διὰ τῶν αὐτῶν πραγμάτων καὶ τοῖς οἰκείοις καὶ τοῖς ἐναντίοις ἐδείκνυ τῆς οἰκείας δυνάμεως τὴν ὑπερβολήν. καὶ γὰρ αὐτὰ τὰ στοιχεῖα τὴν πρὸς ἑαυτῶν διαφωνίαν καὶ τὴν ὑπακοὴν ἐπιδείκνυνται τοῖς ὁμοδούλοις, ὅταν ὁ δεσπότης εὐνοϊκῶς πρὸς αὐτοὺς" διάκειται. καὶ τοῦτο ἄν τις θεάσοιτο γενόμενον ἐπὶ τοῦ δικαίου τούτου. ὅπερ ἄλλοτε 30 ἡ φύσις τῆς γῆς οὐκ ἐπεδείξατο, τοῦτο διὰ τὸ πρόσταγμα τοῦ τῶν ὅλων Θεοῦ νῦν ἐπιδείκνυται, καὶ τοσαύτην ἤνεγκε τὴν φορὰν, ὡς ἀθρόον ἐν περιουσίᾳ πολλῇ καταστῆναι τὸν Ισαάκ.

Ευλόγησε γὰρ αὐτὸν ὁ Θεός, 13 Καὶ ὑψώθη ὁ ἄνθρωπος, καὶ προβαίνων μείζων ἐγίνετο, ἕως οὗ μέγας ἐγένετο σφόδρα. Επειδὴ γὰρ τότε ἐν τούτοις ἦν τὰ τῆς εὐπορίας τοῖς δικαίοις, ἐν τῇ τῆς γῆς εὐετηρίᾳ, ἐν τῷ τῶν θρεμμάτων πλήθει, διὰ τοῦτό 35 φησιν, εὐλόγησεν αὐτὸν ὁ Θεός, καὶ ὑψώθη ὁ ἄνθρωπος, ἀντὶ τοῦ, εὔπορος ἐγένετο· καὶ οὐχ ἁπλῶς εὔπορος, ἀλλὰ καὶ μείζων, φησιν, ἐγένετο σφόδρα. ἐννόησον γὰρ ὅσον ἦν ἑκατονταπλασίονα τῶν παρ᾽ αὐτοῦ καταβαλλομένων ὑποδέχεσθαι. εἰ δὲ τοῦτό σοι μέγα φαίνεται, σκόπει τὴν ἐπίτασιν τῆς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας, ἣν τοῦ χρόνου προϊόντος περὶ ἡμᾶς ἐπεδείξατο. τοῖς γὰρ μετὰ τὴν αὐτοῦ παρουσίαν τὴν ἀρετὴν μετιοῦσιν οὐ μόνον ἑ- 40 κατονταπλασίονα ἐνταῦθα παρέχειν ὑπισχνεῖται, ἀλλὰ καὶ τὴν αἰώνιον ζωὴν καὶ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν εἰς ἀπόλαυσιν. Εἶδες φιλοτιμίαν δεσπότου, εἶδες ἐπίτασιν εὐεργεσίας, εἶδες πόσον ἡμῖν κεχάρισται ἡ τοῦ μονογενοῦς παρουσία, ὅπως ἄφατον τῶν

πραγμάτων

πραγμάτων τὴν ἐνάργειαν εἰργάσατο. Ταῦτα τοίνυν ἕκαστος καθ' ἑαυτὸν λογιζό-
μενος, καὶ ὁρῶν τὴν διαφορὰν, καὶ τίνα μέν ἐστιν, ἃ τοῖς περὶ τῆς χάριτος παρέχειν ὑπο-
σχνεῖται, τίνα δὲ μετὰ τὴν χάριν, δοξαζέτω κἂν τούτῳ τὴν ἄπειρον αὐτοῦ φιλανθρωπί-
αν, καὶ μὴ τῇ τῶν καιρῶν ἐναλλαγῇ τὸ πᾶν ἐπιγραφέτω. Ἀλλ' ἐπὶ τὴν ἀκολουθίαν τοῦ
5 λόγου ἐπανελθεῖν δίκαιον, καὶ ἰδεῖν ὅπως οἱ ἐν Γεράροις ὁρῶντες τοῦ δικαίου τὴν πολλὴν εὐ-
ποιΐαν, εἰς ζῆλον διηγέρθησαν, καὶ ἀπελαύνειν αὐτὸν ἐκεῖθεν ἐπεχείρουν.

Ἐζήλωσαν γὰρ, φησιν, αὐτὸν οἱ Φυλιστιεὶμ. Εἶτα δεῖξαι βουλομένη ἡ θεία
γραφὴ ἐν τίνι τὸν ζῆλον ἐπεδείκνυντο, ἐπήγαγε, 15 Καὶ πάντα ἃ ὤρυξαν φρέ-
ατα οἱ παῖδες ἐν τῷ χρόνῳ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, ἐνέφραξαν αὐτὰ, καὶ ἐνέπλησαν γῆς.

10 Σκόπει πόση τῶν αὐτόθι ἡ κακία, ὡς τῶν ὑδάτων φθονῆσαι τῷ δικαίῳ. καὶ οὐδὲ ὁ βα-
σιλεὺς ὁ ἐν τοσαύτῃ περιουσίᾳ καθεστὼς καταστεῖλαι τὸν φθόνον ἴσχυσεν, ἀλλά φησιν, ἄπελ-
θε ἀφ' ἡμῶν, ὅτι δυνατώτερος ἡμῶν ἐγένου σφόδρα. πολλὴ ἡ ἀγνωμοσύνη. τίνος
γὰρ ἕνεκεν ἀπελαύνεις τὸν δίκαιον; μὴ γὰρ ἐλυμήνατό τι τοῖς σοῖς; μὴ γὰρ ἠδίκησέ τι;
ἀλλὰ τοιοῦτον ὁ φθόνος· οὐδὲν μετὰ λογισμοῦ διαπράττεται. δέον γὰρ αὐτὸν θεασά-
15 μενον τοσαύτης εὐνοίας ἀπολαύοντα τὸν δίκαιον παρὰ τοῦ τῶν ὅλων Θεοῦ, μᾶλλον περι-
έπειν, μᾶλλον θεραπεύειν, ἵνα διὰ τῆς εἰς ἐκεῖνον τιμῆς ἐπισπάσηται καὶ αὐτὸς τὴν ἄνω-
θεν ῥοπήν· ὁ δὲ οὐ μόνον τοῦτο οὐ ποιεῖ, ἀλλὰ καὶ ἀπελαύνειν ἐπιχειρεῖ, 16 Καὶ φησιν,
ἄπελθε ἀφ' ἡμῶν, ὅτι δυνατώτερος ἡμῶν ἐγένου σφόδρα. Τοιοῦτον γὰρ ἡ βασκανία.
οὐκ ἀνέχεται πράως ὁρᾷν τὴν ἑτέρων εὐπραγίαν, ἀλλὰ τὴν τοῦ πλησίον εὐημερίαν, οἰκείαν
20 δυσπραγίαν εἶναι νομίζει, καὶ τήκεται τοῖς τοῦ πλησίον ἀγαθοῖς. ὃ δὴ καὶ ἐνταῦθα γέγονεν. ὁ γὰρ
βασιλεὺς, ὁ τῆς πόλεως ἁπάσης τὴν ἐξουσίαν ἔχων, καὶ πάντας ὑπὸ τὴν ἀπειλὴν τὴν ἑαυτοῦ
ἔχων, τῷ ξένῳ, τῷ ἀλήτῃ, καὶ ἐντεῦθεν ἐκεῖ, κἀκεῖθεν ὧδε μετοικιζομένῳ φησὶν, ἄπελ-
θε ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι δυνατώτερος ἡμῶν ἐγένου σφόδρα. καὶ ἀληθῶς δυνατώτερος ἦν, τὴν
ἄνωθεν συμμαχίαν ἔχων ἐν ἅπασι, καὶ ὑπὸ τῆς τοῦ Θεοῦ δεξιᾶς φρουρούμενος. ποῦ τοίνυν
25 ἀπελαύνεις τὸν δίκαιον; οὐκ οἶσθα ὅτι, ὅπου ἂν αὐτὸν ἀπελθεῖν συμβαίνῃ, ἐν τοῖς τοῦ δεσπότου
τοῦ ἑαυτοῦ εἶναι αὐτὸν ἀνάγκη; οὐκ ἐπαίδευσέ σε τῶν πραγμάτων ἡ πεῖρα, ὅτι ἡ τοῦ Θεοῦ χείρ ἐστιν,
ἡ περιφρουροῦσα τὸν δίκαιον καθιστῶσα; τίνος οὖν ἕνεκεν, δι' ὧν τὸν δίκαιον ἀπελαύνεις, τὴν πρὸς τὸν
αὐτοῦ δεσπότην ἀγνωμοσύνην ἐπιδείκνυσαι, καὶ οὐδὲ ἡ πολλὴ τοῦ ἀνδρὸς ἐπιείκεια περι-
γενέσθαι ἠδυνήθη τῆς βασκανίας τῆς σῆς, ἀλλ' ἡττηθεὶς ὑπὸ τοῦ πάθους εἰς ἔργον ἀγαγεῖν
30 σπεύδεις τὸν φθόνον, καὶ πάλιν μεταναστῆναι γενέσθαι παρασκευάζεις τὸν οὐδέν σε ἠδικηκότα;
οὐκ οἶδας ὅτι κἂν εἰς αὐτὴν τὴν ἔρημον ἀπελθεῖν καταναγκάσῃς, οὕτως οὐ μὴ χεῖρον
ἕξει δεσπότην, ὡς κἀκεῖ γενόμενον πολλῷ πλέον περιφανέστερον αὐτὸν ἀποδεῖξαι; οὐ-
δὲν γὰρ ἰσχυρότερον τοῦ τῆς ἄνωθεν συμμαχίας ἀπολαύοντος, ὥσπερ οὐδὲν ἀσθενέστερον
τοῦ τῆς ἐκεῖθεν βοηθείας ἠρημωμένου. Εἶδες, ἀγαπητὲ, καὶ τοῦ βασιλέως Γεράρων καὶ
35 πάντων τῶν αὐτόθι οἰκούντων τῆς γνώμης τὴν μοχθηρίαν. ὅρα καὶ τοῦ δικαίου τὴν πολλὴν
ἐπιείκειαν, πῶς οὐκ ἐφρόνησε μέγα, οὐδὲ ὁρῶν διὰ τῶν πραγμάτων πολλὴν τὴν Θεοῦ
τὴν ῥοπὴν περὶ αὐτὸν γινομένην, κατεξανέστη τοῦ βασιλέως, τῇ τοῦ συμμαχοῦντος αὐ-
τῷ δυνάμει πεποιθὼς, ἀλλὰ καθάπερ τις ἀνὴρ καὶ ἀπροστάτευτος καὶ οὐδαμόθεν οὐδε-
μιᾶς ἀπολαύων βοηθείας, οὕτω μετὰ πολλῆς τῆς ἐπιεικείας, οὐδὲ μέχρι λόγων ἀντιτεί-
40 νας τῷ βασιλεῖ, ἐποίει τὸ παρ' αὐτοῦ κελευόμενον, καὶ εὐθέως ἐκεῖθεν ἀπανίστατο, καὶ πόρ-
ρωτέρω γενόμενος, κατέστελλε τοῦ πάθους τὴν φλόγα, ὁμοῦ καὶ τὴν ὑπερβάλλουσαν αὐ-
τοῦ ἐπιείκειαν ἐνδεικνύμενος, κἀκείνου τὸ πάθος παραμυθούμενος.

17 Καὶ ἀπῆλθεν ἐκεῖθεν, καὶ κατῴκησεν ἐν τῇ φάραγγι Γεράρων.

Ματθ. ι. κγ.

Καὶ ὅπερ ὁ Χριστὸς παραινούμενος τοῖς μαθηταῖς ἐνετέλλετο λέγων, Ὅταν διώκωσιν
ὑμᾶς, φεύγετε εἰς τὴν ἑτέραν, τοῦτο καὶ οὗτος ἤδη διὰ τῶν ἔργων ἐπλήρου. καὶ καθάπερ Δαβὶδ τοῦ
Σαοὺλ τὸν πολὺν φθόνον καταστέλλων, διὰ τῆς ἀναχωρήσεως ἑαυτὸν ὑπεξάγων ἐκείνου
τὴν πολλὴν παρεμυθεῖτο φλεγμονὴν, τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ ὁ δίκαιος οὗτος ἐπλήρου τὸ

Ρωμ. ιβ. ιθ.

ἀποστολικὸν ἐκεῖνο λόγιον, Δότε τόπον τῇ ὀργῇ. καὶ καταλιπὼν τὴν πόλιν ἐξῆλθε, φησιν, 5
ἐν τῇ φάραγγι. ἀλλ᾽ ὅρα αὐτὸν κἀκεῖ μετὰ πολλῆς τῆς ἐπιεικείας τὴν ἔνστασιν ἐνδεικνύ-
μενον. οὐδὲ γὰρ μέχρι τούτου ἔστη τὰ δεινὰ, ἀλλὰ κἀκεῖ γινομένῳ καὶ τὰ φρέατα ἀνορύ-
ξαι βουλομένῳ μάχεσθαι ἐπεχείρουν. 18 Ὤρυξε γάρ, φησι, τὰ φρέατα,
ἅπερ ἦσαν οἱ παῖδες τοῦ πατρὸς αὐτοῦ πεποιηκότες, καὶ ἐνέφραξαν αὐτὰ οἱ Φυλιστιεὶμ,
καὶ ἐπέθηκεν αὖθις τὰ ὀνόματα, ἅπερ ἦν ὁ πατὴρ ἐπιθείς. 19 Καὶ ὤρυξαν, φη- 10
σιν, οἱ παῖδες Ἰσαὰκ, καὶ εὗρον φρέαρ ὕδατος ζῶντος, Ἀντὶ τοῦ, κάτωθεν ἀ-
ναβλύζοντος. 20 Καὶ ἐμαχέσαντο οἱ ποιμένες Γεράρων, φάσκοντες αὐ-
τῶν εἶναι τὸ ὕδωρ. Καὶ οὐδὲ ἐνταῦθα φιλονεικεῖ ὁ δίκαιος, οὐδὲ ἀντιτείνει,
ἀλλὰ καὶ τοῖς ποιμέσι παραχωρεῖ. τοῦτο γὰρ ἀληθῶς ἐπιείκεια, οὐχ ὅταν τις παρὰ τῶν
ἐν δυναστείᾳ ἀδικούμενος φέρῃ πρᾴως, ἀλλ᾽ ὅταν καὶ ὑπὸ τῶν νομιζομένων ὑποδεε- 15
στέρων εἶναι ἐπηρεαζόμενος παραχωρῇ. ἐνταῦθα μὲν γὰρ τῇ ἐπιεικείᾳ ἄν τις τὸ πᾶν
λογίσαιτο τοῦ ἐπηρεαζομένου, ἐκεῖ δὲ ἴσως τις εἴποι, διὰ τὸ μὴ δύνασθαι ἀντιτείνειν τῇ
δυναστείᾳ τοῦ ἠδικηκότος, τὴν ἐπιείκειαν ἐπιδείκνυσθαι. ἀλλ᾽ ἵνα μάθῃς ὅτι καὶ ἐπὶ τοῦ
βασιλέως οὐ διὰ τὴν ἐκείνου δυναστείαν ἐπεδείξατο τὴν ἐπιείκειαν, ἀλλὰ διὰ τὸν οἰ-
κεῖον τρόπον, ὅρα αὐτὸν καὶ ἐπὶ τῶν ποιμένων τὸ αὐτὸ ποιοῦντα. καὶ καθάπερ ἐκεῖνος ἔλε- 20
γεν, ἄπελθε ἀφ᾽ ἡμῶν, καὶ εὐθέως καθάπερ ἐπίταγμα δεχόμενος ὑπανεχώρει· οὕτω καὶ
νῦν τῶν ποιμένων ἐπηρεάζειν ἐπιχειρούντων, καὶ τὸ φρέαρ οἰκειουμένων παραχωρεῖ. καὶ ἵνα
διηνεκὴς ᾖ τοῖς μετὰ ταῦτα ἡ γνῶσις τῆς ἀδικίας, ὄνομα ἐπιτίθησι τῷ φρέατι ἐκ τοῦ συμ-
βεβηκότος. ἐπειδὴ γὰρ φανερὰν ἐπεδείξαντο τὴν ἀδικίαν, Ἐκάλεσε, φησι, τὸ ὄνο-
μα τοῦ φρέατος, [τόπου] ἀδικία. 25

Καὶ ἦν λοιπὸν καθάπερ ἐν στήλῃ χαλκῇ τὸ ὄνομα τοῦ τόπου διδασκαλία τοῖς ἑξῆς καὶ
τῆς τοῦ δικαίου ἐπιεικείας, καὶ τῆς ἐκείνων ἀγνωμοσύνης. τὸ γὰρ ὄνομα τοῦ τόπου ἕκαστον
παρεσκεύαζε τὴν αἰτίαν τῆς προσηγορίας μανθάνοντα γινώσκειν τοῦ μὲν τὴν ἀρετὴν,
τῶν δὲ τῆς κακίας τὴν ὑπερβολήν. καὶ σκόπει πῶς καὶ οὗτος ἐπιτείνει τὴν οἰκείαν ἀρετὴν,
διὰ πάντων ἐπιδεικνὺς ἑαυτοῦ τὴν ἐπιείκειαν, κἀκεῖνοι τῇ ὑπερβολῇ τῆς κακίας λαμ- 30
πρὸν καὶ ἄκοντες πειρῶνται τὸν δίκαιον ἀποφαίνειν. οὐδὲ γὰρ ἀρκεσθέντες, πάλιν ἑτέρῳ
ὀρύξαντι φρέαρ ἐπιτίθενται. 21 Ἀπάρας γάρ, φησιν, ἐκεῖθεν ὤρυξε φρέαρ ἕ-
τερον. ἐκρίνοντο δὲ καὶ περὶ ἐκείνου. καὶ ἐπωνόμασεν αὐτὸ, ἐχθρία. Σκόπει πάλιν
τοῦ δικαίου τὴν σύνεσιν. ἐνταῦθα οὐ πάντη ὡς ἔοικε τὸ φρέαρ ἀφείλοντο, ἀλλὰ διαμα-
χεσάμενοι, καὶ πρὸς τὸ προφανὲς τῆς ἀδικίας ὁρῶντες ἀπέστησαν. διὰ τοῦτο ἐχθρί- 35
αν αὐτὸ προσηγόρευσεν, ἐπειδὴ ἔχθρας ὑπόθεσις κατέστη. καὶ καθ᾽ ἑκάστην, ὡς εἰπεῖν, ὑ-
πὸ τῶν ἐγχωρίων τοιαῦτα ὑπομένων οὐκ ἐδυσχέραινεν, οὐδὲ μικρόψυχόν τι ἐπεδείξατο,
οὐδὲ ἐνενόησε πρὸς ἑαυτὸν, οὐδὲ εἶπεν, ὅτι οὐδὲ μέχρι φρεάτων ἀπολαύειν εἰμὶ κύ-
ριος. ἆρα μὴ ἔρημος γέγονα τῆς ἄνωθεν ῥοπῆς; ἆρα μὴ τῆς προνοίας ἐστέρημαι τῆς
τοῦ [illegible] δεσπότου; οὐδὲν τούτων οὐκ ἐνενόησεν, οὐκ ἐλογίσατο, ἀλλὰ μετ᾽ ἐπιεικείας 40
[illegible] ἔφερε. διὰ τοῦτο καὶ πλείονος ἀπήλαυε τῆς ἄνωθεν συμμαχίας. ταῦ-
τα [illegible] συμβαίνοντα γυμνασία τις ἦν τῆς τοῦ δικαίου ἀρετῆς.

22 Ἀπάρας γάρ, φησιν, ἐκεῖθεν ὤρυξε φρέαρ ἕτερον, καὶ οὐκ ἐμαχέσαντο περὶ αὐ-
τοῦ,

τοῦ, καὶ ἐπωνόμασε τὸ ὄνομα αὐτοῦ εὐρυχωρία, λέγων, διότι νῦν ἐπλάτυνε κύριος ἡμῖν,
καὶ ηὔξησεν ἡμᾶς ἐπὶ τῆς γῆς. Ὅρα εὐγνωμοσύνην τοῦ δικαίου. ἡνίκα μὲν τὰ πρότερα
φρέατα ἐκεῖνοι παρασπάσασθαι ἐπεχείρησαν, οὐκ ἐδυσχέραινεν, οὐκ ἀντέτεινεν, ἀλλὰ
μόνον τῇ προσηγορίᾳ τῶν φρεάτων ἀνεξάλειπτον τὴν μνήμην τῆς ἐκείνων κακίας ἐν-
5 απετίθει· ἐνταῦθα δὲ πάλιν, ἐπειδὴ οὐδεὶς ἐμποδὼν γέγονεν, ἀλλὰ μετὰ ἀδείας πάσης τῶν
οἰκείων πόνων ἀπήλαυσε, τὸ πᾶν ἀνατίθησι τῷ Θεῷ. ἐκάλεσε γὰρ αὐτὸ, εὐρυχωρίαν.
Εἶτα ἑρμηνεύει αὐτὴν τὴν προσηγορίαν· διὰ τοῦτο, φησιν, εὐρυχωρίαν τοῦτο καλῶ, ὅτι
ἐπλάτυνε κύριος ἡμῖν, καὶ ηὔξησεν ἡμᾶς ἐπὶ τῆς γῆς. Εἶδες γνώμην φιλόθεον, πῶς
τῶν ἐν μέσῳ δυσχερῶν οὐδεμίαν μνήμην ποιησάμενος, τῶν χρηστῶν μόνον μεμνημένος,
10 ὑπὲρ ἐκείνου τὴν εὐχαριστίαν ἀναφέρει, καί φησιν, ὅτι ἐπλάτυνε κύριος ἡμῖν, καὶ ηὔξησεν
ἡμᾶς ἐπὶ τῆς γῆς. οὐδὲν γὰρ οὕτως ὁ Θεὸς ἀποδέχεται, ὡς ψυχὴν εὐγνώμονα καὶ εὐχά-
ριστον, καὶ μυρία καθ' ἑκάστην ἡμέραν * εὐεργετῶν καὶ ἑκόντας καὶ ἄκοντας καὶ ἀγνοοῦντας, οὐ-
δὲν ἕτερον παρὰ ἡμῶν ἐπιζητεῖ, ἢ τὸ χάριτας εἰδέναι αὐτῷ ὑπὲρ τῶν εἰς ἡμᾶς γεγενη-
μένων, ἵνα καὶ ὑπὲρ τούτου αὐτοῦ πάλιν πλείονα τὴν ἀμοιβὴν ἡμῖν παράσχῃ. καὶ ἵνα μά-
15 θῃς, ὅρα τὸν δίκαιον τοῦτον διὰ τὴν πολλὴν αὐτοῦ εὐγνωμοσύνην πάλιν τῆς ἄνωθεν ἐπι-
φανείας ἀξιούμενον. ἐπειδὴ γὰρ ἀρκοῦσαν βάσανον τῆς οἰκείας ἀρετῆς ἐπεδείξατο ἐπί
τε τῶν ἐν Γεράροις, ἐπί τε τοῦ βασιλέως ἀπωθουμένου αὐτὸν, ἐπί τε τῶν ποιμένων πα-
ρασπώντων τὰ φρέατα, ὥσπερ νευρῶσαι βουλόμενος αὐτοῦ τὴν προθυμίαν ὁ φιλάνθρω-
πος δεσπότης, καὶ τῆς ἐπιεικείας αὐτὸν ἀποδεχόμενος τῆς πολλῆς, 23 Ἐπειδὴ ἀνέβη
20 ἄνωθεν ἐπὶ τὸ φρέαρ τοῦ ὅρκου, 24 Ὤφθη αὐτῷ κύριος ἐν τῇ νυκτὶ ἐκείνῃ, καὶ
εἶπεν· ἐγώ εἰμι ὁ Θεὸς Ἀβραὰμ τοῦ πατρός σου· μὴ φοβοῦ· μετὰ σοῦ γάρ εἰμι,
καὶ εὐλογήσω σε, καὶ πληθυνῶ τὸ σπέρμα σου διὰ Ἀβραὰμ τὸν πατέρα σου.

Ὤφθη αὐτῷ, φησιν, ἐν τῇ νυκτὶ ἐκείνῃ. σκόπει Θεοῦ κηδεμονίαν. ἵνα γὰρ αὐτὸν ἀνα-
κτήσηται, καὶ θαρρεῖν παρασκευάσῃ, ἐπιφαίνεται αὐτῷ, καί φησιν, ἐγώ εἰμι ὁ Θεὸς Ἀβραὰμ
25 τοῦ πατρός σου, ὁ τὸν πατέρα τὸν σὸν ἐπίδοξον πεποιηκὼς, καὶ ἐν τοσαύτῃ περιφανείᾳ κα-
ταστήσας, καὶ ξένον ὄντα περιφανέστερον τῶν ἐγχωρίων ἀπεργασάμενος. ἐγώ εἰμι ἐκεῖ-
νος ὁ ἐκεῖνον οὕτως αὐξηθῆναι παρασκευάσας, καὶ μεγάλην διὰ πάντων τὴν περὶ αὐτὸν
πρόνοιαν ἐπιδειξάμενος ἐγώ εἰμι. μὴ τοίνυν φοβοῦ. τί ἐστι, μὴ φοβοῦ; μή σε ταῦτα
ξενιζέτω, τὸ παρὰ τοῦ Ἀβιμέλεχ ἐλαθῆναι, τὸ παρὰ τῶν ποιμένων ἀδικηθῆναι. πολ-
30 λὰ τοιαῦτα καὶ ὁ πατὴρ ὁ σὸς πέπονθε, καὶ διὰ τούτων λαμπρότερος ἀνεδείχθη. μὴ τοί-
νυν ταῦτά σε φοβείτω. μετὰ σοῦ γάρ εἰμι. διὰ τοῦτο ταῦτα γίνεσθαι συγχωρῶ, ὁμοῦ
καί σε βουλόμενος διὰ τῆς ἐπιεικείας ἐνδείξασθαι τὴν οἰκείαν ἀρετὴν, κἀκείνων τῆς
γνώμης τὴν μοχθηρίαν κατάδηλον ἅπασι γενέσθαι, ἵνα σε καὶ ὑπὲρ τούτων στεφανώσω.
μετὰ σοῦ γάρ εἰμι. διὸ καὶ ἀχείρωτος ἔσῃ, καὶ τῶν πολεμούντων δυνατώτερος, καὶ τῶν ἐπηρε-
35 αζόντων ἰσχυρότερος. καὶ ἡ μὲν παρὰ ἐμοῦ πρόνοια καὶ ἐπίφθονόν σε ἐργάσεται. μετὰ σοῦ γάρ
εἰμι, καὶ εὐλογήσω σε, καὶ πληθυνῶ τὸ σπέρμα σου διὰ Ἀβραὰμ τὸν πατέρα σου. σκόπει
Θεοῦ φιλανθρωπίαν. εἰπὼν, ἐγώ εἰμι ὁ Θεὸς Ἀβραὰμ τοῦ πατρός σου, καὶ δείξας ὅ-
πως ᾠκειώσατο τὸν πατριάρχην, ὡς καταξιῶσαι Θεὸν ἑαυτὸν καλεῖν Ἀβραὰμ, καὶ ὁ
τῆς οἰκουμένης δεσπότης καὶ δημιουργὸς ἑνὸς ἀνθρώπου φάσκειν εἶναι Θεὸς, οὐ συγκλείων
40 μέχρι τοῦ πατριάρχου τὴν οἰκείαν δεσποτείαν, ἀλλὰ τὴν πολλὴν περὶ αὐτὸν εὔνοιαν
δεικνὺς, οὕτω, φησὶν, αὐτὸν ᾠκειωσάμην, ὡς πάντων τῶν ἄλλων ἀντάξιον ἐκεῖνον ἐμοὶ νο-
μισθῆναι. διὸ καὶ πληθυνῶ τὸ σπέρμα σου διὰ Ἀβραὰμ τὸν πατέρα σου. πολλὰς ὀ-
φείλω τὰς ἀμοιβὰς ἐκείνῳ τῆς εἰς ἐμὲ ὑπακοῆς· δι' ἐκεῖνον οὖν πληθυνῶ τὸ σπέρ-

μα σου. ὁμοῦ καὶ παρεθάρρυνε τὸν δίκαιον, καὶ διὰ τῆς μνήμης τοῦ πατρὸς εἰς ζῆλον αὐτὸν διήγειρε τοῦ τὴν ὁμοίαν ἐκείνῳ ἀρετὴν ἐπιδείξασθαι. εἶτα ἐπὶ τῶν τοσαῦτα αὐτῷ ἀγαθὰ ὑπέσχετο, 25 Ὠκοδόμησεν ἐκεῖ, φησι, θυσιαστήριον, καὶ ἐπεκαλέσατο τὸ ὄνομα κυρίου, καὶ ἔπηξεν ἐκεῖ τὴν σκηνὴν αὐτοῦ. Τί ἐστιν ᾠκοδόμησεν ἐκεῖ θυσιαστήριον; τὰς εὐχαριστίας, φησὶν, ἐκεῖ ἀνήνεγκε τῷ δεσπότῃ, ὑπὲρ ὧν τοσαύτην περὶ αὐτὸν κηδεμονίαν ἐπεδείξατο. καὶ ὤρυξαν ἐκεῖ οἱ παῖδες Ισαὰκ φρέαρ. ἐν ἀδείᾳ λοιπὸν ὁ δίκαιος γίνεται. ὁ γὰρ εἰπὼν, μετὰ σοῦ εἰμι καὶ εὐλογήσω σε καὶ πληθυνῶ τὸ σπέρμα σου, οὗτος ἀθρόον αὐτῷ καὶ τὴν περιφάνειαν ἐχαρίσατο, καὶ πᾶσιν αὐτὸν περίβλεπτον γίνεσθαι πεποίηκεν. ὅρα γοῦν τὸν Ἀβιμέλεχ ἐκεῖνον τὸν ἐλάσαι ἐπιχειρήσαντα καὶ εἰπόντα, ἄπελθε ἀφ' ἡμῶν, νῦν πρὸς αὐτὸν ἐρχόμενον. 26 Ἐπορεύθη γὰρ, φησιν, Ἀβιμέλεχ, καὶ ὁ νυμφαγωγὸς αὐτοῦ καὶ ὁ ἀρχιστράτηγος· 27 Καὶ εἶπεν αὐτοῖς Ισαὰκ, ἵνα τί ἤλθετε πρὸς μέ; ὑμεῖς δὲ ἐμισήσατέ με, καὶ ἀπεστείλατε ἀφ' ὑμῶν.

Θέα μοι πόση τοῦ δικαίου ἡ πραότης. ὁρῶν τοὺς ἀπελάσαντας καὶ τοσοῦτον περὶ αὐτὸν τὸ μῖσος ἐπιδειξαμένους, νῦν ἐν τάξει ἱκετῶν πρὸς αὐτὸν παραγινομένους, οὐκ ἐφρόνησε μέγα κατ' αὐτῶν, οὐδὲ ἐπήρθη τὴν διάνοιαν, ἔναυλον ἔχων τὴν μνήμην τῶν παρὰ τοῦ Θεοῦ πρὸς αὐτὸν ῥηθέντων, οὐδὲ τῇ δυνάμει τοῦ δεσπότου πεποιθὼς κατεξανίσταται τοῦ βασιλέως, ἀλλὰ πάλιν τὴν συνήθη ἐπιείκειαν ἐπιδεικνύμενος μετὰ πολλῆς πραότητός φησι πρὸς αὐτοὺς, ἵνα τί ἤλθετε πρὸς μέ; ὑμεῖς δὲ ἐμισήσατέ με, καὶ ἀπεστείλατε ἀφ' ὑμῶν. τίνος ἕνεκεν, φησι, παραγενέσθαι πρὸς μὲ κατεδέξασθε, τὸν ἐλαθέντα, τὸν μισηθέντα;

28 Καὶ εἶπον, ἰδόντες ἑωράκαμεν ὅτι κύριος μετὰ σοῦ, καὶ εἴπαμεν, γενέσθω ἀρὰ ἀνὰ μέσον ἡμῶν καὶ ἀνὰ μέσον σου, καὶ διαθησόμεθα διαθήκην μετὰ σοῦ, 29 Μὴ ποιήσειν μεθ' ἡμῶν κακὸν, καθότι ἡμεῖς οὐκ ἐβδελυξάμεθά σε, καὶ ὃν τρόπον ἐχρησάμεθά σοι καλῶς, καὶ ἐξαπεστείλαμέν σε μετ' εἰρήνης, καὶ νῦν εὐλογημένος σὺ ὑπὸ κυρίου. Ὅρα πόση τῆς ἐπιεικείας ἡ ἰσχὺς, καὶ ὅση τῆς ἀρετῆς ἡ δύναμις. οἱ γὰρ πρῴην ἐλάσαντες, νῦν παραγινόμενοι πρὸς τὸν ξένον, πρὸς τὸν ἄπολιδα, πρὸς τὸν ἀλήτην, οὐ μόνον ἀπολογοῦνται ὑπὲρ τῶν ἤδη γεγενημένων, καὶ συγγνώμην αἰτοῦσιν ὑπὲρ τῶν ἡμαρτημένων, ἀλλὰ καὶ ἀνακηρύττουσι τὸν δίκαιον, καὶ δεικνύουσι τὸν ἐπιτεθέντα αὐτοῖς φόβον, καὶ ὁμολογοῦσι καὶ τὴν οἰκείαν ἀσθένειαν, καὶ τῷ δικαίῳ μεγάλην μαρτυροῦσι τὴν δύναμιν. τί γὰρ ἂν εἴη τούτου ἰσχυρότερον τοῦ μεθ' ἑαυτοῦ τὸν Θεὸν ἔχοντος; ἰδόντες, φησὶν, ὅτι κύριος μετὰ σοῦ. πόθεν ὑμῖν ἡ τοιαύτη γνῶσις; ναί, φησιν, αὐτὰ ἡμῖν τὰ πράγματα ἀντὶ διδασκαλίας γέγονεν. εἴδομεν γὰρ ὅτι ἐλαυνόμενος τῶν ἐλαυνόντων ἰσχυρότερος γέγονας, καὶ ἐπηρεαζόμενος τῶν ἐπηρεαζόντων περιγέγονας, καὶ ἐκ τῆς τῶν πραγμάτων ἀκολουθίας συνείδομεν, ὅτι πολλῆς ἀπολαύεις τῆς ἄνωθεν ῥοπῆς. τοῦτο δὲ καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ οἰκονομίας ἔργον, τὸ τὴν διάνοιαν αὐτῶν ποιῆσαι καταπλαγῆναι τὸν δίκαιον, καὶ γνῶσιν ἐνθεῖναι τοιαύτην. ἐπεὶ οὖν, φησιν, ἔγνωμεν ὅτι κύριος μετὰ σοῦ, γενέσθω ἀρὰ ἀνὰ μέσον ἡμῶν. ὅρα πῶς ὑπὸ τοῦ συνειδότος ὠθούμενοι, καὶ οὐδενὸς ἑτέρου καταναγκάζοντος, οὐδὲ τὰ γεγενημένα ἐξαγγέλλοντος, αὐτοὶ ἑαυτοὺς ἐλέγχειν ἐπείγονται. εἰ γὰρ μὴ ἠδικήσατε, φησι, τίνος ἕνεκεν καὶ συνθήκας ἀπαιτεῖτε παρὰ τοῦ δικαίου; ἀλλὰ τοιοῦτόν ἐστιν ἡ ἀδικία. καθ' ἑκάστην ἡμέραν καταξαίνει τὸ συνειδὸς, καὶ σιγῶντος τοῦ ἠδικημένου, οἱ τὴν ἀδικίαν ἐργασάμενοι τὴν δίκην ἐφεστάναι νομίζοντες, ἐφ' ἑκάστης ἡμέρας ἐναγώνιοι γίνονται, καὶ μονονουχὶ ὑπογράφουσιν ἑαυτοῖς τὴν ἐκδίκησιν τῶν ἡμαρτημένων. ὃ δὴ καὶ οὗτοι μαθόντες, γενέσθω, φησὶν, ἀρὰ ἀνὰ μέσον ἡμῶν καὶ ἀνὰ μέσον σοῦ. εἶτα λέγουσιν, ὁποίαν βούλον-

ται

ται γενέσθαι τὴν ἀρχήν. καὶ διαθησόμεθα διαθήκην μετὰ σοῦ, μὴ ποιήσειν μεθ' ἡμῶν κακόν, διότι ἡμεῖς οὐκ ἐβδελυξάμεθά σε. ὅρα πῶς ἐναντία ἑαυτοῖς ὑπὸ τοῦ θορύβου καὶ τῆς ἀγωνίας φθέγγονται, μὴ ποιήσειν μεθ' ἡμῶν κακόν. τίνος ἕνεκεν οὕτω φοβεῖσθε τὸν δίκαιον, ὁρῶντες καὶ πρὸς τοὺς ἐπηρεάζοντας τοσαύτην τὴν ἐπιείκειαν ἐπιδεικνύμενον; ἀλλ' ὁ
5 ἀδέκαστος δικαστής, τὸ συνειδὸς, αὐτοὺς διήγειρε, καὶ εἰς ἔννοιαν ἤρχοντο, ὅσην περὶ τὸν δίκαιον τὴν ἀγνωμοσύνην ἐπεδείξαντο, καὶ διὰ τοῦτο ὑπὸ τοῦ φόβου καὶ τῆς δειλίας οὐ συνορῶσιν, ὅπως ἐναντία λέγουσι. μὴ ποιήσειν, φησὶ, κακὸν μεθ' ἡμῶν, καθότι ἡμεῖς σε οὐκ ἐβδελυξάμεθα. τίνος οὖν ἕνεκεν ἀπηλάσατε; ἀλλ' ὁ δίκαιος οὐκ ἀπαιτεῖ εὐθύνας, οὐδὲ ἐλέγχει τὰ παρ' αὐτῶν εἰρημένα. καὶ ὃν τρόπον, φησὶν, ἐχρησάμεθά σοι καλῶς, καὶ
10 ἐξαπεστείλαμέν σε μετ' εἰρήνης, καὶ νῦν σὺ εὐλογημένος ὑπὸ κυρίου. ὁρᾷς ὅτι τὴν ἄνωθεν δίκην ἐδεδίεσαν. ᾔδεισαν γὰρ ὅτι, καὶ εἰ αὐτὸς διὰ ἐπιείκειαν μὴ ἀμύνηται τὰ εἰς αὐτὸν γεγενημένα, ἀλλ' ὁ τοσαύτην περὶ αὐτὸν πρόνοιαν ἐπιδεικνύμενος, εὐθύνας αὐτοὺς ἀπαιτήσει τῶν εἰς τὸν δίκαιον γεγενημένων. διὰ τοῦτο ἐξευμενίζοντες τὸν δίκαιον καὶ συνθήκας ἀπαιτεῖν ἐπείγονται, ὁμοῦ καὶ ὑπὲρ τῶν ἤδη γεγενημένων ἀπολογούμενοι, καὶ ὑπὲρ
15 τῶν ἑξῆς τὴν ἀσφάλειαν ἑαυτοῖς περιποιούμενοι.

30 Καὶ ἐποίησεν αὐτοῖς, φησὶ, δοχὴν, καὶ ἔφαγον καὶ ἔπιον, 31 Καὶ ἀναστάντες τὸ πρωῒ ὤμοσεν ἕκαστος πρὸς τὸν πλησίον αὐτοῦ, καὶ ἐξαπέστειλεν αὐτοὺς Ἰσαὰκ, καὶ ἀπῴχοντο ἀπ' αὐτοῦ μετὰ σωτηρίας. Ὅρα τοῦ δικαίου τὴν φιλοφροσύνην, πῶς ἀμνησικάκως αὐτοῖς διελέχθη, καὶ οὐ μόνον λήθην ἐποιήσατο τῶν εἰς αὐτὸν γεγενημένων,
20 ἀλλὰ καὶ πολλὴν περὶ αὐτοὺς τὴν φιλοξενίαν ἐπιδείκνυται. ἐποίησε γὰρ, φησὶν, αὐτοῖς δοχὴν, καὶ ἔφαγον καὶ ἔπιον. διὰ τῆς ἑστιάσεως πληροφορῆσαι αὐτοὺς βούλεται, ὡς οὐδεμίαν μνήμην ποιεῖται τῶν εἰς αὐτὸν εἰργασμένων [παρὰ αὐτῶν.] καὶ ἐξαπέστειλεν αὐτοὺς, φησὶ, καὶ ἀπῴχοντο μετὰ σωτηρίας. ᾐνίξατο διὰ τούτου ἡ θεία γραφὴ, ὅτι μετὰ πολλοῦ τοῦ φόβου τὸν κίνδυνον προσδοκῶντες παρεγένοντο, καὶ περὶ τοῦ παντὸς, ὡς εἰπεῖν, ἀ-
25 γωνιῶντες τὴν πρὸς τὸν δίκαιον ἀπολογίαν ἔσπευσαν ποιήσασθαι. εἶδες πῶς οὐδὲν ἰσχυρότερον ἀρετῆς, οὐδὲ δυνατώτερον, πῶς οὐδὲν ἀσφαλέστερον τοῦ τῆς ἄνωθεν συμμαχίας ἀπολαύοντος. εἶτα 32 Ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, φησὶν, ἀπελθόντες οἱ παῖδες τοῦ Ἰσαὰκ ὤρυξαν φρέαρ, καὶ εἶπαν, οὐχ εὕρομεν ὕδωρ. 33 Καὶ ἐκάλεσεν αὐτὸ, ὅρκον. διὰ τοῦτο ἐκάλεσε τὸ ὄνομα τῇ πόλει, φρέαρ ὅρκου, ἕως τῆς σήμερον
30 ἡμέρας. Ὅρα καὶ ἐνταῦθα ἐκ τῶν γεγενημένων τὴν προσηγορίαν αὐτὸν ἐπιτιθέντα τῷ τόπῳ. ἐπειδὴ γὰρ ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ τὸ φρέαρ ὀρύξαντες οὐδὲν εὗρον, ἐν ᾗ τοὺς ὅρκους ἐποιήσαντο πρὸς ἀλλήλους, φρέαρ ὅρκου ἐπέθηκεν ὄνομα τῷ τόπῳ, ἵνα ὑπόμνησις ᾖ τῶν γεγενημένων. εἶδες πῶς οὔτε τὴν ἀπὸ τοῦ νόμου διδασκαλίαν ἔχων ὁ δίκαιος οὗτος, οὔτε πρὸς ἕτερόν τινα ἰδεῖν ἔχων, ἀλλὰ τῷ πατρὶ κατακολουθήσας, καὶ ἀπὸ
35 τοῦ τῇ φύσει τῇ ἀνθρωπίνῃ ἐγκειμένου τῷ συνειδότι διδασκάλου ὁδηγούμενος, τοσαύτην φιλοσοφίαν ἐπεδείκνυτο. τὰ γὰρ γεγενημένα οὐ μόνον τὴν ἐπιείκειαν ἐδείκνυ τοῦ δικαίου τούτου, ἀλλὰ καὶ τὰ τοῦ Χριστοῦ παραγγέλματα διὰ τῶν ἔργων αὐτὸν πληροῦν ἀπέφηνε. καὶ ὅπερ ὁ Χριστὸς ἔλεγε διατατόμενος τοῖς μαθηταῖς, καὶ παραινῶν οὐ μόνον τοὺς ἀγαπῶντας ἀγαπᾶν, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς ἐχθροὺς τὴν ἀγάπην ἐπιδείκνυσθαι, τοῦτο
40 οὗτος ἄνωθεν ἐπλήρου, καὶ πρὸς τοὺς τοσοῦτον μῖσος περὶ αὐτὸν ἐσχηκότας τοσαύτην ἐπεδείκνυτο τὴν φιλοξενίαν, καὶ τὸ τῆς μνησικακίας πάθος ἐξώρισε τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς.

Ματθ. ε μδ.

ΗΘΙΚΟΝ

Τίνος οὖν ἂν εἴημεν ἡμεῖς συγγνώμης ἄξιοι, ἡμεῖς οἱ μετὰ τὴν χάριν, καὶ τὴν τοσαύτην διδασκαλίαν, καὶ τὰ τοῦ σωτῆρος παραγγέλματα, οὐδὲ τὸ αὐτὸ μέτρον τῷ δικαίῳ

τούτῳ φθάσαι δυνάμενοι; καὶ τί λέγω τὸ αὐτὸ μεῖζον; ἀλλὰ μηδὲ ἐγγὺς εἶναι ἰσχύοντες; τοσαύτη γὰρ νῦν ἐπεπόλασε τῆς κακίας ἡ ὑπερβολή, ὡς σπάνιον εἶναι καὶ τοὺς ἀγαπῶντας ἀγαπᾷν. πόθεν οὖν ἡμῖν ἔσται σωτηρίας ἐλπίς, εἰ μέλλοιμεν καὶ τῶν τελωνῶν χείρους γίνεσθαι, καθώς φησιν ὁ Χριστὸς λέγων, Ἐὰν ἀγαπᾶτε τοὺς ἀγαπῶντας ὑμᾶς, τί περισσὸν ποιεῖτε; οὐχὶ καὶ οἱ τελῶναι τὸ αὐτὸ ποιοῦσι; καὶ ὁ μὲν Χριστὸς βουλόμενος ἡμᾶς εἰς τὴν ἄκραν κορυφὴν τῆς ἀρετῆς ἀνελθεῖν, ἐκείνων ἀνωτέρους εἶναι βούλεται· ἡμεῖς δὲ κἀκείνων ἐλάττους εἶναι σπεύδομεν. καὶ τί λέγω τελωνῶν; χείρους καὶ τῶν λῃστῶν καὶ τῶν τυμβωρύχων καὶ τῶν ἀνδροφόνων. καὶ γὰρ τούτων ἕκαστος τὸν πρὸς αὐτὸν ἀγαπητικῶς διακείμενον ἀγαπᾷ, καὶ πολλάκις καὶ κινδυνεύειν ὑπὲρ τοῦ ἀγαπητοῦ καταδέχεται. τί οὖν ἂν εἴη ἡμῶν ἐλεεινότερον, ὅταν οἱ τοσαύτης ἀξιωθέντες παρὰ τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας, τῶν μυρία ἐργασαμένων κακὰ εὑρισκώμεθα χείρους; ἐννοοῦντες τοίνυν, παρακαλῶ, καὶ τῆς τιμωρίας τῆς ἐκεῖ γινομένης τὸ μέγεθος, καὶ τῆς αἰσχύνης τῆς ἐνταῦθα τὴν ὑπερβολήν, ὀψέ γοῦν ποτε τὴν οἰκείαν ἐπιγνῶμεν εὐγένειαν, καὶ πειθώμεθα τῇ τοῦ Χριστοῦ διδασκαλίᾳ, καὶ μὴ μόνον τοὺς ἀγαπῶντας ἀγαπῶμεν γνησίως, πᾶσαν βασκανίαν καὶ φθόνον ἐξορίζοντες τῆς ἑαυτῶν ψυχῆς, ἀλλὰ κἂν ἐχθρωδῶς τινες ὦσι πρὸς ἡμᾶς διακείμενοι, καὶ τούτους ἀγαπᾷν σπουδάζωμεν (καὶ γὰρ οὐδὲ ἑτέρως σωθῆναι δυνατὸν ἡμᾶς μὴ ταύτην ἐλθόντας τὴν ὁδόν) καὶ μᾶλλον τῶν ἀγαπώντων ἡμᾶς τούτους ἀγαπᾷν σπουδάζωμεν, ἅτε δὴ μυρίων ἡμῖν τῶν ἀγαθῶν προξένους γινομένους. οὕτω γὰρ καὶ τῶν ἡμαρτημένων ἡμῖν τὴν συγχώρησιν εὑρέσθαι δυνησόμεθα, καὶ μετὰ κατεσταλμένης διανοίας καὶ συντετριμμένης ψυχῆς τὰς πρὸς τὸν Θεὸν ἱκεσίας ποιεῖσθαι· ὅταν γὰρ ψυχὴ ἐκτὸς γένηται πάσης ἀπεχθείας, καὶ τὸν λογισμὸν ἐν γαλήνῃ ἱδρυμένον ἔχῃ, μετὰ πολλῆς τῆς νήψεως τὸν δεσπότην καλοῦσα, πολλὴν ἐπισπᾶται τὴν ἄνωθεν ῥοπήν· ἧς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἀξιωθῆναι, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ᾽ οὗ τῷ πατρὶ ἡ δόξα, ἅμα τῷ ἁγίῳ πνεύματι, νῦν καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Λογ. νγ. ΗΝ ΔΕ ΗΣΑΥ ΕΤΩΝ ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΝΤΑ,

καὶ ἔλαβε τὴν Ἰουδεὶμ θυγατέρα Βαιὴλ τοῦ Χετταίου, καὶ τὴν Βασεμὰθ θυγατέρα Ἐλὼμ τοῦ Εὐαίου, καὶ ἦσαν ἐρίζουσαι τῷ Ἰσαὰκ καὶ τῇ Ῥεβέκκᾳ. κ. κδ

Φέρε καὶ σήμερον, εἰ δοκεῖ, τὰ ἑξῆς τῶν χθὲς εἰρημένων ἐπελθόντες κατὰ τὸ ἡμῖν ἐγχωροῦν ἀναπτύξωμεν ἕκαστον τῶν γεγραμμένων, ἵνα τὴν ἐντεῦθεν ὠφέλειαν καρπωσάμενοι, οὕτως οἴκαδε ἀναχωρήσωμεν. ἴδωμεν τοίνυν τὴν ἀρχὴν τῶν ἀνεγνωσμένων. 34 Ἦν δὲ Ἠσαῦ, φησιν, ἐτῶν μ´, καὶ ἔλαβε τὴν Ἰουδεὶμ θυγατέρα Βαιὴλ τοῦ Χετταίου, καὶ τὴν Βασεμὰθ θυγατέρα Ἐλὼμ τοῦ Εὐαίου, 35 Καὶ ἦσαν ἐρίζουσαι τῷ Ἰσαὰκ καὶ τῇ Ῥεβέκκᾳ. κ. κδ

Ὅρα πόσα ἐκ τῶν ὀλίγων τούτων ῥημάτων ἔστι καταμαθεῖν. τίνος γὰρ ἕνεκεν ἡμῖν τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐτῶν τοῦ Ἠσαῦ ἐσήμανεν; οὐχ ἁπλῶς, ἀλλ᾽ ἵνα ἐντεῦθεν καταμάθωμεν τὸ Ἰσαὰκ τὸ γῆρας, καὶ ὅτι λοιπὸν προβεβηκὼς ἦν. ἐὰν γὰρ μνημονεύσωμεν τῶν ἔμπροσθεν εἰρημένων, καὶ ὅτι ἡνίκα μὲν ἔλαβε τὴν Ῥεβέκκαν, καὶ αὐτὸς μ´ ἐτῶν ἐτύγχανεν, ὅτε δὲ ἐτέχθησαν οἱ παῖδες, ξ´ ἐτῶν ἦν, εἰσόμεθα, ὅτι νῦν ρ´ λοιπὸν ἔτους ἐπιβὰς ἐν βαθυτάτῳ γήρᾳ ἐτύγχανεν. ἐπειδὴ γὰρ μέλλει μετὰ ταῦτα διηγεῖσθαι ἡμῖν, ὡς ὑπὸ τοῦ γήρως

ἀμβλυτέρας

Ματθ. ε. μς·

ἀμβλυτέρας εἶχε τὰς ὄψεις, διὰ τοῦτο τῶν ἐτῶν τοῦ Ἠσαῦ τὸν ἀριθμὸν ἐσήμανεν, ἵνα
ἐντεῦθεν εἰδέναι ἔχωμεν ἀκριβῶς τοῦ Ἰσαὰκ τὸν χρόνον. διὰ τοῦτο ἔλεγεν, ἦν δὲ Ἠσαῦ
ἐτῶν μ΄. εἶτα ἵνα μάθωμεν τοῦ παιδὸς τὴν περιπέτειαν, καὶ ὅτι παρὰ τῶν ἐθνῶν, ὧν
οὐκ ἐχρῆν, τὰς γαμετὰς ἠγάγετο, ἐδήλωσεν ἡμῖν ὅτι ἡ μὲν ἐκ τοῦ γένους τῶν Χετταίων
5 ἦν, ἡ δὲ ἐκ τῶν Εὐαίων. καίτοι γε ἐχρῆν αὐτὸν μαθόντα, ὅσην σπουδὴν ὁ πατριάρχης
ἐποιήσατο διαστελλόμενος τῷ παιδὶ τῷ ἑαυτοῦ, ὥστε ἐκ τῆς φυλῆς αὐτοῦ γαμετὴν τῷ
Ἰσαὰκ ἐνέγκαι, καὶ ὅτι ἡ μήτηρ αὐτῶν ἡ Ῥεβέκκα ἐκ τῆς Χαρρὰν ὡρμᾶτο, μηδὲν τοιοῦ-
τον βουλεύσασθαι. ἀλλ' ἵνα ἐκ προοιμίων δείξῃ τῶν οἰκείων τρόπων τὸ ἄτακτον, προ-
λαβὼν ἐκείνας ἠγάγετο. καὶ ἵνα μάθωμεν τῶν γυναικῶν τὸ δύστροπον, φησὶν ἡ γραφή,
10 καὶ ἦσαν ἐρίζουσαι τῷ Ἰσαὰκ καὶ τῇ Ῥεβέκκᾳ. καὶ τί ἂν εἴη ταύτης τῆς μοχθηρίας χα-
λεπώτερον; ὅταν αἱ πᾶσαν τιμὴν ἀπονέμειν ὀφείλουσαι, μὴ μόνον τοῦτο μὴ ποιῶσιν,
ἀλλὰ καὶ πρὸς φιλονεικίαν παρασκευάζωνται. ταῦτα δὲ πάντα οὐχ ἁπλῶς ἡμῖν ἡ
ἱστορία σημαίνει, ἀλλ' ἵνα μετὰ ταῦτα ἐπειδὰν ἴδῃς τὴν Ῥεβέκκαν πρὸς τὸν Ἰακὼβ πολ-
λὴν τὴν εὔνοιαν ἐπιδεικνυμένην, μάθῃς ὡς οὐκ ἀπεικὸς πρᾶγμα διεπράττετο.
15 τέως δὲ ἵνα μὴ τὴν ἀκολουθίαν προφθάσωμεν, αὖθις ἑπώμεθα τοῖς γεγραμμένοις.

1 Ἐγένετο δὲ μετὰ τὸ γηρᾶσαι τὸν Ἰσαάκ, καὶ ἠμβλυώθησαν οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ τοῦ ὁρᾷν. (κεφ. κζ.)
Οὐκέτι γάρ, φησιν, ὑπὸ τοῦ γήρως ὁρᾷν ἠδύνατο. Καὶ ἐκάλεσεν Ἠσαῦ
τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν πρεσβύτερον, καὶ εἶπεν αὐτῷ, υἱέ μου, 2 Ἰδοὺ ἐγὼ γεγήρα-
κα, καὶ οὐ γινώσκω τὴν ἡμέραν τῆς τελευτῆς μου. 3 Νῦν οὖν λαβὲ τὸ σκεῦός σου,
20 τήν τε φαρέτραν καὶ τὸ τόξον, καὶ ἔξελθε εἰς τὸ πεδίον, 4 Καὶ θήρευσόν μοι θήραν,
καὶ ποίησόν μοι ἐδέσματα, ὡς φιλῶ ἐγώ, καὶ ἔνεγκέ μοι ἵνα φάγω, ὅπως εὐλογήσῃ σε ἡ
ψυχή μου, πρὶν ἢ ἀποθανεῖν με. Ἐνταῦθά μοι σκόπει, ἀγαπητέ, τὴν ἄφατον
τοῦ Θεοῦ σοφίαν, καὶ ὅπως ὁ μὲν πατήρ, τὴν φυσικὴν φιλοστοργίαν ἐπιδεικνύμενος, ταῦτα
διετάξατο τῷ Ἠσαῦ· ὁ δὲ σοφὸς καὶ εὐμήχανος δεσπότης διὰ τῆς Ῥεβέκκας τὴν οἰκεί-
25 αν πρόρρησιν εἰς ἔργον ἐξενεχθῆναι παρασκευάζει, διδάσκων ἡμᾶς ὅση τῆς ἀρετῆς
ἡ ἰσχὺς καὶ τῆς τῶν τρόπων ἐπιεικείας. καὶ γὰρ ἐκεῖνος μὲν καὶ ἀπὸ τῶν πρωτοτοκίων, καὶ
ἀπὸ τῆς τοῦ πατρὸς περὶ αὐτὸν διαθέσεως τὰ πρωτεῖα ἔχειν νομίζων, ἀθρόον ἁπάν-
των ἔρημος ηὑρίσκετο, ἐπειδὴ τὰ παρ' ἑαυτοῦ εἰσενεγκεῖν οὐκ ἠβουλήθη· οὗτος δὲ ἐπειδὴ οἴκο-
θεν ἦν ἐνάρετος, καὶ τὴν ἄνωθεν εἶχε ῥοπὴν συμμαχοῦσαν αὐτῷ, καὶ ἄκοντος τοῦ πατρὸς
30 τὴν παρ' αὐτοῦ εὐλογίαν ἐπισπᾶται. οὐδὲν γὰρ ἰσχυρότερον τοῦ παρὰ τῆς δεξιᾶς ἐ-
κείνης βοηθουμένου. ὅρα γοῦν ἀκριβῶς ἅπαντα, ἵνα μάθῃς τῆς οἰκονομίας τὴν ὑπερβο-
λήν, καὶ πῶς ὁ μὲν τῆς ἐκεῖθεν ἀπολαύων ῥοπῆς, πολλῆς ἐν ἅπασιν ἀξιοῦται τῆς "συν- (ἐνεργείας,)
εργίας, ὥστε τὴν τοῦ πατρὸς εὐλογίαν εἰς αὐτὸν μετενεχθῆναι· ὁ δὲ πάντων διαμαρτά-
νει, προδεδομένος οἴκοθεν διὰ τὴν τῶν τρόπων μοχθηρίαν. 5 Ῥεβέκκα δέ, φη-
35 σιν, ἤκουσε λαλοῦντος Ἰσαὰκ πρὸς Ἠσαῦ τὸν υἱὸν αὐτοῦ. ἐπορεύθη δὲ Ἠσαῦ εἰς τὸ
πεδίον θηρεῦσαι θήραν τῷ πατρὶ αὐτοῦ. 6 Εἶπε δὲ Ῥεβέκκα πρὸς τὸν υἱὸν αὐτῆς
τὸν ἐλάσσω. Διὰ τί προσέθηκε τὸν ἐλάσσω; ἐπειδὴ ἀνωτέρω εἶπεν, ὅτι ἐκά-
λεσεν Ἰσαὰκ τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν πρεσβύτερον, ἵνα μάθωμεν τίνι νῦν διαλέγεται ἡ Ῥεβέκ-
κα, φησὶ πρὸς τὸν ἐλάσσω, τουτέστι τὸν Ἰακώβ. Ἰδὲ ἐγὼ ἤκουσα τοῦ πατρός σου
40 λαλοῦντος πρὸς Ἠσαῦ τὸν ἀδελφόν σου, καὶ λέγοντος, 7 Ἔνεγκέ μοι θήραν, καὶ
ποίησόν μοι ἐδέσματα, ἵνα φαγὼν εὐλογήσω σε ἐναντίον κυρίου πρὸ τοῦ ἀποθανεῖν
με. ταῦτα μὲν ἤκουσα τοῦ πατρός σου πρὸς τὸν ἀδελφόν σου τὸν Ἠσαῦ διαλεγομένου.
8 Νῦν οὖν υἱέ "ἄκουέ μου καθὰ σοὶ ἐγὼ ἐντέλλομαι, (κἄκουε) 9 Καὶ πορευθεὶς εἰς τὰ

πρόβατα λαβέ μοι ἐκεῖθεν δύο ἐρίφους ἁπαλοὺς καὶ καλούς, καὶ ποιήσω αὐτοὺς ἐδέσματα τῷ πατρί σου, ὡς φιλεῖ, 10 Καὶ εἰσοίσεις τῷ πατρί σου, καὶ φάγεται, ὅπως εὐλογήσῃ σε ὁ πατήρ σου πρὸ τοῦ ἀποθανεῖν αὐτόν. Ὅρα μητρὸς φιλοστοργίαν, μᾶλλον δὲ Θεοῦ οἰκονομίαν. αὐτὸς γὰρ ἦν ὁ καὶ ταύτην πρὸς τὴν συμβουλὴν διεγείρων, καὶ τὸ πᾶν κατορθωθῆναι ποιῶν. εἶδες τῆς μητρὸς τὴν ἀρίστην συμβουλήν; ὅρα καὶ τὸν Ἰακὼβ τὸ περιεσκεμμένον, καὶ ὅπως διὰ τῆς ἀποκρίσεως τῶν οἰκείων τρόπων δείκνυσι τὴν ἐπιείκειαν.

11 Εἶπε γάρ, φησι, πρὸς τὴν μητέρα αὐτοῦ· ἔστιν ὁ ἀδελφός μου Ἡσαῦ ἀνὴρ δασύς, ἐγὼ δὲ ἀνὴρ λεῖος. 12 Μήποτε ψηλαφήσῃ με ὁ πατήρ, καὶ ἔσομαι ἐναντίον αὐτοῦ ὡς καταφρονῶν, καὶ ἐπάξω ἐμαυτῷ κατάραν, καὶ οὐκ εὐλογίαν.

Πολλὴ τοῦ παιδὸς ἡ εὐγνωμοσύνη, καὶ ἡ πρὸς τὸν πατέρα αἰδώς. δέδοικα, φησί, μὴ εἰς τὸ ἐναντίον μοι τὰ τῆς σπουδῆς ἐπέλθοι, μὴ δόξω ἐναντιοῦσθαι τῇ τοῦ πατρὸς γνώμῃ, καὶ ἀντὶ τῆς εὐλογίας κατάραν ἐπισπάσωμαι. τί οὖν ἡ Ῥεβέκκα ἡ θαυμασία καὶ φιλόστοργος; ἐπειδὴ οὐκ ἐξ οἰκείας γνώμης μόνον τοῦτο διεπράττετο, ἀλλὰ καὶ τῇ ἄνωθεν ὑπηρετεῖτο προρρήσει, πᾶσαν σπουδὴν ποιεῖται τὸν φόβον ἐξελεῖν τοῦ παιδός, καὶ θάρσος ἐνθεῖναι, ὥστε τὴν συμβουλὴν εἰς ἔργον ἀγαγεῖν. καὶ οὐχ ὑπισχνεῖται αὐτῷ ὅτι δυνήσεται παρακρούσασθαι τὸν πατέρα καὶ λαθεῖν, ἀλλὰ τί;

13 Ἐπ' ἐμὲ ἡ κατάρα σου τέκνον· μόνον ὑπάκουσον τῆς φωνῆς μου, καὶ πορευθεὶς ἔνεγκέ μοι. Κἂν γένηται τοιοῦτόν τι, φησίν, οὐδὲν αὐτὸς παραβλαβήσῃ. μὴ τοίνυν δείσῃς, ἀλλὰ θαρρῶν ὑπάκουσόν μου τῆς φωνῆς, καὶ ποίει τὰ παρ' ἐμοῦ σοι συμβουλευθέντα. τοῦτο ἀληθῶς φιλοστοργία μητρός, τὸ ὑπὲρ τοῦ παιδὸς ἑτοίμως ἅπαντα καταδέχεσθαι. ταῦτα εἰποῦσα ἴσχυσεν ἐξελεῖν τοῦ παιδὸς τὸν φόβον. 14 Καὶ πορευθεὶς ἔλαβε καὶ ἤνεγκε τῇ μητρὶ αὐτοῦ, καὶ ἐποίησεν ἐδέσματα καθὰ ἐφίλει ὁ πατὴρ αὐτοῦ.

15 Καὶ λαβοῦσα, φησίν, ἡ Ῥεβέκκα τὴν στολὴν τοῦ υἱοῦ αὐτῆς τοῦ πρεσβυτέρου τὴν καλήν, ἣ ἦν παρ' αὐτῇ ἐν τῷ οἴκῳ, ἐνέδυσεν Ἰακὼβ τὸν υἱὸν αὐτῆς τὸν νεώτερον,

16 Καὶ τὰ δέρματα τῶν ἐρίφων περιέθηκε περὶ τοὺς βραχίονας αὐτοῦ, καὶ ἐπὶ τὰ γυμνὰ τοῦ τραχήλου αὐτοῦ, 17 Καὶ ἔδωκε τὰ ἐδέσματα καὶ τοὺς ἄρτους, οὓς ἐποίησεν, εἰς τὰς χεῖρας Ἰακὼβ τοῦ υἱοῦ αὐτῆς, καὶ εἰσήνεγκε τῷ πατρὶ αὐτοῦ. Θέα μοι ἐνταῦθα τῆς Ῥεβέκκας μετὰ τῆς φιλοστοργίας καὶ τὴν πολλὴν σοφίαν. ἐπειδὴ γὰρ εἶπεν ὁ νεώτερος, ὅτι ὁ μὲν ἦν δασύς, ὁ δὲ λεῖος, τὴν στολήν, φησίν, ἐνέδυσεν αὐτὸν τοῦ Ἡσαῦ, καὶ τὰ δέρματα περιέθηκεν αὐτῷ, καὶ πανταχόθεν σχηματίσασα αὐτόν, ὡς τὴν ἀπάτην εἰς ἔργον ἐλθεῖν, δοῦσα τὰ ἐδέσματα καὶ τοὺς ἄρτους εἰς τὰς χεῖρας, παρεσκεύασε προσαγαγεῖν τῷ πατρί. σκόπει μοι πάλιν ἐνταῦθα πῶς τῆς ἄνωθεν χάριτος ἦν τὸ πᾶν. ὅταν γὰρ ἡμεῖς τὰ παρ' ἑαυτῶν εἰσενέγκωμεν, δαψιλοῦς ἀπολαυσόμεθα καὶ τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ συνεργίας. ἵνα γὰρ μὴ ῥαθυμῶμεν, μηδὲ ἀναπεπτωκότες ὦμεν, βούλεται καὶ ἡμᾶς τι συνεισφέρειν, ἵν' οὕτω καὶ τὰ παρ' ἑαυτοῦ ἐπιδείξηται· καὶ οὔτε τὸ πᾶν τῆς ἄνωθεν γίνεται βοηθείας, ἀλλὰ δεῖ καὶ ἡμᾶς τι συνεισενεγκεῖν, οὔτε παρ' ἡμῶν πάλιν ἀπαιτεῖ τὸ πᾶν, εἰδὼς τῆς ἡμετέρας ἀσθενείας τὴν ὑπερβολήν, ἀλλὰ τὴν οἰκείαν φιλανθρωπίαν μιμούμενος, καὶ βουλόμενος ἀφορμήν τινα λαβεῖν, ὥστε τὴν οἰκείαν φιλοτιμίαν ἐπιδείξασθαι, ἀναμένει τὰ παρ' ἡμῶν εἰσενεχθῆναι. ὅπερ καὶ νῦν γεγένηται. ἐπειδὴ γὰρ καὶ ὁ Ἰακὼβ καὶ ἡ Ῥεβέκκα, ἅπερ ἐχρῆν ἀφ' ἑαυτῶν γενέσθαι, πεποιήκασι, καὶ ὁ μὲν ὑπήκουσε τῆς συμβουλῆς τῆς μητρός, ἡ δὲ τὰ παρ' ἑαυτῆς πάντα ἐπλήρωσε, τότε λοιπὸν καὶ ὁ ἀγαθὸς δεσπότης τὸ πάντων δυσχερέστερον τοῦτο μετ' εὐκολίας ἀνυσθῆναι πεποίηκε, τὸ μὴ γενέσθαι κατάδηλον τῆς ἀπάτης τὸ δρᾶμα τῷ Ἰσαάκ. ἐπειδὴ γὰρ προσήνεγκε τὰ ἐδέσματα

τῷ πατρὶ, 19 Εἶπε, τίς εἶ σὺ τέκνον; καὶ εἶπεν Ἰακὼβ τῷ πατρὶ αὐτοῦ, ἐγώ εἰμι
Ἠσαῦ ὁ υἱός σου ὁ πρωτότοκος. πεποίηκά σοι, καθὰ λελάληκάς μοι. ἀναστὰς κάθισον,
καὶ φάγε ἐκ τῆς θήρας μου, ὅπως εὐλογήσῃ με ἡ ψυχή σου. Ἐννόει μοι μεθ' ὅσης ἀ-
γωνίας ταῦτα ἐφθέγγετο ὁ Ἰακώβ. ὁ γὰρ ἐν προοιμίοις εἰπὼν τῇ μητρὶ, φοβοῦμαι
5 μὴ ἐπάξω ἐμαυτῷ κατάραν καὶ οὐκ εὐλογίαν, νῦν ἐν ὅσῳ φόβῳ καθειστήκει τοσοῦτον
δρᾶμα ὑποκρινόμενος; ἀλλ' ἐπειδὴ Θεὸς ἦν ὁ συνεργῶν τοῖς γινομένοις, ἅπαντα εἰς
ἔργον ἐξῄει. τί οὖν, ἂν εἴποι τις, καὶ τῷ ψεύδει τῷ τοιούτῳ Θεὸς συνήργησε; μὴ ἁπλῶς
ἐξέταζε τὸ γινόμενον, ἀγαπητέ, ἀλλὰ τὸν σκοπὸν καταμάνθανε, καὶ ὅτι οὐ βιωτικῆς
ἕνεκεν τινος πλεονεξίας τοῦτο ἐγίγνετο, ἀλλὰ τοῦ πατρὸς τὴν εὐλογίαν ἐπισπάσα-
10 σθαι ἐσπούδαζεν. ἄλλως δὲ εἰ μέλλοις ἁπλῶς τὰ γινόμενα ἐξετάζειν, καὶ μὴ τὸν σκοπὸν
πανταχοῦ ἐπιζητεῖν, ὥρα σοι καὶ τὸν πατριάρχην παιδοκτόνον ὀνομάζειν, καὶ τὸν Φινεὲς
ἀνδροφόνον. ἀλλ' οὔτε ἐκεῖνος παιδοκτόνος, ἀλλὰ καὶ λίαν φιλόστοργος, εἰ καί τις ἄλλος, οὔτε
οὗτος ἀνδροφόνος, ἀλλὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἄγαν ζηλωτής. ἑκάτερος γὰρ αὐτῶν τὸ δοκοῦν τῷ
Θεῷ διεπράττετο. διόπερ ὁ μὲν διὰ τὴν ὑπακοὴν πολλῆς ἀξιοῦται τῆς ἄνωθεν ἀ-
15 μοιβῆς· ὁ δὲ διὰ τὸν ζῆλον ἀνακηρύττεται. Ἔστη γάρ, φησι, Φινεὲς, καὶ ἐξιλάσατο. εἰ τοί- Ψαλ. ρε. λ.
νυν φόνος εὐδοκίμησε, καὶ παιδοκτονία ἐν ἐκείνοις, ἐπειδὴ κατὰ Θεοῦ γνώμην ἐγένοντο, καὶ
οὐ τοῖς γενομένοις προσέχομεν, ἀλλὰ τῷ σκοπῷ τῶν γινομένων, καὶ τῇ τῶν πεποιηκότων γνώ-
μῃ, πολλῷ μᾶλλον καὶ ἐνταῦθα τοῦτο λογίζεσθαι χρή. μὴ τοίνυν τοῦτο σκόπει, ὅτι ψεῦ-
δος ἦν τὰ λεγόμενα παρὰ τοῦ Ἰακὼβ, ἀλλ' ἐκεῖνο ἐννόει, ὅτι βουλόμενος ὁ Θεὸς εἰς
20 ἔργον τὴν πρόρρησιν αὐτοῦ ἀγαγεῖν, ἅπαντα οὕτως ᾠκονόμησε γενέσθαι. καὶ ἵνα μάθῃς ὅ-
τι ὁ Θεὸς ἦν ὁ πάντα ἐξευμαρίζων, καὶ τὰ δύσκολα εὔκολα ποιῶν, ὅρα πῶς ὁ δίκαιος
οὐκ ἠδυνήθη συνιδεῖν τὴν ἀπάτην, ἀλλὰ καὶ πείθεται τοῖς παρὰ τοῦ Ἰακὼβ ῥηθεῖσι, καὶ
ἀπολαύσας τῶν ἐδεσμάτων ἀμείβεται αὐτὸν ταῖς εὐλογίαις· καὶ οὐ πρότερον παραγίνε-
ται ἀπὸ τῆς θήρας ὁ Ἠσαῦ, μέχρις ὅτε πάντα τέλος ἔλαβεν, ἵνα διὰ πάντων γνῶμεν
25 ὅτι κατὰ Θεοῦ γνώμην τὸ γινόμενον ἦν. 20 Εἶπε δέ, φησιν, Ἰσαάκ, τί τοῦτο ὅτι
ταχὺ εὗρες ὦ τέκνον; ὁ δὲ εἶπεν, ὃ παρέδωκε κύριος ὁ Θεός σου ἐναντίον ἐμοῦ.

Ἔτι ἐναγώνιος εἱστήκει ὁ Ἰακὼβ καὶ ηὔξετο αὐτῷ τὰ τοῦ φόβου, καὶ πάντα ἐγίνετο,
ἵνα μάθωμεν δι' αὐτῶν ὅτι ὁ φιλάνθρωπος δεσπότης οὐχ ἁπλῶς τὴν οἰκείαν ἐπιδεί-
κνυται πρόνοιαν, ἂν μὴ πολλὴν ἴδῃ καὶ τὴν παρ' ἡμῶν θερμότητα γινομένην. μὴ γάρ μοι
30 παραδράμῃς, ἀγαπητέ, τοῦτον νῦν τὸν ἀγῶνα, ἀλλὰ σκόπει ὅτι περὶ τοῦ παντὸς ἦν
αὐτῷ ὁ κίνδυνος, καὶ ἐδεδοίκει καὶ ἔτρεμε μὴ δι' εὐλογίαν κατάρας ὑπεύθυνος γένηται.
Εἶτά φησιν, 21 Εἶπε δὲ Ἰσαάκ, ἔγγισόν μοι καὶ ψηλαφήσω σε, τέκνον, εἰ σὺ εἶ ὁ
υἱός μου Ἠσαῦ, ἢ οὔ. Ἀπὸ γὰρ τῆς φωνῆς ἠρέμα πως ἐνεδοίαζεν ὁ δίκαιος. ἀλλ' ἐ-
πειδὴ ἐχρῆν τὴν οἰκονομίαν εἰς ἔργον ἐξελθεῖν, οὐ συνεχωρήθη συνιδεῖν τὴν ἀπάτην.
35 22 Ἤγγισε δέ, φησιν, Ἰακὼβ, καὶ ἐψηλάφησεν αὐτόν, καὶ εἶπεν, ἡ μὲν φωνὴ, φωνὴ Ἰα-
κώβ· αἱ δὲ χεῖρες, χεῖρες Ἠσαῦ. καὶ οὐκ ἐπέγνω αὐτόν. Ὅρα πῶς δείκνυται ὅτι τὸ
τοῦ Θεοῦ χάριτος ἦν τὸ πᾶν, τῆς παρασκευαζούσης καὶ αὐτὸν μηδὲν τῶν γινομένων συνι-
δεῖν, καὶ τὸν Ἰακὼβ ἀπολαῦσαι τῆς πατρικῆς εὐλογίας, 23 Καὶ οὐκ ἐπέγνω
αὐτόν, φησιν. ἦσαν γὰρ αἱ χεῖρες αὐτοῦ ὡς αἱ χεῖρες Ἠσαῦ. καὶ εἶπεν, 24 Εἰ σὺ
40 εἶ ὁ υἱός μου Ἠσαῦ; Ὅρα πάλιν πῶς δείκνυσιν ἡ θεία γραφή, ὅτι ἐδίσταζεν ὁ δίκαιος· εἶπε
γάρ, εἰ σὺ εἶ ὁ υἱός μου Ἠσαῦ; ἵνα καὶ ἐκ τούτου πάλιν γνῶμεν, ὅτι ὁ πατὴρ μὲν ἡττη-
θεὶς τῇ φυσικῇ φιλοστοργίᾳ ἅπαντα διεπράττετο· ὁ δὲ Θεὸς ὁ τὰ μέλλοντα προορῶν, καὶ
ἀπὸ τῆς τῶν τρόπων ἀρετῆς χαρακτηρίζων καὶ δεικνὺς τοὺς ἑαυτοῦ θεράποντας, οὕτως ἅ-

παντα

πάντα οἰκονομεῖ. Καὶ εἶπε, φησιν, ἐγώ. Ἐπειδὴ γὰρ εἶπεν, εἰ σὺ εἶ ὁ υἱός μου Ἠσαῦ; καὶ εἶπεν, ἐγώ, 25 Εἶπε, προσάγαγέ μοι, καὶ φάγομαι ἀπὸ τῆς θήρας σου τέκνον, ἵνα εὐλογήσῃ σε ἡ ψυχή μου. Μόλις ποτὲ τῆς ἀγωνίας λοιπὸν ἀπηλλάγη ὁ Ἰακώβ, Καὶ προσήνεγκε τῷ πατρὶ τὰ ἐδέσματα, καὶ εἰσήνεγκεν οἶνον, καὶ ἔπιε, 26 Καὶ εἶπεν αὐτῷ, ἔγγισόν μοι, καὶ φίλησόν με τέκνον.

27 Καὶ ἐγγίσας ἐφίλησεν αὐτόν, καὶ ὠσφράνθη τὴν ὀσμὴν τῶν ἱματίων αὐτοῦ, καὶ εὐλόγησεν αὐτόν, καὶ εἶπεν.

Ὅρα τῆς θείας γραφῆς τὴν παρατήρησιν. ἐπειδὴ ἠρώτησεν, εἰ σὺ εἶ Ἠσαῦ; καὶ εἶπεν, ἐγώ, καὶ πάλιν ἐψηλάφησεν αὐτόν, καὶ ἠρέμα πως ἐνεδοίαζεν ὑπὸ τῆς φωνῆς εἰς ὑπόκρισιν τινὰ ἐμπεσών, καὶ πάλιν ἠρώτησεν, εἰ σὺ εἶ ὁ υἱός μου Ἠσαῦ; καὶ εἶπεν, ἐγώ, εἶτα προσενήνεγκεν αὐτῷ, καὶ ἔφαγε· τότε, φησίν, ἐφίλησεν αὐτὸν καὶ εὐλόγησεν αὐτόν. ἵνα μὴ νομίσῃ τις ὅτι εἰς τὸ τοῦ Ἠσαῦ πρόσωπον τὴν εὐλογίαν ἐποιήσατο, ἀλλ᾽ εἰς ἐκεῖνον τὸν ὑπ᾽ αὐτοῦ φιληθέντα, διὰ τοῦτο ἐμνημόνευσεν ἡ θεία γραφή, ὅτι καὶ ἐφίλησε, καὶ ηὐλόγησεν ἐκεῖνον τὸν ὑπ᾽ αὐτοῦ φιληθέντα. ὠσφράνθη δέ, φησιν, τὴν ὀσμὴν τῶν ἱματίων αὐτοῦ, καὶ εὐλόγησεν αὐτόν, καὶ εἶπεν. Ἰδοὺ ὀσμὴ τοῦ υἱοῦ μου, ὡς ὀσμὴ ἀγροῦ πλήρους, ὃν ηὐλόγησε κύριος· 28 Καὶ δώσει σοι κύριος ἀπὸ τῆς δρόσου τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἀπὸ τῆς πιότητος τῆς γῆς, καὶ πλῆθος σίτου καὶ οἴνου. Δώσει, φησί, σοι τῷ τὰ ἐδέσματα προσενεγκόντι, σοὶ τῷ ὑπ᾽ ἐμοῦ φιληθέντι. 29 Καὶ δουλευσάτωσάν σοι ἔθνη. Ὅρα πῶς τὴν τῶν ἀναγκαίων ἀφθονίαν αὐτῷ ἐπηύξατο, εἶτα τὴν ἀρχὴν τῶν ἐθνῶν, προμηνύων ἤδη τὴν μέλλουσαν αὐτῷ ἔσεσθαι εὐημερίαν, καὶ τῶν ἐξ αὐτοῦ τικτομένων τὴν ἐπίδοσιν. Καὶ προσκυνησάτωσάν σοι ἄρχοντες.

Οὐ μόνον τῶν ἐθνῶν ὑποταγὴν αὐτῷ ἐπεύχεται, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀρχόντων.

Καὶ γίνου κύριος τοῦ ἀδελφοῦ σου. Ὅρα πῶς ὑπηρετεῖται καὶ ἀγνοῶν ὁ δίκαιος τῇ τοῦ Θεοῦ γνώμῃ. καὶ ἅπαντα ταῦτα διὰ τοῦτο ᾠκονομεῖτο, ἵνα οὗτος ὁ διὰ τὴν ἀρετὴν ἄξιος, αὐτὸς καρπώσηται τὴν εὐλογίαν. Καὶ προσκυνήσουσί σοι οἱ υἱοὶ τοῦ πατρός σου. Υἱοὺς εἴωθεν ἡ γραφὴ καλεῖν πᾶσαν τὴν συγγένειαν, ὡς καὶ ἐνταῦθα, τοὺς υἱοὺς τοῦ πατρός σου, ὡς ἂν εἴποι τις, τοὺς ἐκ τοῦ σπέρματος τοῦ Ἠσαῦ ἔσεσθαι μέλλοντας. οὐδὲ γὰρ ἕτερον παῖδα εἶχεν ὁ Ἰσαάκ, ἀλλ᾽ ἢ τούτους μόνους.

Ὁ καταρώμενός σε, ἐπικατάρατος, ὁ δὲ εὐλογῶν σε, εὐλογημένος. Ἰδοὺ ἡ κορωνὶς τῆς εὐλογίας, ἰδοὺ τὸ κεφάλαιον τῶν ἀγαθῶν ἁπάντων, τὸ εὐλογημένον εἶναι. εἶδες τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίαν. ὁ δεδοικὼς μὴ κατάραν ἐπισπάσηται ἀντὶ εὐλογίας, οὐ μόνον μετὰ τοσαύτης δαψιλείας τὰς εὐλογίας κομίζεται παρὰ τοῦ πατρός, ἀλλὰ καὶ ἐκείνοις ἀρᾶται τοῖς ἐπιχειροῦσιν αὐτὸν καταρᾶσθαι. ἐντεῦθεν μανθάνομεν ὅτι ἐπειδάν τις κατὰ τὰ τῷ Θεῷ δοκοῦντα τὰ καθ᾽ ἑαυτὸν οἰκονομεῖν βούληται, τοσαύτης ἀπολαύει τῆς ἄνωθεν συνεργίας, ὡς αὐτῆς τῶν πραγμάτων τῆς πείρας αἴσθησιν λαβεῖν. τίς γὰρ οὐκ ἂν ἐκπλαγείη καὶ θαυμάσειε τοῦ Θεοῦ τὴν ἄφατον οἰκονομίαν, ὅτι οὐ πρότερον ὁ Ἠσαῦ ἀπὸ τῆς θήρας παρεγένετο, μέχρις ὅτε πέρας ἔλαβεν ἡ τοῦ δράματος ὑπόθεσις, κἀκεῖνος δεξάμενος τὰς εὐλογίας παρὰ τοῦ πατρὸς ἀνεχώρησε; τοῦτο γὰρ ἡμᾶς διδάξαι βουλόμενος ὁ μακάριος Μωϋσῆς ἐπήγαγε, 30 Καὶ ἐγένετο μετὰ τὸ παύσασθαι τὸν Ἰσαὰκ εὐλογοῦντα Ἰακὼβ τὸν υἱὸν αὐτοῦ, καὶ ἐγένετο ὡς ἐξῆλθεν ἀπὸ προσώπου Ἰσαὰκ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, καὶ ἰδοὺ Ἠσαῦ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ ἦλθεν ἀπὸ τῆς θήρας.

Ὅρα πῶς μετὰ τὴν τούτου ἔξοδον ἐκεῖνος εὐθέως παρεγένετο· οὐχ ἁπλῶς οὐδὲ εἰκῇ, ἀλλ᾽ ἵνα ἀγνοῶν προσαγάγῃ καὶ αὐτὸς τὰ ἐδέσματα, καὶ παρὰ τοῦ πατρὸς μάθῃ ἅπασαν

τοῦ πράγματος τὴν ὑπόθεσιν. Εἰ γὰρ ἔφθη καταλαβεῖν τὸν ἀδελφὸν, ἴσως ἂν αὐτὸν καὶ διεχειρίσατο ἡττώμενος ὑπὸ τοῦ θυμοῦ. ὁ γὰρ μετὰ ταῦτα τοῦτο βουλευσάμενος, πολλῷ μᾶλλον ἐν ἀκμῇ τοῦ πράγματος τοῦτο ἂν εἰργάσατο. ἀλλ' ἡ τοῦ Θεοῦ χεὶρ ἦν ἡ τὸν παῖδα διασώζουσα, καὶ τοῦτον μὲν ἄξιον τῆς εὐλογίας ἀπεργαζομένη, ἐκεῖνον δὲ ἀποστερήσασα καὶ τῆς εὐλογίας καὶ τῶν πρωτοτοκίων. παραγενόμενος δέ φησιν,

31 Ἐποίησε καὶ αὐτὸς ἐδέσματα, καὶ προσήνεγκε τῷ πατρὶ αὐτοῦ, καὶ εἶπεν, ἀναστήτω ὁ πατήρ μου, καὶ φαγέτω τῆς θήρας τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, ὅπως εὐλογήσῃ με ἡ ψυχή σου.

Ὅρα μοι πάλιν τὸν δίκαιον ἐν θορύβῳ γενόμενον καὶ διαταραττόμενον τὸν λογισμόν.

32 Ἀκούσας γάρ, φησιν, εἶπεν, τίς εἶ σύ; ὁ δὲ εἶπεν· ἐγώ εἰμι ὁ υἱός σου ὁ πρωτότοκος Ἡσαῦ. Ὅρα πῶς μεγαλοφρονῶν ἐπὶ τῷ πράγματι οὐκ ἠρκέσθη τῷ εἰπεῖν, ἐγώ εἰμι Ἡσαῦ, ἀλλὰ προσέθηκεν, ὁ πρωτότοκος. 33 Ἐξέστη δὲ Ἰσαὰκ ἔκστασιν μεγάλην σφόδρα, καὶ εἶπε, τίς οὖν ὁ θηρεύσας μοι θήραν, καὶ εἰσενέγκας μοι, καὶ ἔφαγον ἀπὸ πάντων πρὸ τοῦ σε ἐλθεῖν, καὶ εὐλόγησα αὐτόν, καὶ εὐλογημένος ἔστω;

Ὅρα πῶς καὶ εἰς ἀπορίαν γενόμενος ὁ δίκαιος, καὶ διηγούμενος αὐτῷ τὸ συμβάν, ὅμως προσέθηκε, καίτοι ἐκείνῳ διδοὺς τὴν πληγήν, τὸ καὶ εὐλόγηκα αὐτόν, καὶ εὐλογημένος ἔστω. τοῦτο δὲ ἐποίει ὁ δίκαιος τῆς τοῦ Θεοῦ σοφίας ὁδηγούσης αὐτοῦ τὴν γλῶτταν, ἵνα πάντα μετ' ἀκριβείας ἐκεῖνος μαθὼν εἰδέναι ἔχῃ, ὡς οὐδὲν αὐτῷ πλέον ἔσται οὔτε ἀπὸ τῶν πρωτοτόκων, οὔτε ἀπὸ τῆς θήρας. 34 Ἀκούσας δέ, φησιν, Ἠσαῦ ἀνεβόησε φωνὴν μεγάλην σφόδρα καὶ πικράν. Τί ἐστι, φωνὴν μεγάλην σφόδρα καὶ πικράν; τὸν θυμὸν ἠνίξατο διὰ τοῦ ῥήματος, καὶ τῆς ὀργῆς, ἧς ἐπλήσθη ταῦτα μαθών, τὴν ὑπερβολήν. καὶ εἶπεν, εὐλόγησον δὴ κἀμὲ πάτερ. 35 Εἶπε δὲ αὐτῷ, ἐλθὼν ὁ ἀδελφός σου μετὰ δόλου ἔλαβε τὴν εὐλογίαν σου. Περιλαβών, φησιν, ὁ ἀδελφός σου τὴν εὐλογίαν πᾶσαν ἐπεσπάσατο μετὰ πολλῆς τῆς δαψιλείας. καὶ ἵνα γνῷς ὅτι ἡ ἄνωθεν χάρις ἦν, ἡ τὸν δίκαιον ἀπατηθῆναι συνεργήσασα, ὅρα πῶς αὐτὸς τοῦτο ὁμολογεῖ λέγων, ἐλθὼν ὁ ἀδελφός σου μετὰ δόλου, μονονουχὶ ἀπολογούμενος τῷ παιδί, καὶ διδάσκων αὐτόν, ὅτι ἀγνοῶν ἐπ' ἐκεῖνον τὰς εὐλογίας ἐποιησάμην, καὶ ὅτι εἰς σὲ ταύτας ἕτοιμος ἤμην ποιήσασθαι· ἀλλ' ἐκεῖνος ἐλθὼν μετὰ δόλου ἔλαβε τὴν εὐλογίαν σου, τὰ σοὶ παρασκευασθέντα ἐκεῖνος ἐδέξατο· οὐ παρὰ τὴν ἐμὴν δὲ αἰτίαν γέγονε. 36 Καὶ εἶπέ, φησιν, Ἠσαῦ· δικαίως ἐπεκλήθη τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰακώβ· ἐπτέρνικε γάρ με ἤδη δεύτερον τοῦτο· τά τε πρωτοτόκιά μου εἴληφε, καὶ νῦν εἴληφε τὴν εὐλογίαν μου.

Οὐ μάτην, φησί, τῆς προσηγορίας ταύτης ἠξιώθη. πτερνισμὸς γὰρ ἑρμηνεύεται τὸ ὄνομα αὐτοῦ, ὅπερ νῦν εἰς ἐμὲ ἐπεδείξατο, καὶ τῶν πρωτοτοκίων ἀποστερήσας καὶ τῆς εὐλογίας. τί οὖν ὁ Ἠσαῦ πρὸς Ἰσαάκ; Οὐχ ὑπελίπου μοι εὐλογίαν πάτερ; 37 Ἀποκριθεὶς δὲ Ἰσαὰκ εἶπεν αὐτῷ, Μάνθανε, φησιν, ὅτι πάσας εἰς αὐτὸν ἐξέχεα τὰς εὐλογίας, Εἰ κύριον αὐτὸν ἐποίησά σου. Ὅρα πῶς εὐθέως ἀπὸ τούτου ἄρχεται, καὶ οὐδὲν ἕτερον λέγει, ἀλλὰ τὴν δουλείαν αὐτῷ σημαίνει καὶ τὴν ὑποταγήν.

Καί φησιν, εἰ κύριον αὐτὸν ἐποίησά σου, καὶ πάντας τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ οἰκέτας, σίτῳ καὶ οἴνῳ ἐστήριξα αὐτόν, σοὶ δὲ τί ποιήσω τέκνον; Οὐδὲν ἕτερον λοιπὸν ὑπολέλειπται. Εἰ δεσπότην αὐτὸν ἐποίησά σου, καὶ πάντας αὐτοῦ οἰκέτας τοὺς ἀδελφούς, καὶ τῶν ἀναγκαίων αὐτῷ τὴν ἀφθονίαν ἐπηυξάμην, τί λοιπὸν ἕτερον λείπεται;

38 Εἶπε δὲ Ἠσαῦ πρὸς τὸν πατέρα αὐτοῦ, μὴ εὐλογία μία σοί ἐστι πάτερ; εὐλόγησον δὴ κἀμέ. Ἐπειδὴ ἤκουσε τοῦ πατρὸς εἰπόντος, καὶ εὐλόγησα αὐτόν, καὶ εὐλογημένος ἔσται, εἶτα καὶ τὴν εὐλογίαν αὐτῷ πᾶσαν δήλην ἐποίησε, τότε φησί, εὐλόγησον

δή

δὴ κἀμὲ πάτερ. μὴ γὰρ μία σοί ἐστιν εὐλογία; μὴ γὰρ οὐχ ἱκανός σοι κἀμὲ ἀξιῶσαι τῆς παρὰ σοῦ εὐλογίας, τὸν οὕτω παρὰ σοῦ ἀγαπώμενον, τὸν πρωτότοκον, τὸν διὰ τὴν θήραν παρὰ σοῦ ἀποσταλέντα; Συνέχεε διὰ τῶν ῥημάτων τὸν πατέρα.

39 Κατανυχθέντος γάρ, φησιν, Ἰσαάκ, ἀνεβόησε φωνῇ Ἡσαῦ, καὶ ἔκλαυσεν.

Εἶδε τὸν πατέρα ἐν ἀμηχανίᾳ ὑπάρχοντα, καὶ οὐ δυνάμενον οὐδὲ ἀνεχόμενον ἀνατρέψαι τὰ ἤδη γεγονότα. καὶ ὁ μὲν τῇ βοῇ καὶ κλαυθμὸν προσετίθηκεν, εἰς πλείονα συμπάθειαν ἀγαγεῖν τὸν πατέρα βουλόμενος. οἰκτείρας δὲ αὐτὸν

Ὁ Ἰσαάκ, εἶπεν αὐτῷ· ἰδοὺ ἀπὸ τῆς πιότητος τῆς γῆς ἔσται ἡ κατοίκησίς σου, καὶ ἀπὸ τῆς δρόσου τοῦ οὐρανοῦ ἄνωθεν, 40 Καὶ ἐπὶ τῇ μαχαίρᾳ σου ζήσῃ, καὶ τῷ ἀδελφῷ σου δουλεύσεις. ἔσται δὲ ἡνίκα ἂν καθελῇς καὶ ἐκλύσῃς τὸν ζυγὸν αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ τραχήλου σου.

Ἐπειδή, φησι, καὶ αὐτὸς τῆς παρ' ἐμοῦ εὐλογίας ἀπολαῦσαι ἐπιθυμεῖς, μάνθανε ὅτι οὐχ οἷόν τέ με ἐναντία τῇ τοῦ Θεοῦ γνώμῃ διαπράξασθαι· ἀλλὰ καί σοι μὲν ἐπεύχομαι τὴν ἀπὸ τῆς δρόσου τοῦ οὐρανοῦ ἀπόλαυσιν. ἴσθι δὲ μέλλων πολεμικὸν ἀναδέξασθαι βίον. ἐπὶ τῇ μαχαίρᾳ γάρ σου ζήσῃ, καὶ τῷ ἀδελφῷ σου δουλεύσεις. ἀλλὰ μηδεὶς ἀκούων ταῦτα ξενιζέσθω, ὁρῶν μετὰ ταῦτα τὸν ἀδελφὸν ἀλήτην γινόμενον διὰ τὸν παρὰ τούτου φόβον καὶ εἰς τὴν ἀλλοτρίαν ἐπειγόμενον, μηδὲ τοῖς προοιμίοις προσέχων, νομιζέτω διαπίπτειν τὴν πρόρρησιν. ὅταν γὰρ ὁ δεσπότης τι ὑπόσχηται, κἂν ἐναντία τῶν ὑποσχέσεων ἴδωμεν ἐν τοῖς προοιμίοις ἐκβαίνοντα, μὴ θορυβώμεθα. οὐ γὰρ οἷόν τί ποτε μέχρι τέλους διαμαρτεῖν. τοῦτο δὲ γίνεται, ἵνα λαμπρότεροι διὰ πάντων οἱ δίκαιοι δεικνύμενοι, τὴν περιουσίαν τῆς τοῦ Θεοῦ δυνάμεως κατάδηλον ἡμῖν ἅπασι γενέσθαι παρασκευάσωσι. καὶ ἐφ' ἑκάστου τῶν δικαίων τοῦτο εὑρήσεις, εἰ βουληθείης ἁπάσας μετ' ἀκριβείας κατιδεῖν τὰς ἱστορίας, ὃ δὴ καὶ νῦν γεγένηται. μὴ γὰρ δὴ τοῦτο ἴδῃς, ὅτι νῦν εὐθέως φυγὰς ἐγίνετο, ἀλλὰ τὴν μετὰ ταῦτα περιφάνειαν λογίζου, καὶ ὅτι τοῦ χρόνου παραδραμόντος αὐτὸς οὗτος ὁ φοβερὸς αὐτῷ γεγονὼς τοσαύτην περὶ αὐτὸν ἐπιδείκνυται τὴν αἰδῶ, καὶ ὅτι εἰς τοσαύτην ἦλθε δόξαν μετὰ τὴν ἐπὶ τῆς ξένης ταλαιπωρίαν, ὡς καὶ τοὺς ἐξ αὐτοῦ τεχθέντας εἰς ἄπειρον πλῆθος ἐκταθῆναι, καὶ διὰ τῆς τούτου προσηγορίας ἅπαν τὸ ἔθνος χαρακτηρίζεσθαι. νυνὶ δὲ διδάσκουσα ἡμᾶς ἡ θεία γραφὴ τοῦ ἀδελφοῦ τὸν θυμόν, καὶ ὅτι πρὸς φόνον ἀπέβλεπε, φησί, 41 Καὶ ἐνεκότει Ἡσαῦ τῷ Ἰακὼβ περὶ τῆς εὐλογίας, ἧς ηὐλόγησεν αὐτὸν ὁ πατὴρ αὐτοῦ.

Καὶ ἵνα μάθωμεν ὅτι οὐχ ἁπλῶς ὀργὴ ἦν πρόσκαιρος τοῦτο, διὰ τῆς λέξεως ἐσήμανεν ἡμῖν τῆς κακίας αὐτοῦ τὴν ὑπερβολήν. ἐνεκότει γάρ φησιν, ἀντὶ τοῦ, ἐνέκειτο, ἐπέμενεν, ὡς καὶ διὰ τῶν ῥημάτων τὴν ἐν τῷ βάθει κρυπτομένην γνώμην φανερὰν καταστῆσαι. Εἶπε γάρ, φησιν, ἐν τῇ διανοίᾳ, ἐγγισάτωσαν αἱ ἡμέραι τοῦ πένθους τοῦ πατρός μου, ἵνα ἀποκτείνω Ἰακὼβ τὸν ἀδελφόν μου.

ΗΘΙΚΟΝ

Ὄντως ἄρα καὶ τῶν μαινομένων αὐτῶν οὐκ ἔλαττον ὁ θυμούμενος παραπαίει. σκόπει γάρ, ὅπως καθάπερ τοὺς μαινομένους ὁ δαίμων ἔνδον ἐπεισελθὼν ἔκφρονας ἐργάζεται, καὶ ἐναντία τοῖς ὁρωμένοις διαπράττεσθαι ἀναπείθει. οὐ γὰρ ὁρῶσιν ὑγιῶς, οὔτε ἑτέρου τι διαπράττονται τῶν χρησίμων, ἀλλὰ καθάπερ τὰς αἰσθήσεις πεπηρωμένοι, καὶ τὸ διακριτικὸν διαφθείραντες, οὕτως ἅπαντα ἐργάζονται· οὕτω καὶ οἱ θυμούμενοι, οὐ τοὺς προσήκοντας ἐπιγινώσκουσιν, οὐ συγγενείας μέμνηνται, οὐ φιλίας, οὐ συνηθείας, οὐκ ἀξιώματος, οὐκ ἄλλου τινὸς ἔννοιαν λαμβάνουσιν, ἀλλ' ὅλοι ὑπὸ τοῦ θυμοῦ τυραννούμενοι κατὰ κρημνῶν φέρονται. τί οὖν ἂν εἴη τῶν τοιούτων ἐλεεινότερον, ὅταν ἁλόντες ὑπὸ τοῦ πάθους, καὶ αἰχμάλωτοι γινόμενοι, πρὸς φόνον ἐπείγονται; διὰ τοῦτο ὁ μακάριος Παῦ-

λος τὴν ῥίζαν ἀποσπᾶται βουλόμενος τοῦ κακοῦ, γράφων παραινεῖ οὕτω λέγων, Πᾶσα (Εφ. δ. λα.)
ὀργὴ καὶ θυμὸς καὶ κραυγὴ ἀρθήτω ἀφ' ἡμῶν σὺν πάσῃ κακίᾳ. οὐ μόνον, φησὶ, θυμοῦσθαι
ὑμᾶς οὐ βούλομαι, οὐδὲ μὴ ὀργίζεσθαι, ἀλλὰ μηδὲ μετὰ κραυγῆς τοῖς πλησίον διαλέ-
γεσθαι, κραυγὴν ἐνταῦθα λέγων τὴν ὑπὸ τοῦ θυμοῦ γινομένην. ὅταν γὰρ τὸ πά-
5 θος ἔνδοθεν διεγείρηται, καὶ ἡ καρδία οἰδαίνῃ, οὐκ ἔτι λοιπὸν ἡ γλῶσσα ἠρέμα φθέγγεσθαι
ἀνέχεται, ἀλλὰ τὴν διάθεσιν τῆς καρδίας ἐμφαίνουσα, μετὰ κραυγῆς τῷ πλησίον διαλέ-
γεσθαι παρασκευάζει. βουλόμενος οὖν ἐν γαλήνῃ διάγειν διηνεκεῖ τοὺς αὐτῷ πειθο-
μένους ὁ μακάριος οὗτος, Εἰπὼν πᾶσα ὀργὴ, ἔδειξε τί ἐστι πᾶσα ὀργὴ, ἡ ἀφ' οἱουδήποτε
πράγματος κινουμένη, καὶ πᾶς θυμὸς καὶ πᾶσα κραυγὴ ἀρθήτω ἀφ' ὑμῶν. Εἶτα αὐτὴν
10 τὴν ῥίζαν τῆς κακίας ξηρᾶναι βουλόμενος καὶ ἄκαρπον ἐργάσασθαι, φησὶ, σὺν πάσῃ
κακίᾳ. ὁ γὰρ οὕτω διακείμενος διηνεκῶς ἐν λιμένι κάθηται, τῶν ἀπὸ τῆς γῆς κυμάτων
ἀπηλλαγμένος, καὶ οὔτε χειμῶνα δέδοικεν, οὔτε ναυάγιον, ἀλλὰ καθάπερ ἐν γαλήνῃ
πλέων, ἢ ἐν εὐδίῳ λιμένι καθήμενος, οὕτως ἕλκει τὸν παρόντα βίον πάσης ταραχῆς ἐκ-
τὸς ὢν, καὶ οὐ μόνον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀθανάτων καὶ ἀπορρήτων ἀγαθῶν τὴν ἀπόλαυσιν
15 ἑαυτῷ διὰ πάντων προξενεῖ· ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλαν-
θρωπίᾳ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ πνεύματι δόξα,
νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Λογ. νδ. ΚΑΛΕΣΑΣΑ ΔΕ ΡΕΒΕΚΚΑ ΤΟΝ ΥΙΟΝ ΑΥ-
20 τῆς τὸν νεώτερον, εἶπεν αὐτῷ.

Ἴδετε χθὲς καὶ τοῦ τελώνου τὴν πολλὴν εὐγνωμοσύνην, καὶ τοῦ δε-
σπότου τὴν ἄφατον φιλανθρωπίαν, καὶ τῶν Ἰουδαίων τὴν ὑπερ-
βάλλουσαν ἀναισθησίαν. Εἴδετε πῶς ἅπαντας ἡμᾶς ἐπαίδευ-
25 σεν ὁ μακάριος Ματθαῖος, δι' ὧν οὕτω ταχέως ὑπήκουσε, δι' ὧν
τοσαύτην ἐπεδείξατο τὴν μεταβολὴν, ὅτι ἐν τῇ προαιρέσει
κεῖται τῇ ἡμετέρᾳ μετὰ τὴν ἄνωθεν χάριν τὰ τῆς ἀρετῆς, καὶ τὰ
κακίας· καὶ ὅτι καὶ σπουδάσαντες δυνάμεθα γενέσθαι ἐνάρετοι, καὶ ῥαθυμήσαντες πά-
(χρημνοὶ.) λιν εἰς τὸν τῆς ἁμαρτίας κρημνὸν καταφερόμεθα. τοῦτο γάρ ἐστιν, ᾧ τῶν ἀλόγων διεστή-
30 καμεν, τὸ λόγῳ τετιμῆσθαι ἡμᾶς παρὰ τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ, καὶ ἐν τῇ φύσει τῇ ἡ-
μετέρᾳ ἐναποκεῖσθαι τὴν γνῶσιν τοῦ καλοῦ, καὶ τοῦ πονηροῦ. μηδεὶς τοίνυν προφασιζέ-
σθω ὡς δι' ἄγνοιαν ἀρετῆς ἀμελῶν, ἢ διὰ τὸ μὴ ἔχειν τὸν ὑποδεικνύντα τὴν ταύτης ὁ-
δόν. ἀρκοῦντα γὰρ ἔχομεν διδάσκαλον, τὸ συνειδὸς, καὶ οὐχ οἷόν τέ τινα ἀπεστερῆσθαι τῆς
ἐκεῖθεν βοηθείας. καὶ γὰρ ἅμα τῇ πλάσει τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἡ γνῶσις τῶν πρακτέων αὐ-
(χύνονται,) 35 τῷ ἐναπετέθη, ἵνα τὴν οἰκείαν εὐγνωμοσύνην ἐπιδειξάμενος, καθάπερ ἐν παλαί-
στρᾳ τινὶ, τῷ παρόντι βίῳ ἐγγυμνασάμενος πρὸς τοὺς τῆς ἀρετῆς πόνους, τὰ ὑπὲρ τῆς
ἀρετῆς βραβεῖα κομίσηται, καὶ ἐν βραχεῖ χρόνῳ πονήσας, ἐν διηνεκεῖ τῷ αἰῶνι τῶν στε-
φάνων ἀξιωθείη, καὶ ἐν τῷ ἐπικήρῳ τούτῳ αἰῶνι τὴν ἀρετὴν ἑλόμενος, ἐν τοῖς ἀπείροις
καὶ ἀϊδίοις αἰῶσι τῶν ἀθανάτων ἀγαθῶν ἀπολαύῃ. ὅπερ εἰδότες, ἀγαπητοὶ, μὴ προ-
40 δῶμεν ἡμῶν τὴν εὐγένειαν, μὴ ἀγνώμονες περὶ τὴν τοσαύτην εὐεργεσίαν γενώμεθα,
μηδὲ τὸ πρόσκαιρον τῆς δοκούσης ἡδονῆς μεταδιώξαντες, διηνεκῆ τὴν ὀδύνην ἑαυτοῖς
κατασκευάσωμεν· ἀλλὰ τὸν ἀκοίμητον ὀφθαλμὸν τὸν τὰ ἀπόρρητα τῆς διανοίας ἐπι-
στάμενον διηνεκῶς περιορώμενοι, οὕτως ἅπαντα τὰ καθ' ἑαυτοὺς οἰκονομῶμεν, καὶ τοῖς
ὅπλοις

ὅπλοις τοῦ πνεύματος φραξάμενοι, καὶ τὴν οἰκείαν εὐγνωμοσύνην ἐπιδειξάμενοι, ἐπισπασώμεθα τὴν ἄνωθεν ῥοπήν, ἵνα τῆς ἐκεῖθεν ἀπολαύοντες συμμαχίας, καὶ τοῦ ἐχθροῦ τε πολεμίου περιγενόμενοι, καὶ ἄκυρα αὐτοῦ καταστήσαντες τὰ μηχανήματα, τῶν ἀγαθῶν ἐκείνων ἀπολαῦσαι δυνηθῶμεν, ὧν ἐπηγγείλατο τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτὸν ὁ κύριος. μὴ τοίνυν πρὸς τὸν πόνον τις ὁράτω τῆς ἀρετῆς, ἀλλὰ τὸ ἐντεῦθεν κέρδος λογιζόμενος ἑτοίμως τοὺς ὑπὲρ ταύτης πόνους καταδεχέσθω. εἰ γὰρ οἱ περὶ τὰ βιωτικὰ στρεφόμενοι, καὶ περὶ τὴν τῶν χρημάτων συλλογὴν μεμηνότες, ἅπαντα προθύμως καταδέχονται, καὶ τοὺς κατὰ θάλατταν κινδύνους, καὶ τὰ ναυάγια, καὶ τὰς τῶν πειρατῶν ἐφόδους προορῶντες, οὐδὲ οὕτως ὀκνηρότεροι γίνονται, καὶ ταῦτα οὐδὲ θαρρεῖν περὶ τοῦ τέλους δυνάμενοι· ποίαν ἡμεῖς ἕξομεν ἀπολογίαν τῶν ἀθανάτων ἐκείνων ἕνεκεν πρὸς τοὺς τῆς ἀρετῆς ἀγῶνας μὴ πάσῃ σπουδῇ καὶ προθυμίᾳ ἀποδυόμενοι; τίνος ἕνεκεν οὕτως ἀγνώμονες περὶ τὸν εὐεργέτην γινόμεθα, καὶ οὔτε τὰ ἤδη δωρηθέντα λογιζόμεθα, οὔτε τὰ ἐπαγγελθέντα ἐννοοῦμεν, ἀλλὰ πάντων, ὡς εἰπεῖν, λήθην ποιησάμενοι, ἁπλῶς καὶ εἰκῆ βοσκημάτων δίκην ἅπαντα περιτρέχομεν, καὶ τῆς μὲν ψυχῆς οὐδεμίαν ἐπιμέλειαν ποιούμεθα, τὴν δὲ γαστέρα μόνην διαρρηγνύντες, καὶ πολλὴν διὰ ταύτης τῷ ταλαιπώρῳ τούτῳ σώματι τὴν λύμην κατασκευάζοντες; τοῦτο μὲν διὰ τῆς ἀμετρίας, καὶ τῆς πολλῆς ἀδηφαγίας μυρία πράγματα κατασκευάζειν ἡμῖν παρασκευάζομεν, τὴν δὲ ψυχὴν λιμῷ τήκεσθαι συγχωροῦμεν. καίτοι ψυχὴ σώματος κυριώτερον, καὶ ἐκείνης ἀπειρηκυίας νεκρὸν τοῦτο καταλείπεται. δέον οὖν κἀκείνῃ τὴν κατάλληλον καὶ ἁρμόττουσαν παρέχειν τροφὴν ἡμᾶς, ἑκατέροις λυμαινόμεθα, ἀμετρίαν καὶ ἐνταῦθα κἀκεῖ πολλὴν ἐπιδεικνύμενοι, καὶ τὸ μὲν ὑπὲρ τὴν χρείαν πιαίνοντες, τὴν δὲ ὑπὸ λιμοῦ διαφθείρεσθαι καταναγκάζοντες. καὶ ὅπερ ὁ τῶν ὅλων δεσπότης ἐν τάξει μεγίστης ἀγανακτήσεως ἠπείλησέ ποτε τῷ τῶν Ἰουδαίων δήμῳ, λέγων, Δώσω ὑμῖν οὐ λιμὸν ἄρτου, οὐδὲ δίψαν ὕδατος, ἀλλὰ λιμὸν τοῦ ἀκοῦσαι λόγον κυρίου, (διδάσκων ἡμᾶς ὅτι ἐκεῖνος μὲν ὁ λιμὸς τὸ σῶμα κατατείνειν δύναται), οὗτος δὲ ὁ λιμὸς αὐτῆς καθικνεῖται τῆς ψυχῆς· τοῦτ' αὐτὸ νῦν, ὅπερ αἰτίᾳ τιμωρίας ἐκείνοις ἐπάγειν τότε ἠπείλησεν ὁ δεσπότης, ἡμεῖς ἑκόντες ἐπισπώμεθα, καὶ ταῦτα τοῦ Θεοῦ τοσαύτην περὶ ἡμᾶς κηδεμονίαν ἐπιδειξαμένου, καὶ οἰκονομήσαντος μετὰ τῆς ἀπὸ τῶν γραφῶν ἀναγνώσεως, ἔχειν ἡμᾶς καὶ τὴν ἀπὸ τῶν διδασκάλων νουθεσίαν. διὸ παρακαλῶ τὴν ὑμετέραν ἀγάπην πᾶσαν ῥαθυμίαν ἀποτινάξασθαι, καὶ διεγερθῆναι μικρόν, καὶ πᾶσαν τὴν σπουδὴν μεταθεῖναι ἐπὶ τὴν τῆς ψυχῆς σωτηρίαν. οὕτω γὰρ ἂν καὶ τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ εὔνοιαν μετὰ δαψιλείας ἐπισπάσησθε, καὶ ἡμεῖς προθυμότερον τὴν πρὸς ὑμᾶς διδασκαλίαν ποιησώμεθα, ὁρῶντες εἰς ἔργον ἡμῖν ἐκβαίνουσαν τὴν συμβουλήν. ἐπεὶ καὶ γεωργός, ἐπειδὰν ἴδῃ τῆς γῆς τὴν ἐπιτηδειότητα πολλὴν παρέχουσαν αὐτῷ τῶν καρπῶν τὴν φοράν, καὶ αὐτὸς μετὰ πλείονος τῆς σπουδῆς πρὸς τοὺς τῆς γεωργίας πόνους ἐναποδύεται· τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ ἡμεῖς, ἂν θεασώμεθα τὴν κατὰ Θεὸν ὑμῶν προκοπήν, καὶ ὅτι τὰ παρ' ἡμῶν λεγόμενα διὰ τῶν ἔργων ἐνδείκνυσθαι σπουδάζετε, πλείονα καὶ αὐτοὶ τὸν πόνον τὸν διδασκαλικὸν ἐπιδειξόμεθα· ἅτε εἰδότες ὅτι οὐ κατὰ πετρῶν σπείρομεν, ἀλλ' εἰς λιπαρὰν καὶ βαθύγεων καταβάλλομεν τὰ σπέρματα. διὰ γὰρ τοῦτο καθ' ἑκάστην ἡμέραν τὴν πρὸς ὑμᾶς διδασκαλίαν ποιούμεθα, ἵνα καὶ ὑμεῖς κερδάναντές τι χρήσιμον ἐντεῦθεν ἀπέλθητε, καὶ τὰ τῆς ἀρετῆς ὑμῖν αὐξάνηται, καὶ ἡμεῖς ὁρῶντες ὑμῶν τὴν προκοπὴν εὐφρανώμεθα. μὴ γὰρ ἁπλῶς καὶ εἰκῆ λέγειν βουλόμεθα, ὥστε τὸν παρ' ὑμῶν ἔπαινον καρπώσασθαι, καὶ ἵνα κροτήσαντες ὑμεῖς ἀναχωρήσητε; οὐ διὰ τοῦτο (μὴ γένοιτο) ἀλλὰ διὰ τὴν ὠφέλειαν τὴν ὑμετέραν.

Ἀμ. η. ια.

ἐμοὶ

ἐμοὶ μέγιστος ἔπαινος καὶ ἀρκετὸς, εἴ τις ἀπὸ τῆς κακίας ἐπὶ τὴν ἀρετὴν μεταβάλ-
λοιτο, εἴ τις περὶ τοῦτο ῥᾴθυμος ὢν, σπουδαῖος ἐκ τῆς παρ' ἡμῶν ὑπομνήσεως γένη-
ται. τοῦτο καὶ ἐμοὶ μέγιστον φέρει τὸν ἔπαινον καὶ τὴν παραμυθίαν, καὶ ὑμῖν πολὺ τὸ κέρδος
καὶ τὸν πλοῦτον τὸν πνευματικόν. ἀλλὰ καὶ ὅτι μετὰ πολλῆς ἐπιδείξεσθε τὴν σπουδὴν, οὐκ
5 ἀμφιβάλλω. οἶδα γὰρ ὅτι θεοδίδακτοί ἐστε, δυνάμενοι καὶ ἄλλους νουθετεῖν. διὰ τοῦτο
ἐνταῦθα στήσας τὴν περὶ τούτου συμβουλὴν, τῆς συνήθους ἅψομαι διδασκαλίας, ἐκ
τῶν τοῦ μακαρίου Μωϋσέως ῥημάτων, μᾶλλον δὲ τῶν παρὰ τοῦ ἁγίου πνεύματος δι' αὐ-
τοῦ ἡμῖν εἰρημένων, μικρά τινα εἰς τὸ μέσον προθεὶς, ἐκεῖθεν ὑμῖν σήμερον τὴν ἑστία-
σιν παραθήσομαι. ἠκούσατε πρώην ὅπως κατὰ τὴν συμβουλὴν τῆς Ῥεβέκκας ἅπαν-
10 τα διαπραξάμενος ὁ Ἰακὼβ, τὴν παρὰ τοῦ πατρὸς εὐλογίαν ἐπεσπάσατο, τὴν ἐπαι-
νετὴν ἐκείνην κλοπὴν ἐπιδειξάμενος. δι' ὃ καὶ τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ συνεργίας ἀπήλαυ-
σε, καὶ εἰς ἔργον ἐξῆλθεν αὐτῷ τὸ σπουδαζόμενον. ἀλλ' ἐπειδὴ ἐντεῦθεν αὐτῷ πολὺς ὁ
φθόνος ἐκινεῖτο παρὰ τοῦ Ἡσαῦ, καὶ πρὸς φόνον λοιπὸν παρεσκευάζετο ὁ ἀδελφός. τοι-
οῦτον γάρ ἐστι τὸ ὀλέθριον πάθος· οὐ πρότερον ἵσταται, μέχρις ἂν τὸν ὑπὸ τοῦ πάθους
15 ἁλόντα κατὰ κρημνῶν ἐνεχθῆναι παρασκευάσῃ, καὶ πρὸς τὴν τοῦ φόνου παρανομίαν
δραμεῖν. ῥίζα γὰρ τοῦ φόνου ὁ φθόνος. οὕτω καὶ ἐξ ἀρχῆς ἐπὶ τοῦ Κάϊν καὶ ἐπὶ τοῦ Ἄβελ
γέγονεν. οὐδὲν γὰρ ἔχων οὐδὲ ἐκεῖνος, οὐ μικρὸν, οὐ μέγα ἐγκαλέσαι τῷ ἀδελφῷ, ἐπειδὴ
εἶδεν εὐδοκιμοῦντα παρὰ τῷ δεσπότῃ τῶν ὅλων ἀπὸ τῆς προσκομιδῆς τῶν δώρων, καὶ
ἑαυτὸν ἀπόβλητον γεγενημένον διὰ τὴν οἰκείαν ῥᾳθυμίαν, εἰς φθόνον εὐθὺς διηγείρετο,
20 καὶ τὴν ῥίζαν τοῦ φόνου τεκὼν ἐν τῇ διανοίᾳ, παραχρῆμα καὶ τὸν καρπὸν ἐκεῖνον τὸν ὀλέ-
θριον ἐπεδείξατο, καὶ τὸν φόνον εἰς ἔργον ἤγαγεν. οὕτω δὴ καὶ νῦν ὁ Ἡσαῦ ἰδὼν τὸν ἀδελ-
φὸν τὰς εὐλογίας παρὰ τοῦ πατρὸς δεξάμενον, καὶ ὑπὸ τοῦ θυμοῦ καὶ τῆς βασκανίας εἰς
φθόνον ἐξενεχθεὶς, ἐμελέτα τοῦ ἀδελφοῦ τὴν ἀναίρεσιν. ἀλλ' ἡ θαυμασία μήτηρ τοῦτο
αἰσθομένη, πάλιν τὴν μητρικὴν φιλοστοργίαν περὶ τὸν παῖδα ἐπιδείκνυται, καὶ συμ-
25 βουλὴν εἰσάγει τὴν δυναμένην αὐτὸν ἐξαρπάσαι τῶν τοῦ ἀδελφοῦ χειρῶν. 42 Καλέσα-
σα γάρ, φησι, τὸν υἱὸν αὐτῆς τὸν νεώτερον, εἶπεν αὐτῷ, ἰδοὺ Ἡσαῦ ὁ ἀδελφός σου ἀπειλεῖ
σοι ἀποκτεῖναί σε. 43 Νῦν οὖν ἄκουσόν μου τῆς φωνῆς. Ἡ πεῖρά σε διδασκέτω, φησὶν,
ὅτι λυσιτελῆ σοι συμβουλεύω, καὶ καθάπερ ἤδη τῆς ἐμῆς φωνῆς ἀκούσας, τὰς μεγάλας ἐ-
κείνας εὐλογίας ἐπεσπάσω παρὰ τοῦ πατρὸς, οὕτω δὴ καὶ νῦν ἄκουσόν μου τῆς φωνῆς, ἵνα διαφυ-
30 γεῖν δυνηθῇς τοῦ ἀδελφοῦ τὰς χεῖρας. οὕτω γὰρ ἑαυτὸν ἐλευθερώσεις τῶν κινδύνων, κἀμὲ τοῦ
πένθους. εἰκὸς γὰρ ἐκεῖνον, εἰ τοῦτο τολμήσειε, [σε μετὰ τὸν ἐν φόνῳ] δίκην ἀπαιτηθῆ-
ναι, καὶ πανταχόθεν ἐμοὶ τῆς ὀδύνης τὴν ἐπίτασιν αὔξεσθαι. Ἄκουσον οὖν μου τῆς φω-
νῆς, καὶ ἀναστὰς ἀπόδραθι πρὸς τὸν ἀδελφόν μου Λάβαν εἰς Χαῤῥὰν,

κ. ὑπόπτευσε ἔχειν.

44 Καὶ οἴκησον μετ' αὐτοῦ ἡμέρας τινὰς, ἕως τοῦ ἀποστρέψαι τὸν θυμὸν καὶ τὴν ὀργὴν τοῦ
35 ἀδελφοῦ σου ἀπὸ σοῦ, 45 Καὶ ἐπιλάθηται ἃ πεποίηκας αὐτῷ, καὶ ἀποστείλασα
μεταπέμψομαί σε ἐκεῖθεν, μήποτε ἀτεκνωθῶ ἐκ τῶν δύο ὑμῶν ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ.

κ. ἐκεῖ

Ἄπιθι, φησὶ, πρὸς τὸν ἀδελφόν μου Λάβαν, καὶ οἴκει ἐκεῖ μετ' αὐτοῦ. εἰκὸς γὰρ καὶ
τὸν χωρισμὸν, καὶ τὸν ἐν μέσῳ χρόνον ἰσχῦσαί τι πλέον καὶ παραμυθήσασθαι τὸ πάθος, καὶ
τὴν βασκανίαν λωφῆσαι, καὶ λήθην αὐτῷ γενέσθαι τῶν ὑπὸ σοῦ γεγενημένων περὶ τὴν
40 τῆς εὐλογίας κλοπήν. καὶ ἐπιλάθηται, φησὶν, ἃ πεποίηκας αὐτῷ. εἰκότως, φησὶν,
ὀργίζεται, δι' ὃ προσήκει ἐκκλῖναι αὐτοῦ τὴν ὁρμὴν, ὅπως ἀπὸ τοῦ χρόνου λήθης ἐγγενο-
μένης αὐτῷ, μετὰ ἀσφαλείας λοιπὸν δυνηθῇς τὴν ἐνταῦθα οἴκησιν ποιήσασθαι. καὶ ἵνα
μὴ δυσχεράνῃ ὁ παῖς ἐπὶ τὴν ἀλλοτρίαν ἀπιέναι καταναγκαζόμενος, ὅρα πῶς πα-

παραμυθεῖται τὴν τοῦ νέου ψυχήν, πρῶτον μὲν εἰποῦσα, ἄπιθι πρὸς Λάβαν τὸν ἀδελφόν μου. μὴ γὰρ πρὸς ξένον τινά, φησι, κατεπείγω σε ἀπελθεῖν; πρὸς τὸν ἀδελφὸν τὸν ἐμόν, καὶ οἴκει μετ' αὐτοῦ ἡμέρας τινάς. βραχύν, φησι, χρόνον, ὀλίγας ἡμέρας, ἕως τοῦ παύσασθαι τὴν ὀργήν. νῦν γὰρ καὶ ἀκμάζει αὐτῷ, φησιν, ὁ θυμός, καὶ οὔτε τοῦ πατρὸς αἰδῶ τινα ποιεῖται, καθάπαξ τυραννούμενος ὑπὸ τοῦ πάθους, οὔτε τὴν ἀδελφικὴν στοργὴν ἐν διανοίᾳ λαμβάνει· ἀλλ' ἑνὸς μόνου γίνεται, τοῦ τὸν θυμὸν ἀποπληρῶσαι. καὶ ἀποστείλασα μεταπέμψομαί σε ταχέως, φησίν, ἐκεῖθεν. σὲ ἐπανάξω. ἄπιθι τοίνυν θαρρῶν, ὅτι ἀποστείλασα μεταπέμψομαί σε. περὶ γὰρ τοῦ παντός ἐστί μοι ὁ ἀγών, καὶ περὶ ἀμφοτέρων δέδοικα, μήποτε ἀποστερηθῶ ἀμφοτέρων. ὅρα σύνεσιν μητρός· πῶς οἴκοθεν κινουμένη, μᾶλλον δὲ τῇ τοῦ Θεοῦ προῤῥήσει καὶ νῦν ὑπηρετουμένη, ἐκεῖνα συμβουλεύει τῷ παιδί, ἅπερ ὁ Χριστὸς παρῄνει τοῖς μαθηταῖς, συμβουλεύων μὴ ὁμόσε χωρεῖν τοῖς κινδύνοις, ἀλλὰ διὰ τῆς ἀναχωρήσεως παραμυθεῖσθαι τοῦ πάθους τὴν μανίαν. τοῦτο τοίνυν καὶ αὕτη εἰσηγουμένη τῷ παιδί, πρότερον αὐτῷ συμβουλεύσασα καὶ παραθαρρύνασα αὐτοῦ τὸν λογισμόν, ὥστε μὴ δυσχερᾶναι πρὸς τὸν χωρισμόν, τότε λοιπὸν καὶ ἀφορμὴν εὔλογον τῇ ἀποδημίᾳ περιθεῖναι βούλεται, ὥστε μὴ περιφανῶς δόξαι διὰ τὴν τοῦ ἀδελφοῦ βασκανίαν ἀναχωρεῖν, μηδὲ τὸν πατέρα γνῶναι τὴν ἀληθῆ τῆς ἀποδημίας αἰτίαν, μήτε τοῦ Ἠσαῦ τὴν κατ' αὐτοῦ ἀγανάκτησιν. 46 Καὶ εἰσελθοῦσα, φησι, πρὸς τὸν Ἰσαὰκ ἡ Ῥεβέκκα εἶπε, προσώχθισα τῇ ζωῇ μου διὰ τὰς θυγατέρας τῶν υἱῶν Χέτ. εἰ λήψεται Ἰακὼβ γυναῖκα ἀπὸ τῶν θυγατέρων τῆς γῆς ταύτης, ἵνα τί μοι τὸ ζῆν; Σκόπει πῶς εὐπρόσωπον εὗρε πρόφασιν. ὅταν γὰρ ἡμῖν ἡ ἄνωθεν συμπράττῃ δεξιά, καὶ τὰ δυσχερῆ εὔκολα γίνεται, καὶ τὰ δύσκολα ῥᾴδια. ἐπεὶ οὖν καὶ αὕτη εἶχε τὸν τῶν ὅλων Θεὸν συναινοῦντα αὐτῆς τῇ γνώμῃ, πάντα τὰ δυνάμενα συντελεῖν τῇ οἰκονομίᾳ τῇ μελλούσῃ, καὶ τοῦ παιδὸς τῇ σωτηρίᾳ ὑπέβαλεν αὐτῆς τῇ διανοίᾳ. προσώχθισα, φησι, τῇ ζωῇ διὰ τὰς θυγατέρας τῶν υἱῶν Χέτ. εἰ λήψεται Ἰακὼβ γυναῖκα ἀπὸ τῶν θυγατέρων τῆς γῆς ταύτης, ἵνα τί μοι τὸ ζῆν; ἐνταῦθα αἰνίττεσθαί μοι δοκεῖ τῶν γυναικῶν τοῦ Ἠσαῦ τὸ δύστροπον, καὶ ὅτι πολλῆς ἀηδίας αὐτοῖς ὑπόθεσις γεγόνασι. καὶ γὰρ ἀνωτέρω διηγήσατο ἡμῖν ἡ θεία γραφή, ὅτι ἔλαβεν ἀπὸ τῶν Χετταίων καὶ ἀπὸ τῶν Εὐαίων γυναῖκας ὁ Ἠσαῦ, καὶ ἦσαν ἐρίζουσαι τῷ Ἰσαὰκ καὶ τῇ Ῥεβέκκᾳ. τοῦτο οὖν αὐτὸ ὑπομνῆσαι αὐτὸν βουλομένη μονονουχὶ ταῦτά φησι πρὸς αὐτόν, οἶδας ὅπως μοι τὴν ζωὴν πικρὰν πεποιήκασιν αἱ γαμεταὶ τοῦ Ἠσαῦ, καὶ ὅπως διὰ τὴν τούτων μοχθηρίαν λοιπὸν πρὸς πάσας ἀπεχθῶς ἔχω τὰς θυγατέρας τῶν υἱῶν Χέτ, καὶ ἅπαν τὸ ἔθνος δι' ἐκείνας μεμίσηκα. εἰ τοίνυν συμβαίη καὶ τὸν Ἰακὼβ ἐκ τούτων ἀγαγέσθαι γυναῖκα, ποία μοι λοιπὸν ἔσται σωτηρίας ἐλπίς; ἵνα τί γάρ μοι τὸ ζῆν; εἰ γὰρ ἐκείνας ἐνεγκεῖν οὐκ ἰσχύομεν, εἰ καὶ οὗτος φθάσει ἀπὸ τῶν θυγατέρων τῆς γῆς ταύτης λαβεῖν γυναῖκα, τὰ τῆς ζωῆς ἡμῖν οἴχεται. ἀκούσας δὲ ταῦτα ὁ Ἰσαάκ, καὶ εἰς ὑπόμνησιν ἐλθὼν τῆς ἐκείνων κακίας,

κεφ. κη. 1 Προσκαλεσάμενος τὸν Ἰακὼβ εὐλόγησέ, φησιν, αὐτόν. καὶ ἐνετείλατο αὐτῷ λέγων, οὐ λήψῃ γυναῖκα ἀπὸ τῶν θυγατέρων τῶν Χαναναίων· 2 Ἀλλ' ἀναστὰς πορεύου εἰς τὴν Μεσοποταμίαν εἰς τὸν οἶκον τοῦ πατρὸς τῆς μητρός σου, καὶ λαβὲ σεαυτῷ ἐκεῖθεν γυναῖκα ἐκ τῶν θυγατέρων τοῦ ἀδελφοῦ τῆς μητρός σου.

Καὶ οὐκ ἔστη μέχρι τούτου, ἀλλὰ βουλόμενος προθυμότερον αὐτὸν ἐργάσασθαι περὶ τὴν ἀποδημίαν, καὶ τὰς παρ' αὐτοῦ εὐλογίας πάλιν προστίθησι, καί φησιν· 3 Ὁ δὲ Θεός μου εὐλογήσαι σε καὶ αὐξήσαι σε καὶ πληθύναι σε, καὶ ἔσῃ εἰς συναγωγὴν ἐθνῶν,

4 Καὶ

4 Καὶ δῴη σοι τὴν εὐλογίαν Ἀβραὰμ τοῦ πατρός μου, σοὶ καὶ τῷ σπέρματί σου μετὰ σὲ κληρονομῆσαι τὴν γῆν τῆς παροικήσεώς σου, ἣν ἔδωκεν ὁ Θεὸς τῷ Ἀβραάμ.

Ὅρα τὸν δίκαιον τοῦτον, ὅπως προαναφωνεῖ αὐτῷ ἅπαντα, καὶ ἱκανὰ αὐτῷ ἐφόδια πρὸς παραμυθίαν δίδωσι, προμηνύων αὐτῷ καὶ τὴν ἐπάνοδον καὶ τῆς γῆς τὴν κληρονομίαν, καὶ ὅτι οὐ μόνον εἰς πλῆθος ἐπιδώσει, ἀλλὰ καὶ συναγωγὰς ἐθνῶν ἐκ τοῦ σπέρματος αὐτοῦ ἐξελεύσεσθαι. Ταῦτα ἀκούσας ὁ παῖς ἐπλήρου τὰ δόξαντα τῷ πατρί, καὶ ἐπορεύετο εἰς τὴν Μεσοποταμίαν πρὸς Λάβαν τὸν τῆς μητρὸς ἀδελφόν. Ἀλλὰ πάλιν ὁ Ἡσαῦ τοῦτο μαθών, καὶ ὅτι εὐλογηθεὶς παρὰ τοῦ πατρὸς ὁ Ἰακώβ, ἐντολὰς ἔλαβε, μὴ λαβεῖν γυναῖκα ἐκ τῶν θυγατέρων τῶν Χαναναίων, ἀλλ᾽ ὥρμησεν εἰς τὴν Μεσοποταμίαν, ὥσπερ διορθῶσαι βουλόμενος τὸ οἰκεῖον πταῖσμα, καὶ ἐξευμενίσασθαι τὸν πατέρα, 9 Πορευθείς, φησιν, ἔλαβε γυναῖκα πρὸς ταῖς γυναιξὶν αὐτοῦ, θυγατέρα Ἰσμαὴλ τοῦ υἱοῦ Ἀβραάμ. Εἶδες, ἀγαπητέ, μεθ᾽ ὅσης συνέσεως ἡ φιλόστοργος αὕτη μήτηρ ἐξήρπασε τῶν κινδύνων τὸν Ἰακώβ, πρέπον σχῆμα ἐπιθεῖσα τῇ ἀποδημίᾳ, καὶ οὔτε τοῦ Ἡσαῦ τὴν κακίαν ἐξέφηνεν, οὔτε τῷ πατρὶ τὴν αἰτίαν δήλην ἐποίησεν, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸν παῖδα κατάλληλον ἐποιήσατο τὴν συμβουλήν, ἵνα προτρέψασθαι δυνηθῇ διὰ τοῦ φόβου καταδέξασθαι τὰ παρ᾽ αὐτῆς λεγόμενα, καὶ τῷ πατρὶ ἁρμόζουσαν γνώμην εἰσηγήσατο. ὅθεν καὶ ἐπιδραμὼν ὁ δίκαιος τοῖς ῥηθεῖσι παρ᾽ αὐτῆς, ἐφοδιάσας ταῖς παρ᾽ ἑαυτοῦ εὐλογίαις τὸν Ἰακὼβ ἐξέπεμψεν. Ἀλλ᾽ εἰ δοκεῖ, καὶ μὴ ἀπεκάμετε, ἴδωμεν ὅπως τὴν ἀποδημίαν ποιεῖται ὁ Ἰακώβ. οὐ μικρὰ γὰρ καὶ ἐντεῦθεν καρπώσασθαι δυνησόμεθα, ἐὰν προσέχωμεν. καὶ γὰρ φιλοσοφίας ἁπάσης διδασκαλίαν περιέχει τῶν δικαίων ἡ διαγωγή. ὅρα γοῦν ἐνταῦθα τὸν νέον τοῦτον, τὸν ἐπὶ τῆς οἰκίας τραφέντα, τὸν οὐχ ὁδοιπορίας πεῖραν εἰληφότα ποτέ, οὐ τῆς ἐν ξένῃ διατριβῆς, οὐχ ἑτέρας τινὸς κακουχίας, ὅπως ἅπτεται τῆς ὁδοιπορίας, καὶ μάνθανε τῆς φιλοσοφίας τὴν ὑπερβολήν.

10 Ἐξῆλθε, φησιν, Ἰακὼβ ἀπὸ τοῦ φρέατος τοῦ ὅρκου, καὶ ἐπορεύθη εἰς Χαῤῥάν, 11 Καὶ ἀπήντησε τόπῳ, καὶ ἐκοιμήθη ἐκεῖ. ἔδυ γὰρ ὁ ἥλιος. καὶ ἔλαβεν ἀπὸ τῶν λίθων τοῦ τόπου, καὶ ἔθηκε πρὸς κεφαλὴν αὐτοῦ, καὶ ἐκοιμήθη ἐν τῷ τόπῳ.

Εἶδες ἄφατον φιλοσοφίαν· εἶδες πῶς οἱ παλαιοὶ τὰς ὁδοιπορίας ἐποιοῦντο. ἀνὴρ ἐν οἰκίᾳ τραφεὶς (πάλιν γὰρ τὰ αὐτὰ ἐρῶ) τοσαύτης ἀπολαύσας θεραπείας (ἄπλαστος γάρ, φησιν, οἰκῶν οἰκίαν) ἀποδημεῖν μέλλων, οὐχ ὑποζυγίων ἐδεήθη, οὐκ ἀκολούθων, οὐκ ἐφοδίων· ἀλλ᾽ ἀποστολικὸν ἤδη μιμούμενος τρόπον, οὕτως ἥπτετο τῆς ὁδοῦ. * ὁ ἥλιος, φησιν, ἦν πρὸς δυσμάς, καὶ ἔνθα κατελήφθη, ἐκεῖ ἐκάθευδε. λαβών, φησι, λίθον ἔθηκε πρὸς κεφαλὴν αὐτοῦ. ὅρα τοῦ παιδὸς τὴν ἀνδρείαν. τῷ λίθῳ ἀντὶ προσκεφαλαίου ἐχρήσατο, καὶ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἐκάθευδε. διὰ τοῦτο, ἐπειδὴ φιλόσοφον εἶχε ψυχήν, καὶ φρόνημα ἀνδρεῖον, καὶ πάσης φαντασίας βιωτικῆς ἀπήλλακτο, καὶ τῆς ὄψεως ἠξιώθη ἐκείνης τῆς θαυμαστῆς. Τοιοῦτος γὰρ ὁ δεσπότης ὁ ἡμέτερος· ἐπειδὰν ἴδῃ ψυχὴν εὐγνώμονα, καὶ τῶν παρόντων οὐ πολὺν ποιουμένην λόγον, πολλὴν περὶ αὐτὴν τὴν οἰκείαν ἐπιδείκνυται πρόνοιαν. ὅρα τοίνυν τὸν δίκαιον τοῦτον ἐπὶ τοῦ ἐδάφους κείμενον, καὶ ὀπτασίαν ὁρῶντα, μᾶλλον δὲ τῆς τοῦ Θεοῦ ὀπτασίας ἀξιούμενον. Ἐνυπνιάσθη γάρ, φησι, 12 Καὶ ἰδοὺ κλίμαξ ἦν ἐστηριγμένη ἐν τῇ γῇ, ἧς ἡ κεφαλὴ ἀφικνεῖτο εἰς τὸν οὐρανόν, καὶ οἱ ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ ἀνέβαινον ἐπ᾽ αὐτῆς. 13 Ὁ δὲ κύριος ἐστήρικτο ἐπ᾽ αὐτῆς, καὶ εἶπεν, ἐγὼ ὁ Θεὸς Ἀβραὰμ τοῦ πατρός σου, καὶ ὁ Θεὸς Ἰσαάκ· μὴ φοβοῦ.

Θέα μοι ἐνταῦθα τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ τὴν ὑπερβάλλουσαν κηδεμονίαν. ἐπειδὴ γὰρ ἑώρα κατὰ τὴν συμβουλὴν τῆς μητρὸς διὰ τὸν τοῦ ἀδελφοῦ φόβον τὴν ἀποδημίαν

καταδεξάμενον, καὶ καθάπερ ἀλήτην τινὰ οὕτω τὴν ὁδοιπορίαν ποιούμενον, * καὶ οὐδαμόθεν οὐδεμίαν ἔχοντα παραμυθίαν, ἀλλὰ τὸ πᾶν ἐπὶ τὴν ἄνωθεν συμμαχίαν ἐπιρρίψαντα, εὐθὺς ἐν προοιμίοις τῆς ὁδοῦ νευρῶσαι αὐτοῦ τὴν προθυμίαν βουλόμενος ἐπιφαίνεται αὐτῷ, καί φησιν, ἐγώ εἰμι ὁ Θεὸς Ἀβραάμ, καὶ ὁ Θεὸς Ἰσαὰκ τοῦ πατρός σου. ἐγὼ καὶ τὸν πατριάρχην καὶ τὸν πατέρα τὸν σὸν εἰς τοσαύτην αὐξηθῆναι περιφάνειαν πεποίηκα. μὴ τοίνυν φοβοῦ, ἀλλὰ πίστευε ὅτι ἐγώ, ὁ ἐκείνοις τὰς ὑποσχέσεις πληρώσας, καί σε τῆς ἐμῆς ἀξιώσω προνοίας. μὴ οὖν φοβοῦ, ἀλλὰ θάρσει, καὶ πᾶσαν δειλίαν ἀπωσάμενος πίστευε τοῖς παρ' ἐμοῦ σοι λεγομένοις. Καὶ γὰρ τὴν γῆν, ἐφ' ἧς σὺ καθεύδεις, σοὶ δώσω αὐτήν, καὶ τῷ σπέρματί σου, 14 Καὶ ἔσται τὸ σπέρμα σου, ὡς ἡ ἄμμος τῆς θαλάσσης. Μὴ νομίσῃς, φησίν, ἐπειδὴ ἐπὶ τῆς ἀλλοτρίας νῦν πορεύῃ, ἀπεστερῆσθαι τῆς γῆς ταύτης, ἔνθα ἐτέχθης, ἔνθα ἐτράφης, ἔνθα ηὐξήθης. καὶ γάρ σοι αὐτὴν παρέξω, καὶ τῷ σπέρματί σου, ὅπερ ὡς τὴν ἄμμον τῆς θαλάσσης αὐξηθῆναι παρασκευάσω, Καὶ πλατυνθήσεται πρὸς θάλασσαν καὶ λίβα καὶ βορρᾶν καὶ ἀνατολάς,

Ἀντὶ τοῦ, πανταχοῦ ἐκταθήσεται, Καὶ ἐνευλογηθήσονται ἐν σοὶ πᾶσαι αἱ φυλαὶ τῆς γῆς, καὶ ἐν τῷ σπέρματί σου. Ὅρα πῶς ἤδη πάντα αὐτῷ τὰ μετὰ πολὺ ἐσόμενα χρόνον μηνύει. οὕτω γὰρ ἔθος τῷ τῶν ὅλων δεσπότῃ ἐφ' ἑκάστου τῶν δικαίων τοῦτο ποιεῖν· ὑπισχνεῖσθαι μέν, μὴ παραχρῆμα δὲ τὰς ὑποσχέσεις εἰς ἔργον ἄγειν, ἀλλὰ γυμνάζειν τῶν δικαίων τὴν ὑπακοὴν καὶ τὴν πολλὴν ὑπομονήν, καὶ οὕτω μετὰ πολλῆς τῆς δαψιλείας πληροῦν τὰ ἐπαγγελθέντα. Εἶτα ἐπειδὴ ὑπέσχετο αὐτῷ τὰ μέλλοντα μετὰ ταῦτα γενήσεσθαι, ἐδεῖτο δὲ ὁ δίκαιος οὐ τῆς τυχούσης παρακλήσεως καὶ ἐν τοῖς αὐτῷ μάλιστα προκειμένοις, ὅρα τὸν ἀγαθὸν δεσπότην, πῶς καὶ τὰ μέλλοντα ὑπισχνεῖται, καὶ δι' ὧν νῦν πρὸς αὐτὸν ἐπιδείκνυται περὶ ἐκείνων θαρρεῖν παρασκευάζει. μὴ γὰρ δὴ νομίσῃς, φησίν, ὅτι ταῦτα μόνα σοι ὑπισχνοῦμαι, 15 Ἀλλὰ καὶ νῦν μετὰ σοῦ εἰμι διαφυλάσσων σε ἐν τῇ ὁδῷ πάσῃ, οὗ ἐὰν πορευθῇς. Μὴ τοίνυν νομίσῃς μόνος τὴν ὁδοιπορίαν ποιεῖσθαι· ἐμὲ ἕξεις φύλακα ἐν πάσῃ ὁδῷ, πάντα σοι τὰ δυσχερῆ ἐξευμαρίζοντα, καὶ τὰ δύσκολα εὔκολα κατασκευάζοντα. Εἶτα ἐπιτείνων αὐτῷ τὴν παραμυθίαν, ἤδη προμηνύει αὐτῷ καὶ τὴν εἰς τὰ οἰκεῖα ἐπάνοδον. Καὶ ἀποστρέψω σε, φησίν, εἰς τὴν γῆν ταύτην. Μὴ δείσῃς ὡς ἐπὶ τῆς ἀλλοτρίας λοιπὸν διάξων. καὶ γὰρ ἐπανάξω σε εἰς ταύτην τὴν γῆν, Καὶ οὐ μή σε ἐγκαταλίπω, ἕως τοῦ ποιῆσαί με πάντα ὅσα ἐλάλησά σοι.

Οὐ περιόψομαί σε, φησίν, ἀλλὰ ταῦτα πάντα, ἅπερ ὑπεσχόμην, εἰς ἔργον ἐλθεῖν παρασκευάσω. πῶς ἄν τις κατ' ἀξίαν ἐκπλαγείη τὴν ἄφατον τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίαν, καὶ τὴν ὑπερβάλλουσαν συγκατάβασιν; ὅρα πόσον ὄγκον ὑποσχέσεων ἐποιήσατο πρὸς τὸν δίκαιον, καὶ ὅπως αὐτοῦ τὸ φρόνημα διανέστησε. καὶ ἐπειδὰν θαυμάσῃς τοῦ Θεοῦ τὴν φιλανθρωπίαν, ἐννόει καὶ τοῦ δικαίου τούτου τὴν εὐγνωμοσύνην, καὶ ὅτι μετὰ τοσαύτας ὑποσχέσεις εἴκοσιν ἐτῶν ἀριθμὸν ταλαιπωρηθεὶς παρὰ τῷ Λάβαν οὐκ ἐδυσχέρανεν, οὐκ ἐνάρκησε πρὸς τὸ μῆκος τοῦ χρόνου· ἀλλὰ πάντα γενναίως ἔφερεν, ἀναμένων τῶν ὑποσχέσεων τὸ τέλος, καὶ εἰδὼς ὡς οὐχ οἷόν τε τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ ῥηθέντα διαπεσεῖν, καὶ μάλιστα ἐπειδὰν ἡμεῖς τὰ παρ' ἑαυτῶν εἰσενεγκεῖν σπουδάζωμεν, τὴν πίστιν, τὴν ὑπομονήν, τὸ τοῖς μήπω γεγονόσιν, ἐπειδὰν ὁ δεσπότης ὑπόσχηται, ὡς ἤδη εἰς ἔργον ἐξελθοῦσι θαρρεῖν. τοῦτο γὰρ ἀληθῶς πίστις, τὸ μὴ τοῖς ὁρωμένοις προσέχειν, κἂν ἐναντία ᾖ τὰ γινόμενα τῇ ὑποσχέσει, ἀλλὰ θαρρεῖν τῇ δυνάμει τοῦ ἐπαγγειλαμένου. τέως δὲ ἴδωμεν τοῦ δικαίου τούτου τὴν εὐγνωμοσύνην. 16 Καὶ ἐξηγέρθη, φησίν, Ἰακὼβ ἀπὸ τοῦ ὕπνου αὐτοῦ, καὶ εἶπεν, ὅτι ἔστι κύριος ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ.

πω. ἐγὼ δὲ οὐκ ᾔδειν· 17 Καὶ ἐφοβήθη καὶ εἶπεν, ὡς φοβερὸς ὁ τόπος οὗτος. οὐκ ἔστι τοῦτο, ἀλλ' ἢ οἶκος Θεοῦ, καὶ αὕτη ἡ πύλη τοῦ οὐρανοῦ. Καταπλαγείς, φησιν, ὁ δίκαιος τὴν πολλὴν τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίαν ἐφοβήθη, καὶ εἶπεν, οὐκ ἔστι τοῦτο, ἀλλ' ἢ οἶκος τοῦ Θεοῦ, καὶ αὕτη ἡ πύλη τοῦ οὐρανοῦ. οὗτος ὁ τόπος λοιπὸν ἐμοὶ οἶκος τοῦ Θεοῦ νενόμισται. τοσαύτης οὖν ἐπιφανείας ἀξιωθείς, καὶ αὐτὴν, ὡς εἰπεῖν, τὴν πύλην τοῦ οὐρανοῦ θεασάμενος, δίκαιος ἂν εἴη τὴν ὀφειλομένην εὐχαριστίαν ἀνενεγκεῖν ἐνταῦθα τῷ δεσπότῃ. 18 Καὶ ἀνέστη Ἰακὼβ, καὶ ἔλαβε τὸν λίθον, ὃν εἶχε πρὸς κεφαλὴν αὐτοῦ, καὶ ἔστησεν αὐτὸν στήλην, καὶ ἐπέχεεν ἔλαιον ἐπὶ τὸ ἄκρον αὐτῆς, 19 Καὶ ἐκάλεσεν Ἰακὼβ τὸ ὄνομα τοῦ τόπου ἐκείνου, οἶκος Θεοῦ. Ἕτερον γὰρ ἦν ὄνομα τῇ πόλει τὸ πρότερον. ἐπειδὴ μεγάλων ἠξιώθη διὰ τῆς ὀπτασίας, τῇ προσηγορίᾳ τὴν μνήμην ἐναποτίθεσθαι βούλεται τῷ τόπῳ, καὶ ἐπίσημον εἰς τὸ ἑξῆς ἐργάσασθαι. καὶ τὸν λίθον ἀντὶ τῆς στήλης στήσας, καὶ τὸ ἔλαιον ἐπιχέας (τοῦτο γὰρ αὐτὸν μόνον εἰκὸς ἐπιφέρεσθαι, ἅτε οὕτως ὁδοιποροῦντα) εὐχὴν προσάγει τῷ φιλανθρώπῳ Θεῷ πάσης γέμουσαν φιλοσοφίας. καὶ εἰ βούλεσθε, καὶ αὐτῶν ἐπακούσωμεν τῶν ῥημάτων.

20 Ηὔξατο γάρ, φησιν, εὐχὴν λέγων, ἐὰν ᾖ Κύριος ὁ Θεὸς μετ' ἐμοῦ, καὶ φυλάξῃ με ἐν τῇ ὁδῷ ταύτῃ, ᾗ ἐγὼ πορεύομαι. Ἐπειδὴ εἶπεν, ὅτι ἐγώ εἰμι μετὰ σοῦ, καὶ διαφυλάξω σε ἐν τῇ ὁδῷ, ᾗ ἐὰν πορεύῃ, διὰ τοῦτο καὶ αὐτός φησιν, εἰ ἐκεῖνά μοι ὑπάρξει, ἅπερ μοι ὑπέσχου. εἶτα καὶ αἴτησιν οἴκοθεν προσφέρει, λέγων,

Ἐὰν δῷ μοι Κύριος ἄρτον καὶ ἱμάτιον περιβαλέσθαι. Οὐ πλοῦτον, οὐ περιουσίαν ἰδοὺ ᾔτησεν, ἀλλ' ἄρτον καὶ ἱμάτιον, τὸ μὲν εἰς τὴν τοῦ σώματος περιβολήν, τὸ δὲ εἰς τροφὴν τῆς χρείας. σκόπει πῶς ἀποστολικὸν χαρακτῆρα διὰ τῆς αἰτήσεως ἡμῖν ἠνίξατο. οὕτω πολλῆς ἔγεμε τῆς φιλοσοφίας τοῦ δικαίου τὸ φρόνημα. ὅπερ γὰρ ὁ Χριστὸς ἔλεγε, Μὴ κτήσησθε χρυσὸν, μηδὲ ἄργυρον, μηδὲ δύο χιτῶνας, τοῦτο οὗτος οὐδέπω παρ' οὐδενὸς διδαχθείς, ἀλλ' οἴκοθεν καὶ ἐκ τοῦ ἐγκειμένου τῇ φύσει τῇ ἡμετέρᾳ διδασκάλου ταῦτα μαθὼν, ἐπεζήτει παρὰ τοῦ δεσπότου αὐτῷ παρασχεθῆναι, ἄρτον φαγεῖν καὶ ἱμάτιον περιβαλέσθαι. ἐὰν ταῦτά μοι, φησιν, ὑπάρξῃ ἐπὶ τῆς ἀλλοτρίας, 21 Καὶ ἀποστρέψῃ με μετὰ σωτηρίας εἰς τὸν οἶκον τοῦ πατρός μου, Καθάπερ ὑπέσχετο,

Ματθ. ι. θ.

Καὶ ἔσται Κύριος ἐμοὶ εἰς Θεὸν, 22 Καὶ ὁ λίθος οὗτος, ὃν ἔστησα στήλην, ἔσται μοι οἶκος Θεοῦ, καὶ πάντων ὧν ἄν μοι δῷς δεκάτην ἀποδεκατώσω αὐτά σοι.

Ὅρα τοῦ δικαίου τὴν εὐγνωμοσύνην. τὴν αἴτησιν μὲν αἰτούμενος, οὐδὲν πολυτελὲς αἰτῆσαι κατεδέξατο, ἀλλ' ἄρτον καὶ ἱμάτιον· ὑπισχνούμενος δὲ τὰ παρ' ἑαυτοῦ τῷ δεσπότῃ, εἰδὼς αὐτοῦ τὸ φιλότιμον ἐν ταῖς δωρεαῖς, καὶ ὅτι ὑπερβαίνει ταῖς ἀντιδόσεσι τὰς ἐννοίας τὰς ἡμετέρας, φησί, καὶ τὴν στήλην ταύτην εἰς οἶκον Θεοῦ ἕξω, καὶ πάντων τῶν παρὰ σοῦ μοι χορηγουμένων τὰς δεκάτας ἀποδεκατώσω. Εἶδες γνώμην φιλόθεον. οὔπω οὐδὲν ἔλαβε, καὶ ὑπισχνεῖται τῶν μελλόντων αὐτῷ δίδοσθαι τὰς δεκάτας τῷ Θεῷ προσοίσειν.

ΗΘΙΚΟΝ

Μὴ ἁπλῶς, ἀγαπητοί, παρατρέχωμεν τὰ εἰρημένα, ἀλλὰ ζηλώσωμεν ἅπαντες τοῦτον τὸν δίκαιον, οἱ ἐν τῇ χάριτι τὸν πρὸ τοῦ νόμου, καὶ μηδὲν βιωτικὸν αἰτῶμεν παρὰ τοῦ δεσπότου. οὐδὲ γὰρ περιμένει τὴν παρ' ἡμῶν ὑπόμνησιν, ἀλλὰ κἂν μὴ αἰτῶμεν, ἡμῖν τὰ πρὸς τὴν χρείαν δωρεῖται. Ἀνατέλλει γὰρ τὸν ἥλιον ἐπὶ πονηροὺς καὶ ἀγαθοὺς, καὶ βρέχει ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους. καὶ πειθώμεθα αὐτῷ παραινοῦντι καὶ λέγοντι, Ζητεῖτε πρῶτον τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, καὶ ταῦτα πάντα προστεθήσεται ὑμῖν. ὁρᾷς ὅτι αὐτὸς ἐκεῖνα ἡμῖν ἡτοίμασε παρασχεῖν, καὶ ταῦτα ἐν προσθήκης μέρει δοῦναι ἐπαγγέλλεται. μὴ τοίνυν ἅπερ ἐν προσθήκης μέρει λαμβάνειν μέλλεις, ταῦτα ὡς προηγούμενα αἴτει·

Ματθ. ε. με. Ματθ. ς. λγ.

μηδὲ ἀντιστρέψωμεν τὴν τάξιν, ἀλλὰ ζητῶμεν ἐκεῖνα, καθὼς ἐπέταξεν, ἵνα κἀκείνων καὶ τούτων ἐν ἀπολαύσει γενώμεθα. διὰ γὰρ τοῦτο καὶ ἐν τοῖς τῆς εὐχῆς ῥήμασιν ὅρους ἡμῖν καὶ κανόνας τιθεὶς, μέχρι τίνος δεῖ τὴν περὶ τῶν βιωτικῶν αἴτησιν ποιεῖσθαι, τὰ ῥήματα ἐκεῖνα λέγειν ἡμᾶς ἐκέλευσε, τὰ πάσης φιλοσοφίας γέμοντα, (Ματθ. ϛ. ια.) Τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον δὸς ἡμῖν σήμερον, αἰτεῖ τοῦ, τὴν τῆς ἡμέρας τροφήν· ὅπερ ὁ δίκαιος οὗτος οὐδὲν τούτων ἀκηκοὼς ηὔχετο λέγων, ἐὰν δῷ μοι κύριος ἄρτον φαγεῖν, καὶ ἱμάτιον περιβαλέσθαι. μὴ τοίνυν ἕτερόν τι τῶν βιωτικῶν αἰτῶμεν παρ᾽ αὐτοῦ. ἀνάξιον γὰρ σφόδρα παρὰ τοῦ οὕτω φιλοτίμου καὶ τοσαύτην δυνάμεως περιουσίαν κεκτημένου ταῦτα αἰτεῖν, ἃ τῷ παρόντι συγκαταλύεται βίῳ, καὶ πολλὴν ἔχει τὴν μεταβολὴν καὶ τὴν μετάπτωσιν. τοιαῦτα γὰρ ἅπαντα τὰ ἀνθρώπινα, κἂν πλοῦτον εἴπῃς, κἂν δυναστείαν, κἂν δόξαν ἀνθρωπίνην· ἀλλ᾽ αἰτῶμεν τὰ [ἀμείνω καὶ] ἀεὶ μένοντα, τὰ διαρκῆ καὶ μεταβολὴν οὐκ ἐπιστάμενα. καὶ εἰδότες τοῦ ἡμετέρου δεσπότου τὴν ἀγαθότητα, μηδένα ποιώμεθα λόγον τῶν παρόντων, ἀλλὰ πᾶσαν ἡμῶν τὴν σπουδὴν εἰς τὸν τῶν ἐπουρανίων πόθον μεταστήσωμεν. εἰ γὰρ τὸν ἥλιον αὐτοῦ ἀνατέλλει ἐπὶ πονηροὺς καὶ ἀγαθοὺς, καὶ βρέχει ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους, πολλῷ μᾶλλον τῶν ἀπεχομένων τῆς πονηρίας, καὶ τὴν ἀδικίαν φευγόντων οὐ περιόψεται, ἀλλὰ πολλῆς ἀξιώσει τῆς προνοίας, καὶ τὴν ἑαυτοῦ κηδεμονίαν ἐν ἅπασι παρέξει. ὅπερ εἰδότες, ἀγαπητοὶ, μὴ ἀπιστῶμεν ταῖς τοῦ Θεοῦ ὑποσχέσεσι, μηδὲ ἐναντία ὧν ἐκέλευσε διαπραττώμεθα. τὰ γὰρ νῦν παρ᾽ ἡμῶν γινόμενα οὐδὲν ἀπιστούντων διενήνοχεν. ὅταν γὰρ αὐτὸς μὲν ἐπαγγέλληται τὰ μέλλοντα, ἡμεῖς δὲ μὴ βουλοίμεθα θαῤῥεῖν ἐκείνοις, ἀλλὰ τοῖς παροῦσιν ὦμεν προσηλωμένοι, ποῖον ἕτερον δεῖγμα ἀπιστίας λοιπόν τις ἐπιζητήσειε, τῶν πραγμάτων αὐτῶν λαμπρὰν ἀφιέντων φωνήν; καὶ πάλιν αὐτοῦ κελεύοντος μηδὲν ἡμᾶς ζητεῖν παρ᾽ αὐτοῦ τῶν ἐπικήρων τούτων καὶ βιωτικῶν, ἀλλ᾽ ἐκείνων μᾶλλον, ἡμεῖς ἀπ᾽ ἐναντίας αὐτῷ ἐρχόμενοι, ἅπερ εἶπε μὴ ζητεῖν, ἐκεῖνα ζητοῦμεν, καὶ ἅπερ εἶπε ζητεῖν, ἐκεῖνα οὐ ζητοῦμεν, καὶ ταῦτα διαπραττόμενοι, καὶ οὕτω ῥαθύμως τὰ καθ᾽ ἑαυτοὺς διοικοῦντες, καὶ παροργίζοντες τὸν ἥμερον καὶ πρᾷον δεσπότην, ὥσπερ ἐπιλαθόμενοι τῶν παρ᾽ ἡμῶν γινομένων, τὴν αἰτίαν ζητοῦμεν τῆς καθ᾽ ἡμῶν ἀγανακτήσεως, καὶ τίνος ἕνεκεν ἡμᾶς πολλάκις περιορᾷ ποικίλοις πειρασμοῖς περιπίπτοντας· καὶ οὐκ ἐννοοῦμεν τὸ μέγεθος τῶν ἡμῖν ἡμαρτημένων, ἀλλ᾽ ἑκόντες ἑαυτοὺς παραλογιζόμεθα. διὸ, παρακαλῶ, πάντα ταῦτα ἀποσεισάμενοι, μηδὲν ἕτερον τῆς οἰκείας σωτηρίας προτιμῶμεν. (Ματθ. ιϛ. κϛ.) Τί γὰρ ὠφελεῖται ἄνθρωπος, ἐὰν μὲν τὸν κόσμον ὅλον κερδήσῃ, τὴν δὲ ψυχὴν αὐτοῦ ζημιωθῇ; καὶ τὰ περιττὰ τῶν χρημάτων ἤδη κενώσωμεν εἰς τοὺς δεομένους, καὶ πολλὴν ἐν ἅπασι τὴν φιλοσοφίαν ἐπιδειξώμεθα τῆς ματαίας δόξης καταφρονοῦντες, τὸν ἀνθρώπινον τῦφον καταπατοῦντες, καὶ πολλὴν τὴν ἀγάπην πρὸς ἀλλήλους ἐπιδεικνύμενοι· ἵνα καὶ τῶν ἐνταῦθα καὶ τῶν μελλόντων ἀγαθῶν ἀπολαῦσαι δυνηθῶμεν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ᾽ οὗ τῷ πατρὶ, ἅμα τῷ ἁγίῳ πνεύματι δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Λογ. νε. ΚΑΙ ΕΙΠΕ ΛΑΒΑΝ ΤΩ ΙΑΚΩΒ, ΑΔΕΛΦΟΣ ΜΟΥ εἶ σύ· οὐ δουλεύσεις μοι δωρεάν· ἀπάγγειλόν μοι, τίς ὁ μισθός σου.

Ἱκανῶς

Ἱκανῶς ἡμᾶς χθὲς τὰ προοίμια τῆς ἀποδημίας τοῦ δικαίου τῆς φιλοσοφίας αὐτοῦ τὸ μέγεθος ἐπαίδευσε, δι᾽ ἣν αἰτίαν τοσαύτης τῆς ὑποσχέσεως ἠξιώθη παρὰ τοῦ Θεοῦ. θαρσήσας πάλιν, διὰ τῆς αἰτήσεως καὶ τῆς εὐχῆς, ἣν ἐποιήσατο πρὸς τὸν τῶν ὅλων Θεὸν, ἀρκοῦσαν ἡμῖν ἅπασι διδασκαλίαν παρεῖχεν, εἰ βουληθείημεν πρὸς μίμησιν διεγερθῆναι τῆς ἀρετῆς τοῦ δικαίου. καὶ γὰρ θαυμάσαι ἄξιον ὅπως καὶ τὴν δύναμιν εἰδὼς τοῦ ὑποσχομένου, καὶ τῶν ἐπαγγελθέντων αὐτῷ τὸ μέγεθος ἀκηκοὼς, οὐδὲ οὕτω μέγα τι καὶ ὑπέρογκον αἰτῆσαι κατεδέξατο, ἀλλ᾽ ἐκεῖνα μόνον αἰτήσας, ἅπερ χθὲς ἠκούσατε, ὅσα πρὸς τὴν ἐφήμερον αὐτῷ τροφὴν ἀρκεῖν ἠδύνατο, καὶ τὴν τοῦ σώματος περιβολὴν παρασχεῖν, ὑπισχνεῖται, εἰ τὴν ἐπάνοδον αὐτῷ τὴν εἰς τὰ οἰκεῖα χαρίσαιτο, καθάπερ ὑπέσχετο, πάντων αὐτῷ δεκάτας δώσειν, ὧν ἂν λάβοι παρ᾽ αὐτοῦ· διὰ πάντων δεικνὺς αὐτοῦ τὸ φιλόθεον, καὶ αὐτὸν ἐπιγραφόμενος τῶν ἁπάντων χορηγὸν, καὶ διδάσκων ἡμᾶς μόνῳ αὐτῷ πάντων εἰδέναι χάριν. ᾔδει γὰρ ὁ δίκαιος, εἰδὼς τὴν ἄφατον αὐτοῦ φιλανθρωπίας τὴν ὑπερβολὴν, καὶ ἐννοῶν τοῦτο ἐξ ὧν εἰς τὸν αὐτοῦ πατέρα ἐπεδείξατο, ὅτι καὶ αὐτὸν ἐν πολλῇ καταστήσει τῇ περιουσίᾳ. καὶ τούτων μὲν αὐτὸς οὐδὲν αἰτεῖ παρὰ τοῦ δεσπότου, οὐδὲ ἀνέχεται περὶ τούτων ἱκεσίαν προσαγαγεῖν, ἀλλὰ δι᾽ ὧν ὑπέσχετο τὰς δεκάτας δώσειν, ἔδειξεν ὅπως ἐν ἅπασι θαῤῥεῖ τῇ τοῦ ὑποσχομένου δυνάμει. διὰ γὰρ τοῦτο καὶ αὐτὸς, ἡνίκα αὐτῷ διελέγετο, ἔλεγεν, ἐγώ εἰμι ὁ Θεὸς Ἀβραὰμ, καὶ Ἰσαὰκ τοῦ πατρός σου. μὴ φοβοῦ. ἐννόησον, φησὶν, ὅτι καὶ ὁ πατριάρχης, καθάπερ ξένος καὶ ἄγνωστος, εἰς τὴν γῆν ταύτην παραγενόμενος εἰς τοσαύτην ἦλθε περιφάνειαν, ὡς ἐν τοῖς ἁπάντων εἶναι στόμασι. καὶ τὸν πατέρα δὲ τὸν σὸν λογίζου, ὅτι ἐν ἐσχάτῳ γήρᾳ τῷ πατρὶ τεχθεὶς, οὕτως ηὐξήθη, ὡς ἐπίφθονον γενέσθαι τοῖς ἐγχωρίοις αὐτόν. ταῦτα οὖν καὶ αὐτὸς προσδοκῶν, πάντα φόβον καὶ ἀγωνίαν ἀποσεισάμενος ἔχου τῆς ἀποδημίας. ταῦτα ὁ δίκαιος λογισάμενος, καὶ οὐ πρὸς τὴν ἐν τῷ παρόντι κατάστασιν ἀπιδὼν (οὐδὲν γὰρ ὅλως ἐπεφέρετο· πῶς γὰρ μόνος ὢν καὶ ὁδοιπορεῖν ἀναγκαζόμενος;) ἀλλ᾽ ἤδη τοῖς τῆς πίστεως ὀφθαλμοῖς τὴν μετ᾽ οὐ πολὺ μέλλουσαν αὐτῷ ἔσεσθαι εὐπορίαν προορῶν, τὴν οἰκείαν εὐγνωμοσύνην ἐπιδείκνυται, καὶ μηδέπω λαβὼν ὑπισχνεῖται, ἀξιοπιστοτέραν αὐτῆς τῆς πείρας τῶν πραγμάτων εἶναι νομίζων τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ δεσπότου. οὐδὲ γὰρ οὕτω τοῖς ὁρωμένοις καὶ ἐν χερσὶ κρατουμένοις θαῤῥεῖν ὀφείλομεν, ὡς ταῖς παρὰ τοῦ Θεοῦ ὑποσχέσεσι, κἂν μὴ παρ᾽ αὐτὸν τὸν καιρὸν εἰς ἔργον ἐκβῶσι. θάρσος τοίνυν μέγιστον λαβὼν ἐκ τῶν παρὰ τοῦ Θεοῦ πρὸς αὐτὸν ῥηθέντων ὁ δίκαιος, εἴχετο τῆς ἀποδημίας. πῶς γὰρ οὐκ ἔμελλε θαῤῥεῖν ἀκούσας, ὅτι ἰδοὺ ἐγὼ μετὰ σοῦ εἰμι, διαφυλάττων σε ἐν τῇ ὁδῷ πάσῃ οὗ ἐὰν πορεύσῃ, καὶ πληθυνῶ τὸ σπέρμα σου, καὶ ἀποστρέψω σε πάλιν εἰς τὴν γῆν ταύτην, καὶ οὐ μή σε ἐγκαταλίπω, ἕως οὗ πάντα εὐδοκήσω εἰς ἔργον ἀγαγεῖν τὰ ἐπαγγελθέντα; ἀλλ᾽ ὅπερ χθὲς ἔλεγον, ἐννόει καὶ τοῦ Θεοῦ τὴν ἀμήχανον σοφίαν, καὶ τοῦ δικαίου τούτου τὴν πολλὴν ὑπομονὴν καὶ εὐγνωμοσύνην. μετὰ γὰρ ταύτας τὰς ὑποσχέσεις ἀναστὰς, ὥρμησεν ἐπὶ τὴν Χαῤῥὰν, καὶ πάλιν ἀλήτου καὶ ξένου τρόπον ποιεῖται τὴν ἀποδημίαν, καὶ διὰ πάντων ἀπολαύει τῆς ἄνωθεν εὐνοίας, τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ ἅπαντα αὐτῷ προοδοποιοῦντος, καὶ τὴν οἰκείαν ὑπόσχεσιν διὰ τῶν ἔργων ἐπιδεικνυμένου. ὁ γὰρ εἰπὼν, ὅτι μετὰ σοῦ εἰμι, διαφυλάττων σε ἐν τῇ ὁδῷ, οὗ ἐὰν πορεύσῃ, οὗτος ὡδήγησε καὶ ἤγαγε τὸν δίκαιον ἐπὶ τὸ φρέαρ τοῦ ὕδατος, ἔνθα ἐπότιζον τὰ ποίμνια οἱ ἐγχώριοι· παρ᾽ ὧν πυθόμενος τὰ περὶ τοῦ Λάβαν τοῦ ἀδελφοῦ

φοῦ τῆς μητρὸς αὐτοῦ, καὶ μαθὼν τὰ κατ' αὐτὸν ἅπαντα, εἶτα καὶ τὴν τούτου θυγατέρα καὶ τὰ ποίμνια θεασάμενος, ὁρῶν τε τοὺς ἐγχωρίους οὐ δυναμένους αὐτοὺς ἀρκέσαι πρὸς τὸ μετακινῆσαι τὸν λίθον τοῦ φρέατος, καὶ ποτίσαι τὰ πρόβατα, ἐπιδραμὼν τότε, ὅπερ ἐκεῖνοι ποιῆσαι οὐκ ἴσχυον, αὐτὸς ὑπὸ τῆς ἄνωθεν συμμαχίας δυναμούμενος, προφθάνει ταῖς εὐεργεσίαις τὸν Λάβαν, καὶ μετακινήσας τὸν λίθον ποτίζει τὰ πρόβατα, ἅπερ ἔνεμεν ἡ Ῥαχήλ. εἶτα ἀσπασάμενος τὴν κόρην, καὶ γνωρίσας τίς τε εἴη, καὶ πόθεν παραγέγονεν, ἔμενεν ἐφ' ἑαυτοῦ. ἀλλ' ἐπειδὴ Θεὸς ἦν ὁ ἅπαντα τῷ δικαίῳ προοδοποιῶν, τότε καὶ τὴν κόρην διήγειρε μετὰ πολλοῦ τοῦ τάχους δραμεῖν καὶ ἀναγγεῖλαι ταῦτα τῷ πατρί, ὃς ἀδελφὸς ἐτύγχανε τῆς τούτου μητρός, καὶ διηγήσασθαι τήν τε εὐεργεσίαν τὴν παρ' αὐτοῦ γενομένην εἴς τε αὐτὴν καὶ τὰ ποίμνια, καὶ ὅτι οὐ ξένος τίς ἐστιν οὐδὲ ἄγνωστος, ἀλλὰ τῆς ἀδελφῆς υἱός. σκόπει μοι, ἀγαπητέ, τῆς θείας γραφῆς τὴν ἀκρίβειαν, ὅπως ἡμῖν ἅπαντα σαφῶς διηγεῖται, παιδεύουσα ἡμᾶς τῶν παλαιῶν τοὺς τρόπους, καὶ ὅσην ἐπεδείκνυντο τὴν προθυμίαν περὶ τὴν φιλοξενίαν. ἵνα γὰρ δείξῃ καὶ τῆς κόρης τὸ πρόθυμον, οὐχ ἁπλῶς εἶπεν, ὅτι ἀπῆλθε, καὶ ἀπήγγειλε τὰ γεγενημένα, ἀλλὰ δραμοῦσα, αὐτὶ τοῦ, μετὰ πολλῆς τῆς περιχαρείας. εἶτα καὶ περὶ τοῦ Λάβαν, ὃς πατὴρ αὐτῆς ἐτύγχανε, φησίν, ὅτι ταῦτα ἀκούσας παρὰ τῆς κόρης, ἔδραμε καὶ αὐτὸς εἰς συνάντησιν τοῦ Ἰακώβ, καὶ ἀσπασάμενος αὐτὸν εἰσήγαγεν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ. καὶ μαθὼν ὁ Λάβαν ἅπαντα παρ' αὐτοῦ μετὰ ἀκριβείας, 14 Εἶπε, φησίν, αὐτῷ, ἐκ τῶν ὀστέων μου καὶ ἐκ τῆς σαρκός μου εἶ σύ. Τῆς ἀδελφῆς, φησί, τῆς ἐμῆς τυγχάνων υἱός, οὐδὲν ἕτερον, ἢ σὰρξ ἡμῶν τυγχάνεις, καὶ ἀδελφὸς ἡμέτερος. 15 Καὶ ἦν μετ' αὐτοῦ, φησί, μῆνα ἡμερῶν.

Λοιπὸν ὡς ἐν οἰκίᾳ ἰδίᾳ οὕτω διῆγεν ὁ δίκαιος, ἐν ἀδείᾳ τυγχάνων καὶ πάσης ἀπηλλαγμένος φροντίδος. ἀλλ' ἐπειδὴ Θεὸς ἦν ὁ τὰ πάντα πρὸς τὸ συμφέρον οἰκονομῶν τῷ δικαίῳ τούτῳ, καὶ ἐν ἅπασιν αὐτῷ τὴν παρ' ἑαυτοῦ συνεργίαν χαριζόμενος, τότε καὶ τοῦ Λάβαν τὴν προθυμίαν διήγειρε. καὶ ὁρῶν τοῦ ἀνδρὸς τὴν ἐπιείκειαν, φησὶ πρὸς αὐτόν, Ὅτι γὰρ ἀδελφός μου εἶ σύ, οὐ δουλεύσεις μοι δωρεάν· ἀπάγγειλόν μοι, τίς ὁ μισθός σού ἐστιν. Ὅρα πῶς μὲν αὐτὸς ἐπεζήτησεν οὐδέν, ὁ δὲ Λάβαν μόνον ἀφ' ἑαυτοῦ τοῦτο προστίθησι τῷ δικαίῳ. καὶ σκόπει μοι πῶς, ἐπειδὰν ὑπὸ τῆς ἄνωθεν χειρός τις βοηθῆται, πάντα αὐτῷ κατὰ ῥοῦν πρόεισιν. οὐ δουλεύσεις μοί, φησι, δωρεάν· ἀπάγγειλόν μοι, τίς ὁ μισθός σού ἐστι. καίτοι ἀγαπητῶς εἶχεν ὁ μακάριος τότε καὶ τὸ ἁπλῶς τῆς ἐφημέρου τροφῆς ἀπολαύειν, καὶ πολλὴν καὶ ὑπὲρ τούτου ἤθελεν αὐτῷ χάριν ἔχειν. ἀλλ' ἐπειδὴ αὐτὸς πολλὴν τὴν ἐπιείκειαν ἐπεδείξατο, προλαβὼν ὁ Λάβαν μισθὸν αὐτῷ τελέσειν ὑπισχνεῖται, ὃν ἂν αὐτὸς προθῇ. τί οὖν ὁ δίκαιος; ὅρα μοι καὶ ἐνταῦθα τῆς συνέσεως αὐτοῦ τὴν ὑπερβολήν, καὶ πῶς οὐδεμίαν ἔχει περὶ χρημάτων συλλογὴν ἐπιθυμίαν, οὐδὲ καθάπερ μισθωτός τις ἀκριβολογεῖται πρὸς τὸν Λάβαν, καὶ ἕτερόν τι ἀπαιτεῖ, ἀλλὰ μεμνημένος τῆς μητρός, καὶ τῶν ἐντολῶν τοῦ πατρός, καὶ τῆς οἰκείας σωφροσύνης δεικνὺς τὴν ὑπερβολήν, φησὶ πρὸς τὸν Λάβαν, 18 Δουλεύσω σοι ἑπτὰ ἔτη περὶ Ῥαχὴλ τῆς θυγατρός σου τῆς νεωτέρας. Ταύτην γὰρ ἐξ ἀρχῆς θεασάμενος ἐπὶ τοῦ φρέατος ἠγάπησα. καὶ ὅρα εὐγνωμοσύνην ἀνδρός. ἑαυτῷ καὶ τὸν χρόνον ὁρίζει, καὶ διὰ τοῦ χρόνου τῶν ἐτῶν ἱκανὴν βάσανον τῆς οἰκείας σωφροσύνης παρέχει. καὶ τί θαυμάζεις, ἀγαπητέ, ἀκούων ὅτι ἑπτὰ ἔτη δουλεύειν ὑπέσχετο ὑπὲρ τῆς ἀγαπωμένης κόρης; ἵνα γὰρ δείξῃ ἡ θεία γραφή, ὅπως ὁ πόθος ὁ πολὺς ἐπετέμετο καὶ τὸν κάματον αὐτῷ καὶ τοῦ χρόνου τὸ μῆκος, φησί, 20 Καὶ ἐδούλευσεν Ἰακὼβ περὶ Ῥαχὴλ ἑπτὰ ἔτη, καὶ ἦσαν ἐναντίον αὐτοῦ ὡς ἡμέραι ὀλίγαι παρὰ τὸ ἀγαπᾷν αὐτὸν αὐτήν.

τήν. Ὁ τῶν ἑπτά, φησιν, ἐτῶν ἀριθμὸς ὀλίγαι ἡμέραι ἐνομίζοντο διὰ τὴν ἀγά-
πην τὴν ὑπερβάλλουσαν τὴν περὶ τὴν κόρην. ὅταν γὰρ τρωθῇ τις τῷ πόθῳ τῆς ἀγά-
πης, οὐδὲν ὁρᾷ τῶν δυσχερῶν, ἀλλ' ἅπερ ἂν ᾖ κινδύνων μεστὰ, καὶ πολλῆς ἑτέρας ταλαι-
πωρίας, πάντα κούφως φέρει, πρὸς ἓν ὁρῶν μόνον, ὥστε τὸν οἰκεῖον ἀποπληρῶσαι πόθον.

5 Ἀκούωμεν οἱ ῥάθυμοι καὶ ἀναπεπτωκότες, οἱ πολλὴν περὶ τὸν δεσπότην ἀγνω- ΗΘΙΚΟΝ
μοσύνην ἐπιδεικνύμενοι. Εἰ γὰρ ὁ δίκαιος οὗτος διὰ τὸν τῆς κόρης πόθον ἑπτὰ ἐτῶν
ἀριθμὸν δουλεῦσαι κατεδέξατο, καὶ τὴν ἀπὸ τῆς ποιμενικῆς ταλαιπωρίαν ὑπομεῖ-
ναι, καὶ οὐδὲ αἴσθησιν ἐλάμβανεν οὐ τῶν πόνων, οὐ τοῦ μήκους τοῦ χρόνου, ἀλλὰ πάντα αὐτῷ
κοῦφα καὶ ῥᾴδια ἐφαίνετο, καὶ τῇ προσδοκίᾳ τῆς ἀπολαύσεως τρεφόμενος, ὡς ἡμέρας
10 ὀλίγας τὸν πολὺν ἐκεῖνον τῶν ἐτῶν χρόνον ἐνόμιζε· ποίαν ἡμεῖς ἕξομεν ἀπολογίαν μηδὲ τὸν
ὅμοιον πόθον περὶ τὸν δεσπότην τὸν ἡμέτερον, τὸν εὐεργέτην, τὸν κηδεμόνα, τὸν πάντα ἡ-
μῖν γινόμενον ἐπιδεικνύμενοι; ἀλλ' ἂν μὲν βιωτικὸν κέρδος προκέηται, πάντα προθύ-
μως ὑπομένειν αἱρούμεθα· κἂν κάματον ἔχῃ, κἂν ἄλλην τινὰ ταλαιπωρίαν, κἂν αἰ-
σχύνην, κἂν κόλασιν τὴν ἐν τῷ παρόντι, τὴν ἐν τῷ μέλλοντι· διὰ δὲ τὴν ἡμετέραν
15 σωτηρίαν, καὶ ὑπὲρ τοῦ τὴν ἄνωθεν ἐπισπάσασθαι ῥοπήν, χαῦνοι καὶ ἀναπεπτωκότες
καὶ διαλελυμένοι φαινόμεθα. καὶ ποία ἡμῖν ἔσται συγγνώμη, τίς δὲ ἀπολογία οὕτω ῥαθύ-
μως διακειμένοις, καὶ οὐδὲ ὅσον ὁ μακάριος οὗτος περὶ τὴν κόρην τὸν πόθον ἐπεδείξατο, το-
σαύτην ἀγάπην περὶ τὸν Θεὸν ἐπιδείξασθαι βουλομένοις, καὶ ταῦτα τοσαύτας ἔχον-
τες ἀριθμεῖν εὐεργεσίας εἰς ἡμᾶς γεγενημένας, καὶ καθ' ἑκάστην ἡμέραν γινομένας; ἀλλ'
20 εἰ καὶ ἡμεῖς οὕτως ἀγνώμονες, ἀλλ' οὐχ ὁ Παῦλος οὕτως, ὁ τοσοῦτον ζέων τῷ πνεύματι, καὶ
πεπυρωμένος εἰς τὸν περὶ τὸν Θεὸν πόθον, ὡς ἐκεῖνα τὰ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ ἄξια φθέγ-
ξασθαι ῥήματα καὶ ἀναβοῆσαι καὶ εἰπεῖν, Τίς ἡμᾶς χωρίσει ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Χρι- Ρω. η. λε.
στοῦ; ὅρα λέξεως ἔμφασιν. ὅρα πόθου τυραννικοῦ μανίαν. ὅρα ἀγάπην πεπυρωμέ-
νην. τίς ἡμᾶς χωρίσει; τί, φησίν, ἐστιν, ὃ δύναται τῆς ἀγάπης ἡμᾶς ἀποστερῆσαι τῆς
25 πρὸς τὸν Θεόν; τί τῶν ὁρωμένων; εἶτα βουλόμενος καὶ κατ' εἶδος ἅπαντα ἀπαριθ-
μήσασθαι, καὶ πᾶσιν ἡμῖν κατάδηλον ποιήσασθαι τὸν πόθον τὸν ἀκατάσχετον, ὃν περὶ τὸν δε-
σπότην ἐκέκτητο, ἐπήγαγε λέγων, θλίψις, ἢ στενοχωρία, ἢ λιμός, ἢ διωγμός, ἢ γυμνό-
της, ἢ κίνδυνος, ἢ μάχαιρα; ὢ ψυχῆς μεμηνυίας μανίαν σωφροσύνης μητέρα. τί,
φησι, τῶν ἐπαγομένων ἡμῖν δυνήσεται ἡμᾶς ἀποστῆσαι τῆς πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπης; αἱ
30 θλίψεις αἱ καθημεριναί; οὐδαμῶς. ἀλλ' αἱ στενοχωρίαι; οὐδὲ αὗται. ἀλλ' οἱ διωγμοί;
οὐδόλως. ἀλλὰ τί; λιμός; οὐδὲ τοῦτο. ἀλλὰ κίνδυνοι; καὶ τί λέγω λιμὸν καὶ γυμνότη-
τα καὶ κινδύνους; ἀλλὰ μάχαιρα; αὐτός, φησιν, ὁ θάνατος ἐπαγόμενος τοῦτο ἰσχῦσαι οὐ
δυνήσεται. ἀμήχανον γὰρ καὶ πάντα ἀδύνατον. οὐδεὶς ἕτερος οὕτως ἀγαπῆσαι κα-
τηξιώθη τὸν δεσπότην, ὡς ἡ μακαρία αὕτη ψυχή. καθάπερ γὰρ ἀπαλλαγεὶς τοῦ σώ-
35 ματος, καὶ μετάρσιος, ὡς εἰπεῖν, γεγονώς, καὶ οὐδὲ ἐπὶ τῆς γῆς βαδίζειν νομίζων, οὕτως
ἅπαντα φθέγγεται. ὁ γὰρ περὶ τὸν Θεὸν πόθος, καὶ ἡ πεπυρωμένη ἀγάπη μετέστησεν
αὐτοῦ τὸν λογισμὸν ἀπὸ τῶν αἰσθητῶν ἐπὶ τὰ νοητά, καὶ ἀπὸ τῶν παρόντων ἐπὶ τὰ μέλλον-
τα, καὶ ἀπὸ τῶν βλεπομένων ἐπὶ τὰ μὴ ὁρώμενα. τοιοῦτον γὰρ ἡ πίστις, καὶ ἡ περὶ τὸν Θεὸν
ἀγάπη. καὶ ἵνα μάθῃς αὐτοῦ τὴν πολλὴν εὐγνωμοσύνην, ὅρα τὸν οὕτως ἀγαπῶντα τὸν
40 δεσπότην καὶ ἐκκαιόμενον εἰς τὸν περὶ αὐτὸν πόθον, ἐλαυνόμενον, διωκόμενον, μαστιζό-
μενον, μυρία δεινὰ ὑπομένοντα, καὶ λέγοντα, Ἐν κόποις περισσοτέρως, ἐν πληγαῖς β. Κορ. ια. κγ.
ὑπερβαλλόντως, ἐν θανάτοις πολλάκις, ὑπὸ Ἰουδαίων πεντάκις τεσσαράκοντα παρὰ
μίαν ἔλαβον· τρὶς ἐραβδίσθην· ἅπαξ ἐλιθάσθην· νυχθήμερον ἐν τῷ βυθῷ πεποίη-
κα·

καὶ· ὁδοιπορίαις πολλάκις, κινδύνοις ποταμῶν, κινδύνοις ἐν ψευδαδέλφοις, ἐν κόπῳ καὶ μόχθῳ· καὶ τοσαῦτα πάσχων ἔχαιρε καὶ ἠγαλλιᾶτο. ᾔδει γὰρ καὶ πεπληροφόρητο, ὅτι οἱ πρὸς τὸ παρὸν πόνοι τῶν μεγίστων αὐτῷ βραβείων πρόξενοι γίνονται, καὶ οἱ κίνδυνοι στεφάνους ἔτικτον. Εἰ γὰρ ὁ Ἰακὼβ διὰ τὸν περὶ τὴν Ῥαχὴλ πόθον ὡς ἡμέρας ὀλίγας τῶν ἑπτὰ ἐτῶν ἀριθμὸν ἐνόμιζε, πολλῷ μᾶλλον ὁ μακάριος οὗτος οὐδὲν ἅπαντα ἡγεῖτο πυρωθεὶς ἅπαξ τῷ περὶ τὸν Θεὸν πόθῳ, καὶ διὰ τὸν ἀγαπώμενον Χριστὸν ἅπαντα ὑπομένων. σπουδάσωμεν τοίνυν, παρακαλῶ, καὶ ἡμεῖς ἀγαπῆσαι τὸν Χριστόν. οὐδὲν γὰρ

Ματθ. κβ. λζ.

ἕτερον, φησιν, ὁ Χριστὸς ζητεῖ παρά σου, ἢ τὸ ἀγαπᾶν αὐτὸν ἐξ ὅλης τῆς καρδίας, καὶ ποιεῖν τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ. ὁ γὰρ ἀγαπῶν αὐτόν, καθ' ὃν δεῖ τρόπον ἀγαπᾶν, δηλονότι καὶ τὰς αὐτοῦ ἐπείγεται ἐντολὰς ποιεῖν. ὅταν γάρ τις περί τινα γνησίως διάκειται, πάντα πράττειν σπουδάζει, ἃ τὸν ἀγαπώμενον ἐφέλκεσθαι δύναται εἰς τὸν περὶ αὐτὸν πόθον. καὶ ἡμεῖς τοίνυν, ἐὰν ἀγαπήσωμεν γνησίως τὸν δεσπότην, καὶ τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ πληρῶσαι δυνησόμεθα, καὶ μηδὲν πράττειν ἐκείνων τῶν παροξῦναι δυναμένων τὸν ἀγαπώμενον. τοῦτο ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν· τοῦτο ἡ ἀπόλαυσις τῶν ἀγαθῶν· τοῦτο τὰ μυρία ἀγαθά, τὸ καταξιωθῆναι γνησίως, καὶ καθ' ὃν χρὴ δὴ τρόπον αὐτὸν ἀγαπᾶν. ἀγαπήσομεν δὲ αὐτὸν γνησίως, ἐὰν διὰ τὴν περὶ αὐτὸν ἀγάπην, καὶ περὶ τοὺς ὁμοδούλους πολλὴν ἐπιδειξώμεθα τὴν

Ματθ. κβ. μ.

ἀγάπην. Ἐν ταύταις γάρ, φησι, ταῖς δυσὶν ἐντολαῖς ὅλος ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται κρέμανται, ἐν τῷ ἀγαπῆσαι κύριον τὸν Θεόν σου ἐξ ὅλης τῆς καρδίας σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς ἰσχύος σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς διανοίας σου, καὶ τὸν πλησίον σου, ὡς σεαυτόν. τοῦτο γὰρ τῶν ἀρετῶν τὸ κεφάλαιον, τοῦτο πασῶν τῶν τοῦ Θεοῦ ἐντολῶν ὁ θεμέλιος. τῇ γὰρ ἀγάπῃ τῇ περὶ τὸν Θεὸν συνεισέρχεται καὶ ἡ περὶ τὸν πλησίον ἀγάπη. ὁ γὰρ ἀγαπῶν τὸν Θεὸν οὐ περιόψεται τὸν ἀδελφόν, οὐδὲ τὰ χρήματα τῶν οἰκείων μελῶν προτιμήσει, ἀλλὰ πολλὴν περὶ αὐτὸν ἐπι-

Ματθ. κε. μ.

δείξεται τὴν φιλοτιμίαν, μεμνημένος τοῦ εἰρηκότος, Ὅτι ὁ ποιήσας ἑνὶ τούτων τῶν ἀδελφῶν μου τῶν ἐλαχίστων, ἐμοὶ ἐποίησε· καὶ ἐννοῶν, ὅτι διὰ τῆς εἰς τὸν ὁμόδουλον θεραπείας αὐτός ἐστιν ὁ τὰ γινόμενα οἰκειούμενος ὁ τῶν ἁπάντων δεσπότης, μετὰ πολλῆς τῆς προθυμίας ἅπαντα ἐργάσεται, καὶ πολλὴν τὴν δαψίλειαν περὶ τὴν ἐλεημοσύνην ἐπιδείξεται, οὐ πρὸς τὴν εὐτέλειαν ὁρῶν τοῦ φαινομένου, ἀλλὰ πρὸς τὸ μέγεθος τοῦ οἰκειοῦσθαι ἐπαγγειλαμένου τὰ εἰς τοὺς πένητας γινόμενα. μὴ δὴ παρατρέχωμεν ἁπλῶς, παρακαλῶ, τὸ κέρδος τῶν ἡμετέρων ψυχῶν, τὸ φάρμακον τῶν ἡμετέρων τραυμάτων. τοῦτο γάρ, τοῦτο μάλιστα τὸ φάρμακον τοσαύτην ἡμῖν παρέξει τὴν θεραπείαν, καὶ οὕτως ἀφανίσει τὰ ἕλκη τῶν ἡμετέρων ψυχῶν, ὡς μηδὲ ἴχνος μηδὲ οὐλὴν καταλειφθῆναι, ὅπερ ἐπὶ τῶν σωματικῶν τραυμάτων οὐχ οἷόν τε γενέσθαι. κἂν γὰρ μυριάκις τις τὰ φάρμακα τῷ οἰκείῳ τραύματι ἐπιθῇ τὰ παρὰ τῶν ἰατρῶν κατασκευαζόμενα, ἀνάγκη τὴν οὐλὴν ἐν τῷ σώματι ἐναπομένειν [καὶ] εἰκότως. σῶμα γάρ ἐστι τὸ θεραπευόμενον. ἐνταῦθα δὲ ἐπεὶ ψυχή ἐστιν [ἡ θεραπευομένη,] ἐπειδὰν τὴν οἰκείαν ἀγνωμοσύνην ἐπιδείξηται), πολλὴν δέχεται τὴν ἐπὶ τὸ βέλτιον μεταβολήν, καὶ οὕτως ἅπαντα φυγαδεύεται τὰ ἕλκη, ὡς ἂν κονιορτὸς ἀνέμου σφοδροῦ διεγερθέντος. καὶ τούτων ἁπάντων τῶν ὑποδειγμάτων ὑπερπλήρεις ἡ-

Πρ. θ.

μῖν αἱ γραφαί. οὕτως ὁ μακάριος Παῦλος ἀπόστολος γέγονεν ἀπὸ διώκτου, καὶ ὁ πρότερον πορθῶν τὴν ἐκκλησίαν, ὕστερον αὐτὸς αὐτῆς γέγονε νυμφαγωγός. Εἶδες ἄκραν τὴν μεταβολήν, εἶδες ἄφατον τὴν μετάστασιν. οὕτω καὶ ὁ λῃστὴς μυρίους ἐργασάμενος φόνους, ἐν μιᾷ καιροῦ ῥοπῇ διὰ τῶν ὀλίγων ἐκείνων ῥημάτων οὕτως ἅπαντα ἀπενίψατο τὰ ἁμαρ-

Λκ. κγ. μγ.

τήματα, ὡς ἀκοῦσαι παρὰ τοῦ δεσπότου, Ὅτι σήμερον μετ' ἐμοῦ ἔσῃ ἐν τῷ παραδείσῳ.

Λκ. ιη. ιγ.

Οὕτω καὶ ὁ τελώνης τὸ στῆθος πλήξας, καὶ τὰ οἰκεῖα ἁμαρτήματα ὁμολογήσας κατῆλθε δι-

δικαιωθεὶς ὑπὲρ τὸν Φαρισαῖον. ἀλλὰ τούτων μὲν ἕκαστος ψυχῆς εὐγνωμοσύνην ἐπιδειξάμενος, καὶ τὰ πρότερα ὁμολογήσας πταίσματα, οὕτω τῆς συγχωρήσεως ἀπήλαυσεν. ἴδωμεν δὲ ταύτης τῆς ἐντολῆς τὴν ἰσχὺν, καὶ ὅσην παρρησίας δύναμιν κέκτηται ἡ διαψιλὴς ἐλεημοσύνη, ἵνα μαθόντες τὸ ἐξ αὐτῆς ἡμῖν ἐγγινόμενον κέρδος, προθύμως
5 αὐτὴν μετέλθωμεν. τάχα γὰρ τοσαύτη αὐτῆς ἡ παρρησία, ὡς μὴ μόνον ἁμαρτήματα ἐκκαθαίρειν, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν τὸν θάνατον φυγαδεύειν. καὶ λέγω τὸν τρόπον. καὶ τίς, φησιν, ἐλεημοσύνην ἐπιδειξάμενος τοῦ θανάτου κρείττων γέγονε; καὶ μὴν ἅπαντας ὁρῶμεν ὑπὸ τὴν τυραννίδα τοῦ θανάτου γινομένους. μὴ θορυβηθῇς, ἀγαπητέ, ἀλλὰ μάθε δι' αὐτῶν τῶν πραγμάτων, ὅπως ἡ τῆς ἐλεημοσύνης δύναμις ἐνίκησε καὶ τούτου τὴν τυραννί-
10 δα. Ταβιθά τις ἐγένετο γυνὴ, ἥτις διερμηνευομένη λέγεται Δορκάς· αὕτη ἔργον ἐποιεῖτο καθ' ἑκάστην ἡμέραν τὴν ἀπὸ τῆς ἐλεημοσύνης εὐπορίαν συλλέγειν ἑαυτῇ, καὶ ἐνεδίδυσκέ, φησι, τὰς χήρας, καὶ τὴν ἄλλην ἅπασαν εὐπορίαν αὐταῖς παρεῖχεν. ἐγένετο δὲ ἀσθενήσασαν αὐτὴν ἀποθανεῖν. ἀλλὰ βλέπε μοι ἐνταῦθα, ἀγαπητὲ, πῶς αἱ τῆς θεραπείας ἀπολαύουσαι, καὶ τὰ σώματα σκεπόμεναι ἀπ' αὐτῆς, ἐν καιρῷ τὴν εὐεργέτιν ἀμειβόμε-
15 ναι, περιεστῶσαι τὸν ἀπόστολον, ἐπεδείκνυόν, φησι, τὰ ἱμάτια, καὶ ὅσα ἐποίει μετ' αὐτῶν οὖσα ἡ Δορκάς, καὶ τὸν τροφὸν ἐπεζήτουν, καὶ δάκρυα ἴσως προσέχεον, καὶ εἰς πολὺν οἶκτον τὸν ἀπόστολον ἐφείλκοντο. τί οὖν ὁ μακάριος Πέτρος; τὰ γόνατα θεὶς, φησι, προσηύξατο, καὶ ἐπιστρέψας πρὸς τὸ σῶμα, εἶπε, Ταβιθὰ, ἀνάστηθι. ἡ δὲ ἤνοιξε τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῆς, καὶ ἰδοῦσα τὸν Πέτρον ἀνεκάθισε. δοὺς δὲ αὐτῇ χεῖρα ἀνέστησεν αὐτὴν, καὶ φωνή-
20 σας τοὺς ἁγίους καὶ τὰς χήρας, παρέστησεν αὐτὴν ζῶσαν. εἶδες δύναμιν τοῦ ἀποστόλου, μᾶλλον δὲ τοῦ ἐνεργοῦντος ἐν αὐτῷ δεσπότου. εἶδες ὅση τῆς εἰς τὰς χήρας εὐποιΐας ἀμοιβὴ καὶ ἐν τῷ παρόντι καιρῷ γέγονε. τί γὰρ τοσοῦτον, εἰπέ μοι, παρέσχεν αὕτη ταῖς χήραις, ὅσον αὗται αὐτὴν ἠμείψαντο; ἱμάτια παρέσχε καὶ τροφὰς αὐταῖς, ἀλλ' αὗται πρὸς ζωὴν αὐτὴν ἐπανήγαγον, καὶ τὸν θάνατον ἐξ αὐτῆς δραπετεῦσαι ἐποίησαν· μᾶλλον δὲ
25 οὐχ αὗται, ἀλλὰ διὰ τὴν εἰς ταύτας θεραπείαν ὁ φιλάνθρωπος ἡμῶν δεσπότης. εἴδετε φαρμάκου δύναμιν, ἀγαπητοί. τοῦτο πάντες ἑαυτοῖς κατασκευάσωμεν. οὐδὲ γὰρ πολυτελές ἐστι, καίτοι γε τοσαύτην ἔχον τὴν δύναμιν, ἀλλὰ καὶ σφόδρα εὔωνον, καὶ οὔτε δαπάνης δεῖται πολλῆς. τὸ γὰρ τῆς ἐλεημοσύνης μέγεθος οὐκ ἐν τῷ πλήθει τῶν χρημάτων κρίνεται, ἀλλ' ἐν τῇ προθυμίᾳ τῶν διδόντων. διὰ τοῦτο καὶ ὁ ποτήριον ψυ-
30 χροῦ δοὺς ἀπόδεκτος γέγονε, καὶ ἡ τὰ δύο λεπτὰ καταβαλοῦσα, ἵνα μάθωμεν ὅτι πανταχοῦ γνώμην ὀρθὴν ἐπιζητεῖ ὁ τῶν ἁπάντων δεσπότης. ἔστι πολλάκις καὶ ὀλίγα ἔχοντα πολλὴν τὴν δαψίλειαν τῆς ἐλεημοσύνης ἐπιδείξασθαι, ὅταν ᾖ ἡ προθυμία ἐρρωμένη· καὶ πάλιν τὸ ἐναντίον ἐστὶ καὶ πολλὰ κεκτημένον ἐλάττονα ὀφθῆναι τῶν ὀλίγα ἐχόντων διὰ τὴν τῆς ἰδίας γνώμης μικρολογίαν. ἐκχέωμεν οὖν, παρακαλῶ, τὰ ὄντα εἰς
35 τοὺς ἐν χρείᾳ ὄντας μετὰ δαψιλοῦς γνώμης, ἐξ ὧν ὁ δεσπότης ἡμῖν κεχάρισται, καὶ αὐτὰ τὰ παρ' αὐτοῦ ἡμῖν δοθέντα αὐτῷ πάλιν ἡμεῖς δῶμεν, ἵνα οὕτω πάλιν μετὰ πολλῆς προσθήκης ἡμέτερα γένηται. τοσαύτη γὰρ αὐτοῦ ἡ φιλοτιμία, ὅτι καὶ ἀφ' ὧν ἔδωκε λαμβάνων, οὐχ ἡγεῖται τὰ ἴδια λαμβάνειν, ἀλλὰ μετὰ πολλῆς ἡμῖν αὐτὰ τῆς φιλοτιμίας ἀποδιδόναι ὑπισχνεῖται· μόνον ἐὰν ἡμεῖς τὰ παρ' ἑαυτῶν ἐπιδείξασθαι βουληθῶμεν, καὶ καθά-
40 περ τῇ τοῦ Θεοῦ χειρὶ ταῦτα παρακατατιθέμενοι, οὕτως αὐτὰ τοῖς πένησι χορηγῶμεν, εἰδότες ὅτι ἅπερ ἂν ἡ χεὶρ ἐκείνη δέξηται, οὐκ ἐκεῖνα μόνον ἀποδίδωσιν, ἀλλὰ καὶ πολυπλασίονα τὰ δοθέντα οὕτως ἡμῖν αὐτὰ πάλιν χαρίζεται, τὴν οἰκείαν φιλοτιμίαν διὰ πάντων ἐπιδεικνύμενος. καὶ τί λέγω, ὅτι αὐτὰ πάλιν πολυπλασιάζει; ἡ χεὶρ ἐκείνη δίδωσιν

Πρ. θ. λς.

Ματθ. ι. μβ.

Λουκ. κα. β.

δίδωσιν οὐκ αὐτὰ μόνον, ἀλλὰ μετὰ τούτων καὶ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν δωρεῖται, καὶ ἀνακηρύττει καὶ στεφανοῖ, καὶ τὰ μυρία ἀγαθὰ χαρίζεται, ἐὰν ἐκ τῶν παρ᾽ αὐτοῦ δοθέντων μικρόν τι εἰσενεγκεῖν βουληθῶμεν. μὴ γὰρ βαρύ τι καὶ ἐπαχθὲς παρ᾽ ἡμῶν αἰτεῖ; τὰ περιττὰ τῆς χρείας βούλεται ἀναγκαῖα ἡμᾶς ποιῆσαι, καὶ ἅπερ εἰκῆ καὶ μάτην ἐν τοῖς ταμιείοις ἀναπόκειται, ταῦτα βούλεται ὑφ᾽ ἡμῶν αὐτῶν καλῶς διανεμηθῆναι, ἵνα ἀφορμὴν λαβὼν ἐντεῦθεν λαμπρῶς ἡμᾶς στεφανώσῃ. σπεύδει γὰρ καὶ ἐπείγεται καὶ πάντα ποιεῖ καὶ πραγματεύεται, ὥστε ἀξιῶσαι ἡμᾶς ὧν καὶ ἐπηγγείλατο. μὴ τοίνυν ἑαυτοὺς ἀποστερήσωμεν, παρακαλῶ, τῶν τοσούτων ἀγαθῶν. εἰ γὰρ οἱ περὶ τὴν γῆν πονούμενοι καὶ ταλαιπωροῦντες, τὰς ἑαυτῶν ἀποθήκας κενοῦντες εἰς τὴν γῆν καταβάλλουσι τὰ σπέρματα, καὶ τὰ πάλαι συνηγμένα σκορπίζουσι, καὶ μεθ᾽ ἡδονῆς τοῦτο ποιοῦσι, τῇ ἐλπίδι τοῦ πλείονος ἑαυτοὺς παραμυθούμενοι, καὶ ταῦτα εἰδότες ὡς καὶ ἀέρων ἀνωμαλίαι πολλάκις, καὶ γῆς ἀκαρπία, καὶ ἕτεραι πολλαὶ περιστάσεις, ἢ ἀκρίδων, ἢ ἐρυσίβης ὁ φόβος, καὶ ἡ ἔφοδος τῆς προσδοκίας διαμαρτεῖν τοῦ τέλους ἐποίησε, καὶ ὅμως ταῖς χρησταῖς ἐλπίσιν ἑαυτοὺς τρέφοντες, τὰ ἐν τοῖς ταμιείοις συνηγμένα τῇ γῇ παρακατατίθενται· πολλῷ μᾶλλον ἡμᾶς τὰ ἁπλῶς ἀποκείμενα σκορπίζειν εἰς τὴν τῶν πενήτων διατροφὴν προσῆκεν, ἔνθα οὐκ ἔνι ποτὲ διαμαρτεῖν τοῦ τέλους, οὐδὲ δεῖσαι τὴν ἀποτυχίαν τῶν ἐπὶ τῆς γῆς γινομένων. Ἐσκόρπισε γάρ, φησιν, ἔδωκε τοῖς πένησιν. ἀλλ᾽ ἄκουε καὶ τῶν ἑξῆς, ἡ δικαιοσύνη αὐτοῦ μένει εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος. ὢ θαυμασίου σκορπισμοῦ. ἐν βραχεῖ τῷ χρόνῳ τὴν διανομὴν ἐποιήσατο, καὶ ἐν διηνεκεῖ τῷ αἰῶνι ἡ δικαιοσύνη αὐτοῦ διαμένει. τί τούτου μακαριστότερον γένοιτ᾽ ἄν ποτε; διὰ τοῦτο, παρακαλῶ, τὴν διὰ τῆς ἐλεημοσύνης δικαιοσύνην ἑαυτοῖς ἐπισπασώμεθα, ἵν᾽ ᾖ καὶ περὶ ἡμῶν τοῦτο λέγεσθαι ἄξιον, ὅτι ἐσκόρπισαν, ἔδωκαν τοῖς πένησιν, ἡ δικαιοσύνη αὐτῶν μένει εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος. ἐπειδὴ γὰρ εἶπεν, ἐσκόρπισεν, ἔδωκεν, ἵνα μὴ νομίσῃς ὅτι τὰ σκορπισθέντα ἀπώλετο, διὰ τοῦτο ταχέως ἐπήγαγεν, ἡ δικαιοσύνη αὐτοῦ μένει εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος. ἐκείνων, φησί, τῶν σκορπισθέντων ἡ δικαιοσύνη ἀνάλωτος μένει, παντὶ τῷ αἰῶνι παρεκτεινομένη καὶ μηδέποτε πέρας λαμβάνουσα. καὶ μετὰ τῆς ἐλεημοσύνης καὶ τῆς ἄλλης ἀρετῆς πολλὴν τὴν ἐπιμέλειαν ποιησώμεθα, καὶ τὰ πάθη τῆς σαρκὸς καταστέλλωμεν, καὶ ἐξορίσωμεν ἐκ τῆς ἑαυτῶν ψυχῆς πᾶσαν ἐπιθυμίαν ἄτοπον, πάντα πονηρὸν λογισμόν, ὀργήν, θυμόν, βασκανίαν, καὶ τὴν εὐμορφίαν τῆς ψυχῆς διὰ πάντων καλλωπίζωμεν, ἵνα φαιδρὸν αὐτῆς καὶ λαμπρὸν τὸ κάλλος κατασκευάσαντες ἐπισπασώμεθα ἑαυτοῖς τὸν τῶν οὐρανῶν δεσπότην, καὶ μονὴν παρ᾽ ἡμῖν καταξιώσῃ ποιῆσαι. ἔνθα γὰρ ἂν ἴδῃ ψυχῆς εὐμορφίαν, εὐθέως ἐκεῖ ἐφίπταται. αὐτὸς γὰρ εἴρηκεν, Ὅτι ἐπὶ τίνα ἐπιβλέψω, ἀλλ᾽ ἢ ἐπὶ τὸν πρᾶον, καὶ ἡσύχιον, καὶ ταπεινόν, καὶ τρέμοντά μου τοὺς λόγους; εἶδες πῶς ἡμᾶς ἐδίδαξεν ἅπαντα τὰ πνευματικὰ χρώματα τὰ δυνάμενα τῆς ψυχῆς τὴν εὐμορφίαν φαιδρὰν ἀπεργάσασθαι, καὶ τῷ κάλλει σφοδρῶς ἐξαστράπτεσθαι. ἐπὶ τὸν πρᾶόν, φησι, καὶ ἡσύχιον καὶ ταπεινόν. εἶτα τὸ πάντων κατασκευαστικὸν ἐπήγαγε, καὶ τρέμοντά μου τοὺς λόγους. τί ἐστι δέ, καὶ τρέμοντά μου τοὺς λόγους; τὴν ὑπακοὴν τῶν τοῦ Θεοῦ προσταγμάτων δι᾽ αὐτῶν τῶν ἔργων πληροῦντα, καθάπερ καὶ ἀλλαχοῦ φησι, Μακάριος ὃς καταπλήσσει πάντα δι᾽ εὐλάβειαν. καὶ ἐνταῦθα γὰρ τὸ αὐτὸ τοῦτο ἡμῖν ἐσήμανεν ἡ θεία γραφή, τὸ τρέμειν τοὺς τοῦ Θεοῦ λόγους. εἰ γὰρ ἡμεῖς, ἐπειδὰν ἴδωμεν οἰκέτην ἡμέτερον μετ᾽ ἐπιμελείας πολλῆς τὰ ἐπιτάγματα πληροῦντα τὰ ἡμέτερα, καὶ πολλοῦ τοῦ φόβου καὶ τοῦ τρόμου, πλείονα τὴν παρ᾽ ἑαυτῶν εὔνοιαν καὶ συμπάθειαν εἰς αὐτὸν ἐπιδεικνύμεθα, πολλῷ μᾶλλον ἂν ὁ ἀγαθὸς δεσπότης εἰς ἡμᾶς τοῦτο ἐπιδείξηται. διὰ τοῦτο τοίνυν ἔλεγεν, ἐπ᾽ ἐκεῖνον ἐπιβλέψω τὸν πρᾶον, καὶ ἡσύχιον, καὶ τρέμοντά μου τοὺς λόγους.

Margin: Ἀγγ. κθ. (?) — κ. χα. — Ψαλ. ρια. θ. — Ἡσαΐ. ξς. β. — Παροι. κη. ιδ.

λόγοις. τρέμωμεν τοίνυν, παρακαλῶ, καὶ μετὰ πολλοῦ φόβου πληρῶμεν αὐτοῦ τοὺς λόγους (αὐτοῦ γάρ εἰσι λόγοι τὰ παρ' αὐτοῦ ἡμῖν δοθέντα προστάγματα) καὶ μαθόντες τίσιν ἀρέσκεται, καὶ τίνα προσίεται, ἐκεῖνα μετίωμεν, καὶ τοιοῦτοι γενέσθαι σπουδάζωμεν, ἡσυχίαν, πρᾳότητα, ταπείνωσιν πολλὴν ἐπιδεικνύμενοι, καὶ πάντα τὰ παρ' αὐτοῦ ἐπιτάγματα μετ' εὐλαβείας πολλῆς μετερχόμενοι καὶ φόβου πολλοῦ, ἵνα τὴν διάθεσιν τῆς γνώμης τῆς ἡμετέρας ἀποδεξάμενος ὁ τῶν ἁπάντων δεσπότης, καὶ ἀρκεσθεὶς ἡμῶν τῇ ὑπακοῇ, ἐπιβλέψαι ἐφ' ἡμᾶς καταξιώσῃ. ἐὰν γὰρ τοῦτο ποιῆσαι καταδέξηται, ἐν πάσῃ ἀσφαλείᾳ ἡμᾶς καταστήσει. ἐπιβλέψω γάρ, φησιν, ἀντὶ τοῦ, προνοίας ἀξιώσω, χεῖρα ὀρέξω, ἐν ἅπασιν ἀντιλήψομαι, τὰ παρ' ἐμαυτοῦ φιλοτιμίας μετὰ δαψιλείας παρέξω. ταῦτα οὖν ἅπαντα μετίωμεν, παρακαλῶ, ἵνα ἐπιβλέψῃ καὶ ἐφ' ἡμᾶς ὁ δεσπότης, καὶ δυνηθείημεν καὶ τὸν παρόντα βίον ἀλύπως διανύσαι, καὶ τῶν μελλόντων ἀπορρήτων ἀγαθῶν ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ πατρί, ἅμα τῷ ἁγίῳ [καὶ ἀγαθῷ] καὶ ζωοποιῷ πνεύματι δόξα, κράτος, τιμή, νῦν καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Λογ. νϛ. ΕΙΠΕ ΔΕ ΙΑΚΩΒ ΠΡΟΣ ΛΑΒΑΝ, ΑΠΟΔΟΣ μοι τὴν γυναῖκά μου (πεπλήρωνται γάρ αἱ ἡμέραι) ὅπως εἰσέλθω πρὸς αὐτήν.

ΑΠὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Ἰακώβ, ἣν περὶ τὴν Ῥαχὴλ ἐπεδείξατο, εἰς τὴν Παύλου ἀγάπην μεταστάντες χθές, καὶ τὸ μέγεθος τοῦ περὶ τὸν Χριστὸν πόθου αὐτοῦ καταμαθόντες, καθάπερ ὑπὸ ῥύμης τινὸς σφοδροτέρας ἐξενεχθέντες, οὐκ ἔτι ἰσχύσαμεν ἐπὶ τὴν ἀκολουθίαν ἐπανελθεῖν τοῦ λόγου. διόπερ, εἰ δοκεῖ, σήμερον τοῖς ἑξῆς ἐπεξελθόντες, τὰ λειφθέντα ἀναπληρώσωμεν, ἵνα καὶ ἐκ τῶν σήμερον λεγομένων ἀρκοῦσαν ὠφέλειαν καρπωσάμενοι, οὕτως οἴκαδε ἐπανέλθωμεν. ἐπειδὴ γὰρ ἐπληρώθη ὁ τῶν ἑπτὰ ἐτῶν ἀριθμός, καὶ ἦσαν, φησιν, ἐνώπιον Ἰακὼβ ὡς ἡμέραι ὀλίγαι ὁ τοσοῦτος χρόνος διὰ τὸ ἀγαπᾶν αὐτὸν αὐτήν, 21 Εἶπε δὲ πρὸς Λάβαν, ἀπόδος μοι τὴν γυναῖκά μου (πεπλήρωνται γὰρ αἱ ἡμέραι μου) ὅπως εἰσέλθω πρὸς αὐτήν.

22 Συνήγαγε δὲ Λάβαν πάντας τοὺς ἄνδρας τοῦ τόπου, καὶ ἐποίησε τὸν γάμον,

23 Καὶ ἐγένετο ἑσπέρα, καὶ λαβὼν Λάβαν Λείαν τὴν θυγατέρα αὐτοῦ εἰσήγαγεν αὐτὴν πρὸς Ἰακώβ. Εἶδες τὸ παλαιὸν μεθ' ὅσης σεμνότητος τοὺς γάμους ἐπετέλουν. ἀκούσατε οἱ περὶ τὰς σατανικὰς πομπὰς ἐπτοημένοι, καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν προοιμίων τὰ σεμνὰ τοῦ γάμου καταισχύνοντες. μήπου αὐλοί; μήπου κύμβαλα; μήπου χορεῖαι σατανικαί; τίνος γὰρ ἕνεκεν, εἰπέ μοι, τοσαύτην λύμην εὐθέως ἐπεισάγεις εἰς τὴν οἰκίαν, καὶ τοὺς ἀπὸ τῆς σκηνῆς καὶ τῆς ὀρχήστρας καλεῖς; ἵνα μετὰ τῆς ἀχρήστου δαπάνης καὶ τὴν τῆς κόρης λυμήνῃ σωφροσύνην, καὶ τὸν νέον ἀναισχυντότερον ἐργάσῃ; ἀγαπητὸν γάρ, καὶ ἄνευ τούτων τῶν ὑπεκκαυμάτων, ἐκείνην τὴν ἡλικίαν δυνηθῆναι γενναίως ἐνεγκεῖν τὸν χειμῶνα τῶν παθῶν· ὅταν δὲ καὶ τοσαῦτα ᾖ τὰ διὰ τῆς ὄψεως καὶ διὰ τῆς ἀκοῆς δαψιλεστέραν ἀνάπτοντα τὴν πυράν, καὶ τὴν κάμινον τῶν παθῶν φλογωδεστέραν ἐργαζόμενα, πῶς οὐχὶ ὑποβρύχιος ἡ τοῦ νέου ψυχὴ γενήσεται; ἐντεῦθεν γὰρ ἅπαντα ἀπόλωλε καὶ διέφθαρται, ἀπὸ τοῦ τὴν σωφροσύνην ἐξ ἀρχῆς διαθρύπτεσθαι τῶν μελλόντων ἀλλήλοις συνιέναι· καὶ πολλάκις ἐκ πρώτης ἡμέρας καὶ ὁ νέος ἐδέξατο βέλος σα-

τελικὸν ἐν τῇ ψυχῇ ἀκολάστοις ἰδὼν ὀφθαλμοῖς, καὶ ἡ κόρη καὶ διὰ τῆς ἀκοῆς καὶ διὰ τῆς
ὄψεως αἰχμάλωτος γέγονε, καὶ ταῦτα ἐξ ἐκείνης λοιπὸν τῆς ἡμέρας τὰ τραύματα αὐ-
ξανόμενα μεῖζον ἐργάζεται τὸ κακόν. καὶ γὰρ πρῶτον μὲν τὴν πρὸς ἀλλήλους αὐτῶν
ὁμόνοιαν διαρρύπτει, καὶ τὸν πόθον καταμαραίνει. ὅταν γὰρ πρὸς ἑτέραν ἐκεῖνος προσσχῇ
τῇ διανοίᾳ, ὧδε κἀκεῖσε μεριζόμενος τὸν λογισμὸν, καὶ ὑπὸ τοῦ διαβόλου αὐτοῦ στρατη- 5
γούμενος, πολλῆς ἀηδίας πληρώσει τὴν οἰκίαν. εἰ δὲ κἀκείνη εὑρεθείη τοιοῦτόν τι πα-
θοῦσα, ἐξ αὐτῶν, ὡς εἰπεῖν, τῶν βάθρων ἅπαντα ἀνατρέπεται, καὶ λοιπὸν ἀλλήλους
κρύπτοντες, ὁ μὲν δι᾽ ὑποψίας ἔχει τὴν γαμετὴν, ἡ δὲ τὸν ἄνδρα. καὶ ἔνθα ἐχρῆν ὁμό-
νοιαν εἶναι καὶ σύνδεσμον, καὶ τοὺς ὀφείλοντας σάρκα εἶναι μίαν (Ἔσονται γὰρ, φησὶν, οἱ δύο
εἰς σάρκα μίαν) οὗτοι ἐν τοσαύτῃ διαιρέσει τυγχάνουσιν, ὡς εἰ καὶ κατατετμημένοι 10
ἦσαν. ἐπεισελθὼν γὰρ ὁ διάβολος τοσαύτην ἐν αὐτοῖς ἐργάζεται τὴν λύμην, ὡς
πολέμους καὶ μάχας καθημερινὰς τίκτεσθαι, καὶ μηδέποτε ἀνάπαυλαν ἔχειν τῶν κακῶν.
τί γὰρ ἄν τις εἴποι λοιπὸν τῶν οἰκετῶν τὰς καταφρονήσεις, τῶν πλησίον οἰκούντων τὸν
γέλωτα, τὰς ἀσχημοσύνας; καθάπερ γὰρ τῶν κυβερνητῶν στασιαζόντων, καὶ οἱ ἐμπλέον-
τες τῶν κινδύνων συναπολαύουσι, καὶ αὐτόματον ἀνάγκη τὴν ναῦν καταποντισθῆναι· οὕτω 15
δὴ καὶ ἐνταῦθα τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς γυναικὸς πρὸς ἀλλήλους διαστασιαζόντων, καὶ τοὺς ἄλ-
λους ἅπαντας συναπολαύειν τῶν κακῶν εἰκός. διὰ τοῦτο παρακαλῶ ταῦτα ἅπαν-
τα προορωμένους μὴ τῇ συνηθείᾳ κατακολουθεῖν. οἶδα γὰρ ὅτι πολλοὶ ταύτην ἡμῖν
προβαλλόμενοι οὐδὲ ἀνέχονται τῶν παρ᾽ ἡμῶν λεγομένων· ἀλλ᾽ ὅμως ἡμᾶς ἀνάγκη
τὰ λυσιτελῆ, καὶ τὰ τῆς μελλούσης κολάσεως ἐξαρπάζοντα λέγειν. ὅπου γὰρ λύμη το- 20
σαύτη ψυχῆς, τίνος ἕνεκέν μοι συνήθειαν βούλει προβάλλεσθαι; ἰδοὺ κἀγὼ συνήθει-
άν σοι προβάλλομαι βελτίονα, ἣ οἱ ἐξ ἀρχῆς ἐκέχρηντο, ὅτε οὐδέπω τοσαύτη γνῶ-
σις ἦν τῆς εὐσεβείας. καὶ μή μοι τὸν δίκαιον ἐνταῦθα λογίζου, τὸν Ἰακὼβ λέγω, ἀλλὰ
τὸν Λάβαν ἐννόει ἄνδρα ἔτι τοῖς εἰδώλοις προσανέχοντα, καὶ οὐδεμίαν γνῶσιν ἔχοντα
τῆς εὐσεβείας, καὶ τοσαύτην φιλοσοφίαν ἐπιδεικνύμενον. τοῦτο γὰρ οὐ τοῦ μέλλοντος ἦν 25
ἄγεσθαι τὴν κόρην τὸ κατόρθωμα, ἀλλὰ τοῦ πατρὸς τοῦ τὴν κόρην ἐκδιδόντος. διὸ καὶ
τοῦτον ἐκίνησα τὸν λόγον, οὐχὶ πρὸς τοὺς νυμφίους τοσοῦτον ἀποτεινόμενος, ὅσον πρὸς τοὺς
γεγεννηκότας, πρὸς τὸν πατέρα τοῦ νυμφίου, καὶ πρὸς τὸν τὴν κόρην ἐκδιδόντα φημί.
πῶς γὰρ οὐκ ἄτοπον ἡμᾶς τοὺς τοσαύτης ἀπολαύσαντας φιλανθρωπίας, καὶ τῶν φρικ-
τῶν καὶ ἀπορρήτων μυστηρίων ἀξιωθέντας, ἐλάττους κατὰ τοῦτο γίνεσθαι τοῦ Λάβαν, τοῦ ἔτι 30
εἴδωλα θεραπεύοντος; ἢ οὐκ ἀκούεις Παύλου λέγοντος, Ὅτι μυστήριόν ἐστιν ὁ γάμος,
καὶ εἰκών ἐστι τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ, ἣν περὶ τὴν ἐκκλησίαν ἐπεδείξατο; μὴ τοί-
νυν καταισχύνωμεν ἑαυτοὺς, καὶ τὰ σεμνὰ τοῦ γάμου διαφθείρωμεν. εἰ μὲν γὰρ καλόν
ἐστι τὸ τῆς συμβουλῆς καὶ ἐπωφελές, κἂν μὴ συνήθεια ᾖ, γινέσθω· εἰ δὲ βλάβην ἔχοι
καὶ πολὺν τὸν ὄλεθρον τὸ νῦν παρ᾽ ὑμῶν ἐπιτελούμενον, κἂν συνήθεια ᾖ, ἐκκοπτέσθω. 35
ἐπεὶ εἰ τοῦτο συγχωρήσαιμεν, καὶ ὁ κλέπτων, καὶ ὁ πορνεύων, καὶ ὁ τὴν ἄλλην ἅπα-
σαν κακίαν ἐπιδεικνύμενος, τὴν συνήθειαν ἡμῖν προβαλεῖται. ἀλλ᾽ οὐδὲν ἀπὸ
τούτου κέρδος αὐτῷ ἔσται, οὐδὲ συγγνώμη, ἀλλὰ καὶ πολλὴ ἡ κατηγορία, ὅτι οὐκ
ἴσχυσε συνηθείας περιγενέσθαι πονηρᾶς. ἐὰν γὰρ βουλώμεθα νήφειν, καὶ πολ-
λὴν τῆς ἑαυτῶν σωτηρίας ποιεῖσθαι τὴν φροντίδα, δυνησόμεθα καὶ τῆς κακῆς 40
συνηθείας ἀποστῆναι, καὶ εἰς καλὴν συνήθειαν ἑαυτοὺς ἀγαγεῖν. καὶ οὕτω καὶ
τοῖς μεθ᾽ ἡμᾶς οὐ μικρὰν παρέξομεν ἀφορμὴν τοῦ τὰ αὐτὰ ζηλοῦν, καὶ τῶν ὑπ᾽ ἐκεί-
νων κατορθουμένων ἡμεῖς ληψόμεθα τὸν μισθόν. ὁ γὰρ τὴν ἀρχὴν παρασχὼν τῆς καλῆς
ὁδοῦ,

Γεν. β. κδ.

Εφ. ε. λϐ.

ὁδοῦ, οὗτος καὶ τῶν ὑφ' ἑτέρων γινομένων αἴτιος ἔσται, καὶ διπλοῦν κομιεῖται τὸν μισθὸν, ὑ-
πὲρ ὧν τε αὐτὸς κατορθοῖ, ὑπὲρ ὧν τε ἑτέροις ἐπάγει εἰς τὴν ἀρίστην ταύτην φιλο-
σοφίαν. μή μοι τὰ ψυχρὰ ἐκεῖνα ῥήματα καὶ γέλωτος γέμοντα προβάλλεσθε, λέγον-
τες, νόμιμά τινα ἐστὶ ταῦτα, καὶ διὰ τοῦτο πληροῦσθαι χρή. οὐ ταῦτα γὰρ νόμιμον ποιεῖ
5 συνοικέσιον, ἀλλὰ τὸ κατὰ τοὺς τοῦ Θεοῦ νόμους μετὰ σωφροσύνης καὶ σεμνότητος τὴν συν-
έλευσιν γίνεσθαι, καὶ τῇ ὁμονοίᾳ συμπεπλέχθαι τοὺς ἀλλήλοις συνιόντας. τοῦτο καὶ οἱ
ἔξωθεν ἴσασι νόμοι, καὶ ἀκούσῃ τῶν περὶ ταῦτα ἐσχολακότων λεγόντων, ὅτι συνοικέσιον
οὐδὲν ἕτερον συνίστησιν, ἢ συνήθεια. μὴ τοίνυν καὶ τοὺς τοῦ Θεοῦ νόμους παραβαλλόμενοι με-
τὰ τῶν ἀνθρωπίνων, καὶ προτιμώμενοι τοὺς διαβολικοὺς νόμους, καὶ τὴν ὀλεθρίαν ταύ-
10 την συνήθειαν. ἐκείνου γάρ ἐστι νόμος ταῦτα, τοῦ χαίροντος ἀεὶ τῇ ἀπωλείᾳ τῇ ἡμετέ-
ρᾳ. τί οὖν ἂν γένοιτο καταγελαστότερον τῆς συνηθείας ταύτης, ὅταν ὑπὸ οἰκετῶν καὶ
τριωβολιμαίων ἀνθρώπων σκώμματα καὶ λοιδορίας ἀπείρους δέχονται καὶ ὁ ἀνὴρ καὶ ἡ
γυνὴ, καὶ οὐδείς ἐστιν ὁ ἐπιτιμῶν, ἀλλ' ἔξεστι τῷ βουλομένῳ ἀδεῶς κατὰ τὴν ἑσπέραν ἅπαν-
τα φθέγγεσθαι, καὶ βάλλειν τοῖς σκώμμασι καὶ τὸν νυμφίον καὶ τὴν νύμφην; καὶ ἐν ἑτέρᾳ μὲν
15 ἡμέρᾳ ἐάν τις ἐπιχειρήσῃ λοιδορήσασθαι, δικαστήρια αὐτῷ, καὶ ἀπαγωγαὶ, καὶ κίνδυνοι·
τότε δὲ ὅτε μάλιστα πολλὴν ἔχειν ἐχρῆν τὴν αἰδῶ, πολλὴν τὴν κοσμιότητα, πολλὴν τὴν
ἁγνείαν, τοσαύτης ἅπαντα πληροῦνται τῆς ἀσχημοσύνης, ὡς εἰκὸς τὸν διάβολον στρα-
τηγοῦντα ταῦτα ἅπαντα ἐπιδείκνυσθαι. ἀλλὰ μὴ δυσχεραίνετε, παρακαλῶ. οὐδὲ
γὰρ ἁπλῶς εἰς τοῦτον ἐξέβην τὸν λόγον, ἀλλὰ κηδόμενος ὑμῶν καὶ τῆς σωτηρίας καὶ τῆς
20 εὐκοσμίας, καὶ βουλόμενος ὑμᾶς τὴν ἀρίστην ταύτην μεταβολὴν ἐπιδείξασθαι, καὶ τῆς
καλῆς ταύτης συνηθείας ἀρχηγοὺς καταστῆναι. ἐὰν γὰρ μόνον ἀρχὴ καὶ ὁδὸς γένηται τοῦ
πράγματος, κατὰ μικρὸν εἰς τὸ ἕνα ζηλοῦντες τὸν καλὸν τοῦτον καὶ ἐπαινετὸν ζῆλον, πάν-
τας ἐπαινέτας ἕξετε, καὶ οὐ μόνον οἱ τὴν πόλιν οἰκοῦντες μιμήσονται τὴν καλλίστην ταύ-
την μεταβολὴν, ἀλλὰ καὶ τοὺς πόρρωθεν οἰκοῦντας ἐπισπάσεσθε, καὶ ζηλωτὰς ὑμετέρους
25 καταστήσετε, καὶ πολυπλασίονα τὸν παρὰ τοῦ Θεοῦ κομιεῖσθε στέφανον, ὅτι διὰ τὸν τοῦ Θεοῦ
φόβον, καὶ τὴν παρ' αὐτοῦ ἐντολὴν τῆς σατανικῆς ταύτης περιγεγόνατε συνηθείας. ἀλλ'
οἶδα μὲν δέξεσθε μετὰ προθυμίας ταύτην ἡμῶν τὴν συμβουλὴν, καὶ εἰς ἔργον αὐτὴν ἄ-
ξετε, σφόδρα πέπεισμαι. ὁρῶν γὰρ ὑμᾶς μετὰ τοσαύτης ἡδονῆς ἀκούοντας τῶν λεγομέ-
νων, ἀπὸ τοῦ κρότου καὶ τῶν ἐπαίνων στοχάζομαι, ὅτι καὶ πρὸς τὴν διὰ τῶν ἔργων κατόρθωσιν
30 ἐπειχθήσεσθε. διὸ ἀρκεσθεὶς τοῖς εἰρημένοις ἐπὶ τὴν ἀκολουθίαν τοῦ λόγου ἐπανήξω.
καὶ ἐγένετο, φησὶν, ἑσπέρα, καὶ ἔλαβε Λάβαν τὴν Λείαν τὴν θυγατέρα αὐτοῦ, καὶ εἰσήγαγεν αὐτὴν
πρὸς τὸν Ἰακώβ. μὴ ἁπλῶς μηδὲ τοῦτο παραδράμωμεν. ἔστι γὰρ καὶ ἐκ τούτου πολλὰ συν-
ιδεῖν· ἓν μὲν τοῦ Ἰακὼβ τὸ ἄπλαστον, καὶ ὅπως πάσης πονηρίας ἐκτὸς ὢν παρεκρούσθη· δεύτε-
ρον δὲ, ὅτι μετὰ τοσαύτης εὐκοσμίας ἅπαντα ἐγίνετο, καὶ οὐδαμοῦ λαμπάδες, καὶ χορεῖαι, καὶ
35 φῶτα τὴν χρείαν ὑπερβαίνοντα, ὡς καὶ τὴν ἀπάτην τοῦ Λάβαν εἰς ἔργον ἐλθεῖν. ἔστι δὲ καὶ
τοῦ Λάβαν ἐντεῦθεν καταλαβεῖν τὴν περὶ τὸν Ἰακὼβ φιλοστοργίαν. τοῦτο γὰρ ἐμη-
χανήσατο, βουλόμενος ἐπὶ πλεῖον κατέχειν παρ' ἑαυτῷ τὸν δίκαιον. ἐπειδὴ γὰρ ᾔδει, ὅτι
ἐκείνης περιεκαίετο, καὶ εἰ τοῦ σπουδαζομένου ἐπέτυχεν, οὐκ ἂν εἵλετο λοιπὸν τῆς
Λείας ἕνεκεν τὴν δουλείαν ὑποστῆναι, οὐδὲ τὴν μετ' αὐτοῦ συνοίκησιν, διὰ τοῦτο
40 θεασάμενος ὁ Λάβαν τοῦ ἀνδρὸς τὴν ἀρετὴν, καὶ ἐννοῶν ὡς οὐκ ἂν ἑτέρως αὐτοῦ περι-
γένοιτο καὶ πείσειεν, τὴν ἀπάτην ταύτην εἰργάσατο, καὶ δίδωσιν αὐτῷ τὴν Λείαν μετὰ
Ζελφᾶς τῆς παιδίσκης. εἶτα ἐγκαλούμενος ὑπὸ τοῦ δικαίου, τίνος ἕνεκεν ταῦτα τῆς ἀπά-
της εἰργάσατο, εὐπρόσωπον ἀπολογίαν ἐποιήσατο. ἐπειδὴ γὰρ εἶπεν ὁ Ἰακὼβ,

ἐπεκαίετο,

25 Τίνος ἕνεκεν τοῦτό μοι ἐποίησας; οὐ περὶ τῆς Ῥαχὴλ ἐδούλευσά σοι; καὶ ἵνα τί παρελογίσω με; 26 Τί φησιν ὁ Λάβαν; οὐκ ἔστιν οὕτως ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ δοῦναι τὴν νεωτέραν, πρὶν ἢ τὴν πρεσβυτέραν. 27 Συντέλεσον οὖν καὶ ταύτης τὰ ἕβδομα, καὶ δώσω σοι καὶ ταύτην ἀντὶ τῆς ἐργασίας, ἧς ἐργάσῃ παρ᾽ ἐμοὶ ἔτι ζ᾽ ἔτη.

Ὁρᾷς ὅτι τοῦτο αὐτὸ μηχανώμενος ἅπαντα κατεσκεύασεν. ἐπειδὴ γὰρ εἶδε τὸν ἔρωτα ὃν περὶ τὴν κόρην ἐκέκτητο, φησί, μὴ νομίσῃς ἠδικῆσθαί σε. ἐπειδὴ γὰρ ἐστὶ παρ᾽ ἡμῖν ὁ νόμος, ὥστε προτέραν τὴν πρεσβυτέραν ἐκδιδόναι ἀνδρί· διὰ τοῦτο μὲν τοῦτο γεγένηται· λήψῃ δὲ καὶ ταύτην ἣν ποθεῖς, ἐὰν τὰ ὅμοια ἔτη καὶ ὑπὲρ αὐτῆς δουλεύσῃς. ταῦτα ἀκούσας ὁ δίκαιος ἑτοίμως ἅπαντα κατεδέξατο. 28 Καὶ μετὰ ταῦτα ἕτερα ἑπτὰ ἔτη ἔδωκε, φησίν, αὐτῷ τὴν θυγατέρα αὐτοῦ Ῥαχὴλ γυναῖκα. Ὁρᾷς πάλιν ὅτι τὰ τῶν γάμων γίνεται μετὰ πάσης κοσμιότητος. ἀλλ᾽ ἀκούων ὅτι ἔλαβε τὴν πρεσβυτέραν, καὶ πάλιν τὴν νεωτέραν μὴ ταραχθῇς, μηδὲ πρὸς τὴν νῦν κατάστασιν τὰ τότε κρίναι πράγματα. τότε μὲν γάρ, ἐπειδὴ ἀρχὴ καὶ προοίμια ἦν, συνεχωρεῖτο καὶ δυσὶ καὶ τρισὶ γυναιξὶ καὶ πλείοσι μίγνυσθαι, ὥστε τὸ γένος ἐκπλατῦναι· νυνὶ δέ, ἐπειδὴ διὰ τὴν τοῦ Θεοῦ χάριν καὶ τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος ἐπὶ πολὺ πλῆθος ἐκτέταται, καὶ τὰ τῆς ἀρετῆς ἐπίδοσιν ἔσχε. παραγενόμενος γὰρ ὁ Χριστός, καὶ τὴν ἀρετὴν καταφυτεύσας ἐν τοῖς ἀνθρώποις, καὶ ἀγγέλους, ὡς εἰπεῖν, ἐξ ἀνθρώπων αὐτοὺς ἐργασάμενος, ἅπασαν ταύτην τὴν παλαιὰν συνήθειαν ἐξέκοψεν. ὁρᾷς πῶς οὐ δεῖ συνήθειαν προβάλλεσθαι, ἀλλὰ τὸ χρήσιμον πανταχοῦ ἐπιζητεῖν. ἰδοὺ γάρ· ἐπειδὴ κακὴ ἦν αὕτη ἡ συνήθεια, ὅρα πῶς ἐξεκόπη, καὶ οὐκ ἔξεστι νῦν οὐδενὶ ταύτην προβάλλεσθαι τὴν συνήθειαν. μηδαμοῦ τοίνυν, παρακαλῶ, συνήθειαν ἐπιζήτει, ἀλλὰ τὸ χρήσιμον ζήτει, καὶ μὴ τὸ ψυχοβλαβές. καὶ εἴ τι τυγχάνει καλόν, κἂν μὴ ᾖ συνήθεια, γινέσθω παρ᾽ ἡμῶν· ἂν δέ τι βλαβερόν, κἂν ἐν συνηθείᾳ ᾖ, φεύγωμεν καὶ ἀποστρεφώμεθα.

Καὶ ἔδωκε, φησίν, Ἰακὼβ Ῥαχὴλ μετὰ Βάλλας τῆς παιδίσκης. Εἶδες πόση ἡ φιλοσοφία. μήπου ἀνδραπόδων ἀγέλαι; μήπου γραμματεῖα καὶ συνθῆκαι καὶ αἱρέσεις ἐκεῖναι αἱ καταγέλαστοι, ἐὰν τόδε γένηται, καὶ ἐὰν τόδε συμβῇ; καὶ εὐθέως πρὶν ἢ συνελθεῖν, τὸ οὐκ εἰδότες οὐδὲ εἰ μέχρι τῆς ἑσπέρας διαμενοῦσι, τὰ μετὰ πολὺν ἐσόμενα χρόνον ἐν τοῖς γραμματείοις συντιθέασιν· ἐὰν ἄτεκνος, φησί, τελευτήσῃ, ἐὰν παιδία ἐάσῃ καὶ ὅσα τοιαῦτα. ἀλλ᾽ ἐνταῦθα οὐδὲν τοιοῦτον, ἀλλὰ παιδίσκην μίαν ἑκάστῃ δοὺς ὁ πατήρ, οὕτω τὰς θυγατέρας ἐξέδωκε. 29 Ἠγάπησε δέ, φησι, Ῥαχὴλ μᾶλλον, ἢ Λείαν, καὶ ἐδούλευσεν αὐτῷ ζ᾽ ἔτη ἕτερα.

Ἐπειδὴ γὰρ ἐξ ἀρχῆς διὰ τὴν εὐμορφίαν ἠράσθη τῆς κόρης, μάλιστα δὲ τυχεῖν ποτε ἠδυνήθη τοῦ σπουδαζομένου, ἐκείνην, φησί, πλέον ἠγάπα, ἤπερ τὴν Λείαν. καὶ γὰρ ἡ ταύτης εὐμορφία, φησίν, ἐφείλκετο αὐτὸν εἰς τὸν περὶ αὐτὴν πόθον. ἀλλ᾽ ὅρα μοι ἐνταῦθα λοιπὸν τοῦ δεσπότου τὴν ἄφατον φιλανθρωπίαν, καὶ πῶς τὰ παρ᾽ αὐτοῦ ἐπαγγελθέντα κατὰ μικρὸν εἰς ἔργον ἄγει. ὁ γὰρ εἰπών, ὅτι ἔσομαι μετὰ σοῦ διαφυλάττων σε ἐν πάσῃ ὁδῷ, ᾗ ἐὰν πορευθῇς, καὶ ὅτι αὐξανῶ σε καὶ πληθυνῶ, αὐτὸς καὶ νῦν ἅπαντα οἰκονομεῖ. καὶ ἵνα μάθῃς, ἄκουε καὶ αὐτῆς τῆς θείας γραφῆς τοῦτο σαφῶς λεγούσης.

30 Ἰδὼν δὲ κύριος ὁ Θεός, φησιν, ὅτι μισεῖται Λεία, ἤνοιξε τὴν μήτραν αὐτῆς· Ῥαχὴλ δὲ ἦν στεῖρα. 31 Καὶ συνέλαβε Λεία, καὶ ἔτεκεν υἱὸν τῷ Ἰακώβ. Ὅρα τοῦ εὐμηχάνου Θεοῦ τὴν σοφίαν. ἐπειδὴ ἡ μὲν ἀπὸ τῆς εὐμορφίας τὴν εὔνοιαν ἐπεσπάσατο τοῦ ἀνδρός, ἡ δὲ ταύτης ἀπεστερημένη μισεῖσθαι ἐδόκει, ταύτην μὲν διεγείρει πρὸς γονήν, ἐκείνης δὲ πηροῖ τὴν μήτραν, ἀμφότερα διὰ τὴν οἰκείαν φιλανθρωπίαν οἰκονομῶν,

νομένη, ἵνα καὶ αὕτη διὰ τῶν ἐξ αὐτῆς τικτομένων σχῇ τινα παραμυθίαν ἐφελκομένη εἰς τὸν περὶ αὐτὴν πόθον τὸν ἄνδρα, κἀκείνη μὴ διὰ τὸ κάλλος καὶ τὴν εὐμορφίαν κατεξανίστηται τῆς ἀδελφῆς. καὶ διήνοιξέ, φησι, τὴν μήτραν αὐτῆς. μάνθανε ἐντεῦθεν, ἀγαπητέ, ὅτι ὁ τῶν ἁπάντων δημιουργός ἐστιν ὁ τὰ πάντα οἰκονομῶν, καὶ τὴν φύσιν αὐτὴν διεγείρων πρὸς γονήν, καὶ ὅτι οὐδὲν τῆς συνουσίας ὄφελος μὴ τῆς ἄνωθεν συμμαχίας γινομένης. διὰ γὰρ τοῦτο εἶπεν, ὅτι διήνοιξε τὴν μήτραν αὐτῆς, ἵνα γνῶμεν ὅτι αὐτὸς ὁ δεσπότης ἠβουλήθη τὴν Λείαν πρὸς τεκνογονίαν διεγεῖραι, ὥστε αὐτῆς τὴν ἀθυμίαν παραμυθήσασθαι. αὐτὸς γάρ ἐστιν ὁ καὶ ἐν τῇ μήτρᾳ διαπλάττων τὰ βρέφη καὶ ζωογονῶν, καθάπερ καὶ Δαβὶδ φησιν, Ἀντελάβου μου ἐκ γαστρὸς μητρός μου. καὶ ὅρα πῶς δείκνυσιν ἡμῖν ἡ θεία γραφὴ τὸν τῆς φύσεως δημιουργὸν ἑκάτερα τῇ οἰκείᾳ δυνάμει ἐργαζόμενον, καὶ τῆς μὲν τὴν μήτραν διεγείροντα, τῆς δὲ Ῥαχὴλ ἐπέχοντα. δεσπότης γὰρ ὢν τῆς φύσεως μετ' εὐκολίας ἅπαντα ἐργάζεται. Καὶ συνέλαβε, φησι, Λεία, καὶ ἔτεκεν υἱὸν τῷ Ἰακώβ. ἐκάλεσε δὲ τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ῥουβήν, λέγουσα, ὅτι εἶδέ μου κύριος τὴν ταπείνωσιν. νῦν ἀγαπήσει με ὁ ἀνήρ μου. Ὅρα πῶς εὐγνώμων ἡ γυνή. θεασάμενος, φησι, τὴν ταπείνωσίν μου ὁ δεσπότης, παρέσχε μοι τὸν τόκον, ἵνα διὰ τούτου ἀγαπηθῆναι δυνηθῶ. καὶ θέα μοι τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ τὴν φιλοτιμίαν, πῶς ἐπιδαψιλεύεται, ὁμοῦ καὶ τὸ τοῦ δικαίου σπέρμα αὐξῆσαι βουλόμενος, καὶ ταύτην νῦν ποθεινοτέραν καταστῆσαι τῷ Ἰακώβ. 32 Καὶ συνέλαβε, φησι, πάλιν, καὶ ἔτεκεν υἱὸν δεύτερον τῷ Ἰακώβ, καὶ εἶπεν, ὅτι ἤκουσε κύριος ὅτι μισοῦμαι, καὶ προσέδωκέ μοι καὶ τοῦτον. καὶ ἐκάλεσε τὸ ὄνομα αὐτοῦ Συμεών. Σκόπει πῶς ἐφ' ἑκάστου τῶν παίδων εὐχαριστεῖ τῷ δεσπότῃ, καὶ εὐγνώμων γίνεται περὶ τὴν εὐεργεσίαν. ἤκουσε, φησι, γὰρ ὁ κύριος, ὅτι μισοῦμαι, καὶ προσέδωκέ μοι καὶ τοῦτον, καὶ διὰ τοῦτο ἐκάλεσε τὸ ὄνομα αὐτοῦ Συμεών. Εἶδες πῶς οὐχ ἁπλῶς, οὐδὲ ὡς ἔτυχεν, οὐδὲ τὰς ὀνομασίας τοῖς τικτομένοις ἐπετίθει. ἐκάλεσε γὰρ αὐτὸν Συμεών, ὅτι ἤκουσε κύριος. τοῦτο γὰρ ἑρμηνεύεται τὸ ὄνομα τῇ Ἑβραϊκῇ διαλέκτῳ, ὅτι ἠκούσθη. 33 Καὶ συνέλαβεν ἔτι καὶ ἔτεκεν υἱόν, καὶ εἶπεν, ἐν τῷ νῦν καιρῷ πρὸς ἐμοῦ ἔσται ὁ ἀνήρ μου. τέτοκα γὰρ αὐτῷ τρεῖς υἱούς. καὶ ἐκάλεσε τὸ ὄνομα αὐτοῦ Λευΐ.

Δοκεῖ μοι ἐνταῦθα αἰνίττεσθαι, ὅτι καὶ τῶν δύο τεχθέντων οὐδέπω ἴσχυσεν εἰς τὴν περὶ αὐτὴν διάθεσιν ἐφελκύσασθαι τὸν ἄνδρα, ἀλλ' ἔτι ὅλως ἦν πρὸς τὴν Ῥαχὴλ νενευκώς. διὰ τοῦτό, φησιν, ἐν τῷ νῦν καιρῷ πρὸς ἐμοῦ ἔσται ὁ ἀνήρ μου. τάχα, φησί, κἂν ἡ προσθήκη τοῦ τρίτου παρασκευάσῃ τὸν ἄνδρα εὐνοϊκῶς περὶ ἐμὲ διατεθῆναι. ἰδοὺ γὰρ αὐτῷ τέτοκα τρεῖς υἱούς. 34 Καὶ συλλαβοῦσα ἔτι ἔτεκεν υἱόν, καὶ εἶπε, νῦν ἔτι τοῦτο ἐξομολογήσομαι τῷ κυρίῳ. Τὸ ἐξομολογήσομαι ἐνταῦθα, εὐχαριστήσω καὶ δοξάσω αὐτόν, ὅτι καὶ τέταρτόν προσέθηκέ μοι υἱόν, καὶ τοσαύτην μοι τὴν εὐπορίαν ἐχαρίσατο, καὶ ὅπερ ἀπὸ τῆς τοῦ σώματος ἀμορφίας εἰς τὴν παρὰ τοῦ ἀνδρὸς εὔνοιαν ἔμελλον καταβλάπτεσθαι, τοῦτο ἡ τῶν τέκνων παρὰ τῆς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας χαρισθέντων μοι γονὴ διωρθώσατο, καὶ τῆς ἀθυμίας τὴν ὑπερβολὴν διεσκέδασε. τὴν γὰρ διὰ τὴν ἀμορφίαν μισουμένην με πρίν, νῦν αὐτὸς ἔσεται παραμυθησάμενος, καὶ μεταστήσας τὸ μῖσος εἰς τὴν ἀδελφὴν τὴν ἐμήν. Τεκοῦσα δέ, φησι, τὸν Ἰούδαν, ἔστη τοῦ τίκτειν.

κεφ. λ. 1 Ἰδοῦσα δὲ Ῥαχὴλ ὅτι οὐ τέτοκε τῷ Ἰακώβ, ἐζήλωσε τὴν ἀδελφὴν αὐτῆς, καὶ εἶπε τῷ Ἰακώβ, δός μοι τέκνα· εἰ δὲ μή, τελευτήσω ἐγώ.

Ἀπερίσκεπτος ἡ αἴτησις καὶ γυναικώδης, καὶ ψυχῆς ὑπὸ τῆς ζηλοτυπίας πολιορκουμένης, δός μοι τέκνα. οὐκ ἤκουσας ὅτι οὐχ ἡ τοῦ ἀνδρὸς συνουσία ἐκείνη τὸν τόκον παρέχει, ἀλλ' ὁ κύριος ὁ Θεός, ὁ ἰδών, φησιν, ὅτι μισεῖται, ἤνοιξε τὴν μήτραν αὐτῆς; τίνος οὖν

Ψαλ. ρλη. ιβ.

ἕνεκεν τὰ ὑπὲρ τὴν φύσιν ἀπαιτεῖς παρὰ τοῦ ἀνδρός, καὶ καταλιποῦσα τὸν τῆς φύσεως δεσπότην τῷ ἀνδρὶ ἐγκαλεῖς τῷ μηδὲν πρὸς τοῦτο συμβάλλεσθαί σοι δυναμένῳ; δός μοι τέκνα· εἰ δὲ μή, τελευτήσω ἐγώ. δεινὸν ἡ ζηλοτυπία κακόν. καὶ γὰρ εἰς ἀφροσύνην ἐκπίπτει, ὃ δὴ καὶ αὕτη πέπονθεν. ὁρῶσα γὰρ τὸν τῶν τέκνων τῆς ἀδελφῆς τὸν χορόν, καὶ τὴν οἰκείαν ἐρημίαν λογιζομένη, οὐκ ἔφερε τὴν ἐπήρειαν, οὐδὲ κατασχεῖν ἠδυνήθη τοῦ ταράττοντος αὐτὴν λογισμοῦ, ἀλλ' ἐκεῖνα τὰ ἀνοίας ἀνάμεστα φθέγγεται ῥήματα, καί φησι, δός μοι τέκνα· εἰ δὲ μή, τελευτήσω ἐγώ. ἴσως εἶδε τοῦ ἀνδρὸς τὸν περὶ αὐτὴν πόθον, καὶ νομίζουσα παρὰ τὴν ἐκείνου αἰτίαν κἀκείνην τοσούτους ἐσχηκέναι παῖδας, καὶ ταύτην μηδέπω τετοκέναι, φησί, δός μοι τέκνα. εἶτα φοβῆσαι βουλομένη τὸν ἄνδρα, ἐπάγει, εἰ δὲ μή, τελευτήσω ἐγώ. Τί οὖν ὁ φιλόθεος Ἰακώβ; 2 Ἐθυμώθη, φησί, πρὸς τὰ ῥηθέντα, καὶ εἶπεν αὐτῇ· μὴ ἀντὶ Θεοῦ ἐγώ εἰμι, ὃς ἐστέρησέ σε καρποῦ κοιλίας; Τί, φησι, καταλιποῦσα τὸν δεσπότην τῆς φύσεως, τὴν μέμψιν ἐμοὶ ἐπάγεις; ἐκεῖνός ἐστιν ὁ ἀποστερήσας σε τοῦ καρποῦ τῆς κοιλίας. διατί μὴ παρ' ἐκείνου ζητεῖς τοῦ δυναμένου διανοῖξαι τῆς φύσεως τὸ ἐργαστήριον, καὶ διεγεῖραι τὴν μήτραν πρὸς γονήν; μάνθανε τοίνυν, ὅτι ἐκεῖνος ὁ σε στερήσας τοῦ καρποῦ τῆς κοιλίας, καὶ τῇ ἀδελφῇ τῇ σῇ τὴν τοσαύτην εὐπορίαν ἐχαρίσατο. μὴ τοίνυν παρ' ἐμοῦ ζήτει, ἃ μὴ δύναμαι παρασχεῖν, καὶ ὧν οὐκ εἰμὶ κύριος. εἰ γὰρ ἐπ' ἐμοὶ τοῦτο ἦν, πάντως ἄν σε τῆς ἀδελφῆς προετίμησα, τὴν πλείονα εὔνοιαν περὶ σὲ κεκτημένος. ἐπειδὴ δέ, κἂν μυριάκις εὐνοϊκῶς περὶ σὲ διακείμενος, οὐδέν σοι πρὸς τοῦτο συμβάλλεσθαι δυνήσομαι· παρ' ἐκείνου ζήτει τοῦ καὶ τὴν στείρωσιν ἐπάγοντος, καὶ ταύτην λῦσαι δυναμένου. ὅρα τοῦ δικαίου τὴν σύνεσιν, ὅπως καὶ εἰς θυμὸν ἐξενεχθεὶς ἐκ τῶν παρ' αὐτῆς ῥηθέντων, μετὰ πολλῆς τῆς σοφίας τὴν πρὸς αὐτὴν ἀπόκρισιν ποιεῖται, μετ' ἀκριβείας αὐτὴν πάντα διδάσκων, καὶ τὴν αἰτίαν αὐτῇ δήλην ποιῶν, ἵνα μὴ καταλιποῦσα τὸν δεσπότην, παρ' ἑτέρου ζητῇ, ἅπερ ἐκεῖνος μόνος παρασχεῖν δύναται. μαθοῦσα τοίνυν ὅτι παρὰ τοῦ Θεοῦ τὸ τίκτειν ἀπεστέρηται, καὶ ὁρῶσα τὴν ἀδελφὴν κομῶσαν τοῖς τέκνοις, μετρίαν γοῦν παραμυθίαν ποριζομένη, φησὶ τῷ Ἰακώβ· ἐπειδὴ νῦν με ἐδίδαξας, ὅτι οὐ παρὰ τὴν σὴν αἰτίαν ἄτεκνος ἐγὼ τυγχάνω, κἂν τὴν παιδίσκην μου λαβὼν τεκνοποίησον ἐξ αὐτῆς, ἵνα κἂν βραχεῖαν παραμυθίαν εὑρεῖν δυνηθῶ, τὰ παρ' αὐτῆς τικτόμενα οἰκειουμένη.

4 Καὶ ἔδωκεν αὐτῷ, φησι, Βάλλαν τὴν παιδίσκην αὐτῆς αὐτῷ γυναῖκα, καὶ εἰσῆλθε πρὸς αὐτήν, καὶ συνέλαβε, καὶ ἔτεκε τῷ Ἰακὼβ υἱόν, 5 Καὶ εἶπε Ῥαχήλ, ἔκρινέ μοι ὁ Θεός, καὶ ἐπήκουσε τῆς φωνῆς μου, καὶ ἔδωκέ μοι υἱόν. διὰ τοῦτο ἐκάλεσε τὸ ὄνομα αὐτοῦ Δάν. Βραχεῖαν γοῦν ἔσχε παράκλησιν τεκούσης τῆς παιδίσκης. διὸ καὶ αὐτὴ τὴν προσηγορίαν ἐπιτίθησι τῷ παιδί, καὶ εὐχαριστεῖ τῷ δεσπότῃ ὑπὲρ τοῦ τεχθέντος. 6 Καὶ συνέλαβέ, φησιν, ἔτι Βάλλα, καὶ ἔτεκε, 7 Καὶ εἶπε Ῥαχήλ, συναντελάβετό μου ὁ Θεός, καὶ συνανεστράφην τῇ ἀδελφῇ μου, καὶ ἠδυνήθην. καὶ ἐκάλεσε τὸ ὄνομα αὐτοῦ Νεφθαλείμ. Καὶ ἐμάνθανε λοιπὸν διὰ τῆς παιδίσκης σαφῶς, ὅτι οὐχ ὁ Ἰακὼβ αἴτιος αὐτῇ τῆς ἀτεκνίας ἐγένετο. διὸ καὶ τοὺς τεχθέντας ὡς οἰκείους παῖδας ἀνατρέφει, καὶ τὰς προσηγορίας ἐπιτίθησι, μεγίστην ἑαυτῇ παραμυθίαν ἐντεῦθεν ἐπινοήσασα. 8 Ἰδοῦσα δέ, φησι, Λεία ὅτι ἔστη τοῦ τίκτειν, καὶ αὐτὴ τὴν παιδίσκην τὴν Ζέλφαν ἔδωκε τῷ Ἰακὼβ εἰς γυναῖκα. 9 Καὶ συνέλαβε καὶ ἔτεκε, καὶ εἶπε Λεία, 10 Τετύχηκα, καὶ ἐπωνόμασε τὸ ὄνομα αὐτοῦ Γάδ·

Ἀντὶ τοῦ, ἐπέτυχον τοῦ σκοποῦ. καὶ ἐπειδὴ εἰς ἔργον ἐξῆλθεν αὐτῇ τὸ σπουδασθέν, ἐπωνόμασεν αὐτόν, φησι, Γάδ. 11 Καὶ συνέλαβεν ἔτι, καὶ ἔτεκεν ἕτερον,

12 Καὶ εἶπε Λεία, μακαρία ἐγώ, ὅτι μακαριοῦσί με αἱ γυναῖκες. καὶ ἐκάλεσε τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἀσήρ. Εἶδες καὶ νῦν ταύτην ἀπὸ παρὰ τῆς παιδίσκης τεχθέντα πῶς ᾠκειώσατο, καὶ μακαρίαν ἑαυτὴν εἶναι λέγει, καὶ μακαρισμοῦ ἀξίαν ἐπὶ τῷ τόκῳ τῶν παίδων. ἀλλ' ὅρα μοι πάλιν τὰ μετὰ ταῦτα, ἵνα μάθῃς ὅπως τὸ τῆς ζηλοτυπίας πάθος ἐντεῦθεν ἐκεῖ, κἀκεῖθεν ὧδε μετέβαινε, καὶ ποτὲ μὲν ἐκείνη τούτῳ ἐπολιορκεῖτο, ποτὲ δὲ αὕτη. 13 Ἐπορεύθη δέ, φησι, Ῥουβὴν ἐν ἡμέραις θερισμοῦ πυρῶν, καὶ εὗρε μῆλα μανδραγορῶν ἐν τῷ ἀγρῷ, καὶ ἤνεγκεν αὐτὰ τῇ μητρὶ αὐτοῦ. 14 Καὶ εἶπε Ῥαχὴλ τῇ Λείᾳ, δός μοι τῶν μανδραγορῶν τοῦ υἱοῦ σου. 15 Εἶπε δὲ Λεία, οὐχ ἱκανόν σοι ὅτι ἔλαβες τὸν ἄνδρα μου; μὴ καὶ τοὺς μανδραγόρας τοῦ υἱοῦ μου λήψῃ;

Ὁρᾷς πῶς τὸ πάθος τῆς ψυχῆς διὰ τῶν ῥημάτων κατάδηλον ποιεῖ. οὐχ ἱκανόν σοί, φησιν, ὅτι ἔλαβες τὸν ἄνδρα μου; μὴ καὶ τοὺς μανδραγόρας τοῦ υἱοῦ μου λήψῃ;

Εἶπε δὲ Ῥαχήλ, οὐχ οὕτω. κοιμηθήτω δὴ μετὰ σοῦ τὴν νύκτα ταύτην ἀντὶ τῶν μανδραγορῶν τοῦ υἱοῦ σου, καὶ λαβὲ μετὰ σοῦ τὸν ἄνδρα. Ὁρᾷς πῶς δείκνυται ὅλως τῇ εὐνοίᾳ τῆς Ῥαχὴλ προσκείμενος. εἰ γὰρ καὶ τοσούτων παίδων χορὸν πικτούσης τῆς Λείας, ἔτι πρὸς τὴν Ῥαχὴλ ἦν προσκείμενος τῇ εὐνοίᾳ, εἰ μὴ τοῦτο ἐγεγόνει, πῶς ἂν ἐνεγκεῖν ἡ Λεία ἠδυνήθη τὴν μετὰ τῆς ἀδελφῆς συνοίκησιν; ὡς γὰρ ἐξουσίαν ἅπασαν ἔχουσα τοῦ ἀνδρός, οὕτω προΐεται τῶν μανδραγορῶν τὸν ἄνδρα, καί φησι, κοιμηθήτω σήμερον μετὰ σοῦ ἀντὶ τῶν μανδραγορῶν. πλήρωσόν μου, φησι, τὴν ἐπιθυμίαν τὴν ἐπὶ τοῖς μανδραγόραις, καὶ δέχου τὸν ἄνδρα. 16 Παραγινομένου δὲ τοῦ Ἰακώβ, ἐξελθοῦσα εἰς συνάντησιν ἡ Λεία εἶπε, πρὸς ἐμὲ εἰσελεύσῃ σήμερον. μεμίσθωμαι γάρ σε σήμερον ἀντὶ τῶν μανδραγορῶν τοῦ υἱοῦ μου. καὶ ἐκοιμήθη, φησί, μετ' αὐτῆς τὴν νύκτα ἐκείνην,

17 Καὶ ἐπήκουσεν ὁ Θεὸς Λείας, καὶ συλλαβοῦσα ἔτεκε τὸν πέμπτον υἱόν,

18 Καὶ εἶπε Λεία, ἔδωκέ μοι ὁ Θεὸς τὸν μισθόν μου ἀνθ' οὗ ἔδωκα τὴν παιδίσκην μου τῷ ἀνδρί μου. καὶ ἐκάλεσε τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰσαχάρ, ὅ ἐστι μισθός.

Ἐπήκουσέ, φησιν, ὁ Θεὸς τῆς Λείας. ἐπειδὴ ἑώρα κατώδυνον αὐτὴν οὖσαν καὶ παροδοκιμουμένην, ἐπήκουσεν αὐτῆς ὁ Θεός, καὶ ἔτεκε καὶ εἶπεν, ἐκομισάμην μισθὸν ὑπὲρ ὧν ἔδωκα τὴν παιδίσκην μου. διὰ τοῦτο ἐκάλεσεν αὐτὸν Ἰσαχάρ.

19 Καὶ συνέλαβεν ἔτι, καὶ ἔτεκεν υἱὸν ἕκτον,

20 Καὶ εἶπε Λεία, δεδώρηταί μοι ὁ Θεὸς δῶρον καλόν. ἐν τῷ νῦν καιρῷ αἱρετιεῖ με ὁ ἀνήρ μου. τέτοκα γὰρ αὐτῷ υἱοὺς ἕξ. καὶ ἐκάλεσε τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ζαβουλών. Λοιπόν, φησιν, ἐπέραστος ἔσομαι κἀγὼ τῷ ἀνδρί μου· ἔτεκον γὰρ ἓξ υἱούς. διὰ τοῦτο ἐκάλεσε τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ζαβουλών. 21 Ἔτεκε δὲ καὶ θυγατέρα, καὶ ἐκάλεσε τὸ ὄνομα αὐτῆς Δεῖνα. 22 Ἐμνήσθη δὲ ὁ Θεός, φησι, τῆς Ῥαχήλ, καὶ ἐπήκουσεν αὐτῆς, καὶ ἤνοιξεν αὐτῆς τὴν μήτραν, 23 Καὶ συνέλαβε καὶ ἔτεκε Ἰακὼβ υἱόν. εἶπε δὲ Ῥαχήλ, ἀφεῖλέ μου ὁ Θεὸς τὸ ὄνειδος. 24 Καὶ ἐκάλεσε τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰωσήφ, λέγουσα, προσθέτω μοι ὁ Θεὸς υἱὸν ἕτερον. Ἀφεῖλέ μου, φησιν, ὁ Θεὸς τὸ ὄνειδος, ἔλυσε τὴν στείρωσιν, κατήλλαγη, καὶ διήγειρέ μου πρὸς παιδοποιΐαν τὴν μήτραν, καὶ ἠλευθέρωσέ με τοῦ ὀνειδισμοῦ. καὶ ἐκάλεσε τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰωσήφ, λέγουσα, προσθέτω μοι ὁ Θεὸς υἱὸν ἕτερον. ὁρᾷς πῶς αἱ τοῦ Θεοῦ ὑποσχέσεις κατὰ μικρὸν εἰς ἔργον ἐξῄεσαν. ἰδοὺ γὰρ ἀθρόον πόσων παίδων χορὸν ὁ δίκαιος ἔσχε διὰ τὴν τοῦ Θεοῦ περὶ αὐτὸν πρόνοιαν. ἐπειδὴ γὰρ πολλὴν τὴν ὑπομονὴν ἐπεδείξατο ἐν δεκατέσσαρσιν ἔτεσι τὴν δουλείαν ἀσπαζόμενος, διὰ τοῦτο καὶ ὁ τῶν ὅλων Θεὸς ἀμειβόμενος τοῦ δικαίου τὸ φιλόθεον, εἰς τοσοῦτον αὐτοὺς αὐξηθῆναι παρεσκεύασεν, ὡς ἐπίφθονοι γενέσθαι λοιπόν, ὡς ἐκ

τῶν

τὴν ἑξῆς μαθησόμεθα, οἷς ἐβουλόμην ἐπεξελθεῖν.

ΗΘΙΚΟΝ

Ἀλλ' ἵνα μὴ εἰς πολὺ μῆκος τὸν λόγον ἐκτείνοντες παρενοχλεῖν δόξωμεν τῇ ὑμετέρᾳ ἀγάπῃ, εἰ δοκεῖ, τὰ λειπόμενα εἰς τὴν ἑξῆς ταμιευσάμενοι, τὸν λόγον ἐνταῦθα καταπαύσωμεν, ἐκεῖνο παραινέσαντες ὑμῶν τῇ ἀγάπῃ, μεμνῆσθαι τῶν εἰρημένων, ζηλοῦν τῶν παλαιῶν τὴν ἀρετὴν, οὕτω τοὺς παῖδας ἑαυτῶν ἐκδιδόναι, οὕτω τὰς θυγατέρας τοῖς νυμφίοις παραδιδόναι, οὕτω διὰ τῆς οἰκείας ἀρετῆς τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ εὔνοιαν ἐπισπάσασθαι. ὅταν γὰρ ἐκεῖνος ἡμῖν εὐμενὴς ᾖ, κἂν ἐπ' ἀλλοτρίας ὦμεν, κἂν πάντων ἔρημοι, κἂν μηδενὶ γνώριμοι, πάντων ἐσόμεθα περιφανέστεροι. οὐδὲν γὰρ μακαριώτερον ἀνδρὸς ὑπὸ τῆς ἄνωθεν χειρὸς βοηθουμένου. ἐκείνης γὰρ ἀπολαύων τῆς συμμαχίας καὶ ὁ μακάριος Ἰακὼβ ἐπὶ τοσαύτην κατὰ μικρὸν ηὐξήθη περιφάνειαν, ὡς καὶ αὐτοῖς τοῖς ὑποδεξαμένοις ἐπίφθονος γενέσθαι. τοῦτο τοίνυν καὶ ἡμεῖς σπουδάζωμεν, ὥστε τῆς ἐκεῖθεν ἀξιοῦσθαι βοηθείας, καὶ μὴ πρὸς τὰς ἀνθρωπίνας καταφεύγωμεν δυναστείας, μηδὲ τὴν τούτων προστασίαν διώκωμεν. οὐδὲν γὰρ ταύτης ἐπισφαλέστερον, καὶ τοῦτο ἡ πεῖρα τῶν πραγμάτων ἡμᾶς ἱκανὴ διδάξαι. εἰ γὰρ ὁρῶμεν καθ' ἑκάστην ἡμέραν ὀξυῤῥόπους τὰς μεταβολὰς, καὶ εἰς τὸ ἐναντίον ἅπαντα περιτρεπόμενα, καὶ τὸν ἐν τῇ ἀνωτάτω εὐημερίᾳ πρὸ μικροῦ τυγχάνοντα, ἀθρόον εἰς ἐσχάτην δυσπραγίαν καταφερόμενον, καὶ τὰ τῶν καταδίκων πολλάκις ὑπομένοντα. πῶς οὖν ἂν εἴη παρανοίας τούτων μεταδιώκειν τὴν προστασίαν, τῶν ἐν τοσαύτῃ ἀδηλίᾳ τυγχανόντων, καὶ οὐδὲ τὰ καθ' ἑαυτοὺς ἱκανῶν ὄντων μετ' ἀσφαλείας διαθεῖναι; διὸ πάσης μὲν ἀνθρωπίνης προστασίας ἑαυτοὺς ἀποστήσωμεν, μεμνημένοι καὶ τοῦ προφήτου λέγοντος, Ἐπικατάρατος ἄνθρωπος, ὃς τὴν ἐλπίδα ἔχει ἐπ' ἄνθρωπον. ὁρᾷς ὅτι ὁ τοιοῦτος οὐ μόνον ἀνόητος, ἀλλὰ καὶ ἐπικατάρατος, ἅτε δὴ καταλιπὼν τὸν τῶν ἁπάντων δεσπότην, καὶ πρὸς τὸν ὁμόδουλον τρέχων, τὸν οὐδὲ ἑαυτῷ ἀρκέσαι δυνάμενον. φεύγωμεν τοίνυν τὴν κατάραν ταύτην παρακαλῶ, καὶ τὴν ἐλπίδα πᾶσαν ἐπὶ τὸν Θεὸν μεταστήσωμεν. αὕτη γὰρ βεβαία καὶ ἀκίνητος καὶ μεταβολὴν οὐκ ἐπιδεχομένη, καθάπερ ἡ ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων. ἢ γὰρ θάνατος ἐνταῦθα διέκοψε τὴν προστασίαν, καὶ γυμνοὺς καὶ ἐρήμους γενέσθαι παρεσκεύασε τοὺς ἐπὶ τοῦτον καταφεύγοντας, ἢ καὶ πρὸ τοῦ θανάτου μεταβολὴ πραγμάτων ἐπελθοῦσα, ἅπαντα ἄκυρα ἀμφοῖν πεποίηκε. καὶ τούτων τῶν παραδειγμάτων πᾶς γέμει ὁ βίος. διὸ οὐδὲ συγγνώμης εἰσὶν ἄξιοι, οἱ μετὰ τὴν τοσαύτην πεῖραν ἔτι τῇ ἀνθρωπίνῃ προστασίᾳ προσεστηκότες, καὶ πολλάκις ὑπ' αὐτῶν τῶν δοκούντων εἶναι προστατῶν τὰ μυρία δεινὰ ὑπομένοντες. τοσαύτη γὰρ τῆς κακίας ἡ ὑπερβολὴ, ὡς καὶ τοὺς θεραπεύοντας τοῖς ἐναντίοις ἀμείβεσθαι. ἐπὶ δὲ τοῦ τῶν ὅλων Θεοῦ ἅπαν τοὐναντίον. καὶ ἀγνωμονοῦντας ἡμᾶς ἑκάστοτε εὐεργετεῖ, καὶ τὴν οἰκείαν ἀπονέμει προστασίαν, οὐ πρὸς τὴν ἡμετέραν ὁρῶν ἀγνωμοσύνην, ἀλλὰ τὴν οἰκείαν ἐν ἅπασι φιλανθρωπίαν, * ἧς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἀπολαῦσαι, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ πατρὶ, ἅμα τῷ ἁγίῳ πνεύματι δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Ιερ. ιζ. ε.

Λογ. νζ. ΕΓΕΝΕΤΟ ΔΕ ΩΣ ΕΤΕΚΕ ΡΑΧΗΛ ΤΟΝ ΙΩΣΗΦ, εἶπεν ὁ Ἰακὼβ τῷ Λάβαν, ἀπόστειλόν με, ἵνα ἀπέλθω εἰς τὸν τόπον μου καὶ εἰς τὴν γῆν μου.

ΤΑ

Τὰ λειπόμενα τῶν χθὲς εἰρημένων ἀναγκαῖον ἀποδοῦναι σήμερον
τῇ ὑμετέρᾳ ἀγάπῃ, ἵνα καὶ ἐκ τῶν νῦν λεγομένων καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ
κηδεμονίαν, ἣν περὶ τὸν Ἰακὼβ ἐπεδείκνυτο, καὶ τὸ τοῦ δικαίου φι-
5 λόθεον καταμαθόντες ζηλώσωμεν τοῦ ἀνδρὸς τὴν ἀρετήν. οὐδὲ
γὰρ ἁπλῶς ἡμῖν τὰς ἱστορίας ταύτας ἀναγράπτους ἡ τοῦ πνεύ-
ματος χάρις γενέσθαι παρεσκεύασεν, ἀλλ' ἵνα πρὸς μίμησιν ἡ-
μᾶς διεγείρῃ καὶ ζῆλον τῶν ἐναρέτων ἀνδρῶν. ὅταν γὰρ ἀκούσωμεν τοῦ μὲν τὴν ὑπο-
μονήν, τοῦ δὲ τὴν σωφροσύνην, ἑτέρου δὲ περὶ τὴν φιλοξενίαν ἕτοιμον, καὶ ἑκάστου τὴν πολ-
10 λὴν ἀρετήν, καὶ ὅπως τούτων ἕκαστος διέλαμψε καὶ περιφανέστερος γέγονεν, εἰς τὸν ὅ-
μοιον διεγειρόμεθα ζῆλον. φέρε οὖν καὶ τὰ λειπόμενα τῆς κατὰ τὸν δίκαιον τοῦτον ἱστορίας σή-
μερον ἐπελθόντες, τέλος ἐπιθῶμεν τῷ λόγῳ. 25 Ἐγένετο δέ, φησιν, ὡς ἔτεκε
Ῥαχὴλ τὸν Ἰωσήφ, εἶπεν Ἰακὼβ τῷ Λάβαν· ἀπόστειλόν με, ἵνα ἀπέλθω εἰς τὸν τόπον
μου, καὶ εἰς τὴν γῆν μου. 26 Ἀπόδος μοι τὰς γυναῖκάς μου, καὶ τὰ παιδία μου, περὶ ὧν
15 δεδούλευκά σοι. Ὅρα τοῦ δικαίου τὴν πολλὴν εὐγνωμοσύνην, πῶς ὁρῶν ἐναρ-
γῆ τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ εὔνοιαν περὶ αὐτόν, οὐδὲν μέγα ἐφρόνησε κατὰ τοῦ Λάβαν, ἀλλὰ
μετὰ πολλῆς τῆς ἐπιεικείας φησίν, ἀπόστειλόν με, ἵνα ἀπέλθω. ἀληθῶς οὐδὲν ἐπιεικείας
ἰσχυρότερον, καὶ οὐδὲν ταύτης δυνατώτερον. ὅρα γοῦν, ἐπειδὴ προλαβὼν τῇ ἐπιεικείᾳ
ἐχρήσατο, ὅπως καὶ τὸν Λάβαν παρεσκεύασε μετὰ πολλῆς τῆς εὐγνωμοσύνης τὴν πρὸς αὐ-
20 τὸν ἀπόκρισιν ποιήσασθαι. 27 Εἶπε γὰρ αὐτῷ, φησι, Λάβαν, εἰ εὗρον χάριν
ἐναντίον σου, οἰωνισάμην ἄν. εὐλόγησε γάρ με ὁ Θεὸς ἐπὶ τῇ σῇ εἰσόδῳ.

28 Διάστειλον τὸν μισθόν σου πρὸς μέ, καὶ δώσω.

Οὐκ ἀγνοῶ, φησιν, ὅτι μετὰ τὴν σὴν παρουσίαν πλουσίως ἀπήλαυσα τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ
εὐνοίας. ἐπεὶ οὖν αἰσθάνομαι τῆς εὐεργεσίας, ἧς διὰ τὴν σὴν παρουσίαν ἔτυχον, ὃν βούλει
25 μισθὸν πρότεινον, κἀγὼ ἑτοίμως παρέξω. σκόπει πόσον ἐστὶν ἐπιείκεια, καὶ μὴ ἁπλῶς πα-
ραδράμωμεν τὸ εἰρημένον· ἀλλ' ἐννόησον ὅτι οὐδὲ μνήμην ποιησαμένου τοῦ δικαίου, οὐδὲ ἐπιζη-
τήσαντος τὸν μισθὸν τῶν καμάτων, ἀλλὰ τοῦτο μόνον εἰρηκότος, ὅτι ἀπόδος μοι τὰς γυναῖκας καὶ
τὰ παιδία, ὑπὲρ ὧν δεδούλευκά σοι, ἵνα ἀπέλθω, ἐκεῖνος αἰδεσθεὶς τοῦ δικαίου τὴν πολ-
λὴν ἐπιείκειαν, φησιν, εἰπὲ τίνα βούλει μισθὸν παρ' ἐμοῦ σοι δοθῆναι, καὶ τοῦτον προθύ-
30 μως δώσω. μὴ γὰρ οὐ σαὶ αὐτῷ ἦσαν αἱ γυναῖκες καὶ τὰ παιδία; τίνος οὖν ἕνεκεν ἔλεγεν,
ἀπόδος μοι τὰς γυναῖκας καὶ τὰ παιδία; τὴν προσήκουσαν αὐτῷ τιμὴν ἀπονέμων, καὶ
τὸν οἰκεῖον τρόπον διὰ πάντων ἐμφαίνων, καὶ μετ' ἐλευθερίας τὴν ἀναχώρησιν ποιήσασθαι
βουλόμενος. ὅρα γοῦν ἐκ τῶν ῥημάτων τούτων ὅπως ἐφειλκύσατο τὸν Λάβαν, ὡς καὶ
μισθὸν ἐπαγγείλασθαι προσθεῖναι, καὶ τούτῳ αὐτῷ ἐπιτρέψαι τὴν αἵρεσιν. τί οὖν ὁ δίκαιος;
35 ὅρα πάλιν τῆς αὐτοῦ ἐπιεικείας τὴν ὑπερβολήν, καὶ ὅπως οὐδὲ οὕτως ἐπαχθὴς γίνεται καὶ
φορτικὸς τῷ Λάβαν. ἀλλὰ τί; πάλιν αὐτὸν μάρτυρα καλεῖ τῆς εὐγνωμοσύνης αὐτοῦ, καὶ
τῆς ἐν τῷ χρόνῳ παντὶ γενομένης παρ' αὐτοῦ εὐνοίας περὶ τὴν δουλείαν.

29 Σὺ γινώσκεις, φησίν, ἃ δεδούλευκά σοι, καὶ ὅσα ἦν κτήνη σου μετ' ἐμοῦ.

30 Μικρὰ γὰρ ἦν ὅσα σοι ἐναντίον ἐμοῦ. καὶ ηὐξήθη εἰς πλῆθος, καὶ εὐλόγησέ σε
40 Κύριος ἐπὶ τῷ ποδί μου. νῦν οὖν πότε ποιήσω κἀγὼ ἐμαυτῷ οἶκον;

Σὲ μάρτυρα, φησι, καλῶ τῶν καμάτων τῶν ἐμῶν. οἶδας γὰρ πῶς μετ' εὐνοίας τὰ
παρ' ἐμαυτοῦ ἅπαντα ἐπεδειξάμην, καὶ ὅπως εὐαρίθμητα λαβὼν τὰ θρέμματά σου,
τῇ ἐπιμελείᾳ τῇ ἐμαυτοῦ καὶ τῇ ἀγρυπνίᾳ εἰς πλῆθος αὐτὰ ἐπιδοῦναι πεποίηκα. εἶ-

τὰ ἐπιδεικνὺς ἑαυτοῦ τὸ φιλόθεον, φησὶν, εὐλόγησε γάρ σε κύριος ἐπὶ τῷ ποδί μου. νῦν
οὖν πότε ποιήσω κἀγὼ ἐμαυτῷ οἶκον; οἶδας καὶ αὐτὸς, ὅτι μετὰ τὴν ἐμὴν παρουσίαν ἡ
ἄνωθεν χάρις ηὔξησέ σου τὴν περιουσίαν. νῦν οὖν ἐπειδὴ κἀγὼ τὰ παρ' ἐμαυτοῦ πάντα ἐ-
πεδειξάμην μετὰ πάσης εὐνοίας τὴν ὑπηρεσίαν ἀποπληρώσας, καὶ ἡ παρὰ τοῦ Θεοῦ
ῥοπὴ δήλη γέγονε, δίκαιον κἀμὲ ἐμαυτῷ ποιῆσαι οἶκον. τί δέ ἐστι ποιῆσαι ἐμαυτῷ οἶκον; 5
ἀντὶ τοῦ, ἐν ἐλευθερίᾳ λοιπὸν διάγειν, καὶ οἰκίας φροντίδα ἰδίας ποιήσασθαι. Ταῦτα ἀ-
κούσας ὁ Λάβαν, 31 Εἶπεν αὐτῷ, τί σοι δώσω; Ἢ τί βούλει παρ' ἐμοῦ σοι
δοθῆναι, εἰπέ· ὁμολογῶ γὰρ κἀγὼ, καὶ οὐκ ἀρνηθείην. οἶδα γὰρ ὅσα μοι ὑπῆρξε πα-
ρὰ τοῦ Θεοῦ, καὶ ὅτι εὐλόγησέ με ὁ Θεὸς ἐπὶ τῇ σῇ εἰσόδῳ. Εἶπε δέ, φησιν, αὐτῷ
Ἰακὼβ, οὐ δώσεις μοι οὐδέν. ἐὰν δὲ ποιήσῃς μοι τὸ ῥῆμα τοῦτο, πάλιν ποιμανῶ τὰ πρό- 10
βατά σου. Οὐδὲν, φησὶ, βούλομαι παρὰ σοῦ μισθῶν ἕνεκα κομίσασθαι, ἀλλὰ τοῦ-
το μόνον ὃ λέγω καταδέξασθαι, καὶ πάλιν ποιμανῶ τὰ πρόβατά σου. ὃ δὲ βούλομαι, ἐστὶ
τοῦτο. ὅρα τὸν δίκαιον, ἐπειδὴ ἐπεποίθει τῇ περὶ αὐτὸν τοῦ Θεοῦ ῥοπῇ, οἵαν πρότασιν τῷ
Λάβαν προτίθησι. 32 Παρελθέτω, φησὶ, τὰ πρόβατά σου σήμερον, καὶ δια-
χώρισον ἐκεῖθεν πᾶν πρόβατον φαιὸν ἐν τοῖς ἄρνασι, καὶ πᾶν διάλευκον καὶ ῥαντὸν ἐν ταῖς 15
αἰξὶν, ἔσται μοι μισθός. 33 Καὶ ἐπακούσεταί μου ἡ δικαιοσύνη μου ἐν τῇ ἡμέρᾳ
τῇ αὔριον, ὅτι ἐστὶν ὁ μισθός μου ἐνώπιόν σου. πᾶν ὃ ἂν μὴ ᾖ ῥαντὸν καὶ διάλευκον ἐν ταῖς
αἰξὶ, καὶ φαιὸν ἐν τοῖς ἄρνασι, κεκλεμμένον ἔσται μοι. Σκόπει τοῦ δικαίου τὴν σύνε-
σιν. ἐπειδὴ ᾔδει ὅσης ἀξιοῦται τῆς ἄνωθεν εὐνοίας, καὶ ἐδόκει κατὰ τὴν τῆς φύσεως ἀκολουθί-
αν τοῦτο ἢ δυσχερὲς εἶναι, ἢ καὶ πάντη ἀδύνατον (σπάνιον ἦν γάρ ποτε τοῦτο, ἐνηλλαγμέ- 20
νην εἶναι τὴν χροιὰν τῶν τικτομένων) ταῦτα αἰτεῖται παρ' αὐτοῦ. ὅθεν καὶ ταχέως ἐπέδρα-
μεν ὁ Λάβαν τῇ αἰτήσει, 34 Καί φησιν, ἔστω κατὰ τὸ ῥῆμά σου. 35 Καὶ
διέστειλεν ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ τοὺς τράγους τοὺς ῥαντοὺς καὶ διαλεύκους, καὶ πάσας τὰς αἶγας
τὰς ῥαντὰς καὶ τὰς διαλεύκους, καὶ πᾶν ὃ ἦν λευκὸν ἐπ' αὐτοῖς, καὶ πᾶν ὃ ἦν φαιὸν ἐν τοῖς ἄρνα-
σι. καὶ ἔδωκε διὰ χειρὸς τῶν υἱῶν αὐτοῦ, 36 Καὶ ἀπέστησεν ὁδὸν τριῶν ἡμερῶν ἀνὰ μέ- 25
σον αὐτῶν καὶ ἀνὰ μέσον Ἰακώβ. Χωρίσας, φησὶ, τὰ πρόβατα κατὰ τὴν τοῦ Ἰα-
κὼβ πρότασιν, ἔδωκε τοῖς υἱοῖς αὐτοῦ. Ἰακὼβ δὲ ἐποίμανε τὰ πρόβατα Λάβαν τὰ ὑπο-
λειφθέντα. ποῖα δὴ ταῦτα; τὰ μηδεμίαν ἔχοντα ἐν τῇ χροιᾷ διαφοράν. τοῦτο δὲ πᾶν
ἐγένετο, ἵνα καὶ ὁ δίκαιος διὰ τῶν πραγμάτων μάθῃ τοῦ Θεοῦ τὴν πολλὴν περὶ αὐτὸν κη-
δεμονίαν, καὶ ὁ Λάβαν ἴδῃ ὅσης ἀπολαύει τῆς ἄνωθεν ῥοπῆς ὁ Ἰακώβ. 30

37 Ἔλαβε δέ, φησιν, ἑαυτῷ ὁ Ἰακὼβ ῥάβδον στυρακίνην χλωρὰν, καὶ καρυΐνην, καὶ
πλατάνου, καὶ ἐλέπισεν αὐτὰς ὁ Ἰακὼβ λεπίσματα λευκά. 38 Περισύρας δὲ
χλωρὸν ἐφαίνετο δὲ ἐπὶ ταῖς ῥάβδοις τὸ λευκὸν, ὃ ἐλέπισε, ποικίλον. 39 Καὶ
παρέθηκε τὰς ῥάβδους, ἃς ἐλέπισεν ἐν τοῖς ληνοῖς τῶν ποτιστηρίων τοῦ ὕδατος, ἵνα ὡς
ἂν ἔλθωσι τὰ πρόβατα πιεῖν, ἐνώπιον τῶν ῥάβδων ἐλθόντων αὐτῶν εἰς τὸ πιεῖν, ἐγκι- 35
σσήσωσι τὰ πρόβατα εἰς τὰς ῥάβδους. 40 Καὶ ἐνεκίσσων τὰ πρόβατα εἰς τὰς
ῥάβδους. καὶ ἔτικτον τὰ πρόβατα διάλευκα καὶ ποικίλα καὶ σποδοειδῆ ῥαντά.

Ταῦτα ποιεῖ ὁ δίκαιος, οὐκ οἴκοθεν ὁρμώμενος, ἀλλὰ τῆς ἄνωθεν χάριτος ἐνηχούσης
αὐτοῦ τῇ διανοίᾳ. οὐδὲ γὰρ ἦν κατὰ φύσεως ἀκολουθίαν τὸ γινόμενον, ἀλλὰ πολὺ τὸ παρά-
δοξον καὶ ὑπερβαῖνον τὴν φυσικὴν ἀκολουθίαν ἦν. καὶ τοὺς ἀμνοὺς διέστειλε, καὶ ἔστησεν 40
ἐναντίον τῶν προβάτων κριὸν διάλευκον, καὶ πᾶν ποικίλον ἐν τοῖς ἀμνοῖς, καὶ διεχώρι-
σεν ἑαυτῷ ποίμνιον καθ' ἑαυτὸν, καὶ οὐκ ἔμιξεν αὐτὰ εἰς τὰ πρόβατα Λάβαν. ἐπειδὴ λοι-
πὸν τοσαῦτα ἦν τὰ τικτόμενα, ἅπαντα ὅσα προσέθηκε, 41 Διεχώρισεν αὐ-

τά,

τα, φησι, καὶ ἐποίησεν ἑαυτῷ ποίμνιον κατὰ μόνας. 42 Ἐγένετο δὲ ἐν τῷ καιρῷ, ἐν
ᾧ ἐνεκίσσων τὰ πρόβατα ἐν γαστρὶ λαμβάνοντα, ἔθηκεν Ἰακὼβ τὰς ῥάβδους ἐναντίον
τῶν προβάτων, τοῦ ἐγκισσῆσαι αὐτὰ κατὰ τὰς ῥάβδους. 43 Ἡνίκα δ᾽ ἂν ἔτικτε
τὰ πρόβατα, οὐκ ἐτίθη. ἐγένετο δὲ τὰ ἄσημα τοῦ Λάβαν, τὰ δὲ ἐπίσημα τοῦ Ἰακώβ·
5 44 Καὶ ἐπλούτησεν ὁ ἄνθρωπος σφόδρα σφοδρῶς.

Τί βούλεται ὁ διπλασιασμός; τὴν πολλὴν περιουσίαν ἐστὶν ἐμφαίνων, καὶ ὅτι οὐχ ἁ-
πλῶς σφόδρα ἐπλούτησεν, ἀλλὰ πολὺ σφόδρα. Ἐγένετο γὰρ αὐτῷ, φησι, κτή-
νη πολλὰ καὶ βόες καὶ παῖδες καὶ παιδίσκαι. Ἀλλ᾽ ὅρα μοι πάλιν τὸν φθόνον τὸν ἐν-
τεῦθεν τικτόμενον τῷ δικαίῳ.

10 1 Ἤκουσε γὰρ τὰ ῥήματα τῶν υἱῶν Λάβαν λεγόντων, εἴληφεν Ἰακὼβ πάντα
τὰ τοῦ πατρὸς ἡμῶν, καὶ ἐκ τῶν τοῦ πατρὸς ἡμῶν πεποίηκε πᾶσαν τὴν δόξαν ταύτην.

Ὅρα πῶς ἡ βασκανία εἰς ἀγνωμοσύνην αὐτοὺς ἐνήγαγε, καὶ οὐκ αὐτοὺς μόνον,
ἀλλὰ καὶ αὐτὸν τὸν Λάβαν. 2 Εἶδε γάρ, φησιν, Ἰακὼβ τὸ πρόσωπον Λάβαν,
καὶ ἰδοὺ οὐκ ἦν πρὸς αὐτόν, ὡς χθὲς καὶ τρίτην ἡμέραν. Τὰ γὰρ ῥήματα τῶν
15 παίδων διεσάλευσεν αὐτοῦ τὴν διάνοιαν, καὶ ἐπιλαθέσθαι πεποίηκεν ὧν πρώην δια-
λεγόμενος τῷ Ἰακὼβ ἐφθέγξατο, εἰπών, εὐλόγησέ με ὁ Θεὸς * τῇ σῇ εἰσόδῳ. καὶ
ὁ εὐεργετήσας τῷ δεσπότῃ, ὅτι διὰ τὴν τοῦ δικαίου παρουσίαν αὐξηθῆναι αὐτοῦ τὴν περιου-
σίαν πεποίηκε, νῦν παρατραπεὶς τὴν διάνοιαν ὑπὸ τῶν παίδων, καὶ εἰς βασκανίαν ἐξ-
αχθεὶς ἴσως, ἐπειδὴ ἑώρα ἐν πολλῇ περιουσίᾳ τὸν δίκαιον τυγχάνοντα, οὐχ ὁμοίως αὐτῷ
20 προσφέρεσθαι ἐβούλετο. Εἶδε γάρ, φησιν, Ἰακὼβ τὸ πρόσωπον Λάβαν, καὶ ἰδοὺ οὐκ
ἦν πρὸς αὐτόν, ὡς χθὲς καὶ τρίτην ἡμέραν. Εἶδες τὴν μὲν δικαίου τὴν πολλὴν ἐπιείκειαν,
ἐκείνων δὲ τὴν ἀγνωμοσύνην· καὶ ὅπως οὐ φέροντες κατέχειν τῆς βασκανίας, καὶ τοῦ πα-
τρὸς τὴν γνώμην διεσάλευσαν. ὅρα λοιπὸν τοῦ Θεοῦ τὴν ἄφατον κηδεμονίαν, καὶ ὅσῃ συγ-
καταβάσει κέχρηται, ἐπειδὰν ἴδῃ τὰ παρ᾽ ἑαυτῶν εἰσφέροντας ἡμᾶς. ὁρῶν γὰρ τὸν δί-
25 καιον ὑπ᾽ αὐτῶν βασκαινόμενον, 3 Φησι πρὸς τὸν Ἰακώβ, ἀποστρέφου εἰς τὴν
γῆν τοῦ πατρός σου, καὶ εἰς τὴν γενεάν σου, καὶ ἔσομαι μετὰ σοῦ. Ἀρκέσθητι, φησι,
τῇ ἐπὶ τῆς ξένης διαγωγῇ. ἅπερ ὑπεσχόμην σοι πρώην λέγων, ἀποστρέψω σε εἰς
τὴν γῆν σου, ταῦτα νῦν εἰς ἔργον ἀγαγεῖν βούλομαι. ἐπάνιθι τοίνυν μηδὲν δεδοικώς.
ἐγὼ γὰρ ἔσομαι μετὰ σοῦ. ἵνα γὰρ μὴ ὀκνηρότερος γένηται ὁ δίκαιος περὶ τὴν ἀποδημίαν,
30 ἀλλὰ μετὰ τοῦ θαῤῥεῖν ἅψηται τῆς ἐπανόδου, διὰ τοῦτό φησιν, ἐγὼ ἔσομαι μετὰ σοῦ· ὁ μέ-
χρι τοῦ παρόντος τὰ κατὰ σὲ οἰκονομήσας, καὶ αὐξηθῆναί σου τὸ σπέρμα ποιήσας, ἐγὼ καὶ
εἰς τὸ ἑξῆς ἔσομαι μετὰ σοῦ. Ταῦτα ἀκούσας ὁ δίκαιος παρὰ τοῦ Θεοῦ οὐκ ἠμέλλησεν,
ἀλλ᾽ ἤδη πρὸς τοῦτο παρεσκευάζετο. 4 Ἀποστείλας γάρ, φησιν, ἐκάλεσε Ρα-
χὴλ καὶ Λείαν εἰς τὸ πεδίον, οὗ τὰ ποίμνια ἐποίμαινεν, καὶ εἶπεν αὐταῖς. Προ-
35 θεῖναι βούλεται ταῖς γυναιξὶ τὴν περὶ τῆς ἀποδημίας διάσκεψιν, καὶ γνωρίσαι τό τε τοῦ
Θεοῦ πρόσταγμα, τήν τε τοῦ πατρὸς περὶ αὐτὸν βασκανίαν. Εἶπε γάρ, φησιν, αὐ-
ταῖς· 5 Ὁρῶ ἐγὼ τὸ πρόσωπον τοῦ πατρὸς ὑμῶν, ὅτι οὐκ ἔστι πρὸς μέ, ὡς χθὲς καὶ
τρίτην ἡμέραν. ὁ δὲ Θεὸς τοῦ πατρός μου ἦν μετ᾽ ἐμοῦ. 6 Αὐταὶ δὲ οἴδατε ὅτι ἐν
πάσῃ τῇ ἰσχύϊ μου δεδούλευκα τῷ πατρὶ ὑμῶν. 7 Ὁ δὲ πατὴρ ὑμῶν παρεκρού-
40 σατό με, καὶ ἤλλαξε τὸν μισθόν μου τῶν δέκα ἀμνῶν. καὶ οὐκ ἔδωκεν αὐτῷ ὁ Θεὸς κακο-
ποιῆσαί με. 8 Ἐὰν γὰρ οὕτως εἴπῃ, τὰ ποικίλα ἔσται σοι μισθός, καὶ τέξεται
πάντα τὰ πρόβατα ποικίλα. ἐὰν δὲ εἴπῃ, τὰ λευκὰ ἔσται σοι μισθός, καὶ τέξεται πάν-
τα τὰ πρόβατα λευκά. 9 Καὶ ἀφείλετο ὁ Θεὸς πάντα τὰ κτήνη τοῦ πατρὸς
ὑμῶν,

ὑμῶν, καὶ ἔδωκέ μοι αὐτά. Ὅρα πῶς ἀμφότερα αὐτὰς διδάσκει, καὶ τοῦ πατρὸς τὴν ἀγνωμοσύνην τὴν περὶ αὐτόν, καὶ τὴν οἰκείαν εὔνοιαν, ἣν περὶ τὴν δουλείαν ἐπεδείξατο. οἴδατε γάρ, φησιν, ὅτι ἐν πάσῃ τῇ ἰσχύϊ μου δεδούλευκα τῷ πατρὶ ὑμῶν. καὶ τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ περὶ αὐτὸν ἐναργῆ κηδεμονίαν κατάδηλον ποιεῖ, δεικνὺς ὅτι ἡ ἄνωθεν συμμαχία ἦν ἡ τὸ πᾶν ἐργαζομένη, καὶ τὴν περιουσίαν τοῦ Λάβαν εἰς αὐτὸν μεθιστῶσα. ἀφείλετο γάρ, φησιν, ὁ Θεὸς τὰ κτήνη τοῦ πατρὸς ὑμῶν, καὶ ἔδωκέ μοι αὐτά.

10 Ἐγένετο δὲ ἡνίκα ἐνεκίσσαν τὰ πρόβατα, καὶ εἶδον τοῖς ὀφθαλμοῖς μου ἐν τῷ ὕπνῳ, καὶ ἰδοὺ οἱ τράγοι καὶ οἱ κριοὶ ἀναβαίνοντες ἦσαν ἐπὶ τὰ πρόβατα καὶ τὰς αἶγας, διάλευκοι καὶ ποικίλοι καὶ σποδοειδεῖς καὶ ῥαντοί. 11 Καὶ εἶπέ μοι ὁ ἄγγελος καθ' ὕπνον, Ἰακώβ. ἐγὼ δὲ εἶπον, τί ἐστι; 12 Καὶ εἶπεν, ἀνάβλεψον τοῖς ὀφθαλμοῖς σου, καὶ ἴδε τοὺς τράγους καὶ τοὺς κριοὺς ἀναβαίνοντας ἐπὶ τὰ πρόβατα καὶ τὰς αἶγας διαλεύκους, ποικίλους καὶ σποδοειδεῖς ῥαντούς. ἑώρακα γὰρ ὅσα σοι Λάβαν ποιεῖ.

Ὁρᾷς ὅτι ἡ ἄνωθεν ἐνέργεια ἦν ἡ τὸ πᾶν ἐργαζομένη, καὶ τὸν δίκαιον τῶν καμάτων ἀμειβομένη. ἐπειδὴ γὰρ ἐκεῖνος ἀγνώμων περὶ αὐτὸν ἐγένετο, ὁ φιλότιμος δεσπότης μετὰ δαψιλείας ἀμείβεται τὸν δίκαιον. ἑώρακα γάρ, φησιν, ὅσα σοι Λάβαν ποιεῖ. ἐντεῦθεν μανθάνωμεν, ὅτι ἐπειδὰν ἀδικούμενοι παρὰ ″ ὑπηκόων ἐπιεικῶς καὶ πράως ἐνέγκωμεν, μείζονος καὶ δαψιλεστέρας ἀπολαύομεν τῆς ἄνωθεν συμμαχίας. μὴ τοίνυν ἀντιπίπτωμεν πρὸς τοὺς ἐπηρεάζειν βουλομένους, ἀλλὰ φέρωμεν γενναίως, εἰδότες ὡς ὁ τῶν ἁπάντων δεσπότης οὐ περιόψεται ἡμᾶς, μόνον ἐὰν ἡμεῖς τὴν οἰκείαν εὐγνωμοσύνην ἐπιδειξώμεθα. Ἐμοὶ γάρ, φησιν, ἐκδίκησις· ἐγὼ ἀνταποδώσω, λέγει κύριος. διὰ τοῦτο καὶ ὁ Ἰακὼβ ἔλεγεν, οὐκ ἔδωκεν αὐτῷ ὁ Θεὸς κακοποιῆσαί με. ἐπειδὴ γὰρ αὐτὸς ἀποστερῆσαί, φησί, με ἐβουλήθη τῶν ὑπὲρ τῶν καμάτων μισθῶν, ὁ δεσπότης μετὰ τοσαύτης περιουσίας τὴν εἰς ἡμᾶς κηδεμονίαν ἐπεδείξατο, ὡς πᾶσαν αὐτοῦ τὴν οὐσίαν μεταστῆσαι εἰς ἡμᾶς, καὶ εἰδὼς ὡς ἐγὼ μὲν μετ' εὐνοίας τὴν δουλείαν ἐποιησάμην, ἐκεῖνος δὲ οὐ προσηκόντως μοι προσηνέχθη, τοσαύτην ἐποιήσατο ἡμῶν τὴν πρόνοιαν. καὶ ὅτι οὐχ ἁπλῶς ταῦτα λέγω, οὐδὲ εἰκῇ καὶ μάτην κατηγορεῖν αὐτοῦ βουλόμενος, καὶ τὸν Θεὸν ἔχω μάρτυρα τοῖς παρὰ τοῦ πατρὸς ὑμῶν εἰς ἐμὲ γινομένοις. ἑώρακα γάρ, φησιν, ὅσα σοι Λάβαν ποιεῖ, ὅτι οὐ τοῦ μισθοῦ σε μόνον ἀπεστέρησεν, ἀλλ' ὅτι καὶ οὐχ ὁμοίως νῦν πρὸς σὲ διάκειται, ὡς καὶ πρότερον· ἀλλὰ διέφθαρται τὴν γνώμην.

Ρωμ. ιβ. ιθ.

13 Ἐγώ εἰμι ὁ Θεός σου, ὁ ὀφθείς σοι ἐν τόπῳ Θεοῦ, οὗ ἤλειψάς μοι ἐκεῖ στήλην.

Εἰς ὑπόμνησιν αὐτὸν ἀγαγεῖν βούλεται, ὧν αὐτῷ τότε ὑπέσχετο, εἰπών, εἰς πλῆθός σε αὐξηθῆναι ποιήσω, καὶ ὅτι διαφυλάξω σε εἰς τὴν γῆν σου. ἐγὼ οὖν ὁ τότε ὀφθείς σοι καὶ τὰς ὑποσχέσεις πρὸς σὲ ποιησάμενος, ἐγὼ καὶ νῦν, ἐπειδὴ καιρὸς ἥκει, τὰ τότε παρ' ἐμοῦ σοι ἐπαγγελθέντα εἰς ἔργον ἄγω, καὶ ἐπανελθεῖν σε κελεύω ἄνευ * ἀγωνίας. μετὰ σοῦ γὰρ ἔσομαι. ἐγώ εἰμι ὁ Θεὸς ὁ ὀφθείς σοι ἐν τῷ τόπῳ, οὗ ἤλειψάς μοι στήλην,

Καὶ ηὔξω μοι εὐχήν. Ὑπομιμνήσκει αὐτὸν τῆς εὐχῆς καὶ τῆς ἐπαγγελίας, ἧς ἐποιήσατο. τίς δὲ ἦν ἡ εὐχή; ὅτι ὧν ἄν μοι δῷς, ἀποδεκατώσω αὐτά σοι. ἐπειδὴ γὰρ τότε μηδὲν ὅλως ἐπιφερόμενος, ἀλλὰ καθάπερ φυγὰς τὴν ὁδοιπορίαν ποιούμενος ταῦτα ηὔξατο, διὰ τοῦτό φησιν, ἡνίκα σοι ὤφθην, ηὔξω εὐχήν, λέγων, ὧν ἄν μοι δῷς, δεκάτην ἀποδεκατώσω σοι· διὰ τῆς εὐχῆς καὶ τῆς ἐπαγγελίας τὴν δύναμιν τὴν ἐμὴν προμηνύων, καὶ τοῖς τῆς πίστεως ὀφθαλμοῖς προορῶν τὴν μέλλουσαν εὐπορίαν ἔσεσθαί σοι. νῦν οὖν ὅτι εἰς ἔργον τὰ παρ' ἐμοῦ λεχθέντα δεῖ ἐλθεῖν, καὶ καιρὸς ἥκει καλῶν τὴν εὐχὴν τὴν σὴν πληρωθῆναι, ἐπάνιθι, Νῦν οὖν, φησιν, ἀνάστηθι, καὶ ἔξελθε ἐκ τῆς γῆς ταύτης,

καὶ

καὶ ἄπελθε εἰς τὴν γῆν τῆς γενέσεώς σου, καὶ ἔσομαι μετὰ σοῦ.

Ἐγώ σοι πανταχοῦ συνέσομαι, καὶ ἐγώ σοι τὴν ὁδοιπορίαν εὔκολον καταστήσω, καὶ οὐδεμίαν παρ' οὐδενὸς ὑποστήσῃ βλάβην, τῆς ἐμῆς δεξιᾶς ἀντὶ σκέπης πανταχοῦ γινομένης σοι. 14 Ταῦτα ἀκούσασαι αἱ περὶ τὴν Ῥαχὴλ εἶπον αὐτῷ· μή ἐστιν ἡμῖν μερίς, ἢ κληρονομία ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ πατρὸς ἡμῶν; 15 Οὐχ ὡς ἀλλότριαι λελογίσμεθα αὐτῷ; πέπρακε γὰρ ἡμᾶς, καὶ κατέφαγε καταβρώσει τὸ ἀργύριον ἡμῶν.

16 Καὶ πάντα τὸν πλοῦτον καὶ τὴν δόξαν, ἣν ἀφείλετο ὁ Θεὸς τοῦ πατρὸς ἡμῶν, σοὶ ἔδωκε. νῦν οὖν ὅσα εἴρηκέ σοι ὁ Θεός σου, ποίει. Ὅρα καὶ ταύτας ἑπομένας τῇ τοῦ Θεοῦ γνώμῃ, καὶ λογισμὸν ἀναντίρρητον εἰσαγούσας. μὴ γάρ, φησιν, ἔτι τι κοινὸν ἡμῖν πρὸς τὸν πατέρα ἡμῶν; ἅπαξ γὰρ ἀπέδοτο ἡμᾶς. τὸν μέντοι πλοῦτον καὶ τὴν δόξαν, ἣν ἀφείλετο ὁ Θεὸς τοῦ πατρὸς ἡμῶν, καὶ ἔδωκέ σοι, ἡμεῖς ἕξομεν, καὶ τὰ τέκνα ἡμῶν. μὴ μέλλε οὖν, μηδὲ διαναβάλλου· ἀλλὰ ποίει τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ σοι ἐπιταχθέντα. νῦν οὖν ὅσα εἴρηκέ σοι ὁ Θεός σου, ποίει. Ταῦτα ἀκούσας 17 ὁ Ἰακὼβ ἀναστὰς ἔλαβε τὰς γυναῖκας αὐτοῦ καὶ τὰ παιδία, καὶ ἀνεβίβασεν αὐτὰ ἐπὶ τὰς καμήλους,

18 Καὶ ἀπήγαγε πάντα τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῦ, καὶ τὴν ἀποσκευήν, ἣν περιεποιήσατο ἐν τῇ Μεσοποταμίᾳ, καὶ πάντα τὰ αὐτοῦ, ἀπελθεῖν πρὸς Ἰσαὰκ τὸν πατέρα αὐτοῦ. Σκόπει μοι τοῦ δικαίου τῆς ψυχῆς τὴν ἀνδρείαν, καὶ ὅπως πάντα φόβον καὶ ἀγωνίαν παρωσάμενος ἐπείθετο τῷ τοῦ δεσπότου ἐπιτάγματι. ἐπειδὴ γὰρ εἶδε τὸν Λάβαν οὐχ ὑγιῆ τὴν γνώμην, οὐκ ἔτι καθάπερ πρότερον πυθέσθαι αὐτὸν κατεδέξατο, ἀλλὰ τὸ προσταχθὲν παρὰ τοῦ δεσπότου ἐπλήρου, καὶ λαβὼν τὰς γυναῖκας καὶ τὰ παιδία ἥπτετο τῆς ὁδοῦ. 19 Λάβαν δέ, φησιν, ᾤχετο κεῖραι τὰ πρόβατα αὐτοῦ· ἔκλεψε δὲ Ῥαχὴλ τὰ εἴδωλα τοῦ πατρὸς αὐτῆς.

Οὐχ ἁπλῶς οὐδὲ τοῦτο πρόσκειται, ἀλλ' ἵνα γνῶμεν, πῶς ἔτι τῆς πατρικῆς εἴχοντο συνηθείας, καὶ πολλὴν τὴν περὶ τὰ εἴδωλα θεραπείαν ἐπεδείκνυντο. ἐννόησον γάρ, ὅσην αὕτη σπουδὴν ἐποιήσατο, ὡς μηδὲν ἕτερον ὑφελέσθαι τῶν τοῦ πατρός, ἀλλὰ τὰ εἴδωλα μόνα. καὶ τοῦτο ἐποίει καὶ τὸν ἄνδρα λανθάνουσα. οὐδὲ γὰρ ἂν ἐκεῖνος συνεχώρησε ταῦτα γενέσθαι. 20 Ἔκρυψε δέ, φησιν, Ἰακὼβ Λάβαν τὸν Σύρον, τοῦ μὴ ἀναγγεῖλαι αὐτῷ, ὅτι ἀποδιδράσκει. 21 Καὶ ἀπέδρα αὐτός, καὶ πάντα τὰ αὐτοῦ, καὶ διέβη τὸν ποταμόν, καὶ ὥρμησεν εἰς τὸ ὄρος Γαλαάδ. Θέα μοι τὴν πολλὴν τοῦ Θεοῦ καὶ ἐνταῦθα πρόνοιαν, ὅπως, μέχρις ὅτε πόρρωθεν γέγονεν ὁ δίκαιος, οὐ συνεχώρησε τῷ Λάβαν εἰς γνῶσιν ἐλθεῖν τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Ἰακώβ. τριῶν γὰρ ἡμερῶν, φησι, παρεληλυθυιῶν τῷ Λάβαν ἐγνώσθη. 23 Καὶ παραλαβὼν πάντας τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ μεθ' ἑαυτοῦ ἐδίωξεν ὀπίσω αὐτοῦ ὁδὸν ἡμερῶν ζ', καὶ κατέλαβεν αὐτὸν ἐν τῷ ὄρει Γαλαάδ. Σκόπει πάλιν τὴν ἄφατον τοῦ Θεοῦ κηδεμονίαν. ὁ γὰρ εἰπών, ἀπόστρεφε εἰς τὴν γῆν σου, καὶ ἔσομαι μετὰ σοῦ, οὗτος καὶ νῦν τὴν οἰκείαν ἐπιδείκνυται πρόνοιαν. ἐπειδὴ γὰρ εἶδε τὸν Λάβαν μετὰ πολλῆς ἀγανακτήσεως καταδιώκοντα τὸν δίκαιον, καὶ δίκην, ὡς εἰπεῖν, εἰσπράξασθαι βουλόμενον τῆς ἀναχωρήσεως, ἐπιφαίνεται τῷ Λάβαν καθ' ὕπνον τὴν νύκτα. 24 Ἦλθε δέ, φησιν, ὁ Θεὸς πρὸς Λάβαν τὸν Σύρον τὴν νύκτα, καὶ εἶπεν αὐτῷ. Ὅρα Θεοῦ συγκατάβασιν, καὶ ὅπως διὰ τὴν περὶ τὸν δίκαιον κηδεμονίαν καὶ τῷ Λάβαν διαλέγεται, ἵνα κατασείσας αὐτοῦ τὴν διάνοιαν ἀποστήσῃ τῆς κατὰ τοῦ Ἰακὼβ ὁρμῆς. Φύλαξαι σεαυτόν, μήποτε λαλήσῃς μετὰ τοῦ Ἰακὼβ πονηρά. Πολλὴ τοῦ δεσπότου ἡ ἀγαθότης. ἐπειδὴ ἑώρα αὐτὸν πρὸς μάχην ἐπειγόμενον καὶ κατεξαναστῆναι τοῦ δικαίου βουλόμενον, μονονουχὶ διὰ τοῦ ῥήματος κα-

θέλκει αὐτοῦ τὸν λογισμὸν, καί φησι, φύλαξαι σεαυτὸν, μήποτε λαλήσῃς μετὰ Ἰακὼβ πονηρά. μηδὲ μέχρι ῥημάτων, φησὶν, ἐπιχειρήσῃς λυπῆσαι τὸν Ἰακὼβ, ἀλλὰ φύλαξαι σεαυτόν. ἐπίσχες σου τὴν κακὴν ταύτην ὁρμὴν, κατάστειλαι τὸν θυμὸν, ἀναχαίτισόν σου θυμουμένην τὴν διάνοιαν, καὶ μηδὲ μέχρι ῥήματος λυπῆσαι αὐτὸν ἀνάσχῃ. καὶ σκόπει μοι Θεοῦ φιλανθρωπίαν. οὐ προσέταξε τῷ Λάβαν εἰς τὰ οἰκεῖα ὑποστρέψαι, ἀλλὰ μόνον παρεκελεύσατο μηδὲν φορτικὸν, μηδὲ ἐπαχθὲς διαλεχθῆναι τῷ δικαίῳ. τίνος ἕνεκεν καὶ διὰ τί; ἵνα μάθῃ καὶ διὰ τῶν ἔργων αὐτῶν ὁ δίκαιος καὶ διὰ τῶν πραγμάτων, ὅσης ἀξιοῦται παρὰ τοῦ Θεοῦ τῆς κηδεμονίας. εἰ γὰρ ὑπέστρεψεν ὁ Λάβαν, πόθεν ἂν τοῦτο ἔγνω ὁ Ἰακὼβ, ἢ αἱ τούτου γυναῖκες; καὶ διὰ τοῦτο συγχωρεῖ αὐτὸν ἀπελθεῖν, καὶ διὰ τῆς οἰκείας γλώττης ὁμολογῆσαι τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ πρὸς αὐτὸν ῥηθέντα, ἵνα καὶ ὁ δίκαιος πλείονα τὴν προθυμίαν κτήσηται περὶ τὴν ἀποδημίαν, καὶ θάρσος προσλάβῃ, καὶ αἱ τούτου γυναῖκες μαθοῦσαι ὅσης ἀξιοῦται ὁ Ἰακὼβ παρὰ τοῦ τῶν ὅλων Θεοῦ τῆς κηδεμονίας, ἀποσείσωνται τὴν πατρικὴν πλάνην καὶ ζηλώσωσι τὸν δίκαιον, καὶ θεογνωσίας ἐντεῦθεν ἀρκοῦσαν διδασκαλίαν δέξωνται. οὐδὲ γὰρ οὕτως ἦν τὰ παρὰ τοῦ Ἰακὼβ ἀξιόπιστα, ὡς τὰ παρὰ τοῦ Λάβαν λεγόμενα, τοῦ ἔτι περὶ τὰ εἴδωλα ἐπτοημένου. αἱ γὰρ παρὰ τῶν ἀπίστων μαρτυρίαι καὶ τῶν ἐχθρῶν τῆς εὐσεβείας ἀεὶ πολὺ τὸ ἀξιόπιστον ἔχουσι. καὶ τοῦτο γὰρ τῆς εὐμηχάνου τοῦ Θεοῦ σοφίας, ὅταν καὶ τοὺς ἐχθροὺς τῆς ἀληθείας αὐτοὺς μάρτυρας ποιῇ γενέσθαι τῆς ἀληθείας, καὶ διὰ τῆς οἰκείας γλώττης τὰ αὐτὰ συναγωνίζωνται. Κατέλαβε δὲ Λάβαν τὸν Ἰακώβ. 25 Ἰακὼβ δὲ ἔπηξε τὴν σκηνὴν αὐτοῦ ἐν τῷ ὄρει· Λάβαν δὲ ἔστησε τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ ἐν τῷ ὄρει Γαλαάδ.

26 Καὶ εἶπε Λάβαν τῷ Ἰακὼβ, τί τοῦτο ἐποίησας;

Ὅρα πῶς τὸ παρὰ τοῦ Θεοῦ πρόσταγμα τὴν πολλὴν αὐτοῦ φλεγμονὴν κατέστειλε, καὶ τὸν θυμὸν ἐχαλίνωσε. διὰ τοῦτο μετὰ πολλῆς ἡμερότητος τοὺς πρὸς αὐτὸν ποιεῖται λόγους, μονονουχὶ ἀπολογούμενος καὶ πατρικὴν φιλοστοργίαν περὶ αὐτὸν ἐπιδεικνύμενος. ὅταν γὰρ τῆς ἄνωθεν ἀπολαύωμεν προνοίας, οὐ μόνον τὰς ἀνθρώπων τῶν πονηρῶν διαφυγεῖν δυνάμεθα τὰς ἐπιβουλὰς, ἀλλὰ καὶ θηρίοις ἀνημέροις ἐὰν περιπέσωμεν, οὐδὲν ὑποστησόμεθα δεινόν. ὁ γὰρ τῶν ἁπάντων δεσπότης τῆς οἰκείας δυνάμεως τὴν περιουσίαν ἐπιδεικνύμενος, καὶ τῶν θηρίων μεταβάλλει τὴν φύσιν, καὶ εἰς προβάτων ἡμερότητα αὐτὰ μεθίστησιν, οὐχὶ τῆς θηριωδίας αὐτὰ μεταστὰς, ἀλλ' ἐν αὐτῇ τῇ φύσει καταλιμπάνων, τὰ τῶν προβάτων ἐπιδείκνυσθαι παρασκευάζει. καὶ οὐκ ἐπὶ τῶν θηρίων μόνον τοῦτο ἴδοι τις ἂν, ἀλλὰ καὶ ἐπ' αὐτῶν τῶν στοιχείων. ὅταν γὰρ αὐτὸς βούληται, καὶ τὰ στοιχεῖα αὐτὰ τῆς οἰκείας ἐνεργείας ἐπιλανθάνεται, καὶ οὐδὲ πῦρ τὰ πυρὸς ἐπιδείκνυται. καὶ τοῦτό τις καταμάθοι ἐπί τε τῶν τριῶν παίδων, ἐπί τε τοῦ Δανιήλ. ὁ μὲν ὑπὸ [θηρίων στομάτων] λεόντων περιστατούμενος, ὡς ὑπὸ προβάτων κυκλούμενος, οὐδὲν ἔπασχεν ἀηδὲς, τῆς ἄνωθεν ῥοπῆς τὴν ἐκείνων ἀγριότητα ἀναχαιτιζούσης. οἱ γὰρ θῆρες ὄντες ἔμενον τὰ τῆς θηριωδίας μὴ ἐπιδεικνύμενοι, δι' αὐτῶν τῶν πραγμάτων ἔγνωσαν τῶν ἀλόγων θηρίων οἱ ἀγριώτεροι. καὶ τοῦτο δὲ ἐγίνετο πρὸς μείζονα κατηγορίαν ἐκείνων, ὅτι οἱ λόγῳ τετιμημένοι τὰ ἄλογα θηρία ὑπερηκόντισαν τῇ ὠμότητι. καὶ ἐμάνθανον διὰ τῶν πραγμάτων, ὅπως διὰ τὴν τοῦ δεσπότου πρόνοιαν, τὸν μὲν δίκαιον καὶ τὰ θηρία ᾐδέσθη, καὶ οὐκ ἐτόλμησαν ἅψασθαι τοῦ σώματος, αὐτοὶ δὲ τὰ τῶν θηρίων αὐτῶν χεῖρον διέθηκαν. καὶ ἵνα μὴ νομίσωσι φαντασίαν τινὰ γεγενῆσθαι, διὰ τῶν μετὰ ταῦτα βληθέντων εἰς τὸν λάκκον ἐπεγίνωσκον, ὅτι ἐπὶ μὲν τοῦ δικαίου τῶν προβάτων ἐμιμοῦντο τὴν ἡμερότητα, καὶ τῆς φύσεως ἐπελανθάνοντο, ἐπὶ δὲ τῶν μετὰ ταῦτα βληθέντων τὰ

τῆς

Δαν. γ. κη.

τῆς θηριωδίας ἐπεδείκνυντο. οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς καμίνου τοῦ πυρὸς γέγονε. τοὺς μὲν ἔνδον ὄντας καὶ ἐν μέσῳ τῷ πυρὶ τυγχάνοντας ᾐδεῖτο τὸ στοιχεῖον, καὶ οὐκ ἐνήργει τὰ τοῦ πυρός, ἀλλὰ καθάπερ πεδηθείσης τῆς ἐνεργείας, οὕτως ἀβλαβῆ τῶν παίδων τούτων διεφύλαττε τὰ σώματα, καὶ οὐδὲ αὐτῶν τῶν τριχῶν ἐφάψασθαι ἐτόλμησε, καθάπερ ὑπὸ προστάγματός τινος τὸ στοιχεῖον τὴν οἰκείαν ἐνέργειαν ἐπιδείξασθαι κωλυόμενον· τοὺς δὲ ἔξω τῆς καμίνου διάγοντας κατηνάλωσε, δι᾽ ἀμφοτέρων πολλὴν τῆς τοῦ Θεοῦ δυνάμεως τὴν περιουσίαν ἐμφαῖνον, καὶ δι᾽ ὧν τοὺς ἔσω τυγχάνοντας ἀβλαβεῖς διεφύλαττε, καὶ δι᾽ ὧν τούτους διέφθειρεν. οὕτως ὅταν τῆς ἄνωθεν ἀπολαύωμεν ῥοπῆς, οὐ μόνον τῶν πρὸς ἡμᾶς πολεμίως ἐχόντων διαφευξόμεθα τὰς ἐπιβουλάς, ἀλλὰ κἂν αὐτοῖς τοῖς θηρίοις περιπέσωμεν, οὐδὲν πεισόμεθα δεινόν. ἡ γὰρ τοῦ Θεοῦ χεὶρ ἡ πάντων δυνατωτέρα, αὕτη πολλὴν ἡμῖν πανταχόθεν περιτίθησι τὴν ἀσφάλειαν, καὶ ἀχειρώτους ἐργάζεται· ὅπερ καὶ ἐπὶ τοῦ δικαίου τούτου γέγονεν. ὁ γὰρ μετὰ τοσαύτης ὁρμῆς καταλαβεῖν βουλόμενος τὸν Ιακώβ, καὶ δίκην ἀπαιτῆσαι τῆς παντων ἀναχωρήσεως, οὐ μόνον οὐδὲν πρὸς αὐτὸν τραχύ, οὐδὲ ἐπαχθὲς φθέγγεται, ἀλλὰ καθάπερ πατὴρ διαλεγόμενος πρὸς παῖδα, οὕτω μετὰ πολλῆς τῆς ἐπιεικείας πρὸς αὐτὸν ποιεῖται τὰ ῥήματα, καί φησι, Τί ἐποίησας τοῦτο; τί κρυφῇ ἀπέδρας; Ὅρα πόση ἡ μεταβολή· ὅρα πῶς ὁ καθάπερ θηρίον μεμηνὼς προβάτων μιμεῖται ἡμερότητα. ἵνα τί κρυφῇ ἀπέδρας, Καὶ ἐκλοποφόρησάς με, καὶ ἀπήγαγες τὰς θυγατέρας μου ὡς αἰχμαλωτίδας μαχαίρᾳ;

Τίνος ἕνεκεν, φησί, τοῦτο πεποίηκας; τί σοι ἔδοξε; διατί οὕτω λανθανόντως ἐποιήσω τὴν ἀποδημίαν; εἰ γὰρ ἀνήγγειλάς μοι, μετὰ πολλῆς τῆς πομπῆς καὶ τῆς εὐφροσύνης ἐξαπέστειλα ἄν σε. καὶ γὰρ εἰ τοῦτο ἔγνων, φησί, μετὰ μουσικῶν καὶ τυμπάνων καὶ κιθάρας προέπεμψα ἄν σε. οὐκ ἠξιώθην φιλῆσαι τὰς θυγατέρας μου. νυνὶ δὲ ἀφρόνως ἔπραξας. ὁρᾷς πῶς λοιπὸν ἑαυτὸν ἐλέγχει, καὶ διὰ τῆς οἰκείας γλώττης ὁμολογεῖ, ὅτι αὐτὸς μὲν κακῶς παρεσκευάζετο διαθεῖναι τὸν δίκαιον, ἡ δὲ τοῦ Θεοῦ πρόνοια τῆς ὁρμῆς αὐτὸν ἀνέκοψεν. 29 Ἰσχύει, φησίν, ἡ χείρ μου κακοποιῆσαί σε· ὁ δὲ Θεὸς τοῦ πατρός σου ἐχθὲς εἶπε πρός με, λέγων, φύλαξαι σεαυτόν, μήποτε λαλήσῃς πρὸς Ιακὼβ πονηρά. Ἐννόει μοι πόσης τῷ δικαίῳ παρακλήσεως γέγονε ταυτὶ τὰ ῥήματα. καὶ σκόπει πῶς οὗτος καὶ τὰ βουλευθέντα αὐτῷ ἐξέφηνε, καὶ [ὅτι] ἐπὶ ποίοις τὴν κατάληψιν ποιήσασθαι ἐβούλετο, καὶ ὅτι ὁ τοῦ Θεοῦ φόβος αὐτὸν ἐπέσχεν εἰς ἔργον ἀγαγεῖν τὰ κακῶς αὐτῷ βουλευθέντα. ὁ δὲ Θεὸς τοῦ πατρός σου, φησίν. ὅρα πῶς καὶ αὐτὸς ὁ Λάβαν οὐ μικρὰν ἐντεῦθεν ὠφέλειαν ἐκαρποῦτο, μεγίστην τῆς τοῦ Θεοῦ δυνάμεως ἀπόδειξιν λαμβάνων ἐκ τῶν πρὸς αὐτὸν λεχθέντων. ἀλλ᾽ ἐπειδὴ καὶ σύ, φησι, τοῦτο ἐβουλεύσω, καὶ ὁ Θεός ἐστιν ὁ τοσαύτην σου ποιούμενος κηδεμονίαν, 30 Νῦν οὖν πεπόρευσαι. ἐπιθυμίᾳ γὰρ ἐπεθύμησας ἀπελθεῖν εἰς τὸν οἶκον τοῦ πατρός σου. ἵνα τί ἔκλεψας τοὺς θεούς μου; Ἔστω, φησί. τοῦτό σοι δεδογμένον ἦν, καὶ ἔκρινας ἐπανελθεῖν εἰς τὸν οἶκον τοῦ πατρός σου. ἵνα τί τοὺς θεούς μου ἔκλεψας; ὢ ἀνοίας ὑπερβολή· καὶ τίνες εἰσὶν οἱ θεοί σου, ὡς καὶ κλαπῆναι; οὐκ ᾐσχύνθη λέγων, ἵνα τί ἔκλεψας τοὺς θεούς μου; ὅρα πόση ἦν ἡ ὑπερβολὴ τῆς πλάνης, ὡς τοὺς λόγῳ τετιμημένους ξύλα καὶ λίθους θεραπεύειν. καὶ οἱ μὲν θεοί οἱ σοί, ὦ Λάβαν, οὐδὲ κλέπτεσθαι μέλλοντες ἑαυτοῖς ἀμῦναι ἴσχυσαν. πῶς γὰρ οἱ ἀπὸ λίθου [ὄντες] συγκείμενοι; ὁ δὲ τοῦ δικαίου Θεὸς καὶ ἀγνοοῦντος τοῦ δικαίου τὴν σὴν ὁρμὴν ἐπέσχε. καὶ οὐκ ἐννοεῖς τὸ μέγεθος τῆς πλάνης, ἀλλὰ καὶ τῷ δικαίῳ κλοπὴν ἐγκαλεῖς; τίνος γὰρ ἕνεκεν ὁ δίκαιος ἐκείνους ὑφελέσθαι ἂν κατεδέξατο, οὓς ἐβδελύττετο, μᾶλλον δὲ οὓς ᾔδει λίθους ὄντας ἀναισθήτους; ἀλλὰ ταῦτα ἀκούσας ὁ Ιακὼβ

ἐβούλετο,

ἐχρῶντο

μετὰ πολλῆς ἐπιεικείας πρῶτον μὲν ἀπολογεῖται πρὸς τὰ προλαβόντα ἐγκλήματα, καὶ τότε περὶ τῶν θεῶν προτρέπεται ποιήσασθαι τὴν ἔρευναν.

31 Εἶπα γάρ, φησι, μήποτε ἀφέλῃ τὰς θυγατέρας σου ἀπ' ἐμοῦ, καὶ πάντα τὰ ἐμά. Ἐπειδή, φησιν, ἑώρων σε οὐχ ὑγιῶς πρὸς μὲ διακείμενον, ἐναγώνιος γέγονα, μήποτε ἐπιχειρήσῃς ἀφελέσθαι τὰς θυγατέρας σου, καὶ τὰ ὑπάρχοντά μου, καὶ ἀποστερῆσαί με τῶν ἐμῶν, καθάπερ ἤδη πεποίηκας. αὕτη τοίνυν ἡ αἰτία, καὶ ὁ φόβος παρεσκεύασέ με λανθανόντως τὴν ἀποδημίαν ποιήσασθαι. 32 Παρ' ᾧ δ' ἂν εὕρῃς τοὺς θεούς σου, οὐ ζήσεται ἐναντίον τῶν ἀδελφῶν ἡμῶν. Ὁρᾷς ὅτι ἠγνόει ὁ Ἰακὼβ τὴν παρὰ τῆς Ῥαχὴλ κλοπὴν γεγενημένην. ὅρα γὰρ μεθ' ὅσης σφοδρότητος τὸ ἐπιτίμιον ὁρίζει τῷ τὴν κλοπὴν ἐργασαμένῳ. παρ' ᾧ ἄν, φησιν, εὑρεθῶσιν, οὐ ζήσεται ἐναντίον τῶν ἀδελφῶν ἡμῶν. οὐκ ἐπειδὴ μόνον, φησίν, ὑφείλετο, ἀλλ' ὅτι διὰ τῆς κλοπῆς δεῖγμα ἐναργὲς ὁ τοιοῦτος ἐκφέρει τῆς οἰκείας πλάνης. Ἐπίγνωθι, εἴ τί ἐστι τῶν σῶν παρ' ἐμοί, καὶ λαβέ. Ἐρεύνησον, φησιν, εἴ τι τῶν μὴ προσηκόντων ἀφειλόμην. οὐδὲν ἕτερόν μοι ἔχεις ἐγκαλέσαι, ἢ ὅτι λάθρα τὴν ἀποδημίαν ἐποιησάμην. καὶ τοῦτο οὐχ ἑκὼν πέπονθα, ἀλλ' ὑφορώμενος τὴν ἀδικίαν, καὶ δεδοικὼς μὴ βουληθῇς καὶ τὰς θυγατέρας σου ἀφελέσθαι, τοῦτο μαθών, καὶ τὴν ἄλλην μου περιουσίαν.

Καὶ οὐκ ἐπέγνω, φησί, παρ' αὐτῷ οὐδέν. Οὐκ ᾔδει δὲ Ἰακώβ, ὅτι Ῥαχὴλ ἡ γυνὴ αὐτοῦ ἔκλεψεν αὐτούς. 33 Εἰσελθὼν δὲ Λάβαν ἠρεύνησε τὸν οἶκον Λείας, καὶ οὐχ εὗρεν. 34 Εἰσῆλθε δὲ καὶ εἰς τὸν οἶκον Ῥαχήλ. Ῥαχὴλ δὲ ἔλαβε τὰ εἴδωλα, καὶ ἐνέβαλεν αὐτὰ εἰς τὰ σάγματα τῶν καμήλων, καὶ ἐπεκάθισεν αὐτοῖς, καὶ εἶπε τῷ πατρὶ αὐτῆς, 35 Μὴ βαρέως φέρε, κύριέ μου· οὐ δύναμαι ἀναστῆναι ἐνώπιόν σου, ὅτι τὰ κατ' ἐθισμὸν τῶν γυναικῶν μοί ἐστιν. ἠρεύνησε δὲ Λάβαν ἐν ὅλῳ τῷ οἴκῳ αὐτῆς, καὶ οὐχ εὗρε.

Πολλὴ τῆς Ῥαχὴλ ἡ σύνεσις. καὶ ὅπως τὸν Λάβαν παρακρούσασθαι ἴσχυσεν, ἀκουέτωσαν οἱ ἐπὶ τῇ πλάνῃ προσεστηκότες, καὶ τῶν εἰδώλων τὴν θεραπείαν περὶ πολλοῦ ποιούμενοι. ἔθηκεν αὐτούς, φησιν, ὑπὸ τὰ σάγματα τῶν καμήλων, καὶ ἐπεκάθισεν αὐτοῖς. τί τούτων καταγελαστότερον, τί τούτου ἀνοητότερον; οἱ λόγῳ τετιμημένοι, καὶ τοσαύτης ἀξιωθέντες προεδρίας παρὰ τῆς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας, λίθους ἀναισθήτους θεραπεύειν καταδέχονται, καὶ οὐκ ἐγκαλύπτονται, οὐδὲ λαμβάνουσιν ἔννοιάν τινα τῆς τοσαύτης ἀτοπίας, ἀλλὰ καθάπερ βοσκήματα, οὕτω τῇ συνηθείᾳ ἀπάγονται; διὰ τοῦτο καὶ Παῦλος ἔλεγε γράφων, Οἴδατε ὅτι, ὅτε ἔθνη ἦτε, πρὸς τὰ εἴδωλα τὰ ἄφωνα ὡς ἂν ἤγεσθε ἐπαγόμενοι. καὶ καλῶς εἶπε τὰ ἄφωνα. οἱ φωνὴν ἔχοντες καὶ ἀκοῆς καὶ λόγου μετέχοντες, πρὸς τὰ μηδεμίαν αἴσθησιν ἔχοντα, ὡς ἄλογα, ἀπάγεσθε. καὶ ποίας ἂν οἱ τοιοῦτοι συγγνώμης τύχοιεν; ἀλλ' ἴδωμεν ὅπως ὁ δίκαιος λοιπὸν θαρρήσας ἐκ τῶν παρὰ τοῦ Λάβαν ὁμολογηθέντων, καὶ ἐξ ὧν οὐδεμίαν εὔλογον αἰτίαν εὗρε τῆς κατ' αὐτοῦ μέμψεως, τί φησιν. 36 Ὠργίσθη δὲ Ἰακώβ, καὶ ἐμαχέσατο τῷ Λάβαν, καὶ εἶπεν.

α. Κορ. ιβ. β.

Ὅρα πῶς καὶ διὰ τῆς μάχης τῆς οἰκείας ψυχῆς ἐκκαλύπτει τὴν ἀρετήν.

Τί τὸ ἀδίκημά μου, φησιν; ἢ τί τὸ ἁμάρτημά μου, ὅτι κατεδίωξας ὀπίσω μου;

Τίνος ἕνεκεν, φησι, μετὰ τοσαύτης ὁρμῆς κατεδίωξάς με; ποῖον ἀδίκημα ἐγκαλεῖν ἔχων, ποῖον ἁμάρτημα; καὶ οὐ μόνον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ τοσαύτην ὕβριν ἡμῖν ἐπήγαγες, ὥστε καὶ ἐρευνῆσαι πάντα τὰ ἐν τῷ οἴκῳ μου. 37 Τί εὗρες ἀπὸ πάντων τῶν σκευῶν τοῦ οἴκου σου; θὲς ὧδε ἐναντίον τῶν ἀδελφῶν σου καὶ τῶν ἀδελφῶν μου, καὶ ἐλεγξάτωσαν ἀνὰ μέσον τῶν δύο ἡμῶν. Τοσαύτην, φησίν, ἔρευναν ποιησάμενος, ἆρα ἠδυνήθης τι εὑρεῖν τῶν μὴ προσηκόντων μοι, ἢ τῶν σοι διαφερόντων; εἰ εὗρες, ἐν τῷ μέσῳ παράγαγε,

ἵνα οἱ σιωπῶντές μοι καὶ οἱ μετὰ σοῦ παραγινόμενοι τὴν διάκρισιν ποιήσωνται. ἐπειδὴ εἶ-
δεν ἀνεύθυνον ἑαυτὸν ἐν ἅπασι γεγενημένον, πολλὴν λοιπὸν παῤῥησίαν προσλαβὼν ἀ-
παριθμεῖται τὴν εὔνοιαν, ἣν περὶ αὐτὸν ἐν παντὶ τῷ χρόνῳ ἐπεδείξατο, καί φησι,

38 Ταῦτά μοι εἴκοσιν ἔτη, Μετὰ τὸν κάματον τῶν τοσούτων ἐτῶν τούτων ἤ-
5 μην ἄξιος ταύτης τῆς ὕβρεως; ταῦτά μοι εἴκοσιν ἔτη. σήμερον εἴκοσιν ἐτῶν ἀριθ-
μὸν ἔχω ἐν τῷ οἴκῳ τῷ σῷ.

Τὰ πρόβατά σου καὶ αἱ αἶγές σου οὐκ ἠτεκνώθησαν. κριοὺς τῶν προβάτων σου οὐ
κατέφαγον. θηριάλωτον οὐκ ἐνήνοχά σοι. 39 Ἐγὼ ἀπετίννυον παρ᾽ ἐμαυτοῦ
κλέμματα ἡμέρας καὶ κλέμματα νυκτός. 40 Ἐγινόμην τῆς ἡμέρας συγκαιόμενος τῷ
10 καύματι, καὶ τῷ παγετῷ τῆς νυκτός, καὶ ἀφίστατο ὁ ὕπνος ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν μου.

Ἐπελάθου, φησί, τῶν καμάτων τῶν ἐμῶν, ὧν ἐπεδειξάμην ποιμαίνων τὰ πρόβατά
σου καὶ τὰς αἶγας; μὴ ἔχεις ἐγκαλέσαι ὅτι ποτὲ τὰ πρόβατα, ἢ αἱ αἶγες ἠτεκνώθησαν; ὅ-
ρα πῶς [illegible] δείκνυσι τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ εὔνοιαν γεγενημένην εἰς τὸν οἶκον τοῦ Λάβαν διὰ
τὴν αὐτοῦ παρουσίαν. τοῦτο γάρ ἐστιν, ὅπερ καὶ ἄνω ἔλεγον, εὐλόγησέ σε ὁ Θεὸς ἐπὶ τῷ
15 ποδί μου. τοῦτο γὰρ οὐδεὶς ἂν παρὰ ποιμένος ἀπαιτήσειεν. οὐδὲ γὰρ τῆς ποιμαντικῆς
τοῦτο ἔργον· φύσεως γάρ ἐστι. διὰ τοῦτο περὶ πάντων τοῦτο προστίθησι, καὶ πολλὴν [καὶ
πολλὴν] δείκνυσι τὴν ἄνωθεν γεγενημένην πρόνοιαν περὶ τὰ ποίμνια. κριοὺς τῶν
προβάτων σου οὐ κατέφαγον. μὴ δύνασαι εἰπεῖν, φησιν, ὅτι ποτὲ κατέφαγον κριὸν
ἐκ τῶν προβάτων σου, ὃ πολλοὺς τῶν ποιμένων ποιεῖν ἔθος; θηριάλωτον οὐκ ἐνήνοχά
20 σοι. οὔτε αὐτός, φησί, ποτε κατέφαγον, οὔτε θηρίον ἴσχυσέ ποτε ἀφελέσθαι. μὴ ἐνήνο-
χά σοι θηριάλωτον; ἢ οὐχὶ καθ᾽ ἑκάστην ἡμέραν τοὺς τὰ ποίμνια ἐγχειριζομένους ὁρᾷς
θηριάλωτα τοῖς δεσπόταις προσάγοντας; ἀλλὰ σὺ οὐδὲν τοιοῦτον ἐγκαλέσαι δυνήσῃ, ἢ
δεῖξαι γεγενημένον ἐν τοῖς εἴκοσιν ἔτεσι. καὶ τί λέγω θηριάλωτον; ἀλλ᾽ οὐδὲ εἰ ἐκλάπη
ποτέ, οἷα συμβαίνειν εἰκός, εἰς τὴν σὴν γνῶσιν οὕτω ἐλθεῖν πεποίηκα, ἀλλ᾽ ἐγὼ καὶ κλέμ-
25 ματα κλεπτόμενα ἀπετίννυον, τά τε ἐν ἡμέρᾳ, τά τε ἐν νυκτὶ γινόμενα, καὶ διηνεκῶς καὶ τὸν
τοῦ καύματος καύσωνα ἔφερον γενναίως, καὶ τὸν "κρυμὸν τὸν ἀπὸ τῆς νυκτός, ὑπὲρ τοῦ
ἀβλαβῆ σοι τὰ ποίμνια" διασώσασθαι. καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ ὕπνος διὰ
τὴν πολλὴν φροντίδα ἀφίστατο ἀπ᾽ ἐμοῦ. εἶδες ποιμένος ἀγρυπνίαν, εἶδες σπουδὴν
ἐπιτεταμένην. ποίαν ἂν ἔχοιεν ἀπολογίαν οἱ τὰ λογικὰ ποίμνια ἐγκεχειρισμένοι, καὶ
30 πολλὴν τὴν ῥαθυμίαν ἐπιδεικνύμενοι, καὶ καθ᾽ ἑκάστην ἡμέραν, κατὰ τὸν προφήτην, τὰ
μὲν κατασφάττοντες, τὰ δὲ ὁρῶντες θηριόβρωτα γινόμενα, τὰ δὲ ὑφ᾽ ἑτέρων συλώμενα,
καὶ οὐδεμίαν κηδεμονίαν αὐτῶν ποιεῖσθαι βουλόμενοι; καί τοι γε ἐνταῦθα ἐλάττων ὁ πό-
νος, καὶ εὔκολος ἡ ἐπιμέλεια. ψυχὴ γάρ ἐστιν ἡ παιδευομένη. ἐκεῖ δὲ πολὺς καὶ τῷ σώ-
ματι καὶ τῇ ψυχῇ ὁ πόνος. ὅρα γὰρ τί φησιν· ἐγινόμην τῆς ἡμέρας συγκαιόμενος τῷ
35 καύματι, καὶ τῷ παγετῷ τῆς νυκτός, καὶ ἀφίστατο ὁ ὕπνος ἀπ᾽ ἐμοῦ. τίς ἂν τοῦτο νῦν δυνη-
θῇ εἰπεῖν, ὅτι διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν ὑπ᾽ αὐτοῦ ποιμαινομένων κινδύνους ἀνεδέξατο καὶ
ταλαιπωρίας; τῶν μὲν νῦν οὐδεὶς ἂν τοῦτο εἰπεῖν τολμήσειε. Παύλῳ δὲ μόνῳ ἔξεστι
ταῦτα μετὰ παῤῥησίας λέγειν, καὶ τούτων μείζονα, τῷ διδασκάλῳ τῆς οἰκουμένης. καὶ ποῦ, φη-
σι, Παῦλος ταῦτα ὑπέμεινεν; ἄκουε αὐτοῦ λέγοντος, Τίς ἀσθενεῖ, καὶ οὐκ ἀσθενῶ; τίς
40 σκανδαλίζεται, καὶ οὐκ ἐγὼ πυροῦμαι; ὦ ποιμένος φιλοστοργία. τὰ ἑτέρων, φησί, πτώ-
ματα ἐμοὶ ἐπιτείνει τὰς ἀλγηδόνας· τὰ ἑτέρων σκάνδαλα ἐμοὶ τὴν κάμινον τῆς ὀδύ-
νης ἀνάπτει. τοῦτον ἅπαντες ζηλούτωσαν οἱ τὴν τῶν λογικῶν προβάτων ἐγκεχειρισ-
μένοι προστασίαν, καὶ μὴ χείρους γινέσθωσαν τοῦ περὶ τὴν τῶν ἀλόγων πρόνοιαν τοσαύ-

Margin: κρυμόν. χ. λείπει. — Ιεζ. λδ. — β. Κορ. ια. κθ.

τὴν ἀγρυπνίαν ἐπιδειξάμενος, καὶ ἐπὶ τοσοῦτον ἐτῶν ἀριθμόν. ἐκεῖ μὲν γὰρ κἂν ῥαθυμία τις γένηται, οὐδὲν τὸ βλάβος· ἐνταῦθα δὲ κἂν ἓν πρόβατον λογικὸν ἀπόληται, ἢ θηριάλωτον γένηται, πολλὴ ἡ ζημία, μεγίστη ἡ βλάβη, ἄφατος ἡ κόλασις. εἰ γὰρ ὁ δεσπότης ὁ ἡμέτερος τὸ αἷμα τὸ ἴδιον ἐκχέαι ὑπὲρ αὐτοῦ οὐ παρῃτήσατο, ποίας ἂν εἴη ὁ τοιοῦτος συγγνώμης ἄξιος, ὁ τὸ οὕτω τιμηθέντα παρὰ τοῦ δεσπότου παρορᾶν ἀνεχόμενος, καὶ μὴ τὰ παρ' ἑαυτοῦ πάντα πληρῶν εἰς τὴν τῶν προβάτων ἐπιμέλειαν; ἀλλ' ἐπὶ τὴν ἀκολουθίαν τοῦ λόγου ἐπανέλθωμεν. 41 Ταῦτά μοί, φησιν, εἴκοσιν ἔτη εἰμὶ ἐν τῇ οἰκίᾳ σου. ἐδούλευσά σοι δεκατέσσαρα ἔτη ἀντὶ τῶν δύο θυγατέρων σου, καὶ ἓξ ἔτη ἐν τοῖς προβάτοις σου, καὶ παρελογίσω τὸν μισθόν μου δέκα ἀμνάσιν. 42 Εἰ μὴ ὁ Θεὸς τοῦ πατρός μου Ἀβραάμ, καὶ ὁ φόβος Ἰσαὰκ ἦν μετ' ἐμοῦ, νῦν ἂν με κενὸν ἐξαπέστειλας. τὴν ταπείνωσίν μου καὶ τὸν κόπον τῶν χειρῶν μου εἶδεν ὁ Θεός, καὶ ἤλεγξέ σε ἐχθές. Ὅρα πῶς τὰ παρὰ τοῦ Λάβαν ὁμολογηθέντα παρεθάρρυνε τὸν δίκαιον, καὶ μετὰ παρρησίας τὸν ἔλεγχον ποιεῖται. οἶδας, φησιν, ὅπως τὸν εἴκοσιν ἐτῶν τὸν ἀριθμὸν ἐδούλευσά σοι, ὑπὲρ τῶν θυγατέρων σου τὰ δεκατέσσαρα ἔτη, ἐν δὲ τοῖς προβάτοις τὰ ὑπόλοιπα. καὶ ὅμως ἀποστερῆσαί με κατεδέξω τὸν μισθόν, καὶ οὐδὲν ὑπὲρ τούτου ἐνεκάλεσα. τοῦτο δέ, ἐξ ὧν αὐτὸς ὡμολόγησας, οἶδας, ὅτι εἰ μὴ ὁ Θεὸς τοῦ Ἀβραὰμ καὶ τοῦ Ἰσαὰκ ἦν μοι βοηθός, νῦν ἂν με κενὸν ἐξαπέστειλας, ἔρημον, καὶ πάντα ἂν ἀφεῖλω ἀπ' ἐμοῦ, καὶ τὴν ἀδικίαν, ἣν προέθου, εἰς ἔργον ἂν ἤγαγες. ἀλλ' ὁ Θεὸς ὁ εἰδὼς τὴν ταπείνωσίν μου καὶ τὸν κόπον τῶν χειρῶν μου. τί ἐστι, τὴν ταπείνωσίν μου καὶ τὸν κόπον τῶν χειρῶν μου; ἐπειδὴ ᾔδει ὁ Θεός, ὅπως μὲν ἐγὼ μετὰ πολλῆς τῆς εὐνοίας τὴν δουλείαν ἐποιησάμην, καὶ τὸν κόπον ὅσον ὑπέμεινα ποιμαίνων τὰ πρόβατα, καὶ ἐν ἡμέρᾳ καὶ ἐν νυκτὶ φροντίζων διετέλουν, πρὸς ἐκεῖνα ἰδὼν ὁ φιλάνθρωπος δεσπότης χθὲς ἤλεγξέ σε, ἐπέσχε τῆς κατ' ἐμοῦ ἀδικίας καὶ τῆς ἀλογίστου ὁρμῆς. ἱκανῶς ἐν τάξει ἀπολογίας καθίκετο τοῦ Λάβαν, καὶ μετὰ τὸ ἐλέγξαι τὴν εἰς αὐτὸν ἀδικίαν, καὶ τὰς παρ' αὐτοῦ εἰς αὐτὸν εὐεργεσίας ἀπηριθμήσατο. διὸ αἰδεσθεὶς ἐκεῖνος τὰ παρ' αὐτοῦ εἰρημένα, λοιπὸν καὶ εἰς δειλίαν καθίσταται, καὶ συνθήκας ἀπαιτῆσαι βούλεται παρὰ τοῦ δικαίου. ὅρα Θεοῦ κηδεμονίαν. ὁ οὕτω παρεσκευασμένος, καὶ μετὰ τοσαύτης ὁρμῆς τὴν καταδίωξιν ποιησάμενος, εἰς τοσαύτην κατέστη δειλίαν, ὡς τὰς παρ' αὐτοῦ συνθήκας ἐπιζητεῖν. 43 Ἀποκριθεὶς γὰρ Λάβαν, φησίν, εἶπε τῷ Ἰακώβ, αἱ θυγατέρες σου, θυγατέρες μου, καὶ οἱ υἱοί σου, υἱοί μου, καὶ τὰ κτήνη σου, κτήνη μου, καὶ πάντα ὅσα σὺ ὁρᾷς, ἐμά ἐστι καὶ τῶν θυγατέρων μου. τί ποιήσω ταύταις σήμερον, ἢ τοῖς τέκνοις αὐτῶν τοῖς τεχθεῖσιν; Οἶδα ὅτι καὶ αἱ θυγατέρες, φησίν, ἐμαί εἰσι, καὶ πάντα ὅσα σοί ἐστιν, ἐκ τῆς ὑπάρξεως τῆς ἐμῆς προσεγένετό σοι. τί οὖν ποιήσω ταύταις σήμερον, ἢ τοῖς ὑπ' αὐτῶν τεχθεῖσι; 44 Νῦν οὖν δεῦρο, διαθώμεθα διαθήκην, ἐγώ τε καὶ σύ, καὶ ἔσται εἰς μαρτύριον ἀνὰ μέσον ἐμοῦ τε καὶ σου.

Συνθήκας, φησί, ποιησώμεθα, καὶ ἔσται εἰς μαρτύριον ἀνὰ μέσον ἐμοῦ καὶ σου, εἰς ἔλεγχον, εἰς ἀπόδειξιν. εἶπε δὲ αὐτῷ, εἴ τις παραβαίνοι τὰ νῦν παρ' ἡμῶν πραττόμενα ἐπιχειρήσειεν. Ἰδοὺ οὐδεὶς μεθ' ἡμῶν· ὁ δὲ Θεὸς μάρτυς ἀνὰ μέσον ἐμοῦ καὶ σου.

Σκόπει πῶς κατὰ μικρὸν ὁ Λάβαν καὶ εἰς θεογνωσίαν ἀνάγεται. ὁ γὰρ τὴν κλοπὴν περὶ τούτου τῶν θεῶν αὐτοῦ ἐπιφέρων τῷ δικαίῳ, καὶ τοσαύτην ἔρευναν ποιησάμενος, νῦν φησιν, ἐπειδὴ οὐδείς ἐστι μεταξὺ ἡμῶν ὁ δυνάμενος, εἴ τι μετὰ ταῦτα γένηται, μαρτυρῆσαι τοῖς νῦν παρ' ἡμῶν γινομένοις, ὁ Θεὸς μάρτυς ἀνὰ μέσον ἐμοῦ καὶ σου. ἐκεῖνος πάρεστιν, ὁ τὰ πάντα ὁρῶν, ὃν οὐδὲν λαθεῖν δύναται, ὁ τὴν ἑκάστου γνώμην ἐπιστάμενος.

45 Λαβὼν δέ, φησιν, Ἰακὼβ ἔστησε στήλην, 46 Καὶ ἐποίησε βουνόν, καὶ ἔφαγον ἐπὶ τοῦ βουνοῦ.

βουνοῦ. 47 Εἶτα εἶπεν αὐτῷ Λάβαν, ὁ βουνὸς οὗτος μαρτυρεῖ ἀνὰ μέσον ἐμοῦ καὶ σου. Τί ἐστιν, ὁ βουνὸς οὗτος; ἀντὶ τοῦ, τὰ ῥήματα τὰ ἐνταῦθα γινόμενα ἐν τῷ βουνῷ τούτῳ ὑπόμνησις ἡμῖν ἔσται διηνεκῶς. Καὶ ἐκάλεσε τὸ ὄνομα τοῦ τόπου, βουνὸς μαρτυρεῖ. Εἶτά φησιν, 49 Ἐπίδοι ὁ Θεὸς ἀνὰ μέσον ἐμοῦ καὶ σου.

Σκόπει πῶς πάλιν τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ δίκην ἐπικαλεῖται ὁ Λάβαν. ἐπίδοι γάρ, φησιν, ὁ Θεὸς ἀνὰ μέσον ἐμοῦ καὶ σου, Ὅτι ἀποστησόμεθα ἕτερος τοῦ ἑτέρου.

Νῦν, φησι, χωρισθησόμεθα, καὶ σὺ μὲν ἀπελεύσῃ εἰς τὴν οἰκείαν γῆν, ἐγὼ δὲ ἐπανελεύσομαι εἰς τὸν οἶκον τὸν ἐμόν. 50 Εἰ ταπεινώσεις τὰς θυγατέρας μου, εἰ λάβοις γυναῖκας πρὸς ταῖς θυγατράσι μου. ὅρα, οὐδεὶς μεθ' ἡμῶν ἐστιν ὁ ὁρῶν, Θεὸς μάρτυς. Σκόπει πῶς καὶ ἅπαξ καὶ δεύτερον καὶ πολλάκις τὸν Θεὸν καλεῖ μάρτυρα. ἡ γὰρ ἡ πρόνοια ἡ περὶ τὸν Ιακὼβ γεγενημένη ἐπαίδευσεν αὐτὸν, ὅση τοῦ δεσπότου ἡ δύναμις, καὶ ὡς οὐχ οἷόν τέ τι λαθεῖν τὸν ἀκοίμητον ὀφθαλμόν. διὰ τοῦτό φησι, κἂν διαχωρισθῶμεν, κἂν μηδεὶς ἕτερος ὁ μαρτυρῆσαι δυνάμενος, αὐτὸς ἔσται μάρτυς ὁ πανταχοῦ παρών. δι' ἑκάστου τῶν ῥημάτων ἐνέφαινεν, ὅτι τῆς πανταχοῦ γῆς ἐστι δεσπότης.

51 Καὶ εἶπεν Ιακὼβ, ἰδοὺ ἡ στήλη αὕτη μαρτυρεῖ. 52 Εἶτα πάλιν ὁ Λάβαν φησίν, ἐάν τε γὰρ ἐγὼ μὴ διαβῶ πρὸς σὲ, μήτε σὺ διαβῇς πρὸς ἐμὲ τὸν βουνὸν τοῦτον καὶ τὴν στήλην ταύτην ἐπὶ κακίᾳ, 53 Ὁ Θεὸς Ἀβραὰμ καὶ ὁ Θεὸς Ναχὼρ κρίνοι ἀνὰ μέσον ἡμῶν. Θέα πῶς μετὰ τοῦ παιδὸς καὶ τὸν πάππον τὸν ἑαυτοῦ συνῆψεν, ἀδελφὸν μὲν τοῦ πατριάρχου τυγχάνοντα, ἑαυτοῦ δὲ πάππον. ὁ Θεὸς Ἀβραὰμ καὶ ὁ Θεὸς Ναχὼρ κρίνοι ἀνὰ μέσον ἡμῶν. Καὶ ὤμοσεν Ιακὼβ κατὰ τοῦ φόβου τοῦ παιδὸς αὐτοῦ Ισαάκ,

54 Καὶ ἔθυσε θυσίαν ἐν τῷ ὄρει, καὶ ἐκάλεσε τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ, καὶ ἔφαγον καὶ ἔπιον, καὶ ἐκοιμήθησαν ἐν τῷ ὄρει. Ἔθυσε θυσίαν ἐν τῷ ὄρει, ηὐχαρίστησε, φησι, τῷ Θεῷ ἐπὶ τοῖς γεγονόσι, καὶ ἔφαγον καὶ ἔπιον, καὶ ἐκοιμήθησαν ἐν τῷ ὄρει. 55 Ἀναστὰς δὲ Λάβαν τὸ πρωῒ κατεφίλησε τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ, καὶ τὰς θυγατέρας αὐτοῦ, καὶ εὐλόγησεν αὐτούς, καὶ ἀποστραφεὶς Λάβαν ἀπῆλθεν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ.

Εἶδες, ἀγαπητέ, πόση τοῦ Θεοῦ ἡ σοφία, ὅπως κατὰ ταυτὸν καὶ τὴν περὶ τὸν δίκαιον πρόνοιαν ἐπεδείξατο, κἀκεῖνον ἀπέστησε τῆς κατ' αὐτοῦ ἀδικίας, καὶ δι' ὧν αὐτῷ παρεγγύησε μὴ λαλῆσαι πονηρὰ κατὰ τοῦ Ιακὼβ, εἰς τὴν τῆς θεογνωσίας ὁδὸν κατὰ μικρὸν αὐτὸν ἐνήγαγε. καὶ ὁ καθάπερ θηρίον ἐπιτρέχων, καὶ φθάσαι βουλόμενος καὶ ἀνελεῖν, ἀπολογησάμενος καὶ καταφιλήσας τὰς θυγατέρας καὶ τοὺς υἱοὺς αὐτῶν οὕτως οἴκαδε ὑπέστρεψε.

Τάχα εἰς πολὺ μῆκος τὸν λόγον ἐξετείναμεν. ἀλλὰ συγγνῶτε· οὐχ ἑκόντες τοῦτο πεπόνθαμεν, ἀλλὰ τῆς ἱστορίας εἰς τὴν ἀνάγκην ἡμᾶς ταύτην καταστησάσης. λοιπὸν ἐνταῦθα στήσαντες τὸν λόγον, ἐκεῖνο παρακαλέσωμεν ὑμῶν τὴν ἀγάπην, ὥστε πάντα ποιεῖν καὶ πραγματεύεσθαι, ἵνα τὴν ἄνωθεν εὔνοιαν ἐπισπασώμεθα. ἐὰν γὰρ ἐκεῖνον ἔχωμεν εὐμενῆ, πάντα ἡμῖν ῥᾴδια ἔσται καὶ εὔκολα, καὶ οὐδὲν ἡμᾶς τῶν ἐν τῷ παρόντι βίῳ λυπῆσαι δυνήσεται, κἂν λυπηρὸν εἶναι δοκῇ. τοσαύτη γὰρ τῆς αὐτοῦ δυνάμεως ἡ ὑπερβολή, ὡς καὶ αὐτὰ τὰ λυπηρὰ εἰς τὸ ἐναντίον περιτρέπειν, ὅταν βούληται. οὕτω καὶ Παῦλος ἐν θλίψεσιν ὢν ἔχαιρε καὶ ἠγάλλετο τῇ προσδοκίᾳ τῶν ἀποκειμένων ἀμοιβῶν πληρούμενος. διὰ τοῦτο καὶ ὁ προφήτης ἔλεγεν, Ἐν θλίψει ἐπλάτυνάς μοι, διδάσκων ἡμᾶς, ὅτι ἐν αὐτῇ τῇ θλίψει τυγχάνοντα ἀδείας καὶ ἀνέσεως αὐτὸν ἀπολαύειν παρεσκεύαζεν ὁ Θεός. τοιοῦτον τοίνυν ἔχοντες δεσπότην, οὕτω δυνατὸν, οὕτως εὐμήχανον καὶ σοφὸν, οὕτω φιλάνθρωπον, τὰ παρ' ἑαυτῶν εἰσφέρωμεν, καὶ τῆς ἀρετῆς πολλὴν ποιώμεθα λόγον, ἵνα καὶ τῶν ἐνταῦθα καὶ τῶν μελλόντων ἐπιτύχωμεν ἀγαθῶν, χά-

ΗΘΙΚΟΝ

β. Κορ. ια. καὶ ψαλ. δ. α.

ριτι

ειᾳ καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ πατρὶ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, ἅμα τῷ ἁγίῳ πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Λογ. νη. ΚΑΙ ΑΝΑΒΛΕΨΑΣ ΙΑΚΩΒ ΕΙΔΕ ΠΑΡΕΜΒΟΛΗΝ Θεοῦ παρεμβεβληκυῖαν, καὶ συνήντησαν αὐτῷ οἱ ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ. εἶπε δὲ Ἰακὼβ, ἡνίκα εἶδεν αὐτοὺς, παρεμβολὴ Θεοῦ αὕτη, καὶ ἐκάλεσε τὸ ὄνομα τοῦ τόπου ἐκείνου, παρεμβολαί. 5

Οἶδα ὅτι κεκμήκατε χθὲς εἰς πολὺ μῆκος τοῦ λόγου προελθόντος ἡμῖν. ἀλλὰ καὶ θαρσεῖτε· ὁ κόπος ὑμῶν οὐκ ἔστι κενός. ἐν κυρίῳ γάρ ἐστι γινόμενος, δι' ὃν καὶ ὁ πρὸς βραχὺ πόνος ἡμῶν μεγάλων μισθῶν 10 πρόξενος γίνεται. εἰ γὰρ καὶ τὸ σῶμα κέκμηκεν, ἀλλ' ἡ ψυχὴ πλέον ἐρρώννυτο. διὸ καὶ αὐτὸς ὁρῶν ὑμῶν ἀκμάζοντα τὸν πόθον, καὶ τὴν ἐπιθυμίαν διεγηγερμένην, βουλόμενος συστεῖλαι τὴν διδασκαλίαν, οὐκ ἠβουλήθην πρὸ τοῦ τέλους εἰς σιγὴν καταλῦσαι τὸν λόγον, εἰδὼς ὡς ταύτῃ μᾶλλον ὑμῖν χαριοῦμαι. τὸ γὰρ πλῆθος τῶν εἰρημένων μάλιστα ἐδείκνυ τῆς ὑμετέρας φι- 15 ληκοΐας τὴν πολλὴν σπουδὴν καὶ τὸν ἀκόρεστον πόθον. διὰ τοῦτο καὶ αὐτὸς μετὰ πλείονος προθυμίας τῆς πρὸς ὑμᾶς ἅπτομαι διδασκαλίας, ὁρῶν ὑμῶν καθ' ἑκάστην ἡμέραν τὴν ὄρεξιν ἐπιτεινομένην. φέρε οὖν καὶ σήμερον τὰ ἑξῆς τῶν χθὲς εἰρημένων κατὰ δύναμιν ἐπελθόντες, τὴν συνήθη ἑστίασιν παραθῶμεν ὑμῶν τῇ ἀγάπῃ, καὶ ἴδωμεν μετὰ τὴν τοῦ Λάβαν ἀναχώρησιν, ὅπως ὁ δίκαιος τῆς ὁδοιπορίας ἅπτεται. οὐδὲν γὰρ ἁπλῶς τῶν 20 ἐν τῇ θείᾳ γραφῇ κειμένων ἐστὶν, ἀλλὰ πάντα τὰ ὑπὸ τῶν δικαίων γινόμενα μεγίστης γέμει τῆς ὠφελείας. ἐπειδὴ γὰρ τὸν τῶν ὅλων δεσπότην εἶχον διηνεκῶς αὐτοῖς συμπαρόντα, καὶ τοὺς κατὰ τὴν ὁδοιπορίαν πόνους ἐπικουφίζοντα, πολλὴν καὶ ἀπὸ τῆς ψιλῆς αὐτῶν ὁδοιπορίας ἔστι τὴν ὠφέλειαν καρπώσασθαι. ἀπελθόντος, φησὶ, τοῦ Λάβαν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ,

κεφ. λβ. 1 Καὶ Ἰακὼβ ἀπῆλθεν εἰς τὴν ἑαυτοῦ ὁδὸν, καὶ ἀναβλέψας εἶδε παρεμβολὴν 25 Θεοῦ παρεμβεβληκυῖαν, καὶ συνήντησαν αὐτῷ οἱ ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ. Ἐπειδὴ γὰρ παυσαμένου τοῦ φόβου τοῦ Λάβαν καὶ τέλος εἰληφότος, διεδέχετο λοιπὸν ὁ φόβος τοῦ ἀδελφοῦ, διὰ τοῦτο ὁ φιλάνθρωπος δεσπότης παραθαρρῦναι τὸν δίκαιον βουλόμενος, καὶ πᾶσαν αὐτοῦ τὴν δειλίαν ἀποσκεδάσαι, παρεσκεύασεν αὐτὸν τῶν ἀγγέλων τὴν παρεμβολὴν ἰδεῖν. Συνήντησαν γὰρ αὐτῷ, φησὶν, οἱ ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ, 2 Καὶ εἶπεν 30 Ἰακὼβ, παρεμβολὴ Θεοῦ αὕτη, καὶ ἐκάλεσε τὸ ὄνομα τοῦ τόπου ἐκείνου, παρεμβολαί,

Ὥστε ἐκ τῆς προσηγορίας διηνεκῆ τὴν ὑπόμνησιν εἶναι τῆς γεγενημένης αὐτῷ ἐκεῖσε ὀπτασίας. Εἶτα μετὰ τὴν ὀπτασίαν ταύτην 3 Ἀπέστειλε, φησὶν, ἔμπροσθεν αὐτοῦ ἀγγέλους πρὸς Ἠσαῦ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, καὶ ἐνετείλατο λέγων, οὕτως ἐρεῖτε τῷ κυρίῳ μου Ἠσαῦ. Ὅρα καὶ μετὰ τὴν ὄψιν πόσος ἔτι ὁ φόβος ἐπέκειτο τῷ 35 δικαίῳ. ἐδεδοίκει γὰρ τοῦ ἀδελφοῦ τὴν ὁρμὴν, καὶ ἠγωνία, μὴ ἡ μνήμη τῶν πρὶν ὑπ' αὐτοῦ γεγενημένων εἰς τὴν κατ' αὐτοῦ ἔφοδον αὐτὸν παροξύνῃ. 4 Εἴπατε, φησὶ, τῷ κυρίῳ μου Ἠσαῦ, οὕτω λέγει ὁ παῖς σου Ἰακώβ· μετὰ Λάβαν παρῴκησα, καὶ ἐχρόνισα ἕως τοῦ νῦν, 5 Καὶ ἐγένοντό μοι βόες καὶ ὄνοι καὶ πρόβατα καὶ παῖδες καὶ παιδίσκαι, καὶ ἀπέστειλα τῷ κυρίῳ μου, ἵνα εὕρῃ ὁ παῖς σου ἐνώπιόν σου χάριν. 40

Σκόπει πῶς δέδοικε τὸν ἀδελφὸν, καὶ διὰ τοῦτο ἐξευμενίσασθαι αὐτὸν βουλόμενος, προαποστέλλει μηνύων αὐτῷ τήν τε οἰκείαν ἐπάνοδον, τήν τε γεγενημένην αὐτῷ περιουσίαν, καὶ ὅπου τὸν ἅπαντα διετέλεσε χρόνον· ἵνα μαλάξας αὐτοῦ τὸν θυμὸν, ἥμερον αὐ-

τόν

τὸν καταστῆσαι δυνηθῇ, ὃ δὴ καὶ γεγένηται, τοῦ Θεοῦ καταπραΰναντος αὐτοῦ τὴν καρδίαν, καὶ σβέσαντος τὴν ὀργὴν αὐτοῦ, καὶ ἥμερον αὐτὸν καταστήσαντος. Εἰ γὰρ [illegible] Λάβαν [αὐτὸν] τὸν μετὰ τοσαύτης ὁρμῆς καταδιώξαντα ἐν τοσούτῳ φόβῳ γενέσθαι παρεσκεύασε δι᾽ ὧν πρὸς αὐτὸν εἶπε, πολλῷ μᾶλλον τὸν ἀδελφὸν ἡμερώτερον ἂν γενέσθαι παρεσκεύαζε περὶ τὸν δίκαιον. 6 Ἀνέστρεψαν δέ, φησι, λέγοντες, ἀπήλθομεν πρὸς τὸν ἀδελφόν σου, καὶ ἔρχεται εἰς συνάντησίν σου, καὶ τετρακόσιοι ἄνδρες μετ᾽ αὐτοῦ. Ὅρα πῶς καὶ τοῦτο ἐπέτεινε τῷ δικαίῳ τὸν φόβον. οὐδὲ γὰρ ᾔδει τὸν σκοπὸν τοῦ ἀδελφοῦ μετὰ ἀκριβείας, ἀλλὰ μαθὼν τὸ πλῆθος τῶν συνόντων αὐτῷ ἐδεδίκει, ὑφορώμενος μὴ ὡς πρὸς πόλεμον παρεσκευασμένος, οὕτω τὴν ὑπάντησιν ποιήσασθαι βούληται. 7 Ἐφοβήθη γάρ, φησιν, Ἰακώβ, καὶ ἠπορεῖτο. Ὁ φόβος αὐτοῦ τὴν διάνοιαν διετάραττε, καὶ οὐκ ᾔδει τὸ τί πράξει, ἀλλ᾽ ἐν ἀπορίᾳ ἐγεγόνει. διὸ ὡς περὶ τοῦ παντὸς δεδοικώς, καὶ τὸν θάνατον πρὸ ὀφθαλμῶν ἔχων,

Διαιρεῖ εἰς δύο παρεμβολὰς πάντα τὸν λαὸν τὸν μετ᾽ αὐτοῦ. 8 Εἶπε γάρ, φησιν, ἐὰν ἔλθῃ εἰς παρεμβολὴν μίαν καὶ κόψῃ αὐτήν, ἡ δευτέρα ἔσται εἰς τὸ σώζεσθαι.

Ταῦτα μὲν ὁ φόβος ὑπεθορύβησε καὶ ἡ πολλὴ δειλία. ὁρῶν δὲ ἑαυτὸν ὡς ἐν δικτύοις ἀπειλημμένον, ἐπὶ τὸν ἄμαχον [λιμένα τὸν] δεσπότην καταφεύγει, καὶ τὰς ὑποσχέσεις τὰς εἰς αὐτὸν γεγενημένας ἀπαιτεῖ παρὰ τοῦ τῶν ὅλων Θεοῦ, μονονουχὶ λέγων πρὸς αὐτόν, νῦν ἥκει καιρός, ἐν ᾧ καὶ διὰ τὴν τῶν προγόνων ἀρετήν, καὶ διὰ τὴν παρὰ σοῦ γεγενημένην ὑπόσχεσιν δίκαιος ἂν εἴην ἁπάσης ἀπολαῦσαι συμμαχίας.

9 Εἶπε γάρ, φησιν, Ἰακώβ, ὁ Θεὸς τοῦ πατρός μου Ἀβραάμ, καὶ ὁ Θεὸς τοῦ πατρός μου Ἰσαάκ, σύ, φησιν, ὁ Θεός, ὁ εἰπών μοι, ἀπότρεχε εἰς τὴν γῆν τῆς γενέσεώς σου.

Ὁ ἀναστήσας με, φησιν, ἀπὸ τῆς ξένης, καὶ προστάξας ἐπανελθεῖν πρὸς τὸν πατέρα τὸν ἴδιον καὶ εἰς τὴν γῆν τῆς γενέσεως. 10 Ἱκανούσθω μοι ἀπὸ πάσης δικαιοσύνης, καὶ ἀληθείας, ἧς ἐποίησας τῷ παιδί σου. Ἀρκείσθω, φησί, πρὸς τὴν ἐπὶ τοῦ παρόντος καιροῦ συμμαχίαν. ὁ γὰρ μέχρι τοῦ παρόντος τοσαύτην ἐπιδειξάμενος περὶ ἐμὲ κηδεμονίαν, δυνατός ἐστι καὶ νῦν ἐξαρπάσαι με τῶν ἐπικειμένων μοι κινδύνων. οὐδὲ γὰρ ἀγνοῶ,

Ὅτι ἐν τῇ ῥάβδῳ μου ταύτῃ διῆλθον τὸν Ἰορδάνην τοῦτον.

Νυνὶ δὲ διὰ τὴν συνοῦσάν [illegible] ἐμὲ πρόνοιαν ὁ τὴν βακτηρίαν μόνην ἐπιφερόμενος, ἡνίκα εἰς τὴν ἀλλοτρίαν ἀπῄειν,

Νῦν μετὰ δύο παρεμβολῶν παραγέγονα.

Σὺ οὖν, δέσποτα, ὁ ταύτην μοι τὴν εὐπορίαν χαρισάμενος, ὁ εἰς τοσοῦτόν με αὐξηθῆναι παρασκευάσας, 11 Σὺ νῦν ἐξελοῦ με ἐκ χειρὸς τοῦ ἀδελφοῦ μου Ἠσαῦ, ὅτι φοβοῦμαι ἐγὼ αὐτόν, μήποτε πατάξῃ με, καὶ μητέρα ἐπὶ τέκνοις.

12 Σὺ εἶπας, εὖ σε ποιήσω, καὶ θήσω τὸ σπέρμα σου, ὡς τὴν ἄμμον τῆς θαλάσσης, ἣ οὐκ ἀριθμηθήσεται ὑπὸ τοῦ πλήθους. Ὅρα τοῦ δικαίου τὸ φιλόθεον καὶ τὴν πολλὴν εὐγνωμοσύνην, πῶς οὐδὲν ἕτερον ἀξιοῖ τὸν δεσπότην, ἢ τὰς οἰκείας ὑποσχέσεις πληρῶσαι. καὶ ἐπὶ τοῖς προλαβοῦσιν εὐεργεσίαν ἐπιδειξάμενος, καὶ ὁμολογήσας ὅτι γυμνὸν ὄντα καὶ ἀπερριμμένον εἰς τοσαύτην περιουσίαν κατέστησεν, ἱκετεύει τοῦ κινδύνου αὐτὸν ἐξαρπάσαι. Εἶπας γάρ, φησιν, ὅτι θήσω τὸ σπέρμα σου, ὡς τὴν ἄμμον τῆς θαλάσσης, ἣ οὐκ ἐξαριθμηθήσεται. ποιησάμενος δὲ τὴν πρὸς τὸν δεσπότην παράκλησιν, καὶ τὴν ἱκετηρίαν τῆς προσευχῆς ἀνενέγκας τῷ δεσπότῃ, καὶ τὰ παρ᾽ ἑαυτοῦ προστίθησι,

13 Καὶ λαβών, φησι, δῶρα, ἐξ ὧν ἐπεφέρετο, ἀπέστειλε τῷ ἀδελφῷ,

Διελὼν τὰ ἀποσταλέντα, καὶ ἐντολὰς δεδωκώς, ὥστε καὶ διὰ τῶν λόγων ἐξευμενίσασθαι, καὶ μειῶσαι τὴν ἑαυτοῦ περιουσίαν. 20 Εἴπατε γάρ, φησιν, ὅτι ἰδοὺ ὁ παῖς σου παραγίνεται ὀπίσω ἡμῶν. Ὥστε πρότερον ἐξευμενίσασθαι, καὶ τότε τὴν κατὰ πρόσωπον

σωπον

σωπον αὐτοῦ γενέσθαι συντυχίαν. Μετὰ τοῦτο γάρ, φησιν, ὄψομαι τὸ πρόσωπον αὐτοῦ. ἴσως γάρ, φησι, προσδέξεται τὸ πρόσωπόν μου. 21 Καὶ προεπορεύετο τὰ δῶρα κατὰ πρόσωπον αὐτοῦ. Ἀλλ' ὅρα μοι ἐνταῦθα πάλιν τοῦ Θεοῦ τὴν ἄφατον φιλανθρωπίαν, καὶ ὅπως ἀεὶ καταλλήλως τὴν οἰκείαν πρόνοιαν ἐνδείκνυται. ἐπὶ μὲν γὰρ τοῦ Λάβαν, ἐπειδὴ ὁ δίκαιος οὐδὲν τοιοῦτον ὑπώπτευεν, οὐδὲ ᾔδει ὅτι πάντως αὐτὸν καταλήψεται ὁ Λάβαν μετὰ πολλῆς τῆς ὁρμῆς ἐπὶ τὸ ἀμύνασθαι τὸν δίκαιον τῆς λάθρα γενομένης ἀναχωρήσεως ἕνεκα, τῷ Λάβαν ἐπιφανεὶς καταστέλλει αὐτοῦ τὴν ὁρμήν, καὶ ἐντέλλεται μηδὲν τῷ Ἰακώβ, μηδὲ ἐν ῥήμασι λυπηρὸν ἀποκρίνασθαι. μὴ λαλήσῃς γάρ, φησι, μετὰ Ἰακὼβ πονηρόν. καὶ τοῦτο ᾠκονόμει διὰ τῆς ἐκείνου γλώττης γνώριμον γενέσθαι τῷ δικαίῳ, ἵνα μαθὼν τὴν περὶ αὐτὸν γεγενημένην οἰκονομίαν θαρσαλεώτερος καταστῇ. νυνὶ δὲ ἐπειδὴ ὁ ἀδελφὸς μὲν ὑπὸ τοῦ μήκους τοῦ χρόνου λωφήσας ἦν, καὶ τὸν θυμὸν καὶ τὴν ἀγανάκτησιν παύσας τὴν κατὰ τοῦ Ἰακώβ, οὗτος δὲ ἐναγώνιος ἦν, δεδοικὼς καὶ τρέμων τοῦ ἀδελφοῦ τὴν συντυχίαν, ὁ ἀγαθὸς δεσπότης οὐκ ἔτι τῷ Ἡσαῦ ἐντέλλεται (οὐδὲ γὰρ ἐβουλεύετό τι κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ) ἀλλὰ τὸν δίκαιον παραμυθεῖται. 22 Μετὰ γὰρ τὸ ἀποστεῖλαι, φησι, τοὺς τὰ δῶρα ἀποκομίζοντας, καθευδήσας, φησί, καὶ ἀναστὰς ἐν τῇ νυκτὶ ἐκείνῃ διήγαγε τὰς δύο γυναῖκας, καὶ τὰ παιδία τὴν διάβασιν τοῦ Ἰαβώχ. 23 Καὶ ἔλαβεν αὐτούς, καὶ διέβη τὸν χειμάρρουν. ὑπελείφθη δὲ Ἰακὼβ μόνος, 24 Καὶ ἐπάλαιεν ἄνθρωπος μετ' αὐτοῦ.

Μεγάλη ἡ τοῦ δεσπότου φιλανθρωπία. ἐπειδὴ γὰρ ἔμελλε τὴν πρὸς τὸν ἀδελφὸν συντυχίαν ποιήσασθαι, ἵνα μάθῃ διὰ τῶν πραγμάτων, ὅτι οὐδὲν ἀηδὲς ὑποστήσεται, ἐν σχήματι ἀνθρώπου παλαίειν μετὰ τοῦ δικαίου καταδέχεται. Εἶτα ὁρῶν ἑαυτὸν ἡττώμενον ὁ Ἰακώβ, 25 Ἐκράτησε, φησι, τοῦ πλάτους τοῦ μηροῦ αὐτοῦ.

Ὅλον δὲ τοῦτο συγκαταβάσεως ἕνεκεν ἐγίγνετο, ἵνα τὴν δειλίαν ἐξέληται τῆς τοῦ δικαίου ψυχῆς, καὶ πείσῃ ἐκτὸς πάσης ἀγωνίας τὴν πρὸς τὸν ἀδελφὸν συντυχίαν ποιήσασθαι. κρατήσαντος γάρ, φησι, τοῦ Ἰακὼβ τὸ πλάτος τοῦ μηροῦ, Ἐνάρκησε τὸ πλάτος τοῦ μηροῦ Ἰακὼβ ἐν τῷ παλαίειν αὐτὸν μετ' αὐτοῦ. Εἶτα ἵνα μάθῃ ὁ Ἰακὼβ τὴν δύναμιν τοῦ πρὸς αὐτὸν παλαίειν νομιζομένου, 26 Φησὶ πρὸς αὐτόν, ἀπόστειλόν με. ἀνέβη γὰρ ὁ ὄρθρος. Αἰσθόμενος τοίνυν ὁ δίκαιος τὸ μέγεθος τῆς δυνάμεως τοῦ ταῦτα εἰρηκότος, Φησίν, οὐ μή σε ἀποστείλω, ἐὰν μή με εὐλογήσῃς.

Μεγάλων ἠξιώθην, φησί, καὶ ὑπὲρ τὴν ἀξίαν τὴν ἐμαυτοῦ. οὐ πρότερον τοίνυν σε ἐάσω, μέχρις ἂν τῆς εὐλογίας ἀπολαύσω τῆς παρὰ σοῦ. 27 Εἶτά φησι, τί τὸ ὄνομά σού ἐστιν; Ὅρα πάλιν συγκατάβασιν. Εἰ γὰρ μὴ ἠρώτησεν, οὐκ ᾔδει τοῦ δικαίου τὴν προσηγορίαν; ᾔδει πάντως, ἀλλὰ βούλεται αὐτὸν πιστώσασθαι διὰ τῆς ἐρωτήσεως, καὶ διδάξαι, τίς ἐστιν ὁ πρὸς αὐτὸν διαλεγόμενος.

Καὶ ἐπειδὴ εἶπεν, Ἰακώβ, 28 Φησιν, οὐ κληθήσεται ἔτι τὸ ὄνομά σου Ἰακώβ, ἀλλ' Ἰσραὴλ ἔσται τὸ ὄνομά σου, ὅτι ἐνίσχυσας μετὰ Θεοῦ, καὶ μετὰ ἀνθρώπων δυνατὸς ἔσῃ. Εἶδες πῶς ἔδειξε τὴν αἰτίαν ἅπασαν, δι' ἣν τὴν τοσαύτην συγκατάβασιν ἐπεδείξατο. καὶ ὅμως διδάσκει τὸν δίκαιον διὰ τῆς ἐπιτεθείσης αὐτῷ προσηγορίας, τίς ἐστιν ὃν εἶδε καὶ κατασχεῖν κατηξιώθη. οὐκ ἔτι γὰρ κληθήσεται, φησιν, Ἰακὼβ τὸ ὄνομά σου, ἀλλ' Ἰσραήλ. Ἰσραὴλ δὲ ἑρμηνεύεται, νοῦς ὁρῶν Θεόν. ἐπειδή, ὡς ἰδεῖν ἀνθρώπῳ δυνατόν, ἰδεῖν κατηξιώθης Θεόν, διὰ τοῦτο καὶ τὴν προσηγορίαν σοι ταύτην ἐπιτίθημι, ἵνα πᾶσι τοῖς ἑξῆς κατάδηλον γένηται, οἵας ἠξιώθης ὀπτασίας. καὶ ἐπήγαγεν, ὅτι ἐνίσχυσας μετὰ Θεοῦ, καὶ μετὰ ἀνθρώπων δυνατὸς ἔσῃ. μηδὲν λοιπὸν δέδιθι, μηδὲ βλάβην τινὰ

προσδοκήσῃς

προσδοκήσης παρά τινος ὑπομεῖναι. ὁ γὰρ τοσαύτην ἰσχὺν προσλαβὼν, ὡς καὶ μετὰ Θεοῦ δυνηθῆναι παλαῖσαί σε, πολλῷ μᾶλλον τῶν ἀνθρώπων περιέσῃ, καὶ ἀχείρωτος ἅπασι γενήσῃ. Ταῦτα ἀκούων ὁ δίκαιος, καὶ καταπλαγεὶς τοῦ πρὸς αὐτὸν διαλεγομένου τὸ μέγεθος, 29 Φησὶν, ἀνάγγειλόν μοι τὸ ὄνομά σου. καὶ εἶπεν, ἵνα τί ἐρωτᾷς τὸ ὄνομά μου; καὶ εὐλόγησεν αὐτόν. Ἔσω, φησὶ, τῶν οἰκείων ὅρων μένε, καὶ μὴ ὑπερβαίνε σου τὰ μέτρα. εὐλογίας βούλει ἀπολαῦσαι τῆς παρ' ἐμοῦ; ἰδοὺ, ταύτην σοι δωροῦμαι. εὐλόγησε γὰρ, φησὶν, αὐτόν. 30 Καὶ ἐκάλεσεν Ἰακὼβ τὸ ὄνομα τοῦ τόπου ἐκείνου, Εἶδος Θεοῦ. Εἶδον γὰρ Θεὸν πρόσωπον πρὸς πρόσωπον, καὶ ἐσώθη μου ἡ ψυχή. Ὁρᾷς πόσον αὐτῷ θάρσος γέγονε ἀπὸ τῆς ὀπτασίας τῆς γεγενημένης. ἐσώθη γάρ μου, φησὶν, ἡ ψυχὴ, ἡ σχεδὸν ἀποτεθνηκυῖα ὑπὸ τοῦ δέους. ἐπεὶ ἰδεῖν κατηξιώθην πρόσωπον πρὸς πρόσωπον τὸν Θεὸν, ἐσώθη μου ἡ ψυχή.

31 Ἀνέτειλε δὲ αὐτῷ ὁ ἥλιος, ἡνίκα παρῆλθε τὸ Εἶδος τοῦ Θεοῦ. Εἶδες πῶς τῇ ἀσθενείᾳ τῇ ἀνθρωπίνῃ συγκαταβαίνων ὁ δεσπότης πάντα ποιεῖ καὶ πραγματεύεται, ὥστε τὴν οἰκείαν φιλανθρωπίαν ἐπιδείξασθαι. καὶ μὴ ξενισθῇς, ἀγαπητὲ, πρὸς τὸ τῆς συγκαταβάσεως μέγεθος, ἀλλ' ἐννόησον ὅτι καὶ ἐπὶ τοῦ πατριάρχου, ἡνίκα παρὰ τὴν δρῦν ἐκαθέζετο, ἐν ἀνθρώπου σχήματι μετὰ τῶν ἀγγέλων ἐπεξενώθη τῷ δικαίῳ, προμηνύων ἡμῖν ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς, ὅτι μέλλει ἀνθρωπίνην μορφὴν λαμβάνων, οὕτω πᾶσαν τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν ἐκ τῆς τοῦ διαβόλου τυραννίδος ἐλευθεροῦν, καὶ πρὸς τὴν σωτηρίαν ἐπανάγειν. ἀλλὰ τότε μὲν, ἐπειδὴ ἀρχὴ καὶ προοίμια ἦν, ἐν σχήματι φαντασίας ἑκάστῳ αὐτῶν [καὶ] ἐφαίνετο, καθάπερ καὶ αὐτὸς διὰ τοῦ προφήτου φησὶν, Ἐγὼ ὁράσεις ἐπλήθυνα, καὶ ἐν χερσὶ προφητῶν ὡμοιώθην. ὅτε δὲ κατηξίωσε τὴν τοῦ δούλου μορφὴν ἀναλαβεῖν, καὶ τὴν ἀπαρχὴν τὴν ἡμετέραν ἀναδέξασθαι, οὐ φαντασίᾳ, οὐδὲ δοκήσει τὴν σάρκα ὑπέδυ, ἀλλ' ἀληθείᾳ, καὶ διὰ τοῦτο διὰ πάντων τῶν ἡμετέρων ἐλθεῖν κατεδέξατο, καὶ ἐκ γυναικὸς τεχθῆναι, καὶ βρέφος γενέσθαι, καὶ σπαργανωθῆναι, καὶ γαλακτοτροφηθῆναι, καὶ πάντα τὰ ἄλλα ὑποστῆναι, ἵνα πιστώσηται τῆς οἰκονομίας τὴν ἀλήθειαν, καὶ ἀπορράψῃ τῶν αἱρετικῶν τὰ στόματα. διὰ τοῦτο καὶ καθεύδει ἐπὶ τοῦ πλοίου, καὶ ὁδοιπορεῖ, καὶ κοπιᾷ, καὶ πάντα τὰ ἀνθρώπινα ὑπομένει, ἵνα διὰ τῶν πραγμάτων πάντας πληροφορῆσαι δυνηθῇ. διὰ τοῦτο καὶ δικαστηρίῳ παρίσταται, καὶ σταυροῦται, καὶ θάνατον ὑπομένει τὸν ἐπονείδιστον, καὶ ἐν μνημείῳ τίθεται, ἵνα τὰ τῆς οἰκονομίας διὰ πάντων κατάδηλα γένηται. εἰ γὰρ μὴ κατὰ ἀλήθειαν τὴν σάρκα τὴν ἡμετέραν ἀνέλαβεν, οὐδὲ ἐσταυρώθη, οὐδὲ ἀπέθανεν, οὐδὲ ἐτάφη, οὐδὲ ἀνέστη. εἰ δὲ μὴ ἀνέστη, πῶς ὁ τῆς οἰκονομίας λόγος ἀνατέτραπται. ὁρᾷς εἰς ὅσην ἀτοπίαν ἐκπίπτουσιν οἱ μὴ βουλόμενοι τῷ τῆς θείας γραφῆς κατακολουθεῖν κανόνι, ἀλλὰ τοῖς οἰκείοις λογισμοῖς ἅπαντα ἐπιτρέποντες. ἀλλ' ὥσπερ ἐνταῦθα ἀλήθειά ἐστι προφανὴς, οὕτως ἐπὶ τοῦ δικαίου τούτου φαντασία τις ἦν, δι' ἧς ἐχρῆν πληροφορηθῆναι τὸν δίκαιον, ὅπως ἀπολαύει τῆς παρ' αὐτοῦ προνοίας, καὶ ὅτι ἀχείρωτος ἔσται πᾶσι τοῖς ἐπιβουλεύειν ἐπιχειροῦσιν. Εἶτα ἵνα μηδένα τῶν εἰς τὸ ἑξῆς λάθῃ ἡ γεγενημένη αὐτῷ ὀπτασία, Ἐπέσκαζέ, φησι, τῷ μηρῷ αὐτοῦ. 32 Ἕνεκα τούτου οὐ μὴ φάγωσιν υἱοὶ Ἰσραὴλ τὸ νεῦρον, ὃ ἐνάρκησεν, ὅ ἐστιν ἐπὶ τοῦ πλάτους τοῦ μηροῦ ἕως τῆς ἡμέρας ταύτης, ὅτι ἥψατο τοῦ πλάτους τοῦ μηροῦ Ἰακὼβ, ὃ καὶ ἐνάρκησεν.

Ἐπειδὴ γὰρ ὁ μὲν δίκαιος ἔμελλε πληρώσας τῆς ζωῆς αὐτοῦ τοὺς χρόνους μεθίστασθαι τοῦ βίου, ἐχρῆν δὲ τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ γεγενημένην εἰς αὐτὸν κηδεμονίαν, καὶ τὴν τοσαύτην συγκατάβασιν παντὶ τῷ γένει τῶν ἀνθρώπων γνώριμον γενέσθαι, διὰ τοῦτό φησιν, οὐ μὴ φάγωσιν υἱοὶ Ἰσραὴλ τὸ νεῦρον τοῦ πλάτους τοῦ μηροῦ, ὃ ἐνάρκησεν. Εἰδὼς αὐ-

Os. 12. 1.

τῶν

τὴν τῶν πολλῶν ἀγνωμοσύνην, καὶ ὅπως ἐπιλανθάνονται τῶν παρὰ τοῦ Θεοῦ εὐεργεσιῶν, διὰ τοῦτο σοφιζόμενος διηνεκῆ αὐτοὺς ἔχειν τὴν μνήμην τῶν περὶ αὐτοὺς γεγενημένων εὐεργεσιῶν, τὰ ὑπομνήματα φυλάττεσθαι αὐτοῖς ἐμηχανήσατο διὰ τῶν τοιούτων παρατηρήσεων· καὶ τοῦτο διὰ πάσης τῆς γραφῆς ἐστιν εὑρεῖν. αὕτη γὰρ μάλιστά ἐστιν ἡ αἰτία τῶν πλειόνων παρατηρήσεων, τὸ βούλεσθαι αὐτοὺς ἀδιαλείπτως τὰς ἐξῆς γενεὰς μελετᾶν τοῦ Θεοῦ τὰς εὐεργεσίας, καὶ μὴ λήθην τούτων ποιησαμένους ἐπὶ τὴν οἰκείαν πλάνην πάλιν ἀνατρέχειν. μάλιστα γὰρ τοῦτο ἔθος τῶν Ἰουδαίων ἦν. εἰ γὰρ καὶ περὶ αὐτὰς τὰς εὐεργεσίας πολλάκις τὴν οἰκείαν ἀγνωμοσύνην ἐπιδεικνύμενοι, πολλῷ μᾶλλον, εἰ μὴ τοῦτο ἐγένετο, πάντα ἂν τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ εἰς αὐτοὺς γεγενημένα ἐξέβαλον τῆς οἰκείας διανοίας. ἀλλ' ἴδωμεν λοιπόν, πῶς τὰ τῆς συντυχίας γίνεται τῷ Ἰακὼβ πρὸς τὸν ἀδελφόν, ἐπειδὴ γὰρ ἀρκοῦσαν ἔλαβε παράκλησιν ἐκ τῶν γεγενημένων, καὶ ὑπόσχεσιν ἐδέξατο ὅτι ἰσχυρὸς ἔσται, καὶ μετ' ἀνθρώπων δυνατός,

κεφ. λγ. 1 Ἀναβλέψας, φησίν, εἶδε, καὶ ἰδοὺ Ἡσαῦ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ καὶ τετρακόσιοι ἄνδρες μετ' αὐτοῦ. καὶ διεῖλεν Ἰακὼβ τὰ παιδία ἐπὶ Λείαν καὶ Ῥαχήλ, καὶ τὰς δύο παιδίσκας.

2 Καὶ ἔθετο τὰς δύο παιδίσκας καὶ τοὺς υἱοὺς αὐτῶν ἐν πρώτοις, καὶ Λείαν καὶ τὰ παιδία αὐτῆς "ὀπίσω, καὶ Ῥαχὴλ καὶ τὸν Ἰωσὴφ" ἐν ἐσχάτοις. 3 Αὐτὸς δὲ προῆλθεν ἔμπροσθεν αὐτῶν, καὶ προσεκύνησεν ἐπὶ τὴν γῆν ἑπτάκις, ἕως ἤγγισε τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ. Ὅρα πῶς τὴν διαίρεσιν ποιησάμενος, αὐτὸς πρὸ πάντων τὴν συντυχίαν ποιεῖται. καὶ προσεκύνησέ, φησιν, ἐπὶ τὴν γῆν ἑπτάκις, ἕως οὗ ἤγγισε τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ, ἐφελκόμενος καὶ διὰ τοῦ σχήματος, καὶ διὰ τῆς προσκυνήσεως τὸν ἀδελφὸν εἰς τὴν περὶ αὐτὸν εὔνοιαν, ὃ δὴ καὶ γέγονε. 4 Προσδραμὼν γάρ, φησιν, Ἡσαῦ καὶ περιλαβὼν αὐτὸν ἐφίλησε, καὶ προσέπεσεν ἐπὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ, καὶ ἔκλαυσαν ἀμφότεροι. Ὅρα Θεοῦ οἰκονομίαν. ὅπερ γὰρ χθὲς ἔλεγον, τοῦτο καὶ νῦν ἐρῶ. ὅτι ὅταν βούληται ὁ τῶν ὅλων δεσπότης τὴν περὶ ἡμᾶς κηδεμονίαν ἐπιδείξασθαι, καὶ τοὺς ἀνημέρως πρὸς ἡμᾶς διακειμένους προβάτων ἡμερωτέρους ἐργάζεται. σκόπει γοῦν, ὅσην μεταβολὴν ἐπιδείκνυται ὁ Ἡσαῦ. προσέδραμε γάρ, φησιν, εἰς συνάντησιν αὐτοῦ, καὶ περιλαβὼν ἐφίλησε, καὶ ἔκλαυσαν ἀμφότεροι. μόλις ποτὲ ὁ δίκαιος ἀνέπνευσε, καὶ τὸν φόβον ἀπεσείσατο, καὶ τῆς δειλίας ἐλευθερωθεὶς θαρσαλεώτερος γέγονεν.

5 Ἀναβλέψας δέ, φησιν, Ἡσαῦ εἶδε τὰς γυναῖκας καὶ τὰ παιδία, καὶ εἶπε, τί ταῦτά σοί ἐστιν; Ὁρῶν γὰρ τοῦ ἀδελφοῦ τὴν περιουσίαν ἐξενίζετο καὶ ἐθαύμαζε· διὸ καὶ ἐρωτᾶν ἐβούλετο. τί οὖν ὁ δίκαιος; Τὰ παιδία, φησίν, οἷς ἠλέησεν ὁ Θεὸς τὸν παῖδά σου. Ὅρα πόση τῆς ἐπιεικείας ἡ ἰσχύς, καὶ ὅπως διὰ τῆς τῶν ῥημάτων ταπεινοφροσύνης ἐκείνου τὸν θυμὸν κατεπράϋνε. 6 Καὶ προσήγγισαν, φησιν, αἱ παιδίσκαι, καὶ τὰ τέκνα, 7 Καὶ προσεκύνησαν ἡ Λεία καὶ ἡ Ῥαχήλ.

8 Καὶ εἶπε· τί ταῦτά σοί ἐστι, πᾶσαι αἱ παρεμβολαὶ αὗται, αἷς ἀπήντηκα; ὁ δὲ εἶπεν, ἵνα εὕρῃ ὁ παῖς σου χάριν ἐναντίον σου. Θέα μοι πῶς τῇ ὑπερβολῇ τῆς ταπεινοφροσύνης κατεδουλώσατο τὸν ἀδελφόν, καὶ ὃν ἐνόμιζεν ἀγρίως πρὸς αὐτὸν διακεῖσθαι, οὕτως εὗρεν ἥμερον, ὡς βούλεσθαι πρὸς θεραπείαν αὐτοῦ πάντα τὰ παρ' ἑαυτοῦ ἐπιδείξασθαι. 9 Εἶπε γάρ, φησιν, ἔστι μοι πολλά, ἀδελφέ, ἔστω σοι τὰ σά.

Ἀλλ' οὐδὲ οὕτως ὑπείκετο ὁ Ἰακώβ, ἀλλὰ δεικνὺς ὅσην ποιεῖται σπουδὴν τοῦ εὐμενῆ αὐτὸν ἔχειν, φησίν, 10 Εἰ εὕρηκα χάριν ἐναντίον σου, δέξαι τὰ δῶρα ἐκ τῶν χειρῶν μου. ἕνεκεν γὰρ τούτου εἶδον τὸ πρόσωπόν σου, ὡς ἄν τις ἴδοι πρόσωπον Θεοῦ.

Δέξαι, φησί, τὰ παρ' ἐμοῦ σοι δῶρα προσαγόμενα. μετὰ τοσαύτης γὰρ περιχαρείας

εἶδον

εἶδόν σου τὸ πρόσωπον, μεθ' ὅσης ἂν τις ἴδοι Θεοῦ πρόσωπον. τοῦτο θεραπείας πολλῆς ἕ-
νεκα ἐρρέθη παρὰ τοῦ δικαίου, ὥστε αὐτὸν καταμαλάξαι, καὶ πρὸς τὴν ἀδελφικὴν εὔνοιαν
ἀγαγεῖν. 11 Καὶ εὐδοκήσεις με, Ἀντὶ τοῦ, τὸ ἀρέσκον μοι ποιήσεις.

Λάβε τοίνυν τὰς εὐλογίας, ἃς ἐνήνοχά σοι. ὅτι ἠλέησέ με ὁ Θεός, καί ἐστι μοι [δι' αὐ-
5 τοῦ] πάντα. Μὴ παραιτήσῃ, φησί, λαβεῖν. ταῦτα γὰρ πάντα παρὰ τοῦ Θεοῦ
μοι δεδώρηται, καὶ αὐτός μοι τούτων ἁπάντων χορηγὸς γεγένηται. διὰ τούτων ἠρέμα κἀκεῖ-
νον ἐπεδίδασκεν ὅσης ἀξιοῦται τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ προνοίας, καὶ παρεσκεύαζε πολλὴν τὴν
περὶ αὐτὸν αἰδῶ ἐπιδείκνυσθαι. 12 Καὶ παρεβιάσατο αὐτόν, καὶ ἔλαβεν.

Ὅρα λοιπὸν τὴν μεταβολήν. Καὶ εἶπε, φησίν, ἀπάραντες πορευσώμεθα
10 ἐπ' εὐθεῖαν, Ἀντὶ τοῦ, λοιπὸν κοινὴν ποιησώμεθα τὴν ὁδοιπορείαν. ὁ δὲ καρτερεῖν
αἰτεῖ, πρόφασιν εὔλογον εὑρηκώς. 13 Ὁ κύριός μου, φησί, γινώσκει, ὅτι τὰ παι-
δία ἁπαλώτερα, καὶ τὰ πρόβατα καὶ αἱ βόες λοχεύονται. ἐὰν οὖν καταδιώξω* αὐτὰ ἡ-
μέραν μίαν, ἀποθανοῦνται. Οὐ δύναμαι, φησί, συντομώτερον ποιήσασθαι τὴν
ἀποδημίαν, ἀλλ' ἠρέμα καὶ κατὰ μικρὸν ἀναγκάζομαι ὁδοιπορεῖν διά τε τὰ παιδία καὶ τὰ
15 ποίμνια, ὥστε μὴ διαφθαρῆναι ὑπὸ τοῦ πλείστου καμάτου. πορεύου οὖν, φησίν, αὐτός, ἐγὼ
δὲ κατὰ μέρος ἀποτεμνόμενος τῶν παιδίων τὸν κάματον καὶ τῶν ποιμνίων, οὕτω καταλή-
ψομαί σε εἰς τὴν Σηείρ. ταῦτα ἀκούσας ὁ ἀδελφός, εἰ βούλει, φησί,

*χῶσι

15 Καταλείπω τινὰς τῶν σὺν ἐμοὶ μετὰ σοῦ, Πολλῆς τιμῆς καὶ θεραπείας καὶ
τοῦτο δεῖγμα ποιούμενος. ὁ δὲ οὐδὲ τοῦτο καταδέχεται. ἀρκεῖ μοί, φησίν, ὅτι ὅλως εὗρον
20 χάριν ἐνώπιόν σου. τοῦτό μοι τὸ περισπούδαστον, τὸ εὐμενῆ σε εὑρεῖν. ἐπεὶ οὖν τούτου ἐ-
πέτυχον, οὐδενὸς ἑτέρου δέομαι. 17 Καὶ ἀπάρας, φησίν, Ἰακὼβ ἐποίησεν ἑαυ-
τῷ σκηνὰς καὶ τοῖς κτήνεσιν αὐτοῦ. διὰ τοῦτο ἐκάλεσε τὸν τόπον, σκηναί.

ΗΘΙΚΟΝ

Ταῦτα δὲ ἀκούοντες μιμώμεθα τὸν δίκαιον τοῦτον, καὶ τὴν αὐτὴν ἐπιδεικνυώμεθα τα-
πεινοφροσύνην. καὶ ἐπειδὰν ὦσί τινες πρὸς ἡμᾶς ἀηδῶς διακείμενοι, μὴ ἐπὶ πλέ-
25 ον ἐξάπτωμεν τὸν θυμόν, ἀλλὰ τῇ πολλῇ ἐπιεικείᾳ καὶ τῇ ταπεινοφροσύνῃ, τῇ διὰ
ῥημάτων, τῇ διὰ πραγμάτων καταστέλλωμεν αὐτῶν τὴν ἔχθραν, καὶ ἰατρεύωμεν
αὐτῶν τὴν ψυχὴν κεκακωμένην. ὅρα γὰρ τὴν σοφίαν τούτου τοῦ δικαίου, ὅπως τῇ πολ-
λῇ εὐτονίᾳ τῶν ῥημάτων οὕτω τὸν Ἡσαῦ κατεμάλαξεν, ὡς καὶ πρὸς θεραπείαν αὐτοῦ ἐ-
πείγεσθαι, καὶ πάντα πρὸς τὴν τούτου τιμὴν βούλεσθαι ποιεῖν. τοῦτο ἀληθῶς μεγίστης ἐ-
30 στὶν ἀρετῆς, οὐχ ὅταν τοὺς γνησίως πρὸς ἡμᾶς διακειμένους ἀγαπᾶν σπουδάζωμεν,
καὶ θεραπεύωμεν παντὶ τῷ τρόπῳ, ἀλλὰ καὶ ὅταν τοὺς ἐπηρεάζειν ἡμῖν βουλομένους
διὰ τῆς πολλῆς προσηνείας ἐπισπώμεθα. οὐδὲν γὰρ ἐπιεικείας σφοδρότερον. ὥσπερ
γὰρ τὴν πυρὰν σφοδρῶς πολλάκις ἐκκαιομένην ὕδωρ ἐπιβληθὲν κατέσβεσεν, οὕτω καὶ
τὸν θυμὸν καμίνου σφοδρότερον ἐξαπτόμενον λόγος μετ' ἐπιεικείας προσηνὴς κατασβέν-
35 νυσι· καὶ διπλοῦν ἡμῖν τὸ κέρδος γίνεται, ἀφ' ὧν τε αὐτοὶ τὴν ἐπιείκειαν ἐπιδεικνύμε-
θα, καὶ ἀφ' ὧν τοῦ ἀδελφοῦ τὸν θυμὸν καταπαύσαντες, τὸν λογισμὸν αὐτοῦ ταραχῆς ἐ-
λευθεροῦμεν. τί γάρ εἰπέ μοι; οὐχὶ μέμφῃ καὶ κατηγορεῖς τοῦ ἀδελφοῦ θυμουμένου, καὶ
ἐχθρῶς πρός σε διακειμένου; τίνος οὖν ἕνεκεν, οὐχὶ διὰ τῶν ἐναντίων αὐτὸς ἔρχεσθαι
σπουδάζεις, ἀλλὰ θυμοῦσθαι καὶ αὐτὸς ἐπὶ πλεῖον βούλει; μὴ γὰρ δυνατὸν πῦρ πυ-
40 ρὶ σβέννυσθαι; οὐκ ἔχει φύσιν τὸ γενόμενον οὕτως, οὐδὲ θυμὸν ἑτέρῳ θυμῷ καταπραΰ-
νεσθαι δυνατὸν ἂν γένοιτό ποτε. ὅπερ γάρ ἐστι τῷ πυρὶ τὸ ὕδωρ, τοῦτο τῷ θυμῷ ἐπιεί-
κεια καὶ πραότης. διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς ἔλεγε τοῖς μαθηταῖς, Ἐὰν τοὺς ἀγαπῶντας ὑ-
μᾶς ἀγαπᾶτε, τίνα μισθὸν ἔχετε; εἶτα συστεῖλαι βουλόμενος τῇ ἐπαγωγῇ, καὶ καθι-
κέσθαι

Ματθ. ε. μς'.

χέαζε τῶν ῥαθυμεῖν βουλομένων, φησίν, οὐχὶ καὶ οἱ τελῶναι τὸ αὐτὸ ποιοῦσιν; οὐ γὰρ ἵνα γὰρ
ἂν λάβῃς τῶν ῥαθύμων, οὐχὶ τοῦτο διαπράττεται; καὶ αὐτοὶ οἱ τελῶναι οὐχὶ οὕτω διάκεινται; σπου-
δῆς ἔχουσι; τί γὰρ τελώνου χεῖρον; καὶ ὅμως τοῦτο πάντῃ τρόπῳ εὑρήσεις παρ' αὐτοῖς πλη-
ρούμενον, καὶ οὐχ οἷόντε τὸν ἀγαπώμενον μὴ καὶ ἀγαπᾶν. ἐγὼ δέ, ἐπειδὴ ὑψηλοτέρους ὑ-
μᾶς εἶναι βούλομαι, καὶ ἔχειν τι τούτων πλέον, οὐ τοῦτο παραινῶ, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐχθροὺς ἀγα- 5
πᾶν. ὅπερ ὁ μακάριος οὗτος πρὸ τοῦ νόμου, πρὸ τῆς διδασκαλίας τῆς παρ' ἑτέρων, οἴ-
κοθεν κινούμενος, διὰ τῆς ὑπερβαλλούσης ἐπιεικείας περιέτρεψε μὲν τοῦ Λάβαν περιεγέ-
νετο, νυνὶ δὲ καὶ τοῦ ἀδελφοῦ. εἰ γὰρ καὶ τῆς ἄνωθεν συμμαχίας ἀπήλαυσεν, ἀλλ' ὅ-
μως καὶ τὰ παρ' ἑαυτοῦ προεπεδείκνυτο. ἐπεὶ καὶ ἡμεῖς κἂν μυριάκις σπουδάζωμεν, οὐ-
δὲν οὐδέποτε κατορθῶσαι δυνησόμεθα, εἰ μὴ καὶ τῆς ἄνωθεν ῥοπῆς ἀπολαύσαιμεν. ὥ- 10
σπερ γάρ, εἰ μὴ τῆς ἐκεῖθεν συμμαχίας ἀπολαύσωμεν, οὐδὲν ἰσχύομέν ποτε τῶν δε-
όντων κατορθῶσαι· οὕτω πάλιν, εἰ μὴ τὰ παρ' ἑαυτῶν εἰσενέγκωμεν, οὐ δυνησόμεθα τῆς
ἄνωθεν ἀξιοῦσθαι ῥοπῆς. διὸ σπουδάζωμεν καὶ τὰ παρ' ἑαυτῶν εἰσφέρειν, καὶ τὴν ἄνω-
θεν κηδεμονίαν ἐφέλκεσθαι, ἵνα καὶ ἐκ τῆς ἡμετέρας σπουδῆς, καὶ ἐκ τῆς τοῦ Θεοῦ φιλαν-
θρωπίας τὰ τῆς ἀρετῆς ἡμῖν καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἐπιτείνηται, καὶ πολλῆς ἀπολαύ- 15
σωμεν τῆς ἄνωθεν χάριτος, ἧς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρω-
πίᾳ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ πατρί, ἅμα τῷ ἁγίῳ πνεύματι δόξα,
κράτος, τιμή, νῦν καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Λογ. νθ ΚΑΙ ΗΛΘΕΝ ΙΑΚΩΒ ΕΙΣ *ΠΟΛΙΝ "ΣΙΚΗ- 20
μων, καὶ ἐκτήσατο τὴν μερίδα τοῦ ἀγροῦ παρὰ Ἐμὼρ τοῦ πατρὸς Συχὲμ
ἑκατὸν ἀμνῶν, καὶ ἔστησεν ἐκεῖ θυσιαστήριον, καὶ ἐπεκαλέσατο τὸν Θεὸν τοῦ
Ἰσραήλ.

Εἴδετε χθὲς καὶ τοῦ κοινοῦ τῶν ἁπάντων δεσπότου τὴν ὑπερβάλλουσαν 25
φιλανθρωπίαν, καὶ τῶν μαθητῶν τὴν φιλοσοφίαν, καὶ τῶν Ἰουδαί-
ων τὴν ἀγνωμοσύνην. εἴδετε μεθ' ὅσης ἀνεξικακίας ἐπεστό-
μισεν αὐτῶν τὴν ἀναίσχυντον τόλμαν, τὴν ὑπὲρ τῶν μαθητῶν
ἀπολογίαν ποιούμενος, καὶ δεικνὺς ὅτι αὐτοὶ οἱ τὸν νόμον ἐκδικεῖν
ἐθέλοντες, ἀγνοοῦσι τοῦ νόμου τὸ βούλημα, καὶ ὅτι τῆς ἀληθείας φα- 30
νείσης ἔτι τῇ σκιᾷ παρακαθῆσθαι ἤθελον. εἴδετε πῶς ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς τὰς παρα-
τηρήσεις τὰς νομικὰς ἀνελεῖν ἐσπούδαζε, διδάσκων αὐτοὺς ὅτι τοῦ ἡλίου τῆς δικαιοσύνης
φανέντος οὐκ ἔτι δυνατὸν τὸ λυχνιαῖον ἐνεργεῖν φῶς. ἡ γὰρ αὐγὴ τοῦ φωτὸς τοῦ ἡλια-
κοῦ προσβάλλουσα ἀποκρύπτει τούτου τὴν χρείαν. ἐμάθετε πῶς δυνατὸν δὴ καὶ ἑορ-
τάζειν, καὶ ἀπηλλάχθαι τῆς τῶν καιρῶν παρατηρήσεως. διὰ γὰρ τοῦτο παρεγένετο ὁ δε- 35
σπότης ὁ ἡμέτερος, ἵνα ἡμᾶς ἐλευθερώσῃ τῆς τῶν καιρῶν ἀνάγκης, καὶ παρασκευάσῃ ὑ-
ψηλότερα "πέτασθαι, καὶ ἐν οὐρανῷ λοιπὸν ἔχειν τὸ πολίτευμα, καὶ ἀνθρώποις ὄντας τὴν
τῶν ἀγγέλων μιμεῖσθαι πολιτείαν, καὶ καταγελᾶν πάντων τῶν ἀνθρωπίνων πραγμά-
των. φέρε δὴ σήμερον, εἰ δοκεῖ, ἐπὶ τὴν ἀκολουθίαν τῶν πρῴην ἡμῖν εἰρημένων ἐκ τῶν
τοῦ μακαρίου Μωϋσέως ῥημάτων ἐπανελθόντες, ἐκεῖθεν ὑμῖν παραθῶμεν τὴν ἑστίασιν. 40
ἴστε γὰρ ὅτι ἐπανελθόντος ἐκ Μεσοποταμίας τοῦ Ἰακώβ, καὶ τὴν πρὸς τὸν ἀδελφὸν συν-
τυχίαν ποιησαμένου, καὶ μετὰ τοῦτο διαχωρισθέντος, καὶ ἐκείνου μὲν εἰς τὴν Σηεὶρ ὁρμή-
σαντος, τοῦ δὲ Ἰακὼβ τὰς σκηνὰς πηξαμένου, καὶ τὸν τόπον ἀπὸ τοῦ συμβάντος ὀνομάσαν-

πος σκηνάς, ἐνταῦθα τὸν λόγον κατελύσαμεν. διὸ χρὴ τὰ ἑξῆς ἐπελθόντας κατὰ δύναμιν τὴν ἡμετέραν τὴν διδασκαλίαν ὑμῖν παραθεῖναι τὴν πνευματικήν. ἐν ἀδείᾳ γὰρ λοιπὸν γεγονὼς ὁ δίκαιος, καὶ ἐλευθερωθεὶς πάσης ἀγωνίας, 18 Ἦλθε, φησίν, εἰς * πόλιν Σικήμων, 19 Καὶ ἐκτήσατο τὴν μερίδα τοῦ ἀγροῦ παρὰ Ἐμὼρ τοῦ πατρὸς Συχὲμ ἑκατὸν ἀμνῶν. 20 Καὶ ἔστησεν ἐκεῖ θυσιαστήριον, καὶ ἐπεκαλέσατο τὸν Θεὸν τοῦ Ἰσραήλ. Μὴ ἁπλῶς παρατρέχωμεν τὰ ἐν ταῖς θείαις γραφαῖς κείμενα. Εἰ γὰρ οἱ τὰ ψήγματα τοῦ χρυσίου ἐκ τῆς γῆς ἀνορύττοντες, πάντα πόνον ὑπομένουσι, καὶ πάντων ἀνέχονται τῶν δυσχερῶν, ὥστε δυνηθῆναι τῆς γῆς χωρίσαι τὸ χρυσίον· πολλῷ μᾶλλον ἡμᾶς δίκαιον ἂν εἴη τὰ λόγια τοῦ πνεύματος διερευνᾶσθαι, καὶ τὴν ἐξ αὐτῶν ὠφέλειαν καρπωσαμένους οὕτως ἐντεῦθεν ἐξιέναι. ἐννόει μοι ταύτην τοῦ θαυμαστοῦ τούτου ἀνδρὸς τὴν φιλοσοφίαν, ὅπως τοσαύτης ἀπολαύων τῆς ἄνωθεν ῥοπῆς, καὶ ὁρῶν ἑαυτοῦ τὴν περιουσίαν αὐξομένην, τὴν τῶν θρεμμάτων λέγω, καὶ τοσούτων παίδων χορὸν αὐτῷ περιεστῶτα, οὐ περὶ οἰκοδομὰς λαμπρὰς ἑαυτὸν ἐξέδωκεν, οὐδὲ ἀγροὺς καὶ κώμας ὠνήσασθαι ἐσπούδασε δυναμένους ἀρκέσαι πρὸς τὴν διανομὴν τῶν παίδων. ταῦτα γὰρ καὶ τὰ τοιαῦτα οἱ νῦν ἡμῖν προβάλλονται, καὶ ἕνα πολλάκις τις ἐσχηκὼς υἱὸν μυρία τάλαντα χρυσίου συλλέγειν σπουδάζει, καὶ ἀγροὺς ὠνήσασθαι, καὶ οἰκοδομὰς περιφανεῖς κατασκευάζειν. καὶ εἴθε ἐκ δικαίων πόνων, καὶ ἄνευ ἀδικίας τούτων τὴν περιουσίαν συνέλεγεν· ἀλλὰ τὸ βαρὺ καὶ πάντων δεινότερον, ὅτι ἑτέρους ἁρπάζων καὶ πλεονεκτῶν καὶ πράγματα συρράπτων, οὕτω τὰς ἑτέρων οὐσίας εἰς ἑαυτὸν μεθίστησι. καὶ ἐὰν τις ἔρηται, τίνος ἕνεκεν ἡ τοσαύτη τῶν χρημάτων μανία, εὐθέως τὸν παῖδα προβάλλεται, καὶ διὰ τὴν περὶ ἐκεῖνον εὔνοιαν ταῦτά φησι διαπράττεσθαι. καὶ οὗτος μὲν κἂν παῖδα προβαλλόμενος ταῦτα ἀφοσιοῦται, εἰκῇ καὶ μάτην. Εἰσὶ δὲ, οἳ μηδὲ παῖδας ἔχοντες μεμήνασι περὶ τὴν τῶν χρημάτων συλλογήν, καὶ μυριάκις ἂν ἕλοιντο τὰ ἀνήκεστα ὑπομένειν, ἢ ἕνα ὀβολὸν προέσθαι τινὶ τῶν δεομένων. ἀλλ᾽ ὁ δίκαιος οὗτος οὐδὲν τοιοῦτον ἐβουλεύσατο, οὐδὲ ἐνενόησεν, ἀλλὰ καὶ ἡνίκα ἔδει βραχὺν ἀγρὸν ὠνήσασθαι, ἑκατὸν ἀμνοὺς δοὺς, οὕτω τοῦ ἀγροῦ τὴν μερίδα ὠνήσατο παρὰ Ἐμὼρ τοῦ πατρὸς Συχέμ. καὶ ὅρα τοῦ ἀνδρὸς τὸ φιλόθεον, καὶ τίνος ἕνεκεν ἀγρὸν λαβεῖν ἐσπούδασε. καὶ ἔστησεν ἐκεῖ, φησι, θυσιαστήριον, καὶ ἐπεκαλέσατο τὸν Θεὸν τοῦ Ἰσραήλ· καὶ τοῦ ἀγροῦ τὴν μερίδα δι᾽ οὐδὲν ἕτερον ὠνήσατο, ἢ ἵνα τὰς εὐχαριστίας ἀνενέγκῃ τῷ κοινῷ πάντων δεσπότῃ. τοῦτον ἅπαντας ἐχρῆν ζηλοῦν, τοὺς ἐν τῇ χάριτι τὸν πρὸ τοῦ νόμου, καὶ μὴ οὕτω μαίνεσθαι περὶ τὴν τῶν χρημάτων συλλογήν. τίνος γὰρ ἕνεκεν, εἰπέ μοι, καὶ ἑαυτῷ τοσαῦτα φορτία ἀκανθῶν συνάγεις, καὶ τοῖς παιδίοις τοῖς σοῖς ὕλην κακίας καὶ ὑπόθεσιν καταλιμπάνεις; οὐκ αἰσθάνῃ, οὐκ οἶδας ὅτι σου μᾶλλον κήδεται ὁ δεσπότης τοῦ σοῦ παιδός; ἀλλ᾽ ὡς πλείονα τὴν περὶ αὐτὸν ἐπιδεικνύμενος πρόνοιαν, ἀφορμὰς αὐτῷ καταλιπεῖν σπουδάζεις τὰς δυναμένας ὑποβρύχιον αὐτοῦ τὴν ψυχὴν ἐργάσασθαι. ἢ οὐκ οἶσθα, ὅτι ἡ νεότης καὶ καθ᾽ ἑαυτὴν μετὰ εὐόλισθόν ἐστι πρᾶγμα καὶ ὀξύρροπον πρὸς κακίαν; ὅταν δὲ καὶ χρημάτων περιουσία προστεθῇ, καθάπερ πῦρ ὕλην προσλαβὸν, σφοδροτέραν ἀνάπτει τὴν φλόγα· οὕτω καὶ ἡ νεότης καθάπερ πυρὰν τὴν ὕλην τῶν χρημάτων δεξαμένη, τοσαύτην ἀνάπτει τὴν κάμινον, ὡς ὁλόκληρον ἐμπρῆσαι τοῦ νέου τὴν ψυχήν. πότε γὰρ ὁ τοιοῦτος δυνήσεται σωφροσύνης ἐπιμελήσασθαι, καὶ ἀκολασίαν φυγεῖν, καὶ τοὺς ὑπὲρ τῆς ἀρετῆς πόνους ἀναδέξασθαι, ἢ τι ἕτερον πνευματικόν; ἢ οὐκ ἀκούεις τοῦ Χριστοῦ, ὅτι Ἡ μέριμνα τοῦ αἰῶνος τούτου, καὶ ἡ ἀπάτη τοῦ πλούτου συμπνίγει τὸν λογισμὸν, καὶ ἄκαρπος γίνεται; ταῦτα γὰρ ἀκάνθας ὠνόμασεν, εἰπὼν τὸ ἐν μέσῳ τοῦ σπόρου εἰς τὰς ἀκάνθας ἐμ-

Ματθ. ιγ.

πεπτωκέναι. Εἶτα ἑρμηνεύων τοῖς μαθηταῖς τίνες εἰσὶν αἱ ἄκανθαι, φησὶν, ἡ μέριμνα τοῦ αἰῶνος τούτου, καὶ ἡ ἀπάτη τοῦ πλούτου συμπνίγει τὸν λόγον, καὶ ἄκαρπος γίνεται. καὶ καλῶς ἀκάνθαις παρείκασε τὴν μέριμναν τοῦ αἰῶνος τούτου. καθάπερ γὰρ αἱ ἄκανθαι οὐκ ἐῶσι προκύψαι τὸν σπόρον, ἀλλὰ τῇ πυκνότητι συμπνίγουσι τὸν καταβληθέν· οὕτω καὶ αἱ μέριμναι αἱ βιωτικαὶ τὸν σπόρον τὸν πνευματικὸν, ἐπειδὰν εἰς τὴν ψυχὴν καταβληθῇ, οὐκ ἀφιᾶσι καρπὸν ἐνεγκεῖν, ἀλλὰ συγχέουσαι καὶ συμπνίγουσαι, καθάπερ αἱ ἄκανθαι, οὐκ ἐῶσι προκύψαι τὸν σπόρον τὸν πνευματικόν. καὶ ἡ ἀπάτη, φησὶ, τοῦ πλούτου. καλῶς εἶπεν ἀπάτην τοῦ πλούτου. καὶ γὰρ ὄντως ἀπάτη ἐστί. τί γὰρ ὄφελος τῶν τοσούτων ταλάντων, καὶ τῆς τοσαύτης τῶν χρημάτων περιβολῆς; ναὶ φησὶν, πολλὴν τὴν εὐφροσύνην παρέχει τῷ κεκτημένῳ. ποίαν εὐφροσύνην; καὶ τί λέγω εὐφροσύνην; οὐχὶ τοῦτο μάλιστα τὰς ἀκαίρους ἀθυμίας, τὰς πολλὰς ἀηδίας τίκτειν παρασκευάζει; καὶ οὔπω λέγω τὴν διὰ ταῦτα κόλασιν ἐπηρτημένην, ἀλλ᾽ ἁπλῶς τὰ ἐν τῷ παρόντι βίῳ, ὅτι οὐδὲ ἡδονὴν τὸ πρᾶγμα ἔχειν δύναται, ἀλλὰ καθημερινὰς ταραχὰς, καὶ ἀηδίας. καὶ οὐχ οὕτω τὴν θάλατταν ἔστιν ἰδεῖν πρὸς τὰ κύματα κορυφουμένην, ὡς τὴν τοιαύτην ψυχὴν ὑπὸ τῶν λογισμῶν καὶ τῶν παθῶν πολιορκουμένην, καὶ πρὸς ἅπαντας καὶ οἰκείους καὶ ἀλλοτρίους ἀηδῶς διακειμένην. καὶ ἐὰν ποτε κἂν μέρος τι τούτων ὑφέληταί τις (πολλὰ γὰρ τὰ συμπίπτοντα, καὶ πολλοὶ οἱ ἐφεδρεύοντες, καὶ οἰκετῶν κακουργίαι, καὶ δυναστευόντων ἐπήρειαι) τότε δὴ, τότε εὑρήσεις τοὺς τοιούτους ἀβίωτον τὸν βίον ἡγουμένους. ποίων οὖν οὐκ ἂν εἶεν θρήνων οἱ τοιοῦτοι ἄξιοι, οἱ καθ᾽ ἑαυτῶν ἅπαντα περιττὴν σπουδάζοντες, καὶ ἐπὶ λύμῃ τῆς ἑαυτῶν ψυχῆς ταῦτα συλλέγειν βουλόμενοι; ἀλλ᾽, εἰ δοκεῖ, τούτους καταλιπόντες, ἐπὶ τὴν κατὰ τὸν δίκαιον ἱστορίαν ἐπανέλθωμεν, καὶ ἴδωμεν τῶν ἑξῆς τὴν ἀκολουθίαν. ἔστησε, φησὶ, θυσιαστήριον ἐν τῇ μερίδι τοῦ ἀγροῦ, καὶ ἐπεκαλέσατο τὸν Θεὸν Ἰσραὴλ, καὶ λοιπὸν ἐν Σικήμοις τὴν οἴκησιν ἐβουλεύσατο ποιήσασθαι. ἀλλ᾽ ὅρα * πάλιν, ὅπως ὁ δίκαιος καὶ ἐνταῦθα τὴν οἰκείαν ἐπιείκειαν ἐπιδείκνυται. τί γάρ;

κεφ. λδ. 1 Ἐξῆλθε, φησὶ, Δεῖνα ἡ θυγάτηρ Λείας ἰδεῖν τὰς θυγατέρας τῶν ἐγχωρίων.

2 Καὶ ἰδὼν αὐτὴν Συχὲμ ὁ υἱὸς Ἐμμὼρ ἐκοιμήθη μετ᾽ αὐτῆς, 3 Καὶ ἠγάπησε, φησὶ, τὴν παρθένον, καὶ ἐλάλησεν αὐτῇ κατὰ τὴν διάνοιαν τῆς παρθένου. Εἶδες ὅσον ἐστὶν ἡ νεότης κακὸν, ὅταν μὴ ἔχῃ χαλινὸν, τὸν εὐσεβῆ λογισμόν. Εἶδε γὰρ, φησὶ, τὴν κόρην, καὶ ὅλος ὑπὸ τῆς ὄψεως ἔρωτος γενόμενος, τὴν ἐπιθυμίαν εἰς ἔργον ἐξήγαγε. καὶ ἐλάλησεν αὐτῇ κατὰ τὴν διάνοιαν τῆς παρθένου. τί ἐστι, κατὰ τὴν διάνοιαν τῆς παρθένου; ἐπειδὴ νέα ἦν ἡ κόρη, ἐκεῖνά, φησὶν, αὐτῇ διελέχθη, ἃ ἦν ἱκανὰ ἐπισπάσασθαι καὶ ἑλεῖν αὐτήν.

4 Καὶ φησὶ πρὸς τὸν πατέρα, λάβε μοι τὴν παιδίσκην ταύτην εἰς γυναῖκα. Ἤκουσε δὲ Ἰακὼβ τοῦτο γενόμενος, καὶ πῶς πρᾴως ἔφερεν, ἀναμένων τῶν ἀδελφῶν αὐτῆς τὴν παρουσίαν. ἦσαν γὰρ ἐν τοῖς ποιμνίοις. 5 Καὶ παρεσιώπησε, φησὶν, Ἰακὼβ ἕως τοῦ ἐλθεῖν αὐτούς. 7 Παραγενομένου δὲ τοῦ Ἐμμὼρ πρὸς τὸν Ἰακὼβ, ἦλθον καὶ οἱ ἀδελφοὶ τῆς Δείνας. καὶ ἀκούσαντες τὰ γεγενημένα εἰς τὴν ἀδελφὴν αὐτῶν, κατενύγησαν. Τί ἐστι, κατενύγησαν; ἐλυπήθησαν, οὐκ ἀνεκτὸν αὐτοῖς ὤφθη, ἀλλὰ καὶ πάνυ χαλεπὸν, καὶ λύπης αὐτοῖς ὑπόθεσις γέγονε. Λυπηρὸν γὰρ, φησὶν, ἦν αὐτοῖς σφόδρα, ὅτι ἄσχημον ἐποίησεν ἐν Ἰσραὴλ Συχὲμ, κοιμηθεὶς μετὰ τῆς θυγατρὸς Ἰακώβ. Ὁρᾷς τῶν παίδων τὴν σωφροσύνην; μεγίστην ὕβριν τὸ πρᾶγμα ἐλογίσαντο. Εἶδες πῶς μὲν ὁ δίκαιος τοὺς ἑαυτοῦ παῖδας ἐπαίδευσεν εἰς τὴν ἀρετήν; πῶς δὲ ὁ τοῦ Ἐμμὼρ υἱὸς εἰς ἔργον ἀγαγὼν αὐτοῦ τὴν ἐπιθυμίαν, τῷ πατρὶ καὶ πάσῃ τῇ πόλει ὀλέθρου ὑπόθεσις γίνεται;

ται; ἀλλὰ πρότερον ἀκούσωμεν τὰ παρὰ τοῦ Ἐμμὼρ πρὸς αὐτοὺς λεγόμενα, καὶ μετὰ ταῦτα εἴσεσθε τῶν ἀδελφῶν τῆς Δείνας τὴν πανουργίαν, καὶ ὅπως ἐκδικῆσαι τὰ εἰς τὴν ἀδελφὴν γεγενημένα σπουδὴν ἐποιήσαντο. 8 Καὶ ἐλάλησέ, φησιν, αὐτοῖς Ἐμμὼρ λέγων· Συχὲμ ὁ υἱός μου προείλετο τῇ ψυχῇ τὴν θυγατέρα ὑμῶν.

Ὅρα πῶς ἤδη τὸν μέλλοντα καταλήψεσθαι αὐτὸν ὄλεθρον μηνύει. προείλετο, φησι, τῇ ψυχῇ, ἀντὶ τοῦ, τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἐξέδωκεν ὑπὲρ τῆς θυγατρὸς ὑμῶν. ἐκεῖνος μὲν ἔλεγε, τὴν ἐπιθυμίαν αὐτοῦ τὴν ἐπὶ τὴν κόρην δηλῶν· μετὰ βραχὺ δὲ ἐμάνθανεν, ὅτι τῆς ἀπωλείας καὶ ἑαυτοῦ καὶ πάντων τῶν αὐτόθι τοῦτο ἔσται ὑπόθεσις. ἐπεὶ οὖν, φησιν, οὕτως ἐκκαίεται τῆς κόρης, Δότε αὐτὴν αὐτῷ γυναῖκα, 9 Καὶ ἐπιγαμβρεύσητε ἡμῖν. τὰς θυγατέρας ὑμῶν δότε ἡμῖν· καὶ τὰς θυγατέρας ἡμῶν λάβετε τοῖς υἱοῖς ὑμῶν, 10 Καὶ ἐν ἡμῖν κατοικεῖτε. καὶ ἰδοὺ ἡ γῆ πλατεῖα ἐναντίον ὑμῶν. κατοικεῖτε, καὶ ἐμπορεύεσθε ἐπ' αὐτῆς καὶ κτήσασθε ἐν αὐτῇ. Ὅρα τὸν πατέρα διὰ τὴν περὶ τὸν παῖδα φιλοστοργίαν ὅσην ποιεῖται πρὸς τοὺς ξένους τὴν φιλοφροσύνην, καὶ ὅπως αὐτοὺς ἐφελκύσασθαι βούλεται, πάσης αὐτοῖς τῆς χώρας τὴν ἐξουσίαν διδούς. καὶ ταῦτα μὲν ὁ πατήρ· ὁ δὲ παῖς θεασάμενος τοῦ πατρὸς τὴν περὶ αὐτὸν κηδεμονίαν, καὶ ὅπως πάντα ποιεῖν ἕτοιμος ἦν, ὥστε αὐτῷ εἰς ἔργον ἀγαγεῖν τὸ σπουδασθέν, προστίθησι καὶ παρ' ἑαυτοῦ,

11 Καί φησι τῷ Ἰακὼβ, καὶ πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς τῆς κόρης, εὕροιμι χάριν ἐναντίον ὑμῶν, καὶ ὃ ἐὰν εἴπητε, δώσομεν. 12 Πληθύνατε τὴν φερνὴν, καὶ δώσω καθ' ὅ, τι ἂν εἴπητέ μοι. καὶ δώσετέ μοι τὴν παῖδα ταύτην εἰς γυναῖκα.

Εἶδες καὶ τὸν πατέρα διὰ τὴν περὶ τὸν παῖδα κηδεμονίαν πολλὴν τὴν παράκλησιν ποιούμενον, καὶ τὸν νέον ἑτοίμως ἅπαντα προϊέμενον ὑπὲρ τοῦ τῆς κόρης ἐπιτυχεῖν. τοῦτο γὰρ, τοῦτο τὸ ὀλέθριον πάθος πάντα πείθει τὸν ἁλόντα καταδέξασθαι, μέχρις ἂν [αὐτὸν] εἰς αὐτὸν ἀγάγῃ τοῦ ᾅδου τὸν πυθμένα. καὶ θέα μοι· ὁ μὲν πρεσβύτης Ἰακὼβ ταῦτα ἀκούων σιγᾷ, καὶ τὴν οἰκείαν ἐπιείκειαν μιμούμενος οὐδὲν φθέγγεται, ἀλλὰ πράως φέρει τὴν εἰς τὴν θυγατέρα γεγενημένην ἐπήρειαν.

13 Οἱ δὲ υἱοὶ Ἰακὼβ εἶπον, φησι, τῷ Συχὲμ, καὶ Ἐμμὼρ τῷ πατρὶ αὐτοῦ μετὰ δόλου, καὶ ἐλάλησαν αὐτοῖς, ὅτι ἐμόλυναν τὴν ἀδελφὴν αὐτῶν.

Σκόπει μοι διὰ τὴν τοῦ ἑνὸς λαγνείαν πῶς ἅπαντες οἱ τὴν πόλιν οἰκοῦντες συναπολαύουσι τῶν κακῶν. καθάπερ γὰρ πυρᾶς ἀναφθείσης καὶ οἱ πλησίον οἰκοῦντες τοῦ κινδύνου μετέχουσι, τοῦ πυρὸς ἅπαντα ἐπινεμομένου, τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ νῦν ἡ τοῦ νέου ἀκολασία οὐ μόνον τὸν πατέρα, ἀλλὰ καὶ πάντας τοὺς τῆς πόλεως ἄρδην ἠφάνισε. τί οὖν οἱ παῖδες τοῦ Ἰακώβ; μετὰ δόλου πρὸς αὐτοὺς ἀποκρίνονται. ἄξιον ἀκοῦσαι, ἵνα μάθητε ὅπως ὑπερήλγησαν τῆς ἀδελφῆς. Εἶπον γάρ, φησι, Συμεὼν καὶ Λευῒ ἀδελφοὶ Δείνας, υἱοὶ δὲ Λείας· 14 Οὐ δυνησόμεθα ποιῆσαι τὸ ῥῆμα τοῦτο, δοῦναι τὴν ἀδελφὴν ἡμῶν ἀνθρώπῳ, ὃς ἔχει ἀκροβυστίαν. 15 Ἐὰν οὖν περιτέμνησθε τὴν σάρκα τῆς ἀκροβυστίας ὑμῶν, 16 Δώσομεν τὰς θυγατέρας ἡμῶν ὑμῖν, καὶ ἀπὸ τῶν θυγατέρων ὑμῶν ληψόμεθα, καὶ ἐσόμεθα ὡς γένος ἕν.

Τὰ μὲν τῆς προτάσεως εὔλογα καὶ ἀκόλουθα· ἀλλὰ μετὰ δόλου, φησὶ, διελέχθησαν.

17 Καὶ ἐὰν μὴ βούλησθε, φησι, τοῦτο ποιῆσαι, λαβόντες τὴν θυγατέρα ἡμῶν ἀπελευσόμεθα. Ταῦτα μὲν οἱ περὶ τὸν Συμεὼνα καὶ τὸν Λευῒ τὸν κατὰ πάντων φόνον μελετῶντες προέτειναν. ἐκεῖνοι δὲ πρὸς τὸ σπουδαζόμενον ὁρῶντες, καὶ τὴν κόρην λαβεῖν ἐπιθυμοῦντες κατεδέξαντο τὰ εἰρημένα, καὶ ἠρέσθησαν τοῖς προταθεῖσιν.

18 Ἤρεσε γάρ, φησιν, ὁ λόγος ἐναντίον αὐτῶν, 19 Καὶ οὐκ ἠμέλλησε

τοῦ πληρῶσαι τὰ ῥηθέντα ὁ νεανίσκος. ἐνέκειτο γὰρ τῇ θυγατρὶ Ἰακώβ.

Ὅλος, φησὶν, ἦν τῇ ἐπιθυμίᾳ τῆς κόρης ἐκδεδομένος.

20 Καὶ ἐλθόντες αὐτός τε καὶ ὁ πατὴρ πρὸς τὴν πύλην,* φησὶ, διελέχθησαν πᾶσι τοῖς τὴν πόλιν οἰκοῦσι, Καὶ συνεβούλευσαν τὴν περιτομὴν καταδέξασθαι κατὰ τὴν ἐκείνων πρότασιν, καὶ δέξασθαι αὐτοὺς πρὸς τὴν συνοίκησιν. καὶ ἐπληρώθη ἐκεῖνοι παραχρῆμα τὰ παρὰ τοῦ Ἐμμὼρ καὶ τοῦ Συχὲμ λεχθέντα. καὶ πάντες ἀθρόον τὸ σημεῖον τῆς περιτομῆς ἐπὶ τὸ σῶμα ἐδέχοντο. ἀλλὰ τοῦτο μαθόντες οἱ περὶ τὸν Συμεὼν καὶ τὸν Λευὶ εἰς ἔργον ἀγαγεῖν ἐπείγονται τὰ ἤδη βουλευθέντα αὐτοῖς, καὶ λαβόντες ἕκαστος τὴν μάχαιραν αὐτοῦ εἰσῆλθον εἰς τὴν πόλιν ἀσφαλῶς. καίτοι δύο μόνοι ὄντες, πρὸς τοσοῦτον πλῆθος παρετάττοντο· ἀλλὰ πολλὴν αὐτοῖς τὴν ἀσφάλειαν προεξένει τὸ πάντας ἐκείνους καθάπερ τραυματίας κεῖσθαι. ἵνα γὰρ τοῦτο ἡμῖν δῆλον ποιήσῃ ἡ θεία γραφή, φησιν,

25 Ἐγένετο δὲ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ τρίτῃ, ὅτε ἦσαν ἐν τῷ πόνῳ.

Τοῦτο ἐκείνοις τὴν ἀσφάλειαν κατεσκεύαζε, καὶ τοὺς δύο ἰσχυροτέρους τῶν πολλῶν εἰργάζετο. καὶ ἀπέκτειναν, φησι, πᾶν ἀρσενικόν, ἀντὶ τοῦ, πάντας τοὺς ἄνδρας τοὺς διὰ τὸ περιτετμῆσθαι κειμένους, ὡς εἰπεῖν, πρὸς τὴν σφαγὴν ἑτοίμους ὄντας. καὶ μετὰ τῶν ἄλλων καὶ τὸν νέον, τὸν εἰς τὴν ἀδελφὴν αὐτῶν ὑβρίσαντα, ἐπεξῆλθον. καὶ οὐκ ἀρκεσθέντες τῇ τοσαύτῃ τιμωρίᾳ, καὶ τὰ πρόβατα, φησιν, αὐτῶν, καὶ πάντα τὰ κτήνη, καὶ πάντα τὰ σώματα αἰχμαλωτίσαντες οὕτως ἐπανῆλθον, καὶ αὔτανδρον ἀνεῖλον τὴν πόλιν. εἶδες, ἀγαπητέ, ὅσον εἰργάσατο κακὸν ἑνὸς νέου προπέτεια, εἶδες ὅσον ἤνεγκεν ὄλεθρον πᾶσι τοῖς τὴν πόλιν οἰκοῦσι. ταῦτα δὴ μανθάνοντες ἀναχαιτίζωμεν τῶν ἡμετέρων παίδων τὰς ὁρμάς, καὶ πολλὴν τῇ νεότητι τὸν χαλινὸν κατασκευάζωμεν, τὸν ἀπὸ τοῦ φόβου, τὸν ἀπὸ τῆς νουθεσίας· καὶ ἐπιμελώμεθα τῆς αὐτῶν σωφροσύνης, καὶ πάντα ποιῶμεν καὶ πραγματευώμεθα, ὥστε τὴν ἡλικίαν τῆς νεότητος δυνηθῆναι διαφυγεῖν τὰς ἀτόπους ἐπιθυμίας. διὰ γὰρ τοῦτο καὶ ὁ κοινὸς ἡμῶν δεσπότης ἰδὼν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως τὴν ἀσθένειαν, τὸν γάμον ἐνομοθέτησεν, ὥστε τῆς παρανόμου ἡμᾶς μίξεως ἀπαγαγεῖν. μὴ τοίνυν ἀμελῶμεν τῶν νέων, ἀλλ' ἰδόντες τῆς καμίνου τὴν πυράν, πρὶν ἢ εἰς ἀσέλγειαν ἐγκυλισθῆναι, σπουδάζωμεν κατὰ τὸν τοῦ Θεοῦ νόμον αὐτοὺς συνάπτειν πρὸς γάμον· ἵνα καὶ τὰ τῆς σωφροσύνης αὐτοῖς διατηρῆται, καὶ μηδεμίαν λύμην δέξωνται ἐξ ἀκολασίας, ἔχοντες ἀρκοῦσαν παραμυθίαν, καὶ δυνάμενοι τῆς σαρκὸς τὰ σκιρτήματα καταστέλλειν, καὶ κολάσεως ἐκτὸς εἶναι. ἀλλ' ἴδωμεν ὅπως τὰ παρὰ τῶν παίδων γεγενημένα διέθηκε τὸν πρεσβύτην.

29 Εἶπε γάρ, φησιν, Ἰακώβ· Συμεὼν καὶ Λευί, μισητόν με πεποιήκατε, ὥστε πονηρόν με εἶναι τοῖς κατοικοῦσι τὴν γῆν. Τίνος ἕνεκεν, φησι, τοσαύτην ἐπεδείξασθε τὴν ἄμυναν; τὰ γὰρ παρ' ὑμῶν γεγενημένα μῖσος ἐμοὶ μέγιστον προξενήσει παρὰ πάντων τῶν κατοικούντων τὴν γῆν. Εἶτα δείκνυσι τὴν δειλίαν, ἐν ᾗ κατέστη,

Φησὶν, ἐγὼ δὲ εἰμι ὀλιγοστός, καὶ συναχθέντες ἐπ' ἐμὲ συγκόψουσί με, καὶ ἐκτριβήσομαι· Μονονουχὶ λέγων, οὐκ ἴστε ὅτι ὀλίγοι ὄντες εὐκόλως τὰ αὐτὰ καὶ ἡμεῖς πεισόμεθα, ὥσπερ ὑμεῖς τούτους διαφθεῖραι ἠβουλήθητε. καὶ καθάπερ ὁ Συχὲμ τῷ πατρὶ καὶ πᾶσι τοῖς τὴν πόλιν οἰκοῦσι τούτου τοῦ ὀλέθρου γέγονεν αἴτιος, οὕτω καὶ ὑμεῖς ἐμοί. διὰ γὰρ ὑμᾶς καὶ αὐτὸς μισητὸς ἔσομαι, καὶ οὐδὲν τὸ κωλῦον ἐκτριβῆναί με διὰ τὴν ὑμετέραν τόλμαν. 30 Οἱ δέ, φησιν, εἶπον, ἀλλ' ὡσεὶ πόρνῃ χρήσονται τῇ ἀδελφῇ ἡμῶν;

Ὅρα τοὺς παῖδας σωφροσύνης ἕνεκεν τὴν ἄμυναν ἐπιδειξαμένους. ἀπολογοῦνται γὰρ τῷ πατρί, καί φασι, κατῄσχυναν ἡμᾶς, ὡς εἰπεῖν, ὡσεὶ πόρνῃ ἐχρήσαντο τῇ ἀ-

δελφῇ

* τῆς αὐλῆς

δελφῷ ἡμῶν. καὶ διὰ τοῦτο, τοῦτο ποιῆσαι κατηναγκάσθημεν, ἵνα καὶ τοῖς εἰς τὸ ἑξῆς διδασκαλία γένηται, μὴ τοιαῦτα τολμᾶν. ἀλλ' ὅρα μοι λοιπὸν ἐνταῦθα τὴν ἄφατον τοῦ Θεοῦ κηδεμονίαν τὴν περὶ τὸν δίκαιον. ἐπειδὴ γὰρ εἶδεν αὐτὸν δεδοικότα διὰ τὰ ὑπὸ τῶν παίδων γεγενημένα τὴν αὐτόθι οἴκησιν,

5 1 Εἶπε, φησιν, ὁ Θεός· ἀναστὰς ἀνάβηθι εἰς τὸν τόπον Βαιθὴλ, καὶ οἴκει ἐκεῖ. κεφ. λε.

Ἐπειδὴ δέδοικας τοὺς ἐνταῦθα, ἀναχώρει, φησὶν, ἐντεῦθεν, καὶ οἴκει εἰς τὴν Βαιθὴλ,

Καὶ ποίησον ἐκεῖ θυσιαστήριον τῷ κυρίῳ τῷ ὀφθέντι σοι ἐν τῷ σε ἀποδιδράσκειν ἀπὸ προσώπου Ἡσαῦ τοῦ ἀδελφοῦ σου. 2 Καὶ εἶπεν Ἰακὼβ τῷ οἴκῳ αὐτοῦ καὶ πᾶσι τοῖς μετ' αὐτοῦ· ἄρατε τοὺς θεοὺς τοὺς ἀλλοτρίους ἐκ μέσου ὑμῶν, καὶ καθαρίσθητε, 10 καὶ ἀλλάξατε τὰς στολὰς ὑμῶν. 3 Καὶ ἀναστάντες ἀναβῶμεν εἰς Βαιθὴλ, καὶ ποιήσωμεν ἐκεῖ θυσιαστήριον τῷ κυρίῳ τῷ ἐπακούσαντί μου ἐν ἡμέρᾳ θλίψεως, ὃς ἦν μετ' ἐμοῦ, καὶ διέσωσέ με ἐν τῇ ὁδῷ, ᾗ ἐπορεύθην. Σκόπει τοῦ δικαίου πάλιν τὴν ὑπακοὴν καὶ τὸ φιλόθεον. ἐπειδὴ ἤκουσεν, ὅτι ἀνάβηθι εἰς Βαιθὴλ, καὶ ποίησον θυσιαστήριον, καλέσας πάντας τοὺς αὐτοῦ εἶπεν· ἄρατε τοὺς θεούς. ποίους ἄν τις εἴποι θεούς; οὐδαμοῦ γάρ ἐστιν ἰδεῖν θεοὺς 15 αὐτοῦ ἐσχηκότα. ἄνωθεν γὰρ καὶ ἐξ ἀρχῆς φιλόθεος ἦν ὁ δίκαιος· ἀλλ' αἰνιττόμενος ἴσως τοὺς θεοὺς τοὺς τοῦ Λάβαν, οὓς ἡ Ῥαχὴλ ἦν ὑφελομένη, διὰ τοῦτό φησιν· ἐπειδὴ μέλλομεν τῷ ἀληθινῷ Θεῷ, τῷ ἀεί μοι τὴν παρ' αὐτοῦ προστασίαν νέμοντι, τὰς εὐχαριστίας ἀναφέρειν, ἐξάρατε, εἴ τινά ἐστιν ὑμῖν εἴδωλα, καὶ καθαρίσασθε, καὶ ἀλλάξατε τὰς στολὰς ὑμῶν, καὶ οὕτως ἐπὶ τὴν πόλιν ὁρμήσωμεν, καὶ ἔξωθεν καὶ ἔσωθεν ἑαυτοὺς καθάραντες οὕτω συνέλθετε. μὴ μόνον 20 τῇ τῶν ἱματίων φαιδρότητι τὴν καθαρότητα δεικνύντες, ἀλλὰ καὶ τῇ τῶν εἰδώλων ἀφαιρέσει τοὺς λογισμοὺς τῆς διανοίας ἐκκαθάραντες, οὕτως ἀνέλθωμεν ἐπὶ τὴν Βαιθήλ.

4 Καὶ ἔδωκαν, φησὶ, τῷ Ἰακὼβ τοὺς θεοὺς τοὺς ἀλλοτρίους (οὐ γὰρ ἦσαν αὐτῶν) καὶ τὰ ἐνώτια τὰ ἐν τοῖς ὠσὶν αὐτῶν.

Ἴσως γὰρ καὶ ταῦτα σύμβολά τινα ἦν τῶν εἰδώλων ἐκείνων. διὸ καὶ αὐτὰ μετὰ τῶν 25 θεῶν προσφέρουσι τῷ Ἰακώβ. Καὶ ἔκρυψεν αὐτὰ, φησιν, ὑπὸ τὴν τερέβινθον τὴν ἐν Σικίμοις, καὶ ἀπώλεσεν αὐτὰ ἕως τῆς σήμερον ἡμέρας. Ἔκρυψε, φησιν, αὐτὰ, καὶ ἀπώλεσεν, ὥστε καὶ αὐτοὺς τοὺς τῆς πλάνης δούλους τὴν πλάνην διαφυγεῖν, καὶ μηδένα ἕτερον τὴν ἐξ αὐτῶν λύμην δέξασθαι. καὶ ταῦτα ἅπαντα διαπραξάμενος ὁ δίκαιος,

5 Ἐξῆρε, φησιν, ἐκ Σικίμων, καὶ ἐποιεῖτο τὴν ὁρμὴν εἰς τὴν Βαιθήλ. Ἀλλ' ὅ- 30 ρα μοι πάλιν τοῦ Θεοῦ τὴν περὶ αὐτὸν κηδεμονίαν, καὶ πῶς ἡμᾶς διδάσκει ἡ γραφὴ ἅπαντα σαφῶς. Ἐξελθόντος γὰρ, φησι, τοῦ δικαίου ἐκ Σικίμων, ἐγένετο φόβος Θεοῦ ἐπὶ τὰς πόλεις τὰς κύκλῳ αὐτῶν, καὶ οὐ κατεδίωξαν ὀπίσω τῶν υἱῶν Ἰσραήλ.

Εἶδες πόση ἡ πρόνοια, καὶ πῶς ἐναργὴς ἡ παρ' αὐτοῦ ἀντίληψις ἐγένετο. ἐπέπεσε γὰρ ἐπ' αὐτοὺς φόβος, καὶ οὐ κατεδίωξαν ὀπίσω αὐτῶν. ἐπειδὴ γὰρ τοῦτο ἐδεδοίκει ὁ δίκαιος, καὶ 35 ἔλεγεν, ὀλιγοστός εἰμι, καὶ ἐκτριβήσομαι, διὰ τοῦτό φησιν, φόβου αὐτοῖς ἐπιπεσόντος οὐ κατεδίωξαν ὀπίσω αὐτῶν. ὅταν γὰρ αὐτὸς βούληται τὴν ῥοπὴν τὴν παρ' ἑαυτοῦ εἰσενεγκεῖν, καὶ τοὺς ἀσθενεῖς ἰσχυροτέρους τῶν δυνατῶν ἀπεργάζεται, καὶ τοὺς ὀλίγους τῶν πλειόνων δυνατωτέρους, καὶ οὐδὲν ἂν γένοιτο μακαριστότερον τοῦ τὴν ἄνωθεν ἐπισπασαμένου ῥοπήν. 6 Καὶ ἀπῆλθε, φησιν, Ἰακὼβ εἰς Λοῦζαν, ἥ ἐστιν ἐν γῇ Χαναὰν, ἥ ἐστι 40 Βαιθὴλ, καὶ πᾶς ὁ λαὸς ὁ μετ' αὐτοῦ. 7 Καὶ ᾠκοδόμησεν ἐκεῖ θυσιαστήριον, καὶ ἐκάλεσε τὸ ὄνομα τοῦ τόπου Βαιθήλ. ἐκεῖ γὰρ ἐπεφάνη αὐτῷ ὁ Θεὸς ἐν τῷ ἀποδιδράσκειν αὐτὸν ἀπὸ προσώπου Ἡσαῦ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ. Παραγενόμενος, φησιν, εἰς τὴν Βαιθὴλ, ἐποίησε τὸ προσταχθὲν, καὶ τὸ θυσιαστήριον οἰκοδομήσας ἐκάλεσε τὸ ὄνομα τοῦ

τόπου Βαιθήλ. 8 Ἀπέθανε δέ, φησι, Δεβόῤῥα ἡ τροφὸς Ῥεβέκκας, καὶ ἐτάφη κατώτερον Βαιθὴλ ὑπὸ τὴν βάλανον. καὶ ἐκάλεσεν Ἰακὼβ τὸ ὄνομα αὐτῆς, βάλανος πένθους. Ὁρᾷς πῶς ἀεὶ ἀπὸ τῶν συμβαινόντων τοὺς τόπους ὠνόμαζεν, ὥστε διηνεκῆ διασώζεσθαι τὴν μνήμην. καὶ πῶς, ἄν τις εἴποι, ἡ τροφὸς τῆς Ῥεβέκκας συνῆν τῷ Ἰακὼβ προσφάτως ἀπὸ τῆς Μεσοποταμίας παραγινομένῳ, καὶ μηδέπω τὴν πρὸς τὸν πατέρα συντυχίαν ποιησαμένῳ; ἢ τάχα τοῦτο ἂν εἴποιμεν, ὅτι, ἡνίκα ἀπὸ τοῦ Λάβαν ἐπανῄει, συναπελθεῖν τῷ Ἰακὼβ ἐπεθύμησεν, ὥστε διὰ μακροῦ τοῦ χρόνου τὴν Ῥεβέκκαν θεάσασθαι· καὶ πρὶν ἢ τὰ τῆς συντυχίας γενέσθαι, ἐκεῖ τὸν βίον κατέλυσεν.

ΗΘΙΚΟΝ

Ἀλλ' εἰ βούλεσθε, καὶ ἡμεῖς ἐνταῦθα στήσωμεν τὸν λόγον ἀρκεσθέντες τοῖς εἰρημένοις, ἐκεῖνο παρακαλέσαντες ὑμῶν τὴν ἀγάπην, ὥστε καὶ αὐτοὺς πολλὴν τῆς ἀρετῆς ποιεῖσθαι τὴν ἐπιμέλειαν, καὶ τῆς τῶν νέων σωφροσύνης ἐπιμελεῖσθαι. ἐντεῦθεν γάρ, ὡς εἰπεῖν, ἅπαντα τίκτεται τὰ κακά. ἡ γὰρ συνήθεια τῆς πονηρίας τῷ χρόνῳ προϊοῦσα τοσαύτην ἐργάζεται τὴν λύμην, ὡς μηδεμίαν λοιπὸν παραίνεσιν δύνασθαι περιγενέσθαι τῶν ἅπαξ ὑπὸ τῆς πονηρίας προεκδιδομένων, καὶ καθάπερ αἰχμαλώτων ἀγομένων, ὅπερ ἂν ὁ διάβολος κελεύει· ἐκεῖνος γάρ ἐστι λοιπὸν ὁ ἐπιτάττων, καὶ τὰ ὀλέθρια ἐκεῖνα κελεύων ἐπιτάγματα, ἅπερ μεθ' ἡδονῆς πληροῦσιν οἱ νέοι, τὸ παρὸν μόνον ἡδὺ ὁρῶντες, καὶ τὴν μετὰ ταῦτα ὀδύνην οὐ λογιζόμενοι. διὸ παρακαλῶ χεῖρα ὀρέγειν τοῖς παισὶ τοῖς ὑμετέροις, ἵνα μὴ ὑπὲρ τῶν ὑπ' ἐκείνων πραττομένων καὶ αὐτοὶ τὰς εὐθύνας ὑπόσχωμεν.

ε. Βασ. δ. ιη.

ἢ οὐκ ἴστε, τί ὁ πρεσβύτης Ἠλεὶ πέπονθεν, οὐ προσηκόντως διορθούμενος τῶν παίδων τὰ ἐλαττώματα; ὅταν γὰρ ἢ πάθος τομῆς δεόμενον, εἰ μέλλοι ὁ ἰατρὸς τοῦτο κατ' εὐνοίας λόγον μὴ θεραπεύειν, ταχέως ἀνίατον ἐργάζεται τὸ πάθος, οὐ τὴν ἁρμόττουσαν ἐπάγων ἰατρείαν· τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ ὁ πρεσβύτης ἐκεῖνος ὀφείλων ἄξια τῶν πλημμελημάτων εἰσπράξασθαι τοὺς ἑαυτοῦ παῖδας, πολλῇ τῇ ἐπιεικείᾳ χρησάμενος τῆς τιμωρίας αὐτοῖς καὶ αὐτὸς ἐκοινώνησε. φοβηθέντες οὖν, παρακαλῶ, τὸ ὑπόδειγμα, καὶ οἱ παῖδας ἔχοντες προνοῶμεν τῆς τούτων ἀναστροφῆς, καὶ ἁπλῶς ἕκαστος τῶν συνοικούντων τινὶν ἐπιμέλειαν ποιείσθω, καὶ κέρδος μέγιστον κρινέτω τὴν τοῦ πλησίον ὠφέλειαν· ἵνα τὰ πρὸς ἀρετὴν ἕκαστος πεπαιδευμένος καὶ τῆς κακίας τὴν πεῖραν διαφυγεῖν δυνηθῇ, καὶ τὴν ἀρετὴν ἑλόμενος πολλὴν ἐπισπάσηται τὴν ἄνωθεν ῥοπήν, ἧς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ πατρί, ἅμα τῷ ἁγίῳ πνεύματι δόξα, κράτος, τιμή, νῦν καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Λογ. ξ. ΚΑΙ ΟΙΚΟΔΟΜΗΣΑΣ ΘΥΣΙΑΣΤΗΡΙΟΝ ἐκάλεσε τὸ ὄνομα τοῦ τόπου Βαιθήλ. ἐκεῖ γὰρ ἐπεφάνη αὐτῷ ὁ Θεὸς ἐν τῷ ἀποδιδράσκειν αὐτὸν ἀπὸ προσώπου Ἠσαῦ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ.

ΦΕρε δὴ σήμερον, εἰ βούλεσθε, τὴν ἀκολουθίαν τῶν πρῴην ἡμῖν εἰρημένων ἀναλαβόντες, οὕτω πάλιν ἐκ τῶν ἑξῆς τὴν διδασκαλίαν πρὸς ὑμᾶς ποιησώμεθα. ἔτι γὰρ ἡμᾶς ἡ κατὰ τὸν Ἰακὼβ ἱστορία καὶ σήμερον ἱκανὴ παιδεῦσαι τὴν πολλὴν περὶ αὐτὸν τοῦ Θεοῦ πρόνοιαν, καὶ ὅπως ταῖς οἰκείαις αὐτὸν ὑποσχέσεσι πάλιν ἐπέῤῥωσεν ἀμειβόμενος αὐτοῦ τὴν εὐγνωμοσύνην. ἐπειδὴ γὰρ ἐν τοῖς προλαβοῦσι διηγήσατο ἡμῖν, ὅπως κατὰ τὸ τοῦ Θεοῦ πρόσταγμα καταλιπὼν

τὴν Σίκιμα διὰ τὰ ὑπὸ τῶν παίδων αὐτοῦ γεγενημένα, εἰς τὴν Λοῦζαν ἠπείγετο, καὶ οἰκο-
δομήσας θυσιαστήριον ἐκάλεσε τὸ ὄνομα τοῦ τόπου, Βαιθήλ. ἐκεῖ γὰρ ἐπεφάνη αὐτῷ ὁ
Θεὸς ἐν τῷ ἀποδιδράσκειν αὐτὸν ἀπὸ προσώπου Ἠσαῦ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ. καὶ τοῦτο
προστάξας τῷ δικαίῳ, καὶ ἀπαλλάξας αὐτὸν τοῦ φόβου, οὗ κατείχετο διὰ τὴν τῶν Συ-
5 χιμιτῶν ἀναίρεσιν, τοῖς τὰς πόλεις ἐκείνας οἰκοῦσιν ἐπέβαλε, φησι, φόβον, ὥστε μὴ κατα-
διῶξαι ὀπίσω αὐτοῦ. ὅρα τοῦ Θεοῦ τὴν πρόνοιαν, καὶ ὅσῃ κέχρηται κηδεμονίᾳ περὶ τὸν Ια-
κώβ. κατέσεισε, φησι, τῷ φόβῳ τὰς ψυχὰς τῶν τὰς πόλεις ἐκείνας οἰκούντων, ὥστε μὴ
καταδιῶξαι ὀπίσω αὐτῶν. ἐβούλοντο γὰρ ἴσως ἐπαμῦναι τοῖς Συχιμίταις. ἀλλ' ἐπειδὴ
καὶ παρὰ γνώμην τοῦ δικαίου γέγονε τὰ γεγενημένα, καὶ οἱ περὶ τὸν Συμεὼν καὶ τὸν Λευὶ τῆς
10 ἀδελφῆς τὴν φθορὰν ἐκδικοῦντες ἐκεῖνα εἰργάσαντο, οὐ μόνον αὐτὸν καὶ τοὺς αὐτοῦ
παῖδας τῆς ἀγωνίας τοῦ φόβου ἀπαλλάττει, ἀλλὰ κἀκείνοις δειλίαν ἐνθεὶς ἀπέστησε
τῆς κατ' αὐτῶν ὁρμῆς. ἴδετε πόσον ἐστὶν ἀπολαύειν τῆς ἄνωθεν ῥοπῆς. ὅταν γὰρ αὐτὸς ἡ-
μῖν οἰκείως περὶ ἡμᾶς διακείμενος, πάντα ἐκποδὼν γίνεται τὰ λυπηρά. ὥσπερ γὰρ τῷ
δικαίῳ θάρσος ἐνέθηκεν, οὕτως ἐκείνοις φόβον ἐπέσεισε. δεσπότης γὰρ ὢν πάντα πρὸς ὃ
15 βούλεται μετασκευάζει, καὶ τὴν ἀμήχανον αὐτοῦ σοφίαν διὰ πάντων ἐπιδείκνυται. καὶ
οὐδὲν ἰσχυρότερον ἂν γένοιτό ποτε τοῦ τὴν ἄνωθεν συμμαχίαν ἐπισπωμένου, ὥσπερ οὖν
οὐδὲ ἀσθενέστερον τοῦ ταύτης ἠρημωμένου. ἰδοὺ γοῦν ἐστὶν ὁ δίκαιος εὐαρίθμητος ὢν καὶ
σφόδρα ὀλίγιστος, ἐπειδὴ ὑπὸ τῆς τοῦ Θεοῦ δεξιᾶς ἐφρουρεῖτο, καὶ θάρσος ἐλάμβανε,
καὶ τὴν ἐπιβουλὴν διέφυγεν. ἐκεῖνοι δὲ καὶ εἰς πλῆθος πολὺ συντείνοντες, καὶ κατ' ἑαυτοὺς
20 τὴν συμφωνίαν ἐπιδεικνύμενοι, οὐδὲ οὕτως ἴσχυόν τι τῶν βουληθέντων εἰς ἔργον ἀγαγεῖν.
ἐγένετο γάρ, φησι, φόβος Θεοῦ ἐπὶ τὰς πόλεις τὰς κύκλῳ αὐτῶν. ἐπειδὴ τοίνυν ἀπηλλάγη
τοῦ φόβου καὶ τῶν ἐγχωρίων ὁ δίκαιος, ὅρα πάλιν τοῦ Θεοῦ τὴν ὑπερβάλλουσαν φιλανθρωπί-
αν, ἣν περὶ αὐτὸν ἐπιδείκνυται. 9 Ὤφθη γὰρ αὐτῷ, φησιν, ὁ Θεὸς ἔτι [ὄντι] ἐν Λοῦζα.

Τίνος ἕνεκεν προσέκειται τὸ ἔτι; οὐχ ἁπλῶς, ἀλλ' ἵνα μάθῃς ὅτι καὶ ἤδη ἐν τῷ τόπῳ τού-
25 τῳ ὤφθη αὐτῷ πρότερον, ἡνίκα φεύγων τὸν ἀδελφὸν ἐπὶ τὴν Μεσοποταμίαν ἐποιεῖτο τὴν
ὁρμήν. καὶ νῦν οὖν, φησι, καθάπερ τότε ὤφθη αὐτῷ ἀπιόντι, οὕτω καὶ νῦν ἐπανερχομένῳ ἐν
τῷ αὐτῷ τόπῳ ἐπιφαίνεται, καὶ βεβαιοῖ τὰς ὑποσχέσεις, ἃς ἡνίκα ἀπῄει πρὸς αὐτὸν ἐποιή-
σατο, παρασκευάζων τὸν δίκαιον θαρρῆσαι τοῖς ἐπηγγελμένοις, καὶ μὴ διὰ τὸν ἐν μέσῳ χρό-
νον ἐνδυάσαι. Καὶ εὐλόγησεν αὐτόν, καὶ εἶπεν αὐτῷ, 10 Τὸ ὄνομά σου
30 οὐ κληθήσεται ἔτι Ιακώβ, ἀλλ' Ισραὴλ ἔσται τὸ ὄνομά σου. Καίτοι καὶ ἤδη τὴν προσηγο-
ρίαν αὐτῷ ἦν ἐπιθείς, ἡνίκα τὴν διάβασιν ἐποιήσατο τοῦ Ιαβώχ, ἀλλὰ πλείονα πλη-
ροφορίαν ἐνθεῖναι τῷ δικαίῳ βουλόμενος, καὶ νῦν τὴν αὐτὴν ποιεῖται πρὸς αὐτὸν εὐλο-
γίαν, καί φησιν, 11 Ισραὴλ κληθήσεται τὸ ὄνομά σου, καὶ αὐξάνου καὶ πληθύνου, καὶ ἔθνη
καὶ συναγωγαὶ ἐθνῶν ἔσονται ἐκ σοῦ, καὶ βασιλεῖς ἐκ τῆς ὀσφύος σου ἐξελεύσονται.

35 Ὅρα μέγεθος εὐλογίας· οὐ μόνον εἰς πλῆθος αὐτὸν ἐκταθήσεσθαί φησιν, ἀλλὰ καὶ
ἐπίδοξον γενήσεσθαι τὸ ἐξ αὐτοῦ σπέρμα· βασιλεῖς γὰρ ἐκ τῆς ὀσφύος σου ἐξελεύσον-
ται, προσημαίνων αὐτῷ ἐντεῦθεν ἤδη τὴν ἐξ αὐτοῦ τικτομένων τὴν περιφάνειαν. 12 Καὶ
τὴν γῆν, φησιν, ἣν τῷ Ἀβραὰμ καὶ Ισαὰκ δέδωκα, σοὶ δέδωκα αὐτήν, καὶ τῷ σπέρματί
σου μετὰ σὲ δώσω τὴν γῆν ταύτην. Ἐπειδὴ διὰ τὰ γεγενημένα ἐν Σικίμοις ὑπὸ τοῦ
40 Συμεὼν καὶ Λευὶ ἔλεγεν, ὀλίγιστός εἰμι ἐν ἀριθμῷ, καὶ συναχθέντες ἐπ' ἐμὲ συγκόψουσί
με, καὶ ἐκτριβήσομαι ἐγώ τε καὶ ὁ οἶκός μου, καὶ διὰ πάντων ἐδείκνυ καὶ τὴν ὀλιγοψυχίαν καὶ
τὴν πολλὴν δειλίαν, ἐν ᾗ κατείχετο· διὰ τοῦτο ὁ φιλάνθρωπος δεσπότης νῦν φησι πρὸς
αὐτόν· ἐπειδὴ εἶπες, ὀλίγιστός εἰμι, μάνθανε ὅτι καὶ αὐξηθήσῃ καὶ πληθυνθήσεταί σου τὸ

σπέρ-

σπέρμα, καὶ οὕτως ἔσαι ἐπίδοξον, ὡς συναγωγὰς ἐθνῶν καὶ βασιλεῖς ἐξ αὐτῶν γενέσθαι. καὶ οὐ μόνον οὐκ ἐκπεσεῖσῃ, ἀλλὰ σὺ καὶ τὸ σπέρμα τὸ σὸν πᾶσαν τὴν γῆν ταύτην κληρονομήσει. καὶ ταύτας πρὸς αὐτὸν τὰς ὑποσχέσεις ποιησάμενος" ἀνέβη ὁ Θεὸς ἀπ' αὐτοῦ, φησιν, ἐκ τοῦ τόπου, οὗ ἐλάλησε μετ' αὐτοῦ. ὅρα πόση ἡ συγκατάβασις τῶν λέξεων τῆς θείας γραφῆς. 13 Ἀνέβη, φησὶν, ὁ Θεὸς ἀπ' αὐτοῦ, Οὐχ ἵνα ἐν τόπῳ νομίσωμεν περιεκλεῖσθαι τὸ θεῖον, ἀλλ' ἵνα καὶ διὰ τούτου μάθωμεν αὐτοῦ τὴν ἄφατον φιλανθρωπίαν, ὅτι τῇ ἀνθρωπίνῃ ἀσθενείᾳ συγκαταβαίνουσα ἡ τοῦ πνεύματος χάρις, οὕτως ἅπαντα διηγεῖται. τὸ γὰρ ἀνέβη καὶ κατέβη, ἀνάξιον Θεοῦ. ἀλλ' ἐπειδὴ τοῦτο μάλιστα τεκμήριον τῆς ἀφάτου αὐτοῦ φιλανθρωπίας, τὸ διὰ τὴν ἡμετέραν διδασκαλίαν καὶ τῆς παχύτητος τῶν τοιούτων ῥημάτων ἀνέχεσθαι, διὰ τοῦτο ἀνθρωπίναις λέξεσι κέχρηται, ἐπειδὴ οὐδὲ δυνατὸν ἦν ἑτέρως τὴν ἀκοὴν τὴν ἀνθρωπίνην ἐνεγκεῖν τῶν λεγομένων τὸ ὕψος, εἰ πρὸς τὴν ἀξίαν τοῦ δεσπότου ἡμῖν διελέγετο. ὅπερ ἐννοοῦντες μηδέποτε τῇ ταπεινότητι τῶν λέξεων ἐναπομείνωμεν, ἀλλὰ καὶ διὰ τοῦτο θαυμάζωμεν αὐτοῦ τὴν ἄφατον ἀγαθότητα, ὅτι τοσαύτῃ συγκαταβάσει κεχρῆσθαι οὐ παραιτεῖται διὰ τὸ ἀσθενὲς τῆς φύσεως τῆς ἡμετέρας. ἀλλ' ὅρα πάλιν τὸν δίκαιον τοῦτον τὴν οἰκείαν εὐγνωμοσύνην ἐπιδεικνύμενον. 14 Ἔστησε γὰρ, φησιν, Ἰακὼβ στήλην λιθίνην ἐν τῷ τόπῳ, ᾧ ἐλάλησε μετ' αὐτοῦ ὁ Θεὸς, καὶ ἔσπεισεν ἐπ' αὐτὴν σπονδὴν, καὶ ἐπέχεεν ἔλαιον,

15 Καὶ ἐκάλεσε τὸ ὄνομα τοῦ τόπου, ἐν ᾧ ἐλάλησε μετ' αὐτοῦ, Βαιθήλ.

Σκόπει πῶς ἀεὶ ταῖς προσηγορίαις τῶν τόπων * ὁ δίκαιος οὗτος τὴν μνήμην ἐναποτίθεται, ὥστε καὶ ταῖς μετὰ ταῦτα γενεαῖς κατάδηλον γίνεσθαι τὴν αὐτόθι γεγενημένην ὀπτασίαν τῷ δικαίῳ. 16 Καὶ ἀπάρας, φησὶν, Ἰακὼβ ἔπηξε τὴν σκηνὴν αὐτοῦ ἐπέκεινα τοῦ πύργου Γαδέρ. Πορρωτέρω πάλιν ἀναχωρεῖ ὁ δίκαιος, ἐπειγόμενος κατὰ μικρὸν φθάσαι τὸν τόπον, ἔνθα κατῴκει ὁ Ἰσαάκ. Εἶτα, φησιν,

Ὅτε ἤγγισε τοῦ εἰσελθεῖν εἰς Ἐφραθᾶ, ἡ Ῥαχὴλ ἐδυστόκησεν ἐν τῷ " τόκῳ.

17 Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ σκληρῶς αὐτὴν τίκτειν, εἶπεν αὐτῇ ἡ μαῖα, θάρσει. καὶ γὰρ οὗτός σοί ἐστιν υἱός. Μὴ ἀγωνία, φησί. τέξῃ γὰρ υἱόν. εἰ γὰρ καὶ διακόπτουσί σε αἱ ὠδῖνες, ἀλλ' ὅμως ἕξεις υἱόν. 18 Ἐγένετο δὲ ἐν τῷ ἀφιέναι αὐτὴν τὴν ψυχὴν, ἀπέθνησκε γὰρ, καὶ ἐκάλεσε τὸ ὄνομα αὐτοῦ, υἱὸς ὀδύνης μου. ὁ δὲ πατὴρ αὐτοῦ ἐκάλεσεν αὐτὸν Βενιαμίν. Ἐκείνη μὲν ἐκ τοῦ συμβεβηκότος αὐτῇ τὴν προσηγορίαν ἐπιτίθησι τῷ παιδὶ, ὁ δὲ πατὴρ Βενιαμὶν αὐτὸν ἐκάλεσε. καὶ μετὰ τὸ τεκεῖν, φησιν,

19 Ἀπέθανε, καὶ ἐτάφη ἐν τῇ ὁδῷ Ἐφραθᾶ· αὕτη ἐστὶ Βηθλεέμ.

20 Καὶ ἔστησεν Ἰακὼβ στήλην ἐπὶ τοῦ μνημείου.

Τὴν ἀθυμίαν τὴν ἐπὶ τῇ τελευτῇ τῆς Ῥαχὴλ παρεμυθεῖτο ὁ τεχθεὶς, καὶ παρεσκεύαζε πράως φέρειν τὸν δίκαιον τὴν ἀποβολὴν τῆς Ῥαχήλ. ἐντεῦθεν λοιπὸν διαδέχεται τοῦ "Ῥουβεὶμ ἡ προπέτεια. 22 Πορευθεὶς γὰρ, φησιν, ἐκοιμήθη μετὰ Βάλλας τῆς παλλακῆς τοῦ πατρὸς αὐτοῦ. καὶ ἤκουσεν Ἰσραὴλ, καὶ πονηρὸν ἐφάνη ἐναντίον αὐτοῦ.

Καὶ γὰρ ἦν παράνομον σφόδρα τὸ γενόμενον. διὰ τοῦτο καὶ μετὰ ταῦτα νομοθετῶν Μωϋσῆς ἀπηγόρευεν υἱὸν καὶ πατέρα τῇ αὐτῇ ἐπιμίγνυσθαι. ἵνα γὰρ μὴ ὁδῷ προβαίνοντες συνήθειαν τὸ πρᾶγμα ἐργάσωνται, ὁ νομοθέτης προανατέλλει, τιμωρίᾳ ὑπεύθυνον εἶναι τὸν τοῦτο διαγορεύων. ἀλλ' ὅμως καὶ οὕτω νῦν μὲν πράως ἔφερεν ὁ Ἰακὼβ τῇ φυσικῇ φιλοστοργίᾳ νικώμενος. μετὰ δὲ ταῦτα μέλλων ἐξιέναι τοῦ βίου, στηλιτεύει τὸν παῖδα, ἀνάγραπτον αὐτοῦ τὴν παρανομίαν ποιούμενος, καὶ ἀρώμενος αὐτῷ, ἵνα διὰ τῶν εἰς ἐκεῖνον γεγενημένων, καὶ οἱ εἰς τὸ ἑξῆς σωφρονίζωνται. ἐντεῦθεν ἡμῖν λοιπὸν ἀπαριθμεῖ-

ται

ται τοὺς παῖδας τοῦ Ἰακὼβ ὁ μακάριος Μωϋσῆς, καὶ διδάσκει ἡμᾶς, ἐξ ὧν διηγεῖται, τοῦ
δικαίου τὴν ἀρετήν. ἵνα γὰρ μὴ νομίσῃς ἁπλῶς καὶ ὡς ἔτυχεν αὐτὸν τὴν συνουσίαν
ποιήσασθαι τὴν πρὸς τὴν Ῥαχὴλ καὶ τὴν Λείαν καὶ τὰς δύο παιδίσκας, δεικνὺς ὅτι οἰκονο-
μίᾳ τινὶ ὑπηρετούμενος τῆς πρὸς αὐτὰς ὁμιλίας ἠνέσχετο, καὶ ὥστε τὰς δώδεκα φυλὰς
5 ἐξ αὐτοῦ τεχθῆναι, διά τοι τοῦτο οὐκ ἔτι μνημονεύει ἡ γραφὴ ὡς ἑτέρου γινομένου αὐτῷ
παιδὸς, ἵνα μάθῃς ὅτι οὐχ ἁπλῶς οὐδὲ εἰκῇ τοῦτο γεγένηται.

Ἦσαν δέ, φησιν, υἱοὶ τοῦ Ἰακὼβ δώδεκα. Καὶ διαιρεῖ λοιπὸν τοὺς τῆς Λείας καὶ
τῆς Ῥαχὴλ, καὶ τότε καὶ τοὺς τῶν παιδισκῶν ἀπαριθμεῖται, καί φησιν, 26 Οὗτοι υἱοὶ
Ἰακὼβ, οἳ ἐγένοντο αὐτῷ ἐν τῇ Μεσοποταμίᾳ. Καὶ μὴν ὁ Βενιαμὶν νῦν ἐτέχθη,
10 ἡνίκα περὶ τὴν Βηθλεὲμ ἔφθασε. τίνος οὖν ἕνεκεν οὕτως εἶπε;

Vide notas.

27 Καὶ ἦλθέ, φησιν, Ἰακὼβ πρὸς Ἰσαὰκ τὸν πατέρα αὐτοῦ. Σκόπει μοι πά-
λιν ἐνταῦθα, πῶς ἐν ἅπασι πληροφορεῖν ἐβούλετο τοὺς δικαίους ὁ φιλάνθρωπος Θεός.
ἐπειδὴ γὰρ παρεγένετο μετὰ τοσούτων ἐτῶν ἀριθμὸν ὁ Ἰακὼβ πρὸς τὸν πατέρα, καὶ μεγίστη
γέγονεν ἑκατέροις ἡ παράκλησις, καὶ τῷ παιδὶ ἐκ τῆς τοῦ πατρὸς θέας, καὶ τῷ πατρὶ θε-
15 ασαμένῳ τοῦ παιδὸς τὴν περιουσίαν, καὶ τὸν χορὸν τῶν ὑπ᾽ αὐτοῦ τεχθέντων·

29 Τότε, φησίν, ἐτελεύτησεν ὁ Ἰσαὰκ πρεσβύτης καὶ πλήρης ἡμερῶν.

Εἰ γὰρ ἡνίκα τὴν εὐλογίας τὴν κλοπὴν ἐποιεῖτο ὁ Ἰακὼβ, ἠμβλυώθησαν οἱ ὀφθαλ-
μοὶ αὐτοῦ, φησιν, ὅθεν καὶ τὰ τῆς ἀπάτης αὐτῷ προεχώρησεν, ἐννόησον μετὰ τοσούτων ἐτῶν ἀ-
ριθμὸν ὅπως ἦν γεγηρακώς. Καὶ ἔθαψαν αὐτόν, φησιν, Ἡσαῦ καὶ Ἰακώβ.
20 Ἀλλὰ λοιπὸν τῆς τελευτῆς τοῦ πατρὸς γενομένης, λαβών, φησι, τὰς γυναῖκας αὐτοῦ Ἡ-
σαῦ, καὶ τοὺς υἱοὺς, καὶ πάντας τοὺς αὐτοῦ, καὶ πάντα ὅσα ἐκτήσατο, ἐπορεύθη ἐν γῇ
Χανααν.

7 Οὐκ ἠδύνατο γάρ, φησιν, ἡ γῆ τῆς παροικήσεως φέρειν αὐτοὺς ἀπὸ τοῦ πλήθους κεφ. λϛ.
τῶν ὑπαρχόντων. 8 Καὶ ᾤκησε λοιπὸν ἐν τῷ ὄρει Σηείρ. Καὶ διηγησαμένη
25 ἡμῖν ἡ θεία γραφὴ τοὺς ἐκ τοῦ Ἡσαῦ τεχθέντας καὶ τὰ ἔθνη τὰ ὑπ᾽ αὐτοῦ γεγενημένα,
φησι, παρῴκησε δὲ Ἰακὼβ ἐν τῇ γῇ, οὗ παρῴκησεν ὁ πατὴρ αὐτοῦ, ἐν γῇ Χαναάν.

ΗΘΙΚΟΝ

Ἀλλ᾽ ἐντεῦθεν λοιπὸν πάλιν διαδέχεται ἡμᾶς ἑτέρα πραγματεία ἡ κατὰ τὸν θαυ-
μάσιον Ἰωσήφ. ἀλλ᾽ εἰ βούλεσθε, ἐνταῦθα στήσαντες τὸν λόγον εἰς ἑτέραν ἀρχὴν τα-
μιευσώμεθα τὴν κατὰ τὸν παῖδα τοῦ Ἰακὼβ ἱστορίαν, ἐκεῖνο παραινέσαντες ὑμῶν τῇ ἀ-
30 γάπῃ μετὰ ἀκριβείας προσέχειν τοῖς λεγομένοις, καὶ ἐξ ἑκάστου τῶν ἐν τῇ θείᾳ γραφῇ
κειμένων μεγίστην καρποῦσθαι τὴν ὠφέλειαν, καὶ μηδὲν ἁπλῶς παρατρέχειν. θησαυ-
ρὸς γάρ ἐστι πνευματικὸς, τὰ θεῖα λόγια. καὶ καθάπερ ἀπὸ τοῦ αἰσθητοῦ θησαυροῦ καὶ
λίθον ἕνα πολλάκις ὑφελόμενός τις πολὺν ἑαυτῷ ἐργάζεται τὸν πλοῦτον, οὕτω καὶ ἐνταῦ-
θα αἱ τῶν δικαίων ἀρεταὶ, εἰ προσέχειν βουλοίμεθα, τοσαύτην ἡμῖν τὴν ὠφέλειαν παρέχειν
35 δυνήσονται, ὡς καὶ πρὸς τὸν ὅμοιον αὐτῶν διεγερθῆναι ζῆλον. οὕτω γὰρ δυνησόμεθα καὶ ἡμεῖς τῆς
αὐτῆς τοῖς δικαίοις ἀπολαῦσαι παρὰ τοῦ Θεοῦ εὐνοίας. οὐδὲ γὰρ προσωπολήπτης ἐστὶν ὁ Θεός,
ἀλλ᾽ ἐν παντὶ ἔθνει ὁ φοβούμενος αὐτὸν, καὶ ἐργαζόμενος δικαιοσύνην δεκτὸς αὐτῷ ἐστιν.
ὥστε, εἰ βουλοίμεθα, οὐδὲν τὸ κωλύον τοσαύτης, ἢ καὶ πλείονος ἡμᾶς ἀπολαῦσαι τῆς ἄ-
νωθεν ῥοπῆς. ἐὰν γὰρ μόνον ἡμᾶς ἴδῃ τὰ παρ᾽ ἑαυτῶν εἰσφέροντας καὶ τὰ αὐτῷ δο-
40 κοῦντα προτιμῶντας τῶν ἀνθρωπίνων, τοσαύτην καὶ αὐτὸς ἐπιδείξεται τὴν κηδεμονί-
αν, ὡς ἐν ἅπασιν ἀχειρώτους ἡμᾶς ἐργάσασθαι. καὶ γὰρ πολέμιον ἔχομεν διηνεκῆ καὶ
ἄσπονδον τὴν πρὸς ἡμᾶς ἔχθραν κεκτημένον. διὸ πολλῆς ἡμῖν δεῖ τῆς ἀγρυπνίας, ὥστε
περιγενέσθαι αὐτοῦ δυνηθῆναι τῆς μηχανῆς, καὶ ἀνωτέρους καταστῆναι τῶν τούτου βε-
λῶν.

λαόν· οὐχ ἑτέρως δὲ περιεσόμεθα, ἢ διὰ τῆς ἀρίστης πολιτείας ἐπισπασάμενοι δυνηθέντες τὴν
ἄνωθεν συμμαχίαν. ἀρίστη δέ ἐστι πολιτεία, βίος καθαρός. τοῦτο γὰρ ὁ θεμέλιος καὶ ἡ κρηπὶς
τῆς ἀρετῆς. ὁ γὰρ τοῦτον ἀσφαλῶς καταβαλλόμενος εὐκολώτερον τῶν ἄλλων ἁπάντων περιέσ-
ται. οὔτε γὰρ χρημάτων ἐπιθυμία τὸν τοιοῦτον περιγενήσεται, οὔτε δόξης ἔρως, οὔτε βασκανία,
οὔτε ἕτερόν τι τῶν παθῶν. καὶ πῶς; ἐγὼ λέγω. ὅταν γάρ τις καθαρὸν ἔχῃ τὸ συνειδὸς, καὶ 5
Ματθ. ε. η. παντὸς ῥύπου ἀπηλλαγμένον, δυνήσεται καὶ τὸν ἁπάντων δεσπότην ἔνοικον ἔχειν. Μακάριοι
γὰρ οἱ καθαροί, φησι, τῇ καρδίᾳ, ὅτι αὐτοὶ τὸν Θεὸν ὄψονται. ὅταν δὲ ἐκεῖνον ἔνοικον ἔχειν κα-
ταξιωθῇ, ὡς ἁπλῶς καὶ εἰκῇ τὸ σῶμα περικείμενος, οὕτω λοιπὸν διακείσεται, καὶ πάν-
των τῶν ἀνθρωπίνων πολλὴν ἐπιδείξεται τὴν ὑπεροψίαν. ἅπαντα γὰρ τὰ ὁρώμενα
σκιὰ καὶ ὄναρ τῷ τοιούτῳ φανεῖται, καὶ καθάπερ ἐν τῷ οὐρανῷ τὸ πολίτευμα ἔχων, οὕτως 10
οὐδενὸς τῶν παρόντων ἐπιθυμήσει. τοιοῦτος ἦν Παῦλος ὁ τῆς οἰκουμένης διδάσκαλος. διὸ
β. Κορ. ιγ. γ. καὶ ἐβόα λέγων, Ἢ δοκιμὴν ζητεῖτε τοῦ ἐν ἐμοὶ λαλοῦντος Χριστοῦ; καὶ πάλιν, Ζῶ δὲ οὐκ
Γαλ. β. κ. ἔτι ἐγὼ, ζῇ δὲ ἐν ἐμοὶ Χριστός. καὶ πάλιν, Ὃ δὲ νῦν ζῶ ἐν σαρκὶ, ἐν πίστει ζῶ. Εἶδες ἄν-
δρα σῶμα περικείμενον, καὶ ὡς ἐν ἀσωμάτῳ λήξει αὐτὴν τυγχάνοντα, οὕτω πάντα φθεγ-
γόμενον. τοῦτον ἅπαντες ζηλώσωμεν, καὶ νεκρώσωμεν ἡμῶν τὰ μέλη τῆς σαρκὸς, καὶ πρὸς 15
τὴν ἁμαρτίαν ἀνενέργητα αὐτὰ ἐργασώμεθα. οὕτω γὰρ μάλιστα αὐτὰ δυνησόμεθα
παραστῆσαι τῷ Θεῷ θυσίαν εὐάρεστον. Εἶδες τὸ καινὸν καὶ παράδοξον τῆς θυσίας ταύ-
της. ὅταν νεκρὰ γένηται τὰ μέλη, τότε μᾶλλον εὐπρόσδεκτα τῇ θυσίᾳ γίνεται. τίνος ἕ-
νεκεν καὶ διὰ τί; ἐπειδὴ πνευματικὴ ἐστιν ἡ θυσία, καὶ οὐδὲν αἰσθητὸν ἔχει. ἐπὶ μὲν γὰρ τῆς
θυσίας τῆς αἰσθητῆς οὐ μόνον τὸ νεκρὸν ἐστιν ἀπόβλητον, ἀλλὰ καὶ τὸ ζῶν, εἰ λώβην τινὰ 20
ἔχοι, οὐδὲ τοῦτο εἰς θυσίαν δεκτὸν ἂν γένοιτό ποτε. καὶ τοῦτο ἐξ ἀρχῆς ἐνομοθετεῖτο οὐχ
ἁπλῶς, ἀλλ' ἵνα διὰ τῆς τῶν ἀλόγων παρατηρήσεως κατὰ μικρὸν ἐναχθῶμεν μετὰ τῆς το-
σαύτης φυλακῆς τὴν πνευματικὴν ταύτην καὶ λογικὴν θυσίαν προσάγειν. ὃ γάρ ἐστιν
ἐκεῖ λώβη, καὶ τὸ ὠτότμητον, καὶ κολοβόκερων, τοῦτο ἐνταῦθα πονηρία, ἐπιθυμία, ἀσέλ-
γεια, χρημάτων ἔρως, καὶ πᾶσα ἁμαρτία· καὶ ὅπερ ἐστὶν ἐκεῖ τὸ ὑγιὲς καὶ τὸ πάσης μώμου ἀ- 25
πηλλαγμένον, τοῦτο ἐνταῦθα τὸ νεκρὸν τῷ κόσμῳ πάντη γεγονότα οὕτω πρὸς τὴν θυ-
σίαν τὴν πνευματικὴν ἐπιτήδειον ἑαυτὸν καταστῆσαι. ταῦτα μὴ ἁπλῶς παρατρέχω-
μεν, ἀλλ' ἐμπηγνύντες αὐτὰ τῇ ἑαυτῶν διανοίᾳ, σπουδάσωμεν μὴ ἐλάττους ὀφθῆναι
τῶν Ἰουδαίων τῶν ἐν τῇ σκιᾷ τοσαύτην ἐπιδεικνυμένων παρατήρησιν. ὥσπερ γὰρ ἐκεῖνοι
ἔτι τῷ λύχνῳ παρακαθήμενοι τοσαύτην ἐποιοῦντο τὴν φυλακὴν, οὕτως ἡμεῖς, ἐπειδὴ 30
ὑπὸ τοῦ ἡλίου τῆς δικαιοσύνης καταυγασθῆναι κατηξιώθημεν, καὶ τὴν σκιὰν καταλι-
πόντες πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἐχειραγωγήθημεν, τὴν ὁμοίαν φυλακὴν ἐπιδειξώμεθα
περὶ τὴν πνευματικὴν ταύτην θυσίαν. καὶ μηδὲ τὰ μικρὰ ἁμαρτήματα νομιζόμενα
ἁπλῶς παρατρέχωμεν, ἀλλὰ καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἑαυτοὺς εὐθύνας ἀπαιτῶμεν καὶ ῥη-
μάτων καὶ βλεμμάτων, καὶ δίκας ἑαυτοὺς εἰσπραττώμεθα, ἵνα τῆς ἐκεῖθεν κολά- 35
σεως ἑαυτοὺς ἐλευθερώσωμεν. διὰ γὰρ τοῦτο καὶ Παῦλός φησιν, Εἰ γὰρ ἑαυτοὺς
α. Κορ. ια. λγ. ἐκρίνομεν, οὐκ ἂν ἐκρινόμεθα. ὥστε ἐὰν ἑαυτοὺς ἐνταῦθα κατακρίνωμεν ἐπὶ τοῖς καθ' ἑκάστην
ἡμέραν ὑφ' ἡμῶν ἁμαρτανομένοις, ὑποτεμνόμεθα τῆς ἐκεῖ κρίσεως τὴν σφοδρότητα.
Εἰ δὲ ῥαθυμήσαιμεν, κρινόμενοι, φησιν, ὑπὸ κυρίου παιδευόμεθα. παραλαβόντες τοίνυν
ἑαυτοὺς καταδικάσωμεν μετὰ πολλῆς τῆς εὐγνωμοσύνης, καὶ μηδενὸς εἰδότος τὸ δικα- 40
στήριον τοῦ συνειδότος καθίσαντες, οὕτω βασανίσωμεν ἑαυτῶν τοὺς λογισμοὺς, καὶ ὀρθὴν τὴν κρί-
σιν ἐκφέρωμεν, ἵνα τὸν ἐπηρτημένον φόβον δεδιχὼς ὁ λογισμὸς μηκέτι ἀνέχηται ὑποσύ-
ρεσθαι, ἀλλὰ τὴν ὁρμὴν ἀναχαιτίζῃ, καὶ τὸν ἀκοίμητον ἐκεῖνον ὀφθαλμὸν προορώμενος ἀπο-
τειχίζῃ

πιχέζῃ τῷ διαβόλῳ τὴν εἴσοδον. ὅτι γὰρ ἀπὸ ῥαθυμίας ἅπαντα ὑπομένομεν, αὐτὴ βοᾷ τῶν πραγμάτων ἡ πεῖρα. ὥσπερ γὰρ ἐὰν μικρὸν διεγερθῆναι βουληθῶμεν, καθάπερ κονιορτὸν, οὕτω ταύτας τὰς ἐπιβουλὰς ἀποτιναξόμεθα· οὕτως ἐπειδὰν ποτε ὑποσκελισθῶμεν, οὐ παρὰ τὴν ἐκείνου τυραννίδα τοῦτο ὑπομένομεν, ἀλλὰ παρὰ τὴν ῥαθυμίαν τὴν ἡμετέραν. οὐδὲ γὰρ βία ἡμῶν προσγίνεται καὶ ἀνάγκη, ἀλλ' ἀπάτη μόνον. τοῦ δὲ μὴ ἀπατηθῆναι, εἰ θελήσομεν μικρὸν διεγερθῆναι καὶ νῆψαι, ἡμεῖς κύριοι· οὐκ ἐπειδὴ καθ' ἑαυτοὺς τοσαύτην ἔχομεν τὴν ἰσχὺν, ἀλλ' ἐπειδὴ τότε καὶ τῆς ἄνωθεν ἀξιούμεθα ῥοπῆς. ὅταν γὰρ τὰ παρ' ἑαυτῶν ἐπιδειξώμεθα, καὶ τὰ παρὰ τοῦ δεσπότου πάντως ἕπεται. νήψωμεν οὖν, παρακαλῶ, καὶ εἰδότες τοῦ πονηροῦ τὰς μηχανὰς διηνεκῶς γρηγορῶμεν, καὶ τὸν Θεὸν παρακαλῶμεν συνεφάψασθαι ἡμῖν τῆς πρὸς αὐτὸν πάλης. οὕτω γὰρ καὶ ἡμεῖς ἀχείρωτοι γενησόμεθα, καὶ τὰς ἐκείνου διαφευξόμεθα μηχανὰς, καὶ τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ ῥοπῆς ἀπολαύσωμεν, καὶ τῶν αἰωνίων μετάσχωμεν ἀγαθῶν, ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ πατρὶ, ἅμα τῷ ἁγίῳ πνεύματι δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Λογ. ξα. ΑΥΤΑΙ ΔΕ ΑΙ ΓΕΝΕΣΕΙΣ ΙΑΚΩΒ. ΙΩΣΗΦ δεκαεπτὰ ἐτῶν ἦν ποιμαίνων μετὰ τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ τὰ πρόβατα.

Πάλιν ἐπὶ τὴν συνήθη τράπεζαν ὑμᾶς ἀγαγεῖν βούλομαι, καὶ τῆς ἀκολουθίας τῶν πρῴην ἡμῖν εἰρημένων λαβόμενος, ἐκ τῶν πρόσφατον ἀναγνωσθέντων τὴν ἑστίασιν ὑμῖν παραθεῖναι ταύτην τὴν πνευματικήν. ἱκανὰ γὰρ τὰ σήμερον ἀναγνωσθέντα διδάξαι πάντας ἡμᾶς, ὅση τῆς βασκανίας ἐστὶν ἡ λύμη, καὶ ὅπως τὸ ὀλέθριον τοῦτο πάθος τὸ τοῦ φθόνου καὶ μέχρι τῆς συγγενείας αὐτῆς ἐκταθὲν τὴν οἰκείαν ἰσχὺν ἐπεδείξατο. ἀλλ' ἵνα δόξῃ κατὰ ἀκολουθίαν ὁ λόγος προϊέναι, ἀναγκαῖον αὐτῆς ἅψασθαι τῆς ἀρχῆς τοῦ ἀναγνώσματος.

44 Αὗται δέ, φησιν, αἱ γενέσεις Ἰακώβ. Ὅρα τὸν θαυμαστὸν τοῦτον προφήτην, ὅπως ἐπαγγειλάμενος ἡμῖν διηγεῖσθαι τοῦ Ἰακὼβ τὴν γενεαλογίαν, εὐθέως ἐπὶ τὴν ἱστορίαν τοῦ παιδὸς ἀνέδραμε· καὶ εἰπὼν, αὗται αἱ γενέσεις Ἰακὼβ, καὶ καταλιπὼν διηγεῖσθαι ἡμῖν ἀκολούθως τούς τε ἐξ αὐτοῦ τεχθέντας, τούς τε ἐξ ἐκείνων πάλιν γενομένους (καθάπερ καὶ ἐπὶ τοῦ Ἡσαῦ τοῦτο πεποίηκεν) ἐπὶ τὸν Ἰωσὴφ εὐθέως ἔσπευσε, τὸν νέον, τὸν πάντων τῶν ἀδελφῶν, ὡς εἰπεῖν, ἔσχατον· καί φησιν,

1 Ἰωσὴφ δεκαεπτὰ ἐτῶν ἦν ποιμαίνων μετὰ τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ τὰ πρόβατα. κεφ. λζ.

Τίνος ἕνεκεν καὶ τῶν ἐτῶν τὸν ἀριθμὸν ἡμῖν σημαίνει; ἵνα μάθῃς ὡς οὐδὲν ἡ νεότης κώλυμα γίνεται πρὸς ἀρετὴν, καὶ ἵνα ἐκ περιουσίας γνῷς καὶ τοῦ νέου τὴν πρὸς τὸν πατέρα ὑπακοὴν, καὶ τὴν πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς ὁμόνοιαν, κἀκείνων τὸ ἀνήμερον· καὶ πῶς οὐδὲ πρὸς τὸν οὕτω περὶ αὐτοὺς διακείμενον, καὶ ἀπὸ τῆς ἡλικίας αὐτῆς εἰς συμπάθειαν αὐτοὺς ἐφελκύσασθαι δυνάμενον διαφυλάξασθαι τὴν ἀγάπην ἠβουλήθησαν· ἀλλ' ἐξ αὐτῶν τῶν προοιμίων ὁρῶντες καὶ τοῦ παιδὸς τὸ πρὸς τὴν ἀρετὴν ἐπιρρεπὲς, καὶ τοῦ πατρὸς τὴν περὶ αὐτὸν εὔνοιαν, εἰς τὴν κατ' αὐτοῦ βασκανίαν διηγείροντο.

Κατήνεγκαν γὰρ Ἰωσὴφ ψόγον πονηρὸν πρὸς Ἰσραὴλ τὸν πατέρα αὐτῶν.

Ὅρα κακίας ὑπερβολήν. καὶ τὴν τοῦ πατρὸς ἀγάπην διασαλεῦσαι ἐπεχείρουν,

καὶ τὰ μὴ ὄντα πλάττονται κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ, τοσοῦτο μόνον ἀνύοντες, ὅσον τὸν οἰκεῖον φθόνον κατάδηλον ποιῆσαι. καὶ ἵνα μάθῃς, ὅτι τοῦτο μόνον ἐκέρδαινον, τὸ φανερὰν ἑαυτῶν ποιῆσαι τὴν λανθάνουσαν γνώμην, ὅρα τὸν πατέρα καὶ μετὰ τὴν παρ' αὐτῶν διαβολὴν ἐξεχόμενον τοῦ παιδὸς, καὶ πάντων αὐτὸν προκρίνοντα.

2 Ιακὼβ γὰρ, φησιν, ἠγάπα τὸν Ιωσὴφ παρὰ πάντας τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ, ὅτι υἱὸς γήρως ἦν αὐτῷ. ἐποίησε δὲ αὐτῷ χιτῶνα ποικίλον. Τί ἐστιν, ἠγάπα τὸν Ιωσὴφ παρὰ πάντας τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ; ὅτι υἱὸς γήρως ἦν αὐτῷ; ἐπειδὴ πρὸς τῷ τέλει, φησὶ, καὶ ἐν αὐτῷ τῷ γήρᾳ ἦν τεχθεὶς, διὰ τοῦτο μᾶλλον ἁπάντων αὐτὸν ἠγάπα. καὶ γὰρ ποθεινά πως εἶναι δοκεῖ τὰ παιδία τὰ πρὸς αὐτῷ τῷ γήρᾳ τικτόμενα, καὶ μᾶλλον ἐπισπάσασθαι δύνανται τὴν πατρικὴν εὔνοιαν. ἀλλ' ἵνα μάθωμεν ὅτι οὐ τοῦτο μόνον ἦν τὸ τὸν πατέρα ἐπισπώμενον, προτιμᾶν τε αὐτὸν τῶν λοιπῶν ἀδελφῶν παρασκευάζον, διδάσκει ἡμᾶς ἡ θεία γραφὴ, ὅτι καὶ μετὰ τοῦτον ἕτερος ἐτέχθη· καὶ εἰ κατὰ τὴν φυσικὴν ἀκολουθίαν τὰ τῆς ἀγάπης ἐγίνετο, ἐκεῖνος ἂν μᾶλλον ἠγαπήθη, ἅτε δὴ ἀληθῶς υἱὸς γήρως ὢν, καὶ τότε τεχθεὶς, ἡνίκα πρὸς ἔσχατον γῆρας ἤλασεν ὁ δίκαιος. τί οὖν ἐστιν εἰπεῖν; ὅτι χάρις τις ἦν ἄνωθεν ἡ τὸν νέον ἐπέραστον ποιοῦσα, καὶ διὰ τὴν τῆς ψυχῆς ἀρετὴν πάντων αὐτὸν προτιμότερον ἐργαζομένη. ταύτην δὲ προσῆκον κεῖσθαι τὴν αἰτίαν ἐν τῇ γραφῇ, ὅτι ἐπειδὴ υἱὸς γήρως ἦν αὐτῷ, διὰ τοῦτο αὐτὸν ἠγάπα πλέον, ἵνα μὴ φανερῶς αὐξήσῃ τῶν ἀδελφῶν τὸν φθόνον. δεινὸν γὰρ τουτὶ τὸ πάθος· καὶ ἐπειδὰν ἐπιλάβηται ψυχῆς, οὐ πρότερον αὐτὴν ἀφίησι, μέχρις ἂν εἰς ἐσχάτην αὐτὴν ἀτοπίαν ἀγάγῃ, καὶ λυμηνάμενον τὴν τεκοῦσαν αὐτὸν ψυχὴν τὸ ἐναντίον ἢ βούλεται τὸν φθονούμενον διατίθησι, λαμπρότερον, ἐνδοξότερον, περιφανέστερον, ὅπερ πάλιν ἑτέρα πληγὴ βαρυτέρα τῷ βασκάνῳ γίνεται. σκόπει γοῦν ἐνταῦθα, πῶς ὁ μὲν θαυμάσιος οὗτος οὐδὲν τῶν γινομένων εἰδὼς, ἅτε δὴ καθάπερ ἀδελφοῖς καὶ ταῖς αὐταῖς ὠδῖνας αὐτῷ λύσασιν οὕτω προσφέρεται, θαῤῥῶν ἅπαντα καὶ διαλεγόμενος μετὰ πολλῆς τῆς ἁπλότητος· ἐκεῖνοι δὲ ὑπὸ τοῦ τῆς βασκανίας πάθους ἁλόντες, μισεῖν αὐτὸν παρεσκευάζοντο. 3 Ιδόντες γὰρ, φησιν, οἱ ἀδελφοὶ, ὅτι αὐτὸν ὁ πατὴρ φιλεῖ ἐκ πάντων τῶν υἱῶν αὐτοῦ, ἐμίσησαν αὐτὸν, καὶ οὐκ ἠδύναντο λαλεῖν αὐτῷ οὐδὲν εἰρηνικόν.

Ὅρα πῶς τὸν οὐδὲν ἠδικηκότα μισεῖν ἐπεχείρουν. καὶ οὐδὲν, φησιν, ἠδύναντο λαλεῖν αὐτῷ εἰρηνικόν. τί ἐστιν, οὐδὲν ἠδύναντο λαλεῖν αὐτῷ εἰρηνικόν; ἐπειδὴ γὰρ ἐκυρίευσεν αὐτῶν τὸ πάθος, καὶ τὸ μῖσος ηὔξετο καθ' ἑκάστην ἡμέραν, καθάπερ αἰχμάλωτοι γενόμενοι καὶ τυραννούμενοι ὑπὸ τοῦ πάθους, μετὰ δόλου προσεφέροντο, οὐδὲν εἰρηνικὸν αὐτῷ λαλεῖν δυνάμενοι. καὶ σκόπει πῶς τὴν αἰτίαν ταύτην ἐσήμανε τοῦ μίσους, ὅτι ἀπὸ τοῦ φθόνου τὴν ἀρχὴν ἐλάμβανεν. ἰδόντες γὰρ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ, φησιν, ὅτι ὁ πατὴρ αὐτὸν φιλεῖ ἐκ πάντων τῶν υἱῶν αὐτοῦ. τὸ φίλτρον τοῦ πατρὸς τὸν φθόνον αὐτῷ ἔτεκεν· ἀλλὰ τὴν τοῦ πατρὸς εὔνοιαν ἡ ἀρετὴ τοῦ παιδὸς ἐπεσπάσατο. δέον τοίνυν ἐκείνους μιμήσασθαι τὸν ἀδελφὸν καὶ ζηλῶσαι τὸν τρόπον, ἵν' οὕτω καὶ αὐτοὶ τὸν πατέρα ἐπισπάσωνται, τοῦτο μὲν οὐδὲ εἰς ἔννοιαν λαμβάνουσιν, ἀλλὰ κοινὸν μῖσος περὶ τὸν ὑπὸ τοῦ πατρὸς ἀγαπώμενον ἐπεδείκνυντο. καὶ ἐκεῖνοι μὲν, καθάπερ ἐκπολεμούμενοι, οὕτω λανθάνουσαν ἔσωθεν τὴν πονηρίαν τίκτοντες, οὐδὲν εἰρηνικὸν αὐτῷ διελέγοντο, ἀλλὰ μετὰ δόλου προσεφέροντο. ὁ δὲ θαυμάσιος οὗτος τὴν ἀδελφικὴν εὔνοιαν πρὸς αὐτοὺς ἀποσώζων, καὶ οὐδὲν ὑποπτευόμενος, ἅτε δὴ ὡς ἀδελφοῖς ἐθάῤῥει, καὶ τὰ καθ' ἑαυτὸν ἅπαντα ἀνετίθετο. τοῦτο τὸ πάθος καὶ ἐξ ἀρχῆς τὸν Καῒν εἰς τὸν κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ φόνον ὁρμῆσαι παρεσκεύασε. καὶ καθάπερ οὗτοι διὰ τὴν εὔνοιαν τοῦ πατρὸς, ἣν περὶ τὸν παῖδα ἐπεδείκνυτο, μισεῖν αὐτὸν παρεσκευάζοντο, καὶ πολεμεῖν ἐπεχείρουν, καὶ καθ' ἑκάστην ἡμέραν ὤδινον τὴν κατ' αὐτοῦ σφαγὴν· τὸν

κ. ὕπουλον μορφήν.

αὐτὸν

αὐτὸν δὴ τρόπον κἀκεῖνος θεασάμενος ὅτι τὰ παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ δῶρα μᾶλλον δεκτὰ
γέγονεν, εἰς τὸν κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ φόνον ἐκινήθη, καί φησιν, ἐξέλθωμεν εἰς τὸ πεδί-
ον. ὁρᾷς καὶ τοῦτον μηδὲν ὑφορώμενον, ἀλλ' οἷα δὴ ἀδελφῷ πειθόμενον, κατεξιόντα καὶ πάρεργον
γινόμενον τῆς μιαρᾶς ἐκείνης δεξιᾶς. οὕτω δὴ καὶ ὁ θαυμάσιος Ἰωσήφ, οὐκ εἰδὼς τὴν
5 κακίαν τῶν ἀδελφῶν ὁμόνοιαν, ὡς ἀδελφοῖς προσεφέρετο, καὶ τὰ ἐνύπνια, ἅπερ αὐτῷ ὁ
Θεὸς ἀπεκάλυπτε προμηνύων αὐτῷ τὴν περιφάνειαν, ἐν ᾗ γίνεσθαι ἔμελλε, καὶ τῶν ἀ-
δελφῶν τὴν ὑποταγήν, εἰς μέσον προετίθει. 4 Ἐνυπνιασθεὶς γάρ, φησιν, ἐ-
νύπνιον ἀπήγγειλε τοῖς ἀδελφοῖς αὐτοῦ, 5 Καὶ εἶπεν αὐτοῖς· ἀκούσατε [μου] τοῦ
γ. ἰδοὺ ἐνυπνίου τούτου. 6 ᾤμην" ὑμᾶς δεσμεύειν δράγματα ἐν μέσῳ τῷ πεδίῳ, καὶ ἀ-
10 νέστη τὸ ἐμὸν δράγμα καὶ ἀνωρθώθη. περιστραφέντα δὲ τὰ ὑμέτερα δράγματα προσε-
γ. βασιλεύεις κύνησαν τὸ ἐμὸν δράγμα. 7 Εἶπον δὲ αὐτῷ οἱ ἀδελφοί, μὴ βασιλεύων" βασι-
γ. κυριεύεις λεύσεις ἐφ' ἡμᾶς, ἢ κυριεύων" κυριεύσεις ἡμῶν; καὶ προσέθεντο ἔτι μισεῖν αὐτὸν ἕνεκεν τῶν
ἐνυπνίων αὐτοῦ καὶ τῶν ῥημάτων αὐτοῦ. Διὰ τοῦτο καὶ προέλαβε καὶ ἐδίδασκεν ἡ-
μᾶς, ὅτι ἄνωθεν τὸ μῖσος τὸ πρὸς αὐτὸν ἐπεδείκνυντο, ἵνα μὴ νομίσωμεν ἐντεῦθεν ἀρ-
15 χὴν αὐτοὺς εἰληφέναι τοῦ κατ' αὐτὸν πολέμου. προσέθεντο γὰρ ἔτι μισεῖν αὐτόν, ἀντὶ
τοῦ, πολλῷ πλέον ηὔξανε τὸ μῖσος καὶ τὴν ἔχθραν τὴν κατ' αὐτοῦ. καὶ ὅρα τῆς πηρώσεως
τὴν ὑπερβολήν. αὐτοὶ τὸ ὄναρ διακρίνουσιν. οὐδὲ γὰρ ἔστιν εἰπεῖν, ὅτι διὰ ἄγνοιαν
τῶν μελλόντων ἔσεσθαι ἐφθόνουν κατ' αὐτοῦ· ἀλλὰ μαθόντες ἐκ τῶν ὀνειράτων τὰ ἐσό-
μενα, προσθήκην τοῦ μίσους εἰργάζοντο. ὢ ἀνοίας ὑπερβολή. δέον τοῦτο γνόντας
20 μᾶλλον εὔνοιαν περὶ αὐτὸν ἐπιδείξασθαι, καὶ ἐκποδὼν ποιῆσαι τοῦ μίσους τὴν αἰτίαν, καὶ τὸ βα-
σκανίας τὸ πάθος ἐξορίσαι, σκοτωθέντες τὸν λογισμὸν καὶ οὐ συνορῶντες ὅτι καθ' ἑαυτῶν ἅπαν-
τα διαπράττονται), ἐπὶ πλέον ηὔξανον τὸ καὶ αὐτοὶ μῖσος. τίνος ἕνεκεν, ὦ ἄθλιοι καὶ ταλαί-
πωροι, τοσαύτην ἐπιδείκνυσθε τὴν βασκανίαν, οὐκ ἀγνοοῦντες οὔτε τὴν ἀδελφικὴν σχέσιν, οὔτε
ὅτι ἡ τῶν ἐνυπνίων ἀποκάλυψις φανερὰν δείκνυσι τοῦ Θεοῦ τὴν περὶ αὐτὸν εὔνοιαν; μὴ γὰρ δὴ
25 νομίσητε λοιπὸν τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ μηνυθέντα αὐτῷ δυνατὸν εἶναι ἀνατρέψαι. καθά-
περ γὰρ τοῦ ὀνείρου τὴν διάκρισιν ἐποιήσασθε, οὕτως ἔσται μετ' οὐ πολύ, κἂν μυρία ἐπι-
νοῆσαι βουληθῆτε. εὐμήχανος γὰρ ὢν καὶ σοφὸς ὁ τῶν ἁπάντων δεσπότης, καὶ τῆς οἰκείας
δυνάμεως δεικνὺς τὴν περιουσίαν, πολλάκις ἀφίησιν ἐν τῷ μεταξὺ κωλύματα γενέ-
σθαι, ἵν' οὕτω τὰ πάλαι αὐτῷ δόξαντα εἰς ἔργον ἀγαγών, μεγίστην ἀπόφηνῃ τῆς δυνά-
30 μεως αὐτοῦ τὴν ὑπερβολήν. ἀλλὰ τοιοῦτον ἡ βασκανία. οὐδὲν τούτων λογίζεσθαι
δύναται, ἀλλ' ὅλως, ὡς εἰπεῖν, αἰχμάλωτος γεγονὼς κατὰ τῆς οἰκείας σωτηρίας ἅπαν-
τα διαπράττεται. καὶ οὗτοι μὲν προσθήκην μίσους εἰργάζοντο διὰ τὴν τοῦ ἐνυπνίου
διήγησιν· ὁ δὲ θαυμάσιος Ἰωσὴφ καὶ ἕτερον ἐνύπνιον θεασάμενος οὐκ αὐτοῖς μόνον, ἀλλὰ καὶ
τῷ πατρὶ διηγεῖται, 8 Καί φησιν, ὥσπερ ὁ ἥλιος καὶ ἡ σελήνη καὶ ἕνδεκα ἀστέρες
35 προσεκύνουν με. 9 Καὶ ἐπετίμησεν αὐτῷ ὁ πατὴρ αὐτοῦ, καὶ εἶπεν αὐτῷ, τί τὸ
ἐνύπνιον τοῦτο ὃ ἐνυπνιάσθης; ἆρά γε ἐλθόντες ἐλευσόμεθα ἐγώ τε καὶ ἡ μήτηρ σου καὶ οἱ
ἀδελφοί σου προσκυνῆσαί σοι ἐπὶ τὴν γῆν; 10 Ἐζήλωσαν δὲ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ.
ὁ δὲ πατὴρ διετήρησε τὸ ῥῆμα. Εἰδὼς τὸν τικτόμενον αὐτῷ φθόνον παρὰ τῶν ἀδελ-
φῶν ὁ πατήρ, διὰ τοῦτο ἐπετίμησε τῷ παιδί, καὶ διακρίνει καὶ αὐτὸς τὸ ὄναρ, καὶ στοχαζό-
40 μενος παρὰ τοῦ Θεοῦ τὴν ἀποκάλυψιν αὐτῷ γεγενῆσθαι, διετήρει τὸ ῥῆμα. ἀλλ' οὐχ
οἱ ἀδελφοὶ οὕτως. ἀλλὰ τί; πάλιν πολλῷ πλέον ἐζήλωσαν. τί μεμήνατε; τί ἐξεστηκό-
των πράγματα διαπράττεσθε; οὐχ ὁρᾶτε ὅτι ἡ τῶν ἐνυπνίων δευτέρωσις οὐχ ἁπλῶς
οὐδὲ εἰκῇ γεγένηται, ἀλλ' ἵνα μαθόντες ὅτι πάντως ἔσται τὰ προμηνυθέντα, παύση-

ασθε τῆς φονικῆς ὁρμῆς, ἐννοήσαντες ὅτι ἀδυνάτοις ἐπιχειρεῖτε. ἐχρῆν μὲν οὖν τὴν ἀδελ-
φικὴν σχέσιν καὶ διάνοιαν ἀναλαβόντας, καὶ οἰκείαν κρίνειν εὐδοκίμησιν τὴν τοῦ ἀδελφοῦ
μέλλουσαν ἔσεσθαι περιφάνειαν. ἐπειδὴ δὲ ταύτης ὑμῖν οὐδεὶς λόγος, κἂν ἐκεῖνο λο-
γίσασθαι τὸ ἀκόλουθον, ὅτι οὐ πρὸς αὐτὸν ὑμῖν ὁ πόλεμος, ἀλλὰ πρὸς τὸν ἁπάντων
δεσπότην τὸν ταῦτα αὐτῷ ἤδη ἐκκαλύψαντα. ἀλλ' οὗτοι μὲν, καθάπερ ἔφθην εἰ- 5
πὼν, οὐδὲ τὴν φύσιν αὐτὴν αἰδούμενοι, οὔτε τὴν ἄνωθεν γινομένην περὶ αὐτὸν εὔνοιαν ἐν
νῷ λαβόντες, τὸ μῖσος καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἐπέτεινον, καὶ λανθανόντως τὴν πυρὰν παρ'
ἑαυτοῖς ἀνῆπτον, οὐδὲν οὔτε τοῦ πατρὸς, οὔτε τοῦ νέου τοιοῦτόν τι ὑποπτεύοντος, οὐδ' ὅτι
πρὸς τοσαύτην μανίαν ἐλαύνειν ἔμελλον.

11 Διὸ καὶ πορευθέντων τῶν ἀδελφῶν εἰς τὰ ποίμνια, εἶπεν ὁ πατὴρ τῷ Ἰωσὴφ, 10
12 Οὐχ οἱ ἀδελφοί σου ποιμαίνουσιν ἐν Συχέμ; δεῦρο ἀποστείλω σε πρὸς αὐτούς. εἶπε
δὲ αὐτῷ, ἰδοὺ ἐγώ. Εἶδες πατρὸς πρὸς παῖδα φιλοστοργίαν· εἶδες παιδὸς ὑπα- [Ιο. πῶς]
κοήν. 13 Εἶπε δὲ αὐτῷ, πορευθεὶς ἴδε εἰ ὑγιαίνουσιν οἱ ἀδελφοί σου, καὶ τὰ πρό-
βατα, καὶ ἀνάγγειλόν μοι. Ταῦτα δὲ πάντα ἐγίνετο, ἵνα καὶ τοῦ Ἰωσὴφ δειχθῇ ἡ πε-
ρὶ τοὺς ἀδελφοὺς εὔνοια, κἀκείνων κατάδηλος γένηται ἡ φονικὴ γνώμη. ἐγίνετο δὲ καὶ τύ- 15
πος τῶν ἔσεσθαι μελλόντων, καὶ ἐν τῇ σκιᾷ προδιεγράφετο τὰ τῆς ἀληθείας πράγμα-
τα. καὶ ὥσπερ ὁ Ἰωσὴφ πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς ἀπῄει ἐπισκεψόμενος αὐτοὺς, κἀκεῖνοι οὐκ
αἰδεσθέντες οὔτε τὴν ἀδελφότητα, οὔτε τὴν αἰτίαν τῆς παρουσίας, πρότερον μὲν ἀνε-
λεῖν ἐβουλεύοντο, ἔπειτα δὲ καὶ ἐπίπρασκον τοῖς βαρβάροις· οὕτω καὶ ὁ δεσπότης ὁ ἡμέτε-
ρος τὴν οἰκείαν φιλανθρωπίαν μιμούμενος, παραγέγονεν ἐπισκεψόμενος τὸ τῶν ἀν- 20
θρώπων γένος, καὶ τὴν ὁμογενῆ ἡμῖν σάρκα ἀναλαβὼν, καὶ ἀδελφὸς ἡμέτερος γενέσθαι κα-
Εβρ. β. ιϛ. ταξιώσας οὕτω παραγέγονε. καὶ βοᾷ Παῦλος λέγων, Οὐ γὰρ ἀγγέλων ἐπιλαμβάνεται,
ἀλλὰ σπέρματος Ἀβραὰμ, ὅθεν ὤφειλε κατὰ πάντα τοῖς ἀδελφοῖς ὁμοιωθῆναι. ἀλλ'
οἱ ἀγνώμονες Ἰουδαῖοι τὸν τῶν σωμάτων καὶ τὸν τῶν ψυχῶν ἰατρὸν, τὸν μυρία θαύματα καθ'
ἑκάστην ἡμέραν ἐργαζόμενον ἀνελεῖν ἐπεχείρουν, καὶ εἰς ἔργον ἤγαγον τὴν φονικὴν αὐτῶν 25
γνώμην, καὶ ἐσταύρωσαν τὸν διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν τὴν τοῦ δούλου μορφὴν ἀνα-
λαβεῖν καταδεξάμενον. ἀλλ' οὗτοι μὲν καὶ ἐπεχείρησαν, καὶ σταυρῷ παραδόντες ἀνεῖλον· ἐ-
κεῖνοι δὲ ἐβουλεύσαντο μὲν, οὐκ ἤγαγον δὲ εἰς ἔργον τὰ βουλευθέντα. ἔδει δὲ τὸν τύπον ἔλατ-
τον ἔχειν τῆς ἀληθείας, ἐπεὶ οὐκ ἂν εἴη ἐκεῖνα τύπος τῶν μετὰ ταῦτα ἐσομένων. διὰ
τοῦτο ἐκεῖ μὲν ὥσπερ ἐν σκιᾷ προεγράφη. καὶ ἐννόησον τὸ θαῦμα. οὐκ ἀνεῖλον, ἀλλὰ 30
πεπράκασι, καὶ τὸν χιτῶνα τῷ αἵματι τοῦ ἐρίφου μολύναντες ἤγαγον τῷ πατρὶ, πεῖ-
σαι βουλόμενοι ὅτι ἀνῃρέθη ὁ παῖς. ὁρᾷς ὅτι ἅπαντα ταῦτα ἐγίνετο, ἵνα καθάπερ ἐν
σκιᾷ οὕτως ἡ εἰκὼν μόνη τῶν πραγμάτων γένηται, καὶ ἡ ἀλήθεια φυλάττηται. ἀλλ' ἐπὶ
τὴν ἀκολουθίαν τοῦ λόγου τὸ λοιπὸν ἐπανέλθωμεν. 14 Ἀπέστειλεν αὐτὸν, φη-
σὶν, ὁ πατὴρ αὐτοῦ, καὶ ἦλθεν εἰς Συχέμ, καὶ εὗρεν αὐτὸν ἄνθρωπος πλανώμενον ἐν τῷ 35
πεδίῳ. ἠρώτησε δὲ αὐτὸν ὁ ἄνθρωπος, λέγων, τί ζητεῖς; 15 Ὁ δὲ εἶπε, τοὺς ἀ-
δελφούς μου ζητῶ. ἀνάγγειλόν μοι, ποῦ βόσκουσι. Σκόπει πῶς τοῦτο μὲν μετὰ σπου-
δῆς ποιεῖται τῶν ἀδελφῶν τὴν ἐπιζήτησιν, καὶ περιεργάζεται καὶ πολυπραγμονεῖ καὶ πάν-
τα ποιεῖ, ὥστε αὐτοὺς ἰδεῖν. 16 Εἶπε δὲ αὐτῷ, φησὶν, ἤκουσα αὐτῶν λεγόντων, πο-
ρευθῶμεν εἰς Δωθαείμ. καὶ ἐπορεύθη Ἰωσὴφ, καὶ εὗρεν αὐτούς. 17 Προεῖδον δὲ 40 [χαλῶς]
αὐτὸν μακρόθεν πρὸ τοῦ ἐγγίσαι αὐτὸν, καὶ ἐπονηρεύοντο τοῦ ἀποκτεῖναι αὐτόν.

Ἐννόει μοι ἐνταῦθα τοῦ Θεοῦ τὴν εὐμήχανον σοφίαν, ὅπως οὗτοι μὲν εἰς τὸν κατ' αὐτοῦ φό-
νον εἶχον τὴν ὁρμὴν· ὁ δὲ τὰ πάντα ποιῶν καὶ μετασκευάζων συγχωρεῖ τὰ ἐν μέσῳ πάν-

τὰ κωλύματα γίνεσθαι, ἵνα τὸν οἰκεῖον ἀθλητὴν λαμπρότερον ἀποδείξας ὕστερον ἐπαγάγῃ τῶν ὀνειράτων τὴν ἔκβασιν. Προεῖδον, φησιν, αὐτὸν, καὶ ἐπονηρεύοντο τοῦ ἀποκτεῖναι αὐτόν. 18 Εἶπε δὲ ἕκαστος πρὸς τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, ἰδοὺ, ὁ ἐνυπνιαστὴς ἐκεῖνος ἔρχεται. 19 Νῦν οὖν δεῦτε ἀποκτείνωμεν αὐτὸν, καὶ ῥίψωμεν αὐτὸν εἰς ἕνα τῶν λάκκων, καὶ ἐροῦμεν, θηρίον πονηρὸν κατέφαγεν αὐτὸν, καὶ ὀψόμεθα τί ἔσται τὰ ἐνύπνια αὐτοῦ. Εἶδες ὅτι τῶν ἐνυπνίων τὴν ἔκβασιν προσδοκῶντες, ἀνελεῖν αὐτὸν ἐπεχείρουν. ἀλλ' ἵνα μάθωσιν, ὅτι οὐχ οἷόν τε τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ προαγορευθέντα μὴ εἰς ἔργον ἐλθεῖν, καὶ βουλεύονται καὶ ἐπιχειροῦσι, καὶ τὰ τῆς οἰκείας πονηρίας ἐπιδείκνυνται, καὶ ὁ σοφὸς καὶ εὐμήχανος Θεὸς αὐτοὺς τοὺς ἐπιβουλεύοντας ὑπηρετήσασθαι καὶ ἄκοντας παρασκευάζει πρὸς τὴν οἰκονομίαν τῶν μελλόντων ἔσεσθαι. ἐπειδὴ γὰρ συνεφώνησαν πρὸς τὸν κατ' αὐτοῦ φόνον, καὶ τῇ γνώμῃ τὴν σφαγὴν ἤδη ἐπεδείξαντο,

20 Ἀκούσας, φησὶ, Ῥουβεὶμ ἐξείλετο αὐτὸν ἐκ τῶν χειρῶν αὐτῶν, καὶ εἶπεν,

21 Οὐ πατάξωμεν αὐτὸν εἰς ψυχήν, μὴ ἐκχέητε αἷμα. ἐμβάλλετε αὐτὸν εἰς τὸν λάκκον τοῦτον τὸν ἐν τῇ ἐρήμῳ· χεῖρα δὲ μὴ ἐπενέγκητε αὐτῷ, ὅπως ἐξέληται αὐτὸν ἐκ τῶν χειρῶν αὐτῶν, καὶ ἀποδῷ αὐτὸν τῷ πατρὶ αὐτοῦ. Ὅρα καὶ τοῦτον πῶς οὐ τολμᾷ φανερῶς ἐξελέσθαι τὸν ἀδελφὸν, ἀλλὰ τέως τὴν φονικὴν αὐτῶν ὁρμὴν ἀναχαιτίσαι βουλόμενος, φησι, μὴ ἐκχέητε αἷμα, ἀλλ' ἐμβάλλετε αὐτὸν εἰς τὸν λάκκον. καὶ διδάξαι ἡμᾶς βουλομένη ἡ θεία γραφὴ τὸν σκοπὸν τοῦ Ῥουβεὶμ, φησι, ταῦτα δὲ ἐποίει ὅπως ἐξέληται αὐτὸν, καὶ ἀποδῷ τῷ πατρὶ αὐτοῦ. καὶ τούτων ταῦτα βουλευομένων οὐδέπω ὁ Ἰωσὴφ ἦν παραγεγονὼς, ἀλλὰ μετὰ τὸ πληρωθῆναι ταύτην αὐτῶν τὴν διάλεξιν,

22 Ἦλθε, φησιν, Ἰωσὴφ πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ.

Δέον τοίνυν ἐκείνους προσδραμεῖν τῷ ἀδελφῷ καὶ περιπτύξασθαι καὶ μαθεῖν τὰ παρὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῖς δηλωθέντα, οἱ δὲ καθάπερ τινὲς ἄγριοι θῆρες ἀρνίον θεασάμενοι ἐπιπηδῶσι, Καὶ ἐξέδυσαν, φησι, τὸν Ἰωσὴφ τὸν χιτῶνα τὸν ποικίλον,

23 Καὶ λαβόντες αὐτὸν ἔρριψαν εἰς τὸν λάκκον. ὁ δὲ λάκκος ἦν κενὸς, ὕδωρ οὐκ εἶχεν. Καθάπερ συνεβούλευσεν ὁ Ῥουβεὶμ, οὕτως ἐποίησαν. καὶ ῥίψαντες αὐτὸν,

24 Ἐκάθισαν τοῦ φαγεῖν ἄρτον. Ὢ τῆς ὠμότητος, ὢ τῆς ἀπανθρωπίας. ἐκεῖνος μὲν τοσαύτην ὁδὸν διήνυσε, καὶ μετὰ τοσαύτης σπουδῆς τὴν ἐπιζήτησιν αὐτῶν ἐποιήσατο, ὥστε καὶ ἰδεῖν καὶ ἀπαγγεῖλαι τῷ πατρὶ τὰ κατ' αὐτούς· ἐκεῖνοι δὲ καθάπερ βάρβαροί τινες καὶ ἀνήμεροι, ἐπειδὴ συνεβουλεύθησαν ὑπὸ τοῦ Ῥουβεὶμ μὴ ἐκχέειν τοῦ ἀδελφοῦ τὸ αἷμα, τὸν διὰ τοῦ λιμοῦ θάνατον αὐτῷ κατεσκεύαζον. ἀλλ' ὁ φιλάνθρωπος Θεὸς ταχέως αὐτὸν ἐρρύσατο τῆς τῶν ἀδελφῶν μανίας. Καθίσαντες γὰρ, φησι, φαγεῖν ἄρτον, εἶδον ὁδοιπόρους Ἰσμαηλίτας ἐρχομένους, καὶ ἐπὶ τὴν Αἴγυπτον τὴν ὁρμὴν ἔχοντας.

25 Καὶ εἶπεν Ἰούδας, τί χρήσιμον, ἐὰν ἀποκτείνωμεν τὸν ἀδελφὸν ἡμῶν, καὶ κρύψωμεν τὸ αἷμα αὐτοῦ; 26 Δεῦτε ἀποδώμεθα αὐτὸν τοῖς Ἰσμαηλίταις τούτοις· αἱ δὲ χεῖρες ἡμῶν μὴ ἔστωσαν ἐπ' αὐτὸν, ὅτι ὁ ἀδελφὸς ἡμῶν, καὶ σὰρξ ἡμῶν ἐστιν.

Ὅρα πῶς καὶ πρότερον ὁ Ῥουβεὶμ ἐλάττονι κακῷ τὸ μεῖζον ἐκώλυσε· καὶ νῦν πάλιν ὁ Ἰούδας παρελθὼν συμβουλεύει τὸν ἀδελφὸν, ὥστε τῆς σφαγῆς αὐτὸν ἐξαρπάσαι. τοῦτο δὲ ὅλον ἐγίνετο, ἵνα πληρωθῇ καὶ ἀκόντων αὐτῶν τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ προρρηθέντα, καὶ ὑπηρετοῦνται τῇ οἰκονομίᾳ. καὶ δεξάμενοι, φησι, τὴν συμβουλὴν τοῦ Ἰούδα,

27 Ἀναβιβάσαντες αὐτὸν ἀπὸ τοῦ λάκκου, ἀπέδοντο αὐτὸν τοῖς Ἰσμαηλίταις εἴκοσι χρυσῶν. Ὢ συναλλάγματος παρανόμου, ὢ κέρδους ὀλεθρίου, ὢ πράσεως ἀδικωτάτης. τὸν τὰς αὐτὰς ὑμῖν ὠδῖνας λύσαντα, τὸν οὕτω τῷ πατρὶ περιπόθητον, τὸν

εἰς ἐπίσκεψιν ὑμετέραν παραγινόμενον, τὸν οὐ μικρὸν, οὐ μέγα ποτὲ ὑμᾶς ἀδικήσαντα
πιπράσκειν ἐπιχειρεῖτε, καὶ πιπράσκειν βαρβάροις ἀνθρώποις, καὶ εἰς τὴν Αἴγυ-
πτον κατιοῦσι; τίς ἡ τοσαύτη μανία; τίς ὁ φθόνος; τίς ἡ βασκανία; εἰ μὲν τὰ ὀνείρατα
δεδοικότες τοῦτο ποιεῖτε, ὡς πεπεισμένοι ὅτι δὴ πάντως ἔσται, τίνος ἕνεκεν ἀδυνάτοις ἐπι-
χειρεῖτε, καὶ διὰ τῶν παρ' ὑμῶν γινομένων τὸν πρὸς τὸν Θεὸν πόλεμον ἐπιδείκνυσθε, τὸν 5
ταῦτα αὐτῷ προαγορεύσαντα; εἰ δὲ οὐδὲν ἡγεῖσθε τὰ ὀνείρατα, ἀλλὰ λῆρον αὐτὰ εἶναι
νομίζετε, διὰ τί ταῦτα διαπράττεσθε, ἃ διηνεκῆ ὑμῖν τὴν κηλῖδα προξενήσει, καὶ πέν-
θος ἀδιάλειπτον ἀπεργάσεται τῷ πατρί; ἀλλ' ὢ τῆς ὑπερβολῆς τοῦ πάθους, μᾶλλον δὲ
τῆς μιαιφόνου γνώμης. ὅταν γὰρ τις ἐκδῷ ἑαυτὸν κατά τινα ἄτοπον πρᾶξιν, καὶ ὑποβρύχιος
γένηται ὑπὸ τῆς τῶν λογισμῶν ἀτοπίας, οὐ τὸν ἀκοίμητον λαμβάνει πρὸ ὀφθαλμῶν ὀφθαλ- 10
μὸν, οὐ τὴν φύσιν αὐτὴν αἰδεῖται, οὐχ ἕτερόν τι τῶν δυναμένων αὐτὸν εἰς συμπάθειαν ἀγαγεῖν,
ὅπερ καὶ οὗτοι πεπόνθασιν· οὐχ ὅτι ἀδελφὸς ἦν, οὐχ ὅτι νέος, οὐχ ὅτι περιπόθητος τῷ πατρὶ, οὐχ
ὅτι ἄπειρος ὢν τῆς ἐν ξένῃ διαγωγῆς, καὶ τῆς ἐν ἀλλοτρίᾳ διατριβῆς, τοσαύτην μέλλει χώ-
ραν διαβαίνειν, καὶ βαρβάροις συνοικεῖν· ἀλλὰ πάντα σώφρονα λογισμὸν ἀπωσάμενοι,
ἑνὸς μόνου ἐγίνοντο, τοῦ τὸν οἰκεῖον φθόνον, ὡς ἐνόμιζον, πῶς εἰς ἔργον ἀγαγεῖν. καὶ ἐκεῖ- 15
νοι μὲν τῇ γνώμῃ ἀδελφοκτόνοι γεγόνασιν· ὁ δὲ ταῦτα παθὼν ὑπ' αὐτῶν ἅπαντα γεν-
ναίως ὑπέμενεν. ἡ γὰρ ἄνωθεν χεὶρ ἦν αὐτὸν ἡ φρουροῦσα, καὶ πάντα τὰ δυσχερῆ
ῥᾴδια καὶ εὔκολα ἐργαζομένη. ὅταν γὰρ τῆς ἄνωθεν εὐνοίας ἀπολαύωμεν, κἂν ἐν μέ-
σῳ βαρβάρων ὦμεν, κἂν ἐπ' ἀλλοτρίας, τῶν οἴκοι διατριβόντων καὶ πάσης ἀπολαυόντων
θεραπείας ἄμεινον διάγειν δυνάμεθα· ὥσπερ κἂν ἐπὶ τῆς οἰκίας διατρίβωμεν, κἂν πά- 20
σης ἀνέσεως ἀπολαύειν δοκῶμεν, ἔρημοι δὲ ὦμεν τῆς ἄνωθεν βοηθείας, πάντων ἐσμὲν
ἐλεεινότεροι. πολλὴ γὰρ καὶ τῆς ἀρετῆς ἡ ἰσχὺς, καὶ τῆς κακίας ἡ ἀσθένεια. καὶ τοῦτο μά-
λιστα δείκνυσιν ἡμῖν αὕτη ἡ ἐν χερσὶν ἱστορία. τίνας γὰρ, εἰπέ μοι, ἐλεεινοὺς καὶ μυρίων
δακρύων ἀξίους κρίνεις, τοὺς τοσαῦτα κακὰ ἐργασαμένους τὸν ἀδελφὸν, ἢ τὸν ὑπὸ τῇ
δουλείᾳ τῶν βαρβάρων γεγενημένον; δηλονότι τούτους. ἐννόει γάρ μοι λοιπὸν τὸν θαυ- 25
μάσιον ἐκεῖνον, τὸν μετὰ τοσαύτης δορυφορίας ἀνατραφέντα, καὶ ὑπὸ ταῖς ἀγκάλαις
ταῖς πατρικαῖς διηνεκῶς γεγενημένον, ἀθρόον ἀναγκαζόμενον δουλείαν χαλεπὴν ὑφί-
στασθαι, καὶ δουλείαν παρὰ βαρβάροις ἀνδράσι, καὶ θηρίων οὐδὲν ἄμεινον διακειμένοις. ἀλλ'
ὁ τῶν ἁπάντων δεσπότης ἦν ὁ καὶ ἐκείνοις ἡμέρους ἐργαζόμενος, κἀκείνῳ πολλὴν διδοὺς τὴν
ὑπομονήν. καὶ ἀποδόμενοι τὸν ἀδελφὸν, ὡς εἰς τέλος ἀγαγόντες τὸν οἰκεῖον σκοπὸν, 30
οὕτω λοιπὸν διέκειντο ἐκποδὼν ποιησάμενοι τὸν ὑπ' αὐτῶν φθονούμενον.

28 Ἀνέστρεψε δὲ, φησὶ, Ῥουβεὶμ ἐπὶ τὸν λάκκον, καὶ οὐχ ὁρᾷ τὸν Ἰωσήφ. καὶ διέρρηξε τὰ
ἱμάτια αὐτοῦ, καὶ ἀνέστρεψε πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ, καὶ εἶπε,

29 Τὸ παιδάριον οὐκ ἔστιν. ἐγὼ δὲ ποῦ πορεύσομαι ἔτι; Ἐπειδὴ γὰρ ἐδίδαξεν
ἀνωτέρω ἡ θεία γραφὴ, ὅτι διὰ τοῦτο συνεβούλευσε Ῥουβεὶμ εἰς τὸν λάκκον τὸν αὐτοῦ ἀδελ- 35
φὸν ἐμβληθῆναι, ὥστε καὶ τῶν χειρῶν αὐτῶν ἐξελέσθαι τῶν φονικῶν, καὶ ἀποδοῦναι τῷ πα-
τρί· νῦν, φησὶν, ἰδὼν ὅτι διήμαρτε τοῦ σκοποῦ, διέρρηξε τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, καὶ εἶπε, τὸ
παιδάριον οὐκ ἔστιν· ἐγὼ δὲ ποῦ πορεύσομαι ἔτι; ποίαν, φησὶν, ἕξομεν ἀπολογίαν, καὶ
μάλιστα ὁ δοκῶν ὑμῶν πρεσβεύειν ἐγώ; ἐνόμιζε γὰρ αὐτὸν ἀνῃρῆσθαι. ἀλλ' ἐπειδὴ τὸ σπου-
δαζόμενον αὐτοῖς ἐγεγόνει, καὶ τὸν μισούμενον εἰς τὴν ἀλλοτρίαν ἐξέπεμψαν γῆν, καὶ τὸν 40
φθόνον τὸν οἰκεῖον οὕτως ἠδυνήθησαν παραμυθήσασθαι, λοιπὸν πᾶσαν μηχανὴν ἐπι-
δείκνυνται, ὥστε παρακρούσασθαι τὸν πατέρα, καὶ μὴ κατάδηλον αὐτῷ γενέσθαι τὴν κα-
κὴν συμφωνίαν. 30 Καὶ σφάξαντες, φησὶν, ἔριφον αἰγῶν, καὶ μολύναντες τὸν

χιτῶνα

χιτῶνα τῷ αἵματι, εἰσήνεγκαν τῷ πατρὶ αὐτῶν, καὶ εἶπον,

31 Ἐπίγνωθι εἰ χιτὼν τοῦ υἱοῦ σου ἐστὶν, ἢ οὔ. Τί ἀπατᾶτε ἑαυτοὺς, ὦ ἀνόητοι; κἂν γὰρ τὸν πατέρα δυνηθῆτε παρακρούσασθαι, ἀλλὰ τὸν ἀκοίμητον ὀφθαλμὸν οὐ λήσεσθε, ὃν μάλιστα πάντων δεδοικέναι ἐχρῆν. ἀλλὰ τοιοῦτον ἡ ἀνθρωπίνη φύσις, μᾶλλον δὲ τοιοῦτον ἡ ῥαθυμία τῶν πολλῶν. τὸν παρὰ τῶν ἀνθρώπων φόβον, καὶ τὴν τούτων αἰσχύνην τὴν πρὸς τὸ παρὸν μόνον περὶ πολλοῦ ποιούμενοι, οὐ λαμβάνουσιν ἔννοιαν τοῦ δικαστηρίου ἐκείνου τοῦ φοβεροῦ, καὶ τῆς κολάσεως τῆς ἀφορήτου· ἀλλ' ἑνὸς μόνου γίνονται, πῶς τὴν παρὰ τῶν ἀνθρώπων μέμψιν διαφυγεῖν δυνηθῶσιν. ὃ δὴ καὶ οὗτοι πεπόνθασι, καὶ τὸν πατέρα ἀπατᾶν ἐπιχειροῦσιν. 32 Ἐπέγνω γὰρ, φησὶ, τὸν χιτῶνα ὁ πατὴρ, καὶ εἶπε, χιτὼν τοῦ υἱοῦ μού ἐστι. θηρίον πονηρὸν κατέφαγεν αὐτόν. θηρίον ἥρπασε τὸν Ἰωσήφ. Καὶ γὰρ ἀληθῶς, καθάπερ θηρίοις πονηροῖς περιπεσὼν, οὕτως ἀνηλεῶς ἅπαντα ὑπέμεινε. 33 Διέρρηξε δὲ τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, καὶ ἐπέθετο σάκκον ἐπὶ τὴν ὀσφὺν αὐτοῦ, καὶ ἐπένθει τὸν υἱὸν αὐτοῦ ἡμέρας πολλάς.

Πόσων ἂν εἶεν οὗτοι δακρύων ἄξιοι, οὐχ ὅτι τὸν ἀδελφὸν τοῖς βαρβάροις πεπράκασι μόνον, ἀλλ' ὅτι καὶ τὸν πατέρα ἐν ἐσχάτῳ γήρᾳ λοιπὸν ὄντα τοσούτῳ πένθει περιέβαλον;

34 Συνήχθησαν δὲ, φησὶν, υἱοὶ αὐτοῦ καὶ αἱ θυγατέρες παρακαλέσαι αὐτὸν, καὶ οὐκ ἤθελε, λέγων, ὅτι καταβήσομαι πρὸς τὸν υἱόν μου πενθῶν εἰς ᾅδου.

Οἶμαι δὲ τοῦτο πληγὴν ἑτέραν ἐκείνοις γεγενῆσθαι. ἑώρων γὰρ ὅτι καὶ πρὸς τὸν μὴ παρόντα, μᾶλλον δὲ καὶ νομιζόμενον ὑπὸ θηρίων ἀνῃρῆσθαι, οὕτως ἀκμάζοντα τὸν πόθον ἐπιδείκνυται), καὶ πλέον ὑπὸ τοῦ φθόνου κατετήκοντο. ἀλλ' οὗτοι μὲν καὶ πρὸς τὸν ἀδελφὸν καὶ πρὸς τὸν πατέρα ὠμοὶ γεγονότες οὐδεμιᾶς ἂν εἶεν συγγνώμης ἄξιοι· οἱ δὲ Μαδιηναῖοι καὶ αὐτοὶ πάλιν ὑπηρετοῦσι τῇ τοῦ Θεοῦ οἰκονομίᾳ, καὶ πάλιν

35 Ἀποδίδονται τὸν Ἰωσὴφ Πετεφρῇ τῷ ἀρχιμαγείρῳ τοῦ Φαραώ.

Εἶδες πῶς ὁδῷ κατὰ μικρὸν πρόεισι, καὶ διὰ πάντων τὴν οἰκείαν ἀρετὴν καὶ τὴν ὑπομονὴν ἐπιδείκνυται, ἵν' οὕτω καθάπερ ἀθλητὴς γενναίως ἀγωνισάμενος ἀναδήσηται τῆς βασιλείας τὸν στέφανον, καὶ τῶν ὀνειράτων ἡ ἔκβασις εἰς ἔργον ἐξελθοῦσα, δι' αὐτῆς τῆς πείρας διδάξῃ τοὺς πεπρακότας, ὡς οὐδὲν αὐτοῖς ὄφελος γέγονε τῆς τοσαύτης μηχανῆς.

Τοσαύτην γὰρ ἡ ἀρετὴ ἔχει τὴν ἰσχὺν, ὡς καὶ πολεμουμένην αὐτὴν συμβαίνειν ἐπὶ πλέον περιφανεστέραν γίνεσθαι. οὐδὲν γὰρ ταύτης ἰσχυρότερον, οὐδὲν αὐτῆς δυνατώτερον. οὐκ ἐπειδὴ αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν τοσαύτην ἔχει τὴν ἰσχὺν, ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ ταύτην κεκτημένος καὶ τῆς ἄνωθεν ἀπολαύει ῥοπῆς· τῆς δὲ ἄνωθεν ἀπολαύων ῥοπῆς, καὶ τῆς ἐκεῖθεν ἀξιούμενος συμμαχίας, πάντων ἂν εἴη δυνατώτερος, καὶ ἀχείρωτος, καὶ ἀνάλωτος οὐκ ἀνθρώπων μόνον ἐπιβουλαῖς, ἀλλὰ καὶ ταῖς τῶν δαιμόνων μηχαναῖς. ὅπερ εἰδότες μὴ φεύγωμεν τὸ κακῶς πάσχειν, ἀλλὰ τὸ κακῶς ποιεῖν. τοῦτο γάρ ἐστι τὸ κακῶς πάσχειν. ὁ γὰρ τὸν πλησίον κακῶς διαθεῖναι ἐπιχειρῶν, ἐκεῖνον μὲν οὐδὲ ὅλως κατέβλαψεν. εἰ γὰρ καὶ πρὸς ὀλίγον κατέβλαψεν, ἐν τῷ παρόντι αἰῶνι τοῦτο πεποίηκεν· ἑαυτῷ δὲ τὰς ἀθανάτους κολάσεις ταμιεύεται, καὶ τὰς τιμωρίας τὰς ἀφορήτους, ἃς οὐκ ἂν ἑτέρως διαφυγεῖν δυνηθείημεν, εἰ μὴ παρασκευάσαιμεν ἑαυτοὺς ἑτοίμους πρὸς τὸ πάσχειν κακῶς, καὶ κατὰ τὴν διδασκαλίαν τοῦ δεσπότου εὐχόμεθα ὑπὲρ τῶν ταῦτα ἡμῖν διατιθέντων. τοῦτο γὰρ ἡμῖν πολὺν προξενήσει τὸν μισθὸν, καὶ παρασκευάσει τῆς τῶν οὐρανῶν βασιλείας ἀξιωθῆναι, ἧς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ πατρὶ, ἅμα τῷ ἁγίῳ πνεύματι δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΗΘΙΚΟΝ

Λογ.

Λογ. ξβ. 2 ΚΑΙ ΕΙΔΕΝ ΙΟΥΔΑΣ ΘΥΓΑΤΕΡΑ ΑΝΘΡΩπου Χαναναίου, ᾗ ὄνομα Σαυά, καὶ ἔλαβεν αὐτήν, καὶ εἰσῆλθε πρὸς αὐτήν, 3 Καὶ συλλαβοῦσα ἔτεκεν υἱόν, καὶ ἐκάλεσε τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἤρ.

Ἱκανῶς ἡμᾶς πρώην ἡ κατὰ τὸν Ἰωσὴφ ἱστορία ἐδίδαξε τοῦ φθόνου τὴν λύμην, καὶ ὅπως τὸ ὀλέθριον τοῦτο πάθος τὴν τίκτουσαν αὐτὸ ψυχὴν πρότερον διαφθείρει. καὶ εἴδετε ὅπως ὑπὸ τούτου τοῦ πάθους συσχεθέντες οἱ ἀδελφοὶ τοῦ Ἰωσήφ, καὶ τῆς συγγενείας ἐπελάθοντο, καὶ θηρίων ἀγρίων ὠμότητα πρὸς τὸν οὐδὲν ἠδικηκότα ἐπεδείξαντο, τὴν μὲν ἑαυτῶν κακίαν ἔκδηλον πεποιηκότες, τὸν δὲ ἀδελφὸν οὐδὲν τοσοῦτον καταβλάψαντες, ὅσον ἑαυτοὺς αἰσχύνῃ περιέβαλλον. Εἰ γὰρ καὶ βαρβάροις αὐτὸν πεπράκασι, κἀκεῖνοι πάλιν ἀπέδοντο τῷ τοῦ Φαραὼ ἀρχιμαγείρῳ· ἀλλ' ὅμως ἐπειδὴ εἶχε τὴν ἄνωθεν αὐτῷ ῥοπὴν ἐν ἅπασιν ἐπαρκοῦσαν, πάντα κοῦφα καὶ ῥᾴδια αὐτῷ ἐφαίνετο. καὶ ἐβουλόμην μὲν καὶ σήμερον τῆς αὐτῆς ἱστορίας ἅψασθαι, καὶ ἐντεῦθεν ὑμῖν ὑφᾶναι τὴν διδασκαλίαν. ἀλλ' ἐν μέσῳ ἑτέρα τις διήγησις παρέγκειται, ἣν οὐκ ἄξιον παραδραμεῖν, ἀλλὰ καὶ αὐτήν, ὡς οἷόν τε, διερευνησαμένους, τότε πάλιν ἐπὶ τὴν κατὰ τὸν Ἰωσὴφ ὑπόθεσιν ἐξελθεῖν. τίς οὖν ἐστιν ἡ ἐν μέσῳ κειμένη διήγησις; ἡ κατὰ τὸν Ἰούδαν. Οὗτος γὰρ θυγατέρα Χαναναίου λαβὼν γυναῖκα τὴν Σαυάν, καὶ ἐσχηκὼς ἐξ αὐτῆς τρεῖς παῖδας, ἔλαβε, φησί, τῷ πρωτοτόκῳ Ἢρ τὴν Θάμαρ γυναῖκα. ἐπειδὴ δὲ πονηρὸς ἐφάνη ἐναντίον κυρίου, ἀπέκτεινεν αὐτὸν ὁ Θεός, καὶ ἐπέτρεψε τῷ Αὐνὰν λαβόντι τὴν τοῦ ἀδελφοῦ γυναῖκα ἀναστῆσαι σπέρμα τῷ ἀδελφῷ. τοῦτο γὰρ ὁ νόμος ἐκέλευεν, ἀτέκνου ἀποθανόντος ἀδελφοῦ τὸν ἀδελφὸν λαβόντα τὴν γυναῖκα, ἀνιστᾶν τῷ ἀδελφῷ σπέρμα.

Δευτ. κε. ε.
Ματθ. κβ. κδ.

7 Ἀλλὰ καὶ τοῦτον πονηρὸν φανέντα ἐθανάτωσεν ὁ Θεός.

Τοῦτο τὸν Ἰούδαν εἰς φόβον κατέστησε, τὴν δύο παίδων τὴν ἀναίρεσιν οὕτω ταχεῖαν θεασάμενον. καὶ βουλόμενος τὴν Θάμαρ παραμυθήσασθαι, ὑπέσχετο καὶ τὸν ἕτερον υἱὸν δώσειν αὐτῇ, καὶ οὐκ ἐπλήρου τὰ ἐπαγγελθέντα, δεδιὼς μὴ καὶ αὐτὸς ὁμοίως τοῖς ἀδελφοῖς τὴν τιμωρίαν δέξηται. ταύταις οὖν ταῖς ὑποσχέσεσι τρεφομένη ἡ Θάμαρ ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ πατρὸς αὐτῆς, φησίν, ἐκαθέζετο, ἀναμένουσα εἰς ἔργον ἐλθεῖν τοῦ πενθεροῦ τὴν ὑπόσχεσιν· καὶ ὁρῶσα τὸν Ἰούδαν οὐ βουλόμενον τὰ ἐπαγγελθέντα πληροῦν, τέως πράως ἔφερεν οὐκ ἀνεχομένη τὴν πρὸς ἕτερον συνουσίαν, ἀλλὰ στέργουσα τὴν χηρείαν, καὶ καιρὸν ἐπιτήδειον ἀναμένουσα. ἐσπούδαζε γὰρ ἐκ τοῦ πενθεροῦ τεκνοποιῆσαι. καὶ ἐπειδὴ εἶδε τὴν πενθερὰν τελευτήσασαν, καὶ τὸν Ἰούδαν εἰς Θάμνα παραγινόμενον, ὥστε κεῖραι τὰ ποίμνια, κλέψαι βουλομένη τὴν συνουσίαν τοῦ πενθεροῦ, καὶ ἐξ ἐκείνου ἐπιθυμοῦσα τεκνοποιῆσαι, οὐ δι' ἀσέλγειαν (μὴ γένοιτο) ἀλλὰ διὰ τὸ μὴ δόξαι ἀνώνυμός τις εἶναι· ἄλλως δὲ καὶ οἰκονομία ἦν τὸ γινόμενον, ὅθεν καὶ εἰς ἔργον ἐξελθεῖν τὰ βουληθέντα αὐτῇ ἐγένετο. 14 Περιελομένη γάρ, φησι, τὰ ἱμάτια τῆς χηρεύσεως αὐτῆς, καὶ περιβαλλομένη θέριστρον καὶ καλλωπισαμένη ἐκάθισε πρὸς ταῖς πύλαις.

Εἶτα ὥσπερ ἀπολογουμένη ὑπὲρ αὐτῆς ἡ θεία γραφή, φησίν, Εἶδε γὰρ ὅτι μέγας γέγονε Σηλώμ· αὐτὸς δὲ οὐκ ἔδωκεν αὐτὴν αὐτῷ γυναῖκα· Καὶ διὰ τοῦτο ἐπὶ ταύτην ὥρμησε τὴν ἀπάτην. 15 Ὁ μέντοι Ἰούδας νομίσας αὐτὴν πόρ-

νην

νην εἶ) (κατεκαλύψατο γὰρ ἐκείνη τὸ πρόσωπον, ὥστε μὴ κατάδηλος γενέσθαι)

16 Ἐξέκλινε πρὸς αὐτήν. ἡ δὲ εἶπε, τί μοι δώσεις; 17 Ὁ δὲ ὑπέσχετο ἔριφον αἰγῶν ἀποστέλλειν. ἡ δὲ εἶπεν, ἐὰν δῷς ἀρραβῶνα, ἕως τοῦ ἀποστεῖλαί σε.

18 Καὶ ἔδωκε τὸν δακτύλιον, καὶ τὸν ὁρμίσκον, καὶ τὴν ῥάβδον, καὶ εἰσῆλθε πρὸς αὐτήν, καὶ ἐν γαστρὶ ἔλαβεν ἐξ αὐτοῦ. Ἀλλὰ μηδεὶς ταῦτα ἀκούων καταγινωσκέτω τῆς Θάμαρ. ὡς γὰρ ἔφθην εἰπών, οἰκονομίᾳ ὑπηρετεῖτο, καὶ διὰ τοῦτο οὔτε αὐτὴ μέμψιν τινὰ ὑπέμεινεν, οὔτε ὁ Ἰούδας ἐγκλήμασιν ὑπεύθυνος γέγονε. καὶ γὰρ ἐντεῦθεν ὁδῷ προβαίνων εὑρήσεις ἐκ τῶν παίδων τῶν τούτῳ τεχθέντων τὸν Χριστὸν κατάγοντα τὸ γένος· ἄλλως δὲ καὶ τὰ δύο παιδία κατ᾽ αὐτὸν τικτόμενα τῶν δύο λαῶν ἦν τύπος, καὶ προαναφώνησις τῆς πολιτείας τῆς Ἰουδαϊκῆς καὶ τῆς πνευματικῆς. ἀλλὰ τέως ἴδωμεν μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Ἰούδα, ὅπως χρόνου μικροῦ παραδραμόντος, καὶ τοῦ πράγματος εἰς φανερὸν ἐλθόντος, ὁ Ἰούδας ἑαυτῷ δικάζει, ἐκείνην ἀπαλλάττων ἐγκλημάτων. ἐπειδὴ τοίνυν ἐπλήρωσεν, ὅπερ ἐβούλετο ἡ Θάμαρ, πάλιν ἀμείψασα τὸ σχῆμα, φησιν, ἐκεῖθεν μὲν ἀνεχώρησεν, ἀπῆλθε δὲ εἰς τὸν οἶκον αὐτῆς. ὁ μέντοι Ἰούδας τούτων οὐδὲν ἐπιστάμενος τὴν ὑπόσχεσιν ἐπλήρου, καὶ τὸν ἔριφον ἀπέστειλεν, ἵνα τὸν ἀρραβῶνα τὸν παρ᾽ αὐτοῦ δοθέντα ἀναλάβῃ. ἀλλ᾽ οὐδαμοῦ τῆς γυναικὸς εὑρεθείσης ἐπανῆλθεν ὁ παῖς μηνύων τῷ Ἰούδᾳ, ὡς οὐδαμοῦ ἐπιστῆναι τῇ γυναικὶ δεδύνηται. Ταῦτα μαθὼν ὁ Ἰούδας εἶπε, φησι, μήποτε καταγνωσθῶμεν, ὡς ἀγνώμονες νομισθέντες; οὐδὲ γὰρ ᾔδει τὸ γεγενημένον. ἀλλὰ τριῶν μηνῶν διελθόντων, καὶ τοῦ ὄγκου τῆς γαστρὸς μηνύοντος τὸν τόκον, καὶ οὐδενὸς ἑτέρου ἐπισταμένου τὴν κλοπὴν τῆς συνουσίας, 24 Ἀπηγγέλη, φησί, τῷ Ἰούδᾳ, ὅτι ἐν γαστρὶ ἔχει ἐκ πορνείας. καὶ μαθὼν εἶπεν, ἐξαγάγετε αὐτήν, καὶ κατακαυθήτω. Μεγάλη ἡ ἀγανάκτησις, ἀφόρητος ἡ τιμωρία, ἐπειδὴ καὶ τὸ ἁμάρτημα μέγα εἶναι ἐδόκει. τί οὖν ἡ Θάμαρ; ἐξαποστείλασα ἃ ὑπὲρ ἀρραβῶνος ἕνεκεν εἰλήφει, φησίν, οὗτινος ταῦτά ἐστι, παρ᾽ ἐκείνου τῆς γαστρὸς τὸν ὄγκον ἐδεξάμην. σκόπει πῶς σιγῶσα ἀξιοπίστους μάρτυρας ἐπάγεται φωνὴν ἀφιέντας, καὶ ἰσχύοντας ἀθῷον ταύτην ἀποδεῖξαι τοῦ ἐγκλήματος. ἐπειδὴ γὰρ τριῶν ἔδει μαρτύρων περὶ τῆς τοιαύτης ὑποθέσεως ἐγκαλουμένῃ, διὰ τοῦτο καὶ αὐτὴ ὡσανεὶ λαμπρὰν φωνὴν ἀφιέντα οὕτω διαπέμπεται τὰ τρία εἴδη τοῦ ἀρραβῶνος, τὸν δακτύλιον, τὸν ὁρμίσκον, τὴν ῥάβδον, καὶ οἴκοι καθημένη καὶ σιγῶσα τὴν νίκην ἤρατο. 26 Ἐπιγνοὺς γὰρ ὁ Ἰούδας εἶπε, δεδικαίωται αὕτη, ἢ ἐγώ, οὗ εἵνεκεν οὐκ ἔδωκα αὐτὴν Σηλὼμ τῷ υἱῷ μου. Τοῦτ᾽ ἔστιν, ἐκείνη μὲν ἀνεύθυνος, ἐγὼ δὲ ἑαυτὸν καταδικάζω, καὶ μηδενὸς ἐλέγχοντος ἐμαυτὸν ἐκκαλύπτω· μᾶλλον δὲ ἀρκοῦντα ἔλεγχον ἔχω, τὸν ἀρραβῶνα τὸν παρ᾽ ἐμοῦ δοθέντα. Εἶτα ἀπολογίαν πάλιν ὑπὲρ τῆς αὐτῆς Θάμαρ συντιθείς, φησιν, οὗ εἵνεκεν οὐκ ἔδωκα αὐτὴν Σηλὼμ τῷ υἱῷ μου. Τάχα δὲ τοῦτο γέγονε καὶ δι᾽ ἣν μέλλω ἐρεῖν αἰτίαν. ἐπειδὴ γὰρ ἐνόμιζεν ὁ Ἰούδας παρὰ τὴν ἐκείνης αἰτίαν τὸν θάνατον ἐπενηνέχθαι τῷ Ἢρ καὶ τῷ Αὐνάν, καὶ τοῦτο δεδοικὼς τὸν Σηλὼμ αὐτῇ οὐ δέδωκε, καὶ ταῦτα ὑποσχόμενος· ἵνα γνῷ δι᾽ αὐτῶν τῶν πραγμάτων ὡς οὐκ ἐκείνη αἰτία τοῦ θανάτου ἐκείνοις γεγένηται, ἀλλὰ διὰ τὴν οἰκείαν πονηρίαν τὰς τιμωρίας ἐδέχοντο (ἀπέκτεινε γὰρ αὐτόν, φησιν, ὁ Θεός, καὶ πάλιν, ἐθανάτωσεν αὐτόν, περὶ τοῦ δευτέρου) διὰ τοῦτο αὐτὸς μίγνυται ἀγνοῶν τῇ οἰκείᾳ νύμφῃ, καὶ μανθάνει διὰ τῶν ἔργων ὅτι οὐχ ἡ ταύτης αἰτία, ἀλλ᾽ ἡ ἐκείνων κακία ὑπευθύνους αὐτοὺς τῇ τιμωρίᾳ γενέσθαι πεποίηκε. καὶ ἐξομολογησάμενος τὸ οἰκεῖον ἁμάρτημα, κἀκείνην τῆς τιμωρίας ἀπαλλάξας, Οὐ προσέθετο, φησιν, ἔτι τοῦ γνῶναι αὐτήν· Δεικνὺς ὅτι οὐδ᾽ ἂν τὸ πρότερον αὐτῇ συνεγένετο, εἰ μὴ ἀγνοίᾳ τὴν μίξιν εἰργάσατο. Εἶτα ἐπειδὴ διηγή-

σατο ἡμῖν ἡ θεία γραφὴ μετ᾽ ἀκριβείας τὴν γεγενημένην ἀπάτην ὑπὸ τῆς Θάμαρ,
λοιπὸν διδάσκει ἡμᾶς, καὶ τίνα ἐστὶ τὰ παρ᾽ αὐτῆς τικτόμενα παιδία.

27 Ἐγένετο γάρ, φησιν, ἡνίκα ἔτικτε, καὶ τῇδε ἦν δίδυμα ἐν τῇ γαστρὶ αὐτῆς.

28 Ἐγένετο δὲ ἐν τῷ τίκτειν αὐτήν, ὁ εἷς προεξήνεγκε τὴν χεῖρα. λαβοῦσα δὲ
ἡ μαῖα ἔδησεν ἐπὶ τὴν χεῖρα αὐτοῦ κόκκινον, λέγουσα, αὐτὸς ἐξελεύσεται πρότερος.

Ὅρα μοι ἐνταῦθα μυστήριον καὶ προαναφώνησιν τῶν μελλόντων ἔσεσθαι. μετὰ γὰρ τὸ
δῆσαι τὴν μαῖαν εἰς τὴν χεῖρα τὸ κόκκινον, ὥστε κατάδηλον αὐτὸν γενέσθαι,

29 Τότε ἐπισυνήγαγε τὴν χεῖρα, καὶ ἐξῆλθεν ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ.

Παρεχώρησε, φησι, τῷ ἀδελφῷ τὴν πρόοδον, καὶ ὁ τελευταῖος νομιζόμενος πρῶ-
τος ἐξήει, καὶ ὁ πρῶτος νομιζόμενος μετ᾽ ἐκεῖνον προήει. Καὶ εἶπεν ἡ μαῖα, τί
διεκόπη διὰ σὲ φραγμός; καὶ ἐκάλεσε τὸ ὄνομα αὐτοῦ Φαρές.

Διακοπὴ γὰρ ἑρμηνεύεται τὸ ὄνομα καὶ μερισμός, ὡς ἂν εἴποι τις.

30 Καὶ μετὰ τοῦτον ἐξῆλθεν ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ ὁ τὸ σημεῖον ἐπὶ τῆς χειρὸς τῆς δεξιᾶς
ἔχων, καὶ ἐκάλεσε τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ζαρᾶ, Ὃ ἑρμηνεύεται ἀνατολή. καὶ ὅτι
οὐχ ἁπλῶς ταῦτα γεγένηται, ἀλλὰ τύπος ἦν τῶν μελλόντων ἔσεσθαι, αὐτὰ δηλοῖ τὰ
πράγματα. οὐδὲ γὰρ κατὰ φύσεως ἀκολουθίαν ἦν τὸ γεγονός. πῶς γὰρ ἠδύνατο, μετὰ
τὸ δεθῆναι τὴν χεῖρα τῷ κοκκίνῳ, πάλιν συσταλῆναι καὶ δοῦναι πρόοδον τῷ μετὰ ταῦτα,
εἰ μὴ θεία τις ἦν δύναμις ἡ ταῦτα προοικονομοῦσα, καὶ καθάπερ ἐν σκιᾷ τινι προδι-
ετυποῦτο, ὅτι ἐξ ἀρχῆς καὶ ἐκ προοιμίων ὁ Ζαρᾶ, ὅπερ ἐστὶν ἀνατολή (οὗτος γὰρ ὁ τύπος
τῆς ἐκκλησίας) ἤρξατο προκύπτειν· καὶ μικρὸν προελθόντος αὐτοῦ καὶ ὑποχωρήσαντος,
ἡ νομικὴ παρατήρησις ἡ διὰ τοῦ Φαρὲς μηνυομένη ἐπεισῆλθε, καὶ χρόνῳ πολλῷ κρατοῦσα,
πάλιν τοῦ προτέρου ὑποχωρήσαντος, τοῦ Ζαρᾶ λέγω, προελθόντος, παρεχώρησε πάλιν τῇ
ἐκκλησίᾳ πᾶσα ἡ Ἰουδαϊκὴ πολιτεία. ἀλλὰ τάχα νῦν ἀναγκαῖον συντομώτερον πάλιν αὐτὸ
καὶ σαφέστερον εἰπεῖν. ἤρξαντο, καθάπερ ὁ Ζαρᾶ τὴν χεῖρα προεξήνεγκεν, ὁ Ἄβελ καὶ ὁ Ἐ-
νὼχ καὶ ὁ Νῶε καὶ ὁ Μελχισεδὲκ καὶ ὁ Ἀβραὰμ τῆς πρὸς τὸν Θεὸν εὐαρεστήσεως πολὺν ποιεῖσθαι
λόγον. εἶτα ἐπειδὴ εἰς πλῆθος ἐκπεσόντες πολλὰ φορτία ἁμαρτημάτων συνελέξαντο,
ἔδει δὲ μικρᾶς τινος αὐτοὺς παραμυθίας ἀπολαύειν, ὡς σκιά τις ὁ νόμος ἐδόθη, οὐχ ὅτι ἁ-
μαρτήματα ἀναιρῶν, ἀλλὰ ταῦτα ἀποδεικνὺς καὶ φανερὰ αὐτοῖς ἐργαζόμενος· ἵνα καθά-
περ τὰ ἀτελῆ παιδία γάλακτι τρεφόμενα εἰς ἀκμὴν ἡλικίας ἐλθεῖν δυνηθῇ. ἀλλ᾽
ἐπειδὴ οὐδὲ οὕτως ἀπώναντό τι, ἀλλὰ καίτοι ὑποδεικνύοντος τοῦ νόμου τῶν ἁμαρτημάτων τὸ
μέγεθος, οὗτοι πάλιν τούτοις ἀνεφύροντο, παραγενόμενος ὁ κοινὸς δεσπότης τὴν πνευ-
ματικὴν ταύτην καὶ ἐνάρετον πολιτείαν τῷ τῶν ἀνθρώπων ἐχαρίσατο γένει, ἧς τύπον ὁ
Ζαρᾶ ἐπλήρου. διὰ τοῦτο καὶ ὁ εὐαγγελιστὴς μέμνηται καὶ τῆς Θάμαρ καὶ τῶν ἐξ αὐτῆς τι-
κτέντων, καί φησιν, Ἰούδας δὲ ἐγέννησε τὸν Φαρὲς καὶ τὸν Ζαρᾶ ἐκ τῆς Θάμαρ. μὴ τοίνυν
ἁπλῶς παρατρέχωμεν τὰ ἐν ταῖς θείαις γραφαῖς κείμενα, μηδὲ ἐξ ἐπιπολῆς τοῖς λε-
γομένοις προσέχωμεν, ἀλλ᾽ εἰς τὸ βάθος ἑαυτοὺς καθέντες, καὶ τὸν ἐναποκείμενον πλοῦ-
τον καταμαθόντες, δοξάζωμεν τὸν ἡμέτερον δεσπότην τὸν μετὰ τοσαύτης σοφίας ἅπαν-
τα οἰκονομοῦντα. εἰ γὰρ μὴ τὸν σκοπὸν καὶ τὴν αἰτίαν ἑκάστου τῶν γινομένων ἐξετάζειν βουλοίμε-
θα, οὐ μόνον ταύτης κατηγορήσομεν ὡς τῷ πενθερῷ αὐτῆς μιγείσης, ἀλλὰ καὶ τὸν Ἀβραὰμ
αἰτιασόμεθα, ὡς παιδοκτόνον τῇ γνώμῃ γεγενημένον, καὶ τὸν Φινεές, ὡς κατ᾽ αὐτὸν δύο φό-
νους ἐργασάμενον. ἐὰν δὲ ἑκάστου τὴν αἰτίαν ἀκριβῶς καταμάθωμεν, κἀκείνους μέμψε-
ως ἀπαλλάξομεν, καὶ αὐτοὶ πολλὴν ἐκεῖθεν τὴν ὠφέλειαν καρπωσόμεθα. ἀλλὰ τὰ μὲν
κατὰ τὴν ἱστορίαν ταύτην, ὡς ἡμῖν οἷόν τε ἦν, διεξεληλύθαμεν ἐπὶ τῆς ὑμετέρας ἀγά-
πης.

Ματθ. α. γ.

πης. εἰ δὲ μὴ ἀπεκάμετε, καὶ βούλεσθε, καὶ τῆς ἑξῆς ἐφαψόμεθα, καὶ πάλιν ἐπὶ τὴν κατὰ τὸν θαυμαστὸν Ἰωσὴφ διήγησιν ἥξομεν, ἵνα μάθητε καὶ ἐκ τῶν σήμερον λεχθησομένων, ὅσα ὁ γενναῖος οὗτος ἀθλητὴς μετὰ τὰ ὀνείρατα ἐκεῖνα, τὰ τὴν βασιλείαν αὐτῷ μηνύοντα καὶ τὴν κατὰ τῶν ἀδελφῶν ἀρχήν, ὑπέμεινε, καὶ ὅπως ἀπὸ ἀγώνων ἀγῶνες αὐτὸν διεδέχοντο,
5 καὶ πειρασμοῖς πειρασμοὶ συνήπτοντο, καὶ ἐπάλληλα ἦν τὰ ναυάγια, καὶ ὁ κυβερνήτης οὐ κατεποντίζετο, καὶ σφοδροτέρου τοῦ χειμῶνος ἐπανισταμένου, καθάπερ ἐπὶ τῶν οἰάκων καθήμενος, οὕτω τὴν ναῦν ἴθυνεν. ἄξιον δὲ ἀκοῦσαι καὶ αὐτῶν τῶν ῥημάτων, ἵνα πάντα μετὰ ἀκριβείας μαθεῖν δυνηθῶμεν.

1 Ἰωσὴφ δέ, φησι, κατήχθη εἰς Αἴγυπτον, καὶ ἐκτήσατο αὐτὸν ὁ ἀρχιμάγειρος κεφ. λθ.
10 Φαραὼ ἐκ χειρὸς Ἰσμαηλιτῶν. Εἶτα ἐπειδὴ καὶ οἱ παρὰ τῶν ἀδελφῶν αὐτὸν ὠνησάμενοι, βάρβαροί τινες καὶ ἀλλόκοτοι ἦσαν τὸ ἦθος, καὶ πάλιν αὐτοὶ τῷ Αἰγυπτίῳ τῷ ἀρχιμαγείρῳ τοῦ Φαραὼ αὐτὸν ἀπέδοντο, καὶ διαφόρους ἤμειβε δεσπότας ὁ ἐν ταῖς ἀγκάλαις τοῦ πατρὸς ἀνατραφείς· ἵνα μὴ ξενιζώμεθα πῶς ἤνεγκε τὴν μοχθηρὰν ἐκείνην δουλείαν νέος ὤν, καὶ πάσης τοιαύτης σκληραγωγίας ἄπειρος, καὶ ἐν οἰκίᾳ μετὰ πολλῆς τῆς
15 πατρικῆς φιλοστοργίας ἀνατραφείς, ἐπήγαγεν ἡ γραφὴ λέγουσα,

2 Καὶ ἦν κύριος μετὰ Ἰωσήφ, καὶ ἦν ἀνὴρ ἐπιτυγχάνων.

Τί ἐστι, καὶ ἦν κύριος μετὰ Ἰωσήφ; συμπαρῆν αὐτῷ, φησιν, ἡ ἄνωθεν χάρις, καὶ αὐτὴ αὐτῷ πάντα τὰ δυσχερῆ ἐξευμάριζεν. αὕτη πάντα τὰ κατ' αὐτὸν ᾠκονόμει. αὕτη καὶ τοὺς ἐμπόρους ἐκείνους ἡμερωτέρους αὐτῷ κατέστησε, καὶ ἀποδόσθαι τῷ ἀρχιμαγείρῳ κατη-
20 νάγκασεν, ἵνα ὁδῷ προβαίνων οὕτω κατὰ μικρόν, καὶ διὰ τῶν πειρασμῶν τούτων ὁδεύων ἐπὶ τὸν τῆς βασιλείας θρόνον ἀνελθεῖν δυνηθῇ. ἀλλὰ σύ, ἀγαπητέ, ἀκούων, ὅτι ὑπέμενε τὴν δουλείαν τὴν παρὰ τοῖς ἐμπόροις, εἶτα διεδέξατο ἡ δουλεία ἡ παρὰ τοῦ ἀρχιμαγείρου, λόγιζε πῶς οὐκ ἐταράττετο, οὐδὲ διελογίζετο καθ' ἑαυτόν, καὶ ἠπόρει, καὶ ἔλεγε, τίς ἡ τῶν ὀνειράτων ἐκείνων ἀπάτη ἡ τοσαύτην τὴν περιφάνειάν μοι μηνύουσα;
25 ἰδοὺ γὰρ μετὰ τὰ ὀνείρατα ἐκεῖνα δουλεία, καὶ δουλεία χαλεπή, καὶ δεσπότας ἀμείβω, ἀπὸ τούτου πρὸς ἐκεῖνον, καὶ ἀπ' ἐκείνου πρὸς τοῦτον, καὶ ἀναγκάζομαι ἔθεσιν ἀλλοκότοις συναναμίγνυσθαι. ἆρα μὴ ἐγκατελείφθημεν; ἆρα μὴ παρώφθημεν παρὰ τῆς ἄνωθεν ῥοπῆς; οὐδὲν τοιοῦτον οὐκ εἶπεν, οὐκ ἐνενόησεν· ἀλλ' ἔφερε πάντα πράως καὶ γενναίως. ἦν γὰρ κύριος μετὰ Ἰωσήφ, καὶ ἦν ἀνὴρ ἐπιτυγχάνων. τί ἐστιν, ἐπιτυγχάνων;
30 πάντα αὐτῷ κατευώδου, πανταχοῦ προωδοποίει αὐτῷ ἡ ἄνωθεν χάρις, καὶ οὕτω φανερὰ ἦν ἡ ἐπανθοῦσα αὐτῷ χάρις, ὡς καὶ τῷ δεσπότῃ αὐτοῦ τῷ ἀρχιμαγείρῳ κατάδηλον τοῦτο γενέσθαι.

3 Ἤδει γάρ, φησιν, ὁ κύριος αὐτοῦ, ὅτι κύριος ἦν μετ' αὐτοῦ, καὶ πάντα ὅσα ἂν ποιῇ, κύριος εὐοδοῖ ἐν ταῖς χερσὶν αὐτοῦ. 4 Εὗρε δὲ Ἰωσὴφ χάριν ἐναντίον τοῦ κυρίου
35 αὐτοῦ, καὶ κατέστησεν αὐτὸν ἐπὶ τοῦ οἴκου αὐτοῦ, καὶ πάντα ὅσα ἦν αὐτῷ, ἔδωκε διὰ χειρὸς Ἰωσήφ. Εἶδες ὅσον ἐστὶν ὑπὸ τῆς ἄνωθεν βοηθεῖσθαι δεξιᾶς. ἰδοὺ γὰρ καὶ νέος, καὶ ξένος, καὶ αἰχμάλωτος, καὶ δοῦλος, καὶ πᾶσαν ἐγχειρίζεται παρὰ τοῦ δεσπότου τὴν οἰκίαν, καὶ πάντα διὰ χειρὸς αὐτοῦ δέδωκε, φησί. διὰ τί; ἐπειδὴ μετὰ τῆς ἄνωθεν συνεργείας καὶ τὸν οἰκεῖον τρόπον εἰσήνεγκεν. εὐηρέστει γὰρ αὐτῷ, φησιν, ἀντὶ τοῦ, μετὰ πολλῆς εὐνοίας ἅπαντα
40 διεπράττετο. Εἶτα βουλόμενος αὐτὸν ὁ φιλάνθρωπος Θεὸς ἐν πλείονι καταστῆσαι ἀδείᾳ, οὐκ ἀπήλλαξε τῆς δουλείας, οὐδὲ ἐν ἐλευθερίᾳ παρεσκεύασεν εἶναι. τοῦτο γὰρ αὐτῷ ἔθος ἀεὶ τοὺς ἐναρέτους ἄνδρας οὐκ ἀπαλλάττειν τῶν κινδύνων, οὐδὲ ἐλευθεροῦν τῶν πειρασμῶν, ἀλλ' ἐν αὐτοῖς τοῖς πειρασμοῖς τοσαύτην ἐπιδείκνυσθαι τὴν οἰκείαν ῥοπήν,

τὴν, ὡς αὐτοὺς τοὺς πειρασμοὺς ὑπόθεσιν αὐτῷ ἀρετῆς γίνεσθαι. διὰ τοῦτο καὶ ὁ μακάριος Δαβὶδ ἔλεγεν, Ἐν θλίψει ἐπλάτυνάς με. (Ψαλ. δ. α.) οὐχὶ τὴν θλίψιν ἀπήλασας, φησιν, οὐδὲ ταύτης ἀπαλλάξας ἐν ἀνέσει με εἶναι πεποίηκας, ἀλλ' ὅπερ ἐστὶ θαυμαστὸν καὶ παράδοξον, ἐν μέσῳ τῶν θλίψεων τυγχάνοντα ἐν ἀδείᾳ εἶναι παρεσκεύασας. οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα ποιεῖ ὁ φιλάνθρωπος δεσπότης. 5 Εὐλόγησε γὰρ τὸν οἶκον τοῦ Αἰγυπτίου διὰ τὸν Ἰωσήφ. Καὶ ἐμάνθανε λοιπὸν καὶ ὁ βάρβαρος, ὅτι τῶν ᾠκειωμένων ἐστὶ τῷ Θεῷ ὁ νομιζόμενος οἰκέτης. Καὶ ἐπέτρεψε, φησιν, ἅπαντα, ὅσα ἦν αὐτῷ, διὰ χειρὸς Ἰωσήφ.

6 Καὶ οὐκ ᾔδει οὐδέν, πλὴν τοῦ ἄρτου, οὗ ἤσθιε. Μονονουχὶ δεσπότην αὐτὸν κατέστησε πάσης τῆς ἑαυτοῦ οἰκίας. καὶ ἦν ὁ δοῦλος, ὁ αἰχμάλωτος, ὑπὸ τὴν ἑαυτοῦ χεῖρα ἔχων πάντα τὰ τοῦ δεσπότου. τοιοῦτόν ἐστιν ἀρετή. ὅπου γὰρ ἐὰν αὕτη φανῇ, πάντων περιγίνεται καὶ κρατεῖ. ὥσπερ γὰρ τοῦ φωτὸς ἀνατείλαντος ἀπελαύνεται τὸ σκότος, οὕτω καὶ νῦν τῆς ἀρετῆς φανείσης, ἐκποδὼν πᾶσα κακία γίνεται. ἀλλὰ τὸ πονηρὸν θηρίον, ὁ διάβολος θεασάμενος τοῦ δικαίου τὴν εὐδοκίμησιν, καὶ ὅτι δι' αὐτῶν τῶν νομιζομένων λυπηρῶν περιφανέστερος ἐγίνετο, τρίζων τοὺς ὀδόντας, καὶ μεμηνώς, καὶ οὐδὲ φέρων ὁρᾶν τὸν δίκαιον οὕτω καθ' ἑκάστην ἡμέραν λαμπρότερον γινόμενον, βόθρον αὐτῷ ἀνορύττει βαθὺν, καὶ κρημνόν, ὡς ἐνόμιζε, μέγιστον αὐτῷ τίκτοντα τὸν ὄλεθρον, καὶ χειμῶνα κατασκευάζει σφοδρὸν αὐτῷ τὸ ναυάγιον ἐργάσασθαι δυνάμενον. ἀλλ' ἐμάνθανεν οὐκ εἰς μακράν, ὅτι πρὸς κέντρα λακτίζει, καὶ κατὰ τῆς οἰκείας κεφαλῆς ἅπαντα διαπράττεται. Καὶ ἦν Ἰωσήφ, φησι, καλὸς τῷ εἴδει, καὶ ὡραῖος τῇ ὄψει. Τίνος ἕνεκεν ἡμῖν τὴν εὐμορφίαν τοῦ σώματος διηγεῖται; ἵνα μάθωμεν ὅτι οὐ μόνον τῇ κατὰ ψυχὴν εὐμορφίᾳ ἦν καλός, ἀλλὰ καὶ τῷ σώματι. ἐν αὐτῷ γὰρ τῷ ἄνθει τῆς ἡλικίας νέος ὤν, καὶ καλὸς τῷ εἴδει, καὶ ὡραῖος τῇ ὄψει. ταῦτα δὲ προλαβοῦσα διηγεῖται περὶ αὐτοῦ ἡ θεία γραφή, ἵνα διδάξῃ ἡμᾶς, ὡς ἁλοῦσα τῷ κάλλει τοῦ νεανίσκου ἡ Αἰγυπτία πρὸς τὴν παράνομον ἐκείνην μῖξιν αὐτὸν ἐκάλει.

7 Καὶ ἐγένετο, φησι, μετὰ ταῦτα. Τί ἐστι, μετὰ ταῦτα; μετὰ τὸ πάσης τῆς οἰκίας τὴν ἐξουσίαν αὐτῷ ἐμπιστευθῆναι, καὶ μετὰ τὸ ἐν τοσαύτῃ εἶναι τιμῇ ἀξιωθῆναι παρὰ τοῦ δεσπότου, Ἐπέβαλεν ἡ γυνὴ τοῦ κυρίου αὐτοῦ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῆς ἐπὶ τὸν Ἰωσήφ.

Ὅρα τὴν ἀναίδειαν τῆς ἀκολάστου γυναικός. οὐχ ὅτι δέσποινα εἶναι ἐνομίζετο ἐν διανοίᾳ ἔλαβεν, οὐχ ὅτι οἰκέτης ἦν ἐκεῖνος, ἀλλ' ὑπὸ τῆς εὐμορφίας ἁλοῦσα, καὶ τὸν ἐμπρησμὸν τὸν σατανικὸν δεξαμένη, ἐπιπηδᾷν ἐπεχείρει λοιπὸν τῷ νεανίσκῳ, καὶ τὸν πονηρὸν τοῦτον λογισμὸν ἐν τῇ διανοίᾳ συνέχουσα, καιρὸν ἐπεζήτει καὶ ἐρημίαν τὴν δυναμένην αὐτῇ συμπρᾶξαι πρὸς τὴν παράνομον ταύτην ἐπιχείρησιν. ὁ δέ, φησιν, οὐκ ἤθελεν, οὐκ ἐπείθετο, οὐδὲ κατεδέχετο τὰ παρ' ἐκείνης ῥήματα. ᾔδει γὰρ πολὺν αὐτῷ φέροντα τὸν ὄλεθρον. καὶ οὐ μόνον τὰ καθ' ἑαυτὸν ἐσκόπει, ἀλλὰ σπουδὴν ἐποιεῖτο κἀκείνην, καθ' ὅσον οἷόν τε, ἀπαλλάξαι τῆς μανίας καὶ τῆς ἀτόπου ταύτης ἐπιθυμίας. καὶ συμβουλὴν αὐτῇ εἰσάγει ἱκανὴν αὐτὴν καταιδέσαι, καὶ ποιῆσαι τὸ συμφέρον ἐπιγνῶναι.

8 Εἶπε γάρ, φησι, τῇ γυναικὶ τοῦ κυρίου αὐτοῦ. Ἡ δέσποινα παρὰ τοῦ δούλου συμβουλὴν δέχεται. Εἰ ὁ κύριός μου οὐ γινώσκει δι' ἐμὲ οὐδὲν τῶν ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ, ἀλλὰ πάντα ὅσα ἐστὶν αὐτῷ, δέδωκεν εἰς τὰς χεῖράς μου.

Ὢ εὐγνωμοσύνης ἀνδρός. ὅρα πῶς ἀπαριθμεῖται τοῦ δεσπότου τὰς εὐεργεσίας, ἵνα δείξῃ ὅσῃ τῇ ἀγνωμοσύνῃ ἐκείνη κέχρηται πρὸς τὸν ὁμόζυγον. Εἰ γὰρ ἐγώ, φησιν, ὁ οἰκέτης, ὁ ξένος, ὁ αἰχμάλωτος, τοσαύτης ἀπήλαυσα παρ' αὐτοῦ ἀδείας, ὡς ἅπαντα ὑπὸ τὴν χεῖρα εἶναι τὴν ἐμήν, καὶ οὐδέν ἐστιν, ὃ ὑπεξαιρεῖται τῆς χειρός μου, πλὴν σοῦ, ἀλλὰ πᾶσι μὲν αὐτὸς ἐπίκειμαι, μόνῃ δέ σοι ὑποτέταγμαι, καὶ ἔξω τυγχάνεις τῆς ἐμῆς ἐξουσίας.

ἐξουσίας. Εἶτα ἵνα χαλεπωτέραν δῷ τὴν πληγὴν, καὶ ὑπομνήσῃ τῆς εὐνοίας τοῦ ἀνδρὸς, καὶ
πείσῃ αὐτὴν μὴ ἀγνώμονα περὶ τὸν σύνοικον γενέσθαι, 9 Φησὶ, καὶ σὺ διὰ τοῦτο ἔξω
τῆς ἐξουσίας τῆς ἐμῆς τυγχάνεις, διὰ τὸ σὲ γυναῖκα αὐτοῦ εἶναι. Εἰ τοίνυν γυνὴ
αὐτοῦ τυγχάνεις, πῶς οὖν ποιήσω τὸ ῥῆμα τὸ πονηρὸν τοῦτο, καὶ ἁμαρτήσομαι ἐναντίον τοῦ
5 Θεοῦ; Ἐπειδὴ γὰρ ἐκείνη τὴν ἐρημίαν ἐζήτει, καὶ καιρὸν ἀνέμενε, λαθεῖν σπουδάζουσα
τὸν ἄνδρα, οὐδὲ οἰκέτας οὐδὲ ἐπὶ τῆς οἰκίας ἀπόντας, φησὶν οὗτος, πῶς δυνήσομαι ποιῆ-
σαι τὸ πονηρὸν τοῦτο, καὶ ἁμαρτήσομαι ἐναντίον τοῦ Θεοῦ; τί γὰρ νομίζεις; κἂν πάντας λα-
θεῖν δυνηθῶμεν, τὸν ἀκοίμητον ὀφθαλμὸν οὐ δυνάμεθα λαθεῖν. ἐκεῖνον μόνον δεδοικέναι
δεῖ, καὶ ἀγωνιᾷν, καὶ τρέμειν, ὥστε μὴ ὑπὸ τοῖς ἐκείνου ὀφθαλμοῖς παράνομόν τι δια-
10 πράξασθαι. καὶ ἵνα μάθωμεν τὴν ὑπερβάλλουσαν τοῦ δικαίου ἀρετὴν, καὶ ὅτι οὐχ ἅπαξ,
οὐδὲ δὶς, ἀλλὰ καὶ πολλάκις τὸν ἀγῶνα τοῦτον ὑπέμεινε, καὶ τῆς λέξεως ταύτης ἠνέχε-
το, καὶ συμβουλεύων οὐκ ἐπαύσατο, φησὶν ἡ γραφή· 10 Ἡνίκα δὲ ἐλάλει ἡμέ-
ραν ἐξ ἡμέρας, καὶ οὐχ ὑπήκουσεν αὐτῇ, Ἐπιτηρήσασα τὰ ἐπὶ τῆς οἰκίας διαπραττό-
μενα ἐπιπηδᾷ τῷ νεανίσκῳ, καθάπερ θηρίον θῆγον τοὺς ὀδόντας, καὶ ἐπισπασαμένη τῶν
15 ἱματίων κατεῖχε. μὴ ἁπλῶς τοῦτο παραδράμωμεν, ἀλλ' ἐννοήσωμεν ὅσον ὑπέμεινε τὸν
ἀγῶνα ὁ δίκαιος ἐκεῖνος. οὐ γὰρ οὕτω θαυμαστὸν ἦν, ὡς ἐμοί γε δοκεῖ, ἐν μέσῃ τῇ Βαβυλω-
νίᾳ καμίνῳ τοὺς τρεῖς παῖδας ὄντας ἀβλαβεῖς διαμεῖναι, καὶ μηδὲν ὑπὸ τοῦ πυρὸς πα-
θεῖν, ὡς θαυμαστὸν ἐγένετο καὶ παράδοξον τὸν θαυμαστὸν τοῦτον νεανίσκον κατασχεθέντα τῶν
ἱματίων ὑπὸ τῆς μιαρᾶς ταύτης καὶ ἀκολάστου μὴ ἐνδοῦναι, ἀλλὰ καὶ τὰ ἱμάτια ἀφέν-
20 τα ἐν ταῖς ἐκείνης χερσὶν, οὕτως ἀποπηδῆσαι. ὥσπερ γὰρ οἱ τρεῖς παῖδες ἐκεῖνοι διὰ τὴν
οἰκείαν ἀρετὴν τῆς ἄνωθεν ἀπολαύσαντες ῥοπῆς, τοῦ πυρὸς κρείττους ὤφθησαν· οὕτω　Δαν. γ.
καὶ οὗτος, ἐπειδὴ τὰ παρ' ἑαυτοῦ εἰσέφερε, καὶ τοὺς τῆς σωφροσύνης ἀγῶνας μετὰ πολλοῦ τοῦ τό-
νου ἐπεδείκνυτο, πολλῆς καὶ τῆς ἄνωθεν συμμαχίας ἀπήλαυσε, τῆς τοῦ Θεοῦ δεξιᾶς συμ-
πραττούσης αὐτῷ τοσοῦτον ἆθλον νικῆσαι, καὶ ἔξω τῶν δικτύων τῆς ἀσελγοῦς ἐκείνης κα-
25 ταστῆναι. καὶ ἦν ἰδεῖν λοιπὸν τότε τὸν θαυμάσιον τοῦτον γυμνὸν μὲν ἐξιόντα ἱματίων, ἐνδεδυμέ-
νον δὲ τὸ τῆς σωφροσύνης ἔνδυμα, καὶ καθάπερ ἀπό τινος πυρᾶς καὶ καμίνου ἀβλαβῆ διαφυ-
γεῖν, καὶ οὐ μόνον οὐ κατακαυθέντα, ἀλλὰ καὶ λαμπρότερον καὶ φαιδρότερον γεγενημένον.
ἀλλ' ὅρα μετὰ τοσαύτην νίκην, μετὰ τοσαύτην ἀνδρείαν, ὑπὲρ ὧν ἐχρῆν αὐτὸν στεφα-
νωθῆναι, ὑπὲρ ὧν ἐχρῆν αὐτὸν ἀνακηρυχθῆναι, πάλιν ὡσανεὶ ὑπεύθυνον τὰ μυρία
30 ὑπομένοντα δεινά. ἡ γὰρ Αἰγυπτία ἐκείνη οὐ φέρουσα λοιπὸν τὴν αἰσχύνην καὶ τὸ ὄνει-
δος, ἣ περιέβαλλεν ἑαυτὴν ἀδυνάτοις ἐπιχειρήσασα, πρότερον μὲν τοὺς ἐπὶ τῆς οἰκί-
ας συγκαλεσαμένη κατηγορεῖ τοῦ νεανίσκου, καὶ τὰ παρ' αὐτῆς μανικῶς πραχθέντα, ὡς
παρ' ἐκείνου εἰρημένα φήσασα, οὕτως ἀπατᾷν ἅπαντας ἐπεχείρει. τοιοῦτον γὰρ ἔθος τῇ
κακίᾳ, ἀεὶ πρὸς τὴν ἀρετὴν ἀγωνιζομένην τὰ ἑαυτῆς ἐλαττώματα ἐκείνῃ ἐπιχει-
35 ρεῖν προστρίβεσθαι· ὃ δὴ καὶ αὕτη τότε ἐποίει, τὸν νεανίσκον ὡς ἀκόλαστον διαβάλλουσα,
καὶ ἑαυτῇ προσωπεῖον σωφροσύνης περιτιθεῖσα, καὶ λέγουσα διὰ τοῦτο κἀκεῖνον τὰ ἱμά-
τια καταλελοιπέναι, καὶ ταύτην ταῦτα κατεσχηκέναι. καὶ ὁ φιλάνθρωπος Θεὸς ἐμακρο-
θύμει καὶ ἠνείχετο, ἵνα διὰ πάντων τὸν ἑαυτοῦ οἰκέτην λαμπρότερον ἀποφήνῃ. ταῦτα
γὰρ ἅπαντα ἐλθόντι τῷ ἀνδρὶ μετὰ πολλῆς τῆς κακουργίας εἰποῦσα καὶ κατηγορήσασα
40 τοῦ νεανίσκου ἔλεγεν, 17 Εἰσῆλθε πρὸς μὲ, * ὃν εἰσήγαγες πρὸς ἡμᾶς, ἐμ-
παῖξαι " μοι. Ἀθλία καὶ ταλαίπωρε, οὐκ " αὐτὸς εἰσήγαγεν, ὥστε ἐμπαῖξαι " σοι,
ἀλλ' ὁ διάβολός σε εἰσήγαγεν, ὥστε μὴ μόνον μοιχαλίδα γενέσθαι, ἀλλὰ τὸ ἧκον εἰς
σὲ, καὶ φόνον ἐργάσασθαι. καὶ ἐδείκνυ λοιπὸν εἰς ἀπόδειξιν τῶν παρ' αὐτῆς λεγομένων τὰ ἱ-

[illegible]

μάτια τοῦ νεανίσκου. ἐννόει μοι ἐνταῦθα τοῦ κοινοῦ πάντων ἀνθρώπων δεσπότου τὴν φιλανθρωπίαν. ὥσπερ γὰρ τὸν ἀδελφὸν αὐτὸν ἐξείλετο βουλομένων αὐτὸν ἀνελεῖν, καὶ παρεσκεύασε πρότερον μὲν κατὰ τὴν συμβουλὴν τοῦ Ῥουβεὶμ εἰς τὸν λάκκον ἐμβληθῆναι, καὶ μετὰ ταῦτα πάλιν κατὰ τὴν συμβουλὴν τοῦ Ἰούδα τοῖς ἐμπόροις διαπραθῆναι, ἵνα τῶν ὀνειράτων ἡ ἔκβασις εἰς ἔργον ἐλθοῦσα πείσῃ τὸν δίκαιον, ὡς οὐ μάτην οὐδὲ εἰκῆ ἐκεῖνα αὐτῷ προεμηνύετο· οὕτω καὶ νῦν ἡ ἄνωθεν χεὶρ ἦν, ἡ τὸν βάρβαρον ἐκεῖνον κατέχουσα, καὶ μὴ συγχωρήσασα εὐθέως ἐπὶ τὴν σφαγὴν ὁρμῆσαι τοῦ νεανίσκου. τί γὰρ ἦν τὸ κωλῦον μαθόντα ὡς εἰς αὐτὴν τὴν εὐνὴν ἀδικῆσαι αὐτὸν ἐπεχείρησε, μὴ τοῦτο ποιῆσαι; ἀλλ' ὁ εὐμήχανος Θεὸς τοσαύτην παρεσκεύασεν αὐτὸν ἐπιδείξασθαι τὴν πραΰτητα, ἵνα ἐμβληθεὶς τῷ δεσμωτηρίῳ, καὶ πάλιν ἐκεῖ τὴν οἰκείαν ἐπιδειξάμενος ἀρετὴν, οὕτως ἐπὶ τὴν ἀρχὴν τῆς βασιλείας παραγένηται. 19 Ἐθυμώθη γάρ, φησιν, ὁ κύριος αὐτοῦ, 20 Καὶ ἐνέβαλεν αὐτὸν εἰς τὸ ὀχύρωμα, ὅπου οἱ δεσμῶται τοῦ βασιλέως κατέχονται. Εἰ μὲν γὰρ μὴ ἐπίστευσεν, οὐκ ἐχρῆν αὐτὸν ἐμβαλεῖν ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ. εἰ δὲ ἐπίστευσε πάλιν ἀληθὲς εἶναι τὸ παρὰ τῆς Αἰγυπτίας λεγόμενον, οὐδὲ οὕτω δεσμωτηρίου ἄξιος ἦν, ἀλλὰ ἀποτμηθῆναι, καὶ δίκην δοῦναι τὴν ἐσχάτην. ἀλλ' ὅταν ἡ ἄνωθεν δεξιὰ τὴν ἑαυτῆς πρόνοιαν ἐπιδείκνυται, πάντα εὔκολα καὶ ῥᾴδια γίνεται, καὶ οἱ ἄγριοι ἡμερώτεροι καθίστανται. τότε δὲ καὶ ἡ ἄνωθεν ῥοπὴ μετὰ δαψιλείας ἡμῖν παραγίνεται, ὅταν πολλὴν καὶ ὑμεῖς τὴν ἀρετὴν ἐπιδειξώμεθα. ἐπειδὴ γὰρ μεγάλως οὗτος ἠγωνίσατο, διὰ τοῦτο καὶ μεγάλων ἀπολαύει τῶν ἀμοιβῶν. καὶ μετὰ τὴν τοσαύτην ἀνδρείαν ἀπήγετο εἰς τὸ δεσμωτήριον, καὶ σιγῇ πάντα ὑπέμενεν. ἴστε γὰρ ὅπως οἱ μηδὲν ἑαυτοῖς συνειδότες πονηρὸν, ἐπειδὰν ὡς ὑπεύθυνοι καταδικάζονται, πόσῃ κέχρηνται πολλάκις τῇ παρρησίᾳ καὶ τῇ ἐλευθεροστομίᾳ, κατεξανιστάμενοι καὶ μεγαλοφρονοῦντες κατὰ τῶν τὴν δίκην αὐτοῖς ἀνευθύνοις οὖσιν ἐπαγόντων. ἀλλ' οὗτος οὐχ οὕτως· ἀλλὰ καὶ σιγᾷ, καὶ πάντα πράως δέχεται, καὶ ἀνέμενε μετὰ πολλῆς τῆς ὑπομονῆς τὴν τοῦ Θεοῦ ῥοπήν. ὅρα γὰρ πῶς καὶ ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ ὢν πάλιν τὴν ἀρχὴν ἅπασαν αὐτὸς ἐδέχετο παρὰ τοῦ δεσμοφύλακος. Εἰκότως.

21 Ἦν γάρ, φησι, κύριος μετὰ Ἰωσήφ, καὶ κατέχεεν αὐτοῦ ἔλεος. Τί ἐστι τὸ κατέχεεν αὐτοῦ ἔλεος; πρὸς οἶκτον ἐπέκαμψε τὸν ἀρχιδεσμοφύλακα, καὶ πολλὴν περὶ αὐτὸν τὴν εὔνοιαν ἐπιδείξασθαι παρεσκεύασεν. Ἔδωκε γὰρ αὐτῷ χάριν ἐναντίον αὐτοῦ. Ἀληθῶς οὐδὲν μακαριστότερον τοῦ τῆς ἄνωθεν εὐνοίας ἀπολαύοντος.

22 Ἔδωκε γάρ, φησιν, ὁ ἀρχιδεσμοφύλαξ τὸ δεσμωτήριον διὰ χειρὸς τῷ Ἰωσήφ. Ὅρα πῶς ὑπεξίσταται ὁ δεσμοφύλαξ καὶ παραχωρεῖ, καὶ αὐτῷ τὴν αὐθεντίαν ἐπιτρέπει, καὶ πάντας τοὺς ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ ὑπὸ τὴν ἐκείνου ἐξουσίαν εἶναι ἐκέλευσε.

23 Καὶ οὐκ ἦν ὁ ἀρχιδεσμοφύλαξ γινώσκων οὐδέν. πάντα γὰρ ἦν διὰ χειρὸς Ἰωσήφ, διὰ τὸ τὸν κύριον μετ' αὐτοῦ εἶναι, καὶ ὅσα αὐτὸς ἐποίει, κύριος εὐώδου ἐν ταῖς χερσὶν αὐτοῦ. Σκόπει πῶς συμπαρῆν αὐτῷ διηνεκῶς ἡ χάρις ἡ ἄνωθεν, καὶ πάντα ἅπερ ἔπραττε χάριτος ἦν πεπληρωμένα.

ΗΘΙΚΟΝ Τοῦτο τοίνυν καὶ ἡμεῖς σπουδάσωμεν, ἵνα μεθ' ἑαυτῶν ἔχωμεν ἀεὶ τὸν κύριον, καὶ ἵνα τὰ παρ' ἡμῶν γινόμενα ὑπ' ἐκείνου κατευοδῶται. ὁ γὰρ ταύτης ἀξιωθεὶς τῆς ῥοπῆς, κἂν ἐν μέσοις τοῖς δεινοῖς ὢν τυγχάνῃ, καταγελάσεται πάντων, καὶ οὐδὲν αὐτὰ ἡγήσεται, τοῦ δεσπότου τῶν ὅλων, τοῦ πάντα ποιοῦντος καὶ μετασκευάζοντος, κατευοδοῦντος αὐτῷ ἅπαντα, καὶ τὰ δυσχερῆ ῥᾴδια ἀπεργαζομένου. πῶς δὲ δυνησόμεθα μεθ' ἑαυτῶν ἔχειν τὸν κύριον, καὶ ὑπ' αὐτοῦ κατευοδοῦσθαι ἐν ἅπασιν; ἐὰν νήφοντες ὦμεν καὶ ἐγρηγορότες, καὶ μιμησώμεθα τοῦ

νέου

νέου τούτου τὴν ἐπιφροσύνην, καὶ τὴν ἄλλην ἀρετήν, καὶ τὸ φρόνημα τὸ γενναῖον, καὶ ἴδωμεν ὅτι οὕτω χρὴ μετὰ ἀκριβείας ἅπαντα διαπράττεσθαι, ὡς μηδέποτε ὑπὸ τοῦ δεσπότου καταγνωσθῆναι, ἀλλ', ὅτι οὐχ οἷόν τέ ἐστι λαθεῖν ἐκεῖνον τὸν ἀκοίμητον ὀφθαλμόν, εἰδέναι, ἀλλ' ἀνάγκη πάντως τὸν ἁμαρτόντα ταῖς τιμωρίαις ὑπεύθυνον γενέσθαι. καὶ μὴ προτιμότερον ἡγώμεθα τὸν τῶν ἀνθρώπων φόβον τῆς τοῦ Θεοῦ ἀγανακτήσεως, ἀλλὰ μνημονεύωμεν διὰ παντὸς τῶν ῥημάτων τοῦ Ἰωσὴφ λέγοντος, πῶς ποιήσω τὸ ῥῆμα τὸ πονηρὸν τοῦτο, καὶ ἁμαρτήσομαι ἐναντίον τοῦ Θεοῦ; ὅταν τις οὖν λογισμὸς ἡμᾶς διαταράττῃ, τοῦτο ἐν τῇ διανοίᾳ στρέφωμεν τὸ ῥῆμα, καὶ παραχρῆμα φυγαδεύεται πᾶσα ἄτοπος ἐπιθυμία. εἴτε οὖν σωμάτων ἐπιθυμία τις ἁλῷ, εἴτε χρημάτων ἔρωτι, εἴτε ἄλλῃ τινὶ ἀτόπῳ ἡδονῇ, εὐθέως τοῦτο λογιζέσθω, ὅτι ἐκεῖνος ἡμῖν ἐστιν ὁ δικάζων, ὃν οὐχ οἷόν τε λαθεῖν οὐδὲ τὰ ἐν τῇ διανοίᾳ βουλευόμενα, καὶ πάντως διαφευξόμεθα καὶ τὰς τοῦ διαβόλου μηχανάς, καὶ ἀπολαύσομεν πολλῆς τῆς ἄνωθεν συμμαχίας, ἧς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ πατρὶ ἡ δόξα, ἅμα τῷ ἁγίῳ πνεύματι, νῦν καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Λογ. ξγ. ΚΑΙ ΟΥΚ ΗΝ ΓΙΝΩΣΚΩΝ ΟΥΔΕΝ Ο ΑΡΧΙΔΕΣΜΟΦΥΛΑΞ διὰ Ἰωσήφ.

ΤΑ λείψανα τῶν χθὲς ἡμῖν εἰρημένων βουλόμεθα σήμερον ἀποδοῦναι τῇ ὑμετέρᾳ ἀγάπῃ, καὶ τῆς κατὰ τὸν Ἰωσὴφ πάλιν ἱστορίας ἅψασθαι. ἴστε γὰρ ὅτι χθὲς εἰς μῆκος * ἐκταθέντος τοῦ λόγου οὐκ ἰσχύσαμεν περαιτέρω προελθεῖν, ἀλλὰ μέχρις ἐκείνου τὸν λόγον ἐστήσαμεν, ἡνίκα διὰ τὴν τῆς Αἰγυπτίας συκοφαντίαν ὑπὸ τοῦ ἀρχιμαγείρου εἰς τὸ δεσμωτήριον ἐνεβλήθη. διὸ σήμερον ἀναγκαῖον διδάξαι τὴν ὑμετέραν ἀγάπην τὰ κατὰ τὸ δεσμωτήριον αὐτῷ συμβεβηκότα. ἐπειδὴ γὰρ ἐνεβλήθη εἰς τὸ ὀχύρωμα, καὶ παρεδόθη τῷ ἀρχιδεσμοφύλακι, κἀκεῖ τοσαύτη γέγονεν εἰς αὐτὸν ἡ παρὰ τοῦ Θεοῦ ῥοπή, ὡς πᾶσαν τὴν ἀρχὴν τοῦ δεσμωτηρίου αὐτὸν ἐμπιστευθῆναι παρὰ τοῦ ἀρχιδεσμοφύλακος. καὶ οὐκ ἦν γινώσκων, φησίν, οὐδὲν ὁ ἀρχιδεσμοφύλαξ διὰ Ἰωσήφ. εἶδες πῶς ἐν αὐταῖς ταῖς θλίψεσι γενόμενος οὐδεμίαν αἴσθησιν ἐλάμβανε τῶν λυπηρῶν, ἀλλ' ἡ εὐμήχανος τοῦ Θεοῦ σοφία πάντα μετέβαλε τὰ λυπηρά. καὶ καθάπερ τὸν μαργαρίτην κἂν ἐν βορβόρῳ τις καταχώσειε, τὸ οἰκεῖον κάλλος ἐπιδείκνυται), οὕτω καὶ ἡ ἀρετή, ὅπου δ' ἂν αὐτὴν ἐμβάλῃς, τὴν οἰκείαν δύναμιν ἐπιδείκνυται, κἂν ἐν δουλείᾳ, κἂν ἐν δεσμωτηρίῳ, κἂν ἐν θλίψει, κἂν ἐν ἀνέσει. ἐπεὶ οὖν καὶ ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ ἐμβληθεὶς εἷλε τὸν ἀρχιδεσμοφύλακα, καὶ πάντων τῶν αὐτόθι τὴν ἐξουσίαν ἐδέξατο παρ' αὐτοῦ, ἴδωμεν καὶ ἐν ταύτῃ ὅπως τῆς προσούσης αὐτῷ χάριτος ἐκκαλύπτει τὴν ἰσχύν.

κεφ. μ.

1 Ἐγένετο γάρ, φησι, μετὰ τὰ ῥήματα ταῦτα. Ποῖα; ἅπερ διηγήσατο, μετὰ τὸ συκοφαντηθῆναι, μετὰ τὸ καταδικασθῆναι τὸ δεσμωτήριον οἰκεῖν, καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὸ γνωρίσαι ἡμῖν, ὅτι κύριος ἦν μετ' αὐτοῦ, καὶ ὅτι ὁ ἀρχιδεσμοφύλαξ διὰ χειρὸς αὐτοῦ πάντα τὰ αὐτόθι ἐπέτρεψεν οἰκονομεῖσθαι. ἐγένετο οὖν μετὰ τὰ ῥήματα ταῦτα, μετὰ τὸ βληθῆναι αὐτὸν ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ, ἁμαρτόντα τὸν ἀρχιοινοχόον, καὶ τὸν ἀρχιποποιὸν καταδικασθῆναι ὑπὸ τοῦ βασιλέως τὸ δεσμωτήριον οἰκεῖν. καὶ δεξάμενος αὐτοὺς ὁ ἀρχιδεσμοφύλαξ συνέστησεν αὐτοὺς τῷ Ἰωσήφ. οὐδὲ γὰρ ὡς δεσμώτῃ

λοιπὸν αὐτῷ ἐκέχρητο, ἀλλ' ὡς κοινωνῷ τῆς φροντίδος, μᾶλλον δὲ καὶ ὡς ἱκανῷ ἐπικουφίζειν τὰς συμφορὰς τοῖς αὐτόθι καθειργμένοις. 4 Καὶ παρέστη αὐτοῖς, φησί.

Τί ἐστι δὲ παρέστη αὐτοῖς; ἀντὶ τοῦ, παρεμυθεῖτο, ἐνδόθεν αὐτὸν τὸν λογισμὸν, διήγειρε αὐτῶν τὴν διάνοιαν, οὐ συνεχώρει καταποθῆναι ὑπὸ τῆς ἀθυμίας. Ἦσαν δὲ ἡμέρας πολλὰς ἐν τῇ φυλακῇ, 5 Καὶ εἶδον ἀμφότεροι ἐνύπνιον ἐν μιᾷ νυκτὶ ὅ, τε 5 ἀρχιοινοχόος, καὶ ὁ ἀρχισιτοποιός. Ἀλλ' ὁ θαυμάσιος οὗτος ἔργον ποιούμενος τὴν τούτων παράκλησιν, ἰδὼν αὐτοὺς ὑπὸ τῆς ὄψεως τῶν ὀνειράτων τεταραγμένους καὶ συγκεχυμένους τὴν διάνοιαν, φησι, 7 Τί ὅτι τὰ πρόσωπα ὑμῶν σκυθρωπὰ σήμερον;

Ἐδείκνυ γὰρ ἡ τοῦ προσώπου κατάστασις τὴν ἔνδον ταραχήν. διὰ τοῦτο καὶ σοφός τις ἔλεγε, Καρδίας εὐφραινομένης θάλλει πρόσωπον· ἐν δὲ λύπαις οὔσης σκυθρωπά-10 ζει. ἐπεὶ οὖν εἶδεν αὐτοὺς ἐν κατηφείᾳ τυγχάνοντας διὰ τὴν τῶν ὀνειράτων ὄψιν, ἐπυνθάνετο τὴν αἰτίαν μαθεῖν βουλόμενος. ὅρα πῶς καὶ ἐν δεσμωτηρίῳ τυγχάνων τὴν οἰκείαν ἀρετὴν ἐπεδείκνυτο, καὶ τὰς ἀθυμίας ἑτέροις ἐπικουφίζειν ἐσπούδαζε. τί οὖν ἐκεῖνοι; 8 Ἐνύπνιον, εἶπον, εἴδομεν, καὶ ὁ συγκρίνων οὐκ ἔστιν αὐτό.

Παροι. 10. 17.

Ἠγνόουν τοῦ πρὸς αὐτοὺς διαλεγομένου τὴν σοφίαν. ὡς ἑνὶ τῶν πολλῶν αὐτῷ 15 προσεῖχον. διὰ τοῦτο οὐδὲ τὸ ἐνύπνιον λέγουσιν, ἀλλ' ὅτι μόνον εἶδον. καί φασιν, οὐδείς ἐστιν ὁ συγκρίνων αὐτό. ἀλλ' ὁ θαυμάσιος ἀνήρ φησι πρὸς αὐτούς· Οὐχὶ διὰ τοῦ Θεοῦ ἡ διασάφησις αὐτῶν ἐστι; διηγήσασθε οὖν μοι. Μὴ γὰρ οἴκοθεν ἐπαγγέλλομαί τι ὑμῖν ἐρεῖν; Θεός ἐστιν ὁ ἀποκαλύπτων. διηγήσασθε οὖν μοι. ὅρα σύνεσιν καὶ ταπεινοφροσύνης ὑπερβολήν. οὐκ εἶπεν, ὅτι ἐγὼ ὑμῖν διακρινῶ, ἐγὼ ὑμῖν λέγω τῶν 20 ὀνειράτων τὴν ἔκβασιν, ἀλλὰ τί; διηγήσασθε οὖν μοι. Θεὸς γάρ ἐστι μόνος ὁ τὰ τοιαῦτα ἀποκαλύπτων. 9 Καὶ διηγήσατο ὁ ἀρχιοινοχόος. 12 Καὶ ἀκούσας ὁ Ἰωσὴφ φησι, τοῦτο ἡ σύγκρισις αὐτοῦ. Οἱ τρεῖς πυθμένες, τρεῖς ἡμέραι εἰσίν.

χ. ἐλήλυ.

13 Ἔτι τρεῖς ἡμέραι, καὶ μνησθήσεται Φαραὼ τῆς ἀρχιοινοχοΐας σου, καὶ ἀποκαταστήσει σε, καὶ δώσεις τὸ ποτήριον Φαραὼ εἰς τὴν χεῖρα αὐτοῦ κατὰ τὴν ἀρχὴν σου τὴν προ-25 τέραν, ὡς ἦσθα οἰνοχοῶν. 14 Ἀλλὰ ἀναμνήσθητί μου διὰ σεαυτοῦ, ὅταν εὖ σοι γένηται, καὶ ποιήσεις ἐπ' ἐμὲ ἔλεος, καὶ μνήσθητι περὶ ἐμοῦ πρὸς Φαραώ, καὶ ἐξάξεις με ἐκ τοῦ ὀχυρώματος τούτου, 15 Ὅτι κλοπῇ ἐκλάπην ἐκ γῆς Ἑβραίων, καὶ ὧδε οὐκ ἐποίησα οὐδέν, καὶ ἐνέβαλόν με εἰς τὸν λάκκον τοῦτον.

χ. καί

Ἐπειδὴ προεμήνυσεν αὐτῷ τὰ μέλλοντα αὐτῷ χρηστὰ συμβήσεσθαι, καὶ τὴν καταλ-30 λαγὴν τοῦ βασιλέως, φησί, μνήσθητί μου διὰ σεαυτοῦ, ὅταν ἀπολαύσῃς σου τὴν εὐημερίαν. μνήμην ποίησαι τοῦ σοι ταῦτα προμηνύσαντος, καὶ ποιήσεις ἐπ' ἐμὲ ἔλεος. τοῦτο ἀκούων, ἀγαπητέ, μὴ μικροψυχίαν καταγνῷς τοῦ δικαίου, ἀλλὰ ταύτῃ μάλιστα ἐκπλάγηθι, ὅτι τοσοῦτον δυσχεραίνων τὴν αὐτόθι οἴκησιν γενναίως καὶ εὐχαρίστως ἔφερεν. εἰ γὰρ καὶ πολλάκις τὴν παρὰ τοῦ ἀρχιδεσμοφύλακος ἐξουσίαν εἰλήφει, ἀλλ' ὅ-35 μως ἐβαρύνετο τὸ καταλελεῖφθαι, καὶ μετὰ τῶν αἰχμαλώτων καὶ ῥυπώντων εἶναι. ὅρα γὰρ αὐτοῦ καὶ ἐκ τούτου τὴν φιλόσοφον γνώμην· ὅπως μετὰ ἀνδρείας ἔφερεν ἅπαντα, διὰ πάντων πολλὴν τὴν ταπεινοφροσύνην ἐπιδεικνύμενος. καὶ ποιήσεις ἐπ' ἐμὲ ἔλεος, καὶ μνησθήσῃ περὶ ἐμοῦ πρὸς Φαραώ, καὶ ἐξάξεις με ἐκ τοῦ ὀχυρώματος τούτου. ἐννόει μοι ἐνταῦθα, πῶς οὐδὲν λέγει κατὰ τῆς μιαρᾶς ἐκείνης μοιχαλίδος, οὐδὲ αἰτιᾶται τὸν δε-40 σπότην, οὐδὲ τὴν τῶν ἀδελφῶν περὶ αὐτὸν ἀπανθρωπίαν διηγεῖται, ἀλλὰ συγκαλύψας πάντα, φησί, μνήσθητί μου, καὶ ποίησον ἐξενεχθῆναί με ἐκ τοῦ ὀχυρώματος τούτου· ὅτι κλοπῇ ἐκλάπην ἐκ γῆς Ἑβραίων, καὶ ὧδε οὐκ ἐποίησα οὐδέν, ἀλλ' ἐνέβαλόν

χ. αἰχμαλώτων καὶ ῥυπώντων

με

με εἰς τὸν λάκκον τοῦτον. μὴ ἁπλῶς τοῦτο παραδράμωμεν, ἀλλ' ἐννοήσωμεν τῆς ψυ-
χῆς αὐτοῦ τὴν φιλοσοφίαν, καὶ ὅπως καιρὸν εὑρηκὼς τοιοῦτον, καὶ εἰδὼς ὅτι δυνήσεται ἅ-
παντα ὁ ἀρχιοινοχόος ἐν εὐημερίᾳ γεγονὼς γνωρίσαι τῷ βασιλεῖ τὰ κατ' αὐτὸν, οὐ τὴν
Αἰγυπτίαν διαβάλλει (πάλιν γὰρ τὰ αὐτὰ ἐρῶ) οὐ τὸν δεσπότην ἄγει εἰς μέσον, οὐδὲ
5 τοὺς ἀδελφούς. οὐ λέγει τὴν αἰτίαν, δι' ἣν τὸ δεσμωτήριον οἰκεῖν κατεδικάσθη, οὐδὲ σπου-
δάζει δεῖξαι τὴν παρανομίαν τὴν εἰς αὐτὸν γεγενημένην· ἀλλ' εἷς μόνου γίνεται, οὐ
τοῦ ἐκείνων δηλαδὴ κατηγορῆσαι, ἀλλὰ τοῦ ὑπὲρ ἑαυτοῦ μόνον εἰπεῖν. καὶ τὰ μὲν παρὰ
τῶν ἀδελφῶν συνεσκίασεν εἰπὼν, ἐκλάπην ἐκ γῆς Ἑβραίων· τὰ δὲ παρὰ τῆς Αἰγυπτί-
ας ἐκείνης τῆς ἀκολάστου οὐδὲ εἰς μέσον ἄγει, οὐδὲ τὴν παρὰ τοῦ δεσπότου ἄδικον καὶ
10 αὐτοῦ ἀγανάκτησιν. ἀλλὰ τί φησιν; ὧδε οὐκ ἐποίησα οὐδὲν, ἀλλ' ἐνέβαλλόν με εἰς τὸν
λάκκον τοῦτον. Ταῦτα ἀκούοντες παιδευώμεθα, ἐπειδὰν ἐπὶ τοιούτοις περιπέσωμεν, μὴ
ἐκείνους σπουδάζειν περιβάλλειν λοιδορίαις, καὶ τὴν γλῶτταν ἀκονᾶν κατὰ τῆς ἑτέρων
κατηγορίας, ἀλλὰ μόνον πράως καὶ ἡμέρως ἑαυτοὺς ἀνευθύνους δεικνύναι, καὶ μιμεῖσθαι τὸν
θαυμάσιον τοῦτον, ὅτι οὐδὲ ἐν συμφορᾷ ὢν κατεδέξατο κἂν μέχρι ῥημάτων ἐκπομ-
15 πεῦσαι τῆς Αἰγυπτίας τὴν ἀσέλγειαν. ἴστε γὰρ ὅτι πολλοὶ πολλάκις καὶ ὑπεύθυνοι ὄν-
τες ἐγκλήμασι, πολλῇ τῇ ἀναισχυντίᾳ κεχρημένοι τὰ ἑαυτῶν πλημμελήματα ἑτέροις
περιάπτειν ἐπιχειροῦσιν. οὗτος δὲ τοῦ ἡλίου φανώτερος τυγχάνων, καὶ δυνάμενος ἅπαν-
τα μετ' ἀληθείας εἰπεῖν, κἀκείνης τὴν μανίαν κατάδηλον ποιῆσαι, καὶ ἑαυτὸν περιφα-
νέστερον ἀποδεῖξαι, οὐδὲν ἐκείνων εἰς μέσον ἄγει. οὐδὲ γὰρ τὴν παρὰ τῶν ἀνθρώπων ἐ-
20 θήρατο δόξαν, ἀλλ' ἤρκειτο τῇ ἄνωθεν εὐνοίᾳ, καὶ τὸν ἀκοίμητον ἐκεῖνον μόνον ὀφθαλμὸν
ἐβούλετο ἐπαινέτην ἔχειν τῶν γινομένων. διὸ καὶ σιγῶντος αὐτοῦ καὶ πάντα κρύπτειν ἐπιχει-
ροῦντος, ὁ φιλάνθρωπος δεσπότης εἰς τοσαύτην αὐτὸν περιφάνειαν ἤγαγεν, ὅτε κα-
λῶς εἶδε τὸν ἀθλητὴν ἀγωνισάμενον. πῶς δὲ μάθωμεν καὶ ἐκ τῶν μετὰ ταῦτα γινο-
μένων τὴν ὑπομονὴν τοῦ ἀνδρὸς, καὶ ὅπως πρὸς τὴν μέλλησιν οὐκ ἐδυσχέρανεν, οὐδὲ
25 ἀπεδυσπέτησεν· ἀλλὰ μετὰ πολλῆς τῆς προθυμίας ἅπαντα φέρων, ηὐχαρίστει τῷ ταῦ-
τα συγχωροῦντι γίνεσθαι δεσπότῃ. Ταῦτα ἀκούσας ὁ ἀρχισιτοποιὸς, καὶ νομίσας καὶ τὸ
αὐτοῦ ὄναρ χρηστόν τι αὐτῷ προμηνύειν, διηγεῖται αὐτῷ τὴν τοῦ ὀνείρου ὄψιν. ἀλλ' ἀκού-
σας ὁ Ἰωσὴφ, καὶ ἐκ τῆς ἄνωθεν ἀποκαλύψεως καὶ τὴν [περὶ] τούτου σύγκρισιν δεξά-
μενος, προμηνύει αὐτῷ τὸν μέλλοντα αὐτὸν καταλήψεσθαι ὄλεθρον, καί φησιν,

30 19 Ἔτι τρεῖς ἡμέραι, καὶ ἀφαιρεῖ Φαραὼ τὴν κεφαλήν σου ἀπὸ σοῦ, καὶ κρεμάσει σε
ἐπὶ ξύλου, καὶ φάγεται τὰ ὄρνεα τοῦ οὐρανοῦ τὰς σάρκας σου ἀπὸ σοῦ. Διὰ τοῦτο
προλαβὼν εἶπον, φησὶν, ὅτι οὐκ ἀπ' ἐμαυτοῦ ταῦτα ὑμῖν προμηνύω, ἀλλ' ἅπερ
ἂν ὁ Θεὸς ἀποκαλύψῃ· ἵνα κἂν χρηστόν τι ὑποφαίνῃ τῶν ὀνειράτων ἡ ὄψις, κἂν τὸ ἐν-
αντίον, μὴ ἐμοὶ λογίσησθε. οὐ γὰρ οἴκοθεν ταῦτα φθέγγομαι, ἀλλ' ἐκεῖνα ὑμῖν διασα-
35 φῶ, ἅπερ ἂν ἡ ἄνωθεν χάρις κατάδηλα ποιήσῃ. ἀλλὰ τῆς προθεσμίας ἐπιστάσης
εἰς ἔργον ἐξέβη τὰ παρὰ τοῦ Ἰωσὴφ εἰρημένα, καὶ καθὰ αὐτὸς συνέκρινεν, οὕτω γέγονεν
ἀμφοτέροις. καὶ ὁ μὲν εἰς τὴν προτέραν ἐπανῆλθεν εὐημερίαν, ὁ δὲ τὴν τιμωρί-
αν ἐδέξατο. 23 Ἀλλ' ὁ ἀρχιοινοχόος, Ὁ τοσαῦτα παρακληθεὶς,
Οὐκ ἐμνήσθη, φησὶ, τοῦ Ἰωσὴφ, ἀλλ' ἐπελάθετο αὐτοῦ. Ὅρα πάλιν τὸν δί-
40 καιον, καθάπερ ἐν γυμνασίᾳ τινὶ καὶ παλαίστρᾳ ἀγωνιζόμενον, καὶ τῆς οἰκείας ἀρετῆς ἀ-
πόδειξιν παρεχόμενον, καὶ οὐδεμίαν ταραχὴν ὑπομένοντα, οὐδὲ θορυβούμενον καὶ δυσ-
αναχετοῦντα. εἶπε γὰρ ἂν ἄλλος πρὸς ἑαυτὸν ἴσως, εἰ τῶν πολλῶν τις εἷς ἦν·
τί τοῦτο; ὁ μὲν ἀρχιοινοχόος, καθὰ συνέκρινα αὐτῷ τοῦ ὀνείρου τὴν ὄψιν, ἀπέλαβε μετὰ

τοσαύτης ταχύτητος τὴν προτέραν εὐημερίαν, καὶ οὐδὲ μνήμην ἐποιήσατο ἐμοῦ τοῦ προμηνύσαντος. ἀλλ' ἐκεῖνος μὲν ἐστὶν ἐν ἀνέσει τοσαύτῃ· ἐγὼ δὲ ὁ μηδὲν χαλεπὸν ἐργασάμενος ἐνταῦθα κατακέκλεισμαι μετὰ ἀνδροφόνων, μετὰ τυμβωρύχων, μετὰ λῃστῶν, μετὰ τῶν μυρία ἐργασαμένων κακά. οὐδὲν τούτων οὐκ εἶπεν, οὐκ ἐνενόησεν. ᾔδει γάρ, ὅτι καὶ τὰ σκάμματα αὐτῷ μακρότερα ἐγίνετο, ἵνα νομίμως ἀγωνισάμενος λαμπρὸν ἀναδήσηται τὸν στέφανον. σκόπει γάρ μοι, μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν ἐκείνου, φησί, δύο ἔτη παρῆλθον ἡμερῶν. ἔδει γὰρ ἀναμεῖναι τὸν καιρὸν τὸν ἐπιτήδειον, ὥστε μετὰ περιφανείας αὐτῷ γενέσθαι τὴν ἐκεῖθεν ἔξοδον. εἰ μὴ γὰρ πρὸ τῶν ὀνειράτων τοῦ Φαραὼ ὑπομνησθεὶς ὁ ἀρχιοινοχόος διὰ τῆς οἰκείας προστασίας αὐτὸν ἠλευθέρωσε τοῦ δεσμωτηρίου, ἴσως οὐδὲ κατάδηλος ἔμελλεν αὐτοῦ γίνεσθαι τοῖς πολλοῖς ἡ ἀρετή. νυνὶ δὲ εἰδὼς ὁ εὐμήχανος καὶ σοφὸς δεσπότης, καθάπερ τεχνίτης ἄριστος, ὅσον προσήκει χρόνον τὸ χρυσίον ὁμιλῆσαι τῷ πυρί, καὶ πότε αὐτὸ χρὴ ἐκεῖθεν ἀνέλκεσθαι, συγχωρεῖ τὸν χρόνον τῶν δύο ἐτῶν λήθην ἐγγενέσθαι τῷ ἀρχιοινοχόῳ, ἵνα καὶ ὁ καιρὸς τῶν ὀνειράτων τοῦ Φαραὼ φθάσῃ, καὶ τῆς ἀνάγκης αὐτῆς συνωθούσης πάσῃ τῇ βασιλείᾳ τοῦ Φαραὼ γνώριμος γένηται ὁ δίκαιος.

κεφ. μα. 1 Μετὰ γὰρ τὰ δύο ἔτη εἶδε, φησί, τὰ ὀνείρατα ὁ Φαραώ. 8 Καὶ ἐγένετο πρωΐ, καὶ ἐταράχθη ἡ ψυχὴ αὐτοῦ. καὶ ἀποστείλας ἐκάλεσε πάντας τοὺς ἐξηγητὰς τῆς Αἰγύπτου, καὶ πάντας τοὺς σοφοὺς αὐτῆς, καὶ διηγήσατο αὐτοῖς Φαραὼ τὸ ἐνύπνιον, καὶ οὐκ ἦν ὁ ἀπαγγέλλων αὐτὸ τῷ Φαραώ. Ὅρα τὴν πολλὴν τοῦ Θεοῦ οἰκονομίαν. πρότερον συγχωρεῖ πάντων τῶν αὐτόθι νομιζομένων σοφῶν πεῖραν αὐτὸν λαβεῖν, ἵνα ὅταν δειχθῇ ἡ ἐκείνων ἄγνοια, τότε οὗτος ὁ δεσμώτης, ὁ αἰχμάλωτος, ὁ δοῦλος, ὁ Ἑβραῖος, εἰς μέσον ἀχθείς, καὶ τὰ τοὺς πολλοὺς λανθάνοντα γνώριμα καταστήσας, πρόδηλον ἅπασι κατασκευάσῃ γενέσθαι τὴν ἄνωθεν αὐτῷ ἐπελθοῦσαν χάριν. ὅτε οὖν ἅπαντες οἱ σοφοὶ παραγενόμενοι οὐδὲν εἰπεῖν ἠδυνήθησαν, οὐδὲ διᾶραι τὸ στόμα ἴσχυσαν, τότε ὁ ἀρχιοινοχόος εἰς μνήμην ἐλθὼν ὑπομιμνήσκει τὸν Φαραὼ τῶν εἰς ἑαυτὸν συμβεβηκότων, καί φησι, 9 Τὴν ἁμαρτίαν μου ἀναμιμνήσκω σήμερον. Καὶ διηγεῖται αὐτίκα, ὅπως ἡνίκα εἰς τὸ δεσμωτήριον ἐνεβλήθη αὐτός, καὶ ὁ ἀρχισιτοποιός, καὶ ἐθεάσαντο τὰ ὀνείρατα, καὶ τὴν σύγκρισιν ἐδέξαντο παρὰ τοῦ Ἰωσήφ· ὅτι κατὰ τὴν ἐκείνου πρόρρησιν ἅπαντα αὐτοῖς εἰς ἔργον ἐξῆλθε.

14 Ταῦτα ἀκούσας ὁ βασιλεὺς μετεπέμψατο τὸν Ἰωσήφ, καὶ ἐξήγαγον αὐτὸν ἐκ τοῦ ὀχυρώματος, καὶ ἐξύρησαν αὐτόν, καὶ ἤλλαξαν τὴν στολὴν αὐτοῦ, καὶ εἰσῆλθε πρὸς Φαραώ. Ὅρα εὐθέως καὶ ἐκ προοιμίων λοιπὸν πόση ἡ τιμή, ἐπειδὴ ἐκαθαρίσθη καλῶς διὰ τῆς ὑπομονῆς, καὶ καθάπερ χρυσίον φαιδρυνόμενον ἐξῄει ἐκ τοῦ δεσμωτηρίου, καὶ ἤγετο πρὸς Φαραώ. Εἶδες πόσον ἐστὶ τὸ ὑπὸ τῆς ἄνωθεν φρουρεῖσθαι ῥοπῆς. ὅρα πόσα ᾠκονομήθη, ἵνα τὰ κατὰ τὸν Ἰωσὴφ εἰς ἔργον ἐξέλθῃ. ἐπειδὴ γὰρ τὸν μέγιστον ἐκεῖνον ἆθλον ἠγωνίσατο τῆς μιαρᾶς ἐκείνης Αἰγυπτίας τὰ δίκτυα διαφυγών, καὶ εἰς τὸ δεσμωτήριον ἐνεβλήθη, συνεχωρήθη τὸν ἀρχιοινοχόον καὶ τὸν ἀρχισιτοποιὸν τοῦ Φαραὼ κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν ἐκεῖ ἐμβληθῆναι, καὶ διὰ τῆς συγκρίσεως τῶν ὀνειράτων μαθεῖν τοῦ ἀνδρὸς τὴν σοφίαν, ἵνα νῦν ἐν καιρῷ μνήμην αὐτοῦ ποιησάμενος εἰς μέσον αὐτὸν ἀγάγῃ. 15 Εἶπε δέ, φησι, Φαραὼ πρὸς τὸν Ἰωσήφ· ἐνύπνιον ἑώρακα, καὶ ὁ συγκρίνων οὐκ ἔστιν αὐτό. ἐγὼ δὲ ἀκήκοα περὶ σοῦ λεγόντων, ἀκούσαντά σε ἐνύπνια, συγκρίνειν αὐτά. Ὅρα πῶς αἰσχυνόμενος ὁ Φαραὼ οὐ λέγει φανερῶς, ὅτι οὐδεὶς τῶν παρ' ἐμοὶ σοφῶν ἴσχυσε διακρῖναι τὰ ὀνείρατα. ἀλλὰ τί; ἐνύπνιον ἑώρακα, καὶ ὁ συγκρίνων

οὐκ

κεφ. μα.

κεφ. μδ.

οὐκ ἔστιν αὐτό. ἀκήκοα δὲ περὶ σοῦ λεγόντων, ἀκούσαντά σε ἐνύπνια, συγκρίνειν αὐτά. σκόπει μοι καὶ ἐνταῦθα τοῦ Ἰωσὴφ τὴν σύνεσιν καὶ τὴν πολλὴν εὐλάβειαν, ὅπως ἀποκρίνεται τῷ Φαραώ. μὴ ὑποπτεύσῃς, φησὶν, ἐμὲ τὰ οἴκοθεν φθέγγεσθαι, ἢ ἀπὸ ἀνθρωπίνης σοφίας ταῦτα διακρίνειν. οὐδὲ γάρ οἷόν τε ἄνευ τῆς ἄνωθεν ἀποκαλύψεως τὴν γνῶσιν τούτων καταλαβεῖν. ἴσθι τοίνυν ὅτι ἄνευ τοῦ Θεοῦ οὐχ οἷόν τέ με ἀποκριθῆναί σοι.

16 Ἄνευ γάρ, φησι, τοῦ Θεοῦ οὐκ ἀποκριθήσεται τὸ σωτήριον τοῦ Φαραώ.

Μαθὼν τοίνυν, ὡς ὁ τῶν ἁπάντων δεσπότης ἐστὶν ὁ ταῦτα ἀποκαλύπτων, μὴ παρὰ ἀνθρώπων ζήτει ταῦτα, ἃ μόνου, φησί, τοῦ Θεοῦ ἐστιν εἰς φανερὸν ἄγειν. ὅρα πῶς διὰ τῆς ἀποκρίσεως παιδεύει τὸν Φαραὼ εἰδέναι καὶ τῶν παρ᾽ αὐτοῦ σοφῶν τὴν ἀσθένειαν, καὶ τοῦ δεσπότου τὴν δύναμιν. ἐπεὶ οὖν ἔγνως παρ᾽ ἐμοῦ, ὅτι οὐκ ἀπὸ σοφίας ἀνθρωπίνης ταῦτα φθέγγομαι, οὐδὲ ἐξ οἰκείων λογισμῶν, λέγε τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ σοι μηνυθέντα. ταῦτα ἀκούσας ὁ Φαραὼ διηγεῖται τὰ ἐνύπνια, καὶ τὸ πρῶτον, καὶ τὸ δεύτερον. καί φησιν,

24 Εἶπα τοῖς ἐξηγηταῖς, καὶ οὐκ ἦν ὁ ἀπαγγέλλων μοι. Οὐκ ἤκουσας, φησι, καὶ παρ᾽ ἐμοῦ, ὅτι οὐκ ἔστι τὸ ταῦτα γνωρίζειν τῆς ἀνθρωπίνης σοφίας; μὴ τοίνυν ἐκείνοις καταμέμφου· οὐδὲ γάρ ἂν ἴσχυσάν ποτε ταῦτα καταλαβεῖν, ἃ τῆς ἄνωθεν δεῖται ἀποκαλύψεως. 25 Καὶ εἶπε, φησιν, Ἰωσήφ· τὸ ἐνύπνιον Φαραὼ ἕν ἐστι.

32 Περὶ δὲ τοῦ δευτερῶσαι ταῦτα θεάσασθαι, ἵνα πιστεύσῃς ὅτι ἀληθὲς ἔσται τὸ παρὰ τοῦ Θεοῦ σοι μηνυθέν, καὶ ὅτι ταχυνεῖ ὁ Θεὸς τοῦ ποιῆσαι αὐτό.

Ἡ δευτέρωσις, φησι, βεβαίωσίς ἐστι τῶν φανέντων, καὶ πληροφορία, ὅτι πάντως ταῦτα γενήσεται. καὶ ἐπειδὴ διέκρινε τὸν ἀριθμὸν τῶν ἑπτὰ βοῶν καὶ τῶν ἑπτὰ σταχύων, εἰπὼν εὐθηνίαν μεγάλην ἔσεσθαι, καὶ ταύτην λιμὸν διαδέξεσθαι χαλεπόν, λοιπὸν καὶ συμβουλὴν εἰσάγει ἀρίστην, καί φησι· κατάστησον ἄνδρα ἐπὶ τῆς Αἰγύπτου, ὃς δυνήσεται τὴν ἑπτὰ ἐτῶν τῆς εὐθηνίας τὰ γεννήματα συναγαγὼν οὕτως οἰκονομῆσαι, ὡς δυνηθῆναι ἐν τῷ καιρῷ τοῦ λιμοῦ παραμυθίαν εὑρέσθαι, καὶ μὴ παντελῆ γενέσθαι τὸν ἀφανισμόν.

37 Ἤρεσε ταῦτα τῷ Φαραώ, καὶ πᾶσι τοῖς παισὶν αὐτοῦ.

Καὶ λοιπὸν ὑπηρετεῖ ὁ Φαραὼ τῇ ἐκβάσει τῶν ὀνειράτων τοῦ Ἰωσήφ, ὧν ἐθεάσατο ἡνίκα παρὰ τῷ πατρὶ διῆγε. καὶ αὐτὸς μὲν τὰ ὀνείρατα τοῦ Φαραὼ διακρίνει· ὁ δὲ Φαραὼ εἰς τέλος ἦγε τῶν ὀνειράτων τὴν ἔκβασιν ἀγνοῶν. ἀκούσας γάρ ταῦτά φησιν,

38 Εἶπε τοῖς παισὶν αὐτοῦ, μὴ εὑρήσομεν ἄνθρωπον τοιοῦτον, ὃς ἔχει πνεῦμα Θεοῦ ἐν ἑαυτῷ;

Εἶδες πῶς ἔγνω καὶ αὐτὸς ὅτι ἐκ τῆς ἄνωθεν ἀποκαλύψεως αὐτῷ ταῦτα κατάδηλα γέγονε. τίνα γάρ, φησιν, εὑρήσομεν, ὃς τοιαύτης ἠξίωται χάριτος, ὡς πνεῦμα Θεοῦ ἔχειν ἐν ἑαυτῷ; 39 Καὶ εἶπε τῷ Ἰωσήφ· ἐπειδὴ ἔδειξέ σοι ὁ Θεὸς πάντα ταῦτα, οὐκ ἔστιν ἄνθρωπος φρονιμώτερός σου. Σκόπει ἐνταῦθα πῶς, ὅταν βούληται ὁ εὐμήχανος Θεὸς εἰς ἔργον ἀγαγεῖν τὰ αὐτῷ δόξαντα, οὐδὲν τῶν ἐν τῷ μέσῳ συμβαινόντων κώλυμα γενέσθαι δύναται. ἰδοὺ γάρ· καὶ σφαγὴ σχεδόν, ὡς εἰπεῖν, ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν γέγονε, καὶ πρᾶσις, καὶ κατηγορία περὶ αὐτὸν ἔσχατον ἐπάγουσα κίνδυνον, καὶ δεσμωτήριον ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον, καὶ μετὰ ταῦτα ἅπαντα εἰς αὐτὸν ἀνηνέχθη, σχεδὸν εἰπεῖν, τὸν θρόνον τὸν βασιλικόν. Ἐπειδὴ ἔδειξέ σοι ὁ Θεὸς πάντα ταῦτα, οὐκ ἔστιν ἄνθρωπος φρονιμώτερός σου καὶ συνετώτερος. 40 Σὺ οὖν ἔσῃ ἐπὶ τῷ οἴκῳ μου, καὶ ἐπὶ τῷ στόματί σου ἐπακούσεται πᾶς ὁ λαός, πλὴν τὸν θρόνον ὑπερέξω σου ἐγώ.

Ὅρα πῶς ἄφνω ὁ δεσμώτης βασιλεὺς καθίσταται πάσης τῆς Αἰγύπτου, καὶ ὁ ὑπὸ τοῦ ἀρχιμαγείρου εἰς τὸ δεσμωτήριον εἰσαχθείς, ὑπὸ τοῦ βασιλέως εἰς αὐτὴν

ἀνάπτεται

ἀνάγεται τὴν ἀνωτάτω τιμήν· καὶ ὁ γενόμενος αὐτοῦ δεσπότης ἐξαίφνης ἑώρα, ὃν ὡς μοιχὸν εἰς τὸ δεσμωτήριον ἐμβεβλήκει, τὴν ἀρχὴν πάσης Αἰγύπτου δεξάμενον. εἶδες πόσον ἐστὶ τὸ φέρειν εὐχαρίστως τοὺς πειρασμούς. διὰ τοῦτο καὶ Παῦλος ἔλεγεν· Ἡ θλίψις ὑπομονὴν κατεργάζεται, ἡ δὲ ὑπομονὴ δοκιμὴν, ἡ δὲ δοκιμὴ ἐλπίδα, ἡ δὲ ἐλπὶς οὐ καταισχύνει. ὅρα οὖν. τὰς θλίψεις μεθ' ὑπομονῆς ἤνεγκεν· ἡ ὑπομονὴ δόκιμον αὐτὸν ἀπειργάσατο· δόκιμος γενόμενος ἐλπίζων διετέλει· ἡ ἐλπὶς οὐ κατῄσχυνεν. (Ρωμ. ε. δ.)

41 Εἶπε δὲ πρὸς αὐτόν· ἰδοὺ καθίστημί σε σήμερον ἐπὶ πᾶσαν γῆν Αἰγύπτου.

42 Καὶ περιελόμενος Φαραὼ τὸν δακτύλιον ἀπὸ τῆς χειρὸς αὐτοῦ, περιέθηκεν αὐτὸν ἐπὶ τὴν χεῖρα Ἰωσήφ, καὶ ἐνέδυσεν αὐτὸν στολὴν βυσσίνην, καὶ περιέθηκε κλοιὸν χρυσοῦν περὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ, 43 Καὶ ἀνεβίβασεν αὐτὸν ἐπὶ τὸ ἅρμα τὸ δεύτερον αὐτοῦ, καὶ ἐκήρυξεν ἔμπροσθεν αὐτοῦ κήρυξ, καὶ κατέστησεν αὐτὸν ἐφ' ὅλης τῆς Αἰγύπτου. Ἐπειδὴ γὰρ τὸν Θεὸν εἶχε μεθ' ἑαυτοῦ, διὰ τοῦτο αὐτῷ ταῦτα πάντα προευτρέπισε καὶ εἰς τὴν περιφάνειαν αὐτὸν ταύτην ἀνήγαγεν. 44 Εἶπε δὲ Φαραώ, ἄνευ σοῦ οὐδεὶς ἐξαρεῖ τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἐπὶ πάσῃ γῇ Αἰγύπτου.

45 Καὶ ἐκάλεσε Φαραὼ τὸ ὄνομα Ἰωσήφ, Ψομθονφανή. Διὰ τῆς προσηγορίας τοῦ ὀνόματος διηνεκῆ τὴν μνήμην βουλόμενος ἐναποθέσθαι τῆς συμπαρούσης αὐτῷ σοφίας. τοῦτο γὰρ ἑρμηνεύει, τὸν κρυπτῶν γνώστην. ἐπειδὴ γὰρ τὰ πᾶσιν ἄγνωστα εἰς φανερὸν ἤγαγε, σημαίνων τοῦτο αὐτὸ ὁ Φαραὼ τὴν προσηγορίαν αὐτῷ ἐπιτίθησι, καὶ ἐπιδαψιλευόμενος τῇ τιμῇ Δίδωσιν αὐτῷ καὶ τὴν θυγατέρα Πετεφρῆ εἰς γυναῖκα. Εἶτα ἐπειδὴ ὁμώνυμος ἦν οὗτος τῷ γενομένῳ αὐτοῦ δεσπότῃ, φησὶ τοῦ ἱερέως Ἡλιουπόλεως. καὶ ἵνα μάθωμεν λοιπὸν οἵαν ἄγων τὴν ἡλικίαν ὁ θαυμάσιος οὗτος τοσαύτης ἠξιοῦτο τῆς ἀμοιβῆς, καὶ τοσούτους ἐπεδείξατο τοὺς ἄθλους,

46 Φησίν, Ἰωσὴφ δὲ ἦν τριάκοντα ἐτῶν, ὅτε ἔστη ἐναντίον Φαραώ. Μὴ ἁπλῶς νομίσωμεν τὸν τῶν ἐτῶν χρόνον ἐγκεῖσθαι, ἀλλ' ἵνα μάθωμεν, ὅτι οὐκ ἔστιν οὐδενὶ ἀμελοῦντι τῆς ἀρετῆς ἀπολογία, οὐδὲ ἔξεστί τινι προβαλέσθαι νεότητα, ἔνθα ἀρετὴν ἐπιδείξασθαι δεῖ. ἰδοὺ γὰρ οὗτος οὐ μόνον νέος ἦν, ἀλλὰ καὶ καλὸς τῷ εἴδει, καὶ ὡραῖος τῇ ὄψει. ἔστι γὰρ καὶ νέον ὄντα μὴ κεκτῆσθαι τὴν τοῦ σώματος εὐμορφίαν. οὗτος δὲ μετὰ τῆς νεότητος καὶ καλὸς ἦν τῷ εἴδει καὶ ὡραῖος τῇ ὄψει, καὶ σχεδὸν ἐν αὐτῷ τῆς ἡλικίας τῷ ἄνθει τυγχάνων, δοῦλος καὶ αἰχμάλωτος ἐγένετο. δεκαεπτὰ ἐτῶν γὰρ ἦν, φησιν, ἡνίκα κατήχθη εἰς Αἴγυπτον. Εἶτα ἐν αὐτῇ τῇ καμίνῳ τῆς νεότητος γεγενημένῳ ἐπιτίθεται ἡ ἀκόλαστος Αἰγυπτία, ἡ δέσποινα αὐτοῦ γεγενημένη· καὶ οὐδὲ οὕτω παρελύετο τῆς ἀνδρείας τοῦ δικαίου. εἶτα τὸ δεσμωτήριον, καὶ ἡ ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον ἐκεῖ ταλαιπωρία. καὶ ἔμενε καθάπερ ἀδάμας, οὐ μόνον οὐ γινόμενος ἀσθενέστερος, ἀλλὰ καὶ πλείονα ἰσχὺν προσλαμβάνων. εἶχε γὰρ νευροῦσαν αὐτὸν τὴν ἄνωθεν χάριν. καὶ ἐπειδὴ προλαβὼν τὰ παρ' ἑαυτοῦ πάντα ἐπεδείξατο, διὰ τοῦτο ἀπὸ τοῦ δεσμωτηρίου ἐπὶ τὴν ἀρχὴν πάσης ἐκαλεῖτο τῆς Αἰγύπτου.

ΗΘΙΚΟΝ

Ταῦτα ἀκούοντες μηδέποτε ἐν ταῖς θλίψεσιν ἀπαγορεύωμεν, μηδὲ τοῖς οἰκείοις λογισμοῖς κατακολουθοῦντες δυσαναχετῶμεν· ἀλλὰ πολλὴν τὴν ὑπομονὴν ἐπιδεικνύμενοι τῇ ἐλπίδι τρεφώμεθα, εἰδότες τοῦ δεσπότου ἡμῶν τὸ εὐμήχανον, καὶ ὅτι οὐ περιορῶν ἡμᾶς καταλιμπάνει πεῖραν λαβεῖν τῶν λυπηρῶν, ἀλλὰ βουλόμενος ἡμᾶς ἀγωνισαμένους λαμπρὸν ἀναδήσασθαι τὸν στέφανον. οὕτω πάντες οἱ ἅγιοι εὐδοκίμησαν. διὰ τοῦτο καὶ οἱ ἀπόστολοι ἔλεγον, Διὰ πολλῶν θλίψεων δεῖ ἡμᾶς εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ. (Πραξ. ιδ. κβ.) καὶ αὐτὸς ὁ Χριστὸς ἔλεγε τοῖς μαθηταῖς, Ἐν τῷ κόσμῳ θλίψιν ἕξετε. (Ιωαν. ις. λγ.)

μὴ

μὴ τοίνυν ἀσχάλλωμεν πρὸς τὰς θλίψεις, ἀλλ' ἀκούωμεν Παύλου λέγοντος, Ὅτι οἱ θέλοντες ζῆν εὐσεβῶς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, διωχθήσονται. (β. Τιμ. γ. ιβ.) καὶ μὴ ξενιζώμεθα, μηδὲ δυσχεραίνωμεν, ἀλλὰ μετὰ πάσης ἀνδρείας καὶ ὑπομονῆς τὰ ἐπαγόμενα φέρωμεν, μὴ πρὸς τὰς θλίψεις ἀφορῶντες, ἀλλὰ πρὸς τὸ κέρδος τὸ ἡμῖν ἐντεῦθεν συλλεγόμενον. ἐμπορεία γάρ ἐστιν αὕτη πνευματική. καὶ καθάπερ οἱ τὰ χρήματα συλλέγειν βουλόμενοι, καὶ τὴν ἐμπορείαν ταύτην τὴν βιωτικὴν μετιόντες, οὐκ ἂν ἑτέρως δυνηθεῖεν αὐξῆσαι τὴν οἰκείαν περιουσίαν, εἰ μὴ πολλοὺς κινδύνους ὑπομένοιεν κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν (καὶ γὰρ λῃστῶν ἐφόδους, καὶ πειρατῶν ἐπιβουλὰς ἀνάγκη ὑποστῆναι) καὶ ὅμως πάντα μετὰ πολλῆς τῆς προθυμίας καταδέχεσθαι ἑτοιμάζονται, τῇ προσδοκίᾳ τοῦ κέρδους οὐδεμίαν τῶν λυπηρῶν αἴσθησιν λαμβάνοντες· τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ ἡμᾶς ἐννοοῦντας τὸν ἐντεῦθεν ἡμῖν συλλεγόμενον πλοῦτον καὶ τὴν πνευματικὴν ἐμπορείαν, προσήκει χαίρειν καὶ ἀγάλλεσθαι, καὶ μὴ σκοπεῖν τὰ βλεπόμενα, ἀλλὰ τὰ μὴ βλεπόμενα, καθάπερ ὁ Παῦλος παραινεῖ λέγων, Μὴ σκοπούντων ἡμῶν τὰ βλεπόμενα. (β. Κορ. δ. ιη.) τοῦτο γὰρ πίστις, ὅταν μὴ τοῖς σωματικοῖς ὀφθαλμοῖς ἀρκώμεθα μόνον, ἀλλὰ τοῖς τῆς διανοίας ὄμμασι φανταζώμεθα τὰ μὴ ὁρώμενα. ἐκεῖνα γὰρ μάλιστα τῶν διὰ τῶν σωματικῶν ὀφθαλμῶν ὁρωμένων ἀξιοπιστότερα ἡμᾶς ἡγεῖσθαι δεῖ. οὕτως ὁ πατριάρχης εὐδοκίμησε, πιστεύσας τῇ τοῦ Θεοῦ ὑποσχέσει, καὶ ἀνώτερος τῆς φύσεως γεγονὼς καὶ τῶν ἀνθρωπίνων λογισμῶν. Διὸ καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην. (Ρωμ. δ. γ.) ἐννόησον ὅτι δικαιοσύνη ἐστὶ τὸ πιστεύειν τοῖς παρὰ τοῦ Θεοῦ λεγομένοις. ὅταν γὰρ ἐκεῖνος ὑπόσχηταί τι, μή μοι κατὰ ἀνθρωπίνην ἀκολουθίαν ἀπαίτει τὰ πράγματα, ἀλλ' ἀνώτερος τῶν τοιούτων γινόμενος λογισμῶν, θάρσει τῇ τοῦ ὑποσχομένου δυνάμει. οὕτως ἕκαστος τῶν δικαίων εὐδοκίμησεν, οὕτω καὶ ὁ θαυμάσιος οὗτος Ἰωσήφ, τοσούτων μετὰ τὰ ὀνείρατα ἐν μέσῳ κωλυμάτων γινομένων, οὐκ ἐταράχθη τὸν λογισμόν, οὐκ ἐθορυβήθη, ἀλλ' ἐρρωμένῳ τῷ φρονήματι πάντα γενναίως ἔφερεν, εἰδὼς ὡς οὐχ οἷόν τε διαπεσεῖν τὰ τῷ Θεῷ δόξαντα. διὸ καὶ μετὰ δουλείαν καὶ μετὰ δεσμωτήριον καὶ συκοφαντίαν τοσαύτην, τὴν ἀρχὴν ἐδέξατο πάσης τῆς Αἰγύπτου. ταῦτα δὴ πάντα λογιζόμενοι ἀντέχωμεν γενναίως πρὸς τὰ ἐπαγόμενα, εὐχαριστοῦντες ὑπὲρ πάντων τῷ φιλανθρώπῳ Θεῷ, καὶ τὴν παρ' αὐτοῦ ἀναμένοντες ἀντίληψιν· ἧς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἀπολαῦσαι, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ πατρί, ἅμα τῷ ἁγίῳ πνεύματι δόξα, κράτος, τιμή, νῦν καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Λογ. ξδ. ΕΞΗΛΘΕ ΔΕ ΙΩΣΗΦ ΑΠΟ ΠΡΟΣΩΠΟΥ Φαραώ, καὶ διῆλθε πᾶσαν γῆν Αἰγύπτου. καὶ ἐποίησεν ἡ γῆ ἐν τοῖς ἑπτὰ ἔτεσι τῆς εὐθηνίας δράγματα, καὶ συνήγαγε σῖτον ὡς τὴν ἄμμον τῆς θαλάσσης.

Βούλεσθε καὶ σήμερον τῇ κατὰ τὸν Ἰωσὴφ ἱστορίᾳ ἐπέλθωμεν, καὶ ἴδωμεν πῶς τὴν ἀρχὴν τῆς Αἰγύπτου πάσης δεξάμενος ὁ θαυμάσιος οὗτος, διὰ τῆς προσούσης αὐτῷ συνέσεως ἅπαντας παρεμυθήσατο. 47 Ἐξῆλθε γάρ, φησιν, ἀπὸ προσώπου Φαραώ, καὶ διῆλθε πᾶσαν γῆν Αἰγύπτου. καὶ ἐποίησεν ἡ γῆ ἐν τοῖς ἑπτὰ ἔτεσι τῆς εὐθηνίας δράγματα· 49 Καὶ συνήγαγε σῖτον ὡς τὴν ἄμμον τῆς θαλάσσης. Παραλαβὼν παρὰ τοῦ βασιλέως τὴν ἐξ-

ουσίαν

οὐσίαν ἅπασαν, συνήγαγέ, φησι, τὰ γεννήματα, καὶ ἐν ταῖς πόλεσιν ἀπετίθετο, προπαρασκευάζων ἱκανὴν παραμυθίαν τῇ μελλούσῃ γίνεσθαι ἐνδείᾳ. Εἶδες οἵας ἀμοιβὰς τῆς καρτερίας καὶ τῆς ὑπομονῆς καὶ τῆς ἄλλης ἀρετῆς καὶ ἐνταῦθα ἐδέξατο ὁ δίκαιος, ἀπὸ δεσμωτηρίου εἰς τὰ βασίλεια ἀνελθών. 50 Ἐγένοντο δὲ αὐτῷ, φησι, δύο υἱοί, πρὶν ἢ παραγενέσθαι τὰ ἔτη τῆς ἐνδείας, 51 Καὶ ἐκάλεσε δὲ ὄνομα τοῦ πρωτοτόκου Μανασσῆ, ὅτι ἐπιλαθέσθαι μέ, φησιν, ἐποίησεν ὁ Θεὸς πάντων τῶν πόνων μου, καὶ τῶν τοῦ πατρός μου. Σκόπει τοῦ ἀνδρὸς δὲ φιλόθεον, ὅπως τῇ προσηγορίᾳ τοῦ παιδὸς ἐναποτίθεται τὴν μνήμην ἁπάντων, ὥστε διηνεκῆ αὐτὸν ποιεῖσθαι τὴν εὐχαριστίαν· ἵνα καὶ ὁ ἐξ αὐτοῦ γεννηθεὶς διὰ τῆς οἰκείας προσηγορίας εἰδέναι ἔχῃ τοὺς πειρασμοὺς καὶ τὴν ὑπομονήν, ἣν ἐπιδειξάμενος ὁ δίκαιος εἰς τοσαύτην ἀνῆλθε περιφάνειαν. ὅτι ἐπιλαθέσθαι με ἐποίησε πάντων τῶν πόνων μου, καὶ τῶν τοῦ πατρός μου. τί ἐστι, πάντων τῶν πόνων μου; ἐνταῦθα αἰνίττεσθαί μοι δοκεῖ τήν τε προτέραν δουλείαν καὶ τὴν δευτέραν, καὶ τὴν ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ ταλαιπωρίαν· καὶ πάντων τῶν τοῦ πατρός μου· τὸν χωρισμόν, ὃν ὑπέμεινεν ἔξω τῶν ἀγκαλῶν γενόμενος τῶν πατρικῶν, ὅτι ἐν ἀώρῳ ἡλικίᾳ μετὰ τοσαύτης ἀνατραφεὶς ἐπιμελείας δουλείαν ἀντὶ τῆς ἐλευθερίας ἤλλαξαν.

52 Καὶ δὲ ὄνομα τοῦ δευτέρου ἐκάλεσεν Ἐφραΐμ, ὅτι ηὔξησέ με, φησιν, ὁ Θεὸς ἐν γῇ ταπεινώσεώς μου. Ὅρα καὶ τὴν τούτου προσηγορίαν εὐχαριστίας πεπληρωμένην. οὐ μόνον γάρ, φησι, τῶν λυπηρῶν λήθην ἐποιησάμην, ἀλλὰ καὶ ηὐξήθην ἐν τῇ γῇ, ἐν ᾗ τοσαύτην ὑπέμεινα τὴν ταπείνωσιν, ὡς ἐν τοῖς ἐσχάτοις γενέσθαι, καὶ τὸν περὶ τοῦ ζῆν ἐπικρεμασθῆναί μοι κίνδυνον. ἀλλὰ λοιπὸν ἄξιον ἀκοῦσαι τῶν ἑπομένων. μετὰ γὰρ τὴν εὐθηνίαν τῶν ἑπτὰ ἐτῶν ἔφθασε καὶ τὰ ἔτη τοῦ λιμοῦ κατὰ τὴν πρόῤῥησιν τοῦ Ἰωσήφ. ἡ γὰρ τῶν πραγμάτων ἔκβασις λοιπὸν ἅπαντας ἐπαίδευσε τὴν προσοῦσαν τῷ ἀνδρὶ σοφίαν, καὶ πάντας ὑποκύπτειν αὐτῷ παρεσκεύαζε. καὶ λιμοῦ σφοδροῦ γενομένου τέως ἐν προοιμίοις οὐδεμίαν αὐτοὺς αἴσθησιν λαβεῖν τῆς ἐνδείας συνεχώρησεν. ἐν πάσῃ γάρ, φησι, τῇ Αἰγύπτῳ ἦσαν ἄρτοι. ἀλλὰ τῆς στενοχωρίας ἐπιταθείσης ἔκραξεν ὁ λαὸς πρὸς Φαραὼ οὐ φέροντες τὴν ἔνδειαν τὴν πολλήν. ὑπὸ τοῦ λιμοῦ κατεναγκαζόμενοι ἐπὶ τὸν βασιλέα ἔτρεχον. ἀλλ' ὅρα τούτου τὴν εὐγνωμοσύνην.

56 Εἶπε δὲ Φαραὼ τοῖς Αἰγυπτίοις, πορεύεσθε πρὸς τὸν Ἰωσήφ· καὶ ὃ ἐὰν εἴπῃ ὑμῖν, ποιήσατε. Μονονουχὶ λέγων, τί πρὸς ἐμὲ κεχήνατε; οὐχ ὁρᾶτε ὅτι ἐγὼ μὲν ἁπλῶς τὸ σχῆμα περίκειμαι, ἐκεῖνος δέ ἐστιν ὁ τῆς σωτηρίας ἅπασιν ἡμῖν αἴτιος γενόμενος; μὴ τοίνυν ἐκεῖνον καταλιμπάνοντες ἐπ' ἐμὲ τρέχετε, ἀλλ' ἄπιτε πρὸς ἐκεῖνον· καὶ ὃ ἐὰν εἴπῃ ὑμῖν, ποιεῖτε. 57 Ἀνέῳξε δὲ Ἰωσὴφ τοὺς σιτοβολῶνας, καὶ ἐπώλει τοῖς Αἰγυπτίοις. Καὶ ἐπειδὴ πάντας ἐπενέμετο τοῦ λιμοῦ ἡ ἀνάγκη,

58 Πᾶσαι, φησιν, αἱ χῶραι ἦλθον εἰς Αἴγυπτον ἀγοράζειν σῖτον. ἐπεκράτει γὰρ ὁ λιμὸς ἐν πάσῃ τῇ γῇ. Ὅρα μοι κατὰ μικρὸν ἀρχὴν λαμβάνουσαν τῶν ὀνειράτων τοῦ Ἰωσὴφ τὴν ἔκβασιν. ἐπικρατήσαντος γὰρ τοῦ λιμοῦ, καὶ καταλαβόντος καὶ τὴν Χαναναίαν, ἔνθα κατῴκει ὁ Ἰακὼβ ὁ τούτου πατήρ,

κεφ. μβ. 1 Μαθὼν ὅτι ἐστὶ πρᾶσις σίτου ἐν Αἰγύπτῳ, εἶπε, φησι, τοῖς παισὶν αὐτοῦ· ἵνα τί ῥαθυμεῖτε; 2 Ἰδοὺ ἀκήκοα, ὅτι ἐστὶ σῖτος ἐν Αἰγύπτῳ. κατάβητε πρίασθαι ἡμῖν μικρὰ βρώματα, ἵνα ζῶμεν, καὶ μὴ ἀποθάνωμεν. Τί, φησιν, ἐνταῦθα κάθησθε; ἄπιτε εἰς τὴν Αἴγυπτον, καὶ τὰ πρὸς διατροφὴν ἡμῖν κομίζετε. Ταῦτα δὲ ἅπαντα ἐγίνετο, ἵνα τῇ ὄψει παραβάλλωσιν ἅπαντα οἱ τοῦ Ἰωσὴφ ἀδελφοί, καὶ τὴν σύγκρισιν τοῦ ἐνυπνίου, ἣν αὐτοῖς συνέκρινεν, ἡνίκα ἤκουσαν τοῦ Ἰωσὴφ τὸ ὄραμα διηγουμένου, εἰς

ἔργον

ἔργον ἀγάγωσι. 3 Κατέβησαν γάρ, φησιν, οἱ δέκα ἀδελφοί, 4 Καὶ
τὸν Βενιαμὶν οὐκ ἔλαβον, ὃς ἦν ἀδελφὸς τοῦ Ιωσὴφ ὁμομήτριος. Εἶπε γάρ ὁ πατὴρ
αὐτοῦ, μήποτε συμβῇ αὐτῷ μαλακία. Διὰ δὲ ἄωρον τῆς ἡλικίας ἐφείσατο τοῦ
παιδός. 7 Ἐλθόντες δέ, Καθάπερ ἄρχοντα τῆς Αἰγύπτου,
5 Προσεκύνησαν τὸν Ιωσὴφ ἐπὶ πρόσωπον ἐπὶ τὴν γῆν. Καὶ νῦν μὲν τέως
ἀγνοοῦντες ἅπαντα ταῦτα ποιοῦσιν. ἐπειδὴ γὰρ οὐκ ὀλίγος γέγονεν ὁ μεταξὺ χρόνος, οὐκ-
έτι τὸν χαρακτῆρα τοῦ ἀδελφοῦ ἐπεγίνωσκον. Εἰκὸς γὰρ ἐν ἡλικίᾳ αὐτὸν γενόμενον ἐν-
αλλαγήν τινα τοῦ χαρακτῆρος ἐργάσασθαι. τὸ δὲ ὅλον οἶμαι καὶ οἰκονομίας εἶναι τοῦ τῶν ἁ-
πάντων Θεοῦ, ὥστε μὴ δυνηθῆναι αὐτοὺς μήτε ἐκ τῆς διαλέξεως, μήτε ἐκ τῆς θέ-
10 ας ἐπιγνῶναι τὸν ἀδελφόν. πόθεν γὰρ ἄν ποτε καὶ εἰς νοῦν τοῦτο ἐβάλλοντο; καὶ γὰρ ἐνόμι-
ζον αὐτὸν παρὰ τοῖς Ισμαηλίταις οἰκέτην γενόμενον λοιπὸν τὴν παρὰ τοῖς βαρβάροις
δουλείαν ὑπομένειν. καὶ αὐτοὶ μὲν οὐδὲν τοιοῦτον οὐδὲ εἰς [illegible]οιαν λαβεῖν δυνηθέντες
οὐκ ἐπεγίνωσκον τὸν Ιωσήφ. αὐτὸς δὲ παραχρῆμα θεασάμενος αὐτοὺς ἐπέγνω, καὶ λαν-
θάνειν ἐσπούδαζε, καὶ ὡς ἀλλοτρίοις αὐτοῖς προσφέρεσθαι ἐβούλετο.
15 Ἠλλοτριοῦτο γάρ, φησιν, ἀπ᾽ αὐτῶν, καὶ ἐλάλησεν αὐτοῖς σκληρά. καὶ εἶπε, πόθεν
ἥκατε; Προσποιεῖται παντελῆ ἄγνοιαν, ἵνα πάντα μετ᾽ ἀκριβείας παρ᾽ αὐτῶν
μαθεῖν δυνηθῇ. ἐπεθύμει γάρ γνῶναι τὰ κατὰ τὸν πατέρα, καὶ τὰ κατὰ τὸν ἀδελφόν. καὶ τέως
μὲν πυνθάνεται ἐκ ποίας χώρας τυγχάνουσι. Καί φασιν ἐκ τῆς Χαναὰν ἐλθεῖν
ἀγοράσαι βρώματα. Ἡ τοῦ λιμοῦ, φασιν, ἀνάγκη τῆς ὁδοιπορίας ἡμᾶς ταύ-
20 της ἀνασχέσθαι πεποίηκε, καὶ διὰ τοῦτο καταλιπόντες τὰ οἰκεῖα ἐνταῦθα παραγεγόναμεν.
9 Καὶ ἐμνήσθη, φησίν, Ιωσὴφ τῶν ἐνυπνίων, ὧν εἶδεν αὐτός. Εἰς ἔννοιαν ἐλ-
θὼν τῶν ὀνειράτων καὶ εὑρὼν τὴν ἔκβασιν εἰς ἔργον ἐληλυθυῖαν ἐβούλετο μετὰ ἀκριβείας
ἅπαντα μαθεῖν. διὸ καὶ μετὰ πολλῆς αὐτοῖς τῆς σφοδρότητος εὐθέως ἀποκρίνεται,
Καί φησι, κατάσκοποί ἐστε, καὶ κατοπτεῦσαι τὰ ἴχνη τῆς γῆς ἥκατε.
25 Οὐχ ὑγιεῖ, φησι, γνώμῃ παραγεγόνατε. ἐοίκατε τέχνῃ τινὶ καὶ κακουργίᾳ τὴν ἐνταῦ-
θα ἄφιξιν πεποιηκέναι. οἱ δὲ [illegible]νιοι γενόμενοί φασιν, 10 Οὐχί κύριε.
Καὶ ὅπερ μαθεῖν ἐσπούδαζεν ὁ Ιωσήφ, τοῦτο οἴκοθεν αὐτὸν διδάσκουσι· καί φασιν,
Οἱ παῖδές σου ἤλθομεν πρίασθαι βρώματα. 11 Πάντες ἐσμὲν υἱοὶ ἑνὸς ἀνθρώ-
που. Εἰρηνικοί ἐσμεν. οὐκ εἰσὶν οἱ παῖδές σου κατάσκοποι. Ἔτι περὶ ἑαυτῶν
30 μόνον ἀπολογούμενοι, καὶ ὑπὸ τοῦ φόβου κατασειθέντες τὴν διάνοιαν, οὐδέπω τὰ παρὰ
Ιωσὴφ σπουδαζόμενα εἰρήκασι. διὸ ἐπέμενε λέγων· 12 Οὐχί, ἀλλὰ τὰ ἴχνη
τῆς γῆς ἤλθετε ἰδεῖν. Περιττῶς, φησι, ταῦτά μοι λέγετε. καὶ γὰρ αὐτὸ τὸ σχῆμα τῆς
παρουσίας ὑμῶν δείκνυσιν, ὅτι κακουργίᾳ τινὶ χρώμενοι ἐνταῦθα παραγεγόνατε. οἱ δὲ
ὑπὸ τῆς ἀνάγκης αὐτῆς συνελαυνόμενοι, καὶ βουλόμενοι εἰς οἶκτον αὐτὸν ἐπικάμψαι,
35 φασί· 13 Δώδεκά ἐσμεν οἱ παῖδές σου.
Ὢ τῆς τῶν ῥημάτων ἀπάτης. καὶ τοῖς ἐμπόροις παρ᾽ αὐτῶν διαπραθέντα τῷ ἀ-
ριθμῷ συνῆψαν· καὶ οὐ λέγουσι, δώδεκα ἦμεν, ἀλλὰ δώδεκά ἐσμεν ἀδελφοί.
Καὶ ἰδοὺ ὁ νεώτερος μετὰ τοῦ πατρὸς ἡμῶν. Τοῦτο γάρ ἦν αὐτῷ τὸ σπουδαζό-
μενον γνῶναι, εἰ μὴ καὶ τὸν ἀδελφὸν τὰ αὐτὰ διαπεπράχασιν. ἰδοὺ ὁ νεώτερος μετὰ τοῦ
40 πατρὸς ἡμῶν· Ὁ δὲ ἕτερος οὐχ ὑπάρχει. Καὶ οὐ λέγουσι τὴν αἰτίαν σα-
φῶς, ἀλλ᾽ ἁπλῶς, οὐχ ὑπάρχει. ἐκ τούτου εἰς ὑποψίαν ἐλθών, μήποτε καὶ [εἰς]
τὸν Βενιαμὶν τὰ ὅμοια εἰργάσαντο, φησι· 14 Τοῦτό ἐστιν, ὃ εἴρηκα ὑμῖν, ὅτι κα-
τάσκοποί ἐστε. 15 Οὐ γὰρ μὴ ἐξέλθητε ἐντεῦθεν, ἕως ἂν ὁ ἀδελφὸς ὑμῶν ὁ νεώ-
τερος

πρὸς ἔλθῃ ὧδε. Ἐκεῖνον ἰδεῖν βούλομαι· ἐπιθυμῶ θεάσασθαι τὸν τὰς αὐτάς μοι λύσαντα ὠδῖνας. ὑφορῶμαι γὰρ ὑμῶν ἐκ τῶν κατ' ἐμὲ γινομένων τὴν μισάδελφον γνώμην. εἰ τοίνυν βούλεσθε, 16 Ἀποστείλατε ἕνα ἐξ ὑμῶν, καὶ ἀγάγετε αὐτόν· Ὑμεῖς δὲ οἰκεῖτε τὸ δεσμωτήριον, ἕως ἂν ἐκεῖνος παραγίνηται. ἐκεῖνος γὰρ παραγινόμενος διδάξει, εἰ ἀληθῆ τὰ παρ' ὑμῶν λεγόμενα, καὶ ἐλευθερώσει ὑμᾶς πάσης ὑποψίας. εἰ γὰρ μὴ τοῦτο γένηται, δῆλον ἔσται ὅτι κατάσκοποί ἐστε, καὶ διὰ τοῦτο ἐνταῦθα παραγεγόνατε. καὶ ταῦτα εἰρηκώς, 17 Ἔθετο αὐτοὺς ἐν τῇ φυλακῇ.

Ὅρα πῶς αὐτῶν βασανίζει τὰς γνώμας, καὶ δι' ὧν εἰς τούτους ἐπιδείκνυται, τὴν φιλοστοργίαν δείκνυσι τὴν πρὸς τὸν ἀδελφόν. μετὰ δὲ τρεῖς ἡμέρας καλέσας αὐτοὺς εἶπε· 18 Τοῦτο ποιήσατε, καὶ ζήσεσθε. τὸν γὰρ Θεὸν ἐγὼ φοβοῦμαι. 19 Εἰ εἰρηνικοί ἐστε, ἀδελφὸς ὑμῶν εἷς κατασχεθήτω ἐν τῇ φυλακῇ· αὐτοὶ δὲ βαδίσατε καὶ ἀπάγετε τὸν ἀγορασμὸν τῆς σιτοδοσίας ὑμῶν, 20 Καὶ τὸν ἀδελφὸν ὑμῶν τὸν νεώτερον ἀγάγετε πρὸς μέ, καὶ πιστευθήσεται τὰ ῥήματα ὑμῶν. εἰ δὲ μή, ἀποθανεῖσθε.

Σκόπει σύνεσιν. βουλόμενος καὶ τὴν περὶ τούτους εὔνοιαν ἐπιδείξασθαι, καὶ τοῦ πατρὸς τὴν ἔνδειαν παραμυθήσασθαι, καὶ περὶ τοῦ ἀδελφοῦ μαθεῖν τὸ ἀληθές, ἕνα κατασχεθῆναι προστάξας, τοὺς ἄλλους ἀπελθεῖν ἐκέλευσεν. ἀλλ' ὅρα μοι λοιπὸν ἐνταῦθα τὸν ἀδέκαστον δικαστήν, τὸ συνειδὸς αὐτῶν κατεξανιστάμενον, καὶ οὐδενὸς ἐλέγχοντος, οὐδὲ εἰς μέσον ἄγοντος αὐτοὺς ἑαυτῶν κατηγόρους γινομένους.

Εἶπε γάρ, φησιν, ἕκαστος πρὸς τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ· 21 Ναί. ἐν ἁμαρτίαις γάρ ἐσμεν περὶ τοῦ ἀδελφοῦ ἡμῶν, ὅτι ὑπερείδομεν τὴν θλίψιν τῆς ψυχῆς αὐτοῦ, ὅτε κατεδέετο ἡμῶν, καὶ οὐκ εἰσηκούσαμεν αὐτοῦ. ἕνεκεν τούτου ἐπῆλθεν ἡμῖν πᾶσα ἡ θλίψις αὕτη.

Τοιοῦτον γὰρ ἡ ἁμαρτία. ἐπειδὰν τελεσθῇ καὶ εἰς ἔργον ἔλθῃ, τότε τῆς οἰκείας ἀτοπίας δείκνυσι τὴν ὑπερβολήν. καὶ καθάπερ ὁ μεθύων, ὅταν μετὰ πολλῆς τὸν ἄκρατον ἐγχέῃ, οὐδεμίαν αἴσθησιν λαμβάνει τῆς ἐκ τοῦ οἴνου γινομένης λύμης, μετὰ δὲ ταῦτα διὰ τῆς πείρας αὐτῆς μανθάνει τῆς βλάβης τὸ μέγεθος· οὕτω καὶ ἡ ἁμαρτία. μέχρι μὲν ἂν τελεσθῇ, σκοτοῖ τὸν λογισμόν, καὶ καθάπερ νεφέλη πυκνή, οὕτω περιέχει τὴν διάνοιαν· ὕστερον δὲ τὸ συνειδὸς κατεξανιστάμενον παντὸς κατηγόρου σφοδρότερον καταξαίνει τὴν διάνοιαν, καὶ δείκνυσι τῶν γεγενημένων τὴν ἀτοπίαν. ὅρα γὰρ καὶ τούτους νῦν εἰς αἴσθησιν ἐρχομένους, καὶ ὅτε περὶ τοῦ παντὸς εἶδον ἑαυτοῖς ἐπικρεμάμενον τὸν κίνδυνον, τότε ἐξομολογουμένους τὰ ὑπ' αὐτῶν γεγενημένα, καὶ λέγοντας· ναί. ἐν ἁμαρτίαις γάρ ἐσμεν περὶ τοῦ ἀδελφοῦ ἡμῶν, ὅτι ὑπερείδομεν τὴν θλίψιν τῆς ψυχῆς αὐτοῦ. οὐχ ἁπλῶς οὐδὲ μάτην, φησί, ταῦτα ὑπομένομεν, ἀλλὰ δικαίως, καὶ σφόδρα δικαίως. δίκας γὰρ δίδομεν τῆς ἀπανθρωπίας καὶ τῆς ὠμότητος, ἧς περὶ τὸν ἀδελφὸν ἐπεδειξάμεθα· ὅτι ὑπερείδομεν τὴν θλίψιν τῆς ψυχῆς αὐτοῦ, ὅτε κατεδέετο ἡμῶν, καὶ οὐκ εἰσηκούσαμεν αὐτοῦ. ἐπειδή, φησιν, ἀσυμπαθεῖς γεγόναμεν, καὶ πολλὴν ἐπεδειξάμεθα τὴν ὠμότητα, διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς νῦν τῶν αὐτῶν πειρώμεθα. ἕνεκεν γὰρ τούτου ἐπῆλθεν ἐφ' ἡμᾶς ἡ θλίψις αὕτη. καὶ ταῦτα μὲν πρὸς ἀλλήλους διελέγοντο, νομίζοντες μηδενὸς τούτων ἐπακούειν τὸν Ἰωσήφ. ὡς γὰρ ἀγνοῶν καὶ οὐκ εἰδὼς αὐτῶν τὴν γλῶτταν, παρεσκεύασεν ἑρμηνέα μεταξὺ ἀμφοτέρων ἑστάναι, καὶ τὰ παρ' αὐτοῦ διασαφεῖν ἐκείνοις, καὶ τὰ παρ' ἐκείνων αὐτῷ ἑρμηνεύειν. 22 Ταῦτα ἀκούων ὁ Ῥουβεὶμ εἶπε πρὸς αὐτούς, οὐκ ἐλάλησα ὑμῖν, λέγων, μὴ ἀδικήσητε τὸ παιδάριον, καὶ οὐκ εἰσηκούσατέ μου; καὶ ἰδοὺ τὸ αἷμα αὐτοῦ ἐκζητεῖται. Οὐ συνεβούλευσα, φησι, τότε; οὐ παρεκάλεσα, ὥστε μηδεμίαν ἀδικίαν περὶ αὐτὸν ἐπιδείξασθαι; διὰ τοῦτο νῦν τὸ αἷμα αὐτοῦ ἐκζητεῖται. τῇ γὰρ γνώμῃ αὐτὸν ἀνείλετε. εἰ γὰρ καὶ μὴ διὰ τοῦ λαιμοῦ τὸ ξίφος ὤσατε, ἀλλὰ

βαρβάροις

ρᾳς ἀνδράσιν αὐτὸν πεπράκατε, καὶ χαλεπωτέραν θανάτου δουλείαν αὐτῷ ἐπενοήσατε. διὰ τοῦτο τὸ αἷμα αὐτοῦ ἐκζητεῖται νῦν. ἐννόησον ὅσον ἐστὶν ἀπὸ τοῦ συνειδότος κατηγορεῖσθαι, καὶ τοῦτον τὸν κατήγορον διηνεκῶς ἔχειν ἐπικείμενον, καταβοῶντα καὶ τὴν παρανομίαν ἀπομιμνήσκοντα. 23 Καὶ ταῦτα ἤκουε μετὰ Ἰωσήφ· αὐτοὶ δὲ οὐκ ᾔδεισαν, διὰ τὸ τὸν ἑρμηνέα μεταξὺ ἑστάναι. Ἀλλ' οὐκ ἔτι λοιπὸν φέρειν ἠδύνατο, τῆς φύσεως τῆς ἀδελφικῆς καὶ τῆς συμπαθείας αὐτὸν ἐλεγχούσης. 24 Καὶ ἀποστραφεὶς, φησὶν, ἀπ' αὐτῶν ἔκλαυσεν, ὥστε μὴ κατάδηλος αὐτοῖς γενέσθαι. Καὶ πάλιν προσῆλθε πρὸς αὐτοὺς, καὶ εἶπεν αὐτοῖς· 25 Καὶ ἔλαβε τὸν Συμεῶνα, καὶ ἔδησεν αὐτὸν ἐναντίον πάντων. Ὅρα πῶς πάντα ποιεῖ, ὥστε εἰς φόβον αὐτοὺς ἐμβαλεῖν, ἵνα ὁρῶντες τὰ δεσμὰ τοῦ Συμεὼν, δήλους ἑαυτοὺς ποιήσωσιν, εἴ τινα περὶ τὸν ἀδελφὸν συμπάθειαν ἐπιδείκνυνται. πάντα γὰρ ταῦτα ποιεῖ βασανίζων αὐτῶν τὴν γνώμην, καὶ γνῶναι βουλόμενος, εἰ μὴ καὶ πρὸς τὸν Βενιαμὶν τοιοῦτοι γεγόνασι. διὰ τοῦτο καὶ τὸν Συμεῶνα ἐναντίον αὐτῶν δεσμεῖσθαι κελεύει, ἵνα βασανίσῃ αὐτοὺς μετὰ ἀκριβείας, καὶ ἴδῃ εἴ τινα φιλοστοργίαν περὶ αὐτὸν ἐνδείκνυνται. ἡ γὰρ περὶ τοῦτον φειδὼ παρεσκεύαζεν ἐπιταχῦναι τὴν τοῦ Βενιαμὶν παρουσίαν, ὅπερ ἐβούλετο γενέσθαι, ὥστε πληροφορίαν λαβεῖν ἐκ τῆς τοῦ ἀδελφοῦ παρουσίας. Καὶ ἐνετείλατο, φησὶν, ἐμπλῆσαι τὰ ἀγγεῖα αὐτῶν σίτου, καὶ ἀποδοῦναι τὸ ἀργύριον ἑκάστῳ εἰς τὸν σάκκον αὐτοῦ, καὶ δοῦναι αὐτοῖς ἐπισιτισμὸν εἰς τὴν ὁδόν. 26 Καὶ ἐπιθέντες τοῖς ὄνοις αὐτῶν ἀπῆλθον.

Ὅρα πόσην φιλοτιμίαν ἐπιδείκνυται. καὶ ἄκοντας αὐτοὺς εὐεργετεῖ, οὐ τὸν σῖτον μόνον δεδωκὼς, ἀλλὰ καὶ τὰ ἀργύρια. 27 Λύσας δὲ εἷς ἐξ αὐτῶν τὸν μάρσιππον αὐτοῦ, ὥστε δοῦναι χορτάσματα τοῖς ὄνοις, 28 Ὁρᾷ τὸ ἀργύριον, καὶ εἶπε τοῖς ἀδελφοῖς αὐτοῦ. ἐπὶ τούτῳ ἐξέστη ἡ καρδία αὐτῶν, καὶ ἐταράχθησαν εἰς ἀλλήλους λέγοντες, τί τοῦτο ἐποίησεν ἡμῖν ὁ Θεός; Ἐναγώνιοι πάλιν γεγόνασιν, ὑφορώμενοι μὴ καὶ τοῦτο προσθήκη ἐγκλημάτων αὐτοῖς γένηται, καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ συνειδότος ἔχοντες κατηγορίαν, πάντα ἐπέγραφον τῇ ἁμαρτίᾳ τῇ εἰς τὸν Ἰωσὴφ παρ' αὐτῶν γεγενημένῃ. παραγενόμενοι δὲ πρὸς τὸν πατέρα, καὶ ἅπαντα μετὰ ἀκριβείας αὐτῷ ἀπαγγείλαντες, διηγήσαντο τὴν ἀγανάκτησιν τὴν κατ' αὐτῶν γεγενημένην παρὰ τοῦ ἄρχοντος τῆς Αἰγύπτου, καὶ ὅτι ἔθετο αὐτοὺς ἐν φυλακῇ, ὡς κατασκόπους. 31 Εἴπαμεν δὲ αὐτῷ, φασιν, ὅτι εἰρηνικοί ἐσμεν, 32 Καὶ οἱ δώδεκά ἐσμεν ἀδελφοί· καὶ ὁ μὲν εἷς οὐχ ὑπάρχει, ὁ δὲ μικρότερος μετὰ τοῦ πατρὸς ἡμῶν. 33 Εἶπε δὲ ἡμῖν, ἐν τούτῳ φανεῖσθε, οἱ εἰρηνικοί ἐστε. ἀδελφὸν ἕνα ἄφετε ὧδε, 34 Καὶ ἀγάγετε τὸν ἀδελφὸν ὑμῶν τὸν νεώτερον, καὶ γνώσομαι ὅτι οὐκ ἐστὲ κατάσκοποι. Ταῦτα πάλιν ἀνέξαινε τῆς ψυχῆς τὰς ἀθυμίας. μετὰ γὰρ τῆς διηγήσεως ταύτης τῆς λυπηρᾶς καὶ τοὺς ἑαυτῶν μαρσίππους κενώσαντες, ηὕρισκον ἕκαστος τὸ ἀργύριον, καὶ ἐφοβήθησαν αὐτοί τε καὶ ὁ πατὴρ αὐτῶν. ἀλλ' ὅρα μοι πάλιν ἐνταῦθα τὸν πρεσβύτην ἀποδυρόμενον. τί γάρ φησι πρὸς αὐτούς;

36 Ἐμὲ ἠτεκνώσατε· Ἰωσὴφ οὐκ ἔστι, Συμεὼν οὐκ ἔστι, καὶ τὸν Βενιαμὶν λήψεσθε· ἐπ' ἐμὲ ἐγένοντο ταῦτα πάντα. Οὐκ ἤρκει μοί, φησι, τὸ πένθος τοῦ Ἰωσὴφ, ἀλλὰ προστεθήκατε τούτῳ καὶ τὸν Συμεών· καὶ οὐδὲ μέχρι τούτου ἵσταταί μοι τὰ δεινὰ, ἀλλὰ καὶ τὸν Βενιαμὶν λαβεῖν βούλεσθε. ἐπ' ἐμὲ ἐγένοντο ταῦτα πάντα. ἱκανὰ τὰ ῥήματα δεῖξαι τοῦ πατρὸς διακοπτόμενα τὰ σπλάγχνα. καὶ γὰρ ὥσπερ τὰ κατὰ τὸν Ἰωσὴφ αὐτῷ ἀπηγόρευτο (ἐνόμιζε γὰρ θηρῶν κατάβρωμα γεγενῆσθαι) οὕτω καὶ τὰ κατὰ τὸν Συμεῶνα ἀπηγόρευσε. λοιπὸν δὲ καὶ περὶ τοῦ Βενιαμὶν ἐδεδοίκει. ἀλλ' ὅμως ἀντεῖχεν ἔτι, καὶ οὐκ ἐδίδου τὸν παῖδα.

37 Εἶπε δὲ αὐτῷ Ῥουβεὶμ ὁ πρωτότοκος αὐτοῦ· τοὺς δύο υἱούς μου ἀπόκτεινον, ἐὰν μὴ

ἀνάγω αὐτὸν πρὸς σέ. δὸς αὐτὸν εἰς τὰς χεῖράς μου, κἀγὼ ἄξω αὐτὸν πρὸς σέ. Ἐμοὶ αὐτόν, φησι, πίστευσον, ἐμοὶ παράδος· ἐγώ σοι αὐτὸν ἐπανάξω. τοῦτο δὲ ἐποίει Ῥουβείμ, ἐννοῶν ὡς οὐχ οἷόν τε, μὴ τοῦ παιδὸς συγκατιόντος αὖθις, πάλιν εἰς τὴν Αἴγυπτον ἀπελθεῖν, καὶ τὰ πρὸς διατροφὴν ὠνήσασθαι. ἀλλ' οὐκ ἐνδίδωσιν ὁ πατήρ· ἀλλά φησιν, 38 Οὐ καταβήσεται ὁ υἱός μου μεθ' ὑμῶν. Εἶτα καὶ τὴν αἰτίαν λέγει, ὥσπερ ἀπολογούμενος τοῖς παισίν· Ὅτι ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ ἀπέθανε, καὶ αὐτὸς μόνος καταλέλειπται. καὶ συμβήσεται ὡς νέον κομιδῇ μαλακισθῆναι ἐν τῇ ὁδῷ, καὶ κατάξετέ μου τὸ γῆρας μετὰ λύπης εἰς ᾅδου. Δέδοικα, φησι, τὸ νέον αὐτοῦ τῆς ἡλικίας, καὶ ὑφορῶμαι μὴ καὶ τῆς τούτου παραμυθίας ἀποστερηθεὶς μετ' ὀδύνης τὸν βίον καταλύσω. μέχρι γὰρ ὅτε οὗτος σύνεστί μοι, δοκῶ μικράν τινα ἔχειν παραμυθίαν· καὶ ἡ τούτου συνουσία ὑποτέμνεταί μου τὴν ἐπὶ τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ ἀθυμίαν. ἀλλ' ὁ μὲν πόθος ὁ περὶ τὸν Βενιαμὶν οὐ συνεχώρει τῷ πατρὶ τοῦτον προέσθαι·

κεφ. μγ.

1 Ὁ δὲ λιμὸς σφοδρότερος ἐγίνετο. καὶ ἐπέλιπεν αὖθις τὰ βρώματα,

2 Καί φησιν ὁ πατήρ, ἀπελθόντες πάλιν κομίσατε ἡμῖν μικρὰ βρώματα.

3 Εἶπε δὲ αὐτῷ Ἰούδας· διαμαρτυρίᾳ διεμαρτύρατο ἡμᾶς ὁ ἄνθρωπος, λέγων· οὐκ ὄψεσθε τὸ πρόσωπόν μου, ἐὰν μὴ ὁ νεώτερος ὑμῶν ἀδελφὸς μεθ' ὑμῶν ᾖ.

4 Εἰ μὲν οὖν ἀποστέλλεις τὸν ἀδελφὸν ἡμῶν, καταβησόμεθα, καὶ ἀγοράσομέν σοι βρώματα. 5 Εἰ δὲ μὴ ἀποστέλλεις, οὐ πορευσόμεθα. ὁ γὰρ ἄνθρωπος εἶπεν ἡμῖν, ὅτι οὐκ ὄψεσθέ μου τὸ πρόσωπον, ἐὰν μὴ ὁ ἀδελφὸς ὑμῶν ὁ νεώτερος ᾖ μεθ' ὑμῶν.

Μὴ νομίσῃς, φησίν, ἡμᾶς δύνασθαι ἄνευ τοῦ ἀδελφοῦ ἐκεῖ καταβῆναι. εἰ γὰρ βούλει καὶ ἄπρακτον ἡμῶν γενέσθαι τὴν κάθοδον, καὶ πάντας ἡμᾶς κινδύνῳ περιβληθῆναι, ἀπίωμεν. ἴσθι δὲ ὅτι διεμαρτύρατο ἡμᾶς, ὡς οὐκ ὀψόμεθα αὐτοῦ τὸ πρόσωπον, εἰ μὴ ὁ ἀδελφὸς ὑμῶν μεθ' ἡμῶν παραγένηται. στενὰ πάντοθεν τῷ Ἰακώβ. διὸ καὶ ἀποδυρόμενός φησι πρὸς αὐτούς· 6 Τί ἐκακοποιήσατέ με, ἀπαγγείλαντες τῷ ἀνθρώπῳ, ὅτι ἔστιν ὑμῖν ἀδελφός; Τί ἐκακοποιήσατέ με; διὰ τί, φησιν, ἐμοὶ τούτων τῶν κακῶν αἴτιοι γεγόνατε; εἰ γὰρ μὴ τοῦτο ἐγνωρίσατε, οὐκ ἂν τοῦ Συμεὼν ἀπεστερήθην, οὐκ ἂν τοῦτον ἐπεζήτησεν. 7 Οἱ δὲ εἶπον, ἐπηρώτησεν ἡμᾶς ὁ ἄνθρωπος, εἰ ἔτι ὁ πατὴρ ὑμῶν ζῇ, καὶ εἰ ἔστιν ὑμῖν ἀδελφός. καὶ ἀπηγγείλαμεν αὐτῷ. μὴ ᾔδειμεν, ὅτι ἐρεῖ ἡμῖν, 8 Ἀγάγετε τὸν ἀδελφὸν ὑμῶν; Μὴ νομίσῃς, φησίν, ἡμᾶς ἑκόντας ὡμολογηκέναι τῷ ἀνδρὶ τὰ καθ' ἡμᾶς. ἐπειδὴ γάρ, ὡς κατασκόπους ἡμᾶς ὑποπτεύσας κατεῖχεν, ἐπηρώτα δὲ μετὰ ἀκριβείας τὰ καθ' ἡμᾶς, διὰ τοῦτο βουλόμενοι μετὰ ἀληθείας πάντα αὐτὸν διδάξαι, ταῦτα εἰρήκαμεν.

Εἶπε δὲ πάλιν Ἰούδας πρὸς τὸν πατέρα αὐτοῦ· ἀπόστειλον τὸ παιδάριον μετ' ἐμοῦ, καὶ ἀναστάντες πορευσόμεθα, ἵνα ζῶμεν καὶ μὴ ἀποθάνωμεν.

Ἐμοί, φησιν, αὐτὸν ἐμπίστευσον, ἵνα ἤδη ἁψώμεθα τῆς ὁδοῦ. οὐδὲ γὰρ ἔτι ἔσται ἡμῖν σωτηρίας ἐλπὶς τῶν βρωμάτων ἀναλωθέντων, καὶ οὐδαμόθεν ἑτέρωθεν εὑρισκόντων παραμυθίαν. 9 Ἐγὼ δὲ δέχομαι αὐτὸν παρὰ σοῦ. ἐὰν μὴ ἀγάγω αὐτόν, καὶ στήσω ἐνώπιόν σου, ἡμαρτηκὼς ἔσομαι εἰς σὲ πάσας τὰς ἡμέρας. 10 Εἰ μὴ γὰρ ἐβραδύναμεν, ἤδη ἂν ὑπεστρέψαμεν δίς. Ἡ περὶ τὸν παῖδα, φησι, συμπάθεια πᾶσιν ἡμῖν τὸν ὄλεθρον μέλλει προξενεῖν. φθάνομεν γὰρ ὑπὸ τοῦ λιμοῦ καταναλωθῆναι, εἰ μὴ βουληθῇς ἀπολύσας αὐτὸν ἐκπέμψαι ἡμᾶς. Βλέπε λοιπὸν ἐνταῦθα, ἀγαπητέ, πῶς ἡ τοῦ λιμοῦ ἀνάγκη ἐνίκησε τὴν φιλοστοργίαν τοῦ πατρός. ὁρῶν γὰρ οὐδεμίαν αὐτοὺς εὑρίσκοντας παραμυθίαν ἑτέραν, καὶ τὸν λιμὸν ἐπιτεινόμενον, φησιν·

11 Εἰ οὕτως ἐστί, Καὶ τοῦτο δεῖ πάντως γενέσθαι, καὶ οὐχ οἷόν τε ὑμᾶς καταλιπεῖν,

πλῆθειν, εἰ μὴ καὶ τοῦτοι λάβοιτε, ὀφείλετε καὶ δῶρα ἀποκομίσαι τῷ ἀνδρί. καὶ τὸ ἀργύριον δὲ, ὅπερ ἐν τοῖς μαρσίπποις ὑμῶν εὑρήκατε, ἀπαγάγετε, καὶ ἕτερον ἀργύριον, ὥστε πρίασθαι. 13 Καὶ τὸν ἀδελφὸν ὑμῶν λάβετε, καὶ ἀναστάντες κατάβητε πρὸς τὸν ἄνθρωπον. 14 Ὁ δὲ Θεός μου δῴη ὑμῖν χάριν ἐναντίον τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ἀποστείλαι τὸν ἀδελφὸν ὑμῶν τὸν ἕνα, καὶ τὸν Βενιαμίν. ἐγὼ γὰρ καθὰ ἠτέκνωμαι, ἠτέκνωμαι. Ὅρα πῶς τὴν ἄφατον αὐτοῦ φιλοστοργίαν ἐπιδείκνυται, ἣν περὶ τὸν Ἰωσὴφ ἐκέκτητο. ἵνα γὰρ μή τις νομίσῃ περὶ τοῦ Βενιαμὶν, ἢ περὶ τοῦ Συμεὼν εἰρῆσθαι, τὸ ἐγὼ γὰρ καθὰ ἠτέκνωμαι, ἠτέκνωμαι, διὰ τοῦτο προλαβών φησιν, ὁ δὲ Θεός μου δῴη ὑμῖν χάριν, καὶ ἀποστείλαι τὸν ἀδελφὸν ὑμῶν τὸν ἕνα, καὶ τὸν Βενιαμίν. [εἰ καὶ ὅτι], φησί, κἂν οὗτοι διασωθῶσιν, ἀλλ᾽ ἐγὼ καθὰ ἠτέκνωμαι, ἠτέκνωμαι. ἐννόει πῶς ὅλως τῇ εὐνοίᾳ τοῦ Ἰωσὴφ ἦν προσκείμενος. ὁρῶν γὰρ τοσούτων χορὸν παίδων αὐτῷ περιεστῶτα, ἄτεκνον ἑαυτὸν εἶναι ἐνόμιζεν, ἐπειδὴ ἐκείνου ἀπεστερεῖτο. 15 Καὶ λαβόντες, φησὶν, οἱ ἄνδρες τὰ δῶρα, καὶ τὸ ἀργύριον διπλοῦν, καὶ τὸν Βενιαμὶν, κατέβησαν εἰς Αἴγυπτον, καὶ ἔστησαν ἐναντίον Ἰωσήφ. 16 Εἶδε δὲ αὐτοὺς ὁ Ἰωσὴφ, καὶ τὸν Βενιαμὶν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ. Ὅπερ ἐπεθύμει, ἐθεάσατο τὸν αὐτῷ περιπόθητον. εἶδεν εἰς ἔργον ἐξελθοῦσαν αὐτοῦ τὴν σπουδὴν, Καὶ εἶπε, φησὶ, τῷ ἐπὶ τῆς οἰκίας αὐτοῦ· εἰσάγαγε τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὴν οἰκίαν, καὶ σφάξον θύματα. μετ᾽ ἐμοῦ γὰρ φάγονται οἱ ἄνθρωποι. 18 Ἰδόντες δὲ ὅτι εἰσήχθησαν εἰς τὸν οἶκον τοῦ Ἰωσὴφ, εἶπον, διὰ τὸ ἀργύριον τὸ ἀποστραφὲν ἐν τοῖς μαρσίπποις ἡμῶν τὴν ἀρχὴν, ἡμεῖς εἰσαγόμεθα, τοῦ συκοφαντῆσαι ἡμᾶς καὶ ἐπιθέσθαι ἡμῖν, τοῦ λαβεῖν ἡμᾶς εἰς παῖδας, [ἡμᾶς τε] καὶ τοὺς ὄνους ἡμῶν. Ὁ μὲν Ἰωσὴφ τὴν περὶ αὐτοὺς φιλοφροσύνην ἐπιδεικνύμενος ἅπαντα διετάττετο· ἐκεῖνοι δὲ καὶ οὕτως ἐναγώνιοι γίνονται, ὑφορώμενοι μὴ τῶν ἀργυρίων ἕνεκα δίκας εἰσπραχθῶσιν, ὡς καὶ ἐν τούτῳ κακουργήσαντες. καὶ διὰ τοῦτο προσελθόντες τὴν αἰτίαν τοῦ ἀγῶνος κατάδηλον ποιοῦσι τῷ ἐπὶ τῆς οἰκίας, καὶ διηγοῦνται, ὅπως τὰ ἀργύρια ἐν τοῖς μαρσίπποις εὗρον, καί φασιν, ὅτι διὰ τοῦτο διπλοῦν νῦν ἐκομίσαμεν μεθ᾽ ἑαυτῶν τὸ ἀργύριον, ὡς καὶ τὰ πρότερα ἀποδοῦναι, καὶ πρίασθαι βρώματα. ὅρα πῶς αἱ συμφοραὶ κατέλεαναν αὐτῶν τὸν λογισμὸν, καὶ ἐποίησαν αὐτοὺς ἐπιεικεστέρους.

23 Εἶπε δὲ αὐτοῖς· ἵλεως ὑμῖν, μὴ φοβεῖσθε, ὁ Θεὸς ὑμῶν. καὶ ὁ Θεὸς τοῦ πατρὸς ὑμῶν ἔδωκεν ὑμῖν θησαυροὺς ἐν τοῖς μαρσίπποις ὑμῶν. τὸ γὰρ ἀργύριον ὑμῶν εὐδοκιμοῦν ἀπέχω. Μὴ δειλιᾶτε, φησὶ, μηδὲ τούτου ἕνεκεν ἀγωνιᾶτε. οὐδεὶς ὑμῖν ταύτης ἕνεκεν τῆς αἰτίας ἔγκλημα περιάψει. καὶ γὰρ τοῦ ἀργυρίου πεπληρώμεθα· τοῦ δὲ Θεοῦ ἡγεῖσθε καὶ τοῦτο γεγενῆσθαι, καὶ θησαυροὺς ὑμῖν δεῖξαι ἐν τοῖς μαρσίπποις ὑμῶν.

24 Καὶ ταῦτα εἰρηκὼς ἐξήγαγε τὸν Συμεῶνα, καὶ ἤνεγκεν ὕδωρ νίψαι τοὺς πόδας αὐτῶν, καὶ χορτάσματα ἔδωκε τοῖς ὄνοις αὐτῶν.

Ὅρα πῶς ἡ εὐχὴ τοῦ πατρὸς πάντα αὐτοῖς κατευοδοῖ· καὶ καθάπερ ἐκεῖνος αὐτοῖς ἐπηύξατο εἰπὼν, ὁ Θεὸς τοῦ πατρός μου χάριν ὑμῖν δῴη, οὕτως ἅπαντα ἐγίνετο· καὶ πᾶσαν φιλοφροσύνην περὶ αὐτοὺς ἐπεδείκνυτο καὶ πρὸ τῆς παρουσίας τοῦ Ἰωσὴφ ὁ τὴν οἰκίαν πεπιστευμένος. 25 Ἡτοίμασαν δὲ τὰ δῶρα τῷ Ἰωσὴφ, 26 Καὶ εἰσελθόντι αὐτῷ προσήνεγκαν, καὶ προσεκύνησαν αὐτῷ ἐπὶ τὴν γῆν. 27 Καὶ πάλιν πυνθάνεται αὐτῶν, εἰ ὑγιαίνει ὁ πατὴρ ὑμῶν, ὁ πρεσβύτης, ὃν εἴπατε, ἔτι ζῇ;

28 Οἱ δὲ εἶπον, ὑγιαίνει ὁ παῖς σου ὁ πατὴρ ἡμῶν. καὶ εἶπεν, εὐλογητὸς ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος τῷ Θεῷ. καὶ κύψαντες προσεκύνησαν. 29 Εἶδε δὲ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ τὸν ὁμομήτριον, καὶ εἶπεν· οὗτος ὁ ἀδελφὸς ὑμῶν ὁ νεώτερος, ὃν εἴπατε πρός με

ἀγαγεῖν; καὶ εἶπεν, ὁ Θεὸς ἐλεήσαι σε τέκνον. Σκόπει πόσην καρτερίαν ἐπιδείκνυται· καὶ ἔτι ἄγνοιαν προσποιεῖται, ἵνα διὰ τῶν ἑξῆς γινομένων δοκιμὴν αὐτῶν τῆς γνώμης λαβεῖν δυνηθῇ, ὅπως περὶ τὸν Βενιαμὶν διάκεινται. καὶ ἐπειδὴ ὑπὸ τῆς φύσεως αὐτῆς ἐνικᾶτο, 30 Συνεστρέφετο αὐτοῦ, φησι, τὰ σπλάγχνα, καὶ ἐζήτει κλαῦσαι. εἰσελθὼν δὲ εἰς τὸ ταμιεῖον ἔκλαυσεν ἐκεῖ. 31 Καὶ νιψάμενος τὸ πρόσωπον ἐξῆλθε, Καὶ λοιπὸν τὴν παρ' ἑαυτοῦ ἐπιδείκνυται φιλοφροσύνην, καί φησι, Παράθετε ἄρτους. 32 Καὶ παρέθηκαν αὐτῷ μόνῳ (ἅτε δὴ ὡς βασιλεῖ καὶ ἄρχοντι πάσης Αἰγύπτου) κἀκείνοις καθ' ἑαυτούς, καὶ τοῖς Αἰγυπτίοις τοῖς συνδειπνοῦσι μετ' αὐτοῦ καθ' ἑαυτούς. οὐδὲ γὰρ ἐδύναντο οἱ Αἰγύπτιοι συνεσθίειν μετὰ τῶν Ἑβραίων. βδέλυγμα γάρ ἐστι τοῖς Αἰγυπτίοις. 33 Ἐκάθισε δὲ ἐναντίον αὐτοῦ ὁ πρωτότοκος κατὰ τὰ πρεσβεῖα αὐτοῦ, καὶ ὁ νεώτερος κατὰ τὴν νεότητα αὐτοῦ. Τοῦτο ἐκείνους εἰς ἔκπληξιν ἦγε, καὶ ἐν ἀπορίᾳ καθίσαντο, πόθεν αὐτῷ ἡ γνῶσις ἐγένετο τῆς διαφορᾶς τῶν ἡλικιῶν. καὶ πᾶσι δοὺς μερίδας, τῷ Βενιαμὶν πενταπλάσιον δίδωσι. καὶ οὐδὲ οὕτως αἰσθάνονται τῶν γινομένων, ἀλλ' ἐνόμισαν ἁπλῶς συντυχίᾳ τινὶ γίνεσθαι ταῦτα παρ' αὐτοῦ, [ὡς] ἅτε δὴ περὶ νέον. καὶ τέλος λαβούσης τῆς ἑστιάσεως,

κεφ. μδ. 1 Καλέσας, φησίν, ὁ Ἰωσὴφ τὸν ἐπὶ τῆς οἰκίας αὐτοῦ ἐνετείλατο αὐτῷ, λέγων· πλῆσον τοὺς μαρσίππους τῶν ἀνθρώπων βρωμάτων, ὅσα ἂν δύνανται ἆραι, καὶ τὸ ἀργύριον ὡσαύτως ἑκάστου εἰς τὸν μάρσιππον αὐτοῦ, 2 Καὶ τὸ κόνδυ τὸ ἀργυροῦν ἔμβαλε εἰς τὸν μάρσιππον τοῦ νεωτέρου. Ὅρα πάλιν οἵαν μηχανὴν ἐξευρίσκει, ὥστε δοκιμὴν ἀκριβεστάτην λαβεῖν τῆς τῶν ἀδελφῶν γνώμης, ἣν περὶ τὸν Βενιαμὶν ἐπεδείκνυντο. καὶ τούτων γινομένων ἀπέλυσεν αὐτούς. καὶ ἐπειδὴ ἥψαντο τῆς ὁδοῦ,

4 Εἰπέ, φησι, τῷ ἐπὶ τῆς οἰκίας αὐτοῦ· ἀναστὰς ἐπιδίωξον ὀπίσω αὐτῶν, καὶ ἐρεῖς, τί ὅτι ἀνταπεδώκατε πονηρὰ ἀντὶ καλῶν; 5 Ἵνα τί ἐκλέψατέ μου τὸ κόνδυ τὸ ἀργυροῦν; οὐ τοῦτό ἐστιν, ἐν ᾧ πίνει ὁ κύριός μου; αὐτὸς δὲ οἰωνίζεται ἐν αὐτῷ. πονηρὰ συντετέλεσαι, ἃ πεποιήκατε. Εὑρὼν δὲ αὐτούς, φησιν, εἶπεν αὐτοῖς· τί τοῖς ἐναντίοις τὸν εὐεργέτην ἠμείψασθε; διὰ τί τὴν οἰκείαν πονηρίαν καὶ μέχρι τοῦ τοσαύτην περὶ ὑμᾶς τὴν φιλοφροσύνην ἐπιδειξαμένου ἐξετείνατε; διὰ τί οὐκ ᾐδέσθητε τοῦ ἀνδρὸς τὴν περὶ ὑμᾶς μεγαλοψυχίαν; τίς ἡ τοσαύτη κακουργία; τίς ἡ μανία, ἣν ἐμάνητε; οὐκ ἴστε ὅτι τοῦτό ἐστι τὸ σκεῦος, ἐν ᾧ ὁ κύριός μου οἰωνίζεται; πονηρὰ ὑμῶν ἡ πρᾶξις· ὀλεθρία ἡ γνώμη· ἀσύγγνωστος ἡ ἐπιχείρησις· μεγάλη ἡ τόλμα, πᾶσαν πονηρίαν ὑπερακοντίζουσα. 7 Οἱ δὲ εἶπον αὐτῷ· ἵνα τί λαλεῖ ὁ κύριος κατὰ τὰ ῥήματα ταῦτα; Τίνος ἕνεκεν ἐπιφέρεις ἡμῖν ἔγκλημα, οὗ πάντη ἐσμὲν ἀνεύθυνοι; Μὴ γένοιτο τοῖς παισί σου ποιῆσαι κατὰ τὸ ῥῆμα τοῦτο. Μὴ ἡμῖν ποτε τοῦτο γένοιτο" διαπράξασθαι. 8 Οἱ γὰρ τὸ ἀργύριον διπλοῦν ἀπενεγκάμενοι, πῶς ἂν ὑφελοίμεθα ἀργύριον, ἢ χρυσίον; Εἰ δὲ τοῦτο νομίζεις,

9 Παρ' ᾧ ἂν εὑρεθῇ τὸ σκεῦος, ὅπερ ἐπιζητεῖς, αὐτὸς μὲν ἀποθνησκέτω, ὡς "τοσοῦτον δράσας τόλμημα· ἡμεῖς δὲ δοῦλοι ἐσόμεθα. Ἡ γὰρ ἀπὸ τοῦ συνειδότος παρρησία παρεσκεύαζεν αὐτοὺς μετὰ τοῦ θάρρους ταῦτα διαλέγεσθαι. 10 Ὁ δέ, φησιν, εἶπε, καὶ νῦν, ὡς λέγετε, οὕτως ἔσται. παρ' ᾧ ἂν εὑρεθῇ τὸ κόνδυ, οὗτος ἔσται μου παῖς μόνος· ὑμεῖς δὲ ἀπολυθήσεσθε. Καὶ ταῦτα εἰπόντες ἐπέτρεπον αὐτῷ τὴν ἔρευναν ποιήσασθαι. 12 Καὶ ἠρεύνα ἀπὸ τοῦ πρεσβυτέρου ἀρξάμενος, ἕως ἦλθεν εἰς τὸν Βενιαμίν. καὶ τὸν ἐκείνου μάρσιππον ἀνοίξας εὑρίσκει τὸ κόνδυ.

Τοῦτο ἐσκότωσεν αὐτῶν τὸν λογισμόν. 13 Καὶ διέρρηξαν, φησι, τὰ ἱμάτια αὐτῶν,

αὐτῶν, καὶ ἐπέθηκαν πάλιν τοὺς μαρσίππους αὐτῶν, καὶ ἐπέστρεψαν εἰς τὴν πόλιν.

14 Καὶ εἰσελθὼν Ἰούδας καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ πρὸς τὸν Ἰωσὴφ ἔπεσον ἐναντίον αὐτοῦ ἐπὶ τὴν γῆν. Ὅρα ποσάκις τὴν προσκύνησιν ποιοῦνται. 15 Εἶπε δὲ αὐτοῖς Ἰωσήφ· τί τοῦτο πεποιήκατε; οὐκ οἴδατε ὅτι οἰωνισμῷ οἰωνίζομαι ἐν αὐτῷ;

16 Εἶπε δέ, φησιν, Ἰούδας, τί ἀντεροῦμεν, ἢ τί λαλήσομεν τῷ κυρίῳ, ἢ τί δικαιωθῶμεν; ὁ δὲ Θεὸς εὗρε τὴν ἀδικίαν τῶν παίδων σου. Πάλιν ἑαυτοὺς ἀναμιμνήσκουσι τῶν ἤδη εἰς αὐτὸν ὑπ' αὐτῶν γεγενημένων. Ἰδού ἐσμεν οἰκέται τῷ κυρίῳ ἡμῶν καὶ ἡμεῖς, καὶ παρ' ᾧ εὑρέθη τὸ κόνδυ. Τέως πολλὴν ἐπιδείκνυνται τὴν εὐγνωμοσύνην, καὶ ἑαυτοὺς ἅμα τῷ ἀδελφῷ τῇ δουλείᾳ ὑποτάττουσιν. 17 Εἶπε δέ, φησιν, Ἰωσήφ· μή μοι γένοιτο ποιῆσαι τοῦτο. ὁ ἄνθρωπος, παρ' ᾧ εὑρέθη τὸ κόνδυ, αὐτὸς ἔσται μου παῖς· ὑμεῖς δὲ ἀνάβητε μετὰ σωτηρίας πρὸς τὸν πατέρα ὑμῶν.

Ὅρα πῶς, ὅπερ ἐδεδοίκει ὁ πατήρ, τοῦτο αὖθις συμβέβηκε. καὶ θόρυβον ὑπομένουσι καὶ ταραχήν, οὐκ εἰδότες ὅ, τι καὶ πράξωσιν. 18 Ἐγγίσας δέ, φησιν, Ἰούδας εἶπεν. Ἐπειδὴ γὰρ καὶ αὐτὸς ἦν ὁ παρὰ τοῦ πατρὸς αὐτὸν δεξάμενος καὶ εἰπών, ἐὰν μὴ ἀγάγω αὐτὸν πρὸς σέ, ἔσομαι ἡμαρτηκὼς ἐναντίον σου πάσας τὰς ἡμέρας, διὰ τοῦτο πλησίον γενόμενος διηγεῖται ἅπαντα μετ' ἀκριβείας αὐτῷ, ἵνα εἰς συμπάθειαν αὐτὸν ἐφελκυσάμενος παρασκευάσῃ ἀφεῖναι τὸν παῖδα. ἐγγίσας δὲ αὐτῷ Ἰούδας εἶπε· Δέομαι κύριε, λαλησάτω ὁ παῖς σου. Σκόπει πῶς δι' ὅλου ὡς δεσπότῃ δοῦλος διαλέγεται· καὶ μνημόνευέ μοι τῶν ὀνειράτων, τῶν δραμάτων, ἐξ ὧν καὶ μείζονα τὸν κατ' αὐτοῦ φθόνον ἠκόνησαν, καὶ ἐκπλήττου τὴν ἀμήχανον τοῦ Θεοῦ σοφίαν, ὅπως τοσούτων κωλυμάτων ἐν μέσῳ γενομένων εἰς ἔργον ἅπαντα ἐξήει.

Λαλησάτω, φησίν, ὁ παῖς σου ἐναντίον σου, καὶ μὴ θυμωθῇς τῷ παιδί σου, κύριε.

19 Σὺ ἠρώτησας τοὺς παῖδάς σου, λέγων· εἰ ἔχετε πατέρα, ἢ ἀδελφόν;

20 Καὶ εἴπαμεν τῷ κυρίῳ, ἔστιν ἡμῖν πατὴρ πρεσβύτερος καὶ παιδίον γήρως νεώτερον αὐτῷ, καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ ἀπέθανεν. Ἐννόει μοι ἐνταῦθα, τίς ἦν ταῦτα ἀκούων· ὁ Ἰωσήφ. Αὐτὸς δὲ μόνος ὑπολέλειπται τῇ μητρὶ αὐτοῦ· ὁ δὲ πατὴρ αὐτὸν ἠγάπησε. Τίνος ἕνεκεν καὶ ἐνταῦθα ψεύδεται οὕτω λέγων, ὅτι ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ ἀπέθανε, καί τοι τοῖς ἐμπόροις αὐτὸν ἀπέδοντο; ἀλλ' ἐπειδὴ οὕτω τὸν πατέρα διέθηκαν, ὡς ἀναιρεθέντος αὐτοῦ καὶ ὑπὸ θηρίων βρωθέντος, ἄλλως δὲ καὶ ἐνόμιζον οὐ φέροντα τὴν δουλείαν τὴν παρὰ τοῖς βαρβάροις ἤδη τεθνηκέναι, διὰ τοῦτό φησι, καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ ἀπέθανεν. 21 Εἶπας δὲ τοῖς παισί σου, καταγάγετε αὐτὸν πρός με, καὶ ἐπιμελοῦμαι αὐτοῦ. 23 Καὶ εἶπας, ἐὰν μὴ καταβῇ ὁ ἀδελφὸς ὑμῶν μεθ' ὑμῶν, οὐ προσθήσεσθε ἰδεῖν τὸ πρόσωπόν μου. 24 Ἐγένετο δὲ ἡνίκα ἀνέβημεν πρὸς τὸν παῖδά σου, πατέρα δὲ ἡμῶν, ἀπηγγείλαμεν αὐτῷ τὰ ῥήματα τοῦ κυρίου.

25 Εἶπε δὲ ὁ πατὴρ ἡμῶν ἡμῖν· βαδίσατε πάλιν, ἀγοράσατε ἡμῖν μικρὰ βρώματα. 26 Ἡμεῖς δὲ εἴπαμεν αὐτῷ, οὐ δυνησόμεθα καταβῆναι, ἐὰν μὴ ὁ ἀδελφὸς ἡμῶν καταβῇ μεθ' ἡμῶν. 27 Εἶπε δὲ ὁ παῖς σου ὁ πατὴρ ἡμῶν· ὑμεῖς γινώσκετε ὅτι δύο ἔτεκέ μοι ἡ γυνή, 28 Καὶ ἐξῆλθεν ὁ εἷς ἀπ' ἐμοῦ, καὶ εἴπατε ὅτι θηριόβρωτος γέγονε.

Σκόπει πῶς διὰ τῆς ἀπολογίας τοῦ Ἰούδα πάντα μετ' ἀκριβείας μανθάνει ὁ Ἰωσὴφ τὰ μετὰ τὴν αὐτοῦ πρᾶσιν ἐν τῇ οἰκίᾳ γενόμενα, καὶ ὅπως τὸν πατέρα διέθηκαν, καὶ τίνα περὶ αὐτοῦ εἰρήκασι. 29 Νῦν οὖν ἐὰν καὶ τοῦτον λάβητε, καὶ συμβῇ αὐτῷ μαλακία ἐν τῇ ὁδῷ, κατάξετέ μου τὸ γῆρας μετὰ λύπης εἰς ᾅδου. Οὕτω τοίνυν τοῦ πατρὸς

ἡμῶν διακειμένου πρὸς τὸ παιδάριον, πῶς δυνησόμεθα ἰδεῖν αὐτοῦ τὸ πρόσωπον, τοῦ παιδαρίου μὴ ὄντος μεθ' ἡμῶν; 30 Ἐκκρέμαται γὰρ αὐτοῦ ἡ ψυχὴ ἐκ τῆς τούτου ψυχῆς. 31 Καὶ κατάξουσιν οἱ παῖδές σου τὸ γῆρας τοῦ παιδός σου πατρὸς ἡμῶν μετὰ λύπης εἰς ᾅδου. 32 Ὁ γὰρ παῖς σου ἐκδέδεκται τὸ παιδάριον παρὰ τοῦ πατρὸς, λέγων· ἐὰν μὴ ἀγάγω αὐτὸ πρὸς σὲ, ἡμαρτηκὼς ἔσομαι ἐναντίον σου πάσας τὰς ἡμέρας. Ἐπεὶ οὖν ταύτας τὰς ὑποσχέσεις ἐποιησάμην πρὸς τὸν πατέρα ὑπὲρ τοῦ καὶ τὸν παῖδα δυνηθῆναι ἀγαγεῖν, καὶ πληρῶσαι τὰ σοι δόξαντα, καὶ δεῖξαι ὡς ἀληθῶς εἰρήκαμεν, καὶ οὐδὲν ψεῦδος τῶν παρ' ἡμῶν λεχθέντων·

33 Νῦν οὖν παραμενῶ παῖς ἀντὶ τοῦ παιδὸς οἰκέτης τοῦ κυρίου. τὸ δὲ παιδάριον ἀναβήτω μετὰ τῶν ἀδελφῶν. 34 Πῶς γὰρ ἀναβήσομαι πρὸς τὸν πατέρα, τοῦ παιδαρίου μὴ ὄντος μεθ' ἡμῶν; ἵνα μὴ ἴδω τὰ κακὰ, ἃ εὑρήσει τὸν πατέρα μου.

Συνέχεε ταῦτα τὸν Ἰωσὴφ, καὶ ἱκανὴν αὐτῷ παρέσχεν ἀπόδειξιν καὶ τῆς εἰς τὸν πατέρα τιμῆς, καὶ τῆς περὶ τὸν ἀδελφὸν φιλοστοργίας.

κεφ. με. 1 Καὶ οὐκέτι ἠδύνατο φέρειν, οὐδὲ ἀνέχεσθαι τῶν παρεστηκότων αὐτῷ· Ἀλλὰ πάντας ἀπωσάμενος, καὶ μόνος μεταξὺ αὐτῶν ἀπολειφθεὶς, ἀφεὶς φωνὴν μετὰ κλαυθμοῦ ἀναγνωρίζεται τοῖς ἀδελφοῖς. καὶ τοῦτο γνωστὸν ἐγένετο ἐν πάσῃ τῇ βασιλείᾳ, καὶ εἰς τὸν οἶκον Φαραώ. 3 Καί φησι πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ, ἐγώ εἰμι Ἰωσήφ. ἔτι ὁ πατήρ μου ζῇ; Θαυμάσαι μοι ἔπεισιν ἐνταῦθα καὶ τὴν μακαρίου τούτου τὴν τοσαύτην εὐτονίαν, καὶ ὅτι ἤνεγκε μέχρι τούτου σχηματίσασθαι, καὶ μὴ γνωρίσαι τὰ καθ' ἑαυτὸν, κἀκείνους μάλιστα ἐκπλαγῆναι, ὅπως ἠδυνήθησαν στῆναι καὶ φέρειν λοιπὸν τὸ σῶμα, πῶς οὐκ ἀπέπτη ἀπ' αὐτῶν ἡ ψυχὴ, πῶς οὐκ ἐξέστη αὐτῶν ἡ διάνοια, πῶς οὐ κατέδυσαν εἰς τὴν γῆν. Οὐκ ἠδύναντο, φησιν, οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ ἀποκριθῆναι αὐτῷ. ἐταράχθησαν γάρ· Εἰκότως. ἐννοοῦντες τίνα μὲν αὐτοὶ αὐτὸν διέθηκαν, οἷος δὲ αὐτὸς περὶ αὐτοὺς γέγονε, καὶ λογιζόμενοι τὴν περιφάνειαν ἐν ᾗ καθειστήκει, περὶ αὐτῆς, ὡς εἰπεῖν, τῆς σωτηρίας ἠγωνίων. διὰ τοῦτο βουλόμενος αὐτοὺς παραθαρρῦναι, φησιν· 4 Ἐγγίσατε πρός με. Μὴ μακρυνῆτε ἑαυτοὺς μὴ νομίζετε, φησιν, οἰκείᾳ γνώμῃ τὰ καὶ ἐμὲ ὑμᾶς πεπρᾶσθαι. οὐ τοσοῦτον τῆς ὑμετέρας ἐγένετο περὶ ἐμὲ πονηρίας, ὅσον τῆς τοῦ Θεοῦ σοφίας, καὶ τῆς ἀφάτου φιλανθρωπίας, ἵνα ἐνταῦθα παραγενόμενος, νῦν ἐν καιρῷ καὶ ὑμῖν τὰ πρὸς διατροφὴν χορηγῆσαι δυνηθῶ, καὶ πάσῃ τῇ χώρᾳ. Καὶ εἶπε, φησιν, ἐγώ εἰμι Ἰωσὴφ ὁ ἀδελφὸς ὑμῶν, ὃν ἀπέδοσθε εἰς Αἴγυπτον. 5 Νῦν οὖν μὴ λυπεῖσθε. Μὴ ὑμᾶς, φησι, τοῦτο ταραττέτω, μηδὲ σκληρὸν ὑμῖν λογισθῇ τὸ γεγενημένον. Θεοῦ γὰρ οἰκονομία τὰ γινόμενα. εἰς γὰρ ζωὴν ἀπέστειλέ με ὁ Θεὸς ἔμπροσθεν ὑμῶν. τοῦτο γὰρ δεύτερον ἔτος λιμὸς ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ ἔτι λοιπὸν πέντε ἔτη, ἐν οἷς οὐκ ἔσται ἀροτρίασις, οὐδὲ ἀμητός. ἀπέστειλε γάρ με ὁ Θεὸς ἔμπροσθεν ὑμῶν, ὑπολείπεσθαι ὑμῖν κατάλειμμα ἐπὶ τῆς γῆς. νῦν οὖν οὐχ ὑμεῖς με ἀπεστάλκατε ὧδε, ἀλλ' ὁ Θεός. ὅρα πῶς καὶ ἅπαξ καὶ δεύτερον καὶ τρίτον παραμυθεῖται αὐτοὺς, λέγων μὴ ἑαυτοῖς ἐπιγράφειν τὴν αἰτίαν, καὶ τὴν εἰς Αἴγυπτον αὐτοῦ κάθοδον, ἀλλὰ τὸν Θεὸν τοῦτο πεποιηκέναι, ὥστε εἰς ταύτην αὐτὸν ἐλθεῖν τὴν περιφάνειαν. 8 Ὁ Θεὸς, φησιν, ἀπέστειλέ με, καὶ ἐποίησέ με ὡς πατέρα Φαραὼ, καὶ κύριον παντὸς τοῦ οἴκου αὐτοῦ, καὶ ἄρχοντα πάσης τῆς Αἰγύπτου.

Ἐκείνη, φησὶν, ἡ δουλεία ταύτην μοι τὴν ἀρχὴν προεξένησεν, ἐκείνη ἡ πρᾶσις εἰς ταύτην με τὴν περιφάνειαν ἤγαγεν, ἐκείνη ἡ θλῖψις ταύτης μοι τῆς εὐδοκιμήσεως ὑπόθεσις γέγονεν, ἐκεῖνος ὁ φθόνος ταύτην μοι τὴν δόξαν ἔτεκε. ταῦτα μὴ

μόνον

μόνον ἀκούωμεν, ἀλλὰ καὶ μιμώμεθα, καὶ τοῖς κακῶς ἡμᾶς διαθεῖσι παραμυθώμεθα, ἀλλοτριοῦντες ἀπ' αὐτῶν τὰ καθ' ἡμᾶς γινόμενα, καὶ μετὰ πολλῆς εὐγνωμοσύνης ἅπαντα φέροντες, καθάπερ ὁ θαυμάσιος οὗτος. ἐπεὶ οὖν, φησιν, ἐπείθητε πρὸς ἐμοῦ, οὐχ ὑμῖν ἐπιγράφω τὰ εἰς ἐμὲ παρ' ὑμῶν γεγενημένα, ἀλλ' ὑμᾶς μὲν ἀπαλλάττω
5 τῶν ἐγκλημάτων, τῷ δὲ Θεῷ τὸ πᾶν λογίζομαι, τῷ ἐκεῖνα πάντα οἰκονομήσαντι, ἵνα μοι τὸ τῆς παρούσης δόξης περιστέσηται. 9 Σπεύσαντες οὖν, ἀνάβητε πρὸς τὸν πατέρα μου, καὶ εἴπατε αὐτῷ. τάδε λέγει ὁ υἱός σου Ἰωσήφ· ἐποίησέ με ὁ Θεὸς κύριον πάσης γῆς Αἰγύπτου. κατάβηθι οὖν πρὸς μὲ, καὶ μὴ ἀναμείνης, 10 Καὶ κατοικήσεις ἐν γῇ Γεσὲμ, καὶ ἔσῃ ἐγγύς μου σὺ καὶ οἱ υἱοί σου, καὶ οἱ υἱοὶ τῶν υἱῶν σου, καὶ τὰ πρόβα-
10 τα, καὶ αἱ βόες, καὶ ὅσα σοί ἐστιν, 11 Καὶ ἐκθρέψω σε (ἔτι γὰρ πέντε ἔτη λιμός) ἵνα μὴ ἐκτριβῇς σὺ, καὶ οἱ υἱοί σου, καὶ πάντα τὰ ὑπάρχοντά σου. 12 Ἰδοὺ οἱ ὀφθαλμοὶ ὑμῶν βλέπουσι, καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ Βενιαμὶν τοῦ ἀδελφοῦ μου, ὅτι τὸ στόμα μου τὸ λαλοῦν πρὸς ὑμᾶς. 13 Ἀπαγγείλατε τῷ πατρί μου πᾶσαν τὴν δόξαν μου τὴν ἐν Αἰγύπτῳ, καὶ ὅσα ἴδετε, καὶ ταχύναντες καταγάγετε αὐτόν. Ταῦτα ἅπαντα
15 διαλεχθεὶς, καὶ ἀρκούντως αὐτοὺς παραμυθησάμενος, καὶ ἐντειλάμενος εἰπεῖν τὰ περὶ αὐτοῦ τῷ πατρὶ, καὶ ταχέως αὐτὸν ἐπαναγαγεῖν, ἐπιπεσὼν ἐπὶ τὸν τράχηλον τοῦ Βενιαμὶν ἔκλαυσεν (ἐκεῖνος γὰρ ἦν αὐτοῦ ὁμομήτριος) κἀκεῖνος πάλιν ἔκλαυσεν ἐπ' αὐτῷ. καὶ καταφιλήσας πάντας τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ, καὶ ἔκλαυσεν ἐπ' αὐτοῖς. καὶ τότε μετὰ τὴν τοσαύτην διάλεξιν καὶ τὰ δάκρυα καὶ τὴν συμβουλὴν, ἣν πρὸς αὐτοὺς ἐποιήσατο, μό-
20 λις ἠδυνήθησαν λαλῆσαι πρὸς αὐτόν. 15 Μετὰ ταῦτα γὰρ, φησιν, ἐλάλησαν πρὸς αὐτόν. 16 Ταῦτα δὲ διεβοήθη εἰς τὸν οἶκον Φαραὼ, καὶ ἐχάρη, καὶ πάντες οἱ ἐν τῷ οἴκῳ. Εὐχαριστήσε, φησι, πάντας ὁ ἀναγνωρισμὸς τῶν ἀδελφῶν τοῦ Ἰωσήφ. 17 Καὶ εἶπε, φησιν, ὁ βασιλεὺς τῷ Ἰωσήφ· εἶπον τοῖς ἀδελφοῖς αὐτοῦ, τοῦτο ποιήσατε· γεμίσατε τὰ φορεῖα ὑμῶν σίτου, καὶ ἀπέλθετε. 18 Καὶ
25 ἀναλαβόντες τὸν πατέρα ὑμῶν ἥκετε πρὸς μὲ, καὶ δώσω ὑμῖν πάντων τῶν ἀγαθῶν Αἰγύπτου. 19 Σὺ δὲ ἔντειλαι ταῦτα, λαβεῖν αὐτοῖς ἁμάξας τοῖς παιδίοις καὶ ταῖς γυναιξίν. Ὅρα καὶ τὸν βασιλέα, πῶς ἤδη φροντίζει περὶ τῆς τοῦ Ἰακὼβ ἐπανόδου. Καὶ ἀναλαβόντες, φησὶ, τὸν πατέρα ὑμῶν παραγίνεσθε, 20 Καὶ μὴ φείσησθε τοῖς ὀφθαλμοῖς τῶν σκευῶν ὑμῶν. πάντα γὰρ τὰ ἀγαθὰ Αἰγύπτου ὑμῖν
30 ἔσται. 21 Ἐποίησαν δὲ οὕτως οἱ υἱοὶ Ἰσραήλ. ἔδωκε δὲ Ἰωσὴφ αὐτοῖς ἁμάξας κατὰ τὰς ἐντολὰς τοῦ βασιλέως. 22 Καὶ πᾶσι μὲν ἔδωκε διασσὰς στολὰς, τῷ δὲ Βενιαμὶν ἔδωκε τριακοσίους χρυσοῦς, καὶ πέντε ἐξαλλασσούσας στολάς, 23 Καὶ τῷ πατρὶ αὐτοῦ ἀπέστειλεν ὁμοίως· καὶ δέκα ὄνους αἴροντας ἀπὸ τῶν ἀγαθῶν Αἰγύπτου, καὶ δέκα ἡμιόνους αἴροντας ἄρτους τῷ πατρὶ αὐτοῦ εἰς τὴν ὁδόν. 24 Καὶ ταῦτα ἅ-
35 παντα δοὺς ἐξαπέστειλε τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ, καὶ ἐπορεύθησαν· καὶ εἶπεν αὐτοῖς, μὴ ὀργίζεσθε ἐν τῇ ὁδῷ. Ὅρα γνώμην φιλόσοφον· οὐ μόνον αὐτὸς πᾶσαν αὐτοῖς ἀφῆκε τὴν ὀργὴν, καὶ τῶν ἐγκλημάτων αὐτοὺς ἀπήλλαξεν, ἀλλὰ καὶ αὐτοῖς παραινεῖ μὴ ὀργίζεσθαι κατὰ τὴν ὁδὸν, μηδὲ ὑπὲρ τῶν γεγενημένων ἀλλήλοις ἐγκαλεῖν. εἰ γὰρ ἡνίκα εἰσήχθησαν πρότερον ἐπὶ τοῦ Ἰωσὴφ, ἔλεγον πρὸς ἑαυτούς· ναὶ, ἐν ἁμαρτίαις
40 ἐσμὲν περὶ τοῦ Ἰωσὴφ, τοῦ ἀδελφοῦ ἡμῶν, ὅτι ὑπερείδομεν αὐτοῦ τὴν θλίψιν· καὶ ἐπιστὰς ὁ Ρουβεὶμ ἔλεγεν, οὐκ εἶπον ὑμῖν, μὴ ἀδικήσητε τὸ παιδάριον, καὶ οὐκ εἰσηκούσατέ μου· πολλῷ μᾶλλον εἰκὸς ἦν αὐτοὺς κατεξανίστασθαι αὐτῶν. καὶ διὰ τοῦτο καταστέλλων αὐτῶν τὸν θυμὸν, καὶ τὴν πρὸς ἀλλήλους φιλονεικίαν, φησὶ, μὴ ὀργίζεσθε

ζεσθε ἐν τῇ ὁδῷ, ἀλλ' ἐννοήσαντες ὅτι οὐδεμίαν ὑμῖν αἰτίαν ἐπήγαγον ὑπὲρ τῶν εἰς ἐμὲ γεγενημένων, καὶ αὐτοὶ πρὸς ἀλλήλους εὐνοϊκῶς διατεθῆτε.

ΗΘΙΚΟΝ

Ματθ. ε.

Τίς ἂν κατ' ἀξίαν τὴν ἀρετὴν τοῦ δικαίου τούτου θαυμάσειεν, ὃς τὴν ἐν τῇ καινῇ φιλοσοφίαν μετὰ πολλῆς τῆς δαψιλείας ἀπεπλήρωσε, καὶ ὅπερ ὁ Χριστὸς παραινεῖ λέγων τοῖς ἀποστόλοις, Ἀγαπᾶτε τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν, εὔχεσθε ὑπὲρ τῶν ἐπηρεαζόντων ὑμᾶς, τοῦτο οὗτος καὶ πολλῷ πλέον ἐποίησεν. οὐδὲ γὰρ μόνον τοσαύτην ἀγάπην ἐπεδείξατο περὶ τοὺς ἀνελόντας αὐτόν, τόγε εἰς αὐτοὺς ἧκον, ἀλλὰ πάντα ποιεῖ, ὥστε διδάξαι αὐτούς, ὅτι οὐδὲ ἥμαρτόν τι εἰς αὐτόν. ὢ φιλοσοφίας ὑπερβολή, ὢ εὐγνωμοσύνης ἐπίτασις, καὶ τῆς πρὸς Θεὸν ἀγάπης δαψίλεια. μὴ γὰρ ὑμεῖς, φησιν, εἰς ἐμὲ ταῦτα διεπράξασθε· ἡ τοῦ Θεοῦ περὶ ἐμὲ κηδεμονία ταῦτα γενέσθαι συνεχώρησεν, ἵνα καὶ ἐμοὶ τῶν ὀνειράτων τὴν ἔκβασιν παράσχηται, καὶ ὑμῖν ἀρκοῦσα σωτηρίας ὑπόθεσις γένωμαι. τὸ ἐν θλίψεσιν εἶναι, ἢ πειρασμοῖς περιπείρεσθαι, πολλῆς τῆς περὶ ἡμᾶς τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ κηδεμονίας καὶ προνοίας ἐστὶ τεκμήριον. μὴ τοίνυν ἐκ παντὸς τρόπου τὴν ἄνεσιν καὶ τὴν ἄδειαν ἐπιζητῶμεν, ἀλλὰ καὶ ἐν ἀνέσει τυγχάνοντες, καὶ ἐν θλίψεσι γινόμενοι, ὁμοίως τὴν εὐχαριστίαν ἀναπέμπωμεν τῷ δεσπότῃ· ἵνα τὴν εὐγνωμοσύνην θεασάμενος, δαψιλεστέραν τὴν περὶ ἡμᾶς ἐπιδείξηται κηδεμονίαν· ἧς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ πατρί, ἅμα τῷ ἁγίῳ πνεύματι δόξα, κράτος, τιμή, νῦν καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Λογ. ξέ. ΚΑΙ ΑΝΕΒΗΣΑΝ, φησιν, ΕΞ ΑΙΓΥΠΤΟΥ, καὶ ἦλθον εἰς τὴν Χαναναίαν πρὸς Ἰακὼβ τὸν πατέρα αὐτῶν, καὶ ἀνήγγειλαν αὐτῷ, λέγοντες· ὅτι ὁ υἱός σου Ἰωσὴφ ζῇ, καὶ αὐτὸς ἄρχει πάσης γῆς Αἰγύπτου. καὶ ἐξέστη Ἰακὼβ τῇ διανοίᾳ. οὐ γὰρ ἐπίστευσεν αὐτοῖς.

Εἴδετε ἐκ τῶν χθὲς ἡμῖν εἰρημένων τοῦ Ἰωσὴφ τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὴν ἄφατον ἀνεξικακίαν, ἣν περὶ τοὺς ἑαυτοῦ ἀδελφοὺς ἐπεδείξατο, οὐ μόνον οὐδεμίαν μνήμην τῶν εἰς αὐτὸν γεγενημένων ποιησάμενος, ἀλλὰ καὶ αὐτοῖς μέλλουσιν ἐπανιέναι πρὸς τὸν πατέρα τοῦτο αὐτὸ παραινέσας καὶ συμβουλὴν εἰσαγαγών, ὥστε μὴ ἀλλήλους αἰτιᾶσθαι ὑπὲρ τῶν εἰς αὐτὸν αὐτοῖς εἰργασμένων, ἀλλὰ πᾶσαν ὀργὴν ἀπελάσαντας μετὰ ὁμονοίας τὴν ὁδοιπορίαν ποιεῖσθαι. ἀναγκαῖον δὲ λοιπὸν σήμερον τὰ ἑξῆς ἀποπληρῶσαι, ἵνα ἴδωμεν καὶ τὴν τούτων ἐπάνοδον τὴν πρὸς τὸν πατέρα, καὶ τοῦ Ἰακὼβ τὴν εἰς Αἴγυπτον κάθοδον· καὶ ὅπως αὐτὸν ἀναθάλλειν πεποίηκε τὰ κατὰ τὸν Ἰωσὴφ γνωρισθέντα αὐτῷ, καὶ σχεδὸν εἰπεῖν, νέον ἐκ γέροντος αὐτὸν εἰργάσατο. τίς γὰρ ἂν δυνηθείη τῷ λόγῳ παραστῆσαι τὴν ἡδονήν, ἐν ᾗ τότε γέγονε, πυθόμενος ζῆν τὸν Ἰωσήφ, καὶ ἐν τοσαύτῃ περιφανείᾳ τυγχάνειν; ἴστε γὰρ μάλιστα, ὅτι τὰ ἀπροσδόκητα τῶν ἀγαθῶν πολλὴν ἐπίτασιν τῆς ἡδονῆς ἐνεργάζεσθαι πέφυκεν. ὃν γὰρ ἐνόμιζε πρὸ τοσούτων ἐτῶν κατάβρωμα τῶν θηρίων γεγενῆσθαι, [καὶ] μαθὼν πάλιν τὴν ἀρχὴν τῆς Αἰγύπτου πᾶσαν κατέχειν αὐτόν, πῶς οὐκ ἂν ὑπὸ τοῦ μεγέθους τῆς ἡδονῆς ἐξέστη τῇ διανοίᾳ; ὅπερ γὰρ ὑπερβάλλουσα ἀθυμία ἐργάζεται, τοῦτο πολλάκις καὶ ἐπιτεταμένη χαρά. καὶ ἔστιν ἰδεῖν πολλοὺς καὶ δάκρυα προχέοντας ἀπὸ χαρᾶς ὑπερβαλλούσης, ἑτέρους δὲ πολλάκις καὶ ἀποπλήκτους γινομένους, ὅταν ἃ μηδὲ προσεδόκησαν, ἴδωσι γεγενημένα, καὶ οὓς τεθνηκέναι νενομίκασιν, ἐξαίφνης ζῶντας θεάσωνται. ἀλλ' ἵνα σαφέστερος ἡμῖν ὁ λόγος γένηται, αὐτῶν ἐπακούσωμεν τῶν ἀναγνωσθέντων.

25 Καὶ ἀνέβησαν, φησιν, ἐξ Αἰγύπτου, καὶ ἦλθον εἰς γῆν Χαναὰν πρὸς Ἰακὼβ τὸν πατέρα αὐτῶν, 26 Καὶ ἀνήγγειλαν αὐτῷ λέγοντες· ὅτι υἱός σου ὁ Ἰωσὴφ ζῇ, καὶ αὐτὸς ἄρχει πάσης τῆς Αἰγύπτου. καὶ ἐξέστη τῇ διανοίᾳ Ἰακώβ. οὐ γὰρ ἐπίστευσεν αὐτοῖς. Ὁρᾷς, ὅπερ ἔλεγον, ὅτι ἄπιστον αὐτῷ ἔδοξεν εἶναι τὸ περὶ τοῦ Ἰωσὴφ, ὡς καὶ τὴν διάνοιαν αὐτοῦ παρασαλευθῆναι, καὶ ἐνόμιζεν ἀπάτην εἶναι τὰ παρὰ τῶν ἀδελφῶν λεγόμενα. οἱ γὰρ τότε τὸν χιτῶνα εἰσαγαγόντες τῷ αἵματι τοῦ ἐρίφου μολυνθέντα, καὶ εἰς πίστιν ἀγαγόντες τὸν πατέρα, ὅτι κατάβρωμα θηρίων γέγονε, νῦν φασιν ὅτι ζῇ, καὶ ἄρχει πάσης τῆς Αἰγύπτου. καὶ ταραττόμενος τὴν διάνοιαν ἐλογίζετο πρὸς ἑαυτὸν, πῶς ἂν ἔχοι τοῦτο λόγον; εἰ γὰρ τὸ πρότερον ἀληθὲς, τοῦτο οὐχ οἷόν τε εἶναι πιστόν. εἰ δὲ τοῦτο πιστὸν καὶ ἀληθὲς, ἐκεῖνο ψεῦδος ἂν εἴη. ἐτάραττε δὲ αὐτὸν μάλιστα τὸ παρὰ τῶν υἱῶν τὰ πρότερα ἀκηκοέναι, καὶ ἕτερα νῦν παρὰ τῶν αὐτῶν μανθάνειν. ὁρῶντες τοίνυν τοῦ πατρὸς τὴν ταραχὴν, καὶ βουλόμενοι αὐτὸν εἰς πίστιν ἀγαγεῖν καὶ πληροφορίαν, ὅτι ἀληθῆ τὰ παρ' αὐτῶν λεγόμενα τυγχάνει, 27 Ἐλάλησαν αὐτῷ πάντα τὰ ῥηθέντα παρὰ τοῦ Ἰωσὴφ, καὶ ὅσα εἶπεν αὐτοῖς. Καὶ μετὰ τῶν ῥημάτων καὶ τὰ ἀποσταλέντα προσενέγκαντες, τὰς ἁμάξας καὶ τὰ δῶρα τὰ παρὰ τοῦ Ἰωσὴφ πεμφθέντα, μόλις ἐδυνήθησαν πείθειν τὸν πατέρα, ὅτι οὐκ ἔστι ψεῦδος τὰ παρ' αὐτῶν λεγόμενα.

Ὁρῶν γὰρ τὰς ἁμάξας τὰς ἀποσταλείσας, ὥστε καταβῆναι αὐτὸν εἰς Αἴγυπτον, ἀνεζωπύρησε, φησιν. Ὁ γέρων, ὁ πρεσβύτης, ὁ συγκεκυφὼς, ἀθρόον ἐνέαζε τῇ προθυμίᾳ. ἀνεζωπύρησε γάρ, φησι. Τί ἐστιν, ἀνεζωπύρησε; καθάπερ τὸ λυχνιαῖον πῦρ, ἐπειδὰν ἐπιλίπῃ ἡ τοῦ ἐλαίου τροφὴ, καὶ μέλλῃ σβέννυσθαι, εἰ μικρόν τις ἐπιστάξειεν αὐτῷ ἔλαιον, ἀθρόον τὸ σβέννυσθαι μέλλον λαμπρότερον δείκνυσι τὸ φῶς· τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ ὁ πρεσβύτης οὗτος, μονονουχὶ σβέννυσθαι μέλλων ὑπὸ τῆς ἀθυμίας (οὐκ ἠθέλησε γάρ, φησι, παρακληθῆναι, λέγων, ὅτι καταβήσομαι πενθῶν εἰς ᾅδου) μαθὼν πάλιν, ὅτι ζῇ καὶ ὅτι ἄρχει τῆς Αἰγύπτου, καὶ ὁρῶν τὰς ἁμάξας, ἀνεζωπύρησε, φησι, νέος ἐκ γέροντος γέγονεν, ἀπέθετο τῆς ἀθυμίας τὸ νέφος, τὴν ζάλην τῶν λογισμῶν ἀποκρουσάμενος, ἐν γαλήνῃ λοιπὸν ἐτύγχανε, τοῦ Θεοῦ ταῦτα ἅπαντα οἰκονομοῦντος, ὥστε τῶν τοσούτων πόνων τὴν παραμυθίαν εὑρέσθαι τὸν δίκαιον, καὶ κοινωνῆσαι τῷ παιδὶ τῆς εὐημερίας· ἄλλως δὲ, ἵνα καὶ τὸ ὄναρ πληρωθῇ, ὅπερ αὐτὸς διέκρινεν, εἰπών· ἆρά γε ἐλευσόμεθα ἐγώ τε καὶ ἡ μήτηρ σου, καὶ οἱ ἀδελφοὶ προσκυνῆσαί σοι ἐπὶ τὴν γῆν; καὶ πιστεύσας τοῖς εἰρημένοις καὶ τοῖς ὁρωμένοις, 28 Εἶπε, φησι, μεγάλα μοί ἐστιν, εἰ ἔτι Ἰωσὴφ ὁ υἱός μου ζῇ. πορευθεὶς ὄψομαι αὐτὸν πρὸ τοῦ ἀποθανεῖν με. Μεγάλα μοί ἐστι, καὶ ὑπερβαίνει πάντα λογισμὸν, καὶ ἀποκρύπτει πᾶσαν ἐν ἀνθρώποις εὐφροσύνην, εἰ ἔτι ὁ υἱός μου ζῇ. πορευθεὶς οὖν ὄψομαι αὐτὸν. ἐπειγώμεθα τοίνυν λοιπὸν, ὥστε καὶ τὰ τῆς συντυχίας μοι ὑπάρξαι, πρὶν ἢ ἀποθανεῖν με. νῦν μὲν γὰρ ἡ ἀκοὴ διανέστησέ μου τὴν διάνοιαν, καὶ τὴν τοῦ γήρως ἀσθένειαν ἐφυγάδευσε, καὶ ἀνέρρωσέ μου τὸν λογισμόν. εἰ δὲ καὶ συντυχία μοι γένοιτο, τελείας ἀπολαύσας τῆς εὐφροσύνης, οὕτω καταλύσω τὸν βίον. καὶ μηδὲν μελλήσας ὁ δίκαιος ἥπτετο τῆς ὁδοιπορείας, σπεύδων καὶ ἐπειγόμενος τὸν αὐτῷ περιπόθητον ἰδεῖν, καὶ τὸν πρὸ τοσούτων ἐτῶν τεθνηκότα καὶ θηρίων κατάβρωμα γενόμενον, ὡς ἐνόμιζε, θεάσασθαι νῦν βασιλέα τῆς Αἰγύπτου γεγενημένον.

1 Καὶ γενόμενος ἐπὶ τὸ φρέαρ τοῦ ὅρκου, εὐχαριστηρίους εὐχὰς ἀναπέμψας τῷ δεσπότῃ, ἔθυσε, φησι, θυσίαν τῷ Θεῷ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Ἰσαάκ. Ταῦτα ἀκούοντες παιδευώμεθα, ὅταν ἂν μέλλοιμεν διαπράττεσθαι, κἂν πράγματί τινι ἐγχειρήσωμεν, κἂν ἀποδημίας ἁπτώμεθα, πρότερον τὴν διὰ τῆς εὐχῆς θυσίαν ἀναφέρειν τῷ δεσπότῃ, κεφ. μϛ'.

αὐτῇ, καὶ τὴν ἐκείνου συμμαχίαν καλοῦντα, οὕτως ἀπιέναι τῶν προκειμένων, καὶ μιμεῖσθαι τῶν δικαίων τούτων τὸ φιλόθεον. ἔθυσε, φησί, θυσίαν τῷ Θεῷ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Ἰσαάκ· ἵνα μάθῃς ὅτι κατ' ἴχνος τοῦ πατρὸς ἐπορεύετο, καὶ οὕτω τὴν περὶ τὸ θεῖον θεραπείαν ἐπεδείκνυτο, καθάπερ ὁ Ἰσαάκ. καὶ ἐπειδὴ τὴν οἰκείαν εὐγνωμοσύνην προλαβὼν διὰ τῆς εὐχαριστίας ἐπεδείξατο, εὐθέως ἐπηκολούθησε καὶ τὰ παρὰ τῆς ἄνωθεν ῥοπῆς. ἐπειδὴ γὰρ καὶ τὸ διάστημα τῆς ὁδοῦ προορῶν, καὶ πρὸς τὸ γῆρας ἀποβλέπων ἐδεδοίκει, μὴ * πρὸ τῆς συντυχίας ἐπιστὰς ὁ θάνατος ἀποστερήσῃ τῆς τοῦ παιδὸς ὄψεως, εὐχὰς ποιεῖται πρὸς τὸν δεσπότην ἐπιμετρῆσαι αὐτῷ ζωήν, ὥστε τελείας ἀπολαῦσαι τῆς ἡδονῆς. ἀλλ' ὅρα πῶς ὁ ἀγαθὸς Θεὸς πληροφορεῖ τὸν δίκαιον. 2 Εἶπε γάρ, φησιν, ὁ Θεὸς τῷ Ἰσραὴλ ἐν ὁράματι τῆς νυκτός· Ἰακώβ, Ἰακώβ· 3 Ἐγώ εἰμι ὁ Θεὸς τῶν πατέρων σου. μὴ φοβοῦ καταβῆναι εἰς Αἴγυπτον. εἰς γὰρ ἔθνος μέγα ποιήσω σε ἐκεῖ. 4 Ἐγὼ καταβήσομαι μετὰ σοῦ, κἀγὼ ἀναβιβάσω σε εἰς τέλος. καὶ Ἰωσὴφ ἐπιβαλεῖ τὰς χεῖρας ἐπὶ τοὺς ὀφθαλμούς σου. Ὅρα πῶς ἅπερ ὁ δίκαιος ἐπεθύμει, ταῦτα αὐτῷ ὁ δεσπότης ὑπισχνεῖται, μᾶλλον δὲ καὶ πολλῷ πλείονα. φιλότιμος γὰρ ὢν ὑπερβαίνει τὰς ἡμετέρας αἰτήσεις, τὴν οἰκείαν φιλανθρωπίαν μιμούμενος. μὴ φοβοῦ, φησί, καταβῆναι εἰς Αἴγυπτον. ἐπειδὴ ἠγωνία πρὸς τὸ μῆκος τῆς ὁδοῦ, διὰ τοῦτό φησι, μὴ πρὸς τὴν τοῦ γήρως ἀσθένειαν ἀπίδῃς. εἰς γὰρ ἔθνος μέγα ποιήσω σε ἐκεῖ, καὶ καταβήσομαι μετὰ σοῦ εἰς Αἴγυπτον. ἐγώ σοι συνέσομαι, καὶ πάντα σοι εὐμαρῆ καταστήσω. σκόπει συγκατάβασιν ῥημάτων. καταβήσομαι μετὰ σοῦ εἰς Αἴγυπτον. τί τούτου μακαριώτερον γένοιτ' ἄν, τοῦ τὸν Θεὸν ἔχειν συνοδοιπόρον; εἶτα ἡ παραμυθία, ἧς μάλιστα ἐδεῖτο ὁ πρεσβύτης· καὶ Ἰωσὴφ ἐπιβαλεῖ τὰς χεῖρας αὐτοῦ ἐπὶ τοὺς ὀφθαλμούς σου. ἐκεῖνος ὁ περιπόθητος, αὐτός σε περιστελεῖ, καὶ τὰς χεῖρας ἐπιβαλεῖ τοῖς ὀφθαλμοῖς σου. χαίρων οὖν καὶ πάσης ἀγωνίας ἐκτὸς γεγονώς, οὕτως ἔχου τῆς ὁδοῦ. ἐννόει μοι λοιπὸν τὸν δίκαιον μεθ' ὅσης εὐθυμίας ποιεῖται τὴν ὁδοιπορίαν, τοσαύτην ἐκ τῆς τοῦ Θεοῦ ὑποσχέσεως λαβὼν τὴν πληροφορίαν. 5 Ἀνέστη γάρ, φησιν, Ἰακώβ, καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ, 6 Καὶ ἔλαβον πᾶσαν τὴν κτῆσιν αὐτῶν, καὶ ἦλθον εἰς Αἴγυπτον. 27 Ἐν ἑξήκοντα ἓξ ψυχαῖς κατέβη Ἰακὼβ εἰς Αἴγυπτον.

28 Καὶ Ἰωσὴφ μετὰ τῶν υἱῶν αὐτοῦ τῶν γενομένων αὐτῷ ἔννατος ἐτύγχανεν ὤν· ὡς εἶναι μετὰ τοῦ Ἰωσὴφ τὰς πάσας ψυχάς, ἑβδομήκοντα πέντε. Τίνος ἕνεκεν τὸν ἀριθμὸν ἡμῖν μετ' ἀκριβείας ἐπεσημήνατο ἡ θεία γραφή; ἵνα εἰδέναι ἔχωμεν, ὅπως εἰς ἔργον ἔξεισιν ἡ τοῦ Θεοῦ πρόρρησις ἡ λέγουσα, ὅτι εἰς ἔθνος μέγα ποιήσω σε ἐκεῖ. ἀπὸ γὰρ τούτων τῶν ἑβδομήκοντα πέντε ψυχῶν εἰς ἑξακοσίας χιλιάδας ἐξετάθη τὸ γένος τοῦ Ἰσραήλ. εἶδες πῶς οὐ μάτην οὐδὲ εἰκῆ τὸν ἀριθμὸν τῶν κατελθόντων εἰς τὴν Αἴγυπτον ἐδίδαξεν ἡμᾶς, ἀλλ' ἵνα ἰδεῖν ἔχωμεν ἐξ ὅσων πόσοι γεγόνασι, καὶ μὴ διαπιστῶμεν ταῖς τοῦ Θεοῦ ἐπαγγελίαις. ὅταν γὰρ ἐννοήσῃς, ὅτι μετὰ τὴν τοῦ Ἰακὼβ τελευτὴν καὶ τοῦ Ἰωσήφ, τοσαύτῃ μηχανῇ χρησάμενος ὁ τῶν Αἰγυπτίων βασιλεύς, ὥστε εἰς εὐαριθμήτους αὐτοὺς περιστῆσαι καὶ μὴ ἐκταθῆναι αὐτῶν τὸ πλῆθος, οὐδὲ οὕτως ἴσχυσεν, ἀλλὰ ταύτῃ μᾶλλον ἐπεδίδου καὶ ηὔξετο, θαύμαζε καὶ ἐκπλήττου τοῦ Θεοῦ τὴν πρόνοιαν, καὶ ὅτι οὐχ οἷόν τέ ποτε διαπεσεῖν τὰ αὐτῷ δόξαντα, κἂν μυρία ἕτεροι μηχανῶνται. ἀλλ' ἴδωμεν τὴν ἀκολουθίαν ἅπασαν, ἵνα μάθωμεν ὅπως τὰ τῆς συντυχίας γέγονε τῷ Ἰακώβ.

29 Ἡνίκα, φησίν, ἤγγισε τῇ Αἰγύπτῳ, ἀπέστειλε τὸν Ἰούδαν ἔμπροσθεν αὐτοῦ πρὸς τὸν Ἰωσήφ, ὥστε μηνῦσαι αὐτῷ τοῦ πατρὸς τὴν παρουσίαν. 30 Μαθὼν τοίνυν ὁ Ἰωσήφ, καὶ ζεύξας τὰ ἅρματα ἀνέβη εἰς συνάντησιν τῷ πατρὶ αὐτοῦ, καὶ ὀφθεὶς αὐτῷ

ἐπέπεσεν

ἐπέπεσεν ἐπὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ, καὶ ἔκλαυσε κλαυθμῷ πλείονι. Τοῦτο ἐστὶν ὅπερ ἐν προοιμίοις ἔλεγον, ὅτι πολλάκις καὶ ἡδονὴ ὑπερβάλλουσα δάκρυα προχέειν παρασκευάζει. ἐπιπεσὼν, φησιν, ἐπὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ ἔκλαυσεν, οὐχ ἁπλῶς, ἀλλὰ κλαυθμῷ πλείονι. εὐθέως γὰρ εἰς ἔννοιαν ἐλθὼν, ὧν πέπονθεν αὐτὸς, ὧν ὑπέμεινεν ὁ πατὴρ δι᾽ αὐτὸν, καὶ τοῦ χρόνου τὸ μῆκος λογισάμενος τοῦ μεταξὺ γενομένου, καὶ ὅτι παρὰ πᾶσαν προσδοκίαν καὶ αὐτὸς τὸν πατέρα ἑώρα, καὶ ὁ πατὴρ τὸν παῖδα ἐθεάσατο, πηγὰς ἠφίει δακρύων, ὁμοῦ καὶ τὴν ὑπερβάλλουσαν ἡδονὴν δεικνύμενος, καὶ εὐχαριστῶν τῷ δεσπότῃ ὑπὲρ τῶν γεγενημένων. 31 Καὶ εἶπε, φησι, πρὸς Ἰωσήφ· ἀποθανοῦμαι ἀπὸ τοῦ νῦν, ἐπεὶ ἑώρακα τὸ πρόσωπόν σου. ἔτι γὰρ σὺ ζῇς. Ἀπήλαυσα, φησιν, ὧν ἐπεθύμουν· ἐπέτυχον, οὗ οὐδέποτε προσεδόκησα· ὑπῆρξέ μοι τὰ μηδέποτε ἐλπισθέντα· τὸ λοιπὸν ἀρκοῦμαι τῇ ζωῇ. εἶδον γὰρ ὃν ἐπεπόθουν, καὶ ἀρκεῖ μοι πρὸς πᾶσαν εὐφροσύνην τὸ θεάσασθαι, ὅτι ἔτι σὺ ζῇς, ὁ πάλαι νομισθεὶς τεθνηκέναι, καὶ θηρίων κατάβρωμα γεγενῆσθαι. πατρικὴ ἡ φωνὴ, καὶ φιλοστοργίας γέμουσα, καὶ ἱκανὴ τὴν διάθεσιν τὴν ἐναποκειμένην τῇ ψυχῇ κατάδηλον ποιῆσαι. 32 Εἶπε δέ, φησιν, Ἰωσὴφ πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ· ἀναβὰς ἀπαγγελῶ τῷ Φαραὼ, καὶ ἐρῶ αὐτῷ· οἱ ἀδελφοί μου ἥκασιν. 33 Οἱ δὲ ἄνδρες εἰσὶ ποιμένες· ἄνδρες κτηνοτρόφοι εἰσὶ, καὶ τὰ κτήνη καὶ τοὺς βόας αὐτῶν ἀγηόχασιν. 34 Ἐὰν οὖν καλέσῃ ὑμᾶς Φαραὼ, καὶ εἴπῃ, τί τὸ ἔργον ὑμῶν; 35 Εἴπατε, ὅτι κτηνοτρόφοι ἐσμέν. βδέλυγμα γάρ ἐστι τοῖς Αἰγυπτίοις πᾶς ποιμὴν προβάτων.

Ὅρα σύνεσιν, οἵαν συμβουλὴν πρὸς αὐτοὺς ποιεῖται, οὐχ ἁπλῶς οὐδὲ ὡς ἔτυχε ταῦτα εἰσηγούμενος, ἀλλ᾽ ὁμοῦ βουλόμενος καὶ ἐν πλείονι ἀδείᾳ αὐτοὺς καταστῆσαι, καὶ μὴ συγχωρεῖν συναναμίγνυσθαι τοῖς Αἰγυπτίοις. ἐπειδὴ γὰρ ἐκεῖνοι ἐβδελύττοντο καὶ ἐξευτέλιζον τοὺς τὴν ποιμαντικὴν ἠσκηκότας, ἅτε δὴ αὐτοὶ περὶ τὴν σοφίαν τὴν Αἰγυπτιακὴν ἐσχολακότες, διὰ τοῦτο παραινεῖ τὸ ἐπιτήδευμα αὐτῶν προβαλέσθαι, ἵνα μετὰ προφάσεως εὐλόγου τὴν καλλιστεύουσαν αὐτοῖς γῆν ἀφορίσας, παρασκευάσῃ μετὰ πολλῆς διάγειν τῆς ἀδείας.

2 Καὶ παραλαβὼν πέντε τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ εἰσήγαγεν αὐτοὺς πρὸς Φαραὼ, καὶ *κεφ. μζ.* ἐπηρώτησεν αὐτοὺς, τί τὸ ἔργον ὑμῶν; 3 Καὶ εἶπον, κτηνοτρόφοι ἐσμέν. 4 Νῦν οὖν κατοικήσωμεν ἐν γῇ Γεσέμ. 6 Εἶπε δὲ Φαραὼ, κατοικείτωσαν. εἰ δὲ ἐπίστῃ, ὅτι εἰσὶν ἐν αὐτοῖς ἄνδρες δυνατοὶ, κατάστησον αὐτοὺς ἄρχοντας τῶν ἐμῶν κτηνῶν. Καθάπερ συνεβούλευσεν ὁ Ἰωσὴφ, τὴν ἀπόκρισιν ποιησάμενοι οἱ ἀδελφοὶ τῷ Φαραὼ, ἐπετράπησαν κατοικεῖν τὴν Γεσέμ. ἀλλὰ τὴν περὶ τὸν Ἰωσὴφ δεικνὺς ὁ Φαραὼ εὔνοιαν, φησιν, εἰ οἶδας τινὰς ἐν αὐτοῖς δυνατοὺς, καὶ τῶν ἐμῶν κτηνῶν ἄρχοντας κατάστησον. 7 Εἰσήγαγε δὲ καὶ τὸν πατέρα πρὸς τὸν Φαραώ,

8 Καὶ εἶπε Φαραὼ τῷ Ἰακώβ· πόσα ἔτη τῶν ἡμερῶν τῆς ζωῆς σου; Ἐπειδὴ εἶδε τὸν πρεσβύτην ἐν βαθυτάτῃ πολιᾷ τυγχάνοντα, πυνθάνεται τῶν ἐτῶν τὸν ἀριθμόν. 9 Καὶ φησὶν ὁ Ἰακὼβ, αἱ ἡμέραι τῶν ἐτῶν τῆς ζωῆς μου, ἃς παροικῶ.

Ὅρα πῶς ἕκαστος τῶν δικαίων, ὡς ἐν ξένῃ διάγων ἐν τῷ βίῳ τούτῳ, οὕτω διέκειτο. ἀκούσῃ γὰρ καὶ τοῦ Δαβὶδ μετὰ ταῦτα λέγοντος, Ὅτι πάροικος ἐγώ εἰμι ἐν τῇ γῇ καὶ παρεπίδημος. *Ψαλ. λη. ιζ.* καὶ οὗτός φησιν, αἱ ἡμέραι τῶν ἐτῶν τῆς ζωῆς μου, ἃς παροικῶ. διὰ τοῦτο καὶ Παῦλος ἔλεγε περὶ τῶν δικαίων τούτων· Ὁμολογήσαντες, ὅτι ξένοι καὶ παρεπίδημοί εἰσιν ἐπὶ τῆς γῆς. *Ἑβ. ια. ιγ.* Αἱ ἡμέραι, φησίν, τῶν ἐτῶν τῆς ζωῆς μου, ἃς παροικῶ, ἑκατὸν τριάκοντα ἔτη. μικραὶ καὶ πονηραὶ γεγόνασι, καὶ οὐκ ἀφίκοντο εἰς τὰς ἡμέρας τῶν ἐτῶν τῆς ζωῆς τῶν πατέρων μου. Ἃς ἡμέρας παρῴκησα, φησὶ, μικραὶ καὶ πονηραὶ γεγόνασιν.

αἰνίττεται

αἰνίττεται ἐνταῦθα τὰ ἔτη τῆς δουλείας, ἧς ὑπέμεινε παρὰ τῷ Λάβαν, διὰ τὴν φυγήν, ἣν διὰ τὸν ἀδελφὸν ἐποιήσατο. Εἶτα μετὰ τὴν ἐκεῖθεν ἐπάνοδον τὸ πένθος τὸ ἐν τοσούτῳ χρόνῳ, ὃ εἶχε διά τε τὸν τοῦ Ἰωσὴφ θάνατον, καὶ τὰς ἄλλας τὰς ἐν τῷ μέσῳ ταλαιπωρίας. πόσον γὰρ οἴει τὸν φόβον αὐτὸν ἐσχηκέναι, ἡνίκα διὰ τὴν ἀδελφὴν τὴν περὶ τὸν Συμεὼν καὶ τὸν Λευὶ αὔτανδρον πόλιν ἀνεῖλον, καὶ πάντας τοὺς ἐν Σηκίμοις αἰχμαλώτους ἔλαβον; ἔλεγε γὰρ καὶ τότε, δεικνὺς τὴν ἀγωνίαν ἐν ᾗ κατέστη· μισητόν με πεποιήκατε, ὥστε πονηρόν με εἶναι ἐν τοῖς κατοικοῦσι τὴν γῆν. ἐγὼ δὲ ὀλιγοστός εἰμι ἐν ἀριθμῷ· καὶ συναχθέντες ἐπ' ἐμὲ συγκόψουσί με, καὶ ἐκτριβήσομαι ἐγώ τε καὶ ὁ οἶκός μου. διὰ τοῦτό φησι, μικραὶ καὶ πονηραὶ αἱ ἡμέραι τῶν ἐτῶν τῆς ζωῆς μου.

11 Καὶ κατῴκισεν Ἰωσὴφ τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ, καὶ ἔδωκεν αὐτοῖς ‖ κατάσχεσιν ἐν γῇ Αἰγύπτῳ, ἐν τῇ βελτίστῃ γῇ, ἐν γῇ Ραμεσσῆ, καθὰ προσέταξε Φαραώ. 12 Καὶ ἐσιτομέτρει Ἰωσὴφ τῷ πατρὶ καὶ τοῖς ἀδελφοῖς αὐτοῦ καὶ παντὶ τῷ οἴκῳ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ σῖτον κατὰ σῶμα. Τοῦτο ἦν ὅπερ ἔλεγε τοῖς ἀδελφοῖς, ὅτι ἀπέστειλέ με ὁ Θεὸς ἔμπροσθεν ὑμῶν, ὥστε ὑπολείπεσθαι ὑμῖν κατάλειμμα ἐπὶ τῆς γῆς· καὶ ὅτι εἰς ζωὴν ἐξαπέστειλέ με ὁ Θεὸς ἔμπροσθεν ὑμῶν. ἐσιτομέτρει, φησίν, αὐτοῖς κατὰ σῶμα. τί ἐστι κατὰ σῶμα; τὸ ἀρκοῦν ἑκάστῳ. ἔθος γὰρ τῇ γραφῇ ποτὲ μὲν ἀπὸ τῆς ψυχῆς τὸν πάντα ἄνθρωπον καλεῖν, ποτὲ δὲ ἀπὸ τοῦ σώματος. καὶ καθάπερ ἀνωτέρω ἔλεγεν, ἐν ἑβδομήκοντα πέντε ψυχαῖς κατέβη Ἰακὼβ εἰς Αἴγυπτον, ἵνα εἴπῃ ἑβδομήκοντα πέντε ἄνδρας καὶ γυναῖκας· οὕτω καὶ ἐνταῦθα, κατὰ σῶμα, ἀντὶ τοῦ, καθ' ἕκαστον ἄνθρωπον. καὶ πάσης τῆς Αἰγύπτου καὶ Χαναὰν λιμῷ διαφθειρομένης, οὗτοι ἐν εὐετηρίᾳ ἐτύγχανον, καθάπερ ἐκ πηγῶν ἔχοντες ἐπιρρέοντα τὸν σῖτον.

13 Σῖτος γάρ, φησιν, οὐκ ἦν ἐν πάσῃ τῇ γῇ. ἐνίσχυσε γὰρ ὁ λιμὸς σφόδρα. ἐξέλιπε δὲ ἡ γῆ Αἰγύπτου, καὶ ἡ γῆ Χαναὰν ἀπὸ τοῦ λιμοῦ. Ὅρα τοῦ Θεοῦ τὴν ἄφατον κηδεμονίαν, ὅπως πρὸ τῆς ἐπιτάσεως τοῦ λιμοῦ τὸν δίκαιον εἰς τὴν Αἴγυπτον κατήγαγεν, ἵνα μηδεμίαν αἴσθησιν λάβῃ τῆς στενοχωρίας τῆς μελλούσης καταλαμβάνειν τὴν Χαναάν. καὶ πάντων ἐκεῖ κατατρεχόντων, 14 Συνήγαγε, φησιν, Ἰωσὴφ ἅπαν τὸ ἀργύριον τό τε ἐν Αἰγύπτῳ καὶ τὸ ἐν τῇ Χαναάν, Καὶ οὕτω τὸν σῖτον αὐτοῖς ἐχορήγει. 15 Καὶ ἐξέλιπε λοιπὸν τὸ ἀργύριον. Εἰσήγαγε γὰρ ἅπαν εἰς τὸν οἶκον Φαραώ. ἐλθόντες δὲ πάντες οἱ Αἰγύπτιοι ἔλεγον, δὸς ἡμῖν ἄρτους. καὶ ἵνα τί ἀποθνήσκωμεν ἐναντίον σου; ἐξέλιπε γὰρ τὸ ἀργύριον. Οὐκ ἔτι, φησίν, ἔχομεν ἀργύρια, ὥστε ὠνήσασθαι, καὶ διὰ τοῦτο ὑπὸ τοῦ λιμοῦ ἀπολλύμεθα. μὴ τοίνυν περιίδῃς ἡμᾶς ὑπὸ τοῦ θανάτου πολιορκουμένους, ἀλλὰ παράσχου ἡμῖν ἄρτους, ἵνα ζῶμεν καὶ μὴ ἀποθάνωμεν. 16 Εἶπε δὲ αὐτοῖς Ἰωσήφ· φέρετε τὰ κτήνη ὑμῶν, καὶ δώσω ὑμῖν ἄρτους.

Εἰ γὰρ μὴ εὐπορεῖτε, φησιν, ἀργυρίου, δέχομαι τὰ κτήνη. εἰ ἐξέλιπε τὸ ἀργύριον, τὰ θρέμματα ὑμῶν κομίσατε, καὶ λήψεσθε ἄρτους. 17 Ἤγαγον δὲ τὰ κτήνη. καὶ ἔδωκεν αὐτοῖς ἀντὶ τῶν ἵππων καὶ ἀντὶ τῶν προβάτων καὶ ἀντὶ τῶν βοῶν καὶ τῶν ὄνων, καὶ ἐξέθρεψεν αὐτοὺς ἀντὶ τῶν κτηνῶν αὐτῶν. 18 Ἦλθον δὲ πρὸς αὐτὸν καὶ τῷ ἔτει τῷ δευτέρῳ, καὶ εἶπον αὐτῷ· μήποτε ἐκτριβῶμεν, Μήτε ἀργυρίου εὐποροῦντες, μήτε κτηνῶν; Πάντα γὰρ πρὸς σὲ τὸν κύριον ἡμῶν ἐστιν. οὐδὲν ‖ οὖν ἡμῖν ἕτερον ὑπολέλειπται, ἢ τὸ ἴδιον σῶμα, καὶ ἡ γῆ ἡμῶν. 19 Ἵνα οὖν μὴ ἀποθάνωμεν, κτῆσαι ἡμᾶς καὶ τὴν γῆν ἡμῶν ἀντὶ τῶν ἄρτων, καὶ ἐσόμεθα καὶ ἡμεῖς καὶ ἡ γῆ ἡμῶν παῖδες τοῦ Φαραώ. δὸς σπέρμα ἵνα σπείρωμεν καὶ ζῶμεν καὶ μὴ ἀποθάνωμεν, καὶ ἡ γῆ οὐκ ἐρημωθήσεται.

Ἑαυτοὺς κατεδουλώσαντο, καὶ τὴν γῆν ἀπέδοντο, ὥστε δυνηθῆναι διατραφῆναι.

τοσαύτη

ταύτῃ τοῦ λιμοῦ γέγονεν ἡ ἀνάγκη. 20 Καὶ ἐκτήσατο Ἰωσὴφ τὴν γῆν τῶν Αἰγυπτίων τῷ Φαραώ. Ἀπέδοντο γὰρ αὐτὴν διὰ τὴν ἀνάγκην τοῦ λιμοῦ.

21 Καὶ ἐγένετο ἡ γῆ τῷ Φαραώ, καὶ τὸν λαὸν κατεδουλώσατο αὐτῷ εἰς παῖδας ἀπ' ἄκρων ὁρίων Αἰγύπτου ἕως ἄκρων, 22 Χωρὶς τῆς γῆς τῶν ἱερέων. ἐκείνοις γὰρ ἔδωκε Φαραὼ βρώματα, καὶ ἤσθιον. διὰ τοῦτο οὐκ ἀπέδοντο τὴν γῆν αὐτῶν.

Ὅρα πόση ἡ σύνεσις καὶ σοφία τοῦ Ἰωσὴφ γέγονεν. ὅτε τοῦ λιμοῦ συνεχώρησεν αἴσθησιν αὐτοῖς γενέσθαι, καὶ πᾶσαν τὴν γῆν τῷ Φαραὼ προσεκτήσατο μετὰ καὶ τῶν Αἰγυπτίοις ἅπαντας καταδουλώσασθαι. ἀλλὰ σκόπει μοι ἐνταῦθα πάλιν τὴν ὑπερβάλλουσαν αὐτοῦ κηδεμονίαν, ἣν περὶ αὐτοὺς ἐπιδείκνυται. 23 Εἶπε γὰρ τοῖς Αἰγυπτίοις· ἰδοὺ κέκτημαι ὑμᾶς καὶ τὴν γῆν ὑμῶν σήμερον τῷ Φαραώ. λάβετε οὖν ἑαυτοῖς σπέρματα, καὶ σπείρατε τὴν γῆν. καὶ ἐὰν ἔσται τὰ γεννήματα αὐτῆς. 24 Δότε τὸ πέμπτον μέρος τῷ Φαραώ, τὰ δὲ τέσσαρα μέρη ἔσται ὑμῖν αὐτοῖς εἰς σπέρμα τῇ γῇ, καὶ εἰς βρῶσιν ὑμῖν καὶ πᾶσι τοῖς ἐν τοῖς οἴκοις ὑμῶν. Πολλὴ ἡ φιλοτιμία, πολλὴ ἡ πρόνοια, ἄφατος ἡ κηδεμονία. διὸ κἀκεῖνοι αἴσθησιν λαβόντες τῆς εὐεργεσίας, φασί· 25 Σέσωκας ἡμᾶς. εὕρομεν χάριν ἐναντίον τοῦ κυρίου ἡμῶν· καὶ ἐσόμεθα παῖδες τῷ Φαραώ. Εἶδες φιλοτιμίαν. ἐπειδὴ ἑώρα αὐτοὺς κατειργασμένους ὑπὸ τῆς ἐνδείας, λογιζόμενος ὅσον μέλλουσιν ὑπομένειν κάματον γεωργοῦντες καὶ ταλαιπωρούμενοι, φησι, τὸ μὲν σπέρμα ὑμῖν ἐγὼ χορηγήσω· ὑμεῖς δὲ τὴν ἐπιμέλειαν τὴν ἄλλην ἅπασαν ἐπιδείκνυσθε. καὶ ἐὰν γένηται τὰ γεννήματα, δώσετε μέρος ἕν· τὰ δὲ τέσσαρα ὑμῖν ἔσται καὶ μισθὸς τῶν πόνων, καὶ πρὸς διατροφὴν αὐτάρκεια. 26 Καὶ τοῦτο δὲ ἔθετο αὐτοῖς τὸ πρόσταγμα Ἰωσήφ, ὥστε ἀποπεμπτοῦν τῷ Φαραώ, χωρὶς τῆς γῆς τῶν ἱερέων μόνης. Ἀκουέτωσαν οἱ νῦν, ὅσην τοῖς ἱερεῦσι τῶν εἰδώλων προνομίαν παρεῖχον τὸ παλαιόν· καὶ παιδευέσθωσαν κἂν γοῦν τὴν ἴσην παρέχειν τιμὴν τοῖς τοῦ τῶν ὅλων Θεοῦ τὴν λειτουργίαν ἐγκεχειρισμένοις. Εἰ γὰρ ἐκεῖνοι πλανώμενοι, καὶ τὴν περὶ τὰ εἴδωλα θεραπείαν ἐπιδεικνύμενοι, ὅτι ἐνόμιζον διὰ τούτου μάλιστα πλείονα τὴν ἀμοιβὴν ἀπονέμειν τοῖς εἰδώλοις, τοσαύτης ἠξίουν τιμῆς τοὺς τούτων θεραπευτάς, πόσης οὐκ ἂν εἶεν καταγνώσεως ἄξιοι, οἱ νῦν τὴν εἰς τούτους θεραπείαν παρατεμνόμενοι; ἢ οὐκ ἴστε, ὅτι εἰς τὸν τῶν ὅλων δεσπότην ἡ τιμὴ διαβαίνει; μὴ τοίνυν πρὸς τὸν τὴν τιμὴν δεχόμενον ἀφόρα. οὐ γὰρ διὰ τοῦτον ὀφείλεις ποιεῖν τὰ παρὰ σαυτοῦ, ἀλλὰ δι' ἐκεῖνον ᾧ ἱεράται· ἵνα καὶ παρ' ἐκείνου τὰς ἀμοιβὰς μετὰ δαψιλείας κομίσῃ. διὰ τοῦτο καὶ ἔλεγεν, Ὁ ποιήσας ἑνὶ τούτων, ἐμοὶ ἐποίησε· καὶ ὁ δεχόμενος προφήτην εἰς ὄνομα προφήτου, μισθὸν προφήτου λήψεται. μὴ γὰρ ἀπὸ τῆς ἀξίας, ἢ ἀπὸ τῆς εὐτελείας τῶν θεραπευομένων τὰς ἀμοιβάς σοι παρέχει ὁ δεσπότης; ἀπὸ τῆς προθυμίας τῆς σῆς ἢ στεφανοῖ, ἢ κατακρίνει. καὶ ὥσπερ ἡ τιμὴ ἡ δι' αὐτῶν γινομένη πολλὴν προξενεῖ τὴν παρρησίαν (οἰκειοῦται γὰρ τὰ εἰς τοὺς αὐτοῦ θεράποντας γινόμενα) οὕτω καὶ ἡ ὑπεροψία ἡ εἰς τούτους πολλὴν οἴσει τὴν ἄνωθεν δίκην. ὥσπερ γὰρ τὰ τῆς τιμῆς οἰκειοῦται, οὕτω καὶ τὰ τῆς καταφρονήσεως. ὅπερ εἰδότες μηδέποτε ἀμελῶμεν τῆς θεραπείας τῶν τοῦ Θεοῦ ἱερέων. καὶ ταῦτα λέγω, οὐχὶ ἐκείνων τοσοῦτον ἀντεχόμενος, ὅσον τῆς ὑμετέρας ἀγάπης, καὶ βουλόμενος ὑμᾶς διὰ πάντων κερδαίνειν. τί γὰρ τοσοῦτον δίδως, ὅσον λαμβάνεις παρὰ τοῦ δεσπότου; πόσην θεραπείαν εἰσάγεις; ἀλλ' ὅμως καὶ ὑπὲρ ἐκείνης τῆς εὐτελοῦς καὶ [ἐν] τῷ παρόντι βίῳ συγκαταλυομένης ἀθανάτους κομίσῃ ἀμοιβάς, καὶ τὰ ἀπόρρητα ἀγαθά. ἅπερ λογιζόμενοι ἐπιτρέχωμεν ταῖς τοιαύταις διακονίαις, μὴ τὴν δαπάνην λογιζόμενοι, ἀλλὰ τὸ κέρδος καὶ τὴν πρόσοδον τὴν ἐντεῦθεν τικτο-

Ματθ. ι.

μένειν. Εἰ γὰρ ἀνθρώπῳ τινὶ τῶν ὑπερεχόντων ἐν ἀξιώμασι βιωτικοῖς οἰκειούμενόν τινα θεασοίμεθα, πᾶσαν θεραπείαν εἰς αὐτὸν ἐπιδείκνυσθαι σπουδάζομεν, ἐννοοῦντες ὅτι τὰ εἰς ἐκεῖνον γινόμενα εἰς τὸν προεστῶτα διαβήσεται τὸν αὐτοῦ, καὶ ὅτι ἐκεῖνος γνωρίσας ἐκείνῳ, ὃν προστάτην ἐπιγράφεται, πλείονος ἡμῖν ἀπολαῦσαι παρασκευάσει τῆς παρ᾽ αὐτοῦ εὐνοίας· πολλῷ μᾶλλον ἐπὶ τοῦ δεσπότου τῶν ὅλων τοῦτο ἔσται. Εἰ γὰρ, καὶ ἐπὶ τῶν τυχόντων καὶ ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς ἐρριμμένων εἰ ἐπεδείξατό τις τινα φιλοφροσύνην καὶ συμπάθειαν, οἰκειούμενος τὰ γινόμενα ὁ δεσπότης, ἐπαγγέλλεται εἰς τὴν βασιλείαν εἰσάγειν τοὺς ἀγαθόν τι εἰς ἐκείνους εἰργασμένους, καὶ ἐρεῖν· Δεῦτε οἱ εὐλογημένοι τοῦ πατρός μου, ὅτι ἐπείνασα, καὶ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν· πολλῷ μᾶλλον τοὺς διὰ τὸν Θεὸν θλιβομένους, καὶ ἱερωσύνῃ τετιμημένους εἰ θεραπεύσειέ τις, οὐ τῆς τοσαύτης ἀπολαύσεται τῆς ἀμοιβῆς, ἀλλὰ πολυπλασίονος, τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ ἐκ πολλοῦ τοῦ περιόντος νικῶντος ἀεὶ τὰ παρ᾽ ἡμῶν γινόμενα. μὴ τοίνυν γινώμεθα χείρους τῶν ἀπίστων, τῶν διὰ τὴν περὶ τὰ εἴδωλα πλάνην ἔτι καὶ τοσαύτην θεραπείαν ἐπιδεικνυμένων περὶ τοὺς τούτων θεραπευτάς· ἀλλ᾽ ὅση ἡ διαφορὰ τῆς πλάνης πρὸς τὴν ἀλήθειαν, καὶ τῶν ἐκείνων ἱερέων πρὸς τοὺς τοῦ Θεοῦ ἱερεῖς, τοσαύτην διαφορὰν καὶ περὶ τὴν τιμὴν ἐπιδειξώμεθα, ἵνα πολυπλασίους τὰς ἄνωθεν ἀμοιβὰς κομίσασθαι δυνηθῶμεν. 27 Κατῴκησε δέ, φησιν, Ἰακὼβ ἐν Αἰγύπτῳ, καὶ ηὐξήθησαν καὶ ἐπληθύνθησαν σφόδρα. Αὕτη γὰρ ἦν καὶ τοῦ Θεοῦ ἡ ὑπόσχεσις πρὸς αὐτὸν γεγενημένη, ὅτι ποιήσω σε εἰς ἔθνος μέγα.

Ματθ. κε. λδ.

28 Καὶ ἐπέζησεν Ἰακὼβ δεκαεπτὰ ἔτη. καὶ ἐγένοντο αἱ ἡμέραι Ἰακὼβ, ἑκατὸν τεσσαράκοντα ἑπτὰ ἔτη. Διὰ τοῦτο τῆς ζωῆς αὐτοῦ τὸν χρόνον τοῦτον ἐπεμέτρησεν ὁ Θεός, ἵνα τῆς ταλαιπωρίας, ἧς ἐν πολλῷ τῷ χρόνῳ τῆς ζωῆς ὑπέμεινεν, ἀρκοῦσαν παραμυθίαν κομισάμενος, οὕτω τὸν βίον καταλύσῃ.

ΗΘΙΚΟΝ

Ἀλλ᾽ εἰ βούλεσθε, ἵνα μὴ τῷ πλήθει τῶν εἰρημένων καταχώσωμεν ὑμῶν τὴν μνήμην, τὰ λειπόμενα εἰς τὴν ἑξῆς ταμιευσάμενοι, ἐνταῦθα καταπαύσωμεν τὸν λόγον, ἐκεῖνο παρακαλέσαντες ὑμῶν τὴν ἀγάπην, ὥστε μετ᾽ ἀκριβείας προσέχειν τοῖς λεγομένοις, καὶ τὴν μνήμην διηνεκῆ τούτων κεκτῆσθαι, καὶ ταῦτα διηνεκῶς στρέφειν ἐπὶ τῆς διανοίας, καὶ λογίζεσθαι τὴν ὑπομονὴν, ἣν οἱ δίκαιοι οὗτοι ὑπέμενον, τὴν μακροθυμίαν, τὴν πίστιν, ἣν ἐπεδείκνυντο περὶ τὰς τοῦ Θεοῦ ὑποσχέσεις, οὐ παρασαλευόμενοι τὸν λογισμὸν διὰ τὰ μετὰ τὴν ὑπόσχεσιν συμπίπτοντα, ἀλλὰ θαρροῦντες τῇ τοῦ ἐπαγγειλαμένου δυνάμει, οὕτως ἅπαντα πράως ἔφερον, καὶ διὰ τούτων εὐδόκιμοι ἦσαν. ἰδοὺ γὰρ καὶ ὁ δίκαιος οὗτος μετὰ τὸ ἐν ἔτεσι τοσούτοις πενθῆσαι τὸν Ἰωσὴφ ὡς ἀποτεθνηκότα, εἶδεν αὐτὸν τὴν βασιλείαν τῆς Αἰγύπτου κατέχοντα. καὶ ὁ θαυμάσιος Ἰωσὴφ μετὰ τὴν δουλείαν, μετὰ τὸ δεσμωτήριον, μετὰ τὰ ἄλλα πάντα, ἅπερ ὑπέμεινε, τὴν ἀρχὴν ἅπασαν ἐδέξατο τῆς χώρας. καὶ εἰ βουλοίμεθα ἐπιέναι πάσας τὰς ἐν τῇ γραφῇ κειμένας ἱστορίας, εὑρήσομεν τοὺς ἐπ᾽ ἀρετῇ ἅπαντας διὰ πειρασμῶν ὁδεύσαντας, καὶ οὕτω δυνηθέντας πολλὴν τὴν ἄνωθεν ἐπισπάσασθαι ῥοπήν. Εἰ τοίνυν βουλόμεθα καὶ ἡμεῖς τῆς εὐνοίας ἀξιωθῆναι τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ, μὴ ἀσχάλλωμεν ἐν τοῖς πειρασμοῖς, μηδὲ δυσχεραίνωμεν πρὸς τὰ ἐπιόντα· ἀλλὰ μᾶλλον χαίρωμεν καὶ εὐφραινώμεθα τῇ πίστει νευρούμενοι, εἰδότες ὅτι ταύτῃ μάλιστα πολλῆς ἀπολαυσόμεθα τῆς προνοίας, εἰ μετ᾽ εὐχαριστίας ἅπαντα φέρειν μελετήσωμεν. γένοιτο δὲ πάντας ἡμᾶς καὶ τὸν παρόντα βίον ἐν ἀρετῇ διαγαγόντας καὶ τῶν μελλόντων ἐπιτυχεῖν ἀγαθῶν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ᾽ οὗ τῷ πατρί, ἅμα δὲ ἁγίῳ πνεύματι δόξα, κράτος, τιμή, νῦν καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Ἥδιστα

Λογ. ξϛ. ΗΓΓΙΣΑΝ ΔΕ, φησιν, ΑΙ ΗΜΕΡΑΙ ΙΣΡΑΗΛ τοῦ ἀποθανεῖν, καὶ ἐκάλεσε τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν Ιωσὴφ, καὶ εἶπεν αὐτῷ· εἰ εὕρηκα χάριν ἐνώπιόν σου, ὑπόθες τὴν χεῖρά σου ὑπὸ τὸν μηρόν μου, [illegible] ποιήσεις ἐπ' ἐμὲ ἐλεημοσύνην καὶ ἀλήθειαν, τοῦ μή με θάψαι ἐν Αἰγύπτῳ, ἀλλὰ κοιμηθήσομαι μετὰ τῶν πατέρων μου, καὶ ἀρεῖς με ἐξ Αἰγύπτου, καὶ θάψεις με ἐν τῷ τάφῳ αὐτῶν. ὁ δὲ εἶπεν, ἐγὼ ποιήσω κατὰ τὸ ῥῆμά σου. Εἶπε δὲ, ὄμοσόν μοι. καὶ ὤμοσεν αὐτῷ. καὶ προσεκύνησεν Ισραὴλ ἐπὶ τὸ ἄκρον τῆς ῥάβδου αὐ[illegible]

10

ΠΕρε καὶ σήμερον τὸ [illegible] τῇ κατὰ τὸν Ιακὼβ διηγήσει, καὶ ἴδωμεν τίνα ἐστὶν, ἃ μέλλων καταλ[illegible] τὸν βίον, διατάττεται. ἀλλὰ μηδεὶς παρέ[illegible] τῶν [illegible]γμάτων κατάστασ[illegible] φορῶν ταῦτα ἀπαγγ[illegible] παρὰ τῶν ἐπι[illegible]καίων, ἅπερ νῦν τοῦ 15 πιστοὺς φιλοσοφεῖν προσῆκεν· [illegible]ς τοὺς καιροὺς καὶ τὰ πράγματα κρινέτω ταῦτα [illegible]οιμασάμενα διὰ τὰ μέλλοντα ὑπὸ τοῦ πατριάρχου τῷ Ιωσὴφ λέγεσθαι. ἵνα [illegible]ἐστιν, ἀκούσωμεν.

29 Ἤγγισαν δὲ, φησιν, [illegible]μέραι Ισραὴλ τοῦ ἀποθα[illegible], καὶ ἐκάλεσε τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν Ιωσὴφ, καὶ εἶπεν αὐτῷ· [illegible] εὕρηκ[illegible]ιν ἐνώπιον [illegible] ὑπόθες τὴν χεῖρά σου ὑπὸ 20 τὸν μηρόν μου, καὶ ποιήσῃς ἐπ' ἐμὲ ἐλεη[illegible]σύνην καὶ ἀλ[illegible], τοῦ μή με θάψαι ἐν Αἰγύπτῳ, 30 Ἀλλὰ κοιμηθήσομαι μετὰ τῶν [illegible] μου, καὶ ἀρεῖς με ἐξ Αἰγύπτου, καὶ θάψεις με ἐν τῷ τάφῳ αὐτῶν. ὁ δὲ εἶπε, [illegible] κατὰ τὸ ῥῆμά σου. 31 Εἶπε δὲ, ὄμοσόν μοι. καὶ ὤμοσεν αὐτῷ. καὶ προσεκύνησεν Ισραὴλ ἐπὶ τὸ ἄκρον τῆς ῥάβδου αὐτοῦ. Πολλοὶ τῶν μικροψύχων, ἐπειδὰν παραινῶμεν αὐτοῖς μὴ πολλὴν ποιεῖσθαι 25 λόγον περὶ ταφῆς, μηδὲ περισπούδαστον πρᾶγμα ἡγεῖσθαι, τὸ ἀπὸ τῆς ἀλλοτρίας ἐπὶ τὴν οἰκείαν πατρίδα τῶν τετε[illegible]κότων τὰ λείψανα ἐπανάγειν, ταύτην ἡμῖν προβάλλονται τὴν ἱστορίαν, φάσκοντες [illegible] τὸν πατριάρχην τοσαύτ[illegible] ὑπὲρ τούτου πεποιῆσθαι τὴν φροντίδα. ἀλλὰ πρότερον μὲν, ὅπερ ἔφθην εἰπὼν, τοῦτο δεῖ λογίζεσθαι, ὅτι οὐ τοσαύτην τότε τὴν φι[illegible]ίαν ἀπῃτοῦντο, ὅσην τὸ νῦν. ἔπειτα ὅτι καὶ τοῦτο αὐ-30 τὸ οὐχ ἁπλῶς ὁ δίκαιος ἐβουλή[illegible]έσθαι, ἀλλ' ἐλπίδας αὐτοῖς χρηστὰς ὑποφαίνων, ὡς καὶ αὐτοὶ ὀψέ ποτε ἐπανήξουσιν εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας. καὶ ὅτι ταύτης ἕνεκεν τῆς αἰτίας τοῦτο διετάξατο, φανερώτερον ἡμᾶς διδάσκει ὁ τούτου παῖς φάσκων· Ἐπισκοπῇ ἐπισκέψεται ὁ Θεὸς ὑμᾶς, καὶ συνανοίσετε τὰ ὀστᾶ μου ἐντεῦθεν. ὅτι γὰρ τοῖς τῆς πίστεως ὀφθαλμοῖς τὰ μέλλοντα ἐφαντάζοντο, ἄκουε αὐτοῦ ἤδη κοίμησιν τὸν θάνατον λέγοντος. 35 φησὶ γὰρ, κοιμηθήσομαι μετὰ τῶν πατέρων μου. διὰ τοῦτο καὶ Παῦλος ἔλεγε, Κατὰ πίστιν ἀπέθανον οὗτοι πάντες, μὴ κομισάμενοι τὰς ἐπαγγελίας, ἀλλὰ πόρρωθεν αὐτὰς ἰδόντες καὶ ἀσπασάμενοι. πῶς; τοῖς τῆς πίστεως ὀφθαλμοῖς. μηδεὶς τοίνυν νομιζέτω μικροψυχίας εἶναι τὴν διάταξιν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοῦ καιροῦ καὶ ἀπὸ τοῦ προορᾶν τὴν μέλλουσαν αὐτῶν ἔσεσθαι ἐπάνοδον, πάσης αἰτίας ἀπολυέτω τὸν δίκαιον. νῦν μὲν γὰρ, ἐπειδὴ τὰ τῆς 40 φιλοσοφίας ἐπετάθη μετὰ τὴν τοῦ Χριστοῦ παρουσίαν, εἰκότως ἄν τις μέμψοιτο τῷ τὰ τοιαῦτα ἐπισκήπτοντι· καὶ μὴ ταλανιζέτω τὸν ἐπ' ἀλλοτρίας τὸν βίον καταλύσαντα, μηδὲ τὸν ἐπ' ἐρημίας τῆς παρούσης ζωῆς μεθιστάμενον. οὐδὲ γὰρ ὁ τοιοῦτος ταλανισμοῦ ἄξιος, ἀλλ' ὁ ἐν ἁμαρτίαις τεθνηκὼς, κἂν ἐπὶ τῆς κλίνης, κἂν ἐπὶ τῆς οἰκίας, κἂν τῶν ἐπιτηδεί-

Marginal notes: κ. ἀγάπην τοῖς καιροῖς ... τὰ πράγματα. — Γεν. ν. κδ. — Εβ. ια. ιγ. — κ. ... ἀσπασάμενοι.

ὧν παρόντων τὸν βίον καταλύσῃ. καὶ μή μοι τὰ ψυχρὰ ἐκεῖνα ῥήματα καὶ γέλωτος γέμοντα καὶ ἀνοίας μεστὰ λεγέτω τις· ὅτι ὁ δεῖνα κυνὸς ἀτιμότερον τετελεύτηκεν, οὐδενὸς τῶν γνωρίμων αὐτῷ παρόντος, οὐδὲ τὰ τῆς ταφῆς αὐτῷ παρασχεῖν δυνηθέντος, ἀλλ' ἐξ ἐράνου καὶ πολλῶν τινων συνεισενεγκόντων, οὕτω τὰ πρὸς τὴν κηδείαν αὐτῷ παρεσχέθη. οὐκ ἔστιν, ἄνθρωπε, κυνὸς ἀτιμότερον τετελευτηκέναι. τί γὰρ ὁ τοιοῦτος παρεβλάβη, μόνον εἰ τὸ τῆς ἀρετῆς ἔνδυμα μὴ εἶχε περιστέλλον αὐτόν; ὅτι γὰρ οὐδὲν τοῦτο λυμαίνεται τὸν ἐνάρετον, μάνθανε ὅτι οἱ πλείους τῶν δικαίων, τῶν προφητῶν λέγω καὶ τῶν ἀποστόλων, πλὴν ὀλίγων, οὐδὲ ἴσμεν ὅπου κατετέθησαν. οἱ μὲν γὰρ τὴν κεφαλὴν ἀπετμήθησαν, οἱ δὲ καταλευσθέντες οὕτω τοῦ βίου μετέστησαν, καὶ ἑτέροις μυρίοις καὶ διαφόροις τιμ[illegible] ἑαυτοὺς ἐκδόντες διὰ τὴν εὐσέβειαν, πάντες ὑπὲρ Χριστοῦ ἐμαρτύρη[illegible] οὐδεὶς ἂν τολμήσειε περὶ τῶν τοιούτων εἰπεῖν, ὅτι ἄτιμος αὐτῶν γέγονεν ὁ θάνατ[illegible] ἀκολουθήσει τῇ θείᾳ γραφῇ λεγούσῃ, Τίμιος ἐναντίον κυρίου ὁ θάνατος τῶν ὁσίων αὐτοῦ. καὶ ὥσπερ τὸν τῶν ὁσίων θάνατον τίμιον ἐκάλεσεν, οὕτως ἄκουε καὶ τὸν τῶν ἁμαρτωλῶν πονηρὸν καλοῦντος τὸν θάνα[illegible] θάνατος γάρ, φησιν, ἁμαρτωλῶν πονηρός. ὥστε κἂν [illegible] τῆς οἰκίας τις καταλύσῃ [illegible], [illegible]αικὸς καὶ παιδίων παρόντων, καὶ ἐπιτηδείων καὶ γνωρίμων περιεστώτων, ἀρετῆς δὲ ἔρημ[illegible]γχάνῃ, πονηρὸς ἂν εἴη ὁ τούτου θάνατος. οὕτω [illegible]ἂν ἐπ' ἀλλοτρίας, κἂν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους κείμενος (καὶ τί λέγω ἐπ' ἀλλοτρίας, καὶ τοῦ ἐδάφους;) κἂν λῃσταῖς περιπέσῃ, κἂν θηρίων κατάβρωμα γένηται ὁ τὴν [illegible]ρετὴν κεκτημένος, τίμιος ἂν εἴη ὁ θάνατος τούτου. εἰπὲ γάρ μοι· ὁ τοῦ Ζαχαρίου παῖς οὐ τὴν κεφαλ[illegible]τμήθη; Στέφανος δὲ ὁ πρῶτος τοῦ μαρτυρίου τὸν στέφανον ἀνα[illegible]σάμενος, οὐχὶ καταλευσθεὶς οὕτω τὸν βίον κατέλυσε; Παῦλος δὲ καὶ Πέτρος οὐχ ὁ μὲν ἀποτμηθείς, ὁ δὲ ἀπ' ἐναντίας τῷ δεσπότῃ τοῦ σταυροῦ τὴν τιμωρίαν δεξάμενος, οὕτω μετέστη τῆς παρούσης ζωῆς; οὐχὶ διὰ τοῦτο μάλιστα πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης ᾄδονται καὶ ἀνακηρύττονται; ταῦτα δὲ ἅπαντα ἀναλογιζόμενοι μήτε τοὺς ἐπὶ τῆς ξένης τελευτῶντας ταλανίζωμεν, μήτε τοὺς ἐπὶ τῆς οἰκίας καταλύοντας τὸν βίον μακαρίζωμεν· ἀλλὰ τῷ τῆς θείας γραφῆς κανόνι κατακολουθοῦντες, καὶ τοὺς ἐν ἀρετῇ βεβιωκότας, καὶ οὕτω μεθισταμ[illegible], μακαρίζωμεν, καὶ τοὺς ἐν ἁμαρτίαις τελευτῶντας ταλανίζωμεν. ὥσπερ γὰρ ὁ ἐνάρετος εἰς βελτίονα ζωὴν μεθίσταται, τῶν πόνων τὰς ἀμοιβὰς κομιζόμενος, οὕτως ὁ ταύτης ἔρημος ὤν, ἀρχὰς καὶ προοίμια τῶν τιμωριῶν ἤδη δεχόμενος, καὶ τὰς εὐθύνας τῶν πεπραγμένων ἀπαιτούμενος, ἀνηκέστοις περιβάλλεται κακοῖς. διὸ χρὴ ταῦτα ἐννοοῦντας ἀρετῆς ἐπιμελεῖσθαι, καὶ καθάπερ ἐν παλαίστρᾳ ἐπὶ τοῦ παρόντος βίου ἀγωνίζεσθαι, ἵνα μετὰ τὸ λυθῆναι τὸ θέατρον, λαμπροὶ ἀναδήσασθαι δυνηθῶμεν τὸν στέφανον, καὶ μὴ ἀνόνητα μεταμελώμεθα. ἕως γὰρ ὅτου ἐνέστηκεν ὁ ἀγών, δυνατόν ἐστιν, εἰ βουληθείημεν, καὶ τὴν ῥᾳθυμίαν ἀποτινάξασθαι, καὶ τῆς ἀρετῆς ἀντέχεσθαι, ἵνα καὶ τῶν ἀποκειμένων στεφάνων ἐπιτυχεῖν δυνηθῶμεν. ἀλλ' εἰ δοκεῖ λοιπόν, ἐπανέλθωμεν ἐπὶ τὴν ἀκολουθίαν τοῦ λόγου. ἐπειδὴ γὰρ ἐπέσκηψε τῷ παιδὶ περὶ τῆς ταφῆς, καὶ εἶπεν Ἰωσήφ· ἐγὼ ποιήσω κατὰ τὸ ῥῆμά σου, φησιν, ὄμοσόν μοι. καὶ ὤμοσεν αὐτῷ. καὶ προσεκύνησεν Ἰσραὴλ ἐπὶ τὸ ἄκρον τῆς ῥάβδου αὐτοῦ. ὅρα τὸν γέροντα, τὸν πρεσβύτην, τὸν πατριάρχην διὰ τῆς προσκυνήσεως τὴν εἰς τὸν Ἰωσὴφ τιμὴν ἐπιδεικνύμενον, καὶ διὰ τῶν ἔργων αὐτῶν πληροῦντα νῦν τοῦ ὁράματος τὴν ἔκβασιν. ἡνίκα γὰρ διηγήσατο αὐτῷ ὁ Ἰωσὴφ τὸ ὅραμα, εἶπε, φησιν, ἆρά γε ἐλθόντες ἐγώ τε καὶ ἡ μήτηρ σου προσκυνήσομέν σοι ἐπὶ τὴν γῆν; ἀλλ' ἴσως εἴποι τις ἄν, καὶ πῶς ἐξῆλθε τὸ ὄναρ τῆς μητρὸς προαπελθούσης, καὶ μὴ προσκυνησάσης τὸν παῖδα; ἔθος ἀεὶ τῇ γραφῇ ἀπὸ τοῦ κυριωτέρου τὸ πᾶν δηλοῦν. ἐπεὶ οὖν κεφαλὴ τῆς γυναικὸς ὁ ἀνήρ, καὶ

Ψαλμ. ριε.

Ἔσονται,

Ἔσονται, φησιν, οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν, τῆς κεφαλῆς προσκυνησάσης δηλονότι καὶ τὸ σῶμα ἅπαν ταύτῃ εἵπετο. εἰ γὰρ ὁ πατὴρ τοῦτο πεποίηκε, πολλῷ μᾶλλον κἀκείνη, εἰ μὴ τῆς ζωῆς προεξηρπάσθη, τοῦτο πεποίηκεν ἄν. καὶ προσεκύνησε, φησιν, ἐπὶ τὸ ἄκρον τῆς ῥάβδου αὐτοῦ. διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγε, Πίστει Ἰακὼβ ἀποθνήσκων ἕκαστον τῶν υἱῶν Ἰωσὴφ εὐλόγησε, καὶ προσεκύνησεν ἐπὶ τὸ ἄκρον τῆς ῥάβδου αὐτοῦ. ὁρᾷς ὅτι καὶ τοῦτο αὐτὸ πίστει ἐποίει, προορῶν ὅτι βασιλικοῦ γένους γενήσεται ὁ ἐκ τοῦ σπέρματος αὐτοῦ τεχθείς. ἐπεὶ οὖν ἐπέταξεν, ἅπερ ἐβούλετο, τῷ παιδὶ, μετ' οὐ πολὺ, φησι, μαθὼν Ἰωσὴφ, ὅτι ἐνοχλεῖται ὁ πατὴρ αὐτοῦ, ὅτι ἐπὶ θύραις ἐστὶ τοῦ θανάτου, ὅτι ἤγγισαν τῆς τελευτῆς αἱ ἡμέραι,

Γεν. β. κδ. — Εβ. ια. κα.

1 Λαβὼν τοὺς δύο υἱοὺς αὐτοῦ ἦλθε πρὸς Ἰακώβ. 2 Ἀπηγγέλη δὲ τοῦτο τῷ Ἰακὼβ, καὶ ἐνισχύσας Ἰσραὴλ ἐκάθισεν ἐπὶ τὴν κλίνην. Ὅρα πῶς ἡ περὶ τὸν παῖδα φιλοστοργία τὸν πρεσβύτην ἐνεύρου, καὶ ἡ προθυμία ἐνίκα τὴν ἀσθένειαν. ἀκούσας γὰρ αὐτοῦ τὴν παρουσίαν, φησὶν, ἐκάθισεν ἐπὶ τὴν κλίνην, καὶ ἰδὼν αὐτὸν τὴν πατρικὴν φιλοστοργίαν περὶ αὐτὸν ἐπιδείκνυται. καὶ ἐπειδὴ ἔμελλε τελευτᾶν, τῇ εὐλογίᾳ τῇ παρ' αὐτοῦ τειχίζει τοὺς παῖδας, μεγίστην αὐτοῖς ταύτην περιουσίαν καταλιμπάνων, καὶ πλοῦτον μηδέποτε δαπανηθῆναι δυνάμενον. καὶ ὅρα πῶς ἄρχεται. πρότερον διηγεῖται τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ γεγενημένην εἰς αὐτὸν εὔνοιαν, καὶ τότε τὰς εἰς τοὺς παῖδας εὐλογίας ποιεῖται. 3 Καὶ φησιν, ὁ Θεός μου ὤφθη μοι ἐν Λουζᾶ ἐν γῇ Χαναὰν, καὶ εὐλόγησέ με, καὶ εἶπέ μοι 4 Ἐγὼ αὐξανῶ σε καὶ πληθυνῶ σε καὶ ποιήσω σε εἰς συναγωγὰς ἐθνῶν, καὶ δώσω σοι τὴν γῆν ταύτην καὶ τῷ σπέρματί σου μετὰ σὲ εἰς κατάσχεσιν αἰώνιον. Ἐπηγγείλατό μοι, φησιν, ὁ Θεὸς, ἡνίκα ἐν Λουζᾶ ὤφθη μοι, τοσοῦτον πληθυνεῖν μου τὸ σπέρμα, ὡς συναγωγὰς ἐθνῶν γενέσθαι ἐξ αὐτοῦ, καὶ τὴν γῆν δὲ ταύτην ἐμοὶ καὶ τῷ σπέρματί μου δώσειν ὑπέσχετο. 5 Νῦν οὖν οὗτοι οἱ δύο υἱοί σου οἱ γενόμενοί σοι ἐν Αἰγύπτῳ ἐμοί εἰσιν. Ἐφραῒμ καὶ Μανασσῆς, ὡς Ῥουβεὶμ καὶ Συμεὼν, ἔσονταί μοι. Τούτους, φησὶν, οὓς ἔσχες πρὸ τῆς παρουσίας τῆς ἐμῆς, ἐγὼ εἰς τὸν τῶν ἐμῶν τέκνων ἀριθμὸν εἰσποιοῦμαι, καὶ ὁμοίως τοῖς ἐξ ἐμοῦ τεχθεῖσι τῆς παρ' ἐμοῦ εὐλογίας ἀπολαύσουσι. 6 Τὰ δὲ εἰς τὸ ἑξῆς ἔκγονα, ὅσα ἂν γεννήσῃς μετὰ ταῦτα, σοὶ ἔσονται. ἐπὶ τῷ ὀνόματι τῶν ἀδελφῶν αὐτῶν κληθήσονται ἐν τοῖς ἐκείνων κλήροις.

7 Ἴσθι δὲ ὅτι καὶ ἡ μήτηρ σου Ῥαχὴλ, ἡνίκα ἤγγισα εἰς τὴν Βεθλεὲμ, ἀπέθανε, καὶ κατώρυξα αὐτὴν ἐν τῇ ὁδῷ τοῦ ἱπποδρόμου. 8 Καὶ ἰδὼν τοὺς υἱοὺς Ἰωσὴφ εἶπε· Τίνες σοι οὗτοι; καὶ εἶπεν, 9 Υἱοί μου, οὓς ἔδωκέ μοι ὁ Θεός. καὶ εἶπεν Ἰακὼβ, προσάγαγέ μοι αὐτοὺς, ἵνα εὐλογήσω αὐτούς. 10 Καὶ ἤγγισεν αὐτοὺς πρὸς αὐτὸν καὶ ἐφίλησεν αὐτοὺς, καὶ περιέλαβεν αὐτούς. Ὅρα μοι τὸν πρεσβύτην, ὅπως σπεύδει καὶ ἐπείγεται εὐλογῆσαι τοὺς παῖδας τοῦ Ἰωσήφ. καὶ ἤγγισεν αὐτοὺς, φησι, πρὸς αὐτὸν, καὶ ἐφίλησεν αὐτοὺς, καὶ περιέλαβεν αὐτούς. 11 Καὶ εἶπε πρὸς Ἰωσήφ· ἰδοὺ τοῦ προσώπου σου οὐκ ἐστερήθην, καὶ ἰδοὺ ἔδειξέ μοι ὁ Θεὸς καὶ τὸ σπέρμα σου.

Μεγάλα μοί, φησι, παρέσχεν ἡ τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπία, καὶ πλέον ἢ προσεδόκησα· μᾶλλον δὲ ἅπερ οὐδέποτε προσεδόκησα. οὐ γὰρ μόνον τοῦ προσώπου οὐκ ἐστερήθην, ἀλλ' ἰδοὺ καὶ τοὺς ἐκ σοῦ τεχθέντας ἐθεασάμην. 12 Καὶ ἐξήγαγεν αὐτοὺς, φησιν, Ἰωσὴφ ἀπὸ τῶν γονάτων αὐτοῦ, καὶ προσεκύνησαν αὐτῷ ἐπὶ πρόσωπον ἐπὶ τῆς γῆς.

Ὅρα καὶ τοὺς παῖδας πῶς ἐξ ἀρχῆς καὶ ἐκ προοιμίων ἐπαίδευσε τὴν ὀφειλομένην τιμὴν ἀπονέμειν τῷ πρεσβύτῃ. καὶ λαβὼν, φησιν, Ἰωσὴφ κατὰ τὴν τῶν πρωτοτόκων προεδρίαν προσήγαγε τὸν Μανασσῆ, καὶ τότε τὸν Ἐφραΐμ. ἐνταῦθά μοι ὅρα τὸν δίκαιον τοὺς

μετὰ τοῦ σώματος ὀφθαλμοὺς ἤδη ὑπὸ τοῦ γήρως λοιπὸν ἀσθενεῖς κεκτημένον (ἐβαρυώπησαν γὰρ οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ γήρως, καὶ οὐκ ἠδύναντο βλέπειν) τοὺς δὲ τῆς διανοίας ὀφθαλμοὺς ἐρρωμένους ἔχοντα, καὶ τῇ πίστει τὰ μέλλοντα ἤδη προορῶντα. Οὐδὲ γὰρ ἀ[illegible]όμενος τοῦ Ἰωσὴφ, ἀλλὰ ἐναλλάξας τὰς χεῖρας, εὐλογῶν τὴν προεδρίαν εἰς τὸν νέον ἐποιήσατο, προτάξας τὸν Ἐφραὶμ τοῦ Μανασσῆ. 15 Καί φησιν, ὁ Θεὸς ᾧ 5 εὐηρέστησαν οἱ πατέρες μου. Σκόπει ταπεινοφροσύνην τοῦ πατριάρχου, ὅρα ψυχὴν φιλόθεον. Οὐκ ἐτόλμησεν εἰπεῖν, ὁ Θεὸς ᾧ εὐηρέστησα, ἀλλὰ τί; ᾧ εὐηρέστησαν οἱ πατέρες μου. Εἶδες εὐγνώμονα ψυχήν. [illegible] περὶ μικροῦ διηγούμενος ἔλεγεν, ὅτι ἐν Λουζᾷ ὤφθη μοι, καὶ ὑπέσχετο δώσειν [illegible] τῷ σπέρματί μου πᾶσαν τὴν γῆν, καὶ εἰς συναγωγὰς ἐθνῶν ποιήσειν τὸ σπέρμα [illegible] καὶ οὕτως ἐναργῆ ἔχων τὰ δείγματα τῆς 10 περὶ αὐτὸν τοῦ Θεοῦ εὐνοίας, ἔτι [illegible] εἶχε τὴν διάνοιαν, καί φησιν·

Ὁ Θεὸς, ᾧ εὐηρέστησαν οἱ πατέρες μου ἐνώπιον αὐτοῦ, Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαάκ. Εἶτα πάλιν, Ὁ Θεὸς ὁ τρέφων με ἐκ νεότητός μου. Σκόπει καὶ διὰ τούτου πάλιν τῆς εὐγνωμοσύνης αὐτοῦ τὴν ὑπερβολήν. Οὐ λέγει τὴν οἰκείαν ἀρετὴν, ἀλλὰ τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ εἰς αὐτὸν γεγενημένα διηγεῖται, καί φησιν· ὁ τρέφων με ἐκ νεότητός μου ἕως τῆς 15 ἡμέρας ταύτης. Αὐτὸς γάρ ἐστιν ὁ ἐξ ἀρχῆς μέχρι τοῦ παρόντος τὰ κατ' ἐμὲ οἰκονομήσας. Οὕτω καὶ πρώην ἔλεγεν· ἐν γὰρ τῇ ῥάβδῳ μου ταύτῃ διέβην τὸν Ἰορδάνην, καὶ ἰδοὺ, νῦν γέγονα εἰς δύο παρεμβολάς. Καὶ νῦν τὸ αὐτὸ πάλιν ἑτέροις ῥήμασί φησιν,

Ὁ τρέφων με ἐκ νεότητός μου ἕως τῆς ἡμέρας ταύτης, 16 Ὁ ἄγγελος ὁ ῥυόμενός με ἐκ πάντων τῶν κακῶν. Εὐχάριστος γνώμη, φιλόθεος ψυχή· πῶς ἔναυλον 20 ἔχει τὴν γνῶσιν τῶν τοῦ Θεοῦ εὐεργεσιῶν; ἐκεῖνός, φησιν, ᾧ οἱ πατέρες μου εὐηρέστησαν, ὁ ἐμὲ διαθρέψας ἐκ νεότητος ἕως τοῦ παρόντος, ὁ ἐξ ἀρχῆς πάντων με τῶν κακῶν ῥυσάμενος, ὁ τοσαύτην περὶ ἐμὲ κηδεμονίαν ἐπιδειξάμενος, Αὐτὸς εὐλογήσει τὰ παιδία ταῦτα, καὶ ἐπικληθήσεται ἐν αὐτοῖς τὸ ὄνομά μου, καὶ τὸ ὄνομα τῶν πατέρων μου Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαάκ, καὶ πληθυνθείησαν εἰς πλῆθος πολὺ ἐπὶ τῆς γῆς. Εἶδες ὁμοῦ καὶ σύνεσιν καὶ 25 ταπεινοφροσύνην· σύνεσιν μὲν, ὅτι τοῖς τῆς πίστεως ὀφθαλμοῖς προορῶν τὸν Ἐφραὶμ προέταξε τοῦ Μανασσῆ· ταπεινοφροσύνην δὲ, ὅτι οὐδαμοῦ τῆς οἰκείας ἀρετῆς μνήμην ἐποιήσατο, ἀλλ' ἀπὸ τῆς τῶν πατέρων εὐαρεστήσεως, καὶ ἀπὸ τῶν εἰς αὐτὸν γεγενημένων εὐεργεσιῶν τὴν εὐχὴν καὶ τὴν εὐλογίαν αὐτοῖς ἐπηύξατο. Ἀλλ' ὁ μὲν Ἰακὼβ προορῶν τὰ μέλλοντα οὕτω τὴν εἰς αὐτοὺς εὐλογίαν πεποίηται, 17 Ὁ δὲ Ἰωσὴφ ὁρῶν 30 τὸν νεώτερον προκριθέντα τοῦ πρωτοτόκου, καὶ βαρὺ αὐτὸ λογισάμενος, 18 Εἶπε, φησίν· οὗτος ὁ πρωτότοκος. Ἐπίθες τὴν δεξιάν σου ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ. 19 Καὶ οὐκ ἠθέλησεν, ἀλλ' εἶπεν· οἶδα τέκνον, οἶδα. Καὶ οὗτος ἔσται εἰς λαὸν, καὶ οὗτος ὑψωθήσεται· ἀλλ' ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ ὁ νεώτερος μείζων αὐτοῦ ἔσται, καὶ τὸ σπέρμα αὐτοῦ ἔσται εἰς πλῆθος ἐθνῶν.

Μὴ νομίσῃς με, φησιν, ἁπλῶς συντυχίᾳ τινὶ τοῦτο πεποιηκέναι, μηδὲ δι' ἄγνοιαν. 35 Οἶδα γὰρ, καὶ προορῶν τὰ ὕστερον ἐσόμενα, οὕτω τὴν εἰς αὐτὸν εὐλογίαν ἐποιησάμην. Εἰ γὰρ καὶ ἀπὸ τῆς φύσεως ἔχει τὴν προεδρίαν ὁ Μανασσῆς, ἀλλ' ὁ νεώτερος μείζων αὐτοῦ ἔσται, καὶ τὸ σπέρμα αὐτοῦ εἰς πλῆθος ἐθνῶν. Τοῦτο δὲ ὅλον ἐγίνετο, ἐπειδὴ ἐντεῦθεν ἔμελλεν ἡ βασιλεία ἀναδείκνυσθαι. Διὰ τοῦτο ἤδη προαναφωνῶν τὰ μέλλοντα, οὕτω τὴν εἰς αὐτὸν εὐλογίαν ἐποιήσατο. 20 Καὶ εὐλόγησεν αὐτοὺς λέγων, ἐν ὑμῖν εὐλογηθήσεται 40 Ἰσραὴλ λέγοντες, ποιήσαι σε ὁ Θεὸς, ὡς Ἐφραὶμ, καὶ Μανασσῆ. Καὶ ἔθηκε τὸν Ἐφραὶμ ἔμπροσθεν τοῦ Μανασσῆ. Οὕτως ἔσονται, φησὶ, περιφανεῖς ἀμφότεροι, ὡς πάντας εὐχῆς ἔργον ποιεῖσθαι εἰς τὴν τούτων ἐλθεῖν περιφάνειαν· ὅμως ὁ Ἐφραὶμ πρό-

τερος

Margin notes: χ. εὐχάριστος γνώμη, φιλόθεος ψυχὴ, πῶς ἔναυλον ἔχει τὴν γνῶσιν τῶν τοῦ Θεοῦ εὐεργεσιῶν (at line 20) — χ. ὑψηλὰ τοῦ πάλαι εὐλογεῖν (at line 29) — χ. ποίη (at line 41)

προσέσται τοῦ Μανασσῆ. ὁρᾷς πῶς ἡ τοῦ [illegible] δεξιὰ προεμήνυεν αὐτῷ, καὶ προφη-
τικῷ κινούμενος πνεύματι, οὕτω τοὺς παῖδας [illegible]σὴφ εὐλόγησε. καὶ μετὰ τοσοῦτον ἐσόμενα
χρόνον, ὡς ἤδη παρόντα, καὶ ὑπὸ τοῖς ὀφθαλμοῖς ὁρώμενα, οὕτω προεβλέπετο. τοιοῦτον γὰρ
ἡ προφητεία. καὶ καθάπερ οἱ τοῦ σώματος ὀφθαλμοὶ οὐδὲν πλέον τῶν ὁρωμένων [illegible]-
5 παθῆναι δύνανται, οὕτω καὶ οἱ τῆς πίστεως οὐ τὰ ὁρώμενα βλέπουσιν, ἀλλ' ἐκεῖνα φαν-
τάζονται, ἃ μετὰ πολλὰς ὕστερον γενεὰς ἔσεσθαι μέλλει. καὶ τοῦτο ἀκριβέστερον εἴσεσθε
ἐκ τῶν εὐλογιῶν, ὧν εἰς τοὺς οἰκείους ποιεῖται παῖδας.

Ἀλλ' ἵνα μὴ μακρὸν ποιῶμεν τὸν λόγον, καὶ πολλὴν ὑμῖν τὸν κόπον παρέχωμεν, ἀρκε- ΗΘΙΚΟΝ
σθέντες τοῖς εἰρημένοις εἰς τὴν ἑξῆς τὴν πρὸς τοὺς παῖδας εὐλογίαν ταμιευσώμεθα,
10 ἐκεῖνο παρακαλέσαντες ὑμῶν τὴν ἀγάπην, ὥστε ζηλοῦν τὸν δίκαιον τοῦτον, καὶ τοιαύτας κλη-
ρονομίας τοῖς παισὶ καταλιμπάνειν τοῖς ἑαυτῶν, αἳ μηδέποτε παρά τινος βλάβην δέξ-
ασθαι δύνανται. αἱ γὰρ τῶν χρημάτων πολλάκις καὶ ὄλεθρον ἔτεκον τοῖς διαδεξαμένοις,
καὶ ἐπιβουλάς, καὶ πολλὴν τὸν κίνδυνον. ἐνταῦθα δὲ οὐδὲν τοιοῦτόν ἐστιν ὑποπτεῦσαί ποτε.
θησαυρὸς γάρ ἐστι δαπανηθῆναι μὴ δυνάμενος, θησαυρός ἐστιν ἀνάλωτος, θησαυ-
15 ρός ἐστιν οὐκ ἀνθρώπων ἐπιβουλαῖς, οὐ λῃστῶν ἐφόδῳ, οὐκ οἰκετῶν κακουργίᾳ, οὐκ
ἄλλῳ τοιούτῳ τινὶ ἐλαττωθῆναι δυνάμενος, ἀλλὰ διηνεκῶς μένων. πνευματικὸς γάρ
ἐστι, καὶ οὐκ εἴκων ταῖς ἀνθρωπίναις ἐπιβουλαῖς. ἀλλ' ἐὰν οἱ δεξάμενοι νήφειν βούλων-
ται, καὶ εἰς τὴν μέλλουσαν συναποδημεῖ ζωήν, καὶ τὰς αἰωνίους προευτρεπίζει σκηνάς.
μὴ τοίνυν χρήματα συλλέγειν σπουδάζωμεν, καὶ ταῦτα τοῖς παισὶ καταλιμπάνειν,
20 ἀλλ' ἀρετὴν αὐτοὺς παιδεύωμεν, καὶ τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ εὐλογίαν αὐτοῖς ἐπευχώμεθα.
αὕτη γάρ, αὕτη ἡ μεγίστη περιουσία, οὗτος ὁ ἄφατος πλοῦτος, ὁ ἀδαπάνητος, ὁ καθ' ἑ-
κάστην ἡμέραν τὴν περιουσίαν πλείονα ἐργαζόμενος. οὐδὲν γὰρ ἀρετῆς ἴσον, οὐδὲν ταύτης
ἰσχυρότερον. κἂν αὐτήν μοι τὴν βασιλείαν εἴποις, καὶ τὸ διάδημα περικείμενον,
εἰ μὴ ταύτην ἔχοι, παντὸς πένητος ῥάκια περιβεβλημένου ἀθλιώτερος ἔσται. τί γὰρ
25 αὐτὸν τὸ διάδημα ὀνήσεται, ἢ ἡ πορφυρίς, ὑπὸ τῆς οἰκείας ῥᾳθυμίας προδεδομένον;
μὴ γὰρ ἀξιωμάτων τῶν ἔξωθεν οἶδε διαφορὰν ὁ δεσπότης; μὴ γὰρ προσώπων δυ-
σωπεῖται περιφάνειαν; ἕν ἐστιν ἐκεῖνο τὸ ζητούμενον. ἀπὸ τῆς εὐεργεσίας τῆς ἀρετῆς τὰς
θύρας ἐστὶν εὑρεῖν ἠνεῳγμένας τῆς πρὸς αὐτὸν παρρησίας. ὡς ὅ γε μὴ ἐντεῦθεν τὴν παρρη-
σίαν κτησάμενος, ἐν τοῖς ἠτιμωμένοις καὶ ἀπαρρησιάστοις γενήσεται. τοῦτο οὖν ἅπαντες
30 σκοπῶμεν, καὶ τοὺς ἡμετέρους παῖδας διδάσκωμεν ταύτην πάντων προτιμᾶν, καὶ μη-
δὲν [τοσοῦτον] ἡγεῖσθαι τὴν τῶν χρημάτων περιουσίαν. αὕτη γάρ, αὕτη πολλάκις καὶ κώ-
λυμα πρὸς τὴν ἀρετὴν γίνεται, ὅταν μὴ εἰδῇ τοῖς χρήμασιν ὁ νέος εἰς δέον κε-
χρῆσθαι. καὶ καθάπερ τὰ παιδία τὰ μικρά, ἐπειδὰν μαχαίρας ἐπιλάβηται, ἢ ξίφους, διὰ
τὸ μὴ εἰδέναι δεόντως κεχρῆσθαι, πολλάκις εἰς προῦπτον ἑαυτὰ κίνδυνον ἐμβάλλει
35 (ὅθεν οὐδὲ ἀφιᾶσιν αἱ μητέρες ἀδεῶς τῶν τοιούτων ἐφάπτεσθαι) οὕτω δὴ καὶ οἱ νέοι, ἐ-
πειδὰν χρημάτων περιουσίαν διαδέξωνται, διὰ τὸ μὴ θέλειν αὐτοῖς δεόντως κεχρῆ-
σθαι, εἰς προφανῆ κίνδυνον ἑαυτοὺς περιπείρουσι, τὸν φόρτον τῶν ἁμαρτημάτων ἐν-
τεῦθεν ἑαυτοῖς συλλέγοντες. αἱ γὰρ τρυφαί, καὶ αἱ ἄτοποι ἡδοναί, καὶ τὰ μυρία κακὰ ἐν-
τεῦθεν τίκτεται· οὐχ ἁπλῶς ἀπὸ χρημάτων λέγω, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ μὴ εἰδέναι προση-
40 κόντως αὐτοῖς κεχρῆσθαι τοὺς ταῦτα διαδεξαμένους. διὰ τοῦτο καὶ σοφός τις ἔλεγεν, ἀγα-
θὸς ὁ πλοῦτος, ᾧ μή ἐστιν ἁμαρτία. ἐπεὶ καὶ ὁ Ἀβραὰμ πλούσιος ἦν, καὶ ὁ Ἰὼβ πλού-
σιος ἦν. καὶ οὐ μόνον οὐδὲν ἀπὸ τοῦ πλούτου παρεβλάβησαν, ἀλλὰ καὶ μειζόνως εὐδοκίμη-
σαν. τίνος ἕνεκεν καὶ διὰ τί; ὅτι οὐκ εἰς οἰκείαν ἀπόλαυσιν μόνον τούτῳ ἐκέχρηντο, ἀλλὰ

πρὸς

πρὸς τὴν τῶν ἄλλων παραμυθίαν, καὶ τὰς τῶν δεομένων διορθούμενοι πενίας, καὶ ἡ οἰκία αὐτῶν παντὶ ξένῳ ἦν ἀνεῳγμένη. ἄκουε γοῦν ἑνὸς αὐτῶν λέγοντος· Εἰ δὲ καὶ ἐξῆλθέ τις ἐκ τοῦ οἴκου μου κόλπῳ κενῷ, καὶ ἀδύνατοι δέ, εἴ ποτε εἶχον χρείαν, οὐκ ἀπέτυχον. καὶ οὐ μόνον τὴν διὰ χρημάτων ἐπικουρίαν εἰς τοὺς δεομένους ἐπεδείκνυντο, ἀλλὰ καὶ τὴν διὰ τῆς προστασίας πρόνοιαν. Ἐγὼ γὰρ ἤμην, φησί, ποὺς χωλῶν, ὀφθαλμὸς δὲ τυφλῶν, καὶ ἐκ μέσου ὀδόντων ἐξέσπασα ἅρπαγμα. (Ἰωβ. κθ. 15.) ὁρᾷς αὐτὸν καὶ προνοοῦντα τῶν ἀδικουμένων, καὶ ἀντὶ τῶν πεπηρωμένων μηχανὴν [illegible] γινόμενον. τοῦτον ἅπαντας ἐχρῆν ζηλοῦν, τὸν πρὸ τοῦ νόμου, τὸν πρὸ τῆς χάριτος τοσαύτην φιλοσοφίαν ἐπιδειξάμενον· καὶ ταῦτα οὐδὲ διδάσκαλον ἐσχηκότα, οὔτε προγόνους ἐναρέτους, ἀλλὰ οἴκοθεν καὶ ἀπὸ γνώμης ὀρθῆς ἐπὶ τὴν χρηστὴν ταύτην πολιτείαν ἐλθόντα. ἕκαστος γὰρ ἡμῶν ἐν αὐτῇ τῇ φύσει ἐναποκειμένην ἔχει τὴν γνῶσιν τῆς ἀρετῆς. καὶ εἰ μή τις βουληθῇ ἀπὸ ῥᾳθυμίας τὴν οἰκείαν προδοῦναι εὐγένειαν, οὐκ ἄν ποτε ταύτης ἀμοιρήσειε. γένοιτο δὲ πάντας ἡμᾶς ταύτην ἑλομένους, καὶ μετ' ἀκριβείας ταύτην κατορθώσαντας [καὶ] τῶν ἐν ἐπαγγελίαις κειμένων ἀγαθῶν τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτὸν ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ πατρί, ἅμα τῷ ἁγίῳ πνεύματι δόξα, κράτος, τιμή, νῦν καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Λογ. ξζ. ΕΙΠΕ ΔΕ, φησιν, ΙΣΡΑΗΛ ΤΩ ΙΩΣΗΦ· ΙΔΟΥ

ἐγὼ ἀποθνήσκω, καὶ ἔσται ὁ Θεὸς μεθ' ὑμῶν, καὶ ἀποστρέψει ὑμᾶς ὁ Θεὸς ἐκ τῆς γῆς ταύτης εἰς τὴν γῆν τῶν πατέρων ὑμῶν. ἐγὼ δὲ δίδωμί σοι Σίκιμα ἐξαίρετον παρὰ τοὺς ἀδελφούς σου, ἣν ἔλαβον ἐν μαχαίρᾳ μου καὶ τόξῳ.

Πρώην ἐπαγγειλάμενος τέλος ἐπιθεῖναι τῇ κατὰ τὸν Ἰακὼβ ὑποθέσει, εἰς μῆκος ἡμῖν ἐκταθέντος τοῦ λόγου, τὴν ὑπόσχεσιν πᾶσαν εἰς πέρας ἀγαγεῖν οὐκ ἰσχύσαμεν. διὸ βουλόμεθα σήμερον τὰ πρώην ἡμῖν ἐκεῖθεν ὑπολειφθέντα εἰς μέσον προθεῖναι, ἵνα οὕτω καὶ νῦν τοῦ Θεοῦ διδόντος τὸ τέλος ἐπιθῶμεν. ἀναγκαῖον δὲ πρότερον ὑπομνῆσαι τὴν ὑμετέραν ἀγάπην * μέχρι τινὸς τότε τὸν λόγον στήσαντες, οὕτω τὴν διδασκαλίαν κατελύσαμεν. ἴστε δήπου καὶ μέμνησθε, ὅτι (ἡνίκα τοὺς τοῦ Ἰωσὴφ παῖδας μέλλων ὁ δίκαιος εὐλογεῖν, τὸν Ἐφραὶμ τοῦ Μανασσῆ προέθηκε, καὶ ταῦτα τοῦ πατρὸς δυσχεραίνοντος, πρὸς ὃν καὶ εἶπεν, οἶδα τέκνον· καὶ οὗτος ἔσται εἰς λαόν, καὶ οὗτος ὑψωθήσεται· ἀλλ' ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ ὁ νεώτερος μείζων αὐτοῦ ἔσται, καὶ τὸ σπέρμα αὐτοῦ ἔσται εἰς πλῆθος ἐθνῶν, καὶ εὐλόγησεν αὐτοὺς ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ λέγων· ἐν ὑμῖν εὐλογηθήσεται Ἰσραὴλ λέγοντες, ποιήσαι σε ὁ Θεός, ὡς Ἐφραὶμ καὶ Μανασσῆ, καὶ ἔθηκε τὸν Ἐφραὶμ ἔμπροσθεν τοῦ Μανασσῆ) μέχρι τούτου γενόμενοι, ὥστε μὴ τῷ πλήθει καταχῶσαι ὑμῶν τὴν μνήμην, ἐπαυσάμεθα τῆς διδασκαλίας. ἀλλ' εἰ δοκεῖ, σήμερον ἴδωμεν τὰ ἑξῆς. 21 Εἶπε γάρ, φησιν, Ἰσραὴλ τῷ Ἰωσήφ· ἰδοὺ ἐγὼ ἀποθνήσκω, καὶ ἔσται ὁ Θεὸς μεθ' ὑμῶν, καὶ ἀποστρέψει ὑμᾶς ὁ Θεὸς ἐκ τῆς γῆς ταύτης εἰς τὴν γῆν τῶν πατέρων μου. 22 Ἐγὼ δὲ δίδωμί σοι Σίκιμα ἐξαίρετον ὑπὲρ τοὺς ἀδελφούς σου, ἣν ἔλαβον ἐν μαχαίρᾳ μου καὶ τόξῳ. Ἐπειδὴ τοὺς υἱοὺς εὐλόγησε, καὶ τὰ μέλλοντα προορῶν προέθηκε τὸν νεώτερον τοῦ πρεσβυτέρου, βουλόμενος πεῖσαι τὸν Ἰωσήφ, ὅτι οὐχ ἁπλῶς οὐδὲ εἰκῆ τοῦτο πεποίηκεν, ἀλλὰ προφητεύων τὰ

μέλλοντα ἔσεσθαι, προλέγει αὐτῷ καὶ τὴν οἰκείαν τελευτήν, καὶ ὅτι ἐπανήξουσιν ἐκ τῆς ἀλλοτρίας εἰς τὴν Χαναὰν εἰς τὴν γῆν τῶν πατέρων αὐτῶν, καὶ χρηστὰς αὐτοῖς ἐλπίδας ὑποτείνει, ὥστε τῇ προσδοκίᾳ κουφίζεσθαι. ἡ γὰρ τῶν χρηστῶν ἐλπὶς ὑποτέμνεται ἀεὶ τοὺς ἐν τῷ παρόντι βίῳ πόνους. καὶ δεικνὺς λοιπὸν καὶ ἐν τῷ τῆς τελευτῆς καιρῷ τὴν φιλοστοργίαν, ἣν περὶ τὸν Ἰωσὴφ ἐκέκτητο, φησὶ πρὸς αὐτόν· ἐγὼ δὲ δίδωμί σοι Σίκιμα ἐξαίρετον ὑπὲρ τοὺς ἀδελφούς σου· μονονουχὶ διὰ τούτου δηλῶν, ὅτι οὔπω πάντως ἔσται τοῦτο, καὶ κατὰ τὴν ἐμὴν πρόρρησιν ἐπανελεύσεσθε, καὶ κληρονομήσετε τὴν γῆν τῶν πατέρων ὑμῶν, ὅτι καὶ τὴν Σικίμων πόλιν σοι δίδωμι κληρονομίαν ἐξαίρετον ὑπὲρ τοὺς ἀδελφούς σου, ἣν ἔλαβον ἐκ χειρὸς Ἀμορραίων ἐν μαχαίρᾳ μου καὶ τόξῳ. τί δή τοῦτό ἐστι; τὰ παρὰ τοῦ Συμεὼν καὶ Λευὶ γενόμενα εἰς τοὺς ἐν Σικίμοις οἰκειοῦται, καὶ διὰ τοῦτο λέγει· ἣν ἔλαβον ἐν μαχαίρᾳ μου καὶ τόξῳ. ἀλλ' ἐνταῦθα εὐκαίρως ζητήσειεν ἄν τις, τίνος ἕνεκεν οἰκειωσάμενος τὸ γεγενημένον, μετὰ ταῦτα μέλλων διαπλάττεσθαι, ἀνάγραπτον τὴν κατ' αὐτῶν ποιεῖται κατηγορίαν; οὐχ ἑαυτῷ ἐναντιούμενος ὁ δίκαιος, ἀλλὰ δεικνὺς τὸ ἥμερον αὐτοῦ τῆς γνώμης, καὶ ὅτι παρὰ τὴν αὐτοῦ γνώμην τοῦτο διεπράττετο. οὐ γὰρ μόνον οὐκ ἠρέσθη τοῖς γινομένοις, ἀλλὰ καὶ ἐμέμψατο, ὅτε γέγονε. διὰ τοῦτο θέλων δεῖξαι τὴν περὶ τὸν Ἰωσὴφ φιλοστοργίαν, αὐτῷ παραχωρεῖ τὰ Σίκιμα, καί φησιν· ἣν ἔλαβον ἐν μαχαίρᾳ μου καὶ τόξῳ. εἰ γὰρ καὶ ἐκείνων τὸ ἔργον γέγονεν, ἀλλ' ἐν τῇ ἐμῇ κεῖται ἐξουσίᾳ. εἰ γὰρ τῶν παίδων δεσπότης ὁ πατήρ, πολλῷ μᾶλλον τῶν ὑπ' αὐτῶν κληθέντων κύριος ἂν εἴη. εἰ δὲ κύριος, καὶ ὃ βούλεται, διανέμειν ἂν δύναιτο. ἐπεὶ οὖν ἐβούλετο δεῖξαι τὴν περὶ τὸν Ἰωσὴφ εὔνοιαν, οὐ μόνον διὰ τῆς τοῦ Ἐφραὶμ καὶ τοῦ Μανασσῆ εὐλογίας τοῦτο πεποίηκεν, ἀλλὰ καὶ διὰ τοῦ τὴν Σίκιμα ἐξαίρετον κληρονομίαν καταλιπεῖν τῷ παιδί.

1 Καὶ ἐκάλεσε, φησί, τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ Ἰακώβ, καὶ εἶπε· Συνάχθητε, ἵνα ἀναγγείλω ὑμῖν τί ἀπαντήσεται ὑμῖν ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν. 2 Ἀθροίσθητε, καὶ ἀκούσατε Ἰσραὴλ τοῦ πατρὸς ὑμῶν. Ὅρα τοῦ δικαίου τὴν σύνεσιν. ἐπεὶ προῄδει τῆς τελευτῆς τὸν καιρόν, καλεῖ τοὺς παῖδας πρὸς ἑαυτόν, καί φησι· Συνάχθητε, ἵνα ὑμῖν ἤδη προαναφωνήσω τί ὑμῖν ἀπαντήσεται ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν. ἀθροίσθητε, καὶ ἀκούσατε Ἰσραὴλ τοῦ πατρὸς ὑμῶν. δεῦτε, φησί, μάθετε παρ' ἐμοῦ, οὐ τὰ παρόντα, οὐ τὰ μετὰ βραχὺν ἐσόμενα χρόνον, ἀλλὰ τὰ ἐν ἐσχάταις ἡμέραις γενησόμενα. καὶ ταῦτα ὑμῖν οὐκ ἀπ' ἐμαυτοῦ μηνύω, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ πνεύματος ἐνηχούμενος. διὰ τοῦτο καὶ τὰ μετὰ πολλὰς ὕστερον ἐσόμενα γενεὰς ἤδη προαναφωνῶ. καὶ γὰρ μέλλων τὴν ζωὴν ταύτην καταλύειν, βούλομαι ἑκάστῳ ὑμῶν, ὥσπερ ἐν στήλῃ χαλκῇ, ἐναποθέσθαι τὴν μνήμην. σκόπει δὲ τὸν δίκαιον, πῶς συναχθέντων τῶν παίδων τῇ τάξει χρησάμενος τῆς ἔξω γενέσεως, οὕτω τὴν ἁρμόττουσαν πρὸς ἕκαστον ποιεῖται ἢ κατάραν, ἢ εὐλογίαν, κἀν τούτῳ δεικνὺς τῆς οἰκείας ἀρετῆς τὴν ὑπερβολήν. καὶ ἄρχεται ἀπὸ τοῦ πρώτου.

3 Ῥουβείμ, φησίν, ὁ πρωτότοκος, ἰσχύς μου, καὶ ἀρχὴ τέκνων μου, σκληρὸς φέρεσθαι, καὶ σκληρὸς αὐθάδης. Ὅρα πόση ἡ σοφία τοῦ δικαίου. μείζονα γὰρ τὴν κατ' αὐτοῦ κατηγορίαν αὐξῆσαι βουλόμενος, πρότερον εἶπε τὰ ἀπὸ τῆς φύσεως αὐτῷ ἐνυπάρχοντα προτερήματα, καὶ τὴν προεδρίαν, ἧς ἀπήλαυσεν αὐτός, ἀρχὴ τέκνων γενόμενος, καὶ τῆς ἀξίας τῆς τοῦ πρωτοτόκου ἀπολαύων· καὶ τότε τὰ ἀπὸ τῆς προαιρέσεως ἁμαρτήματα, ὥσπερ ἐν στήλῃ χαλκῇ ἐναποτίθεται, δεικνὺς ὅτι οὐδὲν ὄφελος τῶν φυσικῶς ἡμῖν ἐνυπαρχόντων, μὴ τῶν ἀπὸ τῆς προαιρέσεως κατορθωμάτων ἑπομένων. ταῦτα γάρ ἐστι τὰ καὶ ἔπαινον φέροντα καὶ ψόγον προστριβόμενα. σκληρός, φησί, φέρεσθαι, καὶ σκληρὸς αὐθάδης.

αὐθάδης. τὴν ἀπὸ τῆς φύσεως ἀξίαν σοί, φησι, δεδομένην περ[illegible]ακας διὰ τῆς οἰκείας προπετείας. εἶτα καὶ αὐτὸ δι[illegible]δος τοῦ ἁμαρτήματος ἀνάγραπτον καταλείπει, ὥστε καὶ τοῖς ἑξῆς διδασκαλίαν εἶναι μεγίστην πρὸς τὸ μὴ τοῖς αὐτοῖς ἐπιχειρεῖν τὴν κατ᾽ αὐτοῦ κατηγορίαν γεγενημένην. 4 Ἐξύβρισας, ὡς ὕδωρ, μὴ ἐκζέσῃς. ἀνέβης γάρ, φησιν, ἐπὶ τὴν κοίτην τοῦ πατρός σου. τότε ἐμίανας τὴν στρωμνήν, οὗ ἀνέβης. Τὴν μετὰ τῆς Βάλλας γεγενημένην αὐτῷ συνουσίαν αἰνίττεται. ὅρα πῶς διὰ τῆς συνέσεως τῆς ὑπὸ τοῦ [illegible]ματος αὐτῷ [illegible]θείσης περιλαβών, ὅπερ ἔμελλε Μωϋσῆς νομοθετεῖν, ὥστε μὴ ἐξεῖναι τῇ αὐτῇ [illegible] γυναικὶ πατέρα καὶ παιδίον, τοῦτο αὐτὸς ἤδη, δι᾽ ὧν ἐπετίμησε τῷ παιδί, [illegible]ευει. καί φησι, ἐμίανας τὴν στρωμνήν, ἀνελθὼν ἐπὶ τὴν κοίτην τοῦ πατρός σου. [illegible] παράνομον εἰργάσω, φησί. διὰ τοῦτο, ἐπειδὴ οὕτως ἐξύβρισας, ὡς ὕδωρ μὴ ἐκζέσῃς. ἀνόνητός σοί, φησιν, ἔσται ἡ τοιαύτη ἐπιχείρησις, ὅπου οὐδὲ τοῦ πατρὸς αἰδῶ τινα λαβών, μιᾶναι αὐτοῦ τὴν κοίτην ἐτόλμησας. ἵνα οὖν ἤδη ἐν ταῖς ἑξῆς γενεαῖς τὴν τοιαύτην μίμησιν φ[illegible] ἔχωσι, διὰ τοῦτο ἐναποθέσθαι τοῖς γράμμασι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον τὴν κατηγορίαν ταύτην ᾠκονόμησεν, ὥστε πάντας ἀκούοντας παιδεύεσθαι καὶ εἰδέναι σαφῶς, ὡς οὐδὲν αὐτοῖς ὄφελος τῆς ἀπὸ τῆς φύσεως προεδρίας κα[illegible]νης, [illegible] καὶ τ[illegible] προαιρέσεως ἕπηται. εἶτα ἐπειδὴ ἀρκούντως τοῦτον ἐστηλίτευσε τὴν μιαρὰν ταύτην πρᾶξιν, ἔρχεται ἐπὶ τὸν Συμεὼν καὶ Λευΐ. 5 Συμεὼν καὶ Λευῒ συνετέλεσαν ἀ[illegible]κίαν ἐξαιρέσεως αὐτῶν.

Ἡ φιλονεικία αὐτῶν, φησιν, ἣν ὑπὲρ τῆ[illegible]ῆς ἐπεδείξαντο, εἰς τὴν ἀδικίαν ἐκείνην αὐτ[illegible] παρώρμησεν. εἶτα δηλῶν ὅτι [illegible]οντες αὐτόν, τὴν ἑαυτῶν γνώμην εἰς ἔργον ἤγαγον, φησιν· 6 [illegible]ς βουλὴν αὐτῶν μὴ ἔλθοι ἡ ψυχή μου, καὶ ἐπὶ τῇ συστάσει αὐτῶν μὴ ἐρείσῃ τὰ ἧπατ[illegible]μου. Μὴ γένοιτό μοί, φησι, κοινωνῆσαι αὐτοῖς τῆς γνώμης, ἢ συγκαταθέσθαι τοῖς ὑπ᾽ αὐτῶν ἀδίκως γεγενημένοις.

Ὅτι ἐν τῷ θυμῷ αὐτῶν ἀπέκτειναν ἀνθρώπους. Ἀλόγιστος αὐτῶν, φησι, γέγονεν ὁ θυμός. εἰ γὰρ καὶ ἥμαρτε Συχέμ, ἀλλὰ κατὰ πάντων οὐκ ἐχρῆν τοσαύτην ἐπιδείξασθαι μιαιφονίαν. Καὶ ἐν τῇ ἐπιθυμίᾳ αὐτῶν ἐνευροκόπησαν ταῦρον.

Τὸν υἱὸν τοῦ Ἐμμὼρ ἐνταῦθα αἰνίττεται, διὰ τὸ ἀκμάζον τῆς ἡλικίας ταῦρον αὐτὸν ὀνομάσας. εἶτα εἰπὼν τὰ εἰργα[illegible]να αὐτοῖς, καὶ ἃ περ ἐτόλμησαν, καί φησι,

7 Ἐπικατάρατος ὁ θυμὸς αὐτῶν, ὅτι αὐθάδης· καὶ ἡ μῆνις αὐτῶν, ὅτι ἐσκληρύνθη.

Τὸν λόγον αἰνίττεται, ὃν πρὸς αὐτοὺς ἐποιήσαντο ἀπατήσαντες αὐτούς, καὶ μετὰ δόλου αὐτοῖς ἐπιθέμενοι. αὐθάδης γάρ, φησιν, ὁ θυμὸς αὐτῶν, προπετής, ἀλόγιστος. καὶ ἡ μῆνις αὐτῶν, ὅτι ἐσκληρύνθη. ὅτε γὰρ ἐνόμισαν οἱ Σικιμῖται πολλὴν τὴν περὶ αὐτοὺς εὔνοιαν ἐπιδεδεῖχθαι, τότε βαρεῖαν τὴν μῆνιν ἐπιδειξάμενοι, τὰ τῶν [illegible]λεμίων αὐτοὺς διέθηκαν. καὶ εἰπὼν τὸ γεγενημένον αὐτοῖς ἁμάρτημα, προμηνύει καὶ τὴν ὑπὲρ τούτου διαδεξομένην αὐτοὺς τιμωρίαν. Δια[illegible]ριῶ αὐτοὺς ἐν Ἰ[illegible]ώβ, καὶ διασπερῶ αὐτοὺς ἐν Ἰσραήλ. Πανταχοῦ, φησιν, ἐσπαρμένοι ἔσονται, ἵνα τοῦτο αὐτὸ πᾶσι κατάδηλον γένηται, ὅτι διὰ τὸ τόλμημα τὸ γεγενημένον, τοῦτο οὗτοι ὑπομεμενήκασιν. 8 Ἰούδα, σὲ αἰνέσαισαν οἱ ἀδελφοί σου. Ἡ εἰς τὸν Ἰούδαν γεγενημένη εὐλογία μυστική τις ἐστι, προμηνύουσα ἡμῖν τὰ κατὰ τὸν Χριστὸν ἅπαντα. Ἰούδα γάρ, φησί, σὲ αἰνέσαισαν οἱ ἀδελφοί σου. ἐπειδὴ γὰρ ἐντεῦθεν ἔμελλεν ἐκ τῆς τούτου φυλῆς ἀναφύεσθαι κατὰ τὸν τῆς οἰκονομίας λόγον, διὰ τοῦτο ὑπὸ τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου ἤδη κινούμενος, προμηνύει διὰ τῶν εἰς τὸν Ἰούδαν λεγομένων, οὐ μόνον τὴν εἰς ἀνθρώπους κάθοδον τοῦ δεσπότου, ἀλλὰ καὶ τὸ μυστήριον τοῦ θανάτου, καὶ τὸν σταυρόν, καὶ τὴν ταφήν,

φὴν, καὶ τὴν ἀνάστασιν, καὶ πάντα ἁπαξαπλῶς. Ἰούδα γάρ, φησί, σὲ αἰνέσαισαν οἱ ἀδελφοί σου. Αἱ χεῖρές σου ἐπὶ νώτου τῶν ἐχθρῶν σου· καὶ προσκυνήσουσί σοι οἱ υἱοὶ τοῦ πατρός σου, Τὴν ὑποταγὴν δηλῶν, ἣν μέλλουσιν ὑποτάττεσθαι.

9 Σκύμνος λέοντος Ἰούδα, ἐκ βλαστοῦ υἱέ μου ἀνέβης. Τὴν βασιλείαν αὐτοῦ προλέγει. ἔθος γὰρ ἀεὶ τῇ γραφῇ διὰ τῆς εἰκόνος τούτου τοῦ ζώου τὴν βασιλικὴν αὐθεντείαν αἰνίττεσθαι. Ἀναπεσὼν ἐκοιμήθης, ὡς λέων, καὶ ὡς σκύμνος. Τίς ἐγερεῖ αὐτόν; Τὸν σταυρὸν καὶ τὴν ταφὴν ἐνταῦθα αἰνίττεται. Τίς ἐγερεῖ αὐτόν; καθάπερ γὰρ τὸν λέοντα, ἢ τὸν σκύμνον καθεύδοντα οὐδεὶς ἂν τολμήσειεν ἐξαναστῆσαι, οὕτω, φησίν, ἐκοιμήθης ὡς λέων, καὶ ὡς σκύμνος. τίς ἐγερεῖ αὐτόν; αὐτὸς γάρ ἐστιν ὁ λέγων, Ἐξουσίαν ἔχω θεῖναι τὴν ψυχήν μου, καὶ ἐξουσίαν ἔχω πάλιν λαβεῖν αὐτήν. (Ιωαν. ι. ιη.) Εἶτα καὶ τὸν καιρὸν σαφῶς μηνύει, καθ' ὃν ἐπιστήσεσθαι ἔμελλεν ὁ Χριστὸς κατὰ τὸν τῆς οἰκονομίας λόγον. 10 Οὐκ ἐκλείψει, φησίν, ἄρχων ἐξ Ἰούδα, οὐδὲ ἡγούμενος ἐκ τῶν μηρῶν αὐτοῦ, ἕως ἂν ἔλθῃ, "ᾧ ἀπόκειται. καὶ αὐτὸς προσδοκία ἐθνῶν.

Μέχρι τότε διαρκέσει, φησί, τὰ Ἰουδαϊκά, καὶ οἱ ἄρχοντες οἱ ἐξ Ἰουδαίων, ἕως ἂν ἐκεῖνος παραγένηται. καὶ καλῶς εἶπεν, ἕως ἂν ἔλθῃ, "ᾧ ἀπόκειται. ἐκείνῳ, φησίν, ᾧ "προητοιμασμένη ἡ βασιλεία. διότι αὐτός ἐστιν ἡ προσδοκία τῶν ἐθνῶν. ὅρα πῶς ἤδη λέγει καὶ τὴν μέλλουσαν τῶν ἐθνῶν ἔσεσθαι σωτηρίαν. καὶ αὐτὸς ἔσται, φησί, "σωτηρία τῶν ἐθνῶν. τὴν τούτου παρουσίαν τὰ ἔθνη προσδοκᾷ.

11 Δεσμεύων, φησί, πρὸς ἄμπελον τὸν πῶλον αὐτοῦ, καὶ τῇ ἕλικι τὸν πῶλον τῆς ὄνου αὐτοῦ· Διὰ τοῦ πώλου πάλιν τὴν τῶν ἐθνῶν "προμηνύων προσαγωγήν. ἐπειδὴ γὰρ ἀκάθαρτον ζῶον ὁ ὄνος, διὰ τοῦτό φησιν, ἐκεῖνα τὰ ἀκάθαρτα ἔθνη μετὰ τοσαύτης εὐκολίας" ἀνάξει, ὡς ἂν τις τῇ ἕλικι τῆς ἀμπέλου τὸν πῶλον προσδήσῃ, τῆς ἐξουσίας τὴν ὑπερβολὴν αἰνιττόμενος, καὶ τῶν ἐθνῶν τὴν πολλὴν ὑπακοήν. πολλῆς γάρ ἐστι [τῆς] ἡμερότητος" τοῦ ὄνου, τὸ ἀνέχεσθαι τῇ ἕλικι τῆς ἀμπέλου" προσδεθῆναι. τῇ ἀμπέλῳ δὲ παρείκασε τὴν οἰκείαν διδασκαλίαν. Ἐγὼ γάρ εἰμι, φησιν, ἡ ἄμπελος ἡ ἀληθινή, καὶ ὁ πατήρ μου ὁ γεωργός ἐστιν. (Ιωαν. ιε. α.) ἕλικας δὲ ἐκάλεσε τὸ ἁπαλὸν τῶν προσταγμάτων καὶ τῶν νομοθεσιῶν τὸ εὔκολον· ἵνα ἤδη προμηνύσῃ, ὅτι τὰ ἔθνη εὐπειθέστερα τούτων γενήσεται. Πλυνεῖ ἐν οἴνῳ τὴν στολὴν αὐτοῦ, καὶ ἐν αἵματι σταφυλῆς τὴν περιβολὴν αὐτοῦ. Ὅρα πῶς ἀπὸν ἡμῖν τὸ μυστήριον ἐνταῦθα ᾐνίξατο. ἴσασιν οἱ μεμυημένοι τὸ λεγόμενον. πλυνεῖ ἐν οἴνῳ τὴν στολὴν αὐτοῦ, στολήν, οἶμαι, τὸ σῶμα λέγων, ὃ διὰ τὴν οἰκονομίαν φορέσαι κατηξίωσεν. Εἶτα ἵνα μάθῃς ἀκριβῶς οἶνον τί προσηγόρευσεν, ἐπήγαγε, καὶ ἐν αἵματι σταφυλῆς τὴν περιβολὴν αὐτοῦ. Ὅρα πῶς τῷ τοῦ αἵματος ὀνόματι τὴν σφαγὴν ἡμῖν καὶ τὸν σταυρὸν ᾐνίξατο, καὶ πᾶσαν τῶν μυστηρίων τὴν οἰκονομίαν. 12 Χαροποὶ οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ ἀπὸ οἴνου, καὶ λευκοὶ οἱ ὀδόντες αὐτοῦ ἢ γάλα. Ἐνταῦθα τὸ φαιδρὸν ἡμῖν ἐνδείξασθαι βούλεται διὰ τῆς μεταφορᾶς τοῦ οἴνου καὶ τῶν ὀφθαλμῶν. καὶ λευκοὶ οἱ ὀδόντες αὐτοῦ ἢ γάλα· τὸ δίκαιον καὶ τὸ λαμπρὸν τοῦ κριτοῦ. διὰ γὰρ τῶν ὀδόντων καὶ τοῦ γάλακτος οὐδὲν ἕτερον ἡμῖν σημαίνειν ἠβουλήθη, ἢ ὅτι οὕτως ἔσται λευκὸν καὶ περιφανὲς τὸ κριτήριον, καθάπερ ἡ τοῦ γάλακτος καὶ τῶν ὀδόντων ποιότης. 13 Ζαβουλών, φησι, παράλιος κατοικήσει, καὶ αὐτὸς παρ' ὅρμον πλοίων, καὶ παρατενεῖ ἕως Σιδῶνος. Ὅρα πῶς καὶ "τούτῳ προμηνύει, ἔνθα τὴν οἴκησιν ἕξει, καὶ ὅτι μέχρι Σιδῶνος ἐκταθήσεται. 14 Ἰσάχαρ τὸ καλὸν ἐπεθύμησεν, ἀναπαυόμενος ἀνὰ μέσον τῶν κλήρων. 15 Καὶ ἰδὼν τὴν ἀνάπαυσιν ὅτι καλή, καὶ τὴν γῆν ὅτι πίων, ὑπέθηκε τὸν ὦμον αὐτοῦ εἰς τὸ πονεῖν, καὶ

ἐγένετο

ἐγένετο ἀνὴρ γεωργός. Ἐπαινεῖ τοῦτον, ὡς τὴν τῆς γῆς ἐργασίαν ἑλόμενον, καὶ τὸ περὶ τὴν γῆν πονεῖσθαι πάντων* προτετιμηκότα. 16 Δὰν κρινεῖ τὸν ἑαυτοῦ λαόν, ὡσεὶ καὶ μία φυλὴ ἐν Ἰσραήλ. 17 Καὶ γενηθήτω Δὰν ὄφις ἐφ' ὁδοῦ, ἐγκαθήμενος ἐπὶ τρίβου, δάκνων πτέρναν ἵππου. καὶ πεσεῖται ὁ ἱππεὺς εἰς τὰ ὀπίσω, 18 Τὴν σωτηρίαν περιμένων κυρίου. Θαυμάσαι ἄξιον καὶ ἐκπλαγῆναι τὸν δίκαιον τοῦτον, ὅπως τοῖς τοῦ πνεύματος ὀφθαλμοῖς ἅπαντα προορῶν τοῖς παισὶ προεμήνυσε, καὶ τὰ ἑκάστῳ συμβησόμενα προέλεγε. Δάν, φησι, κρινεῖ τὸν ἑαυτοῦ λαόν, ὡσεὶ καὶ μία φυλή. τὰ γὰρ μετὰ πολὺν ἐσόμενα χρόνον ἤδη προαναφωνεῖ. 19 Γάδ, πειρατήριον πειρατεύσει αὐτόν. αὐτὸς δὲ πειρατεύσει αὐτὸν κατὰ πόδας. 20 Ἀσήρ, πίων αὐτοῦ ὁ ἄρτος, καὶ αὐτὸς δώσει τροφὴν ἄρχουσι.

21 Νεφθαλείμ, στέλεχος ἀνειμένον ἐπιδιδοὺς ἐν τῷ γεννήματι κάλλος.

Καὶ ἐπειδὴ ἐν συντόμῳ παρέδραμε τούτοις, ἔρχεται λοιπὸν ἐπὶ τὸν Ἰωσήφ, καί φησιν·

22 Ἰωσὴφ υἱὸς ηὐξημένος, ζηλωτός· Ἰωσὴφ υἱὸς ηὐξημένος, υἱός μου νεώτερος.

Ἐπίφθονος γέγονας, φησιν, ἐξ αὐτῶν τῶν προοιμίων. Εἰς ὃν διαβουλευόμενοι ἐλοιδόρουν· τῶν ἀδελφῶν τὴν κατ' αὐτοῦ συμφωνίαν αἰνίττεται· καὶ ὅπερ ἀνωτέρω ἔλεγεν ἡ γραφή, ὅτι ψόγον πονηρὸν κατήνεγκαν Ἰωσὴφ πρὸς τὸν πατέρα αὐτοῦ, τοῦτο ἐστὶν ἐνταῦθά φησιν· 23 Εἰς ὃν διαβουλευόμενοι ἐλοιδόρουν. καὶ ἐνεῖχον αὐτῷ κύριοι τοξευμάτων, Τὴν φονικὴν αὐτῶν αἰνιττόμενος γνώμην. 24 Καὶ συνετρίβη μετὰ κράτους τὰ τόξα αὐτῶν. Ὅρα πῶς, ἐπειδὴ εἶπε τὰ παρὰ αὐτῶν κατὰ τοῦ Ἰωσὴφ τολμηθέντα, λέγει καὶ τὰ αὐτοῖς συμβεβηκότα. Συνετρίβη γάρ, φησι, τὰ τόξα αὐτῶν,

Καὶ ἐξελύθη τὰ νεῦρα βραχιόνων χειρῶν αὐτῶν.

Αὐτοὶ μὲν ἀνελεῖν ἐπεχείρησαν, καὶ τό γε ἧκον εἰς αὐτούς, εἰς ἔργον τὴν γνώμην ἐξήγαγον. ἀλλὰ καὶ τὰ τόξα αὐτῶν συνετρίβη, καὶ ἐξελύθη αὐτῶν τὰ νεῦρα. πῶς γὰρ οὐχὶ τοῦτο πεπόνθασιν, ὅτε ἤκουον τοῦ Ἰωσὴφ λέγοντος, ἐγώ εἰμι ὁ ἀδελφὸς ὑμῶν Ἰωσήφ, ὃν ἀπέδοσθε εἰς Αἴγυπτον; τότε γὰρ μάλιστα, τότε ἐξελύθη αὐτῶν τὰ νεῦρα,

Διὰ χεῖρα δυνάστου Ἰακώβ. 25 Ἐκεῖθεν* κατισχύσας Ἰσραὴλ παρὰ Θεοῦ τοῦ πατρός σου, καὶ ἐβοήθησέ σοι ὁ Θεὸς ὁ ἐμός. Ὁ δὲ ἐκλύσας αὐτῶν τὰ νεῦρα, φησιν, ὡς δυνάστης ἐστίν. αὐτὸς γὰρ ἐβοήθησέ σοι, ὁ Θεὸς ὁ ἐμός. ὅρα τοῦ δικαίου τὸ γνήσιον περὶ τὸν δεσπότην φίλτρον, ὅπως τὸν τῆς οἰκουμένης δεσπότην αὐτοῦ μόνου λέγει εἶναι Θεόν, οὐχὶ συγκλείων αὐτοῦ τὴν δεσποτείαν, οὐδὲ ἀποστερῶν αὐτὸν τῆς ἐξουσίας τῆς οἰκουμένης· ἀλλὰ τὸν οἰκεῖον ἐμφαίνων πόθον. Καὶ εὐλόγησέ σε εὐλογίαν οὐρανοῦ ἄνωθεν. Οὐ μόνον, φησίν, ἐβοήθησεν, ἀλλὰ Καὶ εὐλόγησέ σε εὐλογίαν γῆς ἐχούσης πάντα. ἕνεκεν εὐλογίας μαστῶν καὶ μήτρας, 26 Εὐλογίας πατρός σου καὶ μητρός σου. ὑπερίσχυσεν ἐπ' εὐλογίαις ὀρέων μονίμων, καὶ ἐπιθυμίαις θινῶν αἰωνίων. Τὴν δόξαν καὶ τὴν περιφάνειαν ἐνταῦθα αἰνίττεται καὶ τὴν βασιλείαν τὴν Αἰγύπτου, διὰ τῶν ὀρέων καὶ τῶν θινῶν τὸ ὑψηλόν τι καὶ ἰσχυρὸν ἐμφαίνων, ὡς καὶ εἰς αὐτὴν τὴν ἀνωτάτω κορυφὴν τῆς ἀρχῆς ἀνενεχθῆναι. Αὗται, φησιν, αἱ εὐλογίαι ἐπὶ τὴν κεφαλὴν ἔσονται Ἰωσήφ, καὶ ἐπὶ κορυφῆς ὧν ἡγήσατο ἀδελφῶν. Αὗται, φησιν, αἱ εὐλογίαι ἐπὶ τὴν κεφαλὴν ἔσονται τὴν σήν. 27 Βενιαμὶν λύκος ἅρπαξ. τὸ πρωϊνὸν ἔδεται, καὶ εἰς τὸ ἑσπέρας διαδώσει τροφήν. Καὶ ἐνταῦθα προμηνύει αὐτῷ τὰ μετὰ μικρὸν ἐσόμενα χρόνον, καὶ ὅτι καθάπερ λύκος, οὕτως ἐπιβήσεται ἁρπάζων, ἀναιρῶν, καὶ μυρία κακὰ διατιθείς. ἐπειδὴ δὲ πᾶσι τοῖς υἱοῖς καταλλήλους τὰς εὐλογίας προεμήνυσε, 28 Καὶ εὐλόγησε, φησιν, ἕκαστον κατὰ τὴν εὐλογίαν αὐτοῦ, ἣν

ηὐλόγησε

ηὐλόγησεν αὐτούς· Ἀντὶ τοῦ, ἅπερ ἑκάστῳ προεμήνυσε, καὶ τὰ ἐφ᾽ ἑκάστης
φυλῆς συμβησόμενα προανεφώνησεν· ἐπειδὴ διετάξατο πάντα ὑπὸ τοῦ πνεύματος αὐτῷ
προμηνυθέντα, φησὶ πρὸς αὐτούς· 29 Ἐγὼ προστίθεμαι πρὸς τὸν ἐμὸν λα-
όν, καὶ θάψετέ με μετὰ τῶν πατέρων μου. Ὅρα πῶς διὰ τῆς ἐπισκήψεως ταύ-
5 της μεγίστην αὐτοῖς παραμυθίαν χαρίζεται. ἐνενόουν γάρ, ὅτι οὐκ ἂν ὁ δίκαιος τοῦτο
διεστείλατο, εἰ μὴ πάντως ᾔδει τὴν ἐπάνοδον αὐτῶν ἐσομένην, καὶ τῆς δουλείας τῆς ἐν Αἰ-
γύπτῳ τὴν ἀπαλλαγήν. εἶτα καὶ τὸν τόπον λέγει·

Ἐν τῷ σπηλαίῳ, φησίν, ὅ ἐστιν ἐν τῷ ἀγρῷ Ἐφρὼν τοῦ Χετταίου. 32 Καὶ ταῦ-
τα εἰπὼν κατέπαυσέ, φησιν, ἐπιτάσσων τοῖς υἱοῖς αὐτοῦ. καὶ ἐξάρας Ἰακὼβ τοὺς πόδας
10 αὐτοῦ ἐπὶ τὴν κλίνην, ἐξέλιπε, καὶ προσετέθη πρὸς τὸν λαὸν αὐτοῦ.

Ὅρα καὶ τὴν τελευτὴν τοῦ δικαίου πολλοῦ θαύματος γέμουσαν. διαταξάμενος γάρ,
φησι, τοῖς παισὶν αὐτοῦ, ἐξάρας τοὺς πόδας ἐπὶ τὴν κλίνην, ὥσπερ μεθ᾽ ἡδονῆς τὸ πρᾶγμα
καταδεξάμενος, οὕτω μετὰ τὸ πάντα διατάξασθαι, τοὺς πόδας ἐξάρας, ἀντὶ τοῦ ἐφα-
πλώσας, ἢ τείνας ὡς ἂν εἴποι τις, ἐξέλιπε, τοῦτ᾽ ἔστι, κατέλυσε τὴν ζωήν, καὶ προσε-
15 τέθη πρὸς τὸν λαὸν αὐτοῦ.

1 Καὶ ἐπιπεσών, φησιν, Ἰωσὴφ ἐπὶ πρόσωπον τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, ἔκλαυσεν ἐπ᾽ κεφ. ν.
αὐτῷ, καὶ κατεφίλησεν αὐτόν. Εἶδες παιδὸς φιλοστοργίαν, εἶδες πεπυρωμένην
ἀγάπην. καὶ μετὰ τὴν τῆς ψυχῆς ἀναχώρησιν ἐπιπεσὼν ἐπὶ τὸ πρόσωπον, καὶ καταφι-
λήσας, ἔκλαυσεν ἐπ᾽ αὐτῷ. καὶ τούτων γενομένων Ἰωσὴφ τὰ παρὰ τοῦ πατρὸς ἐνταλθέντα
20 εἰς ἔργον λοιπὸν ἐσπούδαζεν ἀγαγεῖν. πρῶτον δὲ προσέταξε τοῖς ἐνταφιασταῖς ἐνταφι-
άσαι τὸν πατέρα αὐτοῦ. καὶ αὐτὸς μὲν τεσσαράκοντα ἡμέρας τὰ τῆς ταφῆς, ἡ δὲ Αἴγυ-
πτος ἑβδομήκοντα [ἡμέρας] αὐτὸν ἐπένθησε. καὶ ἐπειδὴ τὰ νενομισμένα ἅπαντα γεγένη-
το, λοιπὸν γνωρίζει τῷ Φαραὼ καὶ τοῖς μετ᾽ αὐτοῦ τὰ ὑπὸ τοῦ πατρὸς κελευσθέντα, καί
φησιν, 5 Ὥρκωσέ με ὁ πατήρ μου, λέγων· ἐν τῷ μνημείῳ, ᾧ ὤρυξα ἐμαυτῷ ἐν γῇ
25 Χαναάν, ἐκεῖ με θάψεις. νῦν οὖν συναναβὰς θάψω τὸν πατέρα μου, καὶ ἐπανελεύσομαι.

Προσῆκόν ἐστι, φησί, τὰ παρ᾽ αὐτοῦ διαταχθέντα πληρωθῆναι παρ᾽ ἐμοῦ. ποιήσας οὖν τὰ
δόξαντα αὐτῷ ἐπανελεύσομαι. ταῦτα ἀκούσας ἐπέτρεψεν ὁ Φαραώ.

7 Καὶ ἀνέβη, φησίν, Ἰωσὴφ θάψαι τὸν πατέρα αὐτοῦ. καὶ συνανέβησαν μετ᾽ αὐτοῦ
πάντες οἱ παῖδες Φαραώ. 8 Καὶ τὴν συγγένειαν καὶ τοὺς βόας καὶ τὰ πρόβατα
30 ὑπελείπετο. 9 Καὶ συνανέβησαν μετ᾽ αὐτοῦ ἅρματα καὶ ἱππεῖς, καὶ ἐγένετο
ἡ παρεμβολὴ μεγάλη σφόδρα. Ὅρα διὰ τὴν εἰς τὸν Ἰωσὴφ τιμήν, πόσην ἐπι-
δείκνυνται σπουδὴν οἱ Αἰγύπτιοι, καὶ συνανέρχονται τῷ Ἰωσήφ, ὥστε γενέσθαι αὐτοὺς πα-
ρεμβολὴν μεγάλην. 10 Καὶ παραγενόμενοι ἔν τινι τόπῳ ἐκόψαντο αὐτὸν κο-
πετὸν μέγαν καὶ ἰσχυρὸν σφόδρα. καὶ ἐποίησε τὸ πένθος τῷ πατρὶ αὐτοῦ ἑπτὰ ἡμέρας.
35 11 Καὶ εἶδον οἱ κατοικοῦντες Χαναάν, καὶ εἶπον, πένθος μέγα ἐστὶ τοῖς Αἰγυ-
πτίοις. διὰ τοῦτο ἐκάλεσε τὸ ὄνομα τοῦ τόπου, πένθος Αἰγύπτου, ὅ ἐστι πέραν τοῦ Ἰορδάνου.

Ἀλλὰ σὺ ταῦτα ἀκούων, ἀγαπητέ, μὴ ἁπλῶς παράτρεχε, ἀλλὰ τὸν καιρὸν ἐννοήσας,
καθ᾽ ὃν ἐγίνετο, πάσης αἰτίας ἀπάλλαττε τὸν Ἰωσήφ. οὐδέπω γὰρ ἦσαν τοῦ ᾅδου αἱ πύλαι
συγκλασθεῖσαι, οὐδὲ τοῦ θανάτου τὰ δεσμὰ διαλυθέντα, οὐδὲ κοίμησις ὁ θάνατος λε-
40 γόμενος ἦν. διὰ τοῦτο ἐπειδὴ ἐδεδοίκεισαν τὸν θάνατον, ταῦτα ἐποίουν· νυνὶ δὲ διὰ τὴν
τοῦ Θεοῦ χάριν, ἐπειδὴ ὕπνος ὁ θάνατος γέγονε, καὶ κοίμησις ἡ τελευτή, καὶ πολλὴ τῆς ἀ-
ναστάσεως ἡ πληροφορία, ὡς ἀπὸ ζωῆς εἰς ζωὴν μεθιστάμενοι, οὕτως ἀγαλλόμεθα καὶ εὐ-
φραινόμεθα. καὶ τί λέγω ἀπὸ ζωῆς εἰς ζωήν; ἀπὸ τῆς χείρονος ἐπὶ τὴν βελτίονα, ἀπὸ

τῆς προσκαίρου ἐπὶ τὴν αἰώνιον, ἀπὸ τῆς ἐπιγείου ἐπὶ τὴν ἐπουράνιον. καὶ πληρώσας πάντα, φησίν, 14 Ιωσὴφ ὑπέστρεψεν εἰς Αἴγυπτον αὐτὸς καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ, καὶ οἱ συναναβάντες μετ᾽ αὐτοῦ. Ἀλλ᾽ ὅρα μοι λοιπὸν ἐνταῦθα τῶν ἀδελφῶν τοῦ Ιωσὴφ τὴν δειλίαν, καὶ τὸν φόβον τὸν κατασείοντα αὐτῶν τὴν διάνοιαν.

15 Ἰδόντες γάρ, φησιν, οἱ ἀδελφοὶ Ιωσὴφ ὅτι τέθνηκεν ὁ πατὴρ αὐτῶν, εἶπον, μήποτε μνησικακήσῃ ἡμῖν Ιωσήφ, καὶ ἀνταπόδομα ἀνταποδῷ ἡμῖν, πάντα τὰ κακὰ ἃ ἐνεδειξάμεθα αὐτῷ. Γενναίως αὐτῶν ὁ φόβος ἐτάραττε τὴν διάνοιαν, καὶ ὑπὸ τοῦ συνειδότος κεντούμενοι οὐκ εἶχον ὅ, τι πράξωσι. διὰ τοῦτο, φησι, θεασάμενοι τοῦ πατρὸς τὴν τελευτήν, καὶ ὑποπτευόμενοι, μὴ τὴν ἀξίαν αὐτοὺς εἰσπράξηται δίκην ὁ Ιωσὴφ ὑπὲρ τῶν εἰς αὐτὸν εἰργασμένων, Παραγενόμενοί, φησι, πρὸς αὐτὸν εἶπον· 16 Ὁ πατήρ σου ὥρκωσε πρὸ τοῦ τελευτῆσαι αὐτόν, λέγων·

17 Εἴπατε Ιωσήφ, ἄφες αὐτοῖς τὴν ἀδικίαν καὶ τὴν ἁμαρτίαν αὐτῶν.

Ὅρα πάλιν, πῶς αὐτοὶ ἑαυτῶν κατήγοροι γίνονται· *ὅσον ἐστὶν ὁ τοῦ συνειδότος ἔλεγχος. *ὅλως ἴστε, ὅτι ἀδικίαν καὶ ἁμαρτίαν εἰργάσασθε, Ὅτι πονηρὰ ἐνεδείξασθε. καὶ νῦν δέξαι τὴν ἀδικίαν τῶν θεραπόντων τοῦ Θεοῦ τοῦ πατρός σου.

Εἶδες πῶς, οὐδενὸς ἀναγκάζοντος, αὐτοὶ ἑαυτῶν κατήγοροι γίνονται, καί φασιν· εἶπεν ὁ πατήρ σου, ἄφες αὐτοῖς, ὅτι πονηρά σοι ἐνεδείξαντο, καὶ δέξαι τὴν ἀδικίαν τῶν θεραπόντων τοῦ Θεοῦ τοῦ πατρός σου. ἀλλ᾽ ὁ θαυμαστὸς οὗτος καὶ πανάρετος τοσοῦτον ἀπεῖχε τοῦ μνήμην τινὰ ποιήσασθαι τῶν εἰς αὐτὸν εἰργασμένων, ὅτι καὶ πρὸς τὰ ῥήματα αὐτῶν συνεχύθη. Καὶ ἔκλαυσέ, φησιν, Ιωσὴφ λαλούντων αὐτῶν πρὸς αὐτόν.

18 Καὶ ἐλθόντες εἶπον, ἰδοὺ ἡμεῖς σοι οἰκέται. Ὅρα πόσον ἐστὶν ἀρετή, πῶς ἰσχυρὸν καὶ ἄμαχον, καὶ ὅση τῆς κακίας ἡ ἀσθένεια. ἰδοὺ γάρ, ὁ μὲν τοσαῦτα πεπονθὼς βασιλεύει, οἱ δὲ ταῦτα διαθέντες τὸν ἀδελφόν, οἰκέται εἶναι παρακαλοῦσι τοῦ παρ᾽ αὐτῶν εἰς δουλείαν ἐκδοθέντος. ἀλλ᾽ ἄκουε τοῦ Ιωσὴφ τὴν περὶ τοὺς ἀδελφοὺς ἀνεξικακίαν, καὶ ὅπως διὰ πάντων αὐτοὺς παραμυθήσασθαι βούλεται, καὶ πεῖσαι, ὡς οὐδὲν εἰς αὐτὸν ἡμαρτήκασι. 19 Καὶ φησι, μὴ φοβεῖσθε. τοῦ γὰρ Θεοῦ εἰμι ἐγώ.

20 Ὑμεῖς ἐβουλεύσασθε κατ᾽ ἐμοῦ πονηρά· ὁ δὲ Θεὸς ἐβουλεύσατο περὶ ἐμοῦ εἰς ἀγαθά, ὅπως ἂν γενηθῇ ὡς σήμερον, ἵνα διατραφῇ λαὸς πολύς. Μὴ δειλιάσητε, φησι, μηδὲ ἐναγώνιοι γίνεσθε. τοῦ Θεοῦ γάρ εἰμι ἐγώ, καὶ τὸν δεσπότην τὸν ἐμὸν μιμοῦμαι, καὶ εὐεργεσίαις ἀμείβεσθαι σπουδάζω τοὺς τὰ ἀνήκεστά με διαθέντας. τοῦ γὰρ Θεοῦ εἰμι ἐγώ. εἶτα δεικνὺς ὅσης ἀπολαύει παρὰ τοῦ Θεοῦ εὐνοίας, φησίν, ὑμεῖς πονηρᾷ γνώμῃ τὰ κατ᾽ ἐμὲ εἰργάσασθε, ὁ δὲ Θεὸς εἰς ἀγαθά μοι πάντα περιέστησε. διὰ

Ρωμ. η. κη.

τοῦτο καὶ Παῦλος ἔλεγε, Τοῖς ἀγαπῶσι τὸν Θεὸν πάντα συνεργεῖ εἰς ἀγαθόν. πάντα φησί. Τί ἐστι πάντα; καὶ τὰ ἐναντία, καὶ τὰ λυπεῖν δοκοῦντα, καὶ ταῦτα εἰς ἀγαθὸν μεθίστησιν. ὃ δὴ καὶ ἐπὶ τοῦ θαυμασίου τούτου γεγένηται. τὰ γὰρ παρὰ τῶν ἀδελφῶν γεγενημένα, ταῦτα μάλιστα αὐτῷ τὴν βασιλείαν προεξένησε, τῆς εὐμηχάνου τοῦ Θεοῦ σοφίας πάντα τὰ πονηρὰ εἰς ἀγαθὰ μεταβαλλούσης. ἵνα διατραφῇ, φησι, λαὸς πολύς. οὐ μόνον ὑμῶν ἕνεκεν ταῦτα εἰς ἀγαθὸν μετέβαλεν, ἀλλ᾽ ἵνα καὶ πᾶς οὗτος ὁ λαὸς διατραφῆναι δυνηθῇ.

21 Καὶ εἶπεν αὐτοῖς, μὴ φοβεῖσθε. ἐγὼ διαθρέψω ὑμᾶς, καὶ τὰς οἰκίας ὑμῶν. καὶ παρεκάλεσεν αὐτούς, καὶ ἐλάλησεν αὐτῶν εἰς τὴν καρδίαν. Τί τοίνυν δεδοίκατε; ἐγὼ ὑμῖν χορηγήσω τὰ πρὸς τὴν ζωὴν καὶ πᾶσι τοῖς μεθ᾽ ὑμῶν. καὶ παρεκάλεσεν αὐτούς, καὶ ἐλάλησεν αὐτῶν εἰς τὴν καρδίαν. οὐχ ἁπλῶς αὐτοὺς παρεκάλεσεν, ἀλλὰ τοσαύτῃ ἐχρήσατο τῇ σπουδῇ, ὥστε

πᾶσαν

πᾶσαν αὐτῶν τὴν ἀθυμίαν ἐξέχεειν. 22 Καὶ κατῴκησεν Ἰωσὴφ ἐν Αἰγύπτῳ, αὐτὸς καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ, καὶ πᾶσα ἡ πανοικία τοῦ πατρὸς αὐτοῦ. 23 Καὶ εἶδεν Ἰωσὴφ παιδία ἕως τρίτης γενεᾶς. 24 Καὶ εἶπεν Ἰωσὴφ τοῖς ἀδελφοῖς αὐτοῦ λέγων, ἐγὼ ἀποθνήσκω. ἐπισκοπῇ δὲ ἐπισκέψεται ὑμᾶς ὁ Θεός, 25 Καὶ συνανοίσετε τὰ ὀστᾶ μου ἐντεῦθεν. Ὅρα καὶ τοῦτον ὁμοίως τῷ πατρὶ ἐπισκήπτοντα τοῦ μετακομισθῆναι αὐτοῦ τὰ ὀστᾶ. καὶ ὅρα πῶς πάλιν βουλόμενος ἀναῤῥῶσαι αὐτῶν τὸν λογισμόν, καὶ χρηστὰς ἐλπίδας ἔχειν περὶ τῆς ἐπανόδου, πρότερον τοῦτο προεμήνυσεν, ὅτι ἐπανελεύσονται, καὶ τότε φησί, συνανοίσετε. ἀνιόντες, φησίν, ὑμεῖς συνανοίσετε τὰ ὀστᾶ μου. τοῦτο δὲ ἐποίει οὐχ ἁπλῶς οὐδὲ μάτην, ἀλλὰ δύο ταῦτα οἰκονομῶν· ἓν μέν, ἵνα μὴ οἱ Αἰγύπτιοι μεμνημένοι τῶν τοσούτων αὐτοῦ εὐεργεσιῶν, καὶ εὐκόλως ὄντες ἀνθρώπων θεοὺς προσαγορεύοντες, ὑπόθεσιν ἀσεβείας ἔχωσι τὸ τοῦ δικαίου σῶμα· ἕτερον δέ, ἵνα ὦσι πεπληροφορημένοι, ὅτι πάντως ἐπανήξουσιν. εἰ γὰρ μὴ τοῦτο ἦν ὡμολογημένον, οὐκ ἂν οὕτω διετείλατο, ὥστε μετ' αὐτῶν ἀναγαγεῖν τὰ ὀστᾶ. καὶ ἦν ἰδεῖν λοιπὸν πρᾶγμα καινὸν καὶ παράδοξον, τὸν ἐπὶ τῆς Αἰγύπτου πάντα τὸν Ἰσραὴλ διατρέφοντα, τοῦτον καὶ τῆς ἐπανόδου ἡγούμενον, καὶ εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας αὐτοὺς εἰσάγοντα.

26 Καὶ ἐτελεύτησε, φησιν, Ἰωσὴφ ἐτῶν ἑκατὸν δέκα. Τίνος ἕνεκεν καὶ τοῦτο τὰ ἔτη ἡμῖν ἐσήμανεν; ἵνα μάθῃς ὅσων ἐτῶν τῆς Αἰγύπτου τὴν ἡγεμονίαν ἐνεχειρίσθη. ἑπτακαίδεκα ἐτῶν γενόμενος κατέβη εἰς τὴν Αἴγυπτον· καὶ τριάκοντα ἐτῶν γεγονὼς ὤφθη τῷ Φαραώ, καὶ διέκρινε τὰ ἐνύπνια. ὀγδοήκοντα δὲ λοιπὸν ἔτεσι κατέσχε πάσης τῆς Αἰγύπτου ἀρχήν. εἶδες πῶς μείζους τῶν πόνων αἱ ἀμοιβαί, καὶ πολυπλασίους αἱ ἀντιδόσεις. ἐν δέκα καὶ τρισὶν ἔτεσιν ἐπάλαισε τοῖς πειρασμοῖς, τὴν δουλείαν ὑπομένων, τὴν κατηγορίαν ἐκείνην τὴν παράνομον, τὴν ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ κακουχίαν. καὶ ἐπειδὴ γενναίως* μετ' εὐχαριστίας ἅπαντα ἤνεγκε, διὰ τοῦτο καὶ δαψιλεῖς ἐκομίσατο τὰς ἀμοιβὰς καὶ ἐπὶ τοῦ παρόντος βίου. ἐννόησον γάρ μοι, ὅτι ὑπὲρ τοῦ βραχέος ἐκείνου χρόνου, ὃν τὴν δουλείαν καὶ τὸ δεσμωτήριον ὑπέμεινεν, ἐν ὀγδοήκοντα ἔτεσι τὴν βασιλείαν διεῖπε. καὶ ὅτι πίστει πάντα διέπραττε, καὶ διὰ τοῦτο καὶ περὶ τῆς τῶν ὀστῶν μετακομιδῆς ἐνετείλατο, ἄκουε τοῦ Παύλου λέγοντος· Πίστει Ἰωσὴφ τελευτῶν περὶ τῆς ἐξόδου τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ ἐμνημόνευσε. καὶ οὐκ ἔστη μέχρι τούτου, ἀλλ' ἵνα μάθῃς τὴν αἰτίαν, δι' ἣν ἐπέσκηψε τὴν τῶν ὀστῶν τὴν κομιδὴν γενέσθαι, φησί, καὶ περὶ τῶν ὀστέων αὐτοῦ ἐνετείλατο. Εβ. ια. κβ.

ΗΘΙΚΟΝ

Τάχα πλείονα τὰ εἰρημένα, ἀλλὰ συγγνῶτε. πρὸς γὰρ τὸ τέλος τοῦ βιβλίου φθάσαντες ἐβουλήθημεν ἅπαν σήμερον τελέσαντες τὸ βιβλίον, οὕτω καταπαῦσαι τὸν λόγον, καὶ τὴν συνήθη παράκλησιν ὑμῖν προσαγαγεῖν, ὥστε μεμνῆσθαι τῶν εἰρημένων, καὶ ζηλοῦν τῶν δικαίων τούτων τὴν ἀρετήν, τὴν περὶ τοὺς ἀδικοῦντας ἀνεξικακίαν, τὴν περὶ τοὺς ἐπηρεάζοντας μακροθυμίαν, τὴν σωφροσύνην τὴν ὑπερβάλλουσαν. ἐντεῦθεν γὰρ καὶ ὁ δίκαιος οὗτος τοσαύτην ἐπεσπάσατο παρὰ τοῦ Θεοῦ τὴν εὔνοιαν. εἰ τοίνυν βουλόμεθα καὶ ἡμεῖς τὴν ἄνωθεν ἐπισπάσασθαι ῥοπήν, πολλὴν τῆς ἀρετῆς ποιώμεθα λόγον. οὕτω γὰρ καὶ τοῦ πνεύματος ἐπισπασόμεθα τὴν χάριν, καὶ τὸν παρόντα βίον ἀλύπως διανύσομεν, καὶ τῶν μελλόντων ἐπιτευξόμεθα ἀγαθῶν· ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, νῦν καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Τῶν εἰς τὴν Γένεσιν λόγων τέλος.

ΣΥΝΑΓΩΓΗ ΤΩΝ ΘΕΟΠΝΕΥΣΤΩΝ ΨΑΛΜΩΝ

ΤΟΥ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΑΙ ΑΓΙΟΥ ΔΑΒΙΔ, ΩΝ ΕΞΗ-

γήσατο καὶ ἡρμήνευσεν ὁ ἐν ἁγίοις πατὴρ ἡμῶν Ἰωάννης ὁ μέγας Χρυσόστομος· ἀπέκρυψε δὲ, ἢ ἀπώλεσεν ὅ,τι χρόνος καὶ φθόνος τῶν ἀνοήτων ἀνθρώπων. ἐπ' ἐσχάτων δὲ τούτων ἀνερευνήσας φιλόθεός τις ἀνὴρ, καὶ φιλόχριστος, καὶ Θεὸν ἐρανισάμενος, ὄντας σποράδην τοὺς περιόντας μόνους συλλέξας, εἰς μίαν συνῆψε βίβλον· οὓς νῦν εἰς κοινὴν τράπεζαν παραθεὶς τοῖς ἐρασταῖς τῶν πνευματικῶν αὐτοῦ καὶ θείων λογίων, ἀφθόνως ἐπεντρυφᾶν συγκαλεῖ.

Ψαλμὸς δ'.	Ψαλ. με'.	Ψαλ. ριε'.	Ψαλ. ρκη'.	Ψαλ. ρμ'.
Ψαλ. ε'.	Ψαλ. μϛ'.	Ψαλ. ριϛ'.	Ψαλ. ρκθ'.	Ψαλ. ρμα'.
Ψαλ. ϛ'.	Ψαλ. μζ'.	Ψαλ. ριζ'.	Ψαλ. ρλ'.	Ψαλ. ρμβ'.
Ψαλ. ζ'.	Ψαλ. μη'.	Ψαλ. ριθ'.	Ψαλ. ρλα'.	Ψαλ. ρμγ'.
Ψαλ. η'.	Ψαλ. μθ'.	Ψαλ. ρκ'.	Ψαλ. ρλβ.	Ψαλ. ρμδ'.
Ψαλ. θ'.	Ψαλ. ρη'.	Ψαλ. ρκα'.	Ψαλ. ρλγ'.	Ψαλ. ρμε'.
Ψαλ. ι'.	Ψαλ. ρθ'.	Ψαλ. ρκβ'.	Ψαλ. ρλδ'.	Ψαλ. ρμϛ'.
Ψαλ. ια'.	Ψαλ. ρι'.	Ψαλ. ρκγ'.	Ψαλ. ρλε'.	Ψαλ. ρμζ'.
Ψαλ. ιβ'. ἁπλῶς.	Ψαλ. ρια'.	Ψαλ. ρκδ'.	Ψαλ. ρλϛ'.	Ψαλ. ρμη'.
Ψαλ. μα'.	Ψαλ. ριβ'.	Ψαλ. ρκε'.	Ψαλ. ρλζ'.	Ψαλ. ρμθ'.
Ψαλ. μγ'.	Ψαλ. ριγ'.	Ψαλ. ρκϛ'.	Ψαλ. ρλη'.	Ψαλ. ρν'.
Ψαλ. μδ'.	Ψαλ. ριδ'.	Ψαλ. ρκζ'.	Ψαλ. ρλθ'.	

EX BIBLIOTHECA COLLEGII CORPORIS CHRISTI OXONII.

Προσετέθησαν δὲ ἐξ ἄλλων ἀντιγράφων ἄλλαι τινὲς ἐξηγήσεις, οὐ πᾶσαι, ὡς οἶμαι, γνήσιαι.

Εἰς Ψαλ. γ'. ἁπλῶς.	Ψαλ. ρ'.	Ψαλ. ργ'.	Ψαλ. ρϛ'.
Ψαλ. ν'. λόγοι δύο.	Ψαλ. ρα'.	Ψαλ. ρδ'.	Ψαλ. ρζ'.
Ψαλ. να'.	Ψαλ. ρβ'.	Ψαλ. ρε'.	Ψαλ. ριη'.
Ψαλ. ϟε'.			

Ψαλμ. γ. ΨΑΛΜΟΣ ΤΩ ΔΑΒΙΔ, ΟΠΟΤΕ ΑΠΕΔΙΔΡΑσκεν ἀπὸ προσώπου Ἀβεσσαλὼμ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ.

Ἐπινικίους μὲν ἀνδριάντας οἱ βασιλεῖς τοῖς στρατηγοῖς νικήσασιν ἀνατιθέασι· νικηφόρους δὲ τινας στήλας ἐπεγείρουσιν ἄρχοντες ἡνιόχοις καὶ ἀθληταῖς, καὶ τοῖς ἐπιγράμμασιν ὡς στέμμασι κήρυκας τῆς νίκης τὴν ὕλην ἐργάζονται. ἄλλοι πάλιν ἐν βίβλοις καὶ γράμμασι τοὺς ἐπαίνους τοῖς νικηταῖς γράφουσι, τὴν αὐτῶν ἐν τῷ ἐπαινεῖν δύναμιν ἰσχυροτέραν τῶν ἐπαινουμένων δεῖξαι θέλοντες. Καὶ λογογράφοι, καὶ ζωγράφοι, καὶ λιθογλύπται, καὶ δῆμοι, καὶ ἄρχοντες, καὶ πόλεις, καὶ χῶραι τοὺς νικητὰς θαυμάζουσιν· οὐδεὶς δὲ φεύγοντος καὶ μὴ πολεμήσαντος εἰκόνας ἔγραψεν. * * * λείπει. * * *

Ψαλμ. δ. α ΕΝ ΤΩ ΕΠΙΚΑΛΕΙΣΘΑΙ ΜΕ, ΕΙΣΗΚΟΥσέ μου ὁ Θεὸς τῆς δικαιοσύνης μου.

Οὐχ ἵνα ἁπλῶς μάθωμεν ὅτι ἠκούσθη, ταῦτα φθέγγεται ὁ προφήτης, ἀλλ᾽ ἵνα παιδευθῶμεν πῶς καὶ αὐτοὶ καλοῦντες τὸν Θεὸν ἀκουσθῆναι δυνησόμεθα ταχέως, καὶ πρὸ τοῦ τέλους τῆς εὐχῆς τὴν αἴτησιν λαβεῖν. οὐ γὰρ εἶπε, μετὰ δὲ τὸ ἐπικαλέσασθαί με, εἰσήκουσέ μου· ἀλλ᾽ ἐν τῷ ἐπικαλεῖσθαί με. καὶ γὰρ καὶ αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ τοιαύτη τίς ἐστιν ὑπόσχεσις λέγοντός που πρὸς τὸν ἐπικαλούμενον· Ἔτι λαλοῦντός σου ἐρῶ, ἰδοὺ πάρειμι. οὐ γὰρ δὴ ῥημάτων πλῆθος πείθειν τὸν Θεὸν εἴωθεν, ἀλλὰ καθαρὰ ψυχὴ, καὶ ἔργων ἀγαθῶν ἐπίδειξις. πρὸς γοῦν τοὺς ἐν πονηρίᾳ μὲν ζῶντας, προσδοκῶντας δὲ τῷ μήκει τῶν ῥημάτων δυσωπεῖν αὐτὸν, ὅρα τί φησιν· Ὅταν πληθύνητε τὴν δέησιν, οὐκ εἰσακούσομαι ὑμῶν· ἐὰν ἐκτείνητε τὰς χεῖρας, ἀποστρέψω τοὺς ὀφθαλμούς μου ἀφ᾽ ὑμῶν. ἄρα πρὸ τῶν ἄλλων ἁπάντων παῤῥησίαν δεῖ τὸν εὐχόμενον ἔχειν, καὶ πάντως ἕψεται τὰ τῆς αἰτήσεως. διά τοι τοῦτο καὶ ὁ προφήτης οὐκ εἶπεν, εἰσήκουσεν ἐμοῦ, ἀλλὰ τῆς δικαιοσύνης μου, τὴν πρὸς τὸν Θεὸν αὐτοῦ παῤῥησίαν δεικνὺς, καὶ ὡς μετὰ ταύτης αὐτῷ προσῄει διαπαντός. μηδεὶς δὲ αὐτὸν μεγαληγορεῖν ἡγείσθω ταῦτα λέγοντα. οὐ γὰρ ἑαυτὸν ἐπᾶραι βουλόμενος ταῦτά φησιν, ἀλλὰ διδασκαλίαν τινὰ καὶ παραίνεσιν [κοινὴν] πολὺ κέρδος ἔχουσαν εἰσάγων. ἵνα γὰρ μή τις λέγῃ, ὅτι ἐκεῖνος ἠκούσθη, ἐπειδὴ Δαβὶδ ἦν, ἐγὼ δὲ οὐκ εἰσακούομαι, ἐπειδὴ μικρὸς καὶ εὐτελής εἰμι, δείκνυσιν ὅτι οὔτε ἐκείνου ἁπλῶς ἀκούει, οὔτε σου παρακούει εἰκῆ καὶ ὡς ἔτυχεν· ἀλλὰ πανταχοῦ τῶν πραγμάτων ἐστὶν ἀκριβὴς κριτής. κἂν ταῦτα ἔχῃς τὰ δυνάμενά σοι συνηγορῆσαι, ἀκουσθήσῃ πάντως· ὥσπερ ἂν μὴ ἔχῃς, οὐδ᾽ ἂν Δαβὶδ ᾖς, πεῖσαι δυνήσῃ τὸν Θεόν. καὶ καθάπερ οἱ φιλοχρήματοι, οὔτε πρὸς ἀξίαν, οὔτε πρὸς ἕτερον οὐδὲν βλέπουσιν, ἀλλ᾽ ἢ τοὺς ἀργύριον ἔχοντας, καὶ ὡς πάντα ἀνύσαντες ἀπίασι πρὸς αὐτούς· οὕτω καὶ ὁ Θεὸς ἐπεὶ δικαιοσύνης ἐστὶν ἐραστὴς, ὃς ἂν μετ᾽ αὐτῆς ἔλθῃ πρὸς αὐτὸν, οὐκ ἀπελεύσεται κενός· ὥσπερ ὁ ταύτης χωρὶς, καὶ τοῖς ἐναντίοις ἐμφυρόμενος, κἂν μυρία παρακαλῇ, πλέον οὐδὲν ἐργάσεται, τὸ πείθειν οὐκ ἔχων μεθ᾽ ἑαυτοῦ.

Ησ. νη. θ.

Ησ. α. ιε.

ὥστε

ὥστε εἰ βούλει τι παρὰ Θεοῦ αἰτεῖν, ταύτην προσλαβὼν αἴτει. δικαιοσύνην δὲ ἐνταῦθα, μὴ μέρος ἀρετῆς εἶναι νόμιζε, ἀλλ' ὁλόκληρον καὶ καθολικήν. οὕτω καὶ ὁ Ἰὼβ δίκαιος ἦν, πᾶσαν ἀρετὴν ἔχων ἀνθρωπίνην· οὐ τούτου μὲν ἀπεχόμενος τοῦ πονηροῦ, ἑτέρου δὲ ἀντεχόμενος. οὕτω καὶ ἡμεῖς δίκαιον στάθμιον τοῦτο λέγομεν, ὃ πανταχοῦ ἴσον· οὐκ ἐὰν χρυσὸν μὲν ἐξ ἴσου ἱστᾷν δύνηται, μόλυβδον δὲ ἐναντίως· ἀλλὰ τὸ ἐν ἁπάσαις ὕλαις τὴν ἰσότητα παρεχόμενον· καὶ μέτρον πάλιν, τὸ πανταχοῦ ἴσον. οὕτω καὶ ὁ Ἰὼβ δίκαιος ἦν, πανταχοῦ ἴσος ὤν. οὐδὲ γὰρ ἐν χρήμασι τὴν ἰσότητα ταύτην ἐφύλαττε μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις ἅπασιν, οὐδαμοῦ τὸ μέτρον ὑπερβαίνων. οὐδ' ἂν ἔχοι τις εἰπεῖν, ὅτι ἐν χρήμασι μὲν τὴν ἰσοτιμίαν ἐτήρει, ἐν δὲ τῇ πρὸς τὸν πλησίον ὁμιλίᾳ τὸ μέτρον ὑπερέβαινεν, ἀλαζών τις καὶ ὑπεροπτικὸς ὤν. καὶ γὰρ καὶ τοῦτο ἐκ πολλῆς τῆς ἐπιμελείας ἔφευγε. διὸ καὶ ἔλεγεν· Εἰ δὲ καὶ ἐφαύλισα κρίμα θεράποντός μου, ἢ θεραπαίνης, ἢ οὐχ ὡς ἐγὼ ἐγινόμην, καὶ αὐτοὶ ἐγίνοντο. καὶ γὰρ καὶ τοῦτο ἀδικία, τὸ ἀλαζόνα εἶναι καὶ πλεονεκτικόν. ὥσπερ γὰρ πλεονέκτην λέγομεν τὸν τὰ τῶν ἄλλων βουλόμενον λαβεῖν, καὶ τοῖς οἰκείοις οὐκ ἀρκούμενον· οὕτω καὶ ἀλαζονικὸν, ὅταν πλέον ἀπαιτῇ τῶν ὀφειλομένων ἄνθρωπος παρὰ τοῦ πλησίον· ὅταν τις ἑαυτὸν μὲν ἐν πάσῃ καθιστᾷ τιμῇ, ἕτερον δὲ ἀτιμάζῃ. τοῦτο δὲ οὐδαμόθεν ἑτέρωθεν γίνεται, ἢ ἐξ ἀδικίας. ὅτι γὰρ ἀδικία τοῦτο, σκόπει ἐντεῦθεν. καί σε ὁ Θεὸς κἀκεῖνον ἐποίησε· καὶ πάντα σοι κοινὰ καὶ ἴσα δέδωκε πρὸς αὐτόν· πῶς οὖν αὐτὸν ἐκβάλλεις, καὶ ἀποστερεῖς τῆς τιμῆς, ἥνπερ ἔδωκεν ὁ Θεὸς, καὶ οὐκ ἀφίης εἶναι κοινωνὸν, ἀλλὰ τὸ πᾶν σὺ ποιῶν, οὐκ ἐν χρήμασι μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν δόξῃ ποιεῖς αὐτὸν πένητα; μίαν ἑκατέροις οὐσίαν ὁ Θεὸς ἐχαρίσατο· τῆς αὐτῆς ἠξίωσε προεδρίας, τῆς ἴσης πλάσεως. Τὸ γὰρ, ποιήσωμεν ἄνθρωπον, κοινὸν τοῦ γένους παντός. πῶς οὖν αὐτὸν τῆς πατρῴας ἐκβάλλεις οὐσίας, εἰς ἐσχάτην εὐτέλειαν κατάγων, καὶ τὸ κοινὸν ἰδιοποιούμενος; ἀλλ' οὐχ ὁ μακάριος προφήτης τοιοῦτος. διὸ καὶ μετὰ παρρησίας ἔλεγεν, Εἰσήκουσε τῆς δικαιοσύνης μου. οὕτω καὶ Παῦλος παράγει πολλάκις ἑαυτὸν εἰς τὸ μέσον, οὐκ ἐπαίρων, οὐδὲ φυσῶν, ἀλλὰ τοῖς ἄλλοις ὑπόδειγμα γινόμενος· ὡς ὅταν λέγῃ, Θέλω πάντας ἀνθρώπους εἶναι ὡς καὶ ἐμαυτόν. οὕτω καὶ ὁ Δαβὶδ ἐν καιρῷ καλοῦντι, τὴν ἀνδρείαν τὴν ἑαυτοῦ τὴν ἐκ τῆς τοῦ Θεοῦ γινομένην ῥοπῆς εἰς μέσον ἄγει, λέγων, Ὅτι καὶ ἄρκτους ἔπνιγε, καὶ λέοντας ἠγκαλίζετο· οὐκ ἐπαίρων ἑαυτὸν οὐδὲ οὗτος (μὴ γένοιτο) ἀλλ' οἰκονομῶν ἑαυτῷ ἐντεῦθεν τὸ ἀξίωμα. καὶ εἰ ἔχω δικαιοσύνην, [φησὶν] ἴσως ἐρεῖ τις, τίς χρεία εὐχῆς, ἀρκοῦντος τοῦ πράγματος ἅπαντα κατορθοῦν, καὶ τοῦ μέλλοντος διδόναι εἰδότος ὧν δεόμεθα; ὅτι οὐ μικρὸς σύνδεσμος τῆς πρὸς Θεὸν ἀγάπης ἡ εὐχὴ, συνήθειαν ἡμῖν ἐμποιοῦσα τῆς πρὸς αὐτὸν ὁμιλίας, καὶ εἰς φιλοσοφίαν ἄγουσα. εἰ γὰρ ἀνθρώπῳ τις συγγινόμενος θαυμαστῷ, πολλὰ καρποῦται ἐκ τῆς συνουσίας, πολλῷ μᾶλλον ὁ Θεῷ διηνεκῶς ὁμιλῶν. ἀλλ' οὐκ ἴσμεν τῆς εὐχῆς τὸ κέρδος ὡς χρὴ, ἐπειδὴ μηδὲ προσέχομεν αὐτῇ μετὰ ἀκριβείας, μηδὲ χρώμεθα κατὰ τοὺς τοῦ Θεοῦ νόμους. ἀλλ' ἀνθρώποις μὲν μέλλοντες διαλέγεσθαί τισι τῶν ὑπὲρ ἡμᾶς, καὶ σχῆμα, καὶ βάδισμα, καὶ στολὴν, καὶ πάντα ῥυθμίσαντες εἰς τὸ δέον, οὕτω διαλεγόμεθα· Θεῷ δὲ προσιόντες χασμώμεθα, κνώμεθα, περιστρεφόμεθα, ῥαθυμοῦμεν· τῶν γονάτων χαμαὶ κειμένων, ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς πλανώμεθα. εἰ δὲ μετὰ τῆς προσηκούσης εὐλαβείας, καὶ ὡς Θεῷ διαλέξεσθαι μέλλοντες, οὕτω προσῄειμεν· τότε ἂν ἔγνωμεν, καὶ πρὸ τοῦ λαβεῖν ἅπερ ᾐτοῦμεν, ἡλίκον κέρδος καρπούμεθα. ἄνθρωπος γὰρ Θεῷ παιδευθεὶς διαλέγεσθαι, ὡς εἰκὸς τὸν τῷ Θεῷ διαλεγόμενον, ἄγγελος ἔσται λοιπόν. οὕτως ἀπολύεται τῶν δεσμῶν τοῦ σώματος ἡ ψυχή· οὕτω μετάρσιος αὐτῷ γίνεται ὁ λογισμός· οὕτω μετοικίζεται πρὸς τὸν οὐρανόν· οὕτως ὑπερορᾷ τῶν βιω-

τικῶν

Ἰωβ. α. α.
Ἰωβ. λα. ιγ.
Γέν. α. κς.
α. Κορ. ζ. ζ.
α. Βασ. ιζ. λς.

τικῶν· οὕτω παρ' αὐτὸν ἵσταται τὸν θρόνον, κἂν πένης ᾖ, κἂν οἰκέτης, κἂν ἰδιώτης, κἂν ἀμαθής. οὐ γὰρ γλώττης ζητεῖ κάλλος ὁ Θεὸς, οὐδὲ ῥημάτων συνθήκην, ἀλλὰ ψυχῆς ὥραν. κἂν ἐκείνη φθέγγηται τὰ αὐτῷ δοκοῦντα, τὸ πᾶν ἀνύσασα ἄπεισιν. ὁρᾷς πόση εὐκολία. ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν ἀνθρώπων τὸν προσιόντα τινὶ καὶ ῥητορικὸν εἶναι χρὴ, καὶ κολακεῦσαι τοὺς περὶ τὸν ἄρχοντα πολλάκις ἱκανὸν, καὶ πολλὰ ἕτερα ἐπινοῆσαι, ὥστε γενέσθαι εὐπαράδεκτον. ἐνταῦθα δὲ οὐδενὸς δεῖται, ἀλλὰ γνώμης μόνης νηφούσης· καὶ οὐδὲν τὸ κωλύον εἶναι ἐγγὺς τοῦ Θεοῦ. Θεὸς γὰρ ἐγγίζων ἐγώ εἰμι, καὶ οὐ Θεὸς πόρρωθεν. ὥστε τὸ μακρὰν γενέσθαι, ἀφ' ἡμῶν ἐστί. αὐτὸς γὰρ ἀεὶ πλησίον ἐστί. καὶ τί λέγω ὅτι ῥητορείας οὐ δεόμεθα; πολλάκις οὐδὲ φωνῆς δεόμεθα. κἂν γὰρ ἐν τῇ καρδίᾳ φθέγξῃ, καὶ καλέσῃς αὐτὸν ὡς χρὴ, ῥᾳδίως ἐπινεύει καὶ τότε. οὕτω καὶ Μωϋσέως ἤκουσεν· οὕτω καὶ Ἄννης. οὐ παρέστηκε στρατιώτης ἀποσοβῶν· οὐ δορυφόρος τὸν καιρὸν διακόπτων· οὐκ ἔστιν εἰπεῖν, νῦν οὐ δυνατὸν προσελθεῖν, μετὰ ταῦτα παραγενοῦ· ἀλλ' ὅταν ἔλθῃς, ἕστηκεν ἀκούων, κἂν ἐν καιρῷ ἀρίστου, κἂν ἐν καιρῷ δείπνου, κἂν ἐν αὐτῇ τῇ ἀωρίᾳ, κἂν ἐν ἀγορᾷ, κἂν ἐν ὁδῷ, κἂν ἐν θαλάμῳ· κἂν ἔνδον ἐν δικαστηρίῳ ἄρχοντι παρεστῇς, καὶ καλέσῃς αὐτὸν, τὸ κωλύον οὐδὲν ἐπινεῦσαι τῇ αἰτήσει, ἂν ὡς χρὴ καλέσῃς. οὐκ ἔστιν εἰπεῖν, δέδοικα προσελθεῖν, καὶ δεηθῆναι· ὁ ἐχθρός μου παρέστηκεν. ἀλλὰ καὶ τοῦτο ἀνῄρηται τὸ κώλυμα. οὔτε γὰρ ἐχθρῷ προσέχει, καὶ διακόπτει σου τὴν αἴτησιν· ἀλλ' ἀεὶ καὶ διηνεκῶς ἐντυγχάνειν δύνασαι, καὶ δυσκολία οὐδεμία πρόσεστιν. οὔτε γὰρ χρεία τῶν προσαγόντων θυρωρῶν, οἰκονόμων, ἐπιτρόπων, φυλάκων, ἢ φίλων· ἀλλ' ὅταν αὐτὸς δι' ἑαυτοῦ προσέλθῃς, τότε μάλιστα ἀκούσεταί σου, τότε, ὅταν μηδενὸς δεηθῇς. οὐχ οὕτως οὖν αὐτὸν δυσωποῦμεν δι' ἑτέρων ἀξιοῦντες, ὡς δι' ἡμῶν αὐτῶν. ἐπειδὴ γὰρ τῆς ἡμετέρας ἐρᾷ φιλίας, καὶ πάντα ποιεῖ, ὥστε ἡμᾶς αὐτῷ θαρρεῖν· ὅταν ἴδῃ δι' ἑαυτῶν τοῦτο ποιοῦντας, τότε μάλιστα ἐπινεύει. οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς Χαναναίας ἐποίησε. καὶ Πέτρου μὲν καὶ Ἰακώβου προσιόντων, οὐκ ἐπένευσεν· ἐπιμενούσης δὲ ταύτης, τὸ αἰτηθὲν ταχέως ἔδωκεν. εἰ γὰρ καὶ μικρὸν ἔδοξεν ἀναβάλλεσθαι, οὐχ ἵνα ὑπερθῆται τὸ γενναῖον, ἀλλ' ἵνα μειζόνως στεφανώσῃ, καὶ μᾶλλον αὐτῆς οἰκειώσηται τὴν προσεδρίαν. μελετήσωμεν τοίνυν καὶ ἡμεῖς ἐντυγχάνειν Θεῷ, μάθωμεν, πῶς δεῖ ταύτην ποιεῖσθαι τὴν ἐντυχίαν. οὐκ εἰς μουσεῖον ἀπιέναι δεῖ, οὐδὲ χρήματα ἀναλίσκειν, οὐδὲ παιδαγωγοὺς μισθοῦσθαι, καὶ ῥήτορας καὶ σοφιστάς, οὐδὲ χρόνον πολὺν δαπανᾶν, ὥστε μαθεῖν τὴν ῥητορείαν ταύτην· ἀλλ' ἀρκεῖ θελῆσαι μόνον, καὶ τὰ τῆς τέχνης ἀπήρτισαι. καὶ οὐχ ὑπὲρ σεαυτοῦ δυνήσῃ μόνον ἐν τῷ δικαστηρίῳ τούτῳ λέγειν, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ ἑτέρων πολλῶν. καὶ τίς ὁ τῆς δικανικῆς ταύτης σκοπός; ὁ τῆς εὐχῆς τρόπος. ἡ νήφουσα διάνοια, ἡ συντετριμμένη ψυχὴ, τὸ μετὰ πηγῶν δακρύων αὐτῷ προσιέναι, τὸ μηδὲν αἰτεῖν βιωτικὸν, τὸ τῶν μελλόντων ἐρᾶν, τὸ ὑπὲρ τῶν πνευματικῶν ποιεῖσθαι τὴν ἔντευξιν, τὸ μὴ κατεύχεσθαι τῶν ἐχθρῶν, τὸ μηδενὶ μνησικακεῖν, τὸ πάντα ἐκβάλλειν ἀπὸ τῆς ψυχῆς τὰ πάθη, τὸ συντρίβοντα τὴν καρδίαν οὕτω προσιέναι, τὸ συνεστάλθαι, τὸ πολλὴν τὴν ἐπιείκειαν μελετᾶν καὶ τὴν γλῶτταν πρὸς εὐφημίαν τρέπειν, τὸ μηδενὶ τῶν πονηρῶν συνίστασθαι πραγμάτων, τὸ μηδὲν κοινὸν ἔχειν πρὸς τὸν κοινὸν τῆς οἰκουμένης ἐχθρὸν, λέγω δὴ τὸν διάβολον. τὸν γὰρ ὑπὲρ ἑτέρων λέγοντα βασιλεῖ, καὶ τοῖς ἐχθροῖς ἐκείνου κοινολογούμενον καὶ οἱ ἔξωθεν νόμοι τιμωροῦσι. καὶ σὺ τοίνυν, εἰ βούλει καὶ ὑπὲρ σεαυτοῦ καὶ ὑπὲρ ἑτέρων λέγειν, τοῦτο δὴ μάλιστα κατόρθωσον, τὸ μηδὲν κοινὸν ἔχειν πρὸς τὸν κοινὸν τῆς οἰκουμένης ἐχθρόν. οὕτω γὰρ ἔσῃ δίκαιος· καὶ δίκαιος ὢν, ἀκουσθήσῃ, τοιαύτην ἔχων* συνήγορον. Ἐν θλίψει ἐπλάτυνάς μοι.

Ἱερεμ. κγ. κγ. — Ἐξοδ. ιδ. ιε. — α. Βασ. α. ιγ. — Ματθ. ιε. κβ.

Οὐκ εἶπε, παρήγαγες τὰς θλίψεις, οὐδὲ, ἀνέστειλες τοὺς πειρασμούς, ἀλλ' ἀφῆκας ἑστάναι,

ςῆναι, καὶ ἐπλάτυνάς μοι. τὸ γὰρ εὐμήχανον τοῦ Θεοῦ καὶ τὸ εὔπορον κἀντεῦθεν μάλιστα δείκνυται, οὐκ ἐν τῷ παρενεγκεῖν τὰς θλίψεις μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς μένουσων αὐτῶν πολλὴν παρέχειν τὴν ῥᾳστώνην. τοῦτο καὶ τοῦ Θεοῦ δείκνυσι τὴν ἰσχὺν, καὶ τοὺς ἐμπίπτοντας φιλοσοφωτέρους ἐργάζεται, ὅταν καὶ εὐρυχωρία ἡ παραμυθουμένη τὴν θλιβομένην
5 ψυχὴν, καὶ ἡ θλίψις μὴ καταλύηται σφίγγουσα ταύτην ῥᾳθυμοῦσαν, καὶ πάσης ἀπαλλάττουσα ὀλιγωρίας. καὶ πῶς, φησιν, ἐν θλίψει γένοιτ᾽ ἂν πλατυσμός; ὡς ἐν τῇ καμίνῳ τῶν τριῶν παίδων, ὡς ἐν τῷ λάκκῳ τῶν λεόντων. οὐ γὰρ ἔσβεσε τὴν φλόγα, καὶ τότε ἐποίησεν αὐτοὺς ἐν εὐρυχωρίᾳ εἶναι· οὐδὲ ἀπέκτεινε τοὺς λέοντας, καὶ τότε τὴν ἰκαῦτα αὐτὸν κατέστησεν ἐν ἀδείᾳ· ἀλλὰ κἀκεῖ τῆς καμίνου σφοδρῶς ἀναπτομένης, καὶ ἐνταῦ-
10 θα τῶν θηρίων παραμενόντων, οἱ δίκαιοι πολλῆς ἀπέλαυον τῆς ῥᾳστώνης. ἔστι δὲ καὶ ἑτέρως εὐρυχωρίαν εἰπεῖν· οἷον ὅταν ὑπὸ τῶν πειρασμῶν ἡ ψυχὴ θλιβομένη τῶν παθῶν ἀπαλλάττηται, καὶ τῶν νοσημάτων τῶν πολλῶν. τότε γὰρ μάλιστα τῆς εὐρυχωρίας ἀπολαύει. πολλοὶ γὰρ ἐν εὐημερίᾳ μένοντες ἔρωτας ἔχουσιν ἀτοπωτάτους, θλίβοντας αὐτῶν τὴν ψυχὴν, καὶ χρημάτων, καὶ σωμάτων, καὶ ἑτέρων τοιούτων ἀτόπων· εἰς θλίψιν δὲ ἐμπεσόντες,
15 πάντων ἐλευθεροῦνται ἐκείνων, καὶ γίνονται ἐν εὐρυχωρίᾳ. καὶ καθάπερ οἱ ἐν πυρετοῖς ὄντες, ἕως μὲν ἀπολαύουσι τῶν ἐπιθυμιῶν τῶν ἀκαίρων, τραπέζης λέγω πληθούσης, καὶ ἀκράτου, καὶ τοιούτων ἑτέρων, μειζόνως στενοχωροῦνται· εἰ δὲ βουληθεῖεν ἑαυτοὺς ὀλίγον θλίψαντες καρτερῆσαι, πολλῆς ἀπολαύουσι τῆς εὐρυχωρίας, καὶ τὸ πνῖγον ἀποθέμενοι καθαρᾷ λοιπὸν ἐντρυφῶσιν ὑγιείᾳ. οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν πραγμάτων συμβαίνει. οὐδὲν γὰρ οὕτω
20 ποιεῖν ἄνεσιν εἴωθεν, ὡς θλίψις, τῶν βιωτικῶν ἀπάγουσα πάντων. πῶς οἴει τοὺς Ἰουδαίους γεγενῆσθαι ἐν θλίψει, καὶ ὅτε ἦσαν ἐν εὐημερίᾳ; ἢ οὐχὶ πυρεττούσης ταῦτα ψυχῆς καὶ ἀλυούσης καὶ ῥιπταζομένης, τὸ λέγειν, Ποίησον ἡμῖν θεοὺς, οἳ προπορεύσονται ἡμῶν. ὁ γὰρ Μωϋσῆς οὗτος, ὃς ἐξήγαγεν ἡμᾶς ἐκ γῆς Αἰγύπτου, οὐκ οἴδαμεν τί γέγονεν αὐτῷ; ἢ οὐχὶ ἐκεῖνα φιλοσοφούσης ψυχῆς καὶ ἀναπνεούσης ἐκ τῶν βιωτικῶν παθῶν τὰ ῥήματα, ὅτε
25 τοσαύτην ἐπεδείξαντο τὴν εὐχὴν θλιβόμενοι, ὡς αὐτὴν ἐπισπάσασθαι τοῦ Θεοῦ τὴν ῥοπήν; αὐτὸς δὲ ὁ προφήτης οὗτος, ὅτε ἦν ἐν ἀνέσει, πῶς ἐθλίβη ὑπὸ τῆς πονηρᾶς ἐπιθυμίας στενοχωρούμενος καὶ σπαρασσόμενος; ὅτε δὲ ἐν θλίψει γέγονεν, ἴστε πῶς γέγονεν ἐν ἀνέσει. οὔτε γὰρ ἥπτετο αὐτοῦ τὸ πῦρ, ἀλλὰ καὶ ἡ φλὸξ ἅπασα κατεσβέσθη. οὐδὲν γὰρ οὕτω ποιεῖ θλίψιν, ὡς τὸ πολιορκεῖσθαι τὴν ψυχὴν ὑπὸ τῶν παθῶν. αἱ μὲν γὰρ ἄλλαι,
30 ἔξωθεν προσπίπτουσιν· αἱ δὲ, ἔνδοθεν φύονται· καὶ αὕτη μάλιστά ἐστιν ἡ πολλὴ θλίψις. κἂν ὁ κόσμος ἡμᾶς λυπῇ, ἡμεῖς δὲ ἑαυτοὺς μὴ λυπῶμεν, οὐδέν ἐστιν ἡμῖν δεινόν. ἄρα ἐν ἡμῖν τὸ θλίβεσθαι, καὶ μὴ θλίβεσθαι. ἵνα δὲ μάθῃς καὶ ἀπὸ τῆς ἀποστολικῆς φωνῆς, πόση ἀπὸ τῆς θλίψεως εὐρυχωρία γίνεται, ἄκουσον αὐτοῦ Παύλου τὸν καρπὸν λέγοντος τῆς θλίψεως· Ἡ δὲ θλίψις ὑπομονὴν κατεργάζεται· ἡ δὲ ὑπομονὴ δοκιμήν· ἡ δὲ δο-
35 κιμὴ ἐλπίδα· ἡ δὲ ἐλπὶς οὐ καταισχύνει. εἶδες εὐρυχωρίαν ἄφατον· εἶδες λιμένα εὐφροσύνης· ὑπομονὴν, φησιν, ἡ θλίψις κατεργάζεται. τί γὰρ ἀνδρὸς καρτερικωτάτου, καὶ πάντα δυναμένου ῥᾳδίως φέρειν, ἀνεκτότερον; τί δὲ δοκίμου γένοιτ᾽ ἂν ἰσχυρότερον; τί δὲ τῆς ἐντεῦθεν τρυφῆς ἴσον; τρεῖς γὰρ ἡμῖν ἡδονὰς ἐντεῦθεν λέγει τικτομένας, τὴν ὑπομονὴν, τὴν δοκιμὴν, καὶ τὴν ἐλπίδα τῶν μελλόντων ἀγαθῶν. περὶ τούτων νῦν φι-
40 λοσοφῶν ὁ προφήτης ἔλεγεν· ἐν θλίψει ἐπλάτυνάς μοι. ἐπειδὴ γὰρ εἶπεν, εἰσήκουσέ μου ὁ Θεὸς, λέγει ἐν ποίῳ τρόπῳ εἰσήκουσεν· οὐκ ἐν χρήμασιν (οὐδὲν γὰρ ἐζήτει τοιοῦτον) οὐχ ἵνα ἐχθρῶν κρατήσῃ (οὐδὲ γὰρ ταῦτα ᾔτει) ἀλλ᾽ ἐν ἀνέσει τῇ ἐν μέσῳ τῆς θλίψεως γινομένῃ. 2 Οἰκτείρησόν με, καὶ εἰσάκουσον τῆς προσευχῆς μου.

Δαν. γ. κδ. καὶ ς. κβ.

Ἐξοδ. λβ.

Ρωμ. ε. γ.

Τί

Τί λέγεις; ἄνω δικαιοσύνης μέμνησαι, ἐνταῦθα οἰκτιρμοῦ καὶ ἐλέους· καὶ πῶς ταῦτα ἀκολουθίαν σχοίη; πολλὴν μὲν οὖν, καὶ σφόδρα τοῖς προτέροις συνημμένην. κἂν γὰρ μυρία κατορθώσωμεν, ἀπὸ οἰκτιρμῶν ἀκουόμεθα καὶ φιλανθρωπίας. κἂν πρὸς αὐτὴν ἀνέλθωμεν τῆς ἀρετῆς τὴν κορυφήν, ἀπὸ ἐλέους σωζόμεθα. ἐντεῦθεν μανθάνομεν ὅτι μετὰ τῆς δικαιοσύνης, χρεία καὶ γνώμης συντετριμμένης. κἂν γὰρ ἁμαρτωλός τις ὢν 5 μετὰ ταπεινοφροσύνης εὔξηται, ὅπερ ἐστὶ μέρος ἀρετῆς, μεγάλα ἀνύσαι δυνήσεται. κἂν δίκαιος ὢν μετὰ ἀλαζονείας προσίῃ, πάντων ἐκπεσεῖται τῶν ἀγαθῶν." ἀμφότερα τὰ ὑποδείγματα ὁ τελώνης καὶ ὁ φαρισαῖος" ἐδίδαξαν. δεῖ τοίνυν καὶ τρόπον εὐχῆς εἰδέναι. τίς δὲ τρόπος τῆς εὐχῆς; μάθε ἀπὸ τοῦ τελώνου· καὶ μὴ αἰσχυνθῇς τοῦτον λαβεῖν διδάσκαλον, τὸν οὕτω τοῦτο κατορθώσαντα, ὡς ἀπὸ ψιλῶν ῥημάτων τὸ πᾶν ἀνύσαι. ἐ- 10 πειδὴ γὰρ ἡ διάνοια αὐτῷ καλῶς παρεσκευασμένη ἦν, ἤρκεσε καὶ ῥῆμα ἓν ἀνοῖξαι αὐτῷ τὸν οὐρανόν. πῶς δὲ ἦν παρεσκευασμένη; ἐταλάνιζεν ἑαυτόν, τὸ στῆθος ἔτυπτεν, οὐδὲ ἀναβλέψαι εἰς τὸν οὐρανὸν ἠνείχετο. ἂν οὕτω καὶ σὺ μέλλῃς εὔχεσθαι, πτερῶν κουφοτέραν ἐργάσῃ τὴν εὐχήν. εἰ γὰρ ὁ ἁμαρτωλὸς δίκαιος γέγονεν ἀπὸ τῆς εὐχῆς, ἐννόησον ὁ δίκαιος ἡλίκος ἔσται, εἰ τοιαύτην προσάγειν μάθοι δέησιν. διὰ δὴ τοῦτο οὐδὲ ἐνταῦ- 15 θα ἁπλῶς ἑαυτὸν τίθησιν, ἀλλὰ τὴν προσευχὴν αὐτοῦ· ἄνω τὴν δικαιοσύνην, ἐνταῦθα τὴν προσευχήν. [λέγων, οἰκτείρησόν με, καὶ εἰσάκουσον τῆς προσευχῆς μου].

Πράξ. ι. δ.

οὕτω καὶ Κορνήλιος ἠκούσθη, ἐπειδὴ ταύτην εἶχε συνήγορον. Αἱ προσευχαί σου, καὶ αἱ ἐλεημοσύναι σου, φησιν, ἀνέβησαν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ· εἰκότως. τὰ γὰρ ἔργα ἐστὶ τὰ ἀκουόμενα, καὶ τὰ κατορθώματα· οὐχ ἁπλῶς δὲ αἱ εὐχαί, ἀλλ' αἱ κατὰ νόμον τοῦ Θεοῦ γινό- 20 μεναι εὐχαί. καὶ τίνες εἰσὶν αὗται; αἱ ταῦτα αἰτοῦσαι, ἃ τῷ Θεῷ πρέπει διδόναι, αἱ μὴ τἀναντία τοῖς αὐτοῦ νόμοις αὐτὸν παρακαλοῦσαι. καὶ τίς οὕτω τολμηρός, φησιν, ὡς τὸν Θεὸν ἀξιοῦν τἀναντία τοῖς αὐτοῦ νόμοις" ποιεῖν; ὁ κατὰ τῶν ἐχθρῶν αὐτὸν παρακαλῶν. τοῦτο

Ματθ. ϛ. ιβ.

γὰρ παρὰ τὸν νόμον τὸν ὑπ' αὐτοῦ κείμενον. αὐτὸς γάρ φησιν, "Ἀφίετε τοῖς ὀφειλέταις ὑμῶν· σὺ δὲ αὐτὸν τὸν" κελεύοντά σοι συγχωρῆσαι, κατὰ τῶν ἐχθρῶν καλεῖς; καὶ τί γέ- 25 νοιτ' ἂν τῆς ἀνοίας ταύτης χεῖρον; ἱκέτου σχῆμα καὶ γνώμην καὶ φρόνημα τὸν εὐχόμενον ἔχειν δεῖ. τί τοίνυν ἕτερον προσωπεῖον σεαυτῷ περιτίθης, τὸ τῆς κατηγορίας; πῶς γὰρ δυνήσῃ τῶν οἰκείων ἁμαρτημάτων λαβεῖν συγγνώμην, ὅταν τῶν τοῖς ἑτέροις πεπλημμελημένων τιμωρὸν τὸν Θεὸν ἀξιοῖς εἶναι; ἔστω τοίνυν ἡ εὐχὴ ἥμερος, γαληνή, χαρίεν ἔχουσα πρόσωπον, ἁπαλόν. τοιαύτη γὰρ ἡ μετὰ πραότητος, καὶ μὴ κατ' ἐχθρῶν γι- 30 νομένη· ὡς ἥγε ἐναντία μεθυούσῃ τινὶ καὶ παραπαιούσῃ ἔοικε γυναικί, συώδει τινὶ καὶ ἀγρείᾳ. διὸ καὶ ἄβατος αὐτῇ ὁ οὐρανός. ἀλλ' οὐχ ἡ μετὰ πραότητος τοιαύτη· ἀλλ' ἔχει τι λιγυρόν, καὶ προσηνές, καὶ βασιλικῶν ἄξιον ἀκοῶν, ἡδὺ καὶ παναρμόνιον καὶ ἐμμελές. διὸ δὴ οὐκ ἐκβάλλεται τοῦ θεάτρου, ἀλλ' ἐστεφανωμένη ἄπεισι. καὶ γὰρ χρυσῆν ἔχει κιθάραν, χρυσῆν τὴν στολήν. διὸ καὶ τέρπει τὸν δικαστήν, καὶ τῷ σχήματι, καὶ τῷ βλέμμα- 35 τι, καὶ τῇ φωνῇ. διὰ ταῦτα οὐδεὶς αὐτὴν ἀπελαύνει τῶν οὐρανίων ἁψίδων. ἅπαν γὰρ ἐκεῖνο τὸ θέατρον ἀνίστησι τῇ εὐφροσύνῃ. αὕτη τῶν οὐρανῶν ἀξία ἡ εὐχή· αὕτη τῶν ἀγγέλων ἡ γλῶττα, ὅταν μηδὲν πικρόν, πᾶν δὲ προσηνὲς φθέγγηται. ὅταν ὑπὲρ τῶν ἀδικούντων καὶ ἐπηρεαζόντων προσέρχηται τὴν ἱκετηρίαν ποιουμένη, τότε καὶ οἱ ἄγγελοι παρεστήκασι μετὰ πολλῆς ἀκούοντες τῆς σιγῆς, καὶ μετὰ τὸ παύσασθαι, κροτοῦντες αὐτήν, ἐπαινοῦν- 40 τες, θαυμάζοντες. τοιαύτην καὶ ἡμεῖς προσαγάγωμεν εὐχήν, καὶ πάντως ἀκουσθησόμεθα. καὶ ὅταν προσίωμεν τῷ Θεῷ, μὴ νομίσωμεν εἶναι θέατρον τοιοῦτον, ἀλλ' ἐκ τῆς οἰκουμένης ἁπάσης, μᾶλλον δὲ καὶ ἐκ τῶν ἄνω δήμων τῶν οὐρανίων συνειλεγμένον, καὶ ἐν

μέσῳ

μέσῳ τὸν βασιλέα καθῆσθαι, βουλόμενον ἡμῶν ἐπακοῦσαι τῆς εὐχῆς· καὶ ἐπίδειξιν τὸ πρᾶγμα ποιησώμεθα. μηδεὶς ἔστω κιθαριστής, μηδὲ λυρῳδὸς οὕτως ἐναγώνιος, μέλλων ἐν σκηναῖς εἰσιέναι, καὶ δεδοικὼς μή τι ἀπηχὲς ἀνακρούσηται, ὡς ἡμεῖς μέλλοντες εἰσιέναι εἰς τὸν τῶν ἀγγέλων θέατρον. πλῆκτρον δὲ ἡμῖν ἔστω ἡ γλῶττα, μηδὲν ἀηδὲς φθεγγομένη,
5 ἀλλ᾽ ἐμμελὲς καὶ πολυαρμόνιον μετὰ διανοίας τῆς προσηκούσης· καὶ προσιόντες τῷ Θεῷ, καὶ παρακαλοῦντες καὶ δεόμενοι, ὑπὲρ τῶν ἐχθρῶν ἀνακρουώμεθα τὴν προσήκουσαν νευράν. οὕτω γὰρ ὑπὲρ ἡμῶν αὐτῶν ἀκουσθησόμεθα. αὕτη ἡ φωνὴ καταισχύνει δαίμονας· αὕτη παρρησίαν ἡμῖν δίδωσιν· αὕτη καταισχύνει τὸν διάβολον, καὶ ἀναχωρεῖν ποιεῖ. οὐ γὰρ οὕτως ἄνθρωπον φρίττει ὁ δαίμων τὸν ἐκβάλλοντα αὐτὸν καὶ ἐλαύνοντα ἐξ ἑτέρου ἀνθρώπου, ὡς ἄνθρω-
10 πον ὀργῆς κρατοῦντα, καὶ θυμοῦ περιγινόμενον· ἐπεὶ καὶ τοῦτο δαίμων ἐστὶ χαλεπός, καὶ τούτους μᾶλλον, ἢ τοὺς δαιμονῶντας ταλανίζειν χρή. τὸ μὲν γὰρ δαιμονᾷν, εἰς γέενναν οὐκ ἐμβάλλει· τὸ δὲ ὀργίζεσθαι καὶ μνησικακεῖν, αὐτῆς ἐκβάλλει τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν. ἂν οὕτω ῥυθμίσωμεν τὴν εὐχήν, δυνησόμεθα μετὰ παρρησίας λέγειν καὶ ἡμεῖς τῷ Θεῷ, εἰσάκουσον τῆς προσευχῆς μου. ὥστε οὐχ ἑαυτὸν ὠφελήσεις μόνον, καὶ προσοδοποιήσεις
15 σου τῇ ἱκετηρίᾳ, ἀλλὰ καὶ τὸν ἀκούοντα Θεὸν εὐφρανεῖς, ἄξιόν τι τῶν ἐπιταγμάτων αὐτοῦ ἀνυτῶν. διὸ καὶ ῥᾳδίως ἐπινεύσει. τοῦτο ἄξιον τῆς υἱοθεσίας ἐκείνης· τοῦτο μάλιστα τὸν χαρακτῆρα ἐκεῖνον δείκνυσι. Γίνεσθε, φησιν, οἰκτίρμονες, ὡς ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς· καὶ πάλιν, Εὔχεσθε ὑπὲρ τῶν ἐπηρεαζόντων ὑμᾶς, ὅπως γένησθε ὅμοιοι τοῦ πατρὸς ὑμῶν τοῦ ἐν οὐρανοῖς. τί τοίνυν ταύτης τῆς εὐχῆς ἴσον; αὕτη οὐκ ἀγγέλοις, οὐ τοῖς ἀρχαγγέλοις,
20 ἀλλ᾽ αὐτῷ τῷ βασιλεῖ ὅμοιον ποιεῖ. ὁ δὲ τῷ βασιλεῖ ὅμοιος γενόμενος κατὰ τὸ ἐγχωροῦν, ἐννόησον ὅσης ἀπολαύσεται τῆς παρρησίας ἐν ταῖς εὐχαῖς.

3 Υἱοὶ ἀνθρώπων, ἕως πότε βαρυκάρδιοι; ἵνα τί ἀγαπᾶτε ματαιότητα, καὶ ζητεῖτε ψεῦδος; Πρὸς τίνας ἀποτείνει τὸν λόγον, καὶ ποιεῖται τὴν ἐπιτίμησιν, καὶ ἐπάγει τὴν συμβουλήν; τίνας υἱοὺς ἀνθρώπων καλεῖ; τοὺς ἐν πονηρίᾳ ζῶντας, τοὺς πρὸς κα-
25 κίαν ἐπιρρεπεῖς. τί δή ποτε; ἡμεῖς γὰρ οὐχ υἱοὶ ἀνθρώπων; τῇ φύσει μὲν ἀνθρώπων υἱοί, τῇ χάριτι δὲ οὐκ ἔτι, ἀλλ᾽ υἱοὶ Θεοῦ. εἰ γοῦν καὶ τὴν εἰκόνα τὴν καὶ ἀρετὴν τὴν πρὸς αὐτὸν διατηρήσαιμεν, ἀκέραιον ἡμῖν ἔσται τὸ δῶρον. τοὺς γὰρ γενομένους υἱοὺς Θεοῦ διὰ τῆς χάριτος, καὶ διὰ τῆς πολιτείας ταύτην δεῖ χαρακτηρίζειν τὴν εἰκόνα. ὅτι δὲ τοὺς βιωτικωτέρους καὶ πρὸς κακίαν ῥέποντας, υἱοὺς ἀνθρώπων καλεῖ, ἄκουσον. Ἰδόντες δὲ
30 οἱ υἱοὶ τοῦ Θεοῦ τὰς θυγατέρας τῶν ἀνθρώπων. καὶ μὴν τὸ ἐναντίον, φησίν, εἴρηκας. οὐδαμῶς. υἱοὺς γὰρ Θεοῦ ἐνταῦθα ἐκάλεσε, τοὺς πρὸ τούτου ἐξ ἐναρέτων ὄντας ἀνδρῶν, καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ τιμῆς ἀπολελαυκότας· εἶτα μεταβαλλομένους, καὶ γεγονότας χείρους, καὶ προδεδωκότας αὐτῶν τὴν τιμήν. ὥστε γὰρ αὐξῆσαι αὐτῶν τὴν κατηγορίαν, ἀνεμνήσθη αὐτῶν τῆς τιμῆς, μεγίστου εἰς ἐγκλήματος ὑπόθεσιν δεικνὺς ὄν, τὸ τοιούτους
35 ὄντας καὶ ἐκ τοιούτων πρὸς τοιαύτην κατενεχθῆναι κακίαν. καὶ πάλιν ὁ Θεός· Ἐγὼ εἶπα, θεοί ἐστε, καὶ υἱοὶ ὑψίστου πάντες· ὑμεῖς δὲ ὡς ἄνθρωποι ἀποθνήσκετε. καὶ θέα τοῦ προφήτου τὴν σύνεσιν. δείξας * πρότερον τοῦ Θεοῦ τὴν ἰσχύν, καὶ τὸ εὔπορον, καὶ τὸ εὐμήχανον, καὶ τὸ χρηστόν, καὶ τὸ φιλάνθρωπον, ὅτι ἐν θλίψει πλατύνει, ὅτι ἐλεῶν ἐπινεύει· εἶτα ἐννοῶν τὴν κεχυμένην ἐν ἀνθρώποις κακίαν, καὶ τῆς ἀσεβείας τὴν τυραννίδα, καθάπερ
40 ἀποπνιγόμενος ἀπὸ τῆς ἀθυμίας, τρέπει τὸν λόγον πρὸς τοὺς ἐν πονηρίᾳ ζῶντας, μονονουχὶ λέγων· ὅτι τοιοῦτον ἔχοντες Θεόν, οὕτω χρηστόν, οὕτω φιλάνθρωπον, οὕτω δυνατόν, πῶς πρὸς ἀσέβειαν ἐξεκλίνατε; καὶ ὅρα τὴν παραίνεσιν, πόσης μετὰ τοῦ θυμοῦ γέμει καὶ τῆς προσηνείας, πόσης τῆς φιλοσοφίας. τί γάρ, φησιν; υἱοὶ ἀνθρώπων, ἕως πότε βαρυκάρδιοι; ἐνταῦθα

Λυκ. ς. λς.

Ματθ. ε. μς.

Γεν. ς. β.

Ψαλ. πα. ς.

ταῦτα γὰρ σφόδρα ἐστὶ καταπτωμένου καὶ ἀπὸ τοῦ χρόνου. εἰ γὰρ τὸ ἐξ ἀρχῆς μὴ συνιδεῖν τοῦ Θεοῦ τὴν εὐεργεσίαν, ἔγκλημα· ποίαν ἕξει συγγνώμην, τὸ μέχρι τοσούτου πρὸς τὴν ἀλήθειαν τυφλώττειν; τί δέ ἐστι βαρυκάρδιοι; παχυκάρδιοι, σαρκικοὶ, τῇ γῇ προσηλωμένοι, κακίαν διώκοντες, πονηρίαν μετιόντες, ταῖς ἡδυπαθείαις κατασπώμενοι. τοιοῦτος γὰρ ὁ σαρκικὸς ἄνθρωπος. καὶ διαβάλλων αὐτῶν τὸν βίον, δείκνυσι τὴν πηγὴν τῆς ἀσεβείας, δηλῶν ὅτι τοῦτο μάλιστά ἐστι τὸ πρὸς τὰ δόγματα αὐτοῖς ἐμποδίζον τὰ ὑψηλά. οὐδὲν γὰρ οὕτω βαρεῖαν καρδίαν ποιεῖ, ὡς ἐπιθυμία πονηρὰ, καὶ ἡ πρὸς τὰ βιωτικὰ συμπάθεια, καὶ τὸ προσηλῶσθαι τῇ γῇ. τὸν τοιαύτην οὐκ ἄν τις ἁμάρτοι πηλίνην καρδίαν προσειπών. διὸ καὶ βαρεῖαν αὐτὴν ἐκάλεσε· καὶ τῶν κακῶν αἴτιον τοῦτο ἐφησ[illegible]ναι, ὅτι ἡνιόχου τάξιν ἐπέχουσα, οὐ μόνον οὐ κατέχει τῶν ἵππων, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ καταφέρεται συρομένη· καὶ δέον πτεροῦν τὴν σάρκα, καὶ μετάρσιον ἐργάζεσθαι, καὶ πρὸς τὸν οὐρανὸν ἀνάγειν, ἡ δὲ συγκαθέλκεται τῷ βαρυτάτῳ τῶν νοσημάτων φορτίῳ. ὅταν οὖν ὁ ἡνίοχος τοιοῦτος ᾖ, ἢ ὁ κυβερνήτης, ποία σωτηρίας ἐλπίς; ὥσπερ ὅταν λέγῃ, Εἰ τὸ φῶς τὸ ἐν σοὶ σκότος ἐστὶ, τὸ σκότος πόσον; ὅταν ὁ κυβερνήτης μεθύῃ, καὶ τῶν κυμάτων καὶ τῶν πνευμάτων τὸ ἄτακτον μιμῆται, πῶς σωθήσεται ἡ ναῦς; τί οὖν δύναται κούφην τὴν ψυχὴν ποιεῖν; βίος θαυμαστὸς, τὸ πρὸς μηδὲν τῶν ἐνταῦθα κεχηνέναι, μηδὲ τοῖς ποσὶν αὐτοῦ προσδεσμεῖν τὰ κάτω φερόμενά τε καὶ φέροντα. τῶν μὲν γὰρ σωμάτων τὰ μὲν κάτω φέρεσθαι εἴωθεν, οἷον λίθοι, καὶ ξύλα, καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα· τὰ δὲ ἄνω, οἷον πῦρ, καὶ πνεῦμα, καὶ πτερῶν φύσις κούφων. ἂν οὖν τι τῶν κάτω φερόντων τῷ κούφῳ προσδήσῃς, οὐδὲν τῶν πτερῶν ὄφελος, οὐδὲ τοῦ πνεύματος, τοῦ βάρους ὑπερβαίνοντος τὴν συμμετρίαν, καὶ νικῶντος καὶ περιγινομένου. οὕτω καὶ πόδας ἂν ἔχῃ τις βεβαρημένους, ἢ χυμοῦ πονηροῦ ἐπισρέοντος, ἢ ἑτέρου τινὸς νοσήματος, οὐδὲν ὄφελος αὐτῷ τοῦ λοιποῦ σώματος ὄντος κούφου. εἰ δὲ ἐπὶ σωμάτων τοῦτο, πολλῷ μᾶλλον ἐπὶ καρδίας. μὴ τοίνυν ποιῶμεν αὐτὴν βαρεῖαν, ἵνα μὴ κατὰ τὰ πλοῖα τὰ πολλὴν ἔχοντα τὴν ψάμμον καταποντίζηται. ἐν ἡμῖν γὰρ τοῦτο. οὐ γὰρ τῇ φύσει τοιαύτη ἐστὶν, ἀλλὰ τῇ φύσει γέγονε κούφη καὶ ἀνωφερὴς, ἡμεῖς δὲ αὐτὴν παρὰ φύσιν βαρεῖαν ποιοῦμεν. διὸ καὶ ὁ προφήτης ἐγκαλεῖ. εἰ δὲ φυσικὸν ἦν, οὐκ ἂν ἐνεκάλεσεν. ὥσπερ οὖν κατὰ φύσιν ἡμῖν τὸ βαδίζειν, ἂν δὲ βαρῶμεν τὰ γόνατα, παρὰ φύσιν γίνεται τὸ πρᾶγμα, πεπεδημένων ἡμῶν· οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν ποδῶν τῆς διανοίας, λέγω δὴ τῶν λογισμῶν, συμβαίνειν εἴωθεν.

Ματθ. ϛ. κγ.

Ἵνα τί ἀγαπᾶτε ματαιότητα, καὶ ζητεῖτε ψεῦδος;

Ἐνταῦθα καὶ τὰ εἰδωλικά μοι δοκεῖ λέγειν, καὶ τὸν ἐν πονηρίᾳ βίον. μάταιον γὰρ ἐκεῖνο λέγεται τὸ κενὸν, ὅταν ὄνομα μὲν ᾖ, πρᾶγμα δὲ μὴ ᾖ. οὕτω παρὰ τοῖς Ἕλλησιν ὀνόματα μὲν θεῶν πολλὰ, πράγματα δὲ οὐδαμοῦ. καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ὁμοίως· ὄνομα πλούτου, πρᾶγμα δὲ οὐδαμοῦ· καὶ ὄνομα δόξης, πρᾶγμα δὲ οὐδαμοῦ· ὄνομα δυναστείας, καὶ μένει ψιλὸν τὸ ὄνομα. τίς οὖν οὕτως ἀνόητος, ὡς ὀνόματα ζητεῖν πραγμάτων ἔρημα, καὶ τὰ διάκενα διώκειν, ἃ φεύγειν δεῖ; ἢ οὐ τοιαῦται καὶ αἱ ἡδοναὶ τοῦ βίου, καὶ αἱ εὐπραγίαι; οὐ πάντα ψεύδεται καὶ ἀπατᾷ; κἂν δόξαν εἴπῃς, κἂν πλοῦτον, κἂν δυναστείαν, πάντα ματαιότης. διὸ καὶ ὁ ἐκκλησιαστὴς ἔλεγε, Ματαιότης ματαιοτήτων· τὰ πάντα ματαιότης. διὰ δὴ ταῦτα ὀδύρεται ὁ προφήτης, τοσαύτην ἀλογίαν ὁρῶν ἐν τῷ βίῳ. ὥσπερ γὰρ ἂν εἴ τις ἰδών τινα φεύγοντα φῶς, διώκοντα δὲ σκότος, λέγῃ· ἵνα τί τοῦτο ποιεῖς τὸ παράλογον; οὕτω καὶ αὐτός· ἵνα τί ἀγαπᾶτε ματαιότητα, καὶ ζητεῖτε ψεῦδος;

Ἐκκλησ. α. β.

4 Καὶ γνῶτε ὅτι ἐθαυμάστωσε Κύριος τὸν ὅσιον αὐτοῦ. Ἕτερος ἑρμηνευτής φησιν, Ἀλλὰ γνῶτε ὅτι ἐθαυμάστωσεν.

Εἶδες σοφίαν προφήτου, πόθεν αὐτοὺς ἀνάγει πρὸς τὴν θεογνωσίαν; ἀπὸ σαφεστάτου

στάτου μέρους τινὸς καὶ τόπου γνωριμωτέρου, ἑαυτὸν εἰς μέσον παραγαγὼν, ἐγὼ δοῦλός εἰ-
μί, φησι, τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀληθοῦς· ἀπ' ἐμοῦ τοίνυν μάθετε αὐτοῦ τὴν δύναμιν, τὴν ἰσχὺν,
τὴν κηδεμονίαν. οὐ μικρὸν γὰρ τοῦτο κεφάλαιον εἰς θεογνωσίαν ἄγον. ποιεῖ μὲν γὰρ τοῦτο
φανερὸν καὶ ἀπὸ τῶν κτισμάτων ὁ προφήτης, ὅταν περὶ τῆς προνοίας αὐτοῦ διαλέγη-
5 ται, ἐπὶ τὸν ἥλιον δὲ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν καὶ τὸν ἀέρα φερόμενος, καὶ ἀπὸ τῆς ἐν τοῖς ὁρω-
μένοις εὐταξίας τὸν δημιουργὸν ἀνακηρύττων· κινεῖ δὲ καὶ τὸν ἀπὸ τῶν δούλων αὐτοῦ λόγον, καὶ
τῶν ἀπ' αὐτοῦ συμβαινόντων· ὃ δὴ καὶ ἐπὶ τοῦ Ἀβραὰμ γέγονεν. ἔλεγον γὰρ αὐτῷ, Οἴ- Γεν. κγ. ϛ.
δαμεν ὅτι ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ἡμῖν ἥκεις βασιλεύς. πόθεν οἴδατε; ἀπὸ τῆς νίκης, ἀπὸ τῶν τρο-
παίων, ἀπὸ τῶν πολέμων. τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν Ἰουδαίων συνέβη. τὰ γὰρ θαύματα τὰ ὑ-
10 πὲρ αὐτῶν γινόμενα, πᾶσαν τὴν γῆν εἰς φόβον ἐνέβαλεν· ὅπερ καὶ ἡ πόρνη τότε ἡ ἱερι-
χουντία ἔλεγεν· Ὅτι ἐπέπεσεν ἐφ' ἡμᾶς ὁ φόβος ὑμῶν καὶ ὁ τρόμος. μία τοίνυν ὁδὸς ἡ διὰ Ἰησοῦ Ναυῆ. β. θ.
τῶν κτισμάτων· ἑτέρα καὶ σαφεστέρα, ἡ διὰ τῶν δούλων· δὲ ταύτην ἄνωθεν ὁ Θεὸς κατέ-
σπειρε καθ' ἑκάστην γενεάν. τοὺς γοῦν Αἰγυπτίους ἐπαίδευσεν ἀπὸ τοῦ Ἀβραὰμ, τοὺς
Πέρσας ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ· πάλιν τοὺς Ἰσμαηλίτας ἀπὸ τῶν ἐκγόνων, καὶ ἑτέρους μυρίους· δὲ
15 διὰ τοῦ Ἰακὼβ ἑτέρους, τοὺς ἐν τῇ μέσῃ τῶν ποταμῶν. εἶδες ἅπασαν τὴν οἰκουμένην
παιδευομένην, εἴπερ ἤθελον, ἀπὸ τῶν ἁγίων. καὶ πρὸ τούτων δὲ ὁ κατακλυσμὸς, ἡ τῶν
γλωσσῶν διάχυσις, ἱκανὰ διαναστῆσαι αὐτῶν τὴν διάνοιαν. ἵνα γὰρ μὴ διὰ τὸν χρό-
νον εἰς λήθην ἐμπέσῃ τὸ συμβὰν, ὁ τόπος λαμβάνει τὴν προσηγορίαν, καὶ Βαβυλὼν
ἐντεῦθεν λέγεται, ἀπὸ τῆς συγχύσεως τῶν γλωττῶν· ἵνα ὁ ἀκροατὴς ἀπὸ τῆς προσηγο-
20 ρίας ὁδηγούμενος, ἐπὶ τὴν ἀρχὴν ἔλθῃ τῶν συμβάντων, καὶ μάθῃ τοῦ Θεοῦ τὴν
ἰσχύν. οὕτω δὲ καὶ τὴν δύσιν οἰκοῦντες πάντες πάντα ἐμάνθανον, κατ' ἐμπορίαν Αἰ-
γυπτίοις συγγινόμενοι. ἄλλως δὲ, ἐν ἀρχαῖς δὲ ἐν προοιμίοις οὐδὲ πολλὰ ἔθνη κατὰ τὸ
μέρος ἐκεῖνο ἦν· ἀλλ' ἡ πολυανθρωπία καὶ ἡ πολυοχλία ἐν τοῖς μέρεσι τοῖς κατὰ τὴν
ἀνατολὴν συνειστήκει. καὶ γὰρ ὁ Ἀδὰμ ἐκεῖθεν ἐξῆλθε, καὶ τὰ γένη τοῦ Νῶε ἐκεῖ διέτρι-
25 βε, καὶ μετὰ τὸν πύργον ἐκεῖ ἦσαν, καὶ ἀνεστρέφοντο ἐπὶ τὸ πλεῖον κατὰ ἀνατολάς. ἀλλ' ὅμως
καθ' ἑκάστην γενεὰν διδασκάλους αὐτοῖς κατέστησεν ὁ Θεὸς, τὸν Νῶε, τὸν Ἀβραὰμ, τὸν Ἰσα-
ὰκ, τὸν Ἰακὼβ, τὸν Μελχισεδέκ. διὸ καὶ ὁ προφήτης οὗτος ἀπὸ τῶν εἰς τοὺς ἁγίους γινο-
μένων ἀνάγει τοὺς ἐν πονηρίᾳ ζῶντας, λέγων· γνῶτε ὅτι ἐθαυμάστωσε Κύριος τὸν ὅσιον αὐ-
Ἄλλ. τοῦ. τί ἐστιν ἐθαυμάστωσε; θαυμαστὸν ἐποίησεν, * ἐπίσημον, λαμπρὸν, περιφανῆ τὸν ἀνα-
30 κείμενον αὐτῷ. ἀπὸ τοῦ δούλου τοίνυν καὶ τῶν εἰς αὐτὸν συμβαινόντων μάθετε τοῦ δεσπό-
του τὴν δύναμιν. οὐκ εἶπε, δέδωκεν ἀγαθὸν μόνον, ἀλλ' ἐθαυμάστωσε, δηλῶν ὅτι δέ-
δωκε μετὰ πολλοῦ τοῦ θαύματος, μετὰ πολλῆς τῆς παραδοξοποιίας. οὕτω δὲ ἐπὶ τοῦ Ἀβρα-
ὰμ γέγονεν. οὐ γὰρ μόνον τὴν γυναῖκα ἔδωκεν ἀνέπαφον, ἀλλὰ καὶ θαυμαστὸν αὐτὸν πα-
ρεσκεύασεν· ὡς μὴ μόνον ἐν τῷ μὴ παθεῖν τι δεινὸν εἶναι αὐτῷ τὴν δωρεὰν, ἀλλὰ δὲ ἐν τῷ
35 λαμπρὸν γενέσθαι κατὰ τὴν Αἴγυπτον. τὸ μὲν γὰρ διὰ τὴν αὐτοῦ δικαιοσύνην ἐγένετο, τὸ μη-
δὲν ἀηδὲς παθεῖν· τὸ δὲ διὰ τὴν ἐκείνων ὠφέλειαν, τὸ μετὰ παραδοξοποιίας ἐκεῖθεν ἐπα-
νελθεῖν. τοῦτο ἐπὶ τῶν τριῶν παίδων, τοῦτο ἐπὶ τῶν λεόντων συνέβη, τοῦτο ἐπὶ τοῦ κήτους· καὶ
πανταχοῦ μετὰ θαύματος σώζει, οὐχ ἁπλῶς, ἀλλὰ τὸν ὅσιον. εἶδες πῶς, μετὰ τῆς θε-
ογνωσίας, καὶ βίου ἀκριβοῦς παραίνεσιν ποιεῖται, παιδεύων μὴ μόνον ἐν τῇ χρηστότητι τοῦ
40 Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ τῶν οἰκείων ἔργων ἀρετῇ τὰς ἐλπίδας ἔχειν τῆς σωτηρίας.

Κύριος εἰσακούσεταί μου ἐν τῷ κεκραγέναι με πρὸς αὐτόν.

Εἰπὼν ὅτι ἐθαυμάστωσεν, οὐχ ἵσταται μέχρι τούτων, ἀλλὰ καὶ ἕτερον εὐημερίας εἶδος
λέγει. ποῖον δὴ τοῦτο; τὸ διηνεκῶς ἔχειν τὸν Θεὸν σύμμαχον καὶ βοηθὸν, καὶ πανταχοῦ

παραστάμενον. οὐ γὰρ ἅπαξ τοῦτο ποιεῖ καὶ δὶς καὶ τρίς, ἀλλὰ διηνεκῶς, φησιν, ἐὰν αὐτὸν κα-
λῶμεν. καὶ ὅρα πάλιν κἀνταῦθα τὸ τάχος. ὥσπερ γὰρ ἄνω ἔλεγεν, ἐν τῷ ἐπικαλεῖ-
σθαί με, εἰσήκουσέ μου τῆς δικαιοσύνης· οὕτω δὲ ἐνταῦθα, ἐν τῷ κεκραγέναι με πρὸς
αὐτόν. πῶς οὖν οὐκ ἀκούονται πολλοί, φησι; διὰ τὸ ἀσύμφορα αἰτεῖν. ἐνταῦθα γὰρ
τὸ μὴ ἀκουσθῆναι βέλτιον. ὥστε κἂν ἀκουώμεθα, μὴ διὰ τοῦτο χαίρωμεν· ἀλλὰ καὶ ὅταν 5
μὴ ἀκουώμεθα, καὶ διὰ τοῦτο δοξάζωμεν. ἢ γὰρ ἀσύμφορα αἰτοῦντες οὐκ ἀκουόμεθα,
καὶ τῷ μὴ λαβεῖν κερδαίνομεν· ἢ ῥαθύμως αἰτοῦμεν, καὶ τῇ μελλήσει τῆς δόσεως τὴν προσ-
Ματθ. ζ. ια. — εδρίαν ἡμῖν ὁ Θεὸς σοφίζεται. καὶ τοῦτο δὲ οὐ μικρὸν κέρδος. Εἰ γὰρ ὑμεῖς, φησιν, οἴδατε
δόματα ἀγαθὰ διδόναι τοῖς τέκνοις ὑμῶν, πολλῷ μᾶλλον ὁ Θεὸς ἡμῶν, ἐπιστάμενος τὸ
β. Κορ. ιβ. η. — δοῦναι, καὶ τὸ πότε δοῦναι, καὶ τὸ τί δοῦναι. ἐπεὶ καὶ Παῦλος ᾔτησε, καὶ οὐκ ἔλαβεν (ἀσυμ- 10
Δευτ. γ. κϛ. — φόρως γὰρ ᾔτει) καὶ Μωϋσῆς, καὶ οὐδὲ ἐκείνῳ ἐπένευσεν ὁ Θεός. μὴ τοίνυν ἀποστῶμεν ὅ-
ταν μὴ ἀκουώμεθα, μηδὲ ἀλύωμεν καὶ ναρκῶμεν, ἀλλ' ἐπιμένωμεν. πάντα γὰρ συμ-
φερόντως ὁ Θεὸς ἐργάζεται. 5 Ὀργίζεσθε, καὶ μὴ ἁμαρτάνετε. ἃ λέγετε ἐν ταῖς
καρδίαις ὑμῶν, ἐπὶ ταῖς κοίταις ὑμῶν κατανύγητε.

Ὅπερ ἔμπροσθεν εἶπον, τοῦτο καὶ νῦν λέγω. ἐπειδὴ γὰρ πρὸς θεογνωσίαν αὐτοὺς μέλ- 15
λει χειραγωγεῖν, ἀπαλλάττει τὴν ψυχὴν τῶν νοσημάτων. οἶδε γάρ, * ὅτι βίος διε-
φθαρμένος, κώλυμα τῆς τῶν ὑψηλῶν δογμάτων ἀκριβείας γίνεται. ὅπερ οὖν καὶ Παῦλος
α. Κορ. γ. α. — αἰνιττόμενος ἔλεγεν· Οὐκ ἠδυνήθην ὑμῖν λαλῆσαι ὡς πνευματικοῖς, ἀλλ' ὡς σαρκικοῖς,
Εβρ. ε. ια. — ὡς νηπίοις ἐν Χριστῷ· γάλα ὑμᾶς ἐπότισα, οὐ βρῶμα. καὶ πάλιν· Περὶ οὗ πο-
Ησ. νη. β. — λὺς ἡμῖν ὁ λόγος καὶ δυσερμήνευτος, ἐπεὶ νωθροί ἐστε τὴν ἀκοήν. καὶ ὁ Ἡσαΐας, Γνῶναί 20
μου τὰς ὁδοὺς ἐπιθυμοῦσιν, ὡς λαὸς δικαιοσύνην πεποιηκὼς καὶ κρίσιν Θεοῦ μὴ ἐγκα-
Ωσ. ι. ιβ. — ταλελοιπώς. καὶ Ὡσηέ· Σπείρατε ἑαυτοῖς εἰς δικαιοσύνην, φωτίσατε φῶς γνώσε-
Ιω. γ. κ. — ως. καὶ ὁ Χριστός· Πᾶς ὁ φαῦλα πράσσων, μισεῖ τὸ φῶς, καὶ οὐκ ἔρχεται πρὸς τὸ φῶς.
Ιω. ε. μδ. — καὶ πάλιν· Πῶς δύνασθε πιστεύειν δόξαν παρὰ ἀλλήλων λαμβάνοντες, καὶ τὴν δόξαν τὴν
Ιω. θ. κβ. — παρὰ τοῦ μόνου Θεοῦ οὐ ζητοῦντες. καὶ πάλιν· Ταῦτα εἶπον οἱ γονεῖς αὐτοῦ, ὅτι ἐφοβοῦν- 25
Ιω. ιβ. μβ. — το τοὺς Ἰουδαίους, ἵνα μὴ ἀποσυνάγωγοι γένωνται. καὶ πάλιν· Πολλοὶ δὲ ἐπίστευσαν εἰς
αὐτόν, καὶ διὰ τοὺς Φαρισαίους οὐχ ὡμολόγουν. καὶ πανταχοῦ ἴδοι τις ἂν τὸν διεφθαρμέ-
νον βίον πρὸς δογμάτων ἀκρίβειαν ἐμπόδιον γινόμενον. ὥσπερ γὰρ λήμη τῇ τῶν ὀφθαλ-
μῶν διειδεῖ κόρῃ προσιζάνουσα ἐπισκοτεῖ καὶ θολοῖ τὸ φωτίζον· οὕτω δὴ καὶ λογισμὸς ὑπὸ
πονηρίας κατειλημμένος. διὸ καὶ ὁ προφήτης τοῦτο εἰδώς, λέγει· ὀργίζεσθε, καὶ μὴ ἁ- 30
μαρτάνετε. οὐ γὰρ τὴν ὀργὴν ἀναιρεῖ (χρησίμη γάρ) οὐδὲ τὸν θυμὸν ἐκκόπτει (καὶ γὰρ ὠ-
φέλιμος κατὰ τῶν ἀδικούντων γινόμενος καὶ κατὰ τῶν ῥαθύμων) ἀλλὰ διὰ τὴν ἄδικον ὀρ-
γήν, τὸν ἄλογον θυμόν. καὶ καθάπερ ὁ Μωϋσῆς εἰς τὸν ἠθικὸν ἐμπεσὼν λόγον, ἀπὸ τού-
του πρῶτον τῆς νομοθεσίας τὴν ἀρχὴν ποιεῖται, λέγων, οὐ φονεύσεις, οὕτω δὴ καὶ οὗτος· ἀλ-
λὰ πλέον οὗτος, ὅσῳ καὶ μᾶλλον τὰ τῆς εὐσεβείας γνωριμώτερα ἦν. ὁ μὲν γὰρ τὸν φόνον 35
ἐκκόπτει· οὗτος δὲ καὶ τὴν μητέρα τοῦ φόνου, τὴν ὀργήν, καὶ τὴν ῥίζαν, καὶ τὴν πηγήν. διὸ καὶ ὁ
Ματθ. ε. κβ. — Χριστὸς καταστέλλων τὴν ὀργήν, ἔλεγεν· Ὁ ὀργιζόμενος τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ εἰκῆ, ἔνο-
χος ἔσται εἰς τὴν γέενναν τοῦ πυρός. εἶδες πανταχοῦ μέτρα· ὀργίζεσθε καὶ μὴ ἁμαρτά-
Πραξ. ιγ. — νετε· ὁ ὀργιζόμενος εἰκῆ. ἔστι γὰρ καὶ δικαίως ὀργίζεσθαι. ἐπεὶ καὶ Παῦλος ὠργίσθη τῷ
Πραξ. ε. — Ἐλύμᾳ, καὶ Πέτρος τῇ Σαπφείρᾳ. ἀλλ' οὐκ ἂν εἴποιμι τοῦτο ὀργὴν ἁπλῶς, ἀλλὰ φι- 40
λοσοφίαν, καὶ κηδεμονίαν, καὶ οἰκονομίαν. ὀργίζεται καὶ πατὴρ υἱῷ, ἀλλὰ κηδόμενος. ἐκεῖ-
νός ἐστιν ὁ ὀργιζόμενος εἰκῆ, ὁ ἑαυτὸν ἐκδικῶν· ὁ δὲ τὰ ἑτέρων διορθῶν, οὗτος πάντων ἐστὶν ἡ-
μερώτερος. ἐπεὶ καὶ ὁ Θεός, ἐπὰν λέγηται ὀργίζεσθαι, οὐχ ἑαυτῷ ἀμύνων ὀργίζεται,
ἀλλ'

ἀλλ' ἡμᾶς διορθούμενος. τοῦτον τοίνυν καὶ ἡμεῖς μιμώμεθα. τὸ μὲν γὰρ οὕτως ἐπεξιέναι,
θεῖον· τὸ δὲ ἑτέρως, ἀνθρώπινον. ἀλλ' ὁ Θεὸς οὐ ταύτῃ ἡμῶν διέστηκε μόνον, ἢ δικαίως ὀρ-
γίζεται, ἀλλ' ὅτι οὐδὲ πάθος περὶ Θεόν ἐστιν ἡ ὀργή. μὴ τοίνυν μηδὲ ἡμεῖς ὀργιζώμεθα
εἰκῆ. καὶ γὰρ διὰ τοῦτο ἐνετέθη ἡμῖν ἡ ὀργή, οὐχ ἵνα καὶ ἡμεῖς ἁμαρτάνωμεν, ἀλλ' ἵνα ἑτέ-
5 ρους ἁμαρτάνοντας κωλύωμεν· οὐχ ἵνα πάθος καὶ νόσημα γένηται, ἀλλ' ἵνα παθῶν φάρ-
μακον. ἐννόησον τοίνυν κακίας ὑπερβολὴν, ὅταν τὸ φάρμακον δηλητήριον γίνηται,
ὅταν δι' οὗ τὰ ἑτέρων τραύματα διορθοῦν χρὴ, διὰ τούτου τραύματα ἐργαζώμεθα· ὥσ-
περ ἂν εἴ τις σίδηρον λαβὼν, ἵνα τὰς ἑτέρων σηπεδόνας ἐκκόπτῃ, ἑαυτὸν εἰκῆ κατακό-
πτῃ, πανταχῇ τοῦ σώματος ἕλκη ποιῶν· ἢ κυβερνήτης ὢν διὰ τῶν οἰάκων κα-
10 ταδύῃ τὸ σκάφος, δι' ὧν τῶν ἀτάκτων πνευμάτων τὴν ῥύμην ἐκκόπτειν ἔδει. τοιοῦτόν
τι καὶ ἡ ὀργή ἐστιν, ὄργανον χρήσιμον, ἵνα τὸ ὑπνηλὸν ὑμῶν διεγείρῃ· ἵνα τόνον ἐντιθῇ τῇ ψυ-
χῇ· ἵνα σφοδροτέρους ἐργάζηται πρὸς τὰς ὑπὲρ τῶν ἀδικουμένων ἀγανακτήσεις· ἵνα
πικροὺς ποιῇ τοῖς ἐπιβούλοις. διὰ δὴ τοῦτό φησιν, ὀργίζεσθε, καὶ μὴ ἁμαρτάνετε. εἰ δὲ
μὴ ἦν δυνατὸν τοῦτο, οὐκ ἂν ἐπέταξε. τὰ γὰρ ἀδύνατα οὐδεὶς ἐπιτάττει. εἰσάγων
15 τοίνυν νόμον ἀποστολικὸν, καὶ φιλοσοφίαν εὐαγγελικὴν, καὶ τὰ αὐτὰ εἰπὼν ἅπερ καὶ ὁ Χριστὸς,
ἑτέραν προστίθησι παραίνεσιν οὕτω λέγων·

Ἃ λέγετε ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν, ἐπὶ ταῖς κοίταις ὑμῶν κατανύγητε.

Τί ἐστι τὸ εἰρημένον; δοκεῖ γὰρ ἀσαφὲς εἶναι. ἐν τῷ καιρῷ τῷ μετὰ τὰ δεῖπνά,
φησιν, ἡνίκα ἂν πρὸς ὕπνον ἀπίητε, ἡνίκα ἂν μέλλητε κατακλίνεσθαι, καὶ μηδενὸς
20 παρόντος πολλὴ ἡ ἡσυχία, βαθεῖα ἡ γαλήνη μηδενὸς διενοχλοῦντος, τὸ δικαστήριον ἔγειρον
τοῦ συνειδότος, εὐθύνας * ἀπαίτησον αὐτό· καὶ ἃ μεθ' ἡμέραν ἐβουλεύσω πονηρὰ, ἢ δόλους
ῥάπτων, ἢ τὸν πλησίον ὑποσκελίζων, ἢ ἐπιθυμίας δεχόμενος διεφθαρμένας, ταῦτα ἐν
τῷ καιρῷ τῆς ἡσυχίας ἐκείνης εἰς μέσον ἀγαγὼν, καὶ τὸ συνειδὸς ἐπιστήσας τοῖς ἀτόποις
τούτοις λογισμοῖς, κατάξαινε αὐτοὺς, καὶ δίκην ἀπαίτει· κατάτεινε τὴν ἁμαρτοῦσαν διά-
25 νοιαν. τοῦτο γάρ ἐστι τὸ, κατανύγητε· ἀντὶ τοῦ νύξατε, κεντήσατε. ἅπερ εἴπατε ἐν
ταῖς καρδίαις ὑμῶν μεθ' ἡμέραν, τουτέστιν, ἃ ἐλογίσασθε πονηρὰ βουλεύματα, ταῦτα ἐν
ταῖς κοίταις ὑμῶν, ἐν τῷ καιρῷ τῆς ἡσυχίας ἐκείνης κολάσατε, τιμωρήσασθε. ὅταν μή-
τε φίλος ἐνοχλῇ, μήτε οἰκέτης παροξύνῃ, μήτε πραγμάτων ὄχλος ἐπείγῃ, τότε τῶν
μεθ' ἡμέραν βεβιωμένων ποιεῖσθε λόγον. καὶ διὰ τί μὴ εἶπε ῥημάτων καὶ ἔργων, ἀλλ' ἐν-
30 θυμημάτων πονηρῶν; ἐκ περιουσίας τοῦτο παιδεύων. εἰ γὰρ τὰ πονηρὰ βουλεύματα
δεῖ κολάζειν, ὥστε μὴ εἰς ἔργον ἐξιέναι· πολλῷ μᾶλλον ὑπὲρ τῶν ἔργων καὶ τῶν ῥημάτων
ἐπιστύφειν δεῖ τὴν ψυχήν. τοῦτο καθ' ἑκάστην γινέσθω τὴν ἡμέραν· καὶ μὴ πρότερον
καθυπνώσῃς ἄνθρωπε, ἕως ἂν ἀναλογίσῃ τὰ μεθ' ἡμέραν σοι πεπλημμελημένα· καὶ πάν-
τως ὀκνηρότερος ἔσῃ τῇ ἐπιούσῃ πρὸς τὸ τοῖς αὐτοῖς ἐπιχειρῆσαι. καὶ ὅπερ ἐπὶ τῶν ἀρ-
35 γυρίων ποιεῖς, καὶ οὐκ ἀνέχῃ δύο παρελθεῖν ἡμέρας, καὶ μὴ θεῖναι πρὸς τὸν οἰκέτην λόγον,
ὥστε μὴ σύγχυσιν γενέσθαι τῇ λήθῃ· τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν πράξεων ποίει καθ' ἑκάστην ἡμέραν.
ἐν ἑσπέρᾳ λογοθέσιον ἀπαίτει τὴν ψυχὴν, καὶ καταδίκαζε τὸν ἡμαρτηκότα λογισμὸν, ἀνάρ-
τησον ὡς ἐπὶ ξύλου, καὶ βασάνισον, καὶ παράγγελλε μὴ τοῖς αὐτοῖς ἐπιχειρεῖν. εἶδες ἰατρεί-
αν ἀρίστην, πῶς καὶ προφυλακτικοῖς καὶ διορθωτικοῖς κέχρηται φαρμάκοις. τὸ μὲν γὰρ
40 παραγγέλλειν μὴ περιπίπτειν εἰς ἁμαρτήματα, προφυλακτικοῦ φαρμάκου χώραν ἐ-
πέχει· οἷον ὀργίζεσθε, καὶ μὴ ἁμαρτάνετε. τὸ δὲ, ἃ λέγετε ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν, ἐπὶ
ταῖς κοίταις ὑμῶν κατανύγητε, διορθωτικοῦ. μετὰ γὰρ τὸ ἁμαρτεῖν, πάλιν ἐπάγει φάρ-
μακα, παρ' αὐτοῦ τοῦ ἁμαρτόντος τὴν ἰατρείαν εἰσάγων. ποιώμεθα τοίνυν τὴν ἰατρεί-

ἂν ταύτην, οὐδεμίαν δυσκολίαν ἔχει. ἐπεὶ εἰ δὲ οὐκ ἀνέχεται ἡ ψυχὴ μεμνῆσθαι τῶν πλημμελημάτων, αἰσχυνομένη καὶ ἐρυθριῶσα, εἰπὲ πρὸς αὐτήν· οὐδέν σοι κέρδος ἀπὸ τοῦ μὴ μνημονεύειν, ἀλλὰ καὶ πολλὴ ἡ βλάβη. ἐὰν γὰρ μὴ μνημονεύσῃς κατὰ σαυτὴν νῦν, τότε πρὸ τῶν ἁπάντων ὀφθαλμῶν κείσεταί σοι τὰ ἁμαρτήματα. ἂν δὲ νῦν ἀναλογίσῃ ταῦτα, κἀκείνων ἀπαλλαγήσῃ ταχέως, καὶ ἑτέροις οὐ περιπεσῇ ῥᾳδίως. ἡ γὰρ ψυχὴ δεδοικυῖα τὴν ἑσπερινὴν δίκην, 5 μὴ πάλιν ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἁλῷ ψῆφον, καὶ κατατείνηται καὶ μαστιχθῇ, ὀκνηροτέρα γίνεται περὶ τὴν ἁμαρτίαν. καὶ τοσοῦτον τὸ κέρδος τοῦ πράγματος, ὅτι μικρὰ μόνον ἂν συνεχῶς αὐτὸ ποιήσωμεν, ἐν ἕξει λοιπὸν ἀρετῆς ἑαυτοὺς καταστήσομεν. μὴ δὴ περιίδωμεν τοσοῦτον καλόν. ὁ γὰρ τοῦτο ἐνταῦθα καθίσας τὸ δικαστήριον, οὐ δώσει πικρὰς εὐθύνας ἐκεῖ. Εἰ γὰρ ἑαυτοὺς ἐκρίνομεν, οὐκ ἂν ἐκρινόμεθα· κρινόμενοι δὲ ὑπὸ Κυρίου παιδευόμεθα, φησὶν, ἵνα 10 μὴ σὺν τῷ κόσμῳ κατακριθῶμεν. ἵν' οὖν μὴ κατακριθῶμεν, τοῦτο ἐργαζώμεθα.

α. Κορ. ια. λα.

6 Θύσατε θυσίαν δικαιοσύνης, καὶ ἐλπίσατε ἐπὶ Κύριον.

Εἶδες ἀκολουθίαν συμβουλῆς ἀρίστης· εἶδες παραίνεσιν ἀπηρτισμένην. κατανύξας γὰρ ἐπὶ τοῖς ἁμαρτήμασι, καὶ ποιήσας ὀκνηροτέρους πρὸς τὸ τοῖς αὖθις ἐπιχειρῆσαι πάλιν, καὶ τὸ δικαστήριον ἀναστήσας τὸ ἀδέκαστον, καὶ τῶν βεβιωμένων εὐθύνας ἀπαιτήσας, 15 οὕτως ἐπὶ τὴν τῆς ἀρετῆς ἐργασίαν ἄγει. οὐδὲ γὰρ ἀρκεῖ μόνον ἡ ἀποχὴ τῶν κακῶν, ἀλλὰ δεῖ προσεῖναι καὶ τὴν ἐργασίαν τῶν ἀγαθῶν. διὸ καὶ προϊὼν παραινεῖ λέγων, ἔκκλινον ἀπὸ κακοῦ, καὶ ποίησον ἀγαθόν. καὶ γὰρ ἡ ἀργία τῆς ἀρετῆς, κόλασιν οἶδε προξενεῖν, οὐχ ἡ ἐργασία τῆς πονηρίας μόνον. ἐπεὶ κἀκεῖνοι τὸν πεινῶντα μὴ θρέψαντες, μηδὲ διψῶντα ποτίσαντες, μηδὲ γυμνὸν περιβαλόντες, οὐχ ἥρπασαν, οὐκ ἐπλεονέκτησαν, οὐ 20 τὰ ἀλλότρια ἔλαβον· ἀλλ' ἐπειδὴ ἐλεημοσύνην οὐκ εἰργάσαντο, διὰ τοῦτο τῇ ἀθανάτῳ παραδίδονται κολάσει, καὶ τιμωρίᾳ πέρας οὐκ ἐχούσῃ. ὅθεν μανθάνομεν, ὅτι οὐ τὸ ἀπέχεσθαι κακῶν ἀρχὴ σωτηρίας ἡμῖν, ἐὰν μὴ προσῇ καὶ τῶν ἀγαθῶν ἡ κτῆσις, καὶ τῆς ἀρετῆς ἡ ἐργασία. διά τοι τοῦτο καὶ ὁ προφήτης ἀπαγαγὼν τῆς πονηρίας διὰ τῆς κατανύξεως, καὶ ποιήσας ἐπιτηδειότερον πρὸς τὴν τῆς ἀρετῆς ἐργασίαν, καὶ τὸ σκληρὸν τῆς 25 διανοίας καταμαλάξας, ἁπαλήν τε αὐτὴν ἀπὸ τῆς κατανύξεως ἐργασάμενος, τὸν περὶ δικαιοσύνης εἰσάγει λόγον, καί φησι, Θύσατε θυσίαν δικαιοσύνης, καὶ ἐλπίσατε ἐπὶ Κύριον. τί ἐστι θύσατε θυσίαν δικαιοσύνης; δικαιοσύνην μετέρχεσθε, δικαιοσύνην προσφέρετε. τοῦτο μέγιστον τῷ Θεῷ δῶρον, αὕτη θυσία δεκτὴ, αὕτη προσφορὰ πολλὴν ἔχουσα τὴν ἀρέσκειαν, οὐ τὸ πρόβατα θύειν, καὶ μόσχους, ἀλλὰ τὸ δίκαια πράττειν. 30 ὁρᾷς τῆς ἐκκλησίας τὴν πολιτείαν ἄνωθεν προδιαγραφομένην, καὶ ἀντὶ τῶν αἰσθητῶν ἐκείνων τὰ νοητὰ ζητούμενα. δικαιοσύνην δὲ ἐνταῦθα (καθάπερ ἔμπροσθεν εἶπον) οὐ τὴν μερικὴν ἀρετήν φησιν, ἀλλὰ τὴν καθόλου· καθὸ καὶ δίκαιον ἄνθρωπον καλοῦμεν, τὸν ἅπασαν ἐν ἑαυτῷ ἔχοντα τὴν ἀρετήν. αὕτη ἡ θυσία οὐ χρημάτων δεῖται, οὐ μαχαίρας, οὐ θυσιαστηρίου, οὐ πυρός· οὐκ εἰς καπνὸν διαλύεται καὶ τέφραν καὶ κνίσαν, 35 ἀλλ' ἀρκεῖται τῇ γνώμῃ τοῦ προσάγοντος αὐτήν. ταύτῃ οὔτε πενία κώλυμα γίνεται, οὔτε πτωχεία ἐμπόδιον, οὐ τόπος, οὐκ ἄλλο τῶν τοιούτων οὐδέν· ἀλλ' ὅπου περ ἂν ᾖς, θύειν αὐτὴν δυνήσῃ, αὐτὸς καὶ ἱερεὺς καὶ θυσιαστήριον καὶ μάχαιρα καὶ ἱερεῖον γινόμενος. τοιαῦτα γὰρ τὰ νοερὰ καὶ πνευματικά· πλείονα ἔχει τὴν εὐκολίαν, οὐδεμιᾶς δεόμενα τῆς ἔξωθεν ἐργασίας. Καὶ ἐλπίσατε ἐπὶ Κύριον. Ἕτερος φησὶ, Καὶ πε- 40 ποίθατε τῷ Κυρίῳ. Ὁ γὰρ διὰ τῆς δικαίας πολιτείας ἵλεων αὐτὸν κτησάμενος τὸν εὐμενῆ, μεγίστην ἔχει συμμαχίαν, ἀχείρωτον τὴν βοήθειαν, πολλὴν ἐκεῖθεν τὴν ῥοπήν. Εἶδες τῆς θυσίας τὸν καρπὸν παραυτίκα ὄντα· εἶδες εὐθέως βλαστάνοντα ἀ-

ψ. ... ἡμῖν

Ις. ἀφέλετε ...

θέσιον

χεῖον τῶν ἀγαθῶν τὸν θησαυρόν. ὁ γὰρ τὸν Θεὸν ἔχων σύμμαχον, τίνα φοβηθήσεται λοιπόν; οὐδένα. καὶ τοῦτο δὲ οὐ μικρὰ ἀρετή, τὸ ἐπ' αὐτῷ θαῤῥεῖν, καὶ ἐπ' αὐτῷ πεποιθέναι. μετὰ δὲ τῆς δικαιοσύνης καὶ ταύτην ἡμᾶς ἀπαιτεῖ τὴν ἀρετήν, τὸ ἐπ' αὐτῷ ἐλπίζειν, τὸ μηδενὶ τῶν βιωτικῶν θαῤῥεῖν· ἀλλὰ πάντων ἑαυτὸν ἀποστήσαντα, ἐκεῖ προσηλῶσαι τὴν διάνοιαν. τὰ μὲν γὰρ τοῦ παρόντος βίου πράγματα ὀνείρασιν ἔοικε καὶ σκιαῖς, καὶ τούτων ἐστὶν ἀδρανέστερα, ὁμοῦ τε φαινόμενα καὶ ἀφιπτάμενα, καὶ ἐν αὐτῷ τῷ παρεῖναι πολλοὺς ἐμποιοῦντα τοὺς θορύβους τοῖς ἔχουσιν· ἡ δὲ ἐπὶ Θεὸν ἐλπίς, ἀθάνατος, ἄτρεπτος, ἀκίνητος, μεταβολὴν οὐ δεχομένη, ἐν ἀσφαλείᾳ πάσῃ καθιστῶσα καὶ ἄμαχον ποιοῦσα τὸν αὐτῇ μετὰ ἀκριβείας καὶ τῆς προσηκούσης διαθέσεως χρώμενον.

Πολλοὶ λέγουσι, τίς δείξει ἡμῖν τὰ ἀγαθά; 7 Ἐσημειώθη ἐφ' ἡμᾶς τὸ φῶς τοῦ προσώπου σου Κύριε. Ἀπαρτίσας τὴν περὶ τῶν ἠθῶν παραίνεσιν, καὶ τῇ θεογνωσίᾳ προσαγαγών, καὶ πάντα κινήσας τρόπον τὸν δυνάμενον διαναστῆσαι τῶν πεπλανημένων τὴν διάνοιαν, καὶ μάλιστα ἀπὸ τῶν ἀνακειμένων αὐτῷ, καὶ τῆς εἰς αὐτὸν προνοίας, δείξας αὐτοῦ τὴν κηδεμονίαν, ἀντίθεσίν τινα παρὰ τῶν ἀσθενεστέρων καὶ παχυτέρων εἰσαγομένην τίθησι, καὶ λέγει· πολλοὶ λέγουσι, τίς δείξει ἡμῖν τὰ ἀγαθά; οὐχ οἱ ὀλίγοι, οἱ γνήσιοι καὶ δόκιμοι καὶ φιλοσοφεῖν εἰδότες ταῦτα λέγουσιν, ἀλλὰ τὸ κεχυμένον πλῆθος, τὸ ἀδιάκριτον, τὸ ἀνοίᾳ προσπαλαιόμενον. τί δέ ἐστιν, ὅ φησι, τίς δείξει ἡμῖν τὰ ἀγαθά; εἰσί τινες οἱ λέγοντες, οἱ μὲν τοῦ Θεοῦ διαβάλλοντες τὴν πρόνοιαν, οἱ δὲ ἡδονῆς ὄντες ἐρασταί, ἀνέσεως καὶ πλούτου, δόξης καὶ δυναστείας, οἱ καὶ ἐρῶντες αὐτῶν τοιαῦτά φασι· ποῦ τὰ ἀγαθὰ τοῦ Θεοῦ; ἐγὼ ἐν πτωχείᾳ καὶ νόσῳ καὶ ταλαιπωρίᾳ καὶ τοῖς ἐσχάτοις δεινοῖς καὶ ἐπηρείαις καὶ συκοφαντίαις· ἕτερος δὲ ἐν εὐημερίᾳ καὶ τρυφῇ καὶ δυναστείᾳ καὶ δόξῃ καὶ πλούτῳ. καὶ οἱ μὲν ταῦτα μόνον ζητοῦσι τὰ ἀγαθά, τὰ ὄντως ἀγαθὰ παρατρέχοντες, ἀρετὴν λέγω καὶ φιλοσοφίαν· οἱ δὲ (ὅπερ ἔφθην εἰπών) καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ πρόνοιαν ἐντεῦθεν διαβάλλουσι, λέγοντες· ποῦ ἡ τοῦ Θεοῦ πρόνοια, τοσαύτης συγχύσεως ἐν τῷ βίῳ γινομένης, καὶ τῶν πλειόνων ἐν πτωχείᾳ καὶ πενίᾳ καὶ τοῖς ἐσχάτοις ὄντων κακοῖς; τί τεκμήριον αὐτοῦ τῆς κηδεμονίας; ταυτὸν γὰρ ποιοῦσιν οἱ ταῦτα λέγοντες, ὥσπερ ἂν εἴ τις ἐν σταθερᾷ μεσημβρίᾳ τὸν ἥλιον ἰδεῖν ἐπιζητοίη, καὶ ἀμφιβάλλοι περὶ τοῦ φωτός. ὅπερ δεικνὺς ὁ προφήτης, καὶ ταχίστην ἐπάγων τὴν λύσιν, ἔλεγεν, ἐσημειώθη ἐφ' ἡμᾶς τὸ φῶς τοῦ προσώπου σου Κύριε. οὐκ εἶπεν, ἐφάνη, οὐκ εἶπεν, ἔλαμψεν, ἀλλ' ἐσημειώθη, δηλῶν ὅτι ὥσπερ τὸ ἐν μετώπῳ σεσημειωμένον πᾶσι κατάδηλόν ἐστι, καὶ οὐκ ἔστιν οὐδένα αὐτὸ λαθεῖν, οὐδὲ ὄψιν φωτὸς γέμουσαν καὶ ἀφιεῖσαν ἀκτῖνας δύναταί τις ἀγνοῆσαι· οὕτω, φησίν, οὐδὲ τὴν πρόνοιαν τὴν σήν. ὥσπερ γὰρ φῶς σεσημειωμένον, τουτέστιν, ἐντετυπωμένον καὶ ἐγκεχαραγμένον ἐν προσώπῳ, πᾶσίν ἐστι κατάδηλον· οὕτω καὶ ἡ πρόνοια τῆς φιλανθρωπίας τῆς σῆς. φῶς γὰρ ἐνταῦθα, τὴν ἀντίληψίν φησι, τὴν κηδεμονίαν, τὴν συμμαχίαν, τὴν πρόνοιαν. εἶτα ἀποφηνάμενος τοῦτο, καὶ ἀπόδειξιν ἐπάγει. ποίαν δὴ ταύτην;

Ἔδωκας εὐφροσύνην εἰς τὴν καρδίαν μου. Διαβαλὼν τὸ ἀλόγιστον πλῆθος, ἀπὸ τῶν νῦν ἐχόντων καὶ ὑγιαινόντων τὴν ἀπόδειξιν ποιεῖται τῆς τοῦ Θεοῦ προνοίας, καί * φησιν, ἔδωκας εὐφροσύνην εἰς τὴν καρδίαν μου· τουτέστι, φιλοσοφεῖν με ἐπαίδευσας, ὑπερορᾶν τῶν βιωτικῶν πραγμάτων, εἰδέναι τὰ ἀληθῆ καὶ μένοντα· χρησταῖς * ἐμπεπαρῴνησας ἐλπίσι· πρὸς τὴν μέλλουσαν ζωὴν ἐχειραγώγησας· πρὸ τῆς ἀπολαύσεως τῶν ἀγαθῶν, τῇ προσδοκίᾳ τῶν ἀγαθῶν ἀνεπλήρωσας. καλῶς οὕτως εἶπεν. εἰ γὰρ κληρονομεῖν τις μέλλων χρήματα, ἢ καὶ εἰς ἀρχὴν ἰέναι μεγίστην, οὐ κατὰ τὸν καιρὸν τῆς ἀπο-

λαύσεως μόνον, ἀλλὰ καὶ περὶ τῆς πείρας ὀρθοῦται τῇ προσδοκίᾳ, πάντα τὸν χρόνον τρυφῶν ἀπὸ τῆς ἐλπίδος· ἐννόησον οἷον εἰκὸς εἶναι τὴν βασιλείαν προσδοκῶντα ζῶσαν καὶ ἀθάνατον, καὶ τὰ ἀγαθὰ ἐκεῖνα, ἃ οὔτε ὀφθαλμὸς εἶδεν, οὔτε οὖς ἤκουσεν, οὔτε ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου ἀνέβη. (α. Κορ. β. θ.) διὰ τοῦτό φησιν· ἔδωκας εὐφροσύνην εἰς τὴν καρδίαν μου. ὅπερ μεγίστης προνοίας ἦν, οὔτε ἑτοιμάσαι ἐκεῖνα καὶ εὐτρεπίσαι. εἰ δὲ τὸ παχύτεροι, καὶ σάρξ ὄντες, καὶ τῇ γῇ προσηλωμένοι, τούτοις οὐ προσέχουσιν, οὐ παρὰ τὸν ἀποδιδόμενον, ἀλλὰ παρὰ τὴν ἐκείνων ἀγνωμοσύνην ἡ ταραχὴ καὶ ὁ θόρυβος γίνεται. καὶ οὐκ εἶπεν ἁπλῶς, ἔδωκας εὐφροσύνην, ἀλλ', εἰς τὴν καρδίαν μου, δεικνὺς ὅτι οὐκ ἐν τοῖς ἔξωθεν ἡ εὐφροσύνη, οὔτε ἐν ἀνδραπόδοις, οὔτε ἐν χρυσῷ καὶ ἀργύρῳ, οὐκ ἐν ἱματίοις, οὐκ ἐν τραπέζῃ πληθούσῃ, οὔτε ἐν δυναστείας μεγέθει, οὔτε ἐν οἰκίας μέτρῳ. αὕτη γὰρ ἡ εὐφροσύνη, οὐ καρδίας, ἀλλ' ὀφθαλμῶν μόνων. πολλοὶ γοῦν τῶν ταῦτα κεκτημένων, ἀβίωτον τὸν βίον εἶναι νομίζουσι, καὶ κάμινον ἀθυμίας ἐν τῇ ψυχῇ περιφέρουσιν, ὑπὸ τοῦ πλήθους τῶν φροντίδων περιαντλούμενοι, καὶ τοῖς συνεχέσι πιεζόμενοι φόβοις. ἀλλ' ἐμοί, φησιν, οὐκ ἐν τούτοις ἡ εὐφροσύνη, ἀλλ' ἐν τῇ καρδίᾳ τῇ νοερᾷ, ἐν τῇ διανοίᾳ τῇ ἀσωμάτῳ, καὶ τὰ ἀσώματα φανταζομένῃ. ὥστε εἰ τὰ παρόντα σε εὐφραίνει, καὶ ἀπὸ τούτων τὴν πρόνοιαν μανθάνεις τοῦ Θεοῦ· πολλῷ μᾶλλον ἀπὸ τῶν μελλόντων καταμάνθανε, ὅσῳ * καὶ ἀμείνω ἐκεῖνα, καὶ μονιμώτερα, καὶ ἀναφαίρετα. εἰ γὰρ τὸ ἐν πλούτῳ σε εἶναι καὶ εὐημερίᾳ πείθει εἶναι τοῦ Θεοῦ τὴν πρόνοιαν· πολλῷ μᾶλλον τὸ ἐν οὐρανῷ πλουτεῖν, εἰς ταύτην σε ἐναγέτω τὴν πειθώ. εἰ δὲ λέγοις, καὶ τίνος ἕνεκεν ἐν ἐλπίσι ταῦτα ἀπόκειται καὶ ἔστιν ἀφανῆ; ἐκεῖνο ἂν εἴποιμι· ὅτι μάλιστα μὲν ἡμεῖς οἱ πιστοὶ τῶν φανερῶν τούτων φανερώτερα εἶναι νομίζομεν τὰ ἐν ἐλπίσι. τοιαύτη γὰρ τῆς πίστεως ἡ πληροφορία. εἰ δὲ λέγοις πάλιν, τίνος ἕνεκεν ἐνταῦθα οὐκ ἀπολαμβάνομεν; ἐκεῖνο ἂν εἴποιμι· ὅτι οὗτος μὲν ὁ τῶν σκαμμάτων καιρὸς καὶ τῶν ἀγώνων, ἐκεῖνος δὲ τῶν στεφάνων καὶ τῶν βραβείων. καὶ τοῦτο δὲ τῆς τοῦ Θεοῦ κηδεμονίας ἔργον, τὸ τοὺς μὲν πόνους καὶ τοὺς ἱδρῶτας τῷ βραχεῖ τούτῳ καὶ ἐπικήρῳ συγκληρῶσαι βίῳ· τὰ δὲ βραβεῖα καὶ τοὺς στεφάνους τῷ ἀθανάτῳ καὶ ἀγήρῳ παρεκτεῖναι αἰῶνι. ἄλλως δέ, καὶ ἡνίκα μὲν ἀσθενέστεροι οἱ πολλοὶ διέκειντο, καὶ τὰ αἰσθητὰ ταῦτα ἔδωκεν αὐτοῖς ἀγαθά. τὸν γοῦν Ἰουδαίων τὸν δῆμον διὰ τοιαύτης ἦγε πολιτείας. καὶ γὰρ πλοῦτος αὐτοῖς ἐπέρρει, καὶ πρὸς γῆρας ἐξετείνετο ἡ ζωή, καὶ πᾶν νόσημα ἐκποδὼν ἦν· καὶ πολεμίων ἀναίρεσις, καὶ εἰρήνη βαθεῖα, καὶ τρόπαια καὶ νῖκαι, καὶ εὐπαιδία καὶ πολυπαιδία πειθομένοις τῷ Θεῷ, καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα προσῆν. ἐπειδὴ δὲ παρεγένετο ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, εἰς τὸν οὐρανὸν ἡμᾶς καλῶν, καὶ τῶν ἐνταῦθα πείθων καταφρονεῖν, καὶ τὸν ἐκείνων ἔρωτα ἐναποτιθέμενος, καὶ ἀποσχίζων ἡμᾶς τῶν βιωτικῶν· εἰκότως ταῦτα συνέσταλται, ἐν δὲ ἐκείνοις ἅπας ὁ πλοῦτος, ἅτε τελείων ἡμῶν γινομένων. ἐπεὶ καὶ ἐπὶ τῶν παιδίων, τοῖς μὲν μικροτέροις ἔτι τοιαῦτα οἱ πατέρες παρέχουσιν, ὑποδήματα καὶ ἱμάτια καὶ χρυσία καὶ ψέλλια· ἐπειδὰν δὲ αὐξηθῶσι, ταῦτα ἀφελόντες αὐτῶν, ἕτερα μείζονα διδόασι, τὴν ἐπὶ τοῦ βήματος εὐδοκίμησιν, τὴν ἐν τῇ πόλει λαμπρότητα, τὴν ἐν ταῖς βασιλικαῖς αὐλαῖς παρρησίαν, ἀρχὰς καὶ δυναστείας, πάσης αὐτοὺς ἀπάγοντες τῆς παιδικῆς φιλοτιμίας. οὕτω δὴ καὶ ὁ Θεὸς ἐποίησε· τῶν μικρῶν ἐκείνων καὶ παιδικῶν ἡμᾶς ἀπαγαγών, τὰ ἀπὸ τῶν οὐρανῶν ἐπηγγείλατο. οὐκοῦν μὴ πρὸς ταῦτα ἐπτόησο τὰ ῥέοντα καὶ παρατρέχοντα, μηδὲ μικροψύχει. οὐδὲ τούτων ἄμοιρόν σε ἀφῆκεν. ἐπειδὴ γὰρ τοὺς σάρκα περικειμένους, καὶ σώματι συστρεφομένους οὐδὲ τούτων ἐκτὸς εἶναι ἔδει, καὶ ταῦτα πλουσίως ἡμῖν χορηγεῖ. διὰ δὴ τοῦτο καὶ ὁ προφήτης κινήσας * τῆς προνοίας ἐκεῖνο τὸ εἶδος τὸ ὑψηλὸν καὶ φιλόσοφον, καὶ εἰπών, ἔδωκας εὐφροσύνην

Margin notes: α. Κορ. β. θ. — Ισ. ξδ. — * μείζο — * λείαν [illegible]

σιν Εἰς τὴν καρδίαν μου· ἐπάγει καὶ τοῦτο λέγων, 8 Ἀπὸ καρποῦ σίτου καὶ οἴνου καὶ ἐλαίου αὐτῶν ἐπληθύνθησαν. Τοῦτο δὲ εἰπὼν οὐ μικρὸν μέρος αὐτοῦ τῆς προνοίας ἐντεῦθεν κινεῖ, τῆς καὶ ἐν τοῖς ὁρωμένοις φαινομένης. ὅταν γὰρ εἴπῃ σῖτον καὶ οἶνον καὶ ἔλαιον καὶ τὴν ἐν τούτοις ἀφθονίαν· καὶ ὑετοὺς λέγει, καὶ ὡρῶν εὐκρασίαν, καὶ γῆς λαγόνας, καὶ ὠδῖνας, καὶ τόκον, καὶ ἀέρος χύσιν, καὶ ἡλίου δρόμον, καὶ σελήνης περιόδους, καὶ ἄστρων χορείαν, καὶ θέρος καὶ χειμῶνα, καὶ μετόπωρον καὶ ἔαρ, καὶ γεωργικὴν τέχνην, καὶ ὀργάνων ἐπιτηδειότητα, καὶ ἑτέρων τεχνῶν ἐσμόν. ἂν μὴ γὰρ ταῦτα ἅπαντα συνδράμῃ, οὐχ οἷόν τε τοὺς καρποὺς τελεσφορηθῆναι, οὔτε εἰς ἀκμὴν ἐλθεῖν. ὅταν οὖν εἴπῃ, σῖτον καὶ οἶνον καὶ ἔλαιον, δίδωσι τῷ σοφῷ ἀφορμὴν καὶ ἀπὸ μέρους τὸ πᾶν νοεῖν, πέλαγος ἀναπετάσας τῆς ἐν τοῖς φαινομένοις τοῦ Θεοῦ προνοίας. διὰ δὴ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος δημηγορῶν που, καὶ περὶ τῆς προνοίας αὐτοῦ διαλεγόμενος, ἐντεῦθεν ἐκίνει τὸν λόγον λέγων· Διδοὺς ὑετοὺς καὶ καιροὺς καρποφόρους, ἐμπιπλῶν τροφῆς καὶ εὐφροσύνης τὰς καρδίας ἡμῶν. ἐπεὶ δὲ ἀπέραντόν ἐστιν ὁ προφήτης, παρεὶς ἅπαντα τὰ ἄλλα εἰπεῖν, ὀπώρας, ἀκρόδρυα, γένη φυτῶν, γένη σπερμάτων, γένη βοτανῶν, λειμώνων, ἀνθῶν, παραδείσων, καὶ ὅσα ἄλλα ἐστί, τὰ συνεκτικὰ τίθησι καὶ πρὸς τὴν ζωὴν ἡμῖν ἀναγκαῖα, ἀπὸ τούτων κἀκεῖνα ποιῶν κατάδηλα. ἅπερ οὐδὲ ἁπλῶς ἡμῖν δίδωσιν, ἀλλὰ μετὰ πλήθους, καὶ καθ' ἕκαστον ἐνιαυτόν. εἰ δέ ποτε καὶ συστέλλει, καὶ ἐν τούτῳ πάλιν τὴν πρόνοιαν ἑαυτοῦ δείκνυσιν, ἀφυπνίζων τὴν ῥαθυμίαν τῶν πολλῶν, καὶ διεγείρων αὐτοὺς πρὸς τὸ ἐπιζητῆσαι παρ' αὐτοῦ ταῦτα τὰ ἀγαθά. εἰ δέ τινες λέγοιεν, ὅτι οὐ τοῦ Θεοῦ τὸ διδόναι ὑετόν, ἀλλὰ τῶν εἰδώλων· ἐρώμεθα αὐτούς, πόθεν τοῦτο δῆλον; ὅτι οἱ ποιηταί, φησιν, εἰρήκασιν, ὅτι ὁ Ζεύς ἐστιν ὁ ὕων. ἀλλ' οὗτοι αὐτοὶ εἰρήκασιν, ὅτι καὶ μοιχός ἐστι, καὶ παίδων φθορεύς, καὶ πατραλοίας, καὶ ἕτερα τούτων οὐκ ἐλάττονα ἐγκλήματα. ἀλλ' οὐκ ἔστι, φησίν, ἀληθῆ. οὐκοῦν οὐδὲ τὸ ὕειν. εἰ γὰρ τοῦτο δέχῃ, κἀκεῖνά σε ἀνάγκη δέξασθαι. εἰ δὲ ἐκεῖνα ἐκβάλλεις, καὶ τοῦτο μετ' ἐκείνων. ἡμεῖς γάρ, ἐπειδὴ παρεχόμεθα μάρτυρας τῆς τοῦ Θεοῦ δυνάμεως, πάντα τὰ ὑπ' αὐτῶν λεγόμενα περὶ αὐτοῦ δεχόμεθα. οὐκοῦν ἀνάγκη σε καὶ μοιχὸν αὐτὸν καταδέξασθαι, καὶ ἐκ τούτου μανθάνειν, ὅτι πόρρω θείας δυνάμεως τὰ τοιαῦτα ἐγκλήματα, καὶ οὐκ ἂν εἴη Θεὸς ὁ τοιοῦτος. ἀλλ' ὁ μῦθος αὐτὸς ἑαυτῷ περιπίπτει, καὶ τὸ ψεῦδος ὑφ' ἑαυτοῦ ἐλέγχεται καὶ μὴ βουλομένων ὑμῶν, καὶ καθόλου τοὺς ποιητὰς ἐκβάλλει. ὅτι δὲ ἐκβληθέντων ἐκείνων, πάντα οἰχήσεται τὰ ὑμέτερα, δῆλον. καὶ γὰρ τὰ ὀνόματα αὐτῶν ἐκεῖνοι εὑρήκασι καὶ ἐπέθηκαν· ὃ καὶ τις τῶν παρ' ὑμῖν φιλοσόφων εἴρηκεν. εἰ δὲ ἀφεὶς ἐκείνους, ἐπὶ τὰς ἀλληγορίας δράμοις, ἐκεῖνό σε ἐρήσομαι· τί ποτέ ἐστιν ὁ Ζεύς; ἡ ζέουσα, φησιν, οὐσία, καὶ τὸ ὑπὲρ τὸν ἀέρα μέρος, καὶ ὃ αἰθέρα καλοῦσι παρὰ τὸ ζέον καὶ καῖον. οὐκοῦν οὐκ ἔστι λογική τις καὶ διακριτική, ἀλλ' ἄλογος. ὅτι γὰρ ἡ τοῦ ἀέρος φύσις οὔτε λόγον ἔχει, οὔτε λογισμόν, παντί που δῆλόν ἐστι, καὶ πᾶς τοῦτο οἶδε, κἂν λίθων ἀναισθητότερος ᾖ. ὥστε ἀνῄρηται πως ὁ Ζεύς, καὶ ἡ οὐσία αὐτοῦ ἠφάνισται. εἰ γὰρ ἀήρ ἐστιν ὁ Ζεύς, ὁ δὲ ἀὴρ τοῦτό ἐστιν ὅπερ εἰρήκαμεν, κἀντεῦθεν ὁ μῦθος οἰχήσεται. εἰ δὲ ἀήρ, οὔτε πατὴρ ἐγένετό τινος, οὔτε ἔτεκέ τινα οὐσίαν, οἵαν ἀναπλάττουσι τὸν ἥλιον, ὃν καὶ Ἀπόλλωνα καλοῦσι, καὶ υἱὸν αὐτοῦ λέγουσιν εἶναι. οὔτε γὰρ ἥλιος λογισμόν τινα ἔχει, οὔτε διάνοιαν καὶ νοῦν, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ φυσικόν ἐστιν ἔργον, ἀγόμενον καὶ περιφερόμενον τῷ νόμῳ, ᾧ παρὰ τὴν ἀρχὴν αὐτῷ ἔταξεν ὁ Θεός. ἄλλως δὲ οὐδὲ τὸ ὕειν τοῦ αἰθέρος ἐστίν, ἀλλὰ τῶν νεφελῶν δεχομένων τὸ ὕδωρ ἀπὸ τῆς θαλάσσης, ἢ τῶν ὑδάτων τῶν ὑπὲρ οὐρανὸν ἄνωθεν φερομένων, καθάπερ οἱ προφῆταί φασιν. εἰ δὲ ἀπιστεῖς τοῖς προφήταις, σημεῖα φανερὰ καὶ δῆλα παρεχόμεθα, ἃ μάλιστα δείκνυσιν αὐτοὺς θεοπνεύστους γενομένους, καὶ οὐδὲ οἴκοθεν διαλεχθέντας ἡμῖν, ἀλλ' ἀπὸ τῆς θείας ἐκείνης καὶ

Πράξ. ιδ. ιζ.

ὑπερουρανίου

ὑπερουρανίου χάριτος ἐμπιστευθέντας. πάντα γὰρ τὰ ὑπ' αὐτῶν εἰρημένα τέλος ἔχει, καὶ πάντα πρὸς τὴν τῶν πραγμάτων ἀλήθειαν ἐξέβη, ἄν τε τὰ παλαιά, ἄν τε τὰ καινὰ βούλει μεταχειρίζειν. τά τε γὰρ περὶ Ἰουδαίων εἰρημένα τοῖς προφήταις, ἅπαντα τέλος ἔλαβεν, ὧν καὶ ἡ ἔκβασις ἅπασι δήλη γέγονε· τά τε περὶ τοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ καινῇ, ἃ μάλιστα δείκνυσι θείαν ἑκατέραν οὖσαν τὴν γραφήν. εἰ δὲ θεία, καὶ τὰ ἐν αὐτῇ περὶ Θεοῦ εἰρημένα ἀληθῆ πάντα. μὴ τοίνυν ἀμφίβαλλε περὶ τῆς τοῦ Θεοῦ προνοίας, ἀλλὰ θαύμαζε αὐτοῦ τὴν κηδεμονίαν· ὅτι καίτοι πονηρῶν ὄντων καὶ ἀγαθῶν, τὴν οἰκουμένην καὶ τὸν ἥλιον πᾶσιν ἀνῆκε, καὶ τοὺς ὑετοὺς δίδωσιν. εἰ δέ τινας ἀφίησιν εἶναι ἐν πτωχείᾳ καὶ πενίᾳ, διορθῶν αὐτῶν τὴν ψυχὴν ἀφίησι, φιλοσοφωτέραν τὴν γνώμην ἐργαζόμενος. ἴστε γάρ, ἴστε σαφῶς, ὅτι ὁ μὲν πλοῦτος τοῖς μὴ προσέχουσι, πονηρίας ἐστὶν ὑπηρέτης· ἡ δὲ πενία, φιλοσοφίας ἐστὶ μήτηρ· καὶ ταῦτα δείκνυσι καθ' ἑκάστην ἡμέραν τὰ πράγματα. πόσοι τῶν πενήτων τῶν πλουτούντων εἰσὶ συνετώτεροί τε καὶ φιλοσοφώτεροι, καὶ τὰ σώματα ὑγιεινότεροι, τῆς πενίας αὐτοῖς καὶ τὴν σάρκα καὶ τὴν ψυχὴν διορθουμένης;

9 Ἐν εἰρήνῃ ἐπὶ τὸ αὐτὸ κοιμηθήσομαι, καὶ ὑπνώσω, 10 Ὅτι σὺ Κύριε κατὰ μόνας ἐπ' ἐλπίδι κατῴκισάς με. Ἰδοὺ καὶ ἄλλο προνοίας εἶδος οὐ μικρόν, τὸ εἰρήνης ἀπολαύειν τοὺς ἀνακειμένους Θεῷ. Εἰρήνη γὰρ τοῖς ἀγαπῶσι τὸν νόμον σου, καὶ οὐκ ἔστιν αὐτοῖς σκάνδαλον. [ψαλ. ριη. ρξδ.] οὐδὲν γὰρ οὕτως εἰρήνην ποιεῖν εἴωθεν, ὡς ἡ τοῦ Θεοῦ γνῶσις καὶ ἡ τῆς ἀρετῆς κτῆσις, τὸν ἔνδοθεν τῶν παθῶν ἐξοικίζουσα πόλεμον, καὶ οὐκ ἀφιεῖσα αὐτὸν πρὸς ἑαυτὸν διαστασιάζειν τὸν ἄνθρωπον. ὡς εἴγε μὴ ταύτης ἀπολαύοι τῆς εἰρήνης, κἂν ἐν βαθυτάτῃ εἰρήνῃ ᾖ ἔξωθεν, κἂν μηδεὶς πολέμιος αὐτὸν βάλλῃ, τῶν ὑπὸ τὴν οἰκουμένην πάντων ἐστὶν ἀθλιώτερος. οὐ γὰρ οὕτω Σκύθαι, οὐδὲ Θρᾷκες, οὐ Σαυρομάται καὶ Ἰνδοὶ καὶ Μαῦροι, καὶ ὅσα ἄγρια ἔθνη, πολεμεῖν εἰώθασιν, ὡς λογισμὸς ἀτοπώτατος ἐνδομυχῶν τῇ ψυχῇ, καὶ ἐπιθυμία ἀκόλαστος, καὶ χρημάτων ἔρως, καὶ δυναστείας πόθος, καὶ τῶν βιωτικῶν πραγμάτων ἡ προσπάθεια· καὶ εἰκότως. ἐκεῖνος μὲν γὰρ ἔξωθεν ὁ πόλεμος, αὕτη δὲ ἔνδον ἐστὶν ἡ μάχη. ὅτι δὲ τὰ ἔνδοθεν τικτόμενα τῶν ἔξωθεν προσβαλλόντων ἐστὶ χαλεπώτερα, καὶ μᾶλλον διαφθείρειν εἴωθε, τοῦτο ἐπὶ πάντων ἐστὶν ἰδεῖν. καὶ γὰρ καὶ ξύλου φύσιν σκώληξ ἔνδον τικτόμενος μᾶλλον διαφθείρει· καὶ σώματος δύναμιν καὶ ὑγείαν τῶν ἔξωθεν φυομένων τὰ ἔνδοθεν βλαστάνοντα νοσήματα μειζόνως λυμαίνεται· καὶ πόλεις οὐχ οὕτως οἱ ἔξωθεν πολέμιοι, ὡς οἱ ἐμφύλιοι καταλύουσιν. οὕτω δὴ καὶ ψυχὴν οὐχ οὕτω τὰ ἔξωθεν προσιόντα μηχανήματα, ὡς τὰ ἔνδοθεν τικτόμενα νοσήματα λυμαίνεσθαι πέφυκεν. ἀλλ' ἐάν τις τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ ἔχων, μετὰ ἀκριβείας τοῦτον καταλύσῃ τὸν πόλεμον, καὶ κοιμήσῃ τὰ πάθη, καὶ τὰ θηρία τὰ ποικίλα ἐκεῖνα τῶν ἀτόπων λογισμῶν ἀποπνίξας, μὴ ἐμφωλεύειν παρασκευάσῃ, οὗτος καθαρωτάτης ἀπολαύσεται εἰρήνης. ταύτην τὴν εἰρήνην ἐλθὼν ὁ Χριστὸς ἐχαρίσατο· ταύτην καὶ ὁ Παῦλος τοῖς πιστοῖς ἐπηύχετο, καθ' ἑκάστην ἐπιστολὴν λέγων· χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ πατρὸς ἡμῶν. ὁ γὰρ τὴν εἰρήνην ταύτην ἔχων, οὐ μόνον βάρβαρον καὶ πολέμιον, ἀλλ' οὐδὲ αὐτὸν τὸν διάβολον δέδοικεν· ἀλλὰ πάσης τῆς τῶν δαιμόνων φάλαγγος καταγελᾷ, καὶ πάντων ἀνθρώπων ἐστὶν εὐθυμότερος· οὐ πενίᾳ πιεζόμενος, οὐ νόσῳ καὶ ἀρρωστίᾳ βαρούμενος, οὐκ ἄλλῳ τινὶ τῶν ἀνθρωπίνων τῶν ἀδοκήτως προσπιπτόντων θορυβούμενος· διὰ δὲ τὴν ψυχήν, τὴν δυναμένην ταῦτα μετὰ ἀκριβείας διαθεῖναι καὶ δυσκολίας ἁπάσης, ἐρρωμένην καὶ ὑγιαίνουσαν ἔχειν. καὶ ἵνα μάθητε ὅτι τοῦτο ἐστὶν ἀληθές· ἔστω τις βάσκανος, καὶ μηδεὶς αὐτῷ πολεμείτω· τί δὲ ὄφελος; αὐτὸς γὰρ ἑαυτῷ πολεμεῖ, παντὸς ξίφους ὀξυτέροις

ἐξυπέρεις καθ' ἑαυτοῦ θήγων λογισμούς, πᾶσι τοῖς ὁρωμένοις προσπταίων, καὶ καθ' ἕκαστον τῶν ἐντυγχανόντων ἀνθρώπων πιτρώσκων ἑαυτόν, πρὸς οὐδένα ἡδέως ἔχων, ἀλλὰ κοινοὺς πολεμίους πάντας ὁρῶν. τί οὖν ὄφελος τῆς ἔξωθεν εἰρήνης τούτῳ, ὅταν αὐτὸς λυττῶν καὶ μαινόμενος, καὶ κοινὸς τῆς φύσεως ὢν ἐχθρὸς περιέρχηται τοσοῦτον ἔνδοθεν φέρων πόλεμον, καὶ μυρία τόξα καὶ βέλη, μᾶλλον δὲ μυρίους θανάτους εὐχόμενος, ἢ ἰδεῖν τινα τῶν ὁμογενῶν εὐδοκιμοῦντα καὶ εὐημερίας ἀπολαύοντα; πάλιν ἕτερος ὑπὸ χρημάτων ἐπιθυμίας κατεχόμενος, μυρίους πολέμους καὶ μάχας καὶ στάσεις εἰς τὴν ἑαυτοῦ συνάγει ψυχήν, καὶ ἐν θορύβῳ καὶ ταραχῇ ὤν, οὐδὲ μικρὸν ἀναπνεῦσαι δύναται. ἀλλ' οὐχ ὁ τούτων ἀπηλλαγμένος τῶν παθῶν οὕτω διάκειται, ἀλλ' ἐν γαλήνῃ κάθηται λιμένι, ἐντρυφῶν τῇ φιλοσοφίᾳ, καὶ οὐδεμίαν ὑπομένων ἀηδίαν τοιαύτην. διὸ δὴ καὶ ταύτης ἀπολαύων τῆς προνοίας ὁ προφήτης ἔλεγεν· ἐν εἰρήνῃ ἐπὶ τὸ αὐτὸ κοιμηθήσομαι, καὶ ὑπνώσω· δηλῶν, ὅτι τῷ μὴ ταύτην ἔχοντι τὴν εἰρήνην, οὐδὲ ὁ κοινὸς λιμὴν ἅπας ἀνέῳκται, ἀλλὰ καὶ τοῦτο προσκέχωσται, ὁ τοῦ ὕπνου καὶ τῆς νυκτός. τὰ γὰρ πάθη ταῦτα καὶ τὴν ἀπὸ τῆς φύσεως ἄδειαν διδομένην διαφθείρει, ἑτέρᾳ τυραννίδι χαλεπωτέρᾳ τοῦ ὕπνου τὴν τυραννίδα παντελῶς παρωθούμενα. οἱ γὰρ φθονεροὶ καὶ βάσκανοι καὶ πλεονέκται καὶ ἅρπαγες τοῦτον τὸν πόλεμον πανταχοῦ περιφέροντες, καὶ τοὺς πολεμίους ἔνδον ἔχοντες ἐγκαθημένους, ὅπουπερ ἂν ἀπέλθωσι, φυγεῖν οὐ δύνανται τὴν μάχην· ἀλλὰ κἂν οἴκοι μένωσι, κἂν ἐπὶ κλίνης κέωνται, νέφη βελῶν, καὶ θορύβους κυμάτων βιαιοτέρους, καὶ σφαγάς, καὶ κραυγάς, καὶ οἰμωγάς, καὶ ἕτερα πολλῷ τῶν ἐν τοῖς πολεμίοις συμβαινόντων χαλεπώτερα ὑπομένουσιν. ἀλλ' οὐχ ὁ δίκαιος οὕτως· ἀλλὰ καὶ ἐγρηγορὼς τρυφᾷ, καὶ ἐν καιρῷ τῆς νυκτὸς μετὰ πολλῆς τῆς ἡδονῆς τὸν ὕπνον δέχεται. τί δέ ἐστιν, ἐπὶ τὸ αὐτό; συνηγμένος πρὸς ἑαυτόν, φησί, καὶ συνεστραμμένος· οὐ σχιζόμενος εἰς μυρίας φροντίδας, οὐδὲ τὰ τοῦ δεῖνος μεριμνῶν, οὐδὲ εἰς τὴν οἰκουμένην διατεμνόμενος ταῖς φροντίσιν· ἀλλὰ τὰ ἐμαυτοῦ λογιζόμενος, καὶ τὰ ἐμοὶ διαφέροντα, ἃ καὶ μάλιστά ἐστιν ἀνθρώπῳ προσήκοντα. Ὅτι σὺ Κύριε κατὰ μόνας ἐπ' ἐλπίδι κατῴκισάς με.

Ὃ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν· τῇ τῶν μελλόντων ἐλπίδι καὶ τῇ προσδοκίᾳ τῇ εἰς σὲ πάντα μου τὰ πάθη κατέστειλα. καθάπερ καὶ Παῦλός φησι· Τὸ γὰρ παραυτίκα ἐλαφρὸν τῆς θλίψεως, καθ' ὑπερβολὴν εἰς ὑπερβολὴν αἰώνιον βάρος δόξης κατεργάζεται ἡμῖν, μὴ σκοπούντων ἡμῶν τὰ βλεπόμενα, ἀλλὰ τὰ μὴ βλεπόμενα. (β. Κορ. δ. ιζ.) οὐ γάρ ἐστιν οὐδὲν φορτικὸν πρᾶγμα, ὃ μὴ γίνεται ῥᾷστον τῇ ἐλπίδι τῆς εὐδοκιμήσεως τῆς κατὰ Θεόν. διὰ τοῦτό φησιν· ἐπ' ἐλπίδι κατῴκισάς με. καὶ τὸ κατὰ μόνας δέ, οὐ μικρᾶς διδασκαλίας ἀρετή. τί δέ ἐστι, κατὰ μόνας; τῶν πονηρῶν χωρίς. τὴν γὰρ εἰρήνην ταύτην κατώρθωσα, φησί, πρὸς σέ, καὶ καταμόνας οἰκῶ φεύγων τοὺς διεφθαρμένους. καὶ μάλα εἰκότως· καθάπερ γὰρ σώματα πολλάκις ἀπὸ τῆς τῶν ἀέρων τῶν διεφθαρμένων λύμης ἀπόλλυται· οὕτω δὴ καὶ ψυχὴ πολλάκις ἐδέξατο βλάβην ἀπὸ τῆς τῶν πονηρῶν συνουσίας. καὶ καθάπερ ὀφθαλμὸς ὑγιαίνων, ὅταν νοσοῦντα ἴδῃ, πλήττεται, καὶ ὁ ψώρας ἐμπεπλησμένος μεταδίδωσι καὶ τοῖς ὑγιαίνουσιν· οὕτω δὴ συμβαίνει πολλάκις καὶ ἐπὶ τῆς συνουσίας τῶν πονηρῶν ἀνθρώπων. διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς παραινεῖ οὐ μόνον φεύγειν τοὺς τοιούτους, ἀλλὰ καὶ ἐκτέμνειν, οὕτω λέγων· Εἰ δὲ ὁ ὀφθαλμός σου ὁ δεξιὸς σκανδαλίζει σε, ἔξελε αὐτόν, καὶ βάλε ἀπὸ σοῦ· (Ματθ. ε. κθ.) οὐ περὶ ὀφθαλμοῦ λέγων (τί γὰρ ἂν ἀδικήσειεν ὀφθαλμὸς διανοίας ὑγιαινούσης;) ἀλλὰ περὶ φίλων ἀναγκαίων καὶ ἐν τάξει τῶν μελῶν τούτων ἡμῖν ὄντων καὶ βλαπτόντων ἡμᾶς, ταῦτα ἐνομοθέτησε, κελεύων καὶ τὴν φιλίαν τῶν τοιούτων ἀτιμάζειν, ὥστε τὴν σωτηρίαν τὴν ἑαυτῶν ἀσφαλεστέραν ποιεῖν. διὸ καὶ αὐτὸς πάλιν προϊὼν λέγει· Οὐκ ἐκάθισα

μετὰ συνεδρίου ματαιότητος, καὶ μετὰ παρανομούντων οὐ μὴ εἰσέλθω. καὶ ὁ Ἱερεμίας δὲ μακαρίζει τὸν κατὰ μόνας καθεζόμενον, καὶ αἴροντα τὸν ζυγὸν ἐκ νεότητος. καὶ αἱ παροιμίαι πολλὴν ὑπὲρ τούτου ποιοῦνται λόγον, πᾶσι παραινοῦσαι καὶ λέγουσαι μὴ μόνον ἐκκλίνειν, ἀλλὰ καὶ ἀποπηδᾶν ἀπὸ τῶν πονηρὰ συμβουλευόντων, καὶ μηδὲ ἐγχρονίζειν αὐτοῖς. εἰ γὰρ τὰ φυσικὰ μεταβάλλεται πολλάκις ἡμῖν ἀπὸ κακῆς ὁμιλίας· πόσῳ μᾶλλον τὰ τῆς προαιρέσεως; τό, τε γὰρ χρῶμα κατὰ φύσιν ἡμῖν πρόσεστι, καὶ τὸ ὑγιαίνειν· ἀλλ' ἔστιν ὅτε διαφθείρεται ταῦτα ἐξ ἑτέρας ἕξεως ἐναντίας. καὶ τὸ ὀρέγεσθαι πάλιν σιτίων· καὶ τοῦτο πολλάκις ἀπωλέσαμεν ἀπὸ κακίας νοσημάτων· καὶ ἄλλα πολλὰ τοιαῦτά ἐστιν ἰδεῖν συμβαίνοντα. εἰ δὲ τὰ τῆς φύσεως κινεῖται, πολλῷ μᾶλλον τὰ τῆς προαιρέσεως, ὅσῳ καὶ εὐκολωτέραν ἔχει τὴν ἐπὶ θάτερα μεταβολήν. μὴ δὴ μικρὸν εἶναι νομίζωμεν τὴν τῶν κακῶν συνουσίαν εἰς βλάβην, ἀλλὰ πρὸ τῶν ἄλλων ἁπάντων φεύγωμεν τοὺς τοιούτους, κἂν γυναῖκες ὦσι, κἂν φίλοι, κἂν ὁστισοῦν. ἐπεὶ καὶ τοὺς μεγάλους ἐκείνους οὕτω ἀπώλεσε, Σολομῶντα λέγω, καὶ Σαμψών· καὶ ἔθνος δὲ ὁλόκληρον τὸ Ἰουδαϊκὸν οὕτω διεφθείρετο. οὐ γὰρ οὕτω θηρία πλήττειν εἴωθεν, ὡς πονηρία ἀνθρώπων. ἐκεῖνα μὲν γὰρ φανερὸν ἔχει τὸν ἰόν· οὗτοι δὲ ἀνεπαισθήτως καὶ ἀψοφητὶ καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἐνίασι τὴν λύμην, κατὰ μικρὸν ὑποσύροντες τὸν εὔτονον τῆς ἀρετῆς. διὰ τοῦτο καὶ τὴν ἀκόλαστον ὄψιν ὁ Θεὸς ἀποτειχίζει, λέγων· Ὁ ἐμβλέψας γυναικὶ πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι, ἤδη ἐμοίχευσεν αὐτὴν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ, διὰ τὸ εὔκολον καὶ εὐπερίστατον τῆς ἀπωλείας. σὺ δὲ εἰ μὲν πόλιν μέλλεις οἰκεῖν, πολλὰ περὶ ἀέρων πολυπραγμονεῖς, εἰ μὴ νοσώδεις, εἰ μὴ δύσκρατοι, εἰ μὴ αὐχμηροί· ψυχῆς δὲ μέλλων ποιεῖσθαι λόγον, οὐ περιεργάζῃ τὴν συνουσίαν τῶν μελλόντων ὁμιλεῖν αὐτῇ· ἀλλ' ἁπλῶς καὶ ὡς ἔτυχε πᾶσιν αὐτὴν ἐπιτρέπεις. καὶ ποίας τεύξῃ συγγνώμης, εἰπέ μοι, οὕτως αὐτῆς ὑπερορῶν; πόθεν γὰρ οἴει τοὺς τὰς ἐρήμους κατειληφότας θαυμαστούς τινας καὶ λαμπροὺς γίνεσθαι; οὐκ ἐπειδὴ θορύβους καὶ ἀγορὰς φεύγουσι, καὶ τοῦ καπνοῦ τοῦ ἐν τῷ μέσῳ μακρὰν ἑαυτοὺς ἐσκήνωσαν; τούτους καὶ αὐτὸς ζήλωσον, ἐπὶ μέσης πόλεως ἐρημίας διώκων. πῶς δὲ ἔσται τοῦτο; ἐὰν τοὺς πονηροὺς φεύγῃς, ἐὰν τοὺς ἀγαθοὺς διώκῃς. οὕτω γὰρ πλείονα καρπώσῃ τῶν ἐν ταῖς ἐρήμοις ἀσφάλειαν, οὐκ ἐν τῇ τῶν βλαπτόντων φυγῇ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ τῶν ὠφελούντων κοινωνίᾳ. ἂν γὰρ φεύγῃς μὲν τοὺς πονηρούς, διώκῃς δὲ τοὺς ἀγαθούς, ἑκατέρωθέν σοι τὰ τῆς ἀρετῆς αὐξηθήσεται, καὶ τὰ τῆς κακίας οἰχήσεται. ἵν' οὖν τοῦτο γένηται, ταῦτα ποιῶμεν, πειθόμενοι τῷ ψαλμῳδῷ λέγοντι· ὅτι σὺ Κύριε κατὰ μόνας ἐπ' ἐλπίδι κατῴκισάς με.*

Θρήν. γ. κζ.

Ματθ. ε. κη.

Ψαλ. ε. ΕΙΣ ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΥΠΕΡ ΤΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΟΥΣΗΣ, ψαλμὸς τοῦ Δαβίδ.

Πρότερον ἴδωμεν τίς ἡ κληρονομία, καὶ εἰ αὐτὴ καὶ ἡμῖν ἐπιβάλλει· ἔπειτα τὸν χρόνον καθ' ὃν δίδοται. καὶ γὰρ ἄτοπον, διαθήκης μὲν χρημάτων ἡμῖν ἀπαγγελθείσης, προσηκόντως ἡμῖν τοῦ κλήρου, περιεργάζεσθαι καὶ πολυπραγμονεῖν, καὶ τὰ γράμματα ἐπιζητεῖν, καὶ ἀργύριον καταβάλλειν, καὶ χαρτίοις προσιέναι, καὶ ἀντιγράφειν τὰ ἐγγεγραμμένα, καὶ πᾶσαν ἐπιδείκνυσθαι σπουδήν· ἐνταῦθα δὲ τῶν διαθηκῶν εἰς μέσον προκειμένων, καὶ τῶν βίβλων πασῶν ἀνεῳγμένων, ῥαθυμεῖν καὶ ἀναπεπτωκέναι, καὶ ταῦτα τῆς κληρονομίας οὐκ οὔσης αἰσθητῆς. προσίωμεν τοίνυν, καὶ ἀνοίγωμεν τὰ γράμματα, καὶ ἐγκύπτωμεν τοῖς ἐγγεγραμμένοις, καὶ ἴδωμεν

μεν ἐπὶ τίσιν ἡμῖν ὁ κλῆρος οὗτος καταλέλειπται, καὶ τίς ἡ τοῦ κλήρου φύσις. οὐ γὰρ ἁπλῶς
κατέλιπεν ἡμῖν τὸν κλῆρον, ἀλλ᾽ αἱρέσει τινί. ποία δὴ ταύτη; Ὁ ἀγαπῶν με, φησι, τὰς (Ιω. ιδ. κγ.)
ἐντολάς μου τηρήσει. καὶ πάλιν, Ὃς οὐκ αἴρη τὸν σταυρὸν αὐτοῦ, καὶ ἀκολουθεῖ ὀπίσω μου· (Ματθ. ι. λη.)
καὶ ἕτερα πλείονα, ἅπερ τῇ διαθήκῃ ἐγγέγραπται. μάθωμεν δὲ καὶ τὸν χρόνον, καθ᾽ ὃν μέλ-
5 λομεν ταῦτα ἀπολαμβάνειν. οὐ γὰρ ὁ παρὼν ἐστιν, ἀλλ᾽ ὁ μέλλων· μᾶλλον δὲ καὶ ὁ παρὼν
καὶ ὁ μέλλων. Ζητεῖτε γὰρ τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, καὶ ταῦτα πάντα προστεθήσεται ὑ- (Λυκ. ιβ. λα.)
μῖν· τὸ δὲ ὁλόκληρον τότε. ἐπειδὴ γὰρ ὁ παρὼν βίος ἐπίκηρος, καὶ ἀτελέστερον ἔτι δια-
κείμεθα. ὅπερ ποιοῦσιν οἱ ἔξωθεν νομοθέται, καὶ τελείοις γενομένοις ἐγχειρίζουσι τὴν πα-
τρῴαν οὐσίαν, τοῦτο καὶ ὁ Θεὸς ἐργάζεται. ἐπειδὰν εἰς ἄνδρα τέλειον καὶ μέτρον ἡλικίας
10 καταντήσωμεν, καὶ πρὸς τὸν ἀκήρατον μεταστῶμεν βίον, τότε ἡμῖν ἐγχειρίζει τὸν κλῆ-
ρον ἐκεῖνον. πῶς δὲ διέθετο, καὶ τὰ γράμματα ἡμῖν κατέλιπε, καὶ τίνα πράττοντες
ἐπιτευξόμεθα τῆς κληρονομίας εἶπεν, ὥστε μὴ ἐκπεσεῖν, μηδὲ ἀποκληρονόμους γε-
νέσθαι. εἰ δὲ τινας θορυβεῖ τὸ μηδέπω τελείους ἡμᾶς εἶναι, καὶ ὑποπτεύει τὰ εἰρημένα,
ἄκουε τοῦ Παύλου λέγοντος· Ὅτε ἤμην νήπιος, ὡς νήπιος ἐφρόνουν, ὡς νήπιος ἐλογιζό- (α. Κορ. ιγ. ια.)
15 μην· ὅτε δὲ γέγονα ἀνὴρ, κατήργηκα τὰ τοῦ νηπίου, περὶ τοῦ παρόντος καὶ τοῦ μέλλοντος
αἰῶνος διαλεγόμενος. καὶ πάλιν, Μέχρις οὗ καταντήσωμεν οἱ πάντες εἰς ἄνδρα τέ- (Εφ. δ. ιγ.)
λειον, εἰς μέτρον ἡλικίας. ἐν μὲν γὰρ τῷ παρόντι, καθάπερ παιδὶ ζοφῷ τινι, τῇ κλί-
σει ταύτῃ ἀνατρεφόμεθα· ἐπειδὰν δὲ μέλλωμεν εἰς τὴν δεσποτικὴν ἄγεσθαι οἰκίαν,
τὰ ἱμάτια ἀπαμφιεννύμενοι τῆς φθορᾶς, καὶ ἀφθαρσίαν ἀναλαβόντες, πρὸς ἑτέραν με-
20 θιστάμεθα λῆξιν. αὕτη ἡ διαθήκη καὶ ἀποκλήρους πολλοὺς ἠπείλησε ποιεῖν, ἐὰν ἀνά-
ξιοι γένωνται τῶν αἱρέσεων τῶν ἐγγεγραμμένων. ἀλλ᾽ ἴδωμεν καὶ τίς ἐστιν ὁ κλῆρος λοιπόν. Ἃ (α. Κορ. β. θ.)
μήτε ὀφθαλμὸς εἶδε, μήτε οὖς ἤκουσε, μήτε ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου ἀνέβη. πῶς τοίνυν
ἐμέλλομεν τὴν χρῆσιν τούτων λαμβάνειν ἐν τῷ παρόντι βίῳ, ὧν καὶ ἡ γνῶσις ὑπερβαίνει
τὴν διάνοιαν τὴν ἡμετέραν; διὰ τοῦτο ἡμῖν ἐκεῖ τεταμίευται. καὶ ὅρα τὴν κηδεμονίαν.
25 τοὺς μὲν πόνους τῇ παρούσῃ συνεκλήρωσε ζωῇ, ὥστε τῇ βραχύτητι συγκαταλυθῆναι
τὸ ἐπίμοχθον· τὰ δὲ ἀγαθὰ ἐν τῷ μέλλοντι ἐταμιεύσατο αἰῶνι, ὥστε τῷ ἀγήρῳ συμπαρεκ-
τείνεσθαι τὰς ἀμοιβάς. ἐκείνην τὴν λῆξιν καὶ βασιλείαν καλεῖ. εἰ γὰρ καὶ ὑπερβαίνει λόγον, ἀλλ᾽
ὅμως κατὰ τὸ ἐγχωροῦν ἡμῖν ἀκοῦσαι, παρῃνίξατο τὰ μέλλοντα, νῦν μὲν (ὅπερ ἔφθην εἰ-
πὼν) βασιλείαν καλῶν, νῦν δὲ γάμον, νῦν δὲ ἀρχὴν (ἀπὸ τῶν φαιδρῶν τῶν παρ᾽ ἡμῖν ὀνομά-
30 των παρανοίγων ἡμῖν τὴν περὶ ἐκείνων ἔννοιαν) τὴν αἰώνιον δόξαν, τὴν ἀκήρατον μακαριότητα,
τὴν μετὰ Χριστοῦ διαγωγὴν, ἧς οὐδὲν ἂν γένοιτο ἴσον. τίνες δὲ καὶ αἱ αἱρέσεις; οὐδὲν φορτικὸν ἔχου-
σαι. Ἃ θέλετε ἵνα, φησὶ, ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι, ταῦτα καὶ ὑμεῖς ποιεῖτε αὐτοῖς. ὁρᾷς (Ματθ. ζ. ιβ.)
πῶς οὐδὲν ξένον ἐπεισήγαγεν, ἀλλ᾽ ἃ προλαβοῦσα ἡ φύσις ἐνομοθέτησεν. ἅπερ αὐτὸς,
φησι, γενέσθαι θέλεις παρὰ τῶν πλησίον εἰς σὲ, ταῦτα καὶ αὐτὸς ἐργάσαι. θέλεις ἐ-
35 παινεῖσθαι; ἐπαίνει. θέλεις μὴ ἁρπάζεσθαι; μὴ ἅρπαζε. θέλεις τιμᾶσθαι; τίμα.
θέλεις ἐλεεῖσθαι; ἐλέει. θέλεις φιλεῖσθαι; φίλει. θέλεις μὴ ἀκούειν κακῶς; μηδὲ σὺ
εἴπῃς. καὶ ὅρα τὴν ἀκρίβειαν. οὐκ εἶπεν, ὅσα οὐ θέλετε ἵνα ποιῶσι, μηδὲ ὑμεῖς ποι-
εῖτε, ἀλλ᾽ ἃ θέλετε. ἐπειδὴ γὰρ δύο εἰσὶν ὁδοὶ πρὸς ἀρετὴν ἄγουσαι, μία μὲν ἡ ἀπαλ-
λαγὴ τῆς κακίας, ἑτέρα δὲ ἡ ἐργασία τῶν ἀρετῶν, ταύτην προστίθησι, διὰ ταύτης
40 κἀκείνην δήλην ποιῶν. καὶ τὴν μὲν ᾐνίξατο τῷ λέγειν, ὃ μισεῖς, ἄλλῳ μὴ ποιήσῃς· τὴν
δὲ, Ὅσα θέλετε ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι, καὶ ὑμεῖς ποιεῖτε αὐτοῖς. ἔστι καὶ ἄλλη αἵρε- (Ματθ. ζ. ιβ. καὶ κεφ. κβ. λθ.)
σις. ποία δὲ αὕτη; τὸ ἀγαπᾷν τὸν πλησίον, ὡς ἑαυτόν. τί τούτου γένοιτ᾽ ἂν εὐκολώτε-
ρον; τὸ γὰρ μισεῖν, ἐπαχθὲς καὶ θορύβους ἐμποιοῦν· τὸ δὲ φιλεῖν, εὔκολον καὶ ῥᾴδιον. καὶ γὰρ

Εἰ μὲν εἶπεν, ἄνθρωποι ὄντες φιλεῖτε θηλεία, δύσκολον ἦν τὸ ἐπίταγμα· εἰ δὲ ἀνθρώ-
πους ὄντας ἀνθρώπους φιλεῖν ἐκέλευσεν, ἔνθα καὶ τὸ ὁμοούσιον καὶ συγγενὲς πολλὴν εἰσφέ-
ρει ῥοπήν, καὶ παρὰ τῆς φύσεως ἡ παραίνεσις, ποίαν ἂν ἔχοι δυσκολίαν; ὅπερ καὶ ἐπὶ
λεόντων καὶ λύκων γίνεται. καὶ γὰρ καὶ ἐκεῖ τὸ συγγενὲς τῆς φύσεως ἀγωγὸν εἰς φιλίαν
ἐστί. ποίαν οὖν ἐροῦμεν ἀπολογίαν, λέοντας μὲν ἡμεροῦντες καὶ ἑαυτοῖς συνοικίζοντες, 5
τὸ δὲ ὁμογενὲς μὴ ἐπισπώμενοι; οὐχ ὁρᾶτε, ὅτι πολλοὶ διὰ κληρονομίαν γέροντας περι-
ίασιν ἀγρεύοντες, καὶ πάντων τοῦ γήρως ἀνέχονται κακῶν νέοι ὄντες καὶ σφριγῶντες, πο-
δαλγίας, τῶν ἄλλων τῶν ἐν τῷ γήρᾳ νοσημάτων, καὶ κορύζης, διὰ τοῦ προσεδρεύειν δι-
ηνεκῶς; καίτοι χρήματά ἐστιν ἐκεῖ, καὶ ἄδηλος ἐλπίς· ἐνταῦθα δέ, οὐρανός, καὶ περὶ τοῦ
οὐρανοῦ, τὸ εὐαρεστῆσαι Θεῷ. τίς δὲ ἡ κληρονομοῦσα; (ὑπὲρ τῆς κληρονομούσης γὰρ φη- 10
β. Κορ. ια β. σιν ἡ προγραφή) ἡ ἐκκλησία, καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς· περὶ ἧς λέγει Παῦλος· Ἡρ-
Ιω. γ. κθ. μοσάμην ὑμᾶς ἑνὶ ἀνδρὶ παρθένον ἁγνὴν παραστῆσαι τῷ Χριστῷ. καὶ ὁ Ἰωάννης· Ὁ ἔ-
χων τὴν νύμφην, νυμφίος ἐστίν. ἀλλ' ὁ μὲν νυμφίος μετὰ τὰς πέντε ἡμέρας καταλύει τὸ
σφοδρὸν τοῦ ἔρωτος· ὁ δὲ ἡμέτερος νυμφίος μένει διηνεκῶς ἡμᾶς ἀγαπῶν, καὶ ἐπιτείνων
τὸν πόθον· ὅπερ δηλῶν ὁ Ἰωάννης νυμφίον καλεῖ, ὅτι ἀκμάζοντες οἱ πόθοι. οὐ διὰ τοῦτο 15
δὲ μόνον νυμφίον ἐκάλεσεν, ἀλλ' ὅτι καὶ πάντας ἓν σῶμα εἶναι βούλεται καὶ μίαν ψυχὴν
κατὰ τὸν τῆς ἀρετῆς λόγον καὶ τῆς ἀγάπης· καὶ ὅτι καθάπερ ἡ νύμφη πάντα ποιεῖ πρὸς
ἀρέσκειαν τοῦ ἀνδρός, οὕτω καὶ ἡμᾶς διὰ παντὸς τοῦ βίου τοιούτους εἶναι χρή. οἷα ἡ νύμ-
φη κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἐπὶ τῶν παστάδων καθέζεται, ἓν μεριμνῶσα μόνον ὅπως
ἀρέσκῃ τῷ νυμφίῳ· οὕτω δὴ καὶ ἡμεῖς ἐπὶ τοῦ βίου τούτου προκαθήμενοι ἓν σκοπῶμεν, 20
τοῦ νυμφίου τὴν ἀρετήν, καὶ τὴν τῆς νύμφης εὐταξίαν διατηρῶμεν. ταύτης τῆς
Ψαλ. μδ. στιχ. ια. ιβ. νύμφης καὶ Δαβὶδ μέμνηται λέγων· Παρέστη ἡ βασίλισσα ἐκ δεξιῶν σου, ἐν ἱματισμῷ
διαχρύσῳ περιβεβλημένη, πεποικιλμένη ἐν κροσσωτοῖς χρυσοῖς. θέλεις αὐτῆς καὶ τὰ
Ἐφ. ς. ιε. ὑποδήματα ἰδεῖν; ἄκουσον Παύλου τοῦ νυμφαγωγοῦ λέγοντος· Ὑποδησάμενοι τοὺς
πόδας ἐν ἑτοιμασίᾳ τοῦ εὐαγγελίου τῆς εἰρήνης. θέλεις αὐτῆς ἰδεῖν καὶ τὴν ζώνην, 25
ὡς καὶ ἀπὸ ἀληθείας σύγκειται; ὁ αὐτός σε διδάξει· περιζωσάμενοι τὴν ὀσφὺν ὑμῶν ἐν
Ἐφ. ε. κζ. ἀληθείᾳ. θέλεις ἰδεῖν αὐτῆς καὶ τὸ κάλλος; καὶ τοῦτο μαθήσῃ παρὰ αὐτοῦ· Μὴ ἔχουσα σπίλον
Ἀσμ. δ. ζ. ἢ ῥυτίδα. ἄκουε καὶ ὁ ἐκκλησιαστὴς τί περὶ ταύτης λέγει· Ὅλη καλὴ εἶ ἡ πλησίον μου,
Ρω. ι. ιε. καὶ μῶμος οὐκ ἔστιν ἐν σοί. θέλεις ἰδεῖν καὶ τοὺς πόδας; Ὡς ὡραῖοι οἱ πόδες τῶν εὐαγγελι-
ζομένων τὴν εἰρήνην, ὁ Παῦλός φησι. καὶ καταστήσας αὐτοὺς οὕτως οὐκ ἦλθε τὴν δό- 30
ξαν αὐτοῦ ἐπιδεικνύμενος, ἵνα μὴ τῇ ὑπερβολῇ τοῦ κάλλους ἐκπλήξῃ αὐτὴν καὶ παρά-
φρονα ἐργάσηται, ἀλλ' ἔρχεται ἱμάτιον περιβεβλημένος, οἷον ἡ νύμφη· καὶ οὐκ αὐτὸς αὐτὴν
ἄνω καλεῖ, ἀλλ' αὐτὸς πρὸς αὐτὴν παραγίνεται, τηρῶν κἀνταῦθα τοῦ νυμφίου τὸν νό-
Γεν. β. κδ. μον τὸν πρὸς τὴν νύμφην αὐτὸν ἄγοντα. ὅπερ καὶ ὁ Μωϋσῆς ἔλεγεν· Ἀντὶ τούτου κατα-
λείψει ἄνθρωπος τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ τὴν μητέρα, καὶ προσκολληθήσεται πρὸς τὴν 35
Ἐφ. ε. [illegible] γυναῖκα αὐτοῦ. καὶ ὁ Παῦλος· Τὸ μυστήριον τοῦτο μέγα ἐστίν· ἐγὼ δὲ λέγω εἰς Χρι-
στὸν καὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν. ἐλθὼν τοίνυν εἰς τὸ καταγώγιον αὐτῆς, καὶ εὑρὼν ῥυπῶ-
σαν, αὐχμῶσαν, γυμνήν, πεφυρμένην αἵματι, ἔλουσεν, ἤλειψεν, ἔθρεψεν, ἐνέδυσεν
ἱμάτιον, οἷον εὑρεθῆναι ἕτερον οὐκ ἔνι, αὐτὸς αὐτῇ γινόμενος περιβολή, καὶ λαβὼν αὐτὴν
οὕτως ἀνήγαγε. ταύτῃ ἡ κληρονομία ἡτοίμασται. τί οὖν ὑπὲρ αὐτῆς φησιν ὁ προφή- 40
της; πολλά. συνήγορος γάρ ἐστι, καὶ τὰ πλείονα τῶν αὐτῇ συμβησομένων προεῖπε καὶ
προανεφώνησεν· οἷον περὶ τοῦ νυμφίου, περὶ τῆς νυμφαγωγίας, περὶ τῶν ἀγαθῶν τῶν
διαδεξομένων αὐτήν. διὰ δὴ τοῦτο καὶ ἐνταῦθα ὑπὲρ αὐτῆς ποιεῖται τὸν λόγον, καὶ
ἀρχόμενος,

ἀρχόμενος, καθάπερ οἱ συνήγοροι οὗτοι οἱ ῥήτορες, λέγει ὑπὲρ τίνος ποιεῖται τὴν δι-
καιολογίαν, ὅτι ὑπὲρ τῆς κληρονομούσης. καὶ τί αἰτεῖ ἡ κληρονομοῦσα, ἀκούσωμεν.

1 Τὰ ῥήματά μου ἐνώτισαι Κύριε. Τὸν νυμφίον Κύριον καλεῖ. καὶ γὰρ τοῦ-
το νύμφης εὐγνώμονος ἔργον. εἰ γὰρ ἐπὶ τῶν ὁμοουσίων τοῦτο συμβαίνει, καὶ κύριον τὸν
ἄνδρα καλεῖ ἡ γυνή· πολλῷ μᾶλλον ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας καὶ τοῦ Χριστοῦ, ὅπου καὶ φύσει
Κύριός ἐστιν. οὕτω γοῦν αὐτὸν οὐχ ὡς νυμφίον καλεῖ Κύριον μόνον, ἀλλὰ καὶ ὡς δεσπότην,
καὶ ἐπισπᾶται αὐτὸν πρὸς τὴν δέησιν. ἐπειδὴ γὰρ κληρονομία αὐτῇ πρόκειται, ἡ κληρο-
νομία δὲ αὕτη, εἰ κατορθώσειε τὰ ἐπιταχθέντα, εἰς ἔργον ἐκβαίνει· παρακαλεῖ καὶ δεῖται
σύμμαχον αὐτῇ γενέσθαι, ὥστε δυνῆσαι τὰ προκείμενα, καὶ μὴ ἐκπεσεῖν τοῦ κλήρου. διὸ
καί φησι· τὰ ῥήματά μου ἐνώτισαι Κύριε. καὶ μετὰ παρρησίας λέγει τοῦτο, ἐπειδὴ τοιαῦτα
αἰτεῖ, ἅπερ καὶ αὐτὸς διδόναι βούλεται. ὡς ἐάν τις τοιαῦτα αἰτῇ ἀνάξια τοῦ παρέχοντος, οὐ
δύναται ταύτην αἰτεῖν τὴν χάριν· ὅταν κατ' ἐχθρῶν εὔχηται, ὅταν κατὰ τῶν λελυπηκό-
των. ταῦτα οὐκ ἔστιν ἀνθρώπου, ἀλλὰ διαβόλου τὰ ῥήματα. εἰ γὰρ τὸ ὀμνύναι ἐκ
τοῦ διαβόλου ἐστὶ (καὶ γὰρ τὸ περιττὸν τούτων ἐκ τοῦ πονηροῦ ἐστιν) εὔδηλον ὅτι καὶ τὸ κατ' Ματθ. ε. λζ.
ἐχθρῶν εὔχεσθαι. ἐὰν τοίνυν λέγῃς· τὰ ῥήματα ἐνώτισαι, ἐκεῖνα φθέγγου, ἃ ἀνθρώ-
που ῥήματά ἐστιν ἡμέρου καὶ φιλανθρώπου καὶ οὐδὲν ἔχοντος διαβολικόν.

Σύνες τῇ κραυγῇ μου. Κραυγὴν ἐνταῦθα, οὐ τὸν τόνον φησὶ τῆς φωνῆς, ἀλλὰ
τῆς διανοίας τὴν διάθεσιν. ἐπεὶ καὶ τῷ Μωϋσεῖ σιγῶντι ἔλεγε, τί βοᾷς πρός με; οὐκ
εἶπε, τί εὔχῃ πρός με; ἀλλά, τί βοᾷς πρός με; ἐπειδὴ μετὰ σφοδρᾶς διαθέσεως αὐ-
τῷ προσῄει. ἵνα γοῦν μάθῃς ὅτι καὶ ἐνταῦθα οὐ τὴν κραυγὴν λέγει, ἀλλὰ τὴν διά-
θεσιν τῆς διανοίας, καὶ τὴν σπουδὴν τὴν συντεταμένην, οὐκ εἶπεν, ἄκουσον τῆς κραυγῆς
μου, ἀλλὰ τί; σύνες· τουτέστι, κατάμαθε. εἰ γὰρ καὶ ἀνθρωπίνοις κέχρηται ῥήμασιν,
ἀλλὰ καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς ἀνθρωπίνοις τὸ αὐτῷ παριστάμενον δηλοῖ.

2 Πρόσχες τῇ φωνῇ τῆς δεήσεώς μου. Πάλιν τὴν ἔνδον λέγει φωνήν. οὕτω καὶ
Ἄννα ἐβόα. καὶ οὐχ ἁπλῶς εἶπε, πρόσχες τῇ φωνῇ τῆς εὐχῆς μου, ἀλλὰ τῆς δεήσεώς
μου. τὸν γὰρ εὐχόμενον ἱκέτου δεῖ περικεῖσθαι σχῆμα καὶ γνώμην. ὁ γὰρ ἱκέτης οὐ κατη-
γόρου ῥήματα ἀναλαμβάνει· ὁ δὲ ἐχθροῦ κατευχόμενος, κατήγορος μᾶλλόν ἐστιν, ἢ ἱκέ-
της. εἶδες πῶς παρέστησε τὴν εὐχήν, ἐπειδὴ ἀξίαν αὐτὴν ἐποιεῖτο τοῦ ἀκουσθῆναι. οὕτω
καὶ ἡμεῖς, ὅταν εὐχώμεθα καὶ βουλώμεθα ἀκούεσθαι, πρῶτον αὐτὴν καθιστῶμεν, ἵνα
ἡ εὐχή, καὶ μὴ κατηγορία γένηται, καὶ κατὰ τοὺς νόμους τοὺς ἐκείνου, οὕτως αὐτὴν εἰσάγωμεν.

Ὁ βασιλεύς μου καὶ ὁ Θεός μου. Ὅπερ ὁ προφήτης συνεχῶς λέγει, μᾶλλον
δὲ ὅπερ ἐξαίρετον τοῦ Ἀβραάμ ἦν (καθὼς ὁ Παῦλός φησι· Δι' ἣν αἰτίαν οὐκ ἐπαισχύνε- Ἑβρ. ια. ις.
ται ὁ Θεός, Θεὸς καλεῖσθαι αὐτῶν) τοῦτο αὕτη διείληφε, καὶ τῷ πόθῳ κατώρθωσεν. οὐ
γὰρ εἶπεν ἁπλῶς, βασιλεύς, ἀλλ' ὁ βασιλεύς μου καὶ ὁ Θεός μου, τὸν ἔρωτα ἐνδεικνυμένη
τὸν αὐτῆς. εἶτα καὶ τὰς αἰτίας τίθησι, δι' ἃς ἀξιοῖ αὐτὴν ἀκουσθῆναι. ποῖαι δέ εἰσιν αὗ-
ται; 3 Ὅτι πρὸς σὲ προσεύξομαι Κύριε. Τίς, φησίν, οὐχὶ τῷ
Θεῷ προσεύχεται; πολλοὶ δοκοῦσι μὲν τῷ Θεῷ προσεύχεσθαι, πρὸς δὲ ἀνθρώπων
ἐπίδειξιν τοῦτο ποιοῦσιν. ἀλλ' οὐχ αὕτη· ἀλλὰ πρὸς Θεὸν αὐτὸν ἀνετείνετο, τὰ ἀνθρώ-
πινα πάντα ἀφεῖσα. Τὸ πρωῒ εἰσακούσῃ τῆς φωνῆς μου. Ὁρᾷς σπουδὴν
καὶ κατανενυγμένην ψυχήν· ἐκ προοιμίων τῆς ἡμέρας, φησί, τοῦτο ἔργον ποιοῦμαι.
ἀκουέτωσαν οἱ μετὰ μυρία ἔργα τότε ἐπὶ τὴν εὐχὴν ἐρχόμενοι. ἀλλ' οὐχ αὕτη· ἀλλ'
ἐκ προοιμίων τῆς ἡμέρας τὰς ἀπαρχὰς ἐδίδου τῷ Θεῷ. δεῖ γάρ, φησι, φθάνειν τὸν ἥ-
λιον ἐπ' εὐχαριστίαν σου, καὶ πρὸ ἀνατολῆς φωτὸς ἐντυγχάνειν σοι. σὺ δὲ ἐπὶ τοῦ βασι- Σοφ. ις. κη.

λέως οὐκ ἂν ἀνάσχοιο τῶν ἐλάττονα παρὰ σοῦ προσκυνῆσαι. νυνὶ δὲ ἡλίου προσκυνοῦντος καθεύδεις αὐτὸς, καὶ ἀναχωρεῖς τῇ κτίσει τῆς προεδρίας, καὶ οὐ φθάνεις ἅπασαν τὴν κτίσιν τὴν διὰ σὲ γενομένην, οὐδὲ ἀποδίδως αὐτῷ τὰ εὐχαριστήρια· ἀλλ' ἀναστάμενος καὶ ὄψιν περικλύζεις καὶ χεῖρας, τὴν δὲ ψυχὴν περιορᾷς ἀκάθαρτον. οὐκ οἶσθα, ὅτι καθάπερ ὕδατι σῶμα, οὕτω διὰ εὐχῆς ἡ ψυχὴ καθαίρεται; νίψον τοίνυν πρὸ τοῦ σώματος τὴν ψυχήν. πολλαὶ λῆμαι προσίστανται αὐτῇ κακίας· ταύτας ἀποθώμεθα διὰ τῆς δεήσεως. ἂν γὰρ οὕτω τὸ στόμα τειχίσωμεν, καλὸν θεμέλιον τῆς καθημερινῆς πράξεως καταβαλοῦμεν. 4 Τὸ πρωῒ παραστήσομαί σοι, καὶ ἐπόψομαι. Παραστήσομαί σοι, οὐ τόπῳ, φησὶν, ἀλλ' ἔργοις. ὁ γὰρ τοιοῦτος ἐγγὺς γενέσθαι δύναται. τὸ γὰρ ἐγγὺς καὶ τὸ μακρὰν ἐντεῦθεν συμβαίνει. ὁ γὰρ Θεὸς πανταχοῦ ἐστι. παραστήσομαί σοι, καὶ ἐπόψομαι.

Ὅτι οὐχὶ Θεὸς θέλων ἀνομίαν σὺ εἶ. Ἕτερος ἑρμηνευτής φησι· Καὶ σκοπήσω, ὅτι οὐχὶ Θεὸς θέλων ἀνομίαν σὺ εἶ, 5 Οὐδὲ παροικήσει σοι πονηρευόμενος. Ἐνταῦθα τὰ εἴδωλα αἰνίττεται· ὅτι τούτοις ἔχαιρον, καὶ παρανομίᾳ πάσῃ καὶ τοῖς ἄλλοις τοῖς ἐν πονηρίᾳ πράγμασιν. οὐδὲ παροικήσει σοι πονηρευόμενος. οὐκ ἔσται σοί, φησι, φίλος, οὐκ ἔσται σοι πλησίον. Οὐδὲ διαμενοῦσι παράνομοι κατέναντι τῶν ὀφθαλμῶν σου. Τὸ μισοπόνηρον τοῦ Θεοῦ ἐνταῦθα δείκνυσι, διδάσκων τοὺς ἐγγὺς αὐτοῦ γινομένους τοιούτους ἑαυτοὺς κατασκευάζειν, ὡς οὐκ ἐνὸν ἄλλως γενέσθαι ἐγγύς. εἰ γὰρ ἀνθρώπῳ χρηστῷ οὐκ ἄν τις δύναιτο γενέσθαι πλησίον τοῖς τρόποις διεστηκὼς, πολλῷ μᾶλλον τούτῳ. ὅτι γὰρ οὐ δύνανται ἐναρέτων ἀνδρῶν ἐγγὺς γενέσθαι οἱ πονηροὶ, ἄκουσον τί φησι περὶ τοῦ δικαίου· Βαρὺς ἐστιν ἡμῖν καὶ βλεπόμενος. οὕτω καὶ Ἰωάννης τὸ δεσμωτήριον οἰκῶν καὶ μὴ ὁρώμενος ἐλύπει τὴν Ἡρωδιάδα, καί τοι τοσοῦτον αὐτοῦ ἀφεστήκει. μετὰ δὲ τὴν τελευτὴν, καὶ τοῦ τυράννου τότε ἐκείνου τὸ συνειδὸς κατέσειε. μηδεὶς τοίνυν τῶν ἐν ἀρετῇ ζώντων ἡγείσθω τι πάσχειν δεινὸν, κἂν ἐπιβουλεύηται παρὰ τῶν ἐχθρῶν. οἱ γὰρ πάσχοντες, οἱ ποιοῦντές εἰσιν.

Σοφ. β. 10.

6 Ἐμίσησας πάντας τοὺς ἐργαζομένους τὴν ἀνομίαν, ἀπολεῖς πάντας τοὺς λαλοῦντας τὸ ψεῦδος· 7 Ἄνδρα αἱμάτων καὶ δόλιον βδελύσσεται Κύριος. Ταῦτα λέγεται, οὐχ ἵνα ἀκούσωμεν μόνον, ἀλλ' ἵνα καὶ παιδευώμεθα ταῦτα συνεχῶς ἀκούοντες καὶ τῷ τρόπῳ τοῦ νυμφίου ἁρμόζεσθαι, καὶ πλησίον αὐτοῦ γίνεσθαι· ὡς ἂν μὴ ταῦτα ᾖ, ἐρημούμεθα τῆς ἄνωθεν ῥοπῆς, οὗ οὐδὲν ἂν γένοιτο χεῖρον. ἐμίσησας πάντας τοὺς ἐργαζομένους τὴν ἀνομίαν· κἂν δοῦλος ᾖ, φησι, κἂν ἐλεύθερος, κἂν βασιλεὺς, κἂν ὁστισοῦν. οὐ γὰρ ἀπὸ τῶν ἀξιωμάτων, ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἀρετῆς τοὺς φίλους ἐκρίνειν ὁ Θεὸς εἴωθεν. ἀλλ' ἐπειδὴ πολλοὶ τῶν παχυτέρων οὐδὲν ἡγοῦνται τὸ μῖσος εἶναι, ἄκουσον πῶς ἐπήγαγε καὶ κολάσεως φόβον, εἰπών· ἀπολεῖς πάντας τοὺς λαλοῦντας τὸ ψεῦδος· ἐπὶ τὸ παχύτερον τῶν ἁμαρτανομένων τὸν λόγον μεταθείς. οὐ γὰρ μέχρι τοῦ μίσους στήσεται τὰ τῆς τιμωρίας (καί τοι καὶ τοῦτο ἄφατος κόλασις) ἀλλὰ καὶ πάντας ἀπολεῖς τοὺς λαλοῦντας τὸ ψεῦδος. καί τοι καὶ τὸ πρότερον χαλεπὸν, καὶ γεέννης χεῖρον· ἀλλὰ πρὸς μὲν τοὺς συνιέναι δυναμένους ἐκεῖνο ἔθηκε· πρὸς δὲ τοὺς παχυτέρους, καὶ τοῦτο προσέθηκε. μὴ τοίνυν θορυβηθῇς ἄνθρωπε, μηδὲ ταραχθῇς, ἐπειδὰν ἴδῃς τινὰς ψευδομένους, ἁρπάζοντας, πλεονεκτοῦντας, καὶ μηδὲν πάσχοντας δεινόν. ἔσται γὰρ πάντως τοῦτο. τοιαύτη γὰρ ἡ τοῦ Θεοῦ φύσις· ἀποστρέφεται πονηρίαν, μισεῖ τε αὐτὴν ἀεὶ, καὶ ἀπεχθάνεται. τοὺς δὲ λαλοῦντας τὸ ψεῦδος ἐνταῦθα λέγει, τοὺς ἐν πονηρίᾳ βιοῦντας, τοὺς τὰ ψευδῆ πράγματα διώκοντας, τοὺς περὶ ἡδονὰς, τοὺς περὶ γαστριμαργίαν, τοὺς περὶ πλεονεξίαν ἐπτοημένους. οἶδε γὰρ πάντα ταῦτα ψευδῆ καλεῖν. ἄνδρα αἱμάτων καὶ δόλιον βδελύσσεται Κύριος. τὸν φονι-

κὸν

κὸν ἐνταῦθά φησι, τὸν ἐπιβουλεύοντα, τὸν ὕπουλον, τὸν ἄλλα μὲν ἐπὶ στόματος φέροντα, ἕτερα δὲ ἐπὶ τῆς διανοίας· τὸν περικείμενον προσωπεῖον ἐπιεικείας, τὰ δὲ λύκων ἐπιδεικνύμενον, οὗ χεῖρον οὐδὲν γένοιτο οὐδέν. ὁ μὲν γὰρ δῆλος ἐχθρὸς, καὶ εὐφύλακτος γένοιτ' ἄν· ὁ δὲ συγκαλύπτων τὴν πονηρίαν καὶ χρώμενος τῇ κακίᾳ, δυσφώρατος ὢν πολλὰ ἐργάζεται τὰ δεινά. διὰ τοῦτο καὶ Χριστὸς, ἡνίκα ἂν παραγίνοιντο, νήφειν ἐκέλευσεν. Ἔρχονται γὰρ πρὸς ὑμᾶς ἐν ἐνδύμασι προβάτων, ἔσωθεν δέ εἰσι λύκοι ἅρπαγες. Ματθ. ζ. 15.

8 Ἐγὼ δὲ ἐν τῷ πλήθει τοῦ ἐλέους σου εἰσελεύσομαι εἰς τὸν οἶκόν σου.

Ἐπειδὴ ἀπὸ τοιούτων ἡ ἐκκλησία συνείλεκτο, Ἑλλήνων, μάγων, ἀνδροφόνων, γοήτων, ψευστῶν, ὑπούλων, εἶπε δὲ ὅτι μισεῖς καὶ ἀποστρέφῃ, δεικνῦσα ὅτι οὐχ αὐτὴ κατὰ δικαιοσύνην καὶ κατορθώματα, ἀλλὰ κατὰ φιλανθρωπίαν ἀπαλλαγεῖσα ἐκείνων εἰς τὰ ἐνδότατα εἰσήγετο, ἐπήγαγεν· ἐγὼ δὲ ἐν τῷ πλήθει τοῦ ἐλέους σου εἰσελεύσομαι εἰς τὸν οἶκόν σου. ἵνα γὰρ μή τις λέγῃ· πῶς οὖν σὺ ἡ τὰ καὶ τὰ ἐργασαμένη ἐσώθης; εἶπε τὸν τρόπον τῆς σωτηρίας· ὅτι διὰ τὴν πολλὴν φιλανθρωπίαν, διὰ τὴν ἄφατον ἀγαθότητα ἐσώθην. ἀλλ' εἰσί τινες, οἳ οὐδὲ ἔλεον προσίενται, ἀνίατα νοσοῦντες, οἷοι ἦσαν οἱ Ἰουδαῖοι. ἡ γὰρ χάρις καὶ ὁ ἔλεος, κἂν χάρις ᾖ καὶ ἔλεος, ἀλλὰ τοὺς βουλομένους καὶ χάριν ἔχοντας σώζει, οὐ τοὺς ἀφηνιάζοντας καὶ μὴ βουλομένους δέξασθαι τὴν δωρεὰν, οἷοι γεγόνασιν οἱ Ἰουδαῖοι· περὶ ὧν καὶ Παῦλος ἔλεγεν, Ὅτι ἀγνοοῦντες τὴν τοῦ Θεοῦ δικαιοσύνην, καὶ τὴν ἰδίαν δικαιοσύνην ζητοῦντες στῆσαι, τῇ δικαιοσύνῃ τοῦ Θεοῦ οὐχ ὑπετάγησαν. Ρω. ι. γ. εἶτα ἐπειδὴ εἶπε τὰ τοῦ Θεοῦ, λέγει καὶ τὰ παρ' ἑαυτῆς· Προσκυνήσω πρὸς ναὸν ἅγιόν σου ἐν φόβῳ σου. Ὅταν γὰρ χάριτος ἀπολαύσω, καὶ τὰ παρ' ἐμαυτῆς εἰσενέγκω, ταύτην εἰσοίσω σοι τὴν θυσίαν, φησί· προσκυνήσω πρὸς ναὸν ἅγιόν σου ἐν φόβῳ σου· οὐ καθάπερ οἱ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων, κνώμενοι, χασμώμενοι, ναρκῶντες, ἀλλὰ μετὰ φόβου καὶ τρόμου, φησίν. ὁ γὰρ οὕτως εὐχόμενος, πᾶσαν κακίαν ἀποτίθεται, πρὸς πᾶσαν ἀρετὴν χειραγωγεῖται, τὸν Θεὸν ἵλεων καθίστησιν ἑαυτῷ.

9 Κύριε, ὁδήγησόν με ἐν τῇ δικαιοσύνῃ σου ἕνεκα τῶν ἐχθρῶν μου. Εἶπε τοὺς ὕμνους τοῦ Θεοῦ, τὸ μισοπόνηρον, τὸ φιλάνθρωπον, τὸ κηδεμονικὸν, εἶπε τὴν ἑαυτῆς σωτηρίαν, εἶπε τὸν τρόπον καθ' ὃν ἐσώθη, εἶπε τίνα μετὰ τὸ σωθῆναι αὐτὴ εἰσήγαγεν· ἀπέστρεψε κακίας, ἐχειραγώγησε πρὸς ἀρετὴν, χρηστὰς ὑπέφηνεν ἐλπίδας καὶ τοῖς ἐν πονηρίᾳ ζῶσιν, εἴγε βουληθεῖεν μεταβληθῆναι, ὡς ἐλέους δυναμένους τυχεῖν· τρέπει τὸν λόγον εἰς αἴτησιν λοιπὸν λέγουσα· Κύριε, ὁδήγησόν με ἐν τῇ δικαιοσύνῃ σου, διὰ τούτων παιδεύουσα τὸν ἀκροατὴν πρότερον ὕμνους ἀναφέρειν εἰς τὸν Θεὸν, καὶ εὐχαριστεῖν ἐφ' οἷς εὖ πέπονθε· καὶ τότε ἅπερ βούλεται αἰτεῖν· καὶ πάλιν εὐχαριστεῖν, ἐφ' οἷς ἂν λάβοι. ἀλλ' ἴδωμεν καὶ τίνα ἐστὶν ἃ αἰτεῖ. μὴ γάρ τι βιωτικόν; μή τι ἐπίκηρον; μή τι τῶν παραρρεόντων; μὴ περὶ πλούτου διαλέγεται; μὴ περὶ δόξης; μὴ περὶ δυναστείας; μὴ περὶ τιμωρίας ἐχθρῶν; οὐδὲν τούτων. ἀλλὰ τί; Κύριε, ὁδήγησόν με ἐν τῇ δικαιοσύνῃ σου ἕνεκα τῶν ἐχθρῶν μου. ὁρᾷς πῶς οὐδὲν ἐπίκηρον αἰτεῖ, καὶ πῶς δεῖται τῆς ἄνωθεν συμμαχίας. οἱ γὰρ ταύτην ὁδεύοντες τὴν ὁδὸν, ἐκείνης μάλιστα δέονται τῆς ῥοπῆς. δικαιοσύνην δὲ ἐνταῦθα, τὴν καθολικήν φησιν ἀρετήν. καὶ καλῶς εἶπεν, ἐν τῇ δικαιοσύνῃ σου. ἔστι γὰρ καὶ ἀνθρώπων δικαιοσύνη, ἡ ἀπὸ τῶν νόμων τῶν ἔξωθεν, ἀλλ' εὐτελὴς καὶ οὐκ ἔχουσα τὸ τέλειον καὶ ἀπηρτισμένον, καὶ ἐξ ἀνθρωπίνων συγκειμένη λογισμῶν. ἐγὼ δὲ τὴν σὴν αἰτῶ δικαιοσύνην, τὴν ἀπὸ σοῦ κατενηνεγμένην, τὴν εἰς τὸν οὐρανὸν χειραγωγοῦσαν, καὶ τὴν συμμαχίαν, ὥστε ταύτην ἐπίστασθαι τὴν δικαιοσύνην. καλῶς δὲ εἶπε καὶ τὸ, ὁδήγησον. ὁδὸς γὰρ ὁ παρὼν βίος, δεόμενος τῆς ἄνωθεν χειραγωγίας. εἰ γὰρ εἰς

πόλιν μέλλοντες εἰσιέναι, δεόμεθα τοῦ γνωρίζοντος ἡμῖν τὴν ὁδόν· πολλῷ μᾶλλον εἰς τὸν οὐρανὸν ἀποδημεῖν μέλλοντες, χρείαν ἔχομεν τῆς ἄνωθεν ῥοπῆς, ἵνα καὶ δείξῃ καὶ στηρίξῃ καὶ χειραγωγήσῃ. πολλαὶ γὰρ ἀτραποὶ αἱ ἐκτρέπουσαι. διὰ τοῦτο ἐχόμεθα τῆς δεξιᾶς τοῦ Θεοῦ. Ἕνεκα τῶν ἐχθρῶν μου. πολλοὶ συνέστησαν, φησι, πολέμιοι βουλόμενοί μου παρεκκλῖναι τὰ διαβήματα, καὶ πλανῆσαι, καὶ πρὸς ἑτέραν ὁδὸν ἀγαγεῖν. ἐπεὶ οὖν τοιαῦται αἱ ἐπιβουλαί, τοιαῦται αἱ ἔφοδοι, ὁδήγησόν με αὐτός. τῆς γὰρ παρὰ σοῦ χρείαν ἔχω συμμαχίας. ἀλλὰ τὸ μὲν ὁδηγηθῆναι, αὐτοῦ ἐστι· τὸ δὲ ἄξιον εἶναι τοῦ κρατηθῆναι ὑπὸ τῆς χειρὸς ἐκείνης, τῆς ἡμετέρας γενέσθω σπουδῆς. ἂν γὰρ ᾖς ἀκάθαρτος, οὐ κατέχει σε ἡ χεὶρ ἐκείνη· ἂν ᾖς πλεονέκτης, ἂν ἑτέραν τινὰ κηλῖδα ἔχων.

Κατεύθυνον ἐνώπιόν σου τὴν ὁδόν μου. Τοῦτ' ἔστι, δήλην μοι ποίησον, σαφῆ, γνωρίμην· ὀρθοτόμησον αὐτὴν πρὸς ἐμοί. ἕτερος δὲ ἑρμηνευτὴς εἶπεν· Ὁμάλισον ἔμπροσθέν μου τὴν ὁδόν σου. τοῦτ' ἔστι, ῥᾳδίαν ποίησον, εὔκολον.

10 Ὅτι οὐκ ἔστιν ἐν τῷ στόματι αὐτῶν ἀλήθεια, ἡ καρδία αὐτῶν ματαία.

Ἐμοὶ δοκεῖ καὶ περὶ τῶν ἐν πλάνῃ διαγόντων ταῦτα λέγειν (τό, τε στόμα διαβάλλουσα, καὶ τὴν διάνοιαν ὡς ἔρημον παντὸς ἀγαθοῦ) καὶ περὶ τῶν ἐν πονηρίᾳ ζώντων.

11 Τάφος ἀνεῳγμένος ὁ λάρυγξ αὐτῶν. Ἤτοι τὸ φονικὸν ἐνταῦθα λέγει, ἢ τὸ νεκρὰ προσφέρειν δόγματα, καὶ δυσώδη. οὐκ ἂν τις ἁμάρτοι, καὶ τῶν αἰσχρὰ φθεγγομένων ῥήματα τὰ στόματα οὕτω καλέσας, τάφον. πολὺ γὰρ τῆς αἰσθητῆς δυσωδίας ἐκείνη χαλεπωτέρα, ἀπὸ σηπεδόνος τικτομένη ψυχῆς. καὶ τῶν πλεονεκτῶν τὰ στόματα τοιαῦτα· ὅταν μηδὲν ὑγιὲς προσφέρωσιν, ἀλλὰ φόνους καὶ ἁρπαγάς. μὴ τοίνυν ἔστω τάφος τὸ στόμα σου, ἀλλὰ θησαυρός. πολὺ γὰρ οἱ θησαυροὶ διενηνόχασι τῶν τάφων· ὅτι ἐκεῖνοι μὲν φθείρουσιν ὅπερ ἂν λάβωσιν, οὗτοι δὲ διατηροῦσιν. ἔχε τοίνυν καὶ σὺ πλοῦτον φιλοσοφίας ἀεὶ μένοντα, ἀλλὰ μὴ δυσωδίαν τινὰ καὶ σηπεδόνα. καὶ οὐχ ἁπλῶς εἶπε, τάφον, ἀλλ' ἀνεῳγμένον, ὥστε καὶ πλείονα δηλῶσαι τὴν βδελυγμίαν γίνεσθαι. δέον γὰρ κρύπτειν τὰ τοιαῦτα ῥήματα, οἱ δὲ καὶ ἐκφέρουσιν, ὥστε μᾶλλον αὐτῶν τὴν νόσον ἐνδείκνυσθαι. καὶ ἐπὶ μὲν τῶν νεκρῶν σωμάτων τὸ ἐναντίον ποιοῦντες, τῇ γῇ παραδίδομεν· οὗτοι δὲ ἐπὶ τῶν ῥημάτων τούτων τὸ ἐναντίον ἐργάζονται, καί, ὃ δέον κατακρύπτειν κάτω, ἐκφέροντες, καὶ πολλοὺς παραβλάπτοντες, καὶ προτιθέντες πᾶσιν ὁρᾶν. ἀλλ' ἐλαύνωμεν τούτους. εἰ γὰρ τὰ νεκρὰ σώματα ἔξω τῆς πόλεως καταθάπτομεν, πολλῷ μᾶλλον τοὺς τὰ νεκρὰ ῥήματα, καὶ τοὺς τὰ τοιαῦτα ἐκφέροντας, καὶ οὐδὲ συσκιάσαι βουλομένους πόρρω που κατοικίζειν χρή· ἐπειδὴ κοινὴ τῆς πόλεως λύμη, τὰ τοιαῦτα στόματά ἐστι. Ταῖς γλώσσαις αὐτῶν ἐδολιοῦσαν. Εἶδες ἕτερον κακίας εἶδος. οἱ μὲν ἐν τῇ διανοίᾳ κατακρύπτουσι τὸν δόλον, ῥήματα προσηνῆ προσφέροντες· οἱ δὲ τοσαύτῃ κέχρηνται τῇ δεινότητι, ὡς ἐν αὐτοῖς τοῖς ῥήμασι συσκιάζειν τὴν πονηρίαν, καὶ ῥάπτειν δόλους καὶ ἐπιβουλάς. Κρῖνον αὐτούς ὁ Θεός, 12 Ἀποπεσάτωσαν ἀπὸ τῶν διαβουλιῶν αὐτῶν. Ὅρα κἀνταῦθα τὴν ἡμερότητα τῆς εὐχῆς. οὐ γὰρ εἶπε, κόλασον, ἀλλὰ κρῖνον αὐτοὺς καὶ παῦσον τῆς πονηρίας· ἀνόνητα αὐτῶν ποίησον τὰ μηχανήματα. ὅπερ καὶ ὑπὲρ αὐτῶν εὔχεσθαί ἐστι, τοῦ μηκέτι προϊέναι τῆς κακίας αὐτούς. Κατὰ τὸ πλῆθος τῶν ἀσεβειῶν αὐτῶν ἔξωσον αὐτούς, ὅτι παρεπίκρανάν σε Κύριε. Τουτέστιν, οὐδέν μοι μέλει τῶν εἰς ἐμὲ γινομένων, ἀλλ' ὑπὲρ τῶν σῶν ἀλγῶ. τοῦτο γὰρ μάλιστα φιλοσόφου ψυχῆς, ὑπὲρ μὲν τῶν οἰκείων μὴ ἀμύνεσθαι, ὑπὲρ δὲ τῶν εἰς Θεὸν γινομένων σφόδρα ἐπεξιέναι. τούτων τἀναντία πολλοὶ ποιοῦσι, τὰ μὲν τοῦ Θεοῦ παρορῶντες, τὰ δὲ ἑαυτῶν μετὰ πολλῆς ἐκδικοῦντες τῆς σφοδρότητος. ἀλλ' οὐχ οἱ ἅγιοι οὕτως, ἀλ-

λά

καὶ σφοδροὶ τιμωροὶ τῶν εἰς Θεὸν γινομένων ἦσαν, τὰ δὲ ἑαυτῶν περιεώρων.

13 Καὶ εὐφρανθήτωσαν πάντες οἱ ἐλπίζοντες ἐπὶ σέ. Ὅρα τῆς εὐχῆς τὸ κέρδος. κἀκεῖνοι βελτίους ἔσονται, καὶ σώσονται τῆς πονηρίας· καὶ ἕτεροι πολλῆς ἀπολαύσονται τῆς ἡδονῆς, τήν τε ἐκείνων μεταβολὴν ὁρῶντες, καὶ τὴν εἰς τὸ βέλτιον μετάθεσιν, καὶ ἑτέρους σπουδαιοτέρους ταύτῃ γινομένους. Εἰς αἰῶνα ἀγαλλιάσονται, καὶ κατασκηνώσεις ἐν αὐτοῖς. Αὕτη γὰρ μάλιστα ἡ χαρὰ διηνεκής. ὡς αἵ γε ἄλλαι, τῶν ποταμίων ῥευμάτων οὐδὲν ἄμεινον διάκεινται· ὁμοῦ τε φαινόμεναι καὶ παραρρέουσαι· ἡ δὲ κατὰ Θεὸν εὐφροσύνη μένει καὶ πέπηγε, διαρκής τέ ἐστι καὶ μόνιμος, οὐδεμιᾷ τῶν ἀδοκήτων περιστάσεων διακοπτομένη, ἀλλ' ὑψηλοτέρα γινομένη δι' αὐτῶν τῶν κωλυόντων. ἐπεὶ καὶ οἱ ἀπόστολοι ἐμαστιγοῦντο, καὶ ἔχαιρον· καὶ ὁ Παῦλος ἐθλίβετο, καὶ ἐσκίρτα· τελευτᾶν ἔμελλε, καὶ κοινωνοὺς ἐκάλει τῆς ἡδονῆς, λέγων· Ἀλλ' εἰ καὶ σπένδομαι ἐπὶ τῇ θυσίᾳ καὶ λειτουργίᾳ τῆς πίστεως ὑμῶν, χαίρω καὶ συγχαίρω πᾶσιν ὑμῖν. τὸ δ' αὐτὸ καὶ ὑμεῖς χαίρετε καὶ συγχαίρετέ μοι. [Φιλιππ. β. ιζ.] τοῖς οὕτως ἡδομένοις ὁ Θεὸς συνοικεῖ. διὸ καὶ αὐτὴ οὕτω φησίν· Εἰς αἰῶνα ἀγαλλιάσονται, καὶ κατασκηνώσεις ἐν αὐτοῖς. τοῦτο αὐτὸ καὶ ὁ Χριστὸς δηλῶν ἔλεγε, τὸ ἀκατάλυτον τῆς ἡδονῆς ἐμφαίνων· Πάλιν ὄψομαι ὑμᾶς, καὶ τὴν χαρὰν ὑμῶν οὐδεὶς λαμβάνει. [Ιω. ις. κβ.] καὶ Παῦλος πάλιν· Πάντοτε χαίρετε, ἀδιαλείπτως προσεύχεσθε. [α. Θεσ. ε. ι.] 14 Καὶ καυχήσονται ἐν σοὶ οἱ ἀγαπῶντες τὸ ὄνομά σου.

Τούτοις γὰρ μάλιστά ἐστι καυχᾶσθαι μόνοις, τούτοις χαίρειν, τούτοις εὐφραίνεσθαι. ὡς ὅ γε ἐπὶ τοῖς βιωτικοῖς καλλωπιζόμενος, οὐδὲν διενήνοχε τῶν ἐν ὀνείρῳ τρυφώντων. τί γάρ, εἰπέ μοι, τῶν ἀνθρωπίνων οἷόν τε παρέχειν καυχᾶσθαι; ῥώμη σώματος; ἀλλ' οὐκ ἔστι προαιρέσεως τὸ κατόρθωμα, διὸ καὶ τοῦ καυχᾶσθαι ἐστέρηται· ἄλλως δέ, καὶ μαραίνεται καὶ διαπίπτει, πολλάκις δὲ καὶ τὸν ἔχοντα ἔβλαψεν, οὐκ εἰς δέον ταύτῃ χρησάμενον. τοῦτο καὶ ἐπὶ ὥρας καὶ ἐπὶ εὐμορφίας ἐστὶν εἰπεῖν, καὶ ἐπὶ πλούτου, καὶ ἐπὶ δυναστείας, καὶ ἐπὶ τρυφῆς, καὶ ἐπὶ πάντων τῶν βιωτικῶν. τὸ δὲ ἐπὶ τῷ Θεῷ καυχᾶσθαι, καὶ τῇ ἀγάπῃ τῇ εἰς αὐτόν, κόσμος ἁπάντων μείζων, καὶ λαμπρότης ὑπερβαίνουσα μυρία διαδήματα, κἂν δεσμώτης ὁ καυχώμενος ᾖ. οὗτος ὁ κόσμος, οὐ νόσῳ, οὐ γήρᾳ, οὐ πραγμάτων περιστάσει, οὐκ ἀνωμαλίᾳ καιρῶν, οὐκ αὐτῷ διατέμνεται τῷ θανάτῳ, ἀλλὰ καὶ τότε διαλάμπει μειζόνως.

Ὅτι σὺ εὐλογήσεις δίκαιον. Ἐπειδὴ πολλοὶ τῶν οὕτω διακειμένων παρὰ ἀνθρώπων κακίζονται καὶ καταγελῶνται, καὶ μάλιστα οἱ ἀρετὴν μετιόντες· ἵνα μηδεὶς τῶν παχυτέρων ἐκ τούτων καταπίπτῃ, ὅρα πῶς ἀνέχει τὴν διάνοιαν αὐτοῦ, λέγων· ὅτι σὺ εὐλογήσεις δίκαιον. τί γὰρ βλάβος ἀνθρώπων καταφρονούντων καὶ τῆς οἰκουμένης ἁπάσης, ὅταν ὁ τῶν ἀγγέλων δεσπότης ἐπαινῇ καὶ ἀνακηρύττῃ; ὥσπερ οὖν αὐτοῦ μὴ εὐλογοῦντος, κἂν ἅπαντες ἐπαινῶσιν οἱ γῆν οἰκοῦντες καὶ θάλασσαν, οὐδὲν ὄφελος. τοῦτο τοίνυν πανταχοῦ σκοπῶμεν, ὅπως αὐτὸς ἡμᾶς ἀνακηρύξῃ, ὅπως αὐτὸς στεφανώσῃ. κἂν τοῦτο ᾖ, πάντων ἐσμὲν ὑψηλότεροι, κἂν ἐν πενίᾳ, κἂν ἐν νόσῳ, κἂν τοῖς ἐσχάτοις ὦμεν κακοῖς. ἐπεὶ καὶ ὁ μακάριος Ἰὼβ ἐν κοπρίᾳ καθήμενος, καὶ τῷ ἰχῶρι τῶν τραυμάτων ἑλκούμενος, καὶ μυρίας βρύων πηγὰς σκωλήκων, καὶ τὰ ἀνήκεστα πάσχων ἐκεῖνα, ὑπὸ τῶν οἰκετῶν ἐμπτυόμενος, καὶ παρὰ φίλων, καὶ παρὰ ἐχθρῶν, καὶ παρὰ γυναικὸς ἐπιβουλευόμενος, καὶ εἰς πενίαν, καὶ εἰς λιμόν, καὶ εἰς ἀρρωστίαν τὴν ἀνήκεστον ἐκείνην κατενεχθείς, πάντων μακαριώτερος ἦν, ἐπειδὴ ὁ Θεὸς αὐτὸν ηὐλόγει λέγων· Ἄνθρωπος ἄμεμπτος, δίκαιος, ἀληθινός, θεοσεβής, ἀπεχόμενος ἀπὸ παντὸς πονηροῦ πράγματος. [Ιωβ. α. α.] 15 Κύριε, ὡς ὅπλῳ εὐδοκίας ἐστεφάνωσας ἡμᾶς.

Πάλιν εἰς εὐχαριστίαν κατέληξεν, εὐχαριστηρίους ὕμνους ἀναφέρων τῷ Θεῷ. τί δέ ἐστιν ὅπλον εὐδοκίας; ὅπλον ἄριστον, ὅπλον κατὰ γνώμην Θεοῦ, ὅπλον κάλλιστον. ὃ δὲ λέγει τοιοῦτόν ἐστι· συμμαχίᾳ καλλίστῃ ἡμᾶς ἐτείχισας. ἕτερος δὲ λέγων ἑρμηνευτὴς, στεφανώσεις αὐτὸν, περὶ τοῦ δικαίου εἰρῆσθαι τοῦτο διδάσκει, ὅτι στεφανώσεις αὐτὸν τὸν δίκαιον, τουτέστιν, ἡ σὴ εὐαρέστησις ἀντὶ ὅπλου γίνεται, καὶ ὅπλου καλλίστου· ἢ ἐκεῖνο· ὅτι συμμαχίᾳ καλλίστῃ τειχίζεις τὸν δίκαιον. καὶ οὔτε τὸ κάλλος αὐτοῦ ἀσφαλείας ἐστέρηται, οὔτε ἡ ἀσφάλεια αὐτοῦ δόξης ἐστὶν ἔρημος. τί γὰρ ἰσχυρότερον ἀνδρὸς, τί δὲ ὡραιότερον τοῦ ὑπὸ τῆς ἄνω δεξιᾶς τειχιζομένου; οὗτος ὁ στέφανος καὶ ἀπὸ ἐλέους πλέκεται, καθάπερ

Ψαλ. ρβ. δ.

ὁ αὐτὸς Δαβὶδ ἀλλαχοῦ φησι· Τὸν στεφανοῦντά σε ἐν ἐλέει καὶ οἰκτιρμοῖς. ἔστι καὶ ἀπὸ δικαιοσύνης, καθάπερ ὁ Παῦλος· Λοιπὸν ἀπόκειταί μοι ὁ τῆς δικαιοσύνης στέφανος.

β. Τιμ. δ. η.
Παροιμ. δ. θ.
καὶ Σειρ. λβ. γ.

ἔστι καὶ χάριτος στέφανος, ὥσπερ ἕτερος λέγει· Στεφάνῳ δὲ χαρίτων ὑπερασπίσει σου. ἔστι δὲ καὶ στέφανος δόξης, καθάπερ Ἡσαΐας, Ἔσται, λέγων, ὁ στέφανος τῆς ἐλπίδος ὁ πλακεὶς τῆς δόξης.

Ἡσ. κη. ε.

πάντα γὰρ ταῦτα ὁ στέφανος ἔχει, φιλανθρωπίαν, δικαιοσύνην, χάριν, δόξαν, εὐπρέπειαν. Θεοῦ γάρ ἐστι τὸ δῶρον, ποικίλην περιφέρον τὴν χάριν. ἔστι καὶ ἀφθαρσίας, καθάπερ φησὶ Παῦλος· Ἵνα ἐκεῖνοι φθαρτὸν στέφανον λάβωσιν, ἡμεῖς δὲ ἄφθαρτον.

α. Κορ. θ. κε.

ὃ τοίνυν ἐνταῦθα λέγει, τοῦτό ἐστιν· ἀσφαλείᾳ καὶ δόξῃ ἡμᾶς περιέβαλες. τοιαῦτα γὰρ τὰ τοῦ Θεοῦ δῶρα, ἰσχυρὰ καὶ εὐπρεπείας γέμοντα· τοιοῦτοι οἱ στέφανοι. ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν ἀνθρώπων οὐκ ἔνι τοῦτο· ἀλλ' ὁ μὲν ἐν δόξῃ, οὐκ ἀσφαλὴς πάντως· ὁ δὲ ἐν ἀσφαλείᾳ, οὐκ ἐν δόξῃ πάντως, οὐδὲ ῥᾳδίως ἂν συμβαίη ταῦτα· εἰ δὲ καὶ συμβαίη, ταχέως ἀποσύρεται. οἷόν τι λέγω. οἱ ἐν δυναστείαις ὄντες, λαμπροὶ μὲν καὶ περιφανεῖς, οὐκ ἐν ἀσφαλείᾳ δέ· ἀλλὰ δι' αὐτὸ μὲν οὖν τοῦτο μάλιστα ἐν ἐπισφαλεῖ χωρίῳ καθεστήκασι, διὰ τὸ μέγεθος τῆς δόξης. οἱ ἀπερριμμένοι καὶ εὐκαταφρόνητοι, ἐν ἀσφαλείᾳ μὲν διὰ τὸ μὴ γνωρίζεσθαι, οὐκ ἐν τιμῇ δέ· ἀλλὰ δι' αὐτὸ μὲν οὖν τοῦτο μάλιστα ἐν ἀτιμίᾳ, διὰ τὸ ἐν ἀσφαλείᾳ εἶναι. ἐπὶ δὲ τοῦ Θεοῦ οὐκ ἔστι τοῦτο· ἀλλ' ἀμφότερα μετὰ πολλῆς συντρέχει τῆς ὑπερβολῆς. ἐννοήσαντες τοίνυν τῶν ἀγαθῶν τὸ μέγεθος, καὶ περί γε πάντων τὸ ἀρέσκειν Θεῷ, ὅπερ καὶ ὅπλον καὶ δόξα καὶ ἀσφάλεια καὶ τὰ μυρία ἀγαθὰ, μεθ' ὑπομονῆς τρέχωμεν τὸν προκείμενον ἡμῖν ἀγῶνα, καὶ μὴ ἀναπέσωμέν ποτε, μηδὲ γυμνοὶ τῶν ὅπλων φανῶμεν. τοῦτο γὰρ τοῦ πολέμου τούτου τὸ εἶδος οὐκ ἀνέχεται ἄοπλον στρατιώτην ἰδεῖν. ἀλλὰ τότε λύεται ἡ παρασκευὴ, ὅταν λυθῇ τὸ θέατρον· λύεται δὲ τὸ θέατρον, ὅταν ἀπολύηται τοῦ σώματος ἡ ψυχή. ὥστε ἕως ἂν ἐνταῦθα ὦμεν, πυκτεύειν ἀνάγκη καὶ οἴκοι καθημένους, καὶ εἰς ἀγορὰν ἐμβάλλοντας, καὶ ἀριστοποιουμένους, καὶ νοσοῦντας, καὶ ὑγιαίνοντας. καὶ γὰρ ἐν τῷ καιρῷ τῆς νόσου μάλιστα τῆς μάχης ταύτης ὁ καιρὸς, ὅταν ὀδύναι πάντοθεν θορυβῶσι τὴν ψυχὴν, ὅταν ἀλγηδόνες πολιορκῶσιν, ὅταν ὁ διάβολος ἐφεστήκῃ προξενῶν εἰπεῖν τι ῥῆμα πικρόν· τότε δὴ μάλιστα ἀσφαλίζεσθαι δεῖ, φράττεσθαι τῷ θώρακι, τῇ ἀσπίδι, τῷ κράνει, τοῖς ἄλλοις ὅπλοις, καὶ διηνεκῶς εὐχαριστεῖν τῷ Θεῷ. ταῦτα χαλεπὰ κατὰ τοῦ διαβόλου βέλη, αὕτη καιρία κατὰ τοῦ δαίμονος πληγὴ, τότε μάλιστα λαμπροὶ οἱ στέφανοι. ἐπεὶ καὶ τὸν μακάριον Ἰὼβ (οὐδὲν γὰρ κωλύει πάλιν εἰς αὐτὸν καταφυγεῖν) τοῦτο μάλιστα λαμπρὸν ἀπέφηνε, τοῦτο ἀνεκήρυξε, τοῦτο ἐστεφάνωσε, τὸ ἐν καιρῷ πειρασμοῦ καὶ νόσου καὶ πενίας ἀπερίτρεπτον φανῆναι τὴν γνώμην, ἄσειστον τὴν διάνοιαν, τὸ εὐχαριστήρια τῷ Θεῷ ἀνενεγκεῖν ῥήματα, καὶ τὴν πνευματικὴν ἐκείνην θυσίαν. θυσία γὰρ ἦν τὰ ῥήματα αὐτοῦ, ἅπερ ἔλεγεν· Ὁ Κύριος ἔδωκεν, ὁ Κύριος ἀφείλετο· ὡς τῷ Κυρίῳ ἔδοξεν, οὕτω καὶ ἐγένετο· εἴη τὸ ὄνομα Κυρίου εὐλογημένον εἰς τοὺς αἰῶνας· ὃ δὴ καὶ ἡμεῖς ἀ-

Ἰωβ. α. κα.

εἰ ποιῶμεν ἐν πειρασμοῖς, ἐν περιστάσεσιν, ἐν ἐπιβουλαῖς, δοξάζοντες τὸν Θεὸν καὶ ἀλληλουιάζοντες διηνεκῶς· ὅτι αὐτῷ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Ψαλμ. ς. 1 ΚΥΡΙΕ, ΜΗ ΤΩ ΘΥΜΩ ΣΟΥ ΕΛΕΓΞΗΣ ΜΕ, μηδὲ τῇ ὀργῇ σου παιδεύσῃς με.

Ὅταν ἀκούσῃς θυμὸν καὶ ὀργὴν, μηδὲν ἀνθρώπινον ὑποπτεύσῃς. συγκαταβάσεως γάρ ἐστι τὰ ῥήματα. καὶ γὰρ τὸ θεῖον ἁπάντων τούτων ἀπήλλακται. διαλέγεται δὲ, ὥστε καθάψασθαι τῆς τῶν παχυτέρων διανοίας. ἐπεὶ καὶ ἡμεῖς, ὅταν βαρβάροις διαλεγώμεθα, τῇ ἐκείνων χρώμεθα γλώττῃ· κἂν πρὸς παιδίον φθεγγώμεθα, συμψελλίζομεν, κἂν μυριάκις ὦμεν σοφοὶ, πρὸς τὴν ἐκείνου συγκαταβαίνομεν ταπεινότητα. καὶ τί θαυμαστὸν, εἰ ἐν ῥήμασι τοῦτο ποιοῦμεν, ὅπου γε καὶ ἐν πράγμασι, καὶ χεῖρας δάκνοντες, καὶ θυμὸν ὑποκρινόμενοι, ὥστε διορθῶσαι τὸ παιδίον; οὕτω δὴ καὶ ὁ Θεὸς καθάψασθαι βουλόμενος, τοιούτοις κέχρηται ῥήμασι. οὐ γὰρ πρὸς τὴν ἀξίαν τὴν ἑαυτοῦ φθέγγεσθαι ἐσπούδακεν, ἀλλὰ πρὸς τὴν ὠφέλειαν τῶν ἀκουόντων. ἐπεὶ καὶ τὸ ἀόργητον ἀλλαχοῦ πάλιν δεικνὺς, ἔλεγε· Μὴ ἐμὲ αὐτοὶ παροργίζουσιν, οὐχὶ δὲ ἑαυτούς; (Ἱερεμ. ζ. ιθ.) σὺ δὲ πῶς ἐβούλου αὐτὸν διαλέγεσθαι τοῖς Ἰουδαίοις; ὅτι οὐκ ὀργίζεται, οὐδὲ μισεῖ τοὺς πονηρούς; καὶ γὰρ τὸ μῖσος πάθος ἐστίν. οὐδὲ ἐφορᾷ τὰ ἀνθρώπινα; καὶ γὰρ τὸ ὁρᾶν ἀπὸ τῶν σωμάτων εἴληπται. οὐδὲ ἀκούει; καὶ γὰρ καὶ τοῦτο ἀπὸ τῆς σαρκός. ἀλλ' ἀπὸ τούτου πονηρὸν ἂν δόγμα ἐπήχθη ἕτερον, τὸ ἀπρονόητα εἶναι τὰ πάντα· καὶ φεύγοντες τὰ τοιαῦτα ἀκούειν περὶ Θεοῦ, καὶ τὸ ὅλως εἶναι Θεὸν πολλοὶ ἂν τῶν τότε ἠγνόησαν. τούτου δὲ ἀγνοηθέντος, πάντα τὰ ἀπολώλει· ἐκείνου δὲ τοῦ δόγματος εἰσαχθέντος, ταχέως καὶ διόρθωσις ἐπεγίνετο. ὁ μὲν γὰρ πεισθεὶς ὅτι ἐστὶ Θεὸς, κἂν μὴ τὴν ἀξίαν ἔχῃ περὶ αὐτοῦ ὑπόνοιαν, ἀλλὰ παχύτερόν τι ὑποπτεύῃ, τῷ χρόνῳ πεισθήσεται, ὅτι οὐδὲν τοιοῦτον περὶ Θεόν· ὁ δὲ πεισθεὶς ὅτι οὐ προνοεῖ, οὐδὲ μέλει αὐτῷ τῶν ὄντων, οὐδ' ὅτι ἐστὶ, τί κερδανεῖ ἀπὸ τοῦ τῆς ἀπαθείας λόγου; διὰ δὴ τοῦτο, ἐκεῖνο αὐτοῖς διαλεχθεὶς πρότερον, ἐπειδὴ ἐναπέθετο αὐτοῖς τὴν περὶ τοῦ εἶναι αὐτὸν δόξαν, διακαθαίρει πάλιν κατὰ μικρὸν αὐτοὺς, ἀνάγων ἐπὶ τοῦτο τὸ δόγμα, τὰ ὑψηλότερα περὶ αὐτοῦ φθεγγόμενος, καὶ τὸν περὶ τῆς ἀπαθείας αὐτοῦ κινῶν λόγον. καὶ γάρ φησιν· Οὐ πεινάσει, οὐδὲ κοπιάσει. (Ἡσ. μ. κη.) καὶ ὁ εἰπὼν οὕτως, ὅτι ὀργίζεται, αὐτὸς πάλιν δεικνὺς, ὅτι ἀπαθὲς τὸ θεῖον, ἐπάγει· μὴ ἐμὲ παροργίζουσιν, οὐχὶ δὲ ἑαυτούς; καὶ ὁ εἰπὼν, Ὅτι ἐν τῷ ναῷ ἐστιν, ὁ αὐτὸς πάλιν φησίν· Ὅτι οὐκ ἄνθρωπος ἐν σοὶ ἅγιος, καὶ οὐκ εἰσελεύσομαι εἰς πόλιν, (Ψαλμ. ι. δ. καὶ Ἀββακ. β. κ. Ὠσ. ια. ι.) τουτέστιν, οὐ περιέχομαι τόπῳ. εἰ δὲ μὴ πᾶσιν ἐπεξῆλθε, τῷ συνετωτέρῳ ἔδωκε νοῆσαι ἀπὸ τῶν εἰρημένων, ὅτι ὁ τῶν τυραννικῶν παθῶν ἀπηλλαγμένος καὶ ὧν ἄνευ ζῆν οὐκ ἔστι, πολλῷ μᾶλλον τῶν ἄλλων ἠλευθέρωται. διὸ καί φησι, Μὴ ἔσῃ ὡς ἄνθρωπος ὑπνῶν; (Ἱερ. ιδ. θ.) καὶ πανταχοῦ τὸν περὶ ἀπαθείας ἀνακινεῖ λόγον. ὥστε κἀνταῦθα, ὅταν ἀκούσῃς θυμὸν, μὴ πάθος νόμιζε. εἰ γὰρ ἄνθρωποι φιλοσοφεῖν μέλλοντες, κατὰ τὸ ἐγχωροῦν ἀόργητοι διαμένουσι, πολλῷ μᾶλλον ἡ ἀνώλεθρος οὐσία ἐκείνη καὶ ἄφθαρτος καὶ ἄρρητος καὶ ἀκατάληπτος. οὐχ ὁρᾷς, ὅτι καὶ ἰατροὶ τέμνοντες ἢ καίοντες, οὐ θυμῷ τοῦτο ποιοῦσιν, ἀλλὰ σκοπῷ τῆς διορθώσεως; οὐκ ὀργιζόμενοι τοῖς κάμνουσιν, ἀλλ' ἐλεοῦντες αὐτοὺς, καὶ τῶν νοσημάτων ἀπαλλάττοντες; ὅταν οὖν εἴπῃ, μὴ τῷ θυμῷ σου ἐλέγξῃς με, τοῦτο λέγει· μὴ ἀπαιτήσῃς με δίκην τῶν ἡμαρτημένων, μηδὲ ἐπεξέλθῃς τοῖς πεπλημμελημένοις.

2 Ἐλέησόν με Κύριε, ὅτι ἀσθενής εἰμι. Ταύτης πάντες δεόμεθα τῆς φωνῆς, κἂν μυριάκις ὦμεν μυρία κατωρθωκότες, κἂν πρὸς ἄκραν ἥκοντες δικαιοσύνην. διὸ καὶ αὐτὸς προϊὼν πάλιν φησίν· [Ψαλ. ρμβ. β.] Οὐ δικαιωθήσεται ἐνώπιόν σου πᾶς ζῶν. καὶ τό· [Ψαλ. ρκθ. γ.] Ἐὰν ἀνομίας παρατηρήσῃ, τίς ὑποστήσεται; καὶ ὁ Παῦλος· [α Κορ. δ. δ.] Οὐδὲν ἐμαυτῷ σύνοιδα, ἀλλ' οὐκ ἐν τούτῳ δεδικαίωμαι. καὶ ἕτερος· [Παροιμ. κ. θ.] Τίς καυχήσεται ἁγνὴν ἔχειν τὴν καρδίαν; ἢ τίς παρρησιάσεται καθαρὸς εἶναι ἀπὸ ῥύπου; πάντες τοίνυν ἐλέους δεόμεθα, ἀλλ' οὐ πάντες ἄξιοί ἐσμεν τοῦ ἐλεεῖσθαι. καὶ γὰρ εἰ καὶ ἔλεός ἐστιν, ὅμως τὸν ἄξιον ἐπιζητεῖ· καθάπερ αὐτὸς πρὸς Μωϋσῆν ἔφη, [Ἐξοδ. λγ. ιθ.] Ἐλεήσω ὃν ἂν ἐλεῶ, καὶ οἰκτειρήσω ὃν ἂν οἰκτείρω. ὁ μὲν οὖν ἄξιόν τι τοῦ ἐλεηθῆναι ποιήσας, ἐρεῖ, ἐλέησόν με· ὁ δὲ ἐκβαλὼν ἑαυτὸν τοῦ ταύτης τυχεῖν τῆς συγγνώμης, μάτην ἐρεῖ, τὸ, ἐλέησον. εἰ γὰρ ἐφ' ἅπαντας ἔμελλεν ὁ ἔλεος ἔρχεσθαι, οὐδεὶς ἂν ἐκολάσθη. ἀλλὰ καὶ οὗτος ἔχει τινὰ κρίσιν, καὶ τὸν ἄξιον ἐπιζητεῖ, καὶ τὸν ἐπιτήδειον, ὥστε αὐτοῦ ἀπολαῦσαι. πολλοὶ γοῦν πολλάκις τοῖς αὐτοῖς ἁμαρτήμασιν ὑπεύθυνοι γεγόνασι, καὶ οὐ τὴν αὐτὴν ἔδοσαν δίκην, ἑτέρας ἔχοντες αἰτίας περιισταμένας αὐτῶν. καὶ, εἰ βούλεσθε, τοῦτο νῦν ἐνδειξώμεθα τῷ λόγῳ. ἥμαρτον Ἰουδαῖοι πάντες, καὶ εἰδωλολάτρησαν· ἀλλ' οὐ πάντες τὴν αὐτὴν ἔδοσαν δίκην. ἀλλ' οἱ μὲν ἔπεσον, οἱ δὲ συγγνώμης ἀπέλαυον. ἐν γὰρ τοῖς ἁμαρτήμασιν οὐχ ἡ φύσις ζητεῖται μόνον τοῦ γεγενημένου, ἀλλὰ καὶ ἡ γνώμη, καὶ ὁ καιρὸς, καὶ ἡ αἰτία, καὶ τὰ μετὰ τὴν ἁμαρτίαν· εἰ οἱ μὲν ἐνέμειναν, οἱ δὲ μετενόησαν, καὶ εἰ ἐκ περιστάσεως, καὶ εἰ κατὰ ἀπάτην, καὶ εἰ κατὰ μελέτην. καὶ πολλά ἐστι τὰ ζητούμενα, καὶ καιροῦ διαφορὰ, καὶ πολιτείας κατάστασις. οἷόν τι λέγω. ἥμαρτον οἱ ἐν τῇ παλαιᾷ, ἁμαρτάνουσι καὶ οἱ ἐν τῇ καινῇ. οὐ τὴν αὐτὴν δὲ διδόασιν ἀμφότεροι δίκην, ἀλλ' οὗτοι χαλεπωτέραν. καὶ τοῦτο δηλῶν ὁ Παῦλος ἔλεγεν· [Ἑβρ. ι. κη.] Ἀθετήσας τις νόμον Μωϋσέως, χωρὶς οἰκτιρμῶν ἐπὶ δυσὶν ἢ τρισὶ μάρτυσιν ἀποθνήσκει. πόσῳ (δοκεῖτε) χείρονος ἀξιωθήσεται τιμωρίας ὁ τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ καταπατήσας, καὶ τὸ αἷμα τῆς διαθήκης κοινὸν ἡγησάμενος; ὅταν δὲ εἴπῃ, πόσῳ, ἐπιτεταμένην δείκνυσι τὴν κόλασιν. ἥμαρτον οἱ πρὸ τοῦ νόμου, καὶ οἱ ἐν τῷ νόμῳ. πάλιν οἱ πρότεροι ἡμερωτέραν διδόασι δίκην· καὶ τοῦτο δηλῶν ἔλεγεν· [Ῥωμ. β. ιβ.] Ὅσοι γὰρ ἀνόμως ἥμαρτον, ἀνόμως καὶ ἀπολοῦνται. τὸ ἀνόμως, οὐχὶ χαλεπώτερον, ἀλλ' ἡμερώτερον. καὶ ὅσοι ἐν νόμῳ ἥμαρτον, διὰ νόμου κριθήσονται. τί δή ποτε; ὅτι οἱ μὲν τὴν φύσιν ἔχουσι κατήγορον· οἱ δὲ μετὰ τῆς φύσεως τὸν νόμον. καὶ ὅσῳ πλείονος ἀπέλαυσαν τῆς διδασκαλίας, τοσούτῳ μείζονα ὑποστήσονται κόλασιν. πάλιν καὶ ἀπὸ τῶν ἀξιωμάτων τὸ αὐτό ἐστιν ἰδεῖν συμβαῖνον. καὶ δῆλον ἀπὸ τῆς θυσίας. ὑπὲρ παντὸς γοῦν τοῦ λαοῦ τοσαύτη προσεφέρετο θυσία ἁμαρτόντος, ὅση ὑπὲρ τοῦ ἱερέως μόνου· δηλοῦντος τοῦ λόγου, ὅτι ὅσῳ μεῖζον τὸ ἀξίωμα, τοσούτῳ χαλεπωτέρα καὶ ἡ κόλασις ἐν οἷς ἁμαρτάνουσι. διὰ δὴ τοῦτο ἡ μὲν ἁπλῶς πορνεύσασα, ἀνῃρεῖτο· ἡ δὲ τοῦ ἱερέως θυγάτηρ κατεκαίετο. ἔστι καὶ ἑτέρωθεν ἰδεῖν συγγνώμην καὶ ἐπίτασιν τιμωρίας γινομένην. οἷον, ὅταν τις ἁμαρτὼν, ἐνταῦθα δῷ δίκην, ἕτερος δὲ τρυφῆς ἀπολαύσῃ. ὁ μὲν γὰρ μείζονα ἐκεῖ, ὁ δὲ ἐλάττονα ὑποστήσεται τιμωρίαν, ἐὰν μὴ ἐνταῦθα πάντα ἀπολύσηται. καὶ τοῦτο δηλῶν ὁ Χριστὸς εἰσάγει τὸν Ἀβραὰμ λέγοντα τῷ πλουσίῳ· [Λουκ. ιϛ. κε.] Ἀπέλαβες τὰ ἀγαθά σου, οὗτος δὲ τὰ κακά· καὶ νῦν οὗτος παρακαλεῖται, σὺ δὲ ὀδυνᾶσαι. ἀλλ' οὗτος μὲν ὁλόκληρον ἀπέθετο τὴν τιμωρίαν, δι' ἃ ἔπαθε κακῶς· ἕτεροι δὲ οὐχ ὁλόκληρον, ἀλλ' ἐκ μέρους. διὸ καὶ ἡμερώτερον κολάζονται. ἴδοι δ' ἄν τις καὶ ἀπὸ συνέσεως ἐπιτεταμένης καὶ ἀπὸ ἀφελείας διαφορὰν γινομένην κολάσεως, ὅταν λέγῃ· [Λουκ. ιβ. μζ.] Ὁ δοῦλος ὁ εἰδὼς τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου αὐτοῦ, καὶ μὴ ποιήσας, δαρήσεται πολλάς· ὁ δὲ μὴ εἰδὼς, μηδὲ ποιήσας, δαρήσεται ὀλίγας. καὶ πολλὰ ἕτερα εὕροι

τις

τὰς μὲν τὰ ποιοῦντα διαφορὰν κολάσεως, καὶ διαφορὰν ἐλέους καὶ φιλανθρωπίας. σκόπει δὲ καὶ ἐπὶ τοῦ παραδείσου. ἥμαρτεν ἡ Εὔα· ἥμαρτε καὶ ὁ Ἀδάμ, καὶ τὸ ἁμάρτημα ἕν. ἀμφότεροι γὰρ ἔφαγον ἀπὸ τοῦ ξύλου. οὐκ ἀμφότεροι δὲ τὴν αὐτὴν ἔδοσαν δίκην. ἔσφαξεν ὁ Κάϊν, καὶ ἔσφαξεν ὁ Λάμεχ· καὶ ὁ μὲν ἠλεεῖτο, ὁ δὲ ἐκολάζετο. συνέλεξέ τις ἐν σαββάτῳ ξύλα, καὶ οὐδεμιᾶς ἔτυχε συγγνώμης· ὁ Δαβὶδ ἐφόνευσε καὶ ἐμοίχευσε, καὶ ἀπέλαυσε φιλανθρωπίας. ἐνδιατρίβωμεν τοίνυν ταῖς ζητήσεσι. πολλῷ γὰρ βέλτιον ταῦτα ἀναζητεῖν, ἢ φλυαρίαις καὶ συλλόγοις τοῖς ἐν ἀγοραῖς παραπλαδᾶν. οὐ γὰρ τὸ εὑρεῖν μόνον τὰ τοιαῦτα, ἀλλὰ καὶ τὸ ζητεῖν μέγα κέρδος ἐστί, κἂν μὴ εὕρωμεν. ἀναγκασθησόμεθα γὰρ ἐν τούτοις ἀπασχολεῖσθαι, καὶ τὸν καιρὸν πάντα εἰς αὐτοὺς δαπανᾶν. τίνος οὖν ἕνεκεν (δεῖ γὰρ ἐπὶ τὸν πρότερον ἀναδραμεῖν λόγον) μοσχοποιησάντων ἁπάντων τῶν Ἰουδαίων, οἱ μὲν ἐκολάζοντο, οἱ δὲ οὐκ ἐκολάζοντο; ὅτι οἱ μὲν μετενόησαν, καὶ τὴν φύσιν αὐτὴν ἠγνόησαν διὰ τὴν εὐλάβειαν· οἱ δὲ ἐνέμενον. ὥστε τὸ μὲν ἁμάρτημα, ἴσον· τὰ δὲ μετὰ ταῦτα, οὐκ ἴσα. τίνος δὲ ἕνεκεν καὶ ἐπὶ τοῦ Ἀδὰμ καὶ τῆς Εὔας οὐχ ἡ αὐτὴ τιμωρία, εἰ καὶ αὐτὴ ἡ ἁμαρτία; ὅτι οὐκ ἦν ἴσον τὸ ὑπὸ γυναικὸς ἀπατηθῆναι, καὶ ὑπὸ ὄφεως. διόπερ ἐκεῖνο ἀπάτην ὁ Παῦλος ἐκάλεσε, λέγων· Ὁ Ἀδὰμ οὐκ ἠπατήθη, ἡ δὲ γυνὴ ἀπατηθεῖσα ἐν παραβάσει γέγονε. τίνος δὲ ἕνεκεν καὶ ὁ τὰ ξύλα συλλέξας οὐκ ἔτυχε φιλανθρωπίας; ὅτι πολλῆς παρανομίας ἦν, καὶ ἐκ προοιμίων εὐθέως παραβῆναι τὸ πρόσταγμα· καὶ ἔδει καὶ τοῖς ἄλλοις φόβον ἐντεθῆναι πολύν. τοῦτο καὶ ἐπὶ τῆς Σαπφείρας καὶ Ἀνανίου γέγονε. καὶ ἡμεῖς τοίνυν ὅταν ἁμαρτάνωμεν, σκοπῶμεν, εἰ ἄξιοι ἐλέους ἐσμέν· εἰ ἐποιήσαμέν τι ὥστε ἐλεηθῆναι· εἰ μετενοήσαμεν· εἰ βελτίους ἐγενόμεθα· εἰ ἀπέστημεν. καὶ γὰρ τὸ τὸν μετανοήσαντα σωθῆναι, ἐξ ἐλέους ἐστὶ σωθῆναι. οὕτω γοῦν καὶ οὗτος ἄξιοῖ ἐντεῦθεν σωθῆναι, ἀπὸ τῶν δακρύων, ἀπὸ τῶν θρήνων. λούσω γάρ, φησι, καθ' ἑκάστην νύκτα τὴν κλίνην μου· ἐν δάκρυσί μου τὴν στρωμνήν μου βρέξω. τουτέστιν ἀπὸ τῆς κατανύξεως ἐταράχθη τὰ ὀστᾶ μου, καὶ ἡ ψυχή μου ἐταράχθη σφόδρα. οὐκ εὐθέως αὐτὰ λέγει, ἀλλ' ἐπὶ τὸ εὐόλισθον τῆς φύσεως καταφεύγει, λέγων· ἐλέησόν με Κύριε, ὅτι ἀσθενής εἰμι. οὕτως εἶπε, δεικνὺς ὅτι οὐκ ἀρκεῖ μόνον τοῦτο. εἰ γὰρ ἤρκει, πάντες ἂν ἐντεῦθεν ἐσώθημεν. πάντες γὰρ ἐσμεν ἀσθενεῖς. ἐμοὶ δὲ (εἰ δεῖ ἀκριβέστερόν τι περὶ τούτου εἰπεῖν) τάχα οὐδὲ τοῦτο λέγειν δοκεῖ· ἀλλὰ τὴν ἀσθένειαν τὴν ἐκ τῶν πειρασμῶν ἐγγινομένην αἰνίττεται, οὐ μικρὸν καὶ τοῦτο δικαίωμα εἰς τὸ τυχεῖν ἐλέους καὶ φιλανθρωπίας προβαλλόμενος. τοῦτο γοῦν καὶ προϊὼν ἠνίξατο λέγων· ἐπαλαιώθην ἐν πᾶσι τοῖς ἐχθροῖς μου. οἶδε γὰρ καὶ θλίψις μετ' εὐχαριστίας φερομένη, πολλῆς φιλανθρωπίας ὑπόθεσιν παρέχειν, καὶ ἵλεω τὸν Θεὸν ποιεῖν. ταύτην τοίνυν μοι δοκεῖ καὶ ἐνταῦθα αἰνίττεσθαι, λέγων·

Ἴασαί με Κύριε, ὅτι ἐταράχθη τὰ ὀστᾶ μου· καὶ ἡ ψυχή μου ἐταράχθη σφόδρα. Οὐκ εἶπεν, ἄνες μοι, οὐδὲ ἔνδος μοι, ἀλλ' ἴασαι. τὰ γὰρ πρότερα ἄξιοῖ τραύματα ἀφανισθῆναι. ὀστᾶ δὲ ἐνταῦθα, τὴν ἰσχὺν ἅπασαν λέγει· ταραχὴν δέ, τὴν πληγήν, τὴν κόλασιν, τὴν τιμωρίαν. ἴασαί με Κύριε, ὅτι ἐταράχθη τὰ ὀστᾶ μου, καὶ ἡ ψυχή μου ἐταράχθη σφόδρα. ὥσπερ οὖν ἐπὶ τῶν ἰατρῶν τρία ταῦτά ἐστι, μᾶλλον δὲ τέσσαρα, ἢ καὶ πέντε, ὁ ἰατρός, ἡ τέχνη, ὁ κάμνων, τὸ νόσημα, τῶν φαρμάκων ἡ δύναμις, καὶ παράταξίς τις γίνεται καὶ μάχη (ἂν μὲν γὰρ μετὰ τοῦ ἰατροῦ καὶ τῆς τέχνης καὶ τῶν φαρμάκων καὶ ἡ προαίρεσις ᾖ τοῦ κάμνοντος, ἐκράτησαν τοῦ νοσήματος· ἂν δὲ ἀφῇ τὸ μετ' ἐκείνων παρατάξασθαι, πρὸς τὴν ἀρρωστίαν ἑαυτὸν ἐξάγει· ἢ κἂν μὴ μετ' ἐκείνης παρατάξηται πρὸς τὴν τέχνην, ἀπήνεγκεν ἑαυτόν) οὕτω δὴ καὶ ἐφ' ἡμῶν συμβαίνει· μᾶλλον δὲ οὐχ οὕτως, ἀλ-

λὰ

α. Τιμ. β. ιδ.

Πράξ. ε.

λὰ πολλῷ παραδοξότερον. ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν ἰατρῶν πολλάκις καὶ μετὰ τοῦ νοσήματος, καὶ μετὰ τῆς τέχνης, καὶ μετὰ τῶν φαρμάκων ὁ κάμνων ἵσαται, καὶ οὐδὲν ὤνησε, τῆς φύσεως ἀσθενησάσης, καὶ τῆς τέχνης ἀπορησάσης, καὶ τῆς δυνάμεως δραπετευσάσης ἔκ τινος ἐπηρείας· ἐπὶ δὲ τοῦ Θεοῦ, οὐκ ἔνι τοῦτο, ἀλλ' ἐὰν ςῇς μετὰ τοῦ ἰατροῦ, πάντως δεῖ θεραπευθῆναι τὸ ἕλκος. οὐ γάρ ἐστιν ἀνθρωπίνη τέχνη, ἵνα ἀπορήσῃ, ἀλλὰ θεία δύναμις, ἡ καὶ φύσεων καὶ νοσημάτων καὶ πονηρίας καὶ πάσης περιγινομένη κακίας. διὰ δὴ τοῦτο καὶ οὗτος ὥσπερ ἰατρῷ τῷ Θεῷ προσελθὼν καὶ ἀποδυσάμενος, ἔλεγεν· ἴασαί με Κύριε, ὅτι ἐταράχθη τὰ ὀστᾶ μου. τινὲς δέ φασιν ἐνταῦθα ταραχὴν ἐκείνην λέγειν, τὴν ἐκ τῆς ἁμαρτίας γινομένην. καθάπερ γὰρ ὅταν πνεύματα ῥαγδαῖα εἰς πέλαγος ἐμπέσῃ, πάντα ταράττει, καὶ ἡ βυθία ἄνω φέρεται ψάμμος, καὶ οἱ πλέοντες ἐν κινδύνῳ· οὕτω δὴ καὶ ἐφ' ἡμῶν ταράττεται ἡ ψυχή, κινεῖται τὸ σῶμα, πάντα πληροῦται τοῦ χειμῶνος, καὶ μεστὸν ἡμῖν τὸ σκάφος λοιπὸν ταραχῆς, καὶ σκότος πολύ, καὶ πάντα οἴχεται ἀπολιμπάνοντα τὸν οἰκεῖον τόπον, καὶ πολλὴ ἡ σύγχυσις. τοῦτο μάλιστα καὶ ἐν ἐπιθυμίαις ἀσελγείας συμβαίνειν εἴωθε· τοῦτο καὶ ἐν θυμῷ καὶ ἐν συμφοραῖς. πάντα γὰρ ταῦτα ταράττει καὶ ψυχὴν καὶ ὀστᾶ, καὶ αἱ κόραι διαστρέφονται, καὶ οὐδὲ οἱ ὀφθαλμοὶ κατὰ τάξιν βλέπουσιν· ἀλλ' ὥσπερ ἡνιόχου θορυβηθέντος, ἀτάκτως οἱ ἵπποι φέρονται· οὕτω τοῦ λογισμοῦ διαταραχθέντος, πάντα συγχεῖται, πάντα διαστρέφεται καὶ τὴν ἰδίαν ὁδὸν ἀπόλλυσι. πῶς δὲ αὕτη γίνεται ἡ ταραχή, ἀναγκαῖον καὶ τοῦτο εἰπεῖν. οὐ γὰρ ὥσπερ ἐν θαλάττῃ παρὰ τὴν τῶν πνευμάτων ἐμβολήν, οὕτω καὶ ἐν τῇ ψυχῇ παρά τινα ἀδόκητον περίςασιν, ἀλλὰ παρὰ τὴν ἡμετέραν ῥᾳθυμίαν συμβαίνει. καὶ γὰρ τοῦ γίνεσθαι καὶ τοῦ μὴ γίνεσθαι ἡμεῖς κύριοι. οἷόν τι λέγω. τῆς ἐπιθυμίας ἐγειρομένης, ἂν μὴ σὺ τὴν φλόγα ἀνάψῃς, οὐκ αἴρεται ἡ κάμινος, ἂν μὴ τροφὴν παράσχῃς τῇ ὕλῃ· οὐκ ἀνάπτεται δὲ ἡ κάμινος, ἂν μὴ τὰς εὐμόρφους ὄψεις περιεργάσῃ, ἂν μὴ τὰ ἄλλα κάλλη πολυπραγμονήσῃς, ἂν μὴ εἰς θέατρα παρανομίας ἀναβαίνῃς. ἂν γὰρ μὴ πιάνῃς τρυφῇ τὴν σάρκα, ἂν μὴ καταποντίσῃς οἴνῳ τὸν λογισμόν, οὐκ αἴρεται ἡ φλόξ, οὐκ ἀνάπτεται ἡ κάμινος, οὐ γίνεται χαλεπώτερον τὸ θηρίον, οὐ διατέμνεται καθάπερ ὑπὸ πνευμάτων ἀγρίων τῆς διανοίας τὸ καθαρόν. ἀρκεῖ οὖν ταῦτα, φησίν; οὐκ ἀρκεῖ ταῦτα καὶ μόνα· ἀλλὰ καὶ ἕτερα δεῖ προστεθῆναι, εὐχὰς συνεχεῖς, ἁγίων συνουσίαν, τὴν νηστείαν τὴν σύμμετρον, δίαιταν λιτήν, ἀσχολίας ἀναγκαίας, πρὸ τῶν ἄλλων ἁπάντων τοῦ Θεοῦ τὸν φόβον, τὴν μέλλουσαν κρίσιν, τὰς ἀφορήτους κολάσεις, τὰς ἐπαγγελίας τῶν ἀγαθῶν. διὰ τούτων ἁπάντων δυνάσαι χαλινῶσαι τὴν λυττῶσαν ἐπιθυμίαν, καὶ στῆσαι τὴν κυμαινομένην θάλατταν.

3 Καὶ σὺ Κύριε ἕως πότε; 4 Ἐπίστρεψον Κύριε, ῥῦσαι τὴν ψυχήν μου. σῶσόν με ἕνεκεν τοῦ ἐλέους σου.

Συνεχῶς τὸ Κύριε τίθησιν, ὥσπερ τι δικαίωμα προβαλλόμενος συγχωρήσεως καὶ χάριτος. καὶ γὰρ ἡ μεγίστη ἡμῶν ἐλπὶς αὕτη, ἡ ἄφατος αὐτοῦ φιλανθρωπία, καὶ τὸ τοιοῦτον εἶναι αὐτόν, πρόχειρον εἰς συγχώρησιν· τὸ δὲ ἕως πότε, οὐκ ἀποδυσπετοῦντός ἐστιν, οὐδὲ δυσχεραίνοντος, ἀλλ' ὀδυνωμένου καὶ ἀλγοῦντος, καὶ οὐ φέροντος τὸν ἀπὸ τῶν πειρασμῶν ὄγκον. ἐπίστρεψον Κύριε, ῥῦσαι τὴν ψυχήν μου· δύο ἐνταῦθα τίθησι, τό, τε ἐπιστρέψαι αὐτόν, καὶ τὸ ῥύσασθαι τὴν ψυχήν μου. τοῦτο γὰρ μάλιστα τοῖς δικαίοις περισπούδαστον, τὸ κατηλλάχθαι αὐτὸν καὶ ἵλεων εἶναι καὶ εὐμενῆ καὶ μὴ ἀποστρέφεσθαι (τούτῳ γὰρ καὶ ἕτερον ἕπεται, τὸ σωθῆναι τὴν ψυχήν) οὐχ ὡς πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων καὶ μάλιστα τῶν παχυτέρων ἓν μόνον ἐπιζητοῦσιν, ὅπως τῆς παρούσης ἀπολαύοιεν εὐημερίας. ἀλλ' οὐκ ἐκεῖνοι οὕτως· ἀλλ' ὅπως τῆς σωτηρίας τῆς κατὰ ψυχὴν ἀπολαύσαιεν, ἧς οὐδὲν

προτιμότερον

προτιμότερον αὖθις ἦν. 5 Ὅτι οὐκ ἔστιν ἐν τῷ θανάτῳ ὁ μνημονεύων σου· ἐν δὲ τῷ ᾅδῃ, τίς ἐξομολογήσεταί σοι; Ὅρα πόσας τίθησιν αἰτίας σωτηρίας· ὅτι ἀσθενής εἰμι, φησίν, ὅτι ἐταράχθη τὰ ὀστᾶ μου, ὅτι παρὰ τοῦ Κυρίου ταῦτα αἰτῶ, ὅτι οὐκ ἔστιν ἐν τῷ θανάτῳ ὁ μνημονεύων σου· οὐ τοῦτο λέγων, ὅτι μέχρι τοῦ παρόντος τὰ ἡμέτερα (ἄπαγε. οἶδε γὰρ τὸν περὶ τῆς ἀναστάσεως λόγον) ἀλλ' ὅτι μετὰ τὴν ἐντεῦθεν ἀποδημίαν ἡ μετάνοια καιρὸν οὐκ ἔχει. ἐπεὶ καὶ ὁ πλούσιος ἐξωμολογεῖτο καὶ μετενόει, ἀλλ' οὐδὲν ὠφελεῖτο διὰ τὴν ἀκαιρίαν. καὶ αἱ παρθένοι δὲ ἠβουλήθησαν λαβεῖν ἔλαιον, ἀλλ' οὐδεὶς αὐταῖς ἔδωκε. τοῦτο τοίνυν ἀξιοῖ καὶ οὗτος, ἐνταῦθα ἀπονίψασθαι τὰ ἁμαρτήματα, ὥστε ἐπὶ τοῦ φοβεροῦ βήματος παρρησίας ἀπολαῦσαι. Εἶτα παιδεύων τὸν ἀκροατήν, ὅτι μετὰ τῆς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας δεῖ καὶ τὰ ἡμέτερα ἐπεισάγειν (ἄν τε γὰρ τὴν ἀσθένειαν προβαλλώμεθα, ἄν τε τὴν ταραχήν, ἄν τε τοῦ Θεοῦ τὴν ἀγαθότητα, ἄν τε αὐτὸ δὴ τοῦτο, ὃ ἔλεγε· τὰ δὲ παρ' ἡμῶν μὴ προσκέηται, οὐδὲν ἡμῖν ὄφελος) ὅρα τί ἐπήγαγεν·

6 Ἐκοπίασα ἐν τῷ στεναγμῷ μου. λούσω καθ' ἑκάστην νύκτα τὴν κλίνην μου· ἐν δάκρυσί μου τὴν στρωμνήν μου βρέξω.

Ἀκουέτωσαν οἱ ἐν εὐτελείᾳ ζῶντες, οἵαν ὁ βασιλεὺς καὶ πορφυρίδα περικείμενος μετάνοιαν ἐπεδείκνυτο. ἀκούσωμεν, κατανυγῶμεν. οὐχ ἁπλῶς ἐκάμνεν, ἀλλὰ καὶ ἐκοπίασε στενάζων. οὐχ ἁπλῶς ἐδάκρυσεν, ἀλλὰ καὶ ἔλουσε τὴν κλίνην· οὐ μίαν καὶ δευτέραν καὶ τρίτην ἡμέραν, ἀλλὰ καὶ καθ' ἑκάστην νύκτα. καὶ οὐ τὸ παρελθὸν μόνον λέγει, ἀλλὰ καὶ τὸ μέλλον. μὴ γὰρ δὴ νομίσητε, ὅτι ταῦτα ποιήσας ἅπαξ, πρὸς ἄνεσιν ἑαυτὸν λοιπὸν ἀφῆκεν, ἀλλὰ διηνεκῶς τοῦτο πράττων διετέλει διὰ πάσης τῆς ζωῆς. οὐ καθάπερ ἡμεῖς, οἱ μίαν ἐργαζόμενοι τοῦτο πολλάκις ἡμέραν, ἢ οὐδὲ μίαν, εἰς γέλωτα καὶ τρυφὴν καὶ ἄνεσιν ἑαυτοὺς ἐκδίδομεν. ἀλλ' οὐκ ἐκεῖνος· ἀλλ' ἐν δάκρυσι διηνεκέσι διετέλει. ταύτην δὴ καὶ ἡμεῖς μιμώμεθα τὴν ἐξομολόγησιν. εἰ γὰρ μὴ βουληθείημεν κλαῦσαι ἐνταῦθα, ἀνάγκη πάντως ἐκεῖ ὀδύρεσθαι καὶ κλαίειν· ἐκεῖ μὲν ἀνόνητα, ἐνταῦθα δὲ μετὰ κέρδους· καὶ ἐκεῖ μὲν μετ' αἰσχύνης, ἐνταῦθα δὲ μετ' εὐκοσμίας πολλῆς. ὅτι γὰρ ἀνάγκη τοῦτο γενέσθαι, ἄκουσον τί φησιν ὁ Χριστός. Ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων. *Ματθ. η. ιβ.* ἀλλ' οὐχ οἱ ἐνταῦθα κλαίοντες οὕτως· ἀλλὰ πολλῆς ἀπολαύσονται τῆς παρακλήσεως. *Λυκ. ιγ. κη.* Μακάριοι γὰρ οἱ πενθοῦντες, ὅτι αὐτοὶ παρακληθήσονται. *Ματθ. ε. δ.* Οὐαὶ ὑμῖν τοῖς πλουσίοις, ὅτι ἀπέχετε τὴν παράκλησιν ὑμῶν. *Λυκ. ς. κδ.* ἀκουέτωσαν οἱ τὰς ἀργυρᾶς κλίνας ἔχοντες, οἵα τοῦ βασιλέως ἦν ἡ κλίνη· οὐ λιθοκόλλητος, οὐ χρυσόπαστος, ἀλλὰ δάκρυσι λελουμένη. τούτῳ αἱ νύκτες, οὐκ ἀναπαύσεως, ἀλλὰ θρήνων καὶ ὀδυρμῶν νύκτες ἦσαν. ἐπειδὴ ἐν ἡμέρᾳ πολλαὶ περιέσπων αὐτὸν φροντίδες· ὃν ἅπαντες ἀνέσεως ποιοῦνται καιρόν, τοῦτον ἐκεῖνος ἐξομολογήσεως ἐποιεῖτο, θερμότερον θρηνῶν τότε. καλὸν μὲν γὰρ ἀεὶ τὸ κλαίειν, μάλιστα ἐν καιρῷ τῆς νυκτός, ὅτε οὐδεὶς ὁ ἐκκρούων τῆς θαυμαστῆς ταύτης ἡδονῆς· ἀλλ' ἔνεστιν ἐμφορηθῆναι τῷ βουλομένῳ μετὰ πάσης ἀδείας. ἴσασιν οἱ πεῖραν λαβόντες ὃ λέγω, ὅσην εὐφροσύνην ἔχουσιν αὗται τῶν δακρύων αἱ πηγαί. ταῦτα τὰ δάκρυα τὸ ἄσβεστον πῦρ σβέσαι δύναται), τὸν ποταμὸν ἐκεῖνον τὸν πρὸ τοῦ βήματος ἑλκόμενον. διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος ἐδάκρυε τριετίαν νύκτα καὶ ἡμέραν, τὰ ἀλλότρια διορθούμενος πάθη, *Πραξ. κ. λα.* ἡμεῖς δὲ οὐδὲ τὰ οἰκεῖα· ἀλλὰ γέλωτι καὶ τρυφῇ ἑαυτοὺς ἐκδιδόντες, τὴν νύκτα κάρῳ βαθεῖ καταχωννύμεθα. καὶ οἱ μὲν ὕπνῳ θανάτῳ προσεοικότι προσίλλονται· οἱ δὲ ἀγρυπνίαν θανάτου χαλεπωτέραν ἀγρυπνοῦσι, τόκους καὶ δανείσματα καὶ τὰς ἑτέρων ἀναλογιζόμενοι καὶ ἐκεῖνον τὸν καιρὸν ἐπιβουλάς. ἀλλ' οὐχ οἱ νήφοντες, ἀλλὰ τὰς ἑαυτῶν γεωργοῦσι ψυχάς, ὥσπερ ὑετῷ τοῖς δάκρυσι κεχρημένοι τούτοις, καὶ τὰ σπέρματα τῆς ἀρετῆς αὔξοντες. πάσῃ κα-

κία

κία καὶ ἀσελγεία ἄβατός ἐστιν εὐνὴ τοιαῦτα δάκρυα δεχομένη. ὁ τὰ τοιαῦτα στάζων οὐδὲν ἡγεῖται τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, ἀλλὰ πάσης πολιορκίας ἀπαλλάττει τὴν ψυχὴν, τοῦ ἡλίου λαμπροτέραν καθίστησι τὴν διάνοιαν. καὶ μή με νομίσητε πρὸς μοναχοὺς ταῦτα λέγειν μόνον· καὶ γὰρ πρὸς βιωτικοὺς ἡ παραίνεσις, καὶ πρὸς τούτους μᾶλλον, ἢ ἐκείνους. οὗτοι γὰρ μάλιστα εἰσὶ δεόμενοι τῶν τῆς μετανοίας φαρμάκων. ὁ τοιαῦτα θρηνῶν, ἀναστήσεται λιμένος γαληνοῦ τὴν ψυχὴν ἄμεινον ἔχων, πάντα ἐκβάλλων τὰ πάθη, πολλῆς πεπληρωμένος τῆς εὐφροσύνης. εἰς οἶκον Θεοῦ μετὰ παῤῥησίας ἀπαντήσεται ὁ τοιοῦτος· τῷ πλησίον μεθ' ἡδονῆς διαλέξεται. οὐ θυμὸς γὰρ ἐνδομυχεῖ, οὐκ ἐπιθυμία φλέγει, οὐκ ἔρως χρημάτων, οὐ φθόνος, οὐκ ἄλλο τῶν τοιούτων οὐδέν. πάντα γὰρ ταῦτα, καθάπερ θηρία ἐμφωλεύοντα, καταδῦναι διὰ τῆς νυκτὸς ὁ στεναγμὸς ἐκεῖνος καὶ τὰ δάκρυα παρεσκεύασεν. 7 Ἐταράχθη ἀπὸ θυμοῦ ὁ ὀφθαλμός μου.

Εἶδες ψυχὴν συντετριμμένην. εἰπὼν τὴν μετάνοιαν, λέγει πάλιν τὰ πάθη, τὸν θόρυβον τὸν ἐν τῇ διανοίᾳ, τὸν φόβον τὸν ἀπὸ τῆς ὀργῆς τοῦ Θεοῦ ἐγγινόμενον. ὀφθαλμὸν γὰρ ἐνταῦθα τὸν τῆς ψυχῆς φησι τὸ διορατικὸν ἐκεῖνο καὶ λογικὸν, ὅπερ ἡ ἔννοια τῶν οἰκείων ἁμαρτημάτων ταράττειν εἴωθεν. ἐπειδὴ γὰρ διὰ παντὸς πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν εἶχε τὰ πλημμελήματα, καὶ τοῦ Θεοῦ τὴν ὀργὴν ἀνελογίζετο, ἐν φόβῳ ὢν, οὐκ ἀναλγήτως ζῶν, καθάπερ εἰσὶ πολλοὶ, ἀλλ' ἀγωνιῶν καὶ τρέμων. ἡ τοιαύτη ταραχὴ, γαλήνης μήτηρ ἐστίν· ὁ τοιοῦτος φόβος, ἀδείας ὑπόθεσις· ὁ οὕτω τεταραγμένος, πάντα χειμῶνα ἐκβάλλει· ὁ τοιαύτην οὐκ ἔχων τὴν ψυχὴν, χαλεπὸν κλυδώνιον ὑποστήσεται. καὶ ὥσπερ πλοῖον ἀνερμάτιστον τῇ τῶν ἀγρίων πνευμάτων ἐκδοθὲν ῥύμῃ ταχέως καταποντίζεται· οὕτω καὶ ψυχὴ ἀναλγήτως ζῶσα, μυρίοις περίκειται πάθεσι. διὸ καὶ ὁ μακάριος Παῦλος τοῦτο τὸ πάθος ἐνδεικνύμενος, ἔλεγεν· Οἵτινες ἀπηλγηκότες, ἑαυτοὺς παρέδωκαν τῇ ἀσελγείᾳ εἰς ἐργασίαν ἀκαθαρσίας πάσης ἐν πλεονεξίᾳ. *Ἐφ. δ. ιθ.* καὶ καθάπερ κυβερνήτης, ἕως μὲν ταῖς φροντίσι τῆς ὑπὲρ τῶν πλεόντων ταράττηται, πάντας ἐν γαλήνῃ καθίστησιν, ἂν δὲ ταύτης ἀπαλλαγεὶς καθεύδῃ, ταραχὴν ἐπάγει μεγάλην· οὕτω δὴ καὶ ὁ ἄνθρωπος ὁ μὲν ἀγωνιῶν καὶ τρέμων καὶ ταραττόμενος, ἐν ἡσυχίᾳ τὴν ἑαυτοῦ καθίστησι διάνοιαν· ὁ δὲ ὕπνῳ τῆς ῥαθυμίας ἑαυτὸν παραδοὺς, ὑποβρύχιον τὸ σκάφος ἐργάζεται.

Ἐπαλαιώθην ἐν πᾶσι τοῖς ἐχθροῖς μου. Τί ἐστιν ἐπαλαιώθην; ἠσθένησα, φησὶν, ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν μου. καὶ γὰρ ἐναγώνιος ἡμῶν ὁ βίος, καὶ μυρίων ἐχθρῶν ἡ ζωὴ ἡμῖν ἐμπέπλησται, οἵτινες καὶ ἰσχυρότεροι γίνονται, ἐπειδὰν ἁμαρτήμασι περιπέσωμεν. διὸ πάντα χρὴ ποιεῖν, ὥστε διαφυγεῖν αὐτῶν τὰς λαβὰς, καὶ μηδέποτε πρὸς αὐτοὺς καταλλάττεσθαι. αὕτη γὰρ ἡμῖν μεγίστης ἀσφαλείας ὑπόθεσις. τούτων τῶν ἐχθρῶν τὴν φάλαγγα δηλῶν ὁ Παῦλος, ἔλεγεν· Οὐκ ἔστιν ἡμῖν ἡ πάλη πρὸς αἷμα καὶ σάρκα, ἀλλὰ πρὸς τὰς ἀρχὰς, πρὸς τὰς ἐξουσίας, πρὸς τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ σκότους τοῦ αἰῶνος τούτου. *Ἐφ. ϛ. ιβ.* ἐπεὶ οὖν τοιαύτη ἡ τῶν πολεμίων φάλαγξ, ἀεὶ καὶ διηνεκῶς ὁπλίζεσθαι χρὴ, καὶ φυγεῖν τῶν ἁμαρτημάτων τὰς ἐφόδους. οὐδὲν γὰρ οὕτω παλαιοῦν εἴωθεν, ὡς ἁμαρτίας φύσις. διόπερ ὁ Παῦλος τὴν ἐντεῦθεν παλαίωσιν γινομένην ἀποτρίβεσθαι κελεύων, ἔλεγε· Μὴ συσχηματίζεσθε τῷ αἰῶνι τούτῳ, ἀλλὰ μεταμορφοῦσθε τῇ ἀνακαινώσει τοῦ νοὸς ὑμῶν. *Ῥω. ιβ. β.* ὅταν οὖν ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας παλαιωθῇς, ὑπὸ τῆς μετανοίας ἀνακαίνισον σαυτόν.

8 Ἀπόστητε ἀπ' ἐμοῦ πάντες οἱ ἐργαζόμενοι τὴν ἀνομίαν, ὅτι εἰσήκουσε Κύριος τῆς φωνῆς τοῦ κλαυθμοῦ μου. 9 Ἤκουσε Κύριος τῆς δεήσεώς μου, Κύριος τὴν προσευχήν μου προσεδέξατο. Οὐ μικρὰ καὶ αὕτη ὁδὸς εἰς ἀρετὴν ἄγουσα, τὸ φεύγειν

τῶν

τῶν πονηρῶν. ὅπερ μετὰ ταύτης ὑπερβολῆς καὶ ὁ Χριστὸς ἀπαιτεῖ παρ' ἡμῶν, ὡς τοὺς ἐν τάξει μελῶν ἡμῖν ἀναγκαιοτάτους ὄντας φίλους κελεύειν ἐκκόπτειν, ὅταν ἡμᾶς σκανδαλίζωσι, καὶ βλάβην τινὰ ἡμῖν αὐτῶν ἡ συνουσία φέρῃ. Ἐὰν γάρ, φησιν, ὁ ὀφθαλμός σου σκανδαλίζῃ σε, ἔξελε αὐτόν· καὶ ἐὰν ἡ χείρ σου σκανδαλίζῃ σε, ἔκκοψον αὐτήν, καὶ βάλε ἀπὸ σοῦ· οὐ περὶ μελῶν λέγων (ἄπαγε) ἀλλὰ περὶ φίλων γνησίων, ὧν δεῖ τὰς φιλίας ἀτιμάζειν, ὅταν μήτε αὐτοῖς κέρδος μήτε ἡμῖν γίνηται, ἀλλὰ βλάβη. Ταύτην δὴ τὴν ἀρετὴν κατορθώσας καὶ οὗτος, οὐ μόνον οὐκ ἐδίωκε τὰς τοιαύτας συνουσίας, ἀλλὰ καὶ παρεκελεύετο τούτοις ἀποπηδᾶν ἑαυτοῦ. οὗτος τῆς μετανοίας ὁ καρπός· τοῦτο τῶν δακρύων τὸ κέρδος. ἡ γὰρ οὕτω συντριβεῖσα διάνοια, οὐδεμιᾷ λοιπὸν προσπαθείᾳ κατέχεται. τοῦτο δὴ καὶ ἡμεῖς ποιῶμεν. κἂν αὐτὸ τὸ διάδημα ᾖ τις περικείμενος, βλάπτῃ δὲ ἡμᾶς, ἀτιμάζωμεν αὐτοῦ τὴν φιλίαν. οὐδὲν γὰρ εὐτελέστερον ἀνδρὸς καὶ βασιλεύοντος, ὅταν κακίᾳ συζῇ· ὥσπερ οὐδὲν βασιλικώτερον καὶ δεσμώτου, ὅταν ἀρετὴν ᾖ κεκτημένος. ὅτι εἰσήκουσε Κύριος τῆς φωνῆς τοῦ κλαυθμοῦ μου. οὐκ εἶπεν, ὅτι εἰσήκουσε τῆς φωνῆς μου ἁπλῶς, ἀλλὰ τῆς φωνῆς τοῦ κλαυθμοῦ μου. ὁρᾷς πῶς καὶ τὰ παρ' ἑαυτοῦ μετὰ πολλῆς εἰσάγει τῆς δαψιλείας, καὶ φωνήν, καὶ κλαυθμόν; φωνὴν ἐνταῦθα, οὐ τὸν τόνον λέγων τῆς κραυγῆς, ἀλλὰ τὴν διάθεσιν τῆς διανοίας· καὶ κλαυθμόν, οὐ τὸν ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸν ἀπὸ τῆς ψυχῆς. ὁ γὰρ μετάνοιαν εἰσάγων, καὶ παρὰ τοῦ Θεοῦ ἀκουόμενος, εὐκόλως καὶ τοῦτο δύναται κατορθῶσαι τὸ ἀγαθόν, τὸ διαρρήξασθαι τῶν πονηρῶν τὰς συνουσίας. 10 Αἰσχυνθήτωσαν καὶ ἐντραπήτωσαν πάντες οἱ ἐχθροί μου· ἀποστραφήτωσαν καὶ καταισχυνθήτωσαν σφόδρα διὰ τάχους.

Αὕτη ἡ εὐχὴ μεγίστην ἔχει ὠφέλειαν, τό, τι αἰσχυνθῆναι λέγω, καὶ τὸ εἰς τοὐπίσω ἀπελθεῖν. οἱ γὰρ κακῶς τρέχοντες, εἰ καταισχυνθεῖεν, καὶ εἰς τὰ ὀπίσω ἀπέλθοιεν, στήσονται τῆς πονηρίας. ὥσπερ γὰρ εἰ ἄνθρωπον ἴδωμεν κατὰ κρημνοῦ φερόμενον, ἀναχαιτίζομεν αὐτὸν τῆς προσωτέρω φορᾶς, λέγοντες, ἄνθρωπε, ποῦ φέρῃ; κρημνὸς ἔμπροσθεν ἀπαντήσεται· οὕτω δὴ καὶ οὗτος ἀξιοῖ τοὺς κακοὺς πάλιν εἰς τοὐπίσω ἀναδραμεῖν. οὕτω καὶ ἵππον μαινόμενον ἂν μὴ ταχέως τις ἀνακρούσηται, ταχέως ἀπόλειται. οὕτω καὶ ἰατροὶ ἰὸν ἑρπετοῦ τινος πολλάκις ἐπινεμόμενον, μετὰ πολλοῦ τοῦ τάχους τῆς προσωτέρω φορᾶς ἱστῶσιν, ἐγκόπτοντες αὐτοῦ τὴν κακίαν. τοῦτο δὴ καὶ ἡμεῖς ποιῶμεν, καὶ τὴν ἐν ἡμῖν κακίαν ἀναστέλλωμεν μετὰ πολλοῦ τοῦ τάχους, ἵνα μὴ προϊοῦσα αὔξῃ τὴν νόσον. καὶ γὰρ ἀμελούμενα, μείζονα γίνεται τὰ ἁμαρτημάτων τραύματα, καὶ οὐ μέχρι τραυμάτων ἵσταται τὰ τῆς νόσου καὶ τῆς ἀῤῥωστίας, ἀλλὰ καὶ θάνατον τίκτει τὸν ἀθάνατον· ὥσπερ ἂν ἐξ ἀρχῆς καὶ τὰ μικρὰ ἀνέλωμεν, οὐδὲ τὰ μεγάλα ἕψεται. σκόπει δέ· ὁ μελετήσας μὴ ὑβρίζειν, οὐδὲ μάχεσθαι εἴσεται· ὁ μὴ εἰδὼς μάχεσθαι, καὶ τὸ φιλεῖν κατορθώσει· ὁ κατορθώσας τὸ φιλεῖν, ἐχθρὸν οὐχ ἕξει· ὁ δὲ ἐχθρὸν οὐκ ἔχων, ἀλλὰ τὴν ἀγάπην ἐπιδεικνύμενος, ἅπασαν κατορθώσει τὴν ἀρετήν. μὴ δὴ τῶν προτέρων ἀμελῶμεν, ἵνα μὴ πρὸς τὸ μεῖζον αἴρηται τὰ κακά. ὁ Ἰούδας, εἰ τὸ χρημάτων ἐρᾶν ἐκόλασεν, οὐκ ἂν εἰς ἱεροσυλίαν ἦλθε. ταύτην εἰ κατέσχεν, οὐκ ἂν εἰς τὸν κολοφῶνα τῶν κακῶν ἐξεπήδησε. διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς οὐ τὴν πορνείαν μόνον, οὐδὲ τὴν μοιχείαν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀκόλαστον ὄψιν ἀναστέλλει, τὴν ῥίζαν κάτωθεν ἀνασπῶν, ὥστε καὶ εὐκολώτερον εἶναι περιγενέσθαι τῆς πονηρίας. τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν Ἰουδαίων ἐποίει, παχύτερον μὲν καὶ ὡς δι' αἰνιγμάτων, ἐπειδὴ πρὸς σαρκωδεστέρους ὁ λόγος ἦν, ἐποίει δὲ ὅμως. πῶς, καὶ τίνι τρόπῳ; οὐκ ἠφίει ἐν κτήνεσι γίνεσθαί τινα μίξιν ἐκ διαφόρων γενεῶν· οὐκ ἠφίει αἷμα ἐσθίειν ἀλόγων· οὐκ ἠφίει ἐνέχυρα κατέχειν μετὰ τὴν ἑσπέραν, μεγάλα ἐκ τούτων ἀναστέλλων κακά· διὰ μὲν τοῦ προτέρου, τὴν ἀῤῥε-

Matth. 5. κθ.

Δευτ. κβ. ι.
Λευιτ. ιζ. ι.
Δευτ. κδ. ιγ.

νομιξίαν· διὰ δὲ τοῦ δευτέρου, τοὺς φόνους· διὰ δὲ τοῦ τρίτου, τὴν ὠμότητα καὶ τὴν ἀπανθρωπίαν. ἀλλὰ νῦν πάντα ἀνέδην καὶ μετὰ πολλῆς πράττεται τῆς ἀναισχυντίας. διὰ τοῦτο πάντα ἄνω καὶ κάτω γέγονεν. ὅταν τοίνυν μικρὸν καταδέξῃ πάθος, μὴ τοῦτο ἴδῃς ὅτι μικρόν, ἀλλ᾽ ἐννόησον ὅτι τὸ ἐξ αὐτοῦ τρεφόμενον τὰ μέγιστα τίκτει δεινά. καὶ γὰρ ἐπειδὰν ἴδωμεν ἐν οἰκίᾳ στυππίον ἀναφθὲν μικρόν, θορυβούμεθα καὶ ταραττόμεθα. οὐ γὰρ τῷ προοιμίῳ προσέχομεν, ἀλλ᾽ ἀπὸ τοῦ προοιμίου τὸ τέλος λογιζόμενοι, θορυβούμεθα καὶ περιτρέχομεν, ὥστε ὁλόκληρον σβέσαι τὴν κάμινον. τούτου τοῦ πυρὸς σφοδρότερον ἐπινέμεται ψυχὴν ἡ κακία. διὸ δεῖ προκαταλαβεῖν. ἐὰν γὰρ ῥαθυμήσωμεν, δυσκολωτέρα γίνεται ἡ διόρθωσις. τοῦτο καὶ ἐπὶ πλοίου συμβαῖνον ἴδοι τις ἄν, καὶ τοὺς ναύτας θορυβουμένους, οὐχ ὅταν ἴδωσι τὴν θάλατταν ὑπερέχουσαν, ἀλλὰ καὶ ὅταν μέλλουσαν τοῦτο ποιεῖν. μὴ τοίνυν ὦμεν ῥάθυμοι τοῖς μικροῖς ἁμαρτήμασιν, ἀλλὰ μετὰ πολλῆς αὐτὰ ἀναστέλλωμεν τῆς σφοδρότητος, ἵνα τῶν μειζόνων ἀπαλλαγῶμεν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

Ψαλ. ζ. ΨΑΛΜΟΣ ΤΩ ΔΑΒΙΔ, ΟΝ ΗΣΕ ΤΩ ΚΥΡΙΩ ὑπὲρ τῶν λόγων Χουσὶ υἱοῦ Ιεμενεῖ.

1 Κύριε ὁ Θεός μου, ἐπὶ σοὶ ἤλπισα· σῶσόν με ἐκ πάντων τῶν διωκόντων με, καὶ ῥῦσαί με.

Ἔδει μὲν οὕτως ἀκριβῶς τῶν γραφῶν καὶ τῶν ἱστοριῶν εἰδέναι τὴν γνῶσιν, ὡς μὴ δεῖσθαι ἡμᾶς μακροτέρου λόγου πρὸς τὴν τούτων διδασκαλίαν. ἐπειδὴ δὲ οἱ μὲν ὑπὸ βιωτικῶν πραγμάτων ἀσχολούμενοι, οἱ δὲ ῥαθυμίᾳ ἑαυτοὺς ἐκδιδόντες ἀνήκοοι τούτων εἰσίν, ἀνάγκη πρὸς τὸ μῆκος τὸν λόγον ἐξαγαγεῖν, τὴν ὑπόθεσιν τοῦ ψαλμοῦ λέγοντας. ἀλλὰ προσέχετε μετὰ ἀκριβείας. τίς οὖν ἐστιν ἡ ὑπόθεσις; ψαλμὸς τῷ Δαβίδ, ὃν ᾖσε τῷ Κυρίῳ. ἄλλος· ψαλμὸς ὑπὲρ ἀγνοίας τῷ Δαβίδ. ἄλλος· ἀγνόημα τῷ Δαβίδ· καὶ ἀντὶ Χουσί, Αἰθίοπός φησιν. ἀλλὰ καὶ οὕτως ἀσαφῆ τὰ εἰρημένα, τῷ τὴν ἱστορίαν ὑμᾶς ἀγνοεῖν. ἐπειδὴ δὲ οὐκ ἐγκαλεῖν δεῖ μόνον, ἀλλὰ καὶ διδάσκειν, ἀναγκαῖον ἅψασθαι τοῦ διηγήματος. τίς οὖν ὁ Χουσὶ οὗτος ὁ υἱὸς Ιεμενεῖ, καὶ τίνες οἱ λόγοι αὐτοῦ, ὑπὲρ ὧν ᾖσε τῷ Θεῷ τὴν ᾠδὴν ταύτην ὁ Δαβίδ, ἐντεῦθεν ἤδη λεκτέον, εἰς ἀρχὴν ἀνάγοντα τὸν λόγον. Ἀβεσσαλώμ, υἱὸς ἐγένετο τῷ Δαβίδ, νέος ἀκόλαστος καὶ διεφθαρμένος. οὗτος ἐπανέστη ποτὲ τῷ πατρί· καὶ τῆς βασιλείας αὐτόν, καὶ τῆς οἰκίας, καὶ τῆς πατρίδος ἐκβαλών, αὐτὸς ἀντ᾽ ἐκείνου κατεῖχεν ἅπαντα. καὶ οὔτε τὴν φύσιν, οὔτε τὴν ἀνατροφήν, οὐ τὴν ἡλικίαν, οὐ τὰ προλαβόντα ᾐδεῖτο· ἀλλ᾽ οὕτως ἦν καθάπαξ ὠμὸς καὶ ἀπηνὴς καὶ θηρίον μᾶλλον, ἢ ἄνθρωπος, ὡς ἅπαντα ταῦτα διαρρήξας τὰ κωλύματα, αὖθις ἐπιπηδῆσαι τοῖς τῆς φύσεως νόμοις, καὶ ταραχῆς ἐμπλῆσαι ἅπαντα καὶ θορύβου. καὶ γὰρ πάντα ἀνετρέπετο τότε, φύσεως ὅροι, ἀνθρώπων αἰδώς, ἡ πρὸς Θεὸν εὐλάβεια, φιλανθρωπία καὶ ἔλεος, τροφείων ἀμοιβαί, καὶ ἡ πρὸς τὸ γῆρας αἰδώς. εἰ γὰρ καὶ μὴ ὡς πατέρα αἰδεσθῆναι ἠβούλετο, ὡς γεγηρακότα ἐχρῆν· εἰ δὲ καὶ τῆς πολιᾶς ἠμέλει, ὡς εὐεργέτην· εἰ δὲ μηδ᾽ οὕτως, ὡς μηδὲν ἠδικηκότα. ἀλλ᾽ ὁ τῆς φιλαρχίας ἔρως πᾶσαν ταύτην ἐξέβαλε τὴν αἰδῶ, καὶ θηρίον τὸν ἄνθρωπον ἐποίησε. καὶ ὁ μὲν μακάριος ἐκεῖνος καὶ γεννησάμενος καὶ ἀναθρεψάμενος, ἀλήτης, καὶ φυγὰς κατὰ τὴν ἔρημον ἐπλανᾶτο, καθάπερ μετανάστης, ἐν ὑπερορίᾳ, καὶ τοῖς ἐντεῦθεν πιεζόμενος κακοῖς· ἐκεῖνος δὲ ἐνετρύφα τοῖς τοῦ πατρὸς ἀγαθοῖς. τῶν τοί-

β. Βασ. ιε.

νυν

ην πραγμάτων ἐν τούτοις ὄντων, καὶ τῶν στρατοπέδων μετ' ἐκείνου τεταγμένων, καὶ τῶν πόλεων ὑπὸ τὸν τύραννον οὐσῶν, Χουσί τις ἄνθρωπος ἐπιεικής, φίλος ὢν τοῦ Δαβὶδ, ἔμενε τὴν πρὸς αὐτὸν φιλίαν διατηρῶν ἐν τῇ τῶν καιρῶν τούτων μεταβολῇ· καὶ ἰδὼν αὐτὸν ἀθρόον κατὰ τὴν ἔρημον πλανώμενον, διέρρηξε τὸν χιτωνίσκον, κατεπάσατο τέφραν, ἀνῴμωξε πικρὸν καὶ ἐλεεινόν· καὶ ἐπειδὴ μηδὲν ἠδύνατο, τὴν ἀπὸ τῶν δακρύων εἰσέφερε παραμυθίαν. οὐ γὰρ ἦν τῶν καιρῶν φίλος, οὐδὲ τῆς δυναστείας, ἀλλὰ τῆς ἀρετῆς. διὰ τοῦτο, τῆς ἀρχῆς μεταπεσούσης, τὴν φιλίαν οὐ μετέβαλεν. ἰδὼν τοίνυν αὐτὸν ὁ Δαβὶδ ταῦτα ποιοῦντα, φησὶ πρὸς αὐτόν· φίλου μὲν καὶ ταῦτα, καὶ γνησίως πρὸς ἡμᾶς διακειμένου· ὀνήσει δὲ οὐδὲν ἡμᾶς. ἀλλὰ δεῖ τι βουλεύσασθαι καὶ σκοπῆσαι, ὅπως ἂν λυθῇ τὰ καταλαβόντα δεινὰ, καὶ ἀπαλλαγήν τινα εὕρωμεν τῶν συμφορῶν. ταῦτα εἰπὼν, εἰσηγεῖται γνώμην ἐκείνῳ τοιαύτην. ἀπελθὼν πρὸς τὸν υἱὸν τὸν ἐμὸν, καὶ φίλου προσωπεῖον ὑποδύς, διασκέδασόν μοι τὰς ἐκείνου βουλὰς, καὶ τοῦ Ἀχιτόφελ τὴν βουλὴν ἄκυρον ποίησον. ὁ δὲ Ἀχιτόφελ παρὰ τῷ τυράννῳ τότε ἐκράτει, δεινὸς μὲν ὢν τὰ πολεμικὰ, δεινὸς δὲ καὶ στρατηγῆσαι ἐν πολέμῳ καὶ μάχῃ. διὸ καὶ τοῦ τυράννου μᾶλλον αὐτὸν ὁ Δαβὶδ ἐδεδοίκει. οὕτως ἦν δεινὸς ἐν ταῖς γνώμαις ὁ ἀνήρ. ταῦτα ἀκούσας ἐκεῖνος ἐπείσθη. καὶ οὐδὲν μικρόψυχον ἐλογίσατο, οὐδὲ ἄνανδρον, οὐδὲ εἶπε, τί δὲ ἂν ἁλῶ; τί δὲ ἂν ἀποκαλυφθῇ μοι τὸ προσωπεῖον; τί δὲ ἂν φωραθῇ τὸ δρᾶμα τῆς ὑποκρίσεως; δεινὸς ὁ Ἀχιτόφελ. ἴσως καὶ τοῦτο ἐλέγξει, καὶ ποιήσει κατάφωρον, καὶ ἀπολοῦμαι εἰκῇ καὶ μάτην. οὐδὲν τῶν τοιούτων ἐννοήσας, εἰς τὸ στρατόπεδον ἐπεπήδησε τοῦ τυράννου, τὸ πᾶν ἐπὶ τὸν Θεὸν ῥίψας, καὶ εἰς μέσους ἑαυτὸν ἀφῆκε τοὺς κινδύνους. ταῦτά μοι εἴρηται, οὐχ ἵνα ἐπαινέσωμεν μόνον, ἀλλ' ἵνα καὶ τὰ ἄλλα, καὶ ὅσα ἕτερα ἀπὸ τῆς ἱστορίας δυνατὸν καρπώσασθαι κέρδη, καὶ ταῦτα εἰς μέσον ἀγάγωμεν. ἰδοὺ γὰρ, ὃ συνεχῶς ἐπιζητεῖται παρὰ τῶν πολλῶν, διατί δίκαιοι θλίβονται, πονηροὶ δὲ εἰσιν ἐν ἀνέσει, τοῦτο ἐνταῦθά ἐστιν εὑρεῖν. ὁ μὲν γὰρ δίκαιος ἐν συμφοραῖς ἦν· ὁ δὲ μιαρὸς καὶ πατραλοίας καὶ τῆς φύσεως αὐτῆς ἐχθρὸς καὶ πολέμιος, ἐν εὐπραγίᾳ καὶ βασιλικαῖς αὐλαῖς. ἀλλ' οὔτε ἐκεῖνος ἐντεῦθεν ἐκέρδαινέ τι, οὔτε οὗτος ἐβλάπτετο. ἀλλ' ὁ μὲν ἐγίνετο μείζοσι θλίψεσιν ὑπεύθυνος· ὁ δὲ λαμπρότερον διέλαμπε, καθάπερ χρυσὸς ἐν καμίνῳ, τῇ θλίψει καθαρώτερος γινόμενος. τοῦτο δὴ πρῶτον ἐντεῦθεν μάνθανε, μὴ ταράττεσθαι ἐν ταῖς τοιαύταις δυσημερίαις, ὅταν ἴδῃς ἐπὶ τῶν δικαίων συμβαινούσας· ἕτερον μετὰ τοῦτο, μὴ μεθίστασθαι πρὸς τοὺς καιρούς, ἀλλ' εἰδέναι φιλίας νόμους· τρίτον, τὸ καὶ κινδύνων κατατολμᾷν ὑπὲρ τῆς ἀρετῆς· τέταρτον, τὸ καὶ ἐν τοῖς ἀπόροις εὔελπιν εἶναι, τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ συμμαχίαν ἀναμένοντα. ἐπεὶ καὶ ὁ Χουσὶ τότε ἐκεῖνος οὐ τὸ στρατόπεδον εἶδεν, οὐ τὸν τοῦ τυράννου φόβον, οὐ τῶν ἵππων τὸ πλῆθος, οὐ τὰς φάλαγγας τῶν ὁπλιτῶν, οὐ τὸ προκατειλῆφθαι τὰς πόλεις, οὐ τὴν ἐρημίαν τοῦ Δαβὶδ, οὐ τὴν μόνωσιν καὶ τὴν ἀσθένειαν· ἀλλ' εἰς ἓν μόνον ἰδὼν, τὴν ἄμαχον τοῦ Θεοῦ συμμαχίαν καὶ τὴν εὔνοιαν τὴν ἐκείνου, οὕτω τὰ μέρη ἑκάτερα ἔκρινε, καὶ εὗρε τὸ μὲν σαθρὸν, τὸ δὲ ἰσχυρόν. ὁ μὲν γὰρ ἀδίκως ἐποίει, ὁ δὲ μετὰ τοῦ δικαίου ἑαυτὸν ἐφύλαττε. στὰς τοίνυν, οὐκ ἔνθα πλῆθος ἀνθρώπων, ἀλλ' ἔνθα ἀρετῆς συμμαχία, οὕτως ἐπεσπάσατο τὸν Θεόν. ταῦτα λέγω, ἵνα καὶ ἡμεῖς, κἂν ἀσθενεῖς ὦσιν οἱ τὰ δίκαια ἔχοντες, τὰ ἐκείνων θεραπεύωμεν· κἂν ἰσχυροὶ οἱ ἀδικοῦντες, φεύγωμεν αὐτῶν τὴν συμμαχίαν. ἡ μὲν γὰρ κακία, κἂν τὴν οἰκουμένην ἔχῃ μεθ' ἑαυτῆς, πάντων ἐστὶν ἀσθενεστέρα· ἡ δὲ ἀρετὴ, κἂν μεμονωμένη τύχῃ, πάντων ἐστὶ δυνατωτέρα. τὸν γὰρ Θεὸν ἔχει μεθ' ἑαυτῆς ἱστάμενον. τίς οὖν σῶσαι δύναται τὸν ὑπὸ Θεοῦ πολεμούμενον; τίς δὲ ἀπολέσαι τὸν ὑπ' ἐκείνου βοηθούμενον; ταῦτα δὴ πάντα φιλοσο-

φαῦ ὁ Χουσί, καὶ γενόμενος ἀνέλπις, ἀπῆλθεν ἔνθα ἐπέμπετο. καὶ ὡς ἐπέστη, ἰδὼν εἰσε-
λαύνοντα τὸν τύραννον, προσῆλθεν· ὁ δὲ ἰδὼν αὐτὸν ἀθρόον, καὶ τῇ φιλαρχίᾳ μεθύων, οὐκ
ἐξήτασεν ἀκριβῶς, ἀλλ' ἐπισκώπτων αὐτὸν καὶ ὀνειδίζων, ἄπιθι, φησί, μετὰ τοῦ ἑταίρου σου,
οὐδὲ τὸ ὄνομα ὑπομείνας εἰπεῖν, ὑπὸ μίσους καὶ ἀπεχθείας πολλῆς. πρὸς ὃν ὁ Χουσί

β. Βασ. ιϛ. ιη. οὐδὲν διαταραχθείς, οὐδὲ διαθορυβηθείς, φησιν· ὅτε ἦν ὁ Θεὸς μετ' αὐτοῦ, τὰ ἐκείνου ἐ-
φρόνουν· ἐπειδὴ δὲ μετὰ σοῦ νῦν ἐστιν, ἀκόλουθον θεραπεύειν τὰ σά. ἐπῆρε τοῦτο τὸν τύραν-
νον, καὶ ἐφύσησε, καὶ οὐδὲν ἐξετάσαι ἀκριβὲς (κοῦφος γὰρ ἀνὴρ πιστεύει παντὶ λόγῳ, ὃ δὴ
κἀκεῖνος ἔπαθε) καὶ τοῖς ἐναντίοις ἐκτραχηλισθείς, εὐθέως αὐτὸν εἰς τοὺς γνησίους εἰσά-
γει, καὶ εἰς τοὺς πρώτους ἐγγράφει τῶν φίλων. τὸ δὲ πᾶν ὁ Θεὸς ᾠκονόμει, παρὼν καὶ στρα-
τηγῶν τοῖς γινομένοις. καὶ βουλῆς προκειμένης περὶ πολέμου, καὶ ἑτέρων ἕτερα εἰσηγου-
μένων περὶ τοῦ, πότερον εὐθέως ἐπιθέσθαι χρή, ἢ μικρὸν ἀναβαλλομένους· παρελθὼν ὁ Ἀ-
χιτόφελ, ὁ δεινὸς ἐκεῖνος συμβουλεῦσαι καὶ γνώμην εἰσενεγκεῖν, ταύτην εἰσηγεῖται

β. Βασ. ιζ. α. τὴν συμβουλὴν λέγων· Τεταλαιπωρημένῳ νῦν καὶ τεταραγμένῳ ἐπιθώμεθα τῷ πατρὶ
τῷ σῷ. καὶ γὰρ μὴ συγχωρήσαντες μηδὲ μικρὸν αὐτὸν στῆναι, οὕτως αὐτὸν ἑλώμεθα. ἂν γὰρ
ἀπαρασκευάστῳ ὄντι νῦν ἐπιθώμεθα, οὐδεὶς ἡμῖν ἔσται πόνος. ταῦτα ἀκούσας ὁ τύραν-
νος, καλεῖ καὶ τὸν Χουσὶ τὸν αὐτομολήσαντα ἐν ὑποκρίσει πρὸς αὐτόν, καὶ μεταδίδωσι καὶ
αὐτῷ τοῦ τῆς βουλῆς λόγου· ὅπερ οὐκ ἦν κατὰ ἀκολουθίαν ἀνθρωπίνην, τὸν ἀθρόον ἐλ-
θόντα, τοῦτον οὕτω τιμῆσαι, καὶ νομίσαι ἀξιόπιστον εἶναι, ὡς καὶ συμβουλῆς ἀξιοῦν πραγμά-
των ἕνεκεν τοιούτων. ἀλλ' (ὅπερ ἔφθην εἰπών) ὅταν ὁ Θεὸς στρατηγῇ, καὶ τὰ δύσκολα
εὔκολα γίνεται. καὶ εἰσάγεται ὁ Χουσί, καὶ μεταδίδωσιν αὐτῷ παρρησίας, καὶ ἀξιοῖ λέγειν τὸ παρι-
στάμενον. τί οὖν ὁ Χουσί; Οὐδέποτε, φησί, διήμαρτεν ὁ Ἀχιτόφελ. εἶδες σύνεσιν ἀν-
δρός; οὐκ εὐθέως αὐτοῦ τὴν γνώμην ἐκβάλλει, ἀλλὰ μετ' ἐγκωμίου. θαυμάσας γὰρ
αὐτὸν πρότερον, ὡς ἐν τοῖς ἔμπροσθεν χρόνοις καιρίως συμβουλεύοντα, οὕτω τὴν παροῦσαν
κακίζει γνώμην. ὃ δὲ λέγει, τοῦτό ἐστι· θαυμάζω πῶς νῦν διήμαρτεν. οὐ γάρ μοι δοκεῖ συμ-
φέρειν οὗτος ὁ λογισμός. ἂν μὲν γὰρ νῦν ἐπιθώμεθα, καθάπερ ἄρκτος παροιστρῶσα, θυμοῦ γέ-
μων ὁ πατήρ σου, καὶ ἀπεγνωκὼς τῆς ἑαυτοῦ ζωῆς, καὶ ἐνακμαζούσῃ τῇ ὀργῇ πολεμῶν, οὐδένα τῆς
ἑαυτοῦ σωτηρίας ποιήσεται λόγον, καὶ μετὰ πολλῆς ἐμπεσεῖται τῆς σφοδρότητος ἡμῖν. εἰ δὲ μικρὸν
ἐνδοίημεν, μετὰ πλείονος ἐπιθησόμεθα τῆς παρασκευῆς, καὶ μείζονος τῆς ἀσφαλείας,
καὶ ἀπονητὶ καὶ μετ' εὐκολίας πάσης, ὥσπερ ἐν σαγήνῃ λαβόντες αὐτόν, οὕτως ἐπιδραξό-
μεθα. ἐπαινεῖ τὴν γνώμην ὁ Ἀβεσσαλώμ, καὶ λυσιτελεστέραν εἶναι ἔφησεν αὐτῷ. ταῦ-
τα δὲ ἔλεγεν ὁ Χουσί, βουλόμενος δοῦναι καιρὸν τῷ Δαβίδ, ὥστε στῆναι μικρὸν καὶ ἀναπνεῦ-
σαι καὶ στράτευμα συναγαγεῖν. οὕτω τοίνυν ἐκβαλὼν τοῦ Ἀχιτόφελ τὴν γνώμην, διά
τινων κεκρυμμένων ἀνδρῶν πέμψας ἀπήγγειλεν ἅπαντα τῷ Δαβίδ, καὶ ὅτι τὴν αὐτοῦ

β. Βασ. ιη. γνώμην ἐκύρωσεν ὁ τύραννος τὴν φέρουσαν τῷ Δαβὶδ τὴν νίκην. οὕτω γοῦν καὶ ἐγέ-
νετο. ἐπειδὴ γὰρ μικρὸν ἐνέδωκε, παρασκευασάμενος ὁ Δαβὶδ ἐπέθετο, καὶ τὸ τρόπαιον
ἔστησεν. ὅπερ ὁ Ἀχιτόφελ ἀπὸ πολλῆς συνέσεως καὶ δεινότητος συνορῶν, καὶ ἐντεῦθεν ἤ-

β. Βασ. ιζ. κγ. δη τὸ τέλος καταμαθών, ὅτι ὄλεθρος ἦν τῷ Ἀβεσσαλὼμ αὕτη ἡ γνώμη, οὐκ ἐνεγ-
κὼν τὴν ἐντεῦθεν ἐπήρειαν, ἀπελθὼν βρόχον ἀνῆψε καὶ ἀπήγξατο, καὶ οὕτω τὸν βίον κα-
τέλυσε. ταῦτα τοίνυν ἅπαντα μαθὼν ὁ Δαβίδ, γράφει τὸν ψαλμόν, εὐχαριστηρίους
ὕμνους τῷ Θεῷ ἀναφέρων, καὶ τὸ πᾶν αὐτῷ ἀνατιθεὶς στρατήγημα. διὸ καὶ ἀρχόμενος οὕ-
τω πώς φησι· Κύριε ὁ Θεός μου, ἐπὶ σοὶ ἤλπισα, σῶσόν με. οὐκ ἐπὶ τῷ Χουσί, οὐδὲ
ἐπὶ τῇ ἀνθρωπίνῃ σοφίᾳ, οὐδὲ τῇ συνέσει τῇ ἐκείνου, οὐδὲ ἐπὶ τῇ ἐμῇ γνώμῃ, ἀλλ' ἐ-
πὶ σοί. τοῦτο τοίνυν καὶ ἡμεῖς ποιῶμεν, κἂν δι' ἀνθρώπων ἡμῖν κατόρθωμά τι γένηται,

παρὰ τούτων εὐεργετουμένων παρὰ Θεῷ, καὶ τῶν δι' ἡμῶν καὶ τῶν δι' ἑτέρων ἡμῖν εὐεργετημάτων γινομένων. ἂν γὰρ οὕτω ποιῶμεν, οὐδὲν ἔσται δύσκολον οὐδὲ σκολιόν. ὃ δὴ καὶ ὁ Δαβὶδ ἐποίει, μονονουχὶ λέγων· οὐκ ἐν τοῖς ῥήμασι τοῦ Χουσὶ τὴν ἐλπίδα τῆς σωτηρίας εἶχον, ἀλλ' ἐν τῇ συμμαχίᾳ τῇ σῇ. καὶ ὅρα μεθ' ὅσης διαθέσεως φθέγγεται· ὅπερ αὐτῷ σύνηθες ποιεῖν. οὐ γὰρ εἶπε, Κύριε ὁ Θεός· ἀλλὰ Κύριε ὁ Θεός μου. καὶ ἀλλαχοῦ· Ὁ Θεὸς ὁ Θεός μου, πρὸς σὲ ὀρθρίζω. (Ψαλ. ξβ. α.) καὶ γὰρ καὶ μετὰ πάντων αὐτοῦ χρείαν εἶχεν· ἰδιαζόντως δὲ, διὰ τὴν ὑπερβολὴν τοῦ πόθου. οὕτω καὶ ὁ Θεὸς ἐπὶ τῶν δικαίων τοῦτο ποιεῖ· καὶ κοινὸς ἁπάντων ὢν Θεὸς, ἰδιαζόντως ἑαυτὸν τῶν δικαίων εἶναι λέγει. Ἐγὼ ὁ Θεὸς Ἀβραὰμ, καὶ ὁ Θεὸς Ἰσαὰκ, καὶ ὁ Θεὸς Ἰακώβ. (Ἐξοδ. γ. ς.) καὶ ὅρα φιλόσοφον γνώμην. εἰπὼν, Κύριε ὁ Θεός μου, ἐπὶ σοὶ ἤλπισα, οὐκ εἶπε, κόλαζε τὸν πολέμιον, ἄνελε τὸν ἐχθρόν· ἀλλὰ τί; τὸ ἑαυτοῦ ζητεῖ μόνον, καὶ λέγει, σῶσόν με (τουτέστι, μὴ ἀφῇς με κακῶς παθεῖν) ἐκ πάντων τῶν διωκόντων με, καὶ ῥῦσαί με. ὅρα πῶς οὐδὲ πάσχων κακῶς, ὀνομαστὶ μέμνηται τοῦ πατραλοίου, καὶ ἐν τῇ συμφορᾷ τὴν φύσιν ἐπιγινώσκων, καὶ ἐν τῷ πολέμῳ τὸν υἱὸν ὁρῶν, καὶ ἐν τοῖς κινδύνοις τῶν σπλάγχνων οὐκ ἐπιλανθανόμενος. οὕτω φιλόπαις ἦν καὶ φιλόστοργος· μᾶλλον δὲ οὕτω φιλόσοφος. οὐ γὰρ ἡ τῆς φύσεως τυραννὶς, ἀλλ' ἡ τῆς γνώμης ἡμερότης τοιοῦτον αὐτὸν ἐποίει εἶναι μᾶλλον. καὶ τῷ στρατοπέδῳ τὸ πλέον ἐλογίζετο, ἢ τῷ τυράννῳ. διὰ τοῦτό φησι, σῶσόν με ἐκ πάντων τῶν διωκόντων με, καὶ ῥῦσαί με. ὁρᾷς πῶς οὐδὲ ἐκείνων σφοδρῶς μέμνηται; οὐ γὰρ εἶπεν, ἐκ τῶν πολεμούντων, τῶν τὰ ἐμὰ διαρπαζόντων, τῶν ἐντρυφώντων τοῖς βασιλείοις τοῖς ἐμοῖς, ἀλλὰ τῶν διωκόντων με.

2 Μήποτε ἁρπάσῃ ὡς λέων τὴν ψυχήν μου, μὴ ὄντος λυτρουμένου, μηδὲ σώζοντος. Καὶ μὴν στρατόπεδα συνέλεξε, καὶ πολλοὺς εἶχε μεθ' ἑαυτοῦ. πῶς οὖν λέγει, μὴ ὄντος λυτρουμένου, μηδὲ σώζοντος; ὅτι οὐδὲ ἐν συμμαχίας ἡγεῖται μέρει τὴν οἰκουμένην ἅπασαν, εἰ μὴ τῆς ἄνωθεν ἀπολαύσει ῥοπῆς· οὐδὲ ἐν ἐρημίᾳ εἶναι, εἰ καὶ μόνος ἦν, τῆς ἐκείνου μετέχων συμμαχίας. διὸ καὶ ἔλεγεν· Οὐ σώζεται βασιλεὺς διὰ πολλὴν δύναμιν, καὶ γίγας οὐ σωθήσεται ἐν πλήθει ἰσχύος αὐτοῦ. (Ψαλ. λβ. ις.) τινὲς δὲ κατὰ ἀναγωγὴν τὴν ῥῆσιν ταύτην ἐκλαμβάνοντες, λέοντα καὶ διώκοντας, διάβολον καὶ δαίμονας εἶναί φασιν. ἐπειδὴ γὰρ εἶδε τὸν υἱὸν ἁρπαγέντα ὑπ' αὐτοῦ καὶ καταποθέντα, ἀξιοῖ μηδέποτε τοῦτο παθεῖν αὐτός. καὶ λέγει καὶ τὴν αἰτίαν, δι' ἣν ἐκεῖνος ἔπαθε. τίς δὲ αἰτία; διὰ τῆς κακίας, φησὶ, τὴν συμμαχίαν τοῦ Θεοῦ ἀπέστησεν ἐξ ἑαυτοῦ. διὰ τοῦτο λέγει, μὴ ὄντος λυτρουμένου, μηδὲ σώζοντος. ὅτι δὲ λέων ὁ διάβολος λέγεται παρὰ τῆς γραφῆς, ἄκουσον λεγούσης αὐτῆς· Ὁ ἐχθρὸς ὑμῶν διάβολος περιέρχεται ὡς λέων, ζητῶν τίνα καταπίῃ. (α. Πετρ. ε. η.) καὶ αὐτὸς οὗτος ὁ προφήτης ἀλλαχοῦ· Καὶ καταπατήσεις λέοντα καὶ δράκοντα. (Ψαλ. ϟ. ιγ.) πολύτροπον γὰρ τὸ θηρίον. ἀλλ' ἐὰν νήφωμεν, ὁ λέων οὗτος καὶ δράκων [illegible] παντὸς εὐτελέστερος ἔσται· καὶ οὐδὲ ἐξ εὐθείας πρὸς ἡμᾶς παρατάξεται· ἀλλὰ κἂν παρατάξηται, καταπατηθήσεται. Πατεῖτε γὰρ, φησιν, ἐπάνω ὄφεων καὶ σκορπίων. (Λουκ. ι. ιθ.) περίεισι μὲν γὰρ μετὰ πολλοῦ τοῦ θυμοῦ, καθάπερ λέων. ἂν δὲ συμπροσβάλῃ τοῖς τὸν Χριστὸν ἔχουσι, καὶ τὸν σταυρὸν ἐπὶ τοῦ μετώπου, καὶ τὸ πῦρ τοῦ πνεύματος, καὶ τὴν λαμπάδα τὴν οὐδέποτε σβεννυμένην, οὐδὲ ἀντιβλέψαι δυνήσεται, ἀλλὰ νῶτα δοὺς οἰχήσεται, οὐδὲ μεταστραφῆναι τολμῶν. καὶ ἵνα μάθῃς ὅτι οὐ κόμπος τὰ εἰρημένα, σκόπει μοι τὸν Παῦλον. ἄνθρωπος γὰρ ἦν καὶ αὐτός· ἀλλ' οὕτως αὐτὸν ἐδεδοίκει ὁ λέων οὗτος, ὡς τὰ ἱμάτια αὐτοῦ καὶ τὰς σκιὰς φεύγειν. τὴν γὰρ Χριστοῦ εὐωδίαν ἐξ αὐτοῦ πνέουσαν καὶ ἀνιοῦσαν οὐκ ἔφερε, καὶ πρὸς τὴν λαμπάδα ἀντιβλέψαι οὐκ ἴσχυσε.

3 Κύριε ὁ Θεός μου, εἰ ἐποίησα τοῦτο, εἰ ἔστιν ἀδικία ἐν χερσί μου.

Πανταχοῦ δεῖ τοῦτο παρατηρεῖν, ὅτι οὐχ ἁπλῶς εὔχεσθαι δεῖ μόνον, ἀλλ' οὕτως εὔχεσθαι, ὥστε καὶ ἀκούεσθαι. οὐ γὰρ ἀρκεῖ εὐχὴ τὸ προκείμενον ἀνύσαι, ἐὰν μὴ οὕτως αὐτὴν στέλλωμεν ὡς τῷ Θεῷ δοκεῖ. ἐπεὶ καὶ ὁ Φαρισαῖος ηὔξατο, καὶ οὐδὲν ὤνησε. καὶ Ἰουδαῖοι πάλιν ηὔχοντο, ἀλλ' ἀπεστρέφετο ὁ Θεὸς εὐχομένων ἐκείνων. οὐ γὰρ ηὔχοντο, ὡς εὔχεσθαι ἔδει. διὰ τοῦτο δὲ εὐχὴν ἐκελεύσθημεν εὔχεσθαι τὴν μάλιστα ἀκούεσθαι δυναμένην. τοῦτο καὶ ἐν τῇ περὶ ταύτης εὐχῇ ἐδήλωσεν, οὐχ ἁπλῶς ἀξιῶν ἀκουσθῆναι, ἀλλὰ μετὰ τοῦ τὰ ἑαυτοῦ εἰσενεγκεῖν. τίνα δὲ ταῦτα ἦν; τό, Λούσω καθ' ἑκάστην νύκτα τὴν κλίνην μου, ἐν δάκρυσί μου τὴν στρωμνήν μου βρέξω. τό, Ἐκοπίασα ἐν τῷ στεναγμῷ μου. τό, Ἀπόστητε ἀπ' ἐμοῦ πάντες οἱ ἐργαζόμενοι τὴν ἀνομίαν. τό, Ἐταράχθη ἀπὸ θυμοῦ ὁ ὀφθαλμός μου. ταῦτα γὰρ πάντα ἱκανὰ τὸν Θεὸν ἐπισπάσασθαι· θρῆνοι, δάκρυα, στεναγμοί, καὶ τὸ τῶν πονηρῶν ἀποπηδᾷν, καὶ τὸ δεδοικέναι καὶ τρέμειν αὐτοῦ τὴν ψῆφον. καὶ ἀλλαχοῦ ἔλεγεν· Εἰσήκουσεν ὁ Θεὸς τῆς δικαιοσύνης μου· ἐν θλίψει ἐπλάτυνάς μοι. τὸ γὰρ ἀκούεσθαι, οὕτω γίνεται· πρῶτον μὲν οὖν, ἐκ τοῦ ἀξίους εἶναι λαβεῖν· ἔπειτα, ἐκ τοῦ κατὰ τοὺς νόμους τοῦ Θεοῦ εὔχεσθαι· τρίτον, ἐκ τοῦ συνεχῶς· τέταρτον, ἐκ τοῦ μηδὲν βιωτικὸν αἰτεῖν· πέμπτον, ἐκ τοῦ τὰ συμφέροντα ζητεῖν· ἕκτον, ἐκ τοῦ τὰ παρ' ἑαυτῶν εἰσφέρειν ἅπαντα. ὁρᾷ γοῦν πολλοὺς οὕτως ἀκουομένους· τὸν Κορνήλιον ἀπὸ τοῦ βίου· τὴν Συροφοίνισσαν ἀπὸ τῆς προσεδρίας· τὸν Σολομῶντα ἀπὸ τοῦ τρόπου τῆς αἰτήσεως, Ἀνθ' ὧν γὰρ οὐκ ᾔτησας χρήματα, οὐδὲ ψυχάς, φησιν, ἐχθρῶν σου· τὸν τελώνην ἀπὸ τῆς ταπεινοφροσύνης· ἑτέρους ἑτέρωθεν. ὥσπερ οὖν ἐκ τούτων τὸ ἀκούεσθαι γίνεται, οὕτως ἑτέρωθεν τὸ μὴ ἀκούεσθαι, κἂν δίκαιοι ὦσιν οἱ αἰτοῦντες. τί γὰρ Παύλου δικαιότερον γέγονεν; ἀλλ' ἐπειδὴ ἀσύμφορα ᾔτησεν, οὐκ ἠκούσθη. ὑπὲρ τούτου, φησί, τρὶς τὸν Κύριον παρεκάλεσα, καὶ εἶπέ μοι, ἀρκεῖ σοι ἡ χάρις μου. τί δὲ Μωϋσέως; ἀλλ' οὐδὲ ἐκεῖνος ἠκούετο, λέγοντος τοῦ Θεοῦ· Ἱκανούσθω σοι. ἐπειδὴ γὰρ ᾔτει εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας εἰσελθεῖν (ἀσύμφορον δὲ τοῦτο ἦν) οὐκ ἐπέτρεψε. μετὰ τούτων καὶ ἕτερόν ἐστι τὸ ποιοῦν μὴ ἀκούεσθαι, ὅταν τοῖς ἁμαρτήμασιν ἐπιμένοντες εὐχώμεθα. ὃ δὲ περὶ Ἰουδαίων ἔλεγεν ὁ Θεὸς τῷ Ἱερεμίᾳ· Μὴ προσεύχου περὶ τοῦ λαοῦ τούτου. ἢ οὐχ ὁρᾷς τί οὗτοι ποιοῦσιν; οὐκ ἀπέστησαν, φησι, τῆς ἀσεβείας, καὶ σὺ ὑπὲρ αὐτῶν δέησιν ἀναφέρεις; ἀλλ' οὐκ εἰσακούσομαί σου. πάλιν ὅταν κατ' ἐχθρῶν αἰτῶμεν, οὐ μόνον οὐκ ἀκουόμεθα, ἀλλὰ καὶ παροξύνομεν. φάρμακον γάρ ἐστιν ἡ εὐχή. ἀλλ' ἐὰν μὴ εἰδῶμεν τὸ φάρμακον πῶς ἐπιτιθέναι χρή, οὐδὲ τὴν ὄνησιν αὐτοῦ καρπούμεθα. ἴδωμεν τοίνυν τί καὶ οὗτος εὐχόμενός φησι· Κύριε ὁ Θεός μου, εἰ ἐποίησα τοῦτο. τί ἐστιν, εἰ ἐποίησα τοῦτο; ὃ πάσχω, φησιν. εἰ ἐπανέστην πατρί, εἰ παρῳνόμησα οὕτως. ἀλλ' οὐδὲ ἐνταῦθα ὀνομαστὶ πάλιν ἀνέχεται τὸν ἀδικήσαντα εἰπεῖν· ἀλλ' ὑπὲρ τοῦ παιδὸς αἰσχύνεται καὶ ἐρυθριᾷ. οἷον ἂν εἴ τις εὐγενὴς ἄνθρωπος τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα μοιχευομένην ὁρῶν, μηδὲ ὀνομαστὶ τὸ ἁμάρτημα εἰς τὸ μέσον ἀγαγεῖν καταδέχοιτο· οὕτω δὴ καὶ οὗτος, οὐκ εἶπεν, εἰ κατεξανέστην τοῦ γεγεννηκότος, εἰ πατραλοίας ἐγενόμην· ἀλλ' Εἰ ἐποίησα τοῦτο. καὶ τί λέγω τοῦτο, φησι; ποία γὰρ ἀρετὴ τὸ μὴ γενέσθαι πατραλοίαν, ὅπερ οὐδὲ ἐν τοῖς θηρίοις ἴδοι τις ἄν; Εἰ ἔστιν ἀδικία ἐν χερσί μου. οὐ λέγω περὶ τῆς ἀδικίας ταύτης· ἀλλ' οὐδὲ ἑτέρα ἂν εὑρεθείη, φησίν, οὖσα ἐν χερσί μου ἀδικία. ταῦτα λέγει, οὐ μεγαληγορῶν, ἀλλ' εἰς ἀνάγκην ἐμπεσὼν τοῦ τὰ ἑαυτοῦ κατορθώματα εἰπεῖν. ἀλλ' οὐδὲ οὕτω πω μέγα τοῦτο πρὸς τὸ μέλλον ῥηθήσεσθαι. τί δὲ τοῦτό ἐστιν;

Λουκ. ιη. ι.
Ησ. α. ιε.
Ψαλ. δ. α.
Πραξ. ι. δ. καὶ λα.
Ματθ. ιε. κβ. καὶ Μαρκ. ζ. κε.
γ. Βασ. γ. ια.
Λουκ. ιη. ιδ.
β. Κορ. ιβ. η.
Δευτ. γ. κϛ.
Ιερεμ. ζ. ιϛ.

4 Εἰ ἀνταπέδωκα τοῖς ἀνταποδιδοῦσί μοι κακά, φησι. Προσέχετε μετὰ ἀκριβείας. οὐ γὰρ τὸ τυχόν ἐστι τὸ εἰρημένον. καλὸν μὲν γὰρ τὸ μὴ ἀδικεῖν· πολλῷ δὲ μεῖζον,

ζον, καὶ φιλοσόφου ψυχῆς, τὸ τὸν ἀδικοῦντα μὴ ἀμύνεσθαι. καίτοι γε ὁ νόμος τοῦτο παρ-
εῖχεν, Ὀφθαλμὸν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ κελεύων, καὶ ὀδόντα ἀντὶ ὀδόντος ἐκκόπτειν. καὶ οὐκ (Δευτ. ιθ. κα.)
ἦν παραβάσεως νόμου τὸ γινόμενον. ἀλλ' οὕτω φιλόσοφος ἦν οὗτος, ὡς μὴ μόνον μὴ παρα-
βαίνειν τὸν νόμον, ἀλλὰ καὶ ἐκ πολλοῦ τοῦ περιόντος ὑπερβαίνειν, ὑπὲρ τὰ σκάμματα πη-
5 δῶν. οὐ γὰρ ἐνόμιζεν ἀρκεῖν εἰς ἀρετὴν, εἰ μὴ καὶ ὑπερακοντίσειε τὰ προστάγμα-
τα. ὥσπερ οὖν καὶ Παῦλος ἐποίει, κελευόμενος ἐκ τοῦ εὐαγγελίου ζῆν, καὶ μὴ ζῶν, ἀλλ' ἀ- (α. Κορ. θ.
δάπανον τιθεὶς τὸ εὐαγγέλιον· οὕτω τοίνυν καὶ ὁ μακάριος Δαβὶδ, τοῦ νόμου διδόντος ἀ- ιδ. καὶ ιη.)
μύνεσθαι τὸν ἀδικοῦντα, οὐκ ἔμεινεν ἐν τῷ μέτρῳ τούτῳ, ἀλλὰ καὶ ὑπερηκόντισεν. ἡ-
μεῖς δὲ οὐ τοῦτο ἀπαιτούμεθα μόνον τὸ μὴ ἀνταποδιδόναι, ἀλλὰ καὶ τὸ εὐεργετεῖν. Εὔχεσθε (Ματθ. ε. μδ.)
10 γάρ, φησιν, ὑπὲρ τῶν ἐπηρεαζόντων ὑμᾶς· καλῶς ποιεῖτε τοῖς μισοῦσιν ὑμᾶς. ἐπὶ δὲ
τοῦ Δαβὶδ οὐ μικρὸν τὸ μὴ ἀμύνεσθαι, ἀλλὰ καὶ πολλῷ μεῖζον τοῦ νομικοῦ παραγγέλμα-
τος. διό φησιν, εἰ ἐποίησα τοῦτο· εἰ ἔστιν ἀδικία ἐν χερσί μου· εἰ ἀνταπέδωκα τοῖς
ἀνταποδιδοῦσί μοι κακά. ἐπὶ μὲν γὰρ τοῦ παιδὸς, καὶ ἡ φύσις ἐκώλυεν· ἀλλ' εἰ ἑτέρους,
φησὶν, ἠδίκησα, ἢ καὶ ἠμυνάμην. ποίαν οὖν ἕξομεν συγγνώμην ἡμεῖς, ποίαν δὲ ἀπο-
15 λογίαν, μετὰ τὴν τοῦ Χριστοῦ παρουσίαν μὴ φθάνοντες εἰς τὰ μέτρα τῶν ἐν τῇ παλαιᾷ
πολιτευομένων, καὶ ταῦτα πολλὴν τελειότητα ἀπαιτούμενοι; Ἐὰν γὰρ μὴ περισσεύσῃ, (Ματθ. ε. κ.)
φησὶν, ἡ δικαιοσύνη ὑμῶν πλέον τῶν Φαρισαίων, οὐ μὴ εἰσέλθητε εἰς τὴν βασιλείαν
τῶν οὐρανῶν. ὥσπερ γὰρ οὐκ ἔστιν ἴσος ὁ ἐν τῷ νόμῳ τὰ αὐτὰ κατορθῶν τῷ πρὸ τοῦ νόμου·
οὕτως οὐδὲ ὁ ἐν τῇ χάριτι τῷ ἐν τῷ νόμῳ· ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοῦ καιροῦ πολλὴ γίνεται ἡ διαφορά. τοῦτο
20 δεικνὺς ὁ Παῦλος καὶ ἐπὶ τῆς κακίας, καὶ ἐπὶ τῆς ἀρετῆς, ὅρα κἀκείνους πῶς μειζόνως θαυμά-
ζει, καὶ τούτους μείζονος τιμωρίας ἀξίους ἀποφαίνει εἶναι, οὕτω λέγων· Ὅταν γὰρ ἔθνη τὰ μὴ (Ρωμ. β. ιδ.)
νόμον ἔχοντα, φύσει τὰ τοῦ νόμου ποιῇ, οὗτοι νόμον μὴ ἔχοντες, ἑαυτοῖς εἰσι νόμος. εἶδες
πῶς τοὺς χωρὶς νόμου κατορθοῦντας ἐπαινεῖ καὶ ἀνακηρύττει; ὅρα πάλιν καὶ τοὺς ἐν τῇ χά-
ριτι ἁμαρτάνοντας πῶς μείζονος κολάσεως ἀξίους εἶναι δείκνυσι τῶν ἐν τῷ νόμῳ διαμαρ-
25 τόντων, οὕτω λέγων· Ἀθετήσας τις νόμον Μωϋσέως, χωρὶς οἰκτιρμῶν ἐπὶ δυσὶν ἢ τρισὶ (Ἑβρ. ι. κη.)
μάρτυσιν ἀποθνήσκει· πόσῳ (δοκεῖτε) χείρονος ἀξιωθήσεται τιμωρίας, ὁ τὸν υἱὸν τοῦ Θε-
οῦ καταπατήσας, καὶ τὸ αἷμα τῆς διαθήκης κοινὸν ἡγησάμενος; καὶ πάλιν τοὺς πρὸ
τοῦ νόμου, ἐλάττονος δεικνὺς τιμωρίας ἀξίους ὄντας τῶν ἐν τῷ νόμῳ παραβάντων,
Ὅσοι, φησὶν, ἀνόμως ἥμαρτον, ἀνόμως καὶ ἀπολοῦνται· τουτέστιν, ἡμερώτερον, οὐκ ἔχοντες (Ρωμ. β. ιβ.)
30 τὸν νόμον κατήγορον, ἀλλὰ τὴν φύσιν μόνον· ὅσοι δὲ ἐν νόμῳ ἥμαρτον, διὰ νόμου κριθή-
σονται· τουτέστι βαρύτερον, ἔχοντες μετὰ τῆς φύσεως καὶ τὸν νόμον κατήγορον. Ἀπο-
πέσοιμι ἄρα ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν μου κενός. 5 Καταδιώξαι ἄρα ὁ ἐχθρὸς τὴν ψυχήν
μου, καὶ καταλάβοι. Εἶδες παρρησίαν δικαίου καὶ ἄριστον συνειδός, εἰ γὰρ μὴ σφό-
δρα ἑαυτῷ ἐθάρρει, οὐκ ἂν τοιαῦτα ἐπηρᾶτο. ὃ δὲ λέγει τοιοῦτόν ἐστιν. εἰ ἠδίκησα, εἰ ἠ-
35 μυνάμην· τὰ καὶ τὰ πάθοιμι. καὶ καθ' ἑαυτοῦ τὴν ψῆφον ἐκφέρει· καὶ οὐκ ἀξιοῖ κατὰ τὸ
μέτρον κριθῆναι, ἀλλὰ πολλῷ μᾶλλον ὑπὲρ τὴν ἀξίαν διδόναι τὴν δίκην· καὶ ὑπεύ-
θυνον ἑαυτὸν ποιεῖ κολάσει, ἧς ὁ νόμος αὐτὸν εἴργει. καὶ ὅρα ποία ταύτη· ἀποπέσοιμι,
φησιν, ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν μου κενός. καταδιώξαι ἄρα ὁ ἐχθρὸς τὴν ψυχήν μου, καὶ καταλάβοι,
Καὶ καταπατήσαι εἰς γῆν τὴν ζωήν μου, καὶ τὴν δόξαν μου εἰς χοῦν κατασκη-
40 νώσαι. Τουτέστιν, ἄτιμον, ἀνώνυμον ἀπολέσειε, μετὰ τῆς ζωῆς μου καὶ τὴν δόξαν
μου διαφθείρειε. τί ἐστι, καὶ τὴν δόξαν μου εἰς χοῦν κατασκηνώσαι; ταπεινώσαι, πατή-
σαι· γενοίμην ἕτοιμος τοῖς ἐχθροῖς, φησι. τί γένοιτ' ἂν μιαρώτερον τοῦ Ἀβεσαλώμ,
ὅστις πατέρα, καὶ πατέρα τοιοῦτον, οὕτως ἥμερον καὶ ἐπιεικῆ ἐδίωκεν, ἀσελγὴς ὢν καὶ ἀκόλα-

στὴς καὶ ὑβριστής; τί οὖν; οὐκ ἀπέδωκε τοῖς ἀνταποδιδοῦσιν αὐτῷ κακά, οὐδὲ ἐμνησικά-
κησεν; οὐδαμῶς. κἂν ἐξετάσῃς τοῦ Σαοὺλ τὴν ἱστορίαν, τότε μάλιστα ὄψει ταύτην τὴν
φωνὴν διαλάμπουσαν. τὸν γὰρ μετὰ μυρίας εὐεργεσίας καὶ τρόπαια καὶ τὰς νίκας ἀδικοῦν-
τα καὶ ἐπιβουλεύοντα, καὶ ἀνελεῖν καθ' ἑκάστην ἐπιθυμοῦντα τὴν ἡμέραν, λαβὼν εἰς χεῖ-
ρας καὶ ἅπαξ καὶ δὶς * καὶ πολλάκις καθεύδοντα, καὶ καθάπερ ἐν δεσμωτηρίῳ συγκεκλεισ- 5
μένον, καὶ δορυφόρων ἔρημον, πολλῶν ἐγκελευομένων σφάξαι καὶ ἀνελεῖν, ἐφείσατο, καὶ
τῆς ὀργῆς ἐκράτησε· καὶ ταῦτα εἰδώς, ὅτι ἀφεὶς αὐτὸν διαφυγεῖν, πολέμιον ἀφήσει
ἑαυτῷ καὶ ἐχθρὸν ἀκατάλλακτον. ἀλλ' ὅμως οὔτε ἡ μνήμη τῶν παρελθόντων, οὔτε ὁ φόβος
τῶν μελλόντων, οὔτε ἄλλο τῶν τοιούτων οὐδὲν εἰς τὴν σφαγὴν αὐτὸν ἐξήγαγεν ἐκείνην·
ἀλλ' ἐφιλοσόφει, καὶ τῆς χειρὸς ἐκράτει, καὶ τὸν θυμὸν ἐχαλίνου· καὶ ᾑρεῖτο κινδυνεύειν καὶ 10
ἐπιβουλεύεσθαι μᾶλλον, καὶ τῆς πατρίδος αὐτῆς ἐκπεσεῖν καὶ τῆς ἐλευθερίας, ἢ τὸν ἐχθρὸν
τὸν εἰκῆ καὶ μάτην αὐτῷ ἐπιβουλεύοντα, τὸν μετὰ μυρίας εὐεργεσίας φονῶντα, σφάξαι
καὶ ἀνελεῖν. καὶ ἐξ ἑτέρων δὲ πλειόνων ἔστιν ἰδεῖν τὴν φιλόσοφον αὐτοῦ διάνοιαν. διὸ καὶ ἐπιτρέπε-
ται αὐτῷ πολλὰ καὶ χαλεπά· οἷον τὸ ἀπρακτον ἐπανελθεῖν· τὸ τοὺς ἐχθροὺς κρατῆσαι
μετὰ πολλῆς τῆς περιουσίας αὐτοῦ· τὸ ἀνώνυμον ἀποθανεῖν· τὸ παρὰ πολεμίων τοῦτο πα- 15
θεῖν, ὃ πολὺ τοῦ θανάτου χαλεπώτερον εἶναι δοκεῖ. διὸ καὶ μυρία μηχανήματα ποιεῖ, πρὸς τὸ
μετὰ τὴν τελευτὴν * μνημονεύεσθαι. ὅρα τοίνυν ὅσα ἑαυτῷ ἐπαρᾶται· τὸ ἀνήνυτα
πονεῖν, τὸ ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν ἡττηθῆναι, τὸ ἀποθανεῖν, τὸ μηδὲ κοινῇ τῇ τελευτῇ, τὸ
καὶ τὴν μνήμην αὐτοῦ ἐξαλειφθῆναι, τὸ μετὰ ἀτιμίας· οὐκ ἂν τοσαῦτα ἑαυτῷ
ἐπαρασάμενος, εἰ μὴ σφόδρα ἐθάρρει τῷ συνειδότι. εἰ δὲ ἐχθρὸν εἶχεν, οὐδὲν τοῦ- 20
το ἐκείνῳ ἔγκλημα. οὐ γὰρ αὐτὸς παρεῖχε λαβάς. ποίαν γὰρ λαβὴν ἔδωκε τῷ παι-
δί; ποίαν τῷ Σαούλ; οὐχὶ τὸν μὲν ἄξια τιμωρίας πράξαντα, πρὸς καιρὸν σωφρονί-
σας, ἐπανήγαγε καὶ ἀνεκτήσατο· τὸν δὲ φονῶντα κατ' αὐτοῦ, πολλάκις εἰς χεῖρας λαβὼν
διέσωσε; μὴ τοίνυν τοῦτο σκόπει, εἰ ἐχθροὺς εἶχεν, ἀλλ' εἰ αὐτὸς αὐτοὺς κατεσκεύασεν. οὔτε
γὰρ ὁ Χριστὸς τοῦτο ἐκέλευσε, τὸ μὴ τοὺς ἐχθροὺς ἔχειν (τούτου γὰρ οὐκ ἐσμὲν κύριοι) 25
ἀλλὰ τὸ μὴ μισεῖν. τούτου γὰρ ἡμεῖς κύριοι· ἐκείνου δὲ οὐ πάντως. τὸ δὲ μισεῖσθαι εἰκῆ,
οὐκ ἐν ἡμῖν ἡ ἐξουσία κεῖται, ἀλλ' ἐν τοῖς μισοῦσι. καὶ γὰρ οἱ πονηροὶ τοὺς ἀγαθοὺς μισεῖν
εἰώθασιν εἰκῆ καὶ μάτην. καὶ γὰρ καὶ τὸν Χριστὸν ἐμίσουν εἰκῆ, καθώς λέγει· Ἐμίσησάν με
δωρεάν. καὶ οἱ ἀπόστολοι τοὺς ψευδαποστόλους εἶχον ἐχθρούς, καὶ οἱ προφῆται τοὺς ψευ-
δοπροφήτας. οὐ γὰρ τοῦτο δεῖ σκοπεῖν, ὅπως μὴ σχοίημεν ἐχθρούς, ἀλλ' ὅπως μὴ δι- 30
καίως μηδὲ εὐλόγως· καὶ ὅπως, κἂν μυριάκις μισώμεθα, μὴ μισῶμεν, μηδὲ ἀποστρε-
φώμεθα. ἔχθρα γὰρ τοῦτό ἐστι, τὸ μισεῖν καὶ ἀποστρέφεσθαι. ὅταν οὖν μισῶμαι καὶ μὴ
μισῶ, ἐκεῖνός με ἐχθρόν, οὐκ ἐγὼ τοῦτον ἔχω. ὅταν εὔχωμαι, ὅταν εὐεργετεῖν βούλωμαι,
πῶς τὸν τοιοῦτον ἐχθρὸν ἔχω; διὰ τοῦτο ὁ Παῦλος ἔλεγεν· Εἰ δυνατόν, τὸ ἐξ ὑμῶν, μετὰ
πάντων ἀνθρώπων εἰρηνεύοντες. τὰ ἡμέτερα τοίνυν εἰσφέρωμεν, καὶ αὐτῷ τούτῳ ἀρ- 35
κοῦντα τὸν ἔπαινον ἕξομεν. τίνα δέ ἐστι τὰ ἡμέτερα; οἷον τι λέγω. μισεῖ ὁ δεῖνα καὶ ἐπη-
ρεάζει; σὺ φίλει καὶ εὐεργέτει. ὑβρίζει καὶ λοιδορεῖται; σὺ εὐλόγει καὶ ἐπαίνει. ἀλλ' οὐ λύ-
ει τὴν ἔχθραν οὐδὲ οὕτως; οὐκοῦν πλείονά σοι δίδωσι τὸν μισθόν. οἱ γὰρ κακοὶ ὅσῳ ἂν
θεραπευόμενοι μὴ καταλύωσι τὸν πόλεμον, λαμπροτέρας ἡμῖν προξενοῦσι τὰς ἀ-
μοιβάς, καὶ ἑαυτοὺς ἀσθενεστέρους ποιοῦσιν. ὁ μὲν γὰρ μισῶν, καὶ μὴ διαλύων ἔχθραν, τήκε- 40
ται, διαφθείρεται, διηνεκεῖ συζῇ πολέμῳ· ὁ δὲ τούτων ἀνώτερος τῶν βελῶν, ἔξω τῆς τρι-
κυμίας ἕστηκε· καὶ ἑαυτὸν περὶ ἐκεῖνα τὰ μέγιστα ὠφελεῖ, ἐν τῷ σπουδάζειν ἐκεῖνον κα-
ταλλάττεσθαι, καὶ μὴ πολεμεῖν, ἑαυτὸν ἀπαλλάττων πολέμου καὶ μάχης. φεύγωμεν τοίνυν
πολεμεῖν

Marginal notes:
* ἐχθρὸς? (line 5)
* μὴ? (line 17)
α. Βασ. ιδ. κα. καὶ λγ. α. Βασ. κδ. ζ. καὶ κϛ. ζ.
Ιω. ιε κε. καὶ Ψαλ. λδ. κβ.
Ρω. ιβ. ιη.

πολεμεῖν ἑτέροις, καὶ τὴν ῥίζαν τούτων ἀνέλωμεν, κενοδοξίαν, φιλαργυρίαν. ἢ γὰρ διὰ
χρήματά τις ἐχθρός ἐστιν, ἢ διὰ δόξαν κενήν. ἐὰν δὲ τούτων ὦμεν ἀνώτεροι, καὶ τοῦ ἀλί-
σκεσθαι ἐχθρῷ ἐσόμεθα ὑψηλότεροι. κἂν ὑβρίζῃ τοίνυν, φέρωμεν γενναίως. ἑαυτὸν γὰρ,
οὐ σὲ ὕβρισε. κἂν πλήξῃ, μὴ ἀντιτείνῃς τὴν δεξιάν. αὐτὸς γάρ ἐστιν ὁ πληττόμενος,
5 σὲ μὲν τῇ χειρὶ, ἑαυτὸν δὲ τῷ θυμῷ παίων, καὶ πονηρὰν παρὰ πάντων λαμβάνων δόξαν.
εἰ δὲ δοκεῖ σοι ταῦτα δύσκολα εἶναι· ἐννόησον, ὅτι εἰ μαινόμενός σού τις τὸ ἱμάτιον περι-
έρρηξε, τίνα ἂν ἔφης πάσχειν κακῶς; σὲ τὸν παθόντα, ἢ ἐκεῖνον τὸν ποιήσαντα; εὔδηλον ὅτι
ἐκεῖνον. εἶτα, ἔνθα μὲν τὸ ἱμάτιον διαῤῥήγνυται, ὁ ποιήσας τοῦ παθόντος χαλεπώτε-
ρα πέπονθεν, ἔνθα δὲ καρδία διαῤῥήγνυται (ὁ γὰρ θυμὸς τοῦτο ποιεῖ) οὐκ ἐκεῖνον ἡγήσῃ
10 μείζονα πεπονθέναι δεινά σου τοῦ μηδὲν τοιοῦτον ὑπομείναντος; μὴ γὰρ δὴ τοῦτο εἴπῃς, ὅτι τὸ
ἱμάτιον τὸ σὸν διέῤῥηξεν, ἀλλ᾽ ὅτι πρότερον τὴν ἑαυτοῦ καρδίαν. ὥσπερ γὰρ ἴκτερος οὐκ
ἂν γένοιτο, μὴ τῆς χολῆς διαῤῥαγείσης, καὶ τοὺς οἰκείους ὅρους ὑπερβάσης· οὕτως οὐκ ἂν
θυμὸς ἄμετρος γένοιτο, μὴ τῆς καρδίας διαῤῥαγείσης. ὥσπερ οὖν ἂν ἴδῃς τινὰ ἰκτέρῳ
κατεχόμενον, κἂν μυρία ἐργάσηται δεινὰ, οὐκ ἂν ἕλοιο πρὸς σεαυτὸν ἐπισπάσασθαι
15 τὸ νόσημα· οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ θυμοῦ, μὴ ζήλου μηδὲ μιμοῦ τὴν κακίαν, ἀλλ᾽ ἐλέει κἀκεῖ-
νον τὸν οὐ χαλινοῦντα τὸ ἐν αὐτῷ θηρίον, ἀλλὰ πρότερον ἑαυτὸν λυμαινόμενον καὶ δια-
φθείροντα. ὅτι γὰρ ἑαυτοὺς οἱ τοιοῦτοι λυμαίνονται, ἀκούειν ἐστὶ πολλῶν τῶν τὰς τοιαύτας διαλυ-
όντων μάχας, οὕτω παραινούντων αὐτοῖς· σαυτοῦ φεῖσαι· σαυτὸν ἀδικεῖς. τοιοῦτον γὰρ ἡ κακία· τὸν
τίκτοντα αὐτὴν λυμαίνεται μόνον, πάντα ἄνω καὶ κάτω ποιοῦσα. μὴ τοίνυν βουλόμενοι ἀ-
20 μύνεσθαι ἑτέρους, αὐτοὶ τῶν λιμένος ἐκπέσωμεν. οὐδὲ γὰρ εἴ τις μέλλων ναυαγεῖν καὶ
ὑποβρύχιος γίνεσθαι, ὕβρισέ σε ἐπὶ τῆς γῆς καθήμενον, ἤλγησας ἄν, οὐδὲ ἐξελθὼν
τῆς γῆς ἐκοινώνησας αὐτῷ τῆς ναυαγίας. τοῦτο τοίνυν ἀναλογίζου· ὅτι ὁ μὲν ὑβρίζων σε καὶ
περιφρονῶν, ὥσπερ ἰλίγγῳ τινὶ, ἢ καταιγίδι καταποντιζόμενος, ὑποβρύχιος γίνεται τῷ τοῦ
θυμοῦ ναυαγίῳ περιπεσών· σὺ δὲ ὁ φέρων γενναίως, ἐν λιμένι καὶ πάσῃ αἰγιαλὸν τρυφᾷς. ἐὰν
25 δὲ πρὸς τὸν αὐτὸν ἐξενεχθῇς αὐτῷ ζῆλον, οὐκ ἐκεῖνον, ἀλλὰ σαυτὸν κατεπόντισας.

6 Ἀνάστηθι Κύριε ἐν ὀργῇ σου, ὑψώθητι ἐν τοῖς πέρασι τῶν ἐχθρῶν σου. Τοῦτο οὕτως
εἶπε, δεικνὺς ὅτι ἔστι καὶ οὐκ ἐν ὀργῇ ἀναστῆναι· ὡς ὅταν λέγῃ· Ἀνάστα Κύριε, σῶσόν με ὁ (Ψαλ. γ. ζ.)
Θεός μου. ἀκούων δὲ τὸ ἀνάστα, μηδὲν σωματικὸν ὑποπτεύσῃς. ὥσπερ γὰρ τὸ καθῆσθαι ἐπὶ
Θεοῦ οὐ σωματικῶς εἴρηται, οὕτως οὐδὲ τοῦτο. σὺ γὰρ, φησι, καθήμενος εἰς τὸν αἰῶνα. τί οὖν
30 ἐστιν, ὃ διὰ τῆς καθέδρας αἰνίττεται; τὸ ἑδραῖον, τὸ πεπηγὸς, τὸ βέβαιον τῆς φύσεως, τὸ μόνιμον·
ὅπερ οὖν καὶ διὰ τῆς ἀντιπαραθέσεως ἐδήλωσεν. εἰπὼν γὰρ, σὺ καθήμενος εἰς τὸν αἰῶνα, ἐ-
πήγαγεν, ἡμεῖς δὲ ἀπολλύμενοι εἰς τὸν αἰῶνα. ὥσπερ οὖν τὸ καθῆσθαι οὐ σωματικὸν,
οὕτως οὐδὲ τὸ ἀναστῆναι. ἀλλ᾽ ἐκεῖ μὲν τὸ ἑδραῖον, ἐνταῦθα δὲ τὸ τιμωρητικὸν, τὸ ἀνυπο-
τακτικόν. ἔστι δὲ ὅπου δηλοῖ τὸ καθῆσθαι καὶ τὸ δικαστικόν· ὡς ὅταν λέγῃ· Ἐκάθισας ἐπὶ (Ψαλ. θ. δ.)
35 θρόνου ὁ κρίνων δικαιοσύνην. καὶ ὁ Δανιήλ· Θρόνοι ἐτέθησαν, καὶ τὸ κριτήριον ἐκάθισεν. (Δαν. ζ. θ.)
ἔστι καὶ τὸ βασιλικόν· ὡς ὅταν λέγῃ· Ὁ θρόνος σου, ὁ Θεὸς, εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος. (Ψαλ. μδ. η.)
ῥάβδος εὐθύτητος ἡ ῥάβδος τῆς βασιλείας σου. ὅθεν καὶ τὸ κάθου ἐκ δεξιῶν μου, τὸ ἰσότι- (Ψαλ. ρθ. α.)
μον ἐνδείκνυται. τί δέ ἐστι τὸ, ἐν ὀργῇ σου; καὶ τοῦτο πάλιν θεοπρεπῶς ἐκληπτέον. ὀρ-
γὴ τοῦ Θεοῦ, οὐ πάθος, ἀλλὰ τιμωρία καὶ κόλασις.

40 Ὑψώθητι ἐν τοῖς πέρασι τῶν ἐχθρῶν σου. Ἄλλος φησὶν, Ἐν θυμῷ ἐπὶ τοῖς
ἐχθροῖς σου. ἕτερος, Ἐν χόλῳ τῶν θλιβόντων με. ἕτερος, Ἐν αἰχμαλωσίαις ἐνδεσμούν-
των. ὁ δὲ Ἑβραῖος τὸ, Ἐν τοῖς πέρασι, Βεεβρώθ φησιν. ὅρα πάλιν πῶς ἐνταῦθα οὐχ
ἑαυτῷ ἀμύνει, ἀλλ᾽ ὑπὲρ τῆς τοῦ Θεοῦ δόξης ταῦτα λέγει. οὐ γὰρ ἁπλῶς εἶπε,
κόλασον

κόλασον τοὺς ἐχθρούς σου, ἀλλ' ὑψώθητι. καὶ πῶς ὑψοῦται ὁ ὑψηλός, καὶ ἀεὶ ὢν ὕψιστος; τὸ γὰρ ὕψος αὐτοῦ τῆς φύσεως οὔτε ἐλαττοῦται, οὔτε προσλαμβάνει τι. τέλειος γάρ ἐστι καὶ ἀνενδεής, καὶ ἀεὶ ὡσαύτως ἔχων. πῶς οὖν, καὶ τίνι τρόπῳ ὑψοῦται; ὑψοῦται ἐν ταῖς διανοίαις τῶν πολλῶν. οἷον ἐμακροθύμησε πολλάκις· οἱ δὲ ἐχθροὶ οὐ μακροθυμίας ἐνόμισαν εἶναι, ἀλλὰ ταπεινώσεως τοῦτο καὶ ἀσθενείας. ὥστε καὶ ταπεινοῦται, ἀλλ' οὐκ ἐν τῷ πράγματι, ἀλλ' ἐν τῇ διανοίᾳ ἐκείνων. καθάπερ γὰρ ὁ ἥλιος ἀμυδρὸς φαίνεται ἐν τοῖς ἀσθενοῦσι τὰς ὄψεις· οὕτω δὴ καὶ ὁ Θεὸς ἀσθενὴς καὶ ταπεινὸς ἐν ταῖς καρδίαις ἐκείνων. ἀλλ' ὥσπερ ὁ ἥλιος οὕτω νομίζεται, οὐκ ἔστι δὲ ἀμυδρός, ἀλλὰ τῆς ἀσθενείας ἐκείνων τὸ πάθος· οὕτω καὶ ὁ Θεός, κἂν τοῦτο ὑποπτεύηται, οὐκ ἔστιν ἀσθενής, ἀλλὰ τῆς ἐκείνων ἀνοίας τὸ σύμπτωμα. τί οὖν φησιν ὁ δίκαιος; ὑψώθητι καὶ παρὰ τοῖς ἐχθροῖς ἡμῶν, ἐπέξελθε καὶ δεῖξόν σου τὴν ἰσχύν, ἵνα οἱ νομίζοντες εἶναί σε ταπεινόν, ἀφ' ὧν πάσχουσιν, ἴδωσί σου τὴν δόξαν. εἶδες αὐτοῦ τὸν σκοπόν, οὐ τὸ ἑαυτοῦ ζητοῦντος, ἀλλὰ τὸ τοῦ Θεοῦ. τὸ δέ, ἐν τοῖς πέρασιν, οἱ μέν φασιν, ἐν ταῖς κεφαλαῖς, οἱ δέ, μηδεὶς διαφύγοι τῶν ἐχθρῶν. μεγάλη δὲ ἀρετὴ τοῦ δικαίου, ὅταν τοὺς αὐτοὺς ἐχθροὺς ἔχῃ τοῦ Θεοῦ, καὶ τοὺς αὐτοὺς φίλους· ὥσπερ κακία μεγάλη, ὅταν τοὺς τοῦ Θεοῦ φίλους ἐχθροὺς ἔχῃ, καὶ τοὺς ἐχθροὺς φίλους. ὥσπερ οὖν ὁ Θεὸς ἐχθροὺς ἔχειν λέγεται, οὐ μισῶν, οὐδὲ ἀποστρεφόμενος αὐτούς, ἀλλὰ τὰς πράξεις αὐτῶν τὰς πονηράς· οὕτω καὶ ὁ δίκαιος ἐχθροὺς ἔχει, οὐκ ἀμυνόμενος αὐτούς, ἀλλὰ τὴν πονηρίαν ἀποστρεφόμενος.

7 Καὶ ἐξεγέρθητι, Κύριε ὁ Θεός μου, ἐν προστάγματι ᾧ ἐνετείλω.

Ἄλλος φησίν, Ἐν κρίματι. Καὶ συναγωγὴ λαῶν κυκλώσει σε.

Ἄλλος φησί, Κυκλωσάτω σε. 8 Καὶ ὑπὲρ ταύτης εἰς ὕψος ἐπίστρεψον, Κύριε.

Ἄλλος φησί, Καὶ ἐπάνω αὐτῆς εἰς τὸ ὕψος ὑπόστρεψον. ἄλλος· Καὶ ἐπὶ ταύτῃ εἰς ὕψος ἐπίστρεψον. ὁ δὲ Ἑβραῖος, Τὸ ὑπὲρ ταύτης, φησίν, οὐαλέα. τί ἐστιν, ἐν προστάγματι ᾧ ἐνετείλω; ὥστε βοηθεῖν τοῖς ἀδικουμένοις, καὶ μὴ περιορᾶν, φησί, τοὺς ἐπιβουλευομένους. ὅπερ οὖν ἡμῖν ἐνομοθέτησας, τοῦτο καὶ αὐτὸς διὰ τῶν ἔργων ἡμῖν ἀπόδος. τινὲς δὲ καὶ ἕτερόν φασιν, ὅτι ἐπηγγείλατο ἐχθραίνειν τοῖς ἐχθροῖς αὐτοῦ.

Καὶ συναγωγὴ λαῶν κυκλώσει σε. Μηδὲν ἀνθρώπινον μηδὲ ἐνταῦθα ὑπόπτευε. κἂν γὰρ αἱ λέξεις τοιαῦται, ἀλλὰ τὰ νοήματα θεοπρεπῆ. τί οὖν ἐστι τό, κυκλώσει σε; ἀντὶ τοῦ ᾄσεταί σοι, ὑμνήσει σε, εὐφημίαν οἴσει σοι πολλήν. ἐπειδὴ γὰρ διὰ χορῶν τοῦτο ἐποίουν, κύκλῳ περιιστάμενοι ἐν τῷ ναῷ καὶ ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ, καὶ οὕτω τὰς εὐχαριστίας ἀνέφερον, ἀπὸ τοῦ σχήματος τῆς στάσεως αὐτῶν τὴν εὐφημίαν ᾐνίξατο. ὃ δὲ λέγει τοιοῦτόν ἐστιν· ἐπέξελθε, βοήθησον. τοῦτο γάρ σε καὶ παρὰ τοῖς ἐχθροῖς ὑψηλὸν ποιήσει, καὶ παρὰ τοῦ λαοῦ σου πολλὰς οἴσει τὰς εὐφημίας. ὅρα πῶς οὐ τὸ αὐτοῦ ζητεῖ, ἀλλὰ τὸ τοῦ Θεοῦ. πανταχοῦ γὰρ βούλεται καὶ παρὰ τοῖς ἐχθροῖς, καὶ παρὰ τοῖς οἰκείοις αὐτὸν δοξάζεσθαι.

Καὶ ὑπὲρ ταύτης εἰς ὕψος ἐπίστρεψον. Ὑπὲρ ταύτης, τίνος; τῆς συναγωγῆς, φησί. τουτέστι, διὰ ταύτην εἰς ὕψος ἐπίστρεψον· ὕψωσον ἡμᾶς, ἀνάγαγε ἡμᾶς, ὑψηλὰ ποίησον πράγματα, λαμπροτέραν αὐτὴν καὶ περιφανῆ ποίησον, ἐπὶ τὴν προτέραν αὐτὴν εὐπραγίαν ἐπανάγαγε. ὅρα δὲ πανταχοῦ ταῖς ἱκετηρίαις ἀναμιγνύντα καὶ διδασκαλίαν. καὶ γὰρ πρὸ τούτου εἰπών, οἰκτείρησόν με, καὶ εἰσάκουσόν μου, τρέπει τὸν λόγον εἰς συμβουλήν, οὕτω λέγων· υἱοὶ ἀνθρώπων ἕως πότε βαρυκάρδιοι; καὶ ἐνταῦθα εἰπών, εἰς ὕψος ἐπίστρεψον, Κύριε, ἐπάγει· Κύριος κρινεῖ λαούς.

Ἄλλος δέ φησι, Κύριος δικάσει. διδάσκει τοὺς νομίζοντας ἁπλῶς καὶ ὡς ἔτυχεν ἅπαντα φέρεσθαι, ὅτι πρόνοιά τις ἐφέστηκε τοῖς πράγμασιν, ἀπαιτοῦσα εὐθύνας τῶν

γινομένων.

γινομένων. κρίσιν δὲ ἐνταῦθα, τήν τε μέλλουσαν λέγει, τήν τε παροῦσαν. ἐκεῖ μὲν γὰρ καθόλου καὶ ἡ σαφὴς ἐκείνη· ἐκ μέρους δὲ καὶ ἐνταῦθα ἀπαιτεῖ δίκας, τούς τε ῥαθυμοτέρους διεγείρων, καὶ τοὺς ἀπιστοτέρους ἐφελκόμενος εἰς τὴν ἔννοιαν τῆς περὶ τοῦ παντὸς προνοίας. 9 Κρῖνόν με, Κύριε, κατὰ τὴν δικαιοσύνην μου. Ἄλλος, Κατὰ τὸ δίκαιόν μου. Καὶ κατὰ τὴν ἀκακίαν μου ἐπ' ἐμοί.

10 Συντελεσθήτω δὴ πονηρία ἁμαρτωλῶν. Ἄλλος φησίν, Ἀπαρτισθήτω κάκωσις κατὰ τῶν ἀσεβῶν. Καὶ κατευθυνεῖς δίκαιον. Ἄλλος, Καὶ ἑδράσεις δίκαιον. πῶς ὁ λέγων ἀλλαχοῦ, Μὴ εἰσέλθῃς εἰς κρίσιν μετὰ τοῦ δούλου σου, ἐνταῦθά φησι, κρῖνόν με κατὰ τὴν δικαιοσύνην μου; *(Ψαλ. ρμβ. β.)* ὅτι ἕτερον τοῦτο, καὶ ἕτερον ἐκεῖνο. ἐκεῖ μὲν γὰρ λέγων, μὴ εἰσέλθῃς εἰς κρίσιν μετὰ τοῦ δούλου σου, μὴ κριθῇς σὺ πρὸς ἐμέ, δηλοῖ, μηδὲ πρὸς ἀντιπαράθεσιν τῶν εὐεργεσιῶν τῶν παρὰ σοῦ τὸν ἐμὸν βίον ἐξετάσῃς. διὸ καὶ ἐπήγαγεν, ὅτι οὐ δικαιωθήσεται ἐνώπιόν σου πᾶς ζῶν, τουτέστι, πρὸς σὲ κρινόμενος. ἐνταῦθα δὲ οὐ τοῦτό φησιν. οὐ γὰρ πρὸς αὐτὸν κρίνεσθαι βούλεται, ἀλλὰ πρὸς ἑαυτόν. διὸ καὶ κατὰ τὴν δικαιοσύνην μου εἶπε, τουτέστι, κατὰ τὴν δικαιοσύνην τὴν ἐμήν. δικαιοσύνην δὲ ἐνταῦθα λέγει, τὸ μὴ ἄρξαι χειρῶν ἀδίκων· ὅπερ ἔλεγεν ἀνωτέρω, Εἰ ἐποίησα τοῦτο, καὶ τὰ ἑξῆς. τὸ αὐτὸ δὲ τοῦτο δηλοῖ τό, κατὰ τὴν ἀκακίαν μου, κατὰ τοῦτο βούλομαι κριθῆναι, φησί. πολλὴ καὶ ἐνταῦθα ἡ παρρησία τοῦ δικαίου. ταῦτα δὲ λέγει εἰς ἀνάγκην ἐμπεσών. ποίαν δὴ ταύτην; ὅτι πονηρὰν παρὰ πολλοῖς ἀνοήτοις, ἀφ' ὧν ἔπασχεν, ἐκτᾶτο δόξαν. τὸ γὰρ πολλοὶ τῶν ἀνοήτων, ἀπὸ τῶν συμφορῶν καὶ τὸν βίον διαβάλλειν εἰώθασιν· ὅπερ καὶ ἐπὶ τοῦ Ἰὼβ γέγονε. διὸ καὶ ἔλεγον, μηδὲν αὐτῷ συνειδότες πονηρόν, οὐκ ἄξια ὧν ἡμάρτηκας μεμαστίγωσαι, καὶ τὸν Παῦλον δὲ πονηρόν τινα καὶ κακοῦργον ᾤοντο εἶναι οἱ βάρβαροι, ἐπειδὴ ἡ ἔχις εἴχετο αὐτοῦ τῆς χειρός. διὸ καὶ ἔλεγον, Σωθέντα ἐκ τῆς θαλάσσης ἡ δίκη ζῆν οὐκ εἴασε. *(Πράξ. κη. δ.)* καὶ ὁ Σεμεεὶ δὲ ἀνδροφόνον ἐκάλει τὸν Δαβίδ, *(β. Βασ. ις. ζ.)* ἀπὸ τῆς συμφορᾶς ταύτην τὴν πονηρὰν περὶ αὐτοῦ φέρων ψῆφον. ἵν' οὖν καὶ ὑμεῖς μὴ τοῦτο πάθητε, φέρε, μικρὸν περὶ τούτων διαλεχθῶμεν. καὶ γὰρ πολλῶν ἀκούω λεγόντων· εἰ ἐφίλει ὁ Θεὸς τοὺς πένητας, οὐκ ἂν εἴασεν εἶναι πένητας· ἑτέρων πάλιν, ποῦ αἱ ἐλεημοσύναι τοῦ δεῖνος; ποῦ δὲ αἱ εὐπραγίαι; ἵν' οὖν μὴ τοιαῦτα ἁμαρτάνητε, τὸν περὶ τούτων διερευνησώμεθα λόγον. εἰ γὰρ ἄνθρωπος νοῦν ἔχων, οὔτε μισάγαθος, οὔτε φιλοπόνηρος γένοιτ' ἄν, πῶς σὺ τολμᾷς τοιαῦτα λέγειν, ὅτι τοὺς ἐν πενίᾳ, κἂν ἐν ἀρετῇ ὦσι, μισεῖ ὁ Θεός, τοὺς δὲ ἐν πλούτῳ, κἂν ἐν κακίᾳ, φιλεῖ, βλάσφημον στόμα ἀνοιγνύς; ἵν' οὖν μὴ τοιαῦτα ἁμαρτάνῃς, μάθε τί φιλεῖ ὁ Θεὸς καὶ μισεῖ. τίνα τοίνυν φιλεῖ; τὸν τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ τηροῦντα (Τοῦτον γὰρ ἀγαπήσω, φησί, καὶ ἐλεύσομαι πρὸς αὐτόν) *(Ἰω. ιδ. κα. καὶ κγ.)* οὐ τὸν πλουτοῦντα, οὐ τὸν ὑγιαίνοντα, ἀλλὰ τὸν ὑπακούοντα τοῖς ἐμοῖς προστάγμασι. τίνα δὲ μισεῖ καὶ ἀποστρέφεται; τὸν μὴ ποιοῦντα. ὅταν τοίνυν ἴδῃς τινὰ τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ μὴ ποιοῦντα, κἂν ὑγιαίνῃ, κἂν πλούτῳ περιρρέῃ, ἐν τοῖς μισουμένοις αὐτὸν τίθει· τὸν δὲ ἐνάρετον, κἂν νοσοῦντα ἴδῃς, κἂν πενόμενον, ἐν τοῖς φιλουμένοις ἀρίθμει. οὐ γὰρ ἐν τούτοις τὰ τῆς φιλίας, ἀλλ' ἐν ἐκείνοις. ἢ οὐχ ὁρᾷς καὶ ἐπὶ τῶν βιωτικῶν, τοὺς τῶν βασιλέων φίλους, μάλιστα τούτους προκινδυνεύοντας ἐν πολέμοις, καὶ τραύματα ἔχοντας, καὶ ἀποδημίαν στελλομένους; οὐκ ἤκουσας, Ὅτι ὃν ἀγαπᾷ Κύριος, παιδεύει, μαστιγοῖ δὲ πάντα υἱόν, ὃν παραδέχεται; *(Ἑβρ. ιβ. ς.)* ἀλλὰ πολλοὶ σκανδαλίζονται, φησι, ταῦτα ὁρῶντες. οὐ δι' αὐτούς, ἀλλὰ διὰ τὴν οἰκείαν ἄνοιαν. οὐ γὰρ ἐνταῦθα ἡ ἀντίδοσις ἡμῖν τῶν πόνων· ἀλλὰ τὰ μὲν ἐνταῦθα σκάμματα· τὰ δὲ μετὰ ταῦτα ἆθλοι καὶ στέφανοι. μὴ ζήτει τοίνυν ἐν καιρῷ τῶν παλαισμάτων καὶ ἐν ἡμέρᾳ παγκρατίου, τὴν ἄνεσιν καὶ τὴν ἄδειαν· μηδὲ σύγχεε τοὺς καιρούς.

[…]ρεροι. ἀλλ' ἀσθενέστεροι πολλοί, φησίν, εἰσίν. ἀλλὰ καὶ τούτων προενόησεν ὁ Θεός·
καὶ εἴασε πολλοὺς καὶ τῶν δικαίων ἐν εὐπραγίᾳ καὶ ἐνταῦθα· οὐ δι' ἐκείνους, ἀλλὰ διὰ
τοὺς ἀσθενεστέρους. ὥστε εἰ καὶ σκανδαλίζουσί σε οἱ ἐν θλίψει, οἰκοδομείτωσάν σε οἱ
ἐν ἀνέσει· καὶ εἰ ὑποσκελίζουσί σε οἱ ἐν εὐπραγίᾳ τῶν πονηρῶν, ἀνορθούτωσάν σε
Ιω. ις. λγ. οἱ ἐν κολάσει καὶ τιμωρίᾳ. οὐκ ἤκουσας τοῦ Χριστοῦ λέγοντος, Ἐν τῷ κόσμῳ θλίψιν 5
ἕξετε; τί τοίνυν ζητεῖς ἄνεσιν, ἐκείνου ταῦτα εἰπόντος; οὐκ ἤκουσας αὐτοῦ λέγοντος,
Ιω. ις. κ. Ὁ κόσμος χαρήσεται, ὑμεῖς δὲ λυπηθήσεσθε; ὥστε εἰκὸς ἦν σκανδαλίζεσθαι τοὺς ἀνοη-
τοτέρους, εἰ τὰ ἐναντία ἐγένετο ὧν εἶπεν. εἰ δὲ κατὰ ἀκολουθίαν πάντα προβαίνει,
τίνος ἕνεκεν σκανδαλίζῃ; καὶ τίνος ἕνεκεν, φησίν, οὕτω διετύπωσεν ὁ Θεός; μὴ ἐξέταζε,
Ρω. θ. α. μηδὲ πολυπραγμόνει. Οὐδὲ γὰρ ἐρεῖ τὸ πλάσμα τῷ πλάσαντι· τί με ἐποίησας οὕ- 10
τω; διὰ τοῦτο καὶ ὁ προφήτης ἐπετίμα τοῖς Ἰουδαίοις, ὅτι μυρίων γέμοντες κακῶν, τοῦ
Ἱερ. ιε. ε. Θεοῦ τὰς ὁδοὺς περιειργάζοντο, λέγων· Γνῶναι τὰς ὁδούς μου ἐπιθυμοῦσιν, ὡς λαὸς δι-
καιοσύνην πεποιηκώς, καὶ κρίσιν Θεοῦ αὐτοῦ μὴ ἐγκαταλελοιπώς· ὅμοιον ποιοῦντες,
ὥσπερ ἂν εἴ τις οἰκέτης προσκεκρουκώς, καὶ μυρίων ὑπεύθυνος ὢν ἐγκλημάτων,
ἀφεὶς τὸ λῦσαι τὴν ὀργὴν τοῦ δεσπότου, εὐθύνας αὐτὸν ἀπαιτοίη, τί δήποτε τοῦτο πε- 15
ποίηκε. μὴ δὴ ταῦτα ζήτει, ἀφεὶς τὸ κλαίειν καὶ θρηνεῖν καὶ τὰ οἰκεῖα ἀπονίπτεσθαι κα-
κά. ταῦτα λέγω, οὐχ ὡς ἀπορῶν τι λέγειν εἰπεῖν· ἀλλὰ βουλόμενός σε ἀπὸ τῆς πολυ-
πραγμοσύνης ταύτης, εἰς τὴν περὶ τῆς οἰκείας σωτηρίας μέριμναν ἐμβαλεῖν. τίνος
οὖν ἕνεκεν οὕτως ἐπέταξε; τοῦ γένους φειδόμενος τοῦ τῶν ἀνθρώπων. τὸν μὲν γὰρ πόνον
ἐνταῦθα συνεκλήρωσεν, ἔνθα βραχὺς βίος· τοὺς δὲ στεφάνους εἰς τὸ μέλλον ἐταμιεύ- 20
σατο, ἔνθα ἀγήρως καὶ ἀτελεύτητος ὁ αἰών. καὶ ὁ μὲν πόνος οὗτος ταχέως παραλύεται καὶ πα-
ρατρέχει· ἐκεῖνα δὲ ἀθάνατα μένει, οὐδέποτε πέρας ἔχοντα. ἄλλως δὲ, καὶ γυμνάζει
τὰς ψυχὰς εἰς τὸ τῆς ἀρετῆς φίλτρον. ὅταν μὲν γὰρ καὶ μετὰ πόνων αὐτὴν αἱρῆται, μη-
δέποτε ἔπαθλον λαμβάνουσα, μελετᾷ διακεῖσθαι πρὸς αὐτὴν μετὰ πολλῆς τῆς ἀκρι-
βείας· ὅταν δὲ καὶ μεθ' ἡδονῆς τὴν κακίαν φεύγῃ, μηδέποτε κόλασιν ὑπομένουσα, γυμ- 25
νάζεται μισεῖν αὐτὴν καὶ ἀποστρέφεσθαι. ὥστε ἀπὸ τούτου καὶ ἕξιν λήψεται τῆς ἀπεχθεί-
ας τῆς πρὸς τὴν πονηρίαν, καὶ τῆς ἀγάπης πρὸς τὴν ἀρετήν. ἔστι καὶ ἕτερος λόγος.
ποῖος δὲ οὗτος; ὅτι μάλιστα πρὸς φιλοσοφίαν ἡ θλίψις ἀλείφει, καὶ ἰσχυροτέρους ποιεῖ.
καὶ μετὰ τούτου πάλιν ἄλλος. ποῖος δὲ οὗτος; βούλεται παιδεῦσαι τῶν παρόντων ὑπερο-
ρᾷν, καὶ μὴ προσηλῶσθαι, μηδὲ συνδεδέσθαι αὐτοῖς. διὰ δὴ τοῦτο καὶ θλίψιν συνεχώρη- 30
σε καὶ πόνον, καὶ τὰ χρηστὰ αὐτὰ καὶ φαιδρὰ εὐκατάλυτα πεποίηκε.

Συντελεσθήτω δὴ πονηρία ἁμαρτωλῶν, καὶ κατευθυνεῖς δίκαιον.

Τί ἐστι, Συντελεσθήτω; ἐπάγαγε, φησὶ, τιμωρίαν, καὶ στῆσον αὐτοὺς τῆς κακίας.
καθάπερ γὰρ αἱ σηπεδόνες πικροῖς εἴκουσι φαρμάκοις, καὶ καύσεσι καὶ τομαῖς· οὕτω καὶ ἡ
πονηρία ὑπὸ τιμωρίας κωλύεται. ταῦτ' οὖν εἰδότας, οὐ τοὺς τιμωρουμένους, οὐδὲ τοὺς 35
κολαζομένους δακρύειν χρὴ, ἀλλὰ τοὺς ἁμαρτάνοντας ἀτιμωρητί. πρῶτον μὲν γὰρ κα-
κὸν, τὸ ἁμαρτάνειν· δεύτερον δὲ, τὸ ἁμαρτάνοντας μηδεμιᾶς τυγχάνειν θεραπείας.
μᾶλλον δὲ καὶ τοῦτο πρῶτον εἴποι τις ἂν δικαίως, καὶ πολλῷ χαλεπώτατον. ὥσπερ γὰρ οὐ τὸ
νοσεῖν χαλεπὸν, ἀλλὰ τὸν νοσοῦντα μὴ θεραπεύεσθαι· οὐδὲ τὸν ἔχοντα σηπεδόνα θρηνοῦ-
μεν ἁπλῶς, ἀλλὰ τὸν ἔχοντα καὶ εἰκῆ κείμενον, καὶ μὴ τυγχάνοντα ἰατρικῶν χειρῶν· 40
τὸν δὲ τεμνόμενον καὶ καιόμενον, τοῦτον φαίημεν ἂν πρὸς ὑγείαν ὁδεύειν, οὐ τὴν ἀπὸ τῆς
τομῆς ὀδύνην βλέποντες, ἀλλὰ τὴν ἀπὸ τῆς τομῆς ὑγείαν· οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς ψυχῆς
διακεῖσθαι χρὴ, οὐχὶ τοὺς κολαζομένους (καὶ γὰρ πρὸς ὑγείαν ἕλκονται) ἀλλὰ τοὺς ἁ-
μαρτάνοντας

ἁμαρτάνοντας ἀτιμωρητὶ ἀφιῶσι καὶ πενθεῖν. καὶ εἰ αἱ τιμωρίαι τῆς πονηρίας εἰσὶ κωλυτικαί, φησι, τίνος ἕνεκεν οὐ καθ' ἑκάστην ἡμέραν δίδωσι δίκην τῶν ἡμαρτημένων; ὅτι εἰ τοῦτο ἐγεγόνει, προαπηρπάσθη ἂν τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων, καὶ ὁ τῆς μετανοίας καιρὸς ἀνῄρητο. σκόπει γοῦν ἐπὶ τοῦ Παύλου. εἰ γὰρ ἐκεῖνος ἔδωκε δίκην τῆς διώξεως, καὶ ἀνῃρέθη, πῶς ἂν ἔσχε καιρὸν μετανοῆσαι; * * οὐχ ὁρᾷς καὶ τοὺς ἰατρούς, ὅταν τις πολλὰ περίκειται τραύματα, οὐ τοσαύτην ἐπάγοντας θεραπείαν, ὅσην ἀπαιτεῖ τῶν τραυμάτων ἡ φύσις, ἀλλ' ὅσην φέρει τῆς δυνάμεως ἡ ὑπόστασις, ἵνα μὴ τὰ τραύματα θεραπεύσαντες τὸν κάμνοντα ἀπενέγκωσι; διὰ δὴ τοῦτο ὁ Θεὸς οὔτε πάντας ὁμοῦ κολάζει, οὔτε πάντας κατ' ἀξίαν, ἀλλ' ἠρέμα, καὶ ἐνδιδούς· καὶ πολλάκις ἕνα τιμωρούμενος, δι' ἐκείνου πολλοὺς ἐσωφρόνισε. τοῦτο καὶ ἐπὶ τοῦ σώματος γίνεται πολλάκις· ἑνὸς ἐκκοπὴ μέλους ἑτέροις πλείοσιν ὑγείαν παρέσχεν. ὅρα δὲ τοῦ δικαίου τὴν φιλόστοργον ψυχήν, πῶς πανταχοῦ τὸ κοινῇ συμφέρον ζητεῖ, καὶ τῆς κακίας τὴν ἀναίρεσιν· οὐχ ἵνα αὐτὸς δίκην λάβῃ παρὰ τῶν ἐχθρῶν, ἀλλ' ἵνα οἱ ἐχθροὶ παύσωνται τῆς πονηρίας. τοῦτο τοίνυν πανταχοῦ σκοπῶμεν, ὅπως στῇ τὰ τῆς κακίας, καὶ θρηνῶμεν τοὺς ἐν ταύτῃ, κἂν σηρικὰ ὦσι περικείμενοι ἱμάτια· καὶ μακαρίζωμεν τοὺς ἐν ἀρετῇ, κἂν πενίᾳ ἐσχάτῃ παλαίωσιν, ἀπὸ τῶν ἔξωθεν εἰς τὴν διάνοιαν ἑκατέρων εἰσιόντες. τότε γὰρ ὀψόμεθα τοῦ μὲν τὸν πλοῦτον, τοῦ δὲ τὴν πενίαν. τί γάρ, εἰ λαμπρὰν στολὴν ἔξωθεν περιβέβληται; τί τῶν ἐργαστηρίων διενήνοχε, καὶ τῶν ξύλων τῶν ἀνεχόντων αὐτά; τί τῶν λαμβανόντων αὐτὰ πωλεῖν οὗτος εὐπορώτερος; ἀλλ' οὐχ ὁ τοῦ δικαίου πλοῦτος τοιοῦτος, ἀλλὰ μόνιμος καὶ πεπηγώς. εἰ δὲ οὐκ αἰσθάνονται οἱ πλουτοῦντες ἐν πενίᾳ ὄντες, οὐδὲ οἱ φρενίτιδι κατεχόμενοι, καὶ διὰ τοῦτο μάλιστά εἰσιν ἐλεεινοί, οὐ μακαριστοί. εἰ γὰρ ᾔσθοντο, κἂν πρὸς τὸν ἰατρὸν ἔτρεχον· νῦν δὲ τῆς κακίας τοῦτο τὸ χαλεπώτατον, ὅτι ἐν αὐτῇ ὄντες, οὐδὲ ὅτι εἰσὶν ἐν αὐτῇ, συνορῶσι. μὴ δὴ τοῦτο ἴδῃς, ὅτι χαίρει πλουτῶν ὁ πλούσιος· ἀλλὰ διὰ τοῦτο αὐτὸ μάλιστα αὐτὸν δάκρυσον, ὅτι οὐδὲ αἰσθάνεται ἐν ὅσῳ κεῖται κακῷ. οὐ γὰρ ἀνθρώπινον τὸ ἐπὶ τούτοις ἀγάλλεσθαι, ἀλλ' ἀλογίας ἐσχάτης.

Καὶ κατευθυνεῖς δίκαιον. Τί ἐστι τοῦτο; τῶν γὰρ πονηρῶν κολασθέντων, φησί, προσεκτικώτεροι οἱ δίκαιοι γίνονται. ὥστε δύο ἐντεῦθεν τὰ ἀγαθά· ἐκεῖνοί τε γὰρ τῆς πονηρίας ἀφίστανται, καὶ οὗτοι τῇ ἀρετῇ μᾶλλον προσέρχονται. ὥσπερ γὰρ ὑγιαίνων ἄνθρωπος ἰδών τινα καιόμενον, ἢ τεμνόμενον, προσεκτικώτερος περὶ τὴν ὑγίειαν γίνεται· οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα. καὶ γὰρ πολλοὶ τῶν τότε ἐσκανδαλίζοντο, καὶ τῶν δοκούντων ἑαυτοῖς προσέχειν, ἐπὶ τῇ τῶν πονηρῶν εὐημερίᾳ, ἀτελέστερον ἔτι διακείμενοι. διὸ καὶ οὗτος ἀλλαχοῦ ἔλεγε· Παρ' ὀλίγον ἐξεχύθη τὰ διαβήματά μου, ὅτι ἐζήλωσα ἐπὶ τοῖς ἀνόμοις. (Ψαλ. οβ. β.) ἄλλος δὲ πάλιν· Τί ὅτι ὁδὸς ἀσεβῶν εὐοδοῦται; (Ιερ. ιβ. α.) καὶ ὁ Ἰὼβ δὲ πολλὰ τοιαῦτα ἐζήτει. ἀλλὰ τότε μὲν ἀτελέστερον διακείμενοι, ταῦτα ἔφασκον οἱ φάσκοντες, καὶ ἐζήτουν οἱ ζητοῦντες· νῦν δὲ οὐδεμιᾶς συγγνώμης ἄξιος ὁ τούτοις θορυβούμενος, ὁ τοσαῦτα φιλοσοφεῖν μαθών, καὶ περὶ τῶν μελλόντων τοιαῦτα δόγματα δεξάμενος, καὶ τὰ περὶ γεέννης, καὶ τὰ περὶ βασιλείας σαφέστερον διδαχθεὶς λόγον, καὶ ὅτι τὰ κατ' ἀξίαν ἕκαστος ἐκεῖ ἀπολήψεται.

Ἐτάζων καρδίας καὶ νεφροὺς ὁ Θεὸς δίκαιος. 11 Ἡ βοήθειά μου παρὰ τοῦ Θεοῦ τοῦ σώζοντος τοὺς εὐθεῖς τῇ καρδίᾳ. Ἄλλος, Ὁ ἐταστὴς καρδιῶν καὶ νεφρῶν ὁ Θεὸς δίκαιος, ὁ ὑπερασπιστής μου. Καὶ ἕτερος, Ὁ Θεὸς δίκαιος. Οἱ ἑβδομήκοντα δὲ οὕτως εἶπον, Ἐτάζων καρδίας καὶ νεφροὺς ὁ Θεός. δικαία ἡ βοήθειά μου παρὰ τοῦ Θεοῦ. εἶπεν ὅτι κρίνει τὴν οἰκουμένην· λέγει λοιπὸν καὶ πῶς κρίνει. εἶπεν ὅτι οὐ μαρτύρων δεόμενος, οὐκ ἐλέγχων, οὐκ ἀποδείξεως, οὐ γραμματείων, οὐκ ἄλλου τῶν τοιούτων οὐδενός. αὐτὸς γάρ ἐστιν

ὁ τὰ ἀπόῤῥητα ἐπιστάμενος. μὴ τοίνυν λεγέτω τις τῶν ἀνοήτων, καὶ πῶς κρινεῖ τὸν κόσμον τοσοῦτον ὄντα; ὁ γὰρ ποιήσας οὐκ ὄντα, καὶ γινόμενον κρινεῖ. νεφροὺς δὲ ἐνταῦθα, τὰ ἀπόῤῥητα τῆς διανοίας λέγει, τὰ ἐνδότατα, τὰ βαθύτατα, ἀπὸ τῆς θέσεως τοῦ μορίου. τί ἐστιν ἐτάζων; ὅπερ ἄλλος εἶπε, δοκιμάζων. εἰ δὲ καὶ ἀνθρώπιναι αἱ λέξεις, ἀλλὰ θεοπρεπῆ τὰ νοήματα. ὥσπερ γὰρ ὁ Παῦλος λέγων, Ὁ δὲ ἐρευνῶν τὰς καρδίας, τὸ ἐρευνᾶν, ἀντὶ τοῦ σαφῶς εἰδέναι, τίθησιν· οὕτω καὶ ἐνταῦθα, τὸ ἐτάζων, ἀντὶ τοῦ ἀκριβῶς ἐπίστασθαι. καὶ τὸ βασανίσαι δὲ τὸ γυμνάσαι ἐστὶν, ὅπερ ἀκριβοῦς ἐστιν ἐπιστήμης· ὡς καὶ Παῦλός φησι, Πάντα δὲ γυμνὰ καὶ τετραχηλισμένα τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ.

[Margin: Ἑβρ. δ. ιγ. — Ῥωμ. η. κζ.]

Δικαία ἡ βοήθειά μου. Ἄλλος, Δίκαιος ὁ ὑπερασπιστής μου. τί ἐστι, δικαία ἡ βοήθειά μου παρὰ τοῦ Θεοῦ; δικαίως ἂν γένοιτό μοί, φησι, παρὰ τοῦ Θεοῦ. οὐδὲν γὰρ ἄδικον αἰτῶ. ὥστε εἰ μέλλοιμεν ἀπολαύειν συμμαχίας τῆς ἄνωθεν, τοιαῦτα αἰτεῖν δεῖ, ἃ καὶ τὸν τοῦ δικαίου λόγον ἔχει· ἵνα τῇ φύσει τῆς αἰτήσεως τὴν ῥοπὴν ἐπισπασώμεθα τοῦ σώζοντος τοὺς εὐθεῖς τῇ καρδίᾳ. τοῦτο ἔργον αὐτοῦ, τοῦτο ἔθος αὐτοῦ. ἐπεὶ οὖν τοίνυν καὶ ἐγὼ οὐκ ἦρξα χειρῶν ἀδίκων, οὐδὲ ἀμύνασθαι ἐπιθυμῶ, διὰ τοῦτο δικαία ἂν γένοιτο ἡ βοήθειά μου παρὰ τοῦ Θεοῦ. ταῦτα οὖν εἰδότες, μηδὲν τοιοῦτον αἰτῶμεν, ὃ κωλύει τὴν δόσιν. ὅταν γὰρ κατὰ ἐχθρῶν αἰτῇς, οὐκ ἔστι δικαία ἡ βοήθειά σου. ἐναντία γάρ ἐστι τῷ νόμῳ τοῦ παρέχοντος. κἂν πλοῦτον αἰτῇς, κἂν κάλλος αἰτῇς, κἂν ὁτιοῦν τοιοῦτον αἰτῇς βιωτικὸν, αἰτεῖς παράῤῥεον, καὶ ἐναντίον τῇ τῆς ψυχῆς φιλοσοφίᾳ. αἰτῶμεν τοίνυν ὥστε καὶ ἐπιτυχεῖν.

12 Ὁ Θεὸς κριτὴς δίκαιος καὶ ἰσχυρὸς καὶ μακρόθυμος, καὶ μὴ ὀργὴν ἐπάγων καθ᾿ ἑκάστην ἡμέραν. Ἄλλος φησὶν, Ἐμβριμώμενος κατὰ πᾶσαν ἡμέραν. Ὁ δὲ Ἑβραῖος, Κατὰ πᾶσαν ζωήν. Καὶ ἄλλος, Ἀπειλούμενος, ἐμβριμώμενος, οὐ κολάζων. ὃ δὲ λέγει τοιοῦτόν ἐστιν· Εἰ δίκαιος, πάντως βουλήσεται τοὺς ἀδίκους κολάσαι· εἰ ἰσχυρὸς, πάντως δυνήσεται. καὶ ποῦ, φησι, τὰ τῆς φιλανθρωπίας, εἰ κατὰ τὸ δίκαιον κρινεῖ; πρότερον μὲν, ἐν τῷ μὴ κατὰ πόδας ἐπάγειν τὴν δίκην, μᾶλλον δὲ πρὸ τούτου, ἐν τῷ πάντα ἀφεῖναι διὰ λουτροῦ παλιγγενεσίας· δεύτερον δὲ ἐν τῷ καὶ μετάνοιαν δοῦναι. ἂν γὰρ ἐννοήσῃς ὅτι καθ᾿ ἑκάστην ἁμαρτάνομεν ἡμέραν, τότε ὄψει αὐτοῦ τὸ ἄφατον μέγεθος τῆς φιλανθρωπίας· ὃ δὴ καὶ ἐμφαίνων ἐπήγαγε, λέγων· ὁ Θεὸς κριτὴς δίκαιος καὶ ἰσχυρὸς καὶ μακρόθυμος. ἀπορεῖς, ἐπεὶ καὶ δύναται καὶ βούλεται, τίνος ἕνεκεν οὐ κολάσει; μάνθανέ, φησιν, ὅτι μακρόθυμος, καὶ μὴ ὀργὴν ἐπάγων καθ᾿ ἑκάστην ἡμέραν. ἵνα γὰρ μή τις τῶν ἀνοήτων νομίσῃ, ὅτι δι᾿ ἀσθένειαν οὐκ ἐπεξέρχεται, δείκνυσι τῆς μελλήσεως τὴν αἰτίαν· ὅτι μεγάλα καὶ ἡ μακροθυμία μέτρα ἔχει. ἐπειδὰν γὰρ διὰ τοῦτο μακροθυμεῖ, εἰς μετάνοιάν σε ἄγων, ὅταν ἀπὸ τοῦ φαρμάκου τούτου μηδὲν κερδάνῃς, καὶ ἐπεξέρχεται. ἄρα καθ᾿ ἑκάστην ἡμέραν τοῦ κολάζεσθαι ἐσμὲν ἄξιοι. οὐδὲ γὰρ, ἂν μὴ οὕτω ἦν, ὡς μέγα τι τέθεικε, τὸ μὴ ὀργὴν ἐπάγων καθ᾿ ἑκάστην ἡμέραν· ἀλλ᾿ ὡς τῶν πραγμάτων μὲν τοῦτο ἀπαιτούντων, τῆς δὲ τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας ἐπεχούσης τὴν ἀξίαν κόλασιν, τοῦτό φησιν. εἶδες καὶ ἐνταῦθα πῶς τὸ ἀνεπαθὲς τοῦ Θεοῦ δείκνυσι, καὶ τὴν κόλασιν ὀργὴν λέγει; οὐδεὶς γὰρ ὀργὴν ἐπάγει ἄλλῳ· ἀλλὰ τὴν μὲν ὀργὴν αὐτὸς ἔχει, τὴν δὲ κόλασιν ἐπάγει ἑτέρῳ. οὐδὲν οὖν ἄλλο, ἢ τὴν κόλασιν δηλοῖ, τῷ εἰπεῖν, καὶ μὴ ὀργὴν ἐπάγων καθ᾿ ἑκάστην ἡμέραν. καὶ πῶς, φησι, καθ᾿ ἑκάστην ἡμέραν; εἰσελθέτω ἕκαστος εἰς τὸ ἑαυτοῦ συνειδὸς, καὶ τότε ὄψεται. ἵνα γὰρ παρῶ τὰ ἀπόῤῥητα ἑκάστου ἁμαρτήματα, ταῦτα δὴ τὰ κοινὰ τίς διαφεύξεται; ποῖα δὴ ταῦτα; ποία ἐστὶν ἡμέρα, ἢ μὴ ῥαθύμως εὐχόμεθα καὶ μετὰ πολλῆς ὀλιγωρίας; ὅτι δὲ τοῦτο ὀργῆς ἄξιον, δῆλον ἐντεῦθεν. εἰπὲ γάρ μοι· εἰ δικαστῇ χασμώμενος προσῆλθες, καὶ διελέχθης, οὐκ ἄν σε εὐθέως δίκην ἀπῄτησε, καὶ εἰς τὴν ὑπερορίαν μετέστησε;

προσπέστησε; ναί, φησιν· ἄνθρωπος γάρ ἐστι. καὶ τί τοῦτο; ἄνθρωπος μὲν γὰρ ὑβρισθεὶς, οὐκ ἂν εἴη δίκαιος ἀγανακτεῖν (παρὰ γὰρ τοῦ ὁμοτίμου ὑβρίσθη) ὁ δὲ Θεὸς ὑβριζόμενος, δικαίως ἂν ἐπαγάγοι τὴν δίκην. μείζων γὰρ αὕτη ἡ ἁμαρτία τῆς εἰς ἄνθρωπον. καὶ ὁ μὲν ἄνθρωπος τὸ ἑαυτοῦ ζητῶν τοῦτο ποιεῖ· ὁ δὲ Θεὸς τὸ σόν. ὥστε καὶ κατὰ τοῦτο, ἄξιον τοῦτο μᾶλλον ἀγανακτήσεως. οὐ γάρ ἐστιν ἴσον καταφρονεῖν τῶν τὰ ἑαυτῶν ζητούντων, καὶ τοῦ τὰ σά. τοῦτο γὰρ μείζονος ὀργῆς ἄξιον, ὅταν μηδὲ αἰτεῖν μέλλων τὰ σοὶ συμφέροντα, νήφῃς. τίς δέ ἐστιν, ὃς οὐχ ὕβρισε τὸν ἀδελφὸν εἰκῇ; μὴ γάρ μοι εἴπῃς, ὅτι οἰκέτην ὕβρισεν. ἐν γὰρ Χριστῷ, Οὐκ ἄρσεν, οὐ θῆλυ, οὐ δοῦλος, οὐκ ἐλεύθερός ἐστι. τίς ὃς οὐ κατηγόρησεν, οὐδὲ ἐψεύσατο; ὃς οὐκ εἶδεν ἀκολάστοις ὀφθαλμοῖς γυναῖκα; ὃς οὐκ ἐβάσκηνεν; ὃς οὐκ ἐκενοδόξησεν; ὃς οὐκ ἐφθέγξατο ῥῆμα ἀργόν; πάντα δὲ ταῦτα ὑπὸ κόλασιν κεῖται. καὶ εἰ μὲν περὶ τὰ βιωτικὰ μὴ ὄντες σπουδαῖοι, μηδὲ ἐν τοῖς πνευματικοῖς ἦμεν, συγγνώμης ἂν ἦμεν ἄξιοι· νυνὶ δὲ καὶ ταύτης ἀπεστερήμεθα τῆς ἀπολογίας. καὶ γὰρ ἐν ἐκείνοις μὲν ἐγρηγορότες ἐσμέν, ἐν τούτοις δὲ ἀναπεπτωκότες. ὥστε δὲ μὴ ἀκούοντας, ὅτι μακρόθυμος, ῥᾳθυμοτέρους γίνεσθαι, ἐπήγαγεν·

[Γαλ. γ. κη.]

13 Ἐὰν μὴ ἐπιστραφῆτε, τὴν ῥομφαίαν αὐτοῦ στιλβώσει. Ἕτερος δέ φησι, Τὴν μάχαιραν αὐτοῦ ἀκονήσει. Τὸ τόξον αὐτοῦ ἐνέτεινε, καὶ ἡτοίμασεν αὐτό. Ἄλλος φησίν, Ἐκλενεῖ. 14 Καὶ ἐν αὐτῷ ἡτοίμασε σκεύη θανάτου. τὰ βέλη αὐτοῦ τοῖς καιομένοις ἐξειργάσατο. Ἄλλος φησίν, Εἰς τὸ καίειν. τί ἐνταῦθα ἐροῦσιν οἱ ἀνθρωπόμορφον τὸν Θεὸν λέγοντες, ἐκ τοῦ λέγεσθαι χεῖρας καὶ πόδας καὶ ὀφθαλμοὺς ἔχειν; ἆρα τόξα ἄνω, καὶ βέλη, καὶ ἀκόνη, καὶ μάχαιρα, καὶ φαρέτρα; καὶ μὴν ἄλλος φησίν, Ἐν τῷ ἐπιβλέψαι σε, ταραχθήσονται ἀπὸ σοῦ ὄρη. καὶ αὐτὸς οὗτος, Ὁ ἐπιβλέπων ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ ποιῶν αὐτὴν τρέμειν. εἰ δὲ ὁρῶν μόνον τὴν γῆν καὶ λίθων τήκει φύσιν, πολλῷ μᾶλλον ἐπ' ἀνθρώπων τοῦτο δυνήσεται. τίνος οὖν ἕνεκεν ἀπὸ τοῦ μόνον ἰδεῖν, καταστρέψαι δυνάμενος τὴν οἰκουμένην, μᾶλλον δὲ ἀπὸ τοῦ ἐθελῆσαι μόνον (ὁ γὰρ θελήματι μόνον ποιήσας αὐτὴν, εὔδηλον ὅτι καὶ θελήματι μόνῳ ἀνελεῖν δύναται) λέγεται ῥομφαίαν ἔχειν καὶ τόξον; Εἰ γὰρ ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ τὰ πέρατα τῆς γῆς, Καὶ οἱ ἐνοικοῦντες ἐν αὐτῇ, ὡς ἀκρίδες· καὶ πάντα τὰ ἔθνη ὡς σταγὼν ἀπὸ κάδου, καὶ ὡς ῥοπὴ ζυγοῦ λογισθήσεται)· Καὶ ὁ ἄγγελος δὲ αὐτοῦ ἐξελθὼν, ἐν βραχείᾳ καιροῦ ῥοπῇ ἑκατὸν ὀγδοήκοντα πέντε χιλιάδας ἀνεῖλε (τί λέγω ἄγγελος;) μυῖαι καὶ κάμπαι καὶ σκώληκες τὸ τῶν Αἰγυπτίων στρατόπεδον ἀπώλεσαν· ποῦ τόξου αὐτόθι χρεία; ποῦ δὲ μαχαίρας; τίνος οὖν ἕνεκεν ταῦτα εἴρηται; διὰ τὴν τῶν ἀκουόντων παχύτητα· καὶ ὥστε τοῖς ὀνόμασι τοῖς συντρόφοις τῶν ὅπλων κατασεῖσαι αὐτῶν τὴν διάνοιαν. οὗ γὰρ ἐν τῇ χειρὶ ἡ πνοὴ πάντων ἡμῶν, Καὶ οὗ κατὰ πρόσωπον ψύχους αὐτοῦ οὐδαμῶς τις ὑποστήσεται, πῶς ὅπλων δεῖ τούτῳ; ἀλλ' (ὅπερ ἔφθην εἰπὼν) διὰ τὴν παχύτητα καὶ τὴν ἀναισθησίαν τῶν ἀκουόντων οὕτω ταῦτα εἴρηται. τί δέ ἐστι, καὶ στιλβώσει; ἀκονήσει. ἆρα οὖν καὶ ἀκόνης χρεία; καὶ ἰὸς περὶ τὴν μάχαιραν; καὶ τίς ἂν ταῦτα νοῦν ἔχων ἀνέξεται οὕτως ἐκλαβεῖν ὡς εἴρηται; ἀλλ' (ὅπερ ἔφθην εἰπὼν) τὴν τιμωρίαν διὰ πάντων σχηματίζει· καὶ ἐπὶ τὰ παχύτερα πρόεισιν, ὥστε καὶ τοὺς σφόδρα ἀνοήτους συνιδεῖν, ὅτι οὐ δεῖ ταῖς λέξεσι προσκαθῆσθαι, ἀλλὰ θεοπρεπεῖς ἐννοίας ἐκ τούτων λαμβάνειν. ὥστε εἴ τις ἀπορεῖ τίνος ἕνεκεν θυμὸς εἴρηται περὶ Θεοῦ καὶ ὀργὴ, πολλῷ μᾶλλον τούτων ἕνεκεν ἀπορήσει. εἰ δὲ ταῦτα οὐχ ὡς εἴρηται ἐκληπτέον, ἀλλὰ θεοπρεπῶς, εὔδηλον ὅτι καὶ τὰ περὶ θυμοῦ καὶ ὀργῆς· ἡ δὲ παχύτης τῶν λέξεων, ὥστε καθικέσθαι τῆς τῶν ἀκροατῶν παχύτητος. διά τοι τοῦτο οὐδὲ τοῖς εἰρημένοις ἠρκέσθη, ἀλλ' ἔτι πρόεισιν ἐπὶ τὸ ἀνθρωπινώτερον, τὸν φόβον αὔξων. οὐ γὰρ ῥομφαί-

[Ψαλ. ξδ. α.] [Ησ. μ. κβ. καὶ ιε.] [δ. Βασ. ιθ. λε.] [Ἐξοδ. η. καὶ ι.] [Ψαλ. ρμς. ιζ.]

ἂν αὐτὸν ἔχοντα εἰσάγει μόνον, ἀλλὰ ὁπλιζόμενον. ἐπειδὴ γὰρ οὐχ ὁμοίως τις φοβεῖται ἀκούων, ὅτι ἀκονᾶται ἡ μάχαιρα, καὶ ὅτι τὸ τόξον μετὰ χεῖρας, ἀπὸ τῶν ἀνθρωπίνων ῥημάτων κατασείει τὴν διάνοιαν τῶν ἀκουόντων, λέγων, τὸ τόξον αὐτοῦ ἐνέτεινε, καὶ ἡτοίμασεν αὐτό· φοβῶν τὸν ἀκούοντα, ὁμοῦ καὶ τὴν μακροθυμίαν καὶ τὴν ὀργὴν ἐνδεικνύμενος. οὐ γὰρ εἶπεν ἀφῆκεν, οὐδὲ ἔβαλεν, ἀλλ᾽ ἐνέτεινε καὶ ἡτοίμασε· τουτέστιν, ἕτοιμός ἐστι πρὸς τὴν ἄφεσιν. καὶ τί θαυμάζεις, εἰ ἐν τῇ παλαιᾷ οὕτως εἴρηται, ὅπουγε καὶ ἐν τῇ καινῇ Ἰουδαίοις διαλεγόμενος ὁ Ἰωάννης τοιοῦτόν τι λέγει; Ἤδη δὲ καὶ ἡ ἀξίνη πρὸς τὴν ῥίζαν τῶν δένδρων κεῖται. τί οὖν; δρυτόμον ὁ Θεὸς μιμεῖται ἀξίνῃ κόπτοντα ξύλα; καὶ ἀξίνη ἐκληπτέον καὶ ξύλα; ἄπαγε· ὥσπερ οὐδὲ ἄχυρα καὶ σῖτον, ὅταν λέγῃ· Οὗ τὸ πτύον ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ, καὶ διακαθαριεῖ τὴν ἅλωνα αὐτοῦ, καὶ τὸν μὲν σῖτον συνάξει εἰς τὴν ἀποθήκην, τὸ δὲ ἄχυρον κατακαύσει πυρὶ ἀσβέστῳ. τίς οὖν ἐστιν ἡ ἀξίνη; ἡ τιμωρία καὶ ἡ κόλασις. τίνα δὲ τὰ δένδρα; οἱ ἄνθρωποι. τίνα δὲ τὰ ἄχυρα; οἱ φαῦλοι. τίς ὁ σῖτος; οἱ χρηστοί. τί δὲ τὸ πτύον; ἡ διάκρισις. οὕτω καὶ ἐνταῦθα ῥομφαία καὶ τόξον καὶ βέλη, ἡ κόλασις καὶ ἡ τιμωρία ἐστίν. εἶτα τὴν μέλλησιν, καὶ τὸ ἀφεστηκέναι μετὰ τὴν τιμωρίαν, μὴ πολὺ δὲ ἀφεστηκέναι, ἀλλ᾽ ἐπὶ θύραις εἶναι, τὸ τεῖναι καὶ ἑτοιμάσαι παρεσκεύασε. σκεύη δὲ θανάτου, τὰ βέλη φησίν. ὥσπερ σκεύη γεωργίας, τὰ γεωργίαν ποιοῦντα· καὶ ναυτιλίας, τὰ πλεῖν ἡμᾶς παρασκευάζοντα· καὶ ὑφαντικῆς, τὰ ὑφαίνειν ποιοῦντα· οὕτω καὶ θανάτου σκεύη, τὰ θάνατον ἐργαζόμενα. εἶτα ἑρμηνεύων τίνα ἐστὶ τὰ σκεύη τοῦ θανάτου, ἐπάγει τὰ βέλη αὐτοῦ, δεικνὺς τὸ τάχος τῆς τιμωρίας, ὅταν βουληθῇ. τί δέ ἐστι, τοῖς καιομένοις; τοῖς τιμωρουμένοις, τοῖς κολαζομένοις. ὁρᾷς ὅτι πάντα μεταφορικῶς εἴρηται καὶ ἐμφαντικῶς, καὶ ὥστε διὰ πάντων αὐξηθῆναι τὸν φόβον. ὃ γὰρ λέγει τοιοῦτόν ἐστιν. ἡτοίμασε τὰς τιμωρίας τοῖς μέλλουσι τιμωρεῖσθαι. ἀλλ᾽ εἰ μὴ οὕτως εἶπεν, οὐκ ἂν οὕτως ἔπληξε· νῦν δὲ βελῶν καὶ ῥομφαίας, καὶ τόξων, καὶ ἀφέσεως, καὶ τάσεως, καὶ σκευῶν θανάτου καὶ ἐμπρησμοῦ μνημονεύσας, τῇ ποικιλίᾳ τῶν ὀνομάτων ἐπέτεινε τὴν ἀγωνίαν. εἶτα παραμυθούμενος πάλιν τὸν φόβον, ἐπήγαγε, τοῖς καιομένοις. ἵνα γὰρ μὴ νομίσῃ τις τῶν ἀνοητοτέρων, ἐπὶ πάντας αὐτὸν ἄγειν τὴν χεῖρα, καὶ κατὰ πάντων ὡπλίσθαι, ἐπήγαγε, τοῖς καιομένοις. ὅπερ καὶ ὁ Παῦλος αἰνίττεται περὶ ἄρχοντος λέγων· Οὐ γὰρ εἰκῇ τὴν μάχαιραν φορεῖ. εἰ δὲ ἐπὶ τῶν ἀρχόντων ἡ μάχαιρα τοῦτο ποιεῖ καὶ φοβεῖ, πολλῷ μᾶλλον ἐπὶ τοῦ Θεοῦ. καὶ τοῦτο δὲ οὐ τῆς τυχούσης φιλανθρωπίας, τὸ διὰ τῶν ῥημάτων φοβεῖν καὶ ἐξογκοῦν τὴν τιμωρίαν, ὥστε μὴ γενέσθαι ἐν πείρᾳ τῶν πραγμάτων. διὰ γὰρ τοῦτο ἐνέτεινε, διὰ τοῦτο ἡτοίμασε, διὰ τοῦτο ἐνέθηκε τὰ βέλη, διὰ τοῦτο πρὸς τὴν τιμωρίαν εὐτρεπίζεται, ἵνα μὴ ἔλθῃ πρὸς τὴν τιμωρίαν. καὶ ἐξογκοῖ τὸν λόγον, τῷ μὲν στιλβώσει, τὴν σφοδρότητα καὶ τὴν ὀξύτητα τῆς τιμωρίας ἐμφαίνων· τῷ δὲ ἐνέτεινε, τὴν ἐγγύτητα· τῷ δὲ ἡτοίμασε, τὸ πάντως ἐσόμενον, εἰ μὴ μεταβάλοιντο· τῷ δὲ τοῖς καιομένοις, τοὺς ὑπευθύνους ἐνδεικνύμενος· ἵνα διὰ πάντων παιδευθέντες, ἀναστείλωσι τὴν πονηρίαν. εἰ δὲ θυμοῦ ταῦτα ἦν καὶ ὀργῆς, οὐκ ἄν, οἷς ἔμελλεν ἐπιθήσεσθαι, προεῖπεν. ὁ γὰρ θυμὸς οὐκ ἀνέχεται τούτου· ἀλλὰ καὶ τοὐναντίον ποιεῖ, καὶ μάλιστα ὅταν ἐν αὐτῇ λοιπὸν ᾖ τῇ ἀκμῇ, καὶ τῇ κολάσει, καὶ τῇ κατασκευῇ τῆς τιμωρίας. οἱ γοῦν πολέμιοι καὶ βουλόμενοι τὴν τιμωρίαν ἐπαγαγεῖν, οὐ μόνον οὐ λέγουσιν, ἀλλὰ καὶ κρυπτόμενοι ἐπιτίθενται, ὥστε μὴ μαθόντας τοὺς κολάζεσθαι μέλλοντας, φυλάξασθαι. ἀλλ᾽ οὐχ ὁ Θεὸς οὕτως, ἀλλὰ τοὐναντίον ἅπαν· καὶ προλέγει, καὶ ἀναβάλλεται, καὶ φοβεῖ διὰ ῥημάτων, καὶ πάντα ποιεῖ, ὥστε μὴ ἐπαγαγεῖν ἅπερ ἀπειλεῖ. τοῦτο καὶ ἐπὶ Νινευιτῶν ἐποίησε. καὶ γὰρ καὶ ἐκεῖ τόξον ἐνέτεινε, καὶ τὴν ῥομφαίαν ἐστίλβωσε, καὶ τὰ βέλη ἡτοίμασε, καὶ

τὴν

Λυκ. γ. θ.

Ματθ. γ. ιβ.

Ῥωμ. ιγ. δ.

τὴν πληγὴν οὐκ ἐπήγαγεν. ἢ οὐ δοκεῖ σοι τὰ ῥήματα τοῦ προφήτου τόξον εἶναι καὶ βέλος καὶ ῥομφαίαν ἠκονημένην, ὅταν λέγῃ· Ἔτι τρεῖς ἡμέραι, καὶ Νινευὴ καταστραφήσεται; [Ιων. γ. δ.] ἀλλ᾽ οὐκ ἀφῆκε τὸ βέλος. οὐδὲ γὰρ διὰ τοῦτο ηὐτρέπισεν ἵνα ἀφεθῇ, ἀλλ᾽ ἵνα ἐναποτεθῇ. οἱ μὲν γὰρ στρατιῶται διὰ τοῦτο ὁπλίζονται, ἵνα κολάσωσιν· ὁ δὲ Θεὸς οὐχ οὕτως· ἀλλ᾽ ἵνα τῷ φόβῳ σωφρονεστέρους ποιήσας, ἀνάσχῃ τῆς τιμωρίας τὴν χεῖρα. μὴ τοίνυν θορυβώμεθα. φιλανθρωπίας γὰρ πολλῆς ὁ τῶν ῥημάτων φόβος. καὶ ὅσῳ ἂν ἀφορητότερα λέγῃ, τοσούτῳ ἀπὸ πολλῆς ἡμερότητος ταῦτα φθέγγεται. ἐπεὶ καὶ πατέρες, ὅταν μὴ βούλωνται κολάζειν τοὺς παῖδας, διὰ τῶν ῥημάτων τὴν ὀργὴν αἴρουσιν. οὕτω καὶ αὐτός, ἐπεὶ μὴ βούλεται κολάζειν, ἐξογκοῖ διὰ ῥημάτων τὸν φόβον. λέγει καὶ γέενναν ἑτοιμάσαι, ἵνα μὴ βάλῃ εἰς γέενναν. διά τοι τοῦτο καὶ πολλοὶ λόγοι * τιμωρίας τοῖς εὐαγγελίοις ἐναπόκεινται, καὶ πλείους, ἢ οἱ περὶ βασιλείας. ἐπειδὴ γὰρ ἐπὶ τῶν ἀναισθητοτέρων οὐχ οὕτως ἡ τῶν ἀγαθῶν ἐπαγγελία, ὡς ὁ τῶν λυπηρῶν φόβος ἐφέλκεται πρὸς ἀρετήν, καὶ ἀπάγει τῆς κακίας, διὰ δὴ τοῦτο τούτοις πλέον ἐμφιλοχωρεῖ, καὶ συνεχῶς αὐτὰ τίθησι. μὴ τοίνυν ἀλγῶμεν ἀκούοντες φορτικῶν ῥημάτων (πολὺ γὰρ κέρδος ἔχουσιν) ἀλλ᾽ ἐννοοῦντες αὐτοῦ καὶ τὴν μακροθυμίαν καὶ τὴν δικαιοκρισίαν, μήτε ἀπογινώσκωμεν τῆς σωτηρίας (μακρόθυμος γάρ ἐστι) μήτε ῥαθυμῶμεν (δίκαιος γάρ ἐστιν) ἐνταῦθα μὲν πολλὴν τὴν μακροθυμίαν ἐνδεικνύμενος, ἐκεῖ δὲ τοὺς μὴ κερδάναντας ἐντεῦθεν τῇ πείρᾳ τῆς κολάσεως παραδιδούς. ὅπερ ἵνα μὴ γένηται, ἀποκρουσώμεθα ἐντεῦθεν ἤδη τὴν τιμωρίαν.

15 Ἰδοὺ ὠδίνησεν ἀδικίαν. ὁ δὲ Ἑβραῖος, ἀντὶ τοῦ ὠδίνησεν, ἰέβελ.

Συνέλαβε πόνον· Ἄλλος, Καὶ κυήσας.

Καὶ ἔτεκεν ἀνομίαν· Ἄλλος, Ψεῦδος. 16 Λάκκον ὤρυξε, καὶ ἀνέσκαψεν αὐτόν, καὶ ἐμπεσεῖται εἰς βόθρον ὃν εἰργάσατο. Ἄλλος, Εἰς διαφθορὰν ἣν εἰργάσατο. εἶπεν ὅτι παρεσκεύασται πρὸς τιμωρίαν ὁ Θεός· εἶπεν ὅτι ἐπαφίησι τὰς κολάσεις. ἐσωφρόνισε τούτῳ τὸν ἀκροατὴν, τὴν ἄνωθεν ὀργὴν ἐπικρεμάσας. παιδεύει λοιπὸν καὶ ἀπὸ τῶν πραγμάτων αὐτῶν, δεικνὺς ὅτι καὶ πρὸ τῆς τιμωρίας αὐτὴ ἡ κακία κόλασις. [Ρω. α. κζ.] ὅπερ οὖν καὶ ὁ Παῦλος ἐνδεικνύμενος ἔλεγε· Καὶ τὴν ἀντιμισθίαν, ἣν ἔδει, τῆς πλάνης ἐν ἑαυτοῖς ἀπολαμβάνοντες· καὶ ἄγει εἰς μέσον τοὺς τὰ ἔσχατα παθόντας ὑπὸ τῆς κακίας. ἐπειδὴ γὰρ εἰώθασιν οἱ πολλοὶ τῶν παχυτέρων τότε μάλιστα σωφρονίζεσθαι, ὅταν τοὺς πεπονθότας ἴδωσι· διὰ τοῦτο καὶ αὐτοὺς εἰς μέσον ἄγει. οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς ποιεῖ. πολλὰ περὶ γεέννης διαλεχθείς, καὶ τοὺς ἐκεῖ βαλλομένους εἰς μέσον ἄγει· οἷον, τὸν πλούσιον τὸν ἐπὶ Λαζάρου· τὰς παρθένους· τὸν τὸ τάλαντον [Λυκ. ις. ιθ.] τὸ ἓν κατακρύψαντα· καὶ ἐν τῷ παρόντι βίῳ, τοὺς ἐν τῷ πύργῳ καταχωσθέντας, καὶ ὧν τὸ [Ματθ. κε. α. κδ.] αἷμα Πιλάτος ἀνέμιξε ταῖς θυσίαις. οὕτω καὶ Πέτρος πολλὰ περὶ γεέννης διαλεχθείς, τότε [Λυκ. ιγ. α. δ.] μάλιστα αὐτοὺς ἔπληξεν, ὅτε τοὺς κολασθέντας εἰς μέσον ἤγαγε, καὶ πρὸ τῶν ὀφθαλ- [β. Πετ. β. γ. δ.] μῶν τὴν τιμωρίαν ἔδειξεν. [κ. Πετ. ιγ. α.] ὅπερ οὖν καὶ Παῦλος ἐποίει ἐπὶ τοῦ μάγου· καὶ ἑτέρῳ δὲ τρό- [Πραξ. ιγ. ια.] πῳ κατασκευάζει τὸ τοιοῦτον, ὅτε τῶν ἐν τῇ ἐρήμῳ μέμνηται, λέγων οὕτως· Οὐ θέλω ὑ- [α. Κορ. ι. α.] μᾶς ἀγνοεῖν, ἀδελφοί, ὅτι οἱ πατέρες ἡμῶν πάντες ὑπὸ τὴν νεφέλην ἦσαν, καὶ πάντες εἰς τὸν Μωϋσῆν ἐβαπτίσθησαν, καὶ βρῶμα πνευματικὸν ἔφαγον, καὶ πόμα πνευματικὸν ἔπιον. ἀλλ᾽ ἐν τοῖς πλείοσιν αὐτῶν οὐκ ηὐδόκησεν ὁ Θεός, ἀλλ᾽ ἀπώλοντο καὶ κατέπεσον. ἐπειδὴ γὰρ περὶ μελλόντων διελέγετο, γεέννης λέγω, καὶ κολάσεως, καὶ τιμωρίας, ἀπὸ τῶν παρελθόντων καὶ τὴν περὶ ἐκείνων ἀπόδειξιν φέρει, αὐτοὺς τοὺς κολασθέντας εἰς μέσον ἄγων, τοὺς ὑπὸ τῶν ὄφεων, τοὺς ὑπὸ τοῦ ὀλοθρευτοῦ. ὃ δὴ καὶ ἐνταῦθα ποιεῖ ὁ Δαβίδ, εἴτε περὶ τοῦ Ἀχιτόφελ, εἴτε περὶ τοῦ Ἀβεσσαλὼμ λέγων. τινὲς μὲν οὖν περὶ τοῦ Ἀχι-

β. Βασ. ιη. λγ.

τόφελ φασὶν εἰρῆσθαι. οὐ γὰρ ἦν τοῦ αὐτοῦ λέγειν, Φείσασθέ μου τοῦ παιδαρίου Ἀβεσ-
σαλώμ· καὶ μετὰ τὸ πάθος, Τίς δώῃ μοι θάνατον ἀντὶ σοῦ; καὶ ταῦτα νῦν λέγειν. ἀλλ' ἐ-
κεῖνα μὲν ὑπὸ τῆς φύσεως κατεχόμενος ἔλεγε, νῦν δὲ ὑπὸ τοῦ πνεύματος ἔνθους γενό-
μενος. πλὴν εἴτε περὶ τοῦ Ἀβεσσαλώμ, εἴτε περὶ τοῦ Ἀχιτόφελ εἴρηται, σκο-
πητέον τὰ εἰρημένα. οὐ γὰρ π[illegible]ς μοι περὶ τῶν προσώπων ὁ λόγος. τί οὖν ἐντεῦθεν μαν- 5
θάνομεν; δείκνυσιν, ὅτι ὀρύσσων βόθρον τῷ πλησίον, εἰς αὐτὸν ἐμπεσεῖται· καὶ καθά-
περ αἱ ὠδίνουσαι γυναῖκες ὑπὸ τῶν ὠδίνων διακόπτονται· οὕτω καὶ ὁ δόλον ἐργαζόμενος,
πρὶν ἢ τὸν πλησίον ἀδικῆσαι, αὐτὸς διακόπτεται καὶ ὀδυνᾶται, καὶ οὐχ ὡς ἔτυχεν, ἀλλὰ
μετὰ πολλῆς τῆς δριμύτητος. διὸ καὶ τὸ πικρὸν τῆς ὀδύνης παραστῆσαι βουλόμενος, ὠδῖνα
τὸ πρᾶγμα ἐκάλεσεν. ὅπου γὰρ ἂν βούληται ἡ γραφὴ ἀφόρητόν τινα ἡμῖν ὀδύνην 10
ἐνδείξασθαι, τῷ ὀνόματι τῆς ὠδῖνος αὐτὴν ὑπογράφει. διὸ καὶ ἀλλαχοῦ φησιν, Ὠδῖ-
νες ἔλαβον κατοικοῦντας Φυλιστιείμ· τουτέστι, φόβος καὶ τρόμος, πόνος, ὀδύνη. καὶ πάλιν·
Ὅταν δὲ λέγωσιν, Εἰρήνη καὶ ἀσφάλεια, τότε αἰφνίδιος ἐφίσταται ὄλεθρος, ὥ-
σπερ ἡ ὠδὶν τῇ ἐν γαστρὶ ἐχούσῃ. ἐνταῦθα δύο αἰνίττεται, καὶ τὸ ἀφόρητον, καὶ τὸ ἀπροσ-
δόκητον. καὶ ὁ Ἐζεκίας, Ὅτι ἥκει ἡ ὠδὶν τῇ τικτούσῃ, ἰσχὺν δὲ οὐκ ἔχει * τεκεῖν, τὸ ἀφόρη- 15
τον αὐτοῦ φόβον ἐνδεικνύμενος. οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα ὁ προφήτης. κἂν γὰρ μυριάκις πονη-
ρός τις ᾖ, τὸ κριτήριον τοῦ συνειδότος οὐ διαφθείρεται (φυσικὸν γάρ ἐστι, καὶ παρὰ τοῦ Θε-
οῦ τὴν ἀρχὴν ἐντεθέν) κἂν μυρία φιλονεικήσωμεν, ἐφέστηκεν ἐκεῖνο καταβοῶν, κολά-
ζον, καταδικάζον. καὶ οὐκ οὐδείς ἐστι τῶν ἐν κακίᾳ ζώντων, ὃς οὐ μυρίαν ὀδύνην ὑπομένει,
καὶ βουλευόμενος τὰ κακά, καὶ εἰς ἔργον ἐκφέρων τὴν βουλήν. τί γὰρ τοῦ Ἀχαὰβ πονηρότερον; 20
ἀλλ' ὅμως ἐκεῖνος ἐπιθυμήσας τοῦ ἀμπελῶνος, ἐννόησον πόσην ὀδύνην εἶχε. βασιλεὺς γὰρ
ὢν καὶ πάντων κρατῶν, καὶ οὐδένα ἔχων ἀντιλέγοντα, ἐπειδὴ τοῦ συνειδότος τὴν ψῆφον οὐκ ἤνεγκεν,
εἰσῆλθε σκυθρωπάζων, κάτω κύπτων, συγκεχυμένος, πολλὴν ἀχλὺν ἐπὶ τῆς ὄψεως φέ-
ρων, τῆς ἀπὸ τοῦ συνειδότος καταδίκης τὸν ἔλεγχον ἐπὶ τοῦ προσώπου κηρύττων, καὶ οὐ δυνά-
μενος συσκιάσαι τὴν ἀπὸ τῆς ἀθυμίας ἐγγενομένην αὐτῷ ὀδύνην. οὕτω γοῦν καὶ ἀπὸ 25
τῆς γυναικὸς ἐγένετο καταφανής. ὁ μέν τοι προδότης ὁ πρὸς τοσαύτην ἐξοκείλας πο-
νηρίαν, ἐπειδὴ τὴν ὀδύνην οὐκ ἤνεγκε τὴν ἀπὸ [illegible] κριτηρίου, καὶ βρόχον ἀνῆψε, καὶ οὕτω τὸν
βίον κατέλυσεν. ὥσπερ οὖν ὁ ἐν πονηρίᾳ τοσαῦτα πάσχει, οὕτως ὁ ἐν ἀρετῇ γαλήνης
ἀπολαύει καὶ ἀταράχου διανοίας. σκόπει δέ· ἠβουλήθη τις τινὰ ἀμύνασθαι, ἢ ἄρξαι
χειρῶν ἀδίκων; ὅρα πόσα πάσχει δεινά. πληροῦται θυμοῦ, διακόπτεται ὑπὸ ὀργῆς, 30
μυρία κύματα κινεῖ λογισμῶν, ὁδοὺς ἔρχεται μυρίας, φόβος ἔπεισι καὶ ἀγωνία καὶ τρόμος,
τοῦ θυμοῦ διακόπτοντος, τοῦ φόβου κατασείοντος, πῶς ἐπιτύχῃ, πῶς ἐπεξέλθῃ· καὶ
περὶ τοῦ μέλλοντος ἀδικεῖσθαι, ἑαυτὸν ἀπόλλυσιν. ὁ δὲ ἐκβαλὼν τὴν ὀργήν, ἁπάντων ἀ-
πήλλακται τούτων· καὶ μάλα εἰκότως. τούτου γὰρ αὐτὸς κύριός ἐστι, καὶ τὸ πᾶν ἀπήρτι-
σεν· ἐκείνου δὲ οὐκ ἔτι, ἀλλὰ καὶ καιροῦ χρεία, καὶ τόπου, καὶ δόλου, καὶ κακουργίας, καὶ ὅπλων, 35
καὶ μηχανημάτων, καὶ προσκευασμῶν, καὶ κολακείας, καὶ δουλείας, καὶ ὑποκρίσεως. ὁ-
ρᾷς πῶς εὔκολον ἡ ἀρετή, δύσκολον δὲ ἡ κακία, πῶς τὸ μὲν ἀτάραχον, τὸ δὲ θορύβων γέ-
μον; ταύτην τοίνυν ὑπογράφων ὁ προφήτης ἔλεγεν· ἰδοὺ ὠδίνησεν ἀδικίαν, συνέ-
λαβε πόνον, καὶ ἔτεκεν ἀνομίαν. ἐντεῦθεν δείκνυται ὅτι οὐ κατὰ φύσιν ἡμῖν ἡ ἀδικία, ἀλ-
λὰ καὶ ἀλλότριόν τι. διὸ καὶ βαρύνει, καὶ ἕως ἂν ἀπαλλαγῶμεν, ὠδῖσι περιβάλλει. ἐπεὶ 40
καὶ τὸ ἔμβρυον ἕως ἂν ἀπαρτίζηται κατὰ φύσιν, ἔγκειται τῇ φύσει (διὰ τοῦτο καὶ μένει, καὶ
πόνον οὐκ ἔχει) μετὰ δὲ τὸ τελεσθῆναι, ἐὰν ἔνδον μένῃ, παρὰ φύσιν ἐστὶν ἡ διατριβή, ὅ-
θεν καὶ ὠδῖνες. διόπερ ἡ φύσις ἐνοχλουμένη βιάζεται ἐξωθῆσαι, ἅτε ἐργασαμένη τὸ

πᾶν

Marginal notes: Ἐξοδ. ιε. ιδ. (at line 11); α. Θεσ. ε. γ. (at line 13); Ἡσ. λζ. γ. (at line 15); * ἡ (at line 15, right margin); γ. Βασ. κα. δ. (at line 20); Πράξ. α. ιη. καὶ Ματθ. κζ. ε. (at line 26)

πολὺ καὶ ἀπαρτίσασα, καὶ οὐκ ἔτι δυναμένη φέρειν. ἀλλ' ἐκεῖ μὲν, πρότερον σύλληψις
γίνεται, καὶ τότε ὠδίς· ἐνταῦθα δὲ πρότερον ὠδίνησε, καὶ τότε συνέλαβε. τί οὖν ἐστιν εἰπεῖν;
ὅτι ἐκεῖ μὲν, ἐν καιρῷ τοῦ τόκου ἡ ὠδίς· * * ὁμοῦ τε γὰρ ἐβουλεύσατό τις πονηρὸν, καὶ
πρὶν ἢ πῆξαι τῇ διανοίᾳ, θόρυβος, ταραχὴ κατὰ τὴν διάνοιαν. ἐπὶ μὲν γὰρ τῆς γυναικὸς τὸ
5 καταβληθὲν ἅπαξ σπέρμα, αὐτὸ καὶ διαπλάττεται. ἐπὶ δὲ τῶν δούλων ῥαθυμούντων σή-
μερον οὗτος κατεβλήθη ὁ λογισμός, καὶ πάλιν αὔριον ἕτερος· καὶ μυρίαι καταβολαὶ τῶν πο-
νηρῶν τούτων σπερμάτων, καὶ καθ' ἑκάστην ἡμέραν συλλήψεις καὶ ὠδῖνες διαφθείρουσαι τὴν
ταῦτα τίκτουσαν διάνοιαν. οὐ γάρ τοιοῦτος ὁ τόκος, οἷος ἐπὶ τῶν γυναικῶν. ἀλλ' ὥσπερ
ἐπὶ τῶν ἐχιδνῶν τὴν μήτραν διασπῶσι, καὶ τὰ πλευρὰ διαρρηγνύντα τὰ παιδία πρόει-
10 σιν· οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν δόλων καὶ ἐπὶ τῆς ἀδικίας. ἀλλὰ κἂν μυρία φιλονεικήσωμεν, οὐ δυ-
νησόμεθα παραστῆσαι τῷ λόγῳ τὴν ἀλγηδόνα, ἣν ὑπομένουσιν οἱ κακοί. διὸ καί τις
φησιν· Ὁ δὲ κακὸς μόνος ἀντλήσει τὰ κακά. τί γὰρ χαλεπώτερον καὶ ἀλγεινότερον τοῦ — Παροιμ. θ. ιβ.
βασκαίνοντος, τοῦ ἐπιβουλεύοντος, τοῦ τῶν ἀλλοτρίων ἐφιεμένου; δημίου παντὸς χαλε-
πώτερον τὰ πάθη ταῦτα τὴν ψυχὴν καταξαίνει. ὥστε εἰκότως ὠδῖνας ἐκάλεσε τοὺς
15 τοιούτους λογισμούς. ἀλλ' ὥσπερ αἱ γυναῖκες ἀπὸ συνουσίας τίκτουσι, κἂν μὲν ὑγιεινὰ
τὰ σώματα ᾖ, τοιαῦτα καὶ τὰ τικτόμενα, ἂν δὲ διεφθαρμένα, μιμεῖται τῶν γονέων τὴν φύσιν·
οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν λογισμῶν. κἂν μὲν ἀγαθοῖς συγγένῃ, τοιαῦτα ἔσται καὶ τὰ ἔκγονα, ἂν δὲ πονηροῖς,
καὶ μὴ προσέχῃς, πολλὴν ἐκεῖθεν λήψῃ τὴν λύμην. ἄκουσον γοῦν ὁ προφήτης τί φησιν·
Ἀπὸ τοῦ φόβου σου ἐν γαστρὶ ἐλάβομεν, καὶ ὠδινήσαμεν, καὶ ἐτέκομεν πνεῦμα σωτηρίας. ἐπὶ — Ἡσ. κς. ιζ. ιη.
20 δὲ τῶν ἐκ τοῦ διαβόλου ὠὰ ἀσπίδων ἔρρηξαν, καὶ ἱστὸν ἀράχνης ὑφαίνουσι. φύγωμεν τοίνυν τοὺς — Ἡσ. νθ. ε.
πονηρούς. πῶς γὰρ οὐκ ἄτοπον, ἐξὸν ἀπὸ τῶν τοῦ Θεοῦ προσταγμάτων καὶ συλλαβεῖν καὶ τεκεῖν, μὴ
βούλεσθαι, ἀλλὰ τὰς τῶν πονηρῶν συνουσίας διώκειν· ταὐτὸν ποιοῦντας, ὥσπερ ἂν γυ-
ναῖκα ἔχουσαν ἐξουσίαν βασιλεῖ συναφθῆναι, μὴ ἀνέχοιτο, ἀλλ' ἀντ' ἐκείνου λῃστὴν καὶ
τοιχωρύχον αἱροῖτο λαβεῖν σύνοικον; λάκκον ὤρυξε, καὶ ἀνέσκαψεν αὐτόν. καὶ ἐμπεσεῖται
25 εἰς βόθρον, ὃν εἰργάσατο. πάλιν ταῖς μεταφοραῖς κέχρηται, ὥσπερ διὰ τῆς ὠδῖνος τὸν
πόνον δηλῶν, οὕτω διὰ τοῦ λάκκου τὸ δυσαπάλλακτον ἐνδεικνύμενος. καὶ ἐμπεσεῖται εἰς
βόθρον, ὃν εἰργάσατο· ὅπερ ἕτερός φησιν· ὁ ὀρύσσων βόθρον τῷ πλησίον αὐτοῦ, ἐμ- — Παροιμ. κς. κζ.
πεσεῖται εἰς αὐτόν. καὶ τοῦτο δὲ τῆς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας, τὸ τοιαύτην συγκληρῶ-
σαι τῇ ἐπιβουλῇ τὴν φύσιν, ὥστε εἰς τοὺς ἐπιβουλεύοντας περιτρέπεσθαι· * * τὰ
30 παιδία, ἠνάγκασε τὴν μητέρα Μωϋσέως ἔκθετον διὰ τὸ δέος ποιῆσαι τὸ βρέφος· * * καὶ
αὐξηθεὶς ἐκεῖνος, πάντας ἀπώλεσεν. ἐντεῦθεν καὶ ἡ εὐμηχανία τοῦ Θεοῦ μάλιστα δια-
λάμπει, καὶ τοῖς πονηροῖς πολὺς ὁ σωφρονισμός, καὶ τοῖς διαφυλάττουσιν ἡ ἡδονή. οὕτω καὶ ἐπὶ
τοῦ παγκάλου Ἰωσὴφ γέγονεν. ἐμβαλόντες γὰρ αὐτὸν εἰς δουλείαν, ἔπαθον ἅπερ ἔπα-
θον. καὶ τὸν μὲν ἔβλαψαν οὐδέν, ἀλλὰ καὶ ὤνησαν· αὐτοὶ δὲ τὴν τραγῳδίαν ἐκείνην ὑπέ-
35 μειναν. καὶ πολλὰ τοιαῦτα λέγειν ἐξόν, σκόπει δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων. ἐπλεονέκτησέ τις; ἑ-
αυτὸν ἀπώλεσε. τὸν μὲν γὰρ πλεονεκτηθέντα πολλάκις καὶ ὤνησε, τὴν δὲ ἑαυτοῦ ψυχὴν
προὔδωκεν. ἠδίκησέ τις; ἑαυτῷ τὸ ξίφος περιέπειρεν. οὐ γὰρ τὸ παθεῖν κακῶς, ἀλλὰ
τὸ ποιῆσαι κακῶς, τοῦτο μάλιστά ἐστι τὸ πάσχειν κακῶς. διὰ τοῦτο καὶ Παῦλος παραινεῖ μᾶλ- — α. Κορ. ς. ζ.
λον ἀδικεῖσθαι, καὶ μὴ ἀδικεῖν. καὶ ὁ Χριστὸς, ῥαπίζεσθαι καὶ μὴ ἀντιρραπίζειν, ἀλλὰ καὶ — Ματθ. ε. λθ.
40 παρέχειν ἑαυτὸν εἰς τὸ πάσχειν. τοῦτο μεγίστης ἰσχύος, τοῦτο ὑπομονὴν ἐργάζεται, τοῦτο
ἰσχυρὰν τὴν ψυχὴν κατασκευάζει, τοῦτο τῶν παθῶν ἀνώτερον ποιεῖ. ὁ γὰρ ἀδικῶν ἕτε-
ρον, ἢ τύπτων, ἢ ὑβρίζων, πρότερον αὐτὸς ὑπὸ τοῦ πάθους χειρωθεὶς, καὶ αἰχμάλω-
τος γενόμενος, τότε δοκεῖ τὸν πλησίον ἀδικεῖν, αὐτὸς δὲ χαλεπώτερα πέπονθε, τὴν ἐ-

σχάτην

χάτην δουλείαν δουλεύσας. 17 Ἐπιστρέψει ὁ πόνος αὐτοῦ εἰς κεφαλὴν αὐτοῦ, καὶ ἐπὶ κορυφὴν αὐτοῦ ἡ ἀδικία αὐτοῦ καταβήσεται.

Καὶ περὶ τοῦ Ἀχιτόφελ, καὶ περὶ τοῦ Ἀβεσσαλὼμ ταῦτα εἰρῆσθαί φασιν· ἀμφοτέρων γὰρ ἡ κεφαλὴ εἰς τιμωρίαν κατέβη. ὁ μὲν γὰρ ἀγχόνῃ χρησάμενος, οὕτω τὸν βίον κατέλυσεν· ἐκεῖνος δὲ ὑπὸ τὸ δένδρον ἐλθών, καὶ ἐξαρτηθεὶς ὑπὸ τῆς κόμης, πολὺν ἐκρέματο χρόνον. οὕτω καὶ Ἰούδας ἀγχόνῃ τὸν βίον κατέλυσεν, εἰδὼς ὅτι ἐπὶ κακῷ τῆς αὐτοῦ κεφαλῆς πάντα εἰργάσατο. καὶ ὁ Ἀχιτόφελ νοήσας ὅτι πάντως περιέσται ὁ Δαβίδ, ἀπελθὼν ἀπήγξατο· καὶ ὁ Ἀβεσσαλὼμ ἄκων ἐκρέματο, καὶ οὐκ εὐθέως ἀνῃρεῖτο, ἀλλ' ὥσπερ ἐν δικαστηρίῳ πρότερον ἀνηρτήθη, καὶ τῷ ξύλῳ προσηλώθη· καὶ τοῦ Θεοῦ τὴν ψῆφον ἄνωθεν φέροντος, ἐπὶ πολὺν ἐκρέματο χρόνον, ὑπὸ τοῦ συνειδότος λοιπὸν μαστιγούμενος. αὐτὸς μὲν γὰρ ἐπεθύμει τὴν δεξιὰν τῷ λαιμῷ βαπτίσαι τῷ πατρικῷ, ὁ δὲ πατὴρ καὶ οὕτω φείσασθαι αὐτοῦ παρῄνει τοῖς στρατιώταις. καὶ οὕτως οὐκ ἦν κενοδοξίας τὸ λεγόμενον, ὅτι καὶ μετὰ θάνατον ἀποδύρεται. καὶ ἵνα μάθῃς ὅτι οὐκ ἀνθρωπίνης ἦν σπουδῆς τὸ γινόμενον, ἀλλ' ὅλον θεῖον ἦν τὸ δικαστήριον, τεῖχος καὶ ξύλον αὐτὸν ἔδησαν, καὶ ζῶον παρέδωκε, καὶ ἀντὶ μὲν σχοινίου ἡ κόμη, ἀντὶ δὲ ξύλου τὸ δένδρον γέγονεν, ἀντὶ δὲ στρατιώτου προσήγαγεν αὐτὸν ἡ ἡμίονος. καὶ σκόπει τὸ παράδοξον. ταῦτα παθόντος, οὐδεὶς ἐτόλμησε προσελθεῖν τῶν αὐτοῦ, καὶ καθελεῖν αὐτόν, τοσαύτης γινομένης σχολῆς. καὶ τοῦτο ὁ Θεὸς ᾠκονόμει, ὥστε μήτε καθαιρεθῆναι, μήτε δεδεμένον ἀπενεχθῆναι τῷ πατρί· ἐπειδὴ τὰ πατρικὰ σπλάγχνα πέρα τοῦ μέτρου τὴν φειδὼ ἐπεδείκνυντο. καὶ τὸ δὴ θαυμαστότερον· ὅτι ὁ καταλλάξας αὐτῷ τὸν πατέρα, οὗτος αὐτὸν ἀνῄρει, μονονουχὶ κατήγορος σφοδρὸς ἐπιστάς. ἀλλ' ἀνῄρει μὲν οὗτος, ἐψηφίζετο δὲ ὁ Θεός. ὅτι γὰρ ἄνωθεν ἡ ψῆφος κατεφέρετο, ἄκουσον αὐτοῦ, τοῦτο πῶς παρέστησεν. εἰπὼν γάρ, ἐπὶ κορυφὴν ἡ ἀδικία αὐτοῦ καταβήσεται, φησιν,

18 Ἐξομολογήσομαι τῷ Κυρίῳ κατὰ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ, καὶ ψαλῶ τῷ ὀνόματι Κυρίου τοῦ ὑψίστου. Εὐχαριστήσωμεν, φησιν, οὐ τῇ ἑτέρων χαίρων σφαγῇ, ἀλλὰ τοῦ Θεοῦ τὴν ψῆφον ἀποδεχόμενος. καὶ τίς δύναται αὐτῷ εὐχαριστῆσαι κατὰ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ; τίς δὲ αὐτὸν αἰνέσει, ὡς ἔστιν; οὐδείς. τί ἐστι, κατὰ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ; ἀντὶ τοῦ, ἐπὶ τῇ δικαιοσύνῃ αὐτοῦ. καὶ ᾄσω τῷ Κυρίῳ τῷ ὑψίστῳ. αὐτοῦ γάρ ἐστι τὰ νικητήρια· αὐτοῦ γάρ ἐστι τὰ τρόπαια, οὐκ ἐμά. καθάπερ γὰρ ἐπὶ τῶν πολέμων, βασιλέως νικήσαντος, χοροὺς στήσαντες ᾄδουσιν, εἰς ἐκεῖνον τὰς εὐφημίας ἀναφέροντες· οὕτω κἀγὼ ποιήσω, φησί. διὰ τοῦτο οὐκ εἶπεν, ἐξομολογοῦμαι, ἀλλ' ἐξομολογήσομαι, δηλῶν ὅτι οὐδὲ μετὰ τὸ τυχεῖν τῶν ἀγαθῶν ἐπιλανθάνεται, οὐδὲ γίνεται ῥᾳθυμότερος· ἀλλὰ νήφει καὶ ἐγρήγορεν· οὐκ ἐπειδὴ ὁ Θεὸς τούτου δεῖται, ἀλλ' ἐπειδὴ ἡμῖν τοῦτο χρήσιμον καὶ κερδαλέον. ὥσπερ γὰρ θυσίας ἔλαβεν, οὐχὶ δεόμενος θυσιῶν (Ἐὰν γὰρ πεινάσω, φησίν, οὐ μή σοι εἴπω) [margin: ψαλμ. μθ.] ἀλλ' ἐνάγων τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὴν αὐτοῦ τιμήν· οὕτω καὶ ὕμνους δέχεται, οὐ δεόμενος τῆς παρ' ἡμῶν εὐφημίας, ἀλλ' ἐπιθυμῶν τῆς ἡμῶν σωτηρίας. Θεῷ γὰρ περισπούδαστον ἡμῶν ἐπίδοσις ἡ κατ' ἀρετήν. οὐδενὸς δὲ οὕτω τῶν ἡμετέρων, ὡς αὐτῆς ἐπιδέεται. ψάλλει δὲ τῷ Θεῷ, ἐκπληττόμενος αὐτοῦ τὴν δικαιοκρισίαν, τὴν μακροθυμίαν. καὶ ποῦ, φησιν, ἡ μακροθυμία, ἀναιρεθέντος τοῦ τυράννου; πολλὴ μὲν οὖν καὶ μεγάλη. καὶ γὰρ ἀφῆκεν αὐτὸν πολὺν χρόνον, ὥστε εἰς μετάνοιαν ἐλθεῖν· καὶ τὰ βασίλεια κατασχεῖν ἔδωκεν, ἵνα τὴν οἰκίαν ἰδών, εἰς ἣν ηὐξήθη καὶ ἐτράφη, καὶ τὰ τοῦ πατρὸς σύμβολα, εἰς μετάνοιαν ἔλθῃ. εἰ γὰρ μὴ θηρίον ἦν, καὶ λιθίνην εἶχε ψυχήν, ἱκανὰ πάντα ἐκεῖνα αὐτὸν ἐπαγαγεῖν· ἡ τράπεζα, καθ' ἣν ἐκοινώνει τῷ πατρί, ὁ οἶκος, τὰ συνέδρια, ἔνθα τῶν

λόγων

λόγοι αὐτὸν κατηλλάξαν φόνον τοιοῦτον πεποιηκότα. μετὰ τούτων, καὶ ἕτερα ἦν ἱκανὰ
αὐτὸν μαλάξαι. καὶ γὰρ ἤκουσεν ὅτι φυγὰς καὶ ἀλήτης περιήρχετο, ὅτι τὰ ἔσχατα ἔπασχε
δεινά. εἰ δὲ μὴ ταῦτα ἐμάλαξεν, ἔδει αὐτὸν τὰ τοῦ Ἀχιτόφελ σωφρονίσαι (ἡ ἀγχόνη, ὁ
θάνατος) ὥστε διὰ πάντων ἐλθεῖν εἰς μετάνοιαν. οὐδὲ γὰρ ἠγνόησε τὰ τοῦ φίλου. τί δὲ
5 καὶ ἔχων ἐγκαλεῖν τῷ πατρὶ ταῦτα ἐποίει; ὅτι ἐξ ὄψεως αὐτὸν πεποίηκεν; ἀλλ' ἔδει διὰ
τοῦτο καὶ θαυμάσαι, καὶ ἀποδέξασθαι, ὅτι ἀδελφοκτόνον γενόμενον ἡμέρως ἤνεγκεν. ἀλλ'
οὐδὲν ἔχων ἐγκαλεῖν, ἀλλ' ἐπιθυμίᾳ ἁλοὺς ἀκαίρῳ, καὶ ταῦτα λοιπὸν γέροντος ὄντος τοῦ
πατρὸς, καὶ ἐπὶ δυσμαῖς τῆς προσδοκίας οὔσης, οὐκ ἀνέμεινεν οὐδὲ μικρόν. πῶς δὲ οὐκ
ἐνενόησεν, ὅτι καὶ νικήσας πάντων ἀθλιώτερον ἕξει βίον, ἐναγὴς ὢν καὶ ἀκάθαρτος, καὶ ἀπὸ
10 τοῦ πατρός; ποῦ νῦν εἰσιν οἱ πενίαν ὀδυρόμενοι; ποίας ταῦτα πενίας οὐ χαλεπώτε-
ρα; ποίας νόσου; ποίας ὀδύνης; οὐκ εἶπεν οὐδὲν τοιοῦτον πρὸς ἑαυτὸν, ἀλλ' οὐδὲ ἀ-
πεδυσπέτησεν, οὐδὲ ἐθρήνησε λέγων· καλάς γε ἀπολαμβάνω τὰς ἀμοιβὰς, ὁ ἐν τῷ
νόμῳ αὐτοῦ μελετῶν ἡμέρας καὶ νυκτὸς, ὁ ἐν ἀξιώματι τοιούτῳ, πάντων γενόμενος ταπεινό-
τερος· ὁ τῶν ἐχθρῶν φεισάμενος, εἰς χεῖρας ἀκολάστου παιδὸς ἐξεδόθην. οὐδὲν τοι-
15 οῦτον οὐκ εἶπεν, οὐκ ἐνενόησεν, ἀλλ' ἔφερεν ἅπαντα μετὰ φιλοσοφίας, μίαν ἔχων πα-
ραμυθίαν ἐν τοῖς γινομένοις, τὸ τοῦ Θεοῦ ταῦτα εἰδότος γίνεσθαι. καθάπερ καὶ οἱ τρεῖς
παῖδες ἔλεγον· Καὶ ἐὰν μὴ, γνωστὸν ἔστω σοι, βασιλεῦ, ὅτι τοῖς θεοῖς σου οὐ λατρεύομεν, Δαν. γ. 10.
καὶ τῇ εἰκόνι τῇ χρυσῇ, ᾗ ἔστησας, οὐ προσκυνοῦμεν. εἰ δέ τις εἶπε πρὸς αὐτοὺς, καὶ
ποίᾳ ἐλπίδι ἀποθνήσκετε; τί προσδοκῶντες; τί δὲ ἐλπίζοντες μετὰ τὸν θάνατον, μετὰ τὸ
20 πῦρ; (οὐδέπω γὰρ τῆς ἀναστάσεως ἦν ἡ προσδοκία) ἤκουσεν ἄν· ὅτι αὕτη μεγίστη ἡμῖν
ἀντίδοσις, τὸ διὰ Θεὸν ἀποθανεῖν· οὕτω καὶ αὐτὸς μεγίστην ταύτην ἡγεῖτο παρα-
μυθίαν, τὸ τὸν Θεὸν εἰδότα ταῦτα μὴ κωλύειν. καὶ γὰρ ἐραστὴς μυριάκις ἂν εἵλετο
ὑπὲρ ἐρωμένης κατασφαγῆναι, καίτοι οὐδὲν μετὰ θάνατον προσδοκῶν παρ' ἐκείνης. οὕ-
τω δὴ καὶ ἡμᾶς δεῖ, μὴ βασιλείας προσδοκίᾳ, μηδὲ ἄλλῃ τινὶ τῶν μελλόντων ἀγαθῶν
25 ἐλπίδι, ἀλλὰ δι' αὐτὸν τὸν Θεὸν πάντα πάσχειν. ἀλλ' οὕτως εἰσὶ πολλοὶ καὶ ἔτι διαπε-
πτωκότες, καὶ νωθροὶ, ὅτι οὐδὲ μετὰ μισθοῦ τῆς ἀρετῆς ἐφίενται. καὶ ὁ μὲν Θεὸς καὶ βασι-
λείαν ἐπαγγελλόμενος, οὐκ ἀκούεται· ὁ δὲ διάβολος γέενναν προξενῶν, φιλεῖται. τί
ταύτης τῆς μανίας χαλεπώτερον; καὶ τί λέγω γέενναν; καὶ πρὸ τῆς γεέννης ἐνταῦθα
ὀδύνην, καὶ αἰσχύνην, καὶ γέλωτα ἐπάγων καὶ μυρίας κολάσεις, πολλοὺς ἔχει τοὺς προσ-
30 τρέχοντας. ἐννόησον γοῦν τὸν μοιχὸν, πῶς ἀθλιώτερον πάντων ζῇ, καὶ πρὸ τῆς γεέννης
πάντα ὑποπτεύων, καὶ τὰς σκιὰς τρέμων, πρὸς οὐδένα ἐλευθέροις ἀντιβλέπων ὀφ-
θαλμοῖς, ἀλλὰ πάντας δεδοικὼς, τοὺς εἰδότας, τοὺς οὐκ εἰδότας, ξίφη βλέπων ἠ-
κονημένα, ἐπηρτημένους δημίους, δικαστήρια. τί τοιοῦτον ἡ σωφροσύνη ἔχει, κἂν μυρί-
ους πόνους ἔχῃ; οὐκ ἀεὶ ἐν ἡδονῇ ὁ σώφρων, ἀεὶ ἐν ὀδύνῃ ὁ μοιχὸς, καὶ ἐν σκότῳ; οὕτω καὶ
35 ἐπὶ τῶν ἄλλων ἔστιν ἰδεῖν τῶν ἡττωμένων ὀργῆς, καὶ τῶν κρατούντων ὀργῆς· τῶν ἁρπαζόντων,
καὶ τῶν τὰ ἑαυτῶν προϊέντων. οἱ μὲν γὰρ ἐν λιμένι κάθηνται· οἱ δὲ εἰς τὸν εὔριπον τῶν
παρόντων ἐξενεχθέντες κακῶν, καθ' ἑκάστην περιέρχονται τὴν ἡμέραν. χωρὶς δὲ τούτων, ὅ-
ταν ἡλικίαν ὁ πλεονεξίᾳ συζῶν καὶ ἀκολασίᾳ οὐκ ἀρκοῦσαν αὐτῷ πρὸς ἀπόλαυσιν ἔ-
χῃ, καὶ τοῦ θανάτου τὸν φόβον ἐπικείμενον, ἐννόησον οἷα πάσχει δεινά. ἀλλ' οὐχ ὁ ἐν ἀρε-
40 τῇ· ἀλλ' οὔτε χαίρει καὶ εὐφραίνεται, οὐ καταμαραινομένης αὐτῷ τῆς ἀπολαύσεως, ἀλ-
λὰ μᾶλλον ἀνθούσης. τοῖς μὲν οὖν μοιχοῖς, καὶ ἀκολάστοις, καὶ πλεονέκταις, καὶ γαστριμάρ-
γοις ἔκπτωσις τῆς ἀπολαύσεως ἐκείνων, τὸ γῆρας· τοῖς δὲ, ἐπίτασις τῆς ἀπολαύσεως.
ὥστε καὶ πρὸ τῆς γεέννης, καὶ πρὸ τῶν ἐντεῦθεν δυσχερῶν, ἱκανὸν καὶ τοῦτο κατασεῖσαι τὴν διά-
νοιαν.

ποιῶμεν. ταῦτα οὖν ἐννοοῦντες, φεύγωμεν κακίαν, ἑλώμεθα ἀρετὴν, φιλῶμεν τὸν Θεὸν, μὴ διὰ τὰ αὐτοῦ, ἀλλὰ δι' αὐτόν. οὕτω γὰρ καὶ τὴν κατὰ τὸν βίον καὶ τὴν κατ' ἀρετὴν ὁδεύσομεν ὁδὸν, στενὴν μὲν οὖσαν τῇ φύσει, εὐρεῖαν δὲ τῇ προαιρέσει τῶν ὁδοιπόρων γινομένην· ἧς γένοιτο πάντας ἡμᾶς εἰς τὸ ἄκρον ἐλθεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Ψαλμ. η. ΕΙΣ ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΥΠΕΡ ΤΩΝ ΛΗΝΩΝ·

Ἄλλος, Ἐπινίκιον ὑπὲρ τῶν ληνῶν. Ἄλλος, Τῷ νικοποιῷ ὑπὲρ τῆς γετθίτιδος. Ὁ δὲ Ἑβραῖος, Λαμνασή. ἄλλος, ἀγεθθίθ.

1 Κύριε ὁ Κύριος ἡμῶν, ὡς θαυμαστὸν τὸ ὄνομά σου ἐν πάσῃ τῇ γῇ.

Ἄλλος, Τί μέγα τὸ ὄνομά σου.

ΕΝ τῷ πρὸ τούτου ψαλμῷ ἔλεγεν· Ἐξομολογήσομαι τῷ Κυρίῳ κατὰ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ, καὶ ψαλῶ τῷ ὀνόματι Κυρίου τοῦ ὑψίστου· ἐνταῦθα τὴν ὑπόσχεσιν πληροῖ, ὕμνον ἀναφέρων αὐτῷ. καὶ ἐν ἐκείνῳ μὲν, ὡς ἐξ ἑνός ἐστι προσώπου τὰ λεγόμενα. Κύριε γὰρ ὁ Θεός μου, φησιν, ἐπὶ σοὶ ἤλπισα, σῶσόν με. ἐνταῦθα δὲ, ὡς ἐκ πολλῶν. Κύριε γάρ, φησιν, ὁ Κύριος ἡμῶν, ὡς θαυμαστὸν τὸ ὄνομά σου. ἀλλὰ παρέχετε σιγὴν, καὶ μετὰ ἀκριβείας ἀκούετε. εἰ γὰρ ἐν θεάτρῳ χορῶν ᾀδόντων σατανικῶν, πολλὴ γίνεται ἡσυχία, ὥστε τὰ ὀλέθρια ἐκεῖνα δέξασθαι μέλη· καὶ ταῦτα, τοῦ μὲν χοροῦ ἐκ μίμων καὶ ὀρχηστῶν συνισταμένου ἀνδρῶν, χοροστατοῦντος δὲ μετὰ αὐλοῖς βεβήλου τινὸς καὶ κιθαρῳδοῦ, τοῦ δὲ μέλους σατανικοῦ καὶ ὀλεθρίου τυγχάνοντος, ᾀδομένου δὲ μιαροῦ καὶ πονηροῦ δαίμονος· ἐνταῦθα ἔνθα ὁ μὲν χορὸς ἐξ ἁγίων ἀνδρῶν, ὁ δὲ χοροστάτης ἐστὶν ὁ προφήτης, τὸ δὲ μέλος, οὐχὶ ἐκ σατανικῆς ἐνεργείας, ἀλλ' ἐκ πνευματικῆς χάριτος, ὁ δὲ ᾀδόμενος, οὐχὶ δαίμων, ἀλλὰ Θεός· πῶς οὐ πολλὴν δεῖ παρέχειν τὴν ἡσυχίαν, καὶ μετὰ φρίκης ἀκούειν; καὶ γὰρ συγχορευταὶ γεγόναμεν τῶν ἄνω δυνάμεων. καὶ γὰρ καὶ οἱ ἄνω χοροὶ, καὶ τὰ χερουβὶμ καὶ τὰ σεραφὶμ τοῦτο ἔργον ἔχουσι, τὸ διηνεκῶς ὑμνεῖν τὸν Θεόν. ἐκ τούτων τῶν χορῶν καὶ ἐπὶ τῆς γῆς ἐφάνησαν μετὰ τῶν ἀγραυλούντων ποιμένων ᾄδοντες. ἀκούσωμεν τοίνυν καὶ ταύτης τῆς ᾠδῆς. οἱ μὲν οὖν βασιλέα ὑμνοῦντες, περὶ ἀρχῆς αὐτῷ διαλέγονται, περὶ τῶν τροπαίων, περὶ τῆς νίκης, καὶ τὰ ἔθνη λέγουσι τὰ ἡττηθέντα, πορθητὰς καλοῦντες αὐτὸν, καὶ βαρβάρων νικητὰς, καὶ ὅσα τοιαῦτα. τοιαύτην τινὰ ᾠδὴν καὶ ὁ μακάριος οὗτος ᾄδει. νίκην γὰρ διηγεῖται καὶ τρόπαιον, καὶ πολέμου κατάλυσιν, οὐχὶ τοιούτων, ἀλλὰ πολλῷ χαλεπωτέρων. καὶ ὅρα πῶς ἄρχεται· Κύριε ὁ Κύριος ἡμῶν. τῶν μὲν γὰρ ἄλλων τῶν οὐ πιστευόντων εἰς αὐτὸν, ἑνὶ τρόπῳ Κύριός ἐστιν, ἡμῶν δὲ διπλῷ· τῷ τε ἐξ οὐκ ὄντων ποιῆσαι, τῷ τε γνωσθῆναι παρὰ ἡμῶν. καὶ ὅρα πῶς ἐκ προοιμίων τίθησι τὸ κεφάλαιον τῆς εὐεργεσίας. ἂν γὰρ μάθῃς πῶς σου Κύριος γέγονεν, ὅτι ἀπηλλοτριωμένους καὶ ἐχθροὺς ὄντας καὶ νεκρωθέντας ᾠκειώσατο καὶ ἐζωοποίησεν· ὄψει καλῶς ὅτι τὸ κεφάλαιον τῆς εὐεργεσίας. τοῦτο τοίνυν ἐκπληττόμενος ὁ προφήτης, φησίν· ὡς θαυμαστὸν τὸ ὄνομά σου; τουτέστι, σφόδρα θαυμαστόν. πόσον θαυμαστὸν, οὐκ εἶπεν (οὐδὲ γὰρ μετρῆσαι ἴσχυσεν) ἀλλὰ τὴν ἐπίτασιν παρέστησε, καὶ τὴν ὑπερβολήν. ποῦ οἱ τὴν οὐσίαν περιεργαζόμενοι τοῦ Θεοῦ; εἰ γὰρ τὸ ὄνομα αὐτοῦ εἰπὼν, οὕτως ἐθαύμασεν, ὡς ἐκπλαγῆναι· ἵνα δ' ἂν σχοῖεν ἐκεῖνοι συγγνώμην, τὴν οὐσίαν αὐτοῦ λέγοντες εἰδέναι, τοῦ προφήτου μηδὲ πόσον ἐστὶ θαυμαστὸν τὸ ὄνομα δυναμένου

μαθεῖν

μαθεῖν; ὡς θαυμαστὸν τὸ ὄνομά σου; ἐν γὰρ τῷ ὀνόματι τούτῳ θάνατος ἐλύθη, δαί-
μονες ἐδέθησαν, οὐρανὸς ἀνεῴχθη, παραδείσου θύραι ἀνεπετάσθησαν, πνεῦμα κατεπέμ-
φθη, οἱ δοῦλοι γεγόνασιν ἐλεύθεροι, οἱ ἐχθροὶ, υἱοὶ, οἱ ἀλλότριοι, κληρονόμοι, οἱ ἄν-
θρωποι, ἄγγελοι. τί λέγω, ἄγγελοι; Θεὸς ἄνθρωπος γέγονε, καὶ ἄνθρωπος Θεός· ὁ οὐρανὸς
5 ἐδέξατο τὴν φύσιν τὴν ἀπὸ τῆς γῆς· ἡ γῆ ἐδέξατο τὸν ἐπὶ τῶν χερουβεὶμ καθήμενον
μετὰ τῆς στρατιᾶς. τὸ μεσότοιχον ἀνῃρέθη, ὁ φραγμὸς ἐλύθη, τὰ διεστῶτα ἡνώθη, τὸ σκό-
τος ἐσβέσθη, τὸ φῶς ἔλαμψεν, ὁ θάνατος κατεπόθη. ταῦτα πάντα ἐννοῶν καὶ τὰ τούτων
πλείονα ὁ προφήτης, ἀνεβόα λέγων· ὡς θαυμαστὸν τὸ ὄνομά σου ἐν πάσῃ τῇ γῇ; ποῦ
νῦν Ἰουδαίων παῖδες, οἱ πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἀναισχυντοῦντες; ἡδέως γὰρ αὐτῶν ἂν ἐ-
10 ροίμην, περὶ τίνος ταῦτα λέγονται; περὶ τοῦ παντοκράτορος, φήσουσιν. ἀλλ' οὐκ ἦν αὐ-
τοῦ θαυμαστὸν τὸ ὄνομα ἐν πάσῃ τῇ γῇ. καὶ μαρτυρεῖ Ἡσαΐας λέγων· Ὅτι δι' ὑμᾶς τὸ ὄνο- Ἡσ. νβ. ε.
μά μου βλασφημεῖται ἐν τοῖς ἔθνεσιν. εἰ δὲ οἱ θεραπεύοντες αὐτὸν, αἴτιοι τοῦ βλα-
σφημεῖσθαι αὐτὸν ἐγίνοντο, ποῦ ἦν θαυμαστόν; ὅτι μὲν γὰρ τῇ φύσει θαυμαστὸν, δῆλον·
παρὰ δὲ ἀνθρώποις τότε οὐ θαυμαστὸν τοῖς πλείοσιν, ἀλλὰ καὶ εὐκαταφρόνητον. ἀλλ' οὐ-
15 χὶ νῦν οὕτως· ἀλλ' ὅτε ὁ μονογενὴς υἱὸς παρεγένετο, πανταχοῦ τὸ ὄνομα αὐτοῦ θαυμαστὸν
μετὰ τοῦ Χριστοῦ. Ἀπὸ ἀνατολῶν ἡλίου, φησὶ, μέχρι δυσμῶν τὸ ὄνομά μου δεδόξασται ἐν Μαλα. α. ια.
τοῖς ἔθνεσι. καὶ πάλιν· Ἐν παντὶ τόπῳ θυμίαμα προσάγεται τῷ ὀνόματί μου, καὶ θυ-
σία καθαρά· ὑμεῖς δὲ βεβηλοῦτε αὐτό. καὶ ἄλλος· Ἐπληρώθη ἡ σύμπασα γῆ τοῦ γνῶ- Ἡσ. ια. θ.
ναι τὸν Κύριον. καὶ πάλιν· Ἥξουσι λέγοντες, ψευδῆ οἱ πατέρες ἡμῶν ἐκτήσαντο εἴ- Ἱερ. ις. ιθ.
20 δωλα. ὁρᾷς ὅτι περὶ τοῦ υἱοῦ τὰ εἰρημένα πάντα ἐστίν; αὐτοῦ γὰρ θαυμαστὸν τὸ ὄνο-
μα ἐν πάσῃ τῇ γῇ ἐγένετο.

Ὅτι ἐπήρθη ἡ μεγαλοπρέπειά σου ὑπεράνω τῶν οὐρανῶν.

Ἄλλος, Ὃς ἔταξας τὸν ἔπαινόν σου ὑπεράνω τῶν οὐρανῶν. ἐπειδὴ γὰρ τῆς γῆς ἐμνη-
μόνευσε, μετάγει τὸν λόγον καὶ ἐπὶ τὸν οὐρανόν. ὅπερ εἴωθεν ἀεὶ ποιεῖν, πᾶσαν τὴν οἰκου-
25 μένην δεικνὺς εὐφημοῦσαν τὸν ἑαυτῆς δεσπότην· τοῦτο δὴ καὶ ἐνταῦθα δεικνὺς λέγει,
θαυμαστὸν κάτω, θαυμαστὸν ἄνω. οὐ γὰρ ἄνθρωποι μόνον, ἀλλὰ καὶ ἄγγελοι ὑμνοῦσι τὰ γε-
γενημένα, καὶ ὑπὲρ τῶν εἰς ἀνθρώπους εὐεργεσιῶν χάριτας ὁμολογοῦσιν· ὃ δὴ καὶ ἐποίη-
σαν ἐκ προοιμίων χορὸν στήσαντες ἐπὶ τῆς γῆς. ἢ τοίνυν τοῦτο λέγει, ὅτι καὶ ἄγγελοι ᾄ-
δουσιν, ἢ τὸ μέγεθος παραστῆσαι βούλεται. ὅταν γάρ τι μέγα λέγειν ἐθέλῃ ἡ γραφὴ, τὰ
30 διαστήματα τῶν στοιχείων τούτων εἰς μέσον ἄγει· ὡς ὅταν λέγῃ, Κατὰ τὸ ὕψος τοῦ οὐ- Ψαλ. ρβ. ια. ιβ.
ρανοῦ ἀπὸ τῆς γῆς. καὶ πάλιν, Καθ' ὅσον ἀπέχουσιν ἀνατολαὶ ἀπὸ δυσμῶν, ἐμάκρυνεν
ἀφ' ἡμῶν τὰς ἀνομίας ἡμῶν. ἐνταῦθα τοίνυν ἐκπλήττεται τὰ γεγενημένα, πῶς μεγά-
λα, πῶς ὑπέρογκα. τὴν γὰρ οὐσίαν τὴν πάντων κατωτέραν, ἀνωτέρω πάντων ἔταξεν.

3 Ἐκ στόματος νηπίων καὶ θηλαζόντων κατηρτίσω αἶνον.

35 Ἄλλος, Ἐκ στόματος βρεφῶν ἐθεμελίωσας κράτος. Ἄλλος, Συνεστήσω ἰσχύν. ὃ δὲ
λέγει τοιοῦτόν ἐστιν· ὅτι τὴν ἰσχύν σου ἐντεῦθεν μάλιστα ἔδειξας, τὴν δύναμιν τὴν ἄμαχον
κινήσας, καὶ τὴν ψελλίζουσαν γλῶτταν πρὸς τὴν δοξολογίαν ἐκείνην τρανώσας. τῶν γὰρ Ματθ. κα. ις.
παιδίων τὴν ὑμνολογίαν τὴν ἐν τῷ ἱερῷ γινομένην, ταύτην προαναφωνεῖ νῦν. καὶ
τί δή ποτε τὰ ἄλλα παραδραμὼν θαύματα, νεκρῶν ἀνάστασιν, λεπρῶν κάθαρσιν, δαιμό-
40 νων δίωξιν, τοῦ τῶν παίδων μέμνηται θαύματος; ὅτι ἐκεῖνα μὲν καὶ πρὸ τούτου γέγονε, κἂν
μὴ οὕτως, ἀλλ' ὅμως γέγονε· καὶ εἶχέ τινα κοινωνίαν, εἰ καὶ μὴ τρόπον. καὶ γὰρ νεκρὸς ἠ- δ. Βασ. δ. λε.
γέρθη ἐπὶ τοῦ Ἐλισσαίου, καὶ λεπρὸς ἐκαθαρίσθη· καὶ δαίμων ἠλάθη ἐπὶ τοῦ Δαβὶδ, δ. Βασ. ε. ιδ.
ὅτε ὁ Σαοὺλ ἐδαιμόνα· χορὸς δὲ παιδίων θηλαζόντων οὔτε πρότερον ἐφθέγξατο. ἵν' οὖν α. Βασ. ις. κγ.

μὴ

μὴ ἀναισχυντῇ ὁ Ἰουδαῖος, λέγων περὶ τῶν ἐν τῇ παλαιᾷ ταῦτα εἰρῆσθαι, ἐπελέξατο σημεῖον ὅτι πρῶτον καὶ μόνον γινόμενον. ἄλλως δέ, καὶ ἦν τῶν ἀποστόλων τὰ γινόμενα. καὶ γὰρ οὗτοι νήπιοι σφόδρα ὄντες, καὶ τῶν ἰχθύων αὐτῶν ἀφωνότεροι, τὴν οἰκουμένην ἅπασαν ἐσαγήνευσαν. ὅτι δὲ τοῦτο δύναμις Θεοῦ μάλιστά ἐστιν, ὅρα καὶ ἐν τῇ παλαιᾷ τοῦτο περὶ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ λέγοντα τὸν προφήτην. τῷ γὰρ Μωϋσεῖ διαλεγόμενός φησι· Τίς ἐποίησε δύσκωφον καὶ κωφόν, βλέποντα καὶ τυφλόν; καὶ πάλιν· Διδοὺς γλώσσας τρανὰς μογιλάλοις. καὶ πάλιν· Κύριος δίδωσί μοι γλῶσσαν παιδείας, τοῦ γνῶναι ἡνίκα δεῖ εἰπεῖν λόγον. καὶ ἐν ἀρχῇ δέ φησι· Δεῦτε, καταβάντες συγχέωμεν αὐτῶν τὰς γλώσσας. μεγάλη τοίνυν καὶ ἰσχυρὰ ἡ ἀπόδειξις. ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν ἄλλων, εἰ καὶ παραλόγως, ὅμως ὑποπτευτόν τινα ἐστὶ τοῖς ἀναισχυντοῦσι· ἐνταῦθα δὲ οὐδὲν εἶχον εἰπεῖν, αὐτῆς καθ' ἑαυτὴν τῆς φύσεως γυμνῆς ἀγωνιζομένης. διὰ δὴ τοῦτο οὐδὲ ἁπλῶς εἶπε, νηπίων, ἵνα μή τις τοὺς ἀκάκους αὐτὸν καὶ τοὺς ἁπλουστέρους λέγειν νομίσῃ· ἀλλ' ἐπήγαγε, καὶ θηλαζόντων, τῇ προσθήκῃ τῆς τραπέζης τὴν ἡλικίαν χαρακτηρίζων. οὐχ ἁπλῶς γάρ φησι νηπίων, ἀλλὰ τῶν ὑπομαζίων, τῶν μηδέποτε στερεᾶς τροφῆς μεταλαβόντων. οὐ τοίνυν τοῦτο μόνον ἐστὶ τὸ θαυμαστόν, ὅτι φωνὴν ἀφῆκαν, καὶ φωνὴν τετρανωμένην, ἀλλ' ὅτι καὶ μυρίων γέμουσαν ἀγαθῶν. ἅπερ γὰρ ἀπόστολοι οὐδέπω ᾔδεσαν, ταῦτα τὰ παιδία ὕμνουν. ἀπὸ τούτου καὶ ἕτερόν τι αἰνίττεται· τὸ δεῖν τοῖς δόγμασι προσιόντας, παιδία γίνεσθαι τῇ διανοίᾳ. Ἂν γὰρ μή τις δέξηται τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν ὡς παιδίον, φησίν, οὐ δύναται εἰσελθεῖν εἰς αὐτήν. Ἕνεκεν τῶν ἐχθρῶν σου. Λέγει καὶ τὴν αἰτίαν δι' ἣν τοῦτο γέγονε τὸ θαῦμα. τὰ μὲν γὰρ ἄλλα οὐ τῶν ἐχθρῶν ἕνεκεν ἐγίνετο, ἀλλ' ὥστε προσιόντας ἀπολαύειν εὐεργεσίας, καὶ ἑτέρους παιδεύεσθαι· τοῦτο δὲ οὐ διὰ τοῦτο γέγονε μόνον, ἀλλ' ὥστε καὶ ἐπιστομισθῆναι τοὺς ἐχθρούς· ὡς καὶ ἕτερος, ἀκριβέστερον αὐτοὺς δηλῶν, φησι, Διὰ ἐνδεσμοῦντάς σε. αὐτοὶ γὰρ ἦσαν δήσαντες αὐτὸν ἐπὶ τὸν σταυρὸν ἀγόμενον. Τοῦ καταλῦσαι ἐχθρὸν καὶ ἐκδικητήν. Ἄλλος, Ὥστε παῦσαι ἐχθρόν, καὶ τιμωροῦντα ἑαυτῷ, τὸν λαὸν τὸν Ἰουδαϊκὸν ἐνταῦθα λέγων. ἤλαυνον μὲν γὰρ ὡς ἐχθρὸν τὸν Χριστόν, προσεποιοῦντο δὲ τὸν πατέρα ἐκδικοῦντες τοῦτο ποιεῖν. διὰ τοῦτο, ταύτης αὐτοὺς ἀποστερῶν τῆς ἀπολογίας, ἔλεγεν· Ὁ ἐμὲ μισῶν, καὶ τὸν πατέρα μου μισεῖ. καὶ πάλιν· Ὁ πιστεύων εἰς ἐμέ, πιστεύει εἰς τὸν πέμψαντά με· ἄνω καὶ κάτω συνάπτων τῇ πρὸς ἑαυτὸν τιμῇ καὶ ὕβρει τὸν πατέρα. καὶ ὅρα τὴν ἀκρίβειαν τοῦ προφήτου. οὐκ εἶπε, τοῦ κολάσαι, ἀλλὰ τοῦ καταλῦσαι· ὅπερ ὁ ἕτερος σαφέστερον δηλοῖ, λέγων, Τοῦ παῦσαι, τουτέστι, τὴν ἀναισχυντίαν αὐτῶν ἀνελεῖν, οὐ τοῦ διδάξαι. ἀδιόρθωτα γὰρ ἐνόσουν. ὁρῶντες γοῦν τοιοῦτον θαῦμα, καὶ μηδὲν ἔχοντες ἀντειπεῖν, πρὸς αὐτὸν ἐπεστρέφοντο λέγοντες· οὐκ ἀκούεις τί οὗτοι λέγουσιν; δέον λοιπὸν προσκυνῆσαι, θαυμάσαι· οἱ δὲ ἐν ἀμηχανίᾳ ἦσαν πολλῇ· καὶ ὀφείλοντες ἀλλήλοις λέγειν ἕκαστος τῷ πλησίον, οὐκ ἀκούεις τί οὗτοι λέγουσι; τῷ Χριστῷ ἔλεγον. καὶ τίνος ἕνεκεν οὐκ ἀγγέλων ἠνέχθη φωνή; ὅτι ἐκεῖνο μὲν φάντασμα αὐτοῖς ἔδοξεν ἂν εἶναι· πρὸς τοῦτο δὲ οὐδὲ εἶχον ἀντειπεῖν. τί δὲ ἔλεγον τὰ παιδία; οὐδὲν φορτικόν, οὐδὲ ἐπαχθές, οὐδὲ ἱκανὸν αὐτοὺς πλῆξαι, ἀλλὰ μάλιστα τὴν συμφωνίαν τὴν πρὸς τὸν πατέρα δηλοῦν. Εὐλογημένος, ἔλεγον, ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου. τότε μὲν οὖν κατέλυσεν αὐτῶν τὴν ἀναισχυντίαν, ὕστερον δὲ τὴν πόλιν· καὶ μέρος οὐδέν ἐστι τῆς οἰκουμένης τῶν Ἰουδαϊκῶν ἄπειρον συμφορῶν, ἀλλ' ὥσπερ σῶμα ἀνάπηρον, πανταχοῦ διαδέδοται, τὰ τραύματα ἐπιδεικνύμενον. καὶ καθάπερ οἱ δικασταὶ πολλοὺς τῶν ἀνδροφόνων ἐπειδὰν ἀνέλωσιν, ἕνα ἀνασκολοπίζουσιν, ἵνα καὶ τελευτησάντων αὐτῶν, ὥσπερ νεωστὶ γεγενημένον τὸ πάθος σωφρονίζῃ

τοὺς

Ἐξοδ. δ. ια.
Ησ. λε. ς.
Ησ. ν. δ.
Γεν. ια. ζ.
Μαρκ. ι. ιε.
Ματθ. ιη. γ.
Ιω. ιε. κγ.
Ιω. ιβ. μδ. με.

τοὺς ζῶντας· οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα, οὐ τελευτήσαντας, ἀλλὰ ζῶντας παράδειγμα πᾶσιν ἐποίησε,
διασπείρας αὐτούς· καὶ τὴν μίαν οἰκοῦντες χώραν, νῦν πανταχοῦ τῆς γῆς εἰσι διεσπαρ-
μένοι. κἂν ἐρωτήσῃς τὴν αἰτίαν, οὐδεμίαν ἄλλην εὑρήσεις, ἀλλ᾽ ἢ τὸ σταυρῶσαι τὸν
Χριστόν. διὰ τί γὰρ οὕτως, εἰπέ μοι, τοῦτο μὴ γέγονεν; ἀλλ᾽ εἰ καὶ γέγονέ ποτε, εἰς
5 ἔθνος ἐν ἀφωρίσθησαν, καὶ ἐπὶ ἔτεσιν ὀλίγοις· νυνὶ δὲ οὐχ οὕτως, ἀλλ᾽ ἀπέραντα κολάζον-
ται. κἂν ἐρωτήσῃς αὐτούς, διὰ τί ἐσταυρώσατε τὸν Χριστόν; λέγουσιν, ὡς πλάνον καὶ γόη-
τα ὄντα. οὐκοῦν ὑπὲρ τούτου τιμηθῆναι ἔδει, καὶ πλείονα χώραν προσλαβεῖν, ὡς ἀρέ-
σαντας τῷ Θεῷ. ὁ γὰρ πλάνον καὶ γόητα καὶ ἀντίθεον ἀναιρῶν, ἐχθρὸν τοῦ Θεοῦ ἀνεῖλεν. ὁ δὲ ἐχθρὸν
ἀναιρῶν, εὐδοκιμεῖν ἂν εἴη δίκαιος. νῦν ὁ μὲν Φινεές, ἵνα μίαν ἀνέλῃ πόρνην, οὕτως εὐδοκίμησε
10 παρὰ τῷ Θεῷ, ὡς καὶ ἱερωσύνης ἀξιωθῆναι, καὶ τοσαύτης τιμῆς· ὑμεῖς δέ, τὸν μᾶλλον ἐκεί-
νου ὀφείλοντες εὐδοκιμεῖν πολλῷ, εἴπερ πλάνον ἀνείλετε, ἀλῆται καὶ ἀπόλιδες περιάγετε
πανταχοῦ. ὥστε οὐ δι᾽ ἄλλο τι ταῦτα πεπόνθατε, ἀλλ᾽ ἢ ὅτι προστάτην καὶ εὐεργέτην καὶ ἀ-
ληθείας διδάσκαλον ἐσταυρώσατε. εἰ γὰρ πλάνος ἦν καὶ ἀντίθεος, καὶ μὴ ὢν Θεός, Θεὸς εἶναι
ἐβούλετο, καὶ τὸ τοῦ πατρὸς σέβας εἰς ἑαυτὸν ἐπεσπᾶτο· καὶ τοῦ Φινεές, καὶ τοῦ Σαμουήλ, καὶ πάντων
15 ἐκείνων μᾶλλον ὑμᾶς εὐδοκιμῆσαι ἔδει, τοσοῦτον ὑπὲρ τοῦ νόμου ζηλώσαντας. νυνὶ δέ, ἃ
μηδέποτε πεπόνθατε εἰδωλολατροῦντες, ἀσεβοῦντες, παῖδας σφάζοντες, ταῦτα πεπόν-
θατε νῦν, καὶ λύσις οὐδεμία τῶν δεινῶν· καὶ ἀλῆται καὶ φυγάδες καὶ πλάνοι καὶ νόμοις Ῥωμαίων
δουλεύοντες, μετέρχεσθε γῆν καὶ θάλατταν, μετανάσται καὶ ἀπόλιδες, ἄοικοι καὶ ἐξ-
ηνδραποδισμένοι, ἐλευθερίας καὶ πατρίδος καὶ ἱερωσύνης καὶ πάντων τῶν πρὶν ἐκ-
20 βεβλημένοι, ἐν μέσοις βαρβάροις καὶ μυρίοις ἔθνεσι διεσπαρμένοι, μισούμενοι παρὰ
πάντων ἀνθρώπων, βδελυροί, καὶ πᾶσιν εἰς τὸ κακῶς παθεῖν προκείμενοι. πάνυ γε· οὐ
γὰρ ἐλάβετε τὰ ἔπαθλα, ὅτι τοῦ Θεοῦ τὸν ἐχθρὸν ἐσφάξατε. μανία ταῦτα καὶ λῆρος.
ἃ γὰρ πάσχετε νῦν, οὐ τῶν ἐχθροὺς τοῦ Θεοῦ ἀναιρούντων ἐστίν, ἀλλὰ τῶν φίλους δια-
χρωμένων. ἀλλ᾽ ὅταν ταῦτα λέγωμεν, φασί· διὰ τὰς ἁμαρτίας ταῦτα πάσχο-
25 μεν. νῦν ἐξομολογεῖσθε τὸν ἀπειθεῖς; καὶ ποίας ἁμαρτίας, εἰπέ μοι; μὴ γὰρ νῦν
πρῶτον ἡμαρτήκατε; νῦν μὲν οὖν καὶ ἐπιεικέστεροι γεγόνατε. ἀλλὰ μήπω τοῦτο. ἀλλ᾽ ἐκεῖνο
ἂν ὑμᾶς ἐροίμην· τίνος ἕνεκεν ἀεὶ ἁμαρτάνοντες συγγνώμης ἐτυγχάνετε παρὰ Θεοῦ.
* *τότε μὲν γὰρ καὶ τῷ Βεελφεγὼρ ἐτελέσθε, καὶ μόσχον προσεκυνήσατε, καὶ τοὺς
υἱοὺς ἐσφάξατε, καὶ τὰς θυγατέρας ὑμῶν ἀνείλετε, καὶ ταῦτα σημείων ἀπολαύοντες·
30 νῦν δὲ οὐ θάλατταν ὁρῶντες σχιζομένην, οὐ πέτραν ῥηγνυμένην, οὐ προφήτας παραγινο-
μένους, οὐ τῆς συνήθους ἀπολαύοντες προνοίας, ὅμως μείζονα ἐπιδείκνυσθε τὴν ἐπιεί-
κειαν. τί δήποτε οὖν, ὅτε καὶ τὰ ἁμαρτήματα ἐλάττονα, καὶ ἡ σωφροσύνη πλείων, μεί-
ζων ἡ κόλασις καὶ ἡ τιμωρία; οὐκ εὔδηλον καὶ τοῖς σφόδρα ἀνοήτοις; ὅτι ἐπειδὴ μεῖζον τὸ
νῦν ἁμάρτημα; ἕως μὲν γὰρ εἰς τοὺς δούλους ἡμαρτάνετε, ἐτυγχάνετε συγγνώμης,
35 προφήτας ἀναιροῦντες καὶ λιθάζοντες· ἐπειδὴ δὲ εἰς τὸν δεσπότην τὰς χεῖρας ἐξετεί-
νατε, ἀνίατον γέγονεν ὑμῖν τὸ ἕλκος λοιπόν. διὸ τετρακόσια καὶ πλείω παρῆλθον λοιπὸν
ἔτη, ἀφ᾽ οὗ καὶ αὐτὸ τῆς πόλεως τὸ ἔδαφος ἠφάνισται, ἡ ἱερωσύνη ἀνῄρηται, ἡ βασιλεία
λέλυται, τὰ τῶν φυλῶν συγκέχυται, πάντα τὰ σεμνὰ ἐκεῖνα καὶ λαμπρὰ ἠφάνισται,
καὶ οὐδὲ ἴχνος παρ᾽ ὑμῖν· ὅπερ οὐδέποτε γέγονεν. ἀλλ᾽ ἐν ἀρχῇ μέν, καὶ τοῦ ναοῦ κα-
40 θῃρημένου, τὸν προφήται παρέμενον, καὶ πνεύματος χορηγίαι, καὶ θαύματα· νυνὶ δέ, ἵνα
σαφῶς μάθητε ὅτι ὁ Θεὸς ὑμᾶς ἀπέστραπται διηνεκῶς, καὶ ταῦτα ἀνῄρηται, καὶ δουλεία, καὶ
αἰχμαλωσία, καὶ πάντων ἔκπτωσις, καὶ (τὸ πάντων χαλεπώτερον) Θεοῦ ἐγκατάλειψις· καὶ
ταῦτα πεποίηκεν ὁ Θεός, οἷον ἂν εἴ τις δοῦλον ἀγνώμονα πολλάκις μαστιχθέντα καὶ μὴ διορ-
θωθέντα, ἀποδύσας τῶν ἱματίων, γυμνόν, ἔρημον, ἀλήτην ἀφῇ πλανᾶσθαι προσαι-

Αριθμ. κε. ιγ.

τοιαῦτα καὶ ἐλαυνόμενον πανταχοῦ. πρότερον δὲ, οὐ τοιαῦτα τὰ ὑμέτερα, ἀλλὰ καὶ προφῆται παρ' ὑμῖν, καὶ ἐν Αἰγύπτῳ καὶ ἐν Βαβυλῶνι καὶ ἐν ἐρήμῳ· Μωϋσῆς ἐν Αἰγύπτῳ, ἐν Βαβυλῶνι Δανιὴλ καὶ Ἰεζεκιὴλ, ἐν Αἰγύπτῳ πάλιν Ἱερεμίας· καὶ θαύματα ἐπὶ θαύμασι, καὶ λαμπρότερον τὸ ἔθνος ἐγίνετο, τῶν παρ' ὑμῖν αἰχμαλώτων βασιλέων ὑψηλοτέρων γινομένων. ἀλλὰ νῦν πάντα ἐκεῖνα οἴχεται· καὶ ἡ τιμωρία χαλεπωτέρα τῶν προτέρων, οὐ μόνον τῷ μήκει τοῦ χρόνου, ἀλλὰ καὶ τῇ πολλῇ ἐγκαταλείψει. τίνος οὖν ἕνεκεν, εἰπέ μοι, ὅτε μείζονα ἡμαρτάνετε, τοσαύτης ἀπελαύετε προνοίας· ὅτε δὲ, ὥς φατε, καὶ ἐζηλώσατε ὑπὲρ τοῦ νόμου, χείρονα ἐπάθετε; ἀπὸ γὰρ τούτου ἀδικίαν καταγινώσκετε τοῦ Θεοῦ, ὅτι ἁμαρτάνοντας μὲν ἐτίμα, κατορθοῦντας δὲ ἠτίμωσεν. εἰ γὰρ πλάνον ἀνείλετε, ὥς φατε, καὶ κατωρθώσατε. ἢ εἰ δίκαιος ὁ Θεὸς (ὥσπερ οὖν καὶ δίκαιος) εὔδηλον ὅτι τὰ νῦν ἁμαρτήματα ὑμῶν χαλεπώτερα. εἰ δὲ οὔτε ἀσεβεῖτε νῦν, οὔτε τέκνα θύετε, ὡς πρὸ τοῦ, ποῖον ἄλλο ἁμάρτημά ἐστι δι' ὃ χαλεπώτερα ἐπάθετε; ἢ εὔδηλον, ὅτι τὸ τοῦ σταυροῦ τόλμημα, ὁ κολοφὼν τῶν κακῶν; τοῦτο καὶ εἰδωλολατρείας, καὶ μοσχοποιΐας, καὶ παιδοκτονίας μᾶλλον ὑμᾶς ἀπώλεσεν. οὐ γάρ ἐστιν ἴσον, υἱὸν σφάξαι τὸν ἑαυτοῦ, καὶ δεσπότην τὸν ἑαυτοῦ σταυρῶσαι. διὰ τοῦτο, ὅτε μὲν τοὺς υἱοὺς ἐσφάττετε, φιλανθρωπίας ἀπελαύετε· ὅτε δὲ τοῦ Θεοῦ τὸν υἱὸν καὶ τὸν δεσπότην, ἀσύγγνωστα λοιπὸν κολάζῃ. πόσα ἔτη ἀπὸ τῆς ἐξόδου τῆς κατ' Αἴγυπτον, ἕως τῆς τοῦ Χριστοῦ παρουσίας; οἶμαι χίλια πεντακόσια εἶναι καὶ πλείονα. πῶς οὖν ἐν τούτοις ἅπασιν ἁμαρτάνοντας ὑμᾶς ἔφερε· νῦν δὲ ὑμᾶς ἔρριψεν, ὅτε μάλιστα στεφανῶσαι ἔδει, κἂν πολλὰ ἡμαρτηκότες ἦτε; τὸ γὰρ κατόρθωμα ὑμῶν πολὺ μέγιστον ἦν, εἴ γε πλάνον ἐσφάξατε. μετὰ δὲ τοῦτο, καὶ σάββατα δοκεῖτε φυλάττειν νῦν, καὶ εἴδωλα οὐ προσκυνεῖτε, καὶ τὰ ἄλλα φιλονεικεῖτε διατηρεῖν. ὅτε τοίνυν καὶ ὁ βίος ὑμῶν βελτίων, καὶ τὸ κατόρθωμα, ὥς φατε, τοσοῦτον, τότε τὰ ἔσχατα πάσχετε. τί ταύτης τῆς μανίας γένοιτ' ἂν χεῖρον, τί τῆς ἀνοίας, ὅτι ὑπὲρ ὑμῶν αὐτῶν ἀπολογήσασθαι βουλόμενοι, εἰς τὸν Θεὸν βλασφημεῖτε; εἰ γὰρ οὐ μεῖζον τὸ ἁμάρτημα τὸ κατὰ Χριστὸν πάντων ἐκείνων, ἀλλὰ καὶ δικαίωμα, ὥς φατε, καὶ κατόρθωμα, τί δήποτε κατορθοῦντας μὲν κολάζει, ἁμαρτανόντων δὲ ἐφείδετο; τοῦτο γὰρ οὐχ ὁ Θεὸς, ἀλλ' οὐδὲ ἄνθρωπος ὅστις δήποτε νοῦν ἔχων ἀνάσχοιτο ἂν ποιῆσαι. ἀλλὰ τί φασι πρὸς ταῦτα; ἐρρίφημεν, ἵνα καὶ διδάσκαλοι γενώμεθα τῆς οἰκουμένης. λῆρος ταῦτα καὶ φλυαρία. τοὺς γὰρ μέλλοντας εἶναι διδασκάλους, πρότερον αὐτοὺς κατωρθωκέναι δεῖ, καὶ τότε πέμπεσθαι εἰς τοῦτο· οἷοι ἦσαν οἱ προφῆται, οἱ ἀπόστολοι. ὅταν δὲ αὐτοὶ διεστραμμένοι ὦσι, καὶ πάσης γέμοντες κακίας, πῶς ἂν εἰς τὸ διδάσκειν ἐξεπέμφθησαν; ἴδωμεν τοίνυν οἷος αὐτῶν καὶ ὁ πρὸ τοῦ βίος. εὑρήσομεν γὰρ θηρίων ὄντας χαλεπωτέρους. καὶ γὰρ πατραλοίαι, καὶ παιδοκτόνοι, καὶ εἰδωλολάτραι * γεγόνασι· καὶ τούτων εἰσὶν αἱ προφητεῖαι πλήρεις. καὶ τὸ μὲν λάγνον ὑμῶν Ἱερεμίας δηλῶν, ἔλεγεν· Ἵπποι θηλυμανεῖς ἐγενήθησαν. ἕκαστος ἐπὶ τὴν γυναῖκα τοῦ πλησίον ἐχρεμέτιζε. τί ταύτης τῆς ἀκαθαρσίας χεῖρον; οὐ γὰρ ὡς ἄνθρωποι συνεγίνοντο ταῖς ἀλλήλων γυναιξί. διὸ καὶ τὴν μανίαν αὐτῶν χρεμετισμὸν ἐκάλεσε. καὶ οὐχὶ πορνείαν μόνον, ἀλλὰ καὶ μοιχείαν αὐτοῖς ἐγκαλεῖ, καὶ ταύτην ἀναιδῆ γινομένην, καθάπερ ἐπὶ τῶν ἀλόγων. ἕτερος δὲ προφήτης φησίν· Εἰσῆλθον πρὸς τὴν γυναῖκα ποιοῦντες παραπετάσματα, υἱὸς καὶ πατὴρ πρὸς τὴν αὐτὴν παιδίσκην. διὰ τοῦτο οὖν διδασκάλους, εἰπέ μοι, ἔπεμψεν ὑμᾶς, ἵνα μάθωμεν πορνείας καὶ μοιχείας, καὶ ὅτι δεῖ τὴν αὐτὴν ἀμφοτέρους ἔχειν πατέρα καὶ υἱόν; τί δὲ ὁ Ἰεζεκιήλ; Οὐδὲ κατὰ τὰ νόμιμα τῶν ἐθνῶν ἐποιήσατε, φησί. τοὺς οὖν ἐθνῶν χείρους, τούτους ἔπεμψε διδασκάλους, εἰπέ μοι; τὰς δὲ μιαιφονίας αὐτῶν, τίς ἂν ἐνέγκοι; υἱοὺς γὰρ καὶ θυγατέρας κατέσφαξαν

τοῖς

Ἱερ. ε. η.

Ἀμὼς β. ζ. η.

Ἰεζεκ. ε. ζ.

* ἠσχύνθη

γ. δίκην

τοῖς δαιμονίοις, καὶ κατεῖχον αὐτούς. δείκνυσι καὶ τοῦτο ὁ Δαβὶδ λέγων· Καὶ ἔσφαξαν τοὺς υἱοὺς αὐτῶν καὶ τὰς θυγατέρας αὐτῶν τοῖς δαιμονίοις. διὰ ταῦτα οὖν ἀπέστειλεν, ἵνα μάθῃ τοῦτο τῶν ἀνθρώπων ἡ φύσις, ὅτι υἱοὺς δεῖ κατασφάττειν, καὶ θυγατέρας; οὐκ αἰσχύνεσθε, οὐδὲ ἐγκαλύπτεσθε τοιαύτας ληρῳδίας συντιθέντες; καὶ γὰρ ἕτερος φη-
5 σιν· Αἵματα ἐφ' αἵμασι μίσγουσι· καὶ ἀρὰ, καὶ ψεῦδος, καὶ κλοπὴ, καὶ φόνος, καὶ μοιχεία κέχυται ἐπὶ τῆς γῆς. ἄλλος δέ· Ὅτι ὄψις πόρνης ἐγένετό σοι, ἀπηναισχύντησας πρὸς πάντας. ἕτερος πάλιν· Οἱ ἄρχοντες ὑμῶν ὡς λύκοι τῆς Ἀραβίας. ἄλλος πάλιν· Οὐκ ἔστιν ὁ συνιῶν, οὐκ ἔστιν ὁ ἐκζητῶν τὸν Θεόν· πάντες ἐξέκλιναν, ἅμα ἠχρειώθησαν. ταῦτα οὖν ἐξήλθετε διδάσκοντες, ἀναισχυντίαν, ἄνοιαν, πορνείας, μοιχείας, φό-
10 νους, πᾶσαν κακίας ὁδόν; οὐ παύεσθε ἀναγκάζοντες ἡμᾶς τὰ κακὰ ὑμῶν ἐκπομπεύειν; ὑμεῖς οἱ ἀγεννῶμενοι ἐκ κοιλίας, καὶ πλανώμενοι ἕως γήρως· ὑμεῖς οἱ τυφλοὶ, καὶ εἰς βόθυνον ἀλλήλους ἐμβάλλοντες. Τυφλὸς γὰρ τυφλὸν, φησὶν, ἐὰν ὁδηγῇ, ἀμφότεροι εἰς βόθυνον ἐμπεσοῦνται. οἱ καθ' ἑκάστην προφήτου ἀπολαύοντες, καὶ μηδέποτε βελτίους γινόμενοι, ἑτέρων ἐμέλλετε διδάσκαλοι εἶναι; οὐ παύεσθε τοιαῦτα ληροῦντες, καὶ ἐπι-
15 γνώσεσθε ὑμῶν τὴν κακίαν; τοῦτο γὰρ ὑμᾶς ἀπώλεσεν ἀεὶ, τὸ μὴ βούλεσθαι εἰδέναι μηδὲ τῶν ἁμαρτημάτων ὑμῶν τὴν ὑπόθεσιν. διὰ δὴ τοῦτο, ὅπερ ποιοῦσιν οἱ δικασταὶ, κελεύοντες ἐπειδὰν τοῖς μαστιζομένοις τοὺς ἐπιβοῶντας καὶ λέγοντας τὴν μαστίγων τὰς αἰτίας, μὴ κλέπτειν, μὴ ἁρπάζειν· οὕτω δὴ καὶ ὁ Θεὸς πανταχοῦ πομπεύων ὑμᾶς, ἐκέλευσεν ὑμῖν ἐπειδὰν τοὺς προφήτας λέγοντας τὴν αἰτίαν τῆς τιμωρίας. πανταχοῦ γὰρ
20 τῆς οἰκουμένης ὑμῖν εἰσι συνδεδεμένοι, ἔτι καὶ νῦν ἐπιβοῶντες ὑμῖν. κἂν εἰσέλθῃς εἰς τὰς συναγωγὰς, ἀκούσῃ αὐτῶν ταῦτα τὰ ῥήματα συνεχῶς λεγόντων. καὶ ὁ μὲν Δαβὶδ φησι (τὸ δικαστήριον ἐκεῖνο τὸ ληστρικὸν ὑπογράφων τοῦ Καϊάφα) ὅτι διὰ τοῦτο ἀπώλοντο. εἰπὼν γὰρ, Διαρρήξωμεν τοὺς δεσμοὺς αὐτῶν, καὶ ἀπορρίψωμεν ἀφ' ἡμῶν τὸν ζυγὸν αὐτῶν, ἐπήγαγε· Τότε λαλήσει πρὸς αὐτοὺς ἐν ὀργῇ αὐτοῦ, καὶ ἐν τῷ θυ-
25 μῷ αὐτοῦ ταράξει αὐτούς. ὁ δὲ Ἡσαΐας εἰπὼν, Ὅτι ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἤχθη, ἐπήγαγε· καὶ δώσω τοὺς πονηροὺς ἀντὶ τῆς ταφῆς αὐτοῦ, καὶ τοὺς πλουσίους ἀντὶ τοῦ θανάτου αὐτοῦ. καὶ πάλιν ἀλλαχοῦ περὶ τοῦ ἀμπελῶνος διαλεγόμενος· Ἔμεινα ἵνα ποιήσῃ δικαιοσύνην, ἐποίησε δὲ ἀνομίαν, καὶ οὐ δικαιοσύνην, ἀλλὰ κραυγήν. ποίαν δὲ κραυγήν; σταύρωσον, σταύρωσον. καὶ ἐπάγει· Διὰ τοῦτο καθελῶ τὸν φραγμὸν αὐτοῦ, καὶ ἔσται εἰς κα-
30 ταπάτημα· καὶ ἐντελοῦμαι ταῖς νεφέλαις τοῦ μὴ βρέξαι εἰς αὐτὸν ὑετόν. οὐ διὰ τοῦτο τοίνυν διεσπάρητε, ἀλλὰ διὰ τὰ τολμηθέντα ἐν τῷ σταυρῷ· καὶ τοῦτο ἀπὸ τῶν προφητῶν δῆλον. καὶ ἵνα μάθητε τοῦ Χριστοῦ τὴν δύναμιν, καὶ ἵνα διδαχθῆτε δι' ἑαυτῶν, ἅπερ οὐκ ἐπαιδεύθητε διὰ τῶν προφητῶν, ὁρᾶτε νῦν καὶ τὰ πράγματα μαρτυροῦντα. ὅπερ γὰρ ὁ νόμος ὑμᾶς οὐκ ἐπαίδευσε, τοῦτο ἐκ παρουσίας ἡ τοῦ Χριστοῦ δύναμις ἐποί-
35 ησεν. ἕως μὲν γὰρ εἴχετε τὸν νόμον, καὶ ἐφονεύετε, καὶ ἐπαιδοκτονεῖτε, καὶ ἐμοιχεύετε· ἐπεὶ δὲ ὁ τῆς δικαιοσύνης ἥλιος ἔλαμψε, καὶ τῶν ὑμετέρων πολλὰ ἠλαττώθη κακῶν, καὶ ἐπιεικέστερον μετήλθετε βίον, ζήλῳ τῷ πρὸς ἡμᾶς διορθωθέντες. διὰ τοῦτο ὑμᾶς διέσπειρεν, ἵνα εἴδητε ἡλίκην πολιτείαν ἐφύτευσεν ἐπὶ τῆς γῆς. καὶ τὸν ναὸν ἔλυσεν, ἀπάγων ὑμᾶς καὶ ἄκοντας τῆς κακίας. καὶ ἔνθα ὁ ναὸς κατελύθη, οὐκ ἐκεῖ καὶ ὁ Χριστὸς ἐτάφη,
40 ἵνα διὰ τὸν ἐκείνου τάφον ἀπιόντες καὶ τὸ τρόπαιον ἴδωσι τῆς αὐτοῦ δυνάμεως, καὶ τὸν λόγον ἐστῶτα τὸν λέγοντα· Οὐ μὴ μείνῃ λίθος ἐπὶ λίθον ὧδε. πανταχοῦ γὰρ αὐτοῦ τὰ τρόπαια, καὶ τὰ ὑπομνήματα τῆς δυνάμεως. εἰ δὲ, ὡς φατε, ἀσεβὴς ἦν καὶ ἀντίθεος, εἰ οὐ μυρία ἡμάρτηκατε, οὐδὲ οὕτω κολασθῆναι ἔδει. εἰ δὲ καὶ ἔδει, οὐ τότε· ἵνα μή τις νομί-

Ψαλμ. ρε. λη.
Ωσ. δ. β.
Ιερ. γ. γ.
Ιεζεκ. κβ. κζ.
Ψαλμ. ιγ. γ. δ. καὶ
Ρωμ. γ. ια. ιβ.
Ματθ. ιε. ιδ.
Ψαλμ. β. γ. ε.
Ησ. νγ. ζ. θ.
Ησ. ε. ζ.
Λουκ. κγ. κα.
Ησ. ε. ε.
Ιεζεκ. κγ. λζ. λθ.
Ματθ. κδ. β.

ση, ὅτι παρ' ἐκείνου τίνετε δίκην. ἢ οὐκ ἠκούσατε τοῦ Θεοῦ λέγοντος, ὅτε ἦν ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ ἦτε· Ὅτι οὐ δι' ὑμᾶς ἐγὼ ποιῶ, ἀλλὰ δι' ἐμέ, ἵνα μὴ τὸ ὄνομά μου βεβηλωθῇ; καίτοι τότε ἐπιτέτατο ὑμῶν ἡ κακία. ἀλλ' ὅμως, φησίν, ἵνα μὴ νομίσωσιν οἱ βάρβαροι ἀσθενῆ με εἶναι, παρίημι τὰ ἁμαρτήματα ὑμῶν, καὶ σώζω ὑμᾶς. εἶτα τότε μὲν παρανομοῦντας ἔσωζεν, ἵνα μὴ τὸ ὄνομα αὐτοῦ βεβηλωθῇ· νυνὶ δὲ οὐκ ἂν τοῦτο ἐποίησεν; εἰ γὰρ καὶ μυρία ἡμαρτήκατε, οὐδὲν τοιοῦτον ἔδει παθεῖν, εἰ πλάνος ἦν ὁ Χριστός, ἵνα μή τις νομίσῃ δι' ἐκεῖνον ταῦτα πεπονθέναι· ἀλλὰ καὶ σωθῆναι ἐχρῆν· εἰ δὲ καὶ ἔδει, ὅπερ ἔφθην εἰπών, οὐ τότε. νυνὶ δὲ ὁμοῦ ταῦτα γέγονεν. ὅτε γὰρ ὁ σταυρὸς παρεχώρησε, μετὰ μικρὸν παρεξῆλθον οἱ ἀπόστολοι, καὶ εὐθέως χαλεπὸς ἀνερριπίσθη πόλεμος κατὰ τῆς πόλεως ἐκείνης· καὶ τὸ ἐν τοῖς εὐαγγελίοις, τό, Οὐαὶ ταῖς θηλαζούσαις καὶ ἐν γαστρὶ ἐχούσαις, καὶ πάντα ἐκεῖνα ἐπὶ τῶν ἔργων ἐξέβη. καὶ τό, Τότε ἔσται θλίψις, οἵα οὐδέποτε γέγονεν, ἐπληροῦτο. καὶ γὰρ καὶ γυναῖκες τέκνα ἤσθιον, καὶ γαστέρας ἀνερρήγνυσαν νεκρῶν οἱ πολέμιοι, καὶ πῦρ πανταχοῦ βαρβαρικὸν διενέμετο, καὶ αἵματος πάντα ἦν μεστά, καὶ τραγῳδίαι καιναί, καὶ ἡ οἰκουμένη πᾶσα τῶν Ἰουδαϊκῶν κακῶν ἐμπέπληστο. ταῦτ' οὖν ἐννοοῦντες, ἐπίγνωτε τὸν ἡμέτερον δεσπότην. οὐχὶ προφήτας ἐσφάξατε; μὴ ἐπάθετέ τι τοιοῦτον; οὐ θυσιαστήρια κατεσκάψατε; μὴ συνέβη τις ὑμῖν τοιαύτη συμφορά; οὐχὶ μόσχον προσεκυνήσατε, καὶ τῷ Βεελφεγὼρ ἐτελέσθητε, καὶ τὴν φύσιν ἠγνοήσατε; μὴ ἐλάβετε πεῖραν τοιούτων πολεμίων; οὐκ ἐν μέσαις ταῖς εὐεργεσίαις ἀγνωμονοῦντες ἐσώζεσθε; πόθεν οὖν ὑμῖν τὰ κακὰ ἀπέραντα; ἆρ' οὐχὶ πρόδηλον, ὅτι ἐπειδὴ τὸ ἁμάρτημα εἰς τὸν δεσπότην ἐτολμήθη, οὐκ εἰς τοὺς δούλους; ὅθεν ὑμῖν οὐδὲ λύσις ἐστίν, οὐδὲ ἔσται. εἰ γὰρ ἦν, προεῖπον ἂν οἱ προφῆται. νυνὶ δὲ τὴν αἰχμαλωσίαν εἶπον, τὴν δὲ ἐπάνοδον οὐδαμοῦ· καίτοι συνεχῶς ταῖς κολάσεσι τὰ χρηστὰ ἀναμιγνύντες, καὶ χρόνους ὁρίζοντες. καὶ γὰρ ὁ Ἱερεμίας ἑβδομήκοντα ἔτη ὥρισε. καὶ ὁ Δανιὴλ ὁμοίως, τρεῖς ἑβδομάδας καὶ ἥμισυ· καὶ ἐν Αἰγύπτῳ τετρακόσια τριάκοντα ἔτη ἐρρήθη ὅτι δουλεύσουσι. περὶ δὲ τῆς αἰχμαλωσίας ταύτης, οὐδαμοῦ κεῖται χρόνος, οὐδὲ πέρας, ἀλλ' ἀφεῖται ὁ οἶκος ὑμῶν ἔρημος, καὶ καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἐπὶ τὸ χεῖρον τὰ ὑμέτερα πρόεισι. ταῦτα πάντα μετ' ἀκριβείας ἀναλογιζόμενοι πρὸς ἑαυτούς, καὶ τὸν λόγον ἐκ τούτων πλατύνοντες (Δίδου γὰρ σοφῷ ἀφορμήν, καὶ σοφώτερος ἔσται) τὴν ἀναισχυντίαν αὐτῶν καὶ τὴν ἀγνωμοσύνην ἐλέγχειν δυνήσεσθε.

Ἰεζεκ. λϛ. κα. κβ. λβ.
Ματθ. κδ. ιθ. κα. καὶ Λουκ. κα. κγ.
Ἐξοδ. λβ. γ. καὶ Λευϊτ. κϛ. β. γ.
Ἱερ. κθ. ι.
Ματθ. κγ. λη.
Παροιμ. θ. θ.
χ. [illegible]
χ. [illegible]

C θ'

4 Ὅτι ὄψομαι τοὺς οὐρανούς, ἔργα τῶν δακτύλων σου. Ἄλλος, Ὁρῶ γὰρ τοὺς οὐρανούς. Σελήνην καὶ ἀστέρας, ἃ σὺ ἐθεμελίωσας. Ἄλλος, Ἡτοίμασας. Ἄλλος, Ἥδρασας. Εἰπών, ὅτι κατέλυσας τοὺς ἐχθρούς, καὶ τὴν ἀπόδειξιν παρέχει τῆς λαμπρᾶς ταύτης νίκης. σὺ γάρ, φησίν, ὁ σταυρωθείς, ὁ ἀναιρεθείς, ἀνεφάνης τῆς οἰκουμένης δημιουργός. διὰ τοῦτο, φησίν, ὄψομαι τοὺς οὐρανούς· δηλῶν, ὅτι ἔμπροσθεν οὐ πολλοὶ τοῦτο ᾔδεισαν, ὕστερον μέντοι πάντες εἴσονται. καὶ τίνος ἕνεκεν οὐκ ἐπῆλθεν ἅπαντα τῆς οἰκουμένης τὰ μέρη; ὅτι [illegible] τῶν ὁρωμένων ἐπελθών, οὐδὲν ἔδει τῆς παρὰ τῶν ἄλλων διδασκαλίας. Εἰς τοσοῦτον τοίνυν κατελύθησαν οἱ ἐχθροί, ὡς τὸν παρ' αὐτῶν ἐλαυνόμενον καὶ ἀναιρεθέντα, ἀναφανῆναι τῶν ὁρωμένων ἁπάντων δημιουργόν. καὶ τίνος ἕνεκεν οὐκ εἶπε, τῶν χειρῶν σου, ἀλλὰ τῶν δακτύλων σου; τῆς ἐλαχίστης ἐνεργείας ἔργον δεικνὺς τὰ ὁρώμενα, καὶ τὸ παράδοξον τῆς δημιουργίας, ὅτι κρεμασθέντες οὐκ ἐκπίπτουσιν οἱ ἀστέρες. καίτοι γε οὐχ αὕτη τῶν θεμελίων ἡ φύσις, ἄνω κρεμᾶσθαι, ἀλλὰ κάτω κεῖσθαι πέφυκεν. ἀλλ' ὁ ἀριστοτέχνης δημιουργὸς καὶ παράδοξα ποιῶν, ἐν τοῖς φαινομένοις τὰ πλείονα παρὰ φύσεως ἀκολουθίαν ἐποίησε. καὶ διατί μηδὲν περὶ ἀσωμάτων δυνάμεων διαλέγεται, καὶ ἐντεῦθεν δείκνυσιν αὐτοῦ τὴν δημιουργίαν;

μιουργίαν; ὅτι τέως τὸ σπουδαζόμενον τοῦτο ἦν, περὶ τῶν φαινομένων αὐτοὺς μαθεῖν. διὰ τοῦτο καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ ἄνω καὶ κάτω Ἰουδαίοις διαλεγόμενος, οὐ λέγει· Ἐγὼ τοὺς ἀγγέλους ἐποίησα, καὶ τὰ χερουβίμ· ἀλλ' ἐγὼ τὸν οὐρανὸν, ἐγὼ τὴν γῆν· ἡ χείρ μου ἐθεμελίωσεν· ἡ δεξιά μου ἐστερέωσε· καὶ πάντα ἀεὶ τὸν λόγον ἐν τοῖς φαινομένοις ἀναλίσκει, πρὸς τὴν σωτηρίαν τῶν ἀκουόντων ἅπαντα πραγματευόμενος. παχύτεροι γὰρ ὄντες, ἀπὸ τῶν φαινομένων μᾶλλον ἐνήγοντο, ἢ ἀπὸ τῶν ἀοράτων. διὰ τοῦτο καὶ Παῦλος εἰσιὼν ἀεὶ καὶ δημηγορῶν, ἀπὸ τῆς φαινομένης κτίσεως προοιμιάζεται λέγων· Ὁ Θεὸς ὁ ποιήσας τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν καὶ τὴν θάλασσαν, καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς· καὶ ἀπὸ τῶν ὄμβρων τῶν ἐτησίων, καὶ ἀπὸ τοῦ γένους τοῦ τῶν ἀνθρώπων. ἂν γὰρ εἴπω ὅτι τὰ χερουβὶμ ἐποίησε, διπλῆς μοι χρεία κατασκευῆς, ὅτι τέ ἐστι χερουβὶμ, καὶ ὅτι ἐποίησεν· ἐπὶ δὲ τῶν ὁρωμένων, μόνον ὅτι ἐποίησεν ἀναγκάζομαι ἀποδεῖξαι. διὸ καὶ εὐκολώτερος ὁ λόγος. τὴν γὰρ ὄψιν ἔχει μαρτυρίαν τῶν λεγομένων. καὶ γὰρ τὸ μέγεθος, καὶ τὸ κάλλος, τὴν χρῆσιν, καὶ τὴν θέσιν, καὶ τὴν εὐρυθμίαν ὁρᾷ ὁ ἀκροατής· ὥστε ἕν μοι τὸ σπουδαζόμενον δεῖξαι, ὅτι ὁ Θεὸς αὐτὸ εἰργάσατο. καὶ τίνος ἕνεκεν οὐχὶ τοῦ ἡλίου ἐμνήσθη, ἀλλὰ τῆς σελήνης καὶ τῶν ἀστέρων; μάλιστα μὲν οὕτω τοῦτο εἰπὼν, κἀκεῖνο ᾐνίξατο. ἐπειδὴ γάρ τινες ἀποσχίζουσι τῆς δημιουργίας τοῦ Θεοῦ τὴν νύκτα, διὰ τῆς σελήνης αὐτὴν ἐνέφηνε, δεικνὺς ὅτι καὶ ταύτης δημιουργός ἐστιν. οὐ μικρὰ δὲ καὶ ἡ τῶν ἀστέρων ποικιλία, καὶ ἡ τῶν σεληνιαίων δρόμων ἀπόδειξις.

Ἡσ. μδ. γ.

Πράξ. ιδ. κ. ιζ. καὶ ιζ. κδ.

5 Τί ἐστιν ἄνθρωπος, ὅτι μιμνήσκῃ αὐτοῦ, ἢ υἱὸς ἀνθρώπου, ὅτι ἐπισκέπτῃ αὐτόν; Ἄλλος, Τί ὁ κατ' ἄνδρα, ὅτι μνημονεύεις αὐτοῦ; Ἄλλος ἀντὶ τοῦ, ἐπισκέπτῃ αὐτὸν, Ἐπισκέψῃ αὐτόν, φησιν. εἰπὼν περὶ τῆς δημιουργίας, καὶ ἐκ μέρους τὴν πᾶσαν αἰνιξάμενος, ἐμβάλλει λοιπὸν εἰς τὸν περὶ τῆς προνοίας τῶν ἀνθρώπων λόγον. κἀκεῖνα μὲν γὰρ τὰ εἰρημένα, διὰ τὸ γένος τὸ ἡμέτερον· ἀλλὰ καὶ τὰ τῆς κηδεμονίας, ἧς ἔχεται. ἡ γὰρ κτίσις ἅπασα διὰ τὸν ἄνθρωπον. πλὴν ἀλλὰ καὶ ἕτερον εἶδος ἀνακινεῖ προνοίας. καὶ οὐχ ἁπλῶς εἰς τοῦτον ἐμβάλλει τὸν λόγον, ἀλλὰ μετὰ πολλῆς τῆς εὐγνωμοσύνης, ὑπὲρ τῆς οἰκουμένης εὐχαριστῶν, καὶ τὴν καθόλου λέγων εὐεργεσίαν, καὶ τῆς οἰκονομίας τῆς εἰς ἄνθρωπον γεγενημένης τὸ μέγεθος παριστῶν. εἰ γὰρ πρὸ τούτου οὐδὲν ἦν, πολλῷ μᾶλλον ὅτε ὁ Χριστὸς παρεγένετο, μετὰ τοσαῦτα καὶ τηλικαῦτα ἁμαρτήματα. καὶ δείκνυσιν ὅτι οὐκ ἔξω φειδοῦς ἡ παρουσία τοῦ Χριστοῦ, ἀλλ' ἐκ πολλῆς φιλανθρωπίας. καὶ γὰρ καθάπερ τις ἄριστος ἰατρὸς, τοὺς νοσοῦντας ἀφεὶς, ἦλθε πρὸς ἡμᾶς τοὺς κάμνοντας, οὐδὲν ὄντας. τοῦτο γοῦν παριστῶν ἔλεγε· τί ἐστιν ἄνθρωπος; ἀντὶ τοῦ, οὐδέν ἐστιν, εὐτελές τι ἐστι. πρὸς γὰρ τὴν τοσαύτην πρόνοιαν ἀφορῶν, καὶ τὴν τοιαύτην τοῦ Θεοῦ κηδεμονίαν, καὶ τὰς πραγματείας, ἃς ἐπραγματεύσατο, σφόδρα ἐκπλήττεται καὶ θαυμάζει, τί δή ποτε τοσαύτης ἠξίωσεν αὐτὸν προνοίας. ἐννόησον γὰρ ὅτι δι' αὐτὸν τὰ ὁρώμενα πάντα· δι' αὐτὸν τὰ ἀπὸ Ἀδὰμ, ἕως τῆς παρουσίας αὐτοῦ· δι' αὐτὸν παράδεισος, καὶ ἐντολαὶ, καὶ κολάσεις, καὶ θαύματα, καὶ τιμωρίαι, καὶ εὐεργεσίαι, μετὰ τὸν νόμον· δι' αὐτὸν ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος ἐγένετο. τί ἄν τις εἴποι τὰ μέλλοντα, ὧν ἀπολαύειν μέλλει; ταῦτα τοίνυν ἅπαντα ἀναλογιζόμενος λέγει· τί τοσοῦτόν ἐστιν ἄνθρωπος, ὅτι τοσούτων ἠξιώθη; ἂν γάρ τις ἐννοήσῃ πόσα δι' αὐτὸν γέγονε καὶ γίνεται, καὶ πόσων ἀπολαύσεται μετὰ ταῦτα, φρίκης ἐμπλησθήσεται πολλῆς, καὶ τότε ὄψεται καλῶς, πῶς τῷ Θεῷ τουτὶ περισπούδαστον τὸ ζῶον.

6 Ἠλάττωσας αὐτὸν βραχύ τι παρ' ἀγγέλους.

Ἕτερος, Βραχύ τι παρὰ Θεόν. Ἄλλος, Ὀλίγον παρὰ Θεόν. Ὁ δὲ Ἑβραῖος· Οὐθασρηοῦ μάτ μηἐλωείμ. ἐνταῦθα τῆς καταδίκης ἀνέμνησε καὶ τῆς ἁμαρτίας τῆς παλαι-

ας, τὸν θάνατον εἰς μέσον ἀγαγών. ἀλλὰ καὶ τοῦτον ὁ μονογενὴς ἐλθὼν ἔλυσε.

[α'] Δόξῃ καὶ τιμῇ ἐστεφάνωσας αὐτόν. Ἄλλος, Δόξῃ καὶ ἀξιώματι στέψεις αὐτόν. ἔστι μὲν καὶ κατὰ ἱστορίαν, ἔστι δὲ καὶ κατὰ ἀναγωγὴν ταῦτα ἐκλαβεῖν. λέγει γὰρ αὐτοῦ καὶ τὴν ἀρχὴν, ἣν ἐνεχειρίσθη γενόμενος· λέγει καὶ τὰ μετὰ ταῦτα ἀγαθὰ, ὧν μετὰ τὴν παρουσίαν * ἀπέλαυσε. [Γεν. θ. β.] περὶ μὲν γὰρ τὴν ἀρχὴν ἤκουσεν· Ὁ τρόμος ὑμῶν καὶ ὁ φόβος ὑμῶν [Γεν. α. κς.] ἐπὶ πάντα τὰ θηρία τῆς γῆς· καὶ, Ἀρχέτωσαν τῶν ἰχθύων τῆς θαλάσσης. μετὰ δὲ ταῦ[Λουκ. ι. ιθ.]τα· Πατεῖτε ἐπάνω ὄφεων καὶ σκορπίων. ἀλλὰ ταῦτα ἀφεὶς, ἀπὸ τῶν ταπεινοτέρων ὑφαίνει τὸν λόγον, ἐκεῖνα συνιδεῖν καταλιμπάνων τοῖς ὀξύτερον δυναμένοις ὁρᾷν. ἡ γὰρ δόξα ἡ μείζων καὶ ἡ τιμὴ, τὰ ἐπὶ τῆς καινῆς διαθήκης γενόμενα· ὅταν κεφαλὴν ἔχῃ τὸν Χριστὸν, ὅταν εἰς τὸ σῶμα αὐτοῦ τελῇ, ὅταν ἀδελφὸς καὶ συγκληρονόμος γίνηται καὶ σύμμορφος τοῦ σώματος αὐτοῦ, ὅταν μείζονα Μωϋσέως λαμβάνῃ δόξαν, ὥσπερ ὁ Παῦλος ἐδήλωσε, δεικνὺς ὅτι, [β. Κορ. γ. ιη.] Οὐ καθάπερ Μωϋσῆς ἐτίθει κάλυμμα, ἀλλὰ πάντες ἀνακεκαλυμμένῳ προσώπῳ τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ κατοπτριζόμενοι. διὸ καὶ λέγει· [β. Κορ. γ. ι.] Οὐ γὰρ δεδόξασται τὸ δεδοξασμένον ἐν τούτῳ τῷ μέρει, ἕνεκεν τῆς ὑπερβαλλούσης δόξης. ταύτην οὕτω φησὶν ὁ προφήτης τὴν δόξαν κατὰ ἀναγωγήν. τί γὰρ ταύτης ἴσον, ὅταν συγχορεύωμεν ἀγγέλοις, ὅταν εἰς υἱοθεσίαν ἀγώμεθα, ὅταν μηδὲ τοῦ μονογενοῦς ὑπὲρ ἡμῶν φείδηται; ποίας ἁλουργίδος, ποίου διαδήματος ταῦτα οὐ λαμπρότερα, ὅταν θανάτου καταπατῶμεν, ὅταν πρὸς τὴν τῶν ἀσωμάτων δυνάμεων ἀπάθειαν μεθορμιζώμεθα, οἱ ἠτιμωμένοι περὶ τούτου, καὶ ἄδοξοι, καὶ δοῦλοι; ὁ Ἀδὰμ οὔτε κακόν τι, οὔτε ἀγαθὸν ἐργασάμενος, ἐπειδὴ μὴ ἐξ ἀρχῆς ἐγεγόνει γενόμενος (πῶς γὰρ ἂν εἰργάσατο ὁ μὴ ὤν;) ἡμεῖς δὲ μυρία ἐργασάμενοι δεινὰ, πολλῷ πλείονος ἀπελαύσαμεν τιμῆς. [Ιωαν. ιε. ιε.] Οὐκ ἔτι, φησὶ, λέγω ὑμᾶς δούλους. Ὑμεῖς γὰρ φίλοι μου ἐστέ. οὐκ ἔτι ἡμᾶς ἐπαισχύνονται ἄγγελοι, ἀλλὰ καὶ διακονοῦσι πρὸς τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν. [Πραξ. η. κς.] καὶ γὰρ πρὸς Φίλιππον ἦλθεν ἄγγελος, καὶ πρὸς [Λουκ. β. ι.] ἑτέρους· καὶ εὐηγγελίζοντο ἀνθρώποις. οὐκ ἐπὶ γῆς δὲ κληρονόμοι, ἀλλὰ κοινωνοὶ τῶν οὐρανίων [α. Κορ. α. θ.] ἀγαθῶν ἐσμεν, καὶ μέτοχοι τοῦ Χριστοῦ, καὶ εἰς κοινωνίαν καλούμεθα τοῦ μονογενοῦς. [ο'] ταῦτα πάντα διὰ τῆς δόξης καὶ τῆς τιμῆς αἰνίττεται). διὸ καὶ ἕτερος ἔλεγε, Δόξῃ καὶ τιμῇ [α'] στέψεις αὐτὸν, τὸ μέλλον προαναφωνῶν. Καὶ κατέστησας αὐτὸν ἐπὶ τὰ ἔργα τῶν [θ'] χειρῶν σου. Ἄλλος, Ἐξουσιάζειν ἐποίησας αὐτὸν τῶν ἔργων τῶν χειρῶν σου.

[ο'] 7 Πάντα ὑπέταξας ὑποκάτω τῶν ποδῶν αὐτοῦ· πρόβατα καὶ βόας ἁπάσας, [ς'] ἔτι δὲ καὶ τὰ κτήνη τοῦ πεδίου. Ἄλλος, Τὰ ἄγρια.

[ο'] 8 Τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ τοὺς ἰχθύας τῆς θαλάσσης· τὰ διαπορευόμενα τρίβους θαλασσῶν. 9 Κύριε ὁ Κύριος ἡμῶν, ὡς θαυμαστὸν τὸ ὄνομά σου ἐν πάσῃ τῇ γῇ.

Ὥσπερ περὶ δημιουργίας διαλεγόμενος, οὐ τῶν ἄνω δυνάμεων ἅπτεται μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ αἰσθητὰ κατάγει τὸν λόγον· οὕτω καὶ περὶ τιμῆς τῆς εἰς ἀνθρώπους γεγενημένης διδάσκων, αἰνιξάμενος ἐκεῖνα τὰ ἀπόρρητα καὶ ἀσώματα, ἅπερ ἀπηριθμήσε, νῦν τοῖς αἰσθητοῖς ἐνδιατρίβει πλέον, ἅπερ σαφέστερα ἐκείνων ἦν τοῖς παχυτέροις. τίνα δὲ ταῦτα ἦν; ἡ ἀρχὴ ἡ ἐπίγειος αὐτῷ δοθεῖσα. καὶ τὸ δὴ θαυμαστὸν, καὶ ὃ μάλιστα ᾐνίξατο· ὅτι τιμηθέντα αὐτὸν περὶ τῆς παραβάσεως, οὐδὲ μετὰ τὴν ἁμαρτίαν ἐξέβαλε τῆς τιμῆς. ἠλάττωσας γὰρ, φησὶν, αὐτὸν βραχύ τι παρ' ἀγγέλους, τουτέστι, θανάτῳ κατεδίκασας ἁμαρτόντα. οὐ μὴν ἐπειδὴ θανάτῳ κατεδίκασας, ἐγύμνωσας αὐτὸν τῆς δωρεᾶς. διά τοι τοῦτο, ἐκεῖνο εἰπὼν, τότε τοῦτο τίθησι, δεικνὺς ἄφατον τοῦ Θεοῦ τὴν φιλανθρωπίαν, ὅτι καὶ ἐλαττωθέντα αὐτὸν διὰ τὴν οἰκείαν παράβασιν, ἀφῆκεν ἐστεφανῶσθαι τῇ τιμῇ τῆς δόξης, καὶ τῆς ἀρχῆς οὐ παρέλυσεν. εἰ δὲ μικρόν τι ὑφεῖλε, καὶ τοῦτο τῆς κηδεμονίας

νίας αὐτοῦ. πρὸ μὲν γὰρ τῆς παραβάσεως, καὶ θηρίων ἐκράτει· μετὰ δὲ τὴν παράβασιν, ὀ-
λίγοι δὴ τῆς ἐξουσίας ταύτης ἀπεστέρητο. κρατεῖ μὲν γὰρ αὐτῶν καὶ νῦν τέχναις τισί,
μετὰ φόβου δὲ καὶ τρόμου. οὔτε γὰρ πᾶσαν ἀφείλετο τὴν ἀρχήν, οὔτε πᾶσαν εἴασεν· ἀλλ᾽
ἵνα μὲν αὐτῷ πρὸς τροφὴν καὶ ἐργασίαν ἦν ἐπιτήδεια, εἴασεν ὑποκεῖσθαι· τὰ δὲ θη-
5 ριωδέστερα οὐκ ἔτι, ἵνα ὑπομιμνήσκηται, ἐκ τῆς τούτων ἀγωνίας, τῆς παλαιᾶς ἁμαρ-
τίας τῆς τοῦ προπάτορος Ἀδάμ. ὥστε καὶ ἀπὸ τοῦ μὴ σφόδρα ἡμῖν ὑποτάττεσθαι,
μέγα κέρδος ἐγίνετο. τί γὰρ ὄφελος ἐκ τοῦ λέοντα ἔχειν ὑποχείριον καὶ χειροήθη; τί
δὲ πλέον ἀπὸ τοῦ πάρδαλιν ἔχειν τιθασσόν; οὐδὲν, ἀλλ᾽ ἢ ἀλαζονεία μόνον καὶ ἀπόνοια.
διὰ δὴ τοῦτο, ταῦτα μὲν εἴασεν ἔξω μένειν τῆς ἀρχῆς, τὰ δὲ χρήσιμα ἡμῖν χειροήθη πε-
10 ποίηκε· βοῦν ἀροτριῶντα, καὶ πρόβατον περιβάλλον τὴν τοῦ σώματος γύμνωσιν, καὶ κτήνη
πρὸς τὴν τῶν ἀγωγίμων μετακομιδὴν ἐπιτήδεια, ὄρνιθας καὶ ἰχθύας, ὥστε καὶ τράπεζαν
ἡμῖν εἶναι δαψιλεστέραν. καθάπερ γὰρ τις υἱὸν ἀποκληρονόμον ποιῶν, οὐ πάντων ἐκβάλ-
λει, ἀλλὰ μέρους τινός, ἵνα σωφρονίσῃ, οὕτω δὴ καὶ ὁ Θεός· μᾶλλον δὲ οὐχ οὕτως, ἀλλ᾽ ἀ-
πεναντίας. ὁ μὲν γὰρ ἀποκληρονόμον ποιῶν, τοῦ πλείονος ἐκβάλλει μέρους, τὸ δὲ ἔλατ-
15 τον ἀφίησιν· ὁ δὲ Θεὸς τὸ πλέον ἀφεὶς, ὀλίγου τινὸς ἐξέβαλε· καὶ τοῦτο πρὸς ὠφέλειαν,
ἵνα μὴ πάντων εὐκόλως περιγίγνηται τῶν ἄλλων. καὶ τοῦτο τῆς τοῦ Θεοῦ κηδεμονίας. τὴν
γὰρ σοφίαν αὐτοῦ ἄγων, καὶ τὸ φρόνημα καθαιρῶν, καὶ τὴν ἄκαιρον χαύνωσιν ἐκκόπτων
(ἐπειδὴ πάντα μετ᾽ εὐκολίας ἔχων ἐξετραχηλίσθη) ἀνέμιξέ τινα καὶ δυσκολίαν τῇ χρή-
σει τοῦ βίου, καὶ οὔτε πάντα μετὰ καμάτου, οὔτε πάντα ἄνευ καμάτου καρποῦσθαι αὐτὸν εἴασεν·
20 ἀλλὰ τὰ μὲν πρὸς χρείαν, πόνου χωρὶς καὶ ἱδρώτων ἀφῆκεν αὐτὸν ἔχειν, τὰ δὲ πρὸς τρυφήν,
μετὰ πόνου καὶ ἱδρῶτος, βουλόμενος καὶ ταύτην ἡμῖν ὑποτεμνεσθαι. εἰ δὲ λέγοι τις τί δὲ τῶν ἀγρί-
ων ὄφελος ζώων; ἐροῦμεν· πρῶτον μὲν ψυχῆς ταπεινοφροσύνην ἐργάζεται, καὶ ἐναγώνιον ποιεῖ
τὸν ἄνθρωπον, καὶ τὸν σφόδρα ἀλαζόνα τῆς οἰκείας ἀναμιμνήσκει φύσεως, ὅταν τὸ ἄλογον
αὐτῷ φοβερὸν ᾖ. πολλὰ δὲ καὶ σώμασι κάμνουσιν ἐκ τούτων φάρμακα γίνεται. ὁ δὲ ταῦτα ἐρω-
25 τῶν, τί δή ποτε γέγονεν, ἐρωτήσει καὶ τί δή ποτε φλέγμα καὶ χολὴ ἐν ἡμῖν; καὶ γὰρ καὶ ταῦτα, ἂν
παροξυνθῇ, θηρίου χαλεπώτερον ἔξεισι, καὶ τῷ σώματι πάντη λυμαίνεται. καὶ θυμὸς δὲ ἡμῖν
ἔγκειται, καὶ ἐπιθυμία πάλιν· καὶ ταῦτα θηρίων χαλεπώτερον λυμαινόμενα μὴ κατείρ-
γοντας αὐτὰ καὶ χαλινοῦντας. καὶ τί λέγω θυμὸν καὶ ὀργήν, ὅπου γε καὶ ὁ ὀφθαλμὸς ὁ ἡμέτε-
ρος θηρίων χεῖρον περιέβαλε πάθεσιν, εἰς ἔρωτα πικρὸν περιπείρας; ἀλλ᾽ οὐ διὰ τοῦτο
30 ἐροῦμεν, διὰ τί ταῦτα γέγονεν· ἀλλὰ καὶ χάριν εἰσόμεθα πάντων ἕνεκεν τῷ δεσπότῃ.
ὅπερ γάρ ἐστιν ἱμὰς τῷ παιδὶ, τοῦτο θηρίον ἀνθρώποις. εἰ γὰρ τοσούτοις συνεχόμενοι
δεινοῖς εἰς τοσαύτην ἀπόνοιαν οἱ πλείους αἴρονται, ἂν καὶ τοῦτον περιέλῃς τὸν χαλινόν,
ἐννόησον ποῦ τὰ τῆς κακίας προβήσεται. διὰ τοῦτο καὶ τὸ σῶμα ἡμῖν οὕτω κατεσκεύασαι,
ἐπίνοσον, παθητόν, ὑπὸ μυρίων πολιορκούμενον κακῶν· καὶ ἡ γῆ μετὰ πόνων τὰ αὐτῆς δί-
35 δωσι· καὶ ὁ βίος ἅπας ἱδρώτων γέμει. ἐπειδὴ παιδευτήριον ὁ παρὼν βίος ἐστί, καὶ ἄνεσις καὶ
χαλὴ τοὺς πλείονας τῶν ἀνθρώπων ἀπόλλυσι, διὰ τοῦτο καὶ ἀσχολίαν καὶ πόνον ἡμῖν ἀνέ-
μιξεν, ἵνα ὥσπερ ὑπό τινων χαλινῶν τὸ ἐγηγερμένον τῆς διανοίας κολάζηται. σὺ δὲ
σκόπει πῶς καὶ τὰ νηχόμενα διὰ τοῦ βάθους τῶν ὑδάτων, καὶ τὰ εἰς ὕψος αἰρόμενα ὑπέ-
ταξέ σοι διὰ τῆς τέχνης ὁ δεσπότης. καὶ τί δή ποτε οὐ πάντα ἐπῆλθε τὰ ὁρώμενα, καὶ
40 φυτὰ καὶ σπέρματα καὶ δένδρα; ἀπὸ μέρους τὸ πᾶν ἠνίξατο, καὶ τοῖς φιλομαθέσι τὸν
περὶ τούτων ἀφῆκε λόγον. καὶ πάλιν εἰς τὸ αὐτὸ καταλύει τέλος, ὅθεν καὶ ἤρξατο· Κύριε
ὁ Κύριος ἡμῶν· καὶ πρὸ τῆς ἀποδείξεως, καὶ μετὰ τὴν ἀπόδειξιν, τὰ αὐτὰ τιθεὶς ῥή-
ματα. μένωμεν τοίνυν διηνεκῶς καὶ ἡμεῖς τὰ αὐτὰ λέγοντες, θαυμάζοντες αὐτοῦ τὴν
κηδεμονίαν,

Γεν. γ. ιζ. ιθ.
Ιωβ. ε. ζ.

κηδεμονίαν, ἐκπληττόμενοι τὴν σοφίαν, τὴν φιλανθρωπίαν, τὴν παρ' ἡμῶν πρό-
νοιαν. καὶ ταῦτα μὲν ἡμῖν εἰς ἑρμηνείαν εἴρηται. εἰ δὲ βούλεσθε, καὶ ἀγωνιστικώτερον
τὸν λόγον μεταχειρισώμεθα, καὶ ἐρώμεθα Ἰουδαίους, ποῦ παιδία φωνὴν ἦσε; ποῦ δὲ κατέ-
λυσεν ἐχθρὸν ἡ τοιαύτη φωνή; πότε δὲ θαυμαστὸν γέγονεν αὐτοῦ τὸ ὄνομα; ἀλλ' οὐκ ἂν ἔ-
χοιεν ἕτερον καιρὸν εἰπεῖν, ἢ τοῦτον, ὃς ἡλίου φανότερον δείκνυσι τῆς ἀληθείας τὴν δύνα- 5
μιν. διὰ τοῦτό φησιν· ὄψομαι τοὺς οὐρανούς, ἔργα τῶν δακτύλων σου. καίτοι γε Μωϋσῆς
Γεν. α. α. ἤδη εἶπεν, Ὅτι ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν. ἀλλὰ πρὸς μὲν Ἰου-
δαίους ἀρκεῖ καὶ ταῦτα, καὶ τὰ ἔμπροσθεν εἰρημένα. ἐπειδὴ δὲ οἱ χωρὶς περιτομῆς τὰ
ἐκείνων μιμούμενοι καὶ ζηλοῦντες, οἱ Παύλου τοῦ Σαμοσατέως, ἐκ τότε φασὶν εἶναι τὸν
Χριστόν, ἐξ οὗ ἀπὸ Μαρίας προῆλθεν, ἐρώμεθα κἀκείνους· πῶς, εἰ ἐκ τότε ἦν ὁ 10
Χριστός, τοὺς οὐρανοὺς ἐδημιούργησε; τὸν γὰρ αὐτόν φησιν εἶναι ἐνταῦθα, τὸν ἐκ στόματος νηπίων
Ἑβρ. ιγ. η. καὶ θηλαζόντων καταρτισάμενον αἶνον, καὶ τὸν ἐργασάμενον τοὺς οὐρανούς. εἰ δὲ δημιουργὸς τῶν οὐ-
ρανῶν, πρότερος τῶν οὐρανῶν λοιπόν· καὶ οὐκ ἀπὸ Μαρίας ἔσχε τὴν ἀρχήν, ἀλλὰ καὶ πρὸ τῆς
Μαρίας ἦν. καὶ σκόπει τοῦ προφήτου τὴν σοφίαν. οὐ γὰρ ἁπλῶς δημιουργὸν αὐτὸν εἰσ-
άγει, ἀλλὰ καὶ μετὰ πολλῆς τῆς εὐκολίας. διό φησιν· ὄψομαι τοὺς οὐρανούς, ἔργα τῶν 15
δακτύλων σου· οὐχ ὅτι δακτύλους ἔχει Θεός, ἀλλὰ τῆς ἐλαχίστης ἐνεργείας τὰ ὁρώμενα
Ησ. μ. ιβ. δεικνύς, τοῖς συντρόφοις ἡμῖν ὀνόμασι τὰ παρ' ἡμᾶς διδάσκων. ἐπεὶ καὶ ὅταν λέγῃ, Ὁ
μετρῶν τὸν οὐρανὸν σπιθαμῇ, καὶ τὴν γῆν δρακί· οὐ δράκα καὶ σπιθαμὴν δηλῶν ταῦτα
λέγει, ἀλλὰ τὸ ἀπέραντον τῆς τοῦ Θεοῦ δυνάμεως παραστῆσαι βουλόμενος. πῶς οὖν
τολμῶσί τινες ὑπουργὸν λέγειν τὸν υἱόν; ὁ γὰρ μηδὲ ὅλην αὐτοῦ τὴν ἐνέργειαν κινήσας, 20
ὅτε τὸν οὐρανὸν ἔδει ποιῆσαι (τί λέγω ὅλην;) ἀλλ' οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην, ἀλλὰ τὸ μικρότα-
Ιω. ε. ιθ. τον· πῶς ἂν εἴη ὑπουργὸς οὗτος; πῶς ὑπουργός, εἰ ἅπερ ὁ πατὴρ ποιεῖ, ταῦτα καὶ ὁ υἱὸς
ὁμοίως ποιεῖ; ποῦ γὰρ τὸ ὁμοίως, εἰ ὁ μὲν ὑπουργός, ὁ δὲ δημιουργός; πῶς δὲ αὐτοῦ τὰ ἔρ-
Ψαλ. ρα. κε. γα εἶναί φησι, ποτὲ μὲν λέγων, Κατ' ἀρχὰς σύ, Κύριε, τὴν γῆν ἐθεμελίωσας, καὶ ἔργα τῶν
χειρῶν σού εἰσιν οἱ οὐρανοί· ἐνταῦθα δέ, ὅτι ὄψομαι τοὺς οὐρανούς, ἔργα τῶν δακτύλων σου; 25
οὐ γὰρ τῶν ὑπουργῶν, ἀλλὰ τῶν δημιουργῶν τὰ ἔργα. κἂν ὑπουργὸς ᾖ τις, οὐκ ἐκείνῳ
λογίζεται, ἀλλὰ τῷ δημιουργοῦντι. ἄρα καὶ τὰ ἔμπροσθεν εἰρημένα τῷ Μωϋσεῖ, περὶ
τοῦ υἱοῦ εἴρηται, τό, ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν· καὶ τό, ἀρχέτωσαν τῶν
ἰχθύων τῆς θαλάσσης. οὗτος γὰρ ὁ καταρτισάμενος ἐκ στόματος νηπίων καὶ θηλαζόντων αἶνον,
Ἑβρ. α. β. ι. αὐτὸς τὸν ἄνθρωπον ἐπεσκέψατο. ἃ μὲν οὖν περὶ τοῦ πατρὸς ὁ Μωϋσῆς λέγει, Παῦλος 30
εἰς τὸν υἱὸν ἐκλαμβάνει, πολλὴν τὴν ἰσότητα δεικνύς. ὅταν οὖν ἀδιάφορον ᾖ τοῖς ἁ-
Ιω. α. γ. γίοις τὰ περὶ τοῦ πατρὸς λεγόμενα ἐπὶ υἱοῦ λογίζεσθαι, καὶ τὰ περὶ τοῦ υἱοῦ τῷ πατρὶ (πάν-
τα γὰρ δι' αὐτοῦ ἐγένετο) ποῦ ὅλως τὸ ὄνομα τοῦ ὑπουργοῦ κεῖται; οὐδαμοῦ τοῦτο ἴδοι τις ἄν.
ναί, φησιν, εἴρηται, δι' αὐτοῦ. τί οὖν, οὐχὶ περὶ τοῦ πατρὸς τὸ αὐτὸ εἴρηται; καὶ ἄκουσον πῶς.
α. Κορ. α. θ. Πιστὸς ὁ Θεός, δι' οὗ ἐκλήθητε εἰς κοινωνίαν τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ. καὶ πάλιν, Παῦλος ἀπόστολος 35
β. Τιμ. α. α. / Ρω. ια. λϛ. Ἰησοῦ Χριστοῦ διὰ θελήματος Θεοῦ. καὶ πάλιν· Ὅτι δι' αὐτοῦ, καὶ ἐξ αὐτοῦ, καὶ εἰς αὐτὸν τὰ
πάντα. τίνος δὲ ἕνεκεν αὐτὸν ὑπουργόν φατε; ἵνα τιμήσωμεν τὸν πατέρα. καὶ μὴν ὁ
Ιω. ε. κγ. υἱός φησιν· Ἵνα πάντες τιμῶσι τὸν υἱόν, καθὼς τιμῶσι τὸν πατέρα. ὁ δὲ μὴ τιμῶν τὸν υἱόν,
εὔδηλον ὅτι οὐδὲ τὸν πατέρα. τί οὖν, φησι, πατέρα τὸν υἱὸν ἐρῶ; οὐχί. οὐ γὰρ εἶπεν, ἵνα
πατέρα με λέγητε· ἀλλὰ τί; ἵνα υἱὸν μένοντα, ὡς τὸν πατέρα τιμᾶτε. ἂν δὲ πατέρα 40
εἴπῃς τὸν υἱόν, πάντα συνέχεας. μενούσης τοίνυν ταύτης τῆς ἰδιότητος, τὰ τῆς τιμῆς
κοινά ἐστι. διὰ γὰρ τοῦτο υἱὸν εἶπε καὶ πατέρα, ἵνα μὴ συγχέῃ τὰς ὑποστάσεις. εἰ δὲ μὴ
ἦν ἡ αὐτὴ οὐσία, πῶς ἂν ἴσην τὴν τιμὴν ἀπῄτησε; τίνος οὖν ἕνεκεν, φησι, πολλὰ τα-

πεινά

πεινᾷ φθέγγεται ὁ Χριστός; καὶ ταπεινοφροσύνην παιδεύων, καὶ διὰ τὴν τῆς σαρκὸς περιβολήν, καὶ διὰ τὴν τῶν Ἰουδαίων ἀναισθησίαν, καὶ διὰ τὸ δεῖν κατὰ μικρὸν ἀνάγειν εἰς γνῶσιν, καὶ διὰ τὸ ἀτελὲς τῶν ἀκουόντων. ἄλλως τε, καὶ πρὸς τὴν ὑπόνοιαν πολλάκις τῶν ἀκροωμένων φθέγγεται. τὰ γὰρ ὑψηλότερα, τῆς ἀξίας μόνης ἐστί· μᾶλλον δέ, ὅπερ ἂν λέγῃς περὶ Θεοῦ, πολλῷ σφόδρα καταδεέστερον τῆς οὐσίας ἐκείνης, καὶ συγκαταβάσεώς ἐστι. τί γὰρ βούλει εἰπεῖν; μέγας ὁ Θεός; ἀλλὰ τοῦτο μικρὸν περὶ Θεοῦ λεγόμενον. τὸ γὰρ μέγα, οἷον κἂν ᾖ μέγα, πεπερασμένον ἐστίν· ἀλλ' ἄπειρος ὁ Θεός. ἀλλὰ καὶ τοῦτο μικρὸν περὶ Θεοῦ λεγόμενον. ὅτι μὲν δῆλον πέρας οὐκ ἔχει· ἀλλ' οὐδ' ὅ,τι ἐστίν, οὐδέπω ἐπίσταμαι. κἂν σοφὸν εἴπῃς, κἂν ἀγαθὸν εἴπῃς, καὶ ταῦτα ἄπειρα, οὐδὲν περὶ τῆς οὐσίας ἐκείνης ἄξιον εἴρηκας, ἀλλὰ δεῖ θεοπρεπῆ τῷ ῥήματι προσθεῖναι ἔννοιαν. εἰ τοίνυν τὰ οὕτω μεγάλα τὴν ἀξίαν οὐ παρίστησι· τίνος ἂν εἶεν συγγνώμης ἄξιοι οἱ καὶ ταῦτα κολοβοῦν πειρώμενοι; φεύγωμεν τοίνυν αὐτῶν τοὺς συλλόγους· καὶ μαθόντες τοῦ μονογενοῦς τὴν προαιώνιον ὕπαρξιν, τὴν δημιουργικὴν δύναμιν, τὴν ἐξουσίαν τὴν αὐθεντικήν, τὸ ἀπαράλλακτον αὐτοῦ τὸ πρὸς τὸν πατέρα, τῆς οἰκονομίας τὴν συγκατάβασιν, τῆς περὶ ἡμᾶς κηδεμονίας τὴν πολυειδῆ πρόνοιαν (ταῦτα γὰρ ἅπαντα καὶ τούτων πλείονα ὁ θησαυρὸς ὁ ἐν τῷ ψαλμῷ κείμενος διδάσκει τοὺς μετ' ἀκριβείας προσέχοντας) διατηρῶμεν τῶν δογμάτων τὴν ἀκρίβειαν, καὶ πολιτείαν ἀξίαν ἐπιδειξώμεθα, ἵνα καὶ τῶν μελλόντων ἐπιτύχωμεν ἀγαθῶν· ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἀξιωθῆναι, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ πατρί, ἅμα τῷ ἁγίῳ πνεύματι τιμὴ καὶ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, Ἀμήν.

Ψαλμ. θ. ΕΙΣ ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΥΠΕΡ ΤΩΝ ΚΡΥΦΙΩΝ ΤΟΥ υἱοῦ, ψαλμὸς τῷ Δαβίδ. Ἄλλος, Ἐπινίκιον ὑπὲρ τοῦ θανάτου τοῦ υἱοῦ ᾆσμα τῷ Δαβίδ. Ἄλλος, Νεανιότητος τοῦ υἱοῦ.

1 Ἐξομολογήσομαί σοι, Κύριε, ἐν ὅλῃ καρδίᾳ μου.

ΜΑΚΡΟΣ ἐστὶν ὁ ψαλμός. καὶ τοῦτο δὲ τῆς σοφίας τοῦ πνεύματος. οὔτε γὰρ πάντας βραχεῖς ἐποίησεν, οὔτε πάντας εἰς μῆκος ἐξήγαγεν· ἀλλ' ἐποίκιλε καὶ τῷ μέτρῳ τὸ βιβλίον, τῷ μὲν μήκει διεγείρων τὴν ῥαθυμίαν, τῇ δὲ βραχύτητι διαναπαύων τὸν κάματον. ἐξομολογήσομαί σοι, Κύριε, ἐν ὅλῃ καρδίᾳ μου. διπλοῦν τὸ τῆς ἐξομολογήσεως εἶδός ἐστιν. ἢ γὰρ τῶν οἰκείων ἁμαρτημάτων ἐστὶ κατάγνωσις, ἢ εὐχαριστία εἰς Θεόν. ἐνταῦθα μέντοι τὴν εὐχαριστίαν δηλοῖ. τί δέ ἐστιν, ἐν ὅλῃ καρδίᾳ μου; μετὰ προθυμίας ἁπάσης, μετὰ σπουδῆς, φησιν. οὐχ ὑπὲρ εὐημερίας, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τοῖς ἐναντίοις. τοῦτο γὰρ μάλιστα εὐχαρίστου, τοῦτο φιλοσόφου ψυχῆς, τὸ καὶ ἐν τοῖς λυπηροῖς εὐχαριστεῖν, τὸ ὑπὲρ ἁπάντων δοξάζειν, μὴ μόνον ὑπὲρ τῶν εὐεργεσιῶν, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τῶν τιμωριῶν. τοῦτο γὰρ πλείονος μισθοῦ πρόξενον. ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν ἀγαθῶν, χρέος ἀποδέδωκας· ἐπὶ δὲ τῶν κακῶν, τὸν Θεὸν ὀφειλέτην κατέστησας. ὁ μὲν γὰρ εὖ παθών, καὶ χάριν εἰδώς, ἀπέδωκε τὴν ὀφειλήν· ὁ δὲ κακῶς παθών, καὶ δοξάζων, ὄφλημα κατεσκεύασεν. ἀντὶ τῆς εὐχαριστίας οὖν ταύτης, πολλὰ ἀποδίδωσιν ὁ Θεὸς καὶ τότε καὶ νῦν. ὥστε οὐδὲ αἴσθησιν ληψόμεθα τῶν δεινῶν. οὐδεὶς γὰρ ὑπὲρ ὧν χάριν οἶδε τῷ Θεῷ, ὑπὲρ τούτων ἀλγεῖ. ὥστε καὶ ἕτερον καρπωσόμεθα κέρδος, τὸ διακρούσασθαι τὴν ἀθυμίαν. ὅταν ἀποστερηθῇς χρημάτων καὶ εὐχαριστήσῃς, οὐ τοσοῦτόν σε ἡ ζημία δύναται δάκνειν, ὅσον εὐχαριστία εὐφραίνει. τοῦτο τῷ διαβόλῳ καιρία πληγή· τοῦτο ποιεῖ τὸν διά-

νοιαν

νοιαν φιλόσοφον· τοῦτο τὴν ἀληθινὴν περὶ τῶν πραγμάτων ἐγκατασκευάζει κρίσιν. πολλοὶ γὰρ τῶν ἀνθρώπων, οὐ τὴν οὖσαν ψῆφον ἔχουσι περὶ τῶν ἐνταῦθα· διὸ καὶ ἀθυμοῦσιν. οὕτω καὶ οἱ μαινόμενοι φοβοῦνται τὰ οὐ φοβερά, καὶ τὰ οὐχ ὑφεστῶτα πολλάκις δεδοίκασι, καὶ τὰς σκιὰς φεύγουσι. τούτοις ἐοίκασι καὶ οἱ χρημάτων ζημίαν δεδοικότες. οὐ γὰρ τῆς φύσεως ὁ φόβος, ἀλλὰ τῆς προαιρέσεως. εἰ γὰρ τὸ πρᾶγμα ἦν λυπηρὸν, πάντας ἔδει ἀλγεῖν· εἰ δὲ μὴ πάντες ἀλγοῦμεν, οὐκ ἔτι τῆς τοῦ πράγματος φύσεως, ἀλλὰ τῆς ἀτελοῦς διανοίας. καθάπερ γὰρ ἐν σκότῳ πολλάκις καὶ σχοινίον τις ἔδεισεν, ὄφιν νομίσας, καὶ πάντα ὑποπτεύει, καὶ τοὺς φίλους πολεμίους ἡγεῖται· οὕτω καὶ οἱ ἀλογίᾳ κατεχόμενοι, ὥσπερ τινὶ σκότῳ βαθεῖ ἁλόντες, οὐκ ἐπιγινώσκουσι τῶν πραγμάτων τὴν φύσιν, ἀλλ᾽ ἐγκυλινδοῦνται τῷ βορβόρῳ, καὶ τὸν χόρτον οὐχ ἡγοῦνται χόρτον εἶναι· καὶ τῆς φιλαργυρίας ἐμπεπλησμένοι, οὐκ αἰσθάνονται τῆς δυσωδίας· ἂν δὲ ἀποστῶσι, τότε εἴσονται. καὶ καθάπερ οἱ γυναικὸς ἀμόρφου ἐρῶντες, ὅταν παύσωσι τὸ νόσημα, τότε ἐπίστανται τὸ εἰδεχθές· οὕτω καὶ οἱ τῆς φιλαργυρίας ἐρασταί. καὶ πῶς δυνήσομαι, φησί, παῦσαι τὸν ἔρωτα; πάλιν τῷ αὐτῷ ὑποδείγματι χρήσομαι. ὥσπερ ὁ τῆς ἀμόρφου γυναικὸς ἐρῶν, ἐὰν μὲν διηνεκῶς συγγίνηται αὐτῇ, ἀνάπτει τὴν κάμινον, ἐὰν δὲ μικρὸν ἑαυτὸν ἀποστήσῃ, κατὰ μικρὸν ὑπορρέει τὸ πάθος· οὕτω καὶ σύ, μικρὸν ἀπόστηθι, ὀλίγον ἔνδος· καὶ τὸ μικρὸν, ἔσται πολὺ διάστημα. μόνον ἄρξαι τοῦ κατορθώματος. ἔχεις οἰκίαν περιττήν; ἀπόδου, καὶ δὸς τοῖς δεομένοις, μὴ ἐκεῖνο λογιζόμενος, ὅτι ἀλλοτρίοις σὺ αὐτὴν, ἀλλ᾽ ὅτι μᾶλλον οἰκείοις. μὴ τὸ ἀνάλωμα, ἀλλὰ τὴν πρόσοδον σκόπει· μὴ ὅτι ἀποστερῇ αὐτῆς ἐνταῦθα, ἀλλ᾽ ὅτι Κύριος αὐτῆς ἐκεῖ γίνῃ. οὕτω καὶ διηγεῖσθαι τὰ θαυμάσια τοῦ Θεοῦ δυνήσῃ διὰ παντός. τοῦτο γὰρ ἐξ ἀρχῆς ὁ ψαλμὸς λέγει. ὡς ὅ γε φιλοχρήματος, οὐ σφόδρα τούτῳ ἐνδιατρίβειν δύναται. διὰ παντὸς γὰρ τόκους μεριμνᾷ, συναλλάγματα, συγγραφάς, ὠνία, διαθήκας, τιμὰς ἀγρῶν, τιμὰς οἴκων, κέρδη, καπηλείας, καὶ διηγούμενος καὶ φροντίζων οὐ παύεται. Ὅπου δὲ ὁ θησαυρὸς τοῦ ἀνθρώπου, ἐκεῖ καὶ ἡ καρδία αὐτοῦ. ταῦτα φθέγγεται, ταῦτα μεριμνᾷ· καὶ καθάπερ οἱ οἰκέται τὰ τῶν δεσποτῶν μεριμνῶσιν, οὕτω καὶ οὗτος τὰ τοῦ δεσπότου μεριμνᾷ· τί ἐπέταξε, τί ἤνυσαι, τί οὐδέπω ἤνυσαι, μέλλει δέ. διὰ δὴ τοῦτο παραινῶ, τῆς πολιορκίας ἐκείνης ἀπαλλαγέντα, τούτοις ἐνδιατρίβειν τοῖς διηγήμασι, τὰ καθ᾽ ἑκάστην ἡμέραν γινόμενα θαυμάσια τοῦ Θεοῦ διηγούμενον, τὰ ἴδια, καὶ τὰ κοινά, τὰ εἰς πάντας, καὶ τὰ εἰς ἕνα ἕκαστον. γέμει γὰρ τὰ ἐν τῷ βίῳ πάντα τῶν διηγημάτων· καὶ ὅθεν ἂν ἄρξῃ, λαμπρότερον ὄψει τὸ προοίμιον ἀναβρύον· ἄν τε ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ, ἄν τε ἀπὸ τῆς γῆς, ἄν τε ἀπὸ τοῦ ἀέρος, ἄν τε ἀπὸ τῶν ἀλόγων, ἂν ἀπὸ σπερμάτων, ἂν ἀπὸ φυτῶν· ἂν τὰς παλαιὰς θέλῃς διηγήσασθαι δωρεάς, ἂν τὰ πρὸ τοῦ νόμου, ἂν τὰ ἐν τῷ νόμῳ, ἂν τὰ ἐν τῇ χάριτι, ἂν τὰ μετὰ τὴν ἐντεῦθεν ἀποδημίαν, ἂν τὰ ἐν αὐτῷ τῷ θανάτῳ· μυρία εὕρῃς πελάγη τούτων τῶν διηγημάτων. πόσης οὖν οὐκ ἂν εἴη ἀνοίας, τοσαῦτα ἔχοντας διηγεῖσθαι, δι᾽ ὧν καὶ ἡδονὴ καὶ κέρδος καὶ ὠφέλεια τῆς ψυχῆς, τῷ βορβόρῳ τὸν λογισμὸν ἀναφύρειν, περὶ πλεονεξίας καὶ ἁρπαγῆς διηγούμενον; καὶ εἰ βούλει, τὰ ἄνω ἀφέντες περὶ τῆς γῆς διαλεχθῶμεν, τοῦ μεγέθους αὐτῆς, τῆς θέσεως, τῆς χρήσεως, τῆς φύσεως, τῶν ὠδίνων τῶν διηνεκῶν, τῶν γεννημάτων τῶν ἐξ αὐτῆς τῶν ποικίλων καὶ διαφόρων, τῶν σπερμάτων, τῶν βοτανῶν, τῶν φυτῶν, τῶν ἀνθέων, τῶν λειμώνων, τῶν παραδείσων. ἀπὸ τούτων πάλιν τέμωμεν τῷ λόγῳ ἑκάστου δένδρου τὸ σχῆμα, τὴν θέσιν, τὸ ὕψος, τὴν εὐωδίαν, τὸν καρπόν, τὸν καιρόν, τὴν διακονίαν, τὰ ἄλλα πάντα, αὐτῆς τῆς γῆς τὴν κάρπιμον, τὴν ἄκαρπον. οὐδὲν γὰρ αὐτῆς ἄχρηστον. καὶ γὰρ ἡ μὲν σίδηρον, ἡ δὲ χαλκόν, ἡ δὲ χρυσίον, ἡ δὲ ἄργυρον ἤνεγκεν· ἡ δὲ ἀρώματα, ἡ δὲ φάρ-

Ματθ. ς. κα.

μακα

ματα καὶ ποικίλα καὶ παντοδαπά. τί δ' ἄν τις εἴποι τὴν ὑδάτων τὴν χρείαν, τῶν ποτίμων τῶν ἁλμυρῶν; τῶν ὀρῶν τὴν χρῆσιν, τῶν ποικίλων μεμιγμάτων τὰ μέταλλα, τὰς πηγὰς τὰς ἐν αὐτοῖς, τὰ δένδρα τὰ πρὸς ὀρόφους ἐπιτήδεια καὶ οἰκοδομήν; ταῦτα πάντα τῆς ἐρήμου καρπός. αὕτη καὶ ζῶα, καὶ θηρία πάντα τρέφει. τί δ' ἄν τις εἴποι τὰς λίμνας, τὰς πη-
5 γάς, τοὺς ποταμούς; καθάπερ γὰρ αἱ τεκοῦσαι γυναῖκες, πηγὴν γάλακτος περιχέουσαι τοῖς ἐκγόνοις παρέχουσι τροφήν· οὕτω δὴ καὶ ἡ γῆ, κήποις τε καὶ παραδείσοις ὥσπερ μαστοὺς ἐκλείνουσα τοὺς ποταμοὺς καὶ τὰς πηγάς, πολλὴν παρέχει τὴν ἀρδείαν. ἀλλ' ἐπὶ μὲν τῶν γυναικῶν, τὸ παιδίον δεῖ πρὸς τὴν θηλὴν ἐλθεῖν· ἐνταῦθα δέ, αὐτὴ τοὺς μαστοὺς ἐκλείνει πανταχοῦ ἀπὸ ὑψηλοῦ καταφέρουσα. ἔχει καὶ ἑτέραν χρῆσιν ἡ ἔρημος. καὶ
10 γὰρ πρὸς τὴν τοῦ σώματος ὑγίειαν ἐπιτηδειοτέρα, καθαρώτερον παρέχουσα ἀναπνεῖν τὸν ἀέρα, καὶ τὴν οἰκουμένην ἀφ' ὑψηλοῦ πᾶσαν περισκοπεῖν, καὶ τῇ ἐρημίᾳ ἐμφιλοσοφεῖν, καὶ τῶν ἐν τῷ βίῳ φροντίδων ὀλίγον ἀναπνεῖν. τί δ' ἄν τις εἴποι τοὺς ὄρνιθας τοὺς ᾠδικούς, τῶν ἁλωσίμων ζώων τὴν διαγωγήν; ἔχει δὲ ἑτέραν χρείαν ἡ ἔρημος. πολλάκις γὰρ ἀντὶ τειχῶν ταῖς χώραις γέγονε, πρὸς ὕψος ἔχουσα ἀνατεταμένα ὄρη, καὶ φάραγγας, καὶ
15 κρημνούς. τί δ' ἄν τις εἴποι τὰς βοτάνας τὰς ἐν αὐταῖς τικτομένας, σώματι κάμνουσι πολλὴν εἰσφερούσας τὴν λειτουργίαν; εἰ δὲ ἐρήμων καὶ ὀρῶν τοσαύτη ἡ χρεία, τοσαύτη τῶν ἀγαθῶν ἡ χορηγία· εἰ πρὸς τὴν ἀρόσιμον ἔλθοις, καὶ ὕπτια πεδία, ἐννόησον πόσας ὄψει τὰς πηγὰς τῶν διηγημάτων. καθάπερ * ἐν τῷ σώματι τῷ ἡμετέρῳ, τὰ μέν ἐστιν ὀστᾶ, τὰ δὲ νεῦρα, τὰ δὲ σάρκες· οὕτω καὶ ἐν τῇ γῇ, τὰ μὲν ὄρη, τὰ δὲ φάραγγες, τὰ δὲ λι-
20 παρὰ χωρία· πάντα δὲ ταῦτα χρήσιμα. τί λέγω τὴν γῆν, τοσοῦτον στοιχεῖον; ἑνὸς δένδρου μόνου εἰ βουληθείης εἰπεῖν τὸ σχῆμα, τὴν χρείαν, τὸν καρπόν, τὰ φύλλα, τὸν καιρόν, τὰ ἄλλα πάντα, πολὺ ὄψει τὸ διήγημα. εἰ τῶν ὀρῶν τὴν θέσιν, εἰ τὰ ἄλλα ἅπαντα, εἰ τὸν ἄνθρωπον αὐτὸν ἐπέλθοις τῷ λόγῳ, καὶ τὴν διάπλασιν αὐτοῦ τοῦ σώματος· μυρία πάλιν κἀνταῦθα πελάγη εὑρήσεις διηγημάτων. τούτοις τοίνυν ἐνδια-
25 τρίβωμεν· ἐντεῦθεν ἡμῖν ἔσται ἡδονὴ μεγίστη, ἐντεῦθεν κέρδος, ἐντεῦθεν φιλοσοφία. διὸ καὶ τοῦτο δηλῶν ἐπήγαγεν· 2 Εὐφρανθήσομαι καὶ ἀγαλλιάσομαι ἐν σοί.

Ἄλλος, Καὶ γαυριάσω. Ψαλῶ τῷ ὀνόματί σου, ὕψιστε.

Ἄλλος, Ἄσω τὸ ὄνομά σου. Οὐ μικρὸν τοῦτο φιλοσοφίας εἶδος, τὸ εὐφραίνεσθαι ἐπὶ τῷ Θεῷ. ὁ γὰρ ἐπὶ τῷ Θεῷ εὐφραινόμενος, ὡς χρή, πᾶσαν ἐκβάλλει βιωτικὴν ἡδονήν.
30 τί δέ ἐστιν, εὐφρανθήσομαι ἐν σοί; τοιοῦτον, φησίν, ἔχων δεσπότην· τοῦτό μοι ἡδονή, τοῦτό μοι ἀγαλλίασις. εἴ τις οἶδε ταύτην τὴν ἡδονήν, ὡς εἰδέναι χρή, ἑτέρας ἡδονῆς οὐκ αἰσθάνεται. τοῦτο γὰρ ἡδονὴ κυρίως· ὡς τά γε ἄλλα πάντα, ὀνόματα μόνον ἐστὶν ἡδονῆς. αὕτη τὸν ἄνθρωπον μετάρσιον ἐργάζεται· αὕτη τοῦ σώματος ἀπαλλάττει τὴν ψυχήν· αὕτη πρὸς οὐρανὸν περιφέρει· αὕτη τῶν βιωτικῶν ὑψηλότερον ποιεῖ· αὕτη κακίας ἀπαλ-
35 λάττει. καὶ μάλα εἰκότως. εἰ γὰρ οἱ σώματα λαμπρὰ φιλοῦντες, οὐδὲν ἐπαισθάνονται τῶν ἐν τῷ βίῳ, ἀλλ' ἑνὸς μόνου εἰσί, τῆς ἐρωμένης ὄψεως· ὁ Θεὸν φιλῶν, καθὼς φιλεῖν δεῖ, τίνος αἰσθήσεται λοιπὸν ἢ χρηστοῦ τῶν ἐν τῷ βίῳ τούτῳ, ἢ λυπηροῦ; οὐδενός· ἀλλ' ἔσται πάντων ἀνώτερος, ἀθάνατα τρυφῶν· ἐπεὶ καὶ ὁ φιλούμενος τοιοῦτος. οἱ μὲν γὰρ τὰ ἄλλα φιλοῦντες, ταχέως καὶ ἄκοντες εἰς λήθην μεταβάλλονται, ἀπολ-
40 λυμένων τῶν φιλουμένων καὶ μαραινομένων· οὗτος δὲ ὁ ἔρως, ἄπειρος, ἀτελεύτητος, καὶ τὴν ἡδονὴν μείζονα ἔχων, καὶ τὸ κέρδος πλέον· καὶ τούτῳ πάλιν ψυχαγωγῶν τὸν φιλοῦντα, τῷ μηδέποτε καταλύεσθαι. ψαλῶ τῷ ὀνόματί σου, ὕψιστε. τοῦτο μάλιστα φιλοῦντος ἔθος. καὶ γὰρ οἱ ἐρῶντες, εἰς τοὺς φιλουμένους ᾄσματα ᾄδουσι· κἂν μὴ ὁρῶσιν ἐκείνους, διὰ τῆς ᾠ-

δῆς

δῆς ἑαυτὸν παραμυθοῦνται. οὕτω δὴ καὶ ὁ προφήτης ποιεῖ. ἐπεὶ τὸν Θεὸν ἰδεῖν οὐ δυνατὸν, ᾄσματα ποιεῖ εἰς αὐτὸν, διὰ τῶν ᾠδῶν αὐτῷ συγγινόμενος, καὶ τὸν πόθον ἀνάπτων, καὶ αὐτὸν δοκεῖν ὁρᾷν. μᾶλλον δὲ διὰ τοῦ ᾄδειν καὶ ὑμνεῖν, εἰς πόθον ἀνάπτει πολλούς. ὥσπερ γὰρ οἱ φιλοῦντες, ἐγκώμια τῶν φιλουμένων λέγουσι, καὶ τὰ ὀνόματα αὐτῶν περιφέρουσιν· οὕτω δὴ καὶ οὗτος, ψαλῶ τῷ ὀνόματί σου, ὕψιστε. ὅρα πῶς ἑαυτὸν τῆς γῆς διήρτησε, καὶ περὶ 5 ἐκείνην ἀνεκρέμασεν ἑαυτὸν τὴν οὐσίαν, ἀναθεὶς ἑαυτὸν τῷ Θεῷ. διὰ τοῦτο συνεχῶς αὐτοῦ τὸ ὄνομα περιστρέφει. καὶ γὰρ καὶ τοῦτο τοῦ φιλοῦντος ἔθος. 3 Ἐν τῷ ἀποστραφῆναι τὸν ἐχθρόν μου εἰς τὰ ὀπίσω, ἀσθενήσουσι καὶ ἀπολοῦνται ἀπὸ προσώπου σου.

α' Ἄλλος, Ἀνατραπέντων τῶν ἐχθρῶν μου ὀπίσω, προσκοψάντων καὶ ἀπολομένων ἐκ προσώπου σου. καὶ τοῦτο μάλιστα φιλοῦντός ἐστι, τὸ τὰς εὐεργεσίας λέγειν διὰ παντὸς, καὶ ἐγ- 10 καλλωπίζεσθαι ταύταις. ἀπό τε γὰρ φίλτρου τοῦτο γίνεται, καὶ αὐτὸ πάλιν ἀνάπτει τὸ φίλτρον. οὐκ ἂν δέ τις ἁμάρτοι καὶ νοεῖν τοὺς ἐχθροὺς ἐνταῦθα λέγων. ἀποστρέφονται γὰρ οὗτοι, ὅταν ψυχὴν γενναίαν εὕρωσι. καθάπερ γὰρ εἰς ἀσπίδα ἐμπεσὸν δόρυ, μαλακὴν μὲν οὖσαν διατέμνει· σκληρὰν δὲ καὶ ἀντίτυπον οὐδὲν ἐργάζεται, ἀλλὰ τῆς αἰχμῆς ἀνακαμφθείσης ἐκπίπτει· οὕτω δὴ καὶ ἐπὶ τῆς ψυχῆς συμβαίνει. ἂν μὲν γὰρ μαλακὴν εὕρῃ, 15 διαδύεται εἰς τὸ βάθος· ἐὰν δὲ σκληρὰν καὶ ἰσχυροτέραν, αὐτός τι ἄπρακτος ἄπεισι, καὶ εἰς ταύτην οὐδὲν εἰργάσατο δεινόν· καὶ δύο γίνεται κέρδη, μᾶλλον δὲ καὶ τρία. αὐτήν τε γὰρ οὐδὲν ἔβλαψεν, ἀλλὰ καὶ ἰσχυροτέραν ἐποίησεν· αὐτός τε ἀσθενέστερος ἐντεῦθεν γέγονε. σκόπει δὲ πῶς ἀνακηρύττει τοῦ Θεοῦ τὴν ἰσχύν. ἀσθενήσουσι, φησὶ, καὶ ἀπολοῦνται ἀπὸ προσώπου σου. πάλιν πρόσωπον ἀκούων, μηδὲν σωματικὸν ὑποπτεύσῃς. ἐνταῦ- 20 θα γὰρ τὴν ἐνέργειαν, τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ δηλοῖ, τὴν εὐκολίαν αὐτοῦ τῆς ἰσχύος· ὡς ἀλλαχοῦ φησιν· Ὁ ἐπιβλέπων ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ ποιῶν αὐτὴν τρέμειν. [ψαλ. ργ. λγ.] οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα. ἀρκεῖ γὰρ μόνη ἡ ἐποπτεία ἀπολέσαι τοὺς πονηρούς. εἰ γὰρ ἁγίων παρουσία ἀσθενῆ δαιμόνων ποιεῖ τὴν ἰσχὺν, πολλῷ μᾶλλον Θεοῦ. εἰ ἡ ἀστραπὴ φαινομένη καταπλήττει πάντας, ἐννόησον τὴν δύναμιν τὴν ἀνώλεθρον ἐκείνην, πῶς καταπλήττει, πῶς 25 ἀπόλλυσι τοὺς ἐναντίους. εἶδες ὕμνων εἶδος, εἶδες δοξολογίας τρόπον, καὶ πῶς περὶ τῆς δυνάμεως αὐτοῦ διηγεῖται. οὐ μικρὸν κἀντεῦθεν παιδεύει φιλοσοφίας δόγμα, τὸ εἰπεῖν, ψαλῶ τῷ ὀνόματί σου, ὕψιστε. ἐν τῷ ἀποστραφῆναι τὸν ἐχθρόν μου εἰς τὰ ὀπίσω. ποῖον δὴ τοῦτο; ὅτι οὐ μόνον ἐν ταῖς θλίψεσιν, ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς ἀνέσεσιν ἔνηφε. πολλοὶ μὲν γὰρ ὑπὸ τῶν κακῶν ταπεινούμενοι, σπουδαιότεροι γίνονται· ὑπὸ δὲ τῶν ἀγαθῶν, ῥαθυ- 30 μότεροι καὶ χαυνότεροι· ὃ περὶ τῶν Ἰουδαίων προϊὼν λέγει· Ὅταν ἀπέκτεινεν αὐτοὺς, τότε ἐξεζήτουν αὐτόν. [ψαλ. οζ. λδ.] ἀλλ' οὐχ οὗτος τοιοῦτος· ἀλλὰ καὶ ἐν εὐημερίαις νήφει, καὶ διεγήγερται. οὐ μικρὸν εἰς φιλοσοφίαν δὲ τοῦτο. 4 Ὅτι ἐποίησας τὴν κρίσιν μου καὶ τὴν δίκην μου.

α' Ἄλλος, Ὑπερεδίκασάς μου· Ἐκάθισας ἐπὶ θρόνου ὁ κρίνων δι-

C καιοσύνην. 5 Ἐπετίμησας ἔθνεσι, καὶ ἀπώλετο ὁ ἀσεβής. Ἄλλος, Ἀπώλεσας. 35 Τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐξήλειψας εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος. Ὅρα πάλιν τὴν φιλοσοφίαν τοῦ ἀνδρὸς, πῶς οὐκ αὐτὸς ἀμύνεται τοὺς ἐχθροὺς, ἀλλὰ τῷ Θεῷ παραχωρεῖ τῆς δίκης, τὸ ἀποστολικὸν τηρῶν· Μὴ ἑαυτοὺς ἐκδικοῦντες. [Ῥω. ιβ. ιθ.] οὐ τοῦτο δὲ μόνον ἐστὶν ἰδεῖν, ἀλλ' ὅτι καὶ ἀδίκως ταῦτα ἔπασχεν. εἰ μὴ γὰρ ἀδίκως ἔπασχεν, οὐκ ἂν ὁ Θεὸς ἐπεξῆλθεν. ἐκάθισας ἐπὶ θρόνου ὁ κρίνων δικαιοσύνην. ἀνθρωπινώτερον φθέγγεται, θρόνον καὶ καθέ- 40 δραν λέγων. τὸ δὲ, ὁ κρίνων δικαιοσύνην, τὸ σύνηθες τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐξαίρετον αὐτοῦ τῆς οὐσίας φησίν. ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν ἀνθρώπων τοῦτο οὐκ ἔστιν εἰπεῖν. οὐ γὰρ πάντως κρίνουσι δικαιοσύνην, κἂν μυριάκις ὦσι δίκαιοι, ποτὲ μὲν ἀγνοίᾳ, ποτὲ δὲ ῥαθυμίᾳ ἀγνοοῦντες τὸ δίκαιον.

κριον. ὁ δὲ Θεὸς τούτων ἁπάντων ἀπηλλαγμένος, καὶ εἰδὼς, καὶ βουλόμενος δικαίαν ἐκ-
φέρει τὴν ψῆφον. τὸ οὖν, ἐκάθισας ἐπὶ θρόνου, ἐδίκασάς ἐστιν, ἐπεξῆλθες, ἤμυνας.
ἐπετίμησας ἔθνεσι, καὶ ἀπώλετο ὁ ἀσεβής. ὁρᾷς πῶς οὐχ ὅπλων αὐτῷ δεῖ, οὐ μαχαι-
ρας, οὐ τόξων καὶ βελῶν, ἀλλ' ἀνθρωπινώτερον σχῆμα εἴρηται. ἀρκεῖ γὰρ ἐπιτιμῆ-
5 σαι τῷ Θεῷ, καὶ ἀπολέσθαι τοὺς κολάζεσθαι μέλλοντας. ἵνα δὲ μάθῃς αὐτοῦ τὴν ἰσχὺν,
ἄκουε καὶ τῶν ἑξῆς. τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐξήλειψας εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος.
προρρίζους ἀπώλεσας, διέσπασας, οὕτως ἠφάνισας, ὡς καὶ τὴν μνήμην αὐτῶν πα-
ραπολέσθαι.

θ' 6 Τοῦ ἐχθροῦ ἐξέλιπον αἱ ῥομφαῖαι εἰς τέλος. Ἄλλος, Τὰ ἐρείπια. Ὁ δὲ
10 Ἑβραῖος, Ἀρεώθ. Καὶ πόλεις καθεῖλες. Τί ἐστι τοῦτο; ὅτι τὰς μηχανὰς αὐτοῦ καὶ τὰς βου-
λὰς ἀνάλωσας, φησίν, ἔρημον αὐτὸν τῶν οἰκείων ὅπλων ἐποίησας. τοιοῦτον γὰρ ἡ ὀργὴ τοῦ
Θεοῦ. πάντα ἀφανίζει καὶ ἀπόλλυσιν. ἢ ὅπερ ἕτερος ἑρμηνευτὴς διδάσκει, ἔρημα εἰ-
πών· Ὅτι οὐ τὰς πόλεις αὐτῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰς ἐρήμους ἠφάνισας, καὶ πόλεις καθεῖλες.
οὕτω γὰρ ὁ δίκαιος ἐπολέμει, οὕτω κατέβαλλε τοὺς ἐναντίους, οὐχ ὅπλοις καὶ δόρασι κεχρη-
15 μένος, ἀλλὰ τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ ῥοπὴν ἔχων. διὰ τοῦτο καὶ ὁ πόλεμος αὐτῷ λαμ-
προὺς καὶ περιφανὴς, καὶ κατακράτος ἡ νίκη. 7 Ἀπώλετο τὸ μνημόσυνον αὐτοῦ μετ'
ἤχου. Ἄλλος, Σὺν αὐτοῖς. Ὁ δὲ Ἑβραῖος, Ἑμ. Τί ἐστι μετ' ἤχου; ἢ τὴν πανωλεθρί-
αν, φησίν, ἢ τὸ δυσλύτιον τῶν κακῶν. καὶ τοῦτο δὲ τῆς τοῦ Θεοῦ κηδεμονίας, τὸ μὴ λανθα-
νόντως ταῦτα ποιεῖν· ἵνα τῇ ἑτέρων συμφορᾷ καὶ ἕτεροι γένωνται βελτίους. τὸ περιφα-
20 νὲς οὖν δηλοῖ τῆς ἀπωλείας. Καὶ ὁ Κύριος εἰς τὸν αἰῶνα μένει.

ι' Ἄλλος, Καθεδεῖται. Τὸ γὰρ καθῆσθαι, πολλαχοῦ ἐπὶ τοῦ μονίμου τῆς οὐσίας κεῖται· ὡς
καὶ Ἰερεμίας δηλοῖ λέγων, Συγκαθήμενος εἰς τὸν αἰῶνα. καὶ ὁ Ἑβραῖος ἐνταῦθα Ἰωσὴβ Βαρὺχ. γ'. α.
φησι. Συνεχῶς τοῦτο λέγει ὁ προφήτης ἐπὶ τῆς ἀπωλείας τῶν ἀνθρώπων, δεικνὺς
αὐτοῦ τὸ ἀτελεύτητον τῆς οὐσίας, καὶ ὅτι τὸ μὲν τῶν ἀνθρώπων γένος ἐπίκηρον· ἡ δὲ ἐκείνου
25 οὐσία καὶ ἡ μεγαλωσύνη ἀτελεύτητος. τοῦτο δὲ ποιεῖ τὸν φόβον ἐπαρτῶν, ἵνα ἑκατέρωθεν
ὦσιν αὐτὸν τρέμοντες· καὶ διὰ τὸ μέγεθος αὐτοῦ τῆς δόξης, καὶ διὰ τὸ ἀτελὲς τῆς οἰκείας
οὐσίας· καὶ ὡς ἀεὶ μένοντα, καὶ ὡς ἀεὶ μεθ' ὑπερβολῆς κολάζοντα. εἰ δὲ χρή τι καὶ κατ' ἀνα-
γωγὴν εἰπεῖν, οὐ παραιτητέον. τὰ μὲν γάρ ἐστι καὶ θεωρῆσαι· τὰ δὲ οὕτω δεῖ νοεῖν ὡς εἴρηται
μόνον· ὡς τὸ, Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν. τὰ δὲ ἀπεναντίας ταῖς λέ- Γεν. α. α.
30 ξεσιν· ὡς τὸ, Ἔλαφος φιλίας, καὶ πῶλος σῶν χαρίτων ὁμιλείτω σοι. καὶ πάλιν· ἔστω σοι Παροιμ. ε. ιθ.
μόνῳ ὑπάρχοντα, καὶ μηδεὶς ἀλλότριος μετασχέτω σοί. καὶ πάλιν· Ἡ πηγή σου τοῦ ὕδα- ιζ. ιη.
τος σοὶ ἔστω μόνῳ. τοῦτο γὰρ, ἂν τὸ κείμενον νοήσῃς, καὶ μὴ φύγῃς μὲν τὸ ῥῆμα, διώκῃς δὲ τὸ
νόημα, καὶ πολλῆς ἀπανθρωπίας ἐστὶ, τὸ μηδὲ ὕδατος τινὶ μεταδοῦναι. ἀλλ' ἐνταῦ-
θα περὶ γυναικὸς ὁ λόγος, ὥστε αὐτῆς ἀπολαύειν μετὰ σωφροσύνης· πηγὴν καλῶν
35 αὐτὴν καὶ ἔλαφον, διὰ τὸ καθαρὸν τῆς τοῦ γάμου συνουσίας. ἀλλαχοῦ δὲ δεῖ καὶ τὸ κείμε-
νον δέξασθαι, καὶ τὸ ἐξ αὐτοῦ· ὡς ἔχει τὸ, Καὶ καθὼς τὸν ὄφιν ὕψωσε Μωϋσῆς. καὶ γὰρ οὕτω Ιω. γ. ιδ.
δεῖ πιστεύειν ὅτι ἐγένετο (ἐγένετο γάρ) καὶ τὸ ἐξ αὐτοῦ, εἰς τύπον Χριστοῦ. οὕτω καὶ ἐνταῦ-
θα, οὐκ ἄν τις ἁμάρτοι εἰς τὰ Ἰουδαϊκὰ ἐκλαμβάνων τὰ εἰρημένα· ἐκάθισας ἐπὶ
θρόνου ὁ κρίνων δικαιοσύνην. ἐπετίμησας ἔθνεσι, καὶ ἀπώλετο ὁ ἀσεβής. τοῦ ἐχθροῦ ἐξ-
40 έλιπον αἱ ῥομφαῖαι εἰς τέλος, καὶ πόλεις καθεῖλες. ἀπώλετο τὸ μνημόσυνον αὐτοῦ μετ'
ἤχου. ἥ τε γὰρ συμφορὰ αὐτῶν τῶν τὸν Χριστὸν σταυρωσάντων, πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης
κατάδηλος, αἵ τε πόλεις αὐτῶν καθῃρέθησαν, τοῦ τε διαβόλου ἐξέλιπε τὰ μηχανήμα-
τα, τῆς τοῦ Χριστοῦ κηδεμονίας τὰ πάντα καταλαβούσης. ἀλλὰ ταῦτα τοῖς φιλομα-

θέσι καταλιπόντες ἁρμόζειν, τῶν προκειμένων ἐχώμεθα.

α' 8 Ἡτοίμασεν ἐν κρίσει τὸν θρόνον αὐτοῦ. Ἄλλος, Ἥδρασεν εἰς κρίσιν.

Καὶ αὐτὸς κρινεῖ τὴν οἰκουμένην ἐν δικαιοσύνῃ· κρινεῖ λαοὺς ἐν εὐθύτητι.

Εἶδες πῶς κατὰ μικρὸν ἀνάγει τὸν λόγον; ἐπειδὴ γὰρ θρόνου ἐμνημόνευσε, δείκνυσι τοῦ θρόνου τὴν φύσιν, οὐκ ἀπὸ ξύλων συγκειμένην, οὐδέ τινος ὕλης, ἀλλ' ἀπὸ δικαιοσύνης. ἐν τῇ δικαιοσύνῃ, φησὶν, ἵδρυται. κρινεῖ τὴν οἰκουμένην ἐν δικαιοσύνῃ. καὶ τὰ παρόντα καὶ τὰ μέλλοντα προαναφωνεῖ. ἡ μὲν γὰρ καθόλου κρίσις, ἐκεῖ τεταμίευται· ἡ δὲ ἐκ μέρους, καὶ ἐνταῦθα. πολλὰ γὰρ καὶ νῦν ἔργα ἐργάζεται, ὥστε μὴ τοὺς ἀναισθήτους ἀπρονόητα εἶναι νομίζειν τὰ ὄντα. εἰ δὲ μὴ πάντες ἐνταῦθα τοὺς στεφάνους ἀπολαμβάνουσι, μὴ
Πράξ. ιζ. λα. θαυμάσῃς. Ἡτοίμασε γὰρ ἡμέραν ἐν ᾗ μέλλει κρίνειν τὴν οἰκουμένην· τὸ δὲ παρὸν, στάδιον καὶ ἀγὼν καὶ παλαίσματα. διὰ δὴ τοῦτο οὐ πάντες τὰ κατ' ἀξίαν ἀπολαμβάνουσιν, ἀλλὰ τοῖς τε κατορθοῦσιν ἐκεῖ τεταμίευται δόξα, τοῖς τε καταπίπτουσιν αἱ κολάσεις· ἐνταῦθα δὲ ἀνοχὴ καὶ μακροθυμία, ὥστε διὰ μετανοίας ἀπονίψασθαι τὰ ἁμαρτήματα. ἀλλ' οὐκ ἐκεῖ οὕτω. ἐπεὶ καὶ ἀνδροφόνος, ἕως μὲν ἂν ᾖ ἐν ταῖς ὁδοῖς, κύριός ἐστι μεταβαλέσθαι, καὶ ἀπαλλαγῆναι κολάσεως· ἐπειδὰν δὲ ὑπὸ τὴν ψῆφον ἔλθοι τοῦ δικαστοῦ, ξίφος καὶ δήμιος καὶ βάραθρα. οὕτω καὶ ἐνταῦθα. ἕως μὲν ἂν ἐν τῷ βίῳ τούτῳ ὦμεν τῷ παρόντι, δυνατὸν διαφυγεῖν τὴν τιμωρίαν μεταβαλλομένους· ἐκεῖ δὲ ἀπελθόντες, ἀνήνυτα οἰμώξομεν. ἡτοίμασε γὰρ ἐν κρίσει τὸν θρόνον αὐτοῦ. εἰ δέ τις καὶ τὸ, ἡτοίμασεν, οὕτως ἐκλάβοι ὡς εἴρηται, οὐχ ἁμαρτήσεται. πάντα γὰρ παρεσκευασμένα, καὶ τὰ τῶν κολάσεων, καὶ τὰ τῶν στεφάνων, καὶ τὰ τῆς ψήφου. οὐκ ἔστι μέλλησις, οὐδὲ χρόνος, οὐδὲ βραδυτὴς παρὰ τῷ Θεῷ, ὅταν οἱ ζῶντες οὐ μὴ φθάνωσι τοὺς κοιμηθέντας,
α. Θεσ. δ. ιε. ὥσπερ ὁ Παῦλος λέγει, Ὅτι ἡμεῖς οἱ ζῶντες οἱ περιλειπόμενοι εἰς τὴν παρουσίαν τοῦ Κυρίου, οὐ μὴ φθάσωμεν τοὺς κοιμηθέντας. κρινεῖ λαοὺς ἐν εὐθύτητι. ὅρα σοφίαν προφήτου, πῶς λέγει τὰ παρόντα, πῶς τὰ μέλλοντα. τὰ παρόντα, ἐπετίμησας ἔθνεσι, καὶ ἀπώλετο ὁ ἀσεβής· τὰ μέλλοντα, ἡτοίμασεν ἐν κρίσει τὸν θρόνον αὐτοῦ· καὶ αὐτὸς κρινεῖ τὴν οἰκουμένην ἐν δικαιοσύνῃ. τοῦτο δὲ ποιεῖ, ἵνα ἐκείνοις ἀπιστοῦντες, ἀπὸ τῶν παρόντων λάβωσι τὴν ἀπόδειξιν. 9 Καὶ ἐγένετο Κύριος καταφυγὴ τῷ πένητι.

C Ἄλλος, Τῷ ἐπιτετριμμένῳ. Ἄλλος, Τῷ τεθλασμένῳ. Συνεχῶς ἑαυτὸν καὶ πένητα καὶ
Ψαλ. λθ. κγ. πτωχὸν καλεῖ, καίτοι ἐν βασιλείοις ὤν. οὕτω καὶ ἀλλαχοῦ· Ἐγὼ δὲ πτωχός εἰμι καὶ πένης. ᾔδει γὰρ, ᾔδει σαφῶς, ὅτι τὰ ἀνθρώπινα πάντα σκιᾶς ἀδρανέστερα, καὶ ὅτι οὐδὲν ἡμῖν οὕτως οἰκεῖον ὡς ἀρετή· τὰ δὲ ἄλλα πάντα φύλλοις ἔοικεν ἔξωθεν προσκειμένοις. ὅτι γὰρ ἀρετὴ οἰκεῖον, δῆλον ἐντεῦθεν. ὅπου ἐὰν ἀπέλθωμεν, ταύτην περιφέρομεν· ἐκεῖνα δὲ οὐκ ἔτι. οὐκοῦν τοῦτο ἡμῖν οἰκειότερον, τὰ δὲ ἄλλα πόρρωθεν. ὥσπερ οὖν οἰκεῖον λέγομεν τὸν πλησίον ἡμῖν ὄντα· οὕτω δὴ καὶ ταύτην τῶν χρημάτων οἰκειοτέραν καλοῦμεν, ἐπειδὴ πλησίον ἐστὶν ἡμῶν ἀεί. θέα δέ μοι αὐτοῦ καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην, καὶ τὴν φιλόσοφον ψυχήν. καὶ γὰρ ἵππους ἔχων, καὶ στρατόπεδα, καὶ μυρία ὅσα, πάντα ἐκεῖνα ἀφεὶς, τὴν ἄνωθεν ἐπισπᾶται ῥοπὴν, καὶ αὐτῷ τὴν σωτηρίαν ἀνατίθησιν. οὐ γὰρ εἶπεν, ἐγένετό μοι στρατόπεδα καταφυγή μου, οὐδὲ χρήματα, οὐδὲ τείχη· ἀλλ' ἐγένετο Κύριος καταφυγὴ τῷ πένητι. αὐτός με, φησιν, ἐν ἀσφαλείᾳ κατέστησεν. οὐδὲν γὰρ ταύτης ἴσον τῆς καταφυγῆς, καὶ εἰς εὐκολίας καὶ ἀσφαλείας λόγον. τὰς μὲν γὰρ ἄλλας καὶ ἐπιβουλεύεσθαι ἔνι, καὶ ταχέως εὑρεῖν οὐκ ἔνι καὶ ἐξ ἑτοίμου, ἀλλὰ καὶ χρόνῳ καὶ τόπῳ καὶ μυρίαις κωλύονται περιστάσεσι· ταύτην δὲ πλησίον οὖσαν εὑρίσκεις, μόνον ἐὰν μετὰ ἀκρι-
Ησ. νη. θ. βείας ἐπιζητήσῃς. Ἔτι γὰρ λαλοῦντός σου ἐρεῖ, Ἰδοὺ πάρειμι. καὶ, Θεὸς ἐγγίζων ἐγώ εἰμι

εἰμί, καὶ οὐ Θεὸς πόῤῥωθεν. οὐ τοίνυν δεῖ φεύγειν ἡμῖν οὐδὲ ἀποδημίας, ἀλλὰ καὶ οἴκοι καθημένους ταύτην ἐπισπᾶσθαι τὴν καταφυγὴν μένειν. καὶ ποτὲ μὲν ἐξαιρεῖ τῶν κινδύνων· ποτὲ δὲ καὶ αὐτοὺς ποιεῖ λαμπροτέρους, καὶ τῶν ἐχθρῶν δυνατωτέρους· καὶ ἀμφότερα ἐν καιρῷ τῷ προσήκοντι. ὅταν γὰρ μετριάζωσιν οἱ ἀπολαύοντες, ἀμφότερα δίδωσιν. εἰ δὲ μὴ σφόδρα τοῦτο ἔχοιεν τὸ κατόρθωμα, μέχρι τοῦ ἑνὸς ἵσταται, ὥστε μὴ τῇ προσθήκῃ ῥᾳθυμοτέρους, εἰς ἀπόνοιαν αὐτοὺς ἐλθεῖν. ἵνα δὲ μάθῃς ὅτι πολλάκις τοῦτο εἰς ἀπόνοιαν αἴρει· ὁ Ἐζεκίας ἐντεῦθεν ἐπήρθη. ἀλλ᾽ ὅμως οὐδὲ οὕτως αὐτὸν περιεῖδεν· ἀλλ᾽ ἐπειδὴ ἡ τῆς νίκης εὐημερία ἐπῆρεν αὐτοῦ τὴν διάνοιαν, τὴν ἀπὸ τῆς ἀῤῥωστίας αὐτῷ διόρθωσιν ἐπήγαγε. Βοηθὸς ἐν εὐκαιρίαις, ἐν θλίψεσι.

Ier. κγ. κγ. — Ἡσ. λθ. α.

Ποίαις ἐν εὐκαιρίαις; εἰς καιρόν, φησιν, ἐπικαίρως. διπλῆν λέγει τὴν εὐκαιρίαν, ὅτι καὶ βοηθεῖ, καὶ ὅτι εἰς καιρόν. εὐκαιρίαν γὰρ ἐνταῦθα, τὴν θλῖψιν λέγει. τί δήποτε; ὅτι φιλοσοφίας μήτηρ ἐστί, καὶ τοῦ Θεοῦ μάλιστα ἐπισπᾶται τὴν ῥοπήν. ὅτι ῥᾳθυμία ἀνήρηται καὶ διάχυσις· τότε σπουδαιότεροι περὶ τὰς ἱκετηρίας γινόμεθα. καὶ καθάπερ ὁ χειμὼν ἐπιτήδειος καιρὸς πρὸς γεωργίαν ἐστὶ τῆς γῆς· οὕτως ἡ θλῖψις πρὸς ἐπιμέλειαν τῆς ψυχῆς. ἀεὶ μὲν γὰρ δεόμεθα αὐτοῦ τῆς βοηθείας, καὶ ἐν εὐημερίαις ὄντες· τότε δὲ μάλιστα, ὅταν ἐν θλίψεσιν ὦμεν, βοηθός. ἐνταῦθα γὰρ ἕτερόν τι ᾐνίξατο· ὅτι δεῖ καὶ ἡμᾶς ἐνεργοὺς εἶναι. ὁ γὰρ βοηθῶν, τῷ ἐργαζομένῳ βοηθεῖ. οὐ τοίνυν ἡμᾶς ἀναπεπτωκέναι δεῖ, ἀλλὰ καὶ ἱκετηρίαν φέρειν, καὶ ἐλεημοσύνας, καὶ τὰ παρ᾽ ἑαυτῶν ἅπαντα. ἐπεὶ καὶ σύμμαχοι τοῖς πολεμοῦσι βοηθοῦσιν, οὐχὶ τοῖς ἀναπεπτωκόσι καὶ ἀργοῦσιν. εἰ τοίνυν βούλει τῆς τοῦ Θεοῦ συμμαχίας ἀπολαύειν, μηδέποτε τὰ παρὰ σεαυτοῦ προδῷς. οὕτω καὶ ὁ Ἰὼβ ἐβοηθεῖτο, ἑστὼς καὶ παγκρατιάζων. οὕτω καὶ οἱ ἀπόστολοι ἐνεργοὶ ὄντες.

10 Καὶ ἐλπισάτωσαν ἐπὶ σὲ οἱ γινώσκοντες τὸ ὄνομά σου.

Ἄλλος, Καὶ πεποιθήσουσιν, ἀντὶ τοῦ, θαῤῥήσουσι. Συνεχῶς τοῦτο ποιεῖ ὁ προφήτης, ἀπὸ εὐχῆς εἰς παραίνεσιν τρέπων τὸν λόγον, κοινὸς διδάσκαλος ὢν τῆς οἰκουμένης, καὶ τὸν θησαυρὸν εἰς τὸ μέσον προτιθεὶς τῆς φιλοσοφίας. καλῶς εἶπεν, οἱ γινώσκοντες τὸ ὄνομά σου. οἱ γὰρ εἰδότες σέ, φησι, καὶ τὴν ἀντίληψίν σου, καὶ τὴν συμμαχίαν, ἱκανὴν ἄγκυραν ἔχουσι τὴν ἐλπίδα τὴν ἐπὶ σέ, ἰσχυρὰν συμμαχίαν, καὶ πύργον ἀῤῥαγῆ, οὐ τὴν λύσιν μόνον ἐπαγγελλόμενον τῶν δεινῶν, ἀλλ᾽ οὐδὲ παροῦσι τοῖς δεινοῖς θορυβεῖσθαι συγχωροῦντα. ὁ γὰρ τῶν ἀνθρωπίνων ἀπηλλαγμένος, καὶ τῆς ἄνωθεν ἐλπίδος ἑαυτὸν ἐξαρτῶν, οὐ μόνον ταχίστην ἐπάγεται τὴν ἀπαλλαγὴν τῶν δεινῶν, ἀλλ᾽ οὐδὲ ἐν αὐτοῖς τοῖς δεινοῖς θορυβεῖται καὶ ταράττεται, τῇ ἐλπίδι τῆς ἀγκύρας ἐκείνης βοηθούμενος. οὕτω γοῦν καὶ οἱ τρεῖς παῖδες οὐ μόνον ἀπηλλάττοντο τῆς καμίνου, ἀλλ᾽ οὐδὲ ἐν τῇ καμίνῳ διατρίβοντες ἐθορυβοῦντο. ᾔδεισαν γὰρ τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ συμμαχίαν. διά τοι τοῦτο ἕτερός φησι· καὶ πεποιθήσουσιν, ἀντὶ τοῦ, θαῤῥήσουσι. πολλῷ γὰρ μείζων τῆς ἀρχῆς τῆς ἀπὸ τῶν θορύβων ἡ ἀσφάλεια ἡ ἀπὸ τῆς ἐλπίδος τῆς εἰς τὸν Θεόν. τὰ μὲν γὰρ ἀνθρώπινα, ἡ δὲ θεία καὶ ἄμαχος. ἐπειδὴ εἶπεν, ὅτι ἐγένετο βοηθός, ὅτι ἐγένετο καταφυγή, δείκνυσι καὶ πῶς γίνεται. πῶς οὖν γίνεται; ὅταν μένωμεν διηνεκῶς εἰς αὐτὸν ἐλπίζοντες. εἰ δὲ μὴ εὐθέως λύει τὰ δεινά, καὶ τοῦτο ὑπὲρ τῆς σῆς γίνεται δοκιμῆς. ὥσπερ γὰρ δυνάμενος μὴ ἀφεῖναι ἐπελθεῖν, ἀφίησιν, ἵνα στεῤῥότερον ἐργάζηται· οὕτω καὶ δυνάμενος ἐκ προοιμίων λῦσαι, μέλλει καὶ ἀναβάλλεται πάλιν, ἐπιτείνων σου τὴν εὐτονίαν, καὶ τὴν ἐλπίδα γυμνάζων, καὶ τὴν πρὸς αὐτὸν διάθεσιν σπουδαιοτέραν ποιῶν. καὶ οὔτε ἀεὶ θλίβεσθαι συγχωρεῖ, ἵνα μὴ ἀποκάμωμεν, οὔτε ἀεὶ ἀνίεσθαι, ἵνα μὴ ἀναπέσωμεν.

Ἐφ. ς. ιη. ιθ.

Ὅτι οὐκ ἐγκατέλιπες τοὺς ἐκζητοῦντάς σε, Κύριε.

[Σιρ. β. ι. ια.] Ἄλλος, Οὐ γὰρ ἐγκατέλιπες. Οὕτω καὶ ἕτερός φησιν, Ἐμβλέψατε εἰς ἀρχαίας γενεάς, καὶ ἴδετε, τίς ἤλπισεν ἐπὶ Κύριον, καὶ κατῃσχύνθη; ἢ τίς ἐπεκαλέσατο αὐτόν, καὶ ἐγκατέλιπεν αὐτόν; καὶ πῶς ζητεῖται ὁ Θεός, φησιν, ὁ πανταχοῦ ὤν; σπουδῇ καὶ προθυμίᾳ, καὶ ἀπαλλαγῇ τῶν βιωτικῶν. πολλὰ γὰρ ἐν χερσὶ καὶ πρὸ ὀφθαλμῶν ἔχοντες οὐκ ἴσμεν, ἀλλὰ περιερχόμεθα ζητοῦντες πολλάκις ἃ κατέχομεν, ὅταν πρὸς ἕτερον ἡ διάνοια τετραμμένη ᾖ. πῶς οὖν ἔστι ζητεῖν Θεόν; ὅταν ἐκεῖ τὴν διάνοιαν συντείνωμεν, ὅταν τῶν βιωτικῶν ἀπαλλαγῶμεν. καὶ γὰρ ὁ ζητῶν, πάντα ἐκβαλὼν τῆς ψυχῆς, πρὸς ἐκεῖνο τὸ ζητούμενον ἔρχεται. καὶ οὐχ ἁπλῶς ζητεῖν χρή, ἀλλὰ καὶ ἐκζητεῖν. ὁ ἐκζητῶν, οὐκ αὐτὸς ζητεῖ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἑτέρους λαμβάνει βοηθούς, ὥστε εὑρεῖν τὸ ζητούμενον. ἀλλ' ἐπὶ μὲν τῶν βιωτικῶν πολλάκις ζητήσαντες οὐχ εὕρομεν· ἐπὶ δὲ τῶν πνευματικῶν, οὐκ ἔνι τοῦτο, ἀλλὰ ἀνάγκη πᾶσα τὸν ζητοῦντα εὑρεῖν. ἂν γὰρ ἐθέλωμεν μόνον ἐπιζητῆσαι, οὐκ ἀφίησιν ἡμᾶς πολλὰ κόπτεσθαι ὁ Θεός. διὰ τοῦτο λέγει· [Ματθ. ζ. η.] Πᾶς ὁ ζητῶν εὑρίσκει.

[α'] 11 Ψάλατε τῷ Κυρίῳ τῷ κατοικοῦντι ἐν Σιών. Ἄλλος, Τῷ καθημένῳ.
Ἀναγγείλατε ἐν τοῖς ἔθνεσι τὰ ἐπιτηδεύματα αὐτοῦ.

[Ησ. ξϛ. α. Ψαλ. μη. δ.] Ἄλλος, Ἐν τοῖς λαοῖς μηχανήματα αὐτοῦ. Τί λέγεις; Οὗ ὁ οὐρανὸς θρόνος καὶ ἡ γῆ ὑποπόδιον, οὗ ἐν τῇ χειρὶ τὰ πέρατα τῆς γῆς, οὗτος ἐν Σιὼν οἰκεῖ; ναί. οἴκησιν γὰρ ἐνταῦθα οὐ τὸ περικλείεσθαι λέγει (ἀπέραντος γὰρ αὐτοῦ ἡ μεγαλωσύνη) ἀλλὰ τὴν οἰκειότητα τὴν πρὸς τὸν τόπον, καὶ τὸ οἰκείως ἔχειν πρὸς αὐτόν, διὰ τὸ τοὺς Ἰουδαίους διὰ τῆς συγκαταβάσεως ταύτης πρὸς αὐτὸν ἐπισπᾶσθαι. ἐπεὶ καὶ οἰκία διὰ τοῦτο λέγεται ἐφ' ἡμῶν, διὰ τὸ οἰκείως ἡμᾶς ἔχειν πρὸς αὐτήν. καὶ ἐν ἡμῖν δὲ οἰκεῖν λέγεται, οὐ περιεχόμενος ὑφ' ἡμῶν, ἀλλ' οἰκείως πρὸς ἡμᾶς ἔχων. Σιὼν δὲ κατὰ ἀναγωγὴν ἡ ἐκκλησία λέγεται. [Εβρ. ιβ. κγ. κδ.] προσεληλύθατε γὰρ ὄρει Σιών, καὶ ἐκκλησίᾳ πρωτοτόκων. καὶ εἰκότως ὄρος ἡ ἐκκλησία, διὰ τὸ βέβαιον, καὶ πάγιον, καὶ ἄσειστον. καθάπερ γὰρ ὄρος σαλεῦσαι οὐ δυνατόν, οὕτως οὐδὲ τοῦ Θεοῦ τὴν ἐκκλησίαν. ἀναγγείλατε ἐν τοῖς ἔθνεσι τὰ ἐπιτηδεύματα αὐτοῦ. κήρυκας εἶναι βούλεται τῆς εὐεργεσίας τοῦ Θεοῦ, καὶ μηδέποτε αὐτοῦ κατακρύπτειν τὰς εὐεργεσίας. καὶ τοῦτο πανταχοῦ ζητεῖ, διά τε τοὺς λέγοντας, διά τε τοὺς ἀκούοντας. καὶ γὰρ καὶ τούτοις κέρδος, κἀκείνοις, ἐὰν προσέχωσιν.

12 Ὅτι ὁ ἐκζητῶν τὰ αἵματα αὐτῶν ἐμνήσθη. Εἶδες τὰ ἐπιτηδεύματα ποῖα λέγει; τὰς εὐεργεσίας. ἐνταῦθα καὶ μέγα τι αἰνίττεται δόγμα· ὅτι οὐκ ἔστι φόνος ἀτιμωρητὶ ἐπιλανθανόμενος, ἀλλ' ἐκδικεῖται πάντως. ὃ καὶ ἐν τῇ Γενέσει Μωϋσῆς δείκνυσι, [Γεν. θ. ε.] λέγων· Τὸ αἷμα ὑμῶν ἐκζητήσω. τοῦτο τῆς ἀπείρου προνοίας δεῖγμα, τῆς ἐκτεταμένης αὐτοῦ κηδεμονίας. [Ρω. β. δ.] εἰ δὲ μὴ κατὰ πόδας ἐκζητεῖ, μὴ θαυμάζῃς. δίδωσι γὰρ τοῖς ἁμαρτάνουσι μετανοίας ἀφορμήν. Οὐκ ἐπελάθετο τῆς κραυγῆς τῶν πενήτων.

Ὅρα πάλιν τοὺς πένητας εὐδοκιμοῦντας. οὐχ ἁπλῶς λέγει τοὺς πένητας· ἀλλ' ἐκείνους τοὺς πτωχοὺς τῷ πνεύματι, [Ματθ. ε. γ.] καθὼς ὁ Χριστός φησιν. Οὗτοι γὰρ μάλιστα ἀκούονται εὐχόμενοι, οἱ ταπεινοὶ τῇ καρδίᾳ, καὶ συντετριμμένοι. δύο δὲ ἐνταῦθα τίθησι, καὶ εὐχήν, καὶ ταπεινοφροσύνην. [Ησ. ξϛ. β.] Ἐπὶ τίνα γὰρ ἐπιβλέψω, φησίν, ἀλλ' ἢ ἐπὶ τὸν ταπεινόν, καὶ ἡσύχιον, καὶ τρέμοντά μου τοὺς λόγους; καὶ πανταχοῦ ὄχημα εὐχῆς εὑρίσκεται ταπεινοφροσύνη. ἐγγὺς γὰρ Κύριος τοῖς συντετριμμένοις τῇ καρδίᾳ. ὥστε φλεγμονῆς δεῖ μάλιστα ἀπηλλάχθαι τὸν εὐχόμενον. [α. Τιμ. β. η.] ὁ καὶ Παῦλος ζητεῖ, λέγων· Χωρὶς ὀργῆς καὶ διαλογισμοῦ. καλῶς εἶπε, τῆς κραυγῆς τῶν πενήτων, κραυγὴν λέγων τὴν διάτασιν τῆς διανοίας, οὐ

τὸν τόνον τῆς φωνῆς. τί δὲ ἐστιν, οὐκ ἐπελάθετο, ἐδήλωσεν ὅτι συνεχῶς ἐκάλουν ἐκεῖνοι, καὶ οὐκ ἐκ προοιμίων ἐτύγχανον. τί τοίνυν ἐστὶν, ὃ λέγει; μὴ νομίσητε ὅτι ἐπελάθετο ὁ Θεὸς, καὶ διὰ τοῦτο οὐκ ἐπεξῆλθε. καὶ γὰρ αὐτοῦ ἴδιον τὸ τὰ τοιαῦτα ζητεῖν, καὶ μηδενὸς παρακαλοῦντος· ὅταν δὲ παρακαλῶσι, καὶ ταπεινοὶ ὦσι παρακαλοῦντες ὦσι, πολλῷ πλέον. 13 Ἐλέησόν με, Κύριε, ἴδε τὴν ταπείνωσίν μου ἐκ τῶν ἐχθρῶν μου·

14 Ὁ ὑψῶν με ἐκ πυλῶν τοῦ θανάτου, ὅπως ἂν ἐξαγγείλω πάσας τὰς αἰνέσεις σου ἐν ταῖς πύλαις τῆς θυγατρὸς Σιών. Ἄλλος, Τὰς ὑμνήσεις σου. Ἄλλος, Τοὺς ἐπαίνους σου. Ὅρα αὐτὸν διηνεκῶς τῇ εὐχῇ προσηλωμένον. καὶ γὰρ ἀπαλλαγεὶς τῶν δεινῶν, καὶ ἐν ἀσφαλείᾳ γενόμενος, οὐκ ἀφίσταται τοῦ πάλιν εὔχεσθαι, λέγων, ἐλέησόν με, καὶ ὑπὲρ τῶν μελλόντων αὐτὸν παρακαλῶν. ἀεὶ μὲν γὰρ δεόμεθα τῆς τοῦ Θεοῦ προνοίας· μάλιστα δὲ ἐν τῇ τῶν κακῶν ἀπαλλαγῇ. ἕτερος γὰρ διαδέχεται πόλεμος τοῦ προτέρου χαλεπώτερος, ὁ τῆς ῥαθυμίας, ὁ τῆς ἀπονοίας· καὶ σφοδρότερον ὁ διάβολος τότε. ὥστε μάλιστα μετὰ τὸ ἀπαλλαγῆναι τῶν κακῶν, δεόμεθα τῆς ῥοπῆς ἐκείνης, ἵνα εὐκόλως τὰς εὐημερίας ἐνέγκωμεν. ἐπεὶ καὶ Ἰουδαῖοι τῶν Αἰγυπτίων ἀπαλλαγέντες, ἐν χαλεπῷ ἦσαν πολέμῳ, τῇ ἀπονοίᾳ καὶ τῇ ῥαθυμίᾳ. τότε γοῦν μάλιστα καὶ ἀπέθανον, μὴ δυνηθέντες στρατηγῆσαι καλῶς. ἐπειδὴ γὰρ οὔτε πρὸς λαιμαργίαν, οὔτε πρὸς μικροψυχίαν ἔστησαν γενναίως, ἀλλὰ τῶν Αἰγυπτίων τὰ πάθη ἐζήλωσαν, ταῦτα αὐτοὺς ἀπώλεσε. καὶ ὁ Δαβὶδ ἐπὶ τοῦ Σαοὺλ ἀπαλλαγεὶς τῶν δεινῶν, καὶ τῶν ἄλλων πολεμίων, ἐπειδὴ ἀνέσεως ἀπέλαυσε, χαλεπώτερον ὑπέστη πόλεμον, τὸν τῆς ἀκολάστου ἐπιθυμίας, ὃς δὴ καὶ μειζόνως αὐτὸν ἐκόλασε. διὸ δὴ μάλιστα τότε χρὴ φοβεῖσθαι, ὅταν τῶν δεινῶν ἀπαλλαγῶμεν. καθάπερ γὰρ θηρίον δεδεμένον οὐχ οὕτω φοβούμεθα, ὡς ἀφεθέν· οὕτω δὴ καὶ τὴν κακίαν οὐχ οὕτως ἐν θλίψει δεδοικέναι χρὴ (τότε γὰρ δέδεται τῇ ἀθυμίᾳ, καὶ τοῖς ἄλλοις δεσμοῖς) ἀλλὰ μετὰ τὴν ἄνεσιν τότε χρὴ δεδοικέναι. διὰ δὴ τοῦτο ὄψει πολλάκις τὰς εὐπραγίας μείζονα τῶν κακῶν ἐργαζομένας δεινά. οὕτω καὶ Ἐζεκίας μετὰ τὸ τρόπαιον ἔμελλεν ἀπόλλυσθαι. διὸ καὶ οὗτος ἀλλαχοῦ φησιν· Ἀγαθόν μοι, ὅτι ἐταπείνωσάς με. καὶ τὸν ἔλεον ζητεῖ πάλιν μετὰ τὴν ἀπαλλαγὴν, καὶ ὑπομιμνήσκει δικαίωμα τοῦ ἐλέους, τὸ παθεῖν κακῶς. ἴδε γὰρ τὴν ταπείνωσίν μου ἐκ τῶν ἐχθρῶν μου. καὶ ἕτερον πάλιν· ὁ ὑψῶν με ἐκ τῶν πυλῶν τοῦ θανάτου. καὶ γὰρ πρὸς τὴν προστασίαν καὶ κηδεμόνα καταφεύγω, καὶ ἀεί μοι χεῖρα παρέχοντα. Εἶδες αὐτὸν ἐν τῇ αἰτήσει τῶν μελλόντων εὐχάριστον ὑπὲρ τῶν παρελθόντων γινόμενον, καὶ διπλῆν λέγοντα εὐεργεσίαν; οὐ γὰρ εἶπεν, ὁ ἀπαλλάττων με τῶν πυλῶν τοῦ θανάτου, ἀλλ', ὁ ὑψῶν με. οὐ γὰρ μέχρι τοῦ λῦσαι τὰ δεινὰ ἵστατο ἡ εὐεργεσία τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ θαυμαστοὺς ἐποίει, καὶ ἐπιδόξους, καὶ λαμπροτέρους, καὶ ὑψηλούς. καὶ οὐκ εἶπεν, ἐκ τῆς πύλης, ἀλλ' ἐκ τῶν πυλῶν, τὸ πολὺ τῶν κινδύνων δηλῶν. ὅπως ἂν ἐξαγγείλω πάσας τὰς αἰνέσεις σου ἐν ταῖς πύλαις τῆς θυγατρὸς Σιών. ὃ ποιεῖν τοῖς ἄλλοις παρῄνησε, τοῦτο καὶ αὐτὸς ποιεῖ. ἀναγγείλατε γάρ, φησιν, ἐν τοῖς ἔθνεσι τὰ ἐπιτηδεύματα αὐτοῦ· τοῦτο καὶ ἐγὼ νῦν ἐργάζομαι· καὶ οὐκ ἐργάζομαι ἁπλῶς, ἑνὸς παρόντος ἢ δύο καὶ τριῶν, ἀλλ' ἐν μέσῳ θεάτρῳ.

15 Ἀγαλλιάσομαι ἐπὶ τῷ σωτηρίῳ σου. Τοῦτό μοι διάδημα, τὸ διὰ σοῦ στῆσαι τρόπαιον, τὸ διὰ σοῦ σωτηρίας ἀπολαῦσαι. οὕτω δὴ καὶ ἡμεῖς μὴ πάντως σωθῆναι ζητήσωμεν, μὴ πάντως ἀπαλλαγῆναι τῶν δεινῶν παντὶ τρόπῳ, ἀλλὰ κατὰ Θεόν. τοῦτο δὲ λέγω, διὰ τοὺς ἐπαοιδαῖς χρωμένους ἐν ταῖς νόσοις, καὶ ἑτέρας μαγγανείας ἐπιζητοῦντας εἰς παραμυθίαν τῆς ἀρρωστίας. τοῦτο γὰρ οὐχὶ σωθῆναί ἐστιν, ἀλλ' ἀπολέσθαι. ἡ γὰρ μεγίστη σωτηρία, τὸ διὰ τοῦ Θεοῦ σωθῆναι. Ἐνεπάγησαν ἔθνη ἐν διαφθορᾷ, ᾗ ἐποίησαν.

Ἐξοδ. ιϛ. γ.

β. Βασ. ια. β.

δ. Βασ. κ. α. ιζ.

Ψαλμ. ριη. οα.

ἐποίησαν. Ἄλλος, Ἐβαπτίσθησαν. διαφθορὰν τὴν κακίαν λέγει. οὐδὲν γὰρ οὕτω διαφθείρει, ὡς κακία. οὐδὲν γὰρ ἀσθενέστερον τοῦ πονηροῦ· τοῖς οἰκείοις ὅπλοις ἁλίσκεται. ὥσπερ ὁ σίδηρος ὑπὸ τοῦ ἰοῦ, καὶ τὰ ἔρια ὑπὸ τοῦ σητός· οὕτω καὶ ὁ πονηρὸς ὑπὸ τῆς κακίας. ὥστε καὶ πρὸ τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ τιμωρίας, αὐτὴ ἡ κακία τὸν ἐργάτην ἀπαιτεῖ δίκην. ἐπειδὴ γὰρ πολλὰ περὶ τῆς ἄνω δίκης διελέχθη καὶ περὶ τῆς τοῦ Θεοῦ ῥοπῆς, αὕτη δὲ οὐ κατὰ πόδας ἔπεισιν, ἀλλὰ μέλλει πολλάκις καὶ ἀναβάλλεται, καὶ τοῦτο τοὺς πολλοὺς ῥαθυμοτέρους ποιεῖ· δείκνυσιν ἐπὶ θύραις τὴν τιμωρίαν οὖσαν, καὶ ταύτην τοὺς πονηροὺς ὑπομένειν. καθάπερ καὶ ὁ Παῦλός φησι· Καὶ τὴν ἀντιμισθίαν, ἣν ἔδει τῆς πλάνης αὐτῶν, ἐν ἑαυτοῖς ἀπολαμβάνοντες. καὶ ὅρα πῶς κυρίως κέχρηται ταῖς λέξεσιν. ἐνεπάγη, φησί· τουτέστι, κατακρατῶς κατεσχέθη, ἄφυκτος αὐτῷ γέγονεν ἡ ἐπιβουλή. καὶ πάλιν, 16 Ἐν παγίδι ταύτῃ, ᾗ ἔκρυψαν, συνελήφθη ὁ πούς αὐτῶν.

Ῥωμ. α. κζ.

Δεσμοῖς ἀλύτοις, φησίν, οἱ πονηροὶ περιπείρονται. ταῦτα ἐπὶ τῶν ἀποστόλων καὶ ἐπὶ τῶν Ἰουδαίων γέγονεν. ὅτε γὰρ τοῖς ἀποστόλοις ἐπολέμουν, ἐκεῖνοι μὲν οὐδὲν ἔβλαπτον· ἑαυτοὺς δὲ μυρίοις περιέβαλον κακοῖς, πόλεως, καὶ ἐλευθερίας, καὶ τῶν ἄλλων ἁπάντων ἐκπίπτοντες. καὶ τὸ μὲν κήρυγμα ηὐξάνετο, οἱ δὲ ἐπιβουλεύοντες κατελύοντο. καὶ οἱ τοὺς τρεῖς παῖδας ἐμβαλόντες εἰς τὴν Βαβυλωνίαν κάμινον, ὑπ' αὐτῆς πάλιν ἑάλωσαν· ὃ δὴ καὶ ἐπὶ τοῦ Δανιὴλ γέγονεν. ἀλλ' ἐπὶ μὲν τοῦ Δανιὴλ εἰκότως γέγονεν (αὐτοὶ γὰρ αὐτὸν ἐνέβαλον) ἐπὶ δὲ τῶν τριῶν παίδων τί δήποτε, τοῦ βασιλέως ἀνθρώπου ὄντος, οἱ περὶ τῆς καμίνου ἑστῶτες οὗτοι κολάζονται; ὅτι καὶ οἱ καταφλεχθέντες οὗτοι ἦσαν τῷ ἐπιτάγματι τοῦ τυράννου ὑπηρετήσαντες, καὶ τῇ εἰκόνι τῇ χρυσῇ προσκυνήσαντες. ἐν παγίδι, ᾗ ἔκρυψαν. Ὅρα πῶς ἔδειξεν αὐτῶν τὴν κατηγορίαν. ἐπειδὴ γὰρ αἰσχύνης ἦν τὸ γινόμενον, διὰ τοῦτο κρύπτουσι, καὶ λανθάνειν πειρῶνται. 17 Γινώσκεται Κύριος κρίματα ποιῶν. Ἄλλος, ἐγνώσθη κρίμα ποιήσας. τουτέστι, κολάζων, ἐκδικῶν, ἐπεξιών. Εἶδες ἕτερον εἶδος εὐεργεσίας ἀπὸ κολάσεως; οὐ γὰρ δὴ μόνον τοὺς κολαζομένους σωφρονεστέρους ποιεῖ, ἀλλὰ καὶ τὴν αὐτοῦ θεογνωσίαν ἐκλάμπειν παρασκευάζει τὸν λόγον. καὶ ἴδοι τις ἂν μᾶλλον αὐτὸν ἐντεῦθεν ἐπιστρέφοντα τοὺς ἀνθρώπους· ὅτε γοῦν κατὰ τῶν κρημνῶν εἴασεν ἐνεχθῆναι τὴν ἀγέλην, τότε μάλιστα ἐξεπλάγησαν· καὶ ἐν τῇ παλαιᾷ οἱ Ἰουδαῖοι, Ὅτε ἀπέκτεινεν αὐτούς, τότε ἐξεζήτουν αὐτόν. * καὶ τί δήποτε τοῦτο οὐ συνεχῶς ποιεῖ μᾶλλον; ὅτι οὐ βούλεται βιαιότερον, ἀλλὰ καὶ προαιρετικώτερον τὰ τῆς ἀρετῆς κατορθοῦσθαι, καὶ μᾶλλον εὐεργετουμένους ἢ κολαζομένους. καὶ πόσῳ, φησί, βέλτιον, ἀνάγκῃ εἶναι ἀγαθόν, ἢ προαιρέσει κακόν; οὐκ ἔστιν ἀγαθὸν εἶναι ἀνάγκῃ. ὁ μὲν γὰρ τῷ δεσμῷ γινόμενος καλός, οὐκ ἔσται ἀεί ποτε καλός, ἀλλὰ τῆς ἀνάγκης ἀπαλλαγείς, ἐπανήξει πρὸς τὴν κακίαν. ὁ δὲ παιδαγωγούμενος ὥστε προαιρέσει γενέσθαι καλός, γενόμενος, πάγιος μένει. Ἐν τοῖς ἔργοις τῶν χειρῶν αὐτοῦ συνελήφθη ὁ ἁμαρτωλός. Οὐ τῶν χειρῶν τοῦ Θεοῦ εἶπεν, ἀλλὰ τῶν χειρῶν τοῦ ἁμαρτωλοῦ. Εἶδες πῶς ποικίλλει τὸν λόγον, καὶ τὴν ἄνωθεν φέρων τιμωρίαν, καὶ τὴν ἀπὸ τῆς κακίας ἐπάγων δίκην; πῶς τὴν ἄνωθεν τιμωρίαν; γινώσκεται Κύριος, φησι, κρίματα ποιῶν. πῶς τὴν ἀπὸ τῆς κακίας δίκην; ἐνεπάγησαν ἔθνη ἐν διαφθορᾷ, ᾗ ἐποίησαν. καὶ πάλιν τὴν ἀπὸ τῆς πονηρίας· ἐν τοῖς ἔργοις τῶν χειρῶν αὐτοῦ συνελήφθη ὁ ἁμαρτωλός. οὔτε γὰρ μόνην τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ λέγει τιμωρίαν, ἐπειδὴ μέλλει πολλάκις καὶ βραδύνει· οὔτε μόνην τὴν ἀπὸ τῆς κακίας, ἐπειδὴ πολλοὶ ταύτῃ καὶ ἐμφιλοχωροῦσιν· ἀλλ' ἑκατέρωθεν ἀσφαλίζεται τὸν λόγον. διό φησιν, ἐν τοῖς ἔργοις τῶν χειρῶν αὐτοῦ συνελήφθη. Ἄλλος, Ταρσῶν αὐτοῦ. μὴ τοίνυν νόμιζε ἑτέρῳ κατασκευάζειν τὰ μηχανήματα, ὅταν ἐπιβουλεύῃς.

Δαν. γ. κγ.

Δαν. ϛ. κδ.

Μαρκ. ε. ιγ.

Ψαλ. οζ. λδ.

ἐπιβουλεύῃς. σεαυτῷ γὰρ πλέκεις τὰ δίκτυα.

Ὠδὴ διαψάλματος. Ἄλλος, Φθογγὴ ἀεί. Ἄλλος, Μελῴδημα ἀεί. Ὁ δὲ Ἑβραῖος, Ἐγγαὼν σέλ. **18** Ἀποστραφήτωσαν οἱ ἁμαρτωλοὶ εἰς τὸν ᾅδην, πάντα τὰ ἔθνη τὰ ἐπιλανθανόμενα τοῦ Θεοῦ. Ἄλλος, Ἀναστρέψουσι. πάλιν τοῖς αὐ-

5 τοῖς ἐπιμένει, δεικνὺς ὅτι ἡ κακία τὴν κόλασιν ἔχει συγκεκληρωμένην, καὶ ἡ ἀσέβεια θάνατον τίκτει, καὶ ἡ ἁμαρτία κινδύνους. **19** Ὅτι οὐκ εἰς τέλος ἐπιλησθήσεται ὁ πτωχός, ἡ ὑπομονὴ τῶν πενήτων οὐκ ἀπολεῖται εἰς τέλος.

Ἄλλος ἑρμηνευτής φησιν· Οὐ γὰρ εἰς τέλος ἡ προσδοκία τῶν πραέων ἐπιλησθήσεται. καλῶς εἶπεν, Εἰς τέλος· δεικνὺς ὅτι οὐκ ἀεὶ ἄνεσίν τις ἐπιζητεῖ. ποῦ γὰρ δει-

10 χθήσεται τὰ τῆς ὑπομονῆς, εἰ ἀεὶ ἄνεσις μέλλοι εἶναι; ὃ δὲ λέγει, τοῦτό ἐστι· δίκην δώσουσιν οἱ πονηροί, καὶ τὰ ἔσχατα πείσονται. οὐ γὰρ ἀνέξεται ὁ Θεὸς διὰ παντὸς τοὺς ἀδικουμένους ἐν ἐπιβουλαῖς εἶναι. ἐντεῦθεν καὶ τούτους παραμυθεῖται, κἀκείνους φοβεῖ, καὶ τοῦ Θεοῦ δείκνυσι τὴν φιλανθρωπίαν· ὅτι καὶ ἡ μέλλησις τοὺς μὲν δοκιμωτέρους ἐργάζεται, τοὺς δὲ εἰς μετάνοιαν ἕλκει. ὅρα πάλιν τοὺς πένητας εὐδοκιμοῦντας· πένητας οὐχ ἁπλῶς,

15 ἀλλὰ τοὺς συντετριμμένους τῇ καρδίᾳ. οὗτοι γάρ μάλιστά εἰσι καὶ πρὸς ὑπομονὴν ἐπιτήδειοι. μᾶλλον δὲ ἄλληλα συγκατασκευάζει ταῦτα, ἡ ταπεινοφροσύνη τὴν ὑπομονήν, ἡ ὑπομονὴ τὴν ταπεινοφροσύνην. εἰ δέ τις εἴποι, καὶ πῶς πενία, ἡ ταπεινοφροσύνη; ἐκεῖνο ἐροῦμεν· ὅτι αὕτη ἐπιτηδειοτέρα πρὸς ἀρετήν. ὁ μὲν γὰρ πλουτῶν ἀλύει, καὶ θορυβεῖται· ὁ δὲ πένης πάντα ῥᾳδίως φέρει, καθάπερ ἐν παλαίστρᾳ

20 τῇ πενίᾳ πολλάκις γυμναζόμενος. διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς ἔλεγεν, Ὅτι δύσκολον μετὰ πλούτου εἰς τὴν βασιλείαν ἐλθεῖν. τί ἐστιν, οὐκ ἀπολεῖται εἰς τέλος; οὐδέποτε, φησίν, ἀλλὰ πάντως ἀπολήψεται τὸν οἰκεῖον καρπόν. ὅπερ ἐπὶ τῶν βιωτικῶν οὐκ ἔνι, ἀλλ' ἐκπίπτει τοῦ τέλους πολλάκις, τῶν πόνων ἀπολωλότων. καὶ γὰρ καὶ γεωργὸς ἀναμένει, καὶ ἔμπορος· πολλάκις δὲ ὑπὸ τῆς τῶν ἀέρων ἀνωμαλίας ἀμφότεροι τοῦ καρποῦ

25 τῶν πόνων ἐκπίπτουσιν. ἐπὶ δὲ τοῦ Θεοῦ οὐκ ἔνι τοῦτο· ἀλλὰ ἀνάγκη πάντως ἀπολαῦσαι τοῦ τέλους. οὐ μικρὸν δὲ τοῦτο εἰς παραμυθίας λόγον, τὸ θαρρεῖν ἀεὶ περὶ τοῦ τέλους.

20 Ἀνάστηθι Κύριε, μὴ κραταιούσθω ἄνθρωπος. Ἄλλος, Μὴ θρασυνέσθω. Κριθήτωσαν ἔθνη ἐνώπιόν σου. Ἄλλος, Καὶ κατὰ πρόσωπόν σου. Εἰπὼν τὴν κακίαν τὴν κατέχουσαν τοὺς πλείους τῶν ἀνθρώπων, καὶ διηγησάμενος τὴν πονηρίαν,

30 τὰς ἁρπαγάς, τὰς πλεονεξίας, τὰς ἀνδροφονίας, παρακαλεῖ τὸν Θεὸν ὑπὲρ τῆς τῶν ἀδικουμένων βοηθείας. τοιαῦτα γὰρ τῶν ἁγίων τὰ σπλάγχνα, μὴ τὰ ἑαυτῶν μεριμνᾷν μόνον, ἀλλ' ὥσπερ περὶ μιᾶς οἰκίας, τῆς οἰκουμένης, ἢ σώματος ἑνός, οὕτω τῶν ἀνθρώπων πλήθους, οὕτω παρακαλεῖν τὸν Θεόν. ἀνάστηθι Κύριε, μὴ κραταιούσθω ἄνθρωπος. τί δέ ἐστιν, ἀνάστηθι Κύριε; ἐπέξελθε, φησί, βοήθησον, κόλασον τοὺς ἀδικοῦντας. καὶ καλῶς τοῖς ὀνόμασι γυμνοῖς ἐχρήσατο,

35 εἰπών, ἀνάστηθι, καὶ μὴ κραταιούσθω ἄνθρωπος· ὥστε δηλῶσαι, ὅτι ὁ εὐτελής, ὁ ἀπὸ γῆς, ὁ τέφρα καὶ σποδός. κριθήτωσαν ἔθνη ἐνώπιόν σου. τί ἐστι τοῦτο; δότωσαν δίκην, φησί, τῶν ἁμαρτημάτων· οὐ γεγόνασι τῇ μακροθυμίᾳ βελτίους· ἀπαίτησον εὐθύνας τῶν τετολμημένων.

21 Κατάστησον, Κύριε, νομοθέτην αὐτοῖς. γνώτωσαν ἔθνη, ὅτι ἄνθρωποί εἰσι. Διάψαλμα. Ἄλλος, Ἀεί. τί ἐστι, κατάστησον νομοθέτην αὐτοῖς; ἐπεί, φησι, κα-

40 θάπερ ἐν αὐτονομίᾳ πάντα πράττουσι, μὴ θέλοντες διδόναι δίκην, ἐπέξελθε, καὶ γινέσθω αὐτοῖς ἡ τιμωρία ἀντὶ νομοθεσίας. τοῦτο καὶ ἕτερος δηλῶν, εἶπε, Κατάστησον, Κύριε, φόβημα αὐτοῖς. ὅρα πῶς οὐ κόλασιν αὐτῶν ἐπιζητεῖ, ἀλλὰ νουθεσίαν, καὶ διόρθωσιν, καὶ τὸ μὴ παραλόγως ζῆν. ἔσται γὰρ ἡ τιμωρία αὐτοῖς, φησιν, ἀντὶ νομοθεσίας· οὐκ αὐτοῖς δὲ

μόνον,

Ματθ. ιθ.

μόνον, ἀλλὰ καὶ ἑτέροις. καὶ ἵνα μάθῃς ὅσον τὸ κέρδος, καὶ πῶς καταστέλλει νόσημα, ἄκουε τοῦ ἑξῆς. γνώτωσαν ἔθνη, φησὶν, ὅτι ἄνθρωποί εἰσιν. ὃ δὲ λέγει τοῦτό ἐστι· πολλοὶ καὶ τὴν ἀπολωλέκασιν, ἐπελάθοντο τῆς φύσεως, εἰς μανίαν ἐξώκειλαν, ἠγνόησαν ἑαυτούς. καὶ καλῶς προσέθηκε, τὸ ἀεὶ, ἵνα δηλώσῃ, ὅτι οὐκ ἐν ταῖς δυσπραγίαις μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς εὐημερίαις. ἀλλὰ γὰρ ἂν κολάσῃς αὐτοὺς νῦν, ἔχοντες τὸν φόβον ἀκμάζοντα, καὶ τὴν μνήμην τῶν συμβεβηκότων δεινῶν, κἂν εἰς εὐημερίαν ἔλθωσιν, εἴσονται τὴν ἑαυτῶν φύσιν. ὁρᾷς πῶς ὑπὲρ αὐτῶν ποιεῖται τὴν δέησιν, καὶ τὴν μανίαν ἀξιοῖ διορθωθῆναι; τὸ γὰρ ἑαυτοὺς ἀγνοεῖν, ἐσχάτης μανίας, καὶ φρενίτιδος χαλεπώτερον. τὸ μὲν γὰρ ἀνάγκης νόσημα, τὸ δὲ διεφθαρμένης προαιρέσεως.

22 Ἵνα τί, Κύριε, ἀφέστηκας μακρόθεν, ὑπερορᾷς ἐν εὐκαιρίαις, ἐν θλίψεσι;

Ταῦτά φησιν ὁ προφήτης, ἐκ προσώπου τῶν θλιβομένων παρακαλῶν καὶ δεόμενος, οὐκ ἐγκαλῶν· μὴ γένοιτο. ἐπεὶ καὶ πολλοὶ τῶν θλιβομένων ὑπὸ τῆς ὀδύνης πρὸ τοῦ προσήκοντος καιροῦ ἀξιοῦσι γενέσθαι τὴν κρίσιν· καθάπερ οἱ τεμνόμενοι, μηδέπω τελείας γενομένης τῆς τομῆς, παρακαλοῦσι τὸν ἰατρὸν ἀποστῆσαι τὴν χεῖρα· ἐπιβλαβῆ μὲν χάριν αἰτοῦντες, τῷ δὲ μὴ φέρειν τὰς ὀδύνας, τοῦτο πάσχοντες. καὶ πολλάκις πρὸς τοὺς ἰατροὺς βοῶσιν, ἐβασάνισάς με, ἀπώλεσάς με, ἀνεῖλές με· ἀλλ' οὐκ ἔστι ταῦτα τῆς διανοίας ῥήματα, ἀλλὰ τῆς ὀδύνης. οὕτω δὴ πολλοὶ καὶ τῶν μακροψύχων ἐν ταῖς θλίψεσι λέγουσι, τοὺς πόνους οὐ φέροντες. καὶ ὁ Σοφονίας δὲ τοιοῦτόν τινα μεταχειρίζει λόγον. ἀλλὰ ταῦτα ἐν τῇ παλαιᾷ, ὅτε σύμμετρα ἦν τὰ σκάμματα· τῆς δὲ ἐν τῇ καινῇ πόρρω ταῦτα φιλοσοφίας. **23** Ἐν τῷ ὑπερηφανεύεσθαι τὸν ἀσεβῆ, ἐμπυρίζεται ὁ πτωχός. συλλαμβάνονται ἐν διαβουλίοις, οἷς διαλογίζονται.

α' Ἄλλος, Συλληφθήτωσαν. **24** Ὅτι ἐπαινεῖται ὁ ἁμαρτωλὸς ἐν ταῖς ἐπιθυμίαις τῆς ψυχῆς αὐτοῦ, καὶ ὁ ἀδικῶν ἐνευλογεῖται. **25** Παρώξυνε τὸν Κύριον ὁ ἁμαρτωλός. Ἱκέτου σχῆμα περιθεὶς ἑαυτῷ, καὶ ὑπὲρ τῶν ἀδικουμένων παρακαλῶν, λέγει καὶ τὰ πάθη τὰ συμβάντα, ἅπερ ἀσθενείας ἐστὶν ἀνθρωπίνης· ὅτι περὶ τῆς κολάσεως καὶ τῆς τιμωρίας ὀδυνᾶται ὁ ἀδικούμενος, οὐ φέρων τὴν εὐημερίαν τοῦ πονηροῦ. οὐ μικρὰ δὲ καὶ τοῦτο τιμωρία. εἶτα ἀξιοῖ δοῦναι αὐτοὺς δίκην, καὶ αὐτοὺς περιτραπῆναι ταῖς ἐπιβουλαῖς αὐτῶν· καὶ λέγει κακίας εἶδος ἀφόρητον. ποῖον δὴ τοῦτο; ὅτι ἐπαινεῖται ὁ ἁμαρτωλὸς ἐν ταῖς ἐπιθυμίαις τῆς ψυχῆς αὐτοῦ. ἐφ' οἷς ἐγκαλύπτεσθαι ἔδει, ἐφ' οἷς, φησιν, αἰσχύνεσθαι, ὑπὲρ τούτων θαυμάζεται, ἐπαινεῖται. πῶς δ' ἂν γένοιτο τούτου ἴασις λοιπὸν, ὅταν ἐπαινῆται ἡ κακία; καὶ γὰρ καὶ νῦν τοῦτο γίνεται. ὁ δεῖνα θαυμάζεται ὡς δυνάστης· ὁ δεῖνα ὡς ἐχθροὺς ἀμυνόμενος· ὁ δεῖνα ὡς φρόνιμος, ἐπειδὴ τὰ πάντων συνήγαγε· καὶ ὅτε ἀπολέσει αὐτὰ, λέγουσιν, εὗρεν ἑαυτόν· καὶ ἕτεροι ἄλλα φασί. καὶ οὐδεὶς περὶ πνευματικῶν λόγος αὐτοῖς. οὐδαμοῦ ἀπράγμων ἐπαινεῖται ταχέως, οὐδὲ πενίας ἐραστής· ἀλλ' ὁ χρηματιστὴς, ὁ κάπηλος, ὁ κόλαξ, ὁ δουλοπρεπεῖς ὑπομένων διακονίας ὑπὲρ οὐδενὸς χρησίμου. ταῦτα θρηνεῖ ὁ προφήτης, ὅτι οὕτως ἐκράτησεν ἡ κακία, ὡς καὶ ἐγκαλλωπίζεσθαι, καὶ παρρησιάζεσθαι, καὶ τὸ δὴ χαλεπώτερον, ὅτι οὐκ αἰσχύνεται. οὐδὲ μόνον αὐτὸς ἑαυτὸν ἐπαινεῖ ἐπὶ τοῖς γινομένοις, ἀλλὰ καὶ ἑτέρους ἔχει τοὺς ἐπαινέτας. τί ταύτης γένοιτ' ἂν χεῖρον τῆς μανίας; παρώξυνε τὸν Κύριον ὁ ἁμαρτωλός.

[Margin: ἴσ. ἀπ[illegible] αὐτὰ]

α' Ἄλλος δέ φησιν, Ὅτι αἰνέσας παράνομος κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν τῆς ψυχῆς αὐτοῦ, καὶ πλεονέκτης εὐλογήσας, παρώξυνε τὸν Κύριον· ὅταν ὑψωθῇ ὁ θυμὸς αὐτοῦ, οὐκ ἐκζητεῖ.

C Ἄλλος, Ὅτι ὕμνησεν ἐπὶ πόθῳ ψυχῆς αὐτοῦ, καὶ πλεονέκτης εὐλογήσας, διέσυρε Κύριον. ἀσεβὴς κατὰ μετεωρισμὸν θυμοῦ αὐτοῦ οὐ μὴ ἐκζητήσῃ. Οἱ δὲ ἑβδομήκοντα, Παρώξυνε τὸν Κύριον ὁ ἁμαρτωλός.

μαρτωλός. Κατὰ τὸ πλῆθος τῆς ὀργῆς αὐτοῦ οὐκ ἐκζητήσει.

Εἶδες ποῦ προῆλθε τὰ τῆς κακίας; τί λέγω, φησὶν, ὅτι τοὺς πτωχοὺς λυπεῖ; αὐτὸν τὸν Θεὸν παροξύνει καὶ κατὰ τὸ πλῆθος τῆς ὀργῆς αὐτοῦ, οὐκ ἐκζητήσει, λέγει, τὸν Θεόν. Ἄλλος δὲ περὶ τοῦ ἀσεβοῦς τοῦτο δείκνυσιν ὂν, λέγων, Τοῦ μετεωρισμοῦ αὐτοῦ, τουτέστι, τῆς ἀ-
5 πονοίας, τῆς ἀλαζονείας. Εἶδες μανίας ἐπίτασιν, καὶ διαφθοράν; πρὸς τοὺς ὁμοφύλους ἐστὶν ἐχθρὸς καὶ πολέμιος, τῆς ἀρετῆς ἠλλοτριωμένος, τῆς κακίας ἐραστὴς καὶ ἐπαινέτης. καὶ καλῶς ἕτερος εἶπεν· οὐκ ἔστι Θεὸς πάσαις ἐννοίαις αὐτοῦ· δηλῶν, ὅτι οὐκ ἐκζητεῖ τὸν Θεὸν, ἐπεὶ σκότους ἐμπέπλησται, ὅτι οὐκ ἔχει τὸν φόβον ἐκείνου πρὸ ὀφθαλμῶν· ἀλλ᾽ ὥσπερ ἡ λήμη σκοτοῖ τὴν κόρην, οὕτως ἡ πονηρία τὴν διάνοιαν, καὶ κατὰ κρημ-
10 νῶν φέρει. 26 Οὐκ ἔστι Θεὸς ἐνώπιον αὐτοῦ. Ἄλλος, Δι᾽ ὅλων τῶν ἐνθυμημάτων αὐτοῦ. Βεβηλοῦνται αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ ἐν παντὶ καιρῷ.

27 Ἀνταναιρεῖται τὰ κρίματά σου ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ.

Ἄλλος, Ἦρται ἡ κρίσις σου. Εἶδες τῆς κακίας τὸν καρπόν; σβέννυται αὐτοῦ τὸ φῶς· πηροῦνται οἱ διαλογισμοί· αἰχμάλωτος δίδοται τῇ πονηρίᾳ. ὥσπερ γὰρ ὁ πε-
15 πηρωμένος εἰς βάραθρα πίπτει συνεχῶς· οὕτω δὴ καὶ αὐτός, ἐπειδὴ τοῦ Θεοῦ τὸν φόβον οὐκ ἔχει πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν. διὰ παντὸς ἐν κακίᾳ διατρίβει· οὐχὶ νῦν μὲν ἐν ἀρετῇ, νῦν δὲ ἐν κακίᾳ, ἀλλ᾽ ἀεὶ ἐν κακίᾳ, καὶ οὐδὲ τῆς γεέννης μέμνηται, οὐδὲ τῆς μελλούσης κρίσεως, οὐδὲ τῶν εὐθυνῶν· ἀλλ᾽ ὥσπερ χαλινὸν ἅπαντα ταῦτα τὰ βοηθήματα ἐκβαλὼν, καθάπερ πλοῖον ἀκυβέρνητον πονηροῖς ἐκδίδοται πνεύμασι καὶ κύμασιν ἀγρίοις,
20 οὐδενὸς ὄντος τοῦ παιδαγωγοῦντος αὐτοῦ τὴν διάνοιαν. Εἶδες τὸν πονηρὸν ἐν αὐτῇ τῇ κακίᾳ τὴν δίκην ὑπέχοντα; τί γὰρ ἵππου ἀχαλινώτου, τί δὲ πλοίου ἀκυβερνήτου, τί δὲ ἀνθρώπου πεπηρωμένου χαλεπώτερον; ἀλλὰ τούτων ἁπάντων ἀθλιώτερος ὁ ἐν κακίᾳ ζῶν, τὸ ἀπὸ τοῦ φόβου τοῦ Θεοῦ φῶς σβέσας, καὶ αἰχμάλωτος ἐκδοθείς.

Πάντων τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ κατακυριεύσει. 28 Εἶπε γὰρ ἐν καρδίᾳ αὐτοῦ·
25 οὐ μὴ σαλευθῶ ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεὰν ἄνευ κακοῦ. Ἄλλος, Πάντας τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ ἐκφυσᾷ, λέγων ἐν καρδίᾳ αὐτοῦ· οὐ περιτραπήσομαι εἰς γενεὰν καὶ γενεάν. οὐ γὰρ ἔσομαι ἐν κακώσει. Εἶδες τὴν ἀπόνοιαν; εἶδες τὴν ἄφατον ἀπώλειαν; εἶδες τὸν κατὰ μικρὸν αὐξανόμενον ὄλεθρον; εἶδες τὰ παρὰ τοῖς ἀνοήτοις μακάρια, τῆς πολλῆς ἀθλιότητος γέμοντα, καὶ πῶς καταδύεται; ἐπαινεῖται ἐν τοῖς ἁμαρ-
30 τήμασιν, εὐλογεῖται ἐν ταῖς ἀδικίαις. πρῶτον βάραθρον τοῦτο, καὶ ἱκανὸν ἐκτραχηλίσαι τὸν μὴ προσέχοντα. διὸ δὴ μᾶλλον τοὺς ἐπιτιμῶντας καὶ διορθουμένους ἀποδέχεσθαι χρὴ, ἢ τοὺς ἐπαινοῦντας καὶ ἐπ᾽ ὀλέθρῳ κολακεύοντας. οὗτοι γὰρ βλάψαι οὗτοι διαφθείρουσι, καὶ πρὸς μείζονα ὠθοῦσι κακίαν· καθάπερ καὶ τοῦτον τὸν ἁμαρτωλὸν ἐμφυσήσαντες, ἐπαιδοτρίβησαν εἰς ἄνοιαν. διὸ καὶ Παῦλος Κορινθίοις τοῦτο αὐτὸ λέγει ἐπὶ τῷ πορνεύσαντι·
35 Καὶ ὑμεῖς πεφυσιωμένοι ἐστὲ, καὶ οὐχὶ μᾶλλον ἐπενθήσατε. πολλάκις τὸν ἁμαρτάνοντα πενθεῖν, οὐκ ἐπαινεῖν δεῖ. Εἶδες δ[...] κακίαν, ὅτι μὴ μόνον οὐκ ἐγκαλεῖται, ἀλλὰ καὶ εὐφημεῖται; ἐντεῦθεν ἀπὸ τῆς [...]είας ἀνοίας καὶ τῶν ἐπαίνων ἐπέτεινε τὴν πονηρίαν, ἐπελάθετο τοῦ φόβου τοῦ Θεοῦ, τῶν κριμάτων αὐτοῦ. ἐντεῦθεν ἐπελάθετο καὶ τῆς οἰκείας φύσεως. ὁ γὰρ τῶν κριμάτων ἐπιλανθανόμενος τοῦ Θεοῦ, καὶ ἑαυτὸν λοιπὸν ἀγνοεῖ
40 πολλάκις. ὅρα γοῦν οἷα λογίζεται. οὐ μὴ σαλευθῶ εἰς γενεὰν καὶ γενεὰν, ἀλλ᾽ ἔσομαι ἄνευ κακοῦ. τί ταύτης ἀνοητότερον τῆς διανοίας, ἄνθρωπον ὄντα, καὶ ἐπίκηρον, καὶ τοῖς προσκαίροις συμπεπλεγμένον πράγμασι, καὶ μυρίαις μεταβολαῖς ὑποκείμενον, τοιαῦτα φαντάζεσθαι; πόθεν δὲ τοῦτο γίνεται; ἐκ τῆς ἀνοίας. ὅταν γὰρ ἀνόητος ἀνὴρ

α. Κορ. ε. β.

πολ-

πολλῆς ἀπολαύῃ εὐημερίας, καὶ τῶν ἐχθρῶν κρατῇ, καὶ ἐπαινῆται, καὶ θαυμάζηται, πάντων ἀθλιώτερος γίνεται. ὁ γὰρ μὴ προσδοκῶν μεταβολήν, οὔτε τὰς εὐημερίας σωφρόνως φέρει· εἴς τε δυσημερίαν ἐμπεσών, ἀγύμναστος καὶ ἀμελέτητος ὤν, ταράττεται καὶ θορυβεῖται. ἀλλ᾽ οὐχ ὁ Ἰὼβ οὕτως· ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ εὐημερίᾳ, καθ᾽ ἑκάστην ἡμέραν δυσημερίαν ἤλπιζε. διὸ καὶ ἔλεγε· (Ἰωβ. γ. κε.) Φόβος γάρ, ὃν ἐφοβούμην, ἦλθέ μοι, καὶ ὃν ἐδεδοίκειν, συνήντησέ μοι. οὔτε εἰρήνευσα, οὔτε ἡσύχασα, οὔτε ἀνεπαυσάμην, ἦλθε δέ μοι ὀργή. διὸ καὶ ἕτερος ἔλεγε· (Σειρ. ιη. κε.) Μνήσθητι καιροῦ λιμοῦ, ἐν καιρῷ πλησμονῆς· πτωχείας καὶ ἐνδείας, ἐν ἡμέρᾳ πλούτου. ἀλλ᾽ οὗτος καθάπαξ διαφθαρείς, οὐ τὰ ἀνθρώπινα ἐπισκέπτεται, ἀλλ᾽ ἀκίνητα αὐτῷ εἶναι νομίζει διὰ τῆς εὐπραγίας· ὅπερ ἐσχάτης ἀνοίας καὶ διαφθορᾶς ὑπόθεσις, καὶ ἐξωλείας ἐστὶν ἀφορμή. μὴ δὴ μακάριζε τοὺς πλουτοῦντας, τοὺς τῶν ἐχθρῶν περιγινομένους, τοὺς ἐπαινουμένους ἐπὶ τούτοις. μεγάλα γὰρ ταῦτα βάραθρα καὶ κρημνοὶ τοῖς οὐ προσέχουσι, πρὸς αὐτὸν καταρρίπτοντα τῆς ἀσεβείας τὸν πυθμένα.

29 Οὗ ἀρᾶς τὸ στόμα αὐτοῦ γέμει καὶ πικρίας καὶ δόλου· ὑπὸ τὴν γλῶσσαν αὐτοῦ κόπος καὶ πόνος. Ἄλλος, Ἀνωφελές. 30 Ἐγκάθηται ἐνέδρᾳ μετὰ πλουσίων ἐν ἀποκρύφοις τοῦ ἀποκτεῖναι ἀθῷον. Ἄλλος, Ἐνεδρεύων παρὰ τὰς αὐλάς.

31 Οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ εἰς τὸν πένητα ἀποβλέπουσιν· ἐνεδρεύει ἐν ἀποκρύφῳ ὡς λέων ἐν τῇ μάνδρᾳ αὐτοῦ. Ἄλλος, Ὡς ἐν τῷ περιφράγματι αὐτοῦ.

32 Ἐνεδρεύει τοῦ ἁρπάσαι πτωχόν, ἁρπάσαι πτωχὸν ἐν τῷ ἑλκῦσαι αὐτόν. Ἄλλος, Ἐν ἑλκυσμῷ αὐτοῦ. 33 Ἐν τῇ παγίδι αὐτοῦ ταπεινώσει αὐτόν. Ἄλλος, Ἐν τῇ σαγήνῃ. Κύψει καὶ πεσεῖται ἐν τῷ αὐτὸν κατακυριεῦσαι τῶν πενήτων. Ἄλλος, Ὁ δὲ θλασθεὶς καμφθήσεται ἐπιπεσόντος αὐτῷ μετὰ τῶν ἰσχυρῶν αὐτοῦ τοῖς ἀσθενέσιν. Εἶδες καὶ θηρίον αὐτὸν γενόμενον; καθάπερ γὰρ θηρίον ὑπογράφων ὁ προφήτης, οὕτω περὶ αὐτοῦ διαλέγεται, τοὺς δόλους, τὰς ἐνέδρας, τὰς ἐπιβουλὰς ἐκπομπεύων. τί τούτου γένοιτ᾽ ἂν ἀθλιώτερον, τί δὲ πενέστερον, ὅταν τῶν τοῦ πένητος δέηται χρημάτων; τοῦτον οὖν (εἰπέ μοι) πλούσιον φήσομεν; οὐκοῦν καὶ τὸν κλέπτην, καὶ τὸν τοιχωρύχον. ἄπαγε, φησί. τί γάρ, εἰ καὶ μὴ διορύττει δικαστήρια; τί γάρ, εἰ καὶ μὴ νύκτωρ ἔπεισιν, ἀλλὰ μετὰ δόλου, κατασβεννὺς τὸ φῶς τοῦ δικάζοντος; τί γάρ, εἰ μὴ καθευδόντων, ἀλλ᾽ ἐγρηγορότων ἀποδύων; οὗτος γὰρ ἰταμώτερος. ἐπεὶ καὶ τῶν λῃστῶν τοὺς μεθ᾽ ἡμέραν κλέπτοντας μᾶλλον κολάζουσιν οἱ νόμοι. εἶδες πενίαν· εἶδες ὠμότητα· πενίαν, ὅτι τῶν τοῦ πένητος ἐπιθυμεῖ· ὠμότητα, ὅτι οὐδὲ τῇ συμφορᾷ ἐπικλᾶται· ἀλλ᾽ ἣν ἐλεεῖν δεῖ καὶ διορθοῦσθαι πενίαν, ταύτην ἐπιτρίβει. ἀλλ᾽ ὅμως οὐκ ἀτιμώρητα ταῦτα ἐργάζεται. ἀλλ᾽ ὅταν κρατήσῃ, ὅταν δόξῃ περιγενέσθαι, ὅταν ἀχείρωτος εἶναι, τότε ἀπολεῖται· ἵνα καὶ τοῦ Θεοῦ τὸ ἀμήχανον φαίνηται, καὶ τῶν πενήτων ἡ ὑπομονή, καὶ τούτου τὸ ἀδιόρθωτον, καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ μακροθυμίας ἡ ἀνεξικακία. διὰ τοῦτο οὐ παρὰ πόδας ἡ δίκη ἕπεται, τοῦ Θεοῦ διὰ τῆς μακροθυμίας καλοῦντος αὐτὸν εἰς μετάνοιαν· ἀλλ᾽ ὅταν μηδὲν ἀπὸ τῆς μακροθυμίας κερδάνῃ, τότε αὐτὸν ἀπὸ τῆς τιμωρίας νουθετεῖ. οὗτοι μὲν γὰρ ἀδικηθέντες, οὐδὲν ἐβλάβησαν· ἀλλὰ καὶ βελτίους ἐγένοντο καὶ λαμπρότεροι ἀπὸ τῆς θλίψεως. ὁ δὲ Θεὸς τὴν μακροθυμίαν τὴν ἑαυτοῦ ἐπεδείξατο, ἀναμένων καὶ ἀνεξικακήσας, μετὰ δὲ τῆς μακροθυμίας καὶ τὴν ἰσχύν, καὶ τὸ εὔπορον· ὅτι ὅταν ἑαυτοῦ ᾖ δυνατώτερος, τότε αὐτοῦ περιγίνεται. οὗτος δὲ ἀδιόρθωτος μείνας, τὴν ἐσχάτην δίδωσι δίκην. οὐ μικρὸς δὲ οὗτος σωφρονισμὸς τοῖς εὐημεροῦσι. μὴ τοίνυν, ὅταν κρατήσῃς τῶν ἐχθρῶν, καὶ πάντα σοι ἐξ οὐρίας φέρηται, θάρρει ζῶν ἐν πονηρίᾳ· ἀλλὰ τότε μᾶλλον δέδιθι. καὶ γὰρ αὔξεταί σοι τὰ τῆς πονηρίας, ἀναιρεῖταί σοι τὰ τῆς ἀπολογίας, ἐκκόπτεταί σοι

τὰ

τὰ τῆς συγγνώμης μένοντι πονηρῷ.

34 Εἶπε γὰρ ἐν καρδίᾳ αὐτοῦ, ἐπιλέλησται ὁ Θεός· ἀπέστρεψε δὲ τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, τοῦ μὴ βλέπειν εἰς τέλος. Ἴδε πρὸς ὅσον βάραθρον ἀπωλείας κάτεισιν, οἷα δόγματα συνάγει· ἃ διὰ τὸ ἀναίσχυντον ἐξενεγκεῖν μὲν οὐ τολμᾷ, παρ᾽ ἑαυτῷ
5 δὲ στρέφει, πρὸς τὴν ἀλήθειαν μαχόμενος, καὶ τὰ ἡλίου φανερώτερα συσκιάζων διὰ τὴν πήρωσιν τῆς ἑαυτοῦ διανοίας. 35 Ἀνάστηθι Κύριε ὁ Θεός μου, ὑψωθήτω ἡ χείρ σου. μὴ ἐπιλάθῃ τῶν πενήτων.

Ἄλλος, Ἔπαρον τὴν χεῖρά σου. 36 Ἕνεκεν τίνος παρώργισεν ὁ ἀσεβὴς τὸν Θεόν; εἶπε γὰρ ἐν καρδίᾳ αὐτοῦ, οὐκ ἐκζητήσει. 37 Βλέπεις ὅτι σὺ πόνον καὶ θυμὸν κατα-
10 νοεῖς, τοῦ παραδοῦναι αὐτὸν εἰς χεῖράς σου. Ἄλλος, Εἶδες ὅτι σὺ πόνον καὶ παροργισμὸν ἐπιβλέψεις, τοῦ δοῦναι ἐν χειρί σου. Ἄλλος, Ἵνα δοθῶσιν εἰς χεῖράς σου. Ὁ μὲν παράνομος ταῦτά φησιν, ὁ ἁρπάζων, ὁ πλεονεκτῶν, ὡς μὴ διδοὺς δίκην. ὁ δὲ προφήτης ἀναιρῶν αὐτοῦ τὰ δόγματα, τὸν περὶ τῆς μακροθυμίας ἀναπληροῖ λόγον. ἐκεῖνος μὲν γάρ φησιν· ἀπέστρεψε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, τοῦ μὴ βλέπειν εἰς τέλος. αὐτὸς δὲ ἀπεναν-
15 τίας· καὶ βλέπεις, καὶ κατανοεῖς, καὶ μακροθυμεῖς, ἕως ἂν αὐτοὶ ἐμπέσωσιν εἰς χεῖράς σου. τί ἐστιν, ἕως ἂν αὐτοὶ δοθῶσιν εἰς χεῖράς σου; ἀνθρωπινώτερον εἴρηκεν. ὃ δὲ λέγει τοῦτό ἐστιν· ἀναμένεις, ἀνεξικακεῖς, ὥστε τῇ ὑπερβολῇ τῆς πονηρίας αὐτοὺς παραδοθῆναι. δυνατὸς μὲν εἶ καὶ ἐξ ἀρχῆς ἑλεῖν, καὶ χειρώσασθαι· ἀλλ᾽ ἄφατόν σου τῆς ἀνεξικακίας τὸ πέλαγος, ὁρῶντος καὶ οὐκ ἐπεξιόντος, ἀλλ᾽ ἀναμένοντος αὐτοὺς εἰς μετάνοιαν. εἰ
20 δὲ μὴ βούλονται, τότε κολάζεις, ὅταν μηδὲν ἐκ τῆς μακροθυμίας κερδαίνωσι. ὅτι γὰρ πολὺς αὐτῷ τῶν ἀδικουμένων ὁ λόγος, ἄκουσον πῶς αὐτὸ διὰ τῶν ἑξῆς κατασκευάζει.

38 Σοὶ ἐγκαταλέλειπται ὁ πτωχός, ὀρφανῷ σὺ ἦσθα βοηθός.

Ἄλλος, Σὺ ἐγένου. Ἄλλος, Σὺ ἔσῃ. Ὃ δὲ λέγει τοιοῦτόν ἐστι· τοῦτο ἔργον σόν, τοῦτο ἐξαίρετον σόν. οὐκ ἂν δὲ τὸ ἑαυτοῦ εἴασε καὶ προέδωκεν. ὡς γὰρ τεχνίτου τὸ οἰκοδομεῖν, καὶ κυβερ-
25 νήτου τὸ εὐθύνειν τὸ σκάφος, καὶ ἡλίου τὸ φωτίζειν· οὕτω δὴ καὶ σὸν τὸ ὀρφανοὺς περιΐστασθαι, τὸ πτωχοῖς χεῖρα ὀρέγειν. οὐδεὶς οὕτω προστάτης τούτων, ἀλλὰ σὺ μόνος. τὸ γάρ, ἐγκαταλέλειπται, τοῦτο παρίστησιν. οὐδείς, φησιν, ἄλλος, ἀλλὰ σὺ μόνος ὀρφανῶν καὶ πτωχῶν προστάτης. 39 Σύντριψον τὸν βραχίονα τοῦ ἁμαρτωλοῦ καὶ πονηροῦ. ζητηθήσεται ἡ ἁμαρτία αὐτοῦ, καὶ οὐ μὴ εὑρεθῇ [δι᾽ αὐτήν.]

30 Ἄλλος, Ἐκζητηθήτω ἡ ἀσέβεια αὐτοῦ, ἵνα μὴ εὑρεθῇ αὐτός. Οὐχ ἁπλῶς τὸν ἁμαρτωλὸν ἀξιοῖ συντριβῆναι, ἀλλὰ τὴν ἰσχύν, τὴν δυναστείαν, τὸ ὑπέκκαυμα αὐτοῦ τῆς πονηρίας. εἶτα ἀξιοῖ εὐθύνας αὐτὸν ὑπέχειν, καὶ λόγον δοῦναι τῶν πεπραγμένων. καὶ δεικνὺς τὸ μέγεθος τῆς ἀδικίας, φησίν· ἂν τοῦτο γένηται, οὐδὲ στῆναι δυνήσεται, οὐδὲ φανεῖται, ἀλλ᾽ ἀπολεῖται, οἰχήσεται, πρόρριζος ἀφανισθήσεται, τῶν πεπραγμένων αὐτῷ
35 ἐξεταζομένων. μηδεὶς οὖν ὀρφανίαν θρηνείτω, μηδεὶς πτωχείαν. ὅσῳ γὰρ ἂν ἐπιτείνηται ταῦτα, τοσούτῳ τὰ τῆς βοηθείας αὐξηθήσεται τοῦ Θεοῦ. μηδεὶς ἐπὶ δυναστείᾳ μεγαλοφρονείτω, μηδὲ φυσάσθω. ἐπισφαλὲς γὰρ τοῦτο τὸ χωρίον καὶ κατάκρημνον, καὶ τοὺς μὴ προσέχοντας περιτρέπει μετ᾽ εὐκολίας πολλῆς. 40 Βασιλεύσει Κύριος εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος. Ἐνταῦθα πρὸς τοὺς θορυβουμένους καὶ ταρ-
40 τομένους, διὰ τὸ μὴ δοῦναι δίκην εὐθέως τοὺς ἁμαρτάνοντας, ἀποκρίνεται· τί, φησι, φοβῇ; τί δέδοικας; μὴ γὰρ πρόσκαιρος ὁ δικαστής; μὴ γὰρ τέλος ἔχει τὰ τῆς βα-λείας αὐτοῦ; κἂν μὴ νῦν δῷ, δώσει πάντως. μένει γὰρ ὁ ἀπαιτῶν, καὶ βασιλ- διηνεκῶς.

Ἀπόλεισθε ἔθνη ἐκ τῆς γῆς αὐτοῦ. 41 Τὴν ἐπιθυμίαν τῶν πενήτων εἰσήκουσας, Κύριε· τὴν ἑτοιμασίαν τῆς καρδίας αὐτῶν προσέσχε τὸ οὖς σου.

Ἄλλος, Τὴν πρόθεσιν τῆς καρδίας αὐτῶν ἠκροάσατο τὸ οὖς σου. Ἄλλος, Ἑτοιμάσεις καρδίας αὐτῶν προσέχειν οὖς σου. 42 Κρῖναι ὀρφανῷ καὶ ταπεινῷ, ἵνα μὴ προσθῇ ἔτι τοῦ μεγαλαυχεῖν ἄνθρωπος ἐπὶ τῆς γῆς. Ἄλλος, Κρῖναι ὀρφανῷ καὶ τεθλασμένῳ. Ὁρᾷς τὸν προφήτην τὸν πλείονα λόγον ὑπὲρ τῆς τῶν πονηρῶν ἐπιμελείας ποιούμενον; τούτων γὰρ μάλιστα τὸ κακῶς πάσχειν. τοῖς μὲν γὰρ ἀδικουμένοις, χρημάτων ἡ ζημία· τοῖς δὲ, περὶ τῶν ἐσχάτων ὁ κίνδυνος. τί γὰρ εἰ καὶ μὴ αἰσθάνονται τῆς ἀρρωστίας ἔνθα εἰσίν; ἐπίτασις τοῦτο ἀναισθησίας· καὶ διὰ τοῦτο μάλιστα αὐτοὺς χρὴ ἐλεεῖν· τοῦτο ἀπλοῖς διανοίας. ἐπεὶ καὶ τὰ παιδία τὰ μὲν φοβερὰ οὐδένα ποιοῦνται λόγον, ἀλλὰ καὶ πυρὶ πολλάκις ἐπαφιᾶσι τὰς χεῖρας· προσωπεῖα δὲ διάκενα δεδίττονται καὶ τρέμουσιν ὁρῶντα. τούτοις ἐοίκασιν οἱ πλεονέκται, πενίαν μὲν δεδιότες, ὅπερ οὐκ ἔστι φοβερὸν, ἀλλὰ καὶ ἀσφαλείας ὑπόθεσις· πλοῦτον δὲ ἄδικον καὶ πλεονεξίαν περὶ πολλοῦ ποιούμενοι, ὃ πυρός ἐστι παντὸς φοβερώτερον. πανταχοῦ γὰρ ἡ πλεονεξία κακόν. Ταύτην τοίνυν διὰ παντὸς ἐκκόπτειν παρακαλεῖ ὁ προφήτης, ἀπειλῶν, φοβῶν, τὸν Θεὸν παρακαλῶν ἐπὶ τὴν κόλασιν ἀναστῆναι τῆς τοιαύτης ἀναλγησίας. διὸ καὶ ἐπάγει λέγων· Ἀπόλεσθε ἔθνη ἐκ τῆς γῆς αὐτοῦ, πανωλεθρίαν αὐτοῖς ἀπειλῶν, καὶ ἀξιῶν γενέσθαι βοηθὸν καὶ ἔκδικον τῶν ἀδικουμένων, ὥστε καὶ τούτους ἀναπνεῦσαι, κἀκείνους σωφρονισθῆναι. μηδεὶς τοίνυν διωκέτω χρημάτων περιουσίαν. πολλὰ ἐντεῦθεν τοῖς μὴ προσέχουσι τίκτεται κακά· ἀπόνοια, ῥᾳθυμία, φθόνος, κενοδοξία, καὶ ἕτερα πολλῷ πλείονα τούτων. ἀλλ᾽ ἵνα ἀπαλλαγῆτε, τὴν ῥίζαν ἐκκόψατε. μὴ μενούσης γὰρ αὐτῆς, οὐ βλαστάνει τὰ πονηρὰ βλαστήματα. διὰ τοῦτο καὶ ταῦτα εἴρηται· οὐχ ἵνα ἀκούωμεν μόνον, ἀλλ᾽ ἵνα καὶ διορθώμεθα, καὶ πολλὴν τὴν ἀρετὴν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ ἐπιδειξώμεθα· ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Ψαλμ. ι. ΕΙΣ ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΩ ΔΑΒΙΔ. ΑΛΛΟΣ, ΕΠΙΝΙΚΙΟΣ τοῦ Δαβίδ. Ἄλλος, Τῷ νικοποιῷ.

Ἐπὶ τῷ Κυρίῳ πέποιθα, πῶς ἐρεῖτε τῇ ψυχῇ μου, μεταναστεύου ἐπὶ τὰ ὄρη ὡς στρουθίον; Ἄλλος, Ἀναστατοῦ εἰς τὰ ὄρη ὡς στρουθίον. Ἄλλος, Μετακινοῦ. 2 Ὅτι ἰδοὺ οἱ ἁμαρτωλοὶ ἐνέτειναν τόξον· ἡτοίμασαν βέλη εἰς φαρέτραν, τοῦ κατατοξεῦσαι ἐν σκοτομήνῃ τοὺς εὐθεῖς τῇ καρδίᾳ. Ἄλλος, Ὡς ἐν ζόφῳ. Ὅτι ἃ σὺ κατηρτίσω, αὐτοὶ καθεῖλον.

Ἄλλος, Ὅτι οἱ θεσμοὶ κατελύθησαν. Ἄλλος, Ὅτι αἱ διδασκαλίαι συντελεσθήσονται. Μεγάλη τῆς ἐπὶ τὸν Κύριον ἐλπίδος ἡ δύναμις, φρούριον ἀχείρωτον, τεῖχος ἄμαχον, συμμαχία ἀκαταγώνιστος, λιμὴν εὔδιος, πύργος ἀκαταμάχητος, δύναμις ἄμαχος καὶ ἐκ τῶν ἀπόρων εὑρίσκουσα πόρον. διὰ ταύτης ἄοπλοι τῶν ὡπλισμένων, καὶ γυναῖκες ἀνδρῶν περιεγένοντο, καὶ παῖδες τῶν τὰ πολεμικὰ μεμελετηκότων ἰσχυρότεροι μετὰ πολλῆς τῆς εὐκολίας ἀνεφάνησαν. καὶ τί θαυμαστὸν εἰ πολεμίων ἐκράτησαν, ὅπουγε καὶ αὐτοῦ τοῦ κόσμου περιεγένοντο; τὰ γὰρ στοιχεῖα τὴν οἰκείαν ἀγνοήσαντα φύσιν, πρὸς τὸ χρήσιμον ἐκείνοις μετεβάλλοντο· καὶ τὰ θηρία οὐκ ἔτι θηρία ἦν, οὐδὲ ἡ κάμινος κάμινος. ἡ γὰρ εἰς τὸν Θεὸν ἐλπὶς πάντα μεταρρυθμίζει. ὀδόντες τεθηγμένοι, καὶ δεσμωτή-

Δαν. γ. κη.

ριον

ειον στενὸν, φύσεως ἀγριότης, καὶ λιμὸς ὁπλίζων τὴν φύσιν, οὐδὲ ἐπάγγελμα οὐδαμοῦ, καὶ στόματα τῶν σωμάτων πλησίον τοῦ προφήτου· ἀλλ' ἡ εἰς τὸν Θεὸν ἐλπὶς χαλινοῦ παντὸς ἰσχυροτέρα, εἰς τὰ στόματα ἐμπεσοῦσα, εἰς τοὐπίσω ταῦτα ἀνεῖλκε. Ταῦτα δὴ καὶ οὗτος φιλοσοφῶν, ἔλεγε πρὸς τοὺς κελεύοντας αὐτῷ φεύγειν καὶ δραπετεύειν, καὶ ἀπὸ τῆς τῶν τόπων ἀσφαλείας τὴν σωτηρίαν ἑαυτῷ πορίζεσθαι· Ἐπὶ τῷ Κυρίῳ πέποιθα· πῶς ἐρεῖτε τῇ ψυχῇ μου; Τί λέγεις; τὸν τῆς οἰκουμένης δεσπότην ἔχω σύμμαχον, τὸν πανταχοῦ εὐκόλως ἐργαζόμενον πάντα, ἐκεῖνον στρατηγοῦντα ἔχω καὶ παριστάμενον· καὶ πρὸς τὴν ἀοίκητόν με πέμπεις, καὶ ἀπὸ τῆς ἐρημίας μοι ζητεῖς τὴν ἀσφάλειαν; μὴ γὰρ μείζων ἡ τῆς ἐρημίας βοήθεια τοῦ πάντα δυναμένου μετ' εὐκολίας; Τί με τὸν ὡπλισμένον ἰσχυρῶς, καθάπερ γυμνὸν καὶ ἄοπλον δραπετεύειν παρασκευάζεις, καὶ μετανάστην εἶναι κελεύεις; εἶτα τὸν μὲν στρατόπεδον ἔχοντα, καὶ τείχεσι πεφραγμένον καὶ ὅπλοις, οὐκ ἂν ἐκέλευσας καταφυγεῖν ἐπὶ τὴν ἔρημον, ἀλλὰ καταγέλαστος ἂν ἐφάνης ταῦτα συμβουλεύων· τὸν δὲ ἔχοντα τὸν τῆς οἰκουμένης δεσπότην μεθ' ἑαυτοῦ ἐξορίζεις καὶ φυγαδεύεις, καὶ μετανάστην ποιεῖς, διὰ τὸν παρὰ τῶν ἁμαρτωλῶν πόλεμον; μετὰ γὰρ τῶν εἰρημένων, καὶ τοῦτο ἕτερον δικαίωμα τοῦ μὴ φεύγειν. ὅταν γὰρ καὶ ὁ Θεὸς βοηθῇ, καὶ ἁμαρτωλοὶ ὦσι πολεμοῦντες, πῶς οὐ τὴν ἐσχάτην ὀφλισκάνει αἰσχύνην ὁ συμβουλεύων τῶν ὀρνίθων μιμεῖσθαι τὸ ψοφοδεές; οὐκ ἐννοεῖς τὸ ἀντιπαρατατόμενόν μοι στρατόπεδον, πῶς ἀράχνης εὐτελέστερον; εἰ γὰρ ὁ τοῦ βασιλέως ἐχθρὸς τοῦ ἐπιγείου, ὅπου ἂν παραγένηται, ἐπισφαλῶς ζῇ, καὶ δέδοικε, καὶ τρέμει· πολλῷ μᾶλλον ὁ τοῦ τῶν ὅλων Θεοῦ. ὅπου γὰρ ἂν ἀφίκηται, πάντας ἔχει πολεμίους, καὶ αὐτὴν τὴν κτίσιν. καθάπερ γὰρ τοὺς φίλους αὐτοῦ καὶ τὰ στοιχεῖα καὶ τὰ θηρία δέδοικε, καὶ πᾶσα ἡ κτίσις αἰδεῖται· οὕτω τὸν ἐχθρὸν καὶ πολέμιον, καὶ τὰ ἀναίσθητα πολεμεῖ καὶ διαλύει. διά τοι τοῦτο τοὺς μὲν, πρὶν ἢ τοῦ ἐδάφους ἅψασθαι, διειργάσαντο τότε οἱ θῆρες· τοὺς δὲ τὸ πῦρ κατηνάλωσεν. ἀλλὰ τόξα καὶ φαρέτραν ἔχουσι, καὶ παρεσκευασμένα αὐτοῖς ἅπαντα. Ἡτοίμασαν γὰρ αὐτὰ, φησιν, εἰς φαρέτραν. Ἀλλ' οὐδεμία τούτων ἰσχὺς, οὐδὲ ἐντεῦθεν δεδιττόμεθα. οὐδὲ γὰρ εἴ τινα ἐκλελυμένον εἶδον τόξον ἔχοντα, ἔδεισα ἄν. τί γὰρ ὄφελος ὅπλων, ἰσχύος οὐκ οὔσης; οὐ τοίνυν οὐδὲ ἐνταῦθα, τῆς παρὰ Θεοῦ εὐνοίας ἀπούσης. ἀλλὰ δόλους ῥάπτουσι, καὶ οὐκ ἐξ εὐθείας προσέρχονται. διὰ τοῦτο μάλιστα αὐτῶν καταγελῶ, ὅτι ἐν σκοτομήνῃ βάλλουσιν. οὐδὲν γὰρ ἀσθενέστερον ἀνδρὸς ἐπιβουλεύοντος. οὐ δύναται τοῖς ἑτέρων ὅπλοις ἁλῶναι, ἀλλ' ὑπὸ τῆς οἰκείας πίπτει χειρὸς, καὶ τῷ ἑαυτοῦ περιτρέπεται δόλῳ. τί οὖν γένοιτ' ἂν ἀσθενέστερον, ὅταν ὑπὸ τῶν οἰκείων μηχανημάτων αἱρῆται; μετὰ δὲ τούτων ἔστι καὶ ἕτερον εἰπεῖν· ὅτι οὐχ ἁμαρτωλοὶ μόνον τοὺς ὑπὸ Θεοῦ βοηθουμένους καὶ μετὰ δόλου πολεμοῦσιν· ἀλλ' ὅτι καὶ πρὸς τοὺς ἀνευθύνους, καὶ οὐδὲν αὐτοὺς ἠδικηκότας. οὐχ ὡς ἔτυχε δὲ καὶ τοῦτο αὐτοὺς ἀσθενεῖς ἐργάζεται. καθάπερ γὰρ οἱ πρὸς κέντρα λακτίζοντες, ἐκεῖνα μὲν οὐδὲν ἔβλαψαν, τοὺς δὲ ἑαυτῶν πόδας ᾕμαξαν· οὕτω δὴ καὶ οὗτοι. μετὰ δὲ τούτων, καὶ ἑτέρα τις αἰτία καταλύουσα αὐτῶν τὴν ἰσχὺν τοῦ πολέμου ἐστί. ποία δὴ αὕτη;

3 Ὅτι ἃ σὺ κατηρτίσω, αὐτοί, φησι, καθεῖλον.

Ὃ δὲ λέγει, τοῦτό ἐστι. σοὶ πολεμοῦσι καὶ μάχονται, τὸν νόμον σου καὶ τὰ προστάγματά σου καθαιροῦντες. καὶ γὰρ τὰ σὰ προστάγματα καθελεῖν ἐπιχειροῦσι, καὶ ταῦτα κατηρτισμένα. ἢ τοῦτό φησιν, ἢ ὅτι καὶ παραβάται τοῦ νόμου εἰσί. καὶ αὕτη δὲ οὐ μικρὰ ἀσθενείας ὑπόθεσις, τὸ τὰ σὰ μὴ φυλάξαντας, οὕτως εἰς πόλεμον ἰέναι. διὰ γὰρ τοῦτο καὶ εὐθέσι πολεμοῦσι, καὶ δόλους ῥάπτουσιν, ἐπειδὴ τῶν σῶν οὐκ ἀκούουσι προσταγμάτων. διηγησάμενος τοίνυν περὶ τῆς ἀσθενείας τῶν πολεμίων, οὐκ ἀπὸ τούτων, ἀφ' ὧν ἔπραττον, ἀλλ' ἀφ' ὧν

Δαν. ς. κγ.

Ιωβ. μβ.

Σοφ. ια. κε.

αὐτῷ πρέπον ἦν (οὐ γὰρ εἶπε, χρήματα οὐκ ἔχουσιν, οὐδὲ φρούρια, οὐδὲ συμμάχους, οὐδὲ πόλεις, οὐδ' ὅτι πολέμων εἰσὶν ἄπειροι, ἀλλὰ πάντα ταῦτα παραδραμὼν καὶ διαπτύσας ὡς οὐδὲν ὄντα, καὶ εἰπὼν ὅτι παράνομοί εἰσιν, ὅτι πολεμοῦσι τοῖς οὐδὲν ἠδικηκόσιν, ὅτι τὰ τοῦ Θεοῦ καθαιροῦσι) λέγει λοιπὸν καὶ τὴν τῶν δικαίων παράταξιν, κἀντεῦθεν δεικνὺς τὸ ἐκείνων εὐχείρωτον. οὕτω καὶ ἡμεῖς τὸν ἰσχυρὸν καὶ τὸν ἀσθενῆ δοκιμάζωμεν· ἀλλὰ μὴ ἀφ' ὧν οἱ καταπλαστοὶ τῶν ἀνθρώπων φοβοῦνται, ἐκ τούτων μᾶλλον φοβώμεθα. τί γάρ φασι; δεινός ἐστι, πονηρός ἐστι, χρημάτων ὄγκον περιβέβληται καὶ δυναστείαν. διὰ τοῦτο μάλιστα αὐτοῦ καταπτύω. ταῦτα γὰρ εἴδη ἀσθενείας ἐστίν. ἀλλ' οἶδεν ἐπιβουλεύειν, φησί· πάλιν ἕτερον εἶδός μοι λέγεις ἀσθενείας. τί οὖν ὅτι πολλοὶ περιγίνονται τοιοῦτοι ὄντες; ἐπεὶ σὺ καλῶς πυκτεύειν οὐκ οἶδας· ἐπεὶ καὶ σὺ ὑπὲρ τῶν αὐτῶν παγκρατιάζεις, ἀφ' ὧν ἐκεῖνοι γίνονται ἀσθενέστεροι, περὶ δόξης καὶ δυναστείας. φεῦγε τοῦ ἀγῶνος τὴν ὑπόθεσιν, καὶ ἑτέρωθεν βάλλε τοὺς ἐπιόντας, ἐπιεικείᾳ πρὸς ἀλαζόνα, πενίᾳ πρὸς πλεονέκτην, ἐγκρατείᾳ πρὸς ἀκόλαστον, φιλοφροσύνῃ πρὸς φθονερόν· καὶ οὕτως αὐτῶν περιέσῃ ῥᾳδίως. ἀλλ', ὅπερ ἔφθην εἰπών, διηγησάμενος τὴν ἀσθένειαν τῶν ἀντιδίκων, ὅρα πῶς καὶ τοῦ δικαίου λέγει τὴν πανοπλίαν. ἐπάγει γάρ·

Ὁ δὲ δίκαιος τί ἐποίησε; Τουτέστιν· ἐκείνων οὕτω παρατεταγμένων, ζητεῖς πόθεν ὡπλίσατο ὁ δίκαιος; ἄκουε· 4 Κύριος ἐν ναῷ ἁγίῳ αὐτοῦ· κύριος ἐν οὐρανῷ ὁ θρόνος αὐτοῦ. Εἶδες πῶς συντόμως τὴν συμμαχίαν αὐτοῦ διηγήσατο; τί ἐποίησεν ἐρωτᾷς; ἐπὶ τὸν Θεὸν κατέφυγε τὸν ἐν τῷ οὐρανῷ, τὸν πανταχοῦ παρόντα. οὐ τόξα ἔτεινεν, οὐδὲ φαρέτρας ἡτοίμαζε, καθάπερ ἐκεῖνος, οὐδὲ ἐν σκοτομήνῃ παρετάξατο· ἀλλὰ πάντα ταῦτα ἀφεὶς, τὴν εἰς τὸν Θεὸν ἐλπίδα πᾶσιν ἐπετείχισε, τὸν οὐδενὸς τούτων δεόμενον, οὐ καιρῶν, οὐ τόπων, οὐχ ὅπλων, οὐ χρημάτων, ἀλλὰ νεύματι πάντα λύοντα. Εἶδες συμμαχίαν ἄμαχόν τε, καὶ εὔκολον, καὶ ῥᾳδίαν;

5 Οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ εἰς τὸν πένητα ἐπιβλέπουσι, τὰ βλέφαρα αὐτοῦ ἐξετάζει τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων. 6 Κύριος ἐξετάζει τὸν δίκαιον καὶ τὸν ἀσεβῆ, ὁ δὲ ἀγαπῶν τὴν ἀδικίαν, μισεῖ τὴν ἑαυτοῦ ψυχήν. Ἄλλος, Τὰ βλέφαρα αὐτοῦ δοκιμάζει.

ά
ά. C'

Ἄλλος, Κύριος δίκαιος ἐξεταστής. Ἄλλος, Δίκαιον δοκιμάζει καὶ ἀσεβῆ, καὶ ἀγαπῶντα ἄδικα ἐμίσησεν ἡ ψυχὴ αὐτοῦ. Ἄλλος, Ὁ ἀγαπῶν ἀδικίαν, μισεῖ τὴν ἑαυτοῦ ψυχήν. Εἶδες σύμμαχον παρεσκευασμένον, βοηθὸν εὐτρεπισμένον, πανταχοῦ παρόντα, πάντα ὁρῶντα, πάντα βλέποντα, τοῦτο ἔργον ἔχοντα μάλιστα, κἂν μηδεὶς ὁ παρακαλῶν ᾖ, προνοεῖν, κήδεσθαι, κωλύειν ἀδικοῦντας, βοηθεῖν ἀδικουμένοις, τοῖς μὲν ἀποδιδόναι τὰς ἀμοιβὰς τῶν κατορθωμάτων, τοῖς δὲ τιθέναι τὰς τιμωρίας τῶν ἁμαρτημάτων; οὐδὲν οὖν ἀγνοεῖ. οἱ γὰρ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ ἐπιβλέπουσι τὴν οἰκουμένην. οὐκ ἐπίσταται δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ βούλεται αὐτὰ διορθοῦν. διὸ καὶ ἕτερος τοῦτο αὐτὸ δηλῶν εἶπε, δίκαιος. εἰ γὰρ δίκαιος, οὐκ ἀνέξεται ταῦτα ἁπλῶς περιορᾶν γινόμενα. ἀποστρέφεται τοὺς πονηρούς, ἐπαινεῖ τοὺς δικαίους. εἶτα ὅπερ ἐν τῷ προτέρῳ ψαλμῷ ἔλεγε, δεικνὺς ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ κακία ἱκανὴ αὐτοὺς ἀναλῶσαι, τοῦτο καὶ ἐν τούτῳ δηλῶν ἐπήγαγε· ὁ δὲ ἀγαπῶν τὴν ἀδικίαν μισεῖ τὴν ἑαυτοῦ ψυχήν. πολέμιον γὰρ τῇ ψυχῇ πονηρία, ἐχθρὸν καὶ ὀλέθριον· ὥστε καὶ πρὸ τῆς κολάσεως, δίκην δίδωσιν ὁ πονηρός. Εἶδες πῶς εὐαλώτους πανταχόθεν δείκνυσι τοὺς ἐναντιουμένους, ὅταν καὶ τοιοῦτον ἔχῃ σύμμαχον, καὶ ἐκεῖνοι ὑπὸ τῶν οἰκείων ὅπλων ἁλίσκωνται, δι' ὧν φράττονται, διὰ τούτων δαπανώμενοι, καὶ ἑαυτοὺς βλάπτοντες. Εἶδες τῆς συμμαχίας τὴν εὐκολίαν. οὐ γὰρ δεῖ βαδίσαι που, καὶ δραμεῖν, οὐδὲ χρήματα ἀναλῶσαι, τοῦ Θεοῦ πανταχοῦ παρόντος, καὶ πάντα ὁρῶντος.

χ. ἰῶτα

7 Ἐπι-

7 Ἐπιβρέξει ἐπὶ ἁμαρτωλοὺς παγίδας. πῦρ καὶ θεῖον καὶ πνεῦμα καταιγίδος, ἡ μερὶς τοῦ ποτηρίου αὐτῶν. 8 Ὅτι δίκαιος Κύριος, καὶ δικαιοσύνας ἠγάπησεν, εὐθύτητας εἶδε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ.

Ἄλλος, Ὕσει ἐπὶ παρανόμους ἄνθρακας. Ἄλλος, Εὐθύτητας ὄψεται τὸ πρόσωπον αὐτῶν, τουτέστι, τῶν δικαίων, ἡ αὐτοῦ, τοῦ Θεοῦ. Εἰπὼν τὴν ἀπὸ τῆς κακίας δίκην, ἐπειδὴ ταύτης πολλοὶ καταφρονοῦσι, λοιπὸν κατασείει τὴν τῶν πονηρῶν διάνοιαν ἀπὸ τῆς ἄνωθεν φερομένης πληγῆς, ἐμφαντικῶς τῷ λόγῳ χρώμενος, καὶ διὰ φοβερῶν ὀνομάτων περιϊών. πῦρ γὰρ καὶ θεῖον, καὶ πνεῦμα καταιγίδος, καὶ ἄνθρακας αὐτοῖς ἄνωθεν λέγει ὕεσθαι· τῇ μεταφορᾷ τῶν λέξεων, τὸ ἄφυκτον τῆς τιμωρίας, τὸ δαψιλὲς τῆς κολάσεως, τὸ εὔκολον τῆς πληγῆς, τὸ δαπανητικὸν παραστῆσαι βουλόμενος. τί ἐστιν ἡ μερίς; τοῦτ᾽ αὐτοῖς κλῆρος, φησι, τοῦτο κτῆμα, τούτῳ ἐνδιατρίψουσιν, ἐν τούτοις δαπανηθήσονται. εἶτα καὶ ἡ αἰτία· ὅτι ὁ πάντα ἐφορῶν, οὐκ ἀνέξεται ταῦτα ἀτιμώρητα παραδραμεῖν. ὅπερ καὶ ἕτερος προφήτης φησί· Καθαρὸς ὁ ὀφθαλμός σου μὴ ὁρᾶν πονηρά, καὶ ἐπιβλέπειν ἐπὶ πόνους οὐ δυνήσῃ· οὕτω καὶ οὗτος παρίστησι λέγων· ὅτι δίκαιος Κύριος, καὶ δικαιοσύνας ἠγάπησε. τοῦτο τοῦ Θεοῦ μάλιστα ἐξαίρετον, ἀποδέξασθαι τὰ δίκαια, τὴν ὀρθότητα· καὶ οὐκ ἂν ἀνάσχοιτο εἰς τέλος τῶν ἑτέρως γινομένων. διὰ δὴ τοῦτο ἀρχόμενος τοῦ ψαλμοῦ ἔλεγεν· ἐπὶ τῷ Κυρίῳ πέποιθα, πῶς ἐρεῖτε τῇ ψυχῇ μου, μεταναστεύου ἐπὶ τὰ ὄρη ὡς στρουθίον; οἱ μὲν γὰρ ἐν τοῖς βιωτικοῖς πεποιθότες, οὐδὲν ἄμεινον τοῦ στρουθίου διάκεινται, ὃ τῇ ἐρημίᾳ θαρροῦν, εὐχείρωτον ἅπασι γίνεται. τοιοῦτος ὁ χρήμασιν ἐλπίζων. καθάπερ ὁ στρουθὸς καὶ ὑπὸ παιδίων ἁλίσκεται, καὶ ἰξοῦ, καὶ παγίδος, καὶ μυρίοις ἑτέροις· οὕτω καὶ ὁ πλουτῶν, καὶ ὑπὸ οἰκείων καὶ ὑπὸ πολεμίων· καὶ ἐκείνου μᾶλλον ἐπισφαλέστερον ζῇ, πολλοὺς ἔχων τοὺς ἰξοὺς τοὺς παρ᾽ ἐκείνων, πονηρὰς ἐπιθυμίας· καὶ μετανάστης ἐστίν, ἀεὶ μετὰ τῶν καιρῶν ἱστάμενος, καὶ δημίων ὀργὰς δεδοικώς, καὶ βασιλέως θυμόν, καὶ κολάκων ἐπιβουλάς, καὶ φίλων δόλους. καὶ πολεμίων ἐπιστάντων, μᾶλλον πάντων τρέμει, καὶ εἰρήνης οὔσης, ὑφορᾶται τὰς ἐπιβουλάς. οὐ γὰρ ἔχει πλοῦτον μόνιμον καὶ ἀναφαίρετον. διὰ τοῦτο ἀεὶ πέτεται καὶ μετανίσταται, τὰς ἐρημίας διώκων καὶ τὰ ὄρη, ἐν σκοτομήνῃ διάγων, καὶ παχὺ σκότος ἐν μεσημβρίᾳ μέσῃ ἔχων, καὶ δόλους ῥάπτων. ἀλλ᾽ οὐχ ὁ δίκαιος τοιοῦτος. Αἱ γὰρ τῶν δικαίων ὁδοὶ, ὁμοίως φωτὶ λάμπουσιν. οὔτε γὰρ ἐπιβουλεύειν αἱροῦνται, οὔτε ἀδικεῖν, ἀλλ᾽ ἀνεμπόδιστον ψυχὴν ἔχουσιν. οὗτοι δὲ ἀεὶ δόλους ῥάπτοντες, ἀεὶ ἐν σκότῳ καὶ φόβῳ εἰσί, καθάπερ οἱ λῃσταὶ καὶ οἱ τοιχωρύχοι καὶ οἱ μοιχοί· καὶ ἐν ἡμέρᾳ σκότος ὁρῶσι, τῆς ψυχῆς αὐτῶν ὑπὸ δέους βαλλομένης. πῶς οὖν ἂν διασκεδασθείη τὸ σκότος τοῦτο; εἰ πάντων τούτων ἑαυτὸν ἀποστήσας, ἐκκρεμασθείης τῆς ἐλπίδος τοῦ Θεοῦ, κἂν μυριάκις ἁμαρτωλὸς ᾖς. Ἐμβλέψατε γάρ, φησιν, εἰς ἀρχαίας γενεάς, καὶ ἴδετε, τίς ἤλπισεν ἐπὶ Κύριον, καὶ κατῃσχύνθη; οὐκ εἶπε, δίκαιος· ἀλλά, τίς; κἂν ἁμαρτωλός, φησι. τὸ γὰρ θαυμαστὸν τοῦτό ἐστιν, ὅτι καὶ ἁμαρτωλοὶ ταύτης ἐχόμενοι τῆς ἀγκύρας, πᾶσίν εἰσιν ἀχείρωτοι. τοῦτο γὰρ μάλιστα διαθέσεως τῆς πρὸς τὸν Θεόν, ὅταν τοσούτοις κακοῖς βεβαρημένος, θαρρήσῃς αὐτοῦ τῇ φιλανθρωπίᾳ. ὥσπερ γὰρ ἐπικατάρατος ὁ ἐλπίζων ἐπὶ ἄνθρωπον, οὕτω μακάριος ὁ ἐλπίζων ἐπὶ Θεόν. πάντων τοίνυν ἀποστήσας σαυτόν, ταύτης ἔχου τῆς ἀγκύρας. καὶ γὰρ ἐφορᾷ πάντα ὁ Θεός, καὶ κρίνει τὰ δίκαια, καὶ οὐ κρίνει μόνον, ἀλλὰ καὶ εἰς ἔργον ἐξάγει. διὰ τοῦτο εἰπὼν αὐτοῦ περὶ τῆς δικαιοσύνης, ἔδειξε καὶ τὴν τιμωρίαν, διὰ τοῦ πυρός, διὰ τῆς καταιγίδος· καὶ τοῦτο δὲ ποιεῖ, κηδόμενος ἐκείνων, καὶ διὰ τῆς κολάσεως σωφρονεστέρους ποιῶν. πάντων οὖν ἕνεκεν προσίωμεν αὐτῷ, καὶ διηνεκῶς μένωμεν πρὸς αὐτὸν ὁρῶντες.

οὕτω γὰρ καὶ πάντων ἐπιτευξόμεθα τῶν ἀγαθῶν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ι. θ'. ϛ'. Ψαλ. ια.

ΕΙΣ ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΥΠΕΡ ΤΗΣ ΟΓΔΟΗΣ.

Ἄλλος, Τῷ νικοποιῷ ὑπὲρ τῆς ὀγδόης. Ὁ δὲ Ἑβραῖος, Ἀσεμινίθ, φησί.

Σῶσόν με, Κύριε, ὅτι ἐκλέλοιπεν ὅσιος, ὅτι ὠλιγώθησαν αἱ ἀλήθειαι ἀπὸ τῶν υἱῶν τῶν ἀνθρώπων. Ἄλλος, Ὅτι ἐσπανίσθησαν πιστοὶ ἀπὸ υἱῶν ἀνθρώπων.

Δύσκολον μὲν ἀρετὴ καὶ δυσκατόρθωτον καὶ καθ' ἑαυτό· μάλιστα δὲ, ὅταν ἐν σπάνει τῶν ἀγαθῶν ἀνδρῶν ὁ ἐργαζόμενος ᾖ. καθάπερ γὰρ φέρει μὲν ὁδοιπορία πόνον, πολλῷ δὲ πλέον ὅταν μόνος ὁ ὁδοιπορῶν ᾖ, καὶ μηδένα τὸν κοινωνοῦντα τῆς ὁδοιπορίας ἔχῃ· οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα. οὐδὲ γὰρ μικρὸν ἀδελφῶν κοινωνία καὶ παράκλησις. διὸ καὶ Παῦλός φησι· Κατανοοῦντες ἑαυτοὺς εἰς [Ἑβρ. ι. κδ.] παροξυσμὸν ἀγάπης καὶ καλῶν ἔργων. διὰ δὴ τοῦτο, μάλιστα τοὺς παλαιοὺς μακαρίζειν ἄξιον, οὐχ ὅτι κατώρθωσαν ἀρετὴν, ἀλλ' ὅτι καὶ αὐχμοῦ πολλοῦ τῆς ἀρετῆς ὄντος, καὶ τῶν κατορθούντων οὐδαμοῦ φαινομένων. τοῦτο γοῦν καὶ ἡ γραφὴ αἰνιττομένη ἔλεγε· Νῶε [Γεν. ϛ.] δίκαιος, τέλειος ἐν τῇ γενεᾷ αὐτοῦ. διὰ τοῦτο τὸν Ἀβραὰμ θαυμάζομεν, διὰ τοῦτο τὸν Λὼτ, διὰ τοῦτο τὸν Μωϋσέα, ὅτι καθάπερ ἐν βαθείᾳ νυκτὶ ἀστέρες ἐφαίνοντο, καὶ μεταξὺ τῶν ἀκανθῶν ῥόδα, καὶ ἐν μυρίοις λύκοις πρόβατα, τὴν ἐναντίαν πᾶσιν ὁδεύοντες ὁδὸν, καὶ μὴ διακοπτόμενοι. εἰ γὰρ ἐπὶ πλήθους αὐτὸ τοῦτο δυσκολίαν φέρει, καὶ πολλῶν τὴν ἐναντίαν ποιουμένων, ὁ μόνος ἀπεναντίας τοῦ πλήθους βαδίζων, πολλὰ ὑπομένει πράγματα· καὶ εἰ ἐν ναυτιλίᾳ δὲ χαλεπὸν, τοῦ ῥοθίου τὴν ἐναντίαν φερομένου, πρὸς τὴν ἐναντίαν τὸ πλοῖον ἰθύνειν· πολλῷ μᾶλλον ἐπὶ τῆς ἀρετῆς. διὰ δὴ τοῦτο καὶ ὁ δίκαιος οὗτος, ἅτε δὴ μόνος αὐτῆς ἐπειλημμένος, πάντων τὴν ἐναντίαν βαδιζόντων, ἐπὶ τὴν τοῦ Θεοῦ πρόνοιαν καταφεύγει, λέγων· σῶσόν με, Κύριε. οὐδὲν οὖν ἄλλο, ἢ τοῦτο ἐντεῦθεν δηλοῖ· τῆς ἄνωθέν μοι χρεία χειρὸς, τῆς ῥοπῆς τῆς ἐκ τῶν οὐρανῶν, τῆς συμμαχίας ἐκείνης. τὴν γὰρ ἐναντίαν πᾶσιν ὁδεύων ὁδὸν, πολλῆς δέομαι τῆς προνοίας. καὶ οὐκ εἶπε, σῶσόν με ὅτι οὐ γέγονεν ὅσιος, ἀλλ' ὅτι ἐκλέλοιπεν ὅσιος· δεικνὺς ὅτι καὶ οἱ ὄντες ἀπώλοντο, ἐπειδὴ ἐπεκράτησεν ἡ κακία, καὶ παρεισεδύετο ἡ νόσος. τοῦτο καὶ Παῦλος φοβεῖται λέγων· Οὐκ οἴδατε [α. Κορ. ε'.] ὅτι μικρὰ ζύμη ὅλον τὸ φύραμα ζυμοῖ; καὶ πάλιν· Φθείρουσιν ἤθη χρηστὰ ὁμιλίαι [α. Κορ. ιε. λγ.] κακαί. τί ἐστιν, ὠλιγώθησαν αἱ ἀλήθειαι; [πολλαὶ γὰρ αἱ ἀλήθειαι.] καθάπερ ἐπὶ τῶν χρωμάτων, καὶ τῶν ἄλλων εἰδῶν, τὰ μέν ἐστιν ἀληθῆ, τὰ δὲ ψευδῆ, καὶ ἔστι πορφύρα ἀληθὴς, καὶ πορφύρα ψευδὴς, καὶ ἐπὶ κρόκου, καὶ ἐπὶ τῶν λίθων, καὶ ἐπὶ ἀρωμάτων, καὶ ἐπὶ ἑτέρων τοιούτων· οὕτω δὴ καὶ ἐπὶ τῆς ἀρετῆς. ἀλήθεια γὰρ τὸ ὄντως ὂν, ψεῦδος δὲ τὸ μὴ ὄν. ἐπεὶ οὖν ταῦτα διέστραπτο καὶ ἠμαύρωτο, οὐ τὴν ὑπόστασιν ἀπολέσαντα ἐξ ἑαυτῶν, ἀλλ' ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων φυγαδευθέντα· διὰ τοῦτο οὐκ εἶπε μόνον, ὅτι ὠλιγώθησαν αἱ ἀλήθειαι, ἀλλ', ἀπὸ τῶν υἱῶν τῶν ἀνθρώπων, προσέθηκε, τοῦτο αὐτὸ δηλῶσαι βουλόμενος. σκόπει δέ· ἔστι κόσμος ἀληθὴς, ἔστι καὶ ψευδής. τίς οὖν ὁ ἀληθὴς κόσμος; ὁ περὶ ψυχήν· τίς δὲ ψευδής; ὁ περὶ σῶμα. ἔστι πλοῦτος ἀληθὴς, ἔστι καὶ ψευδής. ψευδὴς ὁ τῶν χρημάτων· ἀληθὴς ὁ τῶν κατορθωμάτων. ἔστιν εὐφροσύνη, ἡ μὲν ψευδὴς, ἡ δὲ ἀληθής· καὶ κάλλη, καὶ δυναστεῖαι, καὶ δόξαι. ἀλλ' οἱ πλείους τῶν ἀνθρώπων τὴν ἀλήθειαν τού-

των

τὸν ἀφέντες, τὰ ψευδῆ διώκουσιν. ὥσπερ γάρ ἐστιν ἀνθρώπους ἀληθῆς καὶ ψευδής· ἀληθὴς μὲν ὁ ζῶν καὶ ἐνεργῶν, ψευδὴς δὲ ὁ γεγραμμένος· οὕτω δὴ καὶ ἐπὶ τὴν ἀρετὴν ἔστιν ἰδεῖν.

2 Μάταια ἐλάλησεν ἕκαστος πρὸς τὸν πλησίον αὐτοῦ. χείλη δόλια, ἐν καρδίᾳ καὶ ἐν καρδίᾳ ἐλάλησε κακά. Ἄλλος, Ἐν καρδίᾳ ἄλλῃ καὶ ἄλλῃ λαλοῦσι. Δύο κακίας λέγει

5 ἐνταῦθα· καὶ ὅτι μάταια ἐλάλησαν, καὶ ὅτι πρὸς τὸν πλησίον· ἢ τὰ ψευδῆ μάταιά φησι.* *καὶ τὸ δὴ χαλεπώτερον, ὅτι πάντες ἦσαν διεφθαρμένοι. διὸ οὐκ εἶπεν, ὁ δεῖνα, καὶ ὁ δεῖνα, ἀλλ᾽ ἕκαστος. οὐδὲ γὰρ ἦν ἁπλῶς ἐπιπόλαιος ἡ κακία, ἀλλὰ κάτωθεν, καὶ ἀπὸ καρδίας. ἐν καρδίᾳ καὶ ἐν καρδίᾳ· ὅπερ ἕτερος ἑρμηνευτής, ἐν καρδίᾳ ἄλλῃ καὶ ἄλλῃ, εἶπε, διδάσκων ὅτι πολλὴ διπλόη [αὐτῶν] ἐν καρδίᾳ. τοῦτο πολεμίων πάντων πι-

10 κρότερον. οἱ μὲν γάρ εἰσι [φοβεροὶ καὶ] δῆλοι, ὅθεν καὶ εὐφύλακτοι γίνονται· οὗτοι δὲ ὥσπερ προσωπεῖον περιβαλλόμενοι, καὶ ἕτεροι ὄντες, δυσφώρατοι τοῖς ἐπιβουλευομένοις καθίστανται, τῶν τὰ ξίφη γυμνούντων ὄντες πολλῷ χαλεπώτεροι.

3 Ἐξολοθρεύσει Κύριος πάντα τὰ χείλη τὰ δόλια, καὶ γλῶσσαν μεγαλορρήμονα.

4 Τοὺς εἰπόντας τὴν γλῶσσαν ἡμῶν μεγαλυνοῦμεν. Ἄλλος, Δυναστεύ-

15 σομεν. Τὰ χείλη ἡμῶν παρ᾽ ἡμῖν ἐστιν. Ἄλλος, Σὺν ἡμῖν πάρεστι.

Τίς ἡμῶν Κύριός ἐστιν; Ἄλλος, Τίς κυριεύσει ἡμῶν; Εἶδες κηδεμονίαν προφήτου, πῶς ὑπὲρ αὐτῶν εὔχεται; οὐ γὰρ δὴ κατ᾽ αὐτῶν ἐστι τὸ εἰρημένον, ἀλλ᾽ ὑπὲρ αὐτῶν. οὐ γὰρ εἶπεν αὐτοὺς ἀπολέσθαι, ἀλλὰ τὴν κακίαν ἀφανισθῆναι. οὐ γάρ, φησιν, ἐξολοθρεύσει Κύριος αὐτούς, ἀλλὰ τὰ χείλη τὰ δόλια. καὶ πάλιν, οὐχὶ τὴν οὐσίαν,

20 ἀλλὰ τὴν γλῶτταν, τὴν ἀπόνοιαν, τὸν δόλον ἀναιρεθῆναι ἀξιοῖ, τὴν ὑπερηφανίαν ἐκκοπῆναι. κωμῳδῶν δὲ αὐτῶν τὴν ἄνοιαν φησι, Τὰ χείλη ἡμῶν παρ᾽ ἡμῖν ἐστι. τίς ἡμῶν κύριός ἐστι; μαινομένων καὶ παραφρόνων τὰ ῥήματα. διὰ δὴ τοῦτο ὁ Παῦλος ἀπεναντίας αὐτοῖς φθεγγόμενος παραινεῖ· Οὐκ ἐστὲ ἑαυτῶν, τιμῆς ἠγοράσθητε· καὶ κελεύει μηδὲ ἑαυτοῖς ζῆν. Οὐ σά ἐστι τὰ χείλη, φησίν, ἀλλὰ τοῦ δεσπότου. αὐτὸς γὰρ ἐποίησεν αὐ-

25 τά, αὐτὸς κατεσκεύασεν, αὐτὸς ζωὴν ἐνέπνευσεν. ἀλλὰ σὺ ἔχεις; ἀλλ᾽ οὐ πάντως ἔχομεν ταῦτα ἡμέτερα· ἐπεὶ καὶ χρήματα ἔχομεν, ἑτέρων παρακαταθεμένων· καὶ γῆν μισθούμεθα, ἑτέρων ἡμῖν δεδωκότων. οὕτω δὴ καὶ σοὶ ταῦτα ἐμίσθωσεν ὁ Θεός, οὐχ ἵνα ἀκάνθας φέρῃς, ἀλλ᾽ ἵνα σπέρματα εἰς τὸ χρήσιμον μεταβάλῃς· οὐχ ἵνα ἀπόνοιαν, οὐχ ἵνα δόλον, ἀλλ᾽ ἵνα ταπεινοφροσύνην, ἀλλ᾽ ἵνα εὐφημίαν, ἀλλ᾽ ἵνα ἀγάπην ποιήσῃς δι᾽ αὐτῶν

30 βλαστάνειν· καὶ ὀφθαλμοὺς ἔδωκεν, οὐχ ἵνα ἀκόλαστα βλέπῃς, ἀλλ᾽ ἵνα σωφροσύνῃ αὐτοὺς καλλωπίζῃς· καὶ χεῖρας, οὐχ ἵνα πλήττῃς, ἀλλ᾽ ἵνα ἐλεῇς. πῶς δὲ καὶ λέγεις, ὅτι τὰ χείλη ἡμῶν παρ᾽ ἡμῖν ἐστιν, ὅταν τῆς ἁμαρτίας αὐτὰ ποιῇς δοῦλα, ὅταν τῆς πορνείας, ὅταν τῆς ἀκαθαρσίας; τίς ἡμῶν κύριός ἐστιν; ὢ διαβολικοῦ ῥήματος, ὢ ψυχῆς δαιμονώδους. ὁρᾷς, ἄνθρωπε, τὴν κτίσιν ἅπασαν ἀνακηρύττουσαν τοῦ δεσπότου τὴν ἰσχύν, τὴν

35 σοφίαν, τὴν κηδεμονίαν, τὴν πρόνοιαν· τὸ σῶμά σου, τὴν ψυχήν, τὴν ζωήν, τὰ ὁρώμενα, τὰ ἀόρατα,* *καὶ λέγεις, τίς ἡμῶν κύριός ἐστι; τοῦτο μανίας, τοῦτο παραπληξίας, τοῦτο διεφθαρμένης ψυχῆς. διὰ τοῦτο τὰ μυρία κακά. ἀλλ᾽ οὗτοι μὲν λέγουσι, τίς ἡμῶν κύριός ἐστιν; ἄλλοι μὲν τὸν μὲν δεσπότην ὁμολογοῦσι, τὸν δὲ περὶ τῆς κρίσεως ἀναιροῦσι λόγον καὶ τῆς κολάσεως, βραχείας χάριτος μεγάλην ὠνούμενοι κόλασιν· καὶ

40 βουλόμενοι τῷ μὴ μεμνῆσθαι γεέννης παραμυθεῖσθαι ἑαυτούς, λανθάνουσι διὰ τῆς ἀφοβίας ταύτης εἰς τὸ βάραθρον ἑαυτοὺς τῆς ἀπωλείας ἐμβάλλοντες. διὸ παρακαλῶ καὶ μεμνῆσθαι γεέννης, καὶ διαλέγεσθαι περὶ γεέννης. πολὺ γὰρ τὸ χρήσιμον τῶν λόγων τούτων. οὕτω διάπλαττε τὴν ψυχήν.* *οὐδὲ γὰρ ἁπλῶς ἠπείλησεν αὐτὴν ὁ Θεός

α Κορ. ς. 19. κ. Γωμ. ιδ. ζ. καὶ β. Κορ. ε. ιε.

καὶ ἐντεῦθεν ἤδη δήλην ἐποίησεν, ἀλλ' ἵνα τῷ φόβῳ ποιήσῃ βελτίους. διὰ τοῦτο καὶ ὁ διάβολος πάντα ποιεῖ καὶ πραγματεύεται, ἐξαίρειν αὐτῆς τὴν μνήμην βουλόμενος. μὴ τοίνυν ἔκβαλλε τὴν μνήμην, μηδὲ λέγε· τί λυπῶ ἐμαυτὸν παρὰ καιρόν; παρὰ καιρὸν λυπῇ; ἐκεῖνό ἐστι παρὰ καιρὸν ἀλγεῖν, ὅταν ἐν τῇ γεέννῃ ἀλγῇς. τὸ λυπεῖσθαι καιρὸς οὗτος, οὐκ ἐκεῖνος. καὶ τοῦτο δείκνυσιν ὁ πλούσιος ὁ ἐπὶ Λαζάρου, ὃς μυρία λυπηθεὶς οὐδὲν ὤνησεν. εἰ δὲ εὐκαίρως ἤλγησεν, οὐκ ἂν ἔπαθεν, ἅπερ ἔπαθεν. 5

Λουκ. ιϛ. κγ.

5 Ἕνεκεν τῆς ταλαιπωρίας τῶν πτωχῶν, καὶ τοῦ στεναγμοῦ τῶν πενήτων, νῦν ἀναστήσομαι, λέγει Κύριος. 6 Θήσομαι ἐν σωτηρίῳ, παῤῥησιάσομαι ἐν αὐτῷ.

Ἄλλος, Τάξω σωτήριον ἐκφανές. Μάθε πόση τῆς ταπεινοφροσύνης ἡ ἰσχύς. τῶν πενήτων ἡ δύναμις (πενήτων λέγω, τῶν τὴν διάνοιαν συντετριμμένων) τοῦ κακῶς 10 πάσχειν ἐστὶν ἡ ἀντίληψις. οὐδὲ γὰρ βίον ἐνταῦθά φησιν, οὐδὲ ἀρετήν, ἀλλὰ τὸ πάσχειν κακῶς, φησί, τοῦτο ἀνίστησι τὸν Θεόν, καὶ ἐκκαλεῖται πρὸς τιμωρίαν καὶ ἄμυναν. τοσοῦτόν ἐστι τὸ ἀδικούμενον φέρειν γενναίως· τοσαύτη τῶν ἐπηρεαζομένων παρὰ τοῦ Θεοῦ ἡ πρόνοια. αὕτη μεγίστης συνηγορίας ἡ συμφορὰ καὶ τὸ πάσχειν κακῶς γινομένη. μεγάλη τοῦ στεναγμοῦ ἡ ἰσχύς, τὴν ἄνωθεν καλοῦσα ῥοπήν. Φοβήθητε ὅσοι τοὺς πένητας ἀδι- 15 κεῖτε. ἔχετε δύναμιν ὑμεῖς, καὶ πλοῦτον, καὶ χρήματα, καὶ δικαστῶν εὔνοιαν; ἀλλ' ἔχουσιν ἐκεῖνοι πάντων ἰσχυρότερον ὅπλον, τοὺς στεναγμοὺς καὶ τοὺς θρήνους, καὶ αὐτὸ τὸ ἀδικεῖσθαι, ἅπερ τὴν ἐκ τῶν οὐρανῶν ἐπισπᾶται συμμαχίαν. τοῦτο τὸ ὅπλον οἰκίας ἀνώρυξε, τοῦτο θεμελίους κατέσκαψε, τοῦτο πόλεις ἀνεῖλε, τοῦτο ὁλόκληρα ἔθνη κατεπόντισε· στεναγμοὺς ἀδικουμένων ἀνθρώπων λέγω. αἰδεῖται τὴν εὐγνωμοσύνην αὐ- 20 τῶν ὁ Θεός, ὅταν κακῶς πάσχοντες μηδὲν πονηρὸν ἐκφέρωσι ῥῆμα, στενάζωσι δὲ μόνον, καὶ ἀποδύρωνται τὰ οἰκεῖα κακά. τί δέ ἐστι, θήσομαι ἐν σωτηρίῳ, παῤῥησιάσομαι ἐν αὐτῷ; μετὰ παῤῥησίας, φησίν, αὐτῶν προστήσομαι φανερῶς καὶ δήλως, ὥστε πάντας μαθεῖν. καὶ πότε οὐ φανερῶς σώζει; ἔστιν ὅτε οὐ φανερῶς, ἀλλὰ λάθρα. οὐδὲ γὰρ δεῖται τῆς παρὰ ἀνθρώπων δόξης. νυνὶ δὲ ἐπειδὴ εἰκὸς ἦν τοὺς ἐχθροὺς τοὺς αὐτῶν ἐπεμβαίνειν, ἐναλλέ- 25 σθαι, ὀνειδίζειν αὐτοῖς, ὡς οὐκ ἔχουσι Θεόν· ὥστε κἀκείνους σωφρονισθῆναι, καὶ γενέσθαι βελτίους, τῇ πείρᾳ μαθόντας τοῦ δεσπότου τὴν συμμαχίαν, φανερῶς ποιήσομαι τὴν ὑπὲρ αὐτῶν σωτηρίαν, φησί. 7 Τὰ λόγια Κυρίου, λόγια ἁγνά· ἀργύριον πεπυρωμένον, δοκίμιον τῇ γῇ. Καὶ ποία αὕτη ἀκολουθία πρὸς τὰ εἰρημένα; πολλή, καὶ συνεχής. μὴ γὰρ δὴ νομίσητε ταῦτα, φησίν, ἁπλῶς εἰρῆσθαι, μηδὲ ἀπειλὴν 30 εἶναι περιττήν· καθαρὰ αὐτοῦ ἐστι τὰ ῥήματα, ἀπηλλαγμένα ψεύδους. ὥσπερ γὰρ ὁ ἄργυρος ὁ πεπυρωμένος, οὐδὲν ἀλλότριον ἔχει καὶ νόθον· οὕτω καὶ τοῦ Θεοῦ τὰ ῥήματα, ἅπερ ἂν εἴπῃ, πάντως ἐκβῆναι δεῖ. διό φησιν· ἀργύριον πεπυρωμένον, δοκίμιον τῇ γῇ. Ἄλλος, Πεπυρωμένον, χωρισθὲν τῇ γῇ. Ὁ δὲ Ἑβραῖος ἀντὶ τοῦ, χωρισθὲν τῇ γῇ, Βααλὶν λαάρς εἶπε, τουτέστι, τὸ χωνευόμενον, τὸ ῥέον ἐν τῇ γῇ. Κεκαθαρισμένον ἑπτα- 35 πλασίως. Εἶδες πῶς δείκνυσι τὸ ἀψευδές, τὸ ἀληθεῦον, τῇ εἰκόνι τῆς ὕλης. ὥσπερ γὰρ ἐκεῖνο τὸ χωνευθέν, τὸ πυρωθέν, τὸ πολλάκις τοῦτο παθόν, ἀλλότριόν ἐστιν ἀλλοτρίας ὕλης, ἐκκεκαθαρμένον μετ' ἀκριβείας· οὕτως ἡ ἀπόφασις τοῦ Θεοῦ.

8 Σύ, Κύριε, φυλάξεις ἡμᾶς καὶ διατηρήσεις ἡμᾶς ἀπὸ τῆς γενεᾶς ταύτης, καὶ εἰς τὸν αἰῶνα. Ἄλλος, Φυλάξεις αὐτούς. Ἄλλος, Φυλάξεις αὐτά, καὶ διατη- 40 ρήσεις ἡμᾶς ἀπὸ τῆς γενεᾶς ταύτης, καὶ εἰς τὸν αἰῶνα. Ἄλλος, Ἅμα τῇ γενεᾷ τῇ αἰωνίᾳ.

9 Κύκλῳ οἱ ἀσεβεῖς περιπατοῦσιν. Ἄλλος, Περιπατήσουσιν. Ἄλλος, Κύκλῳ ἀσεβῶν ἐμπεριπατήσουσι. Κατὰ τὸ ὕψος σου ἐπολυώρησας τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων

πων. Ἄλλος, Ὅταν ὑψωθῶσιν οἱ εὐτελεῖς τῶν υἱῶν τῶν ἀνθρώπων. Ἕτερος, Κα-
τὰ τὸ ὕψος σου εὐωνισμένοι τοῖς υἱοῖς τῶν ἀνθρώπων. Ὁ δὲ Ἑβραῖος, Χάρμ ζολλώ, φησι,
λεβνὴ ἀδάμ. Σὺ Κύριε φυλάξεις ἡμᾶς, καὶ διατηρήσεις ἡμᾶς. Ὅρα συνεχῶς, μᾶλ-
λον δὲ διηνεκῶς ἐπὶ τὸν Θεὸν καταφεύγοντα, κἀκεῖθεν ζητοῦντα τὴν συμμαχίαν. καὶ
5 γὰρ παναλκὴς ἡ βοήθεια, οὐδενὶ διακοπτομένη χρόνῳ. οὐδενὸς τῶν ἀνθρωπίνων δεόμε-
θα, φησί· σὺ γὰρ ὁ φυλάττων εἶ διηνεκῶς. τί δέ ἐστι, κύκλῳ οἱ ἀσεβεῖς περιπατοῦσι;
κατὰ μὲν τοὺς ἑβδομήκοντα, οὕτω λεκτέον· Ὅτι κἂν κυκλώσωσιν οἱ ἀσεβεῖς, οὐδὲν πεισόμε-
θα. καὶ γὰρ φυλάττεις ἡμᾶς, καὶ μετεωρίζεις, καὶ ἐνδόξους ποιεῖς. κατὰ δὲ τὴν ἑτέραν ἑρμηνεί-
αν τοῦτο ῥητέον, Ὅτι οἱ ἀσεβεῖς ἐξωθήσονται, ὅταν τοὺς εὐτελεῖς τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώ-
10 πων ὑψώσῃς. τουτέστιν, ὅταν ἡμᾶς τοὺς νομιζομένους εἶναι εὐκαταφρονήτους, τοὺς τετα-
πεινωμένους δοξάσῃς, ἀποστήσεις αὐτοὺς καὶ διακρούσῃ. Τί δέ ἐστι, κατὰ τὸ ὕψος σου; ἀντὶ
τοῦ, ὁμοίους σοι ἐποίησας, ὡς ἀνθρώπῳ δυνατὸν εἶναι ὅμοιον. Ποιήσωμεν γὰρ ἄνθρω-
πον κατ᾽ εἰκόνα, φησὶν, ἡμετέραν, καὶ καθ᾽ ὁμοίωσιν. ὥσπερ γάρ ἐστιν αὐτὸς ἐν οὐρανῷ, τοῦ-
το ἡμεῖς ἐπὶ τῆς γῆς· καὶ ὥσπερ οὐδεὶς αὐτοῦ ἀνώτερος ἄνω, οὕτως οὐδεὶς ἐπὶ τῆς γῆς τοῦ
15 ζώου τούτου κατὰ ἀρετὴν ὅμοιος. Γίνεσθε, φησιν, ὅμοιοι τοῦ πατρὸς ὑμῶν τοῦ ἐν οὐρα-
νοῖς. καὶ τοῦ ὀνόματος δὲ ἡμῖν μετέδωκεν· Ἐγὼ εἶπα, θεοί ἐστε, φησι, καὶ υἱοὶ ὑψίστου πάν-
τες. καὶ πάλιν· Τέθεικά σε θεὸν Φαραώ. καὶ δημιουργὸν εἶναι ἐποίησε, καὶ σωμάτων καὶ ἀ-
σωμάτων. καὶ νῦν μὲν τὴν κτίσιν ὁ Μωϋσῆς μεταβάλλει· νῦν δὲ ἕτεροι ἕτερα· ἡμῖν δὲ ἐ-
πέταξε ναὸν αὐτῷ κτίζειν ἡμᾶς αὐτούς. κἂν τοίνυν οὐ δημιουργῇς οὐρανὸν, ἀλλὰ δημιουργεῖς
10 ναὸν Θεοῦ. ἐπεὶ καὶ οὐρανὸς διὰ τοῦτο λαμπρὸς, ἐπειδὴ Θεὸν ἔχει κατοικοῦντα ἐν αὐτῷ·
μᾶλλον δὲ διὰ Χριστοῦ καὶ ἡμεῖς. Συνήγειρε γὰρ, φησι, καὶ συνεκάθισεν ἡμᾶς ἐν δεξιᾷ
ἐν τοῖς οὐρανοῖς· καὶ μείζονα ἔδωκε ποιεῖν ὧν αὐτὸς ἐποίησε. Τὰ γὰρ σημεῖα, φησιν, ἃ ἐγὼ
ποιῶ, κἀκεῖνος ποιήσει, καὶ μείζονα τούτων ποιήσει. καὶ ἐπὶ τῆς παλαιᾶς, ὁ μὲν τὴν θάλασ-
σαν μετέβαλεν· ὁ δὲ τὸν ἥλιον ἐχαλίνου· ὁ δὲ τὴν σελήνην μένειν ἐκέλευσεν· ὁ δὲ πάλιν
25 εἰς ἑαυτὸν τὰς ἀκτῖνας ἀπέστρεφεν· οἱ δὲ παῖδες ἐν τῇ καμίνῳ τοῦ στοιχείου τὴν ἐνέργειαν
ἐπέδησαν, καὶ μαινομένη ἡ φλὸξ ἐσίγα, καὶ δεδεμένη ἐσύριζεν. οἶδε καὶ θηρία αἰδεῖσθαι τοὺς Θε-
οῦ φίλους· κἂν λιμὸς ἀναγκάζῃ, φιλοσοφώτερα γίνεται. αἰδείσθωσαν οἱ γαστρίμαργοι
τὴν ἐγκράτειαν τῶν θηρίων· λέοντες εἶδον τὸν Δανιὴλ, καὶ ἐφιλοσόφησαν· ἡμεῖς τὸν
υἱὸν τοῦ Θεοῦ βλέποντες ἐρχόμενον πρὸς ἡμᾶς, οὐ φιλοσοφοῦμεν. εἵλοντο ἐκεῖνοι διαφθα-
30 ρῆναι λιμῷ, καὶ μὴ ἅψασθαι τοῦ σώματος τοῦ ἁγίου· ἡμεῖς ὁρῶντες γυμνὸν τὸν Χριστὸν
περιερχόμενον καὶ λιμῷ τηκόμενον, οὐδὲ τὰ περιττὰ προϊέμεθα, ἀλλ᾽ ἐν περιουσίᾳ ζῶν-
τες, περιορῶμεν τοὺς ἁγίους. πηγὴ πάλιν ἑτέρῳ Θεοῦ φίλῳ τοσαῦτα προσήνεγκε δῶρα
ἐκ τῶν οἰκείων κόλπων, τοσαύτην φορὰν, ὅσην οὐδέποτε ἔμπροσθεν. καὶ τί θαυμά-
ζεις, εἰ αὐτοὶ αἰδέσιμοι ἦσαν, ὅπουγε καὶ τὰ ἱμάτια αὐτῶν, καὶ αἱ σκιαὶ δαίμοσιν ἦσαν φο-
35 βεραὶ, καὶ θανάτῳ, καὶ νοσήμασι; καὶ ἄγγελοι ᾐδέσθησαν ἀνθρώπους, καὶ ἐτίμησαν μετὰ ὑπερ-
βολῆς. πῶς γὰρ οὐκ ἔμελλον, οὓς ὁ δεσπότης αὐτῶν ἐτίμα; καὶ ἐν τῇ παλαιᾷ, καὶ ἐν τῇ και-
νῇ τοῦτο ἔστιν ἰδεῖν. Διὰ τοῦτο λέγει· Κατὰ δὲ ὕψος σου ἐπολυώρησας τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώ-
πων. ἐννοήσαντες τοίνυν τὸ μέγεθος τῆς τιμῆς, ἀξίαν παρασχώμεθα τῆς ὑπὲρ ταύτης ἀμοι-
βὴν, ἵνα μὴ τῆς τιμῆς ὑπερβολὴ, ἐφόδιον ἡμῖν τιμωρίας γένηται.
40

Marginal references: Γεν. α. κϛ. — Ματθ. ε. μη. — Ψαλμ. πα. ϛ. — Ἐξοδ. ζ. α. — α. Κορ. γ. ιϛ. — Ἐφεσ. β. ϛ. — Ἰω. ιδ. ιβ. — Ἐξοδ. ιδ. κα. — Ἰησ. ι. ιβ. — δ. Βασ. κ. ια. — Δαν. γ. κε. — Δαν. ϛ. κβ. — Ματθ. κε. λε. — Ἰακ. β. κγ. — Πραξ. ε. ιε. καὶ ιθ. ιβ. — Γεν. ιη. α. καὶ ιθ. α. — Ἐξοδ. ιδ. ιθ. — Κριτ. β. α. — Μαρκ. ιϛ. ε. — Πραξ. ι. κϛ. καὶ ι. γ. καὶ ιβ. ζ.

Ψαλμ. ιβ. ΕΙΣ ΤΟ ΤΕΛΟΣ, ΨΑΛΜΟΣ ΤΩ ΔΑΒΙΔ. Ἄλλος, Ἐπινίκιος ᾠδὴ τοῦ Δαβίδ. 1 Ἕως πότε, Κύριε, ἐπιλήσῃ μου εἰς τέλος; Ἄλλος, Ἐκλανθάνῃ μου τέλεον. Ἄλλος, Εἰς νῖκος. Ἕως πότε ἀποστρέψεις τὸ πρόσωπόν σου ἀπ' ἐμοῦ; Ἄλλος, Κρύπτεις. 2 Ἕως τίνος θήσομαι βουλὰς ἐν ψυχῇ μου; Ἄλλος, Τάξω γνώμας. Ὀδύνας ἐν καρδίᾳ μου ἡμέρας [καὶ νυκτός]. Ἄλλος, Μέριμναν ἐν τῇ διανοίᾳ μου καθ' ἡμέραν.

Οὐ μικρὸν καὶ τοῦτο ἀγαθὸν, τὸ λαμβάνειν αἴσθησιν τῆς τοῦ Θεοῦ λήθης. λήθην δὲ μὴ πάθος εἶναι νόμιζε, ἀλλὰ τὴν ἐγκατάλειψιν. πολλοὶ γοῦν τοῦτο παθόντες, οὐδὲ αὐτὸ τοῦτο ἴσασιν, οὐδὲ ὀδύρονται· οὗτος δὲ ὁ μακάριος, οὐ μόνον αὐτὸ ᾔδει, ἀλλὰ καὶ τὸν χρόνον ἀνελογίζετο. τὸ γὰρ, ἕως πότε, δεικνῦντός ἐστι μακρὸν ὄντα τὸν χρόνον. διὰ τοῦτο καὶ ὀδύρεται, καὶ θρηνεῖ. σὺ δέ μοι σκόπει πῶς οὐδαμοῦ βιωτικοῦ τινος ἕνεκεν ἀλγεῖ, οὐχ ὑπὲρ χρημάτων, οὐχ ὑπὲρ δόξης, ἀλλ' ὑπὲρ τῆς εὐνοίας * πανταχοῦ. καὶ πόθεν, φησὶν, ἔγνω ὅτι ἐπελάθετο αὐτοῦ ὁ Θεός; ἐπειδὴ ᾔδει καὶ πότε ἐμέμνητο, καὶ σαφῶς ἠπίστατο τί μὲν λήθη, τί δὲ μνήμη. οὐ καθάπερ οἱ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων ὅταν πλουτῶσιν, ὅταν εὐδοκιμῶσι παρὰ τοῖς ἀνθρώποις, ὅταν αὐτοῖς κατὰ ῥοῦν ἅπαντα φέρηται, ὅταν τῶν ἐχθρῶν κρατῶσι, τότε νομίζουσι μεμνῆσθαι αὐτῶν τὸν Θεόν· διὰ τοῦτο οὔτε, πότε αὐτῶν ἐπιλανθάνεται, ἴσασιν. οἱ γὰρ τῆς μνήμης τὸ σημεῖον οὐκ εἰδότες, οὐδὲ τὸ τῆς λήθης ἐπίστανται. εἰ γὰρ τὰ τῆς φιλίας σύμβολα οὐκ ἐπίστανται, οὐδὲ τὰ τῆς ἔχθρας γινώσκουσι. πολλῶν γὰρ τῶν ταῦτα ἐχόντων ἐπιλανθάνεται ὁ Θεὸς, καὶ μάλιστα τούτων· τῶν δὲ ἐν τοῖς ἐναντίοις ὄντων μέμνηται πολλάκις. μνήμην γὰρ οὐδὲν οὕτω ποιεῖ παρὰ Θεῷ, ὡς τὸ ἀγαθόν τι ποιεῖν, τὸ νήφειν, τὸ ἐγρηγορέναι, τὸ ἀρετῆς ἐπιμελεῖσθαι· ὥσπερ οὖν λήθην οὐδὲν ἕτερον, ὡς τὸ ἐν ἁμαρτίαις εἶναι καὶ πλεονεξίαις καὶ ἁρπαγαῖς. καὶ σὺ τοίνυν, ἀγαπητὲ, ὅταν ἐν συμφοραῖς ἦς, μὴ λέγε, ὅτι ἐπελάθετό μου ὁ Θεός· ἀλλ' ὅταν ἐν ἁμαρτίαις ἦς, καὶ πάντα σοι κατὰ ῥοῦν φέρηται. ἂν γὰρ τοῦτο ἦς εἰδὼς, ταχέως ἀποστήσῃ τῶν πονηρῶν πραγμάτων. ἕως πότε ἀποστρέφεις τὸ πρόσωπόν σου ἀπ' ἐμοῦ; τοῦτο ἐπιτεταμένη λήθη. ἀπὸ γὰρ τῶν ἀνθρωπίνων σχημάτων τοῦ Θεοῦ τὰς ἐνεργείας δείκνυσι, καὶ τὴν ὀργὴν αὐτοῦ καὶ τὴν κόλασιν χαρακτηρίζει. ἀποστρέφει δὲ πάλιν ὁ Θεὸς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, ὅταν ἀνάξια πράττωμεν τῶν ἐπιταγμάτων τῶν αὐτοῦ. Ὅταν γὰρ ἐκτείνητε, φησὶ, τὰς χεῖρας ὑμῶν, ἀποστρέψω τοὺς ὀφθαλμούς μου ἀφ' ὑμῶν. εἶτα καὶ ἡ αἰτία· αἱ γὰρ χεῖρες ὑμῶν, αἵματος πλήρεις. ἀλλὰ καὶ τοῦτο πάλιν κηδεμονίας πολλῆς, καὶ ἡ ἐγκατάλειψις, καὶ ἡ ἀποστροφὴ τοῦ προσώπου. ποιεῖ δὲ τοῦτο, ἵνα σφοδρότερον ἡμᾶς ἐπισπάσηται. ἐπεὶ καὶ ἐραστὴς μανικὸς τὸν ἐρώμενον ὑπερορῶντα ἀφίησι καὶ ἐγκαλ[illegible]νει, οὐκ ἐκβάλλων αὐτὸν τῆς διανοίας, ἀλλ' ἐπιστρέψαι αὐτὸν βουλόμενος, καὶ ἑαυτῷ συνάψαι. εἰπὼν δὲ τὴν ἀποστροφὴν, λέγει καὶ τὴν λήθην, καὶ τὰ ἐξ αὐτῆς αὐτῷ προσγινόμενα. τίνα δὴ ταῦτά ἐστιν; ἃ ἐπάγει, λέγων· ἕως τίνος θήσομαι βουλὰς ἐν ψυχῇ μου; ὥσπερ γὰρ ὁ * τοῦ λιμένος ἐξελθὼν πανταχοῦ πλανᾶται, καὶ ὁ τοῦ φωτὸς ἀποστερηθεὶς πολλοῖς προσπταίει· οὕτω δὴ καὶ ὁ εἰς λήθην ἐμπεσὼν τοῦ Θεοῦ, φροντίσι, καὶ μερίμναις, καὶ ὀδύναις ἐκδίδοται διηνεκῶς. οὐ μικρὸν δὲ καὶ τοῦτο εἰς τὸ τὸν Θεὸν ἐπιστρέψαι πρὸς ἑαυτὸν, τὸ μεριμνᾷν, τὸ φροντίζειν, τὸ τήκεσθαι, τὸ ὀδυνᾶσθαι, τὸ λόγον

ποιεῖσθαι

Margin: * πόθου; Ἡσ. α. ιε.; * ἔξω

ποιεῖσθαι αὐτοῦ τῆς ἀποστροφῆς. ὁ δὲ Παῦλος Κορινθίοις γράφων, περὶ ἑαυτοῦ φησι· Καὶ τίς ἐστιν ὁ εὐφραίνων με, εἰ μὴ ὁ λυπούμενος ἐξ ἐμοῦ; οὐ μικρὸν γὰρ τοῦτο, ἀγαπητέ, κέρδος, τὸ αἰσθάνεσθαι τῆς ἀποστροφῆς τοῦ Θεοῦ, τὸ ἀλγεῖν, τὸ ὀδυνᾶσθαι. οὕτω γὰρ αὐτὸν ταχέως πρὸς ἡμᾶς ἐπιστρέψομεν.

β Κορ. β. θ.

3 Ἕως πότε ὑψωθήσεται ὁ ἐχθρός μου ἐπ' ἐμέ; ἐπίβλεψον, εἰσάκουσόν μου, Κύριε ὁ Θεός μου. 4 Φώτισον τοὺς ὀφθαλμούς μου, μή ποτε ὑπνώσω εἰς θάνατον. Ὥσπερ ἀντεχομένου τοῦ Θεοῦ καὶ μεθ' ἡμῶν ὄντος, τὰ λυποῦντα ἐκποδὼν ἅπαντα γίνεται· οὕτως ἀποστάντος δὲ ἐπιλαθομένου, δὲ ψυχὴ διακόπτεται, καὶ καρδία ὀδυνᾶται, καὶ οἱ λυποῦντες ἐπεμβαίνουσι, καὶ πάντα κρημνοὶ καὶ σκόπελοι. συγχωρεῖται δὲ ταῦτα συμφερόντως, ὥστε διὰ πάντων δακνομένους τοὺς ῥαθυμοτέρους σπουδαιότερον ἐπιμεληθεῖν, ὅθεν ἐξέπεσον. Παιδεύσει γάρ σε, φησιν, ἡ ἀποστασία σου, καὶ ἡ κακία σου ἐλέγξει σε. ὥστε καὶ ἡ ἐγκατάλειψις τοῦ Θεοῦ προνοίας εἶδός ἐστιν. ὅταν γὰρ προνοῶν καὶ κηδόμενος καταφρονῆται, ἀφίησι μικρὸν καὶ ἐγκαταλιμπάνει, ἵνα τότε τῆς ῥαθυμίας ἐκβληθείσης, σπουδαιότεροι οἱ ὀλίγωροι γένωνται. ** λείπει πολλά. **

Ιερεμ. β. ιθ.

Ψαλμ. μα. ΟΝ ΤΡΟΠΟΝ ΕΠΙΠΟΘΕΙ Η ΕΛΑΦΟΣ ΕΠΙ τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων· Καὶ τίνος χάριν ὁ ψαλμὸς εἰς τὸν βίον εἰσενεχθεὶς μετ' ᾠδῆς ψάλλεται, καὶ περὶ τῆς τοῦ Θεοῦ μακροθυμίας.

Ὑμεῖς μὲν ἡμᾶς ἐθαυμάζετε πρῴην, ὅτι τὸν περὶ τοῦ Μελχισεδὲκ ἐκινήσαμεν λόγον, ἐπὶ τῷ μήκει τῶν εἰρημένων· ἐγὼ δὲ ὑμᾶς ἐθαύμαζον ἐπὶ τῇ τῆς ἀκροάσεως προθυμίᾳ τε καὶ συνέσει, καὶ ὅτι μακροτέρου τοῦ λόγου προελθόντος, μέχρι τέλους παρηκολουθήσατε ἡμῖν· καίτοι γε οὐ μακρὸς ἦν ὁ λόγος μόνον, ἀλλὰ καὶ δυσχέρειαν εἶχε πολλήν. ἀλλ' οὔτε τὸ μῆκος, οὔτε ἡ δυσκολία τὴν ὑμετέραν ἤλεγξε προθυμίαν. φέρε οὖν, ὑμῖν ἀμοιβὴν ἀποδῶμεν ἐκείνου τοῦ πόνου, σαφεστέραν πρὸς ὑμᾶς τήμερον ποιησάμενοι τὴν διάλεξιν. οὐδὲ γὰρ ἐπιτείνειν ἀεὶ δεῖ τὴν διάνοιαν τῶν ἀκροατῶν (διαρρήγνυται γὰρ ταχέως) οὔτε χαλᾷν ἀεὶ καὶ ἀνιέναι. καὶ γὰρ ἐντεῦθεν ἀργοτέρα γίνεται πάλιν. διὸ ποικίλλειν χρὴ τὸ τῆς διδασκαλίας εἶδος, καὶ νῦν μὲν πανηγυρικωτέρων, νῦν δὲ ἀγωνιστικωτέρων ἅπτεσθαι λόγων. ὥσπερ οὖν τότε ἔλεγον, ὅτι τῶν λύκων ἐπιόντων τῇ ποίμνῃ, τὴν σύριγγα ἀφέντας, τὴν σφενδόνην μεταχειρίζεσθαι χρή· οὕτω νῦν δὴ παρελθουσῶν τῶν ἑορτῶν τῶν Ἰουδαϊκῶν, αἳ λύκων ἁπάντων εἰσὶ χαλεπώτεραι, τὴν σφενδόνην πάλιν ἀφέντες, ἐπὶ τὴν σύριγγα ἐπανίωμεν· καὶ τοὺς ἀγωνιστικωτέρους ἀναπαύσαντες λόγους, ἑτέρων τινῶν σαφεστέρων ἁψώμεθα, τὴν κιθάραν αὐτὴν τοῦ Δαβὶδ μεταχειριζόμενοι, καὶ τὴν ὑπακοὴν εἰς μέσον ἄγοντες, ἣν ἅπαντες ὑπεψάλλαμεν τήμερον. τίς οὖν ἐστιν ἡ ὑπακοή;

1 Ὃν τρόπον ἐπιποθεῖ ἡ ἔλαφος ἐπὶ τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων, οὕτως ἐπιποθεῖ ἡ ψυχή μου πρὸς σὲ ὁ Θεός. Μᾶλλον δὲ ἀναγκαῖον εἰπεῖν πρότερον, τίνος ἕνεκεν ὁ ψαλμὸς εἰς τὸν βίον εἰσενήνεκται τὸν ἡμέτερον, καὶ μετ' ᾠδῆς μάλιστα αὕτη ἡ προφητεία λέγεται. τίνος οὖν ἕνεκεν λέγεται μετ' ᾠδῆς, ἄκουσον. πολλοὺς τῶν ἀνθρώπων κατιδὼν ὁ Θεὸς ῥαθυμοτέρους ὄντας, καὶ πρὸς τὴν τῶν πνευματικῶν ἀνάγνωσιν δυσχερῶς ἔχοντας, καὶ τὸν ἐκεῖθεν οὐχ ἡδέως ὑπομένοντας κάματον· ποθεινότερον ποιῆσαι τὸν πόνον βουλόμενος, καὶ τοῦ καμάτου τὴν αἴσθησιν ὑποτεμέσθαι, μελῳδίαν ἀνέμιξε τῇ προφητείᾳ,

ἵνα τῷ ῥυθμῷ τοῦ μέλους ψυχαγωγούμενοι πάντες, μετὰ πολλῆς τῆς προθυμίας τοὺς ἱεροὺς ἀναπέμπωσιν αὐτῷ ὕμνους. οὐδὲν γὰρ, οὐδὲν οὕτως ἀνίστησι ψυχὴν, καὶ πτεροῖ, καὶ τῆς γῆς ἀπαλλάττει, καὶ τῶν τοῦ σώματος ἀπολύει δεσμῶν, καὶ φιλοσοφεῖν ποιεῖ, καὶ πάντων καταγελᾷν τῶν βιωτικῶν, ὡς μέλος συμφωνίας, καὶ ῥυθμῷ συγκείμενον θεῖον ᾆσμα. οὕτω γοῦν ἡμῶν ἡ φύσις πρὸς τὰ ᾄσματα καὶ τὰ μέλη ἡδέως ἔχει καὶ οἰκείως, ὡς καὶ τὰ ὑπομάζια παιδία κλαυθμυριζόμενα καὶ δυσχεραίνοντα, οὕτω κατακοιμίζεσθαι. αἱ γοῦν τίτθαι ἐν ταῖς ἀγκάλαις αὐτὰ βαστάζουσαι, πολλάκις ἀπιοῦσαί τε καὶ ἐπανιοῦσαι, καὶ τινα αὐτοῖς κατεπᾴδουσαι ᾄσματα παιδικὰ, οὕτως αὐτῶν τὰ βλέφαρα κατακοιμίζουσι. διὰ τοῦτο καὶ ὁδοιπόροι πολλάκις κατὰ μεσημβρίαν ἐλαύνοντες ὑποζύγια, ᾄδοντες τοῦτο ποιοῦσι, τὴν ἐκ τῆς ὁδοιπορίας ταλαιπωρίαν ταῖς ᾠδαῖς ἐκείναις παραμυθούμενοι. οὐχ ὁδοιπόροι δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ γεωπόνοι ληνοβατοῦντες, καὶ τρυγῶντες, καὶ ἀμπέλους θεραπεύοντες, καὶ ἄλλο ὁτιοῦν ἐργαζόμενοι, πολλάκις ᾄδουσι· καὶ ναῦται κωπηλατοῦντες, τοῦτο ποιοῦσιν. ἤδη δὲ καὶ γυναῖκες ἱστουργοῦσαι, καὶ τῇ κερκίδι τοὺς στήμονας συγκεχυμένους διακρίνουσαι, πολλάκις μὲν καὶ καθ᾽ ἑαυτὴν ἑκάστη, πολλάκις δὲ καὶ συμφώνως ἅπασαι, μίαν τινὰ μελῳδίαν ᾄδουσι. ποιοῦσι δὲ τοῦτο καὶ γυναῖκες, καὶ ὁδοιπόροι, καὶ γεωπόνοι, καὶ ναῦται, τῷ ᾄσματι τὸν ἐκ τῶν ἔργων πόνον παραμυθήσασθαι σπουδάζοντες, ὡς τῆς ψυχῆς, εἰ μέλους ἀκούσειε καὶ ᾠδῆς, ῥᾷον ἅπαντα ἐνεγκεῖν δυναμένης τὰ ὀχληρὰ καὶ ἐπίπονα. ἐπεὶ οὖν οἰκείως ἡμῖν πρὸς τοῦτο ἔχει τὸ εἶδος τῆς τέρψεως ἡ ψυχὴ· ἵνα μὴ πορνικὰ ᾄσματα οἱ δαίμονες εἰσάγοντες ἅπαντα ἀνατρέπωσι, τοὺς ψαλμοὺς ἐπετείχισεν ὁ Θεὸς, ὥστε ὁμοῦ καὶ ἡδονὴν τὸ πρᾶγμα καὶ ὠφέλειαν εἶναι). ἀπὸ μὲν γὰρ τῶν ἔξωθεν ᾀσμάτων, βλάβη, καὶ ὄλεθρος, καὶ πολλὰ ἂν εἰσαχθείη δεινά. (τὰ γὰρ ἀσελγέστερα καὶ παρανομώτερα τῶν ᾀσμάτων τούτων τοῖς τῆς ψυχῆς μέρεσιν ἐγγινόμενα, ἀσθενεστέραν αὐτὴν καὶ μαλακωτέραν ποιοῦσιν) ἀπὸ δὲ τῶν ψαλμῶν τῶν πνευματικῶν, πολὺ μὲν τὸ κέρδος, πολλὴ δὲ ἡ ὠφέλεια, πλείων δὲ ὁ ἁγιασμὸς, καὶ πάσης φιλοσοφίας ὑπόθεσις γένοιτ᾽ ἂν, τῶν τε ῥημάτων τὴν ψυχὴν ἐκκαθαιρόντων, τοῦ τε ἁγίου πνεύματος τῇ τὰ τοιαῦτα ψαλλούσῃ ταχέως ἐφιπταμένου ψυχῇ. ὅτι γὰρ οἱ μετὰ συνέσεως ψάλλοντες τὴν τοῦ πνεύματος καλοῦσι χάριν, ἄκουσον τί φησιν ὁ Παῦλος· Μὴ μεθύσκεσθε οἴνῳ, ἐν ᾧ ἐστιν ἀσωτία, ἀλλὰ πληροῦσθε ἐν πνεύματι. ἐπήγαγε δὲ καὶ τὸν τρόπον τῆς πληρώσεως. ᾄδοντες καὶ ψάλλοντες ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν τῷ Κυρίῳ. τί ἐστιν, ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν; μετὰ συνέσεως, φησίν· ἵνα μὴ τὸ στόμα μὲν λαλῇ τὰ ῥήματα, ἡ διάνοια δὲ ἔξω διατρίβῃ πανταχοῦ πλανωμένη, ἀλλ᾽ ἵνα ἀκούῃ ἡ ψυχὴ τῆς γλώττης. καὶ καθάπερ ἔνθα μὲν βόρβορος, χοῖροι τρέχουσιν· ἔνθα δὲ ἀρώματα καὶ θυμιάματα, μέλιτται κατασκηνοῦσιν· οὕτως ἔνθα μὲν ᾄσματα πορνικὰ, δαίμονες ἐπισωρεύονται· ἔνθα δὲ μέλη πνευματικὰ, ἡ τοῦ πνεύματος ἐφίπταται χάρις, καὶ τὸ στόμα καὶ τὴν ψυχὴν ἁγιάζει. ταῦτα λέγω, οὐχ ἵνα ἐπαινῆτε μόνον, ἀλλ᾽ ἵνα καὶ παῖδας καὶ γυναῖκας τὰ τοιαῦτα διδάσκητε ᾄσματα ᾄδειν, οὐκ ἐν ἱστοῖς μόνον, οὐδὲ ἐν τοῖς ἄλλοις ἔργοις, ἀλλὰ μάλιστα ἐν τραπέζῃ. ἐπειδὴ γὰρ ὡς τὰ πολλὰ ἐν συμποσίοις ὁ διάβολος ἐφεδρεύει, μέθην, καὶ ἀδηφαγίαν ἔχων αὐτῷ συμμαχοῦσαν, καὶ γέλωτα ἄτακτον, καὶ ψυχὴν ἀνειμένην, μάλιστα τότε δεῖ καὶ πρὸ τραπέζης, καὶ μετὰ τράπεζαν ἐπιτειχίζειν αὐτῷ τὴν ἀπὸ τῶν ψαλμῶν ἀσφάλειαν, καὶ κοινῇ μετὰ τῆς γυναικὸς καὶ τῶν παίδων ἀναστάντας ἀπὸ τοῦ συμποσίου, τοὺς ἱεροὺς ᾄδειν ὕμνους τῷ Θεῷ. εἰ γὰρ ὁ Παῦλος μάστιγας ἔχων ἀφορήτους ἐπικειμένας, καὶ ξύλῳ προσδεδεμένος, καὶ δεσμωτήριον οἰκῶν, ἐν μέσῃ νυκτὶ (ὅτε μάλιστα γλυκὺς ὁ ὕπνος ἐφίσταται πᾶσι) μετὰ τοῦ Σίλα διετέλει τὸν Θεὸν ὑμνῶν, καὶ οὔτε ἀπὸ τοῦ τόπου, οὔτε ἀπὸ τοῦ καιροῦ,

Ἐφ. ε. ιζ.

Πράξ. ιϛ. κε.

οὔτε

οὔτε ἀπὸ τῆς φροντίδος, οὔτε ἀπὸ τῆς τυραννίδος τοῦ ὕπνου, οὔτε ἀπὸ τῆς ἀλγηδόνος τῶν
πόνων ἐκείνων, οὔτε ἄλλοθεν οὐδαμόθεν ἠναγκάσθη καθυφεῖναι τῆς μελῳδίας· πολλῷ μᾶλ-
λον ἡμᾶς εὐφραινομένους, καὶ τῶν ἀγαθῶν ἀπολαύοντας τοῦ Θεοῦ, εὐχαριστηρίους ὕμνους
ἀναπέμπειν αὐτῷ χρή, ἵνα κἂν τι γένηται παρὰ τῆς μέθης καὶ τῆς ἀδηφαγίας ἄτοπον εἰς
5 τὴν ψυχὴν τὴν ἡμετέραν, τῆς ψαλμῳδίας ἐπεισελθούσης, ἀποπηδήσῃ πάντα ἐκεῖ-
να τὰ ἄτοπα καὶ πονηρὰ βουλεύματα· καὶ καθάπερ πολλοὶ τῶν πλουτούντων τὴν σπογγίαν
βαλσάμου πλήσαντες οὕτω τὰς τραπέζας ἀπομάσσουσιν, ἵνα εἴ τις ἀπὸ τῶν
ἐδεσμάτων γένηται κηλίς, περισυροῦσα καθαρὰν δείξῃ τὴν τράπεζαν· οὕτω
δὴ καὶ ἡμεῖς ποιῶμεν, ἀντὶ βαλσάμου τὸ στόμα ἐμπλήσαντες μελῳδίας πνευματικῆς, ἵνα
10 εἴ τις ἐγένετο κηλὶς ἀπὸ τῆς ἀδηφαγίας ἐν τῇ ψυχῇ, διὰ τῆς μελῳδίας ἀποσμήξω-
μεν ἐκείνης, καὶ λέγωμεν κοινῇ στάντες· Εὔφρανας ἡμᾶς, Κύριε, ἐν τῷ ποιήματί σου, καὶ   Ψαλ. ϟα. δ.
ἐν τοῖς ἔργοις τῶν χειρῶν σου ἀγαλλιασόμεθα. καὶ εὐχὴ μετὰ τὴν ψαλμῳδίαν προσκείσθω,
ἵνα μετὰ τῆς ψυχῆς καὶ τὴν οἰκίαν αὐτὴν ἁγιάζωμεν. ὥσπερ γὰρ οἱ μίμους, καὶ ὀρχηστάς, καὶ
πόρνας γυναῖκας εἰς τὰ συμπόσια εἰσάγοντες, δαίμονας καὶ τὸν διάβολον ἐκεῖ καλοῦ-
15 σι, καὶ μυρίων πολέμων τὰς αὐτῶν ἐμπιπλῶσιν οἰκίας (ἐντεῦθεν γοῦν ζηλοτυπίαι καὶ
μοιχεῖαι καὶ πορνεῖαι καὶ τὰ μυρία δεινά) οὕτως οἱ τὸν Δαβὶδ καλοῦντες μετὰ τῆς κιθά-
ρας, ἔνδον τὸν Χριστὸν δι' αὐτοῦ καλοῦσιν. ὅπου δὲ ὁ Χριστός, δαίμων μὲν οὐδεὶς ἐπεισελ-
θεῖν, μᾶλλον δὲ παρακύψαι τολμήσειέ ποτε· εἰρήνη δὲ καὶ ἀγάπη καὶ πάντα ὥσπερ ἐκ
πηγῶν ἥξει τὰ ἀγαθά. ἐκεῖνοι ποιοῦσι θέατρον τὴν οἰκίαν αὐτῶν· σὺ ποίησον ἐκκλησί-
20 αν τὸ δωμάτιόν σου. ἔνθα γὰρ ψαλμός, καὶ εὐχή, καὶ προφητῶν χορεία, καὶ διάνοια τῶν ᾀ-
δόντων θεοφιλής, οὐκ ἄν τις ἁμάρτοι τὴν σύνοδον ταύτην προσειπὼν ἐκκλησίαν.
κἂν μὴ εἰδῇς τὴν δύναμιν τῶν ῥημάτων, αὐτὸ τέως τὸ στόμα παίδευσον τὰ ῥήματα
λέγειν. ἁγιάζεται γὰρ καὶ διὰ ῥημάτων ἡ γλῶττα, ὅταν μετὰ προθυμίας ταῦτα λέγη-
ται. ἐὰν εἰς ταύτην ἑαυτοὺς καταστήσωμεν τὴν συνήθειαν, οὐδὲ ἑκόντες, οὐδὲ ῥαθυ-
25 μοῦντές ποτε προησόμεθα τὴν καλὴν ταύτην λειτουργίαν, τοῦ ἔθους καὶ ἄκοντας ἡμᾶς
ἀναγκάζοντος καθ' ἑκάστην ἡμέραν τὴν καλὴν ταύτην ἐπιτελεῖν λατρείαν. ἐπὶ τῆς
μελῳδίας ταύτης, κἂν γεγηρακώς τις ᾖ, κἂν νέος, κἂν δασύφωνος, κἂν ῥυθμοῦ παν-
τὸς ἄπειρος, οὐδὲν ἔγκλημα γίνεται. τὸ γὰρ ζητούμενον ἐνταῦθα, ψυχὴ νήφουσα, διε-
γηγερμένη διάνοια, καρδία κατανενυγμένη, λογισμὸς ἐρρωμένος, συνειδὸς ἐκκεκαθαρ-
30 μένον. ἐὰν ταύτην ἔχων εἰσέλθῃς εἰς τὸν ἅγιον τοῦ Θεοῦ χορόν, παρ' αὐτὸν δυνήσῃ
στῆναι τὸν Δαβίδ. ἐνταῦθα οὐ χρεία κιθάρας, οὐδὲ νεύρων τεταμένων, οὔτε πλήκτρου καὶ
τέχνης, οὐδὲ ὀργάνων τινῶν· ἀλλ' ἐὰν θέλῃς, σὺ σαυτὸν ἐργάσῃ κιθάραν, νεκρώσας τὰ μέ-
λη τῆς σαρκός, καὶ πολλὴν τῷ σώματι πρὸς τὴν ψυχὴν ποιήσας τὴν συμφωνίαν. ὅταν   Γαλ. ε. ιζ.
γὰρ μὴ ἐπιθυμῇ κατὰ τοῦ πνεύματος ἡ σάρξ, ἀλλ' εἴκῃ τοῖς ἐπιτάγμασι τοῖς ἐκείνου,
35 καὶ εἰς πέρας ἄγῃ ταύτην ἐπὶ τὴν ἀρίστην καὶ θαυμαστὴν ὁδόν, οὕτως ἐργάσῃ μελῳδίαν
πνευματικήν. οὐ χρεία τέχνης ἐνταῦθα χρόνῳ μακρῷ κατορθουμένης, ἀλλὰ προαιρέσε-
ως δεῖ γενναίας μόνον, καὶ δεξόμεθα τὴν ἐμπειρίαν ἐν βραχείᾳ καιροῦ ῥοπῇ. οὐ χρεία τό-
που, οὐ χρεία χρόνου, ἀλλὰ καὶ ἐν παντὶ τόπῳ, καὶ ἐν παντὶ καιρῷ ψάλλειν ἔξεστι κατὰ διά-   Ψαλ. λγ. α.
νοιαν. κἂν γὰρ ἐν ἀγορᾷ βαδίζῃς, κἂν ἐν ὁδοῖς ᾖς, κἂν φίλοις συνεδρεύῃς, ἔξεστι διε-   Μαλαχ. α. ια.
40 γεῖραι τὴν ψυχήν, ἔξεστι σιγῶντα βοᾶν. οὕτω καὶ ὁ Μωϋσῆς ἐβόα, καὶ ὁ Θεὸς ἤκουσε. κἂν   Ἐξοδ. ιδ. ιε.
χειροτέχνης ᾖς, ἐν ἐργαστηρίῳ καθήμενος καὶ ἐργαζόμενος, δύνῃ ψάλλειν. κἂν στρατιώ-
της ᾖς, ἐν δικαστηρίῳ προσεδρεύων, δυνήσῃ τὸ αὐτὸ τοῦτο ποιεῖν. ἔξεστι καὶ χωρὶς φωνῆς
ψάλλειν, τῆς διανοίας ἔνδον ἠχούσης. οὐ γὰρ ἀνθρώποις ψάλλομεν, ἀλλὰ Θεῷ τῷ

δυναμένῳ

δυνάμενον καὶ καρδίας ἀκοῦσαι, καὶ εἰς τὰ ἀπόρρητα τῆς διανοίας ἡμῶν εἰσελθεῖν. καὶ

Ῥωμ. κς.

ταῦτα Παῦλος ἐνδεικνύμενος βοᾷ, λέγων· Αὐτὸ τὸ πνεῦμα ἐντυγχάνει ὑπὲρ ἡμῶν στεναγμοῖς ἀλαλήτοις. ὁ δὲ ἐρευνῶν τὰς καρδίας, οἶδε τί τὸ φρόνημα τοῦ πνεύματος, ὅτι κατὰ Θεὸν ἐντυγχάνει ὑπὲρ ἁγίων. τοῦτο δὲ ἔλεγεν, οὐκ ἐπειδὴ τὸ πνεῦμα ἐστέναζεν, ἀλλ' ἐπειδὴ οἱ πνευματικοὶ ἄνδρες, οἱ τὰ χαρίσματα τοῦ πνεύματος ἔχοντες, ὑπὲρ τῶν πλησίον εὐχόμενοι, καὶ τὰς ἱκετηρίας ἀναφέροντες, μετὰ κατανύξεως καὶ στεναγμῶν τοῦτο ἐποίουν. τοῦτο καὶ ἡμεῖς ποιῶμεν, καὶ καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἐντυγχάνωμεν τῷ Θεῷ διά τε ψαλμῶν καὶ εὐχῶν. ἵνα δὲ μὴ τὰ ῥήματα μόνον προσφέρωμεν, ἀλλὰ τὴν δύναμιν αὐτῶν εἰδῶμεν τῶν ῥήσεων, φέρε, τὸ προοίμιον αὐτὸ τοῦ ψαλμοῦ εἰς μέσον ἀγάγωμεν. τί οὖν ἐστι τὸ προοίμιον; ὃν τρόπον ἐπιποθεῖ ἡ ἔλαφος ἐπὶ τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων, οὕτως ἐπιποθεῖ ἡ ψυχή μου πρὸς σὲ, ὁ Θεός. τοιοῦτον τῶν ἐρώντων τὸ ἔθος, μὴ κατέχειν σιγῇ τὸν ἔρωτα, ἀλλ' εἰς τοὺς πλησίον ἐκφέρειν, καὶ λέγειν ὅτι φιλοῦσι. θερμὸν γάρ τι πρᾶγμα τῆς ἀγάπης ἡ φύσις, καὶ σιγῇ στέγειν αὐτὴν οὐκ ἂν ἀνέχοιτο ἡ ψυχή. διὰ τοῦτο καὶ Παῦ-

β. Κορ. ς. ια.

λος ἔλεγε Κορινθίοις φιλῶν· Τὸ στόμα ἡμῶν ἀνέῳγε πρὸς ὑμᾶς, Κορίνθιοι· τουτέστι, στέγειν καὶ σιγῇ κατέχειν τὴν ἀγάπην οὐ δύναμαι, ἀλλὰ διὰ παντὸς ὑμᾶς, καὶ πανταχοῦ, καὶ ἐπὶ τῆς διανοίας, καὶ ἐπὶ τῆς γλώττης περιφέρω. οὕτω καὶ ὁ μακάριος οὗτος φιλῶν τὸν Θεὸν, καὶ καιόμενος ἐν τῷ φίλτρῳ, οὐκ ἀνέχεται σιγᾶν, ἀλλὰ ποτὲ μὲν φησίν· ὃν τρόπον ἐπιποθεῖ ἡ ἔλαφος ἐπὶ τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων, οὕτως ἐπιποθεῖ ἡ ψυχή μου πρὸς

Ψαλ. ξβ. α.

σὲ, ὁ Θεός· ποτὲ δὲ, Ὁ Θεὸς, ὁ Θεός μου, πρὸς σὲ ὀρθρίζω. ἐδίψησέ σε ἡ ψυχή μου, ὡς γῆ ἄβατος καὶ ἄνυδρος καὶ ἔρημος. οὕτω γὰρ ἕτερος τῶν ἑρμηνευτῶν εἶπεν. ἐπειδὴ γὰρ λόγῳ παραστῆσαι τὸν ἔρωτα οὐκ ἰσχύει, περιέρχεται ζητῶν ὑπόδειγμα, ἵνα κἂν οὕτω τὸ φίλτρον ἡμῖν ἐνδείξηται, καὶ κοινωνοὺς ποιήσῃ τοῦ ἔρωτος. πειθώμεθα τοίνυν αὐτῷ, καὶ μάθωμεν οὕτως ἐρᾶν. καὶ μή μοι λεγέτω τις· καὶ πῶς δύναμαι φιλεῖν τὸν Θεὸν, ὃν οὐ βλέπω; καὶ γὰρ πολλοὺς οὐχ ὁρῶντες φιλοῦμεν, οἷον τοὺς ἐν ἀποδημίᾳ φίλους ὄντας ἡμῖν, ἢ παῖδας καὶ πατέρας, ἢ συγγενεῖς καὶ οἰκείους· καὶ οὐδὲν γίνεται κώλυμα ἐκ τοῦ μὴ ὁρᾶν, ἀλλ' αὐτὸ δὴ τοῦτο μάλιστα ἐκκαίει τὸ φίλτρον, αὔξει τὸν πόθον. διὰ τοῦτο καὶ περὶ Μωϋσέως λέγων

Ἑβρ. ια. κδ. κε. κζ.

ὁ Παῦλος, ὅτι καταλιπὼν θησαυροὺς, καὶ πλοῦτον, καὶ βασιλείας περιφάνειαν καὶ τὴν ἄλλην ἅπασαν λαμπρότητα τὴν ἐν Αἰγύπτῳ, εἵλετο μετὰ τῶν Ἰουδαίων κακουχεῖσθαι. εἶτα τὴν αἰτίαν ἡμᾶς διδάσκων, ὅτι δὴ ταῦτα πάντα ἐποίει διὰ τὸν Θεὸν, προσέθηκε· τὸν γὰρ ἀόρατον ὡς ὁρῶν ἐκαρτέρει. οὐχ ὁρᾷς τὸν Θεὸν, ἀλλ' ὁρᾷς τὰ δημιουργήματα, ὁρᾷς αὐτοῦ τὰ ἔργα, οὐρανὸν, καὶ γῆν, καὶ θάλατταν. ὁ δὲ φιλῶν, κἂν ἔργον ἴδῃ τοῦ φιλουμένου, κἂν ὑπόδημα, κἂν ἱμάτιον, κἂν ὁτιοῦν ἕτερον, διαθερμαίνεται. οὐχ ὁρᾷς τὸν Θεὸν, ἀλλ' ὁρᾷς αὐτοῦ τοὺς οἰκέτας, τοὺς φίλους, τοὺς ἁγίους ἄνδρας λέγω καὶ τὴν παρρησίαν ἔχοντας. θεράπευσον ἐκείνους νῦν, καὶ ἕξεις τοῦ πόθου παραμυθίαν οὐ τὴν τυχοῦσαν. καὶ γὰρ ἐπ' ἀνθρώπων, οὐχὶ τοὺς φίλους ἡμῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ τοὺς ὑπ' ἐκείνων φιλουμένους φιλεῖν εἰώθαμεν. κἂν εἴπῃ τις τῶν ἐρωμένων τῶν ἡμετέρων, ὅτι τὸν δεῖνα φιλῶ, κἂν ἐκεῖνός τι πάθῃ χρηστὸν, ἐγὼ τῆς εὐεργεσίας ἀπολαύειν νομίζω· πάντα ποιοῦμεν καὶ πραγματευόμεθα, ὥσπερ αὐτὸν τὸν ἐρώμενον ὁρῶντες, οὕτω πᾶσαν περὶ ἐκεῖνον ἐπιδείξασθαι σπουδήν. ἔξεστι τοῦτο καὶ ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ κατορθῶσαι νῦν. εἶπεν, ὅτι

Ματθ. ιθ. κα. καὶ κεφ. κε. λε.

τοὺς πένητας φιλῶ· κἂν οὗτοί τι πάθωσιν ἀγαθὸν, ὡς αὐτὸς ἀπολελαυκὼς, οὕτως ἀποδίδωμι τὴν ἀμοιβήν. πάντα ποιήσωμεν ὑπὲρ τῆς εἰς αὐτοὺς θεραπείας· μᾶλλον δὲ πάντα τὰ ὄντα κενώσωμεν εἰς αὐτοὺς, πιστεύοντες διὰ τούτων τὸν Θεὸν τρέφειν. ὅτι γὰρ

Ματθ. κε. λε.

αὐτὸς τρέφεται τούτων τρεφομένων, ἄκουσον τοῦ Χριστοῦ τί φησι. Πεινῶντά με γὰρ εἴδε-

τε,

τέ, φησι, καὶ ἐθρέψατε· διψῶντα, καὶ ἐποτίσατε· γυμνὸν, καὶ περιεβάλετε· καὶ πολλὰς ἔ-
δωκεν ἡμῖν ἀφορμὰς τοῦ παραμυθεῖσθαι τὸν πόθον τὸν ἡμέτερον. ἄλλως δὲ, τὸν ἔρωτα τὸν
παρ' ἡμῖν τρία ταῦτα ποιεῖν εἴωθεν· ἢ εὐμορφία σώματος, ἢ εὐεργεσίας μέγεθος, ἢ τὸ
φιλεῖσθαι παρὰ τούτου. τούτων γὰρ ἕκαστον, αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ δύναται ἐμπιῆσαι φίλ-
5 τρον ἡμῖν. κἂν γὰρ μηδὲν ὦμεν εὖ παθόντες παρά τινος, ἀκούωμεν δὲ μόνον ὅτι φιλῶν ἡ-
μᾶς διατελεῖ, ἐπαινῶν ἡμᾶς καὶ θαυμάζων, εὐθέως αὐτῷ συγκολλώμεθα, καὶ στέργομεν ὡς
εὐεργέτην. ἐπὶ δὲ τοῦ Θεοῦ οὐχὶ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ τρία ταῦτά ἐστιν ἰδεῖν μεθ' ὑπερβολῆς το-
σαύτης, ὅσης οὐδεὶς λόγος παραστῆσαι δυνήσεται. καὶ πρῶτον, τὸ κάλλος τῆς μακαρίας
ἐκείνης καὶ ἀκηράτου φύσεως, ὅτι ἀμήχανόν πώς ἐστι καὶ ἄμαχον, πάντα ὑπερβαῖνον λόγον,
10 καὶ πᾶσαν ἐκφεῦγον διάνοιαν. κάλλος δὲ ὅταν ἀκούσῃς, μηδὲν σωματικὸν ὑποπτεύ-
σῃς, ἀγαπητέ, ἀλλ' ἀσώματόν τινα δόξαν, καὶ μεγαλοπρέπειαν ἄφραστον. ταύτην
γοῦν ἐκφαίνων ὁ προφήτης ἔλεγε· Καὶ τὰ σεραφὶμ εἱστήκεισαν κύκλῳ αὐτοῦ, καὶ ταῖς — Ησ.ς.β.
μὲν δυσὶ πτέρυξι κατεκάλυπτον τὸ πρόσωπον, ταῖς δὲ δυσὶ κατεκάλυπτον τοὺς πόδας, ταῖς δὲ
δυσὶν ἐπέτοντο, καὶ ἐκέκραγον· ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος· ἀπὸ τῆς ἐκπλήξεως, ἀπὸ τοῦ θαύματος,
15 ἀπὸ τῆς εὐπρεπείας ἐκείνης, ἀπὸ τῆς μεγαλοπρεπείας, ἀπὸ τῆς δόξης. καὶ πάλιν ὁ
Δαβὶδ κατανοήσας αὐτὸ τὸ κάλλος τῆς μακαρίας ἐκείνης φύσεως, ἔλεγε· Περίζω- — Ψαλ.μδ.δ.
σαι τὴν ῥομφαίαν σου ἐπὶ τὸν μηρόν σου, δυνατέ· τῇ ὡραιότητί σου καὶ τῷ κάλλει σου.
διὰ τοῦτο καὶ ὁ Μωϋσῆς ἐπεθύμει πολλάκις ἰδεῖν αὐτὸν, τῷ φίλτρῳ τρωθεὶς τούτῳ, καὶ τῆς — Ἐξοδ.λγ.ιγ.
δόξης ἐρῶν ἐκείνης. διὰ τοῦτο καὶ Φίλιππος ἔλεγε· Δεῖξον ἡμῖν τὸν πατέρα, καὶ ἀρκεῖ — Ιω.ιδ.η.
20 ἡμῖν. μᾶλλον δὲ ὅσα ἂν εἴπωμεν, οὐδὲ μικρὸν, μᾶλλον δὲ οὐδὲ ἀμυδρόν τι ἴχνος τῆς
εὐπρεπείας ἐκείνης παραστῆσαι δυνησόμεθα. ἀλλὰ τὰς εὐεργεσίας βούλει καταλέξω-
μεν; ἀλλ' οὐδὲ ταύτας λόγος παραστῆσαι δυνήσεται. διὰ τοῦτο ὁ Παῦλος ἔλεγε· Χάρις — β Κορ.θ.ιε.
τῷ Κυρίῳ, ἐπὶ τῇ ἀνεκδιηγήτῳ αὐτοῦ δωρεᾷ. καὶ πάλιν· Ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε, καὶ — α Κορ.β.θ.
οὖς οὐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη, ἃ ἡτοίμασεν ὁ Θεὸς τοῖς ἀγα-
25 πῶσιν αὐτόν. καὶ πάλιν· Ὢ βάθος πλούτου καὶ σοφίας καὶ γνώσεως Θεοῦ. ὡς ἀνεξερεύνητα — Ρω.ια.λγ.
τὰ κρίματα αὐτοῦ, καὶ ἀνεξιχνίαστοι αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ. ἀλλὰ τὸ φίλτρον, ὃ περὶ ἡμᾶς ἐπε-
δείξατο, ποῖος παραστήσει λόγος; τοῦτο γοῦν ἐκπληττόμενος ὁ Ἰωάννης ἔλεγεν· Οὕτω γὰρ — Ιω.γ.ις.
ἠγάπησεν ὁ Θεὸς τὸν κόσμον, ὅτι τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ ἔδωκεν. εἰ δὲ βούλει καὶ ἀ-
κοῦσαι αὐτοῦ τῶν ῥημάτων, καὶ τὸν πόθον μαθεῖν, ἄκουσον τί φησι διὰ τοῦ προφήτου· Μὴ ἐ- — Ησ.μθ.ιε.
30 πιλήσεται γυνὴ τοῦ ἐλεῆσαι τὰ ἔκγονα τῆς κοιλίας αὐτῆς; εἰ δὲ καὶ ἐπιλάθοιτο ταῦτα
γυνὴ, ἀλλ' ἐγὼ οὐκ ἐπιλήσομαί σου. καὶ καθάπερ αὐτὸς ἔλεγεν, ὃν τρόπον ἐπιποθεῖ ἡ ἔλα-
φος ἐπὶ τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων, οὕτως ἐπιποθεῖ ἡ ψυχή μου πρὸς σὲ, ὁ Θεός· οὕτω καὶ ὁ Χριστός
φησιν, Ὃν τρόπον ἐπισυνάγει ὄρνις τὰ ἑαυτῆς νοσσία ὑπὸ τὰς πτέρυγας, οὕτως ἠθέλησα ἐπι- — Ματθ.κγ.λζ.
συναγαγεῖν τὰ τέκνα ὑμῶν, καὶ οὐκ ἠθελήσατε. καὶ πάλιν· Καθὼς οἰκτείρει πατὴρ υἱοὺς, ᾤκτεί- — Ψαλ.ρβ.ιγ.
35 ρησε Κύριος τοὺς φοβουμένους αὐτόν· καὶ πάλιν· Ὅτι κατὰ τὸ ὕψος τοῦ οὐρανοῦ ἀπὸ τῆς γῆς, ἐ- — Ψαλ.ρβ.ια.
κραταίωσε Κύριος τὸ ἔλεος αὐτοῦ ἐπὶ τοὺς φοβουμένους αὐτόν. καὶ καθάπερ ὁ προφήτης
ὑπόδειγμα ζητεῖ, ἵνα τὸν πόθον ἐπιδείξηται τὸν ἑαυτοῦ· οὕτω καὶ ὁ Θεὸς ὑποδείγμασί
τισι κέχρηται, ἵνα ἡμῖν δηλώσῃ τὸν ἔρωτα, ὃν περὶ τῆς ἡμετέρας σωτηρίας ἔχει. καὶ ὁ μὲν
προφήτης ἔλαφον εἶπε διψῶσαν, καὶ γῆν ἐκκεκαυμένην· ὁ δὲ Θεὸς, ὀρνίθων περὶ νε-
40 οττοὺς φιλοστοργίαν, καὶ πατέρων κηδεμονίαν, καὶ ὕψος οὐρανοῦ ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ εὐσπλαγχνί-
αν μητέρων· οὐκ ἐπειδὴ τοσοῦτον φιλεῖ μόνον, ὅσον μήτηρ παῖδα, ἀλλ' ἐπειδὴ τούτων τῶν ὅ-
ρων καὶ τῶν κανόνων καὶ τῶν ὑποδειγμάτων οὐκ ἔστι παρ' ἡμῖν ἕτερα μείζονα φιλίας τεκμή-
ρια. ἐπεὶ ὅτι οὐ τοσοῦτον φιλεῖ μόνον ἡμᾶς, ὅσον παιδία μήτηρ φιλόστοργος, ἀλλὰ πολλῷ

Ησ. μθ. ιε.

πλέον, ἄκουσον τί φησιν· Εἰ δὲ καὶ ἐπιλάθοιτο γυνὴ τῶν ἐκγόνων αὐτῆς, ἀλλ' ἐγὼ οὐκ ἐπιλήσομαί σου. τοῦτο δὲ ἔλεγε δεικνὺς ὅτι πάσης φυσικῆς φιλοστοργίας θερμότερος ὁ περὶ ἡμᾶς πόθος αὐτοῦ ἐστι. Ταῦτα δὴ πάντα συλλέγων ἀναλογίζου πρὸς ἑαυτὸν, καὶ θερμὸν ἀνάψας τὸν ἔρωτα, καὶ λαμπρὰν ἐργάζῃ τὴν φλόγα. ἐπεὶ οὖν τὰς φιλίας καὶ ἐπὶ ἡμῶν τῶν ἀνθρώπων οὐδὲν οὕτως ἐκκαίειν εἴωθεν, ὡς τὸ μεμνῆσθαι συνεχῶς τῶν εὐεργεσιῶν ὧν ἀπελαύσαμεν· καὶ ἐπὶ τοῦ Θεοῦ τοῦτο ποιῶμεν. ἀναλογισώμεθα γὰρ ὅσα δι' ἡμᾶς ἐποίησεν· αὐτὸν τὸν οὐρανὸν, τὴν γῆν, τὴν θάλατταν, τὸν ἀέρα, τὰ ἐν τῇ γῇ φυτὰ, τὰ ἄνθη τὰ ποικίλα, τὰ κτήνη, τὰ ἑρπετὰ, τὰ ἐν τῇ θαλάττῃ, τὰ ἐν ἀέρι, τὰ ἄστρα τὰ ἐν τῷ οὐρανῷ, τὸν ἥλιον, τὴν σελήνην, τὰ ὁρώμενα ἁπλῶς ἅπαντα, τὰς ἀστραπὰς, τῶν ὡρῶν τὴν εὐταξίαν, ἡμέρας καὶ νυκτὸς τὴν διαδοχὴν, τὰς ἐτησίους τροπάς. ψυχὴν ἐνέπνευσε, λόγον ἐχαρίσατο, ἀρχῇ τετίμηκε μεγίστῃ· ἀγγέλους ἀπέστειλε, προφήτας ἔπεμψεν, ὕστερον τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ· μετ' ἐκεῖνα πάλιν, καὶ αὐτὸς παρακαλεῖ καὶ δι' ἑαυτοῦ καὶ διὰ τοῦ μονογενοῦς παιδὸς, ἵνα σὺ σωθῇς. καὶ οὐ παύεται Παῦλος μέχρι τῆς σήμερον λέγων· Ὑπὲρ Χριστοῦ πρεσβεύομεν, ὡς τοῦ Θεοῦ παρακαλοῦντος δι' ἡμῶν, καταλλάγητε τῷ Θεῷ. καὶ οὐδὲ ἐνταῦθα ἔστη· ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῆς φύσεως τῆς σῆς λαβὼν ἀπαρχὴν, Ἐκάθισεν [ἄνω] ὑπεράνω πάσης ἀρχῆς, καὶ ἐξουσίας, καὶ δυνάμεως, καὶ παντὸς ὀνόματος ὀνομαζομένου οὐ μόνον ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι. ἀληθῶς εὔκαιρον νῦν εἰπεῖν· Τίς λαλήσει τὰς δυναστείας τοῦ Κυρίου, ἀκουστὰς ποιήσει πάσας τὰς αἰνέσεις αὐτοῦ; κἀκεῖνο πάλιν· Τί ἀνταποδώσω τῷ Κυρίῳ περὶ πάντων, ὧν ἀνταπέδωκέ μοι; τί γὰρ ταύτης ἴσον γένοιτ' ἂν τῆς τιμῆς, ὅταν ἡ ἀπαρχὴ τοῦ γένους ἡμῶν τοῦ τοσαῦτα προσκεκρουκότος, τοῦ ἠτιμωμένου, ἐν ὕψει τοσούτῳ καθέζηται, καὶ τοσαύτης ἀπολαύῃ τιμῆς; μὴ τὰς κοινὰς δὲ μόνον εὐεργεσίας, ἀλλὰ καὶ τὰς ἰδίας ἀνάλεγε· οἷον, εἴ ποτε συκοφαντίᾳ περιπεσὼν, ἀπηλλάγης τῆς κατηγορίας· εἴ ποτε ἀωρίᾳ καὶ μεσονυκτίῳ λῃσταῖς περιτυχὼν, διέφυγες ἐκείνων τὰς ἐπιβουλάς· εἴ ποτε ζημίαν ἐπενεχθεῖσαν ἀπεδύσω· εἰ νοσήματι περιπεσὼν χαλεπῷ, παραμυθίας ἔτυχες. πάντα ἀνάλεγε τὰ παρὰ πᾶσάν σου τὴν ζωὴν γινόμενα εὐεργετήματα τοῦ Θεοῦ. πάντως πολλὰ ταῦτα εὑρήσεις, οὐ παρὰ πᾶσαν τὴν ζωὴν μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ. καὶ εἰ ἐβούλετο ὁ Θεὸς πάσας ἃς καθ' ἑκάστην ἡμέραν εὐεργεσίας ἡμᾶς εὐεργετεῖ, ἀγνοούντων ἡμῶν καὶ οὐκ εἰδότων, εἰς μέσον θεῖναι, οὐδ' ἂν ἀριθμῆσαι αὐτὰς ἐδυνήθημεν. πόσοι δαίμονες κατὰ τὸν ἀέρα φέρονται τοῦτον; πόσαι ἐναντίαι δυνάμεις; εἰ τοίνυν μόνον ἐπέτρεψεν αὐταῖς τὴν ὄψιν τὴν ἑαυτῶν δεῖξαι τὴν φοβερὰν ἐκείνην καὶ ἀτερπῆ, οὐκ ἂν ἐξέστημεν; οὐκ ἂν διεφθάρημεν; Ταῦτα δὴ πάντα ἀναλογιζόμενοι, καὶ τὰ ἁμαρτήματα ἑαυτῶν, ὅσα ἑκόντες, ὅσα ἀγνοοῦντες σφαλλόμεθα (καὶ γὰρ καὶ τοῦτο οὐ μικρὸν εἰς εὐεργεσίας λόγον, τὸ μὴ καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἐπεξιέναι τὸν Θεὸν τοῖς πλημμελήμασι τοῖς ἡμετέροις) δυνησόμεθα φιλεῖν τὸν Θεόν. ὅταν γὰρ ἐννοήσῃς ὅσα καθ' ἑκάστην ἁμαρτάνεις τὴν ἡμέραν, ὅσα καθ' ἑκάστην εὐεργετῇ τὴν ἡμέραν, ὅσης ἀπολαύεις μακροθυμίας, ὅσης ἀνέσεως, καὶ ὅτι, εἰ καθ' ἑκάστην ὁ Θεὸς ἐπεξῄει, οὐδὲ βραχὺν ἂν ἔζησας χρόνον (κατὰ τὸν προφήτην τὸν λέγοντα· Ἐὰν ἀνομίας παρατηρήσῃς Κύριε, Κύριε τίς ὑποστήσεται;) αὐτῷ χάριτας εἴσῃ, καὶ οὐδενὶ δυσχερανεῖς τῶν προσπιπτόντων, ἀλλ' ὄψει ὅτι κἂν μυρία πάθῃς δεινὰ, οὐδέπω τὴν ἀξίαν ἔδωκας δίκην. καὶ οὕτω διακείμενος πολὺν τὸν πόθον ἀνάψεις, καὶ δυνήσῃ κατὰ τὸν προφήτην λέγειν· Ὃν τρόπον ἐπιποθεῖ ἡ ἔλαφος ἐπὶ τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων, οὕτως ἐπιποθεῖ ἡ ψυχή μου πρὸς σὲ, ὁ Θεός. ἄξιον δὲ ἐστιν ἐξετάσαι, τί δήποτε τοῦτο τὸ ζῶον εἰς μέσον παρήγαγε. διψαλέον πώς ἐστιν ἡ ἔλαφος,

β. Κορ. ε. κ. — Εφ. α. κα. — Ψαλ. ρε. β. — Ψαλ. ριε. γ. — Ψαλ. ρκθ. γ.

καὶ

καὶ διὰ τοῦτο συνεχῶς τρέχει ἐπὶ τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων. διψαλέον δὲ γίνεται, ἀπό τε τῆς φύσεως, ἀπό τε τοῦ τοὺς ὄφεις κατεσθίειν, καὶ τοῖς ἐκείνων τρέφεσθαι σώμασι. τοίνυν καὶ σὺ ποίησον τοῦτο· τὸν νοητὸν ὄφιν κατάφαγε· ἐδάφισον τὴν ἁμαρτίαν, καὶ δυνήσῃ διψᾶν τὸν τοῦ Θεοῦ πόθον. καθάπερ γὰρ τὸ πονηρὸν συνειδὸς ῥυπαροὺς ἡμᾶς ἐργάζεται, καὶ εἰς ἀπόγνωσιν ἐμβάλλει· οὕτως ἂν ἐδαφίσωμεν ἡμῶν τὰς ἁμαρτίας, ἂν ἐκκαθάρωμεν τὴν πονηρίαν, δυνησόμεθα διαβλέψαι πρὸς τὸν πνευματικὸν πόθον, καὶ μετὰ πολλῆς προθυμίας καλεῖν τὸν Θεόν, καὶ τὸ φίλτρον ἀνάπτειν σφοδρότερον. καὶ μὴ διὰ ῥημάτων μόνον, ἀλλὰ καὶ δι' αὐτῶν τῶν ἔργων ταύτην ψάλλε τὴν ὑπακοήν. καὶ γὰρ διὰ τοῦτο τοὺς ψαλμοὺς ἡμῖν ᾖσεν ὁ μακάριος ἐκεῖνος, μᾶλλον δὲ ἡ τοῦ πνεύματος χάρις, οὐχ ἵνα τὰ ῥήματα λέγωμεν μόνον, ἀλλ' ἵνα καὶ διὰ τῶν ἔργων αὐτοὺς ἐμμελετῶμεν. μὴ τοίνυν νομίσῃς διὰ τοῦτο ἐντεῦθεν εἰρηκέναι, ἵνα τὰ ῥήματα εἴπῃς μόνον, ἀλλ' ἵνα, ὅταν ὑποψάλλῃς, συνθήκας εἶναι νοήσῃς τὴν ὑπακοήν. ὅταν γὰρ εἴπῃς· ὃν τρόπον ἐπιποθεῖ ἡ ἔλαφος ἐπὶ τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων, οὕτως ἐπιποθεῖ ἡ ψυχή μου πρὸς σέ, ὁ Θεός· συνέθου τῷ Θεῷ, γραμματεῖον ἔγραψας χωρὶς χάρτου καὶ μέλανος, διὰ τῆς φωνῆς ὡμολόγησας πάντων αὐτὸν μᾶλλον φιλεῖν, καὶ οὐδὲν αὐτοῦ προκρίνειν, καὶ καίεσθαι τῷ περὶ αὐτὸν ἔρωτι. ἂν τοίνυν ἐξελθὼν ἴδῃς γυναῖκα εὔμορφόν τινα καὶ ἀκόλαστον, δελεάζουσάν σε καὶ πρὸς τὸν ἔρωτα καλοῦσαν, εἰπὲ πρὸς αὐτήν· οὐ δύναμαί σοι ἀκολουθῆσαι, συνθήκας ἔθεμην πρὸς τὸν Θεόν, παρόντων τῶν ἀδελφῶν, τῶν ἱερέων, τῶν διδασκάλων ὡμολόγησα καὶ ὑπεσχόμην διὰ τῆς ὑπακοῆς οὕτως αὐτὸν φιλεῖν, ὃν τρόπον ἐπιποθεῖ ἡ ἔλαφος ἐπὶ τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων, δέδοικα παραβῆναι τὰς συνθήκας. ἐκεῖνον λοιπὸν μελετῶ τὸν ἔρωτα. ἐὰν ἴδῃς ἀργύριον κείμενον ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς, ἢ ἱμάτια χρυσᾶ, ἑτέρους σοβοῦντας, οἰκέτας ἔχοντας, ἵππους χρυσοχαλίνους, μηδὲν πάθῃς ὑπὸ τῆς φαντασίας ἐκείνης, ἀλλὰ πάλιν ἔπᾳδε σαυτῷ, καὶ εἰπὲ πρὸς τὴν ψυχὴν τὴν σήν· πρὸ μικροῦ ὑπεψάλλομεν, ὃν τρόπον ἐπιποθεῖ ἡ ἔλαφος ἐπὶ τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων, οὕτως ἐπιποθεῖ ἡ ψυχή μου πρὸς σέ, ὁ Θεός· καὶ ᾠκειωσάμεθα τὸ γράμμα, καὶ ἡμέτερον αὐτὸ ἐποιησάμεθα εἶναι. μηδὲν οὖν φιλῶμεν τῶν βιωτικῶν τούτων, ἵνα ἄκρατος ἡμῖν ὁ ἔρως ἐκεῖνος μείνῃ, καὶ μὴ μιγνύμενος ἀσθενέστερος γίνηται. οὗτος ὁ πλοῦτος ἅπαντα πλοῦτον, ἅπαντα θησαυρόν, πᾶσαν εὐδοκίμησιν, πᾶσαν δόξαν, πᾶσαν περιφάνειαν ἡμῖν χαρίσασθαι δυνήσεται. τοῦτον κατέχωμεν, καὶ οὐδενὸς ἑτέρου δεησόμεθα. εἰ γὰρ οἱ τὸν αἰσχρὸν ἔρωτα τοῦτον φιλοῦντες, καὶ κόρης περικαιόμενοι πολλάκις ἀμόρφου τινός, καὶ πατέρων ἀπειλούντων, καὶ φίλων ὀνειδιζόντων, καὶ ἑτέρων πολλῶν διαβαλλόντων, οὐδὲ ἐπιστρέφονται, ἀλλὰ πρὸς ἐκείνην εἰσὶ τεταμένοι, καὶ οἰκίας καταφρονοῦσι, καὶ πατρῴου κλήρου, καὶ δόξης, καὶ εὐδοκιμήσεως, καὶ φίλων παραινέσεις ὑπερορῶσι, μεγάλην νομίζοντες ἔχειν παραμυθίαν τούτων ἁπάντων, ἂν εὐδοκιμῶσι παρὰ τῇ ἐρωμένῃ μόνον, κἂν ἀτελὴς ᾖ, κἂν ἄτιμος, κἂν ἡτισοῦν ἐκείνη· οἱ τὸν Θεὸν φιλοῦντες ὡς χρή, πότε αἰσθήσονται τῶν ἀνθρωπίνων ἢ τῶν λαμπρῶν, ἢ τῶν λυπηρῶν; οὐδὲ ὄψονται μὲν οὖν τὰς φαντασίας τοῦ παρόντος βίου, πρὸς ἐκεῖνον τεταμένοι τὸν ἔρωτα, ἀλλὰ πάσης μὲν καταγελάσουσι τῆς εὐημερίας, πάσης δὲ ὑπερόψονται δυσπραγίας, προσδεδεμένοι τῷ πόθῳ τοῦ Θεοῦ, καὶ οὐδὲν ἄλλο ὁρῶντες, ἀλλ' ἐκεῖνον μόνον, καὶ πανταχοῦ αὐτὸν φανταζόμενοι, καὶ πάντων μακαριωτέρους ἑαυτοὺς εἶναι νομίζοντες. κἂν ἐν πενίᾳ, κἂν ἐν ἀτιμίᾳ, κἂν ἐν δεσμοῖς, κἂν ἐν θλίψει, κἂν ἐν τοῖς ἐσχάτοις ὦσι κακοῖς, τῶν βασιλευόντων αὐτῶν ἄμεινον ἡγήσονται διακεῖσθαι ἐν πᾶσιν, οἷς ἂν πάσχωσι, ταύτην μεγίστην τινὰ παραμυθίαν ἔχοντες, τὸ διὰ τὸν ποθούμενον ταῦτα πάσχειν. διὰ τοῦτο καὶ Παῦλος, Ἐν καθημερινοῖς θανάτοις ὤν, ἐν δεσμωτηρίοις, ἐν ναυαγίοις, (β. Κορ. ια. λγ.)

γίοις, ἐν ἐρημίαις, ἐν μάστιξιν, ἐν μυρίαις ἑτέραις κολάσεσιν ἔχαιρε, καὶ ἠγάλλετο, καὶ ἐσκίρτα, καὶ ἐκαυχᾶτο. καὶ νῦν μὲν ἔλεγεν, ὅτι οὐ μόνον δὲ ἐπ' ἐλπίδι τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ καυχώμεθα ἐν ταῖς θλίψεσι· νῦν δὲ πάλιν, Ὅτι χαίρω ἐν τοῖς παθήμασι, καὶ ἀνταναπληρῶ τὰ ὑστερήματα τῶν θλίψεων τοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ σαρκί μου· καὶ χάριν τὸ πρᾶγμα καλεῖ, ὁμολογῶν οὕτω καὶ λέγων· Ὅτι ἡμῖν οὕτως ἐχαρίσθη ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ, οὐ μόνον τὸ εἰς αὐτὸν πιστεύειν, ἀλλὰ καὶ τὸ ὑπὲρ αὐτοῦ πάσχειν. τοιαύτην καὶ ἡμεῖς σπουδάζωμεν γνώμην ἔχειν, καὶ μεθ' ἡδονῆς ἅπαντα οἴσομεν τὰ προσπίπτοντα λυπηρά. δυνησόμεθα δὲ φέρειν, ἂν τὸν Θεὸν φιλήσωμεν ὡς ὁ προφήτης ἐφίλησεν. οὐ γὰρ δὴ μόνον ἀπὸ τῆς ὑπακοῆς ταύτης ἐστὶν ἰδεῖν αὐτοῦ τὸ φίλτρον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῶν ἑξῆς ῥημάτων. εἰπὼν γάρ, ὃν τρόπον ἐπιποθεῖ ἡ ἔλαφος ἐπὶ τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων, οὕτως ἐπιποθεῖ ἡ ψυχή μου πρὸς σέ, ὁ Θεός, ἐπήγαγε· 2 Ἐδίψησεν ἡ ψυχή μου πρὸς τὸν Θεὸν τὸν ἰσχυρόν, τὸν ζῶντα· πότε ἥξω καὶ ὀφθήσομαι τῷ προσώπῳ τοῦ Θεοῦ;

Καὶ οὐκ εἶπεν· ἐφίλησεν ἡ ψυχή μου τὸν Θεὸν τὸν ζῶντα, οὐδὲ, ἠγάπησεν ἡ ψυχή μου τὸν Θεὸν τὸν ζῶντα· ἀλλ' ἵνα τὴν διάθεσιν ἐνδείξηται, δίψος ἐκάλεσε τὸ φίλτρον, ἀμφότερα ἡμῖν δηλῶν, τό, τε διακαὲς τῆς ἀγάπης, καὶ τὸ διηνεκὲς τοῦ ἔρωτος. καθάπερ γὰρ οἱ διψῶντες, οὐκ ἐν μιᾷ τοῦτο πάσχουσιν ἡμέρᾳ καὶ δύο καὶ τρισίν, ἀλλὰ διὰ παντὸς τοῦ βίου, τῆς φύσεως ἐπὶ τοῦτο ἀγούσης· οὕτω δὴ καὶ ὁ μακάριος ἐκεῖνος, καὶ πάντες οἱ ἅγιοι, οὐκ ἐν μιᾷ μόνον ἡμέρᾳ ἐν κατανύξει ἐγίνοντο, καθάπερ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων, οὐδὲ ἐν δυσὶ καὶ τρισί (τοῦτο γὰρ οὐδὲν θαυμαστόν) ἀλλὰ διηνεκῶς καὶ καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἐρῶντες διετέλουν, καὶ τὴν ἀγάπην ἐπέτεινον. ὅπερ οὖν καὶ οὗτος ἐμφαίνων ἔλεγεν· ἐδίψησεν ἡ ψυχή μου πρὸς τὸν Θεὸν τὸν ἰσχυρόν, τὸν ζῶντα· ὁμοῦ καὶ τὴν αἰτίαν θέλων εἰπεῖν, καὶ δεῖξαι βουλόμενος πῶς ἄν τις τὸν Θεὸν φιλήσειε. διὰ γὰρ τῶν ἑξῆς τοῦτο ἐδήλωσεν, εἰπών· ὅτι ἐδίψησεν ἡ ψυχή μου πρὸς τὸν Θεόν, καὶ ἐπαγαγών, τὸν ζῶντα· μονονουχὶ παραινῶν, καὶ ἐμβοῶν πᾶσι τοῖς πρὸς τὰ βιωτικὰ πράγματα κεχηνόσι· τί περὶ σώματα μαίνεσθε; τί σωμάτων ἐρᾶτε; τί δόξης ἐπιθυμεῖτε; τί τρυφῆς ἐφίεσθε; οὐδὲν τούτων μένει καὶ ζῇ διηνεκῶς, ἀλλὰ διαρρεῖ καὶ παρέρχεται, καὶ σκιᾶς ἐστιν ὑδαμινώτερα, καὶ ὀνείρων ἀπατηλότερα, καὶ τῶν ἐαρινῶν ἀνθέων εὐφθαρτότερα. πῶς γὰρ οὐκ εὐφθαρτότερα, τὰ μὲν μετὰ τῆς παρούσης ἡμᾶς καταλιμπάνοντα ζωῆς, τὰ δὲ καὶ πρὸ τῶν ἐνταῦθα καταλυόμενα; ἄπιστος αὐτῶν ἡ κτῆσις, ἀβέβαιος ἡ ἀπόλαυσις, ὀξύρροπος ἡ μεταβολή. ἐπὶ τοῦ Θεοῦ δέ, οὐδὲν τούτων ἐστίν, ἀλλὰ ζῇ καὶ μένει διηνεκῶς, οὔτε ἀλλοίωσιν, οὔτε τροπήν τινα δεχόμενος. ἀφέντες τοίνυν τὰ πρόσκαιρα καὶ ἐφήμερα, τὸν αἰώνιον καὶ διηνεκῆ φιλῶμεν. οὐ γάρ ἐστιν ἐκεῖνον φιλοῦντα καταισχυνθῆναί ποτε· οὐκ ἔστιν ἐκπεσεῖν· οὐκ ἔστιν ἔρημον γενέσθαι τοῦ φιλουμένου. χρήματα μὲν ὁ φιλῶν, ἢ τῆς τελευτῆς ἐπελθούσης, ἢ καὶ πρὸ τῆς τελευτῆς, γυμνοῦται τῶν ποθουμένων. καὶ δόξης τις ἐρῶν τῆς παρούσης, τὸ αὐτὸ πάσχει πολλάκις. καὶ τὸ τῶν σωμάτων δὲ κάλλος, πολὺ τῶν εἰρημένων κατασβέννυται θᾶττον. καὶ πάντα ἁπλῶς τὰ βιωτικὰ πρόσκαιρα, καὶ ἐφήμερα, καὶ πρὶν ἢ παραγενέσθαι καὶ φανῆναι, εὐθέως ἀποπηδᾷ. ὁ δὲ τῶν πνευματικῶν ἔρως, τοὐναντίον ἅπαν· ἀκμάζει διηνεκῶς, καὶ ἀνθεῖ, γῆρας οὐκ οἶδεν, οὐ παλαιότητα δέχεται, οὐδὲ μεταβολῇ τινι καὶ τροπῇ καὶ δειλίᾳ τῇ τοῦ μέλλοντός ἐστιν ὑπεύθυνος· ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα τοὺς κεκτημένους ὠφελεῖ καὶ περιβάλλει πάντοθεν, καὶ ἀπελθόντας ἐντεῦθεν οὐκ ἀφίησιν, ἀλλὰ συναποδημεῖ καὶ συμμεθίσταται τούτοις, καὶ τῶν φωστήρων αὐτῶν λαμπροτέρους αὐτοὺς ἀποφαίνει κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην. ἅπερ οὖν εἰδὼς καὶ ὁ μακάριος Δαβίδ, φιλῶν διετέλει, καὶ τὸν ἔρωτα οὐκ ἠνείχετο κατέχειν ἔνδον, ἀλλὰ παντὶ τρόπῳ δεῖξαι τοῖς ἀκούουσιν ἠπείγετο τὸ πῦρ, ὅπερ

ἔνδον

Ρωμ. ε. β. γ.
Κολ. α. κδ.
Φιλιπ. α. κθ.
Ἰακ. α. ι.
α. Κορ. ζ. λα.
Ματθ. ϛ. ιθ.
α. Τιμ. ϛ. ιζ.
Λουκ. ιβ. κ.

ἔνδον αὐτὸν συνεῖχεν. εἰπὼν γάρ· ἐδίψησεν ἡ ψυχή μου πρὸς τὸν Θεὸν τὸν ἰσχυρόν, τὸν
ζῶντα, ἐπήγαγε· πότε ἥξω καὶ ὀφθήσομαι τῷ προσώπῳ τοῦ Θεοῦ; ὁρᾷς καιόμενον τὸν ἄν-
θρωπον, ὁρᾷς ἐμπιπράμενον. εἰδὼς γὰρ ὅτι ἐντεῦθεν ἀπελθὼν αὐτὸν ὄψεται, οὐδὲ
τὴν ἀναβολὴν ἀναμένει. οὐδὲ γάρ ἐστι τὴν ὑπέρθεσιν, ἀλλ' ἀποστολικὸν ἡμῖν ἐν- β. Κορ. ε. β.
5 ταῦθα δείκνυσι φρόνημα. καὶ γὰρ καὶ ἐκεῖνος ἔστενεν ἐπὶ τῇ μελλήσει τῆς ἐντεῦθεν ἀ-
ποδημίας· καὶ τοῦτο δὲ αὐτὸ οὗτος ἔπασχε. διὰ τοῦτο ἔλεγε· πότε ἥξω καὶ ὀφθήσομαι τῷ
προσώπῳ τοῦ Θεοῦ; καὶ εἰ μὲν ἰδιώτης τις ἦν, καὶ ταπεινός, καὶ ἐν πενίᾳ ζῶν, μέγα μὲν καὶ
οὕτω δὲ τῆς παρούσης καταφρονῆσαι ζωῆς· πλὴν οὐχ οὕτω μέγα καθάπερ νῦν, τὸν βασι-
λέα ὄντα καὶ τοσαύτης ἀπολαύοντα τρυφῆς, τοσαύτης μετέχοντα δόξης, νίκας ἀνηρη-
10 μένον μυρίας, καὶ πολλῶν κρατήσαντα πολέμων, καὶ λαμπρὸν ὄντα καὶ ἐπίδοξον παν-
ταχοῦ, πάντων μὲν καταγελᾶν τούτων, καὶ πλούτου, καὶ δόξης, καὶ τρυφῆς ἁπάσης,
κεχηνέναι δὲ πρὸς τὰ μέλλοντα. τοῦτο μεγαλοψύχου τινός ἐστι διανοίας· τοῦτο φιλο-
σόφου ψυχῆς, καὶ τὸν οὐράνιον ἐρωμένης ἔρωτα. τοῦτον δὴ καὶ ἡμεῖς μιμησώμεθα,
καὶ μὴ θαυμάσωμεν τὰ παρόντα, ἵνα θαυμάσωμεν τὰ μέλλοντα· μᾶλλον δὲ θαυ-
15 μάσωμεν τὰ μέλλοντα, ἵνα μὴ θαυμάσωμεν τὰ παρόντα. ἐὰν γὰρ διηνεκῶς ταῖς
περὶ ἐκείνων ἐννοίαις ἐνδιατρίβωμεν, καὶ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, τὴν ἀθανασί-
αν, τὴν ζωὴν τὴν ἀτελεύτητον, τὴν μετ' ἀγγέλων χορείαν, τὴν μετὰ Χριστοῦ διατρι-
βήν, τὴν ἀκήρατον δόξαν ἐκείνην, τὴν πάσης ὀδύνης ἀπηλλαγμένην ζωὴν ἀναλο-
γισώμεθα πρὸς ἑαυτούς, καὶ ὅτι δάκρυα, καὶ ὀνείδη, καὶ λοιδορίαι, καὶ θάνατος, καὶ ἀθυμία, καὶ πό-
20 νος, καὶ γῆρας, καὶ νόσος, καὶ ἀρρωστία, καὶ πενία, καὶ συκοφαντία, καὶ χηρεία, καὶ ἁμαρτία, καὶ
κατάγνωσις, καὶ κόλασις, καὶ τιμωρία, καὶ εἴ τι ἕτερον κατὰ τὸν παρόντα βίον ἐστὶ
λυπηρὸν καὶ ἀηδές, ταῦτα ἅπαντα ἀπελήλαται· ἀντεισενήνεκται δὲ ἀντὶ τούτων εἰ-
ρήνη, ἀγάπη, χαρά, δόξα, τιμή, λαμπρότης, τὰ ἄλλα, ἅπερ οὐδὲ λόγος παραστῆ-
σαι δυνήσεται· οὐδὲν ἡμᾶς τῶν παρόντων αἱρήσεται, ἀλλὰ καὶ ἡμεῖς δυνησόμεθα λέγειν
25 κατὰ τὸν προφήτην· πότε ἥξω καὶ ὀφθήσομαι τῷ προσώπῳ τοῦ Θεοῦ; καὶ οὕτω διακεί-
μενοι, οὔτε εἰς ἀπόνοιαν ἀπὸ τῶν τοῦ βίου λαμπρῶν, οὔτε εἰς ἀθυμίαν ἀπὸ τῶν λυπη-
ρῶν ἐμπεσούμεθα. οὐ φθόνος, οὐ κενοδοξία, οὐκ ἄλλο τι τῶν τοιούτων ἡμᾶς αἱρήσει ποτέ. μὴ
τοίνυν ἁπλῶς ἐνταῦθα εἰσίωμεν, μηδὲ τὰς ὑπακοὰς ἀφοσιούμενοι λέγωμεν, ἀλλ'
ἀντὶ βακτηρίας αὐτὰς λαβόντες ἐξέλθωμεν. ἀρκεῖ δὲ ἕκαστος στίχος πολλὴν ἡμῖν ἐνθεῖ-
30 ναι φιλοσοφίαν, καὶ εἰς δόγμα διορθῶσαι, καὶ εἰς βίον ὠφελῆσαι τὰ μέγιστα· κἂν μετὰ
ἀκριβείας ἑκάστην διερευνήσωμεν ῥῆσιν, μεγάλα καρπωσόμεθα ἀγαθά. οὔτε γὰρ πενίαν,
οὔτε ἀσχολίαν, οὔτε ὀκνηρίαν ἐνταῦθα δεῖ προβαλέσθαι. κἂν γὰρ πένης ᾖς, καὶ διὰ τὴν
πενίαν ἀπορῇς βιβλίων, ἢ βιβλία μὲν ἔχῃς, σχολῆς δὲ μὴ ἀπολαύῃς· τὰς ὑπακοὰς μό-
νον διατήρησόν μοι τῶν ψαλμῶν, ἃς ἐνταῦθα ὑποψάλλεις, οὐχ ἅπαξ, οὐ δίς, οὐ τρίς,
35 ἀλλὰ καὶ πολλάκις, καὶ μεγάλην ἀπελθὼν λήψῃ παραμυθίαν. ὅρα γοῦν ἡ ὑπακοὴ
αὕτη πόσον ἡμῖν ἀνέῳξε θησαυρόν. καὶ μή μοι λεγέτω τις, ὅτι περὶ τῆς ἑρμηνείας οὐκ
ᾔδειν αὐτῆς τὴν δύναμιν. καὶ γὰρ περὶ τῆς ἑρμηνείας, ἐν παντὶ καιρῷ τῷ ὁπωσοῦν βου-
λομένῳ προσέχειν ὠσιώτατος ἡ ὑπακοή. εἰ γὰρ μόνον ἐπαίδευσας σαυτὸν λέγειν,
ὃν τρόπον ἐπιποθεῖ ἡ ἔλαφος ἐπὶ τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων, οὕτως ἐπιποθεῖ ἡ ψυχή μου πρὸς
40 σέ, ὁ Θεός· ἐδίψησεν ἡ ψυχή μου πρὸς τὸν Θεὸν τὸν ἰσχυρόν, τὸν ζῶντα· πότε ἥξω καὶ ὀφθή-
σομαι τῷ προσώπῳ τοῦ Θεοῦ; καὶ περὶ τῆς ἑρμηνείας ἤρκει σοι πᾶσαν ἐνθεῖναι φιλο-
σοφίαν. οὐκ αὕτη δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἑκάστη ὑπακοὴ τὸν αὐτὸν ἡμῖν παρέξεται πλοῦτον.
καὶ γὰρ ἐὰν εἴπῃς πάλιν· Μακάριος ἀνὴρ ὁ φοβούμενος τὸν Κύριον, καὶ δυνηθῇς εἰδέναι τί ψαλμ. ρκζʹ.

ποτὲ ἐστὶν ὁ λέγεις· οὐ τὸν πλουτοῦντα, οὐ τὸν ἄρχοντα, οὐ τὸν εὔμορφον, οὐ τὸν ῥώμην κεκτημένον, οὐ τὸν οἰκίας ἔχοντα λαμπρὰς, οὐ τὸν ἐν δυναστείαις ὄντα, οὐ τὸν ἐν βασιλείᾳ τρεφόμενον, οὐκ ἄλλον οὐδένα, ἀλλ' ἢ τὸν ἐν εὐλαβείᾳ, τὸν ἐν φιλοσοφίᾳ, τὸν ἐν φόβῳ Θεοῦ ὄντα ζηλώσεις, οὐ μόνον διὰ τὰ μέλλοντα, ἀλλὰ καὶ δι' αὐτὰ τὰ παρόντα. καὶ γὰρ καὶ ἐνταῦθα, οὗτοι ἐκείνου δυνατώτεροι. εἰ γὰρ δὴ νόσος ἐπιστῇ ποτε, ὁ μὲν τὴν ἁλουργίδα ἔχων οὐδὲν ἀπὸ τῶν δορυφόρων καὶ τῆς πολλῆς φαντασίας εἰς παραμυθίαν ὠφελεῖται τῆς ἀρρωστίας· ἀλλὰ καὶ οἰκείων, καὶ πατέρων, καὶ πάντων παρόντων, καὶ χρυσῶν ἱματίων ἐπικειμένων τε καὶ ὑποκειμένων, ὥσπερ ἐν καμίνῳ κεῖται καιόμενος. ὁ δὲ ἐν εὐλαβείᾳ ζῶν καὶ τὸν Θεὸν φοβούμενος, οὐ παιδὸς, οὐκ οἰκέτου, οὐκ ἄλλου τινὸς παρόντος, ἀναβλέψας εἰς τὸν οὐρανὸν, οὐ πολλάκις, ἀλλὰ δὶς καὶ τρὶς πᾶσαν τὴν κάμινον ἐκείνην ἔσβεσε. τοῦτο καὶ ἐν ταῖς περιστάσεσι καὶ ἐν τοῖς ἀδοκήτοις πᾶσι συμβαῖνον ἴδοι τις ἄν· τοὺς μὲν ἐν πλούτῳ καὶ περιφανείᾳ θορυβουμένους· τοὺς δὲ ἐν εὐλαβείᾳ καὶ φιλοσοφίᾳ, ἀταράχως ἅπαντα φέροντας. καὶ πρὸ τούτων δὲ πάντων, κἂν μηδὲν συμπέσῃ δεινὸν, πλείονος τὸ συνειδὸς τοῦ φοβουμένου τὸν Θεὸν καὶ καθαρωτέρας ἡδονῆς γέμει τῆς τοῦ πλουτοῦντος ψυχῆς. ἐκεῖνος μὲν γὰρ, εἰ καὶ τῆς ἔξωθεν ἀπολαύει τρυφῆς, τῶν ἐν λιμῷ ζώντων ἁπάντων χαλεπώτερον διακείσεται, τὰ οἰκεῖα ἑαυτῷ ἀναμιμνήσκων κακὰ, καὶ πονηρῷ συζῶν συνειδότι· οὗτος δὲ κἂν τῆς ἀναγκαίας ἀπορῇ τροφῆς, τῶν πάσης ἀπολαυόντων τρυφῆς εὐθυμότερος ἔσται, ἐλπίσι χρησταῖς συντρεφόμενος, καὶ τὰς ἀμοιβὰς τῶν οἰκείων κατορθωμάτων καθ' ἑκάστην προσδοκῶν τὴν ἡμέραν. καὶ ἵνα μὴ μακρὸν ποιῶν τὸν λόγον δόξω παρενοχλεῖν, τοῖς φιλοπονωτέροις καταλιπὼν ἑκάστην ἐκλέγειν ὑπαγωγὴν, καὶ τὴν ἐναποκειμένην αὐτῇ δύναμιν διερευνᾶσθαι, ἐνταῦθα καταλύσω τὸν λόγον· ἐκεῖνα παραινέσας ὑμῶν τῇ ἀγάπῃ, μὴ ἁπλῶς ἐνταῦθα εἰσιέναι, ἀλλ' ὥσπερ μαργαρίτας τὰς ὑπαγωγὰς λαμβάνοντας, διατηρεῖν, καὶ μελετᾶν οἴκοι διηνεκῶς, καὶ πρὸς φίλους, καὶ πρὸς γυναῖκας· ἅπαντα ταῦτα λέγειν· κἂν πάθος διενοχλῇ, κἂν ἐπιθυμία διαναστῇ, κἂν θυμὸς, κἂν ἄλλο ὁποιοῦν ἕτερον πάθος ἀλογώτατον, αὐταῖς ἐπᾴδειν συνεχῶς· ἵνα καὶ κατὰ τὸν παρόντα βίον γαλήνης πολλῆς ἀπολαύωμεν, καὶ εἰς τὴν μέλλουσαν ζωὴν τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν ἐπιτύχωμεν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ πατρὶ ἡ δόξα, ἅμα τῷ ἁγίῳ πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Ψαλμ. μγ. ΤΩ ΝΙΚΟΠΟΙΩ, ΤΟΙΣ ΥΙΟΙΣ ΚΟΡΕ. Ο ΘΕός, ἐν τοῖς ὠσὶν ἡμῶν ἠκούσαμεν, οἱ πατέρες ἡμῶν ἀνήγγειλαν ἡμῖν ἔργον, ὃ εἰργάσω ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτῶν, ἐν ἡμέραις ἀρχαίαις. Ἄλλος ἑρμηνευτής φησιν, Ἐν ἡμέραις ταῖς πρίν. Ἄλλος, Ταῖς ἀρχῆθεν.

ΤΟν ψαλμὸν τοῦτον λέγει μὲν ὁ προφήτης, λέγει δὲ οὐκ ἐκ προσώπου οἰκείου, ἀλλ' ἐκ προσώπου τῶν Μακκαβαίων, τὰ ἐν ἐκείνῳ τῷ χρόνῳ ἐσόμενα διηγούμενος καὶ προαναφωνῶν. τοιοῦτοι γὰρ οἱ προφῆται· ἅπαντας περιτρέχουσι τοὺς χρόνους, τοὺς παρελθόντας, τοὺς παρόντας, τοὺς μέλλοντας. τίνες δὲ οὗτοι οἱ Μακκαβαῖοι, καὶ τί πεπόνθασι, καὶ τί κατώρθωσαν, ἀναγκαῖον πρότερον εἰπεῖν, ὥστε καὶ τῆς ὑποθέσεως τὰ λεγόμενα γενέσθαι σαφέστερα. οὗτοι γὰρ, ἐπελθόντος Ἀντιόχου τοῦ λεγομένου Ἐπιφανοῦς, καὶ πάντα διαφθείραντος, πολλούς τε τῶν τότε βιασαμένου τὴν πολιτείαν ἐξορχήσασθαι τὴν πατρῴαν, διέμειναν οὐδὲν ὑπὸ τῶν πειρασμῶν

α. Μακκαβ. α. κα.

ἐχθρῶν περιλαβόντες ἐκείνων. καὶ ὅτε μὲν βαρὺς ὁ πόλεμος ἔπνει, καὶ οὐδὲν πλέον
ἐργάσασθαι ἠδύνατο, ἔκρυπτον ἑαυτοὺς (ἐπεὶ καὶ οἱ ἀπόστολοι τοῦτο ἐποίουν) οὐ γὰρ ἀεὶ
φαινόμενοι ἐν τῷ μέσῳ ἐπεπήδων τοῖς κινδύνοις, ἀλλ' ἔστιν ὅτε καὶ φεύγοντες καὶ λανθά-
νοντες ὑπεχώρουν. ἐπειδὴ δὲ μικρὸν ἀνέπνευσαν, καθάπερ τινὲς σκύλακες γενναῖοι ἐκ-
5 πηδήσαντες ἐκ τῶν σπηλαίων, καὶ προκύψαντες ἐκ τῶν καταδύσεων, ἔγνωσαν μηκέτι
μόνους ἑαυτοὺς διασώζειν, ἀλλὰ καὶ ἑτέρους, ὅσους οἷοί τ' ἂν ὦσι. καὶ τὴν πόλιν καὶ τὴν
χώραν "περιϊόντες ἅπασαν, ἀνελέγοντο πάντας ὅσους ηὕρισκον ὑγιῶς διακειμένους· πολ-
λοὺς δὲ καὶ τῶν κεκμηκότων καὶ διεφθαρμένων ἀνεκτῶντο πάλιν, πείθοντες ἐπὶ τὸν πα-
τρῷον νόμον ἐπανελθεῖν. τὸν γὰρ Θεὸν φιλάνθρωπον εἶναι ἔφασκον, καὶ μηδέποτε τὴν
10 ἐκ τῆς μετανοίας ἀναιρεῖν σωτηρίαν. ταῦτα δὲ λέγοντες, στρατόπεδα κατέλεγον ἀνδρῶν
γενναίων. οὐδὲ γὰρ ὑπὲρ γυναικῶν καὶ παίδων καὶ παιδισκῶν καὶ ἀπαναστάσεως καὶ ἀνδρα-
ποδισμοῦ τῆς πατρίδος, ἀλλ' ὑπὲρ νόμου καὶ πολιτείας ἐμάχοντο πατρῴας· ἐστρατήγει δὲ
αὐτοῖς ὁ Θεός. "παραταξάμενοι τοίνυν, καὶ τὰς ψυχὰς ἑαυτῶν" ἐπιδόντες, κατέ-
λυον τοὺς ἐναντίους, οὐχ ὅπλοις θαρροῦντες, ἀλλ' ἀντὶ πάσης πανοπλίας, ἀρκοῦσαν
15 ἔχοντες τὴν τῆς μάχης ὑπόθεσιν. ἰόντες δὲ εἰς τὸν πόλεμον, οὐκ ἐπαγῳδὰς, οὐ παι-
ᾶνας ᾖδον, καθάπερ τινὲς ποιοῦσιν, "οὐ τοὺς αὐλητὰς προσεκάθισαν, καθάπερ ἐν ἄλ-
λοις στρατοπέδοις· ἀλλὰ τὸν Θεὸν ἄνωθεν ἐκάλουν παρεῖναι καὶ συμμαχεῖν καὶ χεῖρα ὀ-
ρέγειν, * δι' ὃν ἐπολεμοῦντο, ὑπὲρ οὗ τῆς δόξης ἠγωνίζοντο. ἴδωμεν τοίνυν τί φθέγγεται
τὸ τοῦ Θεοῦ * στρατόπεδον, τὸ τῇ πνευματικῇ φραττόμενον βοηθείᾳ, μέλλον ἐπιέναι τοῖς
20 πολεμίοις. 1 Ὁ Θεὸς, ἐν τοῖς ὠσὶν ἡμῶν ἠκούσαμεν.

Ἐπειδὴ γάρ τινες τῶν συντεταγμένων αὐτοῖς, τό, τε πλῆθος καὶ τὴν παράταξιν ὁρῶντες
τὴν Ἀντιόχου, καὶ τὴν νίκην, καὶ "ὡς πάντα ἐξ ἐπιδρομῆς ἐλάμβανε, τήν τε οἰκείαν
ἀσθένειαν καὶ ὀλιγότητα λογιζόμενοι, μαλακώτεροί τε ἦσαν καὶ ἀσθενέστεροι· διεγείρων αὐ-
τῶν τὰ φρονήματα, καὶ δεικνὺς, ὅτι τὸ πᾶν ἐπὶ τῇ στρατηγίᾳ κεῖται τοῦ Θεοῦ, καὶ χωρὶς στρα-
25 τοπέδων, συμμαχοῦντος αὐτοῦ, δυνατὸν περιγενέσθαι, ἐν ἀρχῆς τάξει τινὰ παραίνεσιν
καὶ συμβουλὴν ποιεῖται πρὸς τοὺς συστρατιώτας, καὶ τῷ Θεῷ διαλεγόμενος, προθυμο-
τέρους ἐκείνους ἐργάζεται. οὐ μικρὸν δὲ τοῦτο παρακλήσεως μέρος. οὐδὲ γὰρ ὁμοίως ἂν
ἴσχυσεν ὁ λόγος πρὸς ἐκείνους τετραμμένος, καὶ πρὸς τὸν Θεὸν ἀποτεινόμενος. διὰ δὴ τοῦ-
το καὶ προοιμιάζων ἔλεγεν· οὐκ ἐπὶ τῇ ῥομφαίᾳ αὐτῶν ἐκληρονόμησαν γῆν, καὶ ἡ δεξιὰ αὐτῶν
30 οὐκ ἔσωσεν αὐτούς. τοῦτο γὰρ τοὺς ἀσθενέστερον πρὸς τοὺς πόνους διακειμένους ἱκανὸν ἀ-
[illegible], τοὺς κατὰ ἀνθρωπίνην ἀκολουθίαν ζητοῦντας τὴν νίκην. πᾶσα τοίνυν ἡ
ἀρχὴ αὕτη, προτρεπτικὴ τοῖς στρατοπέδοις ἐστὶ, τὸ πᾶν ἐπὶ τὸν Θεὸν ῥίψαι κελεύουσα, καὶ
ἐξαρτῆσαι τῆς ἐκεῖθεν ἐλπίδος τὴν νίκην. διατί δὲ οὐκ εἶπεν, ἠκούσαμεν, ἁπλῶς,
ἀλλ' ἐν τοῖς ὠσὶν ἡμῶν ἠκούσαμεν; ποίῳ γὰρ ἑτέρῳ μέρει τις ἀκούει τοῦ σώματος; ἆρα
35 μὴ περιττολογία τὰ λεγόμενα; μὴ γένοιτο. ἀλλὰ κοινὸν ἔθος τῶν ἀνθρώπων [ταὐτόν] ἐστιν·
ὅταν τινὰ διηγῶνται, ὑπὲρ ὧν εἰσι πεπληροφορημένοι, καὶ περὶ μεγάλων τινῶν καὶ ὑ-
περόγκων ποιῶνται τὴν διήγησιν πρὸς τοὺς "οὐ σφόδρα πεπληροφορημένους, προστιθέ-
ασιν ἀεὶ τὰ ὦτα, φάσκοντες τοῖς ὠσὶν ἀκηκοέναι. οὐκ ἐπὶ ταύτης δὲ τῆς ἐνεργείας μό-
νον, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων τὸ αὐτὸ ποιεῖν εἰώθαμεν, μάρτυρας καλοῦντες αὐτὰς τὰς
40 αἰσθήσεις. πιστουμένων τοίνυν ἐστὶ τὸν ἀκροατὴν, τὸ τῶν ὤτων τὴν προσθήκην "ποι-
εῖσθαι· ἐπεὶ καὶ ἐπὶ ὀφθαλμῶν καὶ χειρῶν τὸ αὐτὸ ποιοῦμεν, ὡς ὅταν λέγωμεν, ταῖς χερσὶν
ἡμῶν ἐψηλαφήσαμεν. καὶ οἱ ἀπόστολοι δὲ ἔλεγον· Ἃ ἑωράκασιν οἱ ὀφθαλμοὶ ἡμῶν, a. Ιω. α. α.
καὶ αἱ χεῖρες ἡμῶν ἐψηλάφησαν. ὅρα δὲ αὐτῶν ἐκ προοιμίων κἀντεῦθεν τὴν ἀρε-
τήν·

τήν· τοσαῦτα καὶ τηλικαῦτα παθόντες δεινὰ διὰ τὸν Θεόν, πατρίδος ἐκπεσόντες, ἐλευθερίας, κινδύνοις περιπεπτωκότες, ἄλλοι δὲ καὶ φυγάδες γενόμενοι, καὶ τὰ ὄρη καὶ τὰς ἐρημίας διώκοντες, οὐδὲν τούτων φασὶ πέως, ὅτι τὸ καὶ τὸ ἐπάθομεν διὰ σέ, βοήθησον ἡμῖν· ἀλλ' ὡς ἔρημοι τῶν δικαιολογιῶν τούτων, καὶ οὐκ ἔχοντες ἐξ οἰκείων κατορθωμάτων παρρησίαν, οὕτως εἰς τὰ τοῖς προγόνοις ὑπηργμένα παρὰ τοῦ Θεοῦ καταφεύγουσι. τὸ μὲν γὰρ τοὺς οὐκ ἔχοντας παρρησίαν ταῦτα ποιεῖν, θαυμαστὸν οὐδέν, τῆς ἀνάγκης αὐτοὺς εἰς τοῦτο ἑλκούσης· τὸ δὲ ἐκείνους τοὺς δυναμένους μεγάλα φθέγξασθαι ἀπὸ τῶν ἑαυτῶν κατορθωμάτων, μὴ ἀπὸ τούτων ἀξιοῦν σώζεσθαι, ἀλλ' ἀπὸ τῆς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας, ἧς καὶ οἱ πατέρες ἀπήλαυσαν, τοῦτό ἐστι τῆς πολλῆς ταπεινοφροσύνης αὐτῶν σημεῖον. οὐ μικρὰν δὲ κἀντεῦθεν ἑαυτοῖς προθυμίας κατασκευάζουσιν ὑπόθεσιν. ἀρκεῖ γὰρ τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ προσηγορία μόνη μυρίους καταλῦσαι πολέμους.

Οἱ πατέρες ἡμῶν διηγήσαντο ἡμῖν. Ἀκούσατε ὅσοι τῶν παίδων ἀμελεῖτε τῶν ὑμετέρων, ὅσοι διαβολικὰ μελίσματα ᾄδοντας περιορᾶτε, τῶν δὲ θείων διηγημάτων ἀμελοῦντας. ἀλλ' οὐχ οὗτοι τοιοῦτοι, ἀλλὰ διηνεκῶς ἐν τοῖς διηγήμασι τῶν τοῦ Θεοῦ κατορθωμάτων τὸν βίον ἀνήλισκον, καὶ διπλοῦν ἐποίουν τὸ κέρδος. οἵ τε γὰρ εὖ παθόντες, ἐν μνήμῃ τῶν εὐεργεσιῶν ὄντες, βελτίους ἐγίνοντο· οἵ τε ἐκείνων ἔκγονοι, οὐ μικρὰν θεογνωσίας ὑπόθεσιν ἐκ τῶν διηγημάτων ἐλάμβανον τούτων, καὶ πρὸς ἀρετῆς ζῆλον ἐνήγοντο. βιβλία γὰρ ἦν αὐτοῖς τὰ στόματα τῶν γεγεννηκότων, καὶ πᾶσα σχολὴ καὶ πᾶσα διατριβὴ ταῦτα εἶχε τὰ διηγήματα, ὧν οὐδὲν τερπνότερον, οὔτε κερδαλεώτερον ἦν. εἰ γὰρ ἁπλῶς διηγήματα πραγμάτων καὶ μῦθοι καὶ πλάσματα ψυχαγωγεῖν εἰώθασι πολλάκις τοὺς ἀκροατάς, πολλῷ μᾶλλον ταῦτα. ταῦτα πολλὴν ἐδείκνυ τὴν εὐεργεσίαν, τὴν δύναμιν, τὴν σοφίαν, τὴν κηδεμονίαν, καὶ μετὰ τῆς ἡδονῆς ἀνίστα τὸν ἀκροατὴν καὶ σπουδαιότερον ἐποίει. οἱ γὰρ παρόντες τοῖς γινομένοις καὶ ὄψει παραλαβόντες, ἀκοῇ παρέδωκαν, καὶ ἦν ἡ ἀκοὴ τῆς ὄψεως ὁμοίως πρὸς πίστιν ἴση. τῶν γὰρ παρόντων καὶ θεωμένων οὐχ ἧττον ἐπίστευον οἱ μὴ παρόντες καὶ θεώμενοι. οὐ μικρὸν δὲ αὐτοῖς καὶ τοῦτο εἰς πίστιν ἄλειμμα ἦν. ἴδωμεν δὲ τί διηγήσαντο, καὶ εἰ ὑποθέσεως ὁμοίως μέμνηνται. καὶ γὰρ τὸν μέλλοντά τινος δεῖσθαι καὶ τῆς αἰτήσεως ἐπιτυγχάνειν, ἐκ τῆς ἑτέροις δοθείσης χάριτος ὅμοια αἰτεῖν χρή. ὃ δὲ λέγω, τοιοῦτόν ἐστιν.* αἰτεῖ τις ἡμᾶς οἰκέτης δωρεάν· ἂν δείξῃ καὶ ἕτερον εἰληφότα τὴν αὐτήν, μέγιστον δικαίωμα τοῦ λαβεῖν προβάλλεται, πλὴν ἐὰν μὴ τῇ διαφορᾷ τὸ παράδειγμα βλάπτῃ). διαφορὰν δὲ λέγω προσώπου, ἢ πράγματος. ἐὰν μὲν γὰρ ὁ εἰληφὼς ᾖ τοιοῦτος, οἷος ὁ αἰτῶν, καὶ τὸ αἰτούμενον ὅμοιον, ἕστηκε τὸ ὑπόδειγμα· ἂν δὲ ἐκεῖνος μὲν δίκαιος ᾖ λαβεῖν, οὗτος δὲ οὐκ ἔτι, μείζονος χρεία τῆς παρακλήσεως. ἀναγκαῖον δὲ καὶ

(Ματθ. ιε. κζ.) ἐκ τῶν γραφῶν, ὃ λέγω, ποιῆσαι σαφές. ἡ Χαναναία ἐπειδὴ ἤκουσεν, Οὐκ ἔστι καλὸν λαβεῖν τὸν ἄρτον τῶν τέκνων, καὶ δοῦναι τοῖς κυναρίοις, φησί· ναὶ Κύριε· καὶ γὰρ τὰ κυνάρια ἐσθίει ἐκ

(α. Κορ. θ. ιβ.) τῶν ψιχίων τῆς τραπέζης τῶν κυρίων αὐτῶν. καὶ Παῦλος [πάλιν] γράφων ἔλεγεν· Εἰ ἄλλοι τῆς ἐξουσίας ὑμῶν μετέχουσι, πολλῷ μᾶλλον ἡμεῖς· ἐνταῦθα μεῖζον τὸ δικαίωμα

(Φιλημ. ζ.) ἀπὸ τῆς τοῦ προσώπου διαφορᾶς ποιῶν. καὶ πάλιν Φιλήμονι γράφων ἔλεγεν· Ὅτι τὰ σπλάγχνα τῶν ἁγίων ἀναπέπαυται διὰ σοῦ, ἀδελφέ. διὸ πολλὴν ἐν Χριστῷ παρρησίαν ἔχων ἐπιτάσσειν σοι τὸ ἀνῆκον, διὰ τὴν ἀγάπην μᾶλλον παρακαλῶ. ἐνταῦθα ἐκ τοῦ ἴσου τὸ παράδειγμα. ὅταν γὰρ πρῶτος ᾖ τις εἰληφώς, ὥσπερ τινὰ τῷ δευτέρῳ θύραν ἀνοίγνυσιν, ἂν ᾖ ὅμοιος ὁ μέλλων αἰτεῖν, ἢ τὰ αὐτὰ αἰτοίη. οὐ μόνον δὲ ἐκ τῶν ἑτέροις δεδομένων, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν ἡμῖν αὐτοῖς ἤδη ὑπαρξάντων ἡ παράκλησις πολλάκις ἰ-

(Φιλιππ. δ. ις.) σχυρὰ γίνεται· ὃ καὶ Παῦλος ἐποίει Φιλιππησίοις γράφων καὶ λέγων· Ὅτι καὶ ἐν Θεσσαλο-

νίκῃ

νίκη καὶ ἅπαξ καὶ δὶς εἰς τὴν χρείαν μοι ἐπέμψατε. ἴσασι τοίνυν τοῦτο πολλοὶ πολλοῖς διδόντες, τού-
το παρεγγυῶσι μὴ ἐξειπεῖν ἑτέροις, ἵνα μὴ ἡ εἰς τὸν ἕνα γενομένη χάρις πολλοὺς ἐπεγείρῃ
τῷ δεδωκότι ἐπαιτοῦντας, ὥσπερ οὐκ ἔχοντος καταφυγεῖν εἰς τινὰ ἀναχώρησιν τοῦ δόντος ἅ-
παξ, εἰ μὴ καὶ ἑτέροις δοίη. ἀλλ᾽ ἄνθρωποι μὲν εἰκότως, ἅτε ἐκ τοῦ διδόναι γινόμενοι πε-
5 νέστεροι, τοῦτο κελεύουσιν. ὁ δὲ Θεὸς τοὐναντίον, καὶ ἀνακηρύττει καὶ βοᾷ τὰ ἑτέροις διδόμενα,
εἰς τὸ καὶ ἑτέροις παρασχεῖν πρόφασιν τοῦ πάλιν αὐτοὶ αἰτῆσαι. τῷ γὰρ διδόναι, μεί-
ζων ὁ πλοῦτος αὐτοῦ δείκνυται. διὸ καὶ ὁ Παῦλός φησιν· Ὁ πλουτῶν εἰς πάντας καὶ ἐπὶ Ρω. ι. ιβ.
πάντας τοὺς ἐπικαλουμένους αὐτόν. εἶδες καινήν τινα φύσιν πλούτου· ταύτην καὶ σὺ
μιμοῦ τὴν φιλοτιμίαν. ὅταν γὰρ ἀναλώσῃς τὸν ἀποκείμενον πλοῦτον, τότε μᾶλλον
10 αὐτὸν αὐξήσεις. ἂν δὲ κατορύξῃς, τότε μᾶλλον ἠλάττωσας. καὶ τί θαυμαστὸν, εἰ ἐπὶ τῶν
πνευματικῶν τοῦτο συμβαίνει, ὅπουγε καὶ ἐπὶ τῶν σαρκικῶν τοῦτο γίνεται; καὶ γὰρ ἂν φειδό-
μενός τις τὸν σῖτον οἴκοι κείμενον μὴ δαπανήσῃ, μηδὲ εἰς τὰς ἀρούρας ἐκβάλῃ, τῷ
στόματι τῶν σκωλήκων αὐτὸν παρέδωκεν· ἂν δὲ σκορπίσῃ, πλείονα τὸν ἀμητὸν ἐργάζεται.
γ. ἄγροι· ἀκούσατε ὅσοι πρὸς τὴν ἐλεημοσύνην ἐστὲ σκληροί· ἀκούσατε οἱ τὸν πλοῦτον ὑμῶν
15 ἐλαττοῦντες τῇ φυλακῇ· ἀκούσατε οἱ τῶν ὄναρ πλουτούντων οὐδὲν ἄμεινον διακεί-
μενοι. ὀνείρατος γὰρ οὐδὲν ἄμεινον τὰ παρόντα. ἀλλ᾽ ὥσπερ οἱ καθ᾽ ὕπνους φανταζόμε-
νοι χρήματα ἔχειν, κἂν ταμιείων γένωνται τῶν βασιλικῶν κύριοι, πάντων εἰσὶ
πενέστεροι γενομένης ἡμέρας· οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ βίου τοῦ παρόντος. ὁ μηδὲν ἀπαιτεῖν ἐκεῖ
δυνηθεὶς, πάντων ἔσται πενέστερος, κἂν τὰ πάντων ᾖ κεκτημένος. ὄναρ γὰρ ἐπλούτησε
20 μόνον. εἰ τοίνυν βούλει μοι δεῖξαι τὸν εὔπορον, τότε μοι δεῖξον, ὅταν ἡμέρα γένηται, ὅταν
εἰς τὴν πατρίδα ἀπέλθωμεν ἐκείνην. νῦν δὲ οὐκ ἀνέξομαι τὸν πλούσιον διαγινώ-
σκειν καὶ τὸν πένητα. οὐ γάρ ἐστιν ἀλήθεια πραγμάτων, ἀλλ᾽ ὀνομάτων χάρις καὶ εὐφημία
μᾶλλον. καθάπερ γὰρ τοὺς τυφλοὺς πολυβλέποντας καλοῦσιν οἱ πολλοὶ, ἀλλ᾽ οὐκ ἀ-
κολουθεῖ τῷ ὀνόματι τὸ πρᾶγμα, ἀλλ᾽ οὗτοι μάλιστά εἰσιν οἱ μὴ ὁρῶντες· οὕτω δὴ καὶ
25 τὸ τῶν πλουσίων ὄνομα περιφέρεσθαι ἐνταῦθά φημι τῶν οὐδὲν ἐκεῖ κεκτημένων. ὅταν
γὰρ ἐνταῦθα πλουτῇ, τότε μάλιστα οἶδα ὅτι πένης ἐστίν. εἰ γὰρ μὴ σφόδρα πένης ἦν,
γ. πεπήρωτο, οὐκ ἂν σφόδρα ἐπλούτει. ὥσπερ καὶ τὸν πηρὸν, εἰ μὴ καθόλου τετύφλωτο, οὐκ ἂν
αὐτὸν πολυβλέποντα ἐκάλεσαν· οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα λογιστέον. ἀποθέμενοι τοίνυν τῶν ὀνο-
μάτων τὴν ἀπάτην, ἀντιλαβώμεθα τῶν πραγμάτων τὴν ἀλήθειαν. οὐ γὰρ ἐν ὀνόμασι
30 τὰ πράγματα ἕστηκεν, ἀλλ᾽ αἱ τῶν πραγμάτων φύσεις τὰ ὀνόματα κατὰ τὴν οἰκείαν ὑπό-
στασιν πλάττουσιν. ὁ δεῖνα πλούσιος καλεῖται, ἀλλ᾽ οὐκ ἔστι. καὶ πῶς οὐκ ἔστιν, ὅταν πο-
λὺς μὲν ἄργυρος, πολὺ δὲ χρυσίον, καὶ λίθοι τίμιοι, καὶ ἱμάτια χρυσᾶ, καὶ τὰ ἄλλα πάντα
αὐτῷ περιῤῥέῃ; ὅτι οὐ χρυσίον, οὐδὲ ἱμάτια, οὐδὲ χρήματα, ἀλλ᾽ ἐλεημοσύνη ποιεῖ πλού-
σιον. ταῦτα γὰρ χόρτος, ταῦτα ξύλα καὶ καλάμη. ἐπεὶ ποίων ἱματίων, εἰπέ μοι, πε-
35 ριβολὴ τότε τὸν γυμνὸν ἑστῶτα ἐπὶ τοῦ φοβεροῦ βήματος ἐκείνου περιβαλεῖν δυνήσεται;
ὅπερ καὶ Παῦλος δεδοικὼς ἔλεγεν· Εἴπερ καὶ ἐνδυσάμενοι, οὐ γυμνοὶ εὑρεθησόμεθα. ποῖα Β. Κορ. ε. γ.
χρήματα τὸν κινδυνεύοντα ἐξελέσθαι δυνήσεται; ποῖοι οἰκέται μαστιζομένῳ παραγενέσθαι
τῷ δεσπότῃ; ποῖαι οἰκίαι; ποῖοι λίθοι πολύτιμοι; ποῖα βαλανεῖα τὸν ῥύπον ἀποσμῆξαι δυ-
νήσεται τὸν ἐκ τῶν ἁμαρτημάτων; μέχρι τίνος ἑαυτοὺς ἀπατᾶτε; μέχρι τίνος οὐ διαβλέ-
40 πετε τῶν πραγμάτων τὴν ἀλήθειαν, ἀλλ᾽ ἐπὶ τὰ ὀνείρατα κεχήνατε, ἐγγὺς καὶ ἐπὶ θύ-
ραις τῆς κρίσεως οὔσης; ἀλλ᾽ ἐπὶ τὰ προκείμενα ἐπανίωμεν.

γ. ἀνήγγειλαν Οἱ πατέρες ἡμῶν διηγήσαντο ἡμῖν ἔργον, 2 ὃ εἰργάσω ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτῶν.

γ. ῥῆμα. Ἔξεστι καὶ ἡμῖν τοῦτο εἰπεῖν κατὰ ἀναγωγὴν τὸ ῥητόν. εἰ γὰρ καὶ ἐκείνοις οἱ πατέρες
διηγήσαντο,

διηγήσαντο, ἀλλὰ καὶ ἡμῖν ἡ τοῦ Θεοῦ χάρις ἔδωκε διὰ τῆς ἐπιφοιτήσεως τοῦ πνεύματος μαθεῖν τὰ ἐκείνων. πῶς δ' ἄν τις κατὰ ἀναγωγὴν αὐτὰ ἐκλάβοι; εἰς τὰ τῆς χάριτος ἕλκων κατορθώματα· ὅτι πρὸς τὸν οὐρανὸν ἀνηνέχθημεν, ὅτι βασιλείας ἠξιώθημεν, ὅτι Θεὸς ἄνθρωπος γέγονε, τὸ μεσότοιχον τοῦ φραγμοῦ λύσας. ἀλλ' ἴωμεν πάλιν ἐπὶ τὴν ἱστορίαν· ἔργον ὃ εἰργάσω ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτῶν,

Ἐφ. β. ε. Ἰω. α. ιδ. Ἐφ. β. ιδ.

Ἐν ἡμέραις ἀρχαίαις. Παλαιοῦ τινος διηγήματος μέμνηται, καὶ ἀρχαῖα παράγει κατορθώματα. καὶ τίνος ἕνεκεν οὐ νέου τινὸς μέμνηται, οὐδὲ προσφάτου, [φησίν;] ὅτι παρὰ μὲν ἀνθρώποις εἰκότως τῶν προσφάτων ποιούμεθα τὴν διήγησιν, καὶ ἀπὸ τούτων αὐτοὺς ἐπισπώμεθα, ἅτε τῆς μνήμης αὐτοῖς ἐξασθενούσης· παρὰ δὲ Θεῷ, ᾧ πάντα γνωστὰ ὁμοίως καὶ τὰ παλαιὰ καὶ τὰ νέα (Ἰδοὺ γάρ, φησι, σὺ ἔγνως πάντα τὰ ἔσχατα, καὶ τὰ ἀρχαῖα) οὐδὲν διαφέρει, ἄν τε παλαιόν τις, ἄν τε νέον εἴπῃ διήγημα· μόνον οἰκεῖον τῷ ὑποκειμένῳ ἔστω. ποῖον οὖν διήγημα ἀρχαῖον βούλεται λέγειν, ἀκούσωμεν. 3 Ἡ χείρ σου ἔθνη ἐξωλόθρευσε, * καὶ κατεφύτευσας αὐτούς· ἐκάκωσας λαούς, καὶ ἐξέβαλες αὐτούς. Ἆρα ἐπέγνωτε ποῖον λέγει πόλεμον, ποίαν νίκην, ποῖον τρόπαιον, ἢ τῆς παρ' ἡμῶν ἔτι δεῖται σαφηνείας; οἶμαι μὲν πολλοὺς ἤδη συνεωρακέναι τὸ λεγόμενον, διὰ δὲ τοὺς ἀγνοοῦντας ἀναγκαῖον καὶ τὰ παρ' ἡμῶν προσθεῖναι. ποίων οὖν τροπαίων μέμνηται, ποίων κατορθωμάτων; τῶν ἐν Αἰγύπτῳ, τῶν ἐν τῇ ἐρήμῳ, τῶν ἐν τῇ γῇ τῆς ἐπαγγελίας, μᾶλλον δὲ τῶν ἐν τῇ ἐπαγγελίᾳ. οὐ γὰρ οἱ ἐξ Αἰγύπτου ἐξελθόντες οὗτοι καὶ τῆς Παλαιστίνης ἐπέτυχον, ἀλλ' ἅπαντες ἔπεσον ἐν τῇ ἐρήμῳ. ὅτι γοῦν οἱ ἐξ ἐκείνων τεχθέντες, καὶ οἱ ἐν τῇ ἐρήμῳ τραφέντες εἰσήεσαν εἰς Παλαιστίνην, οὐκ ἐδέησεν αὐτοῖς ὅπλων, ἀλλ' αὐτοβοεὶ τὰς πόλεις εἷλον· καὶ διαβάντες τὸν Ἰορδάνην, τὴν πρώτην αὐτοῖς ἀπαντήσασαν πόλιν τὴν Ἱεριχώ, καθάπερ χορεύοντες μᾶλλον, ἢ πολεμοῦντες, κατήνεγκαν. κεκοσμημένοι γὰρ ὅπλοις, οὐχ ὡς ἐν μάχαις, ἀλλ' ὡς ἐν πανηγύρει καὶ χορείᾳ ἐξῄεσαν, ἀντὶ καλλωπισμοῦ μᾶλλον, ἢ ἀσφαλείας τὰ ὅπλα περιθέμενοι, καὶ τὰς ἱερὰς στολὰς περικείμενοι, καὶ προηγουμένους ἔχοντες τοῦ στρατοπέδου τοὺς Λευΐτας, ἐκύκλουν τὸ τεῖχος. καὶ ἦν ἰδεῖν θέαμα θαυμαστὸν καὶ παράδοξον, χιλιάδας τοσαύτας στρατοπέδων ἐν τάξει καὶ ῥυθμῷ βαινόντων, ἐν ἡσυχίᾳ καὶ κόσμῳ πολλῷ, ὡς οὐδενὸς παρόντος, μετὰ τῆς ἁρμονίας ἐκείνης τῶν σαλπίγγων τὸ πᾶν κατορθούντων. αἰσχυνέσθωσαν οἱ θορυβοῦντες ἐν ἐκκλησίᾳ. εἰ γὰρ ἔνθα σάλπιγγες ἤχουν, τοσαύτη ἦν εὐταξία· ἔνθα αὐτὸς ὁ Θεὸς φθέγγεται, τίνος τεύξονται συγγνώμης οἱ διὰ τῶν οἰκείων θορύβων τῆς ἐκείνων ἀκοῆς τὴν ἀκρίβειαν ἐκκρούοντες; ἀλλὰ τίνος ἕνεκεν, φησιν, οὐκ ἐμνημόνευσε τῶν ἐξ Αἰγύπτου; ἐπειδὴ πάντες ἔπεσον, ἐπειδὴ δίκην ἔδοσαν. τίνος δὲ ἕνεκεν πάντες ἀπώλοντο; ἐπειδὴ μεγάλα ἥμαρτον. ἐντεῦθεν δὲ καὶ ἕτερον ᾠκονομεῖτο· τοὺς μέλλοντας τὴν Παλαιστίνην ἀπολαμβάνειν, ἀθεάτους εἶναι τῶν ἐν Αἰγύπτῳ κακῶν, τῆς δεισιδαιμονίας, τῆς ἀσεβείας ἁπάσης, καὶ μηδένα διδάσκαλον ἔχειν τῆς τοσαύτης πονηρίας. οὕτω γὰρ προσκατείχοντο τῇ τῶν Αἰγυπτίων συνηθείᾳ, οὕτως ἦσαν ἁλόντες, ὡς μετὰ τοσαῦτα θαύματα μηδὲ ἐν τῇ ἐρήμῳ ἀποτρίψασθαι καθαρῶς τῆς πλάνης τὰ λείψανα. εἰ δὲ καὶ Χαναναίους ἔλαβον διδασκάλους τῶν προτέρων χαλεπωτέρους, ποῦ οὐκ ἂν ἐξώκειλε τὰ τῆς ἀσεβείας αὐτοῖς; διὰ δὴ τοῦτο κατεῖχεν αὐτοὺς ἐπὶ τῆς ἐρήμου τοὺς τεχθέντας, ἕως εἰς ἀνδρῶν ἡλικίαν ἦλθε τὰ ἔγγονα τὰ ἐκείνων. καὶ ταῦτα οὐκ οἴκοθεν φθεγγόμενοι λέγομεν, ἀλλ' ἀπὸ τῶν γραφῶν ἀποδεικνύοντες. διὰ γὰρ τοῦ Ἰεζεκιὴλ τοῦτο αὐτοῖς ὁ Θεὸς ὀνειδίζει αὐτοῖς, ὅτι εἰς τὴν ἔρημον αὐτοὺς ἀγαγών, καὶ πολλὰ διαλεχθεὶς οὐκ ἠκούετο. ἀλλὰ τίνος ἕνεκεν ὅπλα αὐτοὺς περικεῖσθαι ἐκέλευσε μέλλοντας προσιέναι τῇ Ἱεριχώ; θαυμαστό-

Ψαλμ. ρλη. δ. — Ἀριθμ. ιδ. κγ. — Ἐξ. γ. ιζ. — Ἰησ. ε. ι. — Ἰεζεκ. κ. ι.

τερον

πορθεῖ γὰρ ἦν, εἰ χωρὶς ὅπλων τοῦτο ἐποίουν. μάλιστα μὲν οὖν κἂν κελεύῃ τι ποιεῖν ἀνθρώπινον, καὶ προσλαμβάνειν τινὰ συμμαχίαν αἰσθητὴν, συγκατιὼν αὐτῶν τῇ ἀσθενείᾳ τοῦτο ποιεῖ. τί γὰρ ἡ δύναμις τῶν ὅπλων προσβολὴ πρὸς τείχους καταβολήν; τί δὲ σαλπίγγων ἠχή; εἰ μὲν γὰρ πρὸς ἀνθρώπους ὁ πόλεμος ἦν, εἶχέ τις τινὰ ῥοπὴν καὶ τοῖς ὅπλοις λογίζεσθαι· εἰ δὲ τεῖχος ἔμελλε καταπίπτειν, τίνος ἕνεκεν ὅπλα πρόκεινται; καὶ ἐπὶ τοῦ Γεδεὼν δὲ πάλιν, οἱ εἰλημμένοι τῶν μὴ εἰλημμένων ἦσαν ἴσοι. πάντες γὰρ δῆλοι. (Κριτ. ζ. γ. ς.) τίνος οὖν ἕνεκεν ταῦτα γίνεται; ὥστε εἰς πίστιν αὐτοὺς ἄγεσθαι τοὺς ταῦτα κελευομένους. ἡ γὰρ ψυχὴ σώματι συντραφεῖσα, καὶ οὐδὲν ἀσώματον ἰδοῦσά ποτε, καὶ πρὸς τὰ αἰσθητὰ κεχηνυῖα, ἀπὸ τῶν ὁρωμένων ἐπὶ τὰ νοητὰ χειραγωγηθῆναι ἐδεῖτο. ὅθεν καὶ τοῖς προφήταις περὶ Θεοῦ διαλεγομένοις ἐγένετο χρεία ἀνθρωπίνων μνησθῆναι μελῶν· (Ρω. α. κ.) οὐχ ἵνα τὴν ἀκήρατον ἐκείνην φύσιν εἰς μελῶν σχήματα συμπλάσωσιν, ἀλλ' ἵνα τὴν αἰσθητοῖς συντραφεῖσαν ψυχὴν ἐκ τῶν ἀνθρωπείων τὰ ὑπὲρ ἄνθρωπον παιδεύσωσι δόγματα. ἐπεὶ οὖν καὶ ἡ ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ νοητόν τί ἐστιν· ἵνα μὴ ἀπιστήσωσιν οἱ τότε, τίθησί τι καὶ αἰσθητόν. εἰ γὰρ εἶπεν, ὅτι ἐν ἑπτὰ ἡμέραις καταστραφήσεται ἡ πόλις, ἡσυχαζόντων ὑμῶν καὶ μηδὲν ἐργαζομένων, ἴσως ἂν πολλοὶ καὶ ἠπίστησαν· νυνὶ δὲ καθάπερ ὑποβάθραν τινὰ τῇ διανοίᾳ τῇ ἀνθρωπίνῃ τὰ ἐπιτάγματα ταῦτα ὑποτίθησι. καὶ ἵνα μὴ νομίσητε στοχασμὸν εἶναι τὸ λεγόμενον, ἱστορίαν τινὰ ὑμῖν παλαιὰν πιστουμένην τὸν λόγον διηγήσασθαι βούλομαι. Ναιμάν τις ἦν Σύρος. οὗτος ὑπὸ λέπρας ἁλοὺς, καὶ ἀγανακτῶν τῷ πάθει, ὡς ὑπὲρ μεγίστων κινδύνων, ἔρχεται εἰς τὴν Παλαιστίνην (δεῖ γὰρ ἐπιτεμεῖν τὸν λόγον) λύσιν βουλόμενος εὑρεῖν τοῦ κακοῦ παρὰ τοῦ (δ. Βασ. ε.) προφήτου. ἐλθὼν τοίνυν, καὶ πρὸς τῇ θύρᾳ τοῦ ἀνδρὸς στὰς, ἐκάλει τὸν ἱερέα· ὁ δὲ ὑπήκουσε μὲν, οὐ μὴν ἐξῆλθεν, ἀλλ' ἀπέστειλε πρὸς αὐτὸν, κελεύων βαπτίζεσθαι ἐν τῷ Ἰορδάνῃ ποταμῷ. ὁ δὲ, ἐπειδὴ τὸ πρόσταγμα ἦν κοῦφον, πολὺ τὸ αἰσθητὸν ἔχον καὶ οὐχ ὑψηλῆς δεόμενον διανοίας, οὐκ ἐπείσθη· ἀλλὰ τί φησιν; ἐγὼ ἔλεγον, ὅτι ἐξελεύσεται, καὶ ἐπιθήσει αὐτοῦ τὴν χεῖρα, καὶ ἐπικαλέσεται τὸν Θεὸν αὐτοῦ, καὶ ἀποσυνάξει τὴν λέπραν. ὁρᾷς τὴν ψυχὴν, πῶς αἰσθητοῦ τινος ἐδεήθη σχήματος; τὸ γὰρ μὴ νομίσαι τοῦ ἰατροῦ τὸ πρόσταγμα ἀρκεῖν, ἀλλὰ δεηθῆναι χειρὸς, τῆς ἀσθενείας ἦν τοῦ θεραπευομένου. πολλὰ δὲ καὶ ἕτερα ἐντεῦθεν ἡμῖν λύεται. διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς οὐ πανταχοῦ λόγῳ ἰᾶται, ἀλλὰ καὶ τῇ χειρί. καὶ γὰρ ἔβαλε τὴν χεῖρα εἰς τὸ στόμα καὶ εἰς τὴν γλῶτταν· καὶ ἀλλαχοῦ μὲν, λόγῳ μόνῳ, ἀλλαχοῦ δὲ θελήματι μόνον πάντα ποιῶν, τοὺς προσιόντας ἰᾶτο. (Μαρ. ζ. λγ.) τίνος οὖν ἕνεκεν τοῦτο ἐποίει; διὰ τὴν ἀσθένειαν τῶν προσιόντων. καὶ ἵνα μάθῃς ὅτι διὰ τὴν ἀσθένειαν αὐτῶν τοῦτο ἐγίνετο, τοὺς μὴ δεομένους τῶν τοιούτων ἐπῄνει. Ἀμὴν γὰρ (Ματθ. η. ι.) λέγω ὑμῖν, φησὶν, ὅτι οὐδὲ ἐν τῷ Ἰσραὴλ τοσαύτην πίστιν εὗρον· ἐπειδήπερ αὐτὸν οὐχ εἵλκυσεν εἰς τὴν οἰκίαν ὁ ἑκατόνταρχος, ἀλλ' ἔφησεν ἀρκεῖν αὐτοῦ τὸ πρόσταγμα. ἐπὶ οὖν τοῦ Ἐζεκίου οὐδὲν τοιοῦτον γίνεται, ἀλλὰ πρόρρησις μόνη, καὶ οὐδὲν ἀνθρώπινον παρελαμβάνετο. διά τοι τοῦτο καὶ ἐπὶ τοῦ τὴν γυναῖκα ζηλοτυποῦντος, παχύτερόν τι πρᾶγμα ἐπετάττετο. (Αριθ. ε. ιζ.) εἰ δὲ βούλει κατὰ ἀναγωγὴν ἐκλαβεῖν τοῦτο (Πάντα γὰρ ταῦτα, φησὶ, τύποι συνέβαινον ἐκείνοις· ἐγράφη δὲ πρὸς (α. Κορ. ι. ια.) νουθεσίαν ἡμῶν, εἰς οὓς τὰ τέλη τῶν αἰώνων κατήντησεν) ἐννόει τοὺς ἀρίστους τῶν διδασκάλων τῆς ἐκκλησίας, ἀντὶ σάλπιγγος τῷ λόγῳ χρωμένους, καὶ τὰ τῶν ἐναντίων τείχη καταβάλλοντας, καὶ τοὺς λαοὺς ὡπλισμένους τῇ τοῦ Ἰησοῦ παντευχίᾳ. ὁ δὲ τῶν ἑπτὰ ἡμερῶν ἀριθμὸς, τὸ σάββατον ἡμῖν προδιαλύει. οὐ γὰρ προηγουμένως ἐδόθησαν αἱ τοιαῦται τοῦ νόμου ἐντολαί. διὰ τοῦτο περὶ μὲν τῶν θυσιῶν φησι· Τίς γὰρ ἐξεζήτησε ταῦτα ἐκ (Ησ. α. ιβ.)

τῶν

[Ἱερεμ. ια. ιε.] τῶν χειρῶν ὑμῶν; καὶ πάλιν· Μὴ εὐχαὶ καὶ κρέα ἅγια ἀφελοῦσι τὰς ἁμαρτίας σου; καὶ πάλιν·
[Ἀμὼς ε. κε.] Μὴ σφάγια καὶ θυσίας προσηνέγκατέ μοι ἐν τῇ ἐρήμῳ ἔτη τεσσαράκοντα; καὶ πάλιν· Ἵνα
[Ἱερεμ. ς. κ.] τί μοι λίβανον ἐκ Σαβὰ φέρεις, καὶ κιννάμωμον ἐκ γῆς μακρόθεν; καὶ πάλιν· Θυσίαν καὶ
[Ψαλ. λθ. θ.] [α. Βασ. ιε. κβ.] προσφορὰν οὐκ ἠθέλησας. καὶ πάλιν· Μὴ ὁλοκαυτώματα καὶ θυσίαν θέλει ὁ Θεός, ἢ τὸ
[Ψαλ. ν. ιζ.] [α. Βασ. ιε. κβ.] ὑπακούειν αὐτῷ; καὶ πάλιν· Εἰ ἠθέλησας θυσίαν, ἔδωκα ἄν. καὶ πάλιν· Ἀκοὴ ἀγαθὴ 5
[Ἀμὼς ε. κα. καὶ κγ.] ὑπὲρ θυσίαν. καὶ πάλιν τὰς ἑορτὰς ἐκβάλλων, φησί· Μεμίσηκα, ἀπῶσμαι τὰς ἑορτὰς
ὑμῶν. ἀπόστησον ἀπ' ἐμοῦ ἦχον ᾠδῶν σου, καὶ ψαλμῶν ὀργάνων σου οὐκ ἀκούσομαι· καὶ,
[Ἡσ. α. ιδ.] Ἡμέραν μεγάλην οὐκ ἀνέξομαι, καὶ νηστείαν καὶ ἀργίαν μισεῖ ἡ ψυχή μου. καὶ πάλιν·
[Ἡσ. νη. ε.] Οὐχ αὕτη ἡ νηστεία, ἣν ἐξελεξάμην. καὶ ὁ Ἰεζεκιὴλ πάλιν ἔλεγε· Δώσω ὑμῖν προσ-
[Ἰεζεκ. κ. κε.] τάγματα οὐ καλά, ἐν οἷς οὐ ζήσεσθε ἐν αὐτοῖς. οὕτω καὶ τὸ σάββατον ἐνταῦθα λύεται. ἀλ- 10
λὰ διὰ τί λέγει, τίς ἐξεζήτησε ταῦτα ἐκ τῶν χειρῶν ὑμῶν; τοῦτο ὑμῖν καταλιμπάνω
[Πράξ. ι. δ.] λῦσαι· δυνήσεσθε δὲ τὰ τοιαῦτα εὑρίσκειν, ἂν βίον ἐπιδείξησθε καθαρόν. εἰ γὰρ τὸν Κορ-
[Πράξ. η. κζ.] νήλιον διὰ βίον ἄριστον ἐκάλεσεν ἐπὶ τὴν τῶν ἀπορρήτων γνῶσιν, καὶ τὸν εὐνοῦχον διὰ τὸ
ἀναγινώσκειν σπουδαίως, ἐποίησε καὶ γνῶναι· πολλῷ μᾶλλον ὑμᾶς τοὺς ἤδη τῆς πίστεως
ἀπολαύσαντας, βίον ὀρθὸν ἐπιδειξαμένους, διδάξει τὰ σαφέστερα. ὥσπερ γὰρ ὁ ἀκάθαρτος 15
[α. Κορ. γ. α. γ.] βίος ἐμποδίζει πρὸς τὴν τούτων γνῶσιν (καθάπερ ὁ Παῦλός φησιν· Οὐκ ἠδυνήθην ὑ-
[Ἡσ. νη. β.] μῖν λαλῆσαι ὡς πνευματικοῖς, ἐπειδὴ ἔρεις ἐν ὑμῖν εἰσι καὶ ζῆλος. καὶ ὁ Ἡσαΐας πάλιν· Γνῶ- [ἰσ. ιω.]
ναί μου τὰς ὁδοὺς ἐπιθυμοῦσιν, ὡς λαὸς δικαιοσύνην πεποιηκώς) οὕτως ὁ καθαρὸς βίος ὁ-
[Λουκ. ια. θ. ε.] δηγεῖ καὶ ἡ σπουδὴ ἡ περὶ τὸ ζητεῖν· Ζητεῖτε γάρ, φησι, καὶ εὑρήσετε. καὶ ἡ παραβολὴ δὲ
ἡ τοῦ τοὺς ἄρτους αἰτοῦντος παρὰ τοῦ καθευδήσαντος ἤδη φίλου, τοῦτο δείκνυσι. διὰ τοῦ- 20
[γ. Βασ. γ. ια.] το καὶ ὁ Σολομών, ἐπειδὴ πνευματικὰ ᾔτησε, καὶ ἅπερ οὐκ ᾔτησεν ἔλαβεν. ὅταν δὲ καὶ προσ-
εδρία καὶ πνευματικὴ αἴτησις καὶ βίος καθαρὸς παρῇ, ἐννόησον πόση ἔσται εὐκολία
[Λουκ. ια. η.] πρὸς τὸ λαβεῖν. καίτοιγε προσεδρία καὶ καθ' ἑαυτὴν ἴσχυσε μόνον. Λέγω γὰρ ὑμῖν, φη-
σιν, Εἰ καὶ μὴ διὰ τὸ εἶναι αὐτοῦ φίλον [μὴ] δώσει αὐτῷ, διά γε τὴν ἀναίδειαν αὐτοῦ δώσει
αὐτῷ. ἀλλ' ἐπανίωμεν ἐπὶ τὸ προκείμενον. Ἔργον ὃ εἰργάσω ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτῶν, ἐν 25
ἡμέραις ἀρχαίαις. ἡ χείρ σου ἔθνη ἐξωλόθρευσε, καὶ κατεφύτευσας αὐτούς. ὅρα πῶς τῇ
λέξει κυρίως κέχρηται. οὐ γὰρ μέχρι νίκης καὶ ἥττης τὰ πράγματά, φησιν, ἔστησας τό-
τε, ἀλλὰ περαιτέρω πάντα προῆγες· καίτοιγε πρὸς τοῦτο οὐκ ἴσα τὰ τῆς παρατάξε-
ως ἦν. οἱ μὲν γὰρ κατεῖχον, οἱ δὲ ἐπήλυδες ἦσαν. ἀλλ' ὅμως τοσαύτη γέγονεν ἡ μετα-
βολή, ὡς τοὺς μὲν προρρίζους ἀνασπασθῆναι, τοὺς δὲ γενέσθαι πολίτας καὶ οἰκήτορας. 30
διὰ τοῦτο ἐπ' ἐκείνων μέν φησιν· ἡ χείρ σου ἔθνη ἐξωλόθρευσεν· ἐπὶ δὲ τῶν Ἰουδαίων, κατε-
φύτευσε. χεῖρα δέ, τὴν δύναμιν αὐτοῦ λέγει. Εἰ δὲ ἐκείνους ἔξωθεν ἐπιόντας, καὶ οὐ πόλιν,
οὐκ οἰκίαν ἔχοντας, οὐχ ὅπου ὁρμήσωσι καὶ στῶσιν, οὕτω ταχέως ἀπέδειξε τῶν ἔνδον οἰκούν-
των δυνατωτέρους, πολλῷ μᾶλλον ἡμᾶς τῶν πατρῴων ἐκβεβλημένους οὐ περιόψεται. τί
δέ ἐστι τό, ἐφύτευσας; ἔπηξας. τὸ γὰρ πεφυτευμένον, μόνιμον καὶ πεπηγὸς γίνεται. τί οὖν; 35
οὐ μετέστησαν, εἰπέ μοι; οὐκ ἀπήχθησαν εἰς ἀλλοτρίους τόπους; ναί, ἀπήχθησαν·
ἀλλ' οὐ παρὰ τὴν ἀσθένειαν τοῦ καταθέντος, ἀλλὰ παρὰ τὴν κακίαν τῶν φυτευθέντων.
Εἰ γὰρ μὴ τὰ παρ' αὐτῶν ἐνεπόδισεν, οὐδὲν ἂν ἐκώλυσε μεῖναι ἐπὶ τῆς οἰκείας. [χ. ιιια.]

Ἐκάκωσας λαούς, καὶ ἐξέβαλες αὐτούς.

Τινὲς περὶ τῶν Αἰγυπτίων τοῦτό φασι λέγεσθαι· ἐμοὶ δὲ δοκεῖ καὶ περὶ τῶν ἐθνῶν τοῦ- 40
το εἰρῆσθαι. καὶ γὰρ κἀκείνους τιμωρίαν ἀπῄτησεν, ἐν ἑκατέρῳ τὴν ἑαυτοῦ δύναμιν ἐνδεικ-
νύμενος, καὶ ἐν τῷ τοὺς πολεμίους ἀναιρεῖν, καὶ ἐν τῷ τοὺς οἰκείους συγκροτεῖν.

4 Οὐ γὰρ ἐν τῇ ῥομφαίᾳ αὐτῶν ἐκληρονόμησαν γῆν, καὶ ὁ βραχίων αὐτῶν οὐκ

ἔσωσεν αὐτούς. Ἄλλος, Οὐ γὰρ ἐν τῇ μαχαίρᾳ αὐτῶν ἐκληρονόμησαν τὴν γῆν, οὐδὲ ὁ βραχίων αὐτῶν ἔσωσεν αὐτούς. 5 Ἀλλ' ἡ δεξιά σου καὶ ὁ βραχίων σου καὶ ὁ φωτισμὸς τοῦ προσώπου σου. Ἄλλος, Τὸ φῶς. Ὅτι ηὐδόκησας ἐν αὐτοῖς.

Καὶ μὴν ὡπλισμένοι πάντες ἐκράτουν ἐν τοῖς πολέμοις. ὡπλισμένοι μὲν, ἀλλ'
5 οὐκ ἦν τῶν ὅπλων τὸ ἔργον, ἀλλὰ τοῦ στρατηγοῦντος Θεοῦ. ὁρᾷς πῶς ἐν τάξει ἀρχῆς ὑφαίνει τὴν συμβουλὴν, παραινῶν τὸ πᾶν ἐπὶ τὸν Θεὸν ῥίπτειν; πῶς δὲ τὸ πρᾶγμα κληρονομίαν καλεῖ, τῶν πατέρων, καὶ τῶν πάππων, καὶ τῶν ἐπιπάππων οὐ κατεσχηκότων τὴν γῆν, ἀλλ' ἐν ἑτέρῳ διαπληθέντων καιρῷ; ὅτι πρὸς τοὺς πατέρας ἦν ἡ ὑπόσχεσις. Δεῦρο γάρ, φησιν, εἰς τὴν γῆν, ἣν ἄν σοι δείξω, καὶ σοι δώσω τὴν γῆν, καὶ τῷ σπέρματί σου. Εἰ-
10 πὼν δὲ δεξιὰν καὶ βραχίονα, ἐπὶ τῶν παχυτέρων ἐμνήσθη λέξεων, ὅρα πῶς ἀνάγει τὸν λόγον, πάλιν ἐπάγων καὶ λέγων· καὶ ὁ φωτισμὸς τοῦ προσώπου σου, τουτέστιν, ἡ ἀντίληψις, ἡ πρόνοια. τὸ γὰρ βουληθῆναι, τὸ φανῆναι, ἤρκεσε μόνον αὐτοῖς. Εἶτα καὶ ἡ αἰτία. ὅτι ηὐδόκησας ἐν αὐτοῖς. τουτέστιν, ὅτι ἠγάπησας αὐτοὺς, ὅτι ἐβουλήθης. ὥστε χάριτος ἦν, οὐ κατορθωμάτων τὰ πράγματα, οὐδὲ ἐξ οἰκείας ἀρετῆς ἐπέτυχον, ἀλλ' ἐκ τῆς τοῦ
15 Θεοῦ φιλανθρωπίας. 6 Σὺ εἶ αὐτὸς ὁ βασιλεύς μου καὶ ὁ Θεός μου, ὁ ἐντελλόμενος τὰς σωτηρίας Ἰακώβ.

Ἄλλος, Ἔντειλαι περὶ τῆς σωτηρίας τοῦ Ἰακώβ. Καὶ ποία αὕτη ἡ ἀκολουθία; πολλὴ πρὸς τὰ εἰρημένα. ὃ γὰρ λέγει, τοῦτό ἐστιν· ἡμεῖς ἐκείνων ἔκγονοι· καὶ σὺ ὁ Θεὸς ὁ αὐτὸς, ὁ καὶ τότε καὶ νῦν ἐκεῖνα ἐργασάμενος. πόθεν οὖν ἡ τοσαύτη μεταβολή; οὐ γὰρ δὴ ἄλ-
20 λος μὲν ἐκείνων ὁ Θεὸς, ἄλλος δὲ σύ· ἀλλὰ σὺ εἶ ὁ αὐτός. οὐδ' αὖ πάλιν σὺ μὲν εἶ ὁ αὐτὸς, ἐγὼ δὲ ἄλλον ἐπιγράφομαι Θεόν· ἀλλὰ σὺ εἶ ὁ βασιλεύς μου καὶ ὁ Θεός μου. οὐκ ἀπεπηδήσαμέν σου τῆς ἀρχῆς, οὐκ ἐπεγραψάμεθα προστάτην ἕτερον. ὁ ἐντελλόμενος τὰς σωτηρίας Ἰακώβ, τουτέστι, καὶ ὁ Θεὸς ὁ αὐτὸς, καὶ ἡ πρόνοια ἡ αὐτή. πόθεν οὖν ἡ μεταβολὴ τῶν πραγμάτων; τί δέ ἐστιν, ὁ ἐντελλόμενος; ὁ κελεύων, ὁ παραγγέλ-
25 λων σώζεσθαι τὸν Ἰακώβ. ἐνταῦθα πάλιν τὴν εὐκολίαν τῆς συμμαχίας παρίστησι, καὶ τὴν ἐξουσίαν τὴν πολλήν. καὶ οὐδὲ ἁπλῶς τῶν προγόνων μέμνηται, ἀλλ' ἀντὶ δικαιώματος τὴν ἀρετὴν αὐτῶν προβάλλεται, δυσωπῆσαι τὸν Θεὸν βουλόμενος.

7 Ἐν σοὶ τοὺς ἐχθροὺς ἡμῶν κερατιοῦμεν. Καὶ σὺ ὁ αὐτὸς, φησι, καὶ ἡ πρόνοια ἡ αὐτὴ, καὶ ἡμεῖς σε ἐπιγραφόμεθα, καὶ τοῖς αὐτοῖς ὅπλοις κεχρήμεθα. τοῦτο γάρ ἐστιν, ἐν σοὶ
30 τοὺς ἐχθροὺς ἡμῶν κερατιοῦμεν. Ἄλλος δέ φησι, Τοὺς θλίβοντας ἡμᾶς κερατιοῦμεν.

Καὶ ἐν τῷ ὀνόματί σου ἐξουδενώσομεν τοὺς ἐπανισταμένους ἡμῖν.

Ἄλλος, Συμπατήσομεν. Τί λέγει, φησίν, ἐν σοί; ἀρκεῖ τὸ ὄνομά σου καλέσαι μόνον, καὶ πάντα λῦσαι μετ' ὑπερβολῆς. οὐδὲ γὰρ εἶπε, κερατήσομεν, ἢ περιεσόμεθα, ἀλλ' ἐξουδενώσομεν. οὐδὲ ἡγησόμεθα αὐτοὺς * εἶναί, φησιν, οὐδὲ φοβηθησόμεθα, ἀλλ' ὡς
35 οὐδὲν ὄντας διώξομεν. ὅπερ δηλῶν ἕτερος ἑρμηνευτὴς ἔλεγε, Κατακερατήσομεν, τὴν ἀπὸ τοῦ κέρατος νίκην, τὴν χωρὶς ἀγωνίας παράταξιν, τὴν χωρὶς φόβου μάχην δεικνύς.

8 Οὐ γὰρ ἐπὶ τῷ τόξῳ μου ἐλπιῶ. Ἄλλος, Πέποιθα. Καὶ ἡ ῥομφαία μου οὐ σώσει με. Καὶ τίνος ἕνεκεν κέχρησαι τούτοις; τί δὲ καθοπλίζῃ, καὶ τόξον καὶ μάχαιραν μεταχειρίζῃ; ὅτι οὕτως ἐκέλευσεν ὁ Θεὸς ἡμῶν, διὰ δὴ τοῦτο κέχρημαι μὲν
40 αὐτοῖς, τὸ δὲ πᾶν ἐπ' αὐτὸν ῥίπτω. οὕτω πολεμεῖν τοῖς αἰσθητοῖς ἐχθροῖς ἐπαιδεύοντο, ἀπὸ τῆς ἄνωθεν ῥοπῆς φραττόμενοι, οὕτω τοῖς νοητοῖς. καὶ σὺ τοίνυν, ὅταν τῷ διαβόλῳ πολεμῇς, λέγε· οὐ τοῖς ὅπλοις μου θαρρῶ, τουτέστιν, οὐ τῇ ἐμῇ ἰσχύϊ, οὐδὲ ταῖς ἐμαῖς δικαιοσύναις, ἀλλὰ τῷ ἐλέει τοῦ Θεοῦ. οὕτω καὶ Δανιὴλ ἔλεγεν· Οὐκ ἐν ταῖς δικαιοσύναις ἡμῶν ἐπιρ-

Γεν. ιβ. α. ζ. καὶ κεφ. ιγ. ιε. ιζ.

* Ἐπιπατήσομεν

Δαν. θ. ιη.

ἐπιῤῥίπτομεν ἡμεῖς τὸ ἔλεον ἡμῶν ἔμπροσθέν σου. 9 Ἔσωσας γὰρ ἡμᾶς ἐκ τῶν θλιβόντων ἡμᾶς, καὶ τοὺς μισοῦντας ἡμᾶς κατῄσχυνας. Ἄλλος, Ὅτι ἔσωσας ἡμᾶς. Τί δεῖ λέγειν τὰ παλαιά, φησι, καὶ τὰ τῶν προγόνων; ἡμεῖς αὐτοὶ πολλὰ τῆς σῆς προνοίας ἐνέχυρα ἔχομεν, καὶ τρόπαια λαμπρὰ ἀπαριθμεῖν, καὶ νίκας ἐπαλλήλους καὶ θαυμαστὰς καὶ παραδόξους δυνάμεθα. διὰ γὰρ τοῦτο εἶπε, κατῄσχυνας, ἐμφαίνων ὅτι οὐχ ἁπλῶς ἡμᾶς ἐξείλου, οὐδὲ ἁπλῶς ἐξήρπασας ἡμᾶς, ἀλλὰ μετὰ τῆς αἰσχύνης τῶν ἐπιόντων ἡμῖν. 10 Ἐν τῷ Θεῷ ἐπαινεθησόμεθα ὅλην τὴν ἡμέραν, καὶ ἐν τῷ ὀνόματί σου ἐξομολογησόμεθα εἰς τὸν αἰῶνα. Ἄλλος, Τὸν Θεὸν ὑμνοῦμεν κατὰ πᾶσαν ἡμέραν. Τὰ μὲν γὰρ τῆς νίκης, φησι, παρελήλυθε, τὰ δὲ τῆς εὐεργεσίας ἡμῖν μένει. ὅλην γὰρ τὴν ἡμέραν, πᾶσαν λέγει τὴν ζωήν. οὐ γὰρ παυόμεθα ὑμνοῦντες καὶ ἐγκαλλωπιζόμενοί σου ταῖς συμμαχίαις. τοῦτο γὰρ ἡμῶν δόξα, τοῦτο καύχημα, ἐν τούτῳ πρὸς ἅπαντας φιλοτιμούμεθα, οὐχ ὅτι πόλιν ἔχομεν μεγάλην καὶ θαυμαστήν, οὐδ' ὅτι περιττοὶ νικῶμεν, οὐδ' ὅτι ῥώμῃ σώματος περιγινόμεθα· ἀλλ' ὅτι Θεὸν ἔχομεν ἀληθῆ, ἐν τούτῳ καυχώμεθα, οὐχ ὅταν βοηθῇς ἡμῖν μόνον, ἀλλὰ καὶ ὅταν ἐγκαταλιμπάνῃς.

Γαλ. ς. ιδ.

τοῦτο γάρ ἐστιν, ὅλην τὴν ἡμέραν, καθάπερ καὶ Παῦλός φησιν· Ἐμοὶ δὲ μὴ γένοιτο καυχᾶσθαι, εἰ μὴ ἐν τῷ σταυρῷ τοῦ Χριστοῦ. οὐ γάρ ἐστιν, οὐκ ἔστιν ἑτέρα δόξα τοιαύτη.

Ρωμ. ε. ια.

διὸ καὶ πάλιν ἔλεγεν· Οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ καυχώμενοι ἐν τῷ Θεῷ. οὐδὲν γὰρ ἴσον τούτου τοῦ καυχήματος. μηδεὶς τοίνυν ἐπὶ πλούτῳ μεγαφρονείτω, μηδεὶς ἐπὶ ἄλλῳ τινὶ τῶν βιωτικῶν, ἀλλ' ἐπὶ τούτῳ μόνον, ἐπὶ τῷ τὸν Θεὸν ἔχειν δεσπότην.

α. Κορ. α. λα. καὶ β. Κορ. ι. ιζ.

τοῦτο πάσης ἐλευθερίας ἄμεινον, τοῦτο τῶν οὐρανῶν αὐτῶν βέλτιον. εἰ γὰρ τὸ ἀκούειν τοῦ δεῖνος καὶ τοῦ δεῖνος, καύχημα πολλάκις ἤνεγκε παρὰ ἀνθρώποις· ἐννόησον τὸ ἀκούειν τοῦ Θεοῦ, ἡλίκην φέρει δόξαν.

Γαλ. ε. κδ.

διὸ καὶ ὁ Παῦλος ἀντὶ μεγάλου ἀξιώματος τέθεικε τοῦτο, λέγων· Οἱ δὲ τοῦ Χριστοῦ τὴν σάρκα ἐσταύρωσαν. Διάψαλμα. Ἄλλος, Ἀεί. Ὁ δὲ Ἑβραῖος τοῦτο σέλ λέγει. 11 Νυνὶ δὲ ἀπώσω καὶ κατῄσχυνας ἡμᾶς.

Ἄλλος, Καίπερ ἀπώσω. Ἄλλος, Καίγε ἀπώσω. Ἄλλος, Ἀλλὰ πρὸς τούτοις ἀπεβάλου. Καὶ οὐκ ἐξελεύσῃ ὁ Θεὸς ἐν ταῖς δυνάμεσιν ἡμῶν.

Ἄλλος, Καὶ οὐ προέρχῃ ἐν ταῖς στρατεύσεσιν ἡμῶν. Τῷ γὰρ ἀπωσμῷ αἰσχύνη εὐθέως ἕπεται, καὶ τὸ πᾶσι προκεῖσθαι πρὸς τὸ πάσχειν κακῶς. δυνάμεις δὲ ἐνταῦθα τὰ στρατόπεδα αὐτῶν καλεῖ, ἐπειδὴ ἐν αὐταῖς ἡ τοῦ βασιλέως δύναμις· καὶ τοῦτο καλῶς τοῦ Θεοῦ οἰκονομήσαντος, ὥστε σύνδεσμον εἶναι τῷ ἄρχοντι καὶ τοῖς ἀρχομένοις. ὅ τε γὰρ βασιλεὺς δεῖται τῶν ὑπηκόων, καὶ οὗτοι τοῦ προεστῶτος, καὶ ἀλλήλων ἐν χρείᾳ καθεστήκασι πολλῇ. ὥστε γὰρ μὴ εἶναί τινα ἀπόνοιαν, τὰ μεγάλα πολλάκις τῶν μικρῶν δεῖσθαι παρεσκεύασεν ὁ Θεός. τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν ἀψύχων ἐποίησε. πολλάκις γοῦν κίονα σαλευόμενον ψηφὶς ὑποτεθεῖσα ἔστησε, καὶ μυριαγωγὸν πλοῖον μικρὸν πηδάλιον ἰθύνει καὶ κινδύνων ἀπαλλάττει. τί δέ ἐστι, καίπερ ἀπώσω ἡμᾶς; ὅτι καὶ τοιαῦτα, φησι, παθόντες, οὐκ ἀφιστάμεθά σου, δοξολογοῦντες, ὑμνοῦντες, ἐν σοὶ καλλωπιζόμενοι. 12 Ἀπέστρεψας ἡμᾶς εἰς τὰ ὀπίσω παρὰ τοὺς ἐχθροὺς ἡμῶν, καὶ οἱ μισοῦντες ἡμᾶς διήρπαζον ἑαυτοῖς.

Ἄλλος, Ἔταξας ἡμᾶς ἐσχάτους παντὸς ἐναντίου. Ὅρα πῶς ἐπαίρει τὰ δεινὰ τῷ λόγῳ, καὶ ἐκτραγῳδεῖ τὴν συμφοράν, δεικνὺς ὅτι εἰ καὶ ἁμαρτωλοὶ σφόδρα ἦσαν, ὅμως δίκην δεδώκασιν ἱκανήν. τοῦτο καὶ οἱ παῖδες ἐκ περιουσίας ποιοῦσιν ἐν τῇ καμίνῳ τότε ᾄδοντες

Ὠδὴ τῶν τριῶν παίδων ς. δ.

καὶ λέγοντες· Παρέδωκας ἡμᾶς εἰς χεῖρας ἐχθρῶν ἀνόμων, καὶ ἐχθίστων ἀποστατῶν, καὶ βασιλεῖ ἀδίκῳ καὶ πονηροτάτῳ παρὰ πᾶσαν τὴν γῆν. καὶ πάλιν· Ἐσμικρύνθημεν παρὰ πάντα τὰ ἔθνη, καί ἐσμεν ταπεινοὶ ἐν πάσῃ τῇ γῇ. τοῦτο καὶ ἐνταῦθα δηλοῖ, μονον-

οὐχὶ

οὐχὶ λέγων· πάντων γεγόναμεν ἀτιμότεροι, ἐπειδὴ τῆς σῆς ἐγυμνώθημεν προνοίας. καὶ οὐδὲ μέχρι τούτων ἔστη τὰ δεινά, ἀλλὰ καὶ διανομὴ γεγόναμεν τοῖς πολεμίοις, κατ' ἐξουσίαν ἡμᾶς διανεμομένοις. τοῦτο γάρ ἐστι, διήρπαζον ἑαυτοῖς, τουτέστιν, οὐδενὸς ὄντος τοῦ κωλύοντος. 13 Ἔδωκας ἡμᾶς ὡς πρόβατα βρώσεως, καὶ ἐν τοῖς ἔθνεσι διέσπειρας ἡμᾶς.

Ἄλλος, Ἐλίκμησας ἡμᾶς. Τί ἐστιν, ὡς πρόβατα βρώσεως; εὐεπιχειρήτους, φησί, ποιήσας, εὐτελεῖς δείξας. ἔστι γὰρ καὶ πρόβατα κτήσεως, τὰ πρὸς γονὴν ἐπιτήδεια· τὰ δὲ, διὰ τὸ γῆρας ἢ τὸ ἄγονον, εἰς βρῶσιν μόνον ἐστὶ χρήσιμα. καὶ τὸ δὴ χαλεπώτερον, τὸ καὶ εἰς τὰ ἔθνη διαιρεθῆναι, ὃ πάντων αὐτοῖς βαρύτερον ἦν, τὸ μηδὲ τὸν νόμον δύνασθαι μετ' ἀκριβείας φυλάττειν ἐκ τοῦ τῆς πατρῴας ἐκπεπτωκέναι πολιτείας. καὶ οὐδὲ εἰς ἓν ἔθνος, ἀλλὰ πανταχοῦ, φησί. καὶ πρὸς ἓν μόνον ἐσμὲν ἕτοιμοι, τὸ πάσχειν κακῶς· ἀμύνασθαι δέ, ἢ ἀνταίρειν χεῖρας οὐδὲ ἰσχύομεν. τοῦτο γὰρ ἡ τῶν προβάτων εἰκὼν δηλοῖ.

14 Ἀπέδου τὸν λαόν σου ἄνευ τιμῆς. Ἄλλος φησίν, Ἐν οὐχ ὑπάρξει. Ἄλλος, Οὐχ ὑπάρξεως. Καὶ οὐκ ἦν πλῆθος ἐν τοῖς ἀλλάγμασιν ἡμῶν.

Ἄλλος, Καὶ οὐ πολλὴν ἐποίησας τὴν τιμὴν αὐτῶν. Σφόδρα ἀσαφὲς εἶναι δοκεῖ τὸ ῥητόν· ἀλλὰ προσέχετε, ἵνα μετὰ συνέσεως ψάλλητε. τί οὖν ἐστι τὸ λεγόμενον; τὸ εὐτελὲς αὐτῶν καὶ οὐδαμινὸν παρίστησιν, ὡς οὐδενὸς ὄντας ἀξίους. ὡς εὐώνους καὶ εὐκαταφρονήτους, φησίν, οὕτως ἡμᾶς εἴασας. καὶ τοῦτο ἀπὸ τῆς συνηθείας φθέγγεται τῆς ἀνθρωπίνης. ἔθος γὰρ ἡμῖν τὰ ἄτιμα καὶ εὐτελῆ, καὶ ἄνευ τιμῆς διδόναι· ὧν δὲ πολὺς ἡμῖν ὁ λόγος, κἂν ἀποδώμεθα, πολλῆς ἀποδιδόμεθα τιμῆς· ὧν δὲ οὐ πολὺς λόγος ἡμῖν, ταῦτα καὶ δωρεὰν παρέχομεν. τῶν γοῦν οἰκετῶν τοὺς ἀγνώμονας, τοὺς μὲν τῆς ἡμισείας τιμῆς, τοὺς δὲ οὐδὲν λαβόντες ἀπέδοντο. εἰ δὲ τὸ ἐλάττονος παραχωρῆσαι τιμῆς, δείκνυσι τὴν εὐτέλειαν τοῦ πιπρασκομένου· τὸ μηδὲ τιμῆς λαβεῖν, ἀλλ' ἄνευ τιμῆς, πολλῷ μᾶλλον. τοῦτο οὖν φησιν· ὥσπερ ἂν εἴ τις ἄνθρωπος ἄνευ τιμῆς ἐκσταίη τῶν αὐτοῦ, οὕτω καὶ αὐτὸς ὡς ἀτίμους ἡμᾶς εἴασας, κατεφρόνησας ἡμῶν σφόδρα. τοῦτο γοῦν καὶ ἐν τῇ ἐπαγωγῇ δηλοῖ εἰπών· καὶ οὐκ ἦν πλῆθος ἐν τοῖς ἀλλάγμασιν ἡμῶν, τουτέστιν, ἐν τῇ ὠνῇ ἡμῶν. * Καὶ ἕτερός φησιν, Ἐν τῇ τιμήσει ἡμῶν, τουτέστι τῇ πράσει ἡμῶν. ἡ γὰρ τιμή, ἄλλαγμά ἐστι διδόμενον. διδόαμεν μὲν γὰρ οἰκέτην πολλάκις, καὶ λαμβάνομεν ἀργύριον ἢ χρυσίον. 15 Ἔθου ἡμᾶς ὀνειδισμὸν τοῖς γείτοσιν ἡμῶν, μυκτηρισμὸν καὶ χλευασμὸν τοῖς κύκλῳ ἡμῶν. Ἄλλος, Πομπὴν τοῖς κύκλῳ ἡμῶν.

16 Ἔθου ἡμᾶς εἰς παραβολὴν ἐν τοῖς ἔθνεσι.

Χαλεπὴ αὕτη τιμωρία καὶ ἀφόρητος, μάλιστα τὸ παρὰ τῶν ἀσεβῶν ὀνειδίζεσθαι, τὸ παρὰ τῶν ἐχθρῶν ταῦτα πάσχειν, τὸ κύκλῳ περιεῖσθαι τοὺς ἐπεμβαίνοντας αὐτοῖς, καὶ πανταχόθεν αὐτοὺς περιβεβλῆσθαι ὑπὸ τῶν ὀνειδιζόντων. τί δέ ἐστι παραβολή; διήγημα, ὄνειδος. καὶ γὰρ μιαροί τινες καὶ ἀναίσθητοι ἦσαν οἱ κύκλῳ, οὐ μόνον οὐκ ἐλεοῦντες, ἀλλὰ καὶ ὀνειδίζοντες, ὃ δὴ καὶ μάλιστα αὐτοὺς ἔδακνεν. ἐνταῦθα δέ μοι τοὺς Ἄραβας δοκεῖ λέγειν, τοὺς ἐκ γειτόνων αὐτοῖς οἰκοῦντας. Κίνησιν κεφαλῆς ἐν τοῖς λαοῖς.

Ἄλλος, Μετακίνημα. Ὁ δὲ Ἑβραῖος, Μαλνουδ φησιν. Ἢ τοῦτο οὖν λέγει, ὅτι μετεκίνησας ἡμᾶς, ἢ διὰ τοῦ σχήματος τῆς κινήσεως τῆς κεφαλῆς, τοῦ σφόδρα ἐφηδομένου τὴν παροινίαν ἐνδείκνυται. 17 Ὅλην τὴν ἡμέραν ἡ ἐντροπή μου κατεναντίον μού ἐστιν. Ἄλλος, Ἡ ἀσχημοσύνη μου.

Καὶ ἡ αἰσχύνη τοῦ προσώπου μου ἐκάλυψέ με 18 Ἀπὸ φωνῆς ὀνειδίζοντος καὶ καταλαλοῦντος. Ἄλλος, Καὶ βλασφημοῦντος.

Ἀπὸ προσώπου ἐχθροῦ καὶ ἐκδιώκοντος. Ταῦτα τῶν τιμωριῶν μᾶλλον αὐ-

τοὺς ἔδακνον. ἐπειδὴ γὰρ ἀεὶ καὶ συνεχῶς δυσημερίας ἀπέλαυον καὶ τῶν πολεμίων ἐκρατοῦντο, τὰ πάντων τότε ἐνοίζη στόματα πεσόντων αὐτῶν καὶ ὑποσκελισθέντων· καὶ οὐδὲ ἀνακύψαι εἶχον, ἀλλὰ διηνεκῆ τιμωρίαν ὑπέμενον. 19 Ταῦτα πάντα ἦλθεν ἐφ' ἡμᾶς, καὶ οὐκ ἐπελαθόμεθά σου, καὶ οὐκ ἠδικήσαμεν ἐν διαθήκῃ σου. Ἄλλος, Οὐδὲ παρελογισάμεθα τὴν συνθήκην σου. Ἀπ' ἐναντίας τοῖς ἄλλοις, φησίν, ἡμεῖς ἤλθομεν. ἐκεῖνοι μὲν γὰρ καὶ παρὰ τῶν δεινῶν ὑπεσκελίσθησαν· ἡμεῖς δὲ καὶ μετὰ τὰ δεινὰ ἑστήκαμεν ἀπερίτρεπτον τὴν γνώμην ἔχοντες. ταῦτα δὲ λέγουσιν, εὐέλπιδας ποιοῦντες τοὺς ὄντας μετ' αὐτῶν. διὸ δὴ τοῦ Δανιὴλ καὶ τῶν τριῶν παίδων λεγόντων, ἡμάρτομεν, ἠνομήσαμεν, οὗτοι λέγουσιν, οὐκ ἠδικήσαμεν ἐν διαθήκῃ σου, ἐπαίροντες τὰ φρονήματα τῶν συστρατιωτῶν. εἰ γὰρ τὰ μέγιστα πεπόνθαμεν, φησί, καὶ ἔγγονοι τῶν τὰ μεγάλα εὐηργετημένων ἐσμέν, καὶ ἐν ταῖς συμφοραῖς οὐκ ἐξεκλίναμεν, πολλῆς σωτηρίας ἡμῖν ἔσται ἐλπίς. ὅπερ οὖν ἐξ ἀρχῆς ἔλεγον, τοῦτο καὶ νῦν φημι· ὅτι ἐν εὐχῆς τάξει τὰ φρονήματα αὐτῶν ἀλείφουσιν, ὡσανεὶ πρὸς αὐτοὺς ἔλεγον· τίνος ἕνεκεν ἀπεγνώκατε τῆς σωτηρίας; Θεὸν ἔχομεν τὸν προϊστάμενον ἡμῶν. εἰ καί τι ἡμῖν ἡμάρτηται, δίκην ἔδομεν ἱκανήν· ἐν τοῖς πειρασμοῖς ἑστήκαμεν γενναίως· τὸν ἀεὶ τῶν ἁμαρτωλῶν προϊστάμενον ὁδηγὸν ἔχομεν. διὸ πάντοθεν δεῖ τὸ τέλος προσδοκᾶν χρηστόν. τί δέ ἐστιν, οὐκ ἠδικήσαμεν ἐν διαθήκῃ σου; τουτέστιν, οὐκ ἠδικήσαμεν περὶ ταῦτα, ἃ ἐπιστεύθημεν, ἀλλ' ἐφυλάξαμεν μετ' ἀκριβείας. καὶ γὰρ μεγίστη ἀδικία ἐστίν, ὅταν τὸν νόμον τις παραβαίνῃ τὸν ἀμύνοντα, τὸν οὐκ ἐῶντα οὐδὲ παρὰ τῶν πλησίον ἀδικεῖσθαι, καὶ τὴν κακίαν κωλύοντα· ὅταν περὶ τὸν τοσαῦτα παρέχοντα ἀγαθὰ ἀγνωμονῇ. 20 Καὶ οὐκ ἀπέστη εἰς τὰ ὀπίσω ἡ καρδία ἡμῶν. Ἄλλος φησίν, Οὐδὲ μετεκλίθη τὰ ὑπορθοῦντα ἡμᾶς. Ἄλλος, Οὐκ ἀπεχώρησε. Καὶ * ἐξέκλινας τὰς τρίβους ἡμῶν ἀπὸ τῆς ὁδοῦ σου.

Ἄλλος, Καὶ οὐκ ἀπεστράφη εἰς τὰ ὀπίσω ἡ καρδία ἡμῶν, καὶ * ἔκλινε τὰ βήματα ἡμῶν. Ὅπερ ἔμπροσθεν εἴρηκε, τοῦτο καὶ ἐνταῦθα λέγει· ὅτι ἐν τοσούτῳ κλύδωνι κακῶν, οὐδὲ μικρὸν παρεσαλεύθησαν. καλῶς δὲ οὕτως εἶπεν. ὥσπερ γὰρ ὁ νόμος εἰς τὰ ἔμπροσθεν ἄγει, οὕτως ἡ παρανομία εἰς τὰ ὀπίσω μεθίστησι· καὶ ὥσπερ ὁ νόμος τὴν ὀρθὴν ὁδὸν βαδίζειν κελεύει, οὕτως ἡ παρανομία πρὸς τὴν ἔρημον καὶ ἄβατον τὸν ἄνθρωπον μεθίστησιν. ὁδὸν οὖν τὸν νόμον φησὶν ἐνταῦθα. τὸ δέ, ἐξέκλινας (ὅπερ οἱ ἄλλοι λέγουσιν, οὐδὲ μετεκλίθη τὰ ὑπορθοῦντα ἡμᾶς ἀπὸ τῆς ὁδοῦ σου) ὁ Ἑβραῖός φησιν, οὐαθὲτ ἀσουραινοὺ μενιοραχ. εἰ δὲ κατὰ τοὺς ἑβδομήκοντα βουληθείη τις ἑρμηνεῦσαι, καὶ οὐ κατὰ τοὺς ἄλλους, τὸ ἐξέκλινας τὰς τρίβους ἡμῶν ἀπὸ τῆς ὁδοῦ σου, τοῦτό ἐστιν, ὅτι ἀπῴκισας τοῦ ναοῦ σου, καὶ ἐν ἀλλοτρίᾳ εἶναι πεποίηκας, ὅπερ οὐκ εἴα τὰς λατρείας ἐπιτελέσαι.

21 Ὅτι ἐταπείνωσας ἡμᾶς ἐν τόπῳ κακώσεως.

Ἄλλος, Ἀοικήτῳ. Ἄλλος, Ἐν τόπῳ σειρήνων.

Καὶ ἐπεκάλυψεν ἡμᾶς σκιὰ θανάτου. Ἄλλος, Ἐπώμασας ἡμᾶς. Αὕτη μοι δοκεῖ ἡ ἀνταπόδοσις πρὸς τὰ ἄνω εἶναι, ἐν οἷς τὰ κακὰ διηγοῦντο λέγοντες· ἡ αἰσχύνη τοῦ προσώπου μου ἐκάλυψέ με ἀπὸ φωνῆς ὀνειδίζοντος καὶ καταλαλοῦντος, ὅτι ἐταπείνωσας ἡμᾶς. εἰ μέντοι πρὸς τό, ἐξέκλινας τὰς τρίβους ἡμῶν ἀπὸ τῆς ὁδοῦ σου, ἐκλάβοι τις αὐτό, ἐνταῦθα ἀκολουθίαν ἔχει κατὰ τὴν ἔννοιαν, ἣν εἰρήκαμεν. δηλοῖ γὰρ πῶς ἐκ τῶν τρίβων αὐτοῦ ἀπώσατο αὐτούς, τῆς πολιτείας λέγω καὶ τῶν νομίμων, πῶς εἰς τόπους ἐρήμους ἀπαγαγεῖν καὶ μεταξὺ πολεμίων ἀφεῖναι (τοῦτο γάρ ἐστι τό, ἐκάλυψεν ἡμᾶς σκιὰ θανάτου) τοὺς κινδύνους λέγων τοὺς θάνατον ἔχοντας, καὶ ὧν πλησίον οἱ θάνατοι, ὥσπερ καὶ ὠδῖνας θανάτου καὶ πύλας ᾅδου ἡ γραφὴ καλεῖ. καὶ τὸ ἄφυκτοι δὲ τῶν δεινῶν

διά

παρὰ τῶν τριῶν παίδων.

* ἐξ.

* ἐξ.

διά τε τῆς σκιᾶς καὶ διὰ τῆς ἐπικαλύψεως ἐνταῦθα παρίστησιν. οὐδὲ τὴν τυχοῦσαν λύσιν εὑρεῖν, οὐδὲ ἀναπνοὴν μικρὰν " δυνάμεθα. 22 Εἰ ἐπελαθόμεθα τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, καὶ εἰ διεπετάσαμεν χεῖρας ἡμῶν πρὸς Θεὸν ἀλλότριον,

23 Οὐχὶ ὁ Θεὸς ἐκζητήσει ταῦτα; αὐτὸς γὰρ γινώσκει τὰ κρύφια τῆς καρδίας.

5 Τοῦτο οἰκετῶν εὐγνωμόνων, τὸ κακῶς πάσχοντας μένειν τὸν δεσπότην θεραπεύοντας. ταῦτα φιλοσοφίας διδάγματα. ἐνταῦθα καὶ τοὺς ἀκούοντας παιδεύουσι μὴ ὑποκρίνεσθαι, ἀλλ' ἐν ὅλῃ καρδίᾳ τὸν Θεὸν θεραπεύειν. οἶδε γάρ, φησι, τὰ ἀπόρρητα τῆς διανοίας. ταῦτα δὲ λέγουσι φοβοῦντες αὐτούς, ὥστε μηδὲν " λογίζεσθαι ἀνάξιον Θεοῦ. ὅρα καὶ τὴν ἐπίδοσιν τῆς ἀρετῆς πολλήν. ἐπάγει γὰρ λέγων·

10 24 Ὅτι ἕνεκα σοῦ θανατούμεθα ὅλην τὴν ἡμέραν, ἐλογίσθημεν ὡς πρόβατα σφαγῆς. Μέγα μὲν γὰρ καὶ τὸ μένειν θεραπεύοντας τὸν Θεόν, καὶ μὴ πρὸς ἕτερον ἀποπηδῆσαι· τὸ δὲ πολλῷ μεῖζον, τὸ συνεχῶν θανάτων καὶ καθημερινῶν κινδύνων ἐπικειμένων, διατηρεῖν τὴν τοιαύτην ἀγάπην. καὶ ἐννόησον ὅσον φιλοσοφίας εἶδός ἐστιν, ὅπου γε καὶ ὁ Παῦλος αὐτῷ κέχρηται, τὰς νιφάδας τῶν ἀποστολικῶν κινδύνων ἀπαριθμούμενος ἐν

15 τῇ πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολῇ. πόσων οὖν ἂν εἶεν ἄξιοι στεφάνων οὗτοι, ὅταν ἐν τῇ παλαιᾷ φαίνωνται πρὸς τὸ αὐτὸ μέτρον φθάσαντες τῶν ἐν τῇ καινῇ ἀγωνισμάτων; ὃ γάρ φησιν ὁ Παῦλος, Καθ' ἡμέραν ἀποθνήσκω, τοῦτο καὶ οὗτοι, οὐχὶ τῇ πείρᾳ, οὐδὲ τῷ τέλει, ἀλλὰ τῇ γνώμῃ. διὰ τί δὲ εἶπεν, ἕνεκα σοῦ; ὅτι ἐξῆν ἡμῖν, φησι, μεταπάξασθαι, καὶ ἀφεῖναι τὴν πατρῴαν πολιτείαν, καὶ εἶναι ἐν ἀσφαλείᾳ· ἀλλ' αἱρούμεθα πάσχειν κακῶς

20 μᾶλλον καὶ τὰ πατρῷα φυλάττειν, ἢ εἰρήνης ἀπολαύειν μετὰ τὸ τῶν πατρῴων ἐκπεσεῖν. ἐλογίσθημεν ὡς πρόβατα σφαγῆς. οὕτως εὐκόλως ἡμᾶς, φησιν, ἀναιροῦσιν. ἐνταῦθα δὲ καὶ τὴν ἐπιείκειαν αὐτῶν ἐνδείκνυται· ἀλλ' ὅμως οὕτως εὐκόλως προκείμενοι, μένομεν ἀπαρεγχείρητον τὴν γνώμην ἔχοντες. ἐνταῦθα καὶ τοῦ Θεοῦ τὴν δύναμιν ἄξιον ἐκπλαγῆναι, ὅτι τοὺς οὕτω προκειμένους, ὡς πρόβατα σφαγῆς, διετήρησε, καὶ καθ' ἡμέραν

25 ἀποθνήσκοντας οὐκ ἀφῆκεν ἐμπεσεῖν εἰς θάνατον. 25 Ἐξεγέρθητι, ἵνα τί ὑπνοῖς Κύριε; Ἄλλος, Ἵνα τί ὡς ὑπνῶν εἶ; Ἄλλος, Ἐξυπνίσθητι. Ἄλλος, Ἐξύπνισον. Ἀνάστηθι, καὶ μὴ ἀπώσῃ εἰς τέλος. 26 Ἵνα τί τὸ πρόσωπόν σου ἀποστρέφεις; Ἕτερος, Κρύπτεις. Ἐπιλανθάνῃ τῆς πτωχείας ἡμῶν, καὶ τῆς θλίψεως ἡμῶν; Ἄλλος, Τῆς κακίας ἡμῶν. Ὃ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστι. δύνασαι λῦσαι τὰ κακά.

30 οὐδὲ γὰρ παρὰ ἀσθένειαν σὴν ταῦτα γίνεται, ἀλλὰ παρὰ τὴν συγχώρησιν. ὕπνον γὰρ ἐνταῦθα τὴν ἡσυχίαν φησί, καὶ ἀνάστασιν τὴν ἀνταπόδοσιν, καὶ πρόσωπον τὴν ἀντίληψιν, τὴν πρόνοιαν, τὴν κηδεμονίαν, τὴν συμμαχίαν. ἵνα τί ἐπιλανθάνῃ τῆς πτωχείας ἡμῶν; ὅρα πάλιν εὐγνωμοσύνην· οὐκ εἶπε, τῶν κατορθωμάτων, οὐκ εἶπε, τῆς ἀπαρεγχειρήτου γνώμης, οὐκ εἶπε, τῆς ἐν πειρασμοῖς δοκιμασθείσης

35 ψυχῆς. ἀλλ' ὅτε μὲν ὑπὲρ ἑαυτῶν ἀπολογοῦνται, ἐκεῖνα πλέκουσιν· ὅταν δὲ τὴν συμμαχίαν ζητῶσιν, ἀφ' ὧν εἰσι κατάδικοι, ἀπὸ τούτων ἀξιοῦσι σώζεσθαι· ἐπειδὴ δίκην ἔδοσαν, φησιν, ἐπειδὴ τὰ ἔσχατα πεπόνθασι. τοῦτο καὶ Παῦλος ποιεῖ πολλάκις, καὶ ἕτεροι τῶν προφητῶν. καὶ ταῦτα ἔλεγον οὗτοι, οὐδέπω περὶ γεέννης εἰδότες οὐδέν, οὐδὲ περὶ βασιλείας, οὐδὲ τοιαῦτα διδαχθέντες φιλοσοφεῖν, καὶ πάντα ἔφερον ῥᾳδίως.

40 27 Ὅτι ἐταπεινώθη εἰς χοῦν ἡ ψυχὴ ἡμῶν, ἐκολλήθη εἰς γῆν ἡ γαστὴρ ἡμῶν. Ἐπειδὴ εἶπεν, ἐπιλανθάνῃ τῆς πτωχείας ἡμῶν, τουτέστι τῆς κακώσεως, λέγει λοιπὸν τὴν κάκωσιν. ὃ δὲ λέγει, τοῦτό ἐστιν. ἀπολώλαμεν, κατορωρυγμένοι, τῶν νεκρῶν οὐδὲν ἄμεινον διακείμεθα. δικαίως δ' ἂν τις εἴποι καὶ τῶν τοῖς προθύροις παρεστηκότων τὴν ψυ-

Marginal notes: ἀλλὰ μηδὲ (l. 2); ἡμῖν οὐδὲν (l. 8); Ρω. η. λς. (l. 15); α. Κορ. ιε. λα. (l. 18); α. Κορ. δ. θ. καὶ β. Κορ. α. θ. β. Κορ. δ. η. καὶ κεφ. ς. δ. Ησ. κς. δ. ε. καὶ κεφ. ξδ. ς. Θρην. α. ι. καὶ β. κ. καὶ ε. α. Δαν. θ. ιβ. ιε. (ll. 37–42)

χὴν εἰς χοῦν πεπτωκέναι, καὶ τῶν γαστριμάργων εἰς τὴν γῆν τὴν γαστέρα κεκολλῆσθαι. καὶ γὰρ ὁ ἐρωτικὸς προσδεδεμένος, καὶ πρὸς τὸν πηλὸν κεχηνὼς, καὶ τὴν ἀσώματον δύναμιν τὴν ἐν αὐτῷ καταδουλῶν τῇ σαρκὶ, εἰκότως ἂν ταῦτα λέγοιτο πάσχειν. τί γάρ ἐστιν ἄλλο, κάλλος σώματος, ἀλλ' ἢ χοῦς καὶ πηλὸς, μᾶλλον δὲ καὶ τούτων εἰδεχθέστερον; εἰ δὲ ἀπιστεῖς, περιεργάζου τοὺς τάφους τῶν ἀνθρώπων, καὶ ὄψει τὸν πηλὸν καὶ τὴν κόνιν. ὅταν γὰρ ἀποθῆται τὸ πρόσωπον τὴν προσοῦσαν ζωὴν, τότε φαίνεται ὅπερ ἐστὶ, μᾶλλον δὲ καὶ περὶ τῆς τελευτῆς. ὅταν γὰρ τὸ γῆρας ἐπέλθῃ, ὅταν νόσος ἐπισκήψῃ, τότε ὄψει τὸ φαινόμενον. πηλὸς γάρ ἐστιν. ἀλλ' ὁ σοφὸς δημιουργὸς καὶ ἐξ εὐτελοῦς ὕλης κάλλος ἀμήχανον ἐποίησεν ἐπιλάμπεσθαι, οὐχ ἵνα πορνεύσῃς, ἀλλ' ἵνα τῆς οἰκείας σοφίας ἀπόδειξίν σοι παράσχηται. μὴ τοίνυν ὑβρίσῃς τὸν τεχνίτην, μηδὲ τὸ ἔργον αὐτοῦ τῆς σοφίας, ἀσελγείας καὶ πορνείας ὑπόθεσιν ποιοῦ. μέχρι τοσούτου θαύμαζε τὴν ὥραν, μέχρι τοῦ δοξάσαι τὸν τεχνίτην· περαιτέρω δὲ μὴ προέλθῃς τὸ πάθος ἀλείφων. καλὸν τὸ ἔργον· οὐκοῦν τὸν ἐργασάμενον προσκύνει, ἀλλ' οὐχ ὑβρίζειν χρή. εἴ τις, εἰπέ μοι, χρυσοῦν ἀνδριάντα τινὸς καὶ εἰκόνα βασιλικὴν λαβὼν κατήγαγε βορβόρῳ καὶ ἑτέροις τοιούτοις, οὐκ ἂν τὴν ἐσχάτην ἔδωκε δίκην; εἰ δὲ ὁ ἐν τοῖς ἀνθρωπίνοις ἀγνώμων τοσαύτης ὑπεύθυνός ἐστι τιμωρίας, ὁ τὸ ἔργον τοῦ Θεοῦ τοσαύτῃ περιβαλὼν ἀτιμίᾳ, τί πείσεται, καὶ μάλιστα, ὅταν καὶ γυναῖκα ἔχων φαίνηται; μὴ γάρ μοι λέγε τῆς φύσεως τὴν ἐπιθυμίαν. διὰ τοῦτο γὰρ γάμος ἐπετράπη, ἵνα μὴ πέρα τῶν οἰκείων ὅρων παραβαίνῃς. θέα γὰρ ὅσης ἄξιος ἔσῃ τιμωρίας. ὁ μὲν γὰρ Θεὸς καὶ τῆς ἀναπαύσεώς σου καὶ τῆς δόξης προενόησεν, ἵνα καὶ ἐκλύσῃς τὴν λύπην τῆς φύσεως διὰ τῆς γυναικὸς, καὶ ἀκινδύνως τοῦτο ποιῇς, καὶ πάσης ἀπαλλαγῇς ἀσχημοσύνης· σὺ δὲ τὸν οὕτω σου προνοοῦντα ἐκ περιουσίας ὑβρίζεις; εἰπὲ γάρ μοι· εἰ μὴ ἐβουλήθη νομοθετῆσαι γάμον, πόσην ἂν ὑπέστης βίαν; πόσην κόλασιν; δέον οὖν σε εὐχαριστεῖν καὶ δοξάζειν, ὅτι τὸ πλέον ὑπετέμετό σοι τῶν πόνων, παραμυθίαν οὐ τὴν τυχοῦσαν ἐπινοήσας· σὺ δὲ ἐνυβρίζεις ἀγνωμόνως, καὶ ἀναισχυντεῖς, καὶ τοὺς κειμένους ὑπερβαίνεις ὅρους, καὶ τὴν ἑαυτοῦ καταισχύνεις δόξαν. οὐκ ἀκούεις Παύλου λέγοντος καὶ νῦν, καὶ ἐν τῷ μέσῳ

α. Κορ. ς. ιη.

βοῶντος, Φεύγετε τὴν πορνείαν, μᾶλλον δὲ, τοῦ Χριστοῦ τὴν ἐκείνου ψυχὴν κινοῦντος; τί καταμανθάνεις κάλλος ἀλλότριον; τί περιεργάζῃ πρόσωπον οὐ σόν; τί φέρῃ κατὰ κρημνῶν; τί τοῖς δικτύοις ἐμπεριβάλλεις σαυτόν; τείχισόν σου τοὺς ὀφθαλμοὺς, περίφραξόν σου τὸ ὄμμα, τίθει νόμον τοῖς ὀφθαλμοῖς. ἄκουσον ἀπειλοῦντος τοῦ Χριστοῦ, καὶ τὴν ἀκόλαστον ὄψιν ἐν ἴσῳ μοιχείας κρίνοντος.

Ματθ. ε. κη.

τί τῆς ἡδονῆς ὄφελος, ὅταν σκώληκα τίκτῃ, ὅταν διηνεκῆ φόβον, ὅταν ἀθάνατον τῷ δράσαντι τιμωρίαν; πόσῳ βέλτιον, μικρὸν ἀναχόμενον τῆς βίας τῆς ἀπὸ τῶν ἡμετέρων λογισμῶν, διὰ παντὸς ἐν ἀνέσει εἶναι, ἢ ὀλίγα χαρισάμενον ταῖς ἀτόποις ἐπιθυμίαις, ἀθάνατα τιμωρεῖσθαι; Μὴ τέκνα, μὴ ποιεῖτε οὕτως. οὐκ ἀγαθὴ ἡ ἀκοὴ, ἣν ἐγὼ ἀκούω περὶ ὑμῶν.

α. Βασ. β. κδ.

οἶδα πρὸς τίνας ὁ λόγος ἀποτείνεται, οὐ πρὸς ἅπαντας· ἀλλ' ἔνθα ἂν εὕρῃ τὸ τραῦμα, ἐκεῖ ἐπάγει τὸ φάρμακον. τί τὸν γάμον ὑβρίζεις; τί τὴν εὐνὴν ἀδικεῖς; τί τὸ μέλος τὸ σὸν ἐπηρεάζεις; τί τὴν δόξαν σου καταισχύνεις; ἔκκοψον τὸ πάθος, ἄνελε τὰς τρυφάς. τρυφὴ καὶ μέθη, πηγαὶ πορνείας. ἂν τῇ ἀνέσει μὴ χρήσῃ εἰς δέον, ἐπάγει σοι θλίψιν. ἄκουσον τί ἔπαθον οἱ Ἰουδαῖοι πορνεύσαντες, οἱ μὴ μεταλαβόντες σώματος Χριστοῦ, οἱ τραπέζης μὴ ἀπολαύσαντες πνευματικῆς. Μηδὲ πορνεύωμεν, φησὶ, καθώς τινες αὐτῶν ἐπόρνευσαν, καὶ ἔπεσον ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ εἰκοσιτρεῖς χιλιάδες.

α. Κορ. ς. ιε.

α. Κορ. ι. η.

χ. ἔχει ποιῇ;

28 Ἀνάστα Κύριε, βοήθησον ἡμῖν, καὶ λύτρωσαι ἡμᾶς ἕνεκεν τοῦ ὀνόματός σου.

Ἄλλος

Ἄλλος, Στῆθι ἀντιλαμβανόμενος ἡμῶν, καὶ ῥῦσαι ἡμᾶς διὰ τὸ ἔλεός σου. Ὅρα ποῦ τὸν λόγον κατέκλεισαν, μετὰ τὰ μυρία αὐτῶν κατορθώματα πόθεν ἀξιοῦσι σώζεσθαι. ἀπὸ ἐλέους, ἀπὸ φιλανθρωπίας, διὰ τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ. τί ἐστιν, ἕνεκεν τοῦ ὀνόματός σου; ἵνα μὴ αὐτὸ βεβηλωθῇ· ὃ καὶ αὐτὸς πολλάκις λέγει, ὅτι ποιῶ ἕνεκεν τοῦ ὀνόματός μου. Εἶδες ταπεινοφροσύνην καὶ συντετριμμένην διάνοιαν, καὶ πόθεν ἀξιοῦσι σωθῆναι; ἀπὸ φιλανθρωπίας, ἀπὸ ἐλέους, ὡς ἔρημοι κατορθωμάτων, ὡς οἱ μηδὲν ἔχοντες δικαίωμα σωτηρίας, καίτοι τοσούτοις κάμνοντες πόνοις καὶ κινδύνοις. τούτους δὴ καὶ ἡμεῖς, οἱ ἐν τῇ χάριτι, μιμησώμεθα, καὶ δόξαν ἀναπέμψωμεν τῷ Θεῷ, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Ψαλμ. μδ΄. ἘΠΙΝΙΚΙΟΣ ΥΠΕΡ ΤΩΝ ἈΝΘΕΩΝ, ΤΩΝ υἱῶν Κορέ. Ἄλλος, Τῷ νικοποιῷ ἐπὶ τοῖς κρίνοις, τῶν υἱῶν Κορέ. Ὁ δὲ Ἑβραῖος, ἀντὶ τοῦ, ἐπὶ κρίνοις, Ἀλσωσαννὶ λέγει. Συνέσεως ᾆσμα εἰς τὸν ἀγαπητόν. Ἄλλος, Ἐπιστήμονος ᾆσμα προσφιλίας. Ἄλλος, Τοῖς ἠγαπημένοις. Ὁ δὲ Ἑβραῖος, Ιδιδὼθ φησιν. Οἱ δὲ ἑβδομήκοντα, Εἰς τὸ τέλος ὑπὲρ τῶν ἀλλοιωθησομένων, τοῖς υἱοῖς Κορὲ, εἰς σύνεσιν, ᾠδὴ ὑπὲρ τοῦ ἀγαπητοῦ. 1 Ἐξηρεύξατο ἡ καρδία μου λόγον ἀγαθόν. Ἄλλος, Ἐξείρπυσεν. Ἄλλος, Ἐκινήθη ἡ καρδία μου λόγῳ ἀγαθῷ.

Ἐβουλόμην παρεῖναι νῦν Ἰουδαίους ἅπαντας καὶ Ἕλληνας, καὶ τὸ βιβλίον τοῦτο παρὰ Ἰουδαίων λαβὼν, οὕτως ἀναγνῶναι τὸν ψαλμόν. ἴστε γὰρ δήπου τοῦτο, ὅτι καὶ ἐν τοῖς δικαστηρίοις, καὶ πανταχοῦ τότε μάλιστα ἀνύποπτος ἡ μαρτυρία τῶν πραγμάτων γίνεται, ὅταν παρὰ τῶν ἐχθρῶν αὕτη φέρηται. ἵνα οὖν καὶ σήμερον τοῦτο συμβαίη, ἀπὸ τῆς παλαιᾶς παρεχόμεθα τὴν μαρτυρίαν, ἵνα καὶ Ἰουδαῖοι καὶ Ἕλληνες καταισχύνωνται· Ἰουδαῖοι μὲν, ἀναγινώσκοντες καὶ οὐ γινώσκοντες· Ἕλληνες δὲ, ὁρῶντες παρὰ τῶν ἐχθρῶν τὰ βιβλία ἡμῖν φερόμενα. οὐ γὰρ δήπου πεπλάσθαι παρὰ ἡμῶν αὐτὰ δυνήσονται λέγειν, οὐχ ἡμῶν, ἀλλὰ τῶν τὸν Χριστὸν σταυρωσάντων τὰ βιβλία παρεχομένων ἡμῖν τὰ περὶ τῆς αὐτοῦ δυνάμεως διαλεγόμενα. ἀλλ' εἴτε πάρεισιν, εἴτε μὴ πάρεισιν οὗτοι, ἡμεῖς τὸ ἡμέτερον ποιήσομεν, καὶ τῆς ἑρμηνείας ἁψόμεθα. εἰς γὰρ τὸν Χριστὸν ὁ ψαλμὸς οὗτος ἀναγέγραπται. διὸ καὶ, εἰς τὸν ἀγαπητὸν, καὶ, ὑπὲρ τῶν ἀλλοιωθησομένων, τὴν προγραφὴν ἔχει. ἀλλοίωσιν γὰρ μεγάλην ἡμῖν οὗτος εἰργάσατο καὶ πραγμάτων μεταβολὴν καὶ μετάστασιν. ταύτην τὴν ἀλλοίωσιν δηλῶν καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγεν· Ὥστε εἴ τις ἐν Χριστῷ, καινὴ κτίσις. διὸ καὶ ἀρχόμενος οὗ φησιν, Εἶπεν ἡ καρδία μου. ἐπειδὴ γὰρ οὐδὲν ἀνθρώπινον ἦν τῶν λεγομένων, ἀλλ' οὐράνια καὶ πνευματικὰ διηγεῖσθαι ἔμελλε, καὶ οὐκ ἐξ οἰκείας εὑρέσεως, ἀλλ' ἐκ θείας ἐνεργείας, τῷ ὀνόματι τῆς ἐρυγῆς τοῦτο παρέστησεν. ἐρευγόμεθα γὰρ, οὐχ ὅτε βουλόμεθα. τὸν μὲν γὰρ λόγον τοῦτον φθεγγόμεθα, ὅτε θέλομεν, καὶ λέγομεν καὶ κατέχομεν· τὴν δὲ ἐρυγὴν οὐχ ὁμοίως. δεικνὺς τοίνυν ὅτι οὐκ ἀνθρωπίνης ἐστὶ σπουδῆς τὰ λεγόμενα, ἀλλὰ θείας ἐπιπνοίας τῆς κινούσης αὐτὸν, ἐρυγὴν τὴν προφητείαν ἐκάλεσεν. ὥσπερ γὰρ ἐπὶ τῆς ἐρυγῆς, τῆς τῶν σιτίων ποιότητός ἐστι τὸ γινόμενον, οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς πνευματικῆς διδασκαλίας. τοιαῦτα τοίνυν ἠρεύγετο, οἷα καὶ ἐσιτεῖτο. ὅρα δὲ καὶ ἀλλαχοῦ ἕτερον προφήτην αἰσθητῇ εἰκόνι ταύτην

β. Κορ. ε. ιζ.

τὴν παραβάλλοντα τὴν ἐνέργειαν, καὶ ἐσθίοντα τὴν κεφαλίδα τοῦ βιβλίου, καὶ μεθ' ἡδονῆς ἐσθίοντα. Ἐγένετο γάρ, φησιν, ἐν τῷ στόματί μου, ὡς μέλι γλυκάζον. [Ιεζεκ. γ. α. γ.] ἐπεὶ οὖν ἐδέξαντο τὴν πνευματικὴν χάριν, τοιαῦτα καὶ ἠρεύγοντο. ὅτι γὰρ οὐ περὶ ἐρυγῆς ὁ λόγος τῆς αἰσθητῆς ταύτης, οὐδὲ περὶ σιτίων, ἄκουσον τί ἐρεύγεται, καὶ τίς ἐστιν ὁ ἐρευγόμενος. οὐχ ὁ στόμαχος ὁ τὰ σιτία δεχόμενος, ἀλλ' ἡ καρδία. ἐξηρεύξατο γάρ, φησιν, ἡ καρδία μου. καὶ τί ἐρεύγεται; οὐ σιτίον, οὐδὲ ποτόν, ἀλλὰ τὰ συγγενῆ τῇ τραπέζῃ, λόγον ἀγαθὸν τὸν περὶ τοῦ μονογενοῦς (οὗτος γὰρ μάλιστα ἀγαθός. Ἦλθον γάρ, φησιν, οὐχ ἵνα κρίνω τὸν κόσμον, ἀλλ' ἵνα σώσω τὸν κόσμον) [Ιω. ιβ. μζ.] πάντα πρᾳότητος, πάντα κολάσεως ἀπηλλαγμένα. ἐρεύγεται δὲ τοιαῦτα, ἐπειδὴ τὴν καρδίαν αὐτοῦ ἐξεκάθαρεν. ὥσπερ γὰρ ἡ γαστήρ, ὅταν μὲν ῥυπαρῶν γέμῃ χυμῶν, συγγενῆ τούτοις ἐρεύγεται, ὅταν δὲ ὑγιεινή τις οὖσα τυγχάνῃ, κατάλληλον ποιεῖται τὴν ἐρυγήν· οὕτω καὶ ἡ καρδία τοῦ προφήτου, ἐπειδὴ ἁμαρτημάτων ἦν ἀπηλλαγμένη, πνεύματος ἐδέξατο χάριν, καὶ λόγον ἐρεύγεται ἀγαθόν. ἐντεῦθεν καὶ ἕτερόν τι μανθάνομεν, ὅτι οἱ προφῆται οὐχ ὡς οἱ μάντεις ἦσαν. ἐκεῖ μὲν γὰρ ὁ δαίμων, ὅταν εἰς τὴν ψυχὴν ἐμπέσῃ, πηροῖ τὴν διάνοιαν, καὶ σκοτοῖ τὸν λογισμόν, καὶ οὕτως ἅπαντα φθέγγονται, οὐδὲν τῶν λεγομένων ἐπισταμένης τῆς διανοίας αὐτῶν, ἀλλ' οἷον αὐλοῦ τινος ἀψύχου φθεγγομένου. τοῦτο καί τις τῶν παρ' αὐτοῖς φιλοσόφων ἔφη οὕτως εἰπών· ὥσπερ οἱ χρησμῳδοὶ καὶ οἱ θεομάντεις λέγουσι μὲν πολλά, ἴσασι δὲ οὐδὲν ὧν λέγουσιν. [α. Βασ. θ. ιαζ.] ἀλλ' οὐ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον οὕτω ποιεῖ, ἀλλὰ τὴν καρδίαν ἀφίησιν εἰδέναι τὰ λεγόμενα. εἰ γὰρ μὴ ᾔδει, πῶς ἔλεγε λόγον ἀγαθόν; ὁ μὲν γὰρ δαίμων, καθάπερ ἐχθρὸς καὶ πολέμιος, πολεμεῖ τῇ φύσει τῇ ἀνθρωπίνῃ· τὸ δὲ πνεῦμα τὸ ἅγιον, καθάπερ κηδόμενον καὶ εὐεργετοῦν, κοινωνοὺς τῆς γνώμης τοὺς δεχομένους ποιεῖ, καὶ μετὰ τῆς ἐκείνων διανοίας ἀποκαλύπτει τὰ λεγόμενα. Λέγω ἐγὼ τὰ ἔργα μου τῷ βασιλεῖ.

Ἄλλος, Τὰ ποιήματά μου. Ἔργα ποῖα φησί; τὴν προφητείαν. καθάπερ γὰρ τοῦ χαλκέως ἔργον τὸ σκέπαρνον ποιῆσαι, καὶ τοῦ οἰκοδόμου τὸ οἰκίαν ἐργάσασθαι, καὶ τοῦ ναυπηγοῦ τὸ ναῦν συγκολλῆσαι· οὕτω καὶ τοῦ προφήτου τὸ προφητείαν ὑφᾶναι. ὅτι γὰρ καὶ τοῦτο ἔργον ἐστίν, ἄκουσον τοῦ Χριστοῦ λέγοντος περὶ τῶν ἀποστόλων· Ἄξιος ὁ ἐργάτης τοῦ μισθοῦ αὐτοῦ. [Λυκ. ι. ζ.] καὶ Παῦλός φησι, Μάλιστα οἱ κοπιῶντες ἐν λόγῳ καὶ διδασκαλίᾳ. [α. Τιμ. ε. ιζ.] εἰ δὲ μὴ ἔργον ἦν, πῶς κόπον εἶχε; τί γὰρ τοῦ ἔργου τούτου τιμιώτερον; τί δὲ χρησιμώτερον; πασῶν τῶν τεχνῶν ἐστιν ἀνώτερον. τί οὖν ἐστι τὸ ἔργον, ὃ λέγει τῷ βασιλεῖ; τὸν ὕμνον τοῦτον, τὴν προφητείαν ταύτην. καὶ οὐκ εἶπε ποίῳ βασιλεῖ, δηλῶν ὅτι τῷ Θεῷ τῶν ὅλων. ὥσπερ γὰρ ὅταν λέγωμεν τὸν τῶν Περσῶν βασιλέα, οὐχ ἁπλῶς βασιλέα καλοῦμεν, ἀλλὰ τὸν τῶν Περσῶν προστίθεμεν, καὶ τὸν τῶν Ἀρμενίων ὁμοίως, ὅταν δὲ τὸν ἡμέτερον λέγωμεν, οὐ δεόμεθα προσθήκης, ἀλλ' ἀρκούμεθα τῷ εἰπεῖν, βασιλέα· οὕτω καὶ ὁ προφήτης, ἐπειδὴ περὶ τοῦ ὄντως βασιλέως ἔλεγεν, ἀρκεῖται τῷ εἰπεῖν, βασιλεῖ. ὥσπερ γὰρ παντοκράτορα εἰπόντες, οὐ δεόμεθα προσθήκης, διὰ τὸ μὴ εἶναι ἕτερον παντοκράτορα· οὕτω βασιλέα λέγοντες, οὐ δεόμεθα ἑτέρας προσθήκης, διὰ τὸ μὴ εἶναι ἕτερον βασιλέα Θεόν. ἄλλως δέ, καὶ ὁ λέγων, βασιλεὺς ἦν. ὅθεν δῆλον ὅτι οὐ περὶ ἀνθρώπου ἔλεγεν, ἀλλὰ περὶ τοῦ τῶν ὅλων Θεοῦ. διὰ τοῦτο οὐκ εἶπε, βασιλεῖ, ἀλλά, τῷ βασιλεῖ, τῇ προσθήκῃ τοῦ ἄρθρου τὴν κυριότητα παραστάς. εἶτα πάλιν δεικνὺς ὅτι οὐκ ἀνθρωπίνης ἦν ἐννοίας τὰ λεγόμενα, καὶ μελέτης, καὶ συνθήκης, ἀλλὰ θείας χάριτος, καὶ τὴν γλῶτταν μόνην αὐτὸς ἐδάνεισεν, ἐπήγαγεν·

2 Ἡ γλῶσσά μου κάλαμος γραμματέως ὀξυγράφου.

Ὁ δὲ κάλαμος ταῦτα γράφει, ἅπερ ἂν ἡ κατέχουσα αὐτὸν κελεύῃ χείρ. Ἕτερος δέ φησιν,

φησιν, Ἡ γλῶσσά μου, ὡς κάλαμος γραμματέως ὀξυγράφου. Τί βούλεται τὸ, ταχινοῦ; ἵνα κἀντεῦθεν τὴν χάριν δείξῃ. ὁ μὲν γὰρ οἴκοθεν φθεγγόμενος, μέλλει καὶ βραδύνει μελετῶν, σιωπῶν, ἐμποδιζόμενος καὶ ἀγνοίᾳ, καὶ ἀμαθίᾳ, καὶ λήθῃ· καὶ πολλά ἐστι τὰ λυμαινόμενα τῷ τάχει τοῦ λόγου. ὅταν δὲ πνεῦμα κινῇ τὴν διάνοιαν, οὐδὲν τὸ κωλῦον. ἀλλ' ὥσπερ ὕδατος ῥύμη πολλῷ τῷ ῥοίζῳ φερομένη περιέρχεται· οὕτω καὶ ἡ τοῦ πνεύματος χάρις μετὰ πολλῆς τῆς ταχύτητος περίεισι, πάντα λεῖα, πάντα εὔμαρῆ περιφέρουσα. Εἶτα πάλιν αὐτὸ τοῦτο διακαθαίρων, καὶ δεικνὺς οὐδὲν ἀνθρώπινον ὂν τῶν λεγομένων, ἐπήγαγεν· 3 Ὡραῖος κάλλει παρὰ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων.

Τινὲς μὲν οὖν περὶ τῆς γλώττης τοῦτο λέγουσιν εἰρῆσθαι, ὅτι κάλαμος ὡραῖος καλλίων. ἐμοὶ δὲ δοκεῖ λοιπὸν περὶ τοῦ Χριστοῦ λέγειν αὐτόν. διὸ καὶ ἕτερός φησιν ἑρμηνευτὴς, Κάλλει ἐκαλλωπίσθης ἀπὸ υἱῶν ἀνθρώπων. εἰς γὰρ αὐτὸν τρέπει τὸν λόγον ὑπὸ πολλῆς θερμότητος καὶ τῆς περὶ αὐτὸν διαθέσεως, ὡς καὶ Ἰακὼβ ἔλεγεν· Ἐκ βλαστοῦ υἱέ μου ἀνέβης, ἀναπεσὼν ἐκοιμήθης ὡς λέων. [Γεν. μθ. θ.] ἔνθους γὰρ γινόμενος, αὐτῷ λοιπὸν διαλέγεται, καὶ πρὸς αὐτὸν ἀποτείνει τὸν λόγον. τοῦτο δὲ οὐ κατὰ σύγκρισίν φησιν· οὐ γὰρ εἶπεν, ὡραιότερος, ἀλλ' ὡραῖος παρὰ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων. ἄλλο τοῦτό, φησι, τὸ κάλλος παρ' ἐκεῖνο. καὶ σκόπει πῶς τὸν περὶ τῆς οἰκονομίας προάγει λόγον. ὅτι δὲ περὶ τῆς οἰκονομίας ἐστὶ τοῦτο, δῆλον ἐκ τῶν ἑξῆς. Εἰπὼν γὰρ, ὡραῖος κάλλει παρὰ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων, ἐπήγαγεν· Ἐξεχύθη χάρις ἐν χείλεσί σου·

Χείλη δὲ ὁ Θεὸς οὐκ ἔχει, ἀλλὰ τῆς οἰκονομίας ἐστὶν ὁ λόγος. Ἕτερος δὲ ἑρμηνευτὴς εἰπὼν, Ἀνεχύθη χάρις τοῖς χείλεσί σου, σαφέστερον τοῦτο ἐποίησε. Τί δὲ ἐστιν, ἀνεχύθη, ἢ ὡς ἂν εἴποι τις, ἡ ἔνδον οὖσα ἀνέβλυσεν, ἐπήγασε; πῶς οὖν ἕτερος προφήτης λέγει· Εἴδομεν αὐτὸν, καὶ οὐκ εἶχεν εἶδος, οὐδὲ κάλλος, ἀλλὰ τὸ εἶδος αὐτοῦ ἄτιμον, ἐκλεῖπον παρὰ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων; [Ησ. νγ. β. γ.] οὐ περὶ ἀμορφίας λέγων (μὴ γένοιτο) ἀλλὰ περὶ τοῦ εὐκαταφρονήτου. καταδεξάμενος γὰρ ἅπαξ γενέσθαι ἄνθρωπος, διὰ τῶν εὐτελῶν ἁπάντων διῆλθεν, οὔτε μητέρα βασιλίδα ἐπιγραψάμενος, οὔτε ἐν καιρῷ τῶν σπαργάνων ἐπὶ κλίνης τεθεὶς χρυσῆς, ἀλλ' ἐν φάτνῃ, οὔτε ἐν οἰκίᾳ τραφεὶς πολυτελεῖ, [Λουκ. β. ζ.] ἀλλ' ἐν εὐτελεῖ τέκτονος δωματίῳ. καὶ λαβὼν πάλιν μαθητὰς, οὐ ῥήτορας, καὶ φιλοσόφους, καὶ βασιλέας ἔλαβεν, ἀλλ' ἁλιέας καὶ τελώνας· καὶ τὸν βίον τὸν λιτὸν τοῦτον μετῄει, οὔτε οἰκίαν ἔχων, οὔτε ἱμάτια περιβεβλημένος πολυτελῆ, οὔτε τραπέζης ἀπολαύων τοιαύτης, ἀλλὰ παρ' ἑτέρων τρεφόμενος, [Ματθ. δ. ιη. καὶ θ. θ. καὶ η. κ. καὶ Λουκ. θ. νη.] ὑβριζόμενος, καταφρονούμενος, ἐλαυνόμενος, διωκόμενος. Ταῦτα δὲ ἐποίει, ἐκ πολλῆς τῆς περιουσίας τὸν τῦφον πατῶν τὸν ἀνθρώπινον. ἐπεὶ οὖν οὔτε φαντασίαν τινὰ καὶ κόμπον περιεβέβλητο, οὔτε ἀκολούθους εἶχε καὶ δορυφόρους, ἀλλ' ἔστιν ὅπου καὶ μόνος περιῄει ὡς εἷς τῶν πολλῶν, διὰ τοῦτο ἐκεῖνος μέν φησιν, Εἴδομεν αὐτὸν, καὶ οὐκ εἶχεν εἶδος οὔτε κάλλος· οὗτος δὲ, ὡραῖος κάλλει παρὰ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων, τὴν χάριν δηλῶν, τὴν σοφίαν, τὴν διδασκαλίαν, τὰ θαύματα. Εἶτα ὑπογράφων τὴν ὡραιότητα, φησίν· ἐξεχύθη χάρις ἐν χείλεσί σου. ὁρᾷς ὅτι περὶ τῆς οἰκονομίας ὁ λόγος; τίς δέ ἐστιν αὕτη ἡ χάρις; δι' ἧς ἐδίδασκε, δι' ἧς ἐθαυματοποίει. τὴν χάριν ἐνταῦθα λέγει, τὴν ἐλθοῦσαν ἐπὶ τὴν σάρκα. Ἐφ' ὃν ἂν ἴδῃς τὸ πνεῦμά, φησι, καταβαῖνον ὡσεὶ περιστερὰν καὶ μένον ἐπ' αὐτὸν, [Ιω. α. λγ.] οὗτός ἐστιν ὁ βαπτίζων. πᾶσα γὰρ ἡ χάρις ἐξεχύθη εἰς τὸν ναὸν ἐκεῖνον. Οὐ γὰρ ἐκ μέτρου δίδωσιν ἐκείνῳ τὸ πνεῦμα. [Ιω. γ. λδ.] ἡμεῖς μὲν γὰρ ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ ἐλάβομεν· [Ιω. α. ις.] ὁ δὲ ναὸς ἐκεῖνος ὁλόκληρον τὴν χάριν ἔλαβε. τοῦτο καὶ ὁ Ἡσαΐας δηλῶν ἔλεγεν· Ἀναπαύσεται ἐπ' αὐτὸν πνεῦμα σοφίας καὶ συνέσεως, πνεῦμα βουλῆς καὶ ἰσχύος, πνεῦμα γνώσεως [Ησ. ια. β.]

ὡς καὶ εὐσεβείας· πνεῦμα φόβου Θεοῦ ἐμπλήσει αὐτόν. ἀλλ' ἐκεῖ μὲν ὁλόκληρος ἡ χάρις· ἐπὶ δὲ τῶν ἀνθρώπων, μικρόν τι, καὶ ῥανὶς ἀπὸ τῆς χάριτος ἐκείνης. διὰ τοῦτο οὐκ εἶπε, δίδωμι τὸ πνεῦμα, ἀλλ', [Ἰωὴλ β. κη. καὶ Πράξ. β. ιζ.] Ἐκχεῶ ἀπὸ τοῦ πνεύματός μου ἐπὶ πᾶσαν σάρκα. τοῦτο γοῦν καὶ ἐξέβη. πᾶσα γὰρ ἡ οἰκουμένη ἐκ τοῦ πνεύματος ἐδέξατο ἐκείνου. ἤρξατο μὲν γὰρ ἐκ Παλαιστίνης τὸ δῶρον, παρῆλθε δὲ εἰς Αἴγυπτον, εἰς Φοινίκην, τὴν Σύρων, τὴν Κιλίκων, τὸν Εὐφράτην, τὴν μέσην τῶν ποταμῶν, τὴν Καππαδοκῶν, τὴν Γαλατῶν, τὴν Σκυθῶν, τὴν Θρᾳκῶν, τὴν Ἑλλάδα, τὴν Γάλλων, τὴν Ἰταλῶν, τὴν Λιβύην ἅπασαν, τὴν Εὐρώπην, τὴν Ἀσίαν, εἰς αὐτὸν τὸν ὠκεανόν. [Ψαλ. ιη. δ. καὶ Ρωμ. ι. ιη. καὶ Κολ. α. ϛ.] καὶ τί δεῖ τὰ πολλὰ λέγειν; ὅσην ἥλιος ἐφορᾷ γῆν, τοσαύτην ἐπῆλθεν ἡ χάρις αὕτη· καὶ ἡ σταγὼν αὕτη καὶ ἡ ῥανὶς τοῦ πνεύματος τὴν οἰκουμένην ἅπασαν ἐνέπλησε τῆς γνώσεως. διὰ ταύτης τὰ σημεῖα ἐγένετο, τὰ ἁμαρτήματα πάντων ἐλύετο. ἀλλ' ὅμως ἡ ἐν τούτοις κλίμασι διδομένη χάρις, μέρος τι τῆς δωρεᾶς ἐστι καὶ ἀῤῥαβών. [β. Κορ. α. κβ.] Δοὺς γάρ, φησιν, ὁ ἀπόστολος, τὸν ἀῤῥαβῶνα τοῦ πνεύματος ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν, τουτέστι, τὸ μέρος τῆς ἐνεργείας. οὐ γὰρ δὴ ὁ παράκλητος μερίζεται. ὅρα δὲ καὶ τὴν πηγήν, ὅση τίς ἐστιν. [α. Κορ. ιβ. η.] Ὧι μὲν γὰρ διὰ τοῦ πνεύματος δίδοται λόγος σοφίας· ἑτέρῳ δὲ λόγος γνώσεως κατὰ τὸ αὐτὸ πνεῦμα· ἑτέρῳ δὲ πίστις· ἄλλῳ δὲ χαρίσματα ἰαμάτων· ἄλλῳ δὲ ἐνεργήματα δυνάμεων ἐν τῷ αὐτῷ πνεύματι· ἄλλῳ δὲ προφητεία· ἑτέρῳ δὲ διακρίσεις πνευμάτων· ἑτέρῳ δὲ γένη γλωσσῶν. τοσαῦτα χαρίσματα ἐν τοσούτοις ἔθνεσιν ἡ ἐν τῷ βαπτίσματι χάρις ἐπὶ τὴν γῆν ἅπασαν ἐξέτεινε, καὶ πάντα ταῦτα ἡ ῥανὶς τοῦ πνεύματος ἐργάζεται. ὅτι γὰρ ῥανὶς ἦν, ἐδήλωσε τῷ εἰπεῖν, ἐκχεῶ ἀπὸ τοῦ πνεύματός μου, καὶ τῷ ἀῤῥαβῶνα καλέσαι. διὰ γὰρ τούτου δῆλον, ὅτι μικρόν τι τοῦ παντὸς ἐδόθη. διὰ τοῦτο καὶ ὁ Ἰωάννης τοῦτο αὐτὸ δηλῶν ἔλεγεν· [Ἰω. α. ιϛ.] Ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ ἡμεῖς πάντες ἐλάβομεν· ἐκ τοῦ ὑπερβλύζοντος, ὡς ἂν εἴποι τις, ἐκ τοῦ περιττεύοντος, ἐκ τοῦ ὑπερεκχυνομένου πάντες ἐλάβομεν. ἐννόησον τοίνυν πνεύματος χάριν, πῶς ἐστι πανταρκής, τοσαύτη οἰκουμένη ἐπὶ τοσούτοις ἀρκοῦσα χρόνοις, καὶ οὐδὲ οὕτω περιγράφεται, οὔτε ἀναλίσκεται· ἀλλὰ πάντας μὲν ἐμπίπλησι πλούτου καὶ χάριτος, αὐτὴ δὲ οὐδαμοῦ δαπανᾶται. εἶτα, ἐπειδὴ πολυώνυμόν τί ἐστι τὸ ὄνομα τοῦ πνεύματος (καὶ γὰρ καὶ ἄγγελος, καὶ ψυχή, καὶ ἄνεμος τοῦτο καλεῖται, καὶ ἕτερα πλείονα) ἐπήγαγεν, ἀπὸ τοῦ πνεύματός μου. ὥσπερ οὖν τὸ ἀνθρώπου πνεῦμα συγγενές ἐστι τοῦ ἀνθρώπου, οὕτω καὶ τὸ τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ἐν ἰδίᾳ ὑποστάσει μένον, καὶ τοῦτο δηλῶν ὁ Παῦλος ἔλεγε· [α. Κορ. β. ια.] Τίς γὰρ οἶδεν ἀνθρώπων τὰ τοῦ ἀνθρώπου, εἰ μὴ τὸ πνεῦμα τὸ ἀνθρώπου τὸ ἐν αὐτῷ; οὕτω καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ οὐδεὶς οἶδεν, εἰ μὴ τὸ πνεῦμα τοῦ Θεοῦ· οὐ συγχέων τὰς ὑποστάσεις (μὴ γένοιτο) ἀλλὰ τὴν εὐγένειαν τοῦ πνεύματος δηλῶν. ὅση γοῦν ψυχῆς αὐτῆς πρὸς ἑαυτὴν ἡ συμφωνία, τοσαύτη τοῦ πνεύματος πρὸς τὸν πατέρα ἡ συγγένεια. ὥσπερ οὖν καὶ ὁ υἱὸς λόγος λέγεται, ἀλλ' οὐκ ἀνυπόστατος, ἀλλὰ διὰ τοῦτο, τὸ πρὸς τὸν πατέρα συγγενὲς ἵνα μάθωμεν· οὕτω καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ Θεοῦ, πνεῦμα λέγεται, ἀλλ' οὐκ ἀνυπόστατον. καὶ ὥσπερ ἐπειδὴ γνήσιός ἐστιν υἱὸς τοῦ πατρός, διὰ τοῦτο υἱοθεσίαν ἡμῖν χαρίζεται· οὕτω καὶ τὸ πνεῦμα, ἐπειδὴ φύσει τῆς οὐσίας ἐστὶ τοῦ Θεοῦ, τὰ χαρίσματα ἡμῖν παρέχει. ἐπεὶ καὶ ἄνθρωπος, ἐπειδὴ φύσει ἄνθρωπός ἐστι, διὰ τοῦτο γράψαι δύναται εἰκόνα ἀνθρώπου.

Διὰ τοῦτο ηὐλόγησέ σε ὁ Θεὸς εἰς τὸν αἰῶνα.

Ἄλλος, Ἐπὶ τούτῳ. Ὁρᾷς πῶς δι' ὅλου πρὸς αὐτὸν ἀποτείνεται ἐκ διαθέσεως; διὰ τοῦτο καὶ ἀλλαχοῦ οὐχ ἁπλῶς προφητεύει, ἀλλ' ἐν σχήματι ἐγκλήματος, ὡς ὅταν λέγῃ· [Ψαλ. β. α.] Ἵνα τί ἐφρύαξαν ἔθνη, καὶ λαοὶ ἐμελέτησαν κενά; οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα λέγων, Διὰ τοῦτο

ηὐλό-

ηὐλόγησέ σε ὁ Θεὸς εἰς τὸν αἰῶνα, οὐδὲν περὶ τῆς γεννήσεως αὐτοῦ διαλεχθεὶς, οὐδὲ
περὶ ἀνατροφῆς, οὐδὲ περὶ τῶν ἄλλων, ἐντεῦθεν ἐμβάλλει τὸν περὶ αὐτοῦ λόγον. τί δή
ποτε; ὅτι τὸ μὴ ἅπαντα κατ' ἀκολουθίαν λέγειν, τῶν εὐαγγελιστῶν ἐστι· διὸ καὶ ἐκείνοις αὐ-
τὰ ἐτήρησε (καὶ γὰρ τῆς ἐκείνων διηγήσεως ἦν) προφητείας δέ ἐστιν ἔργον, μέρη τινὰ
5 ἀπολαμβάνειν, καὶ περὶ τούτων διαλέγεσθαι. διὰ δὴ τοῦτο καὶ οἱ προφῆται πανταχοῦ
τοῦτο ποιοῦσιν. ὀλίγα τινὰ γὰρ εἰς τὴν ἱστορίαν ἐμβάλλοντες καὶ συσκιάζοντες, ἀ-
ναχωροῦσι. διὰ τοῦτο καὶ νῦν, ηὐλόγησέ σε, φησὶν, ὁ Θεὸς εἰς τὸν αἰῶνα, οὕτως εἰ-
πὼν, ὅτι τοσαύτης χάριτος ἔγεμεν αὐτοῦ τὰ ῥήματα. σκόπει γοῦν τὴν δύναμιν τῆς
χάριτος. Παρεπορεύετό ποτε παρὰ τὴν θάλασσαν, καὶ εὑρίσκει Ἰάκωβον καὶ Ἰωάννην, [Ματθ. δ. κα. ιθ.]
10 καὶ λέγει αὐτοῖς· Δεῦτε ὀπίσω μου, καὶ ποιήσω ὑμᾶς ἁλιεῖς ἀνθρώπων· οἱ δὲ καὶ τὸν πα-
τέρα ἀφέντες, καὶ τὰ δίκτυα, ἠκολούθησαν αὐτῷ. εἶτα * ἄλλοτε" πᾶσι τοῖς μαθηταῖς
φησὶ, Μὴ καὶ ὑμεῖς θέλετε ὑπάγειν; λέγει αὐτῷ Πέτρος· Κύριε, ῥήματα ζωῆς αἰω- [Ιω. ϛ. ξη.]
νίου ἔχεις, καὶ ἡμεῖς πεπιστεύκαμεν καὶ "ἐγνώκαμεν, ὅτι σὺ εἶ ὁ Χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ
τοῦ ζῶντος· καὶ πρὸς τίνα ἀπελευσόμεθα; τί λέγω τοὺς μαθητάς; αὐτοὶ γὰρ οἱ Φαρι-
15 σαῖοι ἀποστείλαντες ὑπηρέτας, ἤκουον λεγόντων· Οὐδέποτε ἐλάλησεν οὕτως ἄνθρω- [Ιω. ζ. μϛ.]
πος, ὡς οὗτος ὁ ἄνθρωπος. καὶ ἕτεροι πάλιν ἔλεγον. Οὐδέποτε ἐφάνη οὕτως ἐν τῷ Ἰσ- [Ματθ. θ. λγ. καὶ κεφ. ζ. κη. κθ. καὶ Μαρκ. α. κβ.]
ραήλ. καὶ ἐξεπλήσσοντο, φησὶν, ὅτι ἐδίδασκεν αὐτοὺς ὡς ἐξουσίαν ἔχων, καὶ οὐχ ὡς οἱ
γραμματεῖς αὐτῶν, καὶ οἱ Φαρισαῖοι. εἰ δὲ βούλει μαθεῖν καὶ σὺ τὴν χάριν, ἄκουε
τῶν ἐπιταγμάτων αὐτοῦ τὸν ὄγκον, καὶ ὄψει ταύτης τὴν δύναμιν. Ἐὰν μή τις ἀπο- [Λουκ. ιδ. λγ. κϛ.]
20 τάξηται πᾶσιν, ἔτι δὲ μισήσῃ καὶ τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν, φησὶν, οὐκ ἔστι μου ἄξιος. ἀλλ' ὅ-
μως ἴσχυσεν ὁ λόγος ἔργον γενέσθαι· τοσαύτη ἦν αὐτοῦ ἡ χάρις. καί τοι τί ψυχῆς
οἰκειότερον; ἀλλὰ καὶ αὕτη καταπεφρόνηται διὰ τὸ πρόσταγμα τὸ ἐκείνου. σὺ δὲ ἀ-
κούων, εὐλόγησέ σε ὁ Θεὸς, μὴ καταπέσῃς, μηδὲ ταπεινόν τι ἐννοήσῃς. ὅπερ γὰρ
ἔφθην εἰπὼν, περὶ τῆς σαρκὸς ὁ λόγος ἐστὶ τῆς χείλη ἐχούσης, περὶ τῆς δεχομένης τὴν χάριν,
25 περὶ τῆς δεχομένης τὴν εὐλογίαν. ὁ γὰρ Θεὸς εὐλογίας οὐ δεῖται, οὐδὲ χάριτος. ἀνενδεὲς γὰρ τὸ
θεῖον. Ὥσπερ γὰρ ὁ πατὴρ ἐγείρει, φησὶ, τοὺς νεκροὺς, καὶ ζωοποιεῖ, οὕτω καὶ ὁ υἱὸς οὓς θέλει ζω- [Ιω. ε. κα.]
οποιεῖ. καὶ πάλιν, Τὰ ἔργα, ἃ ἐκεῖνος ποιεῖ, ταῦτα καὶ ὁ υἱὸς ὁμοίως ποιεῖ. καὶ πάλιν· [Ιω. ε. ιθ.]
Καθὼς γινώσκει με ὁ πατὴρ, κἀγὼ γινώσκω τὸν πατέρα. τὸ γὰρ, οὕτω, καὶ τὸ, ὁμοίως, [Ιω. ι. ιε.]
καὶ τὸ, καθὼς, ἀπαραλλαξίας ἐστίν. ἀλλ' ἐνταῦθα περὶ τῆς οἰκονομίας ὁ λόγος. ἀ-
30 κουόμενον δὲ καὶ αὐτοῦ πάλιν λέγοντος· Διὰ τοῦτό με ὁ πατὴρ ἀγαπᾷ, ὅτι ἐγὼ τὴν [Ιω. ι. ιζ.]
ψυχήν μου τίθημι ὑπὲρ τῶν προβάτων. ἆρα οὖν πρὸ τούτου αὐτὸν οὐκ ἠγάπα;
πῶς οὖν ἔλεγεν, Οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητός; ἀλλὰ θέλων δεῖξαι τὸ μέγεθος τοῦ [Ματθ. γ. ιζ.]
κατορθώματος, τοῦτο τέθεικεν. ὥσπερ οὖν ἐκεῖ ἡ αἰτιολογία ἔχει τινὰ αἰτίαν, οὕτω καὶ
ἐνταῦθα ἡ αἰτία δήλη. διὰ γὰρ τοῦτο προλαβὼν εἶπεν· ὡραῖος κάλλει παρὰ τοὺς
35 υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων· καὶ, ἐξεχύθη χάρις ἐν χείλεσί σου· καὶ, διὰ τοῦτο ηὐλόγησέ σε ὁ Θε-
ὸς εἰς τὸν αἰῶνα, εἰς τὸν τῆς οἰκονομίας ἕλκων λόγον· ἵνα, ὅταν μέλλῃ τι πάλιν λέ-
γειν τῆς αὐτοῦ ἀξίας καταδεὲς, μὴ καταπέσῃς, ἀλλ' εἰδῇς περὶ τίνος ὁ λόγος. οὕτω καὶ ὁ
Ἰακὼβ τὴν οἰκονομίαν δηλῶν, μετὰ τὸ πολλὰ εἰπεῖν, ἔλεγε· Χαροποιοὶ οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ [Γεν. μθ. ιβ.]
ὡς οἶνος, καὶ λευκοὶ οἱ ὀδόντες αὐτοῦ ἢ γάλα· ὀδόντας δὲ ἡ θεότης οὐκ ἔχει. καὶ ἄλλος προφήτης
40 φησί· Πατάξει τὴν γῆν τῷ λόγῳ τοῦ στόματος αὐτοῦ, καὶ πνεύματι χειλέων ἀνελεῖ ἀσεβῆ, τὰ [Ησαι. ι.]
αὐτὰ τῷ Παύλῳ φθεγγόμενος λέγοντι· Ὃν ὁ Κύριος Ἰησοῦς ἀναλώσει τῷ πνεύματι τοῦ [β. Θεσ. β. η.]
στόματος αὐτοῦ, καὶ καταργήσει τῇ ἐπιφανείᾳ τῆς παρουσίας αὐτοῦ. ἵνα οὖν μὴ ἀκούσας σὺ
ταῦτα καταφρονήσῃς, δείκνυσί σοι τῆς θεότητος τὴν ἰσχύν. οὐδὲ γὰρ τὴν σάρκα δι-

αιρεῖ

αιρεῖ τῆς θεότητος, οὔτε τὴν θεότητα τῆς σαρκός· οὐχὶ τὰς οὐσίας συγχέων (μὴ γένοιτο) ἀλλὰ τὴν ἕνωσιν δεικνύς. διὰ τοῦτό φησιν, εὐλόγησέ σε ὁ Θεὸς εἰς τὸν αἰῶνα. τίς δὲ τῆς εὐλογίας ὁ τρόπος; ἄγγελοι, ἀρχάγγελοι παρεστήκασι, θρόνοι, κυριότητες, ἀρχαί, ἐξουσίαι, ἅγιον ἀναπέμποντες. πᾶσα ἡ γῆ ἀπὸ περάτων εἰς πέρατα δοξολογεῖ καὶ ὑμνεῖ* τὸν σαρκωθέντα Θεόν. ὁ μὲν γὰρ πρότερος Ἀδὰμ μυρίας ἐνεπλήσθη κατάρας· σὺ δὲ ἀπεναντίας ἐκείνῳ πολλῆς τῆς εὐλογίας. ἐκεῖνος ἤκουσεν, Ἐπικατάρατος σὺ ἐν τοῖς ἔργοις σου, καὶ ὁ μετ' ἐκεῖνον πάλιν. καὶ, Ἐπικατάρατος ὁ ποιῶν τὰ ἔργα Κυρίου ἀμελῶς. καὶ, Ἐπικατάρατος ὃς οὐκ ἐμμένει πᾶσι τοῖς γεγραμμένοις ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ. καὶ, Ἐπικατάρατος ὁ κρεμάμενος ἐπὶ ξύλου. ὁρᾷς πόσαι κατάραι; τούτων ἠλευθέρωσέ σε ὁ Χριστὸς γενόμενος κατάρα. ὥσπερ γὰρ ἐταπείνωσεν ἑαυτόν, ἵνα σε ὑψώσῃ, καὶ ἀπέθανεν, ἵνα σε ἀθάνατον ἐργάζηται· οὕτω καὶ κατάρα ἐγένετο, ἵνα σε εὐλογίας ἐμπλήσῃ. τί τῆς εὐλογίας ταύτης ἴσον, ὅταν διὰ κατάρας εὐλογίαν χαρίζηται; οὐ γὰρ αὐτὸς ἐδεήθη εὐλογίας, ἀλλά σοι ταύτην δίδωσιν. ὥσπερ γὰρ ὅταν εἴπω, ὅτι ἐταπεινώθη, οὐ μεταβολὴν λέγω, ἀλλὰ τῆς οἰκονομίας τὴν συγκατάβασιν· οὕτω καὶ ὅταν εἴπω, ὅτι ηὐλογήθη, οὐ τοῦτο λέγω, ὅτι ἐδεήθη εὐλογίας, ἀλλὰ πάλιν τῆς οἰκονομίας δείκνυμι τὴν συγκατάβασιν. ηὐλογήθη τοίνυν ἡ ἀνθρωπίνη φύσις. Χριστὸς γὰρ ἐγερθεὶς ἐκ νεκρῶν οὐκ ἔτι ἀποθνήσκει, οὐδὲ κατάρᾳ ὑπόκειται· μᾶλλον δὲ οὐδὲ πρὸ τούτου ὑπέκειτο, ἀλλὰ ἀνέλαβε τὴν κατάραν, ἵνα σε ταύτης ἀπαλλάξῃ.

Γεν. γ. ιζ. καὶ δ. ια. Ιερ. μη. ι. Δευτ. κζ. κς. καὶ Γαλ. γ. ι. Δευτ. κα. κγ. καὶ Γαλ. γ. ιγ. Ρωμ. ς. θ.

4 Περίζωσαι τὴν ῥομφαίαν σου ἐπὶ τὸν μηρόν σου, δυνατέ. Ἄλλος, Ζῶσαι μάχαιράν σου ἐπὶ μηρόν. Ἄλλος φησί, Περίθου ὡς μάχαιράν σου ἐπὶ τοῦ μηροῦ.

5 Τῇ ὡραιότητί σου, καὶ τῷ κάλλει σου. Ἄλλος, Τὸν ἔπαινόν σου καὶ τὸ ἀξίωμά σου. Ἄλλος, Ἐπιδοξότητί σου καὶ διαπρεπείᾳ σου. Τίς ἡ μεταβολή, καὶ τίς ἡ μετάστασις τῶν ῥημάτων; περὶ γὰρ διδασκάλου διαλεγόμενος (τοῦτο γάρ ἐστιν, ἐξεχύθη χάρις ἐν χείλεσί σου) ἐξαίφνης ἡμῖν βασιλέα καθωπλισμένον ὑπογράφει· καὶ οὐκ ἐν τάξει προφητείας, ἀλλ' ἐν τάξει ἱκετηρίας. οὐ γὰρ εἶπε, περιζώσεται τὴν ῥομφαίαν αὐτοῦ, ἀλλ' ἀξιοῖ, καί φησι, περίζωσαι τὴν ῥομφαίαν σου. εἶτα καὶ τῇ ὁπλίσει ταύτῃ κάλλος ἀναμίγνυσι, νῦν μὲν ὁπλίτην δηλῶν, νῦν δὲ ὡραϊζόμενον (τῇ γὰρ ὡραιότητί σου, φησί, καὶ τῷ κάλλει σου) εἶτα τοξότην (τὰ βέλη γάρ σου, φησί, ἠκονημένα, δυνατέ) καὶ πάλιν νικητὴν καὶ τροπαιοῦχον· λαοὶ ὑποκάτω σου, φησί, πεσοῦνται ἐν καρδίᾳ τῶν ἐχθρῶν τοῦ βασιλέως. καὶ τοῦτον δὲ αὐτὸν πάλιν εἰσάγει μύροις χριόμενον, τὸν ὁπλίτην, καὶ βασιλέα, καὶ τοξότην καὶ νικητήν. σμύρνα γάρ, φησι, καὶ στακτὴ καὶ κασσία ἀπὸ τῶν ἱματίων σου. τίς οὖν κοινωνία ὅπλοις καὶ μύροις, χάριτι καὶ ῥομφαίᾳ, διδασκαλίᾳ καὶ πολέμῳ, τόξοις καὶ ὡραϊσμῷ; τὰ μὲν γάρ ἐστιν εἰρήνης σύμβολα, τὰ δὲ μάχης καὶ παρατάξεως. τίς οὖν ἐστιν ὁ εἰρηνικὸς ὁμοῦ καὶ πολεμικός; ὁ μύρον στάζων, καὶ ὅπλοις φραττόμενος; ὁ προϊὼν ἀπὸ βάρεων ἐλεφαντίνων, καὶ μυρίους βάλλων τῶν ἐχθρῶν καὶ τοσαύτας ἐργαζόμενος σφαγάς; πῶς λύσομεν τὴν ἀπορίαν ταύτην; ἂν γνῶμεν ἀκριβῶς ὅτι καὶ περὶ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ ταῦτα λέγεται. καὶ γὰρ καὶ αὐτὸν εἰσάγει ὁ προφήτης ἀλλαχοῦ ὁπλιζόμενον, ὡς ὅταν λέγῃ· Ἐὰν μὴ ἐπιστραφῆτε, τὴν ῥομφαίαν αὐτοῦ στιλβώσει· τὸ τόξον αὐτοῦ ἐνέτεινε, καὶ ἡτοίμασεν αὐτό, καὶ ἐν αὐτῷ ἡτοίμασε σκεύη θανάτου. καὶ πάλιν ἀλλαχοῦ, Ἐνδύσεται θώρακα δικαιοσύνης. ὅρα δὲ καὶ αὐθεντίαν τὴν αὐτήν. ὥσπερ γὰρ ἐκεῖ φησι, τὴν ῥομφαίαν αὐτοῦ στιλβώσει, οὐ παρά τινος κελευσθείς, ἀλλ' αὐτὸς ἀφ' ἑαυτοῦ· οὕτω καὶ ἐνταῦθα τὰ βέλη τοῦ δυνατοῦ ἠκονημένα· λαοὶ ὑποκάτω σου πεσοῦνται ἐν καρδίᾳ τῶν ἐχθρῶν τοῦ βασιλέως. εἶτα δεικνὺς ὅτι οἴκοθεν πάντα ποιεῖ, λέγει· ὁδη-

Ψαλμ. ζ. ιγ. Ησαΐ. νθ.

γήσει

γήσει σε θαυμαστῶς ἡ δεξιά σου. οὐχ ἑτέρωθεν, φησίν, ἐνέργειαν δέχῃ, ἀλλ' αὐτὸς ἑαυτῷ ἀρκεῖς. ἄκουε δὲ καὶ αὐτοῦ λέγοντος τοῦ τῆς εἰρήνης Θεοῦ πρὸς τοὺς μαθητάς· Οὐκ ἦλθον βαλεῖν εἰρήνην ἐπὶ τὴν γῆν, ἀλλὰ μάχαιραν. καὶ πάλιν, Πῦρ ἦλθον βαλεῖν ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ τί θέλω εἰ ἤδη ἀνήφθη; ὁ δὲ προφήτης περὶ τοῦ αὐτοῦ λέγων πῶς ἥξει, φησί· Καταβήσεται ὡς ὑετὸς ἐπὶ πόκον, καὶ ὡσεὶ σταγὼν ἡ στάζουσα ἐπὶ τὴν γῆν. ταῦτα λέγω, ἵνα διεγηγερμένοι ἦτε, καὶ τὰ ἀπὸ τῶν λέξεων σημαινόμενα μετ' ἀκριβείας ἐκλαμβάνοντες, λύητε παρ' ἑαυτοῖς τὴν ἀπορίαν. ταῦτα γὰρ τὰ ὀνόματα τῶν ἐνεργειῶν αὐτοῦ ἐστι σημαντικά. οὕτω τοίνυν καὶ ἐνταῦθα ὅταν ἀκούσῃς, Περίζωσαι τὴν ῥομφαίαν σου ἐπὶ τὸν μηρόν σου, δυνατέ, τῆς ἐνεργείας αὐτοῦ εἶναι τὸ ὄνομα νόμιζε· καὶ τὰ τόξα, καὶ τὰ βέλη. ὥσπερ γὰρ ὀργίζεσθαι τὸν Θεὸν ἡ γραφὴ λέγει, οὐ πάθος αὐτῷ περιάπτουσα, ἀλλὰ διὰ τῆς λέξεως ταύτης τὴν ἐνέργειαν αὐτοῦ τὴν κολαστικὴν παριστῶσα, καὶ τῶν παχυτέρων καταστοχαζομένη, οὕτω καὶ τὰ ὅπλα λέγουσα τοῦτο δηλοῖ. ἐπεὶ γὰρ ἡμεῖς, οὐ δι' ἑαυτῶν, ἀλλὰ δι' ἑτέρων ὀργάνων τιμωρούμεθα· θέλων δεῖξαι τὴν τιμωρητικὴν αὐτοῦ δύναμιν, διὰ τῶν γνωρίμων ἡμῖν ὀνομάτων ἐδήλωσεν, οὐχ ἵνα ὅπλα περὶ Θεὸν νοήσωμεν, ἀλλ' ἵνα ἐμφαντικώτερον αὐτοῦ τὴν κόλασιν ἀκούσωμεν. ἀλλὰ πολλοί, φησίν, ἐντεῦθεν ἐβλάβησαν. ἀλλ' εἰκῇ καὶ μάτην καὶ ὑπὸ τῆς οἰκείας ἀνοίας. μάλιστα μὲν γὰρ ἀκούοντες Θεόν, ὤφειλον συνιέναι, ὅτι τροπικώτερον εἴρηται· νυνὶ δέ, οὐδὲ διὰ ῥημάτων ἑτέρων αὐτοὺς παιδεῦσαι τὸ ἀπαθὲς τοῦ Θεοῦ ἠμέλησεν ἡ γραφή. ἄκουσον γοῦν ἀλλαχοῦ πῶς αὐτοῦ δείκνυσι τὴν εὐκολίαν τῆς τιμωρίας λέγων· Ἀναστήτω ὁ Θεός, καὶ διασκορπισθήτωσαν οἱ ἐχθροὶ αὐτοῦ. μὴ χρεία ὅπλων; μὴ χρεία ῥομφαίας; ἀρκεῖ μόνον, φησίν, ἡ ἀνάστασις. ἀλλὰ καὶ τοῦτο πάλιν παχύ. διὸ πολλαχοῦ λέγει· Ὁ ἐπιβλέπων ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ ποιῶν αὐτὴν τρέμειν. καὶ πάλιν, Ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ ἐσαλεύθη ἡ γῆ. ἀλλὰ καὶ τοῦτο παχύ. ἄκουσον τὸ ὑψηλότερον· Πάντα ὅσα ἠθέλησεν ἐποίησεν. ἀρκεῖ γὰρ αὐτῷ τὸ θελῆσαι μόνον. σκόπει δὲ πῶς καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς παχυτέροις τύποις δείκνυσι τὸ ἀνενδεὲς τοῦ Θεοῦ. οὐ γὰρ πρότερον ὅπλων ἐμνημόνευσεν, ἕως ὅτι δυνατὸν αὐτὸν ἐκάλεσε· καὶ πάλιν καταλέξας τὰ ὅπλα, ὅλην τὴν νίκην τῇ δεξιᾷ αὐτοῦ ἐλογίσατο, τουτέστι, τῇ φύσει αὐτοῦ, καὶ τῇ δυνάμει αὐτοῦ. ὅπερ καὶ ἄλλος προφήτης δηλῶν ἔλεγεν· Ἡ ἀρχὴ αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ ὤμου αὐτοῦ· οὐχ ἵνα ὦμον νοήσῃς (μὴ γένοιτο) ἀλλ' ἵνα εἰδῇς, ὅτι οὐ δεῖται ἑτέρων Θεὸς συμμαχίας. Περίζωσαι τὴν ῥομφαίαν σου ἐπὶ τὸν μηρόν σου, δυνατέ, τῇ ὡραιότητί σου, καὶ τῷ κάλλει σου. τί οὖν ἐνταῦθα λέγει; διὰ τῶν παχυτέρων ὀνομάτων τύπων τὴν ἐνέργειαν αὐτοῦ δείκνυσι, δι' ἧς τὴν οἰκουμένην κατώρθωσε, δι' ἧς τὸν πόλεμον ἔλυσε, καὶ τὸ τρόπαιον ἔστησε. καὶ γὰρ πόλεμος ἦν χαλεπός, πολέμων ἁπάντων ὁ πικρότατος, οὐ βαρβάρων πολεμούντων, ἀλλὰ τῶν δαιμόνων ἐπιβουλευόντων, καὶ τὴν οἰκουμένην διαφθειρόντων ἅπασαν. διὰ δὴ τοῦτο καὶ ὁ Ἡσαΐας ἔλεγε· Καὶ τῶν ἰσχυρῶν μεριεῖται σκῦλα. καὶ πάλιν ἀλλαχοῦ· Πνεῦμα Κυρίου ἐπ' ἐμέ, οὗ εἵνεκεν ἔχρισέ με, εὐαγγελίσασθαι πτωχοῖς ἀπέσταλκέ με, κηρύξαι αἰχμαλώτοις ἄφεσιν. διὰ δὴ τοῦτο καὶ Παῦλος πανταχοῦ τῶν ἐπιστολῶν προγράφων ἔλεγε· Χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ πατρὸς ἡμῶν. καὶ πάλιν, Αὐτὸς γάρ ἐστιν ἡ εἰρήνη ἡμῶν, ὁ ποιήσας τὰ ἀμφότερα ἕν. ἵνα δὲ μὴ ἀκούων, Περίζωσαι τὴν ῥομφαίαν σου, μάχαιραν νομίσῃς αἰσθητήν, ἄκουε τῶν ἑξῆς. εἰπὼν γάρ, Περίθου τὴν μάχαιράν σου, ἐπήγαγε, τῇ ὡραιότητί σου, καὶ τῷ κάλλει σου· τοῦτό ἐστιν ἡ μάχαιρα, ἡ ὡραιότης αὐτοῦ, καὶ τὸ κάλλος, καὶ τὸ ἀξίωμα, καὶ ἡ δόξα, καὶ ἡ μεγαλωσύνη, καὶ ἡ μεγαλοπρέπεια. οὐδενὸς γὰρ δεῖται ἡ οὐσία ἐκείνη εἰς τὸ κατορθῶσαι τὰ προκείμενα. ἀνενδεὴς γάρ ἐστι. παρακαλεῖ τοίνυν ὁ

Ματθ. ι. λδ'. Λουκ. ιβ. μθ. Ψαλμ. οα. ς. Ψαλμ. ξζ. α. Ψαλμ. ργ. λβ. Ψαλμ. ριγ. ζ. Ψαλμ. ριγ. ια. καὶ ρλδ. ς. καὶ Σοφ. ιβ. ιη. Ησ. θ. ς. Ησ. νγ. ιβ. Ησ. ξα. α. Ρωμ. α. ζ. Εφεσ. β. ιδ.

προφήτης παρὰ τῆς οἰκουμένης εἰς πόλεμον αὐτὸν ἐξάγων. εἶτα ἀπὸ τῶν ὑψηλῶν πάλιν ἐπὶ τὰ παχύτερα κατάγει τὸν λόγον. εἰπὼν γὰρ μάχαιραν καὶ μηρόν, ἀνῆλθεν εἰς τὴν ὡραιότητα· καὶ πάλιν ἐκεῖθεν κατεῖπεν ἐπὶ τὰ σωματικώτερα, καί φησι·

Καὶ ἔντεινε, καὶ κατευοδοῦ, καὶ βασίλευε.

Εἰπὼν δέ, ἔντεινε, τὸ τόξον ἡμῖν ἐδήλωσε καὶ τὸ βέλος. εἶτα δεικνὺς πάλιν ὅτι οὐχ ὅπλων αὐτῷ δεῖ, ἐπήγαγε· καὶ κατευοδοῦ, καὶ βασίλευε. ἕτερος δὲ ἑρμηνευτής φησι, Πρόκοπτε. βασιλείαν δὲ ἐνταῦθα λέγει, τὴν ἐλθὼν κατώρθωσεν ἐν ἐσχάτοις καιροῖς, τὴν κατ' οἰκείωσιν καὶ γνῶσιν. ταῦτα δὲ τὰ ῥήματα τοῦ πόθου μάλιστά ἐστι τοῦ προφητικοῦ, ὁρῶντος ἤδη τὰ κατορθώματα, καὶ τὴν οἰκουμένην πρὸς ἀλήθειαν χειραγωγουμένην. διὰ τοῦτο τῷ τρόπῳ παρακελευομένῳ κέχρηται τῷ σχήματι τῆς λέξεως. ἔθος γὰρ καὶ τοῖς ἐλάττοσιν, ὅταν διαθερμαινόμενοι πρὸς τοὺς μείζους ὦσι, ταύταις κεχρῆσθαι ταῖς λέξεσιν.

6 Ἕνεκεν ἀληθείας καὶ πραότητος καὶ δικαιοσύνης. Ἐπὶ ῥήματι ἀληθείας κεῖται. ὁρᾷς πῶς ἑαυτὴν ἑρμηνεύει ἡ γραφή, καὶ δείκνυσι νοερὰν οὖσαν τὴν νίκην, καὶ πνευματικήν. ὁ γὰρ ὅπλων μνημονεύσας, καὶ ῥομφαίας, καὶ τόξων, πῶς πραότητος ἐνταῦθα μέμνηται; ποία γὰρ κοινωνία πραότητι καὶ πολέμῳ, ἐπιεικείᾳ καὶ μάχῃ; πολλὴ μὲν οὖν, ἐάν τις ἀκριβῶς ἐξετάσῃ. ἐπεὶ καὶ Δαβὶδ καὶ Μωϋσῆς πρᾶοι ἦσαν. διὸ περὶ μὲν ἐκείνου φησὶν ἡ γραφή· Μνήσθητι Κύριε τοῦ Δαβίδ, καὶ πάσης τῆς πραότητος αὐτοῦ· περὶ δὲ Μωϋσέως, Ὅτι ἦν πραότατος Μωϋσῆς πάντων ἀνθρώπων τῶν ἐπὶ τῆς γῆς. ἀλλ' ὅμως φαίνονται οὗτοι καὶ πάντων πραότατοι, μάλιστα πάντων ἀμυνόμενοι. ἀλλ' εἰ βούλεσθε, πρότερον τὴν πραότητα αὐτῶν εἴπωμεν. πολλάκις λαβὼν ὁ μακάριος οὗτος τὸν Σαοὺλ, καὶ γενόμενος κύριος ἀνελεῖν, οὐκ ἐπήγαγε τὴν χεῖρα· ἀλλὰ καὶ ἑτέρων ἐγκελευομένων, ἐφείσατο, καὶ τὸν θυμὸν ἐχάλασε. καὶ τοῦ Σεμεεὶ δὲ τοιαῦτα ὑβρίζοντος, καὶ τῇ συμφορᾷ δὲ τότε ἐπεμβαίνοντος ἐκείνου, καὶ τῶν στρατηγῶν ἀξιούντων διαβῆναι καὶ ἀποτεμεῖν τὸν ὑβριστὴν τοιαῦτα ἐμπαροινοῦντα, πάσης σοφίας γέμοντα φθέγγεται ῥήματα. τὸν δὲ πατραλοίαν ἐκεῖνον καὶ ἀκόλαστον νεανίσκον, πῶς παρακατατίθεται τοῖς ἑαυτοῦ στρατηγοῖς, λέγων, Φείσασθέ μοι τοῦ παιδαρίου Ἀβεσσαλώμ; ὅτε δὲ ἐν προοιμίοις πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς διελέγετο διαφθονουμένους καὶ βασκαίνοντας διὰ τὴν ἐσομένην νίκην, ἐννόησον πῶς πράως διαλέγεται, μὴ οὐχὶ ῥῆμά ἐστι, λέγων; τί δὲ Μωϋσῆς; παρὰ τῶν λιθασάντων αὐτόν, παρὰ τῶν ἀνελόντων (τοῦτο γε εἰς αὐτοὺς ἧκον) ἄκουσον τί φησιν· Εἰ μὲν ἀφῇς αὐτοῖς τὴν ἁμαρτίαν, ἄφες· εἰ δὲ μή, κἀμὲ ἐξάλειψον ἐκ τῆς βίβλου ἧς ἔγραψας. ἑτέρων δὲ πάλιν αὐτὸν εἰς ζῆλον κινούντων, καὶ παροξυνόντων εἰς ἀγανάκτησιν, τὰ φιλόσοφα ἐκεῖνα ἐφθέγξατο ῥήματα, λέγων· Τίς δώῃ πάντα τὸν λαὸν Κυρίου προφήτας εἶναι; παρὰ δὲ τῆς ἀδελφῆς πάλιν λοιδορησάσης αὐτόν, ὅσην τίθεται τὴν ἱκετηρίαν; καὶ πολλαχόθεν ἑτέρωθεν ἴδοι τις ἂν αὐτοῦ τὴν πραότητα, ὅτε καὶ εἰς τὴν Παλαιστίνην κωλυθεὶς εἰσελθεῖν, μετὰ πάσης ἐπιεικείας διελέγετο τοῖς Ἰουδαίοις. ἀλλ' ὅμως οὗτος ὁ πρᾶος τὸν Δαθὰν καὶ Ἀβειρὼν καὶ Κορὲ ἠξίωσε καταποθῆναι, ἡνίκα τῇ ἱερωσύνῃ ἐπανέστησαν, ὑπὸ τῆς γῆς· καὶ τοὺς ἄλλους ἐμπρησθῆναι, ὅτε προσήνεγκαν πῦρ ἀλλότριον. καὶ ὁ Δαβὶδ δὲ τὸν Γολιὰθ κατήνεγκεν ὁ πρᾶος, καὶ τὸ στρατόπεδον ἤλασε, καὶ τὴν νίκην ἤρατο. τοῦτο γὰρ μάλιστά ἐστι πρᾴου, τὰ μὲν εἰς ἑαυτὸν ἀφεῖναι, τοῖς δὲ ἀδικουμένοις ἀμύνειν· καθάπερ καὶ ὁ Χριστὸς ἐποίησεν. εἰς γὰρ τὸν σταυρὸν ἀναβὰς ἔλεγε· Πάτερ, ἄφες αὐτοῖς· οὐ γὰρ οἴδασι τί ποιοῦσι. καὶ θρηνῶν πάλιν τὴν Ἱερουσαλήμ, ἔλεγε· Ποσάκις ἠθέλησα ἐπισυναγαγεῖν τὰ τέκνα ὑμῶν, καὶ οὐκ ἠθελήσατε; ἰδού, ἀφίεται ὁ οἶκος ὑμῶν ἔρημος. καὶ ῥαπιζόμενος οὐκ ἀντεῤῥάπισεν, ἀλλ' ἀπολογεῖται τῷ ῥαπίζοντι, καὶ δαιμονῶν καλούμενος

Ψαλ. ρλα. α.
Αριθ. ιβ. γ.
α. Βασ. κδ. δ. καὶ κς. ζ.
β. Βασ. ις. ε.
β. Βασ. ιη. ε.
α. Βασ. ιζ. κθ.
Ἐξοδ. ιζ. δ. καὶ λβ. λα.
Αριθμ. ια. κθ.
Αριθμ. ιβ. γ.
Αριθμ. ις. ιε. λ.
Αριθμ. ις. λε.
α. Βασ. ιζ. μθ.
Λουκ. κγ. λδ.
Ματθ. κγ. λζ.
Ιω. ιη. κβ.
Ιω. ζ. κ. καὶ Ματθ. ια. κη. καὶ θ. λβ. λδ. καὶ ιβ. κβ.

μένος, δαίμονας ἐξέβαλλε, καὶ πλάνος καὶ ἀντίθεος καλούμενος, εἰς βασιλείαν αὐτοὺς ἐχειραγώγει. καὶ τοῖς μαθηταῖς ἐκέλευε πανταχοῦ μαστιγοῦσθαι, διώκεσθαι, ἐλαύνεσθαι, καὶ τὴν ἐλάττω καταδέχεσθαι τάξιν. Ὁ γὰρ θέλων ἐν ὑμῖν εἶναι πρῶτος, φησιν, ἔστω ὑμῶν διάκονος. καὶ τὸ ὑπόδειγμα οἴκοθεν ἐπῆγε, λέγων· Καθάπερ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἦλθε διακονηθῆναι, ἀλλὰ διακονῆσαι, καὶ δοῦναι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ λύτρον ἀντὶ πολλῶν. εἰ δὲ ἐλαύνει δαίμονας, καὶ πολεμεῖ τῷ διαβόλῳ, καὶ τὴν πλάνην ἀναιρεῖ· καὶ τοῦτο μάλιστα πραότητός ἐστι, τὸ τὴν κακίαν μὲν πᾶσαν λύειν, τοὺς δὲ κατεχομένους ἐλευθεροῦν, τὸ τοὺς ἐπιβουλεύοντας δαίμονας ἀναστέλλειν, τοὺς δὲ ἐπηρεασθέντας ἀπαλλάττειν τῶν δεινῶν. τί δέ ἐστιν, ἕνεκεν ἀληθείας, καὶ πραότητος, καὶ δικαιοσύνης; εἶπε τὸν πόλεμον, εἶπε τὴν παράταξιν, ἔδειξε τὸν ὁπλίτην· λέγει λοιπὸν καὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ τὰ κατορθώματα, τοῦ τροπαίου τὸ εἶδος, τῆς νίκης τὴν φύσιν. οἱ μὲν γὰρ ἄλλοι πάντες ἄνθρωποι βασιλεύοντες πολεμοῦσιν ἢ πόλεων ἕνεκεν, ἢ χρημάτων, ἢ ἔχθρας, ἢ κενοδοξίας· αὐτὸς δὲ δι' οὐδὲν τούτων, ἀλλ' ἕνεκεν ἀληθείας, ἵνα αὐτὴν ἐν τῇ γῇ φυτεύσῃ· καὶ πραότητος, ἵνα θηρίων ὄντας χαλεπωτέρους, πράους ἐργάζηται· καὶ δικαιοσύνης, ἵνα ὑπὸ τῆς ἀνομίας τυραννουμένους, δικαίους ποιήσῃ, πρότερον μὲν ἀπὸ χάριτος, δεύτερον δὲ καὶ ἀπὸ κατορθωμάτων.

Ματθ. κ. κζ. καὶ Λουκ. κβ. κϛ. καὶ Ιωάν. ιε. ιθ. Ματθ. κ. κη.

Καὶ ὁδηγήσει σε θαυμαστῶς ἡ δεξιά σου.

Ἄλλος ἑρμηνευτής φησι, Καὶ φωτίσει σε ἐπὶ φοβερὰ ἡ δεξιά σου. Ἄλλος, Καὶ ὑποδείξει σοι φοβερὰ ἡ δεξιά σου. Εἶδες πῶς πάλιν παρήνοιξεν ἡμῖν τοῦ τὰ τοιαῦτα κατορθοῦντος τὸ ἀξίωμα. ὥσπερ γὰρ ἀνωτέρω εἰπὼν ὅπλα καὶ ῥομφαίαν, ἐπὶ τὴν ὡραιότητα ἀνέβη, καὶ πρὸς τὰς ἀσωμάτους ἐννοίας τὸν ἀκροατὴν ἤγαγεν· οὕτω πάλιν ἐπὶ τὸ παχύτερον καταβάς, τὰ τόξα καὶ τὰ βέλη, κατὰ μικρὸν ἀνάγει πάλιν τὸν ἀκροατήν, λέγων τοῦ πολέμου τὰς αἰτίας, ἀλήθειαν καὶ πραότητα καὶ δικαιοσύνην· εἶτα πάλιν καὶ τὸν τρόπον τῆς νίκης. ποῖον δὴ τοῦτον; καὶ ὁδηγήσει σε, φησι, θαυμαστῶς ἡ δεξιά σου· ὃ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν. αὐτὴ ἑαυτῇ ἀρκεῖ ἡ φύσις, αὐτὴ ἑαυτῇ ἀρκεῖ ἡ δύναμις εἰς τὸ καὶ ἰδεῖν τὰ πρακτέα, καὶ τέλος αὐτοῖς ἐπιθεῖναι. καὶ καλῶς ἕτερος εἶπε, φοβερὰ ἡ δεξιά σου· πολὺ γὰρ φοβερὰ τὰ κατορθούμενα, καὶ φρίκης γέμοντα. θάνατος ἐλύθη, ᾅδης διερράγη, παράδεισος ἀνεῴχθη, οὐρανὸς ἀνεπετάσθη, δαίμονες ἐπεστομίσθησαν, ἀνεμίγη τὰ κάτω τοῖς ἄνω, Θεὸς ἄνθρωπος γέγονεν, ἄνθρωπος ἐπὶ βασιλικοῦ κάθηται θρόνου, ἀναστάσεως ἐλπίδες ἠνοίγησαν, ἀθάνατοι προσδοκίαι, ἀγαθῶν ἀπορρήτων ἀπόλαυσις, τὰ ἄλλα ὅσα διὰ τῆς ἑαυτοῦ παρουσίας κατώρθωσε. διὰ δὴ τοῦτο εἶπεν, ὑποδείξει σοι φοβερὰ ἡ δεξιά σου, δεικνὺς ὅτι ἀρκεῖ ἑαυτῇ ἡ φύσις [φησὶ] καὶ ἡ δύναμις εἰς τὸ καὶ εὑρεῖν καὶ ἀνύσαι τὰ προκείμενα. Οἱ δὲ ἑβδομήκοντά φασιν, Ὁδηγήσει σε θαυμαστῶς ἡ δεξιά σου. τοῦτ' ἔστιν, οὐ μόνον τὰ κατορθούμενα δεῖ θαυμάζειν, ἀλλ' ὅτι καὶ παραδόξως κατωρθώθη. διὰ θανάτου γὰρ θάνατος ἐλύθη, καὶ διὰ κατάρας κατάρα ἀνῃρέθη, καὶ εὐλογία ἐδόθη· διὰ βρώσεως ἐξεβλήθημεν πρῴην, διὰ βρώσεως εἰσήχθημεν πάλιν· παρθένος ἡμᾶς ἐξέβαλε παραδείσου, διὰ παρθένου ζωὴν εὕρομεν αἰώνιον· δι' ὧν κατεκρίθημεν, διὰ τούτων ἐστεφανώθημεν. Ταῦτα τοίνυν ἐννοῶν ὁ προφήτης ἔλεγεν· ὁδηγήσει σε θαυμαστῶς ἡ δεξιά σου. μή τι ὅπλων χρεία; μή τι ῥομφαίας; μή τι τόξων καὶ βελῶν; Εἶδες πῶς αὐτάρκης αὐτὴ ἑαυτῇ ἡ φύσις, ἡ δύναμις. ἀλλ' ὅρα πάλιν αὐτὸν καθάπερ ἄριστον χορευτήν, πάλιν ἀπὸ τῶν ὑψηλῶν ἐπὶ τὰ παχύτερα καταβαίνοντα. 7 Τὰ βέλη σου, φησιν, ἠκονημένα, δυνατέ, λαοὶ ὑποκάτω σου πεσοῦνται, ἐν καρδίᾳ τῶν ἐχθρῶν τοῦ βασιλέως.

Ἑβρ. ιβ. δ. Γαλ. γ. ιγ. Γεν. γ. ιζ. Ιω. ϛ. να. Γεν. γ. ϛ. Ματθ. α. κγ. Λουκ. α. κζ.

Ἄλλος, Κατὰ καρδίας οἱ ἐχθροὶ τοῦ βασιλέως. Ὅρα πάλιν, ὅτε βελῶν ἐμνημόνευσε, πῶς τὸ ῥῆμα τοῦ δυνατοῦ προσέλαβεν, ἵνα μάθῃς ὅτι οὐ βελῶν δεῖται, ἀλλ' αὐτὸς ἑαυτῷ ἀρκεῖ. ἡ δὲ ἀκολουθία αὕτη ἐστί. τὰ βέλη σου ἠκονημένα, δυνατέ, ἐν καρδίᾳ τῶν ἐχθρῶν τοῦ βασιλέως· τὸ δὲ, λαοὶ ὑποκάτω σου πεσοῦνται, παρέγκειται μέσον. ἐνταῦθα τοίνυν διπλῆ εἶναί μοι δοκεῖ ἡ ἐξήγησις. ἡ γὰρ τὴν ἅλωσίν φησι τὴν Ἰουδαϊκὴν, καὶ τὸν τῆς πόλεως ἀνδραποδισμὸν, καὶ τὴν πανωλεθρίαν· ἢ κατὰ ἀναγωγὴν, τὴν τοῦ λόγου δύναμιν βέλη καλεῖ. καὶ γὰρ βελῶν ὀξύτερον τὴν οἰκουμένην περιῆλθεν ἅπασαν, καὶ τῶν περὶ τούτου ἐχθρῶν τοῦ βασιλέως τῆς καρδίας ἥψατο, οὐχ ἵνα ἀνέλῃ, ἀλλ' ἵνα ἐπισπάσηται. ὅπερ καὶ ἐπὶ Παύλου γέγονεν. οὐ γὰρ ἄν τις ἁμάρτοι τὸ ῥῆμα ἐκεῖνο βέλος εἰπὼν, ὅπερ ἐξ οὐρανοῦ ἀκοντισθὲν ἥψατο τῆς καρδίας τοῦ πρὸς τοῦτο ἐχθροῦ, καὶ φίλον ἐποίησε. λαοὶ ὑποκάτω σου πεσοῦνται. εἶδες τοῦ πολέμου τὸ κατόρθωμα, τὴν προσαγωγὴν τῶν πρὸς τοῦτο στασιαζόντων, τὴν διδασκαλίαν, τὴν κατήχησιν. ἡ γὰρ πρόσπτωσις αὕτη, καὶ τὸ ὑποκάτω αὐτοῦ, πᾶσιν ὕψους ἐστὶν ὑπόθεσις καὶ ῥίζα. ἀπαλλάξας γὰρ αὐτοὺς ἀπονοίας, καὶ κενοῦ τύφου, καὶ τῆς τῶν δαιμόνων πλάνης, ἑαυτῷ ὑπέταξεν. οὕτω καὶ ἕτερος

Ησ. ξγ. α.

προφήτης δείκνυσιν αὐτὸν ἡματωμένον, οὕτω λέγων· Τίς οὗτος ὁ παραγενόμενος ἐξ Ἐδώμ; ἐρύθημα ἱματίων αὐτοῦ ἐκ Βοσόρ; οὐδαμοῦ ὅπλα ἐκεῖ, καὶ τόξα, καὶ βέλη, ἀλλ' ἱμάτια. παχύτερον μὲν τὸ ῥῆμα, πλὴν τούτου λεπτότερον. ὅμως καὶ ἐν τῇ παχύτητι κἀκεῖ κατὰ μικρὸν πρὸς τὰ ἀσώματα ἀνάγει τὸν λόγον. ἐπειδὴ γὰρ ἐρωτᾷ ὁ προφήτης πόθεν ἐρυθρὰ τὰ ἱμάτια, φησί· ληνὸν ἐπάτησα μονώτατος, τὴν εὐκολίαν δεικνὺς τῆς νίκης, καὶ τὸ μηδένα ἔχειν τὸν συνεργοῦντα αὐτῷ, ἀλλ' ὅτι αὐτὸς ἑαυτῷ ἤρκεσεν. ὥσπερ γὰρ ἐνταῦθα, φησὶν, ὁδηγήσει σε θαυμαστῶς ἡ δεξιά σου· οὕτω καὶ ἐκεῖ, ληνὸν ἐπάτησα μονώτατος. ὃν τρόπον γὰρ τῷ ληνοβάτῃ ῥᾴδιον καταπατεῖν τοὺς βότρυς· οὕτω τῷ Θεῷ ἐργάσασθαι ἅπερ ἠθέλησε· μᾶλλον δὲ οὐδὲ οὕτως, ἀλλὰ καὶ πολλῷ πλέον.

Ζορ. ιβ. ιη.

8 Ὁ θρόνος σου, ὁ Θεὸς, εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος· ῥάβδος εὐθύτητος, ἡ ῥάβδος τῆς βασιλείας σου. 9 Ἠγάπησας δικαιοσύνην, καὶ ἐμίσησας ἀνομίαν. διὰ τοῦτο ἔχρισέ σε ὁ Θεὸς, ὁ Θεός σου, ἔλαιον ἀγαλλιάσεως παρὰ τοὺς μετόχους σου.

Ἄλλος, Ὁ θρόνος σου, ὁ Θεὸς, αἰώνιος καὶ ἔτι. Ὁ δὲ Ἑβραῖός φησι τὸ, ὁ Θεὸς ὁ Θεός σου, Ελωειμ ἐλωάχ. Τί ἐνταῦθα εἴποι ὁ Ἰουδαῖος; περὶ τίνος γὰρ τὰ λεγόμενα; τί δὲ ὁ αἱρετικός; εἰ γὰρ δὴ λέγει περὶ τοῦ πατρὸς λέγεσθαι, ὁ θρόνος σου, ὁ Θεὸς, εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος, πῶς ἁρμόσει αὐτῷ τὸ ἑξῆς, διὰ τοῦτο ἔχρισέ σε ὁ Θεὸς, ὁ Θεός σου; οὐ γὰρ δὴ ὁ πατήρ ἐστιν ὁ Χριστὸς, οὐδὲ αὐτὸς κέχρισται. ὅθεν δῆλον ὅτι περὶ τοῦ μονογενοῦς ὁ λόγος, περὶ οὗ καὶ τὰ ἔμπροσθεν εἴρηται· ὅπερ καὶ ὁ Ἡσαΐας ἔλεγεν,

Ησ. θ. ζ.

Ὅτι τῆς βασιλείας αὐτοῦ οὐκ ἔστι τέλος. ἀλλ' ἴσως ἄν τις ἐκεῖνο ζητήσειε, τί δή ποτε νῦν περὶ τῆς θεότητος διαλέγεται, πρότερον περὶ τῆς οἰκονομίας ποιησάμενος τὸν λόγον; ὅτι καὶ ὁ Ματθαῖος τοῦτο ποιεῖ. ἀπὸ γὰρ τῆς σαρκὸς ἄρχεται, καὶ προοιμιάζεται οὕτω· Βί-

Ματθ. α. α.

βλος γενέσεως Ἰησοῦ Χριστοῦ. ὁμοίως καὶ Λουκᾶς, καὶ Μάρκος. Ἰωάννης δὲ μόνος ἑτέρως. πρότερον

Ιω. α. α.

γὰρ περὶ τῆς θεότητος εἰπών· Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος, καὶ ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεὸν, καὶ Θεὸς ἦν ὁ λόγος, καὶ πολλὰ περὶ αὐτῆς διαλεχθεὶς, τότε εἶπε· καὶ ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο, καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν. εἰ δὲ καὶ ἀπ' ἐναντίας τοῖς ἄλλοις ἐχρήσατο τῇ γραφῇ τοῦ εὐαγγελίου, ἀλλὰ καὶ οὕτω μεγάλην πρὸς αὐτοὺς τὴν συμφωνίαν ἐπέδειξε. καὶ πῶς ἂν ἔχοι λόγον, φησὶν, ἐν τῷ ἐναντίῳ συμφωνίαν εἶναι; οὐκ οἶσθα ὅτι καὶ τὸ ἐσθίειν τῷ μὴ ἐσθίειν ἐναντίον ἐστὶ, καὶ τὸ πίνειν τῷ μὴ πίνειν, καὶ τὸ δοῦναι τῷ μὴ δοῦναι; πολλάκις δὲ καὶ ἰατρὸς πολλὰ τοιαῦτα ποιεῖ, οὐχ ἑαυτῷ μαχόμενος, ἀλλὰ καὶ σφόδρα συμφωνῶν. πρὸς γὰρ

ἐν ὥρᾳ τέλος, τοῦ κάμνοντος τὴν ὑγίειαν. τοῦτο δὴ καὶ ἐπὶ τῶν εὐαγγελιστῶν γέγονεν. ἐπεὶ καὶ
τὸ θέρος ἀπ' ἐναντίας τοῦ χειμῶνός ἐστιν, ἀλλὰ πρὸς ἓν βλέπει τέλος, τὴν τῶν καρπῶν
ἀκμὴν καὶ εὐθηνίαν· καὶ ὁ κόσμος ἅπας ἐξ ἐναντίων συνέστηκεν, ἀλλὰ πολλὴν εἰς τὴν
ζωὴν τὴν ἡμετέραν ἐπιδείκνυται τὴν συμφωνίαν. καὶ πρὸς τὸν Ἰωάννην δὲ ἀπ' ἐναν-
5 τίας ὁ Χριστὸς ἦλθεν. ὁ μὲν γὰρ ἤσθιεν, ὁ δὲ οὐκ ἤσθιεν. Ἦλθε γὰρ Ἰωάννης, φησί, μή- Λουκ. ζ. λγ.
τε ἐσθίων, μήτε πίνων, καὶ λέγουσι, δαιμόνιον ἔχει· ἦλθεν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐσθίων καὶ
πίνων, καὶ λέγουσιν, ἰδοὺ ἄνθρωπος φάγος καὶ οἰνοπότης. ἀλλ' εἰ καὶ ἐναντία ἦν τὰ γινό-
μενα, ἀλλ' ὅμως πρὸς ἓν βλέπει τέλος, τῶν μελλόντων σαγηνεύεσθαι τὴν σωτηρίαν.
οὕτω δὴ καὶ ἡ τάξις αὕτη ἡ περὶ τῆς θεότητος καὶ τῆς οἰκονομίας. εἰ καὶ ἀπ' ἐναντίας τοῖς
10 ἄλλοις γέγονε παρὰ Ἰωάννου, ἀλλ' ὅμως σφόδρα συμφώνως αὐτοῖς. καὶ πῶς, ἐγὼ λέγω.
ὅτι παρὰ μὲν τὴν ἀρχήν, οὐδέπω τοῦ λόγου φανέντος, ἀκόλουθον ἦν παρὰ τῆς οἰκονο-
μίας ἐνδιατρίβειν λέγω, καὶ περὶ τῆς σαρκὸς γυμνάζειν τὴν διδασκαλίαν, ἀπὸ τῶν α. Κορ. γ. α.
παχυτέρων καὶ αἰσθητῶν προοιμιαζομένους· ἐπειδὴ δὲ ἐπάγη τὰ τῆς γνώσεως, καὶ ἐδέξαντο
τὸ κήρυγμα, λοιπὸν εὔκαιρον ἦν ἄνωθεν ἄρξασθαι. διὰ τοῦτο καὶ οἱ προφῆται εἴ ποτε
15 περὶ αὐτοῦ διαλέγονται, ἀπὸ τῆς οἰκονομίας ποιοῦνται τὴν ἀρχὴν καὶ τὰ προοίμια. ὅ-
ρα γοῦν ὁ Μιχαίας πῶς κάτωθεν ἄρχεται· Καὶ σὺ Βηθλεὲμ γῆ Ἰούδα, οὐδαμῶς ἐλα- Μιχ. ε. β.
χίστη εἶ ἐν τοῖς ἡγεμόσιν Ἰούδα. ἐκ σοῦ γάρ μοι ἐξελεύσεται ἡγούμενος, ὅστις ποιμανεῖ τὸν
λαόν μου τὸν Ἰσραήλ. καί τοι οὐχ ἡ θεότης ἦν ἀπὸ τῆς Βηθλεέμ, ἀλλ' ἡ σάρξ. ἀλλ' οὐκ ἐνα-
πέμεινε τούτῳ μόνῳ, ἀλλὰ καὶ ἀνέβη πρὸς τὴν θεότητα, λέγων· Καὶ αἱ ἔξοδοι αὐτοῦ, Μιχ. ε. β.
20 ἀπ' ἀρχῆς, ἐξ ἡμερῶν αἰῶνος. καὶ ὁ Ἡσαΐας πάλιν· Ἰδοὺ ἡ παρθένος ἐν γαστρὶ ἕξει, καὶ Ησ. ζ. ιδ.
τέξεται υἱόν, καὶ καλέσουσι τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἐμμανουήλ, ὅ ἐστι μεθερμηνευόμενον, μεθ' ἡμῶν
ὁ Θεός. ὁρᾷς πῶς καὶ οὗτος ἀπὸ τῆς σαρκὸς πρὸς τὴν θεότητα ἀνέβη; καὶ πάλιν ἀλλαχοῦ
σκόπει τοῦτο αὐτὸ γινόμενον. φησὶ γάρ· * Παιδίον ἐγεννήθη ἡμῖν, υἱὸς καὶ ἐδόθη ἡμῖν, Ησ. θ. ς.
καὶ καλεῖται τὸ ὄνομα αὐτοῦ μεγάλης βουλῆς ἄγγελος, θαυμαστός, σύμβουλος, Θεὸς ἰσχυ-
25 ρός, ἐξουσιαστής, ἄρχων εἰρήνης, πατὴρ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος. ὁρᾷς πῶς πάλιν ἀπὸ παι-
δίου καὶ τῆς κατὰ σάρκα οἰκονομίας ὥσπερ διά τινων βαθμῶν ἀναβαίνων, ἵσταται περὶ τὴν
θεότητα; οὕτω καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ ἐγνωρίσθη ἀπὸ τῆς κτίσεως πρότερον. Τὰ γὰρ ἀόρατα Ρω. α. κ.
αὐτοῦ φησιν ὁ Παῦλος, ἀπὸ κτίσεως κόσμου τοῖς ποιήμασι νοούμενα καθορᾶται. διὰ
δὴ τοῦτο καὶ αὐτὸς σχηματίζει πολλάκις ἑαυτὸν εἰς αἰσθητὴν ὄψιν, κατὰ μικρὸν ἀνάγων τὸ
30 γένος τῶν ἀνθρώπων ἐπὶ τὰς ἀσωμάτους ἐννοίας. καὶ τί θαυμάζεις, εἰ ἐπὶ τῶν δογμά-
των οὕτως ἐχρήσατο τῇ οἰκονομίᾳ, ὅπου γε καὶ ἐπὶ τῶν παραγγελμάτων καὶ ἐπὶ τῶν ἐντο-
λῶν αὐτὸ τοῦτο ποιεῖ; διὰ δὴ τοῦτο καὶ ὁ προφήτης οὕτως ἐνταῦθα κέχρηται τῷ λό-
γῳ, ἀπὸ τῆς σαρκὸς ἐπὶ τὴν θεότητα ἀναβαίνων (τὰ γὰρ χείλη τῆς σαρκός ἐστι) καὶ ἀπὸ
τῆς θεότητος πάλιν ἐπὶ τὴν σάρκα κατιών, καὶ τῇ ποικιλίᾳ τοῦ λόγου πρὸς τὴν τῶν
35 κατηχουμένων χρώμενος σωτηρίαν. ὁ θρόνος σου, ὁ Θεός, εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος. θρόνον
ἐνταῦθα, οὐ θρόνον ἁπλῶς, ἀλλὰ τὴν βασιλείαν δηλοῖ. ἐνταῦθα μὲν οὖν αἰώνιον
λέγει, ἀλλαχοῦ δὲ ὑψηλόν. Εἶδον γάρ, φησι, τὸν Κύριον καθήμενον ἐπὶ θρόνου ὑψηλοῦ. καὶ Ησ. ς. α.
πάλιν, ὅτι ὑψηλός σου ὁ θρόνος. καὶ ἄλλος δὲ προφήτης βλέπει καθήμενον ἐπὶ θρόνου δόξης. Δαν. ζ. θ.
ὁ δὲ Δαβὶδ καὶ φιλανθρωπίας τὸν θρόνον δείκνυσιν. Ἔλεος γάρ, φησι, καὶ κρίσις κατόρθωμα τοῦ Ψαλ. ϟς. β.
40 θρόνου αὐτοῦ. ταῦτα δὲ πάντα περὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ εἴρηται, ὅτι ἀτελεύτητος (τοῦτο γάρ
ἐστι τό, εἰς αἰῶνα αἰῶνος) ὅτι ἔνδοξος, ὅτι ὑψηλή, ὅτι κραταιὰ καὶ ἰσχυρά· πάλιν ὅτι ἄναρχος,
ὅταν λέγῃ, Ἡ βασιλεία σου βασιλεία πάντων τῶν αἰώνων. ὥσπερ δὲ ὁ θρόνος τῆς βασιλείας Ψαλ. ρμδ. ιγ.
σύμβολον, οὕτως ἡ ῥάβδος καὶ τῆς βασιλείας, καὶ τῆς δικαστικῆς ἐξουσίας. διό φησι ῥάβδος εὐθύ-

τητος, ἡ ῥάβδος τῆς βασιλείας σου. καθαρὸν γὰρ ἐκεῖ τὸ δίκαιον, καθαρὸν τὸ ὀρθὸν, οὐδὲν ἐκεῖ
ἐπισκιαζόμενον. ἀκουέτωσαν οἱ μαινόμενοι καὶ παραπλῆγες· μᾶλλον δὲ οἱ τούτων χεί-
ρους. τίνες δὲ εἰσὶν οὗτοι; οἱ τῇ τοῦ Θεοῦ προνοίᾳ ἐγκαλοῦντες, καὶ λέγοντες· διὰ τί
τὸ καὶ τὸ οὕτω γέγονε; πῶς γὰρ οὐκ ἄτοπον, τέκτονι μὲν παρακαθήμενον καὶ διακλῶν-
τα ξύλα καὶ διαπρίζοντα θεώμενον, μὴ ἀπαιτεῖν λόγον μηδὲ εὐθύνας· καὶ ἰατρὸν τέμ- 5
νοντα καὶ καίοντα σάρκα, καὶ ἐν οἰκίσκῳ κατακλείοντα, καὶ λιμῷ ἄγχοντα τὸν κάμνοντα,
μήτε τῶν παρεστώτων τινὰ, μήτε αὐτὸν τὸν πάσχοντα περιεργάζεσθαι τὰ γινόμενα· καὶ
κυβερνήτην τείνοντα σχοινίον, καὶ χαλῶντα ἱστία, καὶ πάλιν ἀνιέντα, καὶ βαπτίζοντα τοῖ-
χον νηὸς, μὴ πολυπραγμονεῖν, μηδὲ περιεργάζεσθαι καθ᾽ ἕκαστον τὸν δημιουργὸν τού-
των, ἀλλ᾽ ἡσυχάζειν, καὶ σιγᾷν, καίτοιγε πολλάκις αὐτῶν διαμαρτανόντων περὶ τὴν 10
τέχνην· τὴν δὲ ἄφατον σοφίαν, τὴν ἄφατον φιλανθρωπίαν, τὴν κηδεμονίαν τὴν
ἀπερίληπτον ταύτην περιεργάζεσθαι καὶ πολυπραγμονεῖν; καὶ ποίας ταῦτα οὐ μανίας; καὶ βο-
ηθῆσαι μὲν, ἢ παρασχεῖν χρήματα ὑπὲρ ἀδικουμένων καὶ πεινομένων οὐκ ἂν ῥᾳδίως ἕλοιντό
[τινες]· ἐξετάζουσι δὲ διόλου, διὰ τί ὁ δεῖνα πένης; διὰ τί ὁ δεῖνα πλωχός; διὰ τί ὁ δεῖνα πλού-
σιος; πονηρὲ δοῦλε, τί μὴ κύπτεις κάτω, καὶ καταγινώσκεις σαυτοῦ, καὶ ἐπιτίθης χαλινὸν τῇ 15
γλώσσῃ, καὶ καταστέλλεις τὴν διάνοιαν, καὶ ἀφεὶς τὸ ταῦτα πολυπραγμονεῖν τὴν περιεργίαν
ταύτην ἐπὶ τὸν βίον στρέφεις τὸν σόν; διάβλεψον εἰς τὰ πεπραγμένα σοι, εἰς τὸ
πλῆθος τῶν ἁμαρτημάτων· καὶ εἰ περίεργος εἶ καὶ πολυπράγμων, ἀπαίτησον σαυτὸν
εὐθύνας τῶν ῥημάτων, τῶν πραγμάτων, ὧν κακῶς εἶπες, ὧν κακῶς ἐποίησας. νυνὶ δὲ
σαυτὸν μὲν ἀνεξέταστον ἀφεὶς (καίτοιγε τῆς ῥαθυμίας ταύτης κόλασιν φερούσης, τῆς 20
δὲ πολυπραγμοσύνης συγγνώμην) τῷ Θεῷ καθήμενος δικάζων, προστιθεὶς σου τοῖς ἁμαρ-
τήμασιν [ἕτερα]. οὐκ ἀκούεις τοῦ προφήτου πρὸς αὐτὸν λέγοντος, ῥάβδος εὐθύτητος,
ἡ ῥάβδος τῆς βασιλείας σου; καὶ ἑτέρου πάλιν· Τὸ κρίμα αὐτοῦ, ὡς φῶς, ἐξελεύσεται;
εἰ δὲ οὐκ οἶσθα ἀκριβῶς πάντα τὰ τοῦ δεσπότου σου, καὶ διὰ τοῦτο αὐτὸν δόξασον, διὰ τοῦτο
μάλιστα αὐτὸν προσκύνησον, διὰ τὸ ἄφατον αὐτοῦ τῆς μεγαλωσύνης, διὰ τὸ ἀκα- 25
τάληπτον αὐτοῦ τῆς προνοίας, διὰ τὸ ποικίλον αὐτοῦ καὶ σοφὸν τῆς κηδεμονίας. ἠγάπη-
σας δικαιοσύνην, καὶ ἐμίσησας ἀνομίαν. ἐπειδὴ εἶπεν ἄνω τὰ κατορθώματα, τὰς νί-
κας, τὰ τρόπαια, τῆς οἰκουμένης τὴν συγγνώμην, ὅτι ἀληθείας αὐτὴν ἐνέπλησεν, ὅτι
πραότητος, ὅτι δικαιοσύνης· δεικνὺς ὅτι οὐδὲν ἀπεικὸς ταῦτα γίνεσθαι, διαλέγεται
λοιπὸν περὶ τοῦ ἀξιώματος τοῦ κατορθωκότος, [δηλῶν] ὅτι Θεὸς, ὅτι βασιλεὺς, ὅτι ἀ- 30
πλούτητος, ὅτι δικαστὴς ἀδέκαστος, ὅτι τῶν δικαίων ἐραστὴς, ὅτι μισοπόνηρος. ἐπειδὴ γὰρ
τοιοῦτός ἐστι, φησὶ, διὰ τοῦτο τοιαῦτα αὐτῷ κατώρθωται. μηδεὶς τοίνυν ἀπιστείτω. ὁ γὰρ
κατορθώσας τοσαῦτα, καὶ δυνάμενος καὶ βουλόμενος ταῦτα κατώρθωσε. τὰ τῆς θεό-
τητος ὑψηλὰ γοῦν αὐτοῦ εἰπὼν, πάλιν ἐπὶ τὴν σάρκα κατάγει τὸν λόγον, καὶ φησι·
διὰ τοῦτο ἔχρισέ σε ὁ Θεὸς, ὁ Θεός σου. Ἄλλος, Ἐπὶ τούτῳ ἤλειψέ σε. ἐπὶ τῷ κατορ- 35
θῶσαι τὰ εἰρημένα, φησὶν, ἀνομίαν ἐκβαλεῖν, δικαιοσύνην φυτεῦσαι, ποιῆσαι ἅπερ ἐ-
ποίησας. σὺ δὲ μὴ θορυβηθῇς ἀκούων ὅτι ταῦτα τῷ πατρὶ λογίζεται. οὐ γὰρ αὐτὸν
ἀποστερῶν τῶν κατορθωμάτων ταῦτα λέγει, ἀλλὰ τὰ τοῦ παιδὸς τῷ πατρὶ ἀνατιθεὶς,
ὥσπερ καὶ τὰ τοῦ πατρὸς, αὐτοῦ φησιν εἶναι. Πάντα γὰρ τὰ ἐμὰ, φησὶ, σά ἐστι, καὶ τὰ σὰ
ἐμά. ἐπεὶ καὶ περὶ τῆς ἀναστάσεως ὁ μὲν Παῦλος διαλεγόμενος λέγει, Ὅτι ὁ Θεὸς αὐτὸν 40
ἤγειρεν ἐκ νεκρῶν· ὁ δὲ Ἰωάννης, Λύσατε τὸν ναὸν τοῦτον, καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερῶ
αὐτόν. τί δέ ἐστιν, ἔλαιον ἀγαλλιάσεως; καὶ μὴν ἐλαίῳ ὁ Χριστὸς οὐδαμοῦ ἐχρίσθη,
ἀλλὰ πνεύματι ἁγίῳ. διὰ τοῦτο προσέθηκε, παρὰ τοὺς μετόχους σου· τοῦτο αὐτὸ δη-
λῶν,

Ψα.τ.ε.

χ.Δαν.

Ιω.ιζ.ι.
α.Κορ.ι.ιε.
Ιω.β.ιθ.

λων, ὅτι οὐδεὶς οὕτως ὡς αὐτός. πολλοὶ μὲν γὰρ παρ' αὐτοῦ χριστοί, οὕτω δὲ οὐδεὶς εἷς· ὥσπερ καὶ πολλοὶ ἀμνοί, ὁ δὲ ἐξαίρετος οὗτος· καὶ πολλοὶ υἱοί, ἀλλ' αὐτὸς μονογενής. πάντα γὰρ τὰ αὐτοῦ ἐξαίρετα, οὐ τὰ τῆς θεότητος μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰ τῆς οἰκονομίας. πνεύματι γὰρ οὐδεὶς ἐχρίσθη τοιούτῳ. εἰ δὲ ἔλαιον αὐτὸ καλεῖ, μὴ θαυμάσῃς. προφήτης γὰρ ὤν, αἰνιγματωδέστερον διαλέγεται. καὶ καλῶς εἶπεν, ἀγαλλιάσεως, ἵνα δείξῃ, ὅτι εὐφροσύνης. Ὁ γὰρ καρπὸς τοῦ πνεύματος, ἀγάπη, χαρά, εἰρήνη. Ἄλλος δέ, Ἐλαίῳ ἀγλαϊσμοῦ, εἶπεν· Ὁ δὲ Ἑβραῖος, Σασών, τουτέστι καλλωπισμοῦ, δόξης, κόσμου. Εἰ δὲ καὶ εὐφροσύνης, καὶ τοῦτο ἀληθές. ὥσπερ οὖν ῥομφαίαν ἀκούσας, οὐ ῥομφαίαν νοεῖς, καὶ βέλη καὶ τόξα, οὐ τόξα καὶ βέλη, ἀλλὰ τὴν ἐνέργειαν αὐτοῦ τὴν τὰ τοιαῦτα κατορθώσασαν, ἅπερ προεῖπον· οὕτω καὶ ἔλαιον ἀκούσας, μὴ ἁπλῶς ἔλαιον νόμιζε, ἀλλὰ τὴν χρῖσιν νόει. καὶ γὰρ τὸ ἔλαιον σύμβολον τοῦ πνεύματος ἦν, καὶ τὸ προηγούμενον καὶ ἀναγκαῖον τὸ πνεῦμα ἦν. τούτου τοίνυν τοιούτου ὄντος, μηδὲν ἀμφίβαλλε Χριστὸν αὐτὸν καλεῖσθαι. ἐπεὶ καὶ ὁ Ἀβραὰμ Χριστὸς ἐκαλεῖτο, καὶ οἱ προφῆται· ἀλλ' οὐ πάντες ἐλαίῳ ἐχρίσθησαν. ὥσπερ ὅταν λέγῃ· Μὴ ἅπτεσθε τῶν χριστῶν μου, καὶ ἐν τοῖς προφήταις μου μὴ πονηρεύεσθε. πότε δὲ ἐχρίσθη ὁ Χριστός; ὅτε ὡς ἐν εἴδει περιστερᾶς τὸ πνεῦμα ἦλθεν ἐπ' αὐτόν. μετόχους δὲ ἐνταῦθα πάντας καλεῖ τοὺς πνευματικούς, καθάπερ Ἰωάννης φησίν· Ἡμεῖς πάντες ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ ἐλάβομεν· περὶ δὲ αὐτοῦ, Οὐκ ἐκ μέτρου δίδωσι τὸ πνεῦμα ὁ Θεός. καὶ πάλιν, Ἐκχεῶ ἀπὸ τοῦ πνεύματός μου ἐπὶ πᾶσαν σάρκα· ἐκεῖ δέ, οὐκ ἀπὸ τοῦ πνεύματος, ἀλλ' ὁλόκληρον τὸ πνεῦμα ἦλθε. διὸ καὶ εἶπεν, οὐκ ἐκ μέτρου δίδωσιν ὁ Θεὸς τὸ πνεῦμα.

Ἰω. α. λϛ. Ἰω. γ. ιϛ. — Γαλ. ε. κβ. — Ψαλ. ρε. ιε. — Ματθ. γ. ιϛ. — Ἰω. α. ιϛ. — Ἰω. γ. λδ. — Ἰωὴλ β. κη. καὶ Πράξ. β. ιζ.

10 Σμύρνα καὶ στακτὴ καὶ κασσία ἀπὸ τῶν ἱματίων σου.

Ἄλλος, Εἰς τὸν ἱματισμόν σου. Ἄλλος, Πάντα τὰ ἱμάτιά σου. Τινὲς μὲν οὖν φασὶ τὸν τάφον αἰνίττεσθαι διὰ τούτων τὸν προφήτην, ἄλλος δέ, τὸ ἐνηλλαγμένον τῆς χρίσεως δηλοῦν. Οὐ γὰρ ἐκ τούτων τῶν μύρων τὸ χρῖσμα συνέκειτο τὸ παλαιόν, ἀλλ' ἐξ ἑτέρων. καὶ ἵνα μάθῃς ὅτι ἕτερος χρίσεως τρόπος οὗτός ἐστι, τῇ διαφορᾷ τῶν ὑλῶν τὴν διαφορὰν τῆς ἐνεργείας ἐδήλωσε. τὸ δέ, ἀπὸ τῶν ἱματίων σου, δείκνυσιν ὅτι καὶ τὰ ἱμάτια αὐτοῦ τῆς χάριτος ἔγεμεν. οὕτω γοῦν ἡ αἱμόρροος τοὺς τῶν αἱμάτων ἔστησε κρουνούς, τοῦ κρασπέδου ἁψαμένη. Εἴτε δὲ τοῦτο, εἴτε ἐκεῖνο ἐκληπτέον, οὐδεὶς κωλύει λόγος. ἀμφότερα γὰρ ἐμοὶ ἀποδεκτά. ὥσπερ οὖν (οὐδὲν γὰρ κωλύει πάλιν τὰ αὐτὰ λέγειν) τόξον καὶ ῥομφαίαν ἀκούων καὶ ὅσα τοιαῦτα, οὐκ αἰσθητῶς ἀκούεις· οὕτω μηδὲ σμύρναν, μηδὲ κασσίαν ἀκούσας αἰσθητῶς νοήσῃς, ἀλλὰ νοερῶς.

Ματθ. θ. κ.

Ἀπὸ βάρεων ἐλεφαντίνων, ἐξ ὧν εὔφρανάν σε θυγατέρες βασιλέων ἐν τῇ τιμῇ σου.

Ἄλλος, Ἀπὸ ναῶν ἐλεφαντίνων, ὅθεν εὔφρανάν σε ἐν τῷ τιμᾶν σε. Ἄλλος, Ἐν τοῖς ἐνδόξοις σου. Εἰπὼν ἃ κατώρθωσε, λέγει καὶ τὴν ἀπὸ τῶν κατορθωμάτων αὐτοῦ ἀκολουθήσασαν τιμήν, ὅτι ἐν ναοῖς μέλλει προσκυνεῖσθαι πολυτίμοις. τὸ γὰρ παλαιὸν αὕτη μάλιστα ἡ ὕλη τιμία καὶ περισπούδαστος ἦν, ἡ ἀπὸ τῶν ἐλεφαντίνων. διὸ καὶ ἄλλος προφήτης ἔλεγεν· Οὐαὶ οἱ καθεύδοντες ἐπὶ κλινῶν ἐλεφαντίνων. καὶ δείκνυσι πάλιν, ὅτι τὸ κήρυγμα οὐκ ἰδιωτῶν ἅψεται μόνον, ἀλλὰ καὶ βασιλείας ὑποτάξει, καὶ ἀναστήσουσιν αὐτῷ οἴκους πολυτίμους. ταῦτα ἤδη ὁρᾶται ἐπὶ τῶν πραγμάτων γινόμενα. βουλόμενος γὰρ ὁ προφήτης δεῖξαι τοῦ κηρύγματος τὴν ἰσχύν, λέγει πῶς εἷλε, πῶς ἐχειρώσατο γυναῖκας, ἄνδρας, ἰδιώτας, πλουσίους, αὐτοὺς τοὺς τὰ διαδήματα περικειμένους, καὶ τὰς συνοικούσας αὐτοῖς, ὡς πανταχοῦ ναοὺς ἐγείρειν τῷ Θεῷ. εἶτα ἐπειδὴ λοιπὸν εἰς τοῦτον ἐξέβη τὸν λόγον, πλατύτερον αὐτὸν ὑφαίνει, τοὺς θεράποντας αὐτοῦ καὶ οἰκέτας

Ἀμὼς ϛ. δ.

ὑπο-

ὑπογράφων, καὶ πῶς λαοὶ ὑπέπεσον δεικνύς, πῶς τῆς καρδίας αὐτῶν ἥψατο, πῶς ἐχθρῶν περιεγένετο, πῶς ἡ δεξιὰ αὐτοῦ κατευώδωσεν αὐτόν, πῶς ἀλήθειαν καὶ πραότητα καὶ δικαιοσύνην κατεφύτευσε. καὶ πάλιν μεταφορικῶς κέχρηται τῷ λόγῳ, ὥσπερ ἐν εἰκόνι τὴν ἐκκλησίαν ὑπογράφων. καὶ ἅπερ μετὰ ταῦτα οἱ ἀπόστολοι εἰρήκασιν (ὁ μὲν λέγων, Ἡρμοσάμην ὑμᾶς ἑνὶ ἀνδρὶ παρθένον ἁγνὴν παραστῆσαι τῷ Χριστῷ· ὁ δὲ, Ὁ ἔχων τὴν νύμφην, νυμφίος ἐστίν· ὁ δὲ, Ὡμοιώθη ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ βασιλεῖ, ὅστις ἐποίησε γάμον τῷ υἱῷ αὐτοῦ) ταῦτα καὶ οὗτος προαναφωνεῖ, τὴν νύμφην εἰσάγων ὁμοῦ καὶ βασιλίδα. διό φησι· Παρέστη ἡ βασίλισσα ἐκ δεξιῶν σου.

β. Κορ. ια. β.
Ιω. γ. κθ.
Ματθ. κβ. β.

Ἄλλος, Ἐστηλώθη, τουτέστι, βεβαίως ἔστη, ἀκινήτως ἔστη· ὅπερ ὁ Χριστὸς ἀλλαχοῦ φησιν· Ὅτι πύλαι ᾅδου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς. εἶδες τιμῆς ὑπερβολήν, εἶδες ὄγκον ἀξιώματος· τὴν πεπατημένην, τὴν κάτω συρομένην εἰς ὅσον ὕψος ἀνήγαγεν, ὥστε αὐτῷ παρεστάναι. ἔγνως ἡ αἰχμάλωτος, ἡ ἀπηλλοτριωμένη, ἡ πόρνη, ἡ ἐναγής, εἰς ὅσον ἀνέβη ἀξίωμα. μετὰ τῶν λειτουργικῶν παρέστηκε δυνάμεων. ὁ μὲν γὰρ υἱός, ἅτε ὁμότιμος ὤν, ἐκ δεξιῶν κάθηται· αὕτη δὲ ἕστηκεν. εἰ γὰρ καὶ βασίλισσά ἐστιν, ἀλλὰ κτίσεως οὐσίας ἐστί. πῶς οὖν ὁ Παῦλός φησι· Συνήγειρε καὶ συνεκάθισεν ἡμᾶς ἐν τοῖς ἐπουρανίοις ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ; ἀλλὰ πρόσεχε τῇ ἀκριβείᾳ· οὐχ ἁπλῶς εἶπε, Συνήγειρε καὶ συνεκάθισεν, ἀλλ' ἐν Χριστῷ, τουτέστι, διὰ Χριστοῦ. ἐπειδὴ γὰρ ἡ κεφαλὴ ἡμῶν ἄνω, φησίν, ἐστίν, ἡμεῖς δὲ σῶμα, τῆς κεφαλῆς ἄνω καθημένης καὶ ἡμεῖς τῆς τιμῆς μετέχομεν, εἰ καὶ ἑστήκαμεν. Ἐν ἱματισμῷ διαχρύσῳ περιβεβλημένη, πεποικιλμένη.

Ματθ. ις. ιη.
Ψαλ. ρθ. α.
Εφ. β. ς.

Ἄλλος, Ἐν διαδήματι χρυσοῦ ἐκ σουφείρ. Ὥσπερ ἐπὶ τοῦ βασιλέως οὐ τόξα καὶ βέλη νοοῦμεν, οὕτω μηδὲ ἐπὶ τῆς νύμφης ἱμάτια νόει, ἀλλὰ διὰ τῶν αἰσθητῶν θεοπρεπῆ νοήματα ἐκλάμβανε. ἵνα γὰρ μηδὲν τοιοῦτόν τις ὑποπτεύσῃ, ἐπήγαγε λέγων· πᾶσα ἡ δόξα τῆς θυγατρὸς τοῦ βασιλέως ἔσωθεν. καὶ μὴν τὰ ἱμάτια μάλιστα πάντων ἔξωθεν, καὶ [χάριν] τῶν ὁρωμένων ἐστίν· ἀλλ' ὅταν ᾖ σωματικά. ὅταν δὲ περὶ πνευματικῶν ὁ λόγος ᾖ, ἔνδον στρέφε τὸ ὄμμα τῆς διανοίας. τοῦτο τὸ ἱμάτιον ὁ βασιλεὺς ὕφηνε, καὶ ἐνέδυσεν αὐτὴν διὰ τοῦ βαπτίσματος. Ὅσοι γάρ, φησιν, εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθητε, Χριστὸν ἐνεδύσασθε. πρὸ γὰρ τούτου, γυμνὴ ἦν καὶ ἀσχημονοῦσα, προέκειτο πᾶσι τοῖς παραπορευομένοις ὁδόν· ἀφ' οὗ δὲ τὸ ἱμάτιον ἐνεδύσατο τοῦτο, πρὸς τὸ ὕψος ἀνηνέχθη ἐκεῖνο, καὶ τῆς ἐκ δεξιῶν στάσεως ἠξιώθη. καλῶς δὲ αὐτὸ καὶ ποικίλον φησίν. οὐ γὰρ μονοειδὲς τὸ ἱμάτιον. οὐ γὰρ ἐκ χάριτός ἐστι συνθεῖναι μόνον, ἀλλὰ χρεία καὶ πίστεως, καὶ μετὰ τὴν πίστιν καὶ ἀρετῆς. ἀλλὰ νῦν οὐ περὶ ἱματίων ὁ λόγος. οὐδὲ γὰρ τῷ πνεύματι τοσαύτη σπουδὴ ἦν, ὥστε ἱμάτια γυναικὸς διαγράφειν χρυσᾶ. εἰ γὰρ ταῖς καλλωπιζομέναις γυναιξὶν ὁ Ἡσαΐας ἐγκαλεῖ, καὶ πανταχοῦ τὰ τῆς τρυφῆς ἐκβέβληται, πῶς ἐνταῦθα ἐπῄνεσε γυναῖκα καλλωπιζομένην;

Γαλ. γ. κζ.
Γαλ. α. κδ.
Ησ. γ. ις.

12 Ἄκουσον θύγατερ, καὶ ἴδε, καὶ κλῖνον τὸ οὖς σου, καὶ ἐπιλάθου τοῦ λαοῦ σου, καὶ τοῦ οἴκου τοῦ πατρός σου, 13 Καὶ ἐπιθυμήσει ὁ βασιλεὺς τοῦ κάλλους σου. Ἄλλος, Ἵνα ἐπιθυμήσῃ. Ὅτι αὐτός Κύριός σου. Ἄλλος, Αὐτὸς γὰρ Κύριός σου.

Καὶ προσκυνήσουσιν αὐτῷ. Ἄλλος, Καὶ προσκύνει αὐτῷ. 14 Καὶ θυγάτηρ Τύρου ἐν δώροις. Ἄλλος, Ἡ δὲ θυγάτηρ * κραταιὰ δῶρα οἴσει.

Τὸ πρόσωπόν σου λιτανεύσουσιν οἱ πλούσιοι τοῦ λαοῦ. Ὁρᾷς πῶς οὐδὲν αἰσθητόν, πῶς οὐδὲν σωματικόν, ἀλλὰ πάντα νοερά; πῶς γὰρ ἡ νύμφη θυγάτηρ ἐστὶν αὐτοῦ; πῶς δὲ ἡ θυγάτηρ νύμφη; ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν σωματικῶν οὐκ ἔνι τοῦτο, ἀλλ' ἕτερον τοῦτο, καὶ ἕτερον ἐκεῖνο· ἐπὶ δὲ τοῦ Θεοῦ, ἀμφότερα ἔνι. αὐτὸς γὰρ αὐτὴν * ἀνεγέννησε διὰ τοῦ βαπ-

βαπτίσματος, αὐτὸς αὐτὴν καὶ ἡρμόσατο. ἄκουσον θύγατερ, καὶ ἴδε. δύο δὲ αὐτῇ παρέχει,
καὶ διδασκαλίαν τὴν διὰ τῶν ῥημάτων, καὶ ὄψιν τὴν διὰ τῶν θαυμάτων, καὶ τὴν διὰ τῆς πί-
στεως. καὶ τὰ μὲν ἔδωκε, τὰ δὲ ἐπηγγείλατο. ἄκουσον τοίνυν τῶν ῥημάτων τῶν ἐμῶν, ἴδε μου
τὰ θαύματα καὶ τὰ ἔργα, καὶ ἀνέχου τῶν παραινέσεων. καὶ ὅρα. ποῖον παράγγελμα ποιεῖται
5 πρότερον· ἐπιλάθου τοῦ λαοῦ σου, καὶ τοῦ οἴκου τοῦ πατρός σου. ἐπειδὴ γὰρ ἐξ ἐθνῶν αὐτὴν
ἡρμόσατο, τοῦτο αὐτῇ πρότερον παραγγέλλει, ἀποξῦσαι τὴν συνήθειαν ἐκείνην, ἀ-
ποστῆσαι τῆς μνήμης, ἐκβάλλειν αὐτὰ τῆς διανοίας, μὴ μόνον αὐτὰ φυγεῖν, ἀλλὰ μη-
δὲ μεμνῆσθαι αὐτῶν. καὶ ἐπιλάθου τοῦ λαοῦ σου, καὶ τοῦ οἴκου τοῦ πατρός σου. ὅταν δὲ εἴπῃ καὶ
λαὸν καὶ οἶκον, πάντα τὰ ἐκεῖ περιπλόμενα λέγει περὶ αὐτῶν, καὶ βίον καὶ δόγματα. καὶ ἐπι-
10 θυμήσει ὁ βασιλεὺς τοῦ κάλλους σου. ὁρᾷς ὅτι οὐ περὶ σωματικοῦ κάλλους ὁ λόγος. ἂν
γὰρ ταῦτα ποιήσῃς, τότε ἔσῃ καλή, φησι, τότε ὁ βασιλεὺς ἐπιθυμήσει τοῦ κάλλους σου. καὶ
μὴν σωματικὸν κάλλος ταῦτα οὐκ ἐργάζεται. καὶ γὰρ ἐν ἀπίστοις ὁρῶμεν κάλλος σω-
ματικόν, καὶ γυναῖκας εὐμόρφους Ἑλληνίδας οὔσας. ἀλλ' ἵνα μάθῃς ὅτι οὐ περὶ σωματικοῦ
κάλλους ὁ λόγος, ἐκ τῆς ὑπακοῆς αὐτὸ συνίστασθαι φησιν· ἡ δὲ ὑπακοὴ οὐ τὸ σωματικὸν
15 κάλλος συνίστησιν, ἀλλὰ τὸ ψυχικόν. ἐὰν γὰρ ταῦτα ποιήσῃς, φησί, τότε ἔσῃ καλή, τότε ἐπέ-
ραστος τῷ νυμφίῳ. ὅτι αὐτός ἐστι Κύριός σου. ἰδοὺ ὁ πατὴρ καὶ νυμφίος, καὶ δεσπότης ἀνεφάνη. ἐπειδὴ
γὰρ ἐπέταξεν ἀποστῆναι πατέρων, ἐπιλαθέσθαι λαῶν, ἐκβαλεῖν τὴν συνήθειαν, δείκνυσι
τοῦ ἐπιτάγματος τὸ δικαίωμα μέγιστον ὄν, καὶ πολλὴν οὖσαν τὴν ἀκολουθίαν τοῦ λόγου, καὶ ὀφεῖ-
λον τοῦτο γενέσθαι. εἰ γὰρ καὶ πατήρ σου αὐτός, καὶ νυμφίος αὐτός, καὶ Κύριος αὐτός, δίκαιος ἂν
20 εἴης πάντων ἐκείνων ἀποστᾶσα τούτῳ ἑαυτὴν ἀναθεῖναι. καὶ οὐκ εἶπεν, ὅτι αὐτός σου πα-
τήρ, ἀλλ' ὅτι αὐτός σου Κύριος· ἵνα τούτῳ μάλιστα αὐτῆς καθίκηται, ὅτι ὁ Κύριος καὶ δε-
σπότης καὶ πατήρ σου εἵλετο γενέσθαι καὶ νυμφίος. μᾶλλον δὲ καὶ αὐτὸ τὸ γενέσθαι Κύριον,
πολλῆς κηδεμονίας ἐστὶ καὶ φιλανθρωπίας, τὸ τὴν δαιμόνων δούλην, καὶ ὑπὸ τῆς πλάνης
πατουμένην, ταύτην ἑλέσθαι ἑαυτῷ. οὐ μόνον δὲ δούλην, ἀλλὰ καὶ θυγατέρα καὶ νύμφην
25 ἐποίησεν. ἐπιλάθου τοῦ λαοῦ σου, καὶ τοῦ οἴκου τοῦ πατρός σου. οὐ γὰρ πρὸς ἀλλότριόν τινα
ἔρχῃ, ἀλλὰ πρὸς τὸν ποιήσαντά σε, καὶ πολὺ τῶν ἐκείνων οἰκειότερον, καὶ κηδόμενόν σου καὶ
φροντίζοντα. αὐτὸς γάρ σου Κύριος, καὶ πατήρ, καὶ πάντα αὐτός σοι δέδωκε. καὶ προσ-
κυνήσουσιν αὐτῷ, καὶ θυγάτηρ Τύρου ἐν δώροις. ποία αὕτη ἀκολουθία; καὶ σφόδρα
ἀρίστη. προφήτης γὰρ εἶδος τοῦτο μέγιστον. προσελθέ, φησι. καὶ γὰρ μεγάλη αὐτοῦ ἡ
30 ἰσχύς, καὶ πάντες αὐτῷ ὑποταχθήσονται. καὶ ἀφεὶς τὴν οἰκουμένην εἰπεῖν ὁ προφήτης,
τὴν γείτονα λέγει πόλιν, τὴν ἐν ἀσεβείᾳ κατεχομένην τότε, τὴν ἀκρόπολιν τοῦ διαβό-
λου, τὴν ὄνομα μέγα ἔχουσαν ἐπὶ πολυτελείᾳ, ἀπὸ τοῦ μέρους τὸ ὅλον αἰνιττόμενος. ἐ-
μοὶ δὲ δοκεῖ καὶ τὴν ἀσέβειαν πᾶσαν οὕτω καλέσαι καὶ τὴν ἀσωτίαν. οἶδε γὰρ ἀπὸ πόλεων
τρόπους χαρακτηρίζειν, ὡς ὅταν λέγῃ. Ἀκούσατε λόγον Κυρίου, ἄρχοντες Σοδόμων· ἐν-
35 ωτίσασθε νόμον Θεοῦ ὑμῶν, λαὸς Γομόρρας. καὶ μὴν πρὸς Ἰουδαίους διελέγετο· ἀλλ'
ἐπειδὴ τὰ Σοδόμων ἔπραττον, ἀπὸ τῶν ὀνομάτων τῶν Σοδόμων καλεῖ αὐτούς. καὶ τί θαυ-
μάζεις, εἰ ἀπὸ πατρίδος αὐτοὺς οὕτω καλεῖ, ὅπουγε καὶ πατέρας αὐτοῖς τοιούτους δίδωσι
λέγων· Ὁ πατήρ σου Ἀμορραῖος, καὶ ἡ μήτηρ σου Χετταία; καὶ οὐδὲ ἐνταῦθα ἵστησι τὴν κα-
τηγορίαν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ θηρία ἐξάγει τὸν λόγον ἐν μὲν τῇ καινῇ οὕτω λεγούσῃ γραφῇ·
40 Ὄφεις, γεννήματα ἐχιδνῶν. καὶ πάλιν ἐν τῇ παλαιᾷ· Ὠὰ ἀσπίδων ἔρρηξαν, καὶ ἱστὸν ἀ-
ράχνης ὑφαίνουσι. καὶ ἀλλαχοῦ, Οὐχ ὡς υἱοὶ Αἰθιόπων ὑμεῖς ἐστέ μοι; οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦ-
θα τοὺς ἐν ἀσεβείᾳ καὶ ἀσελγείᾳ βεβιωκότας, Τυρίους ἐκάλεσεν. ἀλλὰ καὶ τούτων πε-
ριέσομαι φησί, καὶ κρατήσω, καὶ οὕτω κρατήσω, ὡς καὶ προσκυνῶσιν αὐτούς, καὶ οὐχ ἁπλῶς
προσκυνῶσιν,

Πεδξ.λζ.κη.

Ἀμώς α. θ. καὶ Ησ. κγ. α. θ. ια. ιε.

Ησ. α. ι.

Ιεζεκ. ιϛ. γ.

Ματθ. κγ. λγ. καὶ γ. ζ. Ησ. ιθ. α.

Ἀμώς θ. ζ.

προσκυνεῖν, ἀλλὰ καὶ δῶρα προσφέρειν καὶ ἀπαρχὰς, ὅπερ μέγιστον εἶδος λατρείας ἐστὶ, καὶ τῆς μετὰ ὑπερβολῆς ὑπακοῆς [σημεῖον]. Τὸ πρόσωπόν σου λιτανεύσουσιν οἱ πλούσιοι τοῦ λαοῦ. Τί ἐστι, λιτανεύσουσι; τιμήσουσι, δοξάσουσιν οἱ μεγάλοι καὶ ὑψηλοί. καὶ γὰρ καὶ νῦν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦτο γίνεται. τοὺς ἐν ἀρετῇ ζῶντας τιμῶσι, θεραπεύουσιν ἅπαντες, κἂν πλούτῳ, κἂν ἀξιώμασιν ὦσι κομῶντες (πάσης γὰρ εὐπορίας μείζων ἀρε- 5 τή) καὶ τὴν ἐκκλησίαν ὁρῶμεν παρὰ πάντων τιμωμένην. καὶ καλῶς εἶπε, τὸ πρόσωπόν σου, τουτέστι, τὴν δόξαν σου, τὸ κάλλος σου, τὴν εὐμορφίαν σου. εἶτα ἐπειδὴ τοῦ προσώπου ἐμνήσθη, καὶ ἱματίων, καὶ κάλλους, ἵνα μή τις τῶν παχυτέρων αἰσθητόν τι νοήσῃ, ἐπήγαγε λέγων· **15** Πᾶσα ἡ δόξα τῆς θυγατρὸς τοῦ βασιλέως ἔσωθεν.

γ. ὑπὸ

Πρὸς τὴν διάνοιαν εἴσελθε, φησί· τὸ κάλλος καταμάνθανε τῆς ψυχῆς· περὶ ἐ- 10 κείνων διαλέγομαί σοι. κἂν ἱματισμὸν εἴπω, κἂν κάλλος εἴπω, κἂν χρυσίον εἴπω, κἂν κροσσωτὰ εἴπω, κἂν διάχρυσα εἴπω, κἂν ὁποιονοῦν τοιοῦτον ἕτερον, περὶ διανοίας ὁ λόγος, περὶ ψυχῆς ἡ διδασκαλία, περὶ ἀρετῆς τὸ λεγόμενον, περὶ τῆς ἔνδον δόξης. διὰ δὴ τοῦτο πάλιν θαρρούντως ἐπὶ τὰς σωματικὰς εἰκόνας ἄγει τὸν λόγον, ἅπαξ διορθωσάμενος τὴν παχεῖαν ἀκρόασιν τοῖς εἰρημένοις. 15

Ἐν κροσσωτοῖς χρυσοῖς περιβεβλημένη, πεποικιλμένη.

Ἄλλος, Διὰ συσφιγκτήρων χρυσῶν ἠμφιεσμένη, ποικίλα· πάλιν τῷ ὀνόματι τοῦ χρυσίου τὴν ἀρετὴν καλέσας. οὕτω καὶ Παῦλός φησιν· Εἴ τις ἐποικοδομεῖ ἐπὶ τὸν θεμέλιον τοῦτον, χρυσὸν, ἄργυρον, λίθους τιμίους, ξύλα, χόρτον, καλάμην, τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν κακίαν ταῖς προσηγορίαις τῶν ὑλῶν τούτων ἡμῖν παριστάς. ἵνα γὰρ μὴ ταῦτα 20 νομίσῃς, τὸ ἔσωθεν κείμενον οὐκ ἀφίησί σε τὰ ἔξω φαντάζεσθαι, ἀλλ' ἕλκει τὴν διάνοιαν ἔνδον. ὥσπερ γὰρ σῶμα φαίνεται καλὸν τούτοις περιβεβλημένον, οὕτω καὶ ψυχὴ καλλωπίζεται ἀρετὴν ἐνδεδυμένη.

α. Κορ. γ. ιϛ.

16 Ἀπενεχθήσονται τῷ βασιλεῖ παρθένοι ὀπίσω αὐτῆς.

Ἄλλος, Ἀκολουθήσουσιν. Ἄλλος, Ἀνενεχθήσονται. Αἱ πλησίον αὐτῆς ἀ- 25 πενεχθήσονταί σοι. **17** Ἀπενεχθήσονται ἐν εὐφροσύνῃ καὶ ἀγαλλιάσει· ἀχθήσονται εἰς ναὸν βασιλέως.

Εἶδες τὰ ἱμάτια, τὰ κροσσωτά; εἶδες τὴν χρυσῆν στολὴν, τῆς παρθενίας τὸ ἄνθος; τοῦτο τῆς ἐκκλησίας τὸ ἱμάτιον. καὶ θέα μοι τοῦ προφήτου τὴν ἀκρίβειαν. ἐπειδὴ γὰρ οὐκ εὐθέως τῆς ἐκκλησίας συστάσης τὸ τῆς παρθενίας ἀνέθησε καλὸν, ἀλλ' ὕστερον καὶ 30 μετὰ χρόνον τινὰ, διὰ τοῦτο καὶ αὐτὸς μετὰ ταῦτα τίθησιν αὐτὸ, μετὰ τὸ ἐπιλαθέσθαι αὐτὴν τοῦ λαοῦ καὶ τοῦ οἴκου τοῦ πατρὸς, καὶ ἐνδύσασθαι τὸν κόσμον ἐκεῖνον, καὶ λάμψαι τῷ κάλλει. διό φησιν· ὀπίσω αὐτῆς αἱ πλησίον αὐτῆς ἀπενεχθήσονται. αἱ πλησίον οὐ τόπῳ ἁπλῶς, ἀλλὰ καὶ τρόπῳ καὶ τοῖς δόγμασιν αὐτῇ συνᾴδουσαι· ὡς τάς γε τῶν αἱρετικῶν οὐκ ἄν τις εἴποι παρθένους· οὐ γάρ εἰσι πλησίον τῆς βασιλίδος. ἀπενεχθήσονται ἐν εὐφροσύνῃ καὶ 35 ἀγαλλιάσει. ὅρα τὸ ἀποστολικὸν ἐνταῦθα διαλάμπον, καὶ τὴν ἀπόφασιν ἐκείνην διαδεικνυμένην καὶ ἐν τῷ προφήτῃ. ποίαν δὴ ταύτην; Ὅτι θλῖψιν τῇ σαρκὶ ἕξουσιν αἱ γαμοῦμεναι. ὥσπερ δὲ ἐκεῖναι θλῖψιν, οὕτως αὗται ἀγαλλίασιν καὶ εὐφροσύνην. ἡ μὲν γὰρ τέκνα, καὶ ἄνδρα, καὶ οἰκίαν, καὶ οἰκέτας, καὶ συγγενεῖς, καὶ κηδεστὰς, καὶ γαμβροὺς καὶ ἐγγόνα, καὶ πολυπαιδίαν, καὶ ἀπαιδίαν μεριμνᾶν ἀναγκάζεται (οὐδὲ γὰρ καιρὸς νῦν τὰς νιφά- 40 δας ὑπογράφειν τοῦ γάμου) ἡ δὲ παρθένος, ἐσταυρωμένη, καὶ τῶν παρόντων ἀπαλλαγεῖσα, καὶ τῶν βιωτικῶν φροντίδων ἀνωτέρα γινομένη, καὶ τὸν εὔριπον διαδῦσα, καὶ πρὸς τὸν οὐρανὸν καθ' ἑκάστην βλέπουσα τὴν ἡμέραν, ἀπολαύει τῆς χαρᾶς τοῦ πνεύματος, ἐν-

α. Κορ. ζ. κη.

τρυφᾷ

τρυφᾷ τῇ ἀγαλλιάσει. οὐ τὰ παρόντα δὲ μόνον ὁ προφήτης, ἀλλὰ καὶ τὰ μέλλοντα αἰνίττεται, ὅταν φαιδρὰς καὶ λαμπρὰς ἔχουσαι λαμπάδας ἀπαντῶσι τὸν νυμφίον ὑποδεχόμεναι. ναὸν δὲ ἐνταῦθα βασιλέως, τὰ βασίλεια, καὶ νυμφῶνα, τὰς παστάδας λέγει. **18** Ἀντὶ τῶν πατέρων σου ἐγεννήθησαν υἱοί σου. Ἄλλος, Ἔσονταί σοι υἱοί σου.

Ματθ. κε. δ.

Ἐπειδὴ δύο λαοῦ καὶ πατέρων ἐμνήσθη λέγων, ἐπιλάθου τοῦ λαοῦ σου καὶ τοῦ οἴκου τοῦ πατρός σου, δεικνὺς ὅτι πολλῆς ἀπολαύσεται καὶ κατ᾽ αὐτὸ τὸ μέρος εὐημερίας, τοῦτο ἐπήγαγεν. ἔστι γὰρ μήτηρ μυρίων παίδων ἡ στεῖρα· ὥστε εἰ καὶ γονέων ἀπεσπάσθης, ἀλλ᾽ οἱ τῶν παίδων χοροὶ οὕτως ἐπίδοξοι, οὕτω λαμπροὶ καὶ περιφανεῖς ἔσονται, ὡς πᾶσαν ἐμπλῆσαι τὴν οἰκουμένην. ἐμοὶ δὲ δοκεῖ τοὺς ἀποστόλους λέγειν, διδασκάλους ἐν αὐτῇ γενομένους. εἶτα ὑπογράφων αὐτῶν τὴν δύναμιν καὶ τὴν ἰσχὺν καὶ τὴν δόξαν, φησί, Καταστήσεις αὐτοὺς ἄρχοντας ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν.

Ἆρα ταῦτα ἑρμηνείας δεῖται; οὐκ ἔγωγε οἶμαι, ὥσπερ οὐδὲ ὁ ἥλιος, ὅτι φαιδρός ἐστι· τὰ δὲ εἰρημένα, τούτου φανερώτερα. καὶ γὰρ τὴν οἰκουμένην ἅπασαν ἐπέδραμον οἱ ἀπόστολοι, καὶ πάντων τῶν ἀρχόντων ἄρχοντες ἐγένοντο κυριώτεροι, βασιλέων δυνατώτεροι. οἱ μὲν γὰρ βασιλεῖς ζῶντες κρατοῦσι, τελευτήσαντες δὲ καταλύονται· οὗτοι δὲ, τελευτήσαντες μᾶλλον κρατοῦσι. καὶ τὰ μὲν τῶν βασιλέων νόμιμα, εἴσω τῶν οἰκείων ὅρων ἔχει τὴν ἰσχύν· τὰ δὲ τῶν ἁλιέων προστάγματα, πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης ἐξετάθη. ὁ Ῥωμαίων βασιλεὺς οὐκ ἂν δύναιτο νομοθετεῖν Πέρσαις, οὐδὲ ὁ Περσῶν Ῥωμαίοις· οἱ δὲ Παλαιστινοὶ οὗτοι καὶ Πέρσαις, καὶ Ῥωμαίοις, καὶ Θρᾳξὶ, καὶ Σκύθαις, καὶ Ἰνδοῖς, καὶ Μαύροις, καὶ πάσῃ τῇ οἰκουμένῃ νόμους ἔθηκαν, καὶ οὐχὶ ζώντων αὐτῶν ἐκράτησαν μόνον, ἀλλὰ καὶ τελευτησάντων, καὶ μυριάκις ἂν ἕλοιντο οἱ νομοθετηθέντες τὴν ψυχὴν ἀφεῖναι, ἢ τῶν νόμων ἀποστῆναι ἐκείνων.

19 Μνησθήσομαι τοῦ ὀνόματός σου ἐν πάσῃ γενεᾷ καὶ γενεᾷ.

20 Διὰ τοῦτο λαοὶ ἐξομολογήσονταί σοι εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος. Ἕτερος, Ἀναμνήσω τὸ ὄνομά σου καθ᾽ ἑκάστην γενεάν, διὰ τοῦτο λαοὶ ὑμνήσουσί σε διηνεκῶς. Ἄλλος, Ἐπὶ τούτῳ λαοὶ ἐξομολογήσονταί σοι. Εἶπε τὸ μέγεθος τῆς ἀρχῆς ἀπὸ τοῦ μήκους τῆς γῆς, ἀπὸ τοῦ πλάτους τῆς οἰκουμένης, ἀπὸ τοῦ πλήθους τῶν ἐθνῶν τῶν ὑποταγέντων· λέγει καὶ ἑτέρωθεν αὐτῆς τὸ ἀξίωμα, ὅτι οὐ πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης ἐκταθήσεται μόνον, ἀλλὰ καὶ πανταχοῦ τοῦ αἰῶνος. ἀθάνατος γὰρ ἔσται, φησίν, ἡ μνήμη σου, ἀνάγραπτος ἐν ταῖς βίβλοις ταῖς ἡμετέραις, ἀνάγραπτος ἐν ταῖς πολιτείαις, ἀνάγραπτος ἐν τοῖς προστάγμασιν. ὅρα πῶς καὶ τῆς οἰκείας προφητείας τὸ διαρκὲς προφητεύει. εἰπὼν γὰρ, μνησθήσομαι τοῦ ὀνόματός σου ἐν πάσῃ γενεᾷ καὶ γενεᾷ, τοῦτο ἐδήλωσε· κἂν ἐγὼ τελευτήσω, φησίν, ἀλλ᾽ ᾄσομαι εἰς σὲ καὶ τελευτῶν. τὸ μὲν γὰρ σῶμα διαλυθήσεται, τὰ δὲ γράμματα μένει, καὶ ὁ νόμος διαρκής. διὰ τοῦτο λαοὶ ἐξομολογήσονταί σοι. ὅθεν ἤρξατο, ἐνταῦθα κατέλυσεν, εἰς τὸν Χριστόν. διὰ τοῦτο, ποῖον; ὅτι τοσαῦτα κατώρθωσας, ὅτι τοιούτους ἄρχοντας ἐπέστησας, ὅτι κακίαν ἤλασας, ὅτι ἀρετὴν ἐφύτευσας, ὅτι τὴν φύσιν ἡρμόσω τὴν ἡμετέραν, ὅτι τὰ ἀπόρρητα ταῦτα εἰργάσω ἀγαθά· πάντα σοι ἡ οἰκουμένη ὕμνον ἀνοίσει, οὐκ ἐν βραχεῖ χρόνῳ, οὐδὲ ἐν δέκα καὶ εἴκοσι καὶ ἑκατὸν ἔτεσιν, οὐδὲ ἐν μέρει τῆς οἰκουμένης, ἀλλὰ γῆ καὶ θάλαττα, οἰκουμένη τε καὶ ἀοίκητος διὰ παντὸς τοῦ αἰῶνος ᾄσονται, χάριν ὁμολογοῦντες ἐπὶ τοῖς ἀγαθοῖς τοῖς γεγενημένοις. ὑπὲρ δὲ τούτων ἁπάντων καὶ ἡμεῖς εὐχαριστήσωμεν τῷ φιλανθρώπῳ Χριστῷ, δι᾽ οὗ, καὶ μεθ᾽ οὗ τῷ πατρὶ ἡ δόξα, ἅμα τῷ ἁγίῳ * πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς * αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ἴσως

Ψαλμ.

Ψαλμ. με.

ΤΩ ΝΙΚΟΠΟΙΩ ΤΩΝ ΥΙΩΝ ΚΟΡΕ. ΑΛλος, Εἰς τὸ τέλος ὑπὲρ τῶν υἱῶν Κορέ. ὑπὲρ τῶν κρυφίων. Ἄλλος, Ἐπὶ νεοτήτων ᾆσμα. 1 Ὁ Θεὸς ἡμῶν καταφυγὴ καὶ δύναμις, βοηθὸς ἐν θλίψεσι ταῖς εὑρούσαις ἡμᾶς σφόδρα. Ἄλλος, Ἐν θλίψεσιν εὑρεσκόμενοι. 2 Διὰ τοῦτο οὐ φοβηθησόμεθα ἐν τῷ ταράσσεσθαι τὴν γῆν, καὶ μετατίθεσθαι ὄρη ἐν καρδίαις θαλασσῶν.

Ἀλλ. σ. μθ.

ΤΗΝ συνήθη κέχρηται φιλοσοφίαν ὁ προφήτης, τῶν μὲν βιωτικῶν ἀπάγων πραγμάτων, εἰς δὲ τὴν ἐλπίδα τὴν ἄνωθεν ἀνάγων τὸν ἀκροατήν. μὴ γάρ μοι ὅπλα καὶ τείχη καὶ τάφρους εἴπῃς, φησί, μηδὲ περιουσίαν χρημάτων, καὶ πολεμικῶν ἐμπειρίαν, καὶ πλῆθος ἵππων, μηδὲ τόξα, καὶ βέλη, καὶ θώρακας, μηδὲ συμμάχων πλήθη, καὶ στρατιωτῶν φάλαγγας, μηδὲ σώματος ἰσχύν, καὶ πολεμίων πεῖραν· πάντα ταῦτα ἀράχνης καὶ σκιᾶς ἀσθενέστερα· ἀλλ᾽ εἰ βούλει τὴν ἄμαχον ἰδεῖν δύναμιν, τὴν καταφυγὴν τὴν ἀχείρωτον, τὸ φρούριον τὸ ἄσυλον, τὸν πύργον τὸν ἄσειστον, ἐπὶ τὸν Θεὸν κατάφυγε, ἐκείνην ἐπισπῶ τὴν ἰσχύν. καὶ καλῶς εἶπεν, ὁ Θεὸς ἡμῶν καταφυγὴ καὶ δύναμις· δεικνὺς ὅτι ποτὲ μὲν φεύγοντες νικῶμεν, ποτὲ δὲ ἱστάμενοι καὶ πολεμοῦντες. καὶ γὰρ ἀμφότερα δεῖ ταῦτα ποιεῖν, καὶ ὁμόσε χωρεῖν, καὶ ἐκκλίνειν. τοῦτο καὶ Παῦλος ἐποίει, ποτὲ μὲν ὑποχωρῶν, ποτὲ δὲ ἐπεμβαίνων τοῖς ἐναντιουμένοις τῷ λόγῳ τῆς ἀληθείας. τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς ἐποίει διδάσκων ἡμᾶς. τοῦτο καὶ ἡμᾶς δεῖ ποιεῖν, καὶ εἰδέναι μετὰ ἀκριβείας καιρῶν ἐπιτηδειότητα, καὶ εὔχεσθαι μὲν μὴ εἰσελθεῖν εἰς πειρασμὸν κατὰ τὸ λόγιον ἐκεῖνο τὸ εὐαγγελικόν· παραγινομένου δὲ, μὴ μαλακίζεσθαι, ἀλλ᾽ ἑστάναι γενναίως. βοηθὸς ἐν θλίψεσι ταῖς εὑρούσαις ἡμᾶς σφόδρα. ὃ πολλάκις εἶπον, καὶ νῦν λέγω· οὐ κωλύει τὰς θλίψεις ἐπελθεῖν, ἀλλὰ παραγινομένων παρίσταται, χρησίμους ἡμᾶς ἐργαζόμενος καὶ δοκίμους. τὸ δὲ σφόδρα, τῷ βοηθὸς προσνεμητέον. καὶ γὰρ οὐχ ὡς ἔτυχε βοηθεῖ, ἀλλὰ μετὰ πολλῆς τῆς ὑπερβολῆς, πλείονα παρέχων τὴν ἀπὸ τῆς συμμαχίας παράκλησιν τῆς ἀπὸ τῶν θλίψεων ὀδύνης. οὐ γὰρ ὅσον ἀπαιτεῖ τῶν δεινῶν ἡ φύσις, τοσαύτην ἡμῖν παρέχει τὴν συμμαχίαν, ἀλλὰ πολλῷ πλείονα. διὰ τοῦτο οὐ φοβηθησόμεθα, φησιν, ἐν τῷ ταράττεσθαι τὴν γῆν. ὁρᾷς πῶς πλείονα παρέχει τὴν βοήθειαν καὶ ἐκ πολλῆς τῆς περιουσίας; οὐ γὰρ εἶπε μόνον, οὐχ ἁλωσόμεθα οὐδὲ πεσούμεθα, ἀλλ᾽ οὐδὲ, ὃ κοινὸν τῆς φύσεώς ἐστι, πεισόμεθα, τὸ φοβηθῆναι καὶ δεῖσαι. πόθεν δὲ τοῦτο γέγονε; ἐκ τοῦ τὴν συμμαχίαν ἐκ περιουσίας ἐπιέναι. γῆν δὲ ἐνταῦθα, καὶ ὄρη, καὶ καρδίαν θαλασσῶν, οὐ τὰ στοιχεῖά φησιν, ἀλλὰ τῷ ὀνόματι τούτων τοὺς ἀφορήτους κινδύνους αἰνίττεται. κἂν πάντα ἴδωμεν συγκεχυμένα, φησί, κἂν ταραχὴν ἀφόρητον, κἂν ταῦτα συμβαίνοντα, ἃ μηδέποτε γέγονε, κἂν αὐτήν, ὡς ἂν εἴποι τις, τὴν κτίσιν συρρηγνυμένην ἑαυτῇ, καὶ τοὺς τῆς φύσεως κινουμένους ὅρους, καὶ πάντα ἐκ βάθρων ἀνασπώμενα, καὶ τὰ πρῶτα στοιχεῖα συγχεόμενα, καὶ τοσαύτην γινομένην τὴν ταραχήν· οὐ μόνον οὐχ ἁλωσόμεθα, ἀλλ᾽ οὐδὲ δεισόμεθα. τὸ δὲ αἴτιον, ὅτι ὁ πάντων τούτων δεσπότης βοηθεῖ, καὶ χεῖρα ὀρέγει, καὶ παρίσταται. εἰ δὲ τούτων γινομένων, οὐκ ἂν ἐνδοίημεν, οὐδὲ καταμαλακισθείημεν, πολλῷ μᾶλλον ἐπιόντων τῶν ἐχθρῶν, καὶ τῶν πολεμίων παρατασσομένων.

3 Ἤχησαν καὶ ἐταράχθησαν τὰ ὕδατα αὐτῶν· ἐταράχθησαν τὰ ὄρη ἐν τῇ κραταιότητι

Marginal references: Πράξ. ιδ. ϛ. Πράξ. ιγ. θ. Ματθ. β. ιδ. Ἰω. η. νθ. καὶ ι. λθ. λθ. Ματθ. κϛ. μα.

Margin (line 15): χ. ἰσχὺν

ὀπῇ αὐτοῦ. Ἄλλος, Ἠχούντων καὶ θολουμένων τῶν ὑδάτων, καὶ σειομένων ὀρέων ἐν τῷ ἐνδοξασμῷ αὐτοῦ. Εἰπὼν ὅτι οὐ δεισόμεθα συῤῥηγνυμένων ἁπάντων, λοιπὸν περὶ τῆς δυνάμεως αὐτοῦ διαλέγεται, ὅτι ἄμαχος αὐτοῦ ἡ ἰσχύς. καὶ εἰκότως, φησὶν, οὐ δεδοίκαμεν. καὶ ὅπερ ἀεὶ ποιεῖ, νῦν μὲν ἀπὸ τῆς κτίσεως, νῦν δὲ ἀπὸ τῶν τοῖς ἀνθρώποις συμβαινόντων ἀνακηρύττων αὐτοῦ τὴν ἰσχὺν, τοῦτο καὶ ἐνταῦθα ποιεῖ. ὃ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστι· σείει πάντα, σαλεύει, μετατίθησιν ὅταν βούληται· οὕτως αὐτῷ ῥᾴδια καὶ εὔκολα πάντα. ἐμοὶ δὲ δοκεῖ τὰ πλήθη ἐνταῦθα αἰνίττεσθαι τῶν ἀνδρείων, καὶ τοὺς ὑψηλοὺς τῶν πολεμίων, καὶ τὸν ἄπειρον λαὸν τῶν ἐναντίων. τοσαύτη γὰρ αὐτοῦ ἡ δύναμις, φησιν, ὡς ἁπλῶς νεῦσαι, καὶ ταῦτα πάντα γίνεσθαι. πῶς οὖν δυνάμεθα φοβεῖσθαι, τοιοῦτον ἔχοντες δεσπότην; Διάψαλμα. Ἄλλος, Ἀεί. 4 Τοῦ ποταμοῦ τὰ ὁρμήματα (Ἄλλος, Διαιρέσεις. Ὁ δὲ Ἑβραῖος, Φαλαγαυ) εὐφραίνουσι τὴν πόλιν τοῦ Θεοῦ· ἡγίασε τὸ σκήνωμα αὐτοῦ ὁ ὕψιστος. Ἄλλος, Τὸ ἅγιον τῆς κατασκηνώσεως τοῦ ὑψίστου.

5 Ὁ Θεὸς ἐν μέσῳ αὐτῆς, καὶ οὐ σαλευθήσεται· βοηθήσει αὐτῇ ὁ Θεὸς τῷ πρὸς πρωῒ πρωΐ. Ἄλλος, Περὶ τὸν ὄρθρον. Ἄλλος, Τὸ νεῦσαι πρωΐαν. Εἰπὼν περὶ τῆς δυνάμεως αὐτοῦ καὶ τῆς ἰσχύος, καὶ ὅτι ῥᾴδια αὐτῷ πάντα, εἰς τὴν Ἰουδαϊκῆς προνοίας ὑπόθεσιν μετατίθησι τὸν λόγον, τὰ δεδομένα αὐτοῖς ἀγαθὰ διὰ βραχέων λέξεων παριστάς. οὗτος γὰρ ὁ οὕτω δυνατὸς, ὁ οὕτως ἰσχυρὸς καὶ φοβερὸς, καὶ πάντα ἄγων καὶ φέρων, ὁ πάντα σείων, καὶ κινῶν, καὶ μετατιθεὶς, καὶ μεθιστὰς, μυρίων τὴν πόλιν ἡμῶν ἐνέπλησεν ἀγαθῶν. ποταμὸν γὰρ ἐνταῦθα, τὸ δαψιλὲς τῆς χορηγίας τῶν ἄνωθεν δωρεῶν, καὶ τὸ ἀκώλυτον, καὶ τὸ ἐκκεχυμένον παρίστησιν· ὡσανεὶ ἔλεγε, καθάπερ ἐκ πηγῶν, ἡμῖν ἅπαντα ἐπιῤῥεῖ τὰ ἀγαθά. ὥσπερ γὰρ ποταμὸς εἰς μυρία σχιζόμενος μέρη, τὴν ὑποκειμένην ἄρδει χώραν· οὕτως ἡ τοῦ Θεοῦ πρόνοια πανταχόθεν ἐπιῤῥεῖ, δαψιλῶς φερομένη καὶ ῥοιζηδὸν ἐπιοῦσα, καὶ πάντα πληροῦσα. οὐκ ἀσφάλειαν δὲ παρέχει μόνον ἡμῖν, οὐδὲ βοήθειαν ἀῤῥαγῆ, ἀλλὰ καὶ πνευματικὴν χαράν. διό φησιν, ἡγίασε τὸ σκήνωμα αὐτοῦ ὁ ὕψιστος. καὶ τοῦτο δὲ αὐτὸ εὐεργεσίας μέρος οὐ μικρὸν, τὸ σκήνωμα αὐτοῦ καλέσαι τὸν τόπον. οὐ γὰρ ἁπλῶς τέθεικε τὸ, ὁ ὕψιστος. ὁ οὖν οὕτως ὑψηλὸς, ὁ μηδενὶ τόπῳ περιεχόμενος, ἡ ἄφραστος οὐσία, κατηξίωσε σκήνωμα αὐτοῦ καλέσαι τὴν πόλιν τὴν ἡμετέραν, καὶ πάντοθεν αὐτὴν συνέχει (τοῦτο γάρ ἐστιν, ἐν μέσῳ αὐτῆς, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ λέγει· Ἰδοὺ, ἐγὼ μεθ᾽ ὑμῶν εἰμι) πάντοθεν αὐτὴν συγκροτεῖ. διὰ τοῦτο οὐ μόνον οὐδὲν δεινὸν πείσεται, ἀλλ᾽ οὐδὲ σαλευθήσεται. καὶ τὸ αἴτιον, ὅτι ταχίστης ἀπολαύει τῆς συμμαχίας, ἑτοίμου καὶ παρεσκευασμένης (τοῦτο γάρ ἐστι τὸ, πρωΐ) οὐ μελλούσης, οὐδὲ βραδυνούσης, ἀλλὰ νεαρᾶς ἀεὶ, καὶ ἀκμαζούσης, καὶ ἐν καιρῷ τῷ προσήκοντι.

Matth. xx[illegible]

6 Ἐταράχθησαν ἔθνη. Ἄλλος, Συνήχθησαν ἔθνη.

Ἔκλιναν βασιλεῖαι. ἔδωκε φωνὴν αὐτοῦ ὁ ὕψιστος· ἐσαλεύθη ἡ γῆ.

Δείκνυσιν αὐτοῦ τῆς βοηθείας ἐνταῦθα τὴν δύναμιν. οὐ γὰρ δὴ τῶν τυχόντων ἐπιόντων, ἀλλὰ βασιλέων, ἐθνῶν πάντοθεν συνιόντων, κυκλούντων, πολιορκούντων πόλιν μίαν, οὐ μόνον οὐδὲν ἔπαθεν ὑπ᾽ αὐτῶν δεινὸν, ἀλλὰ καὶ περιεγένετο καὶ ἐκράτησε, καὶ περιέτρεψε τοὺς ἐπιόντας. τοῦτο γάρ ἐστι τὸ, ἔκλιναν βασιλεῖαι· ἔδωκε φωνὴν αὐτοῦ ὁ ὕψιστος. ὡς ἂν εἴποι τις, ἀνεβόησε, τὰς πόλεις εἷλε. παχὺ μὲν τὸ ῥῆμα, καὶ ἀνθρωπινώτερον εἰρημένον (οὐδὲ γὰρ φωνῇ καὶ βοῇ ὁ Θεὸς νικᾷ, ἀλλὰ νεύματι μόνῳ καὶ βουλήματι) ἀλλ᾽ ὅμως ἀπὸ τῶν παχυτέρων αὐτὸν ἀνάγων τῶν ἄλλων ὑψηλοτέραν ἐπενόησε λέξιν. ἐπειδὴ γὰρ ἀεὶ ὁπλιζόμενον αὐτὸν εἰσάγει, δεικνὺς ὅτι πάντα ἐκεῖνα μεταφορικῶς εἴρηται, καὶ τροπικώτερον, καὶ συγκαταβατικώτερον (ὁ γὰρ Θεὸς οὐδενὸς τούτων δεῖται)

Hom.

ται) ἐπήγαγεν· ἔδωκε φωνὴν αὐτοῦ, καὶ ἐσαλεύθη ἡ γῆ· δεικνὺς ὅτι οὐ μόνον πόλεις, καὶ ἔθνη, καὶ χώρας, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ στοιχεῖον διασείει. οἶδε δὲ καὶ γῆν τὰ πλήθη καλεῖν, ὡς ὅταν λέγῃ· Καὶ ἦν πᾶσα ἡ γῆ χεῖλος ἕν. (Γεν. ια. α.)

7 Κύριος τῶν δυνάμεων μεθ' ἡμῶν, ἀντιλήπτωρ ἡμῶν ὁ Θεὸς Ἰακώβ.

Ὁ δὲ Ἑβραῖος ἀντὶ τοῦ, τῶν δυνάμεων, Σαβαὼθ εἶπεν. ὅρα πῶς ἀπὸ τῆς γῆς ἀνάγει τὸν λόγον ἐπὶ τὸν οὐρανὸν, εἰς τοὺς ἀπείρους τῶν ἀγγέλων δήμους, εἰς τὰ ἔθνη τῶν ἀρχαγγέλων, εἰς τὰς δυνάμεις τὰς ἄνω. τί γάρ μοι λέγεις στρατόπεδα, καὶ βαρβάρους, καὶ ἀνθρώπους ἀπολλυμένους; ἐννόησον αὐτοῦ τὴν ἰσχὺν ἀπὸ τῆς ἐν τοῖς οὐρανοῖς βασιλείας, ὅσα στρατόπεδα τῶν ἀοράτων δυνάμεων ὑφ' ἑαυτῷ τεταγμένα ἔχει. καὶ καλῶς δυνάμεις ἐκάλεσε, τὴν ἰσχὺν αὐτῶν ἐνδεικνύμενος. ὅπερ καὶ ἀλλαχοῦ φησι· Δυνατοὶ ἰσχύϊ, ποιοῦντες τὸν λόγον αὐτοῦ. (Ψαλ. ρβ. κ.) καὶ γὰρ εἷς ἄγγελός ποτε ἐξελθὼν, ἑκατὸν ὀγδοηκονταπέντε χιλιάδας ἀνεῖλε. (δ. Βασ. ιθ. λε.) τί οὖν, εἰ δυνατὸς μέν ἐστιν, οὐ βούλεται δὲ ἡμῖν χεῖρα ὀρέξαι; ἀλλὰ μηδὲ τοῦτο δείσῃς. διὰ γὰρ τοῦτο ἐπήγαγεν, ἀντιλήπτωρ ἡμῶν. οὐκοῦν καὶ βούλεται, καὶ δύναται. μὴ τοίνυν φοβοῦ. τί οὖν, εἰ ἡμεῖς ἀνάξιοι; ἀλλὰ πατρῴαν πρὸς αὐτὸν ἔχομεν φιλανθρωπίαν. διὸ καὶ τοῦτο δηλῶν εἶπεν, ὁ Θεὸς Ἰακώβ· ὡσανεὶ ἔλεγεν, ἀεὶ τοῦτο ἔθος αὐτῷ ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς. Διάψαλμα. Ἄλλος, Ἀεί.

8 Δεῦτε καὶ ἴδετε τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ, ἃ ἔθετο τέρατα ἐπὶ τῆς γῆς, ἀνταναιρῶν πολέμους μέχρι τῶν περάτων τῆς γῆς. 9 Τόξον συντρίψει, καὶ συνθλάσει ὅπλον.

Ἄλλος, Συνέκλασε. Καὶ θυρεοὺς κατακαύσει ἐν πυρί.

Ἄλλος, Καὶ ἁμάξας ἐμπρήσει ἐν πυρί. εἰπὼν περὶ τῆς γῆς, περὶ τῆς θαλάσσης, περὶ τῶν ὀρῶν, περὶ τῆς πνευματικῆς χορηγίας τῆς εἰς αὐτοὺς γεγενημένης, περὶ τῆς συμμαχίας, πάλιν ἐκτείνει τὴν ὑπόθεσιν πρὸς τοὺς θεατὰς, ἐπὶ τὰ τρόπαια αὐτοὺς καλῶν ἐξ ἡδονῆς πολλῆς, καὶ τῆς πρὸς τὸν δεσπότην διαθέσεως, καὶ τὰς νίκας ἀναγορεύων, ἃς ὑπὲρ αὐτῶν εἰργάσατο. καὶ καλῶς εἶπε, τέρατα, οὐκ εἶπε νίκας καὶ τρόπαια. οὐ γὰρ κατὰ ἀκολουθίαν ἐγίνετο τὰ γινόμενα, οὐδὲ ὅπλοις καὶ δυνάμει σωμάτων τὰ τῆς μάχης ἐκρίνετο, ἀλλὰ Θεοῦ νεύματι, τῶν πραγμάτων δηλούντων ὅτι αὐτὸς ἦν ὁ στρατηγῶν. ἐπειδὴ γὰρ οἱ ἀσθενεῖς τοὺς δυνατοὺς ἐνίκων, οἱ ὀλίγοι τοὺς πολλοὺς, οἱ κεχειροτονημένοι τοὺς κρατοῦντας, καὶ παρ' ἐλπίδα τὰ πράγματα ἐγίνετο· εἰκότως αὐτὰ τέρατα καλεῖ, ἅτε παραδόξως συμβαίνοντα, καὶ πανταχοῦ τῆς γῆς ἐκτεταμένα. τοῦτο δὲ οὐκ ἂν τις ἁμάρτοι καὶ κατὰ ἀναγωγὴν ἐκλαβὼν καὶ εἰς τὸν παρόντα καιρόν. καὶ γὰρ πόλεμον χαλεπὸν κατέλυσε τὸν τῶν δαιμόνων, καὶ πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης τὴν εἰρήνην ἔτεινε, καὶ τὸν αἰσθητὸν δὲ αὐτῶν πόλεμον συγκατέβαλεν. ὅπερ καὶ ὁ Ἠσαΐας δηλῶν ἔλεγε· Συντρίψουσι τὰς μαχαίρας αὐτῶν εἰς ἄροτρα, καὶ τὰς ζιβύνας αὐτῶν εἰς δρέπανα· καὶ οὐ λήψεται ἔθνος ἐπ' ἔθνος μάχαιραν, καὶ οὐ μὴ μάθωσιν ἔτι πολεμεῖν. (Ησ. β. δ.) πρὸ μὲν γὰρ τῆς τοῦ Χριστοῦ παρουσίας, πάντες ἄνθρωποι ὅπλα ἐτίθεντο, καὶ οὐδεὶς ἀτελὴς ταύτης τῆς λειτουργίας ἦν, καὶ πόλεις πρὸς πόλεις ἐμάχοντο, καὶ δι' ὅλου τὰ τῶν πολέμων συνεκροτεῖτο· νῦν δὲ τὸ πλέον τῆς οἰκουμένης ἐν εἰρήνῃ, πάντων ἐν ἀδείᾳ καὶ τέχνας μετιόντων, καὶ γῆν ἐργαζομένων, καὶ θάλατταν πλεόντων· ὀλίγον δέ ἐστι τὸ στρατιωτικὸν πρὸ τῶν ἄλλων ἁπάντων τεταγμένον. καὶ τοῦτο δὲ ἂν ἡ χρεία κατελύθη, εἰ τὰ προσήκοντα ἐπράττομεν, καὶ μὴ ἐδεόμεθα τῆς ἀπὸ τῶν θλίψεων ὑπομνήσεως. πῦρ δὲ ἐνταῦθα, τὴν ὀργὴν αὐτοῦ καλεῖ· καὶ πρᾶγμα συμβεβηκὸς λέγει, ὅτι τὰ ὅπλα αὐτῶν κατέκαυσαν κατὰ κράτος νικήσαντες, καὶ τὰ ἅρματα. ὅπερ καὶ Ἰεζεκιὴλ φησι, καὶ ὅσοι φιλομαθεῖς, ἴσασι τὴν ἱστορίαν. (Ιεζεκ. λθ. ι. ια.) 10 Σχολάσατε, καὶ γνῶτε ὅτι ἐγώ εἰμι ὁ Θεός·

ὑψω-

ὑψωθήσομαι ἐν τοῖς ἔθνεσιν, ὑψωθήσομαι ἐν τῇ γῇ.

Ἄλλος, Ἴαθητε, καὶ γνῶτε. Ἄλλος, Ἐάσατε ἵνα γνῶτε. Ὁ δὲ Ἑβραῖος φησιν, Οὐαρφοδ ὑαδδύ. Ἐνταῦθά μοι δοκεῖ πρὸς τὰ ἔθνη διαλέγεσθαι, μονονουχὶ τοῦτο λέγων· ἔγνωτε μὲν αὐτοῦ τὴν ἰσχὺν καὶ τὴν δύναμιν τὴν πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης ἐκτεταμένην· δεῖ δὲ ὑμῖν σχολῆς, δεῖ ὑγιαινούσης ψυχῆς. καὶ τὸ, ἐάσατε, τὸ αὐτὸ δηλοῖ. ἄφετε τὴν πλάνην, ἀπαλλάγητε τῆς προτέρας ἀναστροφῆς, ἀναπνεύσατε ἐκ τῆς ἀχλύος τῶν κατεχόντων ὑμᾶς πονηρῶν πραγμάτων· ἵνα ἀπὸ τῆς τῶν θαυμάτων διδασκαλίας χειραγωγούμενοι, καὶ τὴν ψυχὴν σχολάζουσαν ἔχοντες, ἐπιγνῶτε τὸν τῶν ὅλων Θεόν. οὐδὲ γὰρ ἀρκεῖ τὰ θαύματα μόνον, ἐὰν μὴ καὶ ψυχὴ εὐγνώμων ᾖ· ἐπεὶ καὶ ἐπὶ τῶν Ἰουδαίων ἐγίνετο θαύματα, καὶ οὐδὲν πλέον ἐγίνετο πρὸς τὴν σωτηρίαν ἐκείνων. ὥσπερ γὰρ οὐκ ἀρκοῦσιν αἱ τοῦ ἡλίου ἀκτῖνες, ἐὰν μὴ καὶ ὁ ὀφθαλμὸς καθαρὸς ᾖ καὶ ὑγιαίνων· οὕτω δὴ οὐδὲ ἐνταῦθα τὰ θαύματα μόνον ἀρκεῖ. διὸ δὴ περὶ ἐκείνων διαλεχθεὶς, παραινεῖ τοῖς μέλλουσιν αὐτῶν καρποῦσθαι τὴν ὠφέλειαν, ἀναπνεῦσαι ἐκ τῶν κατεχόντων αὐτοὺς κακῶν, ὥστε μαθεῖν τὸν Θεὸν τὸν ἐπὶ τῶν ὅλων. σχολάσατε καὶ γνῶτε, ὅτι ἐγώ εἰμι ὁ Θεός· οὐ τὰ εἴδωλα, οὐδὲ τὰ ξόανα. σχολάσατε τοίνυν, καὶ πολλὰς ὑμῖν παρέξομαι τὰς ἀποδείξεις. τοῦτο γάρ ἐστι τὸ, ὑψωθήσομαι ἐν τοῖς ἔθνεσιν, ὑψωθήσομαι ἐν τῇ γῇ· τουτέστι, διὰ τῶν ἔργων ὑμῖν δειχθήσομαι μέγας καὶ ὑψηλός. ἔχει μὲν γὰρ τὸ οἰκεῖον ὕψος ἡ φύσις ἡ ἀκήρατος ἐκείνη καὶ ἄφραστος· ἐπειδὴ δὲ τοῦτο ὑμεῖς οὐ συνορᾶτε, καὶ διὰ τῶν ἔργων ὑμῖν αὐτὸ ἐπιδείξω, οὐ μόνον δὲ ἐν τῇ Παλαιστίνῃ, οὐδὲ μόνον ἐν Ἱεροσολύμοις, ἀλλὰ καὶ παρὰ ὑμῖν τοῖς ἔθνεσιν. οὕτω γοῦν ὑψοῦται κρατῶν αὐτῶν καὶ περιγινόμενος, θαύματα ἐργαζόμενος ἐν Βαβυλῶνι, θαύματα ἐν Αἰγύπτῳ, θαύματα ἐν τῇ ἐρήμῳ, θαύματα πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης, ὡς πανταχόθεν αὐτοὺς διδασκαλίαν ἔχειν τῆς αὐτοῦ γνώσεως.

11 Κύριος τῶν δυνάμεων μεθ' ἡμῶν, ἀντιλήπτωρ ἡμῶν ὁ Θεὸς Ἰακώβ.

Οὗτος τοίνυν ὁ Θεὸς, ὁ πανταχοῦ μέγας, ὁ πανταχοῦ ὑψηλὸς, οὗτος ἀεὶ μεθ' ἡμῶν ἕστηκε. μηδὲν οὖν φοβεῖσθε, μηδὲ ταράττεσθε οὕτως ἔχοντες ἄμαχον δεσπότην· ᾧ πρέπει πᾶσα τιμὴ καὶ δόξα σὺν τῷ ἀνάρχῳ πατρὶ, καὶ τῷ ζωοποιῷ αὐτοῦ πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Ψαλμ. μϛ'. ΕΙΣ ΤΟ ΤΕΛΟΣ, ΤΩΝ ΥΙΩΝ ΚΟΡΕ.

Ἄλλος, Τῷ νικοποιῷ τῶν υἱῶν Κορέ. 1 Πάντα τὰ ἔθνη κροτήσατε χεῖρας.

Ἄλλος, Χειρί. Ἀλαλάξατε τῷ Θεῷ ἐν φωνῇ ἀγαλλιάσεως.

Ἕτερος, Σημάνατε ἐν φωνῇ εὐφημίας.

2 Ὅτι Κύριος ὕψιστος, φοβερὸς, βασιλεὺς μέγας ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν.

ΤΗς αὐτῆς ὑποθέσεως καὶ οὗτος ὁ ψαλμὸς ἔχεται, νίκας λέγων καὶ τρόπαια τὰ κατὰ τῶν πολεμίων συμβεβηκότα, καὶ τὴν οἰκουμένην ἅπασαν καλῶν εἰς τὴν ὑπὲρ τῶν γεγενημένων εὐφημίαν. ἀλλ' ἴσως τισὶν ἀνάξιον εἶναι δοκεῖ τῆς τοῦ θείου πνεύματος παραινέσεως τὸ προοίμιον, καὶ ἡ τοιαύτη παρακέλευσις, κρότοι, καὶ πάταγοι, καὶ ἀλαλαγμοί. οὐ γὰρ τοῖς ἐν τῷ σεμνῷ τούτῳ διδασκαλείῳ συνιοῦσι προσήκει ταῦτα, ἴσως ἐρεῖ τις, ἀλλὰ τοῖς μὲν ἐν σκηνῇ καὶ συμποσίοις ἠσχολημένοις τὸ κροταλίζειν καὶ ταῖς χερσὶ παταγεῖν· ἀνδράσι δὲ ὑπὸ τῆς τοῦ πνεύματος χάριτος παιδευομένοις ἡσυχία καὶ εὐταξία πρέπει. τί τοίνυν βούλεται ὁ λόγος ἐμφῆ-

ναι, καὶ τίνα τὸν ἀλαλαγμὸν, ἢ τίνα τὸν κρότον φησί; Συνήθες τοῦτο τοῖς ἐν παρατάξει
πολέμου καὶ μάχης ποιεῖν, ἀλαλάζειν, λέγω, καὶ μέγα κροτεῖν πρὸς τὸ καταπλήττεσθαι
τοὺς πολεμίους, γαληνιώσης δὲ ψυχῆς τοῦτο ἀλλότριον· ὁ δὲ ψαλμὸς ἀμφότερα διακε-
λεύεται, καὶ κροτεῖν, καὶ ἀλαλάζειν. τί ποτ' οὖν ἐστὶ τὸ εἰρημένον; οὐδὲν ἕτερον, ἀλλ'
ἡδονὴν ἐνδείκνυται, καὶ νίκης σύμβολον ὁ λόγος ἐμφαίνει. ἐπεὶ καὶ ἑτέρωθι ὁ προφή- 5
(Ψαλ. ϟζ. θ.) της τοὺς ποταμοὺς εἰσάγει κροτοῦντας· Ποταμοὶ, λέγων, κροτήσουσι χειρὶ ἐπὶ τὸ αὐτό.
(Ησ. νε. ιβ.) ὁ δὲ Ἡσαΐας καὶ δένδρα τοῦτο ποιοῦντα παρίστησιν· αὐτὸς δὲ οὗτος πάλιν καὶ ὄρη σκιρτῶν-
(Ψαλ. ριγ. δ.) τα, καὶ βουνούς· οὐχ ἵνα τοῦτο νοήσωμεν, ὅτι τὰ ὄρη σκιρτᾷ, καὶ οἱ βουνοὶ, οὐδ' ἵνα πο-
ταμοὺς κροτοῦντας ἢ χεῖρας ἔχοντας (τοῦτο γὰρ ἐσχάτης ἀνοίας) ἀλλ' ἵνα τὴν ὑπερβο-
λὴν τῆς ἡδονῆς μάθωμεν. * καὶ διατί μὴ εἶπε, χάρητε καὶ σκιρτήσατε, ἀλλὰ κροτή- 10
σατε καὶ ἀλαλάξατε; τὸ μεθ' ὑπερβολῆς ἡμῖν ἡδονὴν ἐνδεικνύμενος. ὥσπερ γὰρ ὁ Χρι-
(Ματθ. ς. ιζ.) στὸς, ὅταν λέγῃ· Σὺ δὲ ὅταν νηστεύῃς ἄλειψαί σου τὴν κεφαλὴν, καὶ τὸ πρόσωπόν σου
νίψαι, οὐκ ἀλοιφὴν κελεύων τοῦτο λέγει (οὐδεὶς γὰρ ἡμῶν τοῦτο ποιεῖ) ἀλλὰ τὴν ἡ-
δονὴν ἐνδείκνυσθαι καὶ τὸ φαιδρὸν τῆς διανοίας, κελεύων γεγηθότας νηστεύειν μὴ σκυ-
θρωπάζοντας· οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα, οὐ τοῦτο ἐπιτάγημεν [ὥστε] κροτεῖν τὰς χεῖρας, ἀλλ' 15
ἥδεσθαι, καὶ εὐφραίνεσθαι [ψάλλοντες.] δικαίως δ' ἄν τις τὸν ψαλμὸν κατ' ἀναγωγὴν μᾶλ-
λον ἐκλάβοι, τῆς ἱστορίας ἀνώτερος γενόμενος. εἰ γὰρ καὶ τὴν ἀρχὴν καὶ τὸ προοίμιον
ἀπὸ τῶν αἰσθητῶν ἔχει, ἀλλ' ὅμως ἐπὶ τὰ νοητὰ χειραγωγεῖ τὸν ἀκροατήν. ὅπερ γὰρ
ἔμπροσθεν εἶπον, τοῦτο καὶ νῦν ἐρῶ· ὅτι τὰ μὲν ὡς εἴρηται ἐκληπτέον ἐστί, τὰ δὲ ἀπε-
(Ησ. ξε. κε.) ναντίας τοῖς κειμένοις· ὡς ὅταν λέγῃ, Λύκοι καὶ ἄρνες ἅμα βοσκηθήσονται. οὐ γὰρ δὴ 20
λύκους καὶ ἄρνας ἐκληψόμεθα, οὐδὲ ἄχυρα καὶ βοῦν καὶ ταῦρον, ἀλλὰ τὰ τῶν ἀνθρώπων
ἤθη διὰ τῆς τῶν ἀλόγων εἰκόνος χαρακτηρίζομεν. τὰ δὲ κατὰ διπλῆν ἐκδοχὴν ἐκλη-
ψόμεθα, τά τε αἰσθητὰ νοοῦντες, καὶ τὰ νοητὰ ἐκδεχόμενοι· ὡς ἐπὶ τῆς ἀναγωγῆς τοῦ υἱοῦ
(Γεν. κβ. ϛ.) Ἀβραάμ. ὅτι γὰρ υἱὸς ἀνηνέχθη, ἴσμεν· πλὴν καὶ ἕτερόν τι ἐγκεκρυμμένον τῷ νοήματι ἐκ-
(Ἐξοδ. ιβ. γ.) λεγόμεθα διὰ τοῦ υἱοῦ, τὸν σταυρόν. καὶ ἐπὶ τοῦ προβάτου δὲ τοῦ ἐν Αἰγύπτῳ πάλιν ὁμοί- 25
ως τοῦ πάθους τὴν εἰκόνα χαρακτηρίζομεν. τοῦτο δὲ καὶ ἐνταῦθα ποιεῖν χρή. οὐδὲ γὰρ
περὶ Ἀράβων ἁπλῶς ὁ λόγος καὶ τῶν γειτόνων, ἀλλὰ πάντα τὰ ἔθνη καλεῖ. ὅτι Κύριος
ὕψιστος, φοβερὸς, βασιλεὺς μέγας ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν. ἀνίστησιν ἐκ προοιμίων τὸν ἀ-
κροατὴν, πρὸς τοσοῦτον ὄγκον εὐαγγελίων καλῶν, καὶ πρὸς τὴν τῆς οἰκουμένης πανήγυ-
ριν, καὶ θείαν τινὰ καὶ πνευματικὴν ἑορτὴν, καὶ τὴν ἐκ τῶν οὐρανῶν κατενεχθεῖσαν μυστα- 30
γωγίαν. διατί δὴ τοῦτο, κροτήσατέ, φησι, τουτέστι, χάρητε, σκιρτήσατε. καὶ γὰρ καὶ ὁ εὐαγ-
(Λουκ. ς. κγ.) γελικὸς λόγος τοῦτο παρακελεύεται, λέγων, Σκιρτήσατε, οὐ πάντως παρακελευόμε-
νος ἐξάλλεσθαι καὶ πηδᾷν (τοῦτο γὰρ ἀνελεύθερον) ἀλλὰ τῆς χαρᾶς τὸ ἐπιτεταμένον
δηλῶν. καὶ γὰρ πολλῆς ἡδονῆς ἄξιον τὸ γινόμενον. ὅσην γὰρ ἥλιος ἐφορᾷ γῆν, ὁ εὐαγ-
γελικὸς λόγος ἐπέδραμε, καὶ πᾶσα ἐσώθη ἡ οἰκουμένη· καὶ τῆς λατρείας τῆς Ἰουδαϊκῆς, οἱ 35
περὶ τοῦτο τῇ πλάνῃ κατεχόμενοι μείζονα ἐπεδείξαντο φιλοσοφίαν. διό φησι, πάντα
τὰ ἔθνη κροτήσατε χεῖρας. τὰς μιαρὰς ἐκείνας περὶ τούτου, φησὶ, τὰς ἐναγεῖς, τὰς αἵ-
ματι μολυνομένας καθ' ἑκάστην ἡμέραν διὰ τῶν ἀκαθάρτων θυσιῶν, δι' ὧν παῖδας ἐσφά-
ξατε, καὶ τὰ αἰσχρὰ ἐτολμήσατε, καὶ κατὰ τῆς φύσεως αὐτῆς ἐχωρήσατε, διὰ τούτων κρο-
τήσατε νῦν, ἀλαλάξατε τῷ Θεῷ ἐν φωνῇ ἀγαλλιάσεως. διὰ τῆς γλώττης ἐκείνης, δι' 40
ἧς ἐγεύσασθε τῶν ἐναγῶν, δι' ἧς τὰ βλάσφημα ἐξηνέγκατε ῥήματα, διὰ ταύτης ἀ-
λαλάξατε τὴν ἐπινίκιον ᾠδήν. καὶ γὰρ ἔθος τοῖς στρατοπέδοις, ὅταν κλίνῃ τῶν ἐναντίων
τὸ στρατόπεδον, μηκέτι τῇ συστάδην κεχρῆσθαι μάχῃ, ἀλλ' ὁμοφώνῳ βοῇ καὶ ἀλαλαγ-

μοῖς

μοῖς τὰς ἤδη καταβληθείσας αὐτῷ κατασείειν ψυχάς· ὅπερ ἐστὶ νίκης λαμπρᾶς καὶ τροπαίου μεγίστου τεκμήριον, ὅταν μηδὲ χερσὶν ὁ πόλεμος κρίνηται, ἀλλ' ἡ βοὴ ἡ ἀντὶ χειρῶν ᾖ καὶ ἀντὶ ὅπλων ἀρκῇ. τὸ μὲν οὖν ἔργον ἅπαν τοῦ Χριστοῦ γέγονε. τὸν γὰρ χαλεπὸν τοῦτον αὐτὸς κατέλυσε πόλεμον, δήσας τὸν ἰσχυρὸν, καὶ τὰ σκεύη αὐτοῦ διαρπάσας· φιλάνθρωπος δὲ ὤν, τοὺς οὐδὲν πονήσαντας, τούτους ποιεῖ τῆς νίκης καὶ τῶν τροπαίων ἀπολαύειν, καὶ τὴν ἐπινίκιον παρασκευάζει ἀναφέρειν φωνὴν, καθάπερ τοὺς κατωρθωκότας αὐτοὺς καὶ κρατήσαντας. διὸ καὶ βοῶμεν ἅπαντες, οὐκ ἄσημόν τινα φωνὴν, ἀλλὰ καὶ σφόδρα εὔσημον· Ποῦ σου, θάνατε, τὸ κέντρον; ποῦ σου, ᾅδη, τὸ νῖκος; καὶ πάλιν· ἀνέβη ὁ Θεὸς ἐν ἀλαλαγμῷ. τοῦτο γὰρ ἐν τῷ ψαλμῷ τούτῳ εἴρηται. καὶ πάλιν ἀλλαχοῦ· Ἀνέβης εἰς ὕψος, ᾐχμαλώτευσας αἰχμαλωσίαν, ἔλαβες δόματα ἐν ἀνθρώποις. ἀνήνεγκάν ποτε καὶ Ἰουδαῖοι ἐπινίκιον φωνὴν, ὅτε τῶν Αἰγυπτίων τὸ στρατόπεδον κατεποντίζετο, λέγοντες, Ἄσωμεν τῷ Κυρίῳ· ἐνδόξως γὰρ δεδόξασται. ἀλλ' ἡ ἡμετέρα πολλῷ μείζων, οὐκ Αἰγυπτίων, ἀλλὰ τῶν δαιμόνων καταποντισθέντων· οὐ τοῦ Φαραὼ, ἀλλὰ τοῦ διαβόλου νικηθέντος· οὐ τῶν ὅπλων ληφθέντων τῶν αἰσθητῶν, ἀλλὰ τῆς κακίας ἀναιρεθείσης, οὐκ ἐν ἐρυθρᾷ θαλάσσῃ, ἀλλ' ἐν τῷ λουτρῷ τῆς παλιγγενεσίας· οὐκ εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας ἐξιόντων, ἀλλ' εἰς τὸν οὐρανὸν μεθορμιζομένων· οὐ μάννα ἐσθιόντων, ἀλλὰ σῶμα σιτουμένων δεσποτικόν· οὐχ ὕδωρ πινόντων ἀπὸ πέτρας, ἀλλ' αἷμα ἀπὸ πλευρᾶς. διὰ τοῦτό φησι· κροτήσατε χεῖρας, ὅτι λίθων ἀπαλλαγέντες καὶ ξύλων, ὑπερέβητε τοὺς οὐρανοὺς, καὶ τοὺς οὐρανοὺς τῶν οὐρανῶν, καὶ παρ' αὐτὸν ἔστητε τὸν θρόνον τὸν βασιλικόν. ἀλαλάξατε τοίνυν τῷ Θεῷ, τουτέστιν, ἐκείνῳ τὴν εὐχαριστίαν ἀνενέγκατε, ἐκείνῳ τὴν νίκην, ἐκείνῳ τὰ τρόπαια. οὐκ ἀνθρώπινος ὁ πόλεμος, οὐδὲ αἰσθητὴ ἡ μάχη, οὐδὲ ὑπέρ τινος τῶν βιωτικῶν ὁ ἀγών· ἀλλ' ὑπὲρ τῶν οὐρανῶν αὐτῶν, καὶ τῶν ἐν οὐρανοῖς. αὐτὸς τὸν πόλεμον ἐστρατήγησε τοῦτον, καὶ ἡμῖν τῆς νίκης μετέδωκεν. ὅτι Κύριος ὕψιστος, φοβερός, βασιλεὺς μέγας ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν. ποῦ νῦν εἰσιν οἱ τοῦ μονογενοῦς τὴν δόξαν καθαιροῦντες; ἰδοὺ, βασιλεὺς μέγας ὁ υἱὸς λέγεται, ὃ περὶ τοῦ πατρὸς εἴρηται. Μὴ ὀμόσῃς γὰρ, φησι, μήτε ἐν τῷ οὐρανῷ, ὅτι θρόνος αὐτοῦ ἐστι, μήτε εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, ὅτι πόλις ἐστὶ τοῦ βασιλέως. καὶ ἀλλαχοῦ πάλιν· Θεὸς ἰσχυρὸς, ἐξουσιαστὴς, ὅπερ ἐστὶ βασιλεύς. ὅταν τοίνυν ἀκούσῃς ὅτι ἀνεσκολοπίσθη σου ὁ δεσπότης, ὅτι ἐκρεμάσθη ἐν τῷ σταυρῷ, ὅτι ἐτάφη, ὅτι κατῆλθεν εἰς τὰ κατώτερα μέρη τῆς γῆς, μὴ καταπέσῃς, μηδὲ ἀδημονήσῃς. ὕψιστος γάρ ἐστι, καὶ ὕψιστος φύσει· τὸ δὲ ὑψηλὸν φύσει, οὐκ ἄν ποτε μετασταίη τοῦ ὕψους, οὐδ' ἂν γένοιτο ταπεινόν· ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ ταπεινώσει αὐτοῦ μένει τὸ ὕψος καὶ διαδείκνυται· ἐπεὶ καὶ ἀποθανὼν, τότε μάλιστα τὴν κατὰ τοῦ θανάτου ἰσχὺν ἔδειξε. Τὸ φῶς ἐν τῇ σκοτίᾳ φαίνει, φησὶ, καὶ ἡ σκοτία αὐτὸ οὐ κατέλαβεν. οὕτω δὴ καὶ τὸ ὕψος αὐτοῦ ἐν τῇ ταπεινότητι ἐφάνη. ὅρα γοῦν αὐτὸν ἐν τῷ ᾅδῃ ὄντα, καὶ τὰ ὑψηλὰ ἅπαντα σείοντα. ὁ γὰρ ἥλιος τότε τὰς ἀκτῖνας ἀπέστρεψε, πέτραι ἐσχίζοντο, τὸ καταπέτασμα ἐρρήγνυτο, ἐκλονεῖτο ἡ γῆ, Ἰούδας ἀπήγχετο, Πιλάτος καὶ ἡ τούτου γυνὴ ἐδειματοῦτο, αὐτὸς ὁ δικάζων ἀπελογεῖτο. ὅταν τοίνυν ἀκούσῃς ὅτι ἐδέθη καὶ ἐμαστιγώθη, μὴ συγχυθῇς· ἀλλ' ὅρα αὐτὸν καὶ ἐν τῷ δεσμῷ τὴν ἰσχὺν ἐπιδεικνύμενον. Εἶπε, Τίνα ζητεῖτε; καὶ πάντας ἔρριψεν ὑπτίους. Εἶδες πῶς φοβερὸς, φωνῇ μόνῃ καὶ νεύματι τοσαῦτα ἐργαζόμενος; ὅταν οὖν ἴδῃς αὐτὸν νεκρὸν, ἐννόησον τὸν λίθον αἰρόμενον, τοὺς ἀγγέλους τοὺς μετὰ φόβου παραμένοντας τῷ τάφῳ, τὸν ᾅδην λυόμενον, τὸν θάνατον τηκόμενον, τοὺς δεσμώτας ἀπολύοντα· καὶ τότε ὄψει αὐτοῦ τὸ φοβερόν. εἰ δὲ ἐν τῷ καιρῷ τῆς ἀτιμίας τοσαῦτα ἐπεδείξατο, ἐν οὐρανῷ, ἐν γῇ, ἐν ᾅδῃ, τίνα οὐκ ἐπιδείξεται ἐν τῷ καιρῷ τῆς μελλούσης παρουσίας; ἄκουσον τῶν

Μαρκ. γ. κζ. Λουκ. ια. κα.
α. Κορ. ιε. νε.
Ψαλ. ξζ. ιθ.
Εφεσ. δ. η.
Εξοδ. ιε. α.
Εξοδ. ις. ιδ.
Ιω. ς. λα. καὶ να.
Εξοδ. ιζ. ς.
Ιω. ιθ. λδ.
Ματθ. ε. λδ.
Ησ. θ. ς.
Φιλιπ. β. η.
Εφ. δ. θ.
Ιω. α. ε.
Ματθ. κζ. με. να.
Ματθ. κζ. να. καὶ Πραξ. α. ιη.
Ματθ. κζ. ιθ. κδ.
Ιω. ιη. δ. ς.
Ιω. κ. α. ιβ.
Ωσ. ιγ. ιγ.
α. Κορ. ιε. να.
Κολ. β. ιγ.

δαιμόνων ἐν τῷ καιρῷ τῆς ταπεινώσεως τί λέγουσι, τῶν ἀφηνιαζόντων, τῶν δεσμὰ διαλυόντων, τῶν ἄβατον ποιούντων τὴν ὁδόν. Τί ἡμῖν καὶ σοὶ υἱὲ τοῦ Θεοῦ; ἦλθες ὧδε πρὸ καιροῦ βασανίσαι ἡμᾶς; Εἰ τοίνυν ταῦτα τότε· ὅταν παραγένηται, καὶ αἱ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν σαλεύωνται, καὶ ὁ ἥλιος μεταστραφῇ εἰς σκότος, καὶ ἡ σελήνη οὐ δῷ τὸ φῶς αὐτῆς, τί ἐροῦσι; διὰ τοῦτό φησιν, ὕψιστος, φοβερός. μᾶλλον δὲ, τί ἄν τις ἄξιον εἴποι τὴν ἡμέραν ἐκείνην διηγούμενος, ὅταν πέμπῃ τοὺς ἀγγέλους πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης, ὅταν πάντα σείηται, ὅταν ἡ γῆ κλονῆται τὴν παρακαταθήκην τῶν νεκρῶν ἀποδιδοῦσα, ὅταν τὰ μυρία σώματα ἐγείρηται, ὅταν οὐρανὸς συστέλληται καθάπερ τι καταπέτασμα συστελλόμενον, ὅταν τὸ βῆμα τίθηται τὸ φοβερὸν, ὅταν οἱ ποταμοὶ τοῦ πυρὸς ἕλκωνται, ὅταν αἱ βίβλοι ἀνοίγωνται, ὅταν ἑκάστῳ τὰ ἐν σκότῳ πεπραγμένα εἰς μέσον ἄγῃ, ὅταν αἱ ἀφόρητοι κολάσεις ἐκεῖναι καὶ τιμωρίαι, ὅταν αἱ ἀπειληφόροι δυνάμεις, ὅταν αἱ ῥομφαῖαι ἐσπασμέναι, ὅταν αἱ πρὸς τὴν γέενναν ἀπαγωγαί, ὅταν πάντα τὰ ἀξιώματα λύηται καὶ βασιλέων καὶ στρατηγῶν καὶ ὑπάτων καὶ ὑπάρχων, ὅταν τοσοῦτος δῆμος ἀγγέλων παρῇ, ὅταν τάγματα μαρτύρων, προφητῶν, ἀποστόλων, ἱερέων, μοναχῶν, ὅταν τὰ ἔπαθλα ἐκεῖνα τὰ ἀπόρρητα, ὅταν τὰ βραβεῖα, ὅταν οἱ στέφανοι, ὅταν τὰ ἀγαθὰ τὰ ὑπερβαίνοντα νοῦν; τίς παραστήσει λόγος ταῦτα; Εἰ γὰρ τὴν κτίσιν ἰδὼν ὁ προφήτης ἀπέκαμε, καὶ ἀπεπήδησε λέγων· Ὡς ἐμεγαλύνθη τὰ ἔργα σου, Κύριε; καὶ ἓν εἶδος ἀνερευνῶν προνοίας ὁ Παῦλος ἐβόησεν, εἰπὼν, Ὢ βάθος πλούτου, τί ἄν τις εἴποι τὴν ἡμέραν ἐκείνην ὑπογράφων; ταῦτα ἅπαντα προϊδὼν ὁ προφήτης, ἔλεγε· Κύριος ὕψιστος, φοβερὸς, βασιλεὺς μέγας ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν, τὴν οἰκουμενικὴν σωτηρίαν ἐμφαίνων. ἦν μὲν οὖν καὶ πρὸ τούτου βασιλεὺς μέγας, ἀλλ' ἠγνοεῖτο. Ὁ κόσμος δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ ὁ κόσμος αὐτὸν οὐκ ἔγνω, φησί. νυνὶ δὲ καὶ τοῦτο κατώρθωσε, ὡς καὶ κατὰ τὴν οἰκείωσιν ἡμῶν γενέσθαι βασιλεὺς μέγας. πῶς γὰρ οὐ μέγας, ὁ πένητας, ἁλιεῖς, ἀγραμμάτους, ἰδιώτας, ἕνδεκα τὸν ἀριθμὸν, ἀσήμους, ἀπόλιδας, ἰχθύων ἀφωνοτέρους, μονοχίτωνας, ἀνυποδέτους, γυμνοὺς πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης ἀποστείλας, καὶ ὥσπερ ἐξ ἐπιτάγματος πάντας λαβών; τοῦτο ἀληθῶς βασιλεὺς μέγας· ὁ τὴν οἰκουμένην τῆς πλάνης ἐκκαθάρας, καὶ τὴν ἀλήθειαν ἐπαναγαγὼν ἐν βραχείᾳ καιροῦ ῥοπῇ, καὶ τοῦ διαβόλου τὴν τυραννίδα καθελών· ὁ καὶ πρὸ τῶν ὑπηκόων βασιλεὺς μέγας, οὐκ ἐν τοῖς δούλοις ἔχων τῆς ἀρχῆς τὴν ἰσχὺν, οὐκ ἐν σχήματι καὶ ἱματίοις, ἀλλ' ἐν αὐτῇ τῇ φύσει. Ἐγὼ γὰρ, φησιν, εἰς τοῦτο γεγέννημαι. τοῦτο βασιλεὺς μέγας, ὁ μὴ ἐπείσακτον ἔχων τὴν τιμὴν, ὁ μηδενὸς δεόμενος ἵνα ᾖ βασιλεὺς, ὁ πάντα ποιῶν ὅσα βούλεται. Πορευθέντες, εἶπε, μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, καὶ ὁ λόγος ἔργον ἐγένετο. Θέλω, καθαρίσθητι. σοὶ λέγω, τὸ δαιμόνιον τὸ κωφὸν, ἔξελθε ἀπ' αὐτοῦ. σιώπα, πεφίμωσο. πορεύεσθε εἰς τὸ πῦρ τὸ ἡτοιμασμένον τῷ διαβόλῳ. δεῦτε, κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν πρὸ καταβολῆς κόσμου. ὁρᾷς πανταχοῦ τὴν ἐξουσίαν; ὁρᾷς τὴν δύναμιν; οὕτω γὰρ εἷλε τοὺς ὑπακούσαντας, ὡς πεῖσαι τὴν ψυχὴν προέσθαι μᾶλλον, ἢ τὸ ἐπιταχθὲν παρελθεῖν. ὁ μὲν γὰρ βασιλεὺς παρὰ τῶν ὑπηκόων ἔχει τιμὰς, οὗτος δὲ τοῖς ὑπηκόοις παρέχει τὴν τιμήν. διὰ δὴ τοῦτο, τοῦτο μὲν ὄνομα μόνον ἐστὶν, ἐκεῖνο δὲ πρᾶγμα. βασιλεὺς μέγας οὗτος, ὃς τὴν οἰκουμένην ἅπασαν οὐρανὸν ἐποίησε, καὶ βαρβάρους φιλοσοφεῖν παρεσκεύασε, καὶ ἀγγέλους μιμεῖσθαι προὔτρεψεν.

Ματθ. η. κθ. — Ματθ. κδ. κθ. — Λυκ. κα. κϛ. — Μαρκ. ιγ. κδ. — Δαν. ζ. θ. — α. Κορ. δ. ε. — Ψαλ. ϙα. ε. — Ρω. ια. λγ. — Ιω. α. — Ματθ. ι. θ. — Λυκ. ι. δ. — Ησ. θ. ϛ. — Ιω. ιη. λζ. — Λυκ. ε. ιγ. — Μαρκ. θ. κε. — Μαρκ. α. κθ. — Ματθ. κη. ιθ.

3 Ὑπέταξε λαοὺς ἡμῖν, καὶ ἔθνη ὑπὸ τοὺς πόδας ἡμῶν. Ὢ τοῦ θαύματος· τοὺς σταυρώσαντας, τούτους ἔπεισε προσκυνεῖν· τοὺς ὑβρίζοντας, τοὺς βλασφημοῦντας, τοὺς λίθοις προσηλωμένους, τούτους ἐδίδαξε καὶ ψυχὰς προέσθαι κατὰ τὸ αὐτῷ δοκοῦν. οὐ

γὰρ

γὰρ τῶν ἀποστόλων ἦν τὸ κατόρθωμα, ἀλλὰ τοῦ προοδοποιοῦντος αὐτοῖς, καὶ τὰς αὐτῶν κινοῦντος ψυχάς. πῶς γὰρ ὁ ἁλιεὺς ἢ ὁ σκηνοποιὸς τοσαύτην ἂν μετέθηκεν οἰκουμένην, [Ματθ. δ. ιθ. Πράξ. ιη. γ.] ἀλλ' ἢ τὰ ἐκείνου ῥήματα πάντα ταῦτα καθῄρει τὰ κωλύματα; καὶ γόητας, καὶ τυράννους, καὶ ῥήτορας, καὶ φιλοσόφους, καὶ πάντας τοὺς ἀνθισταμένους καθάπερ κόνιν ἀποσοβοῦντες, καὶ καπνὸν διαλύοντες, οὕτως ἔσπειραν τῆς ἀληθείας τὸ φῶς, οὐχ ὅπλοις, οὐδὲ χρημάτων περιουσίᾳ, ἀλλὰ λόγῳ κεχρημένοι ψιλῷ· μᾶλλον δὲ οὐκ ἦν ψιλὸς ὁ λόγος, [α. Κορ. β. α.] ἀλλ' ἔργου παντὸς δυνατώτερος. πῶς; ἐκάλουν τὸ ὄνομα τοῦ σταυρωθέντος, καὶ ὁ θάνατος ἐδραπέτευε, [Πράξ. γ. ϛ. καὶ ιϛ. ιη.] δαίμονες ἐφυγαδεύοντο, νοσήματα ἐλύετο, λῶβαι σωμάτων διωρθοῦντο, κακία ἀπηλαύνετο, κίνδυνοι ἠφανίζοντο, καὶ στοιχεῖα μετεβάλλοντο. ὅταν οὖν λέγωσιν ἡμῖν· διατί μὴ ἐβοήθησεν ἑαυτῷ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ; τοῦτο λέγωμεν· ὅτι τοῦτο θαυμαστότερον ἦν. οὐ γὰρ ἦν ἴσον, ἐκ τοῦ σταυροῦ κατελθεῖν, καὶ μετὰ τὸ σταυρωθῆναι, ἐπὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ τοσούτους ἀναστῆσαι νεκρούς. ὅτι γὰρ καὶ τότε ἑκὼν ἔμεινεν, ἐκ τῶν μετὰ ταῦτα ἔδειξεν. ὁ γὰρ ἑτέροις ἐπελθόντα τὸν θάνατον ἐκβαλὼν, πολλῷ μᾶλλον ἐξ ἑαυτοῦ, πρὶν ἢ ἐπελθεῖν, διακρούσασθαι ἠδύνατο· καὶ ὁ ἑτέροις παρέχων ζωὴν, πολλῷ μᾶλλον ἑαυτὸν περιάγειν ἠδύνατο· ὅπερ καὶ ἐποίησε μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἐγερθείς. [Ιω. κ. ιθ. Μαρ. ιϛ. ϛ.] ἐκ πολλῆς τῆς περιουσίας καὶ τὸ διὰ τῶν μετὰ ταῦτα ἔδειξεν. ὅταν γὰρ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐπὶ σωμάτων ἀλλοτρίων φαίνηται τοσαύτην ἔχον ἰσχὺν, ὡς καλούμενον φυγαδεῦσαι τὸν θάνατον, οὐδεὶς ἀμφιβάλλειν δύναιτ' ἂν, ὅτι καὶ ἐν τῷ οἰκείῳ πολλῷ μᾶλλον ἂν αὐτὴν ἐπεδείξατο, καὶ τὸν θάνατον ὑπέταξεν. ὑπέταξε λαοὺς ἡμῖν, καὶ ἔθνη ὑπὸ τοὺς πόδας ἡμῶν. ὅρα τοῦ προφήτου τὴν σοφίαν πάντα μετ' ἀκριβείας λέγοντος. ὃ γὰρ μετὰ ταῦτα ἔλεγον οἱ ἀπόστολοι, Τί ἡμῖν προσέχετε, ὡς ἰδίᾳ δυνάμει ἢ ἐξουσίᾳ πεποιηκόσι τοῦ περιπατεῖν αὐτόν; [Πράξ. γ. ιβ.] τοῦτο ἄνωθεν ὁ προφήτης λέγει. τὸ δὲ, ὑπὸ τοὺς πόδας, τὸ ὑποτεταγμένον δηλοῖ, μᾶλλον δὲ τὴν πολλὴν ὑποταγήν. καὶ εἰ βούλει μαθεῖν τῆς ὑποταγῆς τὴν ἐπίτασιν, ἄκουσον. Ὅσοι κτήτορες, φησὶ, χωρίων ἢ οἰκιῶν ὑπῆρχον, πωλοῦντες ἔφερον τὰς τιμὰς [Πράξ. δ. λδ.] τῶν πιπρασκομένων, καὶ ἐτίθουν παρὰ τοὺς πόδας τῶν ἀποστόλων. ἕτεροι δὲ μετὰ τῶν χρημάτων καὶ τὴν ψυχὴν προΐεντο. Οἵτινες γὰρ, φησὶν, ὑπὲρ τῆς ψυχῆς μου τὸν ἑαυτῶν [Ρωμ. ιϛ. δ.] τράχηλον ὑπέθηκαν. καὶ περὶ ἑτέρων δὲ γράφων ἔλεγεν· Ὅτι εἰ δυνατὸν, τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑμῶν ἐξορύξαντες ἂν ἐδώκατέ μοι. [Γαλ. δ. ιε.] καὶ Κορινθίοις δὲ ἐπιστέλλων ἔλεγεν· Ἰδοὺ γὰρ [β. Κορ. ζ. ια.] αὐτὸ τοῦτο τὸ κατὰ Θεὸν λυπηθῆναι ὑμᾶς, πόσην κατειργάσατο ἐν ὑμῖν σπουδήν; ἀλλὰ ἀπολογίαν, ἀλλὰ ἀγανάκτησιν, ἀλλὰ φόβον, ἀλλὰ ἐπιπόθησιν, ἀλλὰ ζῆλον, ἀλλ' ἐκδίκησιν; οὕτως αὐτοὺς ἔτρεμον καὶ ἐδεδοίκεσαν. καὶ ὁ Λουκᾶς δὲ γράφων πάλιν ἔλεγε· Καὶ [Πράξ. ε. ιγ.] τῶν λοιπῶν οὐδεὶς ἐτόλμα κολλᾶσθαι αὐτοῖς, ἀλλ' ἐμεγάλυνεν αὐτοὺς ὁ λαός. καὶ πάλιν Τί θέλετε; ἐν ῥάβδῳ ἔλθω πρὸς ὑμᾶς, ἢ ἐν ἀγάπῃ, πνεύματί τε πρᾳότητος; [α. Κορ. δ. κα.] εἶδες αὐθεντίαν καὶ ἐξουσίαν; ταῦτα δὲ πάντα τὸ ῥῆμα ἐκεῖνο ἐποίει, ὅπερ εἴρηκε πέμπων αὐτούς· Ὅτι ἐγώ εἰμι μεθ' ὑμῶν. [Ματθ. κη. κ.] αὐτὸς τὰ κωλύματα καθῄρει, ἔμπροσθεν αὐτῶν πορευόμενος· αὐτὸς ἅπαντα ἐξευμάριζε, καὶ τὰ δύσκολα ἐποίει ῥᾴδια. καίτοι πάντα πολέμων ἔγεμε, πάντα κρημνῶν καὶ σκοπέλων, καὶ οὐδὲ ὅπου ἐρεῖσαι πόδα ἐνῆν, οὐδὲ στῆναι. πάντες οἱ λιμένες προσκεχωσμένοι ἦσαν, πᾶσα οἰκία ἀποκεκλεισμένη, πάντα ὦτα ἐμπεφραγμένα· ἀλλ' ὅμως ὁμοῦ τε εἰσῄεσαν καὶ ἐφθέγγοντο, καὶ πάντα κατέλυον τῶν πολεμίων τὰ ὀχυρώματα, ὡς καὶ αὐτὰς τὰς ψυχὰς προΐεσθαι, καὶ μυρίους λοιπὸν ἀνέχεσθαι κινδύνους ὑπὲρ τῶν εἰρημένων.

4 Ἐξελέξατο ἡμῖν τὴν κληρονομίαν ἑαυτοῦ, τὴν καλλονὴν Ἰακὼβ, ἣν ἠγάπησεν.

Ἄλλος, Τὸν ἐνδοξασμὸν Ἰακώβ. Ὅρα προφητείας ἀκρίβειαν. ἀνωτέρω μὲν οὖν ἔλεγεν,

[Πράξ. β. μα.] λέγων, ὑπέταξε λαοὺς ἡμῖν καὶ ἔθνη. καὶ γὰρ Ἰουδαῖοι πρῶτον προσῆλθον, πρῶτον τρισχίλιοι, [Ἰω. ι.] εἶτα πεντακισχίλιοι, καὶ μετὰ ταῦτα τὰ ἔθνη. καὶ γὰρ αὐτὸς πάλιν ἔλεγε· Καὶ ἄλλα πρόβατα ἔχω, κἀκεῖνά με δεῖ ἀγαγεῖν, καὶ γενήσεται μία ποίμνη, εἷς ποιμήν. εἶτα ἵνα μὴ ἀκούσας τὸ, ἐξελέξατο ἡμῖν τὴν κληρονομίαν ἑαυτοῦ, διαπορῇ τις, καὶ ταλαιπωρῆται, καὶ λέγῃ· πῶς οὖν Ἰουδαῖοι νῦν ἀπιστοῦσι; τῇ ἐπιδιορθώσει τὴν ἀπορίαν ἔλυσε. μάλιστα μὲν γὰρ (τὸ αὐτοῦ μέρος) κἀκείνους ἐξελέξατο, καὶ, τότε εἰς αὐτὸν ἧκον, οὐδένα ἀφῆκεν· [α. Τιμ. β. δ.] εἰ δὲ καὶ τὸ τέλος ἐπιζητοίης, ἄκουε τῶν ἑξῆς. ἐπάγει γὰρ, τὴν καλλονὴν Ἰακὼβ, ἣν ἠγάπησεν. ἐνταῦθα γάρ μοι τοὺς πιστοὺς δοκεῖ λέγειν· ὅπερ ὁ Παῦλος δηλῶν ἔλεγεν· [Ρω. θ. ϛ.] Οὐχ οἷον δὲ ὅτι ἐκπέπτωκεν ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ. οὐ γὰρ πάντες οἱ ἐξ Ἰσραὴλ, οὗτοι Ἰσραήλ· ἀλλ' ἐν Ἰσαὰκ κληθήσεταί σοι σπέρμα· τουτέστιν, ὅτι οὐ τὰ τέκνα τῆς σαρκὸς, ταῦτα τέκνα τοῦ Θεοῦ· ἀλλὰ τὰ τέκνα τῆς ἐπαγγελίας λογίζεται εἰς σπέρμα. καλλονὴ δὲ τοῦ λαοῦ, εἰκότως ἂν οἱ πιστοὶ λέγοιντο. τί γὰρ ὡραιότερον ἐκείνων τῶν πιστευσάντων; κληρονομίαν δὲ αὐτοῦ καλεῖ τὸ ἔθνος, οὐχ ὡς τῶν ἄλλων ἀμελήσας ποτὲ, ἀλλὰ τὴν ἐπίτασιν τῆς περὶ αὐτοὺς ἀγάπης, καὶ τὴν οἰκείωσιν, καὶ τῆς προνοίας τὴν προσθήκην ἐπιδεικνύμενος. καὶ ἵνα μάθῃς τὴν ἀκρίβειαν τὴν προφητικὴν, ὅρα πῶς τῇ τῶν πολλῶν κέχρηται λέξει, ᾗ ἐπὶ τῶν ὠνίων οἱ πολλοὶ χρῶνται. πολλοὶ γὰρ πολλάκις ὠνούμενοί τι, καλλονὴν ἐκεῖνα λέγουσι τὰ τῶν ἄλλων ὑπερέχοντα. δεικνὺς τοίνυν ὅτι οὐ πάντες σωθήσονται, φησὶ, τὴν καλλονὴν Ἰακώβ. ταῦτα καὶ ἐν τοῖς εὐαγγελίοις δείκνυται διὰ μυρίων παραβολῶν.

5 Ἀνέβη ὁ Θεὸς ἐν ἀλαλαγμῷ. Οὐκ εἶπεν, ἀνεβιβάσθη, ἀλλ' ἀνέβη, δεικνὺς ὅτι οὐχ ἑτέρου τινὸς χειραγωγοῦντος ἀνέβη, ἀλλ' αὐτὸς ταύτην ὁδεύων τὴν ὁδόν. ὁ μὲν γὰρ [δ. Βασ. β.] Ἠλίας οὐδὲ τοσαύτην ἐλθὼν ὅσην ὁ Χριστὸς, ὑφ' ἑτέρας ἤγετο δυνάμεως (οὐ γὰρ ἦν ἀνθρωπίνης φύσεως δυνάσθαι ξένην ὁδεύειν ὁδόν) ὁ δὲ μονογενὴς ἀνέβη οἰκείᾳ ἐξουσίᾳ. [Πράξ. α. ι.] διὰ δὴ τοῦτο καὶ ὁ Λουκᾶς οὕτως ἔλεγε· Καὶ ἦσαν ἀτενίζοντες, πορευομένου αὐτοῦ, εἰς τὸν οὐρανόν. οὐκ εἶπεν, ἀναλαμβανομένου αὐτοῦ, οὐδὲ βασταζομένου. πορεία γὰρ αὐτοῦ ἰδία τὸ γινόμενον ἦν. εἰ δὲ πρὸ τοῦ σταυροῦ ἐπὶ τῶν ὑδάτων ἐφέρετο, παθητὸν ἔτι καὶ βαρὺ περικείμενος σῶμα, τί θαυμαστὸν, εἰ καὶ μετὰ τὸ ἄφθαρτον αὐτὸ λαβεῖν, τὸν ἀέρα ἔτεμνε; ποῦ δὲ ἐν ἀλαλαγμῷ; τίς ἠλάλαξεν, ὅτε ἀνέβη; καίτοι σιγῇ τοῦτο ἐγίνετο, καὶ ἕνδεκα παρόντων μόνον. ὁρᾷς ὅτι οὐχ ἁπλῶς δεῖ τὰς λέξεις ἐκλαμβάνειν, ἀλλ' εἰδέναι τὸ ἐξ αὐτῶν σημαινόμενον. ὅπερ γὰρ ἐν προοιμίῳ τοῦ ψαλμοῦ ἔλεγον, ὅτι ἕτερόν τι ὁ ἀλαλαγμὸς δηλοῖ, τὴν νίκην, τὸ τρόπαιον· ὃ τοίνυν ἐνταῦθά φησιν, ἐν ἀλαλαγμῷ, τοῦτό ἐστιν, ὅτι ἐν νίκῃ ἀνέβη, περιγενόμενος θανάτου, κάτω ῥίψας τὴν ἁμαρτίαν, τοὺς δαίμονας τροπωσάμενος, τὴν πλάνην ἐκβαλὼν, πάντα μεταβαλὼν πρὸς τὸ βέλτιον, πρὸς τὴν ἀρχαίαν πατρίδα, μᾶλλον δὲ πρὸς πολλῷ βελτίονα τὴν φύσιν ἀναγαγὼν τὴν ἡμετέραν. οὐδεὶς γὰρ αὐτῷ παραγενομένῳ ἀντέστη· οὐχ ἁμαρτίας τυραννὶς, οὐ θανάτου δύναμις, οὐ καταρῶν ἰσχὺς, οὐ φθορᾶς, οὐ κακίας ἐπίτασις, οὐκ ἄλλο τῶν τοιούτων οὐδέν· ἀλλὰ πάντα ταῦτα ὥσπερ ἀράχνην διαρρήξας, καὶ δαιμόνων φάλαγγας, καὶ διαβόλου νεῦρα, καὶ ἄπολυτα ταῦτα διαλύσας, ἀνῆλθε κατορθώσας ἅπερ ἐβούλετο. διὸ καὶ ὁ Παῦλος αὐτοῦ τὸ τρόπαιον διηγούμενος ἔλεγεν· [Κολ. β. ιδ.] Ἀπεκδυσάμενος τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἐξουσίας, ἐδειγμάτισεν ἐν παρρησίᾳ, θριαμβεύσας αὐτοὺς ἐν αὐτῷ. καὶ πάλιν, ἐξαλείψας τὸ καθ' ἡμῶν χειρόγραφον, ὃ ἦν ὑπεναντίον ἡμῖν, καὶ αὐτὸ ἦρκεν ἐκ τοῦ μέσου, προσηλώσας αὐτὸ τῷ σταυρῷ.

Κύριος ἐν φωνῇ σάλπιγγος. Πάλιν τὸ αὐτὸ δηλοῖ, τουτέστιν, ἐν νίκῃ λαμπρᾷ. ἐνταῦθα δὲ καὶ ἕτερόν τι νοητέον, τὸ περιφανὲς, τὸ σαφὲς, τὸ διωλύγιον. καίτοιγε

τότε οὐδεὶς ἔγνω τούτου γινομένου· ἀλλ' οὕτως ἐγένετο σαφὲς ὕστερον, ὡς σάλπιγγος ἦχον
ὑποδέχεσθαι. ἐκεῖνο γὰρ τὸ λάθρα γινόμενον τότε, οὐδεὶς σχεδὸν τῶν οἰκούντων τὴν
οἰκουμένην ἠγνόησεν· ἀλλ' οὕτως αὐτὸ ἐξεκάλυψε τῶν πραγμάτων ἡ φύσις, ὡς σάλπιγ-
γος ἠχούσης, μᾶλλον δὲ καὶ πολλῷ πλέον [ἐκδηλότερον γενέσθαι.] οὐ γὰρ δὴ οὕτω σάλ-
5 πιγξ ἠχοῦσα ἅπαντας ἂν ἐκάλεσεν ἐπὶ τὴν θέαν ἐκείνην, ὡς μετὰ ταῦτα ἡ τῶν πραγ-
μάτων φωνὴ τὴν ἀνάβασιν ἔδειξε, βροντῆς ἁπάσης" μᾶλλον καταδῆλον τὸ πρᾶγμα
ποιήσασα. οὐδὲ γὰρ ἂν βροντὴ οὕτω τὴν οἰκουμένην ἐκάλεσεν, ὡς ἡ τῶν πραγμά-
των ἐπίδειξις τούς τε ὄντας τότε, τούς τε μετὰ ταῦτα ἐσομένους. ἡ μὲν γὰρ βροντὴ τοῖς πα-
ροῦσιν ἐστὶ καταδῆλος· αὕτη δὲ, πάσης γενεᾶς σάλπιγγος λαμπρότερον, καὶ βροντῆς
10 σαφέστερον ἐπιδείκνυται τὸ γεγενημένον. οὐκ ἂν δέ τις ἁμάρτοι σάλπιγγας τὰ στόματα
τῶν ἀποστόλων εἰπὼν, οὐχὶ χαλκηλάτους σάλπιγγας, ἀλλὰ χρυσοῦ τιμιωτέρας, καὶ λί-
θων πολυτελεστέρας. διὰ τί οὖν οὐκ εἶπε, σάλπιγγος, ἀλλ' ἐν φωνῇ σάλπιγγος; τὸ
ὁμόψυχον αὐτῶν δηλῶν· καθάπερ καὶ ὁ Παῦλος λέγει, Εἴτε οὖν ἐγώ, εἴτε ἐκεῖνοι, οὕτω
κηρύσσομεν. καὶ πάλιν, Τοῦ δὲ πλήθους τῶν πιστευσάντων ἦν ἡ καρδία καὶ ἡ ψυχὴ μία.
15 ἐσάλπιζον δὲ, οὐκ εἰς πόλεμον καλοῦντες, ἀλλὰ τὰ νικητήρια εὐαγγελιζόμενοι. κα-
θάπερ γὰρ ἐπὶ τῶν στρατοπέδων, ὅταν εἰς πόλεμον εἰσίωσι μετὰ τῶν σημείων, προη-
γοῦνται αἱ σάλπιγγες διανιστῶσαι τοὺς παρόντας, οὐ τῇ ὄψει, ἀλλὰ τῇ ἀκοῇ· οὕτω καὶ τότε ἐ-
γίνετο, τῶν ἀποστόλων εἰσιόντων εἰς ἑκάστην πόλιν, ἤχουν αἱ σάλπιγγες, καὶ πρὸς τὴν
ἀκρόασιν ἅπαντες ἐξεχέοντο.

(Margin: ἠχοῦσιν; Ματθ. κδ. ιδ. Ρω. ι. ιη. Κολ. α. ϛ. α. Κορ. ιε. ια. Πράξ. δ. λβ.)

20 6 Ψάλατε τῷ Θεῷ ἡμῶν, ψάλατε. ψάλατε τῷ βασιλεῖ ἡμῶν, ψάλατε.

7 Ὅτι βασιλεὺς πάσης τῆς γῆς ὁ Θεός, ψάλατε συνετῶς. ἐβασίλευσεν ὁ Θεὸς
ἐπὶ τὰ ἔθνη. Διηγησάμενος δὲ μέγεθος τοῦ κατορθώματος, καλεῖ τὴν οἰκου-
μένην ἐπὶ τὴν εὐφημίαν μετὰ πολλῆς τῆς σπουδῆς. διὸ καὶ διπλασιασμῷ κέχρηται. καὶ
γὰρ οὐχ ἁπλῶς καλεῖ ψάλλειν, ἀλλὰ μετὰ πολλῆς τῆς συνέσεως. τί ἐστι, ψάλατε
25 συνετῶς; καταμαθόντες, φησί, τὰ γεγενημένα, ἐννοήσαντες τὸ μέγεθος τῶν κατορθω-
μάτων. ἐμοὶ δὲ δοκεῖ καὶ ἕτερόν τι αἰνίττεσθαι διὰ τοῦ εἰπεῖν, συνετῶς· τὸ μὴ φωνῇ μό-
νον, ἀλλὰ καὶ ἔργοις ψάλλειν, τὸ μὴ γλώττῃ μόνον, ἀλλὰ καὶ βίῳ. ἐβασίλευσεν ὁ Θεὸς
ἐπὶ τὰ ἔθνη. Ἄλλος, Ἐπῆρε τῶν ἐθνῶν. Καὶ ποίαν βασιλείαν ἐνταῦθά φησιν; οὐκ
ἐκείνην τὴν κατὰ τὸν τῆς δημιουργίας λόγον, ἀλλὰ ταύτην τὴν τῆς οἰκειώσεως. ἐβα-
30 σίλευε μὲν γὰρ καὶ πρὸ τούτου πάντων, ἅτε δημιουργὸς καὶ ποιητὴς ὤν· νυνὶ δὲ καὶ ἑκόντων, καὶ
χάριν εἰδότων· ὅπερ μεγίστης εὐφημίας ἄξιον, καὶ πολλοῦ τοῦ θαύματος· ὅτι ὁ πρὸ τού-
του ὑβριζόμενος ὑπὸ Ἰουδαίων, τοσαύτην παρεσκεύασε γενέσθαι τὴν μεταβολήν, ὡς
πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης ἀδεῶς, καὶ τοὺς μήτε προφήτας ἀναγνόντες, μήτε νόμῳ συν-
τραφέντες, ἀλλὰ καὶ θηριώδεις τὸν τρόπον ὄντες, ἀθρόον μετεβάλλοντο, καὶ πάντα ἐκεῖ-
35 να ῥίψαντες τὰ τῆς πλάνης, ὑπετάγησαν, οὐχὶ δύο, καὶ τρία, καὶ τέσσαρα ἔθνη, καὶ δέκα,
ἀλλὰ" τὰ πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης" οἰκοῦντα.

Ὁ Θεὸς κάθηται ἐπὶ θρόνου ἁγίου αὐτοῦ. Τί ἐστι, κάθηται ἐπὶ θρόνου; βασι-
λεύει, φησί, κρατεῖ. καὶ καλῶς εἶπεν, ἁγίου. οὐ γὰρ δὴ βασιλεύει μόνον, ἀλλὰ καὶ ἁγίως
βασιλεύει. τί ἐστιν, ἁγίως βασιλεύει; καθαρῶς. ἄνθρωποι μὲν γὰρ ἐπὶ τὴν ἀρχὴν ἐρ-
40 χόμενοι ταύτην, αὐτῇ τῇ δυνάμει πρὸς ἀδικίαν κέχρηνται· ἐκείνη δὲ ἀνέπαφος ἡ
ἀρχὴ παντὸς τοιούτου, καθαρὰ καὶ ἁγία. οὐδὲ γὰρ ἀπάτη, οὐδὲ ἄλλο τι τῶν τοιούτων τὸ
δικαστήριον ἐκεῖνο διαφθείρει καὶ παραλογίζεται· ἀλλ' ἔστι καθαρὸν, εἰλικρινές, πάσης
ἐπέκεινα καθαρότητος ἀπαστράπτον, διαλάμπον ἀφάτῳ τῇ δόξῃ.

(Margin: ὑποτ. λαώτης)

8 Ἀρ-

8 Ἄρχοντες λαῶν συνήχθησαν μετὰ τοῦ Θεοῦ Ἀβραάμ, ὅτι τοῦ Θεοῦ οἱ κραταιοὶ τῆς γῆς σφόδρα ἐπήρθησαν. Ἐνταῦθα δείκνυσι τὴν ἐπίτασιν τοῦ εὐαγγελίου, ὅτι οὐκ ἰδιωτῶν ἥψατο μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν τῶν τὸ διάδημα ἐχόντων, καὶ τῶν ἐπὶ τοῦ θρόνου καθημένων τοῦ βασιλικοῦ. Εἶτα δεικνὺς [αὐτὸν ὄντα] καινῆς καὶ παλαιᾶς ἕνα Θεόν, φησι, μετὰ τοῦ Θεοῦ Ἀβραάμ, ἀντὶ τοῦ, αὐτός ἐστιν ὁ καὶ τῶν προπατόρων Θεός, ὁ καὶ τὸν νόμον ἐκείνοις δεδωκώς. διὸ καὶ Ἱερεμίας ἔλεγε· Διαθήσομαι ὑμῖν διαθήκην καινήν, οὐ κατὰ τὴν διαθήκην, ἣν διεθέμην τοῖς πατράσιν ὑμῶν ἐν ἡμέρᾳ ἐπιλαβομένου μου τῆς χειρὸς αὐτῶν ἐξαγαγεῖν αὐτοὺς ἐκ γῆς Αἰγύπτου· δεικνὺς ὅτι καὶ καινῆς καὶ παλαιᾶς εἷς καὶ ὁ αὐτός ἐστι νομοθέτης. καὶ ὁ Βαροὺχ πάλιν ἔλεγεν· Οὗτος ὁ Θεὸς ἡμῶν· οὐ λογισθήσεται ἕτερος πρὸς αὐτόν. ἐξεῦρε πᾶσαν ὁδὸν ἐπιστήμης, καὶ ἔδωκεν αὐτὴν Ἰακὼβ τῷ παιδὶ αὐτοῦ, καὶ Ἰσραὴλ τῷ ἠγαπημένῳ ὑπ' αὐτοῦ· μετὰ δὲ ταῦτα ἐπὶ τῆς γῆς ὤφθη, καὶ τοῖς ἀνθρώποις συνανεστράφη· δηλῶν ὅτι ὁ τὸν νόμον δεδωκὼς αὐτός ἐστιν ὁ σαρκωθείς, καὶ ὁ σαρκωθεὶς αὐτὸς καὶ τὸν νόμον δέδωκε. τοῦτο καὶ ὁ προφήτης λέγει· Συνήχθησαν μετὰ τοῦ Θεοῦ Ἀβραάμ. ὁ δὲ Ἑβραῖος ἀντὶ τοῦ, μετὰ Θεοῦ, ἐμ ἐλωΐ Ἀβραάμ. καὶ πῶς τοῦτο γέγονεν; ὅτι τοῦ Θεοῦ οἱ κραταιοὶ τῆς γῆς σφόδρα ἐπήρθησαν. τίνες δὲ οἱ κραταιοὶ τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ἢ οἱ ἀπόστολοι; οἱ πιστοὶ πάντες; ἐπειδὴ γὰρ τοσοῦτον ἔλαμψεν ἡ δύναμις αὐτῶν, ἐκράτησαν ἁπάντων. καὶ καλῶς αὐτοὺς κραταιοὺς ἐκάλεσε. πῶς γὰρ οὐ κραταιοί, οἱ πρὸς ἅπασαν τὴν οἰκουμένην παραταξάμενοι, πρὸς δαίμονας, πρὸς διάβολον, πρὸς δήμους, πρὸς πόλεις, πρὸς ἔθνη, πρὸς τυράννους, πρὸς τιμωρίας, πρὸς κολάσεις, πρὸς τήγανα, πρὸς καμίνους, πρὸς συνήθειαν, πρὸς φύσεως τυραννίδα, * καὶ πάντα καθελόντες, καὶ ὑψηλότεροι πάντων γενόμενοι, καὶ μηδενὶ χειρωθέντες; πῶς οὐ κραταιοί, καὶ μετὰ τελευτὴν τοσαύτην ἐπιδεικνύμενοι τὴν ἰσχύν; πῶς οὐ κραταιοί, ὧν τὰ ῥήματα ἀδάμαντός ἐστι στερρότερα, καὶ οὐδεὶς αὐτὰ χρόνος ἤλεγξεν, ἀλλὰ καὶ καθ' ἑκάστην ἐπιδίδωσι τὴν ἡμέραν, τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος πάντη καὶ πανταχοῦ διατρέχοντος εἰς τὰ τῆς οἰκουμένης πληρώματα; ὑπὲρ δὴ τούτων ἁπάντων εὐχαριστήσωμεν τῷ φιλανθρώπῳ Θεῷ, ὅτι αὐτῷ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, νῦν καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Ἱερεμ. λα. — Βαροὺχ. γ. κϛ. — κ. πλαι... — κλαι... — * ...

Ψαλμ. μζ. ΩΔΗ ΨΑΛΜΟΥ ΤΟΙΣ ΥΙΟΙΣ ΚΟΡΕ.

1 Μέγας Κύριος, καὶ αἰνετὸς σφόδρα ἐν πόλει τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, ἐν ὄρει ἁγίῳ αὐτοῦ. 2 Εὐρίζων ἀγαλλιάματι πάσης τῆς γῆς. Ἕτερος, Καλῷ βλαστήματι, χάρματι πάσης τῆς γῆς. Ἄλλος, Ἀπ' ἀρχῆς ἀφωρισμένῳ ἀγλαΐσματι πάσης τῆς γῆς.

Καὶ ἐνταῦθα ἀπαλλαγὴν πολέμων καὶ μάχης ἐλευθερίαν δηλοῖ. ἐπειδὴ γὰρ ἐπανελθόντες ἀπὸ τῆς Βαβυλωνίων, καὶ τῆς μακρᾶς ἀπαλλαγέντες αἰχμαλωσίας τὴν πατρῴαν ἀπέλαβον γῆν, καὶ πολλοὺς διέφυγον πολέμους, εὐχαριστοῦντες ὑπὲρ πάντων τῷ τούτων αἰτίῳ τῶν ἀγαθῶν, τούτοις ᾄδουσιν αὐτὸν ὕμνοις, καί φασι· μέγας Κύριος, καὶ αἰνετὸς σφόδρα. τὸ μὲν, μέγας, λέγουσι, τὸ δὲ πόσον, οὐκ ἔτι. οὐδεὶς γὰρ τοῦτο ἐπίσταται. διὸ καὶ ἐπήγαγε, καὶ αἰνετὸς σφόδρα. τῆς γὰρ μεγαλωσύνης αὐτοῦ οὐκ ἔστι πέρας. ὃ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστι. δοξάζειν αὐτὸν δεῖ καὶ αἰνεῖν μόνον, καὶ τοῦτο μεθ' ὑπερβολῆς ἁπάσης· αἰνεῖν δὲ αὐτόν, καὶ διὰ τὸ μέγεθος τῆς οὐσίας τὸ ἄπειρον τοῦτο καὶ ἀκατάληπτον, καὶ διὰ τὴν ὑπερβολὴν τῶν εὐεργεσιῶν τῶν εἰς ἡμᾶς.

καὶ

καὶ γὰρ ἐβουλήθη, καὶ ἴσχυσεν ἅπερ ἐβουλήθη. ἐν πόλει τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, ἐν ὄρει ἁγίῳ αὐτοῦ. τί λέγεις; ἐκεῖ συγκλείεις αὐτοῦ τὸν αἶνον, τοῦ μεγάλου, τὴν ἀρετὴν, ἐν τῇ πόλει, καὶ ἐν τῷ ὄρει; οὐ τοῦτο λέγω, φησὶν, ἀλλ' ὅτι ἡμεῖς παρὰ τῶν ἄλλων τοῦτον ἐπέγνωμεν. ἢ διὰ τοῦτο οὕτως εἶπε, τὸ, ἐν πόλει τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, ἢ θέλων δηλῶσαι, ὅτι διὰ τῶν εἰς αὐτὴν γινομένων θαυμάτων ἐδείχθη αὐτοῦ ἡ μεγαλωσύνη καὶ ἡ δόξα· ὅτι τοὺς αἰχμαλώτους, τοὺς ἀπερριμμένους, τοὺς εὐκαταφρονήτους, τοὺς καθάπερ ἐν τάφῳ τῇ πολεμίᾳ κατεχομένους γῇ, τούτους ἀθρόον οὕτως ἐκλάμψαι παρεσκεύασεν, ὡς τῶν κρατησάντων περιγενέσθαι, καὶ ἐπανελθεῖν, καὶ πρὸς τὴν προτέραν εὐημερίαν ἐπαναγαγεῖν, καὶ τὸ παλαιὸν τῆς πατρίδος ἀποδοῦναι σχῆμα. δείκνυσι μὲν γὰρ αὐτὸν, φησι, καὶ τὸ μέγεθος τῶν κτισμάτων τῶν ὁρωμένων· ἀλλ' ἐπειδὴ οἱ πλείους ἀνοητότεροι διέκειντο τὸ παλαιὸν, προστίθησι καὶ τὴν ἀπὸ τῶν πολεμίων καὶ τὴν ἀπὸ τῆς νίκης γνῶσιν, τὰ παράδοξα ταῦτα τρόπαια συνεχῶς ἱστὰς, καὶ τὴν ἐπὶ τὸ βέλτιον μεταβολὴν ἐργαζόμενος, καὶ παρὰ ἐλπίδα καὶ προσδοκίαν ἅπασαν τὰ τοιαῦτα θαυματουργῶν. πόλιν δὲ αὐτοῦ καλεῖ [ταύτην,] οὐ τὰς ἄλλας ἀποστερῶν αὐτοῦ τῆς προνοίας, ἀλλὰ δεικνὺς τούτους πλέον τι τῶν ἄλλων ἔχοντας κατὰ τὸν τῆς γνώσεως λόγον. ἐκεῖναι μὲν γὰρ κατὰ τὸν τῆς δημιουργίας μόνον λόγον αὐτοῦ ἂν λέγοιντο· αὕτη δὲ, καὶ κατὰ τὸν τῆς οἰκειώσεως, καὶ διὰ τὸ πάντα αὐτόθι τὰ θαύματα γίνεσθαι. τότε μὲν οὖν ἡ πόλις ἐλέγετο τοῦ Θεοῦ· νῦν δὲ πάντες ἡμεῖς τοῦ Θεοῦ λεγόμεθα. Οἱ γὰρ τοῦ Χριστοῦ, φησι, τὴν σάρκα ἐσταύρωσαν σὺν τοῖς παθήμασι καὶ ταῖς ἐπιθυμίαις. εἶδες ἀρετῆς ἐπίτασιν. διὰ τοῦτο καὶ ὄρος ἐλέγετο τοῦ Θεοῦ, ἐπειδὴ ἐκεῖ ὁ Θεὸς ἐθεραπεύετο. εὐριζῶ ἀγαλλιάματι πάσης τῆς γῆς. πολλὴ ἡ ἀσάφεια τοῦ ῥητοῦ· διὸ προσέχειν δεῖ. τῷ μὲν γὰρ ἁπλῶς ἀναγινώσκοντι πολλὴν τὴν ἀπορίαν ἐμποιεῖ· ὁ δὲ μετὰ ἀκριβείας αὐτὰ ἐπιών, ὄψεται τὴν ἀκολουθίαν καὶ τὴν σαφῆ ἀκρίβειαν τῶν νοημάτων. ὃ γὰρ λέγει, τοιοῦτόν ἐστι. μέγας Κύριος ἐν πόλει τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, ἐν ὄρει ἁγίῳ αὐτοῦ, εὐριζῶν, τουτέστι, καλῶς ῥιζῶν, καλῶς πηγνὺς, καλῶς βεβαιῶν αὐτὴν ἐν χαρᾷ καὶ εὐφροσύνῃ πάσης τῆς οἰκουμένης. τοῦτο καὶ ἄλλος αἰνιττόμενος, ἀφωρισμένῳ ἀγλαΐσματι πάσης τῆς γῆς, εἶπεν. ἀγλάϊσμα γὰρ αὐτὴν πάσης τῆς οἰκουμένης καὶ εὐφροσύνην ἐποίησεν. ἐκεῖθεν γὰρ ἡ πηγὴ τῆς εὐσεβείας, καὶ τῆς θεογνωσίας αἱ ῥίζαι καὶ αἱ ἀρχαί. τοιαύτην τοίνυν αὐτὴν οὖσαν ἐρρίζωσε, καὶ καλῶς ἔπηξεν, ἐπὶ κόσμῳ τῆς οἰκουμένης, ἐπὶ ἀγαλλιάματι, ἐπὶ χαρᾷ πάσης τῆς γῆς. τὸ γὰρ διδασκαλεῖον τῆς γῆς, τὰ Ἱεροσόλυμα τότε ἦν· καὶ οἱ βουλόμενοι χάριτας ἀπολαύειν καὶ καλλωπίζεσθαι καὶ κοσμεῖσθαι, ἐντεῦθεν τὰ δέοντα ἐμάνθανον. [καὶ οὐκ εἶπε ῥίζωσιν] διὸ καὶ τοῦτο δηλῶν, οὐ ῥιζῶν εἶπεν, ἀλλ' εὐριζῶν. εἰ δὲ βούλει αὐτὸ καὶ κατὰ ἀναγωγὴν λαβεῖν, ὄψει τῶν πραγμάτων τὴν ἀλήθειαν. ἐντεῦθεν γὰρ τὸ ἀγαλλίαμα πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης γέγονεν, ἐντεῦθεν ἡ εὐφροσύνη καὶ ἡ χαρὰ, ἐντεῦθεν αἱ πηγαὶ τῆς φιλοσοφίας, ἔνθα Χριστὸς ἐσταυρώθη, ὅθεν οἱ ἀπόστολοι ἐξώρμησαν. Ἐκ γὰρ Σιὼν ἐξελεύσεται νόμος, φησὶ, καὶ λόγος Κυρίου ἐξ Ἱερουσαλήμ. καὶ ῥίζας δὲ ἀθανάτους ἡ χώρα αὕτη ἔχει.

Ὄρη Σιὼν τὰ πλευρὰ τοῦ βορρᾶ. Ἄλλος, Ὄρη Σιὼν οἱ μηροὶ τοῦ βορρᾶ. Ὁ δὲ Ἑβραῖος, Ἀρ Σιὼν ἱερχθὴ σαφοῦν. Τίνος ἕνεκεν τοῦ βορρᾶ μνημονεύει νῦν, καὶ τοῦ τόπου τὴν θέσιν ἡμῖν ὑπογράφει; ἐπειδὴ ἐντεῦθεν συνεχῶς ὁ πόλεμος αὐτοῖς ἀνερριπίζετο, τῶν βαρβάρων ἐπιόντων· καὶ συνεχῶς οἱ προφῆται τοῦτο λέγουσι, τὸν ἀπὸ βορρᾶ καλοῦντες· καὶ λέβητα ἐκεῖθεν καιόμενον ὑπογράφουσιν. οὕτω γὰρ ἡ Περσῶν χώρα κεῖται πρὸς τὴν Παλαιστίνην. θαυμάζων τὸ γεγενημένον, τοῦτο ἐπήγαγε, δηλῶν, ὅτι ταύτην τὴν συνεχῶς ἐκεῖθεν ἐνοχλουμένην ἀχείρωτον ἐποίησας. ὥσπερ γὰρ ἂν εἴ τις λέγοι

Ησ. β. γ. καὶ Μιχ. δ. β.

Ιερεμ. α. ιγ.

Γαλ. ε. κδ.

λέγει περὶ σώματος, ὅτι τὸ μέρος ἐκεῖνο τὸ ἀσθενὲς ἰσχυρότερον εἰργάσω· τοῦτο δὴ καὶ αὐτὸς ἐνταῦθα αἰνίττεται, λέγων· ὅτι ὅθεν οἰμωγαὶ καὶ δάκρυα, ὅθεν ὑπόθεσις τῶν συμφορῶν, ταῦτα ἡδονῆς τὰ μέρη ἐμπέπλησται, ταῦτα εὐθυμίας· ὅθεν ἀπειλαὶ, καὶ φόβοι, καὶ κίνδυνοι, ἐντεῦθεν χαρὰ καὶ εὐφροσύνη. καὶ οὐδεὶς ἐκεῖνο λοιπὸν δέδοικε τὸ μέρος τῆς κλίσεως τὸ βορειότερον, οὐδεὶς κάμνει, οὐδεὶς ὑφορᾶται, ἀλλὰ πάντες ἐν εὐφροσύνῃ, 5 σοῦ ῥιζώσαντος αὐτὴν ἐν ἡδονῇ. Ἡ πόλις τοῦ βασιλέως τοῦ μεγάλου. 3 Ὁ Θεὸς ἐν ταῖς βάρεσιν αὐτῆς γινώσκεται, ὅταν ἀντιλαμβάνηται αὐτῆς. Ἄλλος, Ἐγνώσθη. Ἄλλος, Ὁ Θεὸς ἐν τοῖς βασιλείοις αὐτῆς γνωσθήσεται εἰς ὀχύρωμα. Ἄλλος, Ὁ Θεὸς ἐν ταῖς βάρεσιν αὐτῆς ἐγνώσθη εἰς τὸ ἐξελέσθαι αὐτήν. Ἀνακηρύττει αὐτῆς τὸ ἀξίωμα, τὴν εὐφημίαν, τὸν στέφανον, λέγων, ἡ πόλις τοῦ βασιλέως τοῦ μεγάλου. Εἶτα δεικνὺς πῶς 10 ἐστὶ πόλις τοῦ βασιλέως τοῦ μεγάλου, τὸ, ἐν ταῖς βάρεσιν αὐτῆς γινώσκεται, ἐπήγαγε, τὴν πολλὴν πρόνοιαν ἐμφαίνων, καὶ ὅτι ὅλην δι' ὅλης σώζει, οὐχ ὁλοκλήρου μόνον αὐτῆς κηδόμενος, ἀλλὰ καὶ καθ' ἑκάστην οἰκίαν ἐπιδεικνύμενος αὐτοῦ τὴν πρόνοιαν. ἡμῖν μὲν γὰρ καὶ χωρὶς τούτου γνώριμος, τοῖς δὲ ἐχθροῖς καὶ ἐντεῦθεν αὐτοῦ τὴν ἰσχὺν ἔδειξε. καὶ γὰρ ἐπὶ τοῦ Ἐζεκία νέφος βαρβάρων ἐπελθὸν, καὶ πᾶσαν αὐτὴν καθάπερ ἐν σαγήνῃ κυκλώσαντες, ἀ- 15 πῆλθον τὸ πλέον αὐτῶν καταλιπόντες νεκρούς· καὶ ἕτεροι δὲ πολλοὶ πολλάκις εἰς αὐτὴν εἰσελθόντες, αἰσχυνθέντες ἀνεχώρησαν. ταῦτα δὴ πάντα τῇ τοῦ Θεοῦ προνοίᾳ κατωρθώθη, φησὶν, ὃ καὶ λαμπρὰν αὐτὴν ἐποίησεν. οὐ* τῷ λαμπρὰ δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ τῷ οὕτω λαμπρὰ γενέσθαι, μεγάλη γέγονεν. 4 Ὅτι ἰδοὺ οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς συνήχθησαν, διῆλθοσαν ἐπὶ τὸ αὐτό. Ἄλλος, Ἰδοὺ γὰρ οἱ βασιλεῖς συνετάξαντο. 20

5 Αὐτοὶ ἰδόντες οὕτως ἐθαύμασαν, ἐταράχθησαν, ἐσαλεύθησαν, τρόμος ἐπελάβετο αὐτῶν. 6 Ἐκεῖ ὠδῖνες ὡς τικτούσης· ἐν πνεύματι βιαίῳ (Ἄλλος, Καύσωνος. Ἄλλος, Δι' ἀνέμου βιαίου) συντρίψεις πλοῖα Θαρσεῖς.

Ἄλλος, Κατεάξεις. Ὁ δὲ Ἑβραῖος, Θεσαβέρ. Ἐνταῦθα πόλεμον διηγεῖται, πόλεμον χαλεπὸν, καὶ συγκεκροτημένον πάντοθεν, καὶ νίκην λαμπροτέραν. ἐπειδὴ γὰρ εἶ- 25 πεν, ὅτι ἀντιλαμβάνεται αὐτῆς, καὶ πολλὴν ἐπιδείκνυται πρόνοιαν, δείκνυσι λοιπὸν καὶ πῶς ἀντελαμβάνετο. μυρίων γὰρ ἐθνῶν ἐπελθόντων (τοῦτο γὰρ διὰ τοῦ πλήθους τῶν βασιλέων δηλοῖ) καὶ οὐχ ἁπλῶς ἐπελθόντων, ἀλλὰ καὶ συγκεκροτημένων καὶ συντεταγμένων, τοιαῦτα γέγονε πράγματα, ὡς αὐτοὺς θαυμαστοὺς γενομένους τῶν παραδόξων αὐτῶν ἀπελθεῖν. οὕτω γὰρ ὁ πόλεμος ἐκποδὼν, ὡς νάρκης καὶ φρίκης αὐτοὺς ἐμπλησθέντας 30 ἀναχωρεῖν· καὶ μετὰ πολλῆς τῆς ἀγωνίας ἀπεπήδων, οἱ πολλοὶ αὐτῶν ὀλίγοι δείσαντες, οἱ συντεταγμένοι αὐτῶν διῃρημένοι· καὶ ὠδινούσης γυναικὸς οὐδὲν ἄμεινον διέκειντο. ὅθεν δῆλον ὡς οὐ κατὰ ἀκολουθίαν ἀνθρωπίνην ὁ πόλεμος κατωρθοῦτο, ἀλλὰ Θεὸς ἦν ὁ τὴν μάχην στρατηγῶν, ὁ καὶ τὰ φρονήματα αὐτῶν οὐ μόνον καταβάλλων, ἀλλὰ καὶ τὴν διάνοιαν αὐτῶν κατασείων, καὶ ὠδῖνας αὐτοῖς ἐντιθεὶς, καὶ ἄρρητον φόβον τινὰ αὐτοῖς ἐργαζό- 35 μενος. καὶ ταὐτὸν γέγονεν, οἷον ἂν εἰ στόλου πολλοῦ ναυτικοῦ συνελθόντος, πνεῦμα ἐμπεσὸν χαλεπὸν συντρίψειε πάντα τὰ πλοῖα, καὶ καταδύσειε τὰς τριήρεις, καὶ πολλὴν ἀθρόον ἐμβάλοι τὴν ταραχήν. ἐνταῦθα γάρ μοι διὰ τοῦ ὑποδείγματος τούτου τό, τε εὔκολον τῆς νίκης δοκεῖ δηλοῦν, καὶ τῆς ταραχῆς τὴν ὑπερβολήν. * καὶ γὰρ ναυτικῷ χρησάμενοι στόλῳ καὶ οὗτοι, καὶ παραγενόμενοι ἐκ μακρᾶς τινος καὶ ἀλλοτρίας χώρας, 40 ὥσπερ τινὶ πνεύματι βιαίῳ τῇ ὀργῇ τοῦ Θεοῦ πάντες ἀπώλοντο. διὸ καὶ τὸν τόπον δηλῶν ὅθεν ἦλθον, ἐπήγαγε, τὸ, Θαρσεῖς· οὕτω γὰρ καὶ ὁ Ἑβραῖος ἐδήλωσε διὰ τῆς λέξεως, ἣν καὶ παρεθήκαμεν ὑμῶν χάριν εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ ῥητοῦ. ἢ τοῦτο τοίνυν ἐστὶν εἰ-

πεῖν,

πεῖν, ἢ ἐκεῖνο, ὃ ἔμπροσθεν εἶπον· ὅτι ὥσπερ τὰ πλοῖα Θαρσεῖς ἄνεμος χαλεπὸς ἐμπεσὼν συνέτριψε πολλάκις· οὕτω δὴ τὰ πλήθη ἐκεῖνα συνετάραξεν ὁ Θεός.

7 Καθάπερ ἠκούσαμεν, οὕτω καὶ εἴδομεν ἐν πόλει Κυρίου τῶν δυνάμεων, ἐν πόλει τοῦ Θεοῦ ἡμῶν.

5 Εἶδες πῶς τρανότερον ἐξηγεῖται τὸ οὐ ῥιζῶν. οὐ γὰρ εἶπεν, οὐ ῥιζώσας, ἀλλ' οὐ ῥιζῶν· (γ. ἤπιζον.) τουτέστι, διηνεκῶς προνοῶν, διηνεκῶς κηδόμενος, διηνεκῶς τειχίζων. εἰπὼν γὰρ τὰ συμβάντα τότε, ἐπὶ τὰ παλαιὰ ἀνάγει διηγήματα τὸν λόγον, δεικνὺς ὅτι ταῦτα ἐκείνων συγγενῆ. ἃ γὰρ ἠκούσαμεν, φησιν, ἐπὶ τῶν ῥημάτων, ταῦτα ἐπὶ τῶν ἔργων ἑωράκαμεν, τὰς νίκας, τὰ τρόπαια τοῦ Θεοῦ, τὴν κηδεμονίαν, τὰ παράδοξα θαύματα. οὐ γὰρ διέ-
10 λιπεν ὁ Θεὸς ἀεὶ ταῦτα ἐργαζόμενος· ὥστε αὐτοὺς ἐκ τῶν κινδύνων ἀπαλλάττειν, καὶ πρὸς θεογνωσίαν χειραγωγεῖν. καὶ καλῶς ὁ προφήτης ἐμνημόνευσε τῶν πρὸ πολλοῦ τοῦ χρόνου γενομένων. ἔδει γὰρ καὶ ἀπὸ τῶν παλαιῶν διηγημάτων, καὶ ἀπὸ τῶν νεαρῶν παιδεύεσθαι ἔργων, ὥστε τοὺς παχυτέρους αὐτῶν ἀπὸ τῶν γινομένων καὶ τοῖς ἤδη γεγενημένοις πιστεύειν, καὶ διπλοῦν καρποῦσθαι τὸ κέρδος, καὶ τὴν ἀκοὴν αὐτοῖς ἀντὶ ὄψεως γίνεσθαι.

15 8 Ὁ Θεὸς ἐθεμελίωσεν αὐτὴν εἰς τὸν αἰῶνα. ὑπελάβομεν, ὁ Θεός, τὸ ἔλεός σου ἐν μέσῳ τοῦ λαοῦ σου. Ἕτερος, Εἰκάσαμεν, ὁ Θεός, τὸ ἔλεός σου ἐν μέσῳ τοῦ λαοῦ σου. Ἕτερός φησιν, Εἰκάσαμεν, ὁ Θεός, τὸ ἔλεός σου ἐν μέσῳ τοῦ ναοῦ σου. Ὁ δὲ Ἑβραῖος, Ηχαλάχ, δεμμηνου. 9 Κατὰ τὸ ὄνομά σου, ὁ Θεός, οὕτω καὶ ἡ αἴνεσίς σου ἐπὶ τὰ πέρατα τῆς γῆς. Ἐπειδὴ εἶπεν, ἃ ἠκούσαμεν, ταῦτα καὶ εἴδομεν, λέγει καὶ
20 τί ἤκουσε καὶ τί εἶδεν. τί οὖν ἤκουσε καὶ εἶδε; ὅτι ἰσχυροτέραν καὶ ἀρραγῆ ἡ τοῦ Θεοῦ χάρις τὴν πόλιν ἐργάζεται. τοῦτο γὰρ αὐτῇ θεμέλιος, τοῦτο ἀχείρωτον αὐτὴν ποιεῖ, οὐκ ἀνθρωπίνη συμμαχία καὶ βοήθεια, οὐχ ὅπλων ἰσχύς, οὐδὲ πύργοι καὶ τείχη, ἀλλὰ τί; ὁ Θεὸς αὐτὴν διακρατεῖ. τοῦτο γὰρ μάλιστα παιδεύεσθαι αὐτοὺς ἔδει, καὶ πρὸς τοῦτο αὐτοὺς ὁ προφήτης ἐνάγει διηνεκῶς. ὑπελάβομεν, ὁ Θεός, τὸ ἔλεός σου ἐν μέσῳ τοῦ
25 λαοῦ σου. τί ἐστιν, ὑπελάβομεν; ἠλπίσαμεν, προσεδοκήσαμεν, ἔγνωμεν τὴν φιλανθρωπίαν τὴν σήν. ἐπειδὴ γὰρ εἶπεν, ἐθεμελίωσεν, ἐρρίζωσεν, ἐτείχισε, δεικνὺς ὅτι ἡ τοσαύτη πρόνοια οὐ κατὰ τὴν ἀξίαν τῶν ἀπολαυόντων, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἀγαθότητα τοῦ ποιοῦντος γίνεται, καὶ ἅμα θέλων τὸν τῦφον αὐτῶν καταστεῖλαι, οὕτως εἶπε, μονονουχὶ τοῦτο λέγων· σοῦ τοῦ ἐλέους ἐστὶ ταῦτα τὰ κατορθώματα, τῆς δόξης τῆς σῆς, τῆς ἀγαθωσύ-
30 νης τῆς σῆς. διὸ καὶ ἐπήγαγε· κατὰ τὸ ὄνομά σου, ὁ Θεός, οὕτω καὶ ἡ αἴνεσίς σου ἐπὶ τὰ πέρατα τῆς γῆς. ἡ αἴνεσίς σου, φησι, τὰ κατορθώματα οὕτω μεγάλα ποιεῖ καὶ θαυμαστά, οὕτως ὑψηλὰ καὶ ἔνδοξα. οὐ γὰρ κατὰ τὸ μέτρον τῶν εὐεργετουμένων τὴν κηδεμονίαν ἐπεδείκνυσο, οὐδὲ κατὰ τὴν ἀξίαν, ἀλλὰ κατὰ τὸ μέγεθος τὸ σόν. ἡ αἴνεσις τοίνυν, τουτέστιν, ἡ εὐφημία ἡ ἀπὸ τῶν ἔργων, τὰ κατορθώματα ἐποίησεν ἐξακουστά. ἐγίνετο μὲν γὰρ ἐν τῇ Παλαιστίνῃ·
35 διὰ δὲ τὸ μέγεθος καὶ τὸν ὄγκον, αὐτὰς τῆς οἰκουμένης κατελάμβανε τὰς ἐσχατιάς, καὶ οἱ πόρρωθεν ὄντες πάντα ἐμάνθανον. τὰ γοῦν ἐν Αἰγύπτῳ γινόμενα, ἡ Ἱεριχουντία πόρνη τῶν παρόντων ἀκριβέστερον ᾔδει. πάλιν τὰ ἐν Παλαιστίνῃ συμβάντα, καὶ οἱ τὴν Περσῶν χώραν οἰκοῦντες ἀνεκήρυττον· τὰ ἐν αὐτῇ τῇ Περσίδι πάλιν, οἱ πρὸς τὰ πέρατα τῆς γῆς ὄντες ἐγίνωσκον. διὰ δὴ τοῦτο καὶ ὁ βασιλεὺς διὰ γραμμάτων ἔπεμπε πανταχοῦ
40 τῆς οἰκουμένης, ἀνακηρύττων τὰ ἐν τῇ καμίνῳ. διὰ τοῦτο δὲ ἐστὶν εἰπών, καὶ ἡ αἴνεσίς σου ἐπὶ τὰ πέρατα τῆς γῆς, ἐπήγαγε· Δικαιοσύνης πλήρης ἡ δεξιά σου.

Ἰησ. β. ι.

Δαν. γ. λβ

Ὅπερ γὰρ ἔθος αὐτῷ ποιεῖν συνεχῶς, ἀπὸ τῶν εἰς ἀνθρώπους γινομένων ἀναβαίνειν ἐπὶ τὰ πρέποντα αὐτοῦ τῇ φύσει, τοῦτο καὶ ἐπὶ τοῦ παρόντος ποιεῖ· οὐχ ἵνα ἐπιγινόμενα καὶ

ἀπογινόμενα νοήσωμεν (μὴ γένοιτο) ἀλλ' ἐπειδὴ ἀσθενὴς ὁ λόγος καὶ ἡ ἀνθρωπίνη γλῶττα, διὰ τοῦ θεοπρεπῆ τινα ἔννοιαν προστιθέναι τῷ λόγῳ. τὰ προσόντα οὖν τῇ φύσει τοῦ Θεοῦ, ταῦτα λέγει, τὰ συνουσιωμένα αὐτῷ. τίνα δὲ ταῦτά ἐστι; δικαιοσύνης, φησί, πλήρης ἡ δεξιά σου. δείκνυσι γάρ, ὅτι οὐ τῆς ἀξίας τῶν εὐεργετουμένων τὰ γινόμενα, ἀλλὰ τῆς οὐσίας τῆς αὐτοῦ· ἐπειδὴ αὐτὴ αὐτοῦ ἡ οὐσία δικαιοσύνῃ χαίρει, φιλανθρωπίᾳ εὐφραίνεται. τοῦτο ἔργον αὐτοῦ, τοῦτο ἔθος αὐτῷ, καὶ διὰ τοῦτο τοσαύτης ἀπέλαυον εὐεργεσίας. ὥσπερ γὰρ τοῦ πυρὸς τὸ θερμαίνειν, καὶ ἡλίου τὸ φωτίζειν· οὕτω δὴ καὶ αὐτοῦ τὸ εὐεργετεῖν. οὐχ οὕτω δέ, ἀλλὰ καὶ πολλῷ μᾶλλον. διὸ καὶ οὕτως εἶπε, δικαιοσύνης πλήρης ἡ δεξιά σου, τὸ δαψιλές, τὸ συνουσιωμένον αὐτῷ δηλῶν.

10 Εὐφρανθήτω ὄρος Σιών, καὶ ἀγαλλιάσθωσαν αἱ θυγατέρες τῆς Ἰουδαίας ἕνεκεν τῶν κριμάτων σου, Κύριε. Ἄλλος, Διὰ κρίσεις σου. 11 Κυκλώσατε Σιών, καὶ περιλάβετε αὐτήν. Ἄλλος, Καὶ περιέλθετε. Διηγήσασθε ἐν τοῖς πύργοις αὐτῆς. Ἕτερος, Ἀριθμήσατε τοὺς πύργους αὐτῆς. Ἄλλος, Ἐπαριθμήσατε. 12 Θέσθε τὰς καρδίας ὑμῶν εἰς τὴν δύναμιν αὐτῆς. Εἰς τὴν περίβολον, τὴν εὐπορίαν. Καὶ καταδιέλεσθε τὰς βάρεις αὐτῆς. Ἕτερος, Διαμετρήσατε τὰ βασίλεια αὐτῆς. Ὅπως ἂν διηγήσησθε εἰς γενεὰν ἑτέραν (Ἄλλος, Γενεᾷ μεταγενεστέρᾳ) 13 Ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ Θεὸς ἡμῶν εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος· αὐτὸς ποιμανεῖ ἡμᾶς εἰς τοὺς αἰῶνας.

Τί δήποτε ταῦτα παρακελεύεται, περιϊέναι τὴν πόλιν, ἀριθμεῖν τοὺς πύργους, προσέχειν ταῖς οἰκοδομαῖς, τὴν εὐπρέπειαν αὐτῆς λογίζεσθαι, τοὺς περιβόλους αὐτῆς καὶ τὰ τείχη ψηφίζειν, τὰς οἰκίας καὶ τὰ βασίλεια μετρεῖν; οὐ χρεία τῆς παρ' ἡμῶν ἑρμηνείας, αὐτὸς ἑαυτὸν ὁ λόγος σαφηνίζει. εἰπὼν γὰρ ταῦτα, καὶ τὴν αἰτίαν εὐθέως προσέθηκε. ποίαν δὴ ταύτην; ὅπως ἂν διηγήσησθε εἰς γενεὰν ἑτέραν. ὃ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν· ἐμπλήσθητε ἡδονῆς, χαίρετε, σκιρτήσατε, ἀλλὰ μὴ ἁπλῶς, μηδὲ ὡς ἔτυχεν, ἀλλὰ μετ' ἀκριβείας καταμάθετε αὐτῆς τὴν ἰσχύν. ἐπειδὴ γὰρ ἐρείπιον γέγονεν, ἐπειδὴ πρόρριζος ἀνεσπάσθη, καὶ τὸ ἔδαφος αὐτῆς σχεδὸν ἀπώλετο, καὶ ἀπέγνωσαν τὴν ἐπὶ τὸ βέλτιον αὐτῆς μεταβολήν, ὡς λέγειν, ξηρὰ γέγονε τὰ ὀστᾶ ἡμῶν, διαπεφωνήκαμεν, παραπλώμεθα· καὶ οὐ προσεδόκων αὐτὴν ἀπολήψεσθαι, ἀπέλαβον δὲ αὐτήν, καὶ οὐ τοιαύτην, οἵαν ἀπέβαλον, ἀλλὰ πολλῷ βελτίονα, καὶ λαμπροτέραν, καὶ μείζονα, καὶ εὐπορωτέραν, καὶ δυνατωτέραν, καὶ εὐρυτέραν ἐν ταῖς οἰκοδομαῖς, ἐν τοῖς ὠνίοις, ἐν τῇ δυνάμει, ἐν τῇ τῆς ὑποστάσεως περιουσίᾳ (Ἔσται γάρ, φησιν, ἡ ἐσχάτη δόξα τοῦ οἴκου τούτου ὑπὲρ τὴν ἔμπροσθεν) παραινεῖ τῷ λαῷ, καὶ μονονουχὶ ταῦτα λέγει· ἰδού, ἡ πόλις αὕτη, ἡ ἀπεγνωσμένη, ἡ ἀπηλπισμένη, ἡ ἐρείπιον οὖσα, πῶς ἐπὶ λαμπρότερον ἐπανῆλθε σχῆμα; αὐτὰ οὖν ταῦτα καταμάθετε, τὴν οἰκοδομὴν αὐτῆς, τὴν λαμπρότητα, τὴν περιφάνειαν· ἵνα κἀντεῦθεν μαθόντες τοῦ Θεοῦ τὴν ἰσχύν, πῶς τὴν ἀπεγνωσμένην μείζονα ἐποίησε, διηγῆσθε τοῖς ἐκγόνοις ὑμῶν τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ, τὸ διαρκὲς αὐτοῦ τῆς προνοίας, ὅτι διὰ παντὸς ἔμενεν ἡμῶν κηδόμενος, καὶ προϊστάμενος, καὶ ποιμαίνων. ταῦτα γὰρ τὰ διηγήματα καὶ τοῖς μετὰ ταῦτα κἀκείνοις πολλῆς ἔσται φιλοσοφίας ὑπόθεσις, καὶ θεογνωσίας ἀκριβεστάτης ἀφορμή, καὶ ἀρετῆς ἐπιμέλεια. διὰ ταῦτα αὐτὴν περιϊέναι κελεύει, ἵνα ἀκριβεῖς διδάσκαλοι τῶν ἐκγόνων γένωνται τῶν ἑαυτῶν. διὸ δὴ καὶ ἡμεῖς ἀεὶ καὶ διηνεκῶς ἀποσκοποῦντες, ἐν νῷ ἔχωμεν τὴν πόλιν ἡμῶν Ἱερουσαλήμ, αὐτῆς τὰ κάλλη διὰ παντὸς φανταζόμενοι, ἥτις ἐστὶ μητρόπολις τοῦ βασιλέως τῶν αἰώνων· ἐν ᾗ τάγματα δικαίων, χοροὶ πατριαρχῶν, ἀποστόλων, καὶ πάντων ἁγίων· ἔνθα πάντα ἀστασίαστα, καὶ μὴ παρερχόμενα· ἔνθα τὰ ἄφθαρτα καὶ ἀθάνατα κάλλη, ἃ μόνοις πρόσεισι κληρονόμοις

Ἀγ. β. ι.

τοὺς παντελῶς λήθῃ παραπέμποντες τῶν φθαρτῶν τούτων καὶ προσκαίρων βιωτικῶν μελετημάτων, πλούτου λέγω καὶ τρυφῆς, καὶ τῶν ἐπισφαλῶν ἡδονῶν τοῦ διαβόλου. τὴν δὲ φιλαδελφίαν καὶ τὴν φιλοξενίαν πρὸς τοὺς δεομένους καθ' ἑκάστην τὴν ἡμέραν αὔξοντες, ἀγάπην τὴν πρὸς τὸν πλησίον, καὶ τὴν ἐκ τῆς καρδίας συγχώρησιν τοῦ λελυπηκότος· ἵνα οὕτω καλῶς καὶ θεαρέστως βιοτεύοντες, κληρονόμοι γενοίμεθα τῆς τῶν οὐρανῶν βασιλείας ἐν αὐτῷ Χριστῷ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος σὺν τῷ πατρὶ, καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, Ἀμήν.

Ψαλμ. μη. ΕΙΣ ΤΟ ΤΕΛΟΣ, ΤΟΙΣ ΥΙΟΙΣ ΚΟΡΕ.

Ἄλλος, Ἐπινίκιος. 1 Ἀκούσατε ταῦτα πάντα τὰ ἔθνη. Ἄλλος, Ἀκούσατε τοῦτο. Ἐνωτίσασθε πάντες οἱ κατοικοῦντες τὴν οἰκουμένην. Ἄλλος, Τὴν ἐγκατάδυσιν. Ἄλλος φησὶ, Τὴν κατάδυτον. Ὁ δὲ Ἑβραῖος, Ὀλδ. 2 Οἵ τε γηγενεῖς, καὶ οἱ υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων. Ἄλλος, Ἤτε ἀνθρωπότης, προσέτι δὲ καὶ οἱ υἱοὶ ἑκάστου ἀνδρός. Ἐπὶ τὸ αὐτὸ πλούσιος καὶ πένης. Ἄλλος, Ὁμοῦ.

ΜΕγάλα τινὰ καὶ ἀπόρρητα μέλλει διαλέγεσθαι νῦν ἡμῖν ὁ προφήτης. οὐδὲ γὰρ ἂν οὕτω πανταχοῦ τῆς γῆς ἐκάλεσεν εἰς ἀκρόασιν, οὐδ' ἂν τὸ τῆς οἰκουμένης ἐκάθισε θέατρον, εἰ μὴ μέγα τι καὶ λαμπρὸν καὶ τοῦ μεγέθους τοῦ συλλόγου ἄξιον ἐρεῖν ἔμελλεν. οὐκ ἔτι γὰρ ὡς Ἰουδαίοις προφητεύων, τοῖς τὴν Παλαιστίνην οἰκοῦσι διαλέγεται, ἀλλ' ὥσπερ τις ἀπόστολος καὶ εὐαγγελιστὴς πρὸς ἅπασαν τὴν τῶν ἀνθρώπων φύσιν ἀποτείνει τὸν λόγον. ὁ μὲν γὰρ νόμος, ἐν μιᾷ γωνίᾳ τῆς οἰκουμένης τὸ ἔθνος ἐπαίδευεν· ὁ λόγος δὲ τοῦ κηρύγματος, πανταχοῦ τῆς γῆς ἐξηχεῖτο, καὶ ἑαυτὸν ἐξέτεινε, τοσαύτην ἐπελθὼν χώραν, ὅσην καὶ ὁ ἥλιος ἔπεισιν. ἐκεῖνα μὲν γὰρ παιδαγωγία τις ἦν, καὶ εἰσαγωγὴ, καὶ διακονία κατακρίσεως καὶ θανάτου· ταῦτα δὲ χάρις καὶ εἰρήνη. ἐπεὶ οὖν ἅπαν τὸ γένος εἰς τὴν ἀκρόασιν συνεκάλεσε, δεῦρο δὴ καὶ ἡμεῖς παραγενώμεθα, καὶ ἴδωμεν τί βούλεται ἡμῖν εἰπεῖν ὁ ψαλμῳδὸς, ὁ κοινὸς τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων προστάτης. κἂν βάρβαροί τινες ὦσι, κἂν σοφοὶ, κἂν ἰδιῶται, κελεύεις αὐτοὺς παραγενέσθαι; ναί. * κελεύει γὰρ πάντας αὐτοὺς παραγενέσθαι. διὰ δὴ τοῦτο καὶ ἀρχόμενος εἶπε· πάντα τὰ ἔθνη. καὶ πάλιν ἐπέτεινε λέγων· οἵ τε γηγενεῖς, καὶ οἱ υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων, τὴν ἀνθρωπότητα πᾶσαν καλῶν. βαβαὶ τῆς διδασκαλίας· πῶς ἐστι πᾶσιν ἁρμόδιος καὶ κοινή; διά γάρ τοι τοῦτο οὐδὲ ἁπλῶς καλεῖ μόνον ἅπαντας, ἀλλὰ καὶ μετὰ πολλῆς τῆς σπουδῆς καὶ ἀκριβείας προσέχειν τοῖς λεγομένοις κελεύει. οὐ γὰρ εἶπεν, ἀκούσατε μόνον ταῦτα πάντα, τὰ ἔθνη, ἀλλὰ καὶ ἐνωτίσασθε. τὸ δὲ ἐνωτίσασθαι οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν, ἢ τὸ μετὰ σπουδῆς ἀκοῦσαι καὶ συντεταμένῃ διανοίᾳ. ἐνωτίσασθαι γὰρ λέγεται κυρίως, ὅταν τις οὓς πρὸς οὓς διαλέγηται, συντείνων τε ἑαυτὸν καὶ ἐκεῖνον, καὶ κελεύων προσέχειν τοῖς λεγομένοις. ἐνωτίσασθε πάντες κατοικοῦντες τὴν οἰκουμένην. καὶ εἴ τινές, φησιν, οὐκ εἰς ἔθνη καταλέγονται, ἀλλ' εἰσὶ μιγάδες, ἢ νομάδες διεσπαρμένοι, καὶ τούτους ἐπὶ τὴν ἀκρόασιν καλῶ. καὶ θέα σύνεσιν * δημηγόρου. πρότερον αὐτῶν διανέστησε τὴν διάνοιαν, καὶ μετεώρους ἐποίησε πρὸς τὴν ἀκρόασιν, τῷ πάντας ἀθρόον καλέσαι· εἶτα καλέσας, καταστέλλει τὸν τῦφον αὐτῶν, ἵνα μὴ τῷ πλήθει πρὸς ἀπόνοιαν αἴρωνται. τοιούτων γὰρ μάλιστα ἀκροατῶν χρεία, ὅταν φιλόσοφα μέλλῃ τις φθέγγεσθαι ῥήματα, συντετριμμένων καὶ κατεσταλμένων, ἀπονοίας καὶ φυσήματος ἀπηλλαγμένων. πῶς οὖν αὐτῶν κατέστειλε τὴν διάνοιαν; ἀναμνήσας τῆς φύσεως.

Ρω. ι. ιη. Γαλ. γ. κδ. β. Κορ. γ. θ.

Εἰπὼν γὰρ ἔθνη, ἐπήγαγεν· οἵ τε γηγενεῖς, καὶ οἱ υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων. Εἶπε τὴν οὐσίαν, ἐξ ἧς ἡ ἀρχὴ τῆς γενέσεως ἡμῶν· ἀνέμνησε τῆς κοινῆς ἁπάντων ἡμῶν μητρός. καὶ τίνος ἕνεκεν εἶπεν, οἱ υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων; ἐπειδὴ εἶπε, γηγενεῖς, ἵνα μή τις νομίσῃ (κατὰ τοὺς ἔξω μυθολόγους) ἀπὸ γῆς ἐξ ἀρχῆς βλαστῆσαι τοὺς ἀνθρώπους, καθάπερ τινὲς ἐμυθολόγησαν, σπαρτούς τινας ἐπεισάγοντες, διὰ τοῦτο ἐπήγαγεν, οἱ υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων. 5 πατέρες γὰρ ὑμῖν εἰσιν οἱ ἄνθρωποι· ἀρχὴ δὲ ὑμῖν κἀκείνοις γενέσεως, ἡ γῆ. τί τοίνυν ὑπερηφανεύεται γῆ καὶ σποδός; ἐννόησόν σου τὴν μητέρα, καὶ κατάστειλον τὸν τῦφον, καταπάτησον τὸ φρόνημα. ἐννόησον ὅτι γῆ εἶ, καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσῃ, καὶ πᾶσαν ἀπόνοιαν ἔκβαλε. τοιούτου γὰρ ἀκροατοῦ δέομαι. διὰ τοῦτό σε παραστέλλω, ἵνα σε ἐπιτήδειον λάβω πρὸς τὴν τῶν λεγομένων ὑποδοχήν. ἐπὶ τὸ αὐτὸ πλούσιος καὶ πένης. 10 Εἶδες ἐκκλησίας εὐγένειαν. πῶς γὰρ οὐκ εὐγένειαν, ὅταν μὴ τοῖς ἀξιώμασι διείργῃ τὴν ἀκρόασιν, ἀλλ' ἐξ ἴσου τῆς διδασκαλίας τὸ πᾶν παρέχηται, καὶ τῷ πλουσίῳ καὶ τῷ πένητι κοινὴν παρέχῃ τὴν τράπεζαν; ἐπειδὴ γὰρ εἶπε τὸ πάντας ἑνοῦν, τὸ γηγενεῖς εἶναι καὶ υἱοὺς ἀνθρώπων, καὶ τὸ κοινὸν τῆς φύσεως ἔδειξε· τότε καὶ τὴν ἐκ τῶν βιωτικῶν δοκοῦσαν διαφορὰν εἶναι καὶ ἀνωμαλίαν, καὶ ταύτην ἐκβάλλει τῷ λόγῳ, κοινῇ πάντας κα- 15 λῶν. κοινὴ γὰρ ἡμῶν ἡ φύσις· κοινῇ πάντας καλῶ. κοινὴ ἡμῶν ἡ μήτηρ· κοινῇ καλῶ. κοινὴ γὰρ ἡμῶν πόλις ἡ οἰκουμένη. ἀλλ' ἐπενοήσατε τινὰ διαφορὰν ἀπὸ πλούτου καὶ πενίας, καὶ ἀνωμαλίας εἰσηγάγετε. ἀλλὰ καὶ ταύτην ἐκβάλλω πάλιν· οὐχὶ πλουσίους μὲν προσιέμενος, πένητας δὲ ἀτιμάζων, οὐδὲ πένητας μὲν καλῶν, πλουσίους δὲ ἐκβάλλων, ἀλλὰ καὶ τούτους, κἀκείνους, καὶ οὐχ ἁπλῶς τούτους κἀκείνους, οἷον, τοὺς μὲν προτέρους, τοὺς δὲ ὑστέρους, ἢ 20 οὐδὲ μὲν ὑστέρους, οὐδὲ δὲ προτέρους· ἀλλ' ἐπὶ τὸ αὐτὸ κοινὸς ὁ σύλλογος ἔσω, κοινὸς ὁ λόγος, κοινὴ καὶ ἡ ἀκρόασις. κἂν πλούσιος ᾖς, ἐκ τοῦ αὐτοῦ γέγονας πηλοῦ· τὴν αὐτὴν εἴσοδον ἔσχες τῷ πένητι, τὴν αὐτὴν γένεσιν. καὶ σὺ ἀνθρώπου υἱός, κἀκεῖνος· ὅταν τοίνυν τὰ καίρια καὶ κύρια ἴσα ὑμῖν ᾖ καὶ ὁμότιμα, τί διὰ τὰς σκιὰς καὶ ὀνείρατα σεαυτὸν φυσᾷς, ἐκ τῶν οὐδὲν ὄντων τὰ κοινὰ διαιρῶν; κοινὰ τὰ τῆς φύσεως, κοινὰ τὰ τῆς γενέσεως, τὰ τῆς οἰκειώσεως. τί 25 τοίνυν τὴν ἔξωθεν περιβολὴν ἐπεισάγεις εἰς διαιρέσεως ἀφορμήν; οὐκ ἀνεχόμεθα. διὰ τοῦτο καλῶ σε μετὰ τοῦ πένητος, λέγων, ἐπιτοαυτὸ πλούσιος καὶ πένης. ἐν μὲν γὰρ τοῖς ἄλλοις, οὐκ ἔστιν ἰδεῖν ἐπιτοαυτὸ πλούσιον καὶ πένητα, οὐκ ἐν δικαστηρίοις, οὐκ ἐν βασιλικαῖς αὐλαῖς, οὐκ ἐν ἀγοραῖς, οὐκ ἐν τραπέζαις· ἀλλὰ τὸν μὲν ἐν τιμῇ, τὸν δὲ ἐν καταφρονήσει· τὸν μὲν ἐν παρρησίᾳ, τὸν δὲ ἐν αἰσχύνῃ. Ἡ γὰρ σοφία τοῦ πένητος ἐξουθε- 30 νημένη, καὶ οἱ λόγοι αὐτοῦ οὐκ εἰσακουόμενοι. Ἐλάλησε πλούσιος, καὶ ἐδικαίωσαν αὐτοί· πτωχὸς ἐλάλησε, καὶ οὐκ ἐδόθη αὐτῷ τόπος. ἀλλ' οὐκ ἐνταῦθα. οὐδὲ γὰρ ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας ταύτης, ἀνεχόμεθα τῆς πλεονεξίας καὶ τῆς ἀλογίας, ἀλλὰ κοινὴν ἅπασι προτίθημι τὴν διδασκαλίαν. ὅρα σύνεσιν διδασκάλου, πῶς καὶ πρὶν ἢ τῆς ἑρμηνείας ἄρξασθαι, ἀπὸ τῆς κλήσεως μόνης μέγιστον ἔργον διδασκαλίας ἐξενήνοχεν. ὁ- 35 μοῦ γὰρ πάντας καλέσας, οὔτε ἐκεῖνον ἀφῆκε φυσηθῆναι, οὔτε τοῦτον ἐξευτελίζεσθαι· ἀλλ' ἔδειξεν ὅτι οὐδὲ ὁ πλοῦτος καλόν, ὥσπερ οὐδὲ ἡ πενία κακόν, ἀλλὰ τῶν περιττῶν ἐστι, καὶ ἔξωθεν προσκειμένων· ὥστε οὐδέν μοι διαφέρει, κἂν τοῦτο ᾖς, κἂν ἐκεῖνο. οὔτε γὰρ πλούσιον ὄντα ὁρῶ σε πλέον ἔχοντα, οὔτε πένητα ἔλαττον. ἀλλ' ἴσως εἴποι τις ἄν, καὶ τί δήποτε ἄνθρωπος ὤν, καὶ τῆς αὐτῆς μετέχων φύσεως, τοσούτου σαυτὸν ἀξιοῖς, ὡς νομίζειν 40 τῆς οἰκουμένης ἐπιτήδειον εἶναι γενέσθαι διδάσκαλον, καὶ οὐδὲ ἐκ τῶν περάτων τῆς γῆς συγκαλεῖς; τί τοῦ τηλικούτου θεάτρου ἄξιον ἔχων εἰπεῖν; ναί, φησιν. ἐπειδὴ γὰρ ἐκάλεσε τὴν οἰκουμένην, ποιῶν ἀξιόπιστον τὸν λόγον, ἄκουσον τί λέγει.

Ἐκκλησ. ιβ. ζ.
Γεν. γ. ιθ.
Παρ. κζ. κγ.
Ἐκκλησ. θ. ις.
Σειρ. ιγ. κβ. κγ.

3 Τὸ

3 Τὸ στόμα μου λαλήσει σοφίαν, καὶ ἡ μελέτη τῆς καρδίας μου σύνεσιν.

Ἄλλος, Καὶ μηνύσει ἡ καρδία μου σύνεσιν. Ὁ δὲ Ἑβραῖος Οὐαγὶθ τοῦτο εἶπεν. Εἶδες πῶς εὐθέως ἀνήγαγε τὸν λόγον. οὐ περὶ χρημάτων διαλέξομαι, φησὶν, οὐ περὶ ἀξιωμάτων, οὐ περὶ δυναστείας, οὐ περὶ ῥώμης σώματος, οὐ περὶ ἄλλου τινὸς τῶν ἐπικήρων· σοφίαν μέλλω λέγειν μετ᾽ ἀκριβείας, οὐχ ἁπλῶς ἐκ τοῦ παραχρῆμα ἐπελθοῦσάν μοι. 4 Κλινῶ εἰς παραβολὴν τὸ οὖς μου. Ἄλλος, Κλινῶ παραβολῇ τὸ οὖς μου. Ὁ δὲ Ἑβραῖος Λαμασὰλ φησίν. Ἀνοίξω διὰ ψαλτηρίου τὸ πρόβλημά μου. Ἄλλος, Αἴνιγμά μου. Ὁ δὲ Ἑβραῖος Ιδαθεὶ τοῦτο εἶπε. Καὶ ποία αὕτη πρὸς τὰ εἰρημένα ἀκολουθία; ἀντὶ γὰρ διδασκάλου, ἀκροατὴν ὁρῶ νῦν. ἐκάλεσας μὲν γὰρ ὡς ἀκουσομένους τι χρήσιμον· μετὰ δὲ τὸ παραγγείλασθαι καὶ συναγαγεῖν ἅπαντας, καὶ ἐπαγγείλασθαί τι σοφὸν ἐρεῖν, οὐδὲν οὐδέπω φθεγξάμενος, ἀφεὶς τοῦ διδασκάλου τὴν τάξιν, εἰς τὴν τοῦ ἀκροατοῦ μεταβαίνεις χώραν. κλινῶ γὰρ, φησὶν, εἰς παραβολὴν τὸ οὖς μου. τίνος ἕνεκεν τοῦτο ποιεῖ; σφόδρα συνετῶς καὶ ἀκολούθως τοῖς εἰρημένοις. ἐπειδὴ γὰρ εἶπε, λαλήσω σοφίαν, ἵνα μή τις ἀνθρώπινον τὸ λεγόμενον εἶναι νομίσῃ, καὶ μελέτην καρδίας, ἵνα μὴ αὐτοῦ εὕρημα ὑποπτεύσῃ, δείκνυσι διὰ τούτων ὅτι θεῖα τὰ λεγόμενα, καὶ ὅτι οὐδὲν ἴδιον φθέγγεται, ἀλλ᾽ ἅπερ ἤκουσε, ταῦτα λέγει. ἔκλινα γὰρ, φησὶ, τὸ οὖς μου τῷ Θεῷ, ἤκουσα παρ᾽ ἐκείνου, καὶ τὰ ἄνωθεν κατενεχθέντα εἰς τὴν διάνοιαν τὴν ἐμὴν, ταῦτα λέγω. διόπερ καὶ ὁ Ἡσαΐας ἔλεγε· Κύριός μοι δίδωσι γλῶτταν παιδείας, τοῦ γνῶναι ἡνίκα δεῖ εἰπεῖν λόγον· προσέθηκέ μοι ὠτίον ἀκούειν. καὶ ὁ Παῦλος πάλιν· Ἡ πίστις ἐξ ἀκοῆς, ἡ δὲ ἀκοὴ διὰ ῥήματος Θεοῦ. ὁρᾷς καὶ ἐκεῖνον ἀκροατὴν γενόμενον πρότερον, καὶ τότε διδάσκαλον. διὸ καὶ ἀνωτέρω ἑρμηνευτὴς ἔλεγε· καὶ μηνύσει ἡ καρδία μου. τί ἐστι, μηνύσει; ᾄσεται, ψαλμόν τινα ἐρεῖ πνευματικόν. εἰ δὲ μελέτην λέγει, μὴ θορυβηθῇς. ἃ γὰρ ἔλαβεν ἀπὸ τοῦ πνεύματος, ταῦτα διηνεκῶς ἐμελέτα, καὶ παρ᾽ ἑαυτῷ ἀνεκίνει, καὶ τότε ἀνακινήσας εἰς τοὺς ἄλλους ἐξέφερε. τί ἐστιν, εἰς παραβολήν; πολυσήμαντόν τί ἐστι τὸ ὄνομα. ἔστι γὰρ παραβολὴ, τὸ λάλημα, καὶ ὑπόδειγμα, καὶ ὁ ὀνειδισμός. ὡς ὅταν λέγῃ· Ἔθου ἡμᾶς εἰς παραβολὴν ἐν τοῖς ἔθνεσι, κίνησιν κεφαλῆς ἐν τοῖς λαοῖς. ἔστι παραβολὴ καὶ ὁ αἰνιγματώδης λόγος, ὃ πολλοὶ λέγουσι ζήτημα, ἐμφαῖνον μέν τι οὐκ αὐτόθεν δῆλον ὂν ἀπὸ τῶν ῥημάτων, ἀλλ᾽ ἔχον ἐντὸς κεκρυμμένην διάνοιαν· οἷα τὰ τοῦ Σαμψὼν, ἃ ἔλεγεν· Ἐξῆλθεν ἀπὸ ἔσθοντος βρῶσις, καὶ ἀπὸ ἰσχυροῦ γλυκύ. καὶ ὁ Σολομῶν· νοῆσαί τε παραβολὴν καὶ σκοτεινὸν λόγον. λέγεται παραβολὴ καὶ ἡ ὁμοίωσις· Ἄλλην παραβολὴν, φησὶ, παρέθηκεν αὐτοῖς, λέγων· ὁμοία ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ σπείροντι καλὸν σπέρμα. παραβολὴ λέγεται καὶ ἡ τροπολογία· Υἱὲ ἀνθρώπου, εἶπε αὐτοῖς τὴν παραβολὴν ταύτην· ὁ ἀετὸς ὁ μέγας ὁ μεγαλοπτέρυγος, ἀετὸν λέγων τὸν βασιλέα. παραβολὴ λέγεται καὶ ὁ τύπος, καὶ ἡ εἰκὼν, καθάπερ δείκνυσι Παῦλος λέγων· Πίστει προσενήνοχε τὸν Ἰσαὰκ πειραζόμενος, καὶ τὸν μονογενῆ προσέφερεν ὁ τὰς ἐπαγγελίας δεξάμενος. ὅθεν καὶ ἐν παραβολῇ αὐτὸν ἐκομίσατο, τουτέστιν, ἐν τύπῳ καὶ ἐν εἰκόνι. τί οὖν ἐνταῦθα βούλεται αὐτῷ ἡ παραβολή; ἐμοὶ δοκεῖ τὸ διήγημα λέγειν. εἰ δὲ αἰνιγματώδη ποιεῖ τὸν λόγον καὶ πολλὴν ἔχοντα τὴν δυσκολίαν, μηδὲ οὕτω θορυβηθῇς. ἵνα γὰρ διεγείρῃ τὸν ἀκροατὴν, τοῦτο ποιεῖ· ἄλλως δὲ, καὶ ἐπειδὴ πολλοὺς ἡ εὐκολία εἰς ῥᾳθυμίαν ἄγει, διὰ τοῦτο ἐν παραβολῇ φθέγγεται. ἐπεὶ καὶ ὁ Χριστὸς πολλὰ ἐν παραβολαῖς ἐλάλει, κατ᾽ ἰδίαν δὲ τοῖς μαθηταῖς ἐπέλυε ταύτας. ἡ γὰρ παραβολὴ τὸν ἄξιον καὶ οὐκ ἄξιον διαιρεῖ. ὁ μὲν γὰρ ἄξιος ἐπιζητεῖ τὰ λεγόμενα εὑρεῖν· ὁ δὲ ἀνάξιος παρατρέχει,

Margin: Ησ. ν. δ. — Ρω. ι. ιζ. — Ψαλ. μγ. ιε. — Κριτ. ιδ. ιδ. — Ματθ. ιγ. κδ. — Ιεζεκ. ιζ. α. — Εβρ. ια. ιζ. ιθ. — Μαρκ. δ. λγ. λδ.

χει, ὅπερ καὶ τότε ἐγίνετο. οἱ μὲν γὰρ Ἰουδαῖοι, οὐδὲ ὑπὸ τῆς δυσκολίας διεγειρόμενοι πρὸς τὴν ἐρώτησιν εἵλκοντο. οὔπω καθάπαξ οὐ προσεῖχον τοῖς λεγομένοις. ἱκανὸν δὲ πρὸς ζήτησιν διεγεῖραι, ὅταν ᾖ τι συνεσκιασμένον. διὸ καὶ ὁ Χριστὸς ἐποίει τότε τοῦτο, καὶ ἐν παραβολαῖς ἐλάλει, ἐρεθίζων αὐτοὺς καὶ διεγείρων πρὸς ἐπιθυμίαν ἀκροάσεως ἀναπεπτωκότας καὶ καθεύδοντας. ἀλλ' οὐδὲ οὕτω προσεῖχον· οἱ δὲ μαθηταὶ προσέκειντο, καὶ ἀγνοοῦντες ἐνέμενον, δι' αὐτὸ τοῦτο μάλιστα ὅτι ἠγνόουν. διὸ καὶ κατ' ἰδίαν ἔλυεν αὐτοῖς τὰς παραβολάς. διὰ τοῦτο καὶ οὗτός φησι· κλινῶ εἰς παραβολὴν τὸ οὖς μου, ἀνοίξω ἐν ψαλτηρίῳ τὸ πρόβλημά μου. πρόβλημα δέ ἐστι λόγος συνεσκιασμένος καὶ αἰνιγματώδης. διὸ καὶ ἀλλαχοῦ φησι· Φθέγξομαι προβλήματα ἀπὸ καταβολῆς κόσμου. διὰ τοῦτο καὶ σοφίαν ἐτόλμησε καλέσαι, θαρρῶν τῇ θείᾳ ἀποκαλύψει. διὰ τοῦτο καὶ ἐν ψαλτηρίῳ φησὶ, τὸ πνευματικὸν ἐμφαίνων τῆς διδασκαλίας, τὴν ἄνωθεν κατοχὴν αὐτοῦ γινομένην. καὶ ἐν ᾄσματος τάξει ποιεῖται τὴν συμβουλὴν, ἡδύνων τὸν λόγον. εἶδες οἷον τὸ προοίμιον κατεσκεύασεν· ἐκάλεσε τὴν οἰκουμένην, ἐξέβαλε τὴν ἀνωμαλίαν τὴν ἐν τῷ βίῳ, ἀνέμνησε τῆς φύσεως, κατέστειλε τὰ φρονήματα, ὑπέσχετο μέγα τι καὶ γενναῖον ἐρεῖν, εἶπε μηδὲν οἴκοθεν φθέγγεσθαι, ἀλλ' ἃ παρ' ἐκείνου ἤκουσε, πολλὴν ἠνίξατο ἐν τῷ λόγῳ τὴν ἀσάφειαν εἶναι προσεκτικωτέρους ποιῶν, πνευματικὴν ὑπέσχετο σοφίαν ἡμᾶς διδάξαι, ἣν διὰ παντὸς ἐμελέτα. προσέχωμεν τοίνυν καὶ μὴ παρατρέχωμεν. εἰ γὰρ σοφὸς ὁ λόγος, καὶ παραβολὴ, καὶ πρόβλημα, διεγηγερμένης χρεία διανοίας. τίς οὖν ἡ συμβουλὴ, καὶ τί τὸ πρόβλημα, τίς ἡ παραβολὴ, καὶ τίς ἡ σοφία, ἣν ἄνωθεν ἤκουσεν;

5 Ἵνα τί φοβοῦμαι, φησὶν, ἐν ἡμέρᾳ πονηρᾷ;

Ἄλλος, Ἐν ἡμέραις πονηροῦ. Ἄλλος, Κακοῦ. Ὁ δὲ Σύρος, Ρα.

Ἡ ἀνομία τῆς πτέρνης μου κυκλώσει με.

Ἄλλος, Τῶν ἰχνέων μου. Ὁ δὲ Ἑβραῖος, Ἀὼν ἀκουθβαεὶ ἰσουββουνεί. Εἶδες πῶς πρόβλημα, καὶ αἴνιγμα, καὶ σκοτεινὸς ὁ λόγος, καὶ πολλὴ ἡ ἀσάφεια. ἀλλ', εἰ δοκεῖ, πρότερον μάθωμεν ποίαν λέγει πονηρὰν ἡμέραν. ποίαν οὖν εἴωθε καλεῖν ἡ γραφὴ ἡμέραν πονηράν; τὴν τῶν συμφορῶν, τὴν τῶν κολάσεων, τὴν τῶν περιστάσεων· ὃ καὶ ἀλλαχοῦ φησι· Μακάριος ὁ συνιῶν ἐπὶ πτωχὸν καὶ πένητα, ἐν ἡμέρᾳ πονηρᾷ ῥύσεται αὐτὸν ὁ Κύριος. (Ψαλ. μα.) τοιαύτη δέ ἐστιν ἡ μέλλουσα τοῖς ἁμαρτωλοῖς, ἡ φοβερὰ ἐκείνη καὶ ἀφόρητος. εἶδες φιλοσοφίας ὅρον τὸν ἀνωτάτω, καὶ πῶς διακρίνει σοι ὁ λόγος, [καὶ] ποῖα μὲν ἄξια φόβου, ποῖα δὲ καταγνώσεως. ἂν γὰρ μὴ ταύτην τις τὴν ἀρίστην ποιήσηται διαίρεσιν, καθάπερ ἐν σκότῳ βαθεῖ καὶ συγχύσει πραγμάτων περιφερόμενος ἀπορεῖται. ἂν μὴ διέλωμεν τίνα μὲν φοβεῖσθαι δεῖ, τίνα δὲ διαπτύειν, πολλὴ κατὰ τὸν βίον ἔσται ἡ πλάνη, πολὺς ὁ κίνδυνος. καὶ γὰρ ἐσχάτης ἀνοίας, φοβεῖσθαι τὰ μὴ ἄξια φόβου, καταγελᾶν δὲ ἃ φοβεῖσθαι δίκαιον. τούτῳ καὶ οἱ ἄνδρες τῶν παίδων διεστήκασιν, ὅτι ἐκεῖνοι μὲν (ἅτε ἐν ἀτελεῖ διανοίᾳ ὄντες) προσωπεῖα δεδοίκασι, καὶ ἀνθρώποις σάκκον περικειμένοις· τὸ δὲ ὑβρίσαι πατέρα ἢ μητέρα, οὐδὲν εἶναι ἡγοῦνται. καὶ πυρὶ μὲν ἐπιπηδῶσι καὶ λύχνοις καιομένοις, ψόφους δέ τινας δεδίττονται οὐδὲν ἔχοντας δεινόν· οἱ δὲ ἄνδρες οὐδενὶ τούτων ἐπιστρέφονται. ἐπεὶ οὖν πολλοὶ παίδων εἰσὶν ἀνοητότεροι, διαίρεσιν ποιεῖται ταύτην, καὶ λέγει τίνα χρὴ φοβεῖσθαι· οὐ τὰ πολλοῖς δοκοῦντα φοβερὰ, πενίαν λέγω, καὶ ἀδοξίαν, καὶ νόσον (ταῦτα γὰρ οὐ μόνον τοῖς πολλοῖς φοβερὰ, ἀλλὰ καὶ ἐπαχθῆ καὶ φορτικά· ἀλλ' οὐδὲν τούτων τίθησιν) ἀλλ' ἁμαρτίαν μόνον. τοῦτο γάρ ἐστιν, ἡ ἀνομία τῆς πτέρνης μου κυκλώσει με. τοῦτο οὖν ἐστιν αἰνιγματώδης λόγος, τοῦτο καινὸς καὶ παράδοξος τρόπος. σφόδρα γὰρ καινὸν τοῖς πολλοῖς καὶ παράδοξον εἶναι δοκεῖ, τὸ λέγειν μὴ δεῖν τι φοβεῖσθαι τῶν ἐν τῷ βίῳ λυπηρῶν. τί οὖν

φοβοῦ-

φοβοῦμαι, φησιν, ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ πονηρᾷ; ἓν μόνον· μήποτε ἡ ἀνομία τῆς ὁδοῦ μου καὶ τοῦ
βίου μου κυκλώσῃ με. οἶδε πτέρναν καλεῖν καὶ τὴν ἀπάτην ἡ γραφή. Ὁ ἐσθίων γάρ μετ' [Ψαλ. μ. ι.]
ἐμοῦ, φησιν, ἄρτον, ἐπῆρκεν ἐπ' ἐμὲ πτερνισμόν. καὶ πάλιν ὁ Ἡσαῦ ἔλεγε περὶ τοῦ Ἰα- [Γεν. κζ. λϛ.]
κώβ, Δεύτερον τοῦτο ἐπτέρνισέ με. τοιοῦτον γάρ ἡ ἁμαρτία, ἀπατηλὸν καὶ ἱκανὸν συναρ- [Ἑβρ. ιβ. α.]
5 πάσαι. ταύτην, φησί, δέδοικα τὴν ἀπατῶσάν με ἁμαρτίαν, τὴν κυκλοῦσάν με. διὸ
καὶ ὁ Παῦλος εὐπερίστατον αὐτὴν καλεῖ, τὴν συνεχῶς περιβάλλουσαν δηλῶν, τὴν εὐκό-
λως, τὴν ῥᾳδίως. ἐν μὲν οὖν τούτοις τοῖς δικαστηρίοις πολλὰ δεδοίκασιν οἱ ἄνθρωποι,
καὶ χρημάτων περιουσίαν, καὶ δυναστείαν, καὶ ἐπήρειαν, καὶ ἀπάτην· ἐκεῖ δὲ οὐδὲν τοιοῦτον,
ἀλλ' ἡ ἁμαρτία μόνον φοβερόν, πανταχοῦ κυκλοῦσα τοὺς ἁλισκομένους, καὶ στρατοπέδων
10 χαλεπώτερον. δεῖ μὲν οὖν πάντα πράττειν, ὥστε μὴ κυκλοῦσθαι ὑπ' αὐτῆς, ἀλλ' (ἐ-
πειδὰν ἴδωμεν βουλομένην αὐτὴν ἡμᾶς περιβαλεῖν) διαφεύγειν αὐτῆς τὰς λαβάς, ὅ-
περ οἱ γενναῖοι τῶν στρατιωτῶν ποιοῦσιν· ἂν δὲ καὶ ἁλῶμεν, διακόπτειν ταχέως αὐτήν,
ὅπερ καὶ ὁ Δαβὶδ ἐποίησε, διατεμὼν αὐτῆς τὴν ἰσχὺν διὰ τῆς μετανοίας. ἐκυκλώθη μὲν [β. Βασ. ιβ. ιγ.]
γὰρ ὑπ' αὐτῆς, ἀλλὰ ταχέως αὐτὴν διέφυγεν. ὁ τοῦτο δεδοικώς, οὐδὲν ἄλλο φοβη-
15 θήσεταί ποτε· ἀλλὰ καταγελάσει τῶν ἐν τῷ παρόντι βίῳ χρηστῶν, ὑπερόψεται τῶν λυ-
πηρῶν, τοῦ φόβου μόνου ἐκείνου κατασείοντος αὐτοῦ τὴν διάνοιαν. οὐδὲν γάρ, οὐδὲν τῶν ἀλ-
λων φοβερὸν τῷ τοῦτον κεκτημένῳ τὸν φόβον, οὐδὲ αὐτὸ τὸ κεφάλαιον τῶν φοβερῶν, ὁ θά-
νατος, ἀλλ' ἢ τοῦτο μόνον. πῶς; ὅτι γεέννῃ παραδίδωσιν, ὅτι πρὸς τὰς ἀθανάτους παρα-
πέμπει τιμωρίας. τοῦτο πάλιν κατορθωθὲν ἅπασαν εἰσάγει τὴν ἀρετήν. ἐννόησον γὰρ
20 ἡλίκον ἐστί, μὴ φυσᾶσθαι τοῖς χρηστοῖς, μὴ ταπεινοῦσθαι τοῖς λυπηροῖς, μηδένα τῶν πα-
ρόντων ποιεῖσθαι λόγον, πρὸς τὰ μέλλοντα ὁρᾶν, τὴν ἡμέραν ἀναμένειν ἐκείνην, τούτῳ
φόβῳ συζῆν. ὁ τοιοῦτος, ἄγγελος ἔσται, τοῦτο μόνον δεδοικώς, τῶν δὲ ἄλλων μηδέν. οὐδὲ
γὰρ φοβηθήσεταί τῶν ἄλλων τι, ἂν τοῦτο μόνον ᾖ δεδοικὼς ὡς δεδοικέναι χρή· ὥσπερ οὖν
ὁ μὴ τοῦτο δεδοικώς, πολλοῖς ὑποκείσεται φοβεροῖς.

25 6 Οἱ πεποιθότες ἐπὶ τῇ δυνάμει αὐτῶν, καὶ ἐπὶ τῷ πλήθει τοῦ πλούτου αὐτῶν καυ-
χώμενοι. Ἄλλος, Ἀλαζονευόμενοι. 7 Ἀδελφὸς οὐ λυτροῦται, λυτρώσεται
ἄνθρωπος; οὐ δώσει τῷ Θεῷ ἐξίλασμα ἑαυτοῦ, 8 Καὶ τὴν τιμὴν τῆς λυτρώ-
σεως τῆς ψυχῆς αὐτοῦ. Καὶ ποία αὕτη ἀκολουθία, εἴποι τις ἄν; πολλὴ μὲν οὖν καὶ
συνεχὴς καὶ σφόδρα τῶν ἔμπροσθεν ἐκκρεμαμένη. ἐπειδὴ γὰρ περὶ δικαστηρίου ὁ λόγος
30 αὐτῷ, καὶ τῶν φοβερῶν ἐκείνων εὐθυνῶν, καὶ τῆς ἀδεκάστου ψήφου, πολλοὶ δὲ ἐν δικαστηρίοις
τοῖς ὧδε τὸ δίκαιον διέφθειραν, καὶ δικαστὰς ὠνήσαντο, καὶ διέφυγον τὴν δίκην· ἀνακηρύτ-
των ἐκείνης τῆς ψήφου τὸ ἀδέκαστον, καὶ τὸν φόβον αὔξων ὃν πρότερον εἴρηκε, ταῦτα ἐ-
πήγαγε, δεικνὺς ὅτι καλῶς ἕνα φόβον εἶπε φοβεῖσθαι τὸν ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας, ἄλλον δὲ
μηδένα. οὐ γάρ ἐστιν ἐκεῖ χρήμασι διαφθεῖραι τὸ δίκαιον· οὐδὲ καταβαλόντα δῶρα
35 ἐξαρπάσαι τῆς γεέννης ἑαυτόν· οὐδὲ προστασία καὶ συνήθεια σώζει, οὐδὲ ἄλλο τῶν τοιού-
των οὐδέν. κἂν γὰρ πλούσιος ᾖς, κἂν δυνάστης, κἂν τινι γνώριμος, ταῦτα πάντα εἰκῇ
καὶ μάτην. ἀπὸ τῶν ἔργων ἕκαστος ἐκεῖ καὶ κολάζεται καὶ στεφανοῦται. ἐπεὶ καὶ ὁ ἐπὶ τοῦ Λα- [Λουκ. ιϛ. ιθ.]
ζάρου σφόδρα πλούσιος ἦν, ἀλλ' οὐδὲν αὐτὸν ὁ πλοῦτος ὤνησε· καὶ αἱ παρθένοι γνωρί- [Ματθ. κε. α.]
μους εἶχον τὰς παρθένους, ἀλλ' οὐδὲν αὐτὰς ἡ οἰκείωσις ὠφέλησεν. ἓν γάρ ἐστιν ἐκεῖ
40 τὸ ζητούμενον μόνον. ὑμεῖς τοίνυν, φησίν, οἱ τῷ πλούτῳ θαρροῦντες, καὶ δυναστείαν
περιβεβλημένοι, εἰκῇ καὶ μάτην φυσᾶσθε. οὐδὲ γὰρ διαβήσεται μεθ' ὑμῶν
εἰς ἐκεῖνο τὸ δικαστήριον ἡ τῶν χρημάτων προστασία, οὐδὲ ἡ τῆς δυναστείας ἰσχύς·
ἀλλ' οὐδὲ οἰκειότης καὶ συγγένεια, οὐδὲ ἄλλο τῶν τοιούτων οὐδὲν ὑμᾶς ἐξαιρήσεται. οὐκ

ἔστιν

ἐστιν ἐκεῖ καταβαλόντα χρήματα, οὐδὲ ἐξιλασμὸν, οὐδὲ τιμὴν ψυχῆς, προσθεῖναι ποτε. [Λυκ.ις.θ.] τί οὖν, ὅτι φησὶν ἡ γραφὴ, Ποιήσατε ὑμῖν φίλους ἐκ τοῦ ἀδίκου μαμωνᾶ, ὅπως δέξωνται ὑμᾶς εἰς τὰς αἰωνίους σκηνάς; τί ποτέ ἐστι τὸ εἰρημένον; οὐδὲν ἐναντίον οὐδὲ μαχόμενον τοῖς προτέροις, ἀλλὰ καὶ σφόδρα συμφωνοῦν. φίλους γὰρ ἐνταῦθα δεῖ ποιεῖν ἐν τῷ παρόντι βίῳ, χρήματα καταβάλλοντας, τὰ ὄντα δαπανῶντας εἰς τοὺς δεομένους. οὐδὲν οὖν ἄλλο ἐνταῦθα, ἢ ἐλεημοσύνην δαψιλῆ αἰνίττεται. ὡς ἐὰν ἀπέλθῃς ἐκεῖ μηδὲν τούτων ἐργασάμενος, οὐδείς σοι παραστήσεται. οὐδὲ γὰρ ἡ φιλία ἐκείνων ἡμῖν προΐσταται, ἀλλὰ τὸ ἐκ τοῦ μαμωνᾶ γενέσθαι φίλους. διὰ τοῦτο προσέθηκε, φίλους ἐκ τοῦ μαμωνᾶ, ἵνα μάθῃς ὅτι αὐτά σοι τὰ ἔργα φέρεται, ἡ ἐλεημοσύνη, ἡ φιλανθρωπία, ἡ εἰς τοὺς δεομένους φιλοτιμία. ἐπεὶ ὅτι γε οὔτε συγγένεια, οὔτε οἰκειότης ὠφελεῖ τι χωρὶς ἔργων, ἄκουσον τί φησιν ὁ προφήτης· [Ιεζεκ.ιδ.ιδ.] Ἐὰν στῇ Νῶε καὶ Ἰὼβ καὶ Δανιὴλ, υἱοὺς αὐτῶν καὶ θυγατέρας οὐ μὴ ῥύσονται. καὶ τί λέγω ἐν τῷ μέλλοντι, ὅπου γε καὶ ἐν τῷ παρόντι βίῳ οὐδὲν ὤνησε φιλία; [α.Βασ.ιε.λε.] πόσα γοῦν ἀπωδύρατο καὶ ἐθρήνησεν ὁ Σαμουὴλ, καὶ τὸν Σαοὺλ οὐκ ἐξήρπασε; [Ιερεμ.ιδ.ζια.] πόσα δὲ ὁ Ἱερεμίας ηὔξατο, καὶ τοὺς Ἰουδαίους οὐδὲν ὤνησεν, ἀλλὰ καὶ ἐπετιμήθη εὐχόμενος; [Ιερεμ.ιε.α.] καὶ τί θαυμάζεις εἰ Ἱερεμίας οὐδὲν ὤνησεν, ὅπου γε οὐδὲ τὸν Μωϋσέα λέγει, εἰ καὶ ἐκεῖνο καιροῦ ἦν, δύνασθαι σῶσαι τοὺς τότε Ἰουδαίους, ἐπειδὴ τὰ τῆς κακίας ἐκράτησε, καὶ οὐδὲν οἴκοθεν εἰσήνεγκαν; [Ρω.ι.α.] πόσα περὶ Ἰουδαίων ὁ Παῦλος ἐθρήνει λέγων· Ἀδελφοὶ, ἡ μὲν εὐδοκία τῆς ἐμῆς καρδίας, καὶ ἡ δέησις ἡ πρὸς τὸν Θεὸν ὑπὲρ αὐτῶν ἐστιν εἰς σωτηρίαν; [Ρω.θ.γ.] τί οὖν ἴσχυσεν αὐτοῦ ἡ δέησις; οὐδέν. καὶ τί λέγω, δέησις; ὅπου γε καὶ ἀνάθεμα ηὔχετο εἶναι ὑπὲρ αὐτῶν. τί οὖν; περιτταὶ γοῦν εἰσιν αἱ τῶν ἁγίων εὐχαί; οὐδαμῶς· ἀλλὰ καὶ σφόδρα ἰσχὺν ἔχουσαι, ὅταν αὐταῖς καὶ σὺ βοηθῇς. οὕτως ἀνέστησε τὴν Ταβιθὰν ὁ Πέτρος, οὐκ εὐχῇ μόνον, ἀλλὰ καὶ τῇ ἐκείνης ἐλεημοσύνῃ. οὕτως ἑτέρων προέστησαν εὐχόμενοι οἱ ἅγιοι. καὶ τοῦτο μὲν ἐνταῦθα, ἔνθα τὰ σκάμματα καὶ τὰ παλαίσματα· ἐκεῖ δὲ οὐδὲν τούτων, ἀλλ᾽ ἀπὸ τῶν ἔργων ἡ σωτηρία μόνον. σφόδρα δέ μοι καὶ κωμῳδεῖ τοὺς πλουτοῦντας ἐνταῦθα, καὶ τοὺς πεφυσημένους. οὐδὲ γὰρ εἶπεν, οἱ ἔχοντες χρήματα, οὐδὲ, οἱ δύναμιν κεκτημένοι, ἀλλ᾽, οἱ πεποιθότες ἐπὶ τῷ πλήθει τοῦ πλούτου αὐτῶν, καὶ ἐπὶ τῇ δυνάμει αὐτῶν καυχώμενοι· καταγελῶν αὐτῶν καὶ καθαπτόμενος, ὅτι σκιαῖς πεποίθασι, καὶ ἐπὶ καπνῷ μεγαφρονοῦσι. καὶ καλῶς εἶπε τιμὴν τῆς λυτρώσεως τῆς ψυχῆς αὐτοῦ οὐ δώσει. τιμὴ γὰρ ψυχῆς, οὐδὲ ὁ κόσμος ὅλος. [Ματθ.ις.κς.] διὸ καὶ ἔλεγε· Τί ὠφελεῖται ἄνθρωπος, ἐὰν τὸν κόσμον ὅλον κερδήσῃ, τὴν δὲ ψυχὴν αὐτοῦ ζημιωθῇ; ἵνα δὲ μάθῃς, ὅτι οὐδὲ ὁ κόσμος ὅλος ψυχῆς τιμὴ, ἄκουσον καὶ περὶ ἑτέρων ἁγίων τί φησιν ὁ Παῦλος. [Εβρ.ια.λζ.] Περιῆλθον ἐν μηλωταῖς, ἐν αἰγείοις δέρμασιν, ὑστερούμενοι, θλιβόμενοι, κακουχούμενοι, ὧν οὐκ ἦν ἄξιος ὁ κόσμος. καὶ γὰρ διὰ τὴν ψυχὴν ὁ κόσμος. ὥσπερ οὖν οὐκ ἂν ἕλοιτο πατὴρ τὴν οἰκίαν ἀντὶ τοῦ παιδὸς, οὕτως οὐδὲ ὁ Θεὸς τὸν κόσμον ἀντὶ ψυχῆς· ἀλλ᾽ ἔργων χρεία καὶ κατορθωμάτων. βούλει μαθεῖν ὅση τῶν ἡμετέρων ψυχῶν ἡ τιμή; μέλλων αὐτὴν ὁ μονογενὴς λυτροῦσθαι, οὐ κόσμον ἔδωκεν, οὐκ ἄνθρωπον, οὐ γῆν, οὐ θάλατταν, ἀλλὰ τὸ αἷμα αὐτοῦ τὸ τίμιον. [α.Κορ.ζ.κγ.] διὸ καὶ Παῦλος ἔλεγε· Τιμῆς ἠγοράσθητε, μὴ γίνεσθε δοῦλοι ἀνθρώπων. εἶδες τιμῆς μέγεθος. ὅταν τοίνυν τὴν τοσούτου ἀγορασθεῖσαν ἀπολέσῃς, πῶς λοιπὸν αὐτὴν σὺ ὠνήσασθαι δυνήσῃ; [Ρω.ς.θ.] Χριστὸς γὰρ ἐγερθεὶς ἐκ νεκρῶν, οὐκ ἔτι ἀποθνήσκει. εἶδες τὸ πολυτελὲς τῆς τιμῆς, εἶδες τὸ ἀξίωμα τῆς ψυχῆς. μὴ τοίνυν αὐτῆς καταφρόνει, μηδὲ αἰχμάλωτον ποίει.

Καὶ ἐκοπίασεν εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ ζήσεται εἰς τέλος. Ἕτερος ἑρμηνευτής φησι, Καὶ ἐπαύσατο εἰς αἰῶνα. Ἄλλος, Ἀλλὰ παυσάμενος τῷ αἰῶνι τούτῳ, ζῶν εἰς αἰῶνα.

αἰῶνα διατελέσαι. Ἐπειδὴ γὰρ εἶπε περὶ τῶν πλουτούντων, ἐπειδὴ εἶπε περὶ τῶν δυναστῶν, καὶ ἔδειξεν ὅτι οὐδὲν ἐκεῖθεν κέρδος ἐστὶ, λέγει λοιπὸν περὶ τῶν ἐν ἀρετῇ βεβιωκότων, περὶ τῶν ἐν πόνῳ καὶ ταλαιπωρίᾳ, ἀλείφων τοὺς ἀθλητὰς τῆς φιλοσοφίας. μὴ γάρ μοι λέγε τοῦτο, φησὶν, ὅτι κόπον ἔχει καὶ μόχθον· ἀλλ' ἐννόησον τὸν καρπὸν, ὅτι ἄνθρωπος ἀθάνατος γίνεται, ὅτι ζωὴ ἀθάνατος διαδέξεται, ζωὴ τέλος οὐκ ἔχουσα. πόσῳ τοίνυν βέλτιον ἐνταῦθα μικρὸν πονήσαντας, αἰώνιον καρποῦσθαι ἄνεσιν, ἢ χαρισάμενον ἑαυτῷ μικρὸν, διὰ παντὸς ἐν ὀδύναις εἶναι; Εἶτα δεικνὺς ὡς οὐκ ἐκεῖ μόνον τὰ τῶν βραβείων καὶ τῶν στεφάνων, ἀλλὰ καὶ ἐντεῦθεν τὰ προοίμια τῶν ἐπάθλων, ἐπάγει λέγων·

9 Οὐκ ὄψεται καταφθορὰν, ὅταν ἴδῃ σοφοὺς ἀποθνήσκοντας.

Μὴ γάρ μοι λέγε, τὰ μέλλοντα λέγεις μόνον. ἐνταῦθά σοι δίδωμι τὰ ἐνέχυρα τῶν στεφάνων, μᾶλλον δὲ αὐτὸν τὸν ἀρραβῶνα καὶ τὰ ἔπαθλα. πῶς, καὶ τίνι τρόπῳ; ὅτι ὁ φιλοσοφῶν, καὶ ταῖς τῶν μελλόντων ἐλπίσιν ὀρθούμενος, οὐδὲ τὸν θάνατον ἡγήσεται θάνατον· ἀλλ' ὁρῶν πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν κείμενον τὸν τεθνηκότα, οὐ πείσεται τὰ τῶν πολλῶν ὁ τοιοῦτος, τοὺς στεφάνους ἀναλογιζόμενος, τὰ βραβεῖα, τὰ ἀπόρρητα ἀγαθὰ, ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε καὶ οὖς οὐκ ἤκουσε, τὴν ζωὴν ἐκείνην, τὴν μετ' ἀγγέλων χορείαν. ὥσπερ οὖν ὁ γεωπόνος τὸν σῖτον διαλυόμενον ὁρῶν οὐ καταπίπτει, οὐδὲ κατηφὴς γίνεται, ἀλλὰ τότε μάλιστα χαίρει καὶ γέγηθεν, εἰδὼς ὅτι ἡ διάλυσις ἐκείνη βελτίονος γίνεται γενέσεως ἀρχὴ, καὶ πλείονος ὑπόθεσις φορᾶς· οὕτω καὶ ὁ δίκαιος κατορθώμασι κομῶν, καὶ τὴν βασιλείαν καθ' ἑκάστην προσδοκῶν τὴν ἡμέραν, ὅταν ἴδῃ τὸν θάνατον πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν κείμενον, οὐκ ἀλύει, καθάπερ οἱ πολλοὶ, οὐ θορυβεῖται καὶ ταράττεται. οἶδε γὰρ ὅτι θάνατος τοῖς ὀρθῶς βεβιωκόσι, μετάστασίς ἐστιν ἐπὶ τὰ βελτίω, καὶ ἀποδημία πρὸς τὰ ἀμείνω, καὶ δρόμος ἐπὶ τοὺς στεφάνους. τίνας δὲ λέγει σοφούς; οὐ τοὺς ὄντως σοφοὺς, ἀλλὰ τοὺς νομιζομένους σοφούς. ἐμοὶ δὲ δοκεῖ τοὺς τῶν ἔξωθεν σοφοὺς λέγειν, κωμῳδῶν αὐτοὺς καὶ ἐντεῦθεν, ὅτι δοκοῦντες εἶναι σοφοὶ ἐμωράνθησαν, οὐδὲν περὶ ἀναστάσεως φιλοσοφήσαντες. ὅταν οὖν ἴδῃ τοὺς φιλοσόφους ἐκείνους ἀπολλυμένους, θρηνουμένους, δακρυομένους, μετὰ οἰμωγῆς ἐκπεμπομένους· τότε αὐτὸς οὐδὲν πείσεται τοιοῦτον, ἀλλὰ ἀνώτερος ἔσται τῶν τοιούτων βελῶν, ταῖς χρησταῖς ἐλπίσιν ὀρθούμενος, καὶ εἰδὼς ὅτι ἡ διαφθορὰ αὕτη οὐκ ἔστι τῆς οὐσίας ἀναίρεσις, ἀλλὰ τῆς θνητότητος δαπάνη, καὶ τῆς φθορᾶς ἀνάλωμα. ὁ γὰρ θάνατος οὐ τοσοῦτον τὸ σῶμα ἀπόλλυσιν, ἀλλὰ τὴν φθορὰν δαπανᾷ· ὡς ἥ γε οὐσία μένει μετὰ πλείονος ἀνισταμένη τῆς δόξης, ἀλλ' οὐχὶ πάντων. ἡ μὲν γὰρ ἀνάστασις, κοινὴ πάντων ἔσται· ἡ δὲ μετὰ δόξης ἀνάστασις, τῶν ὀρθῶς βεβιωκότων.

Ἐπιτοαυτὸ ἄφρων καὶ ἄνοες ἀπολοῦνται, 10 Καὶ καταλείψουσιν ἀλλοτρίοις τὸν πλοῦτον αὐτῶν. καὶ οἱ τάφοι αὐτῶν οἰκίαι αὐτῶν εἰς τὸν αἰῶνα.

11 Σκηνώματα αὐτῶν εἰς γενεὰν, καὶ γενεὰν, ἐπεκαλέσαντο τὰ ὀνόματα αὐτῶν ἐπὶ τῶν γαιῶν αὐτῶν. Ἄλλος, Τὰ ἐντὸς τῶν οἰκιῶν αὐτῶν εἰς αἰῶνα. Ἄλλος, Τὰς κατασκηνώσεις αὐτῶν εἰς γενεὰν, ὀνομάσαντες ἐπ' ὀνόμασιν αὐτῶν τὰς γαίας. Ὁ δὲ Ἑβραῖος Ἀλναδαμωθ τοῦτο εἶπεν. Εἶδες πῶς οὐκ ἀπὸ τῶν μελλόντων, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῶν ἐνταῦθα συμβαινόντων ἀπάγει κακίας καὶ πλεονεξίας, καὶ χειραγωγεῖ πρὸς ἀρετὴν, καταλύων τὴν περὶ τὰ χρήματα μανίαν, καὶ τοὺς πρὸς τὰ παρόντα ἐπτοημένους ἀνοήτους καλῶν, καὶ διὰ τῶν πραγμάτων τοῦτο ἀποδεικνύς. τί γὰρ ἀνοητότερον, εἰπέ μοι, ἀνθρώπου πονοῦντος, καὶ ταλαιπωρουμένου, καὶ τοσαῦτα συνάγοντος, ὥστε ἑτέρους ἐντρυφᾶν τοῖς αὐτοῦ πόνοις; τί δὲ τῆς ματαιοπονίας ταύτης χεῖρον; ὅταν αὐτὸς μὲν ἀπέλθῃ

τοὺς ἱδρῶτας ἀναδεξάμενος, καὶ τοὺς καμάτους ὑπομείνας, ἑτέροις δὲ παρέχῃ τὴν ἀπόλαυσιν, καὶ οὐδὲ οἰκείοις τισὶ καὶ γνωρίμοις, ἀλλὰ πολλάκις ἐχθροῖς καὶ πολεμίοις; διὰ τοῦτο οὐκ εἶπεν, ἑτέροις, ἀλλ' ἀλλοτρίοις καταλείψουσι τὸν πλοῦτον αὐτῶν. τί δέ ἐστιν, ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἄφρων καὶ ἄνους ἀπολοῦνται; μετὰ τῶν ἔμπροσθεν εἰρημένων φησίν. ἐνταῦθα γάρ μοι τὸν περὶ τῆς ἀσεβείας δοκεῖ κινεῖν λόγον, τῶν πρὸς τὰ παρόντα ἐπτοημένων, καὶ οὐδὲν περὶ τῶν μελλόντων φιλοσοφούντων, ἀνοήτους αὐτοὺς καὶ ἐντεῦθεν καλῶν. εἰ γὰρ μηδὲν [ἡ γῆ] μετὰ ταῦτα ἔσται, τίνος ἕνεκεν σαυτὸν κόπτεις καὶ ταλαιπωρῇ, μυρία συνάγων πανταχόθεν χρήματα, καὶ τοὺς μὲν πόνους ὑπομένων, τῆς δὲ ἀπολαύσεως οὐ μετέχων; καὶ οἱ τάφοι αὐτῶν οἰκίαι αὐτῶν εἰς τὸν αἰῶνα. τοῦτο κατὰ τὴν ὑπόνοιαν ἐκείνων φησί. σκηνώματα αὐτῶν εἰς γενεὰν καὶ γενεάν. ἐπεκαλέσαντο τὰ ὀνόματα αὐτῶν ἐπὶ τῶν γαιῶν αὐτῶν. τί ταύτης τῆς ἀνοίας γένοιτ' ἂν χεῖρον, τὸ τοὺς τάφους οἰκίαν νομίζειν διηνεκῆ, τὸ φιλοτιμεῖσθαι περὶ ταῦτα; πολλοὶ γοῦν πολλάκις τοὺς τάφους τῶν οἰκιῶν λαμπροτέρους εἰργάσαντο. ἢ γὰρ τοῖς πολεμίοις πονοῦσι καὶ ταλαιπωροῦνται, ἢ τῷ σκώληκι καὶ τῇ κόνι, εἰς οὐδὲν δέον ταῦτα ἀναλίσκοντες. τοιαύτη γὰρ τῶν οὐδὲν περὶ τῶν μελλόντων ἐλπιζόντων ἡ φρόνησις. ἀλλ' ἐνταῦθά μοι στενάξαι ἔπεισιν, ὅτι πολλοὶ καὶ τῶν τὰ μέλλοντα ἐλπιζόντων κατὰ τοῦτο ἐκείνους μιμοῦνται τοὺς οὐδεμίαν περὶ τῶν μελλόντων ἔχοντας ἐλπίδα, τάφους οἰκοδομοῦντες, καὶ λαμπρὰ σήματα ποιοῦντες, καὶ χρυσίον κατορύττοντες, καὶ εἰς ἑτέρους τὰ ἔνδον παραπέμποντες, κατὰ τοῦτο ἐκείνων χείρους ὄντες. ὁ μὲν γὰρ οὐδὲν προσδοκῶν μετὰ ταῦτα, εἰ καὶ αὐτὸς ἀλόγως, ἀλλ' ὅμως διὰ τὸ μηδὲν προσδοκᾶν, περὶ τὰ παρόντα φιλοπονεῖται· σὺ δὲ ὁ τὴν μέλλουσαν ζωὴν εἰδώς, ἄνθρωπε, καὶ τὰ ἀγαθὰ ἐκεῖνα τὰ ἀπόρρητα κατὰ τὴν ῥῆσιν ἐκείνην τὴν εὐαγγελικήν, Ὅτι τότε οἱ δίκαιοι ἐκλάμψουσιν ὡς ὁ ἥλιος· ποίαν ἂν σχοίης συγγνώμην, ἵνα ἀπολογίαν, ποίαν δὲ οὐκ ἂν ὑποσταίης δικαίως κόλασιν, πάντα ἐνταῦθα καταδαπανῶν εἰς τὴν κόνιν, εἰς τὴν τέφραν, εἰς τὰ σήματα, εἰς τοὺς πολεμίους, εἰς τοὺς ἐχθρούς; ἐπεκαλέσαντο τὰ ὀνόματα αὐτῶν ἐπὶ τῶν γαιῶν αὐτῶν. ἰδοὺ καὶ ἑτέρας αἰτίας εἶδος, τὸ περιτιθέναι τὰς προσηγορίας ἑαυτῶν οἰκοδομήμασι, καὶ ἀγροῖς, καὶ λουτροῖς, καὶ μεγίστην ἐντεῦθεν καρποῦσθαι παραμυθίαν [νομίζειν,] καὶ τὴν σκιὰν διώκειν ἀντὶ τῆς ἀληθείας. εἰ γὰρ μνήμης ἐρᾷς διηνεκοῦς, μὴ ὀνόματα περιθῇς οἰκοδομήμασιν, ἄνθρωπε, ἀλλ' ἀνάστησον τρόπαια κατορθωμάτων, ἃ καὶ ἐν τῷ παρόντι σοι βίῳ τὸ ὄνομα διατηρεῖ, καὶ πρὸς τὴν μέλλουσαν ζωὴν ἀθάνατόν σοι κατασκευάζει τὴν ἀνάπαυσιν. εἰ μνήμης ἐρᾷς καὶ ἐπιθυμεῖς, ἐγώ σε διδάσκω τὴν ἀληθῆ καὶ σαφεστάτην ὁδόν. ἀρετῆς ἐπιμελοῦ. οὐδὲν γὰρ οὕτως ἀθάνατον ὄνομα ποιεῖ, ὡς ἀρετῆς φύσις. καὶ τοῦτο δηλοῦσιν οἱ μάρτυρες, δηλοῖ τῶν ἀποστόλων τὰ λείψανα, δηλοῖ τῶν ἐν ἀρετῇ βεβιωκότων ἡ μνήμη. πόσοι βασιλεῖς πόλεις ἀνέστησαν, λιμένας κατεσκεύασαν, καὶ τὰ ὀνόματα ἐπιθέντες ἀπῆλθον, καὶ οὐδὲν ἀπώναντο, ἀλλὰ σεσίγηνται καὶ λήθῃ παραδέδονται; ὁ δὲ ἁλιεὺς Πέτρος οὐδὲν τούτων ἐργασάμενος, ἐπειδὴ ἀρετὴν μετῆλθε, καὶ τὴν βασιλικωτάτην κατέλαβε πόλιν, ὑπὲρ τὸν ἥλιον λάμπει καὶ μετὰ τελευτήν. ὃ δὲ σὺ ποιεῖς, καταγέλαστον καὶ αἰσχύνης γέμον. οὐ γὰρ μόνον λαμπρὸν ταῦτα οὐκ ἐργάζεταί σε τὰ μνημεῖα, ἀλλὰ καὶ καταγέλαστον, καὶ τὰ πάντων ἀνοίγει στόματα. αἱ γὰρ οἰκοδομαί, τῷ χρόνῳ "δυναμένην σου τὴν πλεονεξίαν λήθῃ παραδοθῆναι, ὥσπερ στῆλαι καὶ τρόπαιά σου τῆς πλεονεξίας" ἑστήκασι πανταχοῦ. 12 Καὶ ἄνθρωπος ἐν τιμῇ ὤν, οὐ συνῆκε· παρασυνεβλήθη τοῖς κτήνεσι τοῖς ἀνοήτοις, καὶ ὡμοιώθη αὐτοῖς.

Ματθ. ιγ. μγ.

Ἐνταῦθά μοι λοιπὸν ἀποδύρεσθαι ὁ προφήτης δοκεῖ, ὅτι τὸ ζῷον τὸ λογικόν, τὸ *

τὴν

τὴν βασιλείαν τὴν ἐπὶ γῆς ἐγχειρισθέν, πρὸς τὴν τῶν ἀλόγων εὐτέλειαν ἐξέκλινε,
ματαιοπονοῦν, ἐναντία τῇ σωτηρίᾳ τῇ ἑαυτοῦ κατασκευάζον, κενοδοξίαν διῶκον, πλεο-
νεξίαν μετιόν, ἀνήνυτα ποιοῦν. τιμὴ γὰρ ἀνθρώπου ἀρετή, καὶ τὸ περὶ τῶν μελλόντων φι-
λοσοφεῖν, καὶ πρὸς ἐκείνην τὴν ζωὴν ἅπαντα πραγματεύεσθαι, καὶ τὸ τῶν παρόντων
5 ὑπερορᾶν. ἡ μὲν γὰρ τῶν ἀλόγων ζωή, μέχρι τοῦ παρόντος συγκέκλεισται βίου· ἡ δὲ ἡ-
μετέρα, πρὸς ἑτέραν ὁδεύει βελτίω, καὶ τέλος οὐκ ἔχουσαν. ἀλλ' οὗτοι τὸ περὶ τῶν μελ-
λόντων οὐδὲν εἰδότες, τῶν ἀλόγων χείρους εἰσίν· οὐχ οὗτοι δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸν βίον
διεφθαρμένον συζῶντες, ὄφεις γινόμενοι, καὶ σκορπίοι, καὶ λύκοι διὰ τῆς πονηρίας, καὶ
"βόες διὰ τῆς ἀνοίας, καὶ κύνες διὰ τῆς ἀναισχυντίας. τί γὰρ ἀνοητότερον, εἰπέ
10 μοι, τῶν περὶ τάφους καὶ μνήματα ἀσχολουμένων, καὶ πρὸς ὀνομάτων προσηγορίας ἐ-
τέρων κεχηνότων; οὐδὲν γὰρ μνήμην ποιεῖ, ἀλλ' ἀρετὴ μόνη· οὐκ ἀνδριάς, οὐ πόλις,
οὐ παιδία, οὐκ ἄλλο τῶν τοιούτων οὐδέν. ἡ μὲν γὰρ τῆς τοῦ τέκτονος σοφίας ἐστὶν ἔργον, ὁ δὲ τοῦ
τοῦ ἀνδριαντοποιοῦ, τὸ δὲ τῆς φύσεως ἔργον· σοῦ δέ, οὐδαμοῦ μνήμη. διὰ δὴ τοῦτο ἄλογον αὐ-
τὸν ὁ προφήτης καλεῖ, ἐπειδὴ πρὸς τὸν τῆς ἀνοίας ὑποθεὶς ζυγὸν ἑαυτόν, ἄγεται τοῦ ἀ-
15 λόγου χεῖρον. ἐκεῖνο μὲν γὰρ χρήσιμον καὶ πρὸς γεωργίαν ἐπιτήδειον· οὗτος δὲ τῇ ἀνοίᾳ ἑ-
αυτὸν ὑποβαλών, καὶ ἐκείνου χείρων γέγονε κατὰ τοῦτο. ἐπειδὴ γὰρ εἶπεν ἀνωτέρω τὸ πα-
χὺ τῆς διανοίας αὐτῶν, τὸ γεῶδες, τὸ χαμαίζηλον, τὸν ἀνόητον περὶ τὰ χρήματα πό-
νον αὐτῶν, αὐξῆσαι βουλόμενος τὴν τοιαύτην κατηγορίαν, καὶ τὰς παρὰ τοῦ Θεοῦ τί-
θησιν εὐεργεσίας, ὅπερ πολλαχοῦ ποιεῖν εἰώθασιν οἱ προφῆται. ἐπεὶ καὶ ὁ Ἡσαΐας μέλ-
20 λων αὐτῶν κατηγορεῖν, πρῶτον λέγει τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ τιμὴν εἰς τοὺς Ἰουδαίους γεγε-
νημένην, οὕτω γράφων· Υἱοὺς ἐγέννησα καὶ ὕψωσα, αὐτοὶ δέ με ἠθέτησαν. καὶ ἐνταῦθα * οὗτος — Ἡσ. α. β.
διὰ μιᾶς λέξεως τὰ ὑπηργμένα τῷ γένει τῶν ἀνθρώπων παρὰ τοῦ Θεοῦ δηλῶν, ἄν-
θρωπος ἐν τιμῇ ὢν οὐ συνῆκε, φησί. καὶ ποίαν λέγει τιμήν; ἄκουσον αὐτοῦ ἐν ἑτέρῳ
ψαλμῷ λέγοντος· Ἠλάττωσας αὐτὸν βραχύ τι παρ' ἀγγέλους, δόξῃ καὶ τιμῇ ἐστεφάνω- — Ψαλ. η. ε.
25 σας αὐτόν. εἶτα ἐξηγούμενος τὴν τιμήν, ἐπάγει· πάντα ὑπέταξας ὑποκάτω
τῶν ποδῶν αὐτοῦ, πρόβατα, καὶ βόας ἁπάσας, ἔτι δὲ καὶ τὰ κτήνη τοῦ πεδίου, τὰ πετεινὰ τοῦ
οὐρανοῦ, καὶ τοὺς ἰχθύας τῆς θαλάσσης, τὰ διαπορευόμενα τρίβους θαλασσῶν. καὶ γὰρ με-
γίστη τοῦτο τιμή, τὸ πάντων τῶν ὁρωμένων αὐτῷ τὰ σκῆπτρα ἐπιτρέψαι, καὶ ταῦτα μη-
δέπω κατορθωκότι μηδέν. οὐδέπω γὰρ αὐτὸν πλάσας, ἔλεγε· Ποιήσωμεν ἄνθρωπον — Γεν. α. κς.
30 κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν. εἶτα ἑρμηνεύων τὸ, κατ' εἰκόνα, ἐπήγαγε·
καὶ ἀρχέτωσαν τῶν ἰχθύων τῆς θαλάσσης, καὶ τῶν θηρίων τῆς γῆς, καὶ τῶν πετεινῶν τοῦ οὐρα-
νοῦ. καὶ τὸν βραχὺν τοῦτον καὶ τρίπηχυν, καὶ τοσοῦτον τῶν ἀλόγων ἐλάττονα κατὰ τὴν τοῦ σώ-
ματος ἰσχύν, τῇ τοῦ λόγου συγγενείᾳ ὑψηλότερον πάντων ἐποίησε, λογικὴν ψυχὴν αὐτῷ
χαρισάμενος· ὅπερ ἐστὶ μάλιστα τιμῆς τεκμήριον. διὰ γὰρ τοῦτο καὶ πόλεις ᾠκοδόμη-
35 σε, καὶ θάλατταν ἔτεμε, καὶ γῆν ἐκαλλώπισε, καὶ τέχνας μυρίας ἐξεῦρε, καὶ τῶν ἀγριωτέρων
ἀλόγων περιεγένετο, καὶ τὸ δὴ πάντων μέγιστον καὶ πρῶτον, τὸν ποιήσαντα αὐτὸν ἐπέγνω Θε-
όν, καὶ πρὸς ἀρετὴν ἐχειραγωγήθη, καὶ ἔγνω τί μὲν καλόν, τί δὲ οὐ τοιοῦτον. Θεῷ προσεύ-
χεται τῶν ὁρωμένων μόνος· ἀποκαλύψεων ἀπήλαυσε, καὶ τοῦτο μόνος πάλιν· πολλὰ τῶν
ἀπορρήτων ἔγνω, τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἐπαιδεύθη. δι' αὐτὸν γῆ, δι' αὐτὸν οὐρανός, δι' αὐτὸν
40 ἥλιος καὶ ἀστέρες, δι' αὐτὸν σελήνης δρόμοι, "καὶ ὡρῶν καὶ τόπων διαφοραί· δι' αὐτὸν καρπῶν
γενέσεις καὶ φυτά, καὶ ἀλόγων "γένη τοσαῦτα· δι' αὐτὸν ἡμέρα καὶ νύξ· δι' αὐτὸν ἀπόστολοι καὶ
προφῆται ἐπέμφθησαν, δι' αὐτὸν ἄγγελοι πολλάκις ἀπεστάλησαν. τί δεῖ τὰ πολλὰ
λέγειν; οὐδὲ γὰρ δυνατὸν ἅπαντα ἐπελθεῖν. δι' αὐτὸν ὁ μονογενὴς υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος
γέγονε,

γέγονε, καὶ ἐσταυρώθη, καὶ ἐτάφη, καὶ τὰ φρικώδη θαύματα ἐκεῖνα μετὰ τὴν ἀνάστασιν γέγονε. δι᾽ αὐτὸν νόμος, δι᾽ αὐτὸν ὁ παράδεισος, δι᾽ αὐτὸν ὁ κατακλυσμός (καὶ γὰρ καὶ τοῦτο μέγιστον τιμῆς εἶδος, τὸ καὶ εὐεργεσίαις καὶ τιμωρίαις αὐτὸν διορθοῦν) δι᾽ αὐτὸν μυρίαι κατὰ τὸν ἔμπροσθεν χρόνον ἄπειροι οἰκονομίαι· καὶ αὐτὴ δὲ ἡ κρίσις ἡ μέλλουσα ἔσεσθαι, τῆς εἰς αὐτὸν τιμῆς ἕνεκα γέγονε. διὸ καὶ ὁ Ἰὼβ φησί· "Τί ἐστιν ἄνθρωπος, ὅτι ἤγαγες αὐτὸν εἰς κρίσιν; ὥσπερ ἀλλαχοῦ ὁ αὐτὸς ψαλμῳδὸς οὗτός φησι· Τί ἐστιν ἄνθρωπος, ὅτι ἐμνήσθης αὐτοῦ; δι᾽ αὐτὸν πάλιν ὁ μονογενὴς ἥξει τὰ μυρία διδοὺς ἀγαθά. τὰ μὲν γὰρ ἔδωκεν ἤδη διὰ τοῦ βαπτίσματος, καὶ τῶν μυστηρίων, καὶ τῆς ἄλλης μυσταγωγίας· τὰ δὲ ὑπέσχετο δώσειν, βασιλείαν οὐρανῶν, ζωὴν αἰώνιον, κληρονόμους αὐτοὺς ποιήσειν, καὶ * συμβασιλεύσειν αὐτῷ. διὸ καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγεν· Εἰ ὑπομένομεν, καὶ συμβασιλεύσομεν. ταῦτ᾽ οὖν ἅπαντα λογιζόμενος ὁ προφήτης, εἰκότως ἀλόγοις παραβάλλει τοὺς τὴν τοσαύτην εὐγένειαν τῇ κακίᾳ προδεδωκότας, καὶ πρὸς τὰ ἐκείνων αὐτομολήσαντας πάθη. ποιοῦσι δὲ αὐτὸ καὶ ἕτεροι πολλαχοῦ προφῆται), τῇ συγκρίσει τὸν ἀναίσχυντον ἀκροατὴν ἐντρέψαι βουλόμενοι. καὶ ὁ μέν φησιν, Ἵπποι θηλυμανεῖς ἐγένοντο· ὁ δὲ, Ἔγνω βοῦς τὸν κτησάμενον, καὶ ὄνος τὴν φάτνην τοῦ κυρίου αὐτοῦ, χαλεπώτερον τοῦ Δαβὶδ τοῦτο λέγων. ὁ μὲν γὰρ Δαβίδ φησι· παρασυνεβλήθη τοῖς ἀνοήτοις· * ἐκεῖνος δὲ, ὅτι καὶ τούτων ἀλογώτεροι γεγόνασιν. ἐκεῖνα γὰρ ἔγνω τὸν κτησάμενον, Ἰσραὴλ δέ, φησιν, οὐκ ἔγνω. καὶ ἀλλαχοῦ δὲ ἕτερός τις σοφὸς ἀνήρ, χείρονα δεικνὺς καὶ μυρμήκων τὸν νωθῆ καὶ ἀναπεπτωκότα καὶ ὑπὸ ἀργίας διαφθειρόμενον, ἐκεῖ πέμπει μαθησόμενον φιλοπονεῖν· Ἴθι, λέγων, πρὸς τὸν μύρμηκα, ὦ ὀκνηρέ, καὶ ζήλωσον τὰς ὁδοὺς αὐτοῦ. ἐκεῖνος γάρ, γεωργίου μὴ ὑπάρχοντος αὐτῷ, μηδὲ τὸν ἀναγκάζοντα ἔχων, μηδὲ ὑπὸ δεσπότην ὤν, ἑτοιμάζεται θέρους τὴν τροφήν, καὶ πολλὴν ποιεῖται ἐν τῷ ἀμητῷ τὴν παράθεσιν. καὶ πρὸς τὴν μέλιτταν δὲ πάλιν ἰέναι κελεύει· Πορεύθητι πρὸς τὴν μέλιτταν, καὶ μάθε ὡς ἐργάτις ἐστίν, ἧς τοὺς πόνους βασιλεῖς τε καὶ ἰδιῶται πρὸς ὑγίειαν προσφέρονται. ἕτερος δέ φησιν· Οἱ ἄρχοντές σου, ὡς λύκοι τῆς Ἀραβίας. καὶ ἄλλος· Ἐκάθισας ἐν τῇ ἐρήμῳ, ὡς κορώνη. ὁ δὲ τοῦ Ζαχαρίου, [Ὄφεις,] γεννήματα ἐχιδνῶν λέγει, τίς ὑπέδειξεν ὑμῖν φυγεῖν ἀπὸ τῆς μελλούσης ὀργῆς; καὶ ἄλλος πάλιν· Ὠὰ ἀσπίδων ἔρρηξαν, καὶ ἱστὸν ἀράχνης ὑφαίνουσι. ἀλλαχοῦ δὲ ὁ αὐτὸς οὗτός φησιν· Ἰὸς ἀσπίδων ὑπὸ τὰ χείλη αὐτῶν. καὶ πάλιν· Θυμὸς αὐτοῖς κατὰ τὴν ὁμοίωσιν τοῦ ὄφεως. τοιοῦτον γὰρ ἡ κακία· τὸν τοσοῦτον καὶ τηλικοῦτον, * πρὸς τὴν τῶν ἀλόγων " καταφέρει δυσγένειαν. διὸ καὶ ἐν τῷ παρόντι ψαλμῷ δύο κακίας ἐπιλεξάμενος εἴδη, καὶ τὰ ἄλλα τοὺς ἀκροατὰς ἀφεὶς συλλογίζεσθαι, οὕτω στίζει τοὺς ἁλόντας. τί γὰρ ἀνθρώπου γένοιτ᾽ ἂν ἀλογώτερον, εἰκῇ καὶ μάτην, καὶ ἐπὶ κακῷ τῆς ἑαυτοῦ κεφαλῆς τὴν οἰκουμένην περιτρέχοντος, καὶ συνάγοντος ἄπειρα χρήματα, οὐχ ἑαυτῷ, ἀλλ᾽ ἑτέροις, ἀγνοουμένοις καὶ τούτοις, πολλάκις δὲ καὶ ἐχθροῖς καὶ ἐπιβούλοις; καὶ καλῶς εἶπε· καταλείψουσιν ἀλλοτρίοις τὸν πλοῦτον αὐτῶν. τί γὰρ ἀνοητότερον, ὅταν οὗτοι μὲν τὸν πόνον καὶ τὰς ἁμαρτίας ὑπομένωσι τὰς ἐκ τῆς συλλογῆς, ἑτέροις δὲ τῆς ἀπολαύσεως παραχωρῶσιν; εἶτα μετὰ τῆς φιλοχρηματίας καὶ τὴν κενοδοξίαν εἰς μέσον ἄγων, στίζει μετὰ πολλῆς τῆς σφοδρότητος, λέγων· ἐπεκαλέσαντο τὰ ὀνόματα αὐτῶν ἐπὶ τῶν γαιῶν. * τί τούτων ἀλογώτερον πάλιν, οἳ λίθοις, καὶ ξύλοις, καὶ ἀψύχῳ ὕλῃ τὴν ἑαυτῶν ἐγχειρίζουσι μνήμην, καὶ τὴν οἰκείαν ἐμπιστεύουσι δόξαν; καὶ γὰρ ὁλοκλήρους οὐσίας ἀνέτρεψαν, καὶ χήρας ἀπέδυσαν, καὶ ὀρφανοὺς ἥρπασαν, ὥστε τὸ σκώληκι λαμπρὰν ποιῆσαι τὴν οἰκίαν, καὶ τὸ σηπτὶ καὶ τῇ φθορᾷ λαμπροὺς οἰκοδομῆσαι περιβόλους· " τῷ νομίζειν ὑπὸ τούτων ἀθάνατον αὐτῶν ἔσεσθαι τὴν μνήμην, τῶν οὐδὲ τὰ σώματα μικρὰν καιροῦ ῥοπὴν κατασχεῖν δυνηθέντων.

Ἰωβ. ιδ. γ
Ψαλ. η. ε
β. Τιμ. β. ιβ. καὶ Ῥω. η. ιζ.
Ἱερεμ. ε. η.
Ἡσ. α. γ.
Παροιμ. ς. ς.
Παροιμ. ς. η.
Σοφον. γ. δ.
Ἱερεμ. γ. β.
Ματθ. γ. ζ.
Ἡσ. νθ. ε.
Ψαλ. ρλθ. γ.
Ψαλ. νζ. δ.

κ. Τί
* αὐτῶν
κ. δ.

13 Αὕτη ἡ ὁδὸς αὐτῶν σκάνδαλον αὐτοῖς. Ποία αὕτη ὁδὸς, εἰπέ; ἡ περὶ τὰ τοιαῦτα σπουδὴ, ἡ ματαιοπονία, ἡ πολλὴ τῶν χρημάτων μανία, ἡ ἀκόρεστος τῆς δόξης μέθη. καὶ περὶ τῆς κολάσεως, φησι, τῆς μελλούσης, ἐνταῦθα αὐτοῖς σκάνδαλον καὶ ἐμπόδιον γίνεται. οὐ μικρὸν οὖν σκάνδαλον, οὐ μικρὸν ἐμπόδιον, οὐ μικρὸν κώλυμα αὕτη ἡ ὁδὸς πρὸς τὴν τῆς ἀρετῆς ἐργασίαν. διό φησιν, αὕτη ἡ ὁδὸς σκάνδαλον αὐτοῖς. καὶ καλῶς εἶπε σκάνδαλον αὐτοῖς τὴν ὁδόν· ἑαυτοὺς δεσμοῦσιν, ἑαυτοὺς συμποδίζουσι.

Καὶ μετὰ ταῦτα ἐν τῷ στόματι αὐτῶν εὐδοκήσουσι.

Τὸ χαλεπώτατον καὶ τῶν λοιπῶν αἴτιον κακῶν τοῦτό ἐστιν, ὅπερ εἴρηκεν. οἱ γὰρ τοιαῦτα ἁμαρτάνοντες, καὶ πλημμελοῦντες, καὶ οὕτως ἀνοηταίνοντες, μακαρίζουσιν ἑαυτοὺς καὶ θαυμάζουσι καὶ ζηλωτοὺς εἶναί φασι, καὶ ἀρέσκονται τοῖς πεπραγμένοις. κακία δὲ ἐπαινουμένη καὶ παρ' αὐτῶν τῶν ἐργαζομένων, ἐννόησον ἡλίκην λαμβάνει τῆς πονηρᾶς ἐπιθυμίας προσθήκην. εἰ γὰρ κακιζομένη, εἰ γὰρ ὑβριζομένη, εἰ γὰρ ἐλεγχομένη, εἰ γὰρ ὑπὸ τοῦ συνειδότος τῶν ὁπωσδήποτε νηφόντων μαστιγουμένη, ξαινομένη, μισουμένη, οὕτως ἀναισχύντως ἀνθεῖ, καὶ καθ' ἑκάστην αὔξεται τὴν ἡμέραν· ὅταν μὴ μόνον τὰ κωλύοντα αὐτὴν μὴ ᾖ, οἷον ἡ κατηγορία, τοῦ συνειδότος ὁ ἔλεγχος, τὸ ἐπιλανθάνεσθαι τῶν γινομένων, τὸ μετανοεῖν ἐν τοῖς πεπραγμένοις, τὸ καταδύεσθαι, τὸ ἐγκαλύπτεσθαι, τὸ στένειν, τὸ θρηνεῖν, ἀλλὰ τοὐναντίον ἅπαν, καὶ ἐπαινῶσιν ἑαυτοὺς οἱ ἐργαζόμενοι, καὶ ἐγκώμια ἑαυτῶν ὑφαίνωσι, καὶ τῶν ἄλλων βελτίους κατὰ τοῦτο αὐτὸ εἶναι νομίζωσι, καὶ μετὰ τὸ πρᾶξαι ἐπαινῶσι τὰ γεγενημένα (τοῦτο γάρ ἐστι, καὶ μετὰ ταῦτα ἐν τῷ στόματι αὐτῶν εὐδοκήσουσι) ποῦ οὐκ ἂν ἐκτραπείη; οὕτω γάρ εἰσι παραπλῆγες, οὕτω παραπαίουσιν, ὡς καὶ μετὰ τὴν πλήρωσιν τῆς ἐπιθυμίας, ὅτε μάλιστα ὁρῶντας τὴν παρανομίαν αἰσχύνεσθαι ἔδει, γαυριῶνται, κορυφοῦνται, ἀρέσκονται τοῖς γεγενημένοις. τοιοῦτον γὰρ ἡ ἁμαρτία· πρὸ μὲν τοῦ πραχθῆναι, συσκιάζει ἑαυτῆς τὸ εἰδεχθὲς, τῇ μέθῃ τῆς ἡδονῆς περιστέλλουσα αὐτῆς τὸ βδελυρόν· ἐπειδὰν δὲ πραχθῇ, καὶ ἡ μὲν ἡδονὴ τῆς ἐπιθυμίας κατὰ μικρὸν ἀναχωρήσῃ, ἡ δὲ τοῦ συνειδότος κατηγορία ἐπέλθῃ, γυμνοῖς μαστίζουσα τοὺς λογισμοὺς, τότε μάλιστα φαίνεται αὐτῆς τὸ βδελυρόν. οὗτοι δὲ οὐδὲ μετὰ τὸ πληρῶσαι· ἀλλ' ὅταν ἴδωσι τὸν πλοῦτον ὀγκωθέντα, τοὺς τάφους ἐγηγερμένους, τὰς ματαίας οἰκοδομὰς ἀπηρτισμένας, δέον τότε γοῦν κατανυγῆναι καὶ στενάξαι, οἱ δὲ καὶ μετὰ ταῦτα, μετὰ τὸ ἔργον, μετὰ τὴν πλήρωσιν, τότε ἔτι μειζόνως νοσοῦσιν. ἐπεὶ οὖν τὰ παρ' αὐτῶν οἴχεται, ἕπεται λοιπὸν τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ. ὥσπερ γὰρ οἱ κατακρίνοντες ἑαυτοὺς ἐφ' οἷς ἁμαρτάνουσι, προλαμβάνοντες ἀποκρούονται τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ ψῆφον, καθάπερ καὶ Παῦλός φησιν· Εἰ γὰρ ἑαυτοὺς ἐκρίνομεν, οὐκ ἂν ἐκρινόμεθα· (α. Κορ. ια.) οὕτως οἱ νοσοῦντες ἀμεταμέλητα καὶ ἁμαρτάνοντες, μὴ καταγινώσκοντες δὲ ὧν ἐπλημμέλησαν, μετὰ πολλῆς τῆς σφοδρότητος ἐπισπῶνται τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ τιμωρίαν ἑαυτοῖς. ἐπεὶ οὖν καὶ οὗτοι ἢ τὰ ἀλλότρια ἁρπάζοντες, ἢ τὰ οἰκεῖα μάτην καὶ εἰκῇ δαπανῶντες, ἅπερ εἰς πένητας ἀναλίσκειν ἐχρῆν, εἰς τάφους καὶ σκώληκας καὶ σῆτας δαπανῶσι, καὶ οὐδὲ μετανοοῦσιν ἐπὶ τοῖς γεγενημένοις, ἀλλ' ἀνίατα μένουσι νοσοῦντες· ἄκουσον τί γίνεται λοιπόν. τί δὴ οὖν γίνεται; τιμωρίᾳ τῇ παρὰ τοῦ Θεοῦ δίδονται. διὸ ἐπήγαγεν·

14 Ὡς πρόβατα ἐν ᾅδῃ ἔθεντο· Οὐ τὸ ἥμερον ἐνταῦθα διὰ τοῦ ὀνόματος τῶν προβάτων δηλῶν (τί γὰρ ἐκείνων ἀγριώτερον γένοιτ' ἄν, τῶν περιορώντων μὲν γυμνὰ σώματα πενήτων καὶ γαστέρας τηκομένας λιμῷ, καλλωπιζόντων δὲ οἴκους φθορᾷ, καὶ σκώληκι, καὶ σητί) ἀλλὰ τὸ εὔκολον αὐτῶν τῆς ἀπωλείας, τὴν ἐξ ἐπιδρομῆς πανωλεθρίαν, τὸ εὐχείρωτον τοῖς ἐπιβουλεύουσιν. οὐδὲν γὰρ ἀσθενέστερον ἀνθρώπου κακίᾳ συζῶντος·

ὅταν δὲ οὗτοι πείσονται, δὲ οὕτω κατακοπήσονται, οὕτως ἀπολοῦνται ῥᾳδίως, καὶ εἰς τὸν ᾅδην ἀπελεύσονται ῥᾳδίως, εὐκόλως, συντόμως, ἀπονητί, ὡσανεὶ πρόβατα κατακοπτόμενα. τοῦτο θάνατος, μᾶλλον δὲ πρᾶγμα θανάτου πολὺ χαλεπώτερον. μετὰ γὰρ τὴν τοιαύτην τελευτήν, ἀθάνατος αὐτοὺς διαδέξεται θάνατος. διὰ τοῦτο οὐδαμοῦ εἰς κόλπους Ἀβραάμ, οὐδὲ εἰς ἄλλο χωρίον φαίνονται ἀπιόντες, ἀλλ' εἰς τὸν ᾅδην, τὸ τῆς τιμωρίας, τὸ τῆς κολάσεως, τὸ τῆς πανωλεθρίας ὄνομα. καὶ ἡ ἐνταῦθα αὐτῶν τελευτὴ εὐτελὴς καὶ εὐκαταφρόνητος, καὶ ἡ ἐκεῖ διατελὴς κολάσεως γέμουσα. οὕτω δὲ ἡμῖν ἔθος λέγειν περὶ τῶν εὐκόλως ἀπολλυμένων, ὡς πρόβατον ὁ δεῖνα ἐσφάγη. ἐπειδὴ γὰρ ὡς ἄλογα ἔζων, καὶ ὡς ἄλογα ἀπόλλυνται, οὐκ ἔχοντες περὶ τῶν μελλόντων ἐλπίδα χρηστήν. καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλ' ὅτι καὶ ἐπὶ κακῷ,

Θάνατος ποιμανεῖ αὐτούς. Ἐνταῦθά μοι τὸν θάνατον δοκεῖ λέγειν τὴν ἀπώλειαν τὴν ἐκεῖ, τὴν τιμωρίαν, καθάπερ καὶ ἀλλαχοῦ φησι· Ψυχὴ ἡ ἁμαρτάνουσα, αὐτὴ ἀπολεῖται· οὐ τὴν τοῦ εἶναι ἀναίρεσιν, ἀλλὰ τὴν τιμωρίαν παραδηλῶν. καὶ ἐπιμένει τῇ μεταφορᾷ τῆς λέξεως. ἐπειδὴ γὰρ εἶπε πρόβατα, ἔδειξεν αὐτῶν καὶ τὸν ποιμένα. τίς δὲ οὗτος; ὁ σκώληξ ὁ ἰοβόλος, τὸ σκότος τὸ ἀτελεύτητον, τὰ δεσμὰ τὰ ἄλυτα, ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων. ὅρα τοίνυν πάντοθεν αὐτοὺς κολαζομένους· ἐν τῇ ζωῇ, ὅτι πρὸς ἀρετὴν ἐνεποδίσθησαν, ὅτι κακίας ἐγένοντο δοῦλοι καὶ αἰχμάλωτοι, καὶ περιττὸν ἐπόνησαν πόνον καὶ καταγέλαστον· ἐν τῇ τελευτῇ, ὅτι ἁπλῶς, καὶ ὡς ἔτυχεν ἀπώλοντο· ἐν τῷ καιρῷ τῷ μετὰ τὴν τελευτήν, ὅτι διὰ παντὸς ὑπὸ τῆς ἀπωλείας κατέχονται.

Ἰεζεκ. ιη.

15 Καὶ κατακυριεύσουσιν αὐτῶν οἱ εὐθεῖς τὸ πρωΐ.

Ἐπειδὴ πολλοὶ τῶν παχυτέρων, καὶ πρὸς ἀναισθησίαν λίθων ἐκβεβηκότων, οὐκ ἔχουσι περὶ τῶν μελλόντων ἐλπίδα σαφῆ καὶ τετρανωμένην, ἀλλὰ πρὸς τὰ παρόντα κεχήνασι καὶ πρὸς τὰ ὁρώμενα, καταπλήττει αὐτοὺς τοιούτοις αἰνιγματωδῶς. εἶτα διὰ βραχέων τὰ μέλλοντα αἰνιξάμενος, πάλιν ἐπὶ τὴν ἐν τῷ παρόντι βίῳ γινομένην εὐτέλειαν αὐτῶν καὶ τιμωρίαν μετατίθησι τὸν λόγον, δεικνὺς αὐτῶν τὸ ἀσθενές, τὸ εὐτελές, τὸ εὐκαταφρόνητον, καὶ ὅτι κἂν μυριάκις πλουτῶσι, κἂν δυναστείαν ὦσι περιβεβλημένοι, ἐν τάξει δούλων καὶ ἀνδραπόδων τοῖς ἀρετὴν μετιοῦσίν εἰσι. διό φησι· κατακυριεύσουσιν αὐτῶν οἱ εὐθεῖς τὸ πρωΐ· τουτέστι, ταχέως, διηνεκῶς, καὶ οὐδὲ χρόνου δεήσονται, οὐδὲ πόνου, οὐδὲ μηχανήσεώς τινος. τοιαύτη γὰρ τῶν πραγμάτων φύσις, τῇ ἀρετῇ τὴν κακίαν δουλεύειν, καὶ τρέμειν αὐτήν, καὶ δεδοικέναι, κἂν μυρία ἐπιτρίμματα αὕτη ἔχῃ καὶ πολλὰς τὰς ὑπογραφάς, ἐκείνη δὲ γυμνὴ ᾖ καὶ καθ' ἑαυτὴν ἀγωνιζομένη. καὶ μὴν τοὐναντίον ὁρῶμεν, φησι, τούτους ἐκείνων κρατοῦντας. ἀλλὰ μὴ τὸ σφάλμα τῆς τῶν πολλῶν διανοίας ἴδωμεν (τοῦτο γὰρ πεπλανημένης ὑπολήψεώς ἐστι ψῆφος) ἀλλ' αὐτὴν τῶν πραγμάτων τὴν ὀρθὴν κρίσιν διακρινήσωμεν, καὶ ὄψει τοῦτον κρατοῦντα τὸν λόγον. ἔστω γάρ τις πονηρὸς δεσπότης, καὶ οἰκέτης χρηστός· μᾶλλον δέ, εἰ βούλει, ἐφ' ἕτερον μεῖζον ὑπόδειγμα τὸν λόγον ἀγάγωμεν. ἔστω βασιλεὺς πονηρός, καὶ ἰδιώτης χρηστός· ἴδωμεν τίς τίνος κύριός ἐστι, καὶ ποῦ τὰ τῆς δεσποτείας διαλάμπει, τίς ὁ κρατῶν, καὶ τίς ὁ κρατούμενος. πῶς οὖν εἰσόμεθα τοῦτο; ἐπιταττέτω τῷ ἰδιώτῃ ὁ βασιλεὺς πονηρόν τι πρᾶγμα καὶ πλημμελείας γέμον. τί οὖν; ὁ χρηστὸς ἰδιώτης καὶ ὑπήκοος οὐ μόνον οὐκ εἴξει, οὐδὲ ὑπακούσεται, ἀλλὰ πειράσεται καὶ τὸν ἐπιτάττοντα ἀπαγαγεῖν τοῦ προκειμένου, κἂν ἀποθανεῖν δέῃ. τίς οὖν ἐλεύθερος; ὁ ποιῶν ὃ βούλεται καὶ μηδὲ τὸν βασιλέα δεδοικώς, ἢ ὁ παρὰ τοῦ ὑπηκόου καταφρονούμενος; καὶ ἵνα μὴ ἐπὶ παραδείγματος ἀδήλου τὸν λόγον προαγάγωμεν, ἡ τοῦ Πετεφρῆ γυνὴ ἡ Αἰγυπτία, οὐχὶ βασιλὶς ἦν; οὐχὶ πάσης Αἰγύπτου ἐκράτει; οὐ-

Γεν. λθ.

χί

καὶ συνοίκουν εἶχε βασιλέα; οὐ πολλὴν περιέβαλλεν δυναστείαν; τί δὲ ὁ Ἰωσήφ; οὐ δοῦλος; οὐκ αἰχμάλωτος; οὐκ ἀργυρώνητος οἰκέτης; οὐ μετὰ πάσης τῆς παρατάξεως αὐτῆς ὡπλίσατο κατὰ τοῦ νεανίσκου, οὐχ ἑτέρῳ τὸν πόλεμον ἐγχειρίσασα, ἀλλ' αὐτὴ πρὸς τὴν παράταξιν ἐλθοῦσα; τίς οὖν ἐν δουλείᾳ τότε ἦν; τίς δὲ ἐν ἐλευθερίᾳ; ἡ δεομένη, καὶ παρακαλοῦσα, καὶ ἱκετεύουσα, καὶ οὐδὲ ἀνθρώπου, ἀλλὰ πονηροτάτου πάθους αἰχμάλωτος γενομένη· ἢ ὁ καταφρονῶν καὶ διαδήματος καὶ σκήπτρου καὶ ἁλουργίδος, καὶ τῆς φαντασίας ἁπάσης ἐκείνης, καὶ ἀνακόπτων αὐτῆς τὰ μηχανήματα; οὐχ ἡ μὲν ἀπῆλθε παρακουσθεῖσα, καὶ ἑτέρῳ πάλιν πάθει γενομένη δούλη, τῷ θυμῷ τῷ ἀλόγῳ, τῇ μιαιφονίᾳ· ὁ δὲ ἐξῆλθε μυρίους στεφάνους ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἔχων, καὶ ἐν αὐτῇ τῇ δουλείᾳ τὴν ἐλευθερίαν μειζόνως διαλάμπουσαν δεικνύς; οὐδὲν γὰρ οὕτως ἐλεύθερον, ὡς ἀρετή, οὐδὲν οὕτω δοῦλον, ὡς κακία. διὰ τοῦτο καὶ ἀλλαχοῦ φησί τις· Σοφὸς οἰκέτης κρατήσει δεσποτῶν ἀφρόνων. ὥσπερ γὰρ αἰχμάλωτος, κἂν μυρίον ἔχῃ πλοῦτον, δι' αὐτὸ τοῦτο μάλιστα πᾶσίν ἐστιν εὐάλωτος· οὕτω καὶ ὁ ὑπὸ τῶν παθῶν ἁλισκόμενος, ἀράχνης ἐστὶν εὐτελέστερος. τί δὲ ἐν πολέμῳ, οὐχὶ τούτους ὁρῶμεν κρατοῦντας; τί δὲ ἐν πράγμασι, καὶ βουλαῖς, οὐ τὰ τούτων ἔστηκε, κἂν μηδεὶς ὁ πειθόμενος ᾖ; τί δὲ ἐν τοῖς μετὰ ταῦτα; οὐχ ὁ μὲν πλούσιος καθάπερ προσαίτης σταγόνα ᾔτει, καὶ οὐκ ἐπετύγχανεν· ὁ δὲ πένης, ἐπειδὴ σπουδαῖος καὶ ἐνάρετος ἦν, οὐκ ἐν μεγίστῃ εὐπραγίᾳ ἦν, τὴν αὐτὴν τῷ Ἀβραὰμ λῆξιν ἔχων; τί δὲ ἐπὶ τῶν ἀποστόλων; οὐχὶ δεσμούμενοι, μαστιγούμενοι, μυρία πάσχοντες δεινά, τῶν ταῦτα ποιούντων περιεγίνοντο; ἐννόησον γοῦν εἰς ὅσην αὐτοὺς ἀπορίαν ἐνέβαλον, ὡς ἐκείνους λέγειν, Τί ποιήσομεν τοῖς ἀνθρώποις τούτοις; καί τοι δεδεμένους εἶχον, καὶ ἐν μέσῳ δικαστηρίων συνειλημμένους· καὶ οἱ μὲν ἐν τάξει δικαστῶν καὶ ἀρχόντων, οἱ δὲ ἐν τάξει δικαζομένων εἱστήκεσαν, ἀλλ' ὅμως οὗτοι τούτων ἐκράτησαν. καὶ πανταχοῦ εἴ τις μετὰ ἀκριβείας ἐπεξίοι τῷ λόγῳ, τὸν ἐνάρετον ὄψεται τοῦ πονηροῦ κρατοῦντα τὴν κυρίως κράτησιν, οὐ ταύτην τὴν τῶν πολλῶν, τὴν πεπλανημένην, καὶ ψευδῆ, καὶ ῥᾳδίως ἐλεγχομένην, ἀλλ' ἐκείνην τὴν πεπηγυῖαν καὶ ἀκίνητον.

Παροιμ. ιζ. β. — Λουκ. ις. κδ. — Ρωμ. η. λζ. καὶ β. Κορ. δ. η. — Πράξ. δ. ις.

Καὶ ἡ βοήθεια αὐτῶν παλαιωθήσεται ἐν τῷ ᾅδῃ. Τουτέστιν, ἀσθενήσει. ὃ δὲ λέγει, τοῦτό ἐστιν. οὐ μόνον ἐνταῦθα εὐχείρωτοι ἔσονται, οὐδενὸς ἀμύνοντος, οὐδενὸς χεῖρα ὀρέγοντος, πᾶσι προκείμενοι· ἀλλὰ καὶ τὸ χαλεπώτερον, οὐδὲ ἐκεῖ ἕξουσι τὸν παριστάμενον, καὶ βοηθοῦντα, καὶ χεῖρα ὀρέγοντα, καὶ παραμυθούμενον αὐτῶν τὴν τιμωρίαν. οὕτω γοῦν οὔτε αἱ παρθένοι αἱ φρόνιμοι ταῖς μωραῖς βοηθῆσαι ἴσχυσαν· οὐχ ὁ Ἀβραὰμ τῷ πλουσίῳ, οὐ Νῶε, καὶ Ἰώβ, καὶ Δανιὴλ υἱοῖς καὶ θυγατράσι. τὸ γὰρ παλαιωθήσεται, ἀσθενήσει ἐστίν, ἀφανισθήσεται. Τὸ γὰρ παλαιούμενον καὶ γηράσκον ἐγγὺς ἀφανισμοῦ.

Ματθ. κε. θ. — Λουκ. ις. κϛ. — Ἰεζεκ. ιδ. ις. — Ἑβρ. η. ιγ.

Ἐκ τῆς δόξης αὐτῶν ἐξώσθησαν. Οὗ μάλιστα ἐπεθύμουν, δι' ὃ πάντα ἐποίουν καὶ ἐπραγματεύοντο, ὥστε καὶ μετὰ τελευτὴν δόξης ἀπολαῦσαι πολλῆς, διὰ τῶν χρημάτων, διὰ τῶν οἰκοδομημάτων, διὰ τῶν τάφων, διὰ τῶν ὀνομάτων τῶν ἐπικειμένων τοῖς τάφοις· καὶ τούτου, φησίν, ἐκπεσοῦνται, ὃ μάλιστα αὐτοὺς ἐλύπει ζῶντας, ταῦτα μανθάνοντας. αἱ γὰρ ἐνταῦθα οἰκοδομίαι, κατηγορίαι τῶν ἀπελθόντων εἰσί. κἂν γὰρ τὸ σῶμα τῇ γῇ κρύπτηται, ἀλλ' ὅμως οἱ λίθοι φωνὴν ἀφιᾶσι, καθ' ἑκάστην αὐτῶν κατηγοροῦντες ἡμέραν τῆς ὠμότητος, τῆς ἀναισχυντίας, τοὺς κοινοὺς ἐχθροὺς ἀνακηρύττοντες, τοὺς παριόντας ἀεὶ εἰς ἀρὰς ἐπισπώμενοι, καὶ ἐγκλήματα, καὶ διαβολάς. ποία οὖν αὕτη δόξα, καταλιμπάνειν κατήγορον μὴ σιγῶντα, ἀλλὰ διὰ τῆς ὄψεως τὰ πάντων ἀνοίγοντα στόματα, καὶ πρὸς τοὺς ὁρῶντας ἅπαντας καὶ παριόντας σφοδροτάτην ποιούμενοι τὴν ἐντυχίαν κατὰ τῶν οἰκοδομησαμένων; τί ταύτης τῆς ἀνοίας γένοιτ' ἂν ἴσον, ὅ-

τὴν πονοῦσιν ἀφ' ὧν κολάζονται, ἀφ' ὧν καταισχύνονται, ἀφ' ὧν κατηγοροῦνται, ἀφ' ὧν καὶ μετὰ τελευτὴν παρὰ πολλῶν διορύττονται, ἀφ' ὧν αὖθις ἀραὶ, καὶ διαβολαὶ, καὶ ἐγκλήματα μυρία καὶ παρὰ τῶν ἠδικημένων, καὶ τῶν οὐκ ἠδικημένων;

16 Πλὴν ὁ Θεὸς λυτρώσεται τὴν ψυχήν μου ἐκ χειρὸς ᾅδου, ὅταν λαμβάνῃ με.

Εἰπὼν τῶν πονηρῶν τὰ ἐπίχειρα, τῆς ἁμαρτίας τὰ ὀψώνια, λέγει καὶ τὰ τῶν χρηστῶν ἔπαθλα (ὃ καὶ αὐτὸ καὶ ἑτέροις προφήταις ποιεῖν ἔθος) ὥστε ἑκατέρωθεν ῥυθμίζειν τὸν ἀκροατὴν, καὶ ἐκ τῆς κολάσεως τῶν ἁμαρτημάτων, καὶ ἐκ τῶν ἐπάθλων τῆς ἀρετῆς. τὰ μὲν οὖν ἐκείνων τοιαῦτα, φησι, ἀτιμία, ματαιοπονία, ἄνοια, γέλως, αἰσχύνη, πανωλεθρία, θάνατος, τιμωρία, κόλασις διηνεκής, τὸ εὐεπηρέαστον, τὸ καὶ δόξης καὶ ἀσφαλείας ἐκπεπτωκέναι καὶ ζῶντας, καὶ τελευτῶντας, τὸ διαβάλλεσθαι, τὸ κατηγορεῖσθαι, τὸ μηδεμίαν εὑρίσκειν παραμυθίαν κακῶν· τὰ δὲ ἡμέτερα τοὐναντίον ἅπαν· ἀπαλλαγὴ κολάσεως, ἐλευθερία ψυχῆς, ἀσφάλεια, δόξα, τιμή. ταῦτα γὰρ ἅπαντα ἠνίξατο, εἰπών· πλὴν ὁ Θεὸς λυτρώσεται τὴν ψυχήν μου ἐκ χειρὸς ᾅδου, ὅταν λαμβάνῃ με· ᾅδην ἐνταῦθα τὴν κόλασιν λέγων, τὰς ἀφορήτους ἐκείνας ὀδύνας. ἐννόησον δὲ ἡλίκα καὶ τὰ τῆς τιμῆς, οὐ ταύτῃ μόνον, ἀλλὰ καὶ τῷ ἐπαγομένῳ. ὅταν γὰρ λαμβάνῃ με, φησι, τότε αὐτὸν ἀκριβέστερον ὄψομαι, ἢ νῦν. Νῦν γὰρ διὰ πίστεως περιπατοῦμεν, οὐ διὰ εἴδους· Τότε δὲ, πρόσωπον πρὸς πρόσωπον· τῆς δὲ ψυχῆς λυτρουμένης καὶ τὸ σῶμα κοινωνήσει τῶν ἀγαθῶν.

β.Κορ. ιε.ζ.
α.Κορ. ιγ.ιβ.

17 Μὴ φοβοῦ, ὅταν πλουτήσῃ ἄνθρωπος, ἢ ὅταν πληθυνθῇ ἡ δόξα τοῦ οἴκου αὐτοῦ. Τούτων οὕτως ἐχόντων, φησί, τί δέδοικας τὰ παρόντα; τί σε λυπεῖ πενία; τί φοβῇ τὸν εὔπορον; ἤκουσας τὰ περὶ τῆς ἀναστάσεως, καὶ τῆς τῶν ἀγαθῶν λήξεως, καὶ τῆς τῶν πονηρῶν τιμωρίας· τί δέδοικας λοιπὸν τὰς σκιάς; τὰ μὲν γὰρ μόνιμα καὶ πεπηγότα ἐκεῖνα· ταῦτα δὲ ἄνθεσι μαραινομένοις ἔοικε. διὸ καὶ πάντα τὰ ἄλλα ἀφεὶς, ἐπὶ τὴν ἀκρόπολιν τῶν κακῶν ἦλθε, τοῦ πλούτου τὴν ἐπιθυμίαν. ταύτης γὰρ καταβληθείσης, καὶ τὰ ἄλλα συγκαταλύεται. καὶ πῶς μὴ φοβηθῶ, φησι, τοσαῦτα δυναμένους; ὅτι πρόσκαιρος ἡ δυναστεία, μονόωρος ἡ ἰσχὺς, παροδεύεται ἡ εὐημερία, σκιὰς μιμεῖται καὶ ὀνείρατα τὰ χρήματα καὶ ὁ πλοῦτος καὶ ἡ τοσαύτη τιμή. διὸ καὶ ἐπήγαγεν·

18 Ὅτι οὐκ ἐν τῷ ἀποθνήσκειν αὐτὸν λήψεται τὰ πάντα,

Τὴν αἰτίαν τιθεὶς τοῦ μὴ δεδοικέναι τὰ πρόσκαιρα. ἦλθεν ὁ θάνατος, φησι, τὴν ῥίζαν ἔτεμε, καὶ ἡ κόμη μετὰ τῶν φύλλων ἅπασα κατηνέχθη, καὶ πᾶσιν εὐχείρωτος ἡ οἰκία. καθάπερ οὖν πρόβατα καὶ αἶγες ἐπιτίθενται δένδρῳ κειμένῳ μετὰ τὴν τομήν· οὕτω δὴ καὶ ἐπὶ τῶν οὕτω πλουτούντων, πολλοὶ τῶν ἐχθρῶν, πολλοὶ τῶν φίλων, πολλοὶ τῶν εὐεργετηθέντων τὰ ἐκείνων λυμαινόμενοι εὑρίσκονται. καὶ ὁ τοσαῦτα περιβεβλημένος, καὶ τοσούτους οἰνοχόους, μαγείρους, κρατῆρας ἀργυροῦς, χρυσοῦς ἔχων, πλέθρα γῆς τόσα καὶ τόσα, οἰκίας, ἀνδράποδα, ἵππους, ἡμιόνους, καμήλους, στρατόπεδα οἰκετῶν, ἄπεισι μόνος, καὶ οὐδεὶς αὐτῷ συναπέρχεται, ἀλλ' οὐδὲ αὐτὰ λαμβάνων ἄπεισι τὰ ἱμάτια. καὶ γὰρ ὅσῳπερ ἂν λαμπρὰ περίκειται, τοσούτῳ δαψιλεστέραν ἄπεισι παρασκευάζων τοῖς σκώληξι τὴν τράπεζαν, καὶ πλείονα τοῖς τυμβωρύχοις τὴν ἐπιθυμίαν, καὶ μείζονα κατὰ τοῦ ἀθλίου σώματος τὴν ἐπιβουλὴν, δι' ὧν καλλωπίζει μειζόνως, διὰ τούτων ὑβρίζεσθαι σφοδρότερον αὐτὸ κατασκευάζων, τὰς χεῖρας τῶν ἀνορυττόντων τὰς θήκας ἐφ' ἑαυτὸν ὁπλίζων καὶ καλῶν. καὶ τί τοῦτο, φησιν; ἀλλ' ἐνταῦθα μεγάλα κομπάζει, καὶ φυσᾷ μέχρι τῆς τελευτῆς. μάλιστα μὲν πολλοὶ οὐδὲ μέχρι τῆς τελευτῆς, ἀλλ' ἐπιβούλων τινῶν ἐπιφυέντων αὐτοῖς μυρίων καταδίκων χαλεπώτερα ἔπαθον, καὶ τὰ χρήματα ἀφαιρεθέντες,

τες, καὶ ἀτιμίᾳ περιβληθέντες, καὶ δεσμωτήριον οἰκήσαντες. καὶ γὰρ ὁ χθὲς ἐν ὀχήματι, σήμερον ἐν ἁλύσει· ὁ χθὲς ὑπὸ κολάκων θεραπευόμενος, ὑπὸ δημίων κυκλοῦται νῦν· ὁ μύρων ὄζων, αἵματι περιῤῥαίνεται· ὁ κατακείμενος ἐπὶ στρωμνῆς ἁπαλῆς, ἐπ' ἐδάφους ἔρριπται σκληροῦ· ὁ παρὰ πάντων θεραπευόμενος, παρὰ πάντων καταφρονεῖται. ἀλλὰ* μέχρι τελευτῆς, τὰ περὶ τὴν κηδείαν αὐτῷ λαμπρὰ καὶ περιφανῆ. καὶ τί πρὸς ἐκεῖνον τὸν οὐκ αἰσθανόμενον; πλείων ἡ δυσωδία, μείζων ἡ βδελυγμία, σφοδρότερος ὁ φθόνος. καὶ γὰρ τελευτήσαντι διηνεκὴς τοῖς παιδίοις ὁ πόλεμος ἀπὸ τῆς πολυτελείας ἐκείνης. καὶ ὅρα τὴν ἀκρίβειαν τοῦ ῥήματος, καὶ τὴν ἐπίτασιν τῆς φιλοσοφίας. οὐ γὰρ μόνον αὐτὸν ἐκ τοῦ μὴ συναποδημεῖν πλήττει, ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα αὐτὸν πάσης γυμνοῖ τῆς φαντασίας· καὶ οὐδὲ πλοῦτον ὄντα δείκνυσιν, οὐδ' ὅταν ἀπολαύῃ αὐτοῦ ὁ κεκτημένος. οὐ γὰρ εἶπεν, ὅταν πληθυνθῇ ἡ δόξα αὐτοῦ, ἀλλ' ἡ δόξα τοῦ οἴκου αὐτοῦ. ταῦτα γὰρ ἅπαντα ἅπερ ἀπηριθμησάμην, πηγαὶ, καὶ περίπατοι, καὶ βαλανεῖα, χρυσίον καὶ ἀργύριον, ἵπποι καὶ ἡμίονοι, καὶ τάπητες καὶ ἱμάτια, τοῦ οἴκου δόξα, οὐ τοῦ τὸν οἶκον οἰκοῦντος ἀνθρώπου. ἀνθρώπου γὰρ δόξα, ἀρετὴ, ὅθεν καὶ συναποδημεῖ τῷ κεκτημένῳ· αὕτη δὲ οἴκου δόξα μένει, μᾶλλον δὲ οὐδὲ μένει, ἀλλὰ μετὰ τοῦ οἴκου καὶ συγκαταλύεται, οὐδὲν τὸν ἐν αὐτῷ ἀναγραφέντα ὠφελήσασα. οὐδὲ γὰρ ἦν αὐτοῦ.

19 Ὅτι ἡ ψυχὴ αὐτοῦ ἐν τῇ ζωῇ αὐτοῦ εὐλογηθήσεται.

Εἰπὼν περὶ τοῦ πλούτου αὐτοῦ καὶ τῆς δόξης, ἐπὶ τὸν τῶν εὐφημιῶν διαβαίνει λόγον. ἐπειδὴ γὰρ καὶ τοῦτο μάλιστα τοῖς πλουσίοις περισπούδαστον, αἱ ἐν ἀγορᾷ κολακεῖαι, αἱ παρὰ τοῦ δήμου θεραπεῖαι, αἱ δημοτελεῖς εὐφημίαι, τὰ ὑποκρίσεως γέμοντα ἐγκώμια, καὶ μέγα εἶναι δοκεῖ τὸ καὶ ἐν θεάτροις, τὸ καὶ ἐν συμποσίοις, τὸ καὶ ἐν δικαστηρίοις κροτεῖσθαι, παρὰ πάντων ἀνακηρύττεσθαι, ζηλωτοὺς εἶναι νομίζεσθαι· ὅρα καὶ τοῦτο πῶς καθαιρεῖ πάλιν ἀπὸ τοῦ χρόνου. ἐν τῇ ζωῇ γὰρ αὐτοῦ, φησι, τουτέστιν, αὗται αἱ θεραπεῖαι, καὶ τὸ εὖ λέγεσθαι αὐτὸν μέχρι τοῦ παρόντος βίου· μετὰ δὲ τῶν ἄλλων καὶ τοῦτο συγκαταλύεται, ὡς πρόσκαιρον καὶ ἐπίκηρον. ἀλλὰ καὶ ἡνίκα ἂν γίνηται, ἐκ περιοχῆς γινόμενον τῶν εὐφημούντων· μετὰ τελευτὴν εἰς τοὐναντίον μεθίσταται, ὅταν τὸ τοῦ φόβου προσωπεῖον περιαιρεθῇ. Ἐξομολογήσεταί σοι, ὅταν ἀγαθύνῃς αὐτῷ. Ὅρα πῶς καὶ τὰς εὐεργεσίας αὐτῶν διαβάλλει. σὺ μὲν γὰρ κολακεύεις, καὶ θεραπεύεις ὑποκρινόμενος πρόσκαιρόν τινα θεραπείαν καὶ ὑποκρίσεως γέμουσαν· ἐκεῖνος δὲ κἂν χάριτάς σοι ὁμολογήσει, ὠνούμενος παρὰ σοῦ τὸ τὰ ἀρέσκοντα αὐτῷ ποιεῖν, καὶ πολλοῦ τοῦτο ὠνούμενος. τότε γὰρ εὐχαριστήσει σοί, φησι (τὸ γὰρ ἐξομολογήσεται, τοῦτό ἐστιν) ὅταν ἀγαθύνῃς αὐτῷ, οὐκ εἶπεν, ὅταν τι χρήσιμον ἐργάσῃ, ὅταν εὐεργετήσῃς, ἀλλ' ὅταν τὰ ἀρεστὰ αὐτῷ καὶ κατὰ γνώμην καὶ κατὰ νοῦν ὑπηρετήσῃς· δεικνὺς ὅτι ἑκατέρωθεν ἡ βλάβη, ἀπό τε τῆς πεπλασμένης κολακείας, ἀπό τε τῆς ἐπιβλαβοῦς διακονίας.

20 Εἰσελεύσεται ἕως γενεᾶς πατέρων αὐτοῦ, ἕως αἰῶνος οὐκ ὄψεται φῶς.

21 Καὶ ἄνθρωπος ἐν τιμῇ ὢν, οὐ συνῆκε, παρασυνεβλήθη τοῖς κτήνεσι τοῖς ἀνοήτοις, καὶ ὡμοιώθη αὐτοῖς. Εἰσελεύσεται, ἤγουν μιμήσεται τὸν τῶν πατέρων ζῆλον, καὶ ἐκ πονηρῶν ὢν, πονηρίαν διαδέξεται· ἢ ἀντὶ τοῦ, εἰ μὴ πράξας τι ἀγαθὸν, εὑρεθήσεται ἐκ τοῦ πλούτου οὐδὲν ὠφελούμενος. καταλείψεται δὲ σὺν τοὺς πρὸ αὐτοῦ κειμένους ἐν κόνει ἄχρι τῆς κρίσεως, οὐδὲ φῶς ἰδεῖν δυνάμενος κατὰ τὸν τῆς φύσεως νόμον. Εἶτα πάλιν ἐπαναλαμβάνει τὰ προειρημένα, λέγων· καὶ ἄνθρωπος ἐν τιμῇ ὢν, οὐ συνῆκε, παρασυνεβλήθη τοῖς κτήνεσι τοῖς ἀνοήτοις, καὶ ὡμοιώθη αὐτοῖς. ὁ τοιοῦτός, φησιν, ὁ οὕτως ἀποθανὼν, ὁ μὴ διοικήσας δεόντως τὰ χρήματα, οὐδὲν διοίσει ἀλόγου, ὡς μὴ ἐπιγνοὺς ἣν

ἐδέξατο τιμὴν ἐκ Θεοῦ, ἀφομοιωθεὶς τοῖς κτήνεσιν, οἷς τὸ πέρας ἐστὶ τῆς ζωῆς, θάνατος μόνον· ὧν ῥυσθείημεν οἵ τε μανθάνοντες ταῦτα, καὶ οἱ διδάσκοντες, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Ψαλμ. μθ. 1 ΘΕΟΣ ΘΕΩΝ ΚΥΡΙΟΣ ΕΛΑΛΗΣΕ, ΚΑΙ ἐκάλεσε τὴν γῆν, 2 Ἀπὸ ἀνατολῶν ἡλίου μέχρι δυσμῶν.

Ψαλ. πα. α. ς. / α. Κορ. η. ε. / Ἐξοδ. κβ. κη. / Γεν. ς. β. / Λευϊτ. κδ. ιε.

ΚΑὶ ἀλλαχοῦ φησιν ὁ αὐτός· Ὁ Θεὸς ἔστη ἐν συναγωγῇ θεῶν· καὶ μετ᾽ ὀλίγα· Ἐγὼ εἶπα, θεοί ἐστε. καὶ ὁ Παῦλος· Καὶ γὰρ εἴπερ εἰσὶ λεγόμενοι θεοὶ, καὶ κύριοι πολλοί. καὶ ὁ Μωϋσῆς· Θεοὺς οὐ κακολογήσεις. καὶ ἀλλαχοῦ, Ἰδόντες οἱ υἱοὶ τοῦ θεοῦ τὰς θυγατέρας τῶν ἀνθρώπων. καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς, Ὁ καταρώμενος θεὸν, ἁμαρτίαν λήψεται· ὁ δὲ ὀνομάζων τὸ ὄνομα Κυρίου, λιθοβοληθήσεται. καὶ πάλιν· Θεοὶ, οἳ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν οὐκ ἐποίησαν, ἀπολέσθωσαν. (Ἱερεμ. ι. ι.) τίνας οὖν δηλοῖ διὰ τοῦ ὀνόματος τούτου ἐν ἐκείναις ταῖς μαρτυρίαις; καὶ τίνας ἐνταῦθα λέγει θεούς; τοὺς ἄρχοντας. διὸ καὶ ἐπάγει· θεοὺς οὐ κακολογήσεις, καὶ ἄρχοντα τοῦ λαοῦ σου οὐκ ἐρεῖς κακῶς. λέγει καὶ τοὺς ἐκ προγόνου τινὸς ἐναρέτου γεγεννημένους. ἐπειδὴ γὰρ ὁ Ἐνὼς πολλὴν ἀρετὴν ἐπιδειξάμενος ἐκλήθη τῷ ὀνόματι τοῦ Θεοῦ, οἱ δὲ ἐξ ἐκείνου πάντες, καὶ οἱ ἔγγονοι τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ ἐκείνου ἀλλήλοις ἐμίγνυντο, υἱοὺς Θεοῦ καλεῖ τοὺς τοῦ ἐναρέτου. (Γεν. δ. κς.) Ἤρξατο γὰρ, φησιν, ἐπικαλεῖσθαι τῷ ὀνόματι τοῦ Θεοῦ. λέγει καὶ τὸν τῶν Ἰουδαίων λαὸν ταύτῃ τιμηθέντα τῇ προσηγορίᾳ, ἐν τῷ λέγειν· (Ψαλ. πα. ς. / Ἐξοδ. δ. κβ.) Ἐγὼ εἶπα, θεοί ἐστε, καὶ υἱοὶ ὑψίστου πάντες. καὶ ἄλλος, Υἱὸς πρωτότοκός μου Ἰσραήλ. καὶ γὰρ οὕτως ἐκάλει αὐτὸς τὸν δῆμον διὰ οἰκείαν φιλανθρωπίαν. οὕτω καὶ ἐκεῖνο λύεται, τὸ, ὁ καταρώμενος θεὸν ἁμαρτίαν λήψεται, τουτέστιν, ὁ τὸν ἄρχοντα κακῶς λέγων, ἁμαρτάνει· ὁ δὲ ὀνομάζων τὸ ὄνομα Κυρίου, λιθοβοληθήσεται), τουτέστιν, ὁ τοῖς μὴ οὖσι προσάπτων τὸ τοῦ ὄντος Θεοῦ ὄνομα. ἐπεὶ γὰρ ἀσύγγνωστον τὸ ἁμάρτημα, καὶ ἡ ἐπ᾽ αὐτῷ τιμωρία χαλεπωτάτη. λέγονται) καὶ οἱ τῶν Ἑλλήνων θεοὶ, οὐ κατὰ τιμὴν, οὔτε χάριτι προσηγορίας, ἀλλὰ διὰ τὴν ἀπάτην τῶν πλανηθέντων καὶ οὕτως αὐτοὺς καλεσάντων. διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλός φησι· καὶ γὰρ εἴπερ εἰσὶ λεγόμενοι θεοὶ, [δηλῶν ὅτι] οὐκ ὄντες οὐδὲ μέχρι προσηγορίας τῆς κατὰ τιμήν. ἐνταῦθα οὖν περὶ τίνων λέγει, Θεὸς θεῶν; ἐμοὶ δοκεῖ τῶν Ἑλληνικῶν, οὐχ ὡς ὄντων, ἀλλ᾽ ὡς παρὰ τοῖς πεπλανημένοις ὑποπτευομένων. ἐπεὶ γὰρ ἔτι παχύτερον διέκειντο οἱ Ἰουδαῖοι, καὶ οὐ πάντη εἰδωλολατρείας ἦσαν ἀπηλλαγμένοι, ἀλλὰ κεχηνότες πρὸς τὰ εἴδωλα, καὶ λείψανα πολλὰ τῆς παρανομίας ἔχοντες· καὶ ἐντεῦθεν αὐτῶν ἐπαίρει τὰ φρονήματα, δεικνὺς ὅτι κἀκείνων δεσπότης ἐστί. καὶ γὰρ καὶ τῶν δαιμόνων δεσπότης ἐστίν· αὐτὴν τὴν οὐσιῶν λέγω· αἱ δὲ γνῶμαι παρ᾽ αὐτῶν εἰσιν εἰσενηνεγμέναι καὶ ἡ πονηρία πᾶσα. δοκεῖ δέ μοι οὗτος ἔχεσθαι τοῦ προτέρου ψαλμοῦ. καὶ γὰρ καὶ ἐνταῦθα ἔλεγχος καὶ κατηγορία τῶν πεπλημμεληκότων γέγραπται. ἀλλ᾽ ἐκεῖ μὲν τὴν οἰκουμένην ἐκάλει πᾶσαν εἰς ἀκρόασιν· ἐνταῦθα δὲ αὐτὰ τὰ στοιχεῖα τὰ καθ᾽ ὅλης ἐκτεταμένα τῆς οἰκουμένης. ἄλλο θέατρον ὧδε, καὶ ἄλλο ἀκροατήριον. ἐκεῖ τὰ ἔθνη, οἱ γηγενεῖς, ὁ πλούσιος, ὁ πένης· ἐνταῦθα οὐρανὸς καὶ γῆ. καὶ αὐτὸν δὲ εἰσάγει τὸν Θεὸν δικαζόμενον, καὶ τοιούτους κινεῖ λόγους παρ᾽ αὐτοῦ δικαιολογουμένου πρὸς τὸν δῆμον τῶν Ἰουδαίων. διὸ καὶ πλείονος δεῖ ἡμῖν τῆς προσοχῆς. ποιεῖ δὲ τοῦτο καὶ ἕτερος προφήτης, καὶ εἰσάγει τὸν Θεὸν δικαζόμενον, καὶ ἐν τάξει δικαστῶν [φησι] τὰς φάραγγας, καὶ τὰ θεμέλια τῆς

γῆς

γῆς. Ἀκούσατε γάρ, φησι, φάραγγες, καὶ θεμέλια τῆς γῆς· ὅτι κρίσις τῷ Θεῷ πρὸς τὸν λαὸν αὐτοῦ, καὶ μετὰ τοῦ λαοῦ διαλεχθήσεται. [Μιχ.ϛ.β.] καὶ πάλιν· Κριθήσεται πρὸς ὑμᾶς καὶ πρὸς τοὺς πατέρας ὑμῶν. [Ἱερεμ.β.θ.λϛ.] καὶ πολλαχοῦ τῶν γραφῶν τοῦτο ἴδοι τις ἂν τὸ σχῆμα, ὅπερ ἐστὶ μάλιστα πληκτικώτατον, καὶ τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ ἄξιον. καὶ γὰρ τὴν ἄφατον αὐτοῦ δείκνυσιν ἀγαθότητα, τοσοῦτον καταβαίνοντος, ὥστε κρίνεσθαι μετὰ ἀνθρώπων.

Ἐκ Σιὼν ἡ εὐπρέπεια τῆς ὡραιότητος αὐτοῦ. Ἔχει μέν τι καὶ προφητικόν, ἔχει δὲ καὶ ἱστορικὸν τὸ εἰρημένον. γέγονε μὲν γὰρ καὶ ἐπὶ τῆς παλαιᾶς ἐκεῖθεν αὐτοῦ ἡ εὐπρέπεια. καὶ γὰρ ὁ ναός, τὰ ἅγια τῶν ἁγίων, ἡ λατρεία πᾶσα καὶ ἡ πολιτεία τῆς παλαιᾶς νομοθεσίας, ἱερέων τὸ πλῆθος, θυσίαι καὶ ὁλοκαυτώσεις, καὶ ὕμνοι ἱεροὶ καὶ ψαλμῳδίαι, καὶ πάντα ἐκεῖθεν, καὶ τῶν μελλόντων ἐκεῖθεν ὁ τύπος προδιεγέγραπτο. ἐπειδὴ δὲ καὶ ἡ ἀλήθεια παραγέγονεν, ἐκεῖθεν πάλιν τὴν ἀρχὴν ἔλαβεν· ἐκεῖθεν καὶ ὁ σταυρὸς ἔλαμψεν· ἐκεῖθεν τὰ μυρία κατορθώματα. διὰ δὴ τοῦτο καὶ περὶ τοῦ νόμου ὁ Ἡσαΐας τῆς καινῆς διαθήκης γράφων, φησίν· Ἐκ Σιὼν ἐξελεύσεται νόμος, καὶ λόγος Κυρίου ἐξ Ἱερουσαλήμ, καὶ κρινεῖ ἀνὰ μέσον τῶν ἐθνῶν. [Ἡσ.β.γ.] Σιὼν γὰρ ἐνταῦθα, ὁλόκληρον λέγει τὸ χωρίον, καὶ τὴν πόλιν τὴν παρακειμένην αὐτῷ, τὴν μητρόπολιν τῶν Ἰουδαίων. ἐκεῖθεν γάρ, καθάπερ ἔκ τινος βαλβῖδος εὐσκελεῖς ἵπποι, οἱ ἀπόστολοι εἰς τὴν οἰκουμένην ἀφείθησαν ἅπασαν. ἐκεῖθεν τὰ σημεῖα ἤρξαντο ποιεῖν. ἐκεῖ γέγονεν ἡ ἀνάστασις, ἐκεῖ ἡ ἀνάληψις, ἐκεῖ τὰ προοίμια καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς σωτηρίας τῆς ἡμετέρας, ἐκεῖ τὰ ἀπόρρητα δόγματα κηρύττεσθαι ἀρχὴν ἔλαβεν. ἐκεῖ πρῶτον ἀπεκαλύφθη ὁ πατήρ, ἐγνωρίσθη ὁ μονογενής, καὶ ἡ τοσαύτη τοῦ πνεύματος χάρις ἐδόθη. ἐκεῖ τὸν περὶ τῶν ἀσωμάτων λόγον ἐγύμναζον οἱ ἀπόστολοι, τῶν δωρεῶν, τῶν δυνάμεων, τῶν μελλόντων ἀγαθῶν τὰς ἐπαγγελίας· ἅπερ ἅπαντα ἐννοῶν ὁ προφήτης, ὡραιότητα αὐτοῦ καλεῖ. κάλλη γὰρ Θεοῦ καὶ ὡραιότης, ἡ ἀγαθότης καὶ φιλανθρωπία, καὶ ἡ εἰς ἅπαντας εὐεργεσία.

3 Ὁ Θεὸς ἐμφανῶς ἥξει, ὁ Θεὸς ἡμῶν, καὶ οὐ παρασιωπήσεται.

Ὁρᾷς πῶς προϊὼν ἀπογυμνοῖ τὸν λόγον, καὶ ἀποκαλύπτει τὸν θησαυρόν, καὶ φαιδροτέραν ἀφίησι τὴν ἀκτῖνα, λέγων· ὁ Θεὸς ἐμφανῶς ἥξει. πότε γὰρ οὐκ ἐμφανῶς παραγέγονε; πότε; τῇ προτέρᾳ παρουσίᾳ. ἀψοφητὶ γὰρ ἦλθε, τοὺς πολλοὺς κρύπτων, καὶ μέχρι πολλοῦ λανθάνων. τί λέγω τοὺς πολλούς; ὅπουγε οὐδὲ αὐτὴ ἡ κυοφοροῦσα παρθένος ᾔδει τοῦ μυστηρίου τὸ ἀπόρρητον· οὐδὲ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ ἐπίστευον εἰς αὐτόν· [Λυκ.β.λγ.ν. Ἰω.ζ.ε.] οὐδὲ ὁ δοκῶν εἶναι πατὴρ μέγα τι ἐφαντάζετο περὶ αὐτοῦ. [Ματθ.α.ιθ.] καὶ τί λέγω ἀνθρώπους; καὶ αὐτὸν τὸν διάβολον ἐλάνθανεν. οὐδὲ γὰρ ἄν, εἴπερ ᾔδει, ἠρώτα αὐτὸν μετὰ τοσοῦτον χρόνον ἐπὶ τοῦ ὄρους, εἰ υἱὸς εἶ τοῦ Θεοῦ· [Ματθ.γ.γ.] καὶ ἅπαξ, καὶ δίς, καὶ τρίτον τοῦτο ἐποίει. διὸ καὶ τῷ Ἰωάννῃ ἔλεγεν ἀρξαμένῳ αὐτὸν ἐκκαλύπτειν· Ἄφες ἄρτι, τουτέστι, σίγα νῦν. [Ματθ.γ.ιε.] οὐδέπω γὰρ καιρὸς * ἐκκαλυφθῆναι τὸ ἀπόρρητον τῆς οἰκονομίας· ἔτι λανθάνειν τὸν διάβολον βούλομαι· σίγα, σίγα τοίνυν. οὕτω γὰρ πρέπον ἐστὶν ἡμῖν. Καὶ καταβαίνων ἀπὸ τοῦ ὄρους, ἐνετείλατο ἵνα μηδενὶ εἴπωσιν ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ Χριστός. [Ματθ.ιζ.θ. καὶ Μαρκ.θ.θ.] τότε γὰρ ὡς ποιμὴν ἦλθε ζητῶν τὸ πεπλανημένον πρόβατον, καὶ τὴν ἀφηνιάσασαν ἀγέλην θηρεῦσαι βουλόμενος· διὸ καὶ συνεσκίαζεν ἑαυτόν. καὶ γὰρ ὥσπερ ἰατρὸς οὐκ εὐθέως φοβερὸς τῷ κάμνοντι γίνεται· οὕτω δὴ καὶ αὐτὸς ἐκ προοιμίων οὐκ ἐβουλήθη δῆλον ἑαυτὸν ποιῆσαι, ἀλλ' ἠρέμα καὶ κατὰ μικρόν. διὸ τὴν ἀψοφητὶ ταύτην αὐτοῦ γινομένην παρουσίαν δηλῶν ὁ αὐτὸς οὗτος προφήτης, λέγει προϊών· Καταβήσεται ὡς ὑετὸς ἐπὶ πόκον, καὶ ὡσεὶ σταγὼν ἡ στάζουσα ἐπὶ τὴν γῆν. [Ψαλ.οα.ϛ.] οὐδὲ γὰρ κτυπῶν ἦλθεν, οὐ ταράττων, οὐ κλονῶν τὴν γῆν, οὐκ ἀστραπὰς ἀφιείς, οὐ τινάσσων τὸν οὐρανόν, οὐ δήμους ἀγγέλων ἐπι-

ἐπιφερόμενος, οὐ μέσον τὸ στερέωμα διαῤῥηγνὺς, καὶ οὕτω καταβαίνων ἐπὶ τῶν νεφελῶν· ἀλλ' ἀψοφητὶ διὰ μήτρας παρθενικῆς, καὶ ἐννεαμηνιαίῳ κυοφορούμενος χρόνῳ, ὡς τέκτονος υἱὸς ἐν φάτνῃ τίκτεται, ἐν σπαργάνοις εὐτελέσιν, ἐπιβουλεύεται, φεύγει μετὰ τῆς μητρὸς εἰς Αἴγυπτον· εἶτα μετὰ τὴν τελευτὴν τοῦ μεγάλα παρανομήσαντος, τότε ἐπάνεισι, καὶ περιπολῶν ὡς εἷς τῶν πολλῶν διετέλει κατὰ τὸ σχῆμα· καὶ ἱμάτιον εὐτελὲς 5 ἦν αὐτῷ, καὶ τράπεζα εὐτελεστέρα, καὶ βάδισις διηνεκὴς, καὶ οὕτω διηνεκὴς, ὡς καὶ κόπον ἀπὸ τῆς βαδίσεως γίνεσθαι. ἀλλ' οὐ τότε οὕτως ἥξει, ἀλλ' οὕτω φανερῶς, ὡς μηδὲ χρείαν ἔχειν τοῦ προαγγέλλοντος αὐτοῦ τὴν παρουσίαν. διὰ τοῦτο καὶ αὐτὸς δηλῶν αὐτοῦ τὸ περιφανὲς ἔλεγεν· Ἐὰν ἀκούσητε, ὅτι ἰδοὺ ἐν τοῖς ταμιείοις ὁ Χριστὸς, ὅτι ἐν τῇ ἐρήμῳ, μὴ ἐξέλθητε. ὥσπερ γὰρ ἡ ἀστραπὴ ἐκπορεύεται ἐξ ἀνατολῶν ἡλίου καὶ φαίνεται 10 ἕως δυσμῶν· οὕτως ἔσται ἡ παρουσία τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου, αὐτὴ ἑαυτὴν δεικνῦσα καὶ ἀνακηρύττουσα. καὶ γὰρ ἐπὶ τῆς ἀστραπῆς τοῦτο συμβαίνει, καὶ οὐ δεόμεθα τοῦ ἀπαγγέλλοντος, ἀλλ' ὁμοῦ τε ἐφάνη, καὶ πᾶσι γνώριμη γέγονε, καὶ κατὰ ταυτὸν πᾶσι. οὕτω καὶ ὁ Παῦλός φησι, Ὅτι αὐτὸς ὁ Κύριος ἐν κελεύσματι, ἐν φωνῇ ἀρχαγγέλου, ἐν τῇ ἐσχάτῃ σάλπιγγι καταβήσεται ἀπ' οὐρανοῦ. καὶ ὁ προφήτης δὲ οὕτως αὐτὸν ἑώρα ἐπὶ τῶν νεφελῶν φερόμενον, 15 καὶ ποταμὸν ἔμπροσθεν συρόμενον, καὶ τὸ βῆμα τὸ φοβερὸν, καὶ τὰς εὐθύνας τὰς ἀπαραιτήτους. τότε γὰρ, τότε δικαστηρίου καιρὸς καὶ κρίσεως. διόπερ οὐκ ἔτι ὡς ἰατρὸς, ἀλλ' ὡς δικαστὴς φαίνεται. ὁ γοῦν Δανιὴλ καὶ τὸν θρόνον αὐτοῦ βλέπει, καὶ τὸν ποταμὸν τὸν πρὸ τοῦ βήματος ἑλκόμενον, καὶ πάντα ἀπὸ πυρὸς αὐτῷ δείκνυται, τὸ ἅρμα, οἱ τροχοί. ἀλλ' οὐχ ὅτε παρῆν τὴν ἀρχὴν, καὶ ἐν τῇ προτέρᾳ παρουσίᾳ παρεγένετο, ἔδειξέ τι 20 τοιοῦτον· οὐ πῦρ, οὐ ποταμὸν, οὐκ ἄλλο τῶν τοιούτων οὐδέν· ἀλλὰ φάτνη, καὶ καταγώγιον, καὶ καλύβη, καὶ μήτηρ πενιχρά. ἄλλως δὲ καὶ τὸ ἄτρεπτον αὐτοῦ δείκνυσιν ἐντεῦθεν καὶ ἀναλλοίωτον. ἐπειδὴ γὰρ ἔφησε τὸν ἐπὶ τοῦ θρόνου καθήμενον τρίχα ἔχειν λευκὴν ὡς ἔριον, καὶ ἱμάτιον ὡς χιόνα· ἵνα μὴ τρίχας νομίσῃς, μήτε ἱμάτιον, ἀλλὰ τὸ καθαρὸν καὶ τὸ διαυγὲς, πῦρ πανταχοῦ εἶναι λέγει. 4 Πῦρ ἐνώπιον αὐτοῦ καυθήσεται, καὶ κύκλῳ αὐτοῦ 25 καταιγὶς σφοδρά. Οὕτω καὶ ἐνταῦθα ὁμοῦ τὸ ἀναλλοίωτον καὶ ἄτρεπτον καὶ φωτινὸν καὶ ἀπρόσιτον διὰ τούτων ἐνδείκνυται τῶν εἰκόνων. καὶ οὐχ ἵσταται μέχρι τοῦ πυρὸς, ἀλλὰ τὸ σφοδρὸν τῆς τιμωρίας παραστῆσαι βουλόμενος, ἐπάγει λέγων, καταιγὶς σφοδρά. καταιγὶς γὰρ λέγεται, ἢ βόλος χιόνος ἀφόρητος τὸ ἐμπίπτον ἅπαν παρασύρουσα καὶ καταστρέφουσα, ἢ ῥαγδαία πνευμάτων ῥύμη τὸ αὐτὸ δὴ ἐργαζομένη καὶ ἀφόρητος οὖσα τοῖς ἐντυγχάνουσι. 30 δεῖξαι τοίνυν βουλόμενος τὸ ἀφόρητον τῆς κολάσεως ἐκείνης, ταύτας παρήγαγε τὰς εἰκόνας. 5 Προσκαλέσεται τὸν οὐρανὸν ἄνω, καὶ τὴν γῆν τοῦ διακρῖναι τὸν λαὸν αὐτοῦ. Πάλιν τῶν στοιχείων μέμνηται, δι' ὧν τὰ μυρία γέγονεν ἀγαθὰ τῷ γένει τῶν ἀνθρώπων, οὐ μόνον πρὸς τὴν τοῦ σώματος ζωὴν καὶ συγκρότησιν, ἀλλὰ καὶ αὐτῆς τῆς θεογνωσίας τὴν ὑπόθεσιν. τά τε γὰρ κάλλη, καὶ τὰ μεγέθη, καὶ οἱ τρόποι τῶν 35 [illegible]έπεων, καὶ αἱ οὐσίαι ἐξ ὧν ταυτὶ συνέστηκε τὰ στοιχεῖα, καὶ τὰ ἐξ αὐτῶν γινόμενα, τά τε καθολικῶς διὰ παντὸς τοῦ χρόνου, τά τε ἰδικῶς πολλάκις συμβαίνοντα, ἅπαντα ταῦτα καὶ τὰ σώματα τρέφει καὶ συγκροτεῖ, καὶ πρὸς τὴν γνῶσιν τοῦ ποιήσαντος χειραγωγεῖ. διὸ καὶ Παῦλος ἔλεγε· Τὰ γὰρ ἀόρατα αὐτοῦ ἀπὸ κτίσεως κόσμου, τοῖς ποιήμασι νοούμενα καθορᾶται, ἥ τε ἀΐδιος αὐτοῦ δύναμις καὶ θειότης. καὶ πάλιν· Ἐπειδὴ γὰρ ἐν τῇ σοφίᾳ τοῦ Θεοῦ 40 οὐκ ἔγνω ὁ κόσμος διὰ τῆς σοφίας τὸν Θεόν· τουτέστι, διὰ τῆς σοφίας τῆς ἐν τοῖς κτίσμασι φαινομένης, ὡς οὐ μικρᾶς, ἀλλὰ καὶ σφόδρα μεγίστης καὶ σαφεστάτης ταύτης οὔσης διδασκαλίας. καὶ τὰ καθ' ἡμέραν δὲ δι' αὐτῶν γινόμενα, εἰ καὶ κατὰ φύσεως ἀκολουθίαν

γίνεται

Λουκ. β. ζ. — Ματθ. β. γ. — [illegible] — Ιω. δ. ς. — Ματθ. κδ. κς. — α. Θεσ. δ. ις. — Δαν. ζ. θι. — Ῥω. α. κ. — α. Κορ. α. κα.

γίνεσθαι δοκεῖ, ἀλλ' οὕτω καὶ αὐτὰ τὸν δημιουργὸν ἀνακηρύττει. καὶ γὰρ τῆς φύσεως δεσπότης ὁ δημιουργός. μὴ θαυμάσῃς δὲ εἰ πρὸς Ἰουδαίους ἀποτείνει τὸν λόγον, περὶ τῆς καθόλου κρίσεως διαλεγόμενος. οὕτω γὰρ καὶ Παῦλός φησι· Θυμὸς καὶ ὀργὴ, καὶ θλῖψις καὶ στενοχωρία ἐπὶ πᾶσαν ψυχὴν ἀνθρώπου τοῦ κατεργαζομένου τὸ κακόν, Ἰουδαίου τε πρῶτον, καὶ Ἕλληνος. [Ρω. β. η.] καὶ πάλιν· Ὅσοι γὰρ ἀνόμως ἥμαρτον, ἀνόμως καὶ ἀπολοῦνται· καὶ ὅσοι ἐν νόμῳ ἥμαρτον, διὰ νόμου κριθήσονται. [Ρω. β. ιβ.]

6 Συναγάγετε αὐτῷ τοὺς ὁσίους αὐτοῦ, τοὺς διατιθεμένους τὴν διαθήκην αὐτοῦ ἐπὶ θυσίαις. Τί δήποτε ὧν μέλλει κατηγορεῖν, καὶ οὓς μέλλει καταδικάζειν, ὁσίους ἐνταῦθα καλεῖ; τὴν κατηγορίαν αὔξων, καὶ γνώρισμα μεῖζον τῇ τιμωρίᾳ τιθεὶς τὴν τιμήν. οὕτω καὶ ἡμεῖς, ἐπειδὰν ἴδωμέν τινας πεπλημμεληκότας, καὶ βουλόμεθα αὐτῶν σφοδρότερον καθάψασθαι, μετὰ τῶν ἀξιωμάτων αὐτοὺς καλοῦμεν, ὥστε βαρυτέραν ἐργάσασθαι τὴν κατηγορίαν, λέγοντες· κάλεσον τὸν διάκονον, ἢ τὸν πρεσβύτερον. ἐπεὶ οὖν καὶ οὗτοι βασίλειον ἱεράτευμα, καὶ λαὸς περιούσιος ἐχρημάτιζον, [α. Πετρ. β. θ.] καὶ μέγα ἐπὶ τούτῳ ἐφρόνουν· καὶ ἐντεῦθεν ὑφαίνει τῶν ἐγκλημάτων τὸ μέγεθος. τοὺς διατιθεμένους τὴν διαθήκην αὐτοῦ ἐπὶ θυσίαις. ἐπειδὴ μυρία τολμῶντες κακὰ, καὶ τοσαῦτα κακίας μεταχειρίζοντες εἴδη, ἁρπάζοντες, πλεονεκτοῦντες, φονεύοντες, μοιχεύοντες, αἵματα ἐφ' αἵμασι μιγνῦντες ἐνόμιζον μεγάλα κατορθοῦν καὶ τὸν νόμον πληροῦν καὶ τὴν διαθήκην, εἰ πρόβατα θύσαιεν καὶ μόσχους, ὀνειδίζων αὐτοῖς ἐντεῦθεν, καὶ κωμῳδῶν αὐτούς, φησι· τοὺς διατιθεμένους τὴν διαθήκην αὐτοῦ ἐπὶ θυσίαις· τουτέστι, τοὺς νομίζοντας αὐτοῖς ἀρκεῖν εἰς σωτηρίαν τὸ καταθύειν ἀλόγων σώματα. 7 Καὶ ἀναγγελοῦσιν οἱ οὐρανοὶ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ. Πάλιν ἐνταῦθα τὸ διαλάμπον αὐτοῦ τῆς δικαιοσύνης, τὸ φαιδρόν, τὸ σαφές, τὸ ἀναντίρρητον, τὸ ὡμολογημένον δεῖξαι βουλόμενος, εἰσάγει τὰ ἀναίσθητα στοιχεῖα ἀνακηρύττοντα αὐτὴν κατὰ τὸ αὐτὸ σχῆμα, ὅπερ ἔμπροσθεν ἔλεγον.

Ὅτι ὁ Θεὸς κριτής ἐστι. Τὰ δίκαια ὁρίζων ἑκάστῳ, φησίν. οὐδὲ γὰρ ἁπλῶς τὸ κρίνειν ἐνταῦθα τέθεικεν, ἀλλ' ἵνα δηλώσῃ ὅτι καὶ δίκαιός ἐστι, καὶ ἑτέροις τοῦτο παρέχει. ἐπὶ γὰρ τοῦ Θεοῦ, τὸ κριτὴς, ἀντὶ τοῦ δίκαιος εἴληπται· καθὰ καὶ Παῦλος αὐτὸ τέθεικε, λέγων· Ἐπεὶ πῶς κρινεῖ ὁ Θεὸς τὸν κόσμον; [Ρω. γ. ς.] τοῦτο γὰρ μάλιστα κρίσις, τοῦτο μάλιστα κριτής, οὐ τὸ ψηφίσασθαι ἁπλῶς, ἀλλὰ τὸ δικαίως ψηφίσασθαι. κριθήσονται δὲ Ἰουδαῖοι καὶ οἱ τότε, καὶ οἱ μετὰ ταῦτα παρανομήσαντες ἐπὶ τῆς καινῆς· ἐκεῖνοι μὲν τὴν φύσιν καὶ τὸν νόμον κατήγορον ἔχοντες, οὗτοι δὲ μετὰ τούτων καὶ τὰ παρὰ τοῦ Χριστοῦ γεγενημένα εἰς αὐτούς. τί γὰρ καὶ ἔχοιεν ἂν εἰπεῖν, ἢ ποίαν προβάλλεσθαι αἰτίαν, δι' ἣν οὐκ ἐπίστευσαν; ἀλλὰ προσέχετε τοῖς λεγομένοις, παρακαλῶ, ἵνα δυνήσθε τοὺς ἀντιλέγοντας ἐπιστομίζειν. βέλτιον γὰρ αὐτοὺς παρ' ἡμῶν ἡττηθέντας νῦν διορθωθῆναι, ἢ νομίζοντας νικᾶν, ἀπελθεῖν ἐκεῖ καὶ κατακριθῆναι παρὰ τοῦ κοινοῦ τῆς οἰκουμένης δικαστοῦ. τί τοίνυν ἂν ἔχοιεν εἰπεῖν Ἰουδαῖοι, τίνος ἕνεκεν ἀνεῖλον τὸν Χριστόν, τί μικρὸν ἢ μέγα ἐγκαλεῖν ἔχοντες; Ὅτι ἐποίει ἑαυτὸν Θεόν, φησι. [Ιω. ι. λγ.] καὶ μὴν οὐ ταῦτα τὰ ῥήματα ἐν τῷ καιρῷ τοῦ σταυροῦ, ἀλλ' ἕτερά τινα. οὐ γὰρ ἔλεγον· ὁ ποιῶν ἑαυτὸν Θεόν, ἀλλ', ὁ ποιῶν ἑαυτὸν βασιλέα, οὐκ ἔστι φίλος τοῦ Καίσαρος. [Ιω. ιθ. ιβ. καὶ Λουκ. κγ. β.] καίτοιγε πολλάκις ἠθέλησαν αὐτὸν βασιλέα χειροτονῆσαι, καὶ ἔφυγεν. [Ιω. ς. ιε.] ἀλλὰ περὶ τούτου, φησίν, ἐνεκάλουν, ὅτι ἐποίει ἑαυτὸν Θεόν. καὶ τί τοῦτο; εἰ μὲν γὰρ ψευδῶς, καὶ ἀδίκως, καὶ οὐκ ὤν, λόγον εἶχε τὸ ἔγκλημα· εἰ δὲ δικαίως, προσκυνεῖσθαι αὐτὸν ἐχρῆν, οὐ σταυροῦσθαι. ἴδωμεν τοίνυν εἰ μὴ Θεὸς ὢν ὄντως ἐποίει ἑαυτὸν Θεόν, τουτέστιν, ἐδείκνυε, καὶ ἐπέφαινε. πόθεν οὖν βούλει μαθεῖν; ἀπὸ τῶν τότε; ἀπὸ τῶν νῦν; ἀπὸ τῶν παρὰ τὸν τόκον; τίς οὖν ὑπὸ παρθένου ποτὲ ἐτέχθη; τίς δὲ ἀστέρα ἔδειξε τοιοῦτον; τίς δὲ μάγους [Ματθ. β. α.] τοσαύ-

τοσαύτην ὁδὸν ἤλαυνεν, οὐκ ἀνάγκῃ καὶ βίᾳ, ἀλλὰ πειθοῖ καὶ ἀποκαλύψει; ὁρᾷς τὴν κτίσιν ἅπασαν ἐπιγνοῦσαν τὸν δεσπότην. ἡ φύσις πρώτη παρεχώρει, καὶ οὐκ ἀντιλέγει, οὐδὲ ἀνθίστατο λέγουσα· οὐ λύω τὰς ὠδῖνας· οὐκ ἔμαθον ἐκ μήτρας παρθενικῆς παιδίον προσφέρειν· οὐκ οἶδα γάμου χωρὶς μητέρα ποιεῖν· ἀλλ' εἶξεν καὶ παρεχώρησε τῶν οἰκείων ὅρων. τὸν γὰρ αὐτῆς ἐπέγνω δεσπότην. τεχθέντος πάλιν, ἄγγελοι παρεγένοντο τῶν ἐν οὐρανοῖς ἐπὶ γῆς 5 μηνύοντες· καὶ οὐρανὸς ἐγίνετο ἡ γῆ, ἅτε τοῦ βασιλέως ἐνταῦθα ὄντος· καὶ μάγοι προσεκύνουν, ἐκ τοσούτου διαστήματος ἀφικόμενοι· καὶ τὸ μὲν παιδίον ἐπὶ φάτνης ἔκειτο ἐν Παλαιστίνῃ· οἱ δὲ ἀπὸ τῆς βαρβάρου χώρας τοσαύτην τιμὴν καὶ θεραπείαν προσῆγον, ὅσην εἰκὸς Θεῷ προσάγειν. ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἴσως οὐ παραδέξονται, ἕτερα δὲ ἐπιζητήσουσι σημεῖα τὰ κατὰ τὴν παροῦσαν γενεάν. ἀλλ' οὐδὲ τούτων ἀπορήσομεν. τοιοῦ- 10 τον γὰρ ἡ ἀλήθεια· περιπέφρακται τοῖς δικαιώμασι. μάλιστα μὲν γὰρ οὐδὲ ἐνταῦθα ἔχουσί τινα ἀντιλογίας σκιὰν εἰπεῖν. εἰ γὰρ καὶ μὴ παρῆς ὅτε ἐκ παρθένου ἐτίκτετο, τῷ προφήτῃ πιστεύειν ἔδει τῷ λέγοντι· Ἰδοὺ, ἡ παρθένος ἐν γαστρὶ ἕξει, καὶ τέξεται υἱὸν, καὶ καλέσουσι τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἐμμανουήλ. εἰ μὴ πιστεύεις ὅτι σάρκα περικείμενος περιεπόλει τὴν γῆν καὶ συνανεστρέφετο τοῖς δούλοις ὁ δεσπότης, ἔντυχε τῷ Ἱερεμίᾳ, κἀκεῖνός σοι διαλέξεται 15 οὕτω λέγων· Οὗτος ὁ Θεὸς ἡμῶν, οὐ λογισθήσεται ἕτερος πρὸς αὐτόν. ἐξεῦρε πᾶσαν ὁδὸν ἐπιστήμης, καὶ ἔδωκεν * Ἰακὼβ τῷ παιδὶ αὐτοῦ, καὶ Ἰσραὴλ τῷ ἠγαπημένῳ ὑπ' αὐτοῦ. μετὰ ταῦτα ἐπὶ τῆς γῆς ὤφθη, καὶ τοῖς ἀνθρώποις συνανεστράφη. καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων δὲ ἁπάντων, ὄψει τοὺς προφήτας, ὧν τὰ βιβλία εἰκῆ μέχρι σήμερον περιστρέφεις καὶ ἐνοχλεῖς, ταύτης ἕνεκεν τῆς ὑποθέσεως, σαφῶς ἀνακηρύττοντας ἅπαντα. ἀλλ' οἱ μὲν 20 πρὸς τούτους ἀγῶνες καὶ εἴρηνται πολλάκις ἡμῖν, καὶ ῥηθήσονται· τέως δὲ τῶν προκειμένων ἐχώμεθα. καὶ ἀναγγελοῦσιν οἱ οὐρανοὶ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ, ὅτι ὁ Θεὸς κριτής ἐστιν. ἐνταῦθά μοι δοκεῖ τὴν δικαιοσύνην λέγειν, τὴν πολλὴν αὐτοῦ κηδεμονίαν, τὴν φιλανθρωπίαν τὴν εἰς αὐτοὺς ἐκείνους, τὴν εἰς πάντας ἀνθρώπους πολυειδῆ τινα οἰκονομίαν καὶ πολύτροπον, τὴν διὰ τῆς κτίσεως, τὴν διὰ τοῦ νόμου, τὴν διὰ τῆς χάριτος, τὴν 25 διὰ τῶν ὁρωμένων, τὴν διὰ τῶν ἀοράτων, τὴν διὰ τῶν προφητῶν, τὴν διὰ τῶν ἀγγέλων, τὴν διὰ τῶν ἀποστόλων, τὴν διὰ τῶν κολάσεων, τὴν διὰ τῶν εὐεργεσιῶν, τὴν διὰ τῶν ἀπειλῶν, τὴν διὰ τῶν ἐπαγγελιῶν, τὴν διὰ τῆς τάξεως τῆς κατὰ τὸν χρόνον.

Ησ. ζ. ιδ.

Βαρὺχ γ. λϛ.

* αὐτὴν

8 Ἄκουσον λαός μου, καὶ λαλήσω σοι.

Ὅρα πάλιν ἐπιείκειαν καὶ πραότητα ἐξ αὐτοῦ τοῦ προοιμίου. ὡς γὰρ ἂν εἰ ἄνθρω- 30 πος πρὸς ἄνθρωπον εἴποι θορυβοῦντα καὶ ταράττοντα· ἐὰν ἀκούῃς, λαλῶ· ἐὰν προσέχῃς, ἐρῶ· οὕτω καὶ πρὸς τοὺς δούλους ὁ δεσπότης· ἐὰν ἀκούῃς μου, φησὶν, ἐρῶ. καὶ γὰρ ἦσαν ῥᾴθυμοι καὶ ἀναπεπτωκότες, καὶ οὐδὲ ἐπὶ μικρὸν μετὰ ἡσυχίας παρεῖχον τῇ τῶν νόμων ἀναγνώσει τὴν ἀκρόασιν. καὶ τοῦτο δηλῶν τις προφήτης ἔλεγεν· Ἔσομαι αὐτοῖς ὡς φωνὴ ψαλτηρίου ἡδυφώνου. καὶ συνεχῶς ἔλεγον τοῖς προφήταις μὴ προφητεύειν, μᾶλ- 35 λον δὲ καὶ διεκρούοντο αὐτοὺς καὶ ἐνοχλεῖσθαι ἐδόκουν. οὕτω καὶ βασιλεὺς φαίνεται ἀπειλῶν προφήτῃ τινὶ, καὶ προστάττων, ὥστε μὴ ὀχλαγωγεῖν. Ὁ Θεὸς, ὁ Θεός σου εἰμὶ ἐγώ. Οὐχ ἁπλῶς ὁ διπλασιασμὸς κεῖται· ἀλλ' ἐπεὶ πρὸς ἀναισθήτους ἐλάλει, καὶ πεπωρωμένους, καὶ κεκωφωμένους, τὸν περὶ τῆς δεσποτείας αὐτοῦ κινεῖ λόγον, ἀρχὴν ἀρίστην τῇ μετὰ ταῦτα διηγήσει διδοὺς ἐντεῦθεν, καὶ δεικνὺς ὅτι ὀφείλουσιν αὐτῷ τὴν 40 ἐλευθερίαν, καὶ χρέος ἂν εἶεν δίκαιοι καταθεῖναι, ὡς δεσπότῃ δοῦλοι, ὡς δημιουργῷ ἔργα, ὡς τὰ μέγιστα εὐεργετηθέντες, καὶ τοσαύτην τιμηθέντες τιμήν. 9 Οὐκ ἐπὶ ταῖς θυσίαις σου ἐλέγξω σε, τὰ δὲ ὁλοκαυτώματά σου ἐνώπιόν μού ἐστι διαπαντός.

Ιεζεκ. λγ. λβ.
γ. Βασ. ιθ. ι.
Ησ. λ. ι.
Ζαχ. ζ. ι.
Αμὼς ζ. ιβ.
Ιερεμ. λβ. γ.

Οὕτω

Οὕτω καὶ οἱ λοιποὶ κατηγοροῦσιν αὐτῶν προφῆται, ἐπειδὴ τὸ πλέον τῆς ἀρετῆς παρορῶντες μέρος, ἐν τούτοις τὰς ἐλπίδας τῆς σωτηρίας εἶχον. καὶ γὰρ εἰς ἀπολογίαν ἔμελλον αὐτὸ προβάλλεσθαι, ὅτι θυσίας ἀνένδοτον, ὅτι προσφέρομεν ὁλοκαυτώσεις· ἀλλ' οὐκ ἐπὶ τούτοις εἰσῆλθον δικαζόμενος, φησιν, οὐδὲ ὑπὲρ τούτων ἐγκαλέσων, ὅτι παρώφθη ταῦτα. ὁ δὲ Ἡσαΐας καὶ σφοδρότερον αὐτῶν καθικνεῖται, λέγων· Τί μοι πλῆθος τῶν θυσιῶν ὑμῶν; πλήρης εἰμί. ὁλοκαύτωμα κριῶν, καὶ στέαρ ἀρνῶν, καὶ αἷμα ταύρων καὶ τράγων οὐ βούλομαι. τίς γὰρ ἐξεζήτησε ταῦτα ἐκ τῶν χειρῶν ὑμῶν; καίτοι πολλοὶ περὶ θυσιῶν εἰσιν εἰρημένοι λόγοι· ἀλλ' οὐ προηγουμένως αὐτοῦ βουλομένου ταῦτα νομοθετεῖ, ἀλλὰ τῇ ἀσθενείᾳ αὐτῶν συγκαταβαίνοντος. καὶ Ἱερεμίας δὲ φησιν· Ἱνατί μοι λίβανον ἐκ Σαβᾶ φέρεις, καὶ κινάμωμον ἐκ γῆς μακρόθεν; καὶ πάντες δὲ, ὡς εἰπεῖν, οἱ προφῆται οὐδὲν μέγα τοῦτο εἶναί φασι. διὸ καὶ αὐτὸς ἀρξάμενος οὕτως ἔφη· ὁ Θεὸς, ὁ Θεός σου εἰμι ἐγὼ, κἀντεῦθεν δηλῶν ὅτι ἀνάξιος αὐτοῦ τῆς τοιαύτης θεραπείας ὁ τρόπος. καὶ γὰρ τὸν Θεὸν οὐ διὰ καπνοῦ καὶ κνίσσης, ἀλλὰ διὰ πολιτείας ἀρίστης καὶ ἀσωμάτου καὶ νοερᾶς θεραπεύεσθαι δεῖ. ἀλλ' οὐχ οἱ δαίμονες τῶν ἔξωθεν οὕτως, ἀλλὰ καὶ ἐπιζητοῦσι ταῦτα. τοῦτο καὶ τις τῶν παρ' Ἕλλησι ποιητὴς φαίνεται δεικνὺς, λέγων· τὸ γὰρ λάχομεν γέρας ἡμεῖς. ἀλλ' οὐχ ὁ Θεὸς ἡμῶν οὕτως. ἐκεῖνοι μὲν γὰρ αἱμάτων διψῶντες ἀνθρωπίνων, καὶ κατὰ μικρὸν αὐτοὺς εἰς ταύτας τὰς μιαιφονίας ἐνάγειν βουλόμενοι, ταῦτα ἤτουν συνεχῶς· αὐτὸς δὲ καὶ τῆς τῶν ἀλόγων ἀποστῆσαι σφαγῆς μετὰ μικρὸν ἐθέλων, ἐχρήσατο τῇ συγκαταβάσει ταύτῃ, καὶ συνεχώρησε θυσίας, ἵνα ἀνέλῃ θυσίας.

Ησα. α.

Ιερεμ. ς. κ.

10 Οὐ δέξομαι ἐκ τοῦ οἴκου σου μόσχους, οὐδὲ ἐκ τῶν ποιμνίων σου χιμάρους.

11 Ὅτι ἐμά ἐστι πάντα τὰ θηρία τοῦ ἀγροῦ, κτήνη ἐν τοῖς ὄρεσι καὶ βόες.

12 Ἔγνωκα πάντα τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ὡραιότης ἀγροῦ μετ' ἐμοῦ ἐστιν.

Ὅρα πῶς κατὰ μικρὸν ἀνάγει τῶν χαμαιζήλων τὴν διάνοιαν, διανοίγων αὐτῶν τὴν πεπωρωμένην γνώμην, καὶ δεικνὺς, ὅτι οὐ δεόμενος ταῦτα ἐπέταξεν, οὐδὲ ἀποδεχόμενος ἐνομοθέτησεν. εἰ γὰρ ἐβουλόμην οὕτω θεραπεύεσθαι, φησι, τὴν ὑφ' ἡλίῳ πᾶσαν ἔχων, καὶ αὐτὸς πάντων γενόμενος δημιουργὸς, δαψιλεῖς ἂν παρεσκεύασά μοι γενέσθαι θυσίας. εἶτα καὶ κωμῳδῶν αὐτοὺς καὶ διασύρων, ὥστε καὶ πληκτικωτέραν γενέσθαι τὴν κατηγορίαν, ἐπήγαγεν· 13 Ἐὰν πεινάσω, οὐ μή σοι εἴπω.

Ἐπειδὴ γὰρ αὐτὸς μὲν αὐτὰ συνεχώρησεν, ἵνα κατὰ μικρὸν αὐτοὺς ἀπαγάγῃ τούτων, αὐτοὶ δὲ ἐναπέμειναν τῇ εὐτελείᾳ, οὐδὲν μέγα ἐκ τῆς συγκαταβάσεως ταύτης καρπωσάμενοι· διὰ τοῦτο παχύτερόν πως καὶ ἀνθρωπινώτερον διαλεγόμενός, φησιν· ἐὰν πεινάσω, οὐ μή σοι εἴπω· τουτέστιν, οὔτε πεινῶ (Θεὸς γὰρ οὐ πεινάσει, οὐ κοπιάσει) οὔτε εἰ τούτοις ἐβουλόμην θεραπεύεσθαι, ἠπόρουν ἀπείρων θυσιῶν καὶ ὁλοκαυτωμάτων. καὶ γὰρ πρόκειταί μοι πάντα μετὰ πολλῆς τῆς ἀφθονίας· καὶ κύριος αὐτῶν ὢν καὶ δεσπότης, τὰ ἐμὰ βούλομαι παρὰ σοῦ λαβεῖν, ἵνα τούτῳ σε τῆς ὁδοῦ τῷ τρόπῳ πρὸς τὴν ἐμὴν ἐπισπάσωμαι φιλίαν, καὶ τῆς τῶν ματαίων ἀποστήσω συνηθείας. εἶτα πάλιν ἐπὶ τὸ ὑψηλότερον ἀνάγων, ἐπάγει· 14 Μὴ φάγομαι κρέα ταύρων, ἢ αἷμα τράγων πίομαι;

Ταῦτα γὰρ οὔτε ἀνθρώποις ποιεῖν ἐπέταξα, φησιν, ἀλλὰ καὶ μεγίστην ὥρισα κόλασιν τοῖς τὸ αἷμα ἐσθίουσι. πῶς οὖν ἔμελλον αἵματος δεήσεσθαι, ὁ τοὺς δούλους ἀπάγων τοὺς ἐμοὺς τῆς τοιαύτης θοίνης; ἐκβαλὼν τοίνυν ταῦτα ἅπαντα, καὶ δείξας ἀνάξια αὐτοῦ, καὶ πολλὴν τῇ κατηγορίᾳ τὴν κωμῳδίαν ἀναμίξας, οὐκ ἔστησε τὸν λόγον μέχρι τούτου, ἀλλὰ δείκνυσιν ἑτέρας θυσίας τρόπον· ὅπερ ἐστὶν ἰατρείας ἀρίστης εἶδος, τῶν οὐδὲν ὠφελούντων ἀπάγοντα, τὰ δυνάμενα διορθοῦν ἐπιθεῖναι τοῖς τραύμασι. μετὰ γὰρ τὸ ταῦτα

Λευΐτ. ζ. κς. κζ.

ταῦτα ἀπαρτίσαι λέγει· 15 Θῦσον τῷ Θεῷ.

Καὶ πῶς θύσω, φησίν; αἵματος χωρίς. τοῦτο γὰρ μάλιστα θυσία Θεῷ πρέπουσα. διὰ τοῦτο εἰπὼν, θῦσον τῷ Θεῷ, ἐπήγαγε· Θυσίαν αἰνέσεως·

Τουτέστιν, εὐχαριστίας, ὕμνων ἱερῶν, τῆς διὰ τῶν ἔργων δοξολογίας. ὃ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν· οὕτω ζῆθι ὥστε δοξάζεσθαί σου τὸν δεσπότην. ὅπερ καὶ ὁ Χριστὸς ἐδίδαξε λέγων· 5
Λαμψάτω τὸ φῶς ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὅπως ἴδωσι τὰ καλὰ ἔργα ὑμῶν, καὶ δοξάσωσι τὸν πατέρα ὑμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς. αἶνος γὰρ οὐδὲν ἕτερον, ἢ ἔπαινός ἐστι, δόξα, εὐφημία. ἔστω τοίνυν ὁ βίος σου τοιοῦτος, ὥστε εὐφημεῖσθαί σου τὸν δεσπότην, καὶ ἀπηρτισμένην εἰσήγαγες τὴν θυσίαν. ταύτην καὶ ὁ Παῦλος ἐπιζητεῖ τὴν θυσίαν, λέγων· Παραστήσατε τὰ μέλη ὑμῶν θυσίαν ζῶσαν, ἁγίαν, εὐάρεστον τῷ Θεῷ. καὶ ἀλλαχοῦ πά- 10
λιν ὁ αὐτὸς προφήτης· Αἰνέσω ὄνομα τοῦ Θεοῦ μου μετ' ᾠδῆς, μεγαλυνῶ αὐτὸν ἐν αἰνέσει. καὶ ἀρέσει τῷ Θεῷ ὑπὲρ μόσχον νέον κέρατα ἐκφέροντα καὶ ὁπλάς. οὕτως ἔθυε καὶ ὁ Ἰώβ, μετὰ τὰς πληγὰς ἐκείνας τὰς ὑπὲρ φύσιν, εὐχαριστῶν, καὶ ταῦτα φθεγγόμενος τὰ ῥήματα· Ὁ Κύριος ἔδωκεν, ὁ Κύριος ἀφείλετο· ὡς τῷ Κυρίῳ ἔδοξεν, οὕτω καὶ ἐγένετο· εἴη τὸ ὄνομα Κυρίου εὐλογημένον εἰς τοὺς αἰῶνας. 15

Καὶ ἀπόδος τῷ ὑψίστῳ τὰς εὐχάς σου. Τὰς ἱκετηρίας ἐνταῦθά φησι, παραινῶν ὥστε διηνεκῶς δεήσει προσκαρτερεῖν, καὶ ἅπερ ἂν ἐπαγγελλώμεθα, μετὰ τάχους ἀποδιδόναι. καὶ καλῶς εἶπεν, ἀπόδος. μετὰ γὰρ τὴν ἐπαγγελίαν, χρέος τὸ πρᾶγμα γίνεται. οὕτως Ἄννα ἀπέδωκε τὸν υἱόν, ὡς ὄφλημα μέγιστον. καὶ σὺ τοίνυν, κἂν ἐλεημοσύνην ἐπαγγέλλῃ, κἂν σώφρονα βίον, κἂν ἕτερόν τι τοιοῦτον, σπεῦδε πρὸς τὴν ἔκτισιν. εἰ δέ τις 20
ἀκριβῶς ἐξετάσειε, κἂν μὴ ἐπαγγείληται, καὶ οὕτω χρεωστεῖ αὐτῷ τὰ τῆς ἀρετῆς. καὶ τοῦτο δηλῶν ὁ Χριστὸς, ἔλεγεν· Ἃ γὰρ ὠφείλομεν ποιῆσαι, πεποιήκαμεν. καίτοι τὴν παραβολὴν τοῦ δούλου ἔλεγε, τοῦ ἐλαχίστην διακονίαν, οὐχὶ κατακλιθῆναι, κελευομένου, ἀλλὰ περιελθεῖν καὶ διακονεῖν. καὶ ἕτερος δέ τις φησι· Μὴ χρονίσῃς ἀποδοῦναι εὐχήν σου. ἐπηγγείλω; ἀπόδος, μήποτε θάνατος ἐπελθὼν διακόψῃ. καὶ τί πρὸς ἐμέ, φησιν; οὐ γὰρ 25
κύριος ἤμην τῆς ζωῆς. διὰ τοῦτο γὰρ ἐχρῆν μὴ χρονίσαι, τὸ ἄδηλον ἐννοοῦντα τῆς ἐξόδου, καὶ ὅτι κύριος οὐκ εἶ τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἐντεῦθεν ἀποδημίας· ὥστε ἡ δοκοῦσα ἀπολογία, κατηγορία ἐστίν. οὐδὲ γὰρ τοῦ θανάτου λοιπὸν τὸ μὴ ἀποδοῦναι γέγονεν, ἀλλὰ τῆς σῆς μελλήσεως καὶ ἀναβολῆς. 16 Καὶ ἐπικάλεσαί με ἐν ἡμέρᾳ θλίψεώς σου, καὶ ἐξελοῦμαί σε, καὶ δοξάσεις με. Ὁρᾷς ἐκ πολλοῦ τοῦ περιόντος τὴν ἀντίδο- 30
σιν διδομένην. τί τοίνυν τῆς τοιαύτης φιλανθρωπίας ἴσον γένοιτ' ἄν, ὅταν καὶ αὐτῆς τῆς ἀρετῆς μισθοὺς ἡμῖν διδῷ, καὶ μισθοὺς πολλῷ μείζονας τῶν πόνων, καὶ σφόδρα ἐν καιρῷ διδομένους; καὶ διὰ τί, φησιν, εἶπεν· ἐπικάλεσαί με; διὰ τί ἀναμένει καλέσαι παρ' ἡμῶν; μείζονα τὴν οἰκείωσιν ἡμῖν ποιῆσαι βουλόμενος, καὶ τὴν πρὸς αὐτὸν φιλίαν θερμοτέραν, καὶ τῷ δοῦναι, καὶ τῷ καλέσασθαι, καὶ τῷ λαμβάνειν. καὶ γὰρ ἡ ἀρετὴ πρὸς Θε- 35
ὸν οἰκειοῖ, καὶ ἡ ἀντίδοσις τὸ αὐτὸ ἐργάζεται, καὶ ἡ εὐχὴ πάλιν ταύτην συγκροτεῖ τὴν οἰκείωσιν. διὰ τοῦτό φησι· Δός μοι, καὶ δίδωμί σοι. καὶ ἐν τῷ διδόναι δὲ, σὺ λαμβάνεις. αὐτὸς γὰρ τούτων ἀνενδεής. ὥστε κἂν ἐπιεικὴς γένῃ, κἂν μέτριος, κἂν σώφρων· οὐ τῷ Θεῷ τι προσέθηκας, ἀλλὰ σαυτὸν λαμπρὸν ἐποίησας, καὶ ἀμείνω. ἀλλ' ὅμως καὶ τούτων ὡς αὐτοὶ ὠφελοῦντων μισθούς σοι καὶ στεφάνους ὁρίζει μεγίστους. καὶ πρὸ τῶν στεφάνων δὲ ἐκείνων, 40
οὐ μικρᾶς ἀπολαύεις ἡδονῆς, ἀγαθῷ συντρεφόμενος συνειδότι, καὶ χρησταῖς περιερχόμενος ἐλπίσιν. ἡμέραν δὲ θλίψεως ἐνταῦθα, οὐ τὰς τῶν συμφορῶν, οὔτε τὰς τῶν περιστάσεων λέγει· ἀλλ' ὅτι κἂν ἁμαρτία πολεμῇ, κἂν διάβολος πολιορκῇ, ἐπιθυμίας εἰσάγων

Ματθ. ε. ιϛ.
Ρω. ιβ. α.
Ψαλ. ξη. λα.
Ἰωβ. α. κα.
α. Βασ. α. κη.
Λουκ. ιζ. ι.
Εκκλησ. ε. γ.
Ματθ. ιθ. κα.

ἀγῶν πονηρὰς, πολλῆς ἀπολαύσῃ τῆς συμμαχίας. καὶ ἐξελοῦμαί σε, καὶ δοξάσεις με.
πάλιν ἐνταῦθα οὐ τῆς παρ' ἡμῶν δόξης δεόμενός φησι τοῦτο (πῶς γὰρ, ὁ τῆς δόξης Θεός;)
ἀλλ' ὥστε διὰ τῆς εὐχαριστίας ὕμνον γίνεσθαι τῆς εὐεργεσίας τὴν μνήμην, καὶ θερμοτέραν
πρὸς αὐτὸν διάθεσιν, τὸν προύτος εὐζωΐας μεγίστην λαμβάνειν. οὐχ ἁμαρτήσεται δὲ τοῦ
5 πρέποντος εἰπὼν τὴν ἐνταῦθα ἡμέραν θλίψεως αὐτὸν λέγειν καὶ τὴν μέλλουσαν ἡμέραν.
ἡ γὰρ θλίψις ἐκείνη ἄπαυστος. ἐνταῦθα μὲν γὰρ καὶ θάνατος ἐπιὼν λύει τὰς συμφορὰς,
καὶ φίλοι παρακαλοῦντες, καὶ τέλος προσδοκώμενον, πολλάκις δὲ καὶ πραγμάτων με-
ταβολὴ ἐλπιζομένη, καὶ χρόνου μῆκος ἐμάλαξε τῆς ψυχῆς τὸ πάθος, καὶ ἡ τῶν πλησίον
δυσημερία (τὸ γὰρ ἔχειν κοινωνοὺς τῶν ὀδυνηρῶν, καὶ * πολλὰ τοιαῦτα ὁρᾷν ὑποδείγμα-
10 τα, μέγα πολλοῖς εἰς παραμυθίαν εἶναι ἔδοξεν) ἐκεῖ δὲ οὐδὲν τοιοῦτόν ἐστιν. οὔτε γάρ τις
παρακαλῶν πάρεστιν, ἀλλ' ἐν ἐρημίᾳ φίλων ἅπαντές εἰσιν. οὐ χρόνου μῆκος μαλά-
σσει τὴν ὀδύνην. πῶς γὰρ, ἐπικειμένης τῆς φλογὸς δι' ὅλου; οὐκ ἐλπὶς ἀπαλλαγῆς.
αἰωνία γὰρ ἡ κόλασις. οὐ θανάτου προσδοκία. ἀθάνατος γὰρ ἡ τιμωρία, καὶ τὰ σώμα-
τα δὲ τὰ κολαζόμενα ἀθάνατα. ἀλλ' οὐδὲ τοῦτο, ὃ δοκεῖ πολλοῖς παραμυθίαν φέρειν, τὸ
15 ἑτέρους ὁρᾷν ἐν κολάσει. πρῶτον μὲν γὰρ οὐδὲ ἰδεῖν ἐστι κολαζομένους, τοῦ σκότους ἀν-
τὶ παντὸς διαφράγματος ἐπισκιάζοντος τὰς ὄψεις. ἔπειτα ἡ ὑπερβολὴ τῆς ὀδύνης,
οὔτε ταύτης ἀφίησιν αἴσθησιν λαβεῖν τῆς παραμυθίας. ὁ γοῦν πλούσιος οὐδὲν ἔνθεν εἰς
παραμυθίας ἐκαρπώσατο λόγον, ἀλλ' οὐδὲ οἱ τοὺς ὀδόντας βρύχοντες.

17 Τῷ δὲ ἁμαρτωλῷ εἶπεν ὁ Θεός· ἵνα τί σὺ ἐκδιηγῇ τὰ δικαιώματά μου;

20 Εἶδες τὴν ἀπηρτισμένην λύραν, τὴν σύμφωνον κιθάραν ἐν διαφόροις φθόγγοις
μίαν ἁρμονίαν ἠχοῦσαν. τοῦτο γὰρ τὸ νόημα καὶ παρὰ ἀποστόλοις ἐστὶν ἰδεῖν, καὶ παρὰ
προφήταις ἑτέροις κείμενον. καὶ Παῦλος μὲν οὕτω πώς φησι, δεικνὺς καὶ αὐτὸς ὅτι οὐδὲν ὄ-
φελος τοῦ διδάσκειν ἑτέρους, ὅταν τις ἑαυτὸν πρότερον λαβὼν μὴ διδάσκῃ. ἐπειδὴ γὰρ
μέγα ἐφρόνουν, ὥσπερ ἐπὶ ταῖς θυσίαις, οὕτω καὶ ἐπὶ τῷ νόμον ἔχειν, καὶ διδάσκαλοι τῶν
25 ἄλλων χρηματίζειν, δεικνὺς ὅτι οὐδὲν μέγα καρποῦνται, ὅταν ἀδίδακτοι μένωσιν αὐτοί,
καθαπτόμενος σφοδρότερον τῶν τοιούτων, λέγει· Ὁ οὖν διδάσκων ἕτερον, σεαυτὸν οὐ δι- Ῥω. β. κα.
δάσκεις; ὁ κηρύσσων μὴ κλέπτειν, κλέπτεις; ὁ βδελυσσόμενος τὰ εἴδωλα, ἱεροσυλεῖς;
ὃς ἐν νόμῳ καυχᾶσαι, διὰ τῆς παραβάσεως τοῦ νόμου τὸν Θεὸν ἀτιμάζεις; διὰ τοῦτο καὶ
περὶ ἑαυτοῦ ἔλεγε· Φοβοῦμαι μή πως ἄλλοις κηρύξας, αὐτὸς ἀδόκιμος γένωμαι, καθαι- α. Κορ. θ. κζ.
30 ρῶν τὸ φύσημα τῶν ἐπὶ τῇ τοῦ λόγου διδασκαλίᾳ μεγαφρονούντων, αὐτῶν δὲ ἐρήμων ὄντων τῆς
ἀρετῆς. καὶ ἑτέρως δὲ τὸν λόγον τοῦτον μεταχειρίζει πρὸς Ἰουδαίους ἀποτεινόμενος, ὅταν λέγῃ·
Ὅταν γὰρ ἔθνη τὰ μὴ νόμον ἔχοντα, φύσει τὰ τοῦ νόμου ποιῇ, οὗτοι νόμον μὴ ἔχοντες ἑαυτοῖς εἰσι Ῥω. β. ιδ. ιγ.
νόμος. καὶ πάλιν· οὐ γὰρ οἱ ἀκροαταὶ τοῦ νόμου δίκαιοι παρὰ τῷ Θεῷ, ἀλλ' οἱ ποιηταὶ
τοῦ νόμου δικαιωθήσονται. καὶ ὁ προφήτης· Οἱ ἀντεχόμενοι τοῦ νόμου οὐκ ἠπίσταντό με. Ἱερεμ. β. η.
35 καὶ πάλιν· Εἰς μάτην ἐγενήθη σχοῖνος ψευδὴς γραμματεῦσι. τίνος ἕνεκεν; Ὅτι τρυ- Ἱερεμ. η. η. Ἱερεμ. η. ζ.
γὼν καὶ χελιδὼν, ἀγροῦ στρουθία ἔγνωσαν καιροὺς εἰσόδων αὐτῶν, ὁ δὲ λαός μου οὐκ ἔγνω
τὰ κρίματά μου. οὗτος δὲ οὐ μόνον οὐδὲν κερδαίνοντα ἐκ τοῦ διδάσκειν ἑτέρους τὸν μὴ
μετιόντα τὴν ἀρετὴν, ἀλλὰ καὶ ἐκβαλλόμενον δείκνυσι ταύτης αὐτὸν τῆς προεδρίας.
εἰ γὰρ ἐπὶ τῶν ἔξωθεν δικαστηρίων, ὁ πεπλημμεληκὼς τῇ τῆς σιγῆς ἀτιμίᾳ κολάζε-
40 ται· πῶς ἂν ἐν κοινῷ διδασκαλείῳ, φησὶ, φωνὴν ἔχοι ὁ τῆς ἁμαρτίας ὑπεύθυνος;
μεῖζον τοῦτο τὸ διδασκαλεῖον τοῦ δικαστηρίου ἐκείνου. ἐκεῖ μὲν γὰρ οἱ κολαζόμενοι τί-
νουσι τιμωρίας· ἐνταῦθα δὲ ἅπαντα γίνεται, ὥστε μὴ κολασθῆναι τοὺς πεπλημμελη-
κότας, ἀλλὰ τῇ μετανοίᾳ διορθώσασθαι τὸ πλημμεληθέν. καὶ ἐν ταῖς βασιλικαῖς δὲ αὐ-

λαῖς, οὐδεὶς ἂν γένοιτο ἑρμηνεὺς βασιλικῆς φωνῆς, ἐπὶ βίῳ διεφθαρμένῳ ἀλούς. τίνος γὰρ ἕνεκα διηγῇ τὰ δικαιώματα καὶ διδάσκεις ἑτέρους; καὶ μὴν τοὐναντίον ποιεῖς, τοῦ βίου σου τοῖς λεγομένοις ἀντιφθεγγομένου, καὶ ἐνίους τῶν βουλομένων προσέχειν ἀποστρέφεις; οὐ γὰρ οὕτω διδάσκεις διὰ τῶν λόγων, ὡς ἀπάγεις διὰ τῶν πραγμάτων. διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς ἐκεῖνον ἐπαινεῖ τὸν διδάσκαλον, τὸν διὰ τῶν ἔργων καὶ διὰ τῶν ῥημάτων ἀπηρτισμένην ἐπιδεικνύντα τὴν διδασκαλίαν. [Ματθ. ε. ιθ.] Ὃς γὰρ ἂν ποιήσῃ καὶ διδάξῃ, φησίν, οὗτος μέγας κληθήσεται ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν. ἐχέτω τοίνυν σου λαμπρὰν φωνὴν ὁ βίος, ταῦτα διδάσκουσαν· καὶ κἂν τὸ στόμα ἀποφράξῃς, σάλπιγγος λαμπρότερον ἠχήσεις, καὶ εἰς τοὺς παρόντας, καὶ εἰς τοὺς πόρρωθεν ὄντας. οὕτως ὁ οὐρανὸς διηγεῖται [Ψαλμ. ιη. α.] δόξαν Θεοῦ, οὐ στόμα ἔχων, οὐ γλῶτταν κινῶν, οὐδὲ πνεῦμα κάτωθεν προϊέμενος, ἀλλὰ [Σοφ. ιγ. ε.] τῷ κάλλει τῆς ὄψεως τὸν θεατὴν εἰς θαῦμα τοῦ δημιουργοῦ παραπέμπων. ὅπερ οὖν ἐστὶν ἐκεῖ ἐπὶ τοῦ οὐρανοῦ τὸ κάλλος τῆς ὄψεως, τοῦτο ἔστω ἐπὶ τῆς ψυχῆς τῆς σῆς ἡ ἀρετή. ἂν δὲ κατερρυπωμένος, καὶ μυρίους κατηγόρους ἔχων, καὶ παρὰ πάντων τὸ συνειδὸς, σπουδάζῃς ἐπιλαβέσθαι θρόνου διδασκαλικοῦ, ἐπειδὰν κακίας κατηγορῇς, οὐχ ἑτέρων μᾶλλον, ἢ σαυτοῦ κατηγορήσεις.

Καὶ ἀνελάμβανες τὴν διαθήκην μου διὰ στόματός σου;

Καλῶς εἶπε, διὰ στόματος. ἡ γὰρ καρδία ἔρημός ἐστι τῶν ἐντεῦθεν καρπῶν, καὶ τὰ χείλη κινεῖται μάτην, καὶ ἐπὶ κατακρίσει τοῦ λέγοντος· ἂν δὲ τὴν διάνοιάν τις ἐρευνήσῃ, πολλὴν εὑρήσει τὸν πόλεμον ὄντα. 18 Σὺ δὲ ἐμίσησας παιδείαν, καὶ ἐξέβαλες τοὺς λόγους μου εἰς τὰ ὀπίσω. Παιδείαν ἐνταῦθά φησι τὴν τοῦ νόμου διδασκαλίαν τὴν ψυχὴν ῥυθμίζουσαν, τὴν κακίαν ἀπελαύνουσαν, καὶ τὴν ἀρετὴν καταφυτεύουσαν. πῶς οὖν αὐτὴν μεταχειρίζεις, καὶ εἰς ἑτέρους σπείρεις, αὐτὸς διὰ τῶν ἔργων αὐτὴν μὴ ἔχων; ἐξέβαλες γὰρ τοὺς λόγους μου, φησὶν, εἰς τὰ ὀπίσω. οὐ γὰρ μόνον οὐ προσέθηκάς τι [Ρωμ. β. ιδ.] παρὰ τῆς τοῦ νόμου διδασκαλίας, ἀλλὰ καὶ ὃ ἀπὸ τῆς φύσεως ἔχεις, ἐπήρωσας. τῶν γὰρ πρακτέων, καὶ τῶν μὴ τοιούτων φυσικῶς ἡμῖν ἔγκεινται οἱ λόγοι· σὺ δὲ αὐτοὺς ἀπώσω, καὶ οὐκ εἶχες ἐν μνήμῃ.

19 Εἰ ἐθεώρεις κλέπτην, συνέτρεχες αὐτῷ· καὶ μετὰ μοιχοῦ τὴν μερίδα σου ἐτίθεις.

[Παροιμ. κ. θ.] Ἐπειδὴ οὐκ ἔστιν ἄνθρωπον εὑρεῖν ἀναμάρτητον καθόλου (διὸ καί τις ἔλεγε· Τίς καυχήσεται ἁγνὴν ἔχειν τὴν καρδίαν; ἢ τίς παρρησιάσεται καθαρὸς εἶναι ἀπὸ ἁμαρτίας; καὶ [α. Κορ. δ. δ.] Παῦλος εἰπών, Οὐδὲν ἐμαυτῷ σύνοιδα, ἐπήγαγεν· ἀλλ' οὐκ ἐν τούτῳ δεδικαίωμαι. [Παροιμ. ιη. ιζ.] Καὶ δίκαιος ἑαυτοῦ κατήγορος ἐν πρωτολογίᾳ, εὔδηλον δὲ, ὅτι τῶν ἡμαρτημένων αὐτῷ) ἵνα οὖν μηδεὶς ἔχῃ λέγειν, ὅτι εἰ πάντες ἐν ἁμαρτίαις, τὸν δὲ ἁμαρτωλὸν ἐκέλευσε μὴ διηγεῖσθαι τὰ δικαιώματα, τίς ἔσται ὁ διηγησόμενος; ἵνα μή τις οὖν ταῦτα λέγῃ, τίθησι [α. Ιω. ε. ιϛ.] καὶ κατ' εἶδος ἁμαρτιῶν εἴδη. Ἔστι γὰρ ἁμαρτία πρὸς θάνατον, καθάπερ καὶ ὁ Ἠλεὶ ἔλεγεν· [α. Βασ. β. κε. Ἐξοδ. λθ. ιϛ. καὶ Λευιθ. κ. ιβ. καὶ κδ. ι.] Ἐὰν ἁμαρτάνων ἁμάρτῃ ἄνθρωπος, καὶ προσεύξεται περὶ αὐτοῦ [ὁ ἱερεύς·] ἐὰν δὲ τῷ Κυρίῳ ἁμάρτῃ, τίς προσεύξεται περὶ αὐτοῦ; καὶ ἐν τῷ νόμῳ δὲ, τὰ μὲν ἦν ἀνίατα, ὡς καὶ θανάτῳ κολάζεσθαι· τὰ δὲ εἶχέ τινα ταχίστην παραμυθίαν. οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς ἐν [Ματθ. ιη. ιε.] τῇ καινῇ· Ἐὰν ἁμάρτῃ ὁ ἀδελφός σου, φησὶν, ἔλεγξον αὐτὸν μεταξὺ σοῦ καὶ αὐτοῦ μόνου. ἐὰν δὲ μὴ ἀκούσῃ, παράλαβε ἔτι μετὰ σεαυτοῦ δύο. ἐὰν μηδὲ τούτων ἀκούσῃ, ἔστω σοι ὡς ἐθνικὸς καὶ ὁ τελώνης· καίτοιγε ἀλλαχοῦ εἰπόντος τοῦ Πέτρου, ποσάκις ἐὰν ἁμάρτῃ ὁ ἀδελφός μου εἰς ἐμὲ, ἀφήσω αὐτῷ; καὶ ἀκούσαντος, ἕως ἑβδομηκοντάκις ἑπτά· ἐνταῦθα δὲ μετὰ δύο παραινέσεις μέγα δείκνυσι τὸ πλημμέλημα, καὶ οὐκ ἀναγκάζει παραμεῖναι πάλιν. τί οὖν; ἐναντία ταῦτα ἐκείνων; ἄπαγε· ἀλλὰ τὸ ἑβδομηκοντάκις ἑπτά,

ἑπτά, ἐὰν μετανοῇ, λέγει. πῶς γὰρ ἄν τις ἀφήσει τῷ μηδὲ ἡμαρτηκέναι ὁμολογοῦντι, μηδὲ μετανοοῦντι; καὶ γὰρ τὸν ἰατρὸν φάρμακα ἀπαιτοῦντες, καὶ τὸ ἕλκος δείκνυμεν. τίς οὖν ἐστιν ὁ ἁμαρτωλός, περὶ οὗ φησιν ἐνταῦθα ἡ γραφή; ἀκούσωμεν μετ' ἀκριβείας. καὶ γὰρ ὑπογράφει αὐτὸν διὰ τῶν ἑξῆς, οὕτω λέγων· Εἰ ἐθεώρεις κλέπτην, συνέτρεχες αὐτῷ, καὶ μετὰ μοιχοῦ τὴν μερίδα σου ἐτίθεις. τὸ στόμα σου ἐπλεόνασε κακίαν, καὶ ἡ γλῶσσά σου περιέπλεκε δολιότητας· καθήμενος κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ σου κατελάλεις, καὶ κατὰ τοῦ υἱοῦ τῆς μητρός σου ἐτίθεις σκάνδαλον. Εἶδες, καθάπερ ἐν εἰκόνι, τῆς κακίας τὰ χρώματα, καὶ πῶς θηρίον ὁ πονηρὸς γέγονε τῇ κακίᾳ, τῆς φύσεως τὴν εὐγένειαν προδούς. μὴ τοίνυν ἁπλῶς ἐπέλθωμεν τὴν εἰκόνα, ἀλλ' ἀκριβῶς καὶ καθ' ἕκαστον ἐξετάζοντες. Εἰ ἐθεώρεις κλέπτην, φησί, συνέτρεχες αὐτῷ. τοῦτο πάντων αἴτιον τῶν κακῶν, τοῦτο μάλιστά ἐστι τὸ ἀνατρέπον ἀρετήν, τὸ ἐκλῦον τὴν περὶ τὰ καλὰ τῶν πολλῶν σπουδήν, ὅταν μὴ μόνον μὴ ἐπιτιμῶσί τινες, ἀλλὰ καὶ συνήδωνται τοῖς ἁμαρτάνουσι. τοῦτο τοῦ ἁμαρτάνειν οὐκ ἔλαττον. ἄκουσον καὶ τοῦ Παύλου λέγοντος· Οὐ μόνον αὐτὰ ποιοῦσιν, ἀλλὰ καὶ συνευδοκοῦσι τοῖς πράττουσιν. οὐ μικρὸν δὲ καὶ τοῦτο ἁμάρτημα, κἂν μὴ πράττῃ τις τὰ κακά, τὸ συνήδεσθαι τοῖς κακοῖς. ὁ μὲν γὰρ τὴν ἀνάγκην εἰπεῖν τὴν πενίαν αἰτιάσασθαι ἔχει (εἰ καὶ μὴ εὔλογοι αἱ προφάσεις) σὺ δὲ πόθεν ἐπαινεῖς τὸ γεγενημένον, οὐδὲ τὴν ἐξ αὐτοῦ καρπούμενος ἡδονήν; κἀκεῖνος μὲν ἴσως καὶ μεταγνώσεται· σὺ δὲ καὶ ταύτας ἀποκλείεις τὰς θύρας, καὶ τὸ φάρμακον ἀναιρεῖς, καὶ ἀνατρέπεις τὴν τοσαύτην παραμυθίαν, πάντοθεν ἑαυτῷ περιχωννὺς τὸν λιμένα τῆς ἐπὶ τὴν μετάνοιαν ἐπανόδου. ὅταν οὖν ἴδῃ τίς σε τὸν ἐκτὸς τῆς ἁμαρτίας, καὶ τὸν ὀφείλοντα ἐπιτιμῆσαι, οὐ μόνον μὴ ἐπιτιμῶντα, ἀλλὰ καὶ συσκιάζοντα, ἢ καὶ μὴ συσκιάζοντα μόνον, ἀλλὰ καὶ συμπράττοντα· τί ἡγήσεται περὶ ἑαυτοῦ, τί δὲ περὶ τοῦ τολμηθέντος; ὡς γὰρ τὰ πολλά, οἱ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων οὐκ ἐκ διανοίας μόνον ταύτας περὶ τῶν πραχθέντων φέρουσι τὰς ψήφους, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς ἑτέρων προαιρέσεως διαφθειρόμενοι. κἂν μὲν ἴδῃ πάντας ἀποστρεφομένους αὐτὸν ὁ ἡμαρτηκώς, μέγα τι καὶ πονηρὸν ἡγήσεται εἰργάσθαι· ὅταν δὲ μὴ μόνον μὴ ἀγανακτοῦντας, μηδὲ δυσχεραίνοντας, ἀλλὰ καὶ ῥᾳδίως φέροντας, καὶ συνεφαπτομένους, τὸ ἐκ τοῦ συνειδότος διαφθείρας λοιπὸν δικαστήριον, τῆς τῶν πολλῶν ψήφου συμπραττούσης αὐτοῦ τῇ διεφθαρμένῃ γνώμῃ, τί οὐ τολμήσει; πότε δὲ καταγνώσεται ἑαυτοῦ, καὶ παύσεται τοῦ ἀδεῶς ἁμαρτάνειν; διὸ χρή, κἂν πράττῃ τις πονηρόν, καταγινώσκειν αὐτοῦ (ὁδὸς γάρ τοῦτο ἐπὶ τὸ ἀποστῆναι τοῦ πονηροῦ) κἂν μὴ πράττῃ τὰ καλά, ἐπαινεῖν τὰ καλά. ὁδὸς γὰρ ἐπὶ τὴν ἐργασίαν ἡ προθυμία. ἐνταῦθα μέντοι, ἐπειδὴ καὶ συνεφάπτεται τῶν γινομένων, εἰκότως αὐτὸν μεθ' ὑπερβολῆς στίζει πάσης. Εἰ γὰρ ἐπιτιμωμένη ἡ κακία τοσοῦτον ἀνθεῖ, καὶ ἐπαινουμένη ἡ ἀρετὴ μόλις ἐκκαλεῖται πρὸς τοὺς ἱδρῶτας τοὺς ἑαυτῆς, τί ἔσται, εἰ μὴ τοῦτο γένοιτο; τοῦτο ἴδοι τις ἂν καὶ ἐν χορῷ ἱερέων πολλάκις γινόμενον. Εἰ δὲ ἐπὶ τῶν μαθητῶν τοῦτο χαλεπόν, πολλῷ μᾶλλον ἐπὶ τῶν διδασκάλων. τί ποιεῖς, ἄνθρωπε; παρεβάθη νόμος, κατεφρονήθη σωφροσύνη, πλημμελήματα τοσαῦτα ἐτολμήθη παρά τινος τῶν ἱερωμένων, τὰ ἄνω κάτω γέγονε, καὶ οὐ φρίττεις; ἀλλ' ὁ μὲν προφήτης καὶ αὐτὰ τὰ ἀναίσθητα στοιχεῖα καλεῖ πρὸς ἔκστασιν καὶ κοινωνίαν τοῦ θρήνου τῶν κοινῇ πεπλημμελημένων κακῶν, Ἐξέστη ὁ οὐρανός, λέγων, καὶ ἔφριξεν ἡ γῆ. καὶ πάλιν· Πενθήσει ὁ κάρμηλος, πενθήσει οἶνος, πενθήσει ἄμπελος. καὶ τὰ μὲν ἄψυχα * πενθεῖ καὶ στένει καὶ συναγανακτεῖ τῷ δεσπότῃ· σὺ δὲ ὁ λογικὸς οὐκ ἀλγεῖς; οὐκ ἐπιτιμᾷς; οὐ γίνῃ χαλεπὸς τιμωρὸς τῶν τοῦ Θεοῦ νόμων, ἀλλὰ καὶ κοινωνεῖς; καὶ ποίαν ἂν σχοίης συγγνώμην;

Ρωμ. α. λβ.

Ιερεμ. β. ιβ.

Ησ. κδ. ζ. καὶ ιε. η.

Ησ. μ. ιγ. κη. Ρω. ια. λδ.

μὴ γὰρ ὁ Θεὸς ἐκδίκου δεῖται; μὴ γὰρ βοηθούντων χρήζει; ἀλλὰ βούλεταί σε ὑπηρέτην τούτου γενέσθαι, ἵνα μὴ τοῖς αὐτοῖς περιπέσῃς, ἐν τῇ καθ' ἑτέρου ἀγανακτήσει σωφρονέστερος γενόμενος, ἵνα κἀντεῦθεν τὸ φιλόθεόν σου δείξῃς. ὅταν γὰρ ἁμαρτάνοντος ἑτέρου παραδράμῃς, καὶ μὴ ἐπεξέλθῃς, μηδὲ ἀλγήσῃς, ῥᾳθυμοτέραν σου τὴν ψυχὴν ποιεῖς καὶ εὐέμπτωτον, καὶ μάλιστα πολλάκις παρασκευάζεις τοῖς αὐτοῖς περιπεσεῖν· κἀκεῖνον δὲ οὐ τὰ τυχόντα παραβλάπτεις, τῇ ἀκαίρῳ χάριτι ταύτῃ αὐστηροτέρας αὐτῷ ποιῶν τὰς ἐν τῷ μέλλοντι εὐθύνας, καὶ πρὸς τὰ παρόντα ῥᾳθυμότερον κατασκευάζων. ταῦτα δὲ οὐ περὶ κλεπτῶν μόνον εἴρηται, ἀλλὰ καὶ περὶ παντὸς ἁμαρτήματος. τὸ δὲ ἔσχατον τέθεικε τῶν πλημμελημάτων, ἵνα εἰδῇς ὅτι ὁ ἐπὶ τῷ τοιούτῳ συγγνώμην οὐκ ἔχων, πολλῷ μᾶλλον ἐφ' ἑτέρου οὐκ ἀπολαύσεται ταύτης τῆς παραμυθίας. ἄκουσον γοῦν καὶ ἑξῆς τί φησι, καὶ μετὰ μοιχοῦ τὴν μερίδα σου ἐτίθεις· ἐπὶ τὸ μεῖζον ἐλθών. πολλῷ γὰρ ἐκεῖνο τούτου ἔλαττον. καί τις τῶν ἁμαρτημάτων τούτων σύγκρισιν ποιούμενος, οὕτως ἔλεγεν·

Παροιμ. ς. λ.

Οὐ θαυμαστὸν ἐὰν ἁλῷ τις κλέπτων. κλέπτει γὰρ ἵνα τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἐμπλήσῃ πεινῶσαν. εἰ τοίνυν τοῦτο ἀσύγγνωστον, πολλῷ μᾶλλον μοιχεία. ἐνταῦθα δὲ μοιχείαν τὴν πορνείαν φησίν. ἂν τοίνυν ἴδῃς τινὰ τῶν μετά σου ἀγελαζομένων πορνεύοντα, καὶ μυστηρίοις προσερχόμενον, εἰπὲ τῷ διακονουμένῳ τῇ τούτων διανομῇ· ὁ δεῖνα ἀνάξιος τῶν μυστηρίων, κώλυσον τὰς βεβήλους χεῖρας. εἰ γὰρ μηδὲ διηγεῖσθαι τὰ δικαιώματα ἄξιος, ἐννόησον οἷα προσθήσεται τὰ τῆς κολάσεως αὐτῷ, ὅταν καὶ τῆς ἱερᾶς ἅπτηται τραπέζης· οὐκ αὐτῷ δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ τῷ συσκιάζοντι. οὐ γὰρ εἶπε, καὶ ἐμοίχευες, ἀλλὰ μετὰ μοιχοῦ τὴν μερίδα σου ἐτίθεις. βαβαὶ, ἡλίκον ἐστὶ κακὸν ἐκ τοῦ περιστέλλειν τῶν ἄλλων τὰς σηπεδόνας, ὅπου γε καὶ κοινωνὸν αὐτόν φησιν εἶναι τῆς ἐπὶ τῷ πλημμελήματι τιμωρίας· καὶ οὐκ ἔλαττον, ἢ ἐκεῖνος. ὁ μὲν γὰρ ἔχει τὸ πάθος εἰπεῖν (εἰ καὶ ἀσύγγνωστος ἡ πρόφασις) καθάπερ ὁ κλέπτης τὸν λιμόν· σὺ δὲ οὐδὲ τοῦτο. τίνος οὖν ἕνεκεν τῆς ἡδονῆς οὐκ ἀπολαύων, τῆς κολάσεως κοινωνεῖς καὶ μερίτης γίνῃ; διὰ δὴ τοῦτο καὶ οἱ ἔξωθεν δικασταὶ, οὐχὶ τοὺς τολμήσαντας μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν οἰκετῶν, οὓς ἂν ἴδωσι συνειδότας τῷ πράγματι, κολάζουσι· καὶ οἱ παραδιδόντες δεσπόται ἡδέως ἂν τὸ αἷμα αὐτῶν ἐκπίοιεν, καὶ τῶν σαρκῶν ἀπογεύσαιντο, καὶ αὐτοὶ λογίζονται τὴν ἐξουσίαν τοῦ γεγενημένου οὐκ ἔλαττον, ἢ τῇ μοιχευθείσῃ. οἱ γὰρ τὰ παραπετάσματα μὴ ἀναστείλαντες, αὐτοὶ πλείονα τὴν ἐξουσίαν τοῖς κρυπτομένοις δεδώκασιν. οὗτοι καὶ τὴν μοιχευθεῖσαν, καὶ τὸν ἠδικημένον ὕβρισαν ἄνδρα, καὶ αὐτὸν τὸν μοιχεύσαντα. εἰ γὰρ προκατήγγειλαν, εἰ γὰρ δῆλον ἐποίησαν, πᾶσαν ἂν τὴν ἄγραν ἐσόβησαν. καὶ καθάπερ ἐκεῖνοι μάλιστά εἰσιν οἱ ἐμβάλλοντες εἰς τὰς πάγας οἱ τὰς πάγας περιστέλλοντες, καὶ παρακαθήμενοι τοῖς μέλλουσιν ἁλίσκεσθαι, καὶ πανταχόθεν ἅπαντα κρύπτοντες τὸν δόλον, καὶ μήτε ψόφον, μήτε ἄλλο τι συγχωροῦντες γενέσθαι τὸ δυνάμενον σοβῆσαι τὴν θήραν· οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα, ἂν παρακαθίσῃς τῇ κειμένῃ παρὰ τοῦ διαβόλου παγίδι, καὶ εἰδὼς μέλλοντα ἐμπίπτειν τὸν μοιχὸν, μὴ θορυβήσῃς, μηδὲ πτοήσῃς, τότε μάλιστα σαυτὸν ἀπολεῖς. μὴ γάρ μοι ἐκεῖνο τὸ ῥῆμα λέγε τὸ πολλῆς γέμον ἀναλγησίας· τί δέ μοι μέλει; τὰ ἐμαυτοῦ μεριμνῶ. τότε γὰρ μάλιστα μεριμνήσεις τὰ σὰ, ὅταν τὰ σὰ ζητῇς ἐν τῷ τοῦ πλησίον συμφέροντι. διὸ καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγε· Μηδεὶς τὸ ἑαυτοῦ ζητείτω, ἀλλὰ τὸ τοῦ ἑτέρου. ἵνα, φησὶν, εὕρῃς τὸ σαυτοῦ, ζήτει τὸ τοῦ ἑτέρου.

α. Κορ. ι. κδ.

20 Τὸ στόμα σου ἐπλεόνασε κακίαν, καὶ ἡ γλῶσσά σου περιέπλεκε δολιότητα.

21 Καθήμενος κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ σου κατελάλεις, καὶ κατὰ τοῦ υἱοῦ τῆς μητρός σου ἐτίθεις σκάνδαλον. Ἵνα γὰρ μὴ λέγῃ· ἀπὸ φιλανθρωπίας ταῦτα ποιῶ· μάλιστα μὲν, ποία ἂν εἴη τοῦτο φιλανθρωπία, τὸν μέλλοντα εἰς βάραθρον ἐμπίπτειν μὴ κωλύειν,

κωλύειν, μηδὲ ἀναστέλλειν; τὸ χαρίζεσθαι ἡδονῇ ἀδίκῳ; τὸ περιορᾷν δηλητήριον φάρ-
μακον πίνοντα; πλὴν ἀλλ' οὐδὲ τοῦτο δύναμαι λέγειν. ὅτι γὰρ οὐ φίλων θεραπείας τοῦτο,
ἀλλ' ὕπνου, καὶ νωθείας, καὶ ῥᾳθυμίας· πῶς τὸν ἀδικοῦντα ἀφεὶς, τὸν οὐδὲν ἠδικηκότα ἀ-
δελφὸν κακῶς λέγεις; πῶς ἐπιβουλεύεις τῷ μηδὲν πεπλημμεληκότι; ὅρα κακίαν ἑκα-
5 τέρωθεν εἰς ἄκρον ἐκτεινομένην· τὸν μὲν ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας μεθύοντα οὐ κωλύεις μεθύειν,
ὥστε σωφρονῆσαι· τὸν δὲ οὐδὲν ἠδικηκότα κολάζεις. καθήμενος γὰρ κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ σου κα-
τελάλεις, καὶ κατὰ τοῦ υἱοῦ τῆς μητρός σου ἐτίθεις σκάνδαλον. ὅρα πῶς τῇ ἐπεξηγήσει τὴν κατηγορίαν
αὔξει. τὸν τὰς αὐτάς λύσαντά σοι, φησὶν, ὠδῖνας, τὸν τῆς αὐτῆς σοι κεκοινωνηκότα νηδύ-
ος, τὸν οἰκίας καὶ τραπέζης καὶ τροφῆς μετασχόντα τῆς αὐτῆς, τὸν ἀπὸ μιᾶς βλαστήσαντα
10 ῥίζης, τὸν τὴν αὐτὴν ἔχοντα τῆς γενέσεως ἀρχὴν, τὸν ἐκ πρώτης ἡλικίας συνανα-
βάντα σοι, τοῦτον κακῶς λέγεις· καὶ οὐ κακῶς λέγεις μόνον, ἀλλὰ καὶ εἰς ἔργον τὴν ἐπιβου-
λὴν ἐξάγεις. τοῦτο γάρ ἐστιν, ἐτίθεις σκάνδαλον. εἰ δὲ τὸν φυσικῶν κοινωνήσαντα ὠδίνων
οὐ δεῖ λέγειν κακῶς, πολλῷ μᾶλλον τὸν πνευματικῶν. μὴ τοίνυν μήτε τὸν μέλλοντα ἁ-
μαρτεῖν ἔα καταπίπτειν, μήτε τὸν οὐδὲν ἠδικηκότα διάβαλλε καὶ λοιδόρει. τὸ μὲν γὰρ φθό-
15 νου, τὸ δὲ ἀναλγησίας. τὸ μὴ γὰρ ἀναχαιτίζειν τὸν μέλλοντα πίπτειν, ἀναλγησίας· φθόνου δὲ,
τὸ τὸν ἑστῶτα καταβάλλειν. καὶ ὅρα πῶς οὐχ ἁπλῶς τὸν κατήγορον αἰνίττεται, ἀλλὰ τὸν μετὰ
δόλου καὶ σπουδῆς τὸ ἔργον τοῦτο ποιούμενον. καθήμενος γάρ, φησι, κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ σου κα-
τελάλεις. καὶ ὁ μὲν Κάϊν ἀδελφὸν ἀνελὼν, ἕνα μόνον τῆς παρούσης ζωῆς ἐξήλασεν· οὗτοι δὲ [Γεν. δ. η.]
μυρίους δι' ὧν κακῶς λέγουσι καταβάλλουσι, καὶ ἑαυτοὺς πρώτους. οὐ γὰρ τὸν κατηγορού-
20 μενον μόνον, ἀλλὰ καὶ ἑτέρους βλάπτουσι· μᾶλλον δὲ ἐκείνους μόνον τοὺς παραδεχομένους.
ὁ γὰρ κακῶς ἀκούων ψευδῶς, οὐ μόνον οὐκ ἠδίκηται, ἀλλὰ καὶ μισθὸν ἔχει μέγιστον. οὐ γὰρ [Ματθ. ε. ια.]
ὁ πάσχων, ἀλλ' ὁ δρῶν κακῶς, οὗτός ἐστιν ὁ τῆς τιμωρίας ἄξιος. οὕτω καὶ ὁ λέγων, οὐχὶ ὁ ἀ-
κούων, μόνον ἂν μὴ παράσχῃ λαβὰς τῆς κακηγορίας οὐ λόγοις ἐκεῖνος. μηδὲ οὖν τοῦ-
το σπουδάζωμεν, ὥστε μὴ κακῶς ἀκούειν (τοῦτο γὰρ ἀμήχανον· καὶ ἀπόφασίς ἐστι τοῦ
25 Χριστοῦ λέγουσα, Οὐαὶ ὑμῖν, ὅταν καλῶς ὑμᾶς εἴπωσι πάντες ἄνθρωποι) ἀλλ' ὅ- [Λουκ. ς. κς.]
πως ἡμεῖς μὴ παράσχοιμεν λαβάς. καὶ γὰρ ὁ βουλόμενος παρὰ πάντων ἀκούειν καλῶς,
πολλαχοῦ τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν ἀπόλλυσι, δόξης ἐρῶν ἀνθρωπίνης, διακονούμενος ἐν οἷς [Ματθ. ς. α.]
οὐ δεῖ, ἀρέσκων ἐν οἷς οὐ χρὴ, ὥστε ὠνήσασθαι τὴν παρ' αὐτῶν χάριν. πάλιν, ὁ καταφρο-
νῶν τοῦ παρὰ πάντων ἀκούειν κακῶς, καὶ ἑαυτὸν προσαπόλλυσιν. ὥσπερ γὰρ ἀμήχανον
30 παρὰ πάντων ἀκούειν καλῶς τὸν ἐνάρετον· οὕτως ἀμήχανον μὴ παρὰ πάντων ἀκούειν [Σοφ. δ. ις. καὶ α. Κορ. δ. ιβ.]
κακῶς τὸν πολλὰς πολλαχόθεν παρέχοντα τοῦ κακῶς ἀκούειν λαβάς. ἂν δὲ τὸ ἀπρόσ-
κοπόν σου παρέχοντος ὦσιν οἱ κατηγοροῦντες, τότε σοι καὶ πλείων ὁ μισθὸς, καθάπερ καὶ
ἐπὶ τῶν ἀποστόλων ἐγένετο, καὶ τῶν γενναίων ἀνδρῶν. χρὴ δὲ κἀκεῖνο εἰδέναι, ὅτι κἂν λέγῃ
τις κακῶς ἐπὶ πράγματι, οὗ τὸ συνειδὸς ἡμῶν οὐ καταγινώσκει, οὐ διὰ τοῦτο δεῖ κατα-
35 φρονεῖν τοῦ κατηγόρου διὰ τὴν ἐκείνου βλάβην, ἀλλὰ πάντα ποιεῖν μετὰ τῆς πρε-
πούσης ἀσφαλείας, ὥστε ἀνελεῖν καὶ τὴν ἄλογον πρόφασιν. διὰ τοῦτο καὶ Παῦλος ἐπὶ τῶν [α. Κορ. ις. γ.]
χρημάτων πολλοὺς ἔπεμπε τοὺς διακομίζοντας τῶν πενήτων τὰς διατροφάς. καὶ
τὴν αἰτίαν τίθησι, λέγων· Ἵνα μή τις ἡμᾶς μωμήσηται ἐν τῇ ἁδρότητι ταύτῃ τῇ δια- [β. Κορ. η. ιθ. κ.]
κονουμένῃ ὑφ' ἡμῶν. οὐ γὰρ δὴ τοῦτο ἰδὼν, ὅτι ἔμελλον κακῶς σκανδαλίζεσθαι, παρεῖδε καὶ
40 κατεφρόνησεν· ἀλλ' ἐπειδὴ κύριος ἦν τοῦ λῦσαι τὸ σκάνδαλον, καὶ αὐτῶν τῶν σκανδαλι-
ζομένων προενόησε. καὶ ἀλλαχοῦ πάλιν φησίν· Εἰ βρῶμα σκανδαλίζει τὸν ἀδελφόν μου, [α. Κορ. η. ιγ.]
οὐ μὴ φάγω κρέα εἰς τὸν αἰῶνα, ἵνα μὴ τὸν ἀδελφόν μου σκανδαλίσω. καίτοι ταῦτα ἀ-
διάφορα ἦν· ἀλλ' ὅμως εἰ σκάνδαλον φέρει, φησὶ, κἂν ἐμὲ οὐ παραβλάπτῃ, οὐ κα-

προφερομένην τῆς σωτηρίας τῶν σκανδαλιζομένων. εἰ μὲν γὰρ γίνοιτο βλάβη μείζων τῆς σωτηρίας τοῦ σκανδαλιζομένου, καταφρόνει τοῦ σκανδαλιζομένου· εἰ δὲ μὴ γίνοιτο, μηκέτι. ὅρος γὰρ οὗτος ἔστω καθόλου καὶ κοινῶν, παιδεύων πότε δεῖ καταφρονεῖν τῶν σκανδαλιζομένων, καὶ πότε μή. οἷόν τι λέγω. ἐσκανδαλίζοντο Ἰουδαῖοι, ὅτι Παῦλος οὐκ ἐτήρει τὸν νόμον, καὶ διὰ τοῦτο μυριάδες ἀπεπήδων πολλαί, καὶ περὶ τὴν πίστιν ἐχώλευον. τί οὖν 5 ποιεῖ; θεραπεῦσαι τὸ σκάνδαλον βουλόμενος (μείζων γὰρ ἦν ἡ σωτηρία τῶν τοσούτων μυριάδων) καὶ διορθῶσαι τὴν χωλείαν, τῷ πῶς ἐπιδείξασθαι, ὅτι οὐ τηρεῖ τὸν νόμον, ἐκώλυσεν ὅπερ μεῖζον ἦν. ἐσκανδαλίζοντο πάλιν, ὅτι ἐσταυρωμένον ἐκήρυττεν. ἐνταῦθα κατεφρόνησε τῶν σκανδαλιζομένων. μεῖζον γὰρ ἦν τοῦ κηρύγματος τὸ κέρδος. οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς ποιεῖ. ὅτε μὲν γὰρ περὶ βρωμάτων αὐτοῖς διελέγετο, καὶ ἐσκανδαλίσθησαν λέγοντος αὐ- 10 τοῦ, Ὅτι οὐ τὸ εἰσπορευόμενον κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ τὸ ἐκπορευόμενον, λέγει· ἄφετε αὐτούς· πᾶσα φυτεία, ἣν οὐκ ἐφύτευσεν ὁ πατήρ μου, ἐκριζωθήσεται· ὅτε δὲ φόρους αὐτὸν ἀπῄτουν, καίπερ εἰπὼν ὅτι τελεῖν οὐ δεῖ, ὅμως ἐπειδὴ ὁ καιρὸς οὐδέπω ἀπῄτει τὸ ἐκκαλυφθῆναι αὐτοῦ τὴν ἀξίαν, λέγει· Ἵνα δὲ μὴ σκανδαλίζωμεν αὐτούς, πορευθεὶς βάλε ἄγκιστρον εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ τὸν ἀναβάντα ἰχθὺν ἆρον, καὶ ἐν αὐτῷ 15 εὑρήσεις στατῆρα. τοῦτον δὸς αὐτοῖς ἀντὶ ἐμοῦ καὶ σοῦ. ὅτε μὲν γὰρ νόμον ἐτίθει πολλῆς γέμοντα φιλοσοφίας, καὶ ἀνιάτως εἶχον ἐκεῖνοι, εἰκότως αὐτῶν οὐκ ἐφρόντισε, καὶ τὸν νόμον ἔλυσεν· ὅτε δὲ οὐδέπω οἷοί τε ἦσαν τὸν περὶ τῆς ἀξίας αὐτοῦ δέξασθαι λόγον, εἰκότως συγκαταβαίνει πάλιν, καὶ συσκιάζει τῇ τοῦ φόρου δόσει τὸν περὶ τῆς θεότητος αὐτοῦ λόγον. καθήμενος κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ σου καταλαλεῖς· ἀλλ' ἵνα διορθώσωμαι, φησίν. οὐκοῦν οὐ λά- 20 θρα διαβάλλειν ἐχρῆν, ἀλλ' ὡς ὁ Χριστὸς ἐκέλευσε, κατ' ἰδίαν λαμβάνοντα διορθοῦν. αἱ γὰρ δημόσιαι γινόμεναι κατηγορίαι πολλάκις καὶ ἀναισχυντοτέρους ποιοῦσι. καὶ ἕως μὲν ἂν ἴδωσιν οἱ πολλοὶ τῶν ἁμαρτανόντων, ὅτι δυνατὸν αὐτοὺς λαθεῖν, καὶ ἐπιμεληθεῖν ῥᾳδίως αἱροῦνται· ὅταν δὲ τὴν παρὰ τῶν πολλῶν ἀπολέσωσι δόξαν, εἰς ἀπόγνωσιν λοιπὸν ἐμπίπτουσι, καὶ εἰς ἀναισχυντίαν ἐξολισθαίνουσιν. ἀλλ' ἠδικήθης τι παρ' αὐτοῦ; τί 25 τοίνυν καὶ σαυτὸν ἀδικεῖς; ὁ γὰρ ἀμυνόμενος, καθ' ἑαυτοῦ τὸ ξίφος ὠθεῖ. εἰ γὰρ βούλει καὶ σαυτὸν εὐεργετῆσαι, κἀκεῖνον ἀμύνασθαι, εἰπὲ καλῶς τὸν ἠδικηκότα· οὕτω πολλοὺς αὐτοῦ ποιήσεις ἀντὶ σοῦ τοὺς κατηγόρους, καὶ αὐτὸς πολὺν λήψῃ μισθόν. ἂν δὲ κακῶς λέγῃς, οὐδὲ πιστευθήσῃ, ἔχθρας ὑποψίαν δεχόμενος. ὥστε εἰς τοὐναντίον σοι περιτρέπεται τὰ τῆς σπουδῆς. σὺ μὲν γὰρ τρῶσαι αὐτοῦ τὴν δόξαν βούλει, γίνεται δὲ τοὐναντίον. διὰ γὰρ εὐ- 30 φημίας, οὐ διὰ κατηγορίας τοῦτο συμβαίνει, ἀλλὰ τοὐναντίον ἅπαν· σαυτὸν μὲν μειζόνως καταισχύνεις, ἐκείνου δὲ οὐχ ἅψεταί σου τὰ βέλη. ἡ γὰρ ἔχθρα προαπαντῶσα ταῖς τῶν ἀκουόντων διανοίαις, οὐκ ἀφίησιν αὐτῶν ἐντεθῆναι ταῖς ἀκοαῖς τὰ λεγόμενα, καὶ ταυτὸν γίνεται, οἷον ἐπὶ τῶν παραγραφῶν. ὅταν γὰρ ἀντικρούσῃ τις εἰς δικαστήριον, τὸ πᾶν διαλύεται τέως. οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα· οὐκ ἀφίησιν εἰσαγώγιμον γενέ- 35 σθαι τὴν δίκην ἡ τῆς ἔχθρας ὑπόνοια. μὴ τοίνυν λέγε κακῶς, ἵνα μὴ καὶ σαυτὸν μολύνῃς· μηδὲ βόρβορον ὕφαινε μετὰ πηλοῦ καὶ πλινθείας, ἀλλὰ στεφάνους ἀπὸ ῥόδων πλέκε καὶ ἴων καὶ τῶν λοιπῶν ἀνθέων· μηδὲ κόπρον ἐπὶ τοῦ στόματος φέρε, καθάπερ οἱ κάνθαροι (τοῦτο γὰρ οἱ κατηγοροῦντες· αὐτοὶ τῆς δυσωδίας ἀπολαύουσι πρῶτοι) ἀλλ' ἄνθη, καθάπερ αἱ μέλιτται, καὶ ὕφαινε κηρία κατ' ἐκείνας, καὶ γίνου πᾶσι προσηνής. τὸν μὲν 40 γὰρ κατήγορον πάντες ἀποστρέφονται, ὥσπερ βόρβορον ἀποστάζοντα, ὡς βδέλλαν τινὰ αἵματι, ἢ κάνθαρον κόπρῳ, τρεφόμενον τοῖς ἑτέρων κακοῖς· τὸν δὲ εὔφημον ἔχοντα στόμα, ὡς κοινὸν προσίενται μέλος, ὡς ἀδελφὸν γνήσιον, ὡς παῖδα, ὡς πατέρα. καὶ τί λέγω τὰ

παρόντα,

Πράξ. κα. κ. κα. κδ. κς.
α. Κορ. α. κγ.
Ματθ. ιε. ια. ιγ.
Ματθ. ιζ. κζ.
Ματθ. ιη. ιε.

παρόντα, καὶ τὰς τῶν ἀνθρώπων δόξας; ἐννόησόν μοι τὴν φοβερὰν ἐκείνην ἡμέραν, τὸ κριτήριον τὸ ἀδέκαστον· ὅτι ἂν μὲν ψευδῆ λέγῃς, προσθήκην ἁμαρτημάτων περιττῶν προσθήσεις. Λέγω γὰρ ὑμῖν, ὅτι πᾶν ἀργὸν ῥῆμα, ὃ ἐὰν λαλήσωσιν οἱ ἄνθρωποι, δώσουσιν ὑπὲρ αὐτοῦ λόγον τῷ Θεῷ ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως. (Ματθ. ιβ. λς.) κἂν ἀληθῆ, φησίν, ᾖ; οὐδὲ οὕτως ἀπαλλαγήσῃ καταγνώσεως, ἐκπομπεύων τὰς τοῦ πλησίον συμφορὰς καὶ τὰ ὀνείδη. ἐννόησον τὸν Φαρισαῖον. οὐκ ἦν τελώνης, ἀλλὰ τελώνου γέγονεν ἁμαρτωλότερος, ἐπειδὴ τὸν τελώνην ἐκάκισεν. (Λουκ. ιη.) οὐκ ἦν Φαρισαῖος ὁ τελώνης, ἀλλὰ τοῦ Φαρισαίου γέγονε δικαιότερος, ἐπειδὴ ἑαυτὸν ἐταλάνισε.

Ταῦτα ἐποίησας, καὶ ἐσίγησα. 22 Ὑπέλαβες ἀνομίαν, ὅτι ἔσομαί σοι ὅμοιος. ἐλέγξω σε καὶ παραστήσω κατὰ πρόσωπόν σου τὰς ἁμαρτίας σου. Εἶδες φιλανθρωπίαν ἄφατον; Εἶδες ἀγαθότητος ὑπερβολήν; Εἶδες μακροθυμίας πλοῦτον ἄπειρον; σιγὴν γὰρ ἐνταῦθα τὴν μακροθυμίαν λέγει. Τοσαῦτα ἐτόλμησας, φησί, καὶ οὐκ ἐπεξῄειν, ἀλλ' ἠνειχόμην καὶ ἔφερον, χώραν σοι διδοὺς εἰς μετάνοιαν· (Ρωμ. β. δ.) σὺ δὲ οὐ μόνον οὐδὲν ἐκέρδανας ἐντεῦθεν, ἀλλὰ καὶ πρὸς μείζονα ἐξώκειλας κακίαν. οὐ γὰρ δὴ μόνον οὐ μετέβαλες, οὐδὲ μόνον οὐ κατῃσχύνθης, οὐδὲ κατέγνως ἐπὶ τοῖς γεγενημένοις σαυτοῦ· ἀλλ' ἤδη καὶ ἐμὲ τὸν μακροθυμήσαντά σοι, τὸν ἀνασχόμενον, τὸν σιγήσαντα, τὸν τοσαῦτα ἐνεγκόντα, ἐνόμισας οὐ διὰ μακροθυμίαν καὶ φιλανθρωπίαν φέρειν, ἀλλὰ διὰ τὸ μὴ βούλεσθαι ταῦτα σωφρονίζειν, μηδὲ ἀγανακτεῖν ἐπὶ τοῖς γινομένοις. 23 Σύνετε δὴ ταῦτα οἱ ἐπιλανθανόμενοι τοῦ Θεοῦ. Ποῖα; τὰ εἰρημένα, φησί. τί ἐστι, σύνετε; νοήσατε. τί γὰρ συνεσκιασμένον εἴρηται; τί δὲ πολλῆς χρῆζον ἐρεύνης; μάλιστα μὲν καὶ αὐτὸς ὁ τῆς διδασκαλίας τρόπος ἐνηλλαγμένην παρεισάγει πολιτείαν. καὶ γὰρ τῶν θυσιῶν οὐ πολὺν ποιούμενος λόγον, τὴν εὐαγγελικὴν εἰσάγει νομοθεσίαν. ἄλλως δέ, ἐπειδὴ πολλῷ τῷ φορυτῷ τῶν ἁμαρτημάτων ἦσαν καταχωσθέντες, καθάπερ ἀπὸ τελμάτων τινῶν τῆς κακίας ἀνασπάσαι βουλόμενος, καί, ὥσπερ λήμην τῶν ὀφθαλμῶν, διακαθᾶραι τὴν περιλαβοῦσαν τῆς πονηρᾶς συνηθείας ὁδόν, διεγείρει εἰς μνήμην ἐλθεῖν τῶν γεγενημένων, ἵνα μὴ λήθῃ παραδιδόντες αὐτά, ἀκερδεῖς ἀναχωρήσωσι. πολλὴν γὰρ ἡ ἐν ἁμαρτήμασι συνήθεια πώρωσιν τῆς ψυχῆς ἐργάζεται, καὶ ἀνοήτους ποιεῖ, καὶ τυφλοῖ τὸ ὀξυδερκὲς τῆς διανοίας ὄμμα. Μήποτε ἁρπάσῃ, καὶ οὐ μὴ ᾖ ὁ ῥυόμενος. Ὢ φιλανθρωπίας ἀφάτου. μὴ τοὺς φιλοστόργου τὰ ῥήματα· μᾶλλον δὲ ἀπείρως τὴν φιλοστοργίαν ἐκείνην νικᾷ ἀγαθότητι. ὁ γὰρ τοσαύτην ἐμφήνας κατηγορίαν, ὁ τοσαύτην ὀργὴν ἐπιδειξάμενος, περιασφαλίζεται. ὁ εἰπών, ἐλέγξω σε καὶ παραστήσω κατὰ πρόσωπόν σου τὰς ἁμαρτίας σου, καὶ ἀπόφασιν ἐκβαλὼν καταδικάζουσαν, ἀναλύει τὴν ἀπόφασιν πάλιν, οὐχ ὡς καταδίκους τῇ τιμωρίᾳ παραδιδούς, ἀλλ' ὡς ὀφείλοντας διορθωθῆναι τῇ παραινέσει καὶ τῇ συμβουλῇ, ἐγχειρίζων τῷ φόβῳ, σωφρονίζων, καὶ λέγων· μήποτε ἁρπάσῃ, καὶ οὐ μὴ ᾖ ὁ ῥυόμενος. 24 Θυσία αἰνέσεως δοξάσει με, καὶ ἐκεῖ ὁδός, ἣν δείξω αὐτῷ τὸ σωτήριόν μου. Δείξας τὸ φιλάνθρωπον, παραινέσας, συμβουλεύσας, ἀπειλήσας, φοβήσας, ἐπιστήσας τὴν τιμωρίαν ἄκρατον, καὶ συμβουλὴν εἰσενεγκών, λέγει καὶ τὸν τρόπον δι' οὗ δυνατὸν διορθώσασθαι τὰ γεγενημένα, εἰπών· θυσία αἰνέσεως δοξάσει με. ὃ δὲ λέγει, τοῦτό ἐστιν· οὐ μόνον παύσει μου τὴν ὀργήν, οὐδὲ λύσει τὴν καταδίκην, ἀλλὰ καὶ δοξάσει με. ὅρα τοῦ κατορθώματος τὸ μέγεθος, ὅταν ὁ Θεὸς δι' αὐτὸ δοξάζηται. καὶ ἐκεῖ ὁδός, ἣν δείξω αὐτῷ τὸ σωτήριόν μου. Εἶδες μισθὸν ἄφατον; Εἶδες φιλανθρωπίας ὑπερβολήν; τὴν τοῦ Θεοῦ ὁδὸν δείξειν ἐπαγγέλλεται, καὶ τὸ ὄντως σωτήριον

τήριον τοῦ Θεοῦ τοῖς κατορθοῦσι. πειθώμεθα τοίνυν τῷ ἐπαγγελλομένῳ, καὶ διὰ βίου ὀρθοῦ καὶ θυσίας αἰνέσεως τοῦτον δοξάζωμεν. αὕτη γὰρ ἡ ὁδὸς ἐπὶ σωτηρίαν φέρει διὰ τῆς θυσίας ταύτης· ἧς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὅτι αὐτῷ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, Ἀμήν.

Ψαλμ. ν. Εἰς τὴν ἐπιγραφὴν τοῦ ν. ψαλμοῦ. καὶ περὶ μετανοίας, εἰς τὸν βασιλέα Δαβίδ, καὶ περὶ τῆς τοῦ Οὐρίου.

Οἱ ζωγράφοι μιμοῦνται τῇ τέχνῃ τὴν φύσιν, καὶ κεραννῦντες τὰ χρώματα γράφουσι τὰς εἰκόνας τῶν ὁρωμένων σωμάτων, καὶ ποιοῦσιν ἀνθρώπους, καὶ ἄλογα, καὶ δένδρα, καὶ πολέμους, καὶ μάχας, καὶ αἱμάτων χειμάρρους, καὶ δόρατα, καὶ θώρακας, καὶ ἀσπίδας, καὶ βασιλεῖς, καὶ ἰδιώτας, καὶ θρόνον βασιλικόν, καὶ βασιλέα καθήμενον, καὶ βάρβαρον ὑποκείμενον, καὶ αἰχμὴν ἠκονημένην, καὶ ποταμοὺς ῥέοντας, καὶ πεδία ποικίλα, καὶ ἁπλῶς ἅπαντα τὰ ὁρώμενα διὰ τῆς τέχνης μιμούμενοι, παρέχουσι θεωρίαν τοῖς βλέπουσιν· οὕτω δὴ καὶ οἱ προφῆται ζωγράφοι τινές εἰσιν ἀρετῆς καὶ κακίας. γράφουσι γὰρ καὶ οὗτοι τῷ λόγῳ τὸν ἁμαρτωλὸν, τὸν δίκαιον, τὸν μετανοοῦντα, τὸν ἑστῶτα, τὸν πίπτοντα, τὸν ἐγειρόμενον, τὸν σαλευόμενον. καὶ καθάπερ ζωγράφοι ποιοῦσι πολέμους καὶ σφαγάς, οὕτω καὶ οὗτοι ποιοῦσιν ἁμαρτίαν ποτὲ μὲν ἐπιοῦσαν, ποτὲ δὲ καταβαλλομένην· καὶ δαίμονας πάλιν, νῦν μὲν πολεμοῦντας, νῦν δὲ πολεμουμένους· καὶ διάβολον ποτὲ μὲν ἐπιβουλεύοντα, ποτὲ δὲ καὶ νικώμενον. ἐπεὶ οὖν τοιαύτη αὐτῶν ἡ τέχνη, μετ᾽ ἀκριβείας αὐτὴν καταμάθωμεν. τοὺς μὲν γὰρ τῶν ζωγράφων πίνακας ὁρῶντες, οὐδὲν κερδαίνοντες ἀπερχόμεθα. τί γάρ μοι ὄφελος βασιλέως καὶ ὑπάτου εἰκόνα ἰδεῖν; βασιλεὺς *γενέσθαι οὔτε δύναμαι, οὔτε βούλομαι. τί μοι οὖν ὄφελος τῆς θεωρίας, ἧς τὴν ἐπιθυμίαν οὐκ ἔχω; ἧς κἂν ἐπιθυμήσω, κολάζομαι; τί μοι τὸ ὄφελος ἄνθρωπον ἰδεῖν πλουτοῦντα; κἂν πένης ὦ, φθονῶ· κἂν πλούσιος ὦ, βασκαίνομαι. πάλιν τὰ αὐτὰ πάσχων καὶ ὀδύρομαι. ἄφες ἐκείνας τὰς εἰκόνας, καὶ βλέπε ταύτην τὴν θεωρίαν. ἐὰν ἴδω ὕπατον, τί πρὸς ἐμέ; ἐὰν ἴδω ἁμαρτωλὸν καταπεσόντα καὶ πάλιν ἀναστάντα, ἡ θεωρία διδασκαλίας ὑπόθεσίς μοι γίνεται. ἐὰν ἴδω δίκαιον ἑστῶτα, ἡ θεωρία πρὸς φιλοσοφίαν χειραγωγεῖ με. ἀπὸ τῆς θεωρίας μανθάνω τὴν μάχην, καὶ παιδεύομαι τὴν νίκην. ἐὰν ἴδω δίκαιον ὑποσκελιζόμενον, πάλιν σοφώτερος ὑπὸ τῆς θεωρίας γίνομαι. ταῦτα δέ μοι πάντα οὐχ ἁπλῶς οὐδὲ εἰκῆ εἴρηται, ἀλλ᾽ ἐπειδὴ τοῦ ψαλμοῦ τοῦ σήμερον ἀναγνωσθέντος ἡ εἰκὼν εἰς ταύτην ἡμᾶς ἄγει τῆς διδασκαλίας τὴν ὑπόθεσιν. τί γάρ φησιν ὁ προφήτης; ἐλέησόν με, ὁ Θεός, κατὰ τὸ μέγα ἔλεός σου, καὶ κατὰ τὸ πλῆθος τῶν οἰκτιρμῶν σου ἐξάλειψον τὸ ἀνόμημά μου. αὕτη ἡ εἰκών. τὸν γὰρ ψαλμὸν εἰκόνα καλῶ. βλέπω γὰρ διάφορα πρόσωπα ἐν τῷ ψαλμῷ· ἁμαρτίαν ἐπιοῦσαν καὶ σφαλλομένην, μετάνοιαν παρεστῶσαν καὶ συμμαχοῦσαν Θεῷ, φιλανθρωπίαν ἄνωθεν λάμπουσαν, φιλοσοφίαν παρέχουσαν καὶ πολλὰς ἔχουσαν δακρύων πηγὰς ἐξομολογήσεως. ταῦτα τὰ πρόσωπα τῆς εἰκόνος· ἀλλὰ πρὶν τοῦ ψαλμοῦ ἄρξωμαι, ἀναγκαῖον αὐτοῦ τὴν ἐπιγραφὴν ἀκριβέστερον ὑμῖν διηγήσασθαι. ὥσπερ γὰρ αἱ εἰκόνες ἐπιγραφὰς ἔχουσιν, οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν ψαλμῶν. καὶ γὰρ αἱ εἰκόνες ἄνω ἑστῶσαι, κάτω ἔχουσι φοινικίδας σανίδας, τίς ὁ βασιλεύς, καὶ τίνος, καὶ ποῖον πόλεμον κατώρθωσεν·

ἐπεὶ δὲ τοῦ ψαλμοῦ ἄνωθεν ἡ ἐπιγραφὴ ἔγκειται, τίς ἡ ὑπόθεσις, καὶ τίς ἡ διδασκαλία, καὶ τίς ἡ ῥίζα, καὶ τίνος ἕνεκεν ὁ ψαλμὸς εἴρηται. παρέχετέ μοι μετ' ἀκριβείας τὴν ἀκοὴν τῷ λόγῳ. οὐ γὰρ περὶ τῶν τυχόντων ἡμῖν ἐστιν ἡ διήγησις.

ΨΑΛΜΟΣ ΤΟΥ ΔΑΒΙΔ, ΕΝ ΤΩ ΕΙΣΕΛΘΕΙΝ ΠΡΟΣ αὐτὸν Νάθαν τὸν προφήτην, ὅτε εἰσῆλθε πρὸς Βηρσαβεὲ τὴν γυναῖκα τοῦ Οὐρίου.

2. Βασ. ιβ. α.

Αὕτη ἡ ἐπιγραφή. μάθωμεν τοίνυν τίς ἐστιν ὁ Νάθαν, καὶ τίς ἡ Βηρσαβεέ. τίς ἄρα ἐστὶν ἡ γυνὴ τοῦ Οὐρίου; καὶ πότε εἰσῆλθε πρὸς αὐτὴν ὁ προφήτης; καὶ τίνος ἕνεκεν τὸν ψαλμὸν τοῦτον ἔγραψεν; οὐ γὰρ ἅπαντες οἱ ψαλμοὶ εἰς τὸν Δαβὶδ εἰρημένοι εἰσίν. ἅπαντες μὲν γὰρ παρ' αὐτοῦ, οὐ πάντες δὲ εἰς αὐτὸν εἴρηνται. οὐ γὰρ τὰ οἰκεῖα πάθη διηγήσατο μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰς ἀλλοτρίας συμφορὰς ἐπαγωδήσεν· οἷον, Ἐπὶ τῶν ποταμῶν Βαβυλῶνος ἐκεῖ ἐκαθίσαμεν καὶ ἐκλαύσαμεν. (Ψαλμ. ρλς. α.) εὔδηλον ὅτι οὐ περὶ αὐτοῦ ὁ ψαλμὸς εἴρηται (οὔτε γὰρ εἰς Βαβυλῶνα ἀπῆλθεν, οὔτε εἶδε γῆν βαρβάρων, οὔτε ἐκάθισεν εἰς ἀλλοτρίαν γῆν καὶ ἔκλαυσεν) ἀλλὰ τὰ πάθη τῶν Ἰουδαίων διηγεῖται. πάλιν ὅταν λέγῃ, Ὤρυξαν χεῖράς μου καὶ πόδας μου, ἐξηριθμήσαντο πάντα τὰ ὀστᾶ μου· (Ψαλμ. κα. ιη.) οὐ τὸ ἑαυτοῦ πάθος ἐξηγεῖται, ἀλλὰ τὸν σταυρὸν, τὴν θυσίαν τῆς οἰκουμένης ἐκήρυξε, τὴν ἐπὶ σωτηρίᾳ τοῦ γένους τοῦ ἡμετέρου. εἰκὼν γάρ ἐστι ποικίλην ἔχουσα διδασκαλίαν· ποτὲ μὲν οὖν τὰ ἑαυτοῦ, ποτὲ δὲ τὰ ἀλλότρια διηγεῖται. ἐπεὶ οὖν ὁ ψαλμὸς οὗτος καὶ τὰ ἀλλότρια διηγεῖται, διὰ τοῦτο, ὅτε εἰσῆλθε πρὸς αὐτὸν Νάθαν ὁ προφήτης, ἐπιγέγραπται, ὥστε ἡ ἐπιγραφὴ οὐ συγχωρεῖ ἡμῖν ῥαθυμῆσαι, οὐδὲ ἀλλαχοῦ περιφέρειν τὴν διάνοιαν· ἀλλ' εἰκὼν ἕστηκε τῶν τὰ τοιαῦτα προστιθέντων, διδάσκει δὲ καὶ ἕτερα νοήματα, ἅπερ ἡμῖν ἡ ἐπιγραφὴ λέγει. ἀλλὰ προσέχετε μετ' ἀκριβείας οἵ τε δίκαιοι, οἵ τε ἁμαρτωλοί. ἑκατέρῳ γὰρ τῷ μέρει χρήσιμος ὁ ψαλμός· τῷ μὲν δικαίῳ, ἵνα μὴ ῥαθυμῇ· τῷ δὲ ἁμαρτωλῷ, ἵνα μὴ ἀπογινώσκῃ τῆς ἑαυτοῦ σωτηρίας. ἀμφότερα γὰρ δυσεπίληπτα. ὅ,τε γὰρ δίκαιος ῥαθυμήσας καταβάλλεται, ὅ,τε ἁμαρτωλὸς ἀπογνοὺς οὐκ ἀνίσταται. ἵνα οὖν μήτε οὗτος ἐν πτώματι μείνῃ, μήτε ἐκεῖνος εἰς πτῶμα καταπέσῃ, ἑκατέρῳ τῷ μέρει σωτηριώδης αὕτη δίδοται τοῦ μελῳδοῦ τούτου ἡ ψαλμῳδία. μέλλω γοῦν λέγειν ἁμάρτημα τοῦ προφήτου μέγα καὶ χαλεπόν· ἀλλὰ μηδεὶς ἡμῶν καταγινωσκέτω. ἡ γὰρ τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπία τοῦ κοινοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων πρόνοιαν ποιουμένη, τὰ τε κατορθώματα τῶν ἁγίων ἐποίησε γραφῆναι, καὶ τὰ ἁμαρτήματα εἰς φάρμακα μετέβαλεν· ἵνα τὰ τῶν ἄλλων τραύματα ἑτέροις φάρμακα γένηται, καὶ τὸ τοῦ δικαίου ναυάγιον, τῷ ἁμαρτωλῷ λιμένα καταστῇ. ὅταν γὰρ ὁ δίκαιος ἁμάρτῃ, οὐκ ἔτι ἀπογινώσκω τῆς ἐμαυτοῦ σωτηρίας. ὅταν ἴδω, ὅτι ἀπὸ τῶν οὐρανῶν κατηνέχθη, τὸ ἐκείνου πτῶμα ἐμοὶ ὑπόθεσις ἀναστάσεως γίνεται. διὰ γὰρ τοῦτο καὶ ἡ τοῦ πνεύματος χάρις οὐ μόνον τῶν κατορθωμάτων τῶν δικαίων ἐμνημόνευσεν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἁμαρτημάτων. οὐ γὰρ ἐκείνων προενόησε μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν μετὰ ταῦτα γινομένων. θέλω οὖν δεῖξαι τοῦτον τὸν γενναῖον ἄνδρα τρωθέντα, πεσόντα, ἀναστάντα, παλαίσαντα, ἡττηθέντα, νικήσαντα, στεφανωθέντα. οὐ γὰρ δείκνυμι αὐτὸν κείμενον ἐν τῷ πτώματι μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐγερθέντα· ἵνα ἑκατέρωθεν σὺ κερδάνῃς, ἵνα, ὅταν ἁμάρτῃς, μὴ ἀπογνῷς, ἀλλὰ παρ' αὐτὰ ἐπὶ τὴν ἀνάστασιν δράμῃς· μηδὲ

εἴπῃς,

εὕρῃς, οἴμοι ἀπωλόμην, ἐμοίχευσα, ἐπόρνευσα, ἐφόνευσα. ἔχεις γὰρ σωτηρίας λιμένα διαφρουρούμενον τὸν ἁμαρτάνοντα. ὅταν γὰρ ἴδῃς ἵνα τοιοῦτον δεξάμενον τραύματα καὶ διασπαραττόμενον, εὐθέως ἐπὶ τὴν μετάνοιαν τρέχεις, καὶ παρρησιάζου δακρύων πηγὰς ἐκχέων, ἵνα διὰ τῆς ἐκείνου μετανοίας, ἀκριβέστερον τὴν ἑαυτοῦ σωτηρίαν μάθῃς. οἷόν τι λέγω. πολλοὶ πολλάκις περιέπεσον καὶ ἄνδρες καὶ γυναῖκες χαλεπῷ νοσήματι καὶ ἀνιάτῳ. δάκρυα ἐξεχύθη, φάρμακα ἐδαπανήθη, ἰατρικὴ ἠπόρησε τέχνη, κάλλος ἀνηλώθη, τὸ σῶμα ἀπηγόρευται. περιέρχεται λοιπὸν ἡ γυνή· ποῦ ἀπέλθω; τί ποιήσω; χρήματα ἀνήλωσα, ἰατροὺς ἐκάλεσα, φάρμακα ἀνηλώθη· μένει τὸ νόσημα, οὐκ ἰάθη τὸ ἕλκος. πολλάκις συνέβη ἵνα τῶν ἐπισκεπτομένων εἰπεῖν· *κἀγὼ τοιούτῳ πάθει περιέπεσον, καὶ ὁ δεῖνα, ἢ ἡ δεῖνα περιέθηκέν μοι φάρμακον, καὶ ἀπήλλαξέν με τῆς ὀδύνης. εἶτα παρακαλεῖ, δεῖξόν μοι τὴν γυναῖκα. ἄπελθε ἐπὶ τὸν στενωπόν. οὕτω δὴ καὶ νῦν. ἐπεὶ ἐμοίχευσε καὶ φόνον ἐποίησε, τὸ δὲ ἕλκος χαλεπόν, δείκνυμί σοι πῶς ἐθεραπεύθη, καὶ ποῖον φάρμακον ἐπέθηκεν. καὶ οὐ λέγω, ἄπελθε ἐπὶ τὸν στενωπόν, ἐρώτησον τόνδε, ἢ τήνδε· οὐ χρεία καμάτου, οὐ χρεία πόνου, οὔτε ὑπερβῆναί σε προθύρων ἀναγκαῖον· ἀλλ' ἐν τοῖς ἔσω τὰ δέξασθαί σε τὸ φάρμακον· μόνον πρόσεχε τοῖς λεγομένοις. ἀνάγκη γὰρ τὴν λέξιν εἰσαγαγεῖν, καὶ τὸν χρόνον εἰπεῖν, καθ' ὃν ἥμαρτε, καὶ τὸν τόπον, καὶ τὸ πρόσωπον, καὶ τὴν μετάνοιαν, καὶ τὴν διόρθωσιν, καὶ τὸ φάρμακον, ἵνα πάντα μαθόντες μετ' ἀκριβείας οὕτως ἀπέλθητε. οὗτος τοίνυν ὁ Δαβίδ, νέος ὢν καὶ μειράκιον κομιδῇ, καὶ παιδὸς ἀσήμου, καὶ τῇ γῇ προσέχων καὶ τοῖς ποιμνίοις, πόλεις μὲν ἔφυγε καὶ χώρας καὶ θορύβους· ἐν δὲ τῇ ἐρημίᾳ τὴν φιλοσοφίαν ἐπεδείκνυτο, οὐδὲν κοινὸν ἔχων μετὰ τῶν βιωτικῶν πραγμάτων,* ἀλλ' ἐκ πρώτης ἡλικίας τῇ συντρόφῳ τῆς ἀρετῆς ἡσυχίᾳ συζῶν, καὶ καθάπερ ἐν λιμένι ἐν τῇ ἐρήμῳ καθήμενος, τῇ τῶν προβάτων ἐπιστασίᾳ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν ἐμελέτησεν. οὗτος τοίνυν νέος ἦν, κομιδῇ μειράκιον· νέος μὲν τῇ ἡλικίᾳ, πεπολιωμένος δὲ τῇ διανοίᾳ· καὶ τὸ ἀτελὲς τῆς ἡλικίας οὐδὲν ἐνεπόδιζε τῇ τοσαύτῃ ἀρετῇ· ἀλλὰ νέος ὢν σφόδρα ἐνίκα οὐ δυνάμει σώματος, ἀλλὰ δυνάμει πίστεως. ἀλλὰ πρόσεχε μετ' ἀκριβείας τῷ λόγῳ.

α. Βασ. ις. α. ἔδησέ ποτε γενέσθαι βασιλέα τοῖς Ἰουδαίοις, ἐπειδὴ ὁ πρῶτος γενόμενος ἀνάξιος ἦν. πέμπει ὁ Θεὸς τὸν Σαμουὴλ εὐθέως πρὸς τὸν πατέρα αὐτοῦ. ἐλθόντος τοίνυν τοῦ Σαμουὴλ πρὸς τὸν Ἰεσσαὶ τὸν πατέρα Δαβίδ, τὸ παιδίον ἦν ἐν τοῖς ποιμνίοις, μικρὸν πάνυ. οὐ παύομαι συνεχῶς τὴν νεότητα λέγων, ἵνα μηδεὶς μήτε νέον διαβάλλῃ, μήτε γέροντα ἐγκωμιάζῃ. οὔτε γὰρ ἡ πολιά, ἀρετή· οὔτε ἡ νεότης, κακία. πολλοὶ καὶ ἐν νεότητι φιλοσοφίαν ἐπεδείξαντο, καὶ πολλοὶ ἐν γήρει ὑπεσκελίσθησαν. (Δαν. γ. κδ.) καὶ γὰρ οἱ τρεῖς παῖδες ἐν τῷ πυρὶ ἦσαν, (Δαν. ς. κβ.) καὶ τὴν φλόγα ἔσβεσαν· καὶ ὁ Δανιὴλ δωδεκαέτης ὤν, τοὺς λέοντας πρόβατα ἐποίησεν, οὐ τὴν φύσιν αὐτῶν μεταβαλών, ἀλλὰ τὴν θηριωδίαν αὐτῶν τῇ πίστει χαλινώσας· καὶ τοὺς ἀσυνέτους πρεσβυτέρους διελέγξας, κριτὴς τοῦ Ἰσραὴλ ἀναδείκνυται. καὶ Στέφανος ὁ τῶν διακόνων πρόκριτος, πλήρης χάριτος, καὶ δυνάμεως ἐκ νεότητος πληθείς, (Πράξ. η. γ.) τῷ δήμῳ τῷ Ἑβραϊκῷ διελέγετο· Παῦλος δὲ γεγηρακὼς ἦν καὶ πεπολιωμένος, καὶ τὸ μὲν πρότερον σκυλευτὴς τῶν ἐκκλησιῶν γέγονε. ἀλλὰ μετὰ ταῦτα τὸ βραβεῖον τῆς πίστεως ἥρπασε, (Πράξ. θ. κ.) καὶ πρόβατον γέγονεν ἀγαθότητος. μὴ οὖν τὸν νέον διάβαλλε, μηδὲ τὸν γεγηρακότα ἐπαίνει. οὔτε γάρ, ἐν τῇ διαφορᾷ τῆς ἡλικίας ἡ ἀρετὴ καὶ ἡ κακία, ἀλλ' ἐν τῇ διαφορᾷ τῆς γνώμης. κἂν ᾖς νηφάλιος, οὐδέν σε καταβλάπτει τὸ ἄωρον τῆς ἡλικίας· κἂν ᾖς ῥᾴθυμος, οὐδέν σε ὠφελήσει τὸ γῆρας. πολιὰ γὰρ, οὐ τρίχες λευκαί, ἀλλὰ (α. Βασ. ις. δ.) ψυχῆς ἀρετή. οὗτος τοίνυν νέος ὢν ὥριμον τὸν καρπὸν τῆς ἀρετῆς ἐκέκτητο. ἦλθεν ὁ Σαμουὴλ πρὸς τὸν Ἰεσσαί, οὐ πλημμύραν σωμάτων περιβεβλημένος, ἀλλὰ τὸ κέ-

ρας,

ρας, ἔνθα ἦν τὸ ἔλαιον τὸ ἅγιον, ἔχων. καὶ τί φησιν; ἔπεμψέ με ὁ Θεὸς ποιῆσαι βασιλέα
ἐκ τῶν υἱῶν σου. ὁ Ἰεσσαὶ ἀκούσας βασιλέα, νομίσας ἐκείνῳ ἐπιτήδειον εἶναι τὸ ἀξίω-
μα, ἄγει τὸν πρῶτον υἱόν. "παράγει αὐτόν, φησιν· οὐκ εὐδόκησεν ὁ Θεὸς ἐν αὐτῷ. τὸν
δεύτερον. οὐδὲ "τοῦτον. τὸν τρίτον, τὸν τέταρτον, τὸν πέμπτον. ἀνηλώθη ὁ χορὸς τῶν
5 παίδων, καὶ ὁ ζητούμενος οὐχ εὑρίσκετο. λέγει αὐτῷ· ἔχεις ἄλλον; ἠπορήθη ὁ πατήρ. ἔ-
χω ἕνα, φησί, μικρότερον καὶ εὐτελῆ, ποιμνία. βασιλέα ζητεῖς μικρὸν καὶ εὐτελῆ ποιῆσαι;
ἄνθρωπος ἐξουθενεῖ, ἀλλ᾽ ὁ Θεὸς στεφανοῖ. Οὐ γὰρ ὡς ὄψεται ἄνθρωπος, ὄψεται Θε- α Βασ. ιϛ. ζ.
ός· ἄνθρωπος εἰς πρόσωπον, ὁ δὲ Θεὸς εἰς καρδίαν. μὴ γὰρ πολυσαρκίαν ζητοῦμεν;
ψυχῆς εὐγένειαν ἐπιποθοῦμεν. πρόσεχε μετ᾽ ἀκριβείας τῷ λόγῳ. οὐκ εἶπεν αὐτῷ
10 ὁ Θεός, ἄπελθε, χρῖσόν μοι τὸν Δαβίδ· ἀλλ᾽ ἄπελθε, χρῖσόν μοι ἕνα τῶν υἱῶν Ἰεσσαί.
καὶ διὰ τί ἀπορεῖ; καὶ διὰ τί οὐ λέγει τὸ ὄνομα; ἵνα μὴ πάθῃ Δαβίδ, ὅπερ ἔπαθεν Ἰωσήφ. Γεν. λζ. ζ.
ὥσπερ γὰρ μαθόντες ἐκεῖνοι τὸν ζητούμενον αὐτῶν βασιλέα, ἐπεβούλευσαν, ἐπολέμησαν, ἐπώ-
λησαν· οὕτω δέος ἦν μὴ καὶ οὗτοι τοῦτο ἐργάσωνται. ὥστε ἡ ἄγνοια ἀσφαλείας μήτηρ ἐγένε-
το. εἰσήκει ὁ προφήτης "ἀπορούμενος, δός μοι ἕνα τῶν υἱῶν σου. οὐκ ἔχω, φησίν, ἀλλὰ
15 παιδίον μικρὸν ποιμαῖνον τὰ πρόβατα. οὐχ οὕτως ὄψεται ἄνθρωπος, ὡς ὄψεται Θεός.
ποῦ εἰσιν οἱ καλλωπιζόμενοι ἐπ᾽ εὐμορφίᾳ ὄψεως; μή μοι λέγε εὐμορφίαν "σώμα-
τος, ἀλλὰ βλέπε τὸ κάλλος τῆς διανοίας. τί γάρ ἐστιν εὔμορφος γυνή; τάφος
κεκονιαμένος, ἐὰν μὴ σωφρονῇ. κάλλος δέ ἐστι βάραθρον ὀρωρυγμένον, ἑτέροις δὲ
δηλητήριον κατεσκευασμένον, ἐὰν μὴ σωφρονῇ. ἡ νόσῳ μαραίνεται καὶ θανάτῳ
20 διαφθείρεται· τὸ δὲ κάλλος τῆς ψυχῆς * ἀθάνατον μένει καὶ ἀκηλίδωτον, ἀλ-
λὰ τότε μᾶλλον τὴν οἰκείαν ὡραιότητα ἐπιδείκνυται, ὅταν παύσῃ τὰ πάθη,
καὶ ἐν γαλήνῃ "γένηται ὁ νοῦς. ἐὰν οὖν ἴδῃς ἄνδρα, ἢ γυναῖκα "καλήν, μὴ θαυ-
μάσῃς. ἐπεὶ καὶ αἱ δρύες εἰς ὕψος ἀνατεταμέναι καρπὸν οὐκ ἔχουσιν ἀνθρώποις
χρήσιμον, ἀλόγοις δὲ μόνον· ἡ δὲ ἄμπελος χαμαὶ κειμένη ὥριμον ἔχει καρπὸν βοτρύων.
25 τί οὖν βούλει, ἄμπελον ἔχειν, ἢ δρῦν; δῆλον ὅτι ἄμπελον. ἡ γὰρ δρῦς ἐν ὕψει ἑστῶσα, θη-
ρίων ἀλόγων ἔχει τροφήν, τὸν καρπόν. τί μελίττης εὐτελέστερον; τί δὲ ταῶνος ὡραιό-
τερον; ἀλλὰ τί βέλτιον, μέλιττα, ἢ ταών; δῆλον ὅτι μέλιττα. ἄνελε ταῶνα, καὶ οὐδὲν
ἔβλαψας· ἄνελε μέλιτταν, καὶ ζημιοῖ πολλά. ἦλθε τοίνυν ὁ Δαβίδ, ἐκχεῖται τὸ ἔ-
λαιον καὶ χρίεται ψήφῳ Θεοῦ, διακονίᾳ δὲ ἀνθρώπου. ἐπέθηκεν αὐτῷ τὸ κέρας, καὶ ἀντὶ
30 πορφυρίδος καὶ διαδήματος ἐγένετο αὐτῷ. καὶ ἀπῆλθεν ἔχων τὴν βασιλείαν, οὐ "τιάραν,
οὐκ ἀσπίδα περιβεβλημένος, οὐδὲ δόρατα· ἀλλ᾽ ἔχων αὐτὴν τὴν τοῦ Θεοῦ ψῆφον, τὴν
πάντων δυνατωτέραν. ὄντος δὴ καὶ πολέμου καλοῦντος, καὶ τῶν πραγμάτων "τετα-
ραγμένων, καὶ τῶν βαρβάρων ἐπικειμένων τοῖς Ἰουδαίοις, ἀπῆλθεν ἰδεῖν τὴν παράταξιν α. Βασ. ιζ. κβ.
τοῦ τῶν βαρβάρων προσκαλουμένου εἰς μονομαχίαν· καὶ οὐδεὶς ἐτόλμα προπηδῆσαι
35 καὶ ἐξελθεῖν. ἦλθεν ὁ Δαβίδ, εἶδεν ἀστράπτοντα τὸν πόλεμον, ἀφόρητον ὄντα τὸν πο-
λέμιον, καὶ "πάντας καταπλήττοντα, ὁ ποιμὴν ἐν τῷ πολέμῳ. καὶ οἱ ἐν πολέμῳ μεμε-
λετηκότες οὐδὲ τὴν φωνὴν ἔφερον τοῦ πολεμίου· ὁ δὲ δένδρεσι καὶ σκιαῖς καὶ πηγαῖς προσ-
ομιλῶν, ἐπὶ ταῖς ὄψεσιν αὐτοῦ εἰσήκει, καὶ λέγει· Τίς ὁ ἀπερίτμητος οὗτος, ὃς ὠνείδισε α. Βασ. ιζ. κϛ.
παράταξιν Θεοῦ ζῶντος; καὶ λέγει ὁ ἀλλόφυλος πρὸς αὐτόν· πόθεν σοι ἡ ἀπόνοια
40 αὕτη; ὁ δέ, οὐκ ἀπόνοια, ἀλλὰ πίστις· οὐχ ὑπερηφανίαν, ἀλλ᾽ εὐσέβειαν κέκτημαι·
θώρακα οὐχ ὁπλίζομαι, ἀλλὰ πίστιν ἐνδέδυμαι· οὐ σκοπῶ ἐκείνου τὸ μέγεθος, ἀλλὰ τὴν
ἐρημίαν τῆς διανοίας. "οὐ βλέπω ὅτι μέγα τὸ πλοῖον, ἀλλ᾽ ὅτι κυβερνήτην οὐκ ἔχει. οὐ
δέδοικα αὐτόν (ἐχθρὸς γάρ ἐστι τοῦ Θεοῦ) κἂν μυριάκις δυνατὸς ᾖ. διὰ γὰρ τὴν ἄνωθεν
ῥοπὴν

ῥοπὴν πάντων ἀσθενέστερός ἐστιν ὁ ἀπερίτμητος οὗτος. ποίοις ὅπλοις θαῤῥεῖς, ὦ Δαβίδ; οὐ σαρκικοῖς, ἀλλὰ πνευματικοῖς. Τὰ γὰρ ὅπλα ἡμῶν, οὐ σαρκικὰ, ἀλλὰ πνευματικά. καὶ πῶς, ὅτι σὺ μικρὸς καὶ ἀσθενὴς εἶ; ἀλλὰ μέγας ὁ δεσπότης. εὐτελὲς τὸ ὅπλον· ἀλλ' ὁ πέμψας ἰσχυρός. θάλασσαν ἐποίησε ξηρὰν, πέτραν διέῤῥηξε, τὰ στοιχεῖα μετέβαλε· πολλῷ μᾶλλον ἑνὸς ἀνδρὸς περιέσται. ἦλθε τοίνυν πρὸς τοὺς ἄνδρας, καὶ λέγει αὐτοῖς· Τίς δοθήσεται τῷ ἀνδρὶ τῷ αἴροντι τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ; περὶ μισθῶν διαλέγεται, οὐχ ἵνα λάβῃ μισθὸν, ἀλλ' ἵνα τούτους εἰς πίστιν ἀγάγῃ. τί οὖν οἱ ἀδελφοί; πάλιν φθόνος, πάλιν βασκανία. ἐπὶ τί ἀφῆκας τὰ μικρὰ πρόβατα ἐκεῖνα; ἡμεῖς οἴδαμεν τὴν ὑπερηφανίαν καὶ τὴν κακίαν τῆς καρδίας σου. ὦ φθόνος παθῶν πεπληρωμένος, * πῦρ μὴ σβεννύμενον. καὶ γὰρ καθάπερ σκώληξ τὸ ἔριον διεσθίει, οὕτω καὶ ὁ φθόνος τὸν μὲν φθονοῦντα διατήκει, τὸν δὲ φθονούμενον λαμπρότερον κατασκευάζει. οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ Ἰωσὴφ καὶ τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ ἐγένετο. οἱ μὲν γὰρ φθονήσαντες ἀπὸ ἐλευθερίας εἰς δουλείαν καθίσαντο· ὁ δὲ φθονηθεὶς βασιλεὺς ἐγένετο. πάλιν οὖν οἱ ἀδελφοί· ἡμεῖς οἴδαμεν τὴν ὑπερηφανίαν καὶ τὴν κακίαν τῆς καρδίας σου, ὅτι ἕνεκα τοῦ ἰδεῖν σε τὸν πόλεμον κατέβης. τί ἐφθόνησας; τί ἐβάσκηνας; λόγον ἤκουσας, ῥημάτων εὐημερίαν εἶδες, καὶ οὐκ ἤνεγκας; ἀλλὰ τί οὗτος ὁ σοφὸς ἀνήρ; ἀπέστη ἀπ' αὐτῶν ὑποτεμνόμενος τὸ ἕλκος, καὶ ἀπῆλθεν εἰς τὸ ἕτερον μέρος τοῦ πολέμου, καὶ λέγει· Τί ἔσται τῷ ἀνθρώπῳ τῷ αἴροντι τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ; καὶ εἰσήγαγον αὐτὸν πρὸς τὸν βασιλέα. εἶδε τοίνυν τὸν βασιλέα καθήμενον, καταπεπληχότα, δεδοικότα, τρέμοντα, καὶ λέγει πρὸς αὐτόν· ἵνα τί συνέπεσε τὸ πρόσωπον τοῦ κυρίου μου; καὶ ἐν τῇ εὐημερίᾳ τὴν δουλείαν ὁμολογεῖ. τίς ἐστιν οὗτος; οὐχὶ πορεύσομαι, καὶ ἀφελῶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ; τί οὖν ὁ βασιλεύς; καὶ πῶς, * ὅτι παιδάριον εἶ μικρὸν, οὗτος δὲ ἀνὴρ πολεμιστὴς ἐκ νεότητος αὐτοῦ; μὴ βλέπε τὰ ὁρώμενα, ἀλλὰ τὰ νοούμενα· μὴ ἴδῃς, ὅτι μικρὸς τῷ εἴδει, ἀλλ' ὅτι μέγας τῷ φρονήματι. τί οὖν, ἵνα γένηται; ἀπιστεῖ ὁ βασιλεὺς· ἀναγκάζεται ὁ Δαβὶδ λοιπὸν αὐτῷ τὰ κατορθώματα αὐτοῦ λέγειν. Ἐγὼ, φησὶ, παιδίον ἤμην μικρὸν παρὰ τὴν ποίμνην τοῦ πατρός μου. καὶ ὅτε ἦλθε λέων, ἢ ἄρκτος, καὶ ἐλάμβανον πρόβατα ἐκ τῆς ποίμνης, ἐξεπορευόμην ὀπίσω αὐτῶν, καὶ ἐξέσπασα ἐκ τοῦ στόματος αὐτῶν, καὶ ἀνεῖλον τὸν λέοντα καὶ τὴν ἄρκτον· καὶ ἔσται οὗτος ὡς ἓν τούτων τῶν θηρίων, ὅτι ὠνείδισε παράταξιν Θεοῦ ζῶντος. καὶ εἶπε ὁ Σαοὺλ πρὸς τὸν Δαβὶδ, πορεύου, ὁ Κύριος μετὰ σοῦ. καὶ ἔδωκεν αὐτῷ ὅπλα, καὶ οὐκ ἐδύνατο αὐτὰ ὁ Δαβὶδ βαστάσαι. διὰ τί; οὐ συγχωρεῖ τοῦτο ὁ Θεὸς, ἵνα γυμνὸς νικήσῃ· ἵνα μὴ τὰ ὅπλα μερίσηται τὴν νίκην τῶν κατορθωμάτων· ἵνα μὴ λέγῃ ὁ βασιλεὺς, ὅτι τὰ ὅπλα μου ἐνίκησαν. ῥίπτει τὰ ὅπλα, καὶ ἐνδύεται τὴν πίστιν· ἐξέρχεται γυμνὸς, καὶ τεθωρακισμένος τὴν εὐλάβειαν· ἐξέρχεται ποιμὴν, καὶ οὐ στρατιώτης. ἀφίησι βόλον. οὐ τῇ φύσει τοῦ σώματος θαῤῥῶν, ἀλλὰ τῇ δυνάμει τῆς πίστεως τὴν νίκην ἀπηνέγκατο. ἔδραμεν, ἔλαβεν αὐτοῦ τὸ ξίφος, ἀπέτεμεν αὐτοῦ τὴν κεφαλὴν, καὶ ἐπληρώθη * τὸ γεγραμμένον· Ἐν τοῖς ἔργοις τῶν χειρῶν αὐτοῦ συνελήφθη ὁ ἁμαρτωλός. πάλιν φθόνος, πάλιν βασκανία. συνεχῶς ἀνορύττει τὴν πηγὴν, ὥστε αὐτὸν εὑρεῖν τὸν ὀφθαλμόν. οὗτος τοίνυν ὁ τοιοῦτος καὶ τηλικοῦτος ἀνὴρ (περὶ οὗ φησιν ὁ Θεός· Εὗρον Δαβὶδ τὸν δοῦλόν μου, ἄνδρα κατὰ τὴν καρδίαν μου. ὢ ἐγκώμιον ὑψηλόν. ὢ ἀπόδειξις ἀρετῆς. ὁ δεσπότης αὐτοῦ λέγει· εὗρον Δαβὶδ τὸν τοῦ Ἰεσσαὶ, ἄνδρα κατὰ τὴν καρδίαν μου) οὗτος τοίνυν ὁ τῶν θηρίων περιγενόμενος, ὁ τὸν Γολιὰθ ἀποκτείνας, ὁ τὸν λέοντα πνίξας, ὁ τὴν ἄρκτον κρατήσας, ὁ ἐν νεότητι πεπολιωμένος, ὁ μικρὸς τῷ σώματι καὶ ὑψηλὸς τῷ πνεύματι, ὁ ἐν τῇ βασιλικῇ στολῇ ἀκρίβειαν μοναζόντων ἐπιδειξάμενος (ἔλυε γὰρ, οὐκ ἀπὸ μαργαριτῶν, ἀλλ' ἀπὸ δα-

κρύων

χρύσων καθ' ἑκάστην νύκτα βρέχων τὴν στρωμνὴν αὐτοῦ. οἱ μὲν γὰρ νῦν ἄνθρωποι καὶ ἐν ἡ-
μέρᾳ καθεύδουσιν, ἐκεῖνος δὲ καὶ ἐν νυκτὶ ἐμμέριμνος ἦν. διὰ τί ἐν νυκτί; ἐπειδὴ ἐν ἡμέ-
ρᾳ βασιλεὺς ὢν ὑπὸ μυρίων περιηντλεῖτο πραγμάτων. ἐν δὲ νυκτὶ καθάπερ ἐν
λιμένι διάγων, ὅτε μόνος μόνῳ τῷ Θεῷ διελέγετο, καὶ πηγὰς δακρύων ἐξέχεε, καὶ ἔλουε τὴν
5 στρωμνὴν ἑαυτοῦ) οὗτος τοίνυν ὁ τοσοῦτος καὶ τηλικοῦτος ἀνήρ, ὁ πνεύματος χάριν ἐπισπα-
σάμενος, ὁ ἐν ἡλικίᾳ νεότητος πεπολιωμένος, ὁ τῆς ἁψῖδος τῶν οὐρανῶν ἁψάμενος, ὁ τὴν
ἄνωθεν ἀπολαύσας δωρεᾶς καὶ χάριτος, ὁ πολέμους καταλύσας, ὁ μυρία κατορθώματα
κατὰ τοῦ διαβόλου ἐπιδειξάμενος, μετὰ σωφροσύνην, μετὰ ἐπιείκειαν, μετὰ σεμνότητα,
ὅτε κατέσχε τὴν βασιλείαν, ὅτε μυρίους ἐνίκησε πολέμους, ὅτε ἔθνη ὑπέταξεν, ὅτε εἰ-
10 ρήνη πανταχόθεν, ῥαθυμότερος ἐγένετο· ἵνα μάθητε πόσων ἀγαθῶν πρόξενος ἡ θλί-
ψις, καὶ πόσων κακῶν ἡ ἄνεσις. καὶ πότε; ἐν μεσημβρίᾳ μέσῃ. μετὰ ἄριστον ἀναστὰς ἀπὸ
τῆς στιβάδος περιεπάτει, καὶ εἶδε γυναῖκα γυμνὴν λουομένην, καλὴν καὶ εὔμορφον
σφόδρα. ἀλλ' οὐκ ἔγκλημα τὸ κάλλος. τὸ γὰρ κάλλος Θεοῦ δῶρον. εἶδε γυναῖκα
λουομένην ἐν ὑπερῴῳ, γυναῖκα στρατιώτου, καλὴν, ὡραίαν. εἶδεν, ἐπτερώθη τῷ
15 ὄμματι, ἐδέξατο τὸ βέλος. ἀκουέτωσαν οἱ περίεργοι, οἱ τὰ ἀλλότρια περιεργαζό-
μενοι καὶ καταμανθάνοντες κάλλη. ἀκουέτωσαν οἱ περὶ τὰ θέατρα μεμηνότες, οἱ λέ-
γοντες· θεωροῦμεν μὲν, οὐδὲν δὲ βλαπτόμεθα. ὁ Δαβὶδ ἐβλάβη, καὶ σὺ οὐ βλάπτῃ;
ἐκεῖνος ἐνικήθη, καὶ σοὶ ἔχω θαῤῥῆσαι *; ὁ τοσαύτην ἔχων πνεύματος χάριν βέλος ἐ-
δέξατο, καὶ σὺ ἄτρωτος διαμένεις ἐν τῇ τῶν ἀτόπων θεωρίᾳ; καίτοι ἐκεῖνος οὐκ εἶδε
20 πόρνην, ἀλλὰ σώφρονα γυναῖκα καὶ σεμνήν· καὶ οὐκ ἐν θεάτρῳ, ἀλλ' ἐν οἰκίᾳ. σὺ δὲ
ἐν θεάτρῳ, ὅπου καὶ ὁ τόπος κολάζει ψυχήν· ὅπου οὐ βλέπεις μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀκούεις ῥη-
μάτων αἰσχρῶν, καὶ βλέπεις στολὴν πορνικὴν καὶ ᾄσματα διαβολικὰ, καὶ πανταχόθεν πλήτ-
τεταί σου ἡ διάνοια, τῇ ὄψει, ἀφ' ὧν εἶδες, τῇ ἀκοῇ, ἀφ' ὧν ἀκούεις, τῇ ῥινὶ, ἀφ' ὧν ὀσ-
φραίνῃ· τοσαῦται φθοραὶ, τοσαῦτα βάραθρα, καὶ ἔχω σοι θαῤῥῆσαι, ὅτι οὐ γίνῃ θηριά-
25 λωτος; μὴ γὰρ λίθος εἶ; μὴ γὰρ σίδηρος εἶ; ἄνθρωπος εἶ, τῇ κοινῇ τῆς φύσεως
ἀσθενείᾳ ὑποκείμενος. πῦρ κρατεῖς, καὶ οὐ καίῃ; καὶ πῶς ἔχει λόγον; θὲς λύχνον εἰς χόρτον, καὶ
δυνήσαί μοι εἰπεῖν, ὅτι οὐ καίεται ὁ χόρτος; ὅπερ ἐστὶν ὁ χόρτος, τοῦτο καὶ ἡ ἡμετέρα φύσις.
εἶδεν αὐτὴν λουομένην γυμνὴν, ἑάλω τῷ κάλλει; ἐδέξατο τὸ βέλος, ἔλαβε τὸ τραῦμα,
ἔπεμψεν ἐπ' αὐτήν· καὶ ὡς μόνον ἦλθε πρὸς αὐτὸν, εἰργάσατο τὴν παρανομίαν, ἐ-
30 πλήρωσε τὴν ἐπιθυμίαν, κελεύει αὐτὴν ἀπελθεῖν εἰς τὴν ἰδίαν οἰκίαν. ταῦτα δὲ
λέγων καὶ εἰς μέσον φέρω τὸν τετραυματισμένον, ἵνα οἱ παρεστῶτες ἴδητε πάντες, πῶς
θεραπεύεται. καὶ γὰρ ἰατρὸς χειρουργῶν ἔχει τοὺς παρεστῶτας πάντας, ἵνα βλέπωσι πῶς
τῇ τέχνῃ νικᾷ τὴν νόσον· πολλῷ μᾶλλον προφήτου χειρουργουμένου πάντας χρὴ συν-
δραμεῖν, ἵνα ἴδωμεν πῶς ὀφείλομεν ἀπαλλαγῆναι τῆς σηπεδόνος καὶ τῶν σκωλήκων. χα-
35 λεπὸν τὸ ἁμάρτημα· ἐπιθυμία ἐπληρώθη, ἡ ἁμαρτία ἀπηρτίσθη, ὁ θεραπεύων οὐκ
ἦν. συνέλαβεν ἡ γυνή· τέως ἐνόμιζε λανθάνειν τὸν ἄνδρα αὐτῆς ὁ βασιλεύς. εἰ γὰρ καὶ
προφήτης ἦν, ἀλλ' ὅλως ἡ ἐπιθυμία αὐτὸν ἐσκότωσε. συνέλαβεν ἡ γυνή, ἔγκυος ἐ-
γένετο. δρομαία ἐπὶ τὸν βασιλέα ἔρχεται. βασιλεῦ, ἀπωλόμην. τί ἔχεις; ἔγκυός εἰ-
μι· ὁ καρπὸς τῆς ἁμαρτίας ἐβλάστησε· τὴν κατηγορίαν ἐν τῇ μήτρᾳ βαστάζω· ὁ ἔλεγ-
40 χος ηὐξήθη τοῦ ἁμαρτήματος· οἴκοθεν ἔχω τὴν ἀπόδειξιν. ἐὰν ἔλθῃ καὶ ἴδῃ ὁ ἀνήρ μου, τί
ἔχω εἰπεῖν; ἢ τί λαλήσω; ἐννόησον πόσον κακὸν ἡ ἁμαρτία. ὁ βασιλεὺς τὸν στρατιώ-
την φοβεῖται. οὐ γάρ ἐστι δοῦλος, εἰ μὴ ὁ ποιῶν τὴν ἁμαρτίαν. διάδημα περιεβέβλητο,
καὶ ἐδεδοίκει τὸ ὄνειδος. οὐχὶ σὺ βασιλεὺς, οὐ ξίφους ἐξουσίαν ἔχεις; ναὶ, ἀλλὰ καὶ χαλε-

[Margin: 2. Βασ. ια. β.]
[Margin: 2. Βασ. ια. δ.]

τὸν ἁμάρτημα ἐποίησα. ὢ ἁμαρτία δειλίας μήτηρ· ὢ ἀτιμίας ἔλεγχος· ὢ σιωπῆς ὑπόθεσις. δέδοικα, τρέμω, ὅτι με κατῄσχυνας· ἔνδον ἔχω τὸν ἔλεγχον. ἐὰν ἔλθῃ ὁ ἀνήρ μου, τί εἴπω; ἢ τί λαλήσω; εὑρήσει με ἔγκυον, καὶ φονεύει ἔνδον ἔχουσαν τὸν ἔλεγχον τῆς ἁμαρτίας. βλέπεις τὸ ναυάγιον μεμελετημένον; ὁρᾷς πόσον κακὸν ἡ ἁμαρτία; τί οὖν ὁ βασιλεύς; ἁμαρτίαν ἐπὶ ἁμαρτίαν προστίθησι. δεῖ γὰρ πλατῦναι τὸ τραῦμα. ἦλθεν Οὐρίας ὁ ἀνὴρ αὐτῆς ἀπὸ τοῦ πολέμου, καὶ εἰσῆλθεν ὁ Οὐρίας πρὸς τὸν βασιλέα.

β. Βασ. ια. ζ. καὶ λέγει αὐτῷ ὁ βασιλεύς· τί ἐστιν, Οὐρία; πῶς ὁ πόλεμος; λέγει, καλῶς· νενικήκαμεν. ἤκουσεν ὁ βασιλεύς, ὅτι ὁ στρατιώτης ἐνίκησε, καὶ αὐτὸς ἡττήθη· ὁ στρατιώτης τὸν πόλεμον ὑπέταξε, καὶ ὁ βασιλεὺς ὑπὸ τῆς ἡδονῆς ἡττήθη· ὁ στρατιώτης τοῦ πολέμου περιεγένετο, αὐτὸς δὲ ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας κατεβέβλητο· ὁ στρατιώτης ἔλεγε τὴν νίκην, αὐτὸς δὲ ὑπὸ τῆς αἰσχύνης οὐδὲ τὴν ἧτταν εἰπεῖν ἐτόλμα. νενικήκαμεν, φησὶ, καὶ περιεγενόμεθα. ἐν ἀπορίᾳ ἦν ὁ βασιλεύς, οὐκ ἥσθετο τῆς νίκης τοῦ πολέμου, διὰ τὴν αἰσχύνην τῆς ἥττης, ἧς αὐτὸς ἡττήθη. λέγει τῷ στρατιώτῃ· ὕπαγε εἰς τὸν οἶκόν σου· λοῦσαι, καὶ ἀπόλαυσον τραπέζης, καὶ ἀπόλαυσον τῆς γυναικός σου. διὰ τί; ἵνα συσκιάσῃ τὸ ἕλκος, ἵνα ἐξ αὐτοῦ νομισθῇ τὸ παιδίον τίκτεσθαι. ὁ δὲ ἀκοίμητος ὀφθαλμὸς οὐ συνεχώρησε τοῦτο γενέσθαι, φειδόμενος τοῦ τετραυματισμένου. τί οὖν ὁ στρατιώτης φησί; καὶ πῶς δύναμαι καταλιπεῖν σε, καὶ τρυφᾷν; ταῦτα ἔλεγεν ἀγνοῶν ὁ στρατιώτης. ὄνειδος δὲ ἐγένετο τῷ βασιλεῖ, ὅτι ὁ μὲν στρατιώτης οὐδὲ τὴν οἰκίαν αὐτοῦ ἠβουλήθη ἰδεῖν ἐλθὼν ἐκ τοῦ πολέμου· ὁ δὲ βασιλεὺς τοιαῦτα ἦν παρανομήσας, ὥστε ἀνάγκην ἐπιφέρειν τῷ ἰδίῳ στρατιώτῃ πρὸς τὸ θεάσασθαι τὴν ἰδίαν γυναῖκα, ἵνα δυνηθῇ τὸ ἴδιον δρᾶμα καλύψαι. ἀπῆλθεν ἐπὶ τὸν πόλεμον, καὶ ἐτέχθη τὸ παιδίον. τί οὖν ποιεῖ; ἐπειδὴ οὐκ ἐδύνατο συσκιάσαι τὸ ἕλκος,

β. Βασ. ια. ιε. γράφει τῷ στρατηγῷ τοῦ πολέμου. λαβὼν τὸν Οὐρίαν στῆσον εἰς τὸ κραταιὸν μέρος τοῦ πολέμου. διὰ τί; ὥστε αὐτὸν ἀναιρεθῆναι. καὶ ἐγχειρίζει αὐτῷ τὴν ἐπιστολήν. ὢ τῆς ἀσελγείας. εἰς ὅσην ὠμότητα τὸν πρᾳότατον ἐκεῖνον ἡ ἁμαρτία προσήγαγε; τὴν μάχαιραν καθ' ἑαυτοῦ ἐβάσταζεν ὁ ἠδικημένος, καὶ ἐπιστολὴν ἔφερεν αἵματος γέμουσαν, καὶ ἀπῄει. δεῖ γὰρ ἐπιτεμεῖν. τί οὖν γίνεται; ἐν τῷ πολέμῳ ἔπεσεν, ἐσφάγη. ἰδοὺ δύο ἁμαρτήματα, μοιχεία καὶ φόνος. ὁ φόνος καρπὸς τῆς μοιχείας ἐγένετο. ταῦτα δὲ λέγω διὰ τοὺς ἁμαρτωλοὺς καὶ πολλὰ ἑαυτοῖς συνειδότας κακά· ἵνα ἀκούοντες μὴ

Ἐξοδ. κ. ιγ. ιδ. ἀπογινώσκωσι τῆς ἑαυτῶν σωτηρίας. Γέγραπται γὰρ, οὐ φονεύσεις, οὐ μοιχεύσεις. τὰς γὰρ δύο ταύτας πρώτας ἐντολὰς παρέβη. ἐμοίχευσε, καὶ τότε ἐφόνευσε τὸν ἠδικημένον. χαλεπὸν τὸ ἕλκος, μέγα τὸ τραῦμα. ἐπεὶ οὖν ὁ Οὐρίας ἀπελθὼν εἰς τὸν πόλεμον ἐσφάγη, καὶ εὐθέως ἐσκίρτησεν ἡ ἁμαρτία ἡ συνεσκιασμένη, τότε λοιπὸν ἀπῆλθε πρὸς αὐτὸν Νάθαν ὁ προφήτης. ἀπηρτίσθη ἡ ἐπιθυμία· ἐπληρώθη ἡ παρανομία· ἀνῄρητο ὁ ἠδικη-

β. Βασ. ιβ. α. μένος· καὶ τότε ὁ προφήτης προφήτην ἐλέγχει. διὰ τί; καίτοι ὁ Δαβὶδ προφήτης ἦν. πῶς οὖν ἑαυτὸν οὐ θεραπεύει; ὥσπερ οὖν οἱ ἰατροὶ, ὅτε νοσοῦσι, χρῄζουσιν ἑτέρων ἰατρῶν, καὶ ἡ ἀρρωστία τὴν τέχνην λυμαίνεται· οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα προφήτης ἐκεῖνος, προφήτης οὗτος. ἀλλ' ἐκεῖνος οὐκ ἐν κλίνῃ κείμενος, ἀλλ' ἐν ἁμαρτίᾳ διαγινόμενος. λέγουσιν αὐτῷ· Νάθαν ὁ προφήτης ἔξω. λέγει, εἰσέλθῃ. Εἰσέρχεται ὁ προφήτης. ὁρᾷ αὐτὸν καθεζόμενον μετὰ λαμπηδόνος πολλῆς καὶ τύφου βασιλικοῦ. καὶ τί φησι; δίκην ἔχω, βασιλεῦ, ἄκουσόν μου. ὢ σοφίας ἰατροῦ. εἰσῆλθε σιδήρεον λαβὼν, ἵνα τέμῃ τὸ ἕλκος· ἀλλ' οὐ δείκνυσι τῷ νοσοῦντι, ἵνα μὴ στερηθῇ τῆς ἰατρείας· κρύπτει ἔνδον, οὐχ ὑπὸ τὸ ἱμάτιον, ἀλλ' ὑπὸ τὸ δρᾶμα τῆς διηγήσεως. εὐθέως γὰρ εἰσελθὼν οὐκ εἶπεν αὐτῷ· ὦ παράνομε, ὦ βέβηλε, ὦ μοιχέ, ὦ ἀνδροφόνε, οὐ γυμνοῖ τὸν ἔλεγχον, οὐδὲ χωρὶς προ-

σωπείου

σωπεῖου τὴν παῤῥησίαν· ἀλλὰ τὸν σίδηρον ἐγκεκρυμμένον φέρει καὶ λέγει· δίκην ἔχω, βασιλεῦ, ἄκουσόν μου. Τί οὖν ὁ βασιλεύς; Εἰπὲ τὴν δίκην. ὁ δὲ λέγει· ἄνθρωπός τις ἦν πλούσιος, ὃς εἶχε ποίμνια καὶ βουκόλια πολλά· ἄνθρωπος δέ τις ἦν πένης. δύο ἄνθρωποι, Οὐρίας καὶ Δαβίδ. μάνθανε τὰ προσωπεῖα ἐν τῇ ἀληθείᾳ. ὁ μὲν πέ-
5 νης οὐκ εἶχεν, εἰ μὴ μίαν ἀμνάδα (τὴν μοιχευθεῖσαν γυναῖκα λέγει) ἥτις ἀπὸ τῆς τραπέζης αὐτοῦ ἤσθιεν, καὶ ἀπὸ τοῦ ποτηρίου αὐτοῦ ἔπινε, καὶ ἐν τῷ κόλπῳ αὐτοῦ ἐκάθευδεν. ὁρᾷς τὴν πενίαν φιλοστοργίας ὑπόθεσιν ἔχουσαν. ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν πλουτούντων πολὺς ὁ τῦφος· ἐπὶ δὲ τῶν πενήτων ἡ γυνὴ ὑπηρέτις γίνεται καὶ διάκονος, καὶ τίκτει παιδίον, καὶ γίνεται αὐτὴ καὶ μήτηρ καὶ τροφός· ἐπὶ δὲ τῶν πλουτούντων οὐχ οὕτως. ἀλλὰ τίκτει παιδίον,
10 καὶ δίδωσιν αὐτὸ ἔξω, καὶ τὴν φιλοστοργίαν διατέμνει ὁ τῦφος. τίκτει ἡ μήτηρ, καὶ οὐ γίνεται τροφός. αἰσχύνεται γὰρ γενέσθαι τροφὸς ἡ γενομένη μήτηρ. ὁ δὲ Χριστὸς οὐχ οὕτως. ἐγέννησε γὰρ ἡμᾶς, καὶ αὐτὸς τροφεὺς ἡμῶν ἐγένετο. διὰ τοῦτο καὶ ἀντὶ βρωμάτων, τὴν ἰδίαν σάρκα ἡμᾶς ἔθρεψε, καὶ ἀντὶ πόματος, τὸ ἴδιον αὐτοῦ αἷμα ἡμᾶς ἐπότισεν. ἡ οὖν ἀμνὰς ἐν τῷ κόλπῳ αὐτοῦ ἐκάθευδεν. ηὐξήθη ἡ τραγῳδία τῇ διηγήσει τῆς φιλοστοργίας. ἦλθε τοί-
15 νυν ξένος ἄνθρωπος πρὸς τὸν πλούσιον ἐκεῖνον. τίς ὁ ξένος; ἡ ἐπιθυμία. ἵνα οὖν δείξῃ αὐτοῦ τὴν σεμνότητα, ξένην τῇ μεθόδῳ τὴν ἐπιθυμίαν ἐκάλεσεν. οὐδέποτε γὰρ ἀλλότριον γάμον διώρυξεν, οὐδὲ ἀδίκοις ἐθεάσατο τοῖς ὀφθαλμοῖς· ἀλλὰ τρωθεὶς δὲ εἰς ἐκείνην τὴν γυναῖκα τὴν σεμνότητα ἀπώλεσε, καὶ μικρὸν ῥαθυμήσας ἐξέπεσε τοῦ προσήκοντος. ἦλθεν ὁ ξένος, ἡ ἐπιθυμία ἡ ἀκόλαστος, ἡ θηριώδης ἐκείνη ἦλθε πρὸς αὐ-
20 τόν. ξένος πρὸς τὸν πλούσιον ἐκεῖνον ἦλθε, καὶ οὐκ ἔλαβεν ἀπὸ τῶν ποιμνίων καὶ βουκολίων αὐτοῦ· ἀλλ' ἔπεμψε καὶ ἔλαβε τὴν ἀμνάδα ἐκείνην, τὴν ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ πένητος καθεύδουσαν, καὶ ἀπὸ τῆς τραπέζης αὐτοῦ ἐσθίουσαν. Τί οὖν; ὠργίσθη ὁ βασιλεύς. ἐνόμιζε γὰρ ἀλλοτρίαν δίκην δικάζειν. ὠργίσθη ὁ βασιλεύς, καὶ τὸ δίκαιον ἐξεφώνησε μετὰ πολλῆς τῆς λαμπρότητος. οὐ γὰρ ἦν φιλοστοργία ἡ λυμαινομένη τὸ δίκαιον. ῥομφαία,
25 φησίν, ἀποθανεῖται, καὶ τὴν ἀμνάδα τετραπλάσιον ἀποτίσει. ὑπὲρ τὸν νόμον κελεύει. ὁ γὰρ νόμος κελεύει τὸν κλέπτοντα τετραπλασίονα ἀποδιδόναι, αὐτὸς δὲ ὑπερέβηκε τὸν νόμον. κελεύει γὰρ καὶ αὐτὸν ἀναιρεθῆναι, καὶ ἐν τετραπλῷ ἀποτῖσαι. ἐξήνεγκε τὴν ψῆφον, καὶ τὴν καταδίκην ἀπήρτισε. ῥίπτει οὖν τὸ προσωπεῖον ὁ προφήτης, καὶ λέγει· σὺ εἶ, βασιλεῦ. ὢ τομὴ οὐ ξίφει τέμνουσα τὴν αἴσθησιν τῆς ὀδύνης, ἀλλ' ἐν τῇ συντομίᾳ τοῦ
30 ἐλέγχου. ὅτε γὰρ ἔδει, ὑπεκρίνατο τὸ δρᾶμα· ὅτε δὲ χρεία ἦν τοῦ ἐλέγχου, εὐθέως ἔδωκε καὶ ἀπετέλεσεν, οὐ πολλὴν ὀδύνην ἐργασάμενος· σὺ εἶ, βασιλεῦ. τί οὖν αὐτός; ἡμάρτηκα τῷ Κυρίῳ. ὁρᾷς καὶ ἐν τῇ νόσῳ τὴν εὐγένειαν τῆς ψυχῆς. οὐκ εἶπε πρὸς αὐτόν· ὢ ἄθλιε καὶ ταλαίπωρε, οὔτε φανερῶς ἐλέγξαι ἐβουλήθη. τί οὖν λέγει ὁ βασιλεύς; ἡμάρτηκα τῷ Κυρίῳ. τί δὲ ὁ προφήτης; καὶ Κύριος ἀφεῖλε τὸ ἁμάρτημά σου. ὀξεῖ-
35 α ἡ μετάνοια· ἀλλ' ὀξυτέρα ἡ συγχώρησις. Λέγε σὺ τὰς ἀνομίας σου, φησί, πρῶτος, ἵνα δικαιωθῇς. διὰ πραγμάτων ἥμαρτες, καὶ διὰ ῥημάτων μετανόει. ταῦτα λέγω, ἵνα ἀκούσωσιν οἱ ἁμαρτωλοὶ καὶ οἱ πεπτωκότες ἐν ἁμαρτήμασιν. ἡμάρτηκα, φησί, τῷ Κυρίῳ· καὶ Κύριος ἀφεῖλε τὸ ἁμάρτημά σου. σὺ μὲν εἶπας, ῥομφαία πεσεῖται ἐπ' αὐτόν· ἀλλ' ἐγώ, σὺ οὐκ ἀποθανῇ. εἶδες πῶς ἔλυσεν ὁ Θεὸς τὴν δίκην τοῦ προφή-
40 του. λέγε σὺ τὰς ἀνομίας σου πρῶτος, ἵνα δικαιωθῇς. ἀλλ' ἐπὶ τὴν ἀρχὴν ἀναδράμωμεν. Ψαλμὸς τῷ Δαβίδ, ὅτε εἰσῆλθε πρὸς αὐτὸν Νάθαν ὁ προφήτης.

Ἐνταῦθα δείκνυται αὐτοῦ ἡ εὐγνωμοσύνη καὶ ἡ συγχώρησις. ἴδε οὖν, ἔμαθες πῶς ἐθεραπεύθη, καὶ ποῖον φάρμακον ἐδέξατο. Ὅταν δὲ ὁ Θεὸς δικαιοῖ, τίς κατακρίνει; οὐ γὰρ

Ιω.ς.ι. — Εξοδ.κβ.α. — Ησ.μγ.κς. — Ρω.η.λγ.

εἶπεν, ὅτι ἐγὼ συγχωρῶ, ἀλλ' ὅτι Κύριος ἀφεῖλε τὸ ἁμάρτημά σου· ἔτεμε τὸ ἕλκος, διωρθώσατο τὸ τραῦμα. οὐ μὴ ἀποθάνῃς, φησί. ταῦτα εἰπὼν ἀπῆλθε. θέλω δὲ δεῖξαι λοιπὸν καὶ τὴν τούτου εὐγνωμοσύνην, καὶ τὴν τῆς "διανοίας διόρθωσιν, ποίαν ἔλαβε συγχώρησιν τοῦ ἁμαρτήματος, ποίαν εὗρεν ἄφεσιν τοῦ πλημμελήματος. καὶ γὰρ ὅτε ἦλθεν Οὐρίας ἀπὸ τῆς συμμαχίας, καὶ τὴν νίκην τοῦ πολέμου τῷ βασιλεῖ ἐμήνυσε, βουλόμενος ὁ βασιλεὺς τὸν ἄνδρα λαθεῖν τὸν ἠδικημένον, "ὅτι ἐμοίχευσεν εἰς τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, τοσαύτην ἔθετο σπουδὴν τοῦ κρύψαι τὴν ἁμαρτίαν, ὅτι καὶ φόνον συνέπλεξε τῇ μοιχείᾳ. καὶ μετὰ ταῦτα "γέγονε φιλόσοφος ἀπὸ τῆς μετανοίας. ὁ ἀποκρύπτων πρότερον τὸ ἁμάρτημα τὸ ἑαυτοῦ, εἰς μετάνοιαν ἦλθε· καὶ μετὰ τὴν συγχώρησιν τὴν ἀπὸ τῆς τοῦ Θεοῦ ἐπινεύσεως γενομένην, μετὰ τὸ ἐλθεῖν τὸν προφήτην, καὶ εἰπεῖν, ὅτι Κύριος ἀφεῖλε τὸ ἁμάρτημά σου, οὐ μὴ ἀποθάνῃς, οὐ μόνον οὐ κρύπτει τὸ πάθος, ἀλλὰ καὶ μετὰ ταῦτα πάσαις ταῖς γενεαῖς εὔδηλον κατέστησε, καὶ ψαλμὸν "ἔγραψεν· ἵνα καὶ οἱ μετὰ ταῦτα μάθωσι, πόσην τραγῳδίαν ἔχει τὸ πάθος. ἐπειδὴ γὰρ ἦλθεν ἡ μετάνοια, ἐκόμισε τὴν παρρησίαν. ἐγὼ ἐσώθην, φησί. διατί μὴ σώζονται καὶ ἄλλοι διὰ τοῦ ἐμοῦ διηγήματος; *ὁ Θεός μοι συνεχώρησε· διὰ τοῦτο γράφω ταῦτα, ἵνα καὶ τὸ ἕλκος μάθωσι καὶ τὸ φάρμακον. οὐ φοβοῦμαι τὴν αἰσχύνην, ἐπειδὴ "ἐπέτυχον τῆς ἐμαυτοῦ σωτηρίας. οὕτω καὶ Παῦλος ποιεῖ· τὰ ἀφεθέντα αὐτῷ ἁμαρτήματα στηλιτεύει, καὶ λέγει· Χάριν ἔχω τῷ ἐνδυναμώσαντί με Χριστῷ, ὅτι με πιστὸν ἡγήσατο. τὸν πρότερον ὄντα βλάσφημον καὶ διώκτην καὶ ὑβριστὴν, νῦν πιστὸν ἡγήσατο. διὰ τοῦτο ἐμαυτὸν στηλιτεύω, ἵνα ἐάν τις ᾖ βλάσφημος ἀφόρητος, ἴδῃ ὅτι ἔχει ἐλπίδα σωτηρίας. καὶ σὺ, ὦ Δαβὶδ, ἐπειδὴ ἐμοίχευσας καὶ φόνον ἐποίησας καὶ συγχώρησιν παρὰ Θεοῦ ἔλαβες, διὰ τοῦτο στηλιτεύεις σαυτόν; ναί, φησιν, ἵνα ἐάν τις ᾖ μοιχὸς καὶ ἀνδροφόνος, μάθῃ πῶς δύναται σωτηρίας τυχεῖν. διὰ τοῦτο ἀποτίθεται τὴν ἁμαρτίαν, καὶ τὴν μετάνοιαν ἐδέξατο. τοῦτο οὖν μόνον ἐστὶ τὸ ζητούμενον, ὅτι εὔδηλον πᾶσιν ἐποίησε καὶ διωρθώθη, ἢ καὶ ἄλλο τι; ναὶ, καὶ ἄλλο. καὶ πῶς, ἐγὼ λέγω. ὥσπερ γὰρ ἠκούσατε, ὅτι ἡ μετάνοια πολλὴν ἔχει τὴν συγχώρησιν, καὶ μεγάλην καὶ πολλὴν κομίζει ἡμῖν τὴν παρρησίαν· οὕτω κἀκεῖνο ὑμᾶς μαθεῖν ἀναγκαῖον, ὅτι καὶ ὁ πολλὰς ἁμαρτίας περιβεβλημένος, πολλὴν αἰσχύνην κέκτηται· καὶ οὐ μόνον ἀρκεῖται τῇ μετανοίᾳ, ἀλλὰ δέδοικε καὶ τρέμει τὸ μηκέτι τοῖς αὐτοῖς περιπεσεῖν. θέλω τοίνυν δεῖξαι, ὅτι οὐ μόνον γνωρίζει σοι ὁ ψαλμὸς τὸν ἁμαρτάνοντα, ἀλλὰ καὶ τὸν μετανοοῦντα. καὶ τοῦτο ὑμῖν ἐρῶ, ἵνα μηδεὶς ἑαυτῷ μετὰ τὴν μετάνοιαν θαῤῥήσῃ· ἀλλὰ μᾶλλον ἀκριβέστερον τὴν ἑαυτοῦ σωτηρίαν ἐν τῷ λιμένι καταστήσῃ. θέλω οὖν δεῖξαι αὐτὸν, ὅτι ἰάθη, καὶ βελτίων ἑαυτοῦ ἐγένετο, καὶ δυνατώτερος καὶ ἰσχυρότερος. πῶς οὖν πάλιν μετὰ τὴν ἐπιθυμίαν ταύτην περιέπεσεν ἑτέρῳ νοσήματι; πάλιν πόλεμος, πάλιν ἁμαρτία, πάλιν μάχη, πάλιν παγκράτιον, πάλιν αὐτῷ ἐπῆλθεν ἡ ἐπιθυμία. πάλιν πόλεμος συγκεκρότηται, πόλεμος χαλεπὸς, καὶ στρατόπεδα ἔστηκε. πηγὴ δὲ ἦν ἐν τοῖς τόποις ἐκείνοις. καὶ πολέμου ὄντος σφοδροῦ, εἶδεν αὐτὴν ὁ Δαβὶδ, *καὶ εἰς δίψαν κατηνέχθη χαλεπωτάτην. ἐπεθύμησε τοίνυν πιεῖν. πάλιν ἐπιθυμία, ἀλλ' οὐ κεκωλυμένη· τότε μὲν σώματος, νῦν δὲ ὕδατος. ἐπεθύμησε πιεῖν, ἐφλέγετο ὑπὸ τῆς δίψης, καὶ λέγει· διψῶ, ἀπόλλυμαι. τινὲς οὖν τῶν βουλομένων αὐτὸν θεραπεῦσαι ἀπῆλθον, καὶ ἤνεγκαν αὐτῷ ὕδωρ, εἰς τὸ αἷμα αὐτῶν, καὶ διὰ τῶν πολεμίων *ἐκόμισαν τὸ ὕδωρ. ὡς δὲ ἠνέχθη τὸ ὕδωρ, ἐνενόησεν ὁ βασιλεὺς, τί ἐποίησεν· ὅτι ἐν τῷ πολέμῳ ἐκείνῳ τὴν δίψαν αὐτοῦ οὐ κατέσχε. καὶ τί ἐποίησε; λαβὼν τὸ ὕδωρ οὐκ ἔπιεν, ἀλλ' ἔσπεισε τῷ Θεῷ. οὐ γὰρ ὕδωρ ἐδόκει εἶναι, ἀλλ' αἷμα, οὐ τῇ φύσει προσέχων, ἀλλὰ τῇ γνώμῃ. ὁρᾷς οὖν πῶς παιδευθεὶς ὑπὸ τῆς προτέρας ἐπιθυμίας

[margin: α. Τιμ. α. — β. Βασ. κγ.]

ας ὕστερον σωφρονέστερος ἐγένετο; ὁ σωμάτων ἐπιθυμῶν, ὕδατος οὐκ ἐπιθυμεῖ· μᾶλλον δὲ ἐπεθύμει, ἐκράτει δέ. οὐ γὰρ λέγω, ὅτι ἐκτὸς ἦν τῆς ἐπιθυμίας, ἀλλὰ τῇ φιλοσοφίᾳ περιεγένετο τῆς ἐπιθυμίας, καὶ οὐχ ἥψατο. ταῦτα παραινῶ διὰ σὲ τὸν πορνεύοντας. ἡμάρτηκας πόρνης; ἐπόρνευσας; θέλεις μετανοῆσαι; μὴ προσθῇς τῇ ἁμαρτίᾳ ἁμαρ-
5 τίαν. καὶ μή μοι εἴπης, πῶς δύναμαι μὴ πορνεῦσαι; ἐγώ σοι λέγω πῶς δύνασαι. ἡ ἐπιθυμία φλέγει, καὶ εἰς ἀκολάστους ὁρμὰς ἐκβάλλει; μὴ παραδέξῃ τὴν ἐπιθυμίαν, ἀλλὰ μνήσθητι τῆς φοβερᾶς κρίσεως καὶ τοῦ αἰωνίου πυρὸς, καὶ φεύξεται ἡ ἐπιθυμία. ἐὰν δὲ καὶ γυναῖκα ἔχων τυγχάνῃς, ἔχεις μετ' ἀσφαλείας ἡδονήν. ἀλλ' οὐ δύναμαι κρατῆσαι. ἀλλὰ ῥᾳθυμίας ταῦτά ἐστιν. ὅταν γὰρ ἐνέγκω σοι ἄλλον μὴ ἔχοντα γυναῖκα, σωφρο-
10 νοῦντα δὲ, ποίαν ἔχεις σὺ ἀπολογίαν, ἢ ποίαν συγγνώμην; ἐκεῖνος ἐν τῷ πελάγει οὐχ ὑπομένει ναυάγιον, καὶ σὺ ἐν τῷ λιμένι ὑπομένεις τὴν πλάσιν; ἔχεις γυναῖκα, καὶ πορνεύεις, μᾶλλον δὲ μοιχεύεις; καὶ πῶς περιγενώμεθα τοῦ ἕλκους, φησίν; ἀπόλαυε τῆς γυναικός σου. ἀπολαύσω τῆς γυναικός; πάνυ. ἐννόησον τί λέγει ὁ μακάριος Παῦλος· Διὰ δὲ τὰς πορνείας ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα ἐχέτω, καὶ ἑκάστη τὸν ἴδιον ἄνδρα. ἡ γυνὴ τοῦ
15 ἰδίου σώματος οὐκ ἐξουσιάζει, ἀλλ' ὁ ἀνήρ· ὁμοίως δὲ καὶ ὁ ἀνὴρ τοῦ ἰδίου σώματος οὐκ ἐξουσιάζει, ἀλλ' ἡ γυνή. ἐὰν οὕτω καλέσῃ σε πόρνη, ἐννόησον τὸ ῥῆμα κατὰ σεαυτὸν, καὶ εἰπέ· ὅτι ὁ ἀνὴρ τοῦ ἰδίου σώματος οὐκ ἐξουσιάζει, ἀλλ' ἡ γυνή· καὶ τὸ ῥῆμα γράφε ἐν τῇ καρδίᾳ σου, καὶ εἰπὲ τῇ πόρνῃ· τί με καλεῖς; οὐκ ἔστι τὸ σῶμα ἐμὸν, ἀλλὰ τῆς γυναικός μου. οὐ τολμῶ οὕτω τὸ ἀλλότριον προδοῦναι· τὴν προῖκα αὐτῆς οὐ τολμῶ μειῶσαι, οὐδὲ τὰ
20 πράγματα αὐτῆς τολμῶ δαπανῆσαι, καὶ τὸ σῶμα τολμήσαι ἔχω μιᾶναι; πῶς; οὐ δύναμαι. εἰπὲ τῇ πόρνῃ· τί με καλεῖς; οὐκ ἔχεις αὐτό· τοῦτο γὰρ οὐκ ἔστιν ἐμόν· ἀλλότριόν ἐστι. μὴ γὰρ τῆς πόρνης ἐστὶ τὸ σῶμα; ἐγὼ σῶμα πόρνης οὐ δέχομαι. τοῦτο τῆς γυναικός μού ἐστι. φοβήθητι τὸν Χριστὸν, καὶ εἰπὲ, ὅτι τὸ σῶμα ἡμῶν μέλη Χριστοῦ ἐστιν. ἀκουέτωσαν τοῦτο καὶ αἱ γυναῖκες, καὶ ἐννοείτωσαν, ποῦ αὐτὰς ἐκάλεσεν ὁ Χριστὸς, ὅτι
25 πάντως ἐν ἁγιασμῷ, καὶ λεγέτωσαν, ὅτι ἡ γυνὴ τοῦ ἰδίου σώματος οὐκ ἐξουσιάζει, ἀλλ' ὁ ἀνήρ. ἐννόησον τὴν Παύλου σοφίαν τί λέγει. ἐπειδὴ πολλοὶ ἐγκρατεύονται, καὶ ἔχουσι σεμνὰς καὶ σώφρονας γυναῖκας, καὶ παρὰ τὸ δοκοῦν ἐγκρατεύονται, καὶ γίνεται ἡ τούτων φιλοσοφία μοιχείας ὑπόθεσις, διὰ τοῦτο λέγει· ἕκαστος ἀπολαυέτω τῆς ἰδίας γυναικός. καὶ οὐκ αἰσχύνεται, ἀλλ' εἰσέρχεται καὶ καθέζεται εἰς τὴν εὐνὴν νύκτα καὶ ἡμέραν, καὶ κατέχει τὸν ἄνδρα καὶ
30 τὴν γυναῖκα, καὶ οὕτω συνάπτει, καὶ κράζει καὶ βοᾷ· Μὴ ἀποστερεῖτε ἀλλήλους, εἰ μή τι ἂν ἐκ συμφώνου. ἐγκρατεύῃ, καὶ οὐ θέλεις καθευδῆσαι μετὰ τοῦ ἀνδρός σου, ἐκεῖνος δὲ οὐκ ἀπολαύει σου; ἀπέρχεται καὶ ἁμαρτάνει, καὶ λοιπὸν ἡ ἁμαρτία ἐκείνου τῇ σῇ ἐγκρατείᾳ λογίζεται. βέλτιον μετὰ σοῦ αὐτὸν καθεύδειν, ἢ μετὰ τῆς πόρνης. ἡ ἀπόλαυσίς σου οὐ κεκώλυται· ἡ δὲ ἐκείνης κεκώλυται. μετὰ σοῦ ἐὰν καθευδήσῃ, οὐκ ἔστιν ἔγκλημα· μετ' ἐκείνης ἐὰν κα-
35 θευδήσῃ, ἀπώλεσάς σου τὰ μέλη. καθέζεται οὕτω σχεδὸν εἰς τὴν εὐνὴν τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς γυναικός, καὶ κράζει· μὴ ἀποστερεῖτε ἀλλήλους, εἰ μή τι ἂν ἐκ συμφώνου. διὰ τοῦτο ἔλαβες ἄνδρα, διὰ τοῦτο καὶ σὺ ἔλαβες γυναῖκα, ἵνα σωφρονῆτε. θέλεις ἐγκρατεύεσθαι; πεῖσον καὶ τὸν ἄνδρα σου, ἵνα δύο ὦσι στέφανοι, σωφροσύνη καὶ ὁμόνοια· ἵνα μὴ ᾖ σωφροσύνη καὶ μάχη· ἵνα μὴ ᾖ εἰρήνη καὶ πόλεμος. ὅταν γὰρ σὺ ἐγκρατεύῃ, ἐκεῖνος δὲ ὑπὸ
40 ἐπιθυμίας φλέγηται, λέγει δὲ ὁ Παῦλος μὴ πορνεύσῃς, εὐθέως θορυβεῖται, κυματοῦται. μὴ ἀποστερεῖτε ἀλλήλους, εἰ μή τι ἂν ἐκ συμφώνου. καὶ γὰρ ὅπου εἰρήνη, ἐκεῖ πάντα τὰ ἀγαθά· ὅπου εἰρήνη, καὶ σωφροσύνη λάμπει· ὅπου ὁμόνοια, καὶ ἐγκράτεια στεφανοῦται· ὅπου δὲ πόλεμος, καὶ ἡ σωφροσύνη ὑποτέμνεται. μὴ οὕτω ἀποστερεῖτε ἀλλήλους, εἰ μή τι

α. Κορ. ζ. β. δ.

α. Κορ. ζ. ε.

α. Κορ. ς. ιη.

ἂν οὐκ συμφώνου. καὶ πάλιν τὰ αὐτὰ λέγων οὐ παύσομαι. ἐστὶ γὰρ πάντα νυμφαγωγὸν νικᾷ Παῦλος, ὁ νυμφαγωγὸς τῆς οἰκουμένης. διὰ τοῦτο οὐκ αἰσχύνεται λέγων, Τίμιος ὁ γάμος, καὶ ἡ κοίτη ἀμίαντος. καὶ γὰρ ὁ δεσπότης αὐτοῦ εἰς * γάμον παρεγένετο, τῇ ἑαυτοῦ παρουσίᾳ τὸν γάμον τιμῶν, καὶ δῶρα προσήνεγκε.* τὸ γὰρ ὕδωρ εἰς οἶνον μετέβαλε. δράμε οὖν ὅσον βούλει. ὅταν δὲ ἀγωνίσῃς, λάβε φάρμακον τὴν συνουσίαν, ἵνα μὴ πειράσῃ ὑμᾶς ὁ Σατανᾶς· Ἕκαστος οὖν τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα ἐχέτω. τρία γάρ ἐστι ταῦτα· παρθενία, γάμος, πορνεία. ὁ γάμος μέσος, ἡ πορνεία κάτω, ἡ παρθενία ἄνω. παρθενία στέφανον ἔχει, ὁ γάμος ἔπαινον σύμμετρον, πορνεία κόλασιν καὶ τιμωρίαν. βλέπε οὖν πῶς ἐγκρατεύῃ, εἰ δύνασαι τὴν ἀσθένειαν τοῦ σώματος ἐνέγκαι, καὶ μὴ θέλε ὑπὲρ τὸ μέτρον ἀναβῆναι, ἵνα μὴ ὑπὲρ τὸ μέτρον καταβῇς. ὥσπερ οὖν ὁ μέλλων κολυμβᾷν, εἰς τοσοῦτον εἰσέρχεται, ὅσον δύναται ἐξελθεῖν· ὅταν δὲ εἰσέρχηται, ἐννοεῖ πόσον ὀφείλει ἐξελθεῖν· οὕτω καὶ σὺ τοσοῦτον σωφρόνησον, ὅσον δύνῃ ὑπομεῖναι, ἵνα μὴ παρὰ τὸ μέτρον καταβῇς· καὶ ὑπὲρ τούτων ἁπάντων εὐχαριστήσωμεν τῷ Χριστῷ, ὅτι αὐτῷ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος σὺν τῷ πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι, νῦν καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Εβρ.ιγ.δ.

Ιω.β.β.

α.Κορ.ζ.α.

Λογ.β. ΕΙΣ ΤΑ ὙΠΟΛΟΙΠΑ ΤΟΥ ΠΕΝΤΗΚΟΣΟΥ ψαλμοῦ. καὶ περὶ μετανοίας.

ΤΑ λείψανα τῆς χθεσινῆς τραπέζης ἀποδοῦναι ὑμῖν βούλομαι σήμερον. ἀλλὰ λείψανα καὶ τράπεζαν ἀκούσας, ἀγαπητέ, μηδὲν αἰσθητὸν ὑποπτεύσῃς. οὐ γὰρ κρέα κατακόπτομεν, ἀλλὰ νοήματα διδάσκομεν πνευματικά· οὐκ οἶνον ἄκρατον ἐκχέομεν, ἀλλὰ λόγον ἐγχέομεν ὑμῶν τῇ διανοίᾳ. ἐπὶ μὲν γὰρ τῆς αἰσθητῆς τραπέζης ἐὰν μείνῃ μίαν ἢ δευτέραν ἡμέραν τὰ κρέα, διαφθείρεται καὶ ἀπόλλυται· ἐπὶ δὲ τῶν νοημάτων, ἐὰν ὅλον τὸν ἐνιαυτὸν παραμείνῃ, τὸ ἄνθος τὸ ἑαυτῶν καὶ τὴν εὐωδίαν ἀποδίδωσιν. ἔμεινε τὰ κρέα, καὶ διεφθάρη τῷ χρόνῳ· ἔμεινε τὰ νοήματα, καὶ μένει τὴν οἰκείαν εὐωδίαν ἀποδιδόντα· ἔφαγέ τις κρέα, καὶ εἰς διαφθορὰν ἐχώρησεν· ἔφαγέ τις νοήματα, καὶ εἰς ἀφθαρσίαν ἐχειραγωγήθη. ἔφαγέ τις κρέα, καὶ ἠρεύξατο πολλὴν δυσωδίαν· ἔφαγέ τις νοήματα εὐωδίας πνευματικῆς, καὶ ἠρεύξατο πολλὴν ἀρετήν, καὶ τὸν πλησίον εὔφρανε. ὁ προφήτης οὖν, ἐπειδὴ τοιαῦτα ἔτρωγεν, ἔλεγεν· Ἐξηρεύξατο ἡ καρδία μου λόγον ἀγαθόν. σαλεύεται τὰ κύματα πάλιν, ἀλλ' ἡ διάνοια ἑστηκέτω· σείεται τὰ σώματα, ἀλλ' ἡ ἀκοὴ ἀτρεμὴς ἔστω. βλέπετε τοίνυν, καὶ μετ' ἀκριβείας προσέχετε τοῖς λεγομένοις. εἴδετε χθὲς τὸν βασιλέα καὶ προφήτην πολεμοῦντα, πίπτοντα, ἐγειρόμενον, νικῶντα, στεφανούμενον, ἀνακηρυττόμενον. εἴδετε τὴν ἁμαρτίαν ἐπερχομένην καὶ σφαζομένην διὰ τῆς μετανοίας. ὡς ἄρκτος ἐπῆλθεν ἡ ἁμαρτία, καὶ κατέβαλεν· ἀλλ' εἰσῆλθεν ἡ μετάνοια, καὶ ἀνέστησε. τὸ φάρμακον τοῦ τραύματος, ἡ τῆς σωτηρίας ἐλπίς. εἴδετε τὸν προφήτην εἰσιόντα καὶ ἐλέγχοντα τὸν προφήτην. εἴδετε τὸν βασιλέα μετὰ πάσης φιλοσοφίας φέροντα τὸν ἔλεγχον, δεχόμενον τὴν τομήν, ἀπαλλαττόμενον τῆς σηπεδόνος. εἴδετε δεσπότου φιλανθρωπίαν λάμπουσαν, καὶ τὸν νεκρὸν ζωοποιοῦσαν. εἴδετε λέγοντα αὐτόν, ἡμάρτηκα τῷ Κυρίῳ· καὶ τὸν προφήτην λέγοντα, καὶ Κύριος ἀφῆκε τὸ ἁμάρτημά σου. σύντομος ἡ ἐξομολόγησις, συντομωτέρα καὶ ἡ ἰατρεία καὶ ἡ διόρθωσις. διὰ τῶν πραγμάτων ἥμαρτε, διὰ τῶν ῥημάτων ἐξωμολογήσατο. ἐνέδωκεν ὁ Θεός, καὶ τὸ ἕλκος ἠφανίσθη, τὸ τραῦμα διωρθώθη, καὶ ἡ ὑγεία ἐπανῆλθεν. ἀλλ' οὐκ ἠρκέσθη τούτῳ

ψαλμ.μδ.

τῷ ὁ προφήτης, ἀλλὰ μετὰ τὸν ἔλεγχον, μετὰ τὴν διόρθωσιν, μετὰ τὴν τῶν τραυμάτων ἀπαλλαγὴν, καὶ ψαλμὸν ἔγραψεν εἰς τὴν ὑπόθεσιν· ὥστε καὶ ταῖς μετὰ ταῦτα γενεαῖς τὰ ἐκείνου πάθη γενέσθαι ἰατρεῖον, καὶ τὸ ἐκείνου ναυάγιον γενέσθαι λιμένα, καὶ ἐξ ὧν ἐκεῖνος ἔπαθε, καὶ διωρθώθη, ἑτέρους τοῖς αὖθις περιπεσόντας τῆς αὐτῆς ἀπολαῦσαι ἰατρείας καὶ διορθώσεως. τίς οὖν ἐστιν ὁ ψαλμός, [καὶ τίς ἡ ἐπιγραφὴ τοῦ ψαλμοῦ; ἀκούσωμεν μετὰ ἀκριβείας. Εἰς τὸ τέλος, ψαλμὸς τῷ Δαβίδ. Σαφῶς ἡμᾶς ἐδίδαξεν ἡ ἐπιγραφὴ τοῦ ψαλμοῦ τὴν ὑπόθεσιν· καὶ αὐτὰ δὲ τοῦ ψαλμοῦ τὰ ῥήματα ἱκανὰ διδάξαι τῆς διανοίας τὸ πάθος. Εἰδέναι μέντοι προσήκει, ὡς καὶ μελλόντων ἔχει προαναφώνησιν ὁ ψαλμός· διὸ καὶ εἰς τὸ τέλος ἐπιγέγραπται, τοῦ λόγου δηλοῦντος, ὡς εἰς τέλος ἡ προφητεία. ἀλλὰ μηδεὶς ἀμφιβαλλέτω, εἰ κατὰ τὸν τῆς μετανοίας καιρὸν, προφητικῆς ἠξίωτο χάριτος ὁ μέγας Δαβίδ. τοῦτο γὰρ καὶ διὰ τῶν ἄλλων ψαλμῶν, δι' ὧν τὴν ἐξομολόγησιν ἐποιήσατο, καταμαθεῖν δυνατόν. καὶ γὰρ καὶ ἐν ἑτέροις ψαλμοῖς, καὶ μέντοιγε καὶ ἐν τῷ προκειμένῳ ψαλμῷ διαῤῥήδην ἡμᾶς ἐδίδαξεν, ὡς οὐκ ἐστέρητο τῆς τοῦ πνεύματος χάριτος. τὸ πνεῦμα γάρ σου, φησὶ, τὸ ἀγαθὸν μὴ ἀντανέλῃς ἀπ' ἐμοῦ. οὐ γὰρ ᾔτησεν αὐτῷ παρασχεθῆναι, ἀλλὰ μὴ ληφθῆναι ταύτην ἱκέτευσεν. ὑπὸ τούτου τοίνυν φωτιζόμενος, καὶ προορῶν ὡς καὶ ὁ λαὸς ὁ ὑπ' αὐτοῦ βασιλευόμενος περιπεσεῖται παρανομίαις, καὶ δίκας ὑπὲρ τούτων ἀθρόας ὑφέξει, καὶ ὡς ἐξανδραποδισθήσεται, καὶ μέτοικος ἐν Βαβυλῶνι γενήσεται, συνέγραψε τὸν ψαλμὸν καὶ τὰ οἰκεῖα τραύματα θεραπεύων, καὶ τῷ λαῷ κατασκευάζων κατάλληλον φάρμακον.]

1 Ἐλέησόν με ὁ Θεὸς, κατὰ τὸ μέγα ἔλεός σου, 2 Καὶ κατὰ τὸ πλῆθος τῶν οἰκτιρμῶν σου ἐξάλειψον τὸ ἀνόμημά μου.

[Καὶ τῷ θειοτάτῳ Δαβὶδ, καὶ τῷ δορυαλώτῳ λαῷ, καὶ τοῖς ἐν ἡμῖν διακειμένοις κακῶς ἁρμόττει τὰ προκείμενα ῥήματα. τὰ γὰρ μεγάλα τῶν τραυμάτων ἰσομέτρου δεῖται φαρμάκου. οὗ δὴ χάριν καὶ ὁ μέγας ἱκετεύει Δαβὶδ ὅλον εἰς αὐτὸν ἐκχεθῆναι τὸν ἔλεον, πᾶσαν τῶν οἰκτιρμῶν τὴν πηγὴν κατακενῶσαι τῆς ἁμαρτίας τὰ ἴχνη. Εἰκότως δὲ ἀνόμημα καλεῖ τὸ πλημμέλημα. διπλῆν γὰρ ἔχει τοῦ νόμου παράβασιν. ἐξάλειψον τὸ ἀνόμημά μου]. Ἤκουσας τοῦ προφήτου λέγοντος, καὶ Κύριος ἀφεῖλε τὸ ἁμάρτημά σου· τί οὖν πλέον ζητεῖς; μένω εὐχαριστῶν, μένω δοξολογῶν. περιῃρέθη τὸ ἁμάρτημά μου, βούλομαι καὶ τὴν οὐλὴν ἀφανισθῆναι· περιῃρέθη τὸ ἕλκος, βούλομαι καὶ τὴν εὐμορφίαν ἀπολαβεῖν. προσέρχεται τοίνυν καὶ λέγει, ἐλέησόν με ὁ Θεός. οὐ λέγει τὰ κατορθώματα τοῦ βίου, ἀλλὰ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ δεσπότου, ἐπὶ τὸν ἔλεον καταφεύγων, τὸν κοινὸν τῶν ἁπάντων ἡμαρτηκότων λιμένα. ἐλέησόν με ὁ Θεός. ὁ γὰρ ἔλεός σου ἄφατος, καὶ λόγον ὑπερβαίνων, ἑρμηνευθῆναι μὴ δυνάμενος· ἁμαρτωλῷ παραμυθία, ἀλλὰ καὶ δικαίῳ ἀσφάλεια πολλή. οὐ γὰρ ἁμαρτωλοὶ μόνον ἐλέῳ σώζονται, ἀλλὰ καὶ δίκαιοι ἐλέῳ τειχίζονται. καὶ ἵνα μάθῃς ὅτι δίκαιοι ἐλέῳ τειχίζονται, ἄκουε τί φησι τῷ Πέτρῳ, τῷ στύλῳ, τῇ κρηπῖδι, τῷ διὰ τοῦτο κληθέντι Πέτρῳ, ἐπειδὴ τῇ πίστει πεπετρωμένος ἦν. Σίμων, Σίμων, πολλάκις ἠθέλησεν ὁ Σατανᾶς σινιάσαι σε ὡς τὸν σῖτον· ἐγὼ δὲ ἐδεήθην περὶ σοῦ, ἵνα μὴ ἐκλίπῃ ἡ πίστις σου. ὁρᾷς ὅτι καὶ οἱ δίκαιοι ἐλέους χρῄζουσιν, ἵνα καὶ ἐξ ἁμαρτωλῶν δίκαιοι γένωνται, καὶ ἵνα δίκαιοι γενόμενοι, μένωσι δίκαιοι. καὶ γὰρ ὁ ἀπόστολος ἐξ ἐλέου ἐγένετο τοιοῦτος. Χάριν ἔχω τῷ ἐνδυναμώσαντί με Χριστῷ Ἰησοῦ, ὅτι πιστόν με ἡγήσατο, θέμενος εἰς διακονίαν, τὸν πρότερον ὄντα βλάσφημον καὶ διώκτην καὶ ὑβριστήν. πῶς οὖν ἐσώθης; Ἀλλὰ διὰ τοῦτο ἠλεήθην. ὁρᾷς καὶ τοῦτον ἐλέῳ σωζόμενον; ἐδίωκεν, ἐλυμαίνετο τὴν ἐκκλησίαν, ἀνέσπα τὰς ἀμπέλους, λύκος ἐγένετο·

Λουκ. κβ. λα.
α. Τιμ. α. ιϛ.
α. Τιμ. α. ιε.
Πράξ. η. γ.

ἐγένετο· προφήτας ἀνέγνω, καὶ τὰ προφητευόμενα παρεώρα ὁ τοῦ πατρῴου νόμου ζηλω-
Πράξ. θ. δ. τὴς προφήτας ἀνέγνω, καὶ τὸν προφητευθέντα οὐκ ᾔδει. πῶς οὖν ἠλεήθη; Σαῦλε,
Σαῦλε, τί με διώκεις; ὢ φιλανθρωπίας τοῦ δεσπότου, ποῦ κατέβη; Θεὸς ἀνθρώπῳ
λέγει, τί με διώκεις; τὸν πατέρα τὸν ἑαυτοῦ μιμεῖται. καὶ γὰρ ἐκεῖνος τῷ δήμῳ τῷ Ἑ-
Μιχ. ς. γ. βραϊκῷ λέγει· Λαός μου, τί ἐποίησά σοι, ἢ τί ἠδίκησά σε, ἢ τί παρενώχλησά σοι, ἀπο-
κρίθητί μοι; καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ τῷ Σαύλῳ λέγει· Σαῦλε, Σαῦλε, τί με διώκεις; τί οὖν
ἐκεῖνος; τίς εἶ, Κύριε; εὐθέως τὴν δεσποτείαν ὡμολόγησεν. εἶδες ψυχὴν εὐγνώμο-
να. τίς εἶ, Κύριε; ἐγώ εἰμι Ἰησοῦς ὁ Ναζωραῖος, ὃν σὺ διώκεις. ὢ σοφίας δεσπότου.
διὰ τί μὴ εἶπεν, ἐγώ εἰμι ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ἐγώ εἰμι ὁ ἐν ἀρχῇ λόγος, ἐγώ εἰμι ὁ
ἐν δεξιᾷ καθήμενος τοῦ πατρὸς, ἐγώ εἰμι ὁ ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων, ἐγώ εἰμι ὁ
τὸν οὐρανὸν τείνας, ἐγώ εἰμι ὁ τὴν γῆν ἑδράσας, ἐγώ εἰμι ὁ τὴν θάλασσαν ἁπλώ-
σας, ἐγώ εἰμι ὁ τοὺς ἀγγέλους ποιήσας, ἐγώ εἰμι ὁ πανταχοῦ παρὼν καὶ τὰ πάντα πλη-
ρῶν, ἐγώ εἰμι ὁ πρὸ αἰώνων ἐκ πατρὸς γεννηθείς; διὰ τί μὴ εἶπε τὰ σεμνὰ ἐκεῖνα καὶ
ὑψηλὰ καὶ μεγάλα, ἀλλ' ἐγώ εἰμι ὁ Ναζωραῖος, ὁ ἀπὸ τῆς κάτω πόλεως; διότι ἠγνόει
αὐτὸν ὁ διώκων. εἰ γὰρ ᾔδει αὐτὸν, οὐκ ἂν ἐδίωκεν. ἠγνόει ὅτι ἐκ τοῦ πατρὸς ἦν γεν-
νηθείς· ὅτι δὲ ἀπὸ Ναζαρὲτ ἦν, ᾔδει. εἰ οὖν εἶπεν αὐτῷ, ὅτι υἱὸς τοῦ Θεοῦ εἰμι, ὁ
ἐν ἀρχῇ λόγος, ὁ τὸν οὐρανὸν ποιήσας, εἶχεν εἰπεῖν· ὅτι ἄλλος ἐστὶν ἐκεῖνος, καὶ ἄλλος
ὃν ἐγὼ διώκω. *Συνήκατε τί εἶπον; εἰ εἶπεν αὐτῷ ἐκεῖνα τὰ μεγάλα καὶ ὑψηλὰ, εἶ-
χεν εἰπεῖν· ἄλλος ἐστὶν, οὐκ ἔστιν οὗτος ὁ σταυρωθείς. ἀλλ' ἵνα μάθῃ, ὅτι ἐκεῖνον
διώκει τὸν σαρκωθέντα, τὸν μορφὴν δούλου ἀναλαβόντα, τὸν μεθ' ἡμῶν ἀναστραφέντα, τὸν
σταυρωθέντα, τὸν ἀποθανόντα, τὸν ταφέντα, τὸν ἀναστάντα, τὸν ἀπὸ τοῦ κάτω χωρίου, λέ-
Πράξ. θ. ε. γει· Ἐγώ εἰμι Ἰησοῦς ὁ Ναζωραῖος, ὃν σὺ διώκεις, ὃν εἶδες καὶ γνωρίζεις, τὸν μετὰ σοῦ
ἀναστραφέντα. διὰ τοῦτο εὐθέως τὴν δεσποτείαν ὡμολόγησε. κατέβη τοσοῦτον ὁ δε-
σπότης, ὅσον ὁ δοῦλος ἀναβῆναι ἠδύνατο· καὶ διὰ τοῦτο ἠλεήθη. ἐλέησόν με, ὁ Θεὸς, κατὰ
Ματθ. ιε. κβ. τὸ μέγα ἔλεός σου. καὶ ἡ Χαναναία ἐπὶ τὸν λιμένα τοῦτον καταφεύγει· Ἐλέησόν με· ἡ
θυγάτηρ μου κακῶς δαιμονίζεται. ὅπου γὰρ ἔλεος, ἐξέτασις οὐκ ἔστιν· ὅπου ἔλεος, δι-
καστήριον οὐ κάθηται· ὅπου ἔλεος, εὐθῦναι οὐκ ἀπαιτοῦνται· ὅπου ἔλεος, ἀνεξέταστος
ἡ σωτηρία· ὅπου ἔλεος, συγχωρεῖται ἡ ἀπολογία. ἐλεηθῆναι ζητῶ μόνον. τίνος *ἕ-
νεκεν ἀπαιτεῖς με εὐθύνας; ἅπαξ ἔλεον ζητῶ, ἀπεξέργων σωτηρίαν. ἐλέησόν με ὁ
Θεὸς, κατὰ τὸ μέγα σου ἔλεος. εἶπες μέγα, εἰπὲ πόσον; οὐκ οἶδα. ὅτι μέγα, οἶδα·
καταμετρῆσαι οὐ δύναμαι, καταλαβεῖν οὐκ ἰσχύω. οὐκ οἶδα τὴν ποσότητα τοῦ μεγέ-
θους, οὐ καταλαμβάνει ἡ διάνοια, οὐχ ἑρμηνεύει γλῶσσα. βλέπω τοῦ ἐλέους τὸν καρ-
πὸν μέγαν. εἰ μὴ γὰρ πολὺ ἦν μέγας, ὀλίγοι ἂν ἐσώθησαν. τοῦτον τὸν ἔλεον καὶ ὁ υἱὸς
αὐτοῦ ἐπιδείκνυται. ἐλθὼν γὰρ ἐλέῳ πάντας ἔσωσεν. ἐλέησόν με, ὁ Θεὸς, ὁ λιμὴν ὁ ἀ-
κύμαντος, ὁ γαλήνης γέμων. μέγας ὁ θόρυβος τῶν ἁμαρτημάτων μου, ἀλλὰ πολλὴ ἡ ἀ-
σφάλεια τῆς τοῦ δεσπότου μου φιλανθρωπίας. ἐγένετο ἄνθρωπος· τοῦτο ἐλέους. εἰς
μήτραν ἦλθε παρθενικήν· τοῦτο φιλανθρωπίας. ἐγένετο ὅπερ ἧς σὺ, ἵνα γένῃ σὺ, ὅπερ
οὐκ ἧς· τοῦτο ἐλέους. καὶ ἐλθὼν εὐθέως τίνας ἐκάλεσε; μάγους. μετ' ἐκείνους τίνα;
τελώνην. μετ' ἐκεῖνον; πόρνην. μετ' ἐκείνην; λῃστήν. μετ' ἐκεῖνον τίνα; βλάσφη-
μον. ὢ καινῶν καὶ παραδόξων πραγμάτων. τὰ ἀκροθίνια τῆς κλήσεως, ἡ τυραννὶς τῆς
ἁμαρτίας. διότι κακῶς διέκειτο τὰ τῆς οἰκουμένης πράγματα (τὰ μὲν γὰρ ὑπὸ ἀσε-
βείας ἐτυραννοῦντο, τὰ δὲ ἐν Ἰουδαϊσμῷ καὶ ἀπογνώσει ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας κατείχοντο)
διὰ τοῦτο τοίνυν ἐλθὼν ἐκ προοιμίων τὰ ἀκροθίνια τῶν ἡμαρτηκότων ἐκάλεσεν,

ἵνα

ἵνα μηδεὶς μετὰ ταῦτα ἀπογινώσκῃ τῆς ἑαυτοῦ σωτηρίας. ἀσεβὴς εἶ; ἐννόησον τοὺς μά-
γους. ἅρπαξ εἶ; ἐννόησον τὸν τελώνην. ἀκάθαρτος εἶ; ἐννόησον τὴν πόρνην. ἀν-
δροφόνος εἶ; ἐννόησον τὸν λῃστήν. παράνομος εἶ; ἐννόησον τὸν βλάσφημον Παῦλον,
καὶ μετὰ ταῦτα ἀπόστολον· πρότερον διώκτην, καὶ μετὰ ταῦτα εὐαγγελιστήν· πρότερον
5 μοιχόν, καὶ μετὰ ταῦτα νυμφαγωγόν· πρότερον ζιζάνιον, καὶ μετὰ ταῦτα σῖτον· πρότε-
ρον λύκον, καὶ μετὰ ταῦτα ποιμένα· * πρότερον μόλυβδον, καὶ μετὰ ταῦτα χρυσόν· πρότε-
ρον πειρατὴν καὶ καταποντιστήν, καὶ μετὰ ταῦτα κυβερνήτην· πρότερον πορθοῦντα τὴν
ἐκκλησίαν, καὶ μετὰ ταῦτα πιστευόμενον τὴν ἐκκλησίαν· πρότερον ἐκκόπτοντα τὰς ἀμ-
πέλους, καὶ μετὰ ταῦτα φυτουργὸν γινόμενον· πρότερον καθαιροῦντα τὸν ναόν, καὶ μετὰ ταῦ-
10 τα οἰκοδόμον γινόμενον. εἶδες ὑπερβάλλουσαν κακίαν, εἶδες ἀκμάζουσαν ἀρετήν.
εἶδες ἀπόνοιαν δούλου, εἶδες φιλανθρωπίαν δεσπότου. μή μοι λέγε, βλάσφημός
εἰμι· μή μοι λέγε, διώκτης εἰμί, ἀκάθαρτός εἰμι. ἔχεις πάντων τὰ ὑποδείγμα-
τα. εἰς οἷον θέλεις λιμένα κατάφυγε. θέλεις ἐν τῇ καινῇ; θέλεις ἐν τῇ παλαιᾷ; ἐν
τῇ καινῇ ὁ Παῦλος, ἐν τῇ παλαιᾷ ὁ Δαβίδ. μή μοι λέγε προφάσεις, μή μοι ὄκνον. ἥ-
15 μαρτες; μετανόησον. μυριάκις ἥμαρτες; μυριάκις μετανόησον. ταῦτα συνεχῶς ἐπα-
λείφω τὰ φάρμακα, καὶ τὴν φλεγμονὴν καταστέλλω. οἶδα γὰρ ὅση τοῦ συνειδότος ἡ
ἀτιμία τῶν ἡμαρτηκότων, οἶδα ὅση ἡ ἀπόγνωσις. ἐφέστηκεν ὁ διάβολος ξίφος ἀκονῶν,
καὶ λέγων ταῦτα τὰ ῥήματα· ὅλην τὴν νεότητά σου κατήσχυνας, τὸν βίον σου ὅλον ἀπώ-
λεσας. πρότερον ἦς πόρνος, μετὰ ταῦτα ἥρπασας, ἐπλεονέκτησας, ἐπιώρκησας, ἐβλασ-
20 φήμησας. ποία σοι ἐλπὶς σωτηρίας; ἀπώλου· λοιπὸν ἀπόλαυε κἂν τοῦ παρόντος βίου.
ταῦτα τοῦ διαβόλου τὰ ῥήματα, ἀλλὰ τὰ ἐμὰ ἐναντία. ἀπώλου; ἀλλὰ δύνασαι σω-
θῆναι. ἐπόρνευσας; ἀλλὰ δύνασαι σωφρονῆσαι. ἐμοίχευσας; ἀλλὰ δύνασαι σω-
τηρίας τυχεῖν. ἔπεσας; ἀλλὰ δύνασαι ἀναστῆναι. μικρὰ ἡ μετάνοιά σου, ἀλλὰ με-
γάλη ἡ τοῦ δεσπότου φιλανθρωπία. ἐφόνευσας; ἀλλὰ μετανόησον. ἐπλεονέκτησας;
25 ἀλλὰ μετάγνωθι. ἐμοίχευσας; ἀλλὰ ἀπόστηθι. ἐτραυματίσθης; ἀλλὰ θεραπεύ-
θητι. ἕως ὅτε ἐμπνέεις, ἐν ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ, ἐπ' αὐτῆς τῆς κλίνης, ἐφ' ἧς κείμενος ψυχορ-
ραγῶν, μέλλων ἐξιέναι τοῦ θεάτρου τούτου καὶ τοῦ βίου, τότε μετανόησον. τοῦ καιροῦ ἡ στε-
νοχωρία οὐ κωλύει τὴν τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίαν. μή μοι λέγε, πῶς, καὶ ποίῳ τρόπῳ; ἐλ-
κῶν γέμω καὶ τραυμάτων ἐμπέπλησμαι· ἐν ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ δύναμαι ἐξομολογήσασθαι;
30 δύνασαι, καὶ σφόδρα δύνασαι. εὖξαι, ἐλεημοσύνην ἔργασαι, ἐν διαθήκῃ κατάλιπε
πτωχοῖς. σὺ ἐκεῖ ἀπέρχῃ, καὶ τὸ ἔργον σου μένει. καὶ μή μοι τῶν αἱρετικῶν τὴν γνώμην
εἴσαγε· μή μοι λέγε, πῶς σώζομαι; ὅταν ἐργάζηται Θεός, εὐθύνας μὴ ἀπαίτει· ἐ-
πειδὰν ἐκεῖνος θεραπεύῃ, μὴ ἀπογίνωσκε. ἕστηκεν ἰατρὸς τέμνων καὶ μυρία ἐπάγων φάρ-
μακα, καὶ οὐ λέγεις, πῶς θεραπεύεις, ἀλλὰ παραχωρεῖς τῇ τέχνῃ. τοῦ συνδούλου τῇ
35 τέχνῃ παραχωρεῖς, καὶ οὐ περιεργάζῃ· καὶ τῇ τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίᾳ οὐ παραχωρεῖς;
μὴ λέγε, πῶς; ἀλλὰ θαύμαζε, μηδὲ ἐκπλήττου, ἀλλὰ δόξαζε. ἐπεὶ ἐρωτῶ σε κἀ-
γώ, πῶς ὁ λῃστὴς ἐσώθη; πάντα τὸν βίον αὐτοῦ ἐν φόνοις, ἐν σφαγαῖς, ἐν αἵμασιν ἐ-
τέλεσε, τοίχους διώρυξεν, οὐσίας διήρπασεν, οὐ μετέγνω, οὐ μετενόησεν ἐν τῇ γῇ ὤν. παρὰ
ἀνθρώποις κατεδικάσθη, καὶ παρὰ Θεοῦ ἐστεφανώθη. ζωῆς οὐκ ἦν κύριος, καὶ βασι-
40 λείας ἐγένετο κύριος. τὰ ἐνταῦθα ἀπώλεσε, καὶ τὰ ἐκεῖ ἔλαβε. πῶς ἔλαβεν, εἰπέ
μοι; ἑνὶ ῥήματι. τί γὰρ εἶπε; Μνήσθητί μου Κύριε ἐν τῇ βασιλείᾳ σου. καὶ τὸ ῥῆμα ἴσχυ- Λουκ. κγ. μβ.
σεν; οὐ τὸ ῥῆμα ἴσχυσε μόνον, ἀλλὰ καὶ ἡ τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπία κερασθεῖσα τῇ μετανοίᾳ
τὸν λῃστὴν ἐποίησε παραδείσου πολίτην. πῶς; οὐκ οἶδα πῶς. μή με ἀπαίτει τὸν τρό-
πον.

πον. σωθῆναι ζητῶ μόνον, οὐ περιεργάζομαι τὸν τρόπον τῆς ὑγείας. ἀπάλλαξόν με, παρακαλεῖς τῷ ἰατρῷ, τῆς ἀρρωστίας, καὶ οὐ τολμᾷς εἰπεῖν, πῶς· Θεός ἐστιν ὁ σώζων σε, καὶ τολμᾷς εἰπεῖν, πῶς; πόσοι μοιχοί, μαλακοί, ἀρσενοκοῖται, πόσοι ἐπὶ τυραννίδι ἁλισκόμενοι δεσμωτήριον οἰκοῦσι; μυρίαι κατηγορίαι, πικροὶ οἱ ἐχθροί, δυναστεία μεγάλη. νεύει ὁ βασιλεὺς μόνον, καὶ ἀφίενται.* βασιλεύς, ὁ σύνδουλός μου (τί γὰρ εἰ πορφυρίδα περιβέβληται; οὐδὲν πλέον ἔχει τῆς οὐσίας μου, τὸ δὲ αὐτό μοι φῦλόν ἐστι) νεύει, καὶ ἀφίενται· καὶ μικρὰ γραμματεῖα, καὶ ἀπολύεται ὁ καταδίκος. οὐκ ἄρχων ἀντιλέγει, οὐ δεσμοφύλαξ ἀντιπίπτει, οὐ νόμων αὐθεντίαι ἀντίκεινται· ἀλλὰ τὸ ἀξίωμα τοῦ βασιλέως γίνεται ἀπαλλαγὴ τοῦ κατεγνωσμένου. καὶ ὁ Θεός, ὁ τῶν ἀγγέλων καὶ ἀρχαγγέλων δεσπότης, ἐὰν νεύσῃ μόνον, σῶσαι οὐ δύναται; καὶ βασιλεὺς μὲν ἐὰν ἀφῇ, κολάσεως ἀφίησιν, οὐχ ἁμαρτίας· ὁ δὲ δεσπότης μου ἁμαρτίας ἀφίησι. λέγει, οὐ θέλω τὸν μοιχὸν εἶναι μοιχόν, καὶ ὁ λόγος αὐτοῦ ἔργον ἐγένετο. λέγει, ὁ πόρνος μὴ ἔστω πόρνος, καὶ ὁ λόγος αὐτοῦ μετέβαλεν ἐκείνου τὸν τρόπον, καὶ ἤμειψε τὴν ἁμαρτίαν. καὶ ἵνα μάθῃς τοῦτο ἀκριβῶς, ἄκουε. εἶπε, θέλω γενέσθαι οὐρανόν, καὶ ἐγένετο οὐρανός· θέλω γενέσθαι γῆν, καὶ ἐγένετο γῆ, καὶ μὴ οὖσα ἡ οὐσία ἐκείνη ὑπέστη· θέλω γενέσθαι ἀγγέλους, καὶ ὁ δῆμος τῶν ἀγγέλων ἐγένετο. οὐσίας νοερὰς καὶ σώματα μὴ ὑφεστηκότα ἐργάζεται ὁ λόγος αὐτοῦ, καὶ ἁμαρτήματα λῦσαι οὐ δύναται; τί γάρ ἐστιν ἁμαρτία πρὸς τὴν τοῦ δεσπότου φιλανθρωπίαν; ἀράχνη. ἄνεμος φυσᾷ, καὶ διασπᾶται ἀράχνη· Θεὸς βούλεται, καὶ οὐ παραλύεται ἁμαρτία; ταῦτα λέγω, οὐχ ἵνα ῥαθυμοτέρους ἐργάσωμαι, ἀλλ' ἵνα ὑμᾶς εἰς πίστιν ἀγάγω προσδοκίας μείζονος καὶ χρηστοτέρας ἐλπίδος. μηδέποτε ἀπογίνωσκε, ὦ ἄνθρωπε· ἐκείνου ἀπόγνωθι τοῦ ἀπογινώσκοντος ἑαυτόν. ἐννόησον τοίνυν τὸν μέγαν προφήτην τοῦτον, τὸν Δαβὶδ λέγω, μετὰ τὴν τοῦ πνεύματος χάριν, μετὰ τὴν πρὸς Θεὸν παρρησίαν, μετὰ κατορθωμάτων πλῆθος, μετὰ τρόπαια τοσαῦτα, ἀνακηρύττοντα καὶ λέγοντα· ἐλέησόν με ὁ Θεὸς κατὰ τὸ μέγα ἔλεός σου. ἐπὶ τὸ πέλαγος ἐμαυτὸν ἥπλωσα τῆς τοῦ δεσπότου φιλανθρωπίας. καὶ τί θέλεις, εἰπέ μοι; ἤκουσας τοῦ προφήτου λέγοντος· καὶ Κύριος ἀφεῖλε τὸ ἁμάρτημά σου. τί πλέον ζητεῖς; οὐ ζητῶ τοῦτο μόνον, τὸ κάλλος μου ζητῶ, τὴν παρρησίαν μου ζητῶ. καὶ κατὰ τὸ πλῆθος τῶν οἰκτιρμῶν σου ἐξάλειψον τὸ ἀνόμημά μου. ὁρᾷς τί ζητεῖ. τί οὖν; οὐκ ἐξηλείφθη; τί ἄλλο θέλεις;

Γεν. α.

3 Ἐπὶ πλεῖον πλῦνόν με ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας μου, καὶ ἀπὸ τῆς ἀνομίας μου καθάρισόν με.

Τί γάρ; πλείονα ζητῶ, μείζονα λαμπηδόνος καθαρότητα. ἐπὶ πλεῖον πλῦνόν με ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας μου. τί γὰρ ἐποίησεν, ἵνα γένηται; πρόσεχε μετ' ἀκριβείας τῷ λόγῳ· πρόσεχε, καὶ σύντεινον σαυτόν. ὁ ἔλεος τοῦ Θεοῦ ἄφατος, ἀνερμήνευτος, καταληφθῆναι μὴ δυνάμενος, ὑπερβαίνων νοῦν, νικῶν λογισμόν. ἀλλ' εἰ καὶ τοιοῦτός ἐστιν ὁ ἔλεος τοῦ Θεοῦ, ἵνα μὴ οἱ ἄνθρωποι ἀχάριστοι γένωνται ἐλεούμενοι, χρείαν ἔχει καὶ τῶν παρ' ἡμῶν. προσέχεις ὃ λέγω. ὁ Θεὸς ἐλεεῖ, ἀλλ' οὐχ ἁπλῶς ἐλεεῖ, ἀλλὰ λέγει· δὸς καὶ σύ. τί ποτε; οἷον τί λέγει. μυρία ἔχεις ἁμαρτημάτων φορτία, ἔχεις πλημμελήματα πολλά· θέλω αὐτὰ κουφίσαι. δὸς καὶ σὺ χρέα· οὐκ ἐπειδὴ ἐγώ σου χρείαν ἔχω, ἀλλ' ἐπειδὴ βούλομαι καὶ σέ τι συνεισενέγκασθαι εἰς τὴν σαυτοῦ σωτηρίαν. καὶ πῶς; ἐγὼ λέγω. οἷον ὁ λῃστὴς ἐσώθη, καὶ τοσαῦτα ἔλυσεν ἁμαρτήματα· ἀλλ' οὐκ ἐλέῳ μόνῳ, ἀλλὰ καὶ τῇ αὐτοῦ πίστει. τί γάρ φησι; Μνήσθητί μου, Κύριε, ἐν τῇ βασιλείᾳ σου. τί εἰσήνεγκεν ὁ Θεὸς εἰς τὴν σωτηρίαν τὴν ἐκείνου; λύσιν ἁμαρτημάτων. τί εἰσήνεγκεν ὁ λῃστὴς εἰς τὴν σωτηρίαν τὴν ἑαυτοῦ; πίστιν. ποταπήν; μεγάλην, ὑψηλήν, τοῦ οὐρανοῦ ἀπολαβοῦσαν. πῶς; ἐγὼ λέγω. Ἰουδαῖοι εἶδον νεκροὺς ἐγειρομένους, λεπροὺς καθαιρομένους, δαίμονας ἐλαυνομένους,

Λουκ. κγ. μβ.

ους, θάλατταν χαλινουμένην, γῆν πηγάζουσαν, ἰχθὺν φερόμενον, ἀστέρα φέροντα μάγους, τὴν ἄνω, τὴν κάτω κτίσιν δορυφοροῦσαν, καὶ μετὰ ταῦτα πάντα ἐσταύρωσαν αὐτὸν τὸν ἑαυτῶν καὶ πάντων δεσπότην. ὁ λῃστὴς οὐδὲν τούτων εἶδεν, ἀλλ' ἐμπτυόμενον, ὑβριζόμενον, λοιδορούμενον· καὶ οὐκ ἐσκανδαλίσθη, ἀλλὰ βασιλέα ὡμολόγησεν. ὁρᾷς ὅτι οὐχ ἁπλῶς ἠλεήθη, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς εἰσήνεγκε; δεῖ γὰρ τὸν ἐλεούμενον καὶ αὐτόν τι εἰσφέρειν εἰς τὴν οἰκείαν σωτηρίαν. πάλιν ὁ τελώνης ἅρπαξ ὤν, πλεονέκτης ὤν, πῶς ἐσώθη; παρῄει ὁ Χριστός, καὶ λέγει αὐτῷ· Δεῦρο, ἀκολούθει μοι. καὶ ἀναστὰς ἠκολούθησεν αὐτῷ. (Ματθ. θ. θ.) ὥσπερ οὖν ὁ λῃστὴς τὸ ῥῆμα εἰσήνεγκεν, οὕτω καὶ ὁ τελώνης τὴν ἀκολούθησιν αὐτῷ παρέσχεν. ὥσπερ γὰρ ἐπὶ τῶν καμνόντων καὶ νοσήμασιν ἀνιάτοις κατεχομένων, καὶ πολυτελῶν δεομένων φαρμάκων, ἐὰν εἰσέλθῃ ὁ ἰατρός, καὶ εἴπῃ πρὸς τὸν ἄρρωστον· πολλῶν χρεία ἐστὶν εἰδῶν πρὸς κατασκευὴν τοῦ φαρμάκου· λέγει ὁ νοσῶν, οὐκ ἔχω δοῦναι τοσοῦτον, πτωχείᾳ κατέχομαι· λέγει πρὸς αὐτὸν ὁ ἰατρός, τὸ καὶ τὸ δός μοι εἶδος, καὶ τὰ ἄλλα πάντα παρ' ἐμαυτοῦ παρέχω· οὕτω ποιεῖ καὶ ὁ Θεός. ἐξομολόγησίν μοι δὸς καὶ δάκρυα καὶ μετάνοιαν, καὶ τὰ ἄλλα ἀπὸ τῆς ἐμῆς φιλανθρωπίας δωροῦμαί σοι. τοῦτο παρακαλεῖ καὶ Δαβίδ, τοῦ ἀποπλῦναι ταῦτα. τί οὖν ἐποίησεν ὁ Δαβίδ; τί παρέσχεν ὁ Δαβίδ; ἐλέησόν με, καὶ ἐπὶ πλεῖον πλῦνόν με ἀπὸ τῆς ἀνομίας μου, καὶ ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας μου καθάρισόν με. ἤδη γάρ, φησι, διὰ Νάθαν τοῦ προφήτου τὴν ἄφεσιν δέδωκας, καὶ συμφορὰς δὲ παντοδαπάς, οἷον τινὰς καυτῆρας καὶ τομάς, προσενήνοχάς μοι· ἀλλ' ἔτι δέομαι ῥυμμάτων, πολλὴν τῆς ἁμαρτίας εἰσδεξάμενος τὴν δυσοσμίαν. καὶ αὖθις με τοίνυν ἀπόνιψον, δέσποτα, ἵνα πάντα τῆς ἁμαρτίας ἀποξύσῃς τὸν ῥύπον. τί οὖν παρέσχεν ὁ Δαβίδ; 4 Ὅτι τὴν ἀνομίαν μου ἐγὼ γινώσκω.

Συνάλλαγμά ἐστι. δίδωσιν ὁ Θεός, δίδωσιν ὁ σωζόμενος. ἔδωκεν ὁ Θεὸς ἔλεος, ἔδωκεν ὁ σωζόμενος ἐξομολόγησιν. τί δίδως, ὦ Δαβίδ, ἵνα σωθῇς; ἵνα κεράσῃς τὸ φάρμακον; ὅτι τὴν ἀνομίαν μου ἐγὼ γινώσκω. τοῦτο δίδως; καὶ ἔστιν ἄνθρωπος ὁ μὴ γινώσκων τὴν ἁμαρτίαν αὐτοῦ; ναί. πόσοι εἰσὶν ἁμαρτάνοντες, καὶ παρρησιαζόμενοι; πόσοι ἁρπάζουσι, καὶ οὐδὲ οἴδασιν ὅτι ἁρπάζουσι; πόσοι πλεονεκτοῦσι, καὶ οὐδὲ αἰσθάνονται; πόσοι γυμνοῦσι χήρας, καὶ ἄλλας περιεργάζονται; πόσοι θλίβουσιν ὀρφανούς, καὶ οὐδὲ πενθοῦσιν, οὐδὲ δακρύουσιν, οὐδὲ ἐξομολογοῦνται; πῶς οὖν δύνανται σωθῆναι, μηδὲ εἰδότες ὅτι ἁμαρτάνουσιν; εἶδες τὸν προφήτην βοῶντα καὶ λέγοντα, ὅτι τὴν ἀνομίαν μου ἐγὼ γινώσκω. οὐδὲ γὰρ μετὰ τὴν ἀπὸ σοῦ γενομένην ἄφεσιν λήθην ἐδεξάμην τῆς ἁμαρτίας, ἀλλὰ διηνεκῶς ὁρῶ τῶν ἐμῶν κακῶν τὰς εἰκόνας καὶ τὰς τολμηθείσας παρανομίας, καὶ νύκτωρ ὀνειροπολῶ, καὶ μεθ' ἡμέραν φαντάζομαι.

Ὅτι τὴν ἀνομίαν μου ἐγὼ γινώσκω, καὶ ἡ ἁμαρτία μου ἐνώπιόν μού ἐστι διαπαντός.

Ὢ εὐγένεια ψυχῆς. οὐ παρέδωκε τῇ λήθῃ τὴν μνήμην τῆς ἁμαρτίας, ἀλλὰ καὶ συγχωρηθεῖσαν αὐτὴν ἔγραψε. καθάπερ ἐν εἰκόνι, τῷ συνειδότι καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἔβλεπε τὴν μοιχευθεῖσαν, καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἔβλεπε τὴν σηπεδόνα. καὶ ἡ ἁμαρτία μου ἐνώπιόν μού ἐστι διαπαντός. ἐγὼ αὐτὴν βλέπω, σὺ αὐτὴν μὴ ἴδῃς· ἐγὼ γράφω, σὺ αὐτὴν ἐξάλειψον. βλέπε γὰρ τί γίνεται. ἐὰν σὺ αὐτῆς μνημονεύσῃς, ὁ Θεὸς αὐτῆς οὐ μνημονεύσει· ἐὰν σὺ αὐτῆς ἐπιλάθῃ, ὁ Θεὸς αὐτῆς μνημονεύσει. Ἐγὼ γάρ εἰμι, αὐτός (Ησ. μγ. κε. κϛ.) φησι διὰ τοῦ προφήτου, ὁ ἐξαλείφων τὰς ἁμαρτίας σου, καὶ οὐ μὴ μνησθῶ· ἔτι σὺ δὲ μνήσθητι. διὰ τί ἐγὼ μνησθῶ; ἵνα εὐγνώμων γένῃ, ἵνα ἐπίστασαι τί σοι συνεχώρησα. ἐὰν γὰρ ἀεὶ μεμνημένος ᾖς τοῦ ὄγκου τῆς ἁμαρτίας, ἀεὶ καὶ τοῦ μεγέθους τῆς εὐεργεσίας μεμνημένος ἔσῃ. Συνεχώρησά σοι, φησίν, ἀλλὰ μὴ ἐπιλάθῃ τῆς χάριτος, καὶ οὐ μὴ μνησθῶ τῆς ἁμαρτίας,

ἁμαρτίας, σὺ δὲ μνήσθητι. τοιοῦτοι ἦσαν οἱ ἅγιοι· τῶν κατορθωμάτων ἐπελανθάνοντο, καὶ
τῶν ἁμαρτημάτων ἐμέμνηντο. οὐχ ὡς οἱ νῦν ἄνθρωποι τῶν ἁμαρτημάτων ἐπιλανθάνον-
ται. ἐὰν δέ τι πράξωσι χρηστόν, εἰς μέσον φέρουσιν αὐτό. ἐποίησας ἀγαθόν; λάθε, ἵνα
ὁ δεσπότης σου αὐτὸ εἴπῃ. ἐποίησας κακόν; μνήσθητι, ἵνα ὁ δεσπότης σου αὐτὸ ἐπιλάθη-
ται. παραχώρησον τῷ δεσπότῃ σου. μὴ γὰρ οὕτω λέγεις σὺ τὰ κατορθώματα, ὡς λέγει 5
αὐτὰ ὁ δεσπότης σου; σὺ ἐὰν εἴπῃς, ἐλαττοῖς αὐτά· ὁ δεσπότης σου ἐὰν εἴπῃ, αὔξει
αὐτά. πῶς; ἐγὼ λέγω. δίδως πτωχῷ. καὶ ἐὰν εἴπῃς ἐκεῖ ἐρωτώμενος, πῶς λέγεις;
εἶδον πτωχὸν πεινῶντα, καὶ ἔθρεψα αὐτόν. αὐτὸς πῶς λέγει; οὐ λέγει αὐτὰ οὕτως ἁ-
Ματθ. κε. λε. πλῶς· πῶς; Πεινῶντά με εἴδετε καὶ ἐθρέψατε. ἄφες ἐκείνῳ τῷ δυναμένῳ εἰπεῖν μεγά-
λως· ἄφες εἰπεῖν αὐτὰ τῷ λέγοντι καὶ ἐξογκοῦντι. τὰ δὲ ἁμαρτήματά σου σὺ λέγε, ἵνα 10
ἐξαλείψῃς αὐτά. ἀλλ' αἰσχύνῃ εἰπεῖν, διότι ἥμαρτες. λέγε αὐτὰ καθ' ἡμέραν ἐν τῇ εὐ-
χῇ σου. καὶ τί; μὴ γὰρ λέγω, εἰπὲ τῷ συνδούλῳ τῷ ὀνειδίζοντί σε; εἰπὲ τῷ Θεῷ τῷ θερα-
πεύοντι αὐτά. οὐ γάρ, ἐὰν μὴ εἴπῃς, ἀγνοεῖ αὐτὰ ὁ Θεός. μὴ γὰρ παρὰ σοῦ βούλεται αὐτὰ
μαθεῖν; ὅτε ἔπραττες αὐτά, παρῆν· ὅτε εἰργάζου αὐτά, παρίστατο, ἠπίστατο. εἰργάζου,
καὶ οὐκ ᾐσχύνου; τὰ πράγματα τὰ καταισχύνοντά σε οὐκ ᾐσχύνθης, καὶ τὰ ῥήματα τὰ 15
δικαιοῦντά σε αἰσχύνῃ; εἰπὲ ὧδε, ἵνα μὴ ἐκεῖ εἴπῃς. εἰπέ, καὶ δάκρυσον. ἐν βιβλίῳ γέ-
γραπται τὰ ἁμαρτήματά σου· σπόγγος ἐστὶ τὰ δάκρυά σου. δάκρυσον, καὶ ἐξαλείφονται·
δάκρυσον, καὶ εὑρίσκεται καθαρὸν ἐκεῖ τὸ βιβλίον. μέγας σπόγγος τὰ δάκρυα τῶν ἁμαρτι-
ῶν· μεγάλη ἡ δύναμις τῶν δακρύων. εἴπω σοι, πόσον ἰσχύει τὰ δάκρυα; τί δοκεῖ σοι
εἶναι μέγα κατόρθωμα; ἀλλὰ πρόσεχε μετ' ἀκριβείας, ὃ λέγω. τί δοκεῖ σοι μέγα 20
Ιω. ιε. ιγ. εἶναι τὸ κατόρθωμα; τὸ μαρτύριον ἐρεῖς· Μείζονα γὰρ ταύτης ἀγάπην οὐδεὶς ἔχει, ἵνα
τις τὴν ψυχὴν αὐτοῦ θῇ ὑπὲρ τῶν φίλων αὐτοῦ. μέγιστον κατόρθωμα τὸ μαρτυρεῖν, ὅτι
αἷμα ἐκχέουσιν οἱ μάρτυρες. φανερὰ γὰρ τὰ πράγματα τῶν μαρτύρων. οἱ μάρτυρες
ἐκχέουσιν αἷμα, οἱ ἁμαρτωλοὶ ἐκχέουσι δάκρυα. καὶ ἵνα μάθῃς, ὅσην δύναμιν ἔχει τὰ
Λουκ. ζ. λζ. δάκρυα, ἡ πόρνη μὴ αἷμα ἐξέχεεν; οὐ πηγὴν δακρύων ἐξέχεε, καὶ ἐξήλειψε τὰ ἁμαρ- 25
τήματα; καὶ τί λέγω πόρνην, ἀκάθαρτον γυναῖκα; ὁ στῦλος τῆς ἐκκλησίας, ἡ κρηπὶς τῆς
πίστεως, ἡ κεφαλὴ τοῦ χοροῦ τῶν ἀποστόλων ὁ Πέτρος, οὐκ ἠρνήσατο τὸν Χριστὸν καὶ ἅπαξ
καὶ δὶς καὶ τρίς; μὴ αἷμα ἐξέχεεν; οὐ πηγὰς δακρύων ἐξέχεε, καὶ ἔκλαυσε, καὶ ἀπεσμήξατο
αὐτοῦ τὸ ἁμάρτημα; καὶ τὴν ἀνομίαν μου ἐγὼ γινώσκω. οὐκ ἔχεις βιβλίον ἐν τῇ οἰκίᾳ, καὶ
γράφεις τὸν λόγον τὸν καθημερινόν; ἔχε βιβλίον ἐν τῷ συνειδότι, καὶ γράφε τὰ ἁμαρτή- 30
ματα τὰ καθημερινά. οἷόν τι λέγω· ὅταν ἀναπέσῃς εἰς τὴν κλίνην σου, καὶ μηδείς
σοι διενοχλῇ, πρὸ τοῦ ἐπελθεῖν τὸν ὕπνον ἄγαγε τὸ βιβλίον ἐν τῷ μέσῳ, καὶ ἀναλόγισαί
σου τὰ ἁμαρτήματα, λέγων ἐν ἑαυτῷ· ἆρα μὴ ἥμαρτον σήμερον; μὴ ἐν λόγῳ, ἢ ἐν ἔργῳ;
Ψαλ. δ. ε. τοῦτο παραινεῖ καὶ ὁ προφήτης· Ὀργίζεσθε, καὶ μὴ ἁμαρτάνετε. ἃ λέγετε ἐν ταῖς καρ-
δίαις ὑμῶν, ἐπὶ ταῖς κοίταις ὑμῶν κατανύγητε. ἐν ἡμέρᾳ οὐκ ἄγεις σχολήν· ἀλλὰ 35
καὶ ἀρχόντων φόβος, καὶ ἑταίρων ὁμιλία, καὶ πραγμάτων φροντίς, καὶ παιδοτροφίας πρό-
νοια, καὶ γυναικὸς ἐπιμέλεια, καὶ φροντὶς τραπέζης, καὶ μυρία σε περιέλκει πράγματα.
ὅταν δὲ ἐπὶ τὴν εὐνὴν ἔλθῃς, ἐπὶ τὸν λιμένα τὸν ἀκύμαντον, καὶ μηδείς σοι διενοχλῇ,
εἰπὲ τῇ καρδίᾳ τῇ σῇ καὶ τῇ ψυχῇ· ἀνηλώσαμεν τὴν ἡμέραν σήμερον, ὦ ψυχή. τί ἀγαθὸν εἰρ-
γασάμεθα; ἢ τί πονηρὸν ἐπράξαμεν; καὶ μνήσθητι τῆς γεέννης, ἵνα τῷ φόβῳ προσθῇς 40
τῷ ἀγαθῷ, καὶ τὸ πονηρὸν ἀνέλῃς. ἐὰν ἦς ἐν τῇ κλίνῃ καὶ ἀναμνησθῇς σου τὰ ἁμαρτήματα,
δάκρυσον, καὶ δύνασαι ἐν τῇ κλίνῃ ἐξαλεῖψαι αὐτά. παρακάλεσον τὸν Θεόν σου, καὶ οὕτω
παράπεμψον τὴν ψυχήν σου τῷ ὕπνῳ, μαρτυράμενος τὰ ἁμαρτήματα. ποίησον αὐτῷ

λόγον

λέγων, καὶ ὁ Θεός σου ποιήσει σοι λέγων. τί βαρὺ, τί ἐπαχθὲς, ἐπικείμενον ἐν τῇ κλίνῃ τὰ καθημερινὰ ἁμαρτήματα ἀναλογίζεσθαι; καὶ ὅταν ἀναλογίσῃ, κρέμασόν σου τὸν λογισμὸν ξέσον αὐτὸν, λῦσον αὐτὸν τῷ φόβῳ τῆς γεέννης, ἐπάγαγε αὐτῷ τὴν οὐκ ἔχουσαν ὀδύνην, δικαστήριον ποίησον σεαυτῷ φοβερὸν, κουφότερον ποίησον τὸν λογισμὸν, ἵνα καὶ τῇ ἑξῆς ἡμέρᾳ ἐκτενέστερος γένῃ περὶ τὸ περάτλειν τὰ ἁμαρτήματα.

Ὅτι τὴν ἀνομίαν μου ἐγὼ γινώσκω· καὶ ἡ ἁμαρτία μου ἐνώπιόν μού ἐστι διὰ παντός.

5 Σοὶ μόνῳ ἥμαρτον, καὶ τὸ πονηρὸν ἐνώπιόν σου ἐποίησα.

Τί ἐστιν, ὃ λέγεις; βασιλεὺς ἤμην, σὲ ἐφοβούμην μόνον. βασιλεὺς ἤμην, οὐκ ἐφοβούμην τὸν ἠδικημένον. στρατιώτης μου ἦν, κολάσαι με οὐκ ἐδύνατο· ἀλλὰ φροντίζω διὰ σὲ, μὴ σύ με ἀπαιτήσῃς εὐθύνας. σοὶ μόνῳ ἥμαρτον, καὶ τὸ πονηρὸν ἐνώπιόν σου ἐποίησα. πολλῶν, φησι, καὶ μεγάλων παρὰ σοῦ δωρεῶν ἀπολαύσας, τοῖς ἐναντίοις ἠμειψάμην τὰ δῶρα, τὰ ἀπειρημένα τῷ νόμῳ δρᾶσαι τολμήσας. οὐ γὰρ τοῦτό φησιν, ὅτι τὸν Οὐρίαν οὐκ ἠδίκησα (ἠδίκησε μὲν γὰρ καὶ κτείνων καὶ τὴν ἐκείνου γυναῖκα) ἡ δὲ μεγίστη παρανομία εἰς αὐτὸν τετόλμηται τὸν Θεὸν, τὸν ἐκλεξάμενον καὶ βασιλέα πεποιηκότα. καλῶς δὲ προσέθηκε, τὸ, πονηρὸν ἐνώπιόν σου ἐποίησα. τούτου γὰρ καὶ ἡ ἱστορία μέμνηται· Ὤφθη γὰρ, φησι, τὸ γεγονὸς πονηρὸν ἐνώπιον τοῦ Κυρίου. ἐκ μὲν τοι τοῦ δορυαλώτου λαοῦ τοῦτο γινόμενον οὕτω νοητέον. σοὶ μόνῳ ἥμαρτον· περὶ τὰς σὰς, φησι, δωρεὰς ἐγενόμην ἀχάριστος, καὶ τοὺς τεθέντας σοι παραβέβηκα νόμους, καὶ πολλῶν ἀγαθῶν ἀπολαύσας ἀγνώμων περὶ ταῦτα γεγένημαι· τοὺς δὲ Βαβυλωνίους οὐδὲν ἀδικήσας, μεγάλα παρ' ἐκείνων ἠδίκημαι.

β. Βασ. ια. κζ.

Ὅπως ἂν δικαιωθῇς ἐν τοῖς λόγοις σου, καὶ νικήσῃς ἐν τῷ κρίνεσθαί σε. Ἑαυτῷ, φησι, πρόξενος ἐγενόμην κακῶν· τὸ δὲ σὸν δίκαιον διαλάμπει καὶ οὕτω. κρίσεως γὰρ γινομένης, καὶ τῶν εἰς ἐμὲ παρὰ σοῦ γινομένων φερομένων εἰς μέσον, καὶ τῶν παρ' ἐμοῦ τετολμημένων παρεξεταζομένων ἐκείνοις, σὺ μὲν ἀποφανθήσῃ δίκαιος καὶ φιλάνθρωπος· ἐγὼ δὲ παράνομος ὀφθήσομαι καὶ ἀχάριστος. τὸ τοίνυν, ὅπως, οὐκ ἔστιν ἐνταῦθα αἰτίας δηλωτικόν. οὐ γὰρ διὰ τοῦτο ἥμαρτεν ἢ αὐτὸς ὁ Δαβὶδ, ἢ ὁ λαὸς, ἵνα ὁ Θεὸς δικαιωθῇ· ἀλλὰ τοὐναντίον καὶ τῆς ἁμαρτίας ἀπὸ τούτων γινομένης τοῦ Θεοῦ τὸ δίκαιον ἀναδείκνυται. πάντα γὰρ καὶ τούτου, κἀκείνων πεποίηται πρόνοιαν. ὅπως ἂν δικαιωθῇς ἐν τοῖς λόγοις σου, καὶ νικήσῃς ἐν τῷ κρίνεσθαί σε. τί ἐστιν, ὃ λέγει; ἥμαρτόν σοι· ἐὰν γένηται δικαστήριον, νικᾷς· ἐὰν δέ τις δικάζῃ, νικᾷς. πῶς; ἐπειδὴ ἑώρα τὸν Θεὸν ἀεὶ βουλόμενον κρίνεσθαι μετὰ ἀνθρώπων. Ἀκούσατε φάραγγες, θεμέλια τῆς γῆς· ὅτι κρίσις τῷ Θεῷ πρὸς τὸν λαὸν αὐτοῦ. καὶ πάλιν, Λαός μου, τί ἐποίησά σοι; ἢ τί παρηνώχλησά σοι; ἢ τί ἐλύπησά σε; ἀποκρίθητί μοι. καὶ ἀλλαχοῦ· Ἄκουε οὐρανὲ καὶ ἐνωτίζου γῆ, ὅτι Κύριος ἐλάλησεν. υἱοὺς ἐγέννησα καὶ ὕψωσα· αὐτοὶ δέ με ἠθέτησαν. καὶ πανταχοῦ ἑώρα τὸν Θεὸν δικαζόμενον μετ' ἀνθρώπων. λέγει αὐτῷ, παρὰ σοὶ τὰ νικητήρια· ὅπως ἂν δικαιωθῇς ἐν τοῖς λόγοις σου, καὶ νικήσῃς ἐν τῷ κρίνεσθαί σε. ἄνθρωπόν με ὄντα γεωργὸν, βασιλέα ἐποίησας· βασιλέα γενόμενον, προφήτην κατέστησας. τὸν Γολιὰθ κατέβαλον οὐ φύσει σώματος, ἀλλὰ δυνάμει πίστεως. πορφυρίδα περιεβαλόμην· ἄλλον ἐξέβαλες, καὶ ἐμὲ εἰσήγαγες. πλοῦτόν μοι ἔδωκας τοσοῦτον· ὅπως ἂν δικαιωθῇς ἐν τοῖς λόγοις, καὶ νικήσῃς ἐν τῷ κρίνεσθαί σε. ἐὰν εἴπῃς σὺ τὰ ἁμαρτήματά μου, καὶ μὴ ἐγὼ εἴπω, καταδικάζομαι. διὰ τοῦτο ἐλέους χρείαν ἔχω.

Μιχ. ς. β.

Ησ. α. β.

6 Ἰδοὺ γὰρ ἐν ἀνομίαις συνελήφθην, καὶ ἐν ἁμαρτίαις ἐκίσσησέ με ἡ μήτηρ μου.

Ἄνωθέν, φησι, καὶ ἐξ ἀρχῆς τῆς φύσεως ἡ ἁμαρτία κεκράτηκε. προὔλαβε γὰρ τῆς Εὔας τὴν σύλληψιν τῆς ἐντολῆς ἡ παράβασις. μετὰ γὰρ τὴν παράβασιν καὶ τὴν τοῦ πα-

παραδείσου στέρησιν ἔγνω Ἀδὰμ Εὔαν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ συλλαβοῦσα τέτοκε τὸν Κάϊν. τοῦτο τοίνυν εἰπεῖν βούλεται· ὅτι τῶν ἡμετέρων προγόνων κρατήσασα ἡ ἁμαρτία ὁδόν τινα καὶ τρίβον διὰ τοῦ γένους εἰργάσατο. διδασκόμεθα δὲ διὰ τούτων ἁπάντων, οὐχ ὅτι φυσικὴ τῆς ἁμαρτίας ἡ ἐνέργεια (ἦ γὰρ ἂν ἦμεν ἐλεύθεροι τιμωρίας) ἀλλ' ὅτι ῥέπει ἡ φύσις ἐπὶ τὸ πταίειν ὑπὸ τῶν παθημάτων ἐνοχλουμένη· νικᾷ δὲ ὅμως ἡ γνώμη πόνοις συνεργοῖς κεχρημένη. 5 οὐ τοίνυν, ὥς τινες ἀνοήτως ὑπέλαβον, τοῦ γάμου κατηγορεῖ, οὕτω νενοηκότες τό, ἐν ἀνομίαις συνελήφθην· ἀλλὰ τὴν ἄνωθεν ὑπὸ τῶν προγόνων τολμηθεῖσαν παρανομίαν εἰς μέσον προφέρει, κἀκείνην λέγει γεγενῆσθαι τῶν ῥευμάτων τούτων πηγήν. εἰ γὰρ ἐκεῖνοι, φησί, μὴ ἥμαρτον, οὐκ ἂν ἐδέξαντο τοῦ θανάτου τὸ ἐπιτίμιον· θνητοὶ δὲ μὴ ὄντες, κρείττους ἂν ἦσαν φθορᾶς· τῇ δὲ ἀφθαρσίᾳ πάντως ἂν καὶ ἀπάθεια συνῆν· ἀπαθείας δὲ πο- 10 λιτευομένης, χώραν οὐκ ἂν εἶχεν ἡ ἁμαρτία. ἐπειδὴ δὲ ἐξήμαρτον, φθορᾷ παρεδόθησαν· φθαρτοὶ γενόμενοι, τοιούτους καὶ γεγεννήκασι παῖδας· τοῖς δὲ τοιούτοις ἐπιθυμίαι καὶ φόβοι καὶ ἡδοναὶ συμπαρέπονται. πρὸς ταῦτα καὶ λογισμὸς ἀγωνίζεται, καὶ νενικηκὼς μὲν ἀνακηρύττεται, ἡττηθεὶς δὲ αἰσχύνας ὀφλισκάνει. ὁ δὲ Σύμμαχος, ἀντὶ τοῦ Ἐκίσσησεν, ἐκύησε τέθεικεν. 15

7 Ἰδοὺ γὰρ ἀλήθειαν ἠγάπησας.

Οὕτω δέ, φησι, κρίνεις, καὶ τοὺς μὲν κολάζεις, τοὺς δὲ στεφανοῖς, ἐπειδὴ τὴν ἀλήθειαν στέργεις. τὴν δὲ ἀλήθειαν στέργων, καὶ τῆς φύσεως εἰδὼς τὴν ἀσθένειαν, μετάδος συγγνώμης τοῖς αἰτοῦσι τὰ φάρμακα. Τὰ ἄδηλα καὶ τὰ κρύφια τῆς σοφίας σου ἐδήλωσάς μοι. Ἀφεὶς εἰπεῖν τὴν βασιλείαν, λέγει τὴν προφητείαν. οὕτω με 20 ἐτίμησας, τὸν υἱόν σου ἀπεκάλυψάς μοι καὶ γνώριμον ἐποίησας, ἔμαθον ὅτι υἱὸν ἔχεις, ὅτι συνάναρχον ἔχεις, ἔμαθον ὅτι μέλλει γίνεσθαι ἄνθρωπος. εὐηγγελισάμην τὰ εὐαγγέλια τῇ οἰκουμένῃ, τὸν σταυρόν, τὸν τάφον, τὴν ἀνάστασιν, τὴν ἀνάληψιν· εἶπον αὐτοῦ τὴν κατάβασιν, εἶπον αὐτοῦ τὴν ἀνάβασιν, εἶπον αὐτοῦ τὴν ἐκ δεξιῶν καθέδραν, εἶπον τῆς ἐκκλησίας τὴν κλῆσιν, εἶπον τῶν ἐθνῶν τὴν σωτηρίαν, εἶπον τῶν Ἰουδαίων τὴν ἐκ- 25 βολήν, εἶπον τῶν ἀποστόλων τὴν ἐκλογήν. ἰδοὺ γὰρ τὰ ἄδηλα καὶ τὰ κρύφια τῆς σοφίας σου ἐδήλωσάς μοι. οὕτω με ἐτίμησας, οὕτω με ἐφίλησας, ὅτι καὶ τὸ μέγιστον μυστήριον, τὸν υἱόν σου ἀπεκάλυψάς μοι. καὶ ποῦ ταῦτα ἐδήλωσεν; ἄκουσον αὐτοῦ τοῦ προφήτου, πῶς λέγει αὐτοῦ τὴν ἐξ οὐρανοῦ κατάβασιν. *ψαλμ. οα.* Καταβήσεται ὡς ὑετὸς ἐπὶ πόκον. τί ἐστι τοῦτο; ἐπειδὴ παραγενόμενος ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ, οὐκ ἦλθε σείων τὴν οἰκουμένην, οὐδὲ ἀστραπὰς 30 ἀφείς, οὐδὲ κεραυνοὺς πέμπων, οὐδὲ γυμνῇ τῇ θεότητι. πάντα γὰρ ἂν ἀπώλετο, εἰ ἦλθε γυμνῇ τῇ θεότητι. *ψαλ. ργ.* οὐκ ἂν τὰ ὄρη ἤνεγκαν· ἐπειδὴ ἐπιβλέπει ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ ποιεῖ αὐτὴν τρέμειν, διότι ἅπτεται τῶν ὀρέων, καὶ καπνίζονται. εἰ γυμνὴν τὴν οὐσίαν ἔδειξεν, ὁ ἥλιος ἂν ἐσβέσθη, ἡ σελήνη ἂν ἠφανίσθη, θάλαττα ἂν ἐξηράνθη, γῆ ἂν ἀπώλετο, ἡ φύσις ἡμῶν παρελύθη. διὰ τοῦτο σάρκα περιεβάλετο, ἠρέμα καὶ ἀψοφητὶ ἐρχόμενος, 35 οὐδενὸς ἐπισταμένου, οὐδὲ αὐτοῦ τοῦ διαβόλου· ἀλλ' ἦλθεν ἠρέμα, καὶ "ᾤκησεν εἰς μήτραν παρθενικήν. ὢ καινῶν καὶ παραδόξων πραγμάτων. λίθος τήκεται, καὶ μήτρα "οὐ τήκεται· τὰ ὄρη διαφθείρεται, καὶ ἡ μήτρα Θεὸν βαστάζει. πῶς ἑρμηνεύσω; πῶς παραστήσω; ὢ ἀπόνοια τῶν αἱρετικῶν. πῶς ἡ δούλη τὸν δεσπότην ἐβάστασεν; ὁ ἐξετάζων τὰ ἄνω, εἰπὲ τὰ κάτω. ὁ πανταχοῦ παρὼν πῶς ἐν τῇ μήτρᾳ ἦν, καὶ οὐ συνεκλείετο; 40 καὶ γὰρ καὶ ἐν τῇ μήτρᾳ ἦν, καὶ ἐν τῷ θρόνῳ ἐκαθέζετο. τὸ δὲ πῶς, οὐκ οἶδα· πίστει δέχομαι, οὐ περιεργάζομαι λογισμῷ, ἀλλ' ὅτι ἀψοφητὶ μέλλει παραγίνεσθαι, οὐ ταράττων οὐδὲ θορυβῶν, καταβήσεται ὡς ὑετὸς ἐπὶ πόκον. οὐκ εἶπεν ἐπὶ τὴν γῆν, ἀλλ' ἐπὶ

πόκον.

πόκον. ἐπὶ γὰρ τὴν γῆν καταβαίνων ὁ ὑετὸς ψόφον ποιεῖ· ἐπὶ δὲ ἔριον καὶ πόκον καταβαίνων ψόφον οὐ ποιεῖ. τὸ γὰρ ἁπαλὸν τοῦ ἐρίου ἐκλύει τὸ ῥαγδαῖον τῆς καταβολῆς τοῦ ὑετοῦ. καὶ ἵνα μάθῃς ὅτι ἀψοφητὶ ἦλθεν, οὐ ταράττων, οὐ θορυβῶν, οὐκ ἀπολλύων, οὐ λυμαινόμενος, καταβήσεται ὡς ὑετὸς ἐπὶ πόκον. Εἶπες αὐτοῦ τὴν κατάβασιν [τὴν] ἀψο-

5 φητὶ γενομένην· λέγε αὐτοῦ καὶ τὴν προδοσίαν. Ὁ ἐσθίων ἄρτους μου, ἐμεγάλυνεν ἐπ᾽ ἐμὲ πτερνισμόν. λέγε τῶν Ἰουδαίων τὸν φθόνον· Ἐμίσησάν με δωρεάν. λέγε αὐτοῦ καὶ τὸ δικαστήριον· Ἵνα τί ἐφρύαξαν ἔθνη, καὶ λαοὶ ἐμελέτησαν κενά; παρέστησαν οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς, καὶ οἱ ἄρχοντες συνήχθησαν ἐπὶ τὸ αὐτὸ κατὰ τοῦ Κυρίου καὶ κατὰ τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ. λέγε αὐτοῦ καὶ τὸν σταυρόν· Ὤρυξαν χεῖράς μου καὶ πόδας μου, ἐξηρίθμησαν — Ψαλ. μ. ι. / Ψαλ. λδ. κ. / Ψαλ. β. α. / Ψαλ. κα. ιη.

10 πάντα τὰ ὀστᾶ μου. λέγε αὐτοῦ καὶ τὴν βρῶσιν καὶ τὴν πόσιν· Ἔδωκαν εἰς τὸ βρῶμά μου χολήν, καὶ εἰς τὴν δίψαν μου ἐπότισάν με ὄξος. λέγε καὶ τὴν ἐκβολὴν τῶν Ἰουδαίων· Οὐ δέξομαι ἐκ τοῦ οἴκου σου μόσχους, οὐδὲ ἐκ τῶν ποιμνίων σου χιμάρους. λέγε καὶ τὴν κλῆσιν τῶν ἐθνῶν· Πάντα τὰ ἔθνη κροτήσατε χεῖρας, ἀλαλάξατε τῷ Θεῷ ἐν φωνῇ ἀγαλλιάσεως· ὅτι Κύριος ὕψιστος, φοβερός, βασιλεὺς μέγας ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν. λέ- — Ψαλ. ξη. κβ. / Ψαλ. μθ. θ. / Ψαλ. μς. α.

15 γε αὐτοῦ καὶ τὰς παρὰ Ἰουδαίων λοιδορίας· Ἤλπισεν ἐπὶ Κύριον, ῥυσάσθω αὐτόν, σωσάτω αὐτόν, ὅτι θέλει αὐτόν. λέγε αὐτοῦ καὶ τὸν τάφον· Ἔθεντό με ἐν λάκκῳ κατωτάτῳ. λέγε αὐτοῦ καὶ τὴν ἀνάστασιν· Ὅτι οὐκ ἐγκαταλείψεις τὴν ψυχήν μου εἰς ᾅδην, οὐδὲ δώσεις τὸν ὅσιόν σου ἰδεῖν διαφθοράν. λέγε αὐτοῦ καὶ τὴν ἀνάβασιν· Ἀνέβη ὁ Θεὸς ἐν ἀλαλαγμῷ, Κύριος ἐν φωνῇ σάλπιγγος. λέγε αὐτοῦ καὶ τὴν καθέδραν· Εἶπεν ὁ Κύριος — Ψαλ. κα. η. / Ψαλ. πζ. ς. / Ψαλ. ιε. ι. / Ψαλ. μς. ε. / Ψαλ. ρθ. α.

(margin: χλόω,)

20 τῷ Κυρίῳ μου, κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου. λέγε αὐτοῦ καὶ τὴν δόξαν τῆς ἐκκλησίας· Παρέστη ἡ βασίλισσα ἐκ δεξιῶν σου ἐν ἱματισμῷ διαχρύσῳ περιβεβλημένη, πεποικιλμένη. λέγε καὶ τὸν χορὸν τῶν παρθένων· Ἀπενεχθήσονται παρθένοι ὀπίσω αὐτῆς*· λέγε καὶ τῶν ἀποστόλων τὴν ἐκλογήν· Ἀντὶ τῶν πατέρων σου ἐγεννήθησαν οἱ υἱοί σου. λέγε καὶ τὸ βάπτισμα· Ἐπὶ ὕδατος ἀναπαύσεως — Ψαλ. μδ. ια. / Ψαλ. μδ. ις. / Ψαλ. μδ. ιη. / Ψαλ. κβ. β.

(margin: * ἢ, αἱ ἀκόλουθοι αὐτῆς ἀπενεχθήσονται. ἢ, ἐξέθρεψας. ἢ, χρῖσμα.)

25 ἐξέθρεψέ με. λέγε καὶ τὰ μυστήρια· Ἡτοίμασας ἐνώπιόν μου τράπεζαν ἐξ ἐναντίας τῶν θλιβόντων με. λέγε καὶ τὸ χρῖσμα· Ἐλίπανας ἐν ἐλαίῳ τὴν κεφαλήν μου, καὶ τὸ ποτήριόν σου μεθύσκον με ὡσεὶ κράτιστον. λέγε καὶ τὴν αἴτησιν τῶν ἐθνῶν· Αἴτησαι παρ᾽ ἐμοῦ, καὶ δώσω σοι ἔθνη τὴν κληρονομίαν σου, καὶ τὴν κατάσχεσίν σου τὰ πέρατα τῆς γῆς. ἰδοὺ γὰρ τὰ ἄδηλα καὶ τὰ κρύφια τῆς σοφίας σου ἐδήλωσάς μοι. ἐγὼ μέντοι συγγνώ- — Ψαλ. κβ. ς. / Ψαλ. κβ. ζ. / Ψαλ. β. η.

30 μης οὐδεμιᾶς ἐμαυτὸν ἄξιον νομίζω, μετὰ τοσαύτας δωρεὰς γεγονὼς ἀχάριστος. οὐ γὰρ μόνον τοῖς βασιλικοῖς ἐνίδρυσας θρόνοις, ἀλλὰ καὶ τὰ μετὰ μακρὸν ἐσόμενα προδεδήλωκας χρόνον, καὶ τὰ τοῖς ἄλλοις ἄδηλα, ἐμοὶ δῆλα πεποίηκας· ὡς καὶ τοὺς ἄλλους διδάξαι τὴν τοῦ μονογενοῦς σου υἱοῦ ἐνανθρώπησιν καὶ τὸ σωτήριον πάθος καὶ τὴν ἀνάστασιν. ταῦτα πάντα παρὰ τοῦ ἁγίου σου προδιδαχθεὶς πνεύματος, ἱκετεύω μεταλα-

35 χεῖν ἐκείνης τῆς χάριτος, ἣν προθεσπίζω τοῖς ἄλλοις. διὸ βοᾷ,

8 Ῥαντιεῖς με ὑσσώπῳ, καὶ καθαρισθήσομαι· πλυνεῖς με, καὶ ὑπὲρ χιόνα λευκανθήσομαι. Μόνη γὰρ ἡ τοῦ βαπτίσματος δωρεὰ ταύτην ἐργάσασθαι τὴν κάθαρσιν δύναται. διό φησιν, ὅτι τῆς δοθησομένης ἅπασιν ἀνθρώποις προσδέομαι χάριτος. ἐκείνη γὰρ ἀκριβῶς ἀπορρύψαι με δύναται μόνη, καὶ τῆς χιόνος μοι τὴν λευκότητα

40 δοῦναι. ὅτι δὲ τὸ ὕσσωπον οὐδεμίαν ἄφεσιν ἁμαρτημάτων εἰργάζετο, ῥᾴδιον ἐκ τῶν Μωσαϊκῶν συγγραμμάτων καταμαθεῖν. ἑτέρων τοίνυν ἐστὶ πραγμάτων τὸ ὕσσωπον αἴνιγμα. ὑσσώπῳ γὰρ ἐν Αἰγύπτῳ τῷ αἵματι τοῦ προβάτου τὰς φλιὰς ἐπιρραίνοντες, τὸν ὀλοθρεύοντος τὰς χεῖρας διέφυγον. τύπος δὲ ἐκεῖνα τῶν σωτηρίων παθημάτων. αἷ- — Ἐξοδ. ιβ. κβ.

(margin: καταμαθεῖν. ἢ, νόημα)

μα γὰρ κἀνταῦθα, καὶ ξύλον σωτήριον, καὶ σωτηρία τοῖς μετὰ πίστεως προσιοῦσι χορηγουμένη. 9 Ἀκουτιεῖς μοι ἀγαλλίασιν καὶ εὐφροσύνην· ἀγαλλιάσονται ὀστέα τεταπεινωμένα. Ταύτης, φησί, τῆς εὐφροσύνης τὰ ὦτα ἔμπλησον, τὴν τελείαν κάθαρσιν ὑπισχνούμενος, ἵνα εἰς ἅπαντα ἡ θυμηδία διαδράμῃ τὰ τοῦ σώματος μόρια, καὶ τὰ νῦν τεταπεινωμένα ὀστᾶ τῇ κακουχίᾳ, ἀνθήσῃ πάλιν καὶ ἀπολάβῃ τὴν οἰκείαν ἰσχύν. μηδὲ ἴδῃς, φησί, τὰς ὑπ' ἐμοῦ τετολμημένας ἀνομίας, ἀλλ' ἐμὲ τὸν ταύτας ὀλοφυρόμενον, καὶ τὴν ἀνομίαν μου ἐξάλειψον. Τί θέλεις, ὦ προφῆτα; ἐλύθη σου τὸ ἁμάρτημα, ἠφανίσθη σου ἡ τιμωρία. οὐκ ἀρκοῦμαι τούτοις· φιλάνθρωπον ἔχω δεσπότην, πλείονα διδόντα ὧν αἰτῶ. καὶ τί θέλεις; προφήτης ἤμην· θέλω προφήτης εἶναι πάλιν. τὴν παρρησίαν ἐκείνην ζητῶ, τὴν δωρεὰν τοῦ πνεύματος, τὴν χάριν τὴν μεγάλην. ἀπέστη ἀπ' ἐμοῦ ἡ χάρις, καθάπερ περιστερὰ βόρβορον βλέπουσα· καθάπερ μέλιτταν, βούλομαι αὐτὴν ἐπανελθεῖν.

10 Ἀπόστρεψον τὸ πρόσωπόν σου ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν μου· καὶ πάσας τὰς ἀνομίας μου ἐξάλειψον. Εἰπὲ τί θέλεις" φανερῶς.

11 Καρδίαν καθαρὰν κτίσον ἐν ἐμοί, ὁ Θεός. Ἐπειδὴ τὸ γῆρας ἐδεξάμην τῆς ἁμαρτίας, τῇ σῇ με φιλανθρωπίᾳ καινούργησον. ταῦτα καὶ διὰ Ἰεζεκιὴλ τοῦ προφήτου τοῖς ἐν Βαβυλῶνι δορυαλώτοις ὑπέσχετο. [Ἰεζεκ. λϛ.] Δώσω γὰρ αὐτοῖς, φησι, καρδίαν καινὴν καὶ πνεῦμα καινόν. πνεῦμα δὲ οὐ τὸ πανάγιον λέγει, ἀλλὰ τοῦ λογικοῦ τὴν ὁρμήν· τουτέστι τῇ μακρᾷ ταύτῃ παιδεύσας παιδείᾳ, καὶ διδάξας ἡμᾶς οἵους ἡ ἁμαρτία φύει καρπούς, τὴν ἀρετὴν αἱρεῖσθαι παρασκεύασον. τοῦτο κἀνταῦθα ὁ μακάριος ᾔτησε Δαβίδ, τὴν τι βλαβεῖσαν αὐτοῦ νεουργηθῆναι καρδίαν, καὶ τὸ λογικὸν ῥωσθῆναι, ὥστε τὴν εὐθεῖαν τρέχειν ὁδόν.

Καὶ πνεῦμα εὐθὲς ἐγκαίνισον ἐν τοῖς ἐγκάτοις μου.

Ὦ εὐγένεια ψυχῆς, ὦ ἔρως περὶ Θεόν, ἵνα λαλῇς μοι πάλιν, καὶ ἐγώ σοι λαλῶ. τὴν φιλίαν ἐκείνην ζητῶ, τὴν συνουσίαν. τί γάρ, ὅτι ἀπηλλάγην κολάσεως; ἐμοὶ κόλασις τὸ μὴ διαλέγεσθαί σοι. φιλῶ σε, καὶ μαίνομαι. οὐ δύναμαί σου τὴν οὐσίαν ἰδεῖν (ἀόρατος γάρ ἐστιν) ἀλλ' ἀπὸ τοῦ ἔρωτος τὰ ἔργα σου βλέπω, καὶ σκιρτῶ. οὐκ εἶδόν σε, ἀλλ' εἶδον τὸν οὐρανόν, καὶ ἐσκίρτησα, καὶ εἶπον, Οἱ οὐρανοὶ διηγοῦνται δόξαν Θεοῦ. [ψαλ. ιη. α.] εἶδον τὴν γῆν, καὶ εἶπον· Τοῦ Κυρίου ἡ γῆ καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς. [ψαλ. κγ. α.] εἶδον τὴν θάλασσαν, καὶ ἐχάρην, καὶ εἶπον· Αὕτη ἡ θάλασσα ἡ μεγάλη καὶ εὐρύχωρος. [ψαλ. ργ. κε.] εἶδον τὴν ἡμέραν καὶ τὴν νύκτα, καὶ ἐκέκραξά σοι· Σή ἐστιν ἡ ἡμέρα καὶ σή ἐστιν ἡ νύξ· σὺ κατηρτίσω φαῦσιν καὶ ἥλιον. [ψαλ. ογ. ιϛ.] εἶδον τὰ ὄρη, καὶ θαυμάσας εἶπον· Ὄρη τὰ ὑψηλὰ ταῖς ἐλάφοις. [ψαλ. ργ. ιη.] καὶ καθάπερ ὁ φιλῶν, κἂν μὴ ἴδῃ τὸν φιλούμενον, ἱμάτιον δὲ αὐτοῦ ἴδῃ ἢ ὑποδήματα, ἀγάλλεται καὶ σκιρτᾷ, καὶ ὥσπερ τινὰ λαμβάνει παραμυθίαν τοῦ ἔρωτος· οὕτω δὲ καὶ ἐγὼ περιέρχομαι" ἐπὶ τὸ σῶμα τῆς κτίσεως," ἀλύων καὶ ἐκμαινόμενος. ἀεί σοι λέγω, Ὃν τρόπον ἐπιποθεῖ ἡ ἔλαφος ἐπὶ τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων, οὕτως ἐπιποθεῖ ἡ ψυχή μου πρὸς σέ, ὁ Θεός. [ψαλ. μα. α.] ἐδίψησεν ἡ ψυχή μου πρὸς τὸν Θεόν, τὸν ἰσχυρόν, τὸν ζῶντα. πότε ἥξω καὶ ὀφθήσομαι τῷ Θεῷ; βασιλεὺς εἶ, διάδημα ἔχεις· τί θέλεις; οἰχέσθω ταῦτα· τὸ κάλλος ἐκεῖνο ζητῶ, τὴν προφητείαν θέλω. καταφρονῶ τῆς ἐξουσίας ταύτης· ὑπερορῶ τοῦ βορβόρου· φύλλα ταῦτα καὶ νὺξ καὶ ὄναρ καὶ χόρτος· τὸ κάλλος μου ζητῶ. πότε ἥξει; οὐ δύναμαι ἐνεγκεῖν τὴν ἀναβολήν, ἐπειδὴ τὴν παρρησίαν ταύτην ἀπώλεσα, ἣν ἡ ἁμαρτία διετείχισεν ἐπελθοῦσα. καρδίαν καθαρὰν κτίσον ἐν ἐμοί, ὁ Θεός. καὶ οὐ ζητῶ καρδίαν καθαρὰν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸν ἔνοικον αὐτῆς;

Καὶ

Καὶ πνεῦμα εὐθὲς ἐγκαίνισον ἐν τοῖς ἐγκάτοις μου.

Καλῶς εἶπεν, ἐγκαίνισον. ἄνωθεν γὰρ κατεσκευάσθη ἡ οἰκία· ἐπαλαίωσεν ἡ ἁμαρτία, ἐγκαινίσει ἡ χάρις σου. 12 Μὴ ἀποῤῥίψῃς με ἀπὸ τοῦ προσώπου σου· καὶ τὸ πνεῦμά σου τὸ ἅγιον μὴ ἀντανέλῃς ἀπ' ἐμοῦ.

5 Σαφῶς ἴσμεν διὰ τούτων μεμαθήκαμεν τῶν λόγων, ὡς οὐκ ἐγυμνώθη τῆς τοῦ πνεύματος χάριτος τοῦ ἁγίου. οὐ γάρ, ὡς γυμνωθεὶς, ἀπολαβεῖν ἱκετεύει, ἀλλὰ μὴ στερηθῆναι ταύτης ἀντιβολεῖ, μηδὲ πόῤῥω γενέσθαι τῆς θείας κηδεμονίας. πρόσωπον γὰρ ἐνταῦθα τὴν κηδεμονίαν ἐκάλεσεν.

13 Ἀπόδος μοι τὴν ἀγαλλίασιν τοῦ σωτηρίου σου, καὶ πνεύματι ἡγεμονικῷ στήρι-
10 ξόν με. Ὃ μὴ ἀπώλεσεν, ἔχειν ἀντιβόλησε, τουτέστι τὴν χάριν τοῦ πνεύματος· ὃ δὲ ἀποβέβληκεν, ἀπολαβεῖν ἱκετεύει· τοῦτο δὲ ἦν ἡ ἐν Θεῷ εὐφροσύνη. πάσης, φησὶ, θυμηδίας ἀπήλαυον, ἡνίκα πολλὴν εἶχον πρὸς σὲ, δέσποτα, παῤῥησίαν· νῦν δὲ ταύτης γεγυμνωμένος, καὶ τῆς εὐθυμίας ἐστέρημαι. ἐγύμνωσε δέ με τῆς παῤῥησίας ἡ δουλεία τῆς ἡδονῆς. διὸ ἱκετεύω τὴν προτέραν ἡγεμονίαν ἀπολαβεῖν μου τὸν νοῦν, καὶ τὴν κατὰ
15 τῶν παθῶν ἀπολαβεῖν ἐξουσίαν. πάλιν γὰρ ἐνταῦθα πνεῦμα ἡγεμονικὸν ἐκάλεσε τὸν αὐτοκράτορα λογισμόν. καὶ τί μοι δίδως, ὦ Δαβὶδ, ἐὰν λάβῃς τὸ πνεῦμα;

14 Διδάξω ἀνόμους τὰς ὁδούς σου, καὶ ἀσεβεῖς ἐπὶ σὲ ἐπιστρέψουσιν·

Ἐὰν λάβω τὸ πνεῦμα, διαλέξομαι τῇ οἰκουμένῃ· Πάντα τὰ ἔθνη κροτήσατε χεῖ- (Ψαλ. μς. α.)
ρας, ἀλαλάξατε τῷ Θεῷ ἐν φωνῇ ἀγαλλιάσεως· ὅτι Κύριος ὕψιστος, φοβερὸς, βα-
20 σιλεὺς μέγας ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν. ἐὰν λάβω τὸ πνεῦμα, λέγω· Κατακυρίευε ἐν (Ψαλ. ρθ. γ.)
μέσῳ τῶν ἐχθρῶν σου. ἐὰν λάβω τὸ πνεῦμα, λέγω· Οὐ δώσει τῷ Θεῷ ἐξίλασμα ἑαυτοῦ, (Ψαλ. μη. ζ.)
καὶ τὴν τιμὴν τῆς λυτρώσεως τῆς ψυχῆς αὐτοῦ. καὶ πάλιν λέγω· Μὴ σκληρύνητε τὰς (Ψαλ. ϟδ. η.)
καρδίας ὑμῶν, ὡς ἐν τῷ παραπικρασμῷ. καὶ πάλιν, Πᾶσα ἀνομία ἐμφράξει τὸ στόμα (Ψαλ. ρϛ. μβ.)
αὐτῆς. ἐὰν λάβω τὸ πνεῦμα, λέγω· Ἔκκλινον ἀπὸ κακοῦ, καὶ ποίησον ἀγαθόν· ζήτησον (Ψαλ. λγ. ιε.)
25 εἰρήνην, καὶ δίωξον αὐτήν. διηγήσομαι τὰς εὐεργεσίας σου τὰς εἰς ἐμὲ, καὶ ἐρῶ· Δεῦ- (Ψαλ. ξε. ιϛ.)
τε, ἀκούσατε, καὶ διηγήσομαι ὑμῖν πάντες οἱ φοβούμενοι τὸν Θεὸν, ὅσα ἐποίησε
τῇ ψυχῇ μου. διδάξω ἀνόμους τὰς ὁδούς σου, καὶ ἀσεβεῖς ἐπὶ σὲ ἐπιστρέψουσι.
καὶ τὰ Ἰουδαϊκὰ ποῦ εἰσιν; οὐ θύεις μοι πρόβατα οὐδὲ μόσχους; οὐ ζητεῖς ταῦτα. (Ψαλ. λθ. θ.)
Θυσίαν γὰρ καὶ προσφορὰν οὐκ ἠθέλησας· ὁλοκαυτώματα καὶ περὶ ἁμαρτίας οὐκ
30 ἐζήτησας. σὺ εἶπας, Οὐ δέξομαι ἐκ τοῦ οἴκου σου μόσχους, οὐδὲ ἐκ τῶν ποιμνίων σου χι- (Ψαλ. μθ. ι.)
μάρους. θῦσον τῷ Θεῷ θυσίαν αἰνέσεως. οὐ θέλεις ταῦτα, ἀλλὰ ζητεῖς τὰ τοῦ υἱοῦ σου. θέλεις τὴν ἐπιστροφὴν τῆς πλάνης, καὶ τὴν αἵρεσιν τῆς ἀληθείας· ἐκείνην θέλεις τὴν θυσίαν.

15 Ῥῦσαί με ἐξ αἱμάτων, ὁ Θεὸς, ὁ Θεὸς τῆς σωτηρίας μου·

Συνεχῶς ἐπὶ τὴν μνήμην περιστρέφει τοῦ Οὐρίου τὸν φόνον. τοῦτο γὰρ καὶ τῷ προ-
35 οιμίῳ δεδήλωκεν, ὅτι ἡ ἁμαρτία μου ἐνώπιόν μου ἐστὶ διὰ παντός.

Ἀγαλλιάσεται ἡ γλῶσσά μου τὴν δικαιοσύνην σου.

Τοῦτο ὁ Σύμμαχος οὕτως ἡρμήνευσε, Διαλαλήσει ἡ γλῶσσά μου τὴν ἐλεημοσύνην σου. Οὐ γὰρ σιγήσω τῆς ἀφέσεως ἀπολαύσας, ἀλλ' ὑμνῶν σε διατελέσω, καὶ τὰς σὰς διηγούμενος χάριτας. 16 Κύριε, τὰ χείλη μου ἀνοίξεις, καὶ τὸ στόμα
40 μου ἀναγγελεῖ τὴν αἴνεσίν σου.

Ἡ γὰρ ἁμαρτία πέφυκε τὴν γλῶτταν δεσμεῖν, ἐμφράττειν τὸ στόμα. ἀντιβολεῖ τοίνυν ὁ προφήτης διὰ τῆς ἀφέσεως τῆς προτέρας παῤῥησίας μεταλαχεῖν, καὶ τὴν γλῶτταν εἰς ὑμνῳδίαν κινῆσαι.

17 Ὅτι εἰ ἠθέλησας θυσίαν, ἔδωκα ἄν· ὁλοκαυτώματα οὐκ εὐδοκήσεις.

Συνᾴδει καὶ ταῦτα τοῖς εἰρημένοις ἐν τῷ περὶ τούτου ψαλμῷ. ἀκηκόαμεν γὰρ ἐκεῖ τοῦ Θεοῦ λέγοντος· Οὐ δέξομαι ἐκ τοῦ οἴκου σου μόσχους. τοιγάρτοι τοῦτο παρὰ τῆς θείας ἀκούσας φωνῆς, εἰκότως ἔφη, ὅτι εἰ ἠθέλησας θυσίαν, ἔδωκα ἄν, καὶ τὰ ἑξῆς. σὺ γάρ, φησιν, εἴρηκας μὴ θυμήρεις εἶναί σοι τὰς τῶν ἀλόγων θυσίας· οὗ δὴ χάριν καὶ τὴν ἀρέσκουσάν σοι θυσίαν προσοίσω. ἐπεὶ οὖν οὐ θέλω ταῦτα, τί μοι δίδως; ἐγὼ δὲ ἄλλην θυσίαν, ἣν ηὐδόκησας. 18 Θυσία τῷ Θεῷ πνεῦμα συντετριμμένον, καρδίαν συντετριμμένην καὶ τεταπεινωμένην ὁ Θεὸς οὐκ ἐξουδενώσει.

Ἱερεῖον, φησιν, ἀρεστὸν, καὶ θυμῆρές σοι τῷ Θεῷ ἡμῶν, μετριότης φρονήματος. εἰ δὲ σφόδρα τὴν καρδίαν μου ταπεινώσας, καὶ οἱονεὶ λίαν αὐτὴν λεπτύνας, τὴν ἀρεστήν σοι θυσίαν προσκομιῶ. θύσω σοι θυσίαν, τὴν ταπεινοφροσύνην· μόνον λῦσόν μου τὸ ἁμάρτημα, δός μοι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. ὅτι γὰρ αὕτη ἡ θυσία πολὺ τῆς Ἰουδαϊκῆς οὐ μόνον ἐστὶ νῦν, ἀλλὰ καὶ τότε ἦν βελτίων, λέγω δὲ τὴν ταπεινοφροσύνην. οἱ παῖδες γὰρ ἐκεῖνοι οἱ τρεῖς οἱ ἐν τῇ Βαβυλωνίᾳ καμίνῳ τὴν φλόγα πηλὸν ἐργασάμενοι, οἱ νέοι καὶ γεγηρακότες, οἱ ὀλίγοι καὶ τῶν πολλῶν δυνατώτεροι, οἱ αἰχμάλωτοι δὲ τοῦ βασιλέως ἰσχυρότεροι, οἱ ἀπολέσαντες πατρίδα καὶ πίστιν μὴ ἀπολέσαντες, οἱ γυμνοὶ δὲ ἐνδεδυμένοι, οἱ πτωχοὶ καὶ εὔποροι, οἱ δοῦλοι καὶ ἐλευθέρων ἀμείνους, οἱ τὴν κάμινον δρόσον ἐργασάμενοι καὶ μεταβάλλοντες τὰ στοιχεῖα, οἱ τοῦ πυρὸς τὴν ἐνέργειαν σβέσαντες, οὓς ἔδησεν ὁ τύραννος καὶ ἔλυσε τὸ πῦρ, ἐλιτάνευον, καὶ ἔλεγον· Ἡμάρτομεν, ἠνομήσαμεν, ἠδικήσαμεν ἀποστάντες ἀπὸ σοῦ. οὐκ ἔστιν ἄρχων, οὐδὲ προφήτης, οὐδὲ ἡγούμενος, οὐδὲ τόπος τοῦ καρπῶσαι ἐνώπιόν σου καὶ εὑρεῖν ἔλεος· ἀλλ᾽ ἐν ψυχῇ συντετριμμένῃ καὶ πνεύματι ταπεινώσεως προσδεχθείημεν. θυσία τῷ Θεῷ πνεῦμα συντετριμμένον, καρδίαν συντετριμμένην καὶ τεταπεινωμένην ὁ Θεὸς οὐκ ἐξουδενώσει.

19 Ἀγάθυνον, Κύριε, ἐν τῇ εὐδοκίᾳ σου τὴν Σιών, καὶ οἰκοδομηθήτω τὰ τείχη Ἱερουσαλήμ. 20 Τότε εὐδοκήσεις θυσίαν δικαιοσύνης, ἀναφορὰν δὲ ὁλοκαυτώματα, τότε ἀνοίσουσιν ἐπὶ τὸ θυσιαστήριόν σου μόσχους.

Σαφέστερον ἐκ τούτων ἐδιδάχθημεν τῶν ῥημάτων, ὅτι πλήρης ὁ ψαλμὸς προφητείας. τοῖς ἐν Βαβυλῶνι γὰρ ἠναγκασμένοις οἰκεῖν, καὶ ποθοῦσι τὴν τῆς δουλείας ἀπαλλαγήν, ἁρμόττει ταῦτα τὰ ῥήματα. ἱκετεύουσι γὰρ οἶκτου τινὸς ἀξιωθῆναι τὴν πόλιν, τῶν περιβόλων ἀνορθουμένων, τῆς κατὰ νόμον τελουμένης λατρείας. νῦν μὲν γάρ, φησι, τὴν ἀλλοτρίαν οἰκοῦντας τὰς ὡρισμένας θυσίας προσφέρειν οὐκ ἔνεστιν, ἐν ἐκείνῃ μόνῃ τῇ πόλει θύειν σοι τοῦ νόμου διαγορεύοντος. εἰ δὲ τῆς ἐπανόδου τύχοιμεν, καὶ τὸν νεὼν ἀνορθώσαιμεν, τηνικαῦτά σοι τὰς ἐννόμους θυσίας προσοίσομεν. ἔχει δὲ καὶ ἑτέραν προφητείαν τοῦ ψαλμοῦ τουδὶ τὸ τέλος. ἐπειδὴ γὰρ τοῦ παναγίου πνεύματος ἄνω τὰ δῶρα τεθέακεν, εἶτα κατ᾽ αὐτὸν ἔδειξε τὸν Θεὸν ταῖς κατὰ νόμον θυσίαις μὴ ἀρεσκόμενον, ἱκετεύει τὴν νέαν ἀναφανῆναι Σιών, καὶ τὴν ἐπουράνιον Ἱερουσαλὴμ ἐπὶ γῆς πολισθῆναι, καὶ τάχιστα παραχθῆναι τὴν καινὴν πολιτείαν, τὴν οὐκ ἄλογα προσφέρουσαν θύματα, ἀλλὰ τὴν τῆς δικαιοσύνης ἀναφορὰν καὶ θυσίαν. τοίνυν ἐνταῦθα προσέχετε, παρακαλῶ. καὶ γὰρ πάντας ὑμᾶς διδασκάλους ποιῆσαι βούλομαι, πάντας μονάζοντας, οὐ τῷ μὴ ἔχειν γυναῖκας, ἀλλὰ τῷ εὐλάβειαν ἐνδείκνυσθαι, εὐλαβεῖς, πῦρ πνέοντας. τί οὖν ἐστι τὸ ζητούμενον; τοῦτό ἐστιν· ηὔξατο, ἐξωμολογήσατο, παρεκάλεσεν, ἐδεήθη, ἱκέτευσε, δάκρυα ἐξέχεεν, ᾔτησε καρδίαν καθαράν, πίστιν ἔδωκε. τὸ ζητούμενον, εἰ ἐπέτυχε. πολλὴ ἡ ἡδονὴ τοῦ σάλου· οὐχ οὕτω τέρπεται κυβερνήτης ὄπισθεν αὐτοῦ τῶν κυμάτων ἐγειρομένων,

Ψαλμ. μθ. ι.

Ὠδὴ τριῶν παίδ. 1. ια.

καρπῶσαι

χ. ἐπιτυχεῖν τῷ ... ἤτοι

ἐγειρομένων, καὶ εἰς τὸ πρόσω συνωθούντων τὴν ὁλκάδα, κατὰ πρύμναν ἱσταμένου τοῦ πνεύματος, ὡς ἐγὼ τὴν θάλατταν ταύτην ὁρῶν ἀγάλλομαι καὶ σκιρτῶ. οὐ γὰρ βλέπω κύματα μόνον σαλευόμενα, ἀλλὰ καὶ τὸ πλῆθος πλεονάζον καὶ κινούμενον· σαλευομένους καὶ πνιγομένους, καὶ οὐκ ἀναχωροῦντας· βιαζομένους, καὶ οὐκ ἀποπηδῶντας· θλιβομένους, καὶ τὴν διάνοιαν σπείζοντας. ἡ γὰρ ἐπιθυμία τοῦ λόγου διεγείρει τὴν προθυμίαν. τὸ οὖν ζητούμενον, τοῦτό ἐστιν. ηὔξατο, ἐδεήθη, παρεκάλεσεν, ἱκέτευσεν, ἀπέθετο τὴν κόλασιν, διωρθώθη ἀπὸ τῆς τιμωρίας. τὸ ζητούμενον, εἰ εἰς τὴν προτέραν παρρησίαν ἐπανῆλθεν· εἰ τοῦ ἁγίου πνεύματος τὴν χάριν ἐδέξατο· εἰ, ὅπερ ᾔτησεν, ἔλαβε, καρδίαν καθαρὰν καὶ πνεῦμα εὐθές· εἰ τοσοῦτον ἴσχυσεν ἡ μετάνοια, ὥστε εἰς τὴν προτέραν εὐγένειαν ἀποκαταστῆσαι αὐτόν. προσέχετε μετ' ἀκριβείας. οὗτος ὁ ψαλμὸς ὁ πεντηκοστός ἐστι. ποῖος; ὁ περὶ τῆς ἁμαρτίας, ὁ περὶ τῆς ἐξομολογήσεως, ὁ περὶ τῆς αἰτήσεως, πεντηκοστός. μετὰ τοῦτον ἔγραψεν ἑξηκοστόν, ἑβδομηκοστόν, ὀγδοηκοστόν, ἐνενηκοστόν, ἑκατοστόν. ἵνα οὖν μή τις λέγῃ, τί γάρ, ὅτι ἔγραψε ψαλμούς; οὐκ ἔγραψε δὲ αὐτοὺς πνεύματι ἁγίῳ (οὐ γὰρ ἔλαβε πνεῦμα ἅγιον) ἀλλ' ἁπλῶς ἔγραψε συνέσει ἀνθρωπίνῃ τούτους μετὰ ταῦτα. ἔρημος γὰρ ἦν πνεύματος ἁγίου. ἡ μὲν γὰρ ἁμαρτία αὐτῷ συνεχωρήθη, τὸ δὲ πνεῦμα αὐτῷ οὐκ ἐδόθη. αὐτὸς μὲν γὰρ ᾔτησεν· οὐδαμοῦ δὲ εὑρίσκομεν ἀπόκρισιν λέγουσαν, ὅτι δέδωκά σοι. προσέχες, παρακαλῶ. ἔγραψε πεντηκοστόν, ἑξηκοστόν, ἑβδομηκοστόν, ὀγδοηκοστόν, ἐννενηκοστὸν καὶ ἑκατοστόν. γράφει καὶ ἄλλον ψαλμὸν μετὰ τὸν ἑκατοστόν, μετὰ καὶ ἄλλους πολλοὺς ψαλμοὺς λέγων, Εἶπεν ὁ Κύριος τῷ Κυρίῳ μου, κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου. τοῦτον οὖν τὸν ψαλμὸν μετὰ τὴν ἁμαρτίαν ῥηθέντα εὑρίσκομεν ἐν πνεύματι ἁγίῳ λεχθέντα. πόθεν δῆλον; ὁ Χριστὸς ἐδήλωσεν. ἐπειδὴ γὰρ πάντα εἰργάσατο, θάλατταν ἐχαλίνωσε, λεπροὺς ἐκάθηρε, δαίμονας ἐφυγάδευσε, κακίαν ἀπήλασε, παραλυτικὸν ἔσφιγξε, φωνὴ ἄνωθεν κατέβαινεν· Οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητός, ἐν ᾧ εὐδόκησα, αὐτοῦ ἀκούετε· ὁ Κύριος αὐτῷ ἐμαρτύρησε, τὰ πράγματα ἐβόα, Τὸ πνεῦμα ἐν εἴδει περιστερᾶς ἦλθεν ἐπ' αὐτόν, Ἰωάννης ἐμαρτύρησεν αὐτῷ, Ἰδὲ ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου· λοιπὸν ὡς ἤμελλεν ἐπὶ τὸν σταυρὸν ἀναβαίνειν, καλέσας αὐτούς, λέγει αὐτοῖς· Τί ὑμῖν δοκεῖ περὶ τοῦ Χριστοῦ; οὐκ ἠρώτησα ὑμᾶς ἐν ἀρχῇ. οὐκ ἐμαρτύρησα ἐν ἀρχῇ ὑμᾶς, ὅτι οὐδέπω ἀπόδειξιν ὑμῖν θεότητος παρέσχον. ὅτε δὲ τὰ στοιχεῖα πάντα ἔδειξαν μου τὴν θεότητα, ὅτε ὁ πατήρ, ὅτε ἡ πρὸς αὐτὸν ὁμόνοια, ὅτε ἡ ἐμὴ διδασκαλία πάντας ἐκεῖ ἐχειραγώγησεν, ὅτε οὐδὲ σκιὰν ἔχετε ἀντιλογίας, τί νῦν ὑμῖν δοκεῖ περὶ τοῦ Χριστοῦ; τίνος ἐστὶν υἱός; λέγουσιν ἐκεῖνοι οἱ ἀγνώμονες καὶ ἀναίσχυντοι, τοῦ Δαβίδ, ἀρνούμενοι τὴν θεότητα, καὶ οὐ θέλοντες εἰπεῖν ὅτι τοῦ Θεοῦ ἐστι. τί οὖν αὐτός; Πῶς οὖν Δαβὶδ ἐν πνεύματι ἁγίῳ Κύριον με καλεῖ, λέγων· Εἶπεν ὁ Κύριος τῷ Κυρίῳ μου, κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου. εἰ δὲ πνεῦμα εἶχεν ὁ Δαβίδ, ἐλύθη ἡ ἁμαρτία· εἰ δὲ ἐλύθη ἡ ἁμαρτία, καὶ τὴν αἴτησιν ἔλαβε. λέγει γὰρ ὁ Δαβίδ· καρδίαν καθαρὰν κτίσον ἐν ἐμοί, ὁ Θεός, καὶ πνεῦμα εὐθὲς ἐγκαίνισον ἐν τοῖς ἐγκάτοις μου. ὁρᾷς ὅτι πάλιν ἐπὶ τὸ ἀξίωμα τὸ ἑαυτοῦ ἐπανῆλθε; πάλιν προφήτης ἐγένετο, πάλιν περὶ Χριστοῦ διαλέγεται, πάλιν ἀπέλαβεν ἑαυτοῦ τὴν παρρησίαν, καὶ οὐδὲν ἐλυμήνατο αὐτὸν ἡ ἁμαρτία. εἶδες πόση τῆς μετανοίας ἡ δύναμις; τί λέγω; καὶ ζῶν καὶ τελευτῶν ἴσχυσεν. ἦλθόν ποτε βάρβαροι, καὶ τὴν πόλιν ἐπολιόρκουν· ὁ Ἐζεκίας δίκαιος ὢν παρεκάλει τὸν Θεὸν καὶ ἠξίου, λέγων, ἐλέησόν με, Κύριε, καὶ φεῖσαι τῆς πόλεως ταύτης. ἔρχεται πρὸς αὐτὸν ὁ προφήτης Ἡσαΐας, καὶ λέγει, ἵνα μὴ νομίσῃ ἐκεῖνος, ὅτι ἡ δικαιοσύνη αὐτοῦ ἠκούσθη (καίτοι τελευτήσας

ἦν

ἐν πνεύμ. ἁγίῳ

Ψαλ. ρθ. α.

Ματθ. ιζ. α.

Ματθ. γ. ις.

Ἰωα. α. κθ.

Ματθ. κβ. μβ.

αὐτὸν

Ματθ. κβ. μγ.

λέγει

Ησ. λζ. ις.

Ησ. λζ. λε.

ἦν ὁ Δαβὶδ καὶ ἔχων τριακόσια ἔτη ἐν τῷ ᾅδῃ) τί οὖν λέγει; Ὑπερασπιῶ σου καὶ τῆς πόλεως ταύτης δι' ἐμὲ καὶ διὰ Δαβὶδ τὸν παῖδά μου. ὁ Δαβὶδ ἀπέθανε, καὶ ἡ παῤῥησία αὐτοῦ ζῇ, καὶ ὁ τελευτήσας τοῦ ζῶντος περιΐστατο. ὢ δικαίου καὶ μετὰ τὴν τελευτὴν τειχομαχοῦντος. ἐνταῦθα δὲ καταπαύσω μου τὸν λόγον, ἱκανῶς, ὡς οἶμαι, τὴν λύσιν ἀποδοὺς τῶν ζητουμένων, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν· ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Ψαλμ. ρη.

1 Ο ΘΕΟΣ ΤΗΝ ΑΙΝΕΣΙΝ ΜΟΥ ΜΗ ΠΑΡΑσιωπήσῃς· ὅτι στόμα ἁμαρτωλοῦ καὶ στόμα δολίου ἐπ' ἐμὲ ἠνοίχθη, καὶ τὰ ἑξῆς.

ΠΟλλῆς ἐνταῦθα συνέσεως ἡμῖν χρεία. τὰ γὰρ ῥήματα κατὰ τὴν ψιλὴν προφορὰν καὶ τὴν πρόχειρον ἀκρόασιν πολλοῖς τῶν μὴ προσεχόντων θόρυβον. καὶ γὰρ ἀρᾶς ἅπας ὁ ψαλμὸς ἐμπέπλησται, καὶ διὰ τοιούτων ἅπας διεξῆλθεν ὁ λόγος· καὶ ἐμφαίνει τινὰ θυμὸν ζέοντα καὶ διακαῆ τοῦ λέγοντος, * οὐ μέχρι τοῦ ἀδικοῦντος ἱστάμενον, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ παῖδας, καὶ πατέρα, καὶ μητέρα προάγοντα τὴν τιμωρίαν, καὶ οὐδεμιᾷ ἀρκούμενον συμφορᾷ, ἀλλὰ καὶ κακὰ ἐπὶ κακοῖς συνάπτοντα. ὅρα γὰρ ὅσα κατεύχεται. 5 Κατάστησον ἐπ' αὐτὸν ἁμαρτωλόν, καὶ διάβολος στήτω ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ. Τουτέστιν, ὑπὸ κατηγόροις γένοιτο πονηροῖς ἀνθρώποις καὶ ἐπιβούλοις, καὶ μὴ περιγένοιτο αὐτῶν. τοῦτο γάρ ἐστι, τό,

6 Ἐν τῷ κρίνεσθαι αὐτὸν ἐξέλθοι καταδεδικασμένος.

Καὶ οὐκ ἠρκέσθη ταύτῃ τῇ τιμωρίᾳ, ἀλλὰ μετὰ τὴν καταδίκης ταύτης εὔχεταί τινα ἕτερον μετ' ἐκεῖνον τὴν ἐκείνου τιμὴν λαβεῖν, λέγων· 7 Τὴν γὰρ ἐπισκοπὴν αὐτοῦ * λάβοι ἕτερος. Καὶ οὐδὲ ἐνταῦθα ἵσταται, ἀλλὰ καὶ τὸν μόνον καταλελειμμένον λιμένα περιχώννυσι, μηδὲ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ τινος φιλανθρωπίας τυχεῖν ἀξιῶν, καὶ λέγων· καὶ ἡ προσευχὴ αὐτοῦ γενέσθω εἰς ἁμαρτίαν. καὶ μέντοι καὶ θάνατον ἄωρον ὑπομεῖναι ἀξιοῖ. γενηθήτωσαν γάρ, φησιν, αἱ ἡμέραι αὐτοῦ ὀλίγαι. καὶ οὐδὲ ἐνταῦθα ἵσταται, καίτοι τὸ ταῦτα μόνα εἰπεῖν ἤρκει· ὁ δὲ καὶ ἐπιτίθησιν, ὅπερ σφόδρα ἐστὶν ἐκκαιομένης ψυχῆς, τὸ μὴ μιᾷ μηδὲ δευτέρᾳ ἀρκεσθῆναι τιμωρίᾳ, ἀλλὰ τοσαύτας ἐπαχθῆναι αἰτεῖν. τὰ δὲ ἐντεῦθεν ἔτι πολλῷ τούτων χαλεπώτερα. καὶ γὰρ ὀρφανίαν καὶ χηρείαν τῶν λειπομένων κατεύχεται. καίτοιγε ταῦτα, ἀπελθόντος, ἐξ ἀνάγκης γενέσθαι συμβαίνει. ἀλλ' ὅμως καὶ ταῦτα ἐν τάξει τίθησιν ἀρᾶς, τῷ θυμῷ ζέων. καὶ οὐδὲ μέχρι τῆς ὀρφανίας ἵσταται, ἀλλὰ καὶ μετὰ τοιαύτας συμφορὰς πρόεισι περαιτέρω τὸ δεινὸν αὔξων, πλανήτας καὶ μετανάστας ἀξιῶν γενέσθαι τοὺς ἐκείνου.

9 Σαλευόμενοι γὰρ μετανασθήτωσαν οἱ υἱοὶ αὐτοῦ, φησι, καὶ ἐπαιτησάτωσαν·

Τουτέστι, μὴ σταῖεν πλανώμενοι, μηδὲ τῆς ἀναγκαίας εὐπορήσαιεν τροφῆς, μηδὲ παύσαιντο τόπον ἐκ τόπου συνεχῶς ἀμείβοντες, ἐλαυνόμενοι, διωκόμενοι κατὰ πᾶσαν τὴν γῆν, καὶ μηδαμοῦ χώραν τοῦ στῆναι εὑρίσκοντες. μετὰ δὲ τούτων, καὶ πενίαν αὐτῶν κατεύχεται, καὶ πενίαν ἐσχάτην καὶ ἀφόρητον, ὥστε μηδὲ τῆς παρὰ τῶν συγγενῶν ἐπικουρίας τυχεῖν, ἀλλὰ περιιέναι παρὰ ξένων καὶ ἀγνώστων αἰτοῦντας ταύτην. καὶ ἄκουε πῶς τοῦτο δηλῶν παρατίθησι. μετὰ γὰρ τὸ εἰπεῖν, μετανασθήτωσαν οἱ υἱοὶ αὐτοῦ, καὶ ἐπαιτησάτωσαν, ἐπάγει· Ἐκβληθήτωσαν ἐκ τῶν οἰκοπέδων αὐτῶν.

* καὶ

10 Ἐξε-

10 Ἐξερευνησάτω δανειστὴς πάντα ὅσα ὑπάρχει αὐτῷ, καὶ διαρπασάτωσαν ἀλλότριοι τοὺς πόνους αὐτοῦ. Τοῦτο ἑτέρας συμφορᾶς εἶδος, τὸ δι' ἁρπαγῆς εἶναι τὰ αὐτῶν, καὶ δανειστῶν φέρειν ἐπιβουλάς, καὶ παντὶ τρόπῳ ἐπηρεάζεσθαι. καὶ τὸ δὴ χαλεπώτερον, τὸ ἐν τοσούτοις κακοῖς ἔρημον εἶναι προστατῶν, καὶ τοῦτο κατεύχεται, λέγων·

11 Μὴ ὑπαρξάτω αὐτῷ ἀντιλήπτωρ. Τὰ γὰρ κακὰ [καὶ] αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ ἀφόρητα· ὅταν δὲ μηδὲ τὸν προϊστάμενον ἔχῃ, πολλῷ χαλεπώτερα γίνεται.

Μηδὲ γενηθήτω οἰκτίρμων τοῖς ὀρφανοῖς αὐτοῦ. Βαβαί, πόσον θυμοῦ μέγεθος, ὅταν μηδὲ τὸ ἄωρον τῆς ὀρφανίας ἐλέου τυγχάνῃ· οὐ μόνον ἐλέου, ἀλλὰ καὶ ἀπωλείᾳ ἐσχάτῃ περιβάλληται. 12 Γενηθήτω γάρ, φησι, τὰ τέκνα αὐτοῦ εἰς ἐξολόθρευσιν, ἐν γενεᾷ μιᾷ ἐξαλειφθείη τὸ ὄνομα αὐτοῦ.

Εἶδες λόγον θυμοῦ γέμοντα καὶ οὐδαμοῦ ἱστάμενον; καὶ ζῆσαι γὰρ μετὰ συμφορᾶς αὐτοὺς εὔχεται ποικίλης καὶ παντοδαπῆς, καὶ πανωλεθρίᾳ παραδοθῆναι, καὶ ἀνωνύμως ἀπολέσθαι. καὶ ὥσπερ οὐκ ἀρκούσης τῆς συμφορᾶς τῶν παίδων, ἐπάγει πάλιν·

13 Ἀναμνησθείη ἡ ἀνομία τῶν πατέρων αὐτοῦ, καὶ ἡ ἁμαρτία τῆς μητρὸς αὐτοῦ μὴ ἐξαλειφθείη. Τοῦτο γὰρ μάλιστα θυμοῦ, τὸ κατακερματίζειν ἃς εἶπε καθόλου συμφοράς, καὶ συνεχῶς τὰ αὐτὰ περιστρέφειν. Εἰπὼν γάρ, ἀναμνησθείη ἡ ἀνομία τῶν πατέρων αὐτοῦ, ἐπήγαγε τό, μὴ ἐξαλειφθείη· καίτοι τὸ αὐτό ἐστιν· ἀλλ' ὅμως ὁ θυμὸς καὶ ἀμφότερα παρεσκεύασεν αὐτὸν εἰπεῖν· ὃ δὲ βούλεται εἰπεῖν, τοῦτό ἐστιν· ἀπόκτεινον αὐτόν, σφάξον, ἄνελε. Εἶδες ἀρᾶς πλῆθος· ἀλλ', εἰ βούλει, πάλιν ἄνωθεν αὐτὰ συλλογισώμεθα. περιπέσοι πονηροῖς ἀνθρώποις, φησί, κατηγορηθείη, κρατηθείη παρ' αὐτῶν, καταδικασθείη, ἄωρον ὑποσταίη θάνατον, ἐκβληθείη τῆς τιμῆς, καὶ μηδὲ εἰς ἐκγόνους, ἀλλ' εἰς ἑτέρους τινὰς ταύτην μεταφερομένην ἴδοι. ἡ γυνὴ αὐτοῦ ἀπόλοιτο, καὶ τὰ παιδία πενίαν, ὀρφανίαν, βίον προσαιτῶν ὑπομείναιεν, καταδικασθεῖεν, ἐλαθεῖεν πάντοθεν, μηδένα ἔχοιεν βοηθόν, ἐκπέσοιεν τῆς εὐνοίας τοῦ Θεοῦ, μηδεὶς αὐτοῖς γένοιτο λιμὴν μηδὲ καταφυγή, ἐξαλειφθείη τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἀπὸ τῆς γῆς, ἀνώνυμος ἀπόλοιτο, καὶ ὁ πατὴρ καὶ ἡ μήτηρ δίκην τίσαιεν ὧν ἥμαρτον, ἐξώλεις καὶ προώλεις ἀπόλοιντο. ἆρα οὐκ ἐκπλήττει τὸν ἀκροατὴν τὰ εἰρημένα; ἆρα οὐκ ἐπιθυμεῖς ἀκοῦσαι, τίς ἐστιν ὁ καταδικασθεὶς οὕτως; εἰ γὰρ ἄνθρωπον ἀκούοντες λοιδορούμενον, τοὺς παρεστῶτας ἐρωτῶμεν φράσαι, τίς ὁ ταῦτα ἀκούων· πολλῷ μᾶλλον τοῦ προφήτου ταῦτα καταρωμένου ἀκούοντες, ἀναγκαῖον μαθεῖν, καὶ μετὰ φόβου μαθεῖν καὶ συνεσταλμένης τῆς διανοίας, τίς ὁ εἰς ὀργὴν οὕτω χαλεπὴν ἐμπεσών, τίς ὁ λυπήσας τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὡς τοσαῦτα καὶ τηλικαῦτα ἀκοῦσαι παθῶν εἴδη. οὐκοῦν, εἰ δοκεῖ, τὸν ψαλμὸν ἄνωθεν εἴπωμεν μετὰ πολλῆς τῆς προσοχῆς. καὶ μηδεὶς θορυβείσθω. καὶ γὰρ μετ' ἀκριβείας ἁπάσης ποιήσομαι τὴν ἐξήγησιν, ὡς ἂν οἷός τε ὦ. οὐδὲ γὰρ μικρόν ἐστι τὸ ζητούμενον· ἀλλ' ἓν μὲν καὶ πρῶτον, τίνος ἕνεκεν αὐτοῦ ἁμαρτόντος (τούτου δὴ τοῦ καταβοωμένου) οἱ παῖδες κολάζονται μετ' αὐτοῦ καὶ ἡ γυνὴ καὶ οἱ γονεῖς· δεύτερον δέ, τίς ὁ καταρώμενος αὐτοῦ· τρίτον, πῶς ὁ τῶν ἀποστόλων κορυφαῖος περὶ τοῦ Ἰούδα τὸν ψαλμὸν εἰρῆσθαι ἔλεγε· μᾶλλον δὲ οὐ τὸν ψαλμὸν ἅπαντα, ἀλλὰ τοῦ ψαλμοῦ τὸ μέρος. Γέγραπται γάρ, φησιν, ἐν τῇ βίβλῳ τῶν ψαλμῶν, γενηθήτω ἡ ἔπαυλις αὐτοῦ ἔρημος, καὶ ἐν τοῖς σκηνώμασιν αὐτοῦ μὴ ἔστω ὁ κατοικῶν. (Πράξ. α. κ.) ἀλλὰ πάλιν τοῦτο ἕτερον ἡμῖν ζήτημα παρέχει. οὐ γὰρ ἐν τούτῳ γέγραπται τῷ ψαλμῷ ἀμφότερα. διόπερ οὐκ εἶπεν, ἐν τούτῳ δὲ τῷ ψαλμῷ, ἀλλ' ἁπλῶς, ἐν τῇ βίβλῳ τῶν ψαλμῶν. καὶ γὰρ τό, Γενηθήτω ἡ ἔπαυλις αὐτοῦ ἠρημωμένη, ἐν ἑτέρῳ ἐστί· (ψαλ. ξη. λ.) τὸ δέ, Καὶ τὴν ἐπισκοπὴν αὐτοῦ λάβοι ἕτερος, ἐν τούτῳ. (ψαλμ. ρη. ζ.) ἀλλ' ὅμως ὁ Πέτρος ἀμ-

ἀμφότερα συνήγαγεν εἰς μαρτυρίαν μίαν· ὃ καὶ ὁ Παῦλος πανταχοῦ ποιεῖ, ὡς ὅταν λέγῃ· [Ῥωμ. ια΄ κϛ΄] Ἥξει ἐκ Σιὼν ὁ ῥυόμενος, καὶ ἀποστρέψει ἀσεβείας ἀπὸ Ἰακώβ· καὶ αὕτη αὐτοῖς ἡ παρ' ἐμοῦ διαθήκη, ὅταν ἀφέλωμαι τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν. τί δ' ἄν τις εἴποι τὸ εἰρημένον; προφητείαν, ἢ ἀράν; προφητείαν ἐν εἴδει ἀρᾶς. καὶ γὰρ καὶ ἀλλαχοῦ τοιοῦτόν τι εὑρήσομεν· ὅπερ καὶ ὁ Ἰακὼβ ποιεῖ. ἐπειδὴ γὰρ τοὺς ἀκούοντας ἐκ τῶν ἑτέροις συμβαινόντων ὠφελεῖσθαι χρή, πολλὰς τῶν προφητειῶν τούτῳ σχηματίζουσι τῷ τρόπῳ, ὥστε καὶ τῷ εἴδει τῆς προφορᾶς τὸν κατὰ τὴν πολιτείαν αὐξηθῆναι φόβον. οὐ γάρ ἐστιν ἴσον εἰπεῖν, ὅτι ὁ δεῖνα τὸ καὶ τὸ πείσεται, καὶ ἐν τάξει χολῶντος καὶ ὀργιζομένου τὸ αὐτὸ τοῦτο προενεγκεῖν. καὶ ὅτι οὐχ ἁπλῶς ταῦτα ἀποφαίνομαι, ἀπὸ τῶν προφητικῶν ὑμῖν ῥημάτων τοῦτο ποιήσω δῆλον. [Γεν. μθ΄ α΄] ὁ γὰρ Ἰακὼβ, ὅτε ἔμελλε τελευτᾶν, Δεῦτε, φησὶ τοῖς υἱοῖς αὐτοῦ, καὶ ἐρῶ, τί ἀπαντήσεται ὑμῖν ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν. καὶ μέλλων προφητεύειν, ἐκ προοιμίων εὐθέως, ὥσπερ τινὶ θυμῷ ζέων, ἀπὸ ἀρᾶς ἄρχεται τῆς προφητείας οὕτω λέγων· Ῥουβὶμ πρωτότοκός μου, σκληρὸς φέρεσθαι, καὶ σκληρὸς αὐθάδης· ἐξύβρισας ὡς ὕδωρ· μὴ ἐκζέσῃς· τὴν μέλλουσαν αὐτοῦ ἀπώλειαν ἐν τάξει ἀρᾶς προφητεύων. οὕτω πάλιν, ὅταν ἀγαθὰ λέγῃ, ἐν τάξει εὐχῆς διηγεῖται· δῴη σοι Κύριος, λέγων, ἐκ τῆς δρόσου τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἐκ τῆς πιότητος τῆς γῆς· καὶ τοῦτο δὲ προφητεία. ἀλλ' ὅτι μὲν οὐκ ἔστιν ἀνθρωπίνου πάθους, δῆλον. καὶ γὰρ καὶ ἐπὶ Χαναὰν ὁ πατὴρ αὐτοῦ τὸ αὐτὸ τοῦτο ποιεῖ, λέγων· [Γεν. θ΄ κε΄] Ἔσται Χαναὰν παῖς οἰκέτης τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ. ἵνα μάθῃς ὅτι ὁ Θεὸς προσλαμβανόμενος τοὺς ἀδικουμένους, ἐπεξέρχεται τοὺς ἀδικοῦντας. καὶ ὁ Χριστὸς δὲ τοιούτῳ τινὶ κέχρηται τρόπῳ, προφητείας εἴδει μᾶλλον ἀνακαλῶν καὶ θρηνοῦντα μιμούμενος, καὶ λέγων· [Λουκ. ι΄ ιγ΄. Λουκ. ιγ΄ λδ΄] Οὐαί σοι, Χοραζὶν, οὐαί σοι, Βηθσαϊδά. καὶ πάλιν, ὡς ὅταν λέγῃ· Ἱερουσαλὴμ, Ἱερουσαλὴμ, ἡ ἀποκτείνουσα τοὺς προφήτας. περὶ τίνος οὖν ὁ ψαλμὸς εἴρηται; ἔνια περὶ τοῦ Ἰούδα, τοῦ πνεύματος προφητεύοντος διὰ τοῦ Δαβίδ· τὰ δὲ λοιπὰ περὶ ἑτέρων. καὶ γὰρ οὗτος προφητείας τρόπος ἐστί. καὶ πολλαχοῦ αὐτὸν εὑρήσομεν οὕτω συγκείμενον, * τὰ μὲν προοίμια εἰς ἕτερον, τὰ δὲ λειπόμενα εἰς ἕτερον λεγόμενα. ἵνα δὲ καὶ ἑτέρωθεν ἴδῃς τοῦτο αὐτό· ἡνίκα εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας εἰσῄεσαν Ἰουδαῖοι, [Ἰησ. η΄ λγ΄ καὶ Δευτ. κζ΄ ια΄ ιβ΄ ιγ΄] διαιρῶν τὰς δώδεκα φυλὰς εἰς δώδεκα μέρη, τὰς μὲν εὐλογεῖν, τὰς δὲ ἀρᾶσθαι κελεύεται ὑπὸ Θεοῦ ὁ τοῦ Ναυῆ. καὶ ἡ εὐλογία δὲ καὶ ἡ ἀρὰ προφητεῖαι τῶν γενησομένων ἦσαν. [Δευτ. κη΄ ιϛ΄] καὶ [γὰρ] ἔλεγον· Ἐπικατάρατος σὺ ἐν πόλει, ἐπικατάρατος ἐν ἀγρῷ. καὶ μυρίας τοιαύτας ἀρὰς συντεθεῖσαι αἱ φυλαὶ μακρὸν λόγον ἀπήρτισαν. τοῦτο δὴ καὶ ἐνταῦθά ἐστιν εἰπεῖν, ὅτι ἐν τάξει ἀρᾶς προφητεία συντέθειται, τά τε τῷ Ἰούδα συμβησόμενα ἀπαγγέλλουσα καὶ προαναφωνοῦσα, εἶτα καὶ μετ' ἐκεῖνον ἑτέραν τινὰ ἀνακινοῦσα ὑπόθεσιν, καὶ ἱσταμένη κατὰ τινῶν ἱερωσύνῃ ἐπαναστάντων· ἵνα μάθωμεν ἡλίκον κακόν ἐστι τοῖς ἱερεῦσιν ἐπανίστασθαι τοῦ Θεοῦ, καὶ δόλῳ καὶ ἀδικίᾳ κατ' αὐτῶν κεχρῆσθαι. τὰ γὰρ εἰρημένα οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν, ἢ διδασκαλία τῶν συμβησομένων τοῖς τοὺς πλησίον ἀδικοῦσι, τοῖς κατεξανισταμένοις μετὰ δόλου καὶ γνώμης διεφθαρμένης τῶν οὐδὲν ἠδικηκότων. εἰ δὲ τοὺς παῖδας ἀξιοῖ κολάζεσθαι, μὴ θορυβηθῇς, ἀγαπητέ. παῖδας γὰρ ἐνταῦθά φησι, τοὺς τῇ πονηρείᾳ τῶν τοιούτων κεκοινωνηκότας. οἶδε γὰρ ἡ γραφὴ παῖδας καλεῖν καὶ τοὺς κατὰ συγγένειαν, καὶ τοὺς πονηρείας τισὶ κεκοινωνηκότας, κἂν μὴ τῇ φύσει παῖδες ὦσιν· ὡς ὅταν λέγῃ· [Ἰω. η΄ μδ΄] Ὑμεῖς υἱοὶ τοῦ διαβόλου ἐστέ· καίτοι γε κατὰ φύσιν οὐκ ἦσαν υἱοὶ τοῦ διαβόλου οἱ Ἰουδαῖοι. πῶς γὰρ, τοῦ ἀσωμάτου οἱ σάρκα περικείμενοι; ἀλλὰ τῇ κοινωνίᾳ τῆς πονηρείας τὴν συγγένειαν ἐπεσπάσαντο. οὕτως αὐτοὺς καὶ τοῦ Ἀβραὰμ ἐκβάλλει, λέγων· εἰ τέκνα τοῦ Ἀβραὰμ ἦτε, τὰ ἔργα τοῦ Ἀβραὰμ ἐποιεῖτε. [Ἰεζεκ. ιη΄ κ΄] ὅτι γὰρ υἱὸς οὐ κολάζεται διὰ πατέρα, οὔτε πατὴρ

ὑπὲρ

παρ' υἱοῦ, πλὴν τοῦ δήλου. καὶ ἐν τῷ νόμῳ οὕτω δείκνυται εἰρημένον, πλὴν εἰ μὴ κακῶς
αὐτὸν ἀναγάγοι· καὶ τότε δὲ οὐχ ὑπὸ υἱοῦ, ἀλλ' ὑπὸ τῆς οἰκείας ῥᾳθυμίας, ὥσπερ ὁ Ἡ- α.Βασ.γ.ιγ.
λεί. εἰ δὲ δοκεῖ, καὶ τὸν ψαλμὸν ἄνωθεν ἐπέλθωμεν. ὁ Θεὸς τὴν αἴνεσίν μου μὴ παρα-
σιωπήσῃς. Ἕτερος δὲ ἑρμηνευτής φησι, Θεὲ, ὑμνήσεώς μου μὴ κωφεύσῃς. Ἄλλος, Μὴ
5 σιγήσῃς, τουτέστι, μὴ παραδράμῃς τὴν ἡμετέραν, ἀλλ' ἐπέξελθε τοῖς γεγενημένοις. Σὺ
γὰρ εἶ ἔνδοξος, καὶ μέγας, καὶ δυνατὸς τὰ τοιαῦτα διορθοῦν. ὅτι στόμα ἁμαρτωλοῦ καὶ στόμα
δολίου ἐπ' ἐμὲ ἠνοίχθη. ἐλάλησαν κατ' ἐμοῦ γλώσσῃ δολίᾳ, καὶ λόγοις μίσους ἐκύ-
κλωσάν με, καὶ ἐπολέμησάν με δωρεάν. ἀντὶ τοῦ ἀγαπᾷν με, ἐνδιέβαλλόν με, ἐγὼ δὲ
προσηυχόμην. εἶδες πονηρίαν ἐκπεπαιδευμένην· εἶδες συμφωνίαν ἐπιβουλῆς· εἶ-
10 δες μελέτην. καὶ γὰρ καὶ τοῦτο μάλιστα παροξύνει τὸν Θεὸν, ὅταν τὰ φαῦλα ἀπὸ βουλῆς
καὶ σκέψεως, καὶ πολλῆς τῆς γυμνασίας ἐργάζωνται οἱ μετιόντες. ἕτερον γάρ ἐστι, συν-
αρπαγέντα καὶ ἀπατηθέντα ὑποσκελισθῆναι· καὶ ἕτερον, ἔργον ποιούμενον τὴν πονη-
ρίαν· καὶ ἕτερον πάλιν (ὅπερ καὶ ἔγκλημα μέγιστον) ὅταν καὶ πονηρεύωνται κατὰ τοῦ μὴ πο-
νηρευομένου. τὸ γὰρ εἰπεῖν, ἀντὶ τοῦ ἀγαπᾷν με, ἐνδιέβαλλόν με, οὐδὲν ἕτερον δείκνυσιν,
15 ἢ ὅτι εἰς εὐεργέτην ἵνα, καὶ ἄξιον τοῦ φιλεῖσθαι καὶ χρηστὰς ἀμοιβὰς λαμβάνειν, τὰ ἐν-
αντία ἐπεδείκνυντο. ἐγὼ δὲ προσηυχόμην. εἶδες φιλοσοφίαν; εἶδες ἐπιείκειαν; εἶ-
δες πρᾳότητα; εἶδες ψυχῆς εὐλάβειαν; οὐχ ὡπλιζόμην, οὐδὲ ἀντιπαρεταττόμην,
φησίν, ἀλλ' ἐπὶ σὲ κατέφυγον, τὴν σὴν ἐκάλουν συμμαχίαν, τὴν ῥοπήν, ὃ μέγιστον ὅ-
πλον, τὴν βοήθειαν τὴν ἀχείρωτον. εἶτα εἰπὼν τὰ κατὰ τὸν Ἰούδαν, πῶς ἑαυτὸν κατε-
20 δίκασε, πῶς ἀπήγξατο, *πῶς εἰς ἕτερον μετέστη αὐτοῦ ἡ ἀποστολή· πάλιν ἔχεται τῆς
προτέρας ὑποθέσεως. καὶ γὰρ καὶ τοῦτο προφητείας εἶδος, μεταξὺ διακόπτειν, καὶ ἱστο-
ρίαν τινὰ ἐμβάλλειν, καὶ μετὰ τὸ ταύτην διεξελθεῖν, πάλιν ἐπὶ τὰ πρότερα ἐπανιέναι.
Συνεσκίασται γὰρ διὰ τὴν ἀγνωμοσύνην τῶν Ἰουδαίων ἡ προφητεία. αἰνίττεται γοῦν τι-
να, ὅπερ ἔφθην εἰπὼν, ἱερωσύνῃ ἐπιβουλεύσαντα, μετὰ τοὺς χρόνους τῆς ἐπανόδου τῆς
25 ἐκ Βαβυλῶνος. καὶ οἵ γε φιλοπονώτεροι ἴσασι τοῦτο, τὴν ἱστορίαν ἐπελθόντες. προφη-
τεύει οὖν μεγάλα τῷ τοιούτῳ κακά, ἐρημίαν προστατῶν· καὶ πάντα ἄξιοι προσχώννυσθαι
αὐτοῦ λιμένα, καὶ μηδεμιᾶς τυχεῖν μακροθυμίας, μηδὲ φιλανθρωπίας, μηδὲ συγ-
γνώμης. ταῦτα δὲ, ὅπερ ἔφθην εἰπὼν, καὶ συνεχῶς λέγων οὐ παύσομαι, δοκεῖ μὲν εἶναι
ἀρᾶς, προφητεία δέ ἐστι, δεικνῦσα πῶς παροξύνεται ὁ Θεὸς, ὅταν ἱερωσύνη ἐπιβου-
30 λεύηται. εἶτα κατ' εἶδος τὰς συμφορὰς ἐπεξέρχεται, καί φησιν·

14 Ἀνθ' ὧν οὐκ ἐμνήσθη ποιῆσαι ἔλεος, 15 Καὶ κατεδίωξεν ἄνθρωπον πένητα, καὶ πτωχὸν, καὶ κατανενυγμένον τῇ καρδίᾳ τοῦ θανατῶσαι.

Τοῦτο ἐσχάτης ὠμότητος, τοῦτο πολλῆς ἀπανθρωπίας, ὅταν μὴ μόνον τις ἐπιβου-
λεύῃ, ἀλλὰ καὶ τὸν ἱκανὸν ἐπικλάσαι πρὸς ἔλεον, καὶ πρὸς συμπάθειαν ἐπικάμψαι. ὁ
35 γὰρ τοιοῦτος πρὸς τὴν τῶν θηρίων ἀγριότητα ἐξώκειλε, μᾶλλον δὲ καὶ ἐκείνων χαλεπώ-
τερος γέγονε. τοῖς μὲν γὰρ θηρίοις κατὰ φύσιν τὸ θηριῶδες· οὗτος δὲ λόγῳ τιμηθεὶς, τῇ πο-
νηρίᾳ τὴν εὐγένειαν προδέδωκε· κἀκεῖνα πρὸς τὸ ὁμόφυλον καὶ συγγενὲς ἔχει τινὰ φι-
λίαν καὶ ἡμερότητα· οὗτοι δὲ οὐδὲ τὸ κοινὸν τῆς φύσεως ᾐδέσθησαν, ἀλλ' ὃν ἔδει ἐλεεῖν καὶ
ἀνέχειν, καὶ ἀνορθοῦν, τοῦτον ὠθοῦσι καὶ ἀνέτρεπον.

40 16 Καὶ ἠγάπησε κατάραν, καὶ ἥξει αὐτῷ. καὶ οὐκ ἠθέλησεν εὐλογίαν, καὶ μακρυνθήσεται
ἀπ' αὐτοῦ. Ἐπειδὴ* πολλὰς κατεύξατο αὐτοῦ συμφορὰς, δείκνυσι λοιπὸν οὐ παρ'
αὐτοῦ, ἀλλὰ παρ' ἐκείνου τὴν ἀρχὴν τούτων γινομένην καὶ τὴν αἰτίαν, διὰ τῶν ἔργων ἀ-
ποκρουσαμένου μὲν τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ ῥοπήν, ἐπισπασαμένου δὲ τὴν θεήλατον πλη-
γήν.

γλώ. 17 Καὶ ἐνεδύσατο κατάραν ὡς ἱμάτιον, καὶ εἰσῆλθεν ὡσεὶ ὕδωρ εἰς τὰ ἔγκατα αὐτοῦ, καὶ ὡσεὶ ἔλαιον ἐν τοῖς ὀστέοις αὐτοῦ.

Ἐνταῦθα καὶ τὸ σφοδρὸν τῆς πληγῆς, καὶ τὸ μόνιμον τῆς τιμωρίας ἐνδείκνυται, δηλῶν ὅτι πᾶσιν ἀνθρώποις τὰ κακὰ οἴκοθεν ἐστὶ παρὰ τῆς οἰκείας γνώμης, οἱ διὰ τῶν ἔργων καὶ τῆς πράξεως τὰ μὴ ἀγαθὰ διακρίνονται, ταῖς δὲ τιμωρίαις ἑαυτοὺς ἐμβάλλουσι. 5

18 Γενηθήτω αὐτῷ ὡς ἱμάτιον ὃ περιβάλλεται, καὶ ὡσεὶ ζώνη ἣν διαπαντὸς περιζώννυται. Τοῦτό φησι, δεικνὺς τὴν ἄφατον τοῦ Θεοῦ ὀργὴν, τὴν μεταλαβουσομένην τοὺς τοιούτους. ὃ δὲ λέγει, τοῦτό ἐστιν· οὕτως αὐτοὺς τὰ κακὰ καθέξει, ὡς μηδὲ μεταβολὴν τινα χεῖν. ἐναποστηριχθήσεται γὰρ ἐν αὐτοῖς καὶ μενεῖ βέβαια. Εἶτα δεικνὺς ὅτι πονηρίαν κολάζει καὶ κακίαν διορθοῦται, καὶ ὅτι οὐ κατ' ἐκείνου μόνου, ἀλλὰ κατὰ πάντων τῶν ὑπεναντίων τοῖς λεγομένοις ὄντων ἡ τοιαύτη κείσεται ψῆφος, ἐπήγαγε· 10

19 Τοῦτο τὸ ἔργον τῶν ἐνδιαβαλλόντων με παρὰ Κυρίου·

Τουτέστιν, αὕτη ἡ τιμωρία, αὕτη ἡ δίκη τῶν αἰτιασαμένων με, τῶν ἐπιβουλευόντων, τῶν πολεμούντων, καὶ τῶν λαλούντων πονηρὰ κατὰ τῆς ψυχῆς μου. ἄρα καὶ ῥημάτων εἰσὶν εὐθῦναι, καὶ εὐθῦναι πικρόταται. ἀπαρτίσας τοίνυν τὸν περὶ ἐκείνου λόγον, ἐπὶ τὸν Θεὸν καταφεύγει 15 πάλιν ὑπὲρ τῆς εἰς αὐτὸν ἀντιλήψεως. οὐδὲ γὰρ μέχρι τῆς τιμωρίας τῶν ἐπιβουλευόντων ἵσταται, ἀλλὰ δεικνὺς ὅτι οἱ κακῶς πάσχοντες καὶ τιμωρὸν ἔχουσιν ὑπὲρ ὧν ἀδικοῦνται, καὶ αὐτοὶ πολλῆς τυγχάνουσι τῆς ἀντιλήψεως, ἐπάγει λέγων·

20 Καὶ σὺ, Κύριε, ποίησον μετ' ἐμοῦ ἕνεκεν τοῦ ὀνόματός σου.

Ὅρα εὐγνωμοσύνην, ὅρα ταπεινοφροσύνην. καίτοιγε ἰσχυρὰν ἔχων εἰς συνηγορίαν 20 ἀφορμὴν, τὸ κακῶς παθεῖν (καὶ γὰρ καὶ τοῦτο πολλαχοῦ τῶν γραφῶν ἐστιν ἰδεῖν, ὅτι οἱ κακῶς πάσχοντες ἀδίκως παρὰ ἀνθρώπων, πλείονα ἔχουσι παρρησίας ἀφορμὴν πρὸς τὸ τυχεῖν τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ ῥοπῆς) ὁ δὲ ἀφεὶς τοῦτο εἰπεῖν, ἐπὶ τὴν φιλανθρωπίαν μόνην τοῦ Θεοῦ καταφεύγει, καὶ λέγει· ποίησον μετ' ἐμοῦ ἕνεκεν τοῦ ὀνόματός σου, μονονουχὶ τοῦτο λέγων· οὐκ ἐπειδὴ ἄξιός εἰμι, ἀλλὰ διὰ σεαυτὸν, ὅτι φιλάνθρωπος εἶ καὶ ἐλεήμων. 25 διὸ καὶ ἐπάγει· Ὅτι χρηστὸν τὸ ἔλεός σου.

Καὶ καλῶς εἶπεν, ἔλεός σου. τὸ γὰρ τῶν ἀνθρώπων, οὐ τοιοῦτον πολλαχοῦ. ἔστι γὰρ ὅπου καὶ ἐπὶ βλάβῃ τούτῳ κέχρηνται καὶ ἐπὶ διαφθορᾷ· ἀλλ' ὁ Θεὸς, πανταχοῦ πρὸς τὸ συμφέρον.

21 Ῥῦσαί με ὅτι πτωχὸς καὶ πένης εἰμὶ ἐγὼ, καὶ ἡ καρδία μου τετάρακται ἐντός μου.

Ὁρᾷς αὐτὸν πάλιν ἀξιοῦντα σωθῆναι, οὐχ ὡς ἄξιον, οὐδὲ ὡς δίκαιον, ἀλλ' ὡς διαπεπτωκότα παντελῶς, ὡς κατειργασμένον, ὡς μυρία παθόντα κακά. καὶ ἡ καρδία μου 30 τετάρακται ἐντός μου. τοιαύτη γὰρ τῶν συμφορῶν ἡ δύναμις· οὐ σῶμα λυμαίνεται μόνον, ἀλλὰ καὶ ψυχὴν θορυβεῖ.

22 Ὡς σκιὰ ἐν τῷ ἐκκλῖναι αὐτὴν ἀντανηρέθην, ἐξετινάχθην ὡσεὶ ἀκρίδες. Τὰ γόνατά μου ἠσθένησαν ἀπὸ νηστείας. Τὸ σφοδρὸν τῆς ἐπιβουλῆς τῶν ἀδικησάντων 35 λέγει, τὴν κακουχίαν τὴν ἄφατον, καὶ τὴν περὶ ἑαυτοῦ πάλιν γινομένην ἐν τοῖς τοιούτοις σπουδήν. 23 Τὰ γὰρ γόνατά μου, φησὶν, ἠσθένησαν ἀπὸ νηστείας, καὶ ἡ σάρξ μου ἠλλοιώθη δι' ἔλαιον. Ὁρᾷς οἷα κατασκευάζει ὅπλα πρὸς τὰς ἐπιβουλὰς, καὶ τὴν πρὸς αὐτὸν κακουχίαν; 24 Καὶ ἐγὼ ἐγενήθην ὄνειδος αὐτοῖς. εἴδοσάν με, ἐσάλευσαν κεφαλὰς αὐτῶν. Τοιαῦται τῶν πονηρῶν αἱ γνῶμαι. οὐ μόνον οὐκ ἐνδιδόασιν, ὅταν ἴδωσι τὸν δίκαιον ἐπιτείνοντα τὴν εὐλάβειαν, ἀλλὰ καὶ ὀνειδίζουσι, καὶ κωμῳδοῦσι, καὶ ἐπεμβαίνουσι. τί οὖν οὗτος; ἐπὶ τὴν ἄμαχον συμμαχίαν, ἐπὶ τὴν ἀχείρωτον βοήθειαν καταφεύγει, λέγων·

25 Βοή-

25 Βοήθησόν μοι Κύριε ὁ Θεός μου, καὶ σῶσόν με κατὰ τὸ ἔλεός σου. 26 Καὶ γνώτωσαν ὅτι ἡ χείρ σου αὕτη, καὶ σὺ Κύριε ἐποίησας αὐτήν. Τί ἐστιν, ἡ χείρ σου αὕτη; ὅτι σὴ ἡ συμμαχία, ὅτι σή, φησιν, ἡ βοήθεια. οὐ γὰρ δὴ σωθῆναι βούλομαι μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐκείνους μαθεῖν παρὰ τίνος ἐσώθην· ὥστε διπλοῦν μοι γενέσθαι τὸ τρόπαιον, διπλοῦν
5 τὸν στέφανον, ἐπιτεταμένην τὴν δόξαν. 27 Καταράσονται αὐτοί, καὶ σὺ εὐλογήσεις. οἱ ἐπανιστάμενοί μοι αἰσχυνθήτωσαν, ὁ δὲ δοῦλός σου εὐφρανθήσεται.

Εντεῦθεν φιλοσοφίαν ἵνα παιδεύει τὸν ἀκροατήν. [δείκνυσι γὰρ] ὅτι κἂν μυρίαις βάλωσι ταῖς ἀραῖς, εὐλογοῦντος τοῦ Θεοῦ, οὐδὲν ἔσται βλάβος ἀπ' ἐκείνων, ἀλλ' εἰς αὐτοὺς περιτραπήσεται καὶ τῆς αἰσχύνης, καὶ τῶν ὀνειδῶν. Ὁ δὲ δοῦλός σου εὐφραν-
10 θήσεται ἐπὶ σοί. Καλῶς εἶπεν, ἐπὶ σοί· δηλῶν ὅτι ἐκεῖθεν ἡ εὐφροσύνη, ὅθεν ἡ χορηγία τῶν ἀγαθῶν. λοιπὸν οὐδὲν με τῶν μοχθηρῶν θορυβῆσαι δυνήσεται, τῆς εὐφροσύνης μοι τῆς παρὰ σοῦ μενούσης ἀκεραίου.

28 Ενδυσάσθωσαν οἱ ἐνδιαβάλλοντές με ἐντροπήν, καὶ περιβαλέσθωσαν ὡς διπλοΐδα αἰσχύνην αὐτῶν. Ὅρα πάλιν ὡς ἀξιοῖ μὴ κολάσει παραδοθῆναι αὐ-
15 τοὺς μόνον, ἀλλ' αἰσχύνῃ, ἀλλ' ἐντροπῇ, ὥστε διδασκαλίαν αὐτοῖς γενέσθαι διορθώσεως, καὶ ὑπόθεσιν τῆς ἐπὶ τὸ βέλτιον μεταβολῆς. 29 Εξομολογήσομαι τῷ Κυρίῳ σφόδρα ἐν τῷ στόματί μου, καὶ ἐν μέσῳ πολλῶν αἰνέσω αὐτόν.

30 Ὅτι παρέστη ἐκ δεξιῶν πένητος, τοῦ σῶσαι ἐκ τῶν καταδιωκόντων τὴν ψυχήν μου. Αντὶ δὴ τούτων ἁπάντων ἀμοιβὰς ἀνατίθησι τῷ Θεῷ, τὴν ὑμνολογίαν, τὴν
20 εὐχαριστίαν, τὸν αἶνον, τὸ παρὰ πᾶσιν ἀπαγγέλλειν αὐτοῦ τὰ κατορθώματα, τὸ ἐν μέσῳ θεάτρου κήρυκα γίνεσθαι τῶν αὐτῷ ὑπαρξάντων*. τοῦτο γὰρ θυσία, τοῦτο προσφορά, τὸ τὰς εὐεργεσίας τοῦ Θεοῦ διὰ παντὸς ἐπὶ μνήμης φέρειν, καὶ ἐγκολάπτειν τῇ διανοίᾳ, καὶ διὰ στόματος ἀνακηρύττειν, καὶ πολλοὺς ποιεῖν ἀκουστὰς τῶν εὐεργεσιῶν τῶν αὐτοῦ. οὕτω γὰρ ὅ, τε ἀπολελαυκὼς τῆς εὐεργεσίας, εὐγνωμοσύνης λήψεται ἀμοιβήν, καὶ πλείονα
25 ἐπισπάσεται παρὰ τοῦ Θεοῦ τὴν ῥοπήν· οἵ τε ἀκούοντες, ἀπὸ τῶν ἑτέροις γινομένων σπουδαιότεροι καταστήσονται, καὶ πρὸς ἀρετῆς ζῆλον μεγίστην λήψονται τὴν ἑτέρων εὐεργεσιῶν ὑπόθεσιν.

Ψαλμ. ρθ 1 ΕΙΠΕΝ Ο ΚΥΡΙΟΣ ΤΩ ΚΥΡΙΩ ΜΟΥ, ΚΑΘΟΥ
30 ἐκ δεξιῶν μου.

ΔΙανιστῶμεν, παρακαλῶ, καὶ συντείνωμεν ἑαυτούς. καὶ γὰρ περὶ σφόδρα μεγάλων ἡμῖν ὁ ψαλμὸς διαλέγεται θεωρημάτων, οὐ πρὸς ἓν εἶδος αἱρέσεως, ἀλλὰ πρὸς ποικίλα καὶ διάφορα
35 ἐστηκώς. καὶ γὰρ πρὸς Ἰουδαίους, καὶ πρὸς Παῦλον τὸν Σαμοσατέα, καὶ πρὸς τοὺς ἀπὸ Ἀρείου, καὶ πρὸς τοὺς ἀπὸ Μαρκίωνος, καὶ πρὸς τοὺς Μανιχαίους, καὶ πρὸς ἅπαντας τοὺς τῇ ἀναστάσει διαπιστοῦντας παρατάττεται. ἐπεὶ οὖν πρὸς τοσούτους ἡ παράταξις, πολλῶν καὶ ἡμῖν ὀφθαλμῶν δεῖ, ὥστε μετ' ἀκριβείας θεωρῆσαι τὰ παλαίσματα. ἐν μὲν γὰρ τοῖς ἔξωθεν ἀγῶ-
40 σι, κἂν παροφθῇ τι τῶν παλαισμάτων ἐν αὐτοῖς, οὐδὲν ἔβλαψε τὸν θεατήν (οὐ γὰρ διδασκαλίας ἕνεκεν, ἀλλὰ τέρψεως ἐκεῖνο τὸ θέατρον συνείλεκται) ἐνταῦθα δέ, ἐὰν μὴ μετ' ἀκριβείας εἰδῇς, πόθεν μὲν ἐκεῖνος παρατάττεται, πόθεν δὲ ἡμεῖς αὐτὸν βάλλομεν, οὐ τὴν τυχοῦσαν ὑποστήσῃ ζημίαν. ἵν' οὖν μὴ τοῦτο πάθῃς, διανάστησόν μοι τὴν διάνοιαν,

μετέωρον ποίησον τὴν ἀκοήν. *Ἰουδαίοις βαλλόμεθα προσώπους,* πρὸς ἐκείνους παρα- *ᾗ
ταττόμεθα, τὸν προφήτην ἀπὸ τῶν ῥημάτων λαβόντες σύμμαχον τούτων. καὶ γὰρ λεγόντων *ᾗ
ἡμῶν ὅτι σαφῶς περὶ τοῦ Χριστοῦ ταῦτα εἴρηται, ταῦτα μὲν οὐ καταδέχονται, ἕτερα δὲ
τινα πλάττουσιν. οὐκοῦν πρότερον αὐτῶν τὸν λόγον ἀπελέγξομεν, καὶ τότε τὸν ἡμέτερον
ἀποδείξομεν. καὶ τέως ἐρώμεθα νῦν αὐτούς, τίς ὁ Κύριος τοῦ δικαίου τούτου; Εἶπε γάρ, 5
φησιν, ὁ Κύριος τῷ Κυρίῳ μου. οὐ γὰρ ἑνὸς προσώπου μέμνηται ἐνταῦθα, ἀλλ' ἑνὸς πρὸς
ἕνα ἕτερον διαλεγομένου. τίνα οὖν ἐκεῖνοι τὸν λέγοντά φασι; τὸν Θεόν. τὸν δὲ ἀκούοντα;
τὸν Ἀβραάμ. ἕτεροι δὲ τὸν Ζοροβάβελ, καὶ ἄλλοι ἕτερον, καθάπερ οἱ μεθύοντες, καὶ μη-
δὲν σύμφωνον φθεγγόμενοι, μᾶλλον δὲ καθάπερ οἱ ἐν σκότῳ βαδίζοντες, καὶ προσαρ-
ράσσοντες ἀλλήλοις. τί οὖν, εἰπέ μοι, Ζοροβάβελ κύριος τοῦ Δαβίδ; καὶ πῶς ἂν 10
ἔχοι λόγον; ὃς καὶ αὐτὸς ἀντὶ μεγάλης τιμῆς Δαβὶδ κέκληται. καὶ τὰ ἐπιόντα δὲ δηλοῖ,
ὅτι οὐδὲν περὶ τοῦ Ζοροβάβελ ἐνταῦθα εἴρηται, οὐδὲ περὶ τοῦ Δαβίδ. οὐδεὶς γὰρ
αὐτῶν ἱερωσύνῃ τετίμηται. ἐνταῦθα δέ, περί τινος εἴρηται ἱερωσύνην ἔχοντος ξένην
τινὰ καὶ παράδοξον. σὺ γάρ, φησιν, ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ.
ἀλλὰ τέως τὸ παρὸν ἀναπτύξωμεν. καὶ γὰρ καὶ ἕτερα τινα λέγουσι τούτων ἀτοπώτερα. 15
περὶ τοῦ λαοῦ'' λέγουσι ταῦτα εἰρῆσθαι. ἀλλ' οὔτε ἱερεὺς ὁ λαὸς γέγονεν, οὔτε τὰ ἕτε- χ λέγοντες
ρα τὰ εἰρημένα δυνηθείη ποτὲ αὐτῷ ἁρμόσαι. διόπερ καὶ τοῦτο ὡς ἕωλον παραδραμόν-
τες, καὶ οὔτε κατασκευῆς δεόμενον εἰς ἀνατροπήν, ἕτερον ὅπερ λέγουσιν εἰς μέσον'' οἴσω- χ [illegible]
μεν. τί γάρ φασιν ἄλλοι πάλιν; ὅτι ὁ παῖς τοῦ Ἀβραὰμ ταῦτα λέγει περὶ τοῦ Κυρίου τοῦ
ἑαυτοῦ. καὶ τί τούτου γένοιτ' ἂν πάλιν'' ἑωλότερον; τί γὰρ ἐνταῦθα βούλεται ὁ παῖς τοῦ Ἀ- 20 χ [illegible]

Γεν. ιδ. ιη. βραάμ; ποῦ δὲ ἱερεὺς ὁ Κύριος αὐτοῦ γέγονεν, ὅς γε καὶ αὐτὸς ἱερεῖ τῷ Μελχισεδὲκ ἐκέ-
χρητο, καὶ τὰς παρ' αὐτοῦ εὐλογίας ἐζήτει; πῶς δὲ ἂν ἔχοι λόγον περὶ τοῦ Ἀβραὰμ εἰ-
ρῆσθαι τό, ἐκ γαστρὸς πρὸ ἑωσφόρου γεγέννηκά σε; πῶς δ' ἂν ἢ τῷ Δαβίδ, ἢ τῷ Ζορο-
βάβελ, ἢ τῷ λαῷ ταῦτα ἁρμόσειεν; ὑπὲρ γὰρ ἀνθρωπίνην φύσιν τὸ εἰρημένον. τὸ
δέ, κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ποίαν ἂν σχοίη ἑρμηνείαν, ἐκείνων τῶν προσώπων ὑποκει- 25
μένων; οὐδεμίαν. πῶς δ' ἂν τῷ Ἀβραὰμ εἶπε, κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ὅς γε καὶ τὸ πα-
ρεστάναι τοῖς ἀγγέλοις, μεγίστης ἄξιον ἡγεῖται τιμῆς*; ἀλλὰ τίς αὐτῶν ὁ σοφὸς λόγος; *εἶναι
καὶ πῶς, φησι, Κύριον εἰσάγεις ἕτερον, τῆς γραφῆς διαρρήδην λεγούσης, Κύριος ὁ

Δευτ. ς. δ. ιγ. Θεός σου, Κύριος εἷς ἐστιν, αὐτὸν προσκυνήσεις, καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις, καὶ πλὴν αὐ-
τοῦ οὐκ ἔστι Θεός; πρὸς τίνα οὖν, εἰπέ μοι, ἐστὶ τὸ λεγόμενον; μάλιστα μὲν ἐκεῖνα πρὸς 30
τὴν σὴν ἀγνωμοσύνην εἴρηται, ὦ Ἰουδαῖε. διὰ τί γὰρ τῷ Ἀβραὰμ οὐδὲν ἐλέχθη τοι-
οῦτον, οὐδὲ τῷ Ἰσαάκ, οὐδὲ τῷ Ἰακώβ, οὐδὲ τῷ Μωϋσῇ, ἀλλά σοι μόνῳ, ὅτε ἐξ Αἰγύπτου

Ἐξοδ. λβ. α. ἐξελθὼν ἐμοσχοποίεις; τίνος ἕνεκεν, εἰπέ μοι; εἰ δὲ αὐτὸς ἀπορεῖς, παρ' ἐμοῦ τὴν αἰτίαν

Ἀριθμ. κε. γ. μάνθανε. ἐπειδὴ γὰρ ἐξελθὼν ἐμοσχοποίησας, καὶ τῷ Βεελφεγὼρ ἐτελέσθης, καὶ πρὸς δῆμον
θεῶν ἦς ἐπτοημένος, τὴν'' παράνομον ἐκείνην πολυθεΐαν εἰσάγων ἀνασέλλων σου τὸ νόσημα, 35 χ αἰώνων
πρὸς ἀντιδιαστολὴν τῶν οὐκ ὄντων θεῶν, τὸ εἷς ἔθηκεν, οὐ πρὸς ἀθέτησιν τοῦ μονογενοῦς. ἐπεὶ

Γεν. α. κς. τίνος ἕνεκεν ἐν προοιμίοις εἴρηται εὐθέως, Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοί-

Γεν. ια. ζ. ωσιν ἡμετέραν; καὶ πάλιν· Δεῦτε, καὶ καταβάντες συγχέωμεν τὰς γλώσσας αὐτῶν. καὶ πάλιν

Ψαλμ. μδ. θ. ὁ Δαβίδ· Διὰ τοῦτο ἔχρισέ σε ὁ Θεός, ὁ Θεός σου ἔλαιον ἀγαλλιάσεως παρὰ τοὺς μετόχους
σου. εἰ δὲ ὁ Μωϋσῆς λέγει· Κύριος ὁ Θεός σου, Κύριος εἷς ἐστιν· ἡ ὑμετέρα ἀσθένεια γέγονεν 40
αἰτία τούτων. καὶ τί θαυμάζεις, εἰ ἐπὶ τοῦ δόγματος τοῦτο γέγονεν, ὅπου γε καὶ ἐπὶ τῶν παραγγελμάτων ἀπὸ

Δευτ. κδ. α. τῶν τελειοτέρων ἐπὶ τὰ ἐλάττονα τὸν λόγον ἦγεν ὁ Θεός, τῇ ἀσθενείᾳ τῇ ὑμετέρᾳ συγ-
καταβαίνων; διὸ καὶ γυναῖκα τὴν μὲν ἐκβάλλειν, τὴν δὲ εἰσάγειν ἐπέτρεπεν, ἀπ' ἀρ-

χῆς

χῆς οὐχ οὕτω νομοθετήσας. καὶ περὶ βρωμάτων πολλὴν ἐποιήσατο τὴν διάκρισιν, καίτοιγε
ἐξ ἀρχῆς τὰ ἐναντία εἰπὼν ὅτι Ὡς λάχανα χόρτου δέδωκα ὑμῖν πάντα. καὶ περὶ τόπου — Γεν. θ. γ.
πολλοὺς τέθεικε νόμους, οὐ συγχωρῶν πανταχοῦ τὰς εὐχὰς ἐπιτελεῖν· καίτοιγε οὐδὲ τοῦτο
ἐξ ἀρχῆς ἐνομοθέτησεν· ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ Περσῶν γῇ τῷ Ἀβραὰμ ὤφθη, καὶ ἐν Παλαιστίνῃ, καὶ
5 πανταχοῦ καὶ τῷ Μωϋσεῖ δὲ μετὰ ταῦτα ἐπὶ τῆς ἐρήμου. τί οὖν; ἑαυτῇ, φησι, μάχεται ἡ γραφή;
ἄπαγε· ἀλλὰ κατὰ καιρὸν πρὸς τὸ συμφέρον ἕκαστα οἰκονομεῖ, τὴν ἀσθένειαν ἑκάστης γενεᾶς
διορθούμενος. διὰ δὲ τοῦτο πρὸς σὲ μὲν εἴρηται· Κύριος ὁ Θεός σου, Κύριος εἷς ἐστιν. ὅτι δὲ καὶ υἱὸν
ἔχει, παρακατέθεντο οἱ προφῆται ταῖς βίβλοις· καὶ οὔτε σαφῶς σφόδρα εἰρήκασιν, ὥστε
μὴ λυμήνασθαί σου τὴν ἀσθένειαν· οὔτε ἀπέκρυψαν, ὥστε μετὰ ταῦτά σοι δυνηθῆναι ἀ-
10 ναλῆψαι, καὶ ἐκ τῶν οἰκείων βίβλων ἀναλέξασθαι τῆς ἀληθείας τὰ δόγματα. οὕτω μά-
λιστα καὶ τοὺς προφήτας δυνησόμεθα δεῖξαι προφήτας ὄντας, ὅταν πρὸς Ἕλληνας διαλεγώμεθα,
λεγώμεθα, καὶ ἀξιόπιστον σφόδρα τὴν παλαιάν. ἐπεὶ ἐὰν τοῦτο ἀνέλῃς, πῶς ἀπορ-
ράψεις τοῦ Ἕλληνος τὸ στόμα; τί γὰρ ἐρεῖς; τὴν ἔξοδον τὴν ἐξ Αἰγύπτου, καὶ τὰ εἰς σὲ
προφητευθέντα; ἀλλ' οὐ σφόδρα καταδέξεται. ἂν δὲ τὰ περὶ τοῦ Χριστοῦ εἰρημένα ἐν
15 τῇ παλαιᾷ διηγήσῃ, καὶ δείξῃς τῶν πραγμάτων τὴν ἀλήθειαν μαρτυροῦσαν τῇ τῆς
προφητείας ἐκβάσει, οὐδὲ ἀντιστῆναι δυνήσεται. εἰ δὲ ἐπιλαμβάνοιο τῶν ἡμετέ-
ρων, ὦ Ἰουδαῖε, πῶς ὑπὲρ τῆς παλαιᾶς ἀπολογήσῃ; ἂν τις γὰρ εἴπῃ σοι· πόθεν ἀλη-
θῆ τὰ Μωϋσέως; τί ἐρεῖς; ὅτι ἐπιστεύσαμεν αὐτοῖς. οὐκοῦν πολλῷ μᾶλλον καὶ τὰ ἡ-
μέτερα. καὶ γὰρ καὶ ἡμεῖς ἐπιστεύσαμεν. καὶ ὑμεῖς μὲν ἓν ἔθνος ἐστέ, ἡμεῖς δὲ πᾶσα ἡ οἰκου-
20 μένη· καὶ ὑμᾶς οὐχ οὕτως ἔπεισε Μωϋσῆς, ὡς ἡμᾶς ὁ Χριστός. καὶ τὰ μὲν ὑμέτερα πέπαυ-
ται, τὰ δὲ ἡμέτερα ἔστηκεν. ἀλλ' ἀπὸ τῶν προῤῥήσεων; ἀλλὰ πλείω τὰ παρ' ἡμῖν· οὐκ-
οῦν τὰ ἡμέτερα ἐὰν ἀνέλῃς, καὶ τὰ σὰ συσκιάζεις. ἀλλ' ἀπὸ τῶν σημείων; ἀλλ' ὑμεῖς οὐδὲν
ἔχετε Μωϋσέως δεῖξαι σημεῖον. γέγονε γάρ, καὶ παρῆλθεν· ἡμεῖς δὲ τοῦ Χριστοῦ πολλὰ
καὶ διάφορα ἔτι καὶ νῦν γινόμενα, καὶ τὰς προῤῥήσεις ὑπὲρ τὸν ἥλιον λαμπούσας. ἀλλ'
25 ἀπὸ τῶν νόμων; ἀλλὰ ταῦτα φιλοσοφώτερα. ἀλλὰ τί; τῶν Αἰγυπτίων κωλυόντων
ἐξήλθετε; ἀλλ' οὐκ ἔστιν ἴσον τῆς οἰκουμένης πολεμούσης περιγενέσθαι, καὶ Αἰγυπτίων
μόνον κρατῆσαι. καὶ ταῦτα λέγω, οὐ μάχην εἰσάγων τῇ παλαιᾷ πρὸς τὴν καινὴν
(ἄπαγε) ἀλλὰ τὴν Ἰουδαίων ἀγνωμοσύνην ἐπιστομίσαι βουλόμενος. καὶ γὰρ καὶ ἐκεῖνα
καὶ ταῦτα ὑπὸ τοῦ Θεοῦ τοῦ αὐτοῦ δέδοται, καὶ γεγένηται. ἀλλ' ἐκεῖνο κατασκευάσαι θέ-
30 λω, ὅτι ὁ Ἰουδαῖος ἀνελὼν τὰς προφητείας τὰς περὶ Χριστοῦ, ὃ πλέον τῶν προφητει-
ῶν λυμαίνεται μέρος· καὶ οὐκ ἂν ἔχοι δεῖξαι σαφῶς τὴν εὐγένειαν τῆς παλαιᾶς, εἰ μὴ
τὴν καινὴν παραδέξοιτο. ὅτι δὲ οὐ περὶ ἀνθρώπου τὰ εἰρημένα, καὶ ἐκ τοῦ λέγεσθαι,
κάθου ἐκ δεξιῶν μου, καὶ ἐκ τοῦ Κύριον ὀνομάζεσθαι ὁμοίως τῷ λέγοντι Κυρίῳ, καὶ ἐκ τοῦ
ἐκ γαστρὸς πρὸ ἑωσφόρου γεγενῆσθαι αὐτόν, καὶ ἐκ τοῦ ἱερέα αὐτὸν εἶναι κατὰ τὴν τάξιν
35 Μελχισεδέκ, καὶ ἐκ τοῦ λέγεσθαι, μετὰ σοῦ ἡ ἀρχή σου, τοῖς νοῦν ἔχουσι κατάδηλόν ἐστιν.
εἰ δὲ ἕτερος ἡμῖν Ἰουδαῖος ἀνακύπτει πάλιν πρόσωπον χριστιανοῦ περιφέρων (Παῦλος ὁ
Σαμοσατεύς, λέγω) δυνατὸν μὲν καὶ πρὸς τοῦτον καὶ ἀπὸ τῆς καινῆς λέγειν. πλὴν ἀλλ'
ἵνα μὴ δόξωμεν τὰ προκείμενα ἀφέντες ἐφ' ἕτερον μέρος παρατάξεως ἰέναι, καὶ τοῦτον ἐν-
τεῦθεν βάλωμεν. τί οὖν καὶ οὗτος λέγει; ἄνθρωπος ὤν, φησι, ψιλός· καὶ ἐξ οὗ γέγο-
40 νεν ἐκ Μαρίας, ἐξ ἐκείνου τὴν ὕπαρξιν μόνον ἔχει. τί οὖν, εἰπέ μοι, πρὸς ἐκείνην
τὴν ῥῆσιν ἐρεῖς τὴν λέγουσαν· ἐκ γαστρὸς πρὸ ἑωσφόρου ἐγέννησά σε; δεῖ δὲ τὰ ἄλλα, ἅ-
περ πρὸς Ἰουδαίους εἴρηται, καὶ πρὸς τοῦτον ἀπὸ τούτου εἰπεῖν. καὶ τούτου οὐχ ἡμεῖς αἴτιοι,
ἀλλ' αὐτοὶ οὗτοι οἱ πολλὴν τὴν συγγένειαν τῶν δογμάτων πρὸς αὐτοὺς ἔχοντες. ὅθεν

καὶ τοῖς αὐτοῖς ὅπλοις κατὰ τούτων χρησόμεθα. τοὺς γὰρ ὁμοίως πολεμοῦντας τοῖς αὐτοῖς βέλεσι βάλλειν δεῖ. τί δὴ βούλεται ἡ κοινωνία τοῦ θρόνου; ἐνταῦθα γὰρ τὸ ὁμοιότιμον δείκνυται, ὃ καὶ τοὺς τὰ Ἀρείου φρονοῦντας ἱκανὸν ἐπιστομίσαι. διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς πρὸς τοὺς Ἰουδαίους λέγοντας, ὅτι υἱὸς τοῦ Δαβίδ ἐστιν, ἐπήγαγε λέγων· Πῶς οὖν Δαβὶδ ἐν πνεύματι Κύριον αὐτὸν καλεῖ, λέγων, Εἶπεν ὁ Κύριος τῷ Κυρίῳ μου, κάθου ἐκ δεξιῶν μου; Παῦλος δὲ μετὰ τοῦτο τὸν περὶ τῆς οἰκονομίας κινῶν λόγον, καὶ σαφέστερον ἑρμηνεύων, καὶ Μαρκίωνι, καὶ Μανιχαίῳ, καὶ πᾶσι τοῖς τὰ τοιαῦτα νοσοῦσι καιρίαν δίδωσι τὴν πληγήν. ἑρμηνεύει γὰρ μετὰ τῆς αὐτῷ προσηκούσης συνέσεως, πῶς γέγονεν ἱερεὺς κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ. ἡμεῖς δὲ πάλιν ἐπὶ τὸ προκείμενον ἐπανίωμεν. Εἶπεν ὁ Κύριος τῷ Κυρίῳ μου, κάθου ἐκ δεξιῶν μου. Εἶδες τὸ ὁμότιμον. ὅπου γὰρ θρόνος, βασιλείας σύμβολον· ὅπου θρόνος εἷς, τῆς αὐτῆς βασιλείας ἰσοτιμία. διὸ καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγεν· Ὁ ποιῶν τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα, καὶ τοὺς λειτουργοὺς αὐτοῦ πυρὸς φλόγα. πρὸς δὲ τὸν υἱόν· Ὁ θρόνος σου, ὁ Θεός, εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος. οὕτω δὴ καὶ ὁ Δανιὴλ ὁρᾷ τὴν μὲν κτίσιν ἅπασαν παρεστῶσαν, ἀγγέλους τε καὶ ἀρχαγγέλους, τὸν δὲ υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐρχόμενον ἐπὶ τῶν νεφελῶν, καὶ φθάνοντα ἕως τοῦ παλαιοῦ τῶν ἡμερῶν. Εἰ δὲ τὸ οὕτως εἰπεῖν σκανδαλίζει τινάς, ἀκουέτωσαν ὅτι ἐκ δεξιῶν κάθηται, καὶ ἀπαλλαττέσθωσαν τοῦ σκανδάλου. ὥσπερ γὰρ ἡμεῖς μείζονα αὐτὸν τοῦ πατρὸς οὐ λέγομεν, ἐπειδὴ τὴν ἐκ δεξιῶν ἔχει καθέδραν τὴν ἐντιμοτάτην· οὕτω μηδὲ σὺ ἐλάττω λέγε καὶ καταδεέστερον, ἀλλ' ἰσότιμον καὶ ἴσον. τοῦτο γὰρ ἡ κοινωνία τῆς καθέδρας δηλοῖ.

2 Ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου.

Καὶ τίνες οἱ ἐχθροί; ἄκουσον Παύλου λέγοντος· Ἀπαρχὴ Χριστός, ἔπειτα οἱ τοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ παρουσίᾳ αὐτοῦ· εἶτα τὸ τέλος. δεῖ γὰρ αὐτὸν βασιλεύειν ἄχρις οὗ ἂν θῇ πάντας τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ. εἶδες προφητικῶν καὶ ἀποστολικῶν ῥημάτων συμφωνίαν. καὶ γὰρ ἐκεῖ μέν φησιν, ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου· ἐνταῦθα δέ, ἄχρις οὗ ἂν θῇ πάντας τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ. ἀλλ' οὔτε ἐκεῖ, τὸ ἕως, οὔτε ἐνταῦθα, τὸ μέχρις, χρόνων εἰσὶν ὅροι. ἐπεὶ πῶς ἕστηκε τὸ προφητικὸν ἐκεῖνο τὸ λέγον· Ἡ ἐξουσία αὐτοῦ ἐξουσία αἰώνιος, καὶ ἡ βασιλεία αὐτοῦ βασιλεία, ἥτις οὐ διαφθαρήσεται, καὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ οὐκ ἔσται τέλος, εἴπερ μέχρι τούτων μέλλει βασιλεύειν; ὁρᾷς ὅτι οὐ ταῖς λέξεσι δεῖ προσέχειν ἁπλῶς, ἀλλὰ πρὸς τὰ νοήματα ἀνιέναι. σὺ δὲ ἀκούων τοῦ προφήτου λέγοντος, ὅτι ὁ πατὴρ τίθησιν ὑπὸ τοὺς πόδας, μηδὲ ἐνταῦθα θορυβηθῇς. οὐ γὰρ ὡς ἀτονοῦντος τοῦ παιδὸς ταῦτα εἴρηται. ὁ γοῦν Παῦλος αὐτὸν λέγει τιθέναι τοὺς ἐχθροὺς ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ. δεῖ γὰρ αὐτὸν βασιλεύειν, ἄχρις οὗ ἂν θῇ τοὺς ἐχθροὺς ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ. καὶ τὸ πᾶν αὐτῷ ἀνατίθησι λέγων· Ὅταν παραδῷ τὴν βασιλείαν τῷ Θεῷ καὶ πατρί, ὅταν καταργήσῃ πᾶσαν ἐξουσίαν καὶ δύναμιν, τουτέστιν, ὅταν κατορθώσῃ τὴν βασιλείαν, παύσει πᾶσαν ἐξουσίαν. τοῦτο γάρ ἐστι τό, καταργήσει. τὸ πᾶν δὲ αὐτοῦ λέγων εἶναι, οὐκ ἀποχωρίζει αὐτοῦ τὸν πατέρα, ὥσπερ οὐδὲ τοῦ πατρὸς διαιρεῖ τὸν υἱόν. καὶ γὰρ τὰ ἐκείνου, τούτου· καὶ τὰ τούτου, ἐκείνου. διὸ καί φησι· Πάντα τὰ ἐμὰ σά ἐστι, καὶ τὰ σὰ ἐμά. ὅταν τοίνυν ἀκούσῃς, ὅτι ὁ πατὴρ ὑπέταξε, μὴ ἔξωθεν εἶναι νόμιζε τὸν υἱὸν τοῦ κατορθώματος· ἄν τε μανθάνῃς ὅτι ὁ υἱὸς ὑπέταξε, μὴ ἀλλότριον εἶναι λέγε τὸν πατέρα τούτου. κοινὰ γὰρ τὰ κατορθώματα, ὥσπερ καὶ πάντα τὰ ἔργα κοινά.

3 Ῥάβδον δυνάμεως ἐξαποστελεῖ σοι Κύριος ἐκ Σιών.

Ῥάβδον δυνάμεως, τὴν δύναμιν αὐτὴν φησί. τῆς δὲ Σιὼν μέμνηται, ἐπειδὴ ἐκεῖθεν ἀρχὴν ἔλαβε τὰ κατορθώματα. ἐκεῖ γὰρ καὶ τὸν νόμον ἔδωκεν, ἐκεῖ τὰ θαύματα εἰργάσατο,

σατο, ἐκεῖθεν ἀρξάμενον τὸ κήρυγμα πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης ἐξετάθη. εἰ δὲ βούλει κατὰ
ἀναγωγὴν τὸ εἰρημένον ἐκλαβεῖν, ἄκουσον Παύλου λέγοντος· Ἀλλὰ προσεληλύθατε Σιὼν — Ἑβρ. ιβ. κβ.
ὄρει, καὶ πόλει Θεοῦ ζῶντος, Ἱερουσαλὴμ ἐπουρανίῳ, καὶ ἐκκλησίᾳ πρωτοτόκων. ῥάβδον
γρα, δυνάμεως ἐξαποστελεῖ σοι Κύριος ἐκ Σιών. ἡ ῥάβδος ποτὲ μὲν κολαστική ἐστι καὶ εὐερ-
5 γετική, ποτὲ δὲ παρακλητικὴ καὶ βασιλείας σύμβολον. καὶ ὅτι ἑκάτερα ἐστὶν, ἄκουσον τοῦ
προφήτου λέγοντος· Ἡ ῥάβδος σου καὶ ἡ βακτηρία σου αὐταί με παρεκάλεσαν. καὶ πάλιν· — Ψαλ. κβ. δ.
Ποιμανεῖς αὐτοὺς ἐν ῥάβδῳ σιδηρᾷ, ὡς σκεύη κεραμέως συντρίψεις αὐτούς. καὶ ὁ Παῦ- — Ψαλ. β. θ.
λος, Τί θέλετε; ἐν ῥάβδῳ ἔλθω πρὸς ὑμᾶς, ἢ ἐν ἀγάπῃ πνεύματί τε πραότη- — α. Κορ. δ. κα.
τος; εἶδες πῶς ἐστι παιδεύσεως· βλέπετε πῶς καὶ βασιλείας. λέγει γὰρ Ἡσαΐας·
10 Ἐξελεύσεται ῥάβδος ἐκ τῆς ῥίζης Ἰεσσαὶ, καὶ ἄνθος ἐκ τῆς ῥίζης αὐτοῦ ἀναβήσεται. καὶ — Ἡσ. ια. α.
ὁ Δαβὶδ, Ὁ θρόνος σου, ὁ Θεὸς, εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος· ῥάβδος εὐθύτητος ἡ ῥάβδος — Ψαλ. μδ. ζ.
τῆς βασιλείας σου. τὴν γὰρ δύναμιν ἐνταῦθα ῥάβδον ἐκάλεσε, μεθ' ἧς οἱ μαθηταὶ τὴν
οἰκουμένην περιέτρεχον ἤδη διορθοῦντες, καὶ ἐξ ἀλόγου τινὸς κακίας, ἐπὶ λογικὴν ἄγον-
τες τὴν τῶν ἀνθρώπων φύσιν. Πορευθέντες, φησὶ, μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη. εἶχε — Ματθ. κη. ιθ.
15 καὶ Μωϋσῆς ῥάβδον, ἀλλ' ἐνέργειαν Θεοῦ δεξάμενος, δι' ἧς ἐνήργει ἐν ἅπασι. κἀκείνη μὲν — Ἐξοδ. δ. β.
ποταμοὺς διεῖλεν, αὕτη δὲ τῆς οἰκουμένης τὴν ἀσέβειαν ἔρρηξεν. οὐκ ἂν τις δὲ ἁμάρτοι καὶ
τὸν σταυρὸν ῥάβδον δυνάμεως εἰπών. αὕτη γὰρ ἡ ῥάβδος γῆν καὶ θάλατταν ἐπέστρεψε,
καὶ δυνάμεως μεγάλης ἐνέπλησε. μετὰ ταύτης ἐξῆλθον τῆς ῥάβδου πανταχοῦ τῆς οἰ-
κουμένης οἱ ἀπόστολοι, καὶ πάντα ἐκεῖνα εἰργάσαντο· ταύτην ἐπιφερόμενοι πάντα
20 ἤνυον, λαβόντες τὴν ἀρχὴν ἀπὸ Ἱερουσαλήμ.

Καὶ κατακυρίευε ἐν μέσῳ τῶν ἐχθρῶν σου. Ὅρα προφητείαν ὑπὲρ τὸν ἥλιον
διαλάμπουσαν. τί δέ ἐστι, κατακυρίευε ἐν μέσῳ τῶν ἐχθρῶν σου; ἀντὶ τοῦ, ἐν μέσοις
Ἕλλησιν, ἐν μέσοις Ἰουδαίοις. οὕτω γὰρ αἱ ἐκκλησίαι κατεφυτεύθησαν ἐν μέσαις ταῖς πό-
λεσιν, οὕτως ἐκράτησαν καὶ περιεγένοντο. τοῦτο τεκμήριον τῆς λαμπρᾶς νίκης, τὸ ἐν
25 μέσοις τοῖς πολεμίοις ἀναστῆσαι τὰ θυσιαστήρια, τὸ καθάπερ πρόβατα ἐν μέσῳ θηρίων,
καὶ ἄρνας μεταξὺ λύκων εἶναι. τοῦτο γὰρ καὶ πέμπων αὐτοὺς ἔλεγεν· Ἰδοὺ, ἀποστέλλω ὑ- — Ματθ. ι. ις.
μᾶς, ὡς πρόβατα ἐν μέσῳ λύκων· ὅπερ οὐκ ἔλαττον τοῦ προτέρου θαύματος. τὸ γὰρ
ἐν μέσοις τοὺς ἀπειλημμένους κρατῆσαι, οὐκ ἔλαττον τὸ ἐν τάξει προβάτων ὄντας λύ-
κων περιγενέσθαι, ἀλλὰ καὶ πολλῷ μεῖζον, καὶ δώδεκα τὸν ἀριθμὸν ὄντας, τὴν οἰκουμέ-
30 νην ἐπισπάσασθαι. καὶ κατακυρίευε ἐν μέσῳ τῶν ἐχθρῶν σου. οὐκ εἶπε, νίκα ἐν μέσῳ τῶν
ἐχθρῶν σου, ἀλλὰ κυρίευε, ἵνα δείξῃ οὐκ ἐκ παρατάξεως τὸ τρόπαιον γινόμενον, ἀλλ'
ἐξ ἐπιταγῆς τὴν δεσποτείαν. οὕτω γὰρ ἐκράτουν οἱ ἀπόστολοι τὸν Χριστὸν ἔχοντες
ἐν ἑαυτοῖς, ὥσπερ ἐξ ἐπιτάγματος πάντα ποιοῦντες. ὅθεν καὶ πᾶσα αὐτοῖς οἰκία ἀνέῳκ-
το, καὶ δούλου παντὸς εὐπειθέστερον οἱ πιστεύοντες ὑπήκουον, τά τε ὄντα ἀποδιδόμενοι,
35 καὶ τὰς τιμὰς παρὰ τοὺς πόδας τιθέντες αὐτῶν, οὐδὲ εἰς τὴν χρείαν αὐτῶν τολμῶντες — Πράξ. β. μδ. καὶ δ. λδ. καὶ ε. ιγ.
τι λαβεῖν· οὕτω τε αὐτοὺς ἐμεγάλυνον, ὅτι οὐδὲ ἐτόλμων κολλᾶσθαι αὐτοῖς. οὐ μόνον δὲ ἐπὶ
τῶν πιστῶν τοσαύτην εἶχον ἰσχὺν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν ἀπίστων. τί γὰρ, εἰπέ μοι, δούλου
τεκμήριον; ἆρ' οὐ τὸ ποιεῖν ὅπερ αὐτοῦ ὁ δεσπότης ἐπιτάττει; τί δὲ δεσπότου σημεῖον; ἆρ' οὐ τὸ
ταῦτα ἀνύειν ἐν τοῖς δούλοις, ἅπερ αὐτὸς βούλεται; τίνες οὖν οἱ ἀνύσαντες, ἅπερ ἤθε-
40 λον, ἐπὶ τῶν τότε βασιλέων καὶ ἀρχόντων; ἆρ' οὐχ οἱ ἀπόστολοι; εὔδηλον ὅτι. οἱ μὲν γὰρ
βασιλεῖς καὶ οἱ ἄρχοντες ἐβούλοντο κατέχειν ἐν ἀσεβείᾳ τὴν οἰκουμένην (καὶ γὰρ δαί-
μοσι λατρεύειν ἐπέταττον) οἱ δὲ ἀπόστολοι τοὐναντίον· καὶ τὸ θέλημα τούτων ἐγίνετο. εἰ
δὲ λέγεις μοι τὸ δεσμωτήριον, καὶ τὰς μάστιγας, καὶ τὰς βασάνους, μείζονάς μοι λέγεις τὰς

δεσποτείας. πῶς, καὶ ἐν τίνι τρόπῳ; ὅτι καὶ τούτων γινομένων, τὸ θέλημα τὸ τούτων ἐγίνετο. οὐ γὰρ νόμῳ τῷ τῶν πολλῶν δεσποτῶν, ἀλλ' ἀρετῇ ταύτῃ ἐνεδήσαντο τὴν δεσποτείαν τὴν οὐδενὸς τῶν ἔξωθεν δεομένην, ἀλλ' ἐν τῷ παρὰ πάντων ἐπιβουλεύεσθαι λάμπουσαν. ἐκείνους μὲν γὰρ οἱ δεσπότας ἐπιβουλεύσαντες δοῦλοι πολλάκις ἠφάνισαν, ἐπειδὰν ἀτυχὴς ἦν τις καὶ ἀσθενεστάτη· ταύτην δὲ σβέσαι οὐκ ἴσχυσαν, ἀλλ' ἐπιβουλεύοντες μειζόνως ἔδειξαν διαλάμπουσαν. (χ. δεδ.) τίς οὖν λαμπρότερος ἂν εἴη δεσπότης; ὁ μυρίων δεόμενος βοηθημάτων ἵνα κρατῇ τῶν οἰκετῶν, ἢ ὁ πάντων ἀπηλλαγμένος ἐκείνων, καὶ μετ' ἐξουσίας ἄγων καὶ φέρων τοὺς ὑποκειμένους; εὔδηλον ὅτι οὗτος. οἱ μὲν γὰρ δεσπόται τὴν δεσποτείαν ταύτην τὴν τῶν πολλῶν, ἂν μὴ τοὺς νόμους ἔχωσι βοηθοῦντας, καὶ τὸ ἐν πόλεσιν οἰκεῖν, πολλάκις μετὰ τῆς δεσποτείας καὶ τὴν ζωὴν ἀπώλεσαν. Παῦλος δὲ καὶ ἐν ἐρημίαις, καὶ πανταχοῦ τὴν κυριότητα ἐδείκνυτο. βούλει καὶ βασιλέων αὐτὸν ἰδεῖν λαμπρότερον; εἰσήγαγε νόμους πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης, καὶ τοὺς τῶν βασιλέων ἀφέντες νόμους οἱ ἄνθρωποι τοῖς ἐκείνου γράμμασιν ἐπείθοντο· (χ. αὐτὴ) ἄλλως δὲ, καὶ οἱ μὲν σωμάτων, οἱ δὲ ψυχῶν ἐκράτουν. τίς οὖν οὕτω δοῦλος δεσπότῃ, ἢ ἀρχόμενος βασιλεῖ μετ' εὐνοίας ὑπήκουσεν, ὡς οἱ πιστοὶ τῷ Παύλῳ ἐπιστέλλοντι μόνον; τί ἄν τις εἴποι τὸν πόθον, τὸν ζῆλον τὸν ὑπὲρ αὐτοῦ, ὅπου γε καὶ τοὺς

Γαλ.δ.ιε. ὀφθαλμοὺς ἐξορύξαι ἕτοιμοι ἦσαν; τίς τούτους ἐκλήσατο δούλους ποτέ; ταῦτα πάντα ἐννοῶν ὁ προφήτης, πῶς μὲν τοὺς πιστοὺς ὑπέταξεν, πῶς δὲ τοῖς ἀπίστοις ἦσαν φοβεροὶ, κατὰ κράτος αὐτοὺς ἐλαύνοντες, καὶ πῶς δι' αὐτῶν ὁ Χριστὸς ἐκράτει· οὐκ εἶπεν ἁπλῶς, κυρίευε ἐν μέσῳ τῶν ἐχθρῶν σου, ἀλλὰ κατακυρίευε, τὴν ἐπιτεταμένην δεσποτείαν δηλῶν. καὶ ταῦτα ὁρῶντες οἱ πολέμιοι, οὐδὲν ἴσχυον ποιεῖν, καίτοι τοὺς νόμους μεθ' ἑαυτῶν ἔχοντες, καὶ δημίους καὶ ἐξουσίαν ἅπασαν, ἀλλ' ἦσαν οὗτοι δυνατώτεροι διὰ τὸν ἐνοικοῦντα ἐν αὐτοῖς. οὕτω κατεκυρίευσε δι' αὐτῶν. οὐχ ἁπλῶς ἐκυρίευσεν, ἀλλὰ κατεκυρίευσε. καὶ γὰρ σφόδρα ἐκράτει. διὰ γοῦν τῶν ἐν αὐτοῖς, καὶ πυρὸς κατετόλμων, καὶ σιδήρου, καὶ θηρίων, καὶ τῶν ἄλλων ἁπάντων (ἦν γὰρ εἰς πάντα ὢν μετ' αὐτῶν ὁ Χριστὸς) (χ. καὶ πάντα αὐτῇ ὁ Χριστός.) οἳ καὶ καθάπερ ἐν ἀλλοτρίοις ἀγωνιζόμενοι σώμασι, καὶ πάντων ἀπαλλαγέντες τῶν ἐν τῷ βίῳ λυπηρῶν, οὕτως ἔχαιρον, καὶ οὕτως ἐσκίρτων ὑπὸ τῆς τοῦ Χριστοῦ δεσποτείας κατεχόμενοι, μὴ χρημάτων φειδόμενοι, μὴ σωμάτων, μὴ τῆς παρούσης ζωῆς. καὶ ταῦτα μὲν ἐποίουν οἱ ποτὲ ἐχθροὶ καὶ πολέμιοι. ἀλλ' ἡ ἄμαχος τοῦ Χριστοῦ δύναμις οὐ μόνον τῆς ἔχθρας αὐτοὺς ἀπήλλαξεν, ἀλλὰ καὶ εἰς δουλείαν καὶ εἰς τοσαύτην οἰκείωσιν ἤγαγεν. ὥστε κἂν λέγηται ὁ πατὴρ τοὺς ἐχθροὺς τιθέναι ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ, οὐχ οὕτω λέγεται, καθάπερ εἶπον, ὡς μηδὲν ἐνεργοῦντος τοῦ παιδὸς (τοῦ γὰρ μονογενοῦς τὸ κατόρθωμα γέγονεν ἅπαν) ἀλλ' ἵνα, ὅπερ ἔφθην εἰπὼν, τὸν πατέρα καὶ τὸν υἱὸν Θεὸν ἕνα νοῇς, φυλαττομένης ἑκάστῳ τῆς ἰδιότητος, καὶ ἵνα μὴ δύο νοήσῃς ἀγεννήτους. ὅτι γὰρ αὐτοῦ πάνυ ἐστὶ τὸ κατόρθωμα, ἀπὸ τῶν ἤδη κατωρθωμένων ἐννόει, καὶ μὴ ἁπλῶς ἀνθρωπίνως ἐκλάμβανε τὰ εἰρημένα· πολὺ γὰρ τὸ ἄτοπον ἕψεται. ἵνα δὲ καὶ σὺ μάθῃς, ἄκουε ὃ μέλλω λέγειν. τῶν ἀνθρώπων οἱ μὲν ἐγένοντο φίλοι, ἐχθροὶ πρότερον ὄντες· οἱ δὲ μένουσιν ἔτι ἐχθροί. ἀλλ' ὅτι μὲν τοὺς ἐχθροὺς φίλους αὐτὸς ἐποίησε, καὶ Παῦλος δηλοῖ τῷ εἰπεῖν·

α.Κορ.ιε.κδ. Ὅταν παραδιδῷ τὴν βασιλείαν τῷ Θεῷ καὶ πατρί. δηλοῖ δὲ καὶ ὁ σωτὴρ πρὸς αὐτὸν

Ιω.ιζ.δ. τὸν πατέρα λέγων· Ἐγώ σε ἐδόξασα ἐν τῷ κόσμῳ, τὸ ἔργον ἐτελείωσα ὃ δέδωκάς μοι ἵνα ποιήσω. τὸ δὲ τοὺς ἐχθροὺς ὑποτάξαι, τοῦ πατρὸς γέγονε. καίτοιγε τούτου ἐκεῖνο μεῖζον. οὐ γὰρ ἴσον κολάσαι ἐχθροὺς μένοντας, καὶ ποιῆσαι φίλους ἐχθροὺς ὄντας. ἀλλ' οὔτε ὁ υἱὸς διὰ τοῦτο ἐλάττων τοῦ πατρὸς, οὔτε ὁ πατὴρ ἐλάττων διὰ τοῦτο τοῦ υἱοῦ. ἵνα δὲ μάθῃς ὅτι

Ματθ.κε.μα. καὶ ἐκεῖνα τοῦ υἱοῦ, ὥσπερ καὶ ταῦτα τοῦ πατρὸς, ἄκουσον. Πορεύεσθε ἀπ' ἐμοῦ οἱ κατη-

ραμένοι

πορευόμενοι εἰς τὸ πῦρ τὸ ἡτοιμασμένον τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ. [Ματθ. κε. μα.] καὶ ὁ τοὺς ἀγγέλους πέμπων, ὥστε συλλέξαι τὰ ζιζάνια, ὁ μονογενής ἐστι. καὶ πανταχοῦ ὁρῶμεν αὐτὸν ὄντα τὸν κολάζοντα*. τοῦτο καὶ οἱ δαίμονες αὐτοὶ ὁμολογοῦσι λέγοντες· Ἦλθες ὧδε πρὸ καιροῦ βασανίσαι ἡμᾶς; [Ματθ. η. κθ.] ὥστε αὐτός ἐστιν ὁ μέλλων αὐτοὺς βασανίζειν. ὁρᾷς ὅτι κἂν ὑπὸ τοῦ πατρὸς λέγηται γίνεσθαι τὰ γινόμενα, τοῦ παιδός ἐστι κατορθώματα; ὅτι δὲ καὶ τὰ τοῦ παιδὸς, τοῦ πατρὸς, ἄκουσον πάλιν αὐτοῦ λέγοντος· Οὐδεὶς ἔρχεται πρὸς μὲ, ἐὰν μὴ ὁ πατὴρ ἑλκύσῃ αὐτόν. [Ιω. ς. μδ.] καὶ πάλιν· Οὐδεὶς δύναται ἐλθεῖν πρὸς τὸν πατέρα, εἰ μὴ δι' ἐμοῦ. [Ιω. ιδ. ς.] οὐ τοίνυν ἀνθρωπίνως ἐκλαμβάνειν τὰ τοιαῦτα δεῖ. ἐπεὶ καὶ τοὺς ἐχθρούς σου, οὕτως ἐκδεκτέον, οὐχ ὡς αὐτοῦ μόνου ἐχθρούς. Ὁ γὰρ μὴ τιμῶν τὸν υἱόν, φησιν, οὐ τιμᾷ τὸν πατέρα. [Ιω. ε. κγ.] ὥστε οἱ Ἰουδαῖοι οὐκ αὐτοῦ μόνου ἐχθροὶ, ἀλλὰ καὶ τοῦ πατρός. διὸ καὶ τὴν πανωλεθρίαν αὐτοῖς ἐπήγαγε, καὶ τὴν πόλιν αὐτῶν ἐρείπιον ἐποίησεν, εἰ καὶ μὴ εὐθέως μετὰ τὸν σταυρόν, ἀλλὰ καὶ χρόνον αὐτοῖς πολὺν εἰς μετάνοιαν ἔδωκεν, εἴγε ἐβούλοντο, καὶ τοὺς ἀποστόλους ἀφῆκεν, ἵνα δι' αὐτῶν μαθόντες αὐτοῦ τὴν ἰσχύν, ὀψέ γοῦν ποτε ἐπιστρέψωσιν. ἐπειδὴ δὲ ἀνίατα ἐνόσουν, τὰ κολοφῶνα ἐπήγαγε τῶν κακῶν· καὶ ταύτῃ πάλιν αὐτοὺς καλῶν εἰς μετάνοιαν, ἵνα τῆς πολιτείας ἐκπεσόντες τῆς παλαιᾶς, ἐπ' αὐτῆς γοῦν τῶν πραγμάτων τῆς ἀνάγκης πρὸς τὴν ἀλήθειαν χειραγωγηθῶσι, τόν τε ὑβρισμένον ὁρῶντες πανταχοῦ προσκυνούμενον, καὶ τὰ αὐτῶν λελυμένα ἅπαντα. ὅταν δὲ μηδὲ οὕτω γίνωνται βελτίους, τότε λοιπὸν ἅτε ἁπάσης ἀπηλλαγμένοι συγγνώμης, εἰς τὴν ἀθάνατον ἐμπεσοῦνται κόλασιν. ὑποπόδιον δὲ ἀκούων, μηδὲν αἰσθητὸν νόμιζε λέγειν, ἀλλὰ ὑποταγήν. ὅτι δὲ αὐτῷ ὑποτάσσει, δῆλον ἐκ τῆς ἐπαγωγῆς. καλῶς δὲ οὕτως εἶπεν· ἐπεὶ γὰρ ὁ θρόνος εἷς, καὶ τὸ ὑποπόδιον ἕν.

4 Μετὰ σοῦ ἡ ἀρχὴ ἐν ἡμέρᾳ τῆς δυνάμεώς σου.

Ἐπειδὴ γὰρ εἶπεν ἄνω, ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου, ἵνα μὴ νομίσῃ τις ἀσθενῆ τὸν υἱὸν εἶναι, καὶ ἐνεργείας δεῖσθαι, καθάπερ τινὰ τῶν ἀποστόλων, ἄκουσον πῶς καὶ τῆς ὑπονοίας αὐτῆς ἐπάγει τὴν διόρθωσιν λέγων· μετὰ σοῦ ἡ ἀρχὴ ἐν ἡμέρᾳ τῆς δυνάμεώς σου. τί ἐστι, μετὰ σοῦ ἡ ἀρχή; ἐν σοί, φησιν, ἡ ἀρχή, οὐχ ὕστερον ἐπιγενομένη, ἀλλ' ἐν σοὶ οὖσα διαπαντός. ὅπερ καὶ ὁ Ἡσαΐας δηλῶν ὁμοίως ἔλεγεν· Οὗ ἡ ἀρχὴ αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ ὤμου αὐτοῦ, [Ησ. θ. ς.] τουτέστιν, ἐν αὐτῷ, ἐν τῇ οὐσίᾳ αὐτοῦ, ἐν τῇ φύσει αὐτοῦ· ὅπερ ἐπὶ τῶν βασιλέων οὐκ ἔνι. ἡ γὰρ ἀρχὴ αὐτῶν, ἐν τῷ πλήθει τῶν στρατοπέδων. ὅπερ ἐπὶ τῶν ἀποστόλων οὐκ ἦν. καὶ γὰρ καὶ αὐτῶν ἡ ἀρχή, ἐνεργείας ἔξωθεν εἰσαγομένης αὐτοῖς ἐγίνετο· αὐτὸς δὲ ἐν τῇ φύσει τὴν ἀρχὴν εἶχεν, ἐν τῇ οὐσίᾳ, οὐ μετὰ τὸ γεννηθῆναι προσλαβὼν ὕστερον, οὐδὲ ἐπείσακτον κτησάμενος, ἀλλ' οὕτω γεννηθείς. διὸ καὶ περὶ βασιλείας ἐρωτώμενος ἔλεγεν· Ἐγὼ εἰς τοῦτο γεγέννημαι, καὶ εἰς τοῦτο ἐλήλυθα. [Ιω. ιη. λζ.] μετὰ σοῦ ἡ ἀρχὴ ἐν ἡμέρᾳ τῆς δυνάμεώς σου. οὐ ταῦτα δὲ μόνον τὰ εἰρημένα δηλοῖ τὸ, μετὰ σοῦ ἡ ἀρχή, ἀλλὰ καὶ ἕτερα· οἷον, τὸ μὴ ἐν ἄλλῳ αὐτοῦ εἶναι τὴν ἀρχήν, τὸ διηνεκῆ καὶ ἀθάνατον. ἀνθρώπους μὲν γὰρ καὶ ζῶντας ἐπιλιμπάνει πολλάκις· εἰ δὲ μὴ ζῶντας, ἀλλ' ἀποθανόντας πάντως. μᾶλλον δὲ οὐδὲ ἡνίκα ζῶσι, μετ' αὐτῶν ἐστιν, ἀλλ' ὅπερ ἔφθην εἰπών, ἐν στρατοπέδοις καὶ σωματοφύλαξιν, ἐν χρημάτων περιουσίᾳ, καὶ τειχῶν περιβολαῖς καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασιν. ἐπὶ δὲ τοῦ Χριστοῦ οὐ μόνον τοῦτο οὐκ ἔστιν, ἀλλ' ἐν αὐτῷ ἐστι καὶ διηνεκῶς. καὶ ὥσπερ τὴν οὐσίαν αὐτοῦ ἀδύνατον μὴ εἶναι, οὕτω καὶ τὴν βασιλείαν. ἐν ἡμέρᾳ τῆς δυνάμεώς σου. ἡμέραν δυνάμεως εἴποι τις ἂν, τήν τε ἤδη γενομένην, τήν τε ἐσομένην ἡμέραν. ἑκατέρα γὰρ μεγίστης δυνάμεως ἀπόδειξις. ἢ οὐ δοκεῖ σοι δυνάμεως μέγιστον εἶναι τεκμήριον, ὅταν διὰ θανάτου θάνατος καταργῆται, [Εβρ. β. ιδ.]

ὅταν

ὅταν χαλκαῖ πύλαι συντρίβωνται, ὅταν ἁμαρτία ἀφανίζηται, ὅταν κατάρα λύηται, ὅταν τὰ παλαιὰ πάντα ἀνατρέπηται κακά, καὶ ἕτερα ἐπεισάγηται νέα καλά; τί γὰρ τῆς δυνάμεως ταύτης ἴσον, ἄν τε τὰ θαύματα ἐξετάζῃς, ἄν τε τὰ κατορθώματα; Νεκροὶ ἠγείροντο, λεπροὶ ἐκαθαίροντο, δαίμονες ἠλαύνοντο, θάλασσα ἐχαλινοῦτο, ἁμαρτήματα ἐλύετο, παραλυτικοὶ ἐσφίγγοντο, παράδεισος ἠνοίγετο, πέτραι ἐρρήγνυντο, καταπέτασμα ἐσχίζετο, ἀκτῖνες ἡλίου ἀπεστρέφοντο, καὶ σκότος τὴν οἰκουμένην κατελάμβανε, σώματα τῶν κεκοιμημένων ἁγίων ἠγείρετο, λῃστὴς εἰς τὴν παλαιὰν ἐπανῄει πατρίδα, οὐρανοῦ ἁψῖδες ἀνεπετάννυντο, ἡ φύσις ἡ καταπεπατημένη ὑπὲρ τὸν οὐρανὸν τοῦ οὐρανοῦ* ἀνῄει, καὶ τὸ δὴ τούτου μεῖζον, ἐπὶ θρόνου ἐκαθέζετο βασιλικοῦ, παρεστώτων ἀγγέλων αὐτῇ καὶ τῶν ἄλλων δυνάμεων· κακία πᾶσα ἠλαύνετο, ἀρετὴ ἐπανήγετο, πνεύματος χάρις ἐδίδοτο, ἁλιεῖς καὶ τελῶναι καὶ σκηνοποιοὶ φιλοσόφων ἀπέρραπτον στόματα, ῥητόρων ἀπέστρεφον γλῶτταν, δαιμόνων κατέλυον τυραννίδα· βωμοί, καὶ ναοί, καὶ ἑορταί, καὶ πανηγύρεις Ἑλληνικαὶ διελύοντο, κνίσσαι καὶ καπνὸς καὶ τὰ ἐναγῆ θύματα, πάντα μετὰ κράτους ἠλαύνετο· μάντεις, καὶ μητραγύρται, καὶ οἰωνοσκόποι, καὶ ἅπαν τοῦ διαβόλου τὸ ἐργαστήριον ἐδραπέτευον, ἐκκλησίαι πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης ἐβλάστανον, παρθένων χοροὶ συνίσταντο, μοναζόντων τάγματα, μετὰ τῶν πόλεων καὶ ἡ ἔρημος εὐσεβείας ἐπληροῦτο, καὶ χοροὶ δικαίων καὶ ἁγίων ἀνδρῶν ἱστάμενοι ταῖς ἄνω δυνάμεσι τῶν ἀγγέλων ἀντῇδον ἐν τῇ μελῳδίᾳ, καὶ μαρτύρων δῆμοι, καὶ ὁμολογητῶν πλήθη πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης ἐφύτευον, ἀρετὴ μετὰ πολλῆς κατωρθοῦτο τῆς εὐκολίας, βαρβάρων ἔθνη φιλοσοφεῖν ἐπαιδεύετο, καὶ αἱ θηλειῶν ἀγελαιότεραι πρὸς τὴν τῶν ἀγγέλων πολιτείαν τὴν ἅμιλλαν ἐπεδείκνυντο· καὶ ὅσην ἥλιος ἐφορᾷ γῆν, τοσαύτην ὁ λόγος ἐπέτρεχε μετὰ τὸν σταυρὸν καὶ τὴν ἀνάστασιν. διὰ τοῦτο ἅπαντα ἐννοῶν ὁ προφήτης ἔλεγε· μετὰ σοῦ ἡ ἀρχὴ ἐν ἡμέρᾳ τῆς δυνάμεώς σου. εἰ δὲ βούλει καὶ τὴν μέλλουσαν ἡμέραν ἰδεῖν, καὶ μαθεῖν πῶς καὶ ἐκείνη ἡμέρα δυνάμεως αὐτοῦ ἐστιν· ἐννόησον ἡλίκον ἐστὶν ἰδεῖν τὸν οὐρανὸν συστελλόμενον, καὶ ἅπασαν τὴν φύσιν τὴν καταφθαρεῖσαν ἀνισταμένην, καὶ τῷ νεύματι παριστάμενους ἅπαντας, διάβολον καταισχυνόμενον, δαίμονας κάτω κύπτοντας, δικαίους στεφανουμένους, ἕκαστον εὐθύνας διδόντα τῶν πεπλημμελημένων, τὰ βραβεῖα λαμβάνοντα τῶν κατορθωμάτων, ἑτέρας ζωῆς κατάστασιν γινομένην. οὐκ ἔτι γὰρ θάνατος, καὶ νόσος, καὶ γῆρας, οὐκ ἔτι πενίαι, καὶ ἐπήρειαι, καὶ ἐπιβουλαί, οὐκ ἔτι οἰκήματα, καὶ πόλεις, καὶ τέχναι, καὶ ναυτιλίαι, οὐκ ἔτι ἱματίων περιβολή, καὶ σῖτα, καὶ ποτά, καὶ ὄροφοι, καὶ κλῖναι, καὶ τράπεζαι, καὶ λυχνίαι, οὐκ ἔτι ἐπιβουλαί, καὶ μάχαι, καὶ δικαστήρια, οὐκ ἔτι γάμοι, καὶ ὠδῖνες, καὶ τόκοι· ἀλλὰ ταῦτα πάντα ὥσπερ κόνις ἀποσοβουμένη καταλύεται, καὶ ἑτέρα τις ἀμείνων ζωῆς κατάστασις δίδοται, ἀφθαρσίας, ἀθανασίας, δυνάμεως πολλῆς τῷ σώματι χαριζομένης. διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος δηλῶν ἔλεγε· Παράγει τὸ σχῆμα τοῦ κόσμου τούτου. εἰ δὲ ἀπιστεῖς τοῖς εἰρημένοις, ἐπειδὴ μὴ ὁρᾷς αὐτὰ παρόντα· ἀπὸ τῶν παρόντων εἰς τὰ περὶ τῶν μελλόντων λάμβανε τὴν ἀπόδειξιν. ἔπελθε τῷ λόγῳ τὴν οἰκουμένην ἅπασαν, τὴν γῆν, τὴν θάλατταν, τὴν Ἑλλάδα, τὴν βάρβαρον, τὴν οἰκουμένην, τὴν ἀοίκητον, τὰς ἐν τῇ γῇ πόλεις, τὰς ἐν τῇ θαλάττῃ νήσους, τὰ ὄρη καὶ τὰς νάπας· καὶ ἰδὼν πανταχοῦ τὴν δύναμιν τοῦ Χριστοῦ διαλάμπουσαν, καὶ πάντας τὸ τίμιον ὄνομα ἀνακηρύττοντας, ἀναλογίζου πρὸς ἑαυτόν, ὅτι ὁ τοσαῦτα δυνηθείς, οὗτος καὶ τὰ μέλλοντα ἐπηγγείλατο. εἰ δὲ καὶ ἀπὸ μέρους ἐθέλοις λαμβάνειν ἀπόδειξιν, ἐννόησον τίνος ἕνεκεν ἡ οἰκουμένη συντρέχει ἅπασα τάφον ἰδεῖν σῶμα οὐκ ἔχοντα. ποία δύναμις ἕλκει τοὺς ἀπὸ τῶν περάτων τῆς γῆς, ὥστε ἰδεῖν ποῦ μὲν ἐτέχθη, ποῦ δὲ ἐτάφη, ποῦ δὲ ἐσταυρώθη; ἐννόησον αὐτὸν τὸν σταυρόν, ὅσης δυνάμεώς ἐστι σημεῖον. ὁ γὰρ

σταυρὸς

Λουκ. ζ. ιε. καὶ Ιω. ια. μδ. Λουκ. ιζ. ιδ. καὶ κ. λθ. Ματθ. η. κζ. Μαρκ. β. θ. Ἑβρ. ϛ. κ. Ματθ. κζ. μα. να. Λουκ. κγ. μγ. Μαρκ. ιϛ. ιθ.

* χ. ἱππικο π. ἐκκλη... ὑψηλὸν

Ματθ. κε. λα.

α. Κορ. ζ. λα.

σταυρὸς ἐστὶ περὶ τούτου, θάνατος ἦν ἐπάρατος, θάνατος ἐπονείδιστος, θάνατος ὁ πάντων
αἴσχιστος· ἀλλ' ἰδοὺ νῦν τῆς ζωῆς αὐτῆς τιμιώτερος γέγονε, καὶ διαδημάτων λαμπρό-
τερος· καὶ πάντες ἐπὶ μετώπου αὐτὸν περιφέρομεν, οὐ μόνον οὐκ αἰσχυνόμενοι, ἀλλὰ καὶ
ἐγκαλλωπιζόμενοι τούτῳ. οὐ γὰρ ἰδιῶται μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ τὰ διαδήματα περι-
5 κείμενοι ἐπὶ τοῦ μετώπου ὑπὲρ τὰ διαδήματα αὐτὸν βαστάζουσι· καὶ μάλα εἰκότως.
μυρίων γὰρ διαδημάτων ἀμείνων. τὸ μὲν γὰρ διάδημα καλλωπίζει κεφαλήν· ὁ δὲ σταυ-
ρὸς ἀσφαλίζεται διάνοιαν. τοῦτο δαιμόνων ἀμυντήριον, τοῦτο νοσημάτων ψυχῆς ἀ-
ναιρετικόν, τοῦτο ὅπλον ἀχείρωτον, τοῦτο τεῖχος ἄμαχον, τοῦτο ἀσφάλεια ἀκαταγώνιστος·
οὐ βαρβάρων ἐφόδους, οὐ πολεμίων μόνον καταδρομάς, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν τῶν ἀγρίων δαι-
10 μόνων διαλύον τὰς φάλαγγας. Ἐν ταῖς λαμπρότησι τῶν ἁγίων.

Ἕτερος, Ἐν εὐπρεπείᾳ ἁγίου. Ἄλλος, Ἐν δόξῃ ἁγίων. Ἐπι περὶ τῆς ἡμέρας διαλέγε-
ται τῆς τε παρούσης, τῆς τε μελλούσης. λαμπρότητα δὲ ἐνταῦθα τὸ κάλλος φησὶ τῶν
ἁγίων. τί γὰρ λαμπρότερον Παύλου; τί δὲ περιφανέστερον Πέτρου, οἱ τὴν οἰκουμένην
περιέτρεχον, ὑπὲρ τὸν ἥλιον λάμποντες, τὰ σπέρματα τῆς εὐσεβείας καταβάλλοντες;
15 ὡς δὲ ἐξ οὐρανῶν ἄγγελοι καταβάντες, οὕτως ἦσαν πᾶσιν ἀπρόσιτοι. τοῦτο δεικνὺς ὁ τὸ βι-
βλίον τῶν πράξεων συνθεὶς ἔλεγεν· Ὅτι οὐδεὶς ἐτόλμα κολλᾶσθαι αὐτοῖς. καὶ γὰρ τὰ
Πράξ. ε. ιγ. Πράξ. ε. ιε. καὶ ιθ. ιβ.
ἱμάτια αὐτῶν πολλῆς ἔγεμε χάριτος, καὶ αἱ σκιαὶ τῶν σωμάτων πολλὴν ἐπεδείκνυντο δύ-
ναμιν. εἰ δὲ ἐνταῦθα τοιοῦτοι· ἐννόησόν μοι κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην, ὅταν ἄφθαρτα
σώματα λάβωσιν, ὅταν ἀθάνατα, ὅταν ὑπὲρ πᾶσαν ὁρωμένην λαμπρότητα ἀποστίλ-
20 βοντα, τίνες ἔσονται οὗτοί τε, καὶ οἱ τούτοις ἐοικότες, προφῆται, καὶ ἀπόστολοι, καὶ δίκαιοι, καὶ μάρ-
τυρες, καὶ ὁμολογηταί, καὶ πάντες οἱ κατὰ τὴν ἀρίστην πολιτείαν διαπρέψαντες ἐν τῇ
πίστει τῇ εἰς Χριστόν; ἐννόησόν μοι τοὺς δήμους ἐκείνους, τὰς λαμπάδας, τὰς ἀκτῖνας,
τὴν δόξαν, τὴν εὐπρέπειαν, τὴν φαιδρότητα, τὴν πανήγυριν. τίς ταῦτα παραστή-
σει; λόγος μὲν οὐδείς· ἡ δὲ πεῖρα μόνη σαφῶς διδάξει τοὺς ἀξίους ταύτης γενέσθαι τῆς
25 θεωρίας τὴν λαμπρότητα ἐκείνην. ταυτὸν γὰρ οἶμαι συμβαίνειν, οἷον εἰ πολλοὶ ἥλιοι
ὑπὸ τὸν οὐρανὸν ἔλαμψαν, ἢ εἰ συνεχεῖς ἀστραπαί· μᾶλλον δέ, ὅπερ ἂν εἴπω φιλο-
νεικῶν παραστῆσαι τὸ κάλλος ἐκεῖνο, οὐ δυνήσομαι κατ' ἀξίαν εἰπεῖν. τὰ γὰρ παρα-
δείγματα ἅπαντα ταῦτα, σωματικά· ἡ δὲ λαμπρότης, καὶ ἡ δόξα ἡ τότε μέλλουσα ἐκ-
λάμπειν ἐκεῖ, ὑπὲρ ἅπαν τοιοῦτο κάλλος διαλάμψει. οὐ γὰρ ἄφθαρτα ἔσται τὰ σώ-
30 ματα μόνον, οὐδὲ ἀθάνατα, ἀλλὰ καὶ δόξαν ἄρρητον ἐνδύσεται τότε. ἐν ταῖς λαμπρότησι τῶν
α. Κορ. ιε. μβ.
ἁγίων. ἵνα * μὴ φοβερὸν ὄντα δείξῃ μόνον, δείκνυσιν αὐτοῦ καὶ τὸ ἥμερον καὶ τὸ εὐεργετικόν,
λέγων· ἐν ταῖς λαμπρότησι τῶν ἁγίων. καὶ τοῦτο τῆς ἐκείνου δυνάμεώς ἐστι, τὸ λαμπροὺς
οὕτως ἐκείνους ποιῆσαι. ὅπερ καὶ Παῦλος δηλῶν ἔλεγεν· Ὃς μετασχηματίσει τὸ σῶμα τῆς
Φιλιππ. γ. κα.
ταπεινώσεως ἡμῶν εἰς τὸ γενέσθαι σύμμορφον τῷ σώματι τῆς δόξης αὐτοῦ. εἶτα ἐ-
35 πειδὴ μέγα εἶπε καὶ ἄφατον, ἐπήγαγε· κατὰ τὴν ἐνέργειαν τοῦ δύνασθαι αὐτὸν ὑπο-
τάξαι αὐτῷ τὰ πάντα. μὴ ζήτει πῶς, φησι, καὶ τίνι τρόπῳ. δυνατὰ γὰρ αὐτῷ πάντα
ὅσα βούλεται. τίνος δὲ ἕνεκεν οὐκ εἶπεν, ἐν τῇ λαμπρότητι τῶν ἁγίων, ἀλλ' ἐν ταῖς λαμ-
πρότησιν; ὅτι πολλὰ καὶ διάφορα τὰ βραβεῖα. Ἄλλη γὰρ δόξα ἡλίου, καὶ ἄλλη δόξα
α. Κορ. ιε. μα.
σελήνης, καὶ ἄλλη δόξα ἀστέρων. ἀστὴρ γὰρ ἀστέρος διαφέρει ἐν δόξῃ. οὕτως ἔσται, φησί, καὶ
40 ἡ ἀνάστασις τῶν νεκρῶν. καὶ ὁ Χριστός· Ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ πατρός μου πολλαὶ μοναί εἰσι. [διὰ
Ιω. ιδ. β.
τοῦτο] ἡ λαμπρότης ἐκείνη τέλος οὐκ ἔχει. οὐδὲ γὰρ εἴκει νυκτί, οὐδὲ παραχωρεῖ σκό-
τῳ, ἀλλ' ἄφατος οὖσα καὶ μεγάλη καὶ πολὺ ταύτην τὴν ὁρωμένην ὑπερβαίνουσα, ἔτι καὶ
τοῦτο ἔχει μέγιστον, τὸ πέρας μὴ δέχεσθαι· ὅπερ ἀφάτου δυνάμεώς ἐστι τοῦ βασιλέως,

τὸ

τὸ τὰ σώματα τὰ φθαρτὰ καὶ ἐπίκηρα εἰς τοσαύτην ἄγειν ἰσχὺν καὶ δύναμιν. εἶτα ἐπεὶ μεγάλα τινὰ εἶπε, καὶ ταῖς ἐλπίσιν ἀνεπτέρωσε τὸν ἀκροατὴν, δείκνυσιν ὅτι καὶ εἰκότως ταῦτα γίνεται, ἐπειδὴ τηλικοῦτος ὁ κατορθῶν. τίς δὲ ὁ κατορθῶν; ὁ ὁμοούσιος τῷ πατρί. τοῦτο γὰρ δηλῶν ἐπήγαγε τό, Ἐκ γαστρὸς πρὸ ἑωσφόρου ἐγέννησά σε.

Ἀλλ' οἱ πρὸς τὴν ἑαυτῶν γνώμην διαστρέφοντες τὰ εἰρημένα, περὶ τῆς κατὰ σάρ- 5 κα ταῦτά φασι γεννήσεως εἰρῆσθαι. πῶς οὖν πρὸ ἑωσφόρου, εἰπέ μοι τὴν νύκτα, φησίν, οὕτως εἶπε, καθ' ἣν ἐτίκτετο, ὅτι πρὸ τοῦ ὄρθρου ἐτέχθη. ἀλλ' οὐ τοῦτο ἦν τὸ ζητούμενον εἰπεῖν, οὐδὲ ἱστορίας χάριν ἔλεγεν. ἄλλως δὲ, οὐδὲ ἔχουσι δεῖξαι, ὅτι ὅπερ οἱ εὐαγγελισταὶ ἐδίδαξαν, τοῦτο εἶπον οἱ προφῆται, οἱ συνεσκιασμένως τὰ πλείω φθεγγόμενοι. ἐνταῦθα τοίνυν τὸ, πρὸ ἑωσφόρου, οὐ περὶ τῆς ἀνατολῆς λέγει τοῦ ἑωσφόρου, ἀλλὰ 10 περὶ τῆς φύσεως, πρὸ τοῦ γενέσθαι ἑωσφόρον. οἶδε γὰρ ταῦτα ἡ γραφὴ διαιρεῖν, ὅταν περὶ φύσεως λέγῃ, καὶ ὅταν περὶ ἐνεργείας. οἷον ὅταν λέγῃ, Δεῖ φθάνειν τὸν ὄρθρον ἐπ' εὐχαριστίαν σου, καὶ πρὸ ἀνατολῆς φωτὸς ἐντυγχάνειν σοι· ἐνταῦθα τὸν ὄρθρον λέγει. οὐ γὰρ εἶπε πρὸ ἡλίου, ἀλλὰ πρὸ ἀνατολῆς· οὐ περὶ τῆς φύσεως (οὐδὲν γὰρ περὶ τῆς φύσεως τοῦ ἡλίου γέγονεν) ἀλλὰ πρὸ ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου, ἵνα τὸν ὄρθρον ἐμ- 15 φήνῃ. ἀλλαχοῦ δὲ, ὅτε περὶ τῆς φύσεως αὐτοῦ λέγει, οὐ λέγει πρὸ ἀνατολῆς, ἀλλὰ πρὸ τοῦ ἡλίου, ὡς ὅταν λέγῃ· Καὶ πρὸ τῆς σελήνης γενεὰς γενεῶν· καὶ πάλιν· Πρὸ τοῦ ἡλίου διαμένει τὸ ὄνομα αὐτοῦ. ὥσπερ οὖν ἕτερον πρὸ ἡλίου, καὶ ἕτερον τὸ πρὸ ἀνατολῆς ἡλίου (τὸ μὲν γὰρ τὴν ἐνέργειαν τοῦ ἡλίου καὶ τὸν ὄρθρον δηλοῖ, τὸ δὲ τὴν φύσιν) οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα, εἰ ἐβούλετο τὴν νύκτα δηλῶσαι, οὐκ ἂν εἶπε πρὸ ἑωσφόρου, ἀλλὰ 20 πρὸ ἀνατολῆς ἑωσφόρου. ἄλλως δὲ, καὶ ὁ Χριστὸς τὸν ψαλμὸν τοῦτον οὐκ εἰς τὴν κατὰ σάρκα οἰκονομίαν, ἀλλ' εἰς τὴν κατὰ πνεῦμα γέννησιν ἔλαβεν. εἰπὼν γὰρ τοῖς Ἰουδαίοις· Τί ὑμῖν δοκεῖ περὶ τοῦ Χριστοῦ; τίνος υἱός ἐστιν; ἐπειδὴ εἶπον τοῦ Δαβίδ· ἐπήγαγε τὸν ψαλμὸν, λέγων· πῶς οὖν Δαβὶδ φησιν, εἶπεν ὁ Κύριος τῷ Κυρίῳ μου, κάθου ἐκ δεξιῶν μου; εἰ οὖν Κύριος αὐτοῦ ἐστι, πῶς ὑμεῖς λέγετε ὅτι υἱὸς αὐτοῦ ἐστι; τί οὖν ἐστι τὸ λεγόμενον; τὸ γνήσιον τῆς γεννήσεως 25 παρέστησεν ἐνταῦθα. τί οὖν; πρὸ τοῦ ἑωσφόρου μόνον ἐστίν; οὐδαμῶς. ἐπεὶ καὶ ἀλλαχοῦ φησι· πρὸ τῆς σελήνης ὁ θρόνος αὐτοῦ. καὶ οὐ πρὸ τῆς σελήνης μόνον, ἐπεὶ καὶ περὶ τοῦ πατρὸς λέγει· Πρὸ τοῦ ὄρη γενηθῆναι, καὶ πλασθῆναι τὴν γῆν, καὶ τὴν οἰκουμένην, καὶ ἀπὸ τοῦ αἰῶνος, καὶ ἕως τοῦ αἰῶνος σὺ εἶ. οὐκ ἀπὸ τοῦ αἰῶνος μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὸ τοῦ αἰῶνος· οὐδὲ ἕως τοῦ αἰῶνος, ἀλλ' ἀπείρως ἐστί. μὴ δὴ παράπλαιε ταῖς λέξεσιν, ἀλλὰ 30 θεοπρεπῶς δέχου τὴν ἔννοιαν. καὶ ὅρα προφήτου σοφίαν. ἀρχόμενος τοῦ ψαλμοῦ οὐκ ἐντεῦθεν ἤρξατο, ἐκ γαστρὸς πρὸ ἑωσφόρου ἐγέννησά σε· ἀλλὰ πρότερον δείξας αὐτοῦ τὰ κατορθώματα, καὶ διὰ τῶν ἔργων ἀνακηρύξας αὐτὸν, ὕστερον ἀπὸ τοῦ Κυρίου δείκνυσιν αὐτοῦ τὴν ἀξίαν. οὕτω καὶ αὐτὸς ἔλεγεν· Εἰ οὐ ποιῶ τὰ ἔργα τοῦ πατρός μου, μὴ πιστεύετέ μοι. εἰ δὲ ποιῶ, κἂν ἐμοὶ μὴ πιστεύητε, τοῖς ἔργοις πιστεύσατε. ἵνα μαθὼν, ὅτι ὁ 35 καθήμενος ἐν δεξιᾷ τοῦ πατρὸς, ὁ Κύριος καλούμενος ὡς ὁ πατὴρ, ὁ μεθ' ἑαυτοῦ τὴν ἀρχὴν ἔχων, ὁ λαμπρότητα τοιαύτην ἐργαζόμενος, ὁ μεταξὺ τῶν ἐθνῶν κατακυριεύων, μὴ θορυβηθῇς ἐὰν ἀκούσῃς, ὅτι οὗτος υἱός ἐστι, καὶ πρὸ τῆς κτίσεως ἁπάσης. θαυμάζειν ἄξιον τὸν προφήτην, πῶς τὰ μὲν ἐκ προσώπου τοῦ Θεοῦ, τὰ δὲ ἐκ προσώπου αὐτοῦ φθέγγεται. τὸ μὲν γὰρ, κάθου ἐκ δεξιῶν μου· καὶ τὸ, ἐκ γαστρὸς πρὸ ἑωσφόρου ἐγέννησά σε, 40 ἅπερ ἐστὶν ὑψηλότερα αὐτοῦ, αὐτὸν εἰσάγει τὸν Θεὸν λέγοντα· τὰ δὲ ἄλλα αὐτὸς διηγεῖται. σκόπει δὲ καὶ πόσῃ κέχρηται οἰκειότητι λέξεως. ἤρκει μὲν γὰρ καὶ τὸ εἰπεῖν, ἐγέννησά σε· ἀλλὰ διὰ τοὺς χαμαὶ βαδίζοντας, ἵνα τὸ γνήσιον τῆς γεννήσεως παραστήσῃ, καὶ

ταύτης

Σοφ. ις. κη.

Ψαλ. οα. ε.
Ψαλ. οα. ιζ.

Ματθ. κβ. μβ.

Ψαλ. πθ. β.

Ιω. ι. λζ.

ταύτης ἐμνημόνευσε τῆς ῥήσεως. καὶ καθάπερ λέγων χεῖρα, οὐχ ἵνα ὑποπτεύσωμεν χεῖρα, λέγει, ἀλλ' ἵνα τὴν δημιουργικὴν δύναμιν· οὕτω καὶ γαστρὸς ἐμνημόνευσεν, ἵνα τὸ γνήσιον τῆς γεννήσεως παραστήσῃ. Εἶτα βουλόμενος τὴν προφητείαν ἐν σχήματι δικαστοῦ συνθεῖναι, πρὸς αὐτὸν τὴν λαλίαν ποιεῖται· ὅπερ σφοδροτάτης ἀγάπης ἦν, καὶ χαρᾶς ὑπερβαλλούσης, καὶ ψυχῆς σφόδρα κατόχου θείῳ πνεύματι γινομένης. 5 Ὤμοσε Κύριος, καὶ οὐ μεταμεληθήσεται· σὺ ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ.

Ὁρᾷς πῶς πάλιν ἐπὶ τὸ ταπεινότερον τὸν λόγον ἄγει, ποτὲ μὲν περὶ τῆς θεότητος, ποτὲ δὲ περὶ τῆς ἀνθρωπότητος διαλεγόμενος· ὅπερ καὶ οἱ εὐαγγελισταὶ ποιοῦσιν, ἵν' ἑκατέρωθεν ἡ ἀκρίβεια τῶν δογμάτων διατηρῆται. καὶ διὰ τί εἶπε, κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ; καὶ διὰ τὰ μυστήρια, ὅτι κἀκεῖνος ἄρτον καὶ οἶνον προσήνεγκε τῷ Ἀβραάμ· καὶ διὰ τὸ ἐλευθέραν εἶναι τοῦ νόμου ταύτην τὴν ἱερωσύνην· καὶ διὰ τὸ ἀτελεύτητον (καθάπερ καὶ Παῦλός φησι) καὶ ἄναρχον. ὅπερ γὰρ ἐκεῖνος εἶχεν ἐν ταῖς σκιαῖς, τοῦτο ἐν τῇ ἀληθείᾳ γέγονεν ἐπὶ τοῦ Ἰησοῦ· καὶ καθάπερ τὰ ὀνόματα παρέδραμεν, οἷον Ἰησοῦς Χριστός, οὕτω καὶ τοῦτο. οὔτε ἀρχὴν οὖν ἡμερῶν φαίνεται ἔχων, οὔτε ζωῆς τέλος ὁ Μελχισεδέκ· οὐ τῷ μὴ ἔχειν, ἀλλὰ τῷ μὴ γενεαλογηθῆναι. οὐδὲ ὁ Ἰησοῦς οὔτε ἀρχὴν ἡμερῶν ἔχει, οὔτε ζωῆς τέλος, οὐ κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον, ἀλλὰ τῷ καθόλου μὴ εἶναι ἐπ' αὐτοῦ ἀρχὴν χρονικήν, μηδὲ τέλος. τὸ μὲν γὰρ ἦν σκιά· τὸ δὲ ἀλήθεια. ὥσπερ οὖν Ἰησοῦν ἀκούων, οὐ τὸν ἀληθῶς Ἰησοῦν ὑποπτεύεις, ἀλλὰ τοῦ ὀνόματος τὸν τύπον δέχῃ μόνον, καὶ οὐδὲν πλέον ἐπιζητεῖς· οὕτως * ἀκούων τὸν Μελχισεδὲκ ἄναρχον καὶ ἀτελεύτητον, μὴ ἐν τῇ τῶν πραγμάτων ἀληθείᾳ αὐτὸ ζήτει, ἀλλ' ἀρκοῦ τῇ προσηγορίᾳ μόνῃ, τὴν δὲ ἀλήθειαν ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ καταμάνθανε. ὅρκον δὲ ὅταν ἀκούσῃς, μὴ ὅρκον νόμιζε. ὥσπερ γὰρ θυμὸς οὐ θυμὸς ἐπὶ Θεοῦ, ἀλλὰ τὸ τιμωρητικὸν καὶ οὐ πάθος ἐστίν· οὕτως οὐδὲ ὅρκος. οὐ γὰρ ὄμνυσιν ὁ Θεός, ἀλλὰ τὸ πάντως ἐσόμενον λέγει. Εἰπὼν τοίνυν τὴν λαμπρότητα τῶν ἁγίων, τὸ τεθῆναι τοὺς ἐχθροὺς ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ, τὴν ἡμέραν τῆς δυνάμεως· λέγει καὶ τὰ παρόντα λοιπόν. καὶ ὅρα οἵαν ποιεῖται τάξιν τῷ λόγῳ, τὸν σκληρὸν ἀκροατὴν καταμαλάσσων. πρότερον γὰρ φοβήσας τῷ λόγῳ τῆς κρίσεως, καὶ τὸ δυσένδοτον αὐτοῦ μαλάξας, οὕτω τὸν περὶ τῶν παρόντων εἰσάγει λόγον. διὰ τοῦτο καὶ τοιαύτην ποιεῖται τὴν μίξιν. σκόπει δέ· ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου, τοῦτο τῶν μελλόντων· εἶτα τὰ παρόντα, ῥάβδον δυνάμεως ἐξαποστελεῖ σοι Κύριος ἐκ Σιών, καὶ κατακυρίευε ἐν μέσῳ τῶν ἐχθρῶν σου. Εἶτα τὰ μέλλοντα· μετὰ σοῦ ἡ ἀρχὴ ἐν ἡμέρᾳ τῆς δυνάμεώς σου, ἐν ταῖς λαμπρότησι τῶν ἁγίων σου. Εἶτα πάλιν τὰ παρόντα, οὐκ ἔτι τιμωρίαν ἔχοντα, ἀλλ' εὐεργεσίαν· σὺ ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ. τοῦτο γὰρ ἁμαρτίας ἀναίρεσις, καὶ καταλλαγὴ πρὸς Θεόν. Εἶτα ἐπιμείνας αὐτοῖς ὅσον ἠβούλετο, πάλιν τῆς οἰκονομίας ἅπτεται, ἐπὶ τὸ ταπεινότερον τὸν λόγον μετασχηματίζων, καὶ λέγων·

6 Κύριος ἐκ δεξιῶν σου. Καίτοι ἄνω ἔλεγεν, ὅτι αὐτὸς κάθηται ἐν δεξιᾷ τοῦ πατρός. ὁρᾷς πῶς οὐχ ἁπλῶς χρὴ ταῖς λέξεσι παρακαθῆσθαι. τί ἐστι, Κύριος ἐκ δεξιῶν σου; ἐπειδὴ τῆς οἰκονομίας ἥψατο, ἐπὶ τὸ ταπεινότερον ἄγει τὸν λόγον, τὴν τῇ σαρκὶ βοήθειαν ἐντιθεμένην λέγων. ὁρᾶται γὰρ ἀγωνιῶν, καὶ ἱδρῶν (καὶ οὕτως ἱδρῶν, ὡς καὶ θρόμβοις καταρρεῖν) καὶ ἐνισχυόμενος. τοιαύτη γὰρ τῆς σαρκὸς ἡ φύσις.

Συνθλάσει ἐν ἡμέρᾳ ὀργῆς αὐτοῦ βασιλεῖς. Οὐκ ἂν τις ἁμάρτοι τοῦτο καὶ περὶ τῶν παρόντων λέγων τῶν ἐπανισταμένων τῇ ἐκκλησίᾳ, καὶ περὶ τῶν μελλόντων δώσειν εὐθύνας ὑπὲρ ὧν ἥμαρτον καὶ ἠσέβησαν. 7 Κρινεῖ ἐν τοῖς ἔθνεσι, πληρώσει πτώματα. Τί ἐστι, κρινεῖ ἐν τοῖς ἔθνεσι; δικάσει, φησί, κρινεῖ τοὺς δαίμονας. καὶ ὅτι ἔ-

Ἑβρ. ζ. γ.

Ἰω. η. νη. καὶ Ἑβρ. ιγ. η.

Λουκ. κβ. μδ.

Ἰω. ιβ. λα.

κρινεν, ἄκουσον τοῦ Χριστοῦ λέγοντος· Νῦν κρίσις ἐστὶ τοῦ κόσμου τούτου. καὶ πάλιν· Νῦν ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου ἐκβληθήσεται ἔξω. καὶ ἀλλαχοῦ· Καὶ ἐγὼ, ὅταν ὑψωθῶ, πάντας ἑλκύσω πρὸς ἐμαυτόν. εἰ δὲ αἰσθητικωτέρᾳ τῇ λέξει κέχρηται, μὴ περισταλαίσῃς. ἔθος γὰρ τῇ γραφῇ τοῦτο. Συνθλάσει κεφαλὰς ἐπὶ γῆς πολλῶν.

Εἰ μὲν κατὰ ἀναγωγὴν βούλοιο τοῦτο δέχεσθαι, τὴν ἀπόνοιαν εἴποι τις ἂν ὅτι καθεῖλε· εἰ δὲ καὶ αἰσθητῶς, τὴν συμφορὰν τὴν Ἰουδαϊκὴν, οὓς ἀπώλεσεν ἄρδην μετὰ πολλῆς τῆς σφοδρότητος. 8 Ἐκ χειμάρρου ἐν ὁδῷ πίεται ὕδωρ.

Ἐνταῦθα δείκνυσι τὸ ταπεινὸν τῆς διαίτης, τὸ εὐτελὲς τῆς διαγωγῆς· ὅτι δὴ οὐ σοβῶν, οὐδὲ δορυφόρους ἔχων, οὐδὲ φαντασίαν τινὰ περικείμενος αἰσθητὴν ταῦτα ἔπραττεν, ἀλλὰ λιτὸν βίον μετιὼν, καὶ τοιοῦτον, ὡς ἐκ χειμάρρου πίνειν. οἵα γὰρ ἦν αὐτῷ ἡ τράπεζα, τοιοῦτον καὶ τὸ ποτόν. ἡ τράπεζα, ἄρτοι κρίθινοι, τὸ ποτὸν, ὕδωρ ἀπὸ χειμάρρου. τὴν γὰρ φιλόσοφον ταύτην δίαιταν ἦλθε διδάξων· γαστρὸς κρατεῖν, φαντασίαν πατεῖν, τῦφον ἀποστρέφεσθαι. εἶτα δεικνὺς τῆς ζωῆς τὸ κέρδος, τοῦτο ἐπήγαγε·

Διὰ τοῦτο ὑψώσει κεφαλήν. Τῆς γὰρ ταπεινοφροσύνης, καὶ τοῦ σκληροῦ βίου τοῦτο ὁ καρπός. ταῦτα δὲ οὐ περὶ τῆς θεότητος εἴρηται, ἀλλὰ περὶ τῆς σαρκὸς τῆς πινούσης ἐκ χειμάρρου, τῆς ὑψωθείσης. οὐ μόνον γὰρ οὐδὲν αὐτὴν παρέβλαψεν αὕτη ἡ εὐτέλεια, ἀλλὰ καὶ πρὸς ὕψος ἀνήγαγεν ἄφατον. καὶ σὺ τοίνυν, ἀγαπητὲ, ἔχων τὰ ὑποδείγματα, τὸν μὲν φλεγμαίνοντα καὶ φαντασίας γέμοντα βίον ἀτίμαζε· τὸν δὲ εὐτελῆ καὶ ἐσχεδιασμένον δίωκε, εἴ τι βούλει καὶ λαμπρός τις εἶναι καὶ μέγας. καὶ γὰρ ὁ δεσπότης σου διὰ τοῦτο ἦλθεν, ἵνα ταύτην σε διδάξῃ τὴν ὁδόν. διά τοι τοῦτο καὶ ὁ προφήτης εἰπὼν τὰ κατορθώματα, ἐπήγαγε τοῦτο αὐτὸ, μονονουχὶ λέγων· ἀκούσας νίκην καὶ τρόπαια, μὴ ἔλπιζε ὅπλα καὶ στρατιώτας καὶ ἅρματα καὶ ἵππους καὶ ἱππέας καὶ ὁπλίτας καὶ θορύβους καὶ ταραχὰς ἰδεῖν. οὕτω ταπεινός ἐστιν ὁ ταῦτα κατορθῶν, οὕτω συνεσταλμένος, ὡς ἐκ χειμάρρου πίνειν ὕδωρ. ἀλλ' ὅμως ἐστὶν ὁ τοιοῦτος ταῦτα ἅπαντα ἀνύσει. ἀκουέτωσαν οἱ τὰς συβαριτικὰς παρατιθέμενοι τραπέζας, καὶ τὰ ἐδέσματα, καὶ πᾶν εἶδος καρυκείας ἐπινοοῦντες, καὶ ποικίλα μαγείρων γένη πανταχόθεν συλλέγοντες, καὶ ναύτας, καὶ κυβερνήτας, καὶ κωπηλάτας καταλέγοντες, ἵνα ξένα τινὰ γένη καὶ οἴνου καὶ μύρων καὶ τῆς ἄλλης βλακείας κομίσωσι, καὶ πρὸς αὐτὸ ἑαυτοὺς κατακονίσωσι τὸ βάραθρον, καὶ πάντων γένωνται ταπεινότεροι. οὔτε γὰρ ὑψηλὸν ποιεῖν εἴωθε, τὸ πλειόνων δεῖσθαι· οὔτε ταπεινὸν, τὸ ὀλίγων εἶναι ἐν χρείᾳ. καὶ εἰ βούλεσθε, ἑκατέρων τὴν εἰκόνα ἀναπλάσωμεν. καὶ ἔστω τις πολλοὺς ἔχων τοὺς πανταχόθεν χορηγοῦντας, ναύτας, καὶ κυβερνήτας, καὶ χειροτέχνας, καὶ οἰκέτας, καὶ ὑφάντας καὶ ποικιλτάς, καὶ βουκόλους καὶ ποιμένας, καὶ ἱπποκόμους καὶ ἱπποφορβοὺς, καὶ πολλὴν ἐν ἅπασιν ἐχέτω τὴν θεραπείαν· ἕτερος δὲ μηδενὸς τούτων ἀπολαυέτω, ἀλλὰ ἄρτου μόνου, καὶ ὕδατος, καὶ ἱματίου ψιλοῦ. τίς ἐν τούτοις ὁ ὑψηλός; τίς δὲ ὁ ταπεινός; οὐκ εὔδηλον ὅτι ὁ τὸ ἱμάτιον μόνον ἔχων; οὗτος μὲν γὰρ καὶ αὐτοῦ τοῦ βασιλεύοντος καταφρονῆσαι δυνήσεται· ἐκεῖνος δὲ πάντων τῶν ταῦτα παρεχόντων δοῦλός ἐστιν, ὑποκύπτων, κολακεύων, θεραπεύων ἅπαντας, δεδοικὼς μή τις αὐτὸν [καταλιπὼν] εἰς τὰ καίρια βλάψῃ. οὐδὲν γὰρ οὕτω ποιεῖ δοῦλον, ὡς τὸ πολλῶν δεῖσθαι· ὥσπερ οὖν ἐλεύθερον, ὡς τὸ τῆς χρείας εἶναι μόνης. τοῦτο καὶ ἐπ' ἀλόγων ἴδοι τις ἄν. τί γὰρ ὄφελος ὄνῳ βαλλομένῳ μεγέθη φορτίων, κἂν μυριάκις αὐτῶν ἀπολαύῃ; τί δὲ βλάβος ἑτέρῳ τούτων ἀπηλλαγμένῳ πάντων, ἂν τῆς ἀναγκαίας ἀπολαύῃ τροφῆς; διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς ὑψηλοὺς τοὺς ἑαυτοῦ κατασκευάζων μαθητὰς, ἅτε μέλλοντας τῇ οἰκουμένῃ διαλέξασθαι πάσῃ, πασῶν αὐτοὺς ἀπήλλαξε φροντίδων, πλήνους ἐργαζόμενος καὶ ἀδά-

μαντος

μαντος εὐτονωτέρους. οὐδὲν γὰρ οὕτως ἰσχὺν ἐντίθησι ψυχῇ, ὡς τὸ τούτων ἀπηλλάχθαι,
οὐδὲ οὕτως ἀσθενῆ ποιεῖ, ὡς τὸ τούτοις ἐνέχεσθαι. ὥσπερ γὰρ οὐκ ἔστι λύπην ἐνταῦθα
ταχέως εὑρεῖν, οὕτως ἐκεῖ ἡδονήν. ὁ μὲν γὰρ πολλοὺς ἔχει δεσπότας, καὶ δεσποίνας αἱμέρους τινὰς καὶ ἀπανθρώπους· ὁ δὲ δουλεύει μὲν οὐδενί, κρατεῖ δὲ ἁπάντων, μετὰ πολ-
5 λῆς τῆς ἀδείας καὶ τῆς ἀκτῖνος ἀπολαύων, καὶ τῷ ἀέρι ἐντρυφῶν, καὶ τὸν διενοχλοῦντα
οὐκ ἔχων. οὐ θυμὸς σπαράττει τοῦτον, οὐ φθόνος, οὐ βασκανία, οὐ φροντίδες τήκουσιν, οὐ
ζηλοτυπίαι, οὐ κενοδοξία, οὐ τῦφος, οὐκ ἄλλο τῶν τοιούτων οὐδέν· ἀλλ' ὥσπερ τις λιμὴν
εὔδιος, καὶ κυμάτων ἀπηλλαγμένος, οὕτως αὐτῷ τὰ τῆς ψυχῆς διάκειται, καὶ πρὸς τὸν οὐρανὸν εὐκόλως ὁδεύει, οὐδενὶ τῶν παρόντων κατεχόμενος. ἵν' οὖν καὶ ἡμεῖς ταύτης ἀπολαύ-
10 σωμεν τῆς ἀδείας, καὶ τῆς κατὰ τὸν παρόντα βίον εὐθυμίας, καὶ τῆς εὐκλείας τῆς κατὰ τὴν ἀποδημίαν, τοῦτον διώκωμεν τὸν βίον· ὥστε καὶ τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν ἀπολαῦσαι, ἅπαντα
λέγειν καὶ ποιεῖν καὶ διανοεῖν ὑπερβαλλόντων, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα
καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

15 Ψαλμ. ρι. 1 ΕΞΟΜΟΛΟΓΗΣΟΜΑΙ ΣΟΙ, ΚΥΡΙΕ, ΕΝ ΟΛΗ καρδίᾳ μου.

ΤΙ ἐστιν, ἐν ὅλῃ; μετὰ προθυμίας ἁπάσης, συντεταμένως, ἀπαλλαγεὶς τῶν βιωτικῶν φροντίδων, καὶ μετάρσιος γενόμενος, καὶ τὴν
20 ψυχὴν ἀπολύσας τῶν δεσμῶν τοῦ σώματος. ἐν καρδίᾳ· οὐχ ἁπλῶς ἐν ῥήμασι, οὐδὲ ἐν γλώττῃ καὶ στόματι μόνον, ἀλλὰ καὶ μετὰ
τῆς διανοίας. οὕτω καὶ Μωϋσῆς νομοθετῶν ἔλεγεν· Ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν σου ἐξ ὅλης τῆς καρδίας σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς δια- [Δευτ. ϛ. ε.]
νοίας σου. ἐνταῦθα γάρ μοι τὴν ἐξομολόγησιν τὴν εὐχαριστίαν δοκεῖ λέγειν. ὑμνή-
25 σω, φησίν, εὐχαριστήσω. καὶ γὰρ ἅπαντα τὸν βίον εἰς τοῦτο ἀνήλισκε, καὶ ἐντεῦθεν προοιμιάζεται, καὶ εἰς τοῦτο καταλήγει· καὶ τοῦτο ἦν ἔργον αὐτῷ διαπαντός, τὸ καὶ ὑπὲρ τῶν
εἰς αὐτὸν γενομένων, καὶ ὑπὲρ τῶν εἰς ἄλλους εὐεργεσιῶν τὴν εὐχαριστίαν ἀναφέρειν.
οὐδὲν γὰρ οὕτως ὁ Θεός, ὡς τοῦτο ἐπιζητεῖ. τοῦτο θυσία, τοῦτο προσφορά, τοῦτο ψυχῆς
εὐγνώμονος σημεῖον, τοῦτο πληγὴ κατὰ τοῦ διαβόλου. ἐντεῦθεν ὁ μακάριος Ἰὼβ ἐστεφα- [Ιωβ. α. κα.]
30 νοῦτο, καὶ ἀνεκηρύττετο, ὅτι μυρίων πειρασμῶν ἐπενεχθέντων*, καὶ τῆς γυναικὸς ὑποσκελιζούσης, οὐ παρετράπη, ἀλλ' ἔμενεν εὐχαριστῶν τῷ δεσπότῃ περὶ πάντων, οὐχ ἡνίκα ἐπλούτει, ἀλλὰ καὶ ἡνίκα πένης ἐγένετο· οὐχ ἡνίκα ὑγίαινεν, ἀλλὰ καὶ ἡνίκα ἐπλήγη τὴν
σάρκα· οὐχ ὅτε κατὰ ῥοῦν αὐτῷ τὰ πράγματα ἐφέρετο, ἀλλὰ καὶ ὅτε ὁ χαλεπὸς ἐκεῖνος
χειμὼν κατέσκηψεν εἰς πᾶσαν αὐτοῦ τὴν οἰκίαν, καὶ εἰς αὐτὴν τοῦ σώματος τὴν φύσιν.
35 τοῦτο γὰρ μάλιστα εὐχαρίστου γνώμης, ἐν ταῖς θλίψεσι καὶ ταῖς δυσημερίαις πολλὴν
εἰδέναι τῷ Θεῷ* χάριν, καὶ διαπαντὸς μένειν εὐχαριστοῦντα. ὅπερ οὖν καὶ αὐτὸς αἰνιττόμενος, διὰ τῶν ἑξῆς ἐδήλωσεν. ἐπειδὴ γὰρ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων ἐν εὐθυμίᾳ μὲν
ὄντες εὐχαριστοῦσι, τἀναντία δὲ πάσχοντες δυσχεραίνουσιν· εἰσὶ δὲ οἳ καὶ τῶν γινομένων ἐπιλαμβάνονται· δεικνὺς ὅτι οὐ παρὰ τὴν φύσιν τῶν συμβαινόντων, ἀλλὰ παρὰ τὴν διε-
40 στραμμένην γνώμην τοῦτο γίνεται, ἐπήγαγε λέγων·

Ἐν βουλῇ εὐθέων καὶ συναγωγῇ· 2 Μεγάλα τὰ ἔργα Κυρίου.

Τοῦτο εἶπε δεικνὺς ὅτι δικαστοῦ χρεία καὶ συλλόγου μὴ διεφθαρμένου πρὸς κρίσιν· καὶ
δῆλα ἔσται τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ, ὅτι μεγάλα, ὅτι πολλοῦ θαύματος ἀνάμεστα. ἔστι μὲν γὰρ καὶ

καθ᾽ ἑαυτὰ μεγάλα· οὐ δείκνυται δὲ μεγάλα, ἐὰν μὴ κρίσιν ὀρθὴν ἔχῃ. ἐπεὶ καὶ ὁ ἥ-
λιος καθ᾽ ἑαυτὸν φαιδρὸς, καὶ διαυγὴς, καὶ τὴν οἰκουμένην διαλάμπει πᾶσαν· ἀλλὰ
τοῖς τὰς ὄψεις νοσοῦσιν οὐκ ἔστι τοιοῦτος. ἀλλ᾽ οὐ τοῦ ἡλίου τὸ ἔγκλημα, ἀλλὰ τῆς ἐκεί-
νων ἀσθενείας τὸ ἐλάττωμα. ὅταν τοίνυν ἴδῃς τινὰ κατηγοροῦντα τῶν ἔργων τοῦ Θεοῦ,
μὴ τὰ ἔργα διαβάλλε διὰ τὴν ἐκείνου κακίαν, ἀλλὰ τῆς ἐκείνου ἀνοίας λάμβανε μέ- 5
γιστον δεῖγμα ἀπὸ τῆς τοῦ Θεοῦ προνοίας. ὥσπερ γὰρ ὁ τὸν ἥλιον λέγων σκοτεινὸν, οὐ τὸ
ἄστρον διέβαλεν, ἀλλὰ τῆς ἑαυτοῦ πηρώσεως ἐξήνεγκεν ἔλεγχον*· καὶ ὁ τὸ μέλι πικρὸν ὀ-
νομάζων, οὐ τὴν γλυκύτητα τὴν ἐκείνου συνεσκίασεν, ἀλλὰ τῆς νόσου τῆς ἑαυτοῦ κατη-
γορίας συνεστήσατο τὴν ψῆφον· οὕτω καὶ ὁ τῶν ἔργων ἐπιλαμβανόμενος τοῦ Θεοῦ. καὶ ὥ-
σπερ ἐκεῖνα μὲν οὐ λυμαίνεται, οὐδὲ τὴν περὶ αὐτῶν ὑπόληψιν, τῆς δὲ ἀνοίας τῆς 10
ἑαυτοῦ μεγίστην ἐκφέρει κατηγορίαν· οὕτω δὴ καὶ περὶ τῶν ἔργων τοῦ Θεοῦ οἱ μὴ κρίσιν ὀρ-
θὴν ἔχοντες, οὐκ ἴσασιν οὐδὲ τὰ θαύματα τὰ γινόμενα. ὡς εἴ τις ἀδέκαστον ἔχοι ψυχὴν
καὶ μὴ διεστραμμένην, ἕκαστον καὶ τῶν δοκούντων εἶναι δυσχερῶν ἐκπλαγήσεται. τί γὰρ οὐ
θαυμαστὸν, εἰπέ μοι, τῶν γινομένων; καὶ εἰ βούλει, παραδραμόντες τὰ ἄλλα πάντα, ἔλθω-
μεν ἐπὶ τὰ δοκοῦντα εἶναι τοῖς πολλοῖς ἐπαχθῆ καὶ φορτικὰ, τὸν θάνατον, τὴν νόσον, τὴν 15
πενίαν, καὶ ὅσα τοιαῦτα. εἰ γάρ τις εὐθεῖαν ἔχοι καρδίαν, καὶ ταῦτα σφόδρα ἀποδέ-
ξεται, καὶ θαυμάσεται. εἰ γὰρ καὶ ἐξ ἁμαρτίας εἰσῆλθεν ὁ θάνατος, ἀλλ᾽ ὅμως τοσαύ-
τη τοῦ Θεοῦ ἡ περιουσία, καὶ ἡ φιλανθρωπία, καὶ τῆς κηδεμονίας ἡ ὑπερβολὴ, ὡς καὶ τούτῳ
εἰς δέον χρήσασθαι τῇ φύσει τῇ ἡμετέρᾳ. τί γὰρ, εἰπέ μοι, βαρὺ ὁ θάνατος ἔχει; οὐκ
ἀπαλλαγὴ πόνων ἐστίν; οὐ λύσις φροντίδων; οὐκ ἀκούεις τοῦ Ἰὼβ αὐτὸν ἐγκωμιάζοντος καὶ λέ- 20
γοντος· Θάνατος ἀνδρὶ ἀνάπαυσις, οὗ ἡ ὁδὸς ἀπεκρύβη; οὐκ ἐκκοπὴ κακίας; ἄν τε γὰρ
πονηρὸς ᾖ τις, διεκόπη τὰ τῆς κακίας αὐτοῦ τελευτήσαντος (Ὁ γὰρ ἀποθανὼν, φησι, δεδικαί-
ωται ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας, τουτέστιν, οὐκέτι προστίθησιν ἁμαρτίαν) ἄν τε ἀγαθὸς ὢν ἀπέλθῃ,
ἐν ἀσφαλείᾳ κείσεται τὰ τῆς ἀρετῆς αὐτῷ πάντα, καὶ ἐν ἀσύλῳ θησαυρῷ. τοὺς δὲ ζῶντας,
εἰπέ μοι, οὐ ποιεῖ σωφρονεστέρους καὶ ἐπιεικεστέρους; οὐχ ὁρᾷς ὅτι πολλάκις ἐν ἐκφορᾷ 25
παραγινόμενοι οἱ πλουτοῦντες, καὶ τετυφωμένοι καὶ τὰς ὀφρῦς ἀνασπῶντες, ὅταν ἴδωσι τὸ σῶ-
μα κείμενον κωφὸν καὶ ἀκίνητον, καὶ παιδία ἐν ὀρφανίᾳ, καὶ γυναῖκα ἐν χηρείᾳ, καὶ φίλους ἐν
κατηφείᾳ, καὶ οἰκέτας μελανειμονοῦντας, καὶ ἅπαν τῆς οἰκίας σκυθρωπὸν τὸ σχῆμα, πῶς συ-
στέλλονται, πῶς ταπεινοῦνται, πῶς συντρίβονται; καὶ γὰρ μυρίας ἀπολαύσαντες διδα-
σκαλίας, καὶ μηδὲν κερδάναντες, ἀπὸ τῆς ὄψεως ἐκείνης ἀθρόον φιλοσοφοῦσι, τό, τε εὐ- 30 χ. ἀπηλ
τελὲς καὶ ἐπίκηρον τῆς ἀνθρωπίνης καταμανθάνοντες φύσεως, καὶ τὸ σαθρὸν καὶ ἄστατον
τῆς αὐτῶν δυναστείας, καὶ ἐν ταῖς ἀλλοτρίαις συμφοραῖς τὰς ἑαυτῶν προορῶντες με-
ταβολάς. εἰ γὰρ θανάτου ὄντος τοσαῦται ἁρπαγαὶ, τοσαῦται πλεονεξίαι, καὶ καθάπερ οἱ
ἰχθύες, καταπίνουσι τοὺς καταδεεστέρους οἱ δυνατώτεροι· εἰ μὴ θάνατος ἦν, πότε ἂν ἔστησαν
πλεονεξίας; εἰ γὰρ εἰδότες ὅτι οὐκ ἀπολαύσονται ὧν ἁρπάζουσιν, ἀλλὰ ἑκόντες καὶ ἄ- 35 καὶ ἁρπάζουσι,
κοντες ἐκστήσονται ἑτέροις, οὕτω μαίνονται καὶ λυττῶσιν· εἰ τοῦτο εἶχον ἐν ἀσφαλείᾳ, πότε ἂν αὐτοῖς
ἐσβέσθη τὰ τῆς ἐπιθυμίας τῆς πονηρᾶς; τί δὲ τοῦ μαρτυρίου οἱ στέφανοι; οὐ διὰ θανάτου
πλέκονται; τί δὲ ὁ Παῦλος; οὐ μυρία ἔστησε τρόπαια λέγων, Καθ᾽ ἡμέραν ἀποθνήσκω,
νὴ τὴν ὑμετέραν καύχησιν; οὐ γὰρ ὁ θάνατος κακὸς, ἀλλ᾽ ὁ πονηρὸς θάνατος. διὰ τοῦτό
φησι· Τίμιος ἐναντίον Κυρίου ὁ θάνατος τῶν ὁσίων αὐτοῦ. ἀλλαχοῦ δὲ, Θάνατος ἁμαρτω- 40
λῶν πονηρὸς, τοῦτο λέγων πονηρὸν, ὃ μετὰ τοῦ πονηροῦ συνειδότος ἀπελθεῖν, καὶ πολλαῖς
πλημμελημάτων φροντίσι βεβαρημένον καὶ πιεζόμενον. ὡς ὅ γε καθαρὸν ἔχων συνει-
δὸς, ἐπὶ τὰ βραβεῖα τρέχει, πρὸς τὸν στέφανον ἀναχωρεῖ. καὶ ἵνα μάθῃς ὅτι οὐχ ἡ τῶν
πρα-

Marginalia: Ρω.ε.ιβ. (at line 17); Ιωβ.γ.κγ. (line 21); Ρω.ϛ.ζ. (line 22); α.Τιμ.ϛ.ζ. (line 36); α.Κορ.ιε.λα. (line 38); Ψαλ.ριε.ε. (line 40); Ψαλ.λγ.κα. (line 41); * ἀψίνθ. (line 7)

πραγμάτων φύσις, ἀλλ' ἡ τῶν ἀνθρώπων γνώμη αὐτὴ τὸν θόρυβόν ἐστιν ἡ ποιοῦσα, ἄκουσον ὁ Παῦλος πῶς ἐπιζητεῖ τοῦτο, νῦν μὲν λέγων· Καὶ γὰρ οἱ ὄντες ἐν τῷ σκήνει τούτῳ στενάζομεν, τὴν υἱοθεσίαν ἀπεκδεχόμενοι, τὴν ἀπολύτρωσιν τοῦ σώματος ἡμῶν· νῦν δὲ τὸ αὐτὸ δηλῶν καὶ ἀλλαχοῦ· Ἀλλ' εἰ καὶ σπένδομαι ἐπὶ τῇ θυσίᾳ καὶ λειτουργίᾳ τῆς πίστεως ὑμῶν, χαίρω καὶ συγχαίρω πᾶσιν ὑμῖν. τὸ δὲ αὐτὸ καὶ ὑμεῖς χαίρετε καὶ συγχαίρετέ μοι. εἰ δὲ θάνατος οὐ φορτικὸν, ἀλλὰ καὶ ποθεινὸν τοῖς ὀρθῶς βιοῦσι, πολλῷ μᾶλλον πενία καὶ τὰ ἄλλα ἅπαντα.

β. Κορ. ε. δ. καὶ Ρω. η. κγ.

φιλιππ. β. ιζ.

Ἐξεζητημένα εἰς πάντα τὰ θελήματα αὐτοῦ.

Ἄλλος, Ἐξηκριβωμένα. Ἐνταῦθά μοι περὶ τῶν κτισμάτων δοκεῖ διαλέγεσθαι, ἀνακηρύττων τοῦ Θεοῦ τὴν σοφίαν. ἀνωτέρω δὲ ἔργα ἔλεγεν (εἰ καὶ ἡμεῖς διὰ τὸ μικροψύχους καὶ ἑτέρας διανοίας ἡψάμεθα) τὰ τεράστια, τὰ θαύματα, ἃ πολλάκις ἐπετέλεσε τὸ τῶν ἀνθρώπων οἰκονομῶν γένος. τί δέ ἐστιν, ἐξεζητημένα εἰς πάντα τὰ θελήματα αὐτοῦ; ἠκριβωμένα, φησί, καθάπερ καὶ ἕτερος ἑρμηνευτὴς εἶπε· παρεσκευασμένα, ἀπηρτισμένα, γεγενημένα, πεπληρωμένα, ἀρκοῦντα τὰ θελήματα αὐτοῦ ποιεῖν, ἱκανὰ μαρτυρεῖν τὴν δύναμιν αὐτοῦ, οὐ χωλεύοντα, οὐδὲ ἐνδεῶς ἔχοντα εἰς τὸ ἀνύσαι αὐτοῦ τὰ ἐπιτάγματα. ὅπερ καὶ ἀλλαχοῦ φησι· Πῦρ, χάλαζα, χιὼν, κρύσταλλος, πνεῦμα καταιγίδος, τὰ ποιοῦντα τὸν λόγον αὐτοῦ, τουτέστι, τὰ προστάγματα αὐτοῦ. οὕτω καὶ ὁ προφήτης ἔλεγεν· Ἐποίησε σελήνην εἰς καιροὺς, ὁ ἥλιος ἔγνω τὴν δύσιν αὐτοῦ· ἔθετο σκότος, καὶ ἐγένετο νύξ. οὐ μόνον δὲ πρὸς ἅπερ ἐστὶ κατεσκευασμένα ταῦτα ἀνύει, ἀλλὰ κἂν τὰ ἐναντία ἐπιτάξῃ, καὶ ἐνταῦθα πολλὴ ἡ ὑπακοή. τῇ γοῦν θαλάττῃ ἐπέταξε, καὶ οὐ μόνον κατεπόντισεν (ὅπερ αὐτῆς ἔργον ἦν) ἀλλὰ στορέσασα αὐτῆς τὰ κύματα πέτρας ἀσφαλέστερον, τὸν τῶν Ἰουδαίων δῆμον διεβίβασεν. ἡ κάμινος οὐ μόνον οὐκ ἔκαιεν, ἀλλὰ καὶ δρόσον παρεῖχε διασυρίζουσαν. τὰ θηρία οὐ μόνον οὐ κατήσθιεν, ἀλλὰ καὶ σωματοφυλάκων ἐπεῖχε χώραν ἐπὶ τοῦ Δανιήλ. τὸ κῆτος οὐ μόνον κατέπινεν, ἀλλὰ καὶ σῶαν τὴν παρακαταθήκην διετήρει. ἡ γῆ οὐ μόνον ἐβάστασεν, ἀλλὰ καὶ θαλάττης χαλεπώτερον κατεπόντισεν, ὅτε ἠνοίχθη καὶ κατέπιε Δαθὰν, καὶ ἐκάλυψεν ἐπὶ τὴν συναγωγὴν Ἀβειρών. καὶ πολλὴν ἑτέραν ἴδοι τις ἂν τερατουργίαν ἐν τοῖς οὖσι γινομένην, ἵνα μάθωσιν οἱ σφόδρα ἀνοηταίνοντες καὶ φύσιν θεοποιοῦντες, ὅτι οὐ τυραννίδι φύσεως τὰ πράγματα ἄγεται, ἀλλὰ βουλῇ Θεοῦ πάντα εἴκει καὶ παραχωρεῖ. αὐτὴ γάρ ἐστιν ἡ τῆς φύσεως δημιουργὸς, καὶ πρὸς τὸ δοκοῦν πάντα τὰ ὄντα μεταρρυθμίζουσα· καὶ νῦν μὲν ἀκινήτους αὐτῶν διατηροῦσα τοὺς ὅρους, νῦν δὲ, ἐπειδὰν βουληθῇ, ῥᾳδίως αὐτοὺς ἀνασπῶσα, καὶ πρὸς τὸ ἐναντίον μεταβάλλουσα. ἐξεζητημένα εἰς πάντα τὰ θελήματα αὐτοῦ. εἰς τὰ προστάγματα αὐτοῦ φησιν, εἰς τὰ ἐπιτάγματα αὐτοῦ· οὐ μόνον δὲ εἰς τὰ ἐπιτάγματα αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ γινώσκεσθαι αὐτὸν παρὰ τῶν ἀνθρώπων· ὅπερ καὶ προηγούμενον αὐτοῦ θέλημα, καὶ δι' ὃ μάλιστα ταῦτα ἐποίησεν. ὃ τοίνυν ὁ προφήτης λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν· ὅτι οὕτως ἐστὶν ἀπηρτισμένα, ὡς τοῖς προσέχουσι καὶ νοῦν ἔχουσιν ἀκριβεστάτην καὶ σαφῆ καὶ τρανοτάτην τὴν περὶ Θεοῦ γνῶσιν ἐντιθέναι τῇ διανοίᾳ τῶν ἀνθρώπων. καὶ γὰρ καὶ πρὸς τοῦτο μάλιστα τὸ θέλημα αὐτοῦ ἐξ ἀρχῆς αὐτὰ κατεσκεύασε, τῷ μεγέθει, τῷ κάλλει, τῇ θέσει, τῇ ἐνεργείᾳ, τῇ διακονίᾳ, τοῖς ἄλλοις ἅπασιν ἀνακινῶν τὴν ψυχὴν τοῦ θεατοῦ, καὶ πρὸς τὴν διάνοιαν διεγείρων εἰς τὸ ζητῆσαι τὸν δημιουργὸν καὶ ἀριστοτέχνην Θεὸν, καὶ προσκυνῆσαι τὸν ποιήσαντα αὐτὰ, καὶ ἀντὶ βιβλίων καὶ γραμμάτων γίνεσθαι ἅπαν τὸ σῶμα τῆς κτίσεως. οὐκ εἰς θεογνωσίαν δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ εἰς πολιτείαν ἡμῖν μεγίστην εἰσάγει διδασκαλίαν τὰ κτίσματα. ὅ, τε γὰρ πλεονέκτης, ἐπειδὰν ἴδῃ τὴν ἡμέραν τῇ νυκτὶ

ψαλ. ρμη. η.

ψαλ. ργ. κ.

Ἐξοδ. ιδ. κβ. Δαν. γ. κε. καὶ ς. κβ.

Ἰων. β. ια. καὶ γ. γ.

Ἀριθμ. ις. λβ.

Ἰωβ. θ. ε. καὶ ιβ. ιδ.

ψαλ. ργ. γ.

παραχωροῦσαν, καὶ τὸν ἥλιον τῇ σελήνῃ, αἰσθήσεται τὴν στοιχείων τὴν εὐταξίαν· καὶ δυνατώτερος ἢ τῶν καταδεεστέρων οὐκ ἐπιθυμήσει πραγμάτων· ὅ,τε μοιχὸς καὶ ἀκόλαστος, ἐπειδὰν ἴδῃ τὴν θάλατταν μαινομένην, εἶτα χαλινουμένην ὑπὸ τῆς αἰγιαλῶν, πάλιν τὴν ἀτάκτων ὑδάτων αἰδούμενος τὴν εὐταξίαν, ταχέως καταστεῖλαι δυνήσεται τὴν ἑαυτοῦ ἐξατονουμένην ἐπιθυμίαν, καὶ τῷ φόβῳ τοῦ Χριστοῦ χαλινῶσαι τὴν εἰς τὸ πρόσω φοράν, καὶ διαλῦσαι τὸν ἀφρὸν ἅπαντα τῆς ἀκολάστου ταύτης ὁρμῆς, καὶ εἰς σωφροσύνην ἐπαναγαγεῖν. καὶ περὶ ἀναστάσεως δὲ εἰς τὴν χέρσον ἀπιδὼν εὐκόλως δυνήσεται φιλοσοφῆσαι, καὶ τὰ περὶ αὐτῆς δέξασθαι λόγον. ὅταν γὰρ ἴδῃ τὴν γῆν δεχομένην κόκκον σίτου ξηρόν, εἶτα πρότερον διαλύουσαν καὶ σήπουσαν, καὶ πολλῷ βελτίονα τίκτουσαν· ὅταν ἴδῃ τὴν ἄμπελον ἐν χειμῶνι γυμνὴν φύλλων, καὶ ἑλίκων, καὶ βοτρύων, * εἶτα ἔαρος ἐπιστάντος τὴν εὐμορφίαν ἅπασαν ἀπολαμβάνουσαν, ἐν τοῖς σώμασι τῶν φυτῶν καὶ τῶν σπερμάτων τῶν μετὰ τὸ διαφθαρῆναι ἀνισταμένων δυνήσεται καὶ περὶ τῆς ἑαυτοῦ σαρκὸς φιλοσοφεῖν. τὸ φιλόπονον δὲ πάλιν ἀπὸ τοῦ μύρμηκος εἴσεται, καὶ τὸ φιλόκαλον ἀπὸ τῆς μελίττης, καὶ τὸ κοινωνικόν, καθάπερ ἡ παροιμία φησίν· Ἴθι πρὸς τὸν μύρμηκα, ὦ ὀκνηρέ, καὶ ζήλωσον τὰς ὁδοὺς αὐτοῦ, καὶ γενοῦ ἐκείνου σοφώτερος. ἐκείνῳ γὰρ γεωργίου μὴ ὑπάρχοντος, μηδὲ τὸν ἀναγκάζοντα ἔχων, μηδὲ ὑπὸ δεσπότην ὤν, * ἑτοιμάζεται θέρους τὴν τροφήν, πολλήν τε ἐν τῷ ἀμητῷ ποιεῖται τὴν παράθεσιν. ἢ πορεύθητι πρὸς τὴν μέλισσαν, καὶ μάθε ὡς ἐργάτις ἐστίν, ἧς τοὺς πόνους βασιλεῖς καὶ ἰδιῶται πρὸς ὑγείαν προσφέρονται, καί τοι οὖσα τῇ ῥώμῃ ἀσθενής, τὴν σοφίαν τιμήσασα προήχθη. καὶ γὰρ αὕτη σοι πάλιν ἡ μέλιττα διαλέξεται, ὥστε μὴ θαυμάζειν ἁπλῶς τὰ κάλλη τῶν σωμάτων, ὅταν ψυχῆς ἀρετὴ μὴ ᾖ· μηδὲ ἐξευτελίζειν τὴν ἀμορφίαν, ὅταν ἡ ψυχὴ κεκαλλωπισμένη τύχῃ. ὅπερ οὖν καὶ αὐτὸ δηλῶν ὁ παροιμιαστὴς ἔλεγε· Μικρὰ ἐν πετεινοῖς ἡ μέλισσα, καὶ ἀρχὴ γλυκασμάτων ὁ καρπὸς αὐτῆς. ἐννόησόν μοι τοὺς ὄρνιθας, καὶ δέξῃ πᾶσαν ἐκεῖθεν φιλοσοφίαν. διά τοι τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς ἔλεγεν· Ἐμβλέψατε εἰς τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ, ὅτι οὐ σπείρουσιν, οὐδὲ θερίζουσι, καὶ ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος τρέφει αὐτά. εἰ γὰρ τὰ ἄλογα οὐ μεριμνᾷ περὶ τροφῆς, ποίαν ἕξεις ἀπολογίαν μηδὲ τοσαύτην ἐπιδεικνύμενος ὑπεροψίαν τῶν παρόντων, ὅσην οἱ ὄρνιθες; εἰ δὲ καὶ καλλωπισμοῦ βούλει καταφρονῆσαι, παιδεύσει σε τὰ ἄνθη τοῦ ἀγροῦ μὴ εἶναί σε φιλόκοσμον. ὅπερ καὶ αὐτὸ δηλῶν ἔλεγεν ὁ Χριστός· Ἐμβλέψατε εἰς τὰ κρίνα τοῦ ἀγροῦ, ὅτι οὐ νήθουσιν, οὐδὲ κοπιῶσιν. ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐδὲ Σολομὼν περιεβάλλετο ὡς ἓν τούτων. ὅταν τοίνυν ἐθέλῃς σπουδάζειν περὶ κάλλη ἱματίων, ἐννόησον ὅτι ὅσα ἂν φιλονεικήσῃς, παρὰ τῷ χόρτῳ τὰ νικητήρια, καὶ οὐ δυνήσῃ πρὸς ἐκεῖνον ἁμιλληθῆναι, καὶ κατάλυσον τὴν ἄλογον ταύτην μανίαν. καὶ ἕτερα πολλὰ καὶ ἀπὸ τῶν ἀλόγων, καὶ ἀπὸ τῶν ἀνθέων, καὶ ἀπὸ τῶν σπερμάτων ἔστι φιλοσοφεῖν.

Παροιμ. ς. ς.

Σειρ. ια. γ.

Ματθ. ς. κς.

Ματθ. ς. κη.

3 Ἐξομολόγησις καὶ μεγαλοπρέπεια τὸ ἔργον αὐτοῦ·

Τουτέστιν, ἕκαστον τῶν ἔργων αὐτοῦ. οὐ γὰρ δὴ περὶ ἑνὸς ἔργου φησὶ ταῦτα. Ἕτερος ἑρμηνευτὴς εἶπεν, Ἔπαινος καὶ ἀξίωμα ἡ ἐργασία αὐτοῦ. Οὗτος δὲ, ἐξομολόγησις, τουτέστιν, εὐχαριστία καὶ δόξα. Ἕκαστον γὰρ τῶν ὁρωμένων ἱκανὸν εἰς εὐχαριστίαν τὸν θεατὴν παραπέμψαι, εἰς ὕμνον, εἰς εὐφημίαν, εἰς δοξολογίαν. οὐκ ἔστιν εἰπεῖν, διὰ τί τοῦτο; εἰς τί οὗτο; ἀλλὰ καὶ τὸ σκότος καὶ ἡ ἡμέρα, καὶ ὁ λιμὸς καὶ ἡ εὐθηνία, καὶ ἡ ἔρημος καὶ ἡ ἀοίκητος, καὶ ἡ λιπαρὰ καὶ ἡ βαθύγεος, καὶ ζωὴ καὶ θάνατος, καὶ πάντα τὰ ὁρώμενα τοῖς μετ' ἀκριβείας αὐτὰ καταμανθάνουσιν, ἱκανὰ πρὸς εὐχαριστίαν διεγεῖραι. τοῦτο γοῦν δηλῶν, διά τινος προφήτου ὁ Θεὸς ἔλεγεν, ἀντ' εὐεργεσίας τὰς τιμωρίας τιθείς;

θείς· Κατέστρεψα αὐτοὺς ὡς κατέστρεψαι Σόδομα καὶ Γόμορρα, ἐπάταξα αὐτοὺς ἐν — Αμώς δ. ια. θ.
πυρώσει, καὶ ἐν ἰκτέρῳ. καὶ πάλιν δι' ἄλλου· Ἀνήγαγον αὐτοὺς ἐκ γῆς Αἰγύπτου, καὶ ἐξ οἴκου — Μιχ. ς. δ.
δουλείας ἐλυτρωσάμην αὐτούς· εἰς εὐεργεσίαν τὰς τιμωρίας μεταλαμβάνων. οὕτω
καὶ ταῦτα. καὶ γὰρ καὶ ταῦτα εὐεργετοῦντα, διορθοῦντα, παιδεύοντα, παιδαγωγοῦν-
5 τα, ἐκκόπτοντα τὴν κακίαν ἐστίν. ἄνθρωποι μὲν γὰρ τὰ μὲν εὐεργετοῦντες ποιοῦσι, τὰ δὲ
μισοῦντες καὶ ἀποστρεφόμενοι· ὁ δὲ Θεὸς εὐεργετῶν ποιεῖ πάντα. οἷον, εὐεργετῶν ἔθετο — Γεν. β. η.
ἐν τῷ παραδείσῳ, καὶ εὐεργετῶν ἐξέβαλε τοῦ παραδείσου· εὐεργετῶν τὸν κατακλυσμὸν
εἰργάσατο, καὶ εὐεργετῶν τὸ πῦρ ἐκεῖνο ἐπὶ τὴν Σοδόμων κατήνεγκε· καὶ ὅπερ ἂν εἴπῃ τις τῶν — Ματθ. ι. κβ. κθ. λ.
γινομένων, ἕκαστον εἰς εὐεργεσίαν ἦν. εὐεργετῶν καὶ τὴν γέενναν ἠπείλησε. καὶ καθάπερ οἱ
10 πατέρες οὐ θεραπεύοντες μόνον τὰ παιδία, ἀλλὰ καὶ τύπτοντες, πατέρες εἰσί, καὶ οὐκ ἔ-
λαττον τύπτοντες, ἢ θεραπεύοντες· οὕτω δὴ καὶ ὁ Θεός. διὸ καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγε· Τίς γάρ — Εβρ. ιβ. ζ. ς.
ἐστιν υἱός, ὃν οὐ παιδεύει πατήρ; καὶ ὁ Σολομῶν· Ὃν γὰρ ἀγαπᾷ Κύριος παιδεύει, μαστι- — Παροιμ. γ. ιβ.
γοῖ δὲ πάντα υἱόν, ὃν παραδέχεται.

Ἡ δικαιοσύνη αὐτοῦ μένει εἰς τὸν αἰῶνα.

15 Τοῦτο δοκεῖ μοι ἐνταῦθα εἰπεῖν διὰ τοὺς σκανδαλιζομένους πρὸς τὰ συμπί-
πτοντα δυσχερῆ παρὰ τὰς ἐλπίδας, μονονουχὶ παραινῶν αὐτοῖς, καὶ λέγων· μὴ θορυβοῦ συ-
κοφαντουμένους ἀνθρώπους ὁρῶν, ἐπηρεαζομένους, παρὰ τὴν ἀξίαν κακῶς πάσχοντας.
μένει γὰρ δικαστήριον ἀδέκαστον, μένει ψῆφος καθαρὰ ἡ κατ' ἀξίαν ἑκάστῳ παρέχουσα.
εἰ δὲ νῦν αὐτὴν ἐπιζητοίης, ὅρα μὴ κατὰ σαυτοῦ πρώτου τὴν ψῆφον ἐξενέγκῃς. εἰ
20 γὰρ ἔμελλε καθ' ἕκαστον τῶν ἁμαρτημάτων ὁ Θεὸς ἐπάγειν τιμωρίαν, καὶ ἐφ' ἑκάστου τῶν
πλημμελουμένων τὴν δικαίαν ἐπιφέρειν ψῆφον, πάλαι ἂν προανηρπάσθη τὸ τῶν ἀν-
θρώπων γένος. καὶ τί λέγω τὸν δεῖνα, καὶ τὸν δεῖνα; τὸν γὰρ κορυφαῖον τῶν ἐν ἀνθρώποις
ἁπάντων εἰς μέσον ἀγαγών, τοῦτο δεῖξαι πειράσομαι, Παῦλον ἐκεῖνον τὸν κήρυκα τῆς
οἰκουμένης, τὸν εἰς τρίτον ἁρπαγέντα οὐρανόν, τὸν εἰς παράδεισον ἀπενεχθέντα, τὸν τῶν
25 φρικτῶν κοινωνήσαντα μυστηρίων, τὸ σκεῦος τῆς ἐκλογῆς, τὸν νυμφαγωγὸν τοῦ Χριστοῦ,
τὸν ἀγγελικὴν ἐπιδειξάμενον πολιτείαν, τὸν τοσαύτην ἀρετὴν κατορθώσαντα. εἰ γὰρ
μὴ ἐβουλήθη μακροθυμῆσαι αὐτῷ, μηδὲ ἀνασχέσθαι αὐτοῦ, ἀλλ' ἡνίκα ἡμάρτανε, καὶ ἐ-
βλασφήμει, καὶ ἐδίωκε, κατὰ πόδας ἐπαγαγεῖν αὐτοῦ τὴν δικαίαν ψῆφον· πάλαι ἂν αὐ-
τὸν τῆς μετανοίας προεξήρπασε. διὸ καὶ αὐτὸς ταῦτα εἰδὼς ἔλεγε· Χάριν ἔχω τῷ — α. Τιμ. α. ιβ. ιγ.
30 ἐνδυναμώσαντί με Χριστῷ, ὅτι πιστόν με ἡγήσατο, θέμενος εἰς διακονίαν, τὸν πρό-
τερον ὄντα βλάσφημον, καὶ διώκτην, καὶ ὑβριστήν· ἀλλ' ἠλεήθην, ἵνα ἐν ἐμοὶ πρώτῳ ἐν-
δείξηται τὴν πᾶσαν μακροθυμίαν, πρὸς ὑποτύπωσιν τῶν μελλόντων αὐτῷ πιστεύειν
εἰς ζωὴν αἰώνιον. τί δέ; τὴν πόρνην εἰ ἐκόλασε, πότε ἂν μετεβλήθη; τί δέ; τὸν τε- — Λουκ. ζ. λζ.
λώνην Ματθαῖον εἰ ἐν τῷ καιρῷ τῆς τελωνίας πρὸ τῆς μεταβολῆς δίκην ἀπῄτησεν, — Ματθ. θ. θ.
35 οὐκ ἂν προεξήρπασεν αὐτὸν τῆς μετανοίας; οὕτω καὶ τὸν λῃστήν, οὕτω καὶ τοὺς μάγους, οὕτω — Λουκ. κγ. μ.
καὶ ἕκαστον τῶν ἁμαρτανόντων. διά τοι τοῦτο ἀνέχει τὴν ὀργήν, καὶ τὴν κατ' ἀξίαν ἀνταπό- — Ματθ. β. α.
δοσιν, καλῶν τοὺς ἀνθρώπους εἰς μετάνοιαν. εἰ δὲ μένοιεν ἀδιόρθωτοι, πάντως ὑπο-
στήσονται τὴν δικαίαν ψῆφον. διὰ τοῦτο καὶ ὁ προφήτης τούς τε ἀδικουμένους παραμυ-
θούμενος, τούς τε ἀδικοῦντας σωφρονίζων, ἐπήγαγε, ἡ δικαιοσύνη αὐτοῦ μένει εἰς τὸν
40 αἰῶνα. ὃ δὲ βούλεται διὰ τούτου εἰπεῖν, τοιοῦτόν ἐστιν. μήτε σὺ ὁ ἀδικούμενος, ἐὰν κα-
ταλύσῃς τὸν βίον, ὡς οὐ τῶν δικαίων τευξόμενος ἀπελπίσῃς (μετὰ γὰρ τὴν ἀποδημίαν
τὴν ἐντεῦθεν, πάντως ἀπολήψῃ τῶν πόνων τὰς ἀμοιβάς) μήτε σὺ πάλιν ὁ πάντα ἁρ-
πάζων, καὶ πλεονεκτῶν, καὶ συγχέων, ἂν ἐν εἰρήνῃ καταλύσῃς τὸν βίον, θαρρήσῃς. παν-

των γὰρ δώσεις λόγον μετὰ τὴν ἐντεῦθεν ἀποδημίαν, τῆς πονηρίας ἁπάσης ἀποτίσεις τὰς ἀμοιβάς. Θεὸς γάρ ἐστιν ἀεὶ μένων, καὶ δικαιοσύνην ἀεὶ μένουσαν ἔχων, οὐδὲν ἀπὸ τοῦ θανάτου διακοπτομένην, οὔτε πρὸς τὴν ἀμοιβὴν τῶν πόνων τῶν ὑπὲρ τῆς ἀρετῆς, οὔτε πρὸς τὴν ἀντίδοσιν τῶν κολάσεων τῶν διὰ τὴν πονηρίαν.

4 Μνείαν ἐποιήσατο τῶν θαυμασίων αὐτοῦ.

Τί ἐστι, μνείαν ἐποιήσατο τῶν θαυμασίων αὐτοῦ; οὐ διέλιπε θαυματουργῶν, φησι, διηνεκῶς. τοῦτο γάρ ἐστι τὸ, μνείαν ἐποιήσατο· οὐκ ἐπαύσατο, οὐκ ἀπέστη διὰ πάσης γενεᾶς θαύματα ἐργαζόμενος, καὶ τοὺς παχυτέρους διεγείρων διὰ τῶν τεραστίων. ὁ μὲν γὰρ ὑψηλὸς καὶ φιλόσοφος οὐδὲν δεήσεται τῶν σημείων. (Ἰω. κ. κθ.) Μακάριοι γὰρ οἱ μὴ εἰδότες, καὶ πιστεύσαντες. ἐπειδὴ δὲ αὐτὸς οὐ τούτων κήδεται μόνων, ἀλλὰ καὶ τῶν παχυτέρων, καθ' ἑκάστην σχεδὸν γενεὰν θαυματουργῶν οὐ παύεται. ἱκανὴ μὲν οὖν θαυματουργία, πᾶσα τῶν ὁρωμένων ἡ κτίσις· ἀλλ' ὅμως διεγείρων τῶν πολλῶν τὴν ῥᾳθυμίαν, ἐν μέσῳ τοῦ θεάτρου τούτου πολλὰ ἐπεδείκνυτο τεράστια, καὶ ἴδια καὶ κοινῇ· οἷον, τὰ ἐπὶ τοῦ κατακλυσμοῦ, τὰ ἐπὶ τῆς συγχύσεως τῶν γλωσσῶν, τὰ ἐπὶ τῶν Σοδόμων, τὰ ἐπὶ τοῦ Ἀβραάμ, τὰ ἐπὶ τοῦ Ἰσαάκ, τὰ ἐπὶ τοῦ Ἰακώβ, τὰ ἐν Αἰγύπτῳ, τὰ ἐν τῇ ἐξόδῳ τῶν Ἰουδαίων, τὰ ἐν τῇ ἐρήμῳ, τὰ ἐν τῇ γῇ τῆς Παλαιστίνης, τὰ ἐν Βαβυλῶνι, τὰ μετὰ τὴν ἐπάνοδον, τὰ ἐπὶ τῶν Μακκαβαίων, τὰ μετὰ τὴν τοῦ Χριστοῦ παρουσίαν, τὰ ἐν αὐτῇ τῇ παρουσίᾳ, τὰ μέχρι σήμερον γινόμενα, ἡ κατάπτωσις [ἡ] τῶν Ἱεροσολύμων, ἡ οἰκοδομὴ τῆς ἐκκλησίας, ὁ λόγος ὁ πανταχοῦ τρέχων, ὁ διὰ κυμάτων ἀρθεὶς, ὁ διὰ πολέμων αὐξηθεὶς, οἱ τῶν μαρτύρων δῆμοι, τὰ ἄλλα ἅπαντα. πολλὰ δὲ αὖ καὶ ″ ἰδικὰ ἴδοι, καὶ ἐν οἰκίᾳ γινόμενα θαύματα, καὶ ἐν πόλεσιν. ἀλλὰ τέως τὰ καθολικὰ καὶ ἅπασι δῆλα καὶ γνώριμα καὶ ἃ καθ' ἑκάστην τὴν γενεὰν ἴδωμεν. πόσα ἐπὶ Ἰουλιανοῦ τοῦ πάντας ἀσεβείᾳ νικήσαντος γέγονε, τῆς ἐκκλησίας πολεμουμένης; πόσα ἐπὶ Μαξιμίνου; πόσα παρ' ἐκείνων τῶν βασιλέων; εἰ δὲ βούλεσθε, καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γενεᾶς συμβάντα τῆς ἡμετέρας· οἷον, οἱ σταυροὶ οἱ κατὰ τῶν ἱματίων χαραχθέντες ἀθρόον· τοῦ Ἀπόλλωνος τὸ ἱερὸν ″ τῷ σκηπτῷ κατενεχθέν· τοῦ ἁγίου μάρτυρος Βαβύλα τοῦ ἐν Δάφνῃ ἡ μετάθεσις, καὶ ἡ φανερὰ νίκη ἡ κατὰ τοῦ δαίμονος· τοῦ ταμίου τῶν βασιλικῶν χρημάτων ὁ παράδοξος θάνατος· αὐτὴ ἡ τοῦ βασιλέως ἀναίρεσις, αὐτοῦ τοῦ Ἰουλιανοῦ τοῦ πάντας ἀσεβείᾳ νικήσαντος, καὶ ἡ τοῦ θείου τοῦ ἐκείνου ἀπώλεια, τῶν σκωλήκων αἱ πηγαί, ἕτερα μυρία, ὁ λιμὸς, ὁ αὐχμὸς, ἡ τῶν ὑδάτων σπάνις ἡ μετ' αὐτοῦ ταῖς πόλεσι συνεμπεσοῦσα, καὶ ἕτερα μυρία ″ πολλαχοῦ. καὶ ἐν Παλαιστίνῃ τὰ τότε συμβάντα ἔγνωτε. καὶ γὰρ ἡνίκα τὸν ναὸν ἐκεῖνον τὸν τῇ ψήφῳ τοῦ Θεοῦ καθαιρεθέντα ἀνοικοδομεῖν ἐβούλοντο οἱ Ἰουδαῖοι, πῦρ ἐκ τῶν θεμελίων ἐκπηδῆσαν ἅπαντας ἤλασε· καὶ μαρτυρεῖ τὸ ἔργον ἀτέλεστον μεῖναν.

Λέγουσιν διὰ τούτων, ὅτι ἐν Ἀντιοχείᾳ ἐξηγήσατο.

Οἰκτίρμων καὶ ἐλεήμων ὁ Κύριος, τροφὴν ἔδωκε τοῖς φοβουμένοις αὐτόν.

Ἀπαγγείλας αὐτοῦ τὰς εὐεργεσίας τὰς διὰ τῶν θαυμάτων, τὰς διὰ τῶν ἔργων, τὴν κηδεμονίαν τὴν ὑπὲρ ἡμῶν γινομένην, καὶ τούτῳ πάλιν αὔξει τὸν λόγον, δεικνὺς ὅτι τοσαῦτα καὶ τηλικαῦτα ποιήσας ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῆς τῶν ἀνθρώπων, καὶ παντὶ τρόπῳ παιδεύσας αὐτοὺς, καὶ παιδεύων εἰς τὴν θεογνωσίαν καὶ τὴν ἄκραν φιλοσοφίαν, καὶ διαχαράττων αὐτῶν τὴν ζωήν, οὐ κατ' ὀφειλὴν τοῦτο ἐργάζεται (ὅπερ [οὐ] μεγίστη χάρις ἐστὶν) ἀλλὰ δι' ἔλεον καὶ φιλανθρωπίαν, οὐχ ὡς αὐτὸς δεόμενος αὐτῶν, ἀλλὰ δι' ἀγαθότητα μόνην. Τροφὴν ἔδωκε τοῖς φοβουμένοις αὐτόν. τίνος ἕνεκεν τοὺς φοβουμένους ἐνταῦθα τέθεικεν; οὐ γὰρ δὴ μόνους αὐτοὺς τρέφει. καὶ γὰρ ἐν τῷ εὐαγγελίῳ φησίν, (Ματθ. ε. με.) Ὅτι ἀνατέλλει τὸν ἥλιον ἐπὶ πονηροὺς καὶ ἀγαθοὺς, καὶ βρέχει ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους. πῶς οὖν εἶπε τοῖς φοβουμένοις αὐτόν; τροφὴν ἐνταῦθα δοκεῖ μοι λέγειν, οὐ τὴν τοῦ σώματος, ἀλλὰ τὴν τῆς ψυχῆς.

διὰ τοῦτο καὶ περὶ τῶν φοβουμένων διαλέγεται μόνον. αὕτη γὰρ τούτοις ἐστὶν ἀφωρισμένη. ὥσπερ γὰρ τρέφεται σῶμα, οὕτω τρέφεται καὶ ψυχή. καὶ ὅτι τρέφεται, ἄκουε· Οὐκ ἐπ' ἄρτῳ μόνῳ ζήσεται ἄνθρωπος, ἀλλ' ἐπὶ παντὶ ῥήματι ἐκπορευομένῳ διὰ στόματος Θεοῦ. Ταύτην οὖν λέγει τὴν τροφήν, ἣν καὶ ἐξαιρέτως ἔδωκε τοῖς φοβουμένοις αὐτόν, τὴν διὰ 5 τοῦ λόγου διδασκαλίαν, τὴν παίδευσιν, τὴν φιλοσοφίαν ἅπασαν.

5 Μνησθήσεται εἰς τὸν αἰῶνα διαθήκης αὐτοῦ.

Πάλιν καταστέλλων τῶν Ἰουδαίων τὴν ἀπόνοιαν, καὶ τὸν τῦφον αὐτῶν ὑποτεμνόμενος, μᾶλλον δὲ δεικνὺς ὅτι τῶν ἀγαθῶν ὧν ἀπέλαυσαν, οὐ διὰ τὴν ἀξίαν ἀπέλαυσαν τὴν οἰκείαν, ἀλλὰ διὰ τὴν φιλίαν αὐτοῦ τὴν πρὸς τοὺς πατέρας, καὶ τὰς συνθήκας τὰς 10 πρὸς ἐκείνους γεγενημένας, φησί· μνησθήσεται εἰς τὸν αἰῶνα διαθήκης αὐτοῦ. ὅπερ καὶ Μωϋσῆς προηγγείλεν αὐτοῖς εἴσοδον εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας λέγων, καὶ ἐννοῶν. ἐὰν γὰρ οἰκοδομήσῃς, φησί, πόλεις λαμπράς, καὶ περιβάλῃ πλοῦτον χρημάτων, μὴ εἴπῃς, ὅτι διὰ τὴν δικαιοσύνην μου ταῦτα γέγονεν, ἀλλὰ διὰ τὰς συνθήκας τὰς πρὸς τοὺς πατέρας σου. οὐδὲν γὰρ ἀπονοίας χεῖρον. διὰ τοῦτο παντὶ τρόπῳ καὶ διαπαντὸς ὁ Θε- 15 ὸς ἐκκόπτει αὐτὴν συνεχῶς. Ἰσχὺν ἔργων αὐτοῦ ἀνήγγειλε τῷ λαῷ αὐτοῦ,

6 Τοῦ δοῦναι αὐτοῖς κληρονομίαν ἐθνῶν.

Ἀπὸ τῶν καθολικῶν ἐπὶ τὰ μερικὰ μεταπίπτει τὸν λόγον· ἀπὸ τῶν κατὰ τὴν οἰκουμένην γινομένων, ἐπὶ τὰ Ἰουδαίοις συμβάντα. μάλιστα δὲ εἴ τις ἀκριβῶς ἐξετάσειε, καὶ ταῦτα καθολικὴν ἐπέχει τάξιν. τὰ γὰρ εἰς αὐτοὺς γινόμενα, τοῖς ἄλλοις διδασκαλίαι ἐγί- 20 νοντο· καὶ οἱ πόλεμοι, καὶ τὰ τρόπαια, καὶ αἱ νῖκαι αὐτῶν κηρύγματος ἦρκουν τοῖς προσέχουσιν. οὐ γὰρ ἀκολουθίᾳ ἀνθρωπίνῃ, ἀλλ' ὑπὲρ λόγον ταῦτα συνέβαινε. ποία γὰρ ἀκολουθία, σαλπιζόντων αὐτῶν τὰ τείχη καταβάλλεσθαι· καὶ γυναῖκα στρατηγοῦσαν νικᾶν καὶ περιγίνεσθαι· καὶ παιδίον μικρὸν βαρβαρικοὺς πολέμους καταλύειν ἀπὸ λίθου βολῆς μιᾶς; καὶ ἕτερα δὲ ἄλλα παράδοξα τοιαῦτα συνέβαινεν. οὕτω τῶν πολεμίων ἐκράτη- 25 σαν, οὕτω τῆς Παλαιστίνης ἐξέβαλον. ὅταν οὖν λέγῃ, ἰσχὺν ἔργων αὐτοῦ ἀνήγγειλε τῷ λαῷ αὐτοῦ, οὐδὲν ἄλλο λέγει, ἢ ὅτι ἐπέδειξεν αὐτοῦ τὴν δύναμιν, οὐχ ἁπλῶς ἐκβάλλων τὰ ἔθνη, ἀλλὰ τρόπῳ τοιούτῳ, δι' οὗ μάλιστα ἠδύναντο εἰδέναι σαφῶς, εἰ καὶ τὰ πρότερα ἤρκει, ὅτι θεήλατος ἦν ἡ πληγὴ κατ' ἐκείνων γινομένη, καὶ αὐτοῦ στρατηγοῦντος τὰ τῶν πολεμίων ἐκείνων πράγματα. οὐ γὰρ δὴ διὰ ῥημάτων, ἀλλὰ καὶ διὰ πραγμά- 30 των αὐτοὺς ἐπαίδευε· δι' ὑποδημάτων, διὰ ἱματίων, διὰ τροφῆς, διὰ φωτὸς νυκτερινοῦ καὶ ἡμερινοῦ, διὰ νεφέλης, διὰ πολέμων, διὰ εἰρήνης, διὰ τροπαίων, διὰ γεωργίας, διὰ ὑετῶν· καὶ πάντα φωνὴν ἠφίει τὴν δεσπότην ἀνακηρύττοντα, καὶ τὴν πεπωρωμένην αὐτῶν διάνοιαν κατανύσσοντα· καὶ οὐδεὶς χρόνος ἐπέλιπεν, ἐν ᾧ μὴ συνεχῆ σημεῖα αὐτοῦ ἐπεδείκνυτο.

35 Ἔργα χειρῶν αὐτοῦ ἀλήθεια καὶ κρίσις.

Ἐπειδὴ περὶ τῆς δυνάμεως αὐτοῦ διελέχθη, διαλέγεται καὶ περὶ τῆς δικαιοκρισίας· ὅτι οὐ μόνον δύναμιν ἐν οἷς ἐποίει τότε ἐπεδείκνυτο, ἀλλὰ καὶ πολλὴν τὴν δικαιοσύνην. οὐ γὰρ ἁπλῶς ἐξέβαλε τὰ ἔθνη, ἐπεὶ Ἰουδαίους εἰσαγαγεῖν ἐβούλετο, ἀλλὰ μετὰ τοῦ δικαίου. διὰ τοῦτο καὶ ἀλλαχοῦ ἔλεγεν ὁ Μωϋσῆς· Οὔπω ἀναπεπλήρωνται αἱ ἁμαρτίαι τῶν Ἀ- 40 μορραίων. Ταῦτα δὲ οὐκ ἐπὶ Ἰουδαίων ἐστὶν εἰπεῖν μόνον, καὶ τῶν ἐκείνοις συμβαινόντων, ἀλλὰ πάλιν καθολικὸς ὁ λόγος ἐστί. καὶ γὰρ πάντα τὰ ὑπ' αὐτοῦ γινόμενα, ἀλήθεια καὶ κρίσις, τουτέστι, δικαιοσύνη. οἶδε δὲ ἀλήθειαν πολλάκις ἡ γραφὴ καὶ τὴν φιλανθρωπίαν λέγειν. ὃ τοίνυν λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν· ὅτι μετὰ τῆς δικαιοσύνης καὶ φιλανθρωπίας τὰ

πάντα

Ματθ. δ. δ.

Δευτ. θ. ε.

Ἰησ. ϛ. κ.
Κριτ. δ. δ.

α Βασ. ιζ. μθ.

Ἐξοδ. ιϛ. δ. καὶ ιγ. κα.

Γεν. ιε. ιϛ.

πάντα ἀνέμιξεν. εἰ γὰρ δὴ μόνον τῷ τοῦ δικαίου ἐκέχρητο λόγῳ, πάντα ἂν ἀπωλώλει. διὸ καὶ ὁ προφήτης ἀλλαχοῦ λέγει· Μὴ εἰσέλθῃς εἰς κρίσιν μετὰ τοῦ δούλου σου, ὅτι οὐ δικαιωθήσεται ἐνώπιόν σου πᾶς ζῶν. καὶ πάλιν, Ἐὰν ἀνομίας παρατηρήσῃς Κύριε, Κύριε τίς ὑποστήσεται; πάντα τοίνυν τὰ ὑπ' αὐτοῦ γινόμενα, ἑκατέρων γέμει τούτων. εἴτε γὰρ κατὰ τὸ δίκαιον ἀπῄτει μόνον, πάντα ἂν διεφθάρη· εἴτε φιλανθρωπίᾳ μόνῃ ἐκέχρητο, οἱ πλείους ἂν ἐγένοντο ῥαθυμότεροι. διὰ τοῦτο ποικίλλων τὴν σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων, ἑκατέροις τούτων εἰς τὴν διόρθωσιν αὐτῶν κέχρηται.

Ψαλ. ρμβ. β. *Ψαλ. ρκθ. γ.*

7 Πισταὶ πᾶσαι αἱ ἐντολαὶ αὐτοῦ.

Ὅπερ πολλαχοῦ ποιεῖ, τοῦτο καὶ ἐνταῦθα ἐργάζεται, ἀπὸ τῆς σοφίας τῆς ἐν τῇ ποικίλῃ δημιουργίᾳ, καὶ τῆς κηδεμονίας, ἐπὶ τὴν νομοθεσίαν μεταβαίνων, καὶ τοῦτο πάλιν κοινὸν τῆς προνοίας τὸ μέρος. οὐ γὰρ δὴ μόνον τῷ κτίσαι κτίσιν τοσαύτην καὶ τηλικαύτην, ἀλλὰ καὶ τῷ νόμον θεῖναι τὴν τῶν ἀνθρώπων διώρθωσε γένος. διὸ καὶ ἐν τῷ ὀκτωκαιδεκάτῳ ψαλμῷ ἀμφότερα ταῦτα τὰ μέρη διελὼν, ἀρξάμενος μὲν ἔλεγεν· οἱ οὐρανοὶ διηγοῦνται δόξαν Θεοῦ. πρὸς δὲ τὸ μέσον ἐλθὼν, καὶ τὸν περὶ τῆς κτίσεως ἀπαρτίσας λόγον, ἐπήγαγεν· ὁ νόμος Κυρίου ἄμωμος, ἐπιστρέφων ψυχὰς, ἡ ἐντολὴ Κυρίου τηλαυγὴς, φωτίζουσα ὀφθαλμούς. οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα, εἰπὼν περὶ τῶν τεραστίων, καὶ τῶν θαυμάτων αὐτοῦ, καὶ τῶν ἔργων, εἰς τὴν περὶ τῶν ἐντολῶν ὑπόθεσιν μεταχειρίζει τὸν λόγον, οὕτω λέγων· πισταὶ πᾶσαι αἱ ἐντολαὶ αὐτοῦ. Ἐστηριγμέναι εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος, πεποιημέναι ἐν ἀληθείᾳ καὶ εὐθύτητι.

Οὐχ ἁπλῶς εἶπε, πᾶσαι, ἀλλὰ πολὺ γένος ἐντολῶν ἀνακινῶν, ταύτην τέθεικε τὴν λέξιν. καὶ γὰρ ἐντολαί εἰσιν αἱ τῆς κτίσεως, ἃς διατηρεῖ πᾶσα ἡ κτίσις, ἥλιος καὶ σελήνη, καὶ ἡμέρα καὶ νὺξ, καὶ ἀστέρες, καὶ γῆς καὶ φύσεως δρόμος. ἐντολαί εἰσι καὶ αἱ τῇ φύσει δοθεῖσαι ἐξ ἀρχῆς, ὅτε τὸν ἄνθρωπον ἔπλαττε· περὶ ὧν φησιν ὁ Παῦλος· Ὅταν γὰρ ἔθνη τὰ μὴ νόμον ἔχοντα, φύσει τὰ τοῦ νόμου ποιῇ, οὗτοι νόμον μὴ ἔχοντες ἑαυτοῖς εἰσι νόμος. καὶ πάλιν· Συνήδομαι γὰρ τῷ νόμῳ τοῦ Θεοῦ κατὰ τὸν ἔσω ἄνθρωπον. ἐντολαί εἰσι καὶ αἱ γεγραμμέναι, καὶ αὗται πᾶσαι μεμενήκασιν· εἰ δέ τινες καὶ κατελύθησαν, οὐκ ἐπὶ τὸ χεῖρον, ἀλλ' ἐπὶ τὸ βέλτιον μεταρρυθμισθεῖσαι. τὸ γὰρ, οὐ φονεύσεις, οὐ κατελύθη, ἀλλ' ἐπετάθη. καὶ τὸ, οὐ μοιχεύσεις, οὐκ ἠφανίσθη, ἀλλὰ μεῖζον γέγονε. διὸ καὶ ἔλεγεν· Οὐκ ἦλθον καταλῦσαι τὸν νόμον, ἢ τοὺς προφήτας, ἀλλὰ πληρῶσαι. καὶ γὰρ ὁ μὴ ὀργιζόμενος, πολλῷ μᾶλλον τοῦ φόνου ἀφέξεται· καὶ ὁ μὴ βλέπων ἀκολάστοις ὀφθαλμοῖς, μακρότερον τῆς μοιχείας ἑστήκει. ὁ τοίνυν νόμος τοῦτο μάλιστα ἔχει τὸ ἐξαίρετον, τὸ ἀθάνατον, τὸ διηνεκὲς, καὶ ὁ τῆς κτίσεως, καὶ ὁ φυσικὸς, καὶ ὁ τῆς φιλοσοφίας, καὶ ὁ τῆς καινῆς διαθήκης. διό φησιν· Ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσονται, οἱ δὲ λόγοι μου οὐ μὴ παρελεύσωνται, τὸ ἀκίνητον αὐτῶν δηλῶν. πάντα γὰρ, ὅσα ἂν βούληται μένειν ὁ Θεὸς, μένει διηνεκῶς, καὶ οὐδέν ἐστι τὸ κινοῦν αὐτά. πεποιημέναι ἐν ἀληθείᾳ καὶ εὐθύτητι. τί ἐστιν, ἐν ἀληθείᾳ καὶ εὐθύτητι; οὐδὲν ἐν αὐταῖς, φησὶ, σκολιὸν, οὐδὲν στραγγαλιῶδες, οὐδὲν ἀσαφὲς, οὐδὲν πρὸς χάριν τινὰ, ἢ πρὸς ἀπέχθειαν, ἀλλὰ πάντα πρὸς τὸ συμφέρον καὶ λυσιτελές· οὐ καθάπερ οἱ ἀνθρώπινοι νόμοι, πολὺ μὲν ἔχοντες τὸ ἐπίκηρον, πολὺ δὲ τὸ ἀσαφὲς, πολὺ δὲ τὸ ἀνθρώπινον. καὶ γὰρ ἀπὸ ἀνθρωπίνων παθῶν πολλοὶ πολλάκις ἐτέθησαν. καὶ γὰρ τὸν ἐχθρὸν ἀμυνόμενος, ἢ φίλῳ χαρίζεσθαι βουλόμενος, οὕτω τὰ γράμματα συνέθηκεν. ἀλλ' οὐχ οἱ θεῖοι τοιοῦτοι, ἀλλ' ἡλίου φαιδρότεροι μένουσι, τὸ συμφέρον τῶν νομοθετουμένων ἐπιζητοῦντες, πρὸς ἀρετὴν αὐτοὺς ἐπαλείφοντες, καὶ πρὸς τὴν τῶν πραγμάτων ἀλήθειαν, οὐ πρὸς τὰ ψευδῆ ταῦτα, πλοῦτον λέγω καὶ δυναστείαν

(ταῦτα

Ρω. β. ιδ. *Ρω. ζ. κβ.* *Ματθ. ε. ιζ.* *Ματθ. κδ. λε.*

(ταῦτα γὰρ ψευδῆ, τὰ δὲ τοῦ Θεοῦ ἀλήθεια) οὐχ ὅπως γένοιντο εὐπορώτεροι, οὐδ' ὅπως τῶν παρόντων ἐπιτύχοιεν, ἀλλ' ὅπως τῶν μελλόντων ἀπολαύσαιεν, διδάσκοντες. περὶ τῶν ἀληθῶν πραγμάτων, καὶ ὀρθῶν, καὶ οὐδὲν ἐχόντων διεστραμμένον ἅπαντα εἶπον ἐκεῖνοι οἱ νόμοι. πισταὶ πᾶσαι αἱ ἐντολαὶ αὐτοῦ. τί ἐστι πισταί; βέβαιαι, μένουσαι. κἂν γὰρ παραβαθῶσιν, αἱ τιμωρίαι ἕπονται, καὶ αὗται οὐ σαλεύονται. εἰ δὲ καὶ ἄνθρωποι παραβαίνωσιν, ἀλλ' ὁ Θεὸς αὐτὰς ἐκδικεῖ. μὴ τοίνυν λέγε, ὅτι πρὸς ἀπειλὴν εἴρηται τὰ εἰρημένα, ἢ ὑπερβολικῶς. οὐδεὶς νομοθετῶν πρὸς ἀπειλὴν λέγει μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὸς σωφρονισμόν. εἰ δὲ οὐ σφόδρα πιστεύεις ὑπὲρ τῶν μελλόντων, ἀπὸ τῶν παρελθόντων λάμβανε τὴν ἀπόδειξιν. ὁ γοῦν ἐπὶ τοῦ Νῶε κατακλυσμός, καὶ ἡ ἐπὶ τῶν Σοδόμων πυρπόλησις, καὶ ἡ ἐπὶ τοῦ Φαραὼ ἀπώλεια, καὶ ἡ ἐπὶ τῶν Ἰουδαίων πανωλεθρία, καὶ αἱ αἰχμαλωσίαι, καὶ οἱ πόλεμοι, ἆρα ἀπειλῆς εἰσιν, ἢ πείρας πραγμάτων; εἰ δὲ τὰ ἐν τῷ τύπῳ γέγονε, πολλῷ μᾶλλον τὰ ἐν τῇ ἀληθείᾳ, ὅσῳ καὶ μείζων ἡ πονηρία τῶν αὐτοῖς τετολμημένων, μετὰ τοσαύτην θεραπείαν καὶ διόρθωσιν.

8 Λύτρωσιν ἀπέστειλε* τῷ λαῷ αὐτοῦ.

Κατὰ μὲν τὴν ἱστορίαν, τὴν τῶν Ἰουδαίων ἐλευθερίαν φησί· κατὰ δὲ τὴν ἀναγωγήν, τὴν τῆς οἰκουμένης. ὃ καὶ τὸ ἑξῆς δηλοῖ.

9 Ἐνετείλατο εἰς τὸν αἰῶνα διαθήκην αὐτοῦ. Τὴν καινὴν ἐνταῦθα λέγει. ἐπειδὴ γὰρ ἐντολῆς ἐμνήσθη καὶ νόμου, οὗτος δὲ παρεβάθη, καὶ ὀργὴν εἰργάσατο, φησὶν ὅτι λύτρωσιν ἀπέστειλε τῷ λαῷ αὐτοῦ· καθάπερ καὶ αὐτὸς ἔλεγεν, Οὐκ ἦλθον ἵνα κρίνω τὸν κόσμον, ἀλλ' ἵνα σώσω τὸν κόσμον. ἐπειδὴ γὰρ παραβαινόμενος ὁ νόμος ἐκόλαζεν (Ὁ γὰρ νόμος ὀργὴν, φησι, κατεργάζεται. οὗ γὰρ οὐκ ἔστι νόμος, οὐδὲ παράβασις) Καὶ πάντες ἥμαρτον καὶ ὑστεροῦνται τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ, δικαιούμενοι δωρεὰν τῇ αὐτοῦ χάριτι, διὰ τοῦτο οὕτως εἶπε, λύτρωσιν ἀπέστειλε τῷ λαῷ αὐτοῦ. ἀλλ' ὅμως οὐδὲ ἡ λύτρωσις ἁπλῶς, ἀλλὰ μετὰ τὴν λύτρωσιν καὶ νόμος, ἵνα τῆς χάριτος ἀξίαν ἐπιδειξώμεθα τὴν πολιτείαν. Ἅγιον καὶ φοβερὸν τὸ ὄνομα αὐτοῦ.

Ιω. κ. μζ. — Ρω. δ. ιε. — Ρω. γ. κγ.

Ἐπειδὴ ἐνενόησεν ἅπαντα τὰ ἀνακηρύττοντα αὐτοῦ τὴν κηδεμονίαν, τὴν πρόνοιαν, τὴν ἐν τῇ παλαιᾷ, τὴν ἐν τῇ καινῇ, τὴν ἐν τοῖς ἔργοις, τὴν διὰ τῶν ἐντολῶν, τὴν διὰ τῶν θαυμάτων, τὴν διὰ τῶν τεραστίων, ἔνθους γενόμενος, καὶ ἐκπλαγεὶς αὐτοῦ τὴν μεγαλωσύνην, εἰς δοξολογίαν πάλιν καταλύει τὸν λόγον, ὕμνον ἀναφέρων εἰς τὸν ταῦτα πεποιηκότα. ἅγιον καὶ φοβερὸν τὸ ὄνομα αὐτοῦ, τουτέστιν, ἐκπλήξεως γέμον, θαύματος πολλοῦ. εἰ δὲ τὸ ὄνομα αὐτοῦ, πόσῳ μᾶλλον ἡ οὐσία; πῶς δὲ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἅγιον καὶ φοβερόν; δαίμονες αὐτὸ τρέμουσι, νοσήματα αὐτὸ δέδοικε· τούτῳ κεχρημένοι τῷ ὀνόματι οἱ ἀπόστολοι τὴν οἰκουμένην κατώρθωσαν ἅπασαν· τούτῳ ὁ Δαβὶδ ἀντὶ ὅπλου χρησάμενος, τὸν βάρβαρον ἐκεῖνον κατήνεγκε· τούτῳ τὰ μυρία κατωρθώθη πράγματα· τούτῳ τὴν ἱερὰν μυσταγωγούμεθα μυσταγωγίαν. ἐννοῶν τοίνυν ὅσα ἐργάζεται θαύματα τὸ ὄνομα αὐτοῦ, ὅσας εὐεργεσίας, πῶς τοὺς ἐναντίους διαλύει, πῶς τοὺς οἰκείους ἀσφαλίζεται, καὶ πράγματα ἀναλογιζόμενος ὑπερβαίνοντα φύσεως ἀκολουθίαν, καὶ νικῶντα λογισμὸν ἀνθρώπων, φησὶν, ἅγιον καὶ φοβερὸν τὸ ὄνομα αὐτοῦ. εἰ δὲ ἅγιον, ἁγίων δεῖται στομάτων πρὸς ὑμνολογίαν, ἁγίων καὶ καθαρῶν.

α. Βασ. ιζ. μθ.

Ἀρχὴ σοφίας, φόβος Κυρίου. 10 Σύνεσις δὲ ἀγαθὴ πᾶσι τοῖς ποιοῦσιν αὐτήν.

Τί ἐστιν, ἀρχή; πηγή, ῥίζα, ὑπόθεσις. ἐπειδὴ γὰρ τοσαῦτα καὶ τηλικαῦτα εἶπε περὶ τοῦ τῆς οἰκουμένης δεσπότου, καὶ τοσαύτης ἐκπλήξεως ἐνεπλήσθη· ἐπάγει τοῦτο ἀκολούθως λοιπόν, δεικνὺς ὅτι ὁ τοῦτον φοβούμενος, πάσης ἐμπίπλαται σοφίας, καὶ "Συνετὸς

γίν.

τὸ ζ΄. Εἶτα ἵνα μή τις νομίσῃ μέχρι τῆς γνώσεως εἶναι τὰ τῆς σοφίας, ἐπήγαγε· Σύνεσις δὲ ἀγαθὴ πᾶσι τοῖς ποιοῦσιν αὐτήν. οὐ γὰρ ἀρκεῖ πίστις, ἂν μὴ προσῇ καὶ πολιτεία τῇ πίστει συμβαίνουσα. πῶς δὲ ἀρχὴ σοφίας φόβος Κυρίου; πάσης ἀπαλλάττει πονηρίας, πᾶσαν ἀρετὴν κατορθοῖ. σοφίαν δὲ, οὐ τὴν ἐν ῥήμασιν, ἀλλὰ τὴν ἐν πράγμασι λέγει· ἐπεὶ καὶ τὴν ἔξωθεν σοφίαν τοῦτο ὡρίσαντο, θείων καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων γνῶσιν. Ταύτην δὲ τὴν τέχνην ὁ τοῦ Θεοῦ φόβος διδάσκει, πονηρίαν ἀναιρῶν, ἀρετὴν φυτεύων, τῶν παρόντων ὑπερορᾶν παρασκευάζων, πρὸς τὸν οὐρανὸν μεθιστάς. τί δὲ τῆς τοιαύτης ψυχῆς σοφώτερον; οὐ τὴν ἀκρόασιν ἐνταῦθα δὲ ζητεῖ μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν ποίησιν. Σύνεσις δὲ ἀγαθὴ πᾶσι τοῖς ποιοῦσιν αὐτήν, τουτέστι, τοῖς ποιοῦσι τὴν σοφίαν καὶ διὰ τῶν ἔργων ἐπιδεικνυμένοις σύνεσις ἀγαθή. Σύνεσις ἀγαθή, εἶπεν, ὅτι ἔστι καὶ σύνεσις πονηρά, ὡς ὅταν λέγῃ· Σοφοί εἰσι τοῦ κακοποιῆσαι, τὸ δὲ καλὸν ποιῆσαι οὐκ ἔγνωσαν· ἀλλ᾽ αὐτὸς τὴν ἐπὶ τῆς ἀρετῆς σύνεσιν ζητεῖ. [Ἱερεμ. δ. κβ.]

Ἡ αἴνεσις αὐτοῦ μένει εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος.

Ποία αἴνεσις, εἰπέ μοι; ἡ εὐχαριστία, ἡ δοξολογία, ἡ διὰ τῶν ἔργων γινομένη ἀθάνατος, καὶ παρὰ τούτων αὐτὴ ἡ τῇ οὐσίᾳ αὐτοῦ συγκεκληρωμένη. ἀθάνατος μὲν γὰρ ὁ Θεός, καὶ ἐς καθ᾽ ἑαυτὸν σφόδρα αἰνετός· αἰνετὸς δὲ, καὶ ὅταν ἐννοήσῃς τὴν μεγαλωσύνην αὐτοῦ καὶ τὰ ἄλλα πάντα· αἰνετὸς δὲ καὶ διὰ τὰ ἔργα, ὅταν ἴδῃς αὐτοῦ τὴν σοφίαν διὰ τῶν ὁρωμένων. Ταῦτα δὲ λέγει, εἰς εὐχαριστίαν προτρέπων, καὶ δεικνὺς οὐδεμιᾶς συγγνώμης ὄντας ἀξίους, οὐδὲ τῆς τυχούσης, τοὺς δυσχεραίνοντας πρὸς τὰ γινόμενα. ὅταν γὰρ ἡ αἴνεσις αὐτοῦ, καὶ ἡ εὐχαριστία, καὶ ἡ δοξολογία οὕτως ᾖ φανερά, καὶ δήλη, καὶ σαφής, καὶ ἀκίνητος, καὶ πεπηγυῖα, καὶ μονίμη, ὡς καὶ ἀθάνατος καὶ ἀπέραντος εἶναι καὶ ἀτελεύτητος, ἐκεῖνοι δὲ ταύτην ἀγνοοῦντες τἀναντία φθέγγονται· οὐδὲν ἕτερον, ἢ πρὸς τὸν ἥλιον σφόδρα σαφέστερα ἀντιλέγουσι, καὶ ἑκόντες τυφλώττουσιν. οὔτε γὰρ πρόσκαιρός ἐστιν, ἵνα ἀγνοήσωσιν, οὔτε ἀμαυρά τις καὶ ἀσαφής, ἀλλὰ καὶ δήλη καὶ διηνεκὴς καὶ ἀθάνατος, ἀεὶ μένουσα καὶ τέλος οὐδέποτε ἔχουσα.

Ψαλμ. ρια. 1 ΜΑΚΑΡΙΟΣ ΑΝΗΡ Ο ΦΟΒΟΥΜΕΝΟΣ ΤΟΝ Κύριον.

Σφόδρα μοι δοκεῖ τῷ τέλει τοῦ πρὸ τούτου ψαλμοῦ ἐπάγειν τὸ προοίμιον, καὶ ὥσπερ ἓν σῶμα εἶναι συνεχὲς καὶ συνημμένον. ἐκεῖ μὲν γάρ φησιν, ἀρχὴ σοφίας φόβος Κυρίου· ἐνταῦθα δέ, μακάριος ἀνὴρ ὁ φοβούμενος τὸν Κύριον· ἑτέροις ῥήμασι, τοῖς δὲ αὐτοῖς νοήμασι παιδεύων τοῦ Θεοῦ τὸν φόβον. ἐκεῖ μὲν γὰρ σοφὸν αὐτὸν ἔφησεν εἶναι, ἐνταῦθα δὲ μακάριον. τὸ δὲ ὄντως μακάριον τοῦτο· ὡς τά γε ἄλλα πάντα ματαιότης, καὶ σκιά, καὶ ψιλὰ πράγματα· κἂν πλοῦτον εἴπῃς, κἂν δυναστείαν, κἂν σώματος ὥραν, κἂν χρημάτων περιβολήν. φύλλοις γὰρ ἔοικε καταπίπτουσι, καὶ σκιαῖς παρατρεχούσαις, καὶ ὀνείρασιν ἀφιπταμένοις. τὸ δὲ ὄντως μακάριον τοῦτο. εἶτα ἐπειδὴ καὶ δαίμονες δεδοίκασιν αὐτὸν καὶ φρίττουσιν, ἵνα μὴ νομίσῃς τοῦτο μόνον ἀρκεῖν εἰς σωτηρίαν, ὅπερ ἤδη πεποίηκε, τοῦτο καὶ ἐνταῦθα ποιεῖ· καθάπερ γὰρ ἐκεῖ εἰπών, ἀρχὴ σοφίας φόβος Κυρίου, ἐπήγαγε, Σύνεσις δὲ ἀγαθὴ πᾶσι τοῖς ποιοῦσιν αὐτήν (τοῖς δόγμασι τὴν συμβαίνουσαν πολιτείαν ἁρμόττων) οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα εἰπὼν τὸν φόβον, οὐκ ἐκεῖνον μόνον λέγει τὸν ἀπὸ τῆς γνώσεως,

γνώσεως, ὃν καὶ δαίμονες ἔχουσιν, ἀλλὰ καὶ τοῦτον προστίθησι λέγων·

Ἐν ταῖς ἐντολαῖς αὐτοῦ θελήσει σφόδρα.

Τοῦτο δὲ εἶπε, βίον ἀπαιτῶν καὶ πολιτείαν ἠκριβωμένην, καὶ ψυχὴν φιλόσοφον. καὶ [γὰρ] οὐκ εἶπε, τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ ποιήσει, ἀλλὰ θελήσει, ἕτερόν τι πλέον ἐπιζητῶν. 5 ποῖον δὴ τοῦτο; τὸ μετὰ προθυμίας αὐτὰς ποιεῖν· τὸ ἐραστὰς αὐτῶν εἶναι σφοδρούς· τὸ μεταδιώκειν αὐτοῦ τὰ ἐπιτάγματα· τὸ φιλεῖν αὐτὰς μὴ διὰ τὸν μισθὸν τὸν ὑπὲρ αὐτῶν*, ἀλλὰ διὰ τὸν θέντα αὐτάς· τὸ μεθ' ἡδονῆς μετιέναι τὴν ἀρετὴν, τὸ μὴ φόβῳ γεέννης μηδὲ ἀπειλῇ κολάσεως μηδὲ ἐπαγγελίᾳ βασιλείας, ἀλλὰ διὰ τὸν νομοθετήσαντα. καὶ ἀλλαχοῦ δὲ δεικνὺς τὴν ἡδονὴν, ἣν ἔχει περὶ τὰ προστάγματα τοῦ Θεοῦ, Ὡς γλυκέα, φησί, 10 τῷ λάρυγγί μου τὰ λόγιά σου, ὑπὲρ μέλι τῷ στόματί μου. τοῦτο καὶ Παῦλος ἐπιζητεῖ, αἰνιγματωδῶς οὕτω λέγων· Ὥσπερ παρεστήσατε τὰ μέλη ὑμῶν δοῦλα τῇ ἀκαθαρσίᾳ, καὶ τῇ ἀνομίᾳ εἰς τὴν ἀνομίαν, οὕτω παραστήσατε τὰ μέλη ὑμῶν δοῦλα τῇ δικαιοσύνῃ εἰς ἁγιασμόν, τουτέστι, μεθ' ὅσης σπουδῆς, μεθ' ὅσης ἐπιθυμίας τὴν κακίαν ἐδιώκετε, καίτοι μηδὲν ἔπαθλον ἔχουσαν, ἀλλὰ τοὐναντίον, κόλασιν καὶ τιμωρίαν, μετὰ τοσαύτης διώξατε 15 τὴν ἀρετήν· ἀλλ' ὅμως καὶ τοῦτο σύμμετρον ἔφησεν ἀπαιτεῖν μέτρον. μέλλων γὰρ ταῦτα λέγειν, οὕτω πως ἔφη· ἀνθρώπινον λέγω διὰ τὴν ἀσθένειαν τῆς σαρκὸς ὑμῶν· δεικνὺς ὅτι οὐ πολλῷ πλείονα ἐπιθυμίαν ἐπιδείκνυσθαι χρὴ περὶ τὴν ἀρετὴν, ἢ περὶ τὴν κακίαν ἐπεδειξάμεθα. ὃ δὲ λέγει, τοῦτό ἐστιν· εἰ μὴ τὴν αὐτὴν ἐπιδείξωνται ἀρετὴν, τίνα ἂν ἔχοιεν ἀπολογίαν ἢ συγγνώμην τὸ μηδὲ μετὰ τῆς αὐτῆς ἐπιθυμίας πρὸς ταύ- 20 την ἰόντες; διὰ δὴ τοῦτο καὶ ὁ προφήτης οὕτως εἶπεν· ἐν ταῖς ἐντολαῖς αὐτοῦ θελήσει σφόδρα. ὁ γὰρ φοβούμενος αὐτὸν ὡς χρὴ, τὰ ἐπιτάγματα αὐτοῦ μετὰ πολλῆς δέχεται τῆς ἐπιθυμίας· διότι ὁ περὶ τὸν νομοθέτην ἔρως προσηνῆ ποιεῖ τὸν νόμον, κἂν δυσκολίαν δοκῇ ἔχειν τινά. καὶ μηδεὶς καταγνῷ τοῦ λόγου, εἰ τοιούτῳ κέχρημαι παραδείγματι. καὶ γὰρ ὁ Παῦλος ἐχρήσατο αὐτῷ οὕτως εἰπών· ὥσπερ παρεστήσατε τὰ μέλη ὑμῶν δοῦλα τῇ ἀ- 25 καθαρσίᾳ, οὕτω παραστήσατε δοῦλα τῇ δικαιοσύνῃ. ὁ τοίνυν πόρνης ἐρῶν, κἂν ὑβρίζηται, κἂν λοιδορῆται, κἂν τύπτηται, κἂν ἀσχημονῇ, κἂν τῆς πατρίδος ἐκβάλληται, κἂν τῆς πατρῴας οὐσίας, κἂν τῆς εὐνοίας τοῦ πατρὸς, κἂν ἕτερα χαλεπώτερα πάσχῃ, μεθ' ἡδονῆς αὐτὰ φέρει διὰ τὸν ἔρωτα τὸν ἀκόλαστον. εἰ δὲ ἐκεῖνα μεθ' ἡδονῆς δέχονται, πῶς οὐ πολλῷ μᾶλλον τὰ τοῦ Θεοῦ ἐπιτάγματα, τὰ σωτηριώδη, καὶ δόξης γέμοντα, καὶ πολλὴν ἡ- 30 μῖν παρέχοντα φιλοσοφίαν, καὶ τὴν ψυχὴν βελτίονα ἐργαζόμενα δεῖ μετὰ πολλῆς δέχεσθαι τῆς ἡδονῆς, καὶ μηδὲν δύσκολον ἐν αὐτοῖς εἶναι νομίζειν; τὴν γὰρ δυσκολίαν οὐχ ἡ τῶν ἐπιταγμάτων φύσις, ἀλλ' ἡ τῶν πολλῶν ῥαθυμία ποιεῖν εἴωθεν. ὡς εἴ τις μετὰ προθυμίας αὐτὰ δέχοιτο, κοῦφα καὶ ῥᾷστα αὐτὰ ὄψεται ὄντα. διὸ καὶ ὁ Χριστὸς ἔλεγεν· Ὁ ζυγός μου χρηστὸς, καὶ φορτίον μου ἐλαφρόν ἐστι. καὶ ἵνα μάθῃς ὅτι ταῦτα τοῦτον ἔχει τὸν τρό- 35 πον, καὶ ἡ ῥαθυμία τῶν πολλῶν καὶ τὰ εὔκολα δύσκολα ἀποφαίνει· ἡ δὲ σπουδὴ, καὶ τὰ δυσκολώτατα ῥᾷστα· ὅτε τοῦ μάννα ἀπέλαυον οἱ Ἰουδαῖοι, καὶ ἐδυσχέραινον, καὶ θάνατον ηὔχοντο· λιμῷ δὲ παλαίων ὁ Παῦλος, ἔχαιρε καὶ ἐσκίρτα. κἀκεῖνοι μὲν ἔλεγον· Ἡ ψυχὴ ἡμῶν κατάξηρος ἐπὶ τῷ μάννα· ἐξήγαγες ἡμᾶς ἀποκτεῖναι, παρὰ τὸ μὴ εἶναι μνήματα ἐν Αἰγύπτῳ. ὁ δὲ Παῦλος, Χαίρω ἐν τοῖς παθήμασί μου, καὶ ἀνταναπληρῶ τὰ ὑστερήματα 40 τῶν θλίψεων τοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ σαρκί μου. ποίοις παθήμασι; τῷ λιμῷ, τῇ δίψῃ, τῇ γυμνότητι, καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασιν. ἐν ταῖς ἐντολαῖς αὐτοῦ θελήσει σφόδρα. πῶς δ' ἂν τοῦτο γένοιτο; ἂν μετ' ἀκριβείας καὶ φοβώμεθα καὶ ἀγαπῶμεν τὸν Θεόν· ἂν ἐννοῶμεν αὐτῆς τῆς ἀρετῆς τὴν φύσιν. καὶ γὰρ περὶ τῶν ἄλλων ἐπάθλων ἐν ἑαυτῇ τὰς ἀμοιβὰς ἔχει. ὅταν γὰρ

Ψαλ. ριη. ρβ. καὶ ψαλ. ιη. ια.

Ρω. ς. ιθ.

Ματθ. ια. λ.

Αριθ. ια. ς.

Κολ. α. κδ.

γὰρ μὴ μοιχεύῃς, μηδὲ φονεύῃς, ἐννόησον ὅσης ἀπολαύσῃ τῆς ἡδονῆς, μὴ καταγινωσκόμενος παρὰ τοῦ συνειδότος, μὴ τοὺς οἰκείους αἰσχυνόμενος, καθαροῖς ὀφθαλμοῖς πρὸς ἅπαντας βλέπων. ἀλλ᾽ οὐχ ὁ μοιχὸς τοιοῦτος, ἀλλὰ πάντας τρέμει καὶ δέδοικε, καὶ αὐτὰς τὰς σκιὰς ὑφορᾶται. πάλιν ὁ πλεονέκτης καὶ ὁ βάσκανος τὰ αὐτὰ πείσεται· ὁ δὲ τούτων ἀπηλλαγμένος, τὰ ἐναντία. 2 Δυνατὸν ἐν τῇ γῇ ἔσται τὸ σπέρμα αὐτοῦ.

Σπέρμα οἶδε πολλάκις ἡ γραφὴ λέγειν, οὐ τὸ κατὰ φύσεως ἀκολουθίαν τικτόμενον, ἀλλὰ τὸ κατὰ κοινωνίαν ἀρετῆς. διὸ καὶ Παῦλος ἑρμηνεύων τὸ, σοὶ δώσω καὶ τῷ σπέρματί σου τὴν γῆν ταύτην, ἔλεγεν· Οὐ γὰρ πάντες οἱ ἐξ Ἰσραὴλ οὗτοι Ἰσραὴλ, οὐδ᾽ ὅτι εἰσὶ σπέρμα Ἀβραὰμ, πάντες τέκνα· ἀλλ᾽ ἐν Ἰσαὰκ κληθήσεταί σοι σπέρμα. καὶ πάλιν, Ἐν τῷ σπέρματί σου εὐλογηθήσονται πάντα τὰ ἔθνη. ὅτι γὰρ οὐ περὶ Ἰουδαίων εἴρηται, τὰ πράγματα δηλοῖ. οἱ γὰρ αὐτοὶ κατάρας γέμοντες, πῶς ἂν ἄλλοις εὐλογίας γένοιντο αἴτιοι; ἀλλὰ περὶ τῆς ἐκκλησίας φησὶ τῆς κατὰ τὴν κοινωνίαν τῆς πίστεως σπέρμα χρηματιζούσης αὐτῷ. τοιοῦτοι τοίνυν οἱ ἐνάρετοι, καὶ τὸν Θεὸν φοβουμένων παῖδες. δυνατὸν ἐν τῇ γῇ τὸ σπέρμα αὐτοῦ. διατί εἶπεν, ἐν τῇ γῇ; ἵνα δείξῃ ὅτι καὶ πρὸ τῆς ἐντεῦθεν ἀποδημίας, καὶ πρὸ τῆς πείρας τῶν ἀγαθῶν τῶν ἐκεῖ (ὅπερ ἔφθην εἰπὼν) ὅτι ἐν αὐτῇ τῇ ἐργασίᾳ τὴν ἀμοιβὴν ἡ ἀρετὴ κέκτηται καὶ πρὸ τῶν ἐπάθλων. ὅτι δὲ ὁ τοιοῦτος σπέρμα δυνατὸν ἔσται, καὶ ὁ ἀρετὴν περιβεβλημένος πάντων ἐστὶ δυνατώτερος, ἔδειξαν οἱ ἀπόστολοι, ἔδειξαν οἱ προφῆται. ὁμοίως καὶ ὁ Κύριος περὶ τούτων ἐμφαίνων φησίν· Ὅστις ἀκούει μου τοὺς λόγους, καὶ ποιεῖ αὐτοὺς, ὁμοιωθήσεται ἀνδρὶ φρονίμῳ, ὅστις ᾠκοδόμησε τὴν οἰκίαν αὐτοῦ ἐπὶ τὴν πέτραν, καὶ κατέβη ἡ βροχὴ, * ἦλθον οἱ ποταμοὶ, * ἔπνευσαν οἱ ἄνεμοι, καὶ προσέπεσον τῇ οἰκίᾳ ἐκείνῃ, καὶ οὐκ ἔπεσε· τεθεμελίωτο γὰρ ἐπὶ τὴν πέτραν. πόσαι δήμων ἐπαναστάσεις, πόσοι τυράννων θυμοὶ, πόσα ξίφη, πόσα δόρατα, πόσα βέλη, πόσαι κάμινοι, πόσοι θηρίων ὀδόντες, πόσοι κρημνοὶ, πόσα πελάγη, πόσαι ἐπιβουλαὶ, πόσαι συκοφαντίαι, πόσα μηχανήματα κατὰ τῶν ἀποστόλων ἤρετο; ἀλλ᾽ ὅμως οὐδὲν αὐτοὺς ὑπεσκέλιζεν, ἀλλὰ πάντων ὑψηλότεροι τούτων ἐγένοντο, ὑπὲρ τοὺς καλάμους τῶν ἐπιβουλευόντων πετόμενοι, καὶ τοὺς ἐπιβουλεύοντας εἰς τὴν ἑαυτῶν μεταθέντες τάξιν. οὐδὲν γὰρ ἀρετῆς δυνατώτερον. αὕτη καὶ πέτρας στεῤῥοτέρα, καὶ ἀδάμαντος ἰσχυροτέρα· ὥσπερ αὖ κακίας οὐδὲν εὐτελέστερον, οὐδὲ ἀσθενέστερον, κἂν μυρία τις ᾖ περιβεβλημένος χρήματα, κἂν πολλὴν ἔχων ἔξωθεν δυναστείαν. εἰ δὲ ἐν τῇ γῇ τοσαύτη ἡ ἰσχὺς, ἐννόησον ἐν τοῖς οὐρανοῖς πόσης ἀπολαύσονται τῆς δυνάμεως οἱ τοιοῦτοι.

Γενεὰ εὐθέων εὐλογηθήσεται. Εἶδες αὐτὴν διαλάμπουσαν, καὶ μυρίους κήρυκας ἔχουσαν, καὶ ἐπαινέτας, καὶ θαυμαστάς· ἀλλ᾽ οὐχ ἁπλῶς τοὺς τυχόντας, ἀλλὰ τοὺς συνετούς. οὐδὲ γὰρ δυνήσεταί τις αὐτὴν συνιδεῖν τῶν χαμαιζήλων ἀνθρώπων. ἀλλ᾽ οὗτοι μάλιστα αὐτὴν ἐπαινέσονται, οὗτοι θαυμάσονται καὶ ἀνακηρύξουσιν, οἱ μὴ διεστραμμένην ἔχοντες τὴν διάνοιαν. ἐννόησον οὖν ἡλίκον ἐστὶ τὸ κτῆμα, ὥστε μηδὲ τῶν ἀγγέλων ἀποδέειν, μηδὲ τῶν ἀποστόλων τῶν μεγάλων καὶ θαυμαστῶν. καὶ γὰρ εἰ τοὺς ἐγκωμιάζοντας αὐτὴν τοιούτους εἶναι χρὴ, σκόπει καὶ λογίζου ἡλίκην αὐτὴν εἶναι εἰκός.

3 Δόξα καὶ πλοῦτος ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ.

Πάλιν ἀπὸ τῶν αἰσθητῶν ἐπὶ τὰ νοητὰ διαβαίνει. οἶδε γὰρ καὶ πλοῦτον καλεῖν ἡ γραφὴ τὸν ἐν τοῖς ἔργοις τοῖς ἀγαθοῖς, ὡς ὅταν λέγῃ· Ἀγαθοεργεῖν, πλουτεῖν ἐν ἔργοις ἀγαθοῖς. οὗτος γὰρ ἀληθὴς ὁ πλοῦτος· ὡς ὅ γε ἕτερος, ὄνομα πλούτου ψιλὸν, πράγματος ἔρημον. εἰ δὲ καὶ τοῦτον λέγει τις, οὐδὲ οὕτως ἀποστησόμεθα τοῦ λόγου. οἱ γὰρ οὖν τῶν ἀποστόλων

Ῥω. θ. ζ.

Γεν. ιβ. γ. καὶ Γεν. κβ. ιη.

Ματθ. ζ. κδ.

α. Τιμ. ϛ. ιη.

στόλων καὶ ἐν χρήμασι πλουσιώτεροι, οἷς καθάπερ ἐκ πηγῶν ἄφθονα τὰ ἔρρει; Ὅσοι γὰρ κτήτορες χωρίων ἢ οἰκιῶν ὑπῆρχον, πωλοῦντες ἔφερον καὶ ἐτίθουν τὰς τιμὰς παρὰ τοὺς πόδας τῶν ἀποστόλων, φησίν. ὁρᾷς πλούτου φιλοτιμίαν; τὰ πάντων ἐκέκτηντο, τῆς φροντίδος αὐτῶν ἀπηλλαγμένοι, καὶ ὥσπερ οἰκονόμοι μᾶλλον αὐτῶν ὄντες, ἢ δεσπόται. τὸ γὰρ ἐρῶντες τοῦ ἔχειν ἀφιστάμενοι, οὕτως αὐτὰ τοῖς ἀποστόλοις ἐκόμιζον, αὐτοὶ μὲν αὐτὰ ἐξαργυρίζοντες, καὶ χρήματα ποιοῦντες, τὴν δὲ διανομὴν ἐπιτρέποντες ἐν τῇ ἐξουσίᾳ τῇ ἐκείνων γίνεσθαι. διὰ τοῦτο καὶ ἔλεγεν ὁ Παῦλος· Ὡς μηδὲν ἔχοντες καὶ πάντα κατέχοντες. τὸ γὰρ θαυμαστὸν τοῦτο, ὅτι ἐν τοσούτῳ πλούτῳ ὄντες, ὑψηλότεροι τῆς περιουσίας ἦσαν. καὶ γὰρ τὸ πλῆθος αὐτοὺς οὐ κατεῖχε τῶν χρημάτων. τοῦτο μάλιστα πλοῦτος, τὸ μὴ δεῖσθαι πλούτου. δόξα καὶ πλοῦτος ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ. ἐνταῦθα λοιπὸν οὐδὲ ἑρμηνείας δεῖ. εἶχον μὲν γὰρ τὴν δόξαν τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ· εἶπερ δὲ καὶ αὐτὴν, κατὰ τὸν θεῖον λόγον τὸν λέγοντα· Ζητεῖτε τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, καὶ ταῦτα πάντα προστεθήσεται ὑμῖν. τί γὰρ ἐκείνων σεμνότερον; ὡς ἀγγέλους τοῦ Θεοῦ ἐδέχοντο· τὰ χρήματα φέροντες παρὰ τοὺς πόδας αὐτῶν ἐτίθεσαν· λοιπὸν αὐτὴν τὴν τὰ διαδήματα περικειμένων λαμπρότεροι ὑπῆρχον. ποῖος γὰρ μετὰ τοσαύτης εἰσῄει βασιλεὺς περιφανείας, μεθ' ὅσης ὁ Παῦλος ἐθαυμάζετο πανταχοῦ φθεγγόμενος, λύων θανάτους, ἐλαύνων νοσήματα, δραπετεύειν ποιῶν δαίμονας, καὶ διὰ τῶν ἱματίων τῶν ἑαυτοῦ τοιαῦτα ἐργαζόμενος; οὗτος τὴν γῆν οὐρανὸν ἐποίει, καὶ πρὸς τὴν ἀρετὴν ἅπαντας ἐχειραγώγει. εἰ δὲ ἐν γῇ τοιαῦτα, ἐννόησον ἐν οὐρανοῖς ἡλίκης ἀπολαύσονται. τί δέ ἐστιν, ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ; μετ' αὐτοῦ, φησιν. ὁ δὲ ἔξωθεν πλοῦτος, οὐ μετὰ τοῦ ἔχοντος, ὅπου γε οὐδὲ ἐν ἀσφαλεῖ κεῖται, ἀλλ' ἐν ταῖς τῶν συκοφαντῶν χερσίν, ἐν ταῖς τῶν κολάκων, ἐν ταῖς τῶν ἁρπαζόντων, ἐν ταῖς τῶν οἰκετῶν. διὰ τοῦτο πανταχοῦ αὐτὸν διασπείρει, μὴ θαρρῶν αὐτὸν ὅλον ἐν τῷ οἴκῳ κατέχειν, διὰ τοῦτο φυλακαὶ καὶ περιφύλακες, εἰ καὶ πλέον οὐδὲν, πάντα δυνάμενα διαδιδράσκειν ἐκεῖνον.

(Πράξ. δ. λδ.) (β. Κορ. ϛ. ι.) (Ματθ. ϛ. λγ.) (Πράξ. ιγ. μδ. καὶ ιδ. ι. καὶ ιϛ. ιη. καὶ ιθ. ια. καὶ κ. θ.)

Καὶ ἡ δικαιοσύνη αὐτοῦ μένει εἰς τὸν αἰῶνα.

Ἄλλος, Καὶ ἡ ἐλεημοσύνη. Ἤτοι τὴν ἀρετὴν τὴν καθόλου φησὶν ἐνταῦθα, ἤτοι τὴν ἀντικειμένην τῇ ἀδικίᾳ, ἢ (καθὼς ἕτερος ἑρμηνευτὴς ἔφη) τὴν φιλανθρωπίαν, τὸν ἔλεον λέγει. τοιοῦτον γὰρ ἡ τῆς ἐλεημοσύνης δύναμις, ἀθάνατον πρᾶγμα, καὶ ἀκήρατον, καὶ οὐδέποτε σβεσθῆναι δυνάμενον. ἀλλὰ τὰ μὲν ἀνθρώπινα ἅπαντα διασύρεται, ὁ δὲ τῆς ἐλεημοσύνης καρπὸς ἀμάραντος μένει διηνεκῶς, μηδεμιᾷ δυσκολίᾳ καιρῶν ἐλεγχόμενος. κἂν γὰρ τὸ σῶμα διαλυθῇ, ἐκείνη οὐ συνδιαλύεται, ἀλλὰ προαποδημεῖ μονὰς αὐτῷ προευτρεπίζουσα, περὶ ὧν φησιν ὁ Χριστός· Ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ πατρός μου μοναὶ πολλαί εἰσιν. ὥστε καὶ τούτῳ κρατεῖ τῶν ἀνθρωπίνων, τῷ διηνεκεῖ καὶ μονίμῳ, ὅπερ οὐδὲν ἔχει τῶν βιωτικῶν. ἄν τε γὰρ κάλλος εἴπῃς, νόσῳ μαραίνεται, καὶ γήρᾳ δαπανᾶται· ἄν τε δυναστείαν, πολλάκις μεταβάλλεται· ἄν τε πλοῦτον, ἄν τε ἄλλο ὁτιοῦν τῶν λαμπρῶν τῶν περιφανῶν τῶν κατὰ τὸν παρόντα βίον, ἢ ζῶντας ἀπέλιπεν, ἢ τελευτήσαντας πάντως γυμνοὺς καὶ ἐρήμους εἴασεν. ἀλλ' οὐχ ὁ τῆς δικαιοσύνης καρπὸς τοιοῦτος. οὐ χρόνῳ δαπανᾶται, οὐ θανάτῳ διακόπτεται, ἀλλὰ τότε μᾶλλον καὶ ἀσφαλέστερος γίνεται, ὅταν πρὸς ἐκεῖνον καταπλεύσῃ τὸν ἀκύμαντον λιμένα.

(Ἰω. ιδ. β.)

4 Ἐξανέτειλεν ἐν σκότει φῶς τοῖς εὐθέσι.

Τὸν μακαρισμὸν ὑπογράφων τοῦ φοβουμένου τὸν Θεόν, λέγει καὶ τὰ ἐν τῷ παρόντι συμβαίνοντα πράγματα· οἷον, ὅτι ἀθάνατα αὐτοῦ τὰ κτήματα, ὅτι δόξης ἀπολαύσεται, καὶ πάντων ἀνώτερος ἔσται, ὅτι οὐδὲ ἐοικότας αὐτῷ κατὰ τὴν ἀρετήν, καὶ τέκνα αὐτοῦ γι-

νομιζομένους, ἀχειρώτους ὄψεται, ὅτι ἐν τῇ τῶν πραγμάτων δυσκολίᾳ πολλῆς τεύξεται τῆς ἀδεί-
ας. τοῦτο γάρ ἐστιν, ἐξανέτειλεν ἐν σκότει φῶς τοῖς εὐθέσι. τοῖς γὰρ οὕτω διακειμένοις, τοῖς ὀρ-
θῶς βαδίζουσιν ἐν μέσῳ σκότους φῶς ἀναλάμψαι παρασκευάσει. τί ἐστιν, ἐν σκότει; κἂν ἐν
θλίψει, καὶ στενοχωρίᾳ, καὶ πειρασμῷ, καὶ κινδύνοις γίνωνται, φησι, (ταῦτα γὰρ σκότος κα-
λεῖ) πολλὴν αὐτοῖς εὐθέως ποιήσει ἔσεσθαι τὴν ἡδονήν. ὅπερ καὶ ὁ Παῦλος δηλῶν ἔλε- 5
γεν· Οὐ θέλω δὲ ὑμᾶς ἀγνοεῖν περὶ τῆς θλίψεως τῆς γενομένης ἡμῖν ἐν τῇ Ἀσίᾳ, ὅτι
καθ' ὑπερβολὴν ἐβαρήθημεν, ὥστε ἐξαπορηθῆναι ἡμᾶς καὶ τοῦ ζῆν; Εἶδες τὸ σκότος;
ἀλλ' αὐτοὶ ἐν ἑαυτοῖς τὸ ἀπόκριμα τοῦ θανάτου ἐσχήκαμεν, ἵνα μὴ πεποιθότες ὦμεν ἐφ'
ἑαυτοῖς, ἀλλ' ἐπὶ τῷ Θεῷ τῷ ἐγείροντι τοὺς νεκρούς, ὃς ἐκ τηλικούτων θανάτων ἐρρύσατο
ἡμᾶς. εἶδες τὸ φῶς; σκόπει δὲ αὐτὸ ἐπὶ τῶν τριῶν παίδων (προσδοκήσαντες γὰρ ἐμπι- 10
πρᾶσθαι, δρόσου καθαρωτάτης ἀπέλαυσαν) καὶ ἐπὶ τοῦ Δανιὴλ δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων
προφητῶν. Εἰ δὲ κατ' ἑτέραν τις ἀναγωγὴν ταῦτα ἐκλαβεῖν θέλοι, ἐπὶ τῆς οἰκουμένης
ὄψεται τοῦτο γεγονός. κατέχοντος γὰρ τοῦ σκότους γῆν καὶ θάλατταν, καὶ τῆς πλάνης πανταχοῦ
κεχυμένης, κάτωθεν ὁ τῆς δικαιοσύνης ἀνέτειλεν ἥλιος. ἐπειδὴ γὰρ οὐρανὸν ἀφέντες οἱ
τότε ἄνθρωποι Θεὸν ἐπὶ τῆς γῆς ἐζήτουν, ἐκεῖθεν αὐτοῖς ἐφάνη, συγκαταβὰς τοῖς 15
ἀσθενοῦσιν, ἵνα ἀναγάγῃ πρὸς ὕψος ἄπειρον.

Ἐλεήμων καὶ οἰκτίρμων καὶ δίκαιος ὁ Θεός. Ἐπειδὴ εἶπεν, ὅτι ἡ δικαιοσύνη αὐ-
τοῦ μένει, καὶ παρεμυθήσατο ἐκείνῳ τῷ τρόπῳ, πολλοὶ δὲ τῶν ἐλεημόνων καὶ τῶν τὸν ὀρθὸν
βιούντων βίον τῶν ἐναντίων ἐνταῦθα ἀπολαύουσιν, ἑτέραν ἐπεισάγει παραμυθίαν λέ-
γων· ἐλεήμων καὶ οἰκτίρμων καὶ δίκαιος ὁ Θεός· διπλῆν κατασκευὴν ἐργαζόμενος ἐντεῦ- 20
θεν. λέγει γάρ, ἐλεήμων ὁ Θεός. Εἰ δὲ ἐλεήμων ἐστί, καὶ τοὺς ἁμαρτάνοντας πολλάκις
συγγνώμης ἀξιοῖ· πολλῷ μᾶλλον τοὺς κατορθοῦντας οὐ περιόψεται ἀστεφανώτους, τοὺς
ἀπελθόντας· ἀλλὰ κἂν ἐνταῦθα μὴ ἀποδῷ, ἀποδώσει πάντως ἐκεῖ. Εἶτα, καὶ δίκαι-
ος, ἐπάγει· δηλῶν ὅτι εἰ δίκαιός ἐστιν (ὥσπερ οὖν καὶ ἔστι) τὸ κατ' ἀξίαν ἑκάστῳ ἀπο-
δώσει, κἂν ἐνταῦθα μὴ ἀποδῷ· ὅπερ μάλιστα καὶ τῆς ἀναστάσεως ἀπόδειξίς ἐστι με- 25
γίστη. ὅταν γὰρ πολλοὶ τῶν ἐναρέτων φαίνωνται μυρία παθόντες δεινά, καὶ τῶν πονηρῶν
πολλῆς ἀπολαύσαντες ἀδείας, ποῦ τό, κατ' ἀξίαν ἕκαστος ἀπολήψεται, εἰ μὴ μέλλοι
ἀνάστασις εἶναι, καὶ ἑτέρα ζωή, καὶ κρίσις, καὶ ἀντίδοσις; Εἶτα ἐπειδὴ δικαιοσύνης μνησθείς, ἐ-
φόβησε τὸν ἀκροατὴν ὡς μέλλοντα εὐθύνας ὑφέξειν τῶν ἡμαρτημένων, ταχέως ἐπάγει
τὸ φάρμακον, λέγων· 30

5 Χρηστὸς ἀνὴρ ὁ οἰκτείρων καὶ κιχρῶν· οἰκονομήσει τοὺς λόγους αὐτοῦ ἐν κρίσει.

Ὅρα πόσα τίθησι τὰ ἔπαθλα τῷ φιλανθρώπῳ· ὅτι μένει διηνεκῶς ὁ καρπός, ὅτι
πειρασμῶν ἀπαλλαγήσεται, ὅτι τὸν Θεὸν ζηλώσει (καὶ γὰρ ὁ Θεὸς οἰκτίρμων) ὅτι τῶν
οἰκείων ἁμαρτημάτων λήψεται συγγνώμην. τοῦτο γάρ ἐστιν, οἰκονομήσει τοὺς λόγους
αὐτοῦ ἐν κρίσει· τουτέστι, τεύξεται σωτηρίας, τεύξεται ἀπολογίας, οὐκ ἔσται αὐτῷ κα- 35
τάκρισις τότε, τῆς ἐλεημοσύνης διατεθείσης αὐτῷ τὴν ἀπολογίαν καλῶς. Ἕτερος
δὲ ἑρμηνευτής, Οἰκονομῶν τὰ πράγματα αὐτοῦ μετὰ κρίσεως, εἶπε· τουτέστι, πολλῆς ἀ-
πολαύσεται εὐημερίας, οὐχ ὑποστήσεταί τι τῶν ἀτόπων, ἅτε ἄριστος οἰκονόμος γενόμενος.
ὡς ὅ γε ὠμός, καὶ ἀπάνθρωπος, καὶ μὴ ἐλεῶν, σφόδρα ἀνοικονόμητος. τί γὰρ ἂν γένοι-
το τούτου χαλεπώτερον, ἢ ὅταν ὁ περὶ ψυχῆς κινδυνεύειν μέλλων χρημάτων φείδηται, 40
κἀκείνης ἀμελῇ; διά τοι τοῦτο καὶ ἐκεῖνον τὸν οἰκονόμον ὁ Χριστὸς ἐπῄνεσε, τὸν ἡνίκα ἔ-
μελλε κινδυνεύειν τὰ γραμματεῖα διαλύσαντα, καὶ χρεωκοπίαν ἐργασάμενον. πῶς
γὰρ οὐκ ἄτοπον ἐν μὲν τῷ παρόντι κινδυνεύοντας βίῳ πάντα τὰ ἑαυτῶν προΐεσθαι,

ὥστε

β. Κορ. α. η.

Δαν. γ. κε. καὶ ς. κβ.

Λουκ. ις. η.

ὥστε ἐξωνήσασθαι τὸν κίνδυνον· ἐπικινδύνῳ δὲ μέλλοντας παραδίδοσθαι κολάσει, μὴ τοιαύτῃ κεχρῆσθαι οἰκονομίᾳ; διὰ δὴ τοῦτο φρόνιμον οἰκονόμον φησὶ τὸν ἐλεήμονα, ὡς ὀλίγων πολλὰ ἀγοράζοντα χρημάτων, τὸν οὐρανὸν ἱματίου, τὴν βασιλείαν ἄρτου, καὶ ψυχροῦ ποτηρίου τὰ μέλλοντα ἀγαθά. τί γὰρ ταύτης τῆς οἰκονομίας γένοιτ' ἂν ἴσον, ὅταν
5 τὰ ἀπολλύμενα διδούς τις, καὶ ῥέοντα, καὶ φθειρόμενα, τὰ μένοντα καὶ ἀκίνητα ταῦτα λαμβάνῃ, καὶ δι' ἐκείνων καὶ τῆς κατὰ τὸν παρόντα βίον ἀσφαλείας ἀπολαύῃ; διὰ τοῦτό φησιν, οἰκονομήσει τοὺς λόγους αὐτοῦ ἐν κρίσει· ἤ, ὡς ἕτερος, οἰκονομῶν τὰ πράγματα αὐτοῦ μετὰ κρίσεως. ποίᾳ ἐν κρίσει; ἢ ἐν τῇ μελλούσῃ λέγει ἡμέρᾳ, ἢ ὅτι καὶ ἐν τῷ νῦν βίῳ εὖ διαθήσει τὰ κατ' αὐτὸν ἅπαντα, καὶ οὐδὲν ἐν αὐτοῖς ἔσται συγκεχυμένον· ἀλλὰ πάντα
10 ἐν τάξει κείμενα, πάντα ἀκολουθίᾳ καὶ ὁδῷ βαδίζοντα, οὐδὲν τεταραγμένον ἐν αὐτοῖς, οὐδὲ θορυβῶδες, τῆς ἐλεημοσύνης ἅπαντα ἐξομαλιζούσης αὐτῷ· ὃ καὶ σαφέστερον ποιῶν ὁ ἑρμηνευτής, οἰκονομῶν τὰ πράγματα αὐτοῦ μετὰ κρίσεως, εἶπεν. ἐλεήμων γὰρ οὗτος, ὁ μετὰ κρίσεως καὶ βεβουλευμένως τὰ ἑαυτοῦ οἰκονομούμενος· ὡς ὅ γε ἕτερος ἄκαρπος, ἀνοικονόμητος.

15 Ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα οὐ σαλευθήσεται. Τί τῆς οἰκονομίας ταύτης ἴσον, ὅταν τοιαύτην ὁδὸν εὕρῃ τὴν ἀπαλλάττουσαν αὐτὸν τῶν ἀδοκήτων περιστάσεων, καὶ τῶν τοῦ βίου κλυδωνίων ἔξω ποιοῦσαν ὁρμίζεσθαι· καὶ ἄνθρωπος ὤν, μηδὲν ἀνθρώπινον ὑπομένῃ, ἢ ὑπομένων μέν, μὴ περιτρέπηται δέ; τὸ γὰρ δὴ θαυμαστὸν τοῦτό ἐστιν, ὅταν τῇ τῶν πειρασμῶν ἐπαγωγῇ μὴ κλίνηται, μηδὲ ὑποσκελίζηται. τί οὖν; οὐκ ἐσαλεύθησαν πολλοὶ τῶν
20 ἐλεημόνων; οὐδαμῶς. εἰ γὰρ καὶ πένητες ἐγένοντο, καὶ πρὸς ἐσχάτην πτωχείαν κατηνέχθησαν, καὶ συμφοραῖς περιέπεσον, ἀλλ' ὅμως οὐ περιετράπησαν, ἐννοοῦντες τὰ εἰργασμένα αὐτοῖς, τὴν εὔνοιαν τοῦ Θεοῦ, καὶ τὴν ἄνωθεν ῥοπὴν ἐπισπασάμενοι, καὶ ἰσχυράν τινα καὶ ἀσφαλῆ ἄγκυραν (τὸ χρηστὸν λέγω συνειδὸς) ἔχοντες. διά τοι τοῦτο οὐκ εἶπεν, ὅτι οὐκ ἐπιβουλευθήσονται, ἀλλ' ὅτι οὐ σαλευθήσονται. ὃ δὴ καὶ ἐπ' ἐκείνου ἔλεγεν ὁ Χριστὸς
25 τοῦ τὴν οἰκοδομὴν ποιουμένου ἐπὶ τῆς πέτρας, οὐχ ὅτι οὐχ ὑποστήσεται χειμῶνα, ἀλλ' ὅτι καὶ ὑπομένων χειμῶνα οὐ περιτραπήσεται. τὸ γὰρ δὴ θαυμαστὸν τοῦτό ἐστιν, ὅταν μὴ ἐν ἐρημίαις τῶν πειρασμῶν τὸ ἀσφαλὲς αὐτῷ ᾖ, ἀλλὰ καὶ πυκνότητι τῶν μηχανημάτων ἀπερίτρεπτος μένῃ διηνεκῶς. καὶ γὰρ ἀμήχανον ψυχὴν πλουτοῦσαν ἐλεημοσύνῃ ὑπὸ ἀηδίας παθῶν βαπτισθῆναί ποτε.

Ματ. ζ. κε.

30 6 Εἰς μνημόσυνον αἰώνιον ἔσται δίκαιος. Ὅρα αὐτὸν οὐκ ἐν τῷ καιρῷ τῆς ζωῆς, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν τελευτὴν διδάσκοντα πολλοὺς καὶ κατηχοῦντα. πῶς οὖν * ἐν τῷ ζῆν πείσεταί τι πονηρόν, ὅταν * τελευτῶν ἑτέροις διδάσκαλος γίνηται εὐθυμίας; ἵνα γὰρ μάθωσι καὶ οἱ σφόδρα ἄπιστοι, ὅτι ἀθάνατος αὐτοῦ ὁ καρπὸς ἐν οὐρανοῖς μένει, ἐνταῦθα δίδωσι τὴν πεῖραν. καὶ γὰρ τοῦ σώματος αὐτοῦ καταχωσθέντος, καὶ τῇ γῇ παραδοθέντος, ἡ
35 μνήμη πανταχοῦ περιφέρεται. τοιαύτη τῆς ἀρετῆς ἡ δύναμις· οὐκ εἴκει τῷ χρόνῳ, οὐ μαραίνεται τῷ πλήθει τῶν ἡμερῶν. τοῦτο δὲ γίνεται διὰ τὴν τῶν πολλῶν σωτηρίαν. ἐκεῖνοι μὲν γὰρ οὐ δέονται τῆς παρὰ ἀνθρώπων εὐφημίας· οἱ δὲ ἐν κακίᾳ ζῶντες δέονται τῶν ἐκείνων ἐγκωμίων, ὥστε ἀπὸ τῆς εὐφημίας τῶν ἑτέροις κατορθουμένων σπουδαιότεροι γενέσθαι, καὶ τῆς κακίας ἀπαλλαγῆναί ποτε. ποῦ τοίνυν εἰσὶν οἱ τοὺς τάφους τοὺς
40 πολυτελεῖς οἰκοδομοῦντες, καὶ τὰς λαμπρὰς οἰκίας ἐγείροντες; ἀκουέτωσαν, τί ποιεῖ μνημόσυνον διηνεκές. οὐ λίθων οἰκοδομή, οὐδὲ περιβολὴ τειχῶν, καὶ πύργοι, ἀλλ' ἔργων ἀγαθῶν ἐπίδειξις. ταῦτα δὲ τίθησι διὰ τοὺς σφόδρα ἀπίστους καὶ τοῖς μέλλουσιν οὐ προσέχοντας· ἵνα ἀπὸ τῶν παρόντων καὶ φαινομένων ἐπισπασάμενος αὐτοὺς πρὸς τὰ μέλλοντα

χειραγωγήσῃ. ἄλλως τε καὶ δείκνυσιν, ὅτι ἡ ἀρετὴ (ὃ πολλάκις εἶπον) καὶ πρὸ τῶν ἐπάθλων ἐκείνων ἐν ἑαυτῇ τὴν ἀμοιβὴν ἔχει.

Ἀπὸ ἀκοῆς πονηρᾶς οὐ φοβηθήσεται. Ἄλλος, Ἀγγελίαν κακὴν οὐ φοβηθήσεται. Ὥσπερ ἄνω οὐκ εἶπεν, ὅτι οὐκ ἐπιβουλευθήσεται, ἀλλ' ὅτι ἐπιβουλευόμενος οὐ σαλευθήσεται· οὕτω καὶ ἐνταῦθα οὐκ εἶπεν, ὅτι οὐκ ἀκούσεται πονηρὰν ἀγγελίαν, ἀλλ' ὅτι ἀκούων οὐ φοβηθήσεται). κἂν γὰρ πόλεμον ἴδῃ προσιόντα, κἂν σεισμὸν τὰς πόλεις καταλύοντα, κἂν λῃστὰς καὶ τοιχωρύχους τὰ πάντα ὑφαιρουμένους, κἂν βαρβάρους ἐπιτρέχοντας, κἂν νόσοι θάνατον ἀπειλῶσι, κἂν δικαστοῦ θυμὸν, κἂν ὁτιοῦν ἕτερον, οὐ δέδοικε. προαπέθετο γὰρ αὐτοῦ τὸν πλοῦτον ἐν ἀσύλῳ χωρίῳ, καὶ οὐ μόνον οὐ τρέμει τελευτὴν ἐπιοῦσαν, ἀλλὰ καὶ ἐπείγεται ταχέως ἐπιδημῆσαι, ἔνθα τὰ τῆς ἐμπορείας αὐτῷ. Ὅπου γὰρ ὁ θησαυρὸς τοῦ ἀνθρώπου, ἐκεῖ καὶ ἡ καρδία αὐτοῦ. Εἰ γὰρ ἔμποροι χρημάτων πολλὰ προπέμψαντες οἴκαδε φορτία, καθ' ἑκάστην [ἐπελθεῖν] ἐπείγονται τὴν ἡμέραν ἰδεῖν τὸν αὐτῶν πλοῦτον· πολλῷ μᾶλλον ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς τὴν περιουσίαν προαποθέμενος ἅπασαν, θελήσει τῶν παρόντων ἀπορραγεὶς, πρὸς τὰ μέλλοντα κατεπείξεσθαι. οὐδὲν τοίνυν εἰς φόβον αὐτὸν ἐμβαλεῖν δύναιτ' ἄν.

Ματθ. ϛ. κα.

7 Ἑτοίμη ἡ καρδία αὐτοῦ ἐλπίζειν ἐπὶ Κύριον.

Ἕτερος, Ἑδραία ἡ καρδία αὐτοῦ, ταὐτὸ δηλῶν, καὶ ἑρμηνεύων τὸ ἕτοιμον. Ὃ δὲ λέγει, τοῦτό ἐστιν· οὐδὲν ἐστι τὸ παρασαλεῦον αὐτὸν, καὶ τοῖς παροῦσι προσηλοῦν, ἀλλ' ὅλος δι' ὅλου πρὸς τὸν Θεὸν τέταται, καὶ τὴν ἐλπίδα ἀναμένει ἐκείνην, καὶ πέπηγε τῇ προσδοκίᾳ ταύτῃ διηνεκῶς ἐρηρεισμένος, καὶ οὐδενὶ τῶν παρόντων μαλακιζόμενος, οὐδὲ περιελκόμενος ἢ περισπώμενος. τοιαῦται γὰρ αἱ τῶν πραγμάτων φροντίδες· σχίζουσι τὴν διάνοιαν, καὶ διατέμνουσι τὴν γνώμην. ἀναγκαῖον δὲ πάλιν εἰπεῖν ἐκεῖνο τὸ εὐαγγελικόν· ὅπου ὁ θησαυρὸς τοῦ ἀνθρώπου, ἐκεῖ καὶ ἡ καρδία αὐτοῦ.

Ἐστήρικται ἡ καρδία αὐτοῦ, οὐ μὴ φοβηθῇ.

Εἶδες τὸν οἰκοδομοῦντα τὴν οἰκίαν ἐπὶ τὴν πέτραν. τί γὰρ δύναται δεδοικέναι ὁ γυμνὸς, καὶ ἄζωνος, καὶ μηδεμίαν μηδενὶ παρέχων λαβήν; τί δύναται δεδοικέναι, ὁ τὸν Θεὸν ἵλεων ἔχων καὶ ἀμύνοντα; ὥστε ἑκατέρωθεν αὐτῷ τὰ τῆς ἀσφαλείας, ἔκ τε τῆς ἄνωθεν ῥοπῆς, ἔκ τε τῆς κάτωθεν εὐκολίας· καὶ οὐδὲν αὐτὸν παρασαλεῦσαι δύναται, οὐ ζημίαι χρημάτων, οὐκ ἐπήρειαι, οὐ συκοφαντίαι. οὐ γὰρ ἔχει ἔνθα βλαβῇ, ἐντεῦθεν μεθορμισάμενος εἰς τὸ τῶν οὐρανῶν χωρίον, τὸ πονηρίᾳ πάσῃ καὶ ἐπιβουλῇ ἄβατον. καὶ γὰρ ἴστε σαφῶς, ὅτι πᾶσαι αἱ ἐπιβουλαὶ περὶ χρήματα, καὶ χρημάτων ἕνεκεν, καὶ περὶ ταῦτα τῶν ἀνθρώπων ἡ πᾶσα σπουδή. Ἕως οὗ ἐπίδῃ ἐπὶ τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ.

Τοὺς δαίμονας ἐνταῦθα λέγει ἐχθρούς. τίς γὰρ τοῦ τοιούτου ἐχθρὸς, ἀλλ' ἢ οἱ πονηροὶ δαίμονες, καὶ αὐτὸς ὁ διάβολος;

8 Ἐσκόρπισεν, ἔδωκε τοῖς πένησιν. ἡ δικαιοσύνη αὐτοῦ μένει εἰς τὸν αἰῶνα.

Ἐπειδὴ ἐλεημοσύνης ἐμνήσθη, καὶ τοῦ κιχρᾶν, καὶ τοῦ οἰκτείρειν, ἐλεημοσύνης δὲ μέτρα πολλὰ (ὁ μὲν γὰρ ἔλαττον, ὁ δὲ πλεῖον δίδωσιν) ἴδωμεν ποῖον ἐλεήμονα λέγει, τὸν ἐκ τοῦ περισσεύματος παρέχοντα, ἢ τὸν τὰ ὄντα κενοῦντα. εὔδηλον ὅτι τὸν τὰ ὄντα κενοῦντα, τὸν ἀφειδῶς κεχρημένον τῷ πράγματι, οἷον καὶ ὁ Παῦλος ζητεῖ λέγων· Ὁ σπείρων ἐπ' εὐλογίαις, ἐπ' εὐλογίαις καὶ θερίσει. καὶ ὅρα πῶς καὶ ὁ προφήτης ἄριστα ταῖς λέξεσι κέχρηται. οὐ γὰρ εἶπε, δέδωκεν, ἢ διένειμεν, ἀλλ' ἐσκόρπισεν, ὁμοῦ καὶ τὴν δαψίλειαν τοῦ παρέχοντος δηλῶν, καὶ σπόρον τὸ πρᾶγμα ὀνομάζων. τοιοῦτοι γὰρ οἱ σπείροντες· σκορπίζουσι τὰ ἀποκείμενα καὶ τὰ δῆλα προδιδόασιν, ἵνα τὰ μέλλοντα λάβωσι. τοῦτο συλλογῆς

β. Κορ. θ. ϛ.

κρεῖττον.

κρεῖττον. καὶ γὰρ τὸ οὕτω σκορπίζειν, πολλῷ τοῦ συλλέγειν βέλτιον. σκορπίζεται χρήματα, καὶ συλλέγεται δικαιοσύνη· σκορπίζεται τὰ μὴ μένοντα, ἵνα περιλειφθῇ τὰ μένοντα. τοῦτο καὶ γηπόνοι ποιοῦσιν· ἀλλ' ἐκεῖνοι μὲν ἐπ' ἀδήλοις (γῆ γάρ ἐστιν ἡ ὑποδεχομένη) σὺ δὲ εἰς τὴν χεῖρα τοῦ Θεοῦ, ὅθεν οὐδέν ἐστιν ἀπολέσαι. ὅταν οὖν ἴδῃς ὅτι τὸ χρυσίον καλόν, καὶ ὀκνήσῃς ἐκβαλεῖν, ἐννόησον τοὺς σπείροντας, ἐννόησον τοὺς δανείζοντας, ἐννόησον τοὺς ἐμπόρους, οἳ ἀπὸ δαπάνης ἄρχονται καὶ ἀναλωμάτων, καὶ ταῦτα ἕκαστος τούτων ἀδήλοις ἐγχειρῶν πράγμασι. καὶ γὰρ καὶ κύματα, καὶ κόλποι γῆς, καὶ γραμματεῖα τῶν ὀφειλόντων, πάντα ἄδηλα. καὶ γὰρ πολλάκις ἐν τῷ κεφαλαίῳ τὴν ζημίαν ὑπέμειναν οἱ δανείσαντες. ὁ δὲ τὸν οὐρανὸν γεωργῶν, οὐδὲν τούτων δέδοικεν, ἀλλὰ καὶ περὶ τοῦ κεφαλαίου, καὶ περὶ τοῦ τόκου θαρρεῖν ἔχει· εἴ γε δὲ τοιοῦτον τόκον δεῖ καλεῖν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τοῦ κεφαλαίου πολλῷ πλέον. τὸ μὲν γὰρ κεφάλαιον, χρήματα, ὁ δὲ τόκος, οὐρανῶν βασιλεία. εἶδες δανείσματος φύσιν τοῦ κεφαλαίου πολλῷ μείζονα ἔχουσαν τὸν τόκον. καὶ ταῦτα μὲν ἐν τῷ μέλλοντι· ἐν δὲ τῷ παρόντι ἐλευθερίας ἀπολαύσῃ πολλῆς, τὸ ἀνεπιβούλευτον ἕξεις, τῶν συκοφαντῶν καὶ τῶν πλεονεκτῶν τὴν ἐπιθυμίαν σβέσεις, ἐν ἀδείᾳ βιώσῃ τὸν ἅπαντα βίον, οὔτε ταῖς φροντίσι τῶν ὄντων κατατεινόμενος, καὶ ταῖς ἐλπίσι τῶν μελλόντων περιρρεόμενος.

9 Τὸ κέρας αὐτοῦ ὑψωθήσεται ἐν δόξῃ.

Ὃ μάλιστα ποθεινὸν ἀνθρώποις, τοῦτο συνεχῶς τίθησι· τὸ δέ ἐστι, τὸ λαμπρὸν καὶ ἐπίσημον, ὃ καὶ ἐκεῖ αὐτοὺς διαδέξεται, καὶ ἐνταῦθα αὖθις μετὰ πολλῆς ἔσται τῆς περιουσίας. οὐδεὶς γὰρ οὕτω λαμπρὸς καὶ ἐπίδοξος, ὡς ὁ ἐλεήμων. καὶ εἰ βούλει, λάβε τοὺς ἐν ἱπποδρομίαις καὶ θεάτροις εἰκῇ τὰ αὐτῶν δαπανῶντας. ἄγε εἰς μέσον τὸν ἐλεήμονα, καὶ τότε ὄψει ὅσος ἑκατέροις τούτοις ὁ καρπός· πῶς τοῦτον μὲν ἅπαντες κροτοῦσι διηνεκῶς καὶ θαυμάζουσι, κοινὸν πατέρα καὶ σωτῆρα ἡγούμενοι· ἐκεῖνον δὲ τὴν ἡμέραν ἐκείνην κροτήσαντες μόνον ἀκαίρῳ τινὶ καὶ ἀλογίστῳ ὁρμῇ, μετὰ ταῦτα διαβάλλουσιν ὡς ἀπάνθρωπον, ὡς ὠμόν, ὡς κενόδοξον, ὡς ἀσελγείας διάκονον, καὶ πονηρίας ὑπηρέτην. ἀλλὰ καὶ ἐν συλλόγοις εἴποτε τοιοῦτοι γίνονται λόγοι, ἐκείνων μὲν τὰ ἀναλώματα σίζεται, καὶ διαβάλλονται αἱ δαπάναι· τούτων δὲ οὐδείς ἐστιν ἀναίσχυντος οὕτως καὶ μιαρός, ὅς, κἂν μυριάκις ὠμὸς ᾖ καὶ ἀπάνθρωπος, οὐκ ἔσται ἐπαινέτης καὶ θαυμαστής. τοιοῦτον γὰρ ἡ ἀρετή· καὶ παρὰ τοῖς μὴ μετιοῦσιν αὐτήν ἐστιν ἐπαινετή· ὥσπερ οὖν ἡ κακία, καὶ παρὰ τοῖς μετιοῦσι βδελυρά, καὶ κατηγορίας ἀνάμεστος. διά τοι τοῦτο, ἐκείνους μὲν οὐδὲ οἱ λαμβάνοντες ἐπαινοῦσι, πόρναι [λέγω], καὶ ἡνίοχοι, καὶ ὀρχησταί, ἀλλὰ καὶ κακῶς λέγουσι· τοῦτον δὲ οὐχ οἱ λαβόντες πένητες μόνον, ἀλλὰ καὶ οἱ μὴ τῆς φιλοτιμίας ἀπολαύσαντες θαυμάσονται καὶ φιλήσουσιν ἅπαντες.

Ἁμαρτωλὸς ὄψεται καὶ ὀργισθήσεται· τοὺς ὀδόντας αὐτοῦ βρύξει καὶ τακήσεται.

Τοιοῦτον ἀρετή, ἐπαχθὲς καὶ φορτικὸν τῇ κακίᾳ. καὶ γὰρ καθάπερ τὸ πῦρ ἐκκαίει τὰς ἀκάνθας· οὕτω δὴ καὶ ἡ φιλανθρωπία τοὺς ἀπανθρώπους καὶ ὠμοὺς παροξύνει. ἔλεγχος γὰρ αὐτῶν ἐστι, καὶ κατηγορία τῆς κακίας. ἀλλ' ὅρα αὐτὸν οὐδὲ ἐν τῇ τηκεδόνι τολμῶντα κατηγορῆσαι, καὶ ἐνάντι βλέψαι τῷ φαιδρῷ τῆς ἀρετῆς ὄμματι, ἀλλὰ τὴν διάνοιαν μὲν τηκόμενον, καὶ τὴν ὀδύνην διὰ τῶν ὀδόντων ἐπιδεικνύμενον, ῥῆμα δὲ ἐξενεγκεῖν οὐ τολμῶντα, ἀλλὰ τηκόμενον μόνον καὶ κατατεινόμενον. τοιοῦτον γὰρ ἡ κακία· κἂν εἰς αὐτὰ ἀναβῇ τὰ σκῆπτρα, καὶ ἐγγὺς τῶν τὰ διαδήματα περικειμένων στῇ, πάντων ἐστὶν ἀσθενεστέρα, καὶ δειλοτέρα, καὶ θορύβῳ τινὶ καὶ ταραχῇ ἔοικε καὶ θαλάττῃ μαινομένῃ, κἂν μυρίαν ᾖ περιβεβλημένη δυναστείαν· ὥσπερ οὖν ἡ ἀρετὴ τοὐναντίον. κἂν γὰρ εἰς ἐσχάτην ᾖ πενίαν, κἂν πρὸς αὐτῷ τῷ δεσμωτηρίῳ, τῶν βασιλευόντων ἐστὶ λαμπροτέρα, καὶ

πολλῆς ἀπολαύει τῆς ἀδείας, καὶ ἐν γαλήνῃ κάθηται καὶ ἀκυμάντῳ λιμένι, οὐ μόνον οὐδὲν πάσχουσα παρὰ τῶν πονηρῶν, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ σιγᾶν ἀμύνασθαι αὐτοὺς δυναμένη, καὶ τὴν ἐσχάτην τῆς πονηρίας ἀπαιτοῦσα δίκην. τί γὰρ γένοιτο ἀθλιώτερον ἀνθρώπου ἐν πονηρίᾳ ζῶντος, ὅταν, πρὸς τῷ δουλεύειν τοῖς χρήμασι, καὶ τοῖς ἑτέρων κατορθώμασι δάκνηται, καὶ τὴν ἑτέρων εὐδοκίμησιν, οἰκείαν τιμωρίαν ἡγῆται, καὶ δίκην αὐτὸς ἑαυτὸν 5 ἀπαιτῇ, καταξαίνων αὐτοῦ τὸ συνειδὸς, κατατείνων τὴν διάνοιαν, δήμιος αὐτὸς ἑαυτοῦ γινόμενος; εἶδες ἀρετῆς ὑπερβολὴν καὶ δύναμιν· εἶδες κακίας ἀσθένειαν καὶ ἀθλιότητα. ἀλλ᾽ οὐκ ἐν τούτῳ μόνον ἔστηκεν αὐτοῦ τὰ τῆς συμφορᾶς, ἀλλὰ καὶ ἐν ἑτέροις πλείοσιν. ὅπερ οὖν καὶ αὐτὸς δηλῶν ἐπήγαγε λέγων·

Ἐπιθυμία ἁμαρτωλοῦ ἀπολεῖται. Τί ἐστιν, ἐπιθυμία ἁμαρτωλῶν ἀπολεῖ- 10 ται; οὐδαμοῦ, φησιν, ἵσταται. ἐπειδὴ γὰρ τὰ ἐπιθυμήματα αὐτοῦ τοιαῦτα, ῥευστὰ καὶ παρατρέχοντα· καὶ ἡ ἐπιθυμία μιμεῖται τὰ πράγματα, σβεννυμένη, καὶ ἀπολλυμένη, καὶ ῥίζαν οὐδεμίαν ἔχουσα. εἰ δὲ ἐνταῦθα τοιαῦτα τὰ τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ἐννόησον τὰ ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι ἡλίκα. ἵν᾽ οὖν μὴ ταῦτα πάθωμεν καὶ ἡμεῖς, ταύτην φυγόντες τὴν ὁδὸν, ἐκείνην ἑλώμεθα καὶ βαδίζωμεν διηνεκῶς, τὴν ἀσφαλῆ, τὴν ἀχείρωτον, τὴν ἡδονῆς 15 γέμουσαν, τὴν δόξης ἐμπεπλησμένην, τὴν οὐρανὸν ἡμῖν προξενοῦσαν, τὴν πρὸς πάντα τοῦ Θεοῦ τὴν εὔνοιαν ἡμῖν περιέχουσαν, τὴν φιλοσοφεῖν παρασκευάζουσαν, τὴν τοσαῦτα ἔχουσαν ἀγαθὰ, ὅσα οὐδὲ λόγος παραστῆσαι δυνήσεται.

Ψαλμ. ριβ. 1 ΑΙΝΕΙΤΕ ΠΑΙΔΕΣ ΚΥΡΙΟΝ, ΑΙΝΕΙΤΕ 20 τὸ ὄνομα Κυρίου.

ΠΟλὺς ἐν ταῖς γραφαῖς τῶν αἴνων τούτων ὁ λόγος. οὐδὲ γὰρ τὸ τυχὸν πρᾶγμά ἐστιν, ἀλλὰ θυσία τις καὶ προσφορὰ ἀρέσκουσα τῷ Θεῷ. Θυσία, φησὶν, αἰνέσεως δοξάσει με. καὶ πάλιν· Αἰνέσω 25 τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ μου μετ᾽ ᾠδῆς, μεγαλυνῶ αὐτὸν ἐν αἰνέσει· καὶ ἀρέσει τῷ Θεῷ ὑπὲρ μόσχον νέον κέρατα ἐκφέροντα καὶ ὁπλάς. καὶ πολλαχοῦ καὶ αἱ ἱεραὶ βίβλοι τοῦτο παρακελεύονται, καὶ οἱ σωζόμενοι ἀπὸ μεγάλων εὐεργετημάτων τοῦτο προσφέρουσι. καὶ ποίαν τοῦτο δυσκολίαν ἔχει, φησί; τίνι δὲ οὐ ῥᾴδιον καὶ τῶν τυχόντων αὐτὸν ἀνύειν, καὶ αἰνεῖν τὸν Θεόν; ἀν 30 ἀκριβῶς καταμάθῃς, ὄψει καὶ τὸν πόνον τὸν ἐν τῷ πράγματι, καὶ τὸ κέρδος τὸ ἐξ αὐτοῦ. πρῶτον μὲν γὰρ παρὰ δικαίων ὁ τοιοῦτος ἐπιζητεῖται ὕμνος, καὶ δεῖ πρότερον τὸν βίον κατορθοῦντα, οὕτως ᾄδειν ὕμνους τῷ Θεῷ. οὐ γὰρ ὡραῖος αἶνος ἐν στόματι ἁμαρτωλοῦ. δεύτερον, ὅτι οὐχὶ διὰ ῥημάτων ἐστὶν αἰνεῖν, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν πραγμάτων. καὶ τοῦτον μάλιστα ἐπιζητεῖ ὁ Θεὸς τὸν αἶνον, ταύτην τὴν δόξαν. Λαμψάτω γὰρ, φησι, τὸ φῶς 35 ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὅπως ἴδωσι τὰ καλὰ ἔργα ὑμῶν, καὶ δοξάσωσι τὸν πατέρα ὑμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς. οὕτως αἰνεῖ τὰ χερουβίμ. διὰ τοῦτο καὶ ὁ προφήτης ἀκούσας τῆς μελῳδίας ἐκείνης τῆς μυστικῆς, ταλανίζει ἑαυτὸν, λέγων· Οἴμοι, ὅτι ἄνθρωπος ὢν καὶ ἀκάθαρτα χείλη ἔχων, ἐν μέσῳ λαοῦ ἀκάθαρτα χείλη ἔχοντος ἐγὼ οἰκῶ. διὰ τοῦτο καὶ παρακελευόμενος αἴνους ἀναφέρειν, ἀπὸ τῶν ἄνω δυνάμεων ἄρχεται, λέ- 40 γων οὕτως· Αἰνεῖτε τὸν Κύριον ἐκ τῶν οὐρανῶν, αἰνεῖτε αὐτὸν πάντες οἱ ἄγγελοι αὐτοῦ. ὥστε ἄγγελον δεῖ γενέσθαι, καὶ οὕτως αἰνεῖν. μὴ τοίνυν τυχόν τι πρᾶγμα τὸν αἶνον τοῦτον εἶναι νομίσωμεν· ἀλλὰ πρὸ τοῦ στόματος ἡμῶν ὁ βίος αὐτὸν ἠχείτω, καὶ πρὸ

Ψαλ. μθ. κδ. καὶ ξη. λα.

χ. ἀν

Ματθ. ε. ις.

Ησ. ς. ε.

Ψαλ. ρμη. α.

τῆς

τῆς γλώττης ἡ πολιτεία βοάτω. οὕτω καὶ σιωπῶντες δυνάμεθα τὸν Θεὸν ὑμνεῖν· οὕτω καὶ φθεγγόμενοι σύμφωνον τῷ βίῳ τὴν μελῳδίαν ἐργασόμεθα. οὐ τοῦτο δὲ μόνον ἔστι μαθεῖν ἀπὸ τοῦ ψαλμοῦ, ἀλλ᾽ ὅτι καὶ εἰς συμφωνίαν πάντας ἄγει, καὶ ὁλόκληρον τὸν χορὸν ἵστησιν. οὐ γὰρ ἑνὶ καὶ δύο διαλέγεται, ἀλλ᾽ ὁλοκλήρῳ δήμῳ. καὶ
5 καθάπερ ὁ Χριστὸς ἐνάγων ἡμᾶς εἰς ὁμόνοιαν καὶ ἀγάπην ἐν ταῖς εὐχαῖς, κοινὴν ἐπέταξε ποιεῖσθαι τὴν εὐχὴν, καὶ ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας πάσης, ὡς ἐξ ἑνὸς προσώπου λέγειν, Πάτερ ἡμῶν· καὶ, τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον δὸς ἡμῖν· καὶ, ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν, καθὼς ἀφίεμεν ἡμεῖς· καὶ, μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς πειρασμὸν, ἀλλὰ ῥῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ· πανταχοῦ τῷ πληθυντικῷ κεχρημένος ὀνόματι, καὶ κελεύων
10 ἑνὶ ἑκάστῳ, κἂν καθ᾽ ἑαυτὸν εὔχηται, * ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν πάντων τὴν εὐχὴν ἀναφέρειν· οὕτω καὶ ὁ προφήτης κοινῇ πάντας εἰς τὴν συμφωνίαν καλεῖ τῆς εὐχῆς, καὶ λέγει· αἰνεῖτε τὸ ὄνομα Κυρίου. τί οὖν βούλεται ἡ προσθήκη τοῦ ὀνόματος; μάλιστα μὲν τῆς διαθέσεως παραστατικόν ἐστι τοῦ λέγοντος· αἰνίττεται δέ τι καὶ ἕτερον. ποῖον δὴ τοῦτο; ὥστε τὸ ὄνομα αὐτοῦ δοξάζεσθαι δι᾽ ἡμῶν, ὥστε αἰνετὸν φαίνεσθαι καὶ διὰ τοῦ βίου τοῦ ἡμετέρου. ἔστι
15 μὲν γὰρ τοιοῦτον· βούλεται δὲ καὶ διὰ τῆς πολιτείας ἡμῶν τὸν αἶνον τοῦτον διαλάμπειν. καὶ ἵνα μάθῃς ὅτι τοῦτό ἐστιν, ὅρα τὰ ἑξῆς. ἐπάγει γάρ·

2 Εἴη, φησὶ, τὸ ὄνομα Κυρίου εὐλογημένον, ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ ἕως τοῦ αἰῶνος.

Τί λέγεις; καὶ οὐκ ἔστιν εὐλογημένον, ἐὰν μὴ σὺ εὔξῃ; ὁρᾷς ὅτι οὐ περὶ τῆς εὐλογίας λέγει * τῆς αὐτῷ προσούσης καὶ τῇ φύσει αὐτοῦ συγκεκληρωμένης, ἀλλὰ τῆς διὰ τῶν ἀν-
10 θρώπων γινομένης. περὶ ταύτης καὶ Παῦλος γράφων λέγει· Δοξάσατε δὴ τὸν Θεὸν ἐν τῷ σώματι ὑμῶν, καὶ ἐν τῷ πνεύματι ὑμῶν. αὐτὸς τοίνυν καὶ ὑψηλός ἐστι, καὶ μέγας, καὶ αἰνετὸς καθ᾽ ἑαυτόν· γίνεται δὲ καὶ παρὰ ἀνθρώποις τοιοῦτος, ὅταν οἱ δουλεύοντες αὐτῷ τοιοῦτον ἐπιδεικνύωνται βίον, ὡς πάντας τοὺς ὁρῶντας αὐτοὺς εὐλογεῖν τὸν δεσπότην. τοῦτο καὶ ἐν τῇ εὐχῇ ἐκέλευεν ἡμᾶς ὁ Χριστὸς ἀεὶ λέγειν εὐχομένους· ἁγιασθήτω τὸ ὄνομά σου· τουτέστι,
25 καὶ διὰ τοῦ βίου τοῦ ἡμετέρου δοξασθήτω. ὥσπερ γὰρ βλασφημεῖται κακῶς πολιτευομένων ἡμῶν, οὕτω δοξάζεται * ἀρετῆς ἐπιλαμβανομένων. ὃ τοίνυν λέγει, τοῦτό ἐστι· διὰ παντὸς καταξίωσον ἡμᾶς ἐνάρετον βίον ζῆν, ὡς εὐλογητὸν εἶναι τὸ ὄνομά σου καὶ δι᾽ ἡμῶν.

3 Ἀπὸ ἀνατολῶν ἡλίου μέχρι δυσμῶν αἰνετὸν τὸ ὄνομα Κυρίου.

Ὁρᾷς τὴν καινὴν ἤδη προαναχρουόμενον αὐτὸν πολιτείαν, καὶ παρανοίγοντα τῆς ἐκ-
30 κλησίας τὴν εὐγένειαν. οὐκ ἔτι γὰρ ἐν Παλαιστίνῃ μόνον, οὔτε ἐν Ἰουδαίᾳ, ἀλλὰ πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης τὸ ὄνομα Κυρίου. πότε δὲ τοῦτο γέγονεν, ἀλλ᾽ ἢ ὅτε τὰ ἡμέτερα ἤνθησεν; ὡς τό γε παλαιὸν οὐ μόνον οὐκ ηὐλογεῖτο ἐν Παλαιστίνῃ, ἀλλὰ καὶ ἐβλασφημεῖτο διὰ τοὺς ἐν αὐτῇ κατοικοῦντας Ἰουδαίους (Δι᾽ ὑμᾶς γὰρ τὸ ὄνομά μου βλασφημεῖται ἐν τοῖς ἔθνεσι) νυνὶ δὲ πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης ὑμνεῖται. ὅπερ οὖν καὶ ἄλλος προφήτης δη-
35 λῶν ἔλεγεν· Ἐπιφανήσεται Κύριος, καὶ ἐξολοθρεύσει πάντας τοὺς θεοὺς τῶν ἐθνῶν, καὶ προσκυνήσουσιν αὐτῷ ἕκαστος ἐκ τοῦ τόπου αὐτοῦ. καὶ ἕτερος πάλιν· Καὶ ἐν ἡμῖν συγκλεισθήσονται θύραι, καὶ οὐκ ἀνάψεται τὸ θυσιαστήριόν μου δωρεάν, ὅτι ἀπὸ ἀνατολῶν ἡλίου μέχρι δυσμῶν τὸ ὄνομά μου δεδόξασται ἐν τοῖς ἔθνεσι, καὶ ἐν παντὶ τόπῳ θυμίαμα προσάγεται τῷ ὀνόματί μου, καὶ θυσία καθαρά. ὁρᾷς πῶς κατέστειλε τὰ Ἰουδαϊκὰ καὶ ἔπαυ-
40 σε, καὶ πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης τῆς ἐκκλησίας τὴν πολιτείαν ἐξέτεινε καὶ τὴν λατρείαν προανεκήρυξεν. ὁ γὰρ ταῦτα λέγων προφήτης, μετὰ τὴν ἐπάνοδόν ἐστι τὴν ἐκ Βαβυλῶνος. καὶ διὰ τοῦτο ταῦτα προεφήτευσε τότε, ἵνα μὴ εἴπωσιν οἱ Ἰουδαῖοι ὅτι ἐκεῖνον λέγει τὸν συγκλεισμὸν, καὶ ἐκείνην τὴν ἐρήμωσιν τὴν ἐν Βαβυλῶνι. μετὰ γὰρ τὸ λυθῆναι

Ματθ. ς. θ.

α. Κορ. ς. κ.

Ησ. νβ. ε.

Σοφον. β. ια.

Μαλαχ. α. ι. ια.

θεῖναι ἐκεῖνα, καὶ ἐπὶ τὴν προτέραν αὐτοὺς ἐπανελθεῖν πολιτείαν, ταῦτα ὁ Ἄγγελος φησι, δηλαδὴ τὴν ἐπὶ Οὐεσπασιανοῦ καὶ Τίτου γενομένην ἐρήμωσιν, μεθ' ἣν οὐκ ἔσται λοιπὸν τῆς ἐρημίας ἐκείνης μεταβολή τις. διεδέξατο γὰρ τὰ τῆς ἐκκλησίας πράγματα. διό φησι, * μέγα τὸ ὄνομά μου ἐν τοῖς ἔθνεσι· τουτέστιν, εὐλογημένον, διὰ τοῦ βίου αὐτῶν ὑμνούμενον· ὥσπερ καὶ ἐνταῦθα, * εὐλογημένον τὸ ὄνομα Κυρίου.

χ. Ἀγγαῖος. *ἐν *ἔστω

4 Ὑψηλὸς ἐπὶ πάντα τὰ ἔθνη ὁ Κύριος.

Ὁρᾷς πάλιν τὰ ἔθνη δεχόμενα αὐτοῦ τὴν λατρείαν, καὶ οὐχ ἁπλῶς ἓν καὶ δύο καὶ τρία, ἀλλὰ πάντα τὰ κατὰ τὴν οἰκουμένην. τί ταύτης τῆς προφητείας σαφέστερον; πῶς δὲ ὑψηλὸς ἐπὶ πάντα τὰ ἔθνη; ὅτι μεγαλυνόμενον αὐτὸν, οὐ προστιθέντες αὐτῷ ὕψος, (ἄπαγε) ἀλλὰ τοῖς δόγμασι, τῇ λατρείᾳ, τῇ προσκυνήσει, τοῖς ἄλλοις ἅπασιν οὐδὲν ταπεινὸν ἐννοοῦντες, καθάπερ οἱ Ἰουδαῖοι, ἀλλ' ὑψηλότερα πολλῷ καὶ μείζονα. τοιαύτη γὰρ αὕτη ἡ πολιτεία. ὅσον οὐρανὸς τῆς γῆς ὑψηλότερος, τοσοῦτον αὕτη τῆς παλαιᾶς. διό φησιν ὑψηλὸς ἐπὶ πάντα τὰ ἔθνη ὁ Κύριος. καὶ γὰρ μετὰ τοῦ ὕψους αὐτοῦ διὰ τῆς λατρείας, κἀκεῖνο ἴσμεν, ὅτι καὶ ταῦτα συγκατάβασίς ἐστιν. ὥστε κἂν τὰ ἐν τῇ παλαιᾷ ὑψηλότερα, ἀλλὰ τῆς ἀξίας αὐτοῦ καταδεέστερα. καὶ ταῦτα Παῦλος δηλῶν, ἑκατέρας τῆς γνώσεως τῆς τε νῦν οὔσης, τῆς τε τότε ἐσομένης ἐν τῷ μέλλοντι τὸ διάφορον παριστὰς, ἔλεγεν· Ὅτε ἤμην νήπιος, ὡς νήπιος ἐφρόνουν, ὡς νήπιος ἐλογιζόμην· ὅτε δὲ γέγονα ἀνὴρ, κατήργηκα τὰ τοῦ νηπίου. καὶ πάλιν· ἐκ μέρους γινώσκομεν, καὶ ἐκ μέρους προφητεύομεν, καὶ βλέπομεν ἄρτι δι' ἐσόπτρου ἐν αἰνίγματι, τότε δὲ πρόσωπον πρὸς πρόσωπον. δείκνυσι γὰρ διὰ τούτου, ὅτι τοσοῦτον ἀφέστηκεν ἡ γνῶσις αὕτη τῆς τότε, ὅσον ὁ νήπιος τοῦ ἐλθόντος ἀνδρὸς εἰς ἡλικίαν τελείαν.

α. Κορ. ιγ. ια. — χ. ὑπηρέτ.

Ἐπὶ τοὺς οὐρανοὺς ἡ δόξα αὐτοῦ. Ἐπειδὴ περὶ ἀρετῆς καὶ ὕψους διελέχθη τοῦ διὰ τῆς πολιτείας τῆς ἀνθρωπίνης γινομένου, καὶ παρήνεσεν οὕτως ὑψοῦν τὸν Θεὸν, οὕτως αἰνεῖν, οὕτω μεγαλύνειν, εἰς μείζονα προτρεπόμενος ἀρετὴν, δείκνυσι καὶ ποῦ τοῦτο γίνεται μάλιστα. ποῦ δὴ τοῦτο; ἐν τοῖς οὐρανοῖς. ἐκεῖ γάρ ἐστιν ἡ δόξα αὐτοῦ. μάλιστα γὰρ ἄγγελοι δοξάζουσιν αὐτὸν, οὐκ ἀπὸ τῆς οἰκείας φύσεως μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῆς τῶν διακονουμένων ἀνθρώπων ὑπακοῆς, μετὰ ἀκριβείας τὰ προστάγματα αὐτοῦ ἀνύοντες. διό φησι· Δυνατοὶ ἰσχύϊ, ποιοῦντες τὸν λόγον αὐτοῦ. καὶ ἐν τοῖς εὐαγγελίοις δὲ ἐκέλευσεν ὁ Χριστὸς εὔχεσθαι, καὶ λέγειν, Γενηθήτω τὸ θέλημά σου ὡς ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς· τουτέστιν, ὥσπερ ἄγγελοι αὐτὸν ἁγιάζουσι πονηρίας μὲν πάσης ἀπηλλαγμένοι, ἀρετὴν δὲ μετιόντες μετὰ ἀκριβείας· οὕτω δὴ καταξιωθείημεν καὶ ἡμεῖς αὐτὸν ἁγιάζειν. τοῦτο καὶ οὗτος δηλῶν τοῦτο ἐπήγαγεν, ἐπὶ τοὺς οὐρανοὺς ἡ δόξα αὐτοῦ, εἰπών. μὴ γὰρ δὴ μόνον ἐν τῇ γῇ ἴδῃς τὰ κτίσματα ταῦτα τὰ ὁρώμενα, μηδὲ τὴν κατὰ τὸν οὐρανὸν εὐταξίαν· ἀνάβηθι τῷ νῷ ἀπὸ τῶν αἰσθητῶν ἐπὶ τὰ νοερὰ, ἐπὶ τὰ κάλλη τῶν οὐσιῶν ἐκείνων, ἐπὶ τὴν φαιδρότητα τῆς πολιτείας ἐκείνης· καὶ τότε εἴσῃ πῶς ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἡ δόξα αὐτοῦ.

χ. αἰνεῖν. — ψαλ. ρβ. κ. Ματθ. ς. ι.

5 Τίς ὡς Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν; ὁ ἐν ὑψηλοῖς κατοικῶν, καὶ τὰ ταπεινὰ ἐφορῶν.

Ἆρα οὐ δοκεῖ μέγα εἶναι τὸ εἰρημένον; ἀλλ' ὅταν ἐννοήσῃς περὶ τίνος εἴρηται, σφόδρα ἐστὶ καταδεές. οὕτως, ὅπερ ἔλεγον, οὐ χρὴ μέχρι τῶν ῥημάτων ἵστασθαι, ἀλλ' ἀναβαίνειν τῇ διανοίᾳ. πῶς γὰρ ἐν οὐρανοῖς κατοικεῖ ὁ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν πληρῶν; ὁ πανταχοῦ παρών; ὁ λέγων, Θεὸς ἐγγίζων ἐγώ εἰμι, καὶ οὐχὶ Θεὸς πόρρωθεν; Ὁ μετρήσας τὸν οὐρανὸν σπιθαμῇ, καὶ τὴν γῆν δρακί; ὁ κατέχων τὸν γῦρον τῆς γῆς; ἀλλ' ἐπειδὴ πρὸς Ἰουδαίους ἦν αὐτῷ ὁ λόγος, διὰ τοῦτο τέως κέχρηται οὕτω τῷ λόγῳ, κατὰ μικρὸν ἀνάγων αὐτῶν τὴν διάνοιαν, καὶ πτερῶν τὴν γνώμην, καὶ ἀναβιβάζων ἠρέμα. διὰ δὴ τοῦτο οὐδὲ ἁπλῶς εἶπεν, ὁ ἐν ὑψηλοῖς κατοικῶν, καὶ τὰ ταπεινὰ ἐφορῶν· ἀλλὰ πρότερον εἰπὼν, τίς ὡς

Ἱερεμ. κγ. κδ. κγ. ς. Ἡσ. μ. ιβ. κβ.

Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν, τὸ ἐπήγαγεν. Εἶπε δὲ ἐκεῖνο, δηλῶν τίνος ἕνεκεν τὸ δεύτερον εἶπε. διὰ γὰρ τὴν ἀσθένειαν τὴν Ἰουδαϊκὴν, τὴν περὶ τὰ εἴδωλα ἐπτοημένην, καὶ θεοὺς καταγινώσκουσαν ἐν τόποις καὶ ναοῖς συγκεκλεισμένους· διὰ δὴ τοῦτο κατὰ μικρὸν τὴν σύγκρισιν ποιεῖται, καίτοι ἀσυγκρίτως ἁπάντων ὁ Θεὸς ὑπερέχει· ἀλλὰ πρὸς τὴν ἀσθένειαν τῶν ἀκουόντων, ὅπερ ἔφθην εἰπών (οὐ γὰρ παύσομαι συνεχῶς τὸ αὐτὸ λέγων) ῥυθμίζει τὸν λόγον. οὐ γὰρ ἐζήτει ὅπως ἄξιόν τι τῆς δόξης εἴποι τοῦ Θεοῦ τέως, ἀλλ' ὅπως ἐκείνοις χωρητὸν [γένηται.] διὰ δὴ τοῦτο κατὰ μικρὸν αὐτοὺς ἀνάγει· καὶ ὅμως οὐδὲ οὕτως ἐναπομένει τῇ ταπεινότητι, ἀλλὰ διανοίγνυσι πάλιν ὑψηλότερα νοήματα ἕτερα. ἐπειδὴ γὰρ εἶπεν, ὁ ἐν ὑψηλοῖς κατοικῶν, καὶ τὰ ταπεινὰ ἐφορῶν, πάλιν ἐπὶ τὸ ὑψηλότερον ἄγων τὸν λόγον, φησίν· Ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ ἐν τῇ γῇ·

Δεικνὺς ὅτι πανταχοῦ ἐστι, κἀκεῖ καὶ ἐνταῦθα. οὐ γὰρ ὡς ἄν τις ἐν οὐρανῷ συγκεκλεισμένος πόῤῥωθεν βλέπει τὰ ἐν τῇ γῇ, ἀλλὰ πανταχοῦ παρὼν, καὶ πᾶσι παριστάμενος. εἶδες πῶς κατὰ μικρὸν ἤγειρε τὴν διάνοιαν τῶν ἀκουόντων. εἶτα ἀναστήσας ἀπὸ τῆς γῆς τὴν ἀκροατὴν καὶ τῷ οὐρανῷ προσηλώσας, πάλιν μεῖζόν τι φαντάζεσθαι παρασκευάσας, ἐφ' ἕτερον ἔρχεται δεῖγμα τῆς δυνάμεως αὐτοῦ, λέγων·

6 Ὁ ἐγείρων ἀπὸ γῆς πτωχὸν, καὶ ἀπὸ κοπρίας ἀνυψῶν πένητα.

Μεγάλης γὰρ δυνάμεως καὶ σφόδρα ἀφάτου, τὸ τὰ μικρὰ ἐπαίρειν. ἀλλαχοῦ μέντοι καὶ τὸ ἐναντίον τίθησιν ἄλλος, ὅτι καὶ τὰ μεγάλα ταπεινοῖ, λέγων οὕτω· Διαιρῶν σύντριμμα ἐπὶ ἰσχὺν, καὶ ταλαιπωρίαν ἐπὶ ὀχύρωμα ἐπάγων. ἐνταῦθα μέντοι εἴρηται, ὅτι τοὺς μικροὺς ἐπᾶραι δύναται. ἔστι μὲν οὖν καὶ καθολικὸς λόγος· εἰ δέ τις καὶ κατὰ ἀναγωγὴν αὐτὸν ἐκλαβεῖν βουληθείη, ὄψεται τοῦτο ἐπὶ τῶν ἐθνῶν γινόμενον· ὄψεται τοῦτο καὶ ἐπὶ τῆς παρουσίας τοῦ Χριστοῦ. τί γὰρ τῆς ἡμετέρας φύσεως πτωχότερον; ἀλλ' ὅμως αὐτὴν ἤγειρε καὶ ἀνήγαγε μετὰ τὴν ἀπαρχὴν ἡμῶν εἰς οὐρανὸν, καὶ συνεκάθισεν εἰς τὸν πατρικὸν θρόνον. Καὶ ἀπὸ κοπρίας ἀνυψῶν πένητα, 7 Τοῦ καθίσαι αὐτὸν μετὰ ἀρχόντων λαοῦ αὐτοῦ.

Κοπρίαν ἐνταῦθα τὸ εὐτελὲς λέγει, καὶ τὴν ἐκεῖθεν ἀθρόον γινομένην μεταβολὴν, δεικνὺς ὅτι πάντα αὐτῷ ῥᾴδια καὶ εὔκολα. εἶτα ἐφ' ἕτερον ἔρχεται μεῖζον. ποῖον δὴ τοῦτο; ὅτι οὐ τὰ πράγματα μεταθεῖναι δύναται, οὐδὲ τὴν εὐτέλειαν εἰς ἀξίωμα μεταστῆσαι μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτῆς τῆς φύσεως μεταθεῖναι τοὺς ὅρους, καὶ στεῖραν ποιῆσαι μητέρα. διόπερ ἐπήγαγεν· 8 Ὁ κατοικίζων στεῖραν ἐν οἴκῳ, μητέρα ἐπὶ τέκνοις εὐφραινομένην· Ὅπερ γέγονεν ἐπὶ τῆς Ἄννης, ὅπερ γέγονεν ἐπὶ μυρίων ἑτέρων. Εἶδες ὕμνον ἀπηρτισμένον· εἶδες ὕμνον πεπληρωμένον. Εἶπε τὰ μέλλοντα κατορθοῦσθαι τῇ οἰκουμένῃ· πῶς ὁ Ἰουδαϊσμὸς παύεσθαι μέλλει, πῶς ἡ καινὴ τῆς ἐκκλησίας πολιτεία διαλάμπειν, πῶς θυσία πανταχοῦ προσάγεσθαι. Εἶτα ἀξιόπιστον ποιῶν καὶ τοῖς παχυτέροις τὸν λόγον, ἀπὸ τῶν ἤδη γινομένων καὶ περὶ τῶν μελλόντων βεβαιοῦται. ὃ δὲ λέγει, τοῦτό ἐστι· μὴ ἀπιστήσῃς, ἄνθρωπε, ὅτι τοσαύτη ἔσται μεταβολὴ, καὶ τὰ ἀπεῤῥιμμένα ἔθνη εἰς δόξαν ἥξει μεγίστην. οὐχ ὁρᾷς καθ' ἑκάστην ἡμέραν ταῦτα γινόμενα; τοὺς ταπεινοὺς ὑψουμένους καὶ μετὰ ἀρχόντων καθημένους; οὐχ ὁρᾷς τὴν φύσιν πηρουμένην καὶ διορθουμένην; στείρας μητέρας γινομένας; τοιοῦτόν τι καὶ περὶ τῆς ἐκκλησίας συνέβη. στεῖρα ἦν, ἀλλ' ἐγένετο μήτηρ τέκνων πολλῶν. διὸ καὶ λέγει ὁ Ἡσαΐας· Εὐφράνθητι στεῖρα ἡ οὐ τίκτουσα, ῥῆξον καὶ βόησον ἡ οὐκ ὠδίνουσα· ὅτι πολλὰ τέκνα τῆς ἐρήμου μᾶλλον, ἢ τῆς ἐχούσης τὸν ἄνδρα· τοῦτο τὴν ἐκκλησίαν, ὡς ἐσόμενον, προαναφωνῶν. διὰ δὴ τοῦτο καὶ οὗτος ἐνταῦθα τὸν λόγον κατέλυσε, τὴν προφητείαν ἀξιόπιστον καὶ ἐντεῦθεν ἀποφήνας,

ἀπὸ

Ἀμὼς ε. θ.

α. Βασ. α. ε. κ.

Ησ. νδ. α.

ἀπὸ τῶν ἤδη γινομένων, ἀπὸ τῆς μεγαλωσύνης αὐτοῦ. πάντα γὰρ, ὅσα ἂν δόξῃ τῷ Θεῷ, ῥᾳδίως ποιῆσαι. καὶ γὰρ φύσιν μεταθεῖναι δύναται, καὶ ταπεινότητα μεταβαλεῖν εἰς ὕψος, καὶ διορθῶσαι τοὺς πεσόντας. ταῦτ' οὖν εἰδότες ἅπαντα, εἰσενέγκωμεν τὰ παρ' ἑαυτῶν, καὶ πάσης ἀπολαυσόμεθα δόξης, καὶ πρὸς ἄβατον ὕψος ἀναβησόμεθα, τῆς ῥοπῆς ἀπολαύοντες τοῦ Θεοῦ· ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, τῷ πατρὶ καὶ τῷ υἱῷ καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι, νῦν τε ἀεὶ, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Ψαλμ. ριγ. 1 ΕΝ ΕΞΟΔΩ ΙΣΡΑΗΛ ΕΞ ΑΙΓΥΠΤΟΥ, οἴκου Ἰακὼβ ἐκ λαοῦ βαρβάρου, 2 ἐγενήθη Ἰουδαία ἁγίασμα αὐτοῦ, Ἰσραὴλ ἐξουσία αὐτοῦ.

Μεγάλην ἐνταῦθα τοῦ Θεοῦ πρᾳότητα μαρτυρεῖ καὶ ἡμερότητα. ποίαν δὴ ταύτην; ὅτι πρότερον ἀποδείξεις παρεχόμενος τῆς οἰκείας δυνάμεως, τότε ἀπαιτεῖ τὴν προσκύνησιν. τοῦτο γὰρ δηλῶν ἔλεγεν, ἐν ἐξόδῳ Ἰσραὴλ ἐξ Αἰγύπτου. καὶ γὰρ τότε ἔδειξε τὴν δύναμιν αὐτοῦ διὰ τῶν ἐν Αἰγύπτῳ σημείων, διὰ τῶν ἐν ἐρήμῳ, τότε καὶ τὸν λαὸν ᾠκειώσατο. τοῦτο καὶ ἐπὶ τοῦ Ἀδὰμ ἐποίησε. πρότερον γὰρ τὸν κόσμον ποιήσας, καὶ δείξας αὐτῷ καὶ τῆς σοφίας καὶ τῆς δυνάμεως τὴν ἰσχὺν, οὕτω τὸν ἄνθρωπον ἔπλασε, καὶ τὴν προσκύνησιν ἀπῄτησεν. οὕτω καὶ ὁ μονογενὴς υἱὸς τοῦ Θεοῦ σημεῖα πρότερον παρεχόμενος πολλὰ καὶ παντοδαπὰ, τότε τὴν πίστιν ἀπῄτει. διά τοι τοῦτο τοῖς μὲν ἐξ ἀρχῆς προσιοῦσιν, ἅτε οὐκ ἔχουσιν αὐτοῦ ἐνέχυρα οὐδὲ ἀπόδειξιν τῆς θεότητος, οὐκ ἔλεγε, πιστεύετε ὅτι δύναμαι τοῦτο ποιῆσαι, ἀλλὰ μόνον τὰ σημεῖα ἐδείκνυ. ἐπεὶ δὲ πανταχοῦ τῆς Παλαιστίνης ὑπομνήματα τῆς ἑαυτοῦ δυνάμεως ἐναπέθετο, σώματα πεπηρωμένα διορθῶν, κακίαν ἐξελαύνων, περὶ βασιλείας διαλεγόμενος, τοὺς σωτηριώδεις εἰσάγων νόμους· τότε καὶ τὴν πίστιν ἀπῄτει παρὰ τῶν προσιόντων. ἄνθρωποι μὲν γὰρ πρότερον ἄρχειν ἐθέλουσι, καὶ τότε εὐεργετεῖν ἐπιχειροῦσιν· ὁ δὲ Θεὸς ἀπὸ τῶν εὐεργεσιῶν ἄρχεται. καὶ τί λέγω τὰς ἄλλας εὐεργεσίας, ὅπουγε καὶ τὸν *Ματθ. κα. ιθ. κα.* σταυρὸν αὐτὸν ὑπέμεινε, καὶ τότε τῆς οἰκουμένης ἐκράτησε, διὰ τῶν ἔργων ἐπιδειξάμενος τὴν κηδεμονίαν. τοῦτο γοῦν καὶ ὁ ψαλμῳδὸς ἐνταῦθα δηλῶν ἔλεγεν, ἐν ἐξόδῳ Ἰσραὴλ ἐξ Αἰγύπτου, οἴκου Ἰακὼβ ἐκ λαοῦ βαρβάρου, ἐγενήθη Ἰουδαία ἁγίασμα αὐτοῦ· τουτέστιν, ἐν τῇ ἐξόδῳ, ἐν τῇ ἀπαλλαγῇ, ἐν τῇ ἐλευθερίᾳ τῆς Αἰγύπτου. καὶ οὐχ ἁπλῶς εἶπεν Αἰγύπτου, ἀλλὰ προσέθηκε, λαοῦ βαρβάρου, τῷ ὀνόματι τῶν πολεμίων τοῦ Θεοῦ τὴν κηδεμονίαν ἐνδεικνύμενος. τῶν γὰρ χαλεπῶν ἐκείνων, καὶ ἀνημέρων, καὶ βαρβαρικώτερον διακειμένων Αἰγυπτίων οὐκ ἂν ἠδυνήθησαν ἀπαλλαγῆναι, εἰ μὴ τῆς κραταιᾶς ἀπήλαυσαν χειρὸς, καὶ τῆς δεξιᾶς τῆς ἀμάχου. καὶ γὰρ θηρίων ἦσαν ἀγριώτεροι, καὶ πέτρας σκληρότεροι, μυρίαις παιόμενοι πληγαῖς, καὶ οὐκ ἐνδιδόντες. εἰπὼν τοίνυν τὸν λαὸν βάρβαρον, ἔδειξε τοῦ Θεοῦ τῆς δυνάμεως τὴν ὑπερβολὴν, ὅτι τὸν οὕτω βάρβαρον, τὸν οὕτως ὠμὸν, νῦν μὲν ἔπεισε, νῦν δὲ καὶ ἄκοντα κατηνάγκασεν ἀφεῖναι τοὺς δούλους, καὶ φιλονεικοῦντας ὕστερον τῇ θαλάσσῃ παρέδωκε, καὶ οὕτω τὸν λαὸν ἠλευθέρωσε τὸν ἑαυτοῦ. τί δέ ἐστιν, ἐγενήθη Ἰουδαία ἁγίασμα αὐτοῦ; ἀντὶ τοῦ, λαὸς αὐτῷ λατρεύων, λαὸς αὐτῷ ἀνακείμενος, λαὸς αὐτῷ ᾠκειωμένος. ἁγίασμα δὲ κυρίως ἐλέγετο ὁ ναὸς, τὰ ἄδυτα, τὰ ἅγια τῶν ἁγίων· καθάπερ καὶ Ζαχαρίας εἰσάγει τινὰς ἐρωτῶντας καὶ λέγοντας, *Ζαχ. ζ. γ.* Εἰσῆλθεν ὧδε τὸ ἁγίασμα; ἢ νηστεύσομεν; περὶ τῆς ἐπανόδου τῆς κιβωτοῦ καὶ τῶν ἄλλων

ἀπαν-

ἀπολύτων δηλῶν. ἐγενήθη Ἰουδαία ἁγίασμα αὐτοῦ. πρὸ γὰρ τούτου ἀκάθαρτός τις
ἦν καὶ ἐναγὴς ἡ χώρα. ἐπειδὴ δὲ ἐπανῆλθεν ὁ λαὸς, ἐγένετο ἡ πόλις ἁγίασμα αὐτοῦ· τουτέστιν,
ἁγίασμα ἦγετο διὰ τῆς ἐπιστασίας, διὰ τῶν θυσιῶν, διὰ τῆς λατρείας, διὰ τῆς
ἄλλης ἁγιστείας. Ἰσραὴλ ἐξουσία αὐτοῦ. τί ἐστιν, Ἰσραὴλ ἐξουσία αὐτοῦ; ὑπὸ
5 τὴν ἀρχὴν τὴν αὐτοῦ φησι. καίτοι πᾶσα ἡ οἰκουμένη ὑπὸ τὴν ἀρχὴν ἦν
τὴν αὐτοῦ, ἀλλ᾽ οὗτοι καὶ κατ᾽ οἰκείωσιν· ἐπειδὴ καὶ προφητείας ἐδέχοντο, καὶ διε-
λέγετο αὐτοῖς, καὶ τὰ κατ᾽ αὐτοὺς ᾠκονόμει ποικίλως. καὶ καθ᾽ ἕτερον δὲ τρόπον λαὸς αὐτοῦ
ἐχρημάτιζε. καὶ γὰρ τῷ νεύματι τῷ ἐκείνου πολλάκις καὶ εἰς πολέμους ἐξῄεσαν, καὶ
πολλὰ τῶν ἄλλων ἐπράττον. βαρβαρικῶν γὰρ αὐτοὺς ἀπαλλάξας χειρῶν, καὶ τυ-
10 ραννίδος, καὶ δουλείας, καὶ κινδύνου ἐσχάτου, καὶ παρανόμου γνώμης, γέγονεν αὐτῶν βασι-
λεύς. τοῦτο γοῦν καὶ ἀλλαχοῦ δικαιολογούμενος, καὶ δεικνὺς ὅτι πρότερον τὰ παρ᾽ ἑαυτοῦ
ἐπιδειξάμενος ἀπῄτει τὰ παρ᾽ ἐκείνων, ἔλεγε· Μὴ ἔρημος ἐγενόμην τῷ οἴκῳ Ἰσραὴλ,
ἢ γῆ κεχερσωμένη; ὃ δὲ λέγει, τοῦτό ἐστι· μὴ ἄκαρπος ὑμῖν ἐγενόμην; οὐ μυρία ἀγα-
θὰ εἰς ὑμᾶς ἐπεδειξάμην; οὐ τὴν φύσιν αὐτὴν μετέβαλον; οὐ τὰ στοιχεῖα πρὸς τὴν
15 ὑπηρεσίαν ὑμῶν ἐρρύθμισα; οὐ διαγωγὴν ὑμῖν ἐχαρισάμην ἀνθρωπίνων ἀπηλ-
λαγμένην πόνων; διὰ τοῦτο εἶπε, μὴ ἔρημος ἐγενόμην τῷ οἴκῳ Ἰσραὴλ; τουτέστιν,
οὐ μυρίους ἤνεγκα καρπούς; ἐλευθερίαν * Αἰγύπτου, ἀπαλλαγὴν βαρβάρων, θαυμάτων
ἐπίδειξιν, τὴν ἐν ἐρήμῳ διαγωγὴν, τὴν τῆς Παλαιστίνης κληρονομίαν, τὴν τῶν ἐθνῶν
κράτησιν, τὰ συνεχῆ τρόπαια, τὰς ἐπαλλήλους νίκας, τὰ θαύματα τὰ παράδοξα, τὰ
20 τεράστια τὰ συνεχῆ, τῆς γῆς τὴν εὐετηρίαν, οὐ γονὰς ὑμῶν τὴν ἐπίδοσιν, τὴν πανταχοῦ τῆς
οἰκουμένης δόξαν, ἕτερα μυρία. εἶδες τοὺς καρποὺς τοῦ Θεοῦ. διὰ τοῦτο ἐπήγαγε·
μὴ γῆ ἐγενόμην κεχερσωμένη; τουτέστιν, οὐ μυρίους ἐδρέψασθε παρ᾽ ἐμοῦ καρπούς; οὐκ
ηὐλόγησα τὴν εἴσοδον ὑμῶν, καὶ τὴν ἔξοδον ὑμῶν; τὰ ποίμνια ὑμῶν καὶ τὰ βουκόλια ὑ-
μῶν; τὸν ἄρτον ὑμῶν καὶ τὸ ὕδωρ ὑμῶν; οὐκ ἐν ἀσφαλείᾳ κατέστησα; οὐ πᾶσιν ἀχειρώ-
25 τους εἰργασάμην; οὐ φοβεροὺς καὶ ἀμάχους; οὐ, καθάπερ ἀπὸ πηγῶν, πάντα ὑμῖν ἀπέρ-
ρει τὰ ἀπὸ τῆς γῆς; τὰ ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ; τὸν γὰρ ἄρχοντα τοῦτο μάλιστα δείκνυσι, τὸ προ-
νοεῖν τῶν ὑπηκόων, τὸ κήδεσθαι καὶ φροντίζειν. διὸ καὶ ὁ Χριστὸς ἔλεγεν· Ὁ ποιμὴν ὁ
καλὸς, οὐκ εἶπε, τιμᾶται καὶ θεραπεύεται, ἀλλὰ, τὴν ψυχὴν αὐτοῦ τίθησιν ὑπὲρ τῶν
προβάτων. τοῦτο ἀρχὴ, τοῦτο ποιμαντικὴ ἐπιστήμη, τὸ τὰ αὐτοῦ παρορᾶν, καὶ τὰ τῶν ἀρχομένων
30 μεριμνᾶν. ὥσπερ γὰρ ἐστὶν ἰατρὸς, οὕτω ἐστὶν ἄρχων, μᾶλλον δὲ καὶ ἰατροῦ πλέον. ὁ μὲν γὰρ ἰατρὸς
τῇ τέχνῃ τὴν σωτηρίαν περιποιεῖται· ὁ δὲ ἄρχων καὶ ἐν τοῖς ἰδίοις κινδύνοις· ὅπερ καὶ ὁ
Χριστὸς ἐποίησε, ῥαπισθεὶς, σταυρωθεὶς, τὰ μυρία παθών. διὸ καὶ Παῦλος ἔλεγε· Καὶ γὰρ
ὁ Χριστὸς οὐχ ἑαυτῷ ἤρεσεν, ἀλλὰ καθὼς γέγραπται, οἱ ὀνειδισμοὶ τῶν ὀνειδιζόντων σε
ἐπέπεσον ἐπ᾽ ἐμέ. δύο τοίνυν, μᾶλλον δὲ καὶ τρεῖς, καὶ μυρίας τίθησιν ἐνταῦθα εὐεργεσί-
35 ας· ὅτι βαρβάρων ἀπήλλαξεν, ὅτι τῆς ἀλλοτρίας ἠλευθέρωσεν, ὅτι δουλείας ἀπήλ-
λαξεν, ὅτι πόνους ἔλυσε καὶ ταλαιπωρίας, ὅτι μυρία θαύματα εἰργάσατο, εἶτα ὅτι καὶ
ἁγίασμα αὐτοῦ αὐτοὺς κατηξίωσε γενέσθαι καὶ ὑπηκόους. καὶ γὰρ καὶ τοῦτο οὐ μικρὸν εὐ-
εργεσίας εἶδος, τὸ ἐν τάξει τῶν ὑπηκόων αὐτοὺς καταλέγειν.

3 Ἡ θάλασσα εἶδε, καὶ ἔφυγεν, ὁ Ἰορδάνης ἐστράφη εἰς τὰ ὀπίσω.

40 Ὅρα τὸν λόγον κορυφούμενον, καὶ τὴν εὐεργεσίαν αὐξανομένην. τί γὰρ δεῖ λέγειν,
φησὶ, περὶ βαρβάρων καὶ ἐθνῶν, ὁπότε γε καὶ ἡ κτίσις ὑπεξίστατο, καὶ παρεχώρει, καὶ πρὸς τὰ
ἐναντία μεθίστατο τὸν στρατηγοῦντα ὁρῶσα, καὶ τῷ δημαγωγῷ παραχωροῦσα; πάντα γὰρ
τότε τῷ δήμῳ τῷ τῶν Ἑβραίων συνέβαινεν, ἵνα μάθωσιν ὅτι οὐκ ἀνθρωπίνης ἀκολουθίας ἦν τὰ

γι-

Ἱερεμ. β. λα.

Ἰω. ι. ια.

Ῥω. ιε. γ.

γινόμενα, ἀλλὰ θείας καὶ ἀπορρήτου δυνάμεως τὰ θαυματουργούμενα ἅπαντα. καὶ ὅρα τὴν ἔμφασιν τῆς λέξεως, πῶς ἀρίστως αὐτὴν τέθεικεν. οὐ γὰρ εἶπεν, ἀνεχώρησεν, οὐδὲ ὑπεξέστη· ἀλλὰ τί; ἡ θάλασσα εἶδε, καὶ ἔφυγεν, τὸ τάχος τῆς ἀναχωρήσεως τῇ φυγῇ παραστῆσαι βουλόμενος, τὸ μέγεθος τῆς ἐκπλήξεως, τὸ εὔκολον τῆς ἐνεργείας τοῦ Θεοῦ. καὶ ἵνα μή τις νομίζῃ ἐκ περιόδου τινὸς καὶ συντυχίας τοῦτο γίνεσθαι, ἐξ ἐκείνου οὐκ ἔτι γέγονεν, ἀλλ᾽ ἅπαξ, ὅτε ὁ Θεὸς ἐκέλευσε, καὶ ἐπὶ διαφόρων προσώπων. καὶ γὰρ ἡ ἄτακτος τῶν ὑδάτων ῥύμη, καθάπερ λογική τις καὶ ἔμψυχος, τοῦ Θεοῦ κελεύοντος, οὕτω τοὺς μὲν ἔσωζε, τοὺς δὲ ἀπώλλυε, τοῖς μὲν τάφος, τοῖς δὲ ὄχημα γινομένη. τοῦτο καὶ ἐπὶ τῆς Βαβυλωνίας καμίνου ἴδοι τις ἄν. καὶ γὰρ τὸ πῦρ τὸ ἁπλῶς καὶ ὡς ἔτυχε φερόμενον, πολλὴν εὐταξίαν ἐπεδείκνυτο ὅτε ὁ Θεὸς ἐπέταξεν, οὓς μὲν ἔνδον εἶχε διασῶζον, τοὺς δὲ ἔξωθεν περικαθημένους ἁρπάζον καὶ ἀναλίσκον. ὁ Ἰορδάνης ἐστράφη εἰς τὰ ὀπίσω. εἶδες καὶ ἐν διαφόροις καιροῖς καὶ ἐν διαφόροις χωρίοις τὰ θαύματα γινόμενα. ἵνα γὰρ μάθωσιν ὅτι πανταχοῦ ἡ δύναμις ἐκτέταται τοῦ Θεοῦ, καὶ οὐ περικλείεται τόπῳ, καὶ ἐν τῇ" βαρβάρῳ, καὶ ἐν τῇ ἐρήμῳ, καὶ πανταχοῦ παρεγίνετο θαυματουργῶν· καὶ νῦν μὲν ἐν θαλάττῃ, νῦν δὲ ἐν ποταμοῖς· καὶ τότε μὲν ἐπὶ Μωϋσέως, ὕστερον δὲ ἐπὶ Ἰησοῦ, καὶ πανταχοῦ διὰ σημείων περιεπέμποντο· ἵνα τὴν ἀναίσθητον αὐτῶν γνώμην καὶ τὴν σκληρὰν διάνοιαν τοῖς θαύμασι μαλασσομένην, εὐήνιον καὶ ἐπιτηδειοτέραν καταστήσωσι πρὸς τὴν τῆς θεογνωσίας ὑποδοχήν.

Δαν. γ. κβ. κθ.

Ἄλλη γραφὴ παιδίον ἦν.

κ. βαρβάρῳ

4 Τὰ ὄρη ἐσκίρτησαν ὡσεὶ κριοί, καὶ οἱ βουνοὶ ὡς ἀρνία προβάτων.

Ἐνταῦθα ζήτημα οὐ μικρὸν ἡμῖν ἀνακύπτει. καὶ γάρ τινες διαπορῶντές φασιν· ὅτι μὲν τὰ πρότερα γέγονεν, ἴσμεν· καὶ γὰρ ἡ ἱστορία παρέδωκεν, ὅτι καὶ ἡ ἐρυθρὰ θάλασσα ἐσχίσθη ἐν τῇ ἐξόδῳ, καὶ ὅτι ὁ Ἰορδάνης ἐστράφη εἰς τὰ ὀπίσω, ἡνίκα ἡ κιβωτὸς παρῄει· ὅτι δὲ ὄρη ἐσκίρτησαν καὶ βουνοί, οὐδαμοῦ τοῦτο ὁρῶμεν γεγραμμένον. τί οὖν ἐστιν, εἴπε; ὅτι τὴν ἡδονὴν ὑπερβολικῶς παραστῆσαι βουλόμενος καὶ τῶν θαυμάτων τὸ μέγεθος ὁ προφήτης, εἰσάγει καὶ τὰ ἄψυχα αὐτὰ μονονουχὶ χορεύοντα καὶ πηδῶντα· ἅπερ ἐπὶ τῶν εὐφραινομένων γίνεται. διὰ τοῦτο καὶ ἡ προσθήκη τῆς εἰκόνος, τό, ὡσεὶ κριοί, καὶ ὡς ἀρνία προβάτων. καὶ γὰρ ἐκεῖνα τὰ ἄλογα ἡνίκα εὐφραίνεται, τοῖς πηδήμασι τὴν ἡδονὴν δηλοῖ. ὥσπερ οὖν ἐν ταῖς συμφοραῖς ἄλλος φησίν, ὅτι καὶ Ἄμπελος ἐπένθησε καὶ οἶνος, οὐχ ὡς τῆς ἀμπέλου πενθούσης (πῶς γὰρ ἂν πενθήσει ἡ ἄμπελος;) ἀλλὰ τὴν ὑπερβολὴν τῆς κατηφείας [ὥσπερ] ἐνδείξασθαι βουλόμενος, καὶ τῶν ἀψύχων αὐτῶν σχεδὸν ἀπτομένην ὑπερβολικῶς λέγει· οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα τὴν κτίσιν εἰσάγει κοινωνοῦσαν τῆς ἡδονῆς, ἵνα τὸ μέγεθος δείξῃ τῆς εὐφροσύνης. τοῦτο καὶ ἡμῖν ἔθος λέγειν, ὅτι τὰ ἐνταῦθα φαιδρὰ γέγονεν, ἐπειδὰν τινα ἴδωμεν ἔντιμον παραγινόμενον· ἐνέπλησας τὴν οἰκίαν χαρᾶς, οὐ περὶ τῶν τοίχων διαλεγόμενοι, ἀλλὰ τὴν ὑπερβολὴν τῆς εὐφροσύνης παριστῶντες.

Ησ. κδ. ζ.

5 Τί σοί ἐστι, θάλασσα, ὅτι ἔφυγες, καὶ σύ, Ἰορδάνη, ὅτι ἐστράφης εἰς τὰ ὀπίσω; 6 Τὰ ὄρη ὅτι ἐσκιρτήσατε ὡσεὶ κριοί, καὶ οἱ βουνοὶ ὡς ἀρνία προβάτων;

Κατὰ ἐρώτησιν τὸν λόγον προάγει, καὶ τοῖς στοιχείοις διαλέγεται ἀπὸ τῆς αὐτῆς γνώμης, ἀφ᾽ ἧς ἔφησεν αὐτὰ σκιρτᾶν. ὥσπερ γὰρ οὐκ αἴσθησιν αὐτοῖς μαρτυρῶν ταῦτα ἔλεγεν, ἀλλ᾽ (ὅπερ ἔφθην εἰπών) τὴν ὑπερβολὴν τῆς ἡδονῆς ἐνδεικνύμενος, καὶ τῶν κατορθωμάτων τὸ μέγεθος· οὕτω καὶ τὴν ἐρώτησιν αὐτοῖς προσάγει, οὐχ ὡς ἀποκρίνασθαι δυναμένοις καὶ αἴσθησιν ἔχουσιν, ἀλλ᾽ ὥστε σαφέστερον ποιῆσαι τὸν λόγον, καὶ δεῖξαι τὸ παράδοξον. ὡς γὰρ καινοῦ τινος γινομένου καὶ οὐ κατὰ ἀκολουθίαν συμβάντος, τὴν ἐρώτησιν ἐπάγει, καὶ προστίθησι" τῇ ἀποκρίσει. τίς δὲ ἦν αὐτή;

7 Ἀπὸ

7 Ἀπὸ προσώπου Κυρίου ἐσαλεύθη ἡ γῆ, ἀπὸ προσώπου τοῦ Θεοῦ Ἰακώβ.

Ἐνταῦθα πάλιν σάλον τὴν ἔκπληξιν λέγει, τὸ θαῦμα, τὴν ἔκστασιν, ὥστε δεῖξαι τὸ μέγεθος τῶν γεγενημένων. Εἶτα δεικνὺς ὅσον ἐστὶν ἑνὸς ἀνδρὸς ἀρετή, ἀπὸ τοῦ δούλου τὸν δεσπότην ἐκάλεσεν. ὃ καὶ Παῦλος αἰτίαν μεγίστης τιμῆς ἔφη τοῖς ἁγίοις δεδόσθαι ἐκείνοις, ὅτι δὴ τῶν βιωτικῶν ἀπηλλάγησαν ἁπάντων. οὐδὲ γὰρ τὴν τιμὴν μόνον τέθεικεν, ἀλλὰ καὶ τὴν αἰτίαν τῆς τιμῆς προσέθηκεν, ἵνα τὸν ἀκροατὴν διδάξῃ τὴν ὁδόν, δι' ἧς δύναται ταύτης ἀπολαῦσαι τῆς προεδρίας. τίς δὲ ἐστιν αὕτη; τὸ ἀπὸ τῶν δούλων καλεῖσθαι τὸν δεσπότην. διὸ καὶ ἔλεγε· Δι' ἣν αἰτίαν οὐκ ἐπαισχύνεται ὁ Θεός, Θεὸς καλεῖσθαι αὐτῶν. (Εβρ.ια.ιϛ.) πῶς δὲ Θεὸς αὐτῶν ἐκαλεῖτο; λέγων, Ἐγώ εἰμι ὁ Θεὸς Ἀβραάμ, καὶ ὁ Θεὸς Ἰσαάκ, καὶ ὁ Θεὸς Ἰακώβ. (Εξοδ.γ.ϛ.) Εἶτα καὶ τὴν αἰτίαν τῆς τοιαύτης κλήσεως ἀνωτέρω τεθεὶς, εἶπε· καὶ οὗτοι πάντες ἀπέθανον, μὴ κομισάμενοι τὰς ἐπαγγελίας, ἀλλὰ πόῤῥωθεν αὐτὰς ἰδόντες καὶ ἀσπασάμενοι, καὶ ὁμολογήσαντες ὅτι ξένοι καὶ παρεπίδημοί εἰσιν. αὕτη ἡ αἰτία. διὸ καὶ ἐπήγαγε· δι' ἣν αἰτίαν οὐκ ἐπαισχύνεται [αὐτοὺς] ὁ Θεός, Θεὸς καλεῖσθαι αὐτῶν. ποίαν αἰτίαν εἰπέ μοι; ὅτι ὡμολόγησαν ξένοι καὶ παρεπίδημοι εἶναι, καὶ μηδὲν κοινὸν ἔχειν πρὸς τὰ παρόντα, ἀλλ' ἀποῤῥήξαντες ἑαυτοὺς τῶν βιωτικῶν, οὕτως ἐν ἀλλοτρίᾳ διετέλουν.

8 Τοῦ στρέψαντος τὴν πέτραν εἰς λίμνας ὑδάτων, καὶ τὴν ἀκρότομον εἰς πηγὰς ὑδάτων.

Ποίαν ἔχοιεν ἄν, εἰπέ μοι, συγγνώμην οἱ σκληροὶ καὶ δυσένδοτοι, ὅταν πέτρα μὲν ἡ ἀκρότομος καὶ σκληρὰ καὶ δυσένδοτος εἴκῃ τῷ προστάγματι τοῦ Θεοῦ· ἄνθρωπος δὲ ὁ λόγῳ τετιμημένος καὶ πάντων ἡμερώτερος, ἐκείνης σκληρότερος γίνηται; ἀκρότομον γὰρ ἐνταῦθά φησι τὴν σιδήρῳ οὐ ῥᾳδίως εἴκουσαν, ἀλλ' ἐκ τῶν ἄκρων μόλις ἀποθραυομένην. ἀλλ' ὅμως καὶ ἐκείνη εἰς τὴν ἐναντίαν διελύθη φύσιν, καὶ πηγὰς ἀφῆκεν ὑδάτων. (Εξοδ.ιζ.ϛ.) ὁ γὰρ τῆς φύσεως δημιουργός, καὶ τοὺς ὅρους αὐτοὺς μεταθεῖναι δύναται, καὶ τὰ ἐναντία * ἐπιδείξασθαι· ὃ πολλαχοῦ πολλάκις ἐποίησε, δεικνὺς ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ ἐξ οὐκ ὄντων τὰ πάντα ποιήσας. Εἰπὼν τοίνυν τὰς παλαιὰς εὐεργεσίας, τὰ θαύματα, τὰ τεράστια, πῶς ἀπήλλαξε βαρβαρικῆς δουλείας, πῶς εἰς ἐλευθερίαν ἐχειραγώγησε, πῶς τὰ στοιχεῖα μετέβαλε, καὶ πάντα ἡδονῆς ἐνέπλησε, καὶ ὑπὲρ τῶν παρόντων δεῖται ἐπὶ τὸν αὐτὸν" καταφεύγων λιμένα. Εἶτα ἐπειδὴ κἀκεῖνο γέγονεν οὐ διὰ τὴν ἀξίαν τῶν εὐεργετουμένων, ἀλλὰ διὰ τὴν τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίαν, καὶ διὰ τὸ ὄνομα αὐτοῦ· ὅπερ ἔλεγεν, ἵνα μὴ βεβηλωθῇ τὸ ὄνομά μου, ἀλλὰ πάντες μάθωσι διὰ τῶν γινομένων τὴν ἰσχὺν αὐτοῦ καὶ τὴν δύναμιν, καὶ τοῦτο διδασκαλίας ὑπόθεσις γένηται· τοῦτο καὶ νῦν προβάλλεται τὸ δικαίωμα λέγων· Εἰ καὶ ὑπὸ τοῦ βίου προδεδόμεθα, καὶ ἀπὸ τῶν ἔργων ἐσμὲν ἀπαῤῥησίαστοι, διὰ τὸ ὄνομά σου ποίησον· ὃ καὶ Μωϋσῆς τότε ἔλεγε, καὶ αὐτὸς" λέγων, συνῳδὰ ἐκείνῳ φθεγγόμενος,

9 Μὴ ἡμῖν, Κύριε, μὴ ἡμῖν, ἀλλ' ἢ τῷ ὀνόματί σου δὸς δόξαν.

Μὴ δι' ἡμᾶς, φησιν, ἵνα ἡμᾶς λαμπροτέρους ποιήσῃς καὶ ἐπισήμους, ἀλλ' ἵνα αὐτὸς πανταχοῦ κατάδηλόν σου τὴν δύναμιν ἐργάσῃ. καὶ γὰρ ὥσπερ τὸ ὄνομα αὐτοῦ δοξάζεται ἀντιλαμβανομένου καὶ βοηθοῦντος· οὕτω πάλιν δοξάζεται ἐν ἀρετῇ βιούντων ἡμῶν καὶ διαλαμπόντων κατὰ τὴν πολιτείαν. Λαμψάτω γάρ, φησι, τὸ φῶς ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὅπως ἴδωσι τὰ καλὰ ἔργα ὑμῶν, καὶ δοξάσωσι τὸν πατέρα ὑμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς. (Ματθ.ε.ιϛ.) ὥσπερ οὖν δοξάζεται ἐν ἀρετῇ ὄντων ἡμῶν, οὕτω καὶ βλασφημεῖται ἐν κακίᾳ διατελούντων. τοῦτο γοῦν καὶ διὰ τοῦ προφήτου δηλῶν ἔλεγε· Τὸ ὄνομά μου δι' ὑμᾶς βλασφημεῖται ἐν τοῖς ἔθνεσι. (Ησ.νβ.ϛ.) τοίνυν οὐδαμόθεν ἑτέρωθεν ἔχων τὴν συνηγορίαν

τὴν ὑπὲρ αὐτῶν ποιήσασθαι, ἐπὶ τοῦτο καταφεύγει καθάπερ καὶ Μωϋσῆς. ἀλλ' οὐκ ἀεὶ αὐτὸ ποιεῖ ὁ Θεός, τῆς σωτηρίας κηδόμενος τῶν ἀνθρώπων. εἰ γὰρ ἀεὶ τοῦτο ποιεῖν ἠξίου, πολλοὶ τῶν ῥαθύμων χείρους ἂν ἐγίνοντο, μέγιστον ἐνέχυρον ἔχοντες τοῦ μὴ πάσχειν κακῶς, τὸ διὰ τὴν δόξαν αὐτοῦ διηνεκῶς σώζεσθαι. ἀλλ' οὐ γίνεται τοῦτο. οὐ γὰρ οὕτω μέλει αὐτῷ τῆς δόξης αὐτοῦ, ὡς τῆς σωτηρίας τῆς τῶν ἀνθρώπων. εἰ γὰρ ἄνθρωποι καταφρονοῦσι τούτου, πολλῷ μᾶλλον ὁ Θεὸς ὁ μὴ δεόμενός τινος τῶν παρ' ἡμῶν. ἀλλ' (ὅπερ ἔφθην εἰπών) ὁ προφήτης ἐπειδὴ συνηγόρου τάξιν ἔχει, ἀπὸ τῶν ἐνόντων τὴν συνηγορίαν ποιεῖται, καὶ διπλασιάζει τὸν λόγον λέγων, μὴ ἡμῖν, Κύριε, μὴ ἡμῖν, σφόδρα τὸ ἀνάξιον τῶν σωζομένων δεικνύς, ἀλλ' ἢ τῷ ὀνόματί σου δὸς δόξαν. ἡμεῖς μὲν γὰρ μυρίων ἄξιοι κακῶν, ἀλλ' ὅπως τὸ ὄνομά σου μὴ βεβηλωθῇ.

10 Ἐπὶ τῷ ἐλέει σου, καὶ τῇ ἀληθείᾳ σου.

Ἕτερος, Διὰ τὸ ἔλεός σου. Ὁρᾷς πῶς αὐτὸ καὶ αὐτὸς οἶδε σαφῶς, ὅτι πολλάκις ὑπὲρ καταφρονῶν ὁ Θεὸς περὶ ἓν ὁρᾷ μόνον, τὴν τῶν ἁμαρτανόντων διόρθωσιν. διὰ τοῦτο ἐπήγαγεν, ἐπὶ τῷ ἐλέει σου καὶ τῇ ἀληθείᾳ σου, τουτέστι, διὰ τὸ ἔλεός σου βοήθησον ἡμῖν. εἰ καὶ τῆς δόξης οὐ μέλει σοι τῆς παρὰ τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ διὰ τὸ ἔλεός σου καὶ τὴν ἀλήθειάν σου. ἔστι γάρ, ἔστι καὶ κολάζοντα δόξαν λαβεῖν, οὐκ ἐλεοῦντα μόνον. ἀλλὰ μὴ οὕτω, φησιν, ἀλλὰ διὰ τὸ ἔλεός σου. ἐχρῆν μὲν γὰρ παρ' ἡμῶν τῷ ὀνόματί σου δεδόσθαι δόξαν διὰ τοῦ βίου καὶ τῆς πολιτείας· ἐπειδὴ δὲ τοῦτο προεδώκαμεν, διὰ τῆς ἀντιλήψεως ποίησον, διὰ τοῦ ἐλέου σου καὶ τῆς φιλανθρωπίας·

Μήποτε εἴπωσι τὰ ἔθνη, ποῦ ἐστιν ὁ Θεὸς αὐτῶν;

Πολλῶν καὶ νῦν εὐχομένων ἀκούω ταῦτα λεγόντων· ἀλλὰ δέος, μήποτε ἄλλως εἴπωσι τὸ ποῦ ἐστιν ὁ Θεὸς αὐτῶν, ὅταν ἁρπάζωσι πολλοί, καὶ ἀδικῶσι, καὶ μυρία τολμῶσι δεινά. 11 Ὁ δὲ Θεὸς ἡμῶν ἐν τῷ οὐρανῷ πάντα ὅσα ἠθέλησεν ἐποίησεν.

Ἐνταῦθα τὴν πλάνην τῶν ἀνοήτων διορθοῦται. ἐπειδὴ γὰρ πολλοὶ ἀγνοοῦσι τὸν Θεόν, τὸ τοιοῦτον δόγμα διορθούμενός φησιν· ὁ δὲ Θεὸς ἡμῶν ἐν τῷ οὐρανῷ πάντα ὅσα ἠθέλησεν ἐποίησεν. εἰ δὲ ἐν τῷ οὐρανῷ, πολλῷ μᾶλλον ἐπὶ τῆς γῆς. τί ἐστιν, ἐν τῷ οὐρανῷ πάντα ὅσα ἠθέλησεν ἐποίησεν; ἢ τὰς δυνάμεις τὰς ἄνω φησί, καὶ τοὺς δήμους τοὺς ἀπείρους ἐκείνους, ἢ τὰ ἐπιτάγματα, ἃ μετ' ἀκριβείας ἀνύεται. εἰ δὲ ἡ γῆ πολλὴν ἔχει τὴν σύγχυσιν καὶ τὴν ἀταξίαν, μὴ θαυμάσῃς. ἀπὸ τῆς τῶν ἀνθρώπων κακίας καὶ τῆς πονηρίας τῶν μετιόντων, οὐ παρὰ τὴν ἀτονίαν τοῦ Θεοῦ τοῦτο γίνεται. ὅτι γὰρ ἰσχυρὸς καὶ δυνατός, τὰ ἐν τῷ οὐρανῷ δηλοῖ πραττόμενα. εἰ δὲ ἐν τῇ γῇ οὐχ οὕτως, οἱ ἀναξίως ἑαυτοὺς καθιστῶντες αἴτιοι. καὶ ἑτέρως δ' ἄν τις τοῦτον μεταχειρίσειε τὸν λόγον· ὅτι πολλὰ * διὰ μακροθυμίαν οὐδέπω τὴν κατ' ἀξίαν λαμβάνει ἀντίδοσιν. διὰ τοῦτο καὶ πονηροὶ δικαίων περιγίνονται, οὐ βουλομένου τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ παρὰ πόδας ἕκαστον * εὐθύνας ἀπαιτεῖν τῶν πεπλημμελημένων· ἐπεὶ πάλαι ἂν τὸ γένος ἀνηρπάσθη τὸ ἡμέτερον. τοῦτο τοίνυν ἐνταῦθά φησιν, ὅτι δυνατὸς μέν ἐστι καὶ ἰσχυρός, καὶ οἷός τε ἐπεξελθεῖν, καὶ δῆλον ἐκ τῶν ἐν τῷ οὐρανῷ γινομένων, οὐ ποιεῖ δὲ τοῦτο, πανταχοῦ τῇ μακροθυμίᾳ κεχρημένος, καὶ εἰς μετάνοιαν ἕλκων τοὺς ἐν πονηρίᾳ ζῶντας.

12 Τὰ εἴδωλα τῶν ἐθνῶν ἀργύριον καὶ χρυσίον, ἔργα χειρῶν ἀνθρώπων.

13 Στόμα ἔχουσι καὶ οὐ λαλήσουσιν, ὀφθαλμοὺς ἔχουσι καὶ οὐκ ὄψονται.

14 Ὦτα ἔχουσι καὶ οὐκ ἀκούσονται, ῥῖνας ἔχουσι καὶ οὐκ ὀσφρανθήσονται.

15 Χεῖρας ἔχουσι καὶ οὐ ψηλαφήσουσι, πόδας ἔχουσι καὶ οὐ περιπατήσουσιν, οὐ φωνήσουσιν ἐν τῷ λάρυγγι αὐτῶν. 16 Ὅμοιοι αὐτοῖς γένοιντο οἱ ποιοῦντες αὐτά.

Ἐν μὲν τῷ ἑκατοστῷ πέμπτῳ ψαλμῷ τὴν μανίαν αὐτῶν διηγούμενος ἔλεγεν, ὅτι τοὺς υἱοὺς αὐτῶν καὶ τὰς θυγατέρας ἔθυσαν τοῖς δαιμονίοις· ἐν δὲ τῷ παρόντι, τὴν ἀναισθησίαν, ὅτι ταῖς ἀψύχοις ὕλαις προσεστήκασι. καὶ πάντα αὐτῶν ἔπεισι τὰ μέλη, πλατυτέραν τὴν κωμῳδίαν ἐργαζόμενος. Εἶτα καὶ ἐπάγων φησίν·

Ὅμοιοι αὐτοῖς γένοιντο οἱ ποιοῦντες αὐτά, καὶ πάντες οἱ πεποιθότες ἐπ' αὐτοῖς.

Καίτοιγε τοῦτο ἀρετή, τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ, ἀλλ' ἐνταῦθα κατάρα γέγονεν. ἐννόησον οὖν τίνες ἂν εἶεν, ὅταν ἡ πρὸς αὐτοὺς ὁμοίωσις ἀντὶ ἀρᾶς προφέρηται τῆς ἐσχάτης. καὶ καλῶς οὕτω τὸν λόγον ἐσχημάτισε, κωμῳδῶν αὐτοὺς εἰς ἐσχάτην ἄνοιαν, καὶ καταγελάστους δεικνύς. πῶς γὰρ οὐ καταγέλαστον, εἰπέ μοι, τὸ προσδεδέσθαι ξοάνῳ τύπον ἔχοντι τῆς αἰσχίστης ἀσχημοσύνης; τίς δὲ ἂν καὶ ἕλοιτο γυμνὴν γυναῖκα ἰδεῖν; ὁ δὲ δαιμόνων καὶ γυμνῷ τύπῳ παρεδρεύει. καὶ νῦν μὲν πορνείας εἰκόνες ἑστᾶσι τὰ ξόανα, νῦν δὲ μανίας τῆς κατὰ τῶν ἀρρένων. τί γὰρ ὁ ἀετὸς βούλεται; τί δὲ ὁ Γανυμήδης; τί δὲ ὁ διώκων τὴν παρθένον Ἀπόλλων; τί δὲ τὰ ἕτερα τὰ μυσαρὰ σχήματα; πανταχοῦ ἀσέλγεια, πανταχοῦ ἀκολασία, πανταχοῦ μίξεων ἀθέσμων καὶ ἐρώτων λυσσώντων τύποι. καὶ γὰρ τὰ ξόανα, καὶ αἱ ἑορταί, καὶ αἱ πανηγύρεις, καὶ αἱ τελεταί, ἔλεγχοι καὶ ὑπομνήματα καὶ διδασκαλίαι τῶν ἀτόπων εἰσίν· οὐ μόνον δὲ τῶν αἰσχρῶν, ἀλλὰ καὶ φόνων καὶ σφαγῶν παρανόμων. ὅθεν καὶ ἀποθεσπιάζονται τοὺς δαίμονας. οὐδὲν γὰρ ἕτερον παρ' ἐκείνοις, ἢ ἀσέλγεια, καὶ μέθαι ἀκόλαστοι, καὶ ὠμότης, καὶ ἀπανθρωπία, καὶ μιαιφονίαι. καὶ τὰς ἑορτὰς ὅλας ἐντεῦθεν συνισταμένας ἴδοι τις ἄν. κωμῳδήσας τοίνυν τῶν εἰδώλων τὴν ἀναισθησίαν, καὶ τὴν ἄνοιαν τῶν πεποιθότων αὐτοῖς, μετάγει τὸν λόγον ἐπὶ τὸν τοῦ Θεοῦ ὕμνον, λέγων·

17 Οἶκος Ἰσραὴλ ἤλπισεν ἐπὶ Κύριον, βοηθὸς καὶ ὑπερασπιστὴς αὐτῶν ἐστιν.

18 Οἶκος Ἀαρὼν ἤλπισεν ἐπὶ Κύριον, βοηθὸς καὶ ὑπερασπιστὴς αὐτῶν ἐστιν.

19 Οἱ φοβούμενοι τὸν Κύριον ἤλπισαν ἐπὶ Κύριον, βοηθὸς καὶ ὑπερασπιστὴς αὐτῶν ἐστι.

Διὰ γὰρ τούτων καὶ τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ ἀνακηρύττει, καὶ τὴν ἀσύγκριτον αὐτοῦ καὶ κατὰ πάντων ὑπεροχήν. τὰ γὰρ εἰς τὸν δῆμον τὸν Ἰουδαϊκὸν γινόμενα εἰς μέσον ἄγων, διπλῆν αὐτοῦ δείκνυσι τὴν εὐεργεσίαν, μᾶλλον δὲ καὶ τριπλῆν· πρῶτον μέν, ὅτι δαιμόνων αὐτοὺς ἀπήλλαξεν· ἔπειτα, ὅτι ἑαυτὸν ἐγνώρισε· καὶ τρίτον, ὅτι καὶ βοήθειαν αὐτοῖς παρ' ἑαυτοῦ παρέσχε. διαιρεῖ δὲ τὸν λόγον εἴς τε τὸν Ἰσραήλ, καὶ τὸ ἱερατικὸν γένος, καὶ τοὺς ἐξ ἐθνῶν προσιόντας αὐτῷ. οὐ γάρ ἐστιν ἴσον ἱερεὺς καὶ ἰδιώτης, ἀλλ' ἔχει τι πλέον οὗτος. διὸ καὶ τὴν διαίρεσιν εἰκότως ποιεῖται. μείζων γὰρ εἰς αὐτοὺς ἡ τιμὴ γέγονεν. Εἶτα δεικνὺς ὅτι οὐκ εἰς τὰ Ἰουδαϊκὰ αὐτοῦ κατεκέκλειστο ἡ πρόνοια, καὶ τῶν προσηλύτων ἐμνήσθη τῶν ἐκ τῶν ἐθνῶν προσιόντων, τήν τε βοήθειαν καὶ τὴν εὐλογίαν εἰς ἅπαντας κεχύσθαι λέγων.

20 Κύριος μνησθεὶς ἡμῶν εὐλόγησεν ἡμᾶς. 21 Εὐλόγησε τὸν οἶκον Ἰσραήλ· εὐλόγησε τὸν οἶκον Ἀαρών· 22 Εὐλόγησε τοὺς φοβουμένους τὸν Κύριον.

Τί ἐστιν, εὐλόγησε; μυρίων, φησίν, ἐνέπλησεν ἀγαθῶν. εὐλογεῖ μὲν γὰρ καὶ ἄνθρωπος Θεόν, ὡς ὅταν λέγῃ, Εὐλόγει ἡ ψυχή μου τὸν Κύριον. ἀλλ' ὁ τὸν Θεὸν εὐλογῶν αὐτὸς κερδαίνει, λαμπρότερον ἑαυτὸν καθιστάς, οὐκ ἐκείνῳ τι χαριζόμενος· ὁ δὲ Θεὸς εὐλογῶν, ἡμᾶς λαμπροτέρους ποιεῖ, οὐκ αὐτός τι προσλαμβάνει. ἀνενδεὲς γὰρ τὸ θεῖον. ὥστε ἑκατέρωθεν ἡμέτερον τὸ κέρδος. πῶς δὲ εὐλόγησεν αὐτούς; ἄρτον αὐτοῖς ἐξ οὐρανοῦ ἔδωκεν, ὕδωρ ὤμβρησεν ἐκ πέτρας, τὰς εἰσόδους αὐτῶν καὶ τὰς ἐξόδους ἐφύλαξε, τὰ βουκόλια αὐτῶν ἐπλήθυνε καὶ τὰ ποίμνια, λαὸν περιούσιον ὠνόμασε, καὶ βασίλειον ἱεράτευμα, λόγον ἔδωκε, προφήτας ἔπεμψε. Ταῦτα καὶ ἀλλαχοῦ κηρύττων,

Ψαλμ. ργ. α.

Ἐξοδ. ις. ιγ. καὶ ιζ. ς. καὶ ιθ. ς.

Ψαλ. ρμζ. θ. Οὐκ ἐποίησε, φησιν, οὕτω παντὶ ἔθνει, καὶ τὰ κρίματα αὐτοῦ οὐκ ἐδήλωσεν αὐτοῖς. καὶ ἄλλος, Δευτ. δ. ζ. Ποῖον ἔθνος οὕτω σοφὸν, ᾧ ἐγγίζει Κύριος ὁ Θεός;

Τοὺς μικροὺς μετὰ τῶν μεγάλων. Οὐδὲ ἓν γένος, φησὶν, ἔρημον εὐλογίας ἦν, ἀλλ' εἰς πάντας ἐκτείνεται. 23 Προσθείη Κύριος ἐφ' ὑμᾶς, ἐφ' ὑμᾶς καὶ ἐπὶ τοὺς υἱοὺς ὑμῶν. (χ. ὑμᾶς, χ. ὑμῶν.) Εἶδες ἕτερον εὐλογίας εἶδος, τὸ ἐπιδιδόναι τὸ γένος. διὰ δὴ τοῦτο ἐν τάξει κολάσεως τὸ ἐναντίον ἕτερος προσφέρων φησί· Ἱερεμ. μβ. β. καὶ Βαρ. τελευτ. Καὶ ἐσμικρύνθημεν καὶ ἐσμὲν ὀλιγοστοὶ παρὰ πάντας τοὺς κατοικοῦντας τὴν γῆν. ταύτης τῆς εὐλογίας καὶ ἐν Αἰγύπτῳ ὄντες ἀπέλαυον, καίτοι μυρίων ὄντων τῶν διακωλυόντων, τῶν ἔργων, τῆς ταλαιπωρίας, τῆς τῶν ἐνεστηκότων ὠμότητος. ἀλλ' οὐδὲν τοῦ Θεοῦ τὸν λόγον διέκοπτεν, ἀλλ' οὕτω προῄει τὰ τῆς εὐλογίας, ὡς ἐν διακοσίοις ἔτεσιν ἑξακοσίας γενέσθαι χιλιάδας. ἀλλὰ τότε μὲν ἐν τούτοις τὰ τῆς εὐλογίας· νυνὶ δὲ ἐν πολλῷ βελτίοσιν, ἐπὶ τῆς καινῆς. διό φησι Παῦλος· Ἐφεσ. α. γ. καὶ γ. κ. Εὐλογητὸς ὁ Θεὸς, ὁ εὐλογήσας ἡμᾶς ἐν πάσῃ εὐλογίᾳ πνευματικῇ, ἐν τοῖς ἐπουρανίοις, ἐν Χριστῷ. καὶ πάλιν· τῷ δὲ δυναμένῳ ὑπὲρ πάντα ποιῆσαι ὑπὲρ ἐκπερισσοῦ ὧν αἰτούμεθα, ἢ νοοῦμεν, αὐτῷ ἡ δόξα ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ. διὰ δὴ τοῦτο καὶ οἱ προφῆται τὸ παλαιὸν εὐεργεσίας ζητοῦντες, ταύτην τὴν εὐλογίαν παρεῖχον. ὁ γὰρ Ἐλισσαῖος τὴν ὑποδεξαμένην τῇ τοῦ παιδὸς δόσει ἀμείβεται. δ. Βασ. δ. ις. ἐπὶ δὲ τῆς καινῆς οὐ ταῦτα, ἀλλὰ πολλῷ μείζονα. ἡ γοῦν πορφυρόπωλις οὐ ταῦτα ᾔτει παρὰ τῶν ἀποστόλων, ἀλλὰ τί; Πραξ. ις. ιε. Εἰ οὖν κεκρίκατέ με πιστὴν τῷ Κυρίῳ, εἰσελθόντες, φησὶ, μείνατε παρ' ἐμοί. Εἶδες πόσον τὸ μέσον, καὶ ἵνα μὴ ἥττων οἱ ἐν τῇ παλαιᾷ, ἵνα δὲ οἱ ἐν τῇ καινῇ. καὶ πάλιν ὁ Χριστός· Λουκ. ι. κ. Χαίρετε ὅτι τὰ ὀνόματα ὑμῶν ἐγράφη ἐν τοῖς οὐρανοῖς. καὶ ὁ Παῦλος· Ρωμ. ιε. ιγ. Ὁ δὲ Θεὸς πληρώσαι ὑμᾶς πάσης χαρᾶς καὶ ἐλπίδος ἐν τῷ πιστεύειν, εἰς τὸ περισσεύειν ἐν τῇ ἐλπίδι, ἐν δυνάμει πνεύματος ἁγίου. Εἶδες εὐλογίας δύναμιν τὰ ἀπόρρητα χαριζομένην ἀγαθὰ, καὶ οὐδὲν ἔχουσαν γήϊνον. καὶ πάλιν ὁ Παῦλος· Ρωμ. ις. κ. Ὁ δὲ Θεὸς συντρίψει τὸν Σατανᾶν ὑπὸ τοὺς πόδας ὑμῶν ἐν τάχει. ἀλλ' ἐν τῇ παλαιᾷ, ὅτι παχύτερον τὰ τῶν ἀνθρώπων διέκειτο, ἀπὸ τῶν αἰσθητῶν τὰ τῆς εὐλογίας ὑφαίνετο, καὶ ἡ πολυπαιδία μέγιστον πρᾶγμα εἶναι ἐνομίζετο. Δευτ. κη. ια. ἐπειδὴ γὰρ ἐκ τῆς ἁμαρτίας εἰσῆλθεν ὁ θάνατος, παραμυθούμενος τὸ γένος ὁ Θεὸς, καὶ δεικνὺς ὅτι οὐ μόνον οὐκ ἀναλώσει, ὅτι πανωλεθρίᾳ παραδώσει, ἀλλὰ καὶ πολλῷ πλείους ἔσονται τοῦ προτέρου, φησίν· Γεν. θ. α. Αὐξάνεσθε, καὶ πληθύνεσθε. ἐπειδὴ δὲ ἐγνώσθη ὕπνος ὢν ὁ θάνατος, εἰσήγετο τὸ τῆς παρθενίας καλόν. διὸ καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγε· α. Κορ. ζ. ζ. Θέλω δὲ πάντας ἀνθρώπους εἶναι ἐν ἐγκρατείᾳ, ὡς καὶ ἐμαυτόν. καὶ πάλιν· καλὸν ἀνθρώπῳ γυναικὸς μὴ ἅπτεσθαι. καὶ ὁ Χριστός· Ματθ. ιθ. ιβ. Εἰσὶν εὐνοῦχοι, οἵτινες εὐνούχισαν ἑαυτοὺς διὰ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. ἄλλως δὲ, καὶ ἐν ἀρχῇ τοῦτο ᾐνίξατο, ὅτι ἀρετῆς, οὐ πολυπαιδίας χρεία. καὶ ἄκουε πῶς. λέγει γάρ τις σοφός· Σειρ. ις. α. β. Μὴ ἐπιθύμει πλῆθος τέκνων ἀχρήστων, εἰ μὴ ἔστι φόβος Θεοῦ μετ' αὐτῶν· μηδὲ ἔπεχε ἐπὶ τὸ πλῆθος αὐτῶν. κρεῖσσον γὰρ εἷς, ἢ χίλιοι· καὶ ἀποθανεῖν ἄτεκνον, ἢ ἔχειν τέκνα ἀσεβῆ· καὶ κρείσσων εἷς ποιῶν τὸ θέλημα Κυρίου, ἢ μύριοι παράνομοι. (χ. μύριοι) ἀλλ' οἱ ἀναίσθητοι Ἰουδαῖοι, * πρὸς τὴν σάρκα κεχηνότες ἀεὶ καὶ ἀρετῆς ἀμελοῦντες, ἔλεγον· (* καὶ) τί ζητεῖ ὁ Θεός, ἀλλ' ἢ σπέρμα; δεικνὺς τοίνυν αὐτοῖς ὅτι οὐ τοῦτο ζητεῖ, μυριάκις αὐτοὺς ἀπώλεσεν ἀρετῆς ἐρήμους ὄντας.

24 Εὐλογημένοι ὑμεῖς τῷ Κυρίῳ.

Καλῶς προσέθηκε, τῷ Κυρίῳ. τοῦτο γὰρ μάλιστα εὐλογία. Εἰσὶ γὰρ καὶ παρὰ ἀνθρώποις εὐλογούμενοι, ἀλλ' ἀνθρώπινα τὰ ἐκείνων. ἡ δὲ μεγίστη εὐλογία αὕτη. ἄνθρωποι μὲν γὰρ εὐλογοῦσι, τουτέστιν, ἐγκωμιάζουσι καὶ ἐπαινοῦσι τοὺς ἐν πλούτῳ

καὶ

καὶ δυναστείαις καὶ δόξαις ὄντας. ἀλλ' αὕτη ἡ εὐλογία καὶ πρόσκαιρος, καὶ μικρὰ ἦν παρὰ,
οὐδὲν ἔχουσα κέρδος· ἡ δὲ τοῦ Θεοῦ διηνεκής, καὶ ἐν τοῖς μεγίστοις παρέχουσα τὴν ὠφέλειαν.

Τῷ ποιήσαντι τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν.

Εἶδες ὅση τῆς εὐλογίας ἡ ἰσχύς. τὰ γὰρ ῥήματα αὐτοῦ ἔργα γίνεται. τὸν γοῦν οὐρανὸν τὸ
5 ῥῆμα αὐτοῦ πεποίηκε. Τῷ λόγῳ γάρ, φησι, Κυρίου οἱ οὐρανοὶ ἐστερεώθησαν. ἐκείνῳ — Ψαλ. λβ. ς.
τῷ λόγῳ σε εὐλογεῖ τοσαῦτα δυναμένῳ.

25 Ὁ οὐρανὸς τοῦ οὐρανοῦ τῷ Κυρίῳ· τὴν δὲ γῆν ἔδωκε τοῖς υἱοῖς τῶν ἀνθρώπων.

Τί λέγεις; ἐξελέξατο τὸν οὐρανὸν οἴκημα ἑαυτῷ, καὶ τὰ ὑπερῷα λαβών, ἡμῖν ἀφώ-
ρισε τὰ ἐνταῦθα; ἄπαγε· οὐκ ἔστι τοῦτο· ἀλλὰ συγκαταβάσεως ὁ λόγος ἐστίν. εἰ γὰρ
10 τοῦτό ἐστι, πῶς τὸ ἕτερον ἕστηκε τὸ παρὰ τοῦ Θεοῦ λεγόμενον· Οὐχὶ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν — Ιερεμ. κγ. κδ.
ἐγὼ πληρῶ, λέγει Κύριος; ἐκείνῳ γὰρ ἐναντίον τοῦτο, εἰ κατὰ τὴν προκειμένην αὐτὸ παρα-
φορὰν ἐκδεξόμεθα, καὶ μὴ τὴν ἀποκειμένην αὐτοῖς σκοπήσομεν θεωρίαν. τί οὖν ἐστιν ὅ
φησιν, ὁ οὐρανὸς τοῦ οὐρανοῦ τῷ Κυρίῳ, τὴν δὲ γῆν ἔδωκε τοῖς υἱοῖς τῶν ἀνθρώπων; συγ-
καταβατικῷ κέχρηται λόγῳ, οὐκ ἀποκλείων ἐν τῷ οὐρανῷ τὸν Θεόν. οὐδὲ γὰρ τὸ, Ὁ οὐρα- — Ησ. ξς. α.
15 νὸς θρόνος αὐτοῦ, καὶ ἡ γῆ ὑποπόδιον, ὥσπερ οὐδὲ τὸ, οὐχὶ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν ἐγὼ πληρῶ;
ἀξίως αὐτοῦ εἴρηται· ἀλλὰ καὶ αὐτὸ συγκατάβασίς ἐστι. πάντα γὰρ αὐτὸς περιέχει, πάντα
φέρει, οὐ δεόμενος τόπου, ἀλλ' αὐτὸς ἅπαντα συγκρατῶν. ἀλλὰ λέγεται ὁ οὐρανὸς αὐ-
τοῦ οἶκος, διὰ τὸ καθαρὸν εἶναι τὸ χωρίον πονηρίας. ὥσπερ οὖν ἐνταῦθα οὐκ ἐκλογὴ ὁ
οὐρανός· οὕτως οὐδὲ ὅταν λέγῃ, ἔστησεν ὅρια ἐθνῶν κατὰ ἀριθμὸν ἀγγέλων Θεοῦ, ἢ ὅτι ἐξε- — Δευτ. λβ. η. Ψαλ. ρλδ. δ.
20 λέξατο τὸν οἶκον Ἰακώβ. οὐδὲ γὰρ ἐνταῦθα τοῦτο λέγει, ὅτι οἱ μὲν Ἰουδαῖοι αὐτοῦ, οἱ δὲ
ἄλλοι ἄνθρωποι οὐκ ἔτι, ἀλλ' ἔρημοι τῆς προνοίας εἰσὶν αὐτοῦ καὶ τῆς δημιουργίας ἀ-
πεστέρηνται. κοινὸς γὰρ ἁπάντων Θεός ἐστι. κέχρηται δὲ τῷ λόγῳ τούτῳ, δεικνὺς τὸν πόθον
τὸν περὶ αὐτῶν, ἐπειδὴ ὁπωσοῦν τῶν ἄλλων ἐδόκουν εἶναι ἀμείνους. ὅτι γὰρ οὐκ αὐτοὺς ἐξε-
λέξατο μόνους, ἀλλὰ πάντων ἦν κηδεμών, δείκνυσι μὲν καὶ τὰ περὶ Μωϋσέως· οὐκ ἔλατ-
25 τον δὲ [δείκνυσι] καὶ τὰ ἐπ' αὐτοῦ, καὶ μετὰ τοῦτον τὰ καθ' ἕκαστον γινόμενα. τόν τε γὰρ ἥλιον,
τὴν γῆν, τὴν θάλατταν, τὰ ἄλλα ἅπαντα κοινῇ πᾶσιν ἔδωκε, καὶ τὸν φυσικὸν νόμον πᾶσιν
ἐνέσπειρε· τὸν Ἀβραὰμ Πέρσην ὄντα καὶ ἐφίλει καὶ μετετίθει· τούς τε Αἰγυπτίους, τούς — Γεν. ιβ. α.
τε ἐν τῇ Χανaὰν* δι' αὐτοῦ διώρθωσε. πάλιν διά τε τοῦ παιδὸς τοῦ ἐκείνου καὶ τοῦ ἐγγόνου,
πολλοὺς τῶν γειτόνων βελτίους ἐποίει, τὸ γ' οὖν ἑαυτοῦ μέρος. ἐπειδὴ καὶ Μωϋσῆς ἐτέχθη
30 μετὰ ταῦτα, διὰ τῶν εἰς τοὺς Ἰουδαίους γινομένων τοὺς Αἰγυπτίους πρὸς θεογνωσίαν ἐχει-
ραγώγει, καὶ τοὺς ἐν Παλαιστίνῃ, καὶ μετὰ ταῦτα πάλιν τοὺς ἐν Βαβυλῶνι. οὕτως ὅταν
λέγῃ, ὁ οὐρανὸς τοῦ οὐρανοῦ τῷ Κυρίῳ, τοῦτό σοι λέγει, ὅτι διὰ τοῦτο ἐπαναπαύεται
τοῖς ἐκεῖ, ἐπειδὴ πάσης εἰσὶ πονηρίας ἀπηλλαγμένοι. καὶ σὺ δὲ ἂν μὴ* τῇ γῇ προση-
λωμένος ἦς, ἀλλ' ἄγγελος γένῃ, ταχέως εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ τὸν πατρῷον οἶκον ἀναβήσῃ, καὶ
35 πρὸ τῆς ἀναστάσεως δὲ ἐντεῦθεν ἤδη μετέσῃς, καὶ τὸ ἀξίωμα ἔχεις. καθάπερ γὰρ πολλοὶ
τῶν εἰς τὴν μεγάλην σύγκλητον τελούντων, καὶ ἐν ἀγρῷ διατρίβοντες τὸ ἀξίωμα ἔ-
χουσιν· οὕτω καὶ σὺ ἐὰν βουληθῇς ἐν οὐρανῷ πολιτεύεσθαι, καὶ ἐνταῦθα διατρίβων
ἀπολαύσῃ τῆς ἀξίας ἐκείνης.

26 Οὐχ οἱ νεκροὶ αἰνέσουσί σε, Κύριε, οὐδὲ πάντες οἱ καταβαίνοντες εἰς ᾅδου,

40 27 Ἀλλ' ἡμεῖς οἱ ζῶντες εὐλογήσομεν τὸν Κύριον ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ ἕως τοῦ αἰῶνος.

Νεκροὺς οὐ τοὺς τετελευτηκότας φησίν, ἀλλὰ τοὺς [ἐν] ἀσεβείαις ἐναποθανόντας, ἢ
τοὺς ἐν ἁμαρτήμασι καταστρέψαντας. ἐπεὶ καὶ Ἀβραὰμ τετελευτηκὼς ἦν, καὶ Ἰσαάκ, καὶ
Ἰακώβ· ἀλλ' ὅμως οὕτως ἔζων, ὡς τὴν ἐκείνων μνήμην ποιεῖσθαι τοὺς ζῶντας. ὁ γοῦν — Ἐξοδ. λβ. ιγ.

Μωϋσῆς ὑπὲρ τοῦ ὑπ' αὐτοῦ δημαγωγουμένου λαοῦ προσευχόμενος, δι' αὐτῶν δυσωπεῖ τὸν Θεόν, εἰς ἱκετηρίαν αὐτοὺς προσλαβών. καὶ οἱ τρεῖς δὲ παῖδες διὰ τούτους ἀξιοῦσι σώζεσθαι. διὸ καὶ λέγουσι· Μὴ ἀποστήσῃς τὸ ἔλεός σου ἀφ' ἡμῶν διὰ Ἀβραὰμ τὸν ἠγαπημένον ὑπὸ σοῦ, καὶ διὰ Ἰσαὰκ τὸν δοῦλόν σου, καὶ Ἰσραὴλ τὸν ἅγιόν σου. εἰ δὲ τοσαύτην εἶχον ἰσχύν, πῶς ἦσαν νεκροί; καὶ πάλιν ὁ Χριστός· Ἄφες τοὺς νεκροὺς θάψαι τοὺς ἑαυτῶν νεκρούς. διὰ τοῦτο Παῦλος τοὺς ἀποθανόντας οὐ νεκροὺς καλεῖ, ἀλλὰ τοὺς κοιμηθέντας, γράφων· Οὐ θέλω δὲ ὑμᾶς ἀγνοεῖν, ἀδελφοί, περὶ τῶν κεκοιμημένων. ὁ γὰρ δίκαιος κἂν τελευτήσῃ, οὐ τέθνηκεν, ἀλλὰ καθεύδει. ὁ γὰρ μέλλων εἰς ζωὴν βελτίονα παραπέμπεσθαι, καθεύδει· ὁ δὲ μέλλων εἰς θάνατον ἀθάνατον ἀπάγεσθαι, καὶ ζῶν τετελεύτηκε καὶ νεκρός ἐστιν. ἐκεῖνοι εἰς ᾅδου καταβαίνουσιν, οὗτοι εἰς οὐρανὸν ἀναβήσονται, καὶ μετὰ Χριστοῦ ἔσονται. διὰ δὴ τοῦτο καὶ ὁ προφήτης οὐχ ἁπλῶς εἶπεν, οἱ ζῶντες, ἀλλ', ἡμεῖς οἱ ζῶντες, καὶ τὸ καθ' ἑαυτὸν θείς. καὶ διὰ τί μὴ εἶπεν, οἱ ζῶντες, ἀλλὰ προσέθηκε τὸ ἡμεῖς; ὅτι καὶ Παῦλος οὕτως εἶπεν· Ἡμεῖς οἱ ζῶντες, οἱ περιλειπόμενοι, οὐ μὴ φθάσωμεν εἰς τὴν παρουσίαν τοῦ Κυρίου. καθάπερ ἐκεῖ τὸ ἡμεῖς προσκείμενον, οὐκ ἀφίησι τὸ εἰρημένον περὶ πάντων λέγεσθαι, ἀλλὰ περὶ τῶν πιστῶν, καὶ ἐκείνῳ κατὰ τὴν πολιτείαν ἐοικότων· οὕτω καὶ ἐνταῦθα, τὸ ἡμεῖς οἱ ζῶντες, τοὺς κατὰ τὸν Δαβὶδ λέγει, καὶ τοὺς ἐν ἀρετῇ ζῶντας. ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ ἕως τοῦ αἰῶνος. ὁρᾷς καὶ τὴν ἐπαγγελίαν τοῦτο δηλοῦσαν. τοῦτο, ποῖον; ὅτι περὶ τῶν κατ' ἀρετὴν ζώντων λέγει. οὐδεὶς γοῦν τὸν αἰῶνα ζῇ τὴν ζωὴν ταύτην, ἀλλ' ἐκεῖνοι μόνοι, οἳ καὶ διὰ παντὸς ζῶσι τὴν μετὰ δόξης ζωήν. καὶ γὰρ καὶ οἱ ἁμαρτωλοὶ ζῶσιν, ἀλλ' ἐν κολάσει, καὶ τιμωρίᾳ, καὶ τῷ βρύχειν τοὺς ὀδόντας· οὗτοι δὲ ἐν λαμπρότητι καὶ περιφανείᾳ, ἔργον ἔχοντες τὸ μετὰ τῶν ἀσωμάτων δυνάμεων τοὺς μυστικοὺς ἀναφέρειν ὕμνους τῷ Θεῷ. ἵν' οὖν καὶ ἡμεῖς ταύτης ἀπολαύσωμεν τῆς χαρᾶς, ταύτην διώξωμεν τὴν ζωήν· ἵνα καὶ ἐπ' ἐκείνην ἔλθωμεν τὴν λῆξιν, ἣν οὔτε λόγος, οὔτε νοῦς, οὔτε ἕτερον οὐδὲν παραστῆσαι δυνήσεται, ἀλλ' αὐτὴ μόνη ἡ πεῖρα δείκνυσιν αὐτῆς τὴν μακαριότητα· ἧς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, νῦν καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

[Margin: ᾠδὴ τριῶν παίδων. η. — Ματθ. η. κβ. — α. Θεσ. δ. ιγ. — α. Θεσ. δ. ιε. — χ. ἱερᾶς]

Ψαλμ. ριδ. ΗΓΑΠΗΣΑ, ΟΤΙ ΕΙΣΑΚΟΥΣΕΤΑΙ ΚΥΡΙΟΣ τῆς φωνῆς τῆς δεήσεώς μου.

ΚΑὶ τίς οὐκ ἀγαπᾷ ἀκουόμενος, φησί; πολλοὶ τῶν βιωτικῶν ἀνθρώπων. οὐ γὰρ δὴ βούλονται ταῦτα ἀκοῦσαι, ἅπερ αὐτοῖς συμφέρει, ἀλλ' ἀξιοῦσι μὲν τὰ συμφέροντα αὐτοῖς γίνεσθαι· εἶτα ἐπειδὰν γένηται, ἀλύουσι καὶ δυσαναχετοῦσι. τὰ γὰρ συμφέροντα ταῦτά ἐστιν, ἅπερ ὁ Θεὸς ἐπίσταται εἶναι συμφέροντα, κἂν πενίαν εἴπῃς, κἂν λιμόν, κἂν νόσον, κἂν ὁποῖον ἕτερον τοιοῦτον. ἃ δὲ ὁ Θεὸς δοκιμάσῃ συμφέροντα καὶ δῷ, ταῦτά ἐστι τὰ λυσιτελῆ. ἐπεὶ καὶ Παύλῳ ἀκοῦσον τί φησιν· Ἀρκεῖ σοι ἡ χάρις μου. ἡ γὰρ δύναμίς μου ἐν ἀσθενείᾳ τελειοῦται. τοῦτο γὰρ ἦν αὐτῷ συμφέρον, διωγμοί, καὶ θλίψεις, καὶ στενοχωρίαι· ὃς καὶ ἀκούσας ὅτι συνέφερεν, ἔλεγε· διὸ εὐδοκῶ ἐν ἀσθενείαις, ἐν ὕβρεσιν, ἐν διωγμοῖς. ὥστε οὐ τῶν τυχόντων ἐστὶ χαίρειν, ὅταν ὁ Θεὸς ἐπακούῃ τὰ συμφέροντα παρέχων. πολλοὶ γοῦν τὰ ἀσύμφορα βούλονται, καὶ τούτοις ἐνευφραίνονται· ὁ δὲ προφήτης οὐχ οὕτως, ἀλλὰ τί; ἠγάπησεν ὅτι εἰσ-

[Margin: χ. δεῖται — β. Κορ. ιβ. θ.]

ήκουσεν

ἤκουσεν αὐτοῦ ὁ Θεός, τὰ συμφέροντα διδούς. 2 Ὅτι ἔκλινε τὸ οὖς αὐτοῦ ἐμοί·

Πάλιν ἀνθρωπίνοις ῥήμασι τοῦ Θεοῦ τὸ νόημα παρίστησι. καὶ ἕτερον δέ τι αἰνίττεται διὰ τοῦ ῥήματος τούτου. λέγει γάρ, ὅτι οὐκ ἐγὼ ἄξιος ἀκουσθῆναι, ἀλλ᾽ αὐτὸς κατέβη πρὸς μέ. Καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις μου ἐπικαλέσομαι.

Τί ἐστιν, ἐν ταῖς ἡμέραις μου; οὐκ ἐπειδὴ ἠκούσθην, φησίν, ἀποπηδήσω καὶ ῥαθυμότερος ἔσομαι· ἀλλὰ τὰς ἡμέρας μου πάσας τοῦτο ἔργον ποιήσομαι.

3 Περιέσχον με ὠδῖνες θανάτου· κίνδυνοι ᾅδου εὕροσάν με, 4 Θλίψιν καὶ ὀδύνην εὗρον, καὶ τὸ ὄνομα Κυρίου ἐπεκαλεσάμην.

Εἶδες ὅπλον ἰσχυρόν, εἶδες παραμυθίαν πάντα λύουσαν τὰ δεινά, εἶδες ψυχὴν διαθερμαινομένην τῷ πόθῳ τοῦ δεσπότου. ὃ δὲ λέγει, τοῦτό ἐστιν· ἤρκεσέ μοι εἰς ἀπαλλαγὴν τῶν περιεχόντων κακῶν, τὸ καλέσαι τὸν Θεόν. τί οὖν ἡμεῖς καλοῦντες πολλάκις οὐκ ἀπαλλαττόμεθα τῶν δεινῶν; ὅτι οὐ καλοῦμεν ὡς καλεῖν δεῖ. ὅτι γὰρ αὐτὸς ἕτοιμος ἀεὶ παρέχειν, ἄκουσον τί φησιν ἐν τοῖς εὐαγγελίοις. Τίς ἐστιν ἐξ ὑμῶν, ὃν ἐὰν αἰτήσῃ ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἄρτον, μὴ λίθον ἐπιδώσει αὐτῷ; ἢ ἰχθὺν ἐὰν αἰτήσῃ, μὴ ὄφιν ἐπιδώσει αὐτῷ; εἰ δὲ ὑμεῖς πονηροὶ ὄντες οἴδατε δόματα ἀγαθὰ τοῖς τέκνοις ὑμῶν διδόναι, πολλῷ μᾶλλον ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς δώσει ἀγαθὰ τοῖς αἰτοῦσιν αὐτόν. ὁρᾷς πόση αὐτοῦ ἡ ἀγαθότης, ὅταν ἡ ἡμετέρα πρὸς ἐκείνην συγκρινομένη πονηρία φαίνηται; ἐπεὶ οὖν τοιοῦτος ὁ ἡμέτερος δεσπότης, πρὸς αὐτὸν ἀεὶ καταφεύγωμεν, καὶ βοηθὸν τοῦτον μόνον καλῶμεν, καὶ ἕτοιμον εἰς τὸ σώζειν εὑρήσομεν. εἰ γὰρ οἱ ναυαγίῳ περιπεσόντες, καὶ ἐπὶ σανίδος φερόμενοι, τοὺς πόρρωθεν καλοῦντες πείθουσι φιλανθρωπεύεσθαι, καίτοιγε οὐδὲν κοινὸν πρὸς αὐτοὺς ἔχοντας, ἀλλ᾽ ἀπὸ τῆς συμφορᾶς ἐλεούμενοι μόνον· πολλῷ μᾶλλον ὁ φιλάνθρωπος καὶ φυσικὴν τὴν χρηστότητα ἔχων, σὲ ἐν συμφοραῖς ἐξελεῖται, εἰ μόνον ἐπ᾽ αὐτὸν καταφεύγειν βουληθείης καὶ γνησίᾳ καλεῖν αὐτὸν διανοίᾳ, τὰς ἀνθρωπίνας ἀφέντες ἐλπίδας. ὅταν τοίνυν ἀδοκήτῳ τινὶ περιπέσῃς κακῷ, μὴ καταπέσῃς, ἀλλ᾽ εὐθέως ἀνάστησόν σου τὸ φρόνημα, καὶ πρὸς τὸν ἀκύμαντον δράμε λιμένα, καὶ τὸν ἀχείρωτον πύργον, τὴν τοῦ Θεοῦ βοήθειαν. διὰ τοῦτο γάρ σε εἴασε περιπεσεῖν, ἵνα αὐτὸν καλέσῃς. ἀλλ᾽ οἱ πολλοὶ τότε ἀναπίπτουσι* μάλιστα, δέον τοὐναντίον ποιεῖν. ἐπειδὴ γὰρ σφόδρα ἡμᾶς φιλεῖ, διὰ τοῦτο ἀφίησι θλίβεσθαι, ἵνα ἀκριβέστερον αὐτῷ συναπτώμεθα. ἐπεὶ καὶ μητέρες τὰ ἀφηνιάζοντα παιδία προσωπείοις διαφόροις ἐκδειματοῦσαι ἀναγκάζουσιν εἰς τοὺς οἰκείους καταφεύγειν κόλπους, οὐ λυπῆσαι αὐτὰ βουλόμεναι, ἀλλὰ τὴν προσεδρίαν αὐτῶν ποριζόμεναι· οὕτω καὶ ὁ Θεὸς βουλόμενος ἡμᾶς ἑαυτῷ συνάπτειν, καθάπερ τις ἐραστὴς σφοδρός, μᾶλλον δὲ παντὸς ἐραστοῦ σφοδρότερος ὤν, εἰς χρείας ἀφίησί σε τοιαύτας καταστῆναι, ἵνα διηνεκῶς εὐχῇ σχολάζῃς, καὶ διηνεκῶς αὐτὸν καλῇς, καὶ τῶν ἄλλων ἀφέμενος, τὰ αὐτοῦ μεριμνᾷς. 5 Ὦ Κύριε, ῥῦσαι τὴν ψυχήν μου.

Ἕτερος, Ἀξιῶ, Κύριε, ἐξελοῦ τὴν ψυχήν μου. Ἄλλος, Ὦ [δὴ] Κύριε, περίσωσον τὴν ψυχήν μου. Εἶδες φιλόσοφον ψυχήν, πῶς τὰ βιωτικὰ πάντα ἀφεὶς ἓν ζητεῖ μόνον, τὸ τὴν ψυχὴν ἀσινῆ διαμεῖναι, καὶ μηδὲν παθεῖν τῶν παραβλαπτόντων αὐτήν. ταύτης γὰρ εὖ διακειμένης, τὰ λοιπὰ πάντα ἕψεται· ὥσπερ οὖν οὐκ εὖ ἐχούσης, τῆς λοιπῆς οὐδὲν ἡμῖν ὄφελος εὐημερίας. διὸ πάντα δεῖ καὶ ποιεῖν καὶ λέγειν, ὥστε ταύτην διασώζεσθαι. τοῦτο γάρ ἐστιν αἰνιττομένου τὸ λέγειν· Γίνεσθε φρόνιμοι, ὡς οἱ ὄφεις. καθάπερ γὰρ ἐκεῖνος τὸ λοιπὸν σῶμα προΐεται, ὥστε τὴν κεφαλὴν διασῶσαι· οὕτω καὶ σὲ τὰ ἄλλα ἅπαντα ἐκδιδόναι χρὴ ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῆς ψυχῆς. οὐδὲ γὰρ πενία, οὐ νόσος, οὐκ αὐτὸ τὸ πάντων κεφάλαιον δοκοῦν εἶναι τῶν δεινῶν, ὁ θάνατος, παραβλάψαι δυνήσεται

[Margin: Ματθ. ζ. θ.]

[Margin: * [illegible]]

[Margin: Ματθ. ι. ις.]

[Margin: [illegible]]

σιται τὸν ἐμπεσόντα, σωζομένης ἐκείνης· ὥσπερ οὖν οὐδὲ ἀπὸ τῆς ζωῆς πλέον τι ἔξεις, ἀπολωλυίας καὶ διεφθαρμένης. διὰ δὴ τοῦτο ὑπὲρ ταύτης ποιεῖται λόγον πάντα τὰ ἄλλα ἀφεὶς, καὶ ἀξιοῖ ῥυσθῆναι ῥύεσθαι τὰς εὐθύνας, καὶ τῶν ἀφορήτων ἀπαλλαγῆναι κολάσεων. Ἐλεήμων ὁ Κύριος καὶ δίκαιος, καὶ ὁ Θεὸς ἡμῶν ἐλεεῖ.

Εἶδες πῶς παιδεύει τὸν ἀκροατὴν, μήτε ἀπογινώσκειν, μήτε ἀναπεπτωκέναι. μονονουχὶ γὰρ τοῦτο λέγει· μήτε ἀπογνῷς (ἐλεήμων γὰρ ὁ Θεὸς) μήτε ῥᾳθυμήσῃς, ὅτι δίκαιος. ἑκατέρωθεν οὖν τὴν σωτηρίαν ἡμῖν πραγματευόμενος, τούτῳ μὲν τὴν ῥᾳθυμίαν ἐκκόπτει, ἐκείνῳ δὲ τὴν ἀπόγνωσιν ἀναιρεῖ. εἶτα δεικνὺς τὸν Θεὸν πρὸς φιλανθρωπίαν ὄντα ἐπιρρεπέστερον, ἐπάγει πάλιν λέγων· καὶ ὁ Θεὸς ἡμῶν ἐλεεῖ. καὶ καλῶς εἶπεν, ὁ Θεὸς ἡμῶν, πρὸς ἀντιδιαστολὴν τῶν θεῶν ὧν προέφην ἐμνήσθη. ἐκείνοις μὲν γὰρ τὸ σφάζειν, καὶ ἀναιρεῖν, καὶ ἀκήρυκτα πολεμεῖν ἔργον· τούτῳ δὲ τὸ φιλανθρωπεύεσθαι, καὶ συγγινώσκειν, καὶ κινδύνων ἐξαρπάζειν διηνεκῶς· ἃ δὴ μάλιστα μετὰ τῶν ἄλλων δείκνυσι τοὺς μὲν δαίμονας ὄντας καὶ ἀλιτηρίους, τὸν δὲ κηδεμόνα, καὶ προστάτην, καὶ ὄντως Θεόν. 6 Φυλάσσων τὰ νήπια ὁ Κύριος. ἐταπεινώθην, καὶ ἔσωσέ με.

Ἐνταῦθα μέγιστον εἶδος προνοίας αὐτοῦ ἀνακινεῖ. ἐπειδὴ γὰρ εἶπεν, ἐλεήμων καὶ δίκαιος, καὶ ἐλεεῖ· μεγίστης αὐτοῦ φιλανθρωπίας καὶ ἀφάτου λοιπὸν δείκνυσιν ἔργον. ποῖον δὴ τοῦτο; τὸ τῶν νηπίων. ἡμεῖς μὲν γὰρ καὶ λόγον ἔχομεν τὰ μὲν φυλάττεσθαι, τὰ δὲ ἑλέσθαι παιδεύοντα, καὶ τὰ ἐπερχόμενα διακρούεσθαι κακὰ, καὶ τὰ παρόντα διαλῦσαι, καὶ ἰσχὺν κεκτήμεθα, καὶ τέχνας ἐπιστάμεθα· τὰ δὲ παιδία, τούτων ἔρημα πάντων, ὡς ἀπροστάτευτα. ἀλλὰ διὰ πάντων ἔχει τοῦ Θεοῦ τὴν πρόνοιαν, ἧς εἰ μὴ συνεχῶς ἀπέλαυε, πάντα ἂν ἀπωλώλει. καὶ γὰρ καὶ ὄφις ἂν ἠφάνισεν ἐν σπαργάνοις ὂν ἔτι τὸ παιδίον, καὶ κατοικίδιος ὄρνις, καὶ πολλὰ τῶν ἑρπόντων ἕτερα κατὰ τὰς οἰκίας. οὐδὲ γὰρ ἀρκεῖ οὔτε τροφὸς, οὔτε μήτηρ, οὔτε ἕτερος οὐδεὶς ἀπηρτισμένην ἐπιδείκνυσθαι περὶ αὐτὰ πρόνοιαν, ἂν μὴ τῆς ἄνωθεν ἀπολαύῃ ῥοπῆς. τινὲς δέ φασι, περὶ τῶν ἐμβρύων καὶ μήπω τῆς γαστρὸς ἐξελθόντων τοῦτον εἰρῆσθαι τὸν λόγον. ἐταπεινώθην, καὶ ἔσωσέ με. οὐκ εἶπεν, οὐκ εἴασεν εἰς κινδύνους ἐμπεσεῖν, ἀλλὰ μετὰ τὸ ἐμπεσεῖν, διέσωσεν. ἐπειδὴ γὰρ εἶπε τὴν καθόλου αὐτοῦ πρόνοιαν, καὶ ἐπὶ τοῦ οἰκείου προσώπου προάγει τὸν λόγον· ὅπερ ἔθος αὐτῷ ἀπό τε τῶν καθολικῶν, ἀπό τε τῶν μερικῶν ταῦτα συνιστᾷν. μὴ τοίνυν μηδὲ σὺ ζήτει τὸν ἀδείας γέμοντα βίον· οὐ γάρ ἐστί σοι λυσιτελές. εἰ γὰρ τοῖς προφήταις οὐκ ἦν συμφέρον, πολλῷ μᾶλλόν σοι. ὅτι γὰρ οὐκ ἦν συμφέρον, ἄκουσον τί φησιν. Ἀγαθόν μοι ὅτι ἐταπείνωσάς με, ὅπως ἂν μάθω τὰ δικαιώματά σου. διπλῆ ἡ εὐχαριστία ἐνταῦθα, ὅτι τε εἴασεν ἐμπεσεῖν εἰς κινδύνους, καὶ ὅτι ἐμπεσόντα οὐ κατέλιπεν. ἀμφότερα δέ πως εὐεργεσίας εἶδος· καὶ οὐ τὸ δεύτερον τοῦ προτέρου οὐκ ἔλαττον, ἀλλ' (εἰ δεῖ τι καὶ θαυμαστὸν εἰπεῖν) καὶ μεῖζον. τὸ μὲν γὰρ κινδύνους ἔλυσε, τὸ δὲ τὴν ψυχὴν φιλοσοφωτέραν εἰργάσατο.

Ψαλ. ριη. οα.

7 Ἐπίστρεψον ψυχή μου εἰς τὴν ἀνάπαυσίν σου, ὅτι Κύριος εὐηργέτησέ σε.

8 Ὅτι ἐξείλετο τὴν ψυχήν μου ἐκ θανάτου, τοὺς ὀφθαλμούς μου ἀπὸ δακρύων, καὶ τοὺς πόδας μου ἀπὸ ὀλισθήματος. 9 Εὐαρεστήσω ἐνώπιον Κυρίου ἐν χώρᾳ ζώντων.

Ὁ μὲν τῆς ἱστορίας λόγος δεινῶν ἀπαλλαγήν φησι, καὶ ἄνεσίν τινα, καὶ ἐλευθερίαν· εἰ δέ τις κατὰ ἀναγωγὴν αὐτὸν ἐκλάβοι, δυνήσεται τὴν ἐντεῦθεν ἀποδημίαν λύτρωσιν λέγειν, καὶ ἀνάπαυσιν ταύτην καλεῖν. ἀπηλλάγη γὰρ πάντων τῶν ἀδοκήτων δεινῶν, καὶ οὐκ ἔτι τῇ ἀδηλίᾳ λοιπὸν ὑπόκειται, ἐν ἀσφαλείᾳ γεγονὼς, ὁ μετὰ χρηστῆς καταλύσας ἐλπίδος. εἰ γὰρ καὶ ἐξ ἁμαρτίας ὁ θάνατος εἰσενήνεκται, ἀλλ' ὅμως εἰς εὐεργεσίαν ἡμῶν ὁ Θεὸς αὐτῷ ἀπεχρήσατο. διὰ δὴ τοῦτο οὐκ αὐτῷ μόνον ἠρκέσθη, ἀλλὰ καὶ τὸν βίον ἐπιμο-

χθὸν ἐποίησεν· ἵνα μάθῃς ὅτι οὐδὲ τὸ πρότερον συνεχώρησεν ἄν, εἰ μὴ σφόδρα χρήσι-
μον ἦν παρὰ τὴν αὐτοῦ σοφίαν τοῦτο γινόμενον. διὰ δὴ τοῦτο εἰπών, Ἡ δ' ἂν ἡμέρᾳ φάγῃ, Γεν. β. ιζ.
θανάτῳ ἀποθανῇ, οὐκ ἠρκέσθη τῷ ἐπιτιμίῳ. τὸ γὰρ ἐπιτίμιον τοῦτο ἦν, ὅτι γῆ εἶ, καὶ εἰς
γῆν ἀπελεύσῃ. νυνὶ δὲ καὶ ἕτερον τίθησι λέγων· ἐν ἱδρῶτι τοῦ προσώπου σου φάγῃ τὸν ἄρ-
5 τον σου· ἀκάνθας καὶ τριβόλους ἀνατελεῖ σοι· ἐν λύπαις φάγῃ αὐτήν. καὶ τῇ γυναικὶ εἶ-
πε· πληθύνων πληθυνῶ τὰς λύπας σου καὶ τὸν στεναγμόν σου· ἐν λύπαις τέξῃ τέκνα. οὐ
γὰρ ἱκανὸν ἦν ἐκεῖνο αὐτὸν σωφρονίσαι. πολλοὺς γοῦν ὁρῶμεν ταύτῃ μάλιστα γινομένους
βελτίους. ὁ γὰρ θάνατος ἀναισθησίᾳ παραδίδωσιν, ἐπειδὰν ἐπέλθῃ· ταῦτα δὲ ζῶντας
βελτίους ἐργάζεται. εἰ δὲ φοβερὸν τὸ πρᾶγμα εἶναι δοκεῖ, παρὰ τὴν ἀσθένειαν τῶν ὑπο-
10 διακειμένων. ὅτι γὰρ τῆς ἀσθενείας ἦν ὁ φόβος, ἄκουσον Παύλου ἐπὶ μὲν τούτῳ χαίροντος
(ὡς ὅταν λέγῃ· Τὸ ἀναλῦσαι καὶ σὺν Χριστῷ εἶναι πολλῷ μᾶλλον κρεῖσσον. καὶ πάλιν· Φιλιππ. α. κγ.
Χαίρω καὶ συγχαίρω πᾶσιν ὑμῖν· τὸ δὲ αὐτὸ καὶ ὑμεῖς χαίρετε, καὶ συγχαίρετέ Φιλιππ. β. ιζ.
μοι) ἐπὶ δὲ τοῖς ἐναντίοις ἀλγοῦντος. Οὐ μόνον γάρ, φησιν, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ Ρω. η. κγ.
ἐν ἑαυτοῖς στενάζομεν, τὴν υἱοθεσίαν ἀπεκδεχόμενοι, τὴν ἀπολύτρωσιν τοῦ σώμα-
15 τος ἡμῶν. καὶ πάλιν· Οἱ ὄντες ἐν τῷ σκήνει τούτῳ στενάζομεν βαρούμενοι. Εἶδες πό- β. Κορ. ε. δ.
σον ἐστὶ φιλοσοφία καλόν. ἃ τοῖς ἄλλοις ἄξια δακρύων εἶναι δοκεῖ, ταῦτα τούτῳ εὐχῆς·
καὶ ἃ τοῖς ἄλλοις ἄξια εὐφροσύνης καὶ ἡδονῆς, ταῦτα τούτῳ στεναγμῶν. ἢ οὐκ " ἄξια στεναγ-
μῶν τὸ ἐπ' ἀλλοτρίας εἶναι, καὶ πόρρωθεν τῆς ἡμετέρας ἀπῳκίσθαι πατρίδος; ἢ οὐκ ἄξι-
ον εὐφροσύνης, τὸ ταχέως δραμεῖν ἐπὶ τὸν εὔδιον λιμένα, καὶ ἀπολαβεῖν τὴν ἄνω πόλιν,
20 ἔνθα ἀπέδρα ὀδύνη καὶ λύπη καὶ στεναγμός; καὶ τί πρὸς ἐμέ, φησι, τὸν ἁμαρτωλόν; ὁρᾷς
ὅτι οὐχ ὁ θάνατός ἐστιν ὁ ποιῶν τὴν λύπην, ἀλλὰ τὸ πονηρὸν συνειδός. παῦσαι σὺ
τοῦ εἶναι ἁμαρτωλός, καὶ ἔσται σοι ποθεινὸς ὁ θάνατος. τοὺς ὀφθαλμούς μου ἀπὸ δακρύων. εἰ-
κότως οὕτως εἶπεν. οὐ γάρ ἐστιν ἐκεῖ λύπη, οὐδὲ ἀθυμία, οὐδὲ θρῆνος. καὶ τοὺς πόδας
μου ἀπὸ ὀλισθήματος. τοῦτο τοῦ προτέρου μεῖζον. πῶς; ὅτι οὐ μόνον λύπης ἐσμὲν ἀπηλ-
25 λαγμένοι, ἀλλὰ καὶ τοῦ ὑποσκελίζεσθαι καὶ ἐπιβουλεύεσθαι. ἐπὶ τὸ πέρας ἕστηκε γὰρ ὁ
ἀπελθὼν μετὰ κατορθωμάτων, τοῦ λιμένος ἐπείληπται, πάντα ἀνῄρηται τὰ κωλύματα
λοιπόν. οὐδαμοῦ θόρυβος, οὐδὲ ταραχή, ἀλλ' ἐν " καταστάσει διηνεκεῖ μένει ὁ οὕτως ἐν-
τεῦθεν ἀναχωρήσας. εὐαρεστήσω ἐνώπιον Κυρίου ἐν χώρᾳ ζώντων· Ἕτερος, Ἔμπροσθεν
Κυρίου· Ἄλλος, Ἐμπεριπατήσω. τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος δείκνυσι λέγων· Καὶ ἡμεῖς ἁρπα- α. Θεσ. δ. ιζ.
30 γησόμεθα ἐν νεφέλαις εἰς ἀπάντησιν τοῦ Κυρίου εἰς ἀέρα, καὶ οὕτω πάντοτε σὺν Κυρίῳ
ἐσόμεθα. καὶ καλῶς εἶπεν, ἐν χώρᾳ ζώντων. ἐκείνη γὰρ ὄντως ζωή, ἀπηλλαγμένη θα-
νάτου, ἀμιγῆ τὰ ἀγαθὰ ἔχουσα. Ὅταν καταργήσῃ, φησί, πᾶσαν ἀρχήν, καὶ πᾶσαν α. Κορ. ιε. κδ,
ἐξουσίαν, καὶ δύναμιν, ἔσχατος ἐχθρὸς καταργεῖται ὁ θάνατος. τούτων δὲ καταργηθέντων, κς.
οὐδὲν τῶν λυπηρῶν μένει, οὐ φροντίς, οὐ πόνος· ὥστε πάντα χαρά, πάντα εἰρήνη, πάντα
35 ἀγάπη, πάντα εὐθυμία, καὶ πάντα εὐφροσύνη, πάντα ἀληθῆ, καὶ εἰλικρινῆ, καὶ πεπη-
γότα. οὐδὲν γάρ ἐστιν ἐκεῖ τῶν τοιούτων ὀλισθημάτων· οὐ θυμός, οὐ λύπη, οὐ χρημάτων
ἔρως, οὐ σωμάτων πόθος, οὐ πενία, οὐ πλοῦτος, οὐκ ἀτιμία, οὐκ ἄλλο τῶν τοιούτων οὐ-
δέν. ταύτης τοίνυν καὶ ἡμεῖς ἐπιθυμῶμεν τῆς ζωῆς, καὶ πάντα πρὸς τοῦτο πραττώμεθα.
διὰ γὰρ τοῦτο καὶ ἐν τῇ εὐχῇ κελευόμεθα λέγειν, Ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου, ἵνα ἀεὶ πρὸς ἐ- Ματθ. ς. ι.
40 κείνην βλέπωμεν τὴν ἡμέραν. ὁ γὰρ ἐκείνῳ τῷ ἔρωτι κατεχόμενος, καὶ ταῖς ἐλπίσι τῶν
" ἀγαθῶν τρεφόμενος ἐκείνων, οὐδενὶ τῶν παρόντων βαπτίζεται δεινῶν, ὑπ' οὐδενὸς τῶν
ἐνταῦθα " καθέλκεται λυπηρῶν. ἀλλ' ὥσπερ οἱ πρὸς πόλιν βασιλικὴν ὁδεύοντες
οὐδενὶ τῶν παρὰ τὴν ὁδὸν κατέχονται, οὐ λειμῶσιν, οὐ παραδείσοις, οὐ φάραγξιν, οὐκ ἐ-
ρημίαις,

ρημίαις; ἀλλ᾽ ἑκατέρων ἀλλοιοῦντες πρὸς ἓν μόνον ὁρῶσι τὴν δοξομένην αὖθις πατρίδα· οὕτω καὶ ὁ καθ᾽ ἑκάστην τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἀνατυπῶν ἑαυτῷ τὴν πόλιν, καὶ τὸν πόθον αὐτῆς τρέφων, οὐδὲν τῶν δεινῶν ἡγήσεται δεινὸν, οὔτε τῶν φαιδρῶν καὶ περιφανῶν, φαιδρὸν καὶ περιφανές. τί λέγω, οὐχ ἡγήσεται; ἀλλ᾽ οὐδὲ ὄψεται ταῦτα, ἑτέρους κτώμενος ὀφθαλμοὺς, καὶ τοιούτους οἵους ὁ Παῦλος παραδηλοῖ λέγων· Μὴ σκοπούντων ἡμῶν τὰ 5 βλεπόμενα, ἀλλὰ τὰ μὴ βλεπόμενα. τὰ γὰρ βλεπόμενα πρόσκαιρα, τὰ δὲ μὴ βλεπόμενα αἰώνια. [Εἶδες τὴν ὁδὸν πῶς ἑτέρᾳ λέξει παρέστησεν]. ἐκείνων τοίνυν ἀντεχώμεθα, ἵνα αὐτῶν καὶ ἐπιτύχωμεν, καὶ ἐπιτυχόντες τῆς ἀκηράτου ζωῆς ἀπολαύσωμεν· ἧς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν. 10

Ψαλμ. ριε. 1 ΕΠΙΣΤΕΥΣΑ, ΔΙΟ ΕΛΑΛΗΣΑ, ΕΓΩ ΔΕ ἐταπεινώθην σφόδρα.

Ταύτης τῆς ῥήσεως καὶ ὁ μακάριος Παῦλος μνημονεύων, οὕτω πώς 15 φησιν· Ἔχοντες δὲ τὸ αὐτὸ πνεῦμα τῆς πίστεως, κατὰ τὸ γεγραμμένον, ἐπίστευσα, διὸ ἐλάλησα, καὶ ἡμεῖς πιστεύομεν, διὸ καὶ λαλοῦμεν. ἀναγκαῖον τοίνυν πρῶτον εἰπεῖν πῶς ὁ ἀπόστολος αὐτῷ ἐχρήσατο, καὶ περὶ τίνος ὁ λόγος ἦν αὐτῷ. οὕτω γὰρ ἀπὸ τούτου καὶ τὸ προφητικὸν ἔσται δῆλον ἡμῖν. ἄλλως δὲ καὶ διδασκαλία αὕτη ἀρίστη, 20 μὴ τὴν συνάφειαν περικόπτειν τοῦ λόγου, μηδὲ μέρος λαβόντας προσκαθῆσθαι ἐκείνῳ, ἀλλ᾽ ἄνωθεν τοῦ διηγήματος ποιεῖσθαι τὴν ἀρχήν. περὶ τίνος τοίνυν διαλεγόμενος ὁ Παῦλος ταύτης ἐμνήσθη τῆς προφητικῆς φωνῆς; περὶ ἀναστάσεως καὶ τῶν μελλόντων ἀγαθῶν ἀπολαύσεως, ἃ καὶ λόγον ὑπερβαίνει πάντα, καὶ νοῦν, καὶ διάνοιαν. ἐπεὶ οὖν λόγον ὑπερέβαινε πάντα, καὶ ἑρμηνευθῆναι ταῦτα οὐχ οἷόν τε ἦν, πίστεως δὲ πρὸς τὸ παραδέχεσθαι χρεία· ἵνα 25 μὴ ταράττηται ὁ Ἰουδαῖος, μηδὲ ἠπατῆσθαι νομίζῃ κεναῖς φυσηθεὶς ἐλπίσι, προφητικῇ ῥήσει τὴν ἀγνωμοσύνην αὐτοῦ διορθοῦται, μονονουχὶ λέγων· οὐ καινόν τι πρᾶγμα ἐπιζητῶ, πίστιν, ἀλλὰ παλαιὸν ἀγαθόν. καὶ ὁ μὲν Παῦλος οὕτως. ὁ δὲ προφήτης* μέλλων καὶ αὐτὸς περί τινων ἐν τῷ παρόντι ἀγαθῶν προφητεύειν τοῖς Ἰουδαίοις γενησομένων, τὴν ἀνθρωπίνην ἀκολουθίαν ὑπερβαινόντων, ἵνα μηδεὶς αὐτῷ ἀπιστεῖν ἔχῃ, οὕτως ἀ- 30 πήρξατο τοῦ ψαλμοῦ λέγων, ἐπίστευσα, διὸ ἐλάλησα. ἐπειδὴ γὰρ ἀπώλλυτο τὰ Ἱεροσόλυμα, καὶ ἐρείπιον ὁ ναὸς ἐγεγόνει, καὶ πάντες αἰχμάλωτοι γενόμενοι καὶ δεθέντες εἰς τὴν ἀλλοτρίαν ἀπήχθησαν, βάρβαροι δὲ τὴν ἐκείνων γῆν ἀντ᾽ ἐκείνων κατεῖχον, καὶ ἐκελεύσθησαν ἀμπέλους φυτεῦσαι, καὶ οἰκίας οἰκοδομῆσαι, καὶ γάμους ἐπιτελέσαι· εἰς ἀπόγνωσιν ταῦτα τοὺς Ἰουδαίους ἐνέβαλε, καὶ λοιπὸν ἐλογίζοντο πρὸς ἑαυτούς· ὅτι εἰ 35 πόλιν ἔχοντες, καὶ ὅπλα, καὶ πύργους, καὶ χρημάτων περιουσίαν, καὶ πραγμάτων περιφάνειαν τοσαύτην, καὶ ναὸν, καὶ βωμὸν, καὶ ἁγιστείαν, καὶ λατρείαν, καὶ τὴν ἄλλην ἅπασαν πολιτείαν, προεδόθημεν, ἐγενόμεθα αἰχμάλωτοι, εἰς δουλείαν ἀπαγόμεθα· νῦν ἐν ἀλλοτρίᾳ ὄντες καὶ πάντων ἠρημωμένοι, γυμνοί τε καὶ δοῦλοι γενόμενοι, πῶς δυνησόμεθα τὴν οἰκίαν ἀπολαβεῖν; ἐπεὶ οὖν πολλοὶ τῶν ἀσθενεστέρων ταῦτα ἀναλογιζόμενοι ἐθορυ- 40 βοῦντο, καὶ ἐταράττοντο, καὶ τοῖς προφήταις οὐ προσεῖχον τὴν ἐπάνοδον λέγουσι, διὰ τοῦτο οὕτως εἶπε, δεικνὺς πᾶσιν ἐντεῦθεν, ὅτι πίστεως χρεία εἰς τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ λεγόμενα. διαλέγονται μὲν οὖν αὐτοῖς καὶ ἕτεροι ἕτεροι, οἷον ὁ Ἡσαΐας οὕτω λέγων· Ἐμβλέψατε εἰς

β. Κορ. δ. ιη.

ἰσ. ἐπήρω

β. Κορ. δ. ιγ.

ἄλ. μνημονεύων

* ἄλ. μέλλων ... [illegible marginal note]

ἄλ. ... [illegible marginal note]

Ησαι. α. β.

εἰς τὴν στερεὰν πέτραν, ἐξ ἧς ἐλατομήθητε, καὶ εἰς τὸν βόθυνον τοῦ λάκκου, ἐξ οὗ ὠρύ-
χθητε. καὶ πάλιν· ἐμβλέψατε εἰς Ἀβραὰμ τὸν πατέρα ὑμῶν, καὶ εἰς Σάῤῥαν τὴν
ὠδίνουσαν ὑμᾶς, ὅτι εἷς ἦν, καὶ ἐκάλεσα αὐτὸν, καὶ ηὐλόγησα, καὶ ἐπλήθυνα αὐτόν. ὃ δὲ λέ-
γει, τοιοῦτόν ἐστιν· οὐχὶ βάρβαρος ἦν ὁ Ἀβραάμ; οὐχὶ ἄγονος, καὶ τῇ ἡλικίᾳ προβεβη-
5 κώς; οὐχὶ γυναῖκα εἶχε καὶ διὰ τὴν ἡλικίαν καὶ διὰ τὴν φύσιν πρὸς παιδογονίαν ἀ-
χρηστον; οὐ πανταχόθεν ἀπέγνωστο τὰ κατ᾽ αὐτόν; τί οὖν; οὐχὶ ἀπ᾽ ἐκείνου τοῦ ἑνὸς, τοῦ ἀ-
γόνου, τοῦ γεγηρακότος, τὴν οἰκουμένην ἐνέπλησα πᾶσαν; τί τοίνυν θορυβεῖσθε; εἰ γὰρ
ἐκ τοῦ ἑνὸς δυνατὸς ἐγενόμην ἐμπλῆσαι τὴν οἰκουμένην, πολλῷ μᾶλλον ἐξ ὑμῶν τῶν
ὀλίγων τὰ Ἱεροσόλυμα πληρώσω. διὰ τοῦτό φησιν· ἐμβλέψατε εἰς τὴν στερεὰν πέ-
10 τραν, ἐξ ἧς ἐλατομήθητε, τὸν Ἀβραὰμ οὕτω καλῶν· καὶ τὸν βόθυνον τοῦ λάκκου, ἐξ οὗ
ὠρύχθητε, τὴν Σάῤῥαν οὕτως ὀνομάζων. καθάπερ γὰρ ὁ λάκκος οἴκοθεν οὐκ ἔχει βρύ-
ον ὕδωρ, ἀλλ᾽ ἐκ τῶν ἄνωθεν ὑετῶν δέχεται· οὕτω καὶ ἐκείνη, ἔρημος οὖσα δυνάμεως
γεννητικῆς, ἄνωθεν τὴν ἐπιτηδειότητα ταύτην ἔλαβε. καὶ ὥσπερ ἡ πέτρα καρπὸν οὐκ
ἤνεγκέ ποτε, οὕτως οὐδὲ ὁ Ἀβραὰμ οἷός τε ἦν· ἀλλ᾽ ἐγὼ ὑμᾶς ἐκεῖθεν ἐξεκόλαψα,
15 καὶ ἀπὸ τοῦ ἑνὸς τοσαύτας ἐνέπλησα χώρας. διὰ τοῦτο καὶ τὸν Ἰεζεκιὴλ ἐξάγει εἰς τὸ
πεδίον, καὶ δείκνυσιν αὐτῷ σωρὸν ὀστῶν, καὶ προφητεύων ἀνίστησι τὰ ὀστᾶ, δεικνὺς αὐτοῖς καὶ
λέγων, ὅτι εἰ τοὺς νεκροὺς ἐγεῖραι δύναμαι, πολλῷ μᾶλλον ὑμᾶς τοὺς ζῶντας ἀναγα-
γεῖν. ἐκεῖ μὲν οὖν οὕτως· ὁ δὲ προφήτης ἐνταῦθα πῶς; ἐπίστευσα, διὸ ἐλάλησα· τουτέστι,
πίστεως χρεία πρὸς τὰ ἐπαγγελλόμενα. καὶ γὰρ ἐγὼ ταῦτα ἐννοῶν καὶ ἀναλογιζόμενος,
20 τὴν πίστιν εἰσαγαγὼν πάντα θόρυβον ἐξέβαλον. ὃ τοίνυν ὁ Παῦλος λέγει, τοῦτό ἐστιν·
ὅτι καὶ ἐν τοῖς αἰσθητοῖς τούτοις καὶ ὁρωμένοις ἀγαθοῖς πίστεως χρεία. εἰ δὲ ἐν τοῖς αἰσθητοῖς,
πολλῷ μᾶλλον ἐν τοῖς νοεροῖς. εἰ γὰρ ἵνα καταδέξωνται ὅτι τὴν πόλιν ἀπολήψον-
ται τὴν αὐτῶν, πίστεως αὐτοῖς ἔδει· πολλῷ μᾶλλον ἡμῖν τοῖς τὸν οὐρανὸν ἀναμένουσιν.
ὅταν οὖν μέγα τι ᾖ, καὶ τὴν διάνοιαν ὑπερβαῖνον, καὶ λογισμῶν ἀνώτερον, ταύτην δεῖ
25 παραλαμβάνειν, ἀλλὰ μὴ τῇ ἀνθρωπίνῃ ἀκολουθίᾳ τὰ πράγματα ἐξετάζειν. ἡ
γὰρ τοῦ Θεοῦ θαυματουργία πάντων τούτων ἀνωτέρα. ὥστε καὶ διὰ τοῦτο ἐπιστομίζον-
τας τοὺς λογισμοὺς πρὸς τὴν πίστιν ἀποτρέχειν δεῖ, καὶ δοξάζειν τὸν Θεόν. ὁ γὰρ λογι-
σμοῖς φιλονεικῶν τὰ ἐκείνου εὑρίσκειν, οὐ δοξάζει αὐτὸν, τῇ τῶν οἰκείων λογισμῶν ταπει-
νότητι τὰς ἀφάτους οἰκονομίας αὐτοῦ ὑπολαβεῖν βουλόμενος. διὸ καὶ περὶ τοῦ Ἀβραὰμ
30 διαλεγόμενος ὁ Παῦλος, ἐπειδὴ μὴ τοῦτο ἐποίησεν, ἀλλ᾽ ἐπιτιμήσας τοῖς λογισμοῖς
πρὸς τὴν δύναμιν εἶδε τοῦ ἐπαγγειλαμένου, καὶ δεικνὺς ὅτι τοῦτο μάλιστα ἐδόξασε τὸν
Θεὸν, λέγει· Εἰς γὰρ τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ Θεοῦ οὐ διεκρίθη τῇ ἀπιστίᾳ, ἀλλ᾽ ἐνεδυνα- Ρω. δ. κ.
μώθη τῇ πίστει, δοὺς δόξαν τῷ Θεῷ, καὶ πληροφορηθεὶς ὅτι, ὃ ἐπήγγελται, δυνατός ἐστι
καὶ ποιῆσαι. τί δέ ἐστιν, ἔχοντες δὲ τὸ αὐτὸ πνεῦμα τῆς πίστεως, κατὰ τὸ γεγραμμένον, ἐπί-
35 στευσα, διὸ ἐλάλησα, καὶ ἡμεῖς πιστεύομεν, διὸ καὶ λαλοῦμεν; μέγα τι μυστήριον ἡμῖν ἐν-
ταῦθα ἀποκαλύπτει. ποῖον δὴ τοῦτο; ὅτι τοῦ αὐτοῦ πνεύματος ἡ καινὴ καὶ ἡ παλαιά, καὶ
τὸ αὐτὸ πνεῦμα τὸ ἐν ἐκείνῃ φθεγξάμενον καὶ ἐν ταύτῃ ἐλάλησε, καὶ ὅτι ἡ πίστις πάντων
ἐστὶ διδάσκαλος, καὶ ταύτης ἄνευ οὐδὲ λαλῆσαι δυνάμεθά τι. ἡμεῖς γάρ, φησι, πιστεύο-
μεν, διὸ καὶ λαλοῦμεν. ἂν γὰρ ταύτην ἀνέλῃς, οὐδὲ διανοῖξαι τὸ στόμα δυνατόν. καὶ διὰ τί
40 μὴ εἶπεν, ἔχοντες δὲ τὴν αὐτὴν πίστιν, ἀλλ᾽ ἔχοντες δὲ τὸ αὐτὸ πνεῦμα τῆς πίστεως; ταῦτά τε τὰ
εἰρημένα δηλῶν, καὶ δεικνὺς ὅτι τῆς τοῦ πνεύματος χρεία χορηγίας εἰς τὸ ἀναβῆναι πρὸς τὸ
ὕψος τῆς πίστεως, καὶ τῶν λογισμῶν τὴν ἀσθένειαν ἀτιμάσαι. διὸ καὶ ἀλλαχοῦ ὁ αὐτός φησιν· Ἑ- α. Κορ. ιβ. ζ.
κάστῳ δὲ ἡ φανέρωσις δίδοται τοῦ πνεύματος πρὸς τὸ συμφέρον. ᾧ μὲν γὰρ διὰ τοῦ πνεύμα-
τος

Ιεζεκ. λζ. α.

τος δίδοται λόγος σοφίας, ἑτέρῳ δὲ λόγος γνώσεως, ἑτέρῳ δὲ πίστις, ἑτέρῳ δὲ χαρίσματα ἰαμάτων. ἀλλ' ἴσως εἴποι τις ἄν (ὅπερ οὖν καὶ ἔστιν ἀληθές) ὅτι ἑτέραν πίστιν φησί, δι' ἧς θαύματα ἐγίνετο. οἶδα καὶ ἐγώ, ὅτι ἑτέρα ἐκείνη, περὶ ἧς καὶ οἱ ἀπόστολοι ἔλεγον, [Λουκ. ιζ. α.] Πρόσθες ἡμῖν πίστιν· καὶ ἑτέρα αὕτη, καθ' ἣν πάντες ἐσμὲν πιστοί, σημεῖα μὲν οὐ ποιοῦντες, τὴν δὲ γνῶσιν ἔχοντες τῆς εὐσεβείας. ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα τῆς τοῦ πνεύματος χρεία βοηθείας. καὶ γὰρ περὶ τινος ὁ Λουκᾶς γράφει, [Πραξ. ις. ιδ.] Ὅτι διήνοιξε τὴν καρδίαν αὐτῆς, τοῦ προσέχειν τοῖς λεγομένοις ὑπὸ τοῦ Παύλου. καὶ ὁ Χριστός· [Ιω. ς. μδ.] Οὐδεὶς ἔρχεται πρός με, ἐὰν μὴ ὁ πατὴρ ἑλκύσῃ αὐτόν. Οὐκοῦν τοῦ Θεοῦ ἐστι τοῦτο, τί ἁμαρτάνουσιν οἱ ἀπιστοῦντες, μήτε τοῦ πνεύματος βοηθοῦντος, μήτε τοῦ πατρὸς ἕλκοντος, μήτε τοῦ υἱοῦ ὁδηγοῦντος; καὶ γὰρ καὶ περὶ ἑαυτοῦ φησιν· [Ιω. ιδ. ς.] Ἐγώ εἰμι ἡ ὁδός. τοῦτο δὲ λέγει, δεικνὺς ὅτι αὐτοῦ χρεία εἰς τὸ προσαχθῆναι τῷ πατρί. εἰ τοίνυν ὁ πατὴρ ἕλκει, ὁ υἱὸς χειραγωγεῖ, τὸ πνεῦμα φωτίζει· τί ἁμαρτάνουσιν οἱ μήτε ἑλκυσθέντες, μήτε χειραγωγηθέντες, μήτε φωτισθέντες; ὅτι μὴ παρέχουσιν ἀξίους ἑαυτοὺς τοῦ ταύτην δέξασθαι τὴν ἔλλαμψιν. [Πραξ. ι. α.] ὅρα γοῦν ἐπὶ τοῦ Κορνηλίου τοῦτο συμβάν. οὐ γὰρ οἴκοθεν ἐκεῖνος τοῦτο εὗρεν, ἀλλ' ὁ Θεὸς αὐτὸν ἐκάλεσεν, ἐπειδὴ προλαβὼν ἑαυτὸν ἄξιον παρεσκεύασε. διὰ δὴ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος περὶ πίστεως διαλεγόμενος ἔλεγε· [Εφεσ. β. η.] Καὶ τοῦτο οὐκ ἐξ ὑμῶν, Θεοῦ τὸ δῶρον· οὐ μὴν ἔρημόν σε καταλιμπάνει. εἰ γὰρ καὶ αὐτοῦ ἐστι τὸ ἑλκῦσαι, καὶ ἐπαγαγέσθαι· ἀλλ' ὅμως καὶ ψυχὴν εὐπειθῆ ἐπιζητεῖ, καὶ τότε τὴν παρ' ἑαυτοῦ συμμαχίαν εἰσάγει. [Ρω. η. κη.] διὸ καὶ ἀλλαχοῦ φησι Παῦλος· Τοῖς κατὰ πρόθεσιν κλητοῖς οὖσιν. οὐ γὰρ δὴ ἠναγκάσθη τὰ τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς σωτηρίας ἡμῶν. ἀλλ' εἰ καὶ τὸ πλέον αὐτοῦ ἐστι, σχεδὸν δὲ καὶ τὸ πᾶν, ὅμως ἀφῆκέ τι καὶ ἡμῖν μικρόν, ὥστε καὶ εὐπρόσωπον γενέσθαι τῶν στεφάνων τὴν πρόφασιν. διὰ δὴ τοῦτο Παῦλος εἰπών, ἔχοντες δὲ τὸ αὐτὸ πνεῦμα τῆς πίστεως, τουτέστι, ὃ καὶ ἐν τῇ παλαιᾷ λαλῆσαν, ἐπήγαγε· καὶ ἡμεῖς πιστεύομεν, διὸ καὶ λαλοῦμεν. πολλῷ γὰρ μᾶλλον ἐνταῦθα πίστεως χρεία ἢ ἐκεῖ, διά τε τὴν φύσιν τῶν ἐπαγγελιῶν ἀόρατόν τε οὖσαν καὶ νοεράν, διά τε τὴν τάξιν τῶν καιρῶν. οὐ γὰρ ἐν τῷ παρόντι βίῳ, ἀλλ' ἐν τῷ μέλλοντι ἦν τὰ ἔπαθλα. μᾶλλον δὲ καὶ ὑπὲρ τῶν παρόντων πίστεως χρεία. καὶ γὰρ αὐτὰ τὰ διδόμενα, πίστεως ἐδεῖτο καὶ ἐν τῷ δίδοσθαι, ἥ τε τῶν μυστηρίων κοινωνία, ἥ τε τοῦ βαπτίσματος ἡ δωρεά. οὕτω πάντα λόγον ὑπερβαίνει τῶν ἀγαθῶν ἡ δύναμις. εἰ τοίνυν ἐν τοῖς παχυτάτοις ἐκείνοις καὶ αἰσθητοῖς πίστεως ἔδει, πολλῷ μᾶλλον ἐνταῦθα. ἀλλ' ἡ μὲν ἀποστολικὴ διάνοια τὴν προσήκουσαν ἑρμηνείαν ἀπείληφεν· ὥρα λοιπὸν πάλιν καὶ ἐπὶ τὴν προφητικὴν ἐλθεῖν, καὶ εἰπεῖν, τί φησιν ὁ μακάριος οὗτος. τί οὖν φησιν; ἐπίστευσα, διὸ ἐλάλησα. καίτοι οὐδὲν ἐλάλησεν οὐδέπω, ἀλλὰ τὸ ἤδη λαληθὲν λέγει κατὰ διάνοιαν αὐτῷ. τί ἐστι τὸ ἤδη λαληθέν; ἐννοήσας, φησι, τὴν συμφορὰν καὶ τὴν τραγῳδίαν τὴν Ἰουδαϊκήν, καὶ τὴν πανωλεθρίαν ἐκείνην, καὶ τὴν εἰς τέλος ἐρήμωσιν, οὐκ ἀπέγνων τῆς ἐπὶ τὸ βέλτιον μεταβολῆς, ἀλλὰ καὶ ἤλπισα ταύτην, καὶ ἀπήγγειλα αὐτὴν καὶ ἐλάλησα. καὶ γὰρ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ψαλμοῖς πολλὰ περὶ αὐτῆς διελέχθην. ἐλάλησα δὲ καὶ ἀπήγγειλα, οὐκ ἀπὸ τῆς πίστεως παιδευόμενος. ἕτερος γοῦν οὐ σφόδρα ταύτην πεπαιδευμένος ὅρα πῶς χωλεύει καὶ θορυβεῖται. οὐ γὰρ ὑπὲρ Δαβὶδ λέγει τὸν ψαλμὸν ἐκεῖνον, οὐδὲ ἐξ οἰκείου προσώπου· ἀλλὰ τῶν χωλευόντων τὰ πάθη διηγούμενος, οὕτως ἔλεγεν· [Ψαλ. οβ. α.] Ὡς ἀγαθὸς ὁ Θεὸς τῷ Ἰσραήλ, τοῖς εὐθέσι τῇ καρδίᾳ. ἐμοῦ δὲ παρὰ μικρὸν ἐσαλεύθησαν οἱ πόδες, παρ' ὀλίγον ἐξεχύθη τὰ διαβήματά μου· οὐ περὶ ποδῶν λέγων καὶ διαβημάτων, ἀλλὰ περὶ λογισμῶν χωλευόντων. καὶ τὴν αἰτίαν ἐπάγει λέγων· ὅτι ἐζήλωσα ἐπὶ τοῖς ἀνόμοις, τουτέστι, τοὺς βαρβάρους εὐδοκιμοῦντας ὁρῶν, τὰ δὲ Ἰουδαίων τεταπεινωμένα. καὶ τί τῆς χωλείας λέγει τὸ εἶδος; καὶ εἶ-

πον,

πον, ἄρα ματαίως ἐδικαίωσα τὴν καρδίαν μου, καὶ ἐνιψάμην ἐν ἀθώοις τὰς χεῖράς μου;
καὶ πόθεν ταῦτα παρεισῆλθη εἰπεῖν; ὅτι ἰδοὺ οὗτοι ἁμαρτωλοὶ καὶ εὐθηνοῦντες εἰς τὸν
αἰῶνα κατέσχον πλούτου. εἶτα ὅρα πῶς ἑαυτὸν ἀνακτᾶται. εἰ ἔλεγον, διηγήσομαι οὕτω·
τοῦτο κόπος, φησίν, ἐστιν ἐνώπιόν μου, ἕως οὗ εἰσέλθω εἰς τὸ ἁγιαστήριον τοῦ Θεοῦ, καὶ συνῶ
5 εἰς τὰ ἔσχατα αὐτῶν. ὃ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν· ἐσκοτούμην, ἐταλαιπωρούμην ἐν
τοῖς λογισμοῖς. τοιοῦτον γὰρ ὁ λογισμός. εἶτα ἐλογιζόμην, ὅτι πρᾶγμα ἐπίπονον ποιῶ.
ταῦτα ἀναζητῶν οὐδὲν δυνήσομαι σαφῶς εἰδέναι, ἕως ἂν ἀπολάβω τὴν πατρίδα. ὁ-
ρᾷς ὅσον κακόν ἐστι λογισμοῖς ἐπιτρέπειν τὰ πράγματα τῆς πίστεως, καὶ μὴ τῇ πίστει. εἰ
γὰρ ἐκεῖνος ἦν πεπηγὼς ἐν τῇ πίστει, οὐκ ἂν ταῦτα ἐφθέγξατο, οὐκ ἂν ἐθορυβήθη, οὐκ
10 ἂν ἐταράχθη, οὐκ ἂν ἐσαλεύθησαν οἱ πόδες αὐτοῦ, οὐκ ἂν παρ' ὀλίγον ἐξεχύθη τὰ
διαβήματα αὐτοῦ. ἀλλ' οὐχ ὁ προφήτης οὕτως, ἀλλ' ἐπὶ τῆς πέτρας ἑστηκώς, οὐκ ἐθορυ-
βεῖτο, οὐκ ἐταράττετο, ἀλλ' ὁρῶν τὰ μὲν Ἰουδαίων οὕτω διακείμενα, τὰ δὲ τῶν βαρβάρων
ἐναντίως, περὶ τῆς ἐπανόδου λαμπρᾷ τῇ φωνῇ καὶ πεπληροφορημένῃ διανοίᾳ ἐκήρυτ-
τε συνεχῶς καὶ ἐν πολλοῖς τοῖς ψαλμοῖς· καὶ σφόδρα ἐθάρρει, οὔτε τῇ δυνάμει τῶν βαρ-
15 βάρων προσέχων, οὔτε τῇ εὐτελείᾳ τῇ Ἰουδαϊκῇ, ἀλλὰ τῇ εὐπορίᾳ τοῦ ταῦτα ἐπαγγει-
λαμένου Θεοῦ. διό, φησιν, ἐπίστευσα, διὸ ἐλάλησα·

Ἐγὼ δὲ ἐταπεινώθην σφόδρα. Ἕτερός φησιν, Ἐγὼ μέντοι ἐκακώθην σφόδρα.

2 Ἐγὼ δὲ εἶπα ἐν τῇ ἐκστάσει μου, πᾶς ἄνθρωπος ψεύστης.

Ἕτερος, Καὶ εἶπον ἀδημονῶν, πᾶς ἄνθρωπος διαψεύδεται. Ἐντεῦθεν πάλιν τὰ τῆς
20 πίστεως λαμπρὰ δείκνυται, ὅτι οὐδὲ τὸ μέγεθος τῆς συμφορᾶς εἰς ἀπόγνωσιν αὐτὸν
ἐνέβαλε. τοιοῦτον γὰρ ἡ πίστις· ἱερά τίς ἐστιν ἄγκυρα, πάντοθεν ἀνέχουσα τὴν ἔχουσαν
αὐτὴν διάνοιαν· καὶ τότε μάλιστα διαδείκνυται, ὅταν ἐκ τῶν ἀπόρων ἀναπείθῃ τὸν
ἔχοντα αὐτὴν χρηστὰς ἀναμένειν ἐλπίδας, τὸν λογισμὸν ἐκβαλοῦσα τὸν θόρυβον. ὅπερ καὶ
αὐτὸς δηλῶν, ἐγὼ δὲ ἐκακώθην σφόδρα, φησί· τουτέστιν, ἐκακώθην, ἀλλ' οὐκ ἀπέ-
25 γνων, οὐδὲ ἀνέπεσον. εἶτα δεικνὺς ὅτι οὐχ ἁπλῶς ἐκακώθη, ἀλλὰ μετ' ἐπιτάσεως, ἐπή-
γαγε λέγων· ἐγὼ εἶπον ἐν τῇ ἐκστάσει μου, πᾶς ἄνθρωπος ψεύστης. τί ἐστιν, ἐν τῇ ἐκστάσει
μου; ἐν τῇ ὑπερβολῇ τῆς συμφορᾶς, φησιν, ἐν τῷ μεγέθει τῶν κακῶν. τοσοῦτος γὰρ ἐπῆλθεν
ἡμῖν πειρασμός, ὡς καὶ ἔκστασιν καὶ κάρον ἐνθεῖναι. ἔκστασιν γὰρ ἐνταῦθα τὴν ἀναισθησίαν
[σχεδὸν] τὴν ἐκ τῶν κακῶν γινομένην λέγει. ἐπεὶ καὶ ἐπὶ τοῦ Ἀδὰμ ὅταν λέγῃ, Ὅτι ἐπέ- Γεν. β. κα.
30 βαλεν ἐπ' αὐτὸν ἔκστασιν, ἀναισθησίαν ἵνα λέγει. καὶ γὰρ ἔκστασις λέγεται, τὸ ἔξω αὐτοῦ
γενέσθαι· ἐπεβέβλητο δὲ αὐτῷ τότε, ὥστε μὴ αἰσθάνεσθαι τῆς πλευρᾶς ἀφαιρουμένης,
μηδὲ ἀλγῆσαι τῷ γινομένῳ. οὕτω κλέπτων ὁ Θεὸς τῆς ὀδύνης τὴν αἴσθησιν, ἵνα μὴ μι-
σήσῃ τὸ ἐξ αὐτοῦ γινόμενον, ἅτε ἀλγήσας, ἔβαλεν ἐπ' αὐτὸν ἔκστασιν. καὶ ἀλλαχοῦ πάλιν,
Ἔπεσεν ἐπ' αὐτοὺς ἔκστασις, εἰρημένον, κάρον ἵνα καὶ ἐκεῖ δηλοῖ καὶ τὸ ἔξω αἰσθήσεως γε- Πραξ. ι. ι.
35 νέσθαι. καὶ πανταχοῦ ἡ ἔκστασις τοῦτο ἐμφαίνει. γίνεται δέ, ἢ τοῦ Θεοῦ ἐργαζομένου, ἢ τῆς
ὑπερβολῆς τῶν κακῶν κάρον ἐμποιούσης. οἶδε γὰρ καὶ συμφορὰ ποιεῖν ἔκστασιν καὶ κάρον.
ἐνταῦθα οὖν ἔκστασιν λέγει, τὸ μέγεθος τῶν κακῶν τῶν κατειληφότων. τί δέ ἐστιν, ὅ φησι,
πᾶς ἄνθρωπος ψεύστης; οὐδεὶς οὖν ἀληθής; πῶς οὖν ὁ Ἰὼβ ἀναγέγραπται ἄνθρωπος Ἰωβ. α. α.
ἀληθινός, δίκαιος, θεοσεβής; τί δὲ καὶ περὶ τῶν προφητῶν ἐροῦμεν; εἰ γὰρ καὶ ἐκεῖνοι
40 ψεῦσται, καὶ ἐψεύσαντο ἃ εἰρήκασι, πάντα οἴχεται. τί δὲ ὁ Ἀβραάμ; τί δὲ οἱ δίκαιοι
πάντες; ὁρᾷς ὅσον ἐστὶ κακὸν τὴν λέξιν ἁπλῶς ἐκδέχεσθαι, καὶ μὴ τὰ νοήματα περισκοπεῖν;
τί οὖν ἐστιν ὃ λέγει, πᾶς ἄνθρωπος ψεύστης; ὃ ἀλλαχοῦ φησιν ὁ αὐτός· Ἄνθρωπος μα- Ψαλ. ρμγ'.
ταιότητι ὡμοιώθη. ὃ καὶ ἕτερος προφήτης εἶπε· Πᾶσα σὰρξ χόρτος, καὶ πᾶσα δόξα Ησ. μ.

ἀνθρώπου ὡς ἄνθος χόρτου· τουτέστιν, ἀτελέστατον πρᾶγμα, παραρρέον, σκιᾷ ἐοικός, ὀνείρατι, εἰκόνι τινί. καὶ ἵνα μάθῃς ὅτι οὐχ ἁπλῶς ταῦτα εἰκάζων λέγω, ἕτερος ἑρμηνευτὴς εἶπε, διάψευσμα· καὶ ἕτερος, διαψεύδεται· καὶ ἄλλος, ἐκλείπει. πολὺ δὲ τοῦτο ἐκείνου διέστηκε. τὸ μὲν γὰρ ψεύδεσθαι κακίας ἐστὶ τῆς κατὰ ψυχήν· τὸ δὲ ἐκλείπειν, καὶ διαρρεῖν, * καὶ ὄναρ εἶναι, καὶ ἄνθος, καὶ σκιάν, τῆς κατὰ φύσιν ἀτελείας. ταυτὸν γὰρ λέγει, ὃ ἄλλος ἔφη, Ἐγὼ δέ εἰμι γῆ καὶ σποδός· καὶ ἄλλος, Τί ὑπερηφανεύεται γῆ καὶ σποδός; καὶ πάλιν, ὡς ὅταν λέγῃ οὗτος ὁ προφήτης· Τί ἐστιν ἄνθρωπος, ὅτι μιμνήσκῃ αὐτοῦ; πανταχοῦ τῆς φύσεως τὸ ἀτελὲς δηλῶν, τὸ οὐδαμινόν. καὶ γὰρ ἐπὶ ληνῶν λέγομεν, τὰ ληνία διεψεύσαντο, τουτέστιν, οὐδὲν ἐκόμισεν ἄξιον τῆς ἐλπίδος· καὶ, ὁ ἐνιαυτὸς διεψεύσατο, τοῦτο δὴ πάλιν δηλοῦντες. ἐπεὶ οὖν καὶ ὁ ἄνθρωπος πρᾶγμα οὐδαμινὸν καὶ ἀτελές, μάλιστα δὲ καὶ ἐπὶ τῆς συμφορᾶς τὰ τοιαῦτα φιλοσοφεῖν εἰώθαμεν, καὶ τῆς φύσεως τὴν οὐδένειαν ἐπισκέπτεσθαι, διὰ τοῦτο καὶ οὗτος ἐν ἀθυμίᾳ γενόμενος, ὁρῶν τὴν φύσιν ἐλεγχομένην, καὶ τὴν οὐδένειαν αὐτῆς πανταχόθεν διαδεικνυμένην, πᾶς ἄνθρωπος ψεύστης, φησί· τουτέστιν, οὐδὲν ἄνθρωπος. διὸ καὶ ἀλλαχοῦ ἔλεγε· Μέντοιγε ἐν εἰκόνι διαπορεύεται ἄνθρωπος. 3 Τί ἀνταποδώσω τῷ Κυρίῳ περὶ πάντων, ὧν ἀνταπέδωκέ μοι;

Γεν. ιη, κζ. Σειρ. ι, θ. Ψαλμ. η, ε. Ψαλμ. λη, θ. * ὑ ὄναρ εἶναι

Ὅρα πῶς δείκνυσι τὴν εὐεργεσίαν μεγάλην, οὐκ ἀπὸ τῶν γεγενημένων, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοῦ εἰς τοιοῦτον γεγενῆσθαι, ἑτέροις μὲν ῥήμασι, τοῖς δὲ αὐτοῖς νοήμασι, τὰ ἐν τῷ ὀγδόῳ ψαλμῷ διηγούμενος. καθάπερ γὰρ καὶ ἐκεῖ ἔλεγε, Τί ἐστιν ἄνθρωπος, ὅτι μιμνήσκῃ αὐτοῦ, ἢ υἱὸς ἀνθρώπου, ὅτι ἐπισκέπτῃ αὐτόν; οὕτω καὶ ἐνταῦθα. ὅτι διπλᾶ τὰ τῆς εὐεργεσίας δείκνυται, ὅταν καὶ φύσει μεγάλα ᾖ, καὶ εἰς οὐδαμινόν τινα γίνηται, ὅπερ εὐεργεσίας καὶ χάριτος ἐπίτασις. τοῦτο οὖν αὐτὸ βουλόμενος παραστῆσαι, φησί· Τί ἀνταποδώσω τῷ Κυρίῳ; ὅτι τὸν ἄνθρωπον τὸν ὄντα διάψευσμα, τὸν οὐδαμινόν, τὸν εὐτελῆ τοσαύτης ἠξίωσε δωρεᾶς. περὶ πάντων ὧν ἀνταπέδωκέ μοι. τοῦτο εὐχαρίστου γνώμης, τὸ περιέρχεσθαι, καὶ ζητεῖν, ἀνθ' ὧν εὖ ἔπαθεν, ἀποδοῦναί τι τῷ εὐεργέτῃ, καὶ τὸ πάντα καταβαλόντα, μηδὲν ἄξιον νομίζειν διδόναι. ὅπερ ἐκ προοιμίων τῆς ἀντιδόσεως αἰνιξάμενος, καταθήσειν ἱερείων ἐπαγγέλλεται. διπλῆν γὰρ τὴν εὐχαριστίαν ἐνδείκνυται, τῷ τε δοῦναι, ἅπερ οἷός τέ ἐστι, καὶ τῷ ταῦτα διδοὺς μηδὲν ἄξιον νομίζειν διδόναι. τί οὖν ἐστιν, ὃ μέλλει διδόναι; ἄκουε αὐτοῦ λέγοντος. ἐπάγει γάρ,

4 Ποτήριον σωτηρίου λήψομαι, καὶ τὸ ὄνομα Κυρίου ἐπικαλέσομαι.

Οἱ μὲν οὖν κατὰ ἀναγωγὴν τὸ εἰρημένον ἐκλαμβάνοντες, τῶν μυστηρίων τὴν κοινωνίαν φασίν· ἡμεῖς δὲ τῆς ἱστορίας ἐχόμενοι, σπονδὰς αὐτὸν λέγειν ἐνταῦθα, καὶ θυσίας, καὶ εὐχαριστηρίους ὕμνους λέγομεν. καὶ γὰρ διάφοροι τῶν παλαιῶν ἦσαν θυσίαι. θυσία γὰρ αἰνέσεως ἦν, ὑπὲρ ἁμαρτημάτων, ὑπὲρ σωτηρίας, καὶ εἰρηνικαί, καὶ ἕτεραι πλείους. ὃ οὖν λέγει, τοῦτό ἐστιν· οὐκ ἔχω μὲν ἄξιόν τι καταθεῖναι, ὃ δὲ ἔχω τίθημι. θυσίαν γὰρ εὐχαριστήριον τῷ Θεῷ προσοίσω, καὶ ὑπὲρ τῆς σωτηρίας αὐτὸν ἀνυμνήσω.

5 Τὰς εὐχάς μου τῷ Κυρίῳ ἀποδώσω ἐναντίον παντὸς τοῦ λαοῦ αὐτοῦ.

Ἐνταῦθα τὰς ἐπαγγελίας, εὐχὰς λέγει, τὰς ὑποσχέσεις. καὶ γὰρ ἐν τοῖς δεινοῖς τούτοις ἐπὶ τὸν Θεὸν κατέφυγε καὶ ὀφειλέτην ἑαυτὸν καθίστη, ἐπαγγελλόμενος εἰ διαφύγοι τὰ δεινά, ταύτας καταθήσειν τὰς θυσίας. ἐπεὶ οὖν λέλυται, φησίν, ἡ συμφορά, τὰς εὐχάς μου τῷ Κυρίῳ ἀποδώσω ἐναντίον παντὸς τοῦ λαοῦ αὐτοῦ. Τίμιος ἐναντίον Κυρίου ὁ θάνατος τῶν ὁσίων αὐτοῦ.

Ἕτερος, Ἔντιμος. Καὶ ποία αὕτη ἀκολουθία; τί δὲ τοῖς ἔμπροσθεν ἔχει συνῳδόν; εἴ τις μετὰ ἀκριβείας ἐξετάσειε, πολὺ τοῦτο εὑρήσει. ἐπειδὴ γὰρ εἶπε, Τί ἀνταποδώσω τῷ

Κυρίῳ

Κυρίῳ περὶ πάντων, ὧν ἀνταπέδωκέ μοι; δεικνὺς αὐτοῦ τὰς εὐεργεσίας φησὶν, ὅτι οὐχ ἡ ζωὴ μόνον, ἀλλὰ καὶ ὁ θάνατος τῶν ὁσίων τῷ Θεῷ περισπούδαστος, οὐχ ἁπλῶς νόμῳ φύσεως παραγινόμενος, ἀλλὰ καὶ κατὰ γνώμην αὐτοῦ πολλαχοῦ γινόμενος. ἢ οὐχ ὁρᾷς ὁ Παῦλος τί λέγει; Τὸ δὲ ἐπιμεῖναι τῇ σαρκὶ, ἀναγκαιότερον δι' ὑμᾶς, καὶ τοῦτο πεποιθὼς
5 οἶδα, ὅτι μενῶ καὶ συμπαραμενῶ πᾶσιν ὑμῖν. καὶ τί θαυμάζεις, εἰ ὁ θάνατος, ὅπου οὔτε ἡ γέννησις ἐνίων νόμῳ φύσεως γίνεται, ὡς ἡ τοῦ Ἰσαὰκ, ὡς ἡ τοῦ Σαμουήλ; διόπερ οὐδὲ τέκνα σαρκὸς αὐτὰ καλεῖ, ἀλλὰ τέκνα ἐπαγγελίας. οὕτω καὶ Μωϋσῆς οὐχ ἁπλῶς ἀπέθνησκεν, ἀλλὰ τοῦ Θεοῦ προστάξαντος· οὐδὲ ὁ Ἰωάννης, ἀλλὰ αὐτοῦ συγχωρήσαντος, καίτοιγε μισθὸς ἐγένετο πόρνης. ἀλλ' ὅμως καὶ οὕτω τίμιος γέγονε. ὃ γὰρ θαυμαστὸν τοῦτο ἐστιν, ὅτι
10 καὶ οὕτω τελευτήσας, ἔντιμος ἦν (ὑπὲρ γὰρ ἀληθείας κατέλυσε τὸν βίον) καὶ οὕτως ἦν ἔντιμος, ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ φονεύσας ἐδεδοίκει αὐτόν. ὅτι δὲ ἐδεδοίκει, ἄκουε τοῦ εὐαγγελιστοῦ τί φησι περὶ τοῦ Ἡρώδου· ἔλεγε γὰρ, Ὅτι αὐτὸς ἀνέστη ἐκ τῶν νεκρῶν, καὶ διὰ τοῦτο αἱ δυνάμεις ἐνεργοῦσιν ἐν αὐτῷ. ὅρα πῶς καὶ ἐπὶ τοῦ Ἄβελ τίμιος ἦν ὁ θάνατος. Ποῦ Ἄβελ ὁ ἀδελφός σου; φωνὴ αἵματος τοῦ ἀδελφοῦ σου βοᾷ πρός με. σκόπει καὶ ἐπὶ τοῦ Λαζάρου, πῶς
15 μετὰ τελευτὴν ἄγγελοι αὐτοῦ προηγοῦντο. σκόπει δὲ καὶ πρὸς τῶν μαρτύρων τοὺς τάφους τὰς πόλεις συντρεχούσας, τοὺς δήμους ἀναπτομένους τῷ πόθῳ. τοῦτο οὖν ἐστὶν ὅ φησι, πολὺς ὁ λόγος, πολλὴ σπουδὴ τῷ Θεῷ καὶ ἐπὶ τῇ τελευτῇ τῶν ὁσίων. οὐδὲ γὰρ ἁπλῶς, οὐδὲ ὡς ἔτυχε τελευτῶσιν, ἀλλ' ὅταν αὐτὸς συγχωρήσῃ οἰκονομικῶς. διὰ τοῦτο ἔλεγεν, ἐνώπιον Κυρίου, τοῦτο ἐμφῆναι βουλόμενος.

20 6 Ὦ Κύριε, ἐγὼ δοῦλος σὸς, ἐγὼ δοῦλος σὸς, καὶ υἱὸς τῆς παιδίσκης σου.

Οὐ τὴν κοινὴν λέγει δουλείαν, ἀλλὰ τὴν πολλὴν διάθεσιν καὶ στοργὴν, διαθερμαινόμενος τῷ πόθῳ, ὅπερ ἐστὶ μέγιστος στέφανος, καὶ διαδήματος παντὸς λαμπρότερον. διὸ καὶ ὁ Θεὸς ἀντὶ μεγίστης εὐφημίας τίθησι λέγων, Μωϋσῆς ὁ θεράπων μου τετελεύτηκε. καὶ υἱὸς τῆς παιδίσκης σου· τουτέστιν, ἄνωθεν καὶ ἐκ προγόνων ἀνάκειμαι σου τῇ δουλείᾳ.
25 ὅπερ καὶ ὁ Παῦλος ἀντὶ μεγίστου τέθεικε κόσμου, ἐπὶ τοῦ Τιμοθέου, λέγων· Ὑπόμνησιν ἔχων τῆς ἐν σοὶ ἀνυποκρίτου πίστεως, ἥτις ἐνῴκησε πρῶτον ἐν τῇ μάμμῃ σου Λωΐδι, καὶ τῇ μητρί σου Εὐνείκῃ. πέπεισμαι δὲ ὅτι καὶ ἐν σοὶ, καὶ ὅτι ἀπὸ βρέφους τὰ ἱερὰ γράμματα οἶδας. καὶ πάλιν περὶ ἑαυτοῦ Ἑβραῖος ἐξ Ἑβραίων. καὶ πάλιν Ἑβραῖοί εἰσι; κἀγώ. εἶχον γάρ τι πλέον τῶν προσηλύτων τὸ ἐκ προγόνων καὶ ἄνωθεν τοῦτο ὄντες. διὰ
30 τοῦτο καὶ οὗτός φησι, καὶ υἱὸς τῆς παιδίσκης σου. Διέῤῥηξας τοὺς δεσμούς μου.

Οὐκ εἶπεν, ἐπέλυσας, ἀλλ' ἔῤῥηξας, δηλῶν ὅτι οὕτως, ὡς καὶ ἀγεννήτους γενέσθαι. δεσμοὺς ἐνταῦθα τὰς θλίψεις φησὶ, τοὺς πειρασμοὺς, τοὺς κινδύνους. ἔστι γὰρ δεσμὸς καλὸς, ὃν περιβαλέσθαι βέλτιον· ὡς ὅταν λέγῃ, Ἐν τῷ συνδέσμῳ τῆς ἀγάπης. καὶ, ἥτις ἐστὶ σύνδεσμος τῆς τελειότητος. ἔστι καὶ ἀπευκταίας τούτῳ δεσμὸς, ὡς ὅταν λέγῃ, Σει-
35 ραῖς τῶν ἁμαρτιῶν αὐτοῦ ἕκαστος σφίγγεται. τοῦτον καὶ ὁ Χριστὸς αἰνιττόμενος, Ἀβραὰμ θυγατέρα οὖσαν ἔλεγε ταύτην οὕτως ὑπὸ τοῦ Σατανᾶ δεδεμένην οὐκ ἔδει λυθῆναι; καὶ ὁ Ἡσαΐας περὶ τοῦ Χριστοῦ· Δέδωκά σε εἰς διαθήκην ἐθνῶν, λέγοντα τοῖς ἐν δεσμοῖς, ἐξέλθετε. τούτους τοίνυν διέῤῥηξε τοὺς δεσμοὺς, οὐκ ἔλυσε· πλέον γὰρ τούτου ἔχρῃζον. εἰ δέ τις καὶ κατὰ ἀναγωγὴν βούλοιτο ἐκλαβεῖν, τοὺς τῶν ἁμαρτιῶν δεσμοὺς τούτους λέ-
40 γων, οὐχ ἁμαρτήσεται τοῦ πρέποντος, καὶ πάντα τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον. ἔστι καὶ ἕτερος δεσμὸς κάλλιστος, ὃν ἀεὶ Παῦλος περιφέρων ἔλεγε· Παῦλος δέσμιος Ἰησοῦ Χριστοῦ· καὶ πάλιν, Ὑπὲρ οὗ καὶ δέδεμαι ἐν ἁλύσει.

7 Σοὶ θύσω θυσίαν αἰνέσεως. Ὅρα πῶς ἄνω, καὶ κάτω, καὶ πανταχοῦ ταύτην μετατίθησι

Marginalia: φιλιππ. α. κδ. — Γεν. ιζ. ιζ. καὶ κη. ιβ. — α. Βασ. α. ι. κ. — Ρωμ. θ. η. — Δευτ. λδ. ε. — Μαρκ. ϛ. ιδ. — Γεν. δ. θ. ι. — Λουκ. ιϛ. κβ. — Ιησ. α. β. — β. Τιμ. α. ε. καὶ γ. ιε. — φιλιππ. γ. ε. — Εφεσ. δ. γ. — Παροιμ. ε. κβ. — Λουκ. ιγ. ιϛ. — Ησ. μθ. η. θ. — Εφεσ. γ. α. — Πραξ. κη. κ. — Εφεσ. ϛ. κ.

μετατίθησι τὴν ἀντίδοσιν τῷ Θεῷ· ἄνω λέγων, ποτήριον σωτηρίου λήψομαι, καὶ τὸ ὄνομα Κυρίου ἐπικαλέσομαι· ἐνταῦθα, σοὶ θύσω θυσίαν αἰνέσεως· τουτέστιν, εὐχαριστήσω, ὑμνήσω. Καὶ ἐν ὀνόματι Κυρίου ἐπικαλέσομαι.

Εἶδες πῶς ἐστὶ θυσία αἰνέσεως. 8 Τὰς εὐχάς μου τῷ Κυρίῳ ἀποδώσω ἐναντίον παντὸς τοῦ λαοῦ αὐτοῦ ἐν αὐλαῖς οἴκου Κυρίου, ἐν μέσῳ σου, Ἱερουσαλήμ.

Τοῦτο δὲ ἐποίει οὐκ ἐπίδειξιν ποιούμενος, οὐδὲ πρὸς φιλοτιμίαν βλέπων, ἀλλὰ πάντας εἰς τὸν οἰκεῖον ἄγων ζῆλον, καὶ κοινωνοὺς λαβεῖν τῆς εὐχαριστίας βουλόμενος· ὃ δὴ καὶ πάντες οἱ ἅγιοι ποιοῦσιν, οὐ τοὺς ἀνθρώπους μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν κτίσιν αὐτὴν ἅπασαν, ἡνίκα ἄν τι πάθωσι χρηστὸν, πρὸς τὴν κοινωνίαν τῆς εὐφημίας καλοῦντες. οὐδὲν γὰρ οὕτω τῷ Θεῷ περισπούδαστον, ὡς τὸ εὐχάριστον εἶναι, οὐ μόνον ἐν ταῖς εὐημερίαις, ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς τῶν πραγμάτων ἐναντίαις διαγωγαῖς. τοῦτο μάλιστα θυσία, τοῦτο μεγίστη προσφορά. οὕτως ὁ Ἰὼβ ἀνεκηρύττετο, οὕτως ὁ Παῦλος, οὕτως ὁ Ἰακὼβ, οὕτως ἕκαστος τῶν δικαίων τὴν εὐγνωμοσύνην αὐτοῦ καὶ τὴν εἰς τὸν Θεὸν εὐχαριστίαν ἐν τῇ δυσκολίᾳ τῶν καιρῶν μάλιστα ἐπιδεικνύμενος. τοῦτο δὴ καὶ ἡμεῖς ποιῶμεν, καὶ διαπαντὸς μένωμεν εὐχαριστοῦντες, ἵνα καὶ τῶν αἰωνίων ἐπιτύχωμεν ἀγαθῶν· ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἀπολαῦσαι, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Ψαλμ. ρις΄. 1 ΑΙΝΕΙΤΕ ΤΟΝ ΚΥΡΙΟΝ ΠΑΝΤΑ ΤΑ ἔθνη· ἐπαινέσατε αὐτὸν πάντες οἱ λαοί. 2 Ὅτι ἐκραταιώθη τὸ ἔλεος αὐτοῦ ἐφ' ἡμᾶς, καὶ ἡ ἀλήθεια τοῦ Κυρίου μένει εἰς τὸν αἰῶνα.

Ἤ Ἀντί που δῆλον, ὅτι προφητεία ἐστὶ τῆς ἐκκλησίας τῶν πιστευόντων τὰ εἰρημένα, καὶ τοῦ κηρύγματος προαναφώνησις τοῦ τὴν οἰκουμένην κατειληφότος ἅπασαν. οὐ γὰρ ἓν καὶ δύο καὶ τρία ἔθνη, ἀλλὰ γῆν καὶ θάλατταν ἅπασαν ὁ ψαλμὸς καλεῖ· ὅπερ δὴ τότε καὶ γέγονεν, ὅτε ἡ τοῦ Χριστοῦ παρουσία ἐπέλαμψεν. Εἶτα καὶ τὴν αἰτίαν λέγει τῆς σωτηρίας, ὅτι οὐκ ἐξ οἰκείων κατορθωμάτων, οὔτε ἀπὸ βίου καὶ παρρησίας, ἀλλ' ἀπὸ φιλανθρωπίας μόνης ἐσώθησαν. ἐκραταιώθη γάρ, φησι, τὸ ἔλεος αὐτοῦ ἐφ' ἡμᾶς· τουτέστιν, ἐπάγη, ἰσχυρὸν γέγονε, πέτρας στερρότερον. καὶ γὰρ καθ' ἑκάστην ἐπιδίδωσι τὴν ἡμέραν. καὶ ἡ ἀλήθεια τοῦ Κυρίου μένει εἰς τὸν αἰῶνα. τότε γὰρ μάλιστα τὰ τῆς ἀληθείας ἔλαμψε. διὸ καὶ οὕτως εἶπεν, ἐπειδὴ τὰ τῆς παλαιᾶς τύπος ἦν καὶ σκιά. τοῦτο καὶ ὁ εὐαγγελιστὴς δηλῶν ἔλεγεν· Ὅτι ὁ νόμος διὰ Μωϋσέως ἐδόθη, ἡ χάρις καὶ ἡ ἀλήθεια διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐγένετο. Ἰω. α. ιζ.

Ψαλμ. ριζ΄. 1 ΕΞΟΜΟΛΟΓΕΙΣΘΕ ΤΩ ΚΥΡΙΩ, ΟΤΙ ἀγαθὸς, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ.

Ἡ Μὲν ῥῆσις τοῦ ψαλμοῦ, ἣν ὑποψάλλειν ὁ λαὸς εἴωθε, τοιαύτη τίς ἐστιν, αὕτη ἡ ἡμέρα ἣν ἐποίησεν ὁ Κύριος, ἀγαλλιασώμεθα καὶ εὐφρανθῶμεν ἐν αὐτῇ, καὶ πολλοὺς διανίστησι, καὶ κατὰ τὴν πανήγυριν ἐκείνην τὴν πνευματικὴν καὶ [κατὰ] τὴν οὐράνιον ἑορτὴν μάλιστα τοῦτο ὑπηχεῖν ὁ λαὸς εἴωθεν. ἡμεῖς δὲ, εἰ βούλεσθε, ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς ἅπαντα τὸν ψαλμὸν ἐπέλθωμεν,

οὐκ

οὐκ ἀπὸ τοῦ στίχου τῆς ὑπηχήσεως, ἀλλ᾽ ἀπ᾽ αὐτοῦ τοῦ προοιμίου τὴν ἐξήγησιν ποιούμενοι. τὸν μὲν γὰρ στίχον οἱ πατέρες, ἅτε ἦχον ὄντα καί τι ὑψηλὸν ἔχοντα δόγμα, τὸ πλῆθος ὑπηχεῖν ἐνομοθέτησαν, ἐπειδὴ τὸν ἅπαντα ἠγνόουν ψαλμὸν, ἵνα κἂν ἐντεῦθεν ἀπηρτισμένην λάβωσι διδασκαλίαν· ἡμᾶς δὲ ἅπαντα αὐτὸν ἐπελθεῖν ἀνάγκη, ἐπεὶ καὶ τὰ μέσα αὐτοῦ πολλὴν ἔχει τὴν προφητείαν. ἐνταῦθα γὰρ εἴρηται· Λίθον, ὃν ἀπεδοκίμασαν οἱ οἰκοδομοῦντες, οὗτος ἐγενήθη εἰς κεφαλὴν γωνίας· ὅπερ καὶ ὁ Χριστὸς εἶπε τοῖς Ἰουδαίοις, αἰνιγματωδέστερον μὲν (ἔτι γὰρ ἔζεον τῷ θυμῷ, καὶ οὐκ ἐβούλετο αὐτὸν ἀνάψαι. Κάλαμον γὰρ συντετριμμένον οὐ κατεάξει, καὶ λίνον τυφόμενον οὐ σβέσει) εἶπε δ᾽ οὖν ὅμως. ἀπὸ τῶν προοιμίων οὖν ἁψώμεθα τοῦ ψαλμοῦ, καθάπερ ἔφθημεν εἰπόντες. τί τοίνυν ἐστὶ τὸ προοίμιον; Ἐξομολογεῖσθε τῷ Κυρίῳ, ὅτι ἀγαθὸς, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ. ἐννοήσας τὴν εὐεργεσίαν τῆς οἰκουμένης ὁ προφήτης, καὶ τὴν φιλανθρωπίαν, ἣν διὰ πάντων ἐπεδείξατο ὁ δεσπότης, πάντας εἰς τὴν κοινωνίαν τῆς εὐχαριστίας καλεῖ, τὸ μέγιστον κεφάλαιον τῶν ἀγαθῶν αὐτοῦ προθεὶς εἰς μέσον. 2 Εἰπάτω δὴ οἶκος Ἰσραὴλ, ὅτι ἀγαθὸς, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ. Τί λέγεις; οἶκος Ἰσραὴλ, ὁ μυρίας αἰχμαλωσίας ὑπομείνας, ὁ ἐν Αἰγύπτῳ δουλεύσας, ὁ πρὸς τὰς ἐσχατιὰς τῆς οἰκουμένης ἀπαχθεὶς, ὁ ἐν Παλαιστίνῃ μυρία ταλαιπωρηθείς; ναὶ, φησίν. οὗτοι γὰρ μάλιστα μάρτυρές εἰσι τῶν ἀγαθῶν αὐτοῦ, καὶ πλέον οὗτοι τούτων ἀπέλαυσαν, ἢ ἕτεροι. καὶ αὐτὸ δὲ τοῦτο, ὅπερ ἔπαθον, πολλῆς εὐεργεσίας τεκμήριον. εἰ δέ τις ἀκριβῶς ἐξετάσειε, καὶ ὑπὲρ τῆς παρουσίας αὐτῆς τοῦ Χριστοῦ μάλιστα αὐτοὺς εὐχαριστεῖν δεῖ. εἰ γὰρ καὶ τὰ ἐναντία ὑπέμειναν, ἀλλ᾽ οὐ παρὰ τὸν παραγενόμενον, ἀλλὰ παρὰ τὴν οἰκείαν ἀγνωμοσύνην. αὐτὸς μὲν γὰρ πρὸς αὐτοὺς ἀφικνεῖτο. διὸ καὶ συνεχῶς ἔλεγεν, Οὐκ ἀπεστάλην, εἰ μὴ εἰς τὰ πρόβατα τὰ ἀπολωλότα οἴκου Ἰσραήλ· καὶ τοῖς μαθηταῖς, Εἰς ὁδὸν ἐθνῶν μὴ ἀπέλθητε, πορεύεσθε δὲ μᾶλλον εἰς τὰ πρόβατα τὰ ἀπολωλότα οἴκου Ἰσραήλ· καὶ πρὸς τὴν Χαναναίαν, Οὐκ ἔστι καλὸν λαβεῖν τὸν ἄρτον τῶν τέκνων, καὶ δοῦναι τοῖς κυναρίοις. καὶ γὰρ πάντα ἐποίει καὶ ἐπραγματεύετο ὑπὲρ τῆς ἐκείνων σωτηρίας. εἰ δὲ ἀνάξιοι τῆς εὐεργεσίας ἐφάνησαν, ταῖς ἑαυτῶν λογιζέσθωσαν παρανομίαις, καὶ τῇ τῆς ἀγνωμοσύνης ὑπερβολῇ.

[Ματθ. κα. μβ. — Ἠσ. μβ. γ. — Ματθ. ιε. κδ. — Ματθ. ι. ε. — Ματθ. ιε. κς.]

3 Εἰπάτω δὴ οἶκος Ἀαρὼν, ὅτι ἀγαθὸς, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ.

Ἐνταῦθα κεχωρισμένως τοὺς ἱερέας εἰς [τὴν] ὑμνῳδίαν καλεῖ, δεικνὺς ὅση τις ἐστὶν ὑπερέχουσα ἡ ἱερωσύνη. καὶ γὰρ ὅσῳ μείζους ἦσαν οὗτοι τῶν ἄλλων, τοσούτῳ καὶ πλείονος ἀπέλαυον τῆς τιμῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ, οὐ μόνον κατὰ τὸν τῆς ἱερωσύνης λόγον, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὰ ἄλλα πάντα. καὶ γὰρ ἡνίκα πῦρ κατηνέχθη, δι᾽ αὐτοὺς κατηνέχθη, καὶ γῆ ἠνοίχθη, καὶ ῥάβδος ἐβλάστησε, καὶ μυρία ἕτερα γέγονε δι᾽ αὐτοὺς, μᾶλλον δὲ ὑπὲρ αὐτῶν, θαύματα.

[Λευιτ. ι. β. — Αριθμ. ις. λβ. καὶ ιζ. η.]

4 Εἰπάτωσαν δὴ πάντες οἱ φοβούμενοι τὸν Κύριον, ὅτι ἀγαθὸς, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ.

Μάλιστα γὰρ οὗτοί εἰσιν οἱ δυνάμενοι τὴν φιλανθρωπίαν ἰδεῖν τὴν αὐτοῦ, καὶ διὰ πάντων τὴν ἀγαθότητα καταμανθάνειν. τί δέ ἐστιν, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ; διηνεκές, φησιν, οὐ διακοπτόμενον, ἀλλὰ διὰ πάντων λάμπον καὶ διαδεικνύμενον. εἰ δὲ μὴ πολλοὶ βλέπουσι, διὰ τὴν ἀσθένειαν τῶν οἰκείων οὐ βλέπουσι λογισμῶν· ἐπεὶ καὶ τὸν ἥλιον οἱ τὰς ὄψεις νοσοῦντες, διὰ τοῦτο μάλιστα οὐχ ὁρῶσιν. ὥσπερ οὐδὲ οἱ ὑγιαίνοντες ἀεὶ δύνανται πρὸς αὐτὸν ἀτενίζειν, διὰ τὴν ὑπερβολὴν τῆς λαμπρότητος· οὕτως οὐδὲ τοῦ Θεοῦ δυνατὸν μαθεῖν μετὰ ἀκριβείας τὴν πρόνοιαν, διὰ τὸ σφόδρα ὑπερ-

βαίνον τῶν ἀνθρωπίνων λογισμῶν τὸ μέγεθος τῆς συνέσεως αὐτοῦ καὶ τῆς σοφίας. ἔστι δὲ καὶ πάθη τὰ πολλὰ τοῖς ἀνοήτοις ἐπισκοτοῦντα πρὸς τὸ μηδ᾽ ὅλως αὐτὴν ἰδεῖν. καὶ πρῶτον τὸ φιλήδονον, δι᾽ ὅπερ καὶ τὰ πᾶσι σαφῆ παρατρέχουσι· μετὰ τοῦτον δεύτερον, ἡ ἄνοια, καὶ τὸ διεστραμμένον τῆς γνώμης. πῶς γὰρ οὐκ ἄτοπον, πατέρα μὲν ὁρῶντα τύπτοντα παιδίον ἀποδέχεσθαι καὶ ἐπαινεῖν, καὶ ταύτῃ μάλιστα πατέρα νομίζειν· πρὸς δὲ τὸν Θεόν, εἰ βουληθείη δίκην ἀπαιτῆσαι τῶν πεπραγμένων, δυσχεραίνειν καὶ ἀλύειν; τί δὲ τῆς διαστροφῆς ταύτης χεῖρον γένοιτ᾽ ἄν, οἳ καὶ ἐπὶ τοῖς ἐναντίοις δυσχεραίνουσι; καὶ γὰρ δυσχεραίνουσι, νῦν μὲν ἀλύοντες ὅτι μὴ ἐπεξέρχεται, νῦν δὲ ὅτι ἐπεξέρχεται. ὅταν μὲν γὰρ ἴδωσιν ἁρπάζοντας καὶ πλεονεκτοῦντάς τινας, βούλονται δίκας αὐτοὺς διδόναι· ὅταν δὲ ἑαυτοὺς ἁμαρτάνοντας, οὐδ᾽ ὅλως· ὅπερ ἐστὶ διεφθαρμένης γνώμης. τρίτον πρὸς τούτοις, τὸ μηδὲ εἰδέναι αὐτοὺς τί ποτε καλὸν καὶ τί ποτε κακόν, ἀλλ᾽ ἐσφάλθαι περὶ τὴν τῶν πραγμάτων κρίσιν, διὰ τὸ φιλοπόνηρον, καὶ πρὸς κακίαν ἐπιρρεπές. τέταρτον, τὸ μὴ λογίζεσθαι τὰ οἰκεῖα ἁμαρτήματα. πέμπτον, τὸ ἄφατον εἶναι καὶ πολὺ τὸ μέσον Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων. ἕκτον, τὸ μὴ βούλεσθαι τὸν Θεὸν ἅπαντα διαδείκνυσθαι, ὡς ἀρκούντων καὶ τῶν ἐκ μέρους γινομένων. δεῖ τοίνυν μὴ ἐν ἅπασι μὲν φιλονεικεῖν μανθάνειν τοῦ Θεοῦ τὴν διοίκησιν (ἀμηχάνοις γὰρ φιλονεικοῦμεν πράγμασι καὶ σφόδρα ὑπερβαίνουσι πᾶσαν φύσιν κτιστήν) τοὺς δὲ μέλλοντας ἐκ μέρους αὐτὴν εἰδέναι, τῶν παθῶν ἀπηλλάχθαι χρὴ τῶν προειρημένων, καὶ ἡλίου φανοτέραν αὐτὴν ὄψονται, εἰ καὶ μὴ πᾶσαν· καὶ μαθόντες ἀπὸ τοῦ μέρους, καὶ ὑπὲρ ἁπάσης εὐχαριστήσουσιν.

5 Ἐκ θλίψεως ἐπεκαλεσάμην τὸν Κύριον, καὶ ἐπήκουσέ μου εἰς πλατυσμόν.

Εἶδες ἀγαθότητα καὶ φιλανθρωπίαν. οὐκ εἶπεν ὅτι ἄξιος ἤμην· οὐκ εἶπεν ὅτι κατορθώματα ἐπεδειξάμην· ἀλλ᾽, ὅτι ἐπεκαλεσάμην μόνον, καὶ ἤρκεσεν ἡ εὐχὴ λῦσαι τὴν συμφοράν. ὅπερ καὶ ἐπ᾽ Αἰγυπτίων φησίν· Ἰδὼν εἶδον τὴν κάκωσιν τοῦ λαοῦ μου, καὶ κατέβην τοῦ ἐξελέσθαι αὐτούς. οὐκ εἶπεν ὅτι εἶδον τὴν ἀρετὴν τοῦ λαοῦ μου, οὔτε τὴν ἐπὶ τὸ βέλτιον μεταβολήν, ἀλλὰ τὴν θλίψιν, καὶ τῆς κραυγῆς αὐτῶν ἤκουσα, φησίν. ὁρᾷς πατέρα εὔσπλαγχνον, ἀπὸ τῶν συμφορῶν βοηθοῦντα μόνον. καὶ μὴν οὐχ ἅπας ὁ ἐν θλίψει, καὶ σώζεσθαι ἄξιος, οὐδὲ παρὰ ἀνθρώποις. πολλοὺς γοῦν τῶν οἰκετῶν μαστιζομένους ὁρῶντες καὶ ὀδυνωμένους, οὐκ ἀνίεμεν, τὸ τῶν ἁμαρτημάτων μέγεθος ἐννοοῦντες. ὁ δὲ Θεός, ἀπὸ τῆς θλίψεως μόνης ἀνῆκεν· οὐ τῆς θλίψεως δὲ μόνον ἀνῆκεν, ἀλλὰ καὶ ἀδείας πολλῆς μετέδωκεν. ἐπήκουσε γάρ μου, φησίν, εἰς πλατυσμόν. καὶ ἡ θλίψις δὲ διὰ τοῦτο συνεχωρήθη, ὥστε ἀκριβεστέρους ποιῆσαι τοὺς θλιβομένους καὶ φιλοσοφωτέρους.* 6 Κύριος ἐμοὶ βοηθός, καὶ οὐ φοβηθήσομαι τί ποιήσει μοι ἄνθρωπος.

Ἐξοδ. γ΄. ζ΄.

Εἶδες ὕψωμα διανοίας, εἶδες φρόνημα οὕτως ὑπὲρ τὴν ἀνθρωπίνην ἀναβαῖνον ἀσθένειαν, ὡς ἁπάσης ὑπεριδεῖν τῆς φύσεως. ταῦτα μὴ μόνον ὑποψάλλωμεν, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν ἔργων ἐπιδειξώμεθα. οὐκ εἶπεν, οὐδὲν πείσομαι, ἀλλ᾽ οὐ φοβηθήσομαι τί ποιήσει μοι ἄνθρωπος· τουτέστι, κἂν πάθω, οὐ δέδοικα· τὸ αὐτὸ λέγων ὅπερ καὶ ὁ Παῦλος· Εἰ ὁ Θεὸς ὑπὲρ ἡμῶν, τίς καθ᾽ ἡμῶν; καὶ μὴν μυρίοι ἦσαν οἱ κατ᾽ αὐτῶν, ἀλλ᾽ οὐδὲν αὐτοὺς ἠδίκουν. πῶς οὖν οὐκ ἐσχάτης ἂν εἴη μικροψυχίας, τὸν δεσπότην ἔχοντας βοηθόν, δεδοικέναι τοὺς συνδούλους; ἀλλ᾽ οὐχ οὗτος τοιοῦτος, ἀλλ᾽ ἀνώτερος πάντη καὶ ὑψηλότερος τῶν τοιούτων φόβων. τοῦτο δὴ καὶ ἡμεῖς ποιῶμεν, μηδὲ ἀποστερῶμεν τῆς τοῦ δεσπότου συμμαχίας ἑαυτοὺς τῷ δεδοικέναι τὰ ἀνθρώπινα. τοῦτο γὰρ ὑβριζόντων ἐστὶν εἰς τὴν τοῦ Θεοῦ βοήθειαν. διὸ λέγεται καὶ ὁ Ἐζεκίας παθεῖν ἅπερ ἔπαθεν, ἐπειδὴ τοῦ ἡλίου ἀνα-

Ῥω. η΄. λα΄.

δ. Βασ. κ΄. ια΄. ιγ΄.

ἀναποδίσαντος, καὶ πάλιν ἀναβάντος ὃς κατέβη ἀναβαθμούς, καὶ σημείου γινομένου ἱκανοῦ πάντας ἐκπλῆξαι ἐλθόντας τοὺς ταῦτα μαθεῖν βουλομένους, οὐκ ἀπὸ τῶν παρὰ τοῦ Θεοῦ συμβάντων, ἀλλὰ ἀπὸ τῶν ἀνθρωπίνων καταπλῆξαι ἐβούλετο, δεδοικὼς αὐτῶν τὴν ἔφοδον. διὸ καὶ τοὺς θησαυροὺς αὐτοῖς ἐδείκνυεν, ἐν τοῖς θησαυροῖς τὰς ἐλπίδας ἔχων· ἐφ᾽ ᾧ καὶ ὁ Θεὸς παροξυνθεὶς, λήψονται ταῦτα πάντα, φησί· τουτέστιν, οἷς θαρρεῖς, περὶ οἷς ἐλπίζεις. τοῦτο καὶ ὁ Ἰσραὴλ ἐγκαλεῖται, ὅτι δὴ χρήμασιν ἐθάῤῥουν καὶ ἵπποις. διὸ καὶ παρῄνει αὐτοῖς ὁ προφήτης τοῖς ἐναντίοις δουλεύεσθαι τὸν Θεὸν, καὶ λέγειν, Ἐφ᾽ ἵπποις οὐκ ἀναβησόμεθα. ὁ Θεός σε τιμᾷ, καὶ σὺ σαυτὸν ἀτιμάζεις; ὁ Θεός σε τιμᾷ τὴν παρ᾽ αὐτοῦ συμμαχίαν ὑπισχνούμενος, καὶ σὺ πρὸς ἀνθρωπίνας καταφεύγεις ἐλπίδας, καὶ ἀψύχῳ ὕλῃ, τοῖς χρήμασι, τὴν ἐλπίδα τῆς σωτηρίας σου πιστεύεις; οὐ γὰρ δὴ σῶσαι ζητεῖ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐντίμως τοῦτο ποιῆσαι. σφόδρα σε φιλεῖ, καὶ διὰ τοῦτό σε πάντων ἀπάγων ἑαυτῷ προσηλοῖ, καὶ πάντα περικόπτων πρὸς ἑαυτὸν ἄγει, μονονουχὶ τοῦτο λέγων δι᾽ ὧν ποιεῖ· ἐν ἐμοὶ τὰς ἐλπίδας ἔχε, καὶ ἐμοὶ πρόσεχε διηνεκῶς.

7 Κύριος ἐμοὶ βοηθὸς, καὶ ἐγὼ ἐπόψομαι τοὺς ἐχθρούς μου.

Ὁρᾷς οὐκ αὐτὸν ἀμυνόμενον οὐδὲ ἐπεξελθόντα, ἀλλὰ τῷ Θεῷ ἀμύνασθαι παραχωροῦντα τοὺς ἐχθρούς. 8 Ἀγαθὸν πεποιθέναι ἐπὶ Κύριον, ἢ πεποιθέναι ἐπ᾽ ἄνθρωπον. 9 Ἀγαθὸν ἐλπίζειν ἐπὶ Κύριον, ἢ ἐλπίζειν ἐπ᾽ ἄρχουσιν.

Οὐ κατὰ σύγκρισιν ταῦτα προάγει, ἀλλ᾽ ἔθος τῇ γραφῇ τούτῳ κεχρῆσθαι τῷ τρόπῳ καὶ ἐπὶ τῶν ἀσυγκρίτων, διὰ τὴν ἀσθένειαν τῶν τότε ἀκουόντων. οὐκ ἄρα συγκρίνων τοῦτό φησιν, ἀλλὰ συγκαταβαίνων ἐκείνοις. διὰ δὴ τοῦτο καὶ ἕτερος προφήτης ἔλεγεν· Ἐπικατάρατος πᾶς ὁ ἐλπίζων ἐπ᾽ ἄνθρωπον. οὐδὲν γὰρ ταύτης εὐτελέστερον τῆς ἐλπίδος. καὶ γὰρ καὶ αὐτῆς τῆς ἀράχνης εὐτελεστέρα ἐστὶ, μᾶλλον δὲ οὐκ ἀσθενὴς μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐπισφαλής. καὶ ἴσασιν ὅσοι πολλάκις ἐπ᾽ ἀνθρώποις θαῤῥήσαντες αὐτοῖς ἐκείνοις συγκατηνέχθησαν. ἡ δὲ εἰς τὸν Θεὸν ἐλπὶς, οὐκ ἰσχυρὰ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀσφαλὴς, οὐκ ἔχουσά τινα μεταβολήν. διὸ καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγεν· Ἡ δὲ ἐλπὶς οὐ καταισχύνει. ἕτερος δέ τις σοφός· Ἐμβλέψατε, φησὶν, εἰς ἀρχαίας γενεὰς, καὶ ἴδετε τίς ἤλπισεν ἐπὶ Κύριον καὶ κατῃσχύνθη. ἀλλ᾽ ἐγὼ, φησὶν, ἤλπισα καὶ κατῃσχύνθην. εὐφήμει ἄνθρωπε· μὴ ἀντιφθέγγου τῇ θείᾳ γραφῇ. εἰ καὶ κατῃσχύνθης, ἐκ τοῦ μὴ ὡς ἐχρῆν ἐλπίσαι, ἐκ τοῦ ἐνδοιάσαι, ἐκ τοῦ μὴ ἀναμεῖναι τὸ τέλος, ἐκ τοῦ μικροψυχῆσαι. ἀλλὰ μὴ τοῦτο ποίει· ἀλλ᾽ ὅταν ἴδῃς τὰ δεινὰ ἐπικείμενα, τότε μὴ καταπέσῃς. τοῦτο γάρ μάλιστά ἐστιν ἐλπίσαι, τὸ ἐν μέσῳ ἐμβεβηκότα τοῖς χαλεποῖς ὀρθοῦσθαι. τί τῶν βαρβάρων ἐκείνων, τῶν Νινευιτῶν λέγω, ἀθλιώτερον ἦν; ἀλλ᾽ ὅμως ἐν αὐτῇ ἑστῶτες τῇ παγίδι, καὶ προσδοκῶντες ὅτι πεσεῖται ἡ πόλις, οὐδὲ οὕτως ἀπέγνωσαν, ἀλλὰ μετάνοιαν ἐπεδείξαντο τὴν ἀκριβῆ. διὸ καὶ τοῦ Θεοῦ τὴν ἀπόφασιν εἰς τὸ πάλιν ὑποστρέψαι παρεσκεύασαν. εἶδες πόση τῆς ἐλπίδος ἡ ἰσχύς. τί δὲ αὐτὸς ὁ προφήτης; οὐκ ἐν τῇ κοιλίᾳ τοῦ κήτους ὢν, τοῦ ναοῦ καὶ τῆς εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα ἐπανόδου ἐμέμνητο; καὶ σὺ τοίνυν κἂν εἰς αὐτὸν ἐμβῇς τὸν θάνατον, κἂν τοσοῦτον ἐπικρεμασθῇ σοι κινδύνων μέγεθος, μὴ ἀπογνῷς. δυνατὸν γὰρ τῷ Θεῷ καὶ ἐξ ἀπόρων πόρον εὑρεῖν. διὸ καί τις σοφὸς ἔλεγεν· Ἀπὸ πρωΐ ἕως ὀψὲ μεταβολαὶ πολλαὶ, καὶ πάντα ταχινὰ ἐνώπιον αὐτοῦ. οὐκ εἶδες τὸν πεπειραμένον τὴν ἐν ἀφθονίᾳ λιμώττοντα; οὐκ εἶδες τὴν χήραν λιμῷ ἀποθνῄσκουσαν; ὅταν εἰς ἀπορίαν τὰ πράγματα ἐμπέσῃ, τότε μάλιστα ἔλπιζε. τότε γὰρ μάλιστα ὁ Θεὸς ἐπιδείκνυται τὴν ἑαυτοῦ δύναμιν, οὐκ ἐκ προοιμίων, ἀλλ᾽ ὅταν τὰ παρὰ τῶν ἀνθρώπων ἀπογνωσθῇ. ἔστι γὰρ τῆς τοῦ Θεοῦ βοηθείας ὁ καιρός. διὰ δὴ τοῦτο οὔτε

τοὺς

Δαν.γ.κζ. Δαν.ε. κ. Βηλ. κθ.ζ. τοὺς παῖδας ἐκ προοιμίων ἥρπασεν, ἀλλὰ μετὰ τὴν κάμινον, οὔτε τὸν Δανιὴλ πρὶν ἢ ἐμπεσεῖν, ἀλλὰ μετὰ τὰς ἑπτὰ ἡμέρας. μὴ δὴ προσέχε τῇ φύσει τῶν πραγμάτων εἰς ἀπόγνωσιν ἐμβαλλόντων, ἀλλὰ τῇ δυνάμει τοῦ Θεοῦ τὰ ἀπεγνωσμένα εἰς ἐλπίδας ἀγούσῃ χρηστάς. τοῦτο δὴ καὶ ὁ ψαλμῳδὸς δηλοῖ, καὶ τὸ εὔπορον τῆς τοῦ Θεοῦ δυνάμεως παραστῆσαι θέλων, ὅτι καὶ εἰς αὐτὰ τὰ δεινὰ ἐμπεσόντας καὶ καταποθέντας ἀνιμήσασθαι 5 δύναται, οὐκ ἐκ προοιμίων μόνον, ἄκουσον τί ἐπήγαγε·

10 Πάντα τὰ ἔθνη ἐκύκλωσάν με. Εἶδες ἄφατον κίνδυνον. οὐ γὰρ ἐκ παρατάξεως ἦν ἡ μάχη, οὐδὲ ἐξ εὐθείας ἐστῶτων, ἀλλ᾽ ἔνδον ἀπείληπτο, καὶ ὡς σαγήνη τινὶ περιεβέβλητο, καὶ ὥσπερ ὑπὸ δικτύων συνείχετο, οὐχ ὑφ᾽ ἑνός, καὶ δύο, καὶ τριῶν, ἀλλ᾽ ὑπὸ τῶν ἐθνῶν ἁπάντων. ἀλλ᾽ ὅμως πάντα διερρήγνυτο τὰ δεσμὰ ταῦτα τῇ εἰς Θεὸν 10 ἐλπίδι. Καὶ τῷ ὀνόματι Κυρίου ἠμυνάμην αὐτούς. 11 Κυκλώσαντες ἐκύκλωσάν με, καὶ τῷ ὀνόματι Κυρίου ἠμυνάμην αὐτούς.

12 Ἐκύκλωσάν με ὡσεὶ μέλισσαι κηρίον, καὶ ἐξεκαύθησαν ὡς πῦρ ἐν ἀκάνθαις, καὶ τῷ ὀνόματι Κυρίου ἠμυνάμην αὐτούς.

Εἶδες πῶς διαγράφει τῶν δεινῶν τὸ μέγεθος. οὐ γὰρ ἁπλῶς εἶπεν, ἐκύκλωσαν, ἀλλ᾽ 15 ὡσεὶ μέλισσαι, καὶ ὡς πῦρ ἐν ἀκάνθαις, διὰ μὲν τῶν μελισσῶν, τὸ σφοδρὸν τῆς προθυμίας, διὰ δὲ τῶν ἀκανθῶν, τὸ ἀφόρητον τοῦ θυμοῦ καὶ τὸ ἄσβεστον τῆς ὀργῆς αἰνιττόμενος. τίς γὰρ ὑφέξει πῦρ ἀκάνθη ἐμπεσόν; ἀλλ᾽ ὅμως, φησίν, οὕτω σφοδρῶς, οὕτω ταχέως ἀναφθέντας καὶ ἐν μέσῳ λαβόντας οὐ μόνον διέφυγεν, ἀλλὰ καὶ ἠμυνάμην. ὅρα τοῦτο καὶ ἐπὶ τῆς ὕλης αὐτῆς γινόμενον. καὶ γὰρ πῦρ βάτον εἶχε· καὶ οὔτε ἡ βάτος κατεκαίετο, οὔτε ἐκεῖνο ἐσβέννυτο, ἀλλ᾽ ἀμφότερα ἔμενεν ὁμιλοῦντα ἀλλήλοις, καὶ οὐκ ἀναλισκόμενα. καίτοι τί σαθρότερον βάτου; τί δὲ πυρὸς καυστικώτερον; ἀλλ᾽ ὅμως ἡ θαυματουργὸς δύναμις τοῦ Θεοῦ παραδοξοποιοῦσα, ἀμφότερα εἴασε μένειν. τοιοῦτον δὲ τι παράδοξον καὶ τότε συνέβαινεν. ὡς πῦρ γὰρ ἐπέδραμον, ὡς μέλισσαι μετὰ προθυμίας ἐπέθεντο, ἔνδον εἶχον ἀπειλημμένον, καὶ οὐδὲν ποιῆσαι ἴσχυσαν. τὸ γὰρ ὅπλον τὸ ἀχείρωτον, ἡ συμμαχία ἡ ἀκαταμάχητος, τοῦ Θεοῦ τὸ ὄνομα, πάντας αὐτοὺς ἀπήλασεν. 25

Ἐξοδ.γ.β. | χ. ἀναλισκόμενα.

13 Ὠσθεὶς ἀνετράπην τοῦ πεσεῖν, καὶ ὁ Κύριος ἀντελάβετό μου.

Εἶπε τὸ μέγεθος τῶν δεινῶν ἀπὸ τοῦ πλήθους, ἀπὸ τοῦ σχήματος, ἀπὸ τῆς προθυμίας, ἀπὸ τῆς ὀργῆς τῶν ἐπιόντων· λέγει καὶ ἀφ᾽ ὧν αὐτὸς ἔπαθεν. οὕτω μου ἐπεκράτησε τὰ δεινά, φησιν, ὡς καὶ μικροῦ εἰς τὸ γενέσθαι τοῦ πεσεῖν καὶ κατενεχθῆναι. καὶ γὰρ οὕτως ἀνετράπην ὠσθείς, ὡς μέλλειν [καὶ] καταπίπτειν. ἀλλ᾽ ὅτε λοιπὸν ἔμελλον ἐπὶ γόνυ φέρεσθαι, καὶ κλίνεσθαι, καὶ πάντα ἀπέγνωστο τὰ ἀνθρώπινα, τότε τὴν ἑαυτοῦ συμμαχίαν ἐπεδείξατο. ποιεῖ δὲ τοῦτο ὁ Θεός, ἵνα μηδεὶς τὴν ἑαυτοῦ δόξαν νοσφίζῃ). οὕτω καὶ ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν κριτῶν ἐπὶ τοῦ Γεδεὼν ἐποίησε. διὰ τοῦτο καὶ ἐπὶ τοῦ Ἐζεκίου, νυκτὸς οὔσης, τὸ τρόπαιον ἔστησεν. εἰ γὰρ μηδὲν συντελέσαι εἰς τὴν νίκην ἐκεῖνος καὶ τὸν πόλεμον, ὅμως ἀπενοήθη· εἰ 35 παρέστη μόνον τῇ παρατάξει, εἰ πίπτοντας εἶδε τοὺς ἀναιρουμένους, οὐκ ἂν μειζόνως οὕτω ἔπαθεν; ὅταν τοίνυν ἀπογνωσθῇ ἐξ ἀνθρωπίνης ἐλπίδος τὰ πράγματα, τότε ἐπάγει τὴν παρ᾽ ἑαυτοῦ συμμαχίαν. τοῦτο καὶ ἐπὶ τοῦ Γολιὰθ ἐποίησε, τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν ἀποστόλων. διὸ καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγεν· Ἀλλ᾽ αὐτοὶ ἐν ἑαυτοῖς τὸ ἀπόκριμα τοῦ θανάτου ἐσχήκαμεν, ἵνα μὴ πεποιθότες ὦμεν ἐν ἑαυτοῖς, ἀλλ᾽ ἐπὶ τῷ Θεῷ τῷ ἐγείροντι τοὺς νεκρούς. 40

Κριτ.ζ.β. δ.Βασ.ιθ.λε. | α.Βασ.ιζ.κδ. μθ. | β.Κορ.α.θ. | χ. συμμαχίαν ἐπεδείξατο.

14 Ἰσχύς μου καὶ ὕμνησίς μου ὁ Κύριος, καὶ ἐγένετό μοι εἰς σωτηρίαν.

Ὡσεὶ ἔλεγε· δύναμίς μου αὐτὸς ἐγένετο καὶ βοήθεια. τί δέ ἐστιν ὅ φησιν, ὕμνησίς μου; ἡ δόξα μου, ὁ αἶνος μου, ὁ κόσμος μου, ἡ περιφάνειά μου. οὐ γὰρ δὴ μόνον ἀπαλλάττει τῶν κινδύνων,

δυνάμεων, ἀλλὰ καὶ λαμπροὺς ποιεῖ καὶ περιφανεῖς. καὶ πανταχοῦ τοῦτο ἔστιν ἰδεῖν, μετὰ δόξης τὴν σωτηρίαν διδομένην. καὶ ἕτερον δέ τι διὰ τούτου αἰνίττεται. ποῖον δὴ τοῦτο; ὅτι τοῦτό μοι, φησί, διηνεκὴς ᾠδὴ, τοῦτό μοι διηνεκὴς φωνὴ, ὁ ὕμνος ὁ εἰς αὐτόν· τοῦτό μοι ἔργον, διηνεκῶς αὐτὸν ἀνυμνεῖν. ἀκουέτωσαν οἱ ταῖς σατανικαῖς ᾠδαῖς κατασηπόμενοι, οἵαν ὑπομένουσι βλάβην. ποίας δ' ἂν καὶ τύχοιεν συγγνώμης, τούτου διηνεκῶς τὸν σωτῆρα ὑμνοῦντος, ἐκεῖνοι διηνεκῶς ἐν ταῖς τῶν δαιμόνων ᾠδαῖς ἐγκυλινδούμενοι;

15 Φωνὴ ἀγαλλιάσεως καὶ σωτηρίας ἐν σκηναῖς δικαίων.

Ὅταν γὰρ ὁ Θεὸς κατορθώσῃ τὸ πᾶν, οἱ τῆς νίκης ἀπολαύοντες χαίρουσι, σκιρτῶσι, διπλῇ γανύμενοι, καὶ ὅτι περιεσώθησαν, καὶ ὅτι παρὰ Θεοῦ σωθῆναι. τοῦτο ποιεῖται εὐφροσύνην, ὁ τὸ τρόπαιον στήσας. Εἶτα δεικνὺς καὶ τῆς συμμαχίας τῆς τοιαύτης τὴν ἀφορμὴν, ἐπήγαγεν, ἐν σκηναῖς δικαίων. οὐκ εἶπεν, ἐν οἰκίαις, ἀλλ' ἐν σκηναῖς, τὸ ἐσχεδιασμένον τῆς οἰκήσεως αὐτῶν παραστῆσαι βουλόμενος. τοιαύτη ἦν ἡ σκηνὴ τοῦ Ἀβραάμ, ὅτε ἐπανῆλθε τῶν βαρβάρων περιγενόμενος, λαμπρὸς ἀπὸ τῶν κατορθωμάτων γεγονώς· τοιαύτη ἦν ἡ σκηνὴ τοῦ Παύλου, ὅτε ἐπανήει τῶν δαιμόνων περιγενόμενος, καὶ τὴν πλάνην καταλύων, καὶ τὰ κατορθώματα διηγούμενος. *Γεν. ιδ. ιε.*

16 Δεξιὰ Κυρίου ἐποίησε δύναμιν· δεξιὰ Κυρίου ὕψωσέ με.

Ὅρα τῆς ἀγαλλιάσεως τὴν ὑπόθεσιν. τοῦτο γὰρ καὶ νῦν λέγει, ὅπερ ἔμπροσθεν ἔλεγε, δεικνὺς ὅτι ὁ Θεὸς ταῦτα κατώρθωσεν. ὁρᾷς οὐκ ἐν ἀπαλλαγῇ μόνον δεινῶν, ἀλλὰ καὶ ἐν κτήσει περιφανείας γινομένην αὐτοῦ τὴν εὐεργεσίαν. εἰπὼν γὰρ, δεξιὰ Κυρίου ἐποίησε δύναμιν, ἐπήγαγε, δεξιὰ Κυρίου ὕψωσέ με, ἵνα τὴν αὐτοῦ γενομένην δόξαν δηλώσῃ. τὸ γὰρ, ὕψωσέ με, ἀντὶ τοῦ, ἐδόξασέν, ἐστιν. οὐ γὰρ μόνον δυνατοὺς ἐποίησεν, ἀλλὰ καὶ ἐνδόξους.

17 Οὐκ ἀποθανοῦμαι, ἀλλὰ ζήσομαι, καὶ διηγήσομαι τὰ ἔργα Κυρίου.

Οἱ μὲν κίνδυνοι, φησί, θάνατον ἠπείλουν· ἐγὼ δὲ οὐκ ἀποθανοῦμαι, ἀλλὰ ζήσομαι· τουτέστι, τοιαύτη ἡ τοῦ δεσπότου παραδοξοποιΐα, ὅτι καὶ ἐξ αὐτῶν ἥρπασε τῶν θανάτων, καὶ πρὸ τῆς καινῆς ἐν τοῖς παραδόξοις κινδύνοις τῆς ἀναστάσεως τὴν εἰκόνα προδιαγράφων. ἔδωκε μὲν γὰρ καὶ ἐξ ἀρχῆς ἡμῖν αἰνίγματα, ὅτε τὸν Ἐνὼχ μετέστησε. καὶ εἰ ἀπιστεῖς ὅτι οὐ δυνατὸν ἀναστῆναι σώματα, ἀπὸ τούτου πίστευε. πῶς γὰρ ἤρκεσεν εἰς χρόνον τοσοῦτον τὸ σῶμα ἐκεῖνο; οὐ γάρ ἐστιν ἴσον οἰκίαν [μὴ] διεφθαρμένην ἀναστῆσαι, καὶ τὴν σαθρὰν καὶ παλαιὰν οὖσαν διακρατῆσαι ἐπὶ χρόνον τοσοῦτον. οὐκ ἐννοεῖς ὅτι οὐκ ὄντα ἐποίησεν; οὐκοῦν πολλῷ μᾶλλον ἀναστῆσαι δύναται. ἔχεις καὶ ἑτέραν εἰκόνα τῆς ἀναστάσεως, λέγω τὴν Ἠλίου ἁρπαγὴν, ὃς οὐδέπω καὶ σήμερον ἐτελεύτησε. πάντα τῷ Θεῷ ῥᾴδια καὶ εὔκολα. Οὐκ ἀδυνατήσει, φησί, παρὰ τῷ Θεῷ πᾶν ῥῆμα. καὶ ὁ προφήτης· Πάντα, ὅσα ἠθέλησεν, ἐποίησεν. οὐχ ὁρᾷς ὅτι καί σοι δύσκολα τὰ τοῦ τέκτονος ἔργα; ἀλλ' ὅμως παραχωρεῖς τῇ τέχνῃ. εἶτα τῇ μὲν τοῦ συνδούλου τέχνῃ παραχωρεῖς, τοῦ δεσπότου δὲ τὴν σοφίαν εὐθύνας ἀπαιτεῖς, καὶ οὐ καταδέχῃ τῇ πίστει τὸ γινόμενον; καὶ πόσης ταῦτα ἄξια ἀνοίας; οὐκ ἀποθανοῦμαι, ἀλλὰ ζήσομαι. εἴ τις καὶ κατὰ ἀναγωγὴν ἐκλάβοι τὸ εἰρημένον, οὐχ ἁμαρτήσεται. εἰ γὰρ καὶ περὶ τῆς ἀναστάσεως τοῦτο εἴρηται (τὸ γὰρ οὐκ ἀποθανοῦμαι, δηλοῦντός ἐστιν ὅτι οὐδὲ ὁ θάνατος θάνατος) ἀλλ' ὅμως καὶ καθ' ἕτερον τρόπον νοεῖται. οὐκ ἀποθανοῦμαι γάρ, φησι, τὸν ἕτερον θάνατον· ὃν καὶ ὁ Χριστὸς αἰνιττόμενος ἔλεγεν· Ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ, κἂν ἀποθάνῃ, ζήσεται. καὶ πᾶς ὁ ζῶν καὶ πιστεύων εἰς ἐμὲ, οὐ μὴ ἀποθάνῃ. καὶ διηγήσομαι τὰ ἔργα Κυρίου. τοῦτο μάλιστα ζωὴ, τὸ καὶ αὐτὸν αἰνεῖν, καὶ εἰς ἅπαντας ἐξαγγέλλειν αὐτοῦ τὰ θαύματα. ποῖα ἔργα, εἰπέ μοι; ταῦτα δὴ ἃ μέλλει διηγεῖσθαι, ἐπάγων·

Γεν. ε. κδ. *δ. Βασ. β. ια.* *Λουκ. α. λζ.* *Ψαλ. ριγ. ια.* *Ιω. ια. κε.*

18 Παι-

18 Παιδεύων ἐπαίδευσέ με ὁ Κύριος, καὶ τῷ θανάτῳ οὐ παρέδωκέ με.

Εἶδες τὴν παραδοξοποιΐαν; εἶδες τὸ χρήσιμον; οὐ γὰρ δὴ μόνον ὅτι ἀπηλλάγη διηγεῖται, ἀλλ᾽ ὅτι καὶ ἐνέπεσε χάριν οἶδε μεγίστην, καὶ λέγει τὸ κέρδος τοῦ πειρασμοῦ. ποῖον δὴ τοῦτο; παιδεύων ἐπαίδευσέ με ὁ Κύριός, φησι. τοῦτο τῶν κινδύνων τὸ χρήσιμον, ὅτι βελτίονα εἰργάσαντο. εἶδες ἑκατέρωθεν αὐτοῦ τὴν δύναμιν καὶ τὴν κηδεμονίαν, καὶ 5 τὸ ἀφεῖναι ἐναποληφθῆναι τοῖς κινδύνοις, καὶ τὸ πάλιν ἀπαλλάξαι. * τῷ γὰρ θανάτῳ οὐκ ἔδωκέ με, ἵνα δηλώσῃ ὅτι ἐν τῇ ἐξουσίᾳ αὐτοῦ τὸ πᾶν ἔκειτο. ὥστε διπλῆν ἐκέρδανε σωτηρίαν, τήν τε τῶν δεινῶν, τήν τε τῆς κακίας ἀπαλλαγήν. διὸ καὶ Παῦλος ἔλεγεν Ἑβραίοις γράφων· Εἰ δὲ ἐκτός ἐστε παιδείας, ἄρα νόθοι ἐστὲ καὶ οὐχ υἱοί.

Ἰσ. πδ
Ἰσ. πδ
* καὶ [illegible] ἐπιτηδείως [illegible]

19 Ἀνοίξατέ μοι πύλας δικαιοσύνης· εἰσελθὼν ἐν αὐταῖς ἐξομολογήσομαι τῷ Κυρίῳ. 10 Τοῖς παιδευομένοις αἱ πύλαι ἀνοίγονται, τοῖς ἀποτιθεμένοις τὰ ἁμαρτήματα. ὁ παιδευθεὶς μετὰ παρρησίας δύναται λέγειν, ἀνοίξατέ μοι πύλας δικαιοσύνης. καὶ γὰρ καὶ κατὰ ἀναγωγὴν ἐκληπτέον τὸ εἰρημένον, καὶ πύλας τὰς τῶν οὐρανῶν νοητέον, αἵπερ τοῖς πονηροῖς εἰσι κεκλεισμέναι· [πρὸς] ἃς δεῖ κρούειν διὰ τῆς ἀρετῆς, δι᾽ ἐλεημοσύνης, διὰ δικαιοσύνης. Αὕτη ἡ πύλη τοῦ Κυρίου, δίκαιοι εἰσελεύσονται ἐν αὐτῇ. 15

Ματθ. κε. ι.

Ματθ. ζ. ιγ.

Εἰσὶ πύλαι θανάτου, εἰσὶ πύλαι ἀπωλείας, εἰσὶ πύλαι ζωῆς, εἰσὶ πύλαι στεναὶ καὶ τεθλιμμέναι. διὰ δὴ τοῦτο, ἐπειδὴ πολλαί, λέγει τὸ παράσημον τῆς τοῦ Κυρίου πύλης, ἐπάγων· αὕτη ἡ πύλη τοῦ Κυρίου. ἐκεῖναι γὰρ οὐχὶ τοῦ Κυρίου. καὶ τὸ παράσημον ποῖον αὐτῆς; τὸ δι᾽ αὐτῆς τοὺς παιδευομένους εἰσιέναι, τοὺς θλιβομένους. στενὴ γάρ ἐστι καὶ τεθλιμμένη. εἰ δὲ τεθλιμμένη, οἱ θλιβόμενοι δι᾽ αὐτῆς βαδιοῦνται· ὥσπερ ἡ πρὸς 20 ἀπώλειαν πλατεῖα καὶ εὐρύχωρος.

20 Ἐξομολογήσομαί σοι, ὅτι ἐπήκουσάς μου, καὶ ἐγένου μοι εἰς σωτηρίαν.

Οὐχ ἁπλῶς εἶπεν, ἐπήκουσας, ἀλλὰ πρότερον παιδεύσας καὶ βελτίω ποιήσας. διὸ καὶ εὐχαριστεῖ, οὐχ ὑπὲρ ὧν ἠκούσθη, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ ὧν ἐπαιδεύθη. διὰ γὰρ τοῦτο ἠκούσθη. καὶ πανταχοῦ πολὺ τοῦτο παρ᾽ αὐτῷ τὸ τῆς εὐχαριστίας εἶδος. ὅπερ γὰρ εἶπον, 25 καὶ λέγων οὐ παύσομαι, τοῦτο μάλιστα θυσία καὶ προσφορά. 21 Λίθον ὃν ἀπεδοκίμασαν οἱ οἰκοδομοῦντες, οὗτος ἐγενήθη εἰς κεφαλὴν γωνίας.

Χι. [illegible]

Ὅτι μὲν οὖν εἰς Χριστὸν τὸ εἰρημένον, παντί που δῆλον. καὶ γὰρ αὐτὸς ἐν τοῖς εὐαγγελίοις ταύτην παράγει τὴν προφητείαν λέγων· Οὐδέποτε ἀνέγνωτε, λίθον ὃν ἀπεδοκίμασαν οἱ οἰκοδομοῦντες, οὗτος ἐγενήθη εἰς κεφαλὴν γωνίας; εἰ δὲ μὴ δοκεῖ ἐξ αὐτοῦ 30 ἠρτῆσθαι τῆς ἱστορίας τὸ εἰρημένον, ἀλλὰ μέσον τὴν ἀκολουθίαν διακόψασα ἡ προφητεία ἐπεισῆλθε, θαυμαστὸν οὐδέν, οὐδὲ καινόν. οὕτω γὰρ καὶ αἱ πλείους τῶν προφητειῶν ἐξεφωνήθησαν, διὰ τὸ δεῖν αὐτὰς συσκιάζεσθαί πως, ὥστε μὴ καὶ τὰ βιβλία ἐξαλειφθῆναι. ἐπεὶ καὶ ἡ περὶ τῆς γεννήσεως αὐτοῦ προφητεία, δοκεῖ μὲν ἀπὸ τῆς ἱστορίας ἠρτῆσθαι, οὐδὲν δὲ κοινὸν ἔχει πρὸς ἐκείνην· οἷον τό, Ἰδού, ἡ παρθένος ἐν γαστρὶ λήψεται, καὶ τέξεται 35 υἱόν, καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἐμμανουήλ, ὅ ἐστι μεθερμηνευόμενον, μεθ᾽ ἡμῶν ὁ Θεός. λίθον ὃν ἀπεδοκίμασαν οἱ οἰκοδομοῦντες. οἰκοδομοῦντας τοὺς Ἰουδαίους λέγει, τοὺς νομοδιδασκάλους, τοὺς γραμματεῖς, τοὺς Φαρισαίους· ὅτι ἀπεδοκίμαζον αὐτὸν λέγοντες, Σαμαρείτης εἶ σὺ καὶ δαιμόνιον ἔχεις. καὶ πάλιν· Οὗτος οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ πλανᾷ τὸν ὄχλον. ἀλλ᾽ ὅμως οὗτος ὁ ἀποδοκιμασθείς, οὕτως ἐφάνη δόκιμος, ὡς γενέσθαι κε- 40 φαλὴν γωνίας. οὐ γὰρ ἅπας λίθος εἰς γωνίαν ἐπιτήδειος, ἀλλ᾽ ὁ δοκιμώτατος, καὶ ἐξ ἑκατέρας πλευρᾶς τοὺς τοίχους συνδῆσαι δυνάμενος. ὁ τοίνυν ὁ προφήτης λέγει, τοῦτό ἐστιν· ὅτι ὁ ἀποδοκιμασθεὶς παρὰ τῶν Ἰουδαίων καὶ ἐξουθενηθείς, οὗτος ἐφάνη θαυμαστός, ὥστε μὴ

Ματθ. κα. μβ.

Ησ. ζ. ιδ.

Ιω. η. μη.
Ιω. ζ. ιβ.

μὴ μόνον οἰκοδομὴν ὑφᾶναι, ἀλλὰ καὶ δύο συνδῆσαι τοίχους. ποίους δὴ τοίχους; τοὺς ἐξ
Ἰουδαίων καὶ Ἑλλήνων πιστεύοντας, καθάπερ καὶ ὁ Παῦλος λέγει· Αὐτὸς γάρ ἐστιν ἡ εἰρήνη   Ἐφεσ. β. ιδ. κ.
ἡμῶν, ὁ ποιήσας τὰ ἀμφότερα ἕν, καὶ τὸ μεσότοιχον τοῦ φραγμοῦ λύσας, τὴν ἔχθραν ἐν
τῇ σαρκὶ αὐτοῦ, τὸν νόμον τῶν ἐντολῶν ἐν δόγμασι καταργήσας, ἵνα τοὺς δύο κτίσῃ εἰς ἕνα
5 καινὸν ἄνθρωπον. καὶ πάλιν· ἐποικοδομηθέντες ἐπὶ τῷ θεμελίῳ τῶν ἀποστόλων καὶ προφη-
τῶν, ὄντος ἀκρογωνιαίου* Ἰησοῦ Χριστοῦ. τὸ δὲ εἰρημένον πολλὴ κατηγορία τῶν Ἰουδαίων,
ὅτι οἰκοδομοῦντες τὸν ἐπιτήδειον λίθον οὐκ ἔκριναν, ἀλλὰ καὶ ὡς ἀδόκιμον ἔρριψαν, τοι-
αύτην δυνάμενον οἰκοδομὴν ὑφᾶναι. εἰ δὲ βούλει τοὺς δύο τοίχους μαθεῖν, ἄκουσον
καὶ αὐτοῦ λέγοντος τοῦ Χριστοῦ· Καὶ ἄλλα πρόβατα ἔχω, ἃ οὐκ ἔστιν ἐκ τῆς αὐλῆς ταύ-   Ἰω. ι. ις.
10 της, κἀκεῖνά με δεῖ συναγαγεῖν, καὶ γενήσεται μία ποίμνη, εἷς ποιμήν. τοῦτο καὶ ἄνωθεν
ὡς ἐν τύπῳ γέγονεν. ὁ γὰρ Ἀβραὰμ γέγονεν ἑκατέρων πατριάρχης, τῶν τε ἐν ἀκρο-   Ρω. δ. ια.
βυστίᾳ, τῶν τε ἐν περιτομῇ· ἀλλ' ἐκεῖνο μὲν ἐν τύπῳ, τοῦτο δὲ ἐν ἀληθείᾳ. οὗτος ἐγενήθη
εἰς κεφαλὴν γωνίας· τουτέστι, συνέδησεν ἑκάτερα τὰ ἔθνη.

22 Παρὰ Κυρίου ἐγένετο αὕτη.

15 Τί ἐστι, παρὰ Κυρίου ἐγένετο αὕτη; οὐκ ἦν ἀνθρώπινον, φησὶ, τὸ γινόμενον, οὐκ ἦν
ἑνὸς τῶν πολλῶν, οὐκ ἦν ἀγγέλων, οὐκ ἦν ἀρχαγγέλων, τὸ τοιαύτην πλέξαι γωνίαν. οὐ-
δεὶς γοῦν ἴσχυσεν, οὐ δίκαιος, οὐ προφήτης, οὐκ ἄγγελος, οὐκ ἀρχάγγελος, ἀλλὰ Θεοῦ
τὸ κατόρθωμα μόνον. καὶ γὰρ τοῦτο ἰδικῶς αὐτοῦ τὸ ἔργον. ἕτερος δὲ ἑρμηνευτής, παρὰ
Κυρίου ἐγένετο τοῦτο, φησί· τουτέστι, τοῦτο τὸ ἔργον, τὸ θαυμαστὸν καὶ παράδοξον, τὸ τῆς γω-
20 νίας. Καί ἐστι θαυμαστὴ ἐν ὀφθαλμοῖς ἡμῶν.

Τίς δέ ἐστι θαυμαστή; ἡ γωνία, ἡ σύνοδος τῶν δύο λαῶν ἡ εἰς τὴν εὐσέβειαν. καὶ γὰρ
ἐκ τῶν Ἰουδαίων πολλαὶ μυριάδες ἐπίστευσαν, καὶ οἱ ἀπόστολοι δὲ ἐξ Ἰουδαίων. καλῶς εἶ-
πεν, ἐν ὀφθαλμοῖς ἡμῶν.* τίς γὰρ οὐκ ἂν ἐκπλαγείη, τίς οὐκ ἂν θαυμάσειεν, ὅτι
ἔνθα ἐσταυρώθη Χριστὸς, ἐκεῖ προσκυνεῖται Χριστὸς, καὶ οἱ μὲν σταυρώσαντες ἐν ἀτιμίᾳ,   Ρω. ε. ιιδ
25 οἱ δὲ προσκυνοῦντες ἐν δόξῃ; καὶ γὰρ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην διέδραμεν ὁ λόγος, συν-
άπτων τῇ ἀληθείᾳ ἅπαντας. ἔστι μὲν οὖν καὶ τοῖς ὁπωσοῦν ἐξετάζουσι θαυμαστή· πολλῷ δὲ
ἀκριβέστερον καὶ σαφέστερον τοῖς πιστεύουσι. διὰ τοῦτο εἶπεν, ἐν ὀφθαλμοῖς ἡμῶν.

23 Αὕτη ἡ ἡμέρα, ἣν ἐποίησεν ὁ Κύριος· ἀγαλλιασώμεθα καὶ εὐφρανθῶμεν ἐν αὐτῇ.

Ἡμέραν ἐνταῦθα, οὐχὶ τὸν δρόμον λέγει τὸν ἡλιακὸν, ἀλλὰ τὰ κατορθώματα τὰ
30 ἐν αὐτῇ γεγενημένα. ὥσπερ γὰρ ἡμέραν πονηρὰν λέγων, οὐ τὸν δρόμον λέγει τοῦ ἡλίου, ἀλ-
λὰ τὰ ἐν αὐτῇ κακά· οὕτω καὶ ἡμέραν ἀγαθὴν, τὰ ἐν αὐτῇ κατορθώματα. ὃ δὲ λέγει,
τοιοῦτόν ἐστι· τὰ τοῦ Θεοῦ κατορθώματα τὰ ἐν αὐτῇ γινόμενα, Θεὸς ἐποίησε. τῆς γὰρ
χειρὸς ἐκείνης μόνης ἦν, τὸ τελέσαι τὰ γεγενημένα. τί τοίνυν τῆς ἡμέρας ταύτης ἴσον, ἐν
ᾗ καταλλαγὴ Θεοῦ πρὸς ἀνθρώπους ἐγένετο, καὶ χρόνιος ἐλύθη πόλεμος, καὶ οὐρανὸς ἀ-
35 πεδείχθη ἡ γῆ, καὶ οἱ τῆς γῆς ἀνάξιοι ἄνθρωποι τῆς βασιλείας ἐφάνησαν ἄξιοι, καὶ ἡ ἀ-
παρχὴ τῆς φύσεως τῆς ἡμετέρας ὑπεράνω τῶν οὐρανῶν ἀνηνέχθη, καὶ παράδεισος ἠνοίγη,
καὶ τὴν ἀρχαίαν ἀπελάβομεν πατρίδα, καὶ κατάρα ἠφανίσθη, καὶ ἁμαρτία ἐλύθη, καὶ οἱ
διὰ τοῦ νόμου κολασθέντες, χωρὶς τοῦ νόμου σωτηρίας ἐπέτυχον, καὶ πᾶσα ἡ γῆ καὶ θάλατ-
τα τὸν δεσπότην ἐπέγνω τὸν ἑαυτῆς, καὶ μυρία ἕτερα γέγονεν, ἅπερ οὐκ ἔστι νῦν ἐπελ-
40 θεῖν τῷ λόγῳ. διὰ δὴ τοῦτο ὁ προφήτης ἅπαντα ταῦτα ἐννοήσας, τῷ Θεῷ τὸ πᾶν ἀνα-
τίθησι, δηλῶν ὅτι τοῦ Θεοῦ ἔργα ἐστὶ τὰ γεγενημένα. ἀγαλλιασώμεθα καὶ εὐφρανθῶ-
μεν ἐν αὐτῇ. εὐφροσύνην ἐνταῦθα, τὴν πνευματικὴν, τὴν νοερὰν λέγει, τὴν τῆς
διανοίας. ἀγαλλιασώμεθα οὖν καὶ εὐφρανθῶμεν ἐν αὐτῇ, ὅτι τοσούτων ἐπετύχομεν ἀ-
γαθῶν.

γαθῶν. καὶ γὰρ καὶ τοῦτο οὐ μικρὸν κατόρθωμα, τὸ χαίρειν ἐπὶ τοῖς ἀγαθοῖς, τὸ σκιρτᾷν, τὸ εὐφραίνεσθαι, τὸ μετὰ ἡδονῆς δέχεσθαι τοῦ Θεοῦ τὰς εὐεργεσίας.

24 Ὦ Κύριε σῶσον δή, ὦ Κύριε εὐόδωσον δή.

Τί ἐστι τό, ὦ Κύριε σῶσον δή, ὦ Κύριε εὐόδωσον δή; ἐπειδὴ εἶδε τῆς οἰκουμένης τὴν εὐημερίαν, καὶ τὴν τῶν πραγμάτων μεταβολήν, καὶ τὴν πρὸς τὸ βέλτιον μετάστασιν, συγχαίρων τοῖς ἀπολαύουσιν, ὦ Κύριε σῶσον δή εἶπεν, ὦ Κύριε εὐόδωσον δή· τουτέστι, διάσωσον δὴ τοὺς ἀπολαύοντας, ὥστε καὶ ἐμπλησθῆναι, καὶ καρποὺς ἀξίους ἐπιδείξασθαι τῆς χάριτος· ῥᾳδίαν αὐτοῖς ποίησον τὴν ὁδόν, ὥστε μετὰ τὸ τυχεῖν μὴ ἐκπεσεῖν τῶν τοιούτων καλῶν.

Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου.

Οὐ γὰρ δὴ μέχρι τῶν γεγενημένων ἵσταται τὰ ἡμέτερα, ἀλλ' ἐφ' ἕτερα πρόεισι μείζονα, τὴν ἀνάστασιν, τὴν βασιλείαν, τὴν μετὰ Χριστοῦ λῆξιν. ἅπερ ἅπαντα παραστῆσαι βουλόμενος, ἐπήγαγεν, εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου. τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς Ἰουδαίοις ἔλεγεν· Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐ μή με ἴδητε, ἕως ἂν εἴπητε, εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου. ἐπειδὴ γὰρ ἄνω καὶ κάτω τοῦτο αὐτὸ προεβάλλοντο, ὅτι οὐκ ἔστιν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, ὅτι ἀντίθεός ἐστι, λέγει αὐτοῖς, ὑμεῖς μοι μαρτυρήσετε ὅτι οὐκ ἀντίθεος ἐγώ, ὅταν ἴδητε ἐπὶ τῶν νεφελῶν ἐρχόμενον, καὶ ταύτην ἀφῆτε τὴν φωνὴν λέγοντες, εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου, ἐν εὐφημίας ῥήμασι τῆς ἀπολογίας ἑαυτῶν ἐκβάλλοντες. ἡ γὰρ ἐπιφάνεια τῶν γινομένων τότε ταύτην παρασκευάσει τὴν φωνὴν ἀφεῖναι, ὁμοῦ μὲν εὐφημοῦντας, ὁμοῦ δὲ τὴν κατηγορίαν πικροτέραν ποιοῦντας καθ' ἑαυτῶν.

Ματθ. κγ. λθ.

25 Εὐλογήκαμεν ὑμᾶς ἐξ οἴκου Κυρίου. Θεὸς Κύριος, καὶ ἐπέφανεν ἡμῖν.

Τὸν δῆμον ἅπαντα λέγει τῶν πιστῶν, τὸν εὐλογίας ἀπολαύσαντα ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Θεοῦ. καὶ γὰρ πανταχοῦ φαίνονται οἱ προφῆται μακαρίζοντες τοὺς μέλλοντας πιστεύειν. τίνος ἕνεκεν εὐλογήκαμεν; καὶ πόθεν ὁ μακαρισμός; ὅτι ὁ Θεὸς ἐπέφανεν ἡμῖν. Ἐπεφάνη γάρ, φησιν, ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ ἡ σωτήριος παιδεύουσα ἡμᾶς, ἵνα ἀρνησάμενοι τὴν ἀσέβειαν καὶ τὰς κοσμικὰς ἐπιθυμίας, σωφρόνως, καὶ δικαίως, καὶ εὐσεβῶς ζήσωμεν. καὶ πάλιν· ἀπεκδεχόμενοι τὴν μακαρίαν ἐλπίδα καὶ ἐπιφάνειαν τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. ἐνταῦθα τοίνυν ὁ προφήτης τὴν σάρκωσιν θαυμάζει, ὅτι Θεὸς ὤν, καὶ Κύριος, καὶ τῆς οὐσίας ἐκείνης, κατηξίωσεν ἐπιφανῆναι. ἐπιφάνειαν δὲ τὴν οἰκονομίαν λέγει, τὸ εἰς μήτραν εἰσελθεῖν παρθενικήν, τὸ ἄνθρωπον γενέσθαι, καὶ ἀνθρώποις συναναστραφῆναι. διὰ δὴ τοῦτο εὐλογήκαμεν ὑμᾶς, φησιν, ὅτι τοιαύτης ἀπελαύσατε δωρεᾶς. τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς αἰνιττόμενος ἔλεγε· Πολλοὶ προφῆται καὶ δίκαιοι ἐπεθύμησαν ἰδεῖν ἃ εἴδετε, καὶ οὐκ εἶδον, καὶ ἀκοῦσαι ἃ ἀκούετε, καὶ οὐκ ἤκουσαν.

Τιτ. β. ια. ιγ.

Ματθ. ιγ. ιζ.

26 Συστήσασθε ἑορτὴν ἐν τοῖς πυκάζουσιν, ἕως τῶν κεράτων τοῦ θυσιαστηρίου.

Ἕτερος, Συνδήσατε ἐν πανηγύρει πυκάσματα. Ἄλλος, Δήσατε ἑορτὴν ἐν πιμελαῖς. Ἐπὶ τὴν ἱστορίαν ἐξέβη πάλιν ἀπὸ τῆς προφητείας. ὃ δὲ λέγει, τοῦτό ἐστιν· ἑορτάσατε, πανηγυρίσατε. τί δέ ἐστι, συστήσασθε ἑορτὴν ἐν τοῖς πυκάζουσι; κατὰ μὲν τὸν ἕνα ἑρμηνευτήν, θύσατε θυσίας λιπαράς· κατὰ δὲ τὸν ἕτερον, στεφανώματα καὶ κλάδους ἀνάψατε τῷ ναῷ. τὸ δὲ Ἑβραϊκὸν τοῦτο οὕτως εἶπεν, Ἐσρυάγ βααδόθιμ. ἄν τε οὖν τοῦτο, ἄν τε ἐκεῖνο ᾖ, ἑορτὴν δηλοῖ, καὶ φαιδρὰν ἡμέραν καὶ πανήγυριν. ἀπὸ γὰρ τῶν νοητῶν ἐπὶ τὰ αἰσθητὰ μετήγαγε πάλιν τὸν λόγον, καὶ τῆς ἐπανόδου τύπων ἐμνημόνευσε. 27 Θεός μου εἶ σύ, καὶ ἐξομολογήσομαί σοι· 28 Θεός μου εἶ σύ, καὶ ὑψώσω σε. Ἐνταῦθα δείκνυσιν ὅτι καὶ χωρὶς τῶν εὐεργεσιῶν δεῖ εὐχαριστεῖν τῷ Θεῷ, καὶ διὰ τοῦτο δοξάζειν αὐτόν, διὰ τὴν μεγαλωσύνην, διὰ τὴν οὐσίαν, διὰ τὴν ἀπόρ-

ἀπόρρητον δόξαν. τοῦτο γὰρ αἰνίττεται, μετὰ τὸ εἰπεῖν τὰς εὐεργεσίας ἃς διηρτήθη, οὕτως ἐπαγαγών. λέγει γάρ, ὅτι καὶ χωρὶς τούτων εὐχαριστήσω, ὅτι τοιοῦτον ἔχω δεσπότην, οὕτως ὑψηλόν, οὕτω μέγαν, οὕτως ἀόρατον, οὕτως ἀκατάληπτον. τὸ γάρ, ὑψώσω, δοξάσω ἐστίν. 29 Ἐξομολογεῖσθε τῷ Κυρίῳ ὅτι ἀγαθός, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ. Οὐκ αὐτὸς ταύτην ἀναφέρειν τὴν θυσίαν μόνον ἀρκεῖται, ἀλλὰ καὶ κοινωνοὺς πολλοὺς καλεῖ τῆς εὐφημίας καὶ τῆς εὐχαριστίας· καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίαν ἀνακηρύττει, πανταχοῦ τὸ διαρκὲς αὐτῆς ὑμνῶν καὶ τὸ μέγεθος. Ταῦτα δὴ οὖν καὶ ἡμεῖς εἰδότες, μένωμεν διὰ παντὸς εὐχαριστοῦντες τῷ φιλανθρώπῳ Θεῷ, καὶ ταύτην ἀναφέρωμεν τὴν θυσίαν, ἵνα καὶ τῶν μελλόντων ἀγαθῶν ἀπολαύσωμεν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ πατρὶ δόξα, ἅμα τῷ ἁγίῳ πνεύματι, νῦν καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Ψαλμ. ριθ.

ΩΔΗ ΤΩΝ ΑΝΑΒΑΘΜΩΝ. ΕΤΕΡΟΣ, ΩΔΗ τῶν ἀναβάσεων.

Τῶν μὲν ἄλλων ψαλμῶν ἑκάστῳ ἰδία τίς ἐστιν ἐπιγραφή· ἐνταῦθα δὲ ὁμοῦ πολλοὶ συνελθόντες μίαν ἔλαβον προσηγορίαν, ᾠδὴ τῶν ἀναβαθμῶν, ἢ ὡς ἕτερος εἶπεν ἑρμηνευτής, τῶν ἀναβάσεων. Τινὲς δὲ αὐτοὺς καὶ ἀναβαθμοὺς καλοῦσι. Καὶ τίνος, φησίν, ἕνεκεν οὕτως εἰσὶν εἰρημένοι; κατὰ μὲν τὴν ἱστορίαν, ὅτι περὶ τῆς ἀνόδου διαλέγονται τῆς ἐκ Βαβυλῶνος, καὶ τῆς αἰχμαλωσίας μνημονεύουσι τῆς ἐκεῖσε· κατὰ δὲ τὴν ἀναγωγήν, ὅτι εἰς τὴν κατ' ἀρετὴν ὁδὸν χειραγωγοῦσι· τινὲς γὰρ οὕτως αὐτοὺς ἐξέλαβον. καὶ γὰρ ἡ ἐκεῖ φέρουσα ὁδὸς ἀναβαθμοῖς ἔοικε, κατὰ μικρὸν ἀνάγουσα τὸν ἐνάρετον καὶ φιλόσοφον ἄνδρα, καὶ πρὸς τὸν οὐρανὸν αὐτὸν ἱστῶσα τοῦτον. ἄλλοι δὲ τὴν τοῦ Ἰακὼβ κλίμακα διὰ τούτων αἰνίττεσθαί φασι, τὴν ἀπὸ γῆς ἐστηριγμένην πρὸς οὐρανόν, [δειχθεῖσαν αὐτῷ.] οὕτω γὰρ καὶ τὰ ἄβατα τῶν χωρίων καὶ ὑψηλότερα, βατὰ γίνεται, βαθμῶν καὶ κλιμάκων ὑποτεθειμένων ἡμῖν. ἀλλ' ἐπειδὴ τοὺς ἀνιόντας, ἐπειδὰν εἰς ὕψος ἀνενεχθῶσιν, ἀνάγκη ἰλιγγιᾶν, διὰ τοῦτο οὐχὶ ἀναβαίνοντας μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὸς αὐτὸ τὸ ἄκρον γινομένους ἀσφαλίζεσθαι χρή· μία δὲ ἀσφάλεια, ὅταν μὴ ὅσον ἀνέβημεν, ἴδωμεν καὶ ἀπονοηθῶμεν, ἀλλ', ὅσον ἀναβῆναι λείπει, κατοπτεύσωμεν, καὶ πρὸς ἐκεῖνο τεινώμεθα. ὃ καὶ Παῦλος δηλῶν ἔλεγε· Τῶν ὄπισθεν ἐπιλανθανόμενοι, πρὸς δὲ τὰ ἔμπροσθεν ἐπεκτεινόμενοι. ἀλλ' ὁ μὲν τῆς ἀναγωγῆς λόγος, οὗτος· ἡμεῖς δὲ λοιπόν, εἰ δοκεῖ, ἔλθωμεν ἐπὶ τὴν ἱστορίαν, καὶ ἴδωμεν τοὺς τῆς αἰχμαλωσίας ἀπαλλαγέντας. πῶς οὖν ἀπηλλάγησαν τῆς αἰχμαλωσίας; τῷ πόθῳ τῶν Ἱεροσολύμων· ὡς οἵγε μὴ τοῦτον κατορθώσαντες, οὐδὲν ἀπὸ τῆς τοῦ Θεοῦ χάριτος ἐκέρδανον, ἀλλ' ἐναπέμειναν τῇ δουλείᾳ καὶ ἐναπέθανον· οὓς καὶ ἡμεῖς ἂν ζηλώσωμεν, τὸ αὐτὸ πεισόμεθα. ἂν γὰρ μὴ τῷ τῶν οὐρανίων ἔρωτι κατασχεθῶμεν καὶ τῷ πόθῳ τῆς ἄνω Ἱερουσαλήμ, * ἀλλὰ τῷ παρόντι βίῳ προσηλωθῶμεν διαπαντός, ἐγκαλινδούμενοι τῷ πηλῷ τῶν βιωτικῶν φροντίδων, οὐ δυνησόμεθα τὴν πατρίδα ἀπολαβεῖν.

1 Πρὸς Κύριον ἐν τῷ θλίβεσθαί με ἐκέκραξα, καὶ εἰσήκουσέ μου.

Εἶδες τῆς θλίψεως τὸ κέρδος, εἶδες τῆς φιλανθρωπίας τὸ ἕτοιμον· τῆς θλίψεως τὸ κέρδος, ὅτι πρὸς εὐχὴν αὐτοὺς ἤγαγε καθαράν· τῆς φιλανθρωπίας τὸ πρόχειρον, ὅτι καλοῦσιν εὐθέως ἐπένευσεν· ὃ καὶ τοῖς ἐν Αἰγύπτῳ ἐποίησε πρότερον. διὸ καὶ λέ-

Ἐξοδ. γ. ζ. γά· Ἰδὼν εἶδον τὴν κάκωσιν τοῦ λαοῦ μου, καὶ τοῦ στεναγμοῦ αὐτῶν ἤκουσα, καὶ κατέβην τοῦ ἐξελέσθαι αὐτούς. καὶ σὺ τοίνυν, ἀγαπητέ, ἐν θλίψει γενόμενος, μὴ ἀπογίνωσκε, μηδὲ ῥᾴθυμος γίνου, ἀλλὰ τότε μάλιστα διανάστηθι· ἐπεὶ καὶ τότε καθαρώτεραι αἱ εὐχαί, καὶ πλείων ἡ εὔνοια ἡ παρὰ τοῦ Θεοῦ· καὶ πάντα τὸν βίον οὕτω ζῆθι, ὡς ἐπίπονον εἶναί σοι τὴν ζωήν· (β Τιμ. γ. ιβ.) Εἰδὼς ὅτι πάντες οἱ θέλοντες ζῆν εὐσεβῶς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, διωχθήσονται· (Πράξ. ιδ. κβ.) Καὶ ὅτι διὰ πολλῶν θλίψεων δεῖ ἡμᾶς εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ. μὴ τοίνυν τὸν ὑγρὸν καὶ διαλελυμένον ἀγαπήσῃς βίον, μηδὲ τὴν εὐρύχωρον θελήσῃς βαδίζειν (οὐ γὰρ φέρει αὕτη πρὸς τὸν οὐρανὸν ἡ ὁδός) ἀλλὰ τὴν στενὴν καὶ τεθλιμμένην. Εἰ δὲ βούλει περὶ τὰς ἄνω διατριβὰς καταντῆσαι, φεῦγε τὰς ἡδονάς· καταπάτει τὴν φαντασίαν τοῦ βίου· πλοῦτον καὶ δόξαν καὶ δυναστείαν ἀτίμαζε· πενίαν δὲ καὶ συντετριμμένην διανοίας καὶ ἐξομολόγησιν καὶ δακρύων πηγὰς κτῆσαι· καὶ πάντα τὰ σωτήρια δυνάμενα παρέξειν μέτελθε. ταῦτα γὰρ καὶ ἀσφαλέστερον τὸν κεκτημένον καθίστησι, καὶ τὰς εὐχὰς ὑψηλοτέρας ἐργάζεται. ἂν οὕτω σεαυτὸν κατασκευάσῃς, καὶ μετὰ τοιαύτης καλέσῃς διανοίας καὶ σὺ τὸν Θεόν, πάντως ἀκούσεταί σου. διὰ γὰρ τοῦτο καὶ ὁ προφήτης εἶπεν, ὅτι ἐν τῷ θλίβεσθαί με ἐκέκραξα, καὶ ἐπήκουσέ μου, ἵνα μάθῃς ἀναβαίνειν κατὰ μικρόν, καὶ τὰς εὐχὰς ἐπτερωμένας ἐργάζεσθαι· ἵνα μὴ δυσχεραίνῃς μηδὲ (δ Βασ. δ. κζ.) ἀλύῃς ἐν ταῖς θλίψεσιν, ἀλλὰ τρέπῃ τὸ ἀπ' αὐτῶν κέρδος. Εἰ γὰρ ὁ Ἐλισσαῖος ἄνθρωπος ὤν, προσιοῦσαν τὴν γυναῖκα οὐκ ἀφίησι τὸν μαθητὴν ἀπώσασθαι, ἄφες λέγων αὐτὴν ὅτι κατώδυνός ἐστιν ἡ ψυχὴ αὐτῆς· οὐδὲν ἕτερον ἐμφαίνων ἐκ τούτου, ἢ ὅτι ἀπολογίαν μεγίστην ἔχει καὶ συνηγορίαν τὴν θλῖψιν· πολλῷ μᾶλλον ὁ Θεὸς οὐ διακρούσεταί σε μετὰ κατωδύνου ψυχῆς προσιόντα. διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς μακαρίζει τοὺς πενθοῦντας, καὶ τοὺς γελῶντας ταλανίζει. [διὰ τοῦτο] καὶ τῶν μακαρισμῶν ἀρχόμενος, ἐντεῦθεν τὸ προοίμιον ἐποιήσατο, λέγων· (Ματθ. ε. δ.) Μακάριοι οἱ πενθοῦντες. Εἰ τοίνυν βούλει τοὺς ἀναβαθμοὺς ἀναβαίνειν τούτους, περίκοψον τὸ διαλελυμένον καὶ χαῦνον τοῦ βίου· σύσφιγξον σεαυτὸν τῷ ἐπιπόνῳ τῆς πολιτείας· ἀπόστησον τῶν γηΐνων πραγμάτων. αὕτη πρώτη ἐπίβασις. οὐ γάρ ἐστιν, οὐκ ἔστιν ὁμοῦ καὶ κλίμακα ἀναβαίνειν, καὶ τῆς γῆς ἔχεσθαι. ὁρᾷς πόσον τὸ ὕψος τοῦ οὐρανοῦ· οἶσθα τοῦ χρόνου τὴν βραχύτητα, οἶσθα τὸ ἄδηλον τοῦ θανάτου. μὴ τοίνυν μέλλε, μηδὲ ἀναβάλλου, ἀλλὰ πολλῇ τῇ σφοδρότητι ταύτης ἅψαι τῆς ἀποδημίας, ἵνα ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ καὶ δύο καὶ τρεῖς καὶ δέκα καὶ εἴκοσιν ἀναβαίνῃς ἀναβαθμούς.

2 Κύριε, ῥῦσαι τὴν ψυχήν μου ἀπὸ χειλέων ἀδίκων, καὶ ἀπὸ γλώσσης δολίας.

(Λουκ. κβ. μ.) Ὅρα ἐνταῦθα τὸ εὐαγγελικὸν ἐκεῖνο παράγγελμα διαλάμπον· Εὔχεσθε μὴ εἰσελθεῖν εἰς πειρασμόν. τούτου γὰρ τοῦ πειρασμοῦ οὐδὲν ἴσον, ἀγαπητέ, τοῦ δολερῷ περιπεσεῖν ἀνθρώπῳ. ὁ τοιοῦτος καὶ θηρίου χαλεπώτερος. τὸ μὲν γάρ, ὅπερ ἐστί, φαίνεται· οὗτος δὲ παραπετάσματι πολλάκις ἐπιεικείας τὸν ἰὸν ἀποκρύψει, ὡς καὶ δυσφώρατον γενέσθαι τὴν ἐνέδραν, καὶ βαράθρῳ περιπεσεῖν ἀφυλάκτως τὸν ἐμπίπτοντα. διὰ τοῦτο συνεχῶς ἄνω καὶ κάτω τοῦτο παρακαλεῖ τὸν Θεόν, τῶν τοιούτων ἐπιβούλων ἀπαλλάττεσθαι. εἰ δὲ τοὺς δολεροὺς δεῖ φεύγειν καὶ ὑπούλους, πολλῷ μᾶλλον τοὺς ἀπατῶντας καὶ πονηρὰ δόγματα ἐνιέντας. μάλιστα δὲ ἄδικα εἴποι τις ἂν χείλη ἐκεῖνα, τὰ περὶ τὴν ἀρετὴν βλάπτοντα, τὰ πρὸς κακίαν ἀπάγοντα. διὰ δὴ τοῦτο καὶ ὁ προφήτης οὗτος τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἀξιοῖ ῥυσθῆναι. ἐκεῖ γὰρ ἀφίησι τὰ βέλη.

3 Τί δοθείη σοι, καὶ τί προστεθείη σοι πρὸς γλῶσσαν δολίαν;

Ἕτερος, Τί παρέξει σοι, ἢ τί προσθήσει σοι, γλῶσσα δολία; Ὁ δὲ ἕτερος, Τί δώῃ σοι, καὶ

καὶ τί προστεθείη σοι, γλῶσσα, κατ' ἐπίθεσιν; Οὐδὲν οὕτω ἕτερον παρίστησι τὸ εἰρη-
μένον, ἢ ὅτι μεγάλη αὕτη ἡ πονηρία, καὶ χαλεπὸν τῆς κακίας τὸ εἶδος. διὰ δὴ τοῦτο ὁρᾷς
καὶ τὸν προφήτην θυμούμενον, ὀργιζόμενον, καὶ λέγοντα· Τί δοθείη σοι, καὶ τί προστεθείη σοι
πρὸς γλῶσσαν δολίαν; ὃ δὲ λέγει, τοῦτό ἐστι· ποία ἂν τῆς κακίας ταύτης εὑρεθείη ἀξία
5 τιμωρία; ὅπερ καὶ Ἰουδαίοις Ἡσαΐας ἔλεγε, Τί ἔτι πληγῆτε προστιθέντες ἀνομίαν; τοῦτο Ησ.α.ε.
δὴ καὶ αὐτός· τί δοθείη σοι, καὶ τί προστεθείη σοι πρὸς γλῶσσαν δολίαν; ἢ τοῦτο τοίνυν φη-
σὶν*, ἢ ὅτι καὶ αὐτὸ τοῦτο τιμωρία ἐστὶ, καὶ πρὸ τῆς δίκης σαυτὸν ἀπαιτεῖς δίκην, οἴκοθεν
τὴν κακίαν τίκτων. μεγίστη γὰρ τῆς ψυχῆς τιμωρία, κακία, καὶ πρὸ τῆς δίκης. Τίς οὖν
ἂν γένοιτο ἀξία τῷ τοιούτῳ δίκη; ἐνταῦθα μὲν οὐδεμία· ἡ δὲ παρὰ τοῦ Θεοῦ πληγή. ἄν-
10 θρωπος μὲν γὰρ οὐκ ἂν κατ' ἀξίαν* ἀμύναιτο. ὑπερβαίνει γὰρ πᾶσαν τιμωρίαν
ἡ πονηρία. ὁ Θεὸς δὲ ἐπάξει τὴν πληγήν. διὸ καὶ ἐμφαίνων τοῦτο, ταχέως ἐπήγαγε λέ-
γων· 4 Τὰ βέλη τοῦ δυνατοῦ ἠκονημένα σὺν τοῖς ἄνθραξι τοῖς ἐρημικοῖς.

Πάλιν βέλη ἐνταῦθα τὰς τιμωρίας καλεῖ. Ἕτερος δὲ ἑρμηνευτὴς, Βέλη τοῦ δυ-
νατοῦ ἠκονημένα, εἶπε, μετὰ ἀνθράκων ἐστοιβασμένων. Καὶ ἕτερος, Σὺν ἀνθρακιαῖς ἀρ-
15 κευθίναις· τῇ μεταφορᾷ τῶν ὀνομάτων αὔξων τῆς τιμωρίας τὸν φόβον. τό, τε γὰρ ἐστοι-
βασμένων, τό, τε ἀρκευθίναις, τὴν αὐτὴν ἔχει ἔννοιαν. ἐκεῖ μὲν γὰρ τὸ πλῆθος παρίστη-
σιν, ἐνταῦθα δὲ τὴν ποιότητα καὶ τὴν σφοδρότητα τῆς τιμωρίας· ὅπερ οὕτω καὶ οἱ ἑβδο-
μήκοντα δηλοῦντες, Σὺν τοῖς ἄνθραξι τοῖς ἐρημικοῖς, ἐξέδωκαν· τουτέστιν, ἐρημοποιοῖς,
δαπανῶσιν, ἀναλίσκουσιν. ἀπὸ γὰρ τῶν παρ' ἡμῖν φοβερῶν ὑλῶν καὶ τοῦ Θεοῦ τὰς τιμω-
20 ρίας σχηματίζουσιν αἱ γραφαὶ, βέλη καὶ πῦρ αὐτὰς καλοῦσαι. ἐνταῦθα δέ μοι τοὺς βαρ-
βάρους αἰνίττεσθαι δοκεῖ. διὸ καὶ τοῦτο δηλῶν ἕτερος ἑρμηνευτὴς ἔλεγε, ῥῦσαι ψυχήν
μου ἀπὸ χείλους ψευδοῦς. τοιαῦτα γὰρ αὐτῶν τὰ ῥήματα, τοιοῦτοι οἱ δόλοι καὶ αἱ ἐπιβου-
λαὶ, πλάνης γέμοντα ἅπαντα καὶ πολλῆς τῆς κακίας.

5 Οἴμοι ὅτι ἡ παροικία μου ἐμακρύνθη. κατεσκήνωσα μετὰ τῶν σκηνωμάτων
25 Κηδάρ. Ἕτερος, Ὤμοι ὅτι παροικίαν παρείλκυσα. Ἄλλος, Ὤμοι, ὅτι προσηλύ-
τευσα ἐν μακρυσμῷ. Ταῦτα μὲν οὖν οὗτοι θρηνοῦσιν ὑπὲρ τῆς αἰχμαλωσίας τῆς
ἐν Βαβυλῶνι· ὁ δὲ Παῦλος ὑπὲρ τῆς ἐνταῦθα διατριβῆς, λέγων, Καὶ γὰρ οἱ ὄντες β.Κορ.ε.δ.
ἐν τῷ σκήνει τούτῳ, στενάζομεν βαρούμενοι. καὶ, Οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ τὴν ἀπαρ- Ρω.η.κγ.
χὴν τοῦ πνεύματος ἔχοντες, καὶ αὐτοὶ ἐν ἑαυτοῖς στενάζομεν. καὶ γὰρ παροικία ὁ παρὼν βί-
30 ος. καὶ τί λέγω παροικίαν; ὅπου γε καὶ τῆς παροικίας ἐστὶν εὐτελέστερον πρᾶγμα. ὅθεν
αὐτὴν καὶ ὁδὸν ἐκάλεσεν ὁ Χριστὸς λέγων· Στενὴ ἡ πύλη, καὶ τεθλιμμένη ἡ ὁδὸς ἡ ἀπάγου- Ματθ.ζ.ιδ.
σα εἰς τὴν ζωήν. καὶ γὰρ οὗτος ἀρίστη διδασκαλία, μάλιστα καὶ ἡ πρώτη, τὸ εἰδέναι
ὅτι πάροικοί ἐσμεν κατὰ τὸν παρόντα βίον. διὸ καὶ οἱ παλαιοὶ τοῦτο ὡμολόγουν, καὶ διὰ
τοῦτο μάλιστα ἐθαυμάσθησαν. τοῦτο καὶ Παῦλος δηλῶν, ἔλεγε γράφων· Διὰ ταύτην Εβρ.ια.ις.
35 τὴν αἰτίαν οὐκ ἐπαισχύνεται αὐτοὺς ὁ Θεὸς, Θεὸς αὐτῶν καλεῖσθαι. ποίαν αἰτίαν, εἰ-
πέ μοι; ὅτι ὡμολόγησαν ξένοι καὶ παρεπίδημοι εἶναι. τοῦτο ἀρετῆς ἁπάσης ῥίζα καὶ ὑπό-
θεσις. ὁ γὰρ τῶν ἐνταῦθα ξένος, τῶν ἄνω πολίτης ἐστί· ὁ τῶν ἐνταῦθα ξένος, οὐκ ἐμ-
φιλοχωρήσει τοῖς παροῦσιν, οὐκ οἰκίας ἐπιμελήσεται, οὐ χρημάτων, οὐ τροφῆς, οὐκ ἄλ-
λου τῶν τοιούτων οὐδενός. ἀλλ' ὥσπερ οἱ ἐν ἀλλοτρίᾳ διατρίβοντες, πάντα ποιοῦσι καὶ
40 πραγματεύονται πρὸς τὴν ἐπὶ τῇ πατρίδι ἀποκατάστασιν, καὶ καθ' ἑκάστην ἐπείγονται
τὴν ἡμέραν τὴν ἐνεγκοῦσαν ἰδεῖν· οὕτω καὶ ὁ τῶν μελλόντων ἐρῶν, οὔτε τοῖς λυπηροῖς τα-
πεινωθήσεται παροῦσιν, οὔτε τοῖς χρηστοῖς ἐπαρθήσεται, ἀλλ' ἑκάτερα παραδραμεῖται,
καθάπερ ὁδὸν βαδίζων. διά τοι τοῦτο καὶ ἐν τῇ προσευχῇ κελευόμεθα λέγειν, Ἐλθέτω Ματθ.ς.ι.

ἡ βασιλεία σου, ἵνα τὸν πόθον καὶ τὴν ἐπιθυμίαν τῆς ἡμέρας ἐκείνης στρέφοντες, καὶ περὶ ὀφθαλμῶν αὐτὴν ἔχοντες, μηδὲ ὁρῶμεν τὰ παρόντα. Εἰ γὰρ Ἰουδαῖοι τῶν Ἱεροσολύμων ἐπιθυμοῦντες θρηνοῦσι τὰ παρελθόντα καὶ μετὰ τὸ ἀπαλλαγῆναι, ἵνα ἂν σχοίημεν ἡμεῖς συγγνώμην, ποίαν δὲ ἀπολογίαν, μὴ σφοδρῷ κατεχόμενοι πόθῳ τῆς ἄνω Ἱερουσαλήμ; ὅρα γοῦν πῶς καὶ οὗτοι θρηνοῦσι τὴν μετ' ἐκείνων διατριβήν, κατεσκήνωσα, λέγοντες, μετὰ τῶν σκηνωμάτων Κηδάρ. Πολλὰ παρῴκησεν ἡ ψυχή μου.

Ἐνταῦθα γὰρ οὐ τὴν ἐν ἀλλοτρίᾳ διατριβὴν θρηνοῦσι μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν μετὰ βαρβάρων διαγωγήν. ὃ δὴ καὶ ἄλλοι προφῆται ἐποίουν, ὑπὲρ τοῦ παρόντος βίου θρηνοῦντες καὶ λέγοντες· Οἴμοι ὅτι ἀπόλωλεν εὐλαβὴς ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ ὁ κατορθῶν ἐν ἀνθρώποις οὐκ ἔστι. καὶ αὐτὸς δὲ οὗτος λέγων, Σῶσόν με, Κύριε, ὅτι ἐκλέλοιπεν ὅσιος. οὐ γὰρ ταύτῃ μόνον ἐπίπονος ὁ βίος οὗτος, ὅτι πολλὴν ἔχει ματαιότητα καὶ ἀκαίρους φροντίδας, ἀλλ' ὅτι καὶ πολλὴ τῶν πονηρῶν ἡ φορά. οὐδὲν δὲ ἐπαχθέστερον καὶ δυσκολώτερον τῆς πρὸς τοὺς τοιούτους ὁμιλίας. οὐ γὰρ οὕτω καπνὸς καὶ αὐχμὸς βαρύνειν τοὺς ὀφθαλμοὺς εἴωθεν, ὡς ἡ τῶν πονηρῶν ὁμιλία τὰς ψυχὰς ἀλύειν παρασκευάζει. οὐχ ὁρᾷς καὶ τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν τὸ δυσχερὲς ἐνδεικνύμενον τῆς τοιαύτης διαγωγῆς; καὶ γὰρ ὅταν λέγῃ, Ἕως πότε ἔσομαι μεθ' ὑμῶν, ἕως πότε ἀνέξομαι ὑμῶν; τοῦτο αἰνιττόμενος λέγει. κατεσκήνωσα μετὰ τῶν σκηνωμάτων Κηδάρ· βαρβάρων τοῦτο γένος ἐστί, θηριωδέστερον διακειμένων, σκηναῖς καὶ καλύβαις κεχρημένων, καὶ πρὸς τὴν θηρίων ἀγριότητα ἐκπεπτωκότων. ἀλλὰ τούτων πολλῷ χαλεπώτεροι οἱ ἅρπαγες, οἱ πλεονέκται, οἱ ἐν ἀσελγείαις, οἱ ἐν τρυφαῖς ζῶντες. πολλὰ παρῴκησεν ἡ ψυχή μου. καίτοι γε οὐ πολλά· ἑβδομήκοντα γὰρ ἔτη μόνον ἦν. ἀλλ' οὐ τῷ πλήθει αὐτὰ πολλὰ καλεῖ, ἀλλὰ τῇ δυσκολίᾳ τῶν πραγμάτων. κἂν γὰρ ὀλίγα ᾖ, πολλὰ τοῖς θλιβομένοις φαίνεται. οὕτω καὶ ἡμᾶς διακεῖσθαι χρή, καὶ κἂν ὀλίγα ἔτι ζήσωμεν ἐνταῦθα, πολλὰ νομίζειν αὐτὰ τῇ ἐπιθυμίᾳ τῶν μελλόντων. ταῦτα λέγω, οὐ τῆς παρούσης ζωῆς κατηγορῶν (μὴ γένοιτο) καὶ γὰρ τοῦτο ἔργον Θεοῦ, ἀλλὰ πρὸς τὸν ἔρωτα τῶν μελλόντων ὑμᾶς ἀλείφων, καὶ ὥστε μὴ ἐμφιλοχωρεῖν τοῖς παροῦσι, μηδὲ προσηλῶσθαι τῷ σώματι, μηδὲ κατὰ τοὺς μικροψύχους τῶν πολλῶν διακεῖσθαι, οἳ κἂν μυρία ζήσωσιν ἔτη, ὀλίγα ταῦτα εἶναί φασιν· ὧν τί γένοιτ' ἂν ἀλογώτερον, τί δὲ παχύτερον, εἰ οὐρανοῦ προκειμένου καὶ τῶν ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἀγαθῶν, ἃ μήτε ὀφθαλμὸς εἶδε, μήτε οὖς ἤκουσε, πρὸς τὰς σκιὰς κεχήνασι, καὶ τὸ λοιπὸν τοῦ παρόντος διαπερᾶν βούλονται βίου, κύμασι συνεχέσι καὶ χειμῶσι καὶ ναυαγίοις ἐγκαλινδούμενοι; ἀλλ' οὐχ ὁ Παῦλος οὕτως, ἀλλ' ἔσπευδε καὶ ἠπείγετο, καὶ ἓν αὐτὸν μόνον κατεῖχεν, ἡ τῶν ἀνθρώπων σωτηρία.

6 Μετὰ τῶν μισούντων τὴν εἰρήνην ἤμην εἰρηνικός. ὅταν ἐλάλουν αὐτοῖς, ἐπολέμουν με δωρεάν. Εἶδες πῶς δείκνυσι τὸ φορτικὸν τῆς ἐκεῖ διατριβῆς. οὐ γὰρ εἶπε, μετὰ τῶν οὐκ ἐχόντων εἰρήνην, ἀλλὰ μετὰ τῶν μισούντων τὴν εἰρήνην ἤμην εἰρηνικός. Εἶδες τῆς θλίψεως τὸ κέρδος· εἶδες τῆς αἰχμαλωσίας τὸν καρπόν. ἀλλὰ νῦν, τίς ἡμῶν δυνήσεται τοῦτο εἰπεῖν; ἀγαπητὸν γὰρ μετὰ τῶν εἰρηνικῶν εἰρηνικὸν εἶναι· οὗτος δὲ καὶ μετὰ τῶν μισούντων τὴν εἰρήνην ἦν εἰρηνικός. *πῶς οὖν τοῦτο καὶ ἡμεῖς κατορθώσομεν; ἂν ὡς πάροικοι διατρίβωμεν (πάλιν γὰρ ἐπὶ τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν ἄγω τὸν λόγον) ἂν ὡς ξένοι, ἂν μηδενὶ τῶν παρόντων ὦμεν κατεχόμενοι. οὐδὲν γὰρ οὕτω ποιεῖ μάχην καὶ πόλεμον, ὡς ὁ τῶν παρόντων ἔρως, ὡς ἡ δόξης ἢ χρημάτων ἢ τρυφῆς ἐπιθυμία. ὅταν δὲ πάντα διακόψῃς τὰ σχοινία ταῦτα, καὶ μηδενὶ τούτων περιίδῃς τὴν ψυχὴν κατεχομένην, τότε ὄψει πόθεν ὁ πόλεμος ἔχει τὴν ἀρχήν, πόθεν ἡ ἀρετὴ τὴν ὑπόθεσιν λήψεται. διὰ τοῦτο μεταξὺ λύκων καὶ πρόβατα

Μιχ. ζ. α. β. — ψαλμ. ια. — Ματθ. ιζ. ιζ. — Φιλιπ. α. κγ. — Ματθ. ι. ις.

εἶναι

εἶναι κελεύει, ἵνα μὴ λέγῃς ταῦτα καὶ ταῦτα ἔπαθον, καὶ διὰ τοῦτο ἠγριώθην. κἂν μυρία, φησὶ, πάθῃς, μένε πρόβατον ὤν, καὶ οὕτω περιέσῃ τῶν λύκων. πονηρός ἐστιν ὁ δεῖνα καὶ διεφθαρμένος; ἀλλ᾽ ἔχεις τοσαύτην δύναμιν, ὡς καὶ πονηρῶν περιγενέσθαι. τί προβάτου ἡμερώτερον; τί δὲ λύκου ἀγριώτερον; ἀλλ᾽ ὅμως τοῦτο ἐκείνων περιέσται. καὶ τοῦτο ἐπὶ τῶν

5 ἀποστόλων ἐδείχθη. οὐδὲν γὰρ πραότητος δυνατώτερον, οὐδὲν μακροθυμίας εὐτονώτερον. διά τοι τοῦτο ὁ Χριστὸς κελεύει πρόβατα εἶναι μεταξὺ λύκων. εἶτα οὕτως εἰπὼν, ὥσπερ οὐκ ἀρκούσης τῆς ἡμερότητος ταύτης, τῆς τοῦ προβάτου λέγω, ἣν βούλεται μαθητὴν δεῖξαι, καὶ ἕτερόν τι προστίθησιν· ἔσεσθε ἀκέραιοι, ὡς αἱ περιστεραὶ, δύο ζώων ἡμέρων καὶ ἀφελῶς διακειμένων μίξας πραότητα. τοσαύτην ἡμᾶς ἀπαιτεῖ τὴν ἐπιείκειαν,

10 ὅταν μεταξὺ ἀγρίων ὦμεν. καὶ μή μοι λέγε, πονηρός ἐστι, καὶ οὐ δύναμαι φέρειν. τότε γὰρ μάλιστα ἐπιδείκνυσθαι χρὴ τὴν πραότητα, ὅταν πρὸς ἀγρίους ἔχωμεν, ὅταν πρὸς ἀνημέρους. τότε αὐτῆς ἡ ἰσχὺς δείκνυται, τότε αὐτῆς τὸ ἔργον καὶ τὸ κατόρθωμα καὶ ὁ καρπὸς διαλάμπει. ὅταν ἐλάλουν αὐτοῖς, ἐπολέμουν με δωρεάν. Ἕτερος δὲ ἑρμηνευτής φησι, Καὶ ὅτι ἐλάλουν αὐτοῖς, ἐπολέμουν· ἢ τοῦτο αἰνιττόμενος, μετὰ τῶν μισούντων τὴν εἰρήνην ἤ-

15 μην εἰρηνικός· ἢ ὅτι ἐπεὶ ἐλάλουν αὐτοῖς, αὐτοὶ ἐπολέμουν. ὃ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν· ἐν αὐτῷ τῷ καιρῷ τῆς διαλέξεως, ὅτε μάλιστα τὴν ἀγάπην ἐνεδεικνύμην, φησὶν, ὅτε μάλιστα καὶ ῥήματα φιλικὰ προσίεμην, τότε ἠγρίαινον, τότε δόλους ἔρραπτον. ἀλλ᾽ ὅμως ἐγὼ τὴν οἰκείαν ἐπεδεικνύμην ἀρετὴν [καὶ ἐκείνων ταύτῃ διακειμένων.] οὕτω καὶ ἡμᾶς διακεῖσθαι χρὴ, κἂν βάλλωσι, κἂν παίωσι φιλοῦντας, κἂν ἐπιβουλεύωσι, τὰ παρ᾽ ἑ-

20 αυτῶν ἐπιδείκνυσθαι, ἐκείνης τῆς παραβολῆς μεμνημένους τῆς κελεύσεως, ὡς πρόβατα καὶ περιστερὰς εἶναι ἐν μέσῳ λύκων· ἵν᾽ ἐκείνους τε βελτίους ἐργασώμεθα, καὶ αὐτοὶ τῶν ἐν οὐρανοῖς ἀγαθῶν ἀπολαύσωμεν, ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

25 Ψαλμ. ρκ. ΩΔΗ ΤΩΝ ΑΝΑΒΑΘΜΩΝ. ΑΛΛΟΣ, Ἆσμα εἰς τὰς ἀναβάσεις.

1 Ἦρα τοὺς ὀφθαλμούς μου εἰς τὰ ὄρη, ὅθεν ἥξει ἡ βοήθειά μου.

Ἕτερος, Αἴρω ὀφθαλμούς μου εἰς τὰ ὄρη. πόθεν ἥξει ἡ βοήθειά μου 1

30 ὉΡᾷ ψυχὴν ἀπορουμένην καὶ ἀμηχανοῦσαν, ὡς ἐν κακοῖς οὖσαν, καὶ βουλομένην τυχεῖν παραμυθίας πρὸς τὸν Θεὸν ἀφορῶσαν. τοῦτο πάλιν κατόρθωμα τῶν πειρασμῶν καὶ κέρδος πρὸς τὸ ἔργον αὐτὴν καὶ διεγείρειν, καὶ τὴν ἄνωθεν ποιοῦν ἐπιζητεῖν ῥοπὴν, καὶ τῶν βιωτικῶν ἀποτέμνον ἁπάντων. εἰ γὰρ Ἰουδαῖοι, οἱ παχεῖς καὶ τῇ γῇ

35 προσηλωμένοι, ἀπὸ τῆς ἐν αἰχμαλωσίᾳ ταλαιπωρίας οὕτως ἐγίνοντο σπουδαῖοι καὶ πρὸς τὸν οὐρανὸν ἔβλεπον, πολλῷ μᾶλλον ἡμεῖς δίκαιοι ἂν εἴημεν τοῦτο ποιεῖν ἐν ταῖς περιστάσεσι, καὶ πρὸς τὸν Θεὸν καταφεύγειν, οἱ πλείονα ἐκείνων ἀκρίβειαν ἀπαιτούμενοι. ἐπειδὴ γὰρ ἐκεῖνοι τότε ἐν μέσοις ἦσαν ἀπειλημμένοι τοῖς πολεμίοις, καὶ οὐ πόλις αὐτοῖς ἦν, οὐ τεῖχος, οὐ πύργος, οὐχ ὅπλα, οὐ συμμαχία ἀνθρωπίνη, οὐ

40 χρημάτων περιουσία, οὐκ ἄλλο τῶν τοιούτων οὐδὲν, ἀλλ᾽ αἰχμάλωτοι καὶ δοῦλοι μεταξὺ δεσποτῶν ὁμοῦ καὶ πολεμίων ἐστρέφοντο· τῷ μεγέθει τῶν συμφορῶν πιεζόμενοι, πρὸς τὴν ἄμαχον κατέφυγον χεῖρα, καὶ τῶν ἀνθρωπίνων ἐρημωθέντες, ἀπὸ τῆς ἐρημίας ταύτης ἐπὶ τὸ φιλοσοφεῖν ἤρχοντο, διὸ καὶ ἔλεγον· ἦρα τοὺς ὀφθαλμούς μου εἰς τὰ ὄρη, ὅθεν ἥ-

ξει ἡ βοήθειά μου. τὰ παρὰ τῶν ἀνθρώπων πάντα ἐγκαταλέλειπται, πάντα φροῦδα, πάντα ἐκποδών· μία λοιπὸν ὑπολέλειπται σωτηρία, φησὶν, ἡ παρὰ τοῦ Θεοῦ.

2 Ἡ βοήθειά μου παρὰ Κυρίου τοῦ ποιήσαντος τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν.

Εἶδες τὸν Θεὸν πανταχοῦ ἐπιζητοῦντας, ἀπὸ τῆς γῆς, ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ, ἀπὸ τῶν ὀρῶν, ἀπὸ τῆς ἐρημίας, πανταχοῦ αὐτὸν φανταζομένους. Εἶδες αὐτῶν τὴν διάνοιαν ὑψηλοτέραν γινομένην, καὶ τὴν πανταχοῦ πρόνοιαν αὐτοῦ ἐκπεταμένην ἀνακηρύττοντας. οὐ γὰρ ἁπλῶς προσέθηκε, τοῦ ποιήσαντος τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, ἀλλὰ συλλογιζόμενος αἰνιγματωδῶς τοῦτο καὶ λέγων· Εἰ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν ἐποίησε, δύναται καὶ ἐν ἀλλοτρίᾳ βοηθῆσαι, καὶ πανταχοῦ, καὶ ἐν βαρβάρῳ χεῖρα ὀρέξαι, καὶ τῆς πατρίδος ἐκπεσόντας διασῶσαι. Εἰ γὰρ τὰ στοιχεῖα ταῦτα λόγῳ μόνον παρήγαγε, πολλῷ μᾶλλον ἡμᾶς τῶν βαρβάρων ἀπαλλάξαι δυνήσεται. ὁρᾷς πῶς φιλοσοφοῦσιν οἱ τῶν λίθων ὄντες ἀναισθητότεροι, ἐπὶ τῆς ἀλλοτρίας διατρίβοντες; οὐκ ἔτι γὰρ ναοῦ μέμνηνται, ἀλλ' οὐρανοῦ καὶ γῆς. ὅρα πῶς καὶ τὴν δημιουργίαν ἀνακηρύττουσι καὶ τὴν σοφίαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν πρόνοιαν. οἱ γὰρ πρὸ τούτου τῷ ξύλῳ λέγοντες, Θεός μου εἶ σὺ, καὶ τῷ λίθῳ, σύ με ἐγέννησας, [Ἱερεμ. β. κζ.] νῦν τὸν δημιουργὸν τῆς οἰκουμένης ἐπιγινώσκουσιν. ἡ βοήθειά μου παρὰ Κυρίου, οὐ παρὰ ἀνθρώπων, οὐδὲ παρὰ ἵππων, οὐ παρὰ χρημάτων, οὐ παρὰ συμμάχων, οὐδὲ παρὰ περιβόλων. ἡ βοήθεια ἡμῶν παρὰ Κυρίου. αὕτη ἀχείρωτος ἡ συμμαχία, αὕτη ἄμαχος ἡ βοήθεια· οὐκ ἄμαχος δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ῥᾳδία καὶ εὔκολος. οὐ γὰρ ὁδὸν μακρὰν βαδίσαι δεῖ, οὐ θυρωροὺς κολακεῦσαι, οὐ χρήματα δαπανῆσαι, οὐ πρεσβείας στείλασθαι, ἀλλ' οἴκοι μένοντα δυνατὸν ταύτην ἐπισπάσασθαι τὴν ῥοπήν· μόνον ἂν ἀποστήσας τις ἑαυτὸν τῶν ἀνθρωπίνων ἐκείνης ἐξέχηται τῆς ἐλπίδος, καὶ ὑψηλὰ βλέπῃ καὶ ὀξυδερκὲς ἔχῃ τὸ ὄμμα. διὰ γὰρ τοῦτο καὶ μόνῳ τῷ ζώῳ τούτῳ τὴν διάπλασιν ὄρθιον ἐποίησεν ὁ Θεὸς, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐν ὕψει κατέθετο, διδάσκων καὶ ἀπὸ τῶν αἰσθητῶν, ὅτι δεῖ πρὸς τὸ ὕψος ὁρᾶν. μόνον γὰρ τοῦτο τὸ ζῶόν ἐστιν οὕτω διαπεπλασμένον, τὰ δὲ ἄλλα πάντα κάτω βλέπει καὶ πρὸς γῆν νένευκεν. οὗτος δὲ πρὸς τὸν οὐρανὸν τέταται, ἵνα τὰ ἐκεῖ περισκοπῇ, καὶ ἐν ἐκείνοις φιλοσοφῇ, καὶ ἐκεῖνα φαντάζηται, καὶ ὀξυδερκὲς ἔχῃ τὸ ὄμμα τῆς ψυχῆς. διὰ δὴ τοῦτο καί τις σοφὸς ἔλεγε, Τοῦ σοφοῦ οἱ ὀφθαλμοὶ ἐν τῇ κεφαλῇ [Ἐκκλ. β. ιδ.] αὐτοῦ, τουτέστι, τῶν κάτω πάντων ἀπήλλακται, καὶ οὐρανοπολεῖ, καὶ μετέωρα φαντάζεται.

3 Μὴ δῷς εἰς σάλον τὸν πόδα σου, μηδὲ νυστάξῃ ὁ φυλάσσων σε.

Ὁρᾷς πόσην ἀπαιτεῖ παρ' ἡμῶν σπουδὴν ὁ λόγος. ἐπειδὴ γὰρ βοηθείας ἐμνήσθησαν, καὶ τὴν ἄνωθεν ῥοπὴν καλοῦσι, παραινεῖ καὶ συμβουλεύει μονονουχὶ τοῦτο λέγων· Εἰ βούλει ταύτης ἀπολαῦσαι, τὰ παρὰ σαυτοῦ εἰσένεγκε. τί δέ ἐστιν ὃ παραινεῖ, ἄκουε. μὴ δῷς εἰς σάλον τὸν πόδα σου, τουτέστι, μὴ περιτραπῇς, μὴ σκανδαλισθῇς, καὶ τότε ἕξεις τὸν Θεὸν χεῖρα ὀρέγοντα, οὐκ ἐγκαταλιμπάνοντα, οὐκ ἀφιέντα. ὥστε παρ' ἡμῖν αἱ ἀρχαὶ, καὶ τούτου ἡμεῖς κύριοι. ἐπειδὴ δὲ κύριοι, ὅταν βουλώμεθά τινος ἐπιτυγχάνειν, δεῖ καὶ ἡμᾶς τὰ παρ' ἑαυτῶν εἰσφέρειν, μικρὰ μὲν ὄντα καὶ εὐτελῆ, δεῖ δὲ ὅμως εἰσφέρειν. οὕτω γὰρ καὶ ὁ Θεὸς βούλεται· οὐκ ἀργοῦντας οὐδὲ ὑπνοῦντας καὶ ῥέγχοντας οὐδὲ ἀναπεπτωκότας, ἀλλ' ἐνεργοῦντας καὶ σπουδάζοντας διασώζειν. [Ματθ. κ. ς.] διὰ τοῦτο καὶ περὶ τὴν ἑνδεκάτην ὥραν ἐμισθώσατο. καίτοι τί τοσοῦτον ἔμελλον ποιεῖν περὶ ἑνδεκάτην ὥραν; ἀλλ' ἵνα ἀφορμὴν ἔχῃ τὴν ἐργασίαν, ἵνα πρόφασιν τῶν στεφάνων. διό φησι, μὴ δῷς εἰς σάλον τὸν πόδα σου, καὶ οὐ νυστάξει ὁ φυλάσσων σε. ἐὰν τὰ παρὰ σοῦ παράσχῃς, καὶ τὰ ἐκείνου ἕψεται. ἐκ τούτου καὶ τοιοῦτό τι δείκνυται, ὅτι κἂν τὰ παρ' ἡμῶν ἅπαντα εἰσφέρωμεν, ὅμως καὶ ὑπὸ τῆς παρ' αὐτοῦ δεόμεθα ῥοπῆς, ἵνα ἐν ἀσφαλείᾳ ὦμεν, ἵνα ἀπερίτρεπτοι μένωμεν.

νομένων. Τίς δὲ δίδωσιν εἰς σάλον τὸν πόδα; ὁ πράγμασιν ἐπιβαίνων ὀλισθηροῖς καὶ οὐκ ἔχουσιν ἰσχυρὰν βάσιν, οἷός ἐστιν ὁ τῶν χρημάτων ἔρως, οἷος ὁ τῶν βιωτικῶν πόθος. διὰ τοῦτο συνεχῶς περιτρέπονται καὶ καταπίπτουσι, καὶ τὸν περὶ τῶν ἐσχάτων ἐπικρεμνῶσιν ἑαυτοῖς κίνδυνον. οὐ γάρ ἐστιν ἐκεῖνά ποτε ἀσάλευτα, οὐδέποτέ ἐστιν ἀκίνητα, ἀλλ' ἀεὶ μεταβάλλεται καὶ μεθίσταται, καὶ τῶν κυμάτων μᾶλλον ταράττεται, καὶ τῶν ποταμίων ῥευμάτων ταχύτερον παρατρέχει, καὶ ψάμμου πάσης ἐστὶν ἀσθενέστερα καὶ διαρρεῖ.

4 Ἰδοὺ οὐ νυστάξει, οὐδὲ ὑπνώσει ὁ φυλάσσων τὸν Ἰσραήλ.

Ἂν οὕτω διακείμενος ᾖς, φησιν, οὐ νυστάξει, οὐδὲ ὑπνώσει, τουτέστιν, οὐκ ἐγκαταλείψει, οὐ προήσεται, οὐκ ἀφήσει γυμνὸν καὶ ἔρημον. τοῦτο αἰνίξασθαι θέλων, ἀλλ' οὐχ ἁπλῶς, τέθεικεν, ὁ φυλάσσων τὸν Ἰσραήλ. ὃ δὲ λέγει, τοῦτό ἐστιν· εἰ τοῦτο ἔργον αὐτοῦ διηνεκὲς, τὸ ἄνωθεν καὶ ἐκ προγόνων τῶν σῶν ἐν ἀσφαλείᾳ σε καθιστᾶν, οὐ προήσεται τὸ ἔργον τὸ αὐτοῦ, καὶ ὃ συνήθως αὐτῷ πράττειν, οὐκ ἐγκαταλείψει, ἐὰν μὴ σὺ δῷς εἰς σάλον τὸν πόδα σου. καὶ οὐ μόνον οὐκ ἐγκαταλείψει, ἀλλὰ καὶ προστήσεται μετὰ πολλῆς τῆς ἀσφαλείας. διὸ καὶ ἐπήγαγε λέγων·

5 Κύριος φυλάξει σε, Κύριος σκέπη σου ἐπὶ χεῖρα δεξιάν σου.

Ἕτερος, Παρὰ τὴν χεῖρα τὴν δεξιάν σου. Παραστάτης, φησὶν, ἔσται σου, σύμμαχος, βοηθός. ὁρᾷς πῶς καὶ ἐνταῦθα βούλεταί σε ἐνεργὸν εἶναι. ἀπὸ μεταφορᾶς δὲ τῶν ἐν παρατάξει ἑστώτων, παρὰ τὴν χεῖρά σου στήσεται τὴν δεξιάν, ὥστε ἀχείρωτον εἶναι, ὥστε ἐνεργὸν, ὥστε ἰσχυρὸν, ὥστε δυνάστην, ὥστε τρόπαιον ἱστᾶν, ὥστε τὴν νίκην αἱρεῖσθαι· ἐπειδὴ μάλιστα αὕτη ἐστὶ, δι' ἧς ἅπαντα ἐνεργοῦμεν. οὐκ ἔσται δέ σοι παραστάτης μόνον οὐδὲ σύμμαχος, ἀλλὰ καὶ σκέπη. πάλιν [λέγων] διὰ τῶν παρ' ἡμῖν πραγμάτων, τοῦ Θεοῦ τὰς βοηθείας χαρακτηρίζει· τὴν ὁλόκληρον αὐτοῦ φυλακὴν καὶ τὴν ἐντατὴν συμμαχίαν διὰ τῆς δεξιᾶς καὶ τῆς σκέπης παρίστησιν.

6 Ἡμέρας ὁ ἥλιος οὐ συγκαύσει σε, οὐδὲ ἡ σελήνη τὴν νύκτα.

Καὶ ποῦ τοῦτο γέγονεν; ἡνίκα ἐξ Αἰγύπτου ἐπανήεσαν, καὶ ἐν τῇ ἐρήμῳ διέτριβον. ἐνταῦθα δὲ τὴν πολλὴν ἄδειαν λέγει. εἰκὸς δὲ καὶ τότε ἐπανιόντας, τοιαύτης τινὸς ἀπολαῦσαι παραδοξοποιΐας ἑτέρῳ τινὶ τρόπῳ. ἐκ περιουσίας τοίνυν αὐτοῦ τὴν πρόνοιαν δεῖξαι βουλόμενος, ὅτι οὐ μόνον τῶν δεινῶν ἀπαλλάττει, ἀλλ' οὐδὲ τὰ τῶν ἀνθρώπων ἀφίησί σε παθεῖν, τοῦτο ἐπήγαγε. δαψιλὴς γὰρ αὐτοῦ τῆς βοηθείας ἡ χορηγία, ἄφατος ἡ φιλανθρωπία, οὐ πρὸς τὸ μέτρον τῆς χρείας τῆς ἡμετέρας παρέχουσα τὴν παρ' αὐτοῦ βοήθειαν, ἀλλ' ὑπερβαίνουσα ταῖς ἀντιδόσεσι καὶ τὰς αἰτήσεις ἡμῶν.

7 Κύριος φυλάξει σε ἀπὸ παντὸς κακοῦ· φυλάξει τὴν ψυχήν σου ὁ Κύριος.

Ὁ γὰρ μηδὲ τὰ μικρὰ ταῦτα λυπῆσαί σε συγχωρῶν, ἀλλὰ μέχρι τοσούτου τὴν πρόνοιαν ἐκτείνων τὴν ἑαυτοῦ καὶ τὴν κηδεμονίαν, πολλῷ μᾶλλον ἀφ' ἑτέρων ἀχείρωτόν σε καταστήσει. ἕκαστον γὰρ τῶν ἐπιόντων λυπηρῶν εἴκει καὶ παραχωρεῖ τῷ νεύματι τοῦ Θεοῦ, ἅπερ ἐπ' ἀνθρώπων οὐκ ἔνι· ἀλλ' εἰ καὶ τοῦτον πολλάκις ἀπήλλαξε τοῦ κακοῦ, ἕτερον οὐκ ἠδυνήθη· ἢ ἠδυνήθη μὲν, οὐκ ἠβουλήθη δέ. ἀλλ' ἡ τοῦ Θεοῦ παντοδύναμος καὶ κραταιὰ χεὶρ, κἂν ὁπουοῦν ἐπέλθῃ, λῦσαι δυνήσεται καὶ ἀπαλλάξαι πάντων καὶ ἐλεύθερον ἀποκαταστῆσαι.

8 Κύριος φυλάξει τὴν εἴσοδόν σου καὶ τὴν ἔξοδόν σου.

Ἕτερος ἑρμηνευτής φησι, Τὴν προσέλευσίν σου. Εἶδες διηνεκῆ συμμαχίαν πανταχοῦ παροῦσαν, εἰσιόντι, ἐξιόντι. τί ταύτης ἴσον γένοιτ' ἂν τῆς ἀγάπης; τί τῆς φιλανθρωπίας; ἐνταῦθα μέντοι τὸν βίον ἅπαντα αἰνίττεται. ἐν τούτοις γὰρ ὁ βίος ἅπας, ἐν εἰσόδοις καὶ ἐξόδοις. καὶ τοῦτο σαφέστερον δηλῶν, ἐπήγαγεν·

Ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ ἕως τοῦ αἰῶνος.

Οὐ πρὸς μίαν ἡμέραν, φησὶν, οὐδὲ πρὸς δύο καὶ τρεῖς καὶ δέκα καὶ εἴκοσι καὶ ἑκατὸν, ἀλλὰ διηνεκῶς, ὅπερ ἐπ' ἀνθρώπων οὐκ ἔνι· ἀλλὰ πολλαὶ αἱ μεταβολαὶ, συνεχεῖς αἱ μεταπτώσεις, ἀθρόοι αἱ μεταστάσεις. ὁ σήμερον φίλος, αὔριον ἐχθρός· ὁ σήμερον βοηθὸς, αὔριον ἐγκαταλιμπάνει. πολλάκις δὲ οὐκ ἐγκαταλιμπάνει μόνον, ἀλλὰ καὶ πολεμεῖ καὶ ἐπιβουλεύει πολεμίου παντὸς χαλεπώτερον. ἀλλὰ τὰ τοῦ Θεοῦ ἀκίνητα, διηνεκῆ, ἀθάνατα, μόνιμα, πέρας οὐκ ἔχοντα. ἵνα οὖν αὐτῶν ἐπιτυγχάνωμεν, καὶ τὰ παρ' ἑαυτῶν εἰσφέρωμεν, ὥστε πολλῆς ἀπολαῦσαι τῆς ἀσφαλείας καὶ τῶν μελλόντων ἐπιτυχεῖν ἀγαθῶν, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν. (χ. ἡμῶν;)

Ψαλμ. ρκα. 1 ΕΥΦΡΑΝΘΗΝ ΕΠΙ ΤΟΙΣ ΕΙΡΗΚΟΣΙ ΜΟΙ, Εἰς οἶκον Κυρίου πορευσόμεθα.

Ἀλλὰ νῦν πολλοὶ καὶ δυσχεραίνουσιν ἐπὶ τῷ ῥήματι. κἂν μέν τις εἰς ἱπποδρομίας, ἢ εἰς θέατρα παρανομίας ἀναβαίνων καλέσῃ, πολλοὶ οἱ συντρέχοντες· ἂν δὲ ἐπὶ τὸν εὐκτήριον οἶκον, ὀλίγοι οἱ μὴ ὀκνοῦντες. (χ. [illegible]) ἀλλ' οὐχ οἱ Ἰουδαῖοι οὕτως· οὗ τί γένοιτ' ἂν χαλεπώτερον, ὅταν καὶ ἐκείνων φαίνωνται ῥαθυμότεροι οἱ Χριστιανοί; πόθεν δὲ οὗτοι οὕτω; πάλιν λέγω, ἀπὸ τῆς αἰχμαλωσίας ἐγένοντο βελτίους. ἐντεῦθεν οἱ πρὸ τούτου ναυτιῶντες, καὶ τὸν μὲν ναὸν ἀφιέντες καὶ τὴν ἀκρόασιν τῶν θείων λογίων, ὄρεσι δὲ καὶ νάπαις καὶ βωμοῖς ἑαυτοὺς διδόντες καὶ πολλῇ τῇ ἀσεβείᾳ, τὴν ἐπιθυμίαν ἔστησαν τῆς λατρείας ἐκείνης, καὶ πρὸς τὴν ἐπαγγελίαν αὐτὴν διαθερμαίνονται (χ. [illegible]), καὶ ὀρθοῦνται καὶ ἵστανται, καὶ γίνονται τῇ διανοίᾳ. ἐπεὶ γὰρ ἐν λιμῷ κατέστησαν καὶ δίψει, οὐ λιμῷ ἄρτου καὶ δίψει ὕδατος, ἀλλὰ τοῦ ἀκοῦσαι λόγον Κυρίου (Ἀμώς η. ια.), κολασθέντες τῇ ἐρημίᾳ ταύτῃ, μετὰ πλείονος τῆς ἐπιθυμίας ταῦτα ἐπιζητοῦσιν, ὧν πρότερον ὑπερέπεσον. οὕτω καὶ τὸ ἔδαφος αὐτὸ περιέπλεκον λέγοντες· Ὅτι εὐδόκησαν οἱ δοῦλοί σου τοὺς λίθους αὐτῆς, καὶ τὸν χοῦν αὐτῆς οἰκτειρήσουσι (Ψαλμ. ρα. ιδ.). καὶ πάλιν, Πότε ἥξω καὶ ὀφθήσομαι τῷ προσώπῳ τοῦ Θεοῦ (Ψαλμ. μ. ς.); καὶ πάλιν, μνησθήσομαί σου ἐκ γῆς Ἰορδάνου καὶ Ἑρμωνιεὶμ, ἀπὸ ὄρους μικροῦ. καὶ πάλιν, ταῦτα ἐμνήσθην, καὶ ἐξέχεα ἐπ' ἐμὲ τὴν ψυχήν μου. τί ἐμνήσθης, εἰπέ μοι; ὅτι διελεύσομαι ἐν τόπῳ σκηνῆς θαυμαστῆς, τουτέστιν, ὅτε διηρχόμην (χ. διηνυόμην) τὰς χορείας, τὰς πανηγύρεις, τὴν λατρείαν ἐκείνην.

2 Ἑστῶτες ἦσαν οἱ πόδες ἡμῶν ἐν ταῖς αὐλαῖς σου, Ἱερουσαλήμ.

Ἕτερος, Εὐφράνθην εἰπόντων μοι, Εἰς τὸν οἶκον Κυρίου ἤλθομεν, ἔστησαν οἱ πόδες ἡμῶν ἐν ταῖς αὐλαῖς σου, Ἱερουσαλήμ. Εἶδες ἡδονῆς ὑπερβολήν. ὡς τῶν πραγμάτων ἀπολαύοντες αὐτῶν, καὶ πρὸς τὰ ῥήματα αὐτὰ ἔχαιρον, πολλῷ τῷ πόθῳ περιπλεκόμενοι τὸν εὐκτήριον οἶκον καὶ τὴν πόλιν. οὕτως ὁ Θεὸς ἀεὶ ποιεῖν εἴωθεν. ὅταν γὰρ ἔχοντες τὰ ἀγαθὰ μὴ αἰσθανώμεθα, ἐκβάλλει αὐτὰ τῶν χειρῶν τῶν ἡμετέρων· ἵνα ὅπερ οὐκ ἐποίησεν ἡ ἀπόλαυσις, τοῦτο ποιήσῃ ἡ στέρησις· ὅπερ οὖν καὶ αὐτοὶ πεπόνθασιν, ἀντεχόμενοι τῆς πόλεως, ἀντεχόμενοι τοῦ ναοῦ, εἰδότες αὐτῷ χάριν πολλὴν ὑπὲρ ὧν τὴν πατρίδα ἀπέλαβον. Ἱερουσαλὴμ οἰκοδομουμένη ὡς πόλις.

Ἕτερος, Τὴν ᾠκοδομημένην ὡς πόλιν. Ἢ τοίνυν κατὰ τοὺς ἑβδομήκοντα τοῦτό ἐστιν, ὅτι οἰκοδομηθήσεται ἡ Ἱερουσαλὴμ ὡς πόλις, τὸν πρὸ τοῦ οἰκοδομηθῆναι χρόνον δη-

λοῦντος

λοιποῦντος τοῦ λόγου, ἢ κατὰ τὸν ἕτερον ἑρμηνευτὴν, ἀπελαβόμεθα τὴν Ἱερουσαλὴμ τὴν ᾠκοδομημένην ὡς πόλιν, τὰ μετὰ τὴν αἰχμαλωσίαν γινόμενα ἐμφαίνοντα. ἐπειδὴ γὰρ τότε ἐρημία πολλὴ πανταχοῦ τῆς πόλεως ἦν καὶ ἐρείπια, τῶν πύργων καταβεβλημένων, τῶν τειχῶν ἐῤῥιμμένων, καὶ λείψανα μόνον ἔμενε τῆς ἀρχαίας πατρίδος, ἐπανελθόντες καὶ ἰδόντες τὴν ἐρημίαν, ἀνακαλοῦνται τὴν παλαιὰν ἐκείνην εὐημερίαν, καὶ τὰ ἐγκώμια αὐτῆς διηγοῦνται καταλέγοντες, ὅτι ἡ λαμπρὰ καὶ περιφανὴς, καὶ ἔχουσα ἐκκλησίαν καὶ ἄρχοντας καὶ βασιλεῖς καὶ ἀρχιερεῖς, καὶ πολλῷ κομῶσα τῷ κόσμῳ, τὸ κατηφὲς τοῦτο σχῆμα περιβέβληται νῦν. καὶ ὅτι τοῦτό ἐστιν, ἄκουσον τῶν ἑξῆς. Ἱερουσαλὴμ οἰκοδομουμένη ὡς πόλις. οὔτε γὰρ οὔπω πόλις ἦν. δῆλον καὶ ἐκ τοῦ ἐπαγαγεῖν λέγων·

ἡ [illegible]

Ἧς ἡ μετοχὴ αὐτῆς ἐπὶ τὸ αὐτό. Τὸ γὰρ συγκεκροτημένον αὐτῆς λέγει τὴν οἰκοδομὴν, καὶ τὸ ἀσφαλὲς, καὶ τὸ πεπυκνωμένον, καὶ ὅτι οὐδὲν ἔρημον εἶχε κατὰ τὸ μέσον, ἀλλὰ πανταχόθεν ἦν πεπυκνωμένη, ἀπηρτισμένη, συγκεκροτημένη, συνεχής τις οὖσα καὶ συνημμένη οὕτω πρὸ τῆς αἰχμαλωσίας. διὸ καί τις ἑρμηνευτὴς φησὶ τοῦτο δηλῶν, συναφείαν ἔχουσα *. Εἶτα μετὰ τοῦτο καὶ ἕτερον ἐγκώμιον αὐτῆς φησιν.

[illegible]

3 Ἐκεῖ γὰρ ἀνέβησαν αἱ φυλαὶ, φυλαὶ Κυρίου, μαρτύριον τοῦ Ἰσραήλ.

Τούτῳ γὰρ μάλιστα ἐκοσμεῖτο ἡ πόλις οὐχ οὕτω τῷ μεγέθει καὶ τοῖς οἰκοδομήμασιν, ὡς τῷ πάντας ἐκεῖ συλλέγεσθαι, εἴτε βουλή τις, εἴτε ἐκκλησία ἐγίνετο, εἴτε περί τινων σκέψις ἦν προκειμένη. ἐπειδὴ γὰρ ὁ ναὸς αὐτόθι ἦν καὶ ἡ ἁγιαστία πᾶσα ἐπετελεῖτο, καὶ ἱερεῖς καὶ Λευῖται, καὶ τὸ ἀνάκτορον, καὶ τὰ ἄδυτα, καὶ τὰ πρόπυλαια, καὶ θυσίαι καὶ βωμὸς, καὶ ἑορταὶ, καὶ πανηγύρεις, καὶ εὐχαὶ, καὶ ἀκροάσεις, καὶ ἁπλῶς εἰπεῖν πολιτείας τὸ σχῆμα ἐκεῖ συγκεκροτημένον ἦν, ἔδει τὰς φυλὰς ἐκεῖ συλλέγεσθαι μάλιστα τρίτον τοῦ ἐνιαυτοῦ, ἐν ταῖς ἐπισήμοις καὶ δημοτελέσιν ἑορταῖς, ἐν τῷ πάσχα, ἐν τῇ πεντηκοστῇ καὶ ἐν τῇ σκηνοπηγίᾳ. οὐ γὰρ ἐξῆν ἀλλαχοῦ. λέγων τοίνυν αὐτῆς τὸ ἐγκώμιόν, φησιν· ἐκεῖ ἀνέβησαν αἱ φυλαί. καὶ ἕτερος, ἐκεῖ ἀνέβησαν σκῆπτρα. καὶ οὐχ ἁπλῶς φυλαὶ, ἀλλ' αἱ φυλαὶ Κυρίου. πᾶσαι αἱ φυλαὶ ἦσαν Κυρίου, ἀλλ' οὐκ ἐξῆν αὐτοῖς οὐδὲ οὕτως ἐν τῇ οἰκείᾳ πατρίδι ταῦτα ἐπιτελεῖν· ἀλλὰ τούτῳ τετίμητο ἡ μητρόπολις, πάντας συνάγουσα καὶ ἕλκουσα πρὸς ἑαυτήν. τοῦτο δὲ ἐγίνετο εἰς θεογνωσίας ὑπόθεσιν, ἵνα μὴ πανταχοῦ πλανώμενοι ἀφορμὰς ἔχωσι καὶ ἐξόδους ἐπὶ τὴν τῶν εἰδώλων θεραπείαν. διὰ τοῦτο ἐκεῖ θύεσθαι, ἐκεῖ εὔχεσθαι, ἐκεῖ πανηγυρίζειν ἐκέλευσε, τῇ στενοχωρίᾳ τοῦ τόπου τὴν πεπλανημένην αὐτῶν διάνοιαν ἀποτειχίζων, ἀναστέλλων τε, καὶ ἀναχαιτίζων ἐπὶ τὴν ἀσέβειαν φερομένην. ὅπερ οὖν καὶ αὐτὸς δηλῶν ἔλεγε· φυλαὶ Κυρίου, μαρτύριον τῷ Ἰσραήλ. τί ἐστι μαρτύριον τῷ Ἰσραήλ; μαρτυρία μεγίστη, ἔλεγχος, ἀπόδειξις τῆς τοῦ Θεοῦ προνοίας, τὸ μηδεμίαν αὐτοῖς καταλιμπάνεσθαι ἀπολογίαν ἀποσκιρτῶσιν, ἀποπηδῶσι, καὶ πρὸς τὰ εἴδωλα αὐτομολοῦσι. τῆς γὰρ αὐτοῦ προνοίας, τῆς δυνάμεως, τῆς σοφίας τοῦτο μέγιστον τεκμήριον ἦν. καὶ γὰρ ἐκεῖ ὁ νόμος ἀνεγινώσκετο, τῶν παλαιῶν κατορθωμάτων διηγήματα καὶ ἱστορίας ἔχων· ἐκεῖ καὶ εἰς ἀγάπην συνεσφίγγοντο ἀλλήλοις ἐπιμιγνύμενοι. καὶ γὰρ τῶν ἑορτῶν αἱ ὑποθέσεις, τῆς πρὸς ἀλλήλους ἐπιμιξίας ἀφορμὴ καὶ ὑπόθεσις αὐτοῖς ἐγίνοντο· καὶ πλείων ὁ φόβος, καὶ ἀκμάζουσα ἡ εὐλάβεια, καὶ μυρία κατεσκευάζετο καλὰ ἐκ τοῦ συνεῖναι εἰς τὴν πόλιν αὐτούς.

4 Τοῦ ἐξομολογήσασθαι τῷ ὀνόματι Κυρίου. Τουτέστι, τοῦ εὐχαριστῆσαι, τοῦ λατρεῦσαι, τοῦ εὔξασθαι, τοῦ προσενεγκεῖν, τοῦ θῦσαι· ἅπερ αὐτοὺς εἰς εὐλάβειαν ἐνῆγε, καὶ τὴν τῆς πολιτείας ἀκρίβειαν ἀσφαλεστέραν καθίστη.

5 Ὅτι ἐκεῖ ἐκάθισαν θρόνοι εἰς κρίσιν· θρόνοι ἐπὶ οἶκον Δαβίδ.

Ἰδοὺ

Ἰδοὺ, καὶ ἕτερον λέγει τῆς πόλεως προτέρημα. ποῖον δὴ τοῦτο; ὅτι αὐτόθι τὰ βασίλεια. τοῦτο γάρ ἐστιν, ὅτι ἐκεῖ ἐκάθισαν θρόνοι εἰς κρίσιν, θρόνοι ἐπὶ οἶκον Δαβίδ. Ἕτερος, Τοῦ οἴκου Δαβίδ. Ἡ γὰρ διπλῆ ἀρχὴ ἥ τε τῶν ἱερέων, ἥ τε τῶν βασιλέων ἐκεῖ δὲ ἐν ζεῦγμα εἶχεν, ὥσπερ διπλῷ τινι στεφάνῳ καὶ διαδήματι τῆς πόλεως καλλωπιζομένης διὰ τούτων ἀπάντων. αὐτόθι οἱ κριταὶ, ἐφ' οὓς καὶ τὰ ὑπερβαίνοντα τὰς πόλεις ἀνεφέρετο. εἰ γάρ τις ἐγένετο ψῆφος ἐν ταῖς ἄλλαις πόλεσιν ἀπορίαν τινὰ ἔχουσα, ὥσπερ ἐν ταῖς ἐφέσεσιν, ἐπὶ τὴν τῶν κριτῶν τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις γνῶσιν τὴν ψῆφον ἀνέφερον, κἀκεῖθεν ἡ λύσις ἐγίνετο. ἀλλὰ τὰ μὲν παλαιὰ, τοιαῦτα· τὰ δὲ νῦν, πολλῷ τούτων ἀνιαρώτερα. καὶ γὰρ ἐρημία παντελὴς καὶ κατασκαφὴ, πυρπόλησις, ὀλίγα λείψανα τῶν οἰκοδομημάτων ὄντα, κατηφὲς δὲ σχῆμα καὶ ὑπόμνημα μόνον ἔχον τῆς προτέρας εὐημερίας καὶ αἴνιγμα. διὰ δὴ τοῦτο οὐ κατακλείει εἰς τὰ σκυθρωπὰ τὸν λόγον, ἀλλ' ἐπὶ τὴν ἐλπίδα τῶν φαιδροτέρων ἐπανάγει λέγων·

6 Ἐρωτήσατε δὴ τὰ εἰς εἰρήνην τὴν Ἱερουσαλήμ.

Τί ἐστιν, ἐρωτήσατε δὴ τὰ εἰς εἰρήνην τὴν Ἱερουσαλήμ; ἀντὶ τοῦ ἀξιώσατε, παρακαλέσατε. Ἕτερος δέ φησιν, Ἀσπάσασθε τὴν Ἱερουσαλήμ, τουτέστι, δεήθητε ὥστε αὐτὴν εἰς τὸ πρότερον ἐπανελθεῖν εὐημερίαν, ὥστε ἀπαλλαγῆναι τῶν πυκνῶν πολέμων, ὥστε ἀδείας ἀπολαῦσαι λοιπόν. ἢ τοῦτο τοίνυν λέγει, ἢ προφητεύει. ἐρωτήσατε δὲ τὰ εἰς εἰρήνην τὴν Ἱερουσαλήμ, τουτέστιν, εἰρήνη αὐτὴν καταλήψεται. Καὶ εὐθηνία τοῖς ἀγαπῶσί σε. Ἕτερος, Ἠρεμήσουσιν. Ἄλλος, Εὐπαθήσαισαν ἀγαπῶντές σε. Ἐνταῦθα πολλὴ ἡ περιουσία τῆς εὐεργεσίας, ὅταν μὴ μέχρις αὐτοῦ ἵσταται τὰ ἀγαθὰ, ἀλλὰ καὶ οἱ φιλοῦντες αὐτὴν τούτων ἀπολαύωσιν, ὅπερ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν χρόνοις τὸ ἐναντίον ἐγίνετο. οἱ γὰρ μισοῦντες αὐτὴν καὶ πολεμοῦντες, οὗτοι μάλιστα ἴσχυον καὶ δυνατώτεροι τῶν ἄλλων ἦσαν καὶ λαμπρότεροι, καὶ μετ' εὐκολίας τὰ τρόπαια ἵστων. ἀλλ' οἱ φιλοῦντές σε νῦν ἐν πολλῇ ἔσονται τῇ ἀδείᾳ. οἱ συμπεφραγμένοι σοι· τούτους δὲ ἢ τοὺς μέλλοντας αὖθις συμπράττειν λέγει, ἢ καὶ αὐτοὺς τοὺς πολίτας.

7 Γενέσθω εἰρήνη ἐν τῇ δυνάμει σου.

Ἕτερος, Ἐν τῷ περιτειχίσματί σου. Ἄλλος, Ἐν τῷ περιβόλῳ σου. Τί ἐστιν, ἐν τῇ δυνάμει σου; ἐν τῇ ὑποστάσει σου, ἐν τοῖς οἰκοδοῖ σοι, ἐν τῇ εὐθηνίᾳ σου. ἐπειδὴ γὰρ φθοροποιὸν ὁ πόλεμος καὶ τοῦτο αὐτὴν ἀπώλεσεν, ἐπεύχεται αὐτῇ εἰρήνην. Καὶ εὐθηνία ἐν ταῖς πυργοβάρεσί σου. Ἕτερος, Ἐν τοῖς βασιλείοις σου. Ἄλλος, Εὐπάθεια. Ἄλλος, Ἠρεμία. Οὐ γὰρ δὴ μόνον αὖθις ἀπαλλαγὴν κακῶν προφητεύει, ἀλλὰ καὶ προσθήκην μυρίων ἀγαθῶν, εἰρήνην, εὐπορίαν, εὐετηρίαν. τί γὰρ ὄφελος εἰρήνης, ὅταν πενίᾳ καὶ λιμῷ καὶ πτωχείᾳ συζῶσι; τί δὲ ὄφελος εὐθηνίας, ὅταν πόλεμος ἐπίκειται; διὰ δὴ τοῦτο ἀμφότερα αὖθις ταῦτα προφητεύει τὰ καλὰ, ὡς καὶ ἐν εὐθηνίᾳ εἶναι, καὶ ταύτην ἔχειν ἐν ἀσφαλείᾳ διὰ τῆς εἰρήνης.

8 Ἕνεκα τῶν ἀδελφῶν μου καὶ τῶν πλησίον μου. Ἢ τοὺς ἐκ γειτόνων οὕτω φησὶ, τοὺς ἐφησθέντας αὖθις ἐπαλγηκόσι, καὶ εὔχεται γενέσθαι εἰρήνην, ὥστε κἀκείνους ταπεινωθῆναι καὶ γνῶναι τοῦ Θεοῦ τὴν ἰσχύν· ἢ ἀδελφοὺς τοὺς τὴν πόλιν οἰκοῦντας καλεῖ. ἕνεκα τοίνυν τῶν ἀδελφῶν μου καὶ τῶν πλησίον μου γενέσθω εἰρήνη, ὥστε ὀψέ ποτε ἀναπνεῦσαι βελτίους ἀπὸ τῶν συμφορῶν γενομένους.

Ἐλάλουν δὴ εἰρήνην περὶ σοῦ. 9 Ἕνεκα τοῦ οἴκου Κυρίου τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ἐξεζήτησα ἀγαθά σοι. Ἄλλος, Λαλήσω εἰρήνην ἐν σοί. Ἐπειδὴ εἶπεν, ἕνεκεν τῶν ἀδελφῶν μου καὶ τοῦ πλησίον μου, δεικνὺς ὅτι οὐ διὰ τὴν ἀξίαν τὴν ἐκείνων, ἀλλ' ἵνα αὐ-

τὸν

αὐτὸν μᾶλλον εὐεργετήσῃ τοῦτο εὔχεται, ἐπήγαγεν· ἕνεκα τοῦ οἴκου Κυρίου τοῦ Θεοῦ ἡμῶν· τουτέστι, διὰ τὴν δόξαν τὴν αὐτοῦ εὔχομαι τὴν εἰρήνην, ὥστε πάλιν αὐτοῦ τὴν λατρείαν ἐπιμεληθῆναι, καὶ πλείονα γενέσθαι διδασκαλίαν. Τὸν μὲν γὰρ ἐπὶ τῆς αἰχμαλωσίας ἐπήρθησαν, οἱ δὲ μάρτυρες καὶ τῆς καθόδου καὶ τῆς ἐπανόδου γεγόνασι. καὶ τῆς λατρείας ἐπιτελουμένης, ἅπαντα ταῦτα παρὰ τῶν πρεσβυτέρων ἐμάνθανον, τὴν παλαιὰν εὐταξίαν, τὴν εὐημερίαν, ὅτι ἐν τούτοις ὄντες ἐξέπεσον. ὁρᾷς πῶς αὐτῶν καταστέλλει τὴν ἀπόνοιαν, ἵνα μὴ ὡς ἀξίαν δεδωκότες δίκην νομίζωσιν ἀπειληφέναι τὰ ἀγαθὰ, ἀλλὰ μάθωσιν, ὅτι διὰ τὴν τοῦ Θεοῦ δόξαν πρὸς τὴν οἰκείαν ἐπανῆλθον πατρίδα, καὶ μαθόντες μένωσι μετ' ἀσφαλείας πολλῆς, καὶ μὴ ἁμαρτάνοντες πάλιν τῶν αὐτῶν λάβωσι πεῖραν. Ταῦτ' οὖν εἰδότες καὶ ἡμεῖς μάλιστα μὲν μὴ πταίωμεν· εἰ δ' ἄρα ποτὲ περιπέσωμεν ἁμαρτήμασι, σπουδάζωμεν ἀνίστασθαι ταχέως καὶ μὴ παλινδρομεῖν εἰς τὰ πρότερα, ἵνα μὴ τὰ τοῦ παραλύτου ἀκούσωμεν· Ἴδε, ὑγιὴς γέγονας· μηκέτι ἁμάρτανε, ἵνα μὴ χεῖρόν τί σοι γένηται. διὰ γὰρ τοῦτο οὕτως εἶπε, τούς τε ἐν ἀρετῇ ὄντας παιδεύων διατηρεῖν αὐτὴν μετ' ἀσφαλείας, τούς τε ἁμαρτημάτων ἀπαλλαττομένους πρὸς τὴν ἀρίστην μένειν μεταβολὴν, ὥστε κοινῇ πάντας τῶν ἐπουρανίων τυχεῖν ἀγαθῶν· ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἀπολαῦσαι, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

(Ιω. ε. ιδ.)

Ψαλμ. ρκβ. 1 ΠΡΟΣ ΣΕ ΗΡΑ ΤΟΥΣ ΟΦΘΑΛΜΟΥΣ μου τὸν κατοικοῦντα ἐν τῷ οὐρανῷ.

Ὁρᾷς πανταχοῦ τῆς αἰχμαλωσίας τὸ κέρδος διαλάμπον. οἱ μὲν γὰρ τοῖς βιωτικοῖς ἀεὶ προσηλωμένοι, καὶ Ἀσσυρίοις καὶ Αἰγυπτίοις θαρροῦντες, καὶ περιβολῇ τειχῶν καὶ πλήθει χρημάτων, πάντων ἐκείνων ἀπορρήξαντες ἑαυτοὺς, ἐπὶ τὴν ἄμαχον καταφεύγουσι χεῖρα, καὶ τῆς ἐλπίδος ἐκείνης ἐκκρέμανται, καὶ ὑψηλὴν κλίνονται διάνοιαν, καὶ τῆς γῆς ἀπαλλαγέντες καὶ τοῦ περὶ ναὸν ἠσχολῆσθαι (ἐπειδὴ κατέστρεψαν αὐτῶν τὸν ναὸν) ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ καλοῦσι λοιπὸν τὸν Θεόν. οἰκεῖν δὲ ἐν οὐρανῷ λέγεται, οὐχ ὡς τόπῳ περικλειόμενος, (ἄπαγε, πάντα γὰρ αὐτὸς πληροῖ) ἀλλ' ὡς ταῖς ἐκεῖ δυνάμεσιν ἐπαναπαυόμενος μᾶλλον· ἐπεὶ καὶ ἐν ἀνθρώποις ἐνοικεῖν λέγεται. Ἐνοικήσω γὰρ ἐν αὐτοῖς καὶ ἐμπεριπατήσω. γενόμενοι τοίνυν ἐν τῇ βαρβάρων χώρᾳ, οὐ μικρὰ δόγματα ἐπαιδεύθησαν, τό, τε πάντων κεχωρίσθαι τῶν βιωτικῶν, τό, τε εἰδέναι σαφῶς, ὅτι πανταχοῦ καλούμενος ὁ Θεὸς ἐπινεύει ῥᾳδίως. ἐπειδὴ γὰρ ἔμελλε τῆς καινῆς λοιπὸν πολιτείας ἡ ἀκτὶς ἀνίσχειν, ἄρχεται τὰ μέλλοντα προαναχρούεσθαι ὁ προφήτης, τὴν τῶν τόπων παρατήρησιν παραλύων ἠρέμα καὶ δι' αἰνιγμάτων.

(β. Κορ. ς. ις.)

2 Ἰδοὺ, ὡς ὀφθαλμοὶ δούλων εἰς χεῖρας τῶν κυρίων αὐτῶν,

3 Ὡς ὀφθαλμοὶ παιδίσκης εἰς χεῖρας τῆς κυρίας αὐτῆς, οὕτως οἱ ὀφθαλμοὶ ἡμῶν πρὸς Κύριον τὸν Θεὸν ἡμῶν, ἕως οὗ οἰκτειρῆσαι ἡμᾶς.

Ὅρα ἐπίτασιν εὐλαβείας ἐνταῦθα πάλιν. οὐ γὰρ πρὸς βραχὺ μόνον ἐλπίζουσιν, ἀλλὰ διηνεκῶς προσηλωμένοι καὶ κεχηνότες. διὰ δὴ τοῦτο καὶ τὸ παράδειγμα * εἰς μέσον ἤγαγεν, τοῦτό τι αὐτὸ αἰνιττόμενοι, ὅτι οὐδαμόθεν αὐτοῖς ἄλλοθεν ἐλπὶς βοηθείας οὐδὲ συμμαχίας, οὐδὲ πρὸς οὐδένα ἕτερον βλέπουσιν. ἐπεὶ καὶ ἡ παιδίσκη καὶ ὁ οἰκέτης μίαν ταύτην ἀφορμὴν ἔχουσι καὶ διατροφῆς καὶ ἐνδυμάτων καὶ τῆς ἄλλης διαγωγῆς, τὸ

πρὸς

πρὸς τοὺς κυρίους βλέπειν. καὶ γὰρ οὐκ ἀφίσταται, ἀλλ' ἕως ἂν λάβῃ παραμένει· κἂν λάβῃ, χάριν οἶδε, καὶ διηνεκῶς τοῦτο ἔργον αὐτῆς. τοῦτο τοίνυν θέλων δηλῶσαι, ὅτι καὶ πρὸς αὐτὸν ὁρῶσι, καὶ διηνεκῶς τοῦτο ποιοῦσι, καὶ οὐδεμίαν ἔχουσιν ἑτέραν ἐλπίδα, καὶ ὅτι προσηλῶνται τῇ προσδοκίᾳ τῇ ἀπὸ τῆς συμμαχίας ἐκείνης, καὶ ὅτι τὰ αὐτῶν πάντα αὐτοῦ, τῆς παιδίσκης καὶ τῶν δούλων ἐμνημόνευσεν. ὅρα πῶς δεῖ προτρέπειν παρακαλουμένοι πρὸς Θεὸν τρέχειν, καὶ ναυτιῶντες καὶ ἀναπίπτοντες, οὗτοι νῦν οὕτως ἐγένοντο τῇ συμφορᾷ βελτίους, ὡς μὴ βούλεσθαι ἀποστῆναι αὐτοῦ, ἀλλὰ παραμένειν καὶ δουλεύειν καὶ τὰ παρ' αὐτοῦ ζητεῖν. ἕως οὗ οἰκτειρήσαι ἡμᾶς. οὐκ εἶπεν, ἕως ἂν ἀποδῷ τὸν μισθόν, οὐδὲ ἕως ἂν ἀποδῷ τὴν ἀμοιβήν, ἀλλ' ἕως ἂν ἐλεήσῃ. καὶ σὺ τοίνυν παράμενε διηνεκῶς, ἂν θεράπευε, ἄν τε λάβῃς, ἄν τε μὴ λάβῃς. μὴ ἀποστῇς, καὶ πάντα λήψῃ. εἰ γὰρ τὸν ἄρχοντα ἐκεῖνον τὸν ὠμὸν προσεδρία χήρας ἐπέκαμψεν, ἵνα ἂν ἔχῃς συγγνώμην σύ, οὕτω ταχέως ἀποπηδῶν καὶ ἀκηδιῶν καὶ ναρκῶν; οὐχ ὁρᾷς πῶς αἱ παιδίσκαι τῶν κυρίων ἐκκρέμανται, οὐ διάνοιαν, οὐκ ὄμμα ἀφιᾶσαι ἔξω πλανᾶσθαι; οὕτω καὶ σὺ ποίει. ἔχου τοῦ Θεοῦ μόνον, καὶ πάντα ἀφεὶς τὰ ἄλλα τῶν ἐκείνου γίνου, καὶ λήψῃ πάντως ἅπερ ἂν αἰτῇς συμφερόντως.

4 Ἐλέησον ἡμᾶς Κύριε, ἐλέησον ἡμᾶς, ὅτι ἐπὶ πολὺ ἐπλήσθημεν ἐξουδενώσεως.

5 Ἐπὶ πλεῖον ἐπλήσθη ἡ ψυχὴ ἡμῶν.

Εἶδες συντετριμμένην διάνοιαν. ἀπὸ ἐλέους σωθῆναι ἀξιοῦσι, καὶ ὅτι πολλὴν ἔδοσαν δίκην· μονονουχὶ ἅπερ οἱ ἐν Ἀσσυρίᾳ παῖδες ἔλεγον, Ὅτι ἐσμικρύνθημεν παρὰ πάντα τὰ ἔθνη ἐπὶ τῆς γῆς, ταῦτα καὶ οὗτοι λέγοντες δι' ὧν ἱκετεύουσι. τὴν ἐσχάτην ὑπεμείναμεν τραγῳδίαν, πατρίδος ἐξεπέσομεν, ἐλευθερίας, βαρβάρων ἐγενόμεθα δοῦλοι, ὀνειδιζόμενοι διετελέσαμεν, λιμῷ καὶ ταλαιπωρίᾳ καὶ δίψει κατειργάσθημεν· διαπτυόμενοι, καταπατούμενοι, πάντα τὸν χρόνον ἀνηλώσαμεν. διὰ δὴ ταῦτα ἄνες ἡμῖν, καὶ ἐλέησον. τί δέ ἐστιν, ἐπὶ πλεῖον ἐπλήσθη ἡ ψυχὴ ἡμῶν; καὶ αὐτή, φησιν, ἐξελύθη λοιπὸν ἡμῶν ἡ ψυχή, ἐταριχεύθη τῷ μεγέθει τῶν κακῶν. ἔστι γὰρ πολλοὺς πάσχειν μὲν δεινά, φέρειν δὲ γενναίως. ἀλλ' ἡμεῖς, φησι, καὶ τοῦτο ἀπωλέσαμεν. καὶ γὰρ ἀλύομεν ταλαιπωρούμενοι, κοπτόμεθα. ἐπειδὴ γὰρ δεόντως ταῖς τιμαῖς οὐκ ἐχρήσαντο, τοῖς ἐναντίοις αὐτοὺς ὁ Θεὸς διορθοῦται. καὶ τοῦτο αὐτὸν πανταχοῦ ἐστι ποιοῦντα ἰδεῖν. οὕτω καὶ τὸν Ἀδάμ, ἐπειδὴ τῇ οἰκήσει τοῦ παραδείσου οὐκ ἐχρήσατο πρὸς τὸ συμφέρον, τῇ ἐκβολῇ αὐτὸν διώρθωσε· καὶ τὴν γυναῖκα τῇ ὁμοτιμίᾳ γενομένην φαυλοτέραν, τῇ δουλείᾳ καὶ τῇ ὑποταγῇ βελτίω κατέστησε· καὶ τούτους δὲ αὐτοὺς τοὺς Ἰουδαίους τῇ ἐλευθερίᾳ καὶ τῇ ἐπὶ τῆς οἰκείας ἀδείᾳ χείρους γεγενημένους καὶ ἀποσκιρτήσαντας καὶ ἐκδιαιτηθέντας, τοῖς ἐναντίοις διορθοῦται. [οὗτοι καὶ ἐλέους τυχεῖν ἱκετεύοντες, πρὸς τὸν Θεὸν λέγουσιν· ἐπὶ πλεῖον ἐπλήσθη ἡ ψυχὴ ἡμῶν.]

Τὸ ὄνειδος τοῖς εὐθηνοῦσι, καὶ ἡ ἐξουδένωσις τοῖς ὑπερηφάνοις.

Ἕτερος, Πολλῶν ἐχορτάσθη ἡ ψυχὴ ἡμῶν, ἐπιλαλούντων *, ἐξευτελιζόντων τῶν ὑπερηφάνων. Ἄλλος, Τοῦ μυκτηρισμοῦ τῶν ὑπερφερῶν. Ἄλλος, Ἐξουδενώσεως αὐτῶν εὐθηνούντων. Οὗτοι μὲν οὕτω τοῦ αὐτοῦ ἔχονται νοήματος. τραγῳδοῦσι γὰρ τὴν ταλαιπωρίαν διὰ τοῦ λέγειν, ὅτι ἐχορτάσθη ἡ ψυχὴ ἡμῶν τῶν ἐξευτελιζόντων. οἱ δὲ ἑβδομήκοντα ἕτερόν φασιν, ὅτι μετασταίη ταῦτα εἰς ἐκείνους, καὶ τῶν αὐτῶν ἀπολαύσαιεν ὧν ἐποίησαν, καὶ καταβληθείη τὸ φύσημα αὐτῶν καὶ ἡ φλεγμονή· ὃ δὴ καὶ γινόμενον πολλάκις ἴδοι τις ἄν. καὶ γὰρ συνεχῶς αὐτὸ ποιεῖν ὁ Θεὸς εἴωθε, τοὺς μεγάλα φυσῶντας καταστέλλων, καὶ τοὺς φλεγμαίνοντας ταπεινῶν, ὥστε αὐτοὺς ἀπαλλαγῆναι τῆς ἐπὶ τὴν κακίαν φερούσης ὁδοῦ.

οὐδὲν

οὐδὲν ὑπερηφανίας χεῖρον. διὰ τοῦτο πειρασμοὶ καὶ θλίψεις καὶ σῶμα θνητόν, καὶ αἱ πολ-
λαὶ τῶν πραγμάτων περιστάσεις· διὰ τοῦτο πάθη καὶ νοσήματα, ἵνα μυρίοι χαλινοὶ πε-
ρίκεινται τῇ ψυχῇ ῥᾳδίως ἐπαιρομένῃ καὶ πρὸς ὄγκον ὑψουμένῃ. μὴ τοίνυν θορυβοῦ πει-
ραζόμενος, ἀγαπητέ, ἀλλὰ ἀναμνησθεὶς τοῦ προφήτου τοῦ λέγοντος, Ἀγαθόν μοι ὅτι — Ψαλ. ριη. οα.
5 ἐταπείνωσάς με, ὅπως ἂν μάθω τὰ δικαιώματά σου, πρὸς φάρμακον δέχου τὴν συμ-
φοράν, καὶ εἰς δέον κέχρησο τῷ πειρασμῷ, καὶ δυνήσῃ πλείονος τυχεῖν ἀνέσεως· ἧς γέ-
νοιτο πάντας ἡμᾶς ἀξιωθῆναι, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ,
ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

10 Ψαλμ. ρκγ. 1 ΕΙ ΜΗ ΟΤΙ ΚΥΡΙΟΣ ΗΝ ΗΜΙΝ.

Πολλάκις εἶπον, τοῦτο καὶ νῦν λέγω, καὶ λέγων οὐ παύσομαι, ὅτι
μέγας ὁ ἀπὸ τῆς αἰχμαλωσίας καρπὸς καὶ ἱκανὸς πρὸς φιλοσο-
φίαν ἐναγαγεῖν τοὺς προσέχοντας. ἰδοὺ γάρ, οἱ πρὸς εἴδωλα
15 τρέχοντες καὶ τοῦ Θεοῦ καταφρονοῦντες καὶ πρὸς ἀσέβειαν ἐξοκεί-
λαντες, τί λέγουσι νῦν μετὰ τὴν αἰχμαλωσίαν, καὶ πῶς τὴν ἑ-
αυτῶν σωτηρίαν ἀνατιθέασι τῷ Θεῷ· καὶ ὁ προφήτης δέ, καθά-
περ χοροστάτης ἄριστος, τὰ αὐτὰ συνεχῶς αὐτοῖς παρακελεύεται λέγειν. μετὰ γὰρ τὸ
πρῶτος εἰπεῖν, καὶ ἐκείνοις παρεγγυᾷ, ὥσπερ μαθηταῖς διδάσκαλος, λέγων· εἰπάτω δὴ
20 Ἰσραήλ, Εἰ μὴ ὅτι Κύριος ἦν ἐν ἡμῖν,

2 Ἐν τῷ ἐπαναστῆναι ἀνθρώπους ἐφ' ἡμᾶς, ἄρα ζῶντας ἂν κατέπιον ἡμᾶς.

Καὶ γὰρ ἦσαν ἄοπλοι καὶ γυμνοὶ καὶ αἰχμάλωτοι καὶ δοῦλοι καὶ ἄρτι τῶν κακῶν ἀπηλ-
λαγμένοι καὶ πόλιν ἀτείχιστον ἔχοντες (μᾶλλον δὲ οὐδὲ πόλιν) καὶ πᾶσι μετὰ τὴν ἐπάνοδον
προέκειντο θήρα ἕτοιμος. ἀλλ' αὐτοῖ τεῖχος καὶ πύργος ὁ Θεὸς αὐτοῖς γέγονε. τοῦτο καὶ
25 ἡμεῖς νῦν λέγωμεν· Εἰ μὴ ὅτι Κύριος ἦν ἐν ἡμῖν, ἄρα ζῶντας ἂν κατέπιεν ἡμᾶς.
τί γὰρ ἂν οὐκ ἐποίησεν ὁ ἐχθρὸς ἡμῶν διάβολος, εἰ μὴ Κύριος ἦν ἐν ἡμῖν; ἄκουσον τῷ
Σίμωνι τί φησιν ὁ Χριστός· Σίμων, Σίμων, ποσάκις ἠτήσατο ὁ Σατανᾶς σινιάσαι σε, — Λουκ. κβ. λα.
ὡς τὸν σῖτον, καὶ ἐγὼ ἐδεήθην περὶ σοῦ, ἵνα μὴ ἐκλίπῃ ἡ πίστις σου; πονηρὸν γὰρ τὸ θηρίον
καὶ ἀκόρεστον· καὶ εἰ μὴ συνεχῶς ἐχαλινοῦτο, πάντα ἂν ἀνέτρεψε καὶ συνέχεεν. εἰ γὰρ
30 ἐπὶ τοῦ μακαρίου Ἰὼβ μικράν τινα λαβὼν ἐπιτροπήν, πρόρριζον αὐτοῦ τὴν οἰκίαν ἀνέ-
σπασε, τὸ σῶμα αὐτοῦ διελωβήσατο, τοσαύτην τραγῳδίαν εἰργάσατο, τὴν οὐσίαν δι-
έφθειρε, τοὺς παῖδας κατέχωσε, τὴν σάρκα σκώληκας ἐπιζέσαι ἐποίησε, τὴν γυναῖκα ἐ-
πέστησε, τοὺς φίλους, τοὺς ἐχθρούς, τοὺς οἰκέτας τοιαῦτα εἰπεῖν παρεσκεύασεν· εἰ μὴ μυ-
ρίοις κατείχετο χαλινοῖς, πῶς οὐκ ἂν ἅπαντας ἐλυμήνατο; διὰ τοῦτο καὶ οὗτος λέγει·
35 Εἰ μὴ ὅτι Κύριος ἦν ἐν ἡμῖν. καὶ γὰρ σφόδρα ὀλίγοι ἦσαν καὶ εὐτελεῖς, καὶ πολλοὶ αὐτοῖς
συνεπέθεντο ἐπανελθοῦσι. κἀν τούτῳ δὲ τοῦ Θεοῦ ἡ σοφία ἐδείκνυτο, τῷ μὴ ἀθρόον
αὐτοῖς δοῦναι τὴν ἀσφάλειαν, ἀλλ' ἠρέμα καὶ κατὰ μικρόν. τοῦτο δὲ ἐποίει τηρῶν αὐτοὺς
ἐν τῇ θεογνωσίᾳ, καὶ τὴν ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας προσγινομένην αὐτοῖς διόρθωσιν οὐκ
ἀφιεὶς διαρρυῆναι. ἐπειδὴ γὰρ εἴωθεν ἡ τῶν κακῶν ἀπαλλαγὴ ῥᾳθυμοτέρους ποιεῖν,
40 καὶ ἐν αὐτῇ τῇ δόσει τῶν ἀγαθῶν ἀφίησιν αὐτοὺς συνεχῶς πειράζεσθαι, ἵν' ἔχωσι διηνε-
κῆ γυμνασίαν φιλοσοφίας τοὺς πειρασμούς. διά τοι τοῦτο οὔτε ἐν συμφοραῖς ἀφίησιν
ἀεὶ τοὺς ἀνθρώπους, ἵνα μὴ ἀποκάμωσιν, οὔτε ἐν ἀνέσει, ἵνα μὴ ῥᾳθυμότεροι γένωνται·
ἀλλὰ ταῖς ἐναλλαγαῖς ποικίλλει τὴν σωτηρίαν αὐτῶν. ἄρα ζῶντας ἂν κατέπιον ἡμᾶς.

εἶδες πῶς παρίστησι τὸ θηριῶδες τῶν ἐπιόντων. καὶ γάρ εἰσι καὶ ἄνθρωποι τοιοῦτοι θη-
ρίων ὠμότητα ἐπιδεικνύμενοι, μᾶλλον δὲ καὶ ἐκείνων χαλεπώτερον τοῖς ὁμοφύλοις κεχρη-
μένοι. τὸ μὲν γὰρ θηρίον ἅπαξ ἐμπεσὸν τὸν θυμὸν ἀφῆκε καὶ ἀνεχώρησεν, ἢ διακρουσθὲν
οὐκ ἔτι ἐπῆλθεν· ἄνθρωποι δὲ πολλάκις ἀποτυχόντες πολλάκις ἐπιτίθενται, αὐτῶν
ἐπιθυμοῦντες ἀπογεύσασθαι τῶν σαρκῶν. τοιοῦτον ὁ θυμὸς λογισμὸν οὐκ ἔχων. οὕτω ζεῖ
τὸ πάθος καὶ ἀνακαχλάζει. πῶς οὖν ἂν σβεσθείη τὸ νόσημα; ἂν τὰ καθ' ἑαυτοὺς λο-
γισώμεθα, εἰ θάνατον ἐννοήσωμεν καὶ τοὺς καθ' ἑκάστην ἀπιόντας ἡμέραν, εἰ τὴν φύσιν
αὐτὴν διασκεψόμεθα ὅτι γῆ καὶ σποδός ἐσμεν. εἰ δὲ τὸ κάλλος τῆς ὄψεως ἔτι ἀπατᾷ
σου τὴν διάνοιαν, βάδισον πρὸς τὰ μνημεῖα καὶ τὰς θήκας τῶν πατέρων, καὶ ἴδε τοὺς κει-
μένους πῶς εἰσιν εἰς χοῦν διαλελυμένοι, καὶ πολλὴν ἐκ τῆς ὄψεως ἀφορμὴν εἰς τὸ
συστέλλεσθαι δέξῃ. ἀλλὰ μὴ καταγνῷς βαρύτητα τοῦ λόγου. καθάπερ γὰρ οἱ
πυρέττοντες, ἐπειδὰν ἀπαλλαγῶσι τοῦ νοσήματος, ἀέρος δέονται καθαροῦ, οὕτω δὴ καὶ οἱ
μαινόμενοι τοῖς πάθεσιν, ἂν εἰς τὰ μνήματα παραγένωνται, ὥσπερ ὑγιεινοῦ τινος χωρίου
ἐπιλαβόμενοι, πολλὰ τῶν νοσημάτων ἐξορίσουσι. καὶ γὰρ ἀρκεῖ τῆς λάρνακος ἡ ὄψις καὶ τὸν
σφόδρα ἀπονενοημένον κατενεγκεῖν. ἀπὸ τούτων παράπεμψον τὴν διάνοιαν εἰς τὴν μέλ-
λουσαν ἡμέραν τὴν φοβερὰν, εἰς τὰ βασανιστήρια ἐκεῖνα καὶ τὰς εὐθύνας, εἰς τὰς κο-
λάσεις τὰς οὐκ ἐχούσας παραμυθίαν, ἔνθα οὐδείς σοι παραστήσεται· καὶ τούτοις πᾶσι
κατέπᾳδε τὰ πάθη. σκόπει δὲ καὶ τῶν ἀνθρώπων τοὺς ἐν τῷ παρόντι βίῳ ἀπὸ πλούτου
πρὸς πενίαν μεταβάλλοντας, ἀπὸ δόξης εἰς ἀτιμίαν, καὶ εἰ βούλει ὀργίζεσθαι, μὴ τῷ συγγε-
νεῖ, ἀλλὰ τῷ πονηρῷ δαίμονι. ἔχεις ἔνθα ἀναλώσεις τὸ πάθος. ἐκείνῳ μηδέποτε καταλλαγῇς,
ἐκείνῳ ἀνάλωσον τὴν ὀργὴν καὶ δαπάνησον, ἐκείνῳ στῆσον παγίδα, μηδέποτε ἐμπλησθῇς
αὐτῷ πολεμῶν. 3 Ἐν τῷ ὀργισθῆναι τὸν θυμὸν αὐτοῦ ἐφ' ἡμᾶς, ἄρα τὸ ὕδωρ ἂν κατεπό-
πισεν ἡμᾶς· 4 Χείμαρρον διῆλθεν ἡ ψυχὴ ἡμῶν, ἄρα διῆλθεν ἡ ψυχὴ ἡμῶν τὸ ὕδωρ τὸ
ἀνυπόστατον. Χείμαρρον ἐνταῦθα καὶ ὕδωρ, τὴν ἄφατον ὀργὴν τῶν πολεμίων λέγει.
ὕδωρ γάρ ἐστιν ἀτάκτως φερόμενον, καὶ μετὰ πολλῆς τῆς ῥύμης καὶ τῆς βίας παρασῦρον τὸ
προστυχόν. οὐ τὴν φορὰν δέ φησιν ἐνταῦθα τῶν κακῶν, ἀλλὰ καὶ τὴν πάροδον. μὴ
τοίνυν καταπέσωμεν, ὅταν ἐπίῃ τὰ δεινά. χείμαρρός ἐστιν, οἷα ἂν ᾖ· νέφος ἐστὶ παρα-
τρέχον. ὅταν ἂν εἴπῃς λυπηρὸν, ἔχει τέλος· ὅταν ἂν εἴπῃς δεινὸν, πρὸς πέρας ἀ-
παντᾷ. εἰ γὰρ μὴ τέλος εἶχεν, οὐκ ἂν ἤρκεσεν ἡ φύσις. ἀλλὰ πολλοὺς παρα-
σύρει, φησίν. ἀλλ' οὐ παρὰ τὴν οἰκείαν ῥύμην, ἀλλὰ παρὰ τοὺς ῥαθύμους καὶ
ῥᾳδίως ὑποσκελιζομένους. ἵν' οὖν μὴ παρασυρώμεθα, ἀλλὰ πρὸς τὰ βαθύτερα
αὐτοῦ βαδίζωμεν, [διασκεψώμεθα τοὺς τόπους αὐτοῦ,] ἐπιλαβώμεθα τῆς ἱερᾶς ἀγκύ-
ρας, ὥστε μηδὲν ὑπομεῖναι ναυάγιον. καὶ γὰρ ὁ χειμάρρους μέχρι καιροῦ φοβερός ἐστι,
καὶ πάλιν ἀμέτρως ταπεινοῦται. ἄρα τὸ ὕδωρ ἂν κατεπόντισεν ἡμᾶς. Ἄλλος, Τότε ἂν τὰ
ὕδατα περιέκλυσεν ἡμᾶς, ὡς φάραγξ, περιελθόντα κατὰ τῆς ψυχῆς ἡμῶν. ἄρα διῆλθεν
ἡ ψυχὴ ἡμῶν τὸ ὕδωρ τὸ ἀνυπόστατον. Ἕτερος, Τότε παρῆλθον ὑπὲρ τὴν ψυχὴν ἡμῶν
οἱ ὑπερήφανοι. Εἶδες πόση τοῦ Θεοῦ ἡ συμμαχία, πῶς ἐν τοσούτοις κακοῖς οὐκ ἀφῆ-
κεν αὐτοὺς ὑποβρυχίους γενέσθαι. διὰ γὰρ τοῦτο ἀφίησιν αὔξεσθαι τὰ δεινὰ, οὐχ ἵνα ἡ-
μᾶς καταδύσῃ, ἀλλ' ἵνα δοκιμωτέρους ἐργάσηται, καὶ τῆς αὐτοῦ δυνάμεως μείζονα πα-
ράσχηται τὴν ἀπόδειξιν. ὑπερηφάνους δὲ ἐνταῦθα, τοὺς πολεμίους φησὶν, οἳ πάντες
χειμάρρου σφοδρότερον καὶ παντὸς ὕδατος ἀφορήτου προσβάλλοντες, οὐδὲν αὐτοὺς παρέ-
βλαψαν. τὸ δὲ αἴτιον, ἡ τοῦ Θεοῦ συμμαχία, ἡ ἄνωθεν ῥοπὴ, ἡ ἀχείρωτος βοήθεια. διὰ
δὴ τοῦτο καὶ αὐτὸς εἰπὼν τὴν ἀλλαγὴν τῶν κακῶν, λέγει καὶ τὴν ἀπαλλαγὴν

παρε-

παρεληλυθότα, καὶ μετ᾽ εὐφημίας, 5 Εὐλογητὸς Κύριος, ἐπαγαγών, ὃς οὐκ ἔδωκεν ἡμᾶς εἰς θήραν τοῖς ὀδοῦσιν αὐτῶν.

6 Ἡ ψυχὴ ἡμῶν ὡς στρουθίον ἐῤῥύσθη ἐκ τῆς παγίδος τῶν θηρευόντων.

Εἶδες πῶς καὶ τὴν οἰκείαν ἀσθένειαν παρίστησι, καὶ τὴν ἐκείνων ἰσχύν. οἱ μὲν γὰρ ὡς θηρία καὶ λέοντες ἐπῄεσαν, αὐτῶν ἕτοιμοι τὴν σάρκα ἀπογεύσασθαι, τῇ δυνάμει καὶ τῷ θυμῷ καθωπλισμένοι· οἱ δὲ στρουθίου παντὸς ἀσθενέστερον διέκειντο. τότε γὰρ μάλιστα διαδείκνυται τοῦ Θεοῦ τὰ θαύματα, ὅτε οἱ ἀσθενεῖς τῶν δυνατῶν κρατοῦσιν. οὐ ταύτῃ δὲ μόνον ἀφόρητος ἦν ἡ ἐπιβουλή, ὅτι οἱ μὲν δυνατοὶ καὶ φοβεροί, θυμοῦ πολλοῦ γέμοντες καὶ παρεσκευασμένοι τὴν σάρκα ἀπογεύσασθαι, οἱ δὲ ἀσθενεῖς καὶ ὀλίγοι καὶ εὐεπιχείρητοι, ἀλλ᾽ ὅτι καὶ ἐν μέσοις ἀπειλημμένοι τοῖς δεινοῖς, εἰς αὐτὰ ἐμβεβηκότες τὰ δυσχερῆ, πάντοθεν πολέμους ἔχοντες περικειμένους. ἀλλ᾽ ὁ εὔπορος καὶ πανταχόθεν δυνάμενος διασώζειν, καὶ μετὰ τὸ ἐμπεσεῖν εἰς τὰ δεινὰ μετὰ πολλῆς ἡμᾶς, φησιν, ἀπήλλαξε τῆς εὐκολίας. ὅπερ οὖν παραστῆσαι βουλόμενος, οὕτως εἶπεν· ἡ ψυχὴ ἡμῶν ὡς στρουθίον ἐῤῥύσθη ἐκ τῆς παγίδος τῶν θηρευόντων.

7 Ἡ παγὶς συνετρίβη, καὶ ἡμεῖς ἐῤῥύσθημεν. Εἶτα δεικνὺς καὶ πῶς, ἐπήγαγεν·

8 Ἡ βοήθεια ἡμῶν ἐν ὀνόματι Κυρίου τοῦ ποιήσαντος τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν.

Εἶδες τὴν δύναμιν τοῦ προστάτου, εἶδες τὴν ἰσχύν· καὶ αὐτὰς τὰς ἀφορμὰς τῆς ἐπιβουλῆς ἀνεῖλε. τοῦτο καὶ κατὰ ἀναγωγὴν ἐκλάβοι τις ἐπὶ τοῦ διαβόλου, καὶ τοῦ γένους τοῦ τῶν ἀνθρώπων. [δείκνυσι γὰρ] πῶς ἐξήρπασε, πῶς ἐξέλυσεν αὐτοῦ τὰς ἐπιβουλάς. τοῦτο γὰρ γέγονεν, ἀφ᾽ οὗ πρὸς τοὺς μαθητὰς εἶπε, Πατεῖτε ἐπάνω ὄφεων καὶ σκορπίων, καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ. [Λυκ. ι. ιθ.] οὐκ ἔτι γὰρ ἐξ εὐθείας ἡ μάχη, οὐδὲ ἐξ ἴσης ἡ παράταξις, ἀλλ᾽ ὁ μὲν κεῖται πρηνὴς καταπεπτωκώς, σὺ δὲ ἕστηκας ὄρθιος ἄνωθεν βάλλων· ὁ μὲν ἐκνενευρισμένος, σὺ δὲ ἰσχυρός. πόθεν οὖν νικᾷ πολλάκις; ἀπὸ τῆς νωθείας τῆς ἡμετέρας, ἀπὸ τῆς ῥᾳθυμίας τῶν καθευδόντων· ὥστε εἰ βουληθείης ἐναντίον στῆναι, οὐ τολμᾷ παρατάξασθαι· εἰ δὲ καθεύδοντος περιγίνεται, τοῦτο οὐ τῆς ἐκείνου δυνάμεως, ἀλλὰ τῆς σῆς ὀλιγωρίας. τίς γὰρ οὐκ ἂν κρατήσειε τοῦ καθεύδοντος, κἂν ἁπάντων ἀσθενέστερος ᾖ; ἐδέθη ὁ ἰσχυρός, τὰ σκεύη αὐτοῦ διηρπάγη, ἡ δύναμις αὐτοῦ κατελύθη, ἡ κατάδυσις αὐτοῦ ἀνεῤῥάγη, αἱ ῥομφαῖαι αὐτοῦ ἐξέλιπον· τί πλέον τούτων βούλει; τίνος ἕνεκεν αὐτὸν φοβῇ; τίνος ἕνεκεν δέδοικας; πατεῖν ἐκελεύσθης τὸν ἐκνενευρισμένον. πόθεν τρέμεις, εἰπέ μοι; πόθεν ἀγωνιᾷς; οὐκ ἐννοεῖς οἷον ἔχεις βοηθόν; οὐδὲ γὰρ μόνον ὁ ἐχθρὸς γέγονεν ἀσθενέστερος, ἀλλὰ καὶ ἡ βοήθειά σοι μείζων. τῆς σαρκὸς τὰ σκιρτήματα κατεστάλη, τῆς ἁμαρτίας τὸ φορτίον ἠφανίσθη, πνεύματος ἔλαβες χάριν, ἀλείμματος δύναμιν. Τὸ γὰρ ἀδύνατον τοῦ νόμου, ἐν ᾧ ἠσθένει διὰ τῆς σαρκός, ὁ Θεὸς τὸν ἑαυτοῦ υἱὸν πέμψας ἐν ὁμοιώματι σαρκὸς ἁμαρτίας, καὶ περὶ ἁμαρτίας, κατέκρινε τὴν ἁμαρτίαν ἐν τῇ σαρκί, ἵνα τὸ δικαίωμα τοῦ νόμου πληρωθῇ ἐν ἡμῖν τοῖς μὴ κατὰ σάρκα περιπατοῦσι. [Ρω. η. γ.] τὴν σάρκα εὐήνιον ἐποίησεν, ὅπλα σοι ἐχαρίσατο, θώρακα δικαιοσύνης, ζώνην ἀληθείας, "κράτος σωτηρίας, ἀσπίδα πίστεως, μάχαιραν πνεύματος. [Εφεσ. ϛ. ιδ.] ἀῤῥαβῶνα δέδωκε, τῷ σώματι αὐτοῦ τρέφει σε, τῷ αἵματι αὐτοῦ ποτίζει σε. σταυρόν σοι ἐνεχείρισεν ὡς δόρυ, δόρυ μηδέποτε" κλινόμενον. ἐκεῖνον ἔδησε, χαμαὶ ἔῤῥιψεν· ὥστε ἀναπολόγητός σοι λοιπὸν ἡ ἧττα, καὶ συγγνώμην οὐκ ἔχεις βιαζόμενος. μυρίας γὰρ ἔχεις πρὸς τὸ νικᾶν ἀφορμάς. ἡ παγὶς συνετρίβη, φησί, καὶ ἡμεῖς ἐῤῥύσθημεν. ἡ βοήθεια ἡμῶν ἐν ὀνόματι Κυρίου τοῦ ποιήσαντος τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν. ὁρᾷς οἷον ἔχεις στρατηγόν, οἷον βασιλέα· τὸν τοῦδε τοῦ παντὸς δημιουργόν, τὸν λόγῳ τοσαῦτα σώ-

ματα περιενεγκόντα, τοσοῦτον ὄγκον, τοσοῦτον μέγεθος. μὴ καταπέσῃς, στῆθι γενναίως. οὐδὲν κωλύει τὸ τρόπαιόν σου εἶναι λαμπρόν. ταῦτ' οὖν εἰδότες, ἀγαπητοί, νήφωμεν, ἀγωνιζώμεθα, μὴ καθεύδωμεν· ἀλλὰ τὰ ὅπλα ἀποσμήξαντες, καὶ τὴν προθυμίαν νευρώσαντες, βάλλωμεν διηνεκῶς τὸν πολέμιον· ἵνα λαμπρὰν τὴν νίκην ἀράμενοι, μετὰ πολλῆς τῆς δόξης ἀπολαύσωμεν τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν· ἧς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν. 5

Ψαλμ. ρκδʹ

1 ΟΙ ΠΕΠΟΙΘΟΤΕΣ ΕΠΙ ΚΥΡΙΟΝ, ΩΣ ὄρος Σιών. 10

ΤΙ βούλεται τοῦ Σιὼν ἡ παράθεσις; διὰ τί γὰρ οὐκ εἶπεν ἁπλῶς, ὡς ὄρος, ἀλλὰ τοῦ ὄρους ἐκείνου μέμνηται; παιδεύων ἡμᾶς μὴ ταπεινοῦσθαι ἐν ταῖς συμφοραῖς, μηδὲ "καταβαπτίζεσθαι, ἀλλὰ τῆς εἰς Θεὸν ἐλπίδος ἐκκρεμαμένους πάντα φέρειν γενναίως, καὶ πολέμους, καὶ μάχας, καὶ ταραχάς. ἐπεὶ καὶ τὸ ὄρος τοῦτό ποτε γενόμενον ἔρημον καὶ γυμνὸν τῶν ἐνοικούντων, ἐπὶ τὴν προτέραν πάλιν ἐπανῆλθεν εὐημερίαν, τὴν ἀρχαίαν ἀπολαβὸν εὐπραγίαν τῇ τῶν οἰκείων ἐπανόδῳ, ταῖς τῶν θαυμάτων ἐπιδείξεσιν. οὕτω καὶ ὁ γενναῖος ἀνήρ, κἂν μυρία πάθῃ δεινά, οὐ περιτραπήσεται. μὴ τοίνυν τὸν ἀκίνδυνον ζήτει βίον καὶ ἀπράγμονα καὶ ἀταλαίπωρον, ἀλλὰ τὸν κινδύνοις μὴ παρασυρόμενον. οὐ γάρ ἐστιν ἴσον ἐν λιμένι καθήμενον, καὶ πελάγιον σαλεύοντα τὴν τέχνην ἐπιδείκνυσθαι. ὁ μὲν γὰρ νωθὴς γίνεται καὶ χαῦνος καὶ ἄτονος· ὁ δὲ πολλὰς μὲν πέτρας ὑφάλους, πολλὰς δὲ σπιλάδας, πολλὰς δὲ ἀνέμων βίας καὶ τὰ ἄλλα τὰ ἀπὸ τῆς θαλάττης ὑπομείνας δεινά, καὶ ἐν πᾶσι τούτοις διενεγκών, ἰσχυροτέραν ἑαυτοῦ καθίστησι τὴν ψυχήν. διὰ τοῦτο εἰς τὸν παρόντα βίον "εἰσήχθης, οὐχ ἵνα ἀργῇς, οὐδ' ἵνα ἀναπεπτωκὼς ᾖς, οὐδ' ἵνα μὴ πάσχῃς μηδὲν δεινόν, ἀλλ' ἵνα παθὼν λαμπρότερος γένῃ. μὴ δὴ τὴν ἄνεσιν ζητῶμεν, μηδὲ τὸν τρυφῆς γέμοντα βίον. οὐ γὰρ ἀνδρὸς γενναίου, ἀλλὰ σκώληκος ἡ ἐπιθυμία, ἀλόγου μᾶλλον ἢ λόγον ἔχοντος. ἀλλ' εὔχου μὲν μάλιστα μὴ ἐμπεσεῖν εἰς πειρασμόν· εἰ δέ ποτε καὶ ἐμπέσῃς, μὴ δυσχέραινε, μὴ θορυβοῦ, μηδὲ ταράττου· ἀλλ' ὅπως γένοιο λαμπρότερος, ἅπαντα ποίει. οὐχ ὁρᾷς τῶν στρατιωτῶν τοὺς ἀνδρειοτάτους πῶς τῆς σάλπιγγος καλούσης πρὸς τὰ τρόπαια βλέπουσι, πρὸς τὰς νίκας, πρὸς τοὺς στεφάνους, πρὸς τοὺς κατωρθωκότας τῶν προγόνων; καὶ σὺ τοίνυν, τῆς σάλπιγγος ἠχούσης τῆς πνευματικῆς, στῆθι λέοντος σφοδρότερος γενόμενος· ἔμβηθι, κἂν "πῦρ ᾖ, κἂν σίδηρος. οἶδε καὶ τὰ στοιχεῖα τοὺς "ὄντως ἀνδρείους αἰδεῖσθαι· οἶδε καὶ τὰ θηρία τοὺς οὕτω γενναίους δεδοικέναι. κἂν ὑπὸ λιμοῦ, κἂν ὑπὸ τῆς φύσεως αὐτῆς ἀγριαίνῃ, πάντων ἐπιλανθάνεται ὅταν ἴδῃ δίκαιον, καὶ κρατεῖ τοῦ πάθους. τούτοις τοίνυν φράττου τοῖς ὅπλοις, καὶ οὐδὲ πῦρ δείσεις, κἂν εἰς οὐρανὸν ἴδῃς τὴν φλόγα ἀναβαίνουσαν. στρατηγὸν ἔχεις γενναῖον καὶ πάντα δυνάμενον, καὶ νεύματι μόνον λύοντα τὰ δεινά. πάντα ἐκείνου, καὶ οὐρανός, καὶ γῆ, καὶ θάλαττα, καὶ θηρία, καὶ πῦρ. πάντα αὐτῷ ῥᾴδια καὶ μεταθεῖναι καὶ "στῆσαι πρὸς εὐκολίαν. πόθεν οὖν δέδοικας, εἰπέ μοι; οὐδαμόθεν ἄλλοθεν, ἀλλ' ἢ ἀπὸ νωθείας καὶ τῆς οἰκείας ῥᾳθυμίας. οὐχὶ θάνατός ἐστι τῶν κακῶν ὁ κολοφών; ἀλλὰ καὶ οὗτος τῆς φύσεώς ἐστιν ὄφλημα. διὰ τί μὴ πραγματεύῃ τὸ χρέος; εἰ γὰρ ἀνάγκη ἐλθεῖν τὴν ὁδὸν ταύτην καὶ ἑκόντα

καὶ

γρ. ἐμπνίζεσθαι. 15
γρ. ἐξώρμηθης. 20, 25
γρ. πυρὸς. γρ. ἰτη. 30, 35
γρ. [illegible] 40

καὶ ἄκοντα, διὰ τὸ μὴ μετ' ἐμπορείας, ἀλλὰ μετὰ βασανιστηρίων, οὐ προσηκαμένην, ἀλλὰ μεί-
ζονα τῆς ἡδονῆς παρέχοντα τὴν ὀδύνην; εἰ δὲ ταῦτά σοι δοκεῖ χαλεπὰ εἶναι, ἐννόησον τοὺς
αὐτοῦ μισθοῦ φθορὴν μακρᾷ παραδεδομένους, τοὺς λιμῷ διηνεκεῖ παλαίοντας, τοὺς νοσήμα-
τα ἔχοντας ἀνίατα καὶ μακρὰ, δι' ἃ καὶ πολλάκις ηὔξαντο καταλῦσαι τὸν βίον· πολλοὶ δὲ καὶ
5 ἐπὶ βρόχον καὶ ἐπὶ ξίφος ὥρμησαν. σοὶ δὲ οὐρανὸς πρόκειται καὶ τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἀγα-
θὰ, καὶ οὐ φρίττεις, οὐδὲ δέδοικας καταμαλακιζόμενος, καὶ ταῦτα τοιοῦτον ἔχων σύμμαχον;
οὐκ ἀκούεις τοῦ προφήτου λέγοντος, Οἱ πεποιθότες ἐπὶ Κύριον, ὡς ὄρος Σιών; ὄρος γὰρ
εἶπε, τὸ ἀπερίτρεπτον δηλῶν τῆς εἰς Θεὸν ἐλπίδος, τὸ πεπηγὸς, τὸ ἀχείρωτον, τὸ ἄ-
μαχον. ὥσπερ γάρ τις, κἂν μυρία προσαγάγῃ μηχανήματα, ὄρος οὔτε ἀνασπάσαι
10 οὔτε σαλεῦσαι δυνήσεται, οὕτω προσβάλλων τῷ τὴν ἐλπίδα ἐπὶ Θεὸν ἔχοντι, κεναῖς
οἴκαδε ἀναχωρήσει χερσίν. ὄρους γὰρ πολὺ ἀσφαλεστέρα ἡ ἐλπὶς ἡ ἐπὶ τὸν Θεόν.

Οὐ σαλευθήσεται εἰς τὸν αἰῶνα ὁ κατοικῶν Ἱερουσαλήμ.

Ἕτερος, Ἀπερίτρεπτον εἰς αἰῶνα, οἰκούμενον περὶ Ἱερουσαλήμ. Τί οὖν; οὐκ ἐσα-
λεύθησαν, φησιν, οἱ παῖδες οἱ τρεῖς, καὶ ὁ Δανιήλ; ἄπαγε. τῆς μὲν γὰρ πατρίδος ἐξέ-
15 πεσον καὶ αἰχμαλωσίαν ὑπέστησαν· σάλον δὲ οὐδένα οὐδέποτε. ἀλλ' ἐν τοσούτῳ θορύ-
βῳ πραγμάτων καὶ τοσούτῳ πλήθει κυμάτων ὄντες, ὡς ἐπὶ πέτρας ἑστῶτες καὶ λιμένι προσ-
ορμίζοντες γαληνῷ, οὕτως οὐδὲν ἔπαθον ἀηδές. μὴ δὴ σάλον κάλει τὴν τῶν πραγ-
μάτων περίστασιν. οὐ γὰρ τοῦτο σάλος, ἀλλ' ἡ τῆς ψυχῆς ἀπώλεια καὶ τὸ τῆς ἀρετῆς ἐκ-
πεσεῖν· ὅπερ ἐν τοῖς κινδύνοις οἱ νήφοντες οὐχ ὑπομένουσιν, ἀλλ' ἀσφαλεστέραν κέκ-
20 τηνται τὴν φιλοσοφίαν τὴν ἑαυτῶν, καὶ διαλάμπουσι μειζόνως. εἰ δὲ βούλει καὶ κατὰ ἀνα-
γωγὴν ἐκλαβεῖν τὸ εἰρημένον, ὅτι οὐ σαλευθήσεται εἰς τὸν αἰῶνα ὁ κατοικῶν Ἱερουσα-
λήμ, ὑπόγραφον τὴν ἐκεῖ λῆξιν, τὴν ἐπὶ τῆς ἄνω μητροπόλεως. οἱ γὰρ ἐκείνην
ἀπολαβόντες, πάσης εἰσὶν ἀπηλλαγμένοι περιστάσεως. οὐκ ἔστι λοιπὸν ἐκεῖ τὰ ὑ-
ποσκελίζοντα, οὐκ ἐπιθυμία, οὐδὲ ἡδοναὶ, οὐδὲ ἁμαρτίας περίστασις, οὐ λύπη καὶ ἀγω-
25 νία καὶ κίνδυνος, ἀλλὰ ταῦτα πάντα ἐκποδών. Ἱερουσαλήμ, 2 Ὄρη κύκλῳ αὐ-
τῆς, καὶ ὁ Κύριος κύκλῳ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ, ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ ἕως τοῦ αἰῶνος.

Λέγει μὲν διὰ τούτων καὶ τὴν ἀπὸ τῆς θέσεως συμμαχίαν τῇ πόλει προσοῦσαν. οὐκ
ἀφίησι δὲ τούτοις θαρρεῖν, ἀλλ' ἐπὶ τὴν ἄμαχον ἀνάγει βοήθειαν, τὸν Θεόν. εἰ γὰρ καὶ
τὰ ὄρη αὐτὴν τειχίζει, φησὶν, ἀλλ' ἐκείνης δεῖται τῆς ἀσφαλείας. καὶ γὰρ τοῦτο αὐτὴν
30 ἀχείρωτον ἐργάζεται. διὸ καὶ ἕτερος ἑρμηνευτής φησι, Κύριος δὲ περὶ τὸν λαὸν αὐτοῦ·
τουτέστι, μὴ θαρρεῖτε τῇ περιβολῇ τῶν ὀρῶν. τὸ γὰρ ποιοῦν αὐτὴν ἀχείρωτον, τοῦτό ἐστιν,

3 Ὅτι οὐκ ἀφήσει Κύριος τὴν ῥάβδον τῶν ἁμαρτωλῶν ἐπὶ τὸν κλῆρον τῶν δικαίων.

Αἰτίαν λέγει τῆς τοῦ Θεοῦ βοηθείας εὔλογόν τινα, ὥστε καὶ θαρρῆσαι ἐκείνους. ποίαν
δὴ ταύτην; οὐκ ἂν ἀνάσχοιτο, φησι, τὰ ἀγαθὰ τῶν δικαίων ἐν ταῖς χερσὶν εἶναι τῶν ἁμαρτω-
35 λῶν. τοῦτο εἶπεν ὁμοῦ τε θαρρεῖν αὐτοὺς παρασκευάζων περὶ τῆς συμμαχίας τῆς τοῦ
Θεοῦ, καὶ πείθων μένειν ἐν ἀρετῇ, εἴγε βούλοιντο διηνεκῶς ἀπολαύειν τῆς ἐκείνου βοη-
θείας, καὶ τῶν ἀγαθῶν τῶν ἰδίων εἶναι κύριοι. δείκνυσι γὰρ διὰ τούτων ὅτι ἡ κτῆσις καὶ ἡ ἀσφά-
λεια ἐν τῇ γνώμῃ κεῖται τῇ αὐτῶν. ῥάβδον δὲ ἁμαρτωλῶν ἐνταῦθα τὴν βασιλείαν
τὴν τῶν πολεμίων καλεῖ. ὃ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν· οὐκ ἀνέξεται κρατεῖν τῆς τῶν δικαίων
40 κληρονομίας. εἰ γὰρ καὶ πρὸς καιρὸν τοῦτο πεποίηκεν, ἀλλ' ὑπὲρ διορθώσεως καὶ νουθεσί-
ας καὶ σωφρονισμοῦ.

Ὅπως ἂν μὴ ἐκτείνωσιν οἱ δίκαιοι ἐν ἀνομίαις χεῖρας αὐτῶν.

Ἕτερος, Διὰ τοῦτο οὐκ ἐκτείνουσιν οἱ δίκαιοι εἰς ἀνομίαν χεῖρας αὐτῶν. Διὰ τοῦτο

ποῖον; διὰ τὸ εἰρημένον, ὅτι περιστήσεται, ὅτι ἀμυνεῖ, ὅτι διακρούσεται, ὅτι ἀποστήσει τοὺς πολεμίους ἀπὸ τῶν κλημάτων αὐτῶν· ὡσεὶ ἔλεγε, τοῖς πειρασμοῖς σωφρονισθέντες, τῇ τε χορηγίᾳ τῶν ἀγαθῶν γενόμενοι βελτίους ἐν ἀρετῇ διατελέσουσιν ὄντες, καὶ οὐχ ἅψονται πονηρίας ἑκατέρωθεν παιδευόμενοι. ὥστε δὲ πολὺ διὰ τοῦτο ἐγίνετο, ὥστε τὴν ψυχὴν αὐτῆς ἀμείνω γενέσθαι, τῇ τε ἐπαγωγῇ τῶν δεινῶν διορθουμένην, τῇ τε δόσει τῶν ἀγαθῶν προθυμοτέραν καθισταμένην.

γ. ὅ ἡ ... πίπτει ... τι πυεσμ. — ἴτ αὐτῆς

4 Ἀγάθυνον, Κύριε, τοῖς ἀγαθοῖς.

Ἕτερος, Ἀγαθοποίησον. Καὶ τοῖς εὐθέσι τῇ καρδίᾳ.

5 Τοὺς δὲ ἐκκλίνοντας εἰς τὰς στραγγαλιὰς ἀπάξει Κύριος μετὰ τῶν ἐργαζομένων τὴν ἀνομίαν.

Ὁρᾷς πανταχοῦ παρ' ἡμῶν τὰς ἀρχὰς γινομένας καὶ τοῦ τῶν χρηστῶν ἀπολαύειν, καὶ τὰς κολάσεις ὑπομένειν. ἀλλ' εἰ καὶ παρ' ἡμῶν αἱ ἀρχαί, ἀλλ' ὅμως καὶ οὕτω τῆς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας πολλὴ δείκνυται ἡ κηδεμονία. ἐκ γὰρ πολλοῦ τοῦ περιόντος νικᾷ ταῖς ἀντιδόσεσιν ἡμᾶς· καὶ ἐπὶ μὲν τῶν ἁμαρτημάτων σύμμετρον ἐπάγει τὴν τιμωρίαν· ἐπὶ δὲ τῶν κατορθωμάτων ὑπερβαίνουσαν παρέχει τὴν ἀντίδοσιν. εὐθεῖς δὲ ἐνταῦθα καλεῖ τοὺς ἀδόλους, τοὺς ἀπλάστους, τοὺς οὐδὲν ἔχοντας συνεσκιασμένον καὶ ὕπουλον. τοιοῦτον γὰρ τὸ εὐθές, ὃ μάλιστα ὁ Θεὸς ἐπιζητεῖ πανταχοῦ· τοιοῦτον ἡ ἀρετή, λεία τις καὶ εὔκολος· ὥσπερ οὖν ἡ πονηρία, διεστραμμένον, ποικίλον, ἀδιεξόδευτον. καὶ τοῦτο ἔστιν ἀπὸ τῶν πραγμάτων ἰδεῖν αὐτῶν. ὁ γοῦν βουλόμενος ψεύσασθαι καὶ δόλους ῥάψαι, ἐννόησον ὅσοις ἐπιχειρεῖ, ὅσης δεῖται τῆς ποικιλίας, ποίων λόγων πεπλασμένων, πόσης δεινότητος. ὁ δὲ τὴν ἀλήθειαν λέγων, οὐ πόνου, οὐ δυσκολίας, οὐχ ὑποκρίσεως, οὐ μηχανημάτων, οὐδενὸς δεῖται τοιούτου, αὐτῆς καθ' ἑαυτὴν ἐκείνης διαλαμπούσης. καθάπερ γὰρ τὰ μὲν ἄμορφα τῶν σωμάτων πολλῶν ἔξωθεν δεῖται τῶν τεχνασμάτων καὶ τῶν ἐπικαλυμμάτων, τὴν ἀπὸ τῆς φύσεως ἀμορφίαν συσκιαζόντων, τὰ δὲ φύσει καλὰ αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ ἀγωνιζόμενα λάμπει· οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ ψεύδους καὶ τῆς ἀληθείας ἐστὶν εὑρεῖν, καὶ τῆς κακίας καὶ τῆς ἀρετῆς. ὅθεν δῆλον, ὅτι καὶ περὶ τῆς κολάσεως ἡ κακία τὴν κόλασιν ἐπάγει, καὶ περὶ τῆς ἀντιδόσεως ἡ ἀρετὴ τὴν ἀμοιβὴν δίδωσιν. ὥσπερ γὰρ ἐκείνη ἐν ἑαυτῇ τὰ ἔπαθλα ἔχει καὶ περὶ τῶν στεφάνων, οὕτω καὶ αὐτὴ ἐν ἑαυτῇ τὴν τιμωρίαν ἔχει καὶ περὶ τῆς κολάσεως. τί γὰρ ἂν γένοιτο χαλεπώτερον ἁμαρτίας εἰς τιμωρίας λόγον; διὰ δὴ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος τῶν ἠταιρηκότων μνημονεύσας, τῶν τὴν ὥραν τὴν ἑαυτῶν ἀποδιδομένων, καὶ τῆς φύσεως τοὺς νόμους ἀνατρεπόντων, ταύτην ἔφησε τιμωρίαν μεγίστην εἶναι καὶ περὶ τῆς κολάσεως. Ἄρσενες γάρ, φησιν, ἐν ἄρσεσι τὴν ἀσχημοσύνην κατεργαζόμενοι, καὶ τὴν ἀντιμισθίαν, ἣν ἔδει τῆς πλάνης αὐτῶν, ἐν ἑαυτοῖς ἀπολαμβάνοντες· ἀντιμισθίαν τῆς ἁμαρτίας αὐτῶν, τὴν ἀσέλγειαν καὶ τὴν πρᾶξιν καλῶν.

γ. λαμπάδ. — Ῥω. α. κζ'.

Εἰρήνη ἐπὶ τὸν Ἰσραήλ. Εἰς εὐχὴν τὸν λόγον κατέκλεισε. τοιαῦται γὰρ αἱ τῶν ἁγίων ψυχαί· μετὰ τῆς παραινέσεως, καὶ τῆς συμβουλῆς, τὴν εὐχὴν προστιθέασι, μεγίστην συμμαχίαν εἰσάγουσαι τοῖς ἀκούουσιν. Εἰρήνην δὲ ἐνταῦθα, οὐ ταύτην μόνον τὴν αἰσθητήν, ἀλλὰ καὶ τὴν ταύτης ὑψηλοτέραν, καὶ ὅθεν αὕτη τίκτεται, λέγει· καὶ εὔχεται, ὥστε μὴ στασιάζειν τὴν ψυχὴν αὐτὴν πρὸς ἑαυτήν, τῶν παθῶν τὸν πόλεμον ἐπεισάγουσαν. Ταύτην δὴ καὶ ἡμεῖς τὴν εἰρήνην ζητῶμεν, ἵνα καὶ τῶν ἐπηγγελμένων ἀγαθῶν δυνηθῶμεν τυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

γ. εὐχῆ

Ψαλμ. ρκε΄. 1 ΕΝ ΤΩ ΕΠΙΣΤΡΕΨΑΙ ΚΥΡΙΟΝ ΤΗΝ ΑΙΧμαλωσίαν Σιὼν, ἐγενήθημεν ὡσεὶ παρακεκλημένοι. Ἕτερος ἑρμηνευτής φησιν, Ὅταν ἐπιστρέψῃ Κύριος τὴν αἰχμαλωσίαν, ἐσόμεθα παρακεκλημένοι.

ΤΟ τῆς αἰχμαλωσίας ὄνομα ἁπλοῦν μέν ἐστι κατὰ τὴν προφοράν, ἔχει δὲ πολλὰς τὰς ἐννοίας. ἔστι γὰρ καὶ καλὴ αἰχμαλωσία, ὡς ὅταν λέγῃ Παῦλος, Αἰχμαλωτίζοντες πᾶν νόημα εἰς Χριστόν· ἔστι καὶ κακή, ὡς ὅταν λέγῃ, Αἰχμαλωτεύοντες γυναικάρια σεσωρευμένα ἁμαρτίαις· ἔστιν ἡ νοητή, περὶ ἧς φησι, Κηρύξαι αἰχμαλώτοις ἄφεσιν· ἔστιν ἡ αἰσθητὴ ἡ παρὰ τῶν πολεμίων· χαλεπωτέρα δὲ ἡ προτέρα. οἱ μὲν γὰρ νόμῳ πολέμου τινὰς λαβόντες καὶ φείδονται πολλάκις τῶν εἰλημμένων, κἂν ἐπιτάξωσιν ὑδροφορεῖν, ξυλοκοπεῖν, κἂν ὑποφόρους ποιήσωσιν, οὐδὲν εἰς τὴν ψυχὴν παρέβλαψαν· ὁ δὲ ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας ληφθεὶς αἰχμάλωτος, ἀφειδῆ καὶ βάρβαρον δέσποιναν κέκτηται εἰς τὰ ἀτιμότατα αὐτὸν τῶν ἔργων καταφέρουσαν. οὐ γὰρ οἶδε φείδεσθαι οὐδὲ ἐλεεῖν αὕτη ἡ τυραννίς. ἄκουσον γοῦν πῶς τὸν ἄθλιον καὶ ταλαίπωρον Ἰούδαν λαβοῦσα αἰχμάλωτον οὐκ ἐφείσατο, ἀλλ' ἐποίησεν ἱερόσυλον, προδότην· εἶτα μετὰ τὸ τὴν ἁμαρτίαν δῦσαι, εἰς τὸ θέατρον αὐτὸν ἤγαγε τῶν Ἰουδαίων, καὶ ἀπεκάλυψε τὸ πλημμέλημα· καὶ οὐδὲ οὕτως ἀφῆκε καρπώσασθαι τὸ ἐκ τῆς μετανοίας κέρδος, ἀλλὰ παραπήγαγε τῆς μετανοίας ἐπὶ βρόχον ἀγαγοῦσα. τύραννος γάρ ἐστι χαλεπή, πονηρὰ ἐπιτάττουσα ἐπιτάγματα καὶ καταισχύνουσα τοὺς ὑπακούοντας. διὸ παρακαλῶ φεύγωμεν μετὰ πολλῆς σπουδῆς τὴν δεσποτείαν αὐτῆς, καὶ πολεμῶμεν αὐτῇ καὶ μηδέποτε καταλλαττώμεθα· καὶ ἐλευθερωθέντες μένωμεν ἐπὶ τῆς ἐλευθερίας. εἰ γὰρ οὗτοι βαρβάρων ἀπαλλαγέντες ἐγένοντο παρακεκλημένοι, πολλῷ μᾶλλον ἡμᾶς ἁμαρτίας ἐλευθερωθέντας χαίρειν δεῖ καὶ σκιρτᾷν καὶ ἀθάνατον ταύτην διατηρεῖν τὴν ἡδονήν, ἀλλὰ μὴ λυμαίνεσθαι, μηδὲ θολοῦν αὐτὴν πάλιν τοῖς αὖθις ἐπιχειροῦσι κακοῖς. ἐγενήθημεν ὡσεὶ παρακεκλημένοι. τοῦτο οἱ μὲν ἄλλοι ἑρμηνευταί, ὡς ἐνυπνιαζόμενοι, εἶπον· ὁ δὲ Ἑβραῖος, χωαλεμίμ. τί δέ ἐστι, παρακεκλημένοι; ἀναπαύσεως ἐπλήσθημεν, φησιν, εὐφροσύνης, ἡδονῆς.

β.Κορ ι.ε.
β.Τιμ.γ.ς.
Ησ.ξα.α.

2 Τότε ἐπλήσθη χαρᾶς τὸ στόμα ἡμῶν, καὶ ἡ γλῶσσα ἡμῶν ἀγαλλιάσεως.

3 Τότε ἐροῦσιν ἐν τοῖς ἔθνεσιν, 4 Ἐμεγάλυνε Κύριος τοῦ ποιῆσαι μετ' αὐτῶν, ἐμεγάλυνε Κύριος τοῦ ποιῆσαι μεθ' ἡμῶν.

Οὐ μικρὰ συντελεῖ πρὸς βελτίονα μεταβολὴν τὸ χαίρειν ἐπὶ τῇ ἀπαλλαγῇ τῆς αἰχμαλωσίας. καὶ τίς οὐ χαίρει, φησίν, ἐπὶ τούτῳ; οἱ πατέρες οἱ τούτων, ὅτε * ἀπηλλάγησαν τῆς Αἰγύπτου, καὶ ἐκ τῆς δουλείας ἐκείνης πρὸς ἐλευθερίαν μετέστησαν, ὑπὸ ἐσχάτης ἀγνωμοσύνης ἐν αὐτοῖς ἐγόγγυζον τοῖς ἀγαθοῖς, ἐδυσχέραινον, ἐχαλέπαινον, ἀλύοντες διετέλουν. ἀλλ' οὐχ ἡμεῖς, φησιν, ἀλλὰ χαίρομεν καὶ σκιρτῶμεν. λέγουσι δὲ καὶ τὴν αἰτίαν τῆς χαρᾶς. οὐ μόνον, φησί, διὰ τὴν ἀπαλλαγὴν τῶν δεινῶν χαίρομεν, ἀλλ' ὅτι καὶ ἐντεῦθεν πάντες εἴσονται τοῦ Θεοῦ τὴν πρόνοιαν τὴν περὶ ἡμᾶς. τότε γάρ, φησιν, ἐροῦσιν ἐν τοῖς ἔθνεσιν· ἐμεγάλυνε Κύριος τοῦ ποιῆσαι μετ' αὐτῶν· ἐμεγάλυνε Κύριος τοῦ ποιῆσαι μεθ' ἡμῶν. οὐχ ἁπλῶς ὁ διπλασιασμὸς" παράκειται, ἀλλ' ἕνεκα τοῦ ἐμφῆναι τὴν πολλὴν αὐτῶν ἣν εἶχον χαράν. τὸ μὲν γὰρ τῶν ἐθνῶν ἐστι ῥῆμα, τὸ δὲ αὐτῶν πάλιν.

λιν. καὶ ὅρα· οὐκ εἶπον, ἔσωσεν ἡμᾶς, οὐδὲ ἀπήλλαξεν ἡμᾶς, ἀλλ᾽ ἐμεγάλυνε, τὸ παράδοξον, τὸ θαύματος γέμον διὰ τῆς προσθήκης τοῦ μεγαλῦναι παραστῆσαι βουλόμενοι. ὁρᾷς ὅτι ὅπερ *ἔλεγον, διὰ τοῦ ἔθνους τούτου ἡ οἰκουμένη ἐπαιδεύετο, καὶ ἀπαγομένων αὐτῶν καὶ ἐπανάγομένων. ἡ γὰρ ἄνοδος, αὕτη κήρυκος ἐγίνετο. καὶ γὰρ αὐτῶν ἡ φήμη περιήει πανταχοῦ, πᾶσι κατάδηλον ποιοῦσα τοῦ Θεοῦ τὴν φιλανθρωπίαν, ὅτι μεγάλα καὶ παράδοξα ὡς ἀληθῶς ἦσαν τὰ περὶ αὐτοὺς γεγενημένα θαύματα. αὐτὸς γὰρ αὐτοὺς ὁ κατέχων Κῦρος ἀφῆκεν, οὐδενὸς παρακαλέσαντος, οὐδενὸς δεηθέντος, ἀλλὰ τοῦ Θεοῦ τὴν ἐκείνου διάνοιαν μαλάξαντος· καὶ οὐκ ἀφῆκεν ἁπλῶς, ἀλλὰ μετὰ δώρων καὶ ξενίων. ἐγενήθημεν εὐφραινόμενοι. 5 Ἐπίστρεψον, Κύριε, τὴν αἰχμαλωσίαν ἡμῶν, ὡς χειμάρρους ἐν τῷ νότῳ.

Πῶς ἀρχόμενος τοῦ ψαλμοῦ, ἐν τῷ ἐπιστρέψαι Κύριον τὴν αἰχμαλωσίαν Σιών, εἶπεν· ἐνταῦθα δέ, ἐπίστρεψον, Κύριε, λέγει, ὡς περὶ μέλλοντος διαλεγόμενος; μάλιστα γὰρ εἰς τοῦτο ἡμᾶς προσάγει ὁ ἕτερος ἑρμηνευτής, οὐκ ἐν τῷ ἐπιστρέψαι εἰπών, ἀλλ᾽ ὅταν ἐπιστρέψῃ· ὅτι ἀρχὴν τότε πρᾶγμα ἐλάμβανε, καὶ οὐκ ἐν προοιμίοις τὸ πᾶν κατωρθώθη, ἀλλὰ πολλαὶ γεγόνασιν αὐτῶν ἀναβάσεις. καὶ γὰρ καὶ πρώτη καὶ δευτέρα καὶ τρίτη γέγονε. τοῦτο τοίνυν ἐστὶν εἰπεῖν, ἢ ὅτι εὔχεται ὁλόκληρον γενέσθαι τὴν ἀπαλλαγήν. καὶ γὰρ πολλοὶ τῶν Ἰουδαίων ἐναπομεῖναι ἐβούλοντο τῇ χώρᾳ τῇ βαρβάρῳ. διὸ καὶ μετ᾽ ἐπιτάσεως τοῦτο γενέσθαι ποθῶν, ἐπίστρεψον τὴν αἰχμαλωσίαν ὑμῶν, φησιν, ὡς χειμάρρους ἐν τῷ νότῳ· τουτέστι, μετὰ πολλῆς τῆς ῥύμης, μετὰ πολλῆς τῆς σφοδρότητος ὠθῶν καὶ κατεπείγων. διὸ καὶ ἕτερος ἑρμηνευτὴς τὸ αὐτὸ τοῦτο δηλῶν, ὡς καταρροίας εἶπεν· ἄλλος, ὡς ὀχετούς· ἄλλος, ὡς ἀφέσεις.

6 Οἱ σπείροντες ἐν δάκρυσιν, ἐν ἀγαλλιάσει θεριοῦσι.

Τοῦτο εἴρηται μὲν περὶ τῶν Ἰουδαίων, πολλαχοῦ δ᾽ ἂν ἔχοι χώραν καὶ ἀλλαχοῦ λέγεσθαι. τοιοῦτον γὰρ ἡ ἀρετή, τῶν πόνων λαμπρὰς ἔχει τὰς ἀμοιβάς· καὶ δεῖ ἡμᾶς πρότερον κάμνειν καὶ ταλαιπωρεῖσθαι, καὶ τότε ζητεῖν ἄνεσιν. τοῦτο γὰρ πολλαχοῦ καὶ ἐν τοῖς βιωτικοῖς συμβαῖνον ἴδοι τις ἄν. διὰ δὴ τοῦτο καὶ αὐτὸς ἐπὶ ταῦτα τὸν λόγον ἤγαγεν, ἐπὶ σπόρον λέγω καὶ ἄμητον. ὥσπερ γὰρ ὁ σπείρων πόνου δεῖται καὶ ταλαιπωρίας καὶ ἱδρώτων καὶ χειμῶνος, οὕτω καὶ ὁ τὴν ἀρετὴν μετιών. οὐδὲν γὰρ οὕτω πρὸς ἄνεσιν ἄχρηστον, ὡς ἄνθρωπος. διὰ δὴ τοῦτο στενὴν καὶ τεθλιμμένην ἐκάλεσε τὴν πρὸς ἀρετὴν φέρουσαν ὁδὸν ὁ Θεός· μᾶλλον δὲ οὐ τὰ τῆς ἀρετῆς μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰ βιωτικὰ πράγματα ἐπίπονα κατεσκεύασε, καὶ αὐτὰ πολλῷ πλέον. ὅ,τε γὰρ σπείρων, ὅ,τε οἰκοδομῶν, ὁ ὁδοιπόρος, ὁ δρυοτόμος, ὁ χειροτέχνης, ὁ πᾶς ἄνθρωπος, εἰ μέλλοι τι καρποῦσθαι χρήσιμον, πόνου δεῖται καὶ ταλαιπωρίας. καὶ καθάπερ τὰ σπέρματα ὑετῶν δεῖται, οὕτως ἡμεῖς δακρύων· καὶ καθάπερ ἡ γῆ τοῦ τέμνεσθαι χρείαν ἔχει καὶ ἀναρρήγνυσθαι, οὕτω καὶ ἡ ψυχὴ ἀντὶ δικέλλης δεῖται πειρασμῶν καὶ θλίψεων, ἵνα μὴ φέρῃ βοτάνας πονηράς, ἵνα τὸ σκληρὸν αὐτῆς μαλάττηται, ἵνα μὴ σκιρτᾷ. καὶ γὰρ καὶ γῆ μὴ ἐργαζομένη μετὰ πολλῆς τῆς ἀκριβείας, οὐδὲν ὑγιὲς φέρει. ὃ τοίνυν φησὶν ὁ προφήτης, τοῦτό ἐστιν· ὅτι οὐ μόνον ἐπὶ τῇ ἀνόδῳ δεῖ χαίρειν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῇ αἰχμαλωσίᾳ, καὶ ὑπὲρ ἀμφοτέρων χάριτας τῷ Θεῷ ὁμολογεῖν. ἐκεῖνο μὲν γὰρ σπόρος, τοῦτο δὲ ἄμητος. ὥσπερ οὖν οἱ σπείροντες, φησί, πονοῦντες ἀπολαύουσι τῶν προσόδων μετὰ ταῦτα, οὕτω καὶ ὑμεῖς, ἡνίκα μὲν ἀπῄειτε, τοὺς σπείροντας ἐμιμεῖσθε ταλαιπωρούμενοι,* θλιβόμενοι, τὸν χειμῶνα, τὸν πόλεμον φέροντες, τὴν συνήθειαν, τὸν κρυμόν, δάκρυα ἐκχέοντες. ὅπερ γάρ ἐστι τοῖς σπέρμασιν ὑετός, τοῦτο τοῖς θλιβομένοις τὰ δάκρυα. ἀλλ᾽ ἰδού, φησι,

τῶν

τῶν πόνων ἐκείνων ἀπολάβετε τὴν ἀμοιβήν. ὅταν οὖν λέγῃ,

7 Βάλλοντες τὰ σπέρματα αὐτῶν, 8 Ερχόμενοι δὲ ἥξουσιν ἐν ἀγαλλιάσει αἴροντες τὰ δράγματα αὐτῶν,

Οὐ περὶ σίτου διαλέγεται, ἀλλὰ περὶ πραγμάτων, παιδεύων τὸν ἀκροατὴν μὴ ἀλύειν ἐν ταῖς θλίψεσι. ὥσπερ γὰρ ὁ σπείρων οὐκ ἀλύει, κἂν πολλὰ τὰ φορτικὰ ᾖ, ἀφορῶν πρὸς τὰ λήϊα τὰ κομῶντα· οὕτως οὐδὲ τὸν θλιβόμενον δυσχεραίνειν χρή, κἂν πολλὰ τὰ λυπηρὰ ᾖ, τὸν ἀμητὸν ἀναμένοντα, τὴν πρόσοδον τὴν ἀπὸ τῆς θλίψεως γινομένην ἐννοοῦντα. ταῦτ᾽ οὖν καὶ ἡμεῖς εἰδότες καὶ ὑπὲρ θλίψεως καὶ ὑπὲρ ἀνέσεως εὐχαριστῶμεν τῷ δεσπότῃ. εἰ γὰρ καὶ διάφορα τὰ γινόμενα, ἀλλὰ πρὸς ἓν ἕκαστον ἅπαν τέλος ὁρᾷ, ὥσπερ ὁ σπόρος καὶ ὁ ἀμητός· καὶ φέρωμεν τὰς θλίψεις γενναίως καὶ εὐχαρίστως, καὶ τὰς ἀνέσεις μετὰ δοξολογίας, ὥστε καὶ τῶν μελλόντων ἐπιτυχεῖν ἀγαθῶν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ιησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Ψαλμ. ρκς´. 1 ΕΑΝ ΜΗ ΚΥΡΙΟΣ ΟΙΚΟΔΟΜΗΣΗ ΟΙΚΟΝ, εἰς μάτην ἐκοπίασαν οἱ οἰκοδομοῦντες. 2 Ἐὰν μὴ Κύριος φυλάξῃ πόλιν, εἰς μάτην ἠγρύπνησεν ὁ φυλάσσων. Εἰς μάτην ὑμῖν ἐστι τὸ ὀρθρίζειν.

3 Εγείρεσθε μετὰ τὸ καθῆσθαι.

Οὗτος ὁ ψαλμὸς εἰς τὴν κατάστασιν τῶν πραγμάτων τῶν μετὰ τὴν ἐπάνοδον εἴρηται. ἐπειδὴ γὰρ τῆς αἰχμαλωσίας ἀπαλλαγέντες καὶ ἐκ τῆς βαρβάρου χώρας ἐπανελθόντες, ἐρείπιον καταλαβόντες τὴν πόλιν, καὶ τὰ τείχη μετὰ τῶν πύργων ἐῤῥιμμένα χαμαί, ἐπεχείρησαν ἐγείρειν, πολλοὶ δὲ πολλαχόθεν ἐπιτιθέμενοι διεκώλυον τὸ ἔργον, φθονοῦντες τῇ τῶν Ιουδαίων εὐημερίᾳ, καὶ δεδοικότες αὐτῶν τὴν ἀναρχίαν, εἶτα τούτων γινομένων ὁ χρόνος ἐτρίβετο, καὶ τοσοῦτος ἐτρίβετο χρόνος, ὡς ὑπὲρ τὰ τεσσαράκοντα ἔτη ἀναλωθῆναι ἐν τῇ τοῦ ναοῦ οἰκοδομῇ (ὅπερ οὖν καὶ Ιουδαῖοι δηλοῦντες ἔλεγον, Τεσσαράκοντα καὶ ἓξ ἔτεσιν ᾠκοδομήθη ὁ ναὸς οὗτος, οὐ περὶ τῆς προτέρας λέγοντες οἰκοδομῆς τῆς ὑπὸ Σολομῶντος, ἀλλὰ περὶ ταύτης τῆς ὕστερον τῆς μετὰ τὴν Περσῶν ἀπαλλαγῆς) ἐπεὶ οὖν πολὺς ἐτρίβετο χρόνος, τοῦ ναοῦ καὶ τῆς πόλεως καὶ τῶν τειχῶν οἰκοδομουμένων, παιδεύων αὐτοὺς ἐπὶ τὸν Θεὸν καταφεύγειν ὁ προφήτης, ταῦτα διεξέρχεται, δεικνὺς ὅτι πάντα εἰκῇ καὶ μάτην γίνεται, ἐὰν μὴ τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ ῥοπὴν ἐπισπάσωνται. οὐ γὰρ δὴ μόνον τὸ αἰχμαλωσίας ἀπαλλαγῆναι, ἀλλὰ καὶ τὸ ἀναστῆσαι τεῖχος ἀπαλλαγέντας ἀδύνατον ἄνευ τῆς τοῦ Θεοῦ ῥοπῆς. καὶ τί λέγω τειχῶν ἀνάστασιν καὶ πόλεως οἰκοδομήν; ἀλλ᾽ οὐδὲ γενομένην αὐτὴν καὶ ἀπαρτισθεῖσαν φυλάξαι τις δύναιτ᾽ ἄν, ἐκείνης ἠρημωμένος τῆς συμμαχίας. ταῦτα δὲ ἔλεγε, διὰ πάντων αὐτοὺς πάλιν ἐπὶ τὴν αὐτοῦ πείθων καταφεύγειν ῥοπήν, ὥστε μὴ τῇ ἀνέσει γίνεσθαι ῥαθυμοτέρους. διὰ γὰρ τοῦτο οὐδὲ ἀθρόον ἔδωκεν αὐτοῖς τὰ ἀγαθά, ἀλλ᾽ ἠρέμα καὶ κατὰ μικρόν, ἵνα μὴ πρὸς τὴν προτέραν παλινδρομήσωσι πονηρίαν τῇ ταχίστῃ τῶν κακῶν ἀπαλλαγῇ· ἀλλὰ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ δόσει τῶν ἀγαθῶν * αὐτοὺς ὑπεμίμνησκε, τῇ τῶν πολεμίων ἐφόδῳ διηνεκῶς ἀφυπνίζων αὐτῶν τὴν ῥαθυμίαν. Εἴρηται μὲν οὖν καθολικῶς ὁ λόγος, τὴν ἀρχὴν δὲ ἀπὸ τῆς ὑποθέσεως ταύτης

της εἴληφε. δεῖ γὰρ αὐτὸν ἐφ' ἅπασιν ἁρμόζειν, οὐχ ἵνα αὐτοὶ ῥαθυμῶμεν, οὐδ' ἵνα ὕπτιοι κείμεθα, ἀλλ' ἵνα τὰ παρ' ἑαυτῶν εἰσφέροντες, τὸ πᾶν ἐπὶ τὸν Θεὸν ῥίπτωμεν, τῆς ἐλπίδος τῆς ἐκείνου διαπαντὸς ἐν ἅπασιν ἐκκρεμάμενοι. ὥσπερ γὰρ οὐκ ἔνι, τοῦ Θεοῦ μὴ βοηθοῦντος, εἰς τέλος τὰ πράγματα ἀγαγεῖν, οὕτω κἂν ὁ Θεὸς βοηθῇ, ἀργοῦντας αὐτοὺς καὶ ἀναπεπτωκότας οὐκ ἔνι τοῦ τέλους ἐπιτυχεῖν. Εἰς μάτην ὑμῖν ἐστὶ τὸ ὀρθρίζειν. ἐγείρεσθε μετὰ τὸ καθῆσθαι. ἕτερος, Βραδύνουσι καθῆσθαι· ἄλλος, χρονίζουσι τοῦ καθῆσθαι. ὃ δὲ λέγει τοιοῦτόν ἐστι· κἂν ἀγρυπνῆτε, κἂν ὑπὸ τὴν ἕω διεγείρησθε, κἂν βραδύνητε πρὸς τὸ ἀναπαύεσθαι, τὸν πάντα καιρὸν εἰς πόνον καὶ ταλαιπωρίαν δαπανῶντες, ἂν μὴ τῆς ἐκεῖθεν ἀπολαύσητε ῥοπῆς, τὰ ἀνθρώπινα πάντα οἰχήσεται, καὶ τῆς σπουδῆς ταύτης οὐδὲν ἔσται πλέον.

Οἱ ἐσθίοντες ἄρτον ὀδύνης. Τοῦτο λέγει, δεικνὺς ὅτι ἐπίπονον ἔζων βίον, ὁπλῖται καὶ οἰκοδόμοι γινόμενοι. καὶ γὰρ τῇ μιᾷ χειρὶ κόφινον ἐβάσταζον ἢ λίθον, καὶ τῇ ἑτέρᾳ μάχαιραν, εἰς τὸ οἰκοδομεῖν καὶ πολεμεῖν ἑαυτοὺς διαιροῦντες· καὶ μετ' ἀσπίδων τοὺς "χάλικας συνεφόρουν. ἐπειδὴ γὰρ "ἀτείχιστος ἦν ἡ πόλις καὶ γεγυμνωμένη, τὰς ἀθρόους καὶ παρ' ἐλπίδα τῶν πολεμίων ἐφόδους καθ' ἑκάστην ὑποπτεύοντες ὥραν, ὡπλισμένοι τὰ τείχη" περιέβαλλον, καὶ ξίφη καὶ ἀσπίδες καὶ μάχαιραι παρέκειντο, καὶ πόρρωθεν σκοποί τινες τὴν ἄδηλον αὐτῶν ἀπαγγέλλοντες ἔφοδον, καὶ σαλπίζοντες, εἴποτε ᾔσθοντο αὐτοὺς πόρρωθεν ἐπιόντας. ἀλλὰ κἂν ταῦτα ποιῆτε, φησὶ, καὶ ἄρτον ὀδύνης ἐσθίητε, πάντα εἰκῆ καὶ μάτην ἔσται, ἂν μὴ τὴν ἄνωθεν ἐπισπάσησθε συμμαχίαν. εἰ δὲ ἐκεῖνοι, πόλιν ἵνα ἀναστήσωσι καὶ τείχη, τοσαύτης ἐδέοντο τῆς ἄνωθεν συμμαχίας, πολλῷ μᾶλλον ἡμεῖς τὴν ἐπὶ τὸν οὐρανὸν φέρουσαν ἐλαύνοντες ὁδόν.

4 Ὅταν δῷ τοῖς ἀγαπητοῖς αὐτοῦ ὕπνον, ἰδοὺ ἡ κληρονομία Κυρίου υἱοί.

Ποία αὕτη ἀκολουθία; πολλὴ μὲν καὶ συνημμένη τοῖς προτέροις. ὃ γὰρ λέγει, τοῦτό ἐστιν· ἐὰν μὴ τὰ αὐτοῦ ὁ Θεὸς παράσχῃ, πάντα εἰκῆ· ὅταν δὲ τὰ παρ' ἑαυτοῦ παράσχῃ, τότε καὶ ὕπνος ἡδὺς, τότε καὶ ἄνεσις, καὶ ζωὴ κινδύνων ἀπηλλαγμένη καὶ ἀσφαλείας γέμουσα. ὅταν οὖν δῷ αὐτοῖς ὕπνον, ὅταν ἀναπαύσῃ αὐτοὺς, ὅταν ἀποκρούσηται τοὺς ἐπιόντας, οὐ μόνον οἰκοδομήσουσι τότε τὴν πόλιν, οὐ μόνον φυλάξουσιν, ἀλλὰ καὶ τὰ πολλῷ μείζονα λήψονται. πατέρες γὰρ ἔσονται παίδων πολλῶν, καὶ τὰ τῆς εὐτεκνίας αὐτοῖς ἐπιδώσει.

Ὁ μισθὸς τοῦ καρποῦ τῆς γαστρός. Ἕτερος, Μισθὸς ὁ καρπὸς τῆς γαστρός. Τί ἐστι τοῦτο; μισθὸν, φησὶ, λήψονται τὴν εὐπαιδίαν. εἰ γὰρ καὶ τῆς φύσεως ἔργον τὸ γινόμενον, ἀλλ' ὅταν ὁ Θεὸς τὰ παρ' ἑαυτοῦ παράσχῃ, καὶ αὕτη πλέον δραμεῖται (καὶ γὰρ καὶ αὕτη τῆς ἄνωθεν δεῖται ῥοπῆς) καὶ κομάσει τῷ πλήθει τὰ Ἱεροσόλυμα. οὐκ ἐν τούτοις δὲ ἔσται τὰ τῆς εὐημερίας μόνον, "οἷον ἐν τῇ οἰκοδομίᾳ, ἐν τῇ φυλακῇ, ἐν τῇ εὐτεκνίᾳ, ἀλλὰ καὶ ἕτερα τούτοις προσέσται· καὶ δεικνὺς ποῖα ταῦτα, ἐπάγει λέγων·

5 Ὡσεὶ βέλη ἐν χειρὶ δυνατοῦ, οὕτως οἱ υἱοὶ τῶν ἐκτετιναγμένων.

Ἕτερος, Τῶν πεδητῶν. Ὃ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν· οὐκ ἔσονται ἐν ἀσφαλείᾳ τειχῶν μόνον, οὐδὲ ἐν πόλει ὀχυρᾷ, οὐδὲ ἐν εὐθηνίᾳ τῶν παίδων, ἀλλὰ καὶ φοβεροὶ τοῖς πολεμίοις, καὶ οὕτω φοβεροὶ, ὡς τὰ βέλη τὰ ἐν τῇ χειρὶ τῶν δυνατῶν. αὐτὰ γὰρ καθ' ἑαυτὰ οὐ φοβερὰ τὰ βέλη, ἀλλ' ὅταν ὑπὸ δυνατοῦ κατέχηται θάνατον ἀπειλοῦντα τοῖς ἐπιοῦσιν. οὕτως οὖν ἔσονται φοβεροὶ οὗτοι. οὗτοι, ποῖοι; οἱ υἱοὶ τῶν ἐκτετιναγμένων· τουτέστι τῶν ποτὲ ἠθετηκότων, τῶν πεπεδημένων. ἀναμιμνήσκει γὰρ αὐτοὺς συνεχῶς καὶ τῆς προτέρας δυσημερίας ἐν τῷ καιρῷ τῆς εὐημερίας, ἵνα πάντοθεν αὐτῶν ὀρθώσῃ τὴν διάνοιαν, καὶ ἐξ ὧν ἔπαθον, καὶ ἀφ' ὧν ἀπηλλάγησαν, καὶ ἐξ ὧν ἀπολαύουσι.

6 Μακάριος ἄνθρωπος, ὃς πληρώσει τὴν ἐπιθυμίαν αὐτοῦ ἐξ αὐτῶν. οὐ καταισχυνθήσονται, ὅταν λαλῶσι τοῖς ἐχθροῖς αὐτοῦ ἐν πύλαις.

Ἕτερος, Ὃς πληρώσει τὴν φαρέτραν αὐτοῦ ἐξ αὐτῶν. Τουτέστι, καὶ τοῦτο αὐτοῖς προσέσται, δύναμις σώματος, φόβος ἀνύποιστος, εὐπαιδία, ἀσφάλεια πόλεως, κάλλος, νίκη καὶ τρόπαια ἐν πολέμοις. διὸ καὶ μακαρίζει αὐτοὺς μέλλοντας ἀπολαύειν ταύτης τῆς εὐημερίας. ἔσονται γάρ, φησι, καθωπλισμένοι· ἀλλ' οὐκ ἐν τούτοις μόνον ἵστησι τὸν μακαρισμόν, ἀλλ' ὅτι οὐκ αἰσχυνθήσονται. οὐ καταισχυνθήσονται γάρ, φησιν, ὅταν λαλῶσι τοῖς ἐχθροῖς αὐτῶν ἐν πύλῃ. τί ποτε τοῦτό ἐστι; τὸ μέγιστον τρόπαιον, ἡ μεγίστη λαμπρότης, ἡ φαιδρότης, ἡ μακαριότης. οὐ μέλλουσι γὰρ ὀνειδίζεσθαι, ὡς οὐκ ἀπολαύσαντες τῆς τοῦ Θεοῦ προνοίας, ἢ ὡς ἀσθενῆ Θεὸν ἐσχηκότες, ἢ ὡς δυνατὸν μέν, ἐκ δὲ τῶν οἰκείων ἁμαρτημάτων τὴν προξενίαν τὴν αὐτοῦ διακρουσάμενοι· ἀλλὰ διὰ πάντων κομῶντες, διὰ τῆς πόλεως, διὰ τῶν τειχῶν, διὰ τῆς φυλακῆς, διὰ τῶν παίδων, διὰ τῶν ὅπλων, διὰ τῆς δυνάμεως, οὐκ ἐγκαλυφθήσονται τοὺς πολεμίους ὁρῶντες, ἀλλὰ μετὰ πολλῆς ἀπαντήσονται τῆς φαιδρότητος, καλλωπιζόμενοι, μεγαφρονοῦντες, κοσμούμενοι διὰ πάντων τούτων, τοῦ Θεοῦ τὴν ὑπὲρ αὐτῶν ἀντίληψιν ἐνδεικνύμενοι. τὸ γὰρ κεφάλαιον τῶν ἀγαθῶν, καὶ τῆς μακαριότητος ἡ κορωνίς, τὸ δύνασθαι λοιπὸν ἐπὶ τῇ τοῦ Θεοῦ συμμαχίᾳ κοσμεῖσθαι. διὸ δὴ καὶ ἐνταῦθα τὸν λόγον κατέλυσε, παιδεύων ἅπαντας παρὰ τῶν ἄλλων ἁπάντων ἐκεῖνον τὸν κόσμον ἐπιζητεῖν, καὶ ἐπὶ τούτῳ φαιδρύνεσθαι. τοῦτον τοίνυν καὶ ἡμεῖς ζηλώσωμεν, ἵνα καὶ τῶν αἰωνίων ἐπιτυχεῖν ἀξιωθῶμεν ἀγαθῶν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Ψαλμ. ρκζ.

1 ΜΑΚΑΡΙΟΙ ΠΑΝΤΕΣ ΟΙ ΦΟΒΟΥΜΕΝΟΙ τὸν Κύριον.

Ὅρα αὐτὸν ἐντεῦθεν ἀρχόμενον, ἔνθα κατέληξεν. ὥσπερ γὰρ ἐκεῖ διὰ τοῦτο αὐτοὺς ἐμακάρισεν, ὅτι οὐ καταισχύνονται παρὰ τὸ τὸν Θεὸν ἔχειν βοηθὸν καὶ μεθ' ἑαυτῶν, οὕτω καὶ ἐνταῦθα ἐντεῦθεν προοιμιάζεται λέγων, μακάριοι πάντες οἱ φοβούμενοι τὸν Κύριον, καὶ πάλιν καθολικὸν ποιεῖται τὸν λόγον, ἀπ' ἐκείνων λαβὼν τὴν ἀρχήν. καὶ καλῶς εἶπε, πάντες, δηλῶν, ὅτι κἂν δοῦλός τις ᾖ, κἂν δεσπότης, κἂν πένης, κἂν τὸ σῶμα ἀνάπηρος, κἂν ὁστισοῦν, οὐδὲν τούτων κωλύει τὸν μακαρισμὸν τοῦτον ἔχειν, ὃν αὐτός φησι. τὸν μὲν γὰρ ἄλλον, τὸν ψευδῆ καὶ πεπλασμένον, καὶ ὃν πολλοὶ ζηλοῦσι, πολλὰ συνελθόντα μόλις ποιεῖ· κἂν μὴ πάντα συνδράμῃ, οὐκ ἂν γένοιτό τις μακάριος παρὰ ἀνθρώποις. οἷόν τι λέγω· ἐάν τις ᾖ πλούσιος, οὐκ ἀρκεῖ τοῦτο αὐτῷ πρὸς μακαρισμόν, ἀλλὰ δεῖ καὶ ὑγείαν προσεῖναι. κἂν γὰρ πλούσιος μὲν ᾖ, τὸ σῶμα δὲ πεπηρωμένος, χωλεύει τὰ τῆς μακαριότητος αὐτῷ, καὶ τῶν πενομένων ἐστὶν ἀθλιώτερος. πολλοὶ γοῦν πλουτοῦντες καὶ νόσῳ παλαίοντες τοὺς διὰ τῶν στενωπῶν χωροῦντας πένητας μακαρίζουσι, καὶ ἀθλίους ἑαυτοὺς εἶναι νομίζουσι μετὰ τῶν μυρίων ταλάντων. πάλιν ἂν ὑγιαίνῃ τὸ σῶμα μὲν καὶ πλούσιος ᾖ, δόξης δὲ μὴ ἀπολαύῃ, ἕτερον κώλυμα πάλιν. καὶ γάρ εἰσί τινες χρήματα μὲν κεκτημένοι πολλὰ καὶ τὸ σῶμα ἀσινὲς ἔχοντες, τὰ δὲ ἀνήκεστα πάσχοντες ὑπὸ τῶν δυναστείαν περιβεβλημένων, καὶ εἰς στρατείαν κατασυρέντων. τῷ γὰρ μηδεμιᾶς μετέχειν τιμῆς, καὶ ἀθλιωτέρους πάντων ἑαυτοὺς εἶναι νομίζουσιν,

μίζουσι, ὑποκύπτοντες ὧν πολλάκις δούλους ἔχουσιν εὐπορωτέρους. πάλιν ἂν δόξα μὲν ᾖ, καὶ πλοῦτος, καὶ ὑγεία, σώματος ἀσφάλεια δὲ μὴ παρῇ, ἐπιβουλευόντων μυρίων, φθονούντων, βασκαινόντων, μισούντων, κατηγορούντων, συκοφαντούντων, πάντων ἀθλιώτερος ἔσται λαγωοῦ βίον ζῶν ὁ τοιοῦτος, καὶ τὰς σκιὰς ὑποπτεύων, καὶ πάντας τρέμων καὶ δεδοικώς. ἂν δὲ καὶ τούτων μὲν ἀπήλλακται, φιλῆται δὲ παρὰ πάντων, καὶ κατὰ ῥοῦν αὐτῷ 5 πάντα φέρηται), οἷον, δόξα, πλοῦτος, ἀσφάλεια καὶ τιμή (ὅπερ ἀμήχανον συνδραμεῖν, ἀλλ' ὅμως κείσθω τῷ λόγῳ) κἂν ἅπαντα τοίνυν ταῦτα ἐπιρρέῃ, καὶ μηδὲν ᾖ τὸ διακόπτον, ἀλλὰ καὶ εὔνοια δήμου, καὶ δόξης μέγεθος, καὶ χρημάτων περιουσία, καὶ σώματος ὑγεία καὶ ἀσφάλεια πᾶσα καὶ τὸ ἀχείρωτον αὐτῷ συντρέχῃ, μοχθηρὰν πολλάκις συνοικίσας ἑαυτῷ γυναῖκα καὶ διεστραμμένην, ἀθλιώτερος πάντων τῶν οὐδὲν ἐκείνων ἐχόντων 10 γίνεται. ἐὰν δὲ καὶ αὐτὴ χρηστή τις ᾖ καὶ κατὰ νοῦν αὐτῷ καὶ γνώμην συμβαίνῃ, παιδία κτησάμενον φαῦλα, ἀθλιώτερον εἶναι πάντων ἀνάγκη τὸν τοιοῦτον· ἢ μηδ' ὅλως κτησάμενον, θρηνεῖν καὶ ὀδύρεσθαι. καὶ ὅπουπερ ἂν ἴδῃ τῶν ἀνθρωπίνων τις, πολλοὺς ὄψεται τοὺς κρημνούς. καὶ τί δεῖ τἄλλα λέγειν; πολλάκις οἰκέτης μοχθηρὸς πάντα ἀνέτρεψε καὶ συνέχεε, καὶ οὐδὲν οὕτω σφαλερὸν ὡς τὸ ἐν ἀνθρώποις κομᾷν. ἀλλ' οὐχ ὁ τὸν Θεὸν φοβούμενος τοιοῦτος· ἀλλὰ τῶν κυμάτων 15 τούτων ἀπηλλαγμένος ἐν γαλήνῃ κάθηται καὶ λιμένι, τὴν ὄντως δρεπόμενος μακαριότητα. διὰ δὴ τοῦτο πάντα ἐκεῖνα παραδραμὼν ὁ προφήτης, τοῦτον μακαρίζει μόνον. ἐκεῖνος μὲν γὰρ ὁ μακαρισμός, ἂν μὴ πάντα συνδράμῃ, οὐκ ἄν ποτε σταίη· μᾶλλον δὲ καὶ ὅταν συνδράμῃ, τότε σαλεύεται παρὰ τὴν ἐκείνων τῶν τικτόντων αὐτόν. καὶ γὰρ καὶ πλοῦτος ἀπώλεσε, καὶ γυνὴ πολλάκις εὔμορφος κατέλυσε, καὶ οἰκετῶν γένος προέδωκε, καὶ παῖδες 20 γενόμενοι πατραλοῖαι κατέστησαν, καὶ ὅπερ ἔφθην εἰπών, πολλὰ πανταχόθεν ἔχει τὰ σφαλερά· ἐνταῦθα δὲ, κἂν πάντα συρρέῃ τἀναντία, οὐ μόνον οὐδὲν παραβλάπτει τὸν μακαρισμὸν τοῦτον, ἀλλὰ καὶ ἰσχυρότερον αὐτὸν καθίστησι καὶ ἀνδρειότερον. κἂν γὰρ πενία, κἂν ἀτιμία, κἂν πήρωσις σώματος ᾖ, κἂν γυναικὸς μοχθηρία, κἂν παῖδες μοχθηροὶ, κἂν ὁποιονοῦν εἴπῃς, οὐχ ὑποσκελίζει τοῦτον τὸν μακαρισμὸν, οὐδὲ παρασαλεύει. οὐ γὰρ 25 ἐξ ἐκείνων ἔχει τὴν γένεσιν, ἵνα καὶ ὑπ' ἐκείνων στέρηται τῶν παρασυρομένων, ἀλλ' ἄνωθεν τὴν ῥίζαν κέκτηται, διὸ καὶ ἀχείρωτος μένει. καὶ, εἰ βούλεσθε, ἐπ' αὐτῶν τῶν πραγμάτων μεταχειρίζωμεν τοῦτον. οὐχὶ δοῦλος ἦν ὁ Ἰωσήφ; οὐχὶ ξένος; οὐχὶ ἄπολις; οὐχὶ βαρβάρων οἰκέτης, πρότερον μὲν Σαρακηνῶν, ὕστερον δὲ * Αἰγυπτίων; οὐχὶ μοιχὸς ἐνομίζετο; οὐ κατηγορεῖτο; οὐκ ἐσυκοφαντεῖτο; οὐ δεσμωτήριον ᾤκει; οὐχ ἅλυσιν περιέκειτο; καὶ τί τούτων αὐτὸν ἔβλαψεν; ἀλλὰ 30 διὰ ταῦτα μὲν οὖν μάλιστα μακάριος ἦν. τὸ γὰρ δὴ θαυμαστὸν τοῦτο, ὅπερ ἔφθην εἰπών, τὸ οὐ μόνον οὐδὲν παραβλάπτεται ὁ μακαρισμὸς ἐντεῦθεν οὗτος, ἀλλὰ καὶ λαμπρότερος καὶ φαιδρότερος γίνεται. εἰ γὰρ μηδὲν τούτων ἔπαθεν, οὐκ ἂν οὕτω μακάριος ἦν. βούλει καὶ ἑτέρους σφοδρότερον ἐν κακίᾳ διατρίψαντας εἴπω, εἶτα ἀθρόον μεταβαλλομένους καὶ πᾶσαν ἐκείνην τὴν κακίαν ἀποδυσαμένους; τί τοῦ λῃστοῦ γέγονεν ἀθλιώτερον; ἀλλ' 35 ἀθρόον μακαριώτερος πάντων ἐφάνη, καίτοι μυρίους εἰργάσατο φόνους. καὶ γὰρ σταυρῷ κατεδικάζετο, καὶ τὴν ἐπὶ θάνατον ἤγετο. πάντες αὐτοῦ κατηγόρουν, ὁ χρόνος ἅπας ἀνάλωτο καὶ ὁ βίος δεδαπάνητο ἐν πονηρίᾳ· ἀλλ' ἐπεὶ ἐν βραχεῖ χρόνῳ τὸν Θεὸν, ὡς χρὴ φοβηθῆναι, ἐφοβήθη, μακάριος γέγονεν. οὕτω καὶ ἡ πόρνη, καίπερ τὴν ὥραν ἐμπορευομένη καὶ πᾶσιν εἰς ὕβριν προκειμένη, καὶ διὰ τοῦτο πάντων οὖσα ἀθλιωτέρα, μα- 40 καρία κατέστη τὸν Θεὸν ὡς δεῖ φοβηθεῖσα. οὐδὲν γάρ ἐστι κακὸν, ὃ μὴ σβέννυσιν ὁ τοῦ Θεοῦ φόβος. καθάπερ οὖν τὸ πῦρ, οἷον ἂν λάβῃ σίδηρον διεστραμμένον, ἢ ἰοῦ πολλοῦ γέμοντα, καὶ λαμπρὸν ἀποδείκνυσι καὶ φαιδρὸν, ἀποσμῆχον, καὶ τελείως τὴν διαστροφὴν διορθοῖ·

Λουκ. ζ. μζ.

αἰσθητοῖ. οὕτω καὶ ὁ τοῦ Θεοῦ φόβος καὶ ἐν βραχεῖ χρόνῳ πάντα ἐργάζεται, καὶ τοὺς ὑπ' αὐτοῦ βαφέντας οὐδενὶ τῶν ἀνθρωπίνων ἀφίησιν ὑποσκελίζεσθαι. οὐκ ἀσθενὴς ἦν ὁ Τιμόθεος; οὐχὶ διηνεκῶς ἐν νόσοις καὶ ταλαιπωρίαις; τί οὖν ἐκεῖνου μακαριώτερον γέγονε; τί δὲ ὁ Ἰώβ, εἰπέ μοι; οὐκ ἐν πενίᾳ κατέστη; οὐκ ἐν ἀπαιδίᾳ; οὐκ ἐν πληγῇ σώ-
5 ματος χαλεπωτάτῃ; οὐκ ἐν ὀνείδεσιν; οὐκ ἐν ὕβρεσιν; οὐκ ἐν λοιδορίαις; οὐκ ἐν λιμῷ; οὐκ ἐν ἅπασι τοῖς ἀνθρωπίνοις κακοῖς; ἀλλ' ὅμως ἁπάντων καὶ ἐστι μακαριώτερος γέγονεν. οὐ μόνον γὰρ οὐδὲν τούτων ὑπεσκέλισεν, ἀλλὰ καὶ στερεώτερον εἰργάσατο· καὶ γυνὴ δὲ μετὰ πάντων ἐκείνων ἐπέκειτο αὐτῷ ὀνειδίζουσα, καὶ ὅμως διὰ πάντων ἔλαμψε. ταῦτ' οὖν ἅπαντα ἐννοῶν ὁ προφήτης, μακάριοι πάντες οἱ φοβούμενοι τὸν Κύριόν
10 φησιν, Οἱ πορευόμενοι ἐν ταῖς ὁδοῖς αὐτοῦ. Ἵνα γὰρ μὴ νομίζῃς ἀρκεῖν σοι τὸν φόβον, προσέθηκε τὸ, οἱ πορευόμενοι ἐν ταῖς ὁδοῖς αὐτοῦ, δηλῶν ἀμφότερα, ὅτι οἱ φοβούμενοι καὶ πορευόμενοι. πολλοὶ γὰρ πίστιν ἔχοντες ἀκριβῆ, βίον δὲ διεφθαρμένον, ἀθλιώτεροι πάντων γεγόνασιν. ἵν' οὖν μὴ δόξῃ ἐντεῦθεν ὁ λόγος ἐλέγχεσθαι, ἐπήγαγεν· οἱ πορευόμενοι ἐν ταῖς ὁδοῖς αὐτοῦ. τίνες δὲ αἱ τοῦ Θεοῦ ὁδοί, ἀλλ' ἢ ἡ κατ' ἀρετὴν πολιτεία; διὰ ταύτης
15 γάρ ἐστιν εἰς τὸν οὐρανὸν ἀνιέναι, καὶ τῆς πόλεως ἐκείνης ἐπιλαβέσθαι, καὶ αὐτὸν ἰδεῖν τὸν Θεόν, ὡς ἀνθρώπῳ δυνατὸν κατιδεῖν. ὁδοὶ δὲ αὐτοῦ λέγονται, ἐπειδὴ δι' αὐτῶν ἐστιν ἐλθεῖν πρὸς τὸν Θεόν. οὐκ εἶπεν ὁδός, ἀλλ' ὁδοί, δεικνὺς ὅτι πολλαί αὗται καὶ διάφοροι. καὶ γὰρ διὰ τοῦτο πολλὰς αὐτὰς ἔτεμε, τῇ ἀφθονίᾳ τῶν ὁδῶν εὔκολον ποιῶν ἡμῖν τὴν εἴσοδον. οἱ μὲν γὰρ τῶν ἀνθρώπων ἐν παρθενίᾳ διαλάμπουσιν, οἱ δὲ ἐν γάμῳ δια-
20 πρέπουσιν, ἄλλοι χηρείᾳ κοσμοῦνται καὶ οἱ μὲν τὰ πάντα ἀπεδύσαντο, οἱ δὲ τὰ ἡμίση· καὶ οἱ μὲν διὰ ὀρθοῦ βίου, οἱ δὲ διὰ μετανοίας. διὰ τοῦτό σοι πολλὰς ἔτεμεν ὁδούς, ἵνα εὐκόλως ἐσέλθῃς. οὐκ ἴσχυσας μετὰ τὸ λουτρὸν καθαρὸν φυλάξαι τὸ σῶμα; δύνασαι διὰ μετανοίας αὐτὸ ποιῆσαι καθαρόν, δύνασαι διὰ χρημάτων, δι' ἐλεημοσύνης. ἀλλ' οὐκ ἔχεις χρήματα; ἀλλ' ἐπισκέπτεσθαι δύνασαι τὸν ἀρρωστοῦντα, ἀπιέναι πρὸς τὸν δεδε-
25 μένον, ψυχροῦ ποτήριον διδόναι καὶ ὁμωρόφιον ποιεῖν τὸν ξένον, δύο παρέχειν ὀβολοὺς ὡς χήρα, καὶ στενάζειν ἐπὶ τοῖς ὀδυνωμένοις. καὶ γὰρ καὶ τοῦτο ἐλεημοσύνη. ἀλλ' ἔρημος εἶ καὶ πένης καθόλου, καὶ ἀσθενὴς τὸ σῶμα ὡς μηδὲ βαδίσαι δύνασθαι; φέρε πάντα εὐχαρίστως ταῦτα, καὶ μέγαν καρπώσῃ τὸν μισθόν· ἐπεὶ καὶ Λαζάρου τοῦτο ἦν τὸ κατόρθωμα. οὐδὲ γὰρ ἀπὸ χρημάτων ἐκεῖνος ἐπεκούρησέ τινι. πῶς γάρ, ὁ μηδὲ τῆς ἀναγκαίας εὐπορῶν
30 τροφῆς; οὐκ εἰς δεσμωτήριον εἰσῆλθε. πῶς γάρ, ὁ μηδὲ ὀρθοῦσθαι δυνάμενος; οὐκ ἄρρωστον ἐπεσκέψατο. πῶς γάρ, ὁ προκείμενος ταῖς γλώτταις τῶν κυνῶν; ἀλλ' ὅμως καὶ τούτων χωρὶς τὸ βραβεῖον ἥρπασε τῷ πάντα γενναίως ἐνεγκεῖν, τῷ τὸν μὲν ὠμὸν καὶ ἀπάνθρωπον εὐδοκιμοῦντα καὶ ἐντρυφῶντα ὁρᾶν, ἑαυτὸν δὲ ἐν τοσούτοις κακοῖς, καὶ μηδὲν ἀπεικὸς ῥῆμα φθέγξασθαι. διὰ δὴ τοῦτο τοὺς κόλπους ἀπελάμβανε τοῦ Ἀβραὰμ ὁ
35 νεκροῦ οὐδὲν ἄμεινον διακείμενος, ἀλλ' ἀργὸς ἐν τῷ πυλῶνι τοῦ πλουσίου τότε ἐρριμμένος, καὶ μετὰ τοῦ τοσαῦτα κατωρθωκότος πατριάρχου ἐστεφανοῦτο καὶ ἀνηγορεύετο καὶ τῶν κόλπων ἀπήλαυε τῶν ἐκείνου, οὐκ ἐλεημοσύνας ποιήσας, οὐκ ἀδικουμένῳ χεῖρα ὀρέξας, οὐ ξένους ὑποδεξάμενος, οὐκ ἄλλο οὐδὲν ἐπιδείξασθαι δυνηθείς, ἀλλ' ἐν πᾶσι μόνον εὐχαριστήσας, καὶ τὸν τῆς ὑπομονῆς λαμπρὸν ἀπενεγκὼν στέφανον. μέγα γὰρ εὐχαρι-
40 στία καὶ φιλοσοφία * ἐν τοσούτοις κακοῖς γυμναζομένη, καὶ πάντων μεῖζον κατόρθωμα τοῦτο. ὅθεν καὶ ὁ Ἰὼβ ἐστεφανοῦτο. * καὶ ὁ διάβολος ἔλεγε, Δέρμα ὑπὲρ δέρματος, καὶ πάντα ὅσα ὑπάρχει τῷ ἀνθρώπῳ, δώσει ὑπὲρ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ· ἀλλ' ἀπόστειλον τὴν χεῖρά σου καὶ ἅψαι τῆς σαρκὸς αὐτοῦ. οὐ γὰρ μικρὸν ὀδυνωμένην χαλινῶσαι ψυχὴν πρὸς

Ἰωβ. β.

τὸ μηδὲν ἁμαρτεῖν. τοῦτο μαρτυρίου ἴσον, τοῦτο ὁ κολοφὼν τῶν ἀγαθῶν. καὶ σὺ τοίνυν, ἀγαπητέ, πολλάκις ὑπὸ νόσου κατεχόμενος, ἢ πυρετῶν, ἢ ἀλγηδόνων, τῆς ὀδύνης σε ἀναγκαζούσης εἰπεῖν τι βλάσφημον, ἐὰν κατάσχῃς σαυτὸν καὶ εὐχαριστήσῃς,* τὸν αὐτὸν λήψῃ μισθόν. τίνος γὰρ ἕνεκεν βλασφημεῖς, εἰπέ μοι; μὴ κουφότερόν σοι γίνεται τὸ ἄλγος; μάλιστα μὲν γὰρ εἰ καὶ κουφότερον ἐγίνετο, οὐδ' οὕτως ἔδει τολμᾶν, οὐδὲ ψυχῆς σωτηρίαν ἀποδόσθαι, σώματι παραμυθίαν ἐπινοοῦντα· νυνὶ δὲ οὐ μόνον οὐ κουφίζεται τὸ ἄλγος, ἀλλὰ καὶ χαλεπώτερον γίνεται. ὁ γὰρ διάβολος ὁρῶν ὅτι ἴσχυσέ τι, καὶ εἰς βλασφημίαν σε ἐξήγαγεν, ἐπιτείνει τὴν κάμινον, ἀνάπτει τὴν ὀδύνην, ὥστε αὐτῷ πληρῶσαι τὴν ἐπιθυμίαν. μάλιστα μὲν οὖν (ὅπερ ἔφην) εἰ καὶ ἐκουφίζετο, οὐκ ἔδει τοῦτο ποιεῖν· ὅταν δὲ μηδὲ κερδαίνῃς τι, τίνος ἕνεκεν σαυτὸν κατασφάττεις; ἀλλ' οὐκ ἀνέχῃ σιγᾶν· οὐκοῦν εὐχαρίστει τῷ Θεῷ, οὐκοῦν δοξολόγει τὸν δοκιμάζοντα* ἐν τῇ καμίνῳ. ἀντὶ τῆς βλασφημίας, δοξολογίαν εἰπέ. ὧδε καὶ μέγας μισθός, καὶ κουφότερον γίνεται τὸ ἕλκος. οὕτω καὶ ἐκεῖνος ὁ μακάριος φθεγγόμενος ἔλεγεν· Ὁ Κύριος ἔδωκεν, ὁ Κύριος ἀφείλετο. καὶ πάλιν, εἰ τὰ ἀγαθὰ ἐδεξάμεθα παρὰ Κυρίου, τὰ κακὰ οὐχ ὑποίσομεν; ἀλλ' ἐμοί, φησιν, οὐκ ἔδωκε πλοῦτον. οὐκοῦν ἔλαττον τὸ ἕλκος. οὐ γάρ ἐστιν ἴσον ἀπολαύσαντα τῶν ἀπὸ τοῦ πλούτου γυμνωθῆναι τούτου, καὶ μηδὲ πεῖραν λαβόντα ἐν πενίᾳ ζῆν. εἰ γὰρ τὰ τῶν ἄλλων ὁρῶντες'' κακὰ καὶ τοῖς ἑαυτῶν ἀντιπεξάγοντες λυπηροῖς, χαλεπώτερα τῇ συγκρίσει τὰ ἑαυτῶν νομίζουσι πολλοὶ τῶν πενομένων· ὅταν μὴ ἑτέρωθεν ἀλλ' ἐξ'' αὐτῶν ποιῶνται τὴν σύγκρισιν, ἐννόησον πῶς χαλεπώτερα τὰ τῆς ἀθυμίας, ὅσῳ καὶ ἡ πεῖρα πλείονα παρασκευάζει τῆς ἀφαιρέσεως τὴν αἴσθησιν. ταύτῃ καὶ ἡ ἀπαιδία κουφοτέρα ἡ ἐξ ἀρχῆς τῆς μετὰ εὐπαιδίαν. οὐ γάρ ἐστιν ἴσον μὴ λαβεῖν, καὶ μετὰ τὸ λαβεῖν ἀφαιρεθῆναι. φέρε τοίνυν τὰ συμπίπτοντα γενναίως. τοῦτο γάρ σοι μαρτύριόν ἐστι. οὐ γὰρ τὸν κελευόμενον θῦσαι, τὸ μὴ θῦσαι, ἀλλὰ κατασφαγῆναι μᾶλλον ἢ τοῦτο ποιῆσαι, ποιεῖ μάρτυρα μόνον· ἀλλὰ καὶ τό, τῆς ὀδύνης εἰς βλασφημίαν ἐξαγούσης, ἑλέσθαι ἐγκαρτερῆσαι τῷ πόνῳ, καὶ μηδὲν ἀπηχὲς εἰπεῖν, μάρτυρα ἐργάζεται. ἐπεὶ καὶ ὁ Ἰὼβ οὐκ ἐπειδὴ κελευόμενος θῦσαι οὐκ ἔθυσε, διὰ τοῦτο ἐστεφανώθη, ἀλλ' ἐπειδὴ τὰς ὀδύνας γενναίως ἤνεγκε. καὶ Παῦλος δὲ ἐντεῦθεν ἀνεκηρύττετο, ἀπὸ τῶν μαστίγων, ἀπὸ τῶν θλίψεων, ἀπὸ τῶν ἄλλων ὧν ὑπέμεινε μετ' εὐχαριστίας.

Iob. α.

2 Τοὺς πόνους τῶν καρπῶν σου φάγεσαι· μακάριος εἶ, καὶ καλῶς σοι ἔσται.

Τίνος ἕνεκεν διπλασιάζει τὸν μακαρισμόν; ἐπειδὴ οἶδεν αὐτοῦ τὸ μέγεθος, ἐντρυφᾷ τῇ φαντασίᾳ τοῦ πράγματος. καὶ τί τὸ καλῶς, εἰπέ*;

3 Ἡ γυνή σου ὡς ἄμπελος εὐθηνοῦσα ἐν τοῖς κλίτεσι τῆς οἰκίας σου.

Ἄλλος, Ἐν τοῖς ἐσωτάτοις· Ἄλλος, Ἐν τοῖς μηροῖς.

4 Οἱ υἱοί σου ὡς νεόφυτα ἐλαιῶν κύκλῳ τῆς τραπέζης σου.

5 Ἰδού, οὕτως εὐλογηθήσεται ἄνθρωπος ὁ φοβούμενος τὸν Κύριον.

Τί λέγεις*; τοῦτο ὁ μακαρισμός; τοῦτο τὸ κέρδος, οἰκίας εὐθηνία, καὶ τὸ τῶν οἰκείων ἀπολαῦσαι πόνων, καὶ παίδων πλῆθος καὶ γυναικός; οὐ τοῦτο, ἀλλὰ τοῦτο ἐκ περιουσίας. Ζητεῖτε γὰρ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, καὶ ταῦτα πάντα προστεθήσεται ὑμῖν. ἐπειδὴ οὖν ἀτελεστέροις ἔτι διελέγετο, ὥσπερ παιδία μικρὰ ἀπὸ τῶν αἰσθητῶν ἐνάγει. καὶ μὴ θαυμάσῃς. εἰ γὰρ Παῦλος τοῦτο ποιεῖ ἐν τῷ καιρῷ τῆς τοσαύτης φιλοσοφίας, πρὸς τοὺς ἔτι χαμαὶ βλέποντας ἀπὸ τούτων διαλεγόμενος, πολλῷ μᾶλλον ὁ προφήτης. καὶ ποῦ τοῦτο ὁ Παῦλος ποιεῖ; καὶ'' ἀλλαχοῦ (καὶ γάρ, ὅταν περὶ παρθενίας διαλέγηται, οὐδὲν περὶ μελλόντων αὐτοῖς λέγει, ἀλλὰ τὴν ἀπαλλαγὴν τῶν ἀπὸ τοῦ γάμου προσγινομένων λυ-

Ματ. ϛ. λγ.

α. Κορ. ζ.

πηρῶν

πηρῶν μόνον τίθησι) καὶ ὅταν δὲ περὶ τῆς εἰς γονέας τιμῆς, τῷ αὐτῷ κέχρηται τρόπῳ οὕτω λέγων· ἥτις ἐστὶν ἐντολὴ πρώτη ἐν ἐπαγγελίαις. τίς δέ ἐστιν ἡ ἐντολή; Τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα, καὶ ἔσῃ μακροχρόνιος ἐπὶ τῆς γῆς. ἀλλὰ καὶ ὅταν περὶ τῆς εἰς τοὺς ἐχθροὺς φιλοσοφίας γράφῃ, πάλιν αἰσθητὸν τίθησιν ἔπαθλον λέγων· Τοῦτο γὰρ ποιῶν, ἄνθρακας πυρὸς σωρεύσεις ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ. ὁ δὲ Χριστὸς οὐχ οὕτως (οὐδὲ γὰρ αὐτὸς ἀσθενέσι διαλέγεται) ἀλλ' ἐπὶ μὲν τῇ παρθενίᾳ, τὴν βασιλείαν τίθησιν· ἐπὶ δὲ τῷ τοὺς ἐχθροὺς ἀγαπᾶν, τὸ γενέσθαι ὁμοίους Θεῷ, ὡς ἀνθρώποις ὄντας ὁμοίους γενέσθαι ἐνί· ὥσπερ οὖν καὶ ἐν τῇ παλαιᾷ ἔνθα διὰ τῶν αἰσθητῶν ἤγοντο, τοὺς φιλοσοφοῦντας εἰδότας ἀπὸ τῶν μειζόνων ὁρῶμεν ἐναγομένους. καὶ τοῦτο δηλῶν ὁ Παῦλος ἔλεγε, Κατὰ πίστιν ἀπέθανον οὗτοι μὴ κομισάμενοι τὰς ἐπαγγελίας, ἀλλὰ πόῤῥωθεν ἰδόντες αὐτὰς καὶ ἀσπασάμενοι. οὐ τοίνυν ὁ μισθὸς οὗτος τῶν φοβουμένων τὸν Θεὸν μόνος, τῶν οἰκείων ἀπόλαυσις, καὶ γυνὴ καὶ παῖδες καὶ εὐθηνία οἰκίας, ἀλλὰ ταῦτα ἐκ περιουσίας καὶ ἐν τάξει προσθήκης, τὰ δὲ κεφάλαια μεγάλα· πρῶτον μὲν οὖν αὐτὸ τὸ φοβεῖσθαι τὸν Θεὸν ἐν ἑαυτῷ τὴν ἀμοιβὴν ἔχον· ἔπειτα δὲ τὰ ἀπόῤῥητα ἐκεῖνα, ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε καὶ οὖς οὐκ ἤκουσε καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη.

6 Εὐλογήσαι σε Κύριος ἐκ Σιὼν, καὶ ἴδοις τὰ ἀγαθὰ Ἱερουσαλήμ.

Ἕτερος, Καὶ ὅρα ἐν ἀγαθοῖς τὴν Ἱερουσαλήμ. Ἀγαθὰ, τὴν πόλιν λέγει, τὸν πλοῦτον, τὴν εὐπρέπειαν, τὰς νίκας, τὰς τιμὰς, τὴν εὐθηνίαν, τὴν εὐετηρίαν, τὴν ἀσφάλειαν, τὴν εἰρήνην. Πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς σου.

Καλῶς καὶ τῇ προσθήκῃ τῶν ἡμερῶν κέχρηται. καὶ γὰρ καὶ τοῦτο μάλιστα σημεῖον ἦν τοῦ παρὰ τοῦ Θεοῦ ταῦτα δίδοσθαι, καὶ τῆς προνοίας αὐτοῦ δεῖγμα, τὸ μὴ πάσχειν τι ἀνθρώπινον, μηδὲ μεταπίπτειν καὶ μεταβολὴν ὑπομένειν, πλὴν εἴποτε ὀργισθεὶς αὐτὰ διέκοψε. 7 Καὶ ἴδοις υἱοὺς τῶν υἱῶν σου. Καὶ μὴν πολλοί, φησι, φοβούμενοι τὸν Θεὸν ἐν ἀπαιδίᾳ διετέλεσαν. καὶ τί τοῦτο; οὐ γὰρ ἐπὶ τοῖς παροῦσιν ἀπεδυσάμεθα, ἀλλὰ προηγουμένως μὲν ἐπὶ τῷ ἀρέσκειν τῷ Θεῷ, ἔπειτα δὲ καὶ ἐπὶ ταῖς μελλούσαις ἐλπίσι. καὶ τότε μὲν, ταῦτα ἦν τὰ ἔπαθλα· νῦν δὲ, οὐρανὸς καὶ τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἀγαθά. εἰ δὲ μὴ ἔχεις παῖδας φοβούμενος τὸν Θεὸν, πόθεν οἶσθα εἰ μὴ τῆς εὐπραγίας ταύτης ἕτερα μείζονα ἔδωκεν; οὐ γὰρ ἑνὶ τρόπῳ πάντας εὐεργετεῖ, ἀλλὰ διαφόρως, πλούσιος ὤν. πόσοι παῖδας ἐσχηκότες, τοὺς οὐκ ἔχοντας ἐμακάρισαν; πόσοι πλοῦτον κτησάμενοι, τῶν πενήτων ἀθλιώτερον κατέλυσαν; πόσοι δόξης ἀπολαύσαντες, καθάπερ μαχαίρᾳ, ταύτῃ περιεπάρησαν, καὶ τὰ ἀνήκεστα πεπόνθασι; μὴ δὴ τὰ πράγματα ζήτει, μηδὲ ἀπαίτει τὸν Θεὸν εὐθύνας, ἀλλὰ πάντα φέρε γενναίως καὶ μετ' εὐχαριστίας. μᾶλλον δὲ μηδενὶ τῶν παρόντων προσήλωσο. διὰ γὰρ τοῦτο τοιαύτην ἐκελεύσθης εὐχὴν εὔχεσθαι, ἐν ᾗ μόνον ἓν αἴτημα αἰσθητὸν αἰτεῖς, καὶ πλέον οὐδέν. ἀλλὰ καὶ τοῦτο, τῷ μέτρῳ πάλιν γέγονε πνευματικόν. τὰ μὲν γὰρ ἄλλα πάντα, περὶ οὐρανῶν καὶ τῆς ἐκεῖ βασιλείας, περὶ ἀκριβοῦς πολιτείας, καὶ τῆς τῶν ἁμαρτημάτων ἀπαλλαγῆς ἡμῖν λέγεται· ὑπὲρ δὲ αἰσθητῶν, μίαν λέξιν κελευόμεθα λέγειν. ποίαν δὲ ταύτην; Τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον δὸς ἡμῖν σήμερον*. ἐπειδὴ γὰρ πρὸς ἑτέραν λοιπὸν καλούμεθα πατρίδα, καὶ πρὸς μείζονα μεταλλαξάμεθα ζωὴν, καὶ τὰς αἰτήσεις κατάλληλους ἐκείνῃ δεῖ ποιεῖσθαι· ταῦτα δὲ, κἂν ἐπιῤῥέῃ, μετὰ πολλῆς τῆς ἀκριβείας διαχρῆσθαι.

Εἰρήνη ἐπὶ τὸν Ἰσραήλ. Ἄλλος, Εἰρήνην ἐπὶ τὸν Ἰσραήλ. Κατὰ κοινοῦ ἡ εὐχή. τοῦτο γὰρ μάλιστα ποθοῦσιν, ἅτε μακρῷ τεταριχευμένοι πολέμῳ. τί γὰρ ὄφελος αὐτοῖς τῶν ἄλλων, εἰρήνης οὐκ οὔσης; τὸ τοίνυν κεφάλαιον τῶν ἀγαθῶν τῶν τότε, καὶ τὴν

Ἐφ. ς. β.
Ρω. ιβ. κ.
Ματθ. ιθ. ιβ.
Ἑβρ. ια. ιγ.
γηνιὰ. ... [illegible]
ὑπέρουσιον. [illegible]

τὴν ἀσφάλειαν αὐτῶν ἐπαγγέλλεται, τὴν εἰρήνην, καὶ ταύτην διηνεκῆ· ὅπερ μάλιστα τῆς τοῦ Θεοῦ προνοίας ἔργον, τὸ καὶ δοῦναι καὶ μὴ ἀφεῖναι διαπεσεῖν. ἐπειδὴ γὰρ αὕτη τῶν ἀνθρωπίνων ἡ φύσις ῥευστή τίς ἐστι καὶ οὐ διαρκής, δεικνὺς ὅτι οὐχ ἁπλῶς αὐτοῖς ἔπεισι ταῦτα, ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἄνωθεν ῥοπῆς καὶ νεύοντος τοῦ Θεοῦ, πάσας τὰς ἡμέρας εἶπε, καὶ εἰρήνην ἐπηγγείλατο διαρκῆ. καὶ γέγονε τοῦτο, τό γ' οὖν εἰς τὸν Θεὸν ἧκον. εἰ δὲ διεκόπη πάλιν, ἀπὸ τῆς ἐκείνων πονηρίας συνέβη καὶ τοῦτο. ὥσπερ γὰρ ὅταν ἀπειλῇ κολάσεις τισί, τοῖς δὲ διὰ μετανοίας ἀποκρουομένοις τὴν ὀργὴν ἵσταται τὰ τῆς τιμωρίας· οὕτω καὶ ἂν ἀγαθὰ ἐπαγγείληται, ἀνάξιοι δὲ φανῶσιν οἱ τῆς ἐπαγγελίας μέλλοντες ἀπολαύειν, ἀναχαιτίζεται τὰ τῆς ὑποσχέσεως. τὸ μὲν οὖν εἰς αὐτὸν ἧκον, πάσας τὰς ἡμέρας αὐτοῖς ἐπηγγείλατο· τῇ δὲ ἑαυτῶν πονηρίᾳ διέκοψαν τὴν δωρεάν. ταῦτα δὴ λέγω, ἵνα μήτε ἀπειλοῦντος αὐτοῦ ἀπογινώσκωμεν, ἀλλὰ τῇ μετανοίᾳ τὴν ὀργὴν ἀποκρουώμεθα· μήτε χρηστὰ ἐπαγγελλομένου ἀναπίπτωμεν, ἀλλὰ τῇ σπουδῇ καὶ τῇ κατὰ τὸν βίον ἐπιμελείᾳ προσκαλῶμεν εἰς ἔργον τὰς ὑποσχέσεις. ἂν γὰρ μὴ τοῦτο ποιῶμεν, οὐκ ἀρκεῖ ἡ ἐπαγγελία σῶσαι μόνη· ἐπεὶ καὶ τῷ Ἰούδᾳ ἐπηγγείλατο ὅτι καθιεῖται ἐπὶ τοῦ θρόνου μετὰ τῶν ἕνδεκα μαθητῶν, καὶ οὐκ ἐκάθισεν. ἡ δὲ αἰτία οὐ παρὰ τὸν ὑποσχόμενον, ἀλλὰ παρὰ τὸν ἀνάξιον τῆς ὑποσχέσεως φανέντα. καὶ ἡμεῖς τοίνυν ἔχοντες βασιλείας ἐπαγγελίαν, μὴ ῥαθυμῶμεν, ἀλλὰ τὰ παρ' ἑαυτῶν εἰσφέρωμεν, ἵνα δυνηθῶμεν τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, νῦν καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Ψαλμ. ρκη. 1 ΠΛΕΟΝΑΚΙΣ ΕΠΟΛΕΜΗΣΑΝ ΜΕ ΕΚ ΝΕότητός μου, εἰπάτω δὴ Ἰσραήλ· 2 Πλεονάκις ἐπολέμησάν με ἐκ νεότητός μου. καὶ γὰρ οὐκ ἠδυνήθησάν μοι. Ἕτερός φησιν ἑρμηνευτής, Ἀλλ' οὐκ ἠδυνήθησάν μοι.

Καὶ οὗτος περὶ αὐτοῦ ἔοικεν ὁ ψαλμός. ἐπειδὴ γὰρ διεκόπτετο τὰ τῆς οἰκοδομῆς, καὶ πρὸς τέλος τὸ ἔργον οὐκ ᾔει, ἄγων αὐτοὺς εἰς χρηστὰς ἐλπίδας, ἵνα μὴ ἀπογινώσκωσιν, ἐκ τῶν παρελθόντων περὶ τῶν μελλόντων θαρρεῖν αὐτοὺς παρασκευάζει, καὶ παιδεύει αὐτοὺς λέγειν ταῦτα τὰ ῥήματα. ποῖα δή; ὅτι πολλάκις ἐπιθέμενοι παρεγένεσθε οὐκ ἴσχυσαν, οὐδὲ ὁλοσχερῆ νίκην ἤραντο. καὶ μὴν ἔλαβον αἰχμαλώτους, φησί, καὶ πρὸς τὴν ἀλλοτρίαν μετέστησαν, καὶ πολλοὺς πολέμους ἐνίκησαν. μάλιστα μὲν καὶ τότε οὐκ ἐκ τῆς οἰκείας ἰσχύος, ἀλλ' ἐκ τῆς τῶν Ἰουδαίων ἁμαρτίας περιεγένοντο. ἄλλως δέ, οὐδὲ μέχρι τέλους ἔμειναν ὡς περιγενόμενοι. οὐδὲ γὰρ ἴσχυσαν παντελῶς ἀφανίσαι τὸ γένος, ἢ τὴν πόλιν ἐξαλεῖψαι, οὐδὲ εἰς τέλος ἀπολέσαι τὸ ἔθνος, ἀλλὰ πρὸς ὀλίγον ἐνδιδόντος τοῦ Θεοῦ περιγινόμενοι, πάλιν ἡττῶντο. πῶς δὲ ἡττῶντο; τῶν Ἰουδαίων ἐπὶ τὴν προτέραν εὐπραγίαν ἐπανιόντων· ὃ καὶ δηλῶν ἕτερος ἑρμηνευτής, ἀλλ' οὐχ ὑπερίσχυσάν μου, εἶπεν.

3 Ἐπὶ τῶν νώτων μου ἐτέκταινον οἱ ἁμαρτωλοί, ἐμάκρυναν τὴν ἀνομίαν αὐτῶν.

Τί ἐστι τοῦτο; οὐχ ὡς ἔτυχεν ἐπεβούλευον, φησιν, ἀλλὰ πολλὰ ἐμηχανῶντο καὶ ἐπραγματεύοντο, δόλους ῥάπτοντες, λάθρα ἐπιτιθέμενοι. τὸ γὰρ ἐπὶ τῶν νώτων μου ἢ τὸ δολερὸν καὶ ὕπουλον δηλοῖ, ἢ τὸ κατὰ κράτος καὶ μετὰ πολλῆς σφοδρότητος· τουτέστιν, αὐτὴν τὴν δύναμίν μου συνθλάσαι ἐπεχείρουν. ἕτερος δὲ ἀντὶ τοῦ ἐτέκταινον, ἠροτρίασαν εἶπεν, ἵνα δηλώσῃ ὅτι ἔργον ἐποιοῦντο τὴν κατὰ τοῦ δικαίου ἐπιβουλήν. ἐμάκρυναν

κρούσαι τὴν ἀνομίαν αὐτῶν. Τί ἐστιν ὃ λέγει; δείκνυσιν ὅτι οὐ μετὰ σφοδρότητος ἐπῄεσαν μόνον, ἀλλὰ καὶ μετὰ πολλῆς τῆς προσεδρίας, πολὺν δαπανῶντες χρόνον, καὶ ἔργον ποιούμενοι τὴν ἐπιβουλήν, καὶ ἐπιμένοντες διηνεκῶς. ἀλλ' οὐδὲν αὐτοῖς ἐγένετο πλέον, οὐ παρὰ τὴν ἡμετέραν ἰσχύν, ἀλλὰ παρὰ τὴν τοῦ Θεοῦ δύναμιν. διὸ καὶ δεικνὺς τὸν ἱστῶντα τρόπαιον καὶ τὴν νίκην ἐργαζόμενον, ἐπήγαγε·

4 Κύριος δίκαιος συνέκοψεν αὐχένας ἁμαρτωλῶν. Ἕτερος δέ, ἀντὶ τοῦ αὐχένας, βρόχους εἶπε, δηλῶν τὰς ἐπιβουλάς, τὰς ἐφόδους, τὰς μηχανάς. Καλῶς δὲ οὐ διέλυσεν εἶπεν, ἀλλὰ συνέκοψεν, ἵνα μᾶλλον ἐμφήνῃ ὅτι τοῦτο εἰργάσατο, ἄχρηστα εἰς τέλος ποιῶν αὐτῶν τὰ βουλεύματα. καὶ γὰρ ἀρχομένης τῆς πόλεως κτίζεσθαι πάλιν, πολλοὶ πανταχόθεν ἐπιτιθέμενοι ἦσαν, τῷ φθόνῳ τηκόμενοι. καὶ οὐχ ἅπαξ οὐδὲ δίς, ἀλλὰ καὶ πολλάκις τοῦτο ἐποίουν. τοῦτο γέγονε καὶ ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας. ἀρχομένης γὰρ αὐτῆς φύεσθαι, συνεχῶς ἐπετίθεντο πάντες, παρὰ μὲν τὴν ἀρχὴν βασιλεῖς καὶ δῆμοι καὶ τύραννοι, μετὰ δὲ ταῦτα τῶν αἱρέσεων αἱ ἐπιβουλαί, καὶ πολὺς πανταχόθεν ὁ πόλεμος καὶ ποικίλος ἀνερριπίζετο· ἀλλ' ὅμως οὐδὲν ἴσχυσεν, ἀλλὰ τὰ μὲν τῶν πολεμίων ἐλύθη, τὰ δὲ τῆς ἐκκλησίας ἀνθεῖ. Αἰσχυνθήτωσαν καὶ ἀποστραφήτωσαν εἰς τὰ ὀπίσω πάντες οἱ μισοῦντες Σιών.

Ἄλλος, Ἀνατραπήτωσαν εἰς τὰ ὀπίσω.

5 Γενηθήτωσαν ὡσεὶ χόρτος δωμάτων, ὃς πρὸ τοῦ ἐκσπασθῆναι ἐξηράνθη·

6 Οὗ οὐκ ἐπλήρωσε τὴν χεῖρα αὐτοῦ ὁ θερίζων· Ἕτερος, Δράκα·

Καὶ τὸν κόλπον αὐτοῦ ὁ τὰ δράγματα συλλέγων.

7 Καὶ οὐκ εἶπον οἱ παράγοντες, εὐλογία Κυρίου ἐφ' ὑμᾶς, εὐλογήκαμεν ὑμᾶς ἐν ὀνόματι Κυρίου.

Εἰς εὐχὴν κατακλείει τὴν παραίνεσιν, ἀπό τε τῆς διηγήσεως τῶν παρελθόντων, ἀπό τε τῆς εὐχῆς θαρρεῖν παρασκευάζων τὸν ἀκροατήν, καὶ δεικνὺς τοῦ πολέμου τὴν ὑπόθεσιν ἄδικον. ἀπὸ γὰρ φθόνου καὶ μίσους τὰ τῆς μάχης ἤρετο. διὸ λέγει, αἰσχυνθήτωσαν καὶ ἀποστραφήτωσαν εἰς τὰ ὀπίσω πάντες οἱ μισοῦντες Σιών. μὴ μόνον, φησίν, ἡττηθείησαν, ἀλλὰ καὶ αἰσχρῶς καὶ καταγελάστως. Εἶτα εἰπών, γενηθήτωσαν ὡσεὶ χόρτος δωμάτων, ἐνδιατρίβει τῇ εἰκόνι, οὐχ ἁπλῶς χόρτῳ παραβάλλων αὐτούς, ἀλλὰ τῷ ἐπὶ τῶν δωμάτων. καίτοιγε καὶ ὁ ἐν πεδίῳ λιπαρῷ ταχέως διαρρεῖ· ἀλλ' ὅμως πλείονα δεικνὺς τῶν ἐναντίων τὴν εὐτέλειαν, τῷ ἐπὶ δωμάτων αὐτοὺς παραβάλλει, ὥστε ἑκατέρωθεν δεῖξαι αὐτῶν τὸ εὐκατάπτωτον, καὶ ἀπὸ τῆς φύσεως τοῦ χόρτου, καὶ ἀπὸ τῆς φύσεως τοῦ τόπου. Τοιαῦται τῶν ἐναντίων, φησίν, αἱ ἔφοδοι, οὐκ ἔχουσαι ῥίζαν οὐδὲ ὑπόστασιν, οἳ καὶ πρὸς ὀλίγον μὲν δοκοῦσιν ἀνθεῖν, ὕστερον δὲ ἐλέγχονται καὶ ἑαυτοῖς περιπίπτουσιν. Τοιαύτη καὶ τῶν ἐν ἀδικίᾳ ζώντων ἡ εὐημερία, τῶν βιωτικῶν ἡ φαιδρότης. ὁμοῦ τε γὰρ φαίνεται καὶ ἀπόλλυται, οὔτε ὑπόστασίν τινα οὔτε δύναμιν ἔχουσα. διόπερ οὐ δεῖ τούτοις προσέχειν, ἀλλὰ τὸ εὐκατάλυτον αὐτῶν ἐννοοῦντας, τῶν ἀθανάτων ἐφίεσθαι καὶ ἀκινήτων πραγμάτων καὶ οὐκ ἐχόντων μεταβολήν· ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ πατρὶ ἡ δόξα ἅμα τῷ ἁγίῳ πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Ψαλμ. ρκθ. 1 ΕΚ ΒΑΘΕΩΝ ΕΚΕΚΡΑΞΑ ΣΟΙ, ΚΥΡΙΕ· Κύριε, εἰσάκουσον τῆς φωνῆς μου.

Τί ἐστιν ἐκ βαθέων; οὐχ ἁπλῶς, φησίν, ἀπὸ στόματος, οὐδὲ ἁπλῶς ἀπὸ γλώσσης, τῆς διανοίας πλανωμένης, τὰ ῥήματα ἐκχεῖται, ἀλλ' ἀπὸ καρδίας βαθυτάτης, μετὰ πολλῆς τῆς σπουδῆς καὶ τῆς προθυμίας, ἐξ αὐτῶν τῆς διανοίας τῶν βαθέων. τοιαῦται γὰρ αἱ τῶν θλιβομένων ψυχαί· αὐτὴν συγκινοῦσιν ὁλόκληρον τὴν καρδίαν, μετὰ πολλῆς τῆς κατανύξεως τὸν Θεὸν καλοῦντες. διὸ δὴ καὶ ἀκούονται. αἱ γὰρ τοιαῦται εὐχαὶ πολλὴν ἔχουσι δύναμιν, οὐ περιτρεπόμεναι οὐδὲ σαλευόμεναι, κἂν μετὰ πολλῆς ῥύμης ὁ διάβολος ἐπέλθῃ. καθάπερ γὰρ δένδρον ἰσχυρόν, κατὰ πολλοῦ τοῦ βάθους τῆς γῆς παραπέμπον τὴν ῥίζαν καὶ εἰς τοὺς κόλπους αὐτῆς περισφίγγον, πρὸς ἅπασαν πνευμάτων ῥύμην ἀνθίσταται, τὸ δὲ περὶ τὴν ἐπιφάνειαν κείμενον, μικρᾶς προσπεσούσης αὔρας, διασαλεύεται, καὶ πρόρριζον ἐκπεσὸν ἐπὶ τῆς γῆς κεῖται· οὕτω δὴ καὶ αἱ εὐχαὶ αἱ μὲν κάτωθεν ἀνιοῦσαι καὶ πρὸς τὸ βάθος ἐρριζωμέναι, κἂν μυρίοι προσέλθωσι λογισμοί, κἂν ἅπασα ἡ τοῦ διαβόλου παράταξις, ἀσθενεῖς μένουσι καὶ ἀνένδοτοι μὴ παρατρεπόμεναι· αἱ δὲ ἀπὸ τοῦ στόματος καὶ τῶν χειλέων προϊοῦσαι καὶ μὴ ἀνερχόμεναι κάτωθεν, οὐδὲ πρὸς Θεὸν ἀναβῆναι δύνανται διὰ τὴν ῥαθυμίαν τοῦ προσιόντος. τὸν γὰρ τοιοῦτον, κἂν κτύπος τις γένηται, περιέτρεψε, κἂν θόρυβος, ἀπήγαγε τῆς ἱκετηρίας. καὶ τὸ μὲν στόμα ἠχεῖ, ἡ δὲ καρδία κενὴ καὶ ἡ διάνοια ἔρημος. ἀλλ' οὐχ οἱ ἅγιοι οὕτως ηὔχοντο, ἀλλὰ μετὰ τοσαύτης τῆς ἐπιτάσεως, ὡς καὶ ὅλον τὸ σῶμα κατακάμπτειν. ὁ γοῦν μακάριος Ἡλίας εὐχόμενος, πρῶτον μὲν ἐρημίαν ἐζήτησεν· εἶτα τὴν κεφαλὴν μεταξὺ τῶν γονάτων θείς, καὶ μετὰ πολλῆς ἑαυτὸν ἀνακαίων τῆς θερμότητος, οὕτω τὰς εὐχὰς ἠφίει. εἰ δὲ βούλει καὶ ὀρθὸν ἑστῶτα ἰδεῖν ἐν εὐχῇ, ὅρα πάλιν αὐτὸν ἐκτεταμένον πρὸς τὸν οὐρανόν, καὶ οὕτως ἐκτεταμένον, ὡς καὶ πῦρ ἄνωθεν κατενεγκεῖν. οὕτω καὶ ὅτε τῆς χήρας τὸ παιδίον ἀναστῆσαι ἐβούλετο, ὅλον ἑαυτὸν συντείνας τὴν ἀνάστασιν ἐκείνην εἰργάζετο, οὐ διακλώμενος οὐδὲ χασμώμενος καθάπερ ἡμεῖς, ἀλλὰ διαθερμαινόμενος τῇ προθυμίᾳ τῆς ψυχῆς. καὶ τί λέγω τὸν Ἡλίαν καὶ τοὺς ἁγίους ἐκείνους; γυναῖκας εἶδον πολλάκις, δι' ἀπόδημον ἄνδρα καὶ παιδίον ἀρρωστοῦν, οὕτως ἐκ βαθέων εὐχομένας, καὶ τοσαύτας πηγὰς ἀφιείσας δακρύων, ὡς καὶ αὐτοῦ τοῦ τέλους ἐπιτυχεῖν τῆς εὐχῆς. εἰ δὲ ὑπὲρ παιδίου καὶ ἀνδρὸς ἀποδήμου οὕτω θερμαίνονται γυναῖκες ἐν εὐχαῖς, ποίαν ἕξει συγγνώμην ὁ ἀνὴρ τῆς ψυχῆς νενεκρωμένης μαλακιζόμενος; διά τοι τοῦτο πολλάκις εὐχόμενοι κενοὶ πάλιν ἀναχωροῦμεν. ἄκουσον τῆς Ἄννης, πῶς ηὔχετο ἐκ βαθέων, οἵας ἠφίει πηγὰς δακρύων, πῶς μετάρσιος γέγονεν ἀπὸ τῆς εὐχῆς. ὁ γὰρ οὕτως εὐχόμενος, καὶ πρὶν ἢ λαβεῖν ἅπερ αἰτεῖ, μεγάλα ἀπὸ τῆς εὐχῆς καρποῦται καλά, τὰ πάθη καταστέλλων ἅπαντα, θυμὸν μαλάττων, φθόνον ἐκβάλλων, ἐπιθυμίαν τήκων, τῶν βιωτικῶν τὸν ἔρωτα καταμαραίνων, ἐν πολλῇ γαλήνῃ τὴν ψυχὴν καθιστάς, εἰς αὐτὸν λοιπὸν τὸν οὐρανὸν ἀνιών. καθάπερ γὰρ εἰς σκληρὰν γῆν ὑετὸς καταφερόμενος, ἢ σίδηρον πῦρ μαλάττει, οὕτω τὸ σκληρὸν τῆς διανοίας τὸ ἀπὸ τῶν παθῶν ἡ τοιαύτη εὐχὴ καὶ πυρὸς σφοδρότερον καὶ ὑετοῦ μᾶλλον ἀνίησι καὶ καταμαλάττει. ἔστι μὲν γὰρ ἁπαλὴ καὶ εὔπλαστος ἡ ψυχή· ἀλλ' ὅπερ τὸ Ἴστρου πολλάκις πάσχει ὕδωρ τῷ κρυμῷ πεζευγμένον, τοῦτο γὰρ καὶ ἡ ψυχὴ ἡ ἡμετέρα, ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας καὶ τῆς πολλῆς ῥαθυμίας σκληρυνομένη καὶ λίθος γινομένη. δεῖ τοίνυν ἡμῖν θέρμης πολλῆς, ὥστε καταμαλάξαι τὸ σκληρόν. τοῦτο δὲ μάλιστα εὐχὴ ἐργάζεται. ὅταν τοίνυν μεταχειρίζῃ τὴν εὐχήν, μὴ τοῦτο ζήτει μόνον ὅπως λάβοις ὅπερ αἰτεῖς, ἀλλὰ καὶ ὅπως ἐν αὐτῇ τῇ εὐχῇ βελτίω ποιήσῃς τὴν ψυχήν. καὶ γὰρ καὶ τοῦτο ἔργον εὐχῆς. ὁ οὕτως εὐχόμενος ἀνώτερος γίνεται τῶν βιωτικῶν, πτεροῦται τῇ διανοίᾳ,

κ. ἀπ.

γ. Βασ. ιη. μς. καὶ ιθ. δ.

κ. ψυχ.

κοῦφον

κοῦφον ποιεῖ τὸν λογισμὸν, οὐδενὶ τῶν παθῶν ἁλίσκεται. ἐκ βαθέων ἐκέκραξά σοι, Κύριε. δύο ἐνταῦθα τίθησι, καὶ τὸ ἐκ βαθέων, καὶ τὸ κεκράξαι· κραυγὴν, οὐ τὸν τόνον λέγων τῆς φωνῆς, ἀλλὰ τὴν διάθεσιν τῆς γνώμης. Κύριε, εἰσάκουσον τῆς φωνῆς μου. ἐντεῦθεν δύο μανθάνομεν, ὅτι ἁπλῶς οὐκ ἔστι τὸ παρὰ τοῦ Θεοῦ τυχεῖν, ἐὰν μὴ τὰ παρ' ἡμῶν ὑπάρξῃ· διὸ καὶ πρότερον ἐκ βαθέων, φησὶν, ἐκέκραξα, καὶ τότε, εἰσάκουσον. ἔπειτα ὅτι εὐχὴ ἐκτεταμένη καὶ δακρύων κατανύξεως γέμουσα, πολλὴν ἔχει δύναμιν πρὸς τὸ πεῖσαι τὸν Θεὸν ἐπινεῦσαι τοῖς λεγομένοις. καὶ γὰρ ὥσπερ μέγα τι κατωρθωκὼς καὶ τὰ παρ' αὐτοῦ πληρώσας, οὕτως ἐπήγαγε, Κύριε, εἰσάκουσον τῆς φωνῆς μου,

2 Γενηθήτω τὰ ὦτά σου προσέχοντα εἰς τὴν φωνὴν τῆς δεήσεώς μου·

Ὦτα, τὴν ἀκουστικὴν δύναμιν καὶ φωνὴν, οὐ τὸν τόνον τοῦ πνεύματος οὐδὲ τὴν κραυγὴν αἰνιττόμενος, ἀλλὰ τὴν συντεταμένην διάθεσιν.

3 Ἐὰν ἀνομίας παρατηρήσῃ Κύριε, Κύριε τίς ὑποστήσεται;

Ἵνα μὴ λέγῃ τις, ὅτι ἁμαρτωλὸς ὢν καὶ μυρίων γέμων κακῶν οὐ δύναμαι προσιέναι καὶ εὔχεσθαι καὶ τὸν Θεὸν καλεῖν, περιαιρῶν ταύτην τὴν σκῆψιν, ἐὰν ἀνομίας παρατηρήσῃ, φησὶ, Κύριε, Κύριε τίς ὑποστήσεται; τὸ γὰρ τίς ἐνταῦθα, οὐδείς ἐστιν. οὐ γάρ ἐστιν, οὐκ ἔστιν οὐδένα μετὰ ἀκριβείας παρέχοντα τῶν πραγμάτων τὰς εὐθύνας, τυχεῖν ἐλέους τε φιλανθρωπίας ποτέ. καὶ ταῦτα λέγομεν, οὐκ εἰς ῥαθυμίαν τὰς ψυχὰς ἐμβάλλοντες, ἀλλὰ παραμυθούμενοι τοὺς εἰς ἀπόγνωσιν πίπτοντας. Τίς γὰρ καυχήσεται ἁγνὴν ἔχειν καρδίαν; ἢ τίς παρρησιάσεται καθαρὸς εἶναι ἀπὸ ἁμαρτιῶν; καὶ τί λέγω τοὺς ἄλλους; εἰ γὰρ Παῦλον εἰς μέσον ἀγάγω καὶ βουληθείην ἀπαιτῆσαι αὐτὸν ἀκριβῆ τῶν γεγενημένων ἐξέτασιν, οὐ δυνήσεται ὑποστῆναι. τί γὰρ καὶ ἐρεῖ δυνήσεται; προφήτας ἀνέγνω κατὰ ἀκρίβειαν τοῦ πατρῴου νόμου ζηλωτὴς ὑπάρχων, σημεῖα εἶδεν ἐπιτελούμενα, καὶ ὅμως ἔμενε διώκων καὶ οὐ πρότερον μετέστη, ἕως τῆς θαυμαστῆς ἐκείνης ἀπέλαυσεν ὄψεως, καὶ τῆς φρικτῆς ἤκουσε φωνῆς. πρὸ δὲ τούτου ἔμενε πάντα φύρων καὶ συγχέων. ἀλλ' ὅμως πάντα ἐκεῖνα παραδραμὼν ὁ Θεὸς, καὶ ἐκάλεσε καὶ χάριτος ἠξίωσε πολλῆς. τί δὲ τὸν κορυφαῖον ἐκεῖνον τὸν Πέτρον, οὐ μετὰ μυρία θαύματα καὶ σημεῖα, τοσαύτην παραίνεσιν καὶ συμβουλὴν, ἤλεγξε πλῆμμα ἐκεῖνο τὸ χαλεπὸν πεσόντα; ἀλλ' ὅμως κἀκεῖνο παρέδραμε, καὶ πρῶτον τῶν ἀποστόλων κατέστησε. διὸ ἔλεγε· Σίμων, Σίμων, ἰδοὺ ἐξῄτησεν ὁ Σατανᾶς σινιάσαι σε ὡς τὸν σῖτον, κἀγὼ ἐδεήθην περὶ σοῦ, ἵνα μὴ ἐκλίπῃ ἡ πίστις σου. καὶ μετὰ ταῦτα δὲ εἰ μὴ ἐλέῳ καὶ φιλανθρωπίᾳ ἔλθοι κρῖναι, ἀλλ' ἀκριβῆ ποιήσασθαι τὴν ἐξέτασιν, πάντας ὑπευθύνους εὑρήσει πάντως. διὸ καὶ Παῦλος ἔλεγεν, Οὐδὲν ἐμαυτῷ σύνοιδα, ἀλλ' οὐκ ἐν τούτῳ δεδικαίωμαι. ἐὰν ἀνομίας παρατηρήσῃ Κύριε, Κύριε. ὁ διπλασιασμὸς οὐχ ἁπλῶς, ἀλλὰ θαυμάζοντος καὶ ἐκπληττομένου τὸν πολὺν τῆς φιλανθρωπίας ἐστὶν ὄγκον καὶ τὴν μεγαλωσύνην αὐτοῦ τὴν ἀπέραντον, καὶ τὸ ἀχανὲς πέλαγος. τίς ὑποστήσεται; οὐκ εἶπε, τίς διαφεύξεται; ἀλλὰ, τίς ὑποστήσεται; δηλῶν ὅτι οὐδὲ στῆναι δυνήσεται.

Παροιμ. κ. θ.

α. Κορ. δ. δ.

4 Ὅτι παρὰ σοὶ ὁ ἱλασμός ἐστιν. Οὐκ ἐν τοῖς ἡμετέροις κατορθώμασιν, ἀλλ' ἐν τῇ ἀγαθότητι, φησὶ, τῇ σῇ ἐστι τὸ διαφυγεῖν τὴν κόλασιν. τὸ γὰρ διαδρᾶναι τὴν δίκην, ἐν τῇ σῇ κεῖται φιλανθρωπίᾳ. κἂν μὴ ταύτης ἀπολαύσωμεν, τὰ ἡμέτερα οὐκ ἀρκεῖ τῆς μελλούσης ἡμᾶς ἐξαρπάσαι ὀργῆς. τοῦτο καὶ διὰ τοῦ προφήτου δηλῶν ἔλεγεν, Ἐγώ εἰμι ὁ ἐξαλείφων τὰς ἀνομίας σου, τουτέστι, τοῦτο ἐμόν ἐστι, τῆς ἐμῆς ἀγαθότητος, τῆς ἐμῆς φιλανθρωπίας. ὡς τά γε σὰ οὐκ ἀρκεῖ ποτε πρὸς ἀπαλλαγὴν τιμωρίας, ἂν μὴ τὰ τῆς ἐμῆς προστεθῇ φιλανθρωπίας. καὶ πάλιν, ἐγὼ ἀνέχομαι ὑμῶν.

Ἡσ. μγ. κε.

5 Ἕνεκεν

Ἕνεκεν τοῦ ὀνόματός σου ὑπέμεινά σε, Κύριε. 5 Ὑπέμεινεν ἡ ψυχή μου εἰς τὸν λόγον σου, ἤλπισεν ἡ ψυχή μου ἐπὶ τὸν Κύριον.

Ἄλλος, Ἕνεκεν τοῦ νόμου σου. Ἕτερος, Ἕνεκεν τοῦ γνωσθῆναι τὸν λόγον σου. Ὃ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστι· διὰ τὴν φιλανθρωπίαν σου, διὰ τὸ ὄνομά σου, διὰ τὸν νόμον σου προσεδόκησα σωτηρίαν· ἐπεὶ εἰς τὰ ἐμαυτοῦ εἰ ἀπεῖδον, πάλαι ἂν ἀπέγνων, πάλαι ἂν ἀπήλπισα. νῦν δὲ τῷ νόμῳ προσέχων καὶ τῷ λόγῳ σου, χρηστὰς ἔχω ἐλπίδας. ποίῳ λόγῳ; τῷ τῆς φιλανθρωπίας. αὐτὸς γάρ ἐστιν ὁ λέγων, Καθὼς ἀπέχει ὁ οὐρανὸς ἀπὸ τῆς γῆς, οὕτως ἀπέχουσιν αἱ βουλαί μου ἀπὸ τῆς βουλῆς ὑμῶν, καὶ αἱ ὁδοί μου ἀπὸ τῶν ὁδῶν ὑμῶν. (Ησ. νε. θ.) καὶ πάλιν, Κατὰ τὸ ὕψος τοῦ οὐρανοῦ ἀπὸ τῆς γῆς, ἐκραταίωσε Κύριος τὸ ἔλεος αὐτοῦ ἐπὶ τοὺς φοβουμένους αὐτόν. (Ψαλ. ρβ. ια.) καὶ πάλιν, καθ' ὅσον ἀπέχουσιν ἀνατολαὶ ἀπὸ δυσμῶν, ἐμάκρυνεν ἀφ' ἡμῶν τὰς ἀνομίας ἡμῶν· τουτέστιν, οὐ κατορθοῦντας ἔσωσα μόνον, ἀλλὰ καὶ ἁμαρτανόντων ἐφεισάμην, καὶ μεταξὺ τῶν πλημμελημάτων τῶν σῶν τὴν ἀντίληψιν τὴν ἐμαυτοῦ καὶ τὴν κηδεμονίαν ἐπεδειξάμην. ἄλλος, ὅπως ἐπίφοβος ἔσῃ, προσεδόκησα τὸν Κύριον. ἐπίφοβος τίνι; τοῖς ἐχθροῖς, τοῖς ἐπιβούλοις, τοῖς ἐχθραίνουσί μοι. τί ἐστιν, ἕνεκεν τοῦ ὀνόματός σου; εἰ καὶ ἐγὼ ἁμαρτωλὸς καὶ μυρίων γέμων κακῶν, φησιν, ἀλλ' ὅμως ᾔδειν ὅτι, ἵνα μὴ τὸ ὄνομά σου βεβηλωθῇ, οὐκ ἂν περιεῖδες ἡμᾶς ἀπολλυμένους. ὃ καὶ αὐτὸς ἐν τῷ Ἰεζεκιὴλ λέγει· Οὐ δι' ὑμᾶς ἐγὼ ποιῶ, ἀλλὰ διὰ τὸ ὄνομά μου, ἵνα μὴ βεβηλωθῇ ἐν τοῖς ἔθνεσι· (Ιεζ. λϛ. κβ.) τουτέστιν, ἡμεῖς οὐκ ἦμεν ἄξιοι σωθῆναι, οὐδὲ εἴχομέν τινα ἀπὸ τῶν πεπραγμένων ἡμῖν προσδοκίαν χρηστήν· διὰ δὲ τὸ ὄνομά σου προσδοκῶμεν σώζεσθαι, καὶ αὕτη ἡμῖν ὑπολέλειπται σωτηρίας ἐλπίς. Ἄλλος, Ἕνεκεν φόβου ὑπέμεινα Κύριον. Ἄλλος, Ἕνεκεν νόμου ὑπέμεινα Κύριον. ὑπέμεινεν ἡ ψυχή μου εἰς τὸν λόγον σου. Ἄλλος, Προσεδόκησεν ἡ ψυχή μου τῷ ῥήματι αὐτοῦ. Ἄλλος, Ὑπέμεινεν ἡ ψυχή μου, καὶ τὸ ῥῆμα αὐτοῦ ἐκαραδόκησα· τουτέστιν, ἀπὸ τῶν ἐπαγγελιῶν καὶ τῶν συνεχῶν ὑποσχέσεων τῶν περὶ φιλανθρωπίας καὶ χρηστότητος, ἄγκυραν εἶχον ἱεράν, καὶ οὐκ ἀπηγόρευον τὰ κατ' ἐμαυτόν. 6 Ἀπὸ φυλακῆς πρωΐας μέχρι νυκτός, ἀπὸ φυλακῆς πρωΐας ἐλπισάτω Ἰσραὴλ ἐπὶ τὸν Κύριον.

Πάντα τὸν βίον φησί· τουτέστι, νύκτα καὶ ἡμέραν πᾶσαν. οὐδὲν γὰρ πρὸς σωτηρίαν ἴσον τοῦ διὰ παντὸς ὁρᾶν καὶ τῆς ἐλπίδος ἐκκρέμασθαι ἐκείνης, κἂν μυρία περιστῇ τὰ εἰς ἀπόγνωσιν ἐκβάλλοντα. τοῦτο τεῖχος ἀρραγές, τοῦτο ἀσφάλεια ἀχείρωτος, τοῦτο πύργος ἄμαχος. κἂν τὰ πράγματα τοίνυν θάνατον ἀπειλῇ καὶ κίνδυνον καὶ πανωλεθρίαν, μὴ ἀποστῇς ἐλπίζων εἰς Θεὸν καὶ προσδοκῶν τὴν παρ' αὐτοῦ σωτηρίαν. ῥᾴδια γὰρ αὐτῷ πάντα καὶ εὔκολα, καὶ ἐξ ἀπόρων πόρον εὑρεῖν δυνήσεται. μὴ τοίνυν κατὰ ῥοῦν φερομένων τῶν πραγμάτων προσδόκα ἀπολαύσεσθαι συμμαχίας μόνον, ἀλλὰ καὶ τότε μάλιστα, ὅτε κλυδώνιον ᾖ καὶ χειμὼν καὶ ὁ περὶ τῶν ἐσχάτων ἐπικρέμαται κίνδυνος. (Ιε. ψαλ.) τότε γὰρ μάλιστα πλέον ὁ Θεὸς τὴν ἑαυτοῦ δύναμιν ἐνδείκνυται. τοῦτο οὖν ἐστιν ὃ λέγει, διὰ παντὸς δεῖ πρὸς Κύριον ἐλπίζειν, πάντα τὸν βίον, πᾶσαν τὴν ζωήν.

7 Ὅτι παρὰ τῷ Κυρίῳ τὸ ἔλεος, καὶ πολλὴ παρ' αὐτῷ λύτρωσις. 8 Καὶ αὐτὸς λυτρώσεται τὸν Ἰσραὴλ ἐκ πασῶν τῶν ἀνομιῶν αὐτοῦ. Τί ἐστιν, ὅτι παρὰ τῷ Κυρίῳ τὸ ἔλεος; πηγὴ καὶ θησαυρὸς ἐκεῖ φιλανθρωπίας, φησί, πηγάζων διηνεκῶς. ὅπου δὲ ἔλεος, καὶ λύτρωσις· καὶ οὐχ ἁπλῶς λύτρωσις, ἀλλὰ καὶ πολλή, καὶ φιλανθρωπίας ἄπειρον πέλαγος. κἂν τοίνυν ὑπὸ τῶν ἁμαρτιῶν ὦμεν προσδεδεμένοι, ἀναπίπτειν οὐ χρὴ οὐδὲ ἀπαγορεύειν. (Ἰωάννης) ὅπου γὰρ ἔλεος καὶ φιλανθρωπία, οὐ γίνονται τῶν πεπλημμελημένων ἀκριβεῖς εὐθύναι, τοῦ δικάζοντος διὰ τὸ πολὺ ἔλεον καὶ τὸ περὶ φιλανθρω-

πίαν

πάλιν ἐπιῤῥεπὲς τὰ πολλὰ παρὰ τῆς ἔχοντος. τοιοῦτον γὰρ ὁ Θεός. πρὸς δὲ ἐλεεῖν διηνεκῶς
καὶ συγγνώμην διδόναι ἐπιῤῥεπὴς καὶ πρόχειρος. καὶ αὐτὸς λυτρώσεται τὸν Ἰσραὴλ ἐκ
πασῶν τῶν ἀνομιῶν αὐτοῦ. εἰ τοίνυν τοιοῦτός ἐστι, καὶ κέχυται πανταχοῦ τῆς φιλανθρω-
πίας αὐτοῦ τὸ μέγεθος, εὔδηλον ὅτι καὶ τὸν λαὸν αὐτοῦ σώσει, καὶ ἀπαλλάξει οὐχὶ κολάσεως μό-
5 νον, ἀλλὰ καὶ τῶν ἁμαρτημάτων. ταῦτ' οὖν εἰδότες, μένωμεν παρακαλοῦντες, δεό-
μενοι, καὶ μηδέποτε ἀποστῶμεν, κἂν λάβωμεν, κἂν μὴ λάβωμεν. εἰ γὰρ τοῦ δοῦναι
κύριος, καὶ τοῦ πότε δοῦναι κύριός ἐστι, καὶ τὸν καιρὸν ἀκριβῶς οἶδεν αὐτός. μένωμεν τοίνυν
ἱκετεύοντες, παρακαλοῦντες, θαῤῥοῦντες αὐτοῦ τῷ ἐλέει καὶ τῇ φιλανθρωπίᾳ, καὶ μηδέ-
ποτε τὴν ἑαυτῶν ἀπογινώσκωμεν σωτηρίαν, ἀλλὰ τὰ παρ' ἑαυτῶν εἰσφέρωμεν, καὶ πάν-
10 τως ἕψεται τὰ παρ' ἐκείνου· ἐπεὶ καὶ ἄφατον παρ' αὐτῷ τὸ ἔλεος καὶ ἄπειρος ἡ φιλανθρω-
πία· ἧς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν
Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Ψαλμ. ρλ. 1 ΚΥΡΙΕ, ΟΥΧ ΥΨΩΘΗ Η ΚΑΡΔΙΑ ΜΟΥ,
15 οὐδὲ ἐμετεωρίσθησαν οἱ ὀφθαλμοί μου. Ἄλλος, Οὐδὲ ὑψώ-
θησαν. 2 Οὐδὲ ἐπορεύθην ἐν μεγάλοις οὐδὲ ἐν θαυμασίοις
ὑπὲρ ἐμέ. Ἄλλος, Ἐν μεγαλειότησιν. Ἄλλος, Ἐν μεγα-
λωσύναις οὐδὲ ὑπερβάλλουσιν *.

20 Τί τοῦτο; ὁ Παῦλος καὶ ἀνάγκης οὔσης, τὸ ἑαυτὸν ἐγκωμιάζειν ἀφρο-
σύνην φησί· διὸ καὶ ἐπήγαγε λέγων, Γέγονα ἄφρων καυχώμε-
νος· ὑμεῖς με ἠναγκάσατε. πῶς οὖν τοῦτο ἠγνόησεν ὁ προφή-
της, καὶ καυχᾶται νῦν οὐκ ἐπὶ δύο καὶ τριῶν καὶ δέκα, ἀλλ' ἐπὶ τῆς
οἰκουμένης ἁπάσης; καὶ καυχᾶται λέγων, ταπεινός εἰμι καὶ μέ-
25 τριος, καὶ ταπεινὸς καθ' ὑπερβολὴν καὶ ἁπλοῦς. τοῦτο γάρ ἐστι τὸ,
ὡς ἀπογεγαλακτισμένον ἐπὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ. τίνος οὖν ἕνεκεν τοῦτο ποιεῖ; ὅτι οὐ παν-
ταχοῦ τὸ πρᾶγμα κεκώλυται, ἀλλ' ἔστιν ὅπου καὶ ἀναγκαῖόν ἐστι· μᾶλλον δέ ἐστιν ὅπου [ὅτι]
οὐ καυχώμενοι, ἀλλὰ μὴ καυχώμενοι ἄφρονες γινόμεθα. διὸ καὶ ὁ Παῦλος λέγει, ὁ καυχώ-
μενος, ἐν Κυρίῳ καυχάσθω. καὶ γὰρ ὁ ἐπὶ τῷ σταυρῷ μὴ καυχώμενος, πάντων ἐστὶν
30 ἀφρονέστατος· ὁ ἐπὶ τῇ πίστει μὴ καυχώμενος, πάντων ἀθλιώτερος· ὁ ἐπὶ τούτοις μὴ
καυχώμενος καὶ παῤῥησιαζόμενος, ἀπολεῖται πάντως. διὰ τοῦτο θαῤῥῶν ὁ ἀπόστολος ἔ-
λεγεν· ἐμοὶ δὲ μὴ γένοιτο καυχᾶσθαι, εἰ μὴ ἐν τῷ σταυρῷ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χρι-
στοῦ. καὶ πάλιν, μὴ καυχάσθω ὁ πλούσιος ἐν τῷ πλούτῳ αὐτοῦ, μηδὲ ὁ σοφὸς ἐν τῇ σο-
φίᾳ αὐτοῦ, ἀλλ' ἢ ἐν τούτῳ καυχάσθω, ἐν τῷ συνιέναι καὶ γινώσκειν τὸν Κύριον. πῶς δὲ
35 κακὸν τὸ καυχᾶσθαι; ἐὰν ὡς ὁ Φαρισαῖος αὐτὸ ποιῶμεν. καὶ διὰ τί, φησιν, ὁ Παῦλος
εἶπε, γέγονα ἄφρων καυχώμενος· ὑμεῖς με ἠναγκάσατε; ὅτι τὰ κατορθώματα αὐτοῦ
διηγεῖτο τὰ ἐπὶ τοῦ βίου καὶ τῆς πολιτείας, ἅπερ οὐκ ἔδει προφέρειν ἀνάγκης μὴ οὔσης. ἀλλα-
χοῦ δέ φησιν, ἐὰν καὶ θελήσω καυχήσασθαι, οὐκ ἔσομαι ἄφρων· ἀλήθειαν γὰρ ἐρῶ. ὥστε ὁ τὰ
ἀληθῆ λέγων καιροῦ καλοῦντος, οὐκ ἔστιν ἄφρων. οὐκ ἄρα οὐδὲ ὁ προφήτης ἄφρων καυχώ-
40 μενος· καὶ γὰρ ἀληθῆ ἔλεγεν. ἀλλὰ τίς ἡ αἰτία, δι' ἣν εἰς τοῦτο ἤγαγε τὸν λόγον; ὥστε παι-
δεῦσαι τοὺς ἀκροατὰς μὴ μετὰ τὴν ἀπαλλαγὴν τῶν κακῶν εἰς ἀπόνοιαν ἐπανελθεῖν,
μηδὲ ἐλευθερωθέντας τοῦ δεσμοῦ ἀποσκιρτῆσαι πάλιν καὶ εἰς ἀνάγκην ἐμπεσεῖν ἑτέρας
αἰχμαλωσίας. διὰ δὴ τοῦτο ἐν τῷ τὰ οἰκεῖα διηγεῖσθαι διορθοῖ τὸν ἀκροατήν, καὶ οὐ λέ-

β.Κορ.ιβ.ια.

γει

γει ὅτι ὑψώθην μὲν, κατέχον δὲ τοῦ πάθους, ἀλλὰ τί; οὐχ ὑψώθη ἡ καρδία μου· τουτέστιν, οὐδὲ ἥψατό μου τῆς ψυχῆς ἡ πονηρία. οἷον γάρ τις λιμὴν ἀκύμαντος ἦν ἡ διάνοια, οὐ δεχομένη τὰ κύματα τοῦ νοσήματος, ὃ πάντων αἴτιον τῶν κακῶν, καὶ ῥίζα παρανομίας ἐσχάτης. τί ἐστιν ὃ λέγει, Κύριε, οὐχ ὑψώθη ἡ καρδία μου, οὐδὲ ἐμετεωρίσθησαν οἱ ὀφθαλμοί μου; οὐκ ἀνέσπασα, φησί, τὰς ὀφρῦς, οὐδὲ ἀνέτεινα τὸν αὐχένα. ἀπὸ γὰρ τῆς ἔνδοθεν πηγῆς τοῦ πάθους ὑπερβλύζον τὸ νόσημα, καὶ τὸ σῶμα σχηματίζει πρὸς τὴν ἔνδοθεν φλεγμονήν. οὐδὲ ἐπορεύθην ἐν μεγάλοις οὐδὲ ἐν θαυμασίοις ὑπὲρ ἐμέ. τί ἐστιν ἐν μεγάλοις; τοῖς ὑπερόγκοις ἀνδράσι, φησί, τοῖς πλουτοῦσι, τοῖς ἀλαζόσι, τοῖς ὑπερηφάνοις. εἶδες ἀκρίβειαν ταπεινοφροσύνης; οὐ μόνον αὐτὸς ἦν ἐκτὸς τοῦ νοσήματος, ἀλλὰ καὶ τοὺς οὕτω φλεγμαίνοντας ἔφευγε, καὶ τῶν τοιούτων ἀπεπήδα συλλόγων διὰ τὸ πολὺ πρὸς τὴν ἀλαζονείαν μῖσος. ἐπειδὴ γὰρ ἀπεχθῶς εἶχε ταύτῃ, οὐ μόνον αὐτῆς ἀπεπήδα, οὐδὲ ἄβατον αὐτῇ τὸ χωρίον τῆς διανοίας ἐποίει μόνον, ἀλλὰ καὶ τοὺς μετιόντας αὐτὴν ἐκ πολλοῦ τοῦ διαστήματος ἔφευγεν, ὥστε μηδὲ ἐκεῖθεν τινὰ δέξασθαι λύμην. οὐ μικρὸν δὲ τοῦτο κατόρθωμα, τὸ φεύγειν τοὺς ὑπερόγκους, τὸ μισεῖν τοὺς ἀλαζόνας, τὸ ἀποστρέφεσθαι καὶ βδελύσσεσθαι· μεγίστης ἀρετῆς ἀσφάλεια, μεγίστης ταπεινοφροσύνης φυλακή.

3 Εἰ μὴ ἐταπεινοφρόνουν, ἀλλὰ ὕψωσα τὴν καρδίαν μου, 4 Ὡς τὸ ἀπογεγαλακτισμένον ἐπὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ, ὡς ἀνταποδώσεις ἐπὶ τὴν ψυχήν μου.

Ἄλλος, Οὕτως ἀνταποδοθείη τῇ ψυχῇ μου. Καθ' ὑπερβατόν ἐστι τὸ εἰρημένον. οἷον, εἰ μὴ ἐταπεινοφρόνουν ὡς τὸ ἀπογεγαλακτισμένον ἐπὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ, ἀλλ' ὕψωσα τὴν καρδίαν μου, οὕτως ἀνταποδοθείη τῇ ψυχῇ μου. ὃ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν· οὐ μόνον τῆς κακίας καθαρὸς ἤμην, τῆς ἀλαζονείας λέγω, οὐδὲ μόνον τῶν ἐχόντων αὐτὴν ἀλλότριος, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐναντίαν αὐτῇ ἀρετὴν μετὰ πολλῆς ἐδεξάμην τῆς ὑπερβολῆς, τὴν ταπεινοφροσύνην, τὸ μετριάζειν, τὸ συντετρῖφθαι. τοῦτο ἐκεῖνο ὃ τοῖς μαθηταῖς ὁ Χριστὸς ἐκέλευσε λέγων· ἐὰν μὴ στραφῆτε καὶ γένησθε ὡς τὰ παιδία, οὐ μὴ εἰσέλθητε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. τοιαύτην, φησίν, ἐκτησάμην ταπεινοφροσύνην, ὡς τὸ ὑπομάζιον παιδίον. ὥσπερ γὰρ ἐκεῖνο ἔχεται τῆς μητρὸς, συντέτριπται, ἀλαζονείας ἁπάσης ἐστὶ καθαρὸν, ἀφελείᾳ συζῇ καὶ ἁπλότητι, οὕτω καὶ ἐγὼ πρὸς τὸν Θεὸν ἤμην, ἐχόμενος αὐτοῦ διὰ παντός. οὐχ ἁπλῶς δὲ τοῦ ἀπογεγαλακτισμένου ἐμνήσθη, ἀλλὰ τὴν θλίψιν θέλων παραστῆσαι, τὴν στενοχωρίαν, τὴν ὀδύνην, τὸ μέγεθος τῶν κακῶν. καθάπερ οὖν τὸ παιδίον ἄρτι τοῦ μαστοῦ ἀποσπασθὲν οὐδ' οὕτως ἀφίσταται τῆς μητρὸς, ἀλλ' ὀδυνώμενον, θρηνοῦν, δυσχεραῖνον, ἀλύον, κλαυθμυριζόμενον, ὅμως ἔχεται τῆς τεκούσης καὶ οὐκ ἂν ἀποσταίη, οὕτω κἀγώ, φησι, καὶ ἐν θλίψει καὶ ἐν στενοχωρίᾳ καὶ ἐν πολλαῖς ὢν συμφοραῖς, εἰχόμην τοῦ Θεοῦ. εἰ δὲ μὴ οὕτως ἤμην, ἀνταποδοθείη, φησιν, ἐπὶ τὴν ψυχήν μου· τουτέστι, δίκην δοίην τὴν ἐσχάτην. ἐλπισάτω Ἰσραὴλ ἐπὶ τὸν Κύριον ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ ἕως τοῦ αἰῶνος. ὁρᾷς ὅπερ ἔφην ἐξ ἀρχῆς, ὅτι ἐν μὲν τοῖς περὶ πίστεως καὶ δογμάτων, καὶ αἰτίας οὐκ οὔσης, διηνεκῶς δεῖ καυχᾶσθαι, καὶ ὁ μὴ καυχώμενος ἀπόλωλεν· ἐν δὲ τοῖς κατορθώμασι τοῦ βίου, καιροῦ καλοῦντος οὐδέποτε παραιτεῖσθαι δεῖ τὸ καυχᾶσθαι. ποῖος δὲ καιρός; πολλοὶ καὶ διάφοροι, ὧν καὶ εἷς ἐστι καὶ τὸ παιδεῦσαι τὸν ἀκροατήν. ὃ δὴ καὶ οὗτος εἰδὼς, καὶ δεικνὺς ὅτι διὰ τοῦτο λέγει αὐτὰ τὰ κατορθώματα, ἵνα τὸν ἀκροατὴν ἐπισπάσηται πρὸς τὸν αὐτοῦ ζῆλον, ἐπήγαγε λέγων·

5 Ἐλπισάτω Ἰσραὴλ ἐπὶ τὸν Κύριον ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ ἕως τοῦ αἰῶνος.

Κἂν συμφοραί, φησι, κἂν ἀθυμίαι, κἂν πόλεμοι, κἂν αἰχμαλωσίαι, κἂν ὁποιονοῦν τῶν ἀδοκήτων περιστῇ δεινόν, σὺ τῆς ἐλπίδος ἔχου τῆς εἰς Θεὸν καὶ τῆς προσδοκίας ἐκείνης

κείνης· καὶ πάντως ἐπιτεύξῃ χρηστοῦ τοῦ τέλους, τοῦ Θεοῦ τῇ λύσει τῶν δεινῶν ἀμειβομένου
σε τῆς καλῆς ταύτης ἐλπίδος, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς
αἰῶνας. Ἀμήν.

5 Ψαλμ. ρλα. 1 ΜΝΗΣΘΗΤΙ, ΚΥΡΙΕ, ΤΟΥ ΔΑΒΙΔ, ΚΑΙ
πάσης τῆς πρᾳότητος αὐτοῦ.

Ἄλλαχοῦ μὲν ἀπὸ τῆς μνήμης τῶν προγόνων" μόνον ἀξιοῦσι σώζε-
σθαι· ἐνταῦθα δὲ καὶ τὰ κατορθώματα λέγουσι, καὶ τὸ πάντων αἴ-
10 τιον τῶν ἀγαθῶν, ἐπιείκειαν, ταπεινοφροσύνην, πρᾳότητα· ἐν
ᾗ μάλιστα ἐθαυμάζετο καὶ Μωϋσῆς. Ἦν γὰρ πρᾳότατος, φησί, (Ἀριθμ. ιβ. γ.)
πάντων ἀνθρώπων τῶν ἐπὶ τῆς γῆς. Ἀλλά τινες τῶν αἱρετικῶν
ἐπιλαμβανόμενοι τῆς πολιτείας αὐτοῦ δὲ τοῦ εἰρημένου, φασί, τί
λέγεις; πρᾳότατος ἐκεῖνος ὁ πατάξ ἐνεχθεὶς τῷ Αἰγυπτίῳ καὶ ἀνελὼν αὐτόν; ὁ τοὺς Ἰουδαίους
15 ἐμφυλίων ἐμπλήσας αἱμάτων καὶ πολέμων; ὁ συγγενικοὺς κελεύσας ἐργάσασθαι φόνους;
ὁ τὴν γῆν διχῇ διελὼν, καὶ κεραυνοὺς ἄνωθεν ἐνεγκὼν, καὶ τοὺς μὲν καταποντίσας, τοὺς δὲ
καταφλέξας; οὗτος εἰ πρᾶος, τίς ὀργίλος καὶ σκληρός; παῦσαι, μὴ περιττὰ φθέγγου.
ὅτι πρᾶος ἦν καὶ πάντων ἀνθρώπων πρᾳότατος, καὶ λέγω, καὶ λέγων οὐκ ἀποστήσομαι. καὶ
εἰ βούλεσθε, οὐχ ἑτέρωθεν, ἀλλ' ἀπ' αὐτῶν τούτων τῶν εἰρημένων δεῖξαι πειράσομαι
20 αὐτοῦ τὴν πρᾳότητα. καίτοιγε ἐνῆν λέγειν τὰ περὶ τῆς ἀδελφῆς εἰρημένα αὐτῷ πρὸς
τὸν Θεόν, τὴν ἱκετηρίαν, ἣν ὑπὲρ τοῦ ἔθνους ἀνέθηκε, πάντα τὰ ῥήματα ἐκεῖνα τὰ ἀπο-
στολικὰ καὶ τῶν οὐρανῶν ἄξια, τὴν ἐπιείκειαν μεθ' ἧς τῷ δήμῳ διελέγετο. ἐνῆν δὲ ταῦτα
λέγειν, καὶ ἕτερα τούτων πλείονα ἀπαριθμεῖν· ἀλλ', εἰ βούλεσθε, ταῦτα παρέντες, φέρε,
ἀπ' αὐτῶν τούτων τῶν ἔμπροσθεν εἰρημένων παρὰ τῶν ἐχθρῶν δείξωμεν ὅτι πρᾳότατος
25 ἦν, ἀφ' ὧν βαρὺν δὲ σκληρὸν καὶ ὀργίλον αὐτὸν εἶναι νομίζουσί τινες. πῶς οὖν δείξομεν;
εἰ πρότερον διακρίναιμεν καὶ ὁρισαίμεθα, τί ποτέ ἐστι πρᾳότης καὶ τί τραχύτης. οὐδὲ
γὰρ τὸ πλήττειν, τραχύτητος ἁπλῶς, οὐδὲ τὸ φείδεσθαι, πρᾳότητος· ἀλλὰ πρᾶος ἐκεῖ-
νός ἐστιν, ὁ τὰ εἰς ἑαυτὸν πλημμελήματα φέρειν δυνάμενος, ὁ τοῖς ἀδικουμένοις ἀμύ-
νων, καὶ σφοδρὸς ἔκδικος ἐπηρεαζομένων γινόμενος. ὥς γε ὁ μὴ τοιοῦτος, νωθὴς καὶ ὑπνη-
30 λὸς καὶ νεκροῦ οὐδὲν ἄμεινον διακείμενος, οὐ πρᾶος οὐδὲ ἐπιεικής. τὸ περιορᾶν ἀδικουμέ-
νους, τὸ μὴ ἀλγεῖν ὑπὲρ τῶν ἀδικουμένων, μηδὲ θυμοῦσθαι τοῖς ἐπηρεάζουσιν, οὐκ ἀρε-
τῆς, ἀλλὰ κακίας. οὐκ ἄρα πρᾳότητος, ἀλλὰ νωθείας. ὥστε αὐτὸ δὴ τοῦτο δείκνυσιν
αὐτοῦ τὴν πρᾳότητα, καὶ ὅτι οὕτως ἦν θερμὸς, ὡς καὶ προπηδᾶν ἐν οἷς ἑτέρους ἀδικουμέ-
νους ἑώρα, κατέχειν οὐ δυνάμενος τὴν ὑπὲρ τοῦ δικαίου ἀγανάκτησιν. ἡνίκα γοῦν αὐ-
35 τὸς κακῶς ἔπασχεν, οὔτε ἠμύνατο, οὔτε ἐπεξῄει, ἀλλ' ἔμενε φιλοσοφῶν διηνεκῶς. εἰ δὲ
τραχὺς ἦν καὶ ὀργίλος, οὐκ ἂν ὑπὲρ ἑτέρων ὁ οὕτω ζέων καὶ διαθερμαινόμενος, ὑπὲρ τῶν
αὐτοῦ ἂν κατεδέξατο ἡσυχάσαι, ἀλλὰ πολὺ μᾶλλον τότε ἂν ἐξηγριώθη. ἴστε γὰρ ὅτι
μᾶλλον ἐπὶ τοῖς οἰκείοις ἢ τοῖς ἀλλοτρίοις ἀλγοῦμεν. ἐκεῖνος δὲ τῶν μὲν ἄλλων πασχόν-
των κακῶς, αὐτῶν οὐκ ἔλαττον τῶν πασχόντων ἠμύνετο· τὰ δὲ εἰς αὐτὸν γινόμενα πλημ-
40 μελήματα, μετὰ πολλῆς παρέτρεχε τῆς καρτερίας, ἐν ἑκατέροις ἄκρος ὢν, τῷ μὲν, τὸ
μισοπόνηρον, τῷ δὲ, τὸ μακρόθυμον ἐπιδεικνύμενος. ἀλλὰ τί ποιεῖν ἐχρῆν, εἰπέ μοι;
περιορᾶν" τὴν ἀδικίαν γινομένην, καὶ εἰς τὸ πλῆθος ἐκβαῖνον τὸ κακόν; ἀλλ' οὐκ ἦν
τοῦτο δημαγωγοῦ, οὐ μακροθύμου τινὸς καὶ ἀνεξικάκου, ἀλλὰ νωθροῦ καὶ ἀναπεπτωκότος.

σύ

σὺ δὲ ἰατρῷ μὲν οὐκ ἐγκαλεῖς σηπεδόνα βαδίζουσαν κατὰ παντὸς τοῦ σώματος περιανα-στέλλοντι τῇ τομῇ, ἐκεῖνον δὲ τραχύτατον εἶναι φῄς, τὸν νόσον πολλῷ σηπεδόνος χαλεπωτέραν κατὰ παντὸς ῥέουσαν τοῦ δήμου βουληθέντα ἀναχαιτίσαι πληγῇ τραχυτέρᾳ; ἀλλὰ ταῦτα ἀγνώμονος δικαστοῦ. τὸν γὰρ προστάτην δήμου τοσούτου καὶ ἔθνος οὕτω σκληρὸν ἄγοντα καὶ τραχὺ καὶ δυσήνιον, ἐν προοιμίοις ἀναστέλλειν ἔδει καὶ ἐκ προθύρων ἀνακόπτειν, ὥστε μὴ πορρωτέρω" προελθεῖν τὸ κακόν. ἀλλὰ κατέδυσε, φησι, Δαθὰν καὶ Ἀβειρών. τί λέγεις; καὶ ἔδει περιιδεῖν ἱερωσύνην πατουμένην, καὶ Θεοῦ νόμους ἀνατρεπομένους, καὶ τὸ συνέχον" ἅπαν διαλυόμενον, λέγω δὴ τῆς ἱερωσύνης τὸ ἀξίωμα, καὶ πᾶσι βατὰ ποιῆσαι τὰ ἄδυτα, καὶ ἀπὸ τῆς περὶ τούτους ῥᾳθυμίας προθεῖναι τοῖς βουλομένοις τοὺς ἱερεῖς καταπατεῖν περιβόλους, καὶ πάντα ἄνω καὶ κάτω γίνεσθαι; ἀλλὰ ταῦτα μάλιστα πρᾳότητος οὐκ ἦν, ἀλλὰ ἀπανθρωπίας καὶ ὠμότητος, περιιδεῖν τοσοῦτον κακὸν αὐξόμενον, καὶ φειδόμενον διακοσίων, ἀπολέσαι μυριάδας τοσαύτας. εἰπὲ γάρ μοι· ὅτε ἐκέλευσε σφάξαι τοὺς προσήκοντας, τί ποιῆσαι ἔδει; ὀργιζομένου τοῦ Θεοῦ, τῆς ἀσεβείας αὐξομένης, οὐδενὸς ὄντος τοῦ δυναμένου τῆς ὀργῆς αὐτοὺς ἐξαρπάσαι, ἀφεῖναι τὴν ἐκ τῶν οὐρανῶν πληγὴν ἐπὶ τὰς φυλὰς ἁπάσας ἐνσκῆψαι καὶ πανωλεθρίᾳ παραδοῦναι τὸ γένος, καὶ μετὰ τῆς κολάσεως περιιδεῖν καὶ τὴν ἁμαρτίαν ἀνίατον γινομένην, ἢ τιμωρίᾳ καὶ φόνῳ σωμάτων ὀλίγων τό, τε ἁμάρτημα λῦσαι, τήν τε ὀργὴν ἀναχαιτίσαι, τόν τε Θεὸν ἵλεων καταστῆσαι τοῖς τὰ τοιαῦτα πεπλημμεληκόσι; ἂν οὕτως ἐξετάζῃς τὰ τοῦ δικαίου, ὄψει μάλιστα ἐντεῦθεν αὐτὸν πρᾳότατον. ἀλλὰ ταῦτα ἐκ τῶν εἰρημένων τοῖς φιλομαθέσιν ἀφέντες ἀναλέγειν, ἵνα μὴ τὸ πάρεργον μεῖζον τοῦ μετὰ χεῖρας ποιήσωμεν, ἐπὶ τὸ προκείμενον ἴωμεν. τί δὲ ἦν τὸ προκείμενον; μνήσθητι, Κύριε, τοῦ Δαβίδ, καὶ πάσης τῆς πρᾳότητος αὐτοῦ,

2 Ὡς ὤμοσε τῷ Κυρίῳ, ηὔξατο τῷ Θεῷ Ἰακώβ.

* Προθεὶς εἰπεῖν περὶ πρᾳότητος, ἀφεὶς διηγήσασθαι τὰ κατὰ τὸν Σαούλ, τὰ κατὰ τοὺς ἀδελφούς, τὰ τοῦ Ἰωνάθαν, τὴν μακροθυμίαν τὴν ἐπὶ τοῦ στρατιώτου τοῦ μυρίοις αὐτὸν "πλύνοντος ὀνείδεσιν, ἕτερα πλείονα τούτων*, ἐφ' ἕτερον κεφάλαιον ἄγει τὸν λόγον, ὃ ζῆλον μάλιστα ἦν πολλοῦ. τίνος δὲ ἕνεκεν τοῦτο ποιεῖ; δυοῖν ἕνεκα· ἑνὸς μέν, ἐπειδὴ τούτῳ μάλιστα τέρπεται Θεός. Ἐπὶ τίνα ἐπιβλέψω, ἀλλ' ἢ ἐπὶ τὸν πρᾷον καὶ ἡσύχιον καὶ τρέμοντά μου τοὺς λόγους; ἑτέρου δέ, ἐπειδὴ ὃ κατήπειγεν τοῦτο μάλιστα ἦν. καὶ γὰρ ἡ ἀνάστασις τοῦ ναοῦ καὶ ἡ οἰκοδομὴ τῆς πόλεως καὶ ἡ τῆς παλαιᾶς πολιτείας ἀπόδοσις, πρὸς τοῦτο μάλιστα ἐπεῖγε τὸν λόγον. καὶ τὸ μὲν ὡς δῆλον καὶ ὡμολογημένον παρίησι (τὸ δὴ πᾶσι καταφανές, τὸ τῆς πρᾳότητος) οὗ δὲ καὶ μάλιστα ἐδεῖτο εἰς τὸ προκείμενον, τοῦτο εἰς μέσον φέρει. τί γὰρ ἐπεθύμουν ἰδεῖν; τὸν ναὸν ἀναστάντα, καὶ τὴν παλαιὰν ἀγιστείαν ἀποδοθεῖσαν. ἐπεὶ οὖν ἐν τούτῳ μάλιστα ἔλαμψεν ὁ Δαβίδ, ὥσπερ ἀμοιβὴν τῆς ἐκείνου σπουδῆς ἀπαιτεῖ τὸν Θεὸν τοῦ ναοῦ τὴν οἰκοδομήν, καί φησι, μνήσθητι Κύριε τοῦ Δαβίδ καὶ πάσης τῆς πρᾳότητος αὐτοῦ, ὡς ὤμοσε τῷ Κυρίῳ, ηὔξατο τῷ Θεῷ Ἰακώβ·

Ἡσ. ξϛ. β

3 Εἰ εἰσελεύσομαι εἰς σκήνωμα οἴκου μου, εἰ ἀναβήσομαι ἐπὶ κλίνης στρωμνῆς μου· 4 Εἰ δώσω ὕπνον τοῖς ὀφθαλμοῖς μου, καὶ τοῖς βλεφάροις μου νυσταγμόν,

5 Καὶ ἀνάπαυσιν τοῖς κροτάφοις μου, ἕως οὗ εὕρω τόπον τῷ Κυρίῳ, σκήνωμα τῷ Θεῷ Ἰακώβ. Καὶ τί τοῦτο πρὸς σέ; ὅτι ἐκείνου, φησίν, ἔκγονός εἰμι. καὶ ἐπεὶ ἐκεῖνον ἀποδεξάμενος τῆς σπουδῆς ἔφησας στήσειν αὐτοῦ τὸ γένος καὶ τὴν βασιλείαν, διὰ τοῦτο ταύτας ἀπαιτοῦμεν τὰς συνθήκας νῦν. καὶ οὐκ εἶπεν, ἕως οὗ οἰκοδομήσω (τοῦτο γὰρ αὐτῷ οὐκ ἐφεῖτο) ἀλλ' ἕως οὗ εὕρω τόπον τῷ Κυρίῳ καὶ σκήνωμα. εἶτα τὸν μὲν οἰκοδομήσαντα

παρα-

παρατρέχει, τὸν δὲ ἐπαγγειλάμενον εἰς μέσον τίθησιν, ἵνα μάθῃς πόσον ἐστὶ γνώμη ὀρθὴ ἀγαθὸν, καὶ πῶς ἀεὶ τῇ προαιρέσει τὸν μισθὸν ὁ Θεὸς ὁρίζειν εἴωθε. διὰ δὴ τοῦτο αὐτοῦ μέμνηται μᾶλλον, ἐπειδὴ καὶ αὐτὸς μᾶλλόν ἐστιν ὁ ᾠκοδομηκὼς, ἢ ὁ παῖς. ὁ μὲν γὰρ ἐπηγγείλατο, ὁ δὲ ἐπετάγη. καὶ ὅρα αὐτοῦ τὴν προθυμίαν. οὐ μόνον εἰς οἰκίαν φησὶν οὐκ εἰσελεύσεσθαι, οὐδὲ εἰς κλίνην ἀναβήσεσθαι, ἀλλ' οὐδὲ, ὃ ἀπὸ τῆς φυσικῆς ἀνάγκης ἦν, οὐδὲ τούτου ἀπολαύσεσθαι μετ' ἀδείας, ἕως οὗ εὕρῃ τόπον καὶ σκήνωμα τῷ Θεῷ Ἰακώβ· ὧν τὰ ἐναντία αὐτοὶ ἐνεκαλοῦντο παρὰ τοῦ Θεοῦ λέγοντος· Ὑμεῖς μὲν οἰκεῖτε ἐν οἴκοις κοιλοστάθμοις, ὁ δὲ οἶκός μου ἐστὶν ἔρημος. ἕως οὗ εὕρω τόπον τῷ Κυρίῳ, σκήνωμα τῷ Θεῷ Ἰακώβ. ὅρα πάλιν καὶ ἐντεῦθεν τὴν σπουδὴν καὶ τὴν μεμεριμνημένην ψυχήν. ὁ βασιλεὺς λέγει, ἕως οὗ εὕρω τόπον τῷ Κυρίῳ, ὁ πάντων κρατῶν. οὐ γὰρ ἁπλῶς οἰκοδομῆσαι ἐβούλετο, ἀλλ' ἐν ἐπιτηδειοτάτῳ χωρίῳ καὶ σφόδρα τῷ ναῷ πρέποντι. καὶ ζητήσεως ἐδεῖτο· οὕτως ἦν ἄγρυπνος τῇ ψυχῇ. 6 Ἰδοὺ, ἠκούσαμεν αὐτὴν ἐν Ἐφραθᾶ, εὕρομεν αὐτὴν ἐν τοῖς πεδίοις τοῦ δρυμοῦ. Τὰ παλαιὰ διηγεῖται νῦν, δεικνὺς ὅτι καὶ ἔμπροσθεν πολὺν περιῄει χρόνον ἡ κιβωτὸς, τόπον ἐκ τόπου ἀμείβουσα. διὰ τοῦτό φησιν, ἰδοὺ, ἠκούσαμεν αὐτὴν ἐν Ἐφραθᾶ· τουτέστι, ταῦτα διηγήσαντο ἡμῖν οἱ πατέρες ἡμῶν, ταῦτα ἐξ ἀκοῆς κατέχομεν, ὅτι καὶ τότε περιϊοῦσα πανταχοῦ, ἐν πεδίοις καὶ ἀγροῖς ἱδράθη μετὰ ταῦτα. τοῦτο δὴ γινέσθω καὶ νῦν. Ἐφραθᾶ ἐνταῦθα, τὴν Ἰούδα λέγει φυλὴν, εἰς ἣν μετὰ τὴν πολλὴν περίοδον εἰσηνέχθη.

Ἀγγ. α. δ.

7 Εἰσελευσόμεθα εἰς τὰ σκηνώματα αὐτοῦ. Εἶδες πόσῃ παχύτητι κέχρηται λέξεως διὰ τὴν πολλὴν τῶν ἀκουόντων ἀναισθησίαν, σκηνώματα λέγων Θεοῦ καὶ πόδας καὶ τόπον ἔνθα ἔστησαν οἱ πόδες. ταῦτα δὲ πάντα τὸν τόπον λέγει τῆς κιβωτοῦ, ἐπειδὴ ἐκεῖθεν αἱ φρικταὶ φωναὶ ἐφέροντο περὶ τῶν ἐν τοῖς Ἰουδαίοις πραγμάτων λύουσαι τὰ ἀσαφῆ, καὶ περὶ τῶν μελλόντων προλέγουσαι. 8 Ἀνάστηθι, Κύριε, εἰς τὴν ἀνάπαυσίν σου, σὺ καὶ ἡ κιβωτὸς τοῦ ἁγιάσματός σου.

Ἕτερος, Τῆς ἰσχύος σου. Ἄλλος, Τοῦ κράτους σου· ἀμφότερα δὲ ἀληθῆ. Καὶ γὰρ ἡ ἁγιωσύνη ἐκεῖθεν ἐδίδοτο, καὶ ἁγιωσύνης ἦν ποιητικὰ τὰ γράμματα τὰ ἐπικείμενα καὶ ἰσχύος. καλῶς οὖν οὕτως εἶπε. πολλὴν γὰρ ὁ Θεὸς ἐνεδείξατο δι' αὐτῆς δύναμιν καὶ ἅπαξ καὶ δὶς καὶ πολλάκις· οἷον, ὅτε ἐλήφθη παρὰ τῶν Ἀζωτίων, ὅτε τὰ εἴδωλα κατήνεγκεν, ὅτε ἔπληξε τοὺς εἰληφότας, ὅτε ἔστησε τὴν πληγὴν ἀποδοθείσης αὐτῆς. καὶ διὰ τῶν ἄλλων δὲ [δι'] ὧν αὐτόθι εἰργάζετο, τὴν ἰσχὺν ἐπεδείκνυτο τὴν ἑαυτῆς. τί δέ ἐστιν, ἀνάστηθι εἰς τὴν ἀνάπαυσίν σου; στῆσον ἡμᾶς ἀλωμένους, φησὶ, καὶ τὴν κιβωτὸν περιφερομένην, καὶ ὀψέ γοῦν ποτε ἀνάπαυσον αὐτήν. 9 Οἱ ἱερεῖς σου ἐνδύσονται δικαιοσύνην. Ἕτερος, Ἀμφιεσθήτωσαν. Ἄλλος, Ἐνδυσάσθωσαν, ὅπερ μάλιστά ἐστι σαφέστερον. Εὐχομένου γάρ ἐστιν, οὐχὶ προφητεύοντος, καὶ αἰτοῦντος τὴν τῆς ἀρετῆς κτῆσιν. δικαιοσύνην δὲ ἐνταῦθα, τὴν ἁγιστείαν λέγει, τὴν ἱερωσύνην, τὴν λατρείαν, τὰς θυσίας, τὰς προσφορὰς, καὶ μετὰ τούτων τὴν ἀκριβῆ πολιτείαν, ἐπειδὴ μάλιστα καὶ παρὰ ἱερέων ταύτην ἀπαιτεῖσθαι χρή. Καὶ οἱ ὅσιοί σου ἀγαλλιάσονται, τούτων γινομένων. Ὅρα αὐτὸν οὐ πόλεως ζητοῦντα οἰκοδομὴν, οὐκ ἀφθονίαν ὠνίων, οὐ τὴν ἄλλην εὐπραγίαν, ἀλλὰ τὴν εὐπρέπειαν τοῦ ναοῦ, τὴν τῆς κιβωτοῦ κατάπαυσιν, τὸ τῶν ἱερέων πλήρωμα, τὴν ἁγιστείαν, τὴν λατρείαν, τὴν ἱερωσύνην. εἶτα ἐπειδὴ ταῦτα ᾔτησαν, αὐτοὶ δὲ ὑπεύθυνοι ἁμαρτήμασιν ἦσαν πολλοῖς, ἐπὶ τὸν πρόγονον καταφεύγει πάλιν λέγων· 10 Ἕνεκεν Δαβὶδ τοῦ δούλου σου, μὴ ἀποστρέψῃς τὸ πρόσωπον τοῦ χριστοῦ σου. Τί ἐστιν, ἕνεκεν Δαβὶδ τοῦ δούλου σου; μὴ διὰ τὴν ἀρε-

τὴν ἐκείνου μόνον, φησί, μηδὲ διότι τοσαύτην σπουδὴν ἐποιήσατο περὶ τὸν ναὸν ἀναστῆσαι, ἀλλ' ὅτι καὶ συνθήκας ἔθου πρὸς αὐτόν. Ἕνεκεν Δαβὶδ τοῦ δούλου σου μὴ ἀποστρέψῃς τὸ πρόσωπον τοῦ χριστοῦ σου. Τίνος φησί; τοῦ χρισθέντος καὶ δημαγωγοῦντος καὶ προεστῶτος τοῦ λαοῦ. 11 Ὤμοσε Κύριος τῷ Δαβὶδ ἀλήθειαν, καὶ οὐ μὴ ἀθετήσῃ αὐτήν· ἐκ καρποῦ τῆς κοιλίας σου θήσομαι ἐπὶ τοῦ θρόνου σου.

Ἐπειδὴ ἐμνήσθη τοῦ Δαβὶδ καὶ τῆς ἀρετῆς τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς σπουδῆς τῆς περὶ τὸν ναόν, καὶ τὰ παλαιὰ διηγήματα εἶπε, καὶ ἠξίωσιν ἐπὶ τῆς προτέρας αὐτοῦ φανῆναι πολιτείας, ὅπερ μέγιστον ἔχει κεφάλαιον, τοῦτο προβάλλεται, τὰς συνθήκας ἀναγινώσκων τοῦ Θεοῦ. Ποῖαι δὲ αὗταί εἰσιν; ἐκ καρποῦ τῆς κοιλίας σου θήσομαι ἐπὶ τοῦ θρόνου σου. Ἀλλ' οὐχ ἁπλῶς αἱ συνθῆκαι ἐγίνοντο, ἀλλὰ μετὰ διορισμοῦ τινος. Τίς δὲ ἦν ὁ διορισμός, ἄκουε. Ἐπάγει γάρ· 12 Ἐὰν φυλάξωνται οἱ υἱοί σου τὴν διαθήκην μου καὶ τὰ μαρτύριά μου ταῦτα ἃ διδάξω αὐτούς, 13 Καὶ υἱοὶ αὐτῶν ἕως τοῦ αἰῶνος καθιοῦνται ἐπὶ τοῦ θρόνου σου.

Ταύτας τὰς συνθήκας θέμενος ὁ Θεὸς αὐτοῖς ἐνεχείρισε τὸ χειρόγραφον· κἀκεῖνοι πάλιν ἔλεγον, πάντα ὅσα εἶπεν ὁ Κύριος, ποιήσομεν καὶ ἀκουσόμεθα. Εἶτα ἐπειδὴ ἑώρα τὸ ἓν μέρος παραβεβηκὸς τὰς συνθήκας, ἐπὶ τὸν τόπον ἄγει τὸν λόγον, πανταχόθεν κινῶν λόγους παρακλητικούς, καὶ λέγων· 14 Ὅτι ἐξελέξατο Κύριος τὴν Σιών, ᾑρετίσατο αὐτὴν εἰς κατοικίαν ἑαυτῷ. 15 Αὕτη ἡ κατάπαυσίς μου εἰς αἰῶνα αἰῶνος· ὧδε κατοικήσω, ὅτι ᾑρετισάμην αὐτήν. Τουτέστιν, οὐκ ἄνθρωπος τὸν τόπον ἐξελέξατο, ἀλλ' ὁ Θεὸς αὐτὸν ἐψηφίσατο συγκαταβαίνων αὐτῶν τῇ ἀσθενείᾳ. Ὃ δὲ οὕτω λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν· ὃν εἵλου, ὃν ἐξελέξω, ὃν ἐψηφίσω, ὃν ἐδοκίμασας ἐπιτήδειον εἶναι, μὴ ἀφῇς διαρρυῆναι μηδὲ ἀπολέσθαι. Ταῦτα γὰρ ἔλεγες, ὅτι κατοικήσω ἐνταῦθα. Ἀλλὰ ταῦτα ἐλέγετο μετὰ τῶν συνθηκῶν ἐκείνων. Ποίων δὴ τούτων; ἐὰν φυλάξωνται οἱ υἱοί σου τὴν διαθήκην μου. 16 Τὴν θήραν αὐτῆς εὐλογῶν εὐλογήσω.

Ἕτερος, Τὸν ἐπισιτισμόν. Θήραν λέγει, τῶν ὠνίων τὴν ἀφθονίαν, τὴν εὐετηρίαν. [καὶ εὔχεται] ὥστε πάντα αὐτοῖς ὡς ἀπὸ πηγῶν ἐπιρρεῖν. Καὶ γὰρ τοιαύτην εἶχον πολιτείαν οἱ Ἰουδαῖοι τὸ παλαιόν, οὐκ αἰσθανομένην τῶν φυσικῶν ἀναγκῶν, εἴποτε τὸν Θεὸν ἵλεων εἶχον. Οὔτε γὰρ σιτοδεία τις ἦν παρ' αὐτοῖς, οὐ λιμός, * οὐ θάνατος ἄωρος, οὐκ ἄλλο τῶν τοιούτων οὐδέν, οἷα συμβαίνειν τοῖς ἀνθρώποις εἴωθεν, ἀλλὰ πάντα αὐτοῖς ὥσπερ ἐκ πηγῶν ἐπέρρει, τῆς τοῦ Θεοῦ χειρὸς τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων τὴν ἀσθένειαν διορθουμένης. Τοῦτο οὖν φησιν ἐνταῦθα, ὅτι ὑπέσχου τὴν θήραν αὐτῆς εὐλογήσειν, τουτέστι, τὴν τῶν ἀναγκαίων ἀφθονίαν παρέξειν μετὰ πολλῆς τῆς ἀσφαλείας.

Τοὺς πτωχοὺς αὐτῆς χορτάσω ἄρτων· 17 Τοὺς ἱερεῖς αὐτῆς ἐνδύσω σωτηρίαν, καὶ οἱ ὅσιοι αὐτῆς ἀγαλλιάσει ἀγαλλιάσονται.

18 Ἐκεῖ ἐξανατελῶ κέρας τῷ Δαβίδ, ἡτοίμασα λύχνον τῷ χριστῷ μου.

19 Τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ ἐνδύσω αἰσχύνην, ἐπὶ δὲ αὐτὸν ἐξανθήσει τὸ ἁγίασμά μου.

Ὁρᾷς πανταχόθεν εὐημερίαν συγκεκροτημένην, ἀπὸ τοῦ μηδὲν τῶν ἀναγκαίων ἐνδεῖν, ἀπὸ τοῦ τοὺς ἱερεῖς ἐν ἀσφαλείᾳ εἶναι, ἀπὸ τοῦ τὸν λαὸν ἐν εὐφροσύνῃ, ἀπὸ τοῦ τὸν βασιλέα ἐν ἰσχύϊ. Λύχνον γὰρ ἐνταῦθα, ἢ τὸν βασιλέα φησίν, ἢ ἀντίληψιν, ἢ σωτηρίαν, ἢ φῶς· μετὰ δὲ τούτων, τὸ μέγιστον τῆς εὐημερίας εἶδος. Ποῖον δὴ τοῦτο; τὸ τοὺς ἐχθροὺς ἐγκαλύπτεσθαι, καὶ μηδένα εἶναι τὸν λυμαινόμενον τοῖς καλοῖς τούτοις· καὶ οὐκ εἶπεν ἀπώλειαν ἁπλῶς, ἀλλ' αἰσχύνην, [βουλόμενος] ὥστε ζῶντας ἐγκαλύπτεσθαι καὶ καταδύεσθαι, καὶ μαρτυρεῖν, δι' ὧν πάσχουσι, τὴν ἰσχὺν καὶ τὴν εὐημερίαν τῷ ἔθνει τούτῳ.

ἐπὶ

ἐπὶ δὲ αὐτὸν ἐξανθήσει τὸ ἁγίασμά μου· τουτέστιν, ἐπὶ τὸν λαόν. ἀντὶ δὲ τοῦ ἁγίασμα, ἕτερος τὸ λέξεις εἶπεν· ἄλλος, ἀφόρισμα αὐτοῦ· ἄλλος, τὸ ἀφωρισμένον αὐτοῦ. Τί ποτ' οὖν ἐστι τὸ εἰρημένον; ἐμοὶ δοκεῖ τὴν εὐπραγίαν λέγειν ἐνταῦθα, τὴν ἀσφάλειαν, τὴν ἰσχύν, τὴν βασιλείαν. ἀπὸ δὲ ἀρχῆς ἀφώρισα αὐτῷ, ταῦτα μηνύει ἀνθοῦντα, φησί, βρύοντα, οὐ μαραινόμενα οὐδὲ καταπίπτοντα. ἀλλὰ ταῦτα πάντα ἔσται, τοῦ διορισμοῦ τοῦ ἔμπροσθεν εἰρημένου μένοντος. ποίου δὴ τούτου; ἐὰν φυλάξωνται οἱ υἱοί σου τὴν διαθήκην μου. οὐ γὰρ μόναι αἱ ὑποσχέσεις τοῦ Θεοῦ παρέχουσιν ἡμῖν τὰ ἀγαθά, ἂν μὴ καὶ ἡμεῖς τὰ παρ' ἑαυτῶν ποιῶμεν· οὐδὲ χρὴ τούτοις προσέχοντας ἀναπεπτωκέναι καὶ ὑπτίους εἶναι. πολλὰ γὰρ καὶ τῶν ἀγαθῶν, ὧν ἐπηγγείλατο ὁ Θεός, οὐ ποιεῖ, τῶν τὰς ἐπαγγελίας δεξαμένων ἀναξίων εὑρισκομένων· ὥσπερ καὶ τὰ κακά, ἃ ἠπείλησεν, εἰς ἔργον οὐκ ἄγει, τῶν παροξυνάντων αὐτὸν ὕστερον μεταβαλλομένων καὶ τὴν ὀργὴν ἀποκρουομένων. ταῦτ' οὖν εἰδότες, μήτε διὰ τὰς ὑποσχέσεις ῥαθυμῶμεν, ἵνα μὴ καταπέσωμεν, μήτε διὰ τὰς ἀπειλὰς ἀπογινώσκωμεν, ἀλλὰ μεταβαλλώμεθα. οὕτω γὰρ δυνησόμεθα καὶ τῶν μελλόντων ἐπιτυχεῖν ἀγαθῶν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Ψαλμ. ρλβ΄. 1 ΙΔΟΥ ΔΗ ΤΙ ΚΑΛΟΝ, Η ΤΙ ΤΕΡΠΝΟΝ.

Ἄλλος, Ἰδοὺ δὴ τί ἀγαθὸν καὶ τί καλόν, ἀλλ' ἢ τὸ κατοικεῖν ἀδελφοὺς ἐπὶ τὸ αὐτό;

Πολλὰ τῶν πραγμάτων ἐστὶ μὲν καλά, τὸ δὲ τερπνὸν οὐκ ἔχει, ὥσπερ ἕτερα ἡδονὴν μὲν ἔχει, τοῦ καλοῦ δὲ ἀπεστέρηται. ἀμφότερα δὲ συνελθεῖν οὐ σφόδρα εὔπορον. ἀλλ' ἐπὶ τούτου τοῦ εἰρημένου ἀμφότερα ταῦτα συνδεδράμηκε, καὶ ἡδονὴ καὶ τὸ κάλλιστον. τοῦτο γὰρ μάλιστα ἡ ἀγάπη κέκτηται μετὰ τῆς ὠφελείας, καὶ τὸ ῥᾷστον ἔχει καὶ ἡδύ. ταύτην γοῦν καὶ ἐνταῦθα ἀνυμνεῖ. οὐ γὰρ ἁπλῶς τὴν οἴκησιν εἶπεν, οὐδὲ τὸ ἐν ἑνὶ συνέχεσθαι οἰκίσκῳ, ἀλλ' ἐπὶ τὸ αὐτὸ κατοικεῖν, τουτέστι, μετὰ συμφωνίας καὶ ἀγάπης. τοῦτο γὰρ ποιεῖ ψυχὴν εἶναι μίαν. εἶτα εἰπὼν καλὸν καὶ τερπνόν, σαφέστερον ποιῶν τὸν λόγον, καὶ εἰς παράδειγμα ἐκφέρει τὸ εἰρημένον, καὶ σωματικὰς εἰκόνας τίθησι δυναμένας ἀκριβέστερον τῷ ἀκροατῇ παραστῆσαι τὴν ὄψιν. τίνες δὲ εἰσὶν αἱ εἰκόνες; ὅρα·

2 Ὡς μύρον ἐπὶ κεφαλῆς τὸ καταβαῖνον ἐπὶ πώγωνα, τὸν πώγωνα τὸν Ἀαρών.

Οὗτος γὰρ ἀρχιερεὺς ὤν, ἐχρίετο τῷ μύρῳ τούτῳ καὶ κατεστάζετο πάντοθεν, καὶ σφόδρα ἐπίχαρις ἦν τοῖς ὁρῶσι καὶ ἡδὺς καὶ ἐπέραστος ἀπὸ τῆς χρίσεως ταύτης. ὥσπερ οὖν ἐκεῖνος, φησίν, ὁ ἠλειμμένος τῷ μύρῳ τούτῳ, ἐμπρέπει τῷ σχήματι, φαιδρός ἐστι τῷ προσώπῳ, πολλῆς εὐωδίας ἐμπέπλησται, χάριν παρέχει ὁρῶσιν ὀφθαλμοῖς, οὕτω καὶ τοῦτό ἐστι καλόν. καὶ ὥσπερ ἐκεῖνο τὸ θέαμα οὐ μόνον ὡραῖόν ἐστιν ἰδεῖν, ἀλλὰ καὶ τέρπει τὰς ὄψεις, οὕτω καὶ τοῦτο τῇ ψυχῇ τὴν ἡδονὴν ἐντίθησιν.

3 Ὡς δρόσος Ἀερμὼν ἡ καταβαίνουσα ἐπὶ τὰ ὄρη Σιών.

Καὶ ἑτέραν εἰκόνα παρήγαγε, πολλὴν τὴν ἡδονὴν ἔχουσαν καὶ τῷ θεατῇ τὴν τέρψιν παρεχομένην. ταῦτα δὲ οὐχ ἁπλῶς τέθεικεν, ἀλλ' ἐπειδὴ περὶ τῆς αἰχμαλωσίας αἱ δέκα φυλαὶ καὶ αἱ δύο διεσπαρμέναι ἦσαν, καὶ τοῦτο πολλῆς παρανομίας αἴτιον γέγονε, καὶ εἰς στάσεις καὶ φιλονεικίας καὶ πολέμους αὐτοὺς ἐνέβαλεν, ἵνα μὴ ταῦτα γένηται, παραινεῖ καὶ συμ-

συμβουλεύει μηκέτι διεσπάσθαι τὸν δῆμον, ἀλλ' ὁμοῦ κατοικεῖν καὶ συνῆφθαι, καὶ ὑπὸ ἑνὶ τάττεσθαι δημαγωγῷ καὶ βασιλεῖ, καὶ τὴν ἀγάπην εἶναι ῥέουσαν ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους, ὥσπερ οὖν καὶ τὴν δρόσον διὰ πάντων διαβαίνουσαν. καὶ παραβάλλει τὴν ἀγάπην δρόσῳ καὶ μύρῳ, διὰ ἐκεῖνο μὲν τὴν εὐωδίαν, διὰ τοῦτο δὲ τὴν ἀνάπαυσιν καὶ τὸ τερπνὸν τῆς ὄψεως παραστῆσαι βουλόμενος. 4 Ὅτι ἐκεῖ ἐνετείλατο Κύριος τὴν εὐλογίαν. Ποῦ ἐκεῖ; ἐν τῇ τοιαύτῃ κατοικήσει, ἐν τῇ τοιαύτῃ συμφωνίᾳ, ἐν τῇ τοιαύτῃ ὁμοφωνίᾳ, ἐν τῇ τοιαύτῃ ὁμοσκηνίᾳ. καὶ γὰρ εὐλογία τοῦτό ἐστιν, ὥσπερ οὖν τὸ ἐναντίον ἀρά. διὸ καὶ τις ἐπαινεῖ τοῦτο λέγων· Φιλία ἀδελφῶν, καὶ ὁμόνοια τῶν πλησίον, καὶ ἀνὴρ καὶ γυνὴ ἀλλήλοις συμπεριφερόμενοι. καὶ ἕτερος αἰνιττόμενος τὸ ἰσχυρὸν αὐτοῦ λέγει, Ἐὰν κοιμηθῶσιν οἱ δύο, καὶ θέρμη αὐτοῖς. καὶ τὸ σπαρτίον τὸ ἔντριτον οὐ ταχὺ ἀπορραγήσεται. καὶ γὰρ καὶ τὴν ἡδονὴν ἐνταῦθα καὶ τὴν ἰσχὺν ἐνδείκνυται, καὶ ἐμφαίνει ὅτι καὶ ἡσυχάζουσι πολλὴ ἔσται ἡδονή, καὶ ἐνεργοῦσι πολλὴ ἔσται ἡ ἰσχύς. καὶ πάλιν, Ἀδελφὸς ὑπὸ ἀδελφοῦ βοηθούμενος, ὡς πόλις ὀχυρά. καὶ ὁ Χριστὸς δέ φησιν, Οὗ ἐὰν ὦσι δύο ἢ τρεῖς συνηγμένοι εἰς τὸ ἐμὸν ὄνομα, ἐκεῖ εἰμὶ ἐν μέσῳ αὐτῶν. καὶ αὐτὴ δὲ ἡ φύσις τοῦτο ἀπαιτεῖ. διὸ καὶ ἐξ ἀρχῆς ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον πλάττων ἔλεγεν, οὐ καλὸν εἶναι τὸν ἄνθρωπον μόνον· καὶ ποιῶν τὸ ζῶον τοῦτο, τὴν γυναῖκα λέγω, τῇ τῆς χρείας ἀνάγκῃ συνέδησε τῷ ἀνδρί, διὰ μυρίων τρόπων ἡμᾶς πρὸς ἀλλήλους συνάγων.

Καὶ ζωὴν ἕως τοῦ αἰῶνος. Καλῶς τοῦτο προσέθηκεν. ἔνθα γὰρ ἡ ἀγάπη, πολλὴ ἡ ἀσφάλεια, πολλὴ ἡ παρὰ τοῦ Θεοῦ ῥοπή. αὕτη μήτηρ τῶν ἀγαθῶν, αὕτη ῥίζα καὶ πηγή, αὕτη πολέμων ἀναίρεσις, φιλονεικίας ἀφανισμός. διὸ καὶ τοῦτο δηλῶν ἐπήγαγε τό, καὶ ζωὴν ἕως τοῦ αἰῶνος. ὥσπερ γὰρ ἡ στάσις καὶ ἡ φιλονεικία θανάτους ἐργάζεται, καὶ θανάτους ἀώρους, οὕτως ἡ ἀγάπη καὶ ὁμοφωνία εἰρήνην, ὁμόνοιαν. ὅπου δὲ εἰρήνη καὶ ὁμόνοια, τὰ τῆς ζωῆς μετὰ ἀδείας ἐστὶ καὶ ἀσφαλείας ἁπάσης. καὶ τί δεῖ λέγειν τὰ παρόντα; τὸν γὰρ οὐρανὸν ἡμῖν αὕτη χαρίζεται καὶ τὰ ἀπόρρητα ἀγαθά, καὶ βασιλίς ἐστι τῶν ἀρετῶν. ταῦτ' οὖν εἰδότες μετὰ ἀκριβείας αὐτὴν διώκωμεν, ἵνα καὶ τῶν παρόντων ἀπολαύσωμεν ἀγαθῶν καὶ τῶν μελλόντων· ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ πατρὶ ἡ δόξα ἅμα τῷ ἁγίῳ πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Ψαλμ. ρλγ. 1 ΙΔΟΥ ΔΗ ΕΥΛΟΓΕΙΤΕ ΤΟΝ ΚΥΡΙΟΝ πάντες οἱ δοῦλοι Κυρίου, 2 Οἱ ἑστῶτες ἐν οἴκῳ Κυρίου.

ἘΝταῦθα κατέλυσε τοὺς περὶ τῶν ἀναβαθμῶν ψαλμούς, εἰς καλὸν τέλος κατακλείσας τὸν λόγον, εὐφημίαν τε καὶ εὐλογίαν. δούλους δὲ Κυρίου βούλεται εἶναι οὐ κατὰ τὰ δόγματα μόνον, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν τῆς πολιτείας ἀκρίβειαν. διὸ καὶ προσέθηκεν· οἱ ἑστῶτες ἐν οἴκῳ Κυρίου, ἐν αὐλαῖς οἴκου Θεοῦ ἡμῶν. τὸν γὰρ ἀκάθαρτον καὶ βέβηλον οὐδὲ ἐπιβῆναι τῶν ἱερῶν περιβόλων θέμις. ὥστε εἴ τις ἄξιός ἐστιν ἐπιβαίνειν, καὶ εὐλογεῖν ἄξιός ἐστιν. ὁ γὰρ οἶκος τοῦ Θεοῦ τῷ οὐρανῷ ἔοικε. καὶ καθάπερ ἐκεῖ τῶν ἀντικειμένων δυνάμεων οὐδεμίαν ἐπιβῆναι θέμις, οὕτως οὐδὲ ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Θεοῦ. ἐννόησον ἡλίκης ἀπολαύεις τῆς ἀξίας, ἄνθρωπε, ὅπου γε καὶ αὐτὸς ἐγένου ναός, ὅσην δίκαιος ἂν εἴης παρέχειν καθαρότητα. πῶς δ' ἂν παράσχοις τὴν καθαρότητα; εἰ πάντα λογισμὸν πονηρὸν ἐκβάλοις, εἰ διαβολικαῖς ἐνεργείαις ἄβατον ποιήσεις τὸ χωρίον

εῖον τῆς διανοίας, εἶ καθάπερ ἐν ἀδύτοις ἁγίοις μένεις καλλωπίζων τὴν διάνοιαν τὴν σαυτοῦ. εἰ γὰρ ἐπὶ τοῦ ναοῦ τοῦ Ἰουδαϊκοῦ οὐ πᾶς τόπος ἅπασιν ἦν βατὸς, ἀλλὰ πολλοὶ καὶ διάφοροι διορισμοὶ, καὶ ὁ μὲν τοῖς προσηλύτοις, ὁ δὲ τοῖς ἐξ ἀρχῆς Ἰουδαίοις, ὁ δὲ τοῖς ἱερεῦσιν, ὁ δὲ τῷ ἀρχιερεῖ μόνῳ, καὶ οὐδὲ τοῦτο ἀεὶ, ἀλλ᾽ ἅπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ· πόσης ἐννόησον ἁγιωσύνης σοι δεῖ τῷ πολλῷ μείζονα σύμβολα δεξαμένῳ, ὧν ἐδέξατο τὰ ἅγια τῶν ἁγίων ποτέ. οὐ γὰρ χερουβὶμ ἔχεις, ἀλλ᾽ αὐτὸν τὸν τῶν χερουβὶμ δεσπότην ἐνοικοῦντα· οὐδὲ στάμνον καὶ μάννα καὶ πλάκας λιθίνας καὶ τὴν ῥάβδον τὴν Ἀαρὼν, ἀλλὰ σῶμα καὶ αἷμα δεσποτικὸν, καὶ πνεῦμα ἀντὶ γράμματος, καὶ χάριν ὑπερβαίνουσαν λογισμὸν ἀνθρώπινον, καὶ δωρεὰν ἀνεκδιήγητον. ὅσῳ μειζόνων ἠξιώθης συμβόλων καὶ φρικτῶν μυστηρίων, τοσούτῳ μείζονος ὑπεύθυνος εἶ τῆς ἁγιωσύνης, καὶ πλείονος κολάσεως, εἰ παραβαίνοις τὰ ἐπιτεταγμένα. 3 Ἐν ταῖς νυξὶν ἐπάρατε τὰς χεῖρας ὑμῶν εἰς τὰ ἅγια.

Ἕτερος, Ἁγίως. Ἄλλος, Ἡγιασμένως. Καὶ εὐλογεῖτε τὸν Κύριον.

Διὰ τί φησιν, ἐν νυξί; παιδεύων ἡμᾶς μὴ τὴν πᾶσαν αὐτὴν εἰς ὕπνον δαπανᾶν, καὶ δεικνὺς ὅτε καθαρωτέρας εἶναι τὰς εὐχάς, ὅτε καὶ κουφότερος ὁ νοῦς καὶ οὐ πλέων ἡ σχολή. εἰ δὲ ἐν νυκτὶ παραγίνεσθαι εἰς τὰ ἅγια δεῖ, ἐννόησον ποίας τεύξεται συγγνώμης ὁ μηδὲ οἴκοι κατὰ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον εὐχὰς ἐπιτελῶν. ὁ μὲν οὖν προφήτης ἀνίστησί σε ἀπὸ τῆς κλίνης, καὶ πρὸς τὸν ναὸν ἄγει, κελεύων ἐνταῦθα διανυκτερεύειν· σὺ δὲ οὐδὲ οἴκοι καθήμενος τοῦτο ποιεῖς. καλῶς δὲ εἶπεν, ἁγίως, δηλῶν ὅτι χωρὶς διαλογισμῶν πονηρῶν εὔχεσθαι δεῖ, χωρὶς μνησικακίας, χωρὶς πλεονεξίας, χωρὶς ἄλλης τινὸς τοιαύτης ἁμαρτίας λυμαινομένης τὴν διάνοιαν. Καὶ εὐλογεῖτε τὸν Κύριον.

Τοῦτο γὰρ μάλιστά ἐστιν εὐλογία ἠκριβωμένη, ὅταν μετὰ τῶν ῥημάτων καὶ ὁ βίος σύμφωνα φθέγγηται, καὶ διὰ τῶν ἔργων δοξάζῃς τὸν ποιήσαντά σε Θεὸν, κατὰ τὸ εὐαγγέλιον τὸ λέγον· Λαμψάτω τὸ φῶς ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὅπως ἴδωσι τὰ καλὰ ὑμῶν ἔργα, καὶ δοξάσωσι τὸν πατέρα ὑμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς. Matth. 5.

4 Εὐλογήσαι σε Κύριος ἐκ Σιὼν, ὁ ποιήσας τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν.

Τουτέστιν, ἂν ταῦτα ποιῇς, τεύξῃ καὶ τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ εὐλογίας, ἂν διανυκτερεύῃς, ἂν εὔχῃ ἁγίως, ἂν ἄξιος ᾖς τοῦ ἑστάναι ἐν τῷ οἴκῳ Κυρίου, ἂν σαυτὸν ναὸν ἐπιτήδειον παράσχῃς. παραινέσας τοίνυν ὡς ἐχρῆν, λοιπὸν εἰς εὐχὴν κατακλείει τὸν λόγον. τοῦτο γὰρ ἀρίστου διδασκάλου, καὶ τῇ συμβουλῇ διορθοῦν τὸν ἀκροατὴν, καὶ ταῖς εὐχαῖς νευροῦν. τί βούλεται δηλοῦν διὰ τοῦ εἰπεῖν, ἐκ Σιών; ποθεινὸν αὐτοῖς τὸ ὄνομα ἦν, καὶ ἐκεῖ τῆς ἁγιαστίας ἁπάσης ἡ ὑπόθεσις ἐπλήρου. διὰ δὴ τοῦτο ἐπεύχεται αὐτοῖς ἀπολαβεῖν τὴν προτέραν πολιτείαν, καὶ ἐν ἐκείνῃ γενέσθαι τῇ ἁγιαστίᾳ, καὶ ταύτης ἀπολαύειν τῆς εὐλογίας. εἶτα εἰς ὑψηλότερα αὐτοὺς ἀνάγων δόγματα, καὶ παιδεύων ὅτι πανταχοῦ ὁ Θεός ἐστι, τὸν δὲ ναὸν διὰ τὴν ἐκείνων ἀσθένειαν ἐνομοθέτησεν οἰκοδομηθῆναι, καὶ δεῖ πανταχόθεν αὐτὸν καλεῖν, ἐπήγαγεν· ὁ ποιήσας τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν. ἀλλ᾽ ἐκεῖνοι μὲν τότε αὐτὸν ἐκάλουν ἐκεῖ, ἡμεῖς δὲ ἐν παντὶ τόπῳ, ἐν παντὶ χωρίῳ, καὶ ἐν οἰκίᾳ, καὶ ἐν ἀγορᾷ, καὶ ἐν ἐρημίᾳ, καὶ ἐν πλοίῳ, καὶ ἐν πανδοχείῳ, καὶ ὅπουπερ ἂν ὦμεν. οὐδὲν γὰρ ἀπὸ τοῦ τόπου κωλύεται τὰ τῆς εὐχῆς, μόνον ἐὰν ὁ τρόπος ᾖ τῇ εὐχῇ συμβαίνων. τοῦτο τοίνυν κατορθώσαντες, πανταχοῦ τὸν Θεὸν καλῶμεν, καὶ παραστήσεται, καὶ συνεφάψεται, καὶ πάντα ἡμῖν τὰ δύσκολα εὔκολα καὶ ῥάδια ἐργάσεται, καὶ τῶν μελλόντων ἡμᾶς ἀξιώσει· ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Ψαλμ. ρλδ΄.

1 ΑΙΝΕΙΤΕ ΤΟ ΟΝΟΜΑ ΚΥΡΙΟΥ, ΑΙΝΕΙΤΕ δοῦλοι Κύριον· 2 Οἱ ἑστῶτες ἐν οἴκῳ Κυρίου, ἐν αὐλαῖς οἴκου Θεοῦ ἡμῶν. 3 Αἰνεῖτε τὸν Κύριον, ὅτι ἀγαθὸς Κύριος.

Πάλιν ἐπὶ τὴν θυσίαν ταύτην αὐτοὺς παρακαλεῖ τὴν διὰ τῶν αἴνων. καὶ γὰρ θυσία τοῦτο τῷ Θεῷ καὶ προσφορά. διὸ καὶ ἀλλαχοῦ φησιν· Αἰνέσω τῷ Θεῷ μου μετ' ᾠδῆς, μεγαλυνῶ αὐτὸν ἐν αἰνέσει· καὶ ἀρέσει τῷ Θεῷ ὑπὲρ μόσχον νέον, κέρατα ἐκφέροντα καὶ ὁπλάς. Συνεχῶς δὲ μέμνηται τοῦ οἴκου καὶ τῶν αὐλῶν, προσηλῶν αὐτοὺς τῷ τόπῳ, καὶ οὐκ ἐῶν ἀποπηδᾶν· ἐπεὶ καὶ παρὰ τὴν ἀρχὴν διὰ τοῦτο αὐτὸν ἐνομοθέτησεν ἀνεγείρειν, ὥστε πάσης ἀσεβείας τε καὶ εἰδωλολατρείας ἀναίρεσιν αὐτοῖς γενέσθαι· τὸ πρὸς ἕνα τόπον πάντας συνάγεσθαι, ἀλλὰ μὴ ἀπαυθαδιαζομένους καὶ ἐλευθεριάζοντας πανταχοῦ πλανᾶσθαι, καὶ ἄλση καὶ πηγάς, καὶ βουνοὺς καὶ ὄρη, ὑπόθεσιν λαμβάνειν εἰς ἀσεβείας ἀφορμήν, θύοντας ἐκεῖ καὶ σπένδοντας ἐπὶ τῶν ὑψηλῶν. διὰ δὴ τοῦτο καὶ φόνῳ κρίνει τὸν ἔξω που θύοντα τοῦ ναοῦ, λέγων· Ὡς ἂν μὴ ἐνέγκῃ εἰς τὴν σκηνὴν καὶ θύσῃ, αἷμα αὐτῷ λογισθήσεται. τούτου χάριν πανταχόθεν αὐτοὺς εἰς τὸν τόπον ἐκεῖ συνάγει, ἵνα ἀκούοντες σωφρονῶσι, καὶ τῆς πεπλανημένης ἀπέχωνται διανοίας. ᾄδειν δὲ καὶ ψάλλειν παρακελεύεται καὶ αἰνεῖν, ὅτι οἱ αἶνοι οἱ εἰς τὸν Θεὸν γινόμενοι, καὶ εὐσεβείας ἦσαν ὑποθέσεις αὐτοῖς, τὰ παλαιὰ ἔχοντες διηγήματα, τὰ ἐν Αἰγύπτῳ, τὰ ἐν τῇ ἐρήμῳ, τὰ ἐν τῇ γῇ τῆς ἐπαγγελίας, τὰ περὶ τοῦ νόμου τὰ ἐν τῷ Σινᾷ ὄρει, τὰ τῶν πολέμων· καὶ τὸ αὐτὸ ὁμοῦ τε εἰς τὸν Θεὸν εὐφημία ἐγίνετο, ὁμοῦ τε τοῖς ᾄδουσι διδασκαλίας ὑπόθεσις, καὶ τὸν βίον ῥυθμίζουσα, καὶ πρὸς δογμάτων ἀκρίβειαν χειραγωγοῦσα. αἰνεῖτε τὸν Κύριον, ὅτι ἀγαθὸς Κύριος. ὅπερ μάλιστα τοῖς ἀκούουσι ποθεινόν, τοῦτο συνεχῶς τίθησι, τὴν φιλανθρωπίαν, τὸν ἔλεον, τὴν χρηστότητα.

Ψάλατε ὀνόματι αὐτοῦ ὅτι καλόν.

Τοῦτό φησι δεικνὺς ὅτι ἔχει τινὰ καὶ καθ' ἑαυτὸ ἡδονὴν τὸ πρᾶγμα μετὰ τῆς ὠφελείας. τὸ μὲν γὰρ κέρδος αὐτοῦ τὸ προηγούμενον, τὸ εἰς τὸν Θεὸν ὕμνους λέγειν, τὸ τὴν ψυχὴν ἐκκαθαίρειν, τὸ μετάρσιον ποιεῖν τὸν λογισμόν, τὸ παιδεύεσθαι δόγματα ἀκριβῆ, τὸ φιλοσοφεῖν περὶ τῶν παρόντων καὶ τῶν μελλόντων. ἔχει δὲ μετὰ τούτων διὰ τῆς μελῳδίας καὶ ἡδονὴν πολλὴν καὶ παραμυθίαν τινὰ καὶ ἄνεσιν, καὶ σεμνὸν ποιεῖ τὸν ᾄδοντα. καὶ ὅτι τοιούτους ἐργάζεται, δῆλον ἐκ τοῦ τὸν μὲν τῶν ἑρμηνευτῶν εἰπεῖν, ὅτι εὐπρεπές· τὸν δέ, ὅτι ἡδύ. ἀμφότεροι δὲ τὰ ἀληθῆ λέγουσι. κἂν γὰρ μυριάκις ἀσελγὴς ὁ ψάλλων ᾖ, αἰδούμενος τὸν ψαλμόν, κατακοιμίζει τῆς ἀσελγείας τὴν τυραννίδα· κἂν μυρίοις ᾖ κακοῖς βεβαρημένος καὶ ὑπὸ ἀθυμίας κατεχόμενος, κατακηλούμενος ὑπὸ τῆς ἡδονῆς κουφίζει τὸν λογισμόν, πτεροῖ τὴν διάνοιαν, καὶ μετάρσιον ἐργάζεται τὴν ψυχήν.

4 Ὅτι τὸν Ἰακὼβ ἐξελέξατο ἑαυτῷ ὁ Κύριος, Ἰσραὴλ εἰς περιουσιασμὸν ἑαυτῷ.

Οὐ λέγει τὰς κοινὰς εὐεργεσίας, ἃς μετὰ τῶν ἄλλων ἔχουσιν, ἀλλὰ τὴν ἰδίαν καὶ ἐξαίρετον αὐτῶν. τίς δὲ αὕτη ἦν; τὸ τὸν λαὸν ἐκλέξασθαι καὶ ἑαυτῷ ἀναθεῖναι, καὶ ἰδιάζουσάν τινα παρὰ τοὺς ἄλλους εἰς αὐτοὺς πρόνοιαν ἐπιδείξασθαι. καὶ πανταχοῦ τοῦτο ποιοῦσιν οἱ προφῆται, ἀπὸ τῶν εἰς ἑαυτοὺς εὐεργεσιῶν τὰ πολλὰ τῶν λόγων ὑφαίνοντες. τί δέ ἐστιν, εἰς περιουσιασμὸν ἑαυτῷ; εἰς πλοῦτον, εἰς περιουσίαν. εἰ γὰρ καὶ ὀλίγον τὸ ἔθνος, ἀλλὰ

τοῦτο

τοῦτο ὡς πλοῦτον ἑαυτῷ ἐξελέξατο, οὐ τῇ ὀλιγότητι, ἀλλὰ τῇ ἀρετῇ προσέχων, πρὸς ἣν αὐτοὺς καὶ χειραγωγῆσαι βουλόμενος ἐκλέγεται, ὡς τῶν ἄλλων ἀνθρώπων οὐ τοσοῦτον αὐτῷ ποιουμένων πλοῦτον, ὅσον οὗτος ὁ δῆμος, ὃς τοῦτο καὶ γέγονεν ἀπό τε τῆς εὐνοίας τοῦ ἑλομένου, ἀπό τε τῆς παιδαγωγίας αὐτῶν. οἶδε γὰρ πλοῦτον ὁ Παῦλος καὶ τὴν σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων καλεῖν, ὡς ὅταν λέγῃ· Ὁ γὰρ αὐτὸς Κύριος πλουτῶν εἰς πάντας καὶ ἐπὶ πάντας τοὺς ἐπικαλουμένους αὐτόν. ὁρᾷς πῶς τὴν ἀγάπην ἐνεδείξατο τοῦ Θεοῦ τὴν περὶ αὐτούς, τὴν πρόνοιαν, τὴν κηδεμονίαν, τὴν διάθεσιν, ὅπου περιουσιασμὸν αὐτοὺς ἐκάλεσε; δι' ἀμφοτέρων τοίνυν τούτων δείκνυσιν αὐτοῦ τὴν ἐξαίρετον περὶ αὐτοὺς πρόνοιαν, ὅτι τε ἐξελέξατο, καὶ ὅτι εἰς περιουσιασμὸν ἑαυτῷ. Εἶδες πῶς παρέστησεν αὐτοῦ τὴν φιλανθρωπίαν; διὰ τοῦτο ἀρχόμενος ἔλεγεν, αἰνεῖτε αὐτόν, ὅτι ἀγαθὸς Κύριος. — Ρω. ι. ιβ.

5 Ὅτι ἐγὼ ἔγνωκα, ὅτι μέγας ὁ Κύριος. Ἰδού, καὶ ἄλλην αἰτίαν τίθησι τοῦ ὑμνεῖν. Εἰπὲ δή μοι, σὺ ἔγνωκας, οἱ δὲ ἄλλοι οὐκ ἴσασιν; ἴσασι μέν, οὐχ οὕτω δὲ ὡς ἐγώ. τῶν γὰρ μάλιστα ἁγίων καὶ ἀναβεβηκότων ἐστί, τὸ ἀκριβέστερον εἰδέναι αὐτοῦ τὴν μεγαλωσύνην, οὐ πᾶσαν ἥτις ἐστί, τοῦτο γὰρ ἀδύνατον, ἀλλὰ τῶν ἄλλων σαφέστερον.

Καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν παρὰ πάντας τοὺς θεούς. Ἰδού, φησιν, ὁ εἰπὼν ὅτι μέγας Κύριος, καὶ ὅτι σὺ ἔγνωκας, πρᾳότερον ἐλαττοῖς τὸν λόγον, καὶ συγκρίνεις αὐτὸν τοῖς ἄλλοις, καὶ κατὰ σύγκρισιν αὐτῷ δίδως τὴν ὑπεροχήν; οὐδαμῶς. ἀλλὰ πρὸς τὴν ἀσθένειαν τῶν ἀκουόντων τότε διελέγετο, κατὰ μικρὸν αὐτοὺς ἀναβιβάζων ἐπὶ τοῦτο. οὐ σφόδρα γὰρ παραστατικὸν τοῦτο τοῦ μεγάλου, τὸ μείζονα Θεὸν λέγεσθαι, καὶ ὑπὲρ ἐκείνους εἶναι μέγαν· ἀλλ' ὅπερ ἔφθην εἰπών, συμμετρεῖ τὸν λόγον [ἐν] τῇ εὐτελείᾳ τῶν ἀκροατῶν, κατὰ μικρὸν αὐτοὺς ἀνάγων. καὶ γὰρ ἀγαπητὸν ἦν αὐτούς πως τοῦτο ἀκοῦσαι καὶ πεισθῆναι· ἐπεὶ ὅτι πάντων ἀσυγκρίτως ὑπερέχει, διὰ τῶν ἑξῆς δηλοῖ, τεκμήριον αὐτοῦ τῆς δυνάμεως τιθεὶς μέγιστον, καὶ δηλῶν ὅτι καὶ τὰ πρότερα διὰ τὴν ἀσθένειαν τῶν ἀκροατῶν εἴρηται. διὰ τί τοῦτο, ὅταν μὲν ἀποφαίνηται, μικρὰ λέγει· ὅταν δὲ κατασκευάζῃ καὶ ἀποδεικνύῃ καὶ παρέχῃ τῆς μεγαλωσύνης αὐτοῦ τὴν ἀπόδειξιν, τὰ μεγάλα τίθησι. τί τοίνυν τίθησι μετὰ ταῦτα, ἄξιον αὐτοῦ, καὶ ὃ Θεοῦ μόνον ἐστίν, ὅρα. ἐπάγει γάρ,

6 Πάντα, ὅσα ἠθέλησεν ὁ Κύριος, ἐποίησεν ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ ἐν τῇ γῇ, ἐν ταῖς θαλάσσαις καὶ ἐν πάσαις ταῖς ἀβύσσοις.

Εἶδες τὴν παναρκῆ δύναμιν; εἶδες πηγὴν ζωῆς; εἶδες ἰσχὺν ἄμαχον; εἶδες ἀσύγκριτον ὑπεροχήν; εἶδες ἐξουσίαν οὐδαμοῦ κωλυομένην; εἶδες πάντα αὐτῷ ῥᾴδια καὶ εὔκολα; πάντα ὅσα ἠθέλησεν ἐποίησεν. Εἰπέ, καὶ ποῦ. ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ ἐν τῇ γῇ· τουτέστιν, οὐκ ἐνταῦθα μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ οὐρανῷ, οὐκ ἐν τῷ οὐρανῷ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ γῇ, οὐκ ἐν τῇ γῇ, ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς θαλάσσαις καὶ ἐν πάσαις ταῖς ἀβύσσοις. διὰ γὰρ τῆς ἀβύσσου, τὰ ὑποκάτω λέγει τῆς γῆς, ὥσπερ διὰ τοῦ εἰπεῖν ἐν τῷ οὐρανῷ, τὰ ὑπεράνω τῶν οὐρανῶν· ὑφ' ὧν καὶ τοσούτων ὄντων οὐδαμοῦ τὸ θέλημα αὐτοῦ ἐμποδίζεται, ἀλλὰ πάντα ἕπεισι. καὶ τὸ δὴ θαυμαστόν, ὅτι ποιήσας, οὐ πόνῳ, οὐ μόχθῳ, οὐκ ἐπιτάγματι, ἀλλὰ θελήματι ἐποίησε. μόνον γὰρ ἐβουλήθη, καὶ τὸ ἔργον εὐθὺς ἠκολούθησεν. Εἶδες πῶς καὶ τὴν εὐκολίαν παρέστησε καὶ τὴν ἀφθονίαν τῆς δημιουργίας; καὶ τὴν ἐξουσίαν τὴν ἀκώλυτον. Εἶτα ἀφεὶς εἰπεῖν τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν θάλασσαν, τὰ ἐν αὐτοῖς τίθησι· καὶ οὐδὲ τὰ ἐν αὐτοῖς πάντα, ἀλλὰ παραδραμὼν τὰ ἐν τῷ οὐρανῷ, καίτοι θαυμαστότερα ὄντα, λέγει τὰ περὶ τὸν οὐρανόν. τί δήποτε; ὅτι τὰ μέν, εἰ καὶ μεγάλα ἦν, ἀλλ' ἄδηλα ἦν τοῖς πολλοῖς· ταῦτα δέ, εἰ καὶ ἐλάττονα, ὅμως φαινόμενα καὶ πάντας ἔχοντα θεωρούς. ἐπεὶ οὖν πρὸς ἀνθρώπους ἦν ὁ λόγος αὐτῷ, οὐ τοσοῦτον τινὶ παιδευομένους τῶν ἀφανῶν ἔχειν ἔννοιαν, ὅσον ἀπὸ τῶν φαινομένων χειραγω-

ἐπαγορευομένοις, ἐντεῦθεν ὑφαίνει τὸν λόγον, καὶ τῆς διδασκαλίας ἄρχεται, ὃ τοῖς ἄλλοις παρῄνεσε ποιεῖν, τοῦτο καὶ αὐτὸς ποιῶν. ποῖον δὴ τοῦτο; τὸ αἰνεῖν τὸν Θεὸν ἀπὸ τῶν ἔργων αὐτοῦ καὶ εὐφημίαν ἀναφέρειν αὐτῷ, ἕκαστον τῶν γινομένων καταμανθάνοντα καὶ ὑπὲρ ἑκάστου δοξολογοῦντα. ἐπειδὴ γὰρ περὶ τοῦ τὸν Θεὸν αἰνεῖν παραινῶν συνεχῶς εἶπεν, αἰνεῖτε τὸ ὄνομα Κυρίου, αἰνεῖτε δοῦλοι Κύριον, δείκνυσι καὶ πῶς δεῖ αἰνεῖν, ἐπιὼν τὸ σῶμα τῆς κτίσεως, καὶ ἐκπληττόμενον τὴν σοφίαν, τὴν πρόνοιαν, τὴν δύναμιν, τὴν κηδεμονίαν. ἐντεῦθεν μανθάνομεν ὅτι οὐ μία τίς ἐστι θάλασσα, αὕτη ἡ καθ' ἡμᾶς, ἀλλὰ πολλαὶ καὶ διάφοροι, καὶ πελάγη ἄπειρα. ἔφη γάρ, ἐν ταῖς θαλάσσαις καὶ ἐν πάσαις ταῖς ἀβύσσοις. ἥ τε γὰρ Κασπία, ἥ τε Ἰνδική, ἥ τε ἐρυθρὰ διῃρημέναι σχεδὸν ταύτης εἰσί, καὶ ἔξωθεν περικείμενος ὁ ὠκεανός. *χ. ἄλλ.*

7 Ἀνάγων νεφέλας ἐξ ἐσχάτων τῆς γῆς. Ἄλλος, Ἀναβιβάζων. Ἕτερος, Ἀνασπῶν ἀπ' ἄκρων. Ἄλλος, Ἐκ τελέσματος. Τοῦτο καὶ ἐν τῷ Ἰὼβ εἴρηται, Δεσμεύων ὕδωρ ἐν νεφέλαις αὐτοῦ. καὶ ὁ Σολομών, Συνέχων ὕδωρ ἐν ἱματίῳ. ἔστι δὲ οὐ τοῦτο, ἀλλ' ἕτερον θαυμαστόν. ποῖον δὴ τοῦτο; ὅτι παχύτερος ὢν ὁ ἀὴρ τὴν ἄνω φέρεται φορὰν καὶ διαβαστάζεται, καὶ ἄνεισι τὸ βαρὺ, τὴν ἐναντίαν ἐρχόμενον ὁδόν. θαυμαστὸν μὲν οὖν καὶ τὸ στέγεσθαι τὸ ὕδωρ ἐν αὐτῷ· πολὺ δὲ θαυμαστότερον τὸ φέρεσθαι στεγόμενον ἐπὶ τοῦ κούφου· καὶ τὸ ἔτι παραδοξότερον, ὅτι τὸ στεγόμενον ὑπ' ἐκείνου τοῦ ἀέρος, ἐπειδὰν ἐκραγῇ τοῦ νέφους, οὐκ ἔτι κατέχεται τῷ μετ' αὐτὸν ἀέρι καὶ στέγεται, ἀλλὰ διαρρεῖ πανταχόθεν καὶ εἰς τὴν γῆν φέρεται. καὶ μὴν εἰ κατὰ φύσιν ἐστέγετο τοῦτο, ἔδει καὶ ἐν τῷ ἀέρι στέγεσθαι. ὥσπερ γὰρ ἀσκὸν εἴ τις εἴασεν εἰς ἀέρα πεπληρωμένον ὕδατος, εἶτα ἐφέρετο ὑπὸ τοῦ ἀέρος, ἐρράγη αὖ καὶ τὸ ἔνδον στεγόμενον ὕδωρ διαρρυὲν ἐκ τοῦ ἀσκοῦ, οὕτως ἀκόλουθον ἦν καὶ ἐνταῦθα γίνεσθαι. ἀλλ' ἐπειδὴ πάντα θαύματος γέμει καὶ παράδοξα τὰ γινόμενα, ὑπὲρ ἀκολουθίαν, ὑπὲρ λόγον ἅπαντα ταῦτα γίνεται. καὶ γὰρ τὸ στεγόμενον ἐν τῷ ἀέρι τῆς νεφέλης, οὐ στέγεται ἐν τῷ ἀέρι τῷ μετὰ ταῦτα. εἶδες τὸ παράδοξον, καὶ πῶς ὃ δοκεῖ τῶν ἄλλων εἶναι καταδεέστερον, τοῦτο θεὶς ἔδειξεν ὂν θαυμαστόν; εἶτα καὶ ἄλλο δείκνυσι θαυμαστὸν, ἐξ ἐσχάτων λέγων τῆς γῆς, ἢ ἀπ' ἄκρων τῆς γῆς. οὐ γὰρ δὴ μόνον ἀνίασιν, ἀλλὰ καὶ βαδίζουσιν· οὐδὲ ἔνθα ἂν φανῶσιν, ἐκεῖ καὶ τὸν ὑετὸν ἀφιᾶσιν, ἀλλὰ πολλὰ πολλάκις παραδραμόντα χωρία, ἀλλαχοῦ τὸν ὑετὸν ἐργάζονται, καὶ πόλεις καὶ ἔθνη παρελθοῦσαι. οὐ τοίνυν τοῦτο θαυμαστὸν μόνον ὅτι ἀνάγονται, ἀλλ' ὅτι καὶ βαδίζουσι, καθάπερ ἐν ὑπερῴοις, ὄγκον φέρουσαι τοσούτων ὑδάτων. Ἀστραπὰς εἰς ὑετὸν ἐποίησεν. Ὅρα παράδοξον ἕτερον πάλιν, καὶ ἐναντίας φύσεις συνιούσας. οὔτε γὰρ ἀστραπῆς τι πυρωδέστερον, οὔτε ὑδάτων ψυχρότερον· ἀλλ' ὅμως ἀναμίγνυνται αὐταί, καὶ οὐ συγχέονται οὐδὲ κεράννυνται, ἀλλὰ τὸν οἰκεῖον ἑκάστη διατηρεῖ ὅρον. μένον γὰρ τὸ πῦρ ἐν τῷ ὕδατι, καὶ τὸ ὕδωρ ἐν τῷ πυρί, οὔτε τοῦτο ἐκεῖνο ἀνεξήρανεν, οὔτε ἐκεῖνο τοῦτο κατέσβεσε. καίτοι ἡ ἀστραπὴ τοῦ ἡλιακοῦ πυρὸς ὀξύτερον, φανότερον, τομώτερον. καὶ μαρτυροῦσιν αἱ ὄψεις αὐτοῦ ἀκτῖσι διηνεκῶς προσβάλλουσαι, ἐκείνης δὲ τὴν φορὰν οὐδὲ πρὸς βραχὺ δυνάμεναι ἐνεγκεῖν. καὶ ὁ μὲν ἥλιος διὰ πάσης ἡμέρας διατρέχει τὸν οὐρανόν, αὕτη δὲ ἐν μιᾷ καιροῦ ῥοπῇ τὴν οἰκουμένην ἅπασαν, καθάπερ καὶ ὁ Χριστὸς μαρτυρεῖ λέγων· Ὥσπερ ἡ ἀστραπὴ πορεύεται ἐξ ἀνατολῶν, καὶ φαίνεται ἕως δυσμῶν. 8 Ὁ ἐξάγων ἀνέμους ἐκ θησαυρῶν αὐτοῦ. Αὕτη πάλιν ἑτέρα φύσις χρείαν οὐ μικρὰν ἡμῖν παρέχουσα, ἀλλὰ τοσαύτην, ὥστε εἰς τὸ πολὺ τῆς ζωῆς ἡμῖν συντελεῖν, καὶ κεκμηκότα ἀνακτᾶσθαι τὰ σώματα, καὶ καταψύχειν, καὶ τὸν ἀέρα κουφότερον ποιεῖν. τοῦτο γὰρ ἔργον ἀνέμων, ἀναρριπίζειν τὸν ἀέρα, ὥστε μὴ ἀκίνητον ὄντα φθείρεσθαι, πεπαίνειν τοὺς καρπούς, τρέφειν τὰ σπέρματα. εἰ δ' ἄν

τις

Marginalia: Ιωβ. κϛ. η. — Παρ. ιμ. λ. δ. — Ματθ. κδ. κζ.

τίς εἴποι τὰς ἐν ναυτιλίᾳ χρείας αὐτῶν, τοὺς καιροὺς καθ' οὓς τεταγμένως ἐφίστανται, καὶ παραχωροῦσιν ἀλλήλοις, χορεύοντες ἐν τῷ πελάγει καὶ τοὺς πλωτῆρας διαβιβάζοντες; ὁ μὲν γὰρ παρέπεμψεν, ὁ δὲ διεδέξατο· καὶ ἐναντίας ὁδεύουσιν ὁδοὺς καὶ διακονοῦνται, καὶ ἡ μάχη αὐτῶν τῷ βίῳ πάλιν γίνεται χρήσιμος. καὶ μυρία ἕτερα ἄν τις εἴποι τῶν ἀνέμων ἔργα.
5 ἀλλ' ὅμως ταῦτα πάντα παραδραμὼν ὁ προφήτης, καὶ καταλιπὼν τῷ ἀκροατῇ αὐτὰ λέγεσθαι, αὐτὸς μόνον τὴν εὐκολίαν τῆς δημιουργίας παρέστησε. τῷ γὰρ εἰπεῖν, ἐκ θησαυρῶν αὐτοῦ, οὐ τοῦτο δηλοῦντός ἐστιν, ὅτι θησαυροί τινες εἰσὶν ἀνέμων, ἀλλὰ τὸ εὔκολον τοῦ ἐπιτάγματος, τὸ ἕτοιμον τῆς κτίσεως, τὸ παρεσκευασμένον. ὥσπερ γὰρ ὁ ἐν θησαυρῷ ἔχων μετ' ἀδείας ἐξάγει πάντα, καὶ ὅτε βούλεται, οὕτω καὶ ὁ τοῦ παντὸς δημιουργὸς πάντα εὐ-
10 κόλως ἐποίησε, καὶ τῇ φύσει παρέδωκεν. εἶδες πόση καὶ ἐν ἀέρι διαφορά, καθάπερ καὶ ἐν ὕδατι καὶ ἐν πυρὶ πολλαὶ ἐναλλαγαί; καὶ γὰρ τοῦ ὕδατος τὸ μέν ἐστι πηγαῖον, τὸ δὲ θαλάττιον, τὸ δὲ ἀέριον, τὸ δὲ ἐν νεφέλαις, τὸ δὲ οὐράνιον, τὸ δὲ ὑπεράνω τῶν οὐρανῶν, τὸ δὲ ὑπόγειον. καὶ ἐν τῷ πυρί, τὸ μέν ἐστιν ἐν ἡλίῳ, τὸ δὲ ἐν τῇ σελήνῃ, τὸ δέ ἐστιν ἐν ἄστροις, τὸ δὲ ἐν ταῖς ἀστραπαῖς, τὸ δὲ ἐν ἀέρι, τὸ δὲ ἀπὸ ξύλων τὸ παρ' ἡμᾶς, καὶ τὸ λυχνιαῖον, τὸ δὲ ἀπὸ γῆς
15 (καὶ γάρ ἐστι πολλαχοῦ τοιοῦτον ἀπὸ γῆς ἀναδιδόμενον, ὥσπερ αἱ πηγαὶ τῶν ὑδάτων) τὸ δὲ ἐν λίθοις παρατειβομένοις, τὸ δὲ ἐν κόμαις δένδρων καὶ αὐτῶν παρατειβομένων, τὸ δὲ ἐν κεραυνοῖς. οὕτω δὴ καὶ ἐν ἀέρι, ὁ μέν τοί ἐστι παχύτερος ὁ περὶ ἡμᾶς, ὁ δὲ λεπτότερος, ὁ δὲ ἀνώτερος πάλιν πυρωδέστερος. καὶ τῶν ἀνέμων δὲ πολλαὶ αἱ διαφοραί. ὁ μὲν γὰρ λεπτότερος, ὁ δὲ παχύτερος· ὁ μὲν ψυχρότερος, ὁ δὲ ξηρότερος· ὁ μὲν ὑγρότερος, ὁ δὲ θερμό-
20 τερος. ἀὴρ δὲ καὶ νέφος, τὸ μὲν βραδύτερον, τὸ δὲ ταχύτερον χωρεῖ, καθάπερ ἐφ' ἵππων. οὕτω δὴ καὶ ἐπὶ νεφελῶν καὶ ἀνέμων· αἱ μὲν ἐοίκασιν ὑδροφόροις σκεύεσι, ποτὲ μὲν ὑδάτων ἐμπεπλησμέναι, ποτὲ δὲ κεναὶ φερόμεναι, αἱ δὲ ῥιπίσι. σὺ δὲ ταῦτα ὁρῶν καὶ τὴν διαφορὰν καὶ τὴν ποικιλίαν αὐτῶν, θαύμαζε τὸν δημιουργόν.

Ὃς ἐπάταξε τὰ πρωτότοκα Αἰγύπτου. Εἰπὼν τὰ καθόλου, καὶ δείξας τοῦ Θεοῦ
25 τὴν πρόνοιαν τὴν περὶ τὴν οἰκουμένην ἅπασαν διὰ τῶν ἀστραπῶν, διὰ τῶν ἀνέμων, διὰ τῶν ἀέρων, διὰ τῶν νεφελῶν, διὰ τῶν ὑετῶν, ἐλέγξας τε τὴν ληρῳδίαν τῶν μέχρι σελήνης τὴν πρόνοιαν λεγόντων εἶναι, ἐπὶ τὸ μερικὸν ἔρχεται τὸ περὶ Ἰουδαίους μέρος. ὅτι μὲν γὰρ γῆ καὶ οὐρανὸς καὶ τὰ ὁρώμενα πάντα τῆς αὐτοῦ φιλανθρωπίας ἀπολαύει, ἔδειξε διὰ τῶν εἰρημένων· ἵνα δὲ εὐγνωμονεστέρους Ἰουδαίους ἐργάσηται, καὶ τὰ μερικὰ διη-
30 γεῖται, δεικνὺς ὅτι ὁ καθόλου Θεὸς καὶ τῶν ἁπάντων προνοῶν, ἰδικάς αὐτοῖς τινας εὐεργεσίας ἐχαρίσατο. καίτοι καὶ τὰ εἰς ἐκείνους γινόμενα, καθολικὰ πάλιν ἦν. τότε γὰρ ἐκ τῶν ἄλλων αὐτοὺς ἐξειλέχθαι, παραζηλοῦν ἐκείνους ἐποίει. ὅπερ καὶ ὁ Παῦλος δεικνύς, λέγει· Τῷ αὐτῶν παραπτώματι ἡ σωτηρία τοῖς ἔθνεσιν, εἰς τὸ παραζηλῶσαι αὐτούς. καὶ γὰρ ὥσπερ πατὴρ ἐπὶ παίδων ἀφισταμένων αὐτοῦ, λαβὼν ἕνα ἐξ αὐτῶν, ἐπὶ τῶν
35 γονάτων καθίζει, οὐ δι' ἐκεῖνο τοῦτο ποιεῖ, ἀλλὰ πολλῷ μᾶλλον διὰ τὰ ἄλλα, ὥστε ἀλγηθέντα αὐτὰ τῇ τιμῇ προσδραμεῖν πρὸς τὸν πατέρα τῆς αὐτῆς ἀπολαύσοντα θεραπείας, οὕτω καὶ ὁ Θεὸς ἐπὶ τῶν Ἰουδαίων ἐποίησε. λαβὼν γὰρ αὐτούς, οὐκ ἐπὶ τῶν γονάτων, ἀλλ' ἐπὶ τῶν βραχιόνων (καθάπερ ὁ προφήτης φησί, καὶ ἐπὶ τῶν μεταφρένων ἀνέλαβεν αὐτούς) χαρίζεται τὰ ἐκείνοις ποθεινά, ναόν, θυσίας, ἃ μάλιστα ἐζήτουν μετὰ
40 πλείονος τῆς ἀκριβείας, προστασίας τὰς ἐν πολέμοις, νίκας, τρόπαια, τὴν ἀπὸ τῆς γῆς εὐθηνίαν, τὴν τῆς φύσεως εὐτέλειαν, τούτοις τε τούτους καλλωπίζων, καὶ τοὺς ἄλλους εἰς ζῆλον ἄγων. ἀλλ' ἐπειδὴ ἔμελλον φαῦλοι γίνεσθαι διὰ παντὸς κολακευόμενοι, καὶ διὰ τῶν τιμωριῶν αὐτοὺς ῥυθμίζει. πολλὴ γὰρ ἡ τοῦ Θεοῦ σοφία, καὶ ἐξ ἀμηχάνων εὑρίσκει πόρους.

Ρω. ια.

Ὡσηὲ ια.

πόρρως. καὶ ὅρα προφήτου σύνεσιν· ἀπὸ τῶν καθόλου εἰς ταῦτα τὸν λόγον ἐξαγαγών, ἵνα μή τις τῶν ἀνοήτων μερικὸν νομίσῃ τὸν Θεὸν εἶναι, ὅτε ἐπὶ τὰ καθόλου ἦλθε, τότε τούτων ἅπτεται τῶν λόγων, καί φησιν· ὡς ἐπάταξε πᾶν πρωτότοκον Αἰγύπτου. ἆρα οὐ δοκεῖ μᾶλλον ὑμῖν διὰ τοὺς Ἰουδαίους γεγενῆσθαι ταῦτα; ἂν τοίνυν δείξω ὅτι καὶ δι' ἑτέρους ταῦτα ἐγένετο, τί ἐροῦσιν οἱ μὴ καθόλου τοῦ Θεοῦ τὴν πρόνοιαν λέγοντες; πῶς οὖν ἔστι δεῖξαι; μάλιστα μὲν γὰρ ἀρκεῖ ἡ τοῦ Θεοῦ ἀπόφασις σαφῶς αὐτὸ δηλοῦσα καὶ λέγουσα· Ὅπως ἐνδείξωμαι ἐν σοὶ τὴν δύναμίν μου, καὶ ὅπως διαγγελῇ τὸ ὄνομά μου ἐν πάσῃ τῇ γῇ. εἶδες εὐαγγέλιον τὸν θάνατον γινόμενον, καὶ κήρυγμα τὴν θεήλατον πληγὴν ἐκείνην, πανταχοῦ περιιοῦσαν καὶ ἀνακηρύττουσαν τοῦ Θεοῦ τὴν δύναμιν; προνοεῖ τοίνυν τῆς οἰκουμένης ἁπάσης, καὶ ἡνίκα τὰ Ἰουδαίων διοικεῖ. καίτοιγε ἐγνώρισε τὴν δύναμιν αὐτοῦ καὶ πάλαι, οἷον, ἐπὶ τοῦ Ἰωσήφ, ἐπὶ τοῦ Ἀβραάμ· ἀλλ' ὅμως νῦν σαφέστερον. πῶς; τότε μὲν δι' εὐεργεσίας, ὕστερον δὲ καὶ διὰ πληγῆς, καὶ οὐ διαλιμπάνει, ὃ καὶ πολλάκις ἔφθην εἰπών, συνεχῶς καὶ καθ' ἑκάστην γενεὰν ἀναδεικνὺς ἑαυτὸν διὰ τῶν πραγμάτων καὶ γνωρίζων· οὐχ ὁμοίως δὲ ἀεὶ τοῦτο ποιεῖ, ἀλλὰ ποικίλως καὶ διαφόρως. ὅτε μὲν γὰρ διὰ τῆς γυναικὸς τοῦ Ἀβραὰμ πηρώσας τὰς ὠδῖνας τῆς φύσεως, ὕστερον δὲ διὰ λιμοῦ καὶ δι' εὐετηρίας, μετὰ δὲ ταῦτα διὰ τῶν πληγῶν τῶν ἐπαλλήλων. ἐπειδὴ "γὰρ ἀθέμιτα τοῦ Θεοῦ κατεψηφίζοντο καὶ ἀνεῖλον αὐτοὺς τὰ πρωτότοκα καὶ τὸν ποταμὸν ἐφοίνιξαν," δείκνυσι μὲν αὐτοῖς καὶ πρὸ αὐτὸν τὸν καιρὸν δι' ἀμυδροτέρων αὐτοῦ τὴν ἰσχύν. αἱ γὰρ μαῖαι τῶν Αἰγυπτίων καταφρονήσασαι τῶν ἐπιταγμάτων τῶν ὠμῶν ἐκείνων, καὶ παραλογισάμεναι τὸ ἀπηνὲς τοῦ βασιλέως δόγμα, πολλῆς ἀπέλαυσαν τῆς εὐετηρίας. ταῦτα δὲ ἀμφότερα τῆς τοῦ Θεοῦ προνοίας ἦν, τό, τε [γὰρ] γυναῖκας ἀνδρειοτέρας ἀποφῆναι τῶν τὰ διαδήματα φορούντων, τό, τε ἀμοιβὰς ταύταις ἀποδιδόναι, καὶ εἰς πλῆθος αὐτὰς ἐκτεῖναι πολύ. τὸ γάρ, "ἐποίησαν ἑαυταῖς οἰκίας," τοῦτό ἐστιν, ἐξετάθη αὐτῶν ἡ συγγένεια. δι' ὧν γὰρ εὐηργέτουν τοὺς Ἰουδαίους, διὰ τούτων ἐλάμβανον παρὰ τοῦ Θεοῦ τὰς ἀμοιβάς. ἐπειδὴ τοίνυν οὐκ ἀνῄρουν τὰ τέκνα, καὶ αὐταῖς πολυπαιδίας ὁ Θεὸς ἐχαρίσατο. ἐπειδὴ δὲ ἐπέμενον ἀναισθήτως διακείμενοι, ὀξυτέραν ἐπήγαγε τὴν πληγήν· καὶ ἐμάνθανε μὲν ἡ οἰκουμένη, ἐμάνθανον δὲ καὶ οἱ Αἰγύπτιοι. ἀλλ' ἐκεῖνοι μὲν ἐξ ἀκοῆς, οὗτοι δὲ ἐν τοῖς οἰκείοις πάθεσι, καὶ ὄψει καὶ πείρᾳ τοῦ Θεοῦ τὴν δύναμιν ἑώρων. διὰ γὰρ τοῦτο καὶ προελέγετο αὐτοῖς, ἵνα μὴ συντυχίας τινὸς εἶναι νομισθείη ἡ πληγὴ καὶ αὐτομάτου θανάτου. ὅπερ οὖν ἀλλαχοῦ εἴρηται περὶ τοῦ σωτῆρος, τοῦτο καὶ ἐνταῦθά ἐστιν εἰπεῖν. ποῖον δὴ τοῦτο; Καὶ κατακυρίευε ἐν μέσῳ τῶν ἐχθρῶν σου. οὐ γὰρ εἰς ἔρημον αὐτοὺς ἐξαγαγών, οὐδὲ ἀλλαχοῦ που, ἀλλ' ἐν αὐτῇ τῇ πόλει τὴν πληγὴν ἐπήγαγε. καὶ ὅρα καὶ ἐν τῇ πληγῇ τὴν φιλανθρωπίαν. ἀπὸ τῶν κτηνῶν ἤρξατο πρότερον, καὶ τότε ἐπὶ τοὺς ἀνθρώπους ἐχώρησε*. τίς οὖν οὐκ ἂν ἀγάσαιτο τὴν δύναμιν, καὶ πῶς ἅπαντας ἐν μιᾷ καιροῦ ῥοπῇ κατήνεγκε, τὴν φειδώ, τὴν σοφίαν τὴν ἀπόρρητον; οὔτε γὰρ πρώτην ταύτην ἐπήγαγε πληγήν, δι' ἑτέρων αὐτοὺς διορθῶσαι βουλόμενος· οὔτε, ἐπειδὴ ἐπήγαγε, χωρὶς προρρήσεως ἐπήγαγε. τί δήποτε; ἵνα τοῖς ῥήμασιν αὐτοὺς σωφρονίσῃ καὶ μὴ ἔλθωσιν εἰς πεῖραν τῶν πραγμάτων. οὔτε πάλιν, ἐπειδὴ οὐ διωρθώθησαν, ἀφῆκεν ἀμφίβολον γενέσθαι τὴν πληγήν. ἵνα γὰρ μή τις αὐτόματον αὐτὴν νομίσῃ, ἢ νόσον ἢ λοιμὸν αὐτὴν ἐπιοῦσαν, ὅρα πόσα γέγονε· πρῶτον, ὅτι ἐν μιᾷ νυκτὶ πάντες. δεύτερον, ὅτι τὰ πρωτότοκα πάντα. εἰ γὰρ λοιμὸς ἦν, οὐκ ἂν τῶν πρωτοτόκων πάντων μόνον ἥψατο, καὶ τῶν δευτέρων ἐφείσατο, ἀλλ' ἀδιακρίτως ἂν ἐπὶ πάντας ἦλθε. τρίτον, ὅτι εἰ λοιμὸς ἦν, οὐκ ἂν τῶν Ἰουδαίων ἀπείχετο καθόλου, καὶ τῶν Αἰγυπτίων ἥψατο μόνον, ἀλλ' ἐκεῖνα

πολλῷ

Ἔξοδ. θ. ιζ. Ρω. θ. ιζ.

Ἔξοδ. α. κ.

Ψαλμ. ρθ. γ.

πολλῷ πλέον ἂν κατειργάσατο τὰ σώματα, τὰ πόνῳ καὶ ταλαιπωρίᾳ καὶ τοσούτοις κα-
τειργασμένα κακοῖς, τὰ ἐν πενίᾳ καὶ λιμῷ ἐπὶ τοσοῦτον ταριχευθέντα, οὐχὶ τὰ βασιλικά,
οὐδὲ τὰ ἐν ἀξιώμασι, τὰ πολλῆς ἀπολαύοντα ἀδείας καὶ πολλῆς μετέχοντα τῆς θερα-
πείας. εἰ λοιμὸς ἦν, οὐκ ἂν ἀθρόον ἐπῆλθεν, ἀλλὰ πάντα τὰ προοίμια ἐπιδεικ-
5 νύμενος τῆς ἐλεύσεως πρότερον. νυνὶ δὲ ὁμοῦ ταῦτα γέγονεν, ἵνα ἐλέγχηται τῶν Αἰγυπτίων
ἡ ἀγνωμοσύνη. καὶ γὰρ μετὰ τὴν πληγὴν ταύτην, καὶ τὸ σαφῶς μαθεῖν ὅτι θεήλατος ἦν
ἡ πληγή, ἀπελθόντας κατεδίωκον τοὺς Ἰουδαίους, ὅπερ τῆς ἐσχάτης ἦν αὐτῶν ἀγνωμο-
σύνης σημεῖον, καὶ ὑπὲρ τοῦ Θεοῦ μεγίστη ἀπολογία. ἐπειδὴ γὰρ ἔμελλε παύεσθαι τὰ ση-
μεῖα, ἐν τοιούτῳ αὐτὰ σημείῳ ἔπαυσεν, ἐν ᾧ καὶ περὶ τῶν ἔμπροσθεν ἀπελογήσατο
10 τοῖς βουλομένοις προσέχειν. ἵνα γὰρ μή τις λέγῃ, τί δήποτε πάντες κολάζονται, τοῦ
βασιλέως κατέχοντος τοὺς Ἰουδαίους καὶ διαμαρτάνοντος; διὰ τοῦ ἐσχάτου λύει τὴν ἀπο-
ρίαν ταύτην. πῶς διὰ τοῦ ἐσχάτου; ὅτι ἡνίκα τὰ πρωτότοκα αὐτῶν ἐπλήγη, καὶ ἄκον-
τος τοῦ βασιλέως τοὺς Ἰουδαίους ἐξέβαλον. ὥστε εἰ καὶ ἐκ προοιμίων ἐβούλοντο, ἴσχυσαν
ἂν περιγενέσθαι ἐκείνου. οὐκ ἄρα παρὰ τὸ μὴ δύνασθαι, ἀλλὰ παρὰ τὸ μὴ βού-
15 λεσθαι οὐκ ἐκράτουν τοῦ βασιλέως. καὶ ἡ δίωξις δὲ ἡ μετὰ ταῦτα, κακίας ἐπίτα-
σις. τοῦτο δὴ καὶ ἐπὶ τοῦ Σαοὺλ συνέβη. ὅτε μὲν γὰρ ἔδει τὸν υἱὸν ἐξελέσθαι, πάντες κοι- α. Βασ. ιδ. μς.
νῇ κολακεύοντες τὸν βασιλέα, καὶ παρανομήσαντα ἐξείλοντο· ὅτε δὲ ἱερέας ἐβούλετο α. Βασ. κβ. ιζ.
σφάξαι τοσούτους, οὐδὲ φωνὴν ἔρρηξαν, οὐδὲ περιέστησαν. εἰ δὲ τότε τὴν φύσιν εἶ-
χον συμπαρατάττουσαν, ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα τοῦ δικαίου τὴν φύσιν. ἱερεῖς γὰρ ἦσαν, καὶ ἡ σφα-
20 γὴ παράνομος, θυμοῦ ἢ κρίσεως ὀρθῆς οὖσα. ἀλλ' αἴτιον ἦν ἡ ῥᾳθυμία, καὶ τὸ μὴ σφό-
δρα ἀλγεῖν ὑπὲρ τῶν ἱερέων. ὁρᾶτε γοῦν οἷα αὐτοὺς μετὰ ταῦτα κατέλαμβανε κακά. τῆς
γὰρ ὀλιγωρίας ἐκείνης οὐ τὴν τυχοῦσαν ἔτισαν δίκην. ὅταν οὖν τι παράνομον γίνηται,
μηδεὶς ἔστω νωθής, ἀλλὰ πυρὸς θερμότερος, καὶ τῶν ἀδικουμένων μὴ ἔλαττον ἀλγείτω, καὶ
οὕτω τὰ πλείονα σβέσεται τῶν κακῶν. ἀπὸ ἀνθρώπου ἕως κτήνους. τί δήποτε καὶ τὰ κτή-
25 νη; ἐπειδὴ δι' ἀνθρώπους ταῦτα ἐγένετο, δι' ἄνθρωπον καὶ κολάζει αὐτά, ὥστε αὐξῆσαι τὸν
φόβον, ὥστε ἐπιτεῖναι τὴν συμφοράν, ὥστε δεῖξαι θεήλατον οὖσαν τὴν πληγήν, καὶ ἐκ
τῶν οὐρανῶν τὸν πόλεμον ἥκοντα.

9 Ἐξαπέστειλε σημεῖα καὶ τέρατα ἐν μέσῳ σου, Αἴγυπτε.

Τί ἐστι τό, ἐν μέσῳ σου; ἢ τὸν τόπον φησίν, ἢ τὸ φανερῶς. τὸ γὰρ ἐν μέσῳ, πανταχοῦ
30 τὸ φανερῶς δηλοῖ· ὡς ὅταν λέγῃ, Εἰργάσατο σωτηρίαν ἐν μέσῳ τῆς γῆς· ἐπειδὴ Ψαλμ. ογ. ιβ.
τὸ μέσον ἅπασι κατάδηλον. ἐξαπέστειλε σημεῖα καὶ τέρατα ἐν μέσῳ σου, Αἴγυπτε· εἰ-
κότως. πρὸς γὰρ διόρθωσιν τὰ γινόμενα ἐγίνετο, καὶ πρὸς ἐπίδειξιν τῶν ὀφειλόντων κερ-
δαίνειν. οὐ γὰρ ἁπλῶς συνέβαινεν, ἀλλὰ μετὰ πολλῆς τῆς παραδοξοποιΐας· ὥστε καὶ
τὸ πλήττειν, καὶ τὸ παραδόξως, διπλῆν ἐποίει τὴν ὠφέλειαν.

35 Ἐν Φαραὼ καὶ ἐν πᾶσι τοῖς δούλοις αὐτοῦ. Εἶδες τὴν δύναμιν τὴν ἄφατον, πῶς
ὁμοῦ πάντων ὄντων τούτους ἐπεγίνωσκεν ἡ τιμωρία, καὶ ἔπασχον μὲν ἐκεῖνοι, ἐκέρδαινον δὲ
ἕτεροι; πῶς δέ φησιν ἐν πᾶσι τοῖς δούλοις αὐτοῦ; καίτοιγε οὐ πάντες εἶχον πρωτότο-
κα· ἀλλὰ περὶ τῶν ἄλλων σημείων λέγει. καὶ ἐν μὲν Αἰγύπτῳ πληττομένων τούτων, ἐ-
κέρδαινον Ἰουδαῖοι, ἐν δὲ τῇ ἐρήμῳ εὐεργετουμένων Ἰουδαίων, ὠφελοῦντο ἕτεροι. καὶ τὰς μὲν
40 πληγὰς τοῖς πολεμίοις ἐπῆγε, τὰς δὲ εὐεργεσίας τούτοις, δι' ἑκατέρων πάντας ὠφελῶν.
καὶ τίνος ἕνεκεν οὐκ εὐεργετεῖ καὶ τούτους; ὅτι εἰώθασιν οἱ πλείους τῶν ἀνθρώπων, πλητ-
τόμενοι μᾶλλον, ἢ εὐεργετούμενοι τὸν Θεὸν ἐπιγινώσκειν. ἐπεὶ ὅτι αὐτοὺς οὐκ ἐβούλετο κο-
λάζειν, ὅρα αὐτὸν συνεχῶς ἀνέχοντα τὰς πληγάς, καὶ δι' ἑκατέρων δεικνύντα αὐτοῦ καὶ τὴν
δύναμιν

δύναμιν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν. καίτοιγε ἤρκει μετὰ μίαν καὶ δευτέραν καὶ τρίτην ὡς ἀνίατα νοσοῦντας ἀπολέσαι πάντη, ἀλλ᾽ οὐκ ἐβούλετο. ἀλλὰ καίτοι τὰ μέλλοντα προειδώς, καὶ ὅτι οὐδὲ πέμπτη οὐδὲ ἕκτη οὐδὲ δεκάτη γενήσονται βελτίους, τὰ αὐτοῦ ποιῶν οὐ παύεται. ὅθεν μάλιστα καὶ τὴν δύναμιν αὐτοῦ, καὶ τὴν κηδεμονίαν, καὶ τὴν σοφίαν, καὶ τὴν ἀγαθότητα ἔστι θαυμάσαι· τὴν δύναμιν, ὅτι ἔπληξε· τὴν κηδεμονίαν, ὅτι ἀνέχεται· τὴν σοφίαν, ὅτι εἰδὼς τὰ μέλλοντα τὸ αὐτοῦ ποιεῖ. ὃ μάλιστα καὶ αὐτὸ φιλανθρωπίας ἐστί, τὸ ἀπὸ τῶν μικροτέρων ἄρχεσθαι, τὸ ἀπὸ τῶν ἀλογωτέρων προβάτων δέ, καὶ τοῦ βασιλέως ἥπτετο, ὃ καὶ μάλιστα ἐκκηρυχθῆναι ἐποίει τὰ συμβαίνοντα. τὰ μὲν γὰρ ἐπὶ τῶν ἰδιωτῶν γινόμενα εἰκὸς καὶ λαθεῖν· ὅταν δὲ ὁ δεχόμενος τὴν πληγὴν περιφανὴς ᾖ, τὸ κωλῦον οὐδὲν πανταχοῦ τὰ πράγματα ἐξηχηθῆναι. εἰπὼν τοίνυν τὴν αἰτίαν δι᾽ ἣν ἐπάταξε, λέγει καὶ τὰς πληγάς, καὶ οὐδὲ ταύτας καταλέγει πολλάκις, οὐδὲ κατ᾽ εἶδος, ἀλλ᾽ ἑνὶ ῥήματι πάσας αὐτὰς αἰνιξάμενος παρέδραμε τῷ εἰπεῖν· ἐξαπέστειλε σημεῖα καὶ τέρατα ἐν μέσῳ σου, Αἴγυπτε. εἶτα πάλιν ἐξ Αἰγύπτου τὸν λαὸν ἐξάγει εἰς τὴν ἔρημον, πανταχοῦ δεικνὺς ὅτι οὐ μερικῶς ὁ Θεὸς οὐδὲ εἰς μίαν χώραν κρατεῖ, ἀλλὰ πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης· διὸ ἐπήγαγε λέγων· ἴσ. μερικῶς

10 Ὃς ἐπάταξεν ἔθνη πολλά, καὶ ἀπέκτεινε βασιλεῖς κραταιούς·

Διὰ πάσης τῆς ὁδοῦ ἐνέχυρα ποικίλως τῆς δυνάμεως αὐτοῦ διδούς, καὶ ἐν τῷ διδάσκειν αὐτοὺς διὰ τῶν πραγμάτων στρατηγῶν. καὶ γὰρ διὰ τῶν πολέμων καὶ τὰ πρότερα ἐδίδασκεν, ὅτι οὐκ ἀέρος φύσις, οὐ στοιχείων δύναμις, οὐκ ἄλλο τῶν τοιούτων οὐδέν, ἀλλ᾽ ἡ στρατηγοῦσα αὐτῶν ἐπολέμει χείρ. καὶ δι᾽ ἑκατέρων ἑκάτερα ἐδείκνυτο, διὰ τῶν ἐν Αἰγύπτῳ τὰ ἐν τῇ ἐρήμῳ, καὶ διὰ τῶν ἐν τῇ ἐρήμῳ τὰ ἐν Αἰγύπτῳ. ὅτε γὰρ αὐτοὶ χωρὶς ὅπλων καὶ παρατάξεως καὶ μάχης ἔβαλλον τοὺς πολεμίους, δῆλον αὐτοῖς ἐποίει, ὅτι καὶ ἐν Αἰγύπτῳ οὐ στοιχείων δεόμενος ταῦτα ἐκίνησε κατ᾽ αὐτῶν, ἀλλὰ ποικίλως καὶ διαφόρως τὴν ἑαυτοῦ δύναμιν ἐνδείξασθαι θέλων τοῖς οὖσιν εἰς ταῦτα ἐκέχρητο.

11 Τὸν Σηὼν βασιλέα τῶν Ἀμορραίων, καὶ τὸν Ὢγ βασιλέα τῆς Βασάν.

Οὐκ ἔπεισι τὰς πόλεις, οὐδὲ κατὰ μικρὸν λέγει τὴν παράταξιν, ἀλλὰ πάλιν μεγαλοψύχως παρατρέχει μυρίας νιφάδας θαυμάτων. δυνάμενος γὰρ ἐνδιατρῖψαι, καὶ τὴν τραγῳδίαν ἐκείνην ἐξογκῶσαι, τοῦτο οὐ ποιεῖ. ἀλλὰ τῷ εἰ πλήθει ὢν τῇ περιουσίᾳ τῶν ἔργων τοῦ Θεοῦ, ἐκ παραδρομῆς ἅπαντα ἔπεισι. καίτοιγε οἱ μὲν ὡπλισμένοι ἦσαν, καὶ τειχήρεις πόλεις οἰκοῦντες, καὶ τὰ τακτικὰ μεμελετηκότες, οἱ δὲ φυγάδες καὶ πολέμων ἄπειροι, δουλείας μακρᾶς ἀπηλλαγμένοι καὶ τυραννίδος χρονίας, λιμῷ ἀναλωθέντες τῇ τιμωρίᾳ, πᾶσι προκείμενοι πρὸς τὸ κακῶς πάσχειν· ἀλλὰ πάντων ἦσαν δυνατώτεροι διὰ τὴν στρατηγοῦσαν αὐτῶν χεῖρα. εἶχε δὲ καὶ τὸ δίκαιον ὁ πόλεμος. οὐ γὰρ αὐτοὶ ἐπῄεσαν, ἀλλ᾽ ἐκείνων τὰς αἰτίας παρεχόντων, ἀποτειχιζόντων αὐτοῖς τὴν ὁδόν· ὅπερ ἐσχάτης ἀπανθρωπίας ἦν. τούς τε Ἰδουμαίους οὐκ ἀφῆκεν εἰς πόλεμον εἰσελθεῖν. ἵνα γὰρ μὴ τῇ σιγῇ θαῤῥοῦντες μετὰ ταῦτα πάλιν ἐπιῶσιν, ἀλλ᾽ εἰδῶσι τίσι μὲν πολεμεῖν, τίνων δὲ φείδεσθαι χρή, ἐν τῇ ἐρήμῳ τοῦτο ποιεῖ, διὰ τῶν πραγμάτων νόμον αὐτοῖς τιθείς, πῶς δεῖ κεχρῆσθαι τοῖς ἀπαντῶσι. Καὶ πάσας τὰς βασιλείας Χαναάν.

Εἶδες τὴν οἰκουμένην ἅπασαν ἐντεῦθεν παιδευομένην. καθάπερ γὰρ πῦρ ἀκάνθαις, οὕτως ἐπῄεσαν ἅπασι, καὶ οὐδεὶς αὐτοὺς φέρειν ἐδύνατο. ἄκουε γοῦν τί φησιν ὁ Βαλαάμ, οὐκ ἀπὸ τῶν προφητῶν, οὐκ ἀπὸ τῶν Μωϋσέως μαθών, ἀλλ᾽ ἀπὸ τῶν πραγμάτων· Τὸ ἔθνος τοῦτο ἔστι τὸ ἐκλεῖχον πᾶσαν τὴν γῆν. (Ἀριθμ. κβ. δ.) εἶδες τὴν μεταφορὰν κυρίως εἰρημένην; οὐκ εἶπε τὸ πολεμοῦν, τὸ καταβάλλον, ἀλλὰ τὸ ἐκλεῖχον, τὸ ἀπονητί

τῆς νίκης παρασχῆσαι βουλόμενος, καὶ τὰ ἀναίμακτα γινόμενα τρόπαια, καὶ τὸ ἐξ ἐπιδρομῆς κρατῆσαι. οὐδὲ παρατάξεως δέονται, φησί, καὶ συμβολῆς, ἀλλ᾽ ἀρκεῖ μόνον ἐπελθεῖν, καὶ ἅπαντα ὀξίσαται καὶ παραχωρεῖ. οὐ γὰρ δὴ μόνον νόμῳ πολέμου καὶ παρατάξεως κρατεῖν αὐτοὺς ἐποίει, ἵνα μή τις αὐτοῖς λογίζηται τὰ γινόμενα, ἀλλὰ τὰ στοιχεῖα τῆς οἰ-
5 κουμένης * κατ᾽ αὐτῶν ἐκίνει. διὸ καὶ προκατέβαλεν αὐτῶν τὰς διανοίας, καὶ χάλαζα κατενεχθεῖσα πολλοὺς ἀπώλεσε, καὶ ἥλιος ἔστη καὶ τῷ πολέμῳ μῆκος ἔδωκε· καὶ πολλὰ παράδοξα τοιαῦτα ἐγίνετο, καὶ ἡ ἠχὴ ''σάλπιγγος πυρὸς σφοδρότερον τοῖς πύργοις προσβάλλουσα τὰ τείχη κατήνεγκε. τοῦτο δὲ ἑκατέρους ὠφέλει. ἐκεῖνοί τε γὰρ ἐμάνθανον ὡς οὐ παρὰ ἀνθρώπων ἐστὶν ὁ πόλεμος· καὶ οὗτοι ἐπαιδεύοντο πρὸς τὸν Θεὸν βλέ-
10 πειν, καὶ μηδέποτε ἐπὶ τοῖς κατορθώμασι μεγαλοφρονεῖν, ἀλλὰ καὶ κατακωπίζεσθαι καὶ μετριάζειν. τοῦ γὰρ κρατῆσαι τὸ οὕτω κρατῆσαι μᾶλλον αὐτοὺς ἐκόσμει· ὅπερ καὶ σεμνοὺς ἐποίει, καὶ μετριάζειν ἐδίδασκε· σεμνοὺς μὲν, ὅτι τοιοῦτον εἶχον στρατηγόν· μετριάζειν δὲ, ὅτι οὐκ οἰκείοις ἐφυσῶντο κατορθώμασι.

12 Καὶ ἔδωκε τὴν γῆν αὐτῶν κληρονομίαν, κληρονομίαν Ἰσραὴλ δούλῳ αὐτοῦ.

15 Καὶ τοῦτο μέγιστον θαῦμα, τὸ μὴ μόνον ἐκβάλλειν, ἀλλὰ καὶ δυνηθῆναι κατασχεῖν τὴν γῆν καὶ πόλεις νείμασθαι, ὃ καὶ πολλὴν παρεῖχεν αὐτοῖς τὴν ἡδονήν, πολὺν τὸν κόσμον, πολλὴν τὴν φαιδρότητα. καὶ τοῦτο τῆς τοῦ Θεοῦ δυνάμεως. οὐ γὰρ μικρὸν κατασχεῖν πολεμίων χώραν, ἀλλὰ πολλῆς καὶ ἐνταῦθα χρεία ῥοπῆς.

13 Κύριε, τὸ ὄνομά σου εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ τὸ μνημόσυνόν σου εἰς γενεὰν καὶ γενεάν.

20 Ἄλλος, Ἡ ἀνάμνησίς σου. Ἐνταῦθα τῇ δοξολογίᾳ τὸ συνεχὲς διακόπτει τοῦ λόγου, ὅπερ τοῖς ἁγίοις ποιεῖν ἔθος ἀεί. ἐπειδὰν γὰρ ἀρξάμενοί τι λέγειν τῶν τοῦ Θεοῦ θαυμάτων πυρωθῶσιν, οὐ πρότερον ἐπὶ τὸ τέλος ἔρχονται, ἕως ἂν ὑπὲρ τῶν εἰρημένων δοξάσωσι τὸν Θεόν, καὶ εὐφημήσωσι, καὶ τὴν ἐπιθυμίαν ἐμπλήσωσι τὴν ἑαυτῶν· ὃ καὶ ὁ Παῦλος πανταχοῦ μὲν ποιεῖ, ἐν προοιμίοις δὲ μάλιστα τῶν ἐπιστολῶν· ὡς ὅταν λέγῃ
25 ταῖς ἐκκλησίαις τῆς Γαλατίας· Χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ πατρὸς ἡμῶν καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ δόντος ἑαυτὸν ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν κατὰ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ πατρὸς ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας, ἀμήν· καὶ ἐν τῇ πρὸς Ῥωμαίους, Ὧν ἡ υἱοθεσία καὶ ἡ δόξα καὶ ἡ λατρεία καὶ ἡ ἐπαγγελία, ὧν οἱ πατέρες, καὶ ἐξ ὧν ὁ Χριστὸς τὸ κατὰ σάρκα, ὁ ὢν ἐπὶ πάντων Θεὸς εὐλογητὸς εἰς τοὺς αἰῶνας, ἀμήν· καὶ πάλιν ἀλλαχοῦ, Τῷ
30 δὲ βασιλεῖ τῶν αἰώνων ἀφθάρτῳ, ἀοράτῳ, σοφῷ Θεῷ, τιμὴ καὶ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας, ἀμήν. οὕτω δὴ καὶ ὁ προφήτης ἐνταῦθα ἐννοήσας τὴν προτέραν τὴν καθόλου, τὴν ἐν Αἰγύπτῳ πληγήν, τὰς ἐπὶ τῆς ἐρήμου γενομένας εὐεργεσίας τὰς ποικίλας καὶ διαφόρους, τὰς εἰς Ἰουδαίους, τὰς ὑπὲρ ἐκείνων εἰς τοὺς πολεμίους, καὶ πυρωθεὶς ὑπὲρ τῆς ἀφάτου φιλανθρωπίας, δοξολογίαν ἀνήνεγκε λέγων· Κύριε, τὸ ὄνομά σου εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ τὸ
35 μνημόσυνόν σου εἰς γενεὰν καὶ γενεάν· τουτέστιν, ἡ δόξα σου διηνεκής. οὐδὲν γὰρ αὐτὴν λυμαίνεται, οὐδὲν αὐτὴν διακόπτει, ἀλλ᾽ ἔστιν ἀεί, καὶ μένει ἄτρεπτος, ἀμετάβλητος, ἀνθοῦσα, ἀκμάζουσα. τί δέ ἐστι, τὸ μνημόσυνόν σου εἰς γενεὰν καὶ γενεάν; ἡ μνήμη, φησίν, ἡ περὶ σοῦ, ἀτελεύτητος καὶ πέρας οὐκ ἔχουσα.

14 Ὅτι κρινεῖ Κύριος τὸν λαὸν αὐτοῦ, καὶ ἐπὶ τοῖς δούλοις αὐτοῦ παρακληθήσεται.

40 Ἢ ἀμφότερα ταῦτα περὶ τοῦ λαοῦ ἐστιν εἰπεῖν, ὅτι δίκην ἀπαιτήσει, καὶ μετὰ ταῦτα παύσεται καὶ ἀνακλήσεται αὐτούς· ἢ διελόντας, τὸ μὲν παρακληθήσεται περὶ τοῦ λαοῦ, τὸ δὲ κρινεῖ περὶ τῶν πολεμίων· τουτέστι, τοὺς μὲν ἀνακλήσεται (τοῦτο γάρ ἐστι τό, παρακληθήσεται) κρινεῖ δὲ τοὺς πολεμίους, τουτέστι, δίκην ἀπαιτήσει ὑπὲρ αὐτῶν. εἶτα ἐπειδὴ οὐκ

[Marginal notes: ἐκάλει (line 5); χαλκῆ γρ. (line 7); Γαλ. α. (line 25); Ῥω. θ. (line 27); α. Τιμ. α. (line 29)]

εἶχον ἀπὸ βίου κατορθώματα αὐτῶν εἰπεῖν, τοῖς δικαιώμασι τούτοις κέχρηται, τῷ ὀνό-
ματι τοῦ λαοῦ, καὶ τῷ ὀνόματι τῶν δούλων. εἰπὼν δέ, παρακληθήσεται, δείκνυσι τῆς τοῦ
Θεοῦ φιλανθρωπίας τὴν καταφυγήν, οὐ τῶν ἐκείνων ἀξίας. ὅπου γὰρ παράκλησις, συγγνώ-
μης χρεία· ὅπου δὲ συγγνώμης χρεία, οὐκ ἀξία κατορθωμάτων, ἀλλὰ φιλανθρωπίας
καιρός. ἐπειδὴ τοίνυν εἶπεν ἀνωτέρω, τὸ μνημόσυνόν σου εἰς γενεὰν καὶ γενεάν, μόνοι δὲ τῶν
ἄλλων ἐθνῶν αὐτοὶ Θεὸν ἐπεγράφοντο τότε, τοιοῦτόν τι αἰνίττεται διὰ τούτου, καὶ λέγει
ὅτι ἡ σωτηρία ἡ ἐπὶ τὸν λαόν, τὴν δόξαν τὴν παρὰ τοῖς πολλοῖς περὶ σοῦ οὖσαν δείκνυ-
σιν. ἡ μὲν γὰρ φύσει προσοῦσα αὐτῷ δόξα, κἂν μηδεὶς ὁ θεραπεύων ᾖ, μένει ἀμείω-
τος, ἀκατάλυτος, ἀναλλοίωτος· ἡ δὲ παρὰ πολλοῖς εὐφημία καὶ ἀπὸ τῆς ἡμετέρας σω-
τηρίας δειχθήσεται, ἀπολαβόντων ἡμῶν τὴν πόλιν καὶ τὸ ἱερὸν καὶ τὸν ναόν, καὶ ἐπὶ τῆς προ-
τέρας γενομένων πολιτείας πάλιν.

15 Τὰ εἴδωλα τῶν ἐθνῶν, ἀργύριον καὶ χρυσίον, ἔργα χειρῶν ἀνθρώπων.

Ἐπειδὴ ἀρξάμενος ἔλεγεν, ὁ δὲ Κύριος ἡμῶν παρὰ πάντας τοὺς θεούς, καὶ ἔδοξέ τινα
κατὰ σύγκρισιν ὑπεροχὴν εἰσάγειν διὰ τὴν ἀσθένειαν τῶν ἀκουόντων, ὅρα τοῦτο πῶς ἐ-
πιτείνει τῷ λόγῳ. ἀρξάμενος γὰρ ἀπὸ τῆς τοῦ Θεοῦ δυνάμεως, καὶ εἰπὼν τὰ ἐν τῷ
οὐρανῷ, τὰ ἐν τῇ γῇ, τὰ ἐν ταῖς ἀβύσσοις, τὰ εἰς Ἰουδαίους, τὰ ἐπὶ τῆς οἰκείας, τὰ ἐπὶ
τῆς ἀλλοτρίας, τὰ ἐπὶ τῶν ἐθνῶν, εἶτα ἀναμνήσας τὴν χρηστότητα, τὴν φιλανθρω-
πίαν, τὴν κηδεμονίαν, τὴν σοφίαν, τὴν δύναμιν, καὶ δείξας καθόλου Θεὸν ὄντα, καὶ τῆς οἰκου-
μένης προνοοῦντα, κωμῳδεῖ λοιπὸν καὶ τῶν εἰδωλικῶν θεῶν τὴν ἀσθένειαν· καὶ εὐθέως ἀπὸ
τῆς φύσεως αὐτῆς καταφορικῶς κέχρηται τῷ λόγῳ, μᾶλλον δὲ καὶ τὸ ὄνομα αὐτῶν εἰς
κατηγορίαν παράγει. τὸ γὰρ εἴδωλον, οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν, ἢ ἀδρανές τι καὶ εὐτελὲς καὶ
ἀσθενείας ὄνομα ἐπιτεταμένης. διόπερ ἐντεῦθεν ἄρχεται λέγων, τὰ εἴδωλα τῶν ἐθ-
νῶν, ἀργύριον καὶ χρυσίον· πρῶτον ὅτι εἴδωλον· δεύτερον ὅτι ἄψυχος ὕλη καὶ κωφή·
τρίτον ὅτι αὐτῷ τῷ εἴδωλα εἶναι, οὐ μόνον παρ' ἑαυτῶν ἔχουσι τὸ μικρὸν καὶ ἀσθενὲς καὶ εὐτε-
λές, ἀλλὰ καὶ παρὰ τῶν ἀνθρώπων. διὸ καὶ ἐπήγαγεν, ἔργα χειρῶν ἀνθρώπων· ὅπερ με-
γίστη κατηγορία τῶν θεραπευόντων αὐτούς, ὅτι καὶ αὐτοῦ τοῦ εἶναι αὐτὰ αὐτοὶ ὄντες αἴτιοι, ἐν
αὐτοῖς τῆς σωτηρίας τὰς ἐλπίδας ἔχουσι.

16 Στόμα ἔχουσι καὶ οὐ λαλήσουσιν, ὀφθαλμοὺς ἔχουσι καὶ οὐκ ὄψονται,

17 Ὦτα ἔχουσι καὶ οὐκ ἐνωτισθήσονται· οὐδὲ γάρ ἐστι πνεῦμα ἐν τῷ στόματι
αὐτῶν. 18 Ὅμοιοι αὐτοῖς γένοιντο οἱ ποιοῦντες αὐτά, καὶ πάντες οἱ πεποιθό-
τες ἐπ' αὐτοῖς. Στόμα, φησίν, ἔχουσι καὶ οὐ λαλήσουσιν. εἶδες πῶς ἐπιτείνει τὴν
κωμῳδίαν καὶ διελέγχει τὴν ἀπάτην; ἐπειδὴ γὰρ πολλάκις δαίμονες αὐτὰ κινοῦσιν, ἀ-
παμφιέννυσι τὴν ὑπόκρισιν καὶ τὸ δρᾶμα, δεικνὺς ὅτι οὐκ ἔστι πνεῦμα ἐν τῷ στόματι
αὐτῶν. καὶ τίνος ἕνεκεν ὁ πονηρὸς δαίμων οὐ χωρὶς ἐκείνων δρᾷ, οὐδὲ φθέγγεται; ἐπειδὴ πορ-
νείας, μοιχείας, μυρίας κακίας αἱ στῆλαι τῶν εἰδώλων εἰσὶ τύποι τούτων, παιδεύων τοὺς ἀ-
πατωμένους διὰ τῆς ὄψεως τῶν ξοάνων μιμεῖσθαι τὰ πράγματα ὧν σχήματά ἐστι τὰ εἴ-
δωλα, προσεδρεύει καὶ παρακάθηται κινῶν τε αὐτὰ καὶ ἀπατῶν. εἶτα πάλιν ἕτερον
κωμῳδίας εἶδος κινεῖ λέγων· ὅμοιοι αὐτοῖς γένοιντο οἱ ποιοῦντες αὐτά. ἐννόησον οἷοι θεοί,
ὧν ἡ ὁμοίωσις ἐν τάξει κεῖται ἀρᾶς. ἀλλ' οὐ τὰ παρ' ἡμῶν τοιαῦτα. ἔσχατος γὰρ ἀρετῆς
ὅρος, καὶ πρὸς αὐτὴν τὴν κορυφὴν ἀναβῆναι τῶν ἀγαθῶν ποιοῦν, τὸ πρὸς τὸν Θεὸν ὁ-
μοιωθῆναι κατὰ τὸ ἐγχωροῦν ἡμῖν· παρὰ δὲ ἐκείνοις, ἡ λατρεία, φησί, καὶ οἱ θεοὶ τοιοῦ-
τοι, ὡς τὴν πρὸς αὐτοὺς ὁμοίωσιν ἐν τάξει εἶναι ἀρᾶς τῆς ἐσχάτης. ὥστε καὶ δι' ὧν ἄψυ-
χός εἰσιν ὕλη, καὶ δι' ὧν παρὰ τῶν θεραπευόντων γίνονται, καὶ δι' ὧν εἴδωλα ἀσχημοσύ-

νης

νης εἰσί, καὶ δι' ὧν ἀναίσθητα κεῖται, καὶ δι' ὧν ἐν τάξει ἀρχῆς προσετέθηκε τὴν πρὸς αὐτοὺς ὁμοίωσιν, διὰ πάντων γὰρ δείκνυται τῆς πλάνης ἡ ὑπερβολή. εἰπὼν τοίνυν αὐτῶν τὴν ἀσθένειαν, τὴν ἀπάτην, τὴν τῶν δαιμόνων πονηρίαν, τὴν τῶν ποιούντων αὐτὰ ἄνοιαν, καὶ ταχέως αὐτῶν ἀπαλλαγεὶς, ἐπὶ τὴν δοξολογίαν κατακλείει τὸν λόγον, οὐκ ἔτι διηγούμε-
5 νος τὰ περὶ τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ὡς ἀποδείξας σαφῶς, ἐπὶ ὡμολογημένοις πᾶσι τὴν εὐφημίαν ἀπαιτῶν παρὰ τῶν τῆς εὐεργεσίας ἀπολαυόντων αὐτοῦ. διὸ καὶ καλεῖ πάντας εἰς δοξολογίαν οὕτω λέγων· 19 Οἶκος Ἰσραὴλ, εὐλογήσατε τὸν Κύριον· οἶκος Ἀαρὼν, εὐλογήσατε τὸν Κύριον· οἶκος Λευῒ, εὐλογήσατε τὸν Κύριον. 20 Οἱ φοβούμενοι τὸν Κύριον, εὐλογήσατε τὸν Κύριον. 21 Εὐλογητὸς Κύριος ἐκ Σιὼν, ὁ κατοικῶν Ἱε-
10 ρουσαλήμ. Τί δήποτε οὐ πάντας καλεῖ ὁμοῦ, ἀλλ' εἰς τάγματα διαιρῶν; ἵνα μάθῃς ὅτι πολλὴ ἡ διαφορὰ τῆς εὐλογίας. ἄλλως γὰρ ὁ ἱερεὺς, ἄλλως ὁ λευΐτης, ἄλλως ὁ λαϊκὸς, ἄλλως ὁ πολὺς λαὸς εὐλογεῖ. τὸ δὲ εἰπεῖν, εὐλογήσατε, δεικνύντος ἐστὶ τὴν μακαρίαν καὶ ἀκήρατον φύσιν ἐκείνην. εὐλογήσατε γὰρ, φησιν, ὅτι τῶν ἐναντίων ἀπηλλάγητε, ὅτι τοιοῦτον κατηξιώθητε προσκυνεῖν Θεὸν, ὅτι τὴν ἀλήθειαν ἐπέγνωτε. ἔστι
15 μὲν γὰρ καὶ αὐτὸς εὐλογητὸς, ἐν τῇ φύσει ἔχων τὴν εὐλογίαν, οὐ δεόμενος τῆς παρὰ ἑτέρων εὐφημίας· πλὴν καὶ ὑμεῖς εὐλογεῖτε, οὐχ ὡς ἐκείνῳ τι προστιθέντες, ἀλλ' ὡς αὐτοὶ μέγα καρπούμενοι. εἰ γὰρ καὶ φύσει ἐστὶν εὐλογητὸς, ὥσπερ οὖν καὶ ἔστιν, ἀλλὰ βούλεται καὶ παρὰ ἡμῶν εὐλογεῖσθαι. καὶ πάλιν δὲ τῆς Σιὼν μέμνηται καὶ τῆς Ἱερουσαλήμ. ἐπειδὴ γὰρ ἐκεῖ τὰ τῆς πολιτείας αὐτοῖς συγκεκρότητο, καὶ τὰ τῆς λατρείας ὑπόθεσιν εἶχε ταύτην, καὶ
20 ἐκεῖθεν ἐπαιδεύοντο καὶ ἐῤῥυθμίζοντο, βούλεται ποιῆσαι τοὺς τόπους σεμνοὺς τῇ ἐπωνυμίᾳ τοῦ Θεοῦ, ἵνα αἰδέσιμοι ὄντες, μᾶλλον αὐτοῖς ὦσι περισπούδαστοι· περισπούδαστοι δὲ ὄντες, μᾶλλον αὐτοὺς ἐφέλκωνται· ἐφελκόμενοι δὲ, προσηλῶσι τῇ λατρείᾳ· προσηλωθέντες δὲ, εἰς μείζονα ἄγωσιν ἀρετὴν, δι' ἣν πάντα ἐγίνετο. ἀλλὰ τότε μὲν Ἱερουσαλὴμ καὶ Σιὼν, σήμερον δὲ οὐρανὸς καὶ τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. τούτῳ δὴ καὶ ἡμεῖς, παρακαλῶ, ὦμεν προσ-
25 ηλωμένοι, ἵνα καὶ τῶν μελλόντων ἐπιτύχωμεν ἀγαθῶν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Ψαλμ. ρλε. 1 ΕΞΟΜΟΛΟΓΕΙΣΘΕ ΤΩ ΚΥΡΙΩ, ΟΤΙ ἀγαθὸς, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ.

30 ΕΙπὼν ἄνω περὶ τῆς εὐεργεσίας τοῦ Θεοῦ τῆς εἰς ἀνθρώπους γεγενημένης, καὶ περὶ τῆς ποσότητος τοῦ ἐλέους αὐτοῦ διαλέγεται, οὐ μετρῶν (οὐδὲ γὰρ δυνατὸν) ἀλλὰ τῷ ἀπείρῳ τὸ μέγεθος αὐτοῦ παραστῆσαι βουλόμενος. καὶ παρακαλεῖ πρὸς δοξολογίαν ἅ-
35 παντας, καλῶν καὶ λέγων, ἐξομολογεῖσθε τῷ Κυρίῳ· τουτέστιν, εὐχαριστεῖτε, εὐφημεῖτε αὐτόν. ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ. τί δέ ἐστιν, εἰς τὸν αἰῶνα; οὐ ποτὲ μὲν, φησιν, εὐεργετεῖ, ποτὲ δὲ ἀφίσταται· οὐδὲ ποτὲ μὲν ἐλεεῖ, ποτὲ δὲ παύεται (ὅπερ ἐπ' ἀνθρώπων συμβαίνει καὶ πάθει κωλυομένων, καὶ εὐτελείᾳ διακοπτομένων, καὶ θεραπείᾳ ἐμποδιζομένων, καὶ περιστάσει πραγμάτων οὐ συγ-
40 χωρουμένων) ἀλλ' ὁ Θεὸς οὐ τοιοῦτος, ἀλλὰ διηνεκῶς ἐλεεῖ, καὶ οὐδέποτε παύεται τοῦτο ποιῶν, κἂν διαφόρως καὶ ποικίλως ἐπιτελῇ. ἀεὶ οὖν ἐλεεῖ, καὶ οὐδέποτε ἵσταται τοὺς ἀνθρώπους εὐεργετῶν. εἶτα εἰπὼν, ὅτι ἐλεεῖ διαπαντὸς, δείκνυσι καὶ τὰ δείγματα τοῦ ἐλέους, καὶ τοῦ διαπαντὸς μένειν αὐτοῦ τὸν ἔλεον, ἐκ τῶν ὁρωμένων ποιούμενος τὴν ἀπό-

δειξιν. καὶ ἐπειδὴ πρὸς εὐσέβειαν αὐτὴν ἐχειραγώγει, ὅρα πῶς πάλιν πρὸς τῶν Ἑλλήνων θεοὺς ἀποτείνεται, πάλιν τῇ αὐτῇ συγκαταβάσει κεχρημένος. τί γάρ φησιν;

2 Ἐξομολογεῖσθε τῷ Θεῷ τῶν θεῶν, Καθ' ἕκαστον ἐπιλέγων, Ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ.

3 Καὶ τῷ Κυρίῳ τῶν κυρίων. Ἐν μὲν οὖν τῷ προτέρῳ ψαλμῷ ἔλεγε, ὅτι παρὰ πάντας τοὺς θεοὺς ἐστίν· ἐνταῦθα δὲ ἔτι πλέον, ὅτι καὶ Κύριος αὐτῶν καὶ δεσπότης αὐτῶν ἐστιν, ἄν τε τῶν εἰδώλων λέγῃς, ἄν τε τῶν δαιμόνων. εἰ γὰρ καὶ ἠτιμωμένοι καὶ προσκεχρουκότες οἱ δαίμονες, ἀλλὰ δοῦλοι καὶ ὑποκύπτοντες. διὰ τοῦτο οὖν ἐξομολογεῖσθε, φησιν, ὅτι Θεὸν ἔχετε πάντων ἀνώτερον, οὗ ὅμοιος οὐδείς, πάντων δεσπότην, πάντων κύριον. καί τοι καὶ τῶν εὐαρεσούντων καλεῖται Θεός, ὡς ὅταν λέγῃ· ἐγώ εἰμι ὁ Θεὸς Ἀβραάμ, καὶ ὁ Θεὸς Ἰσαάκ, καὶ ὁ Θεὸς Ἰακώβ. πῶς οὖν ἐνταῦθα τῶν δαιμόνων φησίν; ἀλλ' ἑτέρως ἐκεῖνο, καὶ ἑτέρως τοῦτο. ἐκεῖ μὲν γὰρ, ἵνα τὴν οἰκείωσιν παραστήσῃ καὶ τὴν πολλὴν πρὸς αὐτοὺς ἀγάπην· ἐνταῦθα δὲ, ἵνα τὴν ὑπεροχὴν γνωρίσῃ.

4 Τῷ ποιοῦντι θαυμάσια μεγάλα μόνῳ, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ.

Ἐπειδὴ ἀπεφήνατο ὅτι Κύριός ἐστι τῶν θεῶν καὶ δεσπότης, τῇ ἀποφάσει παρέχει λοιπὸν τὴν ἀπόδειξιν, καὶ κατασκευάζει τὸ εἰρημένον, ἀπὸ τῆς δυνάμεως αὐτὸν πάλιν ἀνακηρύττων. καὶ οὐκ εἶπε, τῷ ποιήσαντι, ἀλλὰ τῷ ποιοῦντι, δεικνὺς αὐτὸν ἐνεργοῦντα καὶ θαυματοποιοῦντα διηνεκῶς καὶ παράδοξα ἐργαζόμενον. καὶ δύο ταῦτα αὐτοῦ τίθησιν ἐξαίρετα, ὅτι τε ποιεῖ, καὶ ὅτι μόνος ποιεῖ· μᾶλλον δὲ καὶ τρία καὶ τέσσαρα. καὶ γὰρ ὅτι ποιεῖ, καὶ ὅτι θαύματα, καὶ μεγάλα θαύματα, καὶ ὅτι μόνος ποιεῖ. ταῦτα δὲ οὐ πρὸς ἀθέτησιν τοῦ παιδὸς, ἀλλὰ πρὸς ἀντιδιαστολὴν εἴρηται τῶν δαιμόνων. καὶ τίνα ταῦτά ἐστι τὰ θαύματα ἴδωμεν, τὰ μεγάλα, ἃ μόνος ποιεῖ. καίτοιγε ἀρξάμενος οὐ περὶ δυνάμεως διελέχθη ἡμῖν, ἀλλὰ περὶ φιλανθρωπίας καὶ ἀγαθότητος· ἐξομολογεῖσθε γὰρ τῷ Κυρίῳ, φησίν, ὅτι ἀγαθός· πῶς οὖν εἰς τὸν περὶ δυνάμεως ἐμπίπτει λόγον ἐνταῦθα λοιπόν; ὅτι οὐχὶ δυνάμεως μόνον, ἀλλὰ καὶ φιλανθρωπίας ταῦτά ἐστι τὰ θαύματα. ἵνα δὲ ἴδῃς τὰ θαύματα δεικνὺς, ἐπάγει λέγων·

5 Τῷ ποιήσαντι τοὺς οὐρανοὺς ἐν συνέσει· 6 Τῷ στερεώσαντι τὴν γῆν ἐπὶ τῶν ὑδάτων. Ἕτερος, Τῷ πλήσαντι τὴν γῆν ἐπὶ ὕδασι. 7 Τῷ ποιήσαντι φῶτα μεγάλα μόνῳ, 8 Τὸν ἥλιον εἰς ἐξουσίαν τῆς ἡμέρας, 9 Τὴν σελήνην καὶ τοὺς ἀστέρας εἰς ἐξουσίαν τῆς νυκτός. Ταῦτα * εἰ καὶ τὴν δύναμιν αὐτοῦ καὶ τὴν σοφίαν ἐμφαίνει, ἀλλ' ὅμως καὶ τὴν πολλὴν φιλανθρωπίαν δείκνυσι. τὸ μὲν γὰρ οὕτω μεγάλα γενέσθαι καὶ καλὰ καὶ διαρκῆ, τὴν ἰσχὺν ἀνακηρύττει καὶ τὴν σοφίαν· τὸ δὲ δι' ἡμᾶς αὐτὰ γενέσθαι καὶ τὴν χρείαν τὴν ἡμετέραν, τὴν φιλανθρωπίαν καὶ τὴν ἀγαθότητα τὴν διηνεκῆ. ὁρᾷς πῶς εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ. οὐ γὰρ πρὸς δέκα καὶ εἴκοσιν ἔτη πεποίηκεν αὐτὰ, οὐδὲ πρὸς ἑκατὸν καὶ διακόσια καὶ χίλια, ἀλλὰ παρὰ πᾶσαν τὴν ζωὴν ἡμῶν ἐξέτεινεν αὐτά. διὸ καὶ τοῦτο δηλῶν ἐν ἑκάστῳ στίχῳ ἐπιλέγει, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ. καὶ τὸ δὴ ἐκπληκτικὸν, ὅτι ἐποίησε μὲν καὶ ἔδωκεν ἐξ ἀρχῆς γενομένῳ· ἐπειδὴ δὲ παρέβη ὁ ἄνθρωπος, οὐδὲ οὕτως αὐτὸν ἐξέβαλεν, ἀλλὰ καὶ ἅπερ ἔδωκεν οὐχ ἁμαρτόντι, τούτοις ἀφῆκε καὶ μετὰ τὴν ἁμαρτίαν ἐνδιαιτᾶσθαι, καὶ οὐκ ἐκώλυσεν αὐτῶν τὴν χρῆσιν μετὰ τὴν ἁμαρτίαν ἐκείνην. καὶ οὐκ ἐποίησεν οὐρανὸν ἕνα μόνον, ἀλλὰ καὶ ἕτερον, ἐκ προοιμίων δεικνὺς, ὅτι οὐκ ἐναφήσει ἡμᾶς τῇ γῇ, ἀλλ' ἐκεῖ μεταστήσει. εἰ γὰρ μὴ ἐμέλλομεν ἐκεῖ μετιστᾶν, τίνος ἕνεκεν καὶ οὐρανὸς παρῄνετο; οὐ γὰρ αὐτῷ χρήσιμον τοῦτο τὸ στοιχεῖον (οὐδενὸς γὰρ δεῖται) ἀλλὰ τῶν ἀπὸ γῆς ἐκεῖ μεθιστᾶν βουλόμενος, προεσκεύασε

ἀσε τὰ οἰκήματα. διὸ καὶ ὁ προφήτης ταῦτα εἰδὼς, ἐφ' ἑκάστῳ εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος
αὐτοῦ ἐπιλέγει, ἐκπληττόμενος αὐτοῦ τὴν φιλανθρωπίαν. τῷ στερεώσαντι τὴν γῆν
ἐπὶ τῶν ὑδάτων. ὅρα πάλιν κἀνταῦθα τὴν φιλανθρωπίαν. ἐπειδὴ γὰρ ἐμέλλομεν θνη-
τοὶ καὶ ἐν πολλαῖς χρείαις καθίστασθαι, οὐδὲ οὕτως ἐγκατέλιπεν, ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα κα-
5 τάλληλον ἡμῖν καταγώγιον δέδωκε τὸν μεταξὺ χρόνον, καὶ τοσούτων τὴν γῆν δειγμάτων
τῆς αὐτοῦ φιλανθρωπίας ἐνέπλησεν, ὡς μηδὲ λόγῳ παραστῆσαι δύνασθαι. ὁ γοῦν
προφήτης ἐμπεσὼν εἰς τὴν ἄβυσσον τῶν εὐεργετημάτων, καὶ ἰδὼν τὸ πέλαγος ἀχανὲς,
ἀποπηδήσει μέγα βοήσας καὶ εἰπών· ὡς ἐμεγαλύνθη τὰ ἔργα σου, Κύριε· πάντα ἐν σο-
φίᾳ ἐποίησας. καὶ τὸν ἥλιον δὲ εἴ τις κατίδοι καὶ τὴν σελήνην καὶ τὴν διάταξιν τῶν και-
10 ρῶν, πάλιν ὄψεται αὐτοῦ τὴν φιλανθρωπίαν ἅπασαν. οὐ γὰρ μικρὸν ἡμῖν εἰς εὐταξίαν
ζωῆς, καὶ εἰς αὐτὴν τὴν ζωὴν ταῦτα συντελεῖ τὰ στοιχεῖα, τρέφοντα, καρποὺς πεπαί-
νοντα, ὧν ἄνευ ζῆσαι οὐκ ἔνι, καιροὺς ἡμῖν δεικνύντα, ὥρας χαρακτηρίζοντα, δρόμους ἡ-
μέρας καὶ νυκτὸς διαστέλλοντα, ὁδοιπόροις γῆς καὶ θαλάττης ὁδηγοῦντα, μυρίαν ἑτέραν
χρείαν παρεχόμενα. εἶδες πῶς εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ, καὶ πῶς καθ' ἕκαστον τῶν
15 στίχων δικαίως τοῦτο ἐπιλέγει ὁ προφήτης; ἕτερος δὲ ἑρμηνευτὴς, εἰς ἐξουσίαν τῆς ἡ-
μέρας, ἐπικρατεῖν εἶπε τῆς ἡμέρας· ἄλλος, εἰς ἐξουσίαν ἐν νυκτί.

10 Τῷ πατάξαντι Αἴγυπτον σὺν τοῖς πρωτοτόκοις αὐτῶν,

11 Καὶ ἐξαγαγόντι τὸν Ἰσραὴλ ἐκ μέσου αὐτῶν, 12 Ἐν χειρὶ κραταιᾷ καὶ
ἐν βραχίονι ὑψηλῷ. Συνεχῶς περιστρέφει τὸ θαῦμα τὸ ἐν Αἰγύπτῳ, διὰ τὴν
20 πολλὴν αὐτῶν ἀγνωμοσύνην, καὶ τὸ ἀεὶ τούτων ἀκούοντας ἐπιλανθάνεσθαι. οὐ μικρὸν δὲ
καὶ τὸ ἔλεος σημεῖον. τοῦτο γὰρ ἀπήλλαξεν αἰχμαλωσίας ἐκείνους, [δουλείας] καὶ
τοῖς μετὰ ταῦτα δὲ γέγονε θεογνωσίας ὑπόθεσις. καὶ ἕτερον δέ τι ἐνταῦθα αἰνίττεται.
ποῖον δὴ τοῦτο; ὅτι καὶ μετὰ τὴν πληγὴν ἐκείνην, τῆς αὐτοῦ δυνάμεως γέγονε τὸ ἀπαλ-
λάξαι αὐτοὺς τῆς δουλείας, κατασείσαντος αὐτοὺς τῷ φόβῳ καὶ καταποντίσαντος αὐτοὺς
25 τῇ θαλάττῃ. ταῦτα δὲ λέγει, ἵνα μή τις τῶν ἀνοητοτέρων νομίσῃ ὅτι κλέπτων αὐτοῖς χρυ-
σίον λαβεῖν καὶ σκεύη ἀργυρᾶ, δι' ἀσθένειαν ἐκέλευε. καὶ γὰρ καὶ τοῦτο ἐποίησε πανταχό-
θεν βουλόμενος εἶναι φοβερὸς τοῖς πολεμίοις, καὶ δεῖξαι ὅτι καὶ δυνάμει καὶ μετὰ αὐθεντίας
ἅπαντα δύναται ἐργάζεσθαι, καὶ ἀπατᾶν αὐτοὺς καὶ παραχρῆσθαι. ἅ τε γὰρ φανερῶς
ἐποίησεν, οὐ διὰ τοῦτο ἐποίησεν ὡς οὐ δυνάμενος ἀπατῆσαι· ἅ τε ἀπατήσας, οὐ διὰ τοῦτο
30 ἐποίησεν, ὡς οὐ δυνάμενος φανερῶς λαβεῖν, ἀλλ' ἐν ἑκατέρῳ τῷ μέρει τὴν ἰσχὺν τὴν
ἑαυτοῦ δεικνύς. ὅτι γὰρ καὶ τοῦτο μέγαν φόβον ἐνέθηκε τοῖς ἀλλοφύλοις, ἄκουσον τί φασι
μετὰ ταῦτα οἱ μάντεις οἱ ἀζωτίων. Οὗτος ὁ Θεὸς ὁ σκληρὸς, ὃς ἐπάταξε τὴν Αἴ- a Βασ. ς. ς.
χλεύαζεν γυπτον, καὶ ὅτε ἐνέπαιξεν αὐτοῖς, τότε ἐξήγαγεν αὐτούς. ὁρᾷς αὐτοὺς καὶ διὰ τοῦτο τρέ-
μοντας αὐτὸν, διὰ τὴν κλοπὴν, διὰ τὴν ἀπάτην, διὰ τὸ ἀποχρήσασθαι αὐτοῖς;

35 13 Τῷ καταδιελόντι τὴν ἐρυθρὰν θάλασσαν εἰς διαιρέσεις.

Ἕτερος, Εἰς τομάς. Ἄλλος, Εἰς τμήματα. Ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ.

Τινές φασιν ὅτι οὐ μία γέγονεν ἡ ὁδὸς, ἀλλὰ καθ' ἑκάστην φυλὴν τὸ ὕδωρ ἐσχίζετο, ὡς
πολλὰς γενέσθαι τὰς διαβάσεις. ἀλλὰ ταῦτα πάντα εἰ καὶ πολλὴν τὴν ἰσχὺν ἐπε-
δείκνυτο, καὶ φοβερὸν αὐτὸν ἀπέφαινε καὶ μέγαν, ἀλλ' οὖν καὶ πολλὴν τὴν φιλανθρωπί-
40 αν εἶχεν, οὐχὶ τοῖς ἀπολαύουσι μόνον, ἀλλ', εἰ προσέχειν ἐβούλοντο, καὶ τοῖς ἐναντίοις.
οὐ γὰρ ἁπλῶς κατεπόντισεν αὐτοὺς, ἀλλὰ μετὰ τοσαύτην θαυματουργίαν βουλομένους
κατατολμῆσαι τῶν ὑδάτων. ἔδει δὲ αὐτοὺς, εἰ καὶ πάντων ἦσαν ἀναισθητότεροι, τά τε
πρότερα ἐννοήσαντας, τά τε παρόντα καὶ παρὰ τῶν ὀφθαλμῶν, ἐκπλαγῆναι αὐτοῦ τὴν

ἰδεῖν καὶ προσκυνῆσαι καὶ παύσασθαι τῆς ἀκαίρου φιλονεικίας. οἱ δὲ τὴν κλίσιν ἅπα-
σαν ἐρῶντες πρὸς τὸ δοκοῦν αὐτοῖς μεταστοιχειουμένην καὶ πολεμοῦσαν αὐτοῖς, οὐδὲ οὕτως
ἔληξαν τῆς μανίας, ἀλλὰ καὶ τὸ παράδοξον ἐκεῖνο θαῦμα βλέποντες, κατετόλμησαν
τῆς ξένης καὶ καινῆς ὁδοιπορίας. διὸ καὶ τάφος αὐτοῖς τὸ πέλαγος γίνεται. οὐδὲ γὰρ
φύσεως ἦν ἔργον, ἀλλὰ θεηλάτου πληγῆς τὸ γινόμενον. διὰ δὴ τοῦτο καὶ ἐν βραχείᾳ και- 5
ροῦ ῥοπῇ τὰ ἐναντία εἰργάζετο· καὶ οὐ καθ' ἓν ἐτέμνετο μέρος, ἀλλὰ κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν
φυλῶν. καθ' ἕκαστον δὲ τῶν σημείων ἔλεος μνημονεύει, ὅτι τοῦτο μάλιστα ἦν τῷ Θεῷ πε-
ριεσπούδαστον, ἐπειδὴ διὰ τῶν στοιχείων ἐγίνετο τὰ θαύματα, μὴ φυσικῆς τινος ἀκολουθίας
νομισθῇ τὰ γινόμενα, ἀλλὰ τῆς ἄνωθεν ῥοπῆς παραδοξοποιούσης τὰ θαύματα. ὃ δὴ καὶ
ἐπὶ τῆς θαλάττης συνέβαινε, καὶ δῆλον ἐγίνετο οὐκ ἐκ τοῦ συμβῆναι τότε, ἀλλ' ἐκ τοῦ 10
μετ' ἐκεῖνο μηκέτι γενέσθαι πάλιν. τὰ δὲ φυσικῶς γινόμενα, συνεχῆ καὶ πυκνά, καὶ κατὰ
καιρὸν ἐπιπολάζεσθαι πέφυκε.

14 Καὶ διαγαγόντι τὸν Ἰσραὴλ διὰ μέσου αὐτῆς, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος
αὐτοῦ. Ὅρα πῶς δικαίως καθ' ἕκαστον στίχον ἐπιλέγει τό, εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος
αὐτοῦ. ταῦτα γὰρ ἅπαντα τὴν διηνεκῆ κηδεμονίαν ἐδείκνυ. εἰ γὰρ καὶ τὰ γινόμενα τέ- 15
λος εἶχεν, ἀλλ' αἱ μνῆμαι αὐτῶν τοῖς μετὰ ταῦτα πολλὴν θεογνωσίας παρεῖχον ὑπό-
θεσιν. καὶ γὰρ τῇ μνήμῃ εἰς ἐκγόνους παραπεμπόμενα, ἐχειραγώγει πρὸς φιλοσοφίαν
πολλήν. ἄλλως δέ, οὐκ ἐκεῖνο ἐπεράσθη μόνον, καὶ ἐπαύσατο ἡ τοῦ Θεοῦ κηδεμονία, οὐ-
δὲ μέχρι τῶν Αἰγυπτιακῶν ἔστη τὰ τῆς φιλανθρωπίας, ἀλλ' ἕκαστος καιρὸς καὶ χρόνος ἅ-
πας ἔχει παρατεινόμενα τῆς ἀφάτου αὐτοῦ φιλανθρωπίας τὰ δείγματα, ὑφ' ὧν καὶ 20
αὐτὸς ἐκπληττόμενος συνεχῶς ἐπιλέγει τό, εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος. καλῶς ἐπήγαγε,
τῷ διαγαγόντι τὸν Ἰσραὴλ διὰ μέσου αὐτῆς, ἐπεὶ καὶ τοῦτο τῆς τοῦ Θεοῦ δυνάμεως. οὐ
γὰρ ἤρκει τὸ τὴν θάλασσαν ὑπονοστῆσαι, καὶ ῥᾳδίαν αὐτοῖς ποιῆσαι τὴν δίοδον, ἀλλ' αὐ-
τὸ μὲν οὖν τοῦτο μάλιστα δὴ αὐτοὺς ἐξέπληξε καὶ ἐφόβησε καὶ ἀπεῖρξε τολμᾶν, τῷ παρα-
δόξῳ πολλὴν δειλίαν ἐμποιοῦν· ἀλλὰ τῆς τοῦ Θεοῦ δυνάμεως ἐγένετο, τὸ καὶ μετὰ τὴν 25
ἀναχώρησιν τῆς θαλάσσης θάρσος αὐτοῖς ἐνθεῖναι, καὶ πεῖσαι διαβῆναι τὴν καινὴν ἐκεί-
νην * καὶ ξένην ὁδόν. καὶ γὰρ ἐν ἑκατέρῳ τμήματι κορυφουμένων τῶν ὑδάτων, ὑψηλῆς   * [illegible]
τινος καὶ γενναίας ἔδει ψυχῆς αὐτοῖς, ὥστε μὴ δεῖσαι τὴν διάβασιν, μηδὲ ὑποπτεῦσαι ὅτι
κορυφούμενα ἑκατέρωθεν τὰ πελάγη ἐπελεύσεται αὐτοῖς * καὶ καταποντίσει τὸ στρατό-   * [illegible]
πεδον ἅπαν. 15 Καὶ ἐκτινάξαντι Φαραὼ καὶ τὴν δύναμιν αὐτοῦ εἰς θά- 30
λασσαν ἐρυθράν. Τὴν εὐκολίαν βουλόμενος δηλῶσαι τοῦ καταποντισμοῦ, τῇ
λέξει ταύτῃ ἐχρήσατο. σὺ δέ μοι σκόπει πῶς μετὰ τῆς δυνάμεως καὶ τῆς ἀγανακτήσε-
ως, καὶ τὴν μακροθυμίαν ἐπεδείξατο, οὐ πρότερον αὐτοὺς ἀνελὼν καίτοι οὕτως ἀναι-
σχύντως καὶ φιλονείκως διακειμένους, ἕως ὅτε φέροντες αὐτοὶ ἑαυτοὺς ἑκόντες κατεκρήμ-
νισαν. οὐκ εἰκῇ δὲ καὶ τὸ στρατόπεδον κολάζεται· ἀλλ' ἐπειδὴ τῶν ἁμαρτημάτων ἐκοινώ- 35
νησαν καὶ τῆς διώξεως μετέσχον, κοινωνοῦσι καὶ τῆς κολάσεως καὶ τῆς τιμωρίας.

16 Τῷ διαγαγόντι τὸν λαὸν αὐτοῦ ἐν τῇ ἐρήμῳ, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ.
Τοῦτο οὐκ ἔλαττον τοῦ διὰ τῆς θαλάσσης διαγαγεῖν. εἰ γὰρ καὶ ξηρὰ ὑπέκειτο γῆ
* δυναμένη στέγειν τὸ στρατόπεδον, ἀλλ' ὅμως πολλὰ ἕτερα ἦν τὰ λυποῦντα. καὶ γὰρ   * [illegible]
ἱκανὰ πάντα κατολιγῶσαι καὶ θανάτῳ παραδοῦναι χαλεπωτάτῳ, καὶ λιμός, καὶ αὐχ- 40
μός, καὶ δίψος, καὶ ἀκτὶς θερμοτέρα τοῦ δέοντος ἐπικειμένη, καὶ θηρίων πλήθη, καὶ ἡ τῶν ἐπι-
τηδείων ἁπάντων ἐρημία. οἶσθα δὲ ὅσων ἄνθρωπος δεῖται. ἀλλ' ὅμως ἁπάντων ἐκεί-
νων γυμνωθέντες, καὶ οὐ στέγην ἔχοντες, οὐ τροφάς, οὐκ ἐνδύματα ἀρκοῦντα, οὐχ ὑπο-
δήματα,

δήματα, οὐκ ἄλλο τῶν τοιούτων οὐδὲν, ὡς ἐν μέσαις χορεύοντες πόλεσιν, οὕτω διὰ τῆς ἐρήμου πάσης ἐκείνης ἐβάδιζον. σὺ δέ μοι σκόπει πόσα παρέδραμε θαύματα ἐν τῇ ἐρήμῳ γινόμενα, καὶ πόσων ἐπὶ τῶν δημαγωγίαν· καὶ δύο τινῶν μέμνηται θαυμάτων τῶν ἐπὶ τῶν βασιλέων ἐκείνων γεγενημένων. καὶ γὰρ παρεὶς εἰπεῖν τὴν καινὴν τράπεζαν ἐκείνην, τὴν στέγην τὴν παράδοξον, τὴν λαμπάδα τὴν μηδέπω φανεῖσαν, τῶν ἱματίων τὸ διαρκὲς, τῶν ὑποδημάτων τὸ ἀνένδοτον, τὰς ἀπὸ τῶν πετρῶν πηγὰς, τὰ ἄλλα τὰ καινὰ καὶ παράδοξα, δι' ὧν ῥᾳδίαν ἐποίει τὴν ὁδοιπορίαν αὐτοῖς, δύο μόνον μέμνηται, πῶς τοὺς βασιλέας τῶν βαρβάρων ἀνεῖλε, καὶ πῶς τὸ τρόπαιον ἔστησε, καὶ τὴν νίκην αὐτοῖς ἐχαρίσατο, τὰ λοιπὰ παραχωρῶν τῷ ἀκροατῇ μετ' ἀκριβείας ἀναλέγειν. διό φησι,

17 Τῷ πατάξαντι βασιλεῖς μεγάλους, 18 Καὶ ἀποκτείναντι βασιλεῖς κραταιούς· 19 Τὸν Σηὼν βασιλέα τῶν Ἀμορραίων, 20 Καὶ τὸν Ὠγ βασιλέα τῆς Βασάν. Καὶ ἐφ' ἑκάστῳ τούτων ἐπιλέγει, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ, δεικνὺς ὅτι εἰ καὶ ἀπὸ πολεμίων πολέμιοι ἐδέχοντο, ἀλλ' οὐδεὶς αὐτοὺς ἐχειροῦτο. διατί δέ; ὅτι διηνεκῶς αὐτοῦ τῆς φιλανθρωπίας ἀπέλαυον· τοῦτο γὰρ αἰνίττεται λέγων συνεχῶς, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ.

21 Καὶ δόντι τὴν γῆν αὐτῶν κληρονομίαν, 22 Κληρονομίαν Ἰσραὴλ δούλῳ αὐτοῦ. Διπλᾶ τὰ τῆς εὐεργεσίας, καὶ τὸ κρατῆσαι τῶν πολεμίων, καὶ τὸ γενέσθαι κυρίους τῶν ἐκείνων. καὶ γὰρ καὶ τοῦτο δυνάμεως πολλῆς ἦν, οὐ τὸ ἐκβαλεῖν τοὺς ἐνοικοῦντας, ἀλλὰ καὶ τὸ δυνηθῆναι κατασχεῖν καὶ περιγενέσθαι τῆς ἀλλοτρίας. Εἶτα πάλιν σαφέστερον τοῦτο δεικνὺς, καὶ ὅτι οὐκ ἀπὸ ἀξίας τούτων γεγόνασι κύριοι, ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἀγαθότητος αὐτοῦ μόνης, ἐπήγαγε τὸ, 23 Ὅτι ἐν τῇ ταπεινώσει ἡμῶν ἐμνήσθη ἡμῶν ὁ Κύριος, Δηλῶν ὡς οὐκ ἐν τοῖς κατορθώμασιν, οὐδὲ ἐν τῇ εὐπραγίᾳ, ἀλλ' ἐν τῇ ταπεινώσει ἡμῶν. ὃ δὲ λέγει τοῦτό ἐστιν· ἤρκεσεν ἡ συμφορὰ ἐπικάμψαι αὐτὸν καὶ τὸ κακῶς πάσχειν ἡμᾶς. ἐπεὶ καὶ ἐξ ἀρχῆς ὅτε αὐτοὺς ἀπήλλαττεν Αἰγύπτου, οὐκ εἶπεν, ἰδὼν εἶδον τὴν μεταβολὴν αὐτῶν τὴν ἐπὶ τὸ βέλτιον, ἀλλ' ἰδὼν εἶδον τὴν κάκωσιν τοῦ λαοῦ μου τοῦ ἐν Αἰγύπτῳ.

24 Καὶ ἐλυτρώσατο ἡμᾶς ἐκ τῶν ἐχθρῶν ἡμῶν. Ἵνα μὴ κατὰ μικρὸν λέγῃ τοὺς πολέμους, τὰς ἐφόδους, τὰς νίκας, τὰ τρόπαια, πάλιν ἑνὶ ῥήματι κατορθωμάτων ὁρμαθὸν παραδραμὼν, καὶ τὰ μερικὰ ἀφεὶς τὰ εἰς Ἰουδαίους γινόμενα, ἐπὶ τὴν καθολικὴν αὐτοῦ πρόνοιαν ἔρχεται, λέγων· 25 Ὁ διδοὺς τροφὴν πάσῃ σαρκί.

Ἄλλος, Ὃς δίδωσιν. Ἄλλος, Διδοὺς ἄρτον. Οὐκ ἄρα γῆς, οὐδὲ ὑδάτων, οὐδὲ ἀέρων, οὐδὲ ἀκτῖνος, οὐδὲ ἄλλου τινός εἰσι τῶν καρπῶν αἱ γοναὶ, ἀλλ' αὐτοῦ τὸ πᾶν. καὶ ὅρα κἀνταῦθα οὐ τὴν δύναμιν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τὴν ἄφατον. ὅπερ γὰρ ὁ Χριστὸς φησι, Ἀνατέλλει τὸν ἥλιον αὐτοῦ ἐπὶ πονηροὺς καὶ ἀγαθοὺς, καὶ βρέχει ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους, τοῦτο καὶ οὗτος ἐνταῦθα ᾐνίξατο εἰπὼν, ὁ διδοὺς τροφὴν πάσῃ σαρκί· τουτέστιν, οὐχὶ δικαίοις, οὐδὲ τοῖς κατορθοῦσι μόνον, ἀλλὰ καὶ ἁμαρτωλοῖς καὶ ἀσεβέσι καὶ πάσῃ τῇ τῶν ἀνθρώπων φύσει, ὃ καὶ μάλιστα αὐτοῦ τὴν δεσποτείαν ἀνακηρύττει. Εἶδες ὅτι διὰ τοῦτο μάλιστα ὁ ψαλμὸς σύγκειται, ὥστε πρὸς θεογνωσίαν χειραγωγῆσαι; διὰ δὴ τοῦτο καὶ ἀρχόμενος, ἀπὸ τῶν καθόλου ἤρξατο, καὶ τελευτῶν, εἰς ταῦτα κατέληξεν, ἀνωτέρω μὲν εἰπὼν ἥλιον καὶ σελήνην καὶ ἀστραπὰς καὶ ὑετοὺς, ἅπερ οὐκ ἐν μέρει γῆς τῆς οἰκουμένης, ἐν δὲ τῷ τέλει εἰς τὴν κοινὴν ἁπάντων καταλήξας τροφήν. εἶτα ἀπὸ τούτων κατασκευάσας τὴν καθόλου πρόνοιαν, ἐπήγαγε· 26 Ἐξομολογεῖσθε τῷ Θεῷ τοῦ οὐρανοῦ, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ.

Ματθ. ε. μα.

Ἀπὸ

Ἀπὸ γὰρ τούτων κἀκεῖνο δηλοῖ, ὅτι καὶ τῶν ἄνω καὶ τῶν κάτω πάντων αὐτός ἐστι δεσπότης, καὶ πανταχοῦ τὰ τῆς προνοίας αὐτοῦ καὶ τῆς κηδεμονίας ἐκτέταται. ὑπὲρ ἁπάντων τοίνυν αὐτῷ τὴν εὐχαριστίαν ἀναφέρωμεν, τῶν κοινῶν, τῶν ἰδικῶν, ὑπὲρ τῆς ἀγαθότητος, ὑπὲρ τῆς φιλανθρωπίας, ὑπὲρ τῆς δυνάμεως, ὑπὲρ τῆς κηδεμονίας· καὶ διηνεκῶς τοῦτο ποιοῦντες διατελῶμεν, καθὼς καὶ ὁ ψαλμῳδὸς τοῦτο ποιεῖ λέγων· ἐξομολογεῖσθε τῷ Κυρίῳ, ὅτι ἀγαθός, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ. τοῦτο γὰρ θυσία, τοῦτο προσφορά, τοῦτο μάλιστα ἡμῖν ἵλεων αὐτὸν καθίστησι, καὶ τῆς εὐνοίας ἀπολαῦσαι ποιεῖ τῆς ἐκείνου· ἧς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Ψαλμ. ρλϛ. 1 ΕΠΙ ΤΩΝ ΠΟΤΑΜΩΝ ΒΑΒΥΛΩΝΟΣ ἐκεῖ ἐκαθίσαμεν, καὶ ἐκλαύσαμεν ἐν τῷ μνησθῆναι ἡμᾶς τῆς Σιών.

ΠΟλὺς ὁ πόθος τοῖς ἀνδράσι τῆς πόλεως, πολὺς ὁ ἔρως τῆς ἐπανόδου. ἕως μὲν γὰρ εἶχον τὰ ἀγαθὰ ἐν χερσίν, ἀκκιζόμενοι καὶ ὑβρίζοντες διετέλουν· ἐπειδὴ δὲ ἐξεβλήθησαν αὐτῶν, τότε λοιπὸν ἐν ἐπιθυμίᾳ κατέστησαν. διὰ γὰρ τοῦτο αὐτοὺς καὶ ἐξέβαλεν, ἵνα αὐτοὺς εἰς πόθον ἀναγάγῃ μείζονα. καὶ τοῦτο πολλαχοῦ ποιεῖν ὁ Θεὸς εἴωθεν. ὅταν γὰρ ἐντρυφῶντες αὐτοῦ τοῖς ἀγαθοῖς μὴ αἰσθανώμεθα, ἐν ἐρημίᾳ αὐτῶν ἡμᾶς καθίστησιν, ὥστε τῇ στερήσει σωφρονισθέντας ζητῆσαι πάλιν τὴν ἀπόλαυσιν. τίνος δὲ ἕνεκεν παρὰ τοὺς ποταμοὺς ἐκάθηντο; ἅτε αἰχμάλωτοι ὄντες καὶ ἀπὸ πολεμίας εἰλημμένοι χεῖρας, ἔξω τειχῶν καὶ πόλεων ηὐλίζοντο.

2 Ἐπὶ ταῖς ἰτέαις ἐν μέσῳ αὐτῆς ἐκρεμάσαμεν τὰ ὄργανα ἡμῶν.

Ἕτερος, Κιθάρας. Ἄλλος, Λύρας. Καὶ τίνος ἕνεκεν τὰ ὄργανα ἐπήγοντο εἰς αἰχμαλωσίαν ἀπιόντες, καὶ οὐ μέλλοντες αὐτοῖς χρῆσθαι; ᾠκονόμητο καὶ τοῦτο ὑπὸ Θεοῦ, ὥστε καὶ ἐπὶ τῆς ἀλλοτρίας ἔχειν ὑπομνήματα τῆς πολιτείας τῆς προτέρας, καὶ μᾶλλον αὐτοὺς δάκνεσθαι ὁρῶντας τὰ σύμβολα τῆς θρησκείας ἐκείνης.

3 Ὅτι ἐκεῖ ἐπηρώτησαν ἡμᾶς οἱ αἰχμαλωτεύσαντες ἡμᾶς λόγους ᾠδῶν,

4 Καὶ οἱ ἀπαγαγόντες ἡμᾶς, ὕμνον· ᾄσατε ἡμῖν ἐκ τῶν ᾠδῶν Σιών.

Οὐ μικρὸν καὶ ἐντεῦθεν ἐκέρδαινον, ἐν τῷ τοὺς βαρβάρους ἐπικεῖσθαι καὶ τῶν ᾀσμάτων ἐπιθυμεῖν ἀκούειν τῶν παρ' αὐτῶν. ὅρα δὲ κἀντεῦθεν πόσην ἀπὸ τῆς αἰχμαλωσίας ἐδέξαντο τὴν διόρθωσιν. οἱ γὰρ ἐξορχησάμενοι καὶ τῆς οἰκείας ἀποσκιρτήσαντες λατρείας καὶ παντὶ τρόπῳ τὰ νόμιμα καταπατήσαντες, τοσαύτῃ ἀκριβείᾳ κέχρηνται ἐπὶ τῆς ἀλλοτρίας, ὡς καὶ τῶν βαρβάρων ἐπικειμένων καὶ ἀπειλούντων καὶ πανταχόθεν περιστοιχιζόντων αὐτοὺς καὶ ἐπιθυμούντων ἀκοῦσαι, μηδὲ οὕτω χαρίσασθαι αὐτῶν τῇ ἐπιθυμίᾳ, ἀλλὰ προτιμῆσαι τὸν νόμον καὶ διατηρῆσαι μετὰ ἀκριβείας. τὸ δέ, οἱ ἀπαγαγόντες, ἕτερος εἶπεν, οἱ καταλαζονευόμενοι ἡμῶν, μονονουχὶ τοῦτο δηλῶν· οἱ πρὸ τούτου ἐπεμβαίνοντες καὶ κατεξανιστάμενοι, οὕτω τῷ χρόνῳ γεγόνασι πρᾶοι καὶ ἐπιεικεῖς καὶ ἥμεροι, ὡς καὶ τῶν ᾠδῶν ἐπιθυμεῖν ἀκούειν τῶν ἡμετέρων. ἀλλ' ὅμως οὐκ ἐνέδωκαν οὗτοι. εἶδες πῶς ἰσχυροὺς ἡ θλίψις ἐργάζεται; πῶς κατανενυγμένους ποιεῖ; πῶς συντρίβει τὴν διάνοιαν; καὶ γὰρ καὶ ἔκλαιον, καὶ τὸν νόμον διετήρουν· καὶ οἱ τῶν προφητῶν δακρυόντων γελῶντες καὶ κωμῳδοῦντες καὶ χλευάζοντες, οὗτοι νῦν μηδενὸς ὑπομι-

μνήσκοντος

μνήσκοντος αὐτοῦ πρὸς δάκρυα ἐτρέποντο καὶ ἐθρήνουν. ἐκ τούτου καὶ οἱ πολέμιοι τὰ
μεγάλα ἐκέρδαινον. καὶ γὰρ ἑώρων αὐτοὺς οὐ τῇ αἰχμαλωσίᾳ πιεζομένους, οὐδὲ τὴν
δουλείαν θρηνοῦντας, οὐδὲ τὴν ἐν ἀλλοτρίᾳ διατριβήν, ἀλλὰ τὸ τῆς οἰκείας ἐκπε-
σεῖν λατρείας. Διὰ τοῦτο προσέθηκεν, ἐν τῷ μνησθῆναι ἡμᾶς τῆς Σιών. καὶ γὰρ οὐχ
5 ἁπλῶς θρηνοῦσιν, ἀλλ' ἔργον τοῦτο ποιοῦνται. διὰ τοῦτο καὶ ἀρχόμενος ἔλεγεν, ἐκα-
θίσαμεν καὶ ἐκλαύσαμεν, δηλῶν ὅτι διὰ τοῦτο συνηδρεύσαμεν, ὥστε κινῆσαι θρήνους καὶ
ὀλολυγάς. τίνος δὲ ἕνεκεν οὐκ ἐφεῖτο ᾄδειν ἐπὶ τῆς ἀλλοτρίας; ὅτι οὐκ ἔδει βέβηλα
ὦτα ἀκούειν τῶν ἀπορρήτων ἐκείνων.

5 Πῶς ᾄσομεν τὴν ᾠδὴν Κυρίου ἐπὶ τῆς ἀλλοτρίας; Τουτέστιν, οὐκ ἐφεῖ-
10 ται ἡμῖν ᾄδειν. Εἰ γὰρ καὶ τῆς πατρίδος ἐξεπέσομεν, ἀλλὰ τὸν νόμον μένομεν διατη-
ροῦντες καὶ τὴν ἀκρίβειαν αὐτοῦ διαφυλάττοντες, ὥστε κἂν τῶν σωμάτων κρατῆτε, τῆς γνώ-
μης οὐ περιέσεσθε. Εἶδες φιλόσοφον ψυχὴν γινομένην ἀπὸ τῆς θλίψεως καὶ ὑψηλο-
τέραν τῶν δεινῶν; 6 Ἐὰν ἐπιλάθωμαί σου, Ἱερουσαλήμ, ἐπιλησθείη ἡ δεξιά μου,

7 Κολληθείη ἡ γλῶσσά μου τῷ λάρυγγί μου. Ὅρα κἀντεῦθεν πολλὴν τὴν
15 μεταβολήν. καὶ γὰρ οἱ καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἀκούοντες ὅτι τῆς πόλεως ἐκπεσοῦνται
καὶ οὐ φροντίζοντες, ἑαυτοῖς ἐπαρῶνται νῦν, εἰ ἐπιλάθοιντο αὐτῆς. τί δέ ἐστιν, ἐπιλη-
σθείη ἡ δεξιά μου; ἡ ἰσχύς μου, φησίν, ἡ δύναμίς μου ἐπιλάθοιτό μου, καὶ γενοίμην ἄφωνος
ὑπὸ τοῦ μεγέθους τῶν κακῶν. Ἐὰν μή σου μνησθῶ. 8 Ἐὰν μὴ προανα-
τάξωμαι τὴν Ἱερουσαλήμ, ὡς ἐν ἀρχῇ τῆς εὐφροσύνης μου. Τί ἐστιν, ἐὰν μὴ προ-
20 ανατάξωμαι τὴν Ἱερουσαλήμ; οὐχ ἁπλῶς σου μνημονεύσω, φησίν, ἐν τοῖς ἄλλοις, ἀλλὰ καὶ
ἐν τοῖς ὕμνοις καὶ ἐν ταῖς ᾠδαῖς. τὸ δὲ προανατάξομαι, προανακρούσομαί σού ἐστι·
σφόδρα ποθούντων ῥῆμα φθεγγόμενοι, μᾶλλον δὲ ἐρώντων καὶ ἐκκαιομένων περὶ αὐτήν.
ἀκούωμεν πάντες ταῦτα, καὶ παιδευώμεθα. καὶ γὰρ καθάπερ οὗτοι ἐκπεσόντες τότε
ζητοῦσιν αὐτήν, οὕτω καὶ ἡμῶν πολλοὶ τοῦτο πείσονται ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, τῆς ἄνω Ἱερου-
25 σαλὴμ ἐκπίπτοντες. ἀλλ' οὗτοι μὲν ἐκπεσόντες, ἐλπίδας εἶχον ἐπανόδου· ἡμᾶς δὲ ἐκ-
πίπτοντας, οὐκ ἔνι πάλιν ἐπανελθεῖν. ὁ γὰρ σκώληξ αὐτῶν οὐ τελευτήσει, φησί, καὶ τὸ
πῦρ αὐτῶν οὐ σβεσθήσεται. διὸ καὶ ἀκριβέστερον δεῖ τοῖς καθ' ἡμᾶς αὐτοὺς προσέχειν,
καὶ τὸν παρόντα βίον οὕτως οἰκονομεῖν, ὥστε μὴ γενέσθαι αἰχμαλώτους μηδὲ ἀλλοτρίους
μηδὲ ξένους τῆς μητροπόλεως ἐκείνης. 9 Μνήσθητι, Κύριε, τῶν υἱῶν Ἐδὼμ τὴν
30 ἡμέραν Ἱερουσαλήμ, 10 Τῶν λεγόντων, ἐκκενοῦτε, ἐκκενοῦτε τῶν θεμελίων αὐ-
τῆς. Ἕτερος, Τοῖς υἱοῖς Ἐδώμ. Καὶ τοῦτο τὸ ῥῆμα ἐκκαιομένων περὶ τὴν πόλιν.
ὃ δὲ λέγει, τοῦτό ἐστιν· ἀπαίτησον δίκην τοὺς οὐ βουληθέντας στῆναι μέχρι τῆς ἁλώσεως,
μηδὲ κορεσθέντας τῇ κατασκαφῇ, ἀλλ' ἐφισταμένους καὶ λέγοντας, κατασκάπτετε ἕως ἂν
ᾖ ὁ θεμέλιος ἐν αὐτῇ. ἐπεθύμουν γὰρ μηδὲ τὰ βάθρα αὐτὰ μεῖναι τῆς πόλεως, ἀλ-
35 λὰ καὶ τοὺς θεμελίους αὐτῆς ἀνασπασθῆναι. οὗτοι δὲ ἦσαν Ἀράβιοι συνεπιτιθέμενοι τοῖς
Ἰουδαίοις τότε μετὰ τῶν Βαβυλωνίων· ὧν καὶ συνεχῶς μέμνηται ὁ προφήτης, καὶ σφόδρα
αὐτῶν κατηγορεῖ, ὅτι καὶ " δικαίαν συγγένειαν ἔχοντες πρὸς αὐτούς, τῶν πολεμίων ἐγένοντο
πικρότεροι.

[margin: χ. ἀδελ[illegible]]

11 Θυγάτηρ Βαβυλῶνος ἡ ταλαίπωρος. Ἕτερος, Ἡ προνενομευμένη.
40 Ἕτερος, Ἡ διαρπασθησομένη. Ἐνταῦθα δεικνὺς τοῦ Θεοῦ τὴν ἰσχύν, οὐκ ἐν τῇ τῶν
κακῶν ἀπαλλαγῇ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ τῶν πολεμησάντων ἐπιβουλῇ, προλέγει τὰ συμ-
βησόμενα τῇ Βαβυλῶνι κακὰ ὁ προφήτης, καὶ ἀθλίαν αὐτὴν ἀπὸ τῶν καταληψομέ-
νων κακῶν καλεῖ, κἂν τούτῳ παιδεύων τοὺς Ἰουδαίους, καὶ δεικνὺς τοῦ Θεοῦ τὴν ἰσχὺν παν-

ταχοῦ

ταχὺ τῆς γῆς ἐκλελεγμένην. Μακάριος, ὃς ἀνταποδώσει σοι τὸ ἀνταπόδομά σου, ὃ ἀνταπέδωκας ἡμῖν. Ἄλλος, Ὃ προσεποίησας ἡμῖν. 12 Μακάριος, ὃς κρατήσει καὶ ἐδαφιεῖ τὰ νήπιά σου πρὸς τὴν πέτραν. Ταῦτα εἰ καὶ πολλοῦ γέμει θυμοῦ καὶ σφοδρᾶς κολάσεως καὶ τιμωρίας, ὅμως τοῦ πάθους τῶν αἰχμαλωτισθέντων ἐστὶ τὰ ῥήματα, πολλὴν ἀπαιτούντων τὴν τιμωρίαν καὶ ξένην τινὰ καὶ παράδοξον κόλασιν. πολλὰ γὰρ οἱ προφῆται οὐκ οἴκοθεν φθέγγονται, ἀλλὰ ἑτέρων πάθη διηγούμενοι καὶ εἰς μέσον φέροντες. ἂν μὲν γὰρ τὴν αὐτοῦ γνώμην ζητῇς, ἄκουσον λέγοντος, Εἰ ἀνταπέδωκα τοῖς ἀνταποδιδοῦσί μοι κακά, καὶ τὴν παρὰ τῶν νόμων δεδομένην αὐτῷ συμμετρίαν ὑπερβαίνοντος· ὅταν δὲ τὰ ἑτέρων διηγῆται πάθη, τὸν θυμὸν ὑπογράφει, τὴν ὀδύνην. ὃ δὴ καὶ νῦν πεποίηκε, τὴν ἐπιθυμίαν τὴν τῶν Ἰουδαίων εἰς μέσον ἄγων, οἳ καὶ μέχρι τῆς ἀώρου ἡλικίας τὴν ὀργὴν ἐξέτεινον. ἀλλ' οὐ τὰ τῆς καινῆς τοιαῦτα, ἀλλὰ καὶ ποτίζειν καὶ τρέφειν τοὺς ἐχθροὺς κελευόμεθα, καὶ εὔχεσθαι ὑπὲρ τῶν ἐπηρεαζόντων ἡμᾶς. τοῦτο δὲ ποιοῦμεν διὰ τὴν ὡρισμένην νομοθεσίαν. ποίαν δὲ ταύτην; ἐὰν μὴ περισσεύσῃ ἡ δικαιοσύνη ὑμῶν, φησι, πλέον τῶν γραμματέων καὶ φαρισαίων, οὐ μὴ εἰσέλθητε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. πολλὴν τοίνυν ἐπιδειξώμεθα τὴν σπουδήν, καὶ μετὰ ἀκριβείας ἅπασαν φυλάξωμεν, ἅτε λοιπόν, ὡς ἐν οὐρανῷ, πολιτευόμενοι ἐπὶ γῆς καὶ μετὰ ἀγγέλων χορεύοντες. οὕτω γὰρ καὶ τῶν μελλόντων ἐπιτευξόμεθα ἀγαθῶν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Ψαλ. ζ. δ.

Ψαλ. ρλζ. 1 ΕΞΟΜΟΛΟΓΗΣΟΜΑΙ ΣΟΙ, ΚΥΡΙΕ, ΕΝ ὅλῃ καρδίᾳ μου.

Πολλάκις ὑμῖν περὶ τούτου διελέχθημεν· διόπερ αὐτὸ παρήσοντες ἐπὶ τὸ ἐχόμενον αὐτοῦ ἥξομεν. Τί δὲ τοῦτό ἐστι; καὶ ἐναντίον ἀγγέλων ψαλῶ σοι. ὅπερ ἕτερος εἶπεν ἑρμηνευτής, παρρησίᾳ θεοὺς ᾄσω σε· ἄλλος, ἐναντίον θεῶν μελῳδήσω σοι. ἂν μὲν οὖν τοὺς ἐν οὐρανοῖς ἀγγέλους λέγῃ, τοιοῦτόν τί ἐστι τὸ λεγόμενον· ὅτι μετὰ ἀγγέλων ᾄδειν βιάσομαι, καὶ φιλονεικήσω τὴν ἅμιλλαν πρὸς αὐτοὺς θέσθαι καὶ συγχορεῦσαι ταῖς ἄνω δυνάμεσιν. εἰ γὰρ τῇ φύσει διέστηκα, ἀλλ' ὅμως τῇ προθυμίᾳ ἁμιλλήσομαι μετ' ἐκείνων εἶναι. εἰ δὲ κατὰ τὴν ἑτέρων ἔκδοσιν ἐκλάβωμεν τὸ εἰρημένον, δοκεῖ μοι περὶ τῶν ἱερέων τοῦτο εἰπεῖν. ἔθος γὰρ τῇ γραφῇ καὶ ἄγγελον καλεῖν τὸν ἱερέα καὶ θεόν· νῦν μὲν λέγουσα, Θεοὺς οὐ κακολογήσεις, καὶ ἄρχοντα τοῦ λαοῦ σου οὐκ ἐρεῖς κακῶς· νῦν δέ, Χείλη ἱερέων φυλάξεται κρίσιν, καὶ ἐκ στόματος αὐτοῦ ζητήσουσι δικαιοσύνην, ὅτι ἄγγελος Κυρίου παντοκράτορός ἐστιν. ἂν τοίνυν τοῦτο ἐκλαβεῖν ᾖ, ἐκεῖνο νοεῖν δεῖ· ὅτι μετὰ τῶν ἱερέων, παρόντων αὐτῶν, μετὰ τῆς προσηκούσης εὐταξίας καταρχομένων, ἐκείνων προηγουμένων ἕψομαι καὶ ἀκολουθήσω καὶ ᾄσω σοι.

Ἐξόδ. κβ. κη.

Μαλαχ. β. ζ.

Ὅτι ἤκουσας πάντα τὰ ῥήματα τοῦ στόματός μου. Εἶδες εὐχαριστίαν, εἶδες προσοχὴν ἐπιτεταμένην. οὐ καθάπερ ἔνιοι τῶν ῥᾳθύμων καὶ διαλελυμένων· πρὶν ἢ μὲν λαβεῖν, σφοδροί τινές εἰσι, μετὰ δὲ τὸ λαβεῖν, ἀναπεπτωκότες· ἀλλ' ὥσπερ καὶ πρὶν ἢ λαβεῖν, ἐπίκειται, καὶ μετὰ τὸ λαβεῖν, μένει διηνεκῶς εὐχαριστῶν. ἐντεῦθεν δείκνυται, ὅτι καθαρὰν καὶ ἀρίστην ἐποιεῖτο τὴν εὐχήν, ἐκ τοῦ ἀκουσθῆναι παρὰ τοῦ Θεοῦ. τοῦτο γὰρ μάλιστα ἀκούεσθαι ποιεῖ, ὅταν κατὰ γνώμην αὐτῷ ἡ εὐχὴ γίνηται· ὥστε καὶ τοῦ ἀκουσθῆναι ἡμεῖς

ἡμεῖς κύριοι. ὅταν γὰρ ταῦτα αἰτῶμεν, ἃ τὸν Θεὸν ἄξιον δοῦναι, ὅταν μετὰ προθυμίας, ὅταν ἀξίους ἑαυτοὺς τοῦ λαβεῖν παρέχωμεν, ἀκούει καλούμενος, καὶ τὸ αἰτούμενον πληροῖ.

2 Προσκυνήσω πρὸς ναὸν ἅγιόν σου. Οὐ μικρὰ καὶ τοῦτο ἀρετὴ, τὸ δύνασθαι ἐπιβαίνειν ναοῦ, καὶ ἐπιβαίνοντα, μετὰ καθαροῦ συνειδότος προσκυνεῖν. οὐ γὰρ δὴ τὸ κάμψαι γόνατα, οὐδὲ τὸ εἰσελθεῖν, τοῦτο ἐστὶ τὸ ζητούμενον, ἀλλὰ τὸ μετὰ διανοίας θερμῆς καὶ γνώμης συντεταμένης, τὸ μὴ τῷ σώματι μόνον, ἀλλὰ καὶ τῇ γνώμῃ ἔνδον εἶναι· ὥσπερ οὐδὲ μικρὸν ἀξίωμα τὸ προσκυνεῖν τὸν ἐπὶ πάντων Θεὸν, ὡς χρὴ προσκυνεῖν. εἰ γὰρ ἐπὶ τῶν βασιλέων ἐν ἀξιώματος τοῦτο κεῖται μέρει, πολλῷ μᾶλλον ἐπὶ τοῦ τῶν ὅλων Θεοῦ. καὶ ἐξομολογήσομαι τῷ ὀνόματί σου ἐπὶ τῷ ἐλέει σου καὶ τῇ ἀληθείᾳ σου. τί ἐστι τοῦτο; εὐχαριστήσω σοί, φησιν, ὅτι πολλῆς ἀπέλαυσα κηδεμονίας. οὐ γὰρ ἀπὸ τῶν οἰκείων κατορθωμάτων ἔσχον τὸ ἀπολαβεῖν τὴν πατρίδα καὶ τὸν ναὸν ἰδεῖν, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ ἐλέους καὶ τῆς φιλανθρωπίας σου. ἐπὶ τούτοις σε προσκυνήσω, ἐπὶ τούτοις ἐξομολογήσομαί σοι, ὅτι ἄξιον ὄντα κολάσεως καὶ τιμωρίας, διηνεκῶς ἐν ἀλλοτρίᾳ διατρίβειν δίκαιον ὄντα ταχέως ἐπανήγαγες.

3 Ὅτι ἐμεγάλυνας ἐπὶ πᾶν τὸ ὄνομα τὸ ἅγιόν σου. Ὃ λέγει τοιοῦτόν ἐστιν· οὐ διὰ τὰς εὐεργεσίας εὐχαριστήσω μόνον, ἀλλὰ καὶ δι' αὐτὴν τὴν δόξαν τὴν ἄφατον καὶ τὴν μεγαλωσύνην ἄπειρον, καὶ τὴν φύσιν τὴν ἄρρητον. ἐμεγάλυνας γάρ, φησιν, ἐπὶ πᾶν τὸ ὄνομα τὸ ἅγιόν σου· τουτέστι, διὰ τῶν εὐεργεσιῶν, διὰ τῶν στοιχείων, διὰ τῶν ἐν οὐρανοῖς, διὰ τῶν ἐν γῇ, διὰ τῶν κολάσεων, διὰ τῶν εἰς τοὺς πολεμίους, διὰ τῶν εἰς τοὺς οἰκείους. οὐκ ἔστι γὰρ οὐδὲν μέρος τῆς κτίσεως, τῆς ἄνω, τῆς κάτω, ὃ μὴ φωνὴν ἀφίησι σάλπιγγος λαμπροτέραν, ἀνακηρύττουσαν τοῦ ὀνόματός σου τὴν μεγαλωσύνην. κἂν ἀγγέλους τοίνυν εἴπῃς, κἂν ἀρχαγγέλους, κἂν δαίμονας, κἂν τὰ ἀναίσθητα στοιχεῖα, κἂν λίθους, κἂν σπέρματα, κἂν ἥλιον, κἂν σελήνην, κἂν γῆν, κἂν πελάγη, κἂν νηκτὰ, κἂν πετεινὰ, κἂν λίμνας, κἂν πηγὰς, κἂν ποταμοὺς, διὰ πάντων μέγα τὸ ὄνομά σου δείκνυται. ἕτερος δὲ ἀντὶ τοῦ, ἐμεγάλυνας ἐπὶ πᾶν τὸ ὄνομα τὸ ἅγιόν σου, εἶπεν, ἐμεγάλυνας γὰρ ὑπὲρ πάντα τὰ ὀνόματά σου, τὴν ῥῆσίν σου. ἄλλος, τὸ λόγιόν σου.

4 Ἐν ᾗ ἂν ἡμέρᾳ ἐπικαλέσωμαί σε, ταχὺ ἐπάκουσόν μου.

Ἄλλος, Ἐν ᾗ ἂν ἡμέρᾳ ἐπεκαλεσάμην σε, ἐπήκουσάς μου. Τοῦτο καὶ ὁ αὐτὸς ἐπηγγείλατο λέγων, Ἐν ᾗ ἂν ἡμέρᾳ ἐπικαλέσῃ με, εἰσακούσομαί σου, καὶ ἐρῶ· Ἰδοὺ λαλοῦντός σου, πάρειμι. καὶ αὐτὸς δὲ αἰτεῖ. τοιαῦται γὰρ αἱ ὀδυνώμεναι ψυχαί· τάχιστα βούλονται τὴν ἀπαλλαγὴν τῶν δεινῶν ἰδεῖν. Πολυωρήσεις με ἐν ψυχῇ μου δυνάμει σου.

Ἠσ. νη. θ.

Μετέωρα λέγεται τὰ ὑψηλὰ παρὰ τὸ μεταίρεσθαι· καὶ μετεωρισμοὶ θαλάττης, τὰ κύματα αὐτῆς καὶ τὰ ὑψώματα, παρὰ τὸ ὑψοῦσθαι καὶ ἐπαίρεσθαι. τὸ τοίνυν πολυωρήσεις ἐστὶν, ἐπαρεῖς με, ὑψώσεις με. τοῦτο καὶ ἀλλαχοῦ τέθεικε λέγων, Κατὰ τὸ ὕψος σου ἐπολυώρησας τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων· τουτέστιν, ἐπῆρας, ὕψωσας. οὕτω καὶ τὸ πολυωρήσεις με εἶπεν, ἵνα δηλώσῃ ὅτι ἐμπλήσεις με εὐφροσύνης πολλῆς καὶ μετέωρον ἐργάσῃ μου τὴν ψυχὴν, καὶ τὸ πάντων μεῖζον, οὐκ ἀφήσεις μου τὸν μετεωρισμὸν τοῦτον καὶ τὴν εὐφροσύνην σαθρὰν γενέσθαι, ἀλλὰ δυνατὴν καὶ ἰσχυρὰν, βεβαίαν τε καὶ ἀκίνητον. τοῦτο γάρ ἐστι τὸ, πολυωρήσεις με ἐν ψυχῇ μου δυνάμει σου. ὃ δὲ λέγει τοῦτό ἐστι· δυνάμει με πολυωρήσεις, ἰσχύι ὑψώσεις καὶ βοηθήσεις μοι. διὸ καὶ ἕτερος ἑρμηνευτὴς τὸ αὐτὸ ἐμφαίνων εἶπε, συνέστης τῇ ψυχῇ μου. καλῶς δὲ εἶπε, τῇ ψυχῇ μου· ὅπερ μάλιστα Θεοῦ ἴδιόν ἐστιν, ἐν ταῖς θλίψεσιν ἀνακτᾶσθαι τὰς ψυχάς· καθάπερ καὶ ἐπὶ τῶν ἀποστόλων συνέβαινε. μαστιζόμενοι γὰρ ἐπανήεσαν χαίροντες· οὕτως ἐπολυωρεῖτο αὐτῶν ἡ ψυχή.

Ψαλμ. ια. θ.

ψυχή. τοῦτο μάλιστα τῆς τοῦ Θεοῦ δυνάμεως ἔργον, τοῦτο δείκνυσιν αὐτοῦ τὴν ἰσχὺν, τὸ ἐν μέσοις τοῖς δεινοῖς μὴ ἐᾶν" καταφέρεσθαι τὴν ψυχήν.

5 Ἐξομολογησάσθωσάν σοι, Κύριε, πάντες οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς, ὅτι ἤκουσαν πάντα τὰ ῥήματα τοῦ στόματός σου. Ὅρα εὐγνωμοσύνην· οὐκ ἀρκεῖται τὸ μόνος εὐχαριστῆσαι, ἀλλὰ καὶ τοὺς κρατοῦντας ἅπαντας εἰς κοινωνίαν λαμβάνει τῆς εὐχαριστίας, αὐτοὺς τοὺς τὰ διαδήματα ἔχοντας. εἰ γὰρ καὶ μεγάλη αὐτῶν ἡ ἐξουσία καὶ δύναμις, ἀλλὰ σοὶ πάντες ὀφείλουσιν εὐχαριστεῖν καὶ ὑπὲρ τῶν εἰς ἑτέρους πεπληρωμένων. διὸ καὶ τοῦτο δηλῶν, ἐπήγαγε λέγων· ὅτι ἤκουσαν πάντα τὰ ῥήματα τοῦ στόματός σου. εἰ τοίνυν εὐχαριστοῖεν, μεγάλα ἐντεῦθεν καρπώσονται καὶ κερδανοῦσι. τοιαῦτα γάρ σου τὰ δῶρα· πᾶσιν ἐν τῷ μέσῳ" πρόκεινται, ὥστε τοὺς βουλομένους μετέχειν τε καὶ ἀπολαύειν αὐτῶν. οὐδὲν οὕτως αὐτοὺς ἡ βασιλεία ὀνῆσαι δύναται τοιοῦτον, οἷον τὸ τῶν σῶν ἀκούειν ῥημάτων. τοῦτο αὐτοῖς ἀσφάλεια, τοῦτο ἰσχὺς, τοῦτο κόσμος, τοῦτο εὐπρέπεια, * τοῦτο τῆς ἀρχῆς φαιδρότης τε καὶ δύναμις.

6 Καὶ ᾀσάτωσαν ἐν ταῖς ᾠδαῖς Κυρίου. Ἕτερος δὲ, Ἀδέτωσαν τὰς ὁδοὺς Κυρίου. Ἀντὶ μὲν οὖν ταῖς ᾠδαῖς Κυρίου, τοῦτο ἐστι τὸ εἰρημένον, ἐν τοῖς νόμοις σου λεγέτωσαν, ἐν τοῖς προστάγμασί σου. ἀντὶ δὲ τὰς ὁδούς σου, τὰ κατορθώματα ταῦτά, φησι, λεγέτωσαν, ὑμνείτωσαν, ἀνακηρυττέτωσαν· τοῦτο γάρ ἐστι τὸ, ᾀδέτωσαν. Ὅτι μεγάλη ἡ δόξα Κυρίου· Τουτέστι, πᾶσι κατάδηλος, πᾶσι σαφὴς, πᾶσι δήλη, περὶ τὰς ἁπάντων εὐεργεσίας παρεσκευασμένη, πάντας ὑπερβαίνουσα ἔχουσα χάριτος.

7 Ὅτι ὑψηλὸς Κύριος, καὶ τὰ ταπεινὰ ἐφορᾷ.

Ὑψηλὸς τὴν φύσιν, φησὶν, ὑψηλὸς τὴν οὐσίαν. ἀλλ᾽ ἐνταῦθα πως συγκαταβατικώτερον εἴρηται, πρὸς θεραπείαν τὴν Ἰουδαϊκὴν, καὶ τοπικώτερον μᾶλλον. τὸ δὲ ἑξῆς καὶ τοῦτο διορθοῦται, καὶ εἰς μεγάλην διάνοιαν ἀνάγει καὶ τὸν ταπεινὸν ἀκροατήν. τί δὲ τοῦτό ἐστι; Καὶ τὰ ὑψηλὰ ἀπὸ μακρόθεν γινώσκει.

Ἐνταῦθα γὰρ περὶ προγνώσεως ὁ λόγος, ὅπερ μάλιστα τῆς τοῦ Θεοῦ δυνάμεώς ἐστιν ἴδιον. διὸ καὶ ἐν τοῖς προφήταις πολλάκις διαλεγόμενος, ἐντεῦθεν ἀποτείνεται πρὸς τοὺς τῇ πλάνῃ τῶν εἰδώλων κατεχομένους. ἄλλος, καὶ ἐπηρμένον μακρόθεν διαγινώσκει. ἐπειδὴ γὰρ εἶπεν, ὑψηλὸς Κύριος, καὶ τὰ ταπεινὰ ἐφορᾷ, ἐπήγαγε καὶ τὰ ὑψηλὰ ἀπὸ μακρόθεν γινώσκει, δηλῶν ὅτι τὰ ὑψηλὰ οὐχ ἁπλῶς γινώσκει, ἀλλὰ καὶ ἐκ πολλοῦ τοῦ διαστήματος, τουτέστι, πρὶν ἢ ἐκβῆναι, πρὶν ἢ εἰς ἔργον ἐλθεῖν.

8 Ἐὰν πορευθῶ ἐν μέσῳ θλίψεως, ζήσεις με. Οὐκ εἶπεν, ὅτι τὴν θλῖψιν ἀπελάσεις, ἀλλ᾽ ἐν αὐτοῖς μένοντα τοῖς δεινοῖς ζήσεις με· τουτέστι, διασῶσαι δυνήσῃ εἰς αὐτοὺς ἐμπεσόντα τοὺς κινδύνους· ὅπερ δὴ θαυμαστὸν καὶ παράδοξον, περιεστώτων τῶν λυπηρῶν καὶ τῶν ἐπιβουλευόντων, ἐν ἀσφαλείᾳ καταστῆσαι τὸν περιτειχιζόμενον ὑπ᾽ αὐτῶν. Ἐπ᾽ ὀργὴν ἐχθρῶν μου ἐξέτεινας χεῖράς σου. Ἕτερος, Κατὰ τῆς ἀναπνοῆς τῶν ἐχθρῶν μου ἐκτενεῖς. Εἶδες ἐφ᾽ ἑκάτερα τὰ μέρη μεγίστην οὖσαν τὴν δύναμιν; ἐμέ τε γὰρ, φησιν, ἐν μέσοις ὄντα τοῖς δεινοῖς διασῶσαι δυνήσῃ, ἐκείνους τε μαινομένους καὶ λυττῶντας καὶ πῦρ πνέοντας ταπεινῶσαι καὶ καταστεῖλαι. Καὶ ἔσωσέ με ἡ δεξιά σου. Ἄλλος, Καὶ σώσει με δεξιά σου· τουτέστιν, ἡ δύναμίς σου, ἡ ἰσχύς σου. Εὔπορος γὰρ ὁ Θεὸς καὶ εὐμήχανος καὶ τῶν ἀπεγνωσμένων ἱκανὸς εἰς σωτηρίαν ἀναγαγεῖν.

9 Κύριος ἀνταποδώσει ὑπὲρ ἐμοῦ. (Ἕτερος, Συντελέσει) τουτέστιν, ἀμυνεῖται τοὺς ἐχθρούς. Καὶ οὐκ εἶπεν, ἀμυνεῖται, ἀλλὰ ἀνταποδώσει, δηλῶν ὅτι κἂν ὑπεύθυνος ὦ, αὐτὸς καταβαλεῖ καὶ καταθήσει. φιλάνθρωπος γάρ ἐστι. δυνατὸν δὲ τοῦτο καὶ

εἰς

εἰς τὰ παρὰ τοῦ Χριστοῦ γινόμενα εἰς ἡμᾶς λέγεσθαι. αὐτὸς γὰρ ἀνταπέδωκεν ὑπὲρ ἡμῶν. Κύριε, τὸ ἔλεός σου εἰς τὸν αἰῶνα, τὰ ἔργα τῶν χειρῶν σου μὴ παρίδῃς.

Δύο ταῦτα τίθησι δικαιώματα τοῦ τυχεῖν φιλανθρωπίας· ἓν μὲν, τὸ ἐλεήμονα αὐτὸν εἶναι καὶ ἀγαθὸν, καὶ ἐλεήμονα διηνεκῶς, ὡς μηδέποτε αὐτοῦ διακόπτεσθαι καὶ λήγειν
5 τὴν φιλανθρωπίαν, μηδὲ ἐνδιδόναι· ἕτερον δὲ, τὸ δημιουργὸν αὐτὸν εἶναι καὶ ποιητήν. ἀλλ' ὥσπερ ἀπὸ τούτων ἀξιοῦμεν σώζεσθαι, οὕτω καὶ τοῦ ἐλέους ἄξιόν τι ἐπιδειξώμεθα. Ἐλεήσω γὰρ, φησιν, ὃν ἂν ἐλεῶ. οὐ γὰρ ἁπλῶς ὁ ἔλεος ἔπεισιν, ἀλλ' ἔχει τινὰ καὶ αὐτὸς διάκρισιν. εἰ γὰρ δὴ ἁπλῶς ἐπῄει, οὐδεὶς ἂν ἐκολάσθη. διὸ μὴ μόνον διὰ τὸ ἐλεεῖσθαι ἄξια πράττωμεν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ παρὰ Θεοῦ γεγενῆσθαι. τὸν δὲ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ δημι-
10 ουργηθέντα καὶ τοιοῦτον ἐσχηκότα ποιητὴν καὶ βασιλέα, ἀξίαν τῆς κηδεμονίας αὐτοῦ καὶ τῆς τοιαύτης προνοίας πολιτείαν ἐπιδείκνυσθαι χρή. ἂν ταῦτα ποιῶμεν, τῶν μελλόντων ἐπιτευξόμεθα ἀγαθῶν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

15 Ψαλμ. ρλη. ΕΙΣ ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΩ ΝΙΚΟΠΟΙΩ 1 ΚΥριε, ἐδοκίμασάς με, καὶ ἔγνως με.

Τί λέγεις; μετὰ τὸ δοκιμάσαι οἶδεν ὁ Θεὸς, πρὸ δὲ τοῦ δοκιμάσαι οὐκ οἶδεν; οὐχὶ, μὴ γένοιτο. πῶς γὰρ, ὁ τὰ πάντα εἰδὼς πρὶν γενέσεως
20 αὐτῶν; ἀλλὰ τὸ, ἐδοκίμασάς με, ἀκριβῶς ἐπίστασαί μέ ἐστιν. ὥσπερ γὰρ ὁ ἀπόστολος ὅταν λέγῃ, ὅτι ἐρευνᾷ τὰς καρδίας, οὐκ ἄγνοιαν ἐμφαίνων λέγει, ἀλλὰ τὴν ἀκριβῆ εἴδησιν, οὕτω καὶ οὗτος λέγων, ἐδοκίμασας, τὴν γνῶσιν τὴν σαφεστάτην δηλοῖ, τουτέστιν ἀκριβῶς ἐπίστασαί με. Σὺ ἔγνως τὴν καθέδραν μου καὶ τὴν ἔγερσίν μου.
25 Καθέδραν καὶ ἔγερσιν, τὸν βίον ἅπαντά φησιν (ἐν γὰρ τούτοις ἡμῶν ὁ βίος) τὰς πράξεις, τὰς ἐνεργείας, τὰς εἰσόδους, τὰς ἐξόδους. εἶτα ἐπειδὴ προερχόμενος ἔλεγεν, ἐδοκίμασάς με, ἵνα μή τις τῶν ἀνοήτων νομίζῃ, ὅτι ἀπὸ δοκιμῆς οἶδεν, ἢ ἀπὸ πείρας πραγμάτων, διὰ τὸ εἰπεῖν, ἔγνως τὴν καθέδραν μου καὶ τὴν ἔγερσίν μου, ὅρα πῶς αὐτὸ διορθοῦται διὰ τῆς ἐπαγωγῆς, ἧς ἐπήγαγε λέγων· 2 Σὺ συνῆκας τοὺς διαλογισμούς
30 μου ἀπὸ μακρόθεν. Δείκνυσι γὰρ διὰ τούτου, ὅτι οὐχὶ δοκιμασίᾳ οἶδεν, οὐδὲ δεῖται τοῦ δοκιμάσαι, ἀλλὰ προγνωστικῇ δυνάμει πάντα ἐπίσταται. ὁ γὰρ λογισμοὺς εἰδὼς ἐπὶ τῷ νῷ κειμένους, οὐ δεῖται τῆς διὰ τῶν ἔργων δοκιμασίας. ἄλλως δὲ, οὐδὲ κινουμένους μόνον ἐν τῷ νοῒ οἶδεν, ἀλλὰ καὶ πρὶν ἢ κινηθῆναι· καὶ οὐδὲ ἁπλῶς πρὶν ἢ κινηθῆναι, ἀλλὰ καὶ πρὸ πολλοῦ τοῦ χρόνου. διὸ ταῦτα δηλῶσαι βουλόμενος, ἐπήγαγε τὸ, σὺ συνῆκας
35 τοὺς διαλογισμούς μου ἀπὸ μακρόθεν. καὶ εἰ οἶδε, φησι, τοὺς διαλογισμοὺς, τίνος ἕνεκεν ἐπάγει τὴν διὰ τῶν ἔργων δοκιμήν; οὐχ ἵνα αὐτὸς μάθῃ, ἀλλ' ἵνα τοὺς ὑπομένοντας δοκίμους ἐργάσηται· ἐπεὶ καὶ τὸν Ἰὼβ ᾔδει πρὸ τῆς πείρας· διὸ καὶ ἐμαρτύρει λέγων, ἄνθρωπος δίκαιος, ἀληθινὸς, θεοσεβής. ἀλλ' ἐπήγαγε τὴν πεῖραν, ὥστε ἐκεῖνόν τε καρτερικώτερον ἐργάσασθαι, καὶ τοῦ διαβόλου τὴν πονηρίαν ἐλέγξαι, καὶ τοὺς ἄλλους σπου-
40 δαιοτέρους διὰ τοῦ παραδείγματος ποιῆσαι. καὶ τί θαυμάζεις εἰ ἐπὶ τοῦ Ἰὼβ τοῦτο πεποίηκεν, ὅπουγε καὶ ἐπὶ τῶν ἁμαρτωλῶν τοῦτο αὐτὸ ἐργάζεται; τοὺς γὰρ Νινευΐτας ᾔδει σαφῶς οὐκ ἀξίους ὄντας ἀπολέσθαι, ἀλλὰ διὰ τῆς μετανοίας βελτίους ἐσομένους, καὶ ὅμως ἐπάγει καὶ τὴν διὰ τῶν πραγμάτων πεῖραν· καὶ πανταχοῦ πολλὰς ἀποδείξεις παρέχεται

Ρω. 9. 16.

τῆς αὐτοῦ κηδεμονίας καὶ φιλανθρωπίας, οὐκ ἀρκούμενος τῇ αὐτοῦ γνώσει. διὰ τοῦτο καὶ ὁ μονογενὴς ἔλεγεν· Εἰ μὴ ποιῶ τὰ ἔργα τοῦ πατρός μου, μὴ πιστεύετέ μοι. εἰ δὲ ποιῶ, κἂν ἐμοὶ μὴ πιστεύητε, τοῖς ἔργοις πιστεύσατε. ἐπειδὴ γὰρ πολλοὶ παχύτεροι τὴν γνώμην ὄντες καὶ ἀναίσθητοι πολλὰ τοιαῦτα φθέγγονται, ὅτι τὸν δεῖνα ἐξελέξατο, καὶ τὸν δεῖνα ἐφίλησε, καὶ τὸν δεῖνα ἐμίσησε, διὰ τοῦτο ὁ μὲν πονηρὸς, ὁ δὲ φαῦλος ἐγένετο, ἀπὸ τῶν πραγμάτων πείθει τὴν ἑκάστου τούτων διορθούμενος γνώμην, καὶ παράγων εἰς μέσον τὴν ἀπὸ τῶν ἔργων ἀπόδειξιν. καὶ ἀποφαίνεται μὲν καὶ πρὸ τῶν πραγμάτων ὅτι ἐνάρετος ὁ δεῖνα, ἵνα μάθωσιν αὐτοῦ τὴν προγνωστικὴν δύναμιν· ἐπάγει δὲ καὶ τὴν διὰ τῶν πραγμάτων πληροφορίαν, ἵνα μή τις τῶν ἀνοήτων εἴπῃ, ὅτι διὰ τὴν πρόρρησιν ὁ δεῖνα τοιοῦτος ἦν. ὅρα γοῦν καὶ ὁ Παῦλος πῶς τοῦτο δηλοῖ λέγων· Μήπω γὰρ γεννηθέντων, μηδὲ πραξάντων τι ἀγαθὸν ἢ κακὸν, ἵνα ἡ κατ' ἐκλογὴν πρόθεσις τοῦ Θεοῦ μένῃ οὐκ ἐξ ἔργων, ἀλλ' ἐκ τοῦ καλοῦντος, ἐρρέθη αὐτῇ, ὅτι ὁ μείζων δουλεύσει τῷ ἐλάσσονι. οὐδὲ γὰρ δεῖται ἀναμεῖναι τῶν ἔργων τὸ τέλος, ἀλλὰ καὶ πρὸ τούτων οἶδεν αὐτὸς τὸν φαῦλον καὶ τὸν οὐ τοιοῦτον ἐσόμενον. Τὴν τρίβον μου καὶ τὴν σχοῖνόν μου σὺ ἐξιχνίασας.

Ιω.ι. — Ρω.θ.

3 Καὶ πάσας τὰς ὁδούς μου προεῖδες.

Ὥσπερ καθέδραν καὶ ἔγερσιν τὰς πράξεις λέγει ἀπὸ τῆς κοινῆς συνηθείας (καὶ γὰρ πολλάκις καὶ ἡμεῖς λέγομεν, οἶδεν ὁ δεῖνα πῶς κάθηται, πῶς ἐγείρεται, τὴν ἀκριβῆ αὐτοῦ γνῶσιν μαρτυροῦντες) οὕτω τρίβον καὶ σχοῖνον ἐνταῦθα, τὴν ζωὴν αὐτοῦ πᾶσαν λέγει. διὸ καὶ ἐπάγει· καὶ πάσας τὰς ὁδούς μου προεῖδες. καὶ τὸ ἐξιχνίασας δὲ, οὐ ζητοῦντός ἐστιν, οὐδὲ ἐρευνῶντος, ἀλλὰ ἀκριβῶς ἐπισταμένου. καὶ τοῦτο δεικνὺς ἐπήγαγε, προεῖδες· τουτέστι, πρὶν ἢ γενέσθαι, οἶδας πάσας τὰς πράξεις τὰς πονηρὰς καὶ τὰς ἀγαθάς. Ὅτι οὐκ ἔστι δόλος ἐν γλώσσῃ μου. Ἄλλος, Ἑτερολογία. Τοῦτο μέγιστον τεκμήριον ἀρετῆς, οὗτος κεφάλαιον τῶν ἀγαθῶν, τοῦτο ὃ μάλιστα ὁ Χριστὸς ἐπιζητεῖ λέγων· Ἐὰν μὴ στραφῆτε καὶ γένησθε, ὡς τὰ παιδία, οὐ μὴ εἰσέλθητε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, τὸ ἄκακον καὶ τὸ ἄδολον, τὸ ἄπλαστον καὶ ἀφελὲς αἰνιττόμενος. διὸ καὶ ἰδιώτας ἐξελέξατο καὶ ἔλεγεν, Ἐξομολογοῦμαί σοι, πάτερ, ὅτι ἀπέκρυψας αὐτὰ ἀπὸ σοφῶν καὶ συνετῶν, καὶ ἀπεκάλυψας αὐτὰ νηπίοις. ὅρα· οὐκ εἶπεν, ὅτι ἐδεξάμην καὶ ἀπέβαλον τὸν δόλον, ἀλλ' ὅτι οὐδὲ ἐγένετό ποτε, οὐδὲ ἐπέβη τῆς γλώττης τῆς ἐμῆς τουτὶ τὸ νόσημα, ἀλλ' ἄβατος ἡ πονηρία ἀπ' ἐμοῦ αὕτη γέγονεν.

Ματθ.ιη.

4 Ἰδοὺ, Κύριε, σὺ ἔγνως πάντα τὰ ἔσχατα, καὶ τὰ ἀρχαῖα. Οὐ τοὺς λογισμοὺς μόνον οἶδας, φησιν, οὐδὲ τὰς πράξεις μου, οὐδὲ τὰς ὁδούς μου, ἀλλὰ πάντα τὰ γενόμενα καὶ τὰ ἐσόμενα. Σὺ ἔπλασάς με, καὶ ἔθηκας ἐπ' ἐμὲ τὴν χεῖρά σου.

Ἀπὸ τῆς προγνωστικῆς δυνάμεως ἐπὶ τὴν δημιουργικὴν μετέβη, καὶ ἀπὸ τῆς δημιουργικῆς πάλιν ἐπὶ τὴν προνοητικήν. οὐ γὰρ δὴ μόνον οὐκ ὄντας ἐποίησεν, ἀλλὰ καὶ γενομένους διακρατεῖ. Ταῦτα ἑκάτερα καὶ ὁ Παῦλος μαρτυρεῖ τῷ Χριστῷ λέγων· Πολυμερῶς καὶ πολυτρόπως πάλαι ὁ Θεὸς λαλήσας τοῖς πατράσιν ἐν τοῖς προφήταις, ἐπ' ἐσχάτου τῶν ἡμερῶν ἐλάλησεν ἡμῖν ἐν υἱῷ, ὃν ἔθηκε κληρονόμον πάντων. Εἶτα ἐπαγαγὼν λέγει καὶ τὴν δημιουργίαν· δι' οὗ καὶ τοὺς αἰῶνας ἐποίησε. καὶ περὶ τῆς οὐσίας δὲ αὐτοῦ διαλεχθεὶς καὶ εἰπὼν, ὃς ὢν ἀπαύγασμα τῆς δόξης καὶ χαρακτὴρ τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ, δείκνυσι καὶ τὴν προνοητικὴν αὐτοῦ δύναμιν, λέγων· φέρων τε τὰ πάντα τῷ ῥήματι τῆς δυνάμεως αὐτοῦ. καὶ Κολοσσαεῦσιν ἐπιστέλλων τὰ αὐτὰ πάλιν ἔλεγεν· Ὅτι ἐν αὐτῷ ἐκτίσθη τὰ πάντα τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, εἴτε θρόνοι, εἴτε κυριότητες, εἴτε ἀρχαὶ, εἴτε ἐξουσίαι· τὰ πάντα δι' αὐτοῦ καὶ εἰς αὐτὸν ἔκτισται, καὶ αὐτός ἐστι πρὸ πάντων.

Εβρ.α. — Κολ.α.

τῶν.

πον. τοῦτο τῆς δημιουργίας αὐτοῦ. εἶτα τὴν προνοητικὴν δηλῶν, ἐπάγει· καὶ τὰ πάντα ἐν αὐτῷ συνέστηκε. ταῦτα πάλιν καὶ Ἰωάννης ἀμφότερα ἐνδεικνύμενος ἔλεγε· Πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἕν· τοῦτο τὴν δημιουργίαν εἶπεν ἐμφαίνων. εἶτα τὴν πρόνοιαν· ζωὴ ἦν, καὶ ἡ ζωὴ ἦν τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων. οὕτω δὴ ἐνταῦθα ὁ
5 προφήτης αἰνιττόμενος λέγει, σύ ἔπλασάς με· τοῦτο τῆς δημιουργίας. εἶπε καὶ τὸ τῆς προνοίας· καὶ ἔθηκας ἐπ' ἐμὲ τὴν χεῖρά σου. τί ἐστιν, ἔθηκας; διακρατεῖς, συγκροτεῖς, διαβαστάζεις. ὅπερ καὶ ὁ Παῦλος δηλῶν, Ὅτι ἐν αὐτῷ, εἶπε, καὶ ζῶμεν καὶ κινούμεθα καὶ ἐσμέν. οὐ γὰρ δὴ μόνον ἐν τῷ γενέσθαι, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ εἶναι καὶ μένειν δεόμεθα αὐτοῦ τῆς δυνάμεως.

Ἰω. α. γ.

Πράξ. ιζ. κη.

10 5 Ἐθαυμαστώθη ἡ γνῶσίς σου ἐξ ἐμοῦ, ἐκραταιώθη, οὐ μὴ δυνώμαι πρὸς αὐτήν, Ἄλλος, Ὑπερβάλλει με. ἀντὶ δὲ τοῦ, ἐκραταιώθη, ἕτερος ὑπερεπήρθη. Ὃ δὲ λέγει τοιοῦτόν ἐστι· καὶ προνοίας ἀπολαύω τῆς σῆς, καὶ εἰδὼς ὅτι πάντα προοῖδας, καὶ ὅτι ἐξ οὐκ ὄντων με ἐποίησας, ὅμως τὴν περὶ σοῦ γνῶσιν ἀκριβῆ καὶ σαφῆ πᾶσαν ἔχειν οὐ δύναμαι, ἀλλ' ἐθαυμαστώθη, τουτέστιν, ὑπερέβαλεν, ἐπήρθη ὑπὲρ ἐμέ, ἰσχυρότερα ἐγένε-
15 το ἢ ὥστε καταληφθῆναι τοῖς ἐμοῖς λογισμοῖς· οὕτως ἐστὶ θαυμαστή, οὕτως ἐστὶ μεγάλη. τί οὖν, εἰ θαυμαστὴ μέν ἐστι καὶ μεγάλη, δύναται δὲ καταληφθῆναι; οὐδαμῶς. διὰ γὰρ τοῦτο ἐπήγαγεν, οὐ δύναμαι πρὸς αὐτήν, ἵνα μὴ τοῦτο λέγῃς. ὅταν δὲ εἴπῃ γνῶσιν, οὐ τοῦτο λέγει, ὅτι ἀγνοῶ τὸν Θεόν, ἀλλ' ὅτι παντελῆ καὶ σαφῆ τὴν περὶ αὐτοῦ γνῶσιν οὐκ οἶδα· ὅπερ φησὶν ὁ Παῦλος· Ὅτι μέν ἐστιν, ἴσμεν· τὸ δὲ τί τὴν οὐσίαν ἐστίν, ἀγνοοῦμεν.
20 πιστεῦσαι γὰρ δεῖ τὸν προσερχόμενον τῷ Θεῷ ὅτι ἐστίν, οὐ μὴν δὲ τί τὴν οὐσίαν ἐστί· τοῦτο γὰρ οὐκ ἔστι γνώριμον. ὅτι φιλάνθρωπος οἴδαμεν, ὅτι χρηστός, ὅτι ἀγαθός· τὸ δὲ πόσον ἀγνοοῦμεν. ἀλλ' οὐ ταῦτα πάντα παραδραμών, ἕτερον δοκοῦν εὐκολώτερον εἶναι προβάλλεται, καὶ αὐτὸ φησὶν ἀγνοεῖν. οὐ γὰρ δὴ λέγω τὸ τί τὴν οὐσίαν ἐστί, φησίν, οὐδὲ τὸ πόσον ἀγαθός (ὡμολόγηται γὰρ ὅτι ταῦτα ἀκατάληπτα) ἀλλὰ καὶ πῶς πανταχοῦ ἐστιν,
25 εἰπεῖν οὐκ ἔχω· ἀλλὰ καὶ τοῦτο ἀνώτερον τῆς ἡμετέρας καταλήψεως. διὸ εἰπών, ἐθαυμαστώθη ἡ γνῶσίς σου ἐξ ἐμοῦ, ἐπήγαγε· 6 Ποῦ πορευθῶ ἀπὸ τοῦ πνεύματός σου, καὶ ἀπὸ τοῦ προσώπου σου ποῦ φύγω; 7 Ἐὰν ἀναβῶ εἰς τὸν οὐρανόν, σὺ ἐκεῖ εἶ· ἐὰν καταβῶ εἰς τὸν ᾅδην, πάρει· 8 Ἐὰν ἀναλάβοιμι τὰς πτέρυγάς μου κατ' ὄρθρον, καὶ κατασκηνώσω εἰς τὰ ἔσχατα τῆς θαλάσσης (Ἄλλος, Κατα-
30 μείνω) 9 Καὶ γὰρ ἐκεῖ ἡ χείρ σου ὁδηγήσει με, καὶ καθέξει με ἡ δεξιά σου. Πνεῦμα καὶ πρόσωπον, αὐτὸν τὸν Θεόν φησι· τουτέστι, ποῦ πορευθῶ ἀπὸ σοῦ; πάντα πληροῖς, πᾶσι πάρει, οὐ κατὰ μέρος, ἀλλ' ὁμοῦ πᾶσιν ὅλος. καὶ εἰπὼν τὰ ἄνω, τὰ κάτω, πλάτος, μῆκος, βάθος, ὕψος, πανταχοῦ αὐτὸν παρεῖναι δηλοῖ. καὶ οὐκ εἶπεν, ὅπου ἂν ἀπέλθω, ἀκολουθήσεις μοι καὶ καθέξεις με, ἀλλ' ὅπου ἂν ἀπέλθω, ἐκεῖ εἶ,
35 τουτέστιν, ἐκεῖ σε εὑρίσκω προλαμβάνοντά με. διὰ τοῦτο λέγει, ἐθαυμαστώθη ἡ γνῶσίς σου ἐξ ἐμοῦ. καὶ εἰ μὴ οἶδας αὐτὴν ἀκριβῶς, φησί, πῶς οἶδας ὅτι θαυμαστή; δι' αὐτὸ μὲν οὖν τοῦτο οἶδα ὅτι θαυμαστή, ὅτι ὑπερβάλλει μου τὸν λογισμόν, ὅτι νικᾷ μου τὴν διάνοιαν. ἐπεὶ καὶ τὴν ἡλιακὴν ἀκτῖνα οὐ δυνάμεθα σαφῶς καταμαθεῖν, καὶ ὅμως δι' αὐτὸ τοῦτο μάλιστα θαυμάζομεν· οὕτω δὴ καὶ ἐπὶ τῆς τοῦ Θεοῦ γνώσεως, οὔτε καθόλου αὐτὴν ἀ-
40 γνοοῦμεν (οἴδαμεν γὰρ ὅτι * ἐστί, καὶ ὅτι φιλάνθρωπος, καὶ ὅτι ἀγαθός, καὶ ὅτι χρηστὸς καὶ ἐπιεικής, καὶ ὅτι πανταχοῦ) τὸ δὲ τί τὴν οὐσίαν ἐστίν, * ἢ πῶς πανταχοῦ, τοῦτο ἀγνοοῦμεν. εἰπὼν τοίνυν ἀφ' ὧν ἐθαυμαστώθη ἡ γνῶσίς σου, καὶ ἀνακηρύξας αὐτοῦ τὸ προγνωστικόν, τὸ δημιουργικόν, τὸ προνοητικόν, τὸ ἀκατάληπτον, τὸ ἀνερμήνευτον τῆς οὐσίας, πάλιν ἕ-

Ἑβρ. ια. ϛ.

* [illegible]

* ἴσασι τὸ [illegible]

πέραν αὐτοῦ διηγεῖται δύναμιν, καὶ αὐτὴν πολλῆς ἀπορείας γέμουσαν, εἰ λογισμοῖς ζη-
τοῖτο. καὶ γὰρ καὶ αὐτὴ ἀκατάληπτος. τίς οὖν ἐστιν αὕτη; τό, καὶ γὰρ ἐκεῖ ἡ χείρ σου ὁδηγή-
σει με, καὶ καθέξει με ἡ δεξιά σου· τουτέστιν, δύναται ἐμπεσόντας ἀνθρώπους εἰς τὰ δεινὰ
μὴ ἀφεῖναι ἁλῶναι τοῖς δεινοῖς, καὶ ἐν αὐτοῖς ὄντας τοῖς δεινοῖς. τοῦτο οὖν ἑρμηνεύων ἐπήγαγε·

10 Καὶ εἶπα, ἄρα σκότος καταπατήσει με, καὶ νὺξ φωτισμὸς ἐν τῇ τρυφῇ μου.

11 Ὅτι σκότος οὐ σκοτισθήσεται ἀπὸ σοῦ, καὶ νὺξ ὡς ἡμέρα φωτισθήσεται. ὡς τὸ σκό-
τος αὐτῆς, οὕτω καὶ τὸ φῶς αὐτῆς. Εἰπὼν ἄνω ταῦτα ἅπερ ἀπηριθμησάμην,
καὶ μετ' ἐκείνων ὅτι οὐ μόνον πάρεστι πανταχοῦ, ἀλλ' ὅτι καὶ ποδηγεῖ καὶ ἀσφαλίζεται καὶ τει-
χίζει, ἐπάγει λοιπὸν καὶ ἐν τούτῳ δεικνὺς τὸ παράδοξον, οὐ μόνον ὅτι τειχίζει καὶ ἀσφαλίζε-
ται, ἀλλ' ὅτι καὶ ὑπὲρ αὐτὴν τῶν πραγμάτων τὴν φύσιν. καὶ εἶπα, ἄρα σκότος κατα-
πατήσει με. Ἄλλος, Ἐὰν εἴπω, ἴσως ἐπισκεπάσει με. Ἄλλος, Καλύψει με. σκότος
ἐνταῦθα τὴν θλῖψιν σημαίνει. ὃ δὲ λέγει τοῦτό ἐστι· περιεστοιχίσθην ὑπὸ τῶν δεινῶν, καὶ
εἶπον ἐν ἐμαυτῷ, ὅτι περιέσται μου τὰ δεινά. τοῦτο γάρ ἐστι τὸ, σκότος καταπατήσει
με. ἕτερος φησι, σκότος καλύψει με. καὶ νὺξ φωτισμὸς ἐν τῇ τρυφῇ μου. ἕτερος, νὺξ
φωτεινὴ περὶ ἐμέ. τί δή τοῦτό ἐστιν; ἐγώ, φησι, ταῦτα μὲν εἶπον ἀπὸ τῆς τῶν πραγ-
μάτων φύσεως ἀναλογιζόμενος. ἀθρόον δὲ τὰ δεινὰ εἰς ἀγαθὰ μετεβλήθη. ἀλλὰ
μενόντων τῶν δεινῶν ἐγὼ πολλῆς ἀπέλαυον τῆς χρηστότητος. οὐ γὰρ εἶπεν ὅτι νὺξ ἠφανί-
σθη, ἀλλ' ὅτι ἡ νὺξ φωτεινὴ ἦν· τουτέστι, μένουσα νὺξ ἡ νύξ. δῆλον δὲ ὅτι τὰ δεινὰ καὶ αἱ συμ-
φοραὶ (ταῦτα γὰρ πανταχοῦ τῆς νυκτὸς ὀνόματι δηλοῖ) οὐκ ἴσχυσάν με καταπατῆσαι, ἀλλ' ἐ-
γένετο ἐν τῇ νυκτὶ φῶς, τουτέστιν, ἀντίληψις περὶ ἐμέ. τὰ γὰρ ἐναντία ἐν τοῖς ἐναντίοις
καὶ γίνεται καὶ φαίνεται, ὅταν ὁ Θεὸς βούληται. ἢ οὐκ εἶδες καὶ κάμινον ἀναπτομένην καὶ δρό-
σον διασυρίζουσαν, καὶ οὔτε ἐκείνην σβεννυμένην, οὔτε ταύτην ξηραινομένην; καὶ χάλα-
ζαν καὶ φλόγα ὁμοῦ; πόθεν οὖν γέγονεν, εἰπέ μοι; πῶς δὲ ἐγένετο, βούλομαι μαθεῖν·
μᾶλλον δὲ οὐ μαθεῖν βούλομαι τὸν τρόπον (οὔτε γὰρ δυνατὸν) πιστεύω δὲ τῷ γεγενημένῳ καὶ
προσκυνῶ τὸν ποιήσαντα. τὰ γὰρ πλείονα τῶν ἔργων αὐτοῦ ἐν ἀποκρύφοις. οὐκ εἶδες
ὅτι ἡμέρας οὔσης ἐψηλάφων οἱ Αἰγύπτιοι ὡς ἐν σκότει, καὶ σκότους τὰ πάντα κατέχοντος
ἑώρων οἱ Ἰσραηλῖται, καὶ παρὰ τὴν ἀρχὴν πάλιν σκότους ὄντος τὸ φῶς ἔλαμψεν ἐν τῷ
μέσῳ; πανταχοῦ γὰρ τῆς τῶν πραγμάτων φύσεως κύριος ὁ ποιήσας, οὐχ ὥστε παρα-
γαγεῖν οὐκ ὄντα, ἀλλ' ὥστε μένοντα ἐν τῇ φύσει ἑτέρως παρασκευάζειν αὐτὰ δείκνυσθαι.
ὅτι σκότος οὐ σκοτισθήσεται ἀπὸ σοῦ. ἕτερος, παρὰ σοί. καὶ νὺξ ὡς ἡμέρα φωτισθήσεται. ἕτερος,
ἀλλὰ καὶ νὺξ ὡς ἡμέρα φανεῖ. ὡς τὸ σκότος αὐτῆς, οὕτω καὶ τὸ φῶς αὐτῆς. ἕτερος, ὅμοιον τὸ σκότος
καὶ τὸ φῶς αὐτῆς. καλῶς εἶπεν ἀπὸ σοῦ, τουτέστι, παρὰ σοί, δηλῶν ὅτι ἐὰν σὺ βουληθῇς, τὸ σκό-
τος οὐκ ἔσται σκότος, ἀλλὰ τὸ φῶς ἐπιδείξεται. διὸ ἐπήγαγε τό, καὶ νὺξ ὡς ἡμέρα φωτισθήσεται),
σαφέστερον τὸ πρότερον ποιῶν. καὶ δείκνυσιν ὅτι τὰ ἡμέρας οὕτως ἐπιδείξεται ἡ νύξ, ὡς
τὰ ἴδια. ὅταν γὰρ ὁ Θεὸς βουληθῇ, πρὸς τὰ ἐναντία μεθίσταται τῶν στοιχείων ἡ ἐνέργεια,
οὕτως ἀκριβῶς πρὸς τὰ ἐναντία, ὡς πρὸς τὰ οἰκεῖα, ὡς παρὰ τὴν ἀρχὴν ἐκεκλήρω-
το. ἐὰν γὰρ σὺ βουληθείης, τοιαύτη ἐστὶν ἡ νύξ, καὶ οὕτως ἕξει τὸ φῶς συγκεκληρωμένον, ὥ-
σπερ τὸ σκότος. διὸ καὶ τοῦτο δηλῶν, ἐπήγαγε τό, ὡς τὸ σκότος αὐτῆς, οὕτω καὶ τὸ φῶς αὐ-
τῆς. ταῦτα εἴρηται μὲν κυρίως ἐπὶ τῶν στοιχείων· μεταφορικῶς δὲ καὶ ἐπὶ τῶν πραγ-
μάτων, [ἀφ' ὧν δείκνυται] ὅτι δύναται ὁ Θεὸς ἐν ταῖς θλίψεσι τοσαύτην ἄνεσιν ποι-
ῆσαι τοῖς ἐμπίπτουσιν, ὅσην οὐδὲ τοῖς ἐν ἀνέσει οὖσι, προνοῶν τῆς θλίψεως. τὸ γὰρ δὴ
θαυμαστὸν καὶ παράδοξον τοῦτο, ὅπερ δὴ καὶ ἐπὶ τοῦ Ἰωσὴφ γέγονεν. οὐ γὰρ τοσαύτης ἐκεῖ-
νος ἀπέλαυεν ἀνέσεως καὶ τιμῆς τὴν πατρῴαν οἰκίαν οἰκῶν, ὅσην πραθεὶς καὶ ἐν βαρ-
βαρικῇ

βαρικῇ τρεφόμενος οἰκίᾳ, καὶ δι᾽ αὐτὴν τὴν ἐπιβουλὴν αὐτῷ τὸ διάδημα ὑφαίνετο; καὶ ἡ ἁλουργὶς κατεσκευάζετο, καὶ ἡ τῆς ἀτιμίας ὑπόθεσις, αὕτη τιμῆς αὐτῷ καὶ βασιλείας ἀφορμὴ γέγονεν. εἶδες πῶς "ἡρμήνευσεν, ὅτι νὺξ ὡς ἡμέρα φωτισθήσεται· πρὸς γὰρ τὸ, ὡς τὸ σκότος αὐτῆς, οὕτω καὶ τὸ φῶς αὐτῆς, πάλιν ἀνάγκη τὸ αὐτὸ εἰπεῖν, ὥσπερ ἐκεῖνο, οὕτω καὶ τοῦτο αὐτῆς ἔσται, οὐ φαντασία, ἀλλὰ σοῦ τοῦ Κυρίου τῶν φύσεων τὰ πράγματα μεταπιθέντος.

12 Ὅτι σὺ ἐκτήσω τοὺς νεφρούς μου, Κύριε, ἀντελάβου μου ἐκ γαστρὸς μητρός μου.

Καὶ ποία αὕτη ἀκολουθία πρὸς τὰ εἰρημένα; πολλὴ μὲν οὖν καὶ σφόδρα συνημμένη. ἐπειδὴ γὰρ εἶπε περὶ τῆς δυνάμεως αὐτοῦ τῆς τοσαύτης, δείκνυσι λοιπὸν ὅτι τῇ δυνάμει ταύτῃ εἰς τὸ τοῖς ἀνθρώποις χρήσιμον κέχρηται, καὶ πρὸς εὐεργεσίαν. ἵνα γὰρ μή τις λέγῃ τῶν ἀνοήτων, καὶ τί ταῦτα πρὸς ἐμὲ, εἰ μέγας καὶ δυνατὸς καὶ προγνωστικός; δεῖξον εἴ τι κερδαίνομεν ἐντεῦθεν, ἐπήγαγε τὸ, ὅτι σὺ ἐκτήσω τοὺς νεφρούς μου, ἀπὸ μέρους τὸν πάντα λέγων ἄνθρωπον. οὐ μικρὸν δὲ τοῦτο εἰς ἐγκωμίου μέρος καὶ προνοίας, τὸ κτῆμα εἶναι Θεοῦ. ὁ γὰρ κτώμενος, καὶ κήδεται καὶ προνοεῖ. διὸ καὶ τοῦτο δηλῶν προστίθησι τὸ ἑξῆς λέγων· ἀντελάβου μου ἐκ γαστρὸς μητρός μου· τουτέστι, διὰ παντός με ἐτείχισας, προενοήσω, ἠσφαλίσω, ἐκ πρώτης ἡλικίας, ἐξ αὐτῶν τῶν σπαργάνων· καὶ ταῦτα διὰ τῶν ἔργων αὐτῶν ἐπαίδευσας ἅπερ εἶπον.

13 Ἐξομολογήσομαί σοι, ὅτι φοβερῶς ἐθαυμαστώθης. θαυμάσια τὰ ἔργα σου, καὶ ἡ ψυχή μου γινώσκει σφόδρα.

Τί ἐστι τοῦτο; ἔπλασάς με, φησὶν, ἀλλ᾽ οὐκ οἶδα πῶς ἔπλασας· προνοεῖς, ἀλλ᾽ οὐ δύναμαι πᾶσαν ὁμοῦ περιλαβεῖν τὴν πρόνοιαν τοῖς λογισμοῖς· πανταχοῦ ὑπάρχεις, ἀλλ᾽ οὐδὲ τοῦτο ἐπίσταμαι· τὰ μέλλοντα "προοῖδας καὶ τὰ προγεγενημένα καὶ τὰ ἀπόρρητα τῆς διανοίας τῶν ἀνθρώπων, ἀλλ᾽ οὐδὲ τοῦτο καταλαβεῖν δύναμαι λογισμοῖς. μεταβάλλεις γὰρ τῶν πραγμάτων τὰς φύσεις, καὶ μενούσας τὰ ἐναντία ἐπιδείκνυσθαι παρασκευάζεις, καὶ τὰ ἐναντία οὕτω πάλιν ἐξάγεις, ὡς οἰκεῖα καὶ κατὰ φύσιν συγκεκληρωμένα. ταῦτα δὴ πάντα συναγαγὼν καὶ γενόμενος ἔνθους, ἀνέκραξε λέγων μέγα· ἐξομολογήσομαί σοι ὅτι φοβερῶς, ἐθαυμαστώθης· τουτέστι, θαυμαστὸς ἐφάνης καὶ θαυμαστὸς εἶ· θαυμάσια τὰ ἔργα σου, καὶ ἡ ψυχή μου γινώσκει σφόδρα. καὶ τί λέγω, φησὶ, περὶ σοῦ, ὅπου γε καὶ τὰ ὑπὸ σοῦ γινόμενα πολὺ τὸ θαῦμα ἔχει; εἶτα ἀφεὶς ἅπαντα ἐπεξελθεῖν, ἀρκεῖται τῇ οἰκείᾳ γνώσει λέγων, καὶ ἡ ψυχή μου γινώσκει σφόδρα. οὐχ ἁπλῶς γινώσκει, ἀλλὰ μετ᾽ ἐπιτάσεως, φησὶ, μετὰ σφοδρότητος. καὶ εἰ γινώσκει, πῶς ἔλεγεν ἔμπροσθεν, ὅτι ἐθαυμαστώθη ἡ γνῶσίς σου ἐξ ἐμοῦ, ἐκραταιώθη, οὐ μὴ δύνωμαι πρὸς αὐτήν; μάλιστα μὲν οὖν ἐκεῖνο περὶ αὐτοῦ εἴρηται, τοῦτο δὲ περὶ τῶν ἔργων· εἰ δὲ καὶ περὶ αὐτοῦ τοῦτο, ἐκεῖνο ἂν εἴποιμεν, ὅτι γινώσκει, ὅτι θαυμαστὸς, ὅτι μέγας, ὅτι ὑψηλός· τὸ δὲ τί τὴν οὐσίαν (πάλιν γὰρ τὰ αὐτὰ ἐρῶ) "καὶ πῶς ἡ μεγαλωσύνη, καὶ τίς ὁ τρόπος τῶν εἰρημένων, ἀγνοεῖ. ἀλλ᾽ ἡ ἄγνοια αὕτη γνώσεώς ἐστιν ἀπόδειξις, εἰ καὶ θαυμαστὸν τὸ εἰρημένον. ἐπεὶ καὶ τὴν θάλατταν πηλίκη τίς ἐστιν ἀγνοοῦμεν, καὶ ὅμως δι᾽ αὐτὸ μὲν οὖν τοῦτο μάλιστα ἴσμεν θάλατταν, ὅτι ἀγνοοῦμεν αὐτῆς τὸ μέτρον. εἰ δέ τις λέγει εἰδέναι αὐτῆς τὴν ποσότητα, οὗτος μάλιστά ἐστιν ὁ ἀγνοῶν αὐτήν. ὥστε ἔστιν ἐπαγγελία γνώσεως ἄγνοιαν ἐλέγχουσα, καὶ ἔστιν ἄγνοια γνῶσιν ἡμῖν μαρτυροῦσα.

14 Οὐκ ἐκρύβη τὸ ὀστοῦν μου ἀπὸ σοῦ, ὃ ἐποίησας ἐν κρυφῇ, καὶ ἡ ὑπόστασίς μου ἐν τοῖς κατωτάτοις τῆς γῆς.

Πάλιν περὶ τῆς γνώσεως αὐτοῦ διαλέγεται, καὶ πάντα ταῦτα εἰδέναι δείκνυσιν αὐτόν. ἢ οὖν πάντα αὐτοῦ τὰ ἀπόρρητα λέγει, ἢ ἕτερόν τι αἰνίττεται, τὴν δημιουργίαν καὶ

τὴν διάπλασιν· καὶ ὅτι οὐδὲ πλαττομένου τι ἠγνόησας, ἀλλὰ πάντα ἠπίστασο, κατὰ μικρὸν τῆς φύσεως ὑφαινούσης καὶ ἐν ἀπορρήτῳ αὐτῆς ἐργαζομένης καὶ ὡς ἐν κατωτάτοις τῆς γῆς· ἀλλ' ὅμως σοί, φησι, πάντα γυμνὰ καὶ τετραχηλισμένα. ἕτερος δὲ ἑρμηνευτὴς οὕτως εἶπεν· οὐκ ἐπεκαλύφθη ὀστᾶ μου, οἷς ἐποιήθην ἐν ἀποκρύφῳ. ἕτερος, οὐκ ἔλαθεν ἡ κραταίωσίς μου, ἣν ἐποιήθην ἐν τῷ κρυπτῷ· ἐποικίλθην ὡς ἐν κατωτάτοις τῆς γῆς. ἄλλος, οὐκ ἔλαθεν ἡ δύναμίς μου, τὰ ὀστᾶ μου, ἀπὸ σοῦ. ὅτι καὶ ἐποιήθην ἐν κρυπτῷ, καὶ ἐξηκονίσθην ἐν τοῖς κατωτάτοις τῆς γῆς. πάντες μὲν οὕτω τὰ αὐτὰ λέγουσιν, ὅτι ἀκριβῶς καὶ πλαττόμενόν με ἐπίστασαι κατὰ μέρος, καὶ μέχρι τῶν μικρῶν ἕκαστον οἶδας, καὶ τῆς αὐξήσεως· ὅπερ καὶ ὁ Χριστὸς λέγει, Ὑμῶν δὲ καὶ αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς ἠριθμημέναι εἰσίν. ὁμοῦ δὲ καὶ περὶ προνοίας καὶ γνώσεως ἐμφαίνων ὁ λόγος ἐστί.

Λουκ. ιβ.

15 Τὸ ἀκατέργαστόν μου εἶδον οἱ ὀφθαλμοί σου.

Ἢ δὲ αὐτὸ πάλιν φησίν, ὅτι καὶ ἀμόρφωτόν με ᾔδεις (καὶ γὰρ ἕτερος οὕτως εἶπεν, ἀμόρφωτόν με εἶδον οἱ ὀφθαλμοί σου) ἢ περὶ τῶν πράξεων αὐτῶν, ὅτι καὶ τὸ μηδέπω πραχθὲν εἶδον οἱ ὀφθαλμοί σου. Καὶ ἐπὶ τὸ βιβλίον σου πάντες γραφήσονται. ἡμέραι πλασθήσονται, καὶ οὐδεὶς ἐν αὐτοῖς.

Ἀσαφὲς τὸ εἰρημένον· ἀλλὰ δεῖ ἐκ τῆς ἀκολουθίας, καὶ τοῦ ἑτέρου ἑρμηνέως αὐτὸ θηρεῦσαι. ὃ γὰρ λέγει, τοιοῦτόν ἐστι, συμφωνοῦν τῷ προτέρῳ. τί δὲ ἦν τὸ πρότερον; ἀμόρφωτόν με εἶδον οἱ ὀφθαλμοί σου· τουτέστι, μηδέπω λαβόντα τύπον, ἔτι πλαττόμενον, ἔτι ὑφαινόμενον. καὶ οὕτω με εἶδον σαφῶς, ὡς ἐκεῖνον τὸν μεμορφωμένον, ὡς ἐκεῖνον τὸν τετυπωμένον, ὡς ἐκεῖνον πεπληρωμένον, καὶ οὐδεμιᾶς ἡμέρας ἔτι δεόμενον πρὸς τὴν ἀπάρτισιν. καὶ ἵνα μάθῃς ὅτι τοῦτο ἐστιν, ἄκουσον τῆς ἑρμηνείας τοῦ ἑτέρου. ἀμόρφωτόν με προεῖδον οἱ ὀφθαλμοί σου σὺν τοῖς ἐν τῇ βίβλῳ σου πᾶσι γεγραμμένοις, ἡμέρας πλασσομένοις, οὐκ ἐνδεούσης* οὐδεμιᾶς. σὺν ἐκείνοις με εἶδες, φησιν, ὁμοίως ἐκείνοις με εἶδες τοῖς πλασσομένοις ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτῶν· ἡμέραις αἷς οὐκ ἐνέδει οὐδεμία ἡμέρα. ταῦτα δὲ λέγει, οὐχ ὡς βιβλίου ὄντος ἄνω, οὐδὲ ὡς ἐγγραφομένων τινῶν, ἀλλὰ τὴν ἀκριβῆ γνῶσιν διὰ τοῦ βιβλίου σημαίνων· ὥσπερ ὅταν φησίν, Ἤκουσε Κύριος, καὶ ἔγραψεν ἐν βίβλῳ· καὶ πάλιν, Βίβλοι ἠνεῴχθησαν.

* αὐτῇ

Μαλαχ. γ. ιϛ.

Δαν. ζ. ι.

15 Ἐμοὶ δὲ λίαν ἐτιμήθησαν οἱ φίλοι σου, ὁ Θεός.

Ἄλλος, Τίμιοι ἐγένοντο οἱ ἑταῖροί σου. Οὐ μικρὰ καὶ τοῦτο ἀρετή, τὸ τοὺς τοῦ Θεοῦ φίλους διὰ πολλῆς ἄγειν τιμῆς. προξενήσας μου, φησιν, οὐκ ὄντα παρήγαγες, διαπλάσας· καὶ ἐγὼ ταύτην δίδωμι τὴν ἀμοιβήν, τοὺς φίλους σου τιμῶν.

Λίαν ἐκραταιώθησαν αἱ ἀρχαὶ αὐτῶν· Τουτέστιν, αὐτοὶ ἐκραταιώθησαν. Ἄλλος φησί, [τί] Παμπληθεῖς αἱ κεφαλαὶ αὐτῶν; ὅπερ καὶ σαφέστερον. ἐπάγει γοῦν,

17 Ἐξαριθμήσομαι αὐτούς, καὶ ὑπὲρ ἄμμον πληθυνθήσονται.

Ἐγὼ μὲν αὐτοὺς τιμῶ, σὺ δὲ πολλοὺς ποιεῖς, καὶ ψάμμου πλείους· οὐ μόνον δὲ πολλούς, ἀλλὰ καὶ ἰσχυρούς. τὸ γὰρ ἐκραταιώθησαν, τοῦτο ἐστι. καὶ διπλῆν λέγει τὴν εὐημερίαν· τήν τε εἰς πλῆθος, τήν τε εἰς ἰσχύος ἐπίδοσιν. 18 Ἐξηγέρθην, καὶ ἔτι εἰμὶ μετὰ σοῦ. Ἄλλος, Ἐξυπνώσω, καὶ εἰς ἀεὶ ἔσομαι παρὰ σοί. Οὐ μικρὸν τοῦτο ἀρετῆς σημεῖον, τὸ ἐν εὐημερίᾳ μένειν τὴν ἀρετὴν διατηροῦντα. πολλοὶ γοῦν ἀπολαύσαντες εὐπραγίας, ἐπελάθοντο· ἀλλ' οὐκ ἐγώ, φησιν, ἀλλὰ καὶ διαστάς, τουτέστιν ἀπαλλαγεὶς τῶν δεινῶν, ἀεὶ μετὰ σοῦ ἔσομαι. Ἐὰν ἀποκτείνῃς ἁμαρτωλούς, ὁ Θεός.

Οὐ τοῦτό φησιν, ὅτι ἐὰν ἀποκτείνῃς, τότε ἔσομαι, ἀλλ' ἐκεῖνο μὲν καὶ χωρὶς τούτου ἐπήγγελλαι· αἰτεῖ δὲ τοῦτο γενέσθαι, οὐχ ἵνα ἀφανίσῃ τὴν οὐσίαν τὴν τῶν ἀνθρώπων, ἀλλ'

ἵνα

ἵνα μεταβάλλῃ αὐτοὺς ἐκ τῆς ἁμαρτίας ἐπὶ δικαιοσύνην. οὐ γὰρ εἶπεν, ἐὰν ἀποκτεί-
νῃς ἀνθρώπους, ἀλλ' ἁμαρτωλούς. ἕτερος δ' ἀντὶ τοῦ ἁμαρτωλούς, παραβάτην εἶπε,
περὶ τῶν πολεμίων λέγων, τῶν εἴδωλα προσκυνούντων.

Ἄνδρες αἱμάτων, ἐκκλίνατε ἀπ' ἐμοῦ. Αἱμάτων ἄνδρας τοὺς φονικούς φησι,
5 τοὺς σφαγαῖς χαίροντας. οὐ μικρὰ δὲ καὶ αὕτη πρὸς ἐπίδοσιν ἀρετῆς ὁδὸς, τὸ φεύγειν καὶ
ἀποπηδᾷν τὰς τῶν τοιούτων συνουσίας. εἶτα καὶ ἡ αἰτία·

19 Ὅτι ἐρισταί ἐστε εἰς διαλογισμούς. Ἄλλος, Οἵτινες ἀντελάλησάν σοι
διαλογισμόν. Ἄλλος, Οἳ παρεπίκρανάν σε ἐν κακοβουλίᾳ. Ὁρᾷ μὴ τὸ ἑαυτοῦ ζητοῦν-
τα, ἀλλὰ διὰ τὴν εἰς τὸν Θεὸν ὕβριν ἀποπηδῶντα καὶ φεύγοντα τὴν πρὸς ἐκείνους συν-
10 ουσίαν. καὶ γὰρ καὶ τοῦτο τῆς ἀπωλείας τοῖς Ἰουδαίοις αἴτιον γέγονε, τὸ τοῖς πονηροῖς ἀναμίγ-
νυσθαι. διὰ τοῦτο [καὶ νόμον ἐλάμβανον] καὶ νόμῳ διετειχίζοντο ἀπ' αὐτῶν, καὶ τὰς πρὸς
αὐτοὺς ἐπιγαμίας φεύγειν ἐκελεύοντο, καὶ ἀπὸ τῆς Αἰγύπτου τότε ἐξελθόντες, ἐπὶ τῆς
ἐρήμου τεσσαράκοντα ἔτη καθ' ἑαυτοὺς ἐπλάττοντο. διὰ τοῦτο καὶ φραγμὸς ὁ νόμος
ἐλέγετο, ἅτε πανταχόθεν αὐτοῖς περικείμενος, τὰς πρὸς τοὺς πονηροὺς ἀναστέλλων συνου-
15 σίας. εὐεξαπάτητον γὰρ αὐτῶν τὸ ἦθος, εὐάλωτον καὶ εὐπερίτρεπτον. Λήψονται
εἰς ματαιότητα τὰς πόλεις σου.

Ἕτερος, Ἐπήρθησαν ματαίως οἱ ἐναντίοι σου. Ἄλλος, Οἱ ἐχθροί σου. Διὰ τοῦτο φεύ-
γει καὶ ἀποπηδᾷ, ὅτι ἐπήρθησαν κατὰ τῆς τοῦ Θεοῦ δόξης, ὅτι παρανομοῦντες, οἱ βλάσφημα
ἐφθέγγοντο ῥήματα. 20 Οὐχὶ τοὺς μισοῦντάς σε, Κύριε, ἐμίσησα, καὶ ἐπὶ τοὺς ἐ-
20 χθροὺς σου ἐξετηκόμην; 21 Τέλειον μῖσος ἐμίσουν αὐτοὺς, εἰς ἐχθροὺς ἐγένον-
τό μοι. Οὕτω καὶ ὁ Θεὸς ἐπηγγείλατο ἐχθραίνειν τοῖς ἐχθροῖς, καὶ ἀντικεῖσθαι τοῖς ἀν-
τικειμένοις αὐτοῖς. ταῦτα γὰρ μάλιστα φιλίας τεκμήρια. καὶ αὐτὸς τοίνυν ἀμείβεται
τὸν Θεὸν δι' ἑκατέρων. ἀνωτέρω μὲν οὖν ἔφη, ἐμοὶ δὲ λίαν ἐτιμήθησαν οἱ φίλοι σου, ὁ Θε-
ός· ἐνταῦθα δὲ τοὺς μισοῦντάς σε ἐμίσησα· κἀκεῖ μεθ' ὑπερβολῆς, καὶ ἐνταῦθα μεθ' ὑ-
25 περβολῆς. οὐ γὰρ ἐμίσησα, φησι, μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐξετηκόμην. Δοκίμασόν με, ὁ
Θεὸς, καὶ γνῶθι τὴν καρδίαν μου. 22 Ἔτασόν με καὶ γνῶθι τὰς τρίβους μου.

23 Καὶ ἴδε εἰ ὁδὸς ἀνομίας ἐν ἐμοὶ, καὶ ὁδήγησόν με ἐν ὁδῷ αἰωνίᾳ.

Καίτοιγε ἀρχόμενος ἔλεγεν, ἐδοκίμασάς με καὶ ἔγνως με· σὺ ἔγνως τὴν καθέδραν
μου καὶ τὴν ἔγερσίν μου· σὺ συνῆκας τοὺς διαλογισμούς μου ἀπὸ μακρόθεν· τὴν τρίβον
30 μου καὶ τὴν σχοῖνόν μου σὺ ἐξιχνίασας, καὶ πάσας τὰς ὁδούς μου προεῖδες· σὺ ἔγνως πάν-
τα τὰ ἔσχατα καὶ τὰ ἀρχαῖα. πῶς οὖν ἐνταῦθα ὡς μήπω δοκιμασθεὶς, δοκίμασόν με
λέγει; ὁρᾷς ὅτι ἀνθρωπίναις κέχρηται λέξεσιν, οὐχ ἵνα τῇ εὐτελείᾳ παραμένωμεν, ἀλλ'
ἵνα διὰ πάντων συναγαγόντες θεοπρεπῆ ἔννοιαν, εἰς ὑψηλὰ ἀναβαίνωμεν νοήματα. δο-
κιμασθῆναι γὰρ καὶ ἐτασθῆναι αἰτεῖ, οὐχ ἵνα γνῷ τὴν καρδίαν αὐτοῦ ὁ πρὸ τούτου εἰ-
35 δὼς πάντα καὶ πρὸ γενέσεως, ἀλλ' ἵνα γνῶμεν ἡμεῖς οἱ ἀπὸ τῆς ἐκβάσεως τῶν πραγ-
μάτων μανθάνοντες. τὸ γὰρ, δοκίμασόν με, ἐνταῦθα τοῦτό ἐστι. καὶ ἴδε εἰ ὁδὸς ἀνο-
μίας ἐν ἐμοὶ, καὶ ὁδήγησόν με ἐν ὁδῷ αἰωνίᾳ. ποία δὲ ἐστὶν αἰωνία ὁδὸς, ἀλλ' ἢ ἡ πνευμα-
τικὴ καὶ πρὸς τὸν οὐρανὸν ἀνάγουσα, καὶ ἧς τέλος οὐκ ἔνι; ὡς τάγε ἄλλα πάντα ἐπίκηρα,
καὶ τῷ παρόντι συγκαταλύεται βίῳ. διὸ δὴ πάντα παραδραμὼν ἐκείνην ζητεῖ τὴν ἀ-
40 θάνατον, τὴν ἀπέραντον, τὴν εἰς τέλος οὐκ ἀπαντῶσαν. πῶς δ' ἄν τις ὁδηγηθείη πρὸς
ἐκείνην; τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ ῥοπῆς ἀπολαύων, καὶ τὰ παρ' ἑαυτοῦ συνεισφέρων, ἀρετὴν
μετιὼν, φιλοσοφίας ἐπειλημμένος, ὑψηλότερος τῶν βιωτικῶν γινόμενος. τὰ γὰρ ἐκ
τῆς ὁδοῦ ἐκείνης οὐκ ἔστιν ἐφήμερα, οὐδὲ πρόσκαιρα. τοιοῦτον γὰρ ἡ ἀρετή· διηνεκῆ

ἔχει

ἔχει τοὺς καρποὺς, ἀνθοῦντας καὶ μηδέποτε μαραινομένους, καὶ τὰ ἀγαθὰ ἀθάνατα καὶ ἀκήρατα καὶ ἀτελεύτητα· ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Ψαλμ. ρλθ. ΕΞΕΛΟΥ ΜΕ, ΚΥΡΙΕ, ΕΞ ΑΝΘΡΩΠΟΥ πονηροῦ, ἀπὸ ἀνδρὸς ἀδίκου ῥῦσαί με.

Πολλοὶ νῦν εἰσιν οἱ λέγοντες, διὰ τί θηρία; διὰ τί σκορπίοι; διὰ τί ἔχεις; ἰδοὺ γὰρ εὕρηται ζῶον πλείονα κακίαν ἐπιδεικνύμενον, οὐ παρὰ τὴν φύσιν, ἀλλὰ παρὰ τὴν γνώμην, ὁ ἄνθρωπος. διά τοι τοῦτο καὶ ὁ προφήτης παρεὶς πάντα ἐκεῖνα, ἀπὸ τούτου ἀξιοῖ ῥυσθῆναι. τί οὖν, εἰπέ μοι; ἐπεὶ τοιοῦτος, οὐκ ἐχρῆν ἀνθρώπους γενέσθαι; ἀλλ' ἐσχάτης ἀνοίας τοῦτο λέγειν. οὐδὲν γάρ ἐστι τὸ βλάπτον ἄνθρωπον, ἀλλ' ἡ ἁμαρτία μόνη· καὶ ταύτης ἀνῃρημένης ἅπαντα ῥᾴδια καὶ εὔκολα καὶ γαληνά, ὥσπερ οὖν ταύτης παρούσης πάντα σκόπελοι καὶ χειμῶνες καὶ ναυάγια. μηδεὶς δὲ ἡμῶν καταγινωσκέτω, εἰ θηρίου πονηρότερον ἄνθρωπον εἴπομεν τὸν ἐν κακίᾳ εἰ ἤκαμεν. τὸ μὲν γὰρ, εἰ καὶ μὴ ἐν τῇ φύσει τὸ ἄγριον ἔχει, ἀλλ' ἀπατηθῆναι δύναται ῥᾳδίως, καὶ ὅπερ ἐστὶ, φανῆναι· ὁ δὲ ἄνθρωπος μετιὼν τὴν πονηρίαν, καὶ πολλὰ τὰ προσωπεῖα περικείμενος, δυσφυλακτότερός ἐστι θηρίου, δορὰν προβάτου πολλάκις περιβαλλόμενος, καὶ ἔνδον τὸν λύκον ἀποκρύπτων. διὸ καὶ ἀφυλάκτως πολλοὶ τοῖς τοιούτοις περιπίπτουσιν. ἐπεὶ οὖν δυσφώρατα τὰ τοιαῦτα θηρία, ἐπ' εὐχὴν ὁ προφήτης τρέπεται, καὶ τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ καλεῖ ῥοπὴν, ὥστε τῆς τοιαύτης ἀπαλλαγῆναι ἐπιβουλῆς. τοῖς γὰρ τοιούτοις πολλάκις καὶ ὁ διάβολος ὑποδύεται, καὶ οὕτω βάλλει. πολλὰ τοίνυν πανταχόθεν τὰ ἐπιβουλεύοντα. καὶ γὰρ ἄνθρωπος πονηρὸς τοῦτο ποιεῖ, καὶ δαίμων πολεμεῖ, καὶ πειρασμὸς ἀνέλπιστος ἐνοχλεῖ. διὸ καὶ διδασκόμεθα εὐχόμενοι λέγειν· Μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς πειρασμὸν, ἀλλὰ ῥῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ. (Ματθ. ϛ. ιγ.) ποικίλαι αἱ μάχαι καὶ πολυειδεῖς αἱ παρατάξεις, καὶ δεῖ πρὸς ἅπαντα παρασκευάζεσθαι. καθάπερ γὰρ ὁ μέλλων εἰς πέλαγος ἀφιέναι, καὶ ὑδάτων ἀτάκτων ῥύμην, καὶ πνευμάτων ἀγρίων ἐμβολὴν, καὶ νεφῶν συνδρομὴν, καὶ ὑφάλους πέτρας καὶ σπιλάδας, καὶ θηρίων ἐπαναστάσεις, καὶ πειρατῶν παράταξιν, καὶ λιμὸν, καὶ δίψος, καὶ ὅρμον ἀλίμενον, καὶ ναυτῶν φιλονεικίαν, καὶ ἐφοδίων ἀπορίαν, καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα προορᾶν ὀφείλει, καὶ πρὸς ἅπαντα παρατάττεσθαι· οὕτω δὴ καὶ ὁ εἰς τὸν εὔριπον τοῦ παρόντος βίου ἐλθὼν, καὶ πρὸς πάθη σώματος, καὶ πρὸς νοσήματα ψυχῆς, καὶ πρὸς ἀνθρώπων ἐπιβουλὰς, καὶ πρὸς ἐχθρῶν ἐπαναστάσεις, καὶ πρὸς φίλων ὑπούλων δόλους, καὶ πρὸς πενίαν, καὶ πρὸς βασκάνους, καὶ πρὸς ἐπήρειαν, καὶ πρὸς δαιμόνων φάλαγγας, καὶ πρὸς διαβόλου μανίαν παρεσκευάσθαι ἂν εἴη δίκαιος, εἴγε μέλλοι πρὸς τὴν βασιλίδα πόλιν ἀπαντᾷν, καὶ πεπληρωμένος φορτίων εἰς τὸν λιμένα καταίρειν. ἐνταῦθα μὲν οὖν ἄνθρωπον πονηρὸν καλεῖ· ὅταν δὲ περὶ τοῦ διαβόλου διαλέγηται, ἁπλῶς πονηρόν. τί δήποτε; ὅτι αὐτὸς πατὴρ τῆς πονηρίας ἐγένετο, διὰ τοῦτο καὶ κατ' ἐξοχὴν λέγεται πονηρὸς, καὶ ἀντὶ τοῦ κυρίου τὸ ἐπίθετον ἤρκεσεν ὄνομα διὰ τὴν ὑπερβολὴν τῆς κακίας, οὐκ ἔμφυτον οὖσαν, ἀλλὰ προσγινομένην αὐτῷ. εἰ δὲ βούλει καὶ αὐτῆς τῆς πονηρίας τὸ ὄνομα μαθεῖν πόθεν εἴρηται, καὶ ἐντεῦθεν μεγάλα καρπώσῃ. πονηρία γὰρ εἴρηται, ἐκ τοῦ πό-

νον

νον ἐπάγει καὶ μόχθον αὐτῷ τῷ κεκτημένῳ. διὸ καί τις σοφὸς τοῦτο δηλῶν λέγει· Ἐὰν κα- Παροιμ. θ. ιβ.
κὸς γένῃ, μόνος ἀντλήσεις τὰ κακά· ἐὰν δὲ ἀγαθός, σαυτῷ καὶ τοῖς πλησίον. καὶ πῶς, φησι,
μόνος ἀντλεῖ τὰ κακὰ ὁ πονηρός; καίτοιγε πολλοὺς ἐπηρεάζει. ἀλλ' οὐδένα τῶν μὴ χαύ-
νων καὶ ῥαθύμων. καὶ εἰ βούλει τὸν πονηρὸν ἄνθρωπον ἀφέντες, αὐτὸν τὸν πονηρὸν δαίμονα
5 εἰς μέσον ἀγάγωμεν. εἰπὲ δή μοι, οὐχὶ πᾶσαν αὐτοῦ ἐξέχεε τὴν κακίαν; μή τι τὸν Ἰὼβ
ἔβλαψεν; οὐχὶ ἐκεῖνον μὲν καὶ λαμπρότερον ἐποίησεν, ἑαυτῷ δὲ χαλεπώτερον τὸ τραῦμα
εἰργάσατο; τί δὲ ὁ Κάϊν; οὐ μόνος ἤντλησε τὰ κακά; οὐχί φησιν, ἀλλὰ καὶ ὁ Ἄβελ. πῶς
καὶ τίνι τρόπῳ; ὅτι ταχέως εἰς τὸν ἀκύμαντον παρεπέμφθη λιμένα; ἀλλὰ τοῦτο εὐερ-
γεσίας μέγιστον εἶδος, * ὅτι μετὰ κατορθώματος κατέλυσεν, ὅτι τὸ κοινὸν τῆς φύσεως χρέος
10 ἐπραγματεύσατο. καὶ γὰρ ὃ τοῖς ἄλλοις ἦν κοινὸν καὶ κατὰ ἀνάγκην παραγινόμενον, τοῦτο
μετ' ἐμπορείας τούτῳ παρεγένετο. ταῦτα οὐχὶ κακὸν ἦν ὑπομεῖναι, ἀλλὰ στέφανον ἀνα-
δήσασθαι λαμπρότερον. τί δὲ τὸν Ἰωσὴφ ἔβλαψαν οἱ ἀδελφοί; οὐκ αὐτοὶ μόνοι τὰ κα-
κὰ ἤντλησαν; ἀλλὰ δοῦλος ἐγένετο, φησι. καὶ τί τοῦτο; ἐγὼ δὲ λέγω ὅτι καὶ δεσμώτης. ἀλλ'
οὐ τοῦτό ἐστι τὸ ζητούμενον, εἰ δοῦλος γέγονε καὶ δεσμώτης, ἀλλ' εἰ βλάβην τινὰ ἐντεῦ-
15 θεν ὑπέμεινε. τοὐναντίον γὰρ εὑρίσκομεν, ὅτι καὶ ἐκέρδανε τὰ μέγιστα, πλείονα παρὰ
τῷ Θεῷ παῤῥησίαν κτησάμενος, καὶ δι' αὐτῶν τῶν δοκούντων ἐναντίων εἶναι τὴν πρέπουσαν
εὐημερίαν λαβών. μὴ δὴ φοβώμεθα πονηρούς, ἀλλ' ἐλεῶμεν. τότε μὲν γὰρ εἰκότως ἦσαν
φοβεροί, ἅτε οὐδέπω τῆς ὑψηλῆς ὁδοῦ τετμημένης τῆς ἐπὶ φιλοσοφίαν ἀγούσης· νυνὶ
δὲ οὐκ ἔτι, τῶν οὐρανῶν ἡμῖν λοιπὸν ἀνεῳγμένων, καὶ τῶν ἀνθρώπων ἀγγέλων γενομένων. ἐπεὶ
20 καὶ θηρίον μετὰ πολλῆς ἐμπίπτον τῆς ῥύμης τῇ τοῦ δόρατος αἰχμῇ, δοκεῖ μὲν τὸν κατέχον-
τα τὸ δόρυ ἀμύνασθαι, ἑαυτῷ δὲ περιπείρει χαλεπωτέραν πληγήν· καὶ ὁ πρὸς κέντρα λακ-
τίζων, ὁμοίως οὗτος τοὺς πόδας αἱμάττει. τοιοῦτόν τί ἐστιν ἡ ἀρετή, κέντρα καὶ ξίφος ἠκονημένα· χληνηρι.
οἱ δὲ πονηροὶ πάντες, τῶν θηρίων χείρους καὶ ἀλογώτεροι. ὅταν τοίνυν ἐπίωσι τοῖς
ἀγαθοῖς, ἑαυτοὺς χαλεπωτέρῳ περιπείρουσι, τοὺς μὲν εἰς χρήματα πολλάκις ἢ σώ-
25 ματα ζημιοῦντες, αὐτοὶ δὲ εἰς ψυχὴν παραβλαπτόμενοι τὴν ὄντως ζημίαν. εἰ οὖν
ἔβλαπτεν ἡμᾶς εἰς τὴν οἰκείαν ἀρετὴν ἡ τῶν χρημάτων ζημία, οὐκ ἂν ἐκέλευσεν ὁ
Παῦλος ἀδικεῖσθαι καὶ μὴ ἀδικεῖν. εἰ κακὸν τὸ ἀδικεῖσθαι ἦν, οὐκ ἂν ὁ τῶν ἀγαθῶν νο- α. Κορ. ϛ. ζ.
μοθέτης κακὰ ἐπέταξε. πλὴν ἀλλὰ καὶ οὕτω τῶν πραγμάτων ἐχόντων, οὐ δεῖ τοῖς πονη-
ροῖς ἐπιπηδᾶν, οὐδὲ ὁμόσε χωρεῖν, ἀλλὰ φεύγειν καὶ ἐκκλίνειν αὐτῶν τὰς συνουσίας, ἐ-
30 πιόντας δὲ, μετὰ ἀνδρείας δέχεσθαι. διὰ γὰρ τοῦτο κελευόμεθα εὔχεσθαι μὴ εἰσελθεῖν
εἰς πειρασμόν. διὸ καὶ οὗτος εἰπών, ἐξελοῦ με, Κύριε, ἐξ ἀνθρώπου πονηροῦ, ἐπάγει τὸ,
ἀπὸ ἀνδρὸς ἀδίκου ῥῦσαί με, πάλιν γενικὸν ὄνομα τῆς κακίας τιθείς. οὐ γὰρ ἁπλῶς τὸν
περὶ χρήματα ἄδικον, ἀλλὰ τὸν περὶ πάντα ἐνταῦθα λέγει. ἀξιοῖ δὲ ῥυσθῆναι, ὥστε
μήτε περιπεσεῖν, μήτε κατ' ἐκεῖνον γενέσθαι. καὶ οὐχ ἁπλῶς αἰτεῖ, ἀλλὰ τὰ παρ' ἑαυτοῦ
35 συνεισενεγκών. διὰ τοι τοῦτο ἐν τῷ τέλει τοῦ προτέρου ψαλμοῦ φυγὼν αὐτοὺς καὶ τὴν
πρὸς αὐτοὺς συνουσίαν, ἐνταῦθα τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ ῥοπὴν αἰτεῖ. ἐκεῖ μὲν γὰρ τὰ παρ'
ἑαυτοῦ εἰσήνεγκε λέγων, ἄνδρες αἱμάτων ἐκκλίνατε ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι ἐρισταί ἐστε εἰς δια-
λογισμούς· ἐνταῦθα δὲ τὸν Θεὸν παρακαλεῖ ῥυσθῆναι ἀπὸ τῆς πονηρίας αὐτῶν. οὐ γὰρ
τὸ τυχὸν εἰς ἀσφαλείας λόγον καὶ ἀδείας καὶ ἐλευθερίας καὶ ἡδονῆς ἁπάσης, τὸ τῶν τοι-
40 ούτων ῥύεσθαι συλλόγων, καὶ ὡς πόῤῥωτάτω κατασκηνοῦν τῆς τῶν πονηρῶν συνουσίας, ἀλλ'
ἡ μεγίστη τοῦτο εὐημερία. εἶτα ὑπογράφων αὐτῶν τὴν πονηρίαν ἐπάγει καὶ λέγει·

2 Οἵτινες ἐλογίσαντο ἀδικίαν ἐν καρδίᾳ, ὅλην τὴν ἡμέραν παρετάσσοντο πολέ-
μους. Εἶδες πῶς δυσφύλακτα τὰ θηρία, κατὰ διάνοιαν τυρεύοντες τὰ κακά, καὶ

κρύπτοντες

κρύπτοντες ἐν τοῖς ἀπορρήτοις τὰς ἐπιβουλάς; ἐλογίσαντο γάρ, φησιν, ἐν καρδίᾳ, τουτέστιν, οὐκ ἔξω προηνέγκαν, ἀλλ' ἔστρεφον ἔνδον ὠδίνοντες τὴν πονηρίαν· καὶ τὸ δὴ χαλεπώτερον, οὐχὶ συναρπαγέντες, οὐδὲ περιτραπέντες, ἀλλὰ μελέτην τὸ πρᾶγμα ποιούμενοι. τοῦτο γάρ ἐστι τὸ, ἐλογίζοντο· μετὰ σπουδῆς, μετὰ προθυμίας, φησὶν, ἁπάσης. ὅλην τὴν ἡμέραν παρετάσσοντο πολέμους. τὸν βίον ἅπαντα διὰ τούτου δηλοῖ. πολέμους δὲ ἐνταῦθα, οὐ τούτους τοὺς ἐπὶ τῶν παρατάξεων καὶ διὰ τῶν ὅπλων, ἀλλὰ τοὺς διὰ τῶν ἐπιβουλῶν αἰνίττεται, οὓς καὶ ἐν ἀγοραῖς, καὶ ἐν οἰκίαις πολεμοῦσιν ἄνθρωποι, οὐ θώρακα ἐνδυόμενοι, οὐδὲ ἀσπίδα περιβαλλόμενοι, ἀλλ' ἀντὶ παντὸς ὅπλου τῇ πονηρίᾳ κεχρημένοι, καὶ ῥήματα βελῶν πικρότερα ἀκονῶντες. τὸ μέγιστον δὲ αὐτῶν τῆς κακίας, ὅτι οὐ δολεροὶ μόνον, οὐδ' ὅτι ὕπουλοι, οὐδ' ὅτι πρὸς πολέμους ἕτοιμοι καὶ μάχας, ἀλλ' ὅτι καὶ διὰ παντὸς τοῦ βίου, καὶ οὐδέποτε ἀνακωχὴν ἔχουσι τῆς χαλεπῆς ταύτης παρατάξεως. καίτοιγε, εἴγε ἐβούλοντο πολεμεῖν, ἑτέραν εἶχον δικαίαν ὑπόθεσιν. κατὰ γὰρ τῶν ἁμαρτημάτων ἵστασθαι ἔδει, καὶ πρὸς τὸν διάβολον παρατάττεσθαι, καὶ πρὸς τὰ νοσήματα τῆς ψυχῆς μάχεσθαι, καὶ κατὰ τῶν δαιμόνων ἀκονᾷν τὰ ξίφη· οἱ δὲ ἐκείνῃ μὲν οὐδὲ προσκρούουσι τῇ παρατάξει, κατὰ δὲ ἀλλήλων βάλλουσι τὰ βέλη.

3 Ἠκόνησαν γλῶσσαν αὐτῶν ὡσεὶ ὄφεως, ἰὸς ἀσπίδων ὑπὸ τὰ χείλη αὐτῶν ἀεί.

Εἶδες τῆς κακίας τὴν δυστροπίαν; ἐξ ἀνθρώπων θηρία ποιεῖ, ἀσπίδας καὶ ὄφεις, καὶ τὴν γλῶτταν τὴν λογικὴν, πρὸς ἐκείνην καταφέρει τὴν θηριωδίαν. ὅπερ δὲ ἀνωτέρω ᾐτιάσατο, τοῦτο πάλιν καὶ ἐνταῦθα κατηγορεῖ. ποῖον δὴ τοῦτο; τὸ ἀεί. ἰὸς γὰρ ἀσπίδων ὑπὸ τὰ χείλη αὐτῶν, φησιν, ἀεί, τουτέστι, διηνεκῶς. ὥσπερ οὖν ἀνωτέρω εἶπεν, ὅλην τὴν ἡμέραν παρετάσσοντο πολέμους, οὕτω καὶ ἐνταῦθα, ἠκόνησαν γλῶσσαν αὐτῶν ὡσεὶ ὄφεως, ἰὸς ἀσπίδων ὑπὸ τὰ χείλη * ἀεί. τὸ γὰρ διάψαλμα τοῦτο δηλοῖ πανταχοῦ. καὶ Ἑβραϊστὶ δὲ, Σὲλ εἴρηται τὸ διάψαλμα, ὅπερ ἐστὶν, ἀεί. καίτοιγε καὶ ἐν βραχεῖ καιρῷ φορτικὸν ἡ κακία· ὅταν δὲ καὶ διηνεκῶς αὐτὴν μετίωσι, καὶ μήτε κόρον λαμβάνωσι, ποίαν σχοῖεν συγγνώμην, ποίαν ἀπολογίαν;

(* αὐτῶν)

4 Φύλαξόν με, Κύριε, ἐκ χειρὸς ἁμαρτωλοῦ, ἀπὸ ἀνθρώπων ἀδίκων ἐξελοῦ με·

5 Οἵτινες διελογίσαντο τοῦ ὑποσκελίσαι τὰ διαβήματά μου, ἔκρυψαν ὑπερήφανοι παγίδα μοι, 6 Καὶ σχοινίοις διέτειναν παγίδα τοῖς ποσί μου, ἐχόμενα τρίβου σκάνδαλα ἔθεντό μοι.

Οὐδὲν ἀδικώτερον τῶν κακίαν μελετώντων, οἳ παρὰ τῶν ἄλλων τὰς ἑαυτῶν ἀδικοῦσι ψυχάς. ὅταν γὰρ αὐτοὶ σκανδάλου γίνωνται αἴτιοι, ὅταν τοῦ Θεοῦ τὴν δόξαν παρὰ τῶν ἀνοήτων λοιδορεῖσθαι παρασκευάζωσιν, ὅταν τὰ ὀφειλόμενα οὐ κατατιθῶσιν, ἀλλὰ καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα λαβόντες παρὰ τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ ἀγνωμονῶσι περὶ τὰς ἀμοιβὰς, καὶ κόσμου τοσούτου καὶ τηλικούτου ἀπολαύοντες ἀγαθοῦ τοῖς ἐναντίοις ἀμείβωνται τὸν εὐεργέτην, τί τούτων γένοιτ' ἂν ἀδικώτερον; τί δὲ ἀγνωμονέστερον; καὶ τὸ δὴ μεῖζον καὶ πλέον εἰς κακίας ὑπερβολὴν, ὅτι καὶ ἑτέροις ἐπηρεάζειν ἐπιχειροῦσι. διελογίσαντο γάρ, φησι, τοῦ ὑποσκελίσαι τὰ διαβήματά μου. εἰ δὲ μὴ εἰς ἔργον ἐξῆλθεν ὁ λογισμὸς, τοῦτο τῆς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας γέγονε κατόρθωμα. αὐτὸς γὰρ διέκοψε τὰ πονηρὰ αὐτῶν βουλεύματα. καὶ ὅρα πῶς ἦν μεμελετημένη ἡ πονηρία, καὶ μετὰ σπουδῆς ἡ ἐπιβουλή. καὶ γὰρ ἔκρυψαν, καὶ διέτειναν, καὶ ἐχόμενα τρίβου, ὥστε καὶ τῷ μήκει καὶ τῷ λανθάνειν καὶ τὸν πλησίον τείνειν, ἑλεῖν καὶ χειρώσασθαι. δημιουργοὶ γὰρ ἐγένοντο τῆς κακίας πανταχόθεν ἐκτείνοντες τὰς πάγας, ἓν ἔργον τιθέμενοι τὸ καθελεῖν. βούλει μαθεῖν πῶς καὶ ὁ διάβολος τοιαῦτα τίθησι σχοινία; ὅρα πάλιν ἐπὶ τοῦ Ἰὼβ τὸ πρᾶγμα συμβαῖνον. τί γὰρ

γὰρ πλατύτερον ἐκείνων; τί δὲ μακρότερον; τί δὲ ἐλεύτερον; ὅπου γε οὐκ ἐν συγγενέσι μόνον, οὐδὲ φίλοις, οὐδὲ ἐν γυναικὶ, ἀλλ' ἐν αὐτῷ τῷ σώματι τὴν παγίδα ἔθηκεν.

7 Εἶπα τῷ Κυρίῳ, Θεός μου εἶ σύ, ἐνώτισαι, Κύριε, τὴν φωνὴν τῆς δεήσεώς μου.

8 Κύριε, Κύριε, δύναμις τῆς σωτηρίας μου.

5 Ἄλλος, Κράτος τῆς σωτηρίας μου. Εἰπὼν τὸν πόλεμον καὶ τὰς ἐπιβουλὰς, καὶ δείξας ἀφόρητα τὰ δεινὰ, καταφεύγει λοιπὸν ἐπὶ τὴν ἀχείρωτον συμμαχίαν, ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ καλῶν τὸν Θεὸν ταῦτα λῦσαι δυνάμενον. τοῦτο ψυχῆς γενναίας δεῖγμα, τοῦτο φιλοσόφου διανοίας, ἡνίκα ἂν ταῦτα πανταχόθεν περίκειται, μὴ καταφεύγειν εἰς ἀνθρωπίνην συμμαχίαν, μηδὲ εἰς λογισμοὺς θνητοὺς, ἀλλὰ πρὸς τὸν οὐρανὸν ὁρᾷν 10 καὶ πανταχοῦ παρόντα καλεῖν τὸν Θεὸν, μηδὲ τῆς ἀθυμίας γίνεσθαι καὶ τοῦ θορύβου καὶ τῆς ταραχῆς. καὶ ὅρα πῶς ἀξίως ἑαυτοῦ τὸν λόγον κατασκευάζει. οὐ γὰρ εἶπε, τὸ καὶ τὸ κατώρθωσα, καὶ τήνδε τὴν δικαιοσύνην εἰργασάμην, ἀλλὰ τί; Θεός μου εἶ σύ, μέγιστον δικαίωμα συμμαχίας προβαλλόμενος, τὸ πρὸς δεσπότην καταφεύγειν καὶ δημιουργὸν καὶ βασιλέα. ἐνώτισαι, Κύριε, τὴν φωνὴν τῆς δεήσεώς μου. Κύριε, Κύριε, δύνα-15 μις τῆς σωτηρίας μου. δύναμις σωτηρίας εἶπε, δεικνὺς ὅτι ἔστι καὶ δύναμις κολάσεως καὶ τιμωρίας. ἀλλ' ἐμοὶ τὴν δύναμιν τῆς σωτηρίας, φησὶ, παρέσχες. δύνασαι μὲν γὰρ καὶ κακῶς ποιεῖν καὶ ἀναιρεῖν, ἀλλ' ἀεὶ πρὸς σωτηρίαν τὴν ἐμὴν ἐχρήσω τῇ δυνάμει*. καὶ ὅρα τὸν πόθον τοῦ λέγοντος· τῷ γὰρ διπλασιασμῷ, καὶ τῷ προσθεῖναι, τῆς σωτηρίας μου, πολλὴν δείκνυσι τὴν διάθεσιν.

20 Ἐπεσκίασας ἐπὶ τὴν κεφαλήν μου ἐν ἡμέρᾳ πολέμου. Εἶδες τὴν εὐχάριστον ψυχήν; τῶν προτέρων ἀναμιμνήσκει ἑαυτὸν, ὅτι ἐν ἀσφαλείᾳ* κατέστησεν αὐτόν. τοῦτο γάρ ἐστι τὸ, ἐπεσκίασας. καὶ ὅρα τὸ εὔκολον τοῦ Θεοῦ πῶς δείκνυσιν. οὐ γάρ εἶπε, περὶ τούτου, ἀλλ' ἐν αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ, φησὶν, ὅτε τὰ δεινὰ ἤρετο, ὅτε ἡ παράταξις ἦν, ὅτε περὶ τῶν ἐσχάτων ἐκινδύνευον, τότε με ἐν ἀσφαλείᾳ κατέστησας. οὐ γὰρ* παρασκευῆς, ἢ παρακλή-25 σεως δεῖται ὁ Θεὸς, πάντα εἰδὼς τά τε παρόντα, τά τε μέλλοντα, τά τε γεγονότα, καὶ πάντα δυνάμενος, καὶ ἀεὶ παρεστὼς ἕτοιμος εἰς βοήθειαν. εἶτα δηλῶν τὴν ὑπερβολὴν τῆς νίκης καὶ τῆς ἀσφαλείας, οὐκ εἶπεν, ἔσωσάς με, ἀλλὰ τί; ἐπεσκίασας, τουτέστιν, οὐδὲ τὸ τυχὸν λυπηρὸν ὑπομεῖναι ἐποίησας, οὐδὲ ὅσον ἀπὸ καύματος· ἀλλ' ἐν τοσαύτῃ κατέστησας ἀσφαλείᾳ, καὶ μετὰ τῆς ἀσφαλείας ἐν ἡδονῇ καὶ ἀνέσει, ὡς μηδὲ τυχεῖν θέρμης 30 τινὸς λυπούσης, ἀλλὰ σκιᾷ ἐντρυφᾷν, τουτέστι, τῇ τῶν δεινῶν ἀπαλλαγῇ καὶ ἐλευθερίᾳ. διὰ τοῦτο ἐπήγαγε τὸ, ἐπεσκίασας, τοῦτό τε αὐτὸ δηλῶν, καὶ τὸ εὔκολον τῆς βοηθείας τοῦ Θεοῦ δεικνὺς, διὰ τοῦ τῆς σκιᾶς ὀνόματος· ὡσανεὶ ἔλεγεν, ἀρκεῖ παρεῖναί σε μόνον, καὶ πάντα λέλυται.

9 Μὴ παραδῷς*, Κύριε, ἀπὸ τῆς ἐπιθυμίας μου ἁμαρτωλῷ.

35 Ἄλλος, Μὴ δῷς, Κύριε, τὰς ἐπιθυμίας τοῦ παρανόμου. Ὃ δὲ λέγει τοῦτό ἐστι· μὴ δῷς ἀπὸ τῆς ἐπιθυμίας τῆς κατ' ἐμοῦ· τουτέστιν, ἃ ἐπιθυμεῖ κατ' ἐμοῦ, ταῦτα μὴ ἀφῇς αὐτὸν πληρῶσαι. καὶ οὐκ εἶπεν, ἃ ἐπιθυμεῖ, ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἐπιθυμίας μου, τοιοῦτόν τι βουλόμενος δηλῶσαι· μηδὲ μικρόν τι δῷς ὧν ἐπιθυμεῖ. τοιοῦτοι γὰρ οἱ πονηροί· μετὰ πολλῆς τῆς ἐπιθυμίας τὴν κατὰ τῶν πλησίον ἐργάζονται ἐπιβουλήν. καθάπερ 40 καὶ ὁ διάβολος, περὶ οὗ φησιν, Ὅτι περιέρχεται ὡς λέων ὠρυόμενος, ζητῶν τίνα καταπίῃ. οὕτω μετ' ἐπιθυμίας προσέβαλε τῷ Ἰώβ· οὕτως ἐβούλετο τῷ Πέτρῳ προσβαλεῖν· διὸ καὶ ἔλεγε, Ποσάκις ἐξῃτήσατό σε ὁ Σατανᾶς σινιάσαι ὡς τὸν σῖτον; εἶδες πόσην εἶχεν ἐπιθυμίαν; εἰσὶ καὶ ἄνθρωποι τὴν ἐκείνου ζηλοῦντες κακίαν ὑπὸ βασκανίας

α. Πετρ. ε.

Λουκ. κβ.

καὶ

Παρ. κδ. β. ιδ'.

καὶ φθόνου τὸ τοῦ χαίρειν ἐπὶ κακοῖς, οὓς καὶ ταλανίζει ἡ γραφὴ λέγουσα· Οὐαὶ τοῖς εὐφραινομένοις ἐπὶ κακοῖς, τοῖς χαίρουσιν ἐπὶ διαστροφῇ κακῶν. καὶ μάλα εἰκότως. διεφθαρμένης γὰρ τοῦτο διανοίας. εἰ γὰρ καὶ ἀλγεῖν δεῖ καὶ στένειν καὶ θρηνεῖν ἐπὶ τοῖς ἀπολλυμένοις, ἵνα ἂν σχοῖεν συγγνώμην, ποίαν δὲ ἀπολογίαν τοῖς μὴ μόνον οὐ συναλγοῦσιν, ἀλλὰ καὶ χαίρουσι; οὐκ εἶδες ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ κολάζειν μέλλων Χριστός, δακρύει τὴν Ἱερουσαλὴμ ἀπολλυμένην; οὐχ ὁρᾷς καὶ Παῦλον στένοντα ταῖς ἑτέρων ἀπωλείαις καὶ πενθοῦντα; ἀλλ' εἰσί τινες οὕτω διεφθαρμένοι, ὡς τῶν οἰκείων κακῶν παραμυθίαν ἡγεῖσθαι τὰς ἀλλοτρίας συμφοράς.

Διελογίσαντο κατ' ἐμοῦ, μὴ ἐγκαταλίπῃς με, μήποτε ὑψωθῶσιν ἀεί.

Τὸ γὰρ διάψαλμα τοῦτό ἐστιν. Ἄλλος, Μὴ ἀποβαίνῃ, μήποτε ὑψωθῶσι. Τοῦτο μιαρᾶς καὶ διεφθαρμένης γνώμης, ὅταν καὶ βουλῆς καὶ σχολῆς καὶ μελέτης δέωνται πρὸς τὴν κακίαν. οὐ γὰρ ἀρκεῖ τὰ ἀπὸ συναρπαγῆς γινόμενα; οὐ γὰρ ἱκανὰ τὰ κατὰ περιπέτειαν ἡμᾶς ἀπολέσαι, ἀλλὰ καὶ βουλῆς σοι καὶ χρόνου καὶ σκέψεως δεῖ πρὸς τὴν κακίαν; ποίαν οὖν ἕξεις ἀπολογίαν, μελέτην ποιούμενος τὴν πονηρίαν, καὶ βουλὴν τιθέμενος ὑπὲρ τῆς τῶν κακῶν ἐργασίας, καὶ κοινωνοὺς λαμβάνων; ἀλλ' ὅρα τὴν τούτου ταπεινοφροσύνην. οὐ γὰρ εἶπε, μὴ ἐγκαταλίπῃς με, ὅτι ἄξιός εἰμι, μὴ ἐγκαταλίπῃς με διὰ τὴν τοῦ βίου ἀρετήν, ἀλλὰ τί; μήποτε ὑψωθῶσι· τουτέστιν, ὥστε μὴ ἀλαζονικωτέρους γενέσθαι, καὶ εἰς πλείονα ἀπόνοιαν ἀρθῆναι διὰ τῆς ἐμῆς ἐγκαταλείψεως.

10 Ἡ κεφαλὴ τοῦ κυκλώματος αὐτῶν, κόπος τῶν χειλέων αὐτῶν καλύψει αὐτούς.

Ἄλλος, Ὁ πικρασμὸς τῶν κυκλούντων με, ὁ μόχθος τῶν χειλέων αὐτῶν πωμασάτω αὐτούς. Κύκλωμα ἐνταῦθα, τὸν σύλλογον λέγει, τὸ συνέδριον, τὸ πονηρὸν ἐργαστήριον, τὰ διεφθαρμένα βουλεύματα. ὃ δὲ λέγει τοιοῦτόν ἐστιν· αὐτὰ τὰ πονηρὰ βουλεύματα, καὶ τὸ κεφάλαιον τῆς πονηρᾶς καὶ διεφθαρμένης γνώμης, αὐτὸ αὐτοὺς καταδύσειε καὶ ἀπολέσειε. κόπος τῶν χειλέων αὐτῶν. κόπον ἐνταῦθα, τὴν πονηρίαν καλεῖ. καὶ γὰρ τοιοῦτον ἡ πονηρία. αὐτῷ τῷ κεκτημένῳ γίνεται ὄλεθρος, καὶ ὑποβρύχιον αὐτὸν ἐργάζεται. τοῦτο γέγονεν ἐπὶ τοῦ Δαβίδ. μυρίοις γὰρ αὐτὸν προσεδόκησαν περιβαλεῖν κινδύνοις, ὁ δὲ λαμπρότερος ἦν. ναί φησιν, ἀλλὰ πῶς τῇ οἰκείᾳ βουλήσει περιεπάρησαν καὶ ἀπώλοντο δεῖξον, καὶ ποῦ αὐτὸ τοῦτο συνέβη, εἰπέ. ἐπὶ τῶν ἀδελφῶν τοῦ Ἰωσήφ. βουλόμενοι γὰρ αὐτὸν ποιῆσαι δοῦλον καὶ ἀπολέσαι, περὶ τῶν ἐσχάτων αὐτοὶ ἐκινδύνευσαν. καίτοι καὶ εἰς δουλείαν καὶ εἰς θάνατον τό γε αὐτῶν ἐνέπεσε μέρος. καὶ ὁ Ἀβεσσαλὼμ διὰ τῆς τυραννίδος βουλόμενος ἀπολέσαι τὸν πατέρα, διὰ ταύτης αὐτὸς ἑάλω.

11 Πεσοῦνται ἐπ' αὐτοὺς ἄνθρακες πυρός. ἐν πυρὶ καταβαλεῖς αὐτούς.

Ὃ λέγει τοιοῦτόν ἐστιν· ἱκανὴ μὲν καὶ αὐτὴ ἡ πονηρία διαφθεῖραι τοὺς κυκλοῦντας αὐτήν· μετὰ δὲ ταύτης, καὶ τὴν θεήλατον ὑποστήσονται ὀργήν. ἄνθρακας δὲ πυρὸς ἐνταῦθα καὶ πῦρ, τὴν ἄνωθεν λέγει φερομένην τιμωρίαν. πολλάκις δὲ καὶ ἐπ' αὐτοῦ τοῦ πυρὸς γέγονεν, ὡς ἐπὶ τοῦ Δαθὰν καὶ Κορὲ καὶ Ἀβειρών, καὶ ἐπὶ τῶν κυκλωσάντων τὴν κάμινον τὴν Βαβυλωνίαν. Ἐν ταλαιπωρίαις, καὶ οὐ μὴ ὑποστῶσιν.

Ἕτερος, Πεσοῦνται εἰς βοθύνους, μήποτε ἀναστῶσιν. Ἄλλος, Ἐσπευσμένως, καὶ οὐ μὴ ἀνασταῖεν. κατὰ μὲν οὖν τὸν ἕνα ἑρμηνευτὴν τοιοῦτόν τί ἐστι τὸ λεγόμενον· οὕτως αὐτοὺς ἀπόλεσον, ὥστε μηκέτι ἀναστῆναι· κατὰ δὲ τὸν ἄλλον, ὅτι μετὰ πολλοῦ τοῦ τάχους. τοῦτο γάρ ἐστι τό, ἐσπευσμένως.

12 Ἀνὴρ γλωσσώδης οὐ κατευθυνθήσεται ἐπὶ τῆς γῆς. Εἰπὼν περὶ τῆς ὀργῆς τοῦ Θεοῦ, πάλιν δείκνυσιν ὅτι καὶ αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν ἡ κακία ἱκανὴ διαφθεῖραι τοὺς ἔχοντας.

ἔχοντας. οὐ μικρὸν δὲ καὶ τοῦτο εἶδος πονηρίας, τὸ προπετῆ εἶναι καὶ γλώττης μὴ κρατεῖν. γλωσσώδη γὰρ ἐνταῦθα τὸν ὑβριστὴν λέγει, τὸν φλύαρον, τὸν λοίδορον, τὸν συνεχῶς ὑλακτοῦντα, τὸν οὐδὲν κυνὸς ἄμεινον διακείμενον. Εἶπε καὶ τίς ὁ τούτου καρπός. οὐ κατευθυνθήσεται, φησιν, ἐπὶ τῆς γῆς. ἄλλος, οὐχ ἑδρασθήσεται· τουτέστι, περιτραπήσεται, καταινεχθήσεται, ἀπολεῖται. οὕτως ὁ τοῦ λοιδόρου καρπὸς πᾶσι πολέμιος, πᾶσιν ἀηδής, πᾶσιν ἐπαχθὴς καὶ φορτικὸς ὁ τοιοῦτος. ὥσπερ οὖν ὁ μακρόθυμος καὶ ἐπιεικὴς καὶ σιγᾶν ἐπιστάμενος, ἀσφαλὴς καὶ βεβηκὼς καὶ πᾶσιν ἐπίχαρις· οὕτως ὁ τοιοῦτος σφαλερὸν μέτεισι βίον, μυρίους πανταχόθεν ἐχθροὺς ἐπισπώμενος, καὶ περὶ τῶν ἄλλων τὴν ψυχὴν ταράττων τὴν ἑαυτοῦ, οὐκ ἀφιεὶς εἶναι ἐν ἡσυχίᾳ, ἀλλὰ καὶ μηδενὸς ἐνοχλοῦντος, μυρίους θορύβους καὶ πολέμους ἔνδον ἐγείρων. Ἄνδρα ἄδικον κακὰ θηρεύσει εἰς διαφθοράν.

Οὕτω καὶ ἄλλος σοφὸς λέγει, Παρανομίαι ἄνδρα ἀγρεύουσιν. ὅρα πάλιν τὴν κακίαν ἀρκοῦσαν εἰς διαφθορὰν τοῦ ἔχοντος. ἀλλὰ τίνος ἕνεκεν τὸ τῆς θήρας ἔθηκεν ὄνομα; ἵνα τὸ ἄφυκτον ἴδῃς, ἵνα, κἂν μὴ παραυτίκα ἐμπέσῃς ἀδικῶν, μὴ θαρρήσῃς. τοιαύτη γὰρ ἡ ἄγρα, οὐκ ἀεὶ ἐπιτυγχάνει, οὐδὲ εὐθέως· ἀλλ' ὅμως κἂν μὴ ἁλῷ τὰ ἄγρια ζῷα καὶ θηρευόμενα, οὐδὲ οὕτως ἐν ἀσφαλείᾳ τυγχάνει, κἂν μηδέπω τῶν δικτύων ἔνδον γένηται. κατὰ ταῦτα τοίνυν μηδὲ ψυχὴ θαρρείτω ἄδικα πράττουσα, καὶ μηδέπω ἁλοῦσα. ὅτε γὰρ δήποτε, ἁλώσεται. εἰ γὰρ βούλει ἐν ἀσφαλείᾳ εἶναι, παῦσαι ταῦτα πράττων, καὶ πολλῆς ἀπολαύσῃ τῆς ἀδείας. τί δήποτε δὲ εἶπεν, εἰς διαφθοράν; ὅτι πολλοὶ καὶ εἰς σωτηρίαν ἐθηρεύθησαν, ὡς οἱ παρὰ τῶν ἀποστόλων, ὡς οἱ παρὰ τῶν ἁγίων ἀνδρῶν. ἀλλ' οὐχ οἱ πονηροὶ ὅταν ὑπὸ τῆς κακίας θηρεύωνται, ἀλλ' ἐπ' ἀπωλείᾳ καὶ διαφθορᾷ. καὶ διὰ τί οὐ παρὰ πόδας τῆς κακίας ἕπεται τὰ τῆς τιμωρίας; διὰ τὴν τοῦ δεσπότου φιλανθρωπίαν. εἰ γὰρ ἐβούλετο τῶν ἁμαρτανόντων ἕκαστον εὐθέως ὑπὸ τιμωρίαν ἄγειν, προανηρπάσθη ἂν τὸ πλέον μέρος τῶν ἀνθρώπων.

13 Ἔγνων ὅτι ποιήσει Κύριος τὴν κρίσιν τῶν πτωχῶν καὶ τὴν δίκην τῶν πενήτων.

14 Πλὴν δίκαιοι ἐξομολογήσονται τῷ ὀνόματί σου, καὶ κατοικήσουσιν εὐθεῖς σὺν τῷ προσώπῳ σου.

Ἄλλος, Παρὰ τῷ προσώπῳ σου. ἀντὶ δὲ τοῦ κατοικήσουσι, διαμενοῦσιν ἕτερος λέγει· καὶ ἄλλος, καθεδοῦνται. ἀντὶ δὲ τοῦ ἔγνων, ἕτερός φησιν, οἶδα. Ἐπειδὴ εἶπεν, ὅτι θηρεύσει, καὶ ὅτι ἀπολοῦνται, καὶ οὐκ εὐθέως δείκνυσι τὴν τιμωρίαν ἐπαγομένην, ἵνα μηδεὶς διὰ τοῦτο τῶν παχυτέρων ῥαθυμότερος γένηται, ἐπήγαγε τὸ, οἶδα, δεικνὺς ὅτι πάντως ἔσται τοῦτο. οὐ γὰρ μενεῖ τὰ τῶν ἀδικουμένων ἀνεκδίκητα. πτωχοὺς δὲ ἐνταῦθα, οὐχ ἁπλῶς τοὺς πένητας καλεῖ, ἀλλὰ τοὺς σφόδρα ταπεινούς, τοὺς συντετριμμένους. ταῦτα δὲ λέγει καὶ τοὺς ἀδικουμένους παραμυθούμενος, καὶ τοὺς ἀδικοῦντας σωφρονίζων· ἵνα μήτε ἐκεῖνοι τῇ μελλήσει ἀπαγορεύωσι, μήτε οὗτοι διὰ τὴν ἀναβολὴν ῥαθυμότεροι γένωνται. ἡ γὰρ ἀναβολὴ εἰς μετάνοιαν ἄγει· τὸν δὲ ἐπιμένοντα χαλεπώτερον κολάζει· καὶ μάλα δικαίως. διὰ τί; ὅτι τοσαύτης ἀπολαύσαντες ἀγαθότητος, οὐκ ἐγένοντο βελτίους. ἐννόησον ὅση τοῦ Θεοῦ ἡ φιλανθρωπία, ὅταν τοὺς ἀνακειμένους αὐτῷ ἀνέχηται πάσχειν κακῶς, καὶ μὴ ἐπεξίῃ, τῇ μετανοίᾳ βελτίω ποιῆσαι βουλόμενος. πλὴν δίκαιοι ἐξομολογήσονται τῷ ὀνόματί σου. τί ἐστιν, ὃ λέγει; ὅπερ ἂν γένηται, φησιν, ἐκεῖνοι εὐχαριστήσουσι. κἂν τοὺς ταπεινοὺς ἴδωσιν ἐπηρεαζομένους καὶ τοὺς πονηροὺς ἐπαιρομένους, οὐκ ἀπαιτήσουσιν εὐθύνας τῶν γινομένων. τοῦτο γὰρ δικαίων μάλιστα, τὸ διὰ παντὸς καὶ ἐν ἅπασιν εὐχαριστεῖν. καὶ κατοικήσουσιν εὐθεῖς σὺν τῷ προσώπῳ σου· τουτέστι, τῆς βοηθείας ἀπολαύσαντες τῆς παρὰ σοῦ, τὴν ἔννοιαν ἔχοντες τὴν περὶ σοῦ, ἀεὶ μετὰ σοῦ ὄντες, οὐδέποτε ἀποστήσονται· ὅπερ

ἂν γένηται), οὐδέποτε δυσχεραίνουσιν, οὐδέποτε μέμφονται τοῖς γινομένοις. τοῦτο γὰρ ψυχῆς ἀπεριτρέπτου, τοῦτο γνώμης ἀκλινοῦς, μὴ ἀπαιτεῖν τὸν δεσπότην εὐθύνας. διὸ καὶ Παῦλος ἔλεγε· [Ρω. θ. κ.] Μενοῦνγε, ὦ ἄνθρωπε, σὺ τίς εἶ ὁ ἀνταποκρινόμενος τῷ Θεῷ; μὴ ἐρεῖ τὸ πλάσμα τῷ πλάσαντι, τί με ἐποίησας οὕτω; ταύτην τοίνυν καὶ ἡμεῖς διὰ παντὸς τηρῶμεν τὴν εὐγνωμοσύνην, ὑπὲρ ἁπάντων εὐχαριστοῦντες τῷ Θεῷ, ὅτι αὐτῷ ἡ δόξα καὶ ἡ εὐχαριστία καὶ ἡ προσκύνησις, νῦν τε ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

[Ψαλμ. ρμ.] 1 ΚΥΡΙΕ, ΕΚΕΚΡΑΞΑ ΠΡΟΣ ΣΕ, ΕΙΣΑΚΟΥΣΌΝ ΜΟΥ, πρόσχες τῇ φωνῇ τῆς δεήσεώς μου.

Τοῦτου τοῦ ψαλμοῦ τὰ μὲν ῥήματα ἅπαντες, ὡς εἰπεῖν, ἴσασι, καὶ διὰ πάσης ἡλικίας διατελοῦσι ψάλλοντες· τὴν δὲ διάνοιαν* τῶν εἰρημένων ἀγνοοῦσιν. ὅπερ οὐ μικρὸν εἰς κατηγορίας λόγον, τὸ καθ᾽ ἑκάστην ἡμέραν ψάλλοντας καὶ διὰ στόματος τὰ ῥήματα περιφέροντας, μὴ ζητῆσαι τῶν νοημάτων τὴν δύναμιν τῶν ἐναποκειμένων τοῖς ῥήμασιν. ἀλλ᾽ ὕδωρ μέν τις διαυγὲς τε καθαρὸν ὁρῶν οὐκ ἂν ἀνάσχοιτο μὴ προσελθεῖν καὶ ἅψασθαι καὶ πιεῖν, καὶ εἰς λειμῶνά τις συνεχῶς εἰσιὼν οὐκ ἂν ὑπομείνειε μὴ συλλέξας τι τῶν ἀνθέων ἐξελθεῖν· ὑμεῖς δὲ ἐκ πρώτης ἡλικίας εἰς ἔσχατον γῆρας τοῦτον μεταπῶντες τὸν ψαλμὸν διατελεῖτε, τὰ ῥήματα εἰδότες μόνον, καὶ παρακάθησθε θησαυρῷ συνεσκιασμένῳ, καὶ βαλάντιον περιφέρετε ἐσφραγισμένον, καὶ οὐδὲ ὑπὸ πολυπραγμοσύνης προετράπη τις μαθεῖν τί ποτέ ἐστι τὸ λεγόμενον, οὐκ ἐζήτησεν, οὐκ ἠρώτησε. καίτοιγε οὐδὲ ἐκεῖνό ἐστιν εἰπεῖν, ὅτι σαφής τις ὢν ὁ ψαλμὸς πάντας εἰς ὕπνον ἤγαγε, τε οὐκ ἀφῆκε ζητῆσαι τὸ περὶ χείρως κείμενον. καὶ γάρ ἐστιν ἀσαφὴς, τε ἱκανὸς διεγεῖραι τὸν μὴ σφόδρα καθεύδοντα, μᾶλλον δὲ καὶ τὸν καθεύδοντα. τί γάρ ἐστι τὸ, μὴ ἐκκλίνῃς τὴν καρδίαν μου εἰς λόγους πονηρίας; τί δὲ τὸ, παιδεύσει με δίκαιος ἐν ἐλέει, καὶ ἐλέγξει με; τὸ δὲ μετὰ τοῦτο, εἰπέ μοι, οὐκ ἔστι παντὸς ζόφου ζοφωδέστερον; ὅτι ἔτι τε ἡ προσευχή μου ἐν ταῖς εὐδοκίαις αὐτῶν. κατεπόθησαν ἐχόμενα πέτρας οἱ κριταὶ αὐτῶν. ἀλλ᾽ ὅμως τοσούτων ὄντων ἀσαφῶν, ὥσπερ τινὰ ᾠδὴν ἁπλῶς παρατρέχουσιν οἱ πολλοί. ἀλλ᾽ ἵνα μὴ τὴν κατηγορίαν ἐπὶ πλεῖον ἐπιτείνοντες φορτικὸν τὸν λόγον ἐργασώμεθα, φέρε δὴ πρὸς τὴν ἑρμηνείαν τῶν εἰρημένων βαδίσωμεν. ἀλλὰ προσέχετε μετὰ ἀκριβείας. οὐδὲ γὰρ ἁπλῶς οἶμαι τὸν ψαλμὸν τοῦτον τετάχθαι παρὰ τῶν πατέρων καθ᾽ ἑκάστην ἑσπέραν λέγεσθαι, οὐδὲ διὰ τὴν μίαν λέξιν τὴν λέγουσαν, ἔπαρσις τῶν χειρῶν μου θυσία ἑσπερινή· ἐπεὶ καὶ ἄλλοι ψαλμοὶ ταύτην ἔχουσι τὴν λέξιν· [Ψαλ. νδ. ιη.] ὥσπερ ἐκεῖνος ὁ λέγων, Ἑσπέρας καὶ πρωῒ καὶ μεσημβρίας διηγήσομαι τε ἀπαγγελῶ· καὶ πάλιν, [Ψαλ. ογ. ιζ.] Σή ἐστιν ἡ ἡμέρα, καὶ σή ἐστιν ἡ νύξ· καὶ πάλιν τὸ, [Ψαλ. κθ. ε.] Ἑσπέρας αὐλισθήσεται κλαυθμὸς, καὶ εἰς τὸ πρωῒ ἀγαλλίασις. καὶ πολλοὺς ἂν εὕροι τις ψαλμοὺς ἐπιτηδείους τῷ καιρῷ τῆς ἑσπέρας· οὐδὲ διὰ τοῦτο γοῦν τὸν ψαλμὸν ἐτύπωσαν οἱ πατέρες, ἀλλ᾽ ὥς τι φάρμακον σωτήριον, καὶ ἁμαρτημάτων καθάρσιον ἐνομοθέτησαν λέγεσθαι, ἵνα ὅσαπερ ἂν προστριψώμεθα δι᾽ ὅλου τοῦ μήκους τῆς ἡμέρας, ἢ ἐν ἀγορᾷ ἢ ἐν οἰκίᾳ, ἢ ὅπου δήποτε διατρίβοντες, ταῦτα ἐλθόντες εἰς τὴν ἑσπέραν διὰ τῆς ἐπῳδῆς ταύτης ἀποδυσώμεθα τῆς πνευματικῆς. φάρμακον γάρ ἐστιν ἁπάντων τούτων ἀναιρετικόν. τοιοῦτός ἐστι τε ὁ ἑωθινὸς ψαλμός. οὐδὲν γὰρ κωλύει ἐν βραχεῖ κἀκείνου ἐπιμνησθῆναι. τὸν πόθον γὰρ ἀνάπτει τὸν πρὸς τὸν Θεὸν, καὶ διεγεί-

ρμ

ρεῖ τὴν ψυχήν, καὶ σφόδρα πυρώσας καὶ πολλῆς ἐμπλήσας εὐφροσύνης τε καὶ ἀγάπης, οὕτως ἀφίησι προσελθεῖν. Ἴδωμεν δὲ καὶ πόθεν ἄρχεται, καὶ τί διδάσκει ἡμᾶς. Ὁ Θεός, ὁ Θεός μου, πρὸς σὲ ὀρθρίζω, ἐδίψησέ σε ἡ ψυχή μου. Ὁρᾷς πῶς πεπυρωμένης δείκνυσι ψυχῆς ῥήματα; ἔνθα δὲ ἀγάπη Θεοῦ, πάντα οἴχεται τὰ πονηρά· ἔνθα μνήμη Θεοῦ, ἐνταῦθα ἁμαρτημάτων λήθη, καὶ κακῶν ἀναίρεσις. Οὕτως ἐν τῷ ἁγίῳ ὤφθην σοι, τοῦ ἰδεῖν τὴν δύναμίν σου καὶ τὴν δόξαν σου. Τί ἐστιν οὕτως; μετὰ τοῦ πόθου, φησί, τούτου, μετὰ τῆς ἀγάπης ταύτης, ὥστε ἰδεῖν σου τὴν δόξαν, ἣν πανταχοῦ τῆς γῆς ἐστιν ἰδεῖν. Ἀλλ' ἵνα μὴ τὸ ἐν χερσὶν ἀφέντες, τὸ πάρεργον ἐπεισαγάγωμεν, παραπέμψαντες τὸν ἀκροατὴν εἰς τὰ ὑπὲρ ἐκείνου εἰρημένα, τῶν προκειμένων νῦν ἁψώμεθα. Τί δέ φησιν οὗτος; Κύριε, ἐκέκραξα πρὸς σέ, εἰσάκουσόν μου. Τί λέγεις; * ἐπειδὴ ἐκέκραξας, ἀκουσθῆναι ἀξιοῖς, καὶ ταύτην τίθης αἰτίαν τοῦ ἀκουσθῆναι; οὐκοῦν μεγαλοφώνων χρεία νῦν, καὶ τόνον ἐχόντων. Ἀλλ' οὐκ ἂν ἔχοι τοῦτο λόγον. Τί γὰρ ἥμαρτεν ὁ μικρόφωνος, ἢ ὁ ἰσχνόφωνος καὶ βραδύγλωσσος; οὐχὶ τοιοῦτος ἦν ὁ Μωϋσῆς, καὶ πάντων μᾶλλον ἠκούετο; οὐχὶ πλέον πάντων οἱ Ἰουδαῖοι ἐβόων; ἀλλ' οὐκ ἐπένευσεν αὐτῶν ταῖς δεήσεσιν ὁ Θεός. Τὸ γὰρ μέγα φωνῆσαι καὶ μικρόν, φύσεώς ἐστι πλεονέκτημα καὶ ἐλάττωμα· ταῦτα δὲ οὔτε ἀκούεσθαι οὔτε παρακούεσθαι ποιεῖ· οὔτε γὰρ ἐγκωμίων, οὔτε κατηγορημάτων ἄξια. Πολλὰ γὰρ τῶν τῆς φύσεως πλεονεκτημάτων καὶ μιαροῖς πρόσεστιν. Οὐχὶ καλὸς ἦν καὶ εὐειδὴς καὶ μέχρι τῶν βοστρύχων αὐτῶν εἷλκε τοῦ σώματος τὴν ὥραν ὁ Ἀβεσσαλώμ; τί δέ; οὐχὶ φαλακρὸς ἦν ὁ Ἐλισσαῖος, ὡς καὶ σκώπτεσθαι παρὰ τῶν παιδίων; ἀλλ' οὐδὲν οὔτε ἐκεῖνον ἡ ὥρα ὠφέλησεν, οὔτε τοῦτον ἡ ἀμορφία παρέβλαψε. Καὶ τί λέγω * ἰσχνόφωνον ἢ βραδύγλωσσον; ὅπουγε καὶ σιγῶν ἠκούετο ὁ Μωϋσῆς, καὶ μηδὲ φθεγγομένη ἡ Ἄννα. Ἰουδαίοις δὲ διαλεγόμενος ὁ Χριστὸς ἔλεγεν, ἐὰν πληθύνητε τὴν δέησιν, οὐκ εἰσακούσομαι ὑμῶν. Τί οὖν οὗτος λέγει, ἐκέκραξα πρὸς σέ, εἰσάκουσόν μου; κραυγὴν ἐνταῦθα τὴν ἔνδον φησίν, ἣν ἡ καρδία ἔτικτεν ἡ πεπυρωμένη καὶ διάνοια ἡ συντετριμμένη, ἣν καὶ Μωϋσῆς βοῶν ἠκούετο. Ὥσπερ γὰρ ὁ φωνῶν πᾶσαν τὴν δύναμιν αὐτοῦ κενοῖ, οὕτω καὶ ὁ καρδίᾳ βοῶν πάντα τὸν νοῦν συστρέφει. Τοιαύτην οὖν κραυγὴν ζητεῖ ὁ Θεός, τὴν συστρέφουσαν τὴν καρδίαν, τὴν οὐκ ἐῶσαν χασμᾶσθαι [καὶ ἀνακλᾶσθαι] τὸν ψάλλοντα. Οὐ μόνον δὲ κραυγὴν τοιαύτην ζητεῖ, ἀλλὰ καὶ τὸ πρὸς αὐτὸν εὔχεσθαι. Εἰσὶ γὰρ πολλοί, οἳ ἑστήκασι μέν, οὐ βοῶσι δὲ πρὸς τὸν Θεόν, ἀλλὰ τὰ μὲν χείλη πρὸς τὸν Θεὸν βοᾷ καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ περιφέρει, ἡ δὲ διάνοια οὐδενὸς ἐπαισθάνεται τῶν λεγομένων. Ὁ τοιοῦτος οὐ κράζει, κἂν μεγάλα βοᾷ, ὁ τοιοῦτος οὐδὲ πρὸς τὸν Θεὸν εὔχεται, κἂν δοκῇ πρὸς αὐτὸν εὔχεσθαι. Ἀλλ' οὐχ ὁ Μωϋσῆς οὕτως, ἀλλ' ἐβόα καὶ ἠκούετο. Διὸ καὶ παρὰ τοῦ Θεοῦ, τί βοᾷς πρός με, ἀκούει. Οὐ μόνον δὲ βοῶν, ἀλλὰ καὶ σιγῶν ἤνυσεν ἅπερ ἤθελεν, ἄξιον παρέχων ἑαυτὸν τοῦ ἀκούεσθαι.

Εἰ δὲ βούλει καὶ ἁμαρτωλοὺς ἐκείνους ἰδεῖν εὐχομένους καὶ ἀνύοντας καὶ κράζοντας μεγάλα, ὅρα τὴν πόρνην τὴν σιγῇ βοῶσαν· ὅρα τὸν τελώνην ἀπὸ εὐχῆς δικαιωθέντα μόνης. Τοιαύτην γὰρ κραυγὴν καὶ οὗτος ποιεῖται· διὸ καὶ λέγει, Κύριε, ἐκέκραξα πρὸς σέ, εἰσάκουσόν μου· καὶ διὰ τοῦτο ἀκουσθῆναι ἀξιοῖ. Ἐν τῷ κεκραγέναι με πρὸς σέ. Ὅρα καὶ ἄλλην ἀρετὴν εὐχῆς. Οὐ γὰρ ἀπὸ τοῦ σπουδαίως εὔχεσθαι ἀξιοῖ ἀκουσθῆναι, ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ τοιαύτην παρασχῆσαι τὴν εὐχήν, ὥστε ἀξίαν εἶναι τῶν ἀκοιμήτων ὀφθαλμῶν ἐκείνων. Ποία δέ ἐστιν αὕτη; ὅταν μὴ κατ' ἐχθρῶν τις εὔχηται, ὅταν μὴ ὑπὲρ πλούτου καὶ πλεονεξίας, ὅταν μὴ ὑπὲρ δυναστείας καὶ δόξης, μηδὲ ὑπέρ τινος τῶν ἐπικήρων τούτων, ἀλλ' ὑπὲρ τῶν ἀκηράτων καὶ ἀθανάτων ἐκείνων. Ζητεῖτε γὰρ τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ,

Ματθ. ς. λγ.

Θεοῦ, φησι, καὶ ταῦτα πάντα προστεθήσεται ὑμῖν. ἐν τῷ κεκραγέναι με πρὸς σέ. ὁ-
ρᾷς πῶς βούλεται καὶ ἡμᾶς μετὰ σπουδῆς καλεῖν, μετὰ προθυμίας; καὶ γὰρ ὁ διάβολος
τότε μάλιστα ἐφεδρεύει. ἐπειδὴ γὰρ οἶδεν ὅτι μέγιστον ὅπλον ἡ εὐχή, καὶ ἂν ἁμαρτωλοὶ
ὦμεν καὶ κατῃσχυμμένοι, ὅμως μετὰ ἀκριβείας καὶ κατὰ τοὺς τοῦ Θεοῦ νόμους "εὐχόμενοι αἰτοῦ-
μεν μεγάλα, τότε "ἐμβάλλειν ἐσπούδακεν εἰς ῥαθυμίαν καὶ λογισμοὺς "ἀνακινεῖν, ὥστε 5
ἀκάρπους ποιῆσαι ἡμᾶς ἀπὸ τῆς εὐχῆς ἀπελθεῖν. διὸ δεῖ ταῦτα εἰδότας ἐπιτειχί-
ζειν αὐτῷ* τὴν ἡμετέραν σπουδήν, καὶ μηδέποτε κατ' ἐχθρῶν εὔχεσθαι, ἀλλὰ τοὺς ἀ-
ποστόλους μιμεῖσθαι. καὶ γὰρ ἐκεῖνοι μυρία παθόντες δεινά, εἶτα εἰς δεσμωτήριον ἐμπε-
σόντες, καὶ τὸν περὶ τῶν ἐσχάτων ὑπομένοντες κίνδυνον, εἰς εὐχὴν καταφεύγοντες ἔλε-
γον, Ἔπιδε ἐπὶ τὰς ἀπειλὰς αὐτῶν. καὶ τί μετὰ ταῦτα; μὴ κατάρραξον αὐτοὺς ἢ ἀπόκ- 10
τεινον, ἔλεγον, ὃ πολλοὶ πολλάκις ἐπαρώμενοι λέγουσιν; οὐδαμῶς. ἀλλὰ τί; καὶ δὸς τοῖς
δούλοις σου μετὰ παρρησίας λαλεῖν τὸν λόγον σου. πῶς, καὶ τίνι τρόπῳ; ἐν τῷ ἀποκλεῖναι
τοὺς ἐπιβουλεύοντας; ἐν τῷ ἀφανίσαι καὶ πανωλεθρίᾳ παραδοῦναι; οὐδαμῶς. ἀλλὰ
πῶς; ἐν τῷ σημεῖα καὶ τέρατα ποιεῖν διὰ τοῦ ἁγίου παιδός σου Ἰησοῦ. εἶδες εὐχὴν φι-
λοσοφίας γέμουσαν, καὶ μετὰ τοσαῦτα δεινὰ οὐδεμίαν αἰτοῦσαν τῶν ἐχθρῶν τιμωρίαν. ἀλλ' 15
οὕτω μὲν αὐτοὶ ἔτι ζῶντες καὶ ἐμπνέοντες· ὁ δὲ Στέφανος καὶ ἀπορρήγνυσθαι μέλλων τῆς πα-
ρούσης ζωῆς, οὐ μόνον οὐδὲν αὐτοῖς κακὸν ᾔτησεν, ἀλλὰ καὶ τοὺς λιθάζοντας καὶ ἀναιροῦν-
τας σπουδάζει διὰ τῆς εὐχῆς ἐξαρπάσαι τῆς ὀργῆς τῆς ἐπὶ τῇ ἁμαρτίᾳ ταύτῃ, καὶ
φησι, Μὴ στήσῃς αὐτοῖς τὴν ἁμαρτίαν ταύτην. τίνος οὖν ἂν εἶεν συγγνώμης ἄξιοι, ποί-
ας δὲ ἀπολογίας, οἱ κατὰ τῶν ἐχθρῶν εὐχόμενοι; πῶς δ' ἂν ἡ τοιαύτη ἀκουσθείη εὐχή, ὅταν 20
ἀπεναντίας τοῖς τοῦ Θεοῦ νόμοις "ἀναφέρηται; μὴ δὴ τοιοῦτον μηδὲν λέγωμεν. οὐ γὰρ
δὴ μόνον οὐκ εὔχεσθαι δεῖ κατὰ τῶν ἐχθρῶν, ἀλλὰ καὶ τὴν ὀργὴν "ἀναιρεῖν τὴν κατ' αὐτῶν.
διό φησι, Βούλομαι τοὺς ἄνδρας προσεύχεσθαι ἐν παντὶ τόπῳ, ἐπαίροντας ὁσίους χεῖρας
χωρὶς ὀργῆς καὶ διαλογισμοῦ· τουτέστι, κἂν ἐχθροὺς ἔχῃς, σβέσον τὴν ὀργήν, καὶ οὕτω πρόσ-
ιθι τῷ δεσπότῃ. καὶ μὴ μόνον διὰ τοῦ στόματος μηδὲν εἴπῃς κατ' "αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ τὴν 25
διάνοιαν ἀπάλλαξον τοῦ ἰοῦ. ἂν τοιαύτη ἡ εὐχὴ ᾖ, καὶ μετὰ σπουδῆς καλῇς τὸν Θεόν, καὶ
πρὶν ἢ τελέσαι τὴν εὐχήν, ἀκουσθήσῃ. τοῦτο καὶ αὐτὸς αἰτεῖ λέγων, πρόσχες τῇ φωνῇ τῆς
δεήσεώς μου ἐν τῷ κεκραγέναι με πρὸς σέ. καὶ γὰρ αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ ἐστιν ὑπόσχεσις λέ-
γουσα, Ἔτι λαλοῦντός σου ἐρῶ, ἰδοὺ πάρειμι. 2 Κατευθυνθήτω ἡ προσευχή
μου, ὡς θυμίαμα ἐνώπιόν σου. 30

Ἕτερος, "Ταχθήτω ἡ προσευχή μου, ὡς θυμίαμα ἔμπροσθέν σου. Ἄλλος, Ἑτοι-
μασθήτω. Ἔπαρσις τῶν χειρῶν μου θυσία ἑσπερινή.

Ἄλλος, Δῶρον ἑσπέρας. Ἕτερος, Προσφορὰ ἑσπερινή. Τί διδάξαι βουλόμενος
ἡμᾶς ὁ προφήτης, περὶ θυσίας ἑσπερινῆς διαλέγεται; δύο βωμοὶ τὸ παλαιὸν ἦσαν· εἷς
μὲν ἀπὸ χαλκοῦ κατεσκευασμένος, ἕτερος δὲ χρυσοῦς. καὶ ὁ μὲν πάνδημος ἦν σχεδὸν προ- 35
κείμενος τοῖς ἱερείοις τοῖς τοῦ πλήθους πάντος· ὁ δὲ ἐν τοῖς ἀδύτοις ἀπέκειτο καὶ τοῦ κατα-
πετάσματος ἔνδον. μᾶλλον δὲ ὥστε σαφέστερα γενέσθαι τὰ λεγόμενα ἡμῖν, εἰς ἀρχὴν τὸν
λόγον ἀγαγεῖν πειρασόμεθα. ναὸς ἦν παρὰ Ἰουδαίοις τὸ παλαιόν, τεσσαράκοντα μὲν πη-
χῶν τὸ μῆκος, τὸ δὲ πλάτος εἴκοσι. τούτου τοῦ μήκους δέκα ἀφελὼν πήχεις ἀπέλαβεν
ἔνδον διὰ τοῦ καταπετάσματος, καὶ τὸ ἀπειλημμένον ἐκαλεῖτο ἅγια ἁγίων· τὸ δὲ 40
ἔξω ἐκαλεῖτο ἅγια μόνον. καὶ χρυσῷ πάντα κατελάμπετο. τινὲς δὲ καὶ τὴν δο-
κὸν ἐκείνην τὴν ἄνω χρυσήλατον ἔλεγον εἶναι. ἐνταῦθα ὁ ἀρχιερεὺς μόνος εἰσῄ-
ει ἅπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ. ἐκεῖ καὶ ἡ κιβωτὸς ἔκειτο, καὶ τὰ χερουβίμ. ἐκεῖ καὶ ὁ βωμὸς εἰσή-

κει

Marginal notes: γ. εὐξάμενοι / γ. ἐμβαλεῖν / γ. ἀνακινεῖ, (line 4–5); * διὰ (line 7); Πράξ. δ. κθ. (line 10); Πράξ. ζ. ξ. (line 19); γ. ἀναφαίνεται (line 21); γ. αἴρειν (line 22); α. Τιμ. β. η. (line 23); ἴσ. αὐτῶν, (line 25); Ησ. ξη. θ. (line 29); γ. ταχθήτω (line 31)

κει ὁ χρυσοῦς, ἔνθα τὸ θυμιατήριον προσεφέρετο, εἰς οὐδὲν ἕτερον παρεσκευασμένος,
ἀλλ' ἢ πρὸς τὸ θυμίαμα μόνον. τοῦτο δὲ ἐγίνετο ἅπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ. ἐν τῷ ναῷ οὖν τῷ ἔ-
ξω ὁ χαλκοῦς ἦν βωμός, καὶ καθ' ἑκάστην ἑσπέραν ἐφέρετο ἀμνὸς καὶ κατεκαίετο, καὶ ἐκα-
λεῖτο θυσία ἑσπερινή. ἦν γὰρ καὶ ἑωθινή, καὶ δὶς τῆς ἡμέρας εἰς τὸν ναὸν τὸν βωμὸν καίεσθαι
5 ἔδει ἐκτὸς τῶν ἄλλων ἱερείων τῶν παρὰ τοῦ λαοῦ προσαγομένων. τοῦτο γὰρ τοῖς ἱερεῦσιν
ἐπίταγμα καὶ νόμος ἦν, [ὥστε] οἴκοθεν καὶ παρ' ἑαυτῶν, ὅταν μηδεὶς προσέφερεν, ἕνα ἑ-
ωθινὸν καὶ ἕνα ἑσπερινὸν ἀμνὸν καταθύειν καὶ κατακαίειν· καὶ ἡ μὲν ἐκαλεῖτο θυσία ἑσπερι-
νή, ἡ δὲ ἑωθινή. τοῦτο δὲ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἐνενομοθέτητο γίνεσθαι, δηλοῦντος διὰ τῶν γινο-
μένων, ὅτι διηνεκῶς αὐτὸν θεραπεύεσθαι χρή, καὶ ἀρχομένης καὶ τελευτώσης ἡμέρας. αὕτη
10 τοίνυν ἡ θυσία εὐπρόσδεκτος ἦν ἀεί, καὶ τὸ θῦμα τὸ τοιοῦτον· τὸ δὲ ὑπὲρ ἁμαρτημά-
των ποτὲ μὲν εὐπρόσδεκτον ἦν, ποτὲ δὲ οὐκ εὐπρόσδεκτον, ἀπὸ τῆς διαθέσεως τῶν
προσφερόντων πρὸς ἀρετὴν ἢ κακίαν τοῦτο κἀκεῖνο γινόμενον. ὅπερ δὲ οὐχ ὑπὲρ ἁ-
μαρτημάτων ἑτέρων προσεφέρετο, ἀλλ' ἱερουργίας νόμος ἦν καὶ θεραπείας τρόπος, πάν-
τως εὐπρόσδεκτον ἦν. ἀξιοῖ τοίνυν οὗτος οὕτω γενέσθαι αὐτοῦ τὴν εὐχήν, ὡς ἐκεῖνο τὸ
15 θῦμα τὸ οὐδεμιᾷ κηλῖδι τοῦ προσάγοντος μολυνόμενον, ὡς ἐκεῖνο τὸ θυμίαμα τὸ κα-
θαρόν τε καὶ ἅγιον. διὰ δὲ τοῦ ἀξιοῦν, παιδεύει καθαρὰς ἡμᾶς ποιεῖσθαι τὰς εὐχὰς καὶ εὐ-
ώδεις. τοιοῦτον γὰρ ἡ δικαιοσύνη, ὥσπερ οὖν ἡ ἁμαρτία δυσώδης. διὸ καὶ τὴν δυσωδίαν
αὐτῆς παραδηλῶν αὐτὸς οὗτος ἐλέγχει· Ὅτι αἱ ἀνομίαι μου ὑπερῆραν τὴν κεφαλήν μου· (Ψαλ. λζ'. δ'.)
ὡσεὶ φορτίον βαρὺ ἐβαρύνθησαν ἐπ' ἐμέ· προσώζεσαν καὶ ἐσάπησαν οἱ μώλωπές
20 μου. ὥσπερ οὖν τὸ θυμίαμα καὶ καθ' ἑαυτὸ ἐστὶ καλὸν καὶ εὐῶδες, τότε δὲ μάλιστα ἐπιδείκ-
νυται τὴν εὐωδίαν, ὅταν ὁμιλήσῃ τῷ πυρί· οὕτω δὴ καὶ ἡ εὐχή, καλὴ μὲν καὶ καθ' ἑαυτήν,
καλλίων δὲ καὶ εὐωδεστέρα γίνεται, ὅταν μετὰ θερμῆς καὶ ζεούσης ψυχῆς ἀναφέρηται, ὅταν θυ-
μιατήριον ἡ ψυχὴ γένηται, καὶ πῦρ ἀνάψῃ σφοδρόν. οὐδὲ γὰρ τὸ θυμίαμα τῆς ἐσχάρας
μὴ προαναφθείσης ἐπετίθετο, ἢ τῶν ἀνθράκων μὴ διακαιομένων. τοῦτο καὶ σὺ ἐπὶ τῆς
25 διανοίας ποίησον. πρότερον ἄναψον αὐτὴν τῇ προθυμίᾳ, καὶ τότε ἐπιτίθει τὴν εὐχήν.
εὔχεται τοίνυν τὴν μὲν εὐχὴν αὐτοῦ γενέσθαι ὡς θυμίαμα, τὴν δὲ ἔπαρσιν τῶν χειρῶν ὡς
θυσίαν ἑσπερινήν· ἀμφότερα γὰρ εὐπρόσδεκτα. πῶς δ' ἂν γένοιτο τοῦτο; εἰ ἀμφό-
τερα εἴη καθαρά, εἰ ἀμφότερα εἴη ἄμωμα, ἥ τε γλῶττα καὶ αἱ χεῖρες· αἱ μὲν πλεονε-
ξίας καὶ ἁρπαγῆς ἐκκεκαθαρμέναι, ἡ δὲ πονηρῶν ῥημάτων ἠλευθερωμένη. ὥσπερ γὰρ
30 τὸ θυμιατήριον οὐδὲν ἔχειν ἀκάθαρτον χρή, ἀλλ' ἢ πῦρ καὶ θυμίαμα, οὕτω καὶ τὴν γλῶτ-
ταν μὴ προφέρειν κεκηλιδωμένον ῥῆμα, ἀλλ' ἢ ἁγιωσύνην καὶ εὐφημίαν· οὕτω καὶ τὰς
χεῖρας θυμιατήριον γίνεσθαι. ἔστω τοίνυν θυμιατήριόν σου τὸ στόμα, καὶ σκόπει μὴ κόπρου
τὸ θυμιατήριον ἐμπλήσῃς. τοιοῦτοι γὰρ οἱ τὰ αἰσχρὰ φθεγγόμενοι καὶ ἀκάθαρτα ῥήματα. καὶ
τίνος ἕνεκεν οὐκ εἶπεν, ἑωθινή, ἀλλ' ἑσπερινή; ἐμοὶ μὲν ἀδιαφόρως εἰρῆσθαι τοῦτο δοκεῖ. καὶ γὰρ
35 εἰ εἶπεν ἑωθινήν, ὁ περίεργος ἠρώτησεν ἄν, τίνος ἕνεκεν οὐκ εἶπεν ἑσπερινήν; εἰ δέ
τις ἀπολυπραγμόνως βούλοιτο ἀκούειν, ὅτι ἡ μὲν ἑωθινὴ ἀναμένει τὴν ἑσπερινήν, ἡ
δὲ ἑσπερινὴ γενομένη τὴν ἱερουργίαν ἐπλήρωσε, καὶ οὐκ ἔστιν ἀτελεστέρα πως ἐπὶ τῆς ἡμέ-
ρας λοιπὸν ἡ λατρεία, ἀλλὰ καὶ ἀπήρτισθη καὶ τέλος ἔλαβεν. ἀλλὰ γὰρ τί βούλεται καὶ τῶν
χειρῶν ἡ ἔκτασις ἐν τῇ εὐχῇ; ἐπειδὴ πολλαῖς πονηρίαις διακονοῦνται αὗται, οἷον πλη-
40 γαῖς, φόνοις, ἁρπαγαῖς, πλεονεξίαις, δι' αὐτὸ μὲν οὖν τοῦτο κελευόμεθα αὐτὰς ἀνατείνειν,
ἵνα ἡ τῆς εὐχῆς διακονία, δεσμὸς αὐταῖς γένηται τῆς κακίας, καὶ ἀπαγωγὴ τῆς πονηρίας·
ἵνα ὅταν μέλλῃς ἁρπάζειν ἢ πλεονεκτεῖν ἢ τύπτειν ἕτερον, ἀναμνησθεὶς ὅτι ταύτας μέλ-
λεις ἀντὶ συνηγόρων πρὸς τὸν Θεὸν πέμπειν, καὶ διὰ τούτων τὴν θυσίαν ἀναπέμ-

πον ἐκείνην τὴν πνευματικήν, μὴ καταισχύνῃς αὐτὰς καὶ ἀπαρρησιάστους ἐργάσῃ τῇ
διακονίᾳ τῆς πονηρᾶς ἐργασίας. καθαῖρε τοίνυν αὐτὰς ἐλεημοσύνῃ, φιλανθρωπίᾳ,
προστασίᾳ δεομένων, καὶ οὕτως αὐτὰς εἰς εὐχὴν ἄγε. εἰ γὰρ ἀνίπτοις αὐτὰς οὐκ ἐπι- γ. αἰ... τις.
τρέπεις εἰς εὐχὴν ἐπαίρεσθαι, πολλῷ μᾶλλον ἁμαρτήμασιν οὐκ ἂν εἴης δίκαιος αὐτὰς
μιαίνειν. εἰ δὲ ἔλαττον δέδοικας, πολλῷ μᾶλλον τὸ μεῖζον φρῖξον. τὸ μὲν γὰρ ἀνίπτοις 5 γ. ὧν
χερσὶ προσεύχεσθαι, οὐ τοσοῦτον τὸ ἄτοπον· τὸ δὲ καταρρυπωθείσας αὐτὰς μυρίοις ἁμαρ-
τήμασι προσάγειν, τοῦτο πολλὴν φέρει τὴν ὀργήν. τοῦτο καὶ ἐπὶ στόματος καὶ γλώττης
λογιζώμεθα, καὶ ἄβατον αὐτὸ τῇ πονηρίᾳ τηροῦντες, οὕτω τὴν προσευχὴν προσάγω-
μεν. εἰ γὰρ χρυσοῦν τις σκεῦος ἔχων οὐκ ἂν ἕλοιτο εἰς ἄτιμον αὐτῷ χρήσασθαι δια-
κονίαν διὰ τὸ πολύτιμον τῆς ὕλης, πολλῷ μᾶλλον οἱ χρυσοῦ καὶ μαργαρίτου τιμιώτερα 10
στόματα ἔχοντες, οὐκ ἂν εἴημεν δίκαιοι ταῖς ἀναισχύντοις αὐτὰ καταρρυπαίνειν αἰ-
σχρορρημοσύναις καὶ λοιδορίαις καὶ ὕβρεσιν. οὐκ ἐν χαλκῷ προσάγεις βωμῷ τὸ θυμια-
τήριον, οὐδὲ ἐν χρυσῷ, ἀλλ' ἐν τιμιωτέρῳ τούτου, ἐν ναῷ πνευματικῷ. ἐκείνῳ μὲν γρ. ἐκεῖνο
γὰρ ἄψυχος * ἡ ὕλη. ἐν τούτῳ δὲ ὁ Θεὸς ἐνοικεῖ, καὶ μέλος ἐστὶ τοῦ Χριστοῦ καὶ σῶμα*. * τ. μου.

3 Θοῦ, Κύριε, φυλακὴν τῷ στόματί μου. Παρακαλέσας τὸν δεσπότην 15
ἀκουσθῆναι αὐτοῦ τὴν εὐχὴν καὶ εὐπρόσδεκτον γενέσθαι, ὅρα ποίαν προσάγει προ- γ. δέησιν
τέραν αἴτησιν, ποίαν ἱκετηρίαν. οὐ γὰρ εἶπε, δός μοι χρήματα, δός μοι τιμὰς τὰς παρὰ
ἀνθρώποις, δός μοι κρατῆσαι τῶν ἐχθρῶν, δός μοι παιδία· οὐδὲν τούτων· ἀλλὰ πάντα
ἀφεὶς ἐπὶ τῆς γῆς ἐρρῖφθαι, αἰτεῖ παρὰ τοῦ Θεοῦ ταῦτα, ἃ παρὰ τοῦ Θεοῦ αἰτεῖν δίκαιον.
Γεν.κη.κ. τί οὖν; οὐ δεῖ, φησιν, αἰσθητὰ αἰτεῖν; δεῖ μὲν, μέτρῳ δέ· ὡς ὁ Ἰακὼβ λέγων, Ἐὰν δῷ μοι 20 γ. ἐν μέτρῳ
Κύριος ἄρτον φαγεῖν καὶ ἱμάτιον περιβαλέσθαι· ὡς ὁ Χριστὸς ἐκέλευσεν εὔχεσθαι λέ-
γοντας, τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον δὸς ἡμῖν σήμερον· πρὸ πάντων τὰ πνευματικά· ὃ
δὴ καὶ αὐτὸς ποιεῖ λέγων, Θοῦ, Κύριε, φυλακὴν τῷ στόματί μου. εἶδες σύνεσιν; εἶδες
σοφίαν; πόθεν ἄρχεται τῆς αἰτήσεως; ἀπὸ τοῦ μεγίστου τῶν κατορθωμάτων, καὶ ὃ πάν- γ. φιλοσοφίαν
των αἴτιόν ἐστι τῶν κακῶν ἀμελούμενον, ὥσπερ τῶν ἀγαθῶν σπουδαζόμενον. τὰ γὰρ μυρία 25 γ. τὰ
κακὰ τῆς γλώττης ἡ ἀκολασία ἐργάζεται, ὥσπερ οὖν τὰ ἀγαθὰ ἡ ἀσφάλεια. ὥσπερ
οὖν οὐδὲν ὄφελος οἰκίας, οὐ πόλεως, οὐ τειχῶν, οὐ πυλῶν, οὐ θυρῶν, ἂν μὴ ὦσιν οἱ φυλάτ-
τοντες, καὶ εἰδότες πότε μὲν κλείειν, πότε δὲ ἀνοίγειν δεῖ· οὕτως οὐδὲ γλώττης ὄφελος οὐδὲ
στόματος, ἂν μὴ λογισμὸς ᾖ τὴν κλεῖσιν καὶ τὴν ἄνοιξιν μετὰ ἀκριβείας καὶ πολλῆς τῆς ἐπι-
Σειρ κη ιθ. στήμης ἐπιτετραμμένος, καὶ εἰδὼς τίνα μὲν ἐκφέρειν δεῖ, τίνα δὲ ἔνδον κατέχειν. Οὐ το- 30
Ματθ.ιε.ια. σοῦτοι γάρ, φησιν, ἔπεσον ἀπὸ μαχαίρας, ὅσοι ἀπὸ γλώσσης. καὶ ὁ Χριστός· Οὐ τὰ εἰσ-
ερχόμενα εἰς τὸ στόμα κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ τὰ ἐκπορευόμενα ἀπὸ τοῦ στόμα-
Σειρ.κη.κη. τος. καὶ πάλιν ἕτερος, Ποίησον τῷ στόματί σου θύραν καὶ μοχλόν. ἐπεὶ δὲ ἐστὶ σφόδρα
δύσκολον ὂν οἶδε τὸ πρᾶγμα, καὶ εὐχὰς προστίθησι, καὶ τὸν Θεὸν εἰς τὴν συμμαχίαν
Σειρ.κβ.λ. ταύτην καλεῖ· μᾶλλον δὲ καὶ ἐκεῖνος τὸ αὐτὸ τοῦτο αἰνίττεται, ὡς ὅταν λέγῃ, Τίς δώσει 35
ἐπὶ τῶν χειλέων μου σφραγῖδα πανοῦργον; δεῖ μὲν γὰρ καὶ τὰ παρ' ἡμῶν εἰσφέρειν (διὸ δὴ
καὶ ἐν τάξει προστάγματος αὐτὸ τέθεικε λέγων, ποίησον θύραν καὶ μοχλὸν) δεῖ δὲ καὶ τὴν
παρὰ τοῦ Θεοῦ συμμαχίαν καλεῖν, ἵνα καὶ ἡ ἡμετέρα σπουδὴ εἰς ἔργον γένηται. φυλάττωμεν
τοίνυν τὸ στόμα διηνεκῶς, κλεῖν αὐτῷ τὸν λογισμὸν ἐπιτιθέντες, οὐχ ἵνα διηνεκῶς ᾖ κεκλεισ-
μένον, ἀλλ' ἵνα κατὰ καιρὸν ἀνοίγηται τοῖς προσήκουσι. ἔστι γὰρ ὅτε σιγὴ μᾶλλον ὠφέλησε λα- 40
Σειρ.γ.ζ. λιᾶς, ὥσπερ καὶ λαλιὰ μᾶλλον σιγῆς. διὰ δὴ τοῦτο καὶ ὁ σοφώτατος ἐκεῖνος ἔλεγε· Καιρὸς τοῦ
σιγῆσαι, καὶ καιρὸς τοῦ λαλῆσαι. εἰ γὰρ διὰ παντὸς ἀνεῷχθαι ἔδει, οὐκ ἂν ἐγένοντο θύραι· εἰ δὲ διὰ
παντὸς κεκλεῖσθαι ἐχρῆν, οὐκ ἔδει φυλακῆς. τὸ γὰρ κεκλεισμένον τί ἄν τις φυλάξειεν; ἀλ-

λά

λοιπὸν διὰ τὴν θύραν καὶ φυλακήν, ἵνα καιρῷ ἐπιτηδείῳ ἕκαστα ἐργαζώμεθα. ἕτερος δέ φησι, Ζυγὸν καὶ σταθμὸν ποίησαι τῇ σεαυτοῦ γλώττῃ, πλείονα ἀκρίβειαν ἀπαιτῶν, ἵνα μὴ μόνον ἐκφέρωμεν ῥήματα ἃ δεῖ, ἀλλὰ καὶ μετὰ τῆς προσηκούσης ἀκριβείας σταθμίζοντες, ὡς ἂν εἴποι τις, καὶ διερευνώμενοι. εἰ γὰρ ἐπὶ χρυσοῦ τοῦτο ποιοῦμεν καὶ ὕλης ἀπολλυμένης, πολλῷ μᾶλλον ἐπὶ ῥημάτων ποιεῖν δεῖ, ὥστε μηδὲν ὑστερεῖν, ἢ περιττεύειν. διὸ καί τις φησι, Μὴ κωλύσῃς λόγον ἐν καιρῷ σωτηρίας. εἶδες καιρὸν ἐξόδου. ἕτερος καὶ καιρὸν σιγῆς λέγων, φησίν, Εἰ ἔστι σοι λόγος, ἀποκρίθητί μοι· εἰ δὲ μή, ἔστω ἡ χείρ σου ἐπὶ τῷ στόματί σου. καὶ πάλιν, ὁ πλεονάζων ἐν λόγῳ μισηθήσεται. καί, κρείσσων ἄνθρωπος ἀποκρύπτων τὴν μωρίαν αὐτοῦ, ἢ ἄνθρωπος ἀποκρύπτων τὴν σοφίαν αὐτοῦ. ἤκουσας λόγον, ἐναποθανέτω σοι· θάρσει, οὐ μή σε ῥήξει. καὶ πάλιν, ἀπὸ προσώπου λόγου ὠδινήσει μωρός, ὡς ἀπὸ προσώπου βρέφους ἡ τίκτουσα. εἶτα καὶ περὶ μέτρου, λάλησον, νεανίσκε, εἰ χρεία σοι μόλις δίς· ἐὰν ἐπερωτηθῇς, κεφαλαίωσον ἐν ὀλίγοις πολλά. πολλῆς γὰρ χρεία δοκιμασίας τῶν λογισμῶν, ὥστε τῇ ἐξουσίᾳ τῆς γλώττης μετὰ πολλῆς κεχρῆσθαι τῆς ἀσφαλείας. διὸ καὶ πάλιν ἔλεγεν, ἔστιν ἔλεγχος, καὶ οὐκ ἔστιν ὡραῖος· καὶ ἔστι τις σιγῶν, καὶ εὑρισκόμενος σοφός. οὐ γὰρ δὴ μόνον σιγᾶν δεῖ καὶ φθέγγεσθαι εὐκαίρως, ἀλλὰ καὶ μετὰ πολλῆς τῆς χάριτος. διὸ καὶ Παῦλος ἔλεγεν, Ὁ λόγος ὑμῶν πάντοτε ἐν χάριτι, ἅλατι ἠρτυμένος, εἰδέναι πῶς δεῖ ὑμᾶς ἑνὶ ἑκάστῳ ἀποκρίνεσθαι. ἐννόησον ὅτι τοῦτό ἐστι τὸ μέλος, δι᾽ οὗ ὁμιλοῦμεν τῷ Θεῷ, δι᾽ οὗ τὴν εὐφημίαν ἀναφέρομεν. τοῦτό ἐστι τὸ μέλος, δι᾽ οὗ τὴν φρικτὴν θυσίαν ὑποδεχόμεθα. ἴσασιν οἱ πιστοὶ τὸ λεγόμενον. διὸ καὶ κατηγορίας ἁπάσης αὐτὸ καθαρὸν εἶναι χρή, καὶ λοιδορίας καὶ αἰσχρολογίας καὶ συκοφαντίας. κἂν ἀσελγής τις λογισμὸς ἐκβιάζηται, ἀποπνίγειν αὐτὸν ἔνδον χρή, καὶ μὴ ἐᾷν εἰς ῥήματα ἐκφέρεσθαι. κἂν μικροψυχία τις ἀποδυσπετεῖν σε παρασκευάζῃ, καὶ ταύτην * ἀναξηραίνειν τὴν ῥίζαν, καὶ ἀσφαλῆ τὴν θύραν ἔχειν, καὶ ἀκριβῆ τὴν φυλακήν, καὶ τὰ πονηρὰ βουλεύματα μήτε ἐᾷν τίκτεσθαι, καὶ τικτόμενα ἀποπνίγειν ἔνδον, καὶ ἀναξηραίνειν τὴν ῥίζαν. τοιαύτην εἶχε φυλακὴν ὁ Ἰώβ. διὰ τοῦτο οὐδὲν ἐξήνεγκε ῥῆμα ἀπηχές, ἀλλ᾽ ἐπὶ πλέον μὲν ἐσίγα· ὅτε δὲ καὶ φθέγξασθαι ἔδει πρὸς τὴν γυναῖκα, ἐφθέγξατο τὰ φιλοσοφίας γέμοντα ῥήματα. τότε γὰρ δεῖ φθέγγεσθαι μόνον, ὅταν σιγῆς τὰ λεγόμενα χρησιμώτερα ᾖ. διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς ἔλεγε, Πᾶν ῥῆμα ἀργόν, ὃ ἐὰν λαλήσωσιν οἱ ἄνθρωποι, δώσουσιν ὑπὲρ αὐτοῦ λόγον. καὶ ὁ Παῦλος, Λόγος σαπρὸς ἐκ τοῦ στόματος ὑμῶν μὴ ἐκπορευέσθω. πῶς δ᾽ ἂν γένοιτο ἀσφαλὴς αὕτη ἡ θύρα καὶ ἡ φυλακὴ ἀκριβής, ἄκουσον ἑτέρου λέγοντος· Πᾶσα διήγησίς σου ἔστω ἐν νόμῳ ὑψίστου. ἐὰν γὰρ παιδευθῇς μηδὲν περιττὸν λαλεῖν, ἀλλὰ διὰ παντὸς τῇ τῶν θείων γραφῶν διηγήσει τειχίζῃ σου καὶ τὴν διάνοιαν καὶ τὸ στόμα, ἀδάμαντος ἔσται ἀσφαλεστέρα ἡ φυλακή. καὶ γὰρ πολλαὶ ὁδοὶ ἀπωλείας διὰ τοῦ στόματος· οἷον, ὅταν τις αἰσχρολογῇ, ὅταν εὐτραπελεύηται, ὅταν κενοδοξῇ, ὅταν μεγαλαυχῇ, ὡς ὁ Φαρισαῖος, ὃς ἐπειδὴ οὐκ εἶχε θύραν ἐπὶ τοῦ στόματος, πάντα ἐξεχύθη τὰ ἔνδον δι᾽ ὀλίγων ῥημάτων. διὸ καί, ὥσπερ οἰκία ἄθυρος, οὐκ ἰσχύσας κατασχεῖν τὸν θησαυρὸν τὸν ἐναποκείμενον, ἀθρόον ἐγένετο πένης. σκόπει μοι καὶ ἄλλον διὰ μεγαληγορίαν ἀπολλύμενον ὁμοίως. Εἶπε γάρ, φησιν, ἐπάνω τῶν ἄστρων τοῦ οὐρανοῦ θήσω τὸν θρόνον μου. Ἰουδαῖοι δὲ διὰ τὸ ἐφήδεσθαι τοῖς τῶν πλησίον κακοῖς, νῦν μὲν ἀκούουσιν, ἀνθ᾽ ὧν εἶπας εὖγε, εὖγε, γέγονεν ὡς τὰ λοιπὰ ἔθνη Ἰσραήλ· νῦν δὲ ὀνειδίζονται διὰ τὸ ἀποδυσπετεῖν καὶ λέγειν, Πᾶς ποιῶν πονηρόν, καλὸς ἐνώπιον Κυρίου, καὶ αὐτὸς ἐν αὐτοῖς εὐδόκησε, καὶ ἡμεῖς μακαρίζομεν ἀλλοτρίους, καὶ ἀνοικοδομοῦνται ποιοῦντες ἀνομήματα. οὐκ ἰδοὺ ταῦτα γέγραπται ἐν βίβλῳ; ἕτεροι διὰ γογγυσμόν, ὥς φησι Παῦλος· μηδὲ γογγύζωμεν καθώς τι-

νες

[Marginal references: Σειρ. κη. κε. — Σειρ. δ. κγ. — Κολ. δ. ς. — Ματθ. ιβ. λς. — Ἐφ. δ. κθ. — Σειρ. θ. κ. — Ἡσ. ιδ. ιγ. — Μαλαχ. β. ιζ. καὶ γ. ιε.]

νες αὐτῶν ἐγόγγυσαν, καὶ ἀπώλλυντο ὑπὸ τοῦ ὀλοθρευτοῦ. καὶ πότε ἐγόγγυσαν; ὅτε ἔλεγον,
(Ἐξοδ. ιϛ. α.) Ἐξήγαγες ἡμᾶς ἀποκτεῖναι ἐν τῇ ἐρήμῳ, παρὰ τὸ μὴ εἶναι μνήματα ἐν Αἰγύπτῳ; ἕτεροι
δὲ διὰ παιδιάν, καθάπερ φησίν, ἔφαγον καὶ ἔπιον, καὶ ἀνέστησαν παίζειν. ἄλλοι διὰ (γρ. [illegible])
λοιδορίας· πᾶς ὁ λέγων, φησί, τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ μωρέ, ἔνοχος ἔσται τῇ κρίσει. καὶ ἕτεροι 5
τούτων πλείους δι' ἄλλα ἀπώλλυντο, μὴ φυλάξαντες τὰ ἑαυτῶν στόματα. Εἰ δὲ βούλει
καὶ ἀπὸ σιγῆς ἀκοῦσαι ἀκαίρου ἀπολλυμένους τινάς, ἐγώ σοι δείξω. ἐὰν γὰρ μὴ διαστεί-
λῃς, φησί, τῷ λαῷ, ἐκεῖνος μὲν ἀποθανεῖται τῇ ἁμαρτίᾳ αὐτοῦ· τὸ δὲ αἷμα αὐτοῦ ἐκ τῆς (Ἰεζ. ἐναντίον τούτου)
χειρός σου ἐκζητήσω. ἄλλος ἐκ τοῦ ἀδιακρίτως τισὶ διαλέγεσθαι καὶ τὰ ἐμπιστευθέντα
ἐκχεῖν. μὴ δῶτε γάρ, φησι, τὰ ἅγια τοῖς κυσί, μηδὲ ῥίψητε τοὺς μαργαρίτας ὑμῶν ἔμ- 10
προσθεν τῶν χοίρων. ἄλλος ἐκ τοῦ γελᾶν· διὸ φησιν, οὐαὶ ὑμῖν οἱ γελῶντες, ὅτι κλαύ-
σετε. Εἶδες πῶς ἀπόλλυσι στόμα; ὅρα καὶ πῶς σώζει στόμα ἀπὸ τῶν ἐναντίων. Εἶ-
δες τὸν Φαρισαῖον ἀπολλύμενον δι' αὐτοῦ; ὅρα τὸν τελώνην σωθέντα δι' αὐτοῦ. Εἶδες τὸν
μεγαλήγορον βάρβαρον δίκην δόντα; ὅρα τὸν δίκαιον μετριάζοντα καὶ λέγοντα, ἐγώ εἰ-
μι γῆ καὶ σποδός. εἶδες τὸν ἐφηδόμενον ἐγκαλούμενον καὶ κολαζόμενον; ὅρα τὸν συναλγοῦν- 15
(Ἰεζεκ. θ. δ.) τα σωζόμενον. Δός μοι, φησι, τὸ σημεῖον ἐπὶ τὰ πρόσωπα τῶν στεναζόντων καὶ ὀδυνωμένων.
διὸ καὶ Παῦλος ἔλεγε, χαίρειν μετὰ χαιρόντων καὶ κλαίειν μετὰ κλαιόντων. εἰ καὶ μηδὲν ἕτερον
δυνάσαι, φησιν, οὐ μικρὸν τοῦτο εἰσοίσεις, τῷ ἀλγοῦντι τὸ συναλγῆσαι. Εἶδες τὸν γε-
λῶντα ἀθλίως παραδιδόμενον; ὅρα τὸν πενθοῦντα παρακλήσεως ἀπολαύοντα. μα-
κάριοι γάρ, φησιν, οἱ πενθοῦντες, ὅτι αὐτοὶ παρακληθήσονται. Εἶδες τοὺς ἀποδυσπε- 20
τοῦντας κολαζομένους; ὅρα τοὺς εὐχαριστοῦντας σωζομένους. εὐλογητὸς εἶ, Κύριε, καὶ
αἰνέσω τὸ ὄνομά σου, ὅτι δίκαιος εἶ ἐπὶ πᾶσιν οἷς ἐποίησας ἡμῖν. καὶ μετ' ὀλίγα, πάντα ὅ-
σα ἐπήγαγες ἡμῖν, ἐν ἀληθινῇ κρίσει ἐποίησας. ἐκεῖνοι ἔλεγον, πᾶς ποιῶν πονηρόν, κα- (γρ. [illegible])
(Ἀββακ. α. ιγ.) λὸς ἐνώπιον Κυρίου· οὗτοι ἀπεναντίας, Καθαρὸς ὁ ὀφθαλμός σου, τοῦ μὴ ὁρᾶν πονηρά.
ἐκεῖνοι ἐμακάριζον ἀλλοτρίους, ὅτι ἀνοικοδομοῦνται ποιοῦντες ἀνομήματα· οὗτοι τοὺς 25
(Ψαλμ. λβ. ιβ.) ὑπὸ Θεοῦ βοηθουμένους· Μακάριος, φησιν, ὁ λαός, οὗ Κύριος ὁ Θεὸς αὐτοῦ. καὶ πάλιν, μὴ
παραζήλου ἐν πονηρευομένοις, μηδὲ ζήλου τοὺς ποιοῦντας τὴν ἀνομίαν. Εἶδες τοὺς
ἁγίους καὶ ἑτέροις παραινοῦντας, καὶ αὐτοὺς ἀπαρατρέπτους ἐν τοῖς πειρασμοῖς μένοντας; (γρ. [illegible])
(Γεν. κη. κ.) ἄκουσον γοῦν τοῦ Ἰακὼβ λέγοντος, Ἐὰν δῷ μοι Κύριος ἄρτον φαγεῖν, καὶ ἱμάτιον περι-
(Γεν. ιδ. κγ.) βαλέσθαι· καὶ τοῦ Ἀβραάμ, Οὐ μὴ λάβω ἀπὸ σοῦ ἀπὸ σπαρτίου ἕως σφαιρωτῆρος ὑ- 30
ποδήματος. καὶ ἡνίκα δὲ ἡ γυνὴ διαφθείρεσθαι ἔμελλε, καὶ ὁ λιμὸς ἐπέκειτο, οὐδὲν ἐφθέγ-
ξατο * ἀπηχές· καὶ ὅτε ὁ παῖς εἶπε, πάτερ, ἰδοὺ τὰ ξύλα καὶ τὸ πῦρ, ποῦ τὸ πρόβατον; (* ῥῆμα)
ὅρα πῶς μετ' ἐπιεικείας καὶ φιλοσόφου διανοίας ἀποκρίνεται καὶ λέγει, ὄψεται ἑαυτῷ ὁ
Θεὸς πρόβατον, τέκνον, οὔτε ὑπὸ τῆς φύσεως οὔτε ὑπὸ τῆς συμπαθείας ἐπιστρα-
φεὶς πρὸς τὰ τοῦ παιδὸς ῥήματα, μόνος πρὸς μόνον ἃ ἐποιεῖτο, ὅτε μάλιστα καὶ τὰ τοῦ 35
πόθου σφοδρότερον ἀνάπτεσθαι εἰκὸς ἦν. ἵνα γὰρ μή τις εἴπῃ, ὅτι ἑτέρους αἰδούμενος
οὐκ ἐπένθησε, χωρισθεὶς αὐτῶν καὶ μόνος ὤν, ἔδειξε τῆς φιλοσοφίας τὸν τόνον. Εἶδες τοὺς
διὰ γέλωτος κολαζομένους; ὅρα τοὺς διὰ θρήνων καὶ νηστειῶν σωζομένους, τοὺς Νινευΐτας
[ἐννοήσας.] εἶδες τοὺς διὰ λοιδορίας τιμωρουμένους; σκόπει τοὺς δι' εὐφημίαν μισθὸν
(γρ. καὶ πάθους πρὸς ἡμέρας [illegible] συναλγοῦντα [illegible] μόνον [illegible])
(Ἀριθ. κδ. θ. Ματθ. ε. μδ.) λαμβάνοντας. Ὁ εὐλογῶν σε εὐλογημένος, καὶ ὁ καταρώμενός σε ἐπικατάρατος. Εὐλο- 40
γεῖτε τοὺς διώκοντας ὑμᾶς, εὔχεσθε ὑπὲρ τῶν ἐπηρεαζόντων ὑμᾶς, ὅπως γένησθε ὅμοιοι
τοῦ πατρὸς ὑμῶν τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. ὁρᾷς ὅτι οὔτε κεκλεῖσθαι δεῖ δι' ὅλου, οὔτε ἀνεῷχθαι
εἰς πάντα, ἀλλ' εἰδέναι τὸν καιρὸν ἑκάστου. ταῦτα καὶ ὁ προφήτης εἰδώς φησι,

Θοῦ, Κύριε, φυλακὴν τῷ στόματί μου, καὶ θύραν περιοχῆς περὶ τὰ χείλη μου.

Τίς δ᾽ ἂν γένοιτο φυλακὴ ἄλλη, ἢ λογισμὸς φοβερῶς ἐφεστὼς, μετὰ χεῖρας ἔχων τὸ
πῦρ τὸ μέλλον καταχεῖν τοῖς ἁπλῶς τῷ στόματι κεχρημένοις; τοῦτον στῆσον πυλωρὸν καὶ
φύλακα ἀπειλοῦντα τῷ συνειδότι, καὶ οὐδέποτε ἀνοίξει τὴν θύραν ταύτην ἀκαίρως,
ἀλλ᾽ εἰς καιρὸν καὶ ἐπὶ κέρδει καὶ μυρίοις ἀγαθοῖς. διὸ καί τις ἔλεγε, Διὰ παντὸς μιμνή- Σειρ. ζ. λη.
5 σκου τὰ ἔσχατά σου, καὶ εἰς τὸν αἰῶνα οὐ μὴ ἁμάρτῃς. εἶδες πῶς καὶ οὗτος τοῦτον ἐπέστησε τὸν
λογισμόν; ἐγὼ δὲ καὶ φοβερώτερον ἐποίησα αὐτὸν, οὐχὶ τῇ τελευτῇ μόνον, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν
τελευτὴν, εἰπὼν αὐτὸν μετὰ χεῖρας ἔχειν. ἂν τοῦτο ᾖ, οὐδὲ τεχθήσεταί τι πονηρὸν ἐν τῇ
διανοίᾳ. μετὰ τούτου καὶ ἕτερον αὐτῷ παράστησον τὸν λέγοντα, ὅτι παντὸς ῥήματος ἀργοῦ
λόγον ἀποδώσεις ἐν τῇ ἡμέρᾳ κρίσεως. ἐννόησον ὅτι καὶ ὁ θάνατος ἐντεῦθεν εἰσῆλθεν. εἰ
10 γὰρ μὴ διελέχθη ἡ γυνὴ πρὸς τὸν ὄφιν ἐκεῖνα ἃ διελέχθη, εἰ μὴ προσήκατο τὰ ῥή-
ματα, οὐκ ἂν ἐδέξατο τὴν βλάβην, οὐκ ἂν ἔδωκε τῷ ἀνδρὶ, οὐκ ἂν ἔφαγεν ἐκεῖνος.
καὶ ταῦτα λέγω, οὐ γλῶτταν καὶ στόμα αἰτιώμενος, ἄπαγε, ἀλλὰ τὴν ἄκαιρον αὐτῶν χρῆ-
σιν, ἣ παρὰ ῥαθυμίαν γίνεται τοῦ λογισμοῦ. ἔστι δὲ καὶ ἄλλη ὁδὸς ἀπωλείας διὰ στόμα-
τος γινομένη, ὅταν φιλήματα αἰσχρὰ ᾖ καὶ ἀκάθαρτα, ὅταν δολερὰ καὶ ὕπουλα. καὶ τού-
15 τοις τίθει φυλακήν. τοιοῦτον φίλημα ἦν τὸ τοῦ Ἰούδα, δόλου γέμον. ἀλλ᾽ οὐ τὸ τοῦ Παύλου
τοιοῦτον, ᾧ φιλεῖν ἀλλήλους ἐκέλευσε, λέγων· Ἀσπάσασθε ἀλλήλους ἐν φιλήματι ἁ- β.Κορ ιγ.ιβ.
γίῳ· ὥσπερ οὐδὲ τὸ τοῦ Δαβὶδ τὸ πρὸς τὸν Ἰωνάθαν, ἀλλὰ ἅγιον καὶ σεμνὸν καὶ γνησίας ἀγά- Πραξ.κ.λζ.
πης γέμον· οἷον ἦν καὶ τὸ τῶν ἐπιπεσόντων τῷ τοῦ Παύλου τραχήλῳ καὶ καταφιλούντων αὐ-
τόν. διὰ τοῦτό φησι, Θοῦ, Κύριε, φυλακὴν τῷ στόματί μου καὶ θύραν· οὐχ ἁπλῶς θύραν, ἀλλὰ
20 περιοχῆς ἐπαγαγὼν, ὥστε περιέχειν τὸ πᾶν καὶ ἀσφαλίζεσθαι. ἔστι καὶ ἕτερον εἶδος ἀπω-
λείας διὰ γλώττης, τὸ λέγειν, διὰ τί τοῦτο; εἰς τί τοῦτο; διὰ τοῦτο καθαπτόμενος ὁ
Παῦλος τῶν οὕτω φθεγγομένων ἀπερισκέπτως, μενοῦνγε, ὦ ἄνθρωπε, σὺ τίς εἶ ὁ ἀντα-
ποκρινόμενος τῷ Θεῷ; οὐ στόμα δὲ δεῖ φράττειν μόνον, ἀλλὰ καὶ διάνοιαν πρὸ τοῦ στόματος.
διὸ καί τις ἔλεγε· Τίς δώσει ἐπὶ τοῦ διανοήματός μου μάστιγας, ἵνα ἐν τοῖς ἀγνοήμασί Σειρ.κγ.β.
25 μου μὴ φείσωνται; διὸ καὶ ὁ Χριστὸς ἔνδοθεν αὐτοὺς ἀναιρεῖ τοὺς πονηροὺς λογισμοὺς λέγων,
ὁ ἐμβλέψας γυναικὶ πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι ἤδη ἐμοίχευσεν αὐτήν. ὁρᾷς πῶς οὐκ ἀ-
φίησι βλαστῆσαι, οὐδὲ ἀρχὴν λαβεῖν, οὐκ ἐπιθυμίαν, οὐκ ὀργήν; καὶ γὰρ ὁ ὀργιζό-
μενος, φησὶ, τῷ ἀδελφῷ, ἔνοχος ἔσται εἰς τὴν γέενναν τοῦ πυρός. οὐ μικρὸν δὲ, καὶ τὸ μὴ
πολλὰ φθέγγεσθαι, εἰς ἀσφάλειαν. διό φησιν, Ἐκ πολυλογίας οὐκ ἐκφεύξῃ ἁμαρ- Παροιμ.ι.κ.
30 τίας· φειδόμενος δὲ χειλέων, νοήμων ἔσῃ.

4 Μὴ ἐκκλίνῃς τὴν καρδίαν μου εἰς λόγους πονηρίας, τοῦ προφασίζεσθαι προ-
φάσεις ἐν ἁμαρτίαις.

Ἄλλος, Μὴ παρατρέψῃς τὴν καρδίαν μου εἰς λόγους πονηροὺς, ἐννοεῖν ἐννοίας παρα-
νόμους. Τί δήποτε ἐνταῦθα τὴν τάξιν ἐποίησαν, καὶ πρότερον περὶ στόματος διαλε-
35 χθεὶς, τότε ἐπὶ τὴν καρδίαν ἦλθεν; οὐχ ἁπλῶς, οὐδὲ ὡς ἔτυχε, τοῦτο ποιεῖ. καθάπερ
γὰρ ἐπὶ τῶν δεσμωτῶν τῶν βουλομένων ἐκφυγεῖν, ἔργον προηγούμενον οἱ τὴν ἐπιμέλειαν
ἔχοντες ποιοῦνται προκαταλαβεῖν τοῦ δεσμωτηρίου τὰς θύρας, καὶ τοῦτο πάντες ἐσπου-
δάκασι, κἂν τοῦτο γένηται, τὸ λειπόμενον εὐδιόρθωτον· οὕτω δὴ καὶ οὗτος ἐνταῦθα ποιεῖ, καὶ
δι᾽ ὧν παραινεῖ τοῦτο μονονουχὶ λέγει· ἔστωσαν αἱ θύραι κεκλεισμέναι, καὶ οἱ πονηροὶ λογισ-
40 μοὶ ταχέως χειρωθήσονται. διὰ τοῦτο οὐδὲ τὴν ἀρχὴν συγχωρεῖ ἔξωθεν εἰσελθόν-
τας, καὶ τὴν πονηρὰν ἀνασπᾷ ῥίζαν λέγων· μὴ ἐκκλίνῃς τὴν καρδίαν μου εἰς λόγους
πονηρίας. οὐχ ὅτι ὁ Θεὸς ἐκκλίνει (μὴ γένοιτο) ἀλλ᾽ ὃ λέγει, τοιοῦτόν ἐστι· μὴ ἀφῇς
κλιθῆναι, μὴ ἀφῇς περιτραπῆναι εἰς ἐννοίας πονηράς. ἐκεῖθεν γὰρ ἡ πηγὴ τῆς

ἀρετῆς

ἀρετῆς καὶ τῆς κακίας, ἀπὸ τῆς καρδίας. καὶ τίνες δὲ οἱ λόγοι τῆς πονηρίας; πολλοὶ καὶ διάφοροι. καὶ γὰρ οἱ ἐπιβουλὰς ῥάπτοντες, οἱ τὸν Θεὸν διαβάλλοντες, οἱ ἀρετὴν ἀποστρεφόμενοι, οἱ κακίαν διώκοντες, οἱ περὶ δογμάτων διεφθαρμένων καὶ βίου ἠμελημένου [ἡδέως ἀκούοντες] καὶ τὰ τοιαῦτα, λόγοι ἐκ πολλῆς πονηρίας προϊέμενοι. ὥσπερ δὲ εἰσὶν ἔννοιαι καὶ ῥήματα πονηρίας, οὕτω καὶ ζωῆς. διὸ καὶ ἔλεγον οἱ μαθηταὶ τῷ Χριστῷ, ῥήματα ζωῆς αἰωνίου ἔχεις, καὶ πρὸς τίνα ἀπελευσόμεθα; λέγεται δὲ καὶ ῥήματα ζωῆς, τὰ ζωὴν παρέχοντα· λέγεται καὶ ῥήματα σωτηρίας, τὰ σωτηρίαν περιποιοῦντα. διὸ καί τις σοφὸς λέγει, Μὴ κωλύσῃς λόγον ἐν καιρῷ σωτηρίας. καὶ λόγοι πονηρίας, οἱ πονηροὺς ποιοῦντες [τοὺς λέγοντας]. ὥσπερ γὰρ εἰσὶν ἀέρες λοιμώδεις καὶ νοσοποιοί, οὕτω καὶ λόγοι. ὅπερ γὰρ ἐργάζονται ἐν σώματι ἐκεῖνοι, τοῦτο οὗτοι τῇ παραδεχομένῃ ψυχῇ. εὔχεται τοίνυν καὶ περὶ τούτων δι᾽ ὧν ἐπήγαγε καὶ λέγει, μὴ ἀφῇς τὴν καρδίαν μου δέξασθαι λόγους τοιούτους, μὴ ἀφῇς ἐκεῖ κλιθῆναι. εἶδες πῶς δείκνυσι τὸ αὐτεξούσιον, καὶ ὅτι οὐκ ἐν ἑαυτῇ τὴν πονηρίαν ἡ φύσις ἔχει, ἀλλ᾽ ἀπὸ ῥαθυμίας κλινομένη δέχεται. τοῦ προφασίζεσθαι προφάσεις ἐν ἁμαρτίαις. αὕτη μάλιστά ἐστιν ἡ τῆς ἀπωλείας ὁδὸς, ὅταν ἡ αὐτὴ ἡ ἁμαρτάνουσα ψυχὴ τὸν φόβον ἐκλύσῃ καὶ προφάσεις τινὰς εἰς ῥαθυμίαν ἐπινοῇ, ἢ καὶ ὅταν μοιχεύσαντός τινος βουλόμενος ἕτερος ἐκλῦσαι αὐτοῦ τὴν κατάνυξιν λέγῃ, μὴ γὰρ σὺ αἴτιος; ἡ ἐπιθυμία αἰτία. κακὸν μὲν γὰρ τὸ ἁμαρτεῖν, χαλεπώτερον δὲ αὐτὸ ποιεῖ, τὸ ἀρνεῖσθαι μετὰ τὸ ἁμαρτεῖν. τοῦτο μάλιστα ὅπλον τοῦ διαβόλου· τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν πρωτοπλάστων ἐγένετο. δέον γὰρ ὁμολογῆσαι τὸν Ἀδὰμ τὰ πεπλημμελημένα, ὁ δὲ ἐφ᾽ ἑτέραν μεταφέρει τὴν αἰτίαν· κἀκείνη πάλιν ἐπὶ τὸν διάβολον. δέον εἰπεῖν, ἡμάρτομεν, οἱ δὲ οὐ μόνον οὐχ ὁμολογοῦσιν, ἀλλὰ καὶ ἀπολογίαν συντιθέασιν. ὁ γὰρ διάβολος εἰδὼς ὅτι ἡ ὁμολογία τῆς ἁμαρτίας λύσις ἐστὶ τῆς ἁμαρτίας, πείθει τὴν ψυχὴν ἀναισχυντεῖν. ἀλλὰ σὺ, ἀγαπητὲ, ὅταν ἁμάρτῃς, εἰπὲ ὅτι ἥμαρτον. ταύτης τῆς ἀπολογίας οὐδὲν ἀμεινότερον. οὕτω τὸν Θεὸν ἵλεων ποιεῖς, οὕτω καὶ σεαυτὸν ὀκνηρότερον εἰς τὸ τοῖς αὐτοῖς περιπεσεῖν. ὅταν δὲ μέλλῃς προφάσεις οὐκ οὔσας ζητεῖν καὶ ἀπαλλάττειν τὴν ψυχὴν τοῦ δέους, προθυμοτέραν αὐτὴν ἐργάσῃ πρὸς τὸ πάλιν ἐμφύρεσθαι τοῖς αὐτοῖς, καὶ τὸν Θεὸν μειζόνως παροξυνεῖς. οὐδενὶ γὰρ τῶν ἁμαρτανόντων πρόφασις λείπει ἀναίσχυντος. καὶ γὰρ ὁ ἀνδροφόνος τὸν θυμὸν αἰτιάσασθαι ἔχει, καὶ ὁ κλέπτης τὴν πενίαν, καὶ ὁ μοιχὸς τὴν ἐπιθυμίαν, καὶ ἕτερος τὴν δυναστείαν. ἀλλὰ ταῦτα προφάσεις εἰσὶν ἄλογοι, οὐδεμίαν ἀπολογίαν εὔλογον ἔχουσαι. οὐ γὰρ ἐκεῖνα ποιεῖ τὰς ἁμαρτίας, ἀλλ᾽ αἱ γνῶμαι τῶν ἁμαρτανόντων. καὶ ὅτι αὗται, ἀπὸ τῶν περιεχόντων τοῦτο ποιήσω φανερόν. ὅταν γὰρ φαίνηται ἕτερος ἄνθρωπος καὶ πενίᾳ συζῶν, καὶ ἐπιθυμίαν ἔχων, καὶ ταῖς ἀνάγκαις τῆς φύσεως ὑποκείμενος, * ταῦτα μὴ ἁμαρτάνων, ποίαν ἕξουσιν οὗτοι ἀπολογίαν; διὰ τοῦτο σοφός τις καλῶς οὕτως εἶπε· τίς δώσει ἐπὶ τῆς διανοίας μου μάστιγας, ἵνα ἐν τοῖς ἀγνοήμασί μου μὴ φείσωνται; ὅρα τὸν Δαβὶδ οὐ προφασιζόμενον ἡνίκα ἥμαρτεν, ἀλλὰ λέγοντα, ἡμάρτηκα τῷ Κυρίῳ. καίτοιγε εἶχεν εἰπεῖν, τί γὰρ ἐγυμνοῦτο ἡ γυνή; τί γὰρ ἐλούετο παρὰ τοὺς ὀφθαλμοὺς τοὺς ἐμούς; ἀλλ᾽ ᾔδει ὅτι ταῦτα προφάσεις ἦσαν ἄλογοι, καὶ διὰ τοῦτο ἦλθεν ἐπὶ τὴν σαφῆ ἀπολογίαν τῷ εἰπεῖν, ἥμαρτον. ἀλλ᾽ οὐχ ὁ Σαοὺλ οὕτως· ἀλλ᾽ ἐγκαλούμενος περὶ τοῦ ἐγγαστριμύθου ἔλεγε, θλίβομαι, καὶ οἱ ἀλλόφυλοι πολεμοῦσιν ἐν ἐμοί. διὰ δὴ τοῦτο μάλιστα ἐκολάζετο. δέον γὰρ εἰπεῖν, ἥμαρτον καὶ παρηνόμησα, ὁ δὲ τοῦτο μὲν οὐκ εἶπε· περιήρχετο δὲ προφάσεις ἀλόγους ζητῶν.

5 Σὺν ἀνθρώποις ἐργαζομένοις τὴν ἀνομίαν.

Τοῦτο ἐπήγαγε, δεικνὺς ὅτι ἐκείνων ἐστὶ μάλιστα τὸ προφασίζεσθαι, τὸ ἁμαρτάνειν. διὰ δὴ τοῦτο καὶ συνεχῶς ἀντὶ ἀρετῆς τοῦτο προβάλλεται, τὸ φεύγειν τοὺς τοιούτους συλλόγους. μᾶλλον δὲ καὶ ἐντεῦθεν τοῦ βιβλίου πρῶτος ἄρχεται λέγων, Μακάριος ἀνὴρ ὃς οὐκ ἐπορεύθη ἐν βουλῇ ἀσεβῶν, καὶ ἐν ὁδῷ ἁμαρτωλῶν οὐκ ἔστη, καὶ ἐπὶ καθέδραν λοιμῶν οὐκ ἐκάθισε. διὰ τοῦτο δὲ τοῦτο εὑρίσκεις αὐτὸν ἀεὶ ἐν τοῖς ἁμαρτήμασιν εὐγνώμονα. ὅτε γοῦν ἠρίθμησε τὸν λαὸν, ἔλεγεν, ἐγὼ ἥμαρτον, καὶ ἐγὼ ὁ ποιμὴν ἐκακοποίησα. οὐκ εἶπε, τί γάρ ἐστιν ὅτι ἠρίθμησα; ἀλλ' ἑαυτὸν καταδικάζει· διὸ καὶ συγγνώμης τυγχάνει. οὐδὲν γὰρ οὕτω τὸν Θεὸν ἵλεων ποιεῖ, ὡς τὸ τὰ οἰκεῖα ὁμολογεῖν ἁμαρτήματα. τοῦτο δὲ γένοιτ' ἂν ἐκ τοῦ φεύγειν τοὺς συλλόγους τοὺς ἐκλύοντας τὸν ἐκ τῶν ἁμαρτημάτων φόβον, καὶ εἰς ῥαθυμίαν ἐμβάλλοντας. διὸ καὶ Παῦλος καὶ Ἱερεμίας πολὺν ὑπὲρ τούτου ποιοῦνται λόγον, φεύγειν κελεύοντες ἑκάτεροι τῶν πονηρῶν τὰς συνουσίας καὶ τῶν οὕτω ῥαθύμων. καὶ ὁ Ἰὼβ δὲ ἐν τάξει ἀρετῆς τοῦτο τίθεται λέγων, Εἰ ἤμην πορευόμενος μετὰ γελοιαστῶν. οὗτος δὲ μηδὲ καθίσαι δείκνυσιν ἑαυτὸν μετὰ τοιούτων λέγων, Οὐκ ἐκάθισα μετὰ συνεδρίου ματαιότητος. διά τοι τοῦτο καὶ Παῦλος οὐκ ἀφίησι συνεσθίειν τοῖς πονηροῖς, οὐδὲ ἁπλῶς συγγίνεσθαι, λέγων, Εἰ δέ τις οὐχ ὑπακούει τῷ λόγῳ ἡμῶν διὰ τῆς ἐπιστολῆς, τοῦτον σημειοῦσθε, καὶ μὴ συναναμίγνυσθε αὐτῷ.

[Ἱερεμ. νε. ς. / α Κο. ε. θ. / Ἰωβ. λα. ε. / Ψαλμ. κε. δ. / β Θεσ. γ. ιδ.]

Καὶ οὐ μὴ συνδυάσω μετὰ τῶν ἐκλεκτῶν αὐτῶν.

Ἕτερος, Μηδὲ συμφάγοιμι τὰ ἡδέα αὐτῶν. Ἄλλος, Μὴ συναυλισθῶ ἐν ταῖς τερπνότησιν αὐτῶν. Τὸ ἀποστολικὸν ἐνταῦθα λέγει, ὅτι καὶ τρυφὰς αὐτῶν καὶ συμπόσια φεύγειν δεῖ. ἐνταῦθα μάλιστα τὰ τῆς ἁμαρτίας αὔξεται, ἔνθα πλείων ἡ ἄδεια γίνεται. οὐ μικρὸν δὲ τοῦτο ἀρετῆς σημεῖον, οὐ μικρὰ διορθώσεως ὁδὸς, τὸ φεύγειν τὰ τοιαῦτα συμπόσια καὶ τοὺς συλλόγους, καὶ μήτε φιλίαν αἰδεῖσθαι, μήτε γαστρὶ δουλεύοντας τὸν τόνον ἐκλύειν τῆς ψυχῆς, καὶ τὸ τῆς φιλοσοφίας εὔτονον παραλύειν. οὕτω πολλοὶ φιλίαν αἰδεσθέντες εἰς τὸν τῆς μέθης κατεκυλίσθησαν κλυδώνιον, οὕτως ὑπὸ πορνείας ἑάλωσαν, καὶ πῦρ ἡδονῆς ἀνῆψαν συμπόσια διώξαντες, θέατρα πολλὴν ἔχοντα παρανομίαν. τοῦτο καὶ αὐτὸς δείκνυσιν ἑαυτὸν πεποιηκέναι, ὡς μηδὲ μετασχεῖν τῆς τοιαύτης τραπέζης.

6 Παιδεύσει με δίκαιος ἐν ἐλέει καὶ ἐλέγξει με, ἔλαιον δὲ ἁμαρτωλοῦ μὴ λιπανάτω τὴν κεφαλήν μου.

Ἄλλος, Κατελεησάτω με δίκαιος ἐλέους καὶ ἐλεγξάτω. Καὶ τοῦτο οὐ μικρὸν ἀρετῆς εἶδος μετὰ τοῦ προτέρου, τὸ μὴ φεύγειν ἐλέγχους, μηδὲ ἐπιτιμήσεις τὰς παρὰ τῶν δικαίων γινομένας. ὃ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστι· τῶν μὲν πρὸς χάριν διαλεγομένων ἐπὶ βλάβῃ μηδέποτε μεταλάβοιμι τῶν συλλόγων· τοὺς δὲ ἐπιστύφοντας καὶ διορθουμένους, τούτους ἑλοίμην, τοὺς ἐλέγχοντας, τοὺς ἐγκαλύπτοντας τὰ πεπλημμελημένα, τοὺς ἐπιτιμῶντας. τοῦτο γὰρ μάλιστα ἐλέου καὶ φιλανθρωπίας, τὸ τὰ τραύματα διορθοῦν. ἔλαιον δὲ ἁμαρτωλοῦ μὴ λιπανάτω τὴν κεφαλήν μου. Εἶδες ψυχὴν συγκεκροτημένην ἀρετῇ. τῶν μὲν δικαίων καὶ τὰς ἐπιτιμήσεις μεθ' ἡδονῆς φέρει, τῶν δὲ παρανόμων καὶ τὰ πρὸς χάριν λεγόμενα διακρούεται. τί δήποτε; ὅτι ἐκεῖνοι μὲν καὶ ἐλεοῦντες πολλάκις ἀπώλεσαν· οὗτοι δὲ ἐπιτιμῶντες καὶ ἐπιστύφοντες διώρθωσαν· καὶ τῷ μὲν ἐλέγχῳ τούτων συγκεκλήρωται ἔλεος, τῷ δὲ ἐλέῳ ἐκείνων θάνατος. διὸ καί τις ἔφησεν, Ἀξιοπιστότερα τραύματα φίλων, ἢ ἑκούσια φιλήματα ἐχθρῶν. καὶ σκόπει πῶς τὸ ἀποστολικὸν ἐνταῦθα δηλοῖ, τὸ, Ἔλεγξον, ἐπιτίμησον, παρακάλεσον. τοιοῦτος γὰρ καὶ ὁ ἔλεγχος τῶν ἁγίων. οὕτω καὶ ἰατροὶ ποιοῦσιν· οὐ τέμνουσι μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐπιδεσμοῦσι. διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς εὐπαράδεκτον ποιῶν γίνεσθαι τὸν ἔλεγχον, οὐκ ἀφίησι δημοσιεύεσθαι ἐκ

[Παροιμ. κζ. ς. / β Τιμ. δ. β.]

προοιμίων

Ματθ. ιη. ιε. προοιμίων τὴν ἐπιτίμησιν, λέγων, Ὕπαγε, ἔλεγξον αὐτὸν μεταξὺ σοῦ καὶ αὐτοῦ μόνου. οὕ-
Γαλ. γ. α. καὶ δ. ιθ. τω καὶ Παῦλος ἐποίει μετ᾽ ἐλέους τὸν ἔλεγχον ἐπιδεικνύμενος· νῦν μὲν λέγων, Ὦ ἀνόητοι
Γαλάται· νῦν δὲ, τεκνία μου, οὓς πάλιν ὠδίνω. πολλὰ γὰρ δεῖ τὸν ἐλέγχοντα ἐπινοεῖν,
ὥστε εὐπαράδεκτον γενέσθαι τὸν ἔλεγχον, καὶ πολλῆς χρεία συνέσεως τῷ τοῦτο ἐπάγοντι τὸ
φάρμακον· μᾶλλον μὲν οὖν πλείονος ὁ ἐλέγχων δεῖται συνέσεως, ἢ ὁ σῶμα τέμνων. 5
πῶς; ὅτι ἐκεῖ μὲν ἕτερον τὸ τέμνον, καὶ ἕτερον τὸ ὑπομένον τὴν ὀδύνην· ἐνταῦθα δὲ
αὕτη καὶ ἡ τεμνομένη, αὕτη καὶ ἡ φέρουσα τὴν ἀλγηδόνα. ἔλαιον δὲ ἁμαρτωλοῦ μὴ λιπα-
νάτω τὴν κεφαλήν μου. τί ἐστι τοῦτο; ἐκεῖνος, φησιν, οὐ τὸ χρήσιμον ζητεῖ τοῦ ἀκούοντος,
ἀλλὰ τὸ ἑαυτοῦ, ἵνα ἡδὺς φαίνηται, ἵνα προσφιλής· οὗτος δὲ περὶ τῆς ἑαυτοῦ χάριτος τὸ
ἐκείνου συμφέρον σκοπεῖ ὥστε ἀλλήλων καὶ ταύτῃ μάλιστα διεστήκασιν. Εἰ δὲ ἐλεοῦντας 10
ἀποστρέφεσθαι χρὴ τοὺς πονηρούς, πότε αὐτοὺς δεῖ προσίεσθαι; οὐδέποτε. ὥστε κἂν
χρήματα παρέχῃ, κἂν τρυφὴν ἐπαγγέλληται καὶ τιμὰς, διάκρουε καὶ φεῦγε· τὸν δὲ δί-
καιον, κἂν σκώπτῃ λέγοις, κἂν ἐπιτιμᾷ, δίωκε. ἐκεῖνος γάρ ἐστιν ὁ φιλῶν.

7 Ὅτι ἔτι καὶ ἡ προσευχή μου ἐν ταῖς εὐδοκίαις αὐτῶν. Ἄλλος, Ἔτι γὰρ
καὶ ἡ προσευχή μου ἐντὸς τῶν κακιῶν αὐτῶν. Ἄλλος, Ἐν ταῖς πονηρίαις αὐτῶν. Τὰ μὲν 15
ἥττους, τὰ δὲ παρ᾽ ἑαυτοῦ παρέχεται. ἐντεῦθεν δείκνυσιν ὅτι εὐχῇ οὐ δεῖ θαρρεῖν μόνον αὐτοὺς
ἀναπεπτωκότας καὶ καθεύδοντας, ἀλλὰ καὶ τὰ παρ᾽ ἑαυτῶν εἰσφέρειν. τί οὖν ἐστιν ἐξ ἑαυ-
τοῦ παρέχεται; οὐ πρόβατα καὶ βόας καὶ χρήματα, ἀλλὰ τρόπων ἐπιείκειαν, καὶ τὸ μετ᾽ ὑ-
περβολῆς ἀποστρέφεσθαι αὐτῶν τὴν πονηρίαν. οὐ μόνον, φησὶ, φεύξομαι τὴν ἐκείνων
χάριν τὴν ἐπιβλαβῆ, οὐδὲ αἱρήσομαι τὴν τούτων ἐπιτίμησιν, ἀλλὰ καὶ κατὰ τῶν ἐπιθυ- 20
μιῶν αὐτῶν στήσομαι. τοσοῦτον γάρ, φησιν, ἀπέχω ἐλέσθαι τὸν ἐκείνων ἔλεον, ὅτι καὶ εὔχομαι
κατὰ τῶν ἐπιθυμιῶν αὐτῶν· τοῦτο γάρ ἐστιν, ἐν ταῖς εὐδοκίαις αὐτῶν.

Κατεπόθησαν ἐχόμενα πέτρας οἱ κριταὶ αὐτῶν.

Ἄλλος, Ἐκπλήσσονται ἐν χειρὶ πέτρας. Ἐνταῦθα δείκνυσι τὸ τῆς ἁμαρτίας εὐχείρω-
τον, καὶ τὸ ἀπόκρημνον τῆς κακίας. αὐτοὶ γάρ, φησιν, οἱ δυνάσται, οἱ πάντα ἄγοντες καὶ 25
φέροντες, ἀπώλοντο· καὶ οὐκ εἶπεν ἀπώλοντο, ἀλλὰ κατεπόθησαν, δηλῶν ὅτι οὕτως, ὡς
Ψαλ. λς. λς. μηδὲ ἴχνος αὐτῶν φαίνεσθαι· ὃ καὶ περὶ τοῦ ἀσεβοῦς λέγει, Ὅτι παρῆλθον, καὶ ἰδοὺ οὐκ
ἦν· καὶ ἐζήτησα αὐτὸν, καὶ οὐχ εὑρέθη ὁ τόπος αὐτοῦ. τί ἐστιν, ἐχόμενα; ἐγγύς. ὃ δὲ λέγει τοῦτό ἐστιν·
ὡσανεὶ πέτρα καταποντισθεῖσα οὐκ ἂν φανείη, οὕτω δὴ καὶ αἱ ἐκείνων εὐημερίαι κα-
ταδυόμεναι λοιπὸν ἀφανεῖς γίνονται, ὁλοσχερῆ τὴν ἀπώλειαν ὑπομείνασαι. ἢ τοῦτο 30
τοίνυν φησὶ, τὸ ἀνώνυμον, τὸ πρόρριζον· ἢ τὸ ἰσχυρὸν καὶ δυνατὸν καὶ κραταιόν. τοῦτο γὰρ
τὸ, ἐκπλήσσονται ἐν χειρὶ πέτρας.

8 Ἀκούσονται τὰ ῥήματά μου ὅτι ἡδύνθησαν.

Ἕτερος, Ὅτι ἐδορυφορήθησαν. Ἄλλος, Ὅτι εὐπροσωπίσθησαν. Τουτέστι, διὰ τῆς
πείρας εἴσονται τῶν πραγμάτων τὴν ἡδονὴν τῆς ἐμῆς παραινέσεως καὶ συμβουλῆς, καὶ 35
πῶς ὁ ἔλεγχος τῶν δικαίων τοῦτον φέρει τὸν καρπόν, καὶ ἡ παιδεία αὐτῶν πολλὴν ἔχει τὴν
ἡδονήν. τοιοῦτον γὰρ ἡ ἀρετή· πρόσκαιρον μὲν ἔχει τὸν πόνον, διηνεκῆ δὲ τὴν εὐφροσύνην.

Ὡσεὶ πάχος γῆς ἐρράγη ἐπὶ τῆς γῆς, 9 Διεσκορπίσθη τὰ ὀστᾶ αὐτῶν
παρὰ τὸν ᾅδην.

Ἕτερος, Ὥσπερ γεωργὸς ὅταν ῥήσσῃ τὴν γῆν, οὕτως ἐσκορπίσθη τὰ ὀστᾶ ἡμῶν εἰς στό- 40
μα ᾅδου. Ἄλλος, Ὁμοίως εἰ ἀποκλῶντι καὶ διασχίζοντι τὴν γῆν, ἐσκορπίσθη τὰ ὀ-
στᾶ ἡμῶν εἰς τὸν ᾅδην. Ἄλλος, Ὡς καλλιεργῶν καὶ σκάπτων ἐν τῇ γῇ, διεσκορπίσθη
τὰ ὀστᾶ ἡμῶν παρὰ τὸν ᾅδην. Εἰπὼν ὅτι πολλὴν ἔχει αὐτοῦ τὰ ῥήματα τὴν ἡδονήν,

λέγει καὶ τὰς παλαιὰς συμφοράς· οἱ καίτοιγε τὰ ἔσχατα ἐπάθομεν, καὶ ὥσπερ γῆ διαρραγεῖσα καὶ διατεμνομένη ἢ διασκαπτομένη, οὕτω πάντες διεσπάρημεν καὶ ἀπωλόμεθα, καὶ πρὸς αὐτὰς τοῦ θανάτου τὰς πύλας ἤλθομεν, ἀλλ' ὅμως καὶ οὕτω διακείμενοι μᾶλλον ἂν ἑλοίμεθα τὴν ἀπὸ τῶν δικαίων παίδευσιν καὶ διόρθωσιν, ἢ τὸν ἀπὸ τῶν ἁμαρτωλῶν ἔλεον. καὶ γὰρ, ὅπερ ἂν γένοιτο, τῆς πρὸς σὲ ἐλπίδος ἐκκρεμάμεθα, καὶ οὐκ ἄν ποτε ἐκπέσοιμεν τοῦ πρὸς σὲ ὁρᾶν. διὸ καὶ ἐπήγαγε λέγων,

Ὅτι πρὸς σὲ, Κύριε, Κύριε, οἱ ὀφθαλμοί μου, ἐπὶ σοὶ ἤλπισα, μὴ ἀντανέλῃς τὴν ψυχήν μου. Κἂν μυρία, φησὶν, ἐπέλθῃ δεινὰ, κἂν πόλεμοι, κἂν μάχαι, κἂν θάνατοι, κἂν πύλαι ᾅδου, * οὐκ ἀφιστάμεθα τῆς ἱερᾶς ἀγκύρας, ἀλλ' ἐχόμεθα τῆς ἐλπίδος τῆς ἐπὶ τὴν σὴν συμμαχίαν, καὶ ὅπλα καὶ παρατάξεις ἀφέντες, ἐντεῦθεν τὴν ἀπαλλαγὴν προσδοκῶμεν, ἀπὸ τῆς σῆς ῥοπῆς. ἐπὶ σοὶ ἤλπισα, μὴ ἀντανέλῃς τὴν ψυχήν μου. Ἄλλος, Μὴ ἐκκενώσῃς· τουτέστι, μὴ ἀπαράκλητόν με ἀφῇς ἀπελθεῖν.

10 Φύλαξόν με ἀπὸ παγίδος ἧς συνεστήσαντό μοι, καὶ ἀπὸ σκανδάλων τῶν ἐργαζομένων τὴν ἀνομίαν.

Οὐχ ἁπλῶς ἐνταῦθα ἐπιβουλὰς λέγει, ἀλλὰ τὰς λαθραίους, τὰς κεκρυμμένας, αἵπερ εἰσὶ καὶ δυσφύλακτοι καὶ δυσφώρατοι, καὶ μάλιστα τῆς ἄνωθεν δέονται ῥοπῆς. διὰ δὴ τοῦτο καὶ εἰς εὐχὴν κατακλείει τὸν λόγον, ἐντεῦθεν προοιμιασάμενος καὶ ἐνταῦθα τελευτῶν, δεικνὺς ὅτι τὰ μὲν παρ' αὐτοῦ ταῦτά ἐστιν· ἡ ἐλπὶς ἡ εἰς τὸν Θεὸν, τὸ διαπαντὸς πρὸς τὸν Θεὸν βλέπειν, τὸ φεύγειν τῶν πονηρῶν τοὺς συλλόγους, τὸ μισεῖν αὐτῶν τὰς πονηρὰς ἐπιθυμίας· τὰ δὲ παρὰ τοῦ Θεοῦ, ἡ βοήθεια, ἡ συμμαχία, τὸ τῶν δυσφορωτέρων αὐτὸν ἀνώτερον ποιεῖν. οὕτω γὰρ ἡ ἀρετὴ ὑφαίνεται, καὶ τῆς ἡμετέρας σπουδῆς εἰσφερομένης, καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ συμμαχίας βοηθούσης.

11 Πεσοῦνται ἐν ἀμφιβλήστρῳ αὐτῶν οἱ ἁμαρτωλοὶ, καταμόνας εἰμὶ ἐγὼ ἕως οὗ παρέλθω. Τίνος ἐν ἀμφιβλήστρῳ πεσοῦνται; αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ· τουτέστιν, ἁλώσονται, χειρωθήσονται. τὰ μὲν γὰρ τῶν δικαίων, μέχρι διορθώσεως καὶ τοῦ διεγεῖραι αὐτῶν τὴν φιλοσοφίαν· τὰ δὲ τῶν ἁμαρτωλῶν, ἅτε ἀνίατα νοσούντων, μέχρι κολάσεως καὶ τιμωρίας. καταμόνας εἰμὶ ἐγὼ ἕως οὗ παρέλθω. ἕτερος, ἅμα ἐγώ εἰμι ἕως οὗ παρέλθω. ἄλλος, ἐπὶ τὸ αὐτό· τουτέστι, συνημμένος, συγκεκροτημένος, οὐ διεσπαρμένος. ἡ κατὰ τοὺς ἑβδομήκοντα, ἀπηλλαγμένος τῶν πονηρῶν, καθαρεύων τῆς ἐκείνων συνουσίας, καὶ ὡσανεὶ μόνος οἰκῶν, ὅπερ καὶ μέγιστόν ἐστιν ἀρετῆς εἶδος. οὐ μίαν δὲ καὶ δύο καὶ τρεῖς φησὶν ἡμέρας τοῦτο ποιεῖν, ἀλλὰ πάντα τὸν βίον. τοῦτο ἀσφάλεια, τοῦτο τεῖχος, τοῦτο ἀρετῆς ἐπίδοσις, τὸ φεύγειν τοὺς πονηροὺς, τὸ πρὸς ἑαυτὸν συγκεκροτημένον καὶ συνηγμένον εἶναι πάντα τὸν βίον, καὶ καταμόνας οἰκεῖν τῶν διαφθειρόντων. οὐ γὰρ ἐρημία ποιεῖ τὸ μόνον εἶναι, ἀλλὰ γνώμη φιλόσοφος. οὕτω καὶ πόλεις μέσας οἰκοῦντες καὶ θορύβους καὶ ἀγορὰς δύναιντ' ἂν εἶναι κατὰ μόνας ἄνθρωποι, ὅταν τοὺς διεφθαρμένους φεύγωσι συλλόγους, καὶ τοῖς τῶν δικαίων συνεδρίοις ἑαυτοὺς ἐκδιδῶσιν. αὕτη ἀσφαλὴς ὁδός. ὁ μὲν οὖν ἀρκῶν καὶ ἑτέρους διορθῶσαι, μιγνύσθω τοῖς μέλλουσι δέχεσθαι τὴν θεραπείαν, καὶ ποιείτω βελτίους· ὁ δὲ ἀτονώτερος ὢν, φευγέτω τοὺς πονηροὺς, ὥστε μὴ τὴν παρ' ἐκείνων δέξασθαι λύμην· καὶ οὕτω καὶ τὸν παρόντα βιώσεται βίον μετὰ ἀσφαλείας, καὶ τῶν μελλόντων ἐπιτεύξεται ἀγαθῶν, ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Ψαλμ. ρμα.

1 ΦΩΝΗ ΜΟΥ ΠΡΟΣ ΚΥΡΙΟΝ ΕΚΕΚΡΑΞΑ, φωνῇ μου πρὸς τὸν Θεὸν ἐδεήθην.

Ὁρᾷς πῶς πανταχοῦ τοῦτο ποιεῖ, καὶ ἀπὸ ταύτης προοιμιάζεται τῆς ἀρχῆς, καὶ δεύτερον ἐνταῦθα φωνῇ καὶ φωνῇ λέγει; ποιεῖ δὲ τοῦτο οὐχ ἁπλῶς, ἀλλ' ὥστε διδάξαι ἡμᾶς δύο ταῦτα διὰ τοῦ διπλασιασμοῦ, τό τε εὔτονον τῆς προθυμίας, τό τε συντεταμένον τῆς διανοίας, καὶ πρὸς τούτοις ἔτι, τὸ αὐτοῦ εἶναι τὴν φωνήν. οὐ γὰρ πάντες οὔτε φωνῇ βοῶσιν, οὔτε πρὸς τὸν Θεόν, οὔτε τῇ οἰκείᾳ. δεῖ δὲ ἅπαντα ταῦτα συνελθεῖν. ὁ κατ' ἐχθρῶν βοῶν, οὐκ ἀνθρώπου φωνὴν προΐεται, ἀλλὰ θηρίου καὶ ὄφεως· ὁ ῥαθυμῶν καὶ μὴ ἀκούων ὧν λέγει, οὐ πρὸς τὸν Θεὸν βοᾷ, ἀλλ' ἁπλῶς καὶ εἰκῇ φθέγγεται· ὁ μὴ διεγείρων τὴν διάνοιαν, κἂν μεγάλα κράζῃ, πάλιν οὗτος οὐ βοᾷ. φωνὴ γάρ, ὅπερ πολλάκις ἔφθην εἰπών, οὐ τὸν τόνον δηλοῖ τοῦ πνεύματος, ἀλλὰ τὴν συντεταμένην διάνοιαν. ἀλλ' οὐχ οὕτως οὗτος· ἀλλὰ τρία ταῦτα συνάγει, καὶ δείκνυσιν, ὅτι τε φωνῇ βοᾷ, καὶ πρὸς τὸν Θεόν, καὶ τῇ αὐτοῦ φωνῇ. διὰ τοῦτο δεύτερον φωνῇ μου καὶ φωνῇ μου φησίν.

2 Ἐκχεῶ ἐνώπιον αὐτοῦ τὴν δέησίν μου, τὴν θλῖψίν μου ἐνώπιον αὐτοῦ ἀπαγγελῶ.

Εἶδες ψυχὴν τῶν βιωτικῶν ἀπηλλαγμένην; οὐδὲ γὰρ πρὸς ἀνθρώπους κατέφυγεν, οὐδὲ τὰς παρὰ τούτων ἐζήτησε συμμαχίας· ἀλλὰ πρὸς τὴν ἀχείρωτον βοήθειαν καὶ τὴν ἄνωθεν ῥοπήν. εἶτα τὸ συντεταμένον τῆς διανοίας, καὶ τὴν θερμότητα ἣν εἶχεν ἐναποκειμένην διὰ τῆς λέξεως ταύτης ἐμφῆναι βουλόμενος, ἐκχεῶ φησὶ μετὰ πολλῆς τῆς δαψιλείας. ἐντεῦθεν μανθάνομεν ὅτι οὐ μικρὸν καὶ αἱ θλίψεις εἰς φιλοσοφίαν συμβάλλονται. τοῦτο τῆς θλίψεως ὁ καρπός. μηδεὶς τοίνυν φευγέτω αὐτήν. δύο γὰρ ἔχει ταῦτα κέρδη· ἓν μέν, ὅτι τε σπουδαιοτέρους ἐργάζεται καὶ προσεκτικωτέρους, ἕτερον δέ, καὶ ὅτι οὐ μικρὸν ἡμῖν δικαίωμα εἰς τὸ ἀκουσθῆναι γίνεται. διά τοι τοῦτο καὶ αὐτὸς οὐκ εἶπε τὴν δικαιοσύνην μου, οὐδὲ τὰ κατορθώματά μου, ἀλλὰ τὴν θλῖψίν μου· ὡς οὐ μικρᾶς καὶ ταύτης οὔσης αὐτῷ συνηγορίας. διὰ τοῦτο καὶ ὁ Ἡσαΐας, Παρακαλεῖτε, φησί, τὸν λαόν μου ἱερεῖς, λαλήσατε εἰς τὴν καρδίαν Ἱερουσαλήμ· ὅτι ἐδέξατο ἐκ χειρὸς Κυρίου διπλᾶ τὰ ἁμαρτήματα αὐτῆς. καὶ ὁ Παῦλος, Παράδοτε τὸν τοιοῦτον τῷ Σατανᾷ εἰς ὄλεθρον τῆς σαρκός, ἵνα τὸ πνεῦμα σωθῇ. καὶ Κορινθίοις ἐπιστέλλων ἔλεγε, Διὰ τοῦτο ἐν ὑμῖν πολλοὶ ἀσθενεῖς καὶ ἄρρωστοι, καὶ κοιμῶνται ἱκανοί. εἰ γὰρ ἑαυτοὺς ἐκρίνομεν, οὐκ ἂν ἐκρινόμεθα· κρινόμενοι δὲ ὑπὸ Κυρίου παιδευόμεθα, ἵνα μὴ σὺν τῷ κόσμῳ κατακριθῶμεν. καὶ τῷ πλουσίῳ δὲ ὁ Ἀβραὰμ ἔλεγεν· Ἀπέλαβες τὰ ἀγαθά σου ἐν τῇ ζωῇ σου, καὶ Λάζαρος τὰ κακὰ αὐτοῦ· καὶ νῦν μὲν ὧδε παρακαλεῖται, σὺ δὲ ὀδυνᾶσαι. καὶ ὁ Δαβὶδ δέ, ἡνίκα αὐτὸν κατηρᾶτο ὁ Σεμεεί, ἔλεγεν, Ἄφες αὐτὸν καταρᾶσθαί με, ὅτι Κύριος αὐτῷ ἐνετείλατο, ὅπως ἴδῃ τὴν ταπείνωσίν μου. καὶ πανταχοῦ τῶν γραφῶν εὑρήσομεν, ὅτι οἱ τὰς θλίψεις εὐχαρίστως φέροντες, οὐ μόνον πολλὰ τῶν ἁμαρτημάτων διαλύονται, ἀλλὰ καὶ οὐ μικρὰν ἐντεῦθεν πρὸς τὸν Θεὸν κτῶνται τὴν παρρησίαν.

Ἡσ. μ. α. — α. Κορ. ε. ε. — α. Κορ. ια. λ. — Λουκ. ιϛ. κε. — β. Βασ. ιϛ. ια. — [illegible]

3 Ἐν τῷ ἐκλείπειν ἐξ ἐμοῦ τὸ πνεῦμά μου, καὶ σὺ ἔγνως τὰς τρίβους μου.

Ὅτε μάλιστα οἱ μικρόψυχοι τῶν ἀνθρώπων ἀναπίπτουσι, πολλοὶ δὲ καὶ δύσφημα ῥήματα φθέγγονται, τότε οὗτος μάλιστα φιλοσοφεῖ, διδάσκαλον ἔχων τῆς σπουδῆς τὴν θλῖψιν.

[illegible]

ψιν. ὅταν οὖν ἴδῃς τινὰ ἀπὸ θλίψεως ἀπογινώσκοντα, ἢ πικρόν τι ῥῆμα φθεγγόμενον,
μὴ τὴν θλίψιν αἰτίαν ἡγοῦ, ἀλλὰ τὴν μικροψυχίαν τοῦ ταῦτα λαλοῦντος. τῆς γὰρ
θλίψεως ἡ φύσις τὰ ἐναντία κατασκευάζειν εἴωθε, προσοχήν, συντετριμμένην διανοί-
ας, συντεταμένην γνώμην, εὐλαβείας ἐπίτασιν. διὸ καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγεν, Ἡ θλίψις (Ρω.)
5 ὑπομονὴν κατεργάζεται, ἡ δὲ ὑπομονὴ δοκιμήν. εἰ δὲ Ἰουδαῖοι θλιβόμενοι ἐγόγγυ-
ζον, οὐ τῆς θλίψεως, ἀλλὰ τῆς ἐκείνων ἀνοίας ἦν τὰ τοῦ γογγυσμοῦ ῥήματα. ἐπεὶ οἱ
ἅγιοι θλιβόμενοι, λαμπρότεροι ἐγίνοντο καὶ φιλοσοφώτεροι. διὸ καὶ ἔλεγεν αὐτὸς οὗτος·
Ἀγαθόν μοι, Κύριε, ὅτι ἐταπείνωσάς με, ὅπως ἂν μάθω τὰ δικαιώματά σου. καὶ ὁ Παῦ- (Ψαλ. ριη. οα.)
λος· Καὶ τῇ ὑπερβολῇ τῶν ἀποκαλύψεων ἵνα μὴ ὑπεραίρωμαι, ἐδόθη μοι σκόλοψ (β. Κορ. ιβ.)
10 τῇ σαρκί, ἄγγελος Σατᾶν, ἵνα με κολαφίζῃ. ὑπὲρ τούτου τρὶς τὸν Κύριον παρεκάλε-
σα, καὶ εἶπέ μοι· ἀρκεῖ σοι ἡ χάρις μου. ἡ γὰρ δύναμίς μου ἐν ἀσθενείᾳ τελειοῦται.
διὸ εὐδοκῶ ἐν θλίψεσιν, ἐν ἀσθενείαις, ἐν διωγμοῖς. ὅτε γὰρ ἀσθενῶ, τότε δυνατός
εἰμι. ὁρᾷς καὶ τοῦτον ἐν τῇ θλίψει μᾶλλον διεγειρόμενον καὶ πρὸς τὸν Θεὸν καταφεύ-
γοντα, καὶ ἀντεχόμενον αὐτοῦ μετὰ πολλῆς τῆς σφοδρότητος ἐν αὐτῷ τῷ πυθμένι τῶν κα-
15 κῶν (τοῦτο γάρ ἐστιν, ἐν τῷ ἐκλείπειν ἐξ ἐμοῦ τὸ πνεῦμά μου) καὶ τότε μάλιστα σπου-
δαιότερον γινόμενον. τὸ δέ, σὺ ἔγνως τὰς τρίβους μου, ἕτερος ἑρμηνευτὴς εἶπε, σὺ
γὰρ οἶδας.

4 Ἐν ὁδῷ ταύτῃ, ᾗ ἐπορευόμην, ἔκρυψαν παγίδα μοι. 5 Κατενόουν εἰς
τὰ δεξιὰ καὶ ἐπέβλεπον, καὶ οὐκ ἦν ὁ ἐπιγινώσκων με.

20 Ἐνταῦθα τὴν ἐπίτασιν τῆς συμφορᾶς καὶ τὰ δεινὰ αὐξόμενα δείκνυσι, καὶ τῶν πολε-
μίων τὰς ἐπιβουλάς, πῶς προσῄεσαν καὶ ἐγγυτέρω ἐγίνοντο βουλόμενοι ὑποσκελίσαι·
καὶ τὸ δὴ χαλεπώτερον, ὅτι οὐ μόνον οὐκ ἦσαν αὐτῷ τινες βοηθοὶ ἢ σύμμαχοι, ἀλλ' οὐδὲ
ἐπεγίνωσκον. τοῦτο ἐπίτασις ἐρημίας, ἡ ὑπερβολὴ τῆς ἀλλοτριώσεως. ὀλίγων γάρ
ἐστι τὸ ἐν συμφοραῖς παραμεῖναι καὶ βοηθεῖν, καὶ μάλιστα ὅταν αἱ συμφοραὶ κινδύνους ἀπει-
25 λῶσιν. ἀλλὰ τοῦτο οὐ μόνον αὐτὸν οὐκ ἔβλαψεν, ἀλλὰ καὶ μειζόνως ὠφέλησε πρὸς τὸν
Θεὸν αὐτὸν οἰκειώσαν. καὶ σὺ τοίνυν, ἀγαπητέ, ὅταν ἴδῃς αὐξόμενα τὰ δεινά, μὴ ἀνα-
πέσῃς, ἀλλὰ νῆφε μειζόνως. διὰ γὰρ τοῦτο ἀφίησιν ὁ Θεὸς αἴρεσθαι αὐτά, ἵνα σου τὴν
ῥαθυμίαν ἀποτινάξῃ, ἵνα σε ἀφυπνίσῃ καθεύδοντα. ὅτε πάντα τὰ περιττὰ περικόπ-
τεται, τότε πάντα ἐκφυσᾶται τὰ βιωτικά, τότε ἐν προσευχῇ σπουδαιότερος γίνεται,
30 πρὸς ἐλεημοσύνην προθυμότερος, πρὸς ὑπεροψίαν γαστρός. καὶ ἕκαστον πάθος εὐ-
καταγώνιστον γίνεται, ὑπὸ τῆς θλίψεως φυγαδευόμενον· ἐπεὶ καὶ παρὰ τὴν ἀρχήν, οὐχὶ
κολάσαι βουλόμενος λύπαις ἡμᾶς συνέδησε καὶ πόνοις, εἰ καὶ ἐν τάξει κολάσεως τὴν ἀ-
πόφασιν τέθεικεν, ἀλλὰ σωφρονίσαι καὶ βελτίους ἐργάσασθαι. εἰ γὰρ καὶ λύπης ἐπι-
κειμένης, καὶ τοῦ βίου ἐπιμόχθου ὄντος, τοσαύτη κρατεῖ κακία, εἰ μηδὲν τούτων ἦν, ποῦ οὐκ
35 ἂν ἐξέβη τὰ τῆς πονηρίας; καὶ τί θαυμάζεις, εἰ ἐπὶ τῆς ψυχῆς, ὅπου γε καὶ ἐν τοῖς σώ-
μασιν ἀγαθὸν ἡ θλίψις; καὶ γὰρ τὸ εἰς ἄκραν εὐπάθειαν ἐξάγεσθαι τὴν σάρκα, ἐπι-
βλαβές· ἄλλως τε καὶ τὸ πολλαχόθεν ἐπιβουλὰς συνίστασθαι, νήφειν ποιεῖ· κἂν προσέχω-
μεν, οὐδὲν βλαπτόμεθα. διὸ καί τις φησιν· Ἐπίγνωθι ὅτι ἐν μέσῳ παγίδων διαβαίνεις, καὶ (Σειρ. θ. ιγ.)
ἐπὶ ἐπάλξεων πόλεων περιπατεῖς. καὶ οὗτος, ἐν ὁδῷ ᾗ ἐπορευόμην ἔκρυψαν παγίδα
40 μοι. εἰ δέ τις καὶ κατὰ ἀναγωγὴν ταῦτα ἐκλάβοι, ὄψεται τὸν διάβολον αὐτὸ ποιοῦντα,
οὐ πόρρωθεν, ἀλλὰ πλησίον κρύπτοντα τὰς ἐπιβουλάς. διὸ καὶ πολλῆς ἡμῖν δεῖ τῆς νήψεως.
κρύπτει γὰρ παγίδα, ἐν ἐλεημοσύνῃ τὴν κενοδοξίαν, ἐν νηστείᾳ τὴν ἀλαζονείαν, οὐκ ἐν
ἑτέροις, ἀλλ' ἐν αὐταῖς ταῖς ὁδοῖς αἷς βαδίζομεν, ὅπερ ἐστὶ καὶ χαλεπώτερον.

6 Ἀπώλετο φυγὴ ἀπ' ἐμοῦ. Ὁρᾷ πάλιν ἑτέραν προσθήκην τῶν δεινῶν. δείκνυσι γὰρ οὐ μόνον ὅτι ἐν ταῖς ὁδοῖς αἱ παγίδες, οὐδ' ὅτι οὐδεὶς ἦν ὁ βοηθῶν, οὐδὲ ὁ ἐπιγινώσκων, ἀλλ' ὅτι οὐδὲ τὸ λειπόμενον αὐτῷ πρὸς ἀπαλλαγήν, τὸ φυγῇ τὴν σωτηρίαν πορίσασθαι, ῥᾴδιον καὶ εὔκολον ἦν· οὕτως ἐν μέσοις ἀπείληπτο τοῖς κακοῖς, καὶ ἐν ἀφύκτῳ συμφορᾷ ἦν. ἀλλ' ὅμως καὶ οὕτως οὐκ ἀπεγίνωσκε. 5

Καὶ οὐκ ἔστιν ὁ ἐκζητῶν τὴν ψυχήν μου·

Τουτέστιν, ὁ ἀμύνων, ὁ βοηθῶν. τί οὖν αὐτός; ἆρα ἐν τοσαύτῃ ἀπορίᾳ καὶ ἀμηχανίᾳ ὢν ἀπέγνω τὴν σωτηρίαν; οὐδαμῶς. ἀλλὰ πρὸς τὸν Θεὸν καταφεύγει εὐθέως καὶ λέγει· 7 Ἐκέκραξα πρὸς σέ, Κύριε. Εἶπα, σὺ εἶ ἐλπίς μου, μερίς μου εἶ ἐν γῇ ζώντων. Ὁρᾷς νῆψιν ψυχῆς; οὐκ ἐβάπτισεν αὐτὸν τὰ δεινά, ἀλλὰ μᾶλλον ἐπτέρωσε· καὶ ἐν ἀπόροις ὤν, ἔγνω τὴν ἄμαχον χεῖρα καὶ τὴν παράλογον δύναμιν, καὶ τὴν ἐν ἀμηχάνοις εὐκολίαν. Εἶπα, σὺ εἶ ἐλπίς μου. τὰ ἀνθρώπινα, φησιν, ἐλήλεγκται, καὶ ὁ χειμὼν μείζων συμμαχίας οὕτως ἁπάσης, ὡς μηδεμιᾷ τέχνῃ οἷόν τε εἶναι περιγενέσθαι τοῦ ναυαγίου. ἀλλ' ὅμως εἰ καὶ παρὰ ἀνθρώποις ταῦτα ἀπέγνωσται, καὶ πάντες ἀπηγορεύσαμεν, ἀλλά σοι πάντα ῥᾴδια· ὅθεν καὶ ἐλπίζοντες οὐκ ἀπαναρκῶμεν. μερίς μου εἶ ἐν γῇ ζώντων· τουτέστιν, ὁλόκληρος θησαυρός μου, πλοῦτός μου, τὰ πάντα αὐτὸς εἶ. ἐν γῇ ζώντων. γῆν ζώντων ἐνταῦθα τὴν οἰκείαν πατρίδα καλεῖ. οἶδε γὰρ πολλάκις τὴν αἰχμαλωσίαν τὴν εἰς Βαβυλῶνα, ᾅδην καὶ θάνατον καλῶν. εἶτα ἐπειδὴ ἐν μὲν ἀλλοτρίᾳ ὢν οὐδεμίαν λατρείαν ἐπετέλει τὴν εἰωθυῖαν, ἐκεῖ δὲ τὰ τῆς ἁγιστείας ἅπαντα ἐπληροῦτο, διὰ τοῦτό φησι, μερίς μου εἶ ἐν γῇ ζώντων. ἀεί μου προεστὴς, φησί, καὶ ᾠκείωσω με ἐν γῇ ζώντων, καὶ πολλή μοι πρὸς σὲ γέγονε κοινωνία.

8 Πρόσχες πρὸς τὴν δέησίν μου, ὅτι ἐταπεινώθην σφόδρα.

Ὁρᾷς πῶς ὅπερ ἀνωτέρω ἔλεγε, τοῦτο καὶ ἐνταῦθα ἀντὶ συνηγορίας τίθησι, τὸ δὲ ταπεινωθῆναι λέγω, τὸ δίκην δοῦναι τῶν ἡμαρτημένων μεθ' ὑπερβολῆς. τὸ δὲ σφόδρα, οὐ τῶν γινομένων κατηγορίας ἐστίν, ἀλλὰ τῆς λύπης καὶ τῆς ἀσθενείας τοῦ πάσχοντος. ἂν μὲν γὰρ πρὸς τὴν ἀξίαν τῶν ἁμαρτημάτων ἴδῃς, οὐ σφόδρα ἡ ταπείνωσις· ἂν δὲ πρὸς τὴν ἀσθένειαν τοῦ φέροντος, σφόδρα, μεθ' ὑπερβολῆς. οὐδαμοῦ γὰρ ὁ Θεὸς ἀξίαν ἀπαιτεῖ τῶν πλημμελημάτων τιμωρίαν. εἰ δὲ τοῖς πάσχουσιν ἀφόρητος εἶναι δοκεῖ, οὐ παρὰ τὴν φύσιν τῶν γινομένων, ἀλλὰ παρὰ τὴν ἀσθένειαν τῶν ὑπομενόντων.

9 Ῥῦσαί με ἐκ τῶν καταδιωκόντων με, ὅτι ἐκραταιώθησαν ὑπὲρ ἐμέ.

Ἰδοὺ καὶ ἄλλη αἰτία πάλιν· ἡ ἄδικος ἐπιβουλὴ τῶν ἐπηρεαζόντων, καὶ τὸ εἶναι αὐτὸν ἐν ἀσθενείᾳ πολλῇ. 10 Ἐξάγαγε ἐκ φυλακῆς τὴν ψυχήν μου, τοῦ ἐξομολογήσασθαι τῷ ὀνόματί σου. Τὸ ἐξομολογήσασθαι ἐνταῦθα, ἀντὶ τοῦ εὐχαριστῆσαί ἐστιν. ὃ δὲ λέγει, τοῦτό ἐστιν· ἀπάλλαξόν με τῶν δεινῶν (φυλακὴν γάρ φησι τὴν τῶν συμφορῶν περιβολήν) ὥστε εὐχαριστῆσαι τῷ ὀνόματί σου. οὐ μικρὸν καὶ τοῦτο, τὸ ἐν εὐημερίᾳ γενομένους, μὴ εἰς λήθην ἐμπεσεῖν τῆς εὐεργεσίας. πολλοὶ γὰρ τῶν ἀνθρώπων ἐν θλίψεσι μέν εἰσι σπουδαιότεροι, ἐν ἀνέσει δὲ ῥᾳθυμότεροι· ἕτεροι πάλιν ἐν ἀνέσει ῥᾴθυμοι, καὶ ἐν θλίψεσιν ἀπογινώσκοντες ἑαυτῶν, καὶ ὑπτιώτεροι γινόμενοι. ἀλλ' οὗτος ἐν ἑκατέρᾳ τῇ τῶν καιρῶν διαφορᾷ, μένει τὴν αὐτὴν εὐλάβειαν διατηρῶν. οὔτε γὰρ ἡ θλίψις αὐτὸν ἀναπεσεῖν ἐποίησεν, ἀλλὰ μᾶλλον συνήγαγε πρὸς τὴν δέησιν καὶ τὴν εὐχήν, οὔτε ἡ ἄνεσις ὕπτιον κατεσκεύασεν, ἀλλὰ καὶ τότε πρὸς εὐχαριστίαν παρεσκεύαζε(ν).

11 Ἐμὲ ὑπομένουσι δίκαιοι, ἕως οὗ ἀνταποδῷς μοι.

Ἕτερος, Στεφανώσονται δίκαιοι, ὅταν εὐεργετήσῃς με. Τί ἐστι τοῦτο; καὶ ποῖς δικαίους, φησί,

φησι, τοῦτο ὠφελήσει. καὶ γὰρ καὶ ἐκεῖνοι εὐφρανθήσονται, χαρήσονται, σκιρτήσουσιν ἰδόντες μου τὴν ἀπαλλαγὴν τῶν δεινῶν. τοιαῦται γὰρ αἱ τῶν ἁγίων ψυχαί, καὶ τοῖς πάσχουσι κακῶς συναλγοῦσι, καὶ εὐθυμουμένοις οὐ βασκαίνουσιν, ἀλλὰ καὶ χαίρουσι καὶ εὐφραίνονται καὶ συνήδονται τοῖς εὐεργετουμένοις. ὃ καὶ Παῦλος ἐκέλευσε λέγων, Χαίρειν μετὰ χαιρόντων, καὶ κλαίειν μετὰ κλαιόντων. οὐ μικρὰ δὲ αὕτη ἀρετή. πολλοὶ γὰρ καὶ κειμένοις ἐφήδονται, καὶ ἀνισταμένοις βασκαίνουσιν, ἐξ ὠμότητος καὶ ἀπανθρωπίας πολλῆς ἑκάτερα τὰ πάθη τίκτοντες. ἀλλ' οὐχ οἱ δίκαιοι οὕτως, ἀλλ' ἑκατέρας ταύτης τῆς κακίας ἀπηλλαγμένοι, καὶ ἐλεήμονες ὄντες καὶ φιλάνθρωποι, τὰς ἀρετὰς ταύτας κτῶνται. ὥσπερ οὖν ἐκεῖνοι ἐξ ὠμότητος ἀμφότερα πάσχουσιν, οὕτως οὗτοι ἀπὸ φιλανθρωπίας, τό τε συμπάσχειν ἀλγοῦσι, τό τε συγχαίρειν εὖ πάσχουσι. διὰ τί εἶπεν, ἀνταποδώσεις μοι; ὁ μὲν ἕτερός φησιν, ὅταν εὐεργετήσῃς με. οἱ δὲ ἄλλοι, ἀνταποδώσεις δὲ ἀμείψῃ με· καίτοιγε ἀνωτέρω θλῖψιν καὶ ταπείνωσιν ἔλεγεν, οὐ κατορθώματα καὶ παῤῥησίαν τὴν ἀπὸ τῶν ἔργων. ἀντὶ τίνος δὲ καὶ ἀνταπόδοσιν αἰτεῖ; ἀντὶ τῶν ἡμερῶν τῆς ταπεινώσεως. οὐ γὰρ μικρὸν καὶ τοῦτο κατόρθωμα, τὴν θλῖψιν ἐνεγκεῖν μετ' εὐχαριστίας. διὸ καὶ ἀνταπόδοσιν καλεῖ τὴν μετὰ ταῦτα ἀμοιβήν. μὴ τοίνυν μηδὲ ἡμεῖς ἀλύωμεν ἐν ταῖς θλίψεσιν, ἀλλ' εὐχώμεθα μὴ εἰσελθεῖν εἰς πειρασμόν, ἐπιόντα δὲ δεχώμεθα. τά τε γὰρ ὄντα ἁμαρτήματα ἀποτιθέμεθα, καὶ εἴ τινα δικαιοσύνην ἔχομεν, κἀκείνην λαμπροτέραν ἐργαζόμεθα. καὶ τοῦτο δείκνυσιν ὁ Ἰώβ, τότε μειζόνως διαλάμψας. τοῦτο δὲ ἐν σώμασιν ἀγαθόν· τοῦτο οὐκ ἐν ἀνθρώποις μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν ἀλόγοις· οὐκ ἐν ἀλόγοις μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν φυτοῖς. διὰ δὴ τοῦτο οὐδὲ ταῖς ἀμπέλοις " συγχωροῦσιν ὑπὲρ τὸ μέτρον κομᾶν, οὐδὲ ἑτέροις δένδροις, ἀλλὰ κωλύουσι τὴν εἰς τὸ πρόσω φορὰν τῇ δρεπάνῃ, ἅπασαν αὐτῆς τὴν δύναμιν εἰς τὴν ῥίζαν περιστρέφοντες, ὥστε μὴ ἐν τοῖς φύλλοις ἀναλωθεῖσαν αὐτήν, ἐξίτηλον ἐνεγκεῖν τὸν καρπόν· ὅπερ καὶ ἐπ' ἀνθρώπων συμβαίνει. τῆς γὰρ σπουδῆς εἰς τὰ περιττὰ ἀναλισκομένης, ἀτονωτέρα γίνεται ἡ ψυχὴ πρὸς τὸ εὐλαβείας καρπὸν ὥριμον ἐνεγκεῖν καὶ ἀκμάζοντα. τοῦτο δὲ ἐπὶ ὑδάτων ἴδοι τις ἄν. τὸ μὲν γὰρ ἑστηκὸς καὶ " ἀργοῦν φθείρεται· τὸ δὲ ῥιπιζόμενον καὶ ἀγόμενον καὶ περιφερόμενον ὑγιεινότερόν ἐστι καὶ ἰδεῖν, καὶ ἅψασθαι, καὶ πιεῖν ἥδιον. πολλάκις καὶ τὴν φύσιν ἐνίκησεν ἡ θλῖψις. τὸ γὰρ κατωφερὲς τοῦτο καὶ ῥυτὸν θλιβόμενον, πρὸς τὴν ἄνω φορὰν ἐξακοντίζεται· ὃ δὴ καὶ ἐπ' ἀνθρώπων συμβαίνει. οἱ γὰρ εὐκόλως τὰς θλίψεις φέροντες, ὑψηλότεροι καθίστανται, κἂν σφόδρα ὦσι χαμαίζηλοι καὶ γήϊνοι καὶ ταπεινοί, καὶ μεγάλα ἐντεῦθεν κερδαίνουσι. ταῦτ' οὖν εἰδότες, φέρωμεν μετὰ εὐχαριστίας τὰ ἐπαγόμενα δεινά, ἵνα κἀκεῖνα εὐκολώτερα ἡμῖν γένηται, καὶ τῶν μελλόντων ἐπιτύχωμεν ἀγαθῶν· ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἀξιωθῆναι, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Ῥωμ.

Ψαλμ. ρμβ. 1 ΚΥΡΙΕ, ΕΙΣΑΚΟΥΣΟΝ ΤΗΣ ΠΡΟΣΕΥχῆς μου.

Ἔστι μὲν προσευχὴ καὶ ἡ διὰ ῥημάτων δέησις, ἔστι δὲ * καὶ ἡ ἐπαγγελία. διὰ τοῦτο καί τις σοφὸς παραινεῖ λέγων, Μὴ δευτερώσῃς λόγον ἐν προσευχῇ σου. οὐχ ἵνα μὴ δεύτερον τὰ αὐτὰ λέγωμεν παρακαλοῦντες τὸν Θεὸν καὶ δεόμενοι, τοῦτο παραινεῖ, ἄπαγε, καὶ συμβουλεύει (καὶ γὰρ κελευόμεθα προσκαρτερεῖν ταῖς προσευχαῖς) ἀλλ' ἵνα μὴ ἀναβαλλώμεθα, ὅταν τι ὑποσχώμεθα τῷ Θεῷ, ἀλλ' ἵνα ἐπειγώμεθα.

Σειρ. ζ. ιδ.
Λουκ. ιη. α.
Κολ. δ. β.

μεθα. διὸ καὶ ἀλλαχοῦ φησι, μὴ χρονίσῃς ἀποδοῦναι τὴν προσευχήν· καὶ γὰρ ἄδηλον τὸ μέλλον. ἢ γὰρ νόσος, ἢ πραγμάτων ἀδόκητοι ἀσχολίαι συμπεσοῦσαι ἐκώλυσαν. εἰ δὲ καὶ θάνατος ἐπελθὼν διακόψει σε, συγγνώμην οὐκ ἔχεις. ἐνταῦθα μέντοι προσευχήν, τὴν δέησιν λέγει καὶ τὴν ἱκετηρίαν. διὸ ἐπήγαγεν αὐτὸ τοῦτο δηλῶν, Ἐνώτισαι τὴν δέησίν μου ἐν τῇ ἀληθείᾳ σου.

Ἕτερος, Ἐν τῇ πίστει σου. Ἄλλος, Ἐν τῇ βεβαιότητί σου· τουτέστιν, ἐπίνευσον τῇ αἰτήσει, καὶ εἰς ἔργον αὐτὴν ἐξάγαγε, βεβαιῶν τῇ ἀληθείᾳ σου· χρῆσαι τῇ δυνάμει πρὸς τὸ πληρῶσαι ἅπερ αἰτῶ. ἀλλ' ἴδωμεν καὶ οἵα ἡ δέησις. ἐπὶ ἀνθρώπων ὅταν τις δέησιν προσαγάγῃ, τοῦτο σκοποῦσιν οἱ δεχόμενοι· κἂν τὸ δίκαιον καὶ ἔννομον ἔχῃ, ἀκούεται. ἀλλὰ παρὰ μὲν ἀνθρώποις ὑπὲρ ἀξιωμάτων καὶ χρημάτων γίνεται ἡ δέησις, πολλάκις δὲ καὶ ὑπὲρ κωλύματος ἀδικίας· ἔνιοι δὲ καὶ τὰ ὑπερβαίνοντα τοὺς δικάζοντας ἀξιοῦσιν. ἡμεῖς δὲ ὑπὲρ ἁμαρτημάτων δεόμεθα συγχωρήσεως, καὶ ὅταν ὁ δικαστὴς ἡμῖν μὴ ἀφῇ ὁ ἔνδον, τὸ συνειδὸς λέγω τὸ ἡμῖν ἐγκαθήμενον (οὐδὲ γὰρ ἐξουσίαν ἔχει τοῦ ἀφιέναι) τότε ἐπὶ δέησιν ἐρχόμεθα. καὶ καθάπερ βασιλεῖ οὐδεὶς ὑπὲρ ἱματίου διαῤῥαγέντος, οὐδὲ ὑπὲρ δέκα ὀβολῶν ἀφαιρεθέντων τολμᾷ προσελθεῖν, οὕτω καὶ σύ, μᾶλλον δὲ καὶ πολλῷ πλέον εὐλαβούμενος, μὴ προσέλθῃς Θεῷ ὑπὲρ εὐτελῶν πραγμάτων καὶ μηδαμινῶν· οἷον, εἴ τίς σε ἠδίκησεν ἐν χρήμασιν, ἢ καὶ ὕβρισεν· ἀλλ' ἐν οἷς σε ὁ διάβολος ἀδικεῖ, ἔνθα μάλιστα τῆς ἄνωθεν χρεία ῥοπῆς. ἀλλ' οὐκ ἔχεις τὸν προϊστάμενον καὶ εἰσάγοντά σου τὴν δέησιν; προσιόντος τοῦ βασιλέως φώνησον, καὶ καιρὸν ἐπιτήδειον ζήτησον. πότε οὖν πρόεισιν ὁ βασιλεύς; ἀεὶ καὶ διὰ παντός. πότε δὲ καὶ ἐπιτήδειος ὁ καιρός; ὅταν σὺ θέλῃς, ὅταν ἄξιον σαυτὸν παρασκευάσῃς. Ἰουδαῖοι μὲν οὖν ἐκελεύοντο ὑπὸ τὴν ὑπώρειαν ἑστάναι τῷ Θεῷ φαινομένῳ καὶ τὰ ἱμάτια ἔχειν λευκά, καὶ μὴ προσιέναι γυναικί· σὺ δὲ ἀντὶ τῶν ἱματίων τὴν ψυχὴν ἀπόσμηξον, καὶ μετὰ σωφροσύνης καὶ ἐπιεικείας πρόσελθε καὶ πολλῆς τῆς σχολῆς, καὶ ἀποδήμησον πρὸς τὸν βασιλέα, εἰ βούλει δεόντως ἀνῦσαι. οὐ δεῖται ἀναλωμάτων πολλῶν ἡ ἀποδημία. λάβε ἐφόδια τὴν ἀρετήν. καὶ ποῦ ἐστιν ὁ βασιλεὺς διατρίβει; ἐγγὺς τῶν συντετριμμένων τῇ καρδίᾳ. ἐκείνην ἔπελθε τὴν ὁδόν. Ἐγγύς, φησι, Κύριος πᾶσι τοῖς ἐπικαλουμένοις αὐτὸν ἐν ἀληθείᾳ. ἐκεῖ αὐτὸν εὑρήσεις, ἐκεῖ συντεύξῃ. ἐγγύς ἐστι τῶν διαθρυπτόντων πεινῶσι τὸν ἄρτον καὶ ἐλεημοσύνην ἐργαζομένων. ἐὰν ταύτην ἔλθῃς, εὑρήσεις αὐτὸν ἕτοιμον ἐπινεύοντά σου τῇ αἰτήσει. Ἔτι γὰρ λαλοῦντός σου, ἐρεῖ ἰδοὺ πάρειμι. καὶ οὐδὲ δεήσῃ μεσίτου, ἀλλὰ διὰ σεαυτοῦ τὴν δέησιν ἐπιδώσεις. Εἰσάκουσόν μου ἐν τῇ δικαιοσύνῃ σου.

Τί ποιεῖς, ἄνθρωπε; περὶ ὧν μέλλεις ἐρεῖν, μὴ εἰσέλθῃς εἰς κρίσιν μετὰ τοῦ δούλου σου, ὅτι οὐ δικαιωθήσεται ἐνώπιόν σου πᾶς ζῶν, καὶ ἐνταῦθα ἀξιοῖς κατὰ τὸ δίκαιον ἀκουσθῆναι; τί οὖν ἐστι τὸ λεγόμενον; δικαιοσύνην ἐνταῦθα, τὴν φιλανθρωπίαν λέγει, καὶ πολλαχοῦ τῆς γραφῆς ἴδοι τις ἂν ἐπὶ τοῦ σημαινομένου τούτου τὴν δικαιοσύνην λαμβανομένην· καὶ μάλα εἰκότως. παρὰ μὲν γὰρ τοῖς ἀνθρώποις, τὸ δίκαιον ἀπεστέρηται τοῦ ἐλέους· παρὰ δὲ τῷ Θεῷ οὐχ οὕτως, ἀλλὰ ἀναμέμικται τῷ δικαίῳ καὶ ἔλεος· καὶ τοσοῦτον, ὡς καὶ αὐτὴν τὴν δικαιοσύνην φιλανθρωπίαν καλεῖσθαι. σκόπει γοῦν ἐπὶ τοῦ κατακλυσμοῦ πόσος μὲν ἦν ὁ ἔλεος, πόσον δὲ τὸ δίκαιον. εἰ γὰρ καὶ ἐκολάσθησαν ἁμαρτάνοντες οἱ τότε, ἀλλ' οὐ τὴν ἀξίαν ἔδοσαν δίκην. μὴ γάρ μοι τὸν ὄγκον ἴδῃς τῶν ὑδάτων, μηδὲ τὸ πλῆθος τῶν ἡμερῶν, ὧν τὸ ναυάγιον ἐκεῖνο παρετείνετο, μηδὲ τὴν οἰκουμένην ἄβυσσον γινομένην. τί γὰρ τοῦτο πρὸς τοὺς ἀπολωλότας; ταῦτα γὰρ φόβον μὲν δύναται ἔχειν, τιμωρίαν δὲ τοῖς τετελευτηκόσιν οὐδεμίαν. οἱ γὰρ οὐκ αἰσθανόμενοι τῶν γινομένων, πῶς ἐκολάζοντο;

Ἐξοδ. ιθ. β.

Ψαλ. ρμδ. ιη.

Ἡσαΐ. νη. θ.

ἐκολάζοντο; ὧν καὶ ἐν βραχείᾳ καιροῦ ῥοπῇ τὰ τῆς ἀπωλείας ἐγίνετο, καὶ τὸν σύντομον
καὶ κουφότατον ὑπέμειναν θάνατον, καὶ πυρὸς καὶ ξίφους καὶ ἀγχόνης καὶ βασάνων εὐκολώ-
τερόν τε καὶ ἀλυπότερον· ὥστε ὄψιν μᾶλλον τιμωρίας, ἢ πεῖραν εἶχε τὰ γινόμενα. πα-
ρὰ πάντα τὸν ἑαυτῶν χρόνον μέχρι γήρως ἐσχάτου τοιαῦτα παρανομήσαντες, ἐν βραχείᾳ
5 καιροῦ ῥοπῇ τὴν τιμωρίαν ἔδοσαν, εἴγε τιμωρίαν δεῖ καλεῖν τὸ τῆς φύσεως χρέος. εἶδες
πόση ἡ φιλανθρωπία; βούλει καὶ ἑτέρωθεν αὐτὴν ἰδεῖν; οὐκ εὐθέως αὐτὴν ἐπήγαγεν, ἀλλὰ
παρέτεινε καὶ ἅπαξ καὶ δὶς καὶ πολλάκις. καὶ γὰρ διὰ τῆς λάρνακος αὐτοῖς διελέγετο. οἱ δὲ οὐδὲ
οὕτως ἐνεδίδουν· καίτοι οὐδὲ παραγγελίας ἐδεῖτο ἡ παρανομία· οὔτε δὲ ἡ φύσις αὐτοὺς ἐπαίδευ-
σεν, ἀλλ' ὡς χοῖροι, μᾶλλον δὲ καὶ χοίρων χαλεπώτερον ἁπάντων, ἐν ἀλλήλοις φθειρόμε-
10 νοι, καὶ τοὺς τῆς φύσεως νόμους ἐκ βάθρων αὐτῶν ἀνασπάσαντες, καὶ μηδεμιᾷ παραι-
νέσει μηδὲ συμβουλῇ ἐνδόντες, μηδὲ τὴν ἀπὸ τῆς τοῦ δικαίου γειτνιάσεως ὠφέλειαν καρ-
πωσάμενοι, ἐν βραχείᾳ καιροῦ ῥοπῇ μόνον τὴν δίκην ἔδοσαν· μᾶλλον δὲ καὶ φθορᾶς
ἀπηλλάγησαν, καὶ δίκης ἠλευθερώθησαν. τοῦ γὰρ κατακλυσθῆναι, πολλῷ χαλεπώ-
τερον τὸ τοιαῦτα ποιεῖν. τοῦτο οὖν, εἰπέ μοι, τιμωρία, τὸ κακίᾳ φθειρομένους, καὶ ἀλλήλοις
15 φυρομένους παρανόμως, καὶ καταισχύνοντας καὶ καταισχυνομένους ἀπαλλάξαι τῆς τοσαύ-
της λύμης; εἶτα ἰατρὸν μὲν τὰ σεσηπότα ἐκτέμνοντα οὐ φήσομεν τιμωρεῖσθαι τὸ σῶμα,
ἀλλ' ὡς φιλάνθρωπον ἀποδεξόμεθα, τὸν δὲ Θεὸν οὐ πολλῷ μᾶλλον ἐκπλαγησόμεθα καὶ
τῆς σοφίας καὶ τῆς φιλανθρωπίας; διὰ πάντος μὲν οὖν καὶ θαυμάζειν αὐτὸν καὶ δοξά-
ζειν χρή· ταύτης δὲ ἕνεκεν τῆς ὑποθέσεως μηδέποτε ἀποστῶμεν αὐτοῦ τὴν κηδεμονί-
20 αν ἐκπληττόμενοι, μηδὲ παυσώμεθα αὐτὸν καὶ διὰ ταῦτα ἀνυμνοῦντες, ὅτι τε τομὴν
ἔδωκε σύντομον καὶ τὴν νομὴν ἐνέκοψε, καὶ τὴν ἰατρείαν ἀνώδυνον ἐπέθηκε. μὴ δὴ
οὖν τοῦτό σε θορυβείτω, ὅτι ἀθρόον καὶ πάντες κατεποντίσθησαν. τί γὰρ διαφέρει τοῦτο
τοῦ κατὰ μικρόν; τί τὸν ἀπελθόντα ὠφελεῖ τὸ καθ' ἑαυτόν, ἢ βλάπτει τὸ μετὰ πάντων; ἐ-
πάκουσόν μου ἐν τῇ δικαιοσύνῃ σου· τουτέστιν, ἐν φιλανθρωπίᾳ. ὅτι γὰρ τοῦτό φησιν,
25 ἐπήγαγε,

2 Καὶ μὴ εἰσέλθῃς εἰς κρίσιν μετὰ τοῦ δούλου σου.

Τοῦτο καὶ ὁ Ἰὼβ αἰτεῖ, οὕτω δίκαιος ὢν καὶ ἀληθινὸς καὶ θεοσεβὴς καὶ ἀπεχόμενος ἀπὸ παν-
τὸς πονηροῦ πράγματος, εἴθε ἦν ὁ διακρίνων καὶ διελέγχων μεταξὺ ἀμφοτέρων λέ-
γων. τοῦ δὲ Θεοῦ φανέντος, χεῖρα θήσω ἐπὶ στόματί μου, καίτοι τοῦ Θεοῦ παρακαλοῦντος
30 καὶ λέγοντος· Μή, ἀλλὰ ζῶσαι ὥσπερ ἀνὴρ τὴν ὀσφύν σου. καὶ Ἰουδαίοις τοῦτο ὀνειδίζει λέ- Ιωβ λη. γ.
γων, Τί εὕροσαν οἱ πατέρες ὑμῶν ἐν ἐμοὶ πλημμέλημα, καὶ οἱ ἄρχοντες ὑμῶν ἠνό- Ιερεμ. β. ε.
μησαν εἰς ἐμέ; ποιεῖ δὲ τοῦτο οὐ χαλεπωτέραν θέλων τὴν ψῆφον ἐργάσασθαι, ἀλλ' εἰς
αἴσθησιν αὐτοὺς ἐμβαλεῖν καὶ ὁμολογίαν τῶν οἰκείων ἁμαρτημάτων, καὶ τότε δοῦναι τὴν
συγχώρησιν, ἵν' οὕτως εἰδῶσι τῆς εὐεργεσίας τὸ μέγεθος. διό φησι, Λέγε σὺ τὰς ἀνομίας Ησ. μγ. κς.
35 σου πρῶτος, οὐχ ἵνα κατακριθῇς, ἀλλ' ἵνα δικαιωθῇς. διά τοι τοῦτο οὐδὲ αὐτὸς αὐτὰς λέγει,
ἀλλ' ἐκεῖνον παρασκευάζει. εἰ μὲν γὰρ κολάσαι ἐβούλετο, αὐτὸς ἂν κατηγόρησε· νυνὶ
δὲ ἐπειδὴ ἐλεῆσαι θέλει, παραχωρεῖ τῷ ἡμαρτηκότι, ὥστε αὐτὸν εὐγνωμοσύνης λαβεῖν στέ-
φανον, καὶ διὰ τῆς ὁμολογίας ἐπισπάσασθαι τὸν ἔλεον. τί ταύτης τῆς φιλανθρω-
πίας γένοιτ' ἂν ἴσον; οὐδέν. εἰπέ, φησι, καὶ οὐδὲν πλέον ζητῶ, ὁμολόγησον, καὶ ἀρκεῖ
40 μοι· εἰπέ, καὶ τὸ πᾶν ἀπέχω. μὴ εἰσέλθῃς εἰς κρίσιν μετὰ τοῦ δούλου σου. τοῦτο ἀπὸ
τοῦ δικάζεσθαι Θεὸν παρὰ πολλοῖς κατώρθωται. οἱ μὲν γὰρ εὐγνώμονες καὶ πρὸ τούτου
ἴσασι τοῦτο· οἱ δὲ ἀγνώμονες ἀπὸ τοῦ συνεχῶς τοὺς προφήτας λέγειν, Κρίσις τῷ Κυ- Μιχ. ς. β.
ρίῳ πρὸς τὸν λαὸν αὐτοῦ, καὶ μετὰ τοῦ Ἰσραὴλ διαλεχθήσεται· καὶ πάλιν, ἀκούσατε φά-

ραγγες

ρανὲς καὶ θεμέλια τῆς γῆς· καί, ἄκουε οὐρανέ, καὶ ἐνωτίζου γῆ· ἀπὸ τοῦ συνεχῶς οὖν" αὐτὸν λέγεσθαι δικάζειν, καὶ παρὰ τοῖς ἀναισθήτοις κατορθοῦν. καὶ γὰρ ἔλεγόν τινες, "Τί ὅτι ἐνηστεύσαμεν, καὶ οὐκ εἶδες; καί, πᾶς ποιῶν πονηρόν, καλὸν ἐνώπιον Κυρίου, καὶ ἀνοικοδομοῦνται ποιοῦντες ἀνομήματα, καὶ μακαρίζομεν ἀλλοτρίους· καί, οὐκ εὐθεῖα ἡ ὁδὸς Κυρίου. καὶ ὁ μακάριος δὲ Ἰώβ, ἐπειδὴ εἰς τὸν πειρασμὸν ἐνέπεσεν ἐκεῖνον, οὐκ ἀπὸ τῆς τοιαύτης γνώμης, ἧς οἱ Ἰουδαῖοι, οὐδὲ τοιαῦτα (μὴ γένοιτο) ἔλεγε δ' οὖν ὅμως, Εἴθε ἦν ὁ μεσίτης καὶ ἐλέγχων μεταξὺ ἀμφοτέρων. ἀπαλλαξάτω τὴν ῥάβδον αὐτοῦ ἀπ' ἐμοῦ, καὶ ὁ φόβος αὐτοῦ μή με στροβείτω. διὰ δὴ τοῦτο λέγει αὐτῷ· ἐρωτήσω δέ σε, σὺ δέ μοι ἀποκρίθητι. Εἶτα ἐπειδὴ κατεπλάγη καὶ ἔλεγε· τί ἔτι κἀγὼ κρίνομαι νουθετούμενος, "καὶ ἐλέγχω Κύριον; καὶ πάλιν, ἀκοὴν μὲν ὠτὸς ἤκουόν σου τὸ πρότερον, νυνὶ δὲ καὶ οἱ ὀφθαλμοί μου ἑωράκασί σε. διὸ ἐφαύλισα ἐμαυτὸν καὶ ἐτάκην, ἥγημαι δὲ ἐμαυτὸν γῆν καὶ σποδόν. χεῖρα θήσω ἐπὶ στόματί μου. λέγει πρὸς αὐτόν, μή· Ἀλλὰ ζῶσαι ὥσπερ ἀνὴρ τὴν ὀσφύν σου· μονονουχὶ αὐτὸν ἀναμιμνήσκων αὐτοῦ τῶν ῥημάτων καὶ λέγων· ἐπεὶ ἐβούλου κρίνεσθαι πρὸς ἐμέ, ἰδοὺ πάρειμι δικασόμενος. Εἶδες Θεοῦ φιλανθρωπίαν ἄφατον; Εἶδες ἀγαθότητα πέρας οὐκ ἔχουσαν; διὰ δὴ τοῦτο καὶ οἱ παῖδες οἱ τρεῖς ἔλεγον· ἡμάρτομεν, ἠνομήσαμεν, ἠδικήσαμεν. ἐπειδὴ γὰρ πολλοὶ τῶν ἀναισθήτων τὰ ἑαυτῶν ἁμαρτήματα ἐπὶ τὸν Θεὸν ἐπάγουσι, τοῦτο τοῦ διαβόλου κατασκευάσαντος, προρρίζον ταύτην ἀνασπῶν τὴν συνήθειαν ὁ Θεός, συνεχῶς λέγει κρίνεσθαι πρὸς αὐτούς. τοιοῦτον γοῦν τι καὶ ὁ πρωτόπλαστος ἥμαρτε, "λέγων, ἡ γυνή, ἣν ἔδωκας μετ' ἐμοῦ, αὕτη μοι ἔδωκε, καὶ ἔφαγον· καὶ Ἰουδαῖοι δὲ πολλὰ τοιαῦτα ἡμάρτανον.

Ὅτι οὐ δικαιωθήσεται ἐνώπιόν σου πᾶς ζῶν. Τί λέγω ἐμαυτόν, καὶ τὸν δεῖνα, καὶ τὸν δεῖνα, φησιν; οὐκ ἔστιν ἄνθρωπος ἐπὶ τῆς γῆς, ὃς κρινόμενος πρὸς τὰ ἐπηγγελμένα παρὰ σοῦ, δικαιωθῆναι δύναται· οὕτως ἐκ περιουσίας τὰ νικητήρια παρὰ σοί.

3 Ὅτι κατεδίωξεν ὁ ἐχθρὸς τὴν ψυχήν μου.

Ἔστι μὲν τοῦτο νοεῖν καὶ διὰ τὸν Σαοὺλ εἰρῆσθαι ἐχθρὸν ὄντα, καὶ αὐτὸν τότε διώκοντα· ἔστι δὲ καὶ κατ' ἀναγωγὴν ἐχθρὸν τὸν διάβολον εἰπεῖν· οὐ παύεται γὰρ ἐκεῖνος διώκων τοὺς τοῦ Θεοῦ. πῶς οὖν ἂν ἀπαλλαγείημεν τοῦ διώκεσθαι; εἰ τόπον εὕροιμεν, ἔνθα εἰσελθεῖν οὐ δύναται. καὶ ποῖος, φησιν, οὗτός ἐστιν ὁ τόπος; ποῖος ἕτερος, ἀλλ' ἢ ὁ οὐρανός; πῶς δὲ δυνατὸν εἰς τὸν οὐρανὸν ἀναβῆναι; ἄκουσον Παύλου λέγοντος καὶ δεικνύντος, ὅτι καὶ σαρκὶ συμπεπλεγμένοι δυνάμεθα διατρίβειν ἐκεῖ. Τὰ ἄνω γὰρ φρονεῖτε, φησιν, οὗ ὁ Χριστός ἐστιν ἐν δεξιᾷ τοῦ Θεοῦ καθήμενος. καὶ πάλιν, Ἡμῶν δὲ τὸ πολίτευμα ἐν οὐρανοῖς ὑπάρχει. Ἐταπείνωσεν εἰς γῆν τὴν ζωήν μου.

Πολλὰ σημαίνει τὸ τῆς ταπεινώσεως ὄνομα. ἔστι γὰρ καὶ ἀρετῆς ταπείνωσις, ὡς ὅταν λέγῃ, καρδίαν συντετριμμένην καὶ τεταπεινωμένην ὁ Θεὸς οὐκ ἐξουδενώσει· ἔστι καὶ ἀπὸ συμφορῶν ταπείνωσις· ἔστι καὶ ἀπὸ ἁμαρτημάτων. ἐνταῦθα μέντοι τὴν ἀπὸ τῶν συμφορῶν λέγει. διὸ καὶ ἐπήγαγε τοῦτο δεικνύς, ἐταπείνωσεν εἰς γῆν τὴν ζωήν μου. ἔστι ταπείνωσις καὶ ἐξ ἀπονοίας, ὡς ὅταν λέγῃ, ὁ ὑψῶν ἑαυτὸν ταπεινωθήσεται· ἔστι καὶ ἑτέρα ταπείνωσις, ἡ ἀπὸ τῆς ἀπληστίας. τί γὰρ ταπεινότερον τῶν κατορυττόντων ἑαυτοὺς ἐν πλούτῳ καὶ δυναστείαις καὶ δόξαις*; διπλῆ γὰρ εἰσὶ ταπεινοὶ οἱ τοιοῦτοι, τῷ τε χαμαὶ σύρεσθαι, τῷ τε μεγάλα ταῦτα νομίζειν· ὥσπερ τὰ παιδία τὰ μικρά, ἃ σφαίρας καὶ ἀστραγάλους καὶ τὰ τοιαῦτα ἀθύρματα μεγάλα τίθενται. ἀλλὰ τοῦτο οὐ τοῦ μεγάλα ἐκεῖνα σημεῖόν ἐστιν, ἀλλὰ τοῦ τῶν θαυμαζόντων τὴν διάνοιαν ἀτελῆ τυγχάνειν καὶ ταπεινήν. ἀλλ' ἐκεῖνο μὲν ἡλικίας καὶ φύσεως ἐλάττωμα· τοῦτο δὲ προαιρέσεως ἔγκλημα. "καὶ

γὰρ

Ησ.νη. γ.
Ιωβ.θ.λγ.
Ιωβ.λη.γ.
Κολ.γ.α.
φιλιπ.γ.κ.

γὰρ ἀνὴρ ὢν καὶ ἐν ἡλικίᾳ τελείᾳ γεγονώς, τραπέζας καὶ πόρνας καὶ τρυφὴν μεγάλα εἶναι νο-
μίζει· οὐ τί γένοιτ᾽ ἂν ταπεινότερον; καίτοι πολλοὶ τοὺς τοιούτους μεγαλοψύχους καλοῦ-
σιν. ἀλλ᾽ οὗτοι ἐκείνων πολλῷ ταπεινότεροι πάλιν. μάθωμεν τοίνυν ὅπερ ἐστὶν ὕψος ἀ-
ληθές, καὶ τί εὐτέλειαν ἐργάζεται. οὐδὲν γὰρ οὕτως ὑψηλόν, ὡς τὸ τούτων ὑπερορᾷν, ποι-
5 εῖ. νῦν δὲ ὁ προφήτης τὴν ἀπὸ τῶν συμφορῶν λέγει ταπείνωσιν.

4 Ἐκάθισέ με ἐν σκοτεινοῖς, ὡς νεκροὺς αἰῶνος.

Διπλῆν λέγει τὴν συμφοράν, καὶ ὅτι ἐν σκοτεινοῖς, καὶ ὅτι ὡς νεκροὺς αἰῶνος, δι᾽ ἑκα-
τέρων αἰνιττόμενος τὴν τότε αἰχμαλωσίαν. ἐπεὶ γὰρ ἔστι καὶ ἐν σκοτεινοῖς ὄντα τι πράτ-
τειν λύχνον ἅψαντα, μετ᾽ ἐπιτάσεως βουλόμενος δεῖξαι τὴν ὑπερβολὴν τῶν κακῶν, τῷ
10 ὀνόματι τῶν νεκρῶν ὤγκωσε τὴν τραγῳδίαν. τοιοῦτοι καὶ οἱ ἐν ἁμαρτήμασι ζῶντες. ὡς
γὰρ ἐν σκότῳ νεκροί, οὕτως εἰσί. κἂν μυρίας δὲ περιφέρωσι λαμπηδόνας, κἂν πρὸς τὸν
ἥλιον βλέπωσι, κἂν φαιδροὶ γίνωνται ἀπὸ τῶν ἐσθημάτων καὶ τῆς ἄλλης θεραπείας, τῶν
νεκρωθέντων ἅπαξ καὶ ἐν σκότῳ ὄντων οὐδὲν ἄμεινον διάκεινται, ἀλλὰ καὶ πολλῷ χαλε-
πώτερον, ὅσῳ τὸ μὲν φύσεως πρᾶγμα, τὸ δὲ προαιρέσεως κατηγορία. ἔστι σκότος καὶ τὸ
15 μέλλον, περὶ οὗ φησιν, Ἄρατε αὐτὸν καὶ ἐμβάλετε εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον. ἔστι σκότος
καὶ τὸ τῆς κακίας· Καθημένοις ἐν σκότῳ, φησί, καὶ σκιᾷ θανάτου· καὶ ὁ Παῦλος, Οὐκ ἐσ-
μὲν υἱοὶ σκότους· καὶ πάλιν, Ἐματαιώθησαν ἐν τοῖς διαλογισμοῖς αὐτῶν, καὶ ἐσκοτίσθη ἡ
ἀσύνετος αὐτῶν καρδία. διὰ δὴ τοῦτο καὶ ὥσπερ οἱ ἐν σκότῳ οὐκ ἴσασι τῶν πραγ-
μάτων τὴν φύσιν, καὶ οἱ ἐν ἁμαρτίαις ζῶντες πεπήρωνται, καὶ οὐ διαγινώσκουσι τὰ φαι-
20 νόμενα, ἀλλὰ πρὸς τὰς σκιὰς ὡς πρὸς τὴν ἀλήθειαν τρέχουσι, πλοῦτον καὶ τρυφὰς καὶ δυ-
ναστείας διώκοντες, καὶ ἀγνοοῦσιν ἐχθρούς, καὶ ἀγνοοῦσι φίλους, τοῖς μὲν ἐχθροῖς ὡς φίλοις θαρ-
ροῦντες, τοῖς δὲ φίλοις ὡς πολεμίοις συῤῥηγνύμενοι. οὐχ ὁρᾷς καθ᾽ ἑκάστην ἡμέραν πένη-
τας βοῶντας, ὀδυρομένους, καὶ οὐδένα ἀκούοντα; διὰ τί δὲ οὐκ ἀκούουσιν; ὅτι ἐκάθι-
σεν αὐτοὺς ὁ διάβολος ἐν σκοτεινοῖς ὡς νεκροὺς αἰῶνος. ὅπερ γὰρ ἑτέροις τὸ σκότος καὶ
25 ἡ νεκρότης, τοῦτο τούτοις ἡ ἀπανθρωπία. τῶν ἐν σκότῳ καθημένων ἐστὶ τὸ μὴ ὁρᾷν τὰ ἐ-
πιόντα κακά. τοῦτο καὶ οὗτοι πάσχουσι, παρακειμένας σχεδὸν τὰς συμφορὰς οὐ βλέποντες,
καὶ εἰς βάραθρα καὶ κρημνοὺς καταφερόμενοι. τῶν ἐν σκότῳ καθημένων ἐστί, τὰ αἰσχρὰ
μετὰ πάσης ἀδείας τολμᾷν· τοῦτο καὶ οἱ ἐν πονηρίᾳ ζῶντες πράττουσιν, ὥσπερ ἐν σκότῳ
καθήμενοι, καὶ μηδενὸς ὄντος ἀνθρώπων τοῦ βλέποντος τὰ πραττόμενα. οὕτω μετ᾽ ἀδεί-
30 ας ἅπαντα τολμῶσιν, ἐν μέσαις πόλεσιν ὡς ἐν ἐρημίᾳ παρανομοῦντες. οἱ ἐν σκό-
τῳ καθήμενοι ἐν φόβῳ εἰσὶ διηνεκεῖ· τοῦτο καὶ οὗτοι. οὐδεὶς γὰρ πλεονέκτης καὶ ἅρπαξ
ἐκτὸς δέους ἐστί, κἂν μυρία κομπάζῃ καὶ φαιδρὸς ἔξωθεν φαίνηται. τοιαύτη γὰρ τοῦ συνει-
δότος ἡ φύσις. καὶ ἔμπροσθεν μὲν δὲ ἦσαν ἀπεστερημένοι συγγνώμης ἁπάσης οὗτοι, πολ-
λῷ δὲ μᾶλλον νῦν, διότι τοῦ ἡλίου τῆς δικαιοσύνης λάμψαντος ἔτι ἐν σκότῳ κάθηνται.
35 καὶ πῶς ἡλίου λάμψαντος ἔτι ἐν σκότῳ κάθηνται; παρὰ τὴν τῶν οἰκείων ὀφθαλμῶν ἀ-
σθένειαν. πρὸς γὰρ καταδύσεις * ἢ φωλεοὺς ἢ καὶ χηραμοὺς ἑαυτοὺς κατορύξαντες τῆς
πονηρίας, διαβλέψαι οὐ δύνανται πρὸς τὴν ἀκτῖνα.

Καὶ ἠκηδίασεν ἐπ᾽ ἐμὲ τὸ πνεῦμά μου· ἐν ἐμοὶ ἐταράχθη ἡ καρδία μου.

Ἕτερος, Καὶ περιειλεῖτο ἐπ᾽ ἐμὲ ἡ ψυχή μου. Πολλὴν τὴν ὑπερβολὴν τῆς θλί-
40 ψεως διὰ τοῦ θορύβου τῆς διανοίας ἐμφαίνει. τί δέ ἐστιν, ἐν ἐμοί; οὐδὲ εἰς ἄλλους ἐξ-
ενεγκεῖν εἶχον, φησί, καὶ λαβεῖν παραμυθίαν τινά. τοιαῦται αἱ τῶν πονηρῶν ἀνθρώπων
ψυχαί. οὐκ ἔστιν ὅτε οὐ ταράττονται, οὐ μόνον παρόντων, ἀλλὰ καὶ προσδοκωμένων τῶν
δεινῶν. οὐκ ἔστι παρ᾽ αὐτοῖς οὐδέποτε γαλήνη, οὐκ ἔστιν ἄδεια τῆς ψυχῆς, ἀλλὰ παντὸς

Ματθ. κβ. ιγ.
Λουκ. α. οθ.
α Θεσ. ε. ε.
Ρωμ. α. κα.

κα

πελάγους

πελάγεσι ταράττονται μειζόνως. οὐ νύξ, οὐχ ἡμέρα ἄδειαν δίδωσιν αὐτοῖς τοῦ χειμῶνος, ἀλλ' ἐλαύνονται πανταχόθεν, κἂν μηδεὶς ὁ ἐνοχλῶν ᾖ, τὸν πόλεμον σύνοικον ἔχοντες. καὶ τῶν ἤδη ληφθέντων οὐκ ἀπολαύουσι, ταῖς φροντίσι τῶν μηδέπω προσγινομένων τρυχόμενοι, κοπτόμενοι, τὰ πάντων μεριμνῶντες πράγματα, τὰς ἁπάντων περιουσίας περιεργαζόμενοι, ἀναλογιζόμενοι πῶς τοὺς μὲν πείσουσι, τοὺς δὲ φοβήσουσι, τοὺς δὲ κολακεύσουσι, τοὺς δὲ βιάσονται, τοὺς δὲ θεραπεύσουσι· συκοφαντίας, ὠνάς, ἀπεμπολήσεις, παραθήκας, ἐγγύας, τόκους, κεφάλαια, τὸν φορυτὸν τῶν κακῶν τούτων περὶ ἑαυτοῖς ἀνελίττοντες. καὶ ὅταν κατὰ ῥοῦν αὐτοῖς τὰ πράγματα ἔλθῃ, τότε μάλιστα θορυβοῦνται. ὅρα τὸν πλούσιον ἐκεῖνον ταραττόμενον, ὅταν εὐθηνήσεν αὐτοῦ ἡ χώρα, καὶ διαπορούμενον, καὶ ἐν ἀμηχανίᾳ καθεστῶτα καὶ λέγοντα, Τί ποιήσω; Καθελῶ μου τὰς ἀποθήκας, καὶ μείζονας οἰκοδομήσω. ἀλλ' ὁ πένης οὐδὲν πάσχει τοιοῦτον.

5 Ἐμνήσθην ἡμερῶν ἀρχαίων, ἐμελέτησα ἐν πᾶσι τοῖς ἔργοις σου.

Οὐ μικρὰ αὕτη παράκλησις, τὸ τὰ πρότερα εἰδέναι καὶ τὰ παρόντα. ἐπειδὴ γάρ, ὡς εἰπεῖν, τοῖς αὐτοῖς νόμοις ὁ Θεὸς διοικεῖ καὶ τὰ νῦν καὶ τὰ ἔμπροσθεν, μεγίστη παράκλησις εἰς τὰ παρόντα, τῶν παρελθόντων ἡ μνήμη. διὸ καὶ ἐν ἑτέρῳ ψαλμῷ λέγει, Μὴ εἰς τοὺς αἰῶνας ἀπώσεται Κύριος, ἢ εἰς τέλος τὸ ἔλεος αὐτοῦ ἀποκόψει; καὶ ἄλλος, Ἐμβλέψατε εἰς τὰς ἀρχαίας γενεὰς καὶ ἴδετε, τίς ἤλπισεν ἐπὶ Κύριον καὶ ἐγκατελείφθη; καὶ ὁ Παῦλος, Ταῦτα δὲ πάντα τυπικῶς συνέβαινεν ἐκείνοις, ἐγράφη δὲ πρὸς νουθεσίαν ἡμῶν, εἰς οὓς τὰ τέλη τῶν αἰώνων κατήντησεν. οὐ τὰ ἀλλότρια δέ, ἀλλὰ καὶ τὰ οἰκεῖα πολλάκις ἀναμιμνησκόμενοι κερδαίνομεν. καὶ τοῦτο δείκνυσιν ὁ ἀπόστολος λέγων, Ἀναμιμνήσκεσθε τὰς πρότερον ἡμέρας, ἐν αἷς φωτισθέντες πολλὴν ἄθλησιν ὑπεμείνατε παθημάτων. καὶ ἀπὸ τοῦ ἐναντίου, Τίνα οὖν καρπὸν εἴχετε τότε, ἐφ' οἷς νῦν ἐπαισχύνεσθε; καὶ ἄλλος σοφός, Ἀναμιμνήσκου τὰ ἔσχατά σου, καὶ εἰς τὸν αἰῶνα οὐ μὴ ἁμαρτήσῃς. τοῦτο γὰρ εἰ καὶ μέλλον ἐστίν, ἀλλ' ὅμως ἀπὸ τοῦ παρελθόντος ἔχει τὴν ἀρχὴν ὁ θάνατος ὁ κοινός. τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος ποιεῖ ἀπὸ τῶν μελλόντων καὶ παρελθόντων, καὶ ὅταν παρακαλέσαι δέῃ, καὶ ὅταν σωφρονίσαι. Οὐ θέλω, φησίν, ὑμᾶς ἀγνοεῖν ἀδελφοί, ὅτι οἱ πατέρες ἡμῶν πάντες ὑπὸ τὴν νεφέλην ἦσαν, καὶ πάντες διὰ τῆς θαλάσσης ἦλθον, καὶ πάντες τὸ αὐτὸ βρῶμα πνευματικὸν ἔφαγον· ἀλλ' οὐκ ἐν τοῖς πλείοσιν αὐτῶν εὐδόκησεν ὁ Θεός. ποτὲ δὲ ἀπὸ τῶν μελλόντων· Οἵτινες δίκην τίσουσιν ὄλεθρον αἰώνιον*· καὶ πάλιν, Ἔφθασε δὲ ἐπ' αὐτοὺς ἡ ὀργὴ εἰς τέλος. Ἡ γὰρ ἡμέρα δηλώσει, ὅτι ἐν πυρὶ ἀποκαλύπτεται. καὶ πάλιν, Διὰ ταῦτα γὰρ ἔρχεται ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τοὺς υἱοὺς τῆς ἀπειθείας. ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὅταν σωφρονίσαι· ὅταν δὲ παρακαλέσαι, ἀφ' ἑκατέρων παρακαλεῖ, ἀπὸ μὲν τῶν παρελθόντων, λέγων οὕτως, Εὐλογητὸς ὁ Θεὸς καὶ πατὴρ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· καὶ πάλιν, ὁ Θεὸς τῶν οἰκτιρμῶν, καὶ πατὴρ πάσης παρακλήσεως· καὶ πάλιν, ὁ παρακαλῶν ἡμᾶς ἐν πάσῃ τῇ θλίψει διὰ τῆς παρακλήσεως, ἧς παρακαλούμεθα ὑπὸ Θεοῦ· ἀπὸ δὲ τῶν μελλόντων, Οὐκ ἄξια τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν ἀποκαλυφθῆναι εἰς ἡμᾶς. διὰ τοῦτο καὶ οὗτος λέγει, ἐμνήσθην ἡμερῶν ἀρχαίων, ἐμελέτησα ἐν πᾶσι τοῖς ἔργοις σου. οὐχ ἁπλῶς εἶπεν ἐμνήσθην, ἀλλ' ἐμελέτησα· τουτέστιν, ἔργον ἐποιησάμην καὶ πολλὴν τὴν μελέτην, τὰ τοῖς παλαιοῖς συμβεβηκότα αὐτὸς ἀνελίττειν παρ' ἐμαυτῷ. μεγάλη γὰρ ἀπὸ τῆς τῶν γραφῶν ἱστορίας ἐγγίνεται ἡμῖν καὶ παράκλησις καὶ φιλοσοφία. διὸ καὶ ἔλεγεν ὁ Παῦλος· Διὰ τῆς ὑπομονῆς καὶ τῆς παρακλήσεως τῶν γραφῶν τὴν ἐλπίδα ἔχομεν. καὶ πάλιν, Πᾶσα γραφὴ θεόπνευστος, καὶ ὠφέλιμος πρὸς διδασκαλίαν, πρὸς ἔλεγχον, πρὸς ἐπανόρθωσιν. καὶ ἔστι

γνῶ

Λουκ. ιβ. ιη. — Ψαλ. οϛ. ζ. — Σειρ. β. ι. — α. Κορ. ι. ια. — Ἑβρ. ι. λβ. — Ρωμ. ϛ. κα. — α Κορ. ι. α. — β Θεσ. α. θ. — α Θεσ. β. ιϛ. — α Κορ. γ. ιγ. — Ἐφ. ε. ϛ. — Ρωμ. η. ιη. — Ρωμ. ιε. δ. — β. Τιμ. γ. ιϛ.

χαί — χαλῶν

* ἀπὸ προσώπου Κυρίου, καὶ ἀπὸ τῆς δόξης τῆς ἰσχύος αὐτοῦ.

γοῦν ἐντεῦθεν ἤδη παρεκλήθη ἐν τοσαύτῃ θλίψει ὢν καὶ ταραχῇ, τὸ τὰ παλαιὰ ἀνε-
λίττειν παρ' ἑαυτῷ, καὶ τοῦ Θεοῦ τὰς οἰκονομίας τὰς διαφόρως γεγενημένας ἀναμι-
μνήσκεσθαι. ἕτερος γοῦν φησι, καὶ ἐμελέτησα πάσας τὰς πράξεις σου, ἐν ποιήμασι τῶν
χειρῶν σου ἐμελέτων. ἄλλος, τὰ ἔργα τῶν χειρῶν σου ἐμελέτων. δείκνυσι διὰ τούτου ὅτι
5 ταῦτα ποιῶν, πολλὴν ἐκαρποῦτο τὴν παράκλησιν, καὶ οἰκειότερος πρὸς τὸν Θεὸν ἐγί-
νετο. διὸ καὶ ἐπήγαγε τοῦτο ἐμφαίνων,

6 Διεπέτασα πρὸς σὲ τὰς χεῖράς μου.

Οὐκ εἶπεν ἐξέτεινα, ἀλλὰ διεπέτασα, πολλὴν δεικνὺς τὴν διάθεσιν τῆς καρδίας
μονονουχὶ ἐξάλλεσθαι τοῦ σώματος ἐπειγομένης καὶ πρὸς αὐτὸν ἀνατρέχειν. ἔνθεος οὕτω γε-
10 νόμενος ὑπὸ τῆς μνήμης τῶν κατορθωμάτων, καὶ τὴν φιλανθρωπίαν ἀναλογισάμε-
νος ἅπασαν, καὶ τὴν ἀπὸ τῶν συμφορῶν παίδευσιν, καὶ τὴν ἀπὸ τῆς ἀπαλλαγῆς ἐλευθε-
ρίαν, πρὸς σὲ πάλιν κατέφυγον. Η ψυχή μου ὡς γῆ ἄνυδρός σοι.

Ἕτερος, Ὡς γῆ διψῶσα πρὸς σὲ ἀεί. τοῦτο γάρ ἐστι τὸ διάψαλμα. καὶ ἐν ταῖς συμ-
φοραῖς καὶ ἐν ταῖς εὐημερίαις καὶ ἐν πάσῃ καιρῶν διαφορᾷ τὴν ἴσην ἐπεδεικνύμην σπου-
15 δήν, φησι. Τί δέ ἐστιν, ὡς γῆ ἄνυδρός σοι; ὥσπερ γῆ διψῶσα τοῦ ὑετοῦ ἐφίεται, οὕτω κα-
γὼ τοῦ παρὰ σοὶ εἶναι διηνεκῶς. μάλιστα δὲ ταύτην αὐτοῦ ἐπέτεινε τὴν ἐπιθυμίαν τῶν
θλίψεων ὁ ὄγκος· διὸ καὶ ἀφῆκεν αὐτὰς ὁ Θεὸς αὐξηθῆναι, τὴν πολλὴν πρόνοιαν ἐπι-
δεικνύμενος. οὐ γὰρ ἐποίησε τὰ κτίσματα μόνον, ἀλλὰ καὶ γινομένων ἐπιμελεῖται, καὶ ἀν-
θρώπων, καὶ τῶν ἄλλων ἁπάντων. τοῦτο γοῦν καὶ ὁ Παῦλος εἰδὼς ἔλεγεν· Εν αὐτῷ γὰρ
20 ζῶμεν καὶ κινούμεθα καὶ ἐσμέν. καὶ πάλιν, Εν αὐτῷ τὰ πάντα συνέστηκε. καὶ ὁ Δαβίδ, Πάν-
τα πρὸς σὲ προσδοκῶσι δοῦναι τὴν τροφὴν αὐτῶν εἰς εὔκαιρον. δόντος σου αὐτοῖς, συλ-
λέξουσιν· ἀνοίξαντός σου τὴν χεῖρα, τὰ σύμπαντα πλησθήσονται χρηστότητος· ἀποστρέ-
ψαντος δέ σου τὸ πρόσωπον, ταραχθήσονται. καὶ πάλιν, Ο ἐπιβλέπων ἐπὶ τὴν γῆν καὶ
ποιῶν αὐτὴν τρέμειν. καὶ ὁ Ησαΐας, Ο κατέχων τὸν γῦρον τῆς γῆς. καὶ περὶ ἀρετῆς,
25 Εαν μὴ Κύριος, φησιν, οἰκοδομήσῃ οἶκον, εἰς μάτην ἐκοπίασαν οἱ οἰκοδομοῦντες *.
καὶ πάλιν, Ο κατοικίζων στεῖραν ἐν οἴκῳ μητέρα ἐπὶ τέκνοις εὐφραινομένην. διὰ τοῦ-
το καὶ σείει τὴν γῆν, καὶ καπνίζει τὰ ὄρη ἁπτόμενος, τὴν δεσποτείαν αὐτοῦ δηλῶν· σκοτοῖ
δὲ τὸν ἥλιον καὶ ἐκλείπειν ποιεῖ, διὰ τούτου πάλιν τὴν δημιουργίαν αὐτοῦ ἀνακηρύττων. καὶ
ἐν ταῖς γραφαῖς δὲ ὁρᾷς ἥλιον ἀναποδίζοντα, καὶ σελήνην μετ' αὐτοῦ πάλιν ἱσταμένην, καὶ
30 πολλὰ ἕτερα θαύματα. ὅτε μὲν γὰρ αὐτοῦ ἡ γνῶσις οὔπω ἐκτέτατο, ταῦτα ἐγίνετο· νυνὶ
δὲ οὐκ ἔτι χρεία ταύτης τῆς διδασκαλίας, τῶν πραγμάτων βοώντων καὶ δεικνύντων τὸν
δεσπότην. Εἶδες ἐν Αἰγύπτῳ σκότος καὶ στοιχείων μεταβολάς; εἰ δὲ λέγοιέν τινες, ὅτι ἡ
ἔκλειψις φυσικῶς, ἀλλ' οὐ τοῦ Θεοῦ κελεύσαντος συνέβη, εἰπάτωσαν πῶς ἐν τῷ και-
ρῷ τοῦ σταυροῦ γέγονεν. οὐ γὰρ δὴ τῷ ὡρισμένῳ τότε καιρῷ, ἀλλ' ὅτε μάλιστα οὐκ ἦν
35 ἀκόλουθον κατὰ δρόμον φύσεως, ὅτε συνέβη, τεσσαρεσκαιδεκαταίας καὶ πλήρους οὔσης· αἱ
δὲ ἐκλείψεις οὐχ οὕτω γίνονται. ἀλλ' οὐκ ἂν εἴποιεν. ὥστε δῆλον ὅτι καθάπερ τὰ ἄλλα
τῇ τοῦ δημιουργοῦ προστάξει, οὕτω καὶ αἱ ἐκλείψεις ἅπασαι γίνονται. 7 Ταχὺ
εἰσάκουσόν μου, Κύριε, ἐξέλιπε τὸ πνεῦμά μου.

Τί λέγεις; ἐπείγεις τὸν ἰατρὸν πρὸς τὴν θεραπείαν; οὐδαμῶς. ἀλλ' ἔθος καὶ τοῦτο
40 ταῖς θλιβομέναις ψυχαῖς, ὥσπερ καὶ τοῖς κάμνουσι τῶν ἀνθρώπων, παρακαλεῖν τοὺς ἰα-
τρούς, κἂν ὁ καιρὸς μὴ ἀπαιτῇ, καὶ ταχέως ἐπάγειν τὴν λύσιν. διὸ καὶ αὐτὸς τὴν αἰτίαν
προστιθείς, ἔλεγεν, ἐξέλιπε τὸ πνεῦμά μου. καί τοι ὁ Θεὸς καὶ ἐκ νεκρῶν ἐγείρειν δυνα-
τὸς ὤν, πολλῷ μᾶλλον πρὸ τελευτῆς. ἀλλ' ὅπερ ἔφθην εἰπών, ἡ ἀσθένεια τῆς φύ-

σεως

Πραξ. ιζ. κη.
Κολ. α ιζ.
Ψαλ. ρμδ. ιε.
Ψαλ. ργ. λγ.
Ησ. μ. κβ.
Ψαλ. ρκς. α.
Ψαλ ριβ. η.

στεως ἐντεῦθεν ἐλέγχεται. ἤδει μὲν γὰρ ὅτι αὐτῷ πάντα ῥᾴδια, ἀλλ' οὐ φέρει τὴν ἐπαγωγὴν τῶν δεινῶν.

8 Μὴ ἀποστρέψῃς τὸ πρόσωπόν σου ἀπ' ἐμοῦ, καὶ ὁμοιωθήσομαι τοῖς καταβαίνουσιν εἰς λάκκον.

Ἕτερος, Μὴ κρύψῃς τὸ πρόσωπόν σου*. Καὶ πόθεν ἡ ἀποστροφὴ γίνεται; αὐτὸς ὁ Θεὸς διὰ τοῦ Ἡσαΐου λέγει· μὴ οὐκ ἰσχύει ἡ χείρ μου; ἀλλ' αἱ ἁμαρτίαι ὑμῶν διϊστῶσιν ἀνὰ μέσον ἐμοῦ καὶ ὑμῶν. ὅταν οὖν τι πράξωμεν πονηρὸν, ἀποστρέφεται. καθαρὸς γάρ, φησιν, ὁ ὀφθαλμός σου, τοῦ μὴ ὁρᾷν πονηρὰ, καὶ ἐπιβλέπειν ἐπὶ πόνους οὐ δυνήσῃ. διὰ τοῦτο ἀποστρέφεται καὶ τοὺς ἀπονενοημένους. διό φησιν, Ἐπὶ τίνα ἐπιβλέψω, ἀλλ' ἢ ἐπὶ τὸν πρᾶον καὶ ἡσύχιον καὶ τρέμοντά μου τοὺς λόγους; ταύτην τοίνυν διώκωμεν τὴν ἀρετὴν, ἵνα ἐπισπασώμεθα αὐτοῦ τὸ πρόσωπον· ἵνα μὴ καταπέσωμεν εἰς τὰ βάραθρα τῆς κακίας πολλοῦ τοῦ σκότους κατέχοντος. ἔστι καὶ πεσόντας ἀνελθεῖν. δεῖ τοίνυν τοὺς καταπίπτοντας μὴ μένειν κάτω κειμένους. λάκκος δέ ἐστι χαλεπὰ θηρία ἔχων καὶ σκότους γέμων, τῆς ἁμαρτίας ἡ φύσις. οὐκοῦν χαλάσωμεν τῶν γραφῶν τὰ σχοινία, καὶ τὴν προαίρεσιν ἐπιδῶμεν, καὶ ταχέως ἀνασπασόμεθα, κἂν καταπέσωμεν. πῶς δ' ἂν γένοιτο ὁδοῦ ἀρχή; ἂν καταπεσόντες μὴ καταφρονήσωμεν, μηδὲ ἀπογνῶμεν, ἀλλ' ἐπᾴδωμεν ἑαυτοῖς τὰ προφητικὰ ταῦτα· Μὴ ὁ πίπτων οὐκ ἀνίσταται; καὶ πάλιν, Σήμερον ἐὰν τῆς φωνῆς αὐτοῦ ἀκούσητε, μὴ σκληρύνητε τὰς καρδίας ὑμῶν, ὡς ἐν τῷ παραπικρασμῷ· καὶ τούτοις τοῖς λογισμοῖς δήσαντες ἑαυτοὺς ἀνελκύσωμεν.

9 Ἀκουστὸν ποίησόν μοι τὸ πρωῒ τὸ ἔλεός σου, ὅτι ἐπὶ σοὶ ἤλπισα.

Ἕτερος, Ἀκουστὸν ποίησόν μοι ἐξ ὄρθρου τὸ ἔλεός σου· τουτέστι, ταχέως. Εἶδες θλιβομένην ψυχὴν καὶ θορυβουμένην; πρὸ τῆς πείρας ἀκοῦσαι βούλεται, ὥστε ταῖς ἐλπίσιν ὀρθωθῆναι καὶ τῇ προσδοκίᾳ. ὃ δὲ λέγει, τοῦτό ἐστιν· ἀνάστησόν με ἀπὸ τῆς ἐπαγγελίας. Εἶτα καὶ τὴν δικαιολογίαν τοῦ τυχεῖν προστίθησι λέγων, ὅτι ἐπὶ σοὶ ἤλπισα. οὐδὲν γὰρ οὕτως ὁ Θεὸς ἐπιζητεῖ, ὡς τὸ διηνεκῶς πρὸς αὐτὸν κεχηνέναι.

10 Γνώρισόν μοι, Κύριε, ὁδὸν ἐν ᾗ πορεύσομαι, ὅτι πρὸς σὲ ἦρα τὴν ψυχήν μου.

Τί λέγεις; καὶ τῆς φύσεως ἐχούσης τὸν νόμον ἐξ ἀρχῆς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἐντεθέντα, καὶ τῶν γραμμάτων αὐτὸν ἀνανεούντων τῶν Μωσαϊκῶν, πῶς ἀξιοῖς λέγων πάλιν, γνώρισόν μοι, Κύριε, ὁδὸν ἐν ᾗ πορεύσομαι; ἢ οὖν τοῦτό ἐστιν εἰπεῖν· ἐπεὶ ὑπὸ τῆς κακίας κατεχώσθη μου τὸ συνειδὸς, ἀξιῶ αὐτὸ ἀνανεωθῆναι· ἢ ὁδὸν ἐνταῦθα τὰ πολλὰ τῶν ἀγνοουμένων ἀνθρώποις λέγει· ὥσπερ καὶ Παῦλος δείκνυσι λέγων· τὸ γὰρ τί προσευξόμεθα καθ' ὃ δεῖ, οὐκ οἴδαμεν. Εἰ δὲ Παῦλος ἀγνοεῖ μετὰ τοσαύτην γνῶσιν, τί θαυμάζεις εἰ οὗτος; ὅρα δὲ αὐτὸν οὐδὲν αἰσθητὸν ἐνταῦθα ζητοῦντα, ἀλλὰ τὴν ὁδὸν τὴν πρὸς Θεὸν φέρουσαν, καὶ οἴκοθεν παρέχοντα τὰς ἀρχάς. οὐ γὰρ ἁπλῶς εἶπε, γνώρισόν μοι, Κύριε, τὴν ὁδὸν τὴν πρὸς σὲ φέρουσαν, ἀλλὰ τί; ἐπήγαγε· πρὸς σὲ ἦρα τὴν ψυχήν μου· τουτέστι, πρὸς σὲ κέχηνα, πρὸς σὲ βλέπω. τούτοις γὰρ μάλιστα ὁ Θεὸς γνωρίζει. διὸ περὶ Ἰουδαίων ἔλεγεν, ἐρωτώμενος διὰ τί ἐν παραβολαῖς λαλεῖ αὐτοῖς· ὅτι βλέποντες οὐ βλέπουσι, καὶ ἀκούοντες οὐκ ἀκούουσι. τὸ δὲ ἦρα, μετέστησα ἢ μετέθηκα πρὸς σὲ τὴν ψυχήν μού ἐστιν.

11 Ἐξελοῦ με ἐκ τῶν ἐχθρῶν μου, Κύριε, ὅτι πρὸς σὲ κατέφυγον.

Ὅρα πανταχοῦ τὰς αἰτίας καὶ παρὰ τοῦ δεομένου προσφερομένας. μὴ ἀποστρέψῃς, φησὶ, τὸ πρόσωπόν σου ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι ἤλπισα ἐπὶ σέ. γνώρισόν μοι ὁδὸν, ὅτι πρὸς σὲ ἦρα τὴν ψυχήν μου. ἐξελοῦ με ἐκ τῶν ἐχθρῶν μου, ὅτι πρὸς σὲ κατέφυγον.

Δίδαξόν

* ἐπ' ἐμοί.

Ησ. ξε. β.

Ιερεμ. η. δ. Ψαλ. ϟδ. η.

[illegible]

Δίδαξόν με τοῦ ποιεῖν τὸ θέλημά σου, ὅτι σὺ εἶ ὁ Θεός μου.

Οὐκ εἶπε, δίδαξόν με τὸ θέλημά σου ἁπλῶς, ἀλλὰ τοῦ ποιεῖν τὸ θέλημά σου· τουτέστιν, εἰς τὰ ἔργα αὐτὰ ἐμβίβασον. τῆς γὰρ ἄνωθεν ῥοπῆς χρεία καὶ τῆς ἐκεῖθεν διδασκαλίας, ὥστε βαδίζειν τὴν ἐπὶ τὴν ἀρετὴν φέρουσαν ὁδὸν, οὐχ ἡμῶν ἀργούντων, ἀλλὰ καὶ ἡμῶν τὰ παρ' ἑαυτῶν εἰσφερόντων. ὅτι σὺ εἶ ὁ Θεός μου. ὁρᾷς τὰς αἰτήσεις αὐτοῦ πνευματικάς; οὐ γὰρ περὶ χρημάτων καὶ δυναστείας καὶ δόξης, ἀλλ' ὑπὲρ τοῦ τὸ θέλημα ποιεῖν τοῦ Θεοῦ προσάγει τὴν αἴτησιν, ὅπερ ἐστὶ θησαυρὸς τῶν ἀγαθῶν ἁπάντων, καὶ πλοῦτος ἀνέλλιπής, καὶ εὐημερίας ἀρχὴ, καὶ ῥίζα, καὶ μέση, καὶ τέλος.

12 Τὸ πνεῦμά σου τὸ ἀγαθὸν ὁδηγήσει με ἐν γῇ εὐθείᾳ.

Ὁρᾷς πῶς μανθάνομεν, πῶς διδασκόμεθα ἀνύειν τὴν ὁδόν; διὰ τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου. διὸ καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγεν· ἡμῖν δὲ ὁ Θεὸς ἀπεκάλυψε διὰ τοῦ πνεύματος αὐτοῦ. ἐν γῇ εὐθείᾳ, κατὰ μὲν τὴν ῥῆσιν, τὴν πατρίδα αὐτοῦ φησι· κατὰ δὲ ἀναγωγὴν, τὴν ἐπὶ τὴν ἀρετὴν φέρουσαν ὁδόν. ἄλλος δέ φησι, διὰ γῆς ὁμαλῆς. οὐδὲν γὰρ λειότερον ἀρετῆς, θορύβων ἀπηλλαγμένης καὶ ταραχῆς.

Ἕνεκεν τοῦ ὀνόματός σου, Κύριε, ζήσεις με. Ὁρᾷς πάλιν ἐπὶ τὸν Κύριον καταφεύγοντα, οὐ παρρησίᾳ βίου θαρροῦντα. 13 Ἐν τῇ δικαιοσύνῃ σου ἐξάξεις ἐκ θλίψεως τὴν ψυχήν μου. Ἄλλος, Ἐν τῇ ἐλεημοσύνῃ σου. Ὁρᾷς πῶς ἀληθὲς ὅπερ ἔμπροσθεν ἔλεγον, ὅτι πολλαχοῦ τὴν δικαιοσύνην φιλανθρωπίαν καλεῖ; ἐξάξεις ἐκ θλίψεως τὴν ψυχήν μου. εὔχεσθε γὰρ, φησι, μὴ εἰσελθεῖν εἰς πειρασμόν.

Καὶ ἐν τῷ ἐλέει σου ἐξολοθρεύσεις τοὺς ἐχθρούς μου.

Οὐκ ἐπειδὴ, φησιν, ἐγὼ ἄξιος, ἀλλὰ διὰ τὴν σὴν φιλανθρωπίαν ἀπάλλαξόν με τῶν πολεμούντων με, ἐλευθέρωσον τῶν ἐπιβουλευόντων, δὸς ἀναπνεῦσαι μικρὸν ἀπὸ τῆς θλίψεως. 14 Καὶ ἀπολεῖς πάντας τοὺς θλίβοντας τὴν ψυχήν μου, ὅτι ἐγὼ δοῦλός σου εἰμι.

Ὅρα πάλιν τὴν αἰτίαν κειμένην. οὐ γάρ ἐστιν ἁπλῶς ἐπιτυγχάνειν τῶν αἰτήσεων, ἀλλὰ πανταχοῦ παρασκευάζειν ἑαυτοὺς ἀξίους χρὴ τοῦ λαμβάνειν ἅπερ αἰτοῦμεν, καὶ τὰ παρ' ἑαυτῶν συνεισφέρειν, καὶ οὕτω προσιέναι. οὐ γὰρ ἀρκεῖ μόνον τῆς εὐχῆς ἡ φύσις. ἐπεὶ καὶ Ἰουδαῖοι ηὔχοντο, καὶ ἤκουον· Ἐὰν πληθύνητε τὴν δέησιν, οὐκ εἰσακούσομαι ὑμῶν. καὶ τί θαυμάζεις εἰ Ἰουδαῖοι οὐκ ἠκούοντο; ὅπου γε καὶ Ἱερεμίας ὑπὲρ αὐτῶν παρακαλῶν ἐπετιμᾶτο, καὶ ἅπαξ καὶ δὶς ἀκούει, μὴ προσεύχου περὶ τοῦ λαοῦ τούτου, ὅτι οὐκ εἰσακούσομαί σου. καὶ τί θαυμάζεις εἰ Ἱερεμίας οὐκ εἰσακούεται; κἂν Νῶε, φησι, καὶ Ἰὼβ, κἂν Δανιὴλ στῶσιν, υἱοὺς αὐτῶν καὶ θυγατέρας οὐ μὴ ἐξέλωνται. ταῦτα τοίνυν εἰδότες, μὴ μόνον εὐχώμεθα, ἀλλὰ μετὰ τῶν εὐχῶν, ἀξίους ἑαυτοὺς παρασκευάζωμεν τοῦ λαβεῖν, ἵνα καὶ τῶν παρόντων καὶ τῶν μελλόντων ἐπιτύχωμεν ἀγαθῶν· ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Ψαλμ. ρμγ. 1 ΕΥΛΟΓΗΤΟΣ ΚΥΡΙΟΣ Ο ΘΕΟΣ ΜΟΥ, ὁ διδάσκων τὰς χεῖράς μου εἰς παράταξιν, τοὺς δακτύλους μου εἰς πόλεμον.

Τί λέγεις; πολέμων διδάσκαλος ὁ Θεὸς καὶ μάχης καὶ παρατάξεως; μάλιστα μὲν οὐκ ἄν τις ἁμάρτοι καὶ τὴν ἐν τούτοις νίκην αὐτῷ λογιζόμενος. τοῦτο γάρ ἐστιν, ὁ διδάσκων τὰς χεῖράς μου· τουτέστιν, ὁ ποιῶν περιγενέσθαι τῶν πολεμίων, κρατεῖν, τρόπαιον ἐγείρειν. καὶ γὰρ ἡνίκα τὸν Γολιὰθ κατέβαλεν, ἐκεῖνος ἦν ὁ τῆς νίκης αἴτιος· καὶ ἡνίκα πολλοὺς πολέμους κατώρθωσε, καὶ τρόπαια ἔστησε, καὶ αὐτάνδρους εἷλε πολεμίας τινὰς πόλεις, οὗτος αὐτὸν κρατῆσαι ἐποίησε. διὸ καὶ ᾄδων ἔλεγε, Κύριος κραταιὸς καὶ δυνατός, Κύριος δυνατὸς ἐν πολέμῳ. [Ψαλ. κγ. η.] καὶ ἐπὶ τοῦ Μωϋσέως δὲ πολλὰ τοιαῦτα εἰργάσατο. πλὴν ἀλλ' ἔστι καὶ ἕτερος πόλεμος τούτου χαλεπώτερος, ἔνθα ἡμῖν μάλιστα τῆς ἄνωθεν ῥοπῆς δεῖ· ὅταν πρὸς τὰς ἀντικειμένας παρατατώμεθα δυνάμεις. ὅτι δὲ πρὸς ταύτας ἡμῖν ἐστι πόλεμος, ἄκουε Παύλου λέγοντος· [Εφ. ς. ιβ.] Οὐκ ἔστιν ἡμῖν ἡ πάλη πρὸς αἷμα καὶ σάρκα, ἀλλὰ πρὸς τὰς ἀρχάς, πρὸς τὰς ἐξουσίας, πρὸς τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ σκότους τοῦ αἰῶνος τούτου. διὰ τοῦτο καὶ χαλεπώτερος, ὅτι ἐξ ἑτέρας φύσεως αἱ φάλαγγες, καὶ ταύτης ἀοράτου· καὶ ὅτι οὐ περὶ μικρῶν ὁ ἀγών, ἀλλὰ περὶ σωτηρίας καὶ ἀπωλείας. ἐνταῦθα οὐκ ἔστι τοὺς σφαττομένους ἰδεῖν, οὐ τὸν καιρὸν προμαθεῖν, οὐ τόπον, οὐκ ἄλλο τῶν τοιούτων οὐδέν. καὶ γὰρ καὶ ἐν ἀγορᾷ, καὶ ἐν οἰκίᾳ, καὶ παιζόντων καὶ ῥαθυμούντων ἐπιτίθενται αὗται αἱ φάλαγγες. ὥστε διὰ παντὸς δεῖ πεφραγμένους εἶναι. οὐ γὰρ οἶδεν ἀνακωχὴν ὁ πόλεμος, οὐκ ἔχει κήρυκας, οὐδὲ πρέσβεις, οὐδ' ἄλλο τῶν τοιούτων οὐδέν, ἀλλ' ἀκήρυκτός ἐστιν ἡ μάχη. διὸ μάλιστα πανταχόθεν φράττεσθαι καὶ τρέφεσθαι αὐτοὺς χρή. τροφὴ δὲ τοῦ πολέμου τούτου καὶ ὅπλα τῶν τοιούτων στρατιωτῶν, ἡ τῶν θείων γραφῶν ἡ ἀκρόασις. ταύτης ὁ μὴ ἀπολαύων, λιμῷ τήκεται. Δώσω γὰρ αὐτοῖς, φησιν, οὐ λιμὸν ἄρτου, οὐδὲ δίψαν ὕδατος, ἀλλὰ λιμὸν τοῦ ἀκοῦσαι λόγον Κυρίου. [Αμώς. η. ια.] καὶ ἐνταῦθα τοίνυν, ὥσπερ καὶ ἐν τοῖς αἰσθητοῖς πολέμοις, τῆς ἄνωθεν χρεία ῥοπῆς. [Ψαλ. λβ. ις.] Οὐ σώζεται γάρ, φησι, βασιλεὺς διὰ πολλὴν δύναμιν, καὶ γίγας οὐ σωθήσεται ἐν πλήθει ἰσχύος αὐτοῦ. ψευδὴς ἵππος εἰς σωτηρίαν. ἐν δὲ πλήθει δυνάμεως αὐτοῦ οὐ σωθήσεται. οὕτω γοῦν οἱ πολλοὶ τοὺς πολεμίους ἐτροποῦντο πρότερον, εὐχῶν προηγουμένων καὶ τὰς πολεμίας φάλαγγας καταβαλλουσῶν.

2 Ἔλεός μου καὶ καταφυγή μου· ἀντιλήπτωρ μου καὶ ῥύστης μου.

Ὁρᾷς πάλιν ἀπὸ φιλανθρωπίας ἀξιοῦντα σώζεσθαι; μᾶλλον δὲ καὶ ἕτερόν τι ἐνταῦθα αἰνίττεται*. δείκνυσι γὰρ διὰ τούτου καὶ λέγει, ὅτι οὐδὲ αὐτοῦ τοῦ ἐλέους ἄξιος ἦν, εἰ μὴ αὐτὸς ἐπένευσεν. αὐτὸς οὖν ἐστιν ὁ ἔλεός μου, φησίν. οὐκ ἐγὼ ἔσχον αὐτὸν ἐν τοῖς ἔργοις. εἰ γὰρ καὶ ἔλεός ἐστιν, ἀλλ' οὐκ ἄκριτος ἅπασιν ἔπεισιν. ἐλεήσω γάρ, φησιν, ὃν ἂν ἐλεῶ, καὶ οἰκτειρήσω ὃν ἂν οἰκτείρω. δεῖ τοίνυν, εἰ καὶ ἐλεεῖσθαι μέλλομεν, παρέχεσθαι τὰς ἀφορμὰς οἴκοθεν τῆς τοιαύτης φιλανθρωπίας. οὗτος δὲ καὶ αὐτὸ τὸ ἐλεηθῆναι παρ' αὐτοῦ ἔχειν λέγει. εἶδες συντετριμμένην ψυχήν; εἶδες γνώμην εὐγνώμονα, καὶ πῶς τὸ πᾶν ἀνατίθησι τῷ φιλανθρώπῳ Θεῷ; ἀντιλήπτωρ μου καὶ ῥύστης μου·

[* πολλῆς τῆς φιλανθρωπίας ἡμῖν.]

3 Ὑπερασπιστής μου, καὶ ἐπ' αὐτῷ ἤλπισα.

Συνεχῶς περιστρέφει τὴν ἐλπίδα τὴν εἰς αὐτόν, παιδεύων ἅπαντας μὴ βαπτίζεσθαι τοῖς δεινοῖς, ἀλλὰ καὶ ἐν μέσαις ταῖς συμφοραῖς ἐκεῖ κεχηνέναι, μηδὲ ἀπαγορεύειν καὶ ἀναπεπτωκέναι. αὐτὸς γάρ ἐστιν ἀντιλήπτωρ καὶ ῥύστης· ὥστε κἂν μὴ πρὸ αὐτὰ τῶν δεινῶν τὰ προοίμια ἀντιλάβηται μηδὲ ῥύσηται, δεῖ θαρρεῖν. εἰ τοίνυν αὐτός ἐστιν ἀντιλήπτωρ, πάντως ἀπαλλάξει τῶν δεινῶν. ἐλπὶς γὰρ μάλιστα τότε ἐστίν, ὅταν τῶν ὁρωμέ-

νων

νων εἰς ἐπίγνωσιν ἐμβαλλόντων αὐτῇ θαῤῥεῖν ὑπὲρ τοῦ μέλλοντος παρασκευάζει.

Ὁ ὑποτάσσων τὸν λαόν μου ὑπ' ἐμέ. Καλῶς οὕτως εἶπε. καὶ γὰρ καὶ ἐνταῦθα τῆς ἄνωθεν χρεία βοηθείας, ὥστε εἴκειν αὐτοὺς ὑπηκόους, καὶ μὴ στασιάζειν μηδὲ κατεξανίστασθαι. οὐκ ἄρα ἐν τῇ τῶν ἐχθρῶν καὶ πολεμίων ὑποταγῇ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ τῶν
5 οἰκείων πολλῆς ἡμῖν τῆς ἄνωθεν δεῖ ῥοπῆς. καὶ γὰρ καὶ τοῦτο μέγα, τὸ τοὺς οἰκείους εὖ διαθεῖναι, καὶ οὐκ ἔλαττον τοῦ τῶν ἐχθρῶν περιγενέσθαι. πολλοὶ γοῦν πολλάκις ἐν πολέμοις μὲν τρόπαια ἔστησαν, ἐν εἰρήνῃ δὲ κατεκόπησαν, τῶν ἀρχομένων οὐκ εἰδότες φέρειν τὰς ἡνίας. οὐκ ἄρα ἐν τῇ δυνάμει τῆς βασιλείας ἐστὶ τὸ ὑποτετάχθαι τὰ στρατόπεδα, ἀλλ' ἐν τῇ τοῦ Θεοῦ ῥοπῇ. ὥσπερ δὲ ἀπὸ ταύτης αἱ τῶν πολεμίων νῖκαι, οὕτω καὶ αἱ τῶν οἰ-
10 κείων ὑποταγαί. 4 Κύριε, τί ἐστιν ἄνθρωπος, ὅτι ἐγνώσθης αὐτῷ, ἢ υἱὸς ἀνθρώπου, ὅτι λογίζῃ "αὐτόν; Ἕτερος, Τί ἄνθρωπος, καὶ γνώσῃ αὐτόν; Ἕτερος, Ὅτι γνωρίζεις αὐτόν; Ἄρα μέγαν τινὰ εἶναι χρὴ τὸν μέλλοντα τὸν Θεὸν γνωρίζειν, μᾶλλον δὲ τὸν μέλλοντα γνωρίζεσθαι παρ' αὐτοῦ· οὐ τοῦτον δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνον, ᾧ μέλλει γνωρίζειν ἑαυτὸν ὁ Θεός. διὸ καὶ ἄριστα εἰρήκασιν οἱ ἑβδομήκοντα τό, ἐγνώσθης αὐτῷ, δεικ-
15 νύντες ὅτι οὐχ ἡμεῖς αὐτὸν εὕρομεν, ἀλλ' αὐτὸς ἡμῖν εὑρέθη. "οὐ γὰρ εἶπε, τί ἐστιν ἄνθρωπος ὁ γνωρίσας σε, ἀλλὰ τί ἐστιν ἄνθρωπος, ὅτι ἐγνώσθης αὐτῷ; διὸ καὶ ὁ Παῦλος ἄνω καὶ κάτω συνεχῶς τοῦτο περιστρέφει λέγων, Τότε δὲ ἐπιγνώσομαι, καθὼς καὶ ἐπεγνώσθην. καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Χριστός, Οὐχ ὑμεῖς με ἐξελέξασθε, ἀλλ' ἐγὼ ἐξελεξάμην ὑμᾶς. καὶ ἑτέρωθι δὲ πάλιν ὁ Παῦλος, Εἰ δέ τις ἀγαπᾷ τὸν Θεόν, οὗτος ἔγνωσται ὑπ' αὐτοῦ. διὰ δὴ τοῦ-
20 το καὶ συνεχῶς ἑαυτὸν ἄνω καὶ κάτω κλητὸν λέγει, δεικνὺς ὅτι οὐκ αὐτὸς ἐπέδραμεν, ἀλλὰ πρότερον ἐκλήθη. οὕτω καὶ ἀλλαχοῦ φησι· Διώκω δὲ εἰ καὶ καταλάβω, ἐφ' ᾧ καὶ κατελήφθην. οὐκ εἶπε, κατέλαβον, ἀλλὰ κατελήφθην. πῶς δὲ λέγει οὗτος, Τί ἐστιν ἄνθρωπος; καίτοι ἄλλος φησί, μέγα ἄνθρωπος, καὶ τίμιον ἀνὴρ ἐλεήμων· καὶ ἄλλος, κατ' εἰκόνα Θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν. καὶ γὰρ τῆς κτίσεως ἁπάσης τὴν ἐπιστασίαν ἔ-
25 λαχε. εἰσὶ δέ τινες ὧν οὐδὲ ὁ κόσμος ἀντάξιος. ἀλλ' ἐκεῖνα μὲν περὶ ἀρετῆς, καὶ ὅτε δὴ τινὲς αὐτὴν ἐπιδείξωνται· τὸ δὲ τί ἐστιν ἄνθρωπος, περὶ τῆς φύσεως εἴρηται. καὶ μὴν καὶ ἡ φύσις μεγάλη. μεγάλη μέν, ἀλλ' ἐὰν τὴν γνῶσιν ἴδῃς, ἧς κατηξιώθη, πολὺ καταδεεστέρα ταύτης. ἀκουέτωσαν αἱρετικῶν παῖδες, ὅτι τοσαύτην μανίαν μαίνονται τὰ μέτρα ὑπερβαίνοντες ἑαυτῶν, καὶ ἄγνοιαν ἐσχάτην νοσοῦσι τὰ ὑπὲρ αὐτοὺς εἰδέναι φάσκον-
30 τες. ἔστι γὰρ ἐν ἀγνοίᾳ γνῶσιν, καὶ ἐν γνώσει ἄγνοιαν εἶναι. καὶ εἰ βούλεσθε, ἐπὶ τῶν αἰσθητῶν αὐτὸ γυμνάσωμεν. εἰπὲ γάρ μοι, ἄν τις λέγῃ τὴν θάλατταν δύνασθαι ἐκμετρεῖν καὶ εἰδέναι πόσους ἔχει κυάθους, ἆρα οὐχ οὗτος μάλιστά ἐστιν ὁ ἀγνοῶν τί ποτέ ἐστι θάλαττα; ὁ δὲ λέγων μὴ εἰδέναι, ἀλλ' ἄπειρον αὐτῆς τὸν ἀριθμὸν διατεινόμενος, οὗτος μάλιστα ἐστὶν ὁ εἰδὼς τί ποτέ ἐστι θάλαττα. τί δὲ ἐπὶ τοῦ Θεοῦ; ἂν εἴπῃ τις, εἶδον τὸν Θεὸν καὶ κατέ-
35 λαβον τῇ ὄψει τῇ ἐμῇ, ἆρ' οὐχ οὗτος μάλιστά ἐστιν ὁ ἀγνοῶν τὸν Θεόν, ὁ τὸν ἀόρατον ὁρατὸν εἶναι λέγων, καὶ ἐν προσθήκῃ γνώσεως "καὶ τὴν δύναμιν ἀφαιρούμενος; ἂν δέ τις ἀόρατον αὐτὸν εἴπῃ καὶ μηδένα δύνασθαι ὁρᾶν, οὐχ οὗτος μάλιστά ἐστιν ὁ εἰδώς; τί δὲ πάλιν; ἄν τις ἀκατάληπτον αὐτὸν εἴπῃ, ἕτερος δὲ καταληπτόν, ἆρ' οὐχ οὗτος μὲν ἔσται ἀγνοῶν, ἐκεῖνος δὲ εἰδώς; οὐχ ὁρᾷς καὶ Παῦλον ταύτην ἐρχόμενον τὴν ὁδὸν καὶ λέγοντα, ἐκ
40 μέρους γινώσκομεν, καὶ ἐκ μέρους προφητεύομεν; λόγισαι πόσα γέγονεν, ἵνα μάθωμεν τὸν Θεόν, οὐ τίς ἐστι τὴν οὐσίαν, ἀλλ' ὅτι ἐστί. τοῦτο γοῦν καὶ ὁ Παῦλος λέγει· πιστεῦσαι γὰρ δεῖ τὸν προσερχόμενον τῷ Θεῷ, ὅτι ἔστιν. ἡ κτίσις ἅπασα αὐτὸν κηρύττει (ἐκ γὰρ μεγέθους, φησί, καὶ καλλονῆς κτισμάτων, ἀναλόγως ὁ γενεσιουργὸς θεωρεῖται) τοῦ ἀνθρώπου αὐ-

α.Κορ.ιγ ιβ.
Ιω.ιε.ιϛ.
α.Κορ.η γ.
φιλιπ.γ ιβ.

τη ἡ κατασκευή, αἱ τιμαὶ αἱ παρ' αὐτοῦ δεδομέναι, αἱ κολάσεις, αἱ εὐεργεσίαι, αἱ οἰκονομί-
αι, τὰ διὰ τῶν προφητῶν προαναπεφωνημένα, τὰ θαύματα τὰ διάφορα. μετὰ ταῦ-
τα ἦλθεν αὐτὸς ὁ μονογενής, καὶ τὴν οἰκονομίαν τὴν θαυμαστὴν ἐκείνην καὶ φρικτὴν ἐ-
πλήρωσε· καὶ ὅμως εἰσί τινες οἳ μηδέπω τὸ σαφὲς μαθόντες, καὶ σὺ λέγεις ἐξ οἰκείων
λογισμῶν δύνασθαι καταλαμβάνειν τὸ τί τὴν οὐσίαν ἐστίν; οὐκοῦν ἀγνοεῖς τὸν Θεόν, φη-
σιν. ἄπαγε· ἀλλ' οἶδα μὲν ὅτι ἐστί, καὶ ὅτι φιλάνθρωπος, καὶ ὅτι ἀγαθός, καὶ ὅτι προνοεῖ,
καὶ τἄλλα ἅπαντα ὅσα εἶπον αἱ γραφαί· τὸ δὲ τί τὴν οὐσίαν, οὐκ οἶδα. ἐνόμισε καὶ ὁ
Ἀδὰμ πλέον εὑρίσκειν τῷ διαβόλῳ πεισθείς, καὶ διὰ τῆς πλεονεξίας ταύτης, καὶ ὃ εἶ-
χεν, ἀπώλεσεν· οὕτω καὶ οὗτοι πάσχουσιν ἀπὸ τῶν ἀνθρωπίνων λογισμῶν ἐναγόμενοι, καὶ
[Παροιμ. β.] οὐκ ἀκούοντες, ὅτι Κύριος δίδωσι σοφίαν, καὶ ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ γνῶσις καὶ σύνε-
[α. Κορ. β. ι. β. Κορ. ι. ε.] σις. οὐκ ἀκούουσι Παύλου λέγοντος· Διὰ τοῦ πνεύματος ἀπεκάλυψεν ἡμῖν· καὶ τοὺς
λογισμοὺς ἐκβάλλοντος, Λογισμούς, φησί, καθαιροῦντες καὶ πᾶν ὕψωμα ἐπαιρόμενον
[Σοφ. θ. ιδ.] κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ. καὶ ἄλλος σοφός, Λογισμοὶ ἀνθρώπων δειλοί, καὶ ἐπισφαλεῖς
αἱ ἐπίνοιαι αὐτῶν. τί ἐστιν ἄνθρωπος, ὅτι ἐγνώσθης αὐτῷ; ἐννόησον τὸ ἄπειρον ἐκεῖνο
μέγεθος· μᾶλλον δὲ οὐδὲ τοῦτο λέγων ἀξίαν Θεοῦ λέγω. ἀλλ' οὐκ οἶδα πῶς λαλήσω.
οὐδὲ γὰρ μέγεθος ἐπὶ Θεοῦ λέγοντες, κυρίως λέγομεν, ἀλλ' ἐπειδὴ οὐκ ἔστιν ἑτέρως
φθέγγεσθαι, τοῖς ἐγχωροῦσι κεχρήμεθα ῥήμασιν· ἐπεὶ καὶ ὕψιστον καλῶν, οὐ τόπῳ αὐτὸν πε-
ριορίζω, ἀλλὰ τὸ ὑψηλὸν καὶ μεγαλεῖον αὐτοῦ τῆς φύσεως δηλῶ καὶ διεστηκὸς καὶ πάντων
ἀνακεχωρηκός. διὰ δὴ τοῦτο ἔλεγε, τί ἐστιν ἄνθρωπος, ὅτι ἐγνώσθης αὐτῷ; διὰ γὰρ τοῦ-
το καὶ ταπεινὸν ἐποίησε καὶ μεγάλα εἰργάσατο, ἵνα μὴ ἐπαρθῇ ἔχων μεγίστην ἀνάγκην
τοῦ μετριάζειν, τὴν ἀπὸ τῆς φύσεως εὐτέλειαν. ἢ υἱὸς ἀνθρώπου, ὅτι λογίζῃ αὐτόν;
εἶδες πόσον τὸ μεγαλεῖον τῆς φύσεως τοῦ Θεοῦ; 5 Ἄνθρωπος ματαιότητι ὡ-
μοιώθη. Ἕτερος δὲ ἑρμηνευτὴς τὸ ματαιότητι, ἀτμῷ εἶπεν. Οὐκ ἄλλο δὲ τὸ
ματαιότητι δηλοῖ, ἢ ὅτι ἐπίκηρος, πρόσκαιρος, βραχύς· ἐνταῦθα τὸν περὶ τοῦ σώματος
γυμνάζει λόγον. διὸ καὶ Ἀβραὰμ ἔλεγεν, ἐγὼ δέ εἰμι γῆ καὶ σποδός. ὁ δὲ Ἡσαΐας·
[Ησ. μ. ς.] Πᾶσα σάρξ, χόρτος· καὶ πᾶσα δόξα ἀνθρώπου, ὡς ἄνθος χόρτου. τί δέ ἐστι, ματαιότητι
ὡμοιώθη; τῷ μηδενί, φησίν· ἐπειδὴ τῶν ἀνθρωπίνων οὐδὲν στάσιμον οὐδὲ βέβαιον, ἀλλὰ
πάντα παράγει καὶ παρέρχεται. Αἱ ἡμέραι αὐτοῦ ὡσεὶ σκιὰ παράγουσι·

Τουτέστιν, οὐδὲ ἡνίκα πάρεισιν, ἰσχύν τινα ἔχουσιν, ἀλλὰ ταχέως ἀφίπτανται. καὶ
σκόπει τοῦτο ἐπὶ τῶν πραγμάτων αὐτῶν, τοὺς ἐν ἀξιώμασι λογιζόμενος, τοὺς ἐπὶ τῶν
ὀχημάτων, τοὺς ἐν ταῖς δυναστείαις, τοὺς εἰς τὸ δεσμωτήριον ἐμβάλλοντας καὶ μαστίζον-
τας. τί γὰρ σκιᾶς διαφέρουσιν οὗτοι; οὐκ ἐν τῷ καιρῷ τῆς τελευτῆς, ἀλλὰ καὶ πρὸ τῆς
τελευτῆς; ὅταν γὰρ τῆς ἀρχῆς παραλυθῶσι, πάντα ἐκεῖνα οἴχεται καὶ ἐκποδὼν γίνε-
ται· τὰ δὲ ἀληθῆ πράγματα, μετὰ τὴν ἐντεῦθεν ἀποδημίαν. τότε καὶ εὐθῦναι καὶ κο-
λάσεις ἀληθεῖς, καὶ τὰ ἀγαθὰ ὁμοίως, καὶ ὁ δικαστὴς ἀνεξαπάτητος· τὰ δὲ ἐνταῦθα παι-
σὶν ἔοικε παίζουσιν. ὁ σήμερον γὰρ δικάζων, ἕστηκεν αὔριον δικαζόμενος· καὶ πυκναὶ αἱ
μεταβολαί, καὶ ἀνώμαλοι αἱ μεταβάσεις. 6 Κύριε, κλῖνον οὐρανοὺς καὶ κατά-
βηθι, ἅψαι τῶν ὀρέων, καὶ καπνισθήσονται. Ἕτερος, Κλίναντός σου οὐρανοὺς καὶ κα-
ταβάντος, καὶ ἁψαμένου τῶν ὀρέων, ἐκαπνίσθησαν. Καὶ ποία αὕτη ῥημάτων ἀκολουθία;
πολλὴ μὲν οὖν καὶ σφόδρα ἡρμοσμένη τῶν προτέρων. ἐπειδὴ γὰρ περὶ τῆς εὐτελείας τῆς
ἀνθρωπίνης διελέχθη, καὶ τὸ οὐδαμινὸν τῆς φύσεως παρέστησε, καὶ ἐνταῦθα πάλιν κα-
ταστέλλει τῶν φλεγμαινόντων τὴν ἀπόνοιαν, μονονουχὶ τοῦτο δι' ὧν ἐπήγαγε λέγων· ἔδει μὲν
αὐτοὺς οἴκοθεν συνιδεῖν τῆς φύσεως τὸ εὐτελές, καὶ μὴ μέγα φρονεῖν· ἐπειδὴ δὲ οὐ βού-

λονται

λοι εἰσί), δεῖξον ἀπὸ τῶν σῶν ἔργων πόσον ταπεινότητος εἰσὶν ἀπῳκισμένοι. Κύριε, κλῖνον οὐρανούς σου καὶ κατάβηθι. τοῦτο λέγει, οὐκ ἐπειδὴ Θεὸς καταβαίνει· πῶς γὰρ ὁ πανταχοῦ παρών; ἀλλ' ἵνα διὰ τῶν ἀνθρωπίνων τούτων λέξεων τοὺς παχυτέρους ἐκπλήξῃ τῶν ἀκροατῶν, ἀνθρωπινώτερον περὶ αὐτοῦ διαλέγεται. ἐπεὶ καὶ τὸ τῆς ἀφῆς, εἰ καὶ δοκεῖ μέ-
5 γα εἶναι, ἀλλὰ πολὺ τῆς τοῦ Θεοῦ ἀξίας καταδεέστερον. οὐδὲ γὰρ ἀφῆς ὁ Θεὸς χρείαν ἔχει, ἵνα καπνίσῃ τὰ ὄρη, μᾶλλον δὲ οὐδὲ νεύματος, ἀλλὰ βουλῆς καὶ θελήσεως. εἰπὼν τοίνυν περὶ τῆς εὐτελείας τοῦ ἀνθρώπου, λέγει καὶ περὶ τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ, ὡς ἀνθρώπῳ δυνατὸν εἰπεῖν· ἐπεὶ καὶ ταῦτα πολὺ ἀποδέοντα τῆς μεγαλωσύνης ἐκείνης.

7 Ἄστραψον ἀστραπήν, καὶ σκορπιεῖς αὐτούς· ἐξαπόστειλον τὰ βέλη σου, καὶ συντα-
10 ράξεις αὐτούς.

Ἀστραπὴν ἐνταῦθα καὶ βέλη, οὐ τὴν ἀστραπὴν ταύτην φησίν, οὐδὲ ταῦτα τὰ βέλη, ἀλλὰ τὰς τιμωρίας οὕτω καλεῖ, ἀπὸ τῶν ἤδη γνωρίμων τὸν καταφρονητὴν πείθων καὶ τὸν ἀναπεπτωκότα τρέμειν καὶ δεδοικέναι καὶ ὑποκύπτειν. εἰ γὰρ ἀστραπήν τις οὐκ ἂν ἐνέγκοι, καίτοι οὐκ ἐπὶ κολάσει πεμπομένην, εἰ βουληθείη κινῆσαι τὴν τιμωρητι-
15 κὴν αὐτοῦ δύναμιν, τίς ὑποστήσεται; βέλη δὲ Θεοῦ, λιμοὶ καὶ λοιμοί, καὶ σκηπτοί, καὶ αἱ πολυειδεῖς τιμωρίαι. 8 Ἐξαπόστειλον τὴν χεῖρά σου ἐξ ὕψους, ἐξελοῦ με καὶ ῥῦσαί με ἐξ ὑδάτων πολλῶν, ἐκ χειρὸς υἱῶν ἀλλοτρίων.

Οὐ γὰρ πρὸς τὸ κολάζειν μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸ σώζειν ἀπηρτισμένη ἡ δύναμις τοῦ Θεοῦ. χεῖρα δὲ ἐνταῦθα, τὴν βοήθειαν, τὴν συμμαχίαν λέγει· διὸ οὐδὲ ἔκτει-
20 νον εἶπεν, ἀλλ' ἐξαπόστειλον, τοῦτο δηλῶν. εἰ δέ που καὶ ἔκτεινον λέγοι, τὸ αὐτὸ πάλιν αἰνίττεται. καὶ ὕδατα δέ, τὴν ἄτακτον τῶν πολεμίων ἔφοδον καλεῖ, καὶ συγκεχυμένην καὶ πολλῇ τῇ ῥύμῃ φερομένην. ὅτι γὰρ οὐ περὶ ὑδάτων ὁ λόγος, δῆλον διὰ τῆς ἐπαγωγῆς. ἐκ χειρὸς γάρ, φησιν, υἱῶν ἀλλοτρίων. υἱοὺς δὲ ἀλλοτρίους ἐνταῦθά μοι δοκεῖ λέγειν, τοὺς τῆς ἀληθείας ἀπεξενωμένους. ὥσπερ γὰρ τοὺς πιστούς, οἰκείους ἡγούμεθα καὶ ἀδελ-
25 φούς, οὕτω τοὺς ἀπίστους, ἀλλοτρίους· καὶ τούτῳ μάλιστα τὸν οἰκεῖον καὶ τὸν ἀλλότριον ἐπιγινώσκομεν. οἰκεῖος γάρ ἐστιν, ὁ τὸν αὐτόν μοι πατέρα ἐπιγραφόμενος, καὶ τῆς αὐτῆς κοινωνῶν τραπέζης, μᾶλλον ἢ ὁ γένει προσοικῶν. καὶ γὰρ ἀκριβέστερός ἐστι τῆς συγγενείας ὁ νόμος· ὥσπερ οὖν καὶ ἀλλοτριότης ἡ ἀπὸ τῶν ἐναντίων, τρανοτέρα τῆς κατὰ γένος. μὴ τοίνυν τοῦτο ἴδῃς, ὅτι ὑπὸ τὸν αὐτὸν ἐσμὲν οὐρανόν, καὶ τὴν αὐτὴν οἰκοῦμεν· ἄλλην γὰρ
30 ἐγὼ κοινωνίαν ἐπιζητῶ, τὴν ὑπὲρ τὸν οὐρανόν. ἐκεῖ ἡμῶν τὸ πολίτευμα καὶ ἡ ζωή. Ἡ ζωὴ γὰρ ἡμῶν, φησι, κέκρυπται σὺν τῷ Χριστῷ ἐν τῷ Θεῷ. οὐδὲ γὰρ γῆν οἰκοῦμεν, ἀλλὰ μετέστημεν πρὸς τὴν ἄνω μητρόπολιν· ἕτερον φῶς ἀληθινὸν ἔχομεν, ἑτέραν πατρίδα καὶ πολίτας ἄλλους καὶ συγγενεῖς. διὸ καὶ Παῦλος ἔλεγεν· Ἄρα οὐκ ἐστὲ ξένοι καὶ πάροικοι, ἀλλὰ συμπολῖται τῶν ἁγίων. πῶς οὖν, φησί, τὸν Σαμαρείτην πλησίον ἔφησεν εἶναι
35 ὁ Χριστός, καίτοι πολὺ τὸ μέσον ὄν; ἀλλ' οὐ κατὰ τὸν τῆς φύσεως λόγον. ὅταν οὖν εὖ ποιεῖν δέῃ, πᾶς ἄνθρωπός σοι ἐγγὺς ἔστω· ὅταν δὲ ὁ τῆς ἀληθείας γυμνάζηται λόγος, ἐπιγίνωσκε τὸν οἰκεῖον καὶ τὸν ἀλλότριον. κἂν ἀδελφὸν ἔχῃς ὁμοπάτριον καὶ ὁμομήτριον, καὶ μὴ κοινωνῇ σοι κατὰ τὸν τῆς ἀληθείας νόμον, ἔστω σοι τοῦ Σκύθου βαρβαρικώτερος. κἂν Σκύθης, κἂν Σαυρομάτης ᾖ, τῶν δογμάτων δὲ εἰδῇ τὴν ἀκρίβειαν, καὶ πιστεύῃ τοῦτο ὃ
40 καὶ αὐτὸς σύ, αὐτοῦ τοῦ τὰς αὐτὰς ὠδῖνάς σοι λύσαντος οἰκειότερος ἔστω καὶ ἐγγύτερος· καὶ τὸν βάρβαρον, καὶ τὸν οὐ τοιοῦτον ἐντεῦθεν διακρίνωμεν, μὴ ἀπὸ τῆς γλώττης, μηδὲ ἀπὸ τοῦ γένους, ἀλλ' ἀπὸ τῆς γνώμης καὶ τῆς ψυχῆς. τοῦτο γὰρ μάλιστα ἄνθρωπος, ὅταν δογμάτων ἀκρίβειαν ἔχῃ καὶ πολιτείαν φιλόσοφον. ἀλλ' ἴδωμεν λοιπὸν τοὺς ἀλλοτρί-

Κολ. γ. γ.

Ἐφ. β. ιθ.

ους, τοὺς αὐτοῦ ὑπέγραψε [καὶ] ὁ προφήτης. Εἰπὼν γάρ, ἐξελοῦ με ἐκ χειρὸς
υἱῶν ἀλλοτρίων, ἐπήγαγεν· 9 Ὧν τὸ στόμα ἐλάλησε ματαιότητα, καὶ ἡ δεξιὰ
αὐτῶν δεξιὰ ἀδικίας. Εἶδες τίνας φησὶν ἀλλοτρίους; τοὺς ἐν πορνείᾳ ζῶντας, τοὺς
ἀδικίας ἐρῶντας, τοὺς τὰ ἀνόητα φθεγγομένους, τοὺς οὐδὲν χρήσιμον λέγοντας. ἐπιγί-
νωσκε τοίνυν τοὺς ἀλλοτρίους, ἀπὸ τοῦ στόματος, ἀπὸ τῶν ἔργων· ὥσπερ καὶ ὁ Χριστὸς φη- 5
σιν, ἀπὸ τῶν καρπῶν αὐτῶν ἐπιγνώσεσθε αὐτούς. καθάπερ γὰρ ἐν τοῖς στρατοπέδοις πολ-
λά τινα δίδονται συνθήματα καὶ σημεῖα, ἵν', εἴποτε ἡ νυκτομαχία γένοιτο, ἢ κόνις ἀρ-
θεῖσα τὰ τῆς νυκτὸς ἐπιδείξαιτο, ἢ καὶ ἑτέρα τις γένοιτο σύγχυσις καὶ ταραχή, μὴ τὸν οἰκεῖ-
ον ὡς πολέμιόν τις ἴδῃ, μηδὲ τὸν ἐναντίον ὡς οἰκεῖον· οὕτω καὶ ἐνταῦθα δίδωσί σοι συνθή-
ματα ὁ προφήτης, δι' ὧν δυνήσῃ τὸν οἰκεῖον καὶ τὸν ἀλλότριον γνωρίζειν, οἷον ἀφ' ὧν 10
φθέγγεται, ἀφ' ὧν ποιεῖ, λέγων· ὧν τὸ στόμα ἐλάλησε ματαιότητα, καὶ ἡ δεξιὰ αὐτῶν δεξιὰ
ἀδικίας. καὶ γὰρ καὶ νῦν πόλεμός ἐστι καὶ μάχη καὶ νυκτομαχία χαλεπωτάτη, δαιμόνων βου-
λευόντων, ἐπιθυμιῶν ἐπιβουλευουσῶν, λογισμῶν ἐπανισταμένων. ἔστι καὶ ἐν τοῖς μεμυημένοις
συνθήματα καὶ σύμβολα. κἂν βουληθῶμέν τινα, ἀμφιβάλλοντες εἴτε ἀμύητός ἐστιν
εἴτε μεμυημένος, ἐπιγνῶναι, ταῦτα ἐρωτῶντες μανθάνομεν. ἡ δεξιὰ αὐτῶν δεξιὰ 15
ἀδικίας. τί τοίνυν τούτου χαλεπώτερον γένοιτ' ἄν, ὅταν τὴν εἰς βοήθειαν δεδομένην
εἰς ἐπιβουλὴν τρέπωμεν; διὰ γὰρ τοῦτο ἔχομεν δεξιάς, ἵνα καὶ ἑαυτοῖς καὶ ἑτέροις ἀδι-
κουμένοις ἀμύνωμεν, ἵνα ἀναιρῶμεν παρανομίας, ἵνα λιμὴν γινώμεθα καὶ καταφυγὴ τοῖς
ἐπηρεαζομένοις. τίνα οὖν ἂν ἔχοιεν συγγνώμην οἱ μὴ πρὸς σωτηρίαν ἑτέρων χρώμενοι
τῷ ὅπλῳ τούτῳ, ἀλλὰ πρὸς ἀπώλειαν τὴν ἑαυτῶν; 20

10 Ὁ Θεός, ᾠδὴν καινὴν ᾄσομαί σοι. Ποία αὕτη πάλιν ἀκολουθία; πολλὴ
μὲν οὖν καὶ ἐνταῦθα. ἐπειδὴ γὰρ εἶπεν, ἐξαπόστειλον τὴν χεῖρά σου καὶ ἐξελοῦ με καὶ σκόρπισον
ἐκείνους, ἐπαγγέλλεται καὶ ἀμείψασθαι τῆς συμμαχίας αὐτὸν ἀμοιβήν, ἐκείνῳ μὲν οὐ-
δὲν πλέον ποιοῦσαν, τῷ δὲ εἰσφέροντι τὴν ἀμοιβὴν τὸ κέρδος φέρουσαν. τίς δὲ αὕτη ἐστίν;
ὁ Θεός, ᾠδὴν καινὴν ᾄσομαί σοι. εἰ δὲ μικρὸν τοῦτο πρὸς τὸ μέγεθος τῆς εὐεργεσίας, 25
ἀλλ' ὅπερ εἶχεν. ἐπεὶ καὶ ἡμεῖς παρὰ τῶν πενήτων καὶ οὐδὲν κεκτημένων, οὐδὲν ἕτερον ἐπι-
ζητοῦμεν, ἀλλ' ἢ εὐφημίαν καὶ εὐγνωμοσύνην. ἀλλ' ἡμεῖς μέν, ἵνα λαμπρότεροι γινώ-
μεθα· ὁ δὲ Θεός, οὐκ ἐπειδὴ δεῖται, ἀλλ' ἵνα αὐτοὺς τοὺς ᾄδοντας λαμπροτέρους ἐργάσηται),
καὶ ταύτῃ πάλιν αὐτοὺς εὐεργετήσῃ. Ἐν ψαλτηρίῳ δεκαχόρδῳ ψαλῶ σοι·

Τουτέστιν, εὐχαριστήσω σοι. ἀλλὰ τότε μὲν ὄργανα ἦν, δι' ὧν τὰς ᾠδὰς ἀνέφερον· 30
νυνὶ δὲ ἀντὶ ὀργάνων, κεχρῆσθαί ἐστι τῷ σώματι. ἔστι γὰρ καὶ δι' ὀφθαλμῶν ᾄδειν οὐ
διὰ γλώττης μόνον, καὶ διὰ χειρῶν, καὶ διὰ ποδῶν καὶ ἀκοῆς. ὅταν γὰρ ἕκαστον τούτων ταῦ-
τα πράττῃ, ἃ τῷ Θεῷ φέρει δόξαν καὶ αἶνον, οἷον ὅταν μὴ ἀκόλαστα ὀφθαλμὸς βλέπῃ,
ὅταν μὴ πρὸς ἁρπαγὰς αἱ χεῖρες, ἀλλὰ πρὸς ἐλεημοσύνην ὦσι τεταμέναι, ὅταν
πρὸς ψαλμοὺς καὶ πνευματικῶν ἀκουσμάτων ὑποδοχὴν αἱ ἀκοαὶ παρεσκευασμέναι, ὅ- 35
ταν πρὸς ἐκκλησίαν οἱ πόδες τρέχωσιν, ὅταν ἡ καρδία δόλους μὴ ῥάπτῃ, ἀλλ' ἀγά-
πην βρύῃ, γέγονε ψαλτήριον καὶ κιθάρα τοῦ σώματος τὰ μέλη, καὶ ᾄδει καινὴν ᾠδήν, οὐ τὴν
διὰ ῥημάτων, ἀλλὰ τὴν διὰ πραγμάτων. 11 Τῷ διδόντι τὴν σωτηρίαν τοῖς βα-
σιλεῦσιν. Οὐ γὰρ στρατόπεδα καὶ πλήθη στρατιωτῶν, οὐδὲ σωματοφύλακες, ἀλλ'
ἡ τοῦ Θεοῦ ῥοπὴ σώζειν εἴωθε. Τῷ λυτρουμένῳ Δαβὶδ τὸν δοῦλον αὐτοῦ. 40
Εἰπὼν τὸ κοινόν, λέγει καὶ τὸ καθ' ἑαυτόν. καὶ οὐκ εἶπε τῷ λυτρωσαμένῳ, δι[illegible]-
νὲς αὐτοῦ τὴν πρόνοιαν. εἶτα πάλιν αἰτεῖ ἅπερ ἔμπροσθεν ᾔτησε, συνεχῶς προσπί-
πτων καὶ παρακαλῶν, ὥστε ἀπαλλαγῆναι πονηρῶν ἀνθρώπων, οὕτω λέγων·

12 Ἐκ ῥομφαίας πονηρᾶς ῥῦσαί με, καὶ ἐξελοῦ με ἐκ χειρὸς υἱῶν ἀλλοτρίων, ὧν τὸ στόμα ἐλάλησε ματαιότητα, καὶ ἡ δεξιὰ αὐτῶν δεξιὰ ἀδικίας· 13 Ὧν οἱ υἱοὶ [αὐτῶν], ὡς νεόφυτα ἱδρυμένα ἐν τῇ νεότητι αὐτῶν. Τὰς εὐπραγίας ἐνταῦθα διαγράφει τὰς κοσμικὰς καὶ τὸν πλοῦτον, καὶ τίθησιν ὅπερ ἐστὶ πρῶτον, τὸ παῖδας ἔχειν σφριγῶντας καὶ ἀκμάζοντας, καὶ ἐξ ἑκατέρας τῆς φύσεως. ἐπήγαγε γοῦν,

14 Αἱ θυγατέρες αὐτῶν κεκαλλωπισμέναι, περικεκοσμημέναι ὡς ὁμοίωμα ναοῦ.

Μετὰ τῆς νεότητος τὴν πολλὴν χλιδὴν ἐνδείκνυται, καὶ τὰ χρήματα αὐτῶν καὶ τὸν γυναικεῖον ὑπογράφει κόσμον, ἅπερ ἐκ πολλῆς εὐημερίας γίνεται. ἔπειτα ὃ δεύτερον εἶναι δοκεῖ, τάχα δὲ νῦν ἐστὶ πρῶτον, πάλιν τὸν πλοῦτον ὑπογράφει λέγων·

15 Τὰ ταμιεῖα αὐτῶν πλήρη, ἐξερευγόμενα ἐκ τούτου εἰς τοῦτο.

Τί ἐστιν, ἐξερευγόμενα; στενοχωρούμενα. ἀχώρητός ἐστι τοῖς ταμιείοις ὁ πλοῦτός φησι.

16 Τὰ πρόβατα αὐτῶν πολυτόκα, πληθύνοντα ἐν ταῖς ἐξόδοις αὐτῶν· οἱ βόες αὐτῶν παχεῖς. Καὶ αὕτη οὐ μικρὰ εὐπραγία ἐδόκει εἶναι. παρὰ γὰρ τοῖς παλαιοῖς ἐν τούτοις ὁ πλοῦτος ἦν, ἐν βουκολίοις καὶ ποιμνίοις καὶ σπέρμασι, πρὶν ἢ τὰ βλακείδια εὑρεθῆναι τὰ νῦν. 17 Οὐκ ἔστι κατάπτωμα φραγμοῦ, οὐδὲ διέξοδος·

Τουτέστι, πολλῆς ἀπολαύει καὶ τὰ γεώργια φυλακῆς, πολλῆς τῆς ἐπιμελείας, πολλῆς τῆς σπουδῆς, κομώντων τῶν καρπῶν, τῶν φραγμῶν ἑστώτων, τῆς ἀμπέλου φυλαττομένης πάντοθεν καὶ περιτειχιζομένης. Οὐδὲ κραυγὴ ἐν ταῖς πλατείαις αὐτῶν.

Ἄλλος, Ἐν ταῖς ἐπαύλεσιν αὐτῶν. Ἄλλο εὐημερίας εἶδος, ὅπερ οὐ πάντη συγκεκλήρωται πλούτῳ· τουτέστιν, εἰρήνη καὶ ἄδεια καὶ ἀσφάλεια. οὐδεὶς ὁ ἐπιβουλεύων, οὐδεὶς ὁ πολεμῶν· ἀλλ' οὐδὲ θόρυβος, οὐδὲ ταραχή.

18 Ἐμακάρισαν τὸν λαόν, ᾧ ταῦτά ἐστι· μακάριος ὁ λαός, οὗ Κύριος ὁ Θεὸς αὐτοῦ.

Εἶδες ἀρετὴν ἀνδρός; θεὶς ἅπαντα τὸν πλοῦτον καὶ ἐπελθὼν αὐτὸν τῷ λόγῳ, εἶτα τὴν ψῆφον τῶν πολλῶν προσθεὶς τὴν περὶ αὐτόν, αὐτὸς οὐδὲν ἐκ τούτων ἀνθρώπινον πάσχει, οὐδὲ ζηλωτοὺς εἶναι νομίζει τοὺς ταῦτα κεκτημένους· ἀλλὰ ταῦτα πάντα παραδραμών, ἐπὶ τὸν ἀληθῆ θησαυρὸν τὸν μακαρισμὸν ἐκλείνει. οἱ μὲν γὰρ ἄλλοι, φησίν, ἐμακάρισαν τοὺς ταῦτα ἔχοντας· ἐγὼ δὲ μακαρίζω τὸν λαόν, οὗ Κύριος ὁ Θεὸς αὐτοῦ, ἐν τούτῳ πᾶσαν τὴν εὐπορίαν αὐτῶν ἐνδειξάμενος, τὴν εὐθηνίαν τῶν ἀγαθῶν, τὸν πλοῦτον. ἐκεῖνα μὲν γὰρ παραρρεῖ καὶ παρέρχεται· οὗτος δὲ ὁ μακαρισμὸς μένει διηνεκῶς· ἀντὶ προβάτων καὶ παίδων καὶ βοῶν καὶ φραγμοῦ καὶ ἀμπελῶνος, ὁ τοῦ Θεοῦ μακαρισμὸς μέλλων αὐτοῖς εἶναι καὶ πλοῦτος καὶ ἀσφάλεια καὶ τεῖχος ἀκαταγώνιστον. Ταῦτα τοίνυν ἀκούοντες, μηδενὶ τούτων θορυβεῖσθε, ἀλλὰ τὰς σκιὰς παρατρέχοντες, τῆς ἀληθείας ἀντέχεσθε. καὶ γὰρ προλαβὼν εἶπεν, ὅτι ἄνθρωπος ματαιότητι ὡμοιώθη, καὶ ὅτι αἱ ἡμέραι αὐτοῦ ὡσεὶ σκιὰ παράγουσιν. ἂν τοίνυν ἅπασι τούτοις ἴδῃς τινὰς περιρρεομένους πονηρία συζῶντας, κἂν ἡ οἰκουμένη αὐτοὺς μακαρίζῃ, ταλάνιζε καὶ ἀθλίους εἶναι νόμιζε σύ· τοὺς δὲ ἀνακειμένους τῷ Θεῷ ζηλωτοὺς ἡγοῦ καὶ μακαρίους· καὶ τοῦτον ἀεὶ πάντες ζητήσωμεν τὸν πλοῦτον καὶ τοῦτον τὸν μακαρισμόν, ἵνα καὶ τῶν παρόντων καὶ τῶν μελλόντων ἐπιτύχωμεν ἀγαθῶν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Ψαλμ. ρμδ. 1. ΥΨΩΣΩ ΣΕ, Ο ΘΕΟΣ ΜΟΥ, Ο ΒΑΣΙΛΕΥΣ μου, καὶ εὐλογήσω τὸ ὄνομά σου εἰς τὸν αἰῶνα καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος.

Μετὰ ἀκριβείας τούτῳ μάλιστα προσέχειν ἄξιον τῷ ψαλμῷ. ἐπεὶ
γὰρ οἱ τὰ ῥήματα ἔχων ταῦτα, ἀπὸ τῶν μεμυημένοι συνεχῶς
ὑποψάλλουσι λέγοντες· οἱ ὀφθαλμοὶ πάντων εἰς σὲ ἐλπί-
ζουσι, καὶ σὺ δίδως τὴν τροφὴν αὐτῶν ἐν εὐκαιρίᾳ. ὁ γὰρ γινό- 5
μενος υἱὸς καὶ τραπέζης ἀπολαύων πνευματικῆς, δοξάζειν δίκαιος
ἂν εἴη τὸν πατέρα. Υἱὸς γάρ, φησι, δοξάζει πατέρα, καὶ δοῦλος (Μαλαχ. α. ς.)
τὸν κύριον αὐτοῦ φοβηθήσεται. γέγονας υἱὸς καὶ τραπέζης ἀπολαύεις πνευματικῆς, σιτού-
μενος τὰς σάρκας καὶ τὸ αἷμα τὸ ἀναγεννῆσάν σε· ἀποδίδου τῆς τοσαύτης εὐεργεσίας τὴν
ἀμοιβήν, καὶ δόξαζε τὸν τοιαῦτα παρεσχηκότα, καὶ ἀναγινώσκων τὰ ῥήματα, ῥύθμιζέ σου 10
τὴν γνώμην πρὸς τὰ λεγόμενα· καὶ λέγων, ὑψώσω σε, ὁ Θεός μου, ὁ βασιλεύς μου,
πολλὴν ἐπιδείκνυσο τὴν οἰκείωσιν, ἵνα καὶ περὶ σοῦ λέγῃ ὁ Θεός, ὥσπερ περὶ τοῦ Ἀβρα-
ὰμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ· ἐγώ εἰμι ὁ Θεὸς Ἀβραάμ, καὶ ὁ Θεὸς Ἰσαάκ, καὶ ὁ Θεὸς Ἰα-
κώβ. ἂν γὰρ λέγῃς, ὁ Θεός μου, καὶ ὁ βασιλεύς μου, καὶ μὴ λέγῃς μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀ-
γάπην ἐπιδεικνύῃς τοιαύτην, καὶ αὐτὸς τὰ αὐτὰ ἐρεῖ περὶ σοῦ, ὁ δοῦλός μου καὶ ὁ θεράπων 15
μου, ὃ καὶ περὶ τοῦ Μωϋσέως εἴρηται. καὶ εὐλογήσω τὸ ὄνομά σου εἰς τὸν αἰῶνα καὶ εἰς
τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος. εἶδες τῆς μελλούσης ζωῆς τὰ προοίμια πῶς ἐνδείκνυται; εὐλο-
γίαν δὲ ἐνταῦθα λέγει, οὐ τὴν διὰ τῶν ῥημάτων, ἀλλὰ καὶ τὴν διὰ τῶν πραγμάτων.
οὕτω γὰρ καὶ ὑψοῦται Θεός, οὕτω καὶ εὐλογεῖται. τοῦτο καὶ ἐν τῇ εὐχῇ κελευόμεθα λέγειν·
Ἁγιασθήτω τὸ ὄνομά σου· τουτέστι, δοξασθήτω. (Ματθ. ς. θ.) 20

2 Καθ' ἑκάστην ἡμέραν εὐλογήσω σε, καὶ αἰνέσω τὸ ὄνομά σου εἰς τὸν αἰῶνα καὶ εἰς
τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος. Ἕτερος, Εἰς αἰῶνα διηνεκῶς. Τοῦτο μάλιστα ψυχῆς εὐ-
λαβοῦς, τὸ τῶν βιωτικῶν ἀπαλλαγεῖσαν πραγμάτων τοῖς ὕμνοις ἀνακεῖσθαι. καὶ γὰρ
αἰσχρὸν ἂν εἴη τὸν λογικὸν ἄνθρωπον καὶ τῶν ὁρωμένων ἁπάντων τιμιώτερον, ἔλαττον τῆς
κτίσεως φέρειν κατὰ τὸν τῆς εὐφημίας λόγον· οὐκ αἰσχρὸν δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἄτοπον. πῶς 25
δὲ οὐκ ἄτοπον; εἴγε αὐτὴ μὲν καθ' ἑκάστην ἡμέραν καὶ ὥραν ἀναπέμπει τῷ δεσπότῃ
δοξολογίαν. Οἱ οὐρανοὶ γάρ, φησι, διηγοῦνται δόξαν Θεοῦ, ποίησιν δὲ χειρῶν αὐτοῦ ἀναγ- (Ψαλ. ιη. α.)
γέλλει τὸ στερέωμα· ἡμέρα τῇ ἡμέρᾳ ἐρεύγεται ῥῆμα, καὶ νὺξ νυκτὶ ἀναγγέλλει γνῶσιν· ἥ-
λιός τε καὶ σελήνη καὶ ὁ ποικίλος τῶν ἄστρων χορός, καὶ τῶν ἄλλων δὲ ἁπάντων ἡ εὐταξία τὸν
οἰκεῖον κηρύττει δημιουργόν. ὁ τοίνυν τούτων ἁπάντων τιμιώτερος, μὴ ποιῶν τοῦτο, ἀλλ' 30 (χάριν ἔχοντες)
ἔτι καὶ βίον παρέχων, δι' ὃν βλασφημία περιστρέφεται τῷ ποιήσαντι αὐτὸν Θεῷ, ποίας ἄρα
ἔσται συγγνώμης ἄξιος ὁ τοιοῦτος; τίνος δὲ ἀπολογίας, ὅταν διὰ τοῦτο γινόμενος, ἵνα ἀ-
ρέσῃ τῷ * Θεῷ, καὶ τῆς βασιλείας ἀπολαύσῃ τῶν μελλόντων, τούτου μὲν μὴ πολὺν ποιῆται (* φιλανθρώπῳ.)
λόγον, πραγματείαις δὲ βιωτικαῖς καὶ μερίμναις ἑαυτὸν κοσμικαῖς περιβάλλῃ; ἀλλ' οὐχ (γρ. καὶ τῷ παρόντι καιρῷ.)
οὗτος τοιοῦτος· ἀλλὰ διὰ παντὸς τοῦ βίου αἶνον ἀνέφερε τῷ Θεῷ, διὰ ῥημάτων, διὰ 35 (τὴν συνεχῶς διηπεδευμένης ἀλλ')
πραγμάτων. καὶ γὰρ πολλὰ ἐσμὲν ὀφειλέται αὐτῷ, ὅτι τε οὐκ ὄντας ἐποίησε, καὶ ὅτι τοι-
ούτους εἰργάσατο· οἷς γινομένοις ἐχαρίσατο, καὶ ὅτι καθ' ἑκάστην προνοεῖ τὴν ἡμέραν,
καὶ κοινῇ καὶ ἰδίᾳ, καὶ λάθρα καὶ φανερῶς, καὶ εἰδότων καὶ οὐκ εἰδότων. τί γὰρ ἄν τις εἴποι
τὰ ὁρώμενα, ἃ δι' ἡμᾶς ἐποίησε; τὴν διακονίαν αὐτῶν ἣν παρέχεται; τοῦ σώματος τὴν
διάπλασιν; τῆς ψυχῆς τὴν εὐγένειαν; τὴν καθ' ἑκάστην ἡμέραν οἰκονομίαν, τὴν διὰ 40
τῶν θαυμάτων, τὴν διὰ τῶν νόμων, τὴν διὰ τῶν τιμωριῶν; τὴν ποικίλην αὐτοῦ πρόνοι-
αν καὶ ἀκατάληπτον; τὸ κεφάλαιον τῶν ἀγαθῶν, ὅτι οὐδὲ τοῦ μονογενοῦς ἐφείσατο δι' ἡ- (Ἰω. γ. ις.)
μᾶς; τὰ δοθέντα ἤδη διὰ τοῦ βαπτίσματος, διὰ τῶν μυστηρίων; τὰ μέλλοντα δοθήσεσθαι
ἀπόρρητα

ἀπόρρητα ἐκεῖνα ἀγαθὰ, τὴν βασιλείαν, τὴν ἀνάστασιν, τὴν λῆξιν τῆς πάσης μα-
καριότητος γέμουσαν; ἂν γὰρ ἕκαστόν τις τούτων καταλέγῃ, εἰς πέλαγος ἄφατον ἐμ-
πεσεῖται εὐεργεσιῶν, καὶ ὄψεται πόσων ἐστὶν ὑπὸ εὐθύνους τῷ* Θεῷ. οὐ διὰ ταῦτα δὲ μόνον,
ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ μεγαλεῖον τῆς δόξης αὐτοῦ, διὰ τὴν ἀκήρατον οὐσίαν. καὶ γὰρ διὰ ταύτην
5 ὀφείλεται αὐτῷ παρὰ ἡμῶν αἶνος καὶ εὐλογία καὶ διηνεκὴς εὐχαριστία καὶ λατρεία καὶ διακονία
συνεχής. τοῦτο γοῦν αὐτὸ δηλῶν καὶ ὁ προφήτης,

3 Μέγας ὁ Κύριός, φησι, καὶ αἰνετὸς σφόδρα, καὶ τῆς μεγαλωσύνης αὐτοῦ οὐκ ἔστι
πέρας. Ἐπειδὴ γὰρ εἶπεν, εὐλογήσω καὶ αἰνέσω, δείκνυσιν ὅτι οὐ χρείαν ἔχει τῶν
παρὰ ἡμῶν αἴνων οὐδὲ τῶν εὐλογιῶν, οὐδὲ προστίθεται αὐτοῦ τι τῇ δόξῃ παρὰ τῆς τῶν διχε-
10 χυμένων εὐφημίας. ἀκήρατος γὰρ αὐτοῦ ἡ οὐσία καὶ ἀνενδεὴς οὖσα οὐδενὸς ἑτέρου προσ-
δεῖται· οἱ δὲ αἰνοῦντες αὐτὸν, αὐτοὶ λαμπρότεροι γίνονται. οὐ διὰ τοῦτο δὲ μόνον, ἀλ-
λὰ καὶ διὰ τὸ ὑπερέχον αὐτοῦ τῆς δόξης, ὀφείλεται αὐτῷ εὐφημία παρὰ ἡμῶν. διὸ καὶ τοῦτο
δηλῶν εἶπε, μέγας Κύριος καὶ αἰνετὸς σφόδρα· τουτέστιν, οὐδενὸς δεόμενος. τί ἐστιν, αἰ-
νετός; εὐφημιῶν ἄξιος, ἐγκωμίων καὶ ὕμνων. καὶ οὐχ ἁπλῶς αἰνετὸς, ἀλλὰ καὶ σφόδρα·
15 διὸ καὶ τοῦτο προσέθηκε. πόσον δὲ αἰνετὸς οὐ δυνάμενος παραστῆσαι τῷ λόγῳ, ἐπήγαγε·
καὶ τῆς μεγαλωσύνης αὐτοῦ οὐκ ἔστι πέρας· ὅπερ ἕτερος ἑρμηνευτὴς, ἐξεύρεσις, εἶπεν.
ὃ δὲ λέγει τοιοῦτόν ἐστιν· ἐπεὶ μέγαν ἔχεις δεσπότην, γενοῦ καὶ σὺ ὑψηλὸς, καὶ τῶν βιωτικῶν
ἀπαλλάγηθι πραγμάτων, λάβε φρόνημα ἀνώτερον τῆς ταπεινότητος τῶν παρόντων,
οὐχ ἵνα ἀπονενοημένος γένῃ καὶ ἀλαζὼν, ἀλλ᾽ ἵνα μεγαλόφρων καὶ μεγαλόνους. ἕτερον γὰρ
20 ἀλαζονεία, καὶ ἕτερον μεγαλοψυχία. ἀλαζὼν μὲν γάρ ἐστιν, ὁ ἐπὶ τοῖς μικροῖς κομπά-
ζων καὶ τῶν ὁμοδούλων ὑπερορῶν· ὑψηλὸς δὲ, ὁ ταπεινὸς τὴν διάνοιαν, καὶ τὰς φαντασί-
ας τοῦ παρόντος βίου οὐδὲν εἶναι νομίζων. ποῦ νῦν εἰσιν οἱ λέγοντες οὕτως εἰδέναι τὸν Θε-
ὸν, ὡς αὐτὸς ἑαυτὸν οἶδεν; ἀκουέτωσαν τοῦ προφήτου λέγοντος, τῆς μεγαλωσύνης αὐτοῦ
οὐκ ἔστι πέρας, καὶ αἰσχυνέσθωσαν*.

25 4 Γενεὰ καὶ γενεὰ ἐπαινέσει τὰ ἔργα σου. Ὅπερ ἔθος αὐτῷ ποιεῖν, τοῦτο καὶ ἐν-
ταῦθα ἐργάζεται. ὅταν γὰρ αὐτοῦ θαυμάσῃ τὴν μεγαλωσύνην, τὴν δόξαν, ἔρχεται καὶ
ἐπὶ τὴν ἀπὸ τῶν ἔργων ἀπόδειξιν. ὃ αὐτὸ δὴ καὶ ἐνταῦθα ποιεῖ καὶ λέγει· γενεὰ καὶ γενεὰ
ἐπαινέσει τὰ ἔργα σου, δεικνὺς ἀπὸ τῶν ἔργων αὐτοῦ τὴν μεγαλωσύνην· τουτέστιν, οὐκ ἐν
ἑνὶ χρόνῳ γέγονε μόνον καὶ παρῆλθεν, οὐδὲ ἐν δύο καὶ τρισὶν ἔτεσιν, ἀλλὰ παντὶ παρεκτείνεται
30 τῷ παρόντι αἰῶνι, ὥστε ἑκάστην γενεὰν θεωρεῖν αὐτοῦ τὰ δημιουργήματα. τοῦτο γάρ ἐστι, γε-
νεὰ καὶ γενεὰ, ἥ τε οὖσα, φησιν, ἥ τε ἐπιοῦσα, ἥ τε μετ᾽ ἐκείνην, καὶ ἡ μετὰ ταύτην πάλιν,
καὶ ἑκάστη τῶν ἐπιουσῶν. ἥ τε κτίσις πάλιν παντὶ ὁμοίως τῷ χρόνῳ παρεκτείνεται τούτῳ,
οἷον οὐρανὸς, γῆ, θάλαττα, ἀὴρ, λίμναι, πηγαὶ, ποταμοὶ, σπέρματα, φυτὰ, βοτάναι, καὶ
ἡ ἐκ τούτων εὐεργεσία, φύσεως δρόμος μηδέποτε διακοπτόμενος, ὑετοὶ, τροπαὶ διηνε-
35 κῶς τηρούμεναι, νὺξ, ἡμέρα, ἥλιος, σελήνη, τὰ ἄστρα, τὰ ἄλλα πάντα. ἔτι τε τὰ τούτων
χωρὶς, ἃ καθ᾽ ἑκάστην τὴν γενεὰν καὶ ἰδίᾳ καὶ κοινῇ πρὸς διόρθωσιν, πρὸς εὐεργεσίαν
τοῦ κοινοῦ τῶν ἁπάντων ἀνθρώπων γένους· οἷα ἐπὶ τῶν Ἰουδαίων συνέβαινε συνεχῶς,
θαύματα, σημεῖα, πρόνοια ἡ ἐν εὐετηρίᾳ, ἡ ἐν ταῖς νίκαις τῶν πολέμων, ἡ ἐν τοῖς ἄλλοις
ἅπασιν· οἷα ἐπὶ τῆς παρουσίας τοῦ Χριστοῦ, ἐπὶ τῶν ἀποστόλων, ἐπὶ τοῦ καιροῦ τῶν διωγ-
40 μῶν, πλείονα καὶ πολὺ τῶν παλαιῶν διαφέροντα κατὰ μέγεθος· οἷα ἐπὶ τῆς γενεᾶς τῆς ἡ-
μετέρας. καὶ γὰρ οὐκ ἔστι χρόνος οὐδεὶς, καὶ τούτων ἐκτὸς τῶν κοινῶν, ὁ μὴ φέρων τῆς αὐτοῦ
προνοίας σημεῖον. Καὶ τὴν δύναμίν σου ἀπαγγελοῦσι. Καὶ διὰ τῶν εὐερ-
γεσιῶν, φησι, καὶ διὰ τῶν κολάσεων. οὐ γὰρ διαλιμπάνει παντὶ τρόπῳ τὰ ὑπὲρ τῆς φύ-
σεως

σιως τῆς ἡμετέρας οἰκονομῶν ὁ Θεὸς διὰ παντὸς τοῦ χρόνου.

5 Τὴν μεγαλοπρέπειαν τῆς δόξης τῆς ἁγιωσύνης σου λαλήσουσι, καὶ τὰ θαυμάσιά σου διηγήσονται. Ἕτερος, Ὡραιότητα τοῦ ἐπαίνου σου, καὶ τοὺς λόγους τῶν παραδόξων σου διηγήσονται. Ἐπειδὴ εἶπε δύναμιν, δείκνυσι καὶ αὐτὴν μετ' ὑπερβολῆς οὖσαν δύναμιν. οὐδὲ γὰρ ἁπλῶς, οὐδὲ τὰ τυχόντα εἰργάζετο, ἀλλ' οὕτω πάντα θαυματουργοῦσα καὶ παραδοξοποιοῦσα διετέλει, ὑπὲρ τὴν φύσιν ἐργαζομένη τὴν ἀνθρωπίνην, ὡς καὶ θαύματος καὶ δόξης πλήρη τὰ γινόμενα εἶναι. ἐννόησον γοῦν τὰ ἐν Αἰγύπτῳ, τὰ ἐν Παλαιστίνῃ, τὰ ἐπὶ τοῦ Ἀβραάμ, τὰ ἐπὶ τοῦ Ἰσαάκ, τὰ ἐπὶ τοῦ Ἰωσήφ· πάλιν τὰ ἐν Αἰγύπτῳ, τὰ ἐπὶ τοῦ Μωϋσέως, τὰ ἐν τῇ ἐρήμῳ, τὰ μετὰ τὴν εἴσοδον· πάλιν τὰ ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ, τὰ ἐπὶ τοῦ Ναβουχοδονόσορ, τὰ ἐπὶ τῆς καμίνου, τὰ ἐπὶ τῶν λεόντων, τὰ ἐπὶ τῆς ἐπανόδου, τὰ ἐπὶ τῶν προφητῶν. ταῦτα γὰρ πάντα ἀνεκήρυττε τοῦ ποιοῦντος τὴν ἰσχύν, τὴν δόξαν, τὴν μεγαλωσύνην, πολλήν τε τὴν ἔκπληξιν καὶ πολὺ τὸ θαῦμα παρείχετο. 6 Καὶ τὴν δύναμιν τῶν φοβερῶν σου ἐροῦσι, καὶ τὴν μεγαλωσύνην σου διηγήσονται. Δείκνυσι διὰ τούτου, ὅτι πρὸς ἑκάτερα ἀπηρτισμένη ἡ ἰσχύς, καὶ πρὸς εὐεργεσίαν, καὶ πρὸς τιμωρίαν· καὶ ὅτι τὰ ἀπαριθμηθέντα ἅπαντα, ἑκάτερα τούτων εἶχε. πλὴν τοῦτο οὐκ ἐπὶ τῶν τότε συμβαινόντων μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆς κτίσεώς ἐστιν ἰδεῖν, καὶ ἑκατέρας τῆς εὐεργεσίας πολλὰ ὄντα τὰ ὄργανα· οἷον τῶν μὲν φοβερῶν, ἀστραπάς, βροντάς, σκηπτούς, πρηστῆρας, λιμούς, χιόνας, χάλαζαν, πάγον, πυρώσεις, ἐπικλύσεις· καὶ ἐν τοῖς ἑρπετοῖς δέ, δράκοντας, σκορπίους, ὄφεις· καὶ ἐν τοῖς πετεινοῖς, ἀκρίδα, ἐρυσίβην· καὶ ἐν τοῖς εὐτελέσι, κυνόμυιαν, κάμπην· ἅπερ δὴ μάλιστα καὶ αὐτὰ προνοίας ἐστίν, ἐπιστρέφοντα τοὺς ἀνθρώπους, ἀπαλλάττοντα ῥαθυμίας, ἀφυπνίζοντα τοῦ βαθέος ὕπνου, ἀπὸ τοῦ κάρου πρὸς νῆψιν ἄγοντα. οὐκ ἐν τούτοις δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς ἐναντίοις ἡ δύναμις αὐτοῦ ἀπηρτισμένη. διὸ καὶ περὶ τούτων ἡμᾶς διδάξαι βουλόμενος, εἰπών, τὴν δύναμιν τῶν φοβερῶν σου ἐροῦσιν, ἐπήγαγε·

7 Μνήμην τοῦ πλήθους τῆς χρηστότητός σου ἐξερεύξονται, καὶ τῇ δικαιοσύνῃ σου ἀγαλλιάσονται. Ὅπερ ἕτερος ἑρμηνευτὴς εἶπε, Καὶ τὰς ἐλεημοσύνας σου εὐφημήσουσιν. Ἡμεῖς δὲ ὥσπερ ἀπηριθμησάμεθα τὰ φοβερά, οὕτω καὶ τὰ ἐναντία τούτων ἀναγκαῖον εἰπεῖν· οἷον ἐπὶ τῶν ὁρωμένων καὶ περὶ ἡμᾶς, ὥρας ἐτησίους, ἡμέρας, παραδείσους, λειμῶνας, ἄνθη ποικίλα, ὕδωρ πότιμον καὶ γλυκύ, τὸ ἐκ τῶν ὑετῶν χρήσιμον, τῆς γῆς τὰς ὠδῖνας, τοὺς ποικίλους καρπούς, τὰ δένδρα τὰ διάφορα, τοὺς ἀνέμους τοὺς προσηνεῖς, τὴν ἡλιακὴν ἀκτῖνα, τὴν σεληναίαν λαμπάδα, τὸν ποικίλον τῶν ἄστρων χορόν, τὸ προσηνὲς τῆς νυκτός· καὶ ἐπὶ τῶν ἀλόγων, πρόβατα καὶ βοῦς καὶ αἶγας· καὶ ἐπὶ τῶν ἀγρίων, δορκάδας, ἐλάφους, λαγωούς, καὶ ἕτερα πλείονα· καὶ ἐπὶ τῶν πετεινῶν, τοὺς ὄρνεις τοὺς Ἰνδικούς. καὶ ἐν τοῖς ἔργοις αὐτοῖς ἴδοι τις ἂν οὐ κολάζοντα μόνον, ἀλλὰ καὶ εὐεργετοῦντα πολλῷ πλέον ἢ κολάζοντα. τὰ μὲν οὖν φόβων ἕνεκεν ποιεῖ. εἰ δὲ καί ποτε πεῖραν ἐπαγάγοι, διὰ τὴν πολλὴν ἀναισθησίαν τῶν οὐ διορθουμένων τῷ φόβῳ. τούτοις δὲ ἐμφιλοτιμεῖται, καὶ μέχρι τῆς πείρας αὐτὰ προΐστησι, οὐκ εἰς ἀξίους μόνον, ἀλλὰ καὶ εἰς ἀναξίους. ποικίλλων τοίνυν ἡμῶν τὴν σωτηρίαν ποτὲ μὲν ταῦτα, ποτὲ δὲ ἐκεῖνα ἐργάζεται, πλεονάκις δὲ ἐκεῖνα, καὶ μᾶλλον ἐκεῖνα· ἐπεὶ καὶ ἐκεῖνα βούλεται μόνα. διὰ γὰρ τοῦτο καὶ γέενναν ἠπείλησεν, οὐχ ἵνα ἐπαγάγῃ, ἀλλ' ἵνα μὴ ἐπαγάγῃ. καὶ τὴν μὲν τῷ διαβόλῳ παρεσκεύασε (πορεύεσθε γάρ, φησιν, εἰς τὸ πῦρ, τὸ ἡτοιμασμένον τῷ διαβόλῳ) τὴν δὲ βασιλείαν ἀνθρώποις, δεικνὺς ὅτι οὐ βούλεται ἄνθρωπον εἰς γέενναν ἐμβαλεῖν.

8 Οἰκτίρμων καὶ ἐλεήμων ὁ Κύριος, μακρόθυμος καὶ πολυέλεος.

9 Χρηστὸς

9 Χρηστὸς Κύριος τοῖς σύμπασι, καὶ οἱ οἰκτιρμοὶ αὐτοῦ ἐπὶ πάντα τὰ ἔργα αὐτοῦ.

Ὁρᾷς καὶ τὸν προφήτην τούτοις ἐνδιατρίβοντα τοῖς χρηστοτέροις, καὶ ἐπιδαψιλευόμενον τῷ λόγῳ; καὶ γὰρ οἶδε σαφῶς ἐν τούτοις ὄντα μάλιστα τοῦ Θεοῦ τὸν πλοῦτον. οὐδὲ γὰρ ἦν σωθῆναι, μὴ πολλῆς οὔσης αὐτῷ τῆς φιλανθρωπίας· οὐκ ἦν μεῖναι, μὴ πολλῆς ἀπολαύοντας τῆς
5 ἀγαθότητος. διὸ καὶ αὐτὸς ἔλεγεν, Ἐγώ εἰμι ὁ ἐξαλείφων τὰς ἀνομίας σου· καὶ ἐν ταῖς ἁμαρτίαις σου προσέσχην σου. (Ἡσ. μγ. κε.) Οἰκτίρμων καὶ ἐλεήμων ὁ Κύριος. ὅρα πῶς δείκνυσιν αὐτοῦ ἄφατον τὴν φιλανθρωπίαν. οὐ γὰρ ἐλεεῖ μόνον ἁμαρτάνοντας, ἀλλὰ καὶ ἕτερον εἶδος φιλανθρωπίας οὐ μικρὸν ἐπιδείκνυται, τὸ μακρόθυμον, ὥστε αὐτοὺς εἰς μετάνοιαν ἐλθεῖν, καὶ μετὰ τῆς αὐτοῦ φιλανθρωπίας καὶ ἀπὸ τῆς οἰκείας σωθῆναι σπουδῆς, καὶ τὴν ἀπὸ τῶν
10 κατορθωμάτων παρρησίαν ἔχειν. οὐχ ἁπλῶς δὲ ἐλεήμων, ἀλλὰ καὶ πολυέλεος εἶπε, δεικνὺς ὅτι τὸ πολὺ τοῦτο μετρηθῆναι οὐκ ἔνι, ἀλλὰ πάντα ὑπερβαίνει λόγον. διὰ γοῦν τῶν ἑξῆς, κατὰ τὸ ἐγχωροῦν αὐτῷ, ἐνεδείξατο, ἐπαγαγὼν καὶ εἰπών· Χρηστὸς Κύριος τοῖς σύμπασι, καὶ οἱ οἰκτιρμοὶ αὐτοῦ ἐπὶ πάντα τὰ ἔργα αὐτοῦ. τί ἐστι, τοῖς σύμπασι; καὶ τοῖς ἁμαρτωλοῖς, φησι, καὶ τοῖς ἐν παρανομίᾳ ζῶσιν. οὐ γὰρ δὴ μόνον οἱ δίκαιοι, οὐδὲ οἱ
15 κατορθοῦντες, οὐδὲ οἱ μετανοοῦντες, ἀλλὰ καὶ πάντες δι' ὧν πάσχουσιν ἀνακηρύττουσιν αὐτοῦ τὸν ἔλεον καὶ τὴν χρηστότητα. κἄν με τις ἔρηται, τίνι χρηστὸς ἐγένετο; ἐρῶ· οὐχὶ τῷ Ἄβελ μόνον, ἀλλὰ καὶ τῷ Κάϊν· οὐχὶ τῷ Νῶε μόνον καὶ τοῖς ἐκείνου παισίν, ἀλλὰ καὶ τοῖς ὑπὸ τοῦ καταποντισμοῦ κατακλυσθεῖσι. πάντα γὰρ ἀπὸ φιλανθρωπίας ἐργάζεται. καὶ ἵνα μάθῃς πῶς πᾶσίν ἐστι χρηστός, σκόπει ἐντεῦθεν. πόσης χρηστότητος ἦν, εἰπέ μοι,
20 τὸν ἀδελφοκτόνον ἐκεῖνον καὶ τοιαύτην τολμήσαντα σφαγήν, * καὶ τοὺς Θεοῦ καταπατήσαντα νόμους, παραδοῦναι τιμωρίᾳ, νουθεσίᾳ μᾶλλον ἢ κολάσει οὔσῃ, [ὥστε] καὶ αὐτὸν ἐκεῖνον καθᾶραι διὰ τοῦ μήκους τοῦ κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἁμαρτίας τῆς γεγενημένης, καὶ τοὺς ἄλλους παιδεῦσαι, δι' ὧν ἔπασχεν ἐκεῖνος; πόσης ἦν χρηστότητος, εἰπέ μοι, τοὺς ἀνίατα νοσοῦντας ἐπὶ τοῦ κατακλυσμοῦ, καὶ μήτε ἀπειλαῖς, μήτε λόγοις, μήτε ἄλ-
25 λῳ μηδενὶ διορθωθέντας, στῆσαι τὰ τῆς κακίας, καὶ τῷ κοινῷ χρέει τῆς φύσεως ἀντὶ φαρμάκου χρήσασθαι, καὶ τὸν κουφότατον αὐτοῖς ἐπαγαγεῖν θάνατον τὸν διὰ τῶν ὑδάτων; τὸ δὲ σύμπασιν, οὐκ ἐπὶ τούτων μόνον ἐστὶν ἰδεῖν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν ὁρωμένων ἁπάντων, ἐπὶ τῶν ζώων, ἐπὶ τῶν ἀλόγων. καὶ εἰς αὐτοὺς δὲ ἄν τις ἀναβῇ τοὺς ἀγγέλους, τοὺς ἀρχαγγέλους, πολλὴν ὄψεται τὴν χρηστότητα, πολλοὺς τοὺς οἰκτιρμούς. ἕκαστον γὰρ ἔργον πολλῆς ἀπο-
30 λαύει φιλανθρωπίας. ὅπερ δὴ καὶ αὐτὸς συνιδών, ἐπήγαγεν·

10 Ἐξομολογησάσθωσάν σοι, Κύριε, πάντα τὰ ἔργα σου, καὶ οἱ ὅσιοί σου εὐλογησάτωσάν σε. Τουτέστιν, εὐχαριστείτωσάν σοι, ἀναπεμπέτωσάν σοι ὕμνους, οἵ τε λόγῳ τετιμημένοι, τά τε φωνὴν οὐκ ἔχοντα. καὶ γὰρ καὶ τῶν ἀφώνων ἕκαστον οὕτω γέγονεν, ὥστε εὐλογίαν ἀναπέμπειν διὰ τῆς οἰκείας φύσεως, κἂν ἄφωνα ᾖ, διὰ τῶν ὁρώντων καὶ
35 ἀπολαυόντων ἀνθρώπων· καὶ ἐκεῖνα μὲν διὰ τῆς οὐσίας τῆς αὐτῶν, ἄνθρωποι δὲ καὶ διὰ τῆς διαγωγῆς καὶ διὰ τῆς πράξεως. διὸ καὶ τοῦτο δῆλον ποιεῖ διὰ τῆς ἐπαγωγῆς τοῦ, οἱ ὅσιοί σου εὐλογησάτωσάν σε. ὁσίους δὲ ἐνταῦθα, τοὺς ἁγίους καλεῖ, τοὺς τὰ τοῦ Θεοῦ προστάγματα πληροῦντας, τοὺς ἀβάτους ἁμαρτήμασι καὶ πονηρίᾳ.

11 Δόξαν τῆς βασιλείας σου ἐροῦσι.

40 Τί ἐστι, δόξαν ἐροῦσι; τὸ ἀνενδεές, τὸ φιλάνθρωπον, φησι, τὸ κηδεμονικόν, τὸ μὴ δεόμενον τῶν ἀρχομένων τοσαύτην περὶ αὐτοὺς ἐπιδείκνυσθαι πρόνοιαν, τὸ ἀπρόσιτον τοῦ φωτός, τὸ ἄρρητον τῆς οὐσίας, τὸ ἀκατάληπτον. Καὶ τὴν δυναστείαν σου λαλήσουσι. Τουτέστι, τὴν δύναμιν τὴν ἄμαχον, τὴν ἀχείρωτον [εἴσονται]· οὐκ ἐ-

πειδὴ

πειδή σοι χρεία τούτων τῶν ὕμνων καὶ τῶν εὐφημιῶν, ἀλλὰ δι᾽ αὐτοὺς τοὺς λέγοντας, καὶ ὥστε καὶ ἑτέρους διδάξαι καὶ ποιῆσαι τῆς εὐφημίας κοινωνούς.

12 Τοῦ γνωρίσαι τοῖς υἱοῖς τῶν ἀνθρώπων τὴν δυναστείαν σου, καὶ τὴν δόξαν τῆς μεγαλοπρεπείας τῆς βασιλείας σου. Δείκνυσι διὰ τούτων ὅτι διὰ τὸ μαθεῖν ἑτέρους τὴν δυναστείαν αὐτοῦ, τὰς εὐφημίας προσίεται. πολλὴ τοίνυν ἡ δύναμις, πολλὴ ἡ δόξα, πολλὴ ἡ εὐπρέπεια, πολλὴ καὶ ἄφατος, οὐ μόνον πάντα ὑπερβαίνουσα λόγον, ἀλλὰ καὶ πάντα νικῶσα νοῦν. ἀλλ᾽ ἡ πολλὴ καὶ ἄφατος αὕτη χρείαν ἔχει τῶν διδασκόντων αὐτὴν διὰ τὴν ἄγνοιαν τῶν πολλῶν. ἐπεὶ καὶ ὁ ἥλιος φανότατόν ἐστιν ἄστρον, καὶ ὅμως οἱ τὰ ὄμματα νοσοῦντες οὐχ ὁρῶσιν αὐτοῦ τὸ φῶς· οὕτω δὴ καὶ ἡ τοῦ Θεοῦ πρόνοια ἡλίου μὲν παντός ἐστι φαιδροτέρα, ἀλλ᾽ οἱ τοὺς λογισμοὺς διεστραμμένοι καὶ βεβυσμένοι τὰς ἀκοὰς, πολλῆς δέονται τῆς ἐπιμελείας, ὥστε διανοιγῆναι αὐτῶν τὴν διάνοιαν. δεῖ τοίνυν συνεχῶς αὐτοῖς ἐνηχεῖν καὶ ἐνιέναι τὴν περὶ τούτων διδασκαλίαν. Εἶτα ἐπειδὴ εἶπε δόξαν βασιλείας καὶ μεγαλοπρέπειαν, καὶ μὴ διασαφήσας παρέδραμε, πάλιν ἀναλαμβάνει καὶ λέγει κατὰ τὸ ἐγχωροῦν αὐτῷ, τί ἐστιν ἡ δόξα, ἐπαγαγών·

καίτοι

κ. μεμυκότες (?)

13 Ἡ βασιλεία σου, βασιλεία πάντων τῶν αἰώνων. Οὐ τῶν παρόντων μόνον, φησὶν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐρχομένων. ἀτελεύτητος γὰρ καὶ ἄπειρος, καὶ μόνη τὸ ἀΐδιον ἔχουσα.

Καὶ ἡ δεσποτεία σου ἐν πάσῃ γενεᾷ καὶ γενεᾷ. Ὁρᾷς αὐτῆς καὶ ἐντεῦθεν τὸ ἀτελεύτητον· πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης, πανταχοῦ τῶν αἰώνων, πανταχοῦ τῶν χρόνων ἐκτέταται. 14 Πιστὸς Κύριος ἐν πᾶσι τοῖς λόγοις αὐτοῦ, καὶ ὅσιος ἐν πᾶσι τοῖς ἔργοις αὐτοῦ. Εἰπὼν τῆς βασιλείας τὸ ἀτελεύτητον, τὸ βεβηκὸς, τὸ πάγιον, τὸ ἀκίνητον, λέγει καὶ τῶν λόγων αὐτοῦ τὸ στερρόν. τὸ γὰρ πιστὸς, τοῦτό ἐστι, βέβαιος, ἀληθής. εἰ δὲ πιστὸς, πάντως ἔσται τὰ εἰρημένα παρ᾽ αὐτοῦ. ὥσπερ δὲ ἡ βασιλεία αὐτοῦ ἀδιάπτωτος καὶ πέρας οὐκ ἔχουσα, οὕτω καὶ οἱ λόγοι αὐτοῦ στερροὶ, βεβηκότες. οὔτε οὖν ἐκείνη ποτὲ διακόπτεται, οὔτε οὗτοι διαπίπτουσιν. εἰ δὲ οὐ διαπίπτουσι, δεῖ πάντως ἀκολουθῆσαι τὰ ἔργα. εἰ δέ πού τι καὶ εἶπε καὶ οὐ γέγονε, καὶ τοῦτο τῆς ἀληθείας αὐτοῦ ἀπόδειξις. Πέρας γὰρ λαλήσω ἐπὶ ἔθνη καὶ βασιλείαν, τοῦ κατασκάπτειν καὶ ἐκριζοῦν· καὶ ἐὰν μετανοήσωσιν ἐπὶ τῇ κακίᾳ, μετανοήσω κἀγὼ ἐφ᾽ οἷς ἐλάλησα ποιῆσαι αὐτοῖς. καὶ ἐπὶ τῶν ἀγαθῶν ὁμοίως· χρηστὰ διαλέξομαί, φησι· κἂν μεταβάλωνται, κἀγὼ μεταβαλῶ τὰ περὶ αὐτῶν εἰρημένα. καὶ ὅσιος ἐν πᾶσι τοῖς ἔργοις αὐτοῦ. τί ἐστιν, ὅσιος; ἄληπτος, ὀρθὸς, καθαρὸς, ἄμωμος, οὐδεμίαν οὐδενὶ παρέχων λαβήν.

Ἱερ. ιη'.

15 Ὑποστηρίζει Κύριος πάντας τοὺς καταπίπτοντας, καὶ ἀνορθοῖ πάντας τοὺς κατερραγμένους. Εἰπὼν περὶ τῆς βασιλείας ὅτι ἀπέραντος, περὶ τῶν λόγων ὅτι ἀληθεῖς, περὶ τῶν πράξεων ὅτι ἄληπτοι, περὶ τῆς δόξης, περὶ τῆς μεγαλοπρεπείας, λέγει πάλιν περὶ τῆς φιλανθρωπίας· ὃ καὶ αὕτη μεγίστη δόξα τῆς βασιλείας αὐτοῦ, τὸ μὴ μόνον διακρατεῖν ἑστῶτας, ἀλλὰ καὶ μέλλοντας καταπίπτειν μὴ ἐᾶν τοῦτο παθεῖν, καὶ κειμένους ἀνιστᾶν. καὶ τὸ δὴ θαυμαστὸν, ὅτι πάντας, οὐ τὸν δεῖνα καὶ τὸν δεῖνα μόνον, ἀλλὰ πάντας, κἂν δοῦλοι, κἂν πένητες ὦσι, κἂν ἄσημοι, κἂν ἐξ ἀσήμων. πάντων γάρ ἐστι δεσπότης, καὶ οὔτε κειμένους παρατρέχει, οὔτε σαλευομένους ὑπερορᾷ. τοῦτο καὶ ἐπὶ τῆς κοινῆς φύσεως ἐποίησε, τοῦτο καὶ ἐφ᾽ ἑκάστου ἐργάζεται. εἰ δέ τινες τῶν κειμένων οὐκ ἀνέστησαν, οὐ παρ᾽ αὐτὸν τὸν βουλόμενον ἀνορθῶσαι, ἀλλὰ παρ᾽ ἐκείνους τοὺς μὴ θέλοντας ἀναστῆναι. ἐπεὶ καὶ τὸν Ἰούδαν πεσόντα ἠβουλήθη ἀναστῆσαι, καὶ πρὸς τοῦτο πάντα εἰργάσατο, ἀλλ᾽ ἐκεῖνος οὐκ ἠθέλησε. τὸν γοῦν Δαβὶδ πεσόντα ἀνώρθωσε καὶ ἰσχυρὸν ἐποίησε, τὸν Πέτρον μέλλοντα καταπίπτειν ἀνέστησε. καὶ ἄκουε πῶς. Σίμων, Σίμων, φησὶν, ἰδοὺ ὁ Σατανᾶς

ἴσ. αὐτὴ (?)

Λουκ. κβ.

Σατανᾶς

Σατανᾶς ἐξῃτήσατο σινιάσαι ὑμᾶς, ὡς τὸν σῖτον· κἀγὼ ἐδεήθην περὶ σοῦ, ἵνα μὴ ἐκλίπῃ
ἡ πίστις σου. Εἶτα λέγει καὶ ἕτερον εὐεργεσίας εἶδος. ποικίλη γὰρ αὐτοῦ καὶ παντοδαπὴ
ἡ κηδεμονία. 15 Οἱ ὀφθαλμοὶ πάντων εἰς σὲ ἐλπίζουσι, καὶ σὺ δίδως τὴν τρο-
φὴν αὐτῶν ἐν εὐκαιρίᾳ. Εἶδες πῶς ἔδειξεν ὅτι χρηστὸς τοῖς σύμπασι, καὶ οἱ οἰκ-
5 τιρμοὶ αὐτοῦ ἐπὶ πάντα τὰ ἔργα αὐτοῦ; ὅπερ ἐν τοῖς εὐαγγελίοις εἴρηται, Ὅτι ἀνατέλλει (Ματθ. ε. με.)
τὸν ἥλιον αὐτοῦ ἐπὶ πονηροὺς καὶ ἀγαθούς, καὶ βρέχει ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους, τοῦτο καὶ ἐνταῦ-
θα αὐτὸς ᾐνίξατο τῷ εἰπεῖν· καὶ σὺ δίδως τὴν τροφὴν αὐτῶν ἐν εὐκαιρίᾳ. οὐ γὰρ ὑετοὶ καὶ
γῆ καὶ ἀὴρ, ἀλλὰ τὸ ἐπίταγμα αὐτοῦ τοὺς καρποὺς τελεσφορεῖν εἴωθεν. τὸ ἐν εὐκαιρίᾳ
τοῦτο δηλοῖ, ὅτι καιροῖς πάντα διώρισται, καὶ τροπαῖς διαφόροις ἐξάπτεται. καὶ τοῦτο γὰρ
10 μάλιστα αὐτοῦ δείκνυσι τὴν σοφίαν, τὸ μὴ ὁμοῦ πάντα μηδὲ ὑφ' ἕν, ἀλλὰ παρὰ πάντα
τὸν ἐνιαυτὸν διελεῖν τὰ τῆς τροφῆς, ὥστε καὶ τὸν γηπόνον ἀναπαύεσθαι, καὶ τὰ γινόμενα μὴ δια-
φθείρεσθαι. τὸ τοίνυν ἐν εὐκαιρίᾳ, ἢ ὅπερ ἔμπροσθεν εἴπομεν τοῦτό ἐστιν, ὅτι καιροῖς
μεμέρισται ἕκαστα, ἢ ὅτι δεομένοις, χρῄζουσι τὴν τροφὴν δίδως. καὶ πῶς, φησιν, οἱ ὀφ-
θαλμοὶ πάντων εἰς σὲ ἐλπίζουσι; καίτοι πολλοί εἰσιν αὐτόματα τὰ ὄντα λέγοντες, οἱ
15 ἐν ἀσεβείᾳ ζῶντες. * τοῦ πράγματος αὐτοῦ λέγει τὴν φύσιν ἐνταῦθα, ὥσπερ καὶ ἀλ-
λαχοῦ ὅταν λέγῃ· Τοῖς νεοσσοῖς τῶν κοράκων τοῖς ἐπικαλουμένοις αὐτόν, καίπερ ἀλό- (Ψαλμ. ρμς. θ.)
γιστα τὰ ζῶα ἐστὶ καὶ πάλιν, Σκύμνοι ὠρυόμενοι τοῦ ἁρπάσαι καὶ ζητῆσαι παρὰ τοῦ Θεοῦ (Ψαλμ. ργ. κα.)
βρῶσιν αὐτοῖς. καίτοι καὶ οὗτοι ἀλόγιστοι, καὶ οὐκ αὐτοὶ ζητοῦσιν· ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα πά-
λιν τοῦ πράγματος λέγει τὴν φύσιν. οὐ γὰρ ἀπὸ τῆς ἐκείνων προαιρέσεως, ἀλλ'
20 ἀπὸ τῆς τῶν γινομένων φύσεως τοῦτο ῥητέον ἐστίν.

17 Ἀνοίγεις σὺ τὴν χεῖρά σου, καὶ ἐμπιπλᾷς πᾶν ζῶον εὐδοκίας.

Χεῖρα, τὴν ἐνέργειαν λέγει καὶ τὴν χορηγητικὴν δύναμιν, διὰ πάντων σε παιδεύων
εἰδέναι, ὡς οὐκ ἐν τοῖς στοιχείοις, ἀλλ' ἐν τῇ τοῦ Θεοῦ προνοίᾳ τῶν καρπῶν αἱ γοναί. ἢ
καὶ τὸ εὔκολον δεικνὺς εἶπε τὸ, ἀνοίγεις σὺ τὴν χεῖρά σου. ἐπειδὴ γὰρ οἱ τότε μάλιστα τὸν
25 πάντων αἴτιον ἀφέντες προσεκύνουν καὶ ἀέρα καὶ ἥλιον, καὶ ταῦτα ἐνόμιζον εἶναι τὰ πα-
ρέχοντα τοὺς καρπούς, ἀνάγων αὐτοὺς ἐπὶ τὴν ἀρχὴν τὴν ἄνω καὶ τὸν τούτων αἴτιον καὶ
δεσπότην, συνεχῶς ταῦτα ἐπιλέγει, δεικνὺς ὅτι ἐκ τῆς ἐκείνου χειρὸς πάντα, ἐκ τῆς
ἐκείνου κηδεμονίας ἐπιρρεῖ τὰ ἀγαθά. εὐδοκίας δὲ ἐνταῦθα ἐμπιπλᾷν λέγει, * διότι ἕ-
καστον ζῶον πληροῖ τοῦ θελήματος αὐτοῦ, τοῦ ἀρέσκοντος αὐτῷ. οὐ γὰρ ἁπλῶς δίδωσι
30 τροφήν, ἀλλὰ κατὰ τὸ χρήσιμον ἑκάστῳ, κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν ἑκάστου, κατὰ τὸ πλῆρες. ὃ δὲ
λέγει τοῦτό ἐστι· καὶ ἀλόγοις δίδως καὶ ἀνθρώποις καὶ πᾶσιν, ὡς ἑκάστῳ ἡδύ, ὡς ἑκάστῳ ἀ-
ρεστόν· καὶ οὐ δίδως μόνον, ἀλλὰ καὶ πληροῖς, ὡς μηδὲν εἶναι ἐνδέον.

18 Δίκαιος Κύριος ἐν πάσαις ταῖς ὁδοῖς αὐτοῦ, καὶ ὅσιος ἐν πᾶσι τοῖς ἔργοις αὐτοῦ.

Ὁδοὺς ἐνταῦθα, τὰς οἰκονομίας λέγει, τὴν πρόνοιαν, τὴν κηδεμονίαν, δι' ἧς ἅπαντα
35 διετύπωσε. πάντα γάρ, φησι, τὰ ἔργα αὐτοῦ ἐγκώμια, θαυμάτων γέμει, οὐδεμίαν οὐ-
δενὶ παρέχοντα λαβήν, κἂν τινες μαίνωνται καὶ λυσσῶσι. τὰ τοίνυν ἔργα φύσει τοιαῦτα,
ὡς ἀπολάμπειν, ὡς ἀποστίλβειν, ὡς ἀνακηρύττειν τοῦ πεποιηκότος τὴν πρόνοιαν, τὴν
κηδεμονίαν, τὴν φιλανθρωπίαν, τὴν δικαιοσύνην, τὴν ὁσιότητα.

19 Ἐγγὺς Κύριος πᾶσι τοῖς ἐπικαλουμένοις αὐτὸν ἐν ἀληθείᾳ.

40 Ἰδοὺ καὶ ἕτερον προνοίας μέρος, ὃ κεφάλαιον τῶν ἀγαθῶν. Εἰπὼν γὰρ τὰ κοινῇ καὶ
τοῖς ἀπίστοις δεδομένα, τὴν τροφήν, τοὺς ὑετούς, λέγει καὶ τὰ ἰδιαζόντως τοῖς πιστοῖς πα-
ρεχόμενα. τίνα δὲ ταῦτά ἐστι; τὸ ἐγγὺς αὐτῶν εἶναι, τουτέστιν, ἀντέχεσθαι, κήδεσθαι, προ-
νοεῖν πολὺ μειζόνως ἐκείνων, ἑνοῦν αὐτοῖς εἶναι καὶ ἵλεων καὶ εὐμενῆ, μᾶλλον αὐτοῖς ἀποκα-

λύπτειν τὰ ἀγαθά. **20** Θέλημα τῶν φοβουμένων αὐτὸν ποιήσει, καὶ τῆς δεήσεως αὐτῶν εἰσακούσεται, καὶ σώσει αὐτούς. Καὶ μὴν, φησὶν, ὁ Παῦλος ἐβούλετο τὸν ἄγγελον τὸν Σατᾶν ἀποστῆναι ἀπ᾽ αὐτοῦ· τουτέστι, τοὺς πειρασμοὺς, τὰς θλίψεις, τὰς ἐπιβουλάς, καὶ οὐκ ἐποίησε. καὶ μὴν ἐποίησε. τὸ γὰρ, ἐπειδὴ ἔγνω ὅτι τὰ μὴ συμφέροντα ᾔτει, πάλιν θελῆσαι καὶ σφόδρα θελῆσαι, Θεοῦ ἔργον ἦν. διὸ καὶ ἔλεγεν, Εὐδοκῶ ἐν ἀσθενείαις, ἐν θλίψεσιν, ἐν διωγμοῖς. Εἰ δὲ τὰ ἐναντία πρότερον ἐβούλετο, δι᾽ ἄγνοιαν ἐβούλετο. ἐπειδὴ δὲ ἔμαθεν ὅτι τοῦτο ὁ Θεὸς βούλεται, καὶ αὐτὸς λοιπὸν εὐδοκεῖ. οὐ γάρ ἐστιν ἄλλο τὸ θέλημα Θεοῦ, καὶ ἄλλο τῶν φοβουμένων αὐτόν. Εἰ δέ τινα καὶ αὐτοὶ ὡς ἄνθρωποι βούλονται, ἀλλ᾽ ὕστερον διορθοῦνται. **21** Φυλάσσει Κύριος πάντας τοὺς ἀγαπῶντας αὐτὸν, καὶ πάντας τοὺς ἁμαρτωλοὺς ἐξολοθρεύσει. Καὶ τοῦτο μέρος προνοίας οὐ μικρὸν, τὸ τηρεῖν, τὸ ἀσφαλίζεσθαι, τὸ τὴν περὶ αὐτοὺς πρόνοιαν παρέχειν. ἁμαρτωλοὺς δέ φησι, τοὺς τὰ ἀνίατα νοσοῦντας, τοὺς οὐ βουλομένους διορθωθῆναι. Εἰ δέ τινας καὶ τῶν ἀγαπώντων αὐτὸν ἀφίησιν εἰς θανάτους ἐμπεσεῖν, καὶ τοῦτο φυλάσσοντός ἐστιν, ὅπερ καὶ ἐπὶ τοῦ Ἄβελ γέγονεν. εἰ γὰρ καὶ τὰ σώματα αὐτῶν διεφθάρη, ἀλλ᾽ ὅμως τῇ ψυχῇ λαμπρότεροι γεγόνασιν. ἀπολήψονται δὲ καὶ τὰ σώματα ἄφθαρτα. ἐπεὶ οὖν εἶπε τῆς προνοίας αὐτοῦ τὰ εἴδη, ὅσα δυνατὸν ἦν εἰπεῖν αὐτῷ, τὰ κοινὰ, τὰ ἰδιάζοντα, τὰ ἐξαίρετα τῶν ἁγίων, τὴν περὶ τοὺς σαλευομένους κηδεμονίαν, τὴν περὶ τοὺς χειμαζομένους πρόνοιαν, τὴν μακροθυμίαν, τὴν τῶν ἁμαρτωλῶν διόρθωσιν, τὴν τῶν ἁγίων φυλακὴν, πάλιν εἰς αἶνον κατακλείει τὸν λόγον, καὶ τὴν οἰκουμένην ἅπασαν εἰς κοινωνίαν τῆς εὐφημίας καλεῖ λέγων· **22** Αἴνεσιν Κυρίου λαλήσει τὸ στόμα μου, καὶ εὐλογείτω πᾶσα σὰρξ τὸ ὄνομα τὸ ἅγιον αὐτοῦ εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος.

Ὁρᾷς πῶς ἀπὸ τῆς χρηστῆς διαθέσεως οὐ τοὺς εὐεργετουμένους μόνον, ἀλλὰ καὶ τοὺς κολαζομένους καλεῖ (καὶ γὰρ καὶ τοῦτο κηδεμονίας) οὐκ ἀνθρώπους μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰ ἄλογα, καὶ τὰ στοιχεῖα, καὶ τὰ ἀναίσθητα ἅπαντα. πάντα γὰρ ἐμπέπλησται αὐτοῦ τῆς ἀγαθότητος. μὴ τοίνυν μηδὲ ἡμεῖς διαλείπωμεν τὸν οὕτω χρηστὸν, τὸν οὕτω φιλάνθρωπον, τὸν πανταχοῦ ἐκτείνοντα αὐτοῦ τὴν εὐεργεσίαν συνεχῶς ἀνυμνοῦντες, καὶ διὰ ῥημάτων, καὶ διὰ πραγμάτων· ἵνα καὶ τῶν παρόντων καὶ τῶν μελλόντων ἐπιτύχωμεν ἀγαθῶν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Ψαλμ. ρμε. **1** ΑΙΝΕΙ Η ΨΥΧΗ ΜΟΥ ΤΟΝ ΚΥΡΙΟΝ. αἰνέσω Κύριον ἐν τῇ ζωῇ μου, ψαλῶ τῷ Θεῷ μου ἕως ὑπάρχω.

ΕΝθα κατέλυσεν, ἐντεῦθεν ἄρχεται πάλιν, ἀπὸ αἴνου καὶ τῆς εὐφημίας. οὐ γὰρ μικρῶς ἐκκαθαίρει ψυχὴν τὸ τοιοῦτον. αἶνον δὲ λέγει, τὸ συνεχῶς λέγειν, διὰ τῶν ἔργων· ὅπερ καὶ ὁ Χριστός φησι, Λαμψάτω τὸ φῶς ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὅπως ἴδωσι τὰ καλὰ ὑμῶν ἔργα, καὶ δοξάσωσι τὸν πατέρα ὑμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς. καὶ πάλιν ὁ Παῦλος, Δοξάσατε δὴ τὸν Θεὸν ἐν τῷ σώματι ὑμῶν καὶ ἐν τῷ πνεύματι ὑμῶν. καὶ ὥσπερ ἐν τῷ πρὸ τούτου ἔλεγε, καθ᾽ ἑκάστην ἡμέραν εὐλογήσω σε, οὕτω καὶ ἐνταῦθα, ψαλῶ τῷ Θεῷ μου, φησὶν, ἕως ὑπάρχω. Εἶτα βουλόμενος πάλιν λαβεῖν κοινωνοὺς τῆς εὐφημίας ἀνθρώπους, εἰς τὰ διηγήματα αὐτοῦ τῆς φιλανθρωπίας ἐμπίπτει, χαιρόμενος, θερμαινόμενος τῷ πόθῳ, περιτρέχων τὴν οἰκουμένην ἅπασαν,

Margin notes: β. Κορ. ιβ. ι. — Ματθ. ε. ις. — α. Κορ. ς. κ. — [illegible marginal note]

πάντων, ἀπολαύσας συνάγων εἰς τὸν οἰκεῖον χορόν. καὶ γὰρ καὶ τοῦτο μάλιστα αἶνος, τοῦτο μάλιστα δόξα εἰς Θεὸν, ὅταν πολλοὺς ἐπιζητῇ τοὺς μέλλοντας τῆς αὐτοῦ ἀπολαύειν σωτηρίας. 2 Μὴ πεποίθατε ἐπ' ἄρχοντας, ἐπὶ υἱοὺς ἀνθρώπων, οἷς οὐκ ἔστι σωτηρία.

Ἕτερος, Τῷ οὐκ ἔχοντι σῶσαι. Ἀκούετε τῆς παραινέσεως ταύτης καὶ συμβουλῆς οἱ πρὸς

5 τὰς ἀνθρωπίνας κεχηνότες προστασίας, τὰς ἐπικήρους καὶ διεφθαρμένας. τίνες δέ εἰσιν, οἷς οὐκ ἔστι σωτηρία; οὐδὲ τῆς ἰδίας, φησὶ, σωτηρίας εἰσὶ κύριοι, οὐδὲ ἑαυτοὺς προστῆναι δύνανται. εἰ γὰρ ἐπέλθοι ἡ τελευτὴ, κεῖνται λίθων ἀφωνότεροι. τοῦτο γάρ ἐστιν, ὃ ἐπιφέρει λέγων·

3 Ἐξελεύσεται τὸ πνεῦμα αὐτοῦ, καὶ ἐπιστρέψει εἰς τὴν γῆν αὐτοῦ. ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ ἀπολοῦνται πάντες οἱ διαλογισμοὶ αὐτοῦ. Ἕτερος, Αἱ προθέσεις αὐτοῦ.

10 Ὃ δὲ λέγει, τοῦτό ἐστιν· Ὁ ἑαυτῷ προστῆναι μὴ δυνάμενος, πῶς ἑτέρους ἐξαρπάσεται; οὐδὲν γὰρ οὕτως ἐπισφαλὲς καὶ σαθρὸν, ὡς ἡ τοιαύτη ἐλπίς. καὶ δείκνυσι τῶν πραγμάτων ἡ φύσις. διὸ καὶ Παῦλος περὶ τῆς εἰς Θεὸν ἐλπίδος διαλεγόμενος ἔλεγεν, Ἡ δὲ ἐλπὶς οὐ καταισχύνει. ἀλλ' οὐ τὰ ἀνθρώπινα τοιαῦτα, ἀλλὰ σκιᾶς ἀσθενέστερα. μὴ γάρ μοι εἴπῃς ὅτι ἄρχων ἐστί. καὶ γὰρ καὶ ὁ ἄρχων οὐδὲν ἔχει πλέον τοῦ τυχόντος ἀνθρώπου·

15 τῇ αὐτῇ ἀδηλίᾳ ὑπόκειται. εἰ δέ τι χρὴ καὶ θαυμαστὸν εἰπεῖν, ἐπειδὴ ἄρχων ἐστὶ, καὶ διὰ τοῦτο μάλιστα οὐ χρὴ θαῤῥεῖν. ἀκροσφαλεῖς γὰρ αἱ τοιαῦται δυναστεῖαι. κἂν μὴ μεταπέσῃ, πρὸς ὀργὴν ἐστὶν ὀξυῤῥεπὴς, καὶ τῇ ἐξουσίᾳ πρὸς ἀγνωμοσύνην ἀποκέχρηται, ὡς οὐ μέλλων ὑπεύθυνος εἶναι πρὸς τὴν ὑπεροχὴν ἐξαμαρτάνειν. κἂν εὐγνώμων φανῇ, δυσκολωτέρας ἔχει τὰς μεταπτώσεις τῶν ἰδιωτευόντων, ὅσῳ καὶ μείζοσι καὶ πλείοσιν ἐπιβου-

20 λαῖς ὑπόκειται· καὶ μᾶλλόν ἐστιν εὐχείρωτος οὗτος, ὅσῳ καὶ πλείους ἔχει τοὺς ἐπιβουλεύοντας. τί γὰρ βούλονται οἱ σωματοφύλακες; τί δὲ αἱ πολλαὶ προφυλακαί; πῶς οὖν ὁ ἐν πόλει δυνομουμένῃ, μηδὲ περὶ τοῦ σώματος αὐτοῦ θαῤῥῶν, ἀλλ' ὡς ἐν μέσοις ἀναστρεφόμενος πολεμίοις, οὕτως ὢν ἐναγώνιος, ἑτέρους σῶσαι δυνήσεται; ὁ εἰρήνης οὔσης τὸν ἐν πολέμοις χαλεπώτερον δεδοικὼς, πῶς ἑτέρους ἐν ἀσφαλείᾳ καταστήσει καὶ ἐξαρπάσεται

25 τῶν κινδύνων; πολλοῖς δὲ δυναμένοις καθ' ἑαυτοὺς ζῆν μετ' ἀδείας, τοῦτο αὐτὸ γέγονεν ἐπιβουλὴ, τὸ τούτοις θαῤῥῆσαι, καὶ καταπεσόντων ἐκείνων καὶ οὗτοι συγκατηνέχθησαν. ἕτεροι δὲ οἱ φύλακες προδόται γεγόνασιν. ἀλλ' ὅμως ὁ προφήτης ταῦτα ἅπαντα παραδραμὼν, ἐπειδὴ πολλοὶ διέφυγον, τὸ ἀναμφισβήτητον τίθησι, τὸ τῆς τελευτῆς. κἂν γὰρ ἅπαντά σοι κατὰ ῥοῦν φέρηται, κἂν εὔνους ᾖ, κἂν χάριν εἰδὼς, φησὶ, κἂν μέλλῃ ἀποδιδόναι, ἐν μέσαις ταῖς ὑποσχέ-

30 σεσι καταλύσας τὸν βίον ἀφῆκέ σε ἐν ἐλπίσι κεναῖς, διὰ τὸ τὴν ζωὴν μὴ ἀρκέσαι πρὸς τὸ τῆς ὑποσχέσεως τέλος. ὅταν δὲ μηδὲ ζωὴν ἀρκοῦσαν ἔχῃ πρὸς τὴν ὑπόσχεσιν, ἀλλὰ προκαταλύηται οὗ τέλους ὁ βίος, ἐπὶ σαθρᾶς καταφυγὰς συμμαχίας. ἢ οὐκ ἴστε πολλοὺς τοῦτο πεπονθότας, καὶ τοῦ συμμάχου πεσόντος, οὗ προστάτου γυμνωθέντας ἐντεῦθεν μᾶλλον κατενεχθέντας; καὶ τί λέγω περὶ τῆς ἐπαγγελίας, ὅτι διαφθείρεται καὶ ἀπόλλυται, ὅταν

35 καὶ ὁ ταύτης κύριος ὢν μηδὲ αὐτὸς μένῃ; ἐπιστρέφει γάρ, φησιν, εἰς τὴν γῆν αὐτοῦ. εἰ δὲ ἐκεῖνος ἀπώλωλε, πολλῷ μᾶλλον καὶ ταῦτα. διὸ καὶ ἐπήγαγε τὸ, ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ ἀπολοῦνται πάντες οἱ διαλογισμοὶ αὐτοῦ, δεικνὺς ὅτι οὐ μόνον εἰς τέλος οὐχ ἥξει τὰ τῆς ἐπαγγελίας, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς οἰχήσεται ὁ ἐπαγγελλόμενος. τί οὖν ἐντεῦθεν ποιεῖ; ἐπεὶ τῶν ἀνθρωπίνων ἀπήγαγεν ἐλπίδων, δείκνυσι λοιπὸν τὸν ἀσφαλῆ λιμένα καὶ τὸν ἀχείρωτον

40 πύργον, καὶ συμβουλεύει. οὗτος γὰρ μάλιστα παραινέσεως ἄριστος τρόπος, ἀπάγειν τῶν σαθρῶν καὶ ἐνάγειν πρὸς τὰ ἰσχυρά· καθαιρεῖν τὰ μάταια, καὶ ἱστᾶν τὰ ἀληθινά· διελέγχειν τὰ ἀπατῶντα, καὶ δεικνύναι τὰ ὠφελοῦντα.

4 Μακάριος, οὗ ὁ Θεὸς Ἰακὼβ βοηθὸς αὐτοῦ, ἡ ἐλπὶς αὐτοῦ ἐπὶ Κύριον τὸν Θεὸν αὐτοῦ.

αὐτοῦ. Εἶδες παραινετικὴν συμβουλῆς καὶ παραινέσεως; ὅταν δὲ μακαρισμὸν εἴπῃ, πάντα λέγει τὰ ἀγαθά, καὶ δείκνυσι τὴν ἀσφάλειαν τῆς ἐλπίδος. μακαρίσας τοίνυν τὸν ἐλπίζοντα ἐπ' αὐτόν, λέγει λοιπὸν τοῦ βοηθοῦ τὴν δύναμιν, δεικνὺς ὅτι ὁ μὲν ἄνθρωπος, ὁ δὲ Θεός· ὁ μὲν ἀπολλύμενος, ὁ δὲ μένων· οὐκ αὐτὸς δὲ μένων μόνος, ἀλλὰ καὶ τὰ ἔργα αὐτοῦ. διὸ καὶ οὕτως ἐπήγαγε· Τὸν ποιήσαντα τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, τὴν θάλασσαν καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς. Εἰ δὲ τὰ ἔργα αὐτοῦ διαρκῆ, πολλῷ μᾶλλον αὐτὸς καὶ διαρκὴς καὶ δυνατός· καὶ ὅτι τοιοῦτος, δείκνυσιν αὐτοῦ τὰ γινόμενα τὴν ἰσχύν. τί οὖν, εἰ καὶ διαρκής ἐστι καὶ δυνατός, οὐ βούλεται δέ; πολλοὶ γὰρ τῶν ἀνοήτων ταῦτα λέγουσιν. ἀλλ' ὅρα πῶς καὶ ταύτην αἴρει τὴν ὑπόνοιαν. εἰπὼν γὰρ τὸν ποιήσαντα τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, τὴν θάλασσαν καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς, ἐπήγαγε, 5 Τὸν φυλάσσοντα ἀλήθειαν εἰς τὸν αἰῶνα, ποιοῦντα κρίμα τοῖς ἀδικουμένοις. Ὃ δὲ λέγει, τοῦτό ἐστι· τοῦτο αὐτοῦ ἐστιν ἔργον, τοῦτο σύνηθες, τοῦτο μάλιστα Θεοῦ ἴδιον, τὸ μὴ περιορᾶν ἀδικουμένους, τὸ μὴ περιτρέχειν ἐπηρεαζομένους, τὸ χεῖρα ὀρέγειν τοῖς ἐπιβουλευομένοις· καὶ τοῦτο εἰς τὸ διηνεκές· διὸ καὶ ἔφησεν, εἰς τὸν αἰῶνα, τοῦτο δηλῶν. οὐ τοῦτο δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ ἑξῆς ἐχόμενον· Διδόντα τροφὴν τοῖς πεινῶσι. 6 Κύριος λύει πεπεδημένους, Κύριος σοφοῖ τυφλούς. Ἄλλος, Φωτίζει. 7 Κύριος ἀνορθοῖ κατερραγμένους, Κύριος ἀγαπᾷ δικαίους, 8 Κύριος φυλάσσει τοὺς προσηλύτους· ὀρφανὸν καὶ χήραν ἀναλήψεται, καὶ ὁδὸν ἁμαρτωλῶν ἀφανιεῖ.

Εἶδες πῶς διὰ πάντων δείκνυσιν αὐτοῦ τὴν πρόνοιαν τεταμένην, καὶ ὅτι τοῦτο ἔργον αὐτοῦ, λύειν συμφοράς, λιμὸν διορθοῦσθαι, δεσμῶν ἐλευθεροῦν. ἀλλὰ ταῦτα μὲν οὐκ ἂν μέροις καὶ ἄνθρωποι δύναιντο· τὰ δὲ ἑξῆς οὐκ ἔτι. καὶ γὰρ τῆς φύσεως αὐτῆς τὴν πήρωσιν διορθοῦται, τοὺς πεπτωκότας ἀνιστᾷ, φησι, τοὺς ἐν ἀρετῇ λάμποντας ἐπαινεῖ, τοὺς ἀπεριστατεύτους σώζει, τοὺς δι' ὀρφανίαν ἢ χηρείαν δυσχεραίνοντας καὶ ὀδυρομένους παραμυθεῖται καὶ ἀνακτᾶται. εἶτα ἐπειδὴ εἶπεν, ἀγαπᾷ δικαίους, δείκνυσιν ὅτι πολλοῖς καὶ ἀπὸ συμφορᾶς μόνης ἐπήρκεσε. καὶ γὰρ οὓς διατρέφει, διὰ τὸ πεινῆν τρέφει, ὅπερ οὐκ ἔστιν ἀρετῆς· καὶ τοὺς πεπεδημένους, διὰ τὰ δεσμὰ λύει, οὐδὲ αὐτὸ δὲ ἀρετῆς, ἀλλὰ συμφορᾶς· καὶ τοὺς τυφλοὺς δὲ διὰ τὴν πήρωσιν φωτίζει· οὐδὲ τοῦτο δὲ κατορθώματος, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ συμφορᾶς. ὁμοίως καὶ τὸ κατερρᾶχθαι, καὶ τὸ προσήλυτον εἶναι καὶ ὀρφανὸν καὶ χήραν. εἰ δὲ τοὺς ἐν συμφοραῖς, πολλῷ μᾶλλον τοὺς ἀρετῆς ἐπιμελουμένους. ὅταν οὖν καὶ δύνηται καὶ βούληται, καὶ διαρκῇ τυγχάνῃ τὰ παρ' αὐτῷ πάντα, καὶ ἀρετὴν ἀποδέχηται, καὶ διὰ συμφορὰς ἐλεῇ, τίνος ἕνεκεν οὐκ ἀφεὶς τὸν ἀπολλύμενον, τὸν ἀσθενῆ, τὸν ἐπίκηρον, καὶ ἐπὶ τὸν ἰσχυρὸν καὶ ἄμαχον καταφεύγεις, τὸν οὐκ ὀνειδίζοντα τὰς συμφοράς, ἀλλὰ διορθούμενον, τὸν πάντα ὅσα βούλεται δυνάμενον; σκόπει δὲ καὶ τὸ ἔσχατον πῶς μετ' ἀκριβείας εἴρηκεν. οὐ γὰρ εἶπεν, ἁμαρτωλοὺς ἀφανιεῖ, ἀλλὰ τὴν ὁδὸν αὐτῶν, τουτέστι, τὴν πρᾶξιν αὐτῶν· οὐ γὰρ τὴν φύσιν ἀποστρέφεται, ἀλλὰ τὴν κακίαν μισεῖ.

9 Βασιλεύσει Κύριος εἰς τὸν αἰῶνα, ὁ Θεός σου, Σιών, εἰς γενεὰν καὶ γενεάν.

Εἰ τοίνυν βασιλεύει διὰ παντὸς καὶ μένει διὰ παντός, οὐκ ἔστιν ὑποπτεῦσαι, ἀλλὰ κἂν μὴ ἐνταῦθα δῷ τὴν ἀντίδοσιν, ἐπὶ μείζοσιν αὐτὴν φυλάττει. μὴ τοίνυν μήτε ἐν πειρασμοῖς θορυβώμεθα καὶ ταραττώμεθα, ἂν μὴ παρὰ πόδας ἡ λύσις γίνηται, ἀλλ' αὐτῷ παραχωρῶμεν τὸν καιρὸν τῷ Κυρίῳ τῆς λύσεως· μήτε ἂν ἀγαθόν τι κατορθώσωμεν, εὐθέως ἀπαιτῶμεν τὰς ἀμοιβάς, ἀλλὰ καὶ οὕτω πάλιν ἀναμένωμεν τὸ αὐτοῦ βούλημα (μετὰ γὰρ πλείονος δίδωσι τῆς ἀμοιβῆς, ὅταν ἀναβάλληται) καὶ διὰ πάντων εὐχαριστῶμεν, καὶ μένωμεν αἰνοῦντες. οὕτω γὰρ καὶ τὸν παρόντα αἰῶνα μετὰ πολλῆς βιωσόμεθα τῆς

ἀδείας,

ἀδείας, καὶ τῶν ἀπορρήτων ἐπιτευξόμεθα ἀγαθῶν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, σὺν τῷ ἀνάρχῳ αὐτοῦ πατρὶ καὶ τῷ ζωοποιῷ πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Ψαλμ. ρμϛ΄. 1 ΑΙΝΕΙΤΕ ΤΟΝ ΚΥΡΙΟΝ, ΟΤΙ ΑΓΑθὸν ψαλμός.

ΑΝωτέρω μὲν ἐν τῷ τεσσαρακοστῷ τετάρτῳ καὶ ἑκατοστῷ ψαλμῷ ἔλεγε, μέγας Κύριος καὶ αἰνετὸς σφόδρα, καὶ πολλὰ περὶ τῆς δόξης αὐτοῦ διαλέγεται· ἐνταῦθα δὲ δείκνυσι καὶ αὐτὸ τὸ αἰνεῖν ὅτι καλὸν, καὶ μυρίων ἀγαθῶν αἴτιον ὁ ψαλμός. ἀφίστησι γὰρ τὴν διάνοιαν τῆς γῆς, καὶ πτεροῖ τὴν ψυχὴν, κουφίζει καὶ μεταρσίους ποιεῖ. διὸ καὶ Παῦλος λέγει, Ἄδοντες καὶ ψάλλοντες ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν τῷ Κυρίῳ. [Εφ. ε.ιθ.] Τῷ Θεῷ ἡμῶν ἡδυνθείη αἴνεσις. Ἕτερος, Ἀλληλούϊα· ὅτι καλὸν ᾠδὴ τῷ Θεῷ. Τί ἐστι, τῷ Θεῷ ἡμῶν ἡδυνθείη αἴνεσις; Αὐτῷ προσδεκτέος γένοιτο, φησίν. οὐ γὰρ ἀρκεῖ τὸ ψάλλειν ἁπλῶς πρὸς τὸ ἡδυνθῆναι τῷ Θεῷ τὴν αἴνεσιν, ἀλλὰ δεῖ καὶ τοῦ βίου καὶ τῆς προσευχῆς καὶ τῆς ἀκριβείας τοῦ ᾄδοντος. δοκεῖ δέ μοι οὗτος ὁ ψαλμὸς εἶναι τῆς ἐπανόδου. καὶ δείκνυσι διὰ τῆς ἐπαγωγῆς. ἐπάγει γὰρ λέγων,

2 Οἰκοδομῶν Ἱερουσαλὴμ ὁ Κύριος· τὰς διασπορὰς τοῦ Ἰσραὴλ ἐπισυνάξει. Εἰ γὰρ καὶ Κῦρος αὐτοὺς ἀφῆκεν, ἀλλ᾽ οὐ τῆς ἐκείνου γνώμης, ἀλλὰ τῆς τοῦ Θεοῦ ῥοπῆς τὸ πᾶν ἐγίνετο. ἕτερος δὲ ἑρμηνευτὴς, ἀντὶ τοῦ οἰκοδομῶν, οἰκοδομήσει· τὰς δὲ διασπορὰς, τοὺς ἐξωσμένους εἶπε. τί δήποτε; ὅτι οὐκ ἀθρόον ἀνήχθησαν πάντες, ἀλλὰ μετὰ τὴν ἐπάνοδον κατὰ μικρὸν συνήγοντο. 3 Ὁ ἰώμενος τοὺς συντετριμμένους τὴν καρδίαν, καὶ δεσμεύων τὰ συντρίμματα αὐτῶν. Ἄλλος, Τὰ κατεαγμένα αὐτῶν. Ἐπειδὴ τὴν ἀπὸ τοῦ βίου παῤῥησίαν οὐκ εἶχεν εἰπεῖν, προβάλλεται πάλιν τὴν συμφορὰν, καὶ τὸ τῷ Θεῷ σύνηθες. ἔργον γὰρ αὐτῷ, τὸ τοὺς τεταπεινωμένους παρακαλεῖν, καὶ ἴδιον αὐτοῦ τοῦτο. ὥσπερ ὅταν λέγῃ καὶ Παῦλος, Ὁ ζωοποιῶν τοὺς νεκρούς· καὶ πάλιν, ὁ καλῶν τὰ μὴ ὄντα, ὡς ὄντα, τὸ ἴδιον αὐτοῦ λέγων ἔργον. [Ρω. δ.ιζ.] οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα τοῦτο, ὁ ἰώμενος τοὺς συντετριμμένους λέγει, δεικνὺς ὅτι κἂν ἀνάξιοι ὦμεν, ἐπειδὴ ἔργον αὐτοῦ ἐσμεν, τὴν πρᾶξιν αὐτοῦ οὐκ ἐγκαταλείψει, τὸ εἰωθὸς αὐτῷ οὐκ ἀφήσει. οὕτω καὶ Παῦλος, Ἀλλ᾽ ὁ παρακαλῶν τοὺς ταπεινοὺς παρεκάλεσεν ἡμᾶς. [β.Κορ. ζ.ϛ.] καὶ πάλιν, ὁ διδοὺς τοῖς ὀλιγοψύχοις μακροθυμίαν· καὶ ὁ αὐτὸς οὗτος προφήτης ἀλλαχοῦ, Καρδίαν συντετριμμένην καὶ τεταπεινωμένην ὁ Θεὸς οὐκ ἐξουδενώσει. [Ψαλ. ν.ιθ.] ὅταν τοίνυν βουληθῇς παρακλήσεως ἀπολαῦσαι, ταπείνου σαυτὸν, σύντριψόν σου τὴν διάνοιαν. τοῦτο μὲν οὖν περὶ τῆς βουλήσεως αὐτοῦ, περὶ τῆς χρηστότητος καὶ τῆς φιλανθρωπίας, ὅτι ἔργον αὐτοῦ τοῦτο, τὸ τοὺς ἐν συμφοραῖς παραμυθεῖσθαι· τὸ δὲ ἑξῆς περὶ τῆς δυνάμεως.

4 Ὁ ἀριθμῶν πλήθη ἄστρων· Τουτέστιν, ὁ εἰδώς. ἐπειδὴ γὰρ περὶ πλήθους τοῦ διασπαρέντος ὁ λόγος καὶ οὐδαμοῦ φαινομένου τέως, εἰκότως τοῦτο τὸ ὑπόδειγμα εἰς μέσον ἤγαγε, δεικνὺς διὰ τούτου ὅτι καὶ τοὺς διεσπαρμένους δυνήσεται συναγαγεῖν. τούς τε γὰρ συντετριμμένους ἔθος αὐτῷ διορθοῦν καὶ παραμυθεῖσθαι, τά τε ἄπειρα πλήθη τῶν ἀστέρων μετὰ ἀκριβείας ἐπίσταται, οὐκοῦν καὶ ἡμᾶς, οἷς ἐπηγγείλατο κατὰ τὸ πλῆθος ἐκείνων ἔσεσθαι, μετὰ ἀκριβείας συνάξει. Καὶ πᾶσιν αὐτοῖς ὀνόματα καλῶν. Ἕτερος, Πάντας αὐτοὺς ὀνομαστὶ καλέσει. Ἡγοῦμαι τοῦτο περὶ τῶν Ἰσραηλιτῶν εἰ-

Ησ. μα. θ.

ῥῆσθαι, καὶ ταυτὸ λέγει τῷ προφήτῃ ὅπερ καὶ Ησαΐας μετὰ ταῦτα· Μὴ φοβοῦ Ισραὴλ· ἐκ τῶν σκοπιῶν τῆς γῆς ἐκάλεσά σε, καὶ εἶπά σοι, παῖς μοι εἶ. τί δέ ἐστι, πάντας αὐτοὺς ὀνόμασι καλέσει; οὐδεὶς αὐτῶν, φησιν, ἀπολεῖται, ἀλλ' ὥσπερ τὸν κατ' ὄνομα καλοῦντος, οὕτω καὶ αὐτὸς μετ' ἀκριβείας πάντας συνάξει.

5 Μέγας ὁ Κύριος ἡμῶν, καὶ μεγάλη ἡ ἰσχὺς αὐτοῦ. Επειδὴ πρᾶγμα εἶπε μέγιστον, ὅτι τοσαύτας μυριάδας πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης διεσπαρείσας ἐπισυνάξει, περὶ τῆς δυνάμεως αὐτοῦ λοιπὸν διαλέγεται, καὶ τοῦτο σφόδρα θορυβουμένους τῶν Ιουδαίων εἰς πίστιν ἄγων. Καὶ τῆς συνέσεως αὐτοῦ οὐκ ἔστιν ἀριθμός.

Μὴ ζήτει τοίνυν πῶς καὶ τίνι τρόπῳ. καὶ γὰρ ἡ μεγαλωσύνη αὐτοῦ ἄπειρος· διὰ τοῦτο ἔλεγε, τῆς μεγαλωσύνης αὐτοῦ οὐκ ἔστι πέρας. ἀλλ' ὥσπερ ἡ μεγαλωσύνη ἄπειρος, οὕτω καὶ ἡ σύνεσις. διὰ τοῦτο καὶ εἰπών, μέγας ὁ Κύριος ἡμῶν, ἐπήγαγε, καὶ τῆς συνέσεως αὐτοῦ οὐκ ἔστιν ἀριθμός. καὶ ἡ γνῶσις δὲ αὐτοῦ θαυμαστή. διὸ καὶ ἔλεγεν, Εθαυμαστώθη ἡ γνῶσίς σου ἐξ ἐμοῦ· ἐκραταιώθη, οὐ μὴ δύνωμαι πρὸς αὐτήν. καὶ τὰ κρίματα δὲ αὐτοῦ πάλιν ἀνεξερεύνητα. διὸ καὶ ἔλεγε, Τὰ κρίματά σου, ἄβυσσος πολλή. ὅταν τοίνυν καὶ μέγας καὶ δυνατὸς ᾖ καὶ συνετός, μὴ περιεργάζου πῶς ταῦτα ἔσται.

ψαλ. ρλη. δ.

ψαλ. λϛ. ϛ.

6 Ἀναλαμβάνων πραεῖς ὁ Κύριος, ταπεινῶν δὲ ἁμαρτωλοὺς ἕως γῆς.

Ινα γὰρ μὴ λέγωσί τινες τῶν ἀνοήτων, τί πρὸς ἡμᾶς, ὅτι τὰ ἄστρα οἶδε μετ' ἀκριβείας, λέγει καὶ τὴν ἐπ' ἀνθρώπων κηδεμονίαν οὕτω γινομένην· καὶ οὐκ εἶπε, βοηθῶν πραέσιν ὁ Κύριος, ἀλλ' ὃ πολλῷ μεῖζον, ἀναλαμβάνων, ὡς περὶ παιδὸς φιλοστόργου διαλεγόμενος. τί δέ ἐστιν ἀναλαμβάνων; ἀνακτώμενος, φέρων, διαβαστάζων. Εἶδες πάλιν ἐφ' ἑκάτερα τὴν δύναμιν αὐτοῦ ἀπηρτισμένην, ἐπί τε τὸ αἴρειν τοὺς ταπεινούς, καὶ ταπεινοῦν τοὺς ἀπονενοημένους; οὐχ ἁπλῶς δὲ ταπεινοῖ, ἀλλὰ καὶ μετὰ πολλῆς τῆς ὑπερβολῆς· τοῦτο γάρ ἐστι, τὸ ἕως γῆς.

7 Εξάρξατε τῷ Κυρίῳ ἐν ἐξομολογήσει. Ἄλλος, Καταλέξατε. Εἰπὼν αὐτοῦ τὰ κατορθώματα, πάλιν ἐπὶ τὸν ὕμνον αὐτοὺς καλεῖ λέγων, ἐξάρξατε τῷ Κυρίῳ ἐν ἐξομολογήσει· τουτέστιν, ἐν εὐχαριστίᾳ, μετὰ πολλῆς τῆς σπουδῆς.

Ψάλατε τῷ Θεῷ ἡμῶν ἐν κιθάρᾳ. Ἄλλος, Διὰ λύρας.

8 Τῷ περιβάλλοντι τὸν οὐρανὸν ἐν νεφέλαις, τῷ ἑτοιμάζοντι τῇ γῇ ὑετόν.

Ινα μή τις τῶν ἀναισθήτων* λέγῃ, καὶ τί πρὸς ἐμὲ τὰ οὐράνια; ἐπήγαγεν εὐθέως τὴν χρείαν τὴν ἀνθρωπίνην, δεικνὺς διὰ τῆς ἐπαγωγῆς, καὶ τίνος ἕνεκεν περιβάλλει τὸν οὐρανὸν ἐν νεφέλαις. διὰ σέ, φησιν, ἵνα σοι παρασκευάζῃ ὑετόν. καὶ ὑετὸς διὰ σέ, ἵνα ἐκβάλλῃ χόρτον. καὶ ὅρα σοφίαν. λέγει τὰ καθολικὰ ἀγαθὰ ἃ πᾶσιν ἔδωκεν, ἐπιστομίζων αὐτοὺς ἐκ περιουσίας. Εἰ γὰρ ἐπὶ τῶν ἀπίστων τοσαύτῃ κέχρηται τῇ δαψιλείᾳ, ὥστε καὶ νέφη συνάγειν, καὶ ὑετὸν κινεῖν, καὶ γῆν διεγείρειν, πολλῷ μᾶλλον ὑμῖν, οἳ αὐτῷ λαὸς περιούσιος ἐχρηματίσατε.

* ἀναιδῶν

κὶ ἐχρημάτισε

9 Τῷ ἐξανατέλλοντι ἐν ὄρεσι χόρτον. Ορα περιουσίαν τῆς προνοίας, ὅταν μὴ μόνον ἐν ἀροσίμῃ γῇ, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς ὄρεσι δαψιλῆ αὐτοῦ παρέχῃ τὴν τράπεζαν, τὴν διατροφὴν τῶν κτηνῶν τῶν πρὸς ὑπηρεσίαν τῶν ἀνθρώπων γεγενημένων. διὸ καὶ ἐπάγει, 10 Διδόντι τοῖς κτήνεσι τροφὴν αὐτῶν. Ετέραν πάλιν λέγει φιλοτιμίαν, ὅταν μὴ μόνον τοῖς ὑπηρετουμένοις ἀνθρώποις κτήνεσι τροφὴν παρέχῃ, ἀλλὰ καὶ ἑτέροις ἀλόγοις. Καὶ τοῖς νεοσσοῖς γάρ, φησι, τῶν κοράκων τοῖς ἐπικαλουμένοις αὐτόν. Εἰ δὲ ἐν τοῖς ἀλόγοις, καὶ ἀλόγοις ἀχρείοις καὶ οὐ παρέχουσιν ἀνθρώποις διακονίαν τοσαύτη ἡ πρόνοια, πολλῷ μᾶλλον ἐν ἀνθρώποις, καὶ ἀνθρώποις ὑμνοῦσιν, οὓς καὶ

χ. διὰ τὴν διατροφήν

λαὸν

λαὸν περιούσιον καὶ μερίδα αὐτοῦ ἐκάλεσεν. Εἶτα ἐπειδὴ ἀσθενεῖς ἦσαν καὶ ὅπλων ἔρημοι, καὶ πάντων γεγυμνωμένοι, ἵνα μηδὲ ἐντεῦθεν θορυβῶνται, ὅρα πῶς καὶ ταύτην αὐτῶν διορθοῦται τὴν ἀσθένειαν λέγων· 11 Οὐκ ἐν τῇ δυναστείᾳ τοῦ ἵππου θελήσει, οὐδὲ ἐν ταῖς κνήμαις τοῦ ἀνδρὸς εὐδοκεῖ.

12 Εὐδοκεῖ Κύριος ἐν τοῖς φοβουμένοις αὐτὸν, καὶ ἐν τοῖς ἐλπίζουσιν ἐπὶ τὸ ἔλεος αὐτοῦ*. Ἂν ταῦτα ἔχητε, φησὶ, τὸν φόβον καὶ τὴν ἐλπίδα τὴν εἰς αὐτὸν μετὰ ἀκριβείας, ἐπισπάσεσθε αὐτοῦ τὴν εὔνοιαν· ἐπισπασάμενοι δὲ, πάντων τῶν ἵππους καὶ ὅπλα ἐχόντων ἔσεσθε δυνατώτεροι. ἓν τοίνυν ἐστὶ τὸ ζητούμενον, ὥστε μὴ ἀσχάλλειν μηδὲ θορυβεῖσθαι, ἀλλ' ἀναμένειν τὸ ἔλεος αὐτοῦ. τοῦτο γὰρ μάλιστα ἐλπὶς, τὸ καὶ παραυτίκα μὴ λαβόντας μὴ ἀπογινώσκειν, μηδὲ ἀπαγορεύειν. καὶ καλῶς εἶπε τὸ ἔλεος αὐτοῦ. οὐδὲ γὰρ εἶχον τὴν ἀπὸ τῶν ἔργων παῤῥησίαν. ἀλλ' ὅμως, φησὶ, κἂν ἀπὸ τῶν ἔργων ἦτε προδεδομένοι, ἐλπίζητε δὲ ἐπὶ τὸν ἔλεον αὐτοῦ, τεύξεσθε τῆς προνοίας καὶ τῆς βοηθείας αὐτοῦ· ἧς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Ψαλμ. ρμζ. 1 ΕΠΑΙΝΕΙ ΙΕΡΟΥΣΑΛΗΜ ΤΟΝ ΚΥΡΙΟΝ, αἴνει τὸν Θεόν σου, Σιών.

ΟΥ πρὸς τὴν πόλιν, ἀλλὰ πρὸς τοὺς ἐνοικοῦντας ἀποτείνει τὸν λόγον, ὃ διὰ παντὸς τοῦ βιβλίου ποιεῖ, τοῦτο καὶ ἐνταῦθα ποιῶν. παραινεῖ δὲ συνεχῶς καὶ συμβουλεύει, ὥστε τὰς ὑπὲρ τῶν εὐεργεσιῶν εὐχαριστίας ἀναφέρειν τῷ Θεῷ, καὶ μήτε οἰκοδομήμασι, μήτε ἀσφαλείᾳ περιβόλων, ἀλλὰ τῇ αὐτοῦ προνοίᾳ θαῤῥεῖν. τοῦτο δὴ προκατασκευάσας ἐπάγει καὶ λέγει,

2 Ὅτι ἐνίσχυσε τοὺς μοχλοὺς τῶν πυλῶν σου· εὐλόγησε τοὺς υἱούς σου ἐν σοί.

Τί ἐστι, τοὺς μοχλοὺς ἐνίσχυσεν; ἐν ἀσφαλείᾳ σε, φησὶ, κατέστησεν, ἀχείρωτον ἐποίησεν. εὐλόγησε τοὺς υἱούς σου· τουτέστιν, εἰς πλῆθος ἐπιδοῦναι ἐποίησεν. ἓν μὲν τοῦτο εἶδος εὐεργεσίας· ἕτερον δὲ τὸ καὶ ἐν σοί. ὃ τοίνυν λέγει, τοῦτό ἐστιν· οὐ διεσπαρμένους, οὐδὲ διεσκορπισμένους, * ἀλλὰ συναχθέντας καὶ ἐν σοὶ ὄντας ἐπιδοῦναι ἐποίησεν. εἶτα καὶ ἄλλο προνοίας εἶδος δεικνὺς λέγει, 3 Ὁ τιθεὶς τὰ ὅριά σου εἰρήνην.

Ἔστι γὰρ καὶ ἐν ἀσφαλείᾳ εἶναι, καὶ πολλοὺς εἶναι, καὶ πολεμεῖσθαι. ἀλλ' ἐνταῦθα καὶ ταύτης ἀπηλλαγμένους δείκνυσι τῆς ἐπιβουλῆς, τῷ οὕτως εἰπεῖν καὶ δεῖξαι οὐ τὴν πόλιν μόνον ἀπαλλαγεῖσαν τῶν ἐπιβουλευόντων, ἀλλὰ καὶ αὐτὰς τὰς ἐσχατιάς. Εἶδες πόσας εὐεργεσίας ἀπαριθμεῖ, καὶ προτέραν καὶ μείζονα πάντων, τῷ εἰπεῖν, τὸν Θεόν σου. διὰ γὰρ τοῦ ῥήματος τούτου πάντα ταῦτα λέγει, ὅτι ᾠκειώσατό σε, ὅτι κληρονόμον σε ἐποίησεν ἑαυτοῦ, ὅτι κοινὸς ὢν ἁπάντων δεσπότης, ἐξαιρέτως σός ἐστιν, ὅπερ κεφάλαιον* πρῶτον* τῶν ἀγαθῶν. δεύτερον, ὅτι ἐν ἀσφαλείᾳ τὴν πόλιν κατέστησε. τρίτον, ὅτι πολλοὺς αὐτοὺς εἶναι ἐποίησε. τέταρτον, ὅτι πολέμων ἀπήλλαξε καὶ ταραχῆς, οὐχὶ τὴν πόλιν μόνην, ἀλλὰ καὶ τὸ ἔθνος ἅπαν· ὅτι οὐχ ἑνὶ καιρῷ καὶ δευτέρῳ καὶ τρίτῳ, ἀλλὰ διηνεκῶς τοῦτο ἐποίει· οὐ γὰρ εἶπεν ὁ θεὶς, ἀλλ' ὁ τιθείς. Εἰ δέ ποτε καὶ πόλεμοι συνέβαινον, οὐκ αὐτοῦ ἐγκαταλιμπάνοντος, ἀλλ' αὐτῶν ἀποπηδώντων· ὡς τό γε αὐτοῦ ἔργον τοῦτο ἦν διηνεκὲς, τὸ τειχίζειν, τὸ ἀσφαλίζεσθαι, τὸ ποιεῖν ἀπηλλάχθαι πάσης ταραχῆς καὶ πολέμου. Εἶτα καὶ ἑτέραν μετ' ἐκείνης λέγει εὐεργεσίαν, τὴν εὐετηρίαν καὶ εὐθηνίαν τῶν ἀπὸ γῆς καρπῶν, πάλιν

λιν καὶ ἐνταῦθα παιδεύων αὐτοὺς μὴ τῇ γῇ, μηδὲ τῇ φύσει τῶν ἀέρων, ἀλλὰ τῇ αὐτοῦ προνοίᾳ τὸ πᾶν λογίζεσθαι. ποίαν δὲ ταύτην; ἣν ἐπήγαγε λέγων,

Καὶ στέαρ πυροῦ ἐμπιπλῶν σε. Ὁρᾷς, οὐκ εἶπεν ἁπλῶς πυρόν, ἀλλὰ στέαρ πυροῦ, πολλὴν ἐνδεικνύμενος τὴν εὐθηνίαν. στέαρ γὰρ πυροῦ, τὸ λιπαρὸν τοῦ καρποῦ δηλοῖ. τοιαῦτα γὰρ τοῦ Θεοῦ τὰ δῶρα, δόκιμα καὶ εὐθαλῆ. τὸν κάλλιστον οὖν πυρὸν ἐνταῦθα λέγει ἐμπιπλᾶν μετὰ δαψιλείας. τοῦτο γὰρ δηλῶν οὐκ εἶπε, διδούς, ἀλλ᾽ ἐμπιπλῶν σε. 4 Ὁ ἀποστέλλων τὸ λόγιον αὐτοῦ τῇ γῇ.

Ὅπερ αὐτῷ συνηθές ἐστιν ἀπὸ τῶν ἰδικῶν ἐπὶ τὰ κοινὰ μεταφέρειν τὸν λόγον, καὶ πάλιν ἀπὸ τῶν κοινῶν ἐπὶ τὰ ἰδιάζοντα, τοῦτο καὶ ἐνταῦθα ποιεῖ. ἐπειδὴ γὰρ εἶπεν, αἴνει τὸν Θεόν σου, ἵνα μή τις τῶν ἀνοήτων νομίσῃ τῶν Ἰουδαίων μόνων Θεὸν εἶναι, δείκνυσι πῶς κοινὸς τῆς οἰκουμένης ἐστί, καὶ πανταχοῦ τῆς γῆς ἡ πρόνοια αὐτοῦ τέταται, ἀπὸ τῶν ἰδιαζόντων ἐπὶ τὸ κοινὸν ἐξάγων τὸν λόγον καὶ τὴν καθόλου πρόνοιαν. διὸ καὶ εἰπών, ὁ ἀποστέλλων τὸ λόγιον αὐτοῦ τῇ γῇ, ἐπήγαγε, Ἕως τάχους δραμεῖται ὁ λόγος αὐτοῦ.

Τοῦτο δὲ εἶπε, δεικνὺς ὅτι οὐ μόνον τῆς ἡμετέρας κήδεται, ἀλλὰ τῆς οἰκουμένης ἁπάσης. λόγον δὲ ἐνταῦθα, τὸ πρόσταγμά φησι, τὴν ἐνέργειαν τὴν προνοητικήν. εἶτα τὴν εὐκολίαν παριστάς, οὐ τῷ ὀνόματι τοῦ λόγου, ἀλλὰ καὶ τῇ προσηγορίᾳ τοῦ δρόμου ταύτην παρίστησι. καὶ οὐδὲ τοῦτο αὐτῷ ἤρκεσεν, ἀλλὰ καὶ τὸ τάχος προσέθηκεν. ὃ δὲ λέγει τοιοῦτόν ἐστιν· ὅπερ ἂν ἐπιτάξῃ, μετὰ πολλῆς γίνεται τῆς ταχύτητος. ἐπιτάττει γὰρ πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης. τί δὲ ἐπιτάττει; ταῦτα τὰ συνέχοντα τὴν ζωὴν τὴν ἡμετέραν, λέγω δή, τὰ περὶ τῆς τῶν ἀέρων οἰκονομίας, καὶ τῶν τροπῶν καὶ τῶν μεταβολῶν. διὸ καὶ ἐπάγει λέγων, 5 Διδόντος χιόνα αὐτοῦ, ὡσεὶ ἔριον, ὁμίχλην, ὡσεὶ σποδὸν πάσσοντος.

Τοῦτο ἕτερος ἑρμηνευτής, δρόσον πεπηγμένην. Ὁ δὲ Ἑβραῖος, Χεφὸρ καὐφηρ.

6 Βάλλοντος κρύσταλλον αὐτοῦ, ὡσεὶ ψωμούς. κατὰ πρόσωπον ψύχους αὐτοῦ τίς ὑποστήσεται; 7 Ἐξαποστελεῖ τὸν λόγον αὐτοῦ, καὶ τήξει αὐτά· πνεύσει τὸ πνεῦμα αὐτοῦ, καὶ ῥυήσεται ὕδατα. Ἐνταῦθά μοι τὸ ἄμαχον καὶ ἀπέραντον αὐτοῦ τῆς δυνάμεως παρίστησιν, ὅτι καὶ οὐκ οὔσας παράγει τὰς οὐσίας, καὶ γινομένας μετατίθησι, καὶ πρὸς ὃ βούλεται μεταρρυθμίζει. ὅπερ καὶ ἕτερος προφήτης δηλῶν ἔλεγεν, Ὁ ποιῶν πάντα καὶ μετασκευάζων αὐτά. εἰ γὰρ καὶ φύσεως ἀκινήτοις ὅροις περιδέδεται, ἀλλ᾽ ὅταν αὐτῷ δοκῇ, λύονται οὗτοι οἱ ὅροι. αὐτῷ γὰρ * εἴκει καὶ παραχωρεῖ. καὶ ποτὲ μὲν αὐτὰς μεταβάλλει τὰς οὐσίας, ποτὲ δὲ μενούσας εἰς ἑτέραν μετατίθησιν ἐνέργειαν, καὶ τὴν μὲν οἰκείαν * αὐτῷ καὶ συγκεκληρωμένην ἀφίησιν ἡσυχάζειν, ἑτέραν δὲ τὴν ἐναντίαν ἐπιδείκνυται· ὅπερ καὶ ἐπὶ τῆς καμίνου ἐποίησε. πῦρ γὰρ ἦν, καὶ οὐκ ἔκαιεν*· ἀλλὰ δρόσου τινὸς ἡδίους οἱ ἐμβληθέντες ἀπέλαυον. πέλαγος ἦν ἐπὶ τῶν Ἰουδαίων, καὶ οὐ κατεπόντιζε τὰ ὕδατα, ἀλλὰ πέτρας στερρότεροι διεβιβάζοντο. γῆ ἦν ἐπὶ τοῦ Δαθὰν καὶ Ἀβειρών, καὶ ὅμως οὐκ ἔστεγεν αὐτῶν τὰ σώματα, ἀλλὰ θαλάσσης εὐκολώτερον κατεποντίζοντο. ξύλον ἦν ξηρὸν ἡ ῥάβδος τοῦ Ἀαρών, καὶ τῶν ἐπὶ γῆς πεφυτευμένων ὡραιότερον καρπὸν ἤνεγκεν. ὄνος ἦν τὸ πάντων νωθέστερον ζῶον ἐπὶ τοῦ Βαλαάμ, καὶ ἀνθρώπου λογικοῦ οὐκ ἔλαττον ἀπολογίαν εἰς τὸν παίοντα πεποίηκε. λέοντες ἦσαν ἐπὶ τοῦ Δανιήλ, καὶ προβάτων ἡμερότητα ἐπεδείξαντο, οὐ τῆς φύσεως αὐτῶν ἀφανισθείσης, ἀλλὰ τῆς ἐνεργείας μεταβληθείσης. πολλὰ ἕτερα τοιαῦτα θαύματα καὶ ἐπὶ τῆς κτίσεώς ἐστιν ἰδεῖν. μὴ οὖν, ἐπειδὴ καθ᾽ ἕκαστον γίνεται ἐνιαυτὸν καὶ ἐν ὄψεσιν ἡμῶν συμβαίνει, μικρὸν νομίσῃς τὸ θαῦμα· ἐπεὶ ἐννόησον ἡλίκον ἐστί, νῦν μὲν χιόνα φαίνεσθαι, νῦν δὲ ὕδωρ, καὶ ἐν βραχείᾳ καιροῦ ῥοπῇ τοσαύτας γίνεσθαι μεταβολάς. ἵνα γὰρ μή τις τῶν ἀνοήτων λογίζηται τῇ φυσικῇ τῶν στοιχεί-

ων

Ἀμώς ε. η.

*[illegible]

*ἢ αὐτῶν

*τὸ πῦρ;

ων ἐνεργείᾳ, καὶ τούτων ἁπλῶς αἴτια ταῦτα νομίζῃ, ἀλλ' εἰδῇ τίς ἐστιν ὁ ἐπιτάττων,
ἐπὶ δὲ πρόσταγμα αὐτοῦ πάντων τούτων ἀνάπτει τὸν λόγον, καί φησιν, ἐξαποστελεῖ τὸν λό-
γον αὐτοῦ, καὶ τήξει αὐτά· τουτέστι, τὸ πρόσταγμα. οὐ γὰρ τῶν ἀνέμων ἡ φύσις προηγουμένως
τοῦτο ἐργάζεται, ἀλλ' ὁ τοὺς ἀνέμους ποιήσας Θεός. ἐξήγαγε δὲ ἐπὶ τὰ στοιχεῖα τὸν λόγον, καὶ
5 τὰς ἐν τοῖς στοιχείοις μεταβολάς, πείθων τὸν Ἰουδαῖον τὸν παχὺν καὶ ἀναίσθητον ἀπὸ τῶν καθ'
ἕκαστον ἐνιαυτὸν γινομένων εἰδέναι τοῦ Θεοῦ τὴν ἰσχύν, καὶ ὅτι καὶ τὰ κατ' αὐτὸν ῥᾴδιον αὐ-
τῷ διαθεῖναι πάντα, ὅσα ἂν ἐθέλῃ, καὶ ἀπὸ τῶν ἐναντίων εἰς τὰ ἐναντία μεταβάλ-
λειν. ὥσπερ γὰρ κρυμοῦ γινομένου καὶ πάγου ἀνυποίστου, ῥᾴδιον αὐτῷ γαλήνην ἐργάσα-
σθαι καὶ πάντα διαλῦσαι, οὕτω δὴ καὶ αὐτοὺς ἐν αἰχμαλωσίᾳ γενομένους καὶ ἐν πολέμοις
10 εὐκολώτερον αὐτῷ πρὸς εἰρήνην καὶ τὴν ἑαυτῶν ἐπαναγαγεῖν, καὶ πρὸς τὴν προ-
τέραν εὐημερίαν χειραγωγῆσαι. οὐ τοῦτο δὲ μόνον δηλοῖ, ἀλλὰ καὶ ἕτερον κεκρυμμένως
αἰνίττεται. ποῖον δὴ τοῦτο; ὅτι καθάπερ ταῦτα καὶ λυποῦντα πολλάκις χρησίμως τε καὶ ὠ-
φελίμως γίνεται, οὕτω καὶ τὰ κατ' αὐτοὺς συμφερόντως γέγονε, καὶ ἐργασάμενα πολλὴν
τὴν ὠφέλειαν, ἵνα μὴ ἐπὶ πλέον λυπήσῃ, πάλιν εἰς μεταβολὴν μετέστη τὴν εὐδιεινο-
15 τέραν. τί δὲ αὐτῷ βούλεται καὶ τὰ παραδείγματα; οὐ γὰρ εἶπε, διδόντος χιόνα μόνον, ἀλλ'
ἐπήγαγεν, ὡσεὶ ἔριον· οὐδὲ ὁμίχλην πάσσοντος, ἀλλ' ἐπήγαγεν, ὡσεὶ σποδόν· οὐδὲ
βάλλοντος κρύσταλλον, ἀλλ' ἐπήγαγεν, ὡσεὶ ψωμούς. ἐμοὶ δοκεῖ κἀντεῦθεν τὴν εὐκολίαν
τοῦ ἐργαζομένου δηλοῦν καὶ τὴν εὐπορίαν. 8 Ὁ ἀπαγγέλλων τὸν λόγον αὐτοῦ τῷ
Ἰακώβ. Ἕτερος, Ἀκριβασμούς. Ἄλλος, Προστάγματα.
20 Δικαιώματα καὶ κρίματα αὐτοῦ τῷ Ἰσραήλ. 9 Οὐκ ἐποίησεν οὕτω παντὶ ἔθνει.
Ἄλλος, Ὁμοια. Καὶ τὰ κρίματα αὐτοῦ οὐκ ἐδήλωσεν αὐτοῖς.

Ὅρα πῶς πάλιν ἀπὸ τῶν καθολικῶν ἐπὶ τὰ μερικὰ μετάγει τὸν λόγον καὶ τῶν Ἰου-
δαίων τὰ ἐξαίρετα, βουλόμενος διεγεῖραι αὐτοὺς πρὸς πλείονα σπουδήν. ἀρξάμενος
οὖν τοῦ ψαλμοῦ, περὶ τῶν αἰσθητῶν διελέχθη καὶ σῶμα ὠφελούντων, οἷον ἀσφαλείας, εὐε-
25 τηρίας, εἰρήνης· ἐνταῦθα δὲ ἐπὶ τὰ ὑψηλότερα ἀνάγει τὸν λόγον, τὸν περὶ τῆς νομο-
θεσίας λόγον ἀναπλῶν, ὅπερ * μάλιστα εἶδος εὐεργεσίας *, ἀπάγειν κακίας, χειραγω-
γεῖν πρὸς ἀρετήν, φωτίζειν διάνοιαν. διὸ καὶ Μωϋσῆς ἄνω καὶ κάτω τοῦτο στρέ-
φων ἔλεγε· Ποῖος ὡς οὗτος λαός; τὸ ἔθνος τὸ μέγα, ὃ ἐστιν αὐτῷ Θεὸς ἐγγίζων αὐτοῖς, Δευτ. δ. ζ.
ὡς Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν, ἐπὶ πᾶσιν οἷς * αὐτὸν ἐπικαλεσώμεθα. καὶ ὁ Δαβὶδ
30 πάλιν, Ποιῶν ἐλεημοσύνας ὁ Κύριος, καὶ κρίμα πᾶσι τοῖς ἀδικουμένοις. ἐγνώρισε Ψαλ. ρβ. ϛ.
τὰς ὁδοὺς αὐτοῦ τῷ Μωϋσεῖ, τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ τὰ θελήματα αὐτοῦ. καὶ ὁ Ἱερεμίας, Οὗ- Βαρὺχ γ. κγ.
τος ὁ Θεὸς ἡμῶν· οὐ λογισθήσεται ἕτερος πρὸς αὐτόν. ἐξεῦρε πᾶσαν ὁδὸν ἐπιστήμης, καὶ
ἔδωκεν αὐτὴν Ἰακὼβ τῷ παιδὶ αὐτοῦ, καὶ Ἰσραὴλ τῷ ἠγαπημένῳ ὑπ' αὐτοῦ. ἀλλ'
ἴσως εἴποι τις ἄν· καὶ μὴ δηλώσας τοῖς λοιποῖς ἀνθρώποις, πῶς αὐτοὺς κολάζει; ὅτι
35 μὲν γὰρ κολάζει καὶ τοὺς πρὸ τοῦ νόμου καὶ τοὺς πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης ἁμαρτάνοντας, δῆ-
λον ἐξ ὧν ὁ Χριστός φησι· Βασίλισσα νότου ἀναστήσεται καὶ κατακρινεῖ τὴν γενεὰν ταύτην. Ματθ. ιβ. μβ.
καὶ πάλιν, ἄνδρες Νινευῖται ἀναστήσονται καὶ κατακρινοῦσι τὴν γενεὰν ταύτην. πάντως
γὰρ διὰ τοῦτο οὕτως εἴρηται, ὡς κἀκείνων λόγον ὑπεχόντων, καὶ τῶν μὲν ἐπαινουμένων, τῶν
δὲ κολαζομένων. εἰ δὲ μὴ ἦν δῆλα αὐτοῖς τὰ πρακτέα, πῶς ἔμελλον κατακρίνειν τού-
40 τους; πῶς δὲ πάλιν ἔλεγεν, ὅτι τὸ αἷμα ἐκδικηθήσεται ἀπὸ τοῦ αἵματος Ἄβελ τοῦ δικαίου
ἕως τοῦ αἵματος Ζαχαρίου; πῶς δὲ καὶ ἀνεκτότερον ἔσται γῇ Σοδόμων καὶ Γομόρρας; τῷ γὰρ
εἰπεῖν, ἀνεκτότερον, οὐ τελείαν ἀπαλλαγήν, ἀλλὰ κουφοτέραν τιμωρίαν, ὧν ἥμαρτον,
αὐτοὺς διδόναι δηλοῖ. εἰ δὲ οἱ κολασθέντες οὕτω χαλεπῶς πάλιν δίκην διδόασι, τίς τῶν

ἄλλων

ἄλλων διαφεύξεται; ὁρῶμεν δὲ καὶ τοὺς ἐπὶ τοῦ κατακλυσμοῦ δίκην δεδωκότας καὶ ἑτέρους πολλούς, καὶ αὐτὸν δὲ τὸν Κάϊν. καὶ ὁ Παῦλος δέ φησι τὸ αὐτὸ τοῦτο δηλῶν· Ἀποκαλύπτεται ὀργὴ Θεοῦ ἀπ' οὐρανοῦ ἐπὶ πᾶσαν ἀσέβειαν καὶ ἀδικίαν ἀνθρώπων τῶν τὴν ἀλήθειαν ἐν ἀδικίᾳ κατεχόντων, διότι τὸ γνωστὸν τοῦ Θεοῦ φανερόν ἐστιν αὐτοῖς. τὰ γὰρ ἀόρατα αὐτοῦ ἀπὸ κτίσεως κόσμου τοῖς ποιήμασι νοούμενα καθορᾶται, ἥ τε ἀΐδιος αὐτοῦ δύναμις καὶ θειότης, εἰς τὸ εἶναι αὐτοὺς ἀναπολογήτους. εἶτα τὸν περὶ τοῦ βίου κινῶν λόγον, οὐδὲ ἐνταῦθα ἀφίησιν αὐτοὺς ἀνευθύνους οὕτω λέγων· οἵτινες τὸ δικαίωμα τοῦ Θεοῦ ἐπιγνόντες, ὅτι οἱ τὰ τοιαῦτα πράσσοντες ἄξιοι θανάτου εἰσίν, οὐ μόνον αὐτὰ ποιοῦσιν, ἀλλὰ καὶ συνευδοκοῦσι τοῖς πράσσουσι. Λογίζῃ δὲ τοῦτο, ὦ ἄνθρωπε, ὁ κρίνων τοὺς τὰ τοιαῦτα πράσσοντας, καὶ ποιῶν αὐτά, ὅτι σὺ ἐκφεύξῃ τὸ κρίμα τοῦ Θεοῦ; ἢ τοῦ πλούτου τῆς χρηστότητος αὐτοῦ καὶ τῆς ἀνοχῆς καὶ τῆς μακροθυμίας καταφρονεῖς, ἀγνοῶν ὅτι τὸ χρηστὸν τοῦ Θεοῦ εἰς μετάνοιάν σε ἄγει; κατὰ δὲ τὴν σκληρότητά σου καὶ ἀμετανόητον καρδίαν, θησαυρίζεις ἑαυτῷ ὀργὴν ἐν ἡμέρᾳ ὀργῆς καὶ ἀποκαλύψεως καὶ δικαιοκρισίας τοῦ Θεοῦ, ὃς ἀποδώσει ἑκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ, τοῖς μὲν καθ' ὑπομονὴν ἔργου ἀγαθοῦ, δόξαν καὶ τιμὴν καὶ ἀφθαρσίαν, τοῖς δὲ ἐξ ἐριθείας ἀπειθοῦσι μὲν τῇ ἀληθείᾳ, πειθομένοις δὲ τῇ ἀδικίᾳ, θυμὸς καὶ ὀργὴ καὶ θλῖψις καὶ στενοχωρία ἐπὶ πᾶσαν ψυχὴν τοῦ κατεργαζομένου τὸ κακόν, Ἰουδαίου τε πρῶτον, καὶ Ἕλληνος. ὁρᾷς διὰ μὲν πάντων τῶν εἰρημένων πῶς ἅπαντες ὅσοι γεγόνασιν ἄνθρωποι καὶ περὶ τοῦ νόμου δίκην διδόασι, καὶ ὅσοι τῆς ἀρετῆς ἐπεμελήσαντο καὶ ἀσεβείας ἀπηλλάγησαν, ἀγαθῶν ἀπολαύουσι; πῶς οὖν ἢ τοῦτο ἔσται, ἢ ἐκεῖνο, εἴπερ οὐκ ᾔδεισαν τὸ πρακτέον; εἰ δὲ καὶ ᾔδεισαν τὸ πρακτέον, φησί, πῶς λέγει, οὐκ ἐποίησεν οὕτω παντὶ ἔθνει, καὶ τὰ κρίματα αὐτοῦ οὐκ ἐδήλωσεν αὐτοῖς; τί οὖν ἐστὶ τὸ εἰρημένον, καὶ τί ποτε δηλοῦν βούλεται; ἄκουε· γραπτὸν νόμον οὐδενὶ τῶν ἄλλων ἔδωκε. τὸν μὲν γὰρ φυσικὸν ἔνδοθεν εἶχον ἅπαντες ἐνηχοῦντα, τί μὲν καλόν, τί δὲ οὐ τοιοῦτον. ὁμοῦ γὰρ πλάττων τὸν ἄνθρωπον ὁ Θεὸς τοῦτο αὐτῷ ἐνέθηκε δικαστήριον ἀδέκαστον, τὴν ἐν ἑκάστῳ τοῦ συνειδότος ψῆφον. τοῖς δὲ Ἰουδαίοις ἐξαίρετόν τι ἐπραγματεύσατο, τὸ καὶ διὰ γραμμάτων δηλῶσαι τὰ νόμιμα. διὰ τοῦτο καὶ αὐτὸς οὐκ εἶπεν, ὅτι οὐκ ἐποίησεν ἐν παντὶ ἔθνει, ἀλλ' οὕτως οὐκ ἐποίησε· τουτέστιν, οὐ πλάκας αὐτοῖς ἔπεμψεν, οὐ γράμματα, οὐ νομοθέτην Μωϋσέα, οὐ τὰ ἄλλα τὰ ἐπὶ τοῦ Σινᾶ ὄρους· ἀλλὰ τούτων ἁπάντων ἐκ περιουσίας Ἰουδαῖοι μόνοι ἀπήλαυσαν. ἡ μέντοι πᾶσα φύσις ἡ ἀνθρωπίνη ἀρκοῦντα εἶχε τὸν ἀπὸ τοῦ συνειδότος νόμον. ὅπερ καὶ ὁ Παῦλος δηλῶν ἔλεγεν· Ὅταν γὰρ ἔθνη τὰ μὴ νόμον ἔχοντα φύσει τὰ τοῦ νόμου ποιῇ, οὗτοι νόμον μὴ ἔχοντες, ἑαυτοῖς εἰσι νόμος. διὸ καὶ μείζονος τῆς κατακρίσεως Ἰουδαῖοι ἄξιοι, ὅτι μετὰ τοῦ φυσικοῦ καὶ τὸν γραπτὸν λαβόντες, τοσαῦτα παρηνόμησαν. ὥστε ἡ πολλὴ τοῦ Θεοῦ εὐεργεσία, πλείονος αὐτοῖς κατακρίσεως ὑπόθεσις γέγονεν ἐρραθυμηκόσι. κατὰ μὲν οὖν τὸ ῥητὸν ἀρκεῖ τὰ εἰρημένα· εἰ δέ τις ἐπιθυμίαν ἔχει καὶ κατὰ ἀναγωγὴν τὸν ψαλμὸν ἐκλαβεῖν, οὐ παραιτησόμεθα καὶ ταύτην ὁδεῦσαι τὴν ὁδόν, οὐ λυμαινόμενοι τὴν ἱστορίαν (μὴ γένοιτο) ἀλλὰ μετ' ἐκείνης καὶ ταῦτα προστιθέντες τοῖς φιλοπονωτέροις, καθὼς ἂν οἷόν τε ᾖ. ἐπαίνει Ἱερουσαλὴμ τὸν Κύριον, αἴνει τὸν Θεόν σου Σιών. οἶδεν Ἱερουσαλὴμ τὴν ἄνω ὁ Παῦλος, περὶ ἧς λέγει· Ἡ δὲ ἄνω Ἱερουσαλὴμ ἐλευθέρα ἐστίν, ἥτις ἐστὶ μήτηρ ἡμῶν. ὥσπερ καὶ Σιὼν οἶδε τὴν ἐκκλησίαν, ὅταν λέγῃ· Οὐ γὰρ προσεληλύθατε ὄρει ψηλαφωμένῳ καὶ κεκαυμένῳ πυρὶ καὶ γνόφῳ καὶ σκότῳ καὶ θυέλλῃ, ἀλλὰ προσεληλύθατε Σιὼν πόλει καὶ ἐκκλησίᾳ πρωτοτόκων ἀπογεγραμμένων ἐν οὐρανοῖς. δυνατὸν οὖν κατὰ ἀναγωγὴν καὶ περὶ ταύτης λέγεσθαι τό, ἐπαίνει Ἱερουσαλὴμ τὸν Κύριον, αἴνει τὸν Θεόν σου Σιών· ὅτι ἐ-

νίσχυσε

Ρω. α. ιη.

Ρω. β. γ.

Ρω. β. ιδ.

Γαλ. δ. κϛ.

Εβρ. ιβ. ιη.

νίσχυσε τοὺς μοχλοὺς τῶν πυλῶν σου, εὐλόγησε τοὺς υἱούς σου ἐν σοί. καὶ γὰρ τῆς Ἱερουσαλὴμ ἀσφαλέστερον αὐτὴν ἐτείχισεν, οὐ μοχλοῖς καὶ θύραις, ἀλλὰ τῷ σταυρῷ περιφράξας καὶ τῇ ἀποφάσει τῆς οἰκείας δυνάμεως, δι' ἧς ἀνέστησεν αὐτῆς πανταχοῦ τὸν περίβολον, εἰπὼν ὅτι πύλαι ᾅδου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς. ἐν γοῦν προοιμίοις, βασιλεῖς ἅπαντες καὶ δῆμοι καὶ πόλεις, καὶ τῶν δαιμόνων αἱ φάλαγγες, καὶ αὐτὴ τοῦ διαβόλου ἡ τυραννίς, καὶ μυρία πράγματα ἐπέθεντο τῇ ἐκκλησίᾳ. καὶ ὅμως πάντα μὲν ἐκεῖνα διελύθη καὶ ἀπώλετο· αὕτη δὲ αὐξομένη πρὸς ὕψος ἤρθη τοσοῦτον, ὅτι καὶ αὐτοὺς ὑπερέβη τοὺς οὐρανούς. εὐλόγησε τοὺς υἱούς σου ἐν σοί. ὥσπερ ἐξ ἀρχῆς εἶπεν, αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε καὶ πληρώσατε τὴν γῆν, καὶ διὰ τῆς γῆς ἁπάσης ὁ λόγος διέδραμεν· οὕτω μετὰ ταῦτα εἰπών, Πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, καὶ ὅτι κηρυχθήσεται τὸ εὐαγγέλιον τοῦτο ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ, καὶ αὐτὰ τῆς οἰκουμένης τὰ πέρατα ἐν βραχείᾳ καιροῦ ῥοπῇ κατέλαβε τὸ ἐπίταγμα. διὸ καὶ ἔλεγεν, Ὁ κόκκος τοῦ σίτου, ἐὰν πεσὼν εἰς τὴν γῆν μὴ ἀποθάνῃ, αὐτὸς μόνος μένει· ἐὰν δὲ ἀποθάνῃ, πολὺν καρπὸν φέρει· καὶ πάλιν, ὅταν ὑψωθῶ, πάντας ἑλκύσω πρὸς ἐμαυτόν. παρὰ μὲν οὖν τὴν ἀρχὴν ἐξ ἑνὸς ἐγένοντο πολλοί, νόμῳ φύσεως τοῦ πλήθους αὐξομένου· διὸ καὶ σχολαιότερον τὸ πρᾶγμα προῄει· ἐπὶ δὲ τῶν ἀποστόλων, οὐ νόμῳ φύσεως, ἀλλὰ χάριτι τὸ πλῆθος ἐπεδίδου· διόπερ εὐθέως ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ τρισχίλιοι, εἶτα μύριοι, εἶτα πᾶσα ἡ οἰκουμένη διὰ τῆς καλῆς ταύτης ἀναγεννήσεως τεχθέντες, ηὐξήθησάν τε καὶ ἐπληθύνθησαν, καὶ τὴν εὐλογίαν διὰ τῶν ἔργων ἣν ἔλαβον ἐπεδείξαντο. οὐ γὰρ ἐξ αἱμάτων, οὐδὲ ἐκ θελήματος σαρκός, ἀλλ' ἐκ τῆς τοῦ Θεοῦ χάριτος ἐγεννήθησαν. ὁ τιθεὶς τὰ ὅριά σου εἰρήνην. τοῦτο μάλιστα περὶ τῆς ἐκκλησίας ἄν τις εἴποι κυρίως, καὶ τὸ δὴ θαυμαστότερον, ὅτι πολεμουμένη εἰρήνης ἀπέλαυε, καὶ πάντων ἐπιβουλευόντων τῇ ἀδείᾳ ἐνετρύφα. διὸ καὶ ἔλεγεν, Εἰρήνην τὴν ἐμὴν ἀφίημι ὑμῖν, εἰρήνην τὴν ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν. καὶ στέαρ πυροῦ ἐμπιπλῶν σε. δυνατὸν καὶ ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας τοῦτο λαμβάνεσθαι ἑτέρως εἰς πνευματικὴν τροφήν, ὅτι ἄρτον ἡμῖν δέδωκε τὸν τῆς ζωῆς. ὁ ἀποστέλλων τὸν λόγον αὐτοῦ τῇ γῇ. ἕως τάχους δραμεῖται ὁ λόγος αὐτοῦ. ποῖος λόγος, εἰπέ μοι; ὁ διὰ τῶν ἀποστόλων, ὁ πτεροῦ κουφότερον πάντα περιδραμών. διὸ καὶ ὁ Δαβὶδ τοῦτο ἀλλαχοῦ αἰνιττόμενος λέγει, Κύριος δώσει ῥῆμα τοῖς εὐαγγελιζομένοις δυνάμει πολλῇ. εἰ δέ τις ἀμφιβάλλοι τῶν ἀνοήτων, ἀπὸ τῶν κατὰ τὰ στοιχεῖα γινομένων λαμβανέτω τὴν ἀπόδειξιν καὶ μανθανέτω, πῶς ἡ χιὼν ἀθρόον ἔπεισι, καὶ ἐν μιᾷ καιροῦ ῥοπῇ πᾶσαν καλύπτει τὴν γῆν, οὐκ ἐκ περιόδου ἐπιοῦσα τῷ προσώπῳ ταύτης, ἀλλ' ἀθρόον αὐτὴν περιστέλλουσα. ἐπεὶ τοίνυν προφήτης ἦν, καὶ εἰκὸς αὐτὸν τὰ μέλλοντα προαναφωνοῦντα καὶ αἰνιττόμενον κατὰ ἀναγωγὴν ταῦτα λέγειν, ἀκολούθως τῷ περὶ τῶν στοιχείων ἐνδιατρίβει λόγῳ. ὃ δὲ λέγει τοιοῦτόν ἐστι· μέλλει πᾶσα ἡ γῆ τῷ λόγῳ τοῦ Θεοῦ κατηχεῖσθαι, καὶ μετὰ πολλοῦ τοῦ τάχους, καὶ ἐν βραχεῖ καιρῷ. εἶτα ἵνα μή τις ἀμφιβάλλῃ, εἰ Ἰουδαῖοι ἔθνος ἐν τοσούτῳ χρόνῳ τοσαύτης ἀπολαύσαν ἐπιμελείας οὐ γέγονε δόκιμον, πῶς τοὺς τὴν οἰκουμένην οἰκοῦντας ἐν βραχεῖ καιρῷ δυνατὸν μεταρρυθμισθῆναι, εἰς βεβαίωσιν τοῦ λόγου τὰ ἀπὸ τῶν στοιχείων παραδείγματα παραλαμβάνει, τὴν χιόνα, τὴν ὁμίχλην, τὸν κρύσταλλον, ἅπερ μάλιστα ἐν μιᾷ καιροῦ ῥοπῇ γίνεται. μὴ τοίνυν ἀπιστήσῃς, εἰ καὶ τὰ τῆς γνώμης αὐτῶν μέλλοι μεταβάλλεσθαι εὐκόλως. ἀλλὰ πολλοὶ οἱ ἀνθιστάμενοι; ἀλλὰ καὶ οὗτοι ἐκστήσονται καὶ παραχωρήσουσιν. εἰ γὰρ ψύχος ὀλίγον σφοδρότερον γινόμενον οὐδεὶς ἐνεγκεῖν δύναται, ἀλλ' εἴκουσιν αὐτῷ πάντες καὶ παραχωροῦσι, πολλῷ μᾶλλον τῷ λόγῳ καὶ τῷ ἐπιτάγματι αὐτοῦ πάντα ἐκστήσεται τὰ ἐναντιούμενα. οὐ γὰρ τὰς οὐσίας ἱκανὸς μεταθεῖναι, καὶ μὴ οὔσας παραγαγεῖν, καὶ εἰς τοσαύτην αὐξῆ-

σαι

Ματθ. κη. ιθ. καὶ κδ. δ.

Ἰω. ιβ. κδ. λβ.

Ἰω. ιδ. κζ.

Ψαλ. ξζ. ιβ.

σαι" δύναμιν, ὡς πᾶσι καὶ ἀλύπως ταῦτα γίνεσθαι. ὁ ἀπαγγέλλων τὸν λόγον αὐτοῦ τῷ Ἰακώβ, δικαιώματα καὶ κρίματα αὐτοῦ τῷ Ἰσραήλ. ἐνταῦθα καὶ τὸν Ἰακὼβ οὐκ ἄν τις ἁμάρτοι τὸν πνευματικὸν εἰπὼν καὶ τὸν Ἰσραήλ, ὃν καὶ Παῦλος οἶδε λέγων, Εἰρήνη ὑμῖν καὶ ἐπὶ τὸν Ἰσραὴλ τοῦ Θεοῦ, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Γαλ. ϛ. ιϛ.

Ψαλμ. ρμη. 1 ΑΙΝΕΙΤΕ ΤΟΝ ΚΥΡΙΟΝ ΕΚ ΤΩΝ οὐρανῶν, αἰνεῖτε αὐτὸν ἐν τοῖς ὑψίστοις· 2 Αἰνεῖτε αὐτὸν πάντες οἱ ἄγγελοι αὐτοῦ.

Ἔθος τοιοῦτον τοῖς ἁγίοις διὰ πολλὴν εὐγνωμοσύνην, ἐπειδὰν μέλλωσιν εὐχαριστεῖν τῷ Θεῷ, πολλοὺς καλεῖν κοινωνοὺς τῆς εὐφημίας, καὶ παρακαλεῖν συνεφάπτεσθαι τῆς καλῆς ταύτης λειτουργίας αὐτοῖς. τοῦτο καὶ οἱ παῖδες οἱ τρεῖς πεποιήκασι, τὴν κτίσιν ἅπασαν, ἡνίκα ἦσαν ἐν τῇ καμίνῳ, πρὸς τὴν εὐφημίαν τῆς ὑπὲρ αὐτῶν εὐεργεσίας καλέσαντες καὶ πρὸς τὴν τοῦ Θεοῦ ὑμνῳδίαν. τοῦτο καὶ οὗτος ἐνταῦθα ποιεῖ, ἑκάτερον τὸν κόσμον καλῶν, τὸν ἄνω, τὸν κάτω, τὸν αἰσθητόν, τὸν νοητόν. τοῦτο καὶ ὁ προφήτης Ἠσαΐας, ὡς ὅταν λέγῃ· Εὐφραινέσθωσαν οἱ οὐρανοί, καὶ ἀγαλλιάσθω ἡ γῆ, ὅτι ἠλέησεν ὁ Θεὸς τὸν λαὸν αὐτοῦ. καὶ αὐτὸς δὲ οὗτος πάλιν ὅταν λέγῃ· Ἐν ἐξόδῳ Ἰσραὴλ ἐξ Αἰγύπτου, οἴκου Ἰακὼβ ἐκ λαοῦ βαρβάρου, τὰ ὄρη ἐσκίρτησαν ὡσεὶ κριοί, καὶ οἱ βουνοὶ ὡς ἀρνία προβάτων. καὶ ἀλλαχοῦ πάλιν ὁ Ἠσαΐας· Νεφέλαι ῥανάτωσαν δικαιοσύνην. ἅτε γὰρ οὐκ ὄντες ἱκανοὶ μόνοι πρὸς τὴν εὐφημίαν τοῦ δεσπότου, περιέρχονται πάντας κοινωνοὺς λαβεῖν τῆς ὑμνῳδίας. καὶ τοῦτο συνεχῶς μάλιστα οὗτος ποιεῖ, ὡς ὅταν λέγῃ, Καὶ προσκυνησάτωσαν αὐτῷ πάντες ἄγγελοι Θεοῦ· καὶ πάλιν, Δυνατοὶ ἰσχύϊ, ποιοῦντες τὸν λόγον αὐτοῦ. καὶ ἕτερον δέ τι * ἐκ τούτων κατασκευάζει. ποῖον δὴ τοῦτο; τὸ μηδένα τῶν ἀλογωτέρων νομίσαι δύο δημιουργοὺς εἶναι. ἐπειδὴ γὰρ αἱ κτίσεις διάφοροι καὶ διεστήκασιν ἀλλήλων ταῖς οὐσίαις (ἡ μὲν γάρ ἐστιν αἰσθητή, ἡ δὲ νοητή, ἡ μὲν ὁρατή, ἡ δὲ ἀόρατος, ἡ μὲν σωμάτων ἐμπέπλησται, ἡ δέ ἐστιν ἀσώματος) ἵνα μή τις ἐκ τῆς διαφορᾶς τῶν ἔργων διαφόρους δημιουργοὺς ἐπεισαγάγῃ, ἕνα χορὸν ἵστησιν, ἐξ ἁπάντων μίαν ἀνάγων αὐτῷ τὴν μελῳδίαν, καὶ τῷ αὐτὸν λέγων δεῖν ὑπό τε τῆς ἄνω, ὑπό τε τῆς κάτω κτίσεως ὑμνεῖσθαι Θεόν, δηλῶν καὶ ἐντεῦθεν, ὅτι εἷς ἑκατέρας ὁ δημιουργός. καὶ πρότερον ἄνωθεν ἄρχεται λέγων, αἰνεῖτε αὐτὸν πάντες οἱ ἄγγελοι αὐτοῦ, Αἰνεῖτε αὐτὸν πᾶσαι αἱ δυνάμεις αὐτοῦ.

Ἠσ. μθ. ιγ. — Ψαλ. ριγ. α. — Ἠσ. με. η. — Ψαλ. ϟϛ. ζ. — Ψαλ. ρβ. κ. — * ἄλλο

Ἕτερος, Πᾶσαι αἱ στρατιαὶ αὐτοῦ· τὰ χερουβὶμ λέγων, τὰ σεραφίμ, τὰς κυριότητας, τὰς ἀρχάς, τὰς ἐξουσίας. τοῦτο σφόδρα ἐκκαιομένης ψυχῆς, τοῦτο φίλτρου πεπυρωμένου, τὸ πάντας διεγείρειν πρὸς τὴν εὐφημίαν τοῦ ποθουμένου· τοῦτο συνεχῶς ἐντρυφώσης διανοίας τῇ περὶ τοῦ Θεοῦ ἐννοίᾳ, ἐκπληττομένης, θαυμαζούσης τὴν δόξαν αὐτοῦ, ἀνακειμένης αὐτῷ. 3 Αἰνεῖτε αὐτὸν ἥλιος καὶ σελήνη· αἰνεῖτε αὐτὸν πάντα τὰ ἄστρα καὶ τὸ φῶς. Ἕτερος, Ἀστέρες φωτός.

4 Αἰνεῖτε αὐτὸν οἱ οὐρανοὶ τῶν οὐρανῶν, καὶ τὸ ὕδωρ τὸ ὑπεράνω τῶν οὐρανῶν. αἰνεσάτωσαν τὸ ὄνομα Κυρίου, 5 Ὅτι αὐτὸς εἶπε, καὶ ἐγενήθησαν, αὐτὸς ἐνετείλατο, καὶ ἐκτίσθησαν. 6 Ἔστησεν αὐτὰ εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος.

Ἄλλος, Ἔστησεν αὐτὰ διαμένειν αἰωνίως. Πρόσταγμα ἔθετο, καὶ οὐ παρελεύσεται.

Τίνος ἕνεκεν ὀλίγα περὶ τῶν οὐρανίων δυνάμεων εἰπών, ταχέως ἀπεπήδησεν ἐκεῖθεν,

θεν, καὶ ἐν τοῖς ὁρωμένοις τὸν λόγον ἀγαγὼν ἐνταῦθα αὐτὸν μηκύνει, πάντα καθ' ἕκαστον ἐπεξιών, τὰ ἄνω, τὰ κάτω; ὅτι ταῦτα τοῖς τότε ἀκούουσι σαφέστερα ἦν, ἅτε ὁρώμενα καὶ παρ' ὀφθαλμῶν κείμενα. διὸ καὶ Μωϋσῆς ἀρχόμενος τῆς δημιουργίας, καὶ μηδὲν περὶ τῶν ἄνω διαλεχθείς, μὴ μακρόν, μὴ μέγα, ἀπ' οὐρανοῦ καὶ γῆς ποιεῖται τὴν ἀρχήν, καὶ διαβαίνει λοιπὸν διὰ ἡλίου καὶ σελήνης καὶ βοτανῶν καὶ νηκτῶν καὶ τετραπόδων, καὶ εἰς τὸν ἄνθρωπον καταλύει τὸν λόγον. οὐρανοὺς δὲ οὐρανῶν ἐνταῦθα λέγων, οὐ πλῆθος ἐνδείκνυται, ἀλλ' οὐρανὸν οὐρανοῦ τὸν αὐτὸν λέγει. τῇ γὰρ Ἑβραίων φωνῇ, τὸν οὐρανὸν ἔθος οὐρανοὺς καλεῖν· καθάπερ καὶ ἑτέρωθί φησιν, Ὁ οὐρανὸς τοῦ οὐρανοῦ τῷ Κυρίῳ, τὴν δὲ γῆν ἔδωκε τοῖς υἱοῖς τῶν ἀνθρώπων. καὶ τὸ ὕδωρ τὸ ὑπεράνω τῶν οὐρανῶν. ἤκουες καὶ Μωϋσέως λέγοντος, ὅτι τῶν ὑδάτων τὰ μὲν εἴασε κάτω, τὰ δὲ ὑπὲρ τῶν νώτων τῶν οὐρανίων μετεωρίζεσθαι παρεσκεύασεν, ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἀβύσσου πήξας τὸ στερέωμα, καὶ ὑπὲρ τῶν νώτων ἀφεὶς τὰ ὕδατα μένειν. καὶ πῶς ταῦτα αἰνεῖ, ἴσως εἴποι τις ἄν, οὐ φωνὴν ἔχοντα, οὐ γλῶτταν, οὐ ψυχήν, οὐ λογισμόν, οὐ νοῦν, οὐ φωνητικὸν ὄργανον, οὐ διάνοιαν; ὅτι δύο δοξολογίας τρόποι· εἷς μέν, ὁ διὰ ῥημάτων, ἕτερος δέ, ὁ δι' ὄψεως, καὶ τρίτος δὲ μετὰ τούτων, ὁ διὰ βίου καὶ ἔργων. καὶ γὰρ καὶ ἀνθρώπων οὐ φθεγγομένων μόνον, ἀλλὰ καὶ σιγώντων, δόξα ἀναφέρεται τῷ Θεῷ, ὥσπερ καὶ ὁ Χριστός φησι, λαμψάτω τὸ φῶς ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὅπως ἴδωσιν ὑμῶν τὰ καλὰ ἔργα, καὶ δοξάσωσι τὸν πατέρα ὑμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς. καὶ πάλιν, Τοὺς δοξάζοντάς με δοξάσω. ἔστι καὶ διὰ γλώττης δοξολογία, ὡς καὶ Μωϋσῆς ἐδόξασε μετὰ τῆς Μαρίας λέγων· Ἄσωμεν τῷ Κυρίῳ. ἐνδόξως γὰρ δεδόξασται, ἔστι καὶ ἡ διὰ τῆς κτίσεως αὐτῆς, ὡς αὐτὸς οὗτός φησιν· Οἱ οὐρανοὶ διηγοῦνται δόξαν Θεοῦ, ποίησιν δὲ χειρῶν αὐτοῦ ἀναγγέλλει τὸ στερέωμα. οὕτω καὶ ἐνταῦθα αἰνεῖ αὐτὸν ἡ κτίσις τῷ κάλλει, τῇ θέσει, τῷ μεγέθει, τῇ φύσει, τῇ χρήσει, τῇ διακονίᾳ, τῇ διαμονῇ, τῇ λυσιτελείᾳ τῇ ἐξ αὐτῶν γινομένῃ. ὅταν οὖν λέγῃ, αἰνεῖτε τὸν Κύριον ἄγγελοι, δυνάμεις, οὐρανοί, σελήνη, ἥλιος, ἀστέρες, τὸ ὕδωρ τὸ ὑπεράνω τῶν οὐρανῶν, τοῦτο λέγει, ὅτι ἕκαστον τῶν γινομένων ἄξιον τῆς τοῦ πεποιηκότος σοφίας, καὶ πολλοῦ γέμει τοῦ θαύματος· ὅπερ συντόμως ὁ Μωϋσῆς ἐν προοιμίοις ἔλεγε, καὶ εἶδεν ὁ Θεὸς ὅσα ἐποίησε, καὶ ἰδοὺ καλὰ λίαν· οὕτω καλά, ὡς δοξάζειν τὸν πεποιηκότα, καὶ τὸν θεατὴν ἀνάγειν εἰς εὐφημίαν τοῦ τεκτηναμένου. αἶνον οὖν τοῦτόν φησι, τὸ κάλλος τῶν γινομένων τίκτον ὑμνολογίαν τῷ πεποιηκότι. ὅπερ καὶ ὁ Παῦλος δηλοῖ· Τὰ γὰρ ἀόρατα αὐτοῦ ἀπὸ κτίσεως κόσμου τοῖς ποιήμασι νοούμενα καθορᾶται, ἥ τε ἀΐδιος αὐτοῦ δύναμις καὶ θειότης. καὶ ὁ προφήτης δὲ οὐκ εἰπὼν τὰ κτίσματα, καὶ τῇ ὄψει τῶν θεωμένων καταλιπὼν τὸ κάλλος αὐτῶν καταμανθάνειν καὶ τὸ μέγεθος καὶ τὴν χρείαν, αὐτὸς ἑτέραν τίθησιν αἰτίαν, λέγων· ὅτι αὐτὸς εἶπε, καὶ ἐγενήθησαν, αὐτὸς ἐνετείλατο, καὶ ἐκτίσθησαν. ἔστησεν αὐτὰ εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος. πρόσταγμα ἔθετο, καὶ οὐ παρελεύσεται. ὅτι μὲν οὖν καλὰ καὶ θαυμάσια, καὶ αὐτὴ ἡ ὄψις δηλοῖ· ὅτι δὲ καὶ δημιουργὸν ἔχει, καὶ οὐκ αὐτόματα ταῦτα, οὐδὲ ἀγένητα, ἱκανὸν μὲν καὶ τοῦτο ἀπὸ τῆς ἑρμηνείας αὐτῆς κατιδεῖν· εἰ δέ τις ἀμφιβάλλοι, παρ' ἐμοῦ μανθανέτω, ὅτι δημιουργὸν ἔχει καὶ ποιητὴν καὶ προνοητὴν καὶ κηδεμόνα. δύο γὰρ ἐνταῦθα τίθησι, μᾶλλον δὲ τρία· εἰ δέ τις ἀκριβῶς ἐξετάζοι, καὶ τέσσαρα· ὅτι τε ἐποίησε, καὶ ἐξ οὐκ ὄντων ἐποίησε, καὶ μετ' εὐκολίας ἐποίησε, καὶ γινόμενα διακρατεῖ. τὸ μὲν γὰρ εἰπεῖν, αὐτὸς εἶπε, τὴν εὐκολίαν δηλοῖ· ὡς καὶ Παῦλος δηλῶν ἔλεγε· Τοῦ ζωοποιοῦντος τοὺς νεκρούς, καὶ καλοῦντος τὰ μὴ ὄντα ὡς ὄντα· τῷ ὀνόματι τῆς κλήσεως, τὴν εὐκολίαν ἡμῖν αἰνιττόμενος. ὅτι δὲ καὶ γινόμενα διακρατεῖ, αὐτὸς ὁ προφήτης πάλιν δείκνυσιν ἐπαγαγών, ἔστησεν αὐτὰ εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος. πρόσταγμα ἔθετο, καὶ οὐ παρελεύσεται. ὅρα καὶ ἐνταῦθα*, τὴν ἐξουσίαν, τὴν αὐθεντί-

ἂν πῶς παρεδήλωσεν, οὐ τῷ στῆναι μόνον, ἀλλὰ καὶ τῷ εἰπεῖν πρόσταγμα, ταῖς ἀν-
θρωπίναις λέξεσι τὴν ἐνέργειαν αὐτοῦ παραδηλῶν. ὥσπερ γάρ σοι τὸ εἰπεῖν εὔκολον,
καὶ τὸ προστάξαι ῥᾴδιον, οὕτω τῷ Θεῷ τὸ ποιῆσαι οὐκ ὄντα, καὶ γενόμενα διακρατῆσαι·
μᾶλλον δὲ οὐχ οὕτως, ἀλλὰ καὶ πολλῷ πλέον. οὐδὲ γὰρ δυνατὸν παραστῆσαι τῆς εὐκολίας
τὴν ὑπερβολήν, μεθ' ἧς ταῦτα ἐποίησε. καὶ τὸ δὴ θαυμαστόν, οὐχ ὅτι διακρατεῖ μόνον, οὐ-
δὲ ὅτι ἑστήκασιν ἀκίνητοι οἱ νόμοι τῆς φύσεως, ἀλλ' ὅτι καὶ χρόνον οὕτως ἄπειρον. ἐννόησον γοῦν
πόσος αἰών, καὶ οὐδὲν συνεχύθη τῶν ὄντων· οὐ θάλαττα τὴν γῆν ἐπέκλυσεν, οὐχ ἥλιος
οὐδὲ τὸ ὁρώμενον κατέκαυσεν, οὐκ οὐρανὸς περιεσαλεύθη, οὐ νυκτὸς οὐδὲ ἡμέρας ὅροι συν-
εχύθησαν, οὐχ ὡρῶν τροπαί, οὐκ ἄλλο τῶν τοιούτων οὐδέν· ἀλλ' ἕκαστον καὶ τῶν κάτω καὶ τῶν
ἄνω μετὰ πάσης ἕστηκε τῆς ἀκριβείας τοὺς ἅπαξ τεθέντας ὅρους ἐξ ἀρχῆς αὐτῷ διατη-
ρῶν. εἰπὼν τοίνυν περὶ τῆς ἄνω κλίσεως καὶ τῶν κατ' οὐρανόν, κάτεισιν ἐπὶ τὴν γῆν. ὅ-
περ δὲ ἐποίησεν ἐπὶ τῶν ἄνω, ἀρξάμενος μὲν ἀπὸ τῶν ὑπερουρανίων, καταβὰς δὲ εἰς τὰ
οὐράνια, τοῦτο καὶ ἐνταῦθα ποιεῖ ἀπὸ τῶν οὐρανίων ἐπὶ τὴν γῆν μεταπηδῶν. ἐπειδὴ γάρ
τινές εἰσι λέγοντες, τὰ μὲν κατ' οὐρανὸν τῆς τοῦ Θεοῦ δημιουργίας ἄξια εἶναι, τῶν δὲ ἐπὶ
γῆς ἐπιλαμβάνονται [διὰ τὸ ἐν αὐτῇ εἶναι] σκορπίους λέγοντες, ἔχεις, δράκοντας, καὶ τὸ
λοιπὸν τῶν θηρίων γένος, καὶ τὰ ἄκαρπα τῶν δένδρων, πρὸς τούτους ὥσπερ ἀπολογού-
μενος, ἑτέρως πάλιν μεταχειρίζει τὸν λόγον. καὶ ὅρα τί ποιεῖ. τὰ ὡμολογημένα καλὰ ἀ-
φείς, πρόβατα καὶ βόας, ὧν καὶ ἡ πεῖρα τὴν χρείαν δείκνυσιν, ὄνους, καμήλους, καὶ ὅσα πρὸς
τὴν τῶν ἀγωγίμων ἡμῖν μετακομιδὴν ἐπιτήδεια, ἐν τοῖς δοκοῦσιν ἀχρήστοις εἶναι περιά-
γει τὸν λόγον, δράκοντας εἰς μέσον ἄγων, καὶ τὸ ἄπλωτον τοῦ πελάγους μέρος, καὶ τὰ δο-
κοῦντα λυπεῖν, οἷον τὸ πῦρ, τὴν χάλαζαν, τὴν χιόνα, τὸν κρύσταλλον. εἶτα τὰ ἄκαρπα
τῶν δένδρων, τὰ ὄρη· καὶ πάλιν τὰ πεδία καταλιπών, τὰ ὕπτια καὶ πρὸς γεωργίαν ἐπιτή-
δεια καὶ καρπῶν ἡμέρων φοράν, ἐπὶ τὰ ὄρη μεταβαίνει καὶ τοὺς βουνοὺς καὶ τὰ ἐρημότερα
τῶν χωρίων, καὶ τῶν ἑρπετῶν μέμνηται πάντων. ὥστε δὲ σαφέστερον ταῦτα μαθεῖν, ἄξιον
ἐπακοῦσαι αὐτῶν τῶν ῥημάτων. μετὰ γὰρ τὸ εἰπεῖν, πρόσταγμα ἔθετο, καὶ οὐ παρελεύσε-
ται, ἐπήγαγεν·

7 Αἰνεῖτε τὸν Κύριον ἐκ τῆς γῆς, δράκοντες καὶ πᾶσαι ἄβυσσοι·

8 Πῦρ, χάλαζα, χιών, κρύσταλλος, πνεῦμα καταιγίδος, τὰ ποιοῦντα τὸν λόγον
αὐτοῦ. Ἕτερος, Ἄνεμος τυφώνος. 9 Τὰ ὄρη καὶ πάντες οἱ βουνοί, ξύλα καρ-
ποφόρα καὶ πᾶσαι κέδροι· 10 Τὰ θηρία καὶ πάντα τὰ κτήνη, ἑρπετὰ καὶ πετει-
νὰ πτερωτά. Τίνος ἕνεκεν οὕτω μεταχειρίζει τὸν λόγον; ἐκ περιουσίας δεικνὺς τὴν
τοῦ Θεοῦ τὴν πρόνοιαν. εἰ γὰρ τὰ δοκοῦντα ἄχρηστα εἶναι, καὶ πολέμια τῷ γένει τῶν ἀν-
θρώπων οὕτως ἐστὶ καλά, οὕτω χρήσιμα, ὡς καὶ αὐτὰ ὕμνον ἀναφέρειν τῷ Θεῷ καὶ δοξολο-
γίαν διὰ τῆς οἰκείας δημιουργίας, ἐννόησον οἷα τὰ ἄλλα. καὶ εἰ δοκεῖ, ἐπέλθωμεν ἕ-
καστον τῶν εἰρημένων. δράκοντες, φησί, καὶ πᾶσαι ἄβυσσοι. δράκοντας ἐνταῦθα τὰ
κήτη λέγει, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ ὅταν λέγῃ, Δράκων οὗτος ὃν ἔπλασας ἐμπαίζειν αὐτῷ. καὶ
πολλαχοῦ ἴδοι τις ἂν τὸ ζῷον τοῦτο οὕτω καλούμενον. καὶ πῶς τοῦτο αἰνεῖ τὸν ποιήσαντα, φη-
σί; καὶ πῶς οὐκ αἰνεῖ; ὅταν γὰρ ἴδῃς τὸ μέγεθος, τὴν σύμπηξιν τοῦ σώματος, ἣν ἐν τῷ
Ἰὼβ ἡ γραφὴ διηγεῖται μετὰ πλείονος τῆς σαφηνείας, πῶς οὐ θαυμάσεις τὸν δημιουργή-
σαντα, ἡλίκον ζῷον παρήγαγεν; οὐ διὰ τὸ μέγεθος δὲ μόνον, ἀλλ' ὅτι καὶ χωρίον αὐτῷ τῆς
θαλάσσης τὸ ἄπλωτον ἀπεκλήρωσε μέρος. καὶ ἄξιον θαυμάζειν πῶς οὐχ ὑπερβαίνει
τοὺς οἰκείους ὅρους, ζῷον ἄγριον ὂν καὶ σφόδρα μέγιστον, ἀλλὰ μένει τοῖς οἰκείοις τόποις ἐν-
διαιτώμενον, καὶ οὐ μόνον οὐκ ἔξεισι πρὸς τὴν γῆν, οὐδὲ πρὸς τὴν οἰκουμένην χώραν,
ἀλλ'

Ψαλ. ργ'. κϛ'.
Ἰὼβ μ'. ια'.

ἀλλ᾽ οὐδὲ τῆς θαλάττης τὸ πρὸς ναυτιλίαν ἐπιτήδειον λυμαίνεται μέρος, οὐ δαπανᾷ τῶν ἰχθύων τὰ γένη, ἀλλ᾽ εἴσω τῆς οἰκείας ἐνδιαιτᾶται χώρας. καὶ οὐ ταῦτα μόνον ἄξιον θαυμάζειν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἄβυσσον, ὅση τὸ βάθος ἐστίν. ὅπερ δὲ ἐπὶ τοῦ θηρίου, τοῦτο καὶ ἐπὶ τῆς θαλάσσης ἐστὶν ἰδεῖν. καὶ γὰρ καὶ αὕτη ταῖς τῶν πνευμάτων βίαις οὖσα ἀφόρη-
5 τος, καὶ τοσοῦτον πλῆθος ὑδάτων ἔχουσα, οὐκ ἐκρήγνυται τῶν οἰκείων ὅρων, οὐκ ἐπικλύζει τὴν γείτονα γῆν, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ δεσμοῖς ἀκινήτοις πεπέδηται. καίτοιγε ἄτακτος ἡ τῶν ὑδάτων φύσις· ὅταν δὲ καὶ πλῆθος τοσοῦτον ᾖ, καὶ ὑπὸ τοσούτων πνευμάτων ὠθῆται, ἐννόησον ἡλίκου θαύματος, τὸ μήτε κατὰ τὴν ἀταξίαν μήτε τὸν ὄγκον μήτε τὴν βίαν ἐκπίπτειν τῆς οἰκείας χώρας, ἀλλὰ πᾶσαν ἐν ἀταξίᾳ τοσαύτῃ διατηρεῖν εὐταξίαν. ταῦτα
10 τοίνυν ἀναλογιζόμενος, δυνήσῃ καὶ ἐντεῦθεν ὕμνον ὑφαίνειν τῷ Θεῷ, καὶ θαυμάζειν αὐτοῦ τὴν δύναμιν, τὴν σοφίαν, τὴν ἰσχὺν, τὴν ἐξουσίαν. εἰσὶ δὲ καὶ ἕτεροι λόγοι ἀπόρρητοι τούτων, οὓς ὁ ποιήσας οἶδεν αὐτός. διὸ καί τις ἔλεγε· Μὴ εἴπῃς, διατί τοῦτο; εἰς τί τοῦτο; πάντα γὰρ εἰς χρείαν ἐγένετο. πῦρ, χάλαζα, χιὼν, κρύσταλλος, πνεῦμα καταιγίδος, τὰ ποιοῦντα τὸν λόγον αὐτοῦ. ἐνταῦθα καὶ ἕτερόν τι μετὰ τῶν εἰρημένων προσ-

Σηρ. λθ. κς.

15 τίθησιν. ἐν μὲν γὰρ τῷ προτέρῳ τοῦτο ἐθαύμαζεν, ὅτι ἐν βραχείᾳ καιροῦ ῥοπῇ πᾶσαν ἔπεισι τὴν γῆν ἡ χιὼν, ὁ κρύσταλλος· ὅτι πήγνυται, ὅτι μεταβάλλεται, ὅτι πρὸς τὰ ἐναντία μεθίσταται. ἐνταῦθα δὲ, ὅτι τε οὐκ ὄντα γέγονε, καὶ ὅτι γινόμενα μένει, καὶ ὅτι μένοντα διακόνων τάξιν πληροῖ, καίτοιγε ἄλογα ὄντα, καὶ τὸ πρόσταγμα αὐτοῦ μετὰ πολλῆς τῆς ὑπακοῆς εἰς ἔργον ἐξάγει, μᾶλλον δὲ καὶ ἐναντία τῇ φύσει ἐν πολ-
20 λάκις ἐπίταγμα ἤνυσεν· ὥσπερ ἐπὶ τῆς Βαβυλωνίας καμίνου τότε καῖον τὸ πῦρ, καὶ δροσίζον, ἑκάτερα παράδοξον ἐδείκνυτο. τοῦτο οὖν, φησιν, εὐχαριστίας ἄξιον; καὶ πολλῆς μὲν οὖν. τὸν γὰρ Θεὸν ὁμοίως ἀνυμνεῖν χρὴ, καὶ κολάζοντα καὶ ἀνιέντα κολάσεως. ἀμφότερα γὰρ κηδεμονίας, ἀμφότερα ἀγαθότητος. ἄνθρωποι μὲν γὰρ τὸ μὲν ἀγαθότητι ποιοῦσι, τὸ δὲ πονηρίᾳ καὶ θυμῷ· ὁ δὲ Θεὸς ἀμφότερα φιλανθρωπίᾳ.
25 ὁμοίως γοῦν αὐτὸν ἀνυμνεῖν δεῖ, καὶ ὅτι ἔθηκεν ἐν παραδείσῳ τὸν Ἀδὰμ, καὶ ὅτι ἐξέβαλε, καὶ χάριν εἰδέναι οὐχ ὑπὲρ τῆς βασιλείας μόνον, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τῆς γεέννης. καὶ γὰρ καὶ ταύτην ἐποίησέ τε καὶ ἠπείλησεν, ὥστε κακίας ἀπαλλάξαι. ὥσπερ οὖν ἰατροὺς οὐ τρέφοντας μόνον, ἀλλὰ καὶ ἄγχοντας λιμῷ, οὐκ εἰς ἀγορὰν μόνον ἐξάγοντας, ἀλλὰ καὶ ἐν οἴκοις που κατακλείοντας, οὐκ ἀλείφοντας μόνον, ἀλλὰ καὶ καίοντας καὶ τέμνοντας θαυμάζο-
30 μεν (εἰ γὰρ καὶ ἐναντία τὰ γινόμενα, ἀλλὰ πρὸς ἓν ὁρᾷ τέλος) οὕτω καὶ τὸν Θεὸν ὑπὲρ ἁπάντων ἀνυμνεῖν χρὴ, καὶ πολλῷ πλέον, ὅσῳ ὁ μὲν Θεὸς, ὁ δὲ ἄνθρωπος· καὶ ὅτι τὰ μὲν τούτων πολλάκις καὶ εἰς τοὐναντίον ἐξέβη, τὰ δὲ τοῦ Θεοῦ μετὰ τῆς προσηκούσης γίνεται σοφίας καὶ κηδεμονίας. οὐ τιμωρεῖται δὲ μόνον χάλαζα καὶ πῦρ, ἀλλὰ καὶ τιμωρίας ἀπήλλαξε, καὶ πολέμους ἔστησε, καὶ ἐχθροὺς ἐπιόντας ἀπεκρούσατο. ἢ οὐκ οἶσθα ἐν Αἰγύπτῳ
35 ὅσα διὰ τούτων ἐθαυματουργήθη τῶν στοιχείων, καὶ ἐπὶ τῶν Ἰουδαίων, καὶ ἐπὶ τῆς γενεᾶς τῆς ἡμετέρας; καὶ τοσαύτη ἡ τοῦ κελεύοντος δύναμις, ὅτι ἅπερ δι᾽ ἀγγέλων ἐποίει τῶν νοερῶν ἐκείνων καὶ μεγάλων δυνάμεων, ταῦτα πολλάκις καὶ διὰ τῶν στοιχείων ἐθαυματούργει, ἵνα ὅταν καὶ ἄγγελος ταῦτα ἐργάζηται, μηδεὶς τῶν ἀνοητοτέρων ἐκείνῳ λογίζηται, ἀλλὰ τῷ ἐπιτάξαντι. ἔστησεν οὖν ἄγγελος πόλεμον, ἔστησε καὶ χάλαζα· ἀνεῖλε τὰ
40 πρωτότοκα ἄγγελος, ἀνεῖλε καὶ καταιγὶς θαλάττης τὸν δῆμον ἅπαντα. ὑπὲρ ἁπάντων τοίνυν εὐχαρίστει τῷ φιλανθρώπῳ Θεῷ. τὰ ὄρη καὶ πάντες οἱ βουνοί· ξύλα καρποφόρα καὶ πᾶσαι κέδροι· τὰ θηρία καὶ πάντα τὰ κτήνη· ἑρπετὰ καὶ πετεινὰ πτερωτά. ὅρα πῶς τοῖς ἀχρηστοτέροις μᾶλλον ἐμφιλοχωρεῖ, ὄρεσι καὶ νάπαις καὶ βουνοῖς καὶ θηρίοις,

ἑρπετοῖς καὶ ξύλοις ἀκάρποις. τὰ μὲν γὰρ καρποφόρα αὐτόθεν δήλην ἔχει τὴν χρείαν, ὥσπερ καὶ τὰ ὕπτια πεδία καὶ τὰ ἥμερα ζῶα· τὰ δὲ θηρία καὶ τὰ ἑρπετὰ καὶ τὰ ὄρη καὶ τὰ ἄκαρπα δένδρα ποίαν αἰνεῖ χρείαν, φησί; πολλὴν μὲν οὖν, καὶ σφόδρα τὴν ζωὴν συνέχουσαν τὴν ἡμετέραν. καὶ γὰρ πρὸς οἰκοδομίας ὄρη καὶ βουνοὶ καὶ ξύλα ἄκαρπα σφόδρα ἡμῖν ἐπιτήδεια, καὶ εἰ μὴ τούτων ἀπελαυόμεθα, οὐδὲν ἐκώλυε διαφθείρεσθαι τὸ γένος τὸ ἡμέτερον. ὥσπερ οὖν ἐπιδεόμεθα τῶν ἡμέρων χωρίων εἰς τὸ τρέφεσθαι, οὕτω δεόμεθα καὶ τῶν ἀκάρπων ξύλων καὶ λίθων εἰς τὸ τὰς οἰκίας οἰκοδομεῖν καὶ μυρία ἕτερα ἐντεῦθεν κατασκευάζειν. ἀλλ' οἱ ὄφεις, φησί, καὶ οἱ σκορπίοι καὶ οἱ δράκοντες καὶ οἱ λέοντες, τί χρήσιμον εἰσάγουσιν εἰς τὸν βίον; τί δὲ αὐτῶν τὸ κέρδος; πολὺ καὶ ἄφατον, καὶ τῶν ἡμέρων οὐκ ἔλαττον. ἐκεῖνα μὲν γὰρ πρὸς τὴν τοῦ σώματος χρείαν ἐστὶν ἐπιτήδεια· ταῦτα δέ σοι καὶ φόβον ἐπιτειχίζει, καὶ σωφρονεῖν παρασκευάζει, καὶ ἐναγώνιον ποιεῖ, καὶ ἀναμιμνήσκει σε τῆς ἐν τῷ παραδείσῳ τοῦ προπάτορος ἁμαρτίας, καὶ δείκνυσιν ὅσων κακῶν αἰτία ἡ παρακοή. οὐ γὰρ τοιαῦτα ἦν πρὸ τούτου τὰ θηρία, φοβερὰ καὶ φρικτὰ τῷ ἀνθρώπῳ, ἀλλὰ τιθασσὰ καὶ χειροήθη. ἤγαγε γοῦν αὐτὰ πρὸς τὸν Ἀδὰμ ὁ Θεός, καὶ αὐτὸς ἐπέθηκεν αὐτοῖς τὰ ὀνόματα. ὁ ὄφις τῇ γυναικὶ διαλέγεται, καὶ οὐκ ἀποπηδᾷ ἡ Εὔα. ἐπειδὴ δὲ παρεβάθη ἡ ἐντολή, καὶ ὁ Θεὸς παρηκούσθη, ἠκρωτηριάσθη τὰ τῆς τιμῆς. ὅταν τοίνυν ἴδῃς λέοντα, ὅταν ἴδῃς ὄφιν, ἀναμιμνήσκου τῶν διηγημάτων, καὶ οὐ μικρὰν σοι παρέξει ταῦτα φιλοσοφίας ὑπόθεσιν. ἀναμιμνήσκου δὲ καὶ τοῦ Δανιήλ, πῶς, ἐπειδὴ πρὸς τὴν παλαιὰν ἐπανῆλθεν εἰκόνα, οὐ κατεφρόνησαν αὐτοῦ τὰ φοβερὰ θηρία, ὥσπερ καὶ Παύλου ἡ ἔχις, καὶ οὐ μικρὰν ἐντεῦθεν καρπώσῃ σπουδὴν καὶ ἐπιμέλειαν ψυχῆς. μετὰ τούτων δὲ καὶ ἕτερον ἔστι θαυμάσαι τοῦ Θεοῦ τὴν οἰκονομίαν τὴν ἐπ' αὐτοῖς καὶ τὴν διάταξιν. ποίαν δὲ ταύτην; ὅτι καὶ τούτοις ἀφώρισε χωρία ἀπῳκισμένα τῶν πόλεων, τὰς ἐρημίας, καὶ οὕτω φοβερὰ ὄντα οὐκ ἐμφιλοχωρεῖ ταῖς πόλεσιν, οὐδὲ καταστρέχει τῶν ἔνδον οἰκούντων, ἀλλὰ στέργει καὶ ἀγαπᾷ τὴν ἔρημον, ἄνωθεν τοῦ Θεοῦ τοῦτο αὐτοῖς συγκληρώσαντος, καὶ τόπον ἐπιτήδειον ἔχειν καὶ καιρὸν διαίτης. ὅταν γὰρ σὺ καθεύδῃς, τότε ἐκεῖνα τὴν ἔρημον ἔπεισιν. ὅπερ καὶ ἀλλαχοῦ δείκνυσιν ὁ προφήτης οὕτω λέγων· Ἔθου σκότος, καὶ ἐγένετο νύξ· ἐν αὐτῇ διελεύσονται πάντα τὰ θηρία τοῦ δρυμοῦ.

Ψαλμ. ργ. κα.

εἶδες πῶς καὶ νῦν μένει σοι τῆς ἀρχῆς τὰ ἴχνη, εἰ καὶ ἠκρωτηριασμένα, ἀλλ' ὅμως ἔχοντα αἴνιγμα τῆς παλαιᾶς τιμῆς; ὥσπερ γὰρ δοῦλα, οὕτως ἀπῴκισαι καὶ τῷ καιρῷ καὶ τῷ τόπῳ. κἂν μὴ σὺ τούτοις ἐπέλθῃς, αὐτὰ οὐκ ἔπεισιν, ἀλλ' ἐνδιαιτᾶται ταῖς ἐρήμοις. εἰ δὲ ἀθυμεῖς καὶ δυσχεραίνεις τίνος ἕνεκεν γέγονε θηρία, σφόδρα ἀνόητα ποιεῖς. ἂν γὰρ σὺ τὰ κατὰ σαυτὸν καλῶς οἰκονομήσῃς, οὐδὲν ἐντεῦθεν βλαβήσῃ· εἰ δὲ ἀπὸ θηρίων δέχῃ βλάβην, ἐννόησον ὅτι καὶ παρὰ ἀνθρώπων πολλάκις χαλεπωτέραν ἐδέξω. ἔστι γὰρ καὶ θηρίου ἄνθρωπος χαλεπώτερος. τὸ μὲν γὰρ προφανῆ τὴν θηριωδίαν ἔχει, οὗτος δὲ κρύπτει τὴν πονηρίαν τῷ τῆς ἐπιεικείας προσωπείῳ, ὅθεν καὶ πολλάκις ἐστὶ δυσφύλακτος. ἀλλ' ἐὰν νήφῃς, οὔτε θηρίον, οὔτε ἄνθρωπός σε δεινόν τι ἐργάσεται, ἀλλὰ καὶ τὰ μέγιστα ὠφελήσει. καὶ τί λέγω θηρίον καὶ ἄνθρωπος, ὅπου γε καὶ αὐτὸς ὁ διάβολος οὐ μόνον οὐδὲν ἔβλαψε τὸν Ἰώβ, ἀλλὰ καὶ μυρίων στεφάνων αὐτῷ γέγονεν ἀφορμή; * τί λέγω θηρίον καὶ ἄνθρωπον, ὅπου γε καὶ ὑπὸ τῶν ἐν σοὶ κειμένων στοιχείων, ἐὰν ῥᾳθυμήσῃς, πολλῷ χαλεπώτερα πείσῃ, οἷον ὑπὸ χολῆς ἢ φλέγματος, ἂν ἀμετρίᾳ τινὶ τὴν τούτων πλεονεξίαν περιίδῃς. οὕτω πανταχόθεν νηφούσης χρεία διανοίας. ἀλλ' ὥσπερ ῥᾳθυμῶν μεγίστην ἐντεῦθεν ὑποστήσῃ βλάβην, οὕτω νήφων καὶ ἐγρηγορὼς οὐ τὴν τυχοῦσαν καρπώσῃ πάλιν ὠφέλειαν. τὸ γὰρ πᾶν ἐπὶ τῇ σῇ κεῖται γνώμῃ. ὅπερ οὖν ἐστι χιὼν ἐν τῷ παντί,

*καὶ

καὶ

καὶ πῦρ καὶ πνεῦμα, τοῦτο καὶ ἐν τῷ σώματι φλέγμα καὶ αἷμα καὶ χολή· καὶ δεῖ μετ' ἀρίστου
λόγου ταῦτα οἰκονομεῖν, ὡς καρποῦσθαί τι παρ' αὐτῶν ὄφελος, ἀλλὰ μὴ βλάπτεσθαι.
καὶ τί λέγω περὶ τοῦ σώματος, ὅπουγε καὶ ἡ ψυχὴ ἔχει τινά, ἅπερ ἐὰν ἀφῇς εἰς ἀμετρί-
αν ἐξελθεῖν, νοσήματα γίνεται, κολαζόμενα δὲ, βοηθήματα; καὶ γὰρ ὁ θυμός, ἂν μὲν εἰς δέον
5 χρήσῃ, γέγονέ σοι φαρμάκου σωτηρίας· ἂν δὲ ἀμέτρως, γέγονεν ἀπωλείας ὑπόθεσις. καὶ
ἡ ἐπιθυμία, μετὰ μέτρου μὲν οἰκονομουμένη, πατέρα σε ποιεῖ (καὶ γὰρ εἰς παιδοποιΐαν
γέγονε χρήσιμος) ἀφιεμένη δὲ, εἰς πορνείαν καὶ μοιχείαν σε καταβάλλει πολλάκις. μὴ
δὴ τὰ πράγματα αἰτιῶ, ἀλλὰ πανταχοῦ τὴν σὴν γνώμην. ἂν γὰρ ταύτης ἀμελῇς,
καὶ ὑπὸ σαυτοῦ βλαβήσῃ, καὶ ὑπὸ τοῦ οἰκείου σώματος ἀπολῇ· ἂν δὲ ταύτης ἐπι-
10 μελῇ, οὐδὲ ὑπὸ τῶν δαιμόνων οὐδὲ ὑπὸ τοῦ διαβόλου, μήτι γε ὑπὸ θηρίων πείσῃ
τι δεινὸν καὶ ἀηδές. 11 Βασιλεῖς τῆς γῆς, καὶ πάντες λαοί. Ἄλλος, Πάντα φῦ-
λα. Ἄρχοντες καὶ πάντες κριταὶ γῆς· 12 Νεανίσκοι καὶ παρθένοι. Ἄλ-
λος, Ἐκλεκτοί. Πρεσβύτεροι μετὰ νεωτέρων. Ἄλλος, Μετὰ νέων.

Αἰνεσάτωσαν τὸ ὄνομα Κυρίου. Πάλιν ἕτερον ἐνταῦθα κινεῖ προνοίας
15 εἶδος, τὸ τῶν ἀρχόντων. ὃ καὶ Παῦλος ἐν τῇ πρὸς Ῥωμαίους τίθησι μετὰ πολλῆς τῆς συν-
έσεως, δεικνὺς ὅτι τῆς τοῦ Θεοῦ σοφίας ἔργον ἐστὶ τὸ εἰς ἄρχοντας καὶ εἰς ἀρχομένους
τόδε τὸ πᾶν διατάξαι. Θεοῦ γὰρ διάκονός ἐστί σοι εἰς τὸ ἀγαθόν. ἂν δὲ τοῦτο ἀνέλῃς, τὸ
πᾶν οἴχεται. εἰ γὰρ νῦν ὄντων ἀρχόντων καὶ πολλῶν ἐν αὐτοῖς διεφθαρμένων, τοσαύτη
τοῦ πράγματός ἐστιν ἡ χρεία, ὡς καὶ κακῶς διαχειριζομένων πολλὴν γίνεσθαι τὴν ὠφέλει-
20 αν, ἐννόησον εἰ καλῶς μετεχείριζον τὰς ἀρχὰς ἐγχειριζόμενοι, πόσης ἂν ὁ βίος
ἀπήλαυσεν εὐημερίας. ἀλλὰ τὸ μὲν τυπῶσαι τὰς ἀρχάς, τοῦ Θεοῦ γέγονεν ἔργον· τὸ
δὲ πονηροὺς ἐπὶ τοῦτο ἄγεσθαι, καὶ μὴ εἰς δέον αὐταῖς κεχρῆσθαι, τῆς τῶν ἀνθρώπων πο-
νηρίας. λέγει τοίνυν· καὶ ὑπὲρ τοῦ βασιλέας εἶναι, καὶ ὑπὲρ τοῦ δικαστὰς εἶναι, δεῖ μεγά-
λας εὐχαριστίας ἀναφέρειν τῷ Θεῷ. τῆς γὰρ εὐταξίας τῆς τῶν ἀνθρώπων ἐπιμελούμενος,
25 καὶ τοῦ μὴ θηρίων ἀλογώτερον διαχεῖσθαι τοὺς πολλούς, ὥσπερ ἡνιοχείαν καὶ κυβερνη-
τικήν, οὕτως ἀρχὰς καὶ βασιλείας ἐχαρίσατο. κἂν ἄρχων τοίνυν ᾖς, εὐχαρίστει τῷ *Θεῷ,
ὅτι ἔλαβες ἀφορμὴν τοσαύτης ἐπιμελείας· κἂν ἀρχόμενος, πάλιν εὐχαρίστει, ὅτι ἔχεις
τὸν ἐπιμελούμενον, καὶ οὐκ ἀφιέντα σε ὑπὸ τῶν πονηρῶν ἐπιβουλεύεσθαι. * κἂν εἰς
γῆρας ἔλθῃς, κἂν νέος ᾖς, εὐχαρίστει. τοῦτο γὰρ μάλιστα διὰ πάντων ὁ ψαλμὸς οὗτος
30 κατασκευάζει, ὅτι δεῖ ὑπὲρ ἁπάντων αἰνεῖν αὐτόν, κἂν ἄρχων ᾖς, κἂν τοῦ λαοῦ ᾖς. διὸ
καὶ τοῦτο δηλῶν, καὶ πάντες εἶπε λαοί. κἂν νέος, φησίν, ᾖς, κἂν γεγηρακὼς, κἂν γυνὴ
κἂν ἀνήρ. Ὅτι ὑψώθη τὸ ὄνομα αὐτοῦ μόνου. Ἄλλος, Ὅτι ὑπερέχον.

13 Ἡ ἐξομολόγησις αὐτοῦ ἐπὶ γῆς καὶ οὐρανοῦ.

Ἄλλος, Καὶ ὁ ὕμνος αὐτοῦ. Καὶ ὑψώσει κέρας λαοῦ αὐτοῦ. 14 Ὕμνος πᾶσι τοῖς ὁ-
35 σίοις αὐτοῦ, τοῖς υἱοῖς Ἰσραήλ, λαῷ ἐγγίζοντι αὐτῷ.

Ὃ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν· ἔδειξα μὲν καὶ ἀπὸ τῶν ὁρωμένων ἁπάντων αὐτοῦ τὴν κηδεμονίαν,
τὴν δόξαν, τὴν μεγαλωσύνην· δεῖ δὲ αὐτὸν αἰνεῖν οὐ διὰ ταῦτα μόνον, ἀλλὰ καὶ τούτων χωρίς. καὶ γὰρ
καὶ πρὸ τούτων, καὶ τούτων ἄνευ, συγκεκλήρωται αὐτῷ τὸ ὕψος καὶ ἡ δόξα καὶ ἡ παρὰ πάντων
εὐφημία. τὸ δὲ, αὐτοῦ μόνου, πρὸς ἀντιδιαστολὴν τῶν οὐκ ὄντων θεῶν εἶπεν. εἶτα
40 ἀνάγων ἐπὶ μείζονα τὸν ἀκροατὴν [ἔννοιαν], πάλιν ἀπὸ τῆς γῆς ἐπὶ τὸν οὐρανὸν αὐτὸν
μετατίθησιν. ὥσπερ δὲ ἀρχόμενος ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ πρὸς τὴν γῆν κατέβη, οὕτως ἀπὸ
* τῶν ὁρωμένων ἁπάντων ἀνάγει πάλιν αὐτὸν ὑπὲρ τὸν οὐρανόν, λέγων· ἡ ἐξομο-
λόγησις αὐτοῦ ἐπὶ γῆς καὶ οὐρανοῦ· τουτέστιν, εἰ καὶ αἱ ἄνω δυνάμεις αἱ ἀόρατοι καὶ νοεραὶ οὐ

Rom. 13. d.

παύονται εὐαγγελιζοῦσαι καὶ ἀνυμνοῦσαι,* ὅμως ὁ τοσοῦτος καὶ τηλικοῦτος Θεὸς κατηξίωσε λαὸν αὐτοῦ τὸ ἡμᾶς ὀνομάσαι, καὶ οὐκ ὀνομάσαι μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐπᾶραι καὶ ὑψῶσαι. διὸ καὶ ἐπήγαγε, καὶ ὑψώσει κέρας λαοῦ αὐτοῦ, ταύτῃ πάλιν αὐτοὺς ἐπισπώμενος πρὸς μείζονα αὐτοῦ θεραπείαν, καὶ δεικνὺς ὅτι οὐ τῆς παρ' αὐτῶν δεόμενος θεραπείας (πῶς γάρ, ὁ φύσει συγκεκληρωμένην ἔχων τὴν δόξαν καὶ τοσαύτην κτίσιν ὑποτεταγμένην;) ἀλλὰ δι' ἀγαθότητα μόνην ᾠκειώσατο αὐτοὺς ἑαυτῷ, καὶ περιφανεῖς ἐποίησε καὶ λαμπροὺς *πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης. ὅπερ οὖν καὶ δηλῶν ἔλεγεν, ὕμνος πᾶσι τοῖς ὁσίοις αὐτοῦ, τοῖς υἱοῖς Ἰσραήλ, λαῷ ἐγγίζοντι αὐτῷ. ἵνα γὰρ μὴ ταύτῃ πάλιν ῥαθυμοτέρους ποιήσῃ τοὺς ὑποψιωτέρους τῷ λέγειν, καὶ λαὸς αὐτοῦ, καὶ τούτῳ μόνῳ θαῤῥοῦντες τῆς κατὰ ψυχὴν ἀμελῶσι τῆς ἀρετῆς, εἰπών, ὕμνος πᾶσιν, οὐχ ἁπλῶς εἶπε τοῖς ἀνθρώποις, ἀλλὰ τοῖς ὁσίοις αὐτοῦ. καὶ πάλιν εἰπὼν τοῖς υἱοῖς Ἰσραήλ, προσέθηκε, λαῷ ἐγγίζοντι αὐτῷ. ἕτερος δὲ ἑρμηνευτὴς ἀντὶ τοῦ ὕμνος, ἔπαινος εἶπεν. ὃ τοίνυν λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν· ἐὰν ἦτε ὅσιοι, ἐὰν ἐγγίζητε αὐτῷ, πολλῆς ἀπολαύσεσθε δόξης. τὰ μὲν γὰρ αὐτοῦ πάντα "διαρκῆ ἐστιν, οὕτω πλουτοῦντος καὶ τοσαύτην δόξαν ἔχοντος· δεῖ δὲ καὶ τὰ παρ' ἡμῶν λοιπὸν ἀκολουθεῖν, καὶ πολλῆς ἀπολαυσόμεθα καὶ ἡμεῖς τῆς περιφανείας, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Ψαλμ. ρμθ. 1 ΑΣΑΤΕ ΤΩ ΚΥΡΙΩ ΑΣΜΑ ΚΑΙΝΟΝ.

Κατὰ μὲν ἀναγωγήν, τὸ τῆς καινῆς διαθήκης ᾆσμα καινὸν εἴρηται. πάντα γὰρ τότε γέγονε καινά· διαθήκη· Διαθήσομαι ὑμῖν διαθήκην, φησί, καινήν. κτίσις· Εἴ τις ἐν Χριστῷ, φησι, καινὴ κτίσις. ἄνθρωπος· Ἀπεκδυσάμενοι, φησι, τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον, καὶ ἐνδυσάμενοι τὸν νέον τὸν ἀνακαινούμενον εἰς ἐπίγνωσιν κατ' εἰκόνα τοῦ κτίσαντος αὐτόν." διὰ τὴν καινὴν τοίνυν ζωήν, καὶ τὰ ἄλλα πάντα, διαθήκη καινὴ λέγεται, καὶ ᾆσμα καινὸν τὸ ταύτης ᾄδειν νῦν ὁ προφήτης προτρέπει. κατὰ δὲ ἱστορίαν, ὁ ἐπὶ νίκαις, ὁ ἐπὶ κατορθώμασιν, ὁ ἐπὶ τροπαίοις ἔμελλον ᾄδειν λαμπρὸν καὶ ἐπίσημον. Ἡ αἴνεσις αὐτοῦ ἐν ἐκκλησίᾳ ὁσίων.

Ἱερεμ. λα. λα.
β Κορ. ε ιζ.
Κολ. γ. θ.

Ὁρᾷς πῶς παρὰ τῶν ῥημάτων τὴν διὰ τοῦ βίου καὶ τῶν ἔργων εὐαγγελίαν ἐπιζητεῖ, καὶ τούτους εἰς τὸν χορὸν ἄγει τῶν ὑμνούντων*; οὐ γὰρ ἀρκεῖ τὸ διὰ ῥημάτων εὐαγγελίζειν μόνον, ἂν μὴ καὶ ἡ διὰ τῆς πράξεως ἀρετὴ συμβαίνῃ. ἡ αἴνεσις αὐτοῦ ἐν ἐκκλησίᾳ ὁσίων. καὶ ἕτερόν τι ἐνταῦθα παιδεύει. δείκνυσι γὰρ ὅτι ὁμοῦ, καὶ μετὰ συμφωνίας ἁπάσης δεῖ τὰς εὐφημίας ἀναφέρειν. ἐκκλησία γὰρ συστήματος καὶ συνόδου ἐστὶν ὄνομα.

2 Εὐφρανθήτω Ἰσραὴλ ἐπὶ τῷ ποιήσαντι αὐτόν.

Περὶ τῶν ἰδικῶν εὐεργεσιῶν τίθησι τὴν καθολικήν, μονονουχὶ τοῦτο, δι' ὧν ἐπήγαγε, παραινῶν καὶ λέγων, εὐαγγελίζει τῷ Θεῷ, ὅτι οὐκ ὄντα σε παρήγαγε καὶ ψυχὴν ἐνεφύσησεν. οὐ μικρὸν γὰρ καὶ τοῦτο εὐεργεσίας μέρος. ἐνταῦθα δὲ καὶ πλέον τι δείκνυσιν. οὐ γὰρ ἁπλῶς τὴν δημιουργίαν, ἀλλὰ τὴν οἰκειότητα ἐμφαίνει τῷ οὕτως εἰπεῖν· καὶ εὐαγγελίζειν παρακελεύεται), οὐχ ὅτι ἐποίησεν αὐτόν, ἀλλ' ὅτι καὶ οἰκεῖον λαόν. ὁρᾷς πῶς ἑνοῖ αὐτὸν τῷ Θεῷ καὶ συνάπτει, οὐχ ἁπλῶς εὐαγγελίζειν βούλεται, ἀλλὰ μετὰ ἡδονῆς, μετὰ εὐφροσύνης, καὶ διαθερμαινόμενον τὴν διάνοιαν; ταῦτα γὰρ πάντα διὰ τοῦ εὐφρανθήτω ἠνίξατο. τὴν διάθεσιν "οὖν ζητεῖ τοῦ εὐαγγελιζομένου, ἵνα ἐκκαίηται τῷ πόθῳ, ἵνα διεγείρηται τῷ φίλτρῳ, ἵνα ὅλος ἀνακέηται τῷ ὑμνουμένῳ Θεῷ· καθάπερ καὶ ἀλλαχοῦ τὸ αὐτὸ δηλῶν ἔλεγεν, Ὃν τρόπον ἐπιποθεῖ

* καὶ ἀρχαὶ τοῖς, ἀλλ'
* καὶ ἀνύμνη
χ. ἔπαινος
χ. διὰ τὴν καινὴν ζωὴν, καὶ τὰ ἄλλα πάντα· διὰ τὴν καινὴν διαθήκην λέγεται, κατὰ ἱστορίαν
* αὐτῆς
διάθεσιν
Ψαλμ. μα. α.

ποθεῖ ἡ ἔλαφος ἐπὶ τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων, οὕτως ἐπιποθεῖ ἡ ψυχή μου πρὸς σέ, ὁ Θεός· καὶ πάλιν, ἐδίψησεν ἡ ψυχή μου πρὸς τὸν Θεόν, τὸν ἰσχυρόν, τὸν ζῶντα· καὶ πάλιν, ἐδίψησέ σε ἡ ψυχή μου, ποσαπλῶς σοι ἡ σάρξ μου, ἐν γῇ ἐρήμῳ καὶ ἀβάτῳ καὶ ἀνύδρῳ· ὅπερ ἕτερος ἑρμηνευτής, ὡς ἐν γῇ διψάδι, εἶπε. βουλόμενος γὰρ τὴν διάθεσιν τῆς ἑαυτοῦ παραστῆσαι ψυχῆς καὶ τὸν πόθον, γῇ παραβάλλει διψάδι, ἐλάφῳ διψώσῃ. καὶ διὰ ῥημάτων δὲ πάλιν τὸν αὐτὸν πόθον ἐνδείκνυται λέγων, πότε ἥξω καὶ ὀφθήσομαι τῷ προσώπῳ τοῦ Θεοῦ; τοιαῦται γὰρ αἱ τῶν ἁγίων ψυχαί, ὥσπερ καὶ ἡ Παύλου στενάζουσα ἐποίει τῇ μνήμῃ τῆς ἐντεῦθεν ἀποδημίας. (β. Κορ. ε. ζ.) Καὶ υἱοὶ Σιὼν ἀγαλλιάσθωσαν ἐπὶ τῷ βασιλεῖ αὐτῶν.

Ὁρᾷς ὅτι τοῦτο, ὅπερ ἔφθην εἰπών, ἐνταῦθα αἰνίττεται, τὴν οἰκείωσιν, τὸ ἐξαίρετον αὐτοῦ εἶναι λαόν; διὰ δὴ τοῦτο καὶ ἐπήγαγε τό, ἐπὶ τῷ βασιλεῖ αὐτῶν, τοῦτο δηλῶν. οὐ γὰρ δὴ κατὰ τὸν τῆς δημιουργίας λόγον μόνον ἦν βασιλεύς, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸν τῆς οἰκειώσεως.

3 Αἰνεσάτωσαν τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐν χορῷ. Ὅρα πάλιν καὶ ταύτην τὴν συμφωνίαν διαλάμπουσαν. διὰ γὰρ τοῦτο χορεῖ, ἵνα κοινῇ πάντες καὶ ὁμοθυμαδὸν ἀναφέρωσι τὰς εὐφημίας. τοῦτο καὶ Παῦλος δηλοῖ λέγων, Μὴ καταλιμπάνοντες τὴν ἐπισυναγωγὴν ἑαυτῶν. (Ἑβρ. ι. κε.) καὶ αὕτη δὲ ἡ εὐχὴ τοῦτο αἰνίττεται ἀπὸ τοῦ κοινοῦ πάντων ἀναφερομένη· πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς· καί, ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν, καὶ μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς πειρασμόν· καί, ῥῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ, τῷ πληθυντικῷ ὀνόματι * '' κεχρημένους. οὕτω καὶ τὸ παλαιὸν ἐπαιδεύοντο μετὰ συμφωνίας ψάλλειν καὶ ᾄδειν τῷ Θεῷ, πανταχόθεν εἰς ἀγάπην ἀλειφόμενοι καὶ ὁμόνοιαν.

Ἐν τυμπάνῳ καὶ ψαλτηρίῳ ψαλάτωσαν αὐτῷ. Τινὲς μὲν καὶ τοὺς τύπους τῶν ὀργάνων τὸν λόγον κατ᾽ ἀναγωγὴν ἐκλαμβάνοντες λέγουσιν· ὅτι τὸ μὲν τύμπανον, τὴν νέκρωσιν τῆς σαρκὸς ἡμῶν ἐπιζητεῖ· τὸ δὲ ψαλτήριον, τὸ πρὸς τὸν οὐρανὸν βλέπειν. καὶ γὰρ ἄνωθεν τὸ ὄργανον τοῦτο κινεῖται, οὐ κάτωθεν, ὥσπερ ἡ κιθάρα. ἐγὼ δὲ ἐκεῖνο ἂν εἴποιμι, ὅτι τὸ παλαιὸν οὕτως ἤγοντο διὰ τῶν ὀργάνων τούτων, διὰ τὴν παχύτητα τῆς διανοίας αὐτῶν, καὶ τὸ ἄρτι ἀπεσπάσθαι ἀπὸ τῶν εἰδώλων. ὥσπερ οὖν τὰς θυσίας συνεχώρησεν, οὕτω καὶ ταῦτα ἐπέτρεψε, συγκαταβαίνων αὐτῶν τῇ ἀσθενείᾳ. ἀπαιτεῖ τοίνυν ἐνταῦθα τὸ μεθ᾽ ἡδονῆς ᾄδειν· τοῦτο γάρ ἐστι τό, αἰνεσάτωσαν τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐν χορῷ, τὸ μετὰ συμφωνίας, τὸ μετὰ βίου καθαροῦ. εἶτα πάλιν εἰς πλείονα προθυμίαν αὐτοὺς διεγείρων, λέγει καὶ τοῦ ὑμνουμένου τὴν εὔνοιαν τὴν περὶ αὐτούς. ἐπάγει γάρ·

4 Ὅτι εὐδοκεῖ Κύριος ἐν τῷ λαῷ αὐτοῦ. Τί ταύτης ἴσον γένοιτ᾽ ἂν τῆς εὐημερίας, ὅταν ὁ Θεὸς ἵλεως ᾖ; Καὶ ὑψώσει πρᾳεῖς ἐν σωτηρίᾳ.

Ὅρα πάλιν πῶς καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ τίθησι, καὶ τὰ τῶν ἀνθρώπων. ὥσπερ οὖν ἄνω τὴν εὐεργεσίαν παρ᾽ αὐτῶν ἀπαιτῶν καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ εἰσήγε λέγων, ὅτι εὐδοκεῖ Κύριος ἐν τῷ λαῷ αὐτοῦ· οὕτω καὶ ἐνταῦθα πάλιν ἐπαγγελλόμενος τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ, ἀπαιτεῖ καὶ τὰ παρὰ ἀνθρώπων λέγων, καὶ ὑψώσει πρᾳεῖς ἐν σωτηρίᾳ. τὸ μὲν γὰρ ὑψῶσαι, τοῦ Θεοῦ· τὸ δὲ πρᾷον εἶναι, τῶν ἀνθρώπων. οὐ γὰρ γίνεται τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ, ἐὰν μὴ τὰ παρὰ ἀνθρώπων '' προηγήσηται. καὶ ὅρα τῆς δωρεᾶς τὸ μέγεθος. οὐκ εἶπε, σώσει ἁπλῶς, ἀλλ᾽ ὑψώσει ἐν σωτηρίᾳ· τουτέστιν, οὐκ ἀπαλλάξει τῶν δεινῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ περιβλέπτους ποιήσει καὶ περιφανεῖς, μετὰ τῆς σωτηρίας καὶ τὴν δόξαν αὐτοῖς παρέχων. τοῦτο γοῦν καὶ διασαφῶν, ἐπήγαγε πάλιν λέγων·

5 Καυχήσονται ὅσιοι ἐν δόξῃ. Ὥσπερ ἐκεῖ πρᾳεῖς ἐπιζητεῖ, οὕτως ἐνταῦθα ὁσίους. πανταχοῦ γὰρ ὁ Θεὸς μετὰ θαυμάτων τὰ ἑαυτοῦ πάντα ἐπιδείκνυται. οὕτως αὐτοὺς ἀπήλλαξεν Αἰγύπτου, οὕτως ἐπανήγαγεν ἀπὸ Βαβυλῶνος, οὐκ ἐν τῇ

τῶν

τὴν δεινῶν ἀπαλλαγὴν, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ θαύματι τῶν γινομένων λαμπροτέρους αὐτοὺς ἐργασάμενος.

Καὶ ἀγαλλιάσονται ἐπὶ τῶν κοιτῶν αὐτῶν. Πολλὴν δείκνυσι τὴν ἄδειαν ἐξ ὧν οὕτως ἐπήγαγε, πολλὴν τὴν ἄνεσιν, πολλὴν τὴν εὐφροσύνην, πολλὴν τὴν ἡδονήν. Ταῦτα δὲ λέγει, ὥστε εἰδέναι αὐτοὺς, ὅτι οὐκ οἰκείοις ὅπλοις οὐδὲ οἰκείᾳ δυνάμει, ἀλλὰ τῇ τοῦ Θεοῦ ῥοπῇ τὸ πᾶν γέγονε· καὶ ὅτι ταύτην ἐπισπᾶσθαι δεῖ διὰ ταπεινοφροσύνης καὶ πρᾳότητος. 6 Αἱ ὑψώσεις τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ λάρυγγι αὐτῶν, καὶ αἱ ῥομφαῖαι δίστομοι ἐν ταῖς χερσὶν αὐτῶν· 7 Τοῦ ποιῆσαι ἐκδίκησιν ἐν τοῖς ἔθνεσιν, ἐλεγμοὺς ἐν τοῖς λαοῖς. Ἐνταῦθα τὸν μετὰ χορείας πόλεμον δηλοῖ, καὶ ὅτι ᾄδοντες καὶ ὑμνοῦντες οὕτω περιέσονται. ὑψώσεις γὰρ, τὰς ὑμνολογίας, τὰς ψαλμῳδίας, τὰς εὐχαριστίας λέγει. διὸ καὶ ἕτερος τὰς ὑψώσεις, ὑμνολογίας εἶπε. Τοῦ ποιῆσαι ἐκδίκησιν ἐν τοῖς ἔθνεσιν, ἐλεγμοὺς ἐν τοῖς λαοῖς. Τί ἐστι τοῦτο; ἐπειδὴ τὸν πάντα χρόνον κρατήσαντες ὠνείδιζον, ἐλέγξαι αὐτοὺς διὰ τῶν ἔργων ἐπαγγέλλεται, καὶ δεῖξαι διὰ τῶν ἔργων αὐτῶν, ὅτι οὐχ ἡ τοῦ Θεοῦ ἀσθένεια, ἀλλ' αἱ αὐτῶν ἁμαρτίαι ἔδωκαν αὐτοῖς κρατῆσαι. ὅτε γοῦν δίκην ἔδοσαν ἱκανὴν, ἔλυσε μόνον ὁ φιλάνθρωπος Θεὸς, καὶ τὰ πράγματα εἰς θαυμαστὴν ἦλθε μεταβολήν. καὶ ὅρα τῆς νίκης τὴν ὑπερβολήν. ἐπάγει γὰρ καὶ λέγει·

8 Τοῦ δῆσαι τοὺς βασιλεῖς αὐτῶν ἐν πέδαις, καὶ τοὺς ἐνδόξους ἐν χειροπέδαις σιδηραῖς.

Εἶδες περιουσίαν ἰσχύος; οὐ γὰρ ἀπήλασαν τοὺς πολεμίους μόνον, οὐδὲ ἀπώσαντο, ἀλλὰ καὶ δεσμώτας λαβόντες ἐπανῆλθον, πᾶσιν ἐπιδεικνύμενοι τοῦ Θεοῦ τὴν ἰσχύν.

9 Τοῦ ποιῆσαι ἐν αὐτοῖς κρίμα ἔγγραπτον.

Τί ἐστι, κρίμα ἔγγραπτον; φανερὸν, ὡμολογημένον, οὐ δυνάμενον λήθῃ παραδοθῆναι. τὰ γὰρ τοῦ Θεοῦ τοιαῦτα· καὶ τῷ μεγέθει τῶν κατορθωμάτων, καὶ τῇ τῆς θαυματουργίας ὑπερβολῇ, εἰς πάντα διατείνεται τὸν χρόνον. τοιαύτη οὖν ἔσται ἡ νίκη, φησὶ, καὶ τοιοῦτον τὸ τρόπαιον, ὡς ἅπασιν εἶναι δῆλον, οὕτω σαφὲς, καθάπερ ἐν στήλῃ γεγραμμένον καὶ μηδέποτε ἐξαλειφόμενον. Δόξα αὕτη ἐστὶ πᾶσι τοῖς ὁσίοις αὐτοῦ.

Ποία αὕτη; τὸ νικῆσαι, μᾶλλον δὲ οὐ τὸ νικῆσαι ἁπλῶς, ἀλλὰ τὸ οὕτω νικῆσαι, διὰ τῆς τοῦ Θεοῦ συμμαχίας, διὰ τῆς ἄνωθεν ῥοπῆς. ὅρα δὲ πῶς* τῶν ὁσίων μέμνηται, διεγείρων αὐτοὺς εἰς τὴν τοῦ βίου καὶ τῆς ἀρετῆς ἐπιμέλειαν. ἐμοὶ δὲ δοκεῖ, οὐχὶ τὴν νίκην μόνον λέγειν δόξαν, ἀλλὰ καὶ τὸν αἶνον, καὶ τὰς μελῳδίας, καὶ τοὺς ὕμνους, παιδεύων διὰ πάντων, ὅτι Θεὸν ἀνυμνοῦντες, μεγάλην ἑαυτοῖς περιθήσουσι δόξαν, καὶ λαμπροτέρους ἑαυτοὺς ἀποφανοῦσι, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Ψαλμ. ρν. 1 ΑΙΝΕΙΤΕ ΤΟΝ ΘΕΟΝ ΕΝ ΤΟΙΣ ΑΓΙΟΙΣ αὐτοῦ. Ἄλλος, Ἐν τῷ ἁγίῳ αὐτοῦ. Ἄλλος, Ἐν τῷ ἡγιασμένῳ αὐτοῦ.

Η Περὶ τοῦ λαοῦ ἐνταῦθα τοῦτο λέγει, ἢ περὶ βίου ἁγίου καὶ ἀνδρῶν ἁγίων. ὅρα δὲ ποῦ τὸ βιβλίον κατέκλεισε πάλιν εἰς εὐχαριστίαν, παιδεύων ἡμᾶς ὅτι τοῦτο καὶ ἀρχὴν καὶ τέλος εἶναι δεῖ καὶ τῶν πραγμάτων καὶ τῶν ῥημάτων ἡμῶν. διὸ καὶ Παῦλός φησι· Πᾶν ὅτι ἂν ποιῆτε ἐν λόγῳ καὶ ἔργῳ, πάντοτε εὐχαριστεῖτε τῷ Θεῷ καὶ πατρὶ δι' αὐτοῦ. (Κολ. γ. ιζ.) οὕτω καὶ τῆς εὐχῆς ἡμῶν τὸ προοίμιον ἐντεῦθεν ἔχει τὴν ἀρχήν. τὸ γὰρ λέγειν, πάτερ ἡμῶν, εὐχαριστούντων ἐστὶν ἐπὶ ταῖς γεγενημέναις δωρεαῖς, καὶ πά-

σας

σας αὐτὰς διὰ τοῦ ὀνόματος τούτου δεικνύντων. ὁ γὰρ εἰπὼν πατέρα, τὴν υἱοθεσίαν ὡμολόγησεν· ὁ δὲ τὴν υἱοθεσίαν ὁμολογήσας, τὴν δικαιοσύνην, τὸν ἁγιασμόν, τὴν ἀπολύτρωσιν, τὴν τῶν ἁμαρτημάτων ἄφεσιν, τοῦ πνεύματος τὴν χορηγίαν ἀνεκήρυξε. δεῖ γὰρ ταῦτα πάντα προϋπάρξαι, ὥστε τῆς υἱοθεσίας ἡμᾶς οὕτως ἀπολαῦσαι, καὶ καλέσαι πατέρα ἀξιωθῆναι. ἐμοὶ δὲ ἕτερον δοκεῖ αἰνίττεσθαι λέγειν. τὸ γὰρ ἐν τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ, τοῦτό ἐστι, διὰ τοὺς ἁγίους αὐτοῦ. εὐχαριστεῖτε οὖν ὅτι τοιαύτην πολιτείαν εἰς τὸν βίον εἰσήγαγεν, ἢ τοὺς ἀνθρώπους ἀγγέλους ἐποίησε. διὸ πρότερον ἐν τοῖς ἁγίοις εἰπών, τότε ἐπήγαγεν· Αἰνεῖτε αὐτὸν ἐν στερεώματι δυνάμεως αὐτοῦ,

Ἐμφαίνων ὅπερ ἔφθην εἰπών. τοῦτο γὰρ μᾶλλον τῷ Θεῷ περισπούδαστον, ἢ ἐκεῖνο. καὶ γὰρ οὐρανὸς διὰ τὸν ἄνθρωπον γέγονεν, οὐκ ἄνθρωπος διὰ τὸν οὐρανόν. ἕτερος δὲ ἀντὶ τοῦ, ἐν στερεώματι, τῷ, ἀκαθαιρέτῳ εἶπε· καὶ ἄλλος, ἐν στερεώματι κράτους αὐτοῦ. καὶ ἕτερον δέ μοι δοκεῖ αἰνίττεσθαι πάλιν, ὡς ἐν τῷ προτέρῳ ψαλμῷ. ὡς γὰρ ἐκεῖ εἶπεν, αἰνεῖτε αὐτὸν οἱ ἄγγελοι αὐτοῦ, οὕτω καὶ ἐνταῦθα, αἰνεῖτε αὐτὸν ἐν στερεώματι αὐτοῦ, τουτέστιν, οἱ ὄντες ἐν στερεώματι αὐτοῦ. οὐ γὰρ παύεται συνεχῶς κοινωνοὺς λαμβάνων τῆς εὐφημίας τὰς ἄνω δυνάμεις. 2 Αἰνεῖτε αὐτὸν ἐπὶ ταῖς δυναστείαις αὐτοῦ.

Ἄλλος, Διὰ τὰς δυναστείας αὐτοῦ. Ὃ δὲ λέγει, τοῦτό ἐστιν· αἰνεῖτε αὐτὸν διὰ τὰς δυναστείας αὐτοῦ, διὰ τὴν δύναμιν αὐτοῦ, διὰ τὰ θαύματα αὐτοῦ, διὰ τὴν ἰσχύν, ἣν διὰ πάντων ἐπιδείκνυται, τὴν ἄνω, τὴν κάτω, τὴν κοινήν, τὴν ἰδίαν, τὴν καθ' ἕκαστον, τὴν διηνεκῶς.

Αἰνεῖτε αὐτὸν κατὰ τὸ πλῆθος τῆς μεγαλωσύνης αὐτοῦ.

Καὶ πῶς τοῦτο δυνατόν, ἀντίρροπον τῷ πλήθει τῆς μεγαλωσύνης αὐτοῦ αἶνον" ἀναπέμπειν; οὐ τοῦτο λέγει, ὅτι ἀντίρροπον, ἀλλ' ὅσον", φησί, δυνατὸν ἐκτείνειν, ἐννοῶν τὸ πλῆθος τῆς μεγαλωσύνης αὐτοῦ, τοιοῦτον ὡς ἐγχωρεῖ σοι *ἀνάφερε, καὶ ὃ εἰκὸς τοιούτῳ μεγάλῳ Θεῷ καὶ μεθ' ὑπερβολῆς μεγάλῳ ἀναφέρειν ὕμνον ἄνθρωπον ὄντα· καὶ γὰρ ἄξιον οὐδεὶς ἀνενεγκεῖν δύναται. Εἶδες πόθον ψυχῆς; εἶδες ἐκκαιομένην διάνοιαν, βιαζομένην, φιλονεικοῦσαν καὶ τὴν οἰκείαν ἀσθένειαν ὑπερβῆναι καὶ ἀναπτῆναι λοιπὸν πρὸς αὐτὸν τὸν οὐρανόν, συνδεδεμένην τῷ Θεῷ, ἀνακειμένην αὐτῷ πολλῷ τῷ πόθῳ;

3 Αἰνεῖτε αὐτὸν ἐν ἤχῳ σάλπιγγος. Ἄλλος, Δι' ἤχου κερατίνης. Ἄλλος, Διὰ νάβλας καὶ λύρας. 4 Αἰνεῖτε αὐτὸν ἐν τυμπάνῳ καὶ χορῷ, αἰνεῖτε αὐτὸν ἐν χορδαῖς καὶ ὀργάνῳ. Ἄλλος, Διὰ χορδῶν καὶ κιθάρας.

5 Αἰνεῖτε αὐτὸν ἐν κυμβάλοις εὐήχοις· αἰνεῖτε αὐτὸν ἐν κυμβάλοις ἀλαλαγμοῦ.

Ἄλλος, Ἐν κυμβάλοις σημασίας. Πᾶσα πνοὴ αἰνεσάτω τὸν Κύριον.

Ἄλλος, Ἀναπνοή. Πάντα ἀνακινεῖ τὰ ὄργανα, καὶ διὰ πάντων τὴν μελῳδίαν ἀναφέρεσθαι παρακελεύεται, διαθερμαίνων τὴν διάνοιαν αὐτῶν καὶ ἀνεγείρων. ὥσπερ οὖν οἱ Ἰουδαῖοι διὰ πάντων τῶν ὀργάνων, οὕτως ἡμῖν παρακελεύεται διὰ πάντων τῶν μελῶν ἀνυμνεῖν τὸν Θεόν, δι' ὀφθαλμοῦ, διὰ γλώττης, δι' ἀκοῆς καὶ διὰ χειρός. ὅπερ οὖν καὶ ὁ Παῦλος δηλοῖ λέγων, Παραστήσατε τὰ σώματα ὑμῶν θυσίαν ζῶσαν, ἁγίαν, εὐάρεστον τῷ Θεῷ, τὴν λογικὴν λατρείαν ὑμῶν. αἶνος γὰρ καὶ ὀφθαλμός, ὅταν μὴ ἀκόλαστα βλέπῃ· καὶ γλῶττα, ὅταν ψάλλῃ· καὶ ἀκοή, ὅταν μὴ δέχηται πονηρὰ ἄσματα, μηδὲ κατηγορίας τοῦ πλησίον· καὶ διάνοια, ὅταν μὴ δόλους ῥάπτῃ, ἀλλὰ ἀγάπην βρύῃ· καὶ πόδες, ὅταν μὴ ἐπὶ πονηρὰν τρέχωσιν, ἀλλ' ἐπὶ ἀγαθῶν ἔργων οἰκονομίαν· καὶ χεῖρες, ὅταν μὴ ἐπὶ ἁρπαγὴν καὶ πλεονεξίαν καὶ πληγάς, ἀλλ' ἐπὶ ἐλεημοσύνην καὶ τὴν τῶν ἀδικουμένων προστασίαν ἐκτείνωνται. τότε γίνεται κιθάρα ἐμμελὴς ὁ ἄνθρωπος, παναρμόνιόν τινα μελῳδίαν καὶ πνευματικὴν ἀναφέρων τῷ Θεῷ. καὶ τὰ ὄργανα δὲ ἐκεῖνα

διὰ

Margin: χώραν ἀγαπᾶν (20); Ῥω. ιβ. α.

διὰ τοῦτο ἐπετέτραπτο τότε, διά τε τὴν ἀσθένειαν αὐτῶν, καὶ διὰ τὸ κιρνᾷν αὐτοὺς εἰς ἀγάπην καὶ συμφωνίαν, καὶ ἐγείρειν αὐτῶν τὴν διάνοιαν μεθ' ἡδονῆς ποιεῖν τὰ τὴν ὠφέλειαν παρέχοντα, καὶ εἰς πολλὴν βούλεσθαι αὐτοὺς ἄγειν σπουδὴν διὰ τῆς τοιαύτης ψυχαγωγίας. τὸ γὰρ βάναυσον αὐτῶν καὶ ῥᾴθυμον καὶ ἀναπεπτωκὸς σοφιζόμενος ὁ Θεὸς, ἀφυπνίζειν αὐτοὺς ταύτῃ μεθώδευσε τῇ σοφίᾳ, ἀνακεράσας τῷ πόνῳ τῆς προσεδρίας 5 τὸ ἡδὺ τῆς μελῳδίας. τί δέ ἐστιν, ἐν κυμβάλῳ σημασίας; τοὺς ψαλμοὺς οὕτω φησίν. οὐ γὰρ ἁπλῶς ἐκυμβάλιζον, οὐδὲ ἁπλῶς ἐκιθάριζον, ἀλλ', ὡς οἷόν τε ἦν, καὶ διὰ τῶν κυμβάλων, καὶ διὰ τῶν σαλπίγγων, καὶ διὰ τῶν τῆς κιθάρας ψαλμῶν τὰς σημασίας ἐνδεικνύμενοι. καὶ ἦν αὐτοῖς εἰς ταῦτα σπουδὴ καὶ πόνος. πολὺ τὸ κέρδος φέρων. πᾶσα πνοὴ αἰνεσάτω τὸν Κύριον. ἐπειδὴ ἐκάλεσε τοὺς ἐξ οὐρανοῦ, ἐπειδὴ διήγειρε τὸν δῆμον, ἐ- 10 πειδὴ τὰ ὄργανα ἅπαντα ἐκίνησεν, εἰς τὴν φύσιν πᾶσαν ἐκβαίνει λοιπὸν, πᾶσαν ἡλικίαν εἰς τὴν μελῳδίαν καλῶν, πρεσβύτας, ἄνδρας, νέους, ἐφήβους, γυναῖκας, ἅπαντας τοὺς τὴν οἰκουμένην οἰκοῦντας, καὶ ἐντεῦθεν ἤδη προκαταβαλλόμενος τῆς καινῆς διαθήκης τὰ σπέρματα τοῖς πανταχοῦ γῆς ἐκτεταμένοις. αἰνῶμεν τοίνυν τὸν Θεὸν διηνεκῶς, καὶ μὴ διαλείπωμεν ὑπὲρ ἁπάντων εὐχαριστοῦντες, καὶ διὰ ῥημάτων καὶ διὰ τῶν 15 πραγμάτων. αὕτη γὰρ ἡμῶν θυσία καὶ προσφορὰ, αὕτη λειτουργία ἀρίστη καὶ ταῖς ἀγγελικαῖς πολιτείαις ἐοικυῖα. κἂν διαμείνωμεν οὕτως αὐτὸν ἀνυμνοῦντες, καὶ τὸν παρόντα βίον ἀπροσκόπτως ἀνύσομεν, καὶ τῶν μελλόντων ἀπολαυσόμεθα ἀγαθῶν· ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, 20

μεθ' οὗ τῷ πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ πνεύματι
δόξα, κράτος, τιμὴ νῦν καὶ ἀεὶ,
καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας
τῶν αἰώνων.
Ἀμήν.

ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΩ ΕΠΙΓΡΑΦΟΜΕΝΑΙ ΕΡΜΗΝΕΙΑΙ.

Ψαλμ. να. ΕΙΣ ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΣΥΝΕΣΕΩΣ ΤΩ ΔΑΒΙΔ, ἐν τῷ ἐλθεῖν Δωὴκ τὸν Ἰδουμαῖον, καὶ ἀναγγεῖλαι τῷ Σαοὺλ, καὶ εἰπεῖν αὐτῷ· ἦλθε Δαβὶδ εἰς τὸν οἶκον Ἀβιμέλεχ.

1 Τί ἐγκαυχᾷ ἐν κακίᾳ ὁ δυνατός; ἀνομίαν ὅλην τὴν ἡμέραν, 2 Ἀδικίαν ἐλογίσατο ἡ γλῶσσά σου· ὡσεὶ ξυρὸν ἠκονημένον, ἐποίησας δόλον· 3 Ἠγάπησας κακίαν ὑπὲρ ἀγαθωσύνην, ἀδικίαν ὑπὲρ τὸ λαλῆσαι δικαιοσύνην. 4 Ἠγάπησας πάντα ῥήματα καταποντισμοῦ, γλῶσσαν δολίαν.

Ὁ μὲν λγ΄ ψαλμὸς εἴρηται τῷ Δαβὶδ, ὁπότε ἠλλοίωσε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἐνώπιον Ἀβιμέλεχ, καὶ ἀπέλυσεν αὐτὸν, καὶ ἀπῆλθεν· οὑτοσὶ δὲ ἐκείνῳ ἀκόλουθος ἂν εἴη κατὰ τὴν ἱστορίαν. λέγει γὰρ ἡ γραφὴ τῶν βασιλειῶν· Καὶ ἐκεῖ ἦν ἓν τῶν παιδαρίων τοῦ Σαοὺλ ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ. (a. Βασ. κα. ζ.) ἐπισημαίνεται δὲ τὸν καιρὸν, ἐν ᾧ ἦλθε Δαβὶδ εἰς τὸν οἶκον Ἀβιμέλεχ, καὶ τοὺς ἄρτους τῆς προθέσεως ἔφαγε λαβὼν παρὰ τοῦ ἀρχιερέως, ὅτε καὶ ἠλλοίωσε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἐνώπιον Ἀβιμέλεχ, καὶ ἀπέλυσεν αὐτὸν, καὶ ἀπῆλθεν. κατ' αὐτὸν γὰρ ἐκεῖνον τὸν καιρὸν ἐκεῖ ἦν, φησιν, ἓν τῶν παιδαρίων τοῦ Σαοὺλ Δωὴκ ὁ Σύρος, νέμων τὰς ἡμιόνους Σαοὺλ, (a. Βασ. κβ. θ.) ὃς μετὰ ταῦτα ἐλθὼν πρὸς Σαοὺλ εἶπεν· ἑώρακα τὸν υἱὸν Ἰεσσαὶ παραγενόμενον εἰς Νομβᾶ πρὸς Ἀβιμέλεχ υἱὸν Ἀχιτὼβ τὸν ἱερέα, καὶ ἠρώτα αὐτὸν διὰ τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐπισιτισμὸν ἔδωκεν αὐτῷ, καὶ τὴν ῥομφαίαν Γολιὰθ τοῦ ἀλλοφύλου ἔδωκεν αὐτῷ. καὶ ἀπέστειλεν ὁ βασιλεὺς καλέσαι τὸν Ἀβιμέλεχ τὸν ἱερέα, καὶ πάντας τοὺς υἱοὺς τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, τοὺς ἱερεῖς τοῦ Κυρίου τοὺς ἐν Νομβᾶ, καὶ παρεγένοντο πάντες πρὸς τὸν βασιλέα· ὅτε καὶ κελεύσαντος τοῦ Σαοὺλ, αὐτὸς ἐκεῖνος ὁ Δωὴκ ἐθανάτωσε τοὺς ἱερεῖς τοῦ Κυρίου τριακοσίους καὶ πέντε ἄνδρας φέροντας ἐφοὺδ, καὶ τὴν Νομβᾶ τὴν πόλιν τῶν ἱερέων ἐπάταξεν ἐν στόματι ῥομφαίας, ἀπὸ ἀνδρὸς ἕως γυναικὸς, ἀπὸ νηπίου ἕως θηλάζοντος, καὶ μόσχου, καὶ ὄνου, καὶ προβάτου ἐν στόματι ῥομφαίας. Ταῦτ' οὖν μαθὼν ὁ Δαβὶδ τοῦτον πεπραγμένα τὸν τρόπον, τοὺς προκειμένους προφέρεται λόγους, οὔτε ᾠδὴν περιέχοντας, οὔτε ὕμνον, οὔτε ψαλμὸν, οὔτε τι τοιοῦτο. πῶς γὰρ καὶ οἷόν τε ἦν ἐπὶ συμφορᾷ τοιούτων ἱερέων ᾠδὰς αὐτὸν καὶ ψαλμοὺς ᾄδειν; διὸ οὐδὲν τοιοῦτον ἐπιγέγραπται· μόνον δὲ εἰς τὸ τέλος εἴρηται καὶ συνέσεως, ἐπειδὴ τὰ τελευταῖα τῶν λόγων, ἀγαθῶν ἐστιν ἀπαγγελτικά, ἐν οἷς φησιν, ἐγὼ δὲ, ὡσεὶ ἐλαία κατάκαρπος ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Θεοῦ ἤλπισα ἐπὶ τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ εἰς τὸν αἰῶνα καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος. καὶ συνέσεως δὲ τῆς ἐκ Θεοῦ δεῖται ἡ τῶν ἐμφερομένων λόγων διάνοια. ὅτε μὲν οὖν παρὰ τῷ Ἀβιμέλεχ γενόμενος τῆς ἱερατικῆς ἀπεγεύσατο τροφῆς, ἀλλοιώσας τὴν γεῦσιν αὐτοῦ (ἢ τὸν τρόπον αὐτοῦ, κατὰ τὴν

τῶν

Ψαλμ. λγ. α.

τῶν λοιπῶν ἑρμηνείαν) εὐλογίας καὶ εὐχαριστίας ἀνέπεμπε τῷ Θεῷ λέγων· Εὐλογήσω τὸν Κύριον ἐν παντὶ καιρῷ, διὰ παντὸς ἡ αἴνεσις αὐτοῦ ἐν τῷ στόματί μου, καὶ τὰ ἑξῆς. νυνὶ δὲ ὅτι τὴν διαβολὴν Δωὴκ τὴν πρᾶξιν ἔγνω, καὶ ὡς τοσούτους ἀνεῖλεν ἱερεῖς ἔργῳ διαβολικῷ χρησάμενος, πρὸς αὐτὸν συντάττει τοὺς προκειμένους λόγους φάσκων·

Τί ἐγκαυχᾷ ἐν κακίᾳ ὁ δυνατός; ἀνομίαν ὅλην τὴν ἡμέραν, ἀδικίαν ἐλογίσατο 5 ἡ γλῶσσά σου.

Κάλουνται μὲν τὰ μετὰ χεῖρας πολὺ πρότερον τοῖς χρόνοις τῆς ἱστορίας τοῦ πεντηκοστοῦ ψαλμοῦ. ἔτι γὰρ ζῶντος Σαοὺλ καὶ πρὸ τοῦ βασιλεῦσαι τὸν Δαβίδ, ταῦτα καὶ πέπρακται καὶ εἴρηται· μακροῖς δὲ ὕστερον χρόνοις μετὰ τὸν θάνατον Σαούλ, καὶ πρὸς τοῖς τελευταίοις τῆς ἑαυτοῦ βασιλείας ὁ Δαβὶδ τὴν ἐν τῷ πεντηκοστῷ ποιεῖται ἐξομολόγησιν· 10 ἣν προὔταξε διὰ τὴν πρὸς τὸν μθ' ψαλμὸν ἀκολουθίαν, ὥσπερ οὖν ἀποδέδεικται. οἱ δ' ἀπὸ τοῦ πρώτου καὶ πεντηκοστοῦ τὸν ἀριθμὸν εἴκοσι τοῦ Δαβὶδ ἐπιγεγραμμένοι μέχρι τοῦ ἑβδομηκοστοῦ, ἐξ ἑτέρας ἀρχῆς τὴν ὑπόθεσιν εἰλήφασιν. ἐοίκασιν οὖν ἔτι ζῶντος Σαοὺλ εἰρῆσθαι, πρὶν ἢ βασιλεῦσαι τὸν Δαβίδ. ὅ τε γὰρ μετὰ χεῖρας, ἔτι ζῶντος Σαοὺλ ἐλέχθη, ἐν τῷ ἐλθεῖν Δωὴκ τὸν Ἰδουμαῖον καὶ ἀναγγεῖλαι τῷ Σαούλ, ὅτι ἦλθε Δα- 15 βὶδ εἰς τὸν οἶκον Ἀβιμέλεχ. ἀλλὰ καὶ ὁ πεντηκοστὸς τρίτος, ἐν τῷ ἐλθεῖν τοὺς Ζιφαίους καὶ εἰπεῖν τῷ Σαούλ, οὐκ ἰδοὺ Δαβὶδ κέκρυπται παρ' ἡμῖν, εἴρηται. καὶ ὁ πέμπτος δὲ καὶ πεντηκοστός, ὅτε ἐκράτησαν αὐτὸν οἱ ἀλλόφυλοι ἐν Γέθ, ἐπιγέγραπται. ἣν δὲ καὶ αὐτὸς ὁ χρόνος ὁ πρὸ τῆς βασιλείας Δαβίδ, ἔτι τοῦ Σαοὺλ περιόντος τῷ βίῳ. καὶ ὁ πεντηκοστὸς ἕκτος ἐπιγράφει· τῷ Δαβίδ, ἐν τῷ αὐτὸν ἀποδιδράσκειν ἀπὸ προσώπου 20 Σαοὺλ εἰς τὸ σπήλαιον. ὡσαύτως καὶ ὁ πεντηκοστὸς ὄγδοος· ὁπότε, φησίν, ἀπέστειλε Σαοὺλ καὶ ἐφύλαξε τὸν οἶκον αὐτοῦ, τοῦ θανατῶσαι αὐτόν. ὅγε μὴν πεντηκοστὸς ἔνατος, εἰ καὶ μετὰ τὸν θάνατον Σαοὺλ εἴρηται, ἤδη βασιλεύσαντος τοῦ Δαβίδ, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς πρὸ τῆς κατὰ τὸν Οὐρίαν πράξεως (ὃ δὴ σημαίνεται) ἀπὸ τῆς ἐπιγραφῆς, ἥτις δηλοῖ τὸν χρόνον φάσκουσα· ὁπότε ἐνεπύρισε τὴν Μεσοποταμίαν Συρίας καὶ τὴν Συρίαν Σωβάλ, καὶ 25 ἐπέστρεψεν Ἰωάβ, καὶ ἐπάταξε τὴν φάραγγα τῶν ἁλῶν, δώδεκα χιλιάδας. ταῦτα δὲ τοῖς χρόνοις προάγει τὴν ἐν τῷ πεντηκοστῷ ψαλμῷ ἐξομολόγησιν. ἔτι μὴν καὶ ὁ ἑξηκοστὸς δεύτερος ψαλμὸς ἐλέχθη τῷ Δαβίδ, ἐν τῷ εἶναι αὐτὸν ἐν τῇ ἐρήμῳ τῆς Ἰουδαίας, ζῶντος ἔτι τοῦ Σαούλ. καὶ θέα ὅπως σχεδὸν οἱ πλεῖστοι τοῦ δευτέρου μέρους τῆς βίβλου τῶν ψαλμῶν τοῦ Δαβίδ, παρεκτὸς τοῦ πεντηκοστοῦ, τοὺς πρόπαλαι εἰρημένους αὐτῷ πρὸ τῶν 30 χρόνων τῆς κατὰ τὸν Οὐρίαν πράξεως περιειλήφασι. τὸ μὲν οὖν πρῶτον μέρος [ἀπὸ] τῆς αὐτῆς βίβλου, τὸ ἀπὸ πρώτου καὶ μέχρι τεσσαρακοστοῦ, τὴν ἐναντίαν εἶχε τάξιν. τὰ γὰρ μετὰ τὴν ἐξομολόγησιν τοῦ πεντηκοστοῦ ἐκεῖνο περιεῖχε τὸ μέρος. ὁ οὖν τρίτος ψαλμὸς λέλεκται τῷ Δαβίδ, ὁπότε ἀπεδίδρασκεν ἀπὸ προσώπου Ἀβεσσαλὼμ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ· ἔφευγε δὲ τὸν υἱὸν μετὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ Οὐρίου. ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ ἕκτῳ τῆς αὐτῆς ἕνε- 35 κεν πράξεως ἀπεκλαίετο λέγων· ἐκοπίασα ἐν τῷ στεναγμῷ μου, λούσω καθ' ἑκάστην νύκτα τὴν κλίνην μου· ἐν δάκρυσί μου τὴν στρωμνήν μου βρέξω. καὶ ὁ ἕβδομος δὲ ὑπὲρ τῶν λόγων Χουσὶ υἱοῦ Ἰεμενεὶ λεγόμενος τῶν αὐτῶν ἂν εἴη χρόνων. Χουσὶ γὰρ ἀρχιεταῖρος γεγονὼς τοῦ Δαβίδ, τῷ Ἀβεσσαλὼμ συνεγίνετο. ἔτι μὴν καὶ ὁ ἑπτακαιδέκατος ἀποδέδεικται περὶ τὰ τελευταῖα τῆς ζωῆς Δαβὶδ λεγόμενος· ἀλλὰ καὶ ὁ τρια- 40 κοστὸς ἕβδομος ἐπιγεγραμμένος εἰς ἀνάμνησιν, τὴν αὐτὴν ἔχων διάνοιαν τῷ ἕκτῳ, ἄρχεται μὲν ἀπὸ τῶν αὐτῶν ῥημάτων λέγων· Κύριε, μὴ τῷ θυμῷ σου ἐλέγξῃς με, μηδὲ τῇ ὀργῇ σου παιδεύσῃς με· προοίμιον δὲ τὴν αὐτὴν ἐξομολόγησιν τὴν ἐν τῷ πεν-

τηκοστῷ

τηκοστῷ φερομένην ποιεῖται, ἔν τε τοῖς ἄλλοις, καὶ δι' ὧν φησιν, ὅτι αἱ ἀνομίαι μου ὑπερῆ-
ραν τὴν κεφαλήν μου· προσώζεσαν καὶ ἐσάπησαν οἱ μώλωπές μου ἀπὸ προσώπου τῆς
ἀφροσύνης μου. καὶ σὺ δ' ἂν κατὰ ταῦτα συναγαγὼν εὕροις ἂν τὰ πλεῖστα τῶν ἐν τῷ πρώτῳ μέ-
ρει τῶν ψαλμῶν μετὰ τοὺς χρόνους τῆς κατὰ τὸν Οὐρίαν ἱστορίας εἰρημένα, τὰ δὲ μετὰ τὸν πεντη-
5 κοστὸν τοῖς χρόνοις προάγοντα τὴν κατὰ τὸν Οὐρίαν πρᾶξιν. τί δέ ποτε, οὐ κατὰ τὴν τῶν
χρόνων ἀκολουθίαν οἱ πρῶτοι τοῖς χρόνοις, πρῶτοι κατετάγησαν, καὶ οἱ δεύτεροι δεύ-
τεροι, ἀλλ' οἱ μὲν πρῶτοι λελεγμένοι ἔτι ζῶντος Σαοὺλ, ἐν τῷ δευτέρῳ μέρει τῶν ψαλ-
μῶν· ἐν δὲ τῷ πρώτῳ, οἱ τοῖς χρόνοις ὕστατοι; ἡγοῦμαι δὴ ταύτην εἰληφέναι τὴν
τάξιν, ὡς ἂν μὴ ἀπὸ τῶν κρειττόνων ἐπὶ τὰ χείρω φέροιτο. ὀλιγοστοὶ γὰρ, εἰς δὲ τέλος
10 μὴ διαφθείρῃς, καὶ εἰς τὸ τῶν ψαλμῶν τάξεως πεφυλάχθαι ἔοικε. διὸ τὰ σκυθρω-
πότερα πρῶτα τίθεται, ἵνα ἐν δευτέρῳ τὰ χρηστότερα φυλαχθῇ, καλυπτομένων καὶ ἐξ-
αφανιζομένων τῶν χειρόνων διὰ τῶν ἐν τοῖς δευτέροις κρειττόνων. εἰκὸς δὲ τὸν Δαβὶδ
τὸ πλημμεληθὲν αὐτῷ ὕστερον διὰ τῶν προτέρων αὐτοῦ κατορθωμάτων ἐθέλειν καλύπ-
τειν. εἴποι δ' ἄν τις, ὅτι καθ' ὑπερβολὴν εὐλαβείας πρώτας ἔταττε τὰς ἐξομολογήσεις
15 αὐτοῦ, ἐπειδὴ δίκαιος ἑαυτοῦ κατήγορος ἐν πρωτολογίᾳ. ἀλλὰ γὰρ τοσούτων ἡμῖν εἰς τὴν Παροιμ. ιη. ζ.
ἀποδοθεῖσαν τάξιν γεγυμνασμένων, καιρὸς ἤδη καὶ ἐπὶ τὰς προκειμένας φωνὰς τοῦ πεν-
τηκοστοῦ πρώτου μετελθεῖν. γράφει τοίνυν τοὺς προκειμένους λόγους, μαθὼν ὁποῖα ἐ-
πεπράξατο Δωὴκ ὁ Σύρος ἐν ταῖς κατ' αὐτοῦ διαβολαῖς. διὸ ὡς πρὸς αὐτὸν ἀνετείνετο
λέγων· τί ἐγκαυχᾷ ἐν κακίᾳ ὁ δυνατός; ὁ μὲν οὖν ἀδύνατος καὶ ἄτονος καὶ ὀλίγος ἐν κα-
20 κίᾳ, πλεονάζοντος ἐν αὐτῷ τοῦ κρείττονος τρόπου, ὡς ἂν ἀσθενέστερος ἐν κακίᾳ ἐγκαλύ-
ψεται ἁμαρτάνων, καὶ ὑπὸ τῆς συνειδήσεως κεντούμενος μετανοήσειεν ἄν, καὶ τῆς ἑαυτοῦ
κακίας προνοήσειεν ἂν αὐτῷ φάρμακα δι' ἐξομολογήσεως καὶ εἰλικρινοῦς μετανοίας· ὁ δὲ δυ-
νατὸς ἐν κακίᾳ, τυφοῦται ἐν αὐτῇ καὶ ἐγκαυχᾶται, ὡς ἐπὶ μεγάλῳ κατορθώματι σεμ-
νυνόμενος. καί μοι δοκεῖ τὸν ἐναντίον τρόπον διαγράφειν ὁ παρὼν λόγος τῷ προηγη-
25 σαμένῳ ἐν τῷ πεντηκοστῷ ψαλμῷ. ἐν ἐκείνῳ μὲν γὰρ ὀλισθήσας ἐν κακίᾳ ἅπαξ ποτὲ
μετεγίνωσκε, καὶ ἑαυτὸν ἔκοπτεν ἐξομολογούμενος καὶ τὰ αὐτοῦ κακὰ ἀποκλαιόμενος· ὁ δὲ
παρὼν, ἐν κακίᾳ ὢν δυνατὸς, οὐδὲ τοὺς ἔξωθεν περιμένει ἐλέγχους, ἀλλ' ἐναβρυνόμενος,
ὡς ἐν ἀρετῇ, κακίᾳ σεμνύνεται, ἀπερυθριάσας πρὸς τὴν ἐν αὐτῷ συνείδησιν. εἶ-
τα καὶ ἀνομίαν δι' ὅλης τῆς ἡμέρας βούλεται (ἢ καὶ καθ' ἑκάστην ἡμέραν, κατὰ τὸν Σύμ-
30 μαχον) ἀλλὰ καὶ τοὺς λογισμοὺς τοὺς ἀδικίας πλήρεις ἐπὶ τῆς γλώσσης φέρει, οὐ καλύ-
πτων αὐτοὺς ἔνδον ἐν τῷ τῆς ψυχῆς ταμιείῳ, ἀλλ' εἰς ἐξάκουστον τοῖς πᾶσιν αὐτοὺς διὰ
τῆς γλώττης ἀπαγγέλλων. διὸ λέλεκται, ἀδικίαν ἐλογίσατο ἡ γλῶττά σου· ὁποῖοί εἰσιν
οἱ ἀδεῶς καὶ ἀκατακαλύπτως αἰσχρορρημονοῦντες, ἢ ἀφυλάκτως ῥήματα βλάσφημα
φθεγγόμενοι, ἢ οἱ διαφόροις ψευδολογίαις καὶ ἐπιορκίαις χρώμενοι, οἵ τε ἐκ τοῦ φανεροῦ
35 κατὰ τῶν πέλας διαβολὰς προφερόμενοι· ὧν εἷς τις ἦν καὶ ὁ Δωὴκ, τοιαύταις κατὰ τοῦ Δα-
βὶδ καὶ κατὰ τοῦ Ἀβιμέλεχ χρησάμενος καταλαλιαῖς. καὶ ὁ μὲν δυνατὸς ἐν κακίᾳ, τοὺς
ἀθέους λογισμοὺς ἐπὶ τῆς γλώττης ἑαυτοῦ φέρει· ὁ δὲ ἐλάττων ἐν κακίᾳ, εἰ μὴ κεκάθαρ-
ταί γε λογισμοῖς, ἀλλ' οὖν κρύπτει αὐτοὺς, καὶ, ὅση δύναμις, σβεννύειν καὶ ἀφανίζειν αὐ-
τοὺς ἐν ἑαυτῷ πειρᾶται. ἔτι μὴν ὁ δυνατὸς ἐν κακίᾳ, ὡσεὶ ξυρὸν ἠκονημένον, ἐποίησε
40 δόλον, ἐξαπατῶν μὲν ἁπαλῷ λόγῳ τὸν ἐπιβουλευόμενον, λαθραίως δὲ αὐτὸν συσκευα-
ζόμενος. καὶ τοῦτο δὲ Δωὴκ ὁ Σύρος ἐποίει, παρὼν μὲν ἐν τῇ πόλει τῶν ἱερέων, ὁπηνίκα ἐ-
Νωβ. πεδήμει τῷ Ἀβιμέλεχ ὁ Δαβὶδ, δολίως δὲ ἐπιτηρῶν τὰ πραττόμενα, καὶ μηδὲν μὲν
εἰς φανερὸν τότε φθεγγόμενος, τάχα δέ που καὶ φιλίαν πρός αὐτόν τε τὸν Δαβὶδ καὶ πρὸς

τοὺς ἱερέας ὑποκρινόμενος, ὕστερον δὲ δείξας ἑαυτὸν ὅστις ἦν, καὶ τὸν ἐν αὐτῷ κρυπτόμενον δόλον, ὥσπερ ἰόν, ἀποπτύσας. ὁ δὲ αὐτός, δύο προκειμένων, κακίας καὶ ἀγαθότητος, δέον ἑλέσθαι τὴν κρείττονα, ὁ δὲ τὴν κακίαν προὔτιμα· παρὸν δὲ αὐτῷ τὸ εἶναι ἐν ἀγαθωσύνῃ τὴν ἀδικίαν εἵλετο. ἠδίκει γὰρ καταψευδόμενος τοῦ ἱερέως, καὶ τὰ μὴ πραχθέντα κατ' αὐτοῦ λέγων. τὸ γὰρ ἐπερωτῆσαι τὸν Θεὸν ὑπὲρ τοῦ Δαβίδ, ψεῦδος ἦν καὶ οὐκ ἀλήθεια. οὐδὲν γοῦν τοιοῦτον μεμαρτύρηκεν ἡ γραφή. ἐξῆν δὲ αὐτῷ καὶ λαλῆσαι δικαιοσύνην, διδάξαντα τὸν Σαούλ, ὅτι τὴν μὲν αἰτίαν τῆς ἀναχωρήσεως τοῦ Δαβὶδ ἠγνόει ὁ ἱερεύς· ὡς φίλον δὲ αὐτὸν ὑπεδέξατο τοῦ βασιλέως, καὶ ἀπεσταλμένον ἐπὶ διακονίᾳ βασιλικῇ εἰς τιμὴν τοῦ πέμψαντος ἐδεξιοῦτο, καὶ οὐκ ἐδίδου μὲν ἐπισιτισμόν (οὐδὲ γὰρ παρῆσαν αὐτῷ ἄρτοι δυνάμενοι ἐφοδιάσαι τὸν Δαβίδ. τοῦτο γοῦν αὐτῷ καὶ ἀπελογήσατο ὁ ἱερεὺς πρὸς Δαβίδ, εἰπών, οὐκ εἰσὶν ἄρτοι βέβηλοι, ἀλλ' ἢ μόνοι οἱ τῆς προθέσεως) οὐκοῦν οὐκ ἐδίδου ἐπισιτισμόν, ἀνάγκης δὲ καλούσης καὶ πλέον τοῦ νενομοθετημένου τολμᾷ, τῶν τῆς προθέσεως μεταδιδοὺς ὡς ἀνδρὶ θεοφιλεῖ καὶ δικαίῳ. ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα ἀναδιδάξας ὁ Δωὴκ ἐλάλησεν ἂν δικαιοσύνην, εἰ ἠβούλετο· ὁ δὲ ψευδέσι διαβολαῖς χρησάμενος ἠγάπησεν ἀδικίαν ὑπὲρ τὸ λαλῆσαι δικαιοσύνην.

α. Βασ. κα. δ.

Ἀλλὰ καὶ πάντα τὰ ῥήματα καταποντισμοῦ, γλῶσσαν δολίαν, ἠγάπησεν.

Πάντα γὰρ τὰ πρὸς ἐπιβουλὴν καὶ φόνον καὶ θάνατον τοῦ τε ἱερέως καὶ τῶν λοιπῶν ἁπάντων τῶν σὺν αὐτῷ τεθανατωμένων διεπράξατο. διὸ ῥήματα καταποντισμοῦ οἱ λόγοι τῆς τοῦ Δωὴκ ψευδολογίας εἴρηνται. ἀθρόως γὰρ πᾶσαν τὴν πόλιν τῶν ἱερέων, ὥσπερ ἐν βυθῷ, κατεπόντισε τοῖς ἑαυτοῦ ῥήμασιν. ἀλλὰ ταῦτα μὲν οὐ Δωὴκ μόνος, ἀλλὰ καὶ πᾶς ὁ ἐν κακίᾳ δυνατὸς πράξειεν ἄν, δυνάμει κακίας χρώμενος ἀκωλύτως. ὁποῖα δὲ αὐτὸν τὰ ἐκ τῆς τοῦ Θεοῦ κρίσεως μετελεύσεται, ἑξῆς ὁ λόγος διδάσκει φάσκων·

5 Διὰ τοῦτο ὁ Θεὸς καθελεῖ σε εἰς τέλος, ἐκτίλαι σε καὶ μεταναστεύσαι σε ἀπὸ σκηνώματός σου, καὶ τὸ ῥίζωμά σου ἐκ γῆς ζώντων. διάψαλμα.

[illegible]

6 Ὄψονται δίκαιοι καὶ φοβηθήσονται, καὶ ἐπ' αὐτὸν γελάσονται καὶ ἐροῦσιν· ἰδοὺ ἄνθρωπος, ὃς οὐκ ἔθετο τὸν Θεὸν βοηθὸν αὐτοῦ, 7 Ἀλλ' ἐπήλπισεν ἐπὶ τὸ πλῆθος τοῦ πλούτου αὐτοῦ, καὶ ἐνεδυναμώθη ἐπὶ τῇ ματαιότητι αὐτοῦ.

Ὥσπερ ὁ κήρυξ τῆς ἀληθείας λόγῳ χρώμενος μυρίοις αἴτιος ἐγίνετο σωτηρίας, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ὁ δυνατὸς ἐν κακίᾳ τῷ αὐτῷ λόγῳ πολλοῖς προξενεῖ θάνατον καὶ ἀπώλειαν, ῥήματα καταποντισμοῦ προφέρων, καὶ ξίφει λογικῷ χρώμενος ἐπ' ἀνθρώπων ἀπωλείᾳ· καὶ μάλιστα, ὅτε μὴ μόνον σώματα ταῖς αὐτοῦ διαβολαῖς ἀναιρεῖ, ἀλλὰ καὶ ψυχὰς αὐτὰς γλώσσῃ δολίᾳ καταβάλλων ἐπὶ ψευδεῖς καὶ ἀθέους δόξας. διὸ λέλεκταί που· Οἱ υἱοὶ ἀνθρώπων, οἱ ὀδόντες αὐτῶν ὅπλα καὶ βέλη, καὶ ἡ γλῶσσα αὐτῶν μάχαιρα ὀξεῖα· οὓς δεῖ φυλάττεσθαι μᾶλλον, ἢ τοὺς ἐν ταῖς συμφοραῖς κακουργοῦντας· ὧν εἷς ἐστι καὶ ὁ Δωήκ, ὅτι ψευδεῖ λόγῳ καὶ διαβολῇ χρησάμενος τοὺς ἱερέας ἀνεῖλε τοῦ Θεοῦ. ἀλλ' ὁποία τὸν τοιοῦτον ἡ ἐκ Θεοῦ μετελεύσεται δίκη, ὁ παρὼν διδάσκει λόγος, ὡς πρὸς τὸν δυνατὸν ἐν κακίᾳ φάσκων· διὰ τοῦτο ὁ Θεὸς καθελεῖ σε εἰς τέλος. ἐπειδὴ γὰρ ἠγάπησας κακίαν, τούτου χάριν αὐτὸς ὁ τῶν ἁπάντων κριτὴς Θεὸς πρῶτον μέν σε τῆς ἐπάρσεως καὶ τῆς μεγαλαυχίας καθελεῖ, καὶ ἀντὶ ὑψηλοῦ ταπεινὸν ποιήσει, ὡς ἂν μηκέτι καυχᾷ ἐν κακίᾳ. εἶτα δέ, ἐκτίλαι σε καὶ μεταναστεύσαι σε ἀπὸ σκηνώματός σου, καὶ τὸ ῥίζωμά σου ἐκ γῆς ζώντων. κατὰ δὲ τὸν Σύμμαχον, καθελεῖ σε, φησί, καὶ ἀποξύσαι σε ἀπὸ τῆς σκηνῆς σου, καὶ ἐκριζῶσαί σε ἐκ γῆς ζώντων εἰς ἀεί· ἵνα βλέποντες δίκαιοι φοβῶνται καὶ καταγελῶσιν αὐτοῦ λέγοντες· ἰδοὺ ἄνθρωπος, ὃς οὐ προσέταξε τὸν Θεὸν ἰσχὺν αὐτοῦ, ἀλλ'

Ψαλμ. νϛ. ε.

[illegible]

ἀλλ' ἐπεποίθησε τῷ πλήθει τοῦ πλούτου αὐτοῦ, καὶ ἐνισχυρίσατο τῇ συμφορᾷ αὐτοῦ. λέλεκται δὲ ταῦτα ὡς πρὸς τὸν Δωὴκ, ὄντα μὲν Σύρον τὸ γένος, ἀναστραφέντα δὲ ἐν μέσῳ τοῦ Ἰσραὴλ, καί που τάχα καὶ παραβάλλοντα μετὰ τοῦ πλήθους εἰς τὴν πόλιν τοῦ Θεοῦ, θεοσεβῆ τε προσποιούμενον· εἴρηται δὲ καὶ πρὸς πάντα τὸν ἐν κακίᾳ δυνατὸν, τῇ γλώττῃ χρώμενον ἀντὶ ξίφους ἐπὶ ψυχῶν ἀπωλείᾳ· ὃν ὥσπερ τινὰ πικρὰν καὶ λυμαντικὴν ῥίζαν ὁ τῶν ψυχῶν γεωργὸς ἐκτίλλει, κἂν δόξῃ πρὸς βραχύν τινα χρόνον ἐν τῷ σκηνώματι τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ αὐτοῦ πεφυτεῦσθαι. ἐκτμηθεὶς δὲ ὁ τοιοῦτος καὶ μακρὰν ἀπορριφεὶς τοῦ τῶν ἁγίων σκηνώματος, θέαμα κείσεται οἰκτρὸν ἐπ' ὠφελείᾳ καὶ σωφρονισμῷ τῶν ὁρώντων, οἳ τὴν ἀπότομον τοῦ Θεοῦ κατὰ τοῦ τοιούτου κρίσιν ὀφθαλμοῖς παραβαλόντες, ἀγωνιάσουσιν καὶ φυλάξονται μὴ τοῖς ὁμοίοις περιπεσεῖν. εἶτα ἀναφέροντες τῇ μνήμῃ τὴν προτέραν τοῦ δυνατοῦ ἐν κακίᾳ μεγαλαυχίαν, τό τε ὕψος, καὶ τὴν ὑπερηφανίαν αὐτοῦ, ὁρῶντες δὲ καὶ τὴν μετὰ ταῦτα μετελθοῦσαν αὐτὸν ταπείνωσίν τε καὶ ἀπώλειαν, καταγέλαστον αὐτὸν ἡγήσονται, ἐξ οἵων εἰς οἷα κακὰ ἐμπέπτωκε θεώμενοι· ἀποδέξονται δὲ τοῦ Θεοῦ τὴν κρίσιν, δικαίαν αὐτὴν εἶναι ὁμολογοῦντες. εἶτα καὶ τὰς αἰτίας διελεύσονται δι' ἃς ταῦτα πέπονθεν ὁ ἀσεβὴς, δικαιοῦντες τὴν τοῦ Θεοῦ κρίσιν. δέον γὰρ μὴ ἐπὶ πλούτῳ μεγαφρονεῖν, μηδὲ ἐπὶ τῇ ματαιότητι τοῦ παρόντος βίου ἐπαίρεσθαι, μόνον δὲ τὸν Θεὸν ἐλπίδα καὶ βοηθὸν αὐτοῦ τίθεσθαι, καὶ ἐπὶ ταύτῃ σαλεύειν τῇ ἐλπίδι, ὁ δὲ τὴν μὲν ἀγαθὴν ἐλπίδα τῆς ἑαυτοῦ σωτηρίας καταλέλοιπεν, ἐπὶ δὲ ματαίῳ πλούτῳ τὰς ἐλπίδας ἀναρτήσας, πλέον οὐδὲν ἢ γέλωτα ὠφλήσας ἐπὶ τῇ αὐτοῦ ματαίᾳ καὶ ἄφρονι μεγαλαυχίᾳ.

8 Ἐγὼ δὲ, ὡσεὶ ἐλαία κατάκαρπος ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Θεοῦ, ἤλπισα ἐπὶ τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος.

9 Ἐξομολογήσομαί σοι εἰς τὸν αἰῶνα, ὅτι ἐποίησας, καὶ ὑπομενῶ τὸ ὄνομά σου, ὅτι χρηστὸν ἐναντίον τῶν ὁσίων σου. Ὁ μὲν ἐν κακίᾳ δυνατὸς ὁποίου τέλους τεύξεται, διὰ τῶν εἰρημένων μεμαθήκαμεν· ἐγὼ δέ, φησιν, ὁ Δαβὶδ, ταῦτα παιδευθεὶς παρὰ τοῦ ἁγίου πνεύματος, οὔτε ἐπὶ πλήθει πλούτου προσκαίρου ἐπαρθῆναί ποτε, οὔτε ἐπὶ ματαιότητι τοῦ θνητοῦ βίου (Ματαιότης γὰρ ματαιοτήτων, τὰ πάντα ματαιότης) ἀλλὰ καὶ φεύγων τὴν ὁδὸν τοῦ δυνατοῦ ἐν κακίᾳ, τὴν ἐμαυτοῦ γλῶτταν καὶ τὰ ῥήματα οὐκ εἰς ἀπώλειαν ἑτέρων ἀκονήσω, ἀλλ' ἐπ' ὠφελείᾳ ψυχῶν· ἔσομαι, ὡσεὶ ἐλαία κατάκαρπος, εἰς σωτηρίαν τῶν τοιούτων· καὶ ταῖς λοιπαῖς δὲ πράξεσιν οὕτως ἀνύειν γενοίμην εὐθαλὴς καὶ εὔκαρπος, ὡς παραβάλλεσθαί μου τὴν ψυχὴν ἀειθαλεῖ καὶ πολυκάρπῳ φυτῷ ἐν οἴκῳ Θεοῦ πεφυτευμένῳ. διό φημι, ἐγὼ δὲ ὡσεὶ ἐλαία κατάκαρπος ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Θεοῦ· ἢ κατὰ τὸν Σύμμαχον, ἐγὼ δὲ ὡσεὶ ἐλαία εὐθαλὴς ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Θεοῦ. οὐδὲ γὰρ ἀπένευον τοῦ οἴκου τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ἔνδον ἐν αὐτῷ, ὥσπερ ἐν γεωργίῳ Θεοῦ πεφυτευμένος, καὶ τῶν ναμάτων τῆς ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Θεοῦ πηγῆς ἀπολαύων, πολύκαρπος ἐγενόμην καὶ εὐθαλὴς, κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ τῆς ἐλαίας φυτοῦ, ὅπερ ἐν τοῖς ἀειθαλέσι παρείληπται. τήρει δὲ, ὅτι ταῦτα λέγων ὁ Δαβὶδ οὔτ' ἐπὶ τῆς Ἱερουσαλὴμ ἐτύγχανεν, ἣν ἐνόμιζον εἶναι Ἰουδαίων παῖδες οἶκον τοῦ Θεοῦ (οὐδὲ γὰρ ᾠκοδόμητο αὕτη) ἀλλ' οὐδὲ ἐν τῇ σκηνῇ τῇ ὑπὸ Μωϋσέως κατεσκευασμένῃ τῇ ἔτι τότε παρὰ Ἰουδαίοις οὔσῃ (φεύγων γὰρ τὸν Σαοὺλ παρ' ἑτέροις τὰς διατριβὰς ἐποιεῖτο) ὅμως δ' οὖν οὐκ ἠγνόει ἑαυτὸν ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Θεοῦ πεφυτεῦσθαι, οἶκον Θεοῦ νοῶν τὸ θεοσεβὲς πολίτευμα. καὶ ἐπειδήπερ κατάκαρπος ἦν, ἀλλ' οὐκ ἄκαρπος, οὐδὲ πικροὺς φέρων καρποὺς, γλυκεῖς δὲ καὶ πολλῆς γέμοντας φιλανθρωπίας, εἰκότως ἐλαίας φυτῷ κατακάρπῳ παρέβαλλεν, τὸν

εἰς τοὺς πέλας ἔλεον σημαίνοντος καὶ τὴν εἰς ἅπαντας φιλανθρωπίαν τοῦ παραδείγματος. ὡς οὖν τοσούτοις βελτίων ἀγαθοῖς ἀκολούθως ἐπιλέγει· ἤλπισα ἐπὶ τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος. τοῦ μὲν γὰρ ἐν κακίᾳ δυνατοῦ τὸ τέλος, ἐκριζοῦσιν αὐτὸν, καὶ ἀφανισμὸν ἐδήλου εὑρεῖν· ἢ γὰρ τὴν τῶν πικρῶν ποιητικὴν ῥίζαν καρπῶν, πρὸς οὐ τῶν ὅλων σοφοῦ γεωργοῦ ἐκτίλλεσθαι. ὁ δὲ, ὡς ἐλαία κατάκαρπος ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Θεοῦ, ἤλπισεν ἐπὶ τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος, ἀθανασίαν καὶ ζωὴν αἰώνιον πορίζόμενος ἀπὸ τῆς ἀγαθῆς ἐλπίδος, ἧς οὔποτε ἐκπεσεῖται. Ἡ γὰρ ἐλπὶς, κατὰ τὸν ἀπόστολον, οὐ καταισχύνει. (Ῥωμ. ε.) Εἶθ' ὡς ἐπ' ἀγαθοῖς καρποῖς ἀγαθὰς ἐλπίδας ἑαυτῷ ὑποτυπωσάμενος, τὴν αἰτίαν ἐξάπτει τῷ πάντων ἀγαθῶν χορηγῷ· ἐξομολογήσομαί σοι εἰς τὸν αἰῶνα, ὅτι ἐποίησας. οὐ γὰρ ἐγώ, φησιν, ἐποίησα ἐμαυτὸν ὡς ἐλαίαν κατάκαρπον, ἀλλὰ σὺ ἐποίησας· παρὰ σοῦ γὰρ ἡ χάρις. διὸ οὔποτε παύσομαί σοι τὴν χάριν εἰδὼς καί σοι ἐξομολογούμενος· ἅπαξ δὲ ἐλπίσας ἐπὶ τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ, ὑπομενῶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ. τῆς γὰρ ἀγαθῆς ἐλπίδος ὑποκειμένης, ὑπομονῆς ἡμῖν χρεία. διὸ ὑπομενῶ τὸ ὄνομά σου, φησιν, ὅτι χρηστὸν ἐναντίον τῶν ὁσίων σου· ἢ κατὰ τὸν Σύμμαχον, ὅτι ἀγαθὸν τὸ ὄνομά σου ἄντικρυ τῶν ὁσίων σου. Εἰδὼς οὖν, ὅτι ἀγαθόν ἐστι, καὶ ἀγαθῶν ποιητικὸν οὐ τοῖς δυνατοῖς ἐν κακίᾳ, οὐδὲ τοῖς ἀποβλήτοις τῶν ζώντων, ἀλλὰ τοῖς σοῖς ὁσίοις, εἰκότως ὑπομενῶ τὸ ὄνομά σου, εὔελπις ὢν μήποτε ἐκπεσεῖν τοῦ ἐλέους. οὕτως οὖν ἤλπισα ἐπ' αὐτὸν εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ πάντα πρὸς τὸ συμφέρον οἰκονομοῦντος Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα σὺν τῷ πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι, νῦν καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Ψαλμ. ϟε. 1 ΑΣΑΤΕ ΤΩ ΚΥΡΙΩ ΑΣΜΑ ΚΑΙΝΟΝ, ᾄσατε τῷ Κυρίῳ πᾶσα ἡ γῆ.

Καλὸν ἡμῖν ὡς ἀληθῶς καὶ θαυμάσιον ὕμνον διὰ τῆς πνευματικῆς ἀνεκρούσατο λύρας ὁ ὑμνογράφος Δαβὶδ, διὰ μὲν τῆς προφητικῆς γλώττης τὸν εὐαγγελικὸν ὑφαίνων λόγον, διὰ δὲ τῶν ἀρχαίων λόγων τὰ καινὰ πράγματα σημαίνων. τί γὰρ ἐβόησεν; ὡς ἀρτίως ἀκηκόαμεν, Ἄσατε τῷ Κυρίῳ ᾆσμα καινὸν, ᾄσατε τῷ Κυρίῳ πᾶσα ἡ γῆ. σκόπησον, ἀγαπητὲ, εὐσεβῶς, καὶ νόησον, ὅπως τὰ προφητικὰ τοῖς εὐαγγελικοῖς συνάπτων ῥήμασιν, ᾄσατέ φησι τῷ Κυρίῳ ᾆσμα καινόν. ἴσμεν, ἀδελφοὶ, ὅτι τὸ καινὸν ᾆσμα πρὸς τὸ παλαιὸν ἀντιδιαστέλλεται. ἀναγκαῖον δὲ ζητῆσαι τί μὲν τὸ ᾆσμα τὸ παλαιὸν, τί δὲ τὸ καινὸν ὑποτίθεται. οὕτω γὰρ ἐκ τῆς τῶν πραγμάτων διαφορᾶς δυνησόμεθα καταλαβεῖν τῆς ἀληθείας τὴν ἔννοιαν. τὸ τοίνυν πρῶτον καὶ πάντων ἀρχαιότατον ᾆσμα ἐπὶ τῆς ἐρυθρᾶς θαλάσσης ᾔδετο, ὅτε Μωϋσῆς ἐκεῖνος ὁ θαυμάσιος θείᾳ δυνάμει τὴν θάλασσαν ἐπτέρωσε, καὶ γῆν ἐποίησε τὸ πέλαγος, καὶ ᾆσμα ἀνακρουσάμενος ἔλεγεν, ᾄσωμεν τῷ Κυρίῳ· ἐνδόξως γὰρ δεδόξασται, ἵππον καὶ ἀναβάτην ἔρριψεν εἰς θάλασσαν. ἐλέγετο καὶ ἄλλο παλαιὸν ᾆσμα ὑπὸ τῆς μακαρίας Δεβόρρας, ὁπηνίκα τρωθέντων ἐν τῷ πολέμῳ τῶν ἐναντίων, οἷόν τι μέγιστον ἤγειρε τρόπαιον, τὸν ἐπινίκιον ὕμνον. εὑρήσεις καὶ ἄλλο παλαιὸν ᾆσμα ἐν τῇ ἐρήμῳ γενόμενον, ὅτε τὸ φρέαρ εὗρον οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ, καὶ τῆς ξένης ἀπήλαυον χάριτος. καὶ πολὺ ἐστιν εὑρεῖν λέγειν τοῦ παλαιοῦ ᾄσματος τοῖς γνησίως καὶ εἰλικρινῶς ταῖς ἁγίαις γραφαῖς ἐντυγχάνουσιν.

ἐντυγχανόντων. ἀναγκαῖον δὲ λοιπὸν ζητῆσαι, τὸ νέον τοῦτο καὶ καινὸν ᾆσμα ποίαν ἔχει δύνα-
μιν, καὶ ποίαν ὑποτίθεται θεωρίαν. καί μοι πρόσεχε ἀκριβῶς. τὸ παλαιὸν ᾆσμα
ἑνὶ περιωρίζετο λαῷ, καὶ εἰς ἓν περιεγέγραπτο κλίμα, τὸ τῆς Παλαιστίνης, καὶ οὐκ ἐπετέτρα-
πτο τῷ λαῷ ἐκτὸς τοῦ κλίματος ἐκείνου τὸ παλαιὸν ᾆσμα προφέρειν. ἀλλ' ἐπειδὴ λαὸς
5 εἷς ἦν, καὶ ἔθνος ἕν, ἑνὶ τούτῳ καὶ κλίματι καὶ τὸ ᾆσμα καὶ ἡ λατρεία τὸ παλαιὸν περιω-
ρίζετο. μαρτυρεῖ δὲ τῷ λόγῳ καὶ ὁ μακάριος Δαβίδ, ὧδε ἐπιλέγων ἐκ προσώπου τῶν
εἰς τὴν Βαβυλῶνα παραληφθέντων Ἰουδαίων· Πῶς ᾄσωμεν τὴν ᾠδὴν Κυρίου ἐπὶ Ψαλμ. ρλϛ. ε.
γῆς ἀλλοτρίας; ὁρᾷς ὡς οὐκ ἐπιτέτραπτο τῷ παλαιῷ ᾄσματι διὰ πάσης χωρεῖν τῆς
ὑπ' οὐρανόν, ἀλλὰ τῷ ἔθνει καὶ ὁ ὕμνος συνεπεγράφετο; ἀλλὰ πάλιν ἐπαναλάβωμεν
10 τὰ λαληθέντα παρὰ τῶν ἐν Βαβυλῶνι. Τότε ἠρώτησαν ἡμᾶς οἱ αἰχμαλωτεύσαντες Ψαλμ. ρλϛ. γ.
ἡμᾶς λόγους ᾠδῶν, καὶ οἱ ἀπαγαγόντες ἡμᾶς ὕμνον· ᾄσατε ἡμῖν ἐκ τῶν ᾠδῶν Σιών. εἶ-
τα τῷ νόμῳ περιγεγραμμένοι, καὶ κωλυόμενοι ἐπὶ τῆς ἀλλοδαπῆς τὰ θεῖα ᾄδειν, ἀπο-
κρίνονται· πῶς ᾄσωμεν τὴν ᾠδὴν Κυρίου ἐπὶ γῆς ἀλλοτρίας; τὸ μὲν οὖν παλαιὸν ᾆσ-
μα οὕτω διαρρήδην περιεγέγραπτο, ὡς ἔφθην εἰπών, τῷ τε λαῷ καὶ τῷ κλίματι·
15 τὸ δὲ νέον ᾆσμα διὰ πάσης χωρεῖ τῆς ὑπ' οὐρανόν, καὶ ὑπὸ πάσης ᾄδεται τῆς οἰκουμένης.
διὰ τοῦτο καὶ ὁ προφήτης εἰπών, ᾄσατε τῷ Κυρίῳ ᾆσμα καινόν, εὐθέως ἐπήγαγεν, ᾄ-
σατε τῷ Κυρίῳ πᾶσα ἡ γῆ. ὅρα πῶς δείκνυσιν ἀντιδιαστελλόμενον τὸ ᾆσμα τὸ καινὸν
πρὸς τὸ παλαιὸν ἐκεῖνο καὶ περιγεγραμμένον. καὶ ἵνα μή τις στοχασμοῖς ἀνθρωπίνοις
ἀμβλύνῃ τὴν θεωρίαν, οὐκ ἐσιώπησεν οὔτε τῆς εὐαγγελικῆς χάριτος τὴν ἐνέργειαν·
20 ἀλλ' εἰπών, ᾄσατε τῷ Κυρίῳ πᾶσα ἡ γῆ, πάλιν ἐπήγαγεν,

2 Εὐαγγελίζεσθε ἡμέραν ἐξ ἡμέρας τὸ σωτήριον αὐτοῦ.

Ὁποῖον σωτήριον; ἢ δῆλον ὅτι τὴν πολυύμνητον τοῦ σωτῆρος οἰκονομίαν λέγει, ὅτι Θεὸς
ἐν ἀνθρώποις ἐγένετο διὰ φιλανθρωπίαν, ὅτι τοῖς κάμνουσιν ἰατρὸς ἐπεδήμησεν, ὅτι τοῖς
ἐσκοτισμένοις τὸ φῶς ἐπέλαμψεν, ὅτι τοῖς πεπλανημένοις ἡ ὁδὸς ἐπέφανεν, ἡ ὁδὸς ἐκεί-
25 νη ἡ σήμερον βοήσασα διὰ τῶν εὐαγγελίων, Ἐγώ εἰμι ἡ ὁδός, καὶ ἡ ἀλήθεια, καὶ ἡ ζωή. Ιω. ιδ. ϛ.
ἀναγκαῖον δέ, ἀδελφοί, μαθεῖν τίνος ἕνεκεν τὸ παλαιὸν ὁ Θεὸς περιέγραψε τὸν λαὸν ἐν τό-
πῳ καὶ κλίματι. διὰ τί δὲ οὐκ ἐπέτρεπε τῷ λαῷ ἐκείνῳ ἀνὰ πᾶσαν τὴν γῆν ᾄδειν τὰ θεῖα; ἐ-
κεῖνο γὰρ δεῖ πρῶτον εἰδέναι καλῶς, ὅτι Θεὸς οὐ τρέπεται, οὐ μεταβάλλεται, οὐδ' ἀφ' ἑτέρας εἰς
ἑτέραν μετατίθεται γνώμην. οὐ ποτὲ μὲν τοῦτο δοκιμάζει, ποτὲ δὲ ἕτερον· ἀλλ' αὐτὸς μὲν ὢν ἄτρε-
30 πτος καὶ ἀναλλοίωτος, ἁρμόζεται πρὸς τὴν ἀσθένειαν τὴν ἀνθρωπίνην. λαλεῖ Θεός, ἀδελφοί, καὶ
νομοθετεῖ πολλάκις οὐχ ὡς αὐτὸς δύναται, ἀλλ' ὡς ἡμεῖς ἀκούειν δυνάμεθα. ἐδύνατο καὶ
διὰ τοῦ παλαιοῦ ᾄσματος ἐξάψαι τὴν λαμπάδα τοῖς ἔθνεσιν, ἀλλ' οὐκ ἦσαν οἱ με-
ταχειριζόμενοι τὴν λαμπάδα εὔτονοι πρὸς τὸ τῆς εὐσεβείας κήρυγμα. εἰ γὰρ αὐτοὶ
λαβόντες μὴ κατεῖχον τὸν τῆς εὐσεβείας λόγον, πῶς εἰς ἄλλους διαδοῦναι τὸν τῆς εὐ-
35 σεβείας νόμον ἠδύναντο; ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ λαὸς σαθρὸς καὶ ἄπιστος ἦν, καὶ ταχέως τοῖς ἐθνι-
κοῖς ὑπαγόμενος μιάσμασιν, ἑνὶ περιορίζεται τόπῳ, ἵνα δυνηθῇ τὸ καθ' ἑαυτὸν ἀ-
σκεῖσθαι τὸν τῆς εὐσεβείας νόμον. τοῦτο ποιεῖ καὶ ἀνὴρ πολλάκις τῶν καθ' ἡμᾶς ἕκαστος.
ἐπειδὰν ἔχῃ ὕποπτον γυναῖκα, περιορίζει αὐτὴν τόπῳ, καὶ θαλάμοις ἐναποκλείει,
καὶ εὐνούχους περιίστησι, καὶ πᾶσαν φυλακὴν περιτίθησι, καὶ πάντα ποιεῖ καὶ πραγμα-
40 τεύεται τὰ φυλάττοντα τὴν σωφροσύνην· ἐπειδὴ οὐκ ἔχει τὴν ἀληθῆ φιλανθρωπίαν,
καὶ φυλακὴν τὴν ἀπὸ τῆς σώφρονος διανοίας, τὴν σώφρονι συμπολιτευομένην. ὁ δὲ
σώφρονα καὶ κοσμίαν ἔχων γυναῖκα, οὐδεμιᾶς αὐτὴν προόδου κωλύει. ἔχει γὰρ ἀ-
σφαλὲς ἐνέχυρον, τὴν διάθεσιν. πρόεισιν ἐπ' ἀγορᾶς, καὶ ἔσβεσται ὁ ζῆλος· συντυγχάνει

πολλοῖς ἀνδράσι, καὶ οὐδαμοῦ ζηλοτυπίας νόσος. ἡ γὰρ σώφρων ἔχει μεθ' ἑαυτῆς φύλακα
καὶ παιδαγωγὸν, τὸν τρόπον. ὃ τοίνυν ἐφ' ἡμῶν γίνεται τῶν ἀνθρώπων, τοῦτο ὁ Θεὸς ποιεῖ. καὶ
μή τις ἀνάρμοστον εἶναι νομίσῃ τὴν εἰκόνα τὴν προκειμένην. ὁ γὰρ Θεὸς οὕτω προσ-
φέρεται τῷ λαῷ, ὡς ἀνὴρ γυναικὶ, οὐ κατὰ τὴν τῶν σωμάτων ἕνωσιν, ἀλλὰ κατὰ τὴν διά-
θεσιν καὶ τὴν εὔνοιαν. ὁ αὐτὸς γοῦν καὶ τῇ παλαιᾷ διαλεγόμενος συναγωγῇ διὰ τοῦ προ- 5

Ωσ. β. ιθ. φήτου, σαφῶς ἔλεγεν· Ἐμνηστευσάμην σε ἐν κρίματι, καὶ ἐν ἐλέῳ, καὶ ἐν δικαιοσύνῃ, καὶ
ἐν ἐπιγνώσει. τοῦ Θεοῦ ἡρμήνευσε τὴν συνάφειαν. καὶ τίς ἡ συνάφεια Θεοῦ; ἡ ἐπί-
γνωσις. ἐπὶ μὲν γὰρ τῆς ἀνθρωπίνης συναφείας σώματα σώματι συνάπτεται, ἐπὶ

Μαρκ. ι. ζ. δὲ τῆς κατὰ Θεὸν συναφείας, ψυχὴ τῷ Θεῷ κολλᾶται. καὶ ὥσπερ ἐκεῖ εἴρηται, Καὶ προσ-
κολληθήσεται πρὸς τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν· οὕτως ἡ 10

Ψαλ. ξβ. η. ψυχὴ ἑνωμένη τῷ Θεῷ λόγῳ, βοᾷ· Ἐκολλήθη ἡ ψυχή μου ὀπίσω σου, ἐμοῦ δὲ ἀντελάβε-
το ἡ δεξιά σου. Εἶχεν οὖν ἡ παλαιὰ συναγωγὴ ἄνδρα τὸν νόμον, ὡς μαρτυρεῖ σήμερον

Ησ. νδ. α. Ἡσαΐας διὰ τοῦ ἀποστόλου φθεγξάμενος. τῇ γὰρ προφητικῇ κατεχρήσατο φωνῇ

Γαλ. δ. κζ. Παῦλος, λέγων· Καθὼς γέγραπται, ὅτι πολλὰ τὰ τέκνα τῆς ἐρήμου μᾶλλον, ἢ τῆς ἐ-
χούσης τὸν ἄνδρα. ἐπεὶ οὖν εἶχεν ἐκείνη ἄνδρα τὸν νόμον (ἐπαναλήψομαι γὰρ τὸν λόγον) 15
ὕποπτος δὲ ἦν ὡς πανταχοῦ προδιδοῦσα τὴν εἰς Θεὸν εὔνοιαν τῇ πρὸς τὰ εἴδωλα

Ιερεμ. γ. θ. συνειδήσει, ἐλέγχει [γὰρ] αὐτὴν ὁ Θεὸς, λέγων· Καὶ ἐμοίχευες τὸν λίθον καὶ τὸ ξύλον,

Ιεζεκ. κγ. ιβ. καὶ μοῦ ἐπελάθου λέγει Κύριος. ἐπειδὴ ὕποπτον εἶχε τὴν γνώμην ἡ συναγωγὴ, εἰ-
κότως αὐτὴν περιγράφει τόπῳ, καὶ περικλείει, οἷά τινι θαλάμῳ, τῷ ναῷ, οὐκ ἐπι-
τρέπων οὔτε θυσιαστήριον ἱστᾶν ἐν παντὶ τόπῳ, ἀλλὰ πᾶσα μὲν ἦν ἡ Ἰουδαία τοῦ λαοῦ καὶ 20
Παλαιστίνη, εἷς δὲ ἦν ὁ τόπος ὁ ἔχων τὸ θυσιαστήριον. διὰ τοῦτο καὶ Μωϋσῆς ἰδὼν τὸ ὕπο-
πτον τῆς γυναικὸς, γυναῖκα δὲ τέως λέγει τὴν συναγωγὴν ὁ λόγος, εἰδὼς τὸ ὕποπτον τῆς

Δευτ. ιβ. ιγ. συναγωγῆς, προαναφωνεῖ λέγων· Πρόσεχε ἑαυτῷ Ἰσραὴλ, μήποτε ἀνενέγκῃς τὰ ὁ-
λοκαυτώματά σου, καὶ τὰς θυσίας ἐν παντὶ τόπῳ, οὗ ἂν εὕρῃς, ἀλλ' ἢ εἰς τὸν τόπον, ὃν ἂν
ἐκλέξηται Κύριος ὁ Θεός σου. ὁρᾷς πῶς περιώρισται· καὶ εἰκότως, ἀδελφοί. εἰ γὰρ ἐν 25
ἑνὶ τόπῳ δεξαμένη θυσιαστήριον, πάντα τόπον τῆς εἰδωλολατρείας ἐπλήρωσε, καθὼς

Ιερεμ. β. κη. μαρτυρεῖ κράζων Ἱερεμίας· Κατ' ἀριθμὸν τῶν πόλεων ἦσαν οἱ θεοί σου, Ἰούδα, καὶ κατ'
ἀμφόδους Ἱερουσαλὴμ ἔθυες τῇ Βάαλ· εἰ τόπον ἕνα λαβοῦσα, πᾶσαν τὴν γῆν ἐ-
πλήρωσε τῆς μοιχείας, εἰ εἰς πᾶσαν ἔλαβεν ἄδειαν, ἐννόησον ὅσην ἔλαβεν ἂν μετ' ἐπὶ ἀ-
κολασίαν. διὰ τοῦτο, ἀδελφοὶ, καὶ τὸ ᾆσμα περιώρισται τόπῳ, καὶ τὸ θυσιαστήριον τόπῳ, 30
καὶ ὁ ναὸς ἐκεῖνος τόπῳ. ἡ δὲ ἐκκλησία ἡ σώφρων, καὶ κόσμιος, καὶ πανταχοῦ τὸν Χει-
ρὸν ἐν αὐτῇ περιφέρουσα, καὶ μυρίους μάρτυρας προβαλλομένη παρ' τῆς εἰς τὸν ἄν-
δρα εὐνοίας, οὐ κωλύεται ἀπὸ τόπων· ἀλλ' ἐν παντὶ θυσιαστήρια, ἐν παντὶ τόπῳ διδασ-
καλίαι. ταῦτα προαναφωνεῖ ὁ Θεὸς διὰ τοῦ προφήτου. τὴν γὰρ ἐκκλησιαστικὴν εὐ-
θηνίαν σημαίνων, καὶ τὴν ἀγνωμοσύνην τοῦ λαοῦ στηλιτεύων, πρὸς ἐκείνους φησίν· 35

Μαλαχ. α. ι. Οὐκ ἔστι μου θέλημα ἐν ὑμῖν, λέγει Κύριος παντοκράτωρ, καὶ θυσίας οὐ προσδέξομαι
ἐκ τῶν χειρῶν ὑμῶν. διότι ἀπὸ ἀνατολῶν ἡλίου μέχρι δυσμῶν τὸ ὄνομά μου δεδόξασται
ἐν τοῖς ἔθνεσι, καὶ ἐν παντὶ τόπῳ θυσία προσάγεται τῷ ὀνόματί μου, καὶ θυσία καθαρά.
ὁρᾷ πῶς λαμπρῶς καὶ περιφανῶς τὴν μυστικὴν ἡρμήνευσε τράπεζαν, τὴν ἀναίμα-
κτον θυσίαν; θυμίαμα δὲ λέγει καθαρὸν, τὴν προσευχὴν τὴν ἁγίαν τὴν μετὰ τῆς 40
θυσίας ἀναφερομένην. ἐκεῖνο γὰρ Θεὸν ἀναπαύει τὸ θυμίαμα, οὐ τὸ ἀπὸ τῶν ῥιζῶν γηΐ-

Ψαλ. ρμ. β. νων λαμβανόμενον, ἀλλὰ τὸ ἀπὸ καθαρᾶς καρδίας ἀναπεμπόμενον θυμίαμα. Κατευ-
θυνθήτω ἡ προσευχή μου ὡς θυμίαμα ἐνώπιόν σου. ὁρᾷς ὅπως πανταχοῦ διαλάμπει

ἐπιτρέπεται τῇ λειτουργίᾳ ἀγγελικῇ; ὁρᾷς ὅπως οὐ περιώρισται οὔτε τὸ θυσιαστήριον, οὔτε τὸ
ἄσμα; ἐν παντὶ τόπῳ θυμίαμα προσφέρεται τῷ ὀνόματί μου. ἔστι μὲν οὖν θυσία καθαρὰ,
πρώτη μὲν ἡ μυστικὴ τράπεζα, τὸ οὐράνιον, τὸ ὑπερκόσμιον θῦμα. ἔστι δὲ καὶ ἐν ἡμῖν δια-
φορὰ πολλῶν θυσιῶν. ἐπειδὴ γὰρ ὁ νόμος εἶχε πολλὰς θυσίας ἐν τῇ παλαιᾷ, καὶ τὴν
5 μὲν ὑπὲρ ἁμαρτιῶν, τὴν δὲ ὁλοκαύτωμα λεγομένην· καὶ τὴν μὲν αἰνέσεως, τὴν δὲ σω-
τηρίου, καὶ ἄλλας πολλὰς καὶ διαφόρους ὑπὲρ τῶν ἐν μυρίοις μιάσμασιν ἐξεταζομένων·
καὶ πολὺς ἦν καὶ ἄμετρος ἀριθμὸς θυσιῶν τῶν κατὰ νόμον, ἡ νέα χάρις ἐλθοῦσα διὰ μιᾶς
περιγράφει πάσας, καὶ μίαν ἀληθινὴν ἔστησε θυσίαν. ἔχομεν δὲ καὶ ἡμεῖς ἐν ἑαυτοῖς ἑτέρας
θυσίας, οὐ τῷ νόμῳ στοιχούσας, ἀλλὰ τῇ ἀγγελικῇ χάριτι πρεπούσας. καὶ βούλει μαθεῖν τὰς
10 θυσίας ταύτας, ἃς ἔχει ἡ ἐκκλησία, πῶς ἐκτὸς αἱμάτων, καὶ καπνοῦ, καὶ βωμοῦ, καὶ τῶν
ἄλλων τὸ εὐαγγελικὸν δῶρον ἀναπέμπεται τῷ Θεῷ, καὶ ἡ θυσία καθαρὰ καὶ ἀμίαντος; ἄ-
κουε τῆς ἁγίας γραφῆς σαφῶς σοι παριστώσης τὴν διαφορὰν ταύτης, καὶ τὴν ποικι-
λίαν. ἔστιν οὖν ἡ πρώτη θυσία, ἣν ἔφθην εἰπὼν, τὸ νοερὸν ἐκεῖνο καὶ μυστικὸν δῶρον, πε-
ρὶ οὗ φησιν ὁ Παῦλος, Μιμηταὶ γίνεσθε τοῦ Θεοῦ, ὡς τέκνα ἀγαπητὰ, καὶ περιπατεῖτε — Εφ. ε. α.
15 ἐν ἀγάπῃ, καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς ἠγάπησεν ἡμᾶς, καὶ παρέδωκεν ἑαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν τῷ Θεῷ
θυσίαν καὶ προσφορὰν εἰς ὀσμὴν εὐωδίας. δευτέρα θυσία, ἡ τῶν μαρτύρων. καὶ τίς
μάρτυρας λόγος; ἄκουε Παύλου· Παρακαλῶ ὑμᾶς, ἀδελφοὶ, παραστῆσαι τὰ σώματα — Ρω. ιβ. α.
ὑμῶν θυσίαν ζῶσαν, ἁγίαν, εὐάρεστον τῷ Θεῷ. ἔχεις πρώτην σωτηρίας τὴν θυσίαν, δευ-
τέραν τὴν τῶν μαρτύρων, τρίτην τὴν τῆς εὐχῆς. κατευθυνθήτω ἡ προσευχή μου, ὡς
20 θυμίαμα ἐνώπιόν σου. ἔπαρσις τῶν χειρῶν μου, θυσία ἑσπερινή. τετάρτη ἡ δι᾽ αἰνέσεως,
τουτέστι, δι᾽ ὕμνων. θῦσον τῷ Θεῷ θυσίαν αἰνέσεως. πέμπτη ἡ διὰ δικαιοσύνης· τότε εὐδο-
κήσεις θυσίαν δικαιοσύνης. ἕκτη ἡ δι᾽ ἐλεημοσύνης· Θυσία, φησὶ, καθαρὰ καὶ ἀμίαντος, — Ιακ. α. κζ.
ἐπισκέπτεσθαι πτωχοὺς καὶ ὀρφανοὺς ἐν τῇ θλίψει αὐτῶν. ἑβδόμη ἡ τοῦ ἀλαλαγμοῦ.
ἀλαλαγμὸς δέ ἐστιν ἐπινίκιος ἐν πολέμῳ κρότος. ἄλλο γὰρ ὀλολυγμὸς, καὶ ἄλλο ἀ-
25 λαλαγμός. ὅταν γὰρ μετὰ νίκης ἐν πολέμῳ στρατιῶται βοῶσιν, ἀλαλαγμός ἐστιν ἐκεῖνος, καὶ
σημαντήριον νίκης. διὰ τοῦτο ὁ Προφήτης τοὺς μέλλοντας εἰδέναι τὴν νίκην τοῦ Χριστοῦ,
τὸν ὕμνον βοῶντας τὸν κατὰ τῶν πολεμίων, μακαρίζει λέγων· Μακάριος ὁ λαὸς, ὁ γι- — Ψαλ. πη.
νώσκων ἀλαλαγμόν. ἀλαλαγμὸς τοίνυν ἐστὶν ἐπινίκιος ἐν πολέμῳ κρότος. ἐπεὶ οὖν τὴν
νίκην ἔλαβεν ὁ σωτὴρ τὴν κατὰ πάντων, Θαρσεῖτε, λέγων, ἐγὼ νενίκηκα τὸν κόσμον, τὸν ὕ- — Ιω. ις. λγ.
30 μνον ἀναπέμποντες τοῦτον τῷ τὴν νίκην ἐργασαμένῳ ἀναπληροῦμεν τὸν ἀλαλαγμὸν,
ὃν μακαρίζει ὁ προφήτης λέγων· Ἐκύκλωσα, καὶ ἔθυσα ἐν τῇ σκηνῇ αὐτοῦ θυσίαν αἰνέ- — Ψαλ. κς. ια.
σεως καὶ ἀλαλαγμοῦ. ὀγδόη ἐστὶν ἑτέρα θυσία τῷ Θεῷ, Πνεῦμα συντετριμμένον, καρδίαν — Ψαλ. ν. ιθ.
συντετριμμένην καὶ τεταπεινωμένην ὁ Θεὸς οὐκ ἐξουδενώσει. ὁρᾷς πηλίκαι θυσίαι παρ᾽
ἡμῖν πολιτεύονται; ἔστι καὶ ἄλλη καινὴ θυσία ἡ διὰ τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος πληρουμένη,
35 ὁ λόγος ὁ διδακτικὸς, περὶ οὗ φησιν ὁ ἀπόστολος Παῦλος· Ἱερουργοῦντες τὸ εὐαγγέλιον τοῦ — Ρω. ιε. ις.
Θεοῦ, ἵνα γένηται ἡ προσφορὰ τοῦ Θεοῦ εὐπρόσδεκτος, ἡγιασμένη ἐν πνεύματι ἁγίῳ. ὁρᾷς
ὅπως ἔδειξεν, ὅτι καὶ τὸ κήρυγμα ἀντὶ θυσίας ἀναπέμπεται τῷ Θεῷ; ἔχεις οὖν πρώτην
θυσίαν, τὸ σωτήριον δῶρον· δευτέραν, τὴν τῶν μαρτύρων· τρίτην, τὴν τῆς προσευ-
χῆς· τετάρτην, τὴν τοῦ ἀλαλαγμοῦ· πέμπτην, τὴν τῆς δικαιοσύνης· ἕκτην, τὴν
40 τῆς ἐλεημοσύνης· ἑβδόμην, τὴν τῆς αἰνέσεως· ὀγδόην, τὴν τῆς κατανύξεως· ἐννά-
την, τὴν τῆς ταπεινοφροσύνης· δεκάτην, τὴν τοῦ κηρύγματος. εἰ καί τι παρέλιπον.
ἐννέα γὰρ ἀπαριθμησάμενος, ἐνόμισα δέκα παραδιδόναι. τίς οὖν ἡ παραλελειμμένη
θυσία; ἔστι τοίνυν δεκάτη ἡ τῆς καρποφορίας, περὶ ἧς ὁ Παῦλός φησιν· Ἐδεξάμην τὰ — Φιλιπ. δ. ιη.

παρ᾽

παρ' ὑμῶν ἀποσταλέντα διὰ Ἐπαφροδίτου, θυσίαν δεκτὴν εἰς ὀσμὴν εὐωδίας. ὁρᾷς πῶς
Ψαλμ. μθ. ιδ. καὶ τὴν καρποφορίαν τὴν εἰς τοὺς ἁγίους θυσίαν καλεῖ Παῦλος; ἔχεις οὖν ποικιλίαν
θυμιάτων. Θῦσον τῷ Θεῷ θυσίαν αἰνέσεως. ἐπῄνεσα δὲ πάντας ὑμᾶς, ἀδελφοί,
μᾶλλον δὲ πάντες ἐπῃνέσαμεν, καὶ παρὰ πάντων ὁ Θεός, τὴν θυσίαν, ἣν ἐνεδείξα-
σθε, λέγω δὴ τὴν εἰς τοὺς πένητας καρποφορίαν. ἠλεήσατε γὰρ τοὺς ἐπὶ τῆς 5
ἀγορᾶς πατουμένους, τοὺς πρὸς τὸν Θεὸν βοήσαντας, καὶ δι' ὑμῶν ἐπακουσθέντας· ἐ-
μιμήσασθε τοῦ Θεοῦ τὴν φιλανθρωπίαν, ἀπεσυλήσατε τῆς ἀγορᾶς τὸ ὄνειδος τῆς Ἴσ. ἀπληστίας
πτωχείας. περιῆλθεν ἡ ἐλεημοσύνη, καὶ ἔσβεσε τὴν αἰσχύνην. αἰσχύνη γάρ ἐστι τῶν
ἐχόντων ἡ κραυγὴ τῶν πενήτων. ἐθησαυρίσατε θησαυρὸν ζωῆς, ἀπεθησαυρίσατε
θησαυρὸν πλούτου δικαιοσύνης. τοῦτον γὰρ δεῖ τὸν θησαυρὸν πρὸ ὀφθαλμῶν ἔχειν, 10
τὸν τῆς ἀληθείας, τὸν τῆς δικαιοσύνης, τὸν τῆς φιλοπτωχείας· ἐπειδήπερ, ἀδελφοί, δύο
εἰσὶ θησαυροί, εἷς, ὁ τοῖς κακοῖς θησαυριζόμενος, καὶ εἷς, ὁ τοῖς ἀγαθοῖς ταμιευόμε-
νος. θησαυρὸς κακῶν ἡ παρακοή, ἡ ἀπείθεια, ἡ παρανομία· περὶ ἧς φησιν ὁ Παῦλος,
Ρω. β. δ. Ἀγνοῶν ὅτι τὸ χρηστὸν τοῦ Θεοῦ εἰς μετάνοιάν σε ἄγει; κατὰ δὲ τὴν σκληρότητά σου, καὶ ἀμε-
τανόητον καρδίαν, θησαυρίζεις σεαυτῷ ὀργὴν ἐν ἡμέρᾳ ὀργῆς, καὶ ἀποκαλύψεως τῆς 15
δικαιοκρισίας τοῦ Θεοῦ. ὁρᾷς θησαυρὸν ἁμαρτημάτων ἀποτιθέμενον τοῖς ἐργάταις
τῆς ἀνομίας; ἰδὲ καὶ τὸν θησαυρὸν τὸν ἀπὸ τῆς φιλοπτωχείας ἀποτιθέμενον τοῖς δικαιοσύ-
α. Τιμ. ϛ. ιζ. νην ἐργαζομένοις. ἄκουε Παύλου Τιμοθέῳ γράφοντος· Τοῖς πλουσίοις παράγγελλε τοῖς
ἐν τῷ νῦν αἰῶνι, μὴ ὑψηλοφρονεῖν, μηδὲ ἠλπικέναι ἐπὶ πλούτου ἀδηλότητι, ἀλλ' ἀγα-
θοποιεῖν, πλουτεῖν ἐν ἔργοις ἀγαθοῖς, εὐμεταδότους εἶναι, κοινωνικούς, ἀποθησαυρίζον- 20
τας ἑαυτοῖς θησαυρὸν ἀγαθὸν εἰς τὸ μέλλον, ἵνα ἐπιλάβωνται τῆς αἰωνίου ζωῆς. ὁρᾷς
θησαυρὸν ἀγαθῶν; ὁρᾷς θησαυρὸν κακῶν; καὶ παρὰ τίνι ὁ θησαυρὸς ἀποτίθεται; ἢ
δῆλον ὅτι παρὰ τῷ Θεῷ. αὐτὸς καὶ τὸν τῶν κακῶν θησαυρὸν ταμιεύεται εἰς ἀντάμει-
ψιν· καὶ τοὺς μὲν ἀμύνεται, τοὺς δὲ ἀμείβεται. θέλεις ἰδεῖν αὐτὸν ἀκριβῆ τὴν μνήμην ἔ-
χοντα καὶ τὴν φυλακὴν τῶν θησαυρῶν τούτων; λέγει περὶ τῶν ἐργαζομένων τὰ φαῦλα 25
Δευτ. λβ. λβ. διὰ Μωϋσέως· Ἐκ γὰρ ἀμπέλου Σοδόμων ἡ ἄμπελος αὐτῶν, καὶ ἡ κληματὶς αὐτῶν ἐκ
Γομόρρας· ἡ σταφυλὴ αὐτῶν, σταφυλὴ χολῆς, βότρυς πικρίας αὐτοῖς, θυμὸς δρακόντων
ὁ οἶνος αὐτῶν καὶ θυμὸς ἀσπίδων ἀνίατος. καὶ ὡς ἀπηριθμήσατο τὰ ἔργα τῆς ἀνομίας, εὐ-
θέως ἐπήγαγεν· Οὐκ ἰδοὺ ταῦτα πάντα συνῆκται παρ' ἐμοί, καὶ ἐσφράγισται ἐν θησαυ-
ροῖς μου; ἐν ἡμέρᾳ ἐκδικήσεως ἀνταποδώσω, ἐν καιρῷ ὅταν σφαλῇ ὁ ποὺς αὐτῶν. οὕτω 30
ταμιεύεται τὸν θησαυρὸν τῆς ἀνομίας τοῖς ἐργάταις τῆς ἀδικίας. ταμιεύεται δὲ καὶ τοὺς θη-
Ἡσ. λγ. ϛ. σαυροὺς τῆς βασιλείας τοῖς ἐργάταις τῆς δικαιοσύνης· περὶ ὧν φησιν Ἡσαΐας, Ἥκει σο-
φία καὶ ἐπιστήμη καὶ εὐσέβεια παρὰ Κυρίου. οὗτοί εἰσι θησαυροὶ δικαιοσύνης. ὅθεν καὶ
Ματθ. ϛ. κ. ὁ σωτὴρ ἔλεγε τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ μαθηταῖς· Θησαυρίσατε ὑμῖν θησαυρὸν ἀνάκλε- Ἴσ. ἀνέκλειπτον
Ματθ. ιθ. κα. πτον, αἰώνιον ἐν τοῖς οὐρανοῖς. καὶ ὁ αὐτὸς τῷ πλουσίῳ διαλεγόμενος, Δεῦρο ἀκολούθει μοι, 35
καὶ ἕξεις θησαυρὸν ἐν οὐρανοῖς. φύγωμεν τοίνυν τὸν θησαυρὸν τῆς ἁμαρτίας, καὶ ἀπο-
θησαυρίσωμεν τὸν θησαυρὸν τῆς ἐλεημοσύνης, ἔργον καλόν, καὶ ἱκανὸν σβέσαι πᾶσαν
ἁμαρτίαν, ἱκανὸν λῦσαι πᾶσαν παρανομίαν. καὶ ἵνα ἀκριβῶς μάθῃς ὅσην ἰσχὺν ἔχει
ἡ ἐλεημοσύνη, σκόπησον ἀκριβῶς τὰ λεγόμενα. τῶν ἁμαρτημάτων, τὰ μὲν εἰς ἄν-
θρωπον βλέπει, τὰ δὲ εἰς Θεόν· οἷον, τὸ ἀσεβῆσαι, καὶ βλασφημῆσαι, καὶ ναὸν Θεοῦ 40
ὑβρίσαι, ἢ ἐκκλησίαν Θεοῦ διῶξαι, ἢ ἱερεῖς ἀτιμάσαι. ταῦτα πάντα εἰς Θεὸν τὴν
ἀναφορὰν ἔχει. τὸ δὲ μοιχεῦσαι, καὶ κλέψαι, καὶ ἀδικῆσαι, ταῦτα ἐν τῇ περὶ τοὺς ὁμο-
δούλους στρέφεται καταστάσει. πολλὴ δὲ διαφορὰ τῶν εἰς Θεὸν ἁμαρτανομένων, καὶ τῶν

εἰς ἀνθρώπους πλημμελουμένων. ἀσεβείας τοίνυν χεῖρον οὐδὲν, οὐδὲν τῆς εἰς Θεὸν
παρανομίας μοχθηρότερον, οὐδὲν ἀσεβέστερον τῆς κατὰ Θεοῦ βλασφημίας. ἀλλ' ὅμως
καὶ τὴν τοσαύτην παρανομίαν ἐλεημοσύνη δύναται λύειν, οὐκ ἐὰν ἐπιμένῃ τῇ βλασ-
φημίᾳ, ἀλλ' ἐὰν ἐν τῇ μετανοίᾳ τὴν ἁμαρτίαν ἀνακαλέσηται. μὴ γάρ τοι τις κατα-
5 τρεχέτω τοῦ λόγου κακῶς ἀκούων· οὐ πρὸς τὴν ἄνοιαν τῶν ἀνοήτων, ἀλλὰ πρὸς τοὺς
πιστοὺς ὑμᾶς ὁ λόγος, πρὸς τοὺς συντρόφους τῆς ἀληθείας. οὐδὲν δεινότερον τῆς ἀσε-
βείας, οὐδὲν μοχθηρότερον βλασφημίας. ἀλλ' ὅμως τοσοῦτον κακὸν δι' ἐλεημοσύνης
λύεται, ἐὰν γνησίως τις προσέλθῃ τῇ ἀληθείᾳ. καί μοι λάβε πρὸς ἀπόδειξιν τὴν
ἀρχαίαν ἱστορίαν τοῦ Δανιήλ. τοῦ Ναβουχοδονόσωρ παῖς ὁ Βαλτάσαρ, ἐπικωμάσας
10 ποτὲ τοῖς θείοις καὶ ὑβρίσας τὰ ἅγια, ἐτόλμησε κοινῷ συμποσίῳ μεθυόντων, καὶ ἀσεβούντων, Δαν. ε. β.
καὶ βλασφημούντων, καὶ τὰ ἱερὰ σκεύη, ἃ ἀπὸ τῆς Ἱερουσαλὴμ ἔλαβεν, ταῦτα παρα-
γαγεῖν εἰς μέσον, καὶ χρήσασθαι τούτοις ὀργάνοις μέθης. καὶ ἐξήγαγέ, φησί, τὰ σκεύη τοῦ
Θεοῦ τὰ ἐξ Ἱερουσαλὴμ, τὰ ἅγια, καὶ ἔπινεν ἐν αὐτοῖς αὐτὸς, καὶ αἱ γυναῖκες αὐτοῦ, καὶ αἱ
παλλακαὶ, καὶ αἱ παράκοιτοι αὐτοῦ. ὑβρίζετο τὰ θεῖα οὐ μόνον διὰ κοινῆς τραπέζης, ἀλ-
15 λὰ καὶ διὰ τῆς ἀσελγείας. καὶ τοσοῦτον κακὸν καὶ ὁ Θεὸς μακροθυμεῖ, ἡ ἀνεξίκακος δύνα-
μις, ἡ πλουσία χάρις, ἡ ἄφθονος φιλανθρωπία ἡ ἐκδεχομένη τὴν μετάνοιαν ἡμῶν,
καὶ ὑπερτιθεμένη τὴν τιμωρίαν. ἐπικωμάζοντα τοῖς ἁγίοις φέρει Θεὸς, καὶ προφέρει
κατ' αὐτοῦ ἀπόφασιν. ἐξήνεγκε γάρ, φησιν, ἐν τῷ ταῦτα γίνεσθαι, ἐπὶ τοῦ κονιάματος
τοῦ τοίχου, τουτέστιν, ἐπὶ τοῦ χρίσματος, ἐξῆλθεν ὡς ἀστράγαλος χειρὸς ἀπὸ τοῦ καρποῦ
20 μέχρι τῶν δακτύλων, σχῆμα χειρὸς, καὶ ἔγραφεν ἐπὶ τοῦ τοίχου, μανὴ, θεκὲλ, φαρές. καὶ
τὰ ῥήματα ἦν Ἑβραϊκὰ, καὶ τὸ ξένον τοῦ θαύματος ἐξέπληττε τὸν τύραννον καὶ τοὺς συμ-
πότας. καὶ ἐζητεῖτο τῶν ἀπορουμένων ἡ λύσις, καὶ οὐχ εὑρίσκετο. ἐκάλεσεν ἑρμηνέας πολ-
λοὺς, καὶ ἠπόρουν πρὸς τὸ φαινόμενον. καλεῖται Δανιὴλ εἰς τὸ μέσον. δεῖ γὰρ πρό-
τερον τὸ ψεῦδος ἀπορρῆσαι, καὶ οὕτω τὴν ἀλήθειαν λάμψαι. καὶ ὥσπερ ἐν Αἰγύπτῳ ἠ-
25 πόρησαν οἱ μάντεις καὶ οἱ σοφοὶ, καὶ τότε Ἰωσὴφ ἀνεκάλυψε τὴν ἀλήθειαν ἑρ-
μηνεύων· οὕτω καὶ ἐν Βαβυλῶνι, ἐλεγχθείσης πάσης σοφίας ἀνθρωπίνης, τότε ἡ τοῦ
Θεοῦ σοφία διὰ τοῦ πιστοῦ θεράποντος ἔλαμψεν. ἐκλήθη Δανιὴλ, εἰσῆλθεν
ὁ τῶν ἁγίων λόγων προφήτης, ἡ νοερὰ τῶν γραφῶν βίβλος, ὁ ἑρμηνευτὴς τοῦ
μεγάλου βασιλέως. καὶ ἵνα μάθῃς διαφορὰν ἀνθρώπου ψιλοῦ, καὶ ἀνθρώπου τοῦ
30 Θεοῦ, ψιλοῦ μὲν οὕτω τὴν φύσιν, ἀθανάτου δὲ τὴν γνώμην, εἰσελθὼν εἰς τὸ συμπό-
σιον ἐκεῖνο τῆς ἀσεβείας παρακαλεῖται παρὰ τοῦ ἀρχισυμπότου, λέγω δὴ τοῦ βασιλέ-
ως. φησὶ γὰρ πρὸς αὐτὸν ἐκεῖνος, οἶδα ὅτι πνεῦμα Θεοῦ ἅγιον ἐν σοί· ἐπίλυσον ἡμῖν τὴν
γραφὴν ταύτην. τί βούλεται; τὸν ὑπηρέτην τιμᾷς, καὶ τὸν δεσπότην ὑβρίζεις; ἄν-
θρωπον σέβεις, καὶ τὸν Θεὸν ἀτιμάζεις; πνεῦμα ἅγιον ὁμολογεῖς, καὶ ἅγια μιαίνεις; οἶδα ὅτι
35 πνεῦμα Θεοῦ ἅγιον ἐν σοί. καὶ γὰρ ἐπὶ τοῦ πατρός μου περισσότερον ἦν τὸ πνεῦμα ἐν σοί.
ἐὰν τοίνυν ἐπιλύσῃς, φησι, τοῦτο τὸ ζητούμενον, πορφύραν ἐνδύσῃ, καὶ μανιάκην χρυ-
σοῦν περὶ τὸν τράχηλόν σου. ὁ δὲ μακάριος ἐκεῖνος καὶ θαυμαστὸς ἐν οὐδενὶ τὰ παρὰ ἀν-
θρώπων τιθέμενος δῶρα, πρὸ δὲ πάντων τιμῶν τὴν ἀλήθειαν, λέγει· βασιλεῦ, τὰ δῶ-
ρά σου ἀνδρὶ ἑτέρῳ δῷς, καὶ τὰ δόματά σου δῷς ἑτέροις· ἐγὼ δὲ τὴν γραφὴν ἀπαγγε-
40 λῶ. καὶ τίς σοι μισθὸς τῆς ἑρμηνείας; ἡ παρὰ τοῦ Θεοῦ μισθαποδοσία· μᾶλλον δὲ τὸ
αὐτό μοι μισθὸς τῆς ἀληθείας, τὸ ἑρμηνεῦσαι αὐτὴν τὴν ἀλήθειαν, καὶ ἐκδικῆσαι
δυσφημουμένην τὴν εὐσέβειαν. καὶ ὅρα τὸ θαυμαστὸν τοῦ δικαίου. οὐ πρότερον ἑρμηνεύει
τὴν γραφὴν, ἀλλὰ πρότερον ἐλέγχει τὴν γνώμην. καὶ τί φησι; βασιλεῦ, ὁ Θεὸς τοῦ
οὐρανοῦ

οὐρανοῦ ἔδωκε βασιλείαν καὶ κράτος τῷ πατρί σου Ναβουχοδονόσωρ, καὶ τιμὴν καὶ δόξαν προσε-
θήκει αὐτῷ· ὁμοίως καὶ σοί, ἵνα συντέμω. καὶ ἔδωκέ σοι ὁ Θεὸς τὴν βασιλείαν, καὶ τὴν ἰσχύν, καὶ
ἐπελάθου τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐξήγαγες αὐτοῦ τὰ ἀργυρᾶ καὶ χρυσᾶ σκεύη, καὶ ἔπινες σὺ καὶ αἱ γυναῖκές
σου, καὶ αἱ παλλακαί σου, καὶ αἱ παράκοιτοί σου· καὶ τὸν ἔχοντα ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ τὴν πνοήν σου οὐκ
ηὐλόγησας. διὰ τοῦτο ἀπεστάλη ἀστράγαλος χειρὸς ἐκ προσώπου αὐτοῦ, καὶ ἔγραψεν ἐπὶ τοῦ 5
κονιάματος τὴν ἰδίαν ἀπόφασιν, καὶ ταῦτα τὰ ῥήματα. μανή· ἠρίθμησεν ὁ Θεὸς τὴν
βασιλείαν σου, καὶ ἐπληρώθη. τοῦτο γὰρ ἑρμηνεύει ἡ Σύρα γλῶσσα καὶ Ἑβραϊκὴ ὁ-
μοίως. θεκέλ· ἐστάθμησεν ὁ Θεὸς τὴν βασιλείαν σου, καὶ ηὑρέθη ὑστεροῦσα. φαρές·
διήρηται ἡ βασιλεία σου, καὶ ἐδόθη Μήδοις καὶ Πέρσαις. τότε γὰρ ἦν μόνων Βαβυλω-
νίων ἡ βασιλεία. καὶ ὅρα τὸ θαυμαστόν, πῶς ἔδειξεν ὅτι ὁ Θεὸς τὰ πάντα ἀριθμῷ καὶ 10
σταθμῷ ποιεῖ. ἐστάθμησε, φησί, καὶ ἐμέτρησεν. οὐδὲν γὰρ παρ' αὐτοῦ ἄνευ μέτρου, οὐδὲ
ἄνευ σταθμοῦ, οὐδὲν ἄνευ ἀκολουθίας, ἀλλὰ καὶ δικαίῳ μέτρῳ τὴν δίκην ἐπάγει, καὶ τι-
μωρούμενος σταθμῷ, τὴν τιμωρίαν ἀνάλογον δίδωσι τῇ ἁμαρτίᾳ, οὐχ ὑπερβαίνουσαν
τὴν ἁμαρτίαν, ἀλλὰ σύμμετρον. διὰ τοῦτο ἀπειλῶν ποτε ὁ Θεὸς τῇ Ἰουδαίᾳ, προα-
δ. Βασ. κα. ιγ. ναιρεθείσης τῆς Σαμαρείας καὶ προαιαλωθείσης, λέγει· Καὶ ἐκτενῶ ἐπὶ τὴν Ἱερουσαλὴμ 15
τὰ μέτρα Σαμαρείας, καὶ τὰ στάθμια τοῦ οἴκου Ἐφραΐμ· ἀντὶ τοῦ, τὴν αὐτὴν ἐπιμε- γρ. τὸ στάθμιον οἴκου Ἀχαάβ.
τρῶ δίκην τούτοις, ἣν ἐπεμέτρησα ἐκείνοις. οὐ γὰρ ἄμετρος ἡ θεία δίκη, ἀλλὰ μέτρῳ,
καὶ κανόνι, καὶ σταθμῷ κεκανόνισται· καθὼς ὁ Σωτὴρ ἔλεγεν ἐν τοῖς εὐαγγελίοις· ᾧ μέτρῳ
μετρεῖς, ἀντιμετρηθήσεται. ἐμέτρησεν οὖν ὁ Θεός, καὶ ἐστάθμησε, καὶ διεῖλε, καὶ ἐπληρώ-
θη ὁ ἀριθμὸς τῆς βασιλείας, φησί, πρὸς ἐκεῖνον. καὶ τί μετὰ τὴν τοσαύτην ἀπόφα- 20
σιν; λύσιν εὐθέως ἐπήγαγε τῆς ἀποφάσεως. καὶ νῦν, βασιλεῦ, ἡ βουλή μου ἀρεσάτω σοι,
καὶ τὰς ἁμαρτίας σου λύτρωσαι ἐν ἐλεημοσύνῃ, καὶ τὴν ἀσέβειάν σου οἰκτιρμοῖς πενήτων,
μήποτε ἵλεως γένηται τοῖς παραπτώμασί σου. ὁρᾷς ὅσον ἰσχύει ἐλεημοσύνη; ὅσον δύ-
ναται φιλανθρωπία; ὅσον ἐργάζεται δικαιοσύνης ἔργον ὁ περὶ πένητας ἔλεος; παρῄνε-
σεν ὁ προφήτης, ὡς εἶπεν· ὑπήκουσεν ὁ παράνομος, ἠκολούθησεν ἀντὶ ἐπαγγελίας ἡ 25
χάρις. ἀλλ' ἡ μὲν χάρις ἤπλωτο, ἡ δὲ γνώμη τὴν διόρθωσιν οὐκ ἐδέχετο. οὕτως ἰσχυ-
ρὸν περὶ τοὺς πένητας ἡ φιλανθρωπία. περιεῖλεν ἡ ἐλεημοσύνη σχῆμα αἰχμάλω-
τον ἐκ τῆς ἀγορᾶς, περιαιρεθήσεται σχῆμα αἰχμαλωσίας ἐκ πάσης τῆς γῆς. εἶδες
τὴν ἀγορὰν γέμουσαν αἰχμαλώτων, καὶ συνέστειλας τὴν ὄψιν τῆς ἀηδίας· συστελεῖ ὁ
Θεὸς τὴν δίκην τῆς τιμωρίας, τὴν κατὰ τῶν ἁμαρτημάτων ἐπαγομένην. οὐ γὰρ ἄδι- 30
κος ὁ Θεὸς ἐπιλαθέσθαι τῶν ψυχῶν τῶν ἀδίκως ἀνῃρημένων, οὐδὲ τοῦ αἵματος τοῦ ἀδί-
κως ἐκκεχυμένου. ἀνῃρήθησαν οἱ ἅγιοι, ἀλλ' ὑπὲρ εὐσεβείας ἀπέθανον. μὴ γάρ
μοι πρόσσχῃς τῷ σχήματι τῆς αἰχμαλωσίας καὶ τοῦ πολέμου, ἀλλ' ὅτι ὑπὲρ σωφρο-
σύνης τὸν ἀγῶνα δεξάμενοι, πολλοὶ τὸν θάνατον ὑπέμειναν, πολλαὶ παρθένοι ἐν εὐ-
καίρῳ καιρῷ, ὡς ἐν καιρῷ διωγμοῦ ἐστέφθησαν, καὶ ψυχαὶ πολλαὶ δι' αὐτῶν ἐπολεμήθησαν. 35
καὶ μὴ νομίσῃς ἀναξίους εἶναι Θεοῦ, ὧν τὰ αἵματα ἐξεχύθη. ἀρχαῖον τοῦτο εἶδός ἐστιν ἱ-
στορίας· ἀεὶ ὁ Θεὸς τοὺς ἁγίους τοῖς κινδύνοις ἐκδίδωσιν, ἵνα δι' ἐκείνων δειχθῇ τῆς εὐ-
σεβείας ἡ δύναμις. μή τις λεγέτω, ἆρ' οὖν εἰ ἦσαν ὅσιοι, ἀνῃροῦντο; εἰ ἦσαν τῷ Θεῷ
μεμαρτυρημένοι, τοσαύτην ὑπέμενον πόρθησιν; ἄκουε τοῦ Δαβὶδ διὰ τῶν παλαιῶν
Ψαλ. οη. α. τὰ νέα ᾄδοντος. Ὁ Θεός, εἰσήλθοσαν ἔθνη εἰς τὴν κληρονομίαν σου, ἐμίαναν τὸν να- 40
όν· καὶ οὐχ ἁπλῶς τὸν ναόν, ἀλλὰ τὸν ἅγιόν σου. ἔθεντο Ἱερουσαλὴμ εἰς ὀπωροφυλά-
κιον· ἔθεντο τὰ θνησιμαῖα τῶν δούλων σου βρώματα τοῖς πετεινοῖς τοῦ οὐρανοῦ, τὰς σάρ-
κας τῶν ὁσίων τοῖς θηρίοις τῆς γῆς. εἰ οὗτοι ὡς ἀνάξιοι εὐσεβείας παρεδόθησαν, ἐκεῖνοι

πῶς

πῶς προεδόθησαν; εἰ ταῦτα νῦν πάσχουσί τινες ὡς ἀνάξιοι, πῶς τὰ αὐτὰ καὶ τὸ πρὶν ἔπασχον ἅγιοι; εἰ δὲ ὁ αὐτὸς συγχωρῶν, τὰ πάντα πρὸς τὸ συμφέρον οἰκονομεῖ, καὶ διὰ τῶν ἁγίων ἀναστέλλει τὴν ῥύμην τῆς ἁμαρτίας, οὐδὲν ἄδικον οὐδαμοῦ τῶν παρὰ τῆς θείας δυνάμεως συγχωρουμένων. Ταῦτα συγχωρεῖ Θεὸς εἰς τὸ γυμνασθῆναι ἡμῶν τὰς γνώμας, καὶ ὑφίστανται δίκαιοι πολλάκις τὸν ὑπὲρ τῶν ἀδίκων θάνατον. ἔχεις παλαιὰν ἀκολουθίαν διὰ τῶν ἀρχαίων ἱστοριῶν. ἀποφαίνεται ὁ Θεὸς κατὰ τοῦ Ἀδὰμ λέγων· Γῆ εἶ, καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσῃ. καὶ ὁ μὲν τὴν ἀπόφασιν δεξάμενος ἐν ζῶσιν ἐξητάζετο, ὁ δὲ μηδὲν ἡμαρτηκὼς Ἄβελ ἐσφάττετο· καὶ ὁ ὑπόδικος ζωῆς ἀπήλαυε, καὶ ὁ δίκαιος θανάτῳ ὑπεβάλλετο. καὶ τοῦτο χρησίμως. ἐπειδὴ γὰρ ἀπεφήνατο ὁ Θεὸς κατὰ τοῦ Ἀδὰμ, Ὅτι ᾗ ἂν ἡμέρᾳ φάγῃς, θανάτῳ ἀποθανῇ· οὐκ ἔδωκε τῷ θανάτῳ ἐξουσίαν τοῦ ὑποδίκου πρῶτον ἅψασθαι, ἵνα μὴ ἀληθεῖς καὶ ἀσφαλεῖς λάβῃ τὰς νομὰς κατὰ τοῦ γένους ἡμῶν ὁ θάνατος. εἰ γὰρ τῶν παρανομησάντων πρῶτον ἥψατο, ἦν ἂν ἀμετάστατος καὶ ἀμετανόητος ἡ τιμωρία. ἀλλ' εἰσῆλθεν ἀπ' ἀδικίας, ἵνα ἐξελαθῇ διὰ δικαιοσύνης. ἀνῃρέθησαν δίκαιοι, ἀλλ' οὐκ ἐσβέσθησαν. εἰς μνημόσυνον γὰρ αἰώνιον ἔσται δίκαιος. αἵματα ἐξεχύθη δικαίων, ἀλλ' ὁ Θεὸς τοὺς παραδοθέντας ὡς εὐτελεῖς, τούτους ὡς υἱοὺς καλεῖ, καὶ ὡς υἱοὺς ἐκδικεῖ. ὅτι δὲ οἱ ἀνῃρημένοι ἁπλῶς ὑπὸ ἐχθρῶν υἱοὶ Θεοῦ λέγονται, καὶ ὡς υἱοὶ τὴν ἐκδίκησιν δέχονται, ἐγγυᾶταί μου τὸν λόγον ὁ μακάριος Μωϋσῆς. τί γάρ φησι διὰ τῆς ᾠδῆς; Εὐφράνθητε ἔθνη μετὰ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ, καὶ προσκυνησάτωσαν αὐτὸν πάντες ἄγγελοι αὐτοῦ, ὅτι τὸ αἷμα τῶν υἱῶν αὐτοῦ ἐκδικεῖται. εἰ υἱοὶ Θεοῦ, πῶς ἀνῃρέθησαν ὑπὸ τῶν ἐναντίων; ὁρᾷς ὅτι συγχωρεῖ ὁ Θεὸς δικαίους ἀναιρεῖσθαι εἰς ἄσκησιν εὐσεβείας, καὶ οὐ βεβίασται τὸ ῥῆμα, ἵνα βεβαιώσῃ τὸ φρόνημα; εὐφράνθητε οὐρανοί, ὅτι τὸ αἷμα τῶν υἱῶν αὐτοῦ ἐκδικεῖται. παρεδόθησαν ὡς ἀλλότριοι, καὶ ἐκδικοῦνται ὡς υἱοί. τὸ γυμνάσιον τῆς εὐσεβείας, μαρτύριόν ἐστι προφανὲς καὶ ὡμολογημένον. καὶ ὅπως, ἄκουε καὶ σκόπησον, παρακαλῶ, βαθύνας πρὸς τὴν ἀκρόασιν τὴν ἔννοιαν. ἐπὶ βήματος ἑκάστῳ μαρτυρεῖ τί ἕτερον προτείνεται, ἢ Θεὸν ἀρνήσασθαι, καὶ πρὸς ταύτην τὴν πρότασιν ἀγωνισάμενος, ὁμολογούμενον καὶ ἀναντίρρητον δέχεται τὸν στέφανον τῆς μαρτυρίας; ἐπὶ δὲ τῶν νῦν εἰρημένων ἁγίων, οὐκ ἦν δικαστὴς δικάζων, ἀλλ' ἡ συνείδησις. πολλοὶ ἔσθ' ὅτε (οὐ γὰρ κατακρίνω, ἀλλὰ τοὺς ἀνθρωπίνους λογισμοὺς ἀναξαίνω) παρέβησαν ἐν διανοίᾳ· οἷον εἴ τις ποτὲ ἐν θλίψει εἶπε· ποῦ ὁ Θεὸς, ᾧ ἐλάτρευον; ποῦ ὁ Θεὸς, ᾧ ἐξωμολογούμην; ἐκεῖ κλυδὼν ἦν καὶ χειμὼν, καὶ τὸ σκάφος ἐκινδύνευεν. εἰ δέ τις ἐν τοῖς χειμῶσιν ἐξεταζόμενος ἐκείνοις, πάλιν ἀνένηψε, καὶ εἶπεν· μὴ γὰρ ἐνταῦθά μοι περιώρισται τὰ τῆς ζωῆς; μὴ γὰρ τὰ τῆς γῆς ἀνέμενον ἀγαθά; οὐ βασιλείαν ἐξεδεχόμην; οὐκ ἀνάστασιν νεκρῶν προσεδόκων; οὐ τὴν μετ' ἀγγέλων διαγωγήν; οὐ τὴν ἀγήρω ζωήν; τί τοίνυν ἀδικεῖ με θάνατος ἔχοντα αἰώνια ἀγαθά; οὐ ταράττομαι πρὸς τὰ πρόσκαιρα· ἐκδέχομαι γὰρ τὰ αἰώνια. ὁ ταῦτα ἐν τῇ διανοίᾳ βασανίσας, ἔχει δικαστὴν τὸν Θεὸν τῆς διανοίας, ἔχει συνήγορον τὸν λογισμὸν τῆς εὐσεβείας. ὁ γὰρ τὰ κρυπτὰ ὁρῶν, ἐν τῷ προφανεῖ στεφανοῖ· Πρόσευξαι σύ, φησι, τῷ πατρί σου ἐν τῷ κρυπτῷ, καὶ ὁ πατήρ σου ὁ ἐν τῷ κρυπτῷ ἀποδώσει σοι. ἄρ' οὖν ὁ ἐν τῷ κρυπτῷ προσευχόμενος στεφανοῦται, ὁ δὲ ἐν τῷ κρυπτῷ βασανίζων τὴν διάνοιαν εἰς ὁμολογίαν οὐ στεφανοῦται; τὸ μαρτύριον, ἀδελφοί, οὐ τῇ ἀποβάσει κρίνεται μόνον, ἀλλὰ καὶ τῇ προθέσει. οὐκ ἐπειδὰν ἀποτμηθῇ ὁ μάρτυς, τότε γίνεται μάρτυς, ἀλλ' ἀφ' οὗ ἂν τὴν πρόθεσιν ἐπιδείξηται τῆς ὁμολογίας, μάρτυς ἐστὶ, κἂν μὴ πάθῃ τὰ μάρτυρος. καὶ τίς ὁ τούτοις μαρτυρῶν; ὁ μακάριος Παῦλος. ἐκεῖνος γὰρ ἅπαξ ἀποθανὼν, καθ' ἡμέραν ἑαυτὸν ἀποθνήσκοντα δείκνυσι. τί γάρ φησι; Καθ' ἡμέραν ἀποθνήσκω,

Γεν. γ. ιθ. — Γεν. β. ιζ. — Δευτ. λβ. μγ. — ἢ λυμαντῶν — Ματθ. ϛ. ϛ. — α. Κορ. ιε. λα.

θνήσκω, διὰ τὴν ὑμετέραν καύχησιν ἣν ἔχω ἐν Χριστῷ. καθ' ἡμέραν ἀποθνήσκω. πῶς
ἀποθνήσκεις ὁ ζῶν; ἀπέθανον τῇ προθέσει, ἀλλ' ἐσώθην τῇ χάριτι. ὅσον ἐπ' ἀνθρώ-
ποις τοῖς δοκοῦσι, καὶ ἐπ' ἐμοὶ ὅσον, ἐμαυτὸν ἐξέδωκα, καθ' ἡμέραν ἀποθνήσκω· ὅσον δὲ
ἐπὶ τῇ θείᾳ χάριτι, ὡς διδάσκαλος ἐφυλάχθην τῇ ἐκκλησίᾳ. οἰκονομεῖ γὰρ ὁ Θεὸς τὰ
πράγματα πρὸς τὸ συμφέρον, καὶ τοὺς μὲν ἐκδίδωσιν, ἵνα δειχθῇ τὸ δόκιμον τῆς τῶν 5
πιστῶν διανοίας, τοὺς δὲ φυλάττει, ἵνα φυλάξῃ ζύμην ταῖς ἐκκλησίαις. οὐκ ἐμολύν-
θησαν αἱ παρθένοι. ἡ γὰρ πρόθεσις ἄσπιλος καὶ ἡ γνώμη ἀμίαντος. καί μοι σκόπησον, ἀδελ-
φέ· ἡ παρθενία δέχεται τοὺς στεφάνους ὡμολογημένους. ποία; ἡ ἐκ προθέσεως, ἢ ἡ ἐξ
ἀνάγκης; οὐκ οἶδας ὅτι μυριάδες παρθένων καὶ ἀμιάντων σωμάτων ἀπῆλθον; οὐ πολ-
λαὶ θυγατέρες Ἑλλήνων καὶ μιαρῶν καὶ ἀσεβῶν, ὥραν ἐκδεχόμεναι γάμου, ἡρπάθησαν; 10
οὐ πολλοὶ νέοι ἄσπιλοι τὸ σῶμα ἀπὸ γάμου καὶ συζυγίας θανάτῳ παρεδόθησαν; νέοι λέγω,
Ἑλλήνων υἱοί, Ἰουδαίων υἱοί, ἀσεβῶν υἱοί, αἱρετικῶν· καὶ ἀπῆλθον μυριάδες πολλαὶ παρθενίαν
ἔχουσαι σώματος. ἆρα ἐπὶ τοῦ βήματος τοῦ Χριστοῦ στέφανοι δίδονται τῆς παρθενίας ἐκείνης,
καὶ τὰ πλήθη ἐκεῖνα στέφανον δέχεται παρθενίας; οὐ δέχεται. εἰ μὲν οὖν δέχεται στέφανον παρ-
θενίας, καρπὸν ἔχει ἡ ἀνάγκη. εἰ δὲ οὐδεὶς καρπὸς ἀνάγκης, ἀλλὰ πᾶς μισθὸς προαιρέ- 15
σεως, ἀστεφάνωτοι μένουσιν αἱ μυριάδες ἐκεῖναι, παρθενίαν μὲν ἔχουσαι, προαίρεσιν δὲ
παρθενίας οὐκ ἔχουσαι. οὐ γὰρ λογίζεται ὁ Θεὸς τὰ ἐξ ἀνάγκης, ἀλλὰ τὸ ἐκ προαιρέ-
σεως κατορθούμενον. εἰ τοίνυν ἐκείναις ταῖς μυριάσιν ἡ παρθενία οὐ λογίζεται εἰς παρ-
θενίαν, οὐδὲ ταῖς παρὰ προθέσιν μιανθείσαις. ἐμολύνθη τὸ σῶμα, ἀλλ' ὁ τῆς ψυχῆς ναὸς
οὐκ ἐμολύνθη· ὑβρίσθη τὸ σῶμα, ἀλλ' οὐκ ἐφθάρη τὰ νοήματα. μηδεὶς τοίνυν ἀπα- 20
γορευέτω τὸ πλῆθος τῶν ἁγίων τῇ ὕβρει παραδεδομένων καὶ αἰχμαλωσίᾳ. ἴδιον ἁγίων πολ-
λάκις πάσχειν ὑπὸ τῶν ἀσεβούντων. ὁ σωτὴρ μηδὲν ἡμαρτηκὼς ὑπὸ τῶν ἁμαρτωλῶν
παραδίδοται. καὶ βοᾷ Ἡσαΐας, Ἄνθρωπος τῇ ὁδῷ αὐτοῦ ἐπλανήθη, καὶ Κύριος παρέδωκεν *Ἡσαΐ. νγ.*
αὐτὸν ταῖς ἁμαρτίαις ἡμῶν, καὶ ὑπὸ τῶν ἁμαρτιῶν τοῦ λαοῦ ἦλθεν εἰς θάνατον. ὁρᾷς οἱ
μιμηταὶ τοῦ Χριστοῦ τὸ ὑπὸ ἀδίκων πάσχοντες. συμβαίνει δέ, ἀδελφοί, καὶ ἄλλως, ἵνα 25
πλατύνω μικρὸν τὴν ἱστορίαν, συμβαίνει καὶ τῶν ἀναιρεθέντων τινὰς σφάλμασιν ὑπο-
κεῖσθαι. ὁ δὲ Θεὸς διὰ τῆς προσκαίρου συμφορᾶς ἔλυσε τὴν ἁμαρτίαν, διὰ τῆς τῶν
σωμάτων πληγῆς ἔπαυσε τὰ τραύματα τῆς ψυχῆς. λογίζεται δὲ καὶ ὁ θάνατος εἰς τι-
μωρίαν, λογίζεται δὲ καὶ νόσος τοῖς ἁμαρτάνουσι τῶν εὐσεβῶν εἰς τιμωρίαν. καὶ τίς ὁ ταῦ-
τα ἐγνωσμένος; Παῦλος. οὐδὲν γὰρ δεῖ λέγειν ἀμάρτυρον, οὐδὲ ἀπὸ λογισμῶν μόνον. ἐ- 30
άν τι γὰρ ἄγραφον λέγηται, ἡ διάνοια τῶν ἀκροατῶν σκάζει, πῇ μὲν ἐπινεύουσα, πῇ δὲ πα-
ραγραφομένη, καὶ ποτὲ μὲν τὸν λόγον ὡς ἕωλον ἀποστρεφομένη, ποτὲ δὲ ὡς πιθανὸν παραδε-
χομένη. ὅταν δὲ ἔγγραφος ἡ μαρτυρία τῆς θείας φωνῆς παρέλθῃ, καὶ τοῦ λέγοντος τὸν λό-
γον, καὶ τοῦ ἀκούοντος τὴν διάνοιαν ἐβεβαίωσε. τίς οὖν ἡμῖν λόγος μαρτυρήσει, ὅτι αἱ συμ-
φοραὶ καὶ αἱ παιδεῖαι αἱ ἐπαγόμεναι τοῖς ἀνθρώποις, εἰς λύσιν ἁμαρτημάτων λογίζον- 35
ται; ἄκουε τοίνυν τοῦ μακαρίου Παύλου λέγοντος περὶ τῶν ἀναξίως προσιόντων τῇ τρα-
πέζῃ τῇ μυστικῇ· Οὐκ οἴδατε ὅτι οἱ ἀναξίως ἐσθίοντες, εἰς κρίμα ἑαυτοῖς ἐσθίουσι καὶ *α. Κορ. ια. κθ.*
πίνουσι; καὶ τί εὐθέως ἐπήγαγε; διὰ τοῦτο ἐν ὑμῖν πολλοὶ ἄρρωστοι· διὰ τοῦτο, διὰ τὸ
ἀναξίως προσέρχεσθαι τῇ τραπέζῃ. διὰ τοῦτο πολλοὶ ἄρρωστοι, πολλοὶ ἀσθενεῖς, καὶ κοι-
μῶνται ἱκανοί, ἀντὶ τοῦ, ἀποθνήσκουσιν, ὡς καὶ τοῦ θανάτου ἀντὶ ἁμαρτίας ἐπεργαζομένου. 40
τούτοις εὐθέως συνάπτει, εἰ γὰρ ἑαυτοὺς ἐκρίνομεν, οὐκ ἂν ἐκρινόμεθα ὑπὸ Κυρί-
ου. οὐκοῦν κρίσις Θεοῦ, καὶ νόσος καὶ θάνατος. καὶ τί ὄφελός μοι μετὰ τὴν τελευτήν; τί τὸ
κέρδος μετὰ τὸν θάνατον; εἰ γὰρ ἑαυτοὺς ἐκρίνομεν, οὐκ ἂν ἐκρινόμεθα· κρινόμενοι δὲ ὑ-

πὸ

ὑπὸ Κυρίου παιδευόμεθα, ἵνα μὴ σὺν τῷ κόσμῳ κατακριθῶμεν. ἐδικαίωσε γὰρ ὁ Θεὸς μὴ συναπολέσαι τοὺς δικαίους τοῖς ἀσεβέσι, μηδὲ συγκατακρῖναι τοῖς βεβήλοις τοὺς ἁγίους. καὶ μάλα εἰκότως. οὐ γὰρ ἔχει λόγον, τὸν προσκυνητὴν τοῦ Χριστοῦ κολάζεσθαι μετὰ τοῦ βλασφημοῦντος· ὡσαύτως τὸν εὐσεβοῦντα καὶ ὑμνοῦντα παραβάλλεσθαι μετὰ τῶν βλασφημούντων καὶ ἀτιμαζόντων τὴν ἀλήθειαν. διὰ τοῦτο ὁ Θεὸς ἀποκρύφοις καὶ ἀοράτοις τρόποις διαφόρως μαστίζει τοὺς ἁμαρτάνοντας τῶν εὐσεβῶν, ἵνα ἀκεραίους παραστήσῃ τῷ μεγάλῳ βήματι, ἵνα ἐνταῦθα παιδεύσας, ἐκεῖσε τὸν μισθὸν λογίσηται. ἔτι ἀναλαμβάνετε τὸ ῥῆμα τῆς ἀποστολικῆς ἐννοίας· εἰ ἑαυτοὺς ἐκρίνομεν, οὐκ ἂν ἐκρινόμεθα· κρινόμενοι δὲ, ὑπὸ Κυρίου παιδευόμεθα, ἵνα μὴ σὺν τῷ κόσμῳ κατακριθῶμεν. συμφωνεῖ τούτῳ καὶ ὁ μακάριος Δαβὶδ τῷ λόγῳ. Μακάριος γὰρ, φησιν, ἄνθρωπος, ὃν ἂν παιδεύσῃς, Κύριε, καὶ ἐκ τοῦ νόμου σου διδάξῃς αὐτὸν τοῦ πραΰναι αὐτὸν ἀφ' ἡμερῶν πονηρῶν. ὁ γὰρ ἐνταῦθα παιδευθεὶς ἐν ἀναπαύσει ἔσται, καὶ πρᾳοτέρου πειραθήσεται τοῦ θείου κριτηρίου. καὶ μὴ θαυμάσῃς, εἰ τὸν εὐσεβῆ ἐνταῦθα παιδευθέντα ἐν τῷ μέλλοντι ἐλευθεροῖ. εὑρίσκεις γὰρ ἐν τῇ θείᾳ γραφῇ ἀσφαλέστερον ἐνέχυρον. Σοδομιτῶν οὐδὲν χεῖρον, καὶ τῶν τὰ Γόμορρα οἰκούντων οὐδὲν ἀσεβέστερον· ἀλλ' ὅμως ἐπειδὴ ἐνταῦθα δίκην ὑπέσχον, πρᾳοτέραν αὐτοῖς ποιῆσαι διεξέτασιν ὁ σωτὴρ ἐπαγγέλλεται. Καὶ σὺ γὰρ, Καπερναοὺμ, ἡ ἕως τοῦ οὐρανοῦ ὑψωθεῖσα, ἕως ᾅδου κατενεχθήσῃ, ὅτι εἰ ἐν Σοδόμοις ἐγένοντο αἱ δυνάμεις αἱ γενόμεναι ἐν σοὶ, ἔμειναν ἂν ἕως ἄρτι· πλὴν ἀνεκτότερον ἔσται γῇ Σοδόμων, καὶ γῇ Γομόρρας ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως, ἢ ὑμῖν. εἰ τοίνυν Σοδομίταις ἀνεκτοτέραν ποιεῖ τὴν κρίσιν ἡ ἐνταῦθα κόλασις, ἐννόησον ὅπως οἱ ἐνταῦθα κολαζόμενοι τῶν εὐσεβῶν τὴν μέλλουσαν διαφεύγουσι κρίσιν, ἣν γένοιτο ἡμᾶς διαφεύγοντας πάντας παραστῆναι μετὰ παῤῥησίας τῷ βήματι τοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Ψαλ. ϟγ. ιβ.

Ματθ. ια. κγ.

Ψαλμ. ρ.

ΠΑλιν ἡμῖν, ἀγαπητοὶ, πνευματικῶς ᾄδειν ὁ μακάριος Δαβὶδ ὁ προφήτης παρακελεύεται· πάλιν τὸ καλὸν ᾆσμα μελῳδεῖν ἡμᾶς ὁμοφρόνως παρασκευάζει· πάλιν τὸ πνευματικὸν καὶ ἐπουράνιον μέλος προβαλλόμενος, πνευματικοὺς ἡμᾶς διὰ τῆς ᾠδῆς ἀπεργάζεται. πνεύματι γὰρ ἁγίῳ τὴν μελῳδίαν ποιούμενος, καὶ ὥσπερ κιθάρα ἔμψυχος καὶ λογικὴ ὑπὸ τοῦ ἁγίου πνεύματος ἀνακρουόμενος, πνευματικῶς καὶ ἡμᾶς ᾄδειν κατὰ πάντα διδάσκει. ᾄδει δὲ, οὐ τέρψαι καὶ ἡδῦναι τὰ ὦτα προθέμενος, ἀλλ' εὐφρᾶναι καὶ ὠφελῆσαι τὴν διάνοιαν βουλόμενος. οὐδὲ γὰρ μόνον ἕως ἀκοῆς ἵστησι τὰ ᾀδόμενα, ἀλλὰ καὶ ἕως ψυχῆς παραπέμπει τὰ λεγόμενα. ἀκοῇ μὲν γὰρ παραδίδωσι πρὸς παίδευσιν καὶ γνῶσιν τῆς ἀληθείας, ψυχῇ δὲ ἐντίθησι πρὸς ἀσφάλειαν καὶ βεβαίωσιν τῆς σωτηρίας. ᾄδει γὰρ τὸ ᾆσμα, οὐ ψιλοῖς ῥήμασι [τὰς λέξεις] προφερόμενος, ἀλλὰ ὠφελίμοις τῶν ᾀδόντων τὸν βίον ἐπανορθούμενος. οὐδὲ γὰρ βιωτικὸν ἢ κοσμικὸν τὸ ᾆσμα τοῦτο, ἀλλὰ θεϊκὸν καὶ πνευματικὸν, καὶ πάσης κοσμιότητος πεπληρωμένον. τὰ μὲν γὰρ βιωτικὰ ᾄσματα, καὶ αἱ τοῦ κόσμου μελῳδίαι ἀπηχοῦσαι τὴν ἀκοὴν, καὶ ἀπατῶσαι τὴν διάνοιαν, μακρὰν ἀπάγουσι τῆς ὠφελείας εἰς ἐπιθυμίας καθέλκουσαι τῆς ἀπωλείας. αἰσχρῶν γὰρ ῥημάτων ἀνάπλεοι τυγχάνουσαι καὶ ἀθέσμων ὀρέξεων ἔμπλεοι καθεστήκασι, πρὸς τὴν τῶν ᾀδομένων ἡδυπάθειαν, καὶ πρὸς τὴν ἕλκυσιν τῆς μελῳδίας, ἐκθηλύνουσι τῆς ψυχῆς τὴν ἀνδρείαν, καὶ συνεκλύουσι τὴν τοῦ σώματος εὐγένειαν. τὰ δὲ ἐπουράνια, καὶ ἐκ πνεύμα-

τος ἀ[illegible]ς ἔχοντα τὴν χορηγίαν, πρὸς τὴν τῶν ῥημάτων εὐταξίαν, καὶ πρὸς τὴν τῶν νοημάτων εὐκοσμίαν εἰς τάξιν ἄγοντα τὴν διάνοιαν, κοσμίαν τε τὴν ψυχὴν ἀπεργάζεται. συγκινουμένη γὰρ ἡ ψυχὴ τοῖς λαλουμένοις, καὶ συνεπινεύουσα τοῖς νοουμένοις, ἐκεῖ φέρει τὴν ἕξιν, ἔνθα καὶ λέξις ἐφέλκεται τὸ κινητικὸν ὄργανον τῆς τοῦ πνεύματος μελῳδίας. Τοσαύτης οὖν οὔσης τῆς ἐν τῷ ᾄσματι δυνάμεως, καὶ τηλικαύτης ὑπερεχούσης τῆς ἐν τῇ μελῳδίᾳ ἐνεργείας, φέρε δὴ θεασώμεθα, τί περιέχει καὶ τὸ σήμερον ἡμῖν ἀναγνωσθὲν μελῴδημα τῆς προφητείας. Τί οὖν φησιν;

1 Ἔλεον καὶ κρίσιν ᾄσομαί σοι, Κύριε. Πάνυ ὠφέλιμον, ἀγαπητοί, καὶ σωτήριον τὸ ᾆσμα τοῦτο, ἐξ ἐλέους καὶ κρίσεως τὴν ἀρχὴν ποιούμενον. τὸ μὲν γὰρ ἐπιδείκνυσι τὴν ἀφθονίαν τῆς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας, τὸ δὲ τὴν μεγάλην αὐτοῦ εἰς ἡμᾶς γεγενημένην εὐεργεσίαν. σημαίνει μὲν γὰρ τὸ ἔλεος τὴν ἐκ χάριτος εἰς ἀνθρώπους γεγενημένην εὐδοκίαν (Δόξα γὰρ ἐν ὑψίστοις Θεῷ, καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη, ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία) ἡ δὲ κρίσις τὴν ἄνωθεν προωρισμένην σωτηρίαν. Οὓς γὰρ προώρισε, τούτους καὶ ἐκάλεσεν· οὓς δὲ ἐκάλεσε, τούτους καὶ ἐδικαίωσεν. ἔκρινε γὰρ ὁ ἀγαθὸς Θεὸς ἐλέει καὶ φιλανθρωπίᾳ σῶσαι τοὺς ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας ἀπολλυμένους. τοῦτο οὖν κατανοήσας ὁ προφήτης, κηρύττει διδάσκων ἡμᾶς διὰ τοῦ ᾄσματος ἀδιάλειπτοι ποιεῖσθαι τὴν εὐχαριστίαν, λέγων· ἔλεον καὶ κρίσιν ᾄσομαί σοι, Κύριε. σημαίνει δὲ καὶ ἕτερον, καὶ κατὰ διάνοιαν προφητεύων, καὶ πνεύματι ἁγίῳ τὰ μέλλοντα ὡς παρόντα ἐκδιηγούμενος. θεωρῶν γὰρ τὴν δικαίαν κρίσιν τοῦ Θεοῦ, τὴν ἐπὶ τὸν ἄπιστον λαὸν τῶν Ἰουδαίων γεγενημένην, τὸν μὴ δεξάμενον τὸν ὑπὸ τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν κηρυττόμενον, δικαίως μὲν δι' ἀπιστίαν τιμωρούμενον, δικαίως δὲ καὶ [ἐκ] τῆς τοῦ νόμου ἐπαγγελίας ἀποστερούμενον· ὁρῶν δὲ καὶ τὸν ἐξ ἐθνῶν λαὸν ἐν ἐλέει σωζόμενον, διὰ τὸ εὐπειθὲς τῆς περὶ τὸν δεσπότην ὑπακοῆς τε καὶ πίστεως, προαναφωνεῖ ἡδείᾳ φωνῇ καὶ γλυκείᾳ τὴν ἀγαθότητα τοῦ δεσπότου τοῖς πᾶσι παρατιθέμενος· ἵν' ἕκαστος ἐπὶ γλώττης φέρων τὸ ᾆσμα, καὶ ἡδυφώνως ἀναφθεγγόμενος τὴν ἐν τῷ ᾄσματι μελῳδίαν, ἀειμνημόνευτον ἔχῃ τῆς δεσποτικῆς εὐεργεσίας τὴν χάριν. ἔλεον, φησί, καὶ κρίσιν ᾄσομαί σοι, Κύριε. καλὸν οὖν καὶ ἡμᾶς ᾄδειν ἀδιαλείπτως τὸ ᾆσμα τοῦτο, ἵν' ὁμοῦ ἐπὶ τὸ αὐτὸ εὐχαριστεῖν δυνώμεθα περὶ τὸν εὐεργέτην Θεόν, καὶ τὸν ἑαυτῶν βίον διορθώμεθα, ἐλέει καὶ κρίσει τὰ πάντα διαπραττόμενοι. Ποιεῖτε γάρ, φησιν, ἔλεον καὶ κρίσιν ἐν μέσῳ τῆς γῆς· Διότι ἔλεον θέλω, καὶ οὐ θυσίαν, λέγει Κύριος. ἀλλὰ καὶ ἔλεον, φησί, ποιείτω ἕκαστος πρὸς τὸν πλησίον αὐτοῦ, καὶ κρίμα δίκαιον κατευθυνέτω, ὅτι ἐν τούτοις τὸ θέλημά μου, λέγει Κύριος. ἐὰν γὰρ οὕτω πορευώμεθα, καὶ ἐν τούτοις ἀναστρεφώμεθα, λεξόμεθα καὶ ἡμεῖς μετὰ παρρησίας ᾄδοντες, ἔλεον καὶ κρίσιν ᾄσομαί σοι, Κύριε. καὶ ἵνα μάθῃς, ἀγαπητέ, ὅτι ταῦτα τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον, κατανόησον τὴν τῶν γεγραμμένων ἀκολουθίαν, καὶ εὑρήσεις τὴν τῶν εἰρημένων ἀλήθειαν. ἐπιφέρει γὰρ λέγων·

2 Ψαλῶ καὶ συνήσω ἐν ὁδῷ ἀμώμῳ· πότε ἥξεις πρὸς μέ;

Ὁρᾷς ὡς διορθωσάμενος τὸν ἑαυτοῦ βίον, καὶ πορευθεὶς πάσῃ ὁδῷ δικαιοσύνης, μηδένα δὲ μῶμον ἢ σπίλον θέμενος ταῖς ἑαυτοῦ ὁδοῖς, συνιείς τε πᾶσαν εὐθύτητα καὶ κρίσιν καὶ τὴν ἐν ἔργοις μαρτυρουμένην ἔννομον πολιτείαν, ᾄδει ἐν τῷ ᾄσματι ἱλαρῷ τῷ προσώπῳ τὰς πράξεις ἐκδιηγούμενος. ἔψαλε δὲ ἐν συνέσει, ἀκαταγνώστῳ καρδίᾳ τὰ ἔργα κατορθούμενος. ἑτοιμάσας δὲ κατὰ τὸ γεγραμμένον τὰς ὁδοὺς Κυρίου, καὶ εὐθείας ποιήσας τὰς τρίβους τοῦ Θεοῦ, ἐξεδέχετο δὴ τὴν δεσποτικὴν παρουσίαν προσκαλούμενος καὶ λέγων, πότε ἥξεις πρὸς μέ; μονονουχὶ τοιαῦτα ἀποκρινόμενος ἔλεγεν· ἡτοίμασά μου τὸ δοχεῖον

Margin notes: Λουκ. β. ιδ'. — Ρω. η. λ'. — Ωσηέ ιβ. ς'. καὶ Ζαχ. ζ. θ'. — Ωσηέ ς'. ς'. — Ματθ. γ. γ'. — [illegible]

τῆς διανοίας, ἐξωμάλισά μου τὰ σκληρὰ τῆς καρδίας, τὴν σκολιὰν ἀπέρριψα μὴ ἐ-
άσας ἐμπόδιόν τι τῆς σῆς παρουσίας. εὐθεῖαν ἐποίησα τὴν ὁδὸν τῆς ψυχῆς μου, ἀπέσμη-
ξα τὰ αἰσθητήρια τῆς καρδίας μου, καθαροὺς ἀπειργασάμην τοὺς ἐν ἐμοὶ λογισ- (γρ. τὰ αἰσθητή- ρια;)
μούς· ἕτοιμός εἰμι πρὸς ὑποδοχὴν τῆς σῆς παρουσίας. πότε ἥξεις πρός με; ἐπί-
5 βαινε ἀκωλύτως, δέσποτά μου, οὐχ εὑρήσεις ἐν ἐμοὶ οὐδὲν κακίας.

3 Διεπορευόμην γὰρ ἐν ἀκακίᾳ καρδίας μου, ἐν μέσῳ τοῦ οἴκου μου.

Καὶ ἵνα γνῷς, ὡς ἕτοιμος ἦν πᾶσαν δικαιοσύνην κατεργαζόμενος, ἄκουε αὐτοῦ τὰ ἔρ-
γα μετὰ ἡδείας τῆς φωνῆς ἐξαγγέλλοντος. διεπορευόμην, φησὶν, ἐν ἀκακίᾳ καρδίας μου,
ἐν μέσῳ τοῦ οἴκου μου· 4 Οὐ προετιθέμην πρὸ ὀφθαλμῶν μου πρᾶγμα
10 παράνομον, ποιοῦντας παραβάσεις ἐμίσησα.

5 Οὐκ ἐκολλήθη μοι καρδία σκαμβή. ἐκκλίνοντος ἀπ' ἐμοῦ τοῦ πονηροῦ οὐκ ἐγί-
νωσκον. 6 Τὸν καταλαλοῦντα λάθρα τὸν πλησίον αὐτοῦ, τοῦτον ἐξεδίωκον.

7 Ὑπερηφάνῳ ὀφθαλμῷ καὶ ἀπλήστῳ καρδίᾳ, τούτῳ οὐ συνήσθιον.

8 Οἱ ὀφθαλμοί μου ἐπὶ τοὺς πιστοὺς τῆς γῆς, τοῦ συγκαθῆσθαι αὐτοὺς μετ' ἐμοῦ.

15 Βλέπεις, ἀγαπητὲ, πόσων καὶ πηλίκων ἐργάτης ἐτύγχανεν ὁ μακάριος; καὶ πῶς μετὰ
πολλῆς τῆς παρρησίας καὶ πεποιθήσεως διεξήει τῶν πράξεων τὰ κατορθώματα; ἆρ' οὖν
ἑρμηνεύσω τὰ εἰρημένα, ἢ καταλείψω ὑμῖν ἐκ τῶν λέξεων γινώσκειν τὴν δύναμιν
τῶν γεγραμμένων; τί γὰρ φανερώτερον τῶν εἰρημένων; τί δὲ οὕτως αὐθερμήνευτον τῶν
νῦν καταλελεγμένων; ἀλλ' ἵνα καὶ κατὰ μέρος ἐξετάσωμεν αὐτὰς, ὡς ἔχει, τὰς λέξεις πα-
20 ραθέμενοι, φέρε δὴ πάλιν αὐτὰ ἐπαναλαβόντες, μνημονεύσωμεν καὶ ἴδωμεν, πόσην ὠφέ-
λειαν παρέχουσι συνεχῶς μνημονευόμενα. διεπορευόμην, φησὶν, ἐν ἀκακίᾳ καρδίας μου, ἐν
μέσῳ τοῦ οἴκου μου. πρῶτον, μέγα καὶ καλὸν κατόρθωμα, ἡ ἀκακία, οὐχ ἕως δὲ τούτου μόνου ἱστα-
μένη τοῦ κεκτημένου, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τοὺς πλησίον παραπεμπομένη· καθὼς ἔφη ἡ σοφία· Τέκ- (Παροιμ. θ. ιβ.)
νον, ἐὰν ἀγαθὸς ἦς, σεαυτῷ [σοφὸς] ἔσῃ καὶ τοῖς πλησίον σου· ἐὰν δὲ κακὸς ἀποβῇς, μόνος ἀν-
25 τλήσεις τὰ κακά. καλὴ οὖν ἀκακία· δεσποτικὴ ἡ μίμησις, θεϊκὴ ἡ ὁμοίωσις. ἄκακος
γὰρ καὶ ὅσιος ὁ Κύριος. αὕτη ἡ ἀκακία ψυχῆς ἐστι φυλακτήριον, διανοίας καθάρσιον, ἠθῶν
καταστολὴ, λογισμῶν ἡσυχία, προσώπου ἡμερότης, πραότης ὀφθαλμῶν, φιλίας κα-
θηγεμὼν, μήτηρ ἀγάπης, πίστεως ὁμοδίαιτος, τελείωσις δικαιοσύνης, καὶ ἁπαξαπλῶς
ῥίζα πάσης ἀρετῆς, καὶ θεμέλιος τῆς ὅλης ἀγαθότητος ὑπάρχει ἡ ἀκακία. οὐκ οἶδεν
30 ἔχθρας τὴν ὑπόστασιν, οὐκ ἐπίσταται ὀργῆς τὴν ἀγριότητα, οὐ γινώσκει κακίας τὴν ἐν-
έργειαν· ἀλλ' ἔστιν ὥσπερ βασίλισσα ὑπὸ πασῶν τῶν ἀρετῶν δορυφορουμένη. καλὴ
οὖν ἡ ἀκακία, τοσούτων ἀγαθῶν αἰτία τυγχάνουσα. ἐκ ταύτης κατάρχεται λέγων· δι-
επορευόμην ἐν ἀκακίᾳ καρδίας μου. καὶ οὐχ ἁπλῶς εἶπεν ἐν ἀκακίᾳ, ἀλλ' ἐν ἀκα-
κίᾳ καρδίας μου, αἰτία τοῦ, οὐχ ἕτερα μὲν εἶχον ἐπὶ στόματος, ἕτερα δὲ ἐν καρδίᾳ· οὐδὲ
35 τῷ μὲν στόματι ἐλάλουν εἰρηνικὰ, τῇ δὲ καρδίᾳ διελογιζόμην κακά· ἀλλ' οἷος ἤμην τῷ
στόματι, τοιοῦτος καὶ τῇ καρδίᾳ διαλογιζόμενος. διεπορευόμην οὖν ἐν ἀκακίᾳ καρδίας μου,
ἐν μέσῳ τοῦ οἴκου μου. ἐνταῦθα οἶκον, ἀγαπητοὶ, οὐ τὸν χειροποίητον τοῦτον ἐκ λίθων καὶ
ξύλων συγκείμενον, [οὐδὲ τὸν ἐξ ἀμόρφου ὕλης σκευαζόμενον,] ἀλλὰ τὸν λογικὸν τῆς
ψυχῆς ναὸν, τὸν πρὸς τὴν ἔνδοθεν ἀόρατον εἰκόνα τὴν ἔξωθεν ἀποτυπούμενον, τὸν (ἴσως)
40 ὑπὸ τῆς νοερᾶς καὶ λογικῆς φύσεως μορφούμενον, τὸν ὑπὸ τοῦ θείου ἐμφυσήματος ζωο-
ποιούμενον, τὸν φέροντα τὴν ψυχὴν καὶ ὑπὸ τῆς ψυχῆς φερόμενον, τὸν δεκτικὸν χαρι-
σμάτων τῆς ἀκινήτου δυνάμεως, ἐν μέσῳ τούτου ἐπορευόμην. μέσον δὲ καλεῖ τὸ ἡγε-
μονικὸν τῆς καρδίας, ἐπειδὴ μέσον κεῖται τοῦ ὅλου σώματος τοῦ ἀνθρωπείου. κἀκεῖ οὐδὲ ὑ-

Ματθ. ιε. ιθ.

πάρχουσιν οἱ διαλογισμοί, καὶ αἱ ἐνθυμήσεις, ὡς καὶ ὁ σωτήρ φησιν, Ἐκ τῆς καρδίας ἐξέρχονται διαλογισμοὶ πονηροί. ἐν ταύτῃ γὰρ καὶ πᾶσα ἡ κίνησις τῆς φύσεως τῆς ἀνθρωπίνης. ὃ δὲ λέγω, τοιοῦτόν ἐστι· θόρυβος ἐὰν γένηται, ἡ καρδία κινεῖται· τάραχος ἐὰν συμβῇ, ἡ καρδία θορυβεῖται· ἐχθρῶν ἐπανάστασις ἐὰν τύχῃ, ἡ καρδία ταράττεται· φόβος ἐὰν γένηται, ἡ καρδία παλμοῖς ἔνδοθεν τινασσομένη, συντινάσσει καὶ τὸ παρακείμενον μέλος τοῦ σώματος, καὶ ἀπολείπουσα καὶ πάλιν ἐπισπωμένη οὐ συγχωρεῖ ἡσυχάζειν, ἀλλὰ συχνότερον κινουμένη μείζονα τὸν ἀγῶνα παρέχει, καὶ ὅλον ταράττει τὸ σῶμα, ἀλλοιοῖ καὶ τὸ χρῶμα, μεταβάλλει καὶ τὸ σχῆμα, μεταποιεῖ τε καὶ τὴν ἕξιν, πελιδνὸν καὶ τὸ πρόσωπον ἀπεργάζεται, ἵστησι τῶν ὀφθαλμῶν τὴν ἐνέργειαν, ὑπόξηρα ποιεῖ τὰ χείλη, τῶν γονάτων παραλύει τὴν εὐτονίαν, καὶ τὴν τὰ πάντα κινοῦσαν γλῶσσαν συνδήσασα, ψελλὴν ἀποδείκνυσι, καὶ ὅλον, ὡς ἔστιν εἰπεῖν, ἄχρειον καὶ νεκροειδῆ ἀποτελεῖ τὸν ἄνθρωπον· καὶ πολέμου συμβάντος, σπεύδει μὲν ἐπείγουσα πρὸς τὴν μάχην· ἀγωνιᾷ δὲ μὴ ἠρεμοῦσα, ἕως ἂν καταγωνίσηται τὴν πάλην. ταύτης δὲ παυσαμένης, καὶ νίκης γενομένης, ὑπὸ τὴν αὐτὴν ῥοπὴν μεταβληθεῖσα στρέφεται εἰς εὐφροσύνην, ἡσυχίαν ἀσπάζεται, καὶ χαίρειν ποιεῖ τὸν ἄρτι τεταραγμένον, καὶ πάλιν εἰς τὴν προτέραν ἐπανακαλεῖται κατάστασιν, ἑνὶ ἑκάστῳ μέλει ἀποδιδοῦσα τὴν χρῆσιν, πάλιν χαροποιεῖ τοὺς ὀφθαλμούς, καταστέλλει τὰ χείλη, ὑγιὲς ἀποτελεῖ τὸ τῆς γλώσσης ὄργανον, ἡμεροῖ τὴν ὄψιν, καὶ ὥσπερ τις καλὸς ἡνίοχος ἐπαναστρέφουσα εἰς τὴν ἀρχαίαν τάξιν φέρει τὸν ἄνθρωπον. ἀλλ' οὐ τοιοῦτος ὁ δίκαιος, οὐδὲ τάραχον ἢ φόβον δεχόμενος ἐν τῇ καρδίᾳ.

Ψαλ. κς. γ.

κἂν γὰρ ἐχθρῶν συμβῇ ἐπανάστασις, λέγει θαρρῶν· Ἐὰν παρατάξηται ἐπ' ἐμὲ παρεμβολή, οὐ φοβηθήσεται ἡ καρδία μου· ἐὰν ἐπαναστῇ ἐπ' ἐμὲ πόλεμος, ἐν τούτῳ ἐγὼ ἐλπίζω. διὰ τοῦτό φησι, διεπορευόμην ἐν ἀκακίᾳ καρδίας μου, ἐν μέσῳ τοῦ οἴκου μου· τουτέστι, διεσκόπουν, ἠρεύνων τὰ κατ' ἐμαυτόν, ἵνα μή τις ῥίζα πικρίας ἀναφύουσα ἐνοχλῇ, καὶ μιαίνῃ τὸ αἰσθητήριον τῆς καρδίας μου· ἀλλ' ἵνα ἡ ἀκακία ἐν ἐμοὶ σωζομένη πάντων γένηταί μοι πρόξενος τῶν ἀρετῶν· ὅθεν οὐ προετιθέμην πρὸ ὀφθαλμῶν μου πρᾶγμα παράνομον. οὐ γὰρ εἶχον σκοπὸν τοῦ ἁμαρτάνειν, οὐδὲ προέκειτό μοι παρανομεῖν, ἀλλότρια τῆς σωτηρίας κατεργαζομένῳ· ἀλλ' ἦν πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν μου φόβος Θεοῦ, τήρησις ἐντολῶν, ἔργα δικαιοσύνης, πᾶσα κατὰ νόμον πολιτεία. οὐ προετιθέμην πρὸ ὀφθαλμῶν μου πρᾶγμα παράνομον. ὅσοις γὰρ σκοπὸς τοῦ ἁμαρτάνειν, τούτοις πρόκειται καὶ τὸ παρανομεῖν, καὶ ἔχουσιν ὥσπερ προηγουμένην τὴν ἁμαρτίαν, πρότερον ὁριζόμενοι κατὰ καρδίαν, ἔπειτα καὶ ὅλον εἰς αὐτὴν ἀνατείναντες τὸ ὄμμα τῆς διανοίας, οὕτως τρέχουσιν ἐπὶ τὴν παρανομίαν. ἐγὼ δὲ τούτων ἀλλότριος ἤμην. οὐ γὰρ ἦν πρὸ ὀφθαλμῶν μου πρᾶγμα παράνομον, ἀλλ' ὅλος μοι ὁ σκοπὸς ἦν, τὸ κατὰ νόμον πολιτεύεσθαι. ἀλλὰ καὶ ποιοῦντας παραβάσεις ἐμίσησα. οὐ μόνον αὐτὸς ἐγὼ οὐδὲν παρὰ τὸν τοῦ Θεοῦ νόμον πράττειν ἠβουλόμην, ἀλλὰ καὶ τοὺς παραβαίνοντάς τι τῶν ἐντολῶν ἐμίσουν. ποιοῦντας γὰρ παραβάσεις ἐμίσησα. ἐνταῦθα δὲ διπλῶς νοητέον τὸ, ποιοῦντας παραβάσεις ἐμίσησα. οἱ μὲν γάρ εἰσιν παραβαίνοντες τὰς τοῦ Θεοῦ ἐντολάς, καὶ τὰ δικαιώματα, καὶ τὰ κρίματα· καί εἰσιν οὗτοι παραβάται νόμου. ἄλλοι πάλιν παραβαίνουσιν αὐτὴν τὴν σωτήριον τοῦ δεσπότου ὁμολογίαν, καί εἰσι παραβάται Θεοῦ. πολλὴ δὲ διαφορὰ μεταξὺ τῆς τῶν ἀμφοτέρων παραβάσεως. οἱ μὲν γὰρ ἔτι ἐλπίδα ἔχουσι σωτηρίας, τὴν ῥίζαν τῆς τοῦ Θεοῦ γνώσεως κεκτημένοι· οἱ δὲ πάντη τῆς σωτηρίας ἐκπεπτώκασιν, αὐτὸν τὸν αἴτιον τῆς σωτηρίας ἀρνησάμενοι. ἐγὼ οὖν, φησι, πάντας τοὺς ποιοῦντας παραβάσεις ἐμίσησα. Ἀρχὴ γὰρ ἁμαρτίας, ἀφίστασθαι ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, ὡς

Σειρ. ι. ιβ.

φησιν

φησιν ὁ σοφώτατος. ἡμεῖς δὲ οὐ μόνον μισοῦμεν τοὺς παραβάτας, ἀλλὰ καὶ ὡς φίλους ἀσπαζόμεθα, δέον τοῖς τοιούτοις μηδὲ τὸ χαίρειν λέγειν (Οὐκ ἔστι γὰρ εἰρήνη ἀσεβέσι, λέγει Κύριος) καὶ μετ' αὐτῶν ἐσθίομεν καὶ πίνομεν, ὧν καὶ τὴν ἀπάντησιν ἀποφεύγειν ὀφείλομεν, καὶ μηδὲ ἀνθρώπους ἡγεῖσθαι τοῖς δαίμοσιν ἑαυτοὺς παραδεδωκότας, καὶ ἀψύχοις
5 λίθοις καὶ ξύλοις τὴν ἑαυτῶν ζωὴν ἀνατεθεικότας. ἢ οὐ διδάσκει ἡμᾶς ἀλλαχοῦ ὁ αὐτὸς προφήτης λέγων· Οὐχὶ τοὺς μισοῦντάς σε, Κύριε, ἐμίσησα, καὶ ἐπὶ τοὺς ἐχθρούς σου ἐξετηκόμην; τέλειον μῖσος ἐμίσουν αὐτοὺς, εἰς ἐχθροὺς ἐγένοντό μοι. μιμησώμεθα οὖν καὶ ἡμεῖς τὸν προφήτην, καὶ μισήσωμεν τοὺς ποιοῦντας τὰς παραβάσεις, ἵνα μὴ διὰ τῆς ἀδιαφόρου ἡμῶν κοινωνίας πρὸς αὐτοὺς συνεργοὶ τῆς παραβάσεως αὐτῶν εὑρεθῶμεν.
10 κατὰ πάντα γὰρ μισητέον τὴν πρὸς αὐτοὺς κοινωνίαν, ὅτι τὸ φῶς ἀποστραφέντες, ἐν τῷ σκότει περιβάλλονται (Τίς δὲ κοινωνία φωτὶ πρὸς σκότος;) καὶ ὅτι τοῦ Χριστοῦ τὸ ὄνομα ἀρνησάμενοι, τὸ τοῦ Βελιὰρ ὄνομα ἑαυτοῖς περιτεθείκασι (τίς δὲ συμφώνησις Χριστοῦ πρὸς Βελιάρ;) καὶ ὅτι ἀποφυγόντες τὴν ἐνταῦθα εἴσοδον, ναοῖς εἰδώλων προσεμμεμηνασι τὴν ἑαυτῶν ζωὴν τοῖς μιάσμασι συμμιάναντες. τίς δὲ συγκατάθεσις ναῷ Θεοῦ μετὰ
15 εἰδώλων; ποιοῦντας οὖν παραβάσεις ἐμίσησα, οὐκ ἐκολλήθη μοι καρδία σκαμβὴ, ἐκκλίνοντος ἀπ' ἐμοῦ τοῦ πονηροῦ οὐκ ἐγίνωσκον. πάλιν ἐνταῦθα, ἀγαπητὲ, πρόσεχε τὴν δύναμιν τῶν εἰρημένων. οὐκ ἐκολλήθη μοι καρδία σκαμβή. οὐδὲν ἦν ἐν ἐμοὶ σκολιὸν, οὐδὲ στραγγαλιῶδες, ἀλλὰ κἂν μυρία ᾖ τὰ θλίβοντα, κἂν πονηρὰ τὰ συμβαίνοντα, κἂν ἐναντία τὰ ἀντιπίπτοντα, ἐμοὶ οὐκ ἐκολλήθη καρδία σκαμβὴ, οὐ διαλο-
20 γισμὸς πονηρὸς, οὐκ ἐνθύμησις ἀλλοτρία. οὐχ ὅτι θλίβομαι, οὐχ ὅτι στενοχωροῦμαι, οὐκ ἐπειδὴ ὁρῶ ἁμαρτωλοὺς εὐθηνοῦντας, καὶ ἀσεβεῖς πλουτοῦντας, καὶ πάντας τοὺς παρανόμους κατευθυνομένους, ἐγὼ διαστρέφομαι τῇ καρδίᾳ πονηρὰ λογιζόμενος, καὶ λέγων· ἵνα τί ἀσεβεῖς ζῶσι, καὶ κραταιοῦνται ἐν τῷ πλούτῳ; Ὁ σπόρος αὐτῶν κατὰ ψυχὴν, οἱ οἶκοι αὐτῶν εὐθηνοῦσιν, Οἱ βόες αὐτῶν παχεῖς. οὐκ ἐλογισάμην περὶ τούτων
25 οὐδαμοῦ, ἀλλὰ κἂν ἐκεῖνοι εὐθηνῶσιν, ἐγὼ δὲ θλίβωμαι, Οἶδα ὅτι ἡ θλίψις ὑπομονὴν κατεργάζεται, ἡ δὲ ὑπομονὴ δοκιμὴν, ἡ δὲ δοκιμὴ ἐλπίδα, ἡ δὲ ἐλπὶς οὐ καταισχύνει. οὐκ ἐκολλήθη μοι καρδία σκαμβή. οὕτω λογιζόμενος ὀρθῶς, καὶ κατ' εὐθὺ πορευόμενος, τοῦ πονηροῦ ἀναβαίνοντος ἐπὶ τὴν καρδίαν μου, καὶ μου τόπον αὐτῷ μὴ διδόντος, ἐν τῷ μὴ ἔχειν χώραν κατ' ἐμοῦ, οὐκ ἐγίνωσκον πότε παρεγένετο, ἐμοῦ μὴ παραδεχομένου
30 αὐτόν· οὕτως οὐδὲ ἐγίνωσκον ὅτε ἐξέκλινεν. ἡ πονηρία γὰρ ὡς σκιὰ παρατρέχουσα ὑπεχώρει, μηδεμίαν ἐν ἐμοὶ κατεργαζομένη βλάβην. καὶ ἡμεῖς οὖν παιδευώμεθα, ἐάν ποτε συμβῇ τινι ὑμῶν χαλεπὸν ἢ περιστατικὸν πρᾶγμα, καὶ ἐπανέλθῃ λογισμὸς τοῦ πονηροῦ, μὴ κυριεύσῃ ἡμῶν τοῦ ἡγεμονικοῦ, ἀλλὰ παρέλθῃ ἀβλαβῆ τηρήσας ἡμῶν τὴν καρδίαν, ὥστε λέγειν καὶ ἡμᾶς, ἐκκλίνοντος ἀπ' ἐμοῦ τοῦ πονηροῦ οὐκ ἐγίνωσκον. τὸν κατα-
35 λαλοῦντα λάθρα τὸν πλησίον αὐτοῦ, τοῦτον ἐξεδίωκον. μάθωμεν καλὸν μάθημα, ἀγαπητοὶ, μὴ μόνον μὴ καταλαλεῖν, ἀλλὰ μηδὲ ἀκούειν καταλαλιᾶς. δεινὸν γὰρ κακὸν ἡ καταλαλιὰ, ἀκατάστατον δαιμόνιον, μηδέποτε εἰρηνικὸν τὸν ἄνθρωπον ἀπεργαζόμενον. τί γὰρ οὐκ ἔστι κακὸν ἀπὸ καταλαλιᾶς; ἐξ αὐτῆς ἔχθραι ἀναφύονται, ἔρεις δι' αὐτῆς (γίνονται), διχοστασίαι ἀπ' αὐτῆς τὴν ἀρχὴν λαμβάνουσιν, ὑπόνοιαι πο-
40 νηραὶ ἐκεῖθεν γινόμεναι τῶν μυρίων κακῶν τὰς αἰτίας παρέχουσι, μῖσος ὥσπερ ἀπὸ πηγῆς ἐξ αὐτῆς βρύει, καὶ ὅσα ἄν τις λογισάμενος εὑρήσει κακὰ, ταῦτα πάντα ἐκ τῆς καταλαλιᾶς εὕρη περιεχόμενα. πάντας εἰς κακίαν ἑλκύουσα οἶδεν ἡ καταλαλιὰ, θυμῶ πληρώσασα τὸν ἄνθρωπον, καὶ φόνον ἐξ αὐτῆς μεταλαμβάνοντα, φονικὸν αὐτὸν κατὰ

Ἡσ. μη. κβ.
Ψαλμ. ρλη.
β. Κορ. ς. ιδ.
Ἰώβ κα. ια.
Ψαλμ. ρμγ. ιε.
Ρω. ε. γ.

τοῦ πλησίον ἐργάζεσθαι. οἶδε καὶ τὴν ψυχὴν ἀγελάσασαν ἀποστῆσαι τῆς ἀδελφι- *γ. ἀπεργάζεσθαι.*
κῆς κοινωνίας, καὶ ἐχθρὸν τὸν πρὸ ὀλίγου φίλον ἄνευ αἰτίας ἀποδεῖξαι. αὕτη καὶ Μαρίας *γ. ἀνατρέπει*
τῆς ἀδελφῆς Μωϋσέως ἀψαμένη, λεπρωθεῖσαν ἀφ' ἑαυτῆς παρθένον ἀπέδειξεν, ὀργὴν
δὲ κατ' αὐτῆς καὶ θυμὸν ἐπήγαγε παρὰ τοῦ δεσπότου. αὕτη καὶ ὅλους οἴκους ἀνατρέπει, καὶ
πόλεις εἰρηνευούσας εἰς πόλεμον ἐξεγείρει. αὕτη καὶ τῆς καλῆς εἰρήνης τὰ δεσμὰ δια- 5
λύει, καὶ τῆς μεγάλης ἀγάπης τὸν σύνδεσμον διαρρήσσει. αὕτη καὶ τῶν ἐντολῶν τοῦ Θε-
οῦ ἀφιστῶσα παρανομεῖν ἐκδιδάσκει, καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ φιλίας ἀποσπῶσα, μακρὰν τῆς
ἀληθείας ἀπάγει. αὕτη παρὰ τὴν πρώτην καὶ τῆς ἀπωλείας τοῦ πρωτοπλάστου Ἀ-
δὰμ αἰτία γεγένηται, καὶ τῆς ἐν τῷ παραδείσῳ διαίτης, καὶ τῆς ἐπουρανίου τρυφῆς ἀ-
πεστέρησεν. εἰσελθοῦσα γὰρ εἰς τὸ στόμα τοῦ ὄφεως καὶ ψευδῶς ἐργασαμένη κατὰ τῆς ἀ- 10
Γεν. γ. α. ψευδοῦς τοῦ Θεοῦ ἀγαθότητος, καὶ εἰποῦσα, Τί ὅτι εἶπεν ὁ Θεὸς, οὐ μὴ φάγητε ἀπὸ
παντὸς ξύλου τοῦ ἐν τῷ παραδείσῳ; παράβασιν ἤγαγε τῆς ἐντολῆς ἀπὸ τῆς ἀλη-
θείας διαστρέψασα τὸν ὑπήκοον· καὶ τὸν συνόμιλον ὄντα δεσπότῃ πρὸς ἑαυτὴν ἐπι-
σπασαμένη, ἄρτι ἐχθρὸν διὰ τῆς ἀπάτης κατέστησε, καὶ ἀλλότριον εἰς ἅπαξ τῶν ἀ-
γαθῶν ἀπέδειξε. φεισώμεθα τοίνυν τῆς καταλαλιᾶς, μακρὰν αὐτῆς γινόμενοι, ἵνα μὴ 15
μάτην ἔχθραν πρὸς τὸν ἑαυτῶν δεσπότην κτησώμεθα. παυσώμεθα τῆς καταλαλιᾶς,
ἵνα μὴ ἄδικοι κριταὶ τῆς ἀληθείας γινώμεθα, καὶ κατὰ τοῦ νόμου ὡς ψευδεῖς μάρτυρες εὑρεθῶ-
Ιακ. δ. ια. μεν. Ὁ γὰρ καταλαλῶν, ἔφη, ἀδελφοῦ, ἢ κρίνων τὸν ἀδελφὸν, καταλαλεῖ νό-
μου, καὶ κρίνει νόμον. εἰ δὲ νόμον κρινεῖς, οὐκέτι ποιητὴς νόμου εἶ, ἀλλὰ κριτής. εἷς *γ. ἐστί,*
δέ ἐστιν ὁ κριτὴς καὶ νομοθέτης, ὁ δυνάμενος σῶσαι καὶ ἀπολέσαι. βλέπεις, ἀγαπητὲ, πό- 20
σον ἔχει βάρος ἡ καταλαλιά; παυσώμεθα ταύτης, ἵνα μὴ κρίσιν αὐτοῖς ἐπαγάγωμεν.
ἀποδιώξωμεν ἀφ' ἡμῶν καὶ τοὺς καταλαλεῖν βουλομένους, ἵνα μὴ ἀλλοτρίοις κακοῖς
συντιθέμενοι, ἑαυτοῖς ἀπώλειαν προξενήσωμεν· καὶ μὴ ἡδέως ἀκούωμεν τῶν κατα-
λαλούντων, ἵνα μὴ διαβολικῶν ἐνθυμημάτων πληρωθῶμεν. καὶ γὰρ αὕτη κατα-
λαλιὰ διαβολικὴ ὀνομάζεται, φυσικὴν ἐκ [τῆς] τοῦ γεγεννηκότος δεξαμένη προσ- 25 *γ. ἐπιπωτή*
ηγορίαν, ὅταν τῇ καταλαλιᾷ σχολάζων δουλεύῃ τῷ διαβόλῳ, τὰ τῆς δια-
βολῆς ἔργα διαπραττόμενος. ὁ δὲ τὸν τοιοῦτον μὴ προσιέμενος, ἑαυτὸν μὲν ἐ-
λευθεροῖ τῆς διακένου ταύτης ἁμαρτίας. τὸν δὲ ἁμαρτάνοντα ἀνατρέπει μὴ ἄδικον
ἐπιφέρειν κατὰ τοῦ πλησίον κατηγορίαν· ἐλευθεροῖ δὲ καὶ τὸν καταλαλούμενον τῆς κατηγο-
ρίας ἀπεργάζεται, εἰρήνης δὲ βραβευτὴς καὶ φιλίας καθηγητὴς γίνεται, τὴν τοῦ καταλα- 30
λοῦ προαίρεσιν μυσαττόμενος. μάθωμεν καὶ ἡμεῖς τὸ ἔργον μυσαττόμενοι λέγειν, τὸν
καταλαλοῦντα λάθρα τὸν πλησίον αὐτοῦ, τοῦτον ἐξεδίωκον. ἵνα δὲ μάθῃς, ἀγαπητὲ,
πῶς ἡ καταλαλιὰ οὐδὲ μιᾶς ἀληθείας ἐστὶν ἐργάτις, πρόσεχες καὶ αὐτῇ τῇ τοῦ ὀνόματος
προσηγορίᾳ καὶ τῷ ἐπακολουθοῦντι ῥητῷ τὴν διάκρισιν ποιούμενος. ἡ μὲν γὰρ καταλα-
λιὰ κατηγορίας ἐστὶ διδάσκαλος· τὸ δὲ λάθρα, τὸ ψευδὲς τοῦ πράγματος καὶ ἀπαρ- 35
ρησίαστον ἐπιδείκνυται. εἰ γὰρ ἀληθὲς, καλὸν τὸ εἰς πρόσωπον ἐλέγχειν, καὶ μετὰ παρρη-
σίας εἰρηνοποιεῖν. εἰ δὲ λάθρα, φέρεις τὴν κατηγορίαν ψευδῆ, κακὴν ὑπόνοιαν
κατὰ τοῦ πλησίον ἐργαζόμενος, μηδὲ ἐλέγξαι τὰ ὑπὸ σοῦ προφερόμενα δυνάμε- *γ. ἐλέγχεσθαι.*
νος. καλὸν οὖν ὡς φεύστην καὶ λωποδύτην, τὸν κατάλαλον ἀποδιώκειν, ἵνα μὴ τὴν εἰ-
ρηνεύουσαν ψυχὴν ταράσσοντες, πολεμικὴν αὐτὴν πρὸς τὸν πλησίον διὰ τῆς κατα- 40
λαλιᾶς ἐργαζώμεθα. τὸν καταλαλοῦντα οὖν λάθρα τοῦ πλησίον αὐτοῦ, τοῦτον ἐξε-
δίωκον. ὑπερηφάνῳ ὀφθαλμῷ καὶ ἀπλήστῳ καρδίᾳ, τούτῳ οὐ συνήσθιον. ὅτι δὲ ὑπερη-
Ιακ. δ. ς. φανία μισητὴ καὶ παρ' αὐτῷ τῷ Θεῷ, ἄκουε τῆς γραφῆς λεγούσης, Ὁ Θεὸς ὑπερηφά-

νοις ἀντιτάσσεται, ταπεινοῖς δὲ δίδωσι χάριν. καὶ πάλιν ἀλλαχοῦ· Μισητὴ ὑπερηφανία (Σειρ.ιζ.θ.)
ἐναντίον Κυρίου καὶ ἀνθρώπων. καὶ, ἵνα τί ὑπερηφανεύεται γῆ καὶ σποδός; καὶ πολλαχοῦ
εὑρήσεις τὴν ὑπερηφανίαν βδελυκτὴν, καὶ πάνυ μεμισημένην. οὕτως οὖν καὶ ἐνταῦθά
φησιν, ὑπερηφάνῳ ὀφθαλμῷ καὶ ἀπλήστῳ καρδίᾳ, τούτῳ οὐ συνήσθιον, ὡς πάνυ
5 βλαβερωτάτης καὶ ἐπιζημίου τῆς ὑπερηφανίας οὔσης, οὐ μόνον αὐτῷ τῷ ταύτην ἀνειλη-
φότι, ἀλλὰ καὶ τῷ πρὸς ὀλίγον αὐτὴν ὑποκρινομένῳ. ἐπισυνάπτει δὲ καὶ τὸν ἄπληστον τῇ
καρδίᾳ τῷ ὑπερηφάνῳ, ὡς μιᾶς οὔσης τῆς τῶν ἀμφοτέρων προαιρέσεως, τοῦ τε κατὰ
τοῦ πλησίον ἐπαιρομένου, καὶ τοῦ ὁμοίως κατὰ τοῦ πλησίον ἀπληστευομένου. καλὸν οὖν, ἀ-
γαπητοὶ, ἀποθέσθαι ὑμᾶς τὴν ὑπερηφανίαν, ἀναλαβεῖν δὲ τὴν ταπεινοφροσύνην,
10 ἵνα μὴ ἀκούσωμεν, Ὁ ὑψῶν ἑαυτὸν ταπεινωθήσεται, ἀλλ' ἀκούσωμεν, ὁ ταπεινῶν ἑαυτὸν (Λουκ.ιη.ιδ.)
ὑψωθήσεται· ἀρκεσθῆναι δὲ καὶ τῇ συμμέτρῳ αὐταρκείᾳ, καὶ μὴ τῇ ἀπληστίᾳ τῆς καρ-
δίας ἐκκλῖναι τῆς δικαιοσύνης, ἵνα μὴ ἀκούσωμεν, Διὰ τὸ πλῆθος τῆς ἀδικίας αὐτοῦ (Ιερεμ.ιγ.κβ.)
ἀνεκαλύφθη τὰ ὀπίσθιά σου, τοῦ παραδειγματισθῆναι τὰς πτέρνας σου. ἀποφύγω-
μεν οὖν καὶ τὴν δίαιταν τῶν ὑπερηφάνων καὶ τῶν ἀπλήστων τῇ καρδίᾳ, ἵνα μὴ τῇ συν-
15 ηθείᾳ τῆς πρὸς αὐτοὺς κοινωνίας μιμηταὶ τῆς κακίας αὐτῶν γενώμεθα. ἀσκῶμεν οὖν
τὸ πράττειν καὶ λέγειν· ὑπερηφάνῳ ὀφθαλμῷ καὶ ἀπλήστῳ καρδίᾳ, τούτῳ οὐ συνή-
σθιον. καὶ ταῦτα ὡς ἐκ προσώπου τοῦ δικαίου λέγεται. πάλιν δὲ ὡς ἐκ προσώπου τοῦ Θεοῦ
τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον τὴν ἀπόκρισιν ποιούμενόν φησιν, οἱ ὀφθαλμοί μου ἐπὶ τοὺς πιστοὺς τῆς
γῆς, τοῦ συγκαθῆσθαι αὐτοὺς μετ' ἐμοῦ. ἀληθῶς γὰρ οἱ ὀφθαλμοὶ τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τοὺς
20 πιστούς εἰσι, προσέχοντες αὐτοῖς, ἵνα μὴ ἔξω γένωνται τῆς ἀληθείας. εἰ δὲ βούλει μα-
θεῖν, ὡς ἀληθὲς τὸ εἰρημένον, κατανόησον τοὺς μακαρίους ἀποστόλους, καὶ βλέπε τούτους
πιστοὺς ὄντας τῆς γῆς, τὸ καὶ διὰ τῆς αὐτῶν πίστεως ὅλην τὴν οἰκουμένην πεπληρῶσθαι
τὸ κήρυγμα τῆς σωτηρίας. Εἰς πᾶσαν γὰρ τὴν γῆν ἐξῆλθεν ὁ φθόγγος αὐτῶν, καὶ εἰς (Ρωμ.ι.)
τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης τὰ ῥήματα αὐτῶν. καὶ γὰρ πᾶσα ἡ οἰκουμένη τῆς αὐτῶν πίστε-
25 ως μεταλαβοῦσα πεπλήρωται, ἀκένωτον ἔχουσα τὸν πλοῦτον τῆς εὐσεβείας. οὗτοι οὖν
οἱ πιστοὶ συγκαθέζονται τῷ δεσπότῃ ἀκούοντες, Ὑμεῖς δὲ οἱ δώδεκα καθίσεσθε ἐπὶ (Ματθ.ιθ.κη.)
δώδεκα θρόνοις κρίνοντες τὰς δώδεκα φυλὰς τοῦ Ἰσραήλ. οἱ ὀφθαλμοί μου ἐπὶ τοὺς
πιστοὺς τῆς γῆς, τοῦ συγκαθῆσθαι αὐτοὺς μετ' ἐμοῦ. ὢ τοῦ θαύματος. οἱ πήλινοι καθέ-
(ἐξουθενοῦ.) ζονται, καὶ οἱ ἀσώματοι παρεστήκουσιν. ἀλλ' οὐ τοὺς ἀγγέλους τοῦ Θεοῦ ἐξουθενῶ (μὴ
30 γένοιτο) ἀλλὰ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ κηρύττω, δι' ἣν ἐτίμησε τὴν ἀνθρωπί-
νην φύσιν. εἰ δὲ ἅγιοι ἀπόστολοι καθίσονται κριταὶ γενόμενοι τῶν ἀπίστων, ἐπάναγκες καὶ
τοὺς τῶν ἀποστόλων τὴν πίστιν ἐσχηκότας καὶ ὁμοίως αὐτοῖς πεπιστευκότας, καὶ αὐτοὺς συγκα-
θεσθῆναι τοῖς ἀποστόλοις, κριτὰς ἐσομένους τῶν μὴ παραδεξαμένων τὴν πίστιν, μηδὲ ὁμο-
λογησάντων τὸν σωτήριον λόγον. τάχα γὰρ, ἵνα οὕτως εἴπω, ἔσονται δώδεκα ἔθνη πιστὰ,
35 τὰ ὑπὸ τῶν ἀποστόλων κατηχηθέντα, ἅτινα κρινοῦσι σὺν τοῖς ἀποστόλοις τὰς δώδεκα φυ-
λὰς τοῦ Ἰσραὴλ, τὰς μηδὲ τῷ ἀποστολικῷ πεισθείσας κηρύγματι, μηδὲ τῷ δεσποτι-
(συναχθεῖσαι) κῷ πεπιστευκυίας θελήματι, ὥστε καὶ αὐτὰς τῇ πίστει συναχθείσας ἀκοῦσαι, οἱ ὀφθαλ-
μοί μου ἐπὶ τοὺς πιστοὺς τῆς γῆς, τοῦ συγκαθῆσθαι αὐτοὺς μετ' ἐμοῦ. ἔπειτα ἴδωμεν
τὰ ἑξῆς. τί φησι;

40 Πορευόμενος ἐν ὁδῷ ἀμώμῳ, οὗτός μοι ἐλειτούργει. 9 Οὐ κατῴκει ἐν μέσῳ τῆς
οἰκίας μου ποιῶν ὑπερηφανίαν. ὁ λαλῶν ἄδικα οὐ κατεύθυνεν ἐνώπιον τῶν ὀφθαλμῶν
μου. Πρὸς τὴν καύχησιν τοῦ δικαίου καὶ ὁ Θεὸς ὁμοίως ἀνταποκρίνεται, καὶ παρα-
τίθησι ὡς τοιούτους εἶναι δεῖ, τοὺς τῇ πίστει διεληλυθότας. φησὶ, πορευόμενος ἐν ὁδῷ ἀμώ-

μω,

μῳ, οὗτός μοι ἐλειτούργει. τοιούτους γὰρ ἐγὼ ἐκλέγομαι λειτουργοὺς, τοὺς πορευομένους ἐν ὁδῷ ἀμώμῳ, καὶ μήτε δεξιᾷ ἐκκλίνοντας, μήτε ἀριστερᾷ, μήτε διαστρεφομένους τὰ περὶ τὴν ὁδὸν τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἀληθείας. Μακάριοι γὰρ οἱ ἄμωμοι ἐν ὁδῷ, οἱ πορευόμενοι ἐν νόμῳ Κυρίου. πρὸς οὖν τὴν εἰρημένην φωνὴν ὑπὸ τοῦ προφήτου τὴν, Ψαλῶ καὶ συνήσω ἐν ὁδῷ ἀμώμῳ, ἐνταῦθα λέγει, πορευόμενος ἐν ὁδῷ ἀμώμῳ, οὗτός μοι ἐλειτούργει. καὶ πάλιν, ὥς φησι, διεπορευόμην ἐν ἀκακίᾳ καρδίας μου, ἐν μέσῳ τοῦ οἴκου μου. καὶ, ὑπερηφάνῳ ὀφθαλμῷ καὶ ἀπλήστῳ καρδίᾳ, τούτῳ οὐ συνήσθιον, ἀνταποκρίνεται λέγων· οὐ κατῴκει ἐν μέσῳ τῆς οἰκίας μου ποιῶν ὑπερηφανίαν, ἀλλὰ καὶ λαλῶν, φησιν, ἄδικα οὐ κατηύθυνεν ἐνώπιον τῶν ὀφθαλμῶν μου. ὡς γὰρ ἐκεῖ φησὶ, τὸν καταλαλοῦντα λάθρα τὸν πλησίον αὐτοῦ, τοῦτον ἐξεδίωκον· οὕτως ἐνταῦθα, λαλῶν ἄδικα οὐ κατεύθυνεν ἐνώπιον τῶν ὀφθαλμῶν μου. Εἶτα ὅρα τί φησιν·

Ψαλ. ριη. α.

10 Εἰς τὰς πρωΐας ἀπέκτεινον πάντας τοὺς ἁμαρτωλοὺς τῆς γῆς, τοῦ ἐξολεθρεῦσαι ἐκ πόλεως Κυρίου πάντας τοὺς ἐργαζομένους τὴν ἀνομίαν. Ἐνταῦθα λοιπὸν αἰνίττεται τὰ περὶ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος. ἐπειδὴ γὰρ νύξ ἐστιν ὁ παρὼν αἰὼν, ἡμέρα δὲ ὁ μέλλων, ὥς φησιν ὁ σοφώτατος Παῦλος, Ἡ νὺξ προέκοψεν, ἡ δὲ ἡμέρα ἤγγικεν, πρωΐαν ὀνομάζει τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἀϊδίου φωτὸς, οὗ μέλλουσιν οἱ δίκαιοι ἀπολαύειν. Εἰς ταύτην οὖν τὴν πρωΐαν ἀποκτείνει τοὺς ἁμαρτωλοὺς, ἀποστέλλων αὐτοὺς εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον. οὗτος γὰρ καὶ ὁ τῶν ἁμαρτωλῶν θάνατος, ὥς φησι καὶ αὐτὸς ὁ σωτήρ. Φοβήθητε δὲ μᾶλλον τὸν δυνάμενον ἀποκτεῖναι καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα ἐν γεέννῃ. Εἰς τὰς πρωΐας οὖν ἀπέκτεινον πάντας τοὺς ἁμαρτωλοὺς τῆς γῆς, τοῦ ἐξολοθρεῦσαι ἐκ πόλεως Κυρίου πάντας, τουτέστι, τῆς ἄνω Ἱερουσαλὴμ, τοὺς ἐργαζομένους τὴν ἀνομίαν. Εἰς ἐκείνην γὰρ μόνον οἱ δίκαιοι ἀναπαύονται, ἀπολαύοντες τῆς αἰωνίου βασιλείας, ἧς γένοιτο καὶ ἡμᾶς καὶ ὑμᾶς πάντας ἀπολαῦσαι εὐαρεστήσαντας αὐτῷ ὁσίως πολιτευσαμένους ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Ρω. ιγ. ιβ. *Ματθ. ι. κη.*

χ. δι' οὗ τῷ πατρὶ ἡ δόξα τὸ κράτος σὺν τῷ ἁγίῳ πνεύματι νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Ψαλμ. ρα. ΠΡΟΣΕΥΧΗ ΤΩ ΠΤΩΧΩ, ΟΤΑΝ ΑΚΗΔΙΑΣΗ, καὶ ἔναντι Κυρίου ἐκχέῃ τὴν δέησιν αὐτοῦ.

ΠΡόῤῥησιν μὲν ὁ ψαλμὸς ἔχει τῆς ἐν Βαβυλῶνι τοῦ λαοῦ τῶν Ἰουδαίων ταλαιπωρίας, καὶ τῆς ἐκεῖθεν ἐπανόδου· προαγορεύει δὲ καὶ τὴν τῶν ἐθνῶν τὴν κλῆσιν καὶ σωτηρίαν· ἁρμόττει καὶ παντὶ συμφορᾷ τινι περιπαλαίοντι, καὶ τῆς θείας ῥοπῆς τυχεῖν ἱκετεύοντι. πτωχὸν γὰρ καλεῖ τὸν τῆς θείας ἐνδεᾶ προμηθείας, συμβάλλων αὐτὸν τῷ μακαριζομένῳ, κατὰ τὸ, Μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι. πᾶς τοίνυν ὁ τῷ Θεῷ ἀνακείμενος, πτωχεύων ἐν τοῖς τοῦ βίου πράγμασι, παρὰ δὲ τῷ Θεῷ πλουτῶν, ἀκηδιᾷ λυπούμενος, ἢ ἀθυμεῖ κατὰ τὸν Σύμμαχον, ἐπὶ τῇ τῶν πολλῶν κακίᾳ τε καὶ ἀπωλείᾳ, οἷος ἦν ὁ λέγων· Οἴμοι ψυχὴ, ὅτι ἀπόλωλεν εὐλαβὴς ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ ὁ κατορθῶν ἐν ἀνθρώποις οὐχ ὑπάρχει· καὶ ὁ εἰπὼν, Οὐκ ἔστι ποιῶν χρηστότητα.

Ματθ. ε. γ. *Μιχ. ζ. α. β.* *Ψαλ. ιγ. γ.*

1 Κύριε, εἰσάκουσον τῆς προσευχῆς μου, καὶ ἡ κραυγή μου πρὸς σὲ ἐλθέτω.

Ἡ μὲν προσευχὴ τὴν ἱκετηρίαν δηλοῖ τὴν πρὸς τὸν Θεὸν, καὶ τὴν παράκλησιν· ἡ δὲ δέησις, τὴν αἴτησιν τὴν περὶ ὧν βούλεται αὐτῷ δεομένῳ παρασχεθῆναι. λέγει δὲ, δέξαι μου τὴν ἱκετηρίαν, ὦ δέσποτα, καὶ ποτνιωμένῳ τὴν σὴν βοήθειαν ὄρεξον. τὴν γὰρ κραυγὴν, οἰμωγὴν ὁ Σύμμαχος εἴρηκεν.

2 Μὴ

2 Μὴ ἀποστρέψῃς τὸ πρόσωπόν σου ἀπ' ἐμοῦ. Ἀποστρέφει ὁ Θεὸς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἀπό τινων προσευχομένων κατὰ τρόπους πλείονας· ἤτοι τῶν αἰτουμένων μὴ παρακαλούντων λαβεῖν ἃ πρέπει Θεῷ χαρίζεσθαι, καὶ αὐτοῖς λυσιτελεῖ λαβεῖν, ἢ τῶν μὲν, ἃ ἁρμόζει Θεῷ παρέχειν, αἰτεῖσθαι, μὴ μὴν αὐτοὺς καιρὸν ἔχειν τὸ ὠφελίμως χωρῆσαι ταῦτα. Εἰσὶ δὲ καὶ οἱ ἐπὶ τὸ ἁμαρτάνειν τυχεῖν τινων ἀξιοῦντες. ὁ ἅγιος οὖν παρακαλῶν λέγει· μὴ εἴη τοιαῦτά με αἰτῆσαι, ἐφ' οἷς δυνηθείσας ἀποστρέφεις ἀπ' ἐμοῦ τὸ πρόσωπον. εὔχομαι δὲ, οὐχ ὅπως μὴ θλίβωμαι (ἀδύνατον γὰρ τοῦτο) ἀλλ' ὅπως θλιβόμενος μὴ ἡττηθῶ, καὶ ὅπως τῇ ἐλπίδι χαρῶ, ὑπομένων ταῖς θλίψεσι, καὶ καυχώμενος ἐν αὐταῖς. Ἐν ᾗ ἂν ἡμέρᾳ θλίβωμαι, κλῖνον πρός με τὸ οὖς σου·

ἴσ. ἀποστρέψῃς

3 Ἐν ᾗ ἂν ἡμέρᾳ ἐπικαλέσωμαί σε, ταχὺ ἐπάκουσόν μου.

Δηλοῖ καὶ ταῦτα τοῦ ψαλμοῦ τὰ ῥήματα, ὡς μελλόντων ἐστὶ πρόρρησις, καὶ οὐ γεγενημένων διήγησις. ἐπειδὴ γὰρ ἐν εὐκληρείᾳ πολλῇ καὶ περιφανείᾳ ἐτύγχανεν ὢν ὁ λαὸς ἐν τῇ τοῦ θεσπεσίου Δαβὶδ βασιλείᾳ, εἰκότως ὁ προφήτης τῷ ἐκείνων κεχρημένος προσώπῳ προσφέρει τὴν ἱκετείαν, καὶ τυχεῖν ἀντιβολεῖ τῆς θείας κηδεμονίας, ἡνίκα ἂν γένοιτο τούτου καιρός. 4 Ὅτι ἐξέλιπον ὡσεὶ καπνὸς αἱ ἡμέραι μου· καὶ τὰ ὀστᾶ μου ὡσεὶ φρύγιον συνεφρύγησαν.

Ἐντεῦθεν κατὰ τὸ οἰκεῖον ἰδίωμα τὰς ἐσομένας ὡς γεγενημένας συμφορὰς διηγεῖται, καί φησι καπνῷ παραπλησίως τὸν τῆς ζωῆς ἀναλωθῆναι χρόνον, καὶ ἐξ ἀθυμίας δαλὸν ξηρὸν γεγενῆσθαι τὸ σῶμα, ὡς ὑπό τινος καταφλεχθὲν πυρὸς προσβολῆς. οὕτω γὰρ καὶ ὁ Ἀκύλας ἡρμήνευσε· καὶ τὰ ὀστᾶ μου, ὡς καῦσις ἐψαθυρώθη.

5 Ἐπλήγην ὡσεὶ χόρτος, καὶ ἐξηράνθη ἡ καρδία μου. Ἀλλὰ γὰρ καὶ χόρτῳ παραπλησίως ἀπέσβην, καὶ τὸ πρότερον ἄνθος ἀπώλεσα.

Ὅτι ἐπελαθόμην τοῦ φαγεῖν τὸν ἄρτον μου· 6 Ἀπὸ φωνῆς τοῦ στεναγμοῦ μου ἐκολλήθη τὸ ὀστοῦν μου τῇ σαρκί μου. Πάσης μὲν γὰρ τροφῆς ἀπεβαλόμην ὄρεξιν, τῆς δὲ προτέρας εὐπαθείας παντελῶς ἐγυμνώθην. τῇ γὰρ ἐξ ἀθυμίας τηκεδόνι κατηναλώθη τὸ σῶμα, γυμνοῖς δὲ τοῖς ὀστέοις ἐπίκειταί μου τὸ δέρμα.

7 Ὡμοιώθην πελεκᾶνι ἐρημικῷ· ἐγενήθην ὡσεὶ νυκτικόραξ ἐν οἰκοπέδῳ.

8 Ἠγρύπνησα, καὶ ἐγενόμην ὡς στρουθίον μονάζον ἐπὶ δώματος. Πολλαῖς κέχρηται παραβολαῖς, ἀξίως βουλόμενος παραστῆσαι τὰς συμφοράς· δι' ἑκάστου δὲ τῶν εἰρημένων ὀρνίθων, τὴν δειλίαν δηλοῖ καὶ τοῦ κηδεμόνος τὴν ἐρημίαν. τό τε γὰρ στρουθίον ὑπ' ἀγωνίας ἐξελαύνει τὸν ὕπνον, καὶ ὁ νυκτικόραξ τὰς οἰκουμένας φεύγων τῶν οἰκιῶν, ταῖς ἐρήμοις καὶ καταλελυμέναις προστρέχει. τὰ γὰρ οἰκόπεδα, ἐρείπια ὁ Σύμμαχος εἴρηκεν. οὕτω καὶ τὸ ἄλλο ὄρνεον ταῖς ἐρήμοις ἐνδιαιτᾶται.

ἴσ. ὑπολελειμμέναις

9 Ὅλην τὴν ἡμέραν ὠνείδιζόν με οἱ ἐχθροί μου, καὶ οἱ ἐπαινοῦντές με κατ' ἐμοῦ ὤμνυον. Καταγέλαστος ἐγενόμην τοῖς δυσμενέσι· καὶ ὁ ποτὲ ζηλωτὸς καὶ περίβλεπτος, νῦν ὅρκος γέγονα τοῖς πάλαι θαυμάζουσι. κατὰ γὰρ τῶν ἐμῶν ὀμνύουσι συμφορῶν· μὴ πάθοιμι, ἃ οἱ δεῖνες πεπόνθασιν.

10 Ὅτι σποδὸν ὡσεὶ ἄρτον ἔφαγον, καὶ τὸ πόμα μου μετὰ κλαυθμοῦ ἐκίρνων,

11 Ἀπὸ προσώπου τῆς ὀργῆς σου καὶ τοῦ θυμοῦ σου.

Ταῦτα καὶ ἐν τῷ ἑβδομηκοστῷ καὶ ἐννάτῳ ψαλμῷ ἔφη· ψωμιεῖς ἡμᾶς ἄρτον δακρύων, καὶ ποτιεῖς ἡμᾶς ἐν δάκρυσιν ἐν μέτρῳ. τὴν δὲ τῆς ὀδύνης ὑπερβολὴν διὰ τούτων δηλοῖ. εἰ γὰρ ὁ τῆς τροφῆς καιρὸς ὀδύνης ὑπῆρχε μεστὸς, σχολῇ γε ἄλλος καιρὸς ταύτης ἐλεύθερος ἂν ἦν. τούτοις δέ, φησι, περικυλίομαι τοῖς κακοῖς, ἐπειδὴ, δέσποτα,

κεκίνηκας

κεκίνηκας κατ' ἐμοῦ τὴν ὀργήν· Ὅτι ἐπάρας κατέρραξάς με.

Ἐδοξάσθη γὰρ ὅ τε λαὸς καὶ ὁ ναὸς χρηματίζοντες τοῦ Θεοῦ· καὶ ὅσον ἐπήρθη, κατέπεσεν, ὁ μὲν λαὸς ἀπαχθεὶς, ἐρημωθεὶς δὲ μετὰ τῆς Ἱερουσαλὴμ ὁ ναὸς, ἐν οἷς ὁ νόμος καὶ ἡ κατ' αὐτὸν ἐτελεῖτο λατρεία, σκιὰν ἔχοντα τῶν μελλόντων ἀγαθῶν, καὶ ἦρτο καὶ ταῦτα ἐκ μέσου. λέγει δὲ καὶ τὸ καθ' ἑαυτόν· ὑψηλόν με γὰρ δείξας καὶ περίβλεπτον ἀποφήνας, ἐξαίφνης ἀπέρριψας. τὸ γὰρ κατέρραξας, ἐκ μεταφορᾶς τέθεικε τῶν ἐπαιρόντων εἰς ὕψος τι, καὶ κατὰ τοῦ ἐδάφους καταρρηγνύντων.

12 Αἱ ἡμέραι μου, ὡσεὶ σκιὰ, ἐκλίθησαν· κἀγὼ, ὡσεὶ χόρτος, ἐξηράνθην.

Παρ' αὐτάς εἰμί, φησι, τὰς τοῦ βίου δυσμὰς, καὶ ἔοικα σκιᾷ κλινάσῃ καὶ ληγούσῃ λοιπόν· καὶ χόρτου δὲ μιμοῦμαι τὴν ξηρότητα, τῶν θεριζόντων προσκαλούμενος τὰς χεῖρας.

13 Σὺ δὲ, Κύριε, εἰς τὸν αἰῶνα μένεις, καὶ τὸ μνημόσυνόν σου εἰς γενεὰν καὶ γενεάν.

Τὰ μὲν ἀνθρώπινα τοιαῦτα, διὰ κακίαν μετὰ τὴν ἔπαρσιν ταπεινούμενα, καὶ μηδέποτε μένοντα, ὅπερ εἰσί· σὺ δὲ μηδὲν ἔχων ἐπίκηρον, ἄτρεπτός τε καὶ ἀναλλοίωτος, καὶ αἱ παρὰ σοῦ δὲ ἐπαγγελίαι βέβαιοι. καὶ μὴ τῇ παρούσῃ γενεᾷ φησιν, ἀλλ' ἑτέρᾳ, περὶ ἧς τὸ, Ἀναγγελήσεται τῷ Κυρίῳ γενεὰ ἡ ἐρχομένη· καὶ τὸ, γραφήτω αὕτη εἰς γενεὰν ἑτέραν. τὸ γὰρ τῶν ἐπαγγελιῶν σου μνημόσυνον πληρωθήσεται, καὶ μεταβολὴν ἵνα τῶν παρόντων κακῶν ῥᾳδίως ἂν ἐπιχορηγήσαιο. διὸ φημι θαρρῶν, ὅτι τὴν Σιὼν ἀναστήσεις. τοῦτο γὰρ ἐπιφέρει·

Ψαλμ. κα. λδ.

14 Σὺ ἀναστὰς οἰκτειρήσεις τὴν Σιὼν, ὅτι καιρὸς τοῦ οἰκτειρῆσαι αὐτὴν, ὅτι ἥκει καιρός. Δός, φησι, μεταβολὴν ἀμείνω τῇ συμφορᾷ. ὁ γὰρ καιρὸς τὸν ἔλεον ἀπαιτεῖ. αἰνίττεται δὲ διὰ τούτων τῆς τοῖς ἑβδομήκοντα ἔτεσι περιωρισμένης τιμωρίας τὸ τέλος. οὕτω καὶ ὁ θαυμάσιος Δανιὴλ ἀριθμήσας τῆς αἰχμαλωσίας τὸν χρόνον, προσφέρει τὴν ἱκετηρίαν κατὰ τὸν Ζαχαρίαν εἰπόντα· Κύριε παντοκράτωρ, μέχρι τίνος οὐ μὴ ἐλεήσῃς τὴν Ἱερουσαλήμ; τούτοις συνᾴδει καὶ τῆς πνευματικῆς μελῳδίας τὰ ῥήματα. ὅτι καιρὸς τοῦ οἰκτειρῆσαι αὐτὴν, ὅτι ἥκει καιρός. οἶμαι δὲ προφητεύειν ἐν τούτοις τοῦ Θεοῦ λόγου αὐτοῦ δὴ τοῦ Κυρίου καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τὴν εἰς ἀνθρώπους ἐπιφάνειαν, αἰτίαν ἐσομένην τῆς ἀνοικοδομῆς τῆς Σιών. ἔνθα δὴ γενόμενος, μή μοι τὴν ἐπὶ γῆς πόλιν ὑπολάμβανε, μηδὲ τὴν ἐπίγειον Ἱερουσαλὴμ νόμιζε δηλοῦσθαι· ἀλλὰ τοῦ τῆς εὐσεβείας πολιτεύματος τὴν ἀνανέωσιν. οὗτος γάρ ἐστιν ὁ καιρὸς, περὶ οὗ αὐτὸς διὰ Ἡσαΐου φησί, Καιρῷ δεκτῷ ἐπήκουσά σου. τοῦτον δὲ καὶ ὁ Παῦλος πεπληρῶσθαι τὸν καιρὸν, ἐπιδημήσαντος τοῦ σωτῆρος, γράφει λέγων· Ἰδοὺ νῦν καιρὸς εὐπρόσδεκτος.

Δαν. θ. β.
Ζαχ. α. ιβ.
Ησ. μθ. η.
β. Κορ. ς. β.

15 Ὅτι εὐδόκησαν οἱ δοῦλοί σου τοὺς λίθους αὐτῆς, καὶ τὸν χοῦν αὐτῆς οἰκτειρήσουσιν. Λίθοι ἅγιοι κυλίονται ἐπὶ τῆς γῆς, εἴρηταί που ἐν προφήταις. ἀλλὰ καὶ ὁ Πέτρος. Ὑμεῖς δὲ πάντες λίθοι ζῶντες, φησιν, οἰκοδομεῖσθε οἶκος πνευματικὸς εἰς ἱεράτευμα ἅγιον. τούτους δὲ καλῶς τὸν τρόπον τοὺς εἰς τὴν οἰκοδομὴν τῆς ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ παραλαμβανομένους. διὰ γὰρ τῆς συμφυΐας καὶ ἁρμονίας τῆς πρὸς ἀλλήλους, διά τε τοῦ τὰ αὐτὰ φρονεῖν καὶ τὰ αὐτὰ λέγειν, ὥστε αὐτῷ νοῒ καὶ τῇ αὐτῇ γνώμῃ στοιχεῖν, ἕνα οἶκον ἀπεργάζονται τῷ Θεῷ. τούτους δὲ οὖν τοὺς λίθους ηὐδόκησαν οἱ δοῦλοί σου, δηλαδὴ οἱ προφῆται. οὗτοι γὰρ θείῳ πνεύματι προορῶντες τῆς μελλούσης οἰκοδομεῖσθαι καθ' ὅλης τῆς οἰκουμένης νέας Σιὼν τοὺς ἐξ ἁπάντων τῶν ἐθνῶν συναχθησομένους εἰς τὴν οἰκοδομὴν λίθους ηὐδόκησαν, ἀρεσθέντες ἐν αὐτοῖς. εἴποις δ' ἂν χοῦν εἶναι τῆς νενοημένης ἡμῖν Σιὼν [ἤ τοι] τοὺς χοϊκώτερον μὲν βιοῦντας, τοῖς δὲ λίθοις τῆς οἰκοδομῆς συναριθμουμένους. ὅθεν καὶ οἴκτου τυγχάνειν ἄξιοι τοὺς ἐκ τοῦ Ἰουδαίων ἔθνους εἰσ-

Θρήν. δ. α. καὶ Ζαχ. θ. ις.
α. Πετρ. β. ε.

ἔλ

ἔτι καὶ νῦν χρυσοχόων τε πάρα θεοσεβεῖς περισσούμενους, καὶ διὰ τοῦτο χρυσίου ὀνομαζομένους. οἰκ. οὐ καὶ ἐλέους ἀξίους εἶναί φησι. διὸ οἱ δοῦλοι τοῦ Θεοῦ τούτους μὴ οἰκτειρήσειν προφητεύονται, τοὺς δὲ λίθους τῆς νέας οἰκοδομῆς εὐδοκιμήσειν. ἢ λίθους, τοὺς πιστεύσαντας τῷ Χριστῷ μετὰ τὴν ἀνάστασίν φησι, δούλους δὲ, τοὺς ἁγίους ἀποστόλους, δι' ὧν ἐσώθησαν οἱ πιστεύσαντες εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν.

16 Καὶ φοβηθήσονται τὰ ἔθνη τὸ ὄνομα Κυρίου, καὶ πάντες οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς τὴν δόξαν σου. Αἴτιον τούτων, τὸ ἀπὸ τῆς Σιὼν εἰς πᾶσαν γενόμενον τὴν οἰκουμένην κήρυγμα. καλῶς δὲ εἶπε, φοβηθήσονται. τότε γὰρ αὐτοῦ τὸν φόβον τὰ ἔθνη οὐκ ἐκέκτηντο· ἀφ' οὗ δὲ τοῖς ἀποστόλοις προσέταξε, Πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη. ἀλλὰ μὴν καὶ οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς, οὐ τινὲς, ἀλλὰ πάντες· διόπερ ἐρείσματα τῶν βασιλέων καὶ τοὺς δικαίους λέγεσθαι. αὐτοχειροτόνητοι γὰρ οὗτοι· μᾶλλον δὲ τῷ παρὰ Θεοῦ χειροτονηθέντες βασιλεῖς, διὰ τὸ δεσπόζειν τῶν ἡδονῶν, καὶ φυλάξαι τὴν βασιλικὴν εἰκόνα, τυγχάνουσιν.

Ματθ. κη. ιθ.

17 Ὅτι οἰκοδομήσει Κύριος τὴν Σιὼν, καὶ ὀφθήσεται ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ.

Ἐπειδὴ γὰρ οἱ τὰς θείας ἀγνοοῦντες οἰκονομίας, ἀσθένειαν ὑπελάμβανον τοῦ Θεοῦ τὴν Ἰουδαίων δουλείαν καὶ τῆς Ἱερουσαλὴμ τὴν ἐρημίαν, εἰκότως ἐκάλεσε δόξαν τοῦ Θεοῦ τὴν τῆς πόλεως νεουργίαν· ἀντὶ τοῦ, πάλιν τῆς Σιὼν οἰκοδομηθείσης, ἐν τῇ προτέρᾳ δόξῃ πάντες ὄψονται τὸν τῶν ὅλων Θεόν. ἡνίκα πάντως μέσος τοῦ χοροῦ τῶν ἀποστόλων ἵστατο, ὅτε ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ δηλαδὴ τοῖς σημείοις τῶν παθημάτων ἐφαίνετο. φησὶ γὰρ πρὸς τὸν Θωμᾶν· Φέρε τὸν δάκτυλόν σου ὧδε, καὶ ἴδε τὰς χεῖράς μου, καὶ τὰ ἑξῆς. δόξαι δὲ τὰ πάθη καλεῖ, ἐπειδὴ δι' αὐτῶν τὴν οἰκουμένην ὑπέταξε. νοήσεις δὲ καὶ ἑτέρως τὸ, οἰκοδομήσει Κύριος τὴν Σιών. γενόμενος γὰρ σὰρξ ὁ Θεὸς λόγος, καὶ σκηνώσας ἐν ἡμῖν, ᾠκοδόμησε τὴν ἐκκλησίαν, πνευματικῶς Σιὼν ὀνομαζομένην· ὀφθήσεται ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ, ὅταν σκηνώσαντος ἐν ἡμῖν αὐτοῦ θεασώμεθα τὴν δόξαν αὐτοῦ, δόξαν ὡς μονογενοῦς παρὰ πατρὸς, πλήρης χάριτος καὶ ἀληθείας.

ἢ, ποτὲ

Ἰω. κ. κζ.

Ἰω. α. ιδ.

18 Ἐπέβλεψεν ἐπὶ τὴν προσευχὴν τῶν ταπεινῶν, καὶ οὐκ ἐξουδένωσε τὴν δέησιν αὐτῶν.

Οὐ κατεφρόνησέ, φησιν, ὡς αἰχμαλώτων καὶ δούλων, ἀλλ' ἐδέξατο τὴν ἱκετείαν καὶ δέδωκε τὴν ἐλευθερίαν. ταπεινοὺς δὲ τοὺς ταπεινόφρονάς φησι, περὶ ὧν ὁ Κύριος ἔλεγεν· Ἐπὶ τίνα ἐπιβλέψω, ἀλλ' ἐπὶ τὸν πρᾶον καὶ ἡσύχιον καὶ τρέμοντά μου τοὺς λόγους; αἰνίττεται δὲ τοὺς ἀποστόλους. ἢ καὶ προσευχὴν λέγει τῶν ταπεινούντων ἑαυτοὺς προφητῶν, περὶ οὗ εἴρητο τὸ, προσευχὴ τῷ πτωχῷ. καὶ περὶ τῆς δεήσεως ἔλεγε· καὶ ἐνώπιον Κυρίου ἐκχεῖ τὴν δέησιν αὐτοῦ, δι' ἣν ἀνοικοδομήσει τὴν Σιὼν, καὶ τὰ ῥηθέντα ποιήσει.

Ἡσ. ξς. β.

19 Γραφήτω αὕτη εἰς γενεὰν ἑτέραν· καὶ λαὸς ὁ κτιζόμενος αἰνέσει τὸν Κύριον.

Ἡ διὰ τοῦ ψαλμοῦ προσευχὴ, καὶ ἡ περὶ τῶν ἐθνῶν ἐπαγγελία προφητευομένη, καθάπερ ἐν στήλῃ τυπωθεῖσα, δέδοται τοῖς Ἰουδαίοις εἰς τὸ φυλάττεσθαι τῷ νέῳ λαῷ καὶ τῇ κατὰ Χριστὸν γενεᾷ, καθ' ἣν ἐκτίσθη τὰ ἔθνη διὰ τῆς πίστεως· περὶ ὧν καὶ ὁ μακάριος λέγει Παῦλος· Εἴ τις ἐν Χριστῷ, καινὴ κτίσις. καὶ αὐτὸς δὲ ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ ἐν τῷ εἰκοστῷ πρώτῳ ἔφη ψαλμῷ· ἀναγγελήσεται τῷ Κυρίῳ γενεὰ ἡ ἐρχομένη, καὶ ἀναγγελοῦσι τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ λαῷ τῷ τεχθησομένῳ, ὃν ἐποίησεν ὁ Κύριος. ἐν αὐτῷ τε τῷ Χριστῷ κτίζονται οἱ δύο, ὁ ἐξ ἐθνῶν καὶ ὁ ἐκ περιτομῆς λαὸς, εἰς ἕνα καινὸν ἄνθρωπον. ἀλλοίωσιν γὰρ νῦν, ἀλλ' οὐκ οὐσίωσιν ἡ κτίσις δηλοῖ· ὁποῖον καὶ τὸ, Καρδίαν καθαρὰν κτίσον ἐν ἐμοὶ, ὁ Θεός· καὶ τὸ, Κύριος ἔκτισέ με ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ εἰς ἔργα αὐτοῦ. οὐ γὰρ καθάπαξ ἐκτίσθη τὸ λέγον πρόσωπον, ἀλλ' εἰς ἀρχὴν ὁδῶν Θεοῦ τῶν

β. Κορ. ε. ιζ.

Ψαλμ. ν. ια.

Παροιμ. η. κβ.

εἰς

εἰς τὰ ἔργα αὐτοῦ. τὸ γὰρ ἀρχὴν τινῶν κτισθῆναι, δηλοῖ σχέσιν, ἀλλ' οὐκ ἀλλοίωσιν. ὁ κτιζόμενος οὗτος λαός, αἰνέσει τὸν Κύριον, εἰς γνῶσιν ἐρχόμενος τοῦ μόνου Θεοῦ. εἰ δὲ οὐσίωσιν ἐσήμανεν, οὐχ ὁ κτιζόμενος ἂν εἶπεν, ἀλλ' ὁ κτισθείς. οὐ γὰρ δὴ ἐν τῷ οὐσιοῦσθαι, ἀλλ' ἐν τῷ μετασκευάζεσθαι μένειν δυνατόν. οὕτως ὁ λαὸς καὶ τὰ παλαιὰ καὶ τὰ νέα παιδευόμενος, τὸν προσήκοντα ὕμνον ἀναπέμπει τῷ σωτῆρι Θεῷ.

20 Ὅτι ἐξέκυψεν ἐξ ὕψους ἁγίου αὐτοῦ· Κύριος ἐξ οὐρανοῦ ἐπὶ τὴν γῆν ἐπέβλεψεν. Ἐκκύψαι ἀπὸ τοῦ ὕψους ὁ σωτὴρ λέγεται κατὰ τὸν καιρὸν τῆς σαρκώσεως, ὡς ἄνω μείνας καὶ κάτω φανείς. τοῦτο γὰρ τῶν ἐκκυπτόντων ἀπὸ τοῦ ὕψους ἴδιον. ἐξέκυψε δὲ τὴν γῆν ἐπιδεῖν, τουτ' ἔστιν ἐπισκέψασθαι. ὑπάρχων δὲ ὁ Κύριος ἀσώματος οὐσία καὶ νοερά, μᾶλλον δὲ ὑπὲρ ταῦτα, μηδαμοῦ περατούμενος, οὐ περιγράφεται τόπῳ· διαφοιτᾷ δὲ τῇ δυνάμει δι' ὅλης τῆς κτίσεως. [Ἰω. α. ι.] Ἐν τῷ κόσμῳ γὰρ ἦν, καὶ ὁ κόσμος δι' αὐτοῦ ἐγένετο. [Ψαλμ. β δ.] καὶ λέγεται διατρίβειν ἐν τοῖς κρείττοσι τοῦ κόσμου μέρεσι, κατὰ τό, Ὁ κατοικῶν ἐν οὐρανοῖς· [Ματθ. ς. θ.] καί, Πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, οὐ κατὰ περιοχήν, ἀλλ' ἀφάτῳ δυνάμει τοῖς ἰδίοις ἔργοις παρών. ἐν οὐρανῷ τοίνυν οὕτω λεγόμενος εἶναι, τῷ προνοεῖσθαι καὶ τῆς γῆς, ἐπέβλεψεν εἰς αὐτήν. 21 Τοῦ ἀκοῦσαι τοῦ στεναγμοῦ τῶν πεπεδημένων· τοῦ λῦσαι τοὺς υἱοὺς τῶν τεθανατωμένων· 22 Τοῦ ἀναγγεῖλαι ἐν Σιὼν τὸ ὄνομα Κυρίου, καὶ τὴν αἴνεσιν αὐτοῦ ἐν Ἱερουσαλήμ. Τὴν αἰτίαν ἡμῖν τῆς κλήσεως τῶν ἐθνῶν παρατίθεται. αὕτη δέ ἐστιν, ἡ τοῦ σωτῆρος ἐπιφάνεια, ἣν ἐποίησε κλίνας οὐρανούς. τίνες δὲ οἱ πεπεδημένοι, οὓς σειραῖς ἁμαρτιῶν ἔσφιγξεν ὁ μισόκαλος δαίμων; υἱοὶ δὲ τῶν τεθανατωμένων εἶεν ἂν οἱ ἐξ ἐθνῶν, καθ' ὃ ἀπέθανον οἱ πατέρες αὐτῶν ταῖς ἰδίαις ἁμαρτίαις εἴδωλα λατρεύοντες ἔτι, σειραῖς τε τῶν οἰκείων ἁμαρτημάτων ἕκαστος σφιγγόμενοι· [Ησ. με. ιδ.] ὧν τὴν ἐπιστροφὴν μηνύων ὁ Ἡσαΐας πρὸς τὸν Θεὸν ἔλεγε· Καὶ σοὶ ἀκολουθήσουσι δεδεμένοι χειροπέδαις, καὶ ἐν σοὶ προσεύξονται καὶ προσκυνήσουσί σοι. ἐκ Σιὼν γὰρ ἀρξάμενον τὸ εὐαγγέλιον, εἰς πᾶσαν τὴν γῆν διεδόθη. [Ησ. β. γ.] Ἐκ γὰρ Σιὼν ἐξελεύσεται νόμος, καὶ λόγος Κυρίου ἐξ Ἱερουσαλήμ, καὶ κρινεῖ ἀνὰ μέσον ἐθνῶν πολλῶν.

23 Ἐν τῷ ἐπισυναχθῆναι λαοὺς ἐπὶ τὸ αὐτό, καὶ βασιλεῖς τοῦ δουλεύειν τῷ Κυρίῳ.

24 Ἀπεκρίθη αὐτῷ ἐν ὁδῷ ἰσχύος αὐτοῦ, τὴν ὀλιγότητα τῶν ἡμερῶν μου ἀνάγγειλόν μοι· 25 Μὴ ἀναγάγῃς με ἐν ἡμίσει ἡμερῶν μου.

Ὁδὸν ἰσχύος αὐτοῦ τὴν ἐπὶ γῆς παρουσίαν φησίν. ἦλθε γὰρ ἵνα δήσῃ τὸν ἰσχυρόν. ηὔχετο γὰρ ἰδεῖν, εἰ φθάσει εἰς ἐκείνας τὰς ἡμέρας ἡ ζωὴ αὐτοῦ, καθ' ἃς ἔμελλεν ἐνανθρωπήσας ἐπὶ γῆς φαίνεσθαι ὁ μονογενής. τέως μὲν γὰρ ἐπὶ τοῦ παρόντος, ὅτι ταῦτα προφητεύω, καὶ μέλλοντα ἔσεσθαι προορῶ, ἔοικα ἐν μέρει ἡμέρας εἶναι Θεοῦ· λείπει δέ μοι ἡ αὐτοψία τῆς τῶν προφητευομένων ἐκβάσεως, ἧς εἰ τύχοιμι, τελείαν λήψομαι τὴν ἐμαυτοῦ ζωήν· εἰ δὲ ἀστοχήσω τῆς εὐχῆς, ἔοικα τοῖς ἐν ἡμίσει ἡμερῶν τὴν ζωὴν ἀτελῆ καὶ ἄωρον ἀποτιθεμένοις. καί μοι δοκεῖ διὰ τὰς τοιαύτας τῶν προφητῶν φωνὰς ὁ σωτὴρ ἡμῶν εἰρηκέναι, [Ματθ. ιγ. ιζ.] Πολλοὶ προφῆται καὶ δίκαιοι ἐπεθύμησαν ἰδεῖν ἃ ὑμεῖς βλέπετε, καὶ οὐκ εἶδον, καὶ ἀκοῦσαι ἃ ὑμεῖς ἀκούετε, καὶ οὐκ ἤκουσαν.

Ἐν γενεᾷ γενεῶν τὰ ἔτη σου. Τὸν λόγον πάλιν πρὸς τὸν Κύριον ἔτρεψεν. αὐτοῦ γὰρ τὰ ἔτη, ἃ ἐν σαρκὶ πεποίηκεν, ἐν γενεᾷ γενεῶν, ὡς ἀπηρτισμένην καὶ ὁλόκληρον τὴν πολιτείαν ἔχοντα. ὅθεν καὶ ὁ Παῦλος τοὺς ἐν τελειότητι παραστῆσαι βουλόμενος, ἔλεγεν· [Εφ. δ. ιγ.] Ἵνα καταντήσωμεν οἱ πάντες εἰς ἄνδρα τέλειον, εἰς μέτρον ἡλικίας τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ. 26 Κατ' ἀρχὰς σύ, Κύριε, τὴν γῆν ἐθεμελίωσας, καὶ ἔργα τῶν χειρῶν σου εἰσὶν οἱ οὐρανοί. 27 Αὐτοὶ ἀπολοῦνται, σὺ δὲ διαμενεῖς.

Δυνάται

Δύναται τό, κατ' ἀρχάς, κείμενον ἀναιρεῖν δόξαν τῶν λεγόντων, πάντων τὴν γῆν στοιχεῖον εἶναι, ὡς πάντα ἐξ αὐτῆς γεγενῆσθαι, οὐδενὸς προτέρου αὐτῆς ὄντος. φαίνεται γὰρ οὐκ ἀρχή, ἀλλὰ κατά τινας προεπινοουμένας ἀρχὰς θεμελίους αὐτῆς ὑπάρχειν. Εἴρηται καὶ τῷ Ἰὼβ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Κυρίου, ὡς θεμελιώσαντος τὴν γῆν· Ποῦ ἦς ἐν τῷ θεμελιοῦν με τὴν γῆν; θεμελιοῦντος δὲ τοῦ Κυρίου, δι' οὗ τὰ πάντα γεγένηται, τὴν γῆν. καὶ περὶ τοῦ πατρὸς λέγεται, Ὁ Θεὸς ἐν τῇ σοφίᾳ ἐθεμελίωσε τὴν γῆν. καὶ τὸ εἰρημένον δὲ περὶ Θεοῦ, Κρεμάζων τὴν γῆν ἐπ' οὐδενός, ἐμφαίνει τὴν ἐν τῷ μεσωτάτῳ τοῦ παντὸς χώραν αὐτὴν εἰληχέναι. [Ἰώβ λη. δ.] [Παροιμ. γ. ιθ.] [Ἰὼβ κϛ. ζ.]

Καὶ πάντες ὡς ἱμάτιον παλαιωθήσονται· 28 Καὶ ὡσεὶ περιβόλαιον ἑλίξεις αὐτούς, καὶ ἀλλαγήσονται. Ἅπαντα μὲν γὰρ τὰ ὁρώμενα καταγηράσει, καὶ ἱματίου μιμήσεται παλαιότητα· σὺ δὲ αὐτὰ ἀλλάξεις καὶ νεουργήσεις, καὶ ἄφθαρτα ποιήσεις ἀντὶ φθαρτῶν. τοῦτο καὶ ὁ θεῖος ἀπόστολος ἔφη· Ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ κτίσις ἐλευθερωθήσεται ἀπὸ τῆς δουλείας τῆς φθορᾶς εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς δόξης τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ. [Ῥωμ. η. κα.]

Σὺ δὲ ὁ αὐτὸς εἶ, καὶ τὰ ἔτη σου οὐκ ἐκλείψουσι. Τὴν μὲν οὖν κτίσιν μεταρρυθμίζεις ὡς θέλεις, ὦ δέσποτα, σὺ δὲ ἄτρεπτον ἔχεις τὴν φύσιν καὶ ἀλλοιώσεως κρείττονα. ταῦτα μέντοι ὁ θεῖος ἀπόστολος τῇ τοῦ υἱοῦ περιτέθεικεν ἰδιότητι ἐν τῇ πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολῇ. ἀλλ' ὅμως ἐν τῷ υἱῷ θεωρούμεν τὸν πατέρα. ἃ γὰρ ἂν ἐκεῖνος ποιῇ, ταῦτα καὶ ὁ υἱὸς ὡσαύτως ποιεῖ, καὶ τὸ ταυτὸν τῆς φύσεως ἐν ἑκατέρῳ γνωρίζεται. μίαν γὰρ ἴσμεν τῆς τριάδος ἐνέργειαν. [Ἑβρ. α. ι.]

29 Οἱ υἱοὶ τῶν δούλων σου κατασκηνώσουσι, καὶ τὸ σπέρμα αὐτῶν εἰς τὸν αἰῶνα κατευθυνθήσεται. Ἀντὶ δὲ τοῦ κατευθυνθήσεται, ὁ Σύμμαχος, διαμενεῖ, τέθεικε. σημαίνει δὲ ὡς οἱ μὲν τῆς δουλείας ἀπαλλαγέντες, τὴν Ἱερουσαλὴμ οἰκήσουσι· τὸ δὲ ἐξ αὐτῶν σπέρμα εἰς τὸν αἰῶνα διαμενεῖ. υἱοὺς δὲ δούλων τοῦ Θεοῦ οὐ πάντως κατὰ σάρκα δεῖ λαβεῖν, ἀλλὰ κατὰ παίδευσιν καὶ μίμησιν ἀληθινῆς πολιτείας (ταύτῃ γὰρ καὶ υἱοὶ τῶν προφητῶν τινες ἐκαλοῦντο, "τὸ κατὰ προφητικὴν ἕξιν ἴσως" γεγενῆσθαι παρ' αὐτῶν) σπέρμα δὲ αὐτῶν τούτων οἱ πρὸς αὐτῶν ὠφελούμενοι ἐτύγχανον. περὶ δὲ τούτου τοῦ σπέρματος ὁ θεῖος ἀπόστολος ἔφη· Μέχρις οὗ ἔλθῃ τὸ σπέρμα, ᾧ ἐπήγγελται. καί, Τῷ Ἀβραὰμ ἐρρέθησαν αἱ ἐπαγγελίαι καὶ τῷ σπέρματι αὐτοῦ· οὐ λέγει δὲ τοῖς σπέρμασιν, ὡς ἐπὶ πολλῶν, ἀλλ' ὡς ἐφ' ἑνός, καὶ τῷ σπέρματί σου, ὅς ἐστιν ὁ Χριστός. τοῦτο τὸ σπέρμα εἰς τὸν αἰῶνα διαμενεῖ. ἑνωθὲν γὰρ τῷ Θεῷ λόγῳ ἀνώλεθρον ἔχει τὸ εἶναι, καὶ δωρεῖται ζωὴν τοῖς πιστεύουσι, κατὰ τὴν αὐτοῦ τοῦ Κυρίου φωνήν. λέγει γάρ· Ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα καὶ πίνων μου τὸ αἷμα, ζήσεται εἰς τὸν αἰῶνα ἐν αὐτῷ Χριστῷ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν. [Γαλ. γ. ιθ. ιϛ.] [Ἰω. ϛ. νδ.]

Ψαλμ. ρβ.

Δοκεῖ μὲν ὁ ψαλμὸς οὗτος ἀκόλουθος εἶναι τῷ προτεταγμένῳ καὶ κατ' αὐτὴν τὴν ὑπόθεσιν. ἐν ἐκείνῳ μὲν γὰρ οἱ τὰς ἐν Βαβυλῶνι συμφορὰς ὀλοφυρόμενοι τὸν Θεὸν ἱκέτευον τῆς ἐπανόδου τυχεῖν· ἐνταῦθα δὲ τετυχηκότες ὧν ᾔτησαν, ὑμνοῦσι τὸν εὐεργέτην. ἐγὼ δὲ οἶμαι πᾶσιν ἀνθρώποις ταύτην ἁρμόττειν τὴν ὑμνῳδίαν καὶ πικροτέρας ἀπαλλαγεῖσι δουλείας, καὶ μείζονος ἀξιωθεῖσιν ἐλευθερίας. δηλώσει δὲ καὶ τῶν ῥητῶν ἡ διάνοια, ὡς αὕτη μᾶλλον ἡ ὑπόθεσις ἐκείνης ἀληθεστέρα.

1 Εὐλόγει ἡ ψυχή μου τὸν Κύριον, καὶ πάντα τὰ ἐντός μου τὸ ὄνομα τὸ ἅγιον αὐτοῦ.

Μέση οὖσα ἡ ψυχή. τὸ μὲν σῶμα πρὸς ἡδονὰς καταςπᾷ, τὸ δὲ πνεῦμα πρὸς Θεὸν ἀνέλκει, προστάττον αὐτὴν εὐλογεῖν, τοῦτ᾽ ἔστι θεολογεῖν καὶ δοξάζειν διαπαντός. τῶν δὲ τριῶν καὶ Παῦλος ἐμνήσθη λέγων· [α. Θεσσ. ε. κγ.] Ὁ δὲ Θεὸς καταρτίσαι ὑμᾶς ὁλοτελεῖς, καὶ ὁλόκληρον τὸ σῶμα καὶ τὸ πνεῦμα καὶ ἡ ψυχὴ τηρηθείη. τοῦτο δὲ λέγεται τὸ πνεῦμα τὸ ἀνθρώπου τὸ ἐν αὐτῷ, περὶ οὗ πάλιν φησί· [α. Κορ. β. ια.] [α. Κορ. ιδ. ιε.] Προσεύξομαι τῷ πνεύματι, προσεύξομαι δὲ καὶ τῷ νοΐ. μέμνηται δὲ καὶ Μωϋσῆς σώματος μὲν ἐν τῷ, [Γεν. β. ζ.] Ἔλαβεν ὁ Θεὸς χοῦν ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ ἔπλασε τὸν ἄνθρωπον· ψυχῆς δὲ ἐν τῷ, [Γεν. α. κϛ.] Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ᾽ εἰκόνα ἡμετέραν· τοῦ δὲ πνεύματος, λέγων καὶ ἐνεφύσησεν ὁ Θεὸς εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνοὴν ζωῆς. πάσας δὲ τῆς ψυχῆς τὰς δυνάμεις παρακαλεῖ τὸ πνεῦμα τὸν Θεὸν εὐλογεῖν, οἷον τὴν νοερὰν, τὴν λογικὴν, τὴν θυμικὴν, τὴν ἐπιθυμητικὴν, τὴν δοξαστικὴν, τὴν φανταστικὴν, τὴν αἰσθητικὴν, ἃς δὲ πάσας εἶπεν ἐντός· ὅπερ ἑρμηνεύων ὁ Παῦλός φησιν· [α. Κορ. ι. λα.] Εἴτε ἐσθίετε, εἴτε πίνετε, πάντα εἰς δόξαν Θεοῦ ποιεῖτε. καὶ τὰ ἐντὸς δὲ τοῦ σώματος, ὕμνον προςφέρειν τῷ Θεῷ· ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν ὀργανικῶν τοῦ σώματος μερῶν τὰς ἐνεργητικὰς τῆς ψυχῆς δυνάμεις πρὸς ὕμνον κινεῖ. καὶ τὴν ψυχὴν δὲ λέγοντες εἶναι τοῦ πνεύματος, οὐχ ὡς ψυχοῦσαν αὐτό φασιν, ἀλλ᾽ ὡς ὑπὸ τὴν αὐτοῦ κηδεμονίαν τυγχάνουσαν. τὴν λογικὴν δὲ δύναμιν ἐντὸς εἶναι λέγει, καθ᾽ ἃ καὶ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν ἐντὸς ὑμῶν ἔλεξεν [Λυκ. ιζ. κα.] ὁ σωτήρ. καὶ αἱ ψυχικαὶ δὲ δυνάμεις ἠρεμοῦσαι μὲν, ὧν δύνανται ποιῆσαι καλῶν, ἐντὸς εἶναι λέγονται· κινηθεῖσαι δὲ ταῖς ἐνεργείαις εἰς ἄτοπα, τῶν ἐντὸς ἐξιέναι· ὃν δὴ νῦν [ἰσ. αι] πρὸς ὕμνον ἀνακινεῖ τοῦ Θεοῦ. ἁρμόττει οὖν πᾶσι τὸ λέγειν, εὐλόγει ἡ ψυχή μου τὸν Κύριον. οἱ γὰρ εὐγνωμόνως περὶ τὰς θείας χάριτας διακείμενοι, εἰς ὑμνῳδίαν ἑαυτοὺς διεγείρουσι, τὸν εὐεργέτην οἷς δυνατὸν ἀμειβόμενοι. δυνατὸν δὲ ὑμνεῖν ἀεὶ, καὶ τῶν εὐεργεσιῶν ἔναυλον περιφέρειν τὴν μνήμην. οὕτοι καὶ πάντα τὰ ἐντὸς καθιεροῦσι, καὶ πάντα λογισμὸν εἰς τὸν θεῖον ὕμνον ἀνακινοῦσιν. ἐντὸς γὰρ ἐκάλεσε τοὺς λογισμοὺς καὶ τὰς ἐνθυμήσεις καὶ πάντα τῆς ψυχῆς τὰ κινήματα.

2 Εὐλόγει ἡ ψυχή μου τὸν Κύριον, καὶ μὴ ἐπιλανθάνου πάσας τὰς ἀνταποδόσεις αὐτοῦ.

Πάλιν ἑαυτὴν ἡ ψυχὴ διεγείρειν διδάσκεται, καὶ τῆς λήθης ἐξελαύνειν τὸ νέφος, καὶ τῶν εὐεργεσιῶν ἀνανεοῦσθαι τὴν μνήμην. ὁ γὰρ τῶν θείων εὐεργεσιῶν μεμνημένος οὐ παύεται τοῦτον ὑμνῶν. τὰς μέντοι ἀνταποδόσεις, εὐεργεσίας ὁ Σύμμαχος εἴρηκεν. εἶτα ταύτας κατὰ μέρος διέξεισι. 3 Τὸν εὐιλατεύοντα πάσαις ταῖς ἀνομίαις σου, τὸν ἰώμενον πάσας τὰς νόσους σου. Οὗτος γάρ σοι δεδώρηται τῶν ἁμαρτημάτων τὴν ἄφεσιν, οὗτός σοι κεχάρισται τῶν παθημάτων τὴν ἴασιν. τούτων ὁ παρειμένος ἀπήλαυσεν. ἤκουσε γὰρ, [Ματθ. θ. β.] [Μαρκ. β. ια.] Ἀφέωνταί σοι αἱ ἁμαρτίαι σου· καὶ, Ἆρον τὸν κράββατόν σου, καὶ ὕπαγε εἰς τὸν οἶκόν σου. [Λυκ. ζ. μζ.] οὕτως ἡ ἁμαρτωλὸς γυνὴ τετύχηκε τῆς ἰάσεώς τε καὶ ἀφέσεως· οὕτως ὁ λῃστὴς, οὕτως οἱ [Λυκ. κγ. μγ.] τελῶναι, οὕτως ἅπαντες οἱ πιστεύσαντες.

4 Τὸν λυτρούμενον ἐκ φθορᾶς τὴν ζωήν σου. Τοὺς μὲν ἀπαχθέντας ἐν Βαβυλῶνι δορυαλώτους δουλείας μὲν ἠλευθέρωσε, τῆς δὲ φθαρτῆς οὐκ ἀπήλλαξε βιοτῆς· ἡμῖν δὲ κεχάρισται τῆς ἀναστάσεως τὰς ἐλπίδας, καὶ τὸν ἀρραβῶνα τοῦ πνεύματος ἔδωκε, καὶ τὸν τῆς ἀφθαρσίας ἡμᾶς ἐνέδυσε χιτῶνα. Τὸν στεφανοῦντά σε ἐν ἐλέει καὶ οἰκτιρμοῖς. [Ἐφ. β. η.] Χάριτί ἐστε σεσωσμένοι, βοᾷ ὁ θεῖος ἀπόστολος, καὶ τοῦτο οὐκ ἐξ ὑμῶν· Θεοῦ τὸ δῶρον, ἵνα μή τις καυχήσηται. [α. Τιμ. α. ιε.] καὶ πάλιν, Χριστὸς Ἰησοῦς ἦλθεν εἰς τὸν κόσμον ἁμαρτωλοὺς σῶσαι, ὧν πρῶτός εἰμι ἐγώ· ἀλλ᾽ ἠλεήθην, ἵνα ἐν ἐμοὶ πρώτῳ ἐνδείξηται Χριστὸς Ἰησοῦς τὴν πᾶσαν αὐτοῦ μακροθυμίαν πρὸς ὑποτύπωσιν τῶν μελλόντων

των πιστεύειν ἐπ' αὐτῷ εἰς ζωὴν αἰώνιον. χαίρετος τοίνυν καὶ φιλανθρωπίας ὁ στέφανος. οὕτω καὶ ὁ θεσπέσιος Ἡσαΐας ἐκ προσώπου τῆς νύμφης βοᾷ· Ἀγαλλιάσθω ἡ ψυχή μου ἐπὶ τῷ Κυρίῳ. ἐνέδυσε γάρ με ἱμάτιον σωτηρίου, καὶ χιτῶνα εὐφροσύνης περιέβαλέ με. ὡς νυμφίῳ περιέθηκέ με μίτραν, καὶ ὡς νύμφην κατεκόσμησέ με κόσμῳ. καὶ μετ' ὀλίγα, Καὶ ἔσῃ στέφανος κάλλους ἐν χειρὶ Κυρίου, καὶ διάδημα βασιλείας ἐν χειρὶ Θεοῦ σου. ταῦτα δὲ ἅπαντα ἔδνα τοῦ νυμφίου καὶ δῶρα. πίστιν γὰρ ἡ νύμφη προσενήνοχε μόνην. 5 Τὸν ἐμπιπλῶντα ἐν ἀγαθοῖς τὴν ἐπιθυμίαν σου.

Ἐπειδὴ ἔστιν ἐπιθυμία φαύλη, ἣν καὶ ὁ θεῖος νόμος ἀπαγορεύει, καλῶς τὸ, ἐν ἀγαθοῖς προστέθεικε. τὰς γὰρ ἀγαθὰς ἡμῶν ἐπιθυμίας ὁ δεσπότης πληροῖ. Αἰτεῖτε γὰρ, φησι, καὶ δοθήσεται ὑμῖν· ζητεῖτε, καὶ εὑρήσετε· κρούετε, καὶ ἀνοιγήσεται ὑμῖν. πᾶς γὰρ ὁ αἰτῶν λαμβάνει· καὶ ὁ ζητῶν εὑρίσκει· καὶ τῷ κρούοντι ἀνοιγήσεται. Αἰτεῖτε δὲ τὴν βασιλείαν αὐτοῦ, καὶ τὴν δικαιοσύνην τοῦ Θεοῦ, καὶ ταῦτα πάντα ἐκ περισσοῦ προστεθήσεται ὑμῖν. Ἀνακαινισθήσεται ὡς ἀετοῦ ἡ νεότης σου.

Ταύτην δὲ πάλιν τὴν νεουργίαν ἡμῖν ὁ δεσπότης διὰ τοῦ παναγίου βαπτίσματος ἐδωρήσατο, καὶ τῆς ἁμαρτίας ἀποξύσας τὸ γῆρας, νέους ἀντὶ γεγηρακότων εἰργάσατο. συνῳδὰ τούτοις διὰ Ἡσαΐου τοῦ προφήτου φησὶν ὁ Θεός· Οἱ δὲ ὑπομένοντες μεταλλάξουσιν ἰσχὺν, πτεροφυήσουσιν ὡς ἀετοί. ἐπειδὴ γὰρ τοὺς θείους καὶ βασιλικοὺς δημιουργηθέντες ἐδεξάμεθα χαρακτῆρας, εἶτα τούτους ἠμαυρώσαμέν τε καὶ διεφθείραμεν τοῖς παντοδαποῖς τῆς ἁμαρτίας ἐπιτηδεύμασιν, ὑπισχνεῖται ἡμῖν ὁ προφητικὸς λόγος τὴν τῆς βασιλείας ἀνάκλησιν. βασιλικὸς γάρ ἐστιν ὁ ὄρνις, καὶ τῶν πτηνῶν τὴν βασιλείαν περιεζωσμένος. διδάσκει δὲ ἡμᾶς καὶ τῆς θείας φιλοτιμίας τὸν τρόπον, ὥστε ἀνακαινίζεσθαι αὐτὴν τὸν παλαιὸν ἀποτιθεμένην ἄνθρωπον, τὸν δὲ νέον τὸν ἀνακαινούμενον εἰς ἐπίγνωσιν τοῦ κτίσαντος ἀναλαμβάνουσαν. οὕτω δέ φησιν· ἡ νεότης σου ἀνακαινισθήσεται, ὡς ἀεὶ παραμένειν ἐν τῷ νεάζειν ἐν τῇ ἀφθάρτῳ ζωῇ. ἐπειδὴ ὁ ἀετὸς πάντων ὀρνέων ἐστὶ τὸ βασιλικώτατον, καὶ ὑψιπετέστατον, μόνον δὲ ζῶον ἡλίου φωτὸς μαρμαρυγαῖς ἀντωπεῖν δυνατὸν, καὶ ἀτενὲς ἀφορᾶν αὐτῷ, εἰκότως τὴν ἀνανέωσιν τῆς ψυχῆς, καὶ τὴν ἀπὸ γῆς εἰς οὐρανὸν πτῆσιν, τόν τε βίον αὐτῆς τὸν ἐν ἄκρῳ φωτὶ γυμναζόμενον, ἀετοῦ φύσει παρέβαλε. 6 Ποιῶν ἐλεημοσύνας ὁ Κύριος, καὶ κρίμα πᾶσι τοῖς ἀδικουμένοις.

Οὐ γὰρ διὰ τὰς δικαιοσύνας ἃς ἐποιήσαμεν, ἀλλὰ κατὰ τὸ πολὺ ἔλεος αὐτοῦ ἔσωσεν ἡμᾶς διὰ λουτροῦ παλιγγενεσίας καὶ ἀνακαινίσεως πνεύματος ἁγίου. καὶ θεασάμενος ἡμᾶς ἠδικημένους ὑπὸ τοῦ τῆς ἀδικίας διαβόλου, τοῦ ἐχθροῦ τῆς ἀληθείας, ἡμῖν μὲν ἠνέῳξε τὰς τοῦ ἐλέου πηγάς· κατ' ἐκείνου δὲ τὴν δικαίαν ἐξενήνοχε ψῆφον. ὡς γὰρ πατὴρ οἰκτίρμων καὶ μόνος ὢν ἀγαθὸς, τῶν καταδυναστευομένων ὑπὸ τοῦ Σατανᾶ λυτρούμενος τὰς ψυχὰς ἐξ ἀδικίας καὶ τόκου, τὸ καθ' ἡμῶν ἄρας χειρόγραφον καὶ τῷ σταυρῷ προσηλώσας, ἀπέδειξεν ἐλευθέρους. τοῦτο γὰρ κατέχων ὁ διάβολος, ὑποχρέους εἶχεν ἡμᾶς, δι' ὧν ἐπράττομεν, τοῦτο ποιήσαντας ἡμᾶς. τοῦτο τὸ κρίμα πεποίηκεν ὁ Θεὸς ἀδικουμένοις ἡμῖν, διὰ τοῦ αἵματος τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ καθαρίσας ἡμᾶς ἀφ' ὧν τε ἠδικοῦμεν, καὶ ἠδικούμεθα παρὰ τοῦ διαβόλου. διόπερ ἡμᾶς καὶ ὁ Παῦλος ἐδίδαξεν ἀδικεῖσθαι μᾶλλον ἢ ἀδικεῖν. τοῖς μὲν γὰρ ἀδικουμένοις ὁ Θεὸς ποιεῖ κρίμα δι' εὐεργεσίας· τοῖς δὲ ἀδικοῦσι, διὰ κολάσεως, ὡς ἐκπίπτειν αὐτοὺς τῆς ἐπαγγελίας. Ἄδικοι γὰρ, φησι, βασιλείαν Θεοῦ οὐ κληρονομήσουσιν.

7 Ἐγνώρισε τὰς ὁδοὺς αὐτοῦ τῷ Μωϋσεῖ, τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ τὰ θελήματα αὐτοῦ.

Οὐκ ἐκ μεταμελείας δὲ ταῦτα ἡμῶν ἐπραγματεύσατο τὴν σωτηρίαν, ἀλλ' ἄνωθεν

Ἡσ. ξα. ι. — Ἡσ. ξβ. γ. — Ματθ. ζ. ζ. — Ματθ. ς. λγ. — Ἡσ. μ. λα. — Τιτ. γ. ε. — α. Κορ. ς. ζ. — α. Κορ. ς. θ.

ταῦτα διὰ τῶν προφητῶν προεθέασατο, καὶ διὰ τοῦ θεσπεσίου Μωϋσέως τὴν ἡμετέραν ἐσκιαγράφησε σωτηρίαν. καὶ τοῦ πνευματικοῦ βαπτίσματος ἡ θάλασσα τύπον ἐδέξατο, ἡ πέτρα δὲ τῶν ἀθανάτων κρουνῶν ἀπεφάνθη σκιά, τῆς ἐπουρανίου δὲ τρυφῆς εἰκὼν τὸ μάννα, καὶ τὰ ἄλλα δέ, ἵνα μὴ καθ' ἕκαστον διεξέρχωμαι, οὕτως ἐστὶν εὑρεῖν παρ' ἐκείνοις ἐσκιαγραφημένα. ὁδοὶ τοίνυν καὶ θελήματα, τὰς ἀρετὰς ἄμφω σημαίνουσι, κατὰ τό, Κύριε, γνώρισόν μοι τὰς ὁδούς σου· καὶ τὸ παρὰ Παύλου πρὸς Ἐλύμαν· Οὐ παύσῃ διαστρέφων τὰς ὁδοὺς Κυρίου τὰς εὐθείας; τοιοῦτον καὶ τό, Εὗρον Δαβὶδ τὸν τοῦ Ἰεσσαί, ἄνδρα κατὰ τὴν καρδίαν μου, ὃς ποιήσει πάντα τὰ θελήματά μου. λέγει τοίνυν, ὅτι τὰς μεταβάσεις τὰς ἀπὸ τῶν τυπικῶν τοῦ νόμου καὶ τῆς σκιᾶς ἐπὶ τὰ μέλλοντα ἀγαθά, ἅπερ ἐστὶ πνευματικὰ καὶ πρωτότυπα, τὸν Μωϋσέα, διδοὺς αὐτῷ τὸν νόμον, ἐδίδαξεν, οἷόν τις ἡ περιτομή, τίνα τὰ Σάββατα, τίνες αἱ θυσίαι, ταῦτα διδάξας καὶ τὸν ὅστις ἐστὶν υἱὸς Ἰσραήλ, περὶ οὗ λέλεκται, Ἰσραὴλ ὁ ἐκλεκτός μου. ταῦτα γὰρ γνωρίζει τοῖς διορατικοῖς ὁ Θεός, τὸν ἐν κρυπτῷ Ἰουδαῖον, καρδίας περιτομήν, θυσίαν αἰνέσεως καὶ δικαιοσύνης.

Ψαλμ. κδ. δ.
Πράξ. ιγ. ι.
Πράξ. ιγ. κβ.

8 Οἰκτίρμων καὶ ἐλεήμων ὁ Κύριος, μακρόθυμος καὶ πολυέλεος.

Ταῦτα γὰρ καὶ τῆς τοσαύτης εὐεργεσίας καὶ πάλαι γέγονε καὶ νῦν αἰτία, φήσαντος καὶ Μωϋσέως· Κύριος μακρόθυμος καὶ πολυέλεος καὶ ἀληθινός, ποιῶν ἔλεος εἰς χιλιάδας. ταύτας οὖν αὐτοῦ τὰς δυνάμεις ἐγνώρισε τῷ Μωϋσεῖ λεγομένας ὁδούς, καὶ τὰς ἀρετὰς κατὰ τὰ πάντα διέπει τῆς θείας ἀγαθότητος ἄβυσσος, ὁ ἀμέτρητος ἔλεος, τῆς φιλανθρωπίας τὸ πέλαγος. 9 Οὐκ εἰς τέλος ὀργισθήσεται, οὐδὲ εἰς τὸν αἰῶνα μηνιεῖ.

Ἐξόδ. λδ. ς. ζ.

Οὐκοῦν οὔτε διὰ παντὸς τῷ θυμῷ (τοῦτο γάρ ἐστι τό, εἰς τέλος) χρήσεται, οὔτε τὸν ἔλεον διηνεκῶς τοῖς ἀναξίοις χαρίζεται. ἐπεὶ πῶς, ὅτι Θεὸς κριτὴς δίκαιος καὶ ἰσχυρὸς καὶ μακρόθυμος, πῶς ἀποδώσει ἑκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ; κιρνᾷ τοίνυν τῷ ἐλέῳ τὴν ὀργήν, ὅτε μὲν ἐλέους καιρός, αὐτὸν προβαλλόμενος, ὅτε δὲ ὀργῆς, ἐπιφέρων αὐτὴν ἐν ἡμέρᾳ ὀργῆς καὶ δικαιοκρισίας, ἐν ᾗ, φησὶν ὁ Παῦλος, Ἀποδώσει ἑκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ. διόπερ φησίν, οὐκ εἰς τὸν αἰῶνα μηνιεῖ, τὸν παρόντα λέγων αἰῶνα· τῷ μέλλοντι γὰρ τὴν κρίσιν καὶ τὴν ὀργὴν ἐφύλαξεν.

Ῥωμ. β. ς.

10 Οὐ κατὰ τὰς ἀνομίας ἡμῶν ἐποίησεν ἡμῖν· οὐδὲ κατὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν ἀνταπέδωκεν ἡμῖν. Οὐκ ἠνέσχετο γὰρ ταῖς ἡμετέραις ἁμαρτίαις μετρῆσαι τὴν τιμωρίαν, οὐδὲ ἐπὶ πλεῖστον καθ' ἡμῶν ἐκτεῖναι τὴν ἀγανάκτησιν. ἀληθινὸς γὰρ ὢν ὁ Θεός, ταύτας οὐ καθ' ἕξιν ἔχει τὰς ἀρετάς, πηγὴ δὲ ὢν αὐτῶν καὶ οὐσία. ὅθεν οὐκ ἐπὶ τῷ συντελέσαι κολάζει, τῇ ὀργῇ μέχρι φθορᾶς ἐπιμένων. αὐτὸς γὰρ ὁ λέγων· ὅταν ὀργὴ τοῦ θυμοῦ μου γένηται, πάλιν ἰάσομαι. ἐλαττοῖ δὲ καὶ τὰς τιμωρίας, μὴ πρὸς ἀξίαν κολάζων.

11 Ὅτι κατὰ τὸ ὕψος τοῦ οὐρανοῦ ἀπὸ τῆς γῆς ἐκραταίωσε Κύριος τὸ ἔλεος αὐτοῦ ἐπὶ τοὺς φοβουμένους αὐτόν. 12 Καθ' ὅσον ἀπέχουσιν ἀνατολαὶ ἀπὸ δυσμῶν, ἐμάκρυνεν ἀφ' ἡμῶν τὰς ἀνομίας ἡμῶν. Εἰ καὶ τούτων εὗρε μακρότερα διαστήματα, πάντως ἂν καὶ ταῦτα εἰς μέσον παρήγαγε, δεῖξαι τὸ ἄπειρον τῆς θείας βουλόμενος ἀγαθότητος· ἀλλ' οὐχ εὗρεν ὁ ἀνθρώπινος λογισμὸς οὔτε οὐρανοῦ ὑψηλότερον μέτρον, οὔτε τοῦ μέσου τῆς ἑσπέρας καὶ τῆς ἑῴας μακρότερον. ἐν σκότῳ δέ εἰσι καὶ δυσμαῖς οἱ ἐν ἁμαρτίαις τυγχάνοντες ἄνθρωποι· ἀπαλλαγέντες δὲ τῶν πλημμελημάτων, ἐν φωτὶ δῆλον ὅτι "μεταθέντες γίνονται". ὥστε εἰκότως τὴν τῶν ἁμαρτημάτων ἀπαλλαγήν, μετάβασιν τὴν ἀπὸ δυσμῶν εἰς ἀνατολὰς κέκληκεν, ὁμοῦ δὲ καὶ ἡμᾶς διδάξαι, τί μέσον ἁμαρτίας καὶ δικαιοσύνης, βουλόμενος.

χ. μεταπηδῶντες

13 Καθὼς οἰκτείρει πατὴρ υἱούς, ᾠκτείρησε Κύριος τοὺς φοβουμένους αὐτόν.

Πατρὸς

Παρ' ἧς ἀγαθότητα δείκνυσιν ὁ δημιουργός τε καὶ ποιητής, μᾶλλον δὲ τοὺς φοβουμένους
αὐτὸν οἰκτείρων εἰς υἱῶν ἔθετο τάξιν. οὐδὲ γὰρ μισῶν κατεσκεύασεν, ἀλλ' ἐπιστάμενος
τὰς καρδίας τῶν ἀνθρώπων, ἃς κατὰ μόνας ἔπλασεν, οἶδε τί ἑκάστῳ συμφέρει· καὶ ὧν ἐ-
χρῆμεν δύναμίν τε καὶ ἀφορμὴν, ταῦτα δίδωσιν, ἐπὶ τῷ κατ' ἐνέργειαν ἔχοντας αὐτὰ
5 υἱοὺς αὐτοῦ γενέσθαι. λέγει δὲ αὖ καὶ ὡς πεῖραν ἔλαβε τοῦ πλάσματος ἡμῶν γενόμενος
σὰρξ, καὶ φυσικὴν ἔχει διάθεσιν, υἱοὺς ἡμᾶς λογισάμενος.

Ὅτι αὐτὸς ἔγνω τὸ πλάσμα ἡμῶν· 14 Ἐμνήσθη ὅτι χοῦς ἐσμεν.

Οἶδε γὰρ ὁ δημιουργὸς τῆς φύσεως ἡμῶν τὴν ἀσθένειαν· οἶδε καὶ πόθεν διεπλάσθη-
μεν, καὶ ποῦ πάλιν χωρήσομεν. ὡς ἐν ἱκετείᾳ δὲ, τῶν ἐν ἡμῖν τὸ χεῖρον προτείνουσιν. οὐ γὰρ
10 τὸ πᾶν ἐσμεν χοῦς, ἀλλὰ καὶ κατ' εἰκόνα Θεοῦ καὶ ὁμοίωσιν. ὁ χοῦς οὖν ἐλεεινῶς δηλοῖ τὴν
ἀσθένειαν. Ἄνθρωπος, ὡσεὶ χόρτος αἱ ἡμέραι αὐτοῦ, ὡσεὶ ἄνθος τοῦ ἀγροῦ, οὕτως
ἐξανθήσει. 15 Ὅτι πνεῦμα διῆλθεν ἐν αὐτῷ, καὶ οὐχ ὑπάρξει, καὶ οὐκ ἐπι-
γνώσεται ἔτι τὸν τόπον αὐτοῦ. Οὐδὲν χόρτου καὶ ἄνθους διενηνόχαμεν, ὃ ἐν ἔαρι μὲν
τέθηλε, μετὰ δὲ βραχὺ μαραίνεταί τε καὶ διαρρεῖ. περὶ γὰρ τοῦ ἔξω πάλιν ὁ λόγος ἀνθρώ-
15 που. κατὰ γὰρ τὴν ἔνυλον ζωὴν, καθ' ἣν ἐσμὲν χοῦς, ἐφ' ἡμέρας τινὰς τὸν παρόντα παρεκ-
τείνοντες χρόνον, παραβαλλόμεθα χόρτῳ ξηραινομένῳ. καὶ κατὰ τὸν Ἡσαΐαν γὰρ, Πᾶσα
σὰρξ χόρτος, καὶ πᾶσα δόξα ἀνθρώπου ὡς ἄνθος χόρτου. ἀνέτειλεν ὁ ἥλιος, καὶ ἐξήρανε
τὸν χόρτον, καὶ τὸ ἄνθος αὐτοῦ ἐξέπεσε· δι' ὧν τὰς δοκούσας ἀνθρώπων εὐημερίας παρί-
στησι, πλοῦτον, δόξαν, ἀξίας, ἃ δὴ χόρτου δίκην μαραίνεται. ὁ δὲ Σύμμαχος ἐξέδωκεν, ὅ-
20 τι πνεῦμα διέρχεται αὐτὸν, εἶτα οὐχ ὑπάρχει. πνεῦμα δὲ τὴν ψυχὴν λέγει, ἧς
παρούσης καὶ ζῇ τὸ σῶμα καὶ ἐνεργεῖ· ἀποπτάσης δὲ κατασβέννυταί τε καὶ φθείρεται, ὡς μη-
δὲ τοὺς προτέρους ἐπιγινώσκεσθαι χαρακτῆρας, μηδὲ εἰδέναι, ὡς τοῦτο τοῦ δεῖνος, ἐ-
κεῖνο δὲ τοῦ δεῖνος τὸ σῶμα. καὶ τοῦτο ἴδοι τις ἂν ἀκριβέστερον, διακύψας εἰς τάφον. πάν-
τα γὰρ ὁμοίως φθορᾶς γέγονε παρανάλωμα, καὶ τοὺς προτέρους χαρακτῆρας οὐ διασώ-
25 ζει. 16 Τὸ δὲ ἔλεος τοῦ Κυρίου ἀπὸ τοῦ αἰῶνος, καὶ ἕως τοῦ αἰῶνος ἐπὶ τοὺς φοβου-
μένους αὐτόν· 17 Καὶ ἡ δικαιοσύνη αὐτοῦ ἐπὶ υἱοῖς υἱῶν τοῖς φυλάσσουσι τὴν
διαθήκην αὐτοῦ, 18 Καὶ μεμνημένοις τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ, τοῦ ποιῆσαι αὐτάς.

Ἡ μὲν οὖν φύσις οὕτως ἐπίκηρος· ἡ δὲ θεία φιλανθρωπία τὸν μακραίωνα χαρίζε-
ται βίον, καὶ μέχρις ἐγγόνων διατηρεῖ τὴν τοῖς προγόνοις ὀφειλομένην τῆς δικαιοσύνης
30 ἀντίδοσιν. τοιγαροῦν διὰ τοὺς πατριάρχας τὸν ἐξ αὐτῶν φύντα μετὰ ταῦτα λαὸν τῆς
κλήσεως καὶ τῆς οἰκείας ἐπισκοπῆς κατηξίωσεν. ὅπερ διὰ Μωϋσέως ἐδήλωσε, λέγων·
Μὴ εἴπῃς, διὰ τὰς δικαιοσύνας μου ἐξελέξατό με Κύριος (σὺ γὰρ λαὸς σκληροτρά-
χηλος) ἀλλὰ διὰ τὸ ἀγαπᾶν τοὺς πατέρας σου. νοήσεις δὲ καὶ ἄλλως υἱοὺς τῶν δικαίων ἀν-
δρῶν, τοὺς τῶν ἔργων αὐτῶν ζηλωτάς. παρατείνει δὲ διὰ παντὸς τὸ ἔλεος αὐτοῦ. ἀεὶ γὰρ
35 ὡς φύσει ὢν ἀγαθὸς ἐλεεῖ, τὴν σύζυγον ἔχων τῷ ἐλέῳ τούτῳ δικαιοσύνην ἐπὶ τοὺς
φυλάσσοντας τὴν διαθήκην αὐτοῦ, ἣ καὶ ἐνεγράφησαν δι' ἀρετῆς κληρονόμοι τῶν μελ-
λουσῶν ἐπαγγελιῶν. οὐ γὰρ ἁπλῶς μέμνηνται τῶν ἐντολῶν, ἀλλὰ προστίθησιν, ἐφ' ᾧ καὶ
δέδονται· καὶ τοῦ σωτῆρος εἰπόντος, Ὁ ἔχων τὰς ἐντολάς μου καὶ ποιῶν αὐτὰς, ἐκεῖνός ἐστιν ὁ
ἀγαπῶν με. κληρονομεῖ δὲ τὰς ἐπαγγελίας οὐχ ὁ μεμνημένος, ἀλλ' ὁ ποιήσας τὰς ἐντο-
40 λάς. οὕτω γοῦν μέχρι τετάρτης γενεᾶς τὴν βασιλείαν τετήρηκε, καίτοι μηδὲ τελείαν
εὐσέβειαν κτησαμένῳ, ἀλλ' ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς βασιλείας ἐπιδειξαμένῳ τὸν ζῆλον. οὕτω
τῷ θεσπεσίῳ Δαβὶδ ἄσβεστον διετήρησε τὸν τοῦ γένους σπινθῆρα, καὶ ταῦτα πολλῶν δυσ-
σεβῶν ἐν μέσῳ βεβλαστηκότων. τοῦτον δέ, φησιν, ὀρέξει τὸν ἔλεον τοῖς φυλάσσουσι τὴν

Margin notes: Ησ. μ. ζ. — Δευτ. θ. ϛ. ε. — γ. ἐλεεῖ — Ιω. ιδ. κα.

διαθήκην αὐτοῦ, καὶ οὐχ ἁπλῶς μεμνημένοις τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ, ἀλλ' ἐπιτηδεῦσι τοῖς λόγοις τὰ ἔργα, καὶ κατὰ ταύτας τὸν οἰκεῖον ῥυθμίζουσι βίον.

19 Κύριος ἐν τῷ οὐρανῷ ἡτοίμασε τὸν θρόνον αὐτοῦ, καὶ ἡ βασιλεία αὐτοῦ πάντων δεσπόζει. Δεσπόζειν πάντων, ἀλλ' οὐ βασιλεύειν εἴρηται, ἐπεὶ μὴ πάντες ἄξιοι τῆς αὐτοῦ βασιλείας. διὸ τοῖς τὸν εὐαγγελικὸν κατορθοῦσι βίον τὴν τῶν οὐρανῶν βασιλείαν ὁ σωτὴρ ἐπηγγείλατο· κρατεῖ δὲ καὶ τῶν ἀναξίων, ὡς κύριος. ἔοικε δὲ τοῦτο τοῖς ἐν ἑτέρῳ εἰρημένοις ψαλμῷ· Ὁ ἐν ὑψηλοῖς κατοικῶν, καὶ τὰ ταπεινὰ ἐφορῶν. καὶ γὰρ ἐνταῦθα ὁ προφητικὸς ἡμᾶς διδάσκει λόγος, ὡς ἐν οὐρανῷ μὲν ἔχει τὸν θρόνον τῶν ὅλων ὁ Κύριος, ἐφορᾷ δὲ καὶ πρυτανεύει τὴν κτίσιν, ἅτε δὴ πάντων ὢν δημιουργὸς καὶ βασιλεὺς καὶ δεσπότης.

Ψαλμ. ριβ.

20 Εὐλογεῖτε τὸν Κύριον πάντες οἱ ἄγγελοι αὐτοῦ, δυνατοὶ ἰσχύϊ, ποιοῦντες τὸν λόγον αὐτοῦ, τοῦ ἀκοῦσαι τῆς φωνῆς τῶν λόγων αὐτοῦ.

Εἰκότως τὰς ἀοράτους δυνάμεις εἰς κοινωνίαν τῆς ὑμνῳδίας ἐκάλεσεν. οὐκ ἀπαρκεῖ γὰρ ἡ ἀνθρωπεία φύσις ἀξίως ὑμνῆσαι τὸν εὐεργέτην· αἱ δὲ ἀσώματοι καὶ ἅγιαι φύσεις ἐλευθέραν ἔχουσαι παθημάτων ζωήν, ἱκαναὶ πληροῦν τὰ θεῖα προστάγματα. λέγει δέ τινα καὶ ἑτέραν ἔννοιαν ὁ προφήτης. τὰ μὲν κατὰ σέ, φησιν, ὦ ψυχή, ἐξασθενεῖ πρὸς τὸ κατ' ἀξίαν ὑμνεῖν τὸν Θεόν· ἐκ μέρους δὲ τοῦτο ὅμως ποιείτω. ἴσθι δὲ ὅτι οἱ ἄγγελοι αὐτοῦ, δυνατοὶ ἰσχύϊ ὄντες, καὶ ἀδιαπτώτως τὸν λόγον αὐτοῦ ποιοῦντες, ἄξιοί τε ὄντες ἀκούειν αὐτοῦ τῆς φωνῆς καὶ τῶν αὐτοῦ λόγων, πρεπόντως καὶ κατ' ἀξίαν εὐλογοῦσιν αὐτόν. εἰ δὲ καὶ ἐν ἀνθρώποις εἶεν τινὲς ἰσάγγελον βίον μετερχόμενοι (κατὰ τὸν φήσαντα, Πάντα ἰσχύω ἐν τῷ ἐνδυναμοῦντί με Χριστῷ) καὶ οὗτοι εὐλογείτωσαν αὐτόν· μηδεὶς δὲ τῶν παραβαινόντων τὸν λόγον αὐτοῦ, καὶ παρακουόντων τῆς φωνῆς αὐτοῦ, προπετέστερον τολμάτω τοῦτο ποιεῖν.

Φιλιπ. δ. ιγ.

21 Εὐλογεῖτε τὸν Κύριον πᾶσαι αἱ δυνάμεις αὐτοῦ, λειτουργοὶ αὐτοῦ, ποιοῦντες τὸ θέλημα αὐτοῦ. Ἀγγέλους εἰπών, ἵνα μὴ κατὰ μέρος τὰ ἐν οὐρανῷ τάγματα καταλέγῃ, ὧν ἐμνημόνευσεν ἐκ μέρους ὁ Παῦλος, Ὑπεράνω πάσης, εἰπών, ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας καὶ δυνάμεως καὶ κυριότητος καὶ παντὸς ὀνόματος ὀνομαζομένου· καὶ πάλιν, Εἴτε ἀόρατα, εἴτε ὁρατά, εἴτε θρόνοι, εἴτε κυριότητες, εἴτε ἀρχαί, εἴτε ἐξουσίαι, ἑνὶ λόγῳ πάντα περιλαβών, δυνάμεις ἐκάλεσε. ποιούσας δὲ τὸ θέλημα αὐτοῦ λειτουργοὺς εἰπών, ἀντιδιέστειλε ταῖς ὁμωνύμοις ἐναντίαις δυνάμεσιν. οὐ γὰρ καὶ ταύτας καλεῖ πρὸς τὸν ὕμνον, τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἐξουσίας καὶ τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ σκότους τούτου καὶ τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας. πάντα δὲ τὰ οὐράνια τάγματα, ἀγγέλους καὶ δυνάμεις ἐκάλεσε, τὸ μέν, ὡς τοῖς θείοις ὑπουργούσας προστάγμασι καὶ τοὺς θείους λόγους διαπορθμευούσας· δυνάμεις δέ, ὡς ἱκανοὺς τὸ κελευόμενον πράττειν, καὶ τὸ δυνατὸν ἐν τῇ φύσει παρὰ τοῦ πεποιηκότος λαβούσας.

Ἐφεσ. α. κα.
Κολ. α. ις.
Ἐφεσ. ς. ιβ.

22 Εὐλογεῖτε τὸν Κύριον πάντα τὰ ἔργα αὐτοῦ, ἐν παντὶ τόπῳ τῆς δεσποτείας αὐτοῦ. εὐλόγει ἡ ψυχή μου τὸν Κύριον. Διὰ τούτων πείθει τὴν ψυχὴν μὴ ἀποκνεῖν πρὸς τὸν ὕμνον ὡς πολὺ λειπομένην τῶν οὐρανίων. οὐ γὰρ αὐτὰ μόνα, πάντα δὲ προστέτακται τὰ ἔργα Κυρίου κοινῶς τὸν Κύριον εὐλογεῖν πρὸς δύναμιν ἕκαστον. πρὸς γὰρ τὸν ὕμνον πᾶς τόπος, ἀλλ' οὐ μόνος οὐρανὸς ἐπιτήδειος. διὰ πράξεων γὰρ ἀγαθῶν ἡ τοῦ εὐλογεῖν ἐστιν ἀξία. καὶ πᾶν δὲ ἄψυχον καὶ ἄλογον, κἂν δοκῇ βλαπτικόν, ὡς δι' ἀρρήτου σοφίας λυσιτελεῖ τῷ παντί, πρὸς δοξολογίαν συντείνει Θεοῦ, ὡς ἕκαστον κατ' ἀξίαν τοῦ ἐν ᾧ ἐστι τόπου τὸν Θεὸν εὐλογεῖν. ὃ δὴ ποίει, φησίν, ὦ ψυχή, ἐν ᾧ τυγχάνεις διατρίβουσα τόπῳ, κἄν τε ἐν τῇ γῇ, κἄν τε κρείττονι χωρίῳ. κἀκεῖ γὰρ εὐλόγει σὺν ἀγγέλων χοροῖς ὑ-

πὲρ

τῶν ἐπουρανίων ἀγαθῶν καὶ τελείων. τοῖς δὲ Ἰουδαίοις οὐδὲ τοῦτο ἥρμοττεν. ἐκεῖνοι γὰρ ὑπὸ τῶν ἀνδραποδισάντων ᾆσαι προσταχθέντες ἐκ τῶν ᾠδῶν Σιών, ἔφασαν ἔννομα δρῶντες, Πῶς ᾄσομεν τὴν ᾠδὴν Κυρίου ἐπὶ γῆς ἀλλοτρίας; ἡμῖν δὲ ὁ θεῖος ἀπόστολος παρεγγυᾷ ἐν παντὶ τόπῳ προσευχομένους αἴρειν ὁσίους χεῖρας. τοῦτο καὶ ὁ δεσπότης Χριστὸς πρὸς τὴν Σαμαρεῖτιν ἔφη· Ἀμήν, ἀμήν, λέγω σοι, γύναι, ὅτι ἔρχεται ὥρα καὶ νῦν ἐστιν, ὅτε οὔτε ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ, οὔτε ἐν Ἱεροσολύμοις προσκυνήσουσι τῷ πατρί. πνεῦμα γὰρ ὁ Θεός, καὶ τοὺς προσκυνοῦντας αὐτῷ ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν. τὸ δέ, εὐλόγει ἡ ψυχή μου τὸν Κύριον, σύμφωνον ὑπάρχει τῷ προοιμίῳ τὸ τέλος. καλέσας γὰρ εἰς κοινωνίαν τῆς ὑμνῳδίας τὰς νοητὰς οὐσίας, διδάσκει καὶ ἡμᾶς, ὡς δυνατόν, γεραίρειν τὸν ποιητήν, καὶ ἰσόμετρον τῇ δυνάμει προσφέρειν τὸν χαριστήριον ὕμνον· ὅτι αὐτῷ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

Ψαλ. α. ρλϛ. α. Τιμ. β. η. Ιω. δ. κα. κγ.

Ψαλμ. ργ.

Η τοῦ παναγίου πνεύματος χάρις οὐ μόνον ἠθικὴν καὶ δογματικὴν διδασκαλίαν τοῖς ἀνθρώποις προσφέρει, ἀλλὰ καὶ ὅπως ὑμνεῖν χρὴ τὸν ποιητήν, ἀκριβῶς ἐκπαιδεύει. διά τοι τοῦτο τοῦτον συνεγράψατο τὸν ψαλμόν, τῷ μακαρίῳ Δαβὶδ ὑπουργῷ χρησαμένη, ὡς ἂν μάθοιεν ἅπαντες οἵοις ὕμνοις χρὴ τὸν εὐεργέτην ἀμείβεσθαι. τὰς μέντοι κοινὰς εὐεργεσίας ἐνταῦθα διέξεισι, καὶ δείκνυσι ποιητὴν ἁπάντων ὁμοῦ καὶ πρύτανιν τὸν τῶν ὅλων Θεόν.

1 Εὐλόγει ἡ ψυχή μου τὸν Κύριον. Ὁ μὲν Θεὸς ἄνθρωπον εὐλογεῖ, ἐν ἀσφαλείᾳ καθιστῶν καὶ λαμπρότερον ποιῶν, καθάπερ τὸν Ἀβραάμ· ὁ δὲ ἄνθρωπος οὐχ οὕτως, ἀλλ' αὐτὸν τότε λαμπρότερον ποιῶν. ἄν τε γὰρ ὁ Θεὸς εὐλογῇ, ἄν τε ἄνθρωπος τὸν Θεόν, ἑκατέρωθεν τὸ κέρδος εἰς τὸν ἄνθρωπον διαβαίνει. τὸ γὰρ θεῖον ἀπροσδεές. ὑμνεῖν τε διδάσκει τὸν εὐεργέτην Θεόν, ἕκαστον τὸν τῆς εὐσεβείας τρόφιμον.

Κύριε ὁ Θεός μου, ὡς ἐμεγαλύνθης σφόδρα. Ἐπιτάσεως καὶ ἐνταῦθα τὸ ὡς· τὸ δὲ ἐμεγαλύνθης σφόδρα, οὐκ αὐξήσεως δηλωτικόν, ἀλλὰ τοῦ ἀμετρήτου μεγέθους σημαντικόν. οὕτω γὰρ καὶ ὁ Σύμμαχος ἡρμήνευσε· Κύριε ὁ Θεός μου, μέγας εἶ σφόδρα. οὐ γὰρ σμικρὸς ὢν ἐμεγαλύνθης· ἀλλὰ φύσει μέγας ὤν, τοῦτο τοῖς εὐσεβέσιν ἐδείχθης. πῶς δὲ γὰρ μέγας, ὁ ἀεὶ ὢν μέγας, καὶ μὴ δεόμενος προσθήκης, ἀλλ' ἀεὶ τέλειος ὤν; πῶς μεγαλύνεται; ὅταν οἱ ἀνακείμενοι αὐτῷ βίον ἄριστον ἐπιδείξωνται, ὅταν καὶ διὰ ῥημάτων καὶ δι' ἔργων αὐτὸν ἀνυμνῶσι, μεγαλύνεται τότε, οὐκ αὐτὸς τι προσλαμβάνων εἰς μέγεθος, ἀλλὰ τοῖς ἀγνοοῦσιν αὐτὸν διὰ τῶν θεραπευόντων μέγας δεικνύμενος διὰ μεγαλουργίας κτισμάτων ποικιλίας τε καὶ προνοίας. χαίρουσα δὲ ἡ ψυχὴ τῷ τοιούτῳ φησί· Κύριε ὁ Θεός μου. σεμνυνομένης γὰρ ἡ φωνή. ἵνα δὲ τρόπον ἐμεγαλύνθη, ἐπάγει.

2 Ἐξομολόγησιν καὶ μεγαλοπρέπειαν ἐνεδύσω.

Ὁ δὲ Σύμμαχος οὕτως, Ὕμνον καὶ εὐδοξίαν ἠμφιάσω. Οὐκ ἔτι γάρ σε ἀγνοοῦσιν οἱ τῶν σῶν ἀπολαύοντες ἀγαθῶν, οὐδὲ τοῖς εἰδώλοις τὸ σὸν σέβας προσφέρουσιν, ἀλλά σε ὑμνοῦσι, καί σοι τὸ τῆς δοξολογίας ἐκτίνουσι χρέος. εἰ γὰρ καὶ ἱκανὴ εἰς δήλωσιν τοῦ μεγέθους τοῦ Θεοῦ ἡ τῶν ἀγγέλων δημιουργία, ἡ τῶν οὐρανῶν ἔκτασις, ἡ τῆς γῆς θεμελίωσις, καὶ ἄλλα ὅσα τούτοις ὁ ψαλμῳδὸς ἐπήγαγεν, ἀλλὰ τούτων ἱκανώτερον τὸ γενέσθαι τὸν σωτῆρα ἄνθρωπον, καὶ μεῖναι Θεόν, παθεῖν τε τὰ ἡμέτερα, καὶ φυλάξαι τὴν οἰκείαν ἀπάθειαν. διόπερ δεύτερα ταῦτα τῇ τάξει ὄντα, πρότερα τῶν ἄλλων ὅμως ἔταξεν,

ὡς

ὡς τῇ δυνάμει τυγχάνοντα πρότερα. ἐξομολόγησιν τὴν ἀφ' ἡμῶν σάρκα φησίν, ἐπειδὴ δι' αὐτῆς τῷ Θεῷ τὴν ὑπὲρ ἡμῶν προσήγαγεν ἐξομολόγησιν, ὥστε βοᾶν πρὸς πατέρα· [Ματθ. ια. κε.] ἐξομολογοῦμαί σοι Κύριε τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, ὅτι ἀπέκρυψας ταῦτα ἀπὸ σοφῶν καὶ συνετῶν, καὶ ὅσα τοιαῦτα· μεγαλοπρέπειαν δὲ, ἐπειδήπερ μεγάλως καὶ λίαν ὑπερβαλλόντως ἔπρεπε διασῶσαι τὸ ἡμέτερον φύραμα. ἀλλὰ γὰρ καὶ ἐνδύσασθαι ταύτην αὐτὸν τὴν ἐξομολόγησιν καὶ τὴν μεγαλοπρέπειάν φησιν, οὐχ ὡς πάλιν ἀποδύεσθαι μέλλοντα, ἀλλ' ὥστε δειχθῆναι, ὅτι σαρκωθεὶς οὐ μετεβλήθη εἰς ἄνθρωπον, ἀλλὰ καὶ Θεὸς μένει καὶ ἄνθρωπος γέγονεν. Ὁ ἀναβαλλόμενος φῶς, ὡς ἱμάτιον.

Περιβάλλεται φῶς ὡς ἱμάτιον, ὡς γνώσεως πανταχόθεν πεπληρωμένος, ὡς ἀκατάληπτον ἔχων στολήν. [α. Τιμ. ϛ. ιϛ.] καὶ τὴν ἀκραιφνεστάτην δὲ τοῦ Θεοῦ γνῶσιν σημαίνει τὸ φῶς. οἰκεῖ γὰρ φῶς κατὰ Παῦλον ἀπρόσιτον. τὸ γὰρ οἰκεῖν, τὸ ὅλον εἶναι γνῶσιν σημαίνει, δυσπερινόητον ὑπάρχοντα τοῖς νοητοῖς. ἀπρόσιτον γὰρ εἶπε τὸ φῶς. συνῳδὰ γὰρ τούτοις καὶ ὁ ἀπόστολος λέγει· ὁ μόνος ἔχων ἀθανασίαν, φῶς οἰκῶν ἀπρόσιτον. τοσοῦτον γάρ ἐστιν ἐκεῖνο τὸ φῶς, ὡς μηδένα πελάζειν τολμᾶν· ἀποστρέφει γὰρ τὰς ὄψεις ἡ τῆς αἴγλης ὑπερβολή. εἰ γὰρ ὁ αἰσθητὸς οὗτος ἥλιος ἀναγκάζει τοὺς ἀπλήστως καθορᾶν πειρωμένους, τίς ἱκανὸς τοῦ ἀπροσίτου φωτὸς ἐν περινοίᾳ γενέσθαι; ἐπεὶ μὲν οὖν καὶ αὐτὸς φῶς ἀληθινὸν, ἀναβάλλεται δὲ καὶ φῶς ὡς ἱμάτιον, καὶ φῶς οἰκεῖ ἀπρόσιτον, καὶ νεφέλη καὶ γνόφος κύκλῳ αὐτοῦ, καὶ ἔθετο σκότος ἀποκρυφὴν αὐτοῦ. καὶ οὐκ ἐναντία ταῦτα ἀλλήλοις. τὸ γὰρ ἀπρόσιτον φῶς, τοῖς ὁρᾶν οὐ δυναμένοις τῷ γνόφῳ καὶ τῷ σκότει ταυτόν ἐστιν. οὔτε γὰρ τὰ ἐν τούτῳ, οὔτε τὰ ἐν ἐκείνῳ δυνατὸν κατιδεῖν. καὶ τοῦτο μέν τοι κἀκεῖνο τῆς θείας φύσεως δηλοῖ τὸ ἀόρατον. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ Ἰωάννης ὁ θεολόγος περὶ τῆς αὐτῆς οἰκονομίας διηγούμενος, φῶς αὐτὴν ἐκάλεσε λέγων· [Ιω. α. ε.] Καὶ τὸ φῶς ἐν τῇ σκοτίᾳ φαίνει, καὶ ἡ σκοτία αὐτὸ οὐ κατέλαβε. ταύτην ὡς ἱμάτιον ἐνδύεται μὲν, ὅτι ὁλοκλήρως τοῖς ὑστερήμασι τῆς σαρκὸς σκέπει τε καὶ κρύπτει τὴν δύναμιν τῆς θεότητος, οἷον πεινῶν, διψῶν, κοπιῶν, καὶ τὰ τούτων ὑπομένων παραπλήσια. ἀναβάλλεται δὲ φῶς, ἡνίκα ἑαυτοῦ φανεροῖ τὴν θεότητα, ἐπιτιμῶν τῇ θαλάσσῃ, σαλεύων τὴν γῆν, σκοτίζων τὸν ἥλιον. οὐκ ἔτι γὰρ συγχωρεῖ τὴν θεότητα ὑπὸ τῆς ἀνθρωπότητος κρύπτεσθαι.

3 Ἐκτείνων τὸν οὐρανὸν ὡσεὶ δέρριν. Τὴν τῆς δημιουργίας εὐκολίαν διὰ τούτων ἐδίδαξεν. ὡς γὰρ ἀνθρώπῳ ῥᾴδιον δέρριν ἐκτεῖναι καὶ ποιῆσαι σκηνὴν, οὕτως ὁ τῶν ὅλων Θεὸς τὰ μεγάλα τῶν οὐρανῶν διεπέτασε κύτη, λόγῳ χρησάμενος μόνῳ.

Ὁ στεγάζων ἐν ὕδασι τὰ ὑπερῷα αὐτοῦ. Τοῦτο καὶ ὁ μακάριος ἐδίδαξε Μωϋσῆς. [Γεν. α. ϛ. ζ.] ἔφη γὰρ τὸν Θεὸν εἰρηκέναι· Γενηθήτω στερέωμα ἐν μέσῳ τοῦ ὕδατος, καὶ ἔστω διαχωρίζον ἀνὰ μέσον ὕδατος τοῦ ἐπάνω τοῦ στερεώματος, καὶ ἀνὰ μέσον ὕδατος τοῦ ὑποκάτω τοῦ στερεώματος.

4 Ὁ τιθεὶς νέφη τὴν ἐπίβασιν αὐτοῦ, ὁ περιπατῶν ἐπὶ πτερύγων ἀνέμων.

Διὰ τούτων τὴν πανταχοῦ διήκουσαν ἐδήλωσε πρόνοιαν. ἐφέστηκε γὰρ καὶ ἀνέμοις καὶ νέφεσι, καὶ αὐτὸς ἰθύνει ταῦτα καὶ κυβερνᾷ, καὶ τὴν ἐντεῦθεν φυομένην εἰς καιρὸν δίδωσι χρείαν. διδάσκει δὲ κατὰ ταυτὸν, ὡς ἡ θεία φύσις πανταχοῦ πάρεστι καὶ τοῖς πᾶσιν ἐφίσταται. ἐπειδὴ γὰρ τῶν αἰσθητῶν ἁπάντων ὀξυτάτη τῶν ἀνέμων ἡ φύσις (ἐν ἀκαρεῖ γὰρ ἀπὸ τῶν ἑσπερίων ἐπὶ τὴν ἕω διατρέχει, καὶ ἀπὸ τῆς ἕω πρὸς τὴν ἑσπέραν) οὐχ εὑρὼν ἑτέραν ἀκριβεστέραν ἐν τοῖς αἰσθητοῖς εἰκόνα, ἐπὶ πτερύγων ἀνέμων ἔφη τὸν Θεὸν ἐποχεῖσθαι, πανταχοῦ αὐτὸν παρεῖναι διὰ τούτων παραδηλῶν. εὑρίσκομεν δὲ καὶ τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ ἐν νεφέλῃ τὸν τῶν ὅλων ἐπιφανέντα Θεὸν, καὶ ἐν τῇ σκηνῇ διὰ νεφέλης τὴν οἰκείαν ποιη-

σάμενον

σάμενον ἐπιφάνειαν. καὶ μέντοι τοῦ Σολομῶντος τὸν οἶκον ἐγκαινίζοντος, νεφέλη τὸν οἶκον ἐκάλυψε. καὶ ὁ δεσπότης Χριστὸς ἐν τῷ ὄρει τοῖς τρισὶν ἀποστόλοις φωτεινὴν περὶ αὐτὸν νεφέλην ὑπέδειξε, καὶ ἀναλαμβανόμενον νεφέλη φωτεινὴ ὑπέλαβεν αὐτὸν ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν. [3. Βασ. η. ι.] [Ματθ. ιζ. ε.]

5 Ὁ ποιῶν τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα, καὶ τοὺς λειτουρ-
5 γοὺς αὐτοῦ πῦρ φλέγον. Ἔδειξεν οὐ τῶν ὁρατῶν αὐτὸν μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀοράτων δημιουργόν. τοὺς δὲ αὐτοὺς καὶ πνεύματα καὶ πῦρ προσηγόρευσε, τὸ δυνατὸν καὶ τὸ ταχὺ δι' ἑκατέρων διδάσκων. ὀξεῖα μὲν γὰρ τοῦ πνεύματος ἡ φύσις· ἰσχυρὰ δὲ τοῦ πυρὸς ἡ ἐνέργεια. ἀγγέλοις δὲ χρώμενος ὑπουργοῖς ὁ τῶν ὅλων Θεὸς καὶ εὐεργετεῖ τοὺς ἀξίους, καὶ κολάζει τοὺς ἐναντίους. διὰ τοῦτο καὶ πυρὸς ἐμνημόνευσε, τὴν κολαστικὴν σημαίνων ἐνέργειαν.

10 6 Ὁ θεμελιῶν τὴν γῆν ἐπὶ τὴν ἀσφάλειαν αὐτῆς.

Ὁ δὲ Ἀκύλας καὶ Σύμμαχος, Ἐπὶ τῆς ἕδρας αὐτῆς. Ποίαν ἀσφάλειαν, ὦ προφῆτα, ὅπου τοσοῦτον ὕδωρ ὑπόκειται καὶ πέλαγος ἀχανὲς τὸ φέρον ὑπὲρ τῶν νώτων αὐτήν; καὶ γὰρ ἀλλαχοῦ τοῦτο δηλῶν ἔλεγε· Τῷ στερεώσαντι τὴν γῆν ἐπὶ τῶν ὑδάτων. [Ψαλ. ρλε. ς.] ἐπειδὴ γὰρ ὁ θεμέλιος οὐκ ἀσφαλής, ἀλλὰ σφόδρα σαθρὸς ἦν, ἐν αὐτῇ τὴν ἀ-
15 σφάλειαν ἔθηκεν ὁ ποιήσας. τίς δὲ αὕτη ἡ ἀσφάλεια; ἡ δύναμις τοῦ ἐργασαμένου. Ἐν γὰρ τῇ χειρὶ αὐτοῦ τὰ πέρατα τῆς γῆς. [Ψαλ. ϟδ. δ.] γῆν δὲ καλεῖ, τὸν ἄνθρωπον. τοῦτον τοίνυν ἐπὶ τὴν ἀσφάλειαν θεμελιοῖ τῆς πίστεως, ὅστις οὐ κλιθήσεται εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος, δηλαδὴ ἐν τῷ μέλλοντι. Οὐ κλιθήσεται εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος.

Αὐτὴν γὰρ ἐφ' ἑαυτὴν ἑδράσας δέδωκεν αὐτῇ τὸ ἀκίνητον· καὶ τοῦτον διαμένει τὸν
20 τρόπον, ἐφ' ὅσον ἂν αὐτὸς ἐθελήσῃ. οὕτω καὶ ἀλλαχοῦ φησί· Κρεμῶν τὴν γῆν ἐπ' οὐδενός. [Ἰώβ κς. ζ.]

7 Ἄβυσσος, ὡς ἱμάτιον, τὸ περιβόλαιον αὐτοῦ.

Τὸ αὐτοῦ ἀντὶ τοῦ αὐτῆς τέθεικεν. οὕτω γὰρ καὶ ὁ Ἀκύλας καὶ ὁ Θεοδοτίων ἡρμήνευσαν· Ἄβυσσον ὡσεὶ ἔνδυμα περιέβαλες αὐτήν. Ἄβυσσον δὲ καλεῖ ἡ θεία γραφὴ τὴν ὑγρὰν οὐσίαν. οὕτω καὶ ἐν ἀρχῇ τῆς κτίσεως ὁ μακάριος ἔφη Μωϋσῆς· Ἡ δὲ γῆ ἀόρατος [Γεν. α. β.]
25 καὶ ἀκατασκεύαστος, καὶ σκότος ἐπάνω τῆς ἀβύσσου. ἐπειδὴ τοίνυν ἡ γῆ πανταχόθεν ὕδατι περιέχεται, καὶ τὰ μεγάλα μὲν καὶ ἄπλωτα πελάγη ταύτης ἐστὶ τέρματα, μέσην δὲ αὐτὴν διατέμνει ἕτερα πλεόμενα, εἰκότως ἔφη τὴν ἄβυσσον καθάπερ ἱμάτιον ἐπικεῖσθαι τῇ γῇ. καὶ ἄλλως δὲ, τὴν ἄβυσσον ἐπὶ ἀκαταληψίας εὑρήσεις κειμένην, ἐν τῷ· Τὰ κρίματά σου, Κύριε, ἄβυσσος πολλή. [Ψαλ. λε. ς.] ἀνεξερευνήτων γὰρ ὄντων τῶν κριμάτων αὐτοῦ, οὐκ
30 ἔστι κατάληψιν αὐτῶν εὑρεῖν. διὸ καὶ οὐχ ἁπλῶς ἀβύσσῳ, ἀλλὰ πολλῇ παραβάλλονται. καὶ τὸν Θεὸν οὖν, οὗ πολλὴ ἄβυσσος τὰ κρίματά ἐστι, περιβολαίου δίκην καλύπτει ἀκαταληψία, ἄβυσσος ὀνομαζομένη. Ἐπὶ τῶν ὀρέων στήσεται ὕδατα,

8 Ἀπὸ ἐπιτιμήσεώς σου φεύξονται, ἀπὸ φωνῆς βροντῆς σου δειλιάσουσιν.

9 Ἀναβαίνουσιν ὄρη, καὶ καταβαίνουσι πεδία εἰς τόπον ὃν ἐθεμελίωσας αὐτοῖς.

35 Διὰ πάντων διδάσκει τοῦ Θεοῦ τὴν προμήθειαν ἐφεστῶσαν τῇ κτίσει. τούτου χάριν γὰρ τὰς τῶν ὀρῶν κορυφὰς ἡ θάλαττα μιμουμένη τοῖς κύμασιν οὐκ ἐπικλύσει τὴν ἤπειρον, ἀλλὰ καθάπερ ἡμεῖς τὴν βροντὴν καταπεπλήγαμεν, οὕτως ἐκείνη τὸν κείμενον δέδιεν ὅρον. τὸ δὲ, ἐπὶ τῶν ὀρέων στήσονται ὕδατα, ἀντὶ τοῦ, ὡς ὄρος ἔστηκε. τὸ δὲ ἀναβαίνουσιν ὄρη, ἀντὶ τοῦ, ὡς ὄρη. νεφέλας δὲ οἶμαι δηλοῦν αὐτὸν τὰς ὑπὲρ τῆς κορυφῆς τῶν ὀρέων. τούτοις γὰρ τοῖς χωρίοις μά-
40 λιστα ἐμφιλοχωρεῦσιν αἱ νεφέλαι, ὥστε μὴ τὰ οἰκούμενα σκοτίζεσθαι συνεχῶς· αἳ, ὅταν βουληθῇς, φησι, πᾶσαι τὸν οἰκεῖον ἀπολαμβάνουσι χῶρον, καὶ διαλύονται, καὶ οὐδὲν γίνονται. καὶ ἄλλως δὲ, ὄρη τοὺς προφήτας διὰ τὸ ὕψος τῆς θεωρίας καλεῖ. ἐν αὐτοῖς ὕδατα ἵστανται, οἷς οἱ διψῶντες τὸ ὕδωρ τῆς διδασκαλίας ποτίζονται. ποίας δὲ ἐπιτιμήσεως; τῆς κατὰ τῶν Ἰουδαίων.

Ἀμὼς η. ια. δαίμων. τοῦτο γὰρ ὁ προφήτης ἕτερος δείκνυσι. φησὶ γάρ, Καὶ δώσω αὐτοῖς, οὐ λιμὸν ἄρτου, οὐδὲ δίψαν ὕδατος, ἀλλὰ λιμὸν τοῦ ἀκοῦσαι λόγον Κυρίου. ὅταν γὰρ ὁ Θεὸς ὀργισθῇ, ἀφανίζεται τὰ τῶν προφητῶν ὕδατα, ἐπειδήπερ οὐκ ἀφ' ἑαυτῶν τὴν χορηγίαν κέκτηνται. φωνὴν δὲ βροντῆς λέγει τὴν τοῦ εὐαγγελίου, ἣν οὐκ ἀποφεύγει, ἀλλὰ δειλιᾷ τὰ τῶν προφητῶν ὕδατα διὰ τὸ ὑπερέχον τῆς ἐν αὐτοῖς γνώσεως.

10 Ὅριον ἔθου, ὃ οὐ παρελεύσονται, οὐδὲ ἐπιστρέψουσι καλύψαι τὴν γῆν. (ἴσ. αὐτῷ χ. παρελεύσονται)

Αἰσχύνεται τὴν ψάμμον ἡ θάλασσα, καὶ μέχρις ἐκείνης λυττῶσα, καθάπερ χαλινῷ, τῷ ὅρῳ τῷ θείῳ κωλυομένη, ἀναχαιτίζεται πάλιν καὶ εἰς τοὐπίσω χωρεῖ. ἢ τοῦτο· οὐδὲ γὰρ πάσας αὐτῶν τὰς ἀποκαλύψεις οἱ προφῆται ἀπαγγέλλουσι· μόνα δὲ ἅπερ αὐτοῖς ἀποκαλύψαι προστάττεται, ἵνα μὴ τῷ πλήθει καλύψωσι τὴν γῆν, τουτέστι, τὸν β.Κορ. ιβ. δ. ἄνθρωπον χωρῆσαι μὴ δυνάμενον. καὶ μαρτυρεῖ Παῦλος λέγων· Ἤκουσα ἄρρητα ῥήματα, ἃ οὐκ ἐξὸν ἀνθρώπῳ λαλῆσαι.

11 Ὁ ἐξαποστέλλων πηγὰς ἐν φάραγξιν· ἀνὰ μέσον τῶν ὀρέων διελεύσεται ὕδατα. Εἶτα τὴν τούτων ἀποδείκνυσι χρείαν. 12 Ποτιοῦσι πάντα τὰ θηρία τοῦ ἀγροῦ· προσδέξονται ὄναγροι εἰς δίψαν αὐτῶν.

13 Ἐπ' αὐτὰ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ κατασκηνώσουσιν· ἐκ μέσου τῶν πετρῶν δώσουσι φωνήν. Καὶ τοῦτο τῆς θείας προνοίας τεκμήριον μέγιστον, τὸ μὴ μόνον τὴν ἀνθρώπων τὴν χρείαν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀλόγων πληροῦν. διὰ τοῦτο ὄρη τεμὼν παρόδους τοῖς ὕδασιν ἐτεκτήνατο, ὥστε μὴ μόνον ἀνθρώπους ἔχειν ἀφθόνως τὰ νάματα τῶν πηγῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν χερσαίων καὶ τῶν ἀεροπόρων ζώων τὰ γένη. τὸ δέ, προσδέξονται ὄναγροι εἰς δίψαν αὐτῶν, ὁ Σύμμαχος οὕτως ἡρμήνευσεν, ἀνακλήσεται ὄναγρος εἰς δίψαν ἑαυτοῦ. Ματθ. ϛ. κϛ. περὶ δὲ τῆς μέχρι τούτων προνοίας ἔλεγεν ὁ σωτήρ· Ἐμβλέψατε εἰς τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ, ὅτι οὐ σπείρουσιν οὐδὲ θερίζουσιν οὐδὲ συνάγουσιν εἰς ἀποθήκας, καὶ ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος τρέφει αὐτά. θηρία δὲ τοῦ δρυμοῦ οἱ δαίμονες ὀνομάζονται· θηρία δὲ τοῦ ἀγροῦ, [ταῦτα Θεοῦ,] τουτέστι τοῦ κόσμου, τοὺς ἁμαρτωλοὺς καλεῖ. ἐπειδὴ καθάπερ τὰ ἐν ἀγρῷ θηρία χειροήθη γενέσθαι δύναται, οὕτω καὶ οἱ ἁμαρτωλοὶ μεταβληθῆναι. διόπερ καὶ ποτίζεται τοῖς προφητικοῖς καὶ ἀποστολικοῖς ὕδασιν. (καὶ δύνανται / χ. ποτίζονται) ὀνάγρους δὲ τοὺς μηκέτι νωτοφοροῦντας τῇ ἁμαρτίᾳ ἐκάλεσεν, ἐλευθερωθέντας δὲ αὐτῆς. διόπερ αὐτοὺς καὶ διψῶντας τῶν νοητῶν ὑδάτων εἰσήγαγε. τούτους ὁ Θεὸς πρὸς Ἰὼβ λθ. ε. τὸν Ἰὼβ ἠνίξατο· Τίς ἐστιν ὁ ἀφεὶς ὄναγρον ἐλεύθερον; δεσμοὺς δὲ αὐτοῦ τίς ἔλυσε;

14 Ποτίζων ὄρη ἐκ τῶν ὑπερῴων αὐτοῦ· ἀπὸ καρποῦ τῶν ἔργων σου χορτασθήσεται ἡ γῆ.

Τίνος ἕνεκεν τὰ ὄρη ποτίζεται; ὅτι κἀκεῖνα δεῖται ὑετῶν, ἔνθα βοτάναι καὶ δένδρα ἄκαρπα. οὐ γὰρ μόνον κάτωθεν ἀναβλύζειν παρασκευάζει τῶν ὑδάτων τὴν φύσιν, ἀλλὰ καὶ ἄνωθεν διὰ νεφῶν τὴν ἀρδείαν προσφέρει. ὑπερῷα δὲ Θεοῦ, τὸν ἀέρα καλεῖ, καθάπερ ἐπὶ μιᾶς οἰκίας τοῦ παντὸς κόσμου, ἔργον Θεοῦ. τὸ δὲ λέγειν τὸν ὑετόν· διὰ τὴν ἐκ τῆς θαλάσσης τῶν ὑδάτων ἀναγωγήν. 15 Ὁ ἐξαποστέλλων χόρτον τοῖς κτήνεσι, καὶ χλόην τῇ δουλείᾳ τῶν ἀνθρώπων, 16 Τοῦ ἐξαγαγεῖν ἄρτον ἐκ τῆς γῆς.

Φύεται γὰρ ἡ πόα, καὶ διατρέφει τὰ κτήνη τὰ εἰς χρείαν ἀνθρώπων γεγενημένα. τρέφονται δὲ καὶ οἱ καρποὶ διὰ τῶν ὑετῶν, καὶ ὥριμοι γίνονται, καὶ τοῖς ἀνθρώποις προσφέ- Ψαλμ. λε. ζ. ρονται. τοῦτο καὶ ἐν ἑτέρῳ ἔφη ψαλμῷ· Ἀνθρώπους καὶ κτήνη σώσεις, Κύριε. ἀλλ' ὅμως διὰ τὴν τῶν ἀνθρώπων χρείαν καὶ τὰ κτήνη ταύτης ἀπολαύει τῆς προμηθείας. πιαινομένη γάρ, φησιν, ἡ γῆ, τοῖς ἐπ' αὐτῇ πᾶσιν ἀναδίδωσι τὰς ἐπιτηδείους τροφάς, σῖτον μέν, καὶ οἶνον, καὶ ἔλαιον τροφὴν ἐξαίρετον ἀνθρώπῳ, τῷ τε εὐγενεῖ καὶ τιμηθέντι (ἴσ. ἀπὸ)

παρὰ

παρὰ Θεοῦ· τὸν μὲν εἰς δύναμιν καρδίας, τὸν δὲ εἰς εὐφροσύνην ψυχῆς, ἔλαιον δὲ τῆς
ἐπιπόνου σκληραγωγίας ἁπαλυνόν τε καὶ φαιδρυνόν τὸ σῶμα. καὶ τῆς δὲ τῶν ἄλλων
φροντίζων διαμονῆς, τοῖς μὲν ποηφάγοις κτήνεσιν ἀπέδωκε χόρτον· τοῖς δὲ πρὸς ὑπηρε-
σίαν ἀνθρώπων ἐπιτηδείοις διὰ ἡμερότητα καὶ ἰσχὺν, τὴν ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων σπαρεῖσαν καὶ
5 γεωργηθεῖσαν ἀπένειμε χλόην, τοῖς ἄλλοις ἀποδοὺς τὴν αὐτομάτως βλαστάνουσαν.
πλὴν δύναται ἀμφοτέροις καὶ ἡ χλόη καὶ ὁ χόρτος δεδόσθαι. οὔτε δὲ θηρίων ἐν τούτοις,
οὔτε ἑρπετῶν ἐμνημόνευσε, διὰ τὸ ἑτέρᾳ κεχρῆσθαι ταῦτα τροφῇ. τὰ μὲν γὰρ γῆν, τὰ
δὲ σάρκας ἐσθίει. Καὶ οἶνος εὐφραίνει καρδίαν ἀνθρώπου,

17 Τοῦ ἱλαρῦναι πρόσωπον ἐν ἐλαίῳ· καὶ ἄρτος καρδίαν ἀνθρώπου στηρίζει.
10 Σαφέστερον δὲ ὁ Σύμμαχος εἴρηκεν· Ἐκβλαστῶν χόρτον τοῖς κτήνεσι καὶ χλόην
τῇ δουλείᾳ τῶν ἀνθρώπων, εἰς τὸ ἐκφῦσαι τροφὴν ἀπὸ γῆς, καὶ οἶνον εὐφραίνειν
καρδίαν ἀνθρώπου· στίλβειν πρόσωπον ἐν ἐλαίῳ, καὶ ἄρτον καρδίαν ἀνθρώπου στηρί-
ζειν. ἐπὶ τούτῳ γάρ, φησιν, ὁ τῶν ὅλων Θεὸς τῇ γῇ τὸν ὑετὸν διηνεκῶς χορηγεῖ, ὥστε τοὺς
παντοδαποὺς βλαστῆσαι καρποὺς· καὶ ἄρτῳ μὲν στηρίξαι καὶ διαθρέψαι τῶν ἀνθρώ-
15 πων τὴν φύσιν, οἴνῳ δὲ εὐφρᾶναι καὶ θυμηρεστέραν ἐργάσασθαι τὴν ζωὴν, ἐλαίῳ δὲ οὐ
μόνον ἔνδοθεν διαθρέψαι, ἀλλὰ καὶ ἔξωθεν λαμπρῦναι τὰ σώματα, ἱλαρῦναι δὲ καὶ
φαιδρῦναι τὸ πρόσωπον τοῦ ἔσω ἀνθρώπου ἐλαίῳ τῷ θεραπευτικῷ τοῦ θείου φωτὸς, ἐπι-
νοίᾳ μόνῃ διαφέροντι τοῦ ἀποδοθέντος οἴνου. ὁ γὰρ τοῦ Θεοῦ λόγος, ὥσπερ ἄμπελος, οὕτω καὶ
ἐλαία ἐστίν. Ἐγὼ γάρ, φησιν, ὡσεὶ ἐλαία κατάκαρπος ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Θεοῦ. ἡ γὰρ αὐτοῦ
20 διδασκαλία κατὰ διαφορὰν χρείαν οἶνός τε καὶ ἔλαιόν ἐστι καὶ ἄρτος. *ψαλμ. να.*

18 Χορτασθήσεται τὰ ξύλα τοῦ πεδίου· Ὁ δὲ Ἑβραῖος καὶ οἱ λοιποὶ, Τοῦ
Κυρίου τεθείκασι. Διεξελθὼν τὰ κάρπιμα ἀναγκαίως μνημονεύει καὶ τῶν ἀκάρπων, ὡς
ἀναγκαίαν τοῖς ἀνθρώποις καὶ αὐτῶν παρεχόντων χρείαν. διὰ τοῦτο καὶ Κυρίου αὐτὰ
προσηγόρευσεν, ὡς αὐτοφυῆ καὶ οὐ χειροποίητα, ἀλλὰ τῷ θείῳ λόγῳ βλαστήσαντα. τίνος
25 δὲ χορτασθήσεται; θεογνωσίας δηλονότι. πῶς δὲ χορτάζονται; τῇ μελέτῃ τοῦ νόμου. τοιγαροῦν
αὐτοὺς καὶ ξύλα τοῦ Κυρίου ἐκάλεσεν, ἐπειδὴ οἱ μελετῶντες τὸν νόμον ἡμέρας καὶ νυκτὸς,
ξύλον παρὰ τὰς διεξόδους τῶν ὑδάτων πεφυτευμένον λέγονται. *ψαλμ. α. γ.*

Αἱ κέδροι τοῦ Λιβάνου, ἃς ἐφύτευσας. ἐκεῖ στρουθία ἐννοσσεύσουσι. *χ. ἐννοσσεύουσιν.*

19 Τοῦ ἐρωδιοῦ ἡ κατοικία ἡγεῖται αὐτῶν. Ὁ δὲ Ἀκύλας οὕτως, Ἐκεῖ ὄρ-
30 νεα νοσσεύουσιν. Ὡς ἀναγκαίων δὲ μετὰ τὰ κάρπιμα μνημονεύει καὶ τῶν ἀκάρπων. διὰ δὲ
τοῦ Λιβάνου ἐπισήμου ὄρους καὶ τῶν αὐτοῦ κέδρων τὰ λοιπὰ τῆς γῆς ὄρη καὶ δένδρα δεδήλωκε.
τὰ δένδρα δὲ ταῦτα ἀνθρώποις μὲν συνίστησιν οἴκους, ὀρνέων δὲ λέγει τὰς οἰκήσεις. Ἀ-
κύλας δὲ ἐξέδωκεν, ἐκεῖ ὄρνεα νοσσεύουσιν, ἐρωδιῷ ἐλάται οἶκος αὐτῶν. τῶν δὲ πατέρων *χ. αὐτοῦ.*
τις ἔφη· ἐρωδιῷ πᾶς τόπος εἰς οἴκησιν ἐπιτήδειος, καὶ ὡς εἰς προητοιμασθέντα οἶκον
35 πανταχοῦ παρὰ γίνεται. τοῦτο γάρ, ὃ ἡγεῖται αὐτῶν. στρουθία δὲ καλεῖ, τὰς παρὰ τοῦ δια- *χ. αὐτῶν.*
βόλου καὶ τῶν αὐτῶν περιπλεόντων διωκομένας ψυχὰς διὰ εὐσέβειαν, δυνηθείσας δὲ αὐτοῦ
τὰς παγίδας φυγεῖν, περὶ ὧν ὁ Δαβὶδ ἔλεγεν· Ἡ ψυχὴ ἡμῶν ὡς στρουθίον ἐρρύσθη ἐκ *ψαλμ. ρκγ. ζ.*
τῆς παγίδος θηρευόντων. ἐρωδιὸν δὲ οὐκ ἂν ἁμάρτοις τὸν Πέτρον εἰπών, ἐπειδὴ τὸν Χρι- *χ. τῶν Χεκῶ.*
στὸν διηνεκῶς ἠκολούθει, ὥσπερ ὁ ἐρωδιὸς οὐκ ἐθέλει χωρίζεσθαι τῶν κεκλημένων λέγε-
40 ται. οὗτος τῶν στρουθίων ἡγεῖται. δείκνυσι γὰρ αὐτοῖς, πῶς χρὴ τὰς τῶν θηρευόντων παγίδας
ὑπεράλλεσθαι· καὶ αὐτὸς τῇ ἀρνήσει παγιδευθεὶς, διὰ μετανοίας τὴν παγίδα ἐξέ-
φυγεν. Ὄρη τὰ ὑψηλὰ ταῖς ἐλάφοις· πέτρα καταφυγὴ τοῖς λαγωοῖς.

Οὐ παρορᾷ, φησιν, οὐδὲ τὰ σμικρὰ τῶν ζώων ἡ πρόνοια, ἀλλὰ ταῖς μὲν ἐλάφοις
ἔδωκεν

ἔδωκεν ἐξαίτημα, τὰς τῶν ὀρῶν κορυφάς· τοῖς δὲ μικροτέροις τῶν ζώων, τὰς τῶν πετρῶν καταδύσεις. καὶ οὐδὲν ἄρα μάτην παρὰ σοῦ τοῦ Θεοῦ γέγονε. τούτων γὰρ μὴ ὄντων, ἐν πεδιάδι ῥαδίως τὰ τῶν ζώων ἀσθενῆ πρὸς τῶν ἰσχυροτέρων ἡλίσκετο, καὶ θᾶττον ἐξέλιπον ἂν κατὰ τὸν τοῦ ὕπνου καιρὸν μάλιστα θηρευόμενα. διὰ δὲ τῶν πετρῶν σπήλαιά τε σημαίνει καὶ φωλεούς, εἰς ἃ καταφεύγουσι λαγωοί τε καὶ χοιρογρύλλιοι. καὶ γὰρ τὸ τῶν ἐλάφων γένος πολεμίως ἔχει πρὸς τὸ τῶν ὄφεων. τοιοῦτοι πάντως καὶ οἱ τοῦ Χριστοῦ μαθηταί, τὴν κατὰ τῶν νοητῶν ὄφεων δύναμιν ἔχοντες, κατὰ τὸ εἰρημένον ὑπὸ Χριστοῦ· Ἰδοὺ δέδωκα ὑμῖν τὴν ἐξουσίαν τοῦ πατεῖν ἐπάνω ὄφεων καὶ σκορπίων καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ. ὁ δὲ Σύμμαχος ἐξέδωκεν, οἱ λαγωοὶ καὶ οἱ χοιρογρύλλιοι, οἳ ἐν τοῖς ἀκαθάρτοις ζώοις τάττονται καὶ ἀσθενέσι. Μωϋσῆς τοίνυν τὴν κάμηλον καὶ τὸν ὗν καὶ τὸν δασύποδα, ὅπερ ἐστὶ λαγωός, οὐκ ἐσθίεσθαί φησι. διὰ τούτων οὖν ὁ Δαβὶδ τὰ ἔθνη αἰνίττεται. οὗτοι γὰρ καταφυγὴν, τὴν νοητὴν πέτραν, τὴν ἐκκλησίαν ἔχουσι, δι' ἧς δυναμοῦνται καὶ καθαίρονται. ἔλαφοι δέ, ἐπείπερ καθαρὰ ζῶα κατὰ τὸν νόμον τυγχάνουσιν, ἀναγκαίως αἱ ψυχαὶ τῶν δικαίων εἰσίν, ὅσαι τὸν νόμον ἐφύλαξαν.

Λικ. ι. ιθ.

Λευΐτ. ια. δ. αϛ. ζ.

χ. ἴδιον

χοῖρον

20 Ἐποίησε σελήνην εἰς καιρούς. Τὰ κατὰ γῆν ἅπαντα διεξελθών, καὶ τῶν ἀοράτων φύσεων τὴν δημιουργίαν δείξας, καὶ τῶν οὐρανῶν ὑποδείξας τὴν ποίησιν, καὶ τῶν φωστήρων ποιεῖται τὴν μνήμην, ἃ κατὰ τὴν τετάρτην ἡμέραν ἐγένετο, καὶ λέγει τὴν τῆς σελήνης δημιουργίαν διὰ τὴν τῶν καιρῶν γεγενῆσθαι διδασκαλίαν. αἱ γὰρ αὐτῆς ἀλλοιώσεις μετρεῖσθαι τὸν χρόνον παρασκευάζουσι. τοῦ γὰρ μηνὸς τὸ μέτρον αὕτη ποιεῖ, ἐν τοσαύταις ἡμέραις αὔξουσά τε καὶ φθίνουσα. σελήνην δὲ ἐνταῦθα τὴν τῶν Ἰουδαίων λέγει συναγωγήν, ἥτινα μέχρι καιρῶν νόμου καὶ τῶν προφητῶν ἔθετο· ἥλιον δὲ τὸν Χριστόν. οὕτω γὰρ αὐτὸν καὶ Μαλαχίας ἔλεγεν· Ἀνατελεῖ ὑμῖν τοῖς φοβουμένοις τὸ ὄνομα Κυρίου, ἥλιος δικαιοσύνης, καὶ ἴασις ἐν ταῖς πτέρυξιν αὐτοῦ, ὅστις ἔγνω τὴν ἑαυτοῦ δύσιν. τὸν γὰρ καιρόν, καθ' ὃν ἔδει τὸ πάθος οἰκονομῆσαι, ἐγίνωσκεν· ὥστε πρὶν ἐλθεῖν τοῦτον, ἔλεγεν· Οὔπω ἥκει ἡ ὥρα, ἵνα δοξασθῇ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου.

Μαλαχ. δ. β.

Ὁ ἥλιος ἔγνω τὴν δύσιν αὐτοῦ. Οὐκ ἔμψυχος ὤν, οὐδὲ λόγῳ χρώμενος, ἀλλὰ κατὰ τὸν θεῖον ὅρον ὁδεύων, οὕτω ποιεῖ τὴν ἡμέραν φαινόμενος, καὶ τὴν νύκτα κρυπτόμενος, καὶ τὸν αὐτοῦ δρόμον τρέχει, καὶ τὰ μέτρα φυλάττει.

21 Ἔθου σκότος, καὶ ἐγένετο νύξ. Ἀναγκαία καὶ ταύτης χρεία, καὶ τῇ μὲν τοῦ φωτὸς ὑποχωρήσει συνισταμένη, ἀνάπαυλαν δὲ τοῖς ἀνθρώποις παρεχομένη. σαφῶς δὲ τὸν σταυροῦ λέγει καιρόν. ὅτε γὰρ σκότος ἀπὸ ἕκτης ὥρας ἕως ἐννάτης ἐγένετο, ὅπερ εἰς ὁλόκληρον νύκτα ἕνεκα τοῦ τριημέρου τῆς ἀναστάσεως παρείληπται μυστηρίου.

Ἐν αὐτῇ διελεύσεται πάντα τὰ θηρία τοῦ δρυμοῦ. 22 Σκύμνοι ὠρυόμενοι τοῦ ἁρπάσαι καὶ ζητῆσαι παρὰ τοῦ Θεοῦ βρῶσιν αὐτοῖς.

Ἡ γὰρ νὺξ τοῖς μὲν ἀνθρώποις ἀνάπαυλαν πραγματεύεται, ἄδειαν δὲ τοῖς θηρίοις παρέχει, ὥστε τὰς πεινώσας ἐμπλῆσαι γαστέρας. τὸ δὲ ζητῆσαι παρὰ τοῦ Θεοῦ βρῶσιν αὐτοῖς, ἀντὶ τοῦ, καὶ τούτοις ἡ θεία πρόνοια παρέχει τὴν χρείαν. τὸ μὲν γὰρ παρὰ τοῦ Θεοῦ αἰτεῖν, λογικῶν· τὸ δὲ ζητεῖν, καὶ τῶν ἀλόγων. ἀλλ' ὅμως καὶ τούτοις ὁ Θεὸς τὴν ἀναγκαίαν παρέχει τροφήν. θηρία δὲ τοῦ δρυμοῦ καὶ σκύμνους, τοὺς δαίμονάς φησιν, οἵτινες ἐν τῷ καιρῷ τοῦ δεσποτικοῦ σταυροῦ ὠρύοντο, νομίζοντες τότε θήρας ἔχειν καιρόν. ἔβλεπον γὰρ Ἰούδαν προδεδωκότα, τὸν Πέτρον ἀρνούμενον, τοὺς λοιποὺς ἀποστόλους σκορπισθέντας. ὠρύοντο τοίνυν ἁρπάσαι καὶ ζητῆσαι παρὰ τοῦ Θεοῦ βρῶσιν αὐτοῖς· πρότερον ἁρπάσαι· οὐκ ἐπιτυχόντες δὲ τῆς ἁρπαγῆς, ζητῆσαι. οὐδὲ γὰρ ὀκνοῦσι παρὰ τοῦ Θεοῦ ὑ-

πὸ

πὸ ἀναιδείας τοὺς δικαίους ἐξαιτεῖν εἰς πειρατήρια. ἢ οὐχὶ τὸν Ἰὼβ ἐξήτησεν ὁ διάβολος; ἐξήτησε δὲ καὶ τοὺς ἀποστόλους παρὰ Χριστοῦ, ὥστε τὸν Κύριον λέγειν· Σίμων, Σίμων, ποσάκις ἐξήτησεν ὁ Σατανᾶς σινιάσαι σε, ὡς τὸν σῖτον; ἐγὼ δὲ ἐδεήθην περὶ σοῦ, ἵνα μὴ ἐκλίπῃ ἡ πίστις σου.

5 23 Ἀνέτειλεν ὁ ἥλιος, καὶ συνήχθησαν, καὶ εἰς τὰς μάνδρας αὐτῶν κοιταθήσονται.

Ἡλίου ἀνίσχοντος τὰ μὲν εἰς τὰς οἰκείας καταδύσεις χωρεῖ τὰ θηρία· οἱ δὲ ἄνθρωποι τὸν περὶ τῆς χθὲς ἡμέρας ἀποθέμενοι πόνον, προθύμως πάλιν ἐπὶ τοῖς ἔργοις διημερεύουσιν. ἀναστάντος γὰρ τοῦ Χριστοῦ ὑπεχώρησαν. ὁ δὲ Σύμμαχος ἀντὶ τοῦ συνήχθησαν, ὑποχωρήσουσιν ἔγραψε. ποῦ δὲ ὑπεχώρησαν; εἰς τὰς ἑαυτῶν μάνδρας, ἔνθα κοιτάζονται

10 ἑρπετῶν δίκην φωλεύοντες. 24 Ἐξελεύσεται ἄνθρωπος ἐπὶ τὸ ἔργον αὐτοῦ, καὶ ἐπὶ τὴν ἐργασίαν αὐτοῦ ἕως ἑσπέρας. Εἰκότως· ἐπειδὴ τὸ θαρρεῖν τοῖς ὄντως ἀνθρώποις δέδωκεν ἡ τοῦ Χριστοῦ ἀνάστασις, καὶ προετρέψε μέχρις ἑσπέρας, δηλαδὴ τῆς τοῦ βίου συντελείας, τὸ οἰκεῖον ἔργον ἐργάζεσθαι, τοῦτ' ἔστι τὴν ἀρετήν. ταύτην γὰρ ἡμῖν ὁ Θεὸς εἰς ἐργασίαν ἔθετο.

15 25 Ὡς ἐμεγαλύνθη τὰ ἔργα σου, Κύριε· πάντα ἐν σοφίᾳ ἐποίησας.

Ἕκαστον τῶν εἰρημένων λογισάμενος ὁ προφήτης, καὶ τὴν πολλὴν τοῦ Θεοῦ κηδεμονίαν καταμαθὼν, ἐν μέσῳ τῆς διηγήσεως τὸν ὕμνον ἀνέπεμψε, θαυμαστὰ καὶ λίαν ἀξιάγαστα καὶ σοφίας μεστὰ φήσας εἶναι πάντα τοῦ Θεοῦ τὰ ποιήματα. εὗρε γὰρ καὶ τὴν ὑπό τινων δυσσεβῶν διαβαλλομένην νύκτα σφόδρα χρησιμωτάτην, καὶ τὰ ἄκαρπα

20 ξύλα χρείαν ἑτέραν εἰσφέροντα, καὶ τῶν θηρίων τὰ γένη εἰς πολλὰ τοῖς ἀνθρώποις ἁρμόδια. θαυμαστὸν δὲ τὸ ὡς, καὶ σοφία, ἐν ᾗ πάντα ἐποίησεν ὁ Κύριος. ἔστι Χριστὸς γὰρ Θεοῦ δύναμις καὶ Θεοῦ σοφία, ἣν ὡς ὑπερβάλλουσαν καὶ λίαν ἀπόκρυφον οὐδεὶς τῶν ἀρχόντων τοῦ αἰῶνος τούτου ἔγνωκεν. Εἰ γὰρ ἔγνωσαν, οὐκ ἂν τὸν Κύριον τῆς δόξης ἐσταύρωσαν, καθώς φησιν ὁ Παῦλος. *α. Κορ. β.* Ἐπληρώθη ἡ γῆ τῆς κτίσεώς σου·

25 Ἀντὶ τοῦ, παντοδαπῶν ταύτην ἐνέπλησας ἀγαθῶν, τοῦτ' ἔστι, τοῦ ἐγκαινισμοῦ καὶ τῆς ἀνανεώσεως. εἴ τις γὰρ ἐν Χριστῷ, καινὴ κτίσις. διὰ τί δὲ ἡ γῆ; ἐπειδὴ εἰς αὐτὴν ὁ κλίνας οὐρανοὺς καταβέβηκε. πῶς δὲ αὐτὴν ἀνεκαίνισε; δι' ὑδάτων, ὥσπερ αὐτὴν καὶ ἀπ' ἀρχῆς παρήγαγε· δι' ὑδάτων δὲ τοῦ βαπτίσματος εὔδηλον ὅτι. δηλοῖ γὰρ τὸ ἑπόμενον·

25 Αὕτη ἡ θάλασσα ἡ μεγάλη. Μεγάλη μὲν γὰρ ἡ χάρις τοῦ βαπτίσμα-

30 τος, ὡς μεγάλα περιέχουσα μυστήρια· εὐρύχωρος δὲ, ὡς ὅλην χωροῦσα τὴν ἐνέργειαν τοῦ πνεύματος. ἑρπετὰ δὲ τοὺς ἁμαρτωλοὺς, διὰ τὸ ἕρπειν αὐτοὺς ἐπὶ τὰ γήϊνα· οἵτινες διὰ τὸ πλῆθος, εἰκότως ὑπὲρ ἀριθμὸν λέγονται· ἢ ὅτι μόνοις τοῖς δικαίοις ἀριθμεῖσθαι πρέπει. φησὶ γὰρ, Ἐμοὶ δὲ λίαν ἐτιμήθησαν οἱ φίλοι σου, ὁ Θεός· ἐξαριθμήσομαι αὐτοὺς, καὶ ὑπὲρ ἄμμον πληθυνθήσονται. *ψαλ. ρλη.*

35 Αὕτη ἡ θάλασσα ἡ μεγάλη καὶ εὐρύχωρος· ἐκεῖ ἑρπετὰ, ὧν οὐκ ἔστιν ἀριθμός,

27 Ζῶα μικρὰ μετὰ μεγάλων. Καὶ τοῦτο δὲ τῆς θείας κηδεμονίας τεκμήριον, τὸ τὰ μικρὰ γένη τοῖς μεγάλοις ἐνδιαιτᾶσθαι, καὶ μὴ παντελῶς ὑπ' ἐκείνων καταναλίσκεσθαι. θαλάττῃ τοίνυν τῇ καθ' ἡμᾶς παραβάλλει τὸν ἀνθρώπινον βίον διὰ τὸ ἀστάθμητον καὶ ἀεικίνητον τῶν ἐν αὐτῷ πραγμάτων· ἑρπετῶν δὲ γένος τὸ ἀναρίθμητον, τὸ

40 πολυειδὲς καὶ οἱονεὶ πολυπρόσωπον τῶν ἀνθρώπων πλῆθος, εἰς τὸ τῆς ἕξεως ποικίλον νοουμένης τῆς διαγωγῆς. φύσις μὲν γὰρ πᾶσιν ἡ αὐτή, καὶ ὁ τῆς γενέσεως τρόπος οὐχ ἕτερος· πολυειδὴς δὲ ὁ νοῦς, καὶ πολυγνώμων ἐν ἡμῖν ἡ καρδία. καὶ τοῦτο εἰδώς τις ἔφασκεν· Ὥσπερ οὐχ ὅμοια πρόσωπα προσώποις, οὕτως οὐδὲ αἱ διάνοιαι τῶν ἀνθρώπων. πλοῖα *Παροιμ. κζ.*

δὲ εἶναί φαμεν διαπορευόμενα ἐν ταύτῃ τῇ θαλάσσῃ, τὰς ἁγίας τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἐκκλησίας, ὅσαι μὲν ἐν κόσμῳ, ἀνωτέρω δὲ τοῦ κόσμου· καθάπερ καὶ τὰς ὁλκάδας ἐστὶν ὁρᾶν, ὅσαι μὲν ἐν ὕδασι, πλὴν ὑδάτων ἀνωτέρω. αἱ τοίνυν ἐν τάξει πλοίων ἐκκλησίαι τὴν νοητὴν ταύτην ἰδίᾳ νηχόμεναι θάλασσαν, δέχονται μὲν τοὺς πιστεύοντας, ἀποκομίζουσι δέ, καθάπερ εἰς ἑτέραν γῆν τινα ἢ χώραν, τὴν τῶν οὐρανῶν βασιλείαν, καὶ ἐλπίδα τὴν ἐν Χριστῷ, καὶ εἰς ἁγιασμὸν τοῦ πνεύματος, καὶ εἰς τὴν τῶν ἁγίων πατρίδα, τὴν ἀρετήν. πάροικοι γὰρ ὄντες κατὰ τὸ γεγραμμένον, καὶ παρεπίδημοι ἐπὶ τῆς γῆς, οὐκ ἔχουσιν ὧδε μένουσαν πόλιν· ἐπείγονται δὲ πρὸς ἐκείνην, ἧς τεχνίτης καὶ δημιουργὸς ὁ Θεός.

Ἑβρ. ια. ιγ. καὶ ιγ. ιδ. καὶ α. Πετρ. β. ια.

χ. τὸ

Ἐκεῖ πλοῖα διαπορεύεται. Χρεία καὶ αὕτη τῶν ἀνθρώπων μεγίστη. διὰ ναυπηγικῆς γὰρ τέχνης καὶ κυβερνητικῆς ἐπιστήμης παρ' ἀλλήλων κομιζόμεθα τὰ ἐνδέοντα, καὶ τὸν παρ' ἡμῖν φυόμενον καρπὸν χορηγοῦμεν ἑτέροις, καὶ δεχόμεθα τὸν παρ' ἐκείνοις γινόμενον. 28 Δράκων οὗτος ὃν ἔπλασας ἐμπαίζειν αὐτῷ.

Διὰ τοῦ δράκοντος τὰ μεγάλα παρεδήλωσε κήτη, ἃ τοῖς μεγάλοις πελάγεσιν ἐμφιλοχωρεῖ. τὸ δὲ ἐμπαίζειν αὐτῷ, ἀντὶ τοῦ, αὐτῇ τῇ θαλάσσῃ. ἀρρενικῶς γὰρ αὐτὴν καὶ ὁ Ἑβραῖος καὶ ὁ Σύρος καλεῖ. οὕτω, φησίν, ἐστὶ μεγάλη, ὅτι καὶ τὰ μυρία τῶν ἰχθύων "περίκειται γένη, καὶ τὰ μέγιστα κήτη ἀδεῶς ἐν αὐτῇ νήχεται. Εἰ δέ τισι δοκεῖ καὶ ἀλληγορῆσαι τὸν δράκοντα, διὰ τὸ καὶ ἐν τῷ Ἡσαΐᾳ τὴν μάχαιραν τὴν μεγάλην καὶ τὴν ἁγίαν καὶ τὴν ἰσχυρὰν ἐπὶ τὸν δράκοντα χωρεῖν, τὸν ὄφιν τὸν σκολιὸν τὸν ἐν τῇ θαλάσσῃ, οὐδὲ ἡμεῖς παραιτησόμεθα τὴν τοιαύτην διάνοιαν· ἐπεὶ καὶ παρὰ τῷ Ἰὼβ εὑρίσκομεν τὸν Θεὸν διαλεγόμενον, Ἄξεις, φησί, δράκοντα ἐν ἀγκίστρῳ; οὗτος παρὰ τοῦ Θεοῦ πλασθείς, ἐπαρθεὶς δὲ κατὰ τοῦ δημιουργήσαντος, εἰς τὸ παίζεσθαι δέδοται, περὶ οὗ πάλιν ὁ Θεὸς πρὸς τὸν Ἰὼβ διελέγετο· Οὐκ ἔστιν ἐπὶ τῆς γῆς ὅμοιον αὐτῷ πεποιημένον ἐγκαταπαίζεσθαι ὑπὸ τῶν ἀγγέλων, δηλαδὴ τῶν δικαίων. οὗτοι γὰρ διὰ τὴν ἀρετὴν καὶ εἰς ἀγγέλων τάξιν ἀνελθόντες παίζουσι τὸν διὰ κακίαν ἐξ ἐκείνης ἐκπεσόντα τῆς τάξεως. καὶ ὁ Κύριος ἐξουσίαν ἔδωκε τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς πατεῖν ἐπάνω ὄφεων καὶ σκορπίων καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ. καὶ ἀλλαχοῦ φησι· Σὺ συνέτριψας τὰς κεφαλὰς τῶν δρακόντων ἐπὶ τοῦ ὕδατος. καὶ εἰκότως ἐν τῷ περὶ τῆς θαλάσσης λόγῳ τούτου ἐμνημόνευσεν, ἅτε δὴ καὶ τοῦ βίου παντὸς τοῦ ἡμετέρου ἁλμυροῦ τινος ὄντος, καὶ πανταχόθεν περιρριπιζομένου καὶ κύμασιν ἀγρίοις συγκινουμένου. Πάντα πρὸς σὲ προσδοκῶσι δοῦναι τὴν τροφὴν αὐτῶν εἰς εὔκαιρον. Παρὰ σοῦ, φησιν, εἰς καιρὸν ἅπαντα τὴν χρείαν κομίζεται. τὰ γὰρ ἄλογα ζητεῖ μὲν τὴν τροφήν, ἀγνοεῖ δὲ τὸν χορηγόν· δέχεται δὲ ὅμως ταύτην παρὰ τοῦ ποιητοῦ.

ἐνδιάκειται

Ησ. κζ. α.

Ἰὼβ μ. κ.

Ἰὼβ μα. κε.

Λουκ. ι. ιθ.

Ψαλμ. ογ. ιδ.

29 Δόντος σου, αὐτοὶ συλλέξουσι. Σοῦ παρέχοντος τὴν ἀφθονίαν, τούτων ἕκαστον καρποῦται τὰ πρόσφορα. Ἀνοίξαντος δέ σου τὴν χεῖρα, τὰ σύμπαντα πλησθήσεται χρηστότητος. Τὴν εὐκολίαν τῆς τῶν ἀγαθῶν χορηγίας διὰ τούτων ἐδήλωσεν. ὥσπερ γὰρ εὐπετὲς εἴσω νενευκότας ἐκτεῖναι δακτύλους, οὕτω ῥᾴδιον τῷ Θεῷ τῶν ἀγαθῶν ἁπάντων δωρήσασθαι τὴν εἰσφοράν. ἄνοιξιν δὲ χειρῶν αὐτοῦ, καὶ τὴν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ ἔκτασιν χρὴ λογίζεσθαι, ἀφ' ἧς πάντα ἐπλήσθη χρηστότητος, ὅτι ἔστι φιλανθρωπίας· ἐπειδὴ πᾶσα ἁμαρτία διὰ σταυροῦ συγκεχώρηται.

30 Ἀποστρέψαντος δὲ τὸ πρόσωπον, ταραχθήσονται. Καθάπερ δὲ πάσης ἐμφορεῖς θυμηδίας τοὺς τῶν σῶν ἀγαθῶν ἀπολαύοντας, ἐν εὐμενείᾳ ταῦτα δωρούμενος· οὕτως ἀποστρεφομένου σου, ταραχῆς ἅπαντα καὶ δέους ἐμπίμπλαται.

Ἀντανελεῖς τὸ πνεῦμα αὐτῶν, καὶ ἐκλείψουσι, καὶ εἰς τὸν χοῦν" αὐτῶν ἐπιστρέψουσι.

χ. αὐτῶν

Σοῦ

Σοῦ γὰρ βουλομένου καὶ ὁ τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος γίνεται χωρισμός, μεθ' ὃ τὸ σῶμα φθορᾷ παραδίδοται καὶ εἰς τὸν πρότερον ἀναλύεται χοῦν. πνεῦμα δὲ ἐνταῦθα, τὴν ψυχὴν προσηγόρευσεν. 31 Ἐξαποστελεῖς τὸ πνεῦμά σου, καὶ κτισθήσονται· καὶ ἀνακαινιεῖς τὸ πρόσωπον τῆς γῆς.

5 Ἐνταῦθα σαφῶς ἡμῖν τὴν ἀνάστασιν προεκήρυξε, καὶ τὴν διὰ τοῦ παναγίου πνεύματος ἀναβίωσιν. οὕτω δὲ καὶ Ἠλίας ὁ πάνυ τῆς χήρας ἀνέστησε τὸν υἱόν, τρὶς ἐμφυσήσας τῷ παιδαρίῳ, διὰ τῆς ἐνοικούσης πνευματικῆς χάριτος ἐπαναγαγὼν εἰς ζωήν. οὕτω καὶ Ἐλισσαῖος τὸν τῆς Σωμανίτιδος ἐζωοποίησε παῖδα, τῷ πνευματικῷ χρησάμενος ἐμφυσήματι, καὶ τῷ ζωοποιῷ πνεύματι πραγματευσάμενος τὴν ζωήν. οὕτω τῆς 10 θείας δυνάμεως καὶ ταύτην τὴν ἐνέργειαν δείξας, εἰς ὑμνῳδίαν μεταφέρει τὴν γλῶτταν. 32 Ἤτω ἡ δόξα Κυρίου εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀεί, φησι, παρὰ πάντων αὐτὸν ὑμνεῖσθαι δίκαιον. Εὐφρανθήσεται Κύριος ἐπὶ τοῖς ἔργοις αὐτοῦ. Τὴν ἐσομένην τῶν ἀνθρώπων θεογνωσίαν διὰ τούτων ἐθέασατο. τῆς γὰρ προτέρας ἀπάτης τῶν ἀνθρώπων ἀπαλλαγέντων καὶ δεξαμένων τοῦ Θεοῦ τὴν ἐπίγνωσιν, εὐφραίνεται Θε- 15 ός, οὐ προσκυνούμενος, ἀλλὰ σωζομένους ὁρῶν. 33 Ὁ ἐπιβλέπων ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ ποιῶν αὐτὴν τρέμειν· ὁ ἁπτόμενος τῶν ὀρέων, καὶ καπνίζονται.

γ. Βασ. ιζ. κα.
δ. Βασ. δ. λδ.

Εἰκότως ταῦτα προστέθεικε, τὸ ἀνενδεὲς διδάσκων τῆς θείας φύσεως. οὐ γὰρ ὡς δεόμενος τέρπεται προσκυνούμενος, ἀλλ' ὡς σώζειν βουλόμενος, τὴν ἀλήθειαν δείκνυσι, καὶ κολάζειν δυνάμενος, οὐκ ἐπιφέρει τὴν κόλασιν, καίτοι μόνῃ τῇ ἐπιφανείᾳ σείων 20 τὴν γῆν, καὶ πυρὸς καὶ καπνοῦ τὰ ὄρη πληρῶν. τοῦτο δὲ καὶ ἐν τῷ Σινᾶ ὄρει πεποίηκε. τὴν οἰκείαν γὰρ ποιησάμενος ἐπιφάνειαν, τὸ ὄρος ἅπαν ἔδειξε καπνιζόμενον.

Ἐξοδ. ιθ. ιη.

34 Ἄσω τῷ Κυρίῳ ἐν τῇ ζωῇ μου. ψαλῶ τῷ Θεῷ μου, ἕως ὑπάρχω.

Καὶ ταῦτα εἰκότως προσέθηκεν. Οὐ γάρ ἐστιν ἐν τῷ θανάτῳ ὁ μνημονεύων αὐτοῦ· ἐν δὲ τῷ ᾅδῃ τίς ἐξομολογήσεται αὐτῷ; οὕτως ἀπεκλείσθη ταῖς μωραῖς παρθένοις τοῦ 25 νυμφῶνος ἡ θύρα, τὸν τῆς λαμπαδηφορίας καιρὸν εἰς ἀγορασίαν ἐλαίου δαπανησάσαις. 35 Ἡδυνθείη αὐτῷ ἡ διαλογή μου. Διαλογὴν φησι τὴν αἴνεσιν. ὁ γὰρ ψάλλων Θεῷ διαλέγεται. ὁ δὲ Σύμμαχος τὴν διαλογήν, διάλεξιν εἴρηκεν· ὁ δὲ Ἀκύλας ὁμιλίαν. εὔχομαι δέ, φησι, ταύτην μου τὴν ὑμνῳδίαν ἡδίστην καὶ τερπνοτάτην ὀφθῆναι. Ἐγὼ δὲ εὐφρανθήσομαι ἐπὶ τῷ Κυρίῳ. Τούτου γάρ, φη- 30 σι, γινομένου, ἐγὼ τὴν ἐντεῦθεν εὐθυμίαν καρπώσομαι.

Ψαλμ. ς. ε.
Ματθ. κε. ι.

36 Ἐκλείποιεν ἁμαρτωλοὶ ἀπὸ τῆς γῆς καὶ ἄνομοι, ὥστε μὴ ὑπάρχειν αὐτούς.

Τὸ θεῖον κάλλος καὶ τὸν ἄρρητον πλοῦτον, ὡς ἐνῆν ἀνθρωπείᾳ φύσει, διεξελθών, πάντας ἀνθρώπους τῆς αὐτῆς μεταλαχεῖν ἱμείρεται γνώσεως, καὶ τὴν τῶν ἁμαρτωλῶν παντελῶς ἐκλεῖψαι συμμορίαν ἱκετεύει, οὐκ αὐτοὺς ἀπολέσθαι παρακαλῶν, ἀλλὰ 35 μεταβληθῆναι δεόμενος, καὶ παύσασθαι αὐτῶν τὸ ξίφος ἀντιβολῶν μεταταξαμένων καὶ μεταμαθόντων τὰ θεῖα. Εἰ δέ τις ἑτέρως ταῦτα βούλεται νοεῖν τὰ ῥήματα, ὡς τοῦ προφήτου τοὺς δυσσεβείᾳ συζῶντας ὑποβάλλοντος ἀραῖς, καὶ οὕτως εὑρήσει τῇ ἀποστολικῇ διδασκαλίᾳ τὴν προφητείαν συμβαίνουσαν. καὶ γὰρ ὁ μακάριος Παῦλος Κορινθίοις ἐπιστέλλων φησίν· Εἴ τις οὐ φιλεῖ τὸν Κύριον Ἰησοῦν, ἤτω ἀνάθεμα. ἴδιον γὰρ τῶν θερμῶς 40 ἀγαπώντων. καὶ γὰρ ἁπάντων ἡμῶν ἐν ἁμαρτίαις, ἀνομίας ἦν πλήρης ἡ γῆ· ἐπειδὴ δὲ ἐπεφάνη ὁ μονογενὴς τοῦ Θεοῦ λόγος, καὶ γέγονεν ἄνθρωπος, ἐξέλειψαν οἱ ἁμαρτωλοί, ἐκλελοίπασιν οἱ ὄντες ἐν ἀνομίαις. πῶς ἢ τίνα τρόπον; ἐδικαίωσε γὰρ ἅπαντας, ἀπήλλαξε τῶν πεπλημμελημένων. οὐκοῦν ὀλίγοι γεγόνασιν οἱ ἁμαρτωλοί, πολλοὶ

α. Κορ. ις. κβ.

δὲ λίαν τὸν δεδικαιωμένοι. Εὐλόγει ἡ ψυχή μου τὸν Κύριον. Οἱ μὲν οὖν ὑμνοῦσι τὸν τοσούτων ἀγαθῶν χορηγὸν οὐ βουλόμενοι, ἐκεῖνα πεισέτωσαν ἅπερ εἴρηκα· σὺ δὲ, ὦ ψυχή, ἐνδελεχῶς τὸν σὸν ὕμνει δημιουργὸν καὶ σωτῆρα.

Ψαλμ. ρδ. ἀλληλούϊα.

Υμνεῖν καὶ οὗτος ὁ ψαλμὸς παρακελεύεται τὸν τῶν ὅλων Θεόν. δηλοῖ δὲ καὶ ἡ ἐπιγραφή. τὸ γὰρ ἀλληλούϊα, αἰνεῖτε τὸν Κύριον, ἑρμηνεύεται. ἀναμιμνήσκει δὲ τῶν τε πρὸς τοὺς πατριάρχας ὑπὸ τοῦ Θεοῦ γεγενημένων ὑποσχέσεων, καὶ τῶν δι' ἐκείνους ὑπ' αὐτοῦ παρασχεθέντων ἀγαθῶν τοῖς ἐκείνων ἐκγόνοις (ἱκανὴ γὰρ καὶ τούτων κἀκείνων ἡ μνήμη τοὺς τοσούτων ἀγαθῶν ἀπολαύσαντας εἰς ζῆλον τῆς τῶν προγόνων ἀρετῆς ἐρεθίσαι καὶ παραθῆξαι) διδάσκει δὲ κατὰ ταυτὸν καὶ τὸν νέον λαὸν, ὡς οὐκ ἀδίκως τὸν ἀχάριστον ἐκεῖνον λαὸν τῆς οἰκείας κηδεμονίας ἐγύμνωσεν. ἐπεὶ γὰρ λαὸς Θεοῦ ἐχρημάτιζον, καὶ προφανῶς τῆς θείας προμηθείας ἀπέλαυον, ἔρημοι δὲ ταύτης ὕστερον ἐγένοντο παντελῶς, διὰ τῶν προκειμένων ψαλμῶν διδάσκει πάντας ἀνθρώπους, ὅσα μὲν αὐτοὺς εὐεργέτησεν, ὅπως δὲ ἀχάριστοι περὶ τὰς εὐεργεσίας ἐκεῖνοι γεγένηνται· ὡς ἂν ὁμοῦ καὶ τῆς κατ' ἐκείνων ἐξενεχθείσης ψήφου τὸ δικαίωμα καταμάθοιεν ἅπαντες, καὶ τῆς ἀχαριστίας ὁρῶντες τὰ ἐπίχειρα, μὴ τὴν αὐτὴν ἐκείνοις βαδίζοιεν ὁδὸν, ἀλλὰ τὴν εὐθεῖαν ὁδεύοιεν. τὴν δὲ τοῦ ἀλληλούϊα ἑρμηνείαν ἐν τούτοις εἶναι λέγουσιν, αἶνον τῷ Θεῷ ἰαώ· τὸ δὲ ἰαὼ Ἑβραῖοι ὀνομασίαν ὥσπερ τινὰ τοῦ Θεοῦ κατέλιπον ἀνερμήνευτον. ἀναγκαίως τοίνυν ἡγεῖται τοῦτο τοῦ παρόντος ψαλμοῦ. πρὸς δοξολογίαν γὰρ Θεοῦ τείνει τὰ ἐν αὐτῷ, ὥσπερ οὖν γινόμενα, οὕτω δὴ καὶ λεγόμενα. πρῶτος τοίνυν ὁ παρὼν τυγχάνει ψαλμὸς τῶν ἐπιγεγραμμένων τὸ ἀλληλούϊα. οἶμαι δὲ ταύτην ἔχειν τὴν ἐπιγραφὴν, διὰ τὸ ξένου τυγχάνειν χαρακτῆρος παρὰ τοὺς ψαλμοὺς καὶ τὰς περὶ τὴν ᾠδήν. δι' ὅλου γάρ μοι δοκοῦσιν οὗτοι αἴνους καὶ ὕμνους περιέχειν εἰς τὸν Θεόν. καὶ εἰκότως (τὸ γὰρ ἀλληλούϊα ἑρμηνεύεται, αἰνεῖτε τὸν Κύριον) οὔτε διὰ ψαλτηρίου κρουσθέντες, οὔτε δι' ᾠδῆς λεχθέντες, ἀλλ' αὐτὸ τοῦτο αἶνοι καὶ ὕμνοι τυγχάνοντες, καὶ τὰς τοῦ Θεοῦ εὐεργεσίας εἰς ἀνθρώποις περιέχοντες.

1 Ἐξομολογεῖσθε τῷ Κυρίῳ, καὶ ἐπικαλεῖσθε τὸ ὄνομα αὐτοῦ.

Ἐν τούτῳ τῷ ψαλμῷ προστάττει τοῖς ἁγίοις ἀποστόλοις τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, τῷ ἐξ ἐθνῶν λαῷ φανερὰς ποιῆσαι πάσας τὰς θαυματουργίας, ἃς πεποίηται ἐπὶ τῆς παρουσίας αὐτοῦ ὁ Κύριος. τὸ δὲ ἐπικαλεῖσθε, κηρύσσετε ὁ Σύμμαχος ἡρμήνευσε. παρακελεύεται δὲ ὁ λόγος τὴν εὐαγγελιστήριον ὑμνῳδίαν προσφέρειν, καὶ διηγεῖσθαι τὰς θείας εὐεργεσίας.

Ἀπαγγείλατε ἐν τοῖς ἔθνεσι τὰ ἔργα αὐτοῦ. Δῆλόν ἐστι καὶ σαφὲς, ὡς ὅτι οὐκ Ἰουδαίοις μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἔθνεσιν ἅπασι πραγματεύεται.

2 Ἄσατε αὐτῷ, καὶ ψάλατε αὐτῷ· διηγήσασθε πάντα τὰ θαυμάσια αὐτοῦ.

Ἄσατε μὲν, τὰς γλώσσας εἰς ἐκφώνησιν τῶν ὕμνων παρέχοντες· ψάλατε δὲ, συνιέντες τὰ μελῳδούμενα, ὕμνοις τε αὐτὸν καὶ μελῳδίαις ἀμείβεσθε, καὶ τοὺς ἀγνοοῦντας τὰ παρ' αὐτοῦ γεγενημένα διδάξατε θαύματα.

3 Ἐπαινεῖσθε ἐν τῷ ὀνόματι τῷ ἁγίῳ αὐτοῦ. Ὁ δὲ Ἀκύλας, Καυχᾶσθε, ἀντὶ τοῦ ἐπαινεῖσθε, τέθεικε. Παρακελεύεται δὲ ὁ λόγος μὴ ἐπὶ πλούτῳ, μὴ ἐπὶ ῥώμῃ, μὴ ἐπὶ δυναστείᾳ μέγα φρονεῖν ἀλλ' ἐν τῇ τοῦ Θεοῦ γνώσει καὶ προμηθείᾳ. τοῦτο

παρῄνεσε καὶ ὁ θεῖος ἀπόστολος· Ὁ καυχώμενος γάρ, φησίν, ἐν Κυρίῳ καυχάσθω· α. Κορ. α. λα.
ταῦτα καὶ ἡ σοφωτάτη Ἄννα διέξεισι· Μὴ καυχάσθω ὁ σοφὸς ἐν τῇ σοφίᾳ αὐτοῦ. α. Βασ. β. ι.

Εὐφρανθήτω καρδία ζητούντων τὸν Κύριον. Ἀπὸ ἐξομολογήσεως ἀρξά-
μενος εἰς εὐφροσύνην κατέληξεν. ἀρχὴ γὰρ τοῦ προκόπτειν, τὸ τὰς ἰδίας ἐξαγορεύειν
5 ἁμαρτίας μετανοοῦντας διὰ καρπῶν ἀγαθῶν, κατὰ τό, Ποιήσατε καρποὺς ἀξίους τῆς με- Ματθ. γ. θ.
τανοίας. τότε γὰρ θαρρήσομεν ἐπικαλεῖσθαι τὸ ὄνομα αὐτοῦ, καὶ τευξόμεθα τῶν ἐξ αὐτοῦ
χαρισμάτων, ἐξ ὧν αὐτοὶ ἐγνώμεν καὶ ἑτέροις ὠφελοῦντες, εἶτα καταξιωθέντες τῆς
κατὰ Θεὸν εὐθυμίας, ᾄδειν αὐτῷ καὶ ψάλλειν δυνησόμεθα, καὶ λοιπὸν τὰ τῆς θείας γραφῆς
ἑρμηνεύειν ἀπόρρητα. ταῦτα γὰρ αὐτοῦ τὰ θαυμάσια. τότε γάρ, ὡς τοσαῦτα κατωρθω-
10 κότες, ἐν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ ἐπαινεθησόμεθα. τῆς γὰρ εἰς τὸν Θεὸν ἐλπίδος εὐφρο-
σύνη καρπός. 4 Ζητήσατε τὸν Κύριον, καὶ κραταιώθητε.

Καὶ διδάσκων πῶς δεῖ τοῦτο ποιεῖν, ἐπήγαγε· Ζητήσατε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ
διαπαντός. Οὐ γὰρ ἅπαξ ἢ δίς, ἀλλὰ παρὰ πάντα τὸν βίον τὴν ἄνωθεν
ἐπικουρίαν προσήκει ζητεῖν, καὶ τὴν ὠφέλειαν καρποῦσθαι. ἄμαχοι γὰρ οἱ ζητοῦν-
15 τες ἔσονται καὶ ἀήττητοι. Αἰτεῖτε, καὶ δοθήσεται ὑμῖν· ζητεῖτε, καὶ εὑρήσετε· κρούετε, καὶ ἀνοι- Ματθ. ζ. ζ.
γήσεται ὑμῖν. πᾶς γὰρ ὁ αἰτῶν λαμβάνει, καὶ ὁ ζητῶν εὑρίσκει, καὶ τῷ κρούοντι ἀνοιγήσεται.
κζητοῦσι τί δέ ἐστι" ζήτησις; τὸ συνεχῶς ἐκεῖνον ἐννοεῖν. ὁ γὰρ ζητῶν, ἐπὶ διανοίας ἐκεῖνος ἔχει
τὸ ζητούμενον. διεγείρει δὲ τῶν ἐθνῶν τοὺς κήρυκας εἰς τὸ ζητῆσαι τὸν Κύριον. κραταιοῦ-
σθαι γὰρ ἐντεῦθεν αὐτούς, ὡς ἂν κρείττους ὑπάρχοντας ἐνδεῖς πρὸς τὸ ποιεῖν τὰ προ-
κηρύξαι 20 στεταγμένα, καὶ πᾶσιν Ἕλλησι καὶ βαρβάροις" κηρύξοντας, κατὰ τό, Κύριος δώσει ῥῆμα τοῖς Ψαλμ. ξζ. ιβ.
εὐαγγελιζομένοις δυνάμει πολλῇ. τὸ δὲ διαπαντὸς ζητεῖν, ἀντέσταλται τῷ κατὰ Μωϋσέα, Δευτ. ιϛ. ιϛ.
τρίτον φαίνεσθαι τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐνώπιον αὐτοῦ. ὥσπερ δὲ κατὰ τὴν ἱστορίαν ὁ Σαμουὴλ ἐν
τῇ τοῦ μαρτυρίου σκηνῇ λειτουργῶν ἑώρα τοῦ Θεοῦ τὸ πρόσωπον, οὕτως οἱ προκόπτον-
τες ἐν ἐξετάσει δογμάτων ἀεὶ καὶ πράξει τῆς ἀρετῆς, διαπαντὸς αὐτοῦ ζητοῦσι τὸ πρό-
25 σωπον, ἰδεῖν βουλόμενοι τοῦτον νοῒ καθαρῷ, ὅσπερ ἐστὶ χαρακτὴρ τῆς ὑποστάσεως αὐ-
τοῦ, τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀοράτου τυγχάνων εἰκών. διὸ καὶ ὁ ὁρῶν αὐτόν, εὐθὺς ὁρᾷ τὸν πατέρα.

5 Μνήσθητε τῶν θαυμασίων αὐτοῦ ὧν ἐποίησε· τὰ τέρατα αὐτοῦ καὶ τὰ κρίματα
τοῦ στόματος αὐτοῦ. Μὴ παραδότε λήθῃ τὰς ἀρρήτους θαυματουργίας, ἃς ὁ δε-
σπότης εἰργάσατο. κρίματα γὰρ ἐνταῦθα προσηγόρευσε, τὰ ἐνδίκως ὑπὸ τοῦ Θε-
30 οῦ γεγενημένα θαύματα. ἐπεὶ γὰρ τῶν ἐν Αἰγύπτῳ γεγενημένων ποιεῖται διήγησιν, προ-
διδάσκει τῆς Αἰγυπτίων τιμωρίας τὸ δίκαιον. στόμα δὲ ὁ λόγος αὐτοῦ, ὡς ἀκριβοῦς δίκην
νομοθέτου καὶ παιδευτοῦ κεκριμένα παρήγγειλε. δοκεῖ δέ μοι ἐνταῦθα τοὺς νόμους λέγειν, τοὺς
λαῶν ἐν οὐρανῷ, τοὺς ἐν γῇ, τοὺς ἐν θαλάττῃ, τοὺς ὑπὸ γῆν, τοὺς" ὑπὲρ οὐρανόν. οὐ γὰρ δὴ
μόνος ἄνθρωπος ἔλαβε νόμον, ἀλλὰ τὰ ὁρώμενα πάντα· ἡ θάλαττα, τὸ μὴ ὑπερβαί-
35 νειν τοὺς αἰγιαλούς· τὰ ὄρη, τὸ πεπηγέναι· ἡ γῆ, τὸ ἑστάναι· καὶ πάντα ὁμοίως τοῖς οἰκείοις
διοικεῖται νόμοις. καὶ ταῦτα ἅπαντα ἐπιτάγματι γέγονε.

6 Σπέρμα Ἀβραὰμ δοῦλοι αὐτοῦ, υἱοὶ Ἰακὼβ ἐκλεκτοὶ αὐτοῦ.

Τοὺς αὐτοὺς καὶ τοῦτο κἀκεῖνο καλεῖ, ὡς τοὺς μὲν ἀπογόνους, τοὺς δὲ υἱοὺς χρηματίσαν-
τας. ἐκλεκτοὺς δὲ προσηγόρευσεν, ὡς παρὰ πάντα τὰ ἔθνη λαοὶ κληθέντας Θεοῦ. τοῦτο
40 δὲ καὶ διὰ τῶν ἐπιφερομένων ἐδήλωσεν. Ἐπεὶ μὴ πάντες οἱ ἐξ Ἰσραήλ, οὗτοι Ἰσραήλ· Ρω. θ. ϛ.
μηδ' ὅσοι σπέρμα Ἀβραάμ, πάντες τέκνα. καὶ γὰρ ὁ σωτὴρ ἔλεγεν· Οἶδα ὅτι σπέρμα τοῦ Ιω. η. λζ. λθ.
Ἀβραάμ ἐστε. καὶ πάλιν· Εἰ σπέρμα τοῦ Ἀβραάμ ἦτε, τὰ ἔργα τοῦ Ἀβραάμ ἐποιεῖτε.
οἱ μὲν γὰρ σπέρμα μόνον, οἱ δὲ καὶ διὰ τρόπων εἰσὶ μιμηταὶ τυγχάνοντες ἐκλεκτοὶ καὶ

υἱοὶ ὄντες· ὅπερ οὐκ ἔφη περὶ τοῦ σπέρματος, ἀλλ' ὅτι δοῦλοι· ἑκάτερον δὲ νῦν εἶπε περὶ τῶν μαθητῶν. καὶ γὰρ ἦσαν ἀμφότερα καὶ δοῦλοι ὡς σπέρμα, καὶ ἐκλεκτοὶ ὡς υἱοί· κατὰ τὸ, Τούτους τοὺς δώδεκα ἐξελέξατο ὁ Ἰησοῦς, οὓς καὶ ἀποστόλους ὠνόμασε· καὶ τὸ· Οὐκ ἐγὼ ὑμᾶς τοὺς δώδεκα ἐξελεξάμην; τὸ δὲ τῶν ἐκλεκτῶν νοήσεις ἐξαίρετον ἀπὸ τοῦ· Πολλοὶ κλητοὶ, ὀλίγοι δὲ ἐκλεκτοί. 7 Αὐτὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν, ἐν πάσῃ τῇ γῇ τὰ κρίματα αὐτοῦ. Ὁ γὰρ αὐτὸς ὢν ἁπάντων Θεὸς καὶ Κύριος, καὶ πάσης δεσπόζων τῆς οἰκουμένης, τούτους ἴδιον λαὸν προσηγόρευσε. διὸ προσέταξεν ἀπαγγεῖλαι τὰ κρίματα τοῦ στόματος αὐτοῦ, διὰ τὸ πάντας ὑποκεῖσθαι τοῖς αὐτοῦ κρίμασι. διὸ οὐκ Ἰουδαίους μόνον, ἀλλὰ καὶ πάντας ἠξίωσε κλήσεως. καὶ ἄλλως δέ φησιν, ὡς ἡ πρόνοια τοῦ Θεοῦ ἡμῶν τὸν ἅπαντα κόσμον θείοις κρίμασι διοικεῖ. 8 Ἐμνήσθη διὰ τὸν αἰῶνα διαθήκης αὐτοῦ· λόγου, οὗ ἐνετείλατο εἰς χιλίας γενεάς.

Act. α. ιγ. Ioa. ς. ο. — Matth. κ. ις.

Τὸ διαρκὲς καὶ μόνιμον τῶν πρὸς τὸν Ἀβραὰμ γεγενημένων ὑποσχέσεων διὰ τούτων διδάσκει. οὐ γὰρ, ὥς τινες ὑπέλαβον, ὑπερβολικὸς ὁ λόγος, ἀλλ' ἀληθὴς καὶ θεῖος. Ὑπέσχετο δὲ ὁ τῶν ὅλων Θεὸς ἐν τῷ σπέρματι αὐτοῦ εὐλογήσειν πάντα τὰ ἔθνη· σπέρμα δὲ αὐτοῦ, ὁ δεσπότης Χριστὸς κατὰ σάρκα, ὃς αἰώνιον ἔχει τὸ κράτος καὶ τὴν βασιλείαν ἀνώλεθρον. τοῦτο δὲ καὶ τῶν χιλίων γενεῶν ἡ μνήμη παραδηλοῖ. οὐ γὰρ ἐτῶν ἀριθμὸν ὁ λόγος σημαίνει, ἀλλὰ τὸ διαρκὲς καὶ αἰώνιον τῶν γενεῶν τὸ πλῆθος αἰνίττεται, ἢ καὶ διὰ τὴν πρὸς μονάδα οἰκείωσιν, ὡς κἂν τῷ, Χιλιάδες εὐθυνούντων. καὶ πάλιν, Ἀγαθός μοι ὁ νόμος τοῦ στόματός σου ὑπὲρ χιλιάδας χρυσίου καὶ ἀργυρίου.

Gen. ιη. ιη. — Psal. ξζ. ιη. Psal. ριη. οβ.

9 Ὃν διέθετο τῷ Ἀβραάμ· καὶ τοῦ ὅρκου αὐτοῦ τῷ Ἰσαάκ·

10 Καὶ ἔστησεν αὐτὸν τῷ Ἰακὼβ εἰς πρόσταγμα, καὶ τῷ Ἰσραὴλ εἰς διαθήκην αἰώνιον. Τοῦτον τὸν ὅρκον καὶ ὁ θεσπέσιος ἐμνημόνευσε Μωϋσῆς. Εἶπε γάρ, φησιν, ὁ Θεὸς πρὸς Ἀβραάμ· Κατ' ἐμαυτοῦ ὤμοσα· ἦ μὴν εὐλογῶν εὐλογήσω σε, καὶ πληθύνων πληθυνῶ τὸ σπέρμα σου, ὡς τὰ ἄστρα τοῦ οὐρανοῦ· καὶ, ἐνευλογηθήσονται ἐν τῷ σπέρματί σου πᾶσαι αἱ φυλαὶ τῆς γῆς. τούτῳ τῷ ὅρκῳ καὶ τὸν Ἰσαὰκ ἀναμιμνήσκει, βεβαιοῖ δὲ καὶ πρὸς τὸν Ἰακὼβ τὰς συνθήκας. καὶ μέντοι καὶ πληροῖ ταύτας, διὰ μὲν Μωϋσέως τοὺς ἐκείνων ἐκγόνους τῆς Αἰγυπτίων ἐλευθερώσας δουλείας, διὰ δὲ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ τὴν ἐπηγγελμένην γῆν ἀποδοὺς, τὸ δὲ τέλος τῆς ἐπαγγελίας διὰ τοῦ δεσπότου συμπεράνας Χριστοῦ. 11 Λέγων, σοὶ δώσω τὴν γῆν Χαναὰν, σχοίνισμα κληρονομίας ὑμῶν. Σχοίνισμα τὴν τῆς γῆς ἐκάλεσε δεσποτείαν· τῶν κεκληρωμένων γὰρ ἴδιον, μέτρῳ τὴν γῆν ὑποβάλλειν. 12 Ἐν τῷ εἶναι αὐτοὺς ἀριθμῷ βραχεῖς, ὀλιγοστοὺς, καὶ παροίκους ἐν αὐτῇ. Ταῦτα δέ, φησιν, ὑπέσχετο τοῖς πατράσιν ὀλίγοις οὖσι καὶ σφόδρα εὐαριθμήτοις. δηλοῖ δὲ διὰ τούτου τοῦ ὑποσχομένου τὴν δύναμιν, ὅτι καὶ τοῖς οὕτως ὀλίγοις τοσαύτης γῆς δεσποτείαν παρασχεῖν ἠδύνατο. ἐπηγγείλατο γὰρ τοῖς ἀμφὶ τὸν Ἀβραάμ, ἀντὶ μὲν τοῦ ὀλίγους αὐτοὺς εἶναι, πληθυνθήσεσθαι ὡς τὰ ἄστρα τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ὡς τὴν ἄμμον τὴν παρὰ τὸ χεῖλος τῆς θαλάσσης, καὶ ἐνευλογήσειν ἐν αὐτοῖς πάντα τὰ ἔθνη· ἀντὶ δὲ τοῦ τότε παροικεῖν ἐν γῇ Χαναὰν, δεσπότας αὐτοὺς καταστῆσαι τῆς γῆς· ἃ δὴ καὶ γέγονεν ἄμφω τοῖς ἐξ αὐτῶν, οἵτινες εἰς πλῆθος ἄμμου δίκην ἐπέδωκαν. διὰ δὲ τοῦ σπέρματος αὐτοῦ, ἐν ᾧ εὐλογήθη τὰ ἔθνη, καὶ ταῦτα γέγονεν ὡς τὰ ἄστρα τοῦ οὐρανοῦ τῷ πλήθει. τούτοις γὰρ λέλεκται, Ἐν οἷς φαίνεσθε ὡς φωστῆρες ἐν κόσμῳ, λόγον ζωῆς ἐπέχοντες. 13 Καὶ διῆλθον ἐξ ἔθνους εἰς ἔθνος, καὶ ἐκ βασιλείας εἰς λαὸν ἕτερον. Παροικοῦντες γὰρ οἱ πατριάρχαι διετέλεσαν, καὶ οὐδὲ ἐφ' ἑνὸς ἱδρυμένοι τόπου, ἀλλὰ νῦν μὲν ὧδε, νῦν δὲ τὰς σκηνὰς ἀλλαχοῦ μεταφέροντες.

Gen. κβ. ις. ιζ. — Phil. β. ιε.

τες. βασιλείαν δὲ τὴν ἐν Αἰγύπτῳ λέγει, ἐξ ἧς διαβάντες, εἰς τὸν λαὸν Χαναναίων κατῴκησαν. 14 Διὸ καὶ οὐκ ἀφῆκεν ἄνθρωπον ἀδικῆσαι αὐτούς.

Κρείττους γὰρ αὐτοὺς τῶν ἀδικεῖν πειραθέντων ἀπέφηνε.

Καὶ ἤλεγξεν ὑπὲρ αὐτῶν βασιλεῖς· 15 Μὴ ἅπτεσθε τῶν χριστῶν μου, καὶ
5 ἐν τοῖς προφήταις μου μὴ πονηρεύεσθε. Ταῦτα τῆς τῶν ἐξ αὐτῶν ἀποβολῆς δικαίας ἀπολογία, ὅτι μηδὲ τὰς ἐκ προγόνων εὐεργεσίας ᾐδέσθησαν, ἅπερ καὶ τοὺς ἐξ ἐθνῶν ὠφέλει. οἱ γὰρ πάτορες ὄντες αὐτῶν, φησιν, ὀλιγοστοὶ καὶ πάροικοι ὄντες, τοσαύτης οὔσης ἀμιξίας τότε καὶ τῆς κρατούσης ὠμότητος, ἀσφαλεῖς ἐποιοῦντο Θεοῦ προνοίᾳ τὰς μεταβάσεις. μετῆλθε γὰρ ὁ μὲν Ἀβραὰμ ἀπὸ Χαλδαίων εἰς Χαναάν, ἀπὸ δὲ Πα-
10 λαιστίνης εἰς Αἴγυπτον, κἀκεῖθεν εἰς Γέραρα, ἔνθα μετ' αὐτὸν κατῴκησεν Ἰσαάκ· Ἰακὼβ δὲ μετῆλθεν ἀπὸ Παλαιστίνης εἰς Αἴγυπτον. γράφει δὲ Μωϋσῆς, πῶς ἐτάσας ὑπὲρ αὐτῶν ὁ Θεὸς βασιλεῖς, οὐκ ἀφῆκεν αὐτοὺς ἀδικεῖσθαι. οὕτω τὸν Φαραὼ ἤτασεν ἐτασμοῖς μεγάλοις καὶ φοβεροῖς περὶ Σάρρας τῆς γυναικὸς Ἀβραάμ. οὕτω νύκτωρ τὸν Ἀβιμέλεχ ἐξεδειμάτωσεν, εἰρηκώς· Ἰδοὺ σὺ ἀποθνήσκεις περὶ Σάρρας τῆς γυναι-
15 κὸς Ἀβραάμ, αὕτη δέ ἐστι συνῳκηκυῖα ἀνδρί. οὕτω τὸν Ἰσαὰκ αἰδέσιμον τοῖς τηνικαῦτα τὴν Παλαιστίνην ἀπέφηνεν. οὕτω φονῶντι τῷ Λάβαν ἠπείλησεν· Ὅρα γάρ, ἔφη, μὴ λαλήσῃς σκληρὰ μετὰ τοῦ παιδός μου Ἰακώβ. χριστοὺς δὲ προσαγορεύει, οὐχ ὡς ἐλαίῳ κεχρισμένους, ἀλλ' ὡς ἐκλεκτοὺς γενομένους. προφήτην δὲ ὁ Θεὸς καὶ τὸν Ἀβραὰμ προσηγόρευσεν. Ἀπόδος γάρ, φησι, τὴν γυναῖκα τῷ ἀνδρί, ὅτι προφήτης ἐστι, καὶ
20 προσεύξεται περὶ σοῦ καὶ σωθήσῃ. χριστοὺς δέ φησιν, ὡς διὰ τοῦ πνεύματος χρῖσιν λαβόντας ἀόρατον. ὅτι γὰρ αὐτὸς ἦν ὁ λαλήσας αὐτοῖς ἐδήλωσε λέγων· Ἀβραὰμ ὁ πατὴρ ὑμῶν ἠγαλλιάσατο, ἵνα ἴδῃ τὴν ἡμέραν τὴν ἐμήν· καὶ εἶδε, καὶ ἐχάρη. πότε δὲ εἶδεν; ὅτε ἀναβλέψας τοῖς ὀφθαλμοῖς εἶδεν ἐπιφανέντα αὐτῷ τὸν Θεὸν πρὸς τῇ δρυῒ τῇ Μαμβρῆ· ἡνίκα εἶπεν ἡ γραφή, Ὤφθη ὁ Θεὸς τῷ Ἀβραάμ.

Γεν. κ. γ. Γεν. λα. κδ. Γεν. κ. ζ. Ιω. η. νς. Γεν. ιη. α.

25 16 Καὶ ἐκάλεσε λιμὸν ἐπὶ τὴν γῆν. Ἡ ἁμαρτία τὴν παιδείαν ἐφέλκεται· ἡ δὲ παιδεία τὸν θηριώδη βίον ἐλέγχει· ὁ δὲ ἔλεγχος τὴν τοῦ βίου μεταβολὴν πραγματεύεται. τὸν τοίνυν λιμὸν ἐπήγαγε διὰ τὸν παράνομον βίον τῶν τηνικαῦτα ἀνθρώπων· ἀλλ' ὅμως καὶ οὕτω τῶν οἰκείων θεραπόντων ἐπεμελήθη, ὁ δὲ Θεὸς οἰκονομικῶς ἐποίησε τὸν λιμόν, ἵνα δι' αὐτὸν κατελθόντες καὶ αὐξηθέντες τὴν γῆν ἀπολάβωσι τῆς ἐπαγγελίας.
30 Πᾶν στήριγμα ἄρτου συνέτριψεν. Ἀντὶ τοῦ, πάντα τὰ διαθρέψαι δυνάμενον ἀφανίσαι πεποίηκεν, οὐ μόνον σῖτον, ἀλλὰ καὶ κριθὰς καὶ ὄσπρια, καὶ ἄλλα δι' ὧν διαζῶσιν ἄνθρωποι. τοῦτο δὲ κατ' ὀργὴν Θεοῦ ἐν καιρῷ λιμοῦ εἴωθε συμβαίνειν, τὸ μὴ στηρίζεσθαι τοὺς ἀνθρώπους ἐσθίοντας.

17 Ἀπέστειλεν ἔμπροσθεν αὐτῶν ἄνθρωπον· εἰς δοῦλον ἐπράθη Ἰωσήφ.
35 Ἀμφότερα κατὰ ταυτὸν ἐδήλωσε, καὶ τῶν ἀδελφῶν τὴν μοχθηρίαν, καὶ τὴν αὐτοῦ σοφίαν. τῇ γὰρ ἐκείνων εἰς δέον ἐχρήσατο πονηρίᾳ. οὐ γὰρ αὐτὸς ἐκείνους ἠνάγκασεν ἀπεμπολῆσαι τὸν ἀδελφόν, ἀλλὰ τῇ κακοηθείᾳ μὲν ἐκείνων ἐνδέδωκεν, αὐτὸς δὲ εἰς δέον ταύτῃ χρησάμενος, βασιλέα τὸν δοῦλον ἀπέφηνε, καὶ τῷ γένει τὴν εἰς Αἴγυπτον κάθοδον ἐπρυτάνευσεν. ἔδει γὰρ τὸν λαὸν Θεοῦ μέλλοντας χρηματίζειν, περιφα-
40 νεῖς γενέσθαι καὶ περιβλέπτους διὰ τῶν ὑπὲρ αὐτῶν γινομένων θαυμάτων. ἡ γὰρ εἰς αὐτοὺς γινομένη κηδεμονία τὸν τούτων Θεὸν ἀνεκήρυττε, καὶ τοὺς ἀκούοντας τῷ φωτὶ τῆς θεογνωσίας κατέλαμπεν. 18 Ἐταπείνωσαν ἐν πέδαις τοὺς πόδας αὐτοῦ· σίδηρον διῆλθεν ἡ ψυχὴ αὐτοῦ. Μετὰ γὰρ τὴν τῆς μοιχείας συκοφαντίαν, τὸ δεσμωτή-

κ. π. Θεοῦ

ριον

ρίον ᾤκησε, καὶ παραυτίκα ὡς εἰκὸς περιέθηκαν αὐτῷ τὰ ἐκ σιδήρου δεσμά. οὕτω γὰρ ὁ Σύμμαχος εἴρηκεν· εἰς σίδηρον ἦλθεν ἡ ψυχὴ αὐτοῦ, ἀντὶ τοῦ, μέχρι σφαγῆς ἐκινδύνευσεν· ἢ τὸ στερρὸν τῶν πειρασμῶν καὶ τὸ ἰσχυρὸν προσηγόρευσε σίδηρον· ὅπερ διὰ τῆς ὑπομονῆς ὁ Ἰωσὴφ διέβαινε, καὶ πάροδος αὐτῷ τὰ λυπηρὰ διὰ μακροθυμίαν ἐγίνετο.

Μέχρι τοῦ ἐλθεῖν τὸν λόγον αὐτοῦ· τὸ λόγιον Κυρίου ἐπύρωσεν αὐτόν.

Ταῦτα δὲ ὑπέμενεν ἅπαντα, χρυσοῦ δίκην δοκιμαζόμενος, οὐχ ἵνα δὲ τὸ ἀκίβδηλον τῆς τοῦ Ἰωσὴφ ἀρετῆς ὁ τῶν ὅλων μάθῃ Θεός, ὁ γινώσκων τὰ πάντα πρὶν γενέσεως αὐτῶν· ἀλλ' ἵνα τοῖς ἀνθρώποις τὴν ἐκείνου φιλοσοφίαν καὶ ἀρχέτυπον ἀληθείας παραθῇ. καὶ μὴν οὔπω νόμος οὐδεὶς ὑπῆρχεν ἔγγραφος, ἀλλ' ἑκάστῳ λογικῷ λόγιον παρὰ Θεοῦ ὁ φυσικὸς νόμος, δι' ὃν καὶ λογικοὶ λεγόμεθα. τὸ δὲ, μέχρι τοῦ ἐλθεῖν τὸν λόγον αὐτοῦ, τὸν λόγον αὐτοῦ φησιν, ὃν ἐπὶ τοῖς ὁράμασιν ἰδὼν ἐξεῖπε τῷ πατρὶ καὶ τοῖς ἀδελφοῖς περί τε τῶν δραγμάτων καὶ τῶν ἀστέρων. μέχρι γὰρ ἐξέβη ταῦτα, τοῖς κακοῖς ἐγυμνάζετο. *(Γεν. λζ. ς. η.)*

19 Ἀπέστειλε βασιλεὺς καὶ ἔλυσεν αὐτόν· ἄρχων λαοῦ, καὶ ἀφῆκεν αὐτόν.

20 Κατέστησεν αὐτὸν κύριον τοῦ οἴκου αὐτοῦ, καὶ ἄρχοντα πάσης τῆς κτήσεως αὐτοῦ.

Καὶ τὴν ἀπὸ τῆς οἰκονομίας ὠφέλειαν δεικνὺς ἐπήγαγε·

21 Τοῦ παιδεῦσαι τοὺς ἄρχοντας αὐτοῦ ὡς ἑαυτόν· καὶ τοὺς πρεσβυτέρους αὐτοῦ σοφίσαι. *(Ψαλ. κε. β.)* Χρυσοῦ δίκην πυρωθεὶς (κατὰ τὸ, Δοκίμασόν με, Κύριε, καὶ πείρασόν με) τοῦ Θεοῦ πρὸς νοῦν ἀγαγόντος τῷ Φαραὼ λύεταί τε καὶ ἄρχει. οὐχ ὁ τυχὼν δὲ φαίνεται τοῦ Φαραὼ λογισμός. τί γὰρ ἐκώλυεν αὐτὸν μαθόντα τὰ περὶ τοῦ λιμοῦ, τοῦτον μὲν ἀπολῦσαι, τὰ δὲ περὶ τὸν σῖτον διοικῆσαι μετὰ τῶν ἰδίων ἀρχόντων; ἀλλ' οὐ τοσοῦτον τῆς τῶν καρπῶν ἐφρόντισε φυλακῆς, ὅσον τῆς ψυχικῆς ὠφελείας τῶν ὑπ' αὐτοῦ σωθῆναι μελλόντων ἀρχόντων τε καὶ πρεσβυτέρων αὐτοῦ, καὶ ὑπ' αὐτοῦ σοφισθῆναι δι' ὧν ἔδει βελτίους καὶ τοὺς ὑπηκόους γενέσθαι. ἐπίσημος γὰρ διὰ τῆς τῶν ὀνείρων ἑρμηνείας τῷ βασιλεῖ γενόμενος καὶ τὴν ἐξουσίαν λαχών, εἰς θεογνωσίαν ἐποδήγει τοὺς ἄλλους, οὐ λόγοις μόνοις χρώμενος, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἔργοις εἰς τὴν αὐτὴν εὐσέβειαν ἐφελκόμενος.

22 Καὶ εἰσῆλθεν Ἰσραὴλ εἰς Αἴγυπτον, καὶ Ἰακὼβ παρῴκησεν ἐν γῇ Χάμ.

Υἱοὶ Νῶε Σήμ, Χάμ, Ἰάφεθ. τοῦ δὲ Χὰμ παῖς Χαναάν· τούτου δὲ Μεσραΐμ, ὃς ἑρμηνεύεται Αἴγυπτος, ἀφ' οὗ καὶ ἡ χώρα. ὅτε τοίνυν εἰσῆλθεν Ἰακὼβ εἰς Αἴγυπτον, εἰκὸς ἦν τὸν Χὰμ πάππον ὄντα τοῦ Μεσραΐμ ἐν Αἰγύπτῳ κατοικῆσαι, τοῦ Χαναὰν ἐπὶ τῆς καλουμένης Παλαιστίνης οἰκοῦντος. διὰ δὲ τοῦ Ἰσραὴλ καὶ Ἰακὼβ* εἰσῆλθεν εἰς Αἴγυπτον, καὶ οἱ τούτου παῖδες δηλοῦνται. Ἐν ἑβδομήκοντα δὲ ψυχαῖς κατέβη Ἰσραὴλ εἰς Αἴγυπτον, εἶπεν ἡ γραφή. *(Πράξ. ζ. ιδ. καὶ Γεν. μς. κζ.)* ἐξεδόθη δὲ καὶ ἑτέρως αὕτη, φησιν, ἡ πρόφασις ἐγένετο τῷ πατριάρχῃ τῆς εἰς Αἴγυπτον ἐκδημίας. γῆν δὲ Χάμ, τὴν Αἴγυπτον ὀνομάζει, ἐπειδὴ ὁ Μεσραΐμ υἱὸς τοῦ Χὰμ ἐγένετο δεύτερος. *(Γεν. ι. ς.)* Χὰμ γάρ, φησιν, ἐγέννησε τὸν Χοὺς πρωτότοκον, καὶ Μεσραΐμ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ. Χοὺς δὲ τὴν Αἰθιοπίαν ἡ θεία καλεῖ γραφή, Μεσραΐμ δὲ τὴν Αἴγυπτον. Ἰακὼβ δὲ καὶ Ἰσραὴλ τὸν αὐτὸν ὀνομάζει. τὸ μὲν γὰρ ἐκ τῶν πατέρων ἔλαχεν ὄνομα, τὸ δὲ ὁ Θεὸς αὐτῷ τέθεικε, τὴν γενομένην αὐτῷ θείαν ἐπιφάνειαν διὰ τῆς προσηγορίας δηλῶν. ἐμνήσθη γὰρ ὁ Θεὸς τῆς πρὸς τὸν Ἀβραὰμ ἐπαγγελίας. ὅτε γὰρ εἶπεν Ἀβραάμ, Πῶς ἔσται τοῦτο; ἐπήγαγε· *(Γεν. ιε. ιγ.)* γινώσκων γνώσῃ, ὅτι πάροικον ἔσται τὸ σπέρμα σου ἐν γῇ οὐκ ἰδίᾳ, καὶ δουλώσουσιν αὐτὸ καὶ κακώσουσιν ἔτη τετρακόσια.

23 Καὶ ηὔξησε τὸν λαὸν αὐτοῦ σφόδρα, καὶ ἐκραταίωσεν αὐτὸν ὑπὲρ τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ. *(Ἐξόδ. α. ιβ.)* Τοῦτο καὶ τῆς ἐξόδου ἡ ἱστορία διδάσκει. ὅσῳ γάρ, φησιν, ἐκάκουν αὐτούς

οἱ Αἰγύπτιοι, τοσούτῳ πλείους ἐγίνοντο, καὶ ἐπλήθυνεν αὐτοὺς ἡ γῆ. δείκνυσι τοιγαροῦν, ὅτι οὐ φύσεως ἦν ἡ ἐπίδοσις, ἀλλὰ τῆς ἐπαγγελίας αὐτοῦ. ὅτε γὰρ ὀλιγωτέρους ἔδει γενέσθαι ὑπὸ τῶν ἐργοδιωκτῶν ἐλαυνομένους, τῶν παίδων εἰς τὸν ποταμὸν ῥιπτομένων, τῆς φύσεως ἐπηρεαζομένης, τότε μᾶλλον ἐπέδοσαν οὕτως, ὡς καὶ σφόδρα γενέσθαι φοβερούς τοῖς ἐνοικοῦσιν· ὥστε τὸν Φαραὼ λέγειν, ὃς οὐκ ᾔδει τὸν Ἰωσήφ· Ἰδοὺ νῦν πολυπληθεῖ τὸ ἔθνος, καὶ ἰσχύει ὑπὲρ ἡμᾶς. (Ἐξοδ. α. θ.) οὐκ ἂν δὲ αὐξηθέντες ἐκραταιώθησαν, εἰ μὴ τῆς Ἰωσὴφ ἔτυχον προστασίας καὶ τῆς τοῦ Φαραὼ δεξιώσεως. 24 Μετέστρεψε τὴν καρδίαν αὐτῶν, τοῦ μισῆσαι τὸν λαὸν αὐτοῦ, τοῦ δολιοῦσθαι ἐν τοῖς δούλοις αὐτοῦ.

Ἐπειδὴ ἐκ τοῦ τιμᾶσθαι παρὰ τῶν Αἰγυπτίων αὐτούς, εἰς τὴν ὁμοίαν εἰδωλολατρείαν ἐξέβησαν, τούτου χάριν παρεσκεύασε μισῆσαι αὐτούς, καὶ τὰ βαρέα τῶν ἔργων ἐπιθεῖναι· ἵνα κακωθέντες καταφύγωσι πρὸς τὸν Θεόν, καὶ εὕρῃ χώραν πληρωθῆναι ἡ πρὸς τὸν Ἀβραὰμ ἐπαγγελία. ὡς γὰρ τὸν Ἰωσὴφ πειράσας ἐδόξασεν, ἄξιον ὀφθέντα διὰ τῆς πείρας· οὕτω νῦν τὸν λαόν. πειρασθέντες γὰρ ἐστέναξαν καὶ ἐκέκραξαν πρὸς τὸν Θεὸν αὐτῶν. διὸ νῦν εἰς μῖσος μετεστράφη τοῖς Αἰγυπτίοις ἡ πρὸς αὐτοὺς τιμή. ἐν ἀνέσει γὰρ γενόμενοι καὶ τιμῇ παρὰ Αἰγυπτίοις ἐπελάθοντο τοῦ πατρῴου Θεοῦ, καὶ τῆς αὐτῶν εἰδωλολατρείας γεγόνασι κοινωνοί, ὥς φησιν Ἰησοῦς ὁ τοῦ Ναυῆ, Καὶ νῦν φοβήθητε, λέγων, τὸν Κύριον καὶ λατρεύσατε αὐτῷ ἐν εὐθύτητι δικαιοσύνης, καὶ περιέλεσθε τοὺς θεοὺς τοὺς ἀλλοτρίους, οἷς ἐλάτρευσαν οἱ πατέρες ὑμῶν ἐν τῷ πέραν τοῦ ποταμοῦ καὶ ἐν Αἰγύπτῳ. (Ἰησ. κδ. ιδ.) μετέστρεψε δὲ τῶν Αἰγυπτίων τὴν καρδίαν, οὐ βιασάμενος, ἀλλὰ τῷ αὐτεξουσίῳ παραχωρῶν. ἐδολιώσαντο δὲ ποτὲ μὲν ταῖς μαίαις ἐπιτάξαντες ἀνελεῖν τῶν Ἑβραίων τὰ ἄρρενα, ποτὲ δὲ τῷ ποταμῷ ταῦτα παραπέμψαι κελεύσαντες. ἀλλ' ὅμως καὶ οὕτω τὸ γένος διέφυγε τοῦ θανάτου τὰ μηχανήματα.

25 Ἐξαπέστειλε Μωϋσῆν τὸν δοῦλον αὐτοῦ, Ἀαρὼν ὃν ἐξελέξατο ἑαυτῷ.

26 Ἔθετο ἐν αὐτοῖς τοὺς λόγους τῶν σημείων αὐτοῦ, καὶ τῶν τεράτων αὐτοῦ ἐν γῇ Χάμ.

Τῆς ἱστορίας τὰ κεφάλαια τίθησι διηγήματα. Συντεμὼν γάρ φησιν, ὡς ἱκανῶς αὐτοὺς πρὸς τὴν ἀξίαν τιμωρησάμενος, πέμπει τούτους δι' ὧν ἐποίησε τεράτων τοὺς μὲν Αἰγυπτίους κολάζων, πρὸς τὴν ἰδίαν δὲ γνῶσιν τοὺς Ἑβραίους παιδεύων. τῶν σημείων δὲ τὰς αἰτίας τοῖς ἀμφὶ Μωϋσέα μόνοις ἐξέφηνε, λογικὴν κατάληψιν ὡς λογικοῖς μόνοις οὖσι δηλῶσαι, ὡς εἰδέναι δι' ἣν αἰτίαν ποτὲ μὲν τὰ ὕδατα τῶν Αἰγυπτίων μετέβαλε, ποτὲ δὲ τὸ καθ' ἕκαστον, καὶ διατί κατὰ τήνδε τὴν τάξιν ἐγίνετο, καὶ ταῦτα τίνων εἰκόνες ἢ σύμβολα. ἐπειδὴ γὰρ μὴ πάντες οἷοί τε εἰσὶν ἐξ ἑαυτῶν καὶ δι' ἑαυτῶν ἀναχωρεῖν τῶν βλαβερῶν, τοῖς οὕτως ἀσθενέσιν ἀποστέλλει Θεὸς τοὺς δυναμένους, ὁδηγοὺς καὶ ἡγεμόνας τῆς ὁδοῦ τῆς ἐπὶ τὰ ἀγαθὰ φερούσης. εἰσὶ δὲ οὗτοι· ὁ Θεοῦ νόμος, Μωϋσῆς, καὶ ὁ ἀρχιερατικὸς λόγος, οὗ σύμβολον Ἀαρών. καὶ ἐκεῖνοι μὲν τὴν γλῶτταν ἐκίνουν, καὶ τὸ στόμα ἐδάνειζον τῷ Θεῷ καὶ τὰ ῥήματα ἐξέβαλλον· ἡ δὲ δύναμις παρ' αὐτοῦ πᾶσα ἐπέμπετο.

27 Ἐξαπέστειλε σκότος καὶ ἐσκότασε· διότι παρεπίκραναν τοὺς λόγους αὐτοῦ.

Καὶ οὐκ ἀντεῖπον οἱ θαυμάσιοι θεράποντες τοῖς θείοις προστάγμασιν, ἀλλὰ τὰ κελευόμενα ἔδρων, καὶ τὴν μακροτάτην αὐτοῖς καὶ τριήμερον ἐπήγαγον νύκτα, μᾶλλον δὲ νυκτὸς ζοφωδέστερον σκότος. ἡ μὲν γὰρ νύξ, κἂν ἀσέληνος ᾖ, τῇ αἴγλῃ τῶν ἀστέρων κεράννυται· ἐκεῖνο δὲ τὸ σκότος ψηλαφητὸν ἡ θεία καλεῖ γραφή. (Ἐξοδ. ι. κβ.) ὁ γὰρ τοῦ λαοῦ κηδεμὼν Θεός, οὐ διὰ μεγάλων τινῶν τοὺς Αἰγυπτίους ἐκόλαζεν (οὐ γὰρ ἠπόρει ἡ παντοδύναμος χεὶρ ἀθρόαν αὐτοῖς ὀργὴν ἐπιπέμψαι, λέοντας, ἄρκτους, λιμόν, ἢ λοιμόν, ἢ θάνατον) ἀλλὰ δι' ὧν εἶπεν, ἐτιμωρεῖτο, καὶ αὐτοὺς ἠρέμα καλῶν εἰς μετάνοιαν. ἡ δὲ μεγίστη τοῦ

λαοῦ

λαοῦ κάκωσις, οὐ διὰ πηλοῦ καὶ πλινθείας ἁπλῶς· διὰ δὲ τοῦ παρατρέπειν ἐπὶ σέβας εἰδώλων. διὸ κατὰ βραχὺ τοὺς εἰς τὴν πλάνην ὁδηγοῦντας ἐκόλαζεν, εἰς ἐπίγνωσιν καὶ τούτους ἄγων τοῦ πάντων δεσπότου, δι᾽ ὧν ἡ κτίσις ἐξυπηρετεῖτο ταῖς μάστιξιν. ἀὴρ μὲν εἰς σκότος, τὸ δὲ ὕδωρ εἰς αἷμα, εἰς δὲ βατράχους ἡ γῆ, τὸ δὲ πῦρ παραδόξως ὑπεφέρετο σὺν ὑετῷ καὶ χαλάζῃ. τὸ δὲ σκότος, φησὶν, ἐξαποσταλὲν ἐκ Θεοῦ οὐ παρεπίκρανε τοὺς λόγους αὐτοῦ, ἀλλ᾽ ὑπήκουσε προθύμως, κατὰ μόνης ὑφαπλωθὲν τῆς Αἰγύπτου. λέγει γοῦν ἡ γραφὴ, τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ φῶς ἦν. εἰ γὰρ ἦν κατὰ πάντος τοῦ κόσμου, πῶς ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας αὐτὸ καὶ νύκτας μεμενηκέναι φησί; τί γὰρ ἦν τὸ διορίζον ἡμέρας καὶ νύκτας, μιᾶς μόνης οὔσης ἐπιτεταμένης νυκτός; ἵνα γὰρ μή τις λέγῃ, ὅτι ἔκλειψις τὸ συμβὰν ἦν, μηδ᾽ ὅτι δρόμος φύσεως, τὴν αὐτὴν χώραν οἰκοῦντες Ἑβραῖοι ταύτης οὐκ ᾔσθοντο τῆς πληγῆς· ὅπερ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων συνέβαινε πληγῶν.

Ἐξόδ. ι. κγ.

28 Μετέτρεψε τὰ ὕδατα αὐτῶν εἰς αἷμα, καὶ ἀπέκτεινε τοὺς ἰχθύας αὐτῶν.

Οὐ γὰρ τὴν χροιὰν τῶν ὑδάτων μόνην, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν μετέβαλε τῆς γεύσεως τὴν ποιότητα, ὥστε ἅπαντα διαφθαρῆναι τῶν ἰχθύων τὰ γένη.

29 Ἐξῆρψεν ἡ γῆ αὐτῶν βατράχους ἐν τοῖς ταμείοις τῶν βασιλείων αὐτῶν.

Ἐπειδὴ γὰρ τῷ ποταμῷ τὰ βρέφη τῶν Ἑβραίων παρέδοσαν, μετέβαλε μὲν εἰς αἷμα τοῦ ποταμοῦ τὸ ὕδωρ, τὴν ἐν αὐτῷ γεγενημένην μιαιφονίαν ἐλέγχων· βατράχους δὲ ἐκεῖθεν ἀναβλύσαι πεποίηκε τοῖς ἀνῃρημένοις παραπλησίως βρέφεσιν ἕρποντας, καὶ ταῖς οἰκίαις ἐπεμβαίνοντας, καὶ ἄχρις αὐτῶν χωροῦντας τῶν τοῦ βασιλέως θαλάμων. τῶν δὲ βασιλικῶν ταμείων ἐμνημόνευσεν, ὥστε δηλῶσαι τὸ τοῦ θαύματος μέγεθος, ὅτι μηδὲ πλῆθος οἰκετῶν ἢ στρατιωτῶν (ὅπερ εἰκὸς ἐν τοῖς βασιλείοις διάγειν) ἀποσοβῆσαι τοὺς βατράχους δύνασθαι.

30 Εἶπε, καὶ ἦλθε κυνόμυια καὶ σκνῖπες ἐν πᾶσι τοῖς ὁρίοις αὐτῶν.

Ἠκολούθει γὰρ τοῖς λεγομένοις τὰ ἔργα, καὶ παραυτίκα Θεοῦ μὲν κελεύοντος, Μωϋσέως δὲ λέγοντος, καὶ κυνόμυια καὶ σκνῖπες ἐπλήρωσαν τὴν γῆν, τοὺς Αἰγυπτίων ὅρους οὐ παρελθόντες, οὐδὲ ἄλλοις ἀνθρώποις τὴν λύμην ἐπιφέροντες, ἀλλὰ τοῖς ἀντιθέοις τὴν παιδείαν ἐπάγοντες. τοῦτο γὰρ σημαίνει τὸ, ἐν πᾶσι τοῖς ὁρίοις αὐτῶν, ἀντὶ τοῦ, ἔξω τῶν Αἰγυπτίων ὅρων οὐδὲν τοιοῦτον γινόμενον ἦν ἰδεῖν. 31 Ἔθετο τὰς βροχὰς αὐτῶν χάλαζαν, πῦρ καταφλέγον ἐν τῇ γῇ αὐτῶν. 32 Καὶ ἐπάταξε τὰς ἀμπέλους αὐτῶν καὶ τὰς συκᾶς αὐτῶν, καὶ συνέτριψε πᾶν ξύλον ὁρίου αὐτῶν.

Τὰ νέφη μὲν γὰρ τὰς συνήθεις ὠδῖνας ἐνήλλαξε, καὶ ἀντὶ βροχῶν καὶ ὄμβρων χάλαζαν ἀπεκύησε, κεραυνοὶ δὲ καὶ πρηστῆρες μετὰ τῆς χαλάζης ἐφέροντο, καὶ ἐναντίαι ἀλλήλαις φύσεις, ὕδωρ καὶ πῦρ, ἀλλήλας οὐκ ἐλυμαίνοντο. οὔτε γὰρ τὸ πῦρ τὸ πεπηγὸς ὕδωρ τῆς χαλάζης ἐξέτηκεν, οὔτε τὸ ὕδωρ κατέσβεννυ τὴν φλόγα· ἀλλὰ τὴν φυσικὴν ἀποθέμενα μάχην, σύμφωνον Αἰγυπτίοις τὴν παιδείαν ἐπῆγον, καὶ τὴν ἐκείνων θηριωδίαν διήλεγχον, ὅτι ἄνθρωποι ὄντες οὐκ ᾐδοῦντο τὴν φύσιν, ἀλλὰ τοὺς ὁμοφυεῖς πικρῶς δουλεύειν ἠνάγκαζον. τούτου δὴ χάριν καὶ αἱ ἄμπελοι καὶ αἱ συκαῖ αὐτῶν, καὶ τὰ ἄλλα τῶν φυτῶν γένη ἄρδην ὑπ᾽ αὐτῶν διεφθείρετο.

33 Εἶπε, καὶ ἦλθεν ἀκρὶς καὶ βροῦχος, οὗ οὐκ ἦν ἀριθμός· 34 Καὶ κατέφαγε πάντα χόρτον ἐν τῇ γῇ αὐτῶν, καὶ κατέφαγε πάντα τὸν καρπὸν τῆς γῆς αὐτῶν.

Διὰ μὲν τῆς χαλάζης καὶ τοῦ πυρὸς, τὰ δένδρα διέφθειρε· διὰ δὲ τῆς ἀκρίδος καὶ τοῦ βρούχου, τὰ ἕλη, τοὺς λειμῶνας, τὰ λήια. οὐ γὰρ μόνον τὸν καρπὸν, ἀλλὰ καὶ τὸν χόρτον αὐτῶν κατηνάλωσε. καὶ μὴν οὐκ ἔθος ἐν ταυτῷ ἀκρίδα καὶ βροῦχον ἐπιγίνεσθαι. ἡ γὰρ τίκτει τὸν

βροῦχον

βροῦχον ἡ ἀκρὶς παραλαβοῦσα, ἢ ὁ βροῦχος αὐξηθεὶς, ἀκρὶς προσκόψας γέγονε, ὥστε τὸ μὲν πρότερον, τὸ δὲ χρόνῳ τινὶ ἀκολουθῆσαι ὕστερον. ἀλλ' ὅμως θαῦμα ἦν, καὶ προστάγματι Θεοῦ τὸ σημεῖον ἐγίνετο, ἅμα παρῆλθεν ἑκάτερον, καὶ κατέφαγεν ἅμα τῷ χόρτῳ καὶ τὸν καρπόν· ὥστε πρὸς τῇ τροφῇ τῶν ἀνθρώπων, καὶ ἡ τῶν κτηνῶν ἐφθείρετο.

35 Καὶ ἐπάταξε πᾶν πρωτότοκον ἐν γῇ Αἰγύπτῳ, ἀπαρχὴν παντὸς πόνου αὐτῶν. Ταύτην Αἰγυπτίοις ἐπήγαγε τελευταίαν πληγὴν, μεθ' ἣν ἐξελθεῖν τοὺς Ἰουδαίους κατήπειξαν. ἅπασα γὰρ οἰκία θρήνων καὶ ὀλοφύρσεως ἐπέπληστο, τῶν πρωτοτόκων ἁπάντων ἀθρόαν τελευτὴν δεξαμένων. κατὰ γὰρ τῶν ποθεινοτέρων ἐπήγαγε τὴν πληγὴν, πικροτέραις βάλλων ἀκίσι τοὺς ἀνηγήτως περὶ τὰς προτέρας διατεθέντας πληγάς. 36 Καὶ ἐξήγαγεν αὐτοὺς ἐν ἀργυρίῳ καὶ χρυσίῳ.

Ἐπειδὴ γὰρ οὐδὲ τὰ οἰκεῖα λαβεῖν οἱ Αἰγύπτιοι τοὺς Ἰουδαίους ἐπέτρεπον, πρὸς τοῖς οἰκείοις ἔλαβον καὶ τῶν Αἰγυπτίων τὸν πλοῦτον, οἷόν τινα μισθὸν τῆς χαλεπῆς δουλείας κομισάμενοι τὸν χρυσὸν καὶ τὸν ἄργυρον. οὐ γὰρ ἀδίκως τοῦτο γενέσθαι προσέταξεν ὁ Θεὸς, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀδικοῦντας παιδεύων καὶ τοὺς ἀδικηθέντας ψυχαγωγῶν. Καὶ οὐκ ἦν ἐν ταῖς φυλαῖς αὐτῶν ὁ ἀσθενῶν. Τῶν γὰρ τοῖς Αἰγυπτίοις ἐπαγομένων πληγῶν οὐκ ἐλάμβανον πεῖραν. προσέταξε γὰρ ὁ Θεὸς σκυλεῦσαι τοὺς Αἰγυπτίους, ὡς νενικημένους, καὶ μισθὸν ὀφείλοντας τῆς μακροχρονίου δουλείας. μέγα δὲ καὶ τὸ, ἐκ χώρας τὰ χείριστα παθούσης ἀπαθεῖς ἀπαλλάττεσθαι μέχρις ἑνὸς ἐν μυριάσι τοσαύταις, ἕως ἂν ἐναπομείνῃ τῇ Αἰγύπτῳ μηδεὶς ὑπὸ τῆς τοῦ σώματος ἀρρωστίας κεκρατημένος. τοῦτο δὲ Μωϋσῆς ἱστόρησεν. 37 Εὐφράνθη Αἴγυπτος ἐν τῇ ἐξόδῳ αὐτῶν· ὅτι ἐπέπεσεν ὁ φόβος αὐτῶν ἐπ' αὐτούς. Οὕτω δὲ ταῖς παντοδαπαῖς ἐξεδειματώθησαν τιμωρίαις, ὡς εὐεργεσίαν οἰκείαν νομίσαι τὴν τῶν Ἑβραίων ἐλευθερίαν.

38 Διεπέτασε νεφέλην εἰς σκέπην αὐτοῖς, καὶ πῦρ τοῦ φωτίσαι αὐτοῖς τὴν νύκτα.

Ἡ γὰρ αὐτὴ νεφέλη, σκηνὴ μὲν αὐτοῖς μεθ' ἡμέραν ἐγίνετο, καὶ τῆς ἀκτῖνος ἐκώλυε τὸ λυποῦν· νύκτωρ δὲ πυροειδὴς γινομένη, τοῦ φωτὸς αὐτοῖς ἐχορήγει τὴν χρείαν.

39 Ἤτησαν, καὶ ἦλθεν ὀρτυγομήτρα, καὶ ἄρτον οὐρανοῦ ἐνέπλησεν αὐτούς.

Ἐπειδὴ γὰρ καὶ κρεῶν ὠρέχθησαν, παρέσχεν αὐτοῖς θήραν ὀρνίθων αὐτόματον· καὶ δεηθεῖσιν ἄρτων ἄνωθεν ἐχορήγησε, διὰ τῶν νεφελῶν οὐχ ὑετὸν, ἀλλ' αὐτὴν δωρησάμενος τὴν τροφήν. τὸ δὲ μάννα λέγει, οὐχ ὡς ἐξ αὐτοῦ τοῦ οὐρανοῦ, ἀλλ' ἐκ τοῦ ὑπὲρ κεφαλῆς ἀέρος (ὅπερ ἡ θεία γραφὴ οὐρανὸν προσαγορεύει) φερόμενον, ἅμα δὲ καὶ ὡς εἰκόνα τοῦ οὐρανίου ἄρτου τοῦ δοθέντος ἐν μυστηρίῳ τῇ ἐκκλησίᾳ φέρον.

40 Διέρρηξε πέτραν, καὶ ἐρρύησαν ὕδατα, καὶ ἐπορεύθησαν ἐν ἀνύδροις ποταμοί.

Ἐθεράπευσε δὲ αὐτῶν καὶ τὸ δίψος ταῖς παραδόξοις ὠδῖσι τῆς πέτρας. ἐν ἀνύδρῳ γὰρ καὶ ξηρᾷ ποταμοὺς ἀναβλύσαι προσέταξε. καλεῖ δὲ ποταμοὺς, τῶν ἀναδοθέντων ἐκ τῆς πέτρας ὑδάτων τοὺς ὀχετούς. εἰ δὲ γράφοιτο, ποταμοῖς, ὀρθῶς ὡς κατὰ τὴν ἱστορίαν τοῦτον μόνον τὸν Ἰορδάνην διέβησαν, δυνάμει δὲ καὶ ἄλλους, ὅσοι πρὸς διάβασιν ἐνεπόδιζον.

41 Ὅτι ἐμνήσθη τοῦ λόγου τοῦ ἁγίου αὐτοῦ, τοῦ πρὸς Ἀβραὰμ τὸν δοῦλον αὐτοῦ·

42 Καὶ ἐξήγαγε τὸν λαὸν αὐτοῦ ἐν ἀγαλλιάσει, καὶ τοὺς ἐκλεκτοὺς αὐτοῦ ἐν εὐφροσύνῃ. Ἀψευδῆ γὰρ ὅσα Θεὸς τοῖς ἀμφὶ τὸν Ἀβραὰμ ἐπηγγείλατο περὶ τοῦ τὸ γένος αὐξῆσαι πλήθει καὶ δόξῃ. καὶ Μωϋσῆς δὲ πρὸς αὐτοὺς ἐν τῷ δευτερονομίῳ φησί· Μὴ εἴπῃς, διὰ τὰς δικαιοσύνας μου ἐξήγαγέ με Κύριος ἐκ γῆς Αἰγύπτου, ἀλλὰ διὰ τὸν ὅρκον, ὃν ὤμοσε τοῖς πατράσιν ὑμῶν. ὁ γὰρ Θεὸς ποιῶν ἐστιν ἔλεος εἰς χιλιάδας τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτὸν, ἅμα καὶ προτρεπόμενος τοὺς ἐξ αὐτῶν, ὅπως ἂν φυλάξωσι τὰ δικαιώ-

Δευτ. θ.

ματα αὐτοῦ. 43 Καὶ ἔδωκεν αὐτοῖς χώρας ἐθνῶν, καὶ πόνους λαῶν κατεκληρονόμησαν. Οὐ γὰρ μόνον τῆς Αἰγυπτίων ἠλευθέρωσε δουλείας, ἀλλὰ καὶ τὴν Χαναναίων αὐτοῖς ἐδωρήσατο γῆν, καὶ τῶν ἀλλοτρίων πόνων δεσπότας ἀπέφηνε, κἀκείνους κολάσας ἐνδίκως, καὶ τὰς οἰκείας ἐμπεδώσας ἐπαγγελίας. ὅτι δὲ οὐκ ἀδίκως ἐξέβαλε τοὺς πρότερον τὴν Παλαιστίνην οἰκοῦντας, διδάσκει μὲν καὶ δι' ὧν Ἰουδαίοις ἐνομοθέτησε, φυγεῖν κελεύσας τῆς ἐκείνων πολιτείας τὴν μίμησιν, διδάσκει δὲ καὶ τὰς πρὸς τὸν Ἀβραὰμ ἐπαγγελίας*. τί δήποτε δὲ μὴ εὐθὺς αὐτῷ δίδωσι τῆς γῆς ἐκείνης τὴν δεσποτείαν, ἀλλὰ παροικεῖν ἐπὶ πλεῖστον ἐᾷ; Οὔπω γάρ, φησιν, ἀναπεπλήρωνται αἱ ἁμαρτίαι τῶν Ἀμορραίων ἕως τοῦ νῦν, ἀντὶ τοῦ, οὐδέπω πανωλεθρίας τετολμήκασιν ἄξια· καὶ οὐ δίκαιον αὐτοῖς τὴν τιμωρίαν ἐπαγαγεῖν, οὐδὲ τῇ προγνώσει τῆς μείζονος ἁμαρτίας τῆς τιμωρίας τὴν ψῆφον ἐξενεγκεῖν, ἀλλὰ ἀναμεῖναι τῶν πραγμάτων τὸ τέλος. μέτρῳ γὰρ χρῶμαι καὶ σταθμῷ πρυτανεύω, καὶ οὐδὲν ἀστάθμητον παρ' ἐμοί. διὰ τοῦτο τετρακοσίων ἐτῶν ἀναμείνας περίοδον, οὕτω κἀκείνους ἐξέβαλε, καὶ τούτοις τὰς ἐπαγγελίας ἀπέδωκεν.

Γεν. ιε. ιϛ.

44 Ὅπως ἂν φυλάξωσι τὰ δικαιώματα αὐτοῦ, καὶ τὸν νόμον αὐτοῦ ἐκζητήσωσι.

Δέδωκε δὲ αὐτοῖς, φησιν, ἣν ἐπηγγείλατο γῆν, νόμον αὐτοῖς δεδωκώς, καὶ κατὰ τοῦτον βιοτεύειν κελεύσας.

Ψαλμ. ρε. ἀλληλούϊα.

ΕΝ τούτῳ τῷ ψαλμῷ τὰς ἁμαρτίας καταλέγει τοῦ προτέρου λαοῦ, διδάσκων πῶς, καὶ δι' ἃ γέγονεν ἡ ἀποβολὴ αὐτῶν. ἐν μὲν οὖν τῷ ἑκατοστῷ καὶ τετάρτῳ ψαλμῷ τὰς θείας ὁ προφητικὸς λόγος διεξῆλθεν εὐεργεσίας· ἐν τούτῳ δὲ καὶ τῶν εὐεργεσιῶν μέμνηται, καὶ τῆς τῶν εὐεργετηθέντων ἀχαριστίας κατηγορεῖ, καὶ τὰς ἐπενεχθείσας αὐτοῖς" διαφόρως τιμωρίας διδάσκει. ἐσχημάτισται δὲ ὡς ἐκ προσώπου τῶν εὐσεβεστέρων τὰς κοινὰς ὀλοφυρομένων συμφοράς, καὶ φειδοῦς τυχεῖν ἀντιβολούντων. τὴν γὰρ αὐτὴν ἐπιγραφὴν ὁ ψαλμὸς εἰκότως ἔχει τῷ φθάσαντι· τῆς γὰρ αὐτῆς ὑποθέσεως ἔχεται.

1 Ἐξομολογεῖσθε τῷ Κυρίῳ, ὅτι χρηστός· ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ.

Ἡ ἐπιγραφὴ σημαίνουσα τό, αἰνεῖτε τὸν Κύριον, δηλοῖ τὸν ψαλμὸν αἶνον περιέχειν Θεοῦ. διδάσκει δὲ νῦν ἐξ ἀρχῆς τοὺς ἀπὸ ἁμαρτημάτων ἐπιστρέφοντας, καθάπερ ἰατρῷ, προσιέναι τῷ σωτῆρι, δεικνῦντας ὥσπερ τῇ ἐξομολογήσει τῶν πεπλημμελημένων τὰ τραύματα διαθέσει δηλονότι ψυχῆς, ἀλλ' οὐ λόγῳ τοῦτο ποιοῦντας ψιλῷ. ἕτοιμος γάρ, φησι, διὰ χρηστότητα τοῖς μετανοοῦσιν εἰς ἔλεον, εἰδὼς ἐλέου δεῖσθαι τὰ τοῦ παρόντος αἰῶνος, οἷα δὴ θνητὰ καὶ ἐπίκηρα. τί δέ ἐστιν, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ; διαπαντὸς ἐλεεῖ· διαπαντὸς φιλανθρωπεύεται· ἕτοιμός ἐστιν ἀεὶ τὰ αὐτοῦ διδόναι. οὐ γάρ ἐστι καιρὸς ὡρισμένος αὐτῷ, ἀλλὰ τῆς γνώμης τῆς σῆς.

2 Τίς λαλήσει τὰς δυναστείας τοῦ Κυρίου; ἀκουστὰς ποιήσει πάσας τὰς αἰνέσεις αὐτοῦ;

Ὅσα ὁ Θεὸς ἐν ἡμῖν ὑπὲρ θνητὴν φύσιν ποιεῖ, ταῦτα δυναστεία Κυρίου, ἅπερ ἐνεργήματα δυνάμεων ὁ Παῦλός φησι, λέγων· Ὧ μὲν γὰρ διὰ τοῦ πνεύματος δίδοται λόγος σοφίας, ἄλλῳ δὲ λόγος γνώσεως κατὰ τὸ αὐτὸ πνεῦμα, ἑτέρῳ δὲ πίστις ἐν τῷ αὐτῷ πνεύματι, ἄλλῳ δὲ ἐνεργήματα δυνάμεων. καὶ πάλιν ἑτέρωθι· μὴ πάντες προφῆται; μὴ πάντες δυνάμεις; μὴ πάντες χαρίσματα ἔχουσιν ἰαμάτων; διαιρεῖται δὲ τὰς δυνάμεις ἀπὸ τῶν ἰαμάτων. τὰς μὲν γὰρ Ἰησοῦς ἐπετέλει περιπατῶν τυχὸν ἐπὶ τῆς θαλάσσης,

α. Κορ. ιβ. η. θ.

λάσσης, ἐπιτιμῶν δὲ τοῖς ἀνέμοις καὶ τῷ κλύδωνι, καὶ μεταμορφῶν ἑαυτὸν ἐν τῷ ὄρει· τὰ δὲ λεπροὺς καθαρίζων, καὶ πᾶσαν νόσον ἰώμενος. Καὶ ἐν τῇ παλαιᾷ διαθήκῃ δυνάμεις μὲν αἱ κατὰ τῶν Αἰγυπτίων πληγαί, θάλαττά τε διαιρουμένη, καὶ ποταμὸς Ἰορδάνης ὑποχωρῶν, ἡλίου τε στάσις ἐπὶ τοῦ Ἰησοῦ· ἰάσεις δέ, ὅτε Μαρίαν λεπρωθεῖσαν ἰάσατο Μωϋσῆς, ὅσα τε Ἠλίας καὶ Ἐλισσαῖος εἰργάσαντο. Ταύτας δὲ πάσας τὰς δυναστείας οἱ ἀπόστολοι εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἐποίησαν ἀκουστὰς μετὰ καὶ τῶν αἰνέσεων αὐτοῦ· ἑκάστη γὰρ πρᾶξις τοῦ Κυρίου αἰνέσεως γέμει. Τάχα δὲ αἱ μὲν δυναστεῖαι τοῦ Κυρίου τὰ θαυμάσια αὐτοῦ περιέχουσι, τὰ δὲ χαρίσματα τῶν ἰαμάτων τὰς αἰνέσεις αὐτοῦ.

3 Μακάριοι οἱ φυλάσσοντες κρίσιν, καὶ ποιοῦντες δικαιοσύνην ἐν παντὶ καιρῷ.

Τῇ αἰσθήσει τῆς ἁμαρτίας ὁ τῆς ἀρετῆς καρπὸς ἤτοι μακαρισμὸς ἀντεισέρχεται. ὁ γὰρ τὰς ὑπὲρ ταύτης εὐθύνας ἐκτίνων μακαρίζει τοὺς ταύτης ἀπηλλαγμένους, καὶ δικαιοσύνῃ τὸν οἰκεῖον βίον διακοσμοῦντας. μακαρίζει δὲ οὐ τὸν ἅπαξ τῇ δικαιοσύνῃ χρησάμενον, ἀλλὰ τὸν ἀεὶ καὶ διηνεκῶς τοῖς ταύτης ἑπόμενον ἴχνεσι.

4 Μνήσθητι ἡμῶν, Κύριε, ἐν τῇ εὐδοκίᾳ τοῦ λαοῦ σου· ἐπίσκεψαι ἡμᾶς ἐν τῷ σωτηρίῳ σου. Ἐνταῦθα τὸν νέον λαὸν αἰνίττεται καὶ τὴν ἐκκλησίαν τὴν ἐξ ἐθνῶν, ἣν τῆς σωτηρίας ἠξίωσεν, ἧς ἁρπάσαι διδάσκεται τὴν κοινωνίαν ἡ Ἰουδαίων πληθύς. ποίαν δὲ εὐδοκίαν ἐνταῦθα, ἢ ποίαν ὅλως ἐπίσκεψιν ὑποτίθεται, ἀλλ' ἥνπερ ἡμῶν ὁ Θεὸς λόγος διὰ σάρκα πεποίηται; ὅθεν καὶ τὸ μυστήριον εὐδοκίαν προσηγόρευον οἱ τοῖς ποιμέσιν ἐπιφανέντες ἄγγελοι. Δόξα γὰρ ἐν ὑψίστοις Θεῷ, καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη, ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία, δοξολογοῦντες ἐβόησαν. Λουκ. β.

5 Τοῦ ἰδεῖν ἐν τῇ χρηστότητι τῶν ἐκλεκτῶν σου, τοῦ εὐφρανθῆναι ἐν τῇ εὐφροσύνῃ τοῦ ἔθνους σου, τοῦ ἐπαινεῖσθαι μετὰ τῆς κληρονομίας σου. Ἀντιβολοῦμεν, φησι, τοῦ καὶ νέου σου ἔθνους μεταλαχεῖν εὐφροσύνης, καὶ κοινωνοὶ γενέσθαι τῆς χορηγουμένης ἐκείνοις χρηστότητος. χρηστότητα δὲ τῶν ἐκλεκτῶν, τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίαν γινομένην τοῖς ἐκλεκτοῖς νόησον πολλὴν οὖσαν, ὥστε καὶ πόρνους καὶ τελώνας καὶ ἁμαρτωλοὺς καὶ πτωχοὺς ἁλιεῖς τὴν ἐκλογὴν ὑποδέξασθαι. Ταύτην ἰδεῖν ὁ προφήτης ἐπεθύμει (θεωρίας γὰρ ἄξιον τὸ θαῦμα ἐτύγχανεν) εὐφρανθῆναι δὲ ἐν τῇ εὐφροσύνῃ τοῦ ἔθνους σου, ὥστε τῆς κοινωνίας τῶν μυστηρίων ἀπολαῦσαι.

6 Ἡμάρτομεν μετὰ τῶν πατέρων ἡμῶν, ἠνομήσαμεν, ἠδικήσαμεν. Ὥσπερ γὰρ ἵνα φησὶ κλῆρον, παρὰ τῶν πατέρων διεδεξάμεθα τὴν τῶν σῶν νόμων παράβασιν. πατέρας δὲ καλεῖ, οὐ τοὺς ἁγίους πατριάρχας, ἀλλὰ τοὺς μετ' ἐκείνους γενομένους. τοῦτο γὰρ διὰ τῶν ἐπαγομένων ἐδήλωσεν. 7 Οἱ πατέρες ἡμῶν ἐν Αἰγύπτῳ οὐ συνῆκαν τὰ θαυμάσιά σου· καὶ οὐκ ἐμνήσθησαν τοῦ πλήθους τοῦ ἐλέους σου.

Ἄνωθεν γάρ, φησιν, ἡμῶν τὸ γένος ἁμαρτητικόν. τοσούτων γὰρ ἐν Αἰγύπτῳ δι' αὐτοὺς γεγενημένων θαυμάτων συνιδεῖν τὴν σὴν οὐκ ἠθέλησαν δύναμιν. διὸ καὶ ὁ προφήτης λέγει· Οὐαὶ ἔθνος ἁμαρτωλόν, λαὸς πλήρης ἀνομιῶν, σπέρμα πονηρόν, υἱοὶ ἄνομοι. Ησ. α. οὐ συνῆκαν οὖν, φησι, τὰ ἐν Αἰγύπτῳ γενόμενα τέρατα, καίπερ ἐν μέσῳ τῶν Αἰγυπτίων αἴσθησιν μὴ λαβόντες τῶν γινομένων κολάσεων· οὔτε μὴν ἐλευθερωθέντες τῶν Αἰγυπτίων ἐνόησαν, ὅτι οὐ διὰ τὰς αὐτῶν δικαιοσύνας, διὰ δὲ τὸ θεῖον ἔλεος τῆς ἐκεῖθεν ἐπισκοπῆς. ταῦτα δὲ καὶ τὰ ἐν τῇ ἐρήμῳ συντόμως εἶπεν ὁ φθάσας ψαλμός, μηδὲν τοῦ λαοῦ κατηγορήσας· ὁ δὲ νῦν ἐπαναλαβὼν τὴν διήγησιν, ὅπως δι' ἃ ἥμαρτον οἱ Ἰουδαῖοι παρήγαγε· 8 Καὶ παρεπίκραναν ἀναβαίνοντες ἐν ἐρυθρᾷ θαλάσσῃ.

Θεασάμενοι γὰρ τοὺς Αἰγυπτίους διώκοντας καὶ τὴν θάλασσαν ἐπέχουσαν τὴν φυγήν, τὴν ἐπικουρίαν προσμεῖναι τὴν σὴν οὐκ ἠθέλησαν, ἀλλὰ τοῦ μεγάλου Μωϋ-

Ἐξοδ. ιδ. ια. σέως κατεβόων λέγοντες· Παρὰ τὸ μὴ εἶναι μνήματα ἐν Αἰγύπτῳ, ἐξήγαγες ἡμᾶς ἀποκτεῖναι ἐν τῇ ἐρήμῳ ταύτῃ· ἀλλ᾽ ὅμως καὶ ἀγνώμονας φανέντας σωτηρίας ἠξίωσας. τοῦτο γὰρ καὶ ἐπήγαγε· 9 Καὶ ἔσωσεν αὐτοὺς ἕνεκεν τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ, τοῦ γνωρίσαι τὴν δυναστείαν αὐτοῦ· 10 Καὶ ἐπετίμησε τῇ ἐρυθρᾷ θαλάσσῃ, καὶ ἐξηράνθη· καὶ ὡδήγησεν αὐτοὺς ἐν ἀβύσσῳ, ὡς ἐν ἐρήμῳ· 11 Καὶ ἔσωσεν αὐτοὺς 5 ἐκ χειρὸς μισοῦντος, καὶ ἐλυτρώσατο αὐτοὺς ἐκ χειρὸς ἐχθρῶν.

Λόγῳ γὰρ τῆς θαλάττης τὸν πυθμένα γυμνώσας, τὴν πολλὴν ἐκείνην ἄβυσσον, κ. μισοῦντος. ἱππήλατον αὐτοῖς ἀπέφηνε καὶ ἔρημον. ἐπειδὴ γὰρ ἐν ταῖς ἐρήμοις πολλὴ τοῖς τρέχουσιν εὐκολία, μήτε φυτῶν ὄντων, μήτε φραγμῶν κωλυόντων, τὴν τῆς διαβάσεως εὐκολίαν δεδήλωκε τῇ τῆς ἐρήμου παραβολῇ. 10

12 Ἐκάλυψεν ὕδωρ τοὺς θλίβοντας αὐτούς· εἷς ἐξ αὐτῶν οὐχ ὑπελείφθη.

Πάντας γὰρ τοὺς Αἰγυπτίους ὑποβρυχίους πεποίηκε. καὶ ἡ αὐτὴ θάλαττα Ἑβραίοις μὲν σωτηρίαν, Αἰγυπτίοις δὲ τιμωρίαν ἐπήγαγε.

13 Καὶ ἐπίστευσαν τῷ λόγῳ αὐτοῦ, καὶ ᾖσαν τὴν αἴνεσιν αὐτοῦ.

Ἐξοδ. ιε. Τῶν γὰρ ἀνδρῶν ὑμνούντων Μωϋσῆς ὁ μέγας ἡγεῖτο, τοῦ δὲ χοροῦ τῶν γυναικῶν Μαριὰμ ἡ προφῆτις. ἀνάγραπτος δὲ καὶ ἡ ᾠδή. 15 14 Ἐτάχυναν, ἐπελάθοντο τῶν ἔργων αὐτοῦ· οὐχ ὑπέμειναν τὴν βουλὴν αὐτοῦ, 15 Καὶ ἐπεθύμησαν ἐπιθυμίαν ἐν τῇ ἐρήμῳ, καὶ ἐπείρασαν τὸν Θεὸν ἐν ἀνύδρῳ. Τοσαῦτα γὰρ ἔχοντες καὶ τοιαῦτα ἐχέγγυα τῆς θείας δυνάμεως οὐκ ᾔτησαν τὴν χρείαν λαβεῖν, οὐδὲ τὴν θείαν προσέμειναν δωρεάν, ἀλλ᾽ εὐθὺς λοιδορίαις κατὰ τῶν θείων ἐχρήσαντο θεραπόντων. δύο δὲ τῶν Ἰουδαίων 20 συνῆψεν ἁμαρτήματα, ἓν μέν, ὅτι σαρκικὴν ἐπιθυμίαν ἐπεθύμουν ἐν τῇ ἐρήμῳ, ἐν ᾗ φιλοσοφεῖν ἔδει καὶ ἀπὸ πάσης ἐπιθυμίας ἐγκρατεύεσθαι· δεύτερον δέ, ὅτι δεηθέντες ὕδατος, οὐκ ᾔτουν, ἀλλ᾽ ἐπείραζον. πλὴν θαυματουργῶν ὁ Θεὸς οὐκ ἐπαύετο.

16 Καὶ ἔδωκεν αὐτοῖς τὰ αἰτήματα αὐτῶν· ἐξαπέστειλε πλησμονὴν εἰς τὰς ψυχὰς αὐτῶν. Οὐ γάρ, ἐξ ὧν εὖ ἔπαθον ἤδη, περὶ τῶν ἐλλιπόντων ἐπίστευσαν· τοῦ δὲ Θεοῦ 25 Ἀριθμ. ια. λ. α. καὶ Ἐξοδ. ις. γ. κατελάλησαν λέγοντες, ἐμνήσθημεν τῶν κρεῶν καὶ τῶν λεβήτων τῶν ἐν Αἰγύπτῳ. αἴτημα δὲ τὴν ἐπιθυμίαν ἐκάλεσεν. οὐ γὰρ ᾔτησαν, ἀλλὰ κατελάλησαν. δέδωκε δὲ ὅμως αὐτοῖς καὶ κρεῶν ἀφθονίαν καὶ ἄρτον ἀχειροποίητον καὶ ὕδωρ ἥδιστον καὶ ἄφθονον.

17 Καὶ παρώργισαν τὸν Μωϋσῆν ἐν τῇ παρεμβολῇ, τὸν Ἀαρὼν τὸν ἅγιον Κυρίου.

Οὔτε παραπικράναντας ἐν ἐρυθρᾷ θαλάσσῃ, οὔτε ἐν ἐρήμῳ πειράσαντας αὐτὸν 30 μετῆλθεν αὐτοὺς ὁ παρὰ τῶν ἁμαρτίας, ἀλλὰ καὶ ἔδωκεν αὐτοῖς τὴν ἐπιθυμίαν αὐτῶν· ὅτε δὲ Μωϋσῆν παρώργισαν οἱ περὶ Δαθὰν καὶ Ἀβειρὼν εἰπόντες· Μὴ Μωϋσῇ μόνῳ Ἀριθμ. ις. γ. καὶ ιβ. β. λελάληκεν ὁ Θεός; οὐχὶ καὶ ἡμῖν; παραχρῆμα διανοιχθείσῃ παρεδίδου τῇ γῇ τούτους· τοὺς δὲ Κορὲ καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ μέλλοντας προσφέρειν τὰ θυμιατήρια αὐτῶν ἀντὶ τοῦ Ἀαρών, φλὸξ ἀπὸ τῆς σκηνῆς προελθοῦσα κατέφλεξεν. οὐ γὰρ θέλει Θεὸς τοὺς ἑαυτοῦ κατα- 35 φρονεῖσθαι θεράποντας, ἀλλὰ καὶ δείξας τὴν χρηστότητα, δείκνυσι καὶ τὴν ἀποτομίαν, Ῥωμ. ια. κβ. κατὰ τό, Ἴδε οὖν χρηστότητα καὶ ἀποτομίαν Θεοῦ. ταῦτα γὰρ Θεοῦ κατάλληλα φάρμακα.

18 Ἠνοίχθη ἡ γῆ, καὶ κατέπιε Δαθάν, καὶ ἐκάλυψεν ἐπὶ τὴν συναγωγὴν Ἀβειρών. 19 Καὶ ἐξεκαύθη πῦρ ἐν τῇ συναγωγῇ αὐτῶν· φλὸξ κατέφλεξεν ἁμαρτωλούς. Δαθὰν μὲν καὶ Ἀβειρὼν μετὰ πάσης τῆς πατριᾶς κατεπόθησαν· Κορὲ 40 δὲ καὶ οἱ σὺν αὐτῷ θεηλάτῳ πυρὶ κατεφλέχθησαν. τὰς δὲ τιμωρίας ἐπήγαγεν ὁ Θεός, τοὺς ἄλλους σωφρονεῖν παρεσκευασμένος· οὐδεμίαν δὲ λαβεῖν ἐντεῦθεν ὄνησιν ἠβουλήθησαν. καὶ τοῦτο δηλοῖ ἡ τῶν τετολμημένων ἐξήγησις.

20 Καὶ

20 Καὶ ἐποίησαν μόσχον ἐν Χωρὴβ, καὶ προσεκύνησαν τῷ γλυπτῷ.

Οὐχ ἁπλῶς τοῦ ὄρους ἐμνημόνευσεν, ἀλλὰ τὴν τῆς ἀσεβείας διδάσκων ὑπερβολήν. ἐν τούτῳ γὰρ ὤφθη τῶν ὅλων ὁ Κύριος, ἐν τούτῳ δείματος αὐτοὺς ἐνέπλησε, μετὰ πλείστου πυρὸς φανεὶς, σάλπιγξι χρώμενος, καὶ κατακλύζων βρονταῖς, καὶ μετὰ τοσούτου δέους τὴν νομοθεσίαν προσφέρων· ἐν τούτῳ τετολμήκασι τὴν ἀσέβειαν. τὸ δὲ, προσεκύνησαν τῷ γλυπτῷ, ἑτέρας καὶ τοῦτο παραπληξίας κατηγορία. ὃ γὰρ ἑώρων διὰ τέχνης ἀνθρωπίνης τὸ εἶδος δεξάμενον, τούτῳ τὸ σέβας τὸ θεῖον προσενήνεχον.

21 Καὶ ἠλλάξαντο τὴν δόξαν αὐτοῦ ἐν ὁμοιώματι μόσχου ἐσθίοντος χόρτον.

Σφόδρα αὐτῶν ἁρμοδίως τὴν ἄνοιαν ἐτραγῴδησεν, ἀντὶ τοσαῦτα θαυματουργήσαντος, καὶ τὴν παράδοξον ἐκείνην σωτηρίαν χαρισαμένου, καὶ τοσαῦτα ἐνεργεῖν δυναμένου, εἰκόνα τετιμήκασι μόσχου, ἧς τὸ ἀρχέτυπον τροφῆς ἐνδεές. τροφὴ δὲ τοῦ μόσχου, οὐκ ἄρτος ὁ τοῖς λογικοῖς προσφερόμενος, ἀλλὰ πόα καὶ χόρτος. τοῦ δὲ μόσχου, οὐκ ἄλογος ἡ φύσις, καὶ ὁ χόρτος τροφὴ, καὶ ἡ δουλεία δεδωρημένη ἀνθρώποις, ἡ εἰκὼν ἀτελεστέρα πολλῷ. οὐ γὰρ μόνον ἄλογος, ἀλλὰ καὶ ἄψυχος, οὐκ ἐνεργεῖν, οὐ μοχθεῖν, οὐκ ἐσθίειν ἰσχύουσα· ἀλλ' ὅμως τὴν οὕτως ἀσθενῆ τοῦ Θεοῦ τῶν ὅλων προτετιμήκασιν. ἔχοντες γὰρ ἐξ Αἰγύπτου φαντασίαν τοῦ Ἄπιδος, ὅστις ἦν ἐν τῇ Μέμφιδι· καὶ οὐχὶ τούτῳ, ἀλλὰ καὶ πολλοῖς γλυπτοῖς προσεκύνησαν. ἕνα γοῦν μόσχον πεποιηκότες, πολλοὺς ἐδείκνυον φάσκοντες· Οὗτοι οἱ θεοί σου, Ἰσραὴλ, οἱ ἀναγαγόντες σε ἐκ γῆς Αἰγύπτου. Ἐξοδ. λβ. δ.

22 Ἐπελάθοντο τοῦ Θεοῦ τοῦ σώζοντος αὐτοὺς, τοῦ ποιήσαντος μεγάλα ἐν Αἰγύπτῳ, θαυμάσια ἐν γῇ Χὰμ, φοβερὰ ἐπὶ θαλάσσης ἐρυθρᾶς.

Οὐκ εἰκῇ τούτων μέμνηται, δεῖξαι δὲ θέλων, ὡς ἐπὶ τοσούτοις οὐκ ἀπέβαλεν αὐτοὺς ὁ Θεὸς, μέχρι καὶ Χριστοῦ τὸ πάντων ἀσεβέστατον ἔργον ἐτόλμησαν, τὴν δοθεῖσαν αὐτοῖς παραιτησάμενοι χάριν. διό φησιν αὐτοῖς ὁ σωτήρ· Ὁσάκις ἠθέλησα ἐπισυναγαγεῖν τὰ τέκνα σου, ὃν τρόπον ὄρνις ἐπισυνάγει τὰ νοσσία αὐτῆς ὑπὸ τὰς πτέρυγας, καὶ οὐκ ἠθελήσατε; ἰδοὺ ἀφίεται ὁ οἶκος ὑμῶν ἔρημος. Ματθ. κγ. λζ. μὴ ἀρκεσθέντες οὖν, φησι, τοῖς προτέροις κακοῖς, τὴν δόξαν αὐτῶν, ἥτις ἦν ὁ Θεὸς, ἠλλάξαντο ἐν ὁμοιώματι μόσχου. οὔτε γὰρ τῆς οἰκείας ἐμνημόνευσαν σωτηρίας, οὔτε τῆς τῶν Αἰγυπτίων τιμωρίας, οὔτε τοῦ μεγάλου τῆς θαλάττης θαύματος· ἀλλὰ πάντα ἀθρόως ἀπέπλυσαν.

23 Καὶ εἶπε τοῦ ἐξολοθρεῦσαι αὐτοὺς, εἰ μὴ ὁ Μωϋσῆς ὁ ἐκλεκτὸς αὐτοῦ ἔστη ἐν τῇ θραύσει ἐνώπιον αὐτοῦ, 24 Τοῦ ἀποστρέψαι τὸν θυμὸν αὐτοῦ, τοῦ μὴ ἐξολοθρεῦσαι αὐτούς.

Τοῦ γὰρ Θεοῦ τῶν ὅλων εἰρηκότος, Ἔασόν με, καὶ θυμωθεὶς ὀργῇ ἐκτρίψω αὐτοὺς, καὶ ποιήσω σε εἰς ἔθνος μέγα, Ἐξοδ. λβ. θ. εἶπεν ὁ μακάριος Μωϋσῆς· Εἰ μὲν ἀφίης αὐτοῖς τὴν ἁμαρτίαν, ἄφες· εἰ δὲ μὴ, ἐξάλειψόν κἀμὲ ἐκ τῆς βίβλου, ἧς ἔγραψας. ἐνταῦθα ζήτημα οὐ μικρὸν κεῖται. τί γάρ φησιν; Εἰ μὴ Μωϋσῆς, ἀπώλοντο ἄν. τί οὖν; Μωϋσῆς τὸ πᾶν ἤνυσε, καὶ αὐτὸν αἰδεσθεὶς, οὐ τῇ οἰκείᾳ φιλανθρωπίᾳ χρησάμενος ἔστησε τὴν ὀργήν; καὶ τίς ἂν τοῦτο εἴποι; τί οὖν ἐστι τὸ λεγόμενον; σχήματι κέχρηται ὁ Θεὸς εἰς τὴν ἐκείνων ὠφέλειαν, καί φησιν αἰδούμενος αὐτὸν χαλᾶν τὴν ὀργὴν, καὶ λέγει· ἄφες με, καὶ ἐξαλείψω αὐτούς. καίτοιγε οὐδὲν ἐφθέγξατο Μωϋσῆς, οὐδὲ προσῆλθεν, οὐδὲ ἱκέτευσεν· ἀλλὰ βουλόμενος αὐτὸν εἰς ἀρχὴν ἱκετηρίας ἀγαγεῖν, ἐνταῦθα προοιμιάζεται. κατὰ μὲν οὖν τὸ δίκαιον καὶ τὴν πρόγνωσιν τῆς ὅλης αὐτῶν κακίας, ὁ τῆς ἀπωλείας ὅρος· κατὰ δὲ τὸ φιλάνθρωπον, ἡ τοῦ σωθῆναι συγχώρησις διὰ τὴν ὁσιότητα γινομένη τοῦ πρεσβευτοῦ κατὰ τὴν ὑπὲρ κόσμου προθυμίαν ἱκετεύσαντος, ὡς δὴ ἡ

τοῦ Θεοῦ χάρις ἀτελὴς μὴ δόξῃ περὶ τὸν Ἰσραὴλ καὶ διὰ τὴν πρὸς τοὺς πατέρας ἐπαγγελίαν, ἧς ἱκετεύων ἀπεμνημόνευσε.

Καὶ ἐξουδένωσαν γῆν ἐπιθυμητήν. 25 Οὐκ ἐπίστευσαν τῷ λόγῳ αὐτοῦ, καὶ ἐγόγγυσαν ἐν τοῖς σκηνώμασιν αὐτῶν· οὐκ εἰσήκουσαν τῆς φωνῆς Κυρίου. Πέμπτον ἔγκλημα τοῦτο μετὰ τὴν ἐρυθρὰν καὶ τὴν ἔρημον καὶ τὴν εἰς Μωϋσῆν παροινίαν καὶ τὸν μόσχον τὸν ἐν Χωρήβ. ἐπανελθόντες γὰρ οἱ κατάσκοποι κακῶς λέγοντες τὴν γῆν καὶ τοὺς ἄλλους ἀπέτρεψαν, χωρὶς Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ, καὶ Χαλὲφ τὸν τοῦ Ἰεφονῆ. τοῦ γὰρ Θεοῦ παρεγγυήσαντος τῆς ἐπηγγελμένης ἐπιβῆναι γῆς, τῆς δειλίας τὸ πάθος δεξάμενοι ἀντέτεινον περιφανῶς, τοὺς μὲν Χαναναίους γενναίους εἶναι λέγοντες, αὐτοὺς δὲ δύναμιν ἀξιόχρεων οὐκ ἔχειν πρὸς τὴν ἐκείνων παράταξιν. τοῦτο δὲ ἀπιστίας περιφανὲς τεκμήριον. τοὺς γὰρ τοιούτων καὶ τοσούτων θαυμάτων αὐτόπτας θαρρεῖν εἰς ἅπαντα δίκαιον ἦν τῇ τοῦ σώζοντος δυνάμει. 26 Καὶ ἐπῆρε τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἐπ' αὐτοὺς, τοῦ καταβαλεῖν αὐτοὺς ἐν τῇ ἐρήμῳ, 27 Καὶ τοῦ καταβαλεῖν τὸ σπέρμα αὐτῶν ἐν τοῖς ἔθνεσι, καὶ διασκορπίσαι αὐτοὺς ἐν ταῖς χώραις. Τὴν δὲ περὶ τῆς γῆς ἀντιλογίαν, καίτοι πρεσβυτέραν οὖσαν τῆς Κορὲ καὶ Δαθὰν στάσεως, ὡς μείζονί τε καὶ δυσσεβεστέραν διὰ τὴν πρὸς Θεὸν ἀπιστίαν, τῇ μοσχοποιΐᾳ φέρων ὑπέταξεν. ἡ δειλία γὰρ αὐτοῖς τὴν κατὰ πίστιν ἀνεῖλεν ἐλπίδα, μηδὲ τῇ τῶν παρελθόντων πείρᾳ βεβαιουμένοις· ὅθεν καὶ μείζω τὴν δίκην ὑπέσχον τῆς ἐπὶ τῇ μοσχοποιΐᾳ κολάσεως. μερικῶς γὰρ τότε παθόντες, νῦν ἅπαντες ἄρδην πλὴν τῶν παίδων ἀπώλοντο, μηδὲ τῆς ἐπαγγελίας ἀξιωθέντες. ἠβουλήθη γὰρ ὁ Θεὸς τῇ ἀπιστίᾳ κατάλληλον ἐπιθεῖναι τὴν τιμωρίαν, καὶ πᾶσι κατὰ ταυτὸν ἐπενεγκεῖν τὸν ὄλεθρον. ἀλλ' ὅμως τῇ συνήθει φιλανθρωπίᾳ χρώμενος μερικὴν αὐτοῖς ἐπήγαγε κόλασιν.

28 Καὶ ἐτελέσθησαν τῷ Βεελφεγὼρ, καὶ ἔφαγον θυσίας νεκρῶν,

29 Καὶ παρώξυναν αὐτὸν ἐν τοῖς ἐπιτηδεύμασιν αὐτῶν.

Ἕκτον ἁμάρτημα τοῦτο δὲ, ἐν τοῖς Ἀριθμοῖς. εἰς ἀκολασίαν γὰρ πάλιν ἐξοκείλαντες, καὶ ταῖς τῶν Μωαβιτῶν μιγνύμενοι γυναιξὶ, μετέμαθον τὴν ἐκείνων ἀσέβειαν. Βεελφεγὼρ δέ ἐστιν εἴδωλον παρ' ἐκείνοις τιμώμενον. καὶ Φεγὼρ μὲν ἐκαλεῖτο, τοῦ εἰδώλου ὁ τόπος· Βαὰλ δὲ, τὸ εἴδωλον. τοῦτον δέ φασί τινες Κρόνον καλεῖσθαι τῇ Ἑλλάδι φωνῇ· λέγεται δὲ καὶ Βήλ. θυσίας δὲ νεκρῶν καλεῖ τὰς καλουμένας παρ' Ἕλλησι χοὰς, ἃς τοῖς νεκροῖς προσφέρειν εἰώθασιν, ἢ ἣν ἐποίουν διὰ νεκρικῶν τινων τῶν κατὰ γοητείαν ἔργων, ἢ διὰ τὸ νεκρῶν ἀνδρῶν περιέχειν μνήμας· καὶ αὐτοὺς δὲ τοὺς καλουμένους θεοὺς, νεκροὺς οὐκ ἄν τις ἁμάρτοι προσαγορεύσας. Καὶ ἐπληθύνθη ἐν αὐτοῖς ἡ πτῶσις.

Οὐκ εἶπε δὲ τῆς εἰδωλολατρείας τὸ αἴτιον, ὅπερ ἦν ἡ πορνεία, δι' ἣν ἠσέβησαν, ἧσπερ ἡ γαστριμαργία συνῆπτο· τὸ δὲ ἀποτέλεσμα κατηγορεῖ τὴν ἀσέβειαν. τούτου γὰρ χάριν καὶ τὴν ἐπιμιξίαν τῶν ἀλλοφύλων γυναικῶν ἀπεῖπεν ὁ νόμος. γυναικῶν γὰρ συμπάθεια καὶ πρὸς ἀσέλγειαν οἶδε κινεῖν. χάριν

30 Καὶ ἔστη Φινεὲς, καὶ ἐξιλάσατο· καὶ ἐκόπασεν ἡ θραῦσις. 31 Καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην εἰς γενεὰν καὶ γενεὰν ἕως τοῦ αἰῶνος.

Τὴν θραῦσιν, ὁ Σύμμαχος πληγὴν εἴρηκε. Διδάσκει δὲ καὶ τοῦτο ἡ ἱστορία, ὡς λαβὼν τὴν σειρομάστην ὁ Φινεὲς διέπειρε μετὰ τῆς Μωαβίτιδος τὸν πορνεύοντα Ζαμβρῆ, καὶ τῷ δόρατι συνῆψε τὴν γυναῖκα. (Ἀριθμ. κε.) τούτου τὸν ζῆλον ἀποδεξάμενος ὁ Θεὸς, αὐτὸν μὲν ἀνεκήρυξε, τὴν δὲ τοῖς ἄλλοις ἐπαγομένην τιμωρίαν ἐκήρυξε. τοσοῦτον ἀνδρὸς ἰσχύει δικαιοσύνη παρὰ Θεῷ, κοινὴν πληγὴν ἀναστέλλουσα. 32 Καὶ παρώργισαν αὐτὸν ἐπὶ ὕδατος ἀντιλογίας. καὶ ἐκακώθη Μωϋσῆς δι' αὐτοὺς, ὅτι παρεπίκραναν τὸ πνεῦμα αὐτοῦ·

αὐτοῦ. 33 Καὶ διέστειλεν ἐν τοῖς χείλεσιν αὐτοῦ. Ἕβδομον ἁμάρτημα, ἐφ' ᾧ καὶ Μωϋσῆς ἐνεκλήθη. πενθοῦντι γὰρ τὴν ἀδελφὴν προσελθόντες μετὰ πολλῆς ἀταξίας τὴν χρείαν ἐζήτησαν. ὁ δὲ καὶ τῇ ἀθυμίᾳ τοῦ πένθους βαλλόμενος, καὶ τὴν τούτων ἀκρασίαν θεώμενος, θυμῷ καὶ λύπῃ περιαχθεὶς οὐ μετὰ τῆς συνήθους ἁρμονίας τῷ θείῳ προστάγματι διηκόνει· ἀλλ' ἀμφιβολίαν τινὰ τοῖς λόγοις ἀναμίξας, τὴν πέτραν ἐπάταξε, καὶ τὸ ὕδωρ ἐξήγαγε. τοῦτο γὰρ δηλοῖ τὸ, διέστειλεν ἐν τοῖς χείλεσιν αὐτοῦ· ἀντὶ τοῦ, οὐκ ἀναμφιβόλως τοῖς λόγοις ἐχρήσατο. εἶπε γάρ, φησι, Μωϋσῆς πρὸς αὐτούς· Μὴ ἐκ τῆς πέτρας ταύτης ἐπάξω ὑμῖν ὕδωρ; τούτου χάριν ἀγανακτήσας δήθεν ὁ τῶν ὅλων Θεὸς, οὐ διὰ αὐτοῦ τὴν τοῖς πατράσιν ἐπηγγελμένην ἀποδέδωκε γῆν, ἀλλ' αὐτὸν μὲν ἐκέλευσε δέξασθαι τοῦ βίου τὸ τέλος, διὰ Ἰησοῦ δὲ τοῦ Ναυῆ πεπλήρωκε τὴν ὑπόσχεσιν. καὶ δοκεῖ μὲν αὐτῷ ταύτην τὴν τιμωρίαν ἐπιτεθεικέναι ὁ τῶν ὅλων πρύτανις· ἕτερα δὲ οἰκονομῶν ἐπραγματεύσατο τοῦτο. πρῶτον μὲν γὰρ τὴν τῶν Ἰουδαίων ἐπιστάμενος ἄνοιαν, οὐκ εἴασε δι' αὐτοῦ τὴν ὑπόσχεσιν πᾶσαν πέρας λαβεῖν, ἵνα μὴ αὐτὸν Θεὸν ὑπολάβωσιν. οἱ γὰρ εἰκόνα μόσχου θεοποιήσαντες, ποῖον οὐκ ἂν προσήνεγκαν σέβας τῷ τοσούτων θαυμάτων ὑπουργῷ γενομένῳ; διά τοι τοῦτο καὶ τὸν τάφον αὐτοῦ λαθεῖν πεποίηκεν ὁ Θεός. πρὸς δὲ τοῦτο καὶ τῆς νομοθεσίας ἠβουλήθη δεῖξαι τὸ πρόσκαιρον ἀπὸ τῶν αὐτῷ τῷ νομοθέτῃ συμβάντων. εἰ γὰρ αὐτὸς ὁ νομοθέτης τῆς ἐπηγγελμένης οὐκ ἀπέλαυσε γῆς, συνιδεῖν ἐντεῦθεν ῥᾴδιον ἦν, ὡς οὐδὲ αὐτοὶ ταύτης ἀπολαύσουσιν. οὕτω τὰ κατὰ τὴν ἔρημον διηγησάμενος, τὴν ἐν τῇ γῇ τῆς ἐπαγγελίας γεγενημένην αὐτῶν διελέγχει παρανομίαν.

34 Οὐκ ἐξωλόθρευσαν τὰ ἔθνη, ἃ εἶπε Κύριος αὐτοῖς· καὶ ἐμίγησαν ἐν τοῖς ἔθνεσι, καὶ ἔμαθον τὰ ἔργα αὐτῶν, καὶ ἐδούλευσαν τοῖς γλυπτοῖς αὐτῶν, καὶ ἐγενήθη αὐτοῖς εἰς σκάνδαλον. Τὴν γὰρ ἐπιμιξίαν διὰ τὴν τῆς ἀσεβείας ἐκώλυσε κοινωνίαν, τῇ ἀρχῇ τὸ τέλος συναναιρῶν, καὶ σὺν τῇ ῥίζῃ τὸν καρπὸν ἀφανίζων, καὶ τῷ ἐλάττονι κακῷ τὸ χεῖρον προαναστέλλων. ἀλλ' ὅμως οὗτοι καὶ ἐν τούτῳ τὸν θεῖον παραβαίνοντες νόμον οὔτε τὰ δυσσεβῆ ἐξωλόθρευσαν ἔθνη, οὔτε τὴν πρὸς αὐτὰ ἔφυγον κοινωνίαν· ἀλλὰ τὴν πονηρὰν αὐτῶν πολιτείαν ἐζήλωσαν. δηλῶν τοίνυν ὁ προφήτης, ὡς οὐ μισανθρωπίαν ἐδίδασκεν ὁ Θεὸς, ἀλλ' ἐν ἀσφαλείᾳ αὐτοὺς καταστῆσαι βουλόμενος, ἐπήγαγε, καὶ ἐγενήθη αὐτοῖς εἰς σκάνδαλον ἡ ἐπιμιξία καὶ ἡ συνουσία αὕτη, καὶ σκάνδαλον οὐ τὸ τυχόν. κατὰ γὰρ τῆς φύσεως αὐτῆς ἐμάνησαν· ὅπερ ἐπάγει λέγων· 35 Καὶ ἔθυσαν τοὺς υἱοὺς αὐτῶν καὶ τὰς θυγατέρας αὐτῶν τοῖς δαιμονίοις, 36 Καὶ ἐξέχεαν αἷμα ἀθῷον, αἷμα υἱῶν αὐτῶν καὶ θυγατέρων, ὧν ἔθυσαν τοῖς γλυπτοῖς Χαναάν,

37 Καὶ ἐφονοκτονήθη ἡ γῆ ἐν τοῖς αἵμασι, καὶ ἐμιάνθη ἐν τοῖς ἔργοις αὐτῶν.

Τὸν κολοφῶνα τῆς ἀσεβείας τελευταῖον κατέλιπε. ποίαν γὰρ δυσσεβείας ὑπερβολὴν καταλείψει τὸ αἵμασιν υἱῶν καὶ θυγατέρων μολῦναι τὴν γῆν, καὶ τοῖς αἱμοβόροις δαίμοσι τὰς τούτων θυσίας προσενεγκεῖν; τῷ Θεῷ μὲν γὰρ οὐδὲ τὰ νενομισμένα προσέφερον, τοῖς δὲ εἰδώλοις καὶ τὰς τῶν παίδων σφαγάς. Καὶ ἐπόρνευσαν ἐν τοῖς ἐπιτηδεύμασιν αὐτῶν. Πορνείαν ἐνταῦθα οὐ τὴν ἀκολασίαν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν τῶν εἰδώλων λατρείαν καλεῖ. ἐπειδὴ γὰρ τῷ Θεῷ συνημμένοι τὴν ἐκείνων θεραπείαν ἠγάπησαν, τὴν δεισιδαιμονίαν εἰκότως πορνείαν ἐκάλεσε.

38 Καὶ ὠργίσθη θυμῷ Κύριος ἐπὶ τὸν λαὸν αὐτοῦ, καὶ ἐβδελύξατο τὴν κληρονομίαν αὐτοῦ. 39 Καὶ παρέδωκεν αὐτοὺς εἰς χεῖρας ἐθνῶν, καὶ ἐκυρίευσαν αὐτῶν οἱ μισοῦντες αὐτούς. 40 Καὶ ἔθλιψαν αὐτοὺς οἱ ἐχθροὶ αὐτῶν, καὶ ἐταπεινώθησαν

Margin: Ἀριθμ. κ. ι. — Δευτ. λδ. ς. — χ. πέτρ — χαὶ τῶν

θησαν ὑπὸ τὰς χεῖρας αὐτῶν. Ταῦτα καὶ ἡ τῶν κριτῶν ἱστορία διδάσκει, καὶ μέντοι καὶ ἡ τῶν βασιλειῶν συγγραφή. ποτὲ μὲν γὰρ αὐτοὺς Μωαβίταις, ποτὲ δὲ Ἀμμανίταις, Ἀμαληκίταις, Μαδιηναίοις καὶ ἀλλοφύλοις παρέδωκε, τῇ παιδείᾳ τὴν ὠφέλειαν πραγματευόμενος. ἐναντίον δέ πως εἶναι δοκεῖ, τὸ ἐβδελύξατο τὴν κληρονομίαν αὐτοῦ, τῷ προῤῥηθέντι, τοῦ ἰδεῖν ἐν τῇ χρηστότητι τῶν ἐκλεκτῶν σου, τοῦ εὐφρανθῆναι ἐν τῇ εὐφροσύνῃ τοῦ ἔθνους σου, τοῦ ἐπαινεῖσθαι μετὰ τῆς κληρονομίας σου. ἀλλὰ τὴν βδελυχθεῖσαν λέγει νῦν, περὶ ἑτέρας προθεσπίσας κληρονομίας, ἑτέρου δὲ λαοῦ καὶ ἔθνους, μεθ' ὧν ηὔξατο καταριθμηθῆναι. πρότερον δὲ τὸ βδελυχθῆναι, εἶτα τὸ παραδοθῆναι ὑπὸ Θεοῦ, εἶτα τὸ κυριευθῆναι πρὸς τῶν ἐχθρῶν. ἐν ὅσῳ γὰρ ἄρχει τινὸς ὁ Θεός, ἄρχειν οὐ δύνανται. καὶ ἐπάγει·

Πλεονάκις ἐῤῥύσατο αὐτούς· 41 Αὐτοὶ δὲ παρεπίκραναν αὐτὸν ἐν τῇ βουλῇ αὐτῶν, καὶ ἐταπεινώθησαν ἐν ταῖς ἀνομίαις αὐτῶν. Ἐπάγων γὰρ τὴν παιδείαν, πάλιν μετεδίδου φιλανθρωπίας· τὸν δὲ αὐτὸν τοῖς ἐναντίοις ἠμείβοντο. καὶ ὁ μὲν ἦν αὐτοῖς ἐκ φιλανθρωπίας γλυκύς, οἱ δὲ πικρὸν ἑαυτοῖς ἠνάγκαζον φανῆναι. καὶ πάλιν ἔσωζεν αὐτοὺς οἷα σωτήρ, οἱ δὲ ἀπώλλυντο ἔργοις ἀπωλείας ἑαυτοὺς περιπείροντες, μέχρι πολλάκις αὐτὸ ποιοῦντες τέλος ἀπώλοντο. τὸ δὲ πλεονάκις, ὅμοιόν ἐστι, ποσάκις ἠθέλησα ἐπισυναγαγεῖν τὰ τέκνα σου; τὸ δέ, καὶ ἐταπεινώθησαν ἐν ταῖς ἀνομίαις αὐτῶν, τῷ, καὶ οὐκ ἠθελήσατε. 42 Καὶ εἶδε Κύριος ἐν τῷ θλίβεσθαι αὐτούς, ἐν τῷ αὐτὸν εἰσακοῦσαι τῆς δεήσεως αὐτῶν. Ταῦτα καὶ αἱ ἱστορίαι διδάσκουσι, καὶ ὅτι ἐδεήθησαν τοῦ Θεοῦ ὑπὸ τῆς ἀνάγκης ὠθούμενοι, καὶ ὅτι δεηθέντες ἠκούσθησαν. 43 Καὶ ἐμνήσθη τῆς διαθήκης αὐτοῦ, καὶ μετεμελήθη κατὰ τὸ πλῆθος τοῦ ἐλέους αὐτοῦ.

Ματθ. κγ. λζ.

Διὰ γὰρ τὰς πρὸς τοὺς πατέρας ἐπαγγελίας τὸν ἔλεον ἐχορήγησε. μεταμέλειαν δὲ καλεῖ, τῆς παιδείας τὴν παῦλαν. ὁ γὰρ Θεὸς τῆς μεταμελείας οὐκ ἔχει τὸ πάθος, οὐδὲ νῦν μὲν τούτοις, νῦν δὲ ἐκείνοις ἀρέσκεται, ἀλλὰ σοφῶς ἅπαντα πρυτανεύων καὶ παιδείας ἐπάγει καὶ φιλανθρωπίαν ὀρέγει. 44 Καὶ ἔδωκεν αὐτοὺς εἰς οἰκτιρμοὺς ἐναντίον πάντων τῶν αἰχμαλωτευσάντων αὐτούς. Λέγει γὰρ Ἔσδρας, ὡς ἐνέβαλε Κύριος ὁ Θεὸς εἰς τὴν καρδίαν Κύρου τοῦ βασιλέως, καὶ μετὰ ταῦτα Δαρείου καὶ Ἀρταξέρξου, χρήσασθαι φιλανθρώπως τῷ τῶν Ἰουδαίων λαῷ. ἐν οἰκτιρμοῖς δὲ καὶ νῦν εἰσι Ῥωμαίοις δουλεύοντες, διὰ θείους οἰκτιρμούς, οὐ δι' ἀξίαν ἰδίαν. οὐ πάθος δὲ Θεοῦ μεταμέλεια, παιδείας δὲ παῦσις.

45 Σῶσον ἡμᾶς, Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, καὶ ἐπισυνάγαγε ἡμᾶς ἐκ τῶν ἐθνῶν,

46 Τοῦ ἐξομολογήσασθαι τῷ ὀνόματί σου τῷ μεγάλῳ καὶ ἁγίῳ, τοῦ ἐγκαυχᾶσθαι ἐν τῇ αἰνέσει σου. Καὶ ταῦτα δηλοῖ, ὡς ὁ προφητικὸς αὐτοὺς διδάσκει λόγος, πῶς δεῖ τὸν Θεὸν ἱλεώσασθαι, καὶ τῆς παρ' αὐτοῦ κηδεμονίας τυχεῖν. καὶ ὁ θεσπέσιος δὲ ἀπόστολος τὴν ἐσομένην Ἰουδαίοις σωτηρίαν διὰ Ἡλιοῦ τοῦ Θεσβίτου προηγόρευσεν. Ἥξει γάρ, φησιν, ὁ ῥυόμενος, καὶ ἀποστρέψει ἀσεβείας ἀπὸ Ἰακώβ· καὶ αὕτη αὐτοῖς ἡ παρ' ἐμοῦ διαθήκη, ὅταν ἀφέλωμαι τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν. οὐ μὴν τὴν οἰκοδομίαν τῆς Ἱερουσαλὴμ προσμένειν δεῖ κατὰ τοὺς μύθους τῶν ἀνοήτων, καὶ τὴν κατὰ νόμον λατρείαν, καὶ τὰς ἀλόγους θυσίας, καὶ περιτομὴν, καὶ σάββατον, καὶ σκιώδη περιῤῥαντήρια μετὰ τὸ πανάγιον βάπτισμα (ταῦτα γὰρ γραϊδίων μεθυόντων παραληρήματα) ἀλλὰ κλῆσιν καὶ ἐπίγνωσιν ἀληθείας καὶ πίστιν εἰς τὸν δεσπότην Χριστὸν καὶ τῆς καινῆς διαθήκης τὴν πολιτείαν. διδάσκονται δὲ καὶ πῶς εὔχεσθαι δεῖ, ὅπερ Ἰουδαῖοι μὲν προσδοκῶσιν, ἡμεῖς δὲ πληρωθῆναι διὰ τῆς τοῦ σωτῆρος ἐπιδημίας φαμέν, πάντων πανταχόθεν προσιόντων τῷ σωτηρίῳ κηρύγματι,

Ρω. ια. κς. κζ.

Ησα. νθ. κ.

ρύγματι, κρείττονά τε προσδεχομένων συναγωγὴν ἐπὶ τὴν τῶν οὐρανῶν βασιλείαν, ἥτις ἀληθὴς οὖσα γῆ παρὰ τὴν πρόσθεν ἐπήγγελται, κατὰ τό· Μακάριοι οἱ πρᾳεῖς, ὅτι αὐτοὶ κληρονομήσουσι τὴν γῆν, ἔνθα οἱ συναχθέντες εὐχαριστήσουσιν ὑπὲρ ὧν ἠξιώθησαν, ἐπὶ τῇ τοῦ σώσαντος αἰνέσει καυχώμενοι. Ματθ. ε.

47 Εὐλογητὸς Κύριος ὁ Θεὸς Ἰσραὴλ ἀπὸ τοῦ αἰῶνος καὶ ἕως τοῦ αἰῶνος· καὶ ἐρεῖ πᾶς ὁ λαός, γένοιτο, γένοιτο. Ὑμνητὸς γὰρ ἐπὶ πᾶσι τῶν ὅλων ὁ Κύριος, ὁ τοῦ Ἰσραὴλ χρηματίσας Θεός, ὁ τοσαῦτα τῆς τῶν ἀνθρώπων ἕνεκα πραγματευσάμενος σωτηρίας. προσήκει δὲ τὸν λαὸν ἅπαντα τὸ ἀμὴν τῇ τῶν ὑμνούντων ἐπιφέρειν φωνῇ. τὸ γὰρ γένοιτο, γένοιτο, ἀμὴν καὶ ἀμὴν ὁ Ἑβραῖος καλεῖ· ὅθεν καὶ τὸ ἔθος ἐν ταῖς ἐκκλησίαις μεμένηκε, τὸ τῇ δοξολογίᾳ τοῦ ἱερέως διὰ τοῦ ἀμὴν συντίθεσθαι τὸν λαόν, καὶ τὴν ἐντεῦθεν κοινωνίαν προσφέρειν, καὶ τὴν εὐλογίαν λαμβάνειν, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

Ψαλμ. ρϛ΄. ἀλληλούϊα.

ΠΟλλάκις ἀπεδείξαμεν ὅτι σκιὰ τῆς καινῆς ἡ παλαιὰ διαθήκη· οὐδὲν δὲ ἧττον καὶ ἐκ τοῦδε τοῦ ψαλμοῦ ῥᾴδιον τοῦτο καταμαθεῖν. τήν τε γὰρ Ἰουδαίων ἐλευθερίαν θεσπίζει, καὶ τὴν πάντων ἀνθρώπων σωτηρίαν προαγορεύει. ἔχει δὲ πολλὴν πρὸς τοὺς προτεταγμένους ἀκολουθίαν. ὁ μὲν γὰρ τέταρτος καὶ ἑκατοστὸς διήγησιν εἶχε τῶν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ πρὸς τοὺς πατριάρχας γεγενημένων ἐπαγγελιῶν, καὶ τῶν τοῖς ἐκείνων ἐγγόνοις παρασχεθεισῶν δωρεῶν· ὁ δὲ μετ᾽ ἐκεῖνον πρὸς ταῖς εὐεργεσίαις καὶ τὴν Ἰουδαίων ἀχαριστίαν ἐδίδαξε, καὶ τὰς δι᾽ ἐκείνην ἐπενεχθείσας τιμωρίας αὐτοῖς. οὗτος δὲ προαγορεύει τὴν τῆς αἰχμαλωσίας ἀπαλλαγὴν διὰ τὴν ἄρρητον τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίαν γεγενημένην. ἐπειδὴ δὲ καὶ ἐν ἐκείνοις ἐσκιαγράφηται τὰ ἡμέτερα, ὁρῶμεν καὶ τῆς ἡμετέρας σωτηρίας καὶ ἐν τῷδε τῷ ψαλμῷ τὰ θεωρίσματα. μᾶλλον γὰρ ἡμῖν, ἢ ἐκείνοις ἁρμόττει τῆς προφητείας τὸ πλεῖστον.

1 Ἐξομολογεῖσθε τῷ Κυρίῳ, ὅτι χρηστός, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ.

Πάλιν ὑμνεῖν ὁ προφητικὸς παρακελεύεται λόγος τὸν εὐεργέτην Θεόν. αἰτίαν δὲ τῆς ὑμνῳδίας τὴν φιλανθρωπίαν εἶναί φησι. ταῦτα δὲ λέγειν ἂν εἶεν ἱκανοὶ οἱ περιστάσεις διαφυγόντες, ἐλέῳ Θεοῦ μόνῳ χωρίς τινος ἐξ ἡμῶν συντελείας. ὁ δὲ τοιοῦτος ἔλεος τοῖς μὲν τυγχάνουσί τινος προσκαίρου, βραχύς· τοῖς δὲ τῶν αἰωνίων ἀξιουμένοις, αἰώνιος. εἴρηται γοῦν, Τῷ ἐλέῳ αἰωνίῳ ἠλέησά σε, πρὸς τοῦ ποιοῦντος ἔλεος εἰς χιλιάδας τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν, ἑτοιμάζοντος αὐτοῖς, ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε, καὶ οὖς οὐκ ἤκουσε. συνώνυμει δὲ τὸ ἀγαθὸν τῷ χρηστῷ. Ησ. νδ.

2 Εἰπάτωσαν οἱ λελυτρωμένοι ὑπὸ Κυρίου, οὓς ἐλυτρώσατο ἐκ χειρὸς ἐχθροῦ. Τὴν ἀποβολὴν τοῦ Ἰουδαίων ἔθνους διὰ τοῦ προτέρου δηλώσας ψαλμοῦ, ἐν ᾧ ἦν καὶ τό, ἐβδελύξατο τὴν κληρονομίαν αὐτοῦ· νῦν τὴν τῶν ἐθνῶν δηλοῖ κλῆσιν πανταχόθεν τῆς οἰκουμένης διὰ τοῦ σωτῆρος συναγομένων καὶ ἁρπαζομένων ἐκ τῶν τοῦ διαβόλου χειρῶν ἐπὶ τὴν ἁγίαν αὐτοῦ ἐκκλησίαν. μάτην γὰρ Ἰουδαῖοι προσδοκῶσιν ἐκ τῶν ἐθνῶν συναχθέντες καθ᾽ ἑαυτοὺς τὴν Ἰουδαίαν οἰκήσειν. ἐν χιλίοις γὰρ ἔτεσιν ἀπὸ τῆς εἰς Βαβυλῶνα γενομένης αἰχμαλωσίας τοῦτο μὲν οὐ γέγονεν, ἡ δὲ τῶν ἐθνῶν κλῆσις διὰ τῶν ἔργων ἀπήντηκε.

Καὶ ἐκ τῶν χωρῶν συνήγαγεν αὐτούς, 3 Ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ δυσμῶν καὶ βορρᾶ καὶ θαλάσσης. Τοῦτο ἐπὶ μὲν Ἰουδαίων οὔπω γεγενημένον οὐ μεμαθήκαμεν (κατὰ

πᾶσαν

πᾶσαν γὰρ τὴν οἰκουμένην ἐσκεδασμένοι διάγουσι) τὴν δὲ ἐξ ἐθνῶν ἐκκλησίαν ἐν ἅ-
πασι τῆς οἰκουμένης τοῖς τμήμασιν ἑῴοις τε καὶ ἑσπερίοις, νοτίοις τε καὶ ἀρκτῴοις ἐκάλε-
σε καὶ συνήθροισε, καὶ τοὺς τοιούτους συλλόγους πανταχοῦ γῆς καὶ θαλάττης ἔστιν ἰδεῖν. ἐπεὶ
μέντοι Ἰουδαίων ἀμυδρῶς τοῦτο γεγένηται, τῶν μὲν ἀπὸ Βαβυλῶνος ἐπανελθόντων, ὀλί-
γων δὲ τινων καὶ ἐκεῖνο τοῦ καιροῦ συλλεγέντων ἐξ Αἰγύπτου καὶ τῶν πλησιοχώρων ἐθνῶν. 5

4 Ἐπλανήθησαν ἐν τῇ ἐρήμῳ ἐν ἀνύδρῳ. Ἦν γὰρ τοῖς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν πρό-
τερον ἄνυδρός τε καὶ ἄγονος ἡ ζωή, ἐπλανήθησάν τε ἔθνη ὄντες ἄλογα πρὸς τὰ εἴδω-
λα τὰ ἄφωνα ἀπαγόμενοι, ἀλλότριοί τε τῆς πολιτείας τοῦ Ἰσραήλ, λιμῷ τε καὶ δίψει
τὴν ψυχὴν ἐκλείποντες, διὰ τὸ λογικῆς ἐστερῆσθαι τροφῆς ποτοῦ τε πνευματικοῦ, κατὰ τό,
Οὐ λιμὸν ἄρτου, οὐδὲ δίψαν ὕδατος, ἀλλὰ λιμὸν τοῦ ἀκοῦσαι λόγον Κυρίου. ἀλλὰ καὶ 10
Βαβυλὼν ἔρημος καὶ ἄνυδρος. ἔρημος γὰρ ὑπῆρχε Θεοῦ, καὶ τῆς πνευματικῆς ἀρδείας
δουλεῦον ἐκεῖ ἐστέρητο τῶν Ἰουδαίων τὸ πλῆθος, καὶ οἱ ἐξ ἐθνῶν πεπιστευκότες ὡσαύτως ἐν
ἐρήμῳ καὶ ἀνύδρῳ διῆγον, ἐλπίδα μὴ ἔχοντες καὶ ἄθεοι ὄντες, καθώς φησιν ὁ ἀπόστολος.

Ἀμὼς η. ια.

Ἐφ. β. ιβ.

Ὁδὸν πόλεως κατοικητηρίου οὐχ εὗρον. Οὔτε γὰρ Ἰουδαῖοι διαφυγεῖν τοὺς
ἀνδραποδίσαντας ἴσχυσαν, καὶ τὴν οἰκείαν πατρίδα καταλαβεῖν, οὔτε οἱ ἐξ ἐθνῶν πε- 15
πιστευκότες πρὸ τῆς τοῦ σωτῆρος ἐνανθρωπήσεως τὴν ἐπὶ τὴν θείαν πόλιν ἄγουσαν
εὗρον ὁδόν. πόλιν δὲ ἐνταῦθα νοητέον τὴν εὐσεβῆ πολιτείαν.

5 Πεινῶντες καὶ διψῶντες, ἡ ψυχὴ αὐτῶν ἐν αὐτοῖς ἐξέλειπε.

Θείας διδασκαλίας λιμὸς καὶ τούτους κἀκείνους ἐπίεζεν. Ἰουδαῖοι μὲν γὰρ ἐν Βαβυ-
λῶνι δουλεύοντες καὶ ἱερέων ἐστέρηντο, καὶ τὴν κατὰ νόμον λατρείαν πληροῦν οὐκ ἐδύ- 20
ναντο· τὰ δὲ ἔθνη πάλιν οὔτε νόμον θεῖον ἐδέξατο, οὔτε πνευματικῆς διδασκαλίας ἀπέ-
λαυε, δι' ὧν αἱ ψυχαὶ πεφύκασι τρέφεσθαι. τοῦτον μέντοι τὸν λιμὸν Ἰουδαίοις ἠπείλησεν ὁ
Θεός. ἐπάξω γάρ, ἔφη, λιμὸν ἐπὶ τὴν γῆν, οὐ λιμὸν ἄρτου.

6 Καὶ ἐκέκραξαν πρὸς Κύριον ἐν τῷ θλίβεσθαι αὐτούς, καὶ ἐκ τῶν ἀναγκῶν
αὐτῶν ἐρρύσατο αὐτούς. Τῶν μὲν Ἰουδαίων οἱ εὐσεβέστεροι τῷ Θεῷ τὴν ἱκετείαν 25
προσήνεγκαν. καὶ τοῦτο ἡμᾶς ἡ τοῦ Δανιὴλ προφητεία διδάσκει. καὶ αὐτὸς γὰρ καὶ Ἀνα-
νίας καὶ Ἀζαρίας καὶ Μισαὴλ ὑπὲρ ἁπάντων ποτνιώμενοι τὸν θεῖον ἐξῄτησαν ἔλεον. τὰ
δὲ ἔθνη ἔστενε μὲν ταῖς παντοδαπαῖς προσπαλαίοντα συμφοραῖς, καὶ οἰμωγαῖς καὶ
θρήνοις ἀπαραμυθήτοις ἐκέχρηντο, τῆς ἀναστάσεως οὐκ ἔχοντα τὴν ἐλπίδα· οὐ μὴν
τὴν λύσιν τῶν κατεχόντων δεινῶν ἐκ τοῦ Θεοῦ τῶν ὅλων ἐξῄτησαν. εἶδε δὲ ὅμως στένοντας 30
ὁ φιλάνθρωπος, καὶ τὸν ἔλεον ὤρεξε. τῶν γὰρ ἐθνῶν, ὡς ἔφην, ταλαιπωρουμένων ἐν
τῇ τῶν εἰρημένων ἀγαθῶν στερήσει, οἱ προεστῶτες αὐτῶν ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ, οἷα δὴ ποι-
μένες τῆς ἀνθρωπίνης ἀγέλης, ἐβόων πρὸς τὸν Θεόν, κοινὸν αὐτοῖς καταπεμφθῆναι
σωτῆρα. ὁ δὲ φιλάνθρωπος ὡδήγησεν αὐτοὺς ἐν ὁδῷ εὐθείᾳ, ἥτις ἐστὶν ὁ σωτήριος λόγος ὁ
εὐαγγελικός. ἡμᾶς γὰρ αὐτὸς ἀνήγαγεν εἰς τὴν ἐπουράνιον πόλιν, ἐφ' οἷς ἡμῖν παρα- 35
κελεύεται τὰ θαυμάσια τοῦ Θεοῦ κηρύττειν εἰς πάντας ἀνθρώπους· ὅπως πάντες τὴν
γενομένην εἰς ἡμᾶς χάριν μαθόντες, ἐπὶ τὴν αὐτὴν σπεύσωσι σωτηρίαν. ἄλλως δέ
φησι, τοὺς Ἰουδαίους ἐν Αἰγύπτῳ πάλαι μοχθοῦντας βοῆσαι πρὸς τὸν Θεόν· ὃ καὶ νῦν
εἴγε δρῷεν, τῆς διὰ Χριστοῦ τελείας ἐλευθερίας ἐπιτεύξονται.

7 Καὶ ὡδήγησεν αὐτοὺς εἰς ὁδὸν εὐθεῖαν, τοῦ πορευθῆναι εἰς πόλιν κατοικητηρίου. 40

Ἰουδαίοις μὲν γὰρ διὰ Κύρου τοῦ Πέρσου τὴν ἐπάνοδον ἐδωρήσατο· τὰ δὲ ἔθνη διὰ τῶν
ἁγίων ὡδήγησεν ἀποστόλων, καὶ τὴν ἄνω πόλιν ὑπέδειξε τὴν τοὺς θεμελίους ἔχουσαν,
ἧς τεχνίτης καὶ δημιουργὸς ὁ Θεός.

8 Ἐξομολογησάσθωσαν

8 Ἐξομολογησάσθωσαν τῷ Κυρίῳ τὰ ἐλέη αὐτοῦ, καὶ τὰ θαυμάσια αὐτοῦ τοῖς υἱοῖς τῶν ἀνθρώπων. Ὁ δὲ Σύμμαχος οὕτω, καὶ τὰ τεράστια αὐτοῦ τὰ εἰς τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων. Τὸν μέντοι χαριστήριον ὕμνον οὐχ ὁ ἔλεος τῷ Θεῷ προσφέρει, οὔτε μὴν τὰ θαυμάσια, ἀλλ' οἱ τῶν τοσούτων ἀγαθῶν ἀπολαύσαντες. θαυμαστὴ μὲν γὰρ καὶ ἀξιάγαστος καὶ ἡ Ἰουδαίων ἐλευθερία· θαυμασιωτέρα δὲ καὶ ἀξιαγαστοτέρα τῆς οἰκουμένης ἡ σωτηρία, καὶ ἡ ἐπὶ τὸ κρεῖττον μεταβολή, καὶ τῆς πλάνης ἡ παῦλα, καὶ τῆς ἀληθείας ἡ γνῶσις. τούτων δὲ πάντων ὁ θεῖος πρόξενος ἔλεος. οὐ γὰρ διὰ τὰς δικαιοσύνας ἡμῶν, ἃς ἐποιήσαμεν, φησὶν ὁ θεῖος ἀπόστολος, ἀλλὰ κατὰ τὸ πολὺ ἔλεος αὐτοῦ ἔσωσεν ἡμᾶς διὰ λουτροῦ παλιγγενεσίας καὶ ἀνακαινώσεως πνεύματος ἁγίου, οὗ ἐξέχεεν ἐφ' ἡμᾶς πλουσίως. [Τιτ. γ. ε.]

9 Ὅτι ἐχόρτασε ψυχὴν κενήν, καὶ ψυχὴν πεινῶσαν ἐνέπλησεν ἀγαθῶν·

10 Καθημένους ἐν σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου, πεπεδημένους ἐν πτωχείᾳ καὶ σιδήρῳ.

Καὶ Ἰουδαίους δουλείᾳ καὶ κακουχίᾳ συνεζευγμένους καὶ λιμῷ τηκομένους τῶν κατεχόντων δεινῶν ἠλευθέρωσε, καὶ ἅπασαν τῶν ἀνθρώπων τὴν φύσιν ταῖς θείαις διδασκαλίαις διέθρεψε, καὶ τοῦ ζόφου τῆς ἀγνοίας ἐλευθερώσας, τῷ φωτὶ τῆς θεογνωσίας κατηύγασε, καὶ τὴν ἐπικειμένην τοῦ θανάτου σκιὰν ἀπεσκέδασε, τῆς ἀναστάσεως δεδωκὼς τὴν ἐλπίδα, καὶ διέρρηξε τὰ ἰσχυρὰ δεσμὰ τῆς ἁμαρτίας. Σειραῖς γάρ, φησι, τῶν ἑαυτοῦ ἁμαρτημάτων ἕκαστος σφίγγεται· καί, Οὐαὶ οἱ ἐπισπώμενοι τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν, ὡς σχοινίῳ μακρῷ, καὶ ὡς ζυγοῦ ἱμάντι δαμάλεως τὰς ἀνομίας αὐτῶν. ἐκείνη δὲ ἂν λέγοιτο κυρίως ψυχὴ κενή, ἡ Ἑλληνική, ἡ Ἰουδαϊκή, ἡ τῆς πνευματικῆς ἐστερημένη τροφῆς. Ἐμὸν γὰρ βρῶμά ἐστιν, ἵνα ποιήσω τὸ θέλημα τοῦ πατρός μου. ἄρα καὶ τοῦτο τροφή, καὶ τροφὴ ἀρίστη. διὸ καὶ ἔλεγε· Μακάριοι οἱ πεινῶντες καὶ διψῶντες τὴν δικαιοσύνην. ταύτῃ δὲ ὁ Χριστὸς ἐποίησε χορτάσας τὴν οἰκουμένην τῆς τοιαύτης τροφῆς. σκιὰν δὲ θανάτου οὐκ ἂν ἁμάρτοις λέγων τὴν εἰδωλολατρείαν καὶ τὰς ἐν ἀθεότητι πράξεις. αὗται γάρ εἰσιν αἱ χωρίζουσαι ἡμᾶς ἀπὸ τῆς ἀληθινῆς ζωῆς. ἐν ταύταις δὲ ἦμεν πάλαι πρότερον διὰ τὸ παραπικραίνειν τὸν Θεόν, καὶ τὴν βουλὴν τοῦ ὑψίστου παροξύνειν. δέον γὰρ ἐκ μεγέθους καὶ καλλονῆς κτισμάτων τὸν γενεσιουργὸν τῶν ὅλων θεωρεῖν καὶ τὴν ἀΐδιον αὐτοῦ δύναμιν καὶ θεότητα ἀπὸ κτίσεως κόσμου νοεῖν, ἡμεῖς οἷα τυφλοὶ ἐν σκότῳ καὶ σκιᾷ θανάτου διάγοντες καὶ τὰς λογικὰς τῆς ψυχῆς δυνάμεις πεπεδημένοι καὶ πεπηρωμένοι ἐνηλλάττομεν τὴν δόξαν τοῦ ἀφθάρτου Θεοῦ ἐν ὁμοιώματι εἰκόνος φθαρτοῦ ἀνθρώπου καὶ πετεινῶν καὶ τετραπόδων καὶ ἑρπετῶν. [Παροιμ. ε. κβ.] [Ησ. ε. ιη.] [Ιω. δ. λδ.] [Ματθ. ε. ϛ.]

11 Ὅτι παρεπίκραναν τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ, καὶ τὴν βουλὴν τοῦ ὑψίστου παρώξυναν.

12 Καὶ ἐταπεινώθη ἐν κόποις ἡ καρδία αὐτῶν· ἠσθένησαν, καὶ οὐκ ἦν ὁ βοηθῶν.

Τούτων δὲ πάντων τῶν ἀλγεινῶν αἰτία καὶ Ἰουδαίοις καὶ πᾶσιν ἀνθρώποις, ἡ ἁμαρτία. κἀκεῖνοι γὰρ δίκας τίνοντες ἐξεδόθησαν τῇ Βαβυλωνίων δουλείᾳ, καὶ πάντες ἄνθρωποι μετὰ τὴν παράβασιν τῆς ἐντολῆς ὑπεβλήθησαν τῇ τῶν πόνων ταλαιπωρίᾳ. μετὰ ταῦτα γὰρ ἤκουσεν Ἀδάμ· Ἐπικατάρατος ἡ γῆ ἐν τοῖς ἔργοις σου. ἀκάνθας καὶ τριβόλους ἀνατελεῖ σοι, ἐν λύπῃ φαγῇ αὐτὴν πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς σου. ἐν ἱδρῶτι τοῦ προσώπου σου φαγῇ τὸν ἄρτον σου, ἕως τοῦ ἀποστρέψαι σε εἰς τὴν γῆν, ἐξ ἧς ἐλήφθης· ὅτι γῆ εἶ, καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσῃ. τοσαύταις δὲ περιστοιχιζόμενοι συμφοραῖς, λύσιν οὐδεμίαν εὕραντο τῶν ἐπικειμένων κακῶν, ἀλλ' ὁ ταύταις αὐτοὺς συγκληρώσας αὐτὸς καὶ τὴν τούτων ἀπαλλαγὴν ἐδωρήσατο. 13 Καὶ ἐκέκραξαν πρὸς Κύριον ἐν τῷ θλίβεσθαι αὐτούς, καὶ ἐκ τῶν ἀναγκῶν αὐτῶν ἐρρύσατο αὐτούς· [Γεν. γ. ιζ.]

14 Καὶ ἐξήγαγεν αὐτοὺς ἐκ σκότους καὶ σκιᾶς θανάτου, καὶ τοὺς δεσμοὺς αὐτῶν διέρρηξεν.

ῥῆξεν. Οἰκτείρας γὰρ καὶ τούτους κἀκείνους, τοὺς μὲν τῶν ἐπικειμένων ἀπήλλαξε συμφορῶν, τοὺς δὲ τοῦ τῆς ἀγνοίας ἠλευθέρωσε σκότους, καὶ τῆς δουλείας διέρρηξε τὰ δεσμά. λέγοις δ' ἂν σκιὰν θανάτου, τὴν εἰδωλολατρείαν, καὶ τὰς ἐν ἀθεότητι πράξεις, αἳ τῆς ἀληθινῆς ἡμᾶς ἐχώριζον πάλαι ζωῆς παραπικραίνοντας τὸν Θεὸν καὶ τὴν βουλὴν τοῦ ὑψίστου παροξύνοντας. τότε μὲν γὰρ ἡ καρδία ἡμῶν ἐν τοῖς τῆς ἁμαρτίας ἐταπεινοῦτο κόποις, παρειμένης ἡμῖν τῆς ἐμφύτου καὶ λογικῆς δυνάμεως, ἣν οὐδεὶς ἀνεκλήσατο (ἠσθένησαν γὰρ, καὶ οὐκ ἦν ὁ βοηθῶν) μόνῳ δὲ τετήρητο τῷ τοῦ Θεοῦ λόγῳ τὸ μέγα τοῦτο κατόρθωμα. τὸ δὲ, διέρρηξε τοὺς δεσμοὺς αὐτῶν, δηλοῖ τοῦτο τὴν ἀθρόαν τῶν ἁμαρτιῶν ἄφεσιν, ἧς ἡμᾶς ἡ τοῦ σωτῆρος κατηξίωσε χάρις.

15 Ἐξομολογησάσθωσαν τῷ Κυρίῳ τὰ ἐλέη αὐτοῦ, καὶ τὰ θαυμάσια αὐτοῦ τοῖς υἱοῖς τῶν ἀνθρώπων· 16 Ὅτι συνέτριψε πύλας χαλκᾶς καὶ μοχλοὺς σιδηροὺς συνέθλασε. Πύλας χαλκᾶς καὶ μοχλοὺς σιδηροὺς τὸ ἄφυκτον ἐκάλεσε τῶν καταχθονίων. καθάπερ γὰρ τὸν καθειργμένον ἔσωθεν τῶν θυρῶν καὶ τῶν μοχλῶν διαφυγεῖν τῶν ἀδυνάτων ἐστὶν, οὕτως ἀμήχανον ἦν καὶ Ἰουδαίοις τὴν Βαβυλωνίων διαδρᾶναι δουλείαν, καὶ πάντας ἀνθρώπους τοῦ θανάτου τὴν δυναστείαν. μόνος δὲ ὁ θεῖος ἔλεος ἤρκεσε κἀκείνων καὶ τούτου διαλῦσαι τὸ κράτος, καὶ τῶν ἀνιαρῶν τὴν λύσιν χαρίσασθαι. τὰ αὐτὰ δὲ δεύτερον εἶπεν ἐπὶ ταῖς δευτέραις αὐτοῦ εὐεργεσίαις. δηλοῖ δὲ τὴν μέχρι θανάτου κατάπλωσιν τῶν ἀνθρωπίνων ψυχῶν, δι' ἣν ἐδέησεν αὐτοῦ τῆς μέχρι θανάτου καθόδου· ἔνθα γινόμενος, τὰς μηδενὶ θνητῷ διανοιχθείσας πύλας, καὶ διὰ τοῦτο σιδηρᾶς καὶ χαλκᾶς λεγομένας, συνέτριψε. λέγει δὲ καὶ ἐν Ἰὼβ ὁ Κύριος. Ἦλθες δὲ ἐπὶ πηγὴν θαλάσσης, ἐν δὲ ἴχνεσιν ἀβύσσου περιεπάτησας; ἀνοίγονται δέ σοι πύλαι θανάτου, πυλωροὶ δὲ ᾅδου ἰδόντες σε ἔπληξαν; καὶ τὰς ἡμετέρας δὴ μόνος ἀφεῖλεν ἀνομίας, δι' ἃς μέχρι τῶν τοῦ θανάτου πυλῶν ἐφθάσαμεν.

Ἰὼβ λη. ις.

17 Ἀντελάβετο αὐτῶν ἐξ ὁδοῦ ἀνομίας αὐτῶν. διὰ γὰρ τὰς ἀνομίας αὐτῶν ἐταπεινώθησαν. Οὔτε Ἰουδαῖοι, οὔτε πᾶσα τῶν ἀνθρώπων ἡ φύσις ἀδίκως τοῖς ἀνιαροῖς περιέπεσεν· ἀλλὰ καὶ οὗτοι κἀκεῖνοι δίκας ὧν ἐπλημμέλησαν τίνουσιν· ἀλλ' ὅμως καὶ τούτους κἀκείνους τοσούτοις ἐγκαλινδουμένους κακοῖς σωτηρίας ἠξίωσε.

18 Πᾶν βρῶμα ἐβδελύξατο ἡ ψυχὴ αὐτῶν, καὶ ἤγγισαν ἕως τῶν πυλῶν τοῦ θανάτου. Ἰουδαῖοι μὲν γὰρ τῷ πλήθει συνεχόμενοι τῶν κακῶν καὶ αὐτὴν ἀπεστρέφοντο τὴν τροφήν. τοῦτο γὰρ καὶ ἐν ἑτέρῳ ψαλμῷ, ὡς ἐξ ἐκείνων, εἴρηκεν ὁ προφήτης· ὅτι ἐπελαθόμην τοῦ φαγεῖν τὸν ἄρτον μου. τὰ δὲ ἔθνη οὐδὲ ταῖς τῶν οἰκείων φιλοσόφων διδασκαλίαις προσέχειν ἐβούλετο· οὗ δὴ χάριν οἱ μὲν Σωκράτους κατεψηφίσαντο θάνατον, οἱ δὲ τὸν Ἀνάξαρχον ξένῃ παρέδοσαν τιμωρίας ἰδέᾳ, ἄλλοι τοὺς Πυθαγόρου διαδόχους πικρῶς αἰκισάμενοι πρὸς ὥραν αὖθις ἐπήγαγον θάνατον. ἀλλ' ὅμως καὶ τούτοις ὁ τῶν ὅλων Θεὸς παρεσκεύασε μεταδοθῆναι τῆς ἀθανάτου τροφῆς, καὶ μετὰ πάσης ταύτῃ προσδραμεῖν προθυμίας ἀνέπεισε, καὶ τῶν τοῦ θανάτου πυλῶν ἠλευθέρωσε. καὶ ἄλλως βρῶμα ἐνταῦθα τὴν λογικὴν νοήσομεν τροφὴν, περὶ ἧς ὁ Κύριος τοῖς ἀποστόλοις ἔλεγεν, Ἐργάζεσθε μὴ τὴν βρῶσιν τὴν ἀπολλυμένην, ἀλλὰ τὴν μένουσαν εἰς ζωὴν αἰώνιον. ταύτης πᾶν εἶδος ὁ ἄνθρωπος ἐβδελύξατο. οὔτε γὰρ φυσικὸν νόμον οὔτε γραπτὸν ἐφύλαξε, καὶ διὰ τοῦτο ἤγγισαν ἕως τῶν πυλῶν τοῦ θανάτου. πύλαι δὲ θανάτου, τὰ ἁμαρτήματα οἷς ἤγγισαν, δέον αὐτοὺς μακρύνεσθαι. ὅσον γὰρ ταύτης ἤγγισαν, πόρρω τῶν πυλῶν τῆς ζωῆς ἀναγκαίως ἐγίνοντο. ἀλλ' ὁ Χριστὸς αὐτοὺς καὶ μακρὰν ὄντας, ἐγγὺς διὰ τοῦ αἵματος τοῦ οἰκείου πεποίηκε. 19 Καὶ ἐκέκραξαν πρὸς Κύριον ἐν τῷ θλίβεσθαι αὐτοὺς,

Ἰω. ς. κζ.

καὶ

καὶ ἐκ τῶν ἀναγκῶν αὐτῶν ἔσωσεν αὐτούς. Κραυγὴν ὁ Θεὸς οὐ τὴν διὰ φωνῆς γινομένην, ἀλλὰ τὴν διάθεσιν τῆς διανοίας λογίζεται· ἐπεὶ καὶ Μωϋσέως σιωπῶντος ἔλεγε, Τί βοᾷς πρός με; (Ἐξοδ. ιδ. ιε.)

20 Ἀπέστειλε τὸν λόγον αὐτοῦ, καὶ ἰάσατο αὐτούς· καὶ ἐρρύσατο αὐτοὺς ἐκ τῶν διαφθορῶν αὐτῶν. Ὁ γὰρ Θεὸς λόγος ἐνανθρωπήσας, καὶ ἀποσταλεὶς ὡς ἄνθρωπος (ὡς γὰρ Θεὸς, ἀπερίγραπτος, καὶ πανταχοῦ πάρεστι, καὶ περιέχει τὰ σύμπαντα) τὰ παντοδαπὰ τῶν ψυχῶν ἰάσατο τραύματα, καὶ τοὺς φθαρέντας ἀνέῤῥωσε λογισμούς. οὕτω τὴν ἁμαρτωλὸν ἐκείνην ἰάσατο γυναῖκα, καὶ θαῤῥεῖν παρηγγύησεν· (Λουκ. ζ. μζ.) οὕτω τὸν παρειμένον συνέσφιγξεν εἰρηκώς, Ἀφέωνταί σοι αἱ ἁμαρτίαι σου· (Ματθ. θ. β.) οὕτως ἀνέῳξε τῷ λῃστῇ τὸν παράδεισον· οὕτω τοὺς τελώνας διδασκάλους τῆς οἰκουμένης ἀπέφηνεν· οὕτω τοὺς τῷ παναγίῳ προσιόντας βαπτίσματι νευρεῖ καὶ καθαίρει καὶ τῶν τῆς ἁμαρτίας ἀπαλλάττει τραυμάτων.

21 Ἐξομολογησάσθωσαν τῷ Κυρίῳ τὰ ἐλέη αὐτοῦ, καὶ τὰ θαυμάσια αὐτοῦ τοῖς υἱοῖς τῶν ἀνθρώπων. 22 Καὶ θυσάτωσαν αὐτῷ θυσίαν αἰνέσεως, καὶ ἐξαγγειλάτωσαν τὰ ἔργα αὐτοῦ ἐν ἀγαλλιάσει. Ὑπὲρ δὴ τούτων ἁπάντων ὑμνεῖν, φησὶ, δίκαιον τὸν φιλάνθρωπον Θεὸν ἐλέῳ τοσούτῳ χρησάμενον, καὶ τὴν παράδοξον ἡμῖν δωρησάμενον σωτηρίαν. χρὴ δὲ μὴ μόνον εἰδέναι τὰς θείας θαυματουργίας, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀγνοοῦντας διδάσκειν, καὶ πάντας διεγείρειν εἰς ὑμνῳδίαν. ἐπισημαίνεσθαι μέντοι δεῖ, ὡς αἰνέσεως θυσίαν καὶ ἐνταῦθα προσενεγκεῖν τῷ Θεῷ παρηγγύησε, καὶ οὐ τῶν ἀλόγων τὰ θύματα. τοιγαροῦν ἐκβάλλει καὶ ἐνταῦθα τὴν κατὰ νόμον λατρείαν. τὴν δὲ τῆς αἰνέσεως θυσίαν ὁ Ἀκύλας θυσίαν εὐχαριστίας προσηγόρευσεν.

23 Οἱ καταβαίνοντες εἰς θάλασσαν ἐν πλοίοις, ποιοῦντες ἐργασίαν ἐν ὕδασι πολλοῖς. Τῶν ἀποστόλων καὶ τῶν ἅμα αὐτοῖς ἡ παροῦσα προφητεία τὴν μνήμην σφόδρα ἀκολούθως συνῆψε τῇ τοῦ Θεοῦ λόγου εἰς ἀνθρώπους παρουσίᾳ. αὐτοὶ γὰρ ἦσαν οἱ καταβαίνοντες εἰς θάλασσαν ἐν πλοίοις ῥητῶς καὶ κατὰ λέξιν, ὥσπερ οὖν ἡ θεία γραφὴ τῶν εὐαγγελίων μαρτυρεῖ αὐτοῖς. καὶ τὰ νέα μυστήρια τῆς καινῆς διαθήκης πράττειν παρεκελεύετο λέγων· Καὶ θυσάτωσαν αὐτῷ θυσίαν αἰνέσεως.

Ἔχει δὲ οὕτως. Παράγων γὰρ, φησὶν, ὁ Ἰησοῦς παρὰ τὴν θάλασσαν τῆς Γαλιλαίας εἶδε δύο ἀδελφοὺς, Σίμωνα τὸν καλούμενον Πέτρον, καὶ Ἀνδρέαν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ βάλλοντας ἀμφίβληστρον εἰς τὴν θάλασσαν (ἦσαν γὰρ ἁλιεῖς) καὶ εἶπεν αὐτοῖς· Δεῦτε, ἀκολουθεῖτέ μοι, καὶ ποιήσω ὑμᾶς ἁλιεῖς ἀνθρώπων. καὶ προβὰς ἐκεῖθεν εἶδεν ἄλλους δύο ἀδελφοὺς Ἰάκωβον καὶ Ἰωάννην καταρτίζοντας τὰ δίκτυα αὐτῶν, καὶ τούτους ὁμοίως ἐκάλεσε. (Ματθ. δ. ιη.) περὶ τῶν ἀποστόλων τοίνυν ὁ λόγος. οἷα γὰρ τινος ζητοῦντος, καὶ τίνες οὗτοι τυγχάνουσιν; ἐπήγαγεν, οἱ καταβαίνοντες εἰς θάλασσαν ἐν πλοίοις, καὶ τὰ ἑξῆς· καὶ δι' αὐτῶν ἐπληροῦτο τῶν ἔργων ἡ δύναμις. τῶν γὰρ μαθητῶν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν πλεόντων σὺν αὐτῷ σεισμὸς ἐγένετο, φησὶ, μέγας ἐν τῇ θαλάσσῃ, ὥστε τὸ πλοῖον καλύπτεσθαι ὑπὸ τῶν κυμάτων. (Ματθ. η. κδ.) οἱ δὲ προσπεσόντες εἶπον αὐτῷ, Κύριε, σῶσον ἡμᾶς. καὶ ἐπετίμησε τοῖς ἀνέμοις καὶ τῇ θαλάσσῃ, καὶ ἐγένετο γαλήνη μεγάλη· ὅπερ ἦν, ἰδεῖν τὰ ἔργα Κυρίου καὶ τὰ θαυμάσια αὐτοῦ ἐν τῷ βυθῷ.

24 Αὐτοὶ εἶδον τὰ ἔργα Κυρίου καὶ τὰ θαυμάσια αὐτοῦ ἐν τῷ βυθῷ.

Παραβολικῶς ταῦτα τέθεικεν ὁ προφήτης. λέγει δὲ τοῦτο, ὅτι καθάπερ οἱ ναυτιλλόμενοι καὶ τὰ μεγάλα διαπερῶντες πελάγη διαφερόντως τὰς θείας μεγαλουργίας ὁρῶσι, κλύδωσι μὲν χαλεποῖς περιπίπτοντες, παρὰ πᾶσαν δὲ ἀνθρωπίνην ἐλπίδα τῆς σωτηρίας ἀπολαύοντες· οὕτω καὶ Ἰουδαῖοι ταῖς συμφοραῖς ἐκείναις περιπεσόντες καὶ τὴν ἐλευθερίαν.

ἐλευθερίαν ἀπειληφότες, τὴν θείαν κατέμαθον δύναμιν. καὶ μὲν δὴ καὶ ἅπαντες ἄνθρω-
ποι τὴν ξένην τῶν πραγμάτων ὁρῶντες μεταβολὴν, καὶ τῆς προτέρας πλάνης τὴν παῦ-
λαν, καὶ τῶν ψυχῶν τὴν γαλήνην, καὶ τῆς ἀναστάσεως τὸν λιμένα, τὸν τούτων θαυμάζουσι χο-
ρηγόν. ἐνταῦθα δὲ θάλασσαν νοῆσαι χρὴ, τὸν βίον τὸν ἡμέτερον· πλοῖα, τὰς ἐκκλησίας,
ἐν αἷς οἱ ἀπόστολοι εἰργάσαντο σωτηρίαν, ἐν τῷ πλήθει δηλαδὴ τῶν ἀνθρώπων· εἶ-
δοσαν δὲ καὶ τοῦ Θεοῦ τὰ ἔργα, τοῦτ᾽ ἔστι, τὰ δημιουργήματα καὶ τὰ θαυμάσια, τὰ σημεῖα
ὅσα τὴν σωτηρίαν οἰκονομῶν τὴν ἡμετέραν ἔθετο ἐν τῷ βυθῷ, τοῦτ᾽ ἔστιν, ἐν τῇ σοφίᾳ, μεθ᾽ ἧς
οἰκονομεῖ τὰ ἡμέτερα. Βάθος γὰρ ἡ τοῦ Θεοῦ σοφία, διὰ τὸ ἀνείκαστον αὐτῆς καὶ ἀ-
μέτρητον. 25 Εἶπε, καὶ ἔστη πνεῦμα καταιγίδος, καὶ ὑψώθη τὰ κύματα αὐτῆς.

25 Ἀναβαίνουσιν ἕως τῶν οὐρανῶν, καὶ καταβαίνουσιν ἕως τῶν ἀβύσσων.

Καὶ διὰ τούτων ἐδίδαξεν, ὡς αὐτοῦ νεύοντος καὶ τὰ λυπηρὰ γίνεται, καὶ τὰ θυμήρη περι-
γίνεται). λέγει δὲ τοὺς πειρασμοὺς οὓς ἐγείρει τὸ πνεῦμα τῆς καταιγίδος, δηλαδὴ τὸ ἀντικεί-
μενον πνεῦμα, ἐπιτρέψαντος τοῦ Θεοῦ εἰς τὴν τῶν δικαίων γυμνασίαν καὶ φανέρωσιν.
δηλοῖ δὲ αὐτὸς ὁ Θεὸς, ἡνίκα τῷ διαβόλῳ πειράσαι ἐπέτρεψε, λέγων πρὸς τὸν Ἰώβ·
Οἴει με ἄλλως σοι κεχρηματικέναι, ἢ ἵνα ἀναφανῇς δίκαιος; ὅπερ γάρ ἐστι τῷ χρυσίῳ τὸ *Ἰὼβ μγ'*
πῦρ, τοῦτο ταῖς ψυχαῖς οἱ πειρασμοὶ τυγχάνουσι, τήκοντες αὐτὰς, οὐχ ὥστε διαφθεῖραι,
ἀλλ᾽ ὥστε φανερωθῆναι, πῶς λαμπρότητος ἔχουσιν.

Η ψυχὴ αὐτῶν ἐν κακοῖς ἐτήκετο· 27 Εταράχθησαν, ἐσαλεύθησαν, ὡς ὁ μεθύων·
καὶ πᾶσα ἡ σοφία αὐτῶν κατεπόθη. Επέμεινε τῇ τροπῇ· καὶ δοκεῖ μὲν περὶ τῶν ναυ-
τιλλομένων λέγειν, αἰνίττεται δὲ διὰ τούτων τὰς παντοδαπὰς τῆς ψυχῆς συμφορὰς, ἃς
οὐδεὶς ἀνθρωπίνῃ σοφίᾳ χρώμενος ἱκανὸς διαλῦσαι. οὐδὲ γὰρ οἱ κυβερνῆται τῇδε
κἀκεῖσε μεθυόντων δίκην περιφερόμενοι, ὅταν ἐπέχῃ τὸ κλυδώνιον, πᾶσαν εἰσ-
φέροντες τὴν τέχνην, περιγενέσθαι δύνανται τῶν δεινῶν.

28 Καὶ ἐκέκραξαν πρὸς Κύριον ἐν τῷ θλίβεσθαι αὐτοὺς· καὶ ἐκ τῶν ἀναγκῶν αὐ-
τῶν ἐξήγαγεν αὐτούς. 29 Καὶ ἐπέταξε τῇ καταιγίδι, καὶ ἔστη εἰς αὔραν· καὶ ἐ-
σίγησαν τὰ κύματα αὐτῆς, 30 Καὶ εὐφράνθησαν, ὅτι ἡσύχασαν.

Κἀκείνοις τοῖς πλέουσιν ἐπικαλουμένοις τὴν οἰκείαν ῥοπὴν ὀρέγει, καὶ νεύει, καὶ παρα-
χρῆμα εἰς αὔραν πραεῖαν ἡ καταιγὶς μεταβάλλεται, καὶ τῆς ζάλης τὸ πέλαγος ἀ-
παλλάττεται), καὶ οἱ λυπηροῖς τισι περιπαλαίοντες διὰ τῆς αὐτοῦ χάριτος μεταβολὴν
εὑρίσκουσι τῶν κακῶν. οὕτως Ἰουδαῖοι τῆς πικρᾶς δουλείας ἐκείνης ἠλευθερώθησαν.

Καὶ ὡδήγησεν αὐτοὺς ἐπὶ λιμένα θελήματος αὐτοῦ. Ἅμα γὰρ ἠθέλησε, καὶ
λύσις ἐγένετο τῶν κακῶν, καὶ ἀντὶ τοῦ κλύδωνος ὁ λιμὴν ἀνεφάνη. καὶ τοῦτο δὲ μᾶλλον ἡ-
μῖν ἢ ἐκείνοις ἁρμόδιον. ἡμᾶς γὰρ εἰς τὸν τοῦ θελήματος λιμένα καθώρμισε τὴν θεί-
αν αὐτοῦ δωρησάμενος γνῶσιν, δηλαδὴ τὴν βασιλείαν· ἥτις λιμὴν, ὡς οὐκ ἔχουσα τὰ
τῶν πειρασμῶν τὰ κύματα, εἰκότως προσηγόρευται, καὶ λιμὴν θελήματος τοῦ Χριστοῦ ἀ-
ναγκαίως, τοῦ λέγοντος· Πάτερ, οὓς δέδωκάς μοι, θέλω, ἵνα ὅπου ἐγὼ εἰμὶ, κἀκεῖνοι ὦσιν. *Ἰω. ιζ'*

31 Εξομολογησάσθωσαν τῷ Κυρίῳ τὰ ἐλέη αὐτοῦ, καὶ τὰ θαυμάσια αὐτοῦ τοῖς
υἱοῖς τῶν ἀνθρώπων. 32 Υψωσάτωσαν αὐτὸν ἐν ἐκκλησίᾳ λαοῦ, καὶ ἐν καθέδρᾳ
πρεσβυτέρων αἰνεσάτωσαν αὐτόν. Ἀκολούθως μετὰ τοὺς ἀποστόλους τῆς ἐκκλη-
σίας καὶ τοῦ πρεσβυτερίου τοῦ ἐν ταύτῃ μνήμην ποιεῖται. προστεθῆναι γὰρ τοῖς τῶν
ἀγαθῶν εὐαγγελίοις ἔδει καὶ ταῦτα. δεῖ δὲ, φησὶν, ἐν τῇ τῶν ἐθνῶν ἐκκλησίᾳ δοξάζειν τὸν
τὰ παράδοξα ποιοῦντα Θεόν. ἔθνη γὰρ καὶ Ἰουδαῖοι τὴν ἀλλήλων μετειλήφασι τάξιν. οἱ
μὲν γὰρ διὰ κακίας ἀποβληθέντες, ἀγγελικῆς ἐπιφανείας καὶ προφητικῶν χαρισμάτων
ἐστερημένοι,

ἐστερημένοι, ἥ τε τούτων χώρα καὶ πόλις οἰστική πρότερον οὖσα καρπῶν ἀγαθῶν, ἐκ τῆς εἰς Χριστὸν προνοίας ἄκαρπος ἔτι διετέλει, οὐ μητρόπολις οὖσα, οὐχ ἱερόν, οὐχ ἅγια ἁγίων ἔχουσα, οὐχ ἱερωσύνην, οὐ βασιλείαν· ἐθνικοῖς δὲ δουλεύουσι νόμοις ἐκπεσόντες ἐλευθερίας. ἡ δέ, πρὶν ἄνυδρος, ἐθνῶν ἐκκλησία, ἔρημός τε καὶ πλανωμένη, πλήρης νῦν ἀγα-
5 θῶν, καὶ τοὺς πεινῶντας πληροῖ, καὶ συνεστήσατο τὴν ἔνθεον πολιτείαν. αὕτη γὰρ πόλις κατοικεσίας, ἐν ᾗ καὶ λογικὴ τροφὴ καὶ ἄρτος οὐράνιος.

33 Ἔθετο ποταμοὺς εἰς ἔρημον, καὶ διεξόδους ὑδάτων εἰς δίψαν,

34 Γῆν καρποφόρον εἰς ἅλμην, ἀπὸ κακίας τῶν κατοικούντων ἐν αὐτῇ.

Καὶ τοῦτο παρὰ τῶν πεπιστευκότων ἐθνῶν διηνεκῶς γινόμενόν ἐστιν ἰδεῖν. ἐν ἁπάσαις
10 γὰρ ταῖς κατὰ τὴν οἰκουμένην ἐκκλησίαις τοῦ ἱεροῦ καθηγουμένου συλλόγου ἅπας ὁ λαὸς τὸν εὐεργέτην ὑμνεῖ, τῆς θείας φιλανθρωπίας τὰς θαυματουργίας διεξιών. ὑμνοῦσι δὲ αὐτὸν οἱ τῆς σωτηρίας τετυχηκότες, τὴν ξένην ὁρῶντες μεταβολήν. οἱ γὰρ πάλαι πολλοῖς ἀρδόμενοι προφητικοῖς ποταμοῖς, καὶ καρπὸν ὥριμον προσφέροντες τῷ Θεῷ, νῦν οὐδὲ νοτίδος μικρᾶς ἀπολαύουσιν· ἀλλ' ἔρημοι παντελῶς διὰ τὴν
15 οἰκείαν πονηρίαν τῆς προτέρας ἀρδείας γεγένηνται.

35 Ἔθετο ἔρημον εἰς λίμνας ὑδάτων, καὶ γῆν ἄνυδρον εἰς διεξόδους ὑδάτων.

Τὰ δὲ πάλαι ἔρημα ἔθνη καὶ οὐδὲ βραχεῖαν ἐσχηκότα λιβάδα, τοῖς τῆς διδασκαλίας ὕδασι περικλύζεται, ὑπὲρ τὴν χρείαν τὰ λογικὰ δεχόμενα ῥεύματα. ἰδοὺ τοίνυν πῶς τὰ περὶ τῆς ἐκκλησίας συμφώνως τῷ Ἡσαΐᾳ ἐκτίθεται. φησὶ γὰρ κἀκεῖνος· Θήσω τὴν
20 ἔρημον εἰς ἕλη, καὶ διψῶσαν γῆν εἰς ὑδραγωγούς.

36 Καὶ κατῴκισεν ἐκεῖ πεινῶντας, καὶ συνεστήσαντο πόλεις κατοικεσίας.

Τοὺς γὰρ πάλαι λιμῷ τηκομένους καὶ τῆς πνευματικῆς τροφῆς ἐνδεεῖς ἐν ἐκείνοις κατῴκισε τοῖς ποταμοῖς, καὶ τὴν εὐσεβῆ συνεστήσατο πολιτείαν.

37 Καὶ ἔσπειραν ἀγρούς, καὶ ἐφύτευσαν ἀμπελῶνας, καὶ ἐποίησαν καρπὸν γεννή-
25 ματος. Ὁ γὰρ οὐράνιος σπόρος ἐκ τῶν ἀποστόλων ἐκ διαδοχῆς ἀεὶ παραδιδόμενος ἐν ταῖς τοῦ μετανοίας βίου ψυχαῖς καταπείρεται, περὶ οὗ φησιν ὁ σωτήρ· Ἐξῆλθεν ὁ σπείρων τοῦ σπεῖραι τὸν σπόρον αὐτοῦ· καὶ ἃ μὲν ἔπεσεν ἐπὶ τὰς ἀκάνθας, ἃ δὲ ἐπὶ τὴν πέτραν, ἃ δὲ παρὰ τὴν ὁδόν, ἃ δὲ ἐπὶ τὴν καλὴν καὶ ἀγαθὴν γῆν. φυτεύονται δὲ καὶ ἀμπελῶνες, αἱ πανταχοῦ τῆς γῆς ἐκκλησίαι, κατὰ τό· Ἐγὼ σε ἐφύτευσα ἄμπελον
30 καρποφόρον, πᾶσαν ἀληθινήν· καί, Ἀμπελὼν ἐγενήθη τῷ ἠγαπημένῳ ἐν κέρατι, ἐν τόπῳ πίονι. ὁ γὰρ ἀμπελὼν Κυρίου σαβαὼθ οἶκος τοῦ Ἰσραήλ ἐστι, καὶ ἄνθρωπος τοῦ Ἰούδα, νεόφυτον ἠγαπημένον. ὡς γὰρ τὴν τῶν Ἰουδαίων ἐδήλου διὰ τούτων συναγωγήν, οὕτω νῦν τὴν τῶν ἐθνῶν ἐκκλησίαν. ὅτι δὲ καρπὸν δικαιοσύνης ἐποίησαν τὰ ἔθνη, φησὶν ὁ σωτήρ· Ἀρθήσεται ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἐκ τοῦ προτέρου λαοῦ, καὶ δοθήσεται ἔθνει ποιοῦν-
35 τι τὸν καρπὸν αὐτῆς. 38 Καὶ εὐλόγησεν αὐτούς, καὶ ἐπληθύνθησαν σφόδρα· καὶ τὰ κτήνη αὐτῶν οὐκ ἐσμίκρυνε. Ταῦτα τυπικῶς εἴρηκεν ὁ προφήτης. καὶ ὁ Κύριος δὲ παραβολαῖς τοιαύταις ἐχρήσατο, καὶ ποτὲ μὲν τοὺς ἀποστόλους ἐκάλεσε θεριστάς, ποτὲ δὲ ἑαυτὸν σπορέα καὶ γεωργόν, καὶ γῆν καλὴν τοὺς εὐπειθῶς δεχομένους τοῦ λόγου τὰ σπέρματα. καὶ ὁ ἀπόστολος δέ φησιν· Ἐγὼ ἐφύτευσα, Ἀπολλὼς ἐπότισεν, ὁ δὲ Θεὸς ηὔξα-
40 νε. καὶ πάλιν· Θεοῦ γεώργιόν ἐστε, Θεοῦ οἰκοδομή ἐστε. καὶ ἔσπειραν τοίνυν οἱ ἀπόστολοι τὰ σωτήρια κηρύγματα, καὶ τοὺς λογικοὺς τῷ Θεῷ κατεφύτευσαν παραδείσους, καὶ τὸν ὥριμον τῆς δικαιοσύνης καρπὸν τῷ Θεῷ προσεκόμισαν· καὶ ἅπαντες δὲ οἱ μετ' ἐκείνους τὴν διδασκαλίαν πεπιστευμένοι, ταυτὸ τοῦτο δρῶντες διατελοῦσιν. Ὁ γὰρ σπείρων ἐπ'

Margin notes: χειμάῤῥ. (line 13) · Ἡσ. μγ. ιθ. (line 19) · Λουκ. η. ε. (line 26) · Ἱερ. β. κα. (line 29) · Ἡσ. ε. α. (line 30) · Ματθ. κα. μγ. (line 34) · α. Κορ. γ. ς. ζ. (line 39) · β. Κορ. θ. ς. (line 43)

εὐλογίαις, ἐπ' εὐλογίαις καὶ θείοις, κατὰ τὸν θεῖον ἀπόστολον. κτίων δὲ καλῶς τοὺς ὑπ' αὐτῶν νεμομένους, οὓς αὐτὸς ηὔξησε, τῆς θαυματουργίας χορηγήσας τὴν δύναμιν. καὶ μάρτυς ὁ μακάριος Λουκᾶς ἐν ταῖς πράξεσι λέγων· Ὁ δὲ Κύριος προσετίθει τοὺς σωζομένους καθ' ἡμέραν. καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Κύριος πρόβατα καλεῖ τοὺς πεπιστευκότας. Τὰ πρόβατα γάρ, φησι, τὰ ἐμὰ τῆς φωνῆς μου ἀκούει.

Πράξ. β. μζ. — Ιω. ι. κζ.

39 Καὶ ὠλιγώθησαν καὶ ἐκακώθησαν ἀπὸ θλίψεως κακῶν καὶ ὀδύνης.

Οὗτοι μὲν οὖν, φησιν, οἱ πάλαι τὴν ἔρημον οἰκοῦντες καὶ ἄνυδρον, τοσαύτης εὐθηνίας καὶ εὐλογίας πεπιστευκότες ἀπήλαυσαν· οἱ δὲ πάλαι τῆς τῶν προφητῶν ἀπολαύσαντες ἀρδείας, εἶτα ταύτης ἐστερηθέντες διὰ τὴν πονηρίαν τῆς γνώμης, καὶ ἔρημοι παντελῶς μεμενηκότες καὶ ἄκαρποι, παντοδαπαῖς περιέπεσον συμφοραῖς, καὶ εἰς ἅπασαν τὴν οἰκουμένην διεσκεδάσθησαν, ὥστε τὴν πολυάνθρωπον αὐτῶν μητρόπολιν ὑπὸ ὀλίγων οἰκεῖσθαι. 40 Ἐξεχύθη ἐξουδένωσις ἐπ' ἄρχοντας αὐτῶν.

Μαρτυρεῖ δὲ τῇ προρρήσει τὰ πράγματα. καὶ γὰρ οἱ δοκοῦντες αὐτῶν ἄρχοντες εἶναι καὶ διδάσκαλοι, οὐδενὸς ἄξιοι καθεστήκασι λόγου, ἀλλ' οἱ πάλαι περιφανεῖς καὶ περίβλεπτοι, ἄσημοι παντελῶς εἰσι, καὶ ὑπ' αὐτῶν ἐκείνων καταφρονούμενοι. εἰ γὰρ καὶ σωματικῶς οἱ Ἰουδαῖοι πληθύνουσι κατὰ τὸ, Καὶ ἦν ὁ ἀριθμὸς τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ, ὡς ἡ ἄμμος τῆς θαλάσσης, ἀλλ' οὐ πάντας ἀξίους ἀποφαίνει τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. λέγει γὰρ διὰ Ἡσαΐου τοῦ προφήτου· Ἐὰν γένωνται υἱοὶ Ἰσραὴλ, ὡς ἡ ἄμμος τῆς θαλάσσης, τὸ κατάλειμμα σωθήσεται. ὅπερ νῦν λέγει, ὅτι ὠλιγώθησαν, καὶ κατεφθάρησαν ἀπὸ ζωοχῆς κακῆς καὶ ταλαιπωρίας. ἀλλὰ ταῦτα μὲν οἱ πολλοί· οἱ δὲ προὔχοντες ἐν ἀξιώμασι καὶ γνώσει, παρεδόθησαν ἐξουδενώσει, οὓς δὴ καὶ ἐπλάνησεν ὁ Θεὸς ἐν ἀβάτῳ, καὶ οὐχ ὁδῷ. Καὶ ἐπλάνησεν αὐτοὺς ἐν ἀβάτῳ, καὶ οὐχ ὁδῷ.

Γεν. κβ. ιζ. — Ησ. ι. κβ.

Ὁ δὲ Σύμμαχος οὕτως· Καὶ πλανήσει αὐτοὺς ἐν ματαιότητι διανοίας. Ὁ δὲ Θεὸς οὐκ ἐπάγει πλάνην, ἀλλὰ τοὺς μὴ πειθομένους αὐτῷ, ἀκυβερνήτους ἐᾷ· οἱ δὲ ἀκυβέρνητοι τῇδε κἀκεῖσε περιφερόμενοι, πλανῶνται. τοῦτο καὶ Ἰουδαῖοι πεπόνθασι. τὴν εὐθεῖαν γὰρ καταλιπόντες ὁδὸν τοῖς οἰκείοις ἕπονται λογισμοῖς.

41 Καὶ ἐβοήθησε πένητι ἐκ πτωχείας, καὶ ἔθετο, ὡς πρόβατα, πατριάς.

Ὁ δὲ Σύμμαχος· Καὶ ὀχυρώσεις πένητα ἀπὸ κακώσεως. Πένητα δὲ λέγει τὸν ἐξ ἐθνῶν λαόν. καὶ ἔθετο, ὡς πρόβατα, πατριάς. Ὁ δὲ Ἀκύλας· Καὶ θήσει ὡς ποίμνιον συγγενείας. καὶ ὁ Σύμμαχος, καὶ τάξει ὡς ποίμνια τὰς συγγενείας. λέγει δὲ τὰς κατὰ πόλιν καὶ χώραν συστάσας ἐκκλησίας. καὶ ὁ σωτὴρ δέ φησι περὶ τοῦ ἰδίου λαοῦ, Τὰ ἐμὰ πρόβατα τῆς ἐμῆς φωνῆς ἀκούει. ὡς δὲ περὶ μελλόντων καὶ μήπω παρόντων φησίν·

Ιω. ι. κζ.

42 Ὄψονται εὐθεῖς καὶ εὐφρανθήσονται, καὶ πᾶσα ἀνομία ἐμφράξει στόμα αὐτῆς.

Ταῦτα γὰρ ὁρῶντες οἱ εὐθύτητι λογισμῶν κεχρημένοι θυμηδίας ἐμπίμπλανται· οἱ δὲ δυσσεβείᾳ καὶ παρανομίᾳ συζῆν προαιρούμενοι, κύπτειν εἰς γῆν καὶ σιγᾶν ἀναγκάζονται, τῇ δικαίᾳ χαλινούμενοι ψήφῳ. "ἵνα δὲ ὄψονται, ἀλλ' ἢ τὴν ἀπὸ τῶν χειρόνων ἐπὶ τὰ κρείττω μεταβολήν; διὸ τοῖς τὰ τέλη τῶν προφητικῶν τεθεαμένοις ἔλεγεν ὁ σωτήρ· Ὑμῶν δὲ μακάριοι ὀφθαλμοὶ, ὅτι βλέπουσιν, ἃ πολλοὶ προφῆται ἐπεθύμησαν ἰδεῖν, καὶ οὐκ εἶδον. ἀνομίαν δὲ νοήσεις τὸν διάβολον, καὶ πάντα τὸν κατ' αὐτὴν πεποιωμένον.

χ. τὸ — Ματθ. ιγ. ιϛ.

43 Τίς σοφὸς καὶ φυλάξει ταῦτα, καὶ συνήσουσι τὰ ἐλέη τοῦ Κυρίου;

χ. Συνήσου

Τὸ πολὺ γὰρ αὐτῶν ἀνάκειται πνευματικῇ διανοίᾳ, καὶ δεῖται σοφίας εἰς νόησιν. ἀλλ' οὐ διαγνῶναι τὰς φιλανθρώπους τοῦ σωτῆρος οἰκονομίας, οὔτε τὸ τὰς θείας νομοθεσίας φυλάξαι,

λάξαι, πάντως, ἀλλὰ τοῦ βοῶντος πρὸς τὸν δεσπότην· Ἀποκάλυψον τοὺς ὀφθαλμούς μου, καὶ κατανοήσω τὰ θαυμάσια ἐκ τοῦ νόμου σου. δι' ὧν δὲ λέγει, Συνήσουσιν, ὡς μελλουσαν τοῖς ἐξ ἐθνῶν τὴν θεωρίαν ἀνέπεμψεν· ᾧ ἡ δόξα Χριστῷ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν. Ψαλμ. ριη.

Ψαλμ. ρζ. ΩΔΗ ΨΑΛΜΟΥ ΤΩ ΔΑΒΙΔ.

ΚΑὶ οὗτος ὡσαύτως ὁ ψαλμὸς τὴν Ἰουδαίων ἐπάνοδον προθεσπίζει, καὶ τῶν ἐθνῶν προαγορεύει τὴν σωτηρίαν. πολλὴν δὲ ἔχει τὴν συγγένειαν πρός τε τὸν πεντηκοστὸν ἕκτον, καὶ πρὸς τὸν πεντηκοστὸν ἔνατον. ᾠδὴν δὲ ψαλμοῦ, τὴν ἐν συνέσει δοξολογίαν λέγει. τοῦτο γὰρ καὶ ἐν τοῖς ἑξῆς διδαχθήσεται. 1 Ἑτοίμη ἡ καρδία μου, ὁ Θεός· ἑτοίμη ἡ καρδία μου. ᾄσομαι καὶ ψαλῶ ἐν τῇ δόξῃ μου.

Καὶ ἤδη προειρήκαμεν, ὡς δόξαν οἰκείαν ὁ προφήτης, τὴν προφητικὴν χάριν καλεῖ. τῇ τῆς προφητείας, φησί, χρώμενος μελῳδίᾳ λέγω σοι τῷ δεσπότῃ, ὡς ἑδραίαν ἔχω μου τὴν καρδίαν καὶ ἑτοίμην εἰς ὑποδοχὴν τῆς θείας σου χάριτος. Μακάριοι γάρ, φησιν, οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ, ὅτι αὐτοὶ τὸν Θεὸν ὄψονται· οἱ δὲ θαρροῦντες ἐροῦσιν, ἑτοίμη ἡ καρδία μου, ὁ Θεός. δυνάμει δέ φησιν ὁ προφήτης· ἰδού σοι, δέσποτα, τὰ παρὰ τῆς ἐμῆς δυνάμεως παρεσκεύασται· πέμπε σου τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, καὶ τὴν προφητικὴν δωροῦ χάριν. εἰς γὰρ τὴν ταύτης ὑπηρεσίαν τὴν ἐμὴν ἡτοίμασα γλῶσσαν. ᾄσω τε καὶ ψαλῶ, εἴ μου πληρώσῃς τὴν ἐπιθυμίαν, μᾶλλον δὲ τὴν καρδίαν. ἡ ἐμὴ δόξα, ἡ χάρις ἡ προφητική, ἤγουν ἕξις ἡ θεωρητική τε καὶ πρακτική. Matth. 5.

2 Ἐξεγέρθητι ἡ δόξα μου, ἐξεγέρθητι ψαλτήριον καὶ κιθάρα. ἐξεγερθήσομαι ὄρθρου.

3 Ἐξομολογήσομαί σοι ἐν λαοῖς, Κύριε, ψαλῶ σοι ἐν ἔθνεσι.

Ψαλτήριον καὶ κιθάραν ἑαυτὸν ὁ προφήτης καλεῖ. * ἐν ὀργάνῳ γὰρ μουσικῷ τοῦ πνεύματος ἡ χάρις, ἐν αὐτῷ τὴν προφητικὴν ἀνεκρούετο μελῳδίαν. ἀντεπείζεται γὰρ πρὸς τὴν θείαν ἐπίπνοιαν, ψυχήν τε καὶ σῶμα κινῶν· διὰ μὲν τῆς κιθάρας τὰ μέλη τοῦ σώματος καὶ τὰ αἰσθητήρια, δι' ὧν ὁ νοῦς ἀνακρούεται πᾶν ὅ,τι βούλεται· διὰ δὲ τοῦ ψαλτηρίου τὰς λογικὰς τῆς ψυχῆς δυνάμεις. ὡς δὲ τὰς ἀπαρχὰς τῆς ἑαυτοῦ ζωῆς ἀνατιθεὶς τῷ Θεῷ, τοὺς ὄρθρους ἀπολαμβάνει καὶ τοὺς καιροὺς τοῦ φωτός, ὡς ἐπιτηδειοτέρους τῆς ὅλης ἡμέρας. διεγείρας τοίνυν ἑαυτὸν εἰς ὑμνῳδίαν τοῦ δεσπότου, ἀποκρίνεται πάλιν καὶ ὑπισχνεῖται ὄρθρου τοῦτο ποιήσειν· ἅτε δὴ τηνικαῦτα οὐκ αὐτὸς μόνος προσοίσων τὸν ὕμνον, ἀλλὰ καὶ μετὰ μυρίων ἐθνῶν καὶ λαῶν τὴν θείαν ᾠδὴν ποιησόμενος. ὄρθρον δὲ καλεῖ τοῦ Θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν τὴν ἐνανθρώπησιν. ἐξ ἐκείνου γὰρ ἀνέτειλε τῆς ἀληθείας τὸ φῶς· ἐξ ἐκείνου κατὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ἐν τοῖς ἁπάντων στόμασιν ὁ μακάριος ᾄδει Δαβίδ, καὶ τὰς θείας εὐεργεσίας ὑμνεῖ.

4 Ὅτι μέγα ἐπάνω τῶν οὐρανῶν τὸ ἔλεός σου, καὶ ἕως τῶν νεφελῶν ἡ ἀλήθειά σου.

Νικᾷ τῶν οὐρανῶν τὰ κύτη τοῦ σοῦ ἐλέους τὸ μέγεθος· πανταχόσε τῆς σῆς ἀληθείας αἱ ἀκτῖνες διέδραμον. καὶ ἤδη δὲ εἰρήκαμεν ὡς νεφέλας καὶ τοὺς προφήτας καὶ τοὺς ἀποστόλους καὶ τοὺς διδασκαλικῆς χάριτος τετυχηκότας καλεῖ. διὰ τούτων γάρ, ὥσπερ διά τινων νεφελῶν, τὴν πνευματικὴν ἀρδείαν τοῖς ἀνθρώποις προσφέρει. δι' αὐτῶν γὰρ τὰ ἀληθῆ μεμαθήκαμεν δόγματα. ἔλεος δὲ καὶ ἀλήθεια τῆς οἰκονομίας Χριστοῦ τὸ μυστήριον, ὥστε τὸν προφήτην τοῦτον ἀλλαχόσε λέγειν· Ἔλεος καὶ ἀλήθεια συνήντησαν εἰς Ψαλμ. πδ.

ἐν· ἡ τοῦ Χριστοῦ θεότης καὶ ἀνθρωπότης τῇ τοῦ λόγου σαρκώσει κατηνώθησαν. ἀλλὰ τὸ μὲν ἔλεος ἁρμόττει τῇ τοῦ λόγου σαρκωθέντος θεότητι (αὕτη γὰρ τὸ πλάσμα τὸ οἰκεῖον ἠλέησεν) ἡ ἀλήθεια δὲ τῇ σαρκί. οὐδὲ γὰρ κατὰ φαντασίαν, ὥς τινες τῶν αἱρετικῶν δοκοῦσιν,

Ψαλ. πδ. ιβ. ἀληθείᾳ δὲ ὁ Θεὸς λόγος σεσάρκωται. τοῦτο γὰρ ἑρμηνεύων ὁ Δαβὶδ πάλιν ἔλεγεν, Ἀλήθεια ἐκ τῆς γῆς ἀνέτειλε, τὴν ἀνθρωπότητα τοῦ Κυρίου λέγων, τὴν ἀπὸ τῆς ἡμετέρας γῆς δηλαδὴ τῆς ἀνθρωπότητος ἀνατείλασαν. μέγα τοίνυν ἐπάνω τῶν οὐρανῶν ἡ τοῦ Χριστοῦ θεότης διὰ τὴν δόξαν, ἣν παρὰ τῶν οἰκείων δυνάμεων ἐδοξάζετο. ἐπὶ γῆς γὰρ ἠγνοεῖτο καὶ τῇ σαρκὶ συνεσκιάζετο.

5 Ὑψώθητι ἐπὶ τοὺς οὐρανούς, ὁ Θεός, καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν ἡ δόξα σου.

Ἀββακ. γ. β. Τοῦτο καὶ ὁ μακάριος ἔφησεν Ἀμβακούμ· Ἐκάλυψεν οὐρανοὺς ἡ ἀρετὴ αὐτοῦ, καὶ τῆς συνέσεως αὐτοῦ πλήρης ἡ γῆ. τοῦτο καὶ ὁ μακάριος Δαβὶδ ἐν τῷ ὀγδόῳ ψαλμῷ ἔφη· Κύριε ὁ Κύριος ἡμῶν, ὡς θαυμαστὸν τὸ ὄνομά σου ἐν πάσῃ τῇ γῇ; ὅτι ἐπήρθη ἡ μεγαλοπρέπειά σου ὑπεράνω τῶν οὐρανῶν. τὸ οὖν ὑψώθητι, ἀντὶ τοῦ, δείχθητι ὑψηλὸς καὶ πάντων ὑπέρτερος, καὶ πᾶσα ἡ γῆ τὴν σὴν μαθέτω δόξαν.

χαίνιπαι

Ὅπως ἂν ῥυσθῶσιν οἱ ἀγαπητοί σου· 6 Σῶσον τῇ δεξιᾷ σου, καὶ ἐπάκουσόν μου.

Αὐτὸς γὰρ ταχέως ἐπιστῆναι τὴν χάριν, καὶ τὸν ὑψούμενον ἐν οὐρανοῖς φανερῶσαι τὴν δόξαν ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν, ὅπως ἂν ῥυσθῶσιν οἱ δυνάμενοι λέγειν, Καθὼς ἐξε-

Ἐφεσ. α. δ. λέξατο ἡμᾶς ἐν αὐτῷ πρὸ καταβολῆς κόσμου, εἶναι ἡμᾶς ἁγίους καὶ ἀμώμους κατενώπιον αὐτοῦ ἐν ἀγάπῃ, προορίσας εἰς υἱοθεσίαν διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν. ἀγαπητοὶ δὲ τοῦ Θεοῦ εἰσιν οἱ σωθέντες διὰ τῆς ἀγάπης αὐτοῦ τῆς πρὸς τὸ γένος τὸ ἡμέτερον ἄνθρωποι, οὕσπερ καὶ ὑψωθεὶς εἰς οὐρανὸν ἀπὸ τῆς ἀρχαίας αἰχμαλωσίας ἐρ-

Ἐφεσ. δ. η. ρύσατο, καθά φησιν ὁ Παῦλος· Ἀναβὰς εἰς ὕψος ᾐχμαλώτευσας αἰχμαλωσίαν, ἔλαβες δόματα ἐν ἀνθρώποις. δεξιὰν δὲ τοῦ Θεοῦ λέγει, τὴν ἀγαθὴν ἐνέργειαν, ἢ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἐπειδὴ καὶ Θεοῦ δάκτυλος ὀνομάζεται, ὡς τῆς τριάδος μίαν ἐχούσης οὐσίαν δύναμίν τε καὶ ἐνέργειαν. σωθῆναι τοίνυν ἡμᾶς ὁ προφήτης καὶ ἐπακουσθῆναι παρακαλεῖ τῷ πνεύματι, ἵνα πνευματικοὶ γενώμεθα καὶ τῆς θείας χάριτος μέτοχοι.

Ὁ Θεὸς ἐλάλησεν ἐν τῷ ἁγίῳ αὐτοῦ· 7 Ὑψωθήσομαι καὶ διαμεριῶ Σίκιμα, καὶ τὴν κοιλάδα τῶν σκηνῶν διαμετρήσω.

Οὗπερ ᾔτησεν ὁ προφήτης ἀπέλαυσε, καὶ ἐπειδὴ εἶπεν, ὑψώθητι, ἀποκρίνεται λέγων ὁ δεσπότης, ὑψωθήσομαι. δείκνυσι καὶ τὸν τρόπον· διαμεριῶ Σίκιμα. πόλις δὲ αὕτη κατ' ἐξαίρετον τῷ Ἰωσὴφ δεδομένη. ἀλλὰ καὶ τὴν κοιλάδα τὴν ἔρημον γενομένην καὶ ποιμένων δεξαμένην σκηνὰς ἄνωθεν, οἰκητόρων πληρώσω, καὶ διανεμηθῆναι τοῖς ἐπανελθοῦσι παρασκευάσω. τούτοις τοῖς ὀνόμασι τὴν δωρεὰν χαρακτηρίζει τοῦ πνεύματος. κοιλάδα μὲν τῶν σκηνῶν, τὴν ἐκκλησίαν δηλονότι τυγχάνουσαν, ἐπειδὴ τὴν τῶν νοητῶν ὑδάτων συναγωγὴν (φημὶ δὲ τοῦ βαπτίσματος) ἐν τῇ κοιλάδι ταύτῃ τῇ χορηγίᾳ τοῦ πνεύ-

Ψαλμ. ξδ. ιδ. ματος κέκτηται, περὶ ἧς ἀλλαχοῦ φησιν ὁ Δαβίδ· Καὶ αἱ κοιλάδες πληθυνοῦσι σῖτον· ἐπειδὴ τῆς ἡμετέρας σωτηρίας ὁ καρπὸς ἐν ταῖς κολυμβήθραις πληθύνεται τοῦ βαπτίσματος. Σίκιμα δέ, ὠμίασις ἑρμηνεύεται, τοῦτ' ἔστιν, ἐξοχή. τοῦτο γὰρ ὁ ὦμος παρὰ τῇ

α. Βασ. ι. κγ. θείᾳ γραφῇ δηλοῖ. ὅθεν περὶ τοῦ Σαούλ· ὑψηλὸς ὑπὲρ ὠμίας καὶ ἐπάνω. τί δὲ τοῦ πνεύματος ὑψηλότερον; ἢ ποία ὑπεροχὴ κατὰ τὴν δωρεὰν τὴν ἐκεῖθεν εὑρίσκεται, ἣν ὑψούμενος ὁ Χριστὸς διαμερίζει, ἀλλὰ μὴν καὶ διαμετρεῖ, τοῦτ' ἔστι, πρὸς μέτρον διαιρεῖ; Ἑ-

α. Κορ. ιβ. ζ. κάστῳ γὰρ ἡ φανέρωσις τοῦ πνεύματος πρὸς τὸ συμφέρον δίδοται.

8 Ἐμός

8 Ἐμός ἐστι Γαλαάδ, καὶ ἐμός ἐστι Μανασσῆς· καὶ Ἐφραῒμ ἀντίληψις τῆς κεφα-
λῆς μου, 9 Ἰούδας βασιλεύς μου.

Οἰκειώσομαι γὰρ οὐ μόνον τὸν Μανασσῆ, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐκείνου χώραν. Γαλαὰδ γὰρ ὄνο-
μα τόπου, Μανασσῆς δὲ προσηγορία φυλῆς. ἀλλὰ καὶ τῷ Ἐφραῒμ τὴν προτέραν ἀ-
5 ποδώσω δύναμιν. τὸν μέντοι Ἰούδαν πασῶν τῶν φυλῶν βασιλεύειν παρασκευάσω. μετὰ
γὰρ τὴν ἐπάνοδον ἀδιαίρετοι μεμενήκασιν αἱ φυλαί· ὁ δὲ Ζοροβάβελ καὶ τούτων κἀκείνων ἡ-
γεῖτο· κυρίως δὲ καὶ ἀληθῶς ὁ δεσπότης Χριστός, ὁ ἐξ Ἰούδα κατὰ σάρκα βλαστήσας, πά-
σης βασιλεύει τῆς κτίσεως.

Μωὰβ λέβης τῆς ἐλπίδος μου· 10 Ἐπὶ τὴν Ἰδουμαίαν ἐπιβαλῶ τὸ ὑπόδημά μου,
10 ἐμοὶ ἀλλόφυλοι ὑπετάγησαν. Τοσαύτην δὲ τῷ ἐμῷ λαῷ παρέξω ἰσχύν, ὥστε
καὶ τῶν ἀλλοφύλων κρατῆσαι, καὶ Μωαβίτας καὶ Ἰδουμαίους ὑπηκόους λαβεῖν. ἀ-
κριβέστερον δὲ ταῦτα ἐν τῷ πεντηκοστῷ καὶ ἐνάτῳ ψαλμῷ εἴρηται. λευκότερον καὶ σα-
φέστερον ἡρμήνευσεν ὁ Ἀκύλας καὶ ἡ πέμπτη ἔκδοσις, παρ᾽ οἷς εἴρηται· Μωὰβ λέβης τοῦ
λουτροῦ μου, τοῦτ᾽ ἔστι, δοχεῖον τοῦ λουτροῦ μου. οἶδα δ᾽ ἐγὼ ἀκούσας λόγον ἐν ἀπορρήτῳ
15 παραδεδομένον ὑπό τινος Ἑβραίου. μυστικῶς γὰρ ἔφασκε δηλοῦσθαι διὰ τῶν προκει-
μένων τὴν κατὰ σάρκα τοῦ Χριστοῦ γέννησιν ἀπὸ τοῦ γένους τοῦ Μωὰβ παραληφθεῖσαν διὰ
τὴν Μωαβῖτιν Ῥούθ, ἀφ᾽ ἧς γέγονε Δαβὶδ ὁ βασιλεύς· οὗ ἐκ σπέρματος τὸ κατὰ σάρκα ὁ
Χριστὸς γεγέννηται. δοκεῖ δέ μοι ὁ Θεὸς διὰ τούτων καὶ τῷ Μωὰβ ἐπαγγέλλεσθαι τὴν
χάριν τῆς κλήσεως, διὰ τῆς τοῦ λουτροῦ παλιγγενεσίας. ἐπειδὴ δὲ τῷ Μωὰβ τοιαῦτα ἐ-
20 παγγέλλεται, ἡμῖν καταλιμπάνει νοεῖν καὶ περὶ τῶν λοιπῶν ἐθνῶν τὰ ὅμοια. δηλοῖ δὲ τὴν
ἑξῆς ἡ προσαγόρευσις. Ἰδουμαῖοι γὰρ ἦσαν ἀπὸ τοῦ μεμισημένου Ἠσαῦ. ἐπιβαλῶ οὖν
τὸ ὑπόδημά μου ἐπ᾽ αὐτὴν ἐκείνην τὴν τοῦ μεμισημένου χώραν. ἐπιβήσομαι οὖν
τοῖς πάλαι ἐχθροῖς, ἐν χώρᾳ φίλων καταπατῶν αὐτούς.

11 Τίς ἀπάξει με εἰς πόλιν περιοχῆς; ἢ τίς ὁδηγήσει με ἕως τῆς Ἰδουμαίας;
25 12 Οὐχὶ σύ, ὁ Θεός, ὁ ἀπωσάμενος ἡμᾶς;

Μαθὼν ὁ προφήτης τὴν τῶν ἐθνῶν κλῆσιν, καὶ διὰ τοῦ νθ´ ψαλμοῦ μακαρίζει τοὺς
ἀξιουμένους ἰδεῖν τὰ περὶ τῶν Ἰουδαίων, εὐχόμενος εἰς ὕπαρξιν αὐτῶν. τὸ δὲ περιοχῆς,
περιπεφραγμένην ἐξέδωκε Σύμμαχος, ἥτις ἐστὶν ἡ ἐκκλησία. εὔχεται δὲ καὶ εἰς τὴν
Ἰδουμαίαν ἐλθεῖν, ἐφ᾽ ἣν ἐκέλευσε τὸ ὑπόδημα καὶ τὴν χάριν τὴν δοθησομένην τοῖς ἔθνε-
30 σι. τὸ δὲ οὐχὶ σύ, εἰ μὴ σὺ ὁ Θεός, ἐξέδωκε Σύμμαχος, ὁ μηκέτι συμμαχῶν ἡμῖν, δη-
λαδὴ δούλους ποιήσας. οὐ γὰρ ἡττώμεθά σου στρατηγοῦντος ἡμῶν· πλὴν καὶ τότε τῇ σῇ δυ-
νάμει ἄλλων ἀποβληθέντων, ἡμεῖς τῆς μακαρίας μερίδος ἐσόμεθα διὰ σοῦ δυναμού-
μενοι. διὸ καὶ ἐπήνεγκε· Καὶ οὐκ ἐξελεύσῃ ὁ Θεὸς ἐν ταῖς δυνάμεσιν ἡμῶν;

Ὁ δὲ Σύμμαχος· Καὶ μὴ προελθὼν Θεὸς ἐν ταῖς στρατεύσεσιν ἡμῶν. Οὐ γὰρ ἡττήθη-
35 μεν πώποτέ σου στρατηγοῦντος καὶ τῆς φάλαγγος ἡγουμένου.

13 Δὸς ἡμῖν βοήθειαν ἐκ θλίψεως, Κύριε· καὶ ματαία σωτηρία ἀνθρώπου.

14 Ἐν τῷ Θεῷ ποιήσομεν δύναμιν, καὶ αὐτὸς ἐξουδενώσει τοὺς ἐχθροὺς ἡμῶν.

Παῦσον τοίνυν τὰ λυπηρά, καὶ τὴν σὴν ῥοπὴν ὄρεξον· οὐδαμόθεν γὰρ ἄλλοθεν τούτου τυ-
χεῖν δυνατόν. πᾶσα γὰρ ἡ παρὰ ἀνθρώπων συμμαχία, σοῦ μὴ συνεργοῦντος, μα-
40 ταία καὶ ἄχρηστος. διά τοι τοῦτο τὴν σὴν ἐπικαλούμεθα πρόνοιαν. διὰ ταύτης γὰρ
μόνης περιγενέσθαι τῶν δυσμενῶν δυνησόμεθα, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ
ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

ΕΙΣ ΤΟΝ ριη. ΨΑΛΜΟΝ, ΗΤΟΙ ΤΟΝ ΑΜΩΜΟΝ.

στάσις α.

Μέγα θησαύρισμα καὶ πλοῦτον πνευματικὸν καὶ ψυχῶν θυμηρεστάτην λυσιτέλειαν πρός τε τὴν τοῦ Θεοῦ αἴνεσιν καὶ δοξολογίαν, καὶ τοῦ βίου ἡμῶν ἀσφάλειαν καὶ ὑποτύπωσιν ἀγαθῶν ἔργων, κατὰ ἀνακύκλησιν τῆς ἑβδομάδος τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ (ἥτις καὶ κυριακὴ παρ' ἡμῶν ὀνομάζεται), διὰ τὸν ἐν αὐτῇ ἀναστάντα Κύριον) οἱ κλεινοὶ καθηγεμόνες καὶ διδάσκαλοι, ἅγιοι πατέρες ἡμῶν, παρέδοσαν ἡμῖν ᾄδειν καὶ ψάλλειν τὸν ἑκατοστὸν ὀκτωκαιδέκατον ψαλμόν. στοιχείωσις γάρ ἐστι καὶ ὁδήγησις τοῦ κατὰ Θεὸν βίου. οὕτω γὰρ καὶ τὴν ἐπιγραφὴν ἔχει, ἐπεὶ τοὺς προσέχοντας καὶ ἐρευνῶντας ἀκριβῶς τὴν τούτου σαφήνειαν ῥυθμίζει πρὸς τελειότητα βίου, καὶ κατὰ τὴν αὐτοῦ ὀνομασίαν ἀμώμους ἀποτελεῖ. ἄμωμος δέ ἐστιν, ὁ παντὸς ἄγους καὶ μύσους καὶ ῥύπου ἀπηλλαγμένος, καὶ κηλῖδος ἁπάσης ἐκτὸς καὶ ἀνομίας καὶ ἁμαρτίας· ὁ αὐτὸς δὲ καὶ μακάριος, ὅτι μετὰ τὴν ἐντεῦθεν τοῦ βίου ἐκδημίαν τῆς ἀληθινῆς μακαριότητος ἀξιωθήσεται, καὶ τῷ φωτὶ καταγλαϊσθήσεται τῆς θείας γνώσεως, καὶ εἰς ἀνάπαυσιν καὶ τρυφὴν αἰωνίαν αὐλισθήσεται, ἥτις ἐστὶν οὐρανῶν βασιλεία. ὅθεν καὶ ὁ ὑμνογράφος Δαβὶδ τοῖς προφητικοῖς ὄμμασι κατανοήσας τὴν τοῦ ἁγίου βαπτίσματος χάριν ἐβόα· Μακάριοι, ὧν ἀφέθησαν αἱ ἀνομίαι. τοὺς δὲ τηρήσαντας ταύτην τὴν χάριν, καὶ κατὰ τὴν συνταγὴν ποιήσαντας, καὶ τῷ Θεῷ προσταγμένους καὶ τῷ ἁγίῳ βαπτίσματι, τούτους ὡς κατορθοῦντας τὴν πρακτικὴν ἀρετὴν ἐν τούτῳ τῷ ψαλμῷ μακαρίζει. ἔχει δὲ καὶ ἑτέραν τινὰ ὑψηλοτάτην ἔννοιαν ἡ τοῦ ψαλμοῦ τοῦδε ὑπόθεσις. αὐτὸς γὰρ οὗτος ὁ θεῖος Δαβὶδ πολλὰς καὶ διαφόρους πραγμάτων ἔσχε μεταβολάς. καὶ γὰρ ἔφυγε πολεμίους, καὶ ἐδίωξε πολεμίους, καὶ περιέπεσεν ἀθυμίαις, καὶ θυμηρεστέραν ἔσχε ζωήν· καὶ τὴν θείαν ὁδὸν ἔδραμε, καὶ προσέπταισεν ὀλίγων, καὶ αὖθις τοῖς θείοις ἠκολούθησε νόμοις. ταῦτα τοίνυν ἅπαντα κατὰ ταὐτὸν ἐν τῷδε συνήγαγε τῷ ψαλμῷ, καὶ τὰς καθ' ἕκαστον καιρὸν ὑπ' αὐτοῦ προσενεχθείσας τῷ Θεῷ προσευχὰς προσαρμόσας ἀλλήλαις, μίαν τοῖς ἀνθρώποις ὀνησιφόρον διδασκαλίαν προτέθεικε, καὶ διδάσκει δι' ὧν λέγει, πῶς δυνατὸν κατορθῶσαι τὴν πρακτικὴν ἀρετήν. οὐκ ἀμελεῖ δὲ οὐδὲ τῆς τῶν δογμάτων ἀκριβείας, ἀλλὰ ταῖς ἠθικαῖς ὑποθήκαις καὶ τὴν περὶ τούτων διδασκαλίαν προστίθησιν, ὡς ἀρκεῖν τοῦτον τὸν ψαλμὸν καὶ τοὺς τῆς τελείας ἀρετῆς ἐφιεμένους ἐν αὐτῇ τελειῶσαι, καὶ τοὺς ῥαστώνῃ συζῶντας πρὸς σπουδὴν διεγεῖραι, καὶ ψυχαγωγῆσαι τοὺς ἀθυμοῦντας, καὶ ῥυθμίσαι τοὺς ῥαθυμοῦντας, καὶ ἁπαξαπλῶς παντοδαπὴν θεραπείαν ἐνθεῖναι τοῖς ποικίλοις τῶν ἀνθρώπων "μαθήμασι.

Ψαλ. λα. α. — ἴσ. παθήμασι.

1 Μακάριοι οἱ ἄμωμοι ἐν ὁδῷ, οἱ πορευόμενοι ἐν νόμῳ Κυρίου.

"Ὡς ἵνα εἴπωμεν, μακάριοι οἱ ἐν τῷδε τῷ προσκαίρῳ βίῳ πορευόμενοι ἐν νόμῳ Κυρίου. ὁδὸς γὰρ παρὰ τῷ προφήτῃ ὁ παρὼν βίος εἴρηται, διὰ τὸ μηδὲν στάσιμον ἢ βέβαιον ἔχειν. σκιὰ γάρ ἐστιν ὁ βίος ἡμῶν, καὶ καπνοῦ δίκην συντόμως παρέρχεται. οὕτω γὰρ ἔφη ὁ ἀπόστολος Ἰάκωβος. Ποία γάρ ἐστιν ἡ ζωὴ ἡμῶν; ἀτμὶς γάρ ἐστιν ἡ πρὸς ὀλίγον φαινομένη, ἔπειτα ἀφανιζομένη. τοιοῦτον δέ τι καὶ ὁ θεολόγος Γρηγόριος ἐφιλοσόφησε· κύκλος τις τῶν ἡμετέρων περιτρέχει πραγμάτων, ἄλλοτε ἄλλως ἐπὶ μιᾶς ἡμέρας, ἔστι δὲ ὅτε καὶ ὥρας, φέρων μεταβολάς. Οὐδὲν οὖν, ἀδελφοί, εἰσηνέγκαμεν εἰς τὸν κόσμον τοῦτον, καθὼς ὁ θεῖος ἀπόστολος λέγει, οὐδὲ ἐξενεγκεῖν τι δυνησόμεθα. περὶ

τῶν

χ. ὄντως — Ἰακ. δ. ιδ. — α. Τιμ. ϛ. ζ.

τῶν μελλόντων φροντίσωμεν· ταῦτα γὰρ καὶ μένουσι. μακαρίζει τοίνυν τοὺς τὴν βασιλικὴν ὁδὸν ὁδεύσαντας ἀκλινῶς, καὶ μήτε δεξιᾷ μήτε ἀριστερᾷ κατὰ τὰς ὑποθήκας τοῦ νόμου παρατραπέντας. τίνες δὲ οὗτοι, διδάσκει· οἱ πορευόμενοι ἐν νόμῳ Κυρίου. οἱ γὰρ κατὰ τούτους πολιτευόμενοι τὸ ἄμωμον ἔχουσιν. ὁδὸν γάρ, ὡς προέφην, τὸν βίον καλεῖ. οὗτον γὰρ ἐξ ὠδίνων μέχρι τάφου διοδεύομεν ἅπαντες.

2 Μακάριοι οἱ ἐξερευνῶντες τὰ μαρτύρια αὐτοῦ, ἐν ὅλῃ καρδίᾳ ἐκζητήσουσιν αὐτόν. Καὶ τὸν ὀκτωκαιδέκατον ψαλμὸν ἑρμηνεύοντες εἰρήκαμεν, τίνι διαφέρει νόμος, καὶ μαρτύρια, καὶ δικαιώματα, καὶ κρίματα, καὶ ἐντολαί. ἀναμνήσομεν δὲ ὅμως ἐν κεφαλαίῳ τῶν εἰρημένων. νόμον καλεῖ τὸν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ τῶν ὅλων διὰ τοῦ θεσπεσίου Μωϋσέως δεδομένον· ἐντολὰς δὲ καὶ προστάγματα πάλιν τὸν αὐτόν, ὡς βασιλικῶς ἐνταλθέντα καὶ προσταχθέντα· δικαιώματα, ὡς δικαιοῦν τὸν κατορθοῦντα δυνάμενον· κρίματα δέ, ὡς τὰς θείας ψήφους ὑποδεικνύντα καὶ τὰς ἀξίας ἀντιδόσεις τῶν τε ἐννόμως καὶ παρανόμως βιούντων· μαρτύρια δέ, ὡς διαμαρτυρόμενον καὶ δεικνύντα, οἵαις ὑποστήσονται τιμωρίαις οἱ παραβαίνοντες. μακαρίζει τοίνυν καὶ ἐνταῦθα τοὺς τὰ μαρτύρια τοῦ Θεοῦ διηνεκῶς ἐρευνῶντας, καὶ ἐν ὅλῃ καρδίᾳ τὸν Θεὸν ἐκζητοῦντας. οὐ παντὸς δὲ τοῦτο, ἀλλὰ τοῦ τὴν κορυφὴν κατειληφότος αὐτῆς τῆς ἀρετῆς. ὁ γὰρ τοιοῦτος οὐ μερίζει τὴν διάνοιαν εἰς Θεὸν καὶ φροντίδας βιωτικάς, ἀλλ' ὅλον ἑαυτὸν ἀνατίθησι τῷ Θεῷ. καὶ γὰρ διὰ τῆς ἀναγνώσεως καὶ διὰ τῆς ἀκροάσεως τῶν θείων γραφῶν κατορθοῦται ὁ βίος ἡμῶν. ὁ οὖν προφήτης μακαρίζει τοὺς ἐξερευνῶντας τὰ μαρτύρια αὐτοῦ. τοῦτο γὰρ καὶ ὁ Κύριος ἔφη, Ἐρευνᾶτε τὰς γραφάς, ὅτι δοκεῖτε ἐν αὐταῖς ζωὴν αἰώνιον ἔχειν. (Ιω. ε. λθ.) ὁ δὲ προκόπτων ἐν τῷδε τῷ βίῳ τῇ ἐρεύνῃ τῶν θείων γραφῶν, καὶ μὴ μερίζων τὸν βίον αὐτοῦ εἰς ἡδονὰς καὶ πάθη ἁμαρτημάτων, ἀλλὰ καὶ πνεύματι ζῶν καὶ πνεύματι στοιχῶν, ἐρευνῶν τὰς γραφάς, τότε τελείως ἐν ὅλῃ καρδίᾳ ἐκζητεῖ τὸν Θεόν. καὶ ἐπειδὴ ὁ ψαλμὸς οὗτος νόμον καὶ ἐντολὰς καὶ δικαιώματα καὶ κρίματα καὶ μαρτύρια πεπυκνωμένως διαγορεύει, χρήσιμόν ἐστι περὶ τούτων διαλαβεῖν ἄνωθεν. νόμος οὖν ἐδόθη παρὰ τοῦ Θεοῦ, ὅτι αὐτός ἐστι βασιλεὺς τῶν βασιλευόντων καὶ κύριος τῶν κυριευόντων. ἔστι δὲ νόμος, κοινὸν παράγγελμα ἐπὶ πᾶσιν ἀνθρώποις· ἄρχουσιν, ἀρχομένοις· δούλοις, δεσπόταις· πλουσίοις, πένησιν. εἴρηται δὲ παρὰ τὸ νέμειν. ἐπὶ πᾶσι γὰρ ἀνθρώποις νενομοθέτηται, οὐ μοιχεύσεις, οὐ φονεύσεις, οὐ κλέψεις, οὐ ψευδομαρτυρήσεις, οὐκ ἐπιθυμήσεις τὸν ἀγρὸν τοῦ πλησίον σου, τίμα τὸν πατέρα σου καὶ μητέρα σου. τὸ αὐτὸ δὲ καὶ ἐντολὴ εἴρηται, ὅτι ἐντέλλεται ἡμῖν ὁ Θεὸς τὸ ἀγαθὸν ποιεῖν καὶ τοῦ φαύλου ἀπέχεσθαι. δικαιώματα δὲ καὶ κρίματα, καθ' ὃ καὶ οἱ δίκαιοι φυλάττοντες τὰς ἐντολὰς δικαιοῦνται παρὰ τῷ Θεῷ· οἱ δὲ παραβαίνοντες ἁμαρτωλοὶ κατακρίνονται. μαρτύρια δὲ εἴρηνται, ἐπειδὴ διαμαρτύρεται ὁ Θεὸς διὰ τῶν θείων αὐτοῦ γραφῶν φυλάττειν πάσας τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ.

3 Οὐ γὰρ οἱ ἐργαζόμενοι τὴν ἀνομίαν ἐν ταῖς ὁδοῖς αὐτοῦ ἐπορεύθησαν.

Τὴν διαίρεσιν ταύτην πεποίηκε καὶ ἐν τῷ πρώτῳ ψαλμῷ. καὶ γὰρ ἐκεῖ μακαρίσας τὸν ἐν νόμῳ Κυρίου μελετῶντα ἡμέρας καὶ νυκτός, καὶ τὸν τῆς μελέτης ἐπιδείξας καρπὸν ἐπήγαγεν· οὐχ οὕτως οἱ ἀσεβεῖς, οὐχ οὕτως. καὶ ἐνταῦθα τοίνυν μακαρίσας τοὺς ἀμώμους, διδάσκει ὡς οἱ τῆς ἀνομίας ἐργάται ἑτέραν ἑαυτοῖς ὁδὸν κατεσκεύασαν, καὶ τὴν ὑπὸ Θεοῦ παγεῖσαν κατέλιπον. μακαρίσας οὖν ὁ προφήτης τοὺς ἐκζητοῦντας τὸν Θεὸν ἐν ὅλῃ καρδίᾳ, ἐπιφέρει λέγων· οὐ γὰρ οἱ ἐργαζόμενοι τὴν ἀνομίαν ἐν ταῖς ὁδοῖς αὐτοῦ ἐπορεύθησαν.

4 Σὺ ἐνετείλω τὰς ἐντολάς σου φυλάξασθαι σφόδρα.

Τοῦτο καὶ διὰ τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν καὶ διὰ τῶν ἱερῶν εὐαγγελίων ὁ δεσπότης

παρακελεύεται, καὶ μεστὴ πᾶσα ἡ θεία γραφὴ τῆς τοιαύτης νομοθεσίας. οὐ γὰρ ἁπλῶς φυλάττειν, ἀλλὰ σφόδρα φυλάττειν παρεγγυᾷ, τοῦτ' ἔστι, σὺν ἀκριβείᾳ πάσῃ· καὶ οὐχὶ τὴν μὲν φυλάττειν, τὴν δὲ ἀθετεῖν, ἀλλὰ πάσας τὰς ἐντολὰς φυλάττειν σφόδρα εἴρηκε. διὸ καὶ ἕτερος προφήτης ἔλεγεν· ἀπὸ τῶν ἐντολῶν σου οὐ μὴ παρέλθω, ἵνα μὴ ἀποθάνω.

5 Ὄφελον κατευθυνθείησαν αἱ ὁδοί μου, τοῦ φυλάξασθαι τὰ δικαιώματά σου. 5

Διὰ τοῦτό, φησιν, ἀντιβολῶ, οἷόν τινι χαλινῷ, τῷ σῷ νόμῳ τὴν ἐμὴν ὁδὸν εὐθυνθῆναι, ὡς ἂν διατηρήσαιμί σου τὰ δικαιώματα. εὐχῆς δέ ἐστι πρόσρημα τὸ ὄφελον, ἀντὶ τοῦ εἰπεῖν, γένοιτό μοι κατευθυνθῆναι φυλάττειν πάσας τὰς ἐντολάς σου. ἐπειδὴ πᾶς ἄνθρωπος πόθον ἔχων φυλάττειν τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ, εἰ μὴ συνεργὸν ἔχῃ τῆς ἀγαθοεργίας αὐτόν, οὐκ ἂν εἰς πέρας πρὸς τὸ ποθούμενον φθάσοι. γέγραπται γάρ, [Ρω. θ. ις.] Οὐ 10 τοῦ θέλοντος, οὐδὲ τοῦ τρέχοντος, ἀλλὰ τοῦ ἐλεοῦντος Θεοῦ. οὐκοῦν ἐξ ἡμῶν μέν ἐστιν ἡ ἀρχὴ τοῦ ἀγαθοῦ, τὸ δὲ εἰς πέρας ἐλθεῖν τῆς τοῦ Θεοῦ δέεται βοηθείας. [Ιακ. δ. η.] Ἐγγίσατε γάρ, φησι, τῷ Θεῷ, καὶ ἐγγιεῖ ὑμῖν. 6 Τότε οὐ μὴ αἰσχυνθῶ ἐν τῷ με ἐπιβλέπειν ἐπὶ πάσας τὰς ἐντολάς σου. Παρανομίας γὰρ αἰσχύνη καρπός. οὕτω καὶ ὁ θεῖος ἀπόστολος ἔφη· [Ρω. ς. κα.] Τίνα οὖν καρπὸν εἴχετε τότε, ἐφ' οἷς νῦν ἐπαισχύνεσθε; οἱ δὲ πάσας τοῦ Θεοῦ 15 πληροῦντες τὰς ἐντολὰς τὴν ἀπὸ τοῦ συνειδότος ἔχουσι παρρησίαν. τότε δέ, πότε; ὅταν, κατὰ τὸν προφήτην Δανιήλ, [Δαν. ιβ. β.] Οἱ δίκαιοι ἀναστήσονται εἰς ζωὴν αἰώνιον, οἱ δὲ ἁμαρτωλοὶ εἰς αἰσχύνην αἰώνιον. παρακαλεῖ οὖν ὁ προφήτης μὴ αἰσχυνθῆναι τότε. καὶ πῶς γένηται τοῦτο; ἐν τῷ ἐπιβλέπειν ἐπὶ πάσας τὰς ἐντολάς· οὐχὶ τὴν μὲν ποιεῖν, τὴν δὲ ἀφιέναι. ὁ γὰρ εἰπὼν μὴ μοιχεύσῃς, εἶπε καὶ μὴ πορνεύσῃς· καὶ ὁ εἰπὼν μὴ πορνεύ- 20 σῃς, εἶπε καὶ μὴ ἀδικήσῃς. [Ιακ. β. ι.] Καὶ ὅστις ὅλον τὸν νόμον πληρώσει, πταίσει δὲ ἐν ἑνί, γέγονε πάντων ἔνοχος κατὰ τὸν ἀπόστολον Ἰάκωβον.

7 Ἐξομολογήσομαί σοι ἐν εὐθύτητι καρδίας, ἐν τῷ μεμαθηκέναι με τὰ κρίματα τῆς δικαιοσύνης σου. Ἐξομολόγησιν, τὴν εὐχαριστίαν καλεῖ. τότε δυνήσομαι ὕμνον καθαρόν σοι προσενεγκεῖν, ὅταν σου πάντα καταμάθω τὰ κρίματα, καὶ κατὰ ταῦτα 25 βιώσω. ὁ γὰρ ἀγαθὰς πράξεις ἔχων, ἐκεῖνος ἐξομολογεῖται ἐν εὐθύτητι καρδίας, ἐξ ὅλης καρδίας μετανοῶν, ὡς ὁ Δαβὶδ ἐπὶ τῇ μοιχείᾳ, καὶ ὡς ὁ τελώνης [Λουκ. ιη. ιγ.] βοῶν τό, ἥμαρτον· καὶ τό, ἱλάσθητι. [Ματθ. κζ. δ.] ἐξωμολογήσατο καὶ Ἰούδας, εἰπών· Ἥμαρτον παραδοὺς αἷμα ἀθῷον· ἀλλ' οὐκ ἐν εὐθύτητι καρδίας. τῇ γὰρ φιλαργυρίᾳ συνείχετο. ἐξωμολόγητο καὶ ὁ Φαρισαῖος· ἀλλὰ τὴν καρδίαν ὑψηλὴν ἔχων καὶ οὐκ εὐθεῖαν κατέβη 30 [Λουκ. ιη. ια.] μὴ δικαιωθείς, λέγων, ὅτι οὐκ εἰμὶ ὡς οὗτος ὁ τελώνης.

8 Τὰ δικαιώματά σου φυλάξω· μή με ἐγκαταλίπῃς ἕως σφόδρα.

Τινὰς πρὸς βραχὺ πολλάκις ἡ θεία χάρις ἀφίησιν, ὠφέλειαν αὐτοῖς ἐντεῦθεν μηχανωμένη. οὕτως ὁ μέγας Ἡλίας ἐγκαταλειφθεὶς ὑπὸ τῆς δειλίας περιέπεσε πάθει, καὶ τῆς ἀνθρωπείας φύσεως μεμάθηκε τὴν ἀσθένειαν, ἀλλ' εὐθὺς πάλιν τῆς θείας ἀπήλαυ- 35 σε χάριτος. οὕτως ὁ θεῖος Πέτρος ὠλίσθησεν ἀρνηθείς, ἀλλ' εὐθὺς αὐτὸν ὁ δεσπότης ὑπήρεισε. γυμνὸς δὲ παντελῶς Ἰούδας τῆς θείας γενόμενος προμηθείας ἕτοιμον ἐγένετο θήραμα τοῦ διαβόλου. ἐγκατελείφθη καὶ ὁ μακάριος Δαβὶδ μετὰ τὴν ἁμαρτίαν ἐκείνην, καὶ ταῖς χαλεπαῖς ἐκείναις περιέπεσε συμφοραῖς, ἀλλὰ πάλιν τὴν πρὸς τὸν Θεὸν ἀπέλαβε παρρησίαν, καὶ τῆς ἐκεῖθεν κηδεμονίας ἀπήλαυσεν. ὁ δὲ Σαοὺλ ταύ- 40 της ἔρημος γενόμενος παντελῶς, ἐγυμνώθη μὲν τῆς τοῦ πνεύματος χάριτος, πονηρῷ δὲ πνεύματι συνεζύγη. Εἰκότως τοίνυν ὁ προφήτης ἱκετεύει μὴ ἐγκαταλειφθῆναι ἕως σφόδρα, τοῦτ' ἔστι, μὴ παντάπασι τῆς προμηθουμένης χάριτος γυμνωθῆναι. καὶ

πάλιν

πάλιν τοίνυν τῇ αὐτῇ ἐννοίᾳ χρησόμεθα, διὰ τοῦ εἰπεῖν τὸν προφήτην, μή με ἐγκαταλείπῃς ἕως σφόδρα. γίνεται τοίνυν πολλαχῶς ἐγκατάλειψις τοῦ Θεοῦ διά τινας οἰκονομίας καὶ εὐεργεσίας· ὡς ὅταν κατελείφθη ὁ Ἰὼβ πρὸς τὸ γυμνάσαι αὐτὸν μᾶλλον τέλειον. κατελείφθη καὶ Ἠλίας, ὡς φθάσαντες εἰρήκαμεν, πρὸς βραχὺ ὑποχωρήσας ἀπὸ προσώπου τοῦ Ἀχαὰβ καὶ τῆς Ἰεζάβελ· ἀλλ' ἕτερόν τι ᾠκονομεῖτο πρὸς τὸ ἐλθεῖν αὐτὸν εἰς Σαρεφθὰ τῆς Σιδῶνος, καὶ φιλοφρονηθῆναι ὑπὸ γυναικὸς χήρας, καὶ ταύτῃ παρέξαι τροφὴν (οὐ μὴ γὰρ ἐκλείψῃ, φησὶν, ἡ δρὰξ τοῦ ἀλεύρου, οὐδὲ τὸ ἔλαιον τοῦ καμψάκου) καὶ ἵνα διὰ τὴν κακίαν τῶν Ἰουδαίων στήσῃ τὸν οὐρανὸν τρία ἔτη καὶ μῆνας ἓξ μὴ βρέξαι. φησὶ γάρ· Ζῇ Κύριος, εἰ ἔσται ὑετὸς ἐπὶ τῆς γῆς, εἰ μὴ διὰ λόγου στόματός μου. τὸ ἕως σφόδρα καταλειφθῆναι ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, τοῦτο δεινὸν, ὥσπερ κατελείφθη ὁ Σαοὺλ καὶ ὁ Ἀβεσαλὼμ μηκέτι πρὸς σωτηρίαν ἀναστρέψαντες. ἐγυμνώθησαν γὰρ τῆς τοῦ Θεοῦ προμηθείας.

χ. χρησώμ. — χ. ἐκλείψη — γ. Βασ. ιζ. ι. — γ. Βασ. ιζ. α.

9 Ἐν τίνι κατορθώσει νεώτερος τὴν ὁδὸν αὐτοῦ; ἐν τῷ φυλάξασθαι τοὺς λόγους σου.

Ὀξύρροπον πρὸς ἁμαρτίαν ἡ νεότης, εἰς ἡδονὰς καὶ πάθη ἀτιμίας ἀπαγομένη. ἐὰν δὲ τῇ φυλακῇ τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ κρατῆται, μένει ἀβλαβής. ὅπερ γάρ ἐστιν ἀπελαίῳ πώλῳ χαλινὸς καὶ πωλοδάμνης, τοῦτο τοῖς νέοις γίνεται ὁ θεῖος λόγος. ἐπεὶ καὶ Δανιὴλ νέος ὤν· ἀλλ' ἐφύλαττε τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ, καὶ προφητικῆς χάριτος ἠξιώθη, καὶ τῶν ἀπορρήτων μυστηρίων εἰσηγητὴς γέγονεν. ὡσαύτως καὶ οἱ τρεῖς παῖδες νέοι ὄντες τὸ πῦρ τῇ πίστει καὶ τοῖς ἔργοις αὐτῶν εἰς ἐναντίαν φύσιν μετήγαγον. ἀνεψύχοντο γὰρ ἐν μέσῳ τούτου, καὶ ἐδροσίζοντο τῇ παρρησίᾳ τῆς πίστεως καὶ τῇ αὔρᾳ τοῦ πνεύματος. οὕτως δεῖ καὶ ἡμῖν προσέχειν. οἵτινες νέοι ὑπάρχουσι, διὰ τῆς συντηρήσεως τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ κοσμήσωσιν ἑαυτοὺς, καὶ μὴ γένωνται ἥλικες ἀργοὶ, ὡς Ἀβεσαλὼμ, ὁ τῇ κακίᾳ συζῶν· ὅστις καὶ συνεπομένην ταύτῃ εἶχε κομῶσαν τὴν κεφαλὴν, ὁ ἀναίσθητος ἐν ταῖς φρεσίν. ἡ γὰρ θρὶξ, νεκρότητος σύμβολον. καὶ ἐκείνῳ μὲν αἰτίαι τῆς ἀπωλείας αἱ τρίχες γεγόνασι, κρεμασθέντι ἐξ αὐτῶν ἐν τῇ δρυῒ, ὡς ἡ τῶν βασιλέων ἱστορία διηγεῖται. ἀλλ' ἔστι χαλεπὸν, ὅτι καὶ νῦν τινες τοῦτον ζηλοῦντες, ἀπαιωροῦσι πολυμήκεις βοστρύχους καὶ πλοκαμίδας, τὰ τῆς γυναικωνίτιδος ἔργα τῇ ψοίᾳ καθαπλοῦντες τῇ βλακείᾳ, εἰκῇ φυσιούμενοι ἐν τῷ ἰδίῳ νοΐ. καὶ οὐκ οἴδασιν ὅτι μᾶλλον ἀτιμίαν ἑαυτοῖς ἐπάγουσι, τοῦ ἀποστόλου λέγοντος· Ἀνὴρ ἐὰν κομᾷ, ἀτιμία αὐτῷ ἐστιν. Ἕλληνες δὲ παρ' Ὁμήρῳ ἱστόρηνται τοῦτο ποιοῦντες. φησὶ γὰρ, καρηκομόωντες Ἀχαιοί. ἐπεὶ καὶ οἱ τῶν ἰατρῶν σοφοί φασι. πρὸς δὲ εὐπρέπειαν τῆς κεφαλῆς μεμετρημένας τὰς τρίχας ἔχοντες κατὰ τὴν τῶν ἀρχαίων ἀνδρῶν κόσμησιν ἀρκεσθησώμεθα, καὶ μὴ ὑπερκεῖσθαι ταύτας τῇ ψοίᾳ θελήσωμεν μηδὲ τοῖς μεταφρένοις· ἀτιμία γάρ ἐστι τῷ τοιούτῳ ποιοῦντι, ὡς ἠκούσαμεν τοῦ ἀποστόλου παραινοῦντος.

β. Βασ. ιη. θ. — α. Κορ. ια. ιδ. — χ. ποιῶν

10 Ἐν ὅλῃ καρδίᾳ μου ἐξεζήτησά σε, μὴ ἀπώσῃ με ἀπὸ τῶν ἐντολῶν σου.

Ζητοῦσι μὲν γὰρ πολλοὶ τὸν Θεὸν, ἀλλ' οὐκ ἐν ὅλῃ καρδίᾳ. μερίζουσι γὰρ ταύτην οὐ μόνον εἰς φροντίδας πραγμάτων βιωτικῶν, ἀλλὰ καὶ εἰς ἐπιθυμίας ἀτόπους καὶ φθόνους καὶ δόλους καὶ τὰς τῶν πλησίον ἐπιβουλάς. ὁ δὲ τῶν θείων ἐραστὴς πᾶσαν ἀφιεροῖ τῷ Θεῷ τὴν διάνοιαν, καὶ τῆς ἐκεῖθεν ἀπολαύει προνοίας, μὴ καταπίπτων ἀπὸ τῶν αὐτοῦ ἐντολῶν εἰς βάραθρον ἀπωλείας, ἀλλὰ στοιχῶν τῷ ζῶντι Θεῷ, καὶ πᾶσαν τὴν ἑαυτοῦ διάνοιαν αὐτῷ ἀνατιθέμενος. 11 Ἐν τῇ καρδίᾳ μου ἔκρυψα τὰ λόγιά σου, ὅπως ἂν μὴ ἁμάρτω σοι. Ὁ χρυσὸν κεκτημένος ἢ ἄργυρον ἢ λίθους τιμίους οὐκ ἔξω ταῦτα προτίθησιν, ἀλλ' ἔνδον ἐν τοῖς ταμείοις καὶ τοῖς θαλάμοις ἐναποκρύπτει,

ὥστε διαφυγεῖν τῶν τοιχωρύχων τὰς χεῖρας· οὕτως ὁ τὸν πλοῦτον ἔχων τῆς ἀρετῆς κρύπτει αὐτὸν ἐν τῇ ψυχῇ, ὡς ἂν μὴ διὰ δόξης κενῆς ἕτεροι τὴν ψυχὴν συλήσαιεν λωποδύται. καὶ ἄλλως· οὐ κατέκρυψα, φησί, χρυσὸν ἢ ἄργυρον ἢ ἐσθῆτα μαλακήν τε καὶ περιρρέουσαν, ὅπου σὴς καὶ σκώληξ ἀφανίζει, καὶ κλέπται διορύσσουσι καὶ κλέπτουσιν· ἀλλ' ἐν τοῖς ταμείοις τῆς καρδίας ἔκρυψα τὰ λόγιά σου φησὶν ὁ προφήτης, ἵνα μὴ καταπίσω εἰς ἁμαρτίαν. διδάσκει δὲ καὶ ἕτερον ὁ λόγος. οὐ γὰρ ἅπασι τὰ θεῖα λόγια προσφέρειν παρεγγυᾷ. (Ματθ. ζ. ς.) Μὴ δῶτε γάρ, φησί, τὰ ἅγια τοῖς κυσί, μηδὲ ῥίψητε τοὺς μαργαρίτας ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν χοίρων. ταῦτα δὲ εἰ καὶ παρ' αὐτοῦ εἴρηται, ἀλλ' οὖν ἡμεῖς τὸ ψάλλοντες ὀφειλέται ἐσμὲν συντηρεῖν τῆς ὑμνῳδίας ἡμῶν τὴν ὁμολογίαν. ἔχει δὲ καὶ ἕτερον νοῦν ὁ λόγος. οὐχὶ πρὸς τὸ θεαθῆναι τοῖς ἀνθρώποις τὰ ἀγαθὰ πράττω, ἐπεὶ ἀπέχω τὸν μισθόν μου· ἀλλ' ἐμαυτῷ ποιῶ τὸ καλόν, ἵνα ὁ βλέπων Θεὸς ἐν τῷ κρυπτῷ ἀποδώσῃ μοι ἐν τῷ φανερῷ.

12 Εὐλογητὸς εἶ, Κύριε· δίδαξόν με τὰ δικαιώματά σου· Ἀντὶ τοῦ, ἥμερος εἶ καὶ φιλάνθρωπος, καὶ ἄξιος παρὰ πάντων ὑμνεῖσθαι· οὗ δὴ χάριν ἀντιβολῶ σε μαθεῖν παρὰ σοῦ τὰ δικαιῶσαι δυνάμενα. ἢ οὕτως· εὐλογημένος εἶ καὶ δεδοξασμένος παρὰ πάντας, ὅτι φιλάνθρωπος εἶ οἰκτίρμων καὶ ἐλεήμων, μακρόθυμος καὶ πολυέλεος· ἱκετεύω, δίδαξόν με τὰ δικαιώματά σου. οὐ πλούτου ἐφίεμαι, οὐ χρυσὸν ζητῶ, οὐκ ἄργυρον, οὐκ ἀξίαν, οὔτε τι τῶν τερπνῶν τοῦ κόσμου τούτου· ἀλλὰ τὰ δικαιώματά σου μαθεῖν ζητῶ, ὅτι ἐν τῷ φυλάσσειν αὐτὰ ἀνταπόδοσις πολλή. τοῦτο γάρ ἐστι χριστιανοῦ ζήτησις. 13 Ἐν τοῖς χείλεσί μου ἐξήγγειλα πάντα τὰ κρίματα τοῦ στόματός σου. Οὐ γὰρ γινώσκοντι τὰ κρίματα τοῦ Θεοῦ πρέπον ἐστὶ σιωπᾶν ἐν ἑαυτῷ, ἀλλ' ἐξαγγέλλειν, καὶ ἑτέρους ἐπανορθοῦν. Θεοῦ γὰρ ἀναγγέλλειν ἔργα ἔνδοξον. ἃ γὰρ ἂν παρὰ τῆς σῆς ἀγαθότητος μάθοιμι, ταῦτα διδάξω τοὺς ἀγνοοῦντας.

14 Ἐν τῇ ὁδῷ τῶν μαρτυρίων σου ἐτέρφθην, ὡς ἐπὶ παντὶ πλούτῳ.

Ἐπίπονος μὲν ἡ τῆς ἀρετῆς ὁδός, ἀλλὰ τοῖς τελείοις περιπόθητος. διά τοι τοῦτο καὶ ὁ δεσπότης ἔφη Χριστός· (Ματθ. ια κθ λ.) Λάβετε τὸν ζυγόν μου ἐφ' ὑμᾶς, ὅτι ὁ ζυγός μου χρηστός, καὶ τὸ φορτίον μου ἐλαφρόν ἐστι. τοῦτο καὶ ὁ προφητικὸς ἔφη λόγος· ὅτι πλούτου παντὸς θυμηρεστέρα μοι τῶν σῶν μαρτυρίων ἡ κλῆσις. τὸ δέ, ἐπὶ παντὶ πλούτῳ, οὐχ ἁπλῶς πρόσκειται, ἀλλὰ τὸν παντοδαπὸν πλοῦτον παραδηλοῖ. πολλὰ γὰρ τοῦ πλούτου τὰ εἴδη. ὁ μὲν γὰρ χρυσὸν ἔχων ὀνομάζεται πλούσιος· ὁ δὲ ἄργυρον· ὁ δὲ γῆν πλείστην, τὴν μὲν πεφυτευμένην, τὴν δὲ καὶ σπειρομένην· ὁ δὲ βοσκήματα. ἀλλὰ ταῦτα πάντα παραλαβὼν ὁ προφήτης, καὶ τοῖς θείοις μαρτυρίοις παραβαλών, ἔφησεν ἀξιέραστα αὐτῷ εἶναι τὰ θεῖα μαρτύρια, ὡς τοῖς φιλοπλούτοις ἅπαντα τοῦ πλούτου τὰ εἴδη. καὶ ὥσπερ ὁ ταῦτα πλουτῶν εὐφραίνεται, οὕτω καὶ μάλα εἰκότως ἐπὶ τοῖς δικαιώμασι τοῦ Θεοῦ, ὡς ἐπὶ παντὶ πλούτῳ, ἀγάλλεται.

15 Ἐν ταῖς ἐντολαῖς σου ἀδολεσχήσω, καὶ κατανοήσω τὰς ὁδούς σου.

Σχολάζειν καὶ μελετᾶν ἐπαγγέλλεται ὁ προφήτης ἐν ταῖς ἐντολαῖς τοῦ Θεοῦ, καὶ οὐχὶ παρέργως ταύτας ἔχειν. τούτου γὰρ χάριν, φησίν, ἐνδελεχῶς τῶν σῶν λόγων τὴν μελέτην θήσω, καὶ ἐν ταῖς σαῖς ὁδοῖς τὴν πορείαν ποιήσομαι. διὰ γὰρ τούτου κατανοήσει καὶ τὰς ὁδοὺς αὐτοῦ· διὸ καὶ ἐπιφέρει

16 Ἐν τοῖς δικαιώμασί σου μελετήσω· οὐκ ἐπιλήσομαι τῶν λόγων σου.

Τουτέστιν, ἄληστον τῶν σῶν λογίων ἐν ἐμαυτῷ φυλάξω τὴν μνήμην.

17 Ἀνταπόδος τῷ δούλῳ σου. Οὐ πάντες τοῦτο παρακαλοῦμεν. τὴν γὰρ

δικαίων

δικαίων ἐστὶν ἡ παράκλησις. οἱ σωφρόνως καὶ εὐσεβῶς καὶ δικαίως ζῶντες, αὐτοὶ τεθαρρηκότως λέγουσιν· ἀνταπόδος τῷ δούλῳ σου. οἱ δὲ ἐν ἁμαρτίαις καὶ ἡδοναῖς καὶ πάθεσιν ἀτιμίας, οὐ δύνανται λέγειν· ἀνταπόδος τῷ δούλῳ σου. οὐδεὶς γὰρ πονηρὸν συνειδὸς περιφέρων εἰς ἀνταπόδοσιν τὸν κριτὴν διεγείρει· ὁ δὲ καθαροῖς χρώμενος λογισμοῖς, σὺν παρρησίᾳ ταύτῃ κέχρηται τῇ φωνῇ. "Ζήσομαι, καὶ φυλάξω τοὺς λόγους σου.

Ταύτην τὴν ζωὴν αἰτεῖ, ἵνα ἐν φυλακῇ τῶν λόγων σου προθυμῶμαι. τῆς σῆς γὰρ ἀπολαύων ἐπικουρίας, διαφεύξομαι τῆς ἁμαρτίας τὸν θάνατον, καὶ τὴν ἐκ τῶν λόγων σου τευγήσω ζωήν. 18 Ἀποκάλυψον τοὺς ὀφθαλμούς μου, καὶ κατανοήσω τὰ θαυμάσια ἐκ τοῦ νόμου σου. Οὐκ ἅπαντες οἱ τοῖς θείοις ἐντυγχάνοντες λογίοις, τὰ τούτων κατανοοῦσι θαυμάσια· ἀλλ' οἱ τῆς ἄνωθεν ἀπολαύοντες αἴγλης. οὗ δὴ χάριν καὶ ὁ μακάριος ἔφη Παῦλος· Ὅταν δὲ ἐπιστρέψῃ πρὸς Κύριον, περιαιρεῖται τὸ κάλυμμα· ὁ δὲ Κύριος τὸ πνεῦμά ἐστιν. (β. Κορ. γ. ιϛ.) αὐτὸς μέντοι τῷ φωτὶ τῷ θείῳ καταυγαζόμενος εἰκότως ἐβόα· ἡμεῖς δὲ ἅπαντες ἀνακεκαλυμμένῳ προσώπῳ τὴν δόξαν Κυρίου κατοπτριζόμενοι εἰς τὴν αὐτὴν εἰκόνα μεταμορφούμεθα, ἀπὸ δόξης εἰς δόξαν, καθάπερ ἀπὸ Κυρίου πνεύματος. ἡμᾶς δὲ προσήκει τὸν δεσπότην ἀντιβολεῖν, ἵνα τὸ κάλυμμα τῶν τῆς διανοίας ἡμῶν περιελὼν ὀφθαλμῶν, ὑποδείξῃ τῶν θείων λογίων τὴν δύναμιν. τὰς γὰρ θείας γραφὰς κατὰ ἀναγωγὴν καὶ θεωρίαν κατοπτριζόμεθα καὶ νοοῦμεν· ὡς ὅτι ὁ ἀμνὸς ὁ πάλαι σφαζόμενος παρὰ τῶν Ἰσραηλιτῶν, τύπος ἦν τοῦ ἀληθινοῦ ἀμνοῦ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν τοῦ σφαγιασθέντος ὑπὲρ ἡμῶν. καὶ ὥσπερ ἐκεῖ ἡ χρίσις τοῦ αἵματος τῶν φλιῶν ἔσωσε τοὺς χρίσαντας· οὕτω τὸ αἷμα τοῦ ἀληθινοῦ ἀμνοῦ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ἐλυτρώσατο ἡμᾶς ἐκ τῆς κατάρας τοῦ ἐχθροῦ καὶ τῆς τοῦ θανάτου διαμονῆς. πάλιν δὲ καὶ ὁ Ἰσραηλίτης λαὸς τὸν Ἰορδάνην διαβὰς καὶ εἰσελθὼν εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας, τύπος ἡμῶν τῶν χριστιανῶν γέγονεν· ὅτι ἡμεῖς δι' ὕδατος τοῦ ἁγίου βαπτίσματος εἰς τὴν ἐπηγγελμένην γῆν, τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, εἰσαγόμεθα. Ἑβραῖοι δὲ οὐδὲν τοιοῦτον κατανοοῦσιν, ὅτι κάλυμμα ἐπὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν κεῖται, καθὼς λέγει ὁ θεῖος ἀπόστολος Παῦλος. (β. Κορ. γ. ιε.)

19 Πάροικος ἐγώ εἰμι ἐν τῇ γῇ· μὴ ἀποκρύψῃς ἀπ' ἐμοῦ τὰς ἐντολάς σου.

Δικαίου φωνή, καὶ κατὰ Θεὸν βιοῦντος, καὶ μὴ λογιζομένου τὰ τοῦ κόσμου πράγματα. διὸ καὶ πάροικον ἑαυτὸν λέγει· καθὼς καὶ Ἀβραὰμ καὶ πάντες οἱ ἅγιοι πάροικοί εἰσιν ἐν τῷδε τῷ βίῳ, ἔχοντες τὴν κατοικίαν ἐν τῇ τῶν οὐρανῶν βασιλείᾳ. τὴν γὰρ γῆν ταύτην πάντες ἡμεῖς οὐ κατοικοῦμεν, ἀλλὰ παροικοῦμεν. βραχὺν γὰρ διαβιώσαντες χρόνον εἰς ἕτερον μεταβαίνομεν βίον. τοῦτο δὲ οὐ πάντες ἐθέλουσιν εἰδέναι, ἀλλ' ἐπὶ τοῖς παροῦσιν ἀγαθοῖς ὡς ἐπὶ μονίμοις καὶ διαρκέσι βρενθύονται· ὁ δὲ τὰ θεῖα πεπαιδευμένος οἶδε τοῦ βίου τὸ πρόσκαιρον. διὸ δὴ καὶ πάροικον ἑαυτὸν ὀνομάζει, καὶ ἱκετεύει τὰς θείας ἐντολὰς μηδαμῶς ἀγνοῆσαι. 20 Ἐπεπόθησεν ἡ ψυχή μου τοῦ ἐπιθυμῆσαι τὰ κρίματά σου ἐν παντὶ καιρῷ. Ἐπιθυμοῦσι τῶν θείων κριμάτων πολλοί, καὶ τῆς τῶν οὐρανῶν ἐφίενται βασιλείας, ἀλλ' οὐκ ἀεί, ἀλλὰ νῦν μὲν τοῖς θείοις ἀρέσκονται, νῦν δὲ τοῖς τοῦ σώματος ἀκολουθοῦσι παθήμασιν. ὁ δὲ προφήτης ἱμείρεται τοῦτον τὸν πόθον ἔχειν διηνεκῶς. ἐν παντὶ οὖν καιρῷ λέγει, οὐχ ὡς ποτὲ μὲν ἐπιποθεῖν, ποτὲ δὲ οὔ. ἴσασι γάρ τινες, ὅτι γίνεται αὐτοῖς κατάνυξις, ποτὲ μὲν ἐπιποθεῖν τὰς τοῦ Θεοῦ ἐντολὰς διὰ τὸν φόβον τῆς αἰωνίου κολάσεως καὶ διὰ πόθον τοὺς τῶν οὐρανῶν βασιλείας, ποτὲ δὲ ἀπάγονται ταῖς σαρκικαῖς ἐπιθυμίαις. οἱ τοιοῦτοι οὖν ἐν παντὶ καιρῷ τὸν Θεὸν οὐκ ἐπιποθοῦσιν· οἱ δὲ διὰ τὴν τοῦ Θεοῦ ἀγάπην τοῦτο ποιοῦντες οὐδὲ ὅλως ἀφίστανται τῶν τοῦ Θεοῦ κριμάτων.

κριμάτων. 21 Ἐπετίμησας ὑπερηφάνοις. Οἱ τῶν θείων νόμων κατα-
φρονοῦντες, τῇ τῆς ὑπερηφανίας περιπίπτουσι νόσῳ, καὶ τὴν παρὰ τοῦ δικαίου κριτοῦ
δέχονται τιμωρίαν. ἐπηρώθησαν οὖν τινες κατὰ τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ἐπετιμήθησαν παρ' αὐτοῦ,
ὡς ὁ Φαραὼ ἐν τῇ ἐρυθρᾷ θαλάσσῃ ἀπώλετο ὑπερηφανευθεὶς, καὶ ὁ Σενναχηρεὶμ εἰς
ὕψος ἐπαρθεὶς ὑπὸ τῶν ἰδίων υἱῶν ὤλετο. ὡσαύτως δὲ Ναβουχοδονόσορ ὑψωθεὶς τὴν 5
Παροιμ. γ. λδ. καρδίαν, ἴσα κτήνεσιν ἐβόσκετο. τοιοῦτοι γὰρ τῶν ἀλαζόνων οἱ μισθοί. Κύριος γὰρ ὑ-
περηφάνοις ἀντιτάσσεται, καθὼς ἐν παροιμίαις γέγραπται.

Ἐπικατάρατοι οἱ ἐκκλίνοντες ἀπὸ τῶν ἐντολῶν σου. Τῇ τοῦ θείου πνεύματος
ἐμπνεύσει προφῆται ἐλάλησαν, καθὼς καὶ ἐν τῷ συμβόλῳ τῆς πίστεως ἡμῶν ὁμολο-
γοῦμεν, τὸ λαλῆσαν διὰ τῶν προφητῶν. αὐτὸ οὖν τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον βοᾷ· ἐπικατά- 10
ρατοι οἱ ἐκκλίνοντες ἀπὸ τῶν ἐντολῶν σου. φοβηθῶμεν οὖν, ἀδελφοὶ, μὴ ἔλθοι ἐφ' ἡ-
μᾶς ἡ κατάρα τοῦ ἁγίου πνεύματος. ταύτην δὲ ὁ νόμος τὴν ἀρὰν τοῖς παραβάταις
Δευτ. κζ. κς. προσφέρει. Ἐπικατάρατος γάρ, φησι, πᾶς ὃς οὐκ ἐμμένει τοῖς ἐγκειμένοις ἐν τῷ
βιβλίῳ τοῦ νόμου, τοῦ ποιῆσαι αὐτά. καὶ ἡμεῖς δὲ ψάλλοντες τῷ ἁγίῳ πνεύματι σύμφωνοι
γινόμεθα, τὴν ἀρὰν παραπέμποντες τοῖς ἐκκλίνουσι ἀπὸ τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ. προσ- 15
εχώμεθα οὖν, μήποτε ἄλλους ἐπικαταράτους λέγοντες, αὐτοὶ ἡμεῖς ἐσόμεθα τῇ παρεκ-
τροπῇ τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ.

22 Περίελε ἀπ' ἐμοῦ ὄνειδος καὶ ἐξουδένωσιν· ὅτι τὰ μαρτύριά σου ἐξεζήτησα.

Ὠνείδισε τὸν προφήτην ὁ Νάβαλ, δοῦλον δραπέτην ἀποκαλέσας· ὠνείδισαν
αὐτὸν καὶ οἱ Γεθαῖοι. ἀλγυνόμενος τοίνυν ἐπὶ τούτοις, ἀποτρίψασθαι τὰ ὀνείδη παρα- 20
καλεῖ, ἅτε δὴ τὰ θεῖα ἐκζητήσας μαρτύρια. οὐχ ἁρμόζει τοίνυν τοῖς παρὰ τοῦ Σεμεεὶ
ὀνείδεσι τὰ παρόντα ῥητά. ἐκεῖνα γὰρ μετὰ τὴν ἁμαρτίαν ἐγένετο· τὰ δὲ τοῦ Νάβαλ καὶ τῶν
Ψαλμ. ρκβ. δ. ἄλλων πρὸ τῆς ἁμαρτίας. ἐν ἑτέρῳ οὖν ψαλμῷ λέγει ὁ αὐτὸς προφήτης· Τὸ ὄνειδος
Ψαλ. οβ. ιβ. τοῖς εὐθηνοῦσι, καὶ ἡ ἐξουδένωσις τοῖς ὑπερηφάνοις· καί, Οὗτοι ἁμαρτωλοὶ καὶ εὐθηνοῦν-
Ιερ. ιβ. α. τες εἰς τὸν αἰῶνα κατέσχον πλοῦτον. καὶ πάλιν ἕτερος προφήτης λέγει· Ἵνα τί ἁμαρ- 25
τωλοὶ εὐθηνοῦσι, πεπαλαίωνται δὲ καὶ ἐν πλούτῳ; εὔχεται οὖν ὁ προφήτης ἐξ αὐτῶν
περιαιρεθῆναι τοῦτο τὸ ὄνειδος καὶ τὴν ἐξουδένωσιν. τὰ γὰρ τοῦ κόσμου τούτου πράγματα,
πλοῦτος καὶ δόξα, αὐτὰ λέγει ὄνειδος καὶ ἐξουδένωσιν· τοῦ τὸ κλέος καὶ τιμὴν ἡγούμενος, τὸ
ζητεῖν τὰ μαρτύρια τοῦ Θεοῦ. 23 Καὶ γὰρ ἐκάθισαν ἄρχοντες, καὶ κατ' ἐμοῦ
κατελάλουν. Κατὰ μὲν τὸ γράμμα ὁ Σαοὺλ καὶ ὁ Ἀβενὴρ καὶ ὁ Ἀχιτόφελ ἐλοιδό- 30
ρουν τὸν Δαβίδ· κατὰ δὲ διάνοιαν εἰς τὸν Χριστὸν ἀναφέρεται ὁ στίχος. καὶ γὰρ Ἡρώδης καὶ
Πόντιος Πιλάτος καὶ Ἄννας καὶ Καϊάφας συνεβουλεύοντο αὐτὸν ἀποκτεῖναι· αὐτὸς δὲ ἦν
μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ ἐν τῷ κήπῳ διαλεγόμενος τὰ τοῦ Θεοῦ καὶ πατρός. εἶπε γὰρ
Ιω. ιε. ιε. πρὸς αὐτούς· Ἃ ἤκουσα παρὰ τοῦ πατρός μου, ταῦτα διήγγειλα ὑμῖν. ὡς δὲ γενόμενος
τέλειος ἄνθρωπος καὶ μορφὴν δούλου λαβών, ὠνόμασται καὶ δοῦλος. 35

Ὁ δὲ δοῦλός σου ἠδολέσχει ἐν τοῖς δικαιώμασί σου. Ἐγὼ δὲ τὴν σὴν δεσπο-
τείαν ὁμολογῶν, μελέτην εἶχον τὰ σὰ δικαιώματα.

24 Καὶ γὰρ τὰ μαρτύριά σου μελέτη μού ἐστι· καὶ αἱ συμβουλίαι μου τὰ δικαιώ-
ματά σου. Πᾶσαν γὰρ ἀνθρωπίνην εἰσήγησιν ἀπωσάμενος, ταῖς σαῖς ὑπο-
θήκαις ἀκολουθῶ, καὶ οὐδὲν ἕτερον λαλῶ, οὔτε ἐν μελέτῃ εἰμὶ ἄλλων πραγμάτων, 40
εἰ μὴ περὶ τῶν μαρτυρίων σου καὶ τῶν δικαιωμάτων σου. τοῦτο γὰρ τελείου ἀνδρός.

25 Ἐκολλήθη τῷ ἐδάφει ἡ ψυχή μου. Τὴν ὑπερβολὴν τῆς ταπεινώσεως
διὰ τούτων ἐδήλωσεν. οὕτω γὰρ καὶ ἐν τῷ τεσσαρακοστῷ τετάρτῳ ἔφη ψαλμῷ· ὅτι

ἐταπεινώθη

ἐταπεινώθη εἰς χοῦν ἡ ψυχὴ ἡμῶν· ἐκολλήθη εἰς γῆν ἡ γαστὴρ ἡμῶν· τοῦτ' ἔστιν, οὐχ ὑψώθην, οὐχ ὑπερήφανος ἐγενόμην, ἀλλὰ ταπεινόφρων. τοῦτο γάρ ἐστι τὸ ἐκολλήθη τῷ ἐδάφει ἡ ψυχή μου. διὸ αἰτοῦμαι· Ζῆσόν με κατὰ τὸν λόγον σου·

Τοῦτ' ἔστι, κατὰ τὸν νόμον σου τὴν ζωήν μου διάθυνον. δηλοῖ δὲ πρῶτον μὲν τὴν πρὸς
5 τὸ σῶμα αὐτῆς κοινωνίαν ἐκ τοῦ ἐδάφους οὔσης τοῦ χοός, ἔπειτα καὶ τὴν ἑκούσιον ταπείνωσιν αὐτοῦ, ἣν ἐφ' οἷς ἡμάρτομεν ἐπεδείξατο, ζῆσαι δι' αὐτῆς διὰ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ προσδοκήσας τὸν ταπεινοῦντα ἑαυτὸν ἀνυψοῦντος. ζῆσόν με κατὰ τὸν λόγον σου. οὐκ ἀορίστως αἰτεῖ ζωήν, ἀλλὰ τὴν κατὰ νόμον ζωήν.

26 Τὰς ὁδούς μου ἐξήγγειλα, καὶ ἐπήκουσάς μου· δίδαξόν με τὰ δικαιώματά σου.

10 Πάσας σοι, δέσποτα, τὰς ἐμὰς δεδήλωκα πράξεις, καὶ οὐδέν σε λαθεῖν τῶν ἐμῶν ἠνεσχόμην. διά τοι τοῦτο ταῖς ἐμαῖς ἱκετείαις ἐπινεύσας. ἀντιβολῶ μαθεῖν ἀκριβῶς τὰ σὰ δικαιώματα. λέγει δὲ ὁ αὐτὸς προφήτης καὶ ἐν ἑτέρῳ ψαλμῷ· Εἶπα, ἐξαγορεύσω κατ' ἐμοῦ τὴν ἀνομίαν μου τῷ Κυρίῳ· καὶ σὺ ἀφῆκας τὴν ἀσέβειαν τῆς καρδίας μου. καὶ ἐν ἄλλῳ προφήτῃ εἴρηται· Λέγε σὺ τὰς ἁμαρτίας σου πρῶτος, ἵνα δικαιωθῇς. ἁ-
15 μαρτάνοντας οὖν ἡμᾶς ἐξαγγέλλειν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ τὰς ἁμαρτίας χρή, καὶ ταύτας ἐκκόπτειν (ἐκκοπὴ γὰρ ἁμαρτίας καὶ ἐξαγόρευσις, ταύτης ἄφεσιν ἐργάζεται) καὶ μάλιστα διδασκάλῳ τινὶ ἐξαγγέλλειν, καὶ λαμβάνειν παρ' αὐτοῦ διδαχήν, τί ὀφείλομεν ποιεῖν ἐπὶ ταῖς ἁμαρτίαις ἡμῶν. χωρὶς δὲ κόπου μετάνοια ἀργεῖ. ἔφη γὰρ ἐν ἑτέρῳ ψαλμῷ ὁ αὐτὸς προφήτης· Ἴδε τὴν ταπείνωσίν μου καὶ τὸν κόπον μου, καὶ ἄφες πάσας τὰς ἁ-
20 μαρτίας μου. καὶ ἐπὶ τῇ ἁμαρτίᾳ αὐτοῦ ἐθρήνει λέγων· Λούσω καθ' ἑκάστην νύκτα τὴν κλίνην μου, ἐν δάκρυσί μου τὴν στρωμνήν μου βρέξω.

27 Ὁδὸν δικαιωμάτων σου συνέτισόν με, καὶ ἀδολεσχήσω ἐν τοῖς θαυμασίοις σου.

Οἱ ἐν ταῖς ὁδοῖς τοῦ Θεοῦ πορευόμενοι καὶ συνετιζόμενοι παρ' αὐτοῦ ἐνδελεχῶς, πάντοτε (τοῦτο γάρ ἐστι τὸ ἀδολεσχήσω) ἐν τοῖς θαυμασίοις τοῦ Θεοῦ μελετῶσιν, ἐννοού-
25 μενοι ὅτι αὐτός ἐστιν οὐρανοῦ καὶ γῆς ποιητής, αὐτὸς τροφεὺς ἡμῶν, αὐτὸς χορηγὸς τῶν ἀγαθῶν, αὐτὸς πέμπει ὑετόν, αὐτὸς φέρει ἔαρ καὶ θέρος, πάντα ποιῶν πρὸς ἀνατροφὴν ἡμῶν, αὐτὸς ἁρμονίᾳ καὶ τάξει, ὡς ποιητής, τὰ πάντα συντηρεῖ. καὶ γὰρ θείας ἡμῖν συνέσεως δεῖ, ὥστε κατὰ τὸν θεῖον νόμον τὴν ἀρετὴν μετελθεῖν, καὶ τὴν φιλαδελφίᾳ χρώμενον μὴ πρὸς κενοδοξίαν ἰδεῖν, καὶ τὸ ἀσκητικὸν μὴ θηρᾶσθαι τὸν ἀνθρώπινον ἔπαινον, τὸ σώ-
30 φρονα μὴ διὰ τὴν τῆς ἀκολασίας αἰσχύνην, ἀλλὰ διὰ τὸν πόθον τῆς ἀρετῆς εἶναι τὴν σωφροσύνην. Εἰκότως τοίνυν ὁ προφήτης ἀντιβολεῖ συνέσεως θείας μεταλαχεῖν, ὡς διαγνῶναι τὴν τῆς δικαιοσύνης ὁδόν. 28 Ἐνύσταξεν ἡ ψυχή μου ἀπὸ ἀκηδίας· βεβαίωσόν με ἐν τοῖς λόγοις σου. Ἡ συνεχὴς προσβολὴ τῆς ἁμαρτίας διαλύει πολλάκις τὸν τόνον τῶν λογισμῶν, καὶ ἀπαυδῆσαι παρασκευάζει τὸν ἀθλητήν, καὶ
35 τὴν καλουμένην ἀκηδίαν ἐργάζεται. χαυνουμένη δὲ ἡ ψυχὴ τὸν ὕπνον εἰσδέχεται, ὁ δὲ ὕπνος ἐπάγει τὸν θάνατον· διόπερ βεβαιωθῆναι καὶ στηριχθῆναι ὁ προφήτης ἀντιβολεῖ. τὸ δὲ καταπίπτειν εἰς ἁμαρτίαν, καὶ ῥᾳθυμίᾳ καὶ ὀλιγωρίᾳ καὶ ἀκηδίᾳ κρατεῖσθαι, καὶ μὴ πρόθυμον εἶναι πρὸς τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ, νυσταγμός ἐστι. καὶ ἐν ἑτέρῳ ψαλμῷ ταύτην τὴν ἔννοιαν εὔχεται ὁ προφήτης λέγων· Φώτισον ὀφθαλμούς μου, μήποτε ὑπνώσω
40 εἰς θάνατον, θάνατον τὴν ἁμαρτίαν καλῶν. 29 Ὁδὸν ἀδικίας ἀπόστησον ἀπ' ἐμοῦ, καὶ τῷ νόμῳ σου ἐλέησόν με. 30 Ὁδὸν ἀληθείας ᾑρετισάμην· τὰ κρίματά σου οὐκ ἐπελαθόμην. Ἀναγκαία καὶ αὕτη ἡ δέησις. προσήκει γὰρ ἡμᾶς αἰτεῖν παρὰ τοῦ Θεοῦ τῶν ὅλων βοήθειαν, ὥστε τῆς ἀδικίας ἐκτρέπεσθαι τὴν ὁδόν, καὶ τὴν

Ψαλμ. λα. ε.
Ησ. μγ. κϛ.
Ψαλμ. κδ. ιη.
Ψαλμ. ϛ. ϛ.
Ψαλμ. ιβ. δ.

τῆς ἀληθείας παρῃρῆσθαι πορείαν, καὶ ἄληστον περιφέρειν τὴν τοῦ Θεοῦ μαρτυρίων τὴν
μνήμην. πᾶσαν δὲ πρᾶξιν πονηρὰν ἐξ αὐτοῦ εὔχεται ὁ προφήτης ἀφαιρεθῆναι (ἔ-
τι γάρ ἐστιν ἡ ἀδικία) καὶ τῷ νόμῳ αὐτοῦ καὶ ταῖς ἐντολαῖς αὐτοῦ ἐλεηθῆναι. λέγει γάρ,
ὁδὸν ἀληθείας ᾑρετισάμην· τοῦτ᾽ ἔστιν ἠγάπησα, ἐξελεξάμην· καὶ τούτου ἕνεκεν οὐδὲ
τὰ κρίματά σου ἐπιλαθόμην, καὶ οὐδὲ τῆς μνήμης τῶν μαρτυρίων σου λήσμων γέγονα. 5

31 Ἐκολλήθην τοῖς μαρτυρίοις σου, Κύριε· μή με καταισχύνῃς.

Οὐχ ἁπλῶς, εἶπεν, ἠκολούθησα τοῖς μαρτυρίοις σου, οὐδὲ τοῖς ἔργοις, ἀλλ᾽ ἐκολλή-
θην· τοῦτ᾽ ἔστιν, οὐδὲ πρὸς βραχὺ τούτων ἐχώρισα τὸν ἐμαυτοῦ λογισμόν, ἀλλὰ δια-
παντὸς ἐν αὐτοῖς ἀνετρεφόμην μὴ ἀποσπώμενος ἐξ αὐτῶν. διὸ δὴ μηδὲ καταισχύνῃς
με, ὅταν ἑκάστῳ ἀποδιδῷς κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ. ζητῶ δὲ τυχῆσαι τῆς τοιαύτης διαθέ- 10
σεως καρπόν, τὸ μηδεμιᾶς πεῖραν αἰσχύνης λαβεῖν.

32 Ὁδὸν ἐντολῶν σου ἔδραμον, ὅταν ἐπλάτυνας τὴν καρδίαν μου.

Ἀμφοτέρων χρεία, καὶ τῆς ἡμετέρας προθυμίας, καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ προμηθείας.
οὔτε γὰρ ἡ θεία χάρις δίδοται τοῖς τὴν ἀγαθὴν οὐκ ἔχουσι προθυμίαν, οὔτε ἡ ἀνθρωπεία
φύσις δύναται ἀρετὴν κατορθῶσαι δίχα τῆς ἄνωθεν βοηθείας. τοῦτο καὶ ὁ προφήτης 15
διδάσκει, ὅτι τῶν ἐντολῶν σου τὴν ὁδὸν ἔτρεχον ἀκωλύτως, παρὰ αὐτοῦ λαμβάνων τοῦ
δρόμου τὴν εὐκολίαν· πλατύτητα γὰρ τὴν εὐκολίαν ἐκάλεσε. καὶ ἀλλαχοῦ φησιν· [illegible]
ψαλ. δ. α. ψαλ. ιζ. λς. Ἐν θλίψει ἐπλάτυνάς μοι. καὶ πάλιν· Ἐπλάτυνας τὰ διαβήματά μου ὑποκάτω
μου, καὶ οὐκ ἠσθένησαν τὰ ἴχνη μου, ὅταν εὔκολα καὶ εὐχερῆ ἐποίησας τὰ κατ᾽ ἐμέ, καὶ ἀπε-
δίωξας ἀπ᾽ ἐμοῦ πᾶσαν στραγγαλιώδη καὶ σκολιὰν προσβολὴν τοῦ ἐχθροῦ. τοῦτο γάρ 20
ἐστιν, ὅταν ἐπλάτυνας τὴν καρδίαν μου, ὁδὸν ἐντολῶν σου ἔδραμον. τοιοῦτος ἦν ὁ
α. Κορ. θ. κς. Παῦλος λέγων· Οὕτω τρέχω, ὡς οὐκ ἀδήλως· οὕτω πυκτεύω, ὡς οὐκ ἀέρα δέρων· ἀλλ᾽ ὑ-
πωπιάζω μου τὸ σῶμα καὶ δουλαγωγῶ. ὡσαύτως καὶ πάντες οἱ ἅγιοι.

33 Νομοθέτησόν μοι, Κύριε, τὴν ὁδὸν τῶν δικαιωμάτων σου, καὶ ἐκζητήσω αὐτὴν
διαπαντός. Τὸ νομοθέτησον ὁ Σύμμαχος, ὑπόδειξον εἶπεν· Ἀκύλας δὲ καὶ 25
Θεοδοτίων, Φώτισον. Διαπαντός, φησί, τῆς σῆς δέομαι φωταγωγίας καὶ νομοθεσίας, ὥστε
Ιακ. α. ιζ. καὶ γνῶναι τῶν δικαιωμάτων σου τὴν ὁδόν, καὶ ταύτην ἀκολούθως ὁδεύειν. Πᾶσα γὰρ [illegible]
δόσις ἀγαθή, καὶ πᾶν δώρημα τέλειον, ἄνωθέν ἐστι, καταβαῖνον παρὰ τοῦ πατρὸς τῶν φώ-
των· καὶ ἡμεῖς προαιρούμενοι ἀγαθόν τι ποιεῖν, εἰ μὴ αὐτόθεν ἔχομεν τὴν συνεργίαν,
Ρω. ιε. δ. ἀτελής ἐστιν ἡ ἔφεσις ἡμῶν. εὔχεται οὖν ὁ προφήτης, καὶ ἡμεῖς οἱ ψάλλοντες (Ὅσα γὰρ 30
προεγράφη, διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν προεγράφη) τὸν Θεὸν συνεργὸν ἔχειν. διὸ
καὶ ἐπιφέρει· 34 Συνέτισόν με, καὶ ἐξερευνήσω τὸν νόμον σου καὶ φυλάξω αὐ-
τὸν ἐν ὅλῃ καρδίᾳ μου. Τῆς αὐτῆς θεωρίας ἔχεται καὶ ὁ στίχος οὗτος, καὶ οὐ δεῖται
ἑτέρας ἐννοίας εἰς ἑρμηνείαν. καὶ γὰρ ὁ Κύριος προσέταξεν ἐρευνᾶν τὰς γραφάς·
ἀλλὰ τοῖς ἐρευνῶσι χρεία τῆς ἄνωθεν αἴγλης, ἵνα καὶ εὕρωσι τὸ ζητούμενον, καὶ φυλάξωσι 35
τὸ θηρώμενον. 35 Ὁδήγησόν με ἐν τῇ τρίβῳ τῶν ἐντολῶν σου, ὅτι αὐτὴν ἠ-
θέλησα. Οὐχ ἁπλῶς αἰτεῖ ποδηγὸν αὐτοῦ γενέσθαι τὸν τῶν ὅλων Θεόν, ἀλλὰ δεί-
κνυσι τῆς πορείας τὸν πόθον.

36 Κλῖνον τὴν καρδίαν μου εἰς τὰ μαρτύριά σου, καὶ μὴ εἰς πλεονεξίαν.

Ἐπὶ τὸ πρανὲς φέρεσθαι πέφυκε τῶν ὑδάτων ἡ φύσις, κἂν τινος ἐπιλάβηται διεξόδου, 40
ἐκεῖσε πᾶσα χωρεῖ· οὕτω τοῦ διαβόλου τὴν ἐπὶ τὴν ἁμαρτίαν ὁδὸν διανοίξαντος, τῶν ἀν-
θρώπων ἔρρεψεν ἐπὶ τὸ χεῖρον ἡ φύσις. σφόδρα τοίνυν ὁ προφήτης ἁρμοδίως συμ-
βολεῖ ἐπὶ τὰ θεῖα μαρτύρια τὴν καρδίαν κλιθῆναι, καὶ τῆς ἐπὶ θάτερον φορᾶς τὴν

πεῖραν

πεῖραν διαφυγεῖν. καὶ γὰρ ἡ διάνοια τοῦ ἀνθρώπου ἐπιμελῶς ἔγκειται ἐπὶ τὰ πονηρὰ ἐκ νεότητος αὐτοῦ, καθὼς γέγραπται. εὐχόμεθα οὖν διδασκόμενοι ὑπὸ τοῦ προφήτου κλιθῆναι τὰς καρδίας ἡμῶν εἰς τὰ μαρτύρια αὐτοῦ, καὶ μὴ εἰς πλεονεξίαν, εἰς ἁρπαγὰς καὶ ἀδικίας, καὶ εἰς περισπασμοὺς τοῦ κόσμου τούτου. Ὅτι πᾶς ὁ βίος τῶν ἀσε-
5 βῶν ἐν φροντίδι, κατὰ τὸν πολύαθλον Ἰώβ. ἐκ τούτων γὰρ καὶ συνάγεται πλοῦτος, ὅστις καὶ μαμωνᾶς καλεῖται.

Γεν. η. κα.
Ιωβ ιε. κ.

37 Ἀπόστρεψον τοὺς ὀφθαλμούς μου, τοῦ μὴ ἰδεῖν ματαιότητα· ἐν τῇ ὁδῷ σου ζῆσόν με. Παρακαλεῖ ὁ προφήτης μὴ μετεωρίζεσθαι τοῖς ὀφθαλμοῖς διά τινων θεάτρων, ἵππων τε καὶ ἡλίκων δρομαῖς καὶ ὀρχηστικῶν λυγισμάτων, ἅτινά ἐστι ματαιότη-
10 τος, καὶ ἀκερδῆ καὶ ἀνόητα· ἐπεὶ καὶ πάντα τὰ πράγματα καὶ αἱ φροντίδες αἱ πολλαὶ τοῦ κόσμου τούτου αἱ συντείνουσαι πρὸς πάθη σαρκικά, ματαιότητές εἰσι. διὸ καὶ ἐν τῷ Ἐκκλησιαστῇ εἴρηται· Ματαιότης ματαιοτήτων, καὶ πάντα ματαιότης· τὰ γήϊνα δηλονότι. ἐπάγει γάρ· τίς περισσεία τῷ ἀνθρώπῳ ἐν παντὶ μόχθῳ αὐτοῦ, ᾧ μοχθεῖ ὑπὸ τὸν ἥλιον; γενεὰ πορεύεται, καὶ γενεὰ ἔρχεται. καὶ αὖθις, Ὠκοδόμησά μοι οἴ-
15 κους, ἐφύτευσά μοι ἀμπελῶνας, ἐποίησά μοι κήπους καὶ παραδείσους, κολυμβήθρας ὑδάτων τοῦ ποτίσαι ἀπ' αὐτῶν. ἐκτησάμην δούλους καὶ παιδίσκας, καὶ οἰκογενεῖς ἐγένοντό μοι. καί γε κτῆσις βουκολίων καὶ ποιμνίων πολλὴ ἐγένετό μοι ὑπὲρ πάντας τοὺς γενομένους ἔμπροσθέν μου ἐν Ἱερουσαλήμ. Συνήγαγόν μοι καί γε ἀργύριον καὶ χρυσίον, καὶ περιουσιασμοὺς βασιλέων καὶ τῶν χωρῶν. ἐποίησά μοι ᾄδοντας καὶ ᾀδούσας, καὶ ἐντρυφήματα
20 υἱῶν τοῦ ἀνθρώπου, οἰνοχόους καὶ οἰνοχοούσας, καὶ οὐκ ἀπεκώλυσα τὴν καρδίαν μου ἀπὸ πάσης εὐφροσύνης. καὶ ἰδοὺ τὰ πάντα ματαιότης, καὶ προαίρεσις πνεύματος. μάταιον δέ ἐστι τὸ ἀκερδὲς καὶ ἀνόητον. τοιαῦτα δὲ τὰ δοκοῦντα τοῦ βίου τερπνά. ἱκετεύει τοίνυν ὁ προφήτης εἰς ἑτέραν θεωρίαν ῥέψαι τῆς διανοίας τὰ ὄμματα, καὶ τῇ τῶν παρόντων ματαιότητι μὴ θελχθῆναι. τὸ δέ, ἐν τῇ ὁδῷ σου ζῆσόν με, κατὰ τοὺς σοὺς δός μοι πολιτεύ-
25 εσθαι νόμους.

Ἐκκλησιαστοῦ α. β. γ.
Ἐκκλησιαστοῦ β. δ. ι.

38 Στῆσον τῷ δούλῳ σου τὸ λόγιόν σου εἰς τὸν φόβον σου.

Βέβαιον ἐν τοῖς σοῖς λόγοις ἀπόφηνόν με, ἀπερίτρεπτον φυλάττων τῷ φόβῳ σου, ἀντὶ τοῦ, ἐπικείσθω μοι ὁ φόβος σου, δεδιττόμενος καὶ μὴ ἐῶν ἐκτραπῆναι τῶν λογίων σου, εἰς τὸ περιελεῖν ἀπ' ἐμοῦ πᾶσαν κακίαν καὶ ἁμαρτίαν. οὕτω τοίνυν δέομαι γενέσθαι ἐν
30 ἐμοὶ τῷ δούλῳ σου. Φόβος γὰρ Θεοῦ (γέγραπται) εἰς ζωὴν ἀνδρί. καί, Τῷ φόβῳ Κυρίου ἐκκλίνει πᾶς ἀπὸ κακοῦ. καὶ ἐν τοῖς ἑξῆς δὲ τοῦ αὐτοῦ ψαλμοῦ ὁ προφήτης λέγει· Καθήλωσον ἐκ τοῦ φόβου σου τὰς σάρκας μου· ἐπικείσθω μοι οὖν ὁ φόβος σου, μὴ ἐῶν με πρᾶξαι θέλημα σαρκός. Τὸ γὰρ θέλημα τῆς σαρκός, ἔχθρα εἰς Θεόν ἐστι, κατὰ τὸν θεῖον Παῦλον τὸν ἀπόστολον.

Παροιμ. ιθ. κγ.
Παροιμ. γ. ζ. καὶ ιδ. ιϛ.
Ψαλ. ριη. ρκ.
Ρωμ. η.

35 39 Περίελε τὸν ὀνειδισμόν μου, ὃν ὑπώπτευσα· ὅτι τὰ κρίματά σου χρηστά.

Ὁ δὲ Ἀκύλας ἀντὶ τοῦ, ὑπώπτευσα, Ὑπεστάλην εἴρηκεν· οὕτω δὲ καὶ ὁ Θεοδοτίων. Ὁ δὲ Σύμμαχος, Ὃν εὐλαβοῦμαι. Ὀνειδισμὸν δὲ ἐνταῦθα καλεῖ τὸν ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας γενόμενον. τοῦτον γὰρ καὶ ὑπεστέλλετο καὶ ἐδεδίει, καὶ ὕποπτον ἔζη ζωήν. διὰ τοῦτο οὐκ ἐπήγαγε συνήθως, ὅτι τὰ κρίματά σου ἐξεζήτησα, ἢ ἐφύλαξα, ἀλλ' ὅτι τὰ κρίματά σου
40 χρηστά. κρίματα δὲ καλεῖ, τὰς τοῦ Θεοῦ δικαίας ψήφους. τὸ δὲ ὑπώπτευσα, τοῦτό ἐστι, συνέγνων ἐμαυτὸν ἁμαρτήσαντα· καὶ ὄνειδός μοι τοῦτό ἐστιν, ὅτι κατ' εἰκόνα σου κτισθείς, εἰς ἁμαρτίαν κατωλίσθησα. περίελε οὖν ταύτην ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι οὐ μόνον τοῖς ἁμαρτάνουσιν ἐπάγεις τιμωρίαν, ἀλλὰ καὶ τοῖς μετανοοῦσι πλέον σωτηρίαν. χρηστὰ γὰρ τὰ κρίμα-

τά σου, κατ' ἐπίτασιν τοῦ ἀγαθοῦ ὄντα. πλεοναζούσης γὰρ τῆς ἀγαθότητος ἡ χρηστότης γίνεται, ὡς οἱ περὶ αὐτὰ σοφοὶ λέγουσιν.

40 Ἰδοὺ ἐπεθύμησα τὰς ἐντολάς σου· ἐν τῇ δικαιοσύνῃ σου ζῆσόν με.

Ἐπιθυμία μοί ἐστι τελεία τὸ ἐν ταῖς ἐντολαῖς σου πορεύεσθαι· γλιχομένῳ δέ μοι παράσχου τὴν ἐν δικαιοσύνῃ ζωήν. τοῦτο γὰρ ποιῶν, τὸ κεφάλαιον πασῶν τῶν ἀρετῶν κέκτημαι. 41 Καὶ ἔλθοι ἐπ' ἐμὲ τὸ ἔλεός σου, Κύριε. Πάντες γὰρ ἐνδεεῖς ἐσμεν τῆς θείας φιλανθρωπίας· καὶ ὁ αὐτὴν καταληφὼς τὴν ἀκροτάτην τῆς ἀρετῆς κορυφὴν, ταύτης δεῖται διηνεκῶς· ἐπεὶ καὶ οἱ ἁμαρτάνοντες καὶ οἱ τὸν βίον κατωρθωκότες χρήζομεν τοῦ ἐλέους τοῦ Θεοῦ. ἐνδεεῖς γὰρ πάντες τῆς θείας φιλανθρωπίας, Καὶ πάντες ὑστερούμεθα τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ, δικαιούμενοι δωρεὰν τῇ αὐτοῦ χάριτι. μετὰ γὰρ τῆς τοῦ Θεοῦ συνεργίας καὶ ὁ ἁμαρτάνων ἐπιστρέφει ἐκ τῆς ὁδοῦ αὐτοῦ τῆς πονηρᾶς, καὶ ὁ ἀγαθὸς ἀγαθύνεται καὶ συντηρεῖται τῇ ἀγαθωσύνῃ. Τὸ σωτήριόν σου κατὰ τὸν λόγον σου· 42 Καὶ ἀποκριθήσομαι τοῖς ὀνειδίζουσί μοι λόγον. Ἣν ὑπέσχου, δέσποτα, σωτηρίαν ἐν τοῖς ἱεροῖς σου λόγοις, παράσχου ἵνα τοῖς ὠθοῦσί μοι σὺν παρρησίᾳ διαλεχθῶ. ὁ γὰρ ἐν συμφοραῖς ὢν, φέρει τὰ ὀνείδη σιγῶν· ὁ δὲ τὸν θυμήρη βιοτεύων βίον, διελέγχει τοὺς κακῶς ὀνειδίζοντας. καὶ γὰρ ἴσως τινὲς ἄπιστοι ὁρῶντές με ἐν τῷ βίῳ ἐν θλίψεσι καὶ συμφοραῖς ὄντα, ὀνειδίζουσί με· ἀλλ' οὕτω ἀποκριθήσομαι αὐτοῖς λέγων· ὅτι ἔστησεν ἡμέραν Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν, ἐν ᾗ μέλλει κρίνειν τὴν οἰκουμένην καὶ ἑκάστῳ ἀποδοῦναι κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ· τοῖς μὲν καθ' ὑπομονὴν ἔργου ἀγαθοῦ δόξαν καὶ τιμὴν καὶ ἀφθαρσίαν ζητοῦσι, ζωὴν αἰώνιον· τοῖς δὲ ἐξ ἐριθείας, ἀπειθοῦσι μὲν τῇ ἀληθείᾳ, πειθομένοις δὲ τῇ ἀδικίᾳ, θυμὸς καὶ ὀργὴ καὶ στενοχωρία, καὶ ἐπὶ πᾶσαν ψυχὴν ἀνθρώπου τοῦ κατεργαζομένου τὸ κακὸν, Ἰουδαίου τε πρῶτον καὶ Ἕλληνος. διὸ καὶ ὁ πλούσιος ἤκουσεν· Ἀπέλαβες ἐν τῇ ζωῇ σου τὰ ἀγαθά σου, ὁμοίως καὶ ὁ Λάζαρος τὰ κακά· διὰ τοῦτο ἐκεῖνος μὲν ὧδε παρακαλεῖται, σὺ δὲ ὀδυνᾶσαι. τὸ δὲ ἤλπισα ἐπὶ τοὺς λόγους σου, τί ἐστι; τῆς γὰρ σῆς ἐπαγγελίας ἐξήρτημαι, καὶ ἐπὶ ταύτης ὀχοῦμαι τῆς ἐλπίδος.

43 Καὶ μὴ περιέλῃς ἐκ τοῦ στόματός μου λόγον ἀληθείας ἕως σφόδρα· ὅτι ἐπὶ τοῖς κρίμασί σου ἐπήλπισα. Τίμιον ἡ ἀλήθεια, ὥστε καὶ αὐτὸς ὁ Χριστὸς ἔφη· Ἐγώ εἰμι ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ζωή. καὶ ἕτερος προφήτης διδάσκει· Οὗτοι οἱ λόγοι οὓς ποιήσετε, λαλεῖτε ἀλήθειαν ἕκαστος πρὸς τὸν πλησίον ὑμῶν, καὶ ὅρκον ψευδῆ μὴ ἀγαπᾶτε. τὸ δὲ ἐναντίον τῆς ἀληθείας τὸ ψεῦδος, ὃ καὶ ἐκ τοῦ πονηροῦ ἐστιν. αὐτὸς γὰρ πρῶτος ψευσάμενος ἐψιθύρισε τῇ Εὔᾳ. ἐρᾶν τοίνυν ἡμᾶς τῆς ἀληθείας ὁ προφήτης διδάσκει, καὶ ταύτην αἰτεῖν παρὰ τοῦ Θεοῦ τῶν ὅλων σὺν προθυμίᾳ πολλῇ.

44 Καὶ φυλάξω τὸν νόμον σου διαπαντὸς εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος.

Ἐντεῦθεν μὲν ἐν τῇ ζωῇ ταύτῃ φυλάξω τὸν νόμον σου καὶ τὰς ἐντολάς σου διατηρήσω· ἀπόκειται δέ μοι τὰ ἀγαθὰ τοῦτο ποιοῦντι. οὕτω γὰρ καὶ προθυμότερος περὶ τὴν τῶν σῶν νόμων γενήσομαι φυλακήν. διὰ μέντοι τοῦ, εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος, ἐδήλωσε τὸν μέλλοντα βίον, ἐν ᾧ καθαρὰ καὶ ἀκραιφνὴς δοθήσεται ἅπασι τῶν θείων νόμων ἡ φυλακή, καὶ τὰ ἀγαθὰ, ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε καὶ οὖς οὐκ ἤκουσε καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη. ταῦτα γὰρ ἡτοίμασεν ὁ Θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν.

45 Καὶ ἐπορευόμην ἐν πλατυσμῷ, ὅτι τὰς ἐντολάς σου ἐξεζήτησα·

46 Καὶ ἐλάλουν ἐν τοῖς μαρτυρίοις σου ἐναντίον βασιλέων, καὶ οὐκ ᾐσχυνόμην.

Μετὰ πολλῆς, φησιν, εὐκολίας, καὶ κατὰ τὰς σὰς ἐντολὰς βιοτεύων, οὐδὲ βασιλικὴν ἔδεισα δυναστείαν, ἀλλὰ σὺν παρρησίᾳ πολλῇ τὴν πρὸς αὐτοὺς ἐποιούμην διάλεξιν. ἡ γὰρ

ἔννομος

Ρω.γ.κγ.

Ρω.β.ζ.

Λυκ.ιϛ.κε.

Ιω.ιδ.ϛ.

Ζαχ.η.ιϛ.ιζ.

α.Κορ.β.θ.

ἔννομος ζωὴ παῤῥησίας δημιουργός. καὶ τούτου μάρτυς ὁ μέγας Δαβίδ. μετὰ μὲν γὰρ τῆς ἁμαρτίας μετὰ πολλῆς τῷ Σαοὺλ διαλέγεται παῤῥησίας· μετὰ δὲ τὴν ἁμαρτίαν, καὶ τὸν πατραλοίαν ἀποδιδράσκων υἱὸν, κύπτων εἰς γῆν καὶ τὴν κεφαλὴν καλύπτων ἐβάδιζε. πλατυσμὸν δὲ ἐνταῦθα τὴν εὐχέρειαν καὶ τὴν εὐκολίαν λέγει, ἣν οἱ ἀγαθῶς βιοῦντες πορεύονται, καὶ οὐκ ἐκκλίνουσι δεξιᾷ οὔτε ἀριστερᾷ, εἰ μὴ πρὸς τὴν ὁδὸν τοῦ Θεοῦ ἔχουσι τὸν νοῦν αὐτῶν. πρὸς γὰρ τοὺς σκολιοὺς, σκολιὰς ὁδοὺς ἐπαποστέλλει Κύριος. καὶ ἐπειδὴ ἐν πλατυσμῷ τῶν ἐντολῶν σου ἐπορευόμην, ἐλάλουν ἐν τοῖς μαρτυρίοις σου ἐναντίον βασιλέων, καὶ οὐκ ᾐσχυνόμην. τοιοῦτος ἦν Ἡλίας ὁ πάνυ, τῇ δικαιοσύνῃ θαῤῥῶν, ἐλέγχων τὴν παρανομίαν τοῦ Ἀχαάβ. τοιοῦτος ἦν ὁ θεσπέσιος Δανιὴλ λέγων τῷ Ναβουχοδονόσορ· Καὶ νῦν βασιλεῦ, ἡ βουλή μου ἀρεσάτω σοι, καὶ τὰς ἀνομίας σου ἐν ἐλεημοσύναις λύτρωσαι καὶ τὰς ἀδικίας σου ἐν οἰκτιρμοῖς πενήτων. τοιοῦτος ἦν Ἰωάννης, ἐλέγχων τὴν μοιχείαν τοῦ Ἡρώδου, λέγων αὐτῷ· Οὐκ ἔξεστί σοι ἔχειν τὴν γυναῖκα Φιλίππου τοῦ ἀδελφοῦ σου. οὕτως ὁ θεῖος Παῦλος πρὸς τὸν Ἀγρίππαν καὶ τὸν Φῆστον καὶ τὸν Φήλικα διελέγετο. οὕτως οἱ καλλίνικοι μάρτυρες τῶν δυσσεβῶν κατεφρόνησαν βασιλέων.

Δαν.δ.κδ. Μαρκ.ϛ.ιη. κρίνω

47 Καὶ ἐμελέτων ἐν ταῖς ἐντολαῖς σου, ἃς ἠγάπησα σφόδρα·

48 καὶ ἦρα τὰς χεῖράς μου πρὸς τὰς ἐντολάς σου ἃς ἠγάπησα, καὶ ἠδολέσχουν ἐν τοῖς δικαιώμασί σου. Οὐ γὰρ ἐν λόγῳ ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ἐν δυνάμει. καὶ, Ὁ ποιήσας καὶ διδάξας, μέγας κληθήσεται ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν. διά τοι καὶ ὁ θεῖος προφήτης τῇ μελέτῃ τὴν πρᾶξιν προστέθεικεν. εἰρηκὼς γὰρ, ἐμελέτων ἐν ταῖς ἐντολαῖς σου ἃς ἠγάπησα σφόδρα, καὶ τὸν θερμὸν ἐπιδείξας πόθον, ἐπήγαγε· καὶ ἦρα τὰς χεῖράς μου πρὸς τὰς ἐντολάς σου ἃς ἠγάπησα, καὶ ἠδολέσχουν ἐν τοῖς δικαιώμασί σου. ἃ γὰρ διὰ τῶν θείων λόγων ἐδιδασκόμην, ταῦτα διὰ τῶν ἔργων μετῄειν. ἡ γὰρ μελέτη τῶν θείων λόγων καὶ ἡ ἀκρόασις τῆς ἀναγνώσεως πρὸς ἔργα ἀγαθὰ καταλυτᾷ. τοῦτο γάρ ἐστι τὸ, ἦρα τὰς χεῖράς μου πρὸς τὰς ἐντολάς σου. αἱ χεῖρες γὰρ πράξεών εἰσι δηλωτικαί. ἔφη γὰρ ὁ ἀπόστολος· Οὐχ οἱ ἀκροαταὶ τοῦ νόμου δίκαιοι παρὰ τῷ Θεῷ, ἀλλ' οἱ ποιηταὶ τοῦ νόμου δικαιωθήσονται. καὶ, Ἡ πίστις χωρὶς τῶν ἔργων νεκρά ἐστι, καὶ τὰ ἔργα χωρὶς τῆς πίστεως. διὸ καὶ ὁ Κύριος ἔλεγε· Πᾶς ὁ ἀκούων μου τοὺς λόγους τούτους καὶ μὴ ποιῶν αὐτοὺς, ὁμοιωθήσεται ἀνδρὶ μωρῷ, ὅστις ᾠκοδόμησε τὴν οἰκίαν αὐτοῦ ἐπὶ τὴν ἄμμον· καὶ κατέβη ἡ βροχὴ, καὶ ἦλθον οἱ ποταμοὶ, καὶ ἔπνευσαν οἱ ἄνεμοι, καὶ προσέῤῥιψαν τῇ οἰκίᾳ ἐκείνῃ, καὶ ἔπεσε, καὶ ἦν ἡ πτῶσις αὐτῆς μεγάλη. ὅστις δὲ ἀκούει μου τοὺς λόγους τούτους, καὶ ποιεῖ αὐτοὺς, ὁμοιώσω αὐτὸν ἀνδρὶ φρονίμῳ, ὅστις ᾠκοδόμησε τὴν οἰκίαν αὐτοῦ ἐπὶ τὴν πέτραν· καὶ κατέβη ἡ βροχὴ καὶ ἦλθον οἱ ποταμοὶ, καὶ ἔπνευσαν οἱ ἄνεμοι καὶ προσέπεσον τῇ οἰκίᾳ ἐκείνῃ, καὶ οὐκ ἔπεσε. τεθεμελίωτο γὰρ ἐπὶ τὴν πέτραν. τὸ δὲ, ἠδολέσχουν ἐν τοῖς δικαιώμασί σου, ἐνδελεχῶς, φησὶ, τὴν τούτων ἐποιούμην μελέτην.

α.Κορ.δ.κ. Ματθ.ε.ιθ. Ρω.β.ιγ. Ιακ.β.ιζ.κϛ. Ματθ.ζ.κϛ.κζ. [illegible]

49 Μνήσθητι τῶν λόγων σου τῷ δούλῳ σου, ὧν ἐπήλπισάς με.

Νομοθετῶν ὁ Θεὸς, καὶ τοῖς φυλάττουσι νόμον τὴν οἰκείαν εὐμένειαν ἐπηγγείλατο, καὶ τοῖς παραβάταις τὴν τιμωρίαν. μνησθῆναι τοίνυν τὸν Θεὸν τῶν οἰκείων ὑποσχέσεων ἱκετεύει. εἰς ἐκείνας γάρ, φησιν, ἐλπίζειν ἐδίδαξάς με. μνήσθητι οὖν, δέσποτα, τῶν ὑποσχέσεων, ὧν ἐπηγγείλω ἡμῖν. ἔφης γὰρ τοῖς μαθηταῖς σου, Ἰδοὺ ἐγὼ μεθ' ὑμῶν εἰμι πάσας τὰς ἡμέρας ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος. καὶ οὐ μόνον αὐτοῖς τοῦτο ἐπηγγείλω, ἀλλὰ καὶ ἡμῖν πᾶσι τοῖς πιστεύουσι δι' αὐτῶν εἰς τὸ ὄνομά σου. μνήσθητι οὖν ἡμῶν καὶ μεθ' ἡμῶν γενοῦ, καὶ μὴ ἀποστῇς ἀφ' ἡμῶν, ἵνα μὴ ἀπολώμεθα.

Ματθ.κη.κ. Ιω.ιζ.κ.

50 Αὕτη με παρεκάλεσεν ἐν τῇ ταπεινώσει μου, ὅτι τὸ λόγιόν σου ἔζησέ με.

Ταύτην γὰρ ἔχει παραμυθίαν ἐν ταῖς συμφοραῖς καὶ ἐν ταῖς θλίψεσιν. αὕτη ἡ ὑπόσχεσις, παράκλησίς μοι γέγονε καὶ ἀναψυχὴ, καὶ ἐπὶ ταύτης ὀχούμενος ὑπερέπλευσα τῶν κυμάτων. διὸ αἰτοῦμαι ἐν τοῖς λόγοις σου τὴν ζωήν μου [illegible].

51 Ὑπερήφανοι παρηνόμουν ἕως σφόδρα· ἀπὸ δὲ τοῦ νόμου σου οὐκ ἐξέκλινα.

Ὑπερηφάνους καλεῖ τὸν Σαοὺλ, τὸν Ἀβεσσαλὼμ, τὸν τῶν Ἀμμανιτῶν βασιλέα, τὸν τὰ παράνομα ἐκεῖνα εἰς τοὺς ἀποσταλέντας παρ' αὐτοῦ πεποιηκότα. ἀλλ' ἐκεῖνοι μὲν παράνομον ἠσπάσαντο βίον, ἐγὼ δὲ τοῖς σοῖς ἠκολούθησα νόμοις. ταῦτα δὲ εἴποιεν ἂν καὶ οἱ καλλίνικοι μάρτυρες, ὑπὸ τῶν ἀπηνῶν καὶ δυσσεβῶν τυράννων τὰ δεινὰ ἐκεῖνα καὶ χαλεπὰ πεπονθότες. ὑπερηφανεύοντο δὲ σφόδρα καὶ οἱ Φαρισαῖοι μὴ παραδεχόμενοι ἀκοῦσαι τῆς διδασκαλίας τοῦ Χριστοῦ. διὸ καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς, Οὐαὶ ὑμῖν γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι ὑποκριταὶ, ὅτι κλείετε τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. οὐ μόνον γὰρ ἑαυτοὺς, ἀλλὰ καὶ τοὺς θέλοντας εἰσελθεῖν κωλύετε. ἔτι ὑπερηφανεύοντο οἱ ἄρχοντες καὶ οἱ ἱερεῖς τῶν Ἰουδαίων κατὰ τῶν ἀποστόλων, λέγοντες αὐτοῖς· Οὐ παραγγελίᾳ παρηγγείλαμεν ὑμῖν μηδενὶ λαλεῖν τῷ λόγῳ τούτῳ; καὶ ἰδοὺ πεπληρώκατε τὴν Ἱερουσαλὴμ τῆς διδαχῆς ὑμῶν. οἱ δὲ ἀπεκρίναντο αὐτοῖς· Εἰ δίκαιόν ἐστιν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ ὑμῶν μᾶλλον ἀκούειν, ἢ τοῦ Θεοῦ, κρίνατε.

Ματθ. κγ. ιγ.
Πράξ. ε. κη.
Πράξ. ε. κθ.

52 Ἐμνήσθην τῶν κριμάτων σου ἀπ' αἰῶνος, Κύριε, καὶ παρεκλήθην.

Διωκόμενος οὖν ὁ χορὸς τῶν ἀποστόλων καὶ μαρτύρων, πάντων ἐμιμνήσκοντο τῶν κριμάτων τοῦ Θεοῦ τῶν ἀπ' αἰῶνος· οἷα πέπονθεν ὁ Ἄβελ ὑπὸ τοῦ ἀδελφοκτόνου Κάϊν, οἷα ὁ Ἀβραὰμ, οἷα ὁ Μωϋσῆς· τὰ κατὰ τὸν Ἰσαὰκ, τὰ κατὰ τὸν Ἰακὼβ, τὰ κατὰ τὸν Ἰωσὴφ, τὰ κατὰ τὸν Ἰὼβ (καὶ ταῦτα ἐγίνετο αὐτοῖς παράκλησις καὶ παραμυθία) καὶ ὅπως ποικίλοις περιπεσεῖν συνεχωρήθησαν πειρασμοῖς, καὶ περιφανεῖς ὕστερον καὶ περίβλεπτοι ἐγένοντο. ταῦτα τοίνυν εἰς νοῦν κἀγὼ λαμβάνων ψυχαγωγίαν ἐντεῦθεν ἀποχρῶσαν ἐκαρπωσάμην.

53 Ἀθυμία κατέσχε με ἀπὸ ἁμαρτωλῶν τῶν ἐγκαταλιμπανόντων τὸν νόμον σου.

Ἐγὼ μὲν πάσχων κακῶς, τῇ μνήμῃ τῶν σῶν ἐψυχαγωγούμην κριμάτων· ὀδυνώμην δὲ ὅλως καὶ διετέλουν ἀγάλλων, πολλοὺς ὁρῶν ἀδεῶς τοὺς σοὺς παραβαίνοντας νόμους. Ταῦτα καὶ ὁ ἀπόστολος Παῦλος ἔλεγε (τῶν γὰρ πλειόνων ἐστὶν ὁ λόγος) Τίς ἀσθενεῖ, καὶ οὐκ ἀσθενῶ; τίς σκανδαλίζεται, καὶ οὐκ ἐγὼ πυροῦμαι; καὶ, Ἐν Ἀθήναις ὢν, παρωξύνετο τὸ πνεῦμα αὐτοῦ. ἐθεώρει γὰρ κατείδωλον τὴν πόλιν οὖσαν. καὶ ἡμεῖς οὖν, ἀδελφοὶ, ὁρῶντές τινας καταλιμπάνοντας τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ καὶ τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ, ἐν ἀθυμίᾳ γινώμεθα, ἐπεὶ γέγραπται· Ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου, ὡς σεαυτόν, καὶ κατωτέρω ἐν τούτῳ τῷ ψαλμῷ εἴρηται· Εἶδον ἀσυνετοῦντας, καὶ ἐξετηκόμην, ὅτι τὰ λόγιά σου οὐκ ἐφυλάξαντο.

β. Κορ. ια. κθ.
Πράξ. ιζ. ιϛ.
Ματθ. κβ. λθ.

54 Ψαλτὰ ἦσάν μοι τὰ δικαιώματά σου ἐν τόπῳ παροικίας μου.

Παρῴκησε μὲν ὁ μακάριος Δαβὶδ, ὑπὸ τοῦ Σαοὺλ διωκόμενος, παρὰ τοῖς ἀλλοφύλοις· παροικίαν δὲ αὐτὸν οἶμαι καλεῖν οὐκ ἐκεῖνον τὸν χρόνον, ἀλλὰ πάντα τὸν βίον. οὐ γὰρ ὡς κατοικῶν, ἀλλ' ὡς παροικῶν, αὐτὸν διετέλεσε, καὶ ᾄδων τὰ τοῦ Θεοῦ δικαιώματα, τὸν βίον διώδευσεν. οὕτω γὰρ ἡρμήνευσαν καὶ οἱ λοιποὶ ἑρμηνευταί. ᾄσματά ἦν μοι τὰ προστάγματά σου ἐν τόπῳ τῆς παροικίας μου. πάντες οὖν οἱ ἅγιοι καὶ οἱ κατὰ Θεὸν ζῶντες, ὡς παροικίαν, ἔχουσι ταύτην τὴν ζωὴν, κατοικίαν ἔχοντες τὴν μέλλουσαν. ψαλτὰ οὖν αὐτοῖς εἰσὶ τὰ δικαιώματα τοῦ Θεοῦ ἐν παντὶ τῷ βίῳ. εἰς τοῦτο γὰρ καὶ ἐκτίσθη ὁ ἄνθρωπος, ἵνα αἰνῇ καὶ δοξάζῃ τὸν Θεόν.

55 Ἐμνήσθην ἐν νυκτὶ τοῦ ὀνόματός σου, Κύριε, καὶ ἐφύλαξα τὸν νόμον σου.

Οὐ μόνον γὰρ διημερεύων τοῦτο πεποίηκα, ἀλλὰ καὶ ἐν νυκτὶ, ὅτε ἡ ἀνάπαυσίς ἐστι τοῦ σώματος, καὶ περὶ φαντασίας ἀνυπάρκτους ὀνειροπολεῖ, καὶ λογισμοὶ ἀηδεῖς ἀνατυποῦνται, οὐ δέδωκα χώραν τούτοις, ἀλλ' ἐμιμνησκόμην τοῦ ὀνόματός σου. [διὸ καὶ

ἐφύλαξα

ἐφύλαξα τὸν νόμον σου.] καὶ ὁ τῶν ἁγίων δὲ χορὸς νύκτωρ ἀεὶ διαγρυπνούμενος καὶ προσεύχεται καὶ ὑμνεῖ τὸν τῶν ὅλων Θεόν. οἶμαι δὲ νύκτα ἐνταῦθα τὸν τῶν πειρασμῶν τὸν καιρὸν ὀνομάζεσθαι. ζόφον γὰρ ἐπιφέρει, καὶ νυκτὸς δίκην τοῖς ἀνθρώποις ἐπέρχεται. ἐν δὲ τούτῳ διαφερόντως ἀναγκαία τοῦ Θεοῦ τῶν ὅλων ἡ μνήμη, ψυχαγωγοῦσα καὶ παραθαρρύνουσα καὶ τοὺς ἐναντίους ἐξελαύνουσα λογισμούς. 56 Αὕτη ἐγενήθη μοι, ὅτι τὰ δικαιώματά σου ἐξεζήτησα. Τίς αὕτη; ἡ νυκτερινὴ μελέτη. οὕτω γάρ, φησιν, ἠδυνήθην περιγενέσθαι, καὶ τῶν σῶν δικαιωμάτων περιελέσθαι τὴν μνήμην ἢ τὴν λήθην, ἐπειδὴ τὰ δικαιώματά σου ἐξεζήτησα, καὶ ἐν νυκτὶ οὐ διέλιπον μνήμην σου ποιούμενος. οὐκοῦν, ἀδελφοί, διδασκώμεθα διανυκτερεύειν ἐν προσευχῇ καὶ ψαλμῳδίᾳ.

57 Μερίς μου εἶ, Κύριε· εἶπα τοῦ φυλάξασθαι τὸν νόμον σου. Οὐ πάντων ἐστὶ μερὶς ὁ Θεός, ἀλλὰ τῶν ἀσπαζομένων τὰ τέλεια. οὕτω τῶν ἱερέων καὶ Λευιτῶν μερὶς καὶ κλῆρος ἐγένετο. Τοῖς γὰρ υἱοῖς, φησι, Λευὶ οὐκ ἔσται μερὶς ἐν μέσῳ τῶν ἀδελφῶν αὐτῶν, ὅτι μερὶς αὐτῶν ἐγὼ Κύριος. (Ἀριθμ. ιη. καὶ Δευτ. ι. θ.) οὕτω καὶ ἐν τῷ πεντεκαιδεκάτῳ ἔφη ψαλμῷ· Κύριος μερὶς τῆς κληρονομίας μου, καὶ τοῦ ποτηρίου μου. λέγει τοίνυν καὶ ἐνταῦθα, ὅτι τῶν ἄλλων ἁπάντων ὑπεριδών, σὲ ἔχω μερίδα καὶ περιουσίαν καὶ πλοῦτον. διὸ δὴ καὶ φυλάξαι τοὺς σοὺς ἐπείγομαι νόμους. ἔστι τοίνυν τῶν τελείων αὕτη φωνή, οἵτινες ὅλους ἑαυτοὺς τῷ Θεῷ ἀνατίθενται, καὶ εἰς ἡδονὰς καὶ πολλὰς φροντίδας μὴ ἀπαγόμενοι. εἶπε γὰρ ὁ Κύριος· Οὐ δύνασθε Θεῷ δουλεύειν καὶ μαμμωνᾷ. (Ματθ. ς. κδ.) 58 Ἐδεήθην τοῦ προσώπου σου ἐν ὅλῃ καρδίᾳ μου. Διδάσκει ἡμᾶς ὁ λόγος, ὁποίους δεῖ ἡμᾶς παρεστάναι, ὁπότ' ἂν δεώμεθα τοῦ Θεοῦ, ὡς ὅτι κατ' ὄψιν παριστάμεθα. ἐδεήθην γὰρ τοῦ προσώπου σου. ἢ καὶ πρόσωπον ὁ υἱὸς τοῦ πατρός, καθὼς ὁ θεῖος ἀπόστολος ἔφη· Ἀπαύγασμα τῆς δόξης, καὶ χαρακτὴρ τῆς ὑποστάσεως· (Ἑβρ. α.) καὶ δι' αὐτοῦ ἀναφέρομεν θυσίαν εὐάρεστον τῷ Θεῷ, τὴν λογικὴν λατρείαν ἡμῶν. πανταχοῦ δὲ τό, ἐν ὅλῃ καρδίᾳ, ὁ Δαβὶδ προστίθησι τῷ νόμῳ, καὶ ἐν τούτῳ πειθόμενος προσκεῖσθαι Θεῷ, διδάσκων ἡμᾶς τὸ ἀγαπᾶν αὐτὸν ἐν ὅλῃ καρδίᾳ. Ἀγαπήσεις γὰρ Κύριον τὸν Θεόν σου ἐξ ὅλης τῆς καρδίας σου καὶ ἐξ ὅλης τῆς ἰσχύος σου καὶ ἐξ ὅλης τῆς διανοίας σου. (Ματθ. κβ. λζ.) τὸ δέ, ἐλέησόν με κατὰ τὸ λόγιόν σου, ἕτερον οὐδέν ἐστιν, ἢ ὅτι ἐν σοὶ ἀνατίθημι πάντα τὰ κατ' ἐμέ· καὶ ὡς βούλει, ἐλέησόν με.

Ἐλέησόν με κατὰ τὸ λόγιόν σου. Οὐκ ἀορίστως ἐλεηθῆναι παρακαλεῖ, ἀλλὰ κατὰ τὸ θεῖον λόγιον τοῦ ἐλέους τυχεῖν. τοῦτο δ' ἂν εἴποι καὶ συνετὸς ἄρρωστος τῷ ἰατρῷ· ὡς οἶδας, θεράπευσον· ὡς ἡ τέχνη διαγορεύει. τοῦτο καὶ ὁ συνετὸς ἔμπορος εἴποι ἂν τῷ κυβερνήτῃ· κατὰ τοὺς νόμους τῆς τέχνης ἴθυνον τὸ σκάφος· ὡς ἡ ἐπιστήμη κελεύει, κυβέρνησον. οὕτω καὶ ἡμᾶς προσήκει τὸν θεῖον ἔλεον ἐπαγγέλλειν. ὁ γὰρ αἰτούμενος οἶδε τὸν ἐλέους τρόπον. πολλάκις γὰρ διὰ παιδείας πραγματεύεται σωτηρίαν, καὶ ἔστιν ἡ τιμωρία φιλανθρωπία. οὕτω καὶ ἰατρὸς καὶ τέμνει καὶ καίει τῷ κάμνοντι τὴν ὑγείαν πραγματευόμενος. οὕτω καὶ ἡμᾶς αἰτεῖν τὸν ἔλεον χρή. ἔστι γὰρ ὅτε καὶ διὰ πενίας ἔλεος χορηγεῖται, καὶ δι' ἀρρωστίας φιλανθρωπία παρέχεται, καὶ κατὰ τὸν ἰατρικὸν λόγον τοῖς ἐναντίοις τὰ ἐναντία ἰᾶται. 59 Διελογισάμην τὰς ὁδούς σου, καὶ ἐπέστρεψα τοὺς πόδας μου εἰς τὰ μαρτύριά σου. Ἐπειδὴ πᾶσάν μου τὴν προαίρεσιν εἰς τὰς σὰς ἐντολὰς ἀνέθηκα, τούτου χάριν τὴν τῶν μαρτυρίων σου ἐπορεύθην ὁδόν. ὁ δὲ Ἑβραῖος τὰς ὁδούς μου ἔχει. ὡσαύτως δὲ καὶ οἱ ἄλλοι ἡρμήνευσαν ἑρμηνευταί, καὶ οἱ ἑβδομήκοντα ἐν τῷ ἑξαπλῷ. λέγει δέ, ὅτι λογιζόμενός μου τὰς ὁδούς, πρὸς τὰ μαρτύριά σου τοὺς ἐμοὺς πόδας κατεύθυνον, καὶ οὐκ εἴων ἐκτρέπεσθαι τῆς πρὸς σὲ φερούσης ὁδοῦ.

60 Ἡτοιμάσθην, καὶ οὐκ ἐταράχθην τοῦ φυλάξασθαι τὰς ἐντολάς σου.

Εὐτρεπῆ

Ευτρεπῆ γὰρ ἐμαυτὸν πρὸς τὰς τῶν δεινῶν ἐμβολὰς καταστήσας, ἐκ τῆς ἀθρόας προσβολῆς οὐχ ὑπέμεινα ζάλην. τοιοῦτος ἦν ὁ μακάριος Δανιὴλ ὁ στόματα λεόντων χαλινώσας· τοιοῦτοι ἦσαν οἱ τρεῖς παῖδες, οἷς ἡ κάμινος δίαιτα δρόσου γέγονεν· οὕτως οἱ θαυμάσιοι Μακκαβαῖοι· τοιοῦτοι ἦσαν οἱ ἅγιοι ἀπόστολοι, προφῆται, καὶ μάρτυρες. οὕτως ἅπαντες τὰς τῶν δυσσεβῶν ἐνίκησαν προσβολάς. πρὸ γὰρ τῶν κινδύνων ἡτοίμαζον ἑαυτοὺς, διὰ τὴν τοῦ Θεοῦ ἀγάπην καθ᾽ ἡμέραν ἀποθνήσκοντες, πάντα ἐν δευτέρῳ ἔχοντες καὶ εἰς οὐδέν. τοῦτο καὶ ὁ Κύριος ἐν τοῖς ἁγίοις εὐαγγελίοις παρεγγυᾷ, γρηγορεῖτε, λέγων, ὅτι οὐκ οἴδατε ποίᾳ ὥρᾳ ὁ κλέπτης ἔρχεται.

61 Σχοινία ἁμαρτωλῶν περιεπλάκησάν μοι· καὶ τοῦ νόμου σου οὐκ ἐπελαθόμην.

Τὰς ἐπιβουλὰς ἤτοι δαιμόνων, ἤτοι ἀνθρώπων, σχοινία ἐκάλεσεν, ἐκ τῆς πλοκῆς τὴν ἀφορμὴν λαβὼν τῆς τροπῆς. οὕτω καὶ ὁ Ἠσαΐας· Οὐαὶ οἱ ἐπισπώμενοι τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν, ὡς σχοινίῳ μακρῷ. τούτων δέ, φησι, τῶν σχοινίων περιτεθέντων μοι οὐκ ἀπεσεισάμην τοῦ θείου νόμου τὴν μνήμην. σχοινία δὲ τῶν ἁμαρτωλῶν ληπτέον τὰς τῶν δαιμόνων προσβολάς, καὶ τοὺς πονηροὺς λογισμούς, τὰς σαρκικὰς κινήσεις. σειραῖς γὰρ τῶν ἰδίων ἁμαρτιῶν ἕκαστος σφίγγεται· καὶ ὅτε ἂν ἁμαρτήσῃ τις, ἐὰν μὴ συντόμως ἑαυτὸν ἀνακαλέσηται καὶ ἔλθῃ εἰς συναίσθησιν, εἰς ἑτέραν πάλιν καταπίπτει ἁμαρτίαν. οὕτως οὖν ἁμαρτήσας ὁ Κάϊν, τὸν ἴδιον ἀδελφὸν ἀποκτείνας, ψεῦδος ἔσχεν ἀκόλουθον, ὡς σχοινίον συμπεπλεγμένον. εἶπε γὰρ αὐτῷ ὁ Θεός· Ποῦ Ἄβελ ὁ ἀδελφός σου; καὶ αὐτὸς ἀπεκρίνατο· μὴ φύλαξ τοῦ ἀδελφοῦ μου εἰμί; καὶ ἐψεύσατο τῷ Θεῷ τῷ πάντα ἐρευνῶντι, καὶ τὰ βάθη τῶν καρδιῶν ἡμῶν. οὕτως ὁ Ἑβραῖος λαός, καθίσαντες φαγεῖν καὶ πιεῖν, ἀνέστησαν παίζειν, καὶ ἁμαρτίαν ἐφ᾽ ἁμαρτίᾳ συνείραντες, ἐμοσχοποίησαν εἰδωλολατρεύσαντες ἐν τῇ ἐρήμῳ. οὕτως οὖν καὶ ὁ Ἰούδας φιλάργυρος ὤν, προδότης τοῦ διδασκάλου ἐγένετο, καὶ τέλος ἀπήγξατο. ὁ δὲ Πέτρος ἀρνησάμενος, κλαύσας πικρῶς ἐπὶ τῇ ἀρνήσει, ἐδικαιώθη, μὴ προσθεὶς ἁμαρτίαν. οὕτως οὖν καὶ ἡμεῖς, ἀδελφοί, εἰ ἁμαρτάνομεν, ἐπιστρέψωμεν, καὶ μὴ γενώμεθα καταφρονηταί, ἵνα μὴ ἀκολουθήσῃ ἡμῖν ἁμαρτία ἐφ᾽ ἁμαρτίαν, ὡς σχοινίον μακρόν.

Ἡσα. ε. ιη.

Γεν. δ. θ.

Ἐξοδ. λβ. ϛ.

62 Μεσονύκτιον ἐξηγειρόμην, τοῦ ἐξομολογεῖσθαί σοι ἐπὶ τὰ κρίματα τῆς δικαιοσύνης σου. Οὐ γὰρ μεθ᾽ ἡμέραν μόνον, ἀλλὰ καὶ νύκτωρ, κατ᾽ αὐτὸ τὸ μεσαίτατον τῆς νυκτός, ἐν ᾧ μετὰ πλείονος ἡδονῆς ὁ ὕπνος τοῖς ἀνθρώποις ἐπέρχεται, ὑμνῶν σε διετέλουν, καὶ τὰς δικαίας σου ψήφους ἀνευφημῶν. παρεῖρηται οὖν, ὅτε πάντες τὴν ἀνάπαυσιν ἔχουσιν, ὅταν τῷ ὕπνῳ τὸ σῶμα ἀναπαύωνται, ἐξηγειρόμην τοῦ ἐξομολογεῖσθαί σοι ἐπὶ τὰ κρίματα τῆς δικαιοσύνης σου. ποῖα δὲ εἰσι ταῦτα; ὅτι μέλλει κρίνειν ἑκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ ἐν τῇ δευτέρᾳ αὐτοῦ παρουσίᾳ Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν. τοῦτο γάρ ἡ δικαιοσύνη. καὶ διδάσκει ἡμᾶς, ἵνα καὶ ἡμεῖς καὶ ἐν ἡμέρᾳ καὶ ἐν νυκτὶ ἐξομολογώμεθα καὶ παρακαλῶμεν τὸν Θεὸν ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν. λέγει γὰρ καὶ ὁ εὐαγγελιστὴς Λουκᾶς· Καὶ ἦν Ἰησοῦς διανυκτερεύων ἐν τῇ προσευχῇ τοῦ Θεοῦ, ἡμᾶς διδάσκων τοῦτο ποιεῖν. τοῦτο καὶ ὁ θεῖος ἀπόστολος μετὰ τοῦ Σίλα πεποίηκε. πεπεδημένος γὰρ σὺν τῷ Σίλᾳ, καὶ τῇ ποδοκάκκῃ προσδεδεμένος μετὰ αἰκίας καὶ μάστιγας τῇ προσευχῇ τὴν ὑμνῳδίαν ἐκέρασε, καὶ τῆς καλῆς ἀγρυπνίας ἐτρύγησε τὸν καρπόν. τῆς θείας γὰρ φιλοτιμίας ἀπέλαυσαν.

Ακ. ι. ιβ.

63 Μέτοχος ἐγώ εἰμι πάντων τῶν φοβουμένων σε, καὶ τῶν φυλασσόντων τὰς ἐντολάς σου. Ὁ δὲ Σύμμαχος ἀντὶ τοῦ μέτοχος, συνημμένος εἴρηκεν· ὁ δὲ Σύρος, φίλος. Ἀποστρεφόμενος γὰρ τοὺς τἀναντία τοῖς σοῖς νόμοις πραττομένους, κοινωνοὺς εἶχον καὶ συνήθεις τοὺς τὸν σὸν φόβον περὶ πολλοῦ ποιουμένους καὶ βιοτεύειν ἐννόμως

νόμως περιαιρουμένοις. τοῦτο καὶ ἐν ἑτέρῳ ἔφη ψαλμῷ· Ἐμοὶ δὲ λίαν ἐτιμήθησαν οἱ φί- Ψαλ. ρλη. ιζ.
λοι σου, ὁ Θεός. παροιμιακῶς οὕτω ἠκούσαμεν, Ὁ συμπορευόμενος σοφοῖς, σοφὸς ἔσται· ὁ Παροιμ. ιγ. κ.
δὲ συμπορευόμενος ἄφροσι, γνωσθήσεται). ὅσοι οὕτω τὴν φιλοξενίαν τοῦ Ἀβραὰμ κέ-
κτηνται, μέτοχοι τούτου γεγόνασιν· ὡσαύτως τοῦ Ἠλιοῦ τὸν ζῆλον, Μωϋσέως καὶ Δαβὶδ τὴν
5 πρᾳότητα. ἐπεὶ ὅσοι μιμηταὶ κακῶν γεγόνασιν ἔργων, ἀκούουσιν, Εἰ ἐθεώρεις κλέπ- Ψαλμ. μθ. ιη.
την, συνέτρεχες αὐτῷ, καὶ μετὰ μοιχοῦ τὴν μερίδα σου ἐτίθεις. μὴ οὕτω γινώμεθα, ἀ-
δελφοί, συμμέτοχοι τούτων, ἀλλὰ τῶν τὰ ἀγαθὰ πραξάντων. πολλαχῶς γὰρ ἀπο-
λώλασί τινες ἁμαρτίας ποιοῦντες, καὶ ἑτέροις μετ' αὐτῶν συναπολλύντες. ἀλλ' ὅταν
τις προσκαλῆται ὑμᾶς πρὸς ἁμαρτίαν, ἀποκρίθητε αὐτῷ· Οὐκ ἐκάθισα μετὰ συν- Ψαλ. κε. δ.
10 εδρίου ματαιότητος, καὶ μετὰ παρανομούντων οὐ μὴ εἰσέλθω, καὶ ποιοῦντας παραβά-
σεις ἐμίσησα.

64 Τοῦ ἐλέους Κυρίου πλήρης ἡ γῆ· τὰ δικαιώματά σου δίδαξόν με.

Ἐπὶ πάντας, φησί, πλουσίως ἐγχέεις τὰς τοῦ ἐλέους σου πηγάς, καὶ ἀνατέλλεις τὸν ἥ- ἢ ἀναχέεις
λιόν σου ἐπὶ πονηροὺς καὶ ἀγαθούς, καὶ βρέχεις ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους, καὶ οὐκ ἐπάγεις τὴν
15 ὀργὴν καθ' ἑκάστην ἡμέραν· ἀλλὰ φέρεις μὲν τοὺς διορύττοντας γάμους ἀλλοτρίους, καὶ τοὺς
αἵματι μιαινομένους ἀδίκῳ, καὶ ἄλλους σφετεριζομένους τὰ μὴ προσήκοντα, καὶ τοὺς βλασ-
φημίαις τὴν γλῶτταν μολύνοντας, καὶ ἄλλους ἄλλο τι τῶν παρανόμων τολμῶντας. το-
σαύτῃ τοίνυν φιλανθρωπίᾳ χρώμενος, κἀμὲ ταύτης ἀξίωσον, δέσποτα, τὴν τῶν δικαιω-
μάτων παρέχων τὴν γνῶσιν. ὅμοιον τοίνυν καὶ ὁ προφήτης Ἠσαΐας λέγει· Γῆ σύμπασα Ησ. ια. θ.
20 γνώσεται τὸν Κύριον. καὶ γὰρ ἐπὶ τῆς γῆς Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ἐλθόντος, πάντα τὰ πέ-
ρατα τῆς χάριτος αὐτοῦ ἐνεπλήσθη, καὶ τὰ δικαιώματα αὐτοῦ ἐδιδάχθησαν παρὰ τῶν
αὐτοῦ μαθητῶν. ἔχει δὲ καὶ ἑτέραν ἔννοιαν ὁ λόγος, ὅτι τοῦ ἐλέους αὐτοῦ πάντες ἀπολαύομεν.
βρέχει γὰρ ἐπὶ δικαίους καὶ ἁμαρτωλούς, καὶ μακροθύμως φέρει ἐπὶ ταῖς ἁμαρτίαις ἡμῶν,
καὶ οὐκ ἐπάγει ὀργήν.

25 65 Χρηστότητα ἐποίησας μετὰ τοῦ δούλου σου, Κύριε, κατὰ τὸν λόγον σου. Πεῖραν
τῆς σῆς ἔλαβον ἀγαθότητος, διόπερ αὖθις ταύτης ἀπολαῦσαι παρακαλῶ, καὶ κατὰ τοὺς
σοὺς διαβιῶναι νόμους ἀντιβολῶ. ἐπεὶ δὲ τοῦ ἐλέους σου πεπλήρωται ἡ γῆ, χρηστότη-
τα ἐποίησας μετὰ τοῦ ἀνθρωπείου γένους, καθὼς ἐπηγγείλω διὰ τῶν προφητῶν σου. ἀ-
γαθὸς δὲ οὕτω ὁ Θεὸς ἀγαθὰ ἡμῖν ἐδωρήσατο, καὶ ἁμαρτανόντων ἡμῶν παιδεύει ἡμᾶς
30 πρὸς νουθεσίαν ἐπιστρέφων. Ὃν γὰρ ἀγαπᾷ Κύριος, παιδεύει· μαστιγοῖ δὲ πάντα υἱόν, ὃν Παροιμ. γ. ιβ.
παραδέχεται, κατὰ τὸν παροιμιακὸν λόγον. οὐκοῦν πταίομεν, καὶ δικαίως σωφρονίζει, ἵνα
ἐπιστρέφωμεν ἐκ τῆς ὁδοῦ τῆς πονηρᾶς. γέγραπται γάρ· Καὶ ὁ λαὸς οὐκ ἐπεστράφη ἕως Ησ. θ. ιγ.
ἐπλήγη. καὶ διδασκόμεθα διὰ τῆς χρηστότητος αὐτοῦ καὶ παιδείαν καὶ γνῶσιν, καὶ ἐν ταῖς
ἐντολαῖς αὐτοῦ πιστεύειν ἡμῖν τὴν σωτηρίαν δοθήσεσθαι. 66 Χρηστότητα καὶ παι-
35 δείαν καὶ γνῶσιν δίδαξόν με· ὅτι ταῖς ἐντολαῖς σου ἐπίστευσα. Οἶδεν ὁ προφήτης
τῆς παιδείας τὸ χρήσιμον· καὶ ὅτι φιλανθρωπίᾳ χρώμενος ὁ δεσπότης, ταύτην ἐπι-
φέρει τοῖς ἀνθρώποις· οὗ δὴ χάριν ταύτης μεταλαχεῖν ἀξιοῖ. χρηστότητι γὰρ χρώμενος ὁ
Θεός, τὴν παιδείαν ἐπάγει· ἡ δὲ παιδεία, τὴν γνῶσιν. οὕτω καὶ ὁ προφήτης Ἱερεμίας Ιερ. ι. κδ.
ἀντιβολεῖ· Παίδευσον ἡμᾶς, Κύριε, πλὴν ἐν κρίσει, καὶ μὴ ἐν θυμῷ, ἵνα μὴ ὀλιγοστοὺς
40 ποιήσῃς ἡμᾶς. οὕτω καὶ ἄρρωστος ὑγείαν ποθῶν, καὶ σιδήρου τομὴν καὶ καυστῆρα ἐπιζητεῖ.
Εἶτα διδάσκει, πόθεν ἔγνω τῆς παιδείας τὸ χρήσιμον.

67 Πρὸ τοῦ με ταπεινωθῆναι, ἐγὼ ἐπλημμέλησα· διὰ τοῦτο τὸ λόγιόν σου ἐφύ-
λαξα. Ἐπειδὴ εὐημερῶν ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ καὶ πλουτῶν πάντως ἥμαρτον (τοῦ-

τὸ γὰρ δηλοῖ, περὶ τοῦ με ταπεινωθῆναι. ὁ πλοῦτος γὰρ πάντως ἐξ ἀδικίας συνάγεται) ἀλλ' ἐπίστρεψόν με, ἵνα φυλάξω τοὺς λόγους σου. ἐγὼ γάρ, φησιν, ἐμαυτὸν εἰς παιδείαν παρεζεύξησα. ἀδικίας γὰρ ἐλευθέρα τῆς τιμωρίας ἡ ψῆφος. τῇ ἁμαρτίᾳ ἠκολούθησεν ἡ παιδεία, τῇ δὲ παιδείᾳ τῶν νόμων ἡ φυλακή. ἠῤῥώστησα, ἐτμήθην, ἐῤῥώσθην. 68 Χρηστὸς εἶ σύ, Κύριε. Τῷ ὄντι γὰρ χρηστὸς ὑπάρχεις καὶ φιλάνθρωπος, ἀγαθός τε καὶ καθ' ὑπερβολὴν ἀγαθός· καὶ τῇ σῇ ἀγαθότητι ἐν τοῖς δικαιώμασί σου διατήρησόν με. παρὰ σοῦ γάρ ἐστι πάντα σωτήρια.

Καὶ ἐν τῇ χρηστότητί σου δίδαξόν με τὰ δικαιώματά σου. Διὰ τοῦτο θαῤῥῶν αἰτῶ παρὰ σοῦ λαβεῖν τὴν σῶν δικαιωμάτων τὴν γνῶσιν.

69 Ἐπληθύνθη ἐπ' ἐμὲ ἀδικία ὑπερηφάνων· ἐγὼ δὲ ἐν ὅλῃ καρδίᾳ μου ἐξερευνήσω τὰς ἐντολάς σου. Πάντες οἱ μὴ φυλάσσοντες τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ, καὶ καταπαιρόμενοι κατὰ τῆς γνώσεως αὐτοῦ, οὗτοί εἰσιν ὑπερήφανοι. καὶ εἰ καὶ μέσον τούτων ἀνθρώπων ἀναστρέφομαι, φησιν, ἀλλ' οὔπω τούτοις οὐκ ἐπακολουθήσω, ἀλλ' ἐξερευνήσω ἐν ὅλῃ καρδίᾳ μου τὰς ἐντολάς σου, μένων πεπαγιωμένος ἐν αὐταῖς. οἱ μὲν γὰρ ἀλαζονείᾳ χρώμενοι, πᾶν εἶδος ἐπιβουλῆς καταλύουσι κατ' ἐμοῦ· ἀλλ' ὅμως πρὸς τὴν αὐτῶν παρανομίαν οὐκ ἐρεθίζομαι, ταῖς σαῖς ἐντολαῖς ῥυθμιζόμενος. ταῦτα δὲ πρὸς νουθεσίαν ἡμῶν ἐγράφησαν, ἵνα ὦμεν ἐῤῥιζωμένοι καὶ τεθεμελιωμένοι εἰς τὸ ἀγαθόν.

Ησ. ς. 70 Ἐτυρώθη ὡς γάλα ἡ καρδία αὐτῶν· ἐγὼ δὲ τὸν νόμον σου ἐμελέτησα.

Ἔοικε τοῦτο τῷ προφητικῷ ῥητῷ, Ἐπαχύνθη γὰρ ἡ καρδία τοῦ λαοῦ τούτου, καὶ τοῖς ὠσὶ βαρέως ἤκουσαν, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν ἐκάμμυσαν. ἔοικε δὲ καὶ τοῖς ἐν ἐξόδῳ περὶ τοῦ Φαραὼ εἰρημένοις· Καὶ ἐσκληρύνθη ἡ καρδία Φαραώ. (Ἐξοδ. ζ. κβ.) οἱ οὖν Ἰουδαῖοι, ὡς τυροὺς ἐπάγησαν· ὁ δὲ τῶν ἀποστόλων χορὸς καὶ οἱ πιστεύσαντες δι' αὐτῶν, ἐν μελέτῃ τῶν λόγων τοῦ Θεοῦ ἀναστρέφονται, τῷ εὐαγγελίῳ τοῦ Θεοῦ πειθαρχήσαντες. ἐκεῖνοι μὲν οὕτω, φησιν, ἀντίτυπον ἐσχήκασι τὴν καρδίαν, οὗτοι τὸ ἁπαλὸν αὐτῆς σκληρὸν ἐργασάμενοι, καὶ καθάπερ γάλα πήξαντες καὶ τυρώσαντες· ἐγὼ δὲ τῇ μελέτῃ τοῦ νόμου τοῦ σοῦ προσέτηκα.

71 Ἀγαθόν μοι ὅτι ἐταπείνωσάς με· ὅπως ἂν μάθω τὰ δικαιώματά σου.

Χαίρειν ὁ προφήτης ὁμολογεῖ τοῖς αὐστηροτέροις τοῦ ἰατροῦ φαρμάκοις, τὴν ἐντεῦθεν γενομένην καταμαθὼν ὑγείαν. ἀνωτέρω μὲν γὰρ εἶπε, πρὸ τοῦ με ταπεινωθῆναι ἐγὼ ἐπλημμέλησα· ἐνταῦθα δὲ λέγει, ἀγαθόν μοι ὅτι ἐταπείνωσάς με. πρὸς παιδείαν γὰρ καὶ ἐπιστροφὴν περιπίπτει τις εἰς θλίψεις καὶ συμφοράς· καὶ οἱ ἐν ὑπομονῇ ταύτας δεχόμενοι λέγουσιν· ἀγαθόν μοι ὅτι ἐταπείνωσάς με, ἵνα τὰ δικαιώματά σου μάθω. 72 Ἀγαθός μοι ὁ νόμος τοῦ στόματός σου ὑπὲρ χιλιάδας χρυσίου καὶ ἀργυρίου. Εἰ γὰρ καὶ τῆς βασιλείας ὑπὸ τοῦ παιδὸς ἐξηλάθην, ἀλλὰ διὰ τῆς παιδείας τὸν σὸν νόμον ἀνελαβόμην, ὃν τοῦ πλούτου παντὸς τιμιώτερον ἔχω. ὁ αὐτὸς δὲ προφήτης ἐν τοῖς ἐπιοῦσι λέγει, ἀγαλλιάσομαι ἐγὼ ἐπὶ τὰ λόγιά σου, ὡς εὑρίσκων σκῦλα πολλά· ὧδε δὲ λέγει, ὑπὲρ χιλιάδας χρυσίου καὶ ἀργυρίου ἀγαθώτερός μοι ὁ νόμος σου, ἡμᾶς ἀσφαλιζόμενος, ἵνα τοῦτον τηρῶμεν· τοῦτ' ἔστι τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ, καὶ ταύτας φυλάττωμεν, καὶ ἐν αὐταῖς ἀναστρεφώμεθα. ἐν αἷς ἀξιωθείητε, ἀδελφοί, τὸν βίον ὑμῶν διευθύνειν· ἵνα κατοπτεύσητε ἐν τοῖς ἀποκειμένοις αἰωνίοις ἀγαθοῖς, καὶ ἐν τῷ νῦν αἰῶνι φυλαχθείητε ἀπὸ πάσης κακίας καὶ ἁμαρτίας, χάριτι καὶ οἰκτιρμοῖς Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, ᾧ πρέπει ἡ δόξα καὶ ἡ τιμὴ σὺν τῷ πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι, νῦν καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

73 ΑΙ ΧΕΙΡΕΣ ΣΟΥ ΕΠΟΙΗΣΑΝ ΜΕ ΚΑΙ ΕΠΛΑσάν με· Συνέτισόν με, καὶ μαθήσομαι τὰς ἐντολάς σου.

Ὁ Προφήτης Δαβὶδ πολλῶν ἐν πείρᾳ γεγονὼς πραγμάτων, ἀρχοντικῆς ἐξουσίας, βασιλείας, πλούτου, δόξης, τιμῆς, τρυφῆς καὶ πολέμων ἀνδραγαθίας, πάντα σκύβαλα ἡγησάμενος, εἰς τὸ ὄντως ἐραστὸν καὶ ἐφετὸν καὶ ἀγαπητὸν ἀπέβλεψεν, εἰπών· ἀγαθός μοι ὁ νόμος τοῦ στόματός σου ὑπὲρ χιλιάδας χρυσίου καὶ ἀργυρίου. καὶ ἡμεῖς ἀδελφοὶ (πρὸς νουθεσίαν γὰρ ἡμῶν ταῦτα προεγράφη) πάντα εἰς οὐδὲν λογισάμενοι, τὸν νόμον καὶ τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ φυλάξωμεν. δεῖξαι δὲ θέλων, ὅσης τιμῆς ἠξίωται ὁ ἄνθρωπος, μελῳδήσας ἔφη· αἱ χεῖρές σου ἐποίησάν με καὶ ἔπλασάν με. λόγῳ γὰρ τὰ πάντα συνέστησεν ὁ Θεός, καὶ παρήγαγεν ἐξ οὐκ ὄντων εἰς τὸ εἶναι. ποιήσας γὰρ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν εἶπε, Γενηθήτω φῶς, καὶ ἐγένετο φῶς· καὶ γενηθήτω στερέωμα, καὶ ἔστω διαχωρίζον ἀνὰ μέσον ὕδατος καὶ ὕδατος, καὶ βλαστησάτω ἡ γῆ βοτάνην χόρτου, καὶ γενηθήτωσαν φωστῆρες ἐν τῷ στερεώματι τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἐξαγαγέτω τὰ ὕδατα ἑρπετὰ ψυχῶν ζωσῶν, καὶ ἐξαγαγέτω ἡ γῆ ψυχὴν ζῶσαν, κτήνη, ἑρπετά, θηρία κατὰ γένος αὐτῶν. τὸν δὲ ἄνθρωπον, χοῦν λαβὼν ἀπὸ τῆς γῆς, ἔπλασεν. ὁ τοίνυν προφήτης πνεύματι θείῳ κινούμενος, τῆς περὶ τὴν ἀνθρωπείαν φύσιν φιλοστοργίας ἀναμιμνήσκει τὸν ποιητήν. λόγῳ γὰρ ἅπαντα τεκτηνάμενος αὐτὸς λέγεται διαπλάσαι τῶν ἀνθρώπων τὴν φύσιν, οὐ χερσὶ χρησάμενος (ἀσώματος γὰρ καὶ ἀσχημάτιστος· Πνεῦμα γὰρ ὁ Θεός, κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου φωνήν) ἀλλὰ τὴν πλείονα περὶ τόδε τὸ ποίημα διάθεσιν ἐνδειξάμενος καὶ οἰκείωσιν, ἣν ἔχομεν ἡμεῖς οἱ ἄνθρωποι. κατ' εἰκόνα γὰρ αὐτοῦ ἐκτίσθημεν. διὸ καὶ αὐτὸ τὸ ζῶον ὁ ἄνθρωπος μόνος συνετίζεται. ἱκετεύει τοίνυν τὸν διαπλάσαντα χορηγῆσαι τῷ ποιήματι σύνεσιν. ἐπήγαγε γάρ·

Συνέτισόν με, καὶ μαθήσομαι τὰς ἐντολάς σου· 74 Οἱ φοβούμενοί σε ὄψονταί με, καὶ εὐφρανθήσονται, ὅτι εἰς τοὺς λόγους σου ἐπήλπισα. Πρόφασίς, φησιν, εὐφροσύνης τοῖς εὐσεβέσι γενήσομαι, ἐλπίσας εἰς σέ, καὶ κατάλληλον εὑρὼν τῇ ἐλπίδι τὸ τέλος. καὶ ὥσπερ χαίρει ὁ Θεὸς ἐπὶ ἑνὶ ἁμαρτωλῷ μετανοοῦντι κατὰ τὴν κυριακὴν φωνήν, Οἱ δίκαιοι ὡς μιμηταὶ αὐτοῦ ὄντες, εὐφραίνονται ἐπὶ ἀνδρὶ συνετῷ καὶ ἐλπίζοντι εἰς τοὺς λόγους τοῦ Θεοῦ. **75 Ἔγνων, Κύριε, ὅτι δικαιοσύνη τὰ κρίματά σου, καὶ ἀληθείᾳ ἐταπείνωσάς με.** Ταῦτα διαφόρως λέγει, τὴν οἰκείαν εὐγνωμοσύνην δεικνύς. οἶδα, φησιν, ἀκριβῶς, ὡς ὀρθῶς μου καὶ δικαίως κατεψηφίσω, καὶ ταῖς παντοδαπαῖς περιέβαλες συμφοραῖς. ἁμαρτανόντων γὰρ ἡμῶν ἐστιν ὅτε ὁ Θεὸς ὀργίζεται, ἔστι δὲ ὅτε καὶ μακροθυμεῖ, ἐκδεχόμενος ἡμῶν τὴν μετάνοιαν. ἵνα οὖν μὴ ἐπιμένωμεν τῇ ἁμαρτίᾳ, πρὸς παίδευσιν καὶ διόρθωσιν ἡμῶν ἐπάγει ὀργήν, καὶ κρίνει δικαίως. γέγραπται γὰρ διὰ τοῦ προφήτου· Ἐν θυμῷ μικρῷ ἐπάταξά σε, καὶ ἐν ἐλέει αἰωνίῳ δοξάσω σε. καί, Κύριος ἀλγεῖν ποιεῖ, καὶ πάλιν ἀποκαθίστησι. καί, Ὁ λαὸς οὐκ ἐπεστράφη, ἕως ἐπλήγη. ἀληθείᾳ γὰρ ἐπιφέρει συμφορὰς καὶ θλίψεις. τοῦτο γὰρ δηλοῖ τὴν ταπείνωσιν.

76 Γενηθήτω δὴ τὸ ἔλεός σου, τοῦ παρακαλέσαι με.

Φιλανθρωπίας γὰρ λοιπὸν καὶ ψυχαγωγίας καιρός. ἔλεος οὖν τοῦ Θεοῦ, ἡ ἐν σαρκὶ παρουσία Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν. Ἐποίησε γὰρ μεθ' ἡμῶν ἔλεος, καὶ αὐτός ἐστι παράκλητος πρὸς τὸν πατέρα, καὶ ἱλασμὸς τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν, ὥς φησιν Ἰωάννης ὁ ἀπόστολος. Καὶ

ἄλλον

[Marginal references: Γεν. α. γ. ς. — Ιω. δ. κδ. — Λουκ. ιε. ζ. — Ησ. νδ. η. καὶ — Ιὼβ ε. ιη. — Ησ. θ. ιγ. — α. Ιω. β. α. β. — Ιω. ιδ. ις.]

ἄλλον παράκλητον ἐπηγγείλατο, τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. αὐτὸς γὰρ εἶπε τοῖς μαθηταῖς· Ὅταν ἔλθῃ ὁ παράκλητος, τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ἐκεῖνος μαρτυρήσει περὶ ἐμοῦ. αἰτεῖται οὖν ὁ προφήτης γενηθῆναι τὸ ἔλεος τοῦτο εἰς τὸ ἀνθρώπινον γένος, καθὼς ἐπηγγείλατο διὰ τῶν πατριαρχῶν, τοῦ νόμου καὶ προφητῶν. τοῦτο γάρ ἐστι·

Ἰω. ιε. κϛ.

Κατὰ τὸ λόγιόν σου τῷ δούλῳ σου. Τοῖς γὰρ μετανοίᾳ χρωμένοις τὴν σωτηρίαν ἐπηγγείλω. τοῦτο καὶ διὰ Ἡσαΐου ἔφη· Ὅταν ἀποστραφεὶς στενάξῃς, τότε σωθήσῃ. καὶ διὰ τοῦ Ἱερεμίου βοᾷ· Ἐπιστράφητε πρός με, καὶ ἐπιστραφήσομαι πρὸς ὑμᾶς.

Ἡσ. λ. ιε. Ἱερ. δ. α.

77 Ἐλθέτωσάν μοι οἱ οἰκτιρμοί σου, καὶ ζήσομαι· ὅτι ὁ νόμος σου μελέτη μού ἐστι.

Νεκρὸν ἑαυτὸν ἡγεῖται, τῆς θείας ἐστερημένος εὐμενείας· οὗ δὴ χάριν ὥσπερ ἀναβιῶναι διὰ τῆς θείας φιλανθρωπίας παρακαλεῖ. αὐτοὺς οὖν τοὺς οἰκτιρμοὺς λέγει, οὓς δέδωκεν ἡμῖν ὁ Κύριος ἐπὶ τῇ παρουσίᾳ αὐτοῦ, τοὺς εὐαγγελικοὺς λόγους, τὰ ἀποστολικὰ διδάγματα· ἵνα ἐν τούτοις ζῶντες ἔχωμεν αὐτὰ μελέτην διαπαντός.

78 Αἰσχυνθήτωσαν ὑπερήφανοι, ὅτι ἀδίκως ἠνόμησαν εἰς ἐμέ· ἐγὼ δὲ ἀδολεσχήσω ἐν ταῖς ἐντολαῖς σου. Οὐκ ἐπαρᾶται τοῖς ἐχθροῖς, ἀλλὰ ὑπερεύχεται τούτων. ἡ γὰρ αἰσχύνη τὴν σωτηρίαν πραγματεύεται. ἧς ἐκεῖνοι ἀπήλαυσαν ἰατρείας, κἀκείνους τυχεῖν ἀξιοῖ. ὑπερηφανεύθη οὖν ὁ διάβολος καὶ αἱ ὑπ' αὐτὸν ἀντικείμεναι δυνάμεις κατὰ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους διὰ τῆς παραβάσεως· ἀλλ' οὖν ᾐσχύνθησαν ἐπὶ τῇ παρουσίᾳ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν. αὐτοὶ γὰρ ἔλεγον· Ἐπίτρεψον ἡμῖν ἀπελθεῖν εἰς τὴν ἀγέλην τῶν χοίρων· καὶ, τί ἡμῖν καὶ σοὶ, υἱὲ τοῦ Θεοῦ; ἦλθες πρὸ καιροῦ βασανίσαι ἡμᾶς; τὸ δὲ, ἀδολεσχήσω ἐν ταῖς ἐντολαῖς σου, ὁ μὲν τῶν ἑρμηνευτῶν ἐξέδωκε, διηγούμενος ἐν ταῖς ἐντολαῖς σου· ὁ δὲ, λαλήσω· ἕτερος δὲ, ὁμιλήσω.

Ματ. λα. κϛ.

79 Ἐπιστρεψάτωσάν με οἱ φοβούμενοί σε, καὶ οἱ γινώσκοντες τὰ μαρτύριά σου.

Ὡς πόῤῥω που τοῦ χοροῦ τῶν δικαίων διὰ τὴν ἁμαρτίαν γενόμενος, καὶ πάντων αὐτὸν τῷ Θεῷ παραπλησίως ἀποστραφέντων, ἱκετεύει πάλιν αὐτοῖς ἑνωθῆναι, καὶ τὴν πρὸς αὐτοὺς κοινωνίαν ἀπολαβεῖν. τοῦτο γὰρ ὁ Σύμμαχος σαφέστερον πως ἐδήλωσεν· Ἀναστρεψάτωσάν με οἱ φοβούμενοί σε. Ὁ δὲ προφήτης ἐκ προσώπου τοῦ ἀνθρωπίνου γένους διαλέγεται. οἱ γὰρ ἀπόστολοι ὡς οἱ φοβούμενοι τὸν Θεὸν ἐπέστρεψαν πάντα τὰ ἔθνη εἰς ἐπίγνωσιν τῆς ἀληθείας. εἶπε γὰρ αὐτοῖς ὁ Κύριος· Πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη. αὐτοὶ γὰρ τῷ ὄντι ἔγνωσαν τὰ μαρτύρια τοῦ Θεοῦ.

Ματθ. κη. ιθ.

80 Γενηθήτω ἡ καρδία μου ἄμωμος ἐν τοῖς δικαιώμασί σου, ὅπως ἂν μὴ αἰσχυνθῶ. Μώμου παντὸς ἐλευθέραν καρδίαν ἔχειν ἐφίεται. ἡ τοιαύτη γὰρ αἰσχύνης ἀπήλλακται. διά τοι τοῦτο καὶ εὐθὺς ἀρξάμενος τοῦ ψαλμοῦ, τοὺς ἀμώμους ἐμακάρισε. πότε οὖν ἐστιν ἄμωμος ἡ καρδία ἡμῶν, ἢ ὅτε ἀνεγεννήθημεν δι' ὕδατος καὶ πνεύματος, καὶ καθαροὶ γεγόναμεν ψυχῇ καὶ σώματι, καὶ διὰ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος ἐν τοῖς δικαιώμασι τοῦ Θεοῦ πολιτευόμεθα, ἵνα μὴ αἰσχυνθῶμεν, ὅτε οἱ δίκαιοι εἰς ζωὴν ἑαυτῶν καὶ δόξαν ἀναστήσονται, οἱ δὲ ἁμαρτωλοὶ εἰς αἰσχύνην αἰώνιον; ἐπεὶ καὶ ἐν τῷδε τῷ βίῳ αἰσχύνη ἐστὶ χριστιανῷ, λέγεσθαι πόρνον, ἢ ἀδικητὴν, ἢ λοίδορον, ἢ ἐπίορκον, ἢ μισάδελφον, ἢ μέθυσον, ἢ φλύαρον, ἢ ψεύστην, ἤ τι τοιοῦτον.

81 Ἐκλείπει εἰς τὸ σωτήριόν σου ἡ ψυχή μου, εἰς τοὺς λόγους σου ἐπήλπισα.

Οἱ σφόδρα τι ποθοῦντες, καὶ ἐστερημένοι τοῦ ποθουμένου, ἐκλείπειν φασίν. οὕτως οἵ τινα τῶν γνωρίμων ἐξ ἀποδημίας προσμένοντες, ἱμείρειν μὲν ἀεὶ, κατατήκεσθαι δὲ τῷ πόθῳ διαμαρτάνοντες· οὕτως οἱ ἄγαν διψῶντες καὶ ἀπονίζοντες ὕδατος· οὕτω καὶ οἱ συμφοραῖς τισι προσταλαιπωροῦντες καὶ τὴν θείαν εὐμένειαν προσμένοντες, ἀναβαλλομένην

μένην ταύτην ὁρῶντες ἐκλείπουσι. σωτήριον οὖν τοῦ ἀνθρωπείου γένους ἐστὶν ἡ τοῦ ἑνὸς τῆς ἁγίας τριάδος πρὸς ἡμᾶς συγκατάβασις· ἐπεὶ καὶ ἐν ἑτέρῳ ψαλμῷ λέγει· Δεῖξον ἡμῖν, Κύριε, τὸ ἔλεός σου, καὶ τὸ σωτήριόν σου δῴης ἡμῖν. οὕτως οὖν καὶ αὐτὸς τοῦτο τὸ σωτήριον, ὃ ἀπέκειτο, ηὔχετο τάχιον γενέσθαι. 82 Ἐξέλιπον οἱ ὀφθαλμοί μου εἰς τὸ λόγιόν σου, λέγοντες πότε παρακαλέσεις με; Λόγιον καὶ ἡ ὑπόσχεσις ἡ θεία καλεῖται, καὶ ἡ θεόπνευστος γραφή. ἐκλείπει τοίνυν οὐ μόνον ὁ τὴν ὑπόσχεσιν θείαν ἀναμένων, καὶ τὴν λύσιν τῶν ἐπικειμένων κακῶν προσδεχόμενος, ἀλλὰ καὶ ὁ τοῖς θείοις ἐντυγχάνων λογίοις, καὶ τὴν τούτων διάνοιαν καταμαθεῖν ἀκριβῶς ἐφιέμενος, καὶ παράκλησιν καὶ ψυχαγωγίαν ὑπολαμβάνει τὴν εὕρεσιν. ἐπιτείνει οὖν τὸν λόγον, ἐκδεχόμενος ταύτην τὴν παράκλησιν, ἥτις ἐστὶν ὁ εὐαγγελικὸς λόγος. αὐτὸς γὰρ ὁ Σωτὴρ ἐλθὼν, παρεκάλεσεν ἡμᾶς εἰπών· Δεῦτε πρός με πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορτισμένοι κἀγὼ ἀναπαύσω ὑμᾶς. καὶ, ὁ ζυγός μου χρηστὸς, καὶ τὸ φορτίον μου ἐλαφρόν ἐστιν.

[Ψαλ. πδ. ζ.] [Ματθ. ια. κη.]

83 Ὅτι ἐγενήθην ὡς ἀσκὸς ἐν πάχνῃ· τὰ δικαιώματά σου οὐκ ἐπελαθόμην.

Ὁ ἀσκὸς θερμαινόμενος χαυνοῦται, καὶ φυσώμενος ἐξογκοῦται· ἐν δὲ τῇ πάχνῃ σκληρύνεται καὶ πήγνυται. οἱ οὖν τὸν εὐαγγελικὸν λόγον δεξάμενοι, πᾶσαν τρυφὴν καὶ σωμάτων χαυνώσεις καὶ ὀγκώσεις ἀποβάλλονται, καὶ βιοῦσι κατὰ τήνδε τὴν ζωὴν ἐν σεμνότητι καὶ ἐν εὐλαβείᾳ καὶ ἐγκρατείᾳ. οὕτω γάρ ἐστιν ἡ τοῦ σώματος φύσις· χαυνοῦται μὲν τῇ τρυφῇ καὶ ἐξογκοῦται, καὶ κατὰ τῆς ψυχῆς ἐξανίσταται, τῇ δὲ ἀσκητικῇ κακουχίᾳ ταπεινοῦται καὶ πιέζεται). καὶ τούτου μάρτυς ὁ Παῦλος βοῶν· Ἀλλ' ὑπωπιάζω μου τὸ σῶμα καὶ δουλαγωγῶ, μήπως ἄλλοις κηρύξας, αὐτὸς ἀδόκιμος γένωμαι. τοιγαροῦν καὶ ὁ προφήτης ἐπεὶ διωκόμενος ὑπὸ τοῦ Σαοὺλ κρείττων ἦν τῶν παθῶν, εἰρήνης δὲ ἀπολαύσας, τοῖς ἀπὸ τῆς τρυφῆς ἐβλάβη σκιρτήμασι, ταπεινώσας τὸ σῶμα, τῶν θείων νόμων τὴν μνήμην ἀνενεώσατο.

[α. Κορ. θ. κζ.]

84 Πόσαι εἰσὶν αἱ ἡμέραι τοῦ δούλου σου; πότε ποιήσεις μοι ἐκ τῶν καταδιωκόντων με κρίσιν; Ὀλίγαι οὖν εἰσιν αἱ ἡμέραι τῆς ζωῆς ἡμῶν, καὶ καταδιωκόμεθα ὑπὸ λογισμῶν πονηρῶν καὶ ὑπὸ σαρκικῶν ἐπιθυμιῶν καὶ τῶν τοῦ κόσμου φροντίδων. Ἡ γὰρ σὰρξ κατὰ τοῦ πνεύματος ἀγωνίζεται, ὥς φησιν ὁ ἀπόστολος. Αἱ γὰρ ἡμέραι τῶν ἐτῶν ἡμῶν ἐν αὐτοῖς ἑβδομήκοντα ἔτη. πότε τοίνυν μοι δικάσεις, καὶ τῶν δυσμενῶν ἀπαλλάξεις; κρῖνον οὖν, καὶ ταῦτα ἀπόδιωξον ἀφ' ἡμῶν. 85 Διηγήσαντό μοι παράνομοι ἀδολεσχίας, ἀλλ' οὐχ ὡς ὁ νόμος σου, Κύριε. Τῷ μὲν προφήτῃ οἱ ἐχθροὶ ἀνελεῖν συνεβούλευσαν· αὐτὸς δὲ τῷ θείῳ νόμῳ πειθόμενος, τὴν θείαν ψῆφον ἀνέμενεν. ἀλλὰ καὶ ἡμῖν τῶν λογίων τούτων ἡ διδασκαλία χρησιμωτάτη. προσήκει τοίνυν φεύγειν οὐ μόνον τοὺς Ἑλλήνων μύθους καὶ τὴν Ἰουδαίων ἀπιστίαν, ἀλλὰ καὶ τῶν αἱρετικῶν τὰ βλάσφημα δόγματα. ἐπεὶ καὶ Ἰουδαῖοι καὶ Ἕλληνες καὶ αἱρετικοὶ διηγοῦνται, καὶ δοκοῦσιν ὡς διδάσκαλοι, τὸ ψεῦδος ἔχοντες εἰς συνασπισμὸν, καὶ οὐδὲν ἐκ τῶν θείων γραφῶν φθέγγονται. εἰ δὲ καὶ φθέγγονται, κατὰ τὰς ἰδίας ἐπιθυμίας, ἀλλ' ὡς παράνομοι καταφλυαροῦσι καὶ ἐξαπατῶσιν· ὅτι καὶ ἐν τῇ γενεᾷ ἡμῶν γέγονε τοῦτο. οἱ χριστιανοκατήγοροι, ἤγουν εἰκονοκλάσται, πολλοὺς συνήρπασαν, καὶ οἱ παυλικιανοὶ οἱ μετέχοντες τῆς αἱρέσεως τῶν μανιχαίων. οὐδὲ γὰρ ἐκ τῶν θείων γραφῶν ἐλάλησαν, ἀλλὰ τῷ ψεύδει συγκαλύπτονται), καὶ αὐτῷ διϊσχυρίζονται. ἡμεῖς δὲ οἱ τὸ εὐαγγέλιον ἀκολουθοῦντες καὶ ὀρθοδόξως πιστεύοντες, καθὼς παρέλαβεν ἡ ἁγία τοῦ Θεοῦ καθολικὴ ἐκκλησία, λέγομεν.

[Γαλ. ε. ιζ.] [Ψαλ. πθ. ι.]

86 Πᾶσαι αἱ ἐντολαί σου ἀλήθεια. Διὰ τοῦτο γὰρ σου προαιροῦμαι τὸν νόμον, ἐπεὶ πάσας σου τὰς ἐντολὰς ἀληθείᾳ κοσμουμένας ὁρῶ. Ἀδίκως κατεδίωξάν με·

βοήθησόν μοι. 87 Παρὰ βραχὺ συνετέλεσάν με ἐν τῇ γῇ· ἐγὼ δὲ οὐκ ἐγκατέλιπον τὰς ἐντολάς σου. Πολλὴ, φησὶ, καὶ ἡ ἀδικία καὶ ἡ δυναστεία τῶν δυσμενῶν· καὶ αὐτῆς γάρ με, μικροῦ δεῖν, ἐστέρησαν τῆς ζωῆς. διδάσκει δὲ ἡμᾶς κρατεῖν τὰς παραδόσεις, ἃς παρελάβομεν· καθοδηγεῖ δὲ καὶ πρὸς ἑτέραν διδασκαλίαν, τὸ μὴ ἑαυτοὺς ἐκδικεῖν, μηδὲ ἀποδιδόναι κακὸν ἀντὶ κακοῦ· ἀλλὰ τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ δεῖσθαι βοηθείας, καὶ αὐτῷ ἀποδιδόναι τὴν κρίσιν. γέγραπται γὰρ διὰ τοῦ προφήτου· Ἐμοὶ ἐκδίκησις, ἐγὼ ἀνταποδώσω, λέγει Κύριος. ἐγὼ δὲ οὐκ ἐγκατέλιπον τὰς ἐντολάς σου. ἐπειδὴ παρὰ μικρὸν προσήγγισα τῷ θανάτῳ ἔκ τε τῆς τοῦ πονηροῦ προσβολῆς καὶ τῶν σωματικῶν ἡδονῶν, ἀλλ' οὐκ ἐγκατέλιπον τὰς ἐντολάς σου. τοιαῦτα τὰ τῶν ἁγίων καυχήματα, ἃ πρὸς ἡμετέραν νουθεσίαν ὁ προφήτης διαγορεύει.

88 Κατὰ τὸ ἔλεός σου ζῆσόν με, καὶ φυλάξω τὰ μαρτύρια τοῦ στόματός σου.

Ποῖον ἔλεος; ὃ ἐποίησας, δέσποτα, τῇ ἐνσάρκῳ σου οἰκονομίᾳ. οὐκοῦν ταύτην μοι τὴν χάριν δὸς, ἵνα φυλάττω τὰ μαρτύριά σου. ταπεινοφροσύνῃ δὲ ὁ προφήτης τὸν λόγον ἐκόσμησεν. οὐ γὰρ τῆς δικαιοσύνης ἀντίδοσιν ᾔτησε τὴν ζωὴν, ἀλλὰ δῶρον ἐλέου ταύτην λαβεῖν ἠντιβόλησε, φυλάττειν ὑπισχνούμενος τοῦ Θεοῦ τὰ μαρτύρια.

89 Εἰς τὸν αἰῶνα, Κύριε, ὁ λόγος σου διαμένει ἐν τῷ οὐρανῷ.

Πάντα γὰρ, φησὶ, ῥᾴδιά σοι τῷ δεσπότῃ καὶ δυνατά. τὸ πρόσταγμα γὰρ τὸ σὸν ἀκίνητα φυλάττει τῶν οὐρανῶν τὰ κύτη. τοῦτο δὲ καὶ ἐν τῷ ἑκατοστῷ καὶ τεσσαρακοστῷ καὶ ὀγδόῳ ἔφη ψαλμῷ· ἔστησεν αὐτὰ εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος· πρόσταγμα ἔθετο, καὶ οὐ παρελεύσεται. αὐτὸς οὖν ὁ οὐρανὸς διαμένει, καθὼς παρὰ σοῦ ἔκτισται, δέσποτα, καὶ οἱ ἐν αὐτῷ ἐνδιαιτώμενοι ἄγγελοι τὸν θεῖον διαφυλάττουσι νόμον, καὶ παραβάσεως ἁπάσης εἰσὶν ἐλεύθεροι. Δυνατοὶ γάρ εἰσι, καὶ ἰσχυῒ ποιοῦντες τὸν λόγον σου. 90 Εἰς γενεὰν καὶ γενεὰν ἡ ἀλήθειά σου.

Πάλαι μὲν τοῖς Ἰσραηλίταις ἐδόθη νόμος, οἵτινές εἰσι πρώτη γενεά· μετὰ τοῦτο δὲ ἡμῖν τοῖς ἔθνεσιν ὁ εὐαγγελικός· αὕτη ἐστὶν ἡ ἀλήθεια. ταύτην γὰρ καὶ τῇ Ἰουδαίων ἐφύλαξας γενεᾷ, καὶ τῇ ἑτέρᾳ τῇ μετ' ἐκείνους γεγενημένῃ. λέγει δὲ τὸν ἐξ ἐθνῶν λαὸν, τὸν διὰ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ τῆς σωτηρίας τετυχηκότα. 91 Ἐθεμελίωσας τὴν γῆν, καὶ διαμένει· τῇ διατάξει σου διαμένει ἡ ἡμέρα, ὅτι τὰ σύμπαντα δοῦλα σά.

Ἔδωκας τῇ γῇ τὸ ἐπὶ πλεῖστον διαρκὲς, καὶ μεμένηκεν, ὡς προσέταξας. διώρισας ἀπὸ τῆς νυκτὸς τὴν ἡμέραν, καὶ κατὰ τοὺς σοὺς ὁδεύει νόμους. μένει καὶ ἡ γῆ κατὰ τὴν σὴν δημιουργίαν, βλαστάνουσα κατὰ τὸν καιρὸν αὐτῆς βοτάνας, φυτὰ, δένδρα, φέρουσα καρποὺς, σπέρματα πρὸς ἀποτροφὴν πάντων τῶν ζώων. καὶ τῇ διατάξει σου διαμένει ἡ ἡμέρα. ἀνατέλλων γὰρ ὁ ἥλιος πορεύεται πρὸς δύσιν. πάντα γάρ σοι δουλεύει, καὶ τοῖς σοῖς νεύμασιν εἴκει. σὺ γὰρ εἶ ὁ δημιουργὸς τῶν ὅλων, καὶ πάντα σοι τῷ Θεῷ ὑπακούει.

92 Εἰ μὴ ὅτι ὁ νόμος σου μελέτη μου ἐστὶ, τότε ἂν ἀπωλόμην ἐν τῇ ταπεινώσει μου.

Ταῦτα ἕκαστος εἴποι ἂν τῶν εὐσεβῶν περιπεσὼν συμφορᾷ, καὶ ὁ Ἰωσὴφ δουλείας καὶ μοιχείαν καὶ συκοφαντίας φυγὼν, καὶ ὁ Δανιὴλ εὔξασθαι κωλυθεὶς, καὶ οἱ τρεῖς ἐκεῖνοι παῖδες προσκυνῆσαι καταναγκαζόμενοι τὴν εἰκόνα, καὶ οἱ νικηφόροι μάρτυρες παντοδαπῆς τιμωρίας ὑπομείναντες εἴδη. εἰκότως δὲ ταῦτα ἔφη ὁ μακάριος Δαβὶδ, ἐξελαθεὶς μὲν ὑπὸ τοῦ Σαοὺλ, ἀλλοφύλοις δὲ καὶ δυσμενέσιν ἀνθρώποις συνδιάγειν ἀναγκαζόμενος. ἐκοινώνησε γὰρ ἂν τῆς ἀσεβείας, εἰ μὴ τῶν θείων νόμων συμπεριέφερε τὴν μελέτην. διὸ καὶ ἐπιφέρει·

93 Εἰς τὸν αἰῶνα οὐ μὴ ἐπιλάθωμαι τῶν δικαιωμάτων σου, ὅτι ἐν αὐτοῖς ἔζησάς με.

Μακάριος

Εβρ. ι. λ. καὶ Δευτ. λβ. λε.

Ψαλ. ρβ. κ.

Μακάριος οὖν, ὃς τὴν φωνὴν ταύτην ἐν ἀληθείᾳ ἀναπέμπει πρὸς τὸν Θεὸν, καὶ ἐν τοῖς δικαιώμασιν αὐτοῦ βιοῖ ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ. ὁ γὰρ ἁμαρτωλὸς οὐ δύναται εἰπεῖν, εἰς τὸν αἰῶνα οὐ μὴ ἐπιλάθωμαι τῶν δικαιωμάτων σου, παραβαίνων τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ. τῇ γὰρ πείρᾳ μαθὼν ὁ προφήτης λέγει, ὅτι ζωὴν τὰ σὰ δικαιώματα φύει, καὶ ἄσβεστον τούτων διατηρήσω τὴν μνήμην. 94 Σός εἰμι ἐγὼ, σῶσόν με· ὅτι τὰ δικαιώματά σου ἐξεζήτησα. Εἰς διαφορὰν προσυπακούεται δὲ, σός εἰμι. σὸς γὰρ εἰμὶ δοῦλος, σὸς θεράπων, σὸς κατὰ χάριν υἱός. Εἴ τις οὖν θαρρῶν φυλάττει τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ, αὐτὸς λέγει, σός εἰμι ἐγὼ, σῶσόν με. διατί; ὅτι τὰς ἐντολάς σου ἐξεζήτησα. οἱ γὰρ τὰ τοῦ ἐναντίου ἔργα ποιοῦντες, οὐκ ἐκζητοῦσι τὰς ἐντολὰς, καὶ οὐ δύνανται εἰπεῖν· σός εἰμι ἐγὼ, σῶσόν με. οὐ πάντες τοίνυν ταύτῃ κεχρῆσθαι δυνάμεθα τῇ φωνῇ. ψεύδεται γὰρ τῆς ἁμαρτίας ὁ δοῦλος, τοῦ Θεοῦ ἑαυτὸν ὀνομάζων. Ὧ γάρ τις ἥττηται, τούτῳ καὶ δεδούλωται. ἐὰν τοίνυν ἐκείνης ἀπαλλαγέντες τοὺς θείους προσελώμεθα νόμους, ταύτῃ κεχρῆσθαι δυνάμεθα τῇ φωνῇ.

χάριν. β.Πετρ.β.ιθ.

95 Ἐμὲ ὑπέμειναν ἁμαρτωλοὶ, τοῦ ἀπολέσαι με· τὰ μαρτύριά σου συνῆκα.

Τὸ ὑπέμειναν, προσεδόκησαν ὁ Σύμμαχος καὶ ὁ Θεοδοτίων εἰρήκασιν. Ἐχθροὶ μὲν οὖν ἤλπιζον παραδοῦναί με θανάτῳ· ἐγὼ δὲ τοῖς σοῖς προσέχων μαρτυρίοις, τὴν ἐντεῦθεν ἐκαρπωσάμην ζωήν. πολλάκις δὲ οἱ ἐν ἁμαρτίαις ζῶντες κατεπαλαίσαντο τῶν δικαίων, μὴ προσδοκῶντες τὴν κρίσιν καὶ ἀνταπόδοσιν, μηδὲ ἰσόρροπον δίκην τῆς κακίας αὐτῶν, ἔχοντες βέβαια τὰ παρόντα, ἐξ ἀδικίας συνάγοντες πλοῦτον, ἐξ ἀλλοτρίων κατασπαταλῶντες. οἱ δὲ δίκαιοι τὰ μαρτύρια τοῦ Θεοῦ ἐκζητοῦσι, καὶ εἴ τι ἂν γένηται εἰς αὐτοὺς, οὐ παρεκτρέπονται ἐκ τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ.

96 Πάσης συντελείας εἶδον πέρας· πλατεῖα ἡ ἐντολή σου σφόδρα.

Ὁ δὲ Σύμμαχος οὕτω, Πάσης κατασκευῆς εἶδον πέρας· εὐρύχωρος ἡ ἐντολή σου σφόδρα. Πάντα, φησὶ, τὰ ἀνθρώπινα, καὶ πλοῦτος καὶ περιουσία καὶ δυναστεία, ἡγεμονίαι καὶ στρατηγίαι, τυραννίδες καὶ βασιλεῖαι, τέλος ἔχουσι, καὶ τέλος ταχύ· ἡ δὲ σὴ ἐντολὴ πλατεῖά ἐστι καὶ ἀνώλεθρος, καὶ τοῖς φυλάττουσιν αὐτὴν παρέξει τὸν ἀπέραντον καὶ αἰώνιον πλοῦτον καὶ τὰ ἀγαθὰ τὰ μηδεμίαν μεταβολὴν δεχόμενα. αὐτίκα μὲν γὰρ οἱ ἁμαρτωλοὶ πλουτοῦντες καὶ ἀφραινόμενοι ἐν τῷδε τῷ βίῳ καὶ ἐν εὐημερίᾳ περιερχόμενοι καὶ δυναστείᾳ, τέλος λογίζονται εἶναι τῶν ἀγαθῶν τὰ παρόντα· ὁ δὲ προφήτης οὐχ οὕτως, ἀλλὰ ψάλλει· πάσης συντελείας εἶδον πέρας· ἡ ἐντολὴ τοῦ Θεοῦ πλατεῖά ἐστι σφόδρα, καὶ διαμένει εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ τὴν ἀντίδοσιν ἔχει τῶν αἰωνιζόντων ἀγαθῶν.

97 Ὡς ἠγάπησα τὸν νόμον σου, Κύριε; ὅλην τὴν ἡμέραν μελέτη μου ἐστίν.

Οὐ πᾶς ὁ τὸν θεῖον νόμον πληρῶν, ἀγαπῶν τοῦτον πληροῖ· ἀλλ' οἱ μὲν δέει καὶ φόβῳ τῆς τιμωρίας, οἱ δὲ δόξαν τὴν παρὰ ἀνθρώπων θηρώμενοι· οἱ δὲ γνήσιοι τῆς ἀρετῆς ἐρασταὶ, τῇ περὶ τὰ ἀγαθὰ διαθέσει πληροῦν ἐπείγονται τὰ θεῖα προστάγματα. προσέχωμεν οὖν, ἀδελφοὶ, τοῖς λεγομένοις. ὅλην τὴν ἡμέραν μελετᾶν προστάσσει ἡμῖν τὸν θεῖον νόμον καὶ τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ· καὶ ἡμεῖς δύο ὥρας ἢ τρεῖς οὐκ ἀκροώμεθα θείας ἀναγνώσεως, δι' ἧς ὁ βίος ἡμῶν κατορθοῦται. Εἰσὶ γάρ τινες, οἳ δίκην ἀσπίδος κωφῆς κλείουσι τὰ ὦτα αὐτῶν, καὶ ἀποχωροῦσι, μὴ ἀκοῦσαι θέλοντες θείων λόγων καὶ διδασκαλίας ψυχωφελοῦς· τὸ δὲ δεινότερον, ὅτι καὶ κληρικοί τινες τοῦτο ποιοῦσι καὶ ἀδελφοὶ καὶ συλλειτουργοὶ ἡμῶν. καὶ εἰ μὴ παρὰ τοῦ ἀποστόλου εἰλήφαμεν ἐντολὴν τὴν λέγουσαν, ἔλεγξον, ἐπιτίμησον, παρακάλεσον, θύραν ἐπὶ στόματος ἐπεθήκαμεν ἂν, καὶ τὰ βάρη τούτων ὑπενεγκεῖν καὶ βαστάσαι. πλὴν ἄνδρες σοφοὶ καὶ συνετοί εἰσι, καὶ ἑ-

Παροιμ. ιγ. ι. αὐτῶν δυνάμεται ἐξορθῶσαι. γέγραπται γὰρ, Σοφοὶ ἑαυτῶν ἐπιγνώμονες.

98 Ὑπὲρ τοὺς ἐχθρούς μου ἐσόφισάς με τὴν ἐντολήν σου, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα ἐμή ἐστι. Θερμῶς τὸν θεῖον ἀγαπᾶν ὁ προφήτης ὁμολογήσας νόμον, τῇ θείᾳ χάριτι δὲ τὴν αἰτίαν ἀνατίθησι. παρὰ σοῦ γὰρ, φησι, σοφίαν καὶ γνῶσιν δεξάμενος, τὸν σὸν ἔστερξα νόμον. πλείονα γάρ μοι τῶν ἐχθρῶν εἴδησιν ἔδωκας. διὸ ἐκεῖνοι μὲν ἀνελεῖν με σπουδάζουσιν, ἐγὼ δὲ τοῦ ἀμύνασθαι τοὺς ἀδικοῦντας ἀνέχομαι. τὸ γὰρ αἰώνιον τῆς ἀρετῆς φαντάζομαι κέρδος. καὶ ὁ χορὸς τῶν ἀποστόλων ταῦτα βοᾷ. ἐχθροὶ γὰρ αὐτῶν οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ φαρισαῖοι. αὐτοὶ δὲ οὕτω παρὰ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ σοφισθέντες τὸν εὐαγγελικὸν λόγον ἐκήρυξαν, καὶ εἰς τὸν αἰῶνα ἡ αὐτῶν διδασκαλία κεκράτηκε· τῶν γὰρ γραμματέων καὶ φαρισαίων πρόσκαιρος ἦν. 99 Ὑπὲρ πάντας τοὺς διδάσκοντάς με συνῆκα· ὅτι τὰ μαρτύριά σου, μελέτη μού ἐστιν.

100 Ὑπὲρ πρεσβυτέρους συνῆκα, ὅτι τὰς ἐντολάς σου ἐξεζήτησα.

Βασιλέων ἴδιον, τὸ διδάσκειν· τὸ δὲ διδάσκεσθαι, τῶν ἀρχομένων. ἐβασίλευσεν ὁ Σαοὺλ, πρεσβύτερος δὲ ἦν καὶ τῷ χρόνῳ· ἀλλ' ὅμως οὔτε ἡ ἐξουσία τῆς βασιλείας, οὔτε τῆς ἡλικίας ὁ χρόνος σωφρονεῖν αὐτὸν παρεσκεύασεν· ἀλλὰ τὸν εὐεργέτην ἀνελεῖν ἐπεθύμει. ὁ δὲ μέγας Δαβὶδ τοῖς ὑπηκόοις ἔτι συντεταγμένος καὶ νέαν ἄγων τὴν ἡλικίαν, τὴν φιλοσοφίαν ἠγάπησε, καὶ οὔτε ἄρξαι χειρῶν ἀδίκων ἠνέσχετο, οὔτε τοὺς ἀδικοῦντας ἀμύνασθαι. τῆς αὐτῆς οὖν ἐννοίας ἔχεται ὁ προφήτης. οἱ γὰρ νομοδιδάσκαλοι καὶ οἱ γραμματεῖς θέλοντες καλεῖσθαι ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων Ῥαββὶ, ἐδίδασκον ἃ μὴ θέμις· οἱ δὲ ἀπόστολοι τὴν ἀληθῆ γνῶσιν μαρτυρουμένην ὑπὸ τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν συνιέντες ἐκήρυττον. αὐτοὶ οὖν οἱ διδάσκαλοι τῶν Ἰουδαίων πρεσβύτεροι ὀνομάζονται, διὰ τὸ ἐν χρόνῳ εἶναι αὐτοὺς πρὸ τῶν ἀποστόλων· οἱ δὲ ἀπόστολοι συνῆκαν τόν τε νόμον καὶ τοὺς προφήτας, πνευματικῶς ταῦτα νοοῦντες. τούτου ἕνεκεν καὶ αἱ ἐντολαὶ τοῦ Θεοῦ παρ' αὐτῶν τῷ ὄντι ἐξεζητήθησαν. 101 Ἐκ πάσης ὁδοῦ πονηρᾶς ἐκώλυσα τοὺς πόδας μου, ὅπως ἂν φυλάξω τοὺς λόγους σου. Οὔτε γὰρ κατὰ ταυτὸν δυνατὸν δύο ὁδεύειν ὁδοὺς, ἀκολασίας καὶ σωφροσύνης, δικαιοσύνης καὶ ἀδικίας· ἀλλὰ δεῖ τὰς ἐναντίας φυγεῖν, καὶ τὴν εὐθεῖαν ὁδεῦσαι. οὕτω γὰρ οἷόν τε γενέσθαι τῶν θείων φύλακας λόγων. ὁ πάσας τοίνυν τὰς ἐντολὰς φυλάττων, αὐτὸς λέγει, ἐκ πάσης ὁδοῦ πονηρᾶς ἐκώλυσα τοὺς πόδας. οὔτε γὰρ ὁ ἀδικητὴς τοῦτο δύναται λέγειν, οὔτε ὁ λοίδορος, οὔτε ὁ πλεονέκτης, οὔτε ὁ φθόνον ἔχων ἢ μισαδελφίαν, ἢ ὁ κακὸν ἀντὶ κακοῦ ἀποδιδούς.

102 Ἀπὸ τῶν κριμάτων σου οὐκ ἐξέκλινα, ὅτι σὺ ἐνομοθέτησάς με.

Διδάσκει ἡμᾶς ὁ λόγος μὴ ἐκτρέπεσθαί ποτε ἀπὸ τῶν ἐντολῶν καὶ τῶν κριμάτων τοῦ Θεοῦ. σὲ γὰρ τούτων ἐπιστάμενος νομοθέτην, μετὰ πάσης αὐτὰ διαθέσεως ἀσπάζομαι. διὸ καὶ ἐπήγαγεν· Ὡς γλυκέα τῷ λάρυγγί μου τὰ λόγιά σου· ὑπὲρ μέλι τῷ στόματί μου. Γλυκὺ μὲν τὸ μέλι ἕως τοῦ φάρυγγος, ἐπεὶ εἰς κοιλίαν καὶ εἰς ἀφεδρῶνα χωρεῖ· τὰ δὲ λόγια τοῦ Θεοῦ γλυκαίνουσι καρδίαν καὶ ψυχήν. καὶ γὰρ ἐν ἑτέρῳ ψαλμῷ λέγει· Ἐπιθυμητὰ ὑπὲρ χρυσίον καὶ λίθον τίμιον πολύν· καὶ γλυκύτερα ὑπὲρ μέλι καὶ κηρίον. (Ψαλμ. ιθ. ια.) οὐ γὰρ οὕτως ἡδύνει μου τὴν τοῦ στόματος αἴσθησιν ἡ γλυκύτης τοῦ μέλιτος, ὡς εὐφραίνει μου τὴν ψυχὴν ἡ τῶν σῶν λογίων μελέτη. τὸν γὰρ λάρυγγα τέθεικεν, ὡς ὄργανον ὄντα φωνῆς· διὰ φωνῆς δὲ ἡ μελέτη· τούτοις δὲ ἡ ψυχὴ κεχρημένη τὴν ἐντεῦθεν ὠφέλειαν καρποῦται. 103 Ἀπὸ τῶν ἐντολῶν σου συνῆκα· διὰ τοῦτο ἐμίσησα πᾶσαν ὁδὸν ἀδικίας. Συνεὶς γὰρ ἅ σοι ἀρέσκει, ἀπεστράφην ἅπαντα τῆς κακίας τὰ εἴδη. πᾶς δὲ ὁ χαρακτὴρ τῆς ἐννοίας τοῦ προκειμένου ψαλμοῦ τὴν

τῶν

τὴν ἐντολῶν φυλακήν τε καὶ τήρησιν ἡμῖν ἐμφαίνει, καὶ οὐ νομική τις ἐστιν ἡ φράσις καὶ σκιώδης,
ἀλλ' εὐαγγελικὴ καὶ τῆς χάριτος ἡμῶν τῶν χριστιανῶν προφυλακτήριον, καὶ τοῦ βίου ἡ-
μῶν ὑπογραμμὸς καὶ ἀσφάλεια. Συνεχῶς γὰρ προστίθεται νόμον, ἐντολάς, δικαιώ-
ματα, κρίματά τε καὶ μαρτύρια, περὶ ὧν ἐν τῇ κατ' ἀρχὰς ἐξηγήσει τοῦ ψαλμοῦ εἴρηται)
5 τίς ἡ τούτων δήλωσις· νυνὶ δὲ ἐπὶ τὸ προκείμενον ἴωμεν. Ἀπὸ τῶν ἐντολῶν σου συνῆ-
κα· ὡς ἵνα εἴπωμεν, ἀπὸ τῶν ἐντολῶν σου προσέχομεν καὶ ἐνοήσαμεν· καὶ
διὰ τοῦτο ἐμισήσαμεν πᾶσαν ὁδὸν ἀδικίας. αὗται γὰρ αἱ ἐντολαὶ διατάσσονται, οὐ
φονεύσεις, οὐ μοιχεύσεις, οὐ πορνεύσεις, οὐ κλέψεις, οὐκ ἀδικήσεις, οὐ ψεύσῃ, οὐ λοιδορή-
σεις, οὐκ ἐπιθυμήσεις τὰ ἀλλότρια, οὔτε τὸν ἀγρὸν τοῦ πλησίον σου, οὔτε τὸν παῖδα, οὔτε
10 τὴν παιδίσκην, οὔτε πάντων κτηνῶν αὐτοῦ. Οὐκ ἐκτοκιεῖς τῷ ἀδελφῷ σου τόκον ἀργυρίου [Δευτ. κγ. κ.]
καὶ τόκον χρυσίου καὶ τόκον βρωμάτων. αἱ ἐντολαὶ τοῦ Θεοῦ, ἃς καθ' ἑκάστην ἐνωτιζόμεθα
διὰ τῆς ἀναγνώσεως τῆς τε τοῦ ἁγίου εὐαγγελίου καὶ τῶν ἀποστολικῶν μαθημάτων, αὗ-
ται γὰρ ἡμᾶς ὁδηγοῦσι πρὸς τὸ μισῆσαι πᾶσαν ὁδὸν ἀδικίας. πάντα γὰρ τὰ ἁμαρτή-
ματα καὶ τὰ τῆς κακίας εἴδη, ἀδικία προσαγορεύεται, δι' ἃ ἔρχεται ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ ἐ-
15 πὶ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων, μᾶλλον δὲ ἐπὶ τοὺς υἱοὺς τῆς ἀπειθείας· ἐξ ὧν φυλαχθεῖτε,
ἀδελφοί, καὶ στηριχθεῖτε εἰς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, καὶ αὐτὸς ὑμῖν δωρήσεται πλούσια τὰ
ἐλέη καὶ τοὺς οἰκτιρμοὺς αὐτοῦ, ὅτι σωτὴρ ἡμῶν ὑπάρχει.

104 Λύχνος τοῖς ποσί μου ὁ νόμος σου, καὶ φῶς ταῖς τρίβοις μου. Ἐν σκότει βα-
δίζω, ἀλλ' οἱονεί τινι λύχνῳ, τῷ σῷ φωτιζόμενος νόμῳ. Εἰδέναι μέντοι χρή, ὡς ὁ μὲν
20 νόμος λύχνος ὠνόμασται· ὁ δὲ σωτὴρ καὶ Κύριος ἡμῶν, δικαιοσύνης ἥλιος. ὁ μὲν γάρ, οἷα δὴ [Μαλαχ. δ. β.]
λύχνος, μόλις ἓν κατηύγασεν ἔθνος· ὁ δὲ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ἐφώτισεν. οὕτω καὶ τὸν
θεσπέσιον Ἰωάννην λύχνον προσηγόρευσεν ὁ δεσπότης Χριστός, ἔτι νυκτὸς οὔσης ἐπιφα- [καὶ ἐπιφανέντα] [Ἰω. ε. λε.]
νέντος Ἰουδαίοις. ἑαυτὸν δὲ τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν, ὃ φωτίζει πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς [Ἰω. α. θ.]
τὸν κόσμον, ἀνέτειλε, καὶ τοὺς ἱεροὺς ἀποστόλους φῶς προσηγόρευσεν, ὡς ἐκείνου τοῦ φωτὸς [Ματθ. ε. ιδ.]
25 μετειληφότας τοῦ πάντας ἀνθρώπους φωτίσαντος. καὶ ἐπειδήπερ κατὰ τὴν τοῦ Κυρί- [α. Ἰω. ε. ιθ.]
ου φωνήν, Πᾶς ὁ κόσμος ἐν τῷ πονηρῷ κεῖται, καὶ ἐν συγχύσει καὶ ἐν ἁμαρτίαις ἐστίν, ἅτινα
ἐστὶ σκότος (ἔφη γὰρ ὁ αὐτὸς Δαβίδ, ὡς γέγραπται ἐν τοῖς βασιλείοις· νὺξ ἦν περὶ ἐμὲ
τὸν δείλαιον, καὶ ἠγνόουν) λύχνου δεόμεθα. δίδοται ἡμῖν ὁ νόμος εἰς βοήθειαν, καὶ γέγονε
φῶς ἐν ταῖς πορείαις ἡμῶν. γέγραπται γάρ, Διότι φῶς τὰ προστάγματά σου ἐπὶ τῆς [Ησ. κϛ. θ.]
30 γῆς. ἔχει δὲ καὶ ἕτερον ὁ λόγος. λύχνος ἐστὶν ἡ παλαιὰ διαθήκη ἡ δοθεῖσά ποτε τοῖς
Ἰσραηλίταις. ἓν γὰρ ἔθνος μόνον ἐφώτιζεν. ὅτε δὲ ἦλθεν ὁ ἥλιος τῆς δικαιοσύνης Χρι-
στὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν, ὃ φωτίζει πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσ-
μον, αὐτὸς ἐφώτισε τὰ πέρατα, καὶ εἶπε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ· ὑμεῖς ἐστε τὸ φῶς τοῦ κόσ-
μου, ἐξ οὗ φωτὸς ἡμεῖς πάντες ἐλάβομεν.

35 105 Ὤμοσα, καὶ ἔστησα τοῦ φυλάξασθαι τὰ κρίματα τῆς δικαιοσύνης σου.

Ἐπειδὴ ὅρκῳ βεβαιοῦνται τῶν πραγμάτων τὰ πλεῖστα, τὸ στερρὸν καὶ ἀμετάθετον, ὃ ἐ-
κέκτητο ὁ προφήτης πρὸς τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ, ὅρκον ἐκάλεσε. Συνήθες γὰρ τοῦτο
τῇ θείᾳ γραφῇ, ὡς τό, Ὤμοσε Κύριος ὁ Θεὸς τῷ Ἀβραάμ· καί, Ὤμοσε Κύριος τῷ Δαβὶδ [Γεν. κβ. ιϛ.] [Ψαλμ. ρλα. ια.]
ἀλήθειαν, καὶ οὐ μὴ ἀθετήσῃ αὐτήν, διὰ τὸ βέβαιον τῆς θείας ἐπαγγελίας· ἐπεὶ ὁ ὅρκος
40 παρὰ πάσης τῆς θείας γραφῆς ἀπᾴδεται, καὶ παρὰ μὲν τῆς παλαιᾶς· Οὐ λήψῃ τὸ ὄ- [Ἐξοδ. κ. ζ.]
νομα Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου ἐπὶ ματαίῳ· καί, Οὐκ ὀμεῖσθε τὸ ὄνομά μου ἐπ' ἀδίκῳ· καί, [Λευιτ. ιθ. 13.]
Ὅρκῳ οὐκ ἐθίσεις τὸ στόμα σου, δηλαδὴ ἐπὶ τοῖς κοσμικοῖς πράγμασιν. ἔφη γὰρ ὁ [Σειρ. κγ. θ.]
Ἐκκλησιαστής, Ἐκτησάμην χρυσίον, ἀργύριον, ἱματισμόν· ἐποίησά μοι κήπους, ἀμπε- [Ἐκκλησ. β. δ.]

λαίας, ὑδραγωγούς· καὶ ἰδοὺ τὰ πάντα ματαιότης καὶ προαίρεσις τοῦ πνεύματος. ὁ ἐπὶ τούτων τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ ἐπὶ γλώσσης φέρων, ἐπὶ ματαιότητι λαμβάνει τὸν ὅρκον καὶ ἐπ' ἀδίκῳ. καὶ αὖθις ὁ Κύριος· Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν, μὴ ὀμόσαι ὅλως. καὶ ὁ αὐτοῦ μαθητὴς Ἰάκωβος· Πρὸ πάντων, ἀδελφοί, μὴ ὀμνύετε. ὥσπερ οὖν ἐστιν ἐντολὴ, μὴ φονεύσῃς, μὴ ἀδικήσῃς, οὕτω καὶ τὸ μὴ ὀμόσῃς.

Ματθ. ε. λδ. Ιακ. ε. ιβ. γ. ὀμνύητε. 5

105 Ἐταπεινώθην ἕως σφόδρα, Κύριε· ζῆσόν με κατὰ τὸ λόγιόν σου.

Οὐχ ἁπλῶς ἔφη τεταπεινῶσθαι, ἀλλὰ σφόδρα ταπεινωθῆναι, καὶ ταῦτα βασιλεὺς ὢν καὶ προφήτης, καὶ τὴν ἀπὸ τῆς ἀρετῆς παῤῥησίαν ἔχων, καὶ πλούτῳ κομῶν, καὶ τῶν πολεμίων κρατῶν. ἀλλ' οὔτε τῇ σοφίᾳ, οὔτε τῇ ἀνδρείᾳ, οὔτε τῇ δικαιοσύνῃ θαῤῥήσας ηὔξατο πώποτε· τῆς θείας ταῦτα χάριτος ὑπελάμβανε δῶρα. καὶ ζωὴν δὲ αἰτεῖ τὸν δοῦναι δυνάμενον, οὐκ ἀορίστως αἰτεῖ, ἀλλὰ τὴν λογικὴν, τὴν ἔννομον, τὴν τῷ θείῳ νόμῳ λαμπρυνομένην. καὶ ἐπειδὴ πάντες βιοῦντες εἰς ἁμαρτίαν κατολισθαίνομεν (καθαρὸς γὰρ ἀπὸ ῥύπου παντελῶς οὐδεὶς ἐναντίον Κυρίου, οὐδ' ἂν μία ἡμέρα ἡ ζωὴ αὐτοῦ) ἀσπαζώμεθα στεναγμὸν, δάκρυα, ἐγκράτειαν, τῆξιν σώματος. τοῦτο γάρ ἐστι ταπείνωσις ἕως σφόδρα. ὅτι δὲ λέγει ὁ προφήτης, ζῆσόν με, οὐ περὶ ταύτης τῆς ζωῆς παρακαλεῖ τῆς ἐν βρώμασι καὶ πόμασιν, ἀλλὰ τῆς λογικῆς, τῆς πρακτικῆς, τῆς ἐναρέτου, ἥτις τὰς θείας ἐντολὰς φυλάττει. 10 15

107 Τὰ ἑκούσια τοῦ στόματός μου εὐδόκησον, Κύριε· καὶ τὰ κρίματά σου δίδαξόν με.

Τῶν τῆς ἀρετῆς κατορθωμάτων τὰ μὲν πλεῖστα οἱ θεῖοι νόμοι διαγορεύουσιν, ἔνια δὲ καὶ ἡ γνώμη προστίθησιν. οὕτω καὶ τῶν θυσιῶν τὰ μὲν νομικὰ, τὰ δὲ γνωμικά. τὰ μὲν γὰρ περὶ ἁμαρτίας καὶ πλημμελείας καὶ περὶ ἀγνοίας, ἃς ὁ νόμος προσφέρειν ἐκέλευε, καὶ ταῦτα οἷόν τι χρέος ἀπεδίδοτο τῷ Θεῷ· τὰ δὲ τῇ φιλοτιμίᾳ τῆς γνώμης προσφερόμενα, δῶρα προσηγόρευσιν. οὕτω καὶ νῦν, τὴν μὲν σωφροσύνην καὶ τὴν δικαιοσύνην οἱ εὐαγγελικοὶ διαγορεύουσι λόγοι· παρθενία δὲ, καὶ μετὰ νόμον ἐγκράτεια, καὶ ἀκτημοσύνη, καὶ μονήρης βίος, καὶ ἡ ἐν ἐρήμοις διαγωγὴ, τῆς γνώμης ἔργα, τοὺς νόμους ὑπερπηδῶντα. τὰ τοιαῦτα τοίνυν ὁ προφήτης ἑκούσια προσηγόρευσεν. ἃ γὰρ οὐχ ὑπόκειται νόμων ἀνάγκῃ, ἀλλὰ φιλοθέου γνώμης ὑπάρχει καρπὸς, εἰκότως ἑκούσια προσηγόρευται. πολλάκις τε ἐμπίπτοντες εἰς περιστάσεις καὶ θλίψεις, ταττόμεθα τῷ Θεῷ, ὡς τὸ, Ἀποδώσω σοι τὰς εὐχάς μου, ἃς διέστειλε τὰ χείλη μου, καὶ ἐλάλησε τὸ στόμα μου ἐν τῇ θλίψει μου. ταῦτα χρὴ ἡμᾶς πάντως ἐκπληροῦν. ἔχει δὲ καὶ ἑτέραν ἔννοιαν ὁ λόγος. ἑκούσια οὖν εἰσιν, ὅσα καθ' ὑπερβολὴν τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ εἰσιν. ἐντολὴ τοῦ Θεοῦ ἐστι, μιᾷ γυναικὶ ζεύγνυσθαι. Τίμιος γὰρ ὁ γάμος, καὶ ἡ κοίτη ἀμίαντος· πόρνους δὲ καὶ μοιχοὺς κρινεῖ ὁ Θεός. εἰ δέ τις παρθενίαν θέλει ἀσκῆσαι, τοῦτο ἑκούσιον αὐτοῦ ἐστιν. ὡσαύτως ἐπιτετρεπόμεθα ἔχειν διατροφὰς καὶ σκεπάσματα καὶ ἐνδύματα· ἐὰν δὲ ἀκτημοσύνην προαιρώμεθα ἀσκῆσαι, ἑκούσιον ἡμῶν ἐστι· καὶ ἐὰν τὸν μονήρη καὶ μοναχικὸν βίον ἐπιποθῶμεν ἀσκῆσαι, ἑκούσιον ἡμῶν ἐστιν. ἐν τούτοις οὖν εὔχεται ὁ προφήτης κατευοδωθῆναι τοῖς θέλουσι ποιεῖν αὐτά. 20 25 30 35

Ψαλ. ξε. ιβ. Εβ. ιγ. δ.

108 Ἡ ψυχή μου ἐν ταῖς χερσί σου διαπαντός· καὶ τοῦ νόμου σου οὐκ ἐπελαθόμην.

Ὑπὸ τῆς σῆς γὰρ προνοίας φρουρούμενος, τὴν λήθην τῶν σῶν ἐξώρισα νόμων. πᾶς γὰρ ὁ ἀναθεὶς ἑαυτὸν τῷ Θεῷ, τὴν ψυχὴν αὐτοῦ παρατίθεται εἰς τὰς χεῖρας αὐτοῦ, καθὼς καὶ ἐν ἑτέρῳ ψαλμῷ λέγει· Ὅτι σὺ εἶ ὁ ὑπερασπιστής μου, Κύριε, εἰς χεῖράς σου παραθήσομαι τὸ πνεῦμά μου. εἰ δὲ μερίζει τις ἑαυτὸν πρὸς ἡδονὰς καὶ πάθη σωματικὰ, οὐδαμῶς τὴν ψυχὴν αὐτοῦ τίθησιν ἐν ταῖς χερσὶ τοῦ Θεοῦ. ἐὰν γὰρ ἐν τῷ καιρῷ τῆς θείας λειτουργίας εἰς βι- 40

Ψαλ. λ. ς.

ωτικάς

ωτικὰς φροντίδας ἀπαγώμεθα, καὶ ἡ ὅλη ἡμῶν ἐν αὐταῖς τῇ ὥρᾳ ἐκείνῃ γίνηται, καὶ
καταλίπωμεν τὴν αἴνεσιν τοῦ Θεοῦ, οὐκ ἀνατεθείκαμεν ἐν ταῖς χερσὶν αὐτοῦ τὰς ψυχὰς
ἡμῶν. ἐὰν τοὺς ἑωθινοὺς ὕμνους ἐκλείπωμεν καθεύδοντες καὶ ἐπὶ κλίνης ἀναπαυόμενοι,
καὶ κατὰ τὰς ἑσπερινὰς αἰνέσεις τῇ κραιπάλῃ καὶ τῇ μέθῃ προσκείμεθα καὶ οἱονεὶ προσπη-
5 γνύμεθα, οὐ παρατεθείκαμεν τὰς ψυχὰς ἡμῶν ἐν ταῖς χερσὶ τοῦ Θεοῦ. ἐὰν ἐν τῷ καιρῷ τῆς
θείας ἀναγνώσεως, καὶ μάλιστα ἐν ταῖς τῆς ἁγίας κυριακῆς ἡμέραις, ἀφιῶμεν τὴν ἐκ-
κλησίαν, καὶ ἐμπορευόμενοι συμβολοκοποιοῦντες καὶ ἐμπορευόμενοι, καὶ ἐν ταῖς ὁδοῖς καὶ πλα-
τείαις διατρίβωμεν, οὐκ ἀνατεθείκαμεν τὰς ψυχὰς ἡμῶν ἐν ταῖς χερσὶ τοῦ Θεοῦ. ἐ-
ὰν παρεστάμενοι ἐν τῇ θείᾳ λειτουργίᾳ, ἀφιῶμεν καὶ τὴν προσευχὴν καὶ τὴν αἴνεσιν, καὶ
10 πρὸς ἀλλήλους ὁμιλῶμεν περὶ κοσμικῶν πραγμάτων καὶ φροντίδων, οὐ παρατεθεί-
καμεν τὰς ψυχὰς ἡμῶν ἐν ταῖς χερσὶ τοῦ Θεοῦ.

109 Ἔθεντο ἁμαρτωλοὶ παγίδα μοι· καὶ ἐκ τῶν ἐντολῶν σου οὐκ ἐπλανήθην.

Πολλὰς καὶ παντοδαπὰς καὶ ἄνθρωποι καὶ δαίμονες ἐπιβουλὰς τυρεύουσί μοι ἐγὼ δὲ τὴν
ἀπλανῆ τῶν σῶν ἐντολῶν πορείαν προσειλόμην ὁδεύειν. καὶ γὰρ καὶ δαίμονες καὶ λογισ-
15 μοὶ πολλαχῶς παγιδεύουσι τοὺς κατὰ Θεὸν ζῶντας, εἶτα καὶ πονηροὶ ἄνθρωποι· ἀλλ' αὐ-
τοὶ ἐγκαυχῶνται μὴ ἀποπλανηθῆναι ἀπὸ τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ. αὐτὸν γὰρ τὸν Δαβὶδ
παγιδεύων ὁ Σαοὺλ καὶ ζητῶν αὐτὸν ἀνελεῖν, ἐκ τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ οὐκ ἀπέστησε. καί-
τοιγε εὑρὼν ὁ Δαβὶδ τὸν Σαοὺλ καὶ ἅπαξ καὶ δὶς, οὐκ ἀπέδωκεν αὐτῷ κακὸν ἀντὶ κακοῦ.
καὶ πάλαι τῷ Ἰωσὴφ ἔθετο παγίδα ἡ Αἰγυπτία, ἀλλ' αὐτὸς οὐκ ἐπλανήθη, φυλάξας τὴν
20 ἑαυτοῦ σωφροσύνην. τοῦτο καὶ ἡ Σωσάννα πέπονθε παρὰ τῶν πρεσβυτέρων.

110 Ἐκληρονόμησα τὰ μαρτύριά σου εἰς τὸν αἰῶνα· ὅτι ἀγαλλίαμα τῆς καρδί-
ας μου εἰσίν. Ἀγαλλιῶνται οἱ ἅγιοι καὶ οἱ εὐσεβῶς ζῶντες, καὶ χαίρουσιν ἐπὶ τῇ
τηρήσει τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ, καὶ πατέρα τὸν Θεὸν ἔχοντες αὐτοὶ καὶ κληρονόμοι τῶν μαρ-
τυρίων αὐτοῦ γεγόνασι, καὶ ὡς πατρῴαν κληρονομίαν ταῦτα κατέχουσιν ἀγαλλιώμενοι.
25 γλυκεῖα γὰρ ἡ τῶν γονέων κληρονομία. διὰ τοῦτο δὴ καὶ ὁ προφήτης ἐπευχόμενος
λέγει· ὅτι κλῆρον αἰώνιόν τε καὶ ἄσυλον τὰ μαρτύριά σου εἶναι πιστεύων, ἐπὶ τῇ μνήμῃ τού-
των ἀγάλλομαι καὶ εὐφραίνομαι.

111 Ἔκλινα τὴν καρδίαν μου τοῦ ποιῆσαι τὰ δικαιώματά σου εἰς τὸν αἰῶνα δι' ἀν-
ταμείψιν. Τρυτάνῃ ἔοικε τὸ τῆς ψυχῆς βουλευτήριον· κατέχει δὲ τὴν πρυτα-
30 νείαν ὁ νοῦς, ἡγεμονεύειν λαχών. ἐὰν τοίνυν τοῖς εὐσεβέσι προστεθῇ λογισμοῖς, ἀνάγκη κλί-
νειν ἐπὶ τὸ ἄμεινον τὰ ζυγά. τοῦτο δεδρακέναι ὁ προφήτης φησί· καὶ οὐχὶ ποτὲ μὲν ἔκλι-
να, ποτὲ δὲ οὔ· ἀλλ' εἰς τὸν αἰῶνα, τοῦτ' ἔστι πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς μου. ἐν αὐ-
τοῖς γὰρ ἀγαλλιῶμαι εὑρίσκων τὴν ἀντίδοσιν, ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε, καὶ οὖς οὐκ ἤκουσε,
καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη. ταῦτα γάρ ἐστιν ἀνταμείψις· ἀγαθὰ γὰρ
35 τοῖς ἀγαθοῖς ἔκειται.

112 Παρανόμους ἐμίσησα· τὸν δὲ νόμον σου ἠγάπησα.

Τοὺς γὰρ παρανομεῖν ὑποτιθεμένους ἀποσεισάμενος λογισμοὺς, τὸν σὸν προετετί-
μηκα νόμον. τοιαῦτα γὰρ τὰ καυχήματα τῶν ἁγίων. καὶ ἐν ἑτέρῳ γὰρ ψαλμῷ λέγει· Οὐχὶ
τοὺς μισοῦντάς σε, Κύριε, ἐμίσησα; καὶ ἐπὶ τοῖς ἐχθροῖς σου ἐξετηκόμην· τέλειον μῖσος
40 ἐμίσουν αὐτοὺς, εἰς ἐχθροὺς ἐγένοντό μοι. ὥσπερ ὁ ἀγαπῶν τὸ φῶς, τὸ σκότος ἀπεχθάνεται·
οὕτως ὁ τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ ἀγαπῶν, τοὺς παρανόμους λογισμοὺς καὶ πράξεις μισεῖ, καὶ ἡ
τούτων ἀποστροφὴ ἀγάπησίς ἐστι πρὸς τὰς τοῦ νόμου ἐπαγγελίας. ὁ δὲ οὖν ταῦτα οὕτως ἔ-
χων, ἀναβοᾷ· 113 Βοηθός μου καὶ ἀντιλήπτωρ μου εἶ σύ· εἰς τοὺς λόγους σου ἐπήλπισα.

Ψαλμ. ρλη. κ.

Ου

Οὐ δίχα δὲ τοῦτο τῆς σῆς βοηθείας κατώρθωσα· ἀλλὰ τῆς σῆς ἀπολαύσας ῥοπῆς, καὶ τῇ σῇ ἐλπίδι τρεφόμενος. καὶ οὐκ ἤλπισα εἰς πλοῦτον, οὐδὲ εἰς τιμὴν καὶ δόξαν κοσμικὴν καὶ εἰς ἀνθρώπων βοήθειαν, ἀλλ' εἰς τοὺς λόγους σου. ὅθεν καί τις τῶν σοφῶν ἔλεγεν, ἀνθρώπων βοήθειαν μή μοι δῷς.

114 Ἐκκλίνατε ἀπ' ἐμοῦ πονηρευόμενοι καὶ ἐξερευνήσω τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ μου.

Πᾶσαν προσβολὴν δαιμόνων καὶ λογισμῶν πονηρῶν ἐκκλίνειν ἐπιτάττει, ὅπως τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ ἐν ἑαυτῷ φυλάττῃ, ἔργῳ καὶ λόγῳ. τοῦτο γάρ ἐστι τὸ, ἐξερευνήσω. ταῦτα γάρ, φησι, καὶ τοῖς ἀτόποις ἔλεγον λογισμοῖς καὶ τοῖς τὰ φαῦλα συμβουλεύειν ἐπιχειροῦσιν, ὅτι μηδεμίαν μοι τοιαύτην ὑποτίθεσθε συμβουλήν. ἐμοὶ γὰρ κατὰ τὰς θείας ἐντολὰς προαιρετέα ζωή. οὐχ ἁπλῶς δὲ ταύταις ἀκολουθήσω, ἀλλὰ μετὰ πάσης αὐτὰς ἀκριβείας διερευνήσω, ὥστε μηδέν με τούτων λαθεῖν, ἀλλὰ πάντα πληρῶσαι, ὅσα τῶν ὅλων ὁ Κύριος ἐνετείλατο.

115 Ἀντιλαβοῦ μου κατὰ τὸ λόγιόν σου, καὶ ζῆσόν με· καὶ μὴ καταισχύνῃς με ἀπὸ τῆς προσδοκίας μου.

Τοῦτον τοίνυν ἔχοντα τὸν σκοπὸν τῆς σῆς προνοίας ἀξίωσον, ἵνα μὴ διαμαρτὼν τῆς ἐλπίδος, αἰσχύνης ἀναπλησθῶ. τὸ δὲ λόγιον ἐνταῦθα, τὴν ὑπόσχεσιν λέγει, ἀντὶ τοῦ, τὴν ἐπαγγελθεῖσάν μοι παρὰ σοῦ σωτηρίαν. ὡς οὖν τέλειος καὶ φυλάξας τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ προσδοκᾷ τιμὴν καὶ δόξαν ὁ προφήτης ἐν τῇ δευτέρᾳ παρουσίᾳ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, ἔνθα καὶ ζήσεσθαι ἐλπίζει τὴν αἰώνιον ζωήν, καὶ μὴ καταισχυνθῆναι μετὰ τῶν ἁμαρτωλῶν, καὶ ἀπειθησάντων, καὶ τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ ἑαυτοὺς ἀπομακρυνάντων.

116 Βοήθησόν μοι, καὶ σωθήσομαι· καὶ μελετήσω ἐν τοῖς δικαιώμασί σου διαπαντός.

Καὶ γὰρ τυχὼν τῆς σωτηρίας, τῶν σῶν δικαιωμάτων οὐκ ἀμελήσω· ἀλλὰ διαπαντὸς τὴν τούτων μελέτην ποιήσομαι. μελέτην δὲ λέγει, οὐ τὴν ἐν λόγοις μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐν ἔργοις. ἡ γὰρ πάντοτε γινομένη τῶν τοῦ Θεοῦ δικαιωμάτων μελέτη τὴν βοήθειαν ἡμῖν τὴν αὐτοῦ ἐπισπᾶται, καὶ ἐξ αὐτῆς τίκτεται ἡ σωτηρία.

117 Ἐξουδένωσας πάντας τοὺς ἀποστατοῦντας ἀπὸ τῶν δικαιωμάτων σου· ὅτι ἄδικον τὸ ἐνθύμημα αὐτῶν.

Ταύτην δὲ περὶ τὰς σὰς ἐντολὰς ἔχω τὴν προθυμίαν, ἐπονειδίστους καὶ καταγελάστους γεγενημένους τοὺς τούτων παραβάτας εἰδώς. καὶ ἐν ἑτέρῳ δὲ ψαλμῷ λέγει περὶ τῶν

Ψαλ. ριζ. ζ.
Ψαλ. ρκβ. δ.

ἁμαρτωλῶν· Ἐξουδενωθήσονται ὡσεὶ ὕδωρ διαπορευόμενον. καὶ πάλιν, Τὸ ὄνειδος τοῖς εὐθηνοῦσι, καὶ ἡ ἐξουδένωσις τοῖς ὑπερηφάνοις.

118 Παραβαίνοντας ἐλογισάμην πάντας τοὺς ἁμαρτωλοὺς τῆς γῆς· διὰ τοῦτο ἠγάπησα τὰ μαρτύριά σου.

Τὸ, παραβαίνοντας, ὁ μὲν Θεοδοτίων εἰς οὐδὲν εἴρηκεν, ὁ δὲ Σύμμαχος, σκωρίαν· ὁ δὲ προφήτης δεδήλωκεν, ὡς ἐξουθενῶν καὶ αὐτὸς, τῷ Θεῷ παραπλησίως, τοὺς παραβάτας, πᾶσαν προθυμίαν εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν θείων λογίων προσήνεγκεν, ἅτε

α. Ιω. γ. δ.

δὴ τὴν τῆς παρανομίας ζημίαν εἰδώς. Ἰωάννης οὖν ὁ ἀπόστολος ἔφη· Ὁ ποιῶν τὴν ἀνομίαν, καὶ τὴν ἁμαρτίαν ποιεῖ. παρὰ οὖν τοῖς εὐσεβῶς ζῶσιν οἱ ἁμαρτωλοὶ παραβάται τοῦ νόμου γνωρίζονται.

119 Καθήλωσον ἐκ τοῦ φόβου σου τὰς σάρκας μου· ἀπὸ γὰρ τῶν κριμάτων σου ἐφοβήθην.

Ἡ ψυχή μου, φησι, τὸν σὸν παρείκειται φόβον· ἀλλ' ἐπειδὴ τὸ σῶμα κατεξανίσταται ταύτης, καὶ τὰ τούτου μέλη παρακαλῶ τούτῳ καθηλωθῆναι τῷ φόβῳ· ὥστε αὐτὰ νεκρὰ τῇ ἁμαρτίᾳ γενόμενα τῇ τῆς ψυχῆς ἀκολουθεῖν ποδηγίᾳ. τούτῳ ἔοικε τὸ ἀποστολικὸν ἐκεῖνο ῥητόν· Νεκρώσατε τὰ μέλη ὑμῶν τὰ ἐπὶ τῆς

Κολ. γ. ε.

γῆς, πορνείαν, ἀκαθαρσίαν, πάθος, ἐπιθυμίαν κακὴν καὶ τὴν πλεονεξίαν, ἥτις ἐστὶν εἰ-

Γαλ. β. κ.

δωλολατρεία. καὶ πάλιν· Χριστῷ συνεσταύρωμαι· ζῶ δὲ, οὐκ ἔτι ἐγὼ, ζῇ δὲ ἐν ἐμοὶ Χριστός. ὥσπερ γὰρ ὁ καθηλωμένος ἐν λίθῳ, οὐ δύναται κινεῖσθαι· οὕτως οὐδὲ ὁ ἐν τῷ φό-

βῳ

ἐπὶ τοῦ Θεοῦ καθηλωμένος, τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ χωρίζεσθαι. καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς ἀπό-
στολος ἔφη· Ὑπωπιάζω μου τὸ σῶμα καὶ δουλαγωγῶ, μήπως ἄλλοις κηρύξας, αὐτὸς (α. Κο. θ. κζ.)
ἀδόκιμος γένωμαι. **120** Ἐποίησα κρίμα καὶ δικαιοσύνην· μὴ παραδῷς με
τοῖς ἀδικοῦσί με. Τοῖς σοῖς, φησιν, ἀκολουθεῖν προελόμενος νόμοις, μὴ γένω-
5 μαι τοῖς δυσμενέσιν εὐάλωτος. τίς δὲ νῦν ἔχει τοσαύτην ψυχῆς καθαρότητα, ὥστε τὴν
παρρησίαν τοιούτοις χρήσασθαι λόγοις; τοῖς μέντοι καὶ ὁ θεῖος ἀπόστολος παρόμοια εἴ-
ρηκεν· Ἡ γὰρ καύχησις ἡμῶν αὕτη ἐστί, τὸ μαρτύριον τῆς συνειδήσεως ἡμῶν. μέγας ὁ (β. Κο. α. ιβ.)
ταῦτα θαρρῶν προσομιλῆσαι Θεῷ. διὰ γὰρ τοῦ εἰπεῖν, ἐποίησα κρίμα καὶ δικαιοσύ-
νην, πασῶν τῶν ἀρετῶν καὶ τῶν ἐντολῶν τὴν κατόρθωσιν ἐπεσπάσατο. ἔνθεν καὶ ἱκετεύει
10 μὴ παραδοθῆναι τοῖς ἀδικοῦσι, πονηροῖς δαίμοσι καὶ ἀλογίστοις ὁρμαῖς καὶ λογισμοῖς
ἀτάκτοις.

121 Ἔκδεξαι τὸν δοῦλόν σου εἰς ἀγαθόν. Ὁ δὲ Σύμμαχος, Ἀνάδεξαί με
τὸν δοῦλόν σου εἰς ἀγαθόν· Ὁ δὲ Ἀκύλας καὶ ὁ Θεοδοτίων, Ἐγγύησαι· ἀντὶ τοῦ, ἀληθεύω, οὐ
ψεύδομαι· πίστευσον ὑποσχομένῳ τῷ δούλῳ σου· αὐτὸς ἐγγυητὴς γενοῦ τῆς ἐμῆς ὑπο-
15 σχέσεως, ὅτι σου σπουδάσω πληρῶσαι τοὺς νόμους. ἀνάδεξαί με, δέσποτα, φησι, καὶ πί-
στευσον τῷ δούλῳ σου, καὶ ἐγγυητής μου γενοῦ εἰς τὸ ἀγαθόν, ὅτι φυλάττω τὰ προστάγ-
ματά σου, καὶ μὴ γένωμαι συκοφαντούμενος ὑπὸ ὑπερηφάνων. πάντες γὰρ οἱ μὴ
τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ φυλάττοντες, ὑπερήφανοι ὀνομάζονται, κατὰ τὸ ῥητὸν τὸ λέγον· Ὑ- (Ψαλμ. ριη. κα.)
περήφανοι παρηνόμουν ἕως σφόδρα. Μὴ συκοφαντησάτωσάν με ὑπερήφανοι.
20 Ἀλγεινὸν ἡ συκοφαντία, κἂν μέγαν ἔχῃ μισθόν. ταύτῃ καὶ ὁ θαυμάσιος περιπέ-
πτωκεν Ἰωσήφ, καὶ ἕτεροι δὲ μυρίοι. παρακελεύεται δὲ καὶ ὁ Κύριος εὔχεσθαι μὴ εἰσελθεῖν
εἰς πειρασμόν. οὐδὲν οὖν ἀπεικὸς οὐδὲ ὁ προφήτης πεποίηκε ταύτην αἰτήσας τὴν
αἴτησιν. διαφερόντως γὰρ ἡ τῶν ἀλαζόνων καὶ δυνατῶν συκοφαντία χαλεπωτέρα. ἀ-
δικία γὰρ προσλαβοῦσα τὴν δυναστείαν μείζονα τὴν λώβην ἐργάζεται.
25 **122** Οἱ ὀφθαλμοί μου ἐξέλιπον εἰς τὸ σωτήριόν σου, καὶ εἰς τὸ λόγιον τῆς δικαιο-
σύνης σου. Πάλιν ἐνταῦθα λόγιον, τὴν ὑπόσχεσιν καλεῖ. διηνεκῶς, φησι, τὴν
παρὰ σοῦ σωτηρίαν προσμένω, καὶ τῆς ὑποσχέσεως ἀναμένω τὸ τέλος. τὸ δὲ ἐξέλι-
πον τέθεικε, τὴν ἐπιτεταμένην ἐπιθυμίαν δηλῶν· τοῦτο καὶ ἀνωτέρω ἐδήλωσεν εἰπών·
ἐκλείπει εἰς τὸ σωτήριόν σου ἡ ψυχή μου. ποῖον δὲ σωτήριον; ὃ ὁ Συμεὼν ἀγκαλιζό-
30 μενος τὸν Κύριον ἔφη· ὅτι εἶδον οἱ ὀφθαλμοί μου τὸ σωτήριόν σου, ὃ ἡτοίμασας κατὰ πρό-
σωπον πάντων τῶν λαῶν. τοῦτο οὖν εὔχεται ὁ προφήτης τάχιον γενέσθαι διὰ τὴν σω-
τηρίαν τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων. τὸ γάρ, ἐκλείπει ἡ ψυχή μου, ἕτερον οὐδέν ἐστιν, ἢ ἡ ἐ-
πίτασις τῆς ἐπιθυμίας. **123** Ποίησον μετὰ τοῦ δούλου σου κατὰ τὸ ἔλεός σου· καὶ τὰ
δικαιώματά σου δίδαξόν με. Ὁ τοσαύτης ἀρετῆς ἐργάτης ἐλέους τυχεῖν ἀξι-
35 οῖ, καὶ σωτηρίας ἀπολαῦσαι αἰτεῖ· καὶ οὐκ ἀπαιτεῖ μισθόν, ἀλλὰ φιλανθρωπίαν
αἰτεῖ. καὶ γὰρ εἰ καὶ προέκοπτεν ὁ προφήτης ἐν ἀρεταῖς, ἀλλ' οὖν τὸν ἔλεον τοῦ Θεοῦ
ἐζητεῖτο. οὕτω καὶ ἡμεῖς, ἀδελφοί, εἰ καί τι ἀγαθὸν ποιοῦμεν, αὐτὸν αἰτησώμεθα συνεργὸν
ἡμῶν γενέσθαι, καὶ τῷ ἐλέει αὐτοῦ σωθῆναι.

124 Δοῦλός σου εἰμὶ ἐγώ· συνέτισόν με, καὶ γνώσομαι τὰ μαρτύριά σου.
10 Ἅπαντες μὲν ἄνθρωποι φύσει δοῦλοι Θεοῦ· διαθέσει δέ, οἱ τοῦ Θεοῦ τὴν δεσπο-
τείαν γνησίως αἱρούμενοι. ταύτης οὖν τῆς συμμορίας ὁ προφήτης δοῦλον ἑαυτὸν ὀ-
νομάζει, καὶ συνέσεως ἀξιωθῆναι παρακαλεῖ, ὥστε γνῶναι τοῦ Θεοῦ τὰ μαρτύρια.

125 Καιρὸς τοῦ ποιῆσαι τῷ Κυρίῳ· διεσκέδασαν τὸν νόμον σου.

Ο πάντα σταθμῷ καὶ μέτρῳ πρυτανεύων Θεὸς φέρει μὲν ἐπὶ πλεῖστον τὰς ἀνθρωπίνας
τὰς ἁμαρτίας· ὅταν δὲ αὐξηθεῖσαν ἴδῃ τῇ μακροθυμίᾳ τὴν πονηρίαν, τότε τὴν τιμωρί-
αν ἐπάγει. τοῦτο τοίνυν καὶ ἐνταῦθά φησι· καιρὸς διαναστῆναί σε εἰς ἐπικουρίαν τῶν ἀ-
δικουμένων, ὦ δέσποτα. κομιδῇ γάρ σου τὸν νόμον ἐπάτησαν οἱ πολέμιοι. ἔφη δὲ καὶ
[Β. Κορ. ϛ. β.] ὁ ἀπόστολος Παῦλος περὶ τῆς παρουσίας τοῦ Κυρίου ἡμῶν· Ἰδοὺ νῦν καιρὸς εὐπρόσδεκ- 5
τος, ἰδοὺ νῦν ἡμέρα σωτηρίας. καιρὸς ἦν καὶ τοὺς Ἰουδαίους πιστεῦσαι· ἀλλ' οὗτοι τοὐναντίον
ἔπραξαν, ἀπιστήσαντες καὶ ἀθετήσαντες τὸ εὐαγγέλιον. τοῦτο γάρ ἐστι τὸ, διεσκέδασαν
τὸν νόμον σου. **126** Διὰ τοῦτο ἠγάπησα τὰς ἐντολάς σου ὑπὲρ χρυσίον καὶ τοπάζιον.

Ἐκεῖνοι μὲν οὕτω τοῦ σοῦ κατεφρόνησαν νόμου· ἐγὼ δὲ ἀξιεραστοτέρας ἡγοῦμαι τὰς σὰς ἐν-
τολὰς ὑπὲρ χρυσίον, καὶ λίθον πολυτελῆ. τῶν γὰρ τιμίων λίθων τοπάζιον· ἀπὸ δὲ τοῦ ἑ- 10
νὸς παρεδήλωσεν ἅπαντας τοὺς λίθους. εἰκὸς δὲ κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον τοῦτον προτι-
[Ψαλ. ριη. οϛ.] μᾶσθαι τῶν ἄλλων λίθων. καὶ ἀλλαχοῦ δὲ ἔλεγεν· Ἀγαθός μοι ὁ νόμος τοῦ στόματός
σου ὑπὲρ χιλιάδας χρυσίου καὶ ἀργυρίου. ὑπεμφαίνει δὲ ὁ λόγος ὑπὲρ πάντα πλοῦ-
τον καὶ τὸν καθ' ὅλου καὶ τὸν ἐκ μέρους ἀγαπᾶν τὰς ἐντολάς. τοῦτο γάρ τελειότης χρι-
[Ἰω. ιε. ι.] στιανοῦ. ἔφη γὰρ ὁ Κύριος, Ὅτε ἂν τὰς ἐντολάς μου τηρῆτε, μένετε ἐν τῇ ἀγά- 15
πῃ μου. **127** Διὰ τοῦτο πρὸς πάσας τὰς ἐντολάς σου κατωρθούμην·
πᾶσαν ὁδὸν ἄδικον ἐμίσησα. Ὁ γὰρ πόθος τὴν προθυμίαν ἐργάζεται· ἡ δὲ
προθυμία τὴν μὲν εὐθεῖαν παραινεῖ ὁδὸν παρεσκεύαζε, τὴν δὲ τῆς ἀδικίας ἐμυσάττετο [Ἰσ. φ. ἀκτ.]
[Ἰακ. β. ι.] τρίβον. ὁ πάσας τοίνυν τὰς ἐντολὰς κατορθῶν, πάντως καὶ ὁδὸν ἄδικον μισεῖ. Ὅστις γὰρ
ὅλον τὸν νόμον πληρώσει, πταίσει δὲ ἐν ἑνὶ, γέγονε πάντων ἔνοχος. ὁ γὰρ εἰπὼν, μὴ φονεύ- 20
σῃς, εἶπε καὶ μὴ πορνεύσῃς· καὶ ὁ εἰπὼν, μὴ ἀδικήσῃς, εἶπε καὶ μὴ λοιδορήσῃς· καὶ ὁ εἰ-
πὼν μὴ ψεύσῃ, εἶπε καὶ μὴ ὀμόσῃς.

128 Θαυμαστὰ τὰ μαρτύριά σου· διὰ τοῦτο ἐξηρεύνησεν αὐτὰ ἡ ψυχή μου.

Ἔδειξεν ὡς οὐ μάτην τούτων ἠράσθη. ἀξιάγαστα γάρ, φησίν, ἐστι καὶ ἱκανὰ καταθέλ-
ξαι καὶ εἰς ἔρωτα διεγεῖραι τοὺς κατιδεῖν δυναμένους. καὶ πῶς τοίνυν οὐκ εἰσὶ θαυ- 25
μαστά; ὁδηγοῦσι γὰρ πρὸς βίον κατωρθωμένον καὶ σεμνὸν καὶ πολιτείαν ἐνάρετον, πρὸς
σωφροσύνην καὶ ἐγκράτειαν, πρᾳότητα καὶ μακροθυμίαν, ἐλεημοσύνην, δικαιοσύ-
νην καὶ ἀγαθωσύνην. διὰ τοῦτο καὶ ὁ προφήτης καυχᾶται ἐρευνῆσαι αὐτὰ οὐχὶ τῷ στόματι
λαλῶν, τὴν δὲ διάνοιαν ῥέμβεσθαι· ἀλλ' ὥσπερ τὸν Θεὸν ἐξ ὅλης ψυχῆς ἀγαπᾶν προσ-
ετάχθημεν, οὕτως αὐτοῦ καὶ τὰς ἐντολὰς ποθεῖν καὶ πράττειν ἐδιδάχθημεν. 30

129 Ἡ δήλωσις τῶν λόγων σου φωτιεῖ καὶ συνετιεῖ νηπίους.

Τῷ σῷ, φησι, καταυγαζόμενος φωτὶ ταύτην ἐδεξάμην τὴν γνῶσιν, καὶ ἅπαντας
δὲ τοὺς ἀγνοίᾳ κατεχομένους καὶ βρέφεσιν ἐοικότας ὁ σὸς νόμος συνέσεως ἐμφορεῖ. τῶν
εὐαγγελικῶν δὲ λόγων ἡ δήλωσις φωτίζει οὐ μόνον τοὺς τελείους, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐλλιπεῖς ἔ-
[Ματθ. ια. κε.] χοντας. διδάσκει δὲ καὶ ἕτερον ὁ λόγος. ἔφη γὰρ ὁ Κύριος· Ἐξομολογοῦμαί σοι, πάτερ 35
Κύριε τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, ὅτι ἀπέκρυψας ταῦτα ἀπὸ σοφῶν καὶ συνετῶν, καὶ ἀπεκά-
λυψας αὐτὰ νηπίοις, περὶ τῶν ἀποστόλων λέγων. τῇ γὰρ κακίᾳ αὐτοὶ ἐνηπίαζον.

130 Τὸ στόμα μου ἤνοιξα, καὶ εἵλκυσα πνεῦμα· ὅτι τὰς ἐντολάς σου ἐπεπόθησα.

Στόμα ἐνταῦθα καλεῖ τῆς διανοίας τὴν προθυμίαν. αὐτὴ γὰρ ἕλκει τὴν χάριν
[Ψαλ. π. ια.] τοῦ πνεύματος. καὶ γὰρ ἀλλαχοῦ φησι· Πλάτυνον τὸ στόμα σου, καὶ πληρώσω αὐτό. καὶ ὁ 40
θεῖος ἀπόστολος ἐν ἀνοίξει τοῦ στόματος λόγον δοθῆναι παρεκάλεσε. καὶ αὐτὸς δὲ ὁ προ-
[Ψαλ. ξζ. ιβ.] φήτης ἐν ἑτέρῳ ἔφη ψαλμῷ· Κύριος δώσει ῥῆμα τοῖς εὐαγγελιζομένοις δυνάμει
πολλῇ. τοῦτο δὲ καὶ ἐνταῦθα ἔφη· τὸ στόμα μου ἤνοιξα, καὶ εἵλκυσα πνεῦμα, ὅτι τὰς ἐντο-

λὰς

λάς σου ἐπεπόθουν. γλιχόμενόν με γὰρ τῶν σῶν ἐντολῶν θεασάμενος, τῆς σῆς ἠξίωσας χάριτος. μετὰ γοῦν ἐπιποθοῦντες τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ, ἀνοίξαντες τὸ στόμα πληροῦσι πνεύματος. καὶ Δαβὶδ ἐπιποθῶν τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ, τῆς προφητικῆς χάριτος ἠξίωται, καὶ πλατύνας τὸ στόμα, ἐπληρώθη πνεύματος. τοῖς δὲ ἀπειθοῦσι ταῖς ἐντολαῖς τοῦ Θεοῦ εἴρηται· Ἐν κημῷ καὶ χαλινῷ τὰς σιαγόνας αὐτῶν ἄγξαις τῶν μὴ ἐγγιζόντων πρὸς σέ· καὶ, πολλαὶ αἱ μάστιγες τοῦ ἁμαρτωλοῦ· ἐξ ὧν, ἀδελφοί, προσέχοντες τῇ τῶν λαλουμένων διηγήσει, ῥυσθείητε τῇ τοῦ Θεοῦ βοηθείᾳ καὶ ἀντιλήψει, καὶ σώσει ὑμᾶς Κύριος ὁ Θεὸς καὶ ἐν τῷ νῦν αἰῶνι, καὶ ἐν τῷ μέλλοντι· ἀμήν, γένοιτο· ᾧ πρέπει δόξα καὶ ἡ τιμὴ νῦν, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας.

χ. ταῖς ἐντο-λαῖς | χ. ἀπτ | Ψαλμ. λα. ιβ. λγ.

131 ΕΠΙΒΛΕΨΟΝ ΕΠ' ΕΜΕ, ΚΑΙ ΕΛΕΗΣΟΝ με κατὰ τὸ κρίμα τῶν ἀγαπώντων τὸ ὄνομά σου.

στάσις γ.

Συνηθές ἐστιν, ἀδελφοί, τῷ μακαρίῳ Δαβὶδ πολυτρόποις ἐπιποιεῖν ἐμφάσεις ἐπὶ τοῖς προφητικῶς παρ' αὐτοῦ ᾀδομένοις. καὶ γὰρ καὶ ἐν τούτῳ τῷ ψαλμῷ τὰ αὐτὰ περὶ τῶν αὐτῶν πολλαχῶς φθέγγεται. σκοπὸς δὲ αὐτῷ ἐστιν, ἡ ἀποχὴ τῆς ἁμαρτίας καὶ ἡ ἀποτροπὴ τοῦ κακοῦ, τήρησις δὲ καὶ φυλακὴ τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐλέγχειν τοὺς παραβαίνοντας, καὶ ἐξ αὐτῶν ἀποστρέφεσθαι, δέεσθαί τε τῆς τοῦ Θεοῦ βοηθείας καὶ τοῦ ἐλέους αὐτοῦ. διὸ λέγει· ἐπίβλεψον ἐπ' ἐμὲ καὶ ἐλέησόν με. ἔστιν ὅτε ὁ Θεὸς ἐπιβλέπει κατ' ὀργήν, ὡς εἴρηται παρὰ τῷ προφήτῃ Ἀμβακούμ· Ἐπέβλεψε, καὶ ἐτάκη ἔθνη· ὅτε δὲ ἐπὶ τοὺς ἀγαπῶντας αὐτὸν ἐπιβλέπει, ἔλεος καὶ σωτηρίαν ἐργάζεται. ταύτην οὖν ἐζήτησεν ὁ προφήτης· διὸ τοῦτο καὶ ἐπήγαγε· κατὰ τὸ κρίμα τῶν ἀγαπώντων τὸ ὄνομά σου. ἱκετεύει τοίνυν τῆς θείας τυχεῖν εὐμενείας, οὐχ ἁπλῶς, ἀλλ' ὡς εἴωθας, φησι, τοῖς ἀγαπῶσί σε παρέχειν τὸν ἔλεον. τοῦτο γὰρ εἶπε, κατὰ τὸ κρίμα τῶν ἀγαπώντων τὸ ὄνομά σου· ἀντὶ τοῦ, τῆς ἴσης τούτοις ἀπολαῦσαι ψήφου παρακαλῶ. 132 Τὰ διαβήματά μου κατεύθυνον κατὰ τὸ λόγιόν σου· καὶ μὴ κατακυριευσάτω μου πᾶσα ἀνομία. Ἡμῶν γὰρ προεισφερόντων τὴν προθυμίαν, καὶ Θεοῦ παρέχοντος τὴν βοήθειαν καὶ τὴν πορείαν εὐθύνοντος, χώραν οὐκ ἔχει τῆς ἁμαρτίας ἡ δυναστεία. τοῦ οὖν Θεοῦ κατευθύνοντος ἡμᾶς ἐν ταῖς ὁδοῖς αὐτοῦ, καὶ ἡμῶν παρεχόντων τὸ πρόθυμον, οὐχ ἕξει καθ' ἡμῶν ἡ ἁμαρτία δύναμιν, οὔτε ἡ ἀνομία. ἐπαγγέλλεται γὰρ ἐν ἑτέρῳ ψαλμῷ τῷ φοβουμένῳ αὐτόν, Οὐ φοβηθήσῃ ἀπὸ φόβου νυκτερινοῦ· ἀπὸ βέλους πετομένου ἡμέρας, ἀπὸ πράγματος ἐν σκότει διαπορευομένου, ἅ ἐστιν ἡ ἀνομία. 133 Λύτρωσαί με ἀπὸ συκοφαντίας ἀνθρώπων, καὶ φυλάξω τὰς ἐντολάς σου. Κατὰ μὲν τὸ ῥητὸν πολλοὺς πειρασμοὺς ὁ Δαβὶδ ὑπέμεινεν ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων, τοῦ τε Σαοὺλ, καὶ ἑτέρων τινῶν. λέγει γὰρ καὶ ἐν τῷ ἑξῆς ψαλμῷ· Κύριε, ῥῦσαι τὴν ψυχήν μου ἀπὸ χειλέων ἀδίκων καὶ ἀπὸ γλώσσης δολίας. τί δοθείη σοι καὶ τί προστεθείη σοι πρὸς γλῶσσαν δολίαν; καὶ αὖθις πάλιν ἐν ἑτέρῳ ψαλμῷ· Υἱοὶ ἀνθρώπων, οἱ ὀδόντες αὐτῶν ὅπλα καὶ βέλη, καὶ ἡ γλῶσσα αὐτῶν μάχαιρα ὀξεῖα. εὔχεται οὖν λυτρωθῆναι ἀπ' αὐτῶν. καὶ ὁ δεσπότης Χριστὸς τοὺς ὀνειδιζομένους καὶ συκοφαντουμένους, ζηλωτοὺς καὶ μακαρίους ἐκάλεσεν· ἀλλὰ καὶ εὔχεσθαι παρηγγύησε μὴ εἰσελθεῖν εἰς πειρασμόν. συμβαίνει τοίνυν τοῖς εὐαγγελικοῖς νόμοις καὶ τοῦ προφήτου ἡ προσευχή. ὁ δὲ ἅγιος Ἀθανάσιος κατὰ διάνοιαν ἑρμηνεύων τὸ ῥητόν, συκοφαντίας ἀνθρώπων λέγει, τὰς

Ἀββ. γ. ϛ. | Ψαλμ. ϟ. ε. | Ψαλμ. ριθ. β. | Ψαλμ. νϛ. ε. | Ματθ. κϛ. μα.

τὴν αἱρετικὴν καὶ παρανόμων ἀθυροστομίας καὶ γλωσσαλγίας. καὶ ἡμεῖς οὖν, ἀδελφοί, τῷ πατρὶ ἐξακολουθοῦντες ἐκφύγωμεν ἀπὸ πάσης αἱρέσεως, πῶς δὲ ἐκ τῶν νυνὶ ἐπιπολαζόντων ἡμῖν τῶν τε εἰκονοκλαστῶν καὶ τῶν παυλικιανῶν καὶ μανιχαίων· καὶ ἐὰν εἴπωσί τινι ἡμῶν, ἐλθὲ μεθ' ἡμῶν, ἐκκλίνωμεν τὸν πόδα καὶ παραλλάξωμεν κατὰ τὸν παροιμιακὸν λόγον, καὶ μὴ συμπορευθῶμεν μετ' αὐτῶν. [Παροι. α. ια. ιε.] 134 Τὸ πρόσωπόν σου ἐπίφανον ἐπὶ τὸν δοῦλόν σου, καὶ δίδαξόν με τὰ δικαιώματά σου. Ἀσώματον μὲν τὸ θεῖον, τὸ ἁπλοῦν καὶ ἀσύνθετον· σωματικώτερον δὲ καὶ παχύτερον ἡ θεία γραφὴ περὶ αὐτοῦ διαλέγεται, τῇ φύσει τῇ τῶν ἀνθρώπων μετιοῦσα τοὺς λόγους· ἐπεὶ χαρακτὴρ τῆς ὑποστάσεως τοῦ πατρὸς ὁ υἱός, καὶ ἀπαύγασμα, ὡς τῇ ἀληθείᾳ καὶ τῷ μακαρίῳ Παύλῳ δοκεῖ. [Ἑβρ. α γ.] ἐπιποθεῖ οὖν τὴν παρουσίαν αὐτοῦ ἐπὶ σωτηρίᾳ τοῦ ἀνθρωπείου γένους κατιδεῖν. αὐτὸς γὰρ ἡμῖν ἐπιφανεὶς ἐδίδαξε πᾶσαν δικαιοσύνην. τοιγαροῦν τοῦ θείου προσώπου τὴν ἐπιφάνειαν νοητέον τὴν λύσιν τῶν λυπηρῶν καὶ τὴν τῶν ἀγαθῶν χορηγίαν.

135 Διεξόδους ὑδάτων κατέδυσαν οἱ ὀφθαλμοί μου· ἐπεὶ οὐκ ἐφύλαξαν τὸν νόμον σου. Ἀποστολικὸς καὶ οὗτος ὁ νόμος. Εἰ γὰρ πάσχει, φησίν, ἓν μέλος, συμπάσχει πάντα τὰ μέλη. [α. Κορ ιβ. κς.] τὴν εὐαγγελικὴν τοίνυν ὁ προφήτης μετέρχεται τελειότητα, τὰς τῶν ἄλλων παρανομίας ὀλοφυρόμενος. διεξόδους δὲ ὑδάτων τὸ πλῆθος τῶν δακρύων ἐκάλεσεν, ἀντὶ τοῦ, κρουνηδὸν ἔφερον τὰ δάκρυα, τὰς τῶν ἀνθρώπων παρανομίας θεώμενος. τοιαύτης λύπης μετέχονται οἱ ἅγιοι ἐπὶ τοῖς παραβεβηκόσιν. ὠλοφύρετο γὰρ καὶ ὁ Μωϋσῆς, ὅτε ὁ Ἰσραηλίτης λαὸς ἐξέκλινεν ἐκ τοῦ Θεοῦ μοσχοποιήσας, λέγων πρὸς τὸν Θεόν· Εἰ μὲν ἀφεῖς αὐτοῖς τὴν ἁμαρτίαν, ἄφες· εἰ δὲ μή, ἐξάλειψον κἀμὲ ἐκ τῆς βίβλου τῶν ζώντων. [Ἐξοδ. λβ. λα.] καὶ πάλιν ὁ ἀπόστολος ὁρῶν τοὺς Ἰουδαίους ἀλλοτριουμένους τοῦ εὐαγγελίου, ἔφη· Ηὐχόμην αὐτὸς ἀνάθημα εἶναι ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν μου, τῶν συγγενῶν μου τῶν κατὰ σάρκα. [Ρωμ. θ. γ.] 136 Δίκαιος εἶ, Κύριε, καὶ εὐθεῖαι αἱ κρίσεις σου.

137 Ἐνετείλω δικαιοσύνην, τὰ μαρτύριά σου καὶ ἀλήθειαν σφόδρα.

Δικαίως ἅπαντα διέπεις, ὦ δέσποτα, καὶ τῶν ἀνθρώπων κηδόμενος, καὶ δικαιοσύνης ἐργάτας ἀποφῆναι βουλόμενος. καὶ νόμον ἔδωκας, καὶ διαμαρτύρῃ τοὺς παραβαίνοντας, ὁποίας τίσουσι δίκας, καὶ ὑπισχνῇ τοῖς φυλάττουσι τὰς ἀγαθὰς ἀντιδόσεις, καὶ βεβαιοῖς τὰς ἐπαγγελίας τοῖς ἔργοις. τοῦτο γὰρ δηλοῖ τό, ἀλήθειαν σφόδρα. ἔστησε γὰρ ἡμέραν, ἐν ᾗ μέλλει κρίνειν τὴν οἰκουμένην, καὶ ἀποδιδόναι ἑκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ· τοῖς μὲν καθ' ὑπομονὴν ἔργου ἀγαθοῦ δόξαν καὶ τιμὴν καὶ ἀφθαρσίαν ζητοῦσι, ζωὴν αἰώνιον· τοῖς δὲ πειθομένοις τῇ ἀδικίᾳ, ἀπειθοῦσι δὲ τῇ ἀληθείᾳ, θυμὸς καὶ ὀργὴ καὶ θλίψις καὶ στενοχωρία ἐπὶ πᾶσαν ψυχὴν ἀνθρώπου τοῦ κατεργαζομένου τὸ κακόν. διὰ δὲ τοῦ εἰπεῖν, ἀλήθειαν σφόδρα, τὴν βεβαιότητα καὶ τὴν ἔκβασιν τοῦ πράγματος ἐδήλωσεν.

138 Ἐξέτηξέ με ὁ ζῆλός σου· ὅτι ἐπελάθοντο τῶν λόγων σου οἱ ἐχθροί μου.

Καὶ τοὺς παρανομίᾳ συζῶντας ὁ προφήτης θρηνεῖ, καὶ καταφρονούμενον ὁρῶν τὸν νομοθέτην ἐνδίκως ἀγανακτεῖ. οὗτος ὁ ζῆλος τὸν Φινεὲς ἀνεκήρυξεν· οὗτος τὸν μέγαν Ἠλίαν ἀοίδιμον ἀπετέλεσε· τούτῳ πυρπολούμενος ὁ καλλίνικος Στέφανος, τῶν Ἰουδαίων ἀπιστίαν διήλεγξεν. ἔχει δὲ τοῦ ἀνωτέρω στίχου τὴν ἔννοιαν. ὅπερ γὰρ ἐκεῖ ἔλεγε, διεξόδους ὑδάτων κατέδυσαν οἱ ὀφθαλμοί μου, ὧδε λέγει, ἐξέτηξέ με ὁ ζῆλός σου· ὅτι ἐπελάθοντο τῶν λόγων σου οἱ ἐχθροί μου. τοιοῦτος ἦν, ὡς ἔφην, ὁ Φινεὲς ἐκκεντήσας τὸν πορνεύσαντα, καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην. τοιοῦτος ἦν ὁ θεσπέσιος Παῦλος ὅλον ἐν ἑαυτῷ τὸν Χριστὸν περιφέρων· διὸ καὶ ἔλεγε· Τίς ἀσθενεῖ, καὶ οὐκ ἀσθενῶ; τίς σκανδαλίζεται, καὶ οὐκ ἐγὼ πυροῦμαι; [β. Κορ. ια. κθ.] καὶ ὁ μακάριος δὲ Λουκᾶς περὶ αὐτοῦ φησιν, ὡς ἐν Ἀθήναις [Πράξ. ιζ. ιϛ.]

ναις

ναις συνέχετο τὸ πνεῦμα αὐτοῦ ἐν αὐτῷ θεωροῦντι κατείδωλον οὖσαν τὴν πόλιν. (Πράξ. ιζ. ιϛ.)

139 Πεπυρωμένον τὸ λόγιόν σου σφόδρα, καὶ ὁ δοῦλός σου ἠγάπησεν αὐτό.

Δόκιμος, φησί, καὶ ἀκίβδηλός ἐστιν ὁ σὸς λόγος καὶ μώμου παντὸς ἐλεύθερος· ἐγὼ δὲ περὶ τοῦτον θερμὸν ἔχω τὸ φίλτρον. καὶ ἐν ἑτέρῳ δὲ ψαλμῷ λέγει· Τὰ λόγια Κυρίου, λό- (Ψα. ια. ζ.)
5 για ἁγνά· ἀργύριον πεπυρωμένον δοκίμιον τῇ γῇ, κεκαθαρισμένον ἑπταπλασίως. οὐδὲν οὖν τῶν τοῦ Θεοῦ κριμάτων ἀδόκιμον ἢ νόθον ἢ κίβδηλον, ἀλλὰ πάντα μώμου παντὸς ἐλεύθερα. ἐν τῇ καθαρότητι οὖν αὐτῶν, ἀδελφοί, τὸν βίον ἡμῶν διευθυνώμεθα.

140 Νεώτερος ἐγώ εἰμι καὶ ἐξουδενωμένος· τὰ δικαιώματά σου οὐκ ἐπελαθόμην.

Μικρὸς ἦν ὁ Δαβίδ, καὶ ἐλάχιστος ἐν τοῖς υἱοῖς τοῦ πατρὸς αὐτοῦ· ἀλλὰ διὰ τὸν πόθον, ὃν
10 εἶχε πρὸς τὸν Θεόν, ἐξελέγη, καὶ τὴν βασιλείαν ἔλαβε καὶ χάριν προφητικήν. οἶδε γὰρ ὁ Θεὸς μισθοὺς ἀποδιδόναι τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτὸν καὶ ἐν τῷ νῦν αἰῶνι, πλέον δὲ ἐν τῷ μέλλοντι. ἡνίκα τοίνυν τῷ θείῳ Σαμουὴλ παρηγγύησεν ὁ Θεὸς ἕνα τῶν παίδων τοῦ Ἰεσσαὶ βασι- (α Βασ. ις. ζ.)
λέα χειροτονῆσαι, τοὺς μὲν ἄλλους καὶ ῥώμῃ καὶ μεγέθει καὶ κάλλει σώματος κεκοσμημένους ἀπεδοκίμασεν ἅπαντας· ἤρετο δὲ τὸν Ἰεσσαί, εἰ ἐκλέλοιπε τὰ παιδάρια. τοῦ δὲ
15 εἰρηκότος ὑπολελεῖφθαι μειράκιον, ὃ ποιμαίνει τὰ ποίμνια, καὶ ὡς ἀνάρμοστον εἰς βασιλέα, ἐκέλευσεν ὁ προφήτης τοῦτον ἀχθῆναι, καὶ ἔχρισεν ἀφικόμενον παραχρῆμα. ταύτης ἐνταῦθα τῆς δωρεᾶς ὁ προφήτης ἐμνήσθη, καί φησι· καὶ νέον ὄντα με καὶ τοῖς γεγενημένοις ἐντελῆ νομισθέντα σὺ τοσαύτης ἠξίωσας χάριτος, καὶ προφήτην ὁμοῦ καὶ βασιλέα ἐποίησας· οὗ δὴ χάριν σὺν πάσῃ προθυμίᾳ τὰ σὰ φυλάττειν ἐφίεμαι δικαι-
20 ώματα. 141 Ἡ δικαιοσύνη σου, δικαιοσύνη εἰς αἰῶνα· καὶ ὁ νόμος σου, ἀλήθεια.

Ὁ τοῖς ἀνθρωπίνοις νόμοις πειθόμενος, οὐδὲ κατὰ τὸν παρόντα βίον τῆς παρὰ τῶν νομοθετούντων ἀπολαύει τιμῆς· ὁ δὲ ταῖς θείαις ἀκολουθῶν ἐντολαῖς, μισθὸν ἔχει τῶν πόνων τὴν ζωὴν τὴν αἰώνιον. καὶ οἱ νόμοι δὲ οἱ ἀνθρώπινοι οὐ πάντες τὸ δίκαιον ἔχουσιν, ὁ δὲ τοῦ Θεοῦ νόμος ἀληθείᾳ λαμπρύνεται. εἰκότως τοίνυν ἔφη· ἡ δικαιοσύνη σου, δι-
25 καιοσύνη εἰς τὸν αἰῶνα· καὶ ὁ νόμος σου, ἀλήθεια. ἡ οὖν τοῦ Θεοῦ δικαιοσύνη καὶ ὁ νόμος, ἀλήθεια εἰς τὸν αἰῶνα. διὸ καὶ πρὸς τοὺς Ἰουδαίους ἔλεγεν ὁ μακάριος Παῦλος· Τὴν (Ρω. ι. γ.)
ἰδίαν δικαιοσύνην ζητοῦντες στῆσαι, τῇ δικαιοσύνῃ τοῦ Θεοῦ οὐχ ὑπετάγησαν.

142 Θλίψεις καὶ ἀνάγκαι εὕροσάν με. Ταῦτα γὰρ συνέζευκται τοῖς ἐργάταις τῆς ἀρετῆς. τοῦτο δὲ ὅμοιόν ἐστι τῷ παρὰ τῷ Παύλῳ εἰρημένῳ· Τίς ἡμᾶς χω- (Ρω. η. λε.)
30 ρίσει ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ; θλῖψις, ἢ στενοχωρία, ἢ διωγμός, ἢ λιμός, ἢ γυμνότης; ὅτι ἕνεκα σοῦ θανατούμεθα ὅλην τὴν ἡμέραν· ἐλογίσθημεν ὡς πρόβατα σφαγῆς. τοιοῦτοι τῶν ἁγίων οἱ ἀγῶνες καὶ τὰ σκάμματα. Αἱ ἐντολαί σου μελέτη μου.

Ἐκ τῆς γὰρ τούτων διδασκαλίας τὴν ἀνδρείαν μανθάνω, καὶ φέρω γενναίως τὰ λυπηρά. 143 Δικαιοσύνη, τὰ μαρτύριά σου εἰς τὸν αἰῶνα·
35 Ἀντὶ τοῦ, πρόξενα τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν. Συνέτισόν με, καὶ ζήσομαι.

Ὑπὸ γάρ σου φωτιζόμενος, τῆς ἀληθοῦς ζωῆς ἀπολαύσω. 144 Ἐκέκραξα ἐν ὅλῃ καρδίᾳ μου, ἐπάκουσόν μου, Κύριε· τὰ δικαιώματά σου ἐκζητήσω.

Κραυγὴν πάλιν τῆς ψυχῆς τὴν προθυμίαν καλεῖ. διὰ τοῦτο προστέθεικε τό, ἐν ὅλῃ καρδίᾳ μου. οὕτω καὶ Μωϋσῆς ἐβόα σιγῶν, καὶ προσευχόμενον κατὰ διάνοιαν ὁ Θεὸς
40 ἔφη· Τί βοᾷς πρός με; ἐν ὅλῃ δὲ καρδίᾳ λέγει, τὸ πρόθυμον τῆς ψυχῆς δηλῶν, οὐχὶ τὴν (Ἐξοδ. ιδ. ιε.)
κραυγὴν διὰ στόματος. ἔφη γὰρ καὶ ὁ θεῖος Παῦλος· Ἄδοντες καὶ ψάλλοντες ἐν ταῖς καρ- (Ἐφεσ. ε. ιθ.)
δίαις ὑμῶν τῷ Κυρίῳ.

145 Ἐκέκραξά σοι· σῶσόν με, καὶ φυλάξω τὰ μαρτύριά σου. Παρὰ σοῦ γὰρ

τὴν σωτηρίαν δεχόμενος, φύλαξ τῶν σῶν γενήσομαι νόμων. οἱ γὰρ οὕτω φυλάττοντες τὰ μαρτύρια τοῦ Θεοῦ πάντως καὶ σώζονται παρ' αὐτοῦ. 146 Προέφθασα ἐν ἀωρίᾳ, καὶ ἐκέκραξα· εἰς τοὺς λόγους σου ἐπήλπισα. Βασιλεὺς ὢν ὁ προφήτης, καὶ μυρίαις φροντίσι περικλυζόμενος, καὶ πολεμικοὺς πρὸς ταύταις ἀναδεδεγμένος ἀγῶνας, οὐ μόνον ἡμέρας ὑπολαμπούσης τῷ Θεῷ τὰς ἱκετείας προσέφερεν, ἀλλὰ καὶ μεσούσης νυκτὸς, οὐκ ἀναμένων τὰς τῶν ἀλεκτρυόνων ᾠδάς. οὕτως ἐπόθει τὸν πεποιηκότα Θεόν· οὕτω προθύμως τὴν ἐκεῖθεν ᾔτει βοήθειαν. οὐκ ἔγνω γὰρ καιρὸν ὁ προφήτης τοῦ αἰνεῖν καὶ εὐχαριστεῖν τῷ Θεῷ, ἀλλὰ καὶ ἐν ἡμέρᾳ καὶ ἐν νυκτὶ (τοῦτο γὰρ δηλοῖ τὸ, ἐν ἀωρίᾳ) διδάσκων καὶ ἡμᾶς πάντοτε ἐπὶ μνήμης φέρειν τὸν Θεόν. μνημονευτέον γὰρ Θεοῦ μᾶλλον, ἢ ἀναπνευστέον, ὡς ὁ θεολόγος ἔφη Γρηγόριος.

(Ἴσ. ἀναδεδεγμένος)

147 Προέφθασαν οἱ ὀφθαλμοί μου πρὸς ὄρθρον, τοῦ μελετᾶν τὰ λόγιά σου.

Οὐ μόνον δὲ κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ γλυκυτάτου ὕπνου, ἀλλὰ καὶ παρὰ τὸν ὄρθρον τὴν τῶν θείων νόμων πεποίητο μελέτην. ἡμεῖς δὲ πενίᾳ συζῶντες καὶ πάσης φροντίδος ἀπηλλαγμένοι, ἐπὶ τῆς κλίνης διανυκτερεύομεν καλινδούμενοι, καὶ οὐδὲ ἀρχομένης ἡμέρας τῷ δοτῆρι τῶν ἀγαθῶν τὸν ὕμνον προσφέρομεν. παρασφαλίζεται οὖν ἡμᾶς ὁ προφήτης μελετᾶν τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ κατὰ τὴν ὥραν τοῦ ὄρθρου. καὶ ὁ Κύριος ἔφη, Γρηγορεῖτε, μήποτε βαρυνθῶσιν ὑμῶν αἱ καρδίαι ἐν κραιπάλῃ καὶ μέθῃ καὶ μερίμναις βιωτικαῖς. καὶ τις τῶν προφητῶν ἀποδυρόμενος τοῖς τοιούτοις ἔφη· ὅλην τὴν νύκτα ὕπνου Ἐφραίμ. 148 Τῆς φωνῆς μου ἄκουσον, Κύριε, κατὰ τὸ ἔλεός σου· κατὰ τὸ κρίμα σου ζῆσόν με. Ὁ τοσούτοις κομῶν ἀγαθοῖς, ἐλέους τυχεῖν ἀξιοῖ· καὶ οὐκ ἀορίστως αἰτεῖ τὸν ἔλεον, ἀλλὰ τὴν οἰκτισφόρον ψῆφον. παρακαλεῖ τοίνυν καὶ ἱκετεύει τὸν Θεὸν, ἵνα τὴν ζωὴν ἐν τοῖς κρίμασι τοῦ Θεοῦ ἔχῃ, δι' ἑαυτοῦ δὲ καὶ ἡμᾶς καθοδηγήσῃ τοῦτο προσεύχεσθαι. 149 Προσήγγισαν οἱ καταδιώκοντές με ἀνομίᾳ· ἀπὸ δὲ τοῦ νόμου σου ἐμακρύνθησαν.

(Λουκ. κα. λδ.)

Πόρρω γὰρ τῶν θείων νόμων εἰσὶν οἱ τὸν δίκαιον πειρώμενοι πολεμεῖν. καὶ γὰρ οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι κατεδίωκον τοὺς ἀποστόλους προσεγγίζοντες τῇ ἀνομίᾳ, οἷς ὁ Κύριος ἔφη· Ὁ ἀθετῶν ὑμᾶς, ἐμὲ ἀθετεῖ· καὶ ὁ ἀθετῶν ἐμὲ, ἀθετεῖ τὸν ἀποστείλαντά με. καὶ, Ἐχθρεύσω τοῖς ἐχθροῖς σου, καὶ ἀντικείσομαι τοῖς ἀντικειμένοις σοι. διὰ τοῦτο καὶ ἐμακρύνθησαν ἀπὸ τοῦ νόμου τοῦ εὐαγγελικοῦ, ἀπειθήσαντες τῇ διδασκαλίᾳ τῶν ἀποστόλων.

(Λουκ. ι. ιϛ. — Ἐξοδ. κγ. κβ.)

150 Ἐγγὺς εἶ σὺ, Κύριε· καὶ πᾶσαι αἱ ὁδοί σου, ἀλήθεια.

Ὁρᾷς, φησιν, ἅπαντα, δέσποτα· οὐ γὰρ ἀφέστηκας ἀφ' ἡμῶν, ἀλλὰ τὴν οἰκουμένην πληροῖς, καὶ ἀληθείᾳ χρώμενος πρυτανεύεις τὴν κρίσιν. τοῦτο καὶ αὐτὸς ὁ Θεὸς διὰ τοῦ προφήτου φησί· Θεὸς ἐγγίζων ἐγώ εἰμι, καὶ οὐ Θεὸς πόρρωθεν. Πάντα γὰρ οἶδε καὶ ἐρευνᾷ, καὶ τὰ βάθη τῶν καρδιῶν ἡμῶν. καὶ ὁ μακάριος Παῦλος· Ἐν αὐτῷ γὰρ ζῶμεν καὶ κινούμεθα καὶ ἐσμέν.

(Ἱερ. κγ. κγ. — Ψαλ. μγ. κβ. — Πράξ. ιζ. κη.)

151 Κατ' ἀρχὰς ἔγνων ἐκ τῶν μαρτυρίων σου· ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα ἐθεμελίωσας αὐτά. Μαρτύρια καλεῖ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν. κατέβας γὰρ, φησι, διαμαρτύρομαι αὐτοῖς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν. διὰ τοῦτο καὶ Μωϋσῆς ὁ μέγας τῆς ᾠδῆς ἀρχόμενος ἔφη· Πρόσεχε οὐρανὲ, καὶ λαλήσω· ἀκουέτω γῆ ῥήματα ἐκ στόματός μου. ἐν δὲ τούτοις ὁρᾶται διηνεκῶς ἡ τοῦ Θεοῦ πρόνοια. μετὰ πολλῆς γὰρ ὁδεύει τάξεως ἅπαντα. ἐντεῦθεν, φησιν, ἔγνων ἀκριβῶς, ὡς ἐγγὺς εἶ, καὶ πάρει τοῖς γινομένοις, καὶ λανθάνει σε τῶν πραττομένων οὐδέν. καὶ ἄλλως ἐκ προοιμίων φησὶν, ἔγνων ὅτι βέβαιά εἰσι τὰ παρὰ σοῦ λαλούμενα, δέσποτα, καὶ διηνεκεῖς σου αἱ ἐντολαί. οὐδὲ γὰρ ὥσπερ τῶν βασιλέ-

(γ. διαμαρτύρομαι — Δευτ. λβ. α. — Ψαλ. ριη. ρνα.)

ων

ων καὶ τῶν πόλεων οἱ νόμοι μετατίθενται, οὕτω καὶ οἱ τοῦ Θεοῦ· ἀλλ᾽ ὥσπερ ὁ οὐρανὸς καὶ
ἡ γῆ εἰς τὸν αἰῶνα μένει, οὕτω καὶ αἱ τοῦ Θεοῦ ἐντολαί. ἐπ᾽ αὐτοῖς γάρ, φησιν, οὐκ ἔστι
προσθεῖναι, καὶ ἀπ᾽ αὐτῶν οὐκ ἔστιν ἀφελεῖν. ἔφη δὲ καὶ ὁ Κύριος· Ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ Ματθ. κδ. λε.
παρελεύσονται, οἱ δὲ λόγοι μου οὐ μὴ παρέλθωσιν.
5 152 Ἴδε τὴν ταπείνωσίν μου, καὶ ἐξελοῦ με· ὅτι τοῦ νόμου σου οὐκ ἐπελαθόμην.
Ὁ ταπεινῶν ἑαυτόν, ὑψωθήσεται κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου φωνήν· καί, Μακάριοι οἱ Ματθ. κγ. ιβ. Ματθ. ε. γ.
πτωχοὶ τῷ πνεύματι, ὅτι αὐτῶν ἐστιν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. ταύτῃ καὶ ὁ θεῖος προφήτης τὰς
ἄλλας ἐκόσμησεν ἀρετάς, καὶ ταύτην προϊσχόμενος τὴν θείαν ἐπαγγέλλεται βοήθειαν. πολλὰ
δὲ εἰσὶν εἴδη τῆς ταπεινώσεως. ταπεινοῦται γάρ τις καὶ ἐν θλίψει καὶ ἐν συμφοραῖς
10 καὶ ὑπὸ ἀνθρωπίνων ἐπηρειῶν. ἡ δὲ ἀληθὴς ταπείνωσίς ἐστιν, ὅταν διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡ- Ψαλμ. ς. ς.
μῶν ἐπιστρεφώμεθα· οἷ᾽ ἐταπεινώθη αὐτὸς ὁ Δαβὶδ εἰπὼν καὶ ποιήσας· Λούσω καθ᾽ ἑ-
κάστην νύκτα τὴν κλίνην μου, ἐν δάκρυσί μου τὴν στρωμνήν μου βρέξω. καί, Ἴδε τὴν Ψαλμ. κδ. ιθ.
ταπείνωσίν μου, καὶ τὸν κόπον μου· καὶ ἄφες πάσας τὰς ἁμαρτίας μου. ὡσαύτως, καὶ ἐὰν τα-
πεινωθῶμεν ὑπὸ τὴν κραταιὰν χεῖρα τοῦ Θεοῦ, ἀγαπῶντες καὶ φυλάττοντες τὰ προ-
15 στάγματα αὐτοῦ, περὶ ὧν ὁ Κύριός φησι· μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι.
153 Κρῖνον τὴν κρίσιν μου, καὶ λύτρωσαί με· διὰ τὸν λόγον σου ζῆσόν με.
Ἐπειδὴ ἐκ τοῦ ἀρχεκάκου ἐχθροῦ διὰ τῆς παραβάσεως ἀπέστη τὸ ἀνθρώπινον γένος ἐκ
τοῦ Θεοῦ, εὔχεται ὁ προφήτης κριθῆναι, καὶ σωτηρίας τυχεῖν τὸ ἀνθρώπινον γένος. αὕ-
τη δὲ γίνεται διὰ τοῦ λόγου τοῦ εὐαγγελικοῦ. τοῦ γὰρ εὐαγγελίου κηρυχθέντος ἐν πάσῃ τῇ οἰκου-
20 μένῃ, κατηργήθη ὁ διάβολος, καὶ σέσωσται τὸ ἀνθρώπινον γένος ζωοποιηθὲν πνεύματι.
ἀναμιμνήσκει τοίνυν τῶν ὑποσχέσεων τὸν δεσπότην, καὶ παρ᾽ αὐτοῦ τὴν σωτηρίαν αἰτεῖ,
καὶ κρῖναι αὐτῷ καὶ τοῖς δυσμενέσιν ἀντιβολεῖ.
154 Μακρὰν ἀπὸ ἁμαρτωλῶν σωτηρία· ὅτι τὰ δικαιώματά σου οὐκ ἐξεζήτησαν.
Τῆς παρὰ σοῦ, φησι, σωτηρίας ἑαυτοὺς ἐστέρησαν οἱ παρανομίᾳ συζῶντες, μὴ βου-
25 ληθέντες καταμαθεῖν, τίνα προστάττειν ἐνομοθέτησας. τοῦτο δὲ παραίτιον τῆς ἀπωλείας,
τὸ μὴ ἐκζητεῖν ἡμᾶς τὰ τοῦ Θεοῦ δικαιώματα. καὶ οὐκ εἶπε μόνον ὅτι οὐκ ἐπίστευσαν,
ἀλλ᾽ ὅτι τὰ δικαιώματά σου οὐκ ἐξεζήτησαν. ἐν γὰρ τῷ καταφρονεῖν ἡμᾶς τῶν ἐντολῶν
τοῦ Θεοῦ μακρύνει ἀφ᾽ ἡμῶν τὴν σωτηρίαν.
155 Οἱ οἰκτιρμοί σου πολλοί, Κύριε· κατὰ τὸ κρίμα σου ζῆσόν με.
30 Οὗτος ὁ στίχος προφανῆ τὴν διάνοιαν ἔχει, καὶ οὐ δέεται λόγων εἰς ἑρμηνείαν. λέ-
γει γάρ, πολὺς τῆς σῆς φιλανθρωπίας ὁ πλοῦτος, δικαία σου ἡ ψῆφος· τὴν ἀπὸ τού-
των σωτηρίαν αἰτῶ. 156 Πολλοὶ οἱ ἐκδιώκοντές με καὶ θλίβοντες· ἐκ τῶν μαρ-
τυρίων σου οὐκ ἐξέκλινα. Πολλαῖς, φησι, περιστοιχιζόμενος συμφοραῖς, τῶν ὑ-
πὸ σοῦ νενομοθετημένων οὐκ ἠνεσχόμην τι παραβῆναι. καὶ τὴν ὑπόθεσιν εἰρηκότες τοῦ
35 ψαλμοῦ εἴπομεν, ὡς ἅπαντα ὁ θεῖος Δαβὶδ τὰ συμβεβηκότα αὐτῷ ἐν τούτῳ συν-
ήγαγε τῷ ψαλμῷ, καὶ ὅτι τὰ μὲν ἁρμόττει τοῖς ὑπὸ τοῦ Σαοὺλ προσγεγενημένοις αὐτῷ
λυπηροῖς, τὰ δὲ τοῖς ὑπὸ τοῦ Ἀβεσσαλώμ. ταῦτα μέντοι δῆλον, ὡς ὑπὸ τοῦ Σαοὺλ
διωκόμενος εἴρηκε. τηνικαῦτα γὰρ τῆς ἁμαρτίας ἀπείρατος ἦν. πολλοὶ οὖν τοὺς ἁγί-
ους ἐδίωκον, καὶ εἰς θάνατον ἀπήγαγον, ἀλλ᾽ αὐτοὶ ἐκ τῶν μαρτυρίων τοῦ Θεοῦ οὐκ ἐξέ-
40 κλιναν. ἐμέμνηντο γὰρ τοῦ Κυρίου λέγοντος· Μακάριοι οἱ διωκόμενοι ἕνεκεν δικαιοσύ- Ματθ. ε. ι.
νης, ὅτι αὐτῶν ἐστιν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν· ὡσαύτως καὶ τοῦ ἀποστόλου Παύλου, Ὅτι διὰ πολ- Πράξ. ιδ. κβ.
λῶν θλίψεων δεῖ ἡμᾶς εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. τούτου ἕνεκεν διῆλ-
θον διὰ πυρὸς καὶ ὕδατος οἱ μακάριοι καὶ ἀοίδιμοι μάρτυρες, καὶ ἔδωκαν τὰ σώματα αὐ-

τὴν διὰ τὴν τοῦ Θεοῦ ὁμολογίαν καὶ ἀγάπην· ἀλλ' ἔχουσιν ἀντάμειψιν, γνησιότητες σύσσωμοι καὶ συμμέτοχοι Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν.

157 Εἶδον ἀσυνετοῦντας, καὶ ἐξετηκόμην· ὅτι τὰ λόγιά σου οὐκ ἐφυλάξαντο.

Οὕτως ὁ μακάριος Παῦλος Ἰουδαίους ὠδύρετο· οὕτως αὐτὸς ὁ δεσπότης τὴν Ἱερουσαλὴμ ὠλοφύρετο· οὕτως ὁ θεῖος Ἱερεμίας τὴν τοῦ λαοῦ παρανομίαν ἐθρήνησε. Τοιούτους χρὴ εἶναι ἡμᾶς, ἀδελφοί, ἐκτήκεσθαι καὶ λυπεῖσθαι ἐπὶ τῶν ἀτάκτως περιπατούντων, καὶ ἐλέγχειν αὐτοὺς καὶ παρακαλεῖν, προδήλως τὴν ἡμετέραν ζωὴν διορθοῦντες. Ὁ γὰρ ἐπιστρέφων ἁμαρτωλὸν ἐκ πλάνης ὁδοῦ αὐτοῦ, σώσει ψυχὴν ἐκ θανάτου, καὶ καλύψει πλῆθος ἁμαρτιῶν. Εἰ δὲ ἀδιόρθωτοι μένουσι, στέλλεσθαι ἀπὸ τῶν τοιούτων, ὡς ὁ ἀπόστολος διδάσκει. Στέλλεσθε γάρ, φησιν, ἀπὸ παντὸς ἀδελφοῦ ἀτάκτως περιπατοῦντος. καί, Ἐάν τις ἀδελφὸς ὀνομαζόμενος ᾖ πόρνος ἢ πλεονέκτης ἢ μέθυσος ἢ λοίδορος ἢ ἅρπαξ, τῷ τοιούτῳ μηδὲ συνεσθίειν.

[Ιακ. ε. κ. — β. Θεσ. γ. ϛ. — α. Κορ. ε. ια.]

158 Ἴδε, ὅτι τὰς ἐντολάς σου ἠγάπησα, Κύριε· ἐν τῷ ἐλέει σου ζῆσόν με.

Συνεχῶς ἐντολῶν καὶ δικαιωμάτων καὶ νόμων μνημονεύει καὶ μαρτυρίων, τὸν περὶ ταῦτα πόθον δεικνύς. διδάσκει δὲ ἡμᾶς τὸ ῥητόν, ἵνα κατὰ τὸν ἀδελφόθεον Ἰάκωβον ἀγαπῶμεν μὴ λόγῳ καὶ γλώσσῃ, ἀλλ' ἔργῳ καὶ ἀληθείᾳ. οὕτω γὰρ ἂν ἐν τῷ ἐλέει τοῦ Θεοῦ ζησόμεθα.

[α. Ιω. γ. ιη.]

159 Ἀρχὴ τῶν λόγων σου ἀλήθεια, καὶ εἰς τὸν αἰῶνα πάντα τὰ κρίματα τῆς δικαιοσύνης σου.

Ἀψευδεῖς ἔχεις τὰς ὑποσχέσεις, ἀληθείᾳ τὰς ἐπαγγελίας κοσμεῖς, ἔργῳ βεβαιοῖς σου τοὺς λόγους. ἐν τῇ κατ' ἀρχὰς τοίνυν κοσμογενείᾳ Εἶπεν ὁ Θεὸς τῷ Ἀδάμ· Ἀπὸ παντὸς ξύλου τοῦ ἐν τῷ παραδείσῳ βρώσει φαγῇ· ἀπὸ δὲ τοῦ ξύλου τοῦ γινώσκειν καλὸν καὶ πονηρόν, οὐ φάγεσθε ἀπ' αὐτοῦ· ᾗ δ' ἂν ἡμέρᾳ φάγητε ἀπ' αὐτοῦ, θανάτῳ ἀποθανεῖσθε. ἐκράτησεν οὖν αὕτη ἡ ἀπόφασις εἰς τὸν αἰῶνα. τὸ γὰρ παραβῆναι Θεοῦ, θάνατον ἐπεισφέρει. ἔχει δὲ καὶ ἕτερον ὁ λόγος. γέγραπται γάρ· Εἶπεν ὁ Θεὸς τῷ Ἀβραάμ· Ἐν τῷ σπέρματί σου ἐνευλογηθήσονται πάντα τὰ ἔθνη, ὅς ἐστι Χριστός. δι' αὐτοῦ οὖν εἰς τὸν αἰῶνα γέγονεν ἡ δικαιοσύνη τῷ γένει τῶν ἀνθρώπων. ἀρχὴν δὲ λόγων καλεῖ τὰς πρὸς τὸν Ἀβραὰμ ἐπαγγελίας. ἐξ ἐκείνου γὰρ τὸ Ἰουδαίων συνέστη γένος. ἀλλ' ἐπλήρωσε τὰς ὑποσχέσεις, καὶ ηὔξησε τὸν λαόν, ὡς τὰ ἄστρα τοῦ οὐρανοῦ τῷ πλήθει· καὶ ἐν τῷ σπέρματι δὲ αὐτοῦ ηὐλόγησε κατὰ τὰς ἐπαγγελίας πάντα τὰ ἔθνη. τοῦτο γὰρ προεδήλωσεν εἰρηκώς· καὶ εἰς τὸν αἰῶνα πάντα τὰ κρίματα τῆς δικαιοσύνης σου. προφήτης γὰρ ὢν ἑώρα τοῦ Χριστοῦ τὸ αἰώνιον κράτος. διὸ καὶ ἀληθείᾳ ἔφησε κεκοσμῆσθαι τὴν τῶν θείων λογίων ἀρχήν. λέγει δὲ καὶ ἐν ἑτέρῳ ψαλμῷ· Ἔργα χειρῶν αὐτοῦ, ἀλήθεια καὶ κρίσις.

[Γε. β. ιϛ. — Γεν. κβ. ιη. — Ψαλ. ρι. ζ.]

160 Ἄρχοντες κατεδίωξάν με δωρεάν, καὶ ἀπὸ τῶν λόγων σου ἐδειλίασεν ἡ καρδία μου.

Τοὺς πολεμοῦντας, φησί, καὶ διώκοντας οὐκ ἐφοβήθην· τοὺς δὲ σοὺς ἔδεισα νόμους· διὸ καὶ καθεύδοντα τὸν πολέμιον ὁρῶν, ἀνελεῖν οὐκ ἐτόλμησα. καὶ τὸν πατραλοίαν δὲ ἐκεῖνον καὶ μυσαρὸν παῖδα οἰκτείρων ἔλεγε· Φείσασθέ μοι τοῦ παιδαρίου. Ταῦτα μὲν ὁ Δαβὶδ διωκόμενος ὑπὸ τοῦ Σαοὺλ ἔλεγε· κατὰ δὲ θεωρίαν καὶ διάνοιαν ἄρχοντές εἰσι τὰ πονηρὰ πνεύματα, ὡς ὁ μακάριος Παῦλος ἡμᾶς διδάσκει· Οὐκ ἔστιν ἡμῖν ἡ πάλη πρὸς αἷμα καὶ σάρκα, ἀλλὰ πρὸς τὰς ἀρχάς, πρὸς τὰς ἐξουσίας, πρὸς τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ κόσμου τούτου, πρὸς τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας. αὗται οὖν προσβάλλουσιν ἡμῖν, βουλόμεναι ἀπατῆσαι, ἀλλ' ἀπὸ τῶν λόγων τοῦ Θεοῦ φοβηθῶμεν. Εἶπε γὰρ ὁ Κύριος, Μὴ φοβηθῆτε ἀπὸ τῶν ἀποκτεινόντων τὸ σῶμα, τὴν δὲ ψυχὴν μὴ δυναμένων τι βλάψαι. φοβήθητε δὲ μᾶλλον τὸν δυνάμενον καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα ἀπολέσαι ἐν γεέννῃ.

[Εφ. ϛ. ιβ. — Ματθ. ι. κη. — γρ. ἀποκτεινόντων]

161 Ἀγαλλιάσομαι ἐγὼ ἐπὶ τὰ λόγιά σου, ὡς εὑρίσκων σκῦλα πολλά.

Ἐπειδὴ

Ἐπειδὴ πολεμίων ἐμνημόνευσε διωκόντων, εἰκότως καὶ τῶν σκύλων τὴν μνήμην παρήγαγε. λέγει δὲ, ὅτι πάντας εἰ ἀνεῖλον ἐκείνους καὶ σκυλεύσας πλεῖστα ὅσα συνήγαγον λάφυρα, οὐκ ἂν οὕτως εὐφράνθην, ὡς τοῖς σοῖς ἀγάλλομαι νόμοις. ὅπερ δὲ ἄνω εἶπε, (γρ. εὐφραν.) τοῦτο καὶ ἐνταῦθα λέγει. ἐκεῖ γὰρ ἔφη· ἀγαθός μοι ὁ νόμος τοῦ στόματός σου ὑπὲρ χιλι-
5 άδας χρυσίου καὶ ἀργυρίου. καὶ, ἠγάπησα τὰς ἐντολάς σου ὑπὲρ χρυσίον καὶ τοπάζιον. διδάσκει οὖν, ἵνα ὑπὲρ πᾶσαν εὐφροσύνην χαίρωμεν, καὶ ἀγαλλιώμεθα ἐπὶ ταῖς ἐντολαῖς τοῦ Θεοῦ.

162 Ἀδικίαν ἐμίσησα καὶ ἐβδελυξάμην· τὸν δὲ νόμον σου ἠγάπησα.

Ἀληθὴς καὶ οὗτος ὁ λόγος. ὁ γὰρ θερμῶς περὶ τὰ θεῖα διακείμενος, τἀναντία μυσάτ-
10 τεται. καὶ γὰρ ὁ μισῶν τὴν ἀδικίαν, πάντως τὴν δικαιοσύνην ἐπισπᾶται. δύο γὰρ ἐναντίους λόγους περὶ τοῦ αὐτοῦ πράγματος ἀληθεῖς εἶναι, φύσιν οὐκ ἔχει. εἶπε δὲ καὶ ὁ Κύριος· Οὐ δύνασθε Θεῷ δουλεύειν καὶ μαμωνᾷ. (Ματθ. ς. κδ.)

163 Ἑπτάκις τῆς ἡμέρας ᾔνεσά σε ἐπὶ τὰ κρίματα τῆς δικαιοσύνης σου.

Τινὲς δὲ, ἑπτάκις, πλειστάκις ἡρμήνευσαν. καὶ τοῦτο δὲ κἀκεῖνο τὸν θερμὸν ἔρωτα τοῦ
15 προφήτου δηλοῖ. τῆς γὰρ θείας ὑμνῳδίας οὐκ ἐλάμβανε κόρον. ἀδιαλείπτως τοίνυν χρὴ καὶ ἡμᾶς αἰνεῖν τὸν Θεὸν, τουτέστιν, ἐπὶ τὰ κρίματα τῆς δικαιοσύνης αὐτοῦ. οἱ δὲ ἐπιεικέστεροι καὶ εὐλαβεῖς ἑπτάκις ποιοῦνται τὴν στάσιν αὐτῶν πρὸς τὸν Θεὸν νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν· πρῶτα μὲν διανυκτερεύοντες, ὃ καὶ ὄρθρον ὀνομάζομεν· εἶθ' οὕτως ἀνατέλλοντος τοῦ ἡλίου, εὐχαριστοῦσι τῷ ἀναγόντι τὴν ἡμέραν· τρίτῃ ὥρᾳ, ὅτε δὲ πνεῦμα
20 τὸ ἅγιον ἐπὶ τοὺς ἀποστόλους ἐπεδήμησε· τῇ ἕκτῃ, ὅτε Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν σαρκὶ ἐπὶ τῷ σταυρῷ προσηλώθη, καὶ ἐξήλειψε τὸ καθ' ἡμῶν χειρόγραφον· τῇ ἐννάτῃ, ὅτε τὸ αἷμα ἐξέχεε καὶ παρέδωκε τὸ πνεῦμα, καὶ ἐλυτρώσατο ἡμᾶς ἐκ τῆς τοῦ διαβόλου κατοχῆς· περὶ ἡλίου δυσμὰς (ὃ καὶ λυχνικὸν ὀνομάζομεν) διὰ τὸ εὐχαριστεῖν ἡμᾶς ἐπὶ τῇ παρελεύσει τῆς ἡμέρας· πάλιν δὲ, ὅταν πρὸς τὸν ὕπνον ὑπάγωμεν. ταῦτα οὖν συνα-
25 ριθμούμενα, ἑπτάκις γίνεται.

164 Εἰρήνη πολλὴ τοῖς ἀγαπῶσι τὸν νόμον σου, καὶ οὐκ ἔστιν αὐτοῖς σκάνδαλον.

Οἱ τῷ θείῳ πυρπολούμενοι φίλτρῳ, καὶ τὴν πρὸς αὐτὸν εἰρήνην διὰ τῆς τῶν ἐντολῶν προσκτώμενοι φυλακῆς, κἂν ὑπὸ πάντων ἀνθρώπων πολεμῶνται, θυμήρη ζῶσι ζωήν. καὶ μάρτυς ὁ θεσπέσιος Παῦλος βοῶν· Ἐν παντὶ θλιβόμενοι, ἀλλ' οὐ στενοχωρού- (β. Κορ. δ. η.)
30 μενοι· ἀπορούμενοι, ἀλλ' οὐκ ἐξαπορούμενοι· διωκόμενοι, ἀλλ' οὐκ ἐγκαταλιμπανόμενοι· καταβαλλόμενοι, ἀλλ' οὐκ ἀπολλύμενοι. καὶ ὁ Κύριος δὲ τοὺς ἱεροὺς ἀποστόλους ὡς πρόβατα ἐν μέσῳ λύκων εἰς πᾶσαν ἀποστείλας τὴν οἰκουμένην, ἔφη πρὸς αὐτούς· Εἰρήνην τὴν ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν, εἰρήνην τὴν ἐμὴν ἀφίημι ὑμῖν. (Ιωάν. ιδ. κζ.) οὗτοι γὰρ καὶ τὸν εὐαγγελικὸν νόμον ἔλαβον, καὶ πανταχοῦ ἐκήρυξαν· τοῦτο γὰρ δηλοῖ τὸ, πολλή. καὶ οὐκ
35 ἔστιν αὐτοῖς σκάνδαλον. συνετρίβη γὰρ ὁ Σατανᾶς ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτῶν.

165 Προσεδόκων τὸ σωτήριόν σου, Κύριε· καὶ τὰς ἐντολάς σου ἠγάπησα.

Οὐδὲ συμφοραῖς περιστοιχιζόμενος ἀπέκοψα τὰς χρηστοτέρας ἐλπίδας, ἀλλὰ τὴν σὴν ἀναμένων σωτηρίαν διετέλεσα, καὶ ταῖς σαῖς ἑπόμενος ἐντολαῖς. ἐπειδήπερ οἱ ἀγαπῶντες τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ, ἀντάμειψιν ζητοῦσι τῆς ἀγάπης καὶ τῆς φυλακῆς, καὶ
40 προσδοκῶσιν ἀποκεῖσθαι αὐτοῖς τὴν τῶν οὐρανίων ἀγαθῶν ἀπόλαυσιν.

166 Ἐφύλαξεν ἡ ψυχή μου τὰ μαρτύριά σου, καὶ ἠγάπησεν αὐτὰ σφόδρα.

167 Ἐφύλαξα τὰς ἐντολάς σου καὶ τὰ μαρτύριά σου· ὅτι πᾶσαι αἱ ὁδοί μου ἐναντίον σου, Κύριε. Εἰδὼς γὰρ ὡς ἅπαντα ἐφορᾷς, ὡς ὑπὸ σοὶ θεατῇ πολιτευό-

μένος, οὐ μόνον ἐπλήρωσά σου τὰς ἐντολάς, ἀλλὰ καὶ μετὰ θέρμης τοῦτο δέδρακα διαθέσεως. ταῦτα δὲ ὁ προφήτης πρὸς ἡμετέραν νουθεσίαν καὶ παράκλησιν διαλέγεται, ἵνα φυλάττωμεν τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ καὶ τὰ μαρτύρια αὐτοῦ. ὅσοι οὕτω οὐ δι' ἐμπορείαν καὶ αἰσχροκερδίαν, οὐδὲ διὰ τὸ θεαθῆναι καὶ ἐπαινεθῆναι παρὰ τῶν ἀνθρώπων ἀγαθὰ ποιοῦσιν, οὗτοι λέγουσι· πᾶσαι αἱ ὁδοί μου ἐναντίον σου, Κύριε. 168 Ἐγγισάτω ἡ δέησίς μου ἐνώπιόν σου, Κύριε· κατὰ τὸ λόγιόν σου συνέτισόν με. Πάντων τὴν ἱκετηρίαν προσενεγκών, ἀντιβολεῖ δεχθῆναι, καὶ μὴ ἀπορριφῆναι τὴν δέησιν. καὶ παρακαλεῖ σύνεσιν λαβεῖν, οὐκ ἀνθρωπίνην, ἀλλὰ τὴν θείων λόγων τὴν γνῶσιν. ὁ οὕτω ἐν ἁμαρτίαις ζῶν καὶ ἀναστρεφόμενος, οὐ δύναται εἰπεῖν· ἐγγισάτω ἡ δέησίς μου ἐνώπιόν σου, Κύριε. ἔφη γὰρ ὁ Θεὸς διὰ τοῦ προφήτου· Αἱ ἁμαρτίαι ὑμῶν διιστῶσιν ἀνὰ μέσον ἐμοῦ καὶ ὑμῶν. ὥστε ἐκ τῶν ἁμαρτημάτων πρῶτον ἐπιστρέψαι δεῖ, καὶ τότε εἰπεῖν, ἐγγισάτω ἡ δέησίς μου ἐνώπιόν σου, Κύριε· ἐπεὶ οὐδὲ ψάλλειν ἁμαρτωλῷ ἔξεστι. γέγραπται γάρ· Οὐχ ὡραῖος αἶνος ἐν στόματι ἁμαρτωλοῦ· Καὶ τῷ ἁμαρτωλῷ εἶπεν ὁ Θεός, ἵνα τί σὺ ἐκδιηγῇ τὰ δικαιώματά μου, καὶ ἀναλαμβάνεις τὴν διαθήκην μου διὰ στόματός σου; σὺ δὲ ἐμίσησας παιδείαν, καὶ ἐξέβαλες τοὺς λόγους μου εἰς τὰ ὀπίσω. καί, Ψάλατε τῷ Κυρίῳ οἱ ὅσιοι αὐτοῦ, οὐχ οἱ ἀνόσιοι.

Ησ. νθ. β. — Σειρ. ιε. θ. — Ψαλμ. μθ. ιζ. — Ψαλμ. κθ. δ.

169 Εἰσέλθοι τὸ ἀξίωμά μου ἐνώπιόν σου, Κύριε· κατὰ τὸ λόγιόν σου ῥῦσαί με.

Ἀξίωμα, τὴν ἱκεσίαν καλεῖ. τοῦτο γὰρ καὶ παρὰ τοῖς ἄλλοις εὗρον ἑρμηνευταῖς, ἵνα ᾖ ἡ ἔννοια οὕτως· εἰσέλθοι ἡ ἱκεσία καὶ ἡ δέησίς μου ἐνώπιόν σου, Κύριε. καὶ ἐπειδὰν προσδέχῃ τὴν δέησίν μου κατὰ τὸ λόγιόν σου, ὃ ἐπηγγείλω μετανοοῦσιν ἁμαρτωλοῖς, ῥῦσαί με τῶν ἁμαρτιῶν μου. διαφόροις μέντοι χρώμενος λόγοις ὁ προφήτης, τὴν διάνοιαν μειλίσσεται. 170 Ἐξερεύξονται τὰ χείλη μου ὕμνον, ὅταν διδάξῃς με τὰ δικαιώματά σου. Κατάλληλος ἡ ἐρυγὴ τῇ τροφῇ. τὰ γὰρ σά, φησι, μανθάνων δικαιώματα, σοὶ τῷ τῶν τοιούτων διδασκάλῳ προσοίσω τὴν ὑμνῳδίαν. ὅταν τοίνυν τὰς ἀρετὰς καὶ τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ κατορθώσωμεν, τοῦτον ἐξερευγόμεθα ὕμνον ἀρέσεως, καὶ ἑλκύομεν πνεῦμα συνέσεως· ἐπεὶ ἐν ἁμαρτίαις ζῶντες, οὐδαμῶς ἐρευγόμεθα ὕμνον.

171 Φθέγξοιτο ἡ γλῶσσά μου τὰ λόγιά σου, ὅτι πᾶσαι αἱ ἐντολαί σου δικαιοσύνη.

Εἰς μελέτην τῶν σῶν λογίων τὴν γλῶτταν ἀφιερώσω, εἰδὼς πάσῃ δικαιοσύνῃ κεκοσμημένας τὰς ἐντολάς σου. καὶ ἡ φωνὴ εὐκτική, διδάσκουσα ἡμᾶς, ὅσης κατακρίσεως ὑπεύθυνοι γίνονται οἱ τὰ πορνικὰ ᾄσματα φθεγγόμενοι, οἱ κολακείας καὶ εὐφημίας ἀνθρώποις προσφέροντες, οἱ κωμικὰς φλυαρίας ἀναφωνοῦντες, οἱ διὰ λοιδορίας ψιθυρίζοντες, οἱ ψευδηγορίας, οἱ κραυγὰς ἐν ἱπποδρομίαις θρυλλοῦντες. οὐδὲ γὰρ ἕτερόν τι χρὴ φθέγγεσθαι, ἢ τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ. τούτου ἕνεκεν καὶ ἐπιφέρει λέγων· ὅτι πᾶσαι αἱ ἐντολαί σου δικαιοσύνη. 172 Γενέσθω ἡ χείρ σου τοῦ σῶσαί με· ὅτι τὰς ἐντολάς σου ᾑρετισάμην. Τὸ ᾑρετισάμην, ὁ μὲν Σύμμαχος, Εἱλόμην· ὁ δὲ Ἀκύλας καὶ ὁ Θεοδοτίων, Ἐξελεξάμην, εἰρήκασι. Χεῖρα δὲ καλεῖ, τὴν θείαν ἐνέργειαν, ὑφ' ἧς ἀντιβολεῖ τῆς θείας σωτηρίας τυχεῖν. τοῦτο γὰρ χεὶρ τοῦ Θεοῦ. οἱ γὰρ ἐκλεγόμενοι τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ, πάντως καὶ τὴν παρ' αὐτοῦ σωτηρίαν κομίζονται.

173 Ἐπεπόθησα τὸ σωτήριόν σου, Κύριε· καὶ ὁ νόμος σου μελέτη μού ἐστιν.

Ἱμείρομαι, φησι, παρὰ σοῦ σωτηρίας τυχεῖν, τὸν σὸν νόμον μελέτην ἔχων ἐνδελεχῆ. ποῖον δὲ σωτήριον; ὃ γέγονεν, ἐνανθρωπήσαντος τοῦ ἑνὸς τῆς ἁγίας τριάδος, Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν. τότε γὰρ ἐσώθημεν ἐκ τῆς κατοχῆς τοῦ ἐχθροῦ, καὶ ἐμάθομεν μελετᾶν τὰ εὐαγγελικὰ προστάγματα. 174 Ζήσεται ἡ ψυχή μου, καὶ αἰνέσει σε· καὶ τὰ κρίματα

γρ. καὶ τὰ κρίματά σου βοηθήσει μοι.

ματά σου βοηθῆσαί μοι. Ζωὴν ἐνταῦθα τὴν ἔνθεον λέγει, τὴν αἴνεσιν τοῦ Θεοῦ γινομένην. αἰτεῖ δὲ συνέπεσθαι αὐτῷ εἰς βοήθειαν τὰ κρίματα τοῦ Θεοῦ. οἶδα δὲ ὡς οὐχ ἁμαρτήσομαι τῆς ἐλπίδος, ἀλλὰ τῆς ἀληθοῦς ζωῆς παρὰ σοῦ τεύξομαι, καὶ αἰνέσω σε τὸν δοτῆρα τῶν ἀγαθῶν. 175 Ἐπλανήθην ὡς πρόβατον ἀπολωλός.

5 Τοῦτο δὲ τῷ προφήτῃ λέγειν μετὰ τὴν ἁμαρτίαν ἥρμοττε, καὶ πάσῃ τῇ τῶν ἀνθρώπων φύσει.

Ζήτησον τὸν δοῦλόν σου, ὅτι τὰς ἐντολάς σου οὐκ ἐπελαθόμην.

Ἐκπεπτωκότος τοῦ Ἀδὰμ διὰ τῆς παραβάσεως τοῦ παραδείσου εἰς πάντας δῆλον δὲ τὸ ἁμάρτημα, ὡς ὁ ἀπόστολος ἔφη, καὶ ὡς πρόβατον ἀπολωλὸς ἐπλανήθησαν ἐπὶ 10 τὰ ὄρη καὶ τοὺς κρημνοὺς καὶ τὰς φάραγγας τῆς ἁμαρτίας, ὅπου οὐκ ἦν ἐπισκοπὴ τοῦ Θεοῦ, λατρεύοντες δαίμοσι καὶ εἰδώλοις. ἀλλ' ἦλθεν ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς, ὁ τιθεὶς τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ὑπὲρ τῶν προβάτων, τοῦ ζητῆσαι καὶ σῶσαι τὸ ἀπολωλός· καὶ ζητήσας πλανώμενον, εὗρε, καὶ τοῦτο ἀνεκαλέσατο, καὶ ἐπὶ τῶν ὤμων ἐβάστασε, καὶ συγκατέμιξεν αὐτὸ τῇ ἰδίᾳ ποίμνῃ. εἰρηνοποίησε γὰρ τὰ ἐπίγεια τοῖς οὐρανίοις ἐν τῇ ἐνσάρκῳ αὐτοῦ πα-15 ρουσίᾳ. διὸ καὶ ποιμένες μετ' ἀγγέλων ἐν τῇ γεννήσει αὐτοῦ ἐδόξαζον λέγοντες· Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ, καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη. ὅτι τὰς ἐντολάς σου οὐκ ἐπελαθόμην. εἰ γὰρ καὶ παρέβη τινὰς, ἀλλὰ λήθην τούτων οὐκ ἐδέξατο παντελῆ. ἀλλὰ ταύτην μὲν ὁ προφήτης προσηνέγκατο τὴν εὐχὴν, τετύχηκε δὲ ἅπασα τῶν ἀνθρώπων ἡ φύσις τῆς σωτηρίας. ὡς δὲ ἀνωτέρω εἴρηται, ἔδραμεν ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς ἐπὶ τὸ πλανώμενον πρό-20 βατον, καὶ ζητήσας εὗρε, καὶ ἐπὶ τῶν ὤμων λαβὼν ἐπανήγαγε, καὶ εὐφράνθη ἐπ' αὐτῷ μᾶλλον ἢ ἐπὶ τοῖς ἐννενήκοντα ἐννέα τοῖς μὴ πεπλανημένοις· τοῦτο δηλοῦντος τοῦ λόγου, ὁσάκις τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ οὐκ ἐπιλανθανόμεθα, ζητεῖ ἡμᾶς ὁ Θεὸς εἰς ἑαυτὸν ἀνακαλούμενος. σκοπήσωμεν δὲ τὴν τοῦ ψαλμοῦ ἀρχὴν καὶ τὸ τέλος. λέγει γὰρ ἐν προοιμίοις· μακάριοι οἱ ἄμωμοι ἐν ὁδῷ, οἱ πορευόμενοι ἐν νόμῳ Κυρίου· καὶ ἐν τῷ τέ-25 λει τούτου, ζήτησον τὸν δοῦλόν σου, ὅτι τὰς ἐντολάς σου οὐκ ἐπελαθόμην. οἱ οὖν πορευόμενοι ἐν νόμῳ Κυρίου, πάντως τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ οὐκ ἐπιλανθάνονται· καὶ οἱ μὴ ἐπιλανθανόμενοι τὰς ἐντολὰς, πορεύονται ἐν νόμῳ Κυρίου. ἡμεῖς δὲ τοῦ ψαλμοῦ τὴν ἑρμηνείαν ἐν κεφαλαίῳ ποιησάμενοι παρακαλοῦμεν τοὺς ἐντυγχάνοντας μὴ ἀρκεσθῆναι τοῖς γεγραμμένοις, μηδὲ νομίσαι μόνῳ ταῦτα τῷ προφήτῃ προσήκειν· ἀλλ' 30 ἕκαστον τὴν πρόσφορον ἐκ τούτων ὠφέλειαν λαβεῖν, καὶ φάρμακον ἀλεξητήριον τοῖς οἰκείοις κατασκευάσαι παθήμασι. καὶ ταῦτα μὲν, ἀδελφοὶ, τῶν πατέρων τὰ ὑπομνήματα καὶ τὰ διδάγματα, ἐξ ὧν καὶ ἡμεῖς ἀρυσάμενοι μετεδώκαμεν ὑμῖν μετὰ τῆς δεήσεως ἐπιφερομένης, ὅπως αἱ ἐντολαὶ τοῦ Θεοῦ προσκόπτωσιν εἰς ὑμᾶς. τοῦτο γάρ ἐστι χριστιανοῦ ἴδιον, ἵνα κατὰ τὴν εἰλικρινῆ ἡμῶν πίστιν, καὶ αἱ πράξεις ἀγαθαὶ ὦσιν· ἐν αἷς 35 στηρίξει ὑμᾶς Κύριος ὁ Θεὸς, δωρούμενος ὑμῖν πλούσια τὰ ἐλέη αὐτοῦ καὶ τοὺς οἰκτιρμοὺς αὐτοῦ, φυλάττων ὑμᾶς ἀπὸ παντὸς κακοῦ, καὶ τῆς οὐρανίου αὐτοῦ βασιλείας ὑμᾶς ἀξιῶν, πρεσβείαις τῆς ἀχράντου δεσποίνης ἡμῶν θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου, καὶ πάντων αὐτοῦ τῶν ἁγίων, εἰς δόξαν πατρὸς καὶ υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς 40 τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

Ἀμήν.

Ρωμ. ε. ιβ. — Λουκ. β. ιδ. — Λουκ. ιε. δ.

Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν

ΙΩΑΝΝΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

τοῦ Χρυσοστόμου ἑρμηνεία εἰς τὸν προφήτην Ἡσαΐαν.

ΤΟΥ προφήτου τούτου τὸ ἐξαίρετον, μάλιστα μὲν καὶ αὐτόθεν ἐστὶν ἰδεῖν· δείκνυσι δὲ αὐτὸ ἐντελέστερον ὁ πάντων ἀκριβέστερον τὰς ἀρετὰς αὐτοῦ εἰδὼς Παῦλος, ἅτε πνεύματι τοσούτῳ φθεγγόμενος. τὴν γὰρ ἐλευθεροστομίαν αὐτοῦ, καὶ τὸ φρόνημα τὸ ἀδούλωτον, καὶ τὴν ὑψηλὴν γνώμην, καὶ τὴν πολλὴν ἐν τῇ περὶ τοῦ Χριστοῦ προφητείᾳ σαφήνειαν ἐνδεικνύμενος, ἅπαντα ταῦτα ἑνὶ ῥήματι παρέστησεν εἰπών· Ἡσαΐας δὲ ἀποτολμᾷ καὶ λέγει, Εὑρέθην τοῖς ἐμὲ μὴ ζητοῦσιν, ἐμφανὴς ἐγενόμην τοῖς ἐμὲ μὴ ἐπερωτῶσι. πολὺ δὲ αὐτοῦ καὶ τὸ συμπαθές. οὐ γὰρ δὴ μόνον κατεξανίστατο τῆς τοῦ δήμου μανίας, οὐδὲ ἐλευθέρᾳ γλώττῃ καὶ ὑψηλοτέρᾳ γνώμῃ τὰ μέλλοντα αὐτοὺς καταλήψεσθαι λυπηρὰ μετὰ πολλῆς ἀπήγγελλε τῆς παρρησίας· ἀλλὰ καὶ ἐν αὐταῖς ταῖς τῶν πραγμάτων περιστάσεσιν αὐτῶν, οὐκ ἔλαττον τῶν ἐμπιπτόντων ἀλγεῖ καὶ δάκνεται, καὶ πικρότερον τῶν ἁλόντων ὀδύρεται. καὶ πάντων δέ, ὡς εἰπεῖν, τῶν προφητῶν καὶ τῶν ἁγίων τοιοῦτον τὸ ἦθος· πατέρων φιλοστοργίαν τῇ περὶ τοὺς ἀρχομένους ἀπέκρυψαν διαθέσει, καὶ τὴν τῆς φύσεως τυραννίδα ἐκ πολλοῦ τοῦ περιόντος ὑπερηκόντισαν. οὐδεὶς γάρ, οὐδείς ποτε φιλόπαις οὕτω τῶν ἐκγόνων περιεκαίετο, ὡς οὗτοι τῶν ἀρχομένων ὑπεραπέθνησκον, ὀδυρόμενοι, θρηνοῦντες, κακῶς πασχόντων αὐτῶν τὸν Θεὸν παρακαλοῦντες, συναπαγόμενοι, κοινωνοῦντες τῶν δεινῶν, πάντα καὶ ποιοῦντες καὶ πάσχοντες, ὥστε αὐτοὺς ἐξελέσθαι καὶ τῆς ἄνωθεν ὀργῆς, καὶ τῆς τῶν πραγμάτων ἐπιδρομῆς. καὶ γὰρ οὐδὲν οὕτως ἐπιτήδειον εἰς ἀρχῆς αἵρεσιν, ὡς ψυχὴ φιλόσοφος καὶ συναλγεῖν ἐπισταμένη. διὰ τοῦτο καὶ Μωϋσέα τὸν μέγαν ἐπὶ τὸν θρόνον τῆς δημαγωγίας ἀνεβίβασεν ὁ Θεός, ἐπειδὴ προλαβὼν διὰ τῶν ἔργων ἐπεδείξατο τὴν ὑπὲρ τοῦ δήμου φιλοστοργίαν. καὶ μετὰ ταῦτα ἔλεγεν, Εἰ μὲν ἀφεῖς αὐτοῖς τὴν ἁμαρτίαν, ἄφες· ἐπεὶ κἀμὲ ἐξάλειψον ἐκ τῆς βίβλου ἧς ἔγραψας. καὶ αὐτὸς οὗτος ὁρῶν ἀπολλυμένους" αὐτόν, ἔλεγεν· Ἄφετέ με, πικρῶς κλαύσομαι. μὴ" κατισχύσητε παρακαλεῖν με ἐπὶ τὸ σύντριμμα τῆς θυγα-

Ησ. ξε. α.

Ἐξοδ. λβ. λα.

Ησ. κβ. δ.

Ἰσ. αὐτούς,

χ. στη

10 15 20 25 30 35 40

ρὸς τοῦ γήρως μου. ὁ δὲ Ἱερεμίας καὶ θρήνους μακροὺς συνέθηκε τῆς πόλεως κατενεχθεί-
σης. Ἰεζεκιὴλ δὲ καὶ συναπῆλθε, καὶ τὴν ἀλλοτρίαν τῆς οἰκείας κουφοτέραν εἶναι ἐνό-
μιζε, μέγιστον εἰς παραμυθίαν τῆς συμφορᾶς ἔχων τὸ παρεῖναι τοῖς κάμνουσι, καὶ διορ-
θοῦν τὰ ἑτέρων πράγματα. καὶ ὁ Δανιὴλ δὲ ὑπὲρ τῆς ἀνόδου τῆς τούτων εἴκοσι καὶ
5 πλείους ἡμέρας διέμενεν ἄσιτος, καὶ πᾶσαν σπουδὴν ἐπεδείξατο, τὸν Θεὸν ἱκετεύων ἀ-
φεθῆναι τῆς πικρᾶς δουλείας αὐτούς· καὶ τῶν ἁγίων δὲ ἕκαστος ἐντεῦθεν φαίνεται λάμ-
πων. οὕτω καὶ ὁ Δαβὶδ ὁρῶν τὴν ἀπήλατον ὀργὴν ἐκείνην ἐπὶ τὸν δῆμον φερομένην,
ἐφ' ἑαυτὸν ἐκάλει τὴν πληγὴν λέγων· Ἐγὼ ὁ ποιμὴν ἥμαρτον, καὶ ἐγὼ ὁ ποιμὴν ἐκα- β Βασ. κδ. ιζ.
κοποίησα· καὶ οὗτοι τὸ ποίμνιον τί ἐποίησαν; γενέσθω ἡ χείρ σου ἐπ' ἐμοὶ, καὶ ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ
10 πατρός μου. καὶ Ἀβραὰμ ὁ πατριάρχης πόῤῥω τῶν κακῶν ἑστηκὼς, καὶ οὐδὲν ἔχων κοινὸν Γέν. ιη.
πρὸς τὰ καταληψόμενα τοὺς ἐν Σοδόμοις κακὰ, ὡς ἐν αὐτοῖς μέσοις τοῖς δεινοῖς ἐμβε-
βηκὼς, οὕτω παρεκάλει καὶ ἐδέετο τοῦ Θεοῦ, καὶ οὐκ ἀπέστη πάντα ποιῶν καὶ λέγων, ὥστε
λῦσαι τὸν χαλεπὸν ἐμπρησμὸν ἐκεῖνον, εἰ μὴ ὁ Θεὸς αὐτὸν ἀφεὶς ἀπῆλθεν. οἱ δὲ ἐν
τῇ καινῇ καὶ μείζονα ἐπεδείξαντο ταύτης τὴν ἀρετὴν, ἅτε καὶ πλείονος ἀπολελαυκότες
15 χάριτος, καὶ πρὸς μακρότερα κληθέντες σκάμματα. διὰ τοῦτο καὶ Πέτρος ἀκούων τοῦ Χρι- Λουκ. ιη. κε.
στοῦ λέγοντος, ὅτι τοῖς πλουτοῦσι δυσκολωτάτη ἡ πρὸς τὸν οὐρανὸν εἴσοδος, ἠγωνία καὶ ἔ-
τρεμε, καὶ πᾶσιν προσῆγε λέγων· Τίς ἄρα δύναται σωθῆναι; καίτοιγε ὑπὲρ τῶν καθ'
ἑαυτὸν θαῤῥῶν πραγμάτων. οὐ γὰρ τὸ ἑαυτῶν ἐσκόπουν, ἀλλὰ τῆς οἰκουμένης ἐ-
φρόντιζον. καὶ Παῦλος δὲ δι' ὅλου τοῦτο ἡμῖν ἐνδείκνυται τῶν ἐπιστολῶν· ὃς οὐδὲ τὸν Χρι-
20 στὸν ἰδεῖν ἠνέσχετο πρὸ τῆς τῶν ἀνθρώπων σωτηρίας, οὕτω λέγων· Τὸ ἀναλῦσαι καὶ σὺν Φιλιπ. α. κγ.
Χριστῷ εἶναι κρεῖσσον, τὸ δὲ ἐπιμεῖναι τῇ σαρκὶ ἀναγκαιότερον δι' ὑμᾶς. τοιοῦτον καὶ τοῦτον ἡ-
μῖν διατηρεῖ τὸν χαρακτῆρα ὁ προφήτης, καὶ λέγων τὰς ἀποφάσεις τοῦ Θεοῦ μετὰ πολ-
λῆς τῆς παῤῥησίας, καὶ ἐπιτιμῶν τοῖς ἁμαρτάνουσι, καὶ παρακαλῶν αὐτὸν συνεχῶς καὶ
διὰ μακρῶν τῶν λόγων παρεξιώμενον κατ' αὐτῶν. καὶ τοῦτο μάλιστα πρὸς τῷ τέλει
25 τῆς προφητείας ἐστὶν ἰδεῖν· τέως δὲ αὐτῶν ἀναγκαῖον ἄρξασθαι τῶν προοιμίων.

1 Ὅρασις, ἣν εἶδεν Ἠσαΐας. Ὅρασιν καλεῖ τὴν προφητείαν, ἢ διὰ τὸ πολ- κεφ. α.
λὰ τῶν ἐκβησομένων ἐπ' αὐτῆς ὁρᾶν τῆς ὄψεως· ὡς ὁ Μιχαίας εἶδε τὸν λαὸν ἐσπαρ- γ Βασ. κβ. ιζ.
μένον· καὶ ὁ Ἰεζεκιὴλ τὴν αἰχμαλωσίαν καὶ τὴν παρανομίαν τῶν τὸν ἥλιον προσκυ- Ἰεζ. η. ιδ. ις.
νούντων καὶ τὸν Θαμμοὺζ θρηνουσῶν· ἢ διὰ τὸ τὴν ἀκοὴν τῶν προφητῶν τὴν ἐκ τοῦ Θεοῦ γινο-
30 μένην αὐτοῖς, μηδὲν ἔλαττον ἔχειν τῆς ὄψεως, ἀλλ' ὁμοίως πληροφορεῖν, ὅπερ ἐν τοῖς
βιωτικοῖς οὐκ ἔνι. ὅτι γὰρ ἑτέρως ἤκουον παρὰ τοὺς λοιποὺς τῶν ἀνθρώπων, φησὶ, Προσ- Ἠσ. ν. δ.
έθηκέ μοι ὠτίον ἀκούειν. ποιεῖ δὲ καὶ τὸν λόγον ἀξιόπιστον, ὅρασιν εἰπὼν, καὶ διανίστησι τὸν ἀκροατὴν,
καὶ παραπέμπει πρὸς τὸ τὰ πράγματα δεῖξαι αὐτά. ἔθος γὰρ αὐτοῖς ἅπασι τοῖς παρὰ τοῦ
Θεοῦ διαπεμπομένοις τὰ λεγόμενα, οὕτω πρὸ τῶν ἄλλων κατασκευάζειν, ὡς οὐδὲν οἴκοθεν
35 φθέγγονται, ἀλλ' ὅτι θεῖοί χρησμοί τινές εἰσι τὰ λεγόμενα, καὶ γράμματα ἐκ τῶν οὐρανῶν
καταβαίνοντα. οὕτω καὶ ὁ Δαβίδ· Ἡ γλῶσσά μου κάλαμος γραμματέως ὀξυγράφου. Ψαλ. μδ. β.
μὴ τοίνυν τοῦ καλάμου νόμιζε εἶναι τὰ γράμματα, ἀλλὰ τῆς κατεχούσης αὐτὸν δεξιᾶς, του-
τέστι μὴ τῆς γλώττης τοῦ Δαβὶδ, ἀλλὰ τῆς κινούσης αὐτὴν χάριτος. καὶ ἕτερος δὲ προφήτης τοῦτο
αὐτὸ ἐνδεικνύμενος ἔλεγεν, Ὅτι αἰπόλος ἤμην, φησὶ, συκάμινα κνίζων· ἵνα μὴ ἀνθρω- Ἀμώς ζ. ιδ.
40 πίνῃ σοφίᾳ τὰ λεγόμενά τις λογίσηται. καὶ οὐδὲ τούτῳ ἠρκέσθη μόνον, ἀλλὰ καὶ ἕτερόν τι
προστέθεικεν εἰπών· ἀλλὰ μὴν ἐγὼ ἐνεπλήσθην ἰσχύος ἐν πνεύματι Κυρίου, καὶ κρί-
ματος, καὶ δυναστείας. οὐ γὰρ δὴ μόνον σοφοὺς αὐτοὺς ἡ χάρις, ἀλλὰ καὶ ἰσχυροὺς εἰργάζε-
το, οὐ τῇ τοῦ σώματος κατασκευῇ, ἀλλὰ τῇ γνώμῃ. ἐπειδὴ γὰρ πρὸς δῆμον εἶχον ἰ-
ταμὸν

ταμὸν καὶ ἀναίσχυντον, αἱμάτων διψῶντα προφητικῶν, καὶ σφαγαῖς ἁγίων ἐμμελετῶντα, εἰκότως πολλῆς ἐδέοντο τῆς δυνάμεως, ὥστε μὴ καταπλαγῆναι τὴν ἄφατον αὐτοῦ ῥύμην. διὰ δὴ τοῦτο μὲν Ἱερεμίας φησί, Τέθεικά σε ὡς στύλον σιδηροῦν, καὶ ὡς τεῖχος χαλκοῦν. ὁ δὲ Ἰεζεκιήλ, Ἐν μέσῳ σκορπίων σὺ κατοικεῖς, μὴ φοβηθῇς ἀπὸ προσώπου αὐτῶν, μηδὲ πτοηθῇς. καὶ Μωϋσῆς δέ, ἡνίκα ἀπεστέλλετο, οὐχὶ τὸν Φαραὼ δεδοικώς, ἀναδύεσθαί μοι δοκεῖ μόνον, ἀλλ' αὐτὸν μάλιστα τὸν δῆμον τῶν Ἰουδαίων. παρὰ γοῦν Θεῷ διαλεγόμενος, καὶ τὸν βάρβαρον, μετὰ πολλῆς τῆς σπουδῆς μαθεῖν ἐζήτει, τί δεῖ πρὸς αὐτοὺς εἰπεῖν ἀπιστοῦντας, ὅτι δὴ παρὰ Θεοῦ ἀφιγμένος εἴη, καὶ τὰ σημεῖα τῆς ἐκείνων ἕνεκεν ἐλάμβανε γνώμης· καὶ μάλα εἰκότως. εἰ γὰρ εἷς αὐτὸν οὕτως ἐφόβησε, καὶ ταῦτα εὐεργετηθείς, τί εἰκὸς ἦν παθεῖν ἐννοοῦντα τὸν ἄτακτον δῆμον ἐκεῖνον; διὰ τοῦτο οὐχὶ σοφίας μόνον, ἀλλὰ καὶ δυνάμεως ἐλάμβανε πνεῦμα, καὶ ἔλεγεν· ἐνεπλήσθην ἰσχύος ἐν πνεύματι Κυρίου, καὶ κρίματος, καὶ δυναστείας. καὶ ἕτερος δὲ πάλιν, Ῥῆμα Θεοῦ ἐγένετο πρὸς Ἱερεμίαν τὸν τοῦ Χελκίου. καὶ ἕτερος δὲ πάλιν, Λῆμμα Νινευΐ, βιβλίον ὁράσεως Ναοὺμ τοῦ Ἐλκεσαίου. καὶ αὐτὸς γὰρ ἐστὶν ἑτέρῳ ῥήματι τὸ αὐτὸ τοῖς προτέροις ἐνδείκνυται, τοῦ πνεύματος τὴν κατοχὴν λῆμμα καλέσας. ἐπειδὴ γὰρ λαμβανόμενοι ὑπὸ τοῦ πνεύματος οὕτως ἔλεγον, τὴν ἐνέργειαν τῆς χάριτος οὕτως ὠνόμασε. διὰ τοῦτο καὶ Παῦλος πανταχοῦ προστίθησι τῶν ἐπιστολῶν τὸ τῆς ἀποστολῆς ὄνομα· ὅπερ οἱ προφῆται ἐποίουν διὰ τοῦ λέγειν, ὅρασις, καὶ λόγος, καὶ λῆμμα, καὶ ῥῆμα, τοῦτο διὰ τοῦ τῆς ἀποστολῆς κατασκευάζων ὀνόματος. ὥσπερ γὰρ ὁ λέγων ὅρασιν καὶ ῥῆμα Θεοῦ, οὐ τὰ οἰκεῖα φθέγγεται, οὕτω καὶ ὁ ἀπόστολον ἑαυτὸν καλῶν, οὐ τὰ παρ' ἑαυτοῦ διδάσκει, ἀλλ' ἅπερ ὁ ἀποστέλλων ἐκέλευσεν. ἀποστόλου γὰρ ἀξίωμα, μηδὲν οἴκοθεν ἐπεισάγειν. διὸ καὶ ὁ Χριστὸς ἔλεγε· Μὴ καλέσητε διδάσκαλον ἐπὶ τῆς γῆς· εἷς γάρ ὑμῶν ἐστιν ὁ διδάσκαλος ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς· δεικνύς, ὅτι πᾶσα τῶν παρ' ἡμῖν δογμάτων ἡ ἀρχὴ τὴν ῥίζαν ἄνωθεν ἔλαβεν ἐκ τοῦ τῶν οὐρανῶν δεσπότου, κἂν ἄνθρωποι ὦσι πρὸς τὰ λεγόμενα διακονούμενοι. ἣν εἶδεν Ἡσαΐας. τὸ πῶς ὁρῶσιν οἱ προφῆται ταῦτα, ἅπερ ὁρῶσιν, οὐχ ἡμέτερον εἰπεῖν (οὐ γὰρ δυνατὸν ἑρμηνευθῆναι λόγῳ τὸν τρόπον τῆς ὄψεως) ἀλλ' ἐκεῖνος μόνος οἶδε σαφῶς, ὁ τῇ πείρᾳ μαθών. εἰ γὰρ φύσεως ἔργα καὶ πάθη πολλάκις οὐδεὶς ἂν παραστήσειε λόγῳ, πολλῷ μᾶλλον τὸν τρόπον τῆς τοῦ πνεύματος ἐνεργείας. εἰ δὲ ἀμυδραῖς εἰκόσιν ἀποχρησαμένους δεῖ κατατολμῆσαι, οὐχ ὥστε τὸ σαφὲς παραστῆναι, ἀλλ' ὥστε αἰνίγματι παρασχεῖν, ἐμοὶ δοκεῖ ταυτὸ καὶ ἐπὶ τῶν προφητῶν γίνεσθαι, ὅπερ ἂν εἰ ἡ καθαρῶν ὑδάτων φύσις ἡλιακὰς ἀκτῖνας δεξαμένη καταυγασθείη· οὕτω καὶ τῶν προφητῶν τὰς ψυχὰς κεκαθαρμένας οἰκείᾳ ἀρετῇ πρότερον ὑποδέχεσθαι τὴν τοῦ πνεύματος δωρεάν, καὶ πρὸς τὴν λαμπηδόνα ποιουμένας ἐκείνην, οὕτω δέχεσθαι τῶν μελλόντων τὴν γνῶσιν. Υἱὸς Ἀμμώς. Τίνος ἕνεκεν τοῦ πατρὸς μέμνηται; ἢ διὰ τὰς ὁμωνυμίας, ἢ ὥστε μαθεῖν ὅτι οὐδὲν εὐτέλεια πατρὸς ἐπισκιάζει παιδὸς ἀρετήν. οὐδὲ εὐγένεια τοῦτο τὸ ἐκ μεγάλων φῦναι, ἀλλὰ τὸ μεγάλους αὐτοὺς γενέσθαι· οὗτός τε ἀσήμου πατρὸς ὤν, πάντων φαιδρότερος γέγονε, τῇ τῆς οἰκείας ἀρετῆς λάμψας ὑπερβολῇ.

Ιερ. α. ιη. καὶ γ. κζ. — Ιεζ. β. ς. — Εξοδ. δ. ι. — Ιερ. α. α. — Ναυμ. α. α. — Ματθ. κγ. ι. — ἰσ. παραστῆναι — κ. Ἀμώς.

Ἣν εἶδε κατὰ τῆς Ἰουδαίας καὶ κατὰ Ἱερουσαλήμ.

Τίνος ἕνεκεν διῃρημένως ἑκατέρων ἐμνημόνευσε τῶν χωρίων; ἐπειδὴ καὶ αἱ τιμωρίαι διῃρημένως γεγόνασι, καὶ ἐν διαφόροις καιροῖς, τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦτο σοφῶς οἰκονομήσαντος, τὸ μὴ πάντας ἀθρόον ἀπολέσαι, ἀλλ' ἠρέμα καὶ κατὰ μικρόν, ὥστε τῇ τῶν ἀπαχθέντων τιμωρίᾳ τοὺς λειπομένους γενέσθαι σωφρονεστέρους. εἰ δὲ οὐκ ἐχρήσαντο εἰς δέον τῷ φαρμάκῳ, οὐχὶ τοῦ ἰατροῦ, ἀλλὰ τῶν καμνόντων τὸ ἔγκλημα. ποιεῖ δὲ αὐτὸ διὰ πάντος,

καὶ

καὶ καθ' ἑκάστην γενεὰν, οὐ πάντας ὁμοῦ τοὺς τὰ αὐτὰ ἁμαρτάνοντας, ὁμοῦ καὶ κολάζων
(εἰ γὰρ, ἂν ἅπαν ἡμῶν πάλιν προανηρπάσθη τὸ γένος) ἀλλὰ τοὺς μὲν ἐνταῦθα ἀ-
παιτεῖ δίκην, αὐτοῖς τε ἐκείνοις κουφοτέραν τὴν ἐκεῖ κατασκευάζων κόλασιν, καὶ τοῖς
συνακμάζουσιν αὐτοῖς μεγίστην τῆς ἐπὶ τὸ βέλτιον μεταβολῆς παρακατατιθέμενος ὑ-
5 πόθεσιν· τοὺς δὲ μήτε οἴκοθεν, μήτε ἐκ τῆς τοιαύτης οἰκονομίας βουλομένους τι κερδαί-
νειν, τῇ ἀπαραιτήτῳ καὶ φοβερᾷ τῆς κρίσεως ταμιευόμενος ἡμέρᾳ.

Ἐν βασιλείᾳ Ὀζίου καὶ Ἰωάθαν καὶ Ἄχαζ καὶ Ἐζεκίου, οἳ ἐβασίλευσαν τῆς Ἰουδαίας.

γ. προστίθησι, Καὶ τὸν καιρὸν ἀναγκαίως προστίθησι, τὸν φιλόπονον ἀκροατὴν παραπέμπων εἰς
τὴν ἱστορίαν τῶν γεγενημένων. οὕτω γὰρ εὐμαθεστέρα ἡ προφητεία, εἰ μάθοιμεν, πῶς
10 τῶν πραγμάτων διακειμένων, καὶ πῶς τῶν τραυμάτων ἐχόντων τῶν Ἰουδαϊκῶν, οὗτοι
τὰ φάρμακα κατεσκεύασαν. 2 Ἄκουε οὐρανὲ, καὶ ἐνωτίζου γῆ, ὅτι Κύριος
ἐλάλησε. Πολλοῦ γέμει τοῦ θυμοῦ τὸ προοίμιον. εἰ γὰρ μὴ σφοδρά τις ἦν καὶ
γ. ἐπέτρεψε, ἢ ἀνέτρεψε. ἄφατος ἡ ὀργὴ, οὐκ ἂν τοὺς ἀνθρώπους ἀφεὶς, πρὸς τὰ στοιχεῖα τὸν λόγον ἀνέτρεψε.
ποιεῖ δὲ αὐτὸ, οὐχ ὥστε τὴν ὀργὴν ἐνδείξασθαι μόνον, ἀλλ' ὥστε καὶ αὐτοὺς τοὺς ἀκούειν μέλ-
15 λοντας μετὰ πολλῆς ἐντρέψαι τῆς ὑπερβολῆς, δεικνὺς ὅτι τῶν ἀναισθήτων φύσει στοιχεί-
ων χεῖρον τῷ λόγῳ τετιμημένοι διάκεινται. τοῦτο δὲ καὶ ἑτέροις ἔθος προφήταις ποιεῖν.
διά τοι τοῦτο καὶ ὁ πρὸς τὸν Ἱεροβοὰμ ἀποσταλεὶς, ἀφεὶς τὸν βασιλέα, πρὸς ὃν ἀπεστέλ- γ. Βασ. ιγ.
λετο, τῷ θυσιαστηρίῳ διαλέγεται· καὶ Ἱερεμίας τὴν γῆν ἐκάλει λέγων, Γῆ, γῆ, γῆ, Ἱερ. κβ. λ.
γράψον τὸν ἄνδρα τοῦτον, ἄνδρα ἐκκήρυκτον. καὶ ἕτερος πάλιν ἔλεγεν, ἀκούσατε φάραγ-
20 γες, θεμέλια τῆς γῆς. Υἱοὺς ἐγέννησα. Οὐ τὴν κοινὴν πρὸς πάντας ἀν-
θρώπους τίθησιν εἰς αὐτοὺς εὐεργεσίαν, ὅπερ ἦν τὸ γενέσθαι· ἀλλὰ τὴν ἐξαίρετον, ὅπερ
ἦν τοὺς υἱοὺς γενέσθαι. πανταχοῦ γὰρ ἄρχει τῶν εὐεργεσιῶν ὁ Θεός. καὶ ὥσπερ τὸν ἄν-
θρωπον πλάττων, οὐδέπω γενόμενον ἐτίμησε τῇ ἀρχῇ εἰπὼν, ποιήσωμεν ἄνθρωπον
κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν· ἐπὶ δὲ τῆς καινῆς καὶ μειζόνως (οὐ γὰρ δὴ μόνον
25 μηδὲν εἰργασμένους, ἀλλὰ καὶ μυρία κακὰ εἰργασμένους ἐτίμησε διὰ τῆς τοῦ λουτροῦ
παλιγγενεσίας) οὕτω καὶ ἐνταῦθα ἔστιν ἰδεῖν, ὅτι τῇ υἱοθεσίᾳ οὐχὶ [οὐ] μόνον κατωρθωκότας,
ἀλλὰ καὶ ἐπταικότας ἐτίμησεν. οὐ μὴν ἐπεὶ τιμᾷ πρὸ τῶν πόνων, ἀποστερεῖ μετὰ τοὺς πό-
νους, ἀλλὰ καὶ τότε μείζονα δίδωσι τὰ ἔπαθλα. Καὶ ὕψωσα.

Τὰ ἐν Αἰγύπτῳ, τὰ ἐν τῇ ἐρήμῳ, τὰ ἐν Παλαιστίνῃ, ἑνὶ ῥήματι περιέδραμεν. ἔθος γὰρ
30 τῷ Θεῷ τοῦτο, διὰ τὴν περιουσίαν τῶν εὐεργεσιῶν μὴ κατὰ μικρὸν ἐνδιατρίβειν τῇ
διηγήσει τῶν γεγενημένων. Αὐτοὶ δέ με ἠθέτησαν. Παρέβησάν μου, φησι, τὸν νόμον,
τὰ προστάγματα κατέλιπον. 3 Ἔγνω βοῦς τὸν κτησάμενον, καὶ ὄνος τὴν φάτ-
νην τοῦ κυρίου αὐτοῦ. Αἱ συγκρίσεις αὔξησιν τῆς κατηγορίας ποιοῦσι, καὶ μάλι-
στα ὅταν ἐξ ἀνίσων ὦσι· καθὼς καὶ ὁ Χριστός φησι· Ἄνδρες Νινευῖται ἀναστήσονται ἐν τῇ Λουκ. ια. λβ.
35 κρίσει μετὰ τῆς γενεᾶς ταύτης, καὶ κατακρινοῦσιν αὐτήν. καὶ πάλιν, βασίλισσα νότου ἐγερ-
θήσεται ἐν τῇ κρίσει, καὶ κατακρινεῖ γενεὰν ταύτην, ὅτι ἦλθεν ἐκ τῶν περάτων τῆς γῆς
ἀκοῦσαι τὴν σοφίαν Σολομῶντος. καὶ Ἱερεμίας δὲ πάλιν φησὶ, Πορεύθητε εἰς νήσους Χε- Ἱερ. β. ι.
τιεὶμ, καὶ ἴδετε εἰς Κηδάρ· ἀποστείλατε καὶ γνῶτε, εἰ ἀλλάξονται ἔθνη θεοὺς αὐτῶν·
ὁ δὲ λαός μου ἠλλάξατο τὴν δόξαν αὐτοῦ, ἐξ ἧς οὐκ ὠφεληθήσονται. τὸ ἀνεπαχθὲς τῆς νο-
40 μοθεσίας δείκνυσι, καὶ ὅσον ἀπαιτεῖ παρὰ τῶν ἀνθρώπων μέτρον, ὃ καὶ ἀλόγοις εὔκολον
κατορθῶσαι, καὶ ἀλόγων τοῖς ἀνοητοτέροις. ἀλλ' ἐρεῖ τις, ὅτι ἐκεῖνα ἐν τῇ φύσει ἔχει τὸ
γνωρίζειν. ἀλλὰ δυνατὸν τὰ φύσει κατορθούμενα ἐκείνοις, ἐκ προαιρέσεως ὑφ' ἡ-
μῶν γίνεσθαι. ἔγνω βοῦς τὸν κτησάμενον· οὐ τῷ ἐξαιρέτῳ τῆς δωρεᾶς τιθεὶς αὐτοὺς, ἀλ-
λὰ

λαι δὲ τῇ ὑπερβολῇ τῆς κακίας αὐτῶν αὔξει τὴν κατηγορίαν. ὥσπερ γὰρ εἰς ἐντροπὴν αὐτῶν τὰ στοιχεῖα καλεῖ, οὕτω πάλιν οὐκ ἀνθρώποις, ἀλλὰ ἀλόγοις αὐτοὺς συγκρίνει, καὶ τούτων τοῖς ἀνοητοτάτοις· καὶ δείκνυσι χείρους κἀκείνων. οὕτω καὶ Ἱερεμίας ποιεῖ, τρυγόνα καὶ χελιδόνα παράγων εἰς μέσον, καὶ ὁ Σολομὼν δὲ νῦν πρὸς τὴν μύρμηκα, νῦν δὲ πρὸς τὴν μέλιτταν πέμπων τὸν ἀργὸν βίον ζῶντα. Ἰσραὴλ δέ με οὐκ ἔγνω. 5

Ἱερ. η. ζ. Παρ. ς.

Ἐπίτασις κακίας, ὅταν καὶ οἱ οἰκειωμένοι, καὶ μετὰ τοσαύτας τιμὰς, καὶ πάντες ἀθρόον πρὸς τὴν κακίαν ὦσιν ηὐτομοληκότες. οὐκ εἶπεν, Ἰακὼβ, ἀλλ' Ἰσραὴλ, ὥστε τῇ ἀρετῇ τοῦ προγόνου τὴν τῶν ἐκγόνων μείζονα δεῖξαι τὴν ἀγνωμοσύνην. ὁ μὲν γὰρ τῇ τῆς ψυχῆς ἀρετῇ τὴν εὐλογίαν ἐπεσπάσατο τὴν τῆς προσηγορίας, οἱ δὲ διὰ τῆς παρανομίας αὐτὴν προὔδωκαν. Καὶ ὁ λαός μου ἐμὲ οὐ συνῆκεν. Ἐμέ, φησι, 10 τὸν τοῦ ἡλίου φανερώτερον.

4 Οὐαὶ ἔθνος ἁμαρτωλόν. Καὶ τοῦτο τοῖς προφήταις ἔθος, τοὺς τὰ ἀνίατα νοσοῦντας θρηνεῖν. οὕτω καὶ Ἱερεμίας πολλαχοῦ· οὕτω δὲ ὁ Χριστὸς λέγων· Οὐαί σοι Χωραζὶν, οὐαί σοι Βηθσαϊδά· ἐπεὶ καὶ τοῦτο διδασκαλίας εἶδος. ὃν γὰρ οὐκ ἀνεκτήσατο λόγος, τοῦτον πολλάκις διώρθωσε θρῆνος. Λαὸς πλήρης ἁμαρτιῶν. Ἄλλη 15 προσθήκη κατηγορίας, τὸ καὶ πάντας, καὶ μετ' ἐπιτάσεως. Σπέρμα πονηρόν.

Ματθ. ια. κα.

Οὐ τὴν γένεσιν αὐτῶν διαβάλλει, ἀλλὰ δείκνυσιν ἐκ πρώτης ἡλικίας ὄντας κακούς. ὥσπερ γὰρ ὁ Ἰωάννης λέγων, ὄφεις, γεννήματα ἐχιδνῶν, οὐ τὴν φύσιν ἀτιμάζει (οὐ γὰρ ἂν εἶπε, ποιήσατε οὖν καρποὺς ἀξίους τῆς μετανοίας, εἰ φύσει καὶ ἀπὸ γεννήσεως ἦσαν τοιοῦτοι) οὕτω καὶ ἐνταῦθα, λέγων σπέρμα πονηρὸν, οὐ τὴν γέννησιν αὐτῶν 20 διαβάλλει. Υἱοὶ ἄνομοι. Οὐκ εἶπε παράνομοι, ἀλλ' ἄνομοι, τῶν οὐδαμῶς εἰληφότων νόμον οὐδὲν ἄμεινον διακείμενοι. ἀλλὰ τῆς προαιρέσεως τὴν διαφορὰν δηλοῖ. Ἐγκατελείπατε τὸν Κύριον, καὶ παρωργίσατε.

Ἐμφαντικῶς τοῦτο εἴρηκε. καὶ γὰρ ἤρκει τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ εἰς κατηγορίαν· ὅπερ Ἱερεμίας ἐγκαλεῖ λέγων, ὅτι καὶ αὐτοῦ ἀπέστησαν, καὶ δαίμοσι προσηλώθησαν. Τὸν 25 ἅγιον τοῦ Ἰσραήλ. Καὶ τοῦτο κατηγορίας ἐπίτασις, ὅτι κοινὸς ὢν ἁπάντων δεσπότης, αὐτοῖς ἐγνωρίζετο τότε.

Ἀπηλλοτριώθησαν εἰς τὰ ὀπίσω. 5 Τί ἔτι πληγῆτε προστιθέντες ἀνομίας; Μεγίστη κατάγνωσις, ὅταν μηδὲ ταῖς τιμωρίαις γίνωνται βελτίους. καὶ τοῦτο δὲ εἶδος εὐεργεσίας τὸ κολάζειν. οὐδὲ γὰρ ἂν ἔχοιεν εἰπεῖν, ὅτι ἐτίμησε δὲ εὐεργέτησε μόνον, ἁ- 30 μαρτάνοντας δὲ ἠφίει, ἀλλὰ καὶ τιμαῖς ἐφείλκετο, καὶ φόβῳ τῶν κολάσεων ἐσωφρόνισε, δὲ ἐν ἑκατέροις ἔμειναν ἀνίατα νοσοῦντες. πᾶν εἶδος ἰατρείας ἐπεδείξατο, τέμνων, καίων· τὰ δὲ τῆς νόσου οὐδὲ οὕτως εἶξε, ὃ μάλιστα τοῦ νοσεῖν ἀνίατα σημεῖόν ἐστι, τὸ μηδὲ δύνασθαι δέξασθαι θεραπείαν. Πᾶσα κεφαλὴ εἰς πόνον, καὶ πᾶσα καρδία εἰς λύπην.

6 Ἀπὸ ποδῶν ἕως κεφαλῆς οὐκ ἔστιν ἐν αὐτῷ ὁλοκληρία, οὔτε τραῦμα, οὔτε μώ- 35 λωψ, οὔτε πληγὴ φλεγμαίνουσα. Εἶτα λέγει τὰς κολάσεις καὶ τὰς τιμωρίας. οὐκ ἔλαττον γὰρ τοῦτο εἶδος εὐεργεσίας ἐστὶ καὶ τῆς τιμῆς τῆς εἰς αὐτοὺς γεγενημένης. πάντας γάρ, φησιν, ἐκάκωσα, καὶ εἰς λύπην αὐτοὺς ἐνέβαλον. Εἰ πᾶσα κεφαλὴ εἰς πόνον, πῶς οὐκ ἔστιν οὔτε τραῦμα, οὔτε μώλωψ; τὸ τραῦμα, τοῦ λοιποῦ σώματος ὑγιαίνοντος, τότε φαίνεται τραῦμα ὄν· εἰ δὲ ὅλον ἡλκωμένον τύχοι, οὐκέτι ἂν φανείη τὸ ἕλκος. 40 τοῦτο οὖν ἐνδείξασθαι βούλεται, ὅτι ὅλον τὸ σῶμα ἥλκωτο, καὶ οὐχὶ τὸ μὲν ὑγίαινε, τὸ δὲ ἐξῳδηκὸς ἦν, ἀλλ' ἅπαν φλεγμονὴ, ἅπαν μώλωψ ἐστίν. Οὐκ ἔστι μάλαγμα ἐπιθεῖναι. Τοῦτο τοῦ προτέρου βαρύτερον. οὐ γὰρ τὸ νοσεῖν οὕτω χαλε-

πόν,

πον, ὡς τὸν νοσοῦντα μηδὲ θεραπεύεσθαι δύνασθαι, καὶ μάλιστα ὅταν ὁ ἰατρὸς τοιοῦτος ᾖ. Οὔτε ἔλαιον, οὔτε καταδέσμους. Ὥστε ποιῆσαι τὸν λόγον ἐμφατικῶς, ἐπέμεινε τῇ μεταφορᾷ. τοῦτο γὰρ αὐτῆς τὸ ἐξαίρετον. 7 Ἡ γῆ ὑμῶν ἔρημος.

Ταῦτα οὐχ ὡς γεγενημένα ἀπαγγέλλει, ἀλλ' ὡς ἐσόμενα προαναφωνεῖ. κέχρηνται δὲ τῷ ἔθει τῷ προφῆται τούτῳ ὁμοῦ τε φοβοῦντες τὸν ἀκροατὴν, καὶ τῆς οἰκείας ἀληθείας τὴν δύναμιν ἐνδεικνύμενοι. ὡς γὰρ τὰ παρελθόντα οὐκ ἔνι μὴ γεγενῆσθαι, οὕτω τὰ μέλλοντα ὑπὸ τῶν προφητῶν λέγεσθαι, οὐκ ἔνι μὴ συμβῆναι, πλὴν εἰ μή ποτε μετανοήσαιεν οἱ κολάζεσθαι μέλλοντες. Αἱ πόλεις ὑμῶν πυρίκαυστοι.

Οὐ γὰρ ἠφάνισεν αὐτὰς παντελῶς, ἀλλ' ἀφῆκεν ἑστάναι τὰ λείψανα τοῦ ἐμπρησμοῦ τοῦ βαρβαρικοῦ, μᾶλλον δυνάμενα καθικέσθαι τῆς τῶν ὁρώντων ὄψεως. Τὴν χώραν ὑμῶν ἐνώπιον ὑμῶν ἀλλότριοι κατεσθίουσιν αὐτὴν, καὶ ἠρήμωται κατεστραμμένη ὑπὸ λαῶν ἀλλοτρίων. Ἐπίτασις συμφορᾶς, ὅταν καὶ θεαταὶ τῶν οἰκείων γίνωνται συμφορῶν, καὶ μηδὲ διὰ ἀκοῆς αὐτὰ μανθάνωσι μόνον.

8 Ἐγκαταλειφθήσεται ἡ θυγάτηρ Σιὼν, ὡς σκηνὴ ἐν ἀμπελῶνι, καὶ ὡς ὀπωροφυλάκιον ἐν σικυηλάτῳ. Μέγα τι ἔχουσι καὶ αἱ εἰκόνες, καὶ μάλιστα ἐν τῇ γραφῇ, εἰς παράστασιν τῶν λεγομένων. τὴν Ἱερουσαλὴμ δὲ καλεῖ θυγατέρα Σιὼν, διὰ τὸ ὑποκεῖσθαι τῷ ὄρει. ὡς σκηνὴ ἐν ἀμπελῶνι, καὶ ὡς ὀπωροφυλάκιον ἐν σικυηλάτῳ. τοῦ καρποῦ γὰρ διηρημένου, καὶ τῶν γεωργῶν ἀπενεχθέντων, περιττὴ λοιπὸν ἡ τῆς πόλεως οἰκοδομή. Ὡς πόλις πολιορκουμένη. Τοῦτο τῆς ἀσθενείας αὐτῶν καὶ τῆς ἐγκαταλείψεως αἴνιγμα. ὅταν γὰρ μηδεὶς ὁ βοηθῶν ᾖ, τότε ἀνάγκη συγκεκλεῖσθαι, τὴν ἀπὸ τῶν τειχῶν ἀσφάλειαν μόνην ἐκδεχομένους.

κ. σικυηρέτῳ. ὑποδείγμασιν

9 Καὶ εἰ μὴ Κύριος σαβαὼθ ἐγκατέλιπεν ἡμῖν σπέρμα, ὡς Σόδομα ἂν ἐγενήθημεν, καὶ ὡς Γόμορρα ἂν ὡμοιώθημεν. Ἔθος ἀεὶ τοῖς προφήταις, μὴ μόνον ἐκεῖνα προλέγειν, ἃ μέλλουσι πάσχειν οἱ πλημμελοῦντες δεινὰ, ἀλλὰ καὶ ἃ παθεῖν ἦσαν ἄξιοι· ἵνα καὶ ἐν αὐτῷ τῷ καιρῷ τῆς τιμωρίας πολλὰς ἴδωσι τοῦ Θεοῦ χάριτας, οὐ τὴν ἀξίαν τῶν πλημμελημάτων, ἀλλὰ ἐλάττονα πολλῷ τὴν δίκην τίνοντες. τοῦτο γοῦν καὶ ἐνταῦθά φησιν, ὅτι τὰ μὲν ἁμαρτήματα αὐτῶν, οὐ ταῦτα τὰ εἰρημένα, ἀλλὰ πανωλεθρίαν ἀπῄτει, καὶ ὁλόκληρον τοῦ γένους ἀφανισμὸν παντελῆ· ἃ δὴ καὶ ἐπὶ Σοδόμων συνέβη. ἡ δὲ τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπία οὐκ ἀφῆκε τοῦτο γενέσθαι, πολλῷ τῆς ἁμαρτίας ἐλάττονα τὴν τιμωρίαν ἐπάγουσα. ἐπειδὴ δὲ πολλὴ τῆς παλαιᾶς πρὸς τὴν καινὴν ἐστὶ συγγένεια, εἰκότως τούτῳ καὶ ὁ Παῦλος ἀπεχρήσατο. καὶ ἐπιτηδειότερον εἶπεν ὁ προφήτης. ὥσπερ γὰρ ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ, εἰ μὴ πολὺ ὁ τοῦ Θεοῦ γέγονεν ἔλεος, πάντες ἂν ἀνηρπάσθησαν· οὕτω καὶ ἐν τῷ καιρῷ τῆς τοῦ Χριστοῦ παρουσίας, εἰ μὴ τὰ τῆς χάριτος ἐφάνη, χαλεπώτερα τούτων πάντες ἂν ἔπαθον. ἐγκατέλιπε δὲ ἡμῖν σπέρμα· τοὺς σωθέντας ἀπὸ τῆς αἰχμαλωσίας λέγει.

10 Ἀκούσατε λόγον Κυρίου ἄρχοντες Σοδόμων, προσέχετε νόμῳ Θεοῦ ἡμῶν λαὸς Γομόρρας. Ἐπειδὴ εἶπεν, ὅτι τὰ Σοδόμων ἦσαν ἄξιοι παθεῖν, δείκνυσιν, ὅτι καὶ τὰ Σοδόμων ἐτόλμων. διὸ καὶ ἀπὸ τῆς κοινῆς αὐτοὺς ὀνομάζει προσηγορίας. ἐπεὶ εἰ μὴ τοῦτο ἦν, οὐδὲ καιρὸν εἶχεν ὁ λόγος. ὅτι γὰρ οὐ πρὸς Σοδομηνοῖς ἀποτείνεται νῦν, ἀλλὰ πρὸς Ἰουδαίους, καλῶν αὐτοὺς τῇ τῆς προσηγορίας κοινωνίᾳ, δείκνυσι τὰ μετὰ ταῦτα λεγόμενα. θυσιῶν γὰρ μέμνηται καὶ προσφορῶν καὶ τῆς ἄλλης τῆς νομικῆς λατρείας, ἧς οὐδὲ ἴχνος ἦν παρὰ Σοδομίταις. νόμῳ Θεοῦ ἡμῶν, τῷ ἐλέγχῳ φησί.

11 Τί μοι πλῆθος, φησι, τῶν θυσιῶν ὑμῶν, λέγει Κύριος; πλήρης εἰμὶ ὁλοκαυ-

τωμάτων κριῶν, καὶ στέαρ ἀρνῶν καὶ αἷμα ταύρων καὶ τράγων οὐ βούλομαι.

Ὁ ψαλμὸς ὁ πεντηκοστὸς ἕνατος ἅπας τῷ χωρίῳ τούτῳ προσέοικε, δι᾽ ἑτέρων μὲν ῥημάτων, διὰ δὲ τῶν αὐτῶν δὲ ὑφαινόμενος νοημάτων. τῷ γὰρ ἐν τῷ ψαλμῷ προσκαλέσασθαι τὸν οὐρανὸν ἄνω, καὶ τὴν γῆν, τοῦ διακρῖναι τὸν λαὸν αὐτοῦ, ἴσον ἐστὶ τὸ ἄκουε οὐρανέ, καὶ ἐνωτίζου γῆ, ὅτι Κύριος ἐλάλησε· καὶ τὰ ἑξῆς δὲ τοιαῦτα. ὥσπερ γὰρ ὁ Δαβὶδ φησὶν, οὐκ ἐπὶ ταῖς θυσίαις σου ἐλέγξω σε, τὰ δὲ ὁλοκαυτώματά σου ἐνώπιόν μου ἐστὶ διαπαντός· οὕτω καὶ ὁ Ἠσαΐας φησὶ, τί μοι πλῆθος τῶν θυσιῶν ὑμῶν λέγει Κύριος; καὶ πάλιν ὁ μὲν Δαβὶδ φησιν, οὐ δέξομαι ἐκ τοῦ οἴκου σου μόσχους, οὐδὲ ἐκ τῶν ποιμνίων σου τράγους· ὁ δὲ Ἠσαΐας, ὁλοκαυτώματα κριῶν, καὶ στέαρ ἀρνῶν, καὶ αἷμα ταύρων καὶ τράγων οὐ βούλομαι. ἐπειδὴ γὰρ ἐγκαλούμενοι συνεχῶς ἐπὶ τῷ τῆς ἄλλης ἀρετῆς εἶναι ἔρημοι, ἀντὶ μεγίστης ἀπολογίας τὰς θυσίας προεβάλλοντο, συνεχῶς αὐτὰς ἐπιτελοῦντες, εἰκότως ἑκάτερος ὁ προφήτης, μᾶλλον δὲ καὶ οἱ ἄλλοι πάντες ταύτης ἐκβάλλουσιν αὐτοὺς τῆς ἀπολογίας. ὅθεν δῆλον ὅτι οὐ προηγουμένως αὐταὶ ἐδόθησαν, ἀλλ᾽ ὥστε παιδαγωγίαν γίνεσθαι τῆς ἄλλης ἐντεῦθεν αὐτοῖς πολιτείας. ἐπεὶ δὲ τῶν ἀναγκαίων καὶ κατεπειγόντων ἀμελοῦντες, ἐν τούτοις ἠσχολοῦντο, οὐδὲ ταύτας λοιπὸν προσίεσθαί φησιν ὁ Θεός. 12 Οὐδὲ ἂν ἔρχησθε ὀφθῆναί μοι. Ἐὰν παραγίνησθέ, φησιν, εἰς τὸν ναόν. Τίς γὰρ ἐξεζήτησε ταῦτα ἐκ τῶν χειρῶν ὑμῶν;

Καὶ μὴν ὁλόκληρον σύγκειται βιβλίον, τὸ λευϊτικὸν λεγόμενον, περὶ τῆς τῶν θυσιῶν ἀκριβείας νομοθετοῦν· καὶ ἐν τῷ δευτερονομίῳ δὲ, καὶ ἐν ἑτέροις πλείοσι πολλοὶ περὶ τούτων εἰσὶ διεσπαρμένοι νόμοι. πῶς οὖν φησι, τίς ἐξεζήτησε ταῦτα ἐκ τῶν χειρῶν ὑμῶν; ἵνα μάθῃς, ὅτι οὐ προηγούμενον ἦν Θεοῦ θέλημα, τὸ τὰ τοιαῦτα νομοθετεῖν, ἀλλ᾽ ἀπὸ τῆς αὐτῶν ἀσθενείας τὴν ἀρχὴν ἔλαβεν ἡ περὶ τούτων νομοθεσία. ὥσπερ γὰρ οὐκ ἐβούλετο γυναῖκα ἐκβάλλεσθαι τὴν ἅπαξ ἀνδρὶ συναφθεῖσαν· μειζόνων δὲ ἐκκόπτων κακῶν, τὸ μὴ κωλυομένους ἐκβάλλειν, ἀναγκάζεσθαι σφάττειν ἔνδον οὔσας καὶ μισουμένας, τὸ ἔλαττον συνεχώρησεν· οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα, κωλύων τὸ δαίμοσι θύειν, κατεδέξατο ὅπερ οὐκ ἐβούλετο, ἵν᾽ ὅπερ ἐβούλετο κατορθώσῃ. τοῦτο γοῦν αὐτὸ πάλιν Μιχαίας ὁ προφήτης ἐνδεικνύμενος ἔλεγε· Μὴ σφάγια καὶ θυσίας προσηνέγκατέ μοι ἔτη τεσσαράκοντα, λέγει Κύριος; καὶ ὁ Ἱερεμίας δὲ φησιν, Οὐ ταῦτά ἐστιν, ἃ ἐνετειλάμην τοῖς πατράσιν ὑμῶν. ἐπειδὴ γὰρ καὶ δαίμονες τοῦτον ἐθεραπεύθησαν τὸν τρόπον, καὶ αὐτὸς οὗτος, ἵνα μηδεμία τοῖς ἀσθενεστέροις ἐντεῦθεν ἀπωλείας γίνηται πρόφασις, συνεχῶς διὰ πάντων ταῦτά φησι τῶν προφητῶν. ἐκεῖνοι μὲν γὰρ καὶ μὴ διδομένων ἠγανάκτουν, καὶ συνεχῶς ἐπεζήτουν τὴν κνίσσαν καὶ τὸν καπνὸν ἀπαιτοῦντες καὶ λέγοντες, Τὸ γὰρ λάχομεν γέρας ἡμεῖς· αὐτὸς δὲ οὔτε ἐξ ἀρχῆς ᾔτησε, καὶ ἡνίκα ἐκέλευσεν, ἔδειξεν, ὅτι οὐχὶ βουλόμενος τοῦτο ἐπέτρεψεν· οὐ ταύτῃ δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ τῷ καταλῦσαι ταχέως αὐτάς, καὶ ἡνίκα ἐπετέλουν τὸ μὴ προσίεσθαι, καὶ διὰ πάντων ἁπαξαπλῶς ἐδήλου ὅτι πολλῷ τῆς μεγαλωσύνης αὐτοῦ τῆς λατρείας οὗτος ὁ τρόπος ἀνάξιος.

Ἰσ. ηδ. — Ἀμὼς ε κε. — Ἱερ. ζ. δ. — Ἰλιάδ. δ.

13 Πατεῖν μου τὴν αὐλὴν οὐ προσθήσετε. Ἢ τὴν αἰχμαλωσίαν προλέγει, ἢ ἀπαγορεύει· καὶ τοῦτο, ἐπειδὴ οὐ μετ᾽ ὀρθῆς εἰσίεσαν γνώμης.

Ἐὰν φέρητέ μοι σεμίδαλιν, μάταιον. Τῶν γὰρ ἐπιταγμάτων τὰ μὲν δι᾽ ἑαυτά, τὰ δὲ δι᾽ ἕτερα γίνεσθαι ἐκελεύετο· οἷον τὸ τὸν Θεὸν εἰδέναι, τὸ μὴ φονεύειν, μὴ μοιχεύειν, καὶ ὅσα τοιαῦτα, διὰ τὴν ἐξ αὐτῆς ὠφέλειαν ἐνομοθετεῖτο· τὸ μέντοι θῦσαι καὶ θυμίαμα προσενεγκεῖν, καὶ τηρῆσαι σάββατον, καὶ ὅσα τοιαῦτα πάλιν, οὐχ ἵνα τὰ αὐτὰ ταῦτα γίνηται ἁπλῶς, ἀλλ᾽ ἵνα ἐκ τῆς τούτων μελέτης, τῆς τῶν δαιμόνων ἀπάγωνται

γῶνται θεραπείας. ἐπεὶ οὖν οὗτοι ταῦτα μὲν ἐπετέλουν, τὸ δὲ ἐξ αὐτῶν οὐκ ἐκαρ-
ποῦντο κέρδος, ἀλλ' ἔτι τοῖς δαίμοσιν ἦσαν προσηλωμένοι, εἰκότως καὶ ταῦτα ἐκβάλ-
λεται· ἐπεὶ καὶ δένδρον εἰκότως τις ἐκτέμνοι, φύλλα μὲν ἔχον καὶ κλάδους, καρπῶν δὲ ἔ-
ρημον ὄν. καὶ γὰρ τῷ γηπόνῳ πᾶσα περὶ τὸ φυτὸν ἡ ἐπιμέλεια, οὐ διὰ τὸν φλοιὸν καὶ τὸ
5 πέταλον, ἀλλ' ἵνα τῶν καρπῶν ἀπολαύῃ. Θυμίαμα, βδέλυγμά μοί ἐστιν.

Ὁρᾷς ὅτι οὐ τῇ φύσει τῶν προσφερομένων ἔχαιρεν, ἀλλὰ τὴν γνώμην τῶν προσα-
γόντων ἐξήταζε. διὰ δὴ τοῦτο τὸν μὲν καπνὸν καὶ τὴν κνίσσαν τὴν ἀπὸ τῆς θυσίας τοῦ
Νῶε, ὀσμὴν εὐωδίας ἐκάλεσε, τὸ δὲ θυμίαμα, βδέλυγμα. ὅπερ γὰρ ἔφην, οὐ τὴν
θυσίαν τῶν δώρων, ἀλλὰ τὴν διάθεσιν τῶν προσφερομένων ἐπιζητεῖ.

10 14 Τὰς νεομηνίας ὑμῶν, καὶ τὰ σάββατα. Παρατηρητέον ὡς οὐδὲν τῶν
ἀναγκαίων ἐκβάλλει, ἀλλὰ ταῦτα ἃ καὶ παραγενόμενος ὁ Χριστὸς κατέλυσε. διὸ καὶ ὁ
Παῦλος εὐτονώτερον τῷ λόγῳ κεχρημένος, ἡνίκα πρὸς Ἰουδαίους ἐμάχετο, οὐ ταῦτα
μόνον, ἀλλὰ καὶ ἕτερα πλείονα τούτων θείς, οὐδὲν οἴκοθεν ἐπιδεικνυμένους οὐδὲν ἐκεῖ-
θεν κερδαίνειν ἔφησεν, οὕτω λέγων· Εἰ δὲ σὺ Ἰουδαῖος ἐπονομάζῃ, καὶ ἐπαναπαύῃ τῷ νόμῳ,
15 καὶ καυχᾶσαι ἐν Θεῷ, καὶ γινώσκεις τὸ θέλημα, καὶ δοκιμάζεις τὰ διαφέροντα, κα-
τηχούμενος ἐκ τοῦ νόμου. καὶ πάλιν, περιτομὴ μὲν γὰρ ὠφελεῖ, ἐὰν νόμον πράσσῃς· ἐὰν
δὲ παραβάτης ᾖς, ἡ περιτομή σου ἀκροβυστία γέγονε. καὶ οὐδὲ ἀπὸ τοῦ πιστευθῆναι αὐ-
τὸν τὸν νόμον ἔφησε τοὺς πιστευθέντας καρπώσασθαι, ἐπειδὴ ἠπίστησαν. ὅπερ οὖν καὶ ὁ Δα-
βὶδ ἑτέρως αἰνιττόμενος ἔλεγε· Τῷ δὲ ἁμαρτωλῷ εἶπεν ὁ Θεός, ἵνα τί σὺ ἐκδιηγῇ τὰ δι-
20 καιώματά μου; ἐπειδὴ γὰρ ἄνω καὶ κάτω τῇ ἀκροάσει τοῦ νόμου μέγα ἐφρόνουν, τῆς
πράξεως ὄντες ἔρημοι, καὶ ὁ Παῦλος αὐτοὺς ἐξέβαλε τοῦ καυχήματος εἰπών· Ὁ οὖν
διδάσκων ἕτερον, σεαυτὸν οὐ διδάσκεις; καὶ ὁ κηρύσσων μὴ κλέπτειν, κλέπτεις; καὶ ὁ Δα-
βὶδ ὁμοίως, λέγων· Εἰ ἐθεώρεις κλέπτην, συνέτρεχες αὐτῷ, καὶ μετὰ μοιχῶν τὴν μερίδα
σου ἐτίθης. Καὶ ἡμέραν μεγάλην οὐκ ἀνέχομαι. Τὴν πεντηκοστὴν λέγει,
25 τὴν σκηνοπηγίαν, τὸ πάσχα, καὶ τὰς λοιπὰς ἑορτάς. Νηστείαν καὶ ἀργίαν, καὶ τὰς ἑ-
ορτὰς ὑμῶν μισεῖ ἡ ψυχή μου.

Ἀνθρωπινώτερον πρὸς αὐτοὺς διαλέγεται. Ἐγενήθητέ μοι εἰς πλησμο-
νήν. Εἰς κόρον, εἰς μῖσος. τοῦτο γὰρ αὐτοῦ δείκνυσι τὴν ἄφατον μακροθυμίαν,
καὶ τὸ πολλάκις ἁμαρτόντας ἐνεγκεῖν, καὶ μὴ πρότερον ἐπεξελθεῖν, ἕως αὐτὸν αὐτοὶ οἱ πε-
30 πλημμεληκότες τῇ ὑπερβολῇ τῆς πονηρίας ἐξεκαλέσαντο. Οὐκέτι ἀνήσω τὰς
ἁμαρτίας ὑμῶν. Οὐκέτι μακροθυμήσω. ταυτόν ἐστι τὸ ὑπὸ τοῦ Δαβὶδ εἰρη-
μένον· Ταῦτα ἐποίησας, καὶ ἐσίγησα. 15 Ὅταν τὰς χεῖρας ὑμῶν ἐκτείνητε πρὸς
με, ἀποστρέψω τοὺς ὀφθαλμούς μου ἀφ' ὑμῶν· καὶ ἐὰν πληθύνητε τὴν δέησιν, οὐκ εἰσ-
ακούσομαι. Ὅθεν δῆλον, ὅτι εὐχῆς ὄφελος οὐδὲν καὶ μακρᾶς γινομένης, ὅταν ἐπι-
35 μείνῃ τοῖς ἁμαρτήμασιν ὁ εὐχόμενος. οὐδὲν γὰρ ἀρετῆς ἴσον, καὶ τῆς ἀπὸ τῶν ἔργων φωνῆς.

Αἱ γὰρ χεῖρες ὑμῶν αἵματος πλήρεις. Τουτέστι, φονικαί· ἀλλ' οὐκ εἶπε φο-
νικαί, ἀλλὰ πλήρεις, δεικνὺς, ὅτι μελέτην ἐποιοῦντο τὴν ἁμαρτίαν, καὶ πανταχοῦ μετ'
ἐπιτάσεως. καὶ τοῦτο δὲ τῆς ἡμερότητος αὐτοῦ, τὸ ἀπειλοῦντα ἀπολογεῖσθαι. τίθησι
γὰρ τὰς αἰτίας, δι' ἃς οὐ προσίεται τὴν εὐχήν.

40 16 Λούσασθε, καθαροὶ γίνεσθε. Πῶς, εἰπὼν οὐκέτι ἀνήσω τὰς ἁμαρτίας
ὑμῶν, συμβουλεύει, καὶ δείξας ἀνίατα νοσοῦντας, διόρθωσιν εἰσάγει; ἔθος τῷ Θεῷ, καὶ ἡ-
νίκα ἂν ἀπειλῇ, ἀπαγορεύειν τὴν σωτηρίαν, ὥστε αὐξῆσαι τὸν φόβον, καὶ μὴ ἐνταῦθα
καταλύειν τὸν λόγον, ὥστε χρηστὰς ὑποστῆναι τὰς ἐλπίδας, καὶ ταύτῃ πάλιν εἰς μετά-

[margin: κ. τῶν καρπῶν] [margin: ἰ. τῆς θυσίας τὴν δόσιν] [margin: Ρω. β. κζ.] [margin: ἰ. αὐτοῖς] [margin: Ψαλμ. μθ. ιζ.] [margin: Ρω. β. κα.] [margin: Ψαλ. μθ. ιη.] [margin: Ψαλ. μθ. κα.]

νοιαν ἐπήγαγεν. καὶ τοῦτο πανταχοῦ γινόμενον ἴδοι τις ἄν. ἐπὶ μὲν τῶν Νινευϊτῶν, οὐ διὰ ῥημάτων, ἀλλὰ διὰ πραγμάτων αὐτὸ πεποίηκεν. ἐν γὰρ τοῖς λόγοις οὐδὲν χρηστὸν ὑποσχόμενος, ἀλλὰ γυμνὴν ἐπὶ τῆς ἀπειλῆς κεῖσθαι τὴν τιμωρίαν ἀφείς, ἐπειδὴ τὰ παρ' ἑαυτῶν ἐπεδείξαντο πάντες οἱ βάρβαροι, ταχέως ἔλυσε τὴν ὀργήν. οὕτω καὶ ἐν τῷ ψαλμῷ πάλιν ὁ Δαβίδ. ἔφθην γὰρ εἰπών, ὅτι ὅλως δι' ὅλου τῷ προοιμίῳ τούτῳ προσέοικε· καὶ ὥσπερ οὗτός φησι, λούσασθε, καθαροὶ γίνεσθε, μετὰ τὰς ἀπειλάς, οὕτω καὶ ἐκεῖνος μετὰ τὸ εἰπεῖν, ἐλέγξω σε καὶ παραστήσω κατὰ πρόσωπόν σου τὰς ἀνομίας σου, ἐπήγαγε, θυσία αἰνέσεως δοξάσει με, καὶ ἐκεῖ ὁδός, ἣν δείξω αὐτοῖς, τὸ σωτήριον τοῦ Θεοῦ, αἴνεσιν λέγων τὴν διὰ τῶν ἔργων δοξολογίαν, καὶ τὴν ἐπίγνωσιν τὴν εἰς αὐτόν. ἵνα δέ, λούσασθε, καθαροὶ γίνεσθε, ἀκούσαντες, μὴ τοὺς εἰωθότας νομίσωσι καθαρμούς, ἐπήγαγεν·

Ἀφέλετε τὰς πονηρίας ἀπὸ τῶν ψυχῶν ὑμῶν ἀπέναντι τῶν ὀφθαλμῶν μου· παύσασθε ἀπὸ τῶν πονηριῶν ὑμῶν. Τὸ τῆς ἀρετῆς εὔκολον ἔδειξε, καὶ τὴν τῆς ἐξουσίας ἐλευθερίαν, ὅτι ἐν αὐτοῖς ἐστι τὸ μεταβαλέσθαι. 17 Μάθετε καλὸν ποιεῖν.

Οὕτως ὑπὸ τῆς πολλῆς πονηρίας, καὶ τὴν ἐπιστήμην τῆς ἀρετῆς ἦσαν ἐκβεβληκότες. οὕτω καὶ ὁ προφήτης Δαβίδ φησι· δεῦτε τέκνα, ἀκούσατέ μου· φόβον Κυρίου διδάξω ὑμᾶς. πασῶν γὰρ ἐπιστημῶν αὕτη ἀνωτέρα καὶ πλείονος δεομένη σπουδῆς, ὅσῳ καὶ πλείονα ἔχει τὰ διακωλύοντα, φύσεως τυραννίδα, καὶ προαιρέσεως ῥᾳθυμίαν, καὶ δαιμόνων ἐπιβουλάς, καὶ πραγμάτων ὄχλον. οὕτω δὴ καὶ ὁ Βαρούχ· οὗτος ὁ Θεὸς ἡμῶν, οὐ λογισθήσεται ἕτερος πρὸς αὐτόν· ἐξεῦρε πᾶσαν ὁδὸν ἐπιστήμης. Ἐκζητήσατε κρίσιν. Τοῦτ' ἔστι, καὶ ἐκδικεῖτε τοὺς ἀδικουμένους, ὅπερ πολλοῦ πόνου δεῖται καὶ νηφούσης ψυχῆς (διὸ καὶ ἐκζητήσατε εἶπε. πολλὰ γάρ ἐστι τὰ συσκιάζοντα τὸ δίκαιον, καὶ δωροδοκία, καὶ ἄγνοια, καὶ δυναστεία, καὶ αἰδώς, καὶ φόβος, καὶ θεραπεία προσώπων) καὶ δὴ πολλῆς τῆς ἀγρυπνίας. Ῥύσασθε ἀδικούμενον. Τοῦτο πλέον τοῦ προτέρου. οὐ γὰρ ἀπαιτεῖ τὸ ψηφίζεσθαι τὰ δίκαια, ἀλλὰ καὶ τὸ εἰς πέρας ἄγειν. Κρίνατε ὀρφανῷ, καὶ δικαιώσατε χήραν. Πολὺς τῷ Θεῷ λόγος τοῦ μηδένα πάσχειν κακῶς, πλείων δέ, ὅταν μετὰ τοῦ πάσχειν κακῶς, καὶ ἕτερα τινὲς ὦσιν ἐνδεδυμένοι συμφορᾷ. ἡ γὰρ χηρεία καὶ ὀρφανία καὶ καθ' ἑαυτὸ ἀφόρητον· ὅταν δὲ καὶ παρὰ ἑτέρων ἐπηρεάζωνται, διπλοῦν τὸ ναυάγιον.

ἴσ. ἐνδεδυμένοι
ἴσ. χηρεία

18 Καὶ δεῦτε, καὶ διαλεχθῶμεν, λέγει Κύριος. Παρατηρητέον ὅτι πανταχοῦ τῶν προφητῶν οὐδὲν οὕτως ὁ Θεὸς ἐπιζητεῖ, ὡς τὸ τοῖς ἀδικουμένοις ἐπαμύνειν. οὕτω γοῦν καὶ ἀλλαχοῦ, ὡς ἐν τῷ Μιχαίᾳ λέγων * τῶν Ἰουδαίων· Εἰ δώσω πρωτότοκά μου ὑπὲρ ἀσεβείας μου, καρπὸν κοιλίας μου ὑπὲρ ἁμαρτίας ψυχῆς μου, ἐπήγαγε λέγων, ἀπαγγελῶ σοι, ἄνθρωπε, τί καλόν, καὶ τί Κύριος ἐκζητεῖ παρὰ σοῦ, ἀλλ' ἢ τοῦ ποιεῖν κρίμα καὶ ἀγαπᾶν ἔλεον, καὶ ἕτοιμον εἶναι τοῦ πορεύεσθαί σε ὀπίσω Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου. καὶ πάλιν ὁ προφήτης Δαβὶδ ἔλεγεν, Ἔλεον καὶ κρίσιν ᾄσομαί σοι, Κύριε. καὶ δεῦτε δή. πρότερον τοῖς δικαιώμασιν ὁπλίσας, τότε ἐπὶ τὸ δικαστήριον ἕλκει, καὶ διδάξας ὅπως ἂν ἀποδύσαιντο τὰ ἐγκλήματα, τότε ἀπαιτεῖ τὰς εὐθύνας, ἵνα μὴ γυμνοὺς αὐτοὺς τῆς ἀπολογίας λαβὼν κατακρίνῃ. καὶ διελεγχθῶμεν, δικασώμεθά φησιν. ὁ δικαζόμενος, συνήγορος γίνεται καὶ ἰατρός. εἶτα δεικνύς, ὅτι κἂν μεγάλα ἐργασώμεθα, ἔτι τῆς αὐτοῦ δεόμεθα φιλανθρωπίας εἰς τὴν τῶν ἁμαρτημάτων ἀπαλλαγήν, φησιν· Ἐὰν ὦσιν ὑμῶν αἱ ἁμαρτίαι ὡς φοινικοῦν, ὡς χιόνα λευκανῶ. Τὰς ἐκ διαμέτρου ποιότητας ἐναντίας λαβών, καὶ ὑποσχόμενος πρὸς τὸ ἐναντίον μεταστήσειν αὐτό. ἐὰν δὲ ὡς κόκκινον, ὡς ἔριον λευκανῶ. πολλὴ τῆς τῶν χειρῶν προστασίας ἡ δύναμις, εἴγε τὴν οὕτω

Μιχ. ς. ζ.
Ψαλμ. ρ. α.
χ. διελεγχθῶμεν
* οὐ

του καταρρυπωθεῖσαν ψυχήν, ὥς περ αὐτὸ βαφὴν δέξασθαι πονηρίας, μὴ μόνον ἀπαλλάττει τῆς κακίας, ἀλλὰ καὶ λαμπρὰν οὕτως ἐργάζοιτο.

19 Καὶ ἐὰν θέλητε, καὶ εἰσακούσητέ μου, τὰ ἀγαθὰ τῆς γῆς φάγεσθε.

20 Ἐὰν δὲ μὴ θέλητε, μηδὲ εἰσακούσητέ μου, μάχαιρα ὑμᾶς κατέδεται. τὸ γὰρ

5 στόμα Κυρίου ἐλάλησε ταῦτα. Ἐπειδὴ γὰρ τοῖς παχυτέροις οὐχ οὕτως ἁμαρτημάτων ἀπαλλαγὴ ποθεινὸν καὶ εὐσυνόπτον, ὡς τῶν ἐν τῷ παρόντι βίῳ δοκούντων εἶναι καλῶν ἡ ἀπόλαυσις, μετ᾽ ἐκείνων καὶ ταῦτα ἐπαγγέλλεται. καὶ γὰρ καὶ τοῦτο ἐξ ἐκείνου. εἶτα δεικνὺς ὅτι εὔκολον ἡ ἀρετή, ἐν τῷ θέλειν αὐτὸν τίθησι μόνον. ὥστε δὲ μὴ τοῖς χρηστοῖς ἐκλῦσαι, πάλιν εἰς τὰ φοβερὰ κατακλείσας τὸν λόγον, ἀξιόπιστον ποιεῖ τῇ δυνά-

10 μει τοῦ ταῦτα ἀποφηναμένου. 21 Πῶς ἐγένετο πόρνη πόλις πιστὴ Σιών;

Καὶ τῆς ὀδύνης τοῦ λέγοντος, καὶ τῆς πολλῆς τῶν Ἰουδαίων ἀναισθησίας ἡ διαπόρησις, καὶ τοῦ παρ᾽ ἐλπίδα γενέσθαι τὸ γεγενημένον. τοιαῦτα καὶ Παῦλος ἐπὶ Γαλατῶν διαπορεῖ λέγων· θαυμάζω ὅτι οὕτω ταχέως μετατίθεσθε· ὅπερ ἐν ἐγκλημάτων τάξει καὶ προστροπῆς εἶδός ἐστι, πρὸς ἀρετὴν ἀνακαλουμένου. εἰ γὰρ καὶ θαυμαστὸν τὸ λεγόμενον, καὶ

15 ἐγκωμίων ἀναμέμικται τῇ κατηγορίᾳ, τὴν κατηγορίαν χαλεπωτέραν ποιοῦν. οὐ γὰρ οὕτω καλίζομεν τοὺς οὐδὲν ὄντας, καὶ φαῦλον μετιόντας βίον, ὡς τοὺς σπουδαίους μὲν εἶναι δόξαντας ἔμπροσθεν, τὰ δὲ τῶν πονηρῶν ὕστερον ἐπιδεικνυμένους. πόρνην δὲ ἐνταῦθα καλεῖ, οὐ σωματικὴν ἀσέλγειαν αἰνιττόμενος, ἀλλὰ τὴν περὶ Θεοῦ ἀγνωμοσύνην, ὃ πορνείας ἐκείνης ἐστὶ χαλεπώτερον. ἐκεῖ μὲν γὰρ ἄνθρωπος ὑβριζόμενος, ἐνταῦθα δὲ Θεὸς ὁ ἀθετούμενος. ποιεῖ δὲ καὶ

20 αὐτὸ τοῦτο, καὶ οἱ ἄλλοι πάντες προφῆται, ἐπειδὴ καὶ ὁ Θεὸς κατηξίωσεν ἐν ἀνδρὸς τάξει τῇ πόλει γενέσθαι, τὴν ἄφατον ἀγάπην τὴν περὶ αὐτοὺς ἐνδεικνύμενος· καὶ ὡς περὶ ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς πολλαχοῦ διαλέγονται, οὐχ ἵνα εἰς ἀνθρωπίνην παχύτητα κατενέγκωσι τὸν λόγον, ἀλλ᾽ ἵνα διὰ τῶν συνεστώτων αὐτοῖς πραγμάτων ἐπὶ τὴν γνῶσιν τῆς τοῦ Θεοῦ χειραγωγήσωσιν αὐτοὺς φιλοστοργίας· ὁμοῦ δὲ καὶ τὸ αἶσχος τῆς προσηγορίας

25 καθάψασθαι βούλονται. πιστὴ τουτέστιν ἡ εὐσεβὴς καὶ πάσης ἀρετῆς γέμουσα· ὥστε κἀντεῦθεν δῆλον ὅτι πορνείαν, οὐ τὴν τῶν σωμάτων λέγει· ἐπεὶ εἶπεν ἄν, πόλις ἡ σώφρων (οὕτω γὰρ ἦν τὸ ἀντιδιαστελλόμενον τῇ πόρνῃ) νῦν δὲ δεικνὺς, ὅτι τὴν ἀσέβειαν αἰνίττεται διὰ τῆς πορνείας, τὸ ἀντικείμενον αὐτῇ τέθεικε τῇ πίστει. Πλήρης κρίσεως.

Τουτέστι πλήρης δικαιοσύνης. πάλιν μέγιστον ἔγκλημα, οὐχ ὅτι πρὸς ὁλόκληρον τὴν

30 κακίαν ηὐτομόλησαν, ἀλλ᾽ ὅτι καὶ ὁλόκληρον προέδωκαν τὴν ἀρετήν, καὶ τὸν πλοῦτον ἅπαντα τῶν ἀγαθῶν ἀθρόον ἀπὸ τῶν χειρῶν ῥίψαντες, καὶ πρὸς ἐσχάτην τῶν κακῶν κατενεχθέντες πενίαν. Ἐν ᾗ δικαιοσύνη ἐκοιμήθη ἐν αὐτῇ.

Ηὐλίσθη, φησί, κατεσκήνωσε, τουτέστι πεφύτευται, ἐρρίζωτο, μετὰ προθυμίας ὑπὸ πάντων κατωρθοῦτο τῶν πολιτῶν. ἐνδιατρίβει τοῖς ἐγκωμίοις τοῖς προτέροις, ὁμοῦ

35 μὲν αὔξων τὴν κατηγορίαν τὴν ἐκ τῆς μεταβολῆς, ὁμοῦ δὲ χρηστὰς ὑποτείνων τὰς ἐλπίδας, καὶ δεικνὺς, ὅτι ῥᾴδιον αὐτοὺς ἀνακλήσασθαι πάλιν.

Νῦν δὲ φονευταί. Ἀνδροφόνοι, φησί.

22 Τὸ ἀργύριον ὑμῶν ἀδόκιμον. Τουτέστι παράσημον, νόθον, κίβδηλον.

Οἱ κάπηλοί σου μίσγουσι τὸν οἶνον ὕδατι. Ἐπειδὴ προοιμιαζόμενος οὐ καθ᾽

40 εἶδος εἶπεν αὐτῶν τὴν κακίαν, ἀλλ᾽ ὅτι ἠθέτησαν, καὶ ὅτι σπέρμα πονηρὸν ἦσαν, καὶ υἱοὶ ἄνομοι (ὃ λοιδορίας ἐδόκει μᾶλλον, ἢ κατηγορίας εἶναι) ἐνταῦθα καὶ αὐτὰ τίθησι κατ᾽ εἶδος τὰ ἐγκλήματα, καὶ πρῶτον, ὃ πρῶτόν ἐστι καὶ μέσον καὶ τελευταῖον τῶν κακῶν, τὴν φιλαργυρίαν, καὶ τὴν περὶ τὰ συμβόλαια καπηλείαν. ἀλλὰ ἴσως συνιέντες τὴν ἀφα-

ἰσ. αὐτὴν

ἰ. θεῖν

ἰσ. τὸ πιστή

τὸν τοῦ Θεοῦ σοφίαν, κατ᾽ ἀναγωγὴν τὸ εἰρημένον ἐξέλαβον. οὐ γὰρ ἂν, φησίν, ὁ μέγας καὶ ὑψηλὸς Ἠσαΐας ὑπὲρ τραπεζιτῶν κακουργίας, καὶ καπήλων διαφθορᾶς διελέχθη· ἀλλὰ ἀργύριον ἐνταῦθα τὰ λόγιά φησι τοῦ Θεοῦ, καὶ οἶνον τὴν διδασκαλίαν, ἣν ἐθόλουν ἐπεισάγοντες αὐτῶν τὰ διδάγματα. ἐγὼ δὲ οὔτε ταύτην ἀτιμάζω τὴν ἐξήγησιν, καὶ τὴν ἑτέραν ἀληθεστέραν εἶναί φημι. οὐ γὰρ μόνον οὐκ ἀνάξιον τοῦ προφήτου τὸ περὶ τούτων διαλέγεσθαι, ἀλλὰ καὶ σφόδρα ἄξιον καὶ αὐτοῦ καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας. καὶ τί δεῖ τὰ πολλὰ λέγειν; ὅτε γοῦν τὰ ὑψηλὰ διδάγματα φέρων ἦλθεν ὁ μονογενὴς τοῦ Θεοῦ παῖς, καὶ τὴν τῶν ἀγγέλων καταφυτεύειν ἔμελλε πολιτείαν, οὐκ ὀλίγα περὶ μέτρων καὶ αὐτὸς διείλεκται, καὶ τῶν τούτων εὐτελεστέρων εἶναι δοκούντων, ἀσπασμῶν, καὶ μεσασμῶν, καὶ πρωτοκλισιῶν. τὰ γὰρ μικρὰ ταῦτα εἶναι δοκοῦντα παραμελούμενα, μεγάλα ἁμαρτημάτων ὑπεκκαύματα γίνεται. εἰ δὲ ἐπὶ τῆς καινῆς ταῦτα διορθοῦσθαι ἔδει, πολλῷ μᾶλλον ἐπὶ τῆς παλαιᾶς, ὅτι καὶ παχύτεροι οἱ ἀκροαταὶ, καὶ πᾶς αὐτῶν ὁ βίος ἐντεῦθεν ὠρθοῦτο, τοῦ δήμου οὔπω πλέον ἐν τούτοις παιδευομένου πόῤῥω πάσης ἀδικίας γίνεσθαι, καὶ ἐν μηδενὶ τῶν πλησίον πλεονεκτεῖν, μηδὲ τὰς καταδεεστέρων ἐπιτείβειν πενίας τῇ κακουργίᾳ τῆς καπηλείας. τούτων γοῦν ἀμελουμένων, καὶ πόλεις πολλάκις ἀνετράπησαν, καὶ ὑπὸ ἐθνῶν ἄρχοντες κατηνέχθησαν, καὶ πόλεμος ἄσπονδος γέγονεν· ὥσπερ κατορθουμένων, εἰρήνη πολλὴ καὶ εὐνομία καὶ ἀσφάλεια πρὸς ἀρετὴν χειραγωγοῦσα.

23 Οἱ ἄρχοντές σου ἀπειθοῦσι. Μεγίστης νόσου καὶ διαστροφῆς σημεῖον, ὅταν οἱ ἰατροὶ τὰς νόσους ἐπιτείβωσιν. ἀρχόντων γὰρ τοῦ δήμου τὰς ἀταξίας καταστέλλειν, καὶ πρὸς τὸ δέον ῥυθμίζειν, καὶ τῷ νόμῳ ποιεῖν καταπειθεῖς· ὅταν δὲ αὐτοὶ πρῶτοι τοὺς νόμους παραβαίνωσι, πῶς ἂν ἑτέροις γένοιντο διδάσκαλοι; τὸ γὰρ ἀπειθοῦσι, τουτέστιν, οὐ πείθονται τῷ νόμῳ, οὐκ ἀνέχονται τῶν ἐντολῶν· ὃ καὶ Παῦλος ἐγκαλεῖ λέγων, Ὁ οὖν διδάσκων ἕτερον, σεαυτὸν οὐ διδάσκεις; ὅταν οὖν ἡ ῥίζα διεφθαρμένη ᾖ, τί χρηστὸν ἐστι περὶ τῶν κλάδων ὑποπτεύειν; Κοινωνοὶ κλεπτῶν.

Ρω. β. κα.

Προσθήκη κατηγορίας, ὅτι οὐ μόνον οὐ καταστέλλουσι τὰ δεινὰ, ἀλλὰ καὶ ἀντιτείνουσιν· οὐ μόνον οὐ πολεμοῦσι τοῖς κλέπταις, ἀλλὰ καὶ συμπράττουσιν, ἐκ διαμέτρου τῆς προσηκούσης ἀρετῆς ἄρχοντι τὴν κακίαν μετιόντες. Ἀγαπῶντες δῶρα. Ἕτερον φιλοχρυσίας εἶδος χαλεπὸν, εὐπρόσωπον μὲν ὑπόθεσιν ἔχον, ἐν προσχήματι δὲ φιλοφροσύνης τὴν ἐσχάτην πλεονεξίαν ἐπιδεικνύμενον.

Διώκοντες ἀνταπόδομα. Μνησικακοῦντες τοῖς ἐχθροῖς, ἀνταποδοῦναι σπουδάζοντες τοῖς λελυπηκόσιν, ὅπερ μέγιστον κακίας εἶδος. διὸ οὐκ ἐν τῇ καινῇ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ παλαιᾷ μετὰ πολλῆς εἴργεται τῆς σπουδῆς. κακίαν γὰρ ἕκαστος, φησι, τοῦ πλησίον αὐτοῦ μὴ μνησικακείτω ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν. μάλιστα μὲν γὰρ καὶ τὸ δημοτικὸν, πολλῷ δὲ μᾶλλον τὸν ἄρχοντα ταύτης δεῖ καθαρεύειν τῆς κακίας, καὶ τοῦ πρὸς ἀπέχθειαν ψηφίζεσθαι τοῖς κρινομένοις ἀπηλλάχθαι, ἵνα μὴ ὁ λιμὴν σκόπελος γένηται.

Ὀρφανοῖς οὐ κρίνοντες. Τουτέστιν οὐ προϊστάμενοι, ὡς καὶ τῶν δικαίων τυχεῖν.

Καὶ κρίσει χηρῶν οὐ προσέχοντες. Παρατηρητέον ὅτι οὐ τὸ κακοποιεῖν, ἀλλ᾽ ὅτι καὶ τὸ ἀγαθὸν μὴ ἐργάζεσθαι ἐν τάξει κεῖται πονηρίας, καθάπερ οὖν καὶ ἐν τῇ καινῇ. οἱ γὰρ πεινῶντα μὴ θρέψαντες, οὐχ ὅτι τὰ ἀλλότρια ἥρπασαν, ἀλλ᾽ ὅτι τὰ αὐτῶν οὐ προήκαντο τοῖς δεομένοις, εἰς τὸ τῆς γεέννης πέμπονται πῦρ· ὥσπερ οὖν καὶ οὗτοι νῦν ἐγκαλοῦνται, οὐχ ὅτι πλεονεκτοῦσιν, οὐδ᾽ ὅτι καταδυναστεύουσιν, ἀλλ᾽ ὅτι καὶ τοῖς δεομένοις τῆς αὐτῶν βοηθείας οὐκ ὀρέγουσι χεῖρα.

24 Διὰ τοῦτο τάδε λέγει ὁ δεσπότης Κύριος σαβαώθ, ὁ δυνάστης τοῦ Ἰσραήλ·

Τουτέστι

Τουτέστι τοῦ λαοῦ. οὐχ ἁπλῶς δὲ τέθεικεν, ὁ δυνάστης, ἀλλὰ ἀναμιμνήσκων αὐτοὺς καὶ τῶν παρ᾽ ἐλπίδας εὐεργεσιῶν, καὶ τῶν χαλεπῶν κολάσεων, ἃς ὑπέμειναν. ἐπειδὴ γὰρ πολλάκις ἁμαρτάνοντες, καὶ πολλῆς ἀπολαύοντες τῆς μακροθυμίας εἰς ῥαθυμίαν ἔπιπτον, τοῦτο ἐνδείξασθαι βούλεται, ὅτι δυνατὸν ὅτε βούλεται ἐπεξελθεῖν, καὶ οὐ δεῖται καιρῶν οὐδὲ χρόνων, ἀλλ᾽ ἕτοιμα αὐτῷ πάντα καὶ παρεσκευασμένα. Οὐαὶ τοῖς ἰσχύουσιν ἐν Ἰσραήλ. οὐ παύσεται γάρ μου ὁ θυμὸς ἐν τοῖς ὑπεναντίοις μου. Τί γὰρ ἀθλιώτερον τῶν τὸν Θεὸν πολέμιον ἐχόντων; οὐ παύσεται δὲ ἔλεγεν, οὐχ ἵνα εἰς ἀπόγνωσιν ἐμβάλλῃ, ἀλλ᾽ ἵνα αὐξήσας τὸν φόβον εἰς μετάνοιαν καλέσῃ. τοῦ γὰρ οὐ παύσεται ὁ θυμὸς, φοβερώτερον τὸ ἐν τοῖς ὑπεναντίοις μου. οὐδὲν γὰρ οὕτω τὸν Θεὸν παροξύνειν εἴωθεν, ὡς ἡ κατὰ τῶν πενήτων ἀδικία κατ᾽ αὐτοὺς γινομένη. οὐαὶ δὲ τοῖς ἰσχύουσιν ἔλεγεν, οὐχ ἁπλῶς τὴν δύναμιν διαβάλλων, ἀλλὰ τὴν ἐπὶ κακῷ δύναμιν. ἰσχὺν δὲ ἐνταῦθα, οὐ τὴν τοῦ σώματός φησιν, ἀλλὰ τὴν ἀπὸ τῆς τῶν πραγμάτων περιβολῆς δυναστείαν.

Καὶ κρίσιν ποιήσω ἐκ τῶν ἐχθρῶν μου. Κολάσω τοὺς ἐχθρούς μου, ἐχθροὺς αὐτοὺς λέγων, τοὺς τῶν πενήτων ἐχθροὺς διὰ τὸ ἐπηρεάζειν ὄντας. τοῦτο δὲ ἔλεγεν, ἵνα μάθῃς τῆς ἀδικίας τὸ μέγεθος. 25 Καὶ ἐπάξω τὴν χεῖρά μου ἐπὶ σὲ, καὶ πυρώσω σε εἰς καθαρόν. Ἵνα μάθῃς, ὅτι οἵα ἂν ᾖ ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ τιμωρία, οὐκ ἐπὶ καλῷ, καὶ τὸ δοῦναι δίκην γίνεται μόνον, ἀλλ᾽ ἐπὶ τοῦ βελτίους γενέσθαι καὶ αὐτοὺς τοὺς κολαζομένους. καὶ πυρώσω σὲ, φησὶν, εἰς καθαρόν. οὐ τοίνυν ὅταν κολαζώμεθα, ἀλλ᾽ ὅταν ἁμαρτάνωμεν, τότε ἀλγεῖν δίκαιον. τὸ μὲν γὰρ ῥύπον, τὸ δὲ καθαρμὸν ἐργάζεται. τί δέ ἐστιν εἰς καθαρμόν; ὡς μηδὲ ἴχνος εἶναι περὶ σοὶ κηλῖδος. ὅπερ γάρ ἐστι τῷ χρυσίῳ τὸ πῦρ, τοῦτο τοῖς ῥαθύμοις ἡ τιμωρία.

Τοὺς δὲ ἀπειθοῦντας ἀπολέσω, καὶ ἀφελῶ πάντας ἀνόμους ἀπὸ σοῦ, καὶ πάντας ὑπερηφάνους ταπεινώσω. Οἱ μὲν γὰρ ἀνίατα νοσοῦντες, φησὶ, καὶ οὐδὲ τιμωρίαις εἴκοντες, ἀπολοῦνται. τί γὰρ ὄφελος τῆς τούτων ζωῆς, ὅταν καὶ ἑαυτοῖς καὶ ἑτέροις ἐπιβουλεύωσιν ἐν τῷ ζῆν; οἱ δὲ ἐκ τῆς ἐκείνων τιμωρίας δυνάμενοι βελτίους γενέσθαι, μένουσι. δοκεῖ δέ μοι ἐνταῦθα καὶ τὴν αἰχμαλωσίαν αἰνίττεσθαι.

26 Καὶ ἐπιστήσω τοὺς κριτάς σου, ὡς τὸ πρότερον, καὶ τοὺς συμβούλους σου, ὡς τὸ ἀπ᾽ ἀρχῆς. Ἐνταῦθα τὴν ἐπάνοδόν φησι. τῶν τε γὰρ ἀνίατα νοσούντων ἀναιρεθέντων, τῶν τε ἐπιμέλειαν ἐνδείξασθαι δυναμένων διορθωθέντων, εὐχερῶς καὶ τὸ λοιπὸν τῆς θεραπείας εἶδος προστίθεται, δοκίμων ἀρχόντων ἐπιστασία, καὶ συμβούλων ἀγαθῶν φορὰ, ἵνα καὶ τοῦ σώματος εἴκοντος τοῖς φαρμάκοις, καὶ τῶν ἰατρῶν ἀρίστων ὄντων, πανταχόθεν πρὸς ὑγίειαν ἐπανίῃ τὰ τῆς πόλεως μέρη. οὐ γὰρ μικρὸν εὐεργεσίας εἶδος, ἀρχόντων ἐπιτυγχάνειν ἀγαθῶν. Καὶ μετὰ ταῦτα κληθήσῃ πόλις δικαιοσύνης, μητρόπολις Σιών. Καίτοιγε οὐδαμοῦ τοῦτο εὑρίσκομεν τὸ ὄνομα τῇ πόλει τῶν Ἱεροσολύμων ἐπιτεθέν. ὅτι τὴν ἀπὸ τῶν πραγμάτων προσηγορίαν ἐνταῦθά φησι. τοῦτο δὲ ἡμῖν οὐ μικρὸν συμβάλλεται, ὅταν ἀπαιτῶσιν ἡμᾶς Ἰουδαῖοι τοῦ Ἐμμανουὴλ τὴν ἑρμηνείαν. ἐπειδὴ γὰρ Ἠσαΐας ἔφησε τὸν Χριστὸν οὕτως ὀνομασθήσεσθαι, οὐδαμοῦ δὲ ὠνόμασται, εἴποιμεν ἂν πρὸς αὐτοὺς, ὅτι τὴν ἀπὸ τῶν πραγμάτων σημασίαν ἔφησεν ὄνομα εἶναι, ὥσπερ οὖν καὶ ἐνταῦθα.

27 Μετὰ γὰρ κρίματος σωθήσεται ἡ αἰχμαλωσία αὐτῆς, καὶ μετὰ ἐλεημοσύνης.

Κρίματος, τουτέστι μετὰ δίκης καὶ κολάσεως καὶ τιμωρίας τῶν πολεμίων· μετὰ ἐλεημοσύνης, τουτέστι πολλῆς τῆς φιλανθρωπίας. δύο ἐνταῦθα ἐπαγγέλλεται μέγιστα αὐτοῖς δῶρα, τό τε δίκην δοῦναι τοὺς ἀπαγαγόντας, τό τε αὐτοὺς πολλῆς ἀπολαῦσαι τῆς εὐημερίας,

μυρίας, ὧν ἕκαστον καὶ καθ' ἑαυτὸ μεγίστην ἱκανὸν παρασχεῖν ἡδονήν. ὅταν δὲ καὶ ἀμφότερα συνδράμῃ, ἄφατος γένοιτ' ἂν ἡ εὐφροσύνη. ἄλλως τε καὶ δεῖξαι βουλόμενος, ὅτι καὶ μετὰ τὴν μακρὰν αἰχμαλωσίαν, οὐ διὰ τὸ δοῦναι δίκην ἀξίαν, καὶ τὰ ἁμαρτήματα ἀποκείρασθαι, ἀλλὰ διὰ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ αὐτοῦ πρὸς τὴν οἰκείαν ἐπανάγονται, καὶ ἐλέου μᾶλλόν ἐστιν ἡ σωτηρία, ἢ ἀντιδόσεως καὶ ἀμοιβῆς, ἐπήγαγε, καὶ μετ' ἐλεημοσύνης.

28 Καὶ συντριβήσονται οἱ ἄνομοι καὶ οἱ ἁμαρτωλοὶ ἅμα. Τρίτον καὶ τοῦτο εὐεργεσίας εἶδος, τὸ μηδένα εἶναι τοὺς παρασύροντας καὶ πρὸς ἀπάτην ἕλκοντας, ἀλλ' ἐκποδὼν γίνεσθαι τοὺς τῆς πονηρίας διδασκάλους. Καὶ οἱ ἐγκαταλείποντες τὸν Κύριον συντελεσθήσονται. Οἱ δὲ ἀσεβεῖς, φησιν, ἀπολοῦνται. 29 Διότι νῦν αἰσχυνθήσονται ἐν τοῖς εἰδώλοις αὐτῶν, ἐφ' οἷς αὐτοὶ ἐβούλοντο. Τινὲς μὲν καὶ κατὰ τὸν παρόντα καιρὸν τὰ εἰρημένα ἁρμόζειν ἐπιχειροῦσιν· ἀλλ' ἡμεῖς οὐ τοῖς ἐκείνοις ἀσπασόμεθα, καὶ τῇ ἀκολουθίᾳ ἑψόμεθα. ταῦτα γάρ ἐστιν, ἃ συμβήσεσθαί φησιν ἐπὶ τῆς τῶν πολεμίων ἐφόδου. ὅταν γὰρ τοῦ βαρβάρου τὴν χώραν κατατρέχοντος, καὶ τὴν πόλιν περικαθημένου, καὶ πάντας ὡς ἐν δικτύοις μέσοις ἔχοντος, μηδεὶς ὁ ἀμύνων ᾖ καὶ τὸ νέφος ἐκεῖνο διακρουόμενος διὰ τὴν ἐγκατάλειψιν τοῦ Θεοῦ, εἰκότως καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς τῶν πραγμάτων τῆς πείρας πολλὴ κατασκεδασθήσεται τῶν τὰ εἴδωλα θεραπευόντων ἡ αἰσχύνη. ἐφ' οἷς ἐβούλοντο, περὶ ἃ ἐσπουδάκεισαν φησί. Καὶ αἰσχυνθήσονται ἐπὶ τοῖς γλυπτοῖς αὐτῶν, ἐφ' οἷς ἐποίησαν. Ἐν τάξει διηγήσεως, κατηγορίαν τίθησιν. ἤρκει γὰρ καὶ περὶ τῆς τῶν τραυμάτων ἐκβάσεως, καὶ αὐτὸς τῆς τοιαύτης εἰδωλοποιίας ὁ τρόπος αὐτοὺς καταισχῦναι. τί γὰρ αἰσχρότερον τοῦ θεόν τινα ἑαυτῷ ποιεῖν.

Καὶ αἰσχυνθήσονται ἐπὶ τοῖς κήποις αὐτῶν, ἐφ' οἷς ἐπεθύμησαν. Οὐ γὰρ δὴ ξόανα προσεκύνουν μόνον, ἀλλὰ καὶ δένδρα ἐν κήποις ἐθεράπευον.

30 Ἔσονται γάρ, ὡς τερέβινθος ἀποβεβληκυῖα αὐτῆς τὰ φύλλα. Ἡ αὐτοὶ οἱ τὴν πόλιν οἰκοῦντες. τὴν δὲ εἰκόνα τοῦ δένδρου τούτου παρήγαγε, διά τε τὸ ἐγχώριον εἶναι μάλιστα τὸ φυτὸν καὶ πολὺ παρ' αὐτοῖς, καὶ διὰ τὸ σφόδρα αὐθαδὲς τεθηλέναι, ἡνίκα ἀκμάζῃ· καὶ ἐσχάτην ἀμορφίαν ἐνδείκνυσθαι, ἐπειδὰν ἀποβάλλῃ τὰ φύλλα.

Καὶ ὡς παράδεισος ὕδωρ μὴ ἔχων. Καὶ ἡ δευτέρα εἰκὼν τῆς προτέρας σαφεστέρα, καὶ πιστουμένη τῶν ἐπὶ τῇ προτέρᾳ λόγων″ εἰρημένων. οὔτε γὰρ παραδείσου θάλλοντος τερπνότερον, οὔτε ἐρημωθέντος ἀτερπέστερον, ἅπερ ἀμφότερα γέγονεν ἐπὶ τῆς μητροπόλεως ἐκείνης. πάντοτε γὰρ ἦν ἀμείνων καὶ λαμπροτέρα, μυρίοις καλλωπιζομένη κόσμοις· καὶ πάντων εὐτελεστέρα γέγονε καὶ αἰσχροτέρα, τοσοῦτον ἀθρόον εὐκοσμίας ἀποβαλοῦσα πλοῦτον. 31 Καὶ ἔσται ἡ ἰσχὺς αὐτῶν, ὡς καλάμη στυππίου.

Αἱ πρότεραι μὲν εἰκόνες εἰς τὸ ἀτερπὲς παρελήφθησαν, αὕτη δὲ εἰς τὸ ἀσθενές· πᾶσαι δὲ σφόδρα ἐναργεῖς, καὶ πολὺ τὸ σαφὲς καὶ ἐμφαντικὸν ἔχουσαι. ὡς καλάμη στυππίου, τουτέστιν ἀσθενής. Καὶ αἱ ἐργασίαι αὐτῶν, ὡς σπινθὴρ πυρός.

Ἐνταῦθα δείκνυσιν ὅτι οἴκοθεν τὰ κακά, καὶ αὐτοὶ τὴν αἰχμαλωσίαν ἔτεκον, καὶ τὴν κάμινον ἀνῆψαν. ὥσπερ γὰρ σπινθῆρες ἐμπίπτοντες πῦρ ἀνεγείρουσιν, οὕτω τὰ ἁμαρτήματα τούτων συναχθέντα, τοῦ Θεοῦ τὴν ὀργὴν ἀνῆψε. Καὶ κατακαυθήσονται οἱ ἄνομοι, καὶ οἱ ἁμαρτωλοὶ ἅμα, καὶ οὐκ ἔσται ὁ σβέσων. Πάλιν ἀπαγορεύει τὴν σωτηρίαν διὰ τὴν αὐτὴν πάλιν αἰτίαν, οὐχ ἵνα ἀπογνῶσιν, ἀλλ' ἵνα ταύτῃ γοῦν ἀκμάζοντα τὸν φόβον δεξάμενοι, τὴν πολλὴν ἀποτινάξωνται ῥᾳθυμίαν. ἕτερον δέ τι ἐνταῦθα αἰνίττεται, τὸ ἄμαχον αὐτοῦ τῆς δυνάμεως, καὶ ὅτι κολάζοντος αὐτοῦ καὶ τιμωρουμένου οὐδεὶς ἀντιστῆναι καὶ καταλῦσαι″ δυνήσεται τὰ δεινά.

ἴσ. ἐρημωθέν.

ἴσ. ἀσπίδα

Κεφάλαιον β.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ β.

1 Ο Λόγος ὁ γενόμενος πρὸς Ησαΐαν υἱὸν Αμμώς. Εντεῦθεν δῆλον, ὡς οὐ πᾶ-
σαι ὑφ' ἓν τὰς προφητείας εἰρήκασιν· ἀλλὰ κατὰ διαφόρους ἐμπνεόμενοι και-
5 ρούς, περικοπάς τινας ἀπήγγελλον, αἳ συντεθεῖσαι ὕστερον ὑφ' ἕν, ὁλόκληρον βιβλίον ἐ-
ποίησαν. διὸ καὶ οὕτως ἄρχεται. οὐκ ἐντεῦθεν δὲ μόνον δῆλον ἔσται καὶ σαφὲς ἡμῖν, ἀλλ' ἐξ
ὧν προοιμίων καὶ τοὺς καιροὺς ἐπισημαίνεται, νῦν μὲν λέγων, τοῦ ἐνιαυτοῦ, οὗ εἰσῆλθε Ναθαν
εἰς ἄζωτον, νῦν δὲ λέγων, καὶ ἐγένετο τοῦ ἐνιαυτοῦ, οὗ ἀπέθανεν Οζίας ὁ βασιλεύς,
εἶδον τὸν Κύριον καθήμενον ἐπὶ θρόνου ὑψηλοῦ καὶ ἐπηρμένου. οὐ γὰρ ὥσπερ αἱ
10 ἐπιστολαὶ αἱ Παύλου καὶ τὰ εὐαγγέλια ὑφ' ἓν συνετέθησαν, οὕτω δὴ καὶ αἱ προφητεῖαι,
ἀλλ', ὅπερ ἔφθην εἰπών, ἐν διαφόροις καιροῖς. ὅθεν καὶ ἀπ' ἀρχῆς ἑτέρας ἄρχεται τοῦ λό-
γου· καὶ οὐ διὰ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ὑπόθεσιν, περὶ ἧς μέλλει διαλέγεσθαι,
σφόδρα ἀπηρτῆσθαι τῶν προειρημένων, καὶ ὑψηλοτέραν εἶναι. περὶ γὰρ τῆς τῶν ἐθνῶν
κλήσεως, καὶ τῆς τοῦ κηρύγματος ἐπιφανείας, καὶ τῆς πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης ἐκτα-
15 θείσης γνώσεως, καὶ τῆς καταληψομένης τὴν γῆν εἰρήνης ἡμῖν διαλέγεται. εἰ δὲ
μέλλων τοιούτων ἅπτεσθαι δογμάτων, Ιουδαίας μέμνηται καὶ Ιερουσαλήμ, ξένον οὐδέν.
προφητεία γάρ ἐστι τὸ λεγόμενον, συνεσκιασμένη πως ταῖς τῶν ὀνομάτων προσηγο-
ρίαις. ἐπεὶ καὶ τὸν ψαλμὸν τὸν ἑβδομηκοστὸν πρῶτον ὁ Δαβὶδ συντιθέναι μέλλων, ἐ-
πέγραψεν αὐτὸν τῷ Σολομῶντι· καὶ προοιμίων πολλῷ μείζονα τῆς Σολομῶντος ἀξίας,
20 μᾶλλον δὲ καὶ τῆς ἁπάντων ἀνθρώπων φύσεως εἶδε. τὸ γὰρ, πρὸ τοῦ ἡλίου διαμενεῖ τὸ
ὄνομα αὐτοῦ, καὶ πρὸ τῆς σελήνης ὁ θρόνος αὐτοῦ, καὶ ὅσα τοιαῦτα, οὐδεὶς ἂν οὐδὲ τῶν
σφόδρα ἀνοήτων περὶ ἀνθρωπίνης εἴποι λέγεσθαι φύσεως. καὶ ὁ Ιακὼβ δὲ, ἡνίκα ἂν ὁ
Ησαΐας μέλλει νῦν ταῦτα λέγειν, καὶ πλείονα τούτων προανεφώνει. μετὰ γὰρ τῆς τῶν ἐθ-
νῶν κλήσεως, καὶ τὸν θάνατον εἶπε, καὶ τὴν ἀνάστασιν, καὶ τὸν καιρὸν, καθ' ὃν ἔμελλε παρέ-
25 σεσθαι. οὐδ' ἐκεῖνος ἀπογυμνώσας αὐτὰ τέθεικεν, ἀλλὰ τὸ προσωπεῖον τῆς προση-
γορίας τοῦ υἱοῦ κρύψας, ἃ ἔμελλεν ἐρεῖν, οὕτως αὐτὰ προανεφώνησε· ὥστε μὲν δοκεῖν τὰ συμ-
βησόμενα τῷ Ιούδᾳ λέγειν· καθὼς δὲ τὸ τῶν πραγμάτων μαρτυρεῖ τέλος, ἅπερ ἔμελλε
κατορθοῦν, προανεφώνησεν. οὔτε γὰρ προσδοκία ἐθνῶν Ιούδας γέγονεν, οὔτε τότε ἔλαμ-
ψεν ἡ φυλὴ, ὅτε ἐξέλιπεν αὐτῶν ἡ πολιτεία· ἀλλὰ ταῦτα πάντα, ὅτε ὁ Χριστὸς παρε-
30 γένετο, γέγονεν. εἰ δὲ ἀναισχυντοῖεν Ιουδαῖοι τοῦτον παραχρυόμενοι τῆς προφητείας τὸν
νόμον, μάλιστα μὲν οὖν καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν εἰρημένων ῥᾳδίως διελεγχθεῖεν, εἴ τις μετὰ ἀ-
κριβείας τὰς προφητείας ἀναπληρώσας, καὶ πᾶσαν ῥῆσιν μετὰ τῆς προσηκούσης ἐξετά-
ζων προσοχῆς, ἁρμόζοι τὰ εἰρημένα τοῖς γεγενημένοις. ὥστε δὲ καὶ ἐκ περιουσίας αὐτῶν
ἀποῤῥάψαι τὰ στόματα, οὐκ ἀπὸ τῶν εἰς τὸν Χριστὸν εἰρημένων, ἀλλ' ἀπὸ τῶν εἰς
35 τοὺς αὐτῶν πατριάρχας προφητευθέντων, τοῦτο πειράσομαι ποιῆσαι φανερὸν, δεικνὺς
ὅτι αἱ πολλαὶ τῶν προφητειῶν εἴρηνται μὲν εἰς τοὺς φυλάρχους, ἐξέβησαν δὲ εἰς τοὺς
ἐξ ἐκείνων. καὶ παραδείγματος ἕνεκεν μίαν καὶ δευτέραν εἰπὼν ἱστορίαν, ἅψομαι τῶν
προκειμένων. καὶ γὰρ ὅτε τὸν Συμεὼν καὶ τὸν Λευῒ καλέσας ὁ Ιακὼβ, προανεφώνει τὰ
συμβησόμενα αὐτοῖς, οὕτως ἔλεγε· Συμεὼν καὶ Λευῒ ἀδελφοὶ, καὶ κατηγορήσας αὐτῶν τῆς
40 παρανομίας, καὶ τῆς ἀδίκου σφαγῆς τῆς εἰς τοὺς Σικημίτας γεγενημένης, προϊὼν φησί·
διαμεριῶ αὐτοὺς ἐν Ιακὼβ, καὶ διασπερῶ αὐτοὺς ἐν Ισραήλ. τοῦτο δὲ ἐπὶ τοῦ Λευῒ καὶ
τοῦ Συμεὼν οὐδεὶς ἂν ἴδοι γεγενημένον, ἀλλ' ἐπὶ τῶν φυλῶν τῶν ἐξ αὐτῶν. καὶ γὰρ ἡ τοῦ
Λευῒ φυλὴ διεσπάρη, τὸ δέκατον μέρος αὐτῆς ἑκάστης φυλῆς ἐχούσης· ἥ τε τοῦ Συμε-

ὼν,

Ισ. ἄπ.

Ισ. ἀναπλώσας.

ὧν, ἥτις τὸ αὐτὸ τοῦτο σχεδὸν ἔπαθε, πάσαις αὐταῖς μετὰ ἐκλαθεῖσα κατὰ τὴν κλῆρον, καὶ οὐχὶ ὡς ἑκάστη τῶν ἄλλων, συνημμένην ἔλαβε τὴν κληρουχίαν, καὶ πρὸς ἑαυτὴν συγκεκροτημένην. καὶ ὁ Ἰακὼβ δεξάμενος εὐλογίας παρὰ τοῦ πατρὸς, οὐδεμίας αὐτῶν ἀπήλαυσεν αὐτός. ὁ μὲν γὰρ πατὴρ αὐτοῦ προὔλεγεν εὐετηρίαν πολλὴν, καὶ διηνεκῆ δεσποτείαν τοῦ Ἡσαῦ· οὗτος δὲ καὶ τῶν ἀναγκαίων ἠπόρει, καὶ θητεύων ἐπέφερε· καὶ τοσοῦτον ἀπεῖχε κρατῆσαι τἀδελφοῦ, ὅτι δὴ καὶ περὶ αὐτῶν ἐκινδύνευε τῶν ἐσχάτων, καὶ ἅπαξ αὐτῷ συντυχὼν μόνον μετὰ πολλοῦ τοῦ δέους, ἠγάπησε τὸ δυνηθῆναι διαφυγὼν αὐτὸν σωθῆναι. τί οὖν ἂν εἴποιμεν πρὸς ταῦτα; ὅτι ψευδὴς ἡ προφητεία· ἄπαγε· ἀλλ' ὅτι τοιοῦτον αὐτῆς πολλαχοῦ τὸ ἔθος, τὰ συμβησόμενα, ἑτέρων ὑποκειμένων προσώπων, λέγειν, καὶ ἀποκεχρῆσθαι ὀνόμασιν ἄλλοις ἀνθ' ἑτέρων· ὃ καὶ ἐπὶ τοῦ Χαναὰν γέγονεν. οὐδὲ γὰρ ὁρῶμεν ἐκεῖνον δουλεύσαντα τοῖς ἀδελφοῖς· οὐ μὴν οὐδὲ τὴν ἀρὰν διαπεσοῦσαν, ἀλλ' ἐπὶ τῶν Γαβαωνιτῶν λαβοῦσαν τὸ τέλος τῶν ἐκ τοῦ Χαναὰν γεγονότων. καὶ γὰρ ἐν τάξει ἀρᾶς προφητεία τὸ λεγόμενον ἦν. τοσούτων δὲ τοιούτων ὄντων παραδειγμάτων τῶν ἀποδεικνύντων ἡμῖν, ὅτι πολλὰ τῶν εἰρημένων λέγεται μὲν ἐφ' ἑτέρων, ἐκβαίνει δὲ ἐπ' ἄλλων, καὶ ὀνόμασιν ἀποκέχρηται τὸ προφητικόν, οὐ θαυμαστὸν, εἰ καὶ νῦν τὸ τῆς Ἰουδαίας καὶ τῆς Ἱερουσαλὴμ προθεὶς ὄνομα ὁ προφήτης, περὶ τῆς ἐκκλησίας προαναφωνεῖ. καὶ γὰρ ἐπειδὴ πρὸς ἀγνώμονας ὁ λόγος ἦν αὐτῷ, προφήτας ἀναιροῦντας, τὰ βιβλία καίοντας, τὰ θυσιαστήρια κατασκάπτοντας, εἰκότως τὸ κάλυμμα ἔκειτο ἐπὶ τῇ ἀναγνώσει τῆς παλαιᾶς διαθήκης, κατὰ τὸν μακάριον Παῦλον. ἢ γὰρ ἂν καὶ ἠφάνισαν τὰ βιβλία, εἰ συνῆκαν τῆς προφητείας τὴν δύναμιν τῆς περὶ τοῦ Χριστοῦ. ὅπου γὰρ παρόντα αὐτὸν καὶ θαυματουργοῦντα, καὶ ἐντελῆ τῆς οἰκείας δυνάμεως καὶ τῆς πρὸς τὸν πατέρα συμφωνίας τε καὶ ὁμονοίας παρεχόμενον τὴν ἀπόδειξιν, οὐκ ἠδέσθησαν, οὐδὲ ἀπέστησαν ἕως ἐσταύρωσαν· σχολῇ γε τῶν περὶ αὐτοῦ λεγόντων ἐφείσαντο, οὓς καὶ χωρὶς τούτου κατέλυον συνεχῶς. διὰ τοῦτο τοῖς οἰκείοις καὶ γνωρίμοις αὐτοῖς ἐμφιλοχωροῦντες ὀνόμασι, τὰς προφητείας τούτῳ συσκιάζουσι τῷ προσώπῳ. ὅτι γὰρ οὐ περὶ τῆς Ἰουδαίας καὶ Ἱερουσαλὴμ ὁ λόγος, ἑκάστην παράγοντες λέξιν εἰς μέσον, μετὰ ἀκριβείας εἰσόμεθα τὰ εἰρημένα.

2 Ὅτι ἔσται ἐν ταῖς ἐσχάταις ἡμέραις ἐμφανὲς τὸ ὄρος Κυρίου.

Ὅρα ἀκρίβειαν προφήτου, οὐ τὰ πράγματα λέγοντος μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸν χρόνον ἐπισημαινομένου. ὅπερ γὰρ φησὶν ὁ Παῦλος, Ὅτε δὲ ἦλθε τὸ πλήρωμα τῶν καιρῶν, καὶ ἑτέρωθι πάλιν, Εἰς οἰκονομίαν τοῦ πληρώματος τῶν καιρῶν, τοῦτο ὁ προφήτης φησὶν ἐν ταῖς ἐσχάταις ἡμέραις. ὄρος δὲ τὴν ἐκκλησίαν καὶ διὰ τὸ τῶν δογμάτων ἀκαταγώνιστον καλεῖ. καθάπερ γὰρ ὄρεσι κἂν μυρία προσβάλλῃ στρατόπεδα, τόξα τείνοντες, καὶ δόρατα ἀφιέντες, καὶ μηχανήματα προσάγοντες, ἐκεῖνα μὲν οὐδὲ παραβλάψαι δυνήσονται, τὴν δὲ οἰκείαν καταλύσαντες ἰσχὺν ἀπελεύσονται· οὕτω δὴ καὶ οἱ τῇ ἐκκλησίᾳ πολεμήσαντες ἅπαντες, ταύτην μὲν οὐκ ἔσεισαν, τὴν δὲ οἰκείαν ἀπολέσαντες δύναμιν κατηναλώθησαν, ἐν τῷ παίειν διαλυόμενοι, καὶ ἐν τῷ βάλλειν ἀσθενοῦντες, καὶ ἐν τῷ ποιεῖν ὑπὸ τῶν πασχόντων νικώμενοι· ὥσπερ καὶ παράδοξος νίκης τρόπος ἐστί, καὶ οὐκ ἀνθρώποις, ἀλλὰ Θεῷ μόνον δυνατός. τὸ γὰρ θαυμαστὸν τῆς ἐκκλησίας, οὐχ ὅτι ἐνίκησεν, ἀλλ' ὅτι καὶ οὕτως ἐνίκησεν. ἐλαυνομένη γὰρ, διωκομένη, μυρίοις κατακοπτομένη τρόποις, οὐ μόνον οὐκ ἠλαττοῦτο, ἀλλὰ καὶ μείζων ἐγίνετο, καὶ τοὺς ταῦτα ποιεῖν ἐπιχειροῦντας, αὐτὸ τὸ πάσχειν μόνον κατέλυεν· ὅπερ ἀδάμας ποιεῖ περὶ τὸν σίδηρον, τῷ παίεσθαι μόνον διαλύων τοῦ παίοντος τὴν ἰσχύν· καὶ κέντρα πρὸς οὓς λακτίζοντας, αὐτὰ μὲν οὐδὲν ἀμβλύτερα

Γαλ. δ. ι.

ἴσ. ὥσπερ

λύτερα ἐντεῦθεν γενόμενα, τῶν δὲ λακτιζόντων αἱμάσσοντα τοὺς πόδας. διὰ δὴ τοῦτο ὄρος ἐκάλεσεν. εἰ δὲ οὐκ ἀνέχεται τῆς μεταφορᾶς ὁ Ἰουδαῖος, οἴκοθεν πάλιν δεχέσθω τὸν ἔλεγχον. αὐτὸς γὰρ ἐστὶν ὁ προφήτης λύκους καὶ ἄρνας ἔφησε τῆς αὐτῆς νομῆς κοινωνήσειν, καὶ μυίας τὸν Θεὸν συρίζειν καὶ τὴν μελίσσας, καὶ ποταμὸν ἀνάγειν ῥαγδαῖον ἐπὶ τοὺς Ἰουδαίους, διὰ τὸ μὴ βούλεσθαι αὐτοὺς ἔχειν τὸ ὕδωρ τοῦ Σιλωάμ. ἅπερ εἴ τις ἐπὶ τῆς λέξεως ἐκλάβοι, πολὺ τὸ ἀξυνόητον ἔχει· ἀλλὰ δὴ τὰ ἐκ τούτων σημαινόμενα δεξάμενος, οὕτω ποικίλην τῶν νοημάτων * τὴν ἀκολουθίαν. τί οὖν ἐστι τὰ ἐκ τούτων σημαινόμενα; διὰ μὲν τῶν λύκων καὶ τῶν ἀρνῶν, τὸ τῶν ἀνθρώπων τρόπων τὸ θηριῶδες καὶ ἥμερον· διὰ δὲ τῶν μυιῶν, τὸ ἀναίσχυντον τῶν Αἰγυπτίων· διὰ δὲ τοῦ ποταμοῦ, τὸ σφοδρὸν τῆς στρατείας τοῦ βαρβάρου· διὰ δὲ τοῦ Σιλωάμ, τὸ πρᾶον καὶ ἐπιεικὲς τοῦ τότε ἄρχοντος, τοῦ τῶν Ἰουδαίων βασιλέως. καὶ οὐδεὶς οὐδὲ τῶν σφόδρα ἀνοήτων πρὸς ταῦτα ἡμῖν ἀντερεῖ. ὥσπερ γὰρ οὖν ἐκεῖνα ἑτέροις ὀνόμασι προεδηλώθη, οὕτω καὶ τῆς ἐκκλησίας τὸ στερρὸν, τὸ ἀκίνητον, τὸ ὑψηλὸν, τὸ ἀχείρωτον διὰ τῆς τοῦ ὄρους ἠνίξατο προσηγορίας. καὶ γὰρ ἕτερος προφήτης τοὺς πεποιθότας ἐπὶ τὸν Θεὸν ὄρει παραβάλλει, τὸ ἀκαταγώνιστον αὐτῶν ἐνδεικνύμενος. ἐμφανὲς τοῦτο, οὐδὲ τῆς ἀπὸ τοῦ λόγου λοιπὸν ἑρμηνείας δεῖται. οὕτως αὐτὴ τῶν πραγμάτων ἡ φύσις, σάλπιγγος λαμπροτέραν φωνὴν ἀφίησι, τὸ περιφανὲς ἐνδεικνυμένη τῆς ἐκκλησίας. οὐ γὰρ οὕτως ἥλιος φανὸς, οὐδὲ τὸ ἐκ τούτου φῶς, ὡς τῆς ἐκκλησίας τὰ πράγματα.

Καὶ γὰρ ὁ οἶκος τοῦ Θεοῦ ἐπ' ἄκρων τῶν ὀρέων. Πῶς ἂν τοῦτο ἑρμηνεύσειεν ὁ Ἰουδαῖος; οὐδαμοῦ γὰρ ἐπ' ἄκρων τῶν ὀρέων ὁ ναός ἐστιν. ἡ μέν τοι τῆς ἐκκλησίας δύναμις αὐτῶν ἥψατο τῶν οὐρανῶν. καὶ ὡσανεὶ οἶκος ὑπὲρ κορυφῆς ὀρῶν κείμενος, πᾶσιν ἐστὶ κατάδηλος, οὕτω καὶ πολλῷ πλέον αὐτὴ περιφανὴς πᾶσιν ἀνθρώποις γέγονε. Καὶ ὑψωθήσεται ὑπεράνω τῶν βουνῶν. Τὸ αὐτὸ τοῦτο πάλιν ἡρμήνευσεν, ὅπερ ἐπὶ τοῦ ναοῦ οὐδέποτε συνέβη, οὐδὲ ἡνίκα ἄριστα πράττειν ἐδόκει. πῶς γάρ, ὅπου γε καὶ ὑπ' αὐτῶν τῶν Ἰουδαίων πολλάκις ἠτιμάζετο, καὶ ὑπὸ βαρβαρικῶν ἠφανίζετο χειρῶν; ἡ δὲ τῆς ἐκκλησίας ἰσχὺς ἐπολεμήθη μὲν ἐκείνου χαλεπώτερον καὶ πλέον, εἶξε δὲ οὐδέποτε ταῖς τῶν πολεμούντων χερσὶν, ἀλλ' ὑψηλοτέρα καὶ περιφανεστέρα μάλιστα ὑπὸ τῶν πολεμίων ἐγίνετο. τότε γοῦν τῶν μαρτύρων οἱ δῆμοι, τότε τῶν ὁμολογητῶν τὰ πλήθη, τότε αἱ σιδήρου στερρότεραι ἀπεδείκνυντο ψυχαὶ, καὶ τῶν ἀστέρων αὐτῶν ἀκριβέστερον ἔλαμπον, τῶν μὲν σωμάτων αὐτοῖς κατακοπτομένων, τῆς γνώμης δὲ οὐ νικωμένης, ἀλλὰ κρατούσης καὶ στεφανουμένης. τίς εἶδε, τίς ἤκουσε φόνον στέφανον φέροντα, καὶ σφαγὴν νίκην ἐργαζομένην, καὶ τότε τὸ στρατόπεδον λαμπρότερον γινόμενον, ὅτε πλείους οἱ σφαττόμενοι παρὰ τῶν πολεμίων ἐφαίνοντο; Καὶ ἥξουσι ἐπ' αὐτῷ πάντα τὰ ἔθνη. Προϊὼν σαφέστερος ὁ προφήτης γίνεται, καὶ μᾶλλον ἀνακαλύπτει τὸν λόγον, καὶ τρανότερον δείκνυσι τὴν προφητείαν, καὶ ἀκριβέστερον ἀποῤῥάπτει τῶν Ἰουδαίων τὰ στόματα. τοῦτο γὰρ, καὶ εἰ σφόδρα ἀναισχυντοῖεν, οὐ δυνήσονται τῷ ναῷ τῶν Ἰουδαίων ἁρμόσαι. καὶ γὰρ καὶ ἀπηγόρευτο καὶ μετὰ ὑπερβολῆς κεκώλυτο ἔθνη εἰς τὸν ναὸν εἰσιέναι, ὅπου γε καὶ αὐτοῖς μετὰ πολλῆς τῆς ἀπειλῆς ὁ νόμος ἀπηγόρευε τὰς τῶν ἐθνῶν ἐπιμιξίας, καὶ τὴν ἐσχάτην ὑπὲρ τούτων ἀπῄτει δίκην. ὁ γοῦν προφήτης Ἀγγαῖος ἅπασαν εἰς τοῦτο κατηνάλωσε τὴν προφητείαν, ἐγκαλῶν, ἀπειλῶν, εὐθύνας ἀπαιτῶν τῆς οὐ προσηκούσης ἐπιγαμβρείας. ἀλλ' οὐ τὰ ἡμέτερα τοιαῦτα, ἀλλὰ μετὰ ἀδείας ἁπάσης ἀναπετάσασα τοὺς κόλπους ἡ ἐκκλησία, χερσὶν ὑπτίαις ἅπαντα τὰ τῆς οἰκουμένης καθ' ἑκάστην ἡμέραν ὑποδέχεται ἔθνη. οὗτος γὰρ καὶ ὁ περὶ τῶν δογμάτων

διδάσκαλος

ἐν ἑτέρ.

* εὑρήσει

ἐν στρατιᾶς

διδάσκαλοι παρὰ τοῦ μονογενοῦς ἐκελεύσθησαν, ταύτην εὐθέως ἀκούσαντες τὴν φωνήν·
πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη. σκόπει δέ μοι, πῶς οὐ τὴν κλῆσιν τῶν ἐθνῶν
ἠνίξατο μόνον ὁ προφήτης, ἀλλὰ καὶ τὴν μετὰ προθυμίας αὐτῶν ὑπακοήν. οὐ γὰρ εἶ-
πεν, ἀχθήσονται, ἀλλ᾽ ἥξουσιν. ὅπερ ἕτερος προφήτης σαφέστερον ἐνδεικνύμενος ἔλεγε·
καὶ οὐ μὴ διδάξωσιν ἕκαστος τὸν πολίτην αὐτοῦ, καὶ ἕκαστος τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ λέγων, γνῶθι 5
τὸν Κύριον, ὅτι πάντες εἰδήσουσί με ἀπὸ μικροῦ ἕως μεγάλου αὐτῶν. ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν
Ἰουδαίων καὶ ἡ κτίσις ἀνεστοιχειοῦτο, καὶ ἀπειλαὶ συνεχεῖς, καὶ κολάσεις διηνεκεῖς, καὶ θαύ-
ματα ἐπάλληλα, καὶ προφητῶν δρόμοι, καὶ νομοθέτου φόβος, καὶ πολέμων ἀπειλαί, καὶ βαρ-
βάρων ἔφοδοι, καὶ ὀργαὶ θεήλατοι, καὶ κολάσεις ἐκ τῶν οὐρανῶν πεμπόμεναι· καὶ ἔμενον
σκληροτράχηλοι καὶ ἀπερίτμητοι ὄντες, καθὼς ὁ Στέφανος ἔλεγεν, ἀπειθεῖς καὶ δυσένδο- 10
τοι. ἐπὶ δὲ τῶν ἐθνῶν ἤρκεσε ῥῆμα ψιλὸν καὶ ἀκοὴ μόνη, καὶ πάντες εὐθέως προσέδρα-
μον. ὅπερ οὖν καὶ ὁ Δαβὶδ αἰνιττόμενος ἔλεγε· Λαός, ὃν οὐκ ἔγνων, ἐδούλευσέ μοι. καὶ (Ψαλ. ιζ. μη.)
τὸν τρόπον τῆς ὑπακοῆς θαυμάζων προσετίθει· Εἰς ἀκοὴν ὠτίου ὑπήκουσέ μου. τοῦτο
αὐτὸ καὶ ὁ Ἰακὼβ αἰνιγματωδέστερον ἐμφαίνων ἔλεγε· Δεσμεύων πρὸς ἄμπελον τὸν πῶ- (Γεν. μθ. ια.)
λον αὐτοῦ, καὶ τῇ ἕλικι τὸν πῶλον τῆς ὄνου αὐτοῦ. καίτοι τίς εἶδεν ἕλικι πῶλον δεσμούμε- 15
νον, καὶ περιεστῶτα " ἄμπελον καὶ μὴ λυμαινόμενον τὸ **; ἐπὶ μὲν τῶν ἀλόγων οὐδείς, ἐπὶ δὲ (ἰσ. ἀμπέλῳ)
τῶν ἀνθρώπων μετὰ πολλῆς τοῦτο γέγονε τῆς ἀκριβείας. οἱ μὲν γὰρ Ἰουδαῖοι μυρίοις
δεθέντες δεσμοῖς συνέτριψαν τὸν ζυγόν, διέρρηξαν τὸν δεσμόν, καθὼς ὁ προφήτης φη-
σί· τὰ δὲ ἔθνη οὐδεμιᾶς τοιαύτης δεθέντα ἀνάγκης, ἑτοίμως ὑπήκουσαν, ὡς ἂν ἕλικι
πῶλος δεσμούμενος, καὶ οὐδὲν ἐλυμήναντο τῶν ἐπιταγμάτων, ἀλλὰ περιεστήκασι 20
πολλὴν ἐνδεικνύμενοι τὴν ὑπακοήν.

3 Καὶ πορεύσονται λαοὶ πολλοί, καὶ ἐροῦσι· δεῦτε, καὶ ἀναβῶμεν εἰς τὸ ὄρος τοῦ
Κυρίου, καὶ εἰς τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ Ἰακώβ. Ὅρα χορεύοντας καὶ πανηγυρίζοντας,
καὶ ἀλλήλους ἐγκελευομένους, πάντας διδασκάλους γινομένους, καὶ οὐχ ἕν, καὶ δεύτερον, καὶ
τρίτον, ἀλλὰ καὶ πολλὰ ἔθνη συντρέχοντα. ἥξουσι γάρ, φησι, λαοὶ πολλοί, καὶ ἐκ δια- 25
φόρων χωρῶν, ὅπερ ἐπὶ τῶν Ἰουδαίων οὐδέποτε γέγονεν. ἀλλ᾽ εἰ καί τινες προσῆλθον, ὀ-
λίγοι ποτὲ προσήλυτοι, μετὰ πολλῆς καὶ αὐτοὶ τῆς πραγματείας, καὶ οὐδέποτε ἔθνη
ἐκλήθησαν, ἀλλὰ προσήλυτοι. προσήλυτοι γὰρ ἐπὶ σὲ διελεύσονται, καί σοι ἔσονται
δοῦλοι, φησίν. εἰ δὲ ἐπιμένει τῇ μεταφορᾷ ὁ προφήτης, ὄρος καλῶν καὶ οἶκον τοῦ Θε-
οῦ Ἰακώβ, μὴ θαυμάσῃς. ὅπερ γὰρ ἔφθην εἰπών, νῦν μὲν διανοίγει, νῦν δὲ συσκιά- 30
ζει τὴν προφητείαν· τὸ μέν, ἵνα τοῖς συνετωτέροις ἀφορμὰς παράσχοι τοῦ συνιδεῖν
τὰ λεγόμενα· τὸ δέ, ἵνα τῶν ἀγνωμόνων κατάσχοι τὴν ἄτακτον ῥύμην· καὶ πανταχόθεν
ποικίλλει τὸν λόγον. εἰ δὲ τοῦ Θεοῦ Ἰακὼβ εἶπε, μὴ θορυβηθῇς, ἀγαπητέ. καὶ γὰρ ὁ
μονογενὴς υἱὸς τοῦ Θεοῦ, Θεὸς Ἰακὼβ ἦν. αὐτὸς γὰρ καὶ τὸν νόμον ἔδωκε, καὶ τὰ κατ᾽ αὐ-
τοὺς ἐθαυματούργησεν ἅπαντα. καὶ τοῦτο ἐκ τῆς παλαιᾶς αὐτῆς μάλιστά ἐστιν ἰδεῖν, 35
ἐπειδὴ τῆς καινῆς οὐδεὶς Ἰουδαίοις λόγος. ὁ γοῦν Ἱερεμίας φησί· Διαθήσομαι ὑμῖν (Ιερ. λα. λα.)
διαθήκην καινήν, οὐ κατὰ τὴν διαθήκην, ἣν διεθέμην τοῖς πατράσιν ὑμῶν, δεικνὺς ὅτι
ἑκατέρων τῶν νόμων αὐτὸς ὁ νομοθέτης ἦν. ὅτι δὲ καὶ τῆς Αἰγύπτου αὐτὸς αὐτοὺς ἀπήλ-
λαξεν, ἐπήγαγεν· ἐν ἡμέρᾳ ἐπιλαβομένου μου τῆς χειρὸς αὐτῶν ἐξαγαγεῖν αὐτοὺς ἐκ
γῆς Αἰγύπτου. εἰ δὲ αὐτὸς ἐξήγαγε, καὶ πάντα ἐκεῖνα τὰ ἐν τῇ Αἰγύπτῳ καὶ τὰ ἐν τῇ 40
ἐρήμῳ ἐποίησε θαύματα. Καὶ ἀναγγελεῖ ἡμῖν τὴν ὁδὸν αὐτοῦ, καὶ πορευσόμεθα ἐν
αὐτῇ. Ὁρᾷς ἑτέρου τινὰ ἐπιζητοῦντας νόμον. ὁδὸν γὰρ ἡ γραφὴ τὰς ἐντολὰς τοῦ
Θεοῦ εἴωθε λέγειν. εἰ δὲ " ἐπὶ τῆς προτέρας ἔλεγε διαθήκης, οὐκ ἂν εἶπεν, ἀ- (ἰσ. δεῖ)

ναγγελεῖ

ναγγελεῖ ἡμῖν. δήλη γὰρ αὕτη σαφὴς καὶ γνώριμος ἅπασι. καὶ ὅτι οὐ σοφιζόμενοι ταῦτά
φαμεν, τὰ μὲν εἰρημένα καὶ τοὺς σφόδρα ἀναισχυντοῦντας ἱκανὰ πεῖσαι. ἐπειδὴ γὰρ
ὁδοῦ μόνον ἐμνήσθη, λέγει καὶ ποίας ὁδοῦ, καὶ πολλὰ τίθησιν αὐτῆς τὰ παράσημα. ἐπήγα-
γε γοῦν λέγων· Ἐκ γὰρ Σιὼν ἐξελεύσεται νόμος, καὶ λόγος Κυρίου ἐξ Ἱερουσα-
5 λήμ. Πρὸς ταῦτα οἱ σφόδρα ἀναισχυντοῦντες Ἰουδαίων παῖδες οὐδὲ διᾶραι τὸ
στόμα δυνήσονται. ὅτι γὰρ περὶ τῆς καινῆς ταῦτα εἴρηται διαθήκης, καὶ ἀπὸ τοῦ τόπου;
καὶ ἀπὸ τοῦ χρόνου, καὶ ἀπὸ τῶν δεξαμένων τὸν νόμον, καὶ ἀπὸ τοῦ πράγματος τοῦ μετὰ νό-
μον, καὶ πάντοθεν ἁπλῶς ἐστι συνιδεῖν. καὶ πρῶτον ἀπὸ τοῦ τόπου, τοῦ Σιὼν ὄρους. ὁ γὰρ
διὰ Μωϋσέως νόμος ἐν τῷ Σιναίῳ ὄρει τοῖς προγόνοις αὐτῶν ἐδόθη. πῶς οὖν ἐνταῦθα
10 ἐκ Σιών φησι; καὶ οὐκ ἠρκέσθη μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸν χρόνον προσέθηκεν. οὐ γὰρ εἶπεν,
ἐξῆλθε νόμος, ἀλλ' ἐξελεύσεται νόμος· ὅπερ ἐστὶ μέλλοντος χρόνου, καὶ πράγματος οὐ-
δέπω γεγενημένου. ὅτε δὲ ὁ προφήτης ταῦτα ἔλεγε, πρὸ πολλῶν ἐτῶν ἦν δεδομένος
ὁ νόμος· ὁ δὲ τῆς καινῆς ἔμελλε μετὰ ἔτη πλείονα δίδοσθαι. διὰ τοῦτο οὐκ εἶπεν, ἐξῆλθεν,
ἀλλ' ἐξελεύσεται, τουτέστι μετὰ ταῦτα. καὶ πάλιν ἐπὶ τὸν τόπον αὐτὸν καταφεύγει λέ-
15 γων· ὁ λόγος Κυρίου ἐξ Ἱερουσαλήμ. μετὰ ἀκριβείας ἡμῖν τὸ παράσημον τῆς καινῆς δι-
αθήκης ἐνταῦθα τίθησι. καὶ γὰρ νῦν μὲν ἐν τῷ ὄρει καθήμενος, τὰ ὑψηλὰ καὶ τῶν οὐ-
ρανῶν ἄξια προστάγματα ἐνομοθέτει, νῦν δὲ ἐν Ἱερουσαλὴμ διατρίβων. εἰπὼν τοίνυν καὶ
τὸν τόπον, καὶ τὸν χρόνον, προστίθησι καὶ τοὺς ὑποδέχεσθαι αὐτὸν μέλλοντας, πανταχό-
θεν ἀπορράπτων τῶν ἀντιλεγόντων τὰ στόματα. τίνες οὖν οἱ μέλλοντες αὐτὸν ὑποδέ-
20 χεσθαι; ἆρα τῶν Ἑβραίων ὁ δῆμος καὶ Ἰουδαίων παῖδες; οὐδαμῶς, ἀλλ' οἱ ἐξ ἐθνῶν.
διὸ καὶ ἐπήγαγε, 4 Καὶ κρινεῖ ἀνὰ μέσον ἐθνῶν.

Τοῦτο γὰρ μάλιστα νόμου, τὸ δικάζειν τοῖς μαχομένοις αὐτόν. ὅτι δὲ οὐ περὶ τῆς πα-
λαιᾶς ὁ λόγος, δῆλον ἀπὸ τῶν πραγμάτων αὐτῶν. οὔτε γὰρ σαββατίζομεν, οὔτε περι-
τομὴν ἐδεξάμεθα, οὔτε τὰς ἑορτὰς ἐκείνων, οὐκ ἄλλο τῶν παλαιῶν οὐδέν. ἠκούσαμεν γὰρ
25 Παύλου λέγοντος, ὅτι ἐὰν περιτέμνησθε, Χριστὸς ὑμῖν οὐδὲν ὠφελήσει· καὶ, Ἡμέρας πα- [Γαλ. ε. β. / Γαλ. δ. ι.]
ρατηρεῖσθε, καὶ μῆνας, καὶ καιροὺς, καὶ ἐνιαυτούς. φοβοῦμαι μή πως εἰκῇ κεκοπίακα
εἰς ὑμᾶς. ὅθεν δῆλον ὅτι περὶ τῆς καινῆς ὁ λόγος, ὅτι ἀνὰ μέσον ἐθνῶν ἔκρινε· καθὼς καὶ
ὁ Παῦλός φησιν, ἐν ἡμέρᾳ, ὅτε κρινεῖ ὁ Θεὸς τὰ κρυπτὰ τῶν ἀνθρώπων. πῶς κρινεῖ, εἰ-
πέ μοι; κατὰ τὴν παλαιὰν διαθήκην; οὐδαμῶς, ἀλλὰ κατὰ τὸ εὐαγγέλιόν μου. εἶδες διά-
30 φορα μὲν τὰ ῥήματα, συμφωνοῦντα δὲ τὰ νοήματα. Ἠσαΐας φησὶ, κρινεῖ ἀνὰ μέσον τῶν
ἐθνῶν· Παῦλός φησι, κρινεῖ κατὰ τὸ εὐαγγέλιόν μου.

Καὶ ἐλέγξει λαὸν πολύν. Τοὺς μαχομένους καὶ παραβαίνοντας. καὶ τοῦτο δηλῶν
ὁ Χριστὸς ἔλεγεν· οὐκ ἐγὼ κρινῶ ὑμᾶς, ἀλλ' ὁ λόγος, ὃν ἐλάλησα, ἐκεῖνος κρινεῖ ὑμᾶς.

Καὶ συγκόψουσι τὰς μαχαίρας αὐτῶν εἰς ἄροτρα, καὶ τὰς ζιβύνας αὐτῶν εἰς
35 δρέπανα. καὶ οὐ λήψεται ἔθνος ἐπ' ἔθνος μάχαιραν, καὶ οὐ μὴ μάθωσιν ἔτι πολεμεῖν.

Οὐκ ἠρκέσθη σημείοις τοῖς προτέροις ὁ προφήτης. πολλὴ γὰρ τῆς ἀληθείας ἡ πε-
ριουσία. διὰ τοῦτο καὶ ἕτερον τίθησι γνώρισμα τῆς καινῆς διαθήκης κατὰ τὴν οἰκουμένην
λάμπον ἅπασαν. τί δὲ τοῦτό ἐστιν; εἰρήνη καὶ πολέμων ἀναίρεσις. ὅταν γὰρ ταῦτα γένηται,
φησὶ, τοσαύτη λήψεται εὐνομία τὴν οἰκουμένην, ὡς καὶ αὐτὰ τὰ ὅπλα τὰ πολεμικὰ εἰς
40 γεωργικὰ χαλκεύεσθαι ὄργανα· ὅπερ ἐπὶ τῶν καιρῶν τῶν Ἰουδαίων οὐκ ἄν τις ἴδοι γεγε-
νημένον, ἀλλὰ τοὐναντίον ἅπαν. οὐ γὰρ διέλειπον ἅπαντα τῆς πολιτείας αὐτῶν τὸν και-
ρὸν πολεμοῦντες καὶ πολεμούμενοι, καὶ διὰ μακροῦ καὶ δι' ὀλίγου τῶν πολεμίων αὐτοῖς ἐ-
πιόντων. καὶ γὰρ ἐκ γειτόνων οἰκοῦντες, μᾶλλον δὲ καὶ οἱ ἐν αὐτῇ τῇ Παλαιστίνῃ χαλε-

τὰ πράγματα περιέχον αὐτοῖς πολλάκις, καὶ περὶ τῶν ἐσχάτων ἐπικρέμασαν κινδύνων. καὶ ταῦτα δηλοῖ μὲν ἡ τῶν βασιλειῶν ἱστορία σαφῶς, ὅλη δι' ὅλης ἐκ πολεμίων ὑφαινομένη· δηλοῦσι δὲ οἱ προφῆται πάντες, τὰ γινόμενα ἀπαγγέλλοντες ταῦτα, καὶ πρὶν ἢ γενέσθαι προαναφωνοῦντες· καὶ ἐξ αὐτῆς, ὡς εἰπεῖν, τῆς ἡμέρας, ἧς ἀπηλλάγησαν τῆς Αἰγυπτίων τυραννίδος, ἐν πολέμοις τὸν ἅπαντα χρόνον ἐβίωσαν. ἀλλ' οὐχὶ νῦν οὕτως, ἀλλὰ πολλὴ κατὰ τὴν οἰκουμένην εἰρήνη. εἰ δέ τινες γίνονται πόλεμοι, ἀλλ' οὐχ ὁμοίως ὡς πρότερον. τότε μὲν γὰρ καὶ πόλεις πόλεσι, καὶ χῶραι χώραις, καὶ δῆμοι συνερρήγνυντο δήμοις, καὶ ἔθνος ἓν εἰς πολλὰ διετέμνετο μέρη. καὶ τοῦ Ἰησοῦ τὸ βιβλίον τις ἀναγνοὺς καὶ τῶν κριτῶν, εἴσεται πόσους ἡ Παλαιστίνη ἐν βραχεῖ πολέμους τότε ἐδέξατο καιρῷ. καὶ οὐ τοῦτο μόνον ἦν τὸ χαλεπόν, ἀλλ' ὅτι πάντας ὅπλα τίθεσθαι ὁ νόμος ἐκέλευσε, καὶ οὐδεὶς ἀτελὴς ταύτης τῆς λειτουργίας ἦν. καὶ οὐ παρὰ Ἰουδαίοις μόνον οὗτος ὁ νόμος ἐκράτει, ἀλλὰ καὶ πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης· ὅπου γε καὶ ῥήτορες καὶ φιλόσοφοι ἐξωμίδος πλέον οὐδὲν ἔχοντες, πολέμου καλοῦντος, καὶ ἀσπίδα μετεχειρίζοντο, καὶ ἐπὶ παρατάξεως ἵσταντο. ὁ γοῦν παρὰ Ἀθηναίοις μάλιστα λάμψας ἀπραγμοσύνης ἕνεκεν καὶ φιλοσοφίας Σωκράτης ὁ Σωφρονίσκου καὶ ἅπαξ ἢ δὶς ἐπὶ παρατάξεως ἔστη. καὶ τῶν ῥητόρων τῶν παρ' αὐτοῖς ὁ κεφάλαιος Δημοσθένης, ἀπὸ τοῦ βήματος ἐπὶ τὸν πόλεμον ἐξῄει πολλάκις. εἰ δὲ ῥήτορας καὶ φιλοσόφους οὐδεὶς ἐξῄρητο νόμος τοῦ πολεμεῖν, σχολῇ γε ἕτερός τις τοῦ δήμου ταύτης ἀπήλαυσε τῆς ἀτελείας. ἀλλ' οὐχὶ τούτων οὐδὲν νῦν γινόμενον ἴδοι τις ἄν. ἐπειδὴ γὰρ ὁ τῆς δικαιοσύνης ἔλαμψεν ἥλιος, καὶ πόλεις καὶ δῆμοι καὶ ἔθνη πάντα τοσοῦτον ἀπέχουσι τοῦ ζῆν ἐν κινδύνοις τοιούτοις, ὅτι οὐδὲ μεταχειρίζεσθαί τι τῶν πολεμικῶν ἴσασιν, ἀλλ' εἴσω πόλεων καὶ τειχῶν καθήμενοι, πόρρω τὰ τῶν πολέμων μανθάνουσι πράγματα, καὶ δῆμος ἅπας ἐν ἐλευθερίᾳ ζῇ, καὶ ἀτελείᾳ τῆς πικροτάτης ταύτης λειτουργίας. εἰ δέ που καὶ νῦν γίνονται πόλεμοι, πόρρω που καὶ πρὸς τὰ ἔσχατα τῆς Ῥωμαίων ἀρχῆς, οὐ κατὰ πόλιν καὶ χώρας ὡς ἔμπροσθεν. τότε μὲν γάρ, ὡς ἔφθην εἰπών, καὶ ἐν ἑνὶ ἔθνει μυρίαι συνεχῶς ἐπαναστάσεις ἐγίγνοντο, καὶ πολυπρόσωποι πόλεμοι. νυνὶ δὲ ὅσην ἥλιος ἐφορᾷ γῆν ἀπὸ τοῦ Τίγρητος ἐπὶ τὰς Βρεττανικὰς νήσους, αὕτη πᾶσα, καὶ μετὰ ταύτης Λιβύη καὶ Αἴγυπτος καὶ Παλαιστινῶν ἔθνος, μᾶλλον δὲ ἅπαν τὸ ὑπὸ τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν κείμενον· ἴστε δὲ ὡς αὗται αἱ πόλεις ἀδείας ἀπολαύουσι πάσης, ἀκοῇ τοὺς πολέμους μανθάνουσαι μόνον. ἠδύνατο μὲν γὰρ καὶ τὰ λείψανα καθελεῖν ὁ Χριστός· ἀλλ' ἀφῆκε σωφρονισμοῦ τινος ὑπόθεσιν, τοῖς ῥᾳθυμοῦσι καὶ ὑπὸ τῆς εἰρήνης χαυνοτέροις γινομένοις, τὰς βαρβάρων εἶναι τὰς ἐπιδρομάς. καὶ ὁ προφήτης δὲ τοῖς δυναμένοις ἀκριβῶς συνιδεῖν, αὐτὸ τοῦτο ᾐνίξατο, ὅπερ ἔφθην εἰπών, τὸ μηκέτι τὰς διὰ ὀλίγου γίνεσθαι ἐπαναστάσεις. οὐ γὰρ εἶπεν, οὐκ ἔσται πόλεμος παντελῶς, ἀλλὰ τί; οὐ μὴ ἀρῇ ἔθνος ἐπ' ἔθνος μάχαιραν. καὶ τὴν τῶν δήμων ἐλευθερίαν προστέθεικεν εἰπών, οὐ μὴ μάθωσιν ἔτι πολεμεῖν, πλὴν ὀλίγων τῶν εἰς τοῦτο τεταγμένων στρατιωτῶν.

5 Καὶ νῦν σὺ ὁ οἶκος τοῦ Ἰακώβ, δεῦτε, καὶ πορευθῶμεν τῷ φωτὶ Κυρίου.

6 Ἀνῆκε γὰρ τὸν λαὸν αὐτοῦ, τὸν οἶκον τοῦ Ἰακώβ.

Ἀπαρτίσας τὴν περὶ τῆς ἐκκλησίας προφητείαν, πάλιν ἐπὶ τὴν ἱστορίαν μεταβαίνει, ὡς δὴ τῶν ἀκολούθων ἐχόμενος ῥημάτων. τοιοῦτον γὰρ ἔθος αὐτοῖς, μὴ τῇ τῶν εἰρημένων ἀσφαλείᾳ μόνον, ἀλλὰ καὶ τῷ σχήματι τῆς ἀκολουθίας συσκιάζειν τὴν προφητείαν. διόπερ οὐδὲ ἀπηρτισμένον ποιεῖ τὸν λόγον, ἀλλὰ ὡς μίαν τινὰ ἕλκων σειράν, οὕτω πρὸς τὴν τῶν Ἰουδαίων νουθεσίαν μεταβαίνει πάλιν, καί φησι· καὶ νῦν σὺ ὁ οἶκος τοῦ Ἰακώβ, δεῦτε, καὶ πορευθῶμεν ἐν τῷ φωτὶ Κυρίου· τουτέστι, ταῖς ἐντολαῖς αὐτοῦ, τῷ νόμῳ αὐτοῦ.

ἰσ. πολέμων

λύχνος

λύχνος γὰρ ἐντολὴ νόμου, καὶ φῶς καὶ ζωὴ, καὶ ἔλεγχος καὶ παιδεία. καὶ ὁ Δαβὶδ πάλιν φη-
σίν· Ἡ ἐντολὴ Κυρίου τηλαυγὴς, φωτίζουσα ὀφθαλμούς. καὶ, Λύχνος τοῖς ποσί μου (Ψαλ. ιη. θ.) (Ψαλ. ριη. ρε.)
ὁ νόμος σου, καὶ φῶς ταῖς τρίβοις μου. καὶ πανταχοῦ οὕτω τὸν νόμον καλούμενον κατίδοι τις
ἄν. οὕτω καὶ Παῦλός φησι· Πέποιθάς τε σεαυτὸν ὁδηγὸν εἶναι τυφλῶν, φῶς τῶν ἐν σκό- (Ρωμ. β. ιθ.)
5 τει, παιδευτὴν ἀφρόνων. οὐ γὰρ οὕτως αἱ τοῦ ἡλίου ἀκτῖνες χειραγωγοῦσιν ἡμῶν τοῦ
σώματος τοὺς ὀφθαλμοὺς, ὡς αἱ τοῦ νόμου ἐντολαὶ καταυγάζουσι τὰ τῆς ψυχῆς ὄμματα.
Δηλοῖ τοίνυν ὁ προφήτης, ὅτι καὶ περὶ τῆς ἀντιδόσεως, καὶ περὶ τῆς ἀμοιβῆς, ἐν αὐτῷ τῷ
πληρῶσαι, τὴν ἀμοιβὴν παρέχουσιν ἡμῖν αἱ ἐντολαὶ, φῶς αὐτὰς ἐκάλεσεν. ὥσπερ γὰρ
ὀφθαλμὸς ἐν αὐτῷ τῷ φωτίζεσθαι κερδαίνει, οὕτω καὶ ψυχὴ ἐν αὐτῷ τῷ πείθεσθαι τῷ νό-
10 μῳ, τὰ μέγιστα καρποῦται, ἐκκαθαιρομένη καὶ κακίας ἀπαλλαττομένη, καὶ πρὸς αὐτὴν
ἀναβᾶσα τὴν ἀρετήν. ὥσπερ οὖν τοὐναντίον οἱ παραβαίνοντες, καὶ πρὸ τῆς κολά-
σεως ἐν αὐτῷ τῷ παραβαίνειν δίκην διδόασι, τῶν ἐν σκότει καθημένων ἀθλιώτερον διακεί-
μενοι, φόβου καὶ τρόμου καὶ πονηροῦ γέμοντες συνειδότος, καὶ ἐν μεσημβρίᾳ μέσῃ δεδοι-
κότες καὶ τρέμοντες ἅπαντας, τοὺς συνειδότας, τοὺς οὐδὲν συνειδότας. ἀνῆκε γὰρ τὸν λα-
15 ὸν αὐτοῦ, τὸν οἶκον τοῦ Ἰακώβ. τουτέστιν, εἴασεν, ἀφῆκε, περιεῖδε, τῆς αὐτοῦ προνοίας ἐ- (Ἰε. εἴασεν.)
γύμνωσεν. Εἶτα φοβήσας, λέγει καὶ τὴν αἰτίαν, ὥστε αὐτοὺς διορθῶσαι τὰ γεγενημένα. τίς
οὖν ἐστιν ἡ αἰτία;

Ὅτι ἐνεπλήσθη ἡ χώρα αὐτῶν κληδονισμῶν, ὡς ἡ τῶν ἀλλοφύλων.

Ἔμπροσθεν μὲν γὰρ καπηλείαν αὐτοῖς καὶ φιλαργυρίαν καὶ τὴν τῶν χηρῶν ὑπεροψί-
20 αν ἐνεκάλει· ἐνταῦθα δὲ καὶ δόγματα πονηρὰ, καὶ ἀσεβείας λείψανα κατὰ μικρὸν αὐ-
τοὺς ὑποσύροντα πρὸς τὴν τῶν δαιμόνων πλάνην. Εἶτα καθικνούμενος αὐτῶν, οὐκ
εἶπεν ὅτι κληδονίζονται ἁπλῶς, ἀλλ' ὅτι ἐνεπλήσθη ἡ χώρα αὐτῶν μετὰ πολλῆς ὑπερ-
βολῆς ἡ κακία αὐτῶν πάλιν ηὔξετο, φησιν. ὥσπερ ἀνωτέρω ἔλεγε, λαὸς οὐχ ἁπλῶς
ἁμαρτωλὸς, ἀλλὰ πλήρης ἁμαρτιῶν, οὕτω καὶ ἐνταῦθα, ἐνεπλήσθη. Εἶτα πάλιν ἐπι-
25 τείνων τὸ ὄνειδος προσέθηκεν, Ὡς τὸ ἀπ' ἀρχῆς. Ἀπ' ἀρχῆς· πότε;
ὅτε Θεὸν οὐκ ἐγνώκεισαν, ὅτε νόμον οὐκ εἰλήφεισαν, ὅτε τῆς εὐεργεσίας αὐτοῦ πεῖραν εἰ-
ληφότες οὐκ ἦσαν, ὅτε μετὰ τῶν ἐθνῶν ἔζων, ὅπερ ἐσχάτης καταγνώσεως ἦν, μηδὲν ἄμει-
νον διακεῖσθαι νῦν μετὰ τὴν τοσαύτην πρόνοιάν τε καὶ ἐπιμέλειαν τῶν μηδενὸς τούτων
ἀπολελαυκότων. καὶ οὐδὲ ἐνταῦθα ἔστη, ἀλλὰ καταπλήττων αὐτοὺς πάλιν προστέ-
30 θεικεν· ὡς ἡ τῶν ἀλλοφύλων, τῇ συγκρίσει τοῦ προσώπου τὴν κατηγορίαν χαλεπω-
τέραν ποιῶν. ὃ καὶ Παῦλος εἴωθεν ἐργάζεσθαι συνεχῶς· ὡς ὅταν λέγῃ, Περὶ δὲ τῶν κε- (β. Θεσ. δ. ιγ.)
κοιμημένων οὐ θέλω ὑμᾶς ἀγνοεῖν ἀδελφοὶ, ἵνα μὴ λυπῆσθε, ὡς καὶ οἱ λοιποὶ οἱ μὴ ἔ-
χοντες ἐλπίδα. καὶ πάλιν, Εἰδέναι ἕκαστον τὸ ἑαυτοῦ σκεῦος κτᾶσθαι ἐν ἁγιασμῷ καὶ τιμῇ, (α. Θεσ. δ. δ.)
μὴ ἐν πάθει ἐπιθυμίας. καὶ οὐκ ἠρκέσθη τούτῳ, ἀλλὰ προστέθεικε λέγων, καθὼς καὶ τὰ
35 λοιπὰ ἔθνη τὰ μὴ εἰδότα τὸν Θεόν. μάλιστα γὰρ τοῦτο ὁ λόγος δάκνειν εἴωθε καὶ τοὺς
σφόδρα ἀναπεπτωκότας. Εἰ δὲ Ἰουδαῖοι ταῦτα ἐγκαλοῦνται, τίνος ἂν τύχοιμεν συγ-
γνώμης ἡμεῖς, ποίας ἀπολογίας οἱ μετὰ χάριν τοσαύτην, καὶ τιμὴν ἄφατον, καὶ τὰς ἀ-
θανάτους ἐλπίδας, πρὸς τὴν αὐτὴν ἐκείνοις καταπίπτοντες πενίαν; καὶ γὰρ πολλοὶ καὶ
νῦν εἰσι τῷ νοσήματι κεχειρωμένοι τούτῳ, καὶ τὸν ἑαυτῶν διαφθείροντες βίον, οἱ τῇ τῶν
40 κληδόνων ἀλογίᾳ ἐκδιδόντες ἑαυτοὺς, μετὰ τοῦ τῷ Θεῷ προσκρούειν, καὶ περιττὰς καρ-
ποῦνται λύπας, καὶ πρὸς τοὺς ὑπὲρ τῆς ἀρετῆς ἐκλύονται πόνους. καὶ γὰρ ἐσπούδακεν
ὁ διάβολος διὰ πάντων τοῦτο πεῖσαι τοὺς ἀνοητοτέρους, ὅτι οὐκ ἐπ' αὐτοῖς τὰ τῆς ἀρε-
τῆς καὶ τὰ τῆς κακίας, οὐδὲ ἐλευθερίᾳ τινὶ προαιρέσεως εἰσὶ τετιμημένοι, δύο δὲ ταῦ-

τα τὰ ἄριστα κατορθῶσαι βουλόμενος, καὶ τὸν ὑπὲρ τῆς ἀρετῆς ἐκλῦσαι πόνον, καὶ τὸ μέγιστον τῆς ἐλευθερίας ἀφελέσθαι δῶρον. τοῦτο διὰ κληδόνων, τοῦτο διὰ συμβόλων, τοῦτο διὰ παρατηρήσεως ἡμερῶν, τοῦτο διὰ τοῦ πονηροῦ τῆς εἱμαρμένης δόγματος, τοῦτο δι' ἑτέρων πολλῶν εἰς τὸν βίον εἰσήγαγε τὸ χαλεπὸν νόσημα, πάντα ἄνω καὶ κάτω ποιῶν. δι' ὃ δὴ καὶ ὁ προφήτης σφοδρῶς ἐστι κατηγορῶν, ὥστε πρόρριζον ἀνασπάσαι τὸ πάθος. Καὶ τέκνα πολλὰ ἀλλόφυλα ἐγεννήθη αὐτοῖς.

Τί ἐστι τέκνα ἀλλόφυλα; νόμος ἦν αὐτοῖς ἄνωθεν κείμενος διὰ τὸ τῆς γνώσεως ἀμόλυντον, καὶ τὸ τῆς διανοίας ἀνεξαπάτητον, μηδενὶ τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων ἐπιμίγνυσθαι, ὥστε μὴ τὰς τοιαύτας συγγενείας, ἀσεβείας ὑπόθεσιν γίνεσθαι. ἐπειδὴ γὰρ οὐ μόνον ἑτέρους διορθῶσαι οὐκ ἴσχυον, ἀλλ' οὐδὲ τὴν παρ' ἑτέρων οἷοί τε ἦσαν διακρούεσθαι βλάβην, τῷ νόμῳ τειχίσας αὐτούς, καὶ τῆς πρὸς τοὺς λοιποὺς ἐπιμιξίας αὐτοὺς ἀποστήσας, κατ' ἰδίαν αὐτοὺς ἔπλαττε καὶ ἐρρύθμιζεν. ἀγαπητὸν γὰρ ἦν, καὶ οὕτως ἀγομένους δυνηθῆναι διατηρῆσαι τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ δεδομένην πολιτείαν αὐτοῖς. ἀλλ' ὥσπερ τὰς ἄλλας παρέβαινον ἐντολάς, οὕτω δὴ καὶ ταύτης ὑπεριδόντες, μετέβησαν πρὸς τὰς τῶν πλησίον ἀγχιστείας, καὶ νύμφας ἐκεῖθεν ἀναγόμενοι παρὰ Μωαβιτῶν, παρὰ Ἀμμανιτῶν, παρ' ἑτέρων ἀσεβῶν ἐθνῶν, καὶ τὰς ἄλλας ἀσπαζόμενοι συγγενείας, διδασκάλους πονηρίας ἐδέχοντο, καὶ τὸ τῆς εὐγενείας ἀκέραιον διέφθειρον. τοῦτο τοίνυν μετὰ τῶν ἄλλων ὁ προφήτης ἐγκαλεῖ. 7 Ενεπλήσθη γὰρ ἡ χώρα αὐτῶν, φησιν, ἀργυρίου καὶ χρυσίου, καὶ οὐκ ἦν ἀριθμὸς τῶν θησαυρῶν αὐτῶν· 8 Καὶ ἐνεπλήσθη ἡ γῆ αὐτῶν ἵππων, καὶ οὐκ ἦν ἀριθμὸς τῶν ἁρμάτων αὐτῶν. Καὶ ποῖον ἔγκλημα τοῦτο, ἴσως εἴποι τις ἄν, τὸ χρήματα ἔχειν, καὶ ἵππους κεκτῆσθαι, καὶ μάλιστα ἐπὶ τῆς γενεᾶς ἐκείνης, ὅτε οὐ πολλὴ φιλοσοφίας ἦν ἀκρίβεια; τί οὖν ἂν εἴποιμεν; ὅτι οὐ τὴν χρῆσιν διέβαλλεν, ἀλλὰ τὴν γνώμην τὴν οὐκ εἰς δέον αὐτοῖς κεχρημένην. ὥσπερ γὰρ ὅταν λέγῃ, οὐαὶ οἱ ἰσχύοντες, οὐ τὴν δυναστείαν αἰτιᾶται, ἀλλὰ τοὺς κακῶς τῇ δυναστείᾳ κεχρημένους· οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα, οὐχ ὅτι χρήματα ἐκέκτηντο, ἀλλ' ὅτι μετὰ πολλῆς τῆς περιουσίας, καὶ ὑπὲρ τὴν χρείαν συνῆγον. οὐκ ἦν, φησιν, ἀριθμὸς τῶν θησαυρῶν αὐτῶν. καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλ' ὅτι πεφυσημένοι τῷ πλούτῳ καὶ τῇ τῶν ἵππων δυναστείᾳ κατὰ μικρὸν ἀπὸ τῆς εἰς τὸν Θεὸν ἐλπίδος παρεσύρετο, ὃ καὶ ἀλλαχοῦ αὐτοῖς ὁ προφήτης ἔλεγεν· οὐαὶ οἱ πεποιθότες ἐπὶ τῇ δυνάμει αὐτῶν, καὶ ἐπὶ τῷ πλήθει τοῦ πλούτου αὐτῶν ἐγκαυχώμενοι. καὶ πάλιν ἑτέρωθι, Οὐ σώζεται βασιλεὺς διὰ πολλὴν δύναμιν, καὶ γίγας οὐ σωθήσεται ἐν πλήθει ἰσχύος αὐτοῦ. καὶ ἑτέρῳ δὲ πάλιν ψαλμῷ φησιν, Οὐκ ἐν τῇ δυναστείᾳ τοῦ ἵππου θελήσει, οὔτε ἐν ταῖς κνήμαις τοῦ ἀνδρὸς εὐδοκεῖ, εὐδοκεῖ Κύριος ἐπὶ τοὺς φοβουμένους αὐτόν. Καὶ ἐνεπλήσθη ἡ γῆ βδελυγμάτων τῶν ἔργων τῶν χειρῶν αὐτῶν, καὶ προσεκύνησαν οἷς ἐποίησαν οἱ δάκτυλοι αὐτῶν.

Ψαλ. λβ. ιϛ.
Ψαλ. ρμϛ. ι.

Ὥσπερ σοφὸς ἰατρὸς ὁ προφήτης, τοῦ νοσήματος τὴν αἰτίαν λέγει, καὶ τὴν πληγὴν τοῦ νοσήματος. μέλλων γὰρ κατηγορεῖν αὐτῶν τὴν ἀσέβειαν, προλαβὼν εἶπε τὰς ἀφορμὰς τῆς ἀρρωστίας, φιλαργυρίαν, ἀπόνοιαν, τὰς οὐ προσηκούσας ἐπιμιξίας· δηλῶν ὅτι ἐντεῦθεν κατὰ μικρὸν ὑπεσκελίσθησαν εἰς τὸ τῆς ἀπωλείας βάραθρον, καὶ εἴδωλα προσεκύνησαν. εἶτα κωμῳδῶν αὐτῶν τὴν θρησκείαν, ἐπήγαγε, τῶν ἔργων τῶν χειρῶν αὐτῶν. τί γὰρ ἂν γένοιτο καταγελαστότερον ἄλλο, ἢ ὅταν ἄνθρωπος δημιουργὸς ᾖ Θεοῦ; βδέλυγμα δὲ εἴωθεν ἡ γραφὴ καλεῖν τὰ εἴδωλα. ἐντεῦθεν καὶ βδέλυγμα ἐρημώσεως λέγεται ὁ ἀνδριὰς ὁ ἐπὶ τοῦ ναοῦ ἑστώς. Ὅταν γὰρ ἴδητε, φησι, τὸ βδέλυγμα τῆς ἐρημώσεως ἑστὼς ἐν τόπῳ ἁγίῳ· ὁ ἀναγινώσκων νοείτω. ἐπειδὴ γὰρ αὐτοὺς ἀπήγαγε τοῦ

Ματθ. κδ. ιε.
Δαν. θ. κζ.

πρὸς τὰ αἰσθητὰ ἐπτοῆσθαι, ἀπηγόρευσεν αὐτοῖς τὴν ἐξεικόνισμα ποιῆσαι· καὶ βδέ-
λυγμα τοῦτο ἐκάλεσε, πόρρωθεν αὐτοὺς ἀνασέλλων τῆς ἀσεβείας. τὸ γὰρ βδελύττεσθαι,
τὸ μετ' ὑπερβολῆς ἐστὶ μισεῖν, ὡς ἀκάθαρτον, ὡς ἐναγές. τὸ τοίνυν βδέλυγμα, τὸ μιση-
τὸν καὶ ἀποστροφῆς ἄξιον ἐν τῇ γραφῇ λέγεται. πανταχοῦ δὲ εἴδωλον τοιοῦτον. καὶ προσεκύνη-
5 σαν οἷς ἐποίησαν οἱ δάκτυλοι αὐτῶν.

9 Καὶ ἔκυψεν ἄνθρωπος, καὶ ἐταπεινώθη ἀνήρ. Ὥσπερ γὰρ ἡ τοῦ Θεοῦ προσ-
κύνησις εἰς ὕψος ἀνάγει, οὕτως ἡ ἐκείνων ταπεινοῖ καὶ κατάγει. τί γὰρ ταπεινότερον ἀν-
θρώπου σωτηρίας ἐκπεπτωκότος, καὶ τὸν τῶν ὅλων Θεὸν ἐσχηκότος ἐχθρόν, καὶ τοῖς ἀψύ-
χοις ὑποκύπτοντος, καὶ λίθους θεραπεύοντος; ὁ μὲν γὰρ Θεὸς εἰς τοσαύτην ἡμᾶς ἀνή-
10 γαγε τιμήν, ὡς καὶ τῶν οὐρανῶν ὑψηλοτέρους ποιῆσαι· ὁ δὲ διάβολος εἰς τοσαύτην
ἐσπούδασε καταγαγεῖν εὐτέλειαν τοὺς πειθομένους, ὡς καὶ τῶν ἀναισθήτων ἀναισθητο-
τέρους ἐργάσασθαι. διὸ δή φησιν ὁ προφήτης, ἐταπεινώθη ἀνήρ. ἤρκει μὲν καὶ αὐτὴ ἡ κα-
τηγορεία τὸν νοῦν ἔχοντα ἀπαγαγεῖν τοῦ νοσήματος· ἐπειδὴ δὲ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων οὐχ
οὕτω τὰς ἁμαρτίας, ὡς τὰς τιμωρίας δεδοίκασιν, ἐπήγαγε καὶ τὴν κόλασιν, λέγων·

15 Οὐ μὴ ἀνήσω αὐτοῖς. Οὐ συγχωρήσω, φησίν, οὐκ ἀφήσω, οὐ παρόψομαι,
ἀλλ' ἀπαιτήσω δίκας καὶ εὐθύνας τῶν πεπλημμελημένων.

10 Καὶ νῦν εἰσέλθετε εἰς τὰς πέτρας, καὶ κρύπτεσθε εἰς τὴν γῆν ἀπὸ προσ-
ώπου τοῦ φόβου Κυρίου. Κωμῳδήσας ἱκανῶς τὴν ἄνοιαν τῶν τὰ εἴδωλα
προσκυνούντων, καὶ ἀπὸ τοῦ τρόπου τῆς δημιουργίας δείξας κἀκείνων τὴν παραπλη-
20 ξίαν, καὶ τῶν εἰδώλων τὴν ἀσθένειαν, ἐπαγωνίζεται τῷ λόγῳ πάλιν, τῇ πείρᾳ τῶν
πραγμάτων ἐπιτρέπων τῶν εἰρημένων τὴν ἐξέτασιν, καί φησιν· ἤρκει μοι καὶ αὐτὸ τοῦτο
παρὰ ἀνθρώπων αὐτὰ ποιεῖσθαι, δεῖξαι τὴν ἄνοιαν τῶν ἀπατωμένων· ἐπειδὴ δὲ ὥσπερ
τῇ μέθῃ τῇ ἀσεβείᾳ κεκαρωμένοι πρὸς τὰ φανερὰ καὶ σαφῆ τῶν πραγμάτων πεπή-
ρωνται, τοιαῦτα καταλήψονται τὴν πόλιν κακά, ὡς καὶ τοὺς σφόδρα ἀναισθήτους δι-
25 δάξαι, πόση ἡ ἐκείνων ἀσθένεια, καὶ πόση ἡ τοῦ Θεοῦ δύναμις. διὰ δὴ τοῦτο πρὶν ἢ τὸν
πόλεμον εἰπεῖν, τὰ ἐξ αὐτοῦ συμβησόμενα λέγει, κελεύων εἰς πέτρας εἰσιέναι, καὶ
ὑπ' αὐτὴν καταδῦναι τὴν γῆν, οὐχ ἵνα τοῦτο ποιήσωσιν, ἀλλ' ἵνα ἐκ τούτων μάθω-
σιν, ὡς ἀφόρητός ἐστιν ἡ παρὰ τοῦ Θεοῦ τότε φερομένη ὀργή.

Κρύπτεσθε γάρ, φησιν, εἰς τὴν γῆν ἀπὸ προσώπου τοῦ φόβου Κυρίου, καὶ ἀπὸ τῆς
30 δόξης τῆς ἰσχύος αὐτοῦ, ὅταν ἀναστῇ θραῦσαι τὴν γῆν. Οὐκ εἶπεν ἁπλῶς, ἀ-
πὸ τῆς ἰσχύος αὐτοῦ, ἀλλ' ἀπὸ τῆς δόξης τῆς ἰσχύος. τοιαῦτα γὰρ αὐτοῦ τὰ κατορθώμα-
τα, τοιαῦτα τὰ τρόπαια, πολλὴν ἔχοντα τὴν περιφάνειαν καὶ τὴν λαμπρότητα. ἐνταῦ-
θά μοι δοκεῖ τὴν νίκην τὴν ἐπὶ τοῦ Ἐζεκίου σημαίνειν, γῆν τὸ πλῆθος τῶν ἀνθρώ-
πων καλῶν, καὶ θραῦσιν τὴν κατάπληξιν, ἀνάστασιν δὲ αὐτοῦ τὴν ἐπὶ τὴν ἀντίληψιν ἔ-
35 ξοδον· ἐπεὶ καὶ ὁ Δαβὶδ οὕτω φησίν, ἀναστήτω ὁ Θεός, κἀκείνων τὴν γῆν, ἀπὸ τῶν ἀνθρω-
πίνων πραγμάτων καὶ σχημάτων τοῦ Θεοῦ τὰς ἐνεργείας χαρακτηρίζων.

11 Οἱ γὰρ ὀφθαλμοὶ Κυρίου ὑψηλοί, ὁ δὲ ἄνθρωπος ταπεινός.

Εἶτα ἵνα μηδεὶς τῶν ἀκουόντων τότε ἀπιστῇ τοῖς λεγομένοις (πολλοῖς γὰρ παρ' ἐλπί-
δας τὸ συμβησόμενον, καὶ προσδοκίας ἁπάσης ἀνώτερον) κατέφυγεν ἐπὶ τὴν δύνα-
40 μιν τοῦ ποιοῦντος, καὶ τὴν εὐτέλειαν τῶν πασχόντων. οὔτε γὰρ Θεοῦ, φησίν, ὑψηλότερόν τί
ἐστιν, οὔτε ἀνθρώπων εὐτελέστερον. μὴ τοίνυν ἀπόρει, εἰ ὁ μέγας οὗτος καὶ ἰσχυρὸς οὕτως
εὐτελεῖς ἀθρόον οὕτω ταπεινῶσαι δυνήσεται. καὶ καλῶς εἶπεν, οἱ ὀφθαλμοὶ Κυρίου ὑ-
ψηλοί. οὐκ εἶπεν ἡ δύναμις, ἀλλ' οἱ ὀφθαλμοὶ Κυρίου, ὡς ἀρχούσης καὶ τῆς ὄψε-

Ψαλμ. ργ. γ. Ὠσηὲ ια. ι.

ὡς μόνης ἅπαντα τὰ ἐναντιούμενα καθελεῖν· ὅπερ καὶ ὁ Δαβὶδ ἑτέρωθι ἔλεγεν, Ὁ ἐπιβλέπων ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ ποιῶν αὐτὴν τρέμειν· καὶ ἕτερος πάλιν προφήτης, Ἐπιβλέψομαι πρὸς αὐτήν, καὶ δυνήσομαι αὐτόν.

χ. αὐτῷ. ἄλ. αὐτῇ.

Καὶ ταπεινωθήσεται τὸ ὕψος τῶν ἀνθρώπων, καὶ ὑψωθήσεται Κύριος μόνος ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ. Τῆς γὰρ παραδόξου γενομένης νίκης, καὶ τῶν λαμπρῶν καὶ θαυμαστῶν τροπαίων ἐκείνων, καὶ δαίμονες ἠλέγχθησαν καὶ εἴδωλα ἠτιμώθη, καὶ ψευδοπροφῆται ἐπεστομίσθησαν, καὶ τῶν βαρβάρων ἡ τυραννὶς κατελύθη, καὶ πᾶν τὸ τῷ Θεῷ στόμα ἐναντιούμενον ἐνεφράγη. Διὰ τοῦτό φησιν, ὑψωθήσεται Κύριος μόνος. οὐδεὶς ἔσται λοιπὸν ὁ ἀντερῶν, οὐδὲ ἀμφιβάλλων περὶ τῆς τοῦ Θεοῦ δυνάμεως, τῆς τῶν πραγμάτων ἀποδείξεως οὕτω σαφεστάτης γεγενημένης. τὸ μὲν γὰρ τῆς φύσεως ὕψος ἔχει διηνεκές, οὐδέποτε ἀρξάμενον, ἀλλὰ ἀεὶ ὄν· ὑψοῦσθαι δὲ λέγεται ἐν τῇ διανοίᾳ τῶν ἀνθρώπων, ὅταν οἱ ἀντιλέγοντες καὶ ἐναντιούμενοι ἀπ' αὐτῆς τῶν πραγμάτων πεισθέντες τῆς ἀποδείξεως ὑποκύψωσι, καὶ τὴν προσήκουσαν ἀνενέγκωσιν εὐφημίαν.

12 Ἡμέρα γὰρ Κυρίου σαβαὼθ παραγίνεται ἐπὶ πάντα ὑβριστὴν καὶ ὑπερήφανον, καὶ ἐπὶ πάντα ὑψηλὸν καὶ μετέωρον, καὶ ταπεινωθήσονται· 13 Καὶ ἐπὶ πᾶσαν κέδρον τοῦ Λιβάνου τῶν ὑψηλῶν καὶ μετεώρων, καὶ ἐπὶ πᾶν δένδρον Λιβάνου βασάν, 14 Καὶ ἐπὶ πᾶν ὄρος ὑψηλόν, καὶ ἐπὶ πᾶν τεῖχος ὑψηλόν, 15 Καὶ ἐπὶ πάντα πύργον ὑψηλόν· 16 Καὶ ἐπὶ πᾶν πλοῖον θαλάσσης, καὶ ἐπὶ πᾶσαν θέαν κάλλους πλοίων.

χ. βουνόν

17 Καὶ ταπεινωθήσεται τὸ ὕψος τῶν ἀνθρώπων, καὶ ὑψωθήσεται Κύριος μόνος ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ. Τεῖχος ἐνταῦθα καὶ κέδρον καὶ βουνὸν καὶ δρῦν, τοὺς δυνάστας ἀνθρώπους φησί, τῷ ὕψει τῶν δένδρων τούτων μεταφορικῶς τὴν δυναστείαν αὐτῶν ἐνδεικνύμενος, καὶ πλοῦτον· καὶ θέαν κάλλους πλοίων λέγων, τοὺς εὐπορωτέρους αὐτῶν αἰνίττεται. ὃ δὲ βούλεται τοῦτο εἰπεῖν, αὐτό ἐστιν· ὅτι πᾶς ἰσχυρός, πᾶς δυνάστης, πᾶς στρατηγός, πᾶς περιβεβλημένος πλοῦτον, πᾶσα, ὡς εἰπεῖν, τῶν ἀνθρώπων ἡ εὐπρέπεια καὶ ἰσχὺς τότε οἰχήσεται καὶ διαλυθήσεται· καὶ οὐδὲν αὐτοῦ προστήσεται πρὸς τὸ διαφυγεῖν τοῦ Θεοῦ τὴν ὀργήν, οὐκ ἰσχὺς σώματος, οὐκ ἐμπειρία πολέμου, οὐ χρημάτων περιουσία, οὐ δυναστείας περιβολή, οὐ στρατοπέδου πλῆθος, οὐκ ἄλλο τῶν τοιούτων οὐδέν. κέδρους δὲ Λιβάνου διὰ τοῦτό φησι, διὰ τὸ αὐτόθι τοῦτο μάλιστα φύεσθαι τὸ δένδρον, ἢ διὰ τὸ πλησίον τὰ πράγματα γίνεσθαι· θέαν δὲ κάλλους πλοίων, τὴν εὐπρέπειαν τῶν στρατηγῶν, τὴν ἀπὸ πλούτου καὶ ὅπλων καὶ δορυφόρων κεκαλλωπισμένων. δοκεῖ δέ μοι καὶ τὴν διὰ μακροῦ γενομένην ἀποδημίαν τῶν βαρβάρων αἰνίττεσθαι.

ἴσ. μεταφορικῶς

18 Καὶ τὰ χειροποίητα πάντα κατακρύψουσιν, 19 Εἰσενέγκαντες εἰς τὰ σπήλαια, καὶ εἰς τὰς σχισμὰς τῶν πετρῶν, καὶ εἰς τὰς τρώγλας τῆς γῆς, ἀπὸ προσώπου τοῦ φόβου Κυρίου, καὶ ἀπὸ τῆς δόξης τῆς ἰσχύος αὐτοῦ, ὅταν ἀναστῇ θραῦσαι τὴν γῆν.

Τοσοῦτον γὰρ ἀφέξουσιν αὐτῶν, φησιν, οἱ θεοὶ παρέχειν τινὰ συμμαχίαν, ὅτι τῆς παρὰ τῶν ἀνθρώπων δεήσονται βοηθείας, καὶ τόπων ἀσφαλείας, ὥστε μὴ ἁλῶναι, ἀπὸ προσώπου τοῦ φόβου Κυρίου, καὶ ἀπὸ τῆς δόξης τῆς ἰσχύος αὐτοῦ, ὅταν ἀναστῇ θραῦσαι τὴν γῆν. ἵνα γὰρ μή τις τῇ τῶν βαρβάρων ἐφόδῳ ταῦτα λογίζηται, μηδὲ τῆς ἰσχύος τῆς ἐκείνων εἶναι νομίζῃ τὸν φόβον, ἀνάγει τὸν λόγον ἐπὶ τὸν τῶν ὅλων Θεὸν λέγων, ὅτι αὐτὸς τοῦ πολέμου στρατηγεῖ τούτου, καὶ ἡ παρ' ἐκείνου δύναμις ἐν τοσούτῳ κινδύνῳ τῶν ἤδη πεπλημμεληκότων. 20 Τῇ γὰρ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἐκβαλεῖ ἄνθρωπος τὰ βδελύγματα αὐτοῦ, τὰ ἀργυρᾶ καὶ τὰ χρυσᾶ, ἃ ἐποίησαν ἑαυτοῖς εἰς τὸ προσκυνεῖν τοῖς ματαίοις αὐτῶν καὶ ταῖς νυκτερίσι, 21 Τοῦ εἰσελθεῖν εἰς τὰς στερεὰς πέτρας καὶ εἰς τὰς σχισμὰς τῶν πετρῶν

τρῶν ἀπὸ προσώπου τοῦ φόβου Κυρίου, καὶ ἀπὸ τῆς δόξης τῆς ἰσχύος αὐτοῦ, ὅταν ἀναστῇ θραῦσαι
τὴν γῆν. Ἱκανῶς αὐτοὺς ἐκωμῴδησε, δεικνὺς μετὰ τῶν θεῶν κρυπτομένους καὶ εἰς τὴν γῆν
καταδυομένους, καὶ οὔτε τὴν πολυτέλειαν τῆς ὕλης ἀρκέσαι τι δυναμένην πρὸς τὴν
ἐπικειμένην συμφοράν. νυκτερίδας δὲ ἐκάλεσε τὰ εἴδωλα, ἢ διὰ τὴν ἀσθένειαν, ἢ διὰ
5 τὸ τῆς πλάνης ἐσκοτισμένον, καὶ τὸ πάντα λάθρα παρὰ τῶν δαιμόνων πεπρᾶχθαι. ὥσπερ
γὰρ ταῖς νυκτερίσιν, ὁ μὲν ἥλιος πολέμιον, καὶ τὸ φῶς, ἡ δὲ νὺξ καὶ τὸ σκότος φίλον· οὕτω καὶ
τοῖς δαίμοσι, καὶ τοῖς ὑπ᾽ ἐκείνων πλανωμένοις, ἡ πονηρία μὲν, καὶ τὰ παράνομα ἅπαντα
συνήθη καὶ φίλα, ἐχθρὰ δὲ ἡ ἀρετὴ καὶ τὰ τοῦ φωτὸς ἔργα· καὶ λαμψάντων αὐτῶν εὐθέ-
ως σκοτίζονται, οὐ δεομένου τοῦ ἐν ἀρετῇ ζῶντος πόνου τινὸς καὶ καμάτου. ἀρκεῖ γὰρ φα-
10 νῆναι μόνον, καὶ πάντα καταλύσει ἐκεῖνα.

22 Παύσασθε ὑμεῖς ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου, οὗ ἐστιν ἀναπνοὴ ἐν μυκτῆρι αὐτοῦ, ὅτι ἐν τί-
νι ἐλογίσθη αὐτὸς οὗτος; Ἐνταῦθά μοι δοκεῖ τὸν Ἐζεκίαν αἰνίττεσθαι, ἐκ τοῦ δέους καὶ
τῆς πολλῆς ἀγωνίας πρὸς ἐσχάτας ὄντα ἀναπνοάς. ἐπεὶ οὖν ὥσπερ ἐν δικτύοις αὐτὸν
λαβόντες οἱ βάρβαροι, ἕτοιμον ἐνόμιζον θήραν ἔχειν, καὶ οὐδὲ πόνου δεῖσθαι εἰς τὴν
15 τῆς πόλεως ἅλωσιν, καὶ τὴν αἰχμαλωσίαν τὴν ἐκείνου, συνέβη τοὐναντίον τοῖς βαρ-
βάροις. διὰ τοῦτό φησι, παύσασθε ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου, οὗ ἐστιν ἀναπνοὴ ἐν μυκτῆρι αὐ-
τοῦ· ὅτι ἐν τίνι ἐλογίσθη αὐτὸς οὗτος; τουτέστιν ἐν οὐδενὶ ἐλογίσθη. καὶ γὰρ ὡς ἐξ ἐπιδρο-
μῆς πάντα ἤλπισαν ἀναιρήσεσθαι· ἐξέβη δὲ τοὐναντίον ἅπαν. καὶ ὁ μηδὲν εἶναι νομιζό-
μενος παρ᾽ ὑμῖν, ἀλλ᾽ εὐκαταγώνιστος, οὗτος λαμπρότερος πάντων φαίνεται τῆς παρὰ
20 τοῦ Θεοῦ ἀπολαύων ῥοπῆς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ γ.

1 Ἰδοὺ ὁ δεσπότης Κύριος σαβαὼθ ἀφελεῖ ἀπὸ τῆς Ἰουδαίας, καὶ ἀπὸ Ἱερουσαλὴμ (κεφ. γ.)
ἰσχύοντα καὶ ἰσχύουσαν. Καθάπερ ἰατρὸς ἄριστος, νῦν μὲν καίων, νῦν δὲ τέμνων,
25 νῦν δὲ πικρὰ διδοὺς φάρμακα, μεθοδεύει τῶν ἀρρωστούντων τὴν ὑγείαν· οὕτω δὲ καὶ ὁ φι-
λάνθρωπος Θεὸς, ποικίλαις καὶ διαφόροις τιμωρίαις τὸ διαρρέον καὶ ἀναπεπτωκὸς
τῶν Ἰουδαίων ἐπιστρέφων, νῦν μὲν τῇ τῶν βαρβάρων ἐφόδῳ φοβεῖ τοὺς ἀγνώμονας, νῦν
δὲ καὶ πρὸ τῆς ἐκείνων ἐπιθέσεως ἑτέραις αὐτοὺς ἀπειλαῖς καταστέλλει, τῇ ποικιλίᾳ τῶν
(ἴσ. αὐτοῖς) ἀπειλῶν ἀκμάζοντα διατηρῶν ἐν αὐτοῖς τὸν φόβον. νῦν γοῦν ἀσθένειαν αὐτοῖς ἀ-
30 πειλεῖ, καὶ λιμὸν, καὶ αὐχμὸν, οὐχὶ τῶν ἀναγκαίων, ἀλλὰ καὶ ἐκείνων τῶν οὐδὲν ἔλαττον τῶν
ἐπιτηδείων τὴν ἡμετέραν συνεχόντων ζωήν. οὐ γὰρ δὴ λιμὸς χαλεπὸν μόνον, ἀλλὰ καὶ
τὸ ἐν ἐρημίᾳ καθεστάναι τῶν κυβερνώντων τὰ πράγματα· ὃ καὶ τὴν εὐθηνίαν λιμοῦ
χαλεπωτέραν ἀποφαίνειν εἴωθε. τί γὰρ ὄφελος ἐκ πληγῶν ἅπαντα ἐπιτηρεῖν, ὅταν
ἐμφύλιοι τίκτωνται πόλεμοι, καὶ ἡ θάλασσα διεγείρηται, καὶ τῶν κυμάτων μαινομένων,
35 μήτε κυβερνήτης μήτε πρωρεὺς, μήτε ἄλλος τις ᾖ δυνάμενος διαθεῖναι τὸν τῶν πραγ-
μάτων χειμῶνα, καὶ καταστῆσαι γαλήνην; ὅταν δὲ μετὰ τούτων καὶ λιμὸς ᾖ, ἐννόησον τῶν
κακῶν τὴν ὑπερβολήν. ταῦτα οὖν ἅπαντα ἀπειλεῖ ὁ Θεὸς, καὶ πρῶτον τὸ πάντων
χαλεπώτερον. ἰδοὺ γάρ, φησιν, ὁ δεσπότης Κύριος σαβαώθ. τῇ λέξει ταύτῃ ἰδοὺ, συν-
εχῶς ὁ προφήτης κέχρηται, ὅταν πληροφορῆσαι τὸν ἀκροατὴν βούλωνται περὶ τῶν
40 λεγομένων. οὐκ ἐνταῦθα δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἄνωθεν, καὶ ἐξ ἀρχῆς ἐστιν ἰδεῖν, ὅτι τῆς σω-
ματικῆς ἀσθενείας αἱ ἁμαρτίαι προηγήσαντο πολλάκις, ὡς ἐπὶ τοῦ Κάϊν. ἐπειδὴ γὰρ
οὐ καλῶς ἐχρήσατο τῇ ἰσχύϊ, παρελύθη καλῶς· οὕτω καὶ ὁ ἐπὶ τῆς κολυμβήθρας. ὅτι
γὰρ ἡ πηγὴ τῆς παρέσεως τὰ ἁμαρτήματα ἦν, φησιν ὁ Χριστὸς, Ἴδε, ὑγιὴς γέγονας, μη- (Ιω. ε. ιδ.)

κέτι

α. Κορ. ια. λ.

κότι ἁμαρτάνε. καὶ ὁ Παῦλος δέ φησι, Διὰ τοῦτο ἐν ὑμῖν πολλοὶ ἀσθενεῖς, ἐπειδὴ ἡμάρτα-
νον οὐ καθαρῷ συνειδότι τῶν μυστηρίων μεταλαμβάνοντες· καὶ τὸν πεπορνευκότα δὲ ἀσθε-
νείᾳ σώματος παραδίδωσι, ταύτην ὑπὲρ ἁμαρτημάτων ἀπαιτῶν δίκην. οὐ μὴν παν-
ταχοῦ ἁμαρτημάτων ἐπιτίμιον τοῦτο, ἀλλ' ἔστιν ὅπου καὶ στεφάνων ὑπόθεσις τὸ πρᾶγ-
μα γίνεται, ὡς ἐπὶ τοῦ Λαζάρου καὶ τοῦ Ἰώβ. οὐκ ἀσθένειαι δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ λῶβαι ἕ- 5
τεραι σώματος ἐξ ἁμαρτημάτων ἐγίνοντο, ὡς ἡ λέπρα τοῦ Ὀζία διὰ τὴν ἀναισχυν-
τίαν τῆς γνώμης, ὡς ἡ χεὶρ τοῦ βασιλέως Ἱεροβοὰμ τὴν ξηρότητα ὑπομείνασα διὰ
τὴν ἀπόνοιαν αὐτοῦ καὶ ἀλαζονείαν. καὶ τοῦ Ζαχαρίου δὲ ἡ γλῶττα οὐχ ἑτέρωθεν ἐπαι-
δεύθη, ἀλλ' ἢ διὰ τὴν τῆς ψυχῆς ἁμαρτίαν. ἐπεὶ οὖν καὶ τοῖς Ἰουδαίοις εὐσωματεῖν καὶ
σφριγᾶν καὶ τούτοις κομᾶν τοῖς πλεονεκτήμασιν ἀπονοίας ὑπόθεσις ἐγίνετο, ὑπέσυ- 10
ρε τῆς ἀλαζονείας τὴν ῥίζαν, νουθετῶν αὐτοὺς καὶ βελτίους ποιῶν, καὶ μείζονα διδοὺς, ἢ ἀ-
φαιρούμενος ἐξ αὐτῶν. ποῖον γὰρ βλάβος, τὸ σῶμα ἀσθενεῖν, ὅταν ἐντεῦθεν παιδεύηται
ἡ ψυχή; εἶτα ἵνα μὴ νομίσωσι φύσεως ἀσθένειαν εἶναι τὸ γινόμενον, προανεφώνησεν αὐ-
τὰ ὁ προφήτης, καὶ οὐ μέχρι τῶν ἀνδρῶν ἔστησε τὴν ἀπειλὴν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τὸ γυναικεῖ-
ον γένος διεβίβασε τὴν τιμωρίαν. ἐπειδὴ καὶ ἑκατέρα ἡ φύσις διέφθαρτο, καὶ προϊὼν διὰ 15
τὴν ὑπερβολὴν τῆς ἀτοπίας καὶ πρὸς αὐτὰς ἀποτείνεται τὰς γυναῖκας, ἐγκαλῶν αὐ-
ταῖς ἐγκλήματα, ἃ τὴν πόλιν αὐτὴν ἐκ βάθρων ἀνέτρεπον. διὰ δὴ τοῦτο καὶ αὐτὰς
τῷ λιμῷ περιβάλλει. καὶ γὰρ λοιμὸν αἰνίττεσθαί μοι δοκεῖ, λέγων, ἀφελῶ ἰσχύοντα καὶ
ἰσχύουσαν, ἢ ἄλλην τινὰ σωματικὴν ἀσθένειαν οὐδὲ ἰατρῶν εἴκουσαν τέχναις. τοιαῦται
γὰρ αἱ τοῦ Θεοῦ πληγαί. 20

Ἰσχὺν ἄρτου καὶ ἰσχὺν ὕδατος. Χαλεπωτάτη ἡ τιμωρία, ὅταν μὴ αὐτὴν
ἀναιρῇ τὴν οὐσίαν, ἀλλὰ τὴν ἐξ αὐτῆς ἐγινομένην δύναμιν, ὥστε καὶ τῇ ὄψει κολάζεσθαι
μηδέποτε ἐμπιπλαμένους, καὶ αὐτόθεν συνορᾶν, ὅτι θεήλατος ἡ ὀργή.

2 Γίγαντα καὶ ἰσχύοντα. Γίγαντα ἀεὶ ἡ γραφὴ τὸν ἰσχυρὸν λέγειν εἴωθεν, ἢ
τὸν ὑπερέχοντα τῶν πολλῶν τῇ τῶν μελῶν ἀναλογίᾳ. καὶ γὰρ ἐν τῇ κτίσει ὅταν λέγῃ, 25
οὗτοι ἦσαν οἱ γίγαντες οἱ ἄνθρωποι οἱ ὀνομαστοὶ, οὐκ ἄλλο τι γένος γεγενῆσθαι διηγουμένη
ταῦτά φησιν, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἰσχυροὺς καὶ εὐρρώστους καὶ σφριγῶντας ἡμῖν αἰνίττεται. Καὶ
ἄνθρωπον πολεμιστὴν, καὶ δικαστήν. Ἀφόρητος ἡ τιμωρία καὶ ἐσχάτης ἀπωλείας ἀπό-
δειξις τὰ εἰρημένα, καὶ τῶν τειχῶν ἑστώτων καὶ τῶν πύργων, αὔτανδρον τοῖς πολεμίοις τὴν πόλιν πα-
ραδιδόναι δύναιτ' ἄν. ἀσφάλεια γὰρ πόλεων οὐκ ἐν λίθοις καὶ ξύλοις καὶ περιβόλοις, 30
ἀλλ' ἐν τῇ συνέσει τῶν τὴν πόλιν οἰκούντων. οἳ τοίνυν μὲν ἂν ὦσι, καὶ πολεμίων ὄντων, ἀσ-
φαλέστερον ἁπάντων αὐτὴν τειχίζουσιν· ὅταν δὲ ἀπῶσι, καὶ μηδενὸς ἐνοχλοῦντος τῆς
πολιορκουμένης ἀθλιωτέραν αὐτὴν ἀποφαίνουσιν. ὥστε κἀκείνους, καὶ τοὺς ἀκούοντας ἅ-
παντας οὐ μικρὸν φιλοσοφίας δόγμα διὰ τούτων ὁ προφήτης ἐπαίδευσε, πείθων μη-
δέποτε μεγέθει πόλεως θαρρεῖν, μηδὲ τάφροις καὶ μηχανήμασιν, ἀλλ' ἀνδρῶν ἐπιει- 35
κῶν ἀρετῇ. φοβῶν τοίνυν αὐτοὺς, φησιν, ὅτι ἐρημώσει τῆς ἀσφαλείας αὐτὴν, οὐ τοὺς
πολεμεῖν εἰδότας ἀναρπάζων μόνον, ἀλλὰ καὶ τοὺς δικάζειν ἐπισταμένους, οἳ τῶν πο-
λεμούντων οὐκ ἔλαττον συντελοῦσι ταῖς πόλεσιν, εἰρήνην τε αὖ διατιθέντες, καὶ πο-
λεμίους πολλάκις ἐπιόντας ἀποκρουόμενοι. ἐπειδὴ γὰρ οὗτοι συνεχῶς ἀπὸ τῆς τῶν ἁμαρ-
τημάτων φύονται ῥίζης, δυνατὸν τοὺς τῶν νόμων φύλακας, καὶ τοῦ δικαίου μετ' ἀκριβείας 40
προϊσταμένους, τὰ πλείονα τῶν ἁμαρτημάτων ἀναστέλλοντας ἀναιρεῖν, καὶ τοῦ πολέμου τὴν
ὑπόθεσιν. τίνος οὖν ἕνεκεν ὁ Θεὸς αὐτοὺς ἀναρπᾷ; ἐπειδὴ πρόσοδον αὐτοῖς οὐκ εἰς δέον
ἐκέχρηντο. ὥσπερ γὰρ τὰ σωτήρια αὐτοῦ διδάγματα πολλὴν ἔφερον τοῖς ἀκροωμένοις

τὴν ὠφέλειαν, ἐπεὶ δὲ τῶν Ἰουδαίων δημηγορίαν ἀσάφεια τὰ λεγόμενα ἔκρυπτεν, ἐπειδὴ μὴ προσεῖχον τοῖς λεγομένοις· οὕτω δὴ καὶ τὰ δῶρα αὐτοῦ τὰ μεγάλα ταῦτα, καὶ σωτηρίαν ἡμῖν πολλὴν κομίζοντα ἐκ μέσου πολλάκις ἀναιρεῖ, ὅταν οἱ λαμβάνοντες μηδὲν ἀπ᾽ αὐτῶν βουληθῶσι καρπώσασθαι.

5 Καὶ προφήτην καὶ στοχαστήν.

Οὐ μικρὸν δὲ ὀργῆς εἶδος καὶ τὸ τὰς προφητείας ἐπιλιπεῖν. ὅτε γοῦν τὸν τῶν Ἰουδαίων δῆμον διὰ τὰ ἁμαρτήματα τῶν τοῦ Ἠλὶ παίδων ὁ Θεὸς ἀπεστράφη, καὶ τὴν πολλὴν τοῦ πλήθους κακίαν, ἐπέλιπεν ἡ προφητεία. ῥῆμα γὰρ τίμιον, φησιν, ἦν, καὶ οὐκ ἦν ὅρασις διαστέλλουσα. τίμιον, τουτέστι, σπάνιον. καὶ ἐπὶ τοῦ Ὀζία τὸ αὐτὸ τοῦτο γέγονεν. οὐ 10 γὰρ μικρὰ καὶ ἐντεῦθεν ἐκαρποῦντο, εἴγε ἐβούλοντο. τὸ γὰρ μανθάνειν τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ, καὶ πρὸς τὰ μέλλοντα παρασκευάζεσθαι δεινά, καὶ ὑπὲρ τῶν ἀδήλων πυνθάνεσθαι, καὶ πότε μὲν ἐπιθέσθαι δεῖ πολεμίοις, πότε δὲ ἡσυχάζειν, καὶ πῶς ἅπαντα τὰ λυπηρὰ διακρούεσθαι δέοι, πολλὴν ἔφερεν αὐτοῖς σωτηρίας εὐκολίαν. ἀλλ᾽ ἐπειδὴ μανθάνοντες οὐκ ἐποίουν, διὰ τοῦτο καὶ τὸ μανθάνειν αὐτῶν ἀφεῖλεν, ὃ πολλῆς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας 15 δεῖγμα ἦν, τὸ καὶ προειδότα τὰ μέλλοντα, καὶ ὡς οὐ χρήσονται εἰς δέον ταῖς παρ᾽ αὐτοῦ δωρεαῖς, τὰ γοῦν παρ᾽ αὐτοῦ ἅπαντα παρέχειν. μετὰ δὲ τοῦ προφήτου, καὶ στοχαστὴν φησιν ἀναιρεῖν. ἐνταῦθά μοι δοκεῖ λέγειν στοχαστήν, τὸν ἀπὸ συνέσεως πολλῆς τῶν μελλόντων "στοχάζεσθαι, καὶ ἀπ᾽ αὐτῆς τῶν πραγμάτων τῆς πείρας. ἕτερον μὲν γὰρ στοχασμός, καὶ προφητεία ἄλλο. ὁ μὲν γὰρ πνεύματι θείῳ φθέγγεται, οὐδὲν οἴκοθεν εἰσφέρων· ὁ δὲ 20 τὰς ἀφορμὰς ἀπὸ τῶν ἤδη γεγενημένων λαμβάνων, καὶ τὴν οἰκείαν σύνεσιν διεγείρων, πολλὰ τῶν μελλόντων προορᾷ, ὡς εἰκὸς ἄνθρωπον ὄντα συνετὸν προϊδεῖν. ἀλλὰ πολὺ τὸ μέσον τούτου κἀκείνου, καὶ τοσοῦτον, ὅσον συνέσεως ἀνθρωπίνης καὶ θείας χάριτος τὸ διάφορον. ἵνα δὲ καὶ ἐπὶ ὑποδείγματος τὸν λόγον ποιήσω φανερόν, ἐννοήσωμεν τὸν Σολομῶντα καὶ τὸν Ἐλισσαῖον. ἀμφότεροι γὰρ κεκρυμμένα πράγματα εἰς μέσον 25 ἤγαγον, καὶ κεκρυμμένα ἀνεκάλυψαν· ἀμφότεροι δὲ οὐ τῇ αὐτῇ δυνάμει. ἀλλ᾽ ὁ μὲν ἀπὸ συνέσεως ἀνθρωπίνης παρὰ τῆς φύσεως λαβὼν ἀφορμὰς ἐπὶ τῶν πόρνων γυναικῶν ἐκείνων· ὁ δὲ λογισμῷ μὲν οὐδενὶ χρησάμενος (ποῖος γὰρ λογισμὸς ἀνακαλύψαι δυνατὸς ἦν τοῦ Γιεζῆ τὴν κλοπήν;) θείᾳ δὲ χάριτι τὰ πόρρωθεν γεγενημένα προειδώς.

Ἴσ. στοχαζόμενον, ἢ στοχάζεσθαι δυνάμενον,

Καὶ πρεσβύτερον καὶ πεντηκόνταρχον.

30 Μετὰ δὴ τούτων καὶ πρεσβύτερον καὶ πεντηκόνταρχόν φησιν ἀναιρεῖν, πρεσβύτερον οὐχ ἁπλῶς γεγηρακότα λέγων, ἀλλὰ τὸν μετὰ τῆς πολιᾶς τὴν προσήκουσαν τῇ πολιᾷ διατηροῦντα σύνεσιν. καὶ πεντηκόνταρχον δὲ ὅταν λέγῃ, οὐχ ἕνα τινὰ πεντηκόνταρχόν φησιν, ἀλλὰ τῷ ὀνόματι τούτῳ τοὺς ἄρχοντας πάντας αἰνίττεται. οὐδὲν γάρ, οὐδὲν ἀναρχίας χαλεπώτερον, ὥσπερ οὐδὲ πλοίου τι σφαλερώτερον γένοιτ᾽ ἂν κυβερνήτην οὐκ 35 ἔχοντος. καὶ οὐδὲ ἐνταῦθα ἵσταται, ἀλλὰ καὶ ἑτέραν μεγάλην ἀσφάλειαν ἀναιρήσειν ἀπειλεῖ, τοὺς τὰ ἄριστα βουλεύειν εἰδότας, οἳ τῶν ὅπλων οὐκ ἐλάττονα εἰσφέρουσιν εὐεργεσίαν ταῖς πόλεσιν. Ἀφελῶ γάρ, φησι, καὶ θαυμαστὸν σύμβουλον, καὶ σοφὸν ἀρχιτέκτονα· Οὐχὶ τὸν οἰκοδόμον λέγων, ἀλλὰ τὸν πραγμάτων ἔμπειρον, καὶ πολλὰ ἐπιστάμενον, καὶ μετὰ συνέσεως ἅπαντα τὰ τῆς πόλεως διατιθέναι πράγματα 40 εἰδότα. καὶ μετὰ τούτων, Καὶ συνετὸν ἀκροατήν. Ἂν γὰρ τοῦτο ἀπῇ, κἂν τἆλλα ἅπαντα παρῇ, πλέον οὐδέν ἐστι ταῖς πόλεσι. κἂν προφῆται ὦσι, κἂν σύμβουλοι, κἂν δυνάσται, ὁ δὲ ἀκουσόμενος μηδεὶς ᾖ, πάντα εἰκῇ καὶ μάτην. ἐμοὶ δοκεῖ ἐνταῦθα τὸ ἀφελῶ λέγειν, τὸ ἐάσω καὶ ἀφήσω, ὥσπερ ὁ Παῦλός φησι·

παρέδωκεν

παρέδωκεν αὐτοὺς εἰς ἀδόκιμον νοῦν, οὐ τοῦτο δεικνὺς, ὅτι ἐνέβαλεν εἰς ἄνοιαν, ἀλλ' ὅ-
τι ἀφῆκε καὶ εἴασιν ἀνοήτους ὄντας.

3 Καὶ ἐπιστήσω νεανίσκους ἄρχοντας αὐτῶν. Τοῦτο ἀναρχίας χεῖρον καὶ πολ-
λῷ χαλεπώτερον. ὁ μὲν γὰρ οὐκ ἔχων ἄρχοντα, ἀπεστέρηται τοῦ χειραγωγοῦντος· ὁ
δὲ πονηρὸν ἔχων, τὸν ἐμβάλλοντα εἰς κρημνοὺς ἔχει. νεανίσκους δὲ ἐνταῦθα, οὐχὶ ἁπλῶς
τὴν ἡλικίαν διαβάλλων ἔφησεν, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ πλεονάζοντος τὴν ἄνοιαν αὐτῶν ἐπι-
δείκνυται. ἔστι γὰρ καὶ νέους εἶναι συνετοὺς, καὶ γεγηρακότας ἀνοίᾳ συζῆν. ἀλλ' ἐπειδὴ τοῦ-
το μὲν σπανιάκις συμβαίνειν εἴωθε, τὸ δὲ πλεονάζον τοὐναντίον ἐστὶν, ἐξ ἐκείνου ἀνοή-
τους ὠνόμασεν. ἐπεὶ καὶ Τιμόθεος νέος ὢν, καὶ μυρίων γεγηρακότων σοφώτερος τὰς ἐκ-
κλησίας διώρθωσε· καὶ Σολομὼν ἡνίκα μὲν δωδεκαέτης ἦν, τῷ Θεῷ διελέγετο, καὶ πολ-
λῆς ἀπήλαυε παῤῥησίας, καὶ ἀνεκηρύττετο καὶ ἐστεφανοῦτο, καὶ θέατρον ἀπὸ τῶν βαρβάρων
τῆς αὐτοῦ σοφίας ἐκάθιζε. καὶ οὐκ ἄνδρες μόνον, ἀλλὰ ἤδη καὶ γυναῖκες, πόῤῥωθεν ἐ-
πιοῦσαι, ταύτην μόνην τῆς ἀποδημίας τὴν ὑπόθεσιν εἶχον τὸ μαθεῖν τι καὶ ἀκοῦ-
σαι παρὰ τῆς ἐκείνου φωνῆς. ἐπειδὴ δὲ εἰς γῆρας ἦλθε, πολλῷ τῆς ἀρετῆς καθυφῆκε.
καὶ ὁ τούτου δὲ πατὴρ ὁ μακάριος Δαβὶδ, τὴν χαλεπὴν ἁμαρτίαν ἐκείνην, οὐχ ἡνίκα
παῖς καὶ μειράκιον ἦν, ἀλλ' ἡνίκα τὴν ἡλικίαν ὑπερέβη ταύτην, τότε ἥμαρτεν. ὅτε δὲ
παιδίον μικρὸν ἐτύγχανεν ὂν, καὶ τρόπαιον ἀνέστησε θαυμαστὸν, καὶ τὸν βάρβαρον κατή-
νεγκε, καὶ πᾶσαν ἐπεδείξατο φιλοσοφίαν, καὶ οὐδὲν ἡ νεότης αὐτῷ πρὸς τὰ κατορθώματα
ταῦτα κώλυμα γέγονε. καὶ τὸν Ἱερεμίαν δὲ τὴν ἀπὸ τῆς ἡλικίας προβαλλόμενον πα-
ραίτησιν οὐκ ἀπεδέξατο ὁ Θεὸς, ἀλλ' ἐξήγαγεν ἐπὶ τὸν τῶν Ἰουδαίων δῆμον, οὐδὲν ἐν-
τεῦθεν αὐτὸν κωλύεσθαι λέγων, εἰ τὰ τῆς διανοίας ἐῤῥωμένα εἴη. ταύτην ἄγων τὴν
ἡλικίαν, μᾶλλον δὲ καὶ ταύτης ἐλάττονα πολλῷ, τοὺς πρεσβυτέρους ἔκρινεν ὁ Δανιήλ· καὶ
Ἰωσίας δὲ οὐδὲ δέκα ἔτη γεγονὼς ὅλα, ἐπὶ τὸν τῆς βασιλείας ἀνέβη θρόνον· καὶ τότε μὲν
εὐδοκίμει, μετὰ δὲ ταῦτα κατολιγωρήσας μικρὸν, ἐλυμήνατο τὴν τῆς ψυχῆς ἀρετήν. τί
δὲ ὁ Ἰωσήφ; οὐχὶ νέος ὢν, καὶ σφόδρα νέος, τὸν χαλεπὸν ἐκεῖνον ἀνείλετο πόλεμον, οὐχὶ πρὸς
ἀνθρώπους, ἀλλὰ πρὸς αὐτὴν τῆς φύσεως τὴν τυραννίδα μαχόμενος, καὶ ἐκ μέσου κα-
μίνου καὶ φλογὸς πολὺ τῆς Περσικῆς χαλεπωτέρας ἐξεπήδησεν ἀσινὴς, τῶν τριῶν παί-
δων οὐκ ἔλαττον ἀβλαβὴς διαμείνας; ὥσπερ γὰρ ἐκεῖνοι τὰ σώματα μετ' αὐτῶν τῶν
τριχῶν ἀκέραια τότε ἐξαγαγόντες ἔδειξαν, ὡς ἀπὸ πηγῆς μᾶλλον ἢ καμίνου ἐξιόντες· οὕ-
τω δὴ καὶ οὗτος τῶν ἐν ἀγῶνι τῆς Αἰγυπτίας χειρῶν ἀπαλλαγεὶς, ἐξῄει, μήτε ἀπὸ τῆς ἁ-
φῆς, μήτε ἀπὸ τῶν ῥημάτων, μήτε ἀπὸ τῆς ὄψεως, μήτε ἀπὸ τῶν ἱματίων, μήτε ἀπὸ τῶν
μύρων, ἃ κλήματίδος καὶ πίσσης χαλεπωτέραν ἀνῆπτε τῆς ἐπιθυμίας τὴν φλόγα, μή-
τε ἀπ' αὐτῆς τῆς ἡλικίας παθών τι τοιοῦτον, οἷον εἰκὸς ἦν ἄνθρωπον ὄντα παθεῖν. καὶ αὐτοὶ
δὲ οἱ παῖδες οἱ τρεῖς οὗτοι ἐν αὐτῷ τῆς ἡλικίας ὄντες τῷ ἄνθει, καὶ γαστρὸς ἐκράτησαν, καὶ
θανάτου φόβον ἐπάτησαν, καὶ στρατοπέδου τοσούτου, καὶ βασιλέως αὐτῆς τῆς καμίνου σφο-
δρότερον ἀφιέντος θυμὸν περιεγένοντο, καὶ οὐδὲν αὐτοὺς κατέπληξεν, ἀλλ' ἔμειναν διηνε-
κῶς ἀδούλωτον τὸ φρόνημα ἔχοντες. οὐ τοίνυν τὴν ἡλικίαν διαβάλλων ταύτην φη- ἰσ.πῦπ
α.Τιμ.γ.ς. σίν· ἐπεὶ καὶ ὁ Παῦλος, ὅταν λέγῃ, Μὴ νεόφυτον, ἵνα μὴ τυφωθεὶς εἰς κρίμα ἐμπέσῃ
τοῦ διαβόλου, οὐ τὸν νέον τὴν ἡλικίαν φησὶν, ἀλλὰ τὸν νεωστὶ φυτευθέντα, τουτέστι κατη-
α.Κορ.γ.ς. χηθέντα. φυτεῦσαι γὰρ τὸ κατηχῆσαί φησι καὶ διδάξαι, ὥσπερ ὅταν λέγῃ· Ἐγὼ ἐφύ-
τευσα, Ἀπολλῶς ἐπότισε. καὶ Χριστὸς φυτείαν τὸ τοιοῦτο καλεῖ λέγων· Πᾶσα φυτεία,
ἣν οὐκ ἐφύτευσεν ὁ πατήρ μου ὁ οὐράνιος, ἐκριζωθήσεται. ἐπεὶ εἰ νεόφυτον τὸν νέον ἔ-
λεγεν, οὐκ ἂν Τιμόθεον σφόδρα νέον ὄντα, καὶ οὕτω νέον, ὡς λέγειν, μηδείς σου τῆς νεότη-

τος

τοὺς καταφρονεῖν, πρὸς τοσοῦτον ὄγκον ἀρχῆς ἀνήγαγον αὐτοὺς, καὶ τοσαύτας φέρειν ἐπιτρέπειν ἐκκλησίας. Καὶ ἐμπαῖκται κυριεύσουσιν αὐτῶν. Ὁρᾷς ὡς οὐ τὴν ἡλικίαν διαβάλλει ἁπλῶς, ἀλλὰ τὴν διεφθαρμένην γνώμην. τῇ γὰρ ἐπαγωγῇ τοῦτο σαφέστερον ἐποίησεν. ἐμπαίκτας δὲ ἐνταῦθά φησι τοὺς ἀπατεῶνας, τοὺς εἴρωνας, τοὺς
5 κόλακας, τοὺς διὰ τῆς τῶν ῥημάτων χάριτος προπίνοντας αὐτοὺς τῷ διαβόλῳ.

4 Καὶ συμπεσεῖται ὁ λαὸς, ἄνθρωπος πρὸς ἄνθρωπον, καὶ ἄνθρωπος πρὸς τὸν πλησίον αὐτοῦ. Ὥσπερ γὰρ τῶν τὰς οἰκοδομὰς συνεχόντων ξύλων διαφθαρέντων, ἢ καὶ ἀναιρεθέντων, τοὺς τοίχους ἀνάγκη συῤῥήγνυσθαι, οὐδενὸς ὄντος τοῦ κατέχοντος· οὕτω καὶ τούτων τῶν ἔμπροσθεν εἰρημένων ἀναιρεθέντων, ἀρχόντων, συμβούλων, δικαστῶν, προ-
10 φητῶν, οὐδὲν τὸ κωλῦον ἦν τὸν δῆμον ἑαυτῷ συῤῥαγῆναι, καὶ πολλὴν γενέσθαι τὴν σύγχυσιν. Προσκόψει τὸ παιδάριον πρὸς τὸν πρεσβύτην, καὶ ὁ ἄτιμος πρὸς τὸν ἔντιμον.

Ἐναντιώσεταί, φησιν, ὁ νέος τῷ γεγηρακότι, ὑπερόψεται, καταφρονήσει. ταῦτα καὶ περὶ τῆς τῶν πολεμίων ἐφόδου, πολέμου παντὸς ἦν χαλεπώτερα. ὅταν γὰρ ἀτιμάζηται μὲν γῆρας παρὰ νεότητος, οἱ δὲ εὐτελεῖς καὶ ἀπεῤῥιμμένοι τοὺς πρότερον αἰδεσίμους
15 καταπατῶσιν, οὐδενὸς ἔλαττον κλυδωνιζομένης ἡ τοιαύτη διακείσεται πόλις.

5 Ὅτι ἐπιλήψεται ἄνθρωπος τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ, ἢ τοῦ οἰκείου τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, λέγων· ἱμάτιον ἔχεις, ἀρχηγὸς ἡμῶν γενοῦ, καὶ τὸ βρῶμα τὸ ἐμὸν ὑπὸ σὲ ἔστω.

6 Καὶ ἀποκριθεὶς ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἐρεῖ, οὐκ ἔσομαι ἀρχηγός. οὐ γάρ ἐστιν ἐν τῷ οἴκῳ μου ἄρτος, οὐδὲ ἱμάτιον. Οὐκ ἔσομαι ἀρχηγὸς τοῦ λαοῦ τούτου.

20 Ἐνταῦθά μοι δοκεῖ, ἢ πολιορκίαν τινὰ χαλεπωτάτην αἰνίττεσθαι εἰς τὴν ἐσχάτην στενοχωρίαν αὐτοὺς κατενεγκοῦσαν, ἢ χωρὶς πολιορκίας λιμόν τινα ἀφόρητον, καὶ πολλὴν τῶν ἀναγκαίων ἀπορίαν. κέχρηται δὲ κοινῇ συνηθείᾳ. καὶ ὥσπερ πολλοί φασιν, εἰ συνέβη τὴν πόλιν ἅπασαν ὀβολοῦ πωλεῖσθαι, οὐκ ἂν ᾤμην αὐτὴν πρίασθαι, τὴν ἐσχάτην πενίαν ἐνδεικνύμενος· οὕτω καὶ ὁ προφήτης φησὶν, ὅτι εἰ ἱματίου ἑνὸς καὶ ἄρτου μόνου γέ-
25 νοιντ' ἂν αἱ ἀρχαὶ ὤνιαι, οὐδεὶς ἔσται ὁ ὠνούμενος. τοσαύτη ἀπορία ἔσται τῶν ἀναγκαίων.

7 Ὅτι ἀνεῖται Ἱερουσαλήμ· Τουτέστιν ἐγκαταλέλειπται, ἠρήμωται, τῆς τοῦ Θεοῦ προνοίας γεγύμνωται. Καὶ ἡ Ἰουδαία συμπέπτωκε.

Ταραχῆς, φησιν, ἐμπέπλησται καὶ θορύβου, συγχύσεως καὶ ἀταξίας.

Καὶ αἱ γλῶσσαι αὐτῶν μετὰ ἀνομίας, τὰ πρὸς τὸν Κύριον ἀπειθοῦσιν.

30 Εἶτα καὶ ἡ αἰτία τῶν κακῶν, τῆς γλώττης ἡ ἀκρασία, ὃ καὶ Ὠσηὲ ἐγκαλεῖ λέγων, Ἐφραὶμ εἰς ἀφανισμὸν ἐγένοντο ἐν ἡμέραις ἐλέγχου, ἐν ταῖς φυλαῖς τοῦ Ἰσραὴλ ἔδειξα πιστά. καὶ ὁ Μαλαχίας τὰ αὐτὰ πάλιν λέγων· οἱ προφῆται ὀνειδίζοντες τοὺς παροξύνοντας τὸν Θεὸν ἐν λόγοις· καὶ εἴπατε, ἐν τίνι παρωξύναμεν αὐτόν; ἐν τῷ λέγειν ὑμᾶς, πᾶς ποιῶν πονηρὸν, καλὸν ἐνώπιον Κυρίου, καὶ ἐν αὐτοῖς αὐτὸς εὐδόκησε. καὶ (ἢ. καλὸς) (Μαλα. ζ. κ.)
35 ποῦ ἐστιν ὁ Θεὸς τῆς δικαιοσύνης; τοῦτο δὴ καὶ αὐτὸς αἰτιᾶται, διπλοῦν περιφέρων ἔγκλημα, ὅτι οὐ μόνον ἀπειθοῦσιν, οὐδὲ οὐ μόνον παραβαίνουσι τὸν νόμον, ὀφείλοντες γοῦν αἰσχύνεσθαι ἐπὶ τούτῳ καὶ ἐρυθριᾶν, ἐγκαλύπτεσθαι καὶ κάτω κύπτειν, οἱ δὲ καὶ ἐπαγωνίζονται τοῖς προτέροις μετὰ τοῦ μὴ πείθειν τὰ ἐπιτεταγμένα, καὶ φορτικὰ φθεγγόμενοι ῥήματα· ὡσανεὶ οἰκέτης τις ἀγνώμων ἐγκαταλιμπάνων τὰ ἐπιτάγματα τοῦ δεσπότου,
40 ἔτι καὶ θρασύνοιτο.

Διὸ νῦν ἐταπεινώθη ἡ δόξα αὐτοῦ, 8 Καὶ ἡ αἰσχύνη τοῦ προσώπου αὐτοῦ ἀντέστη αὐτοῖς. Πάλιν τὰ μέλλοντα ὡς παρεληλυθότα λέγει, τῇ συνήθει κεχρημένος νόμῳ τῆς προφητείας. ταπείνωσιν δὲ δόξης, τὴν αἰχμαλωσίαν καλεῖ. οὐ γὰρ τῆς τυχού-

σης

σης αἰσχύνης ἦν, ἐκ τοῦ ἐν τάξει τῶν βασιλευόντων τῆς οἰκουμένης ὄντας, τούτους ἀνθρώποις βεβήλοις καὶ βαρβάροις ὑποπίπτεσθαι. αἰσχύνην δὲ προσώπου ἐνταῦθα τὴν ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας γινομένην φησί. τοιοῦτος γὰρ ἦν αὐτῶν ὁ βίος. ἐπεὶ οὖν περιλαβόντες ἑαυτοὺς κατῄσχυναν δι' ὧν ἔπραττον, διὰ δὴ τοῦτο ὁ Θεὸς τῆς δόξης αὐτοὺς ἐξέβαλεν, ἐλάττονι παραδιδοὺς τιμωρίᾳ τῆς ὑπ' αὐτῶν ἐπενεχθείσης αὐτοῖς. οὐ γὰρ οὕτως ἦσαν ἐπονείδιστοι τὴν ἀλλοτρίαν οἰκοῦντες, ὡς τὴν μητρόπολιν ἔχοντες παρενόμουν. τότε μὲν γὰρ καὶ ἐνεκόπτετο αὐτοῖς τὰ τῆς κακίας· ἐπὶ δὲ τῆς πατρίδος καὶ πρὸς τὸ μεῖζον ἤρετο. μέγα τοίνυν αὐτοὺς ὁ προφήτης ἐπαίδευε δόγμα, πανταχοῦ πείθων πρὸ τῆς κολάσεως τὴν πονηρίαν φεύγειν, καὶ ἐγκαλύπτεσθαι καὶ αἰσχύνεσθαι, οὐχ ὅταν βάρβαροι λαβόντες δούλους ἀπάγωσιν, ἀλλ' ὅταν ἡ τῆς ἁμαρτίας τυραννὶς αἰχμαλώτους ἔχῃ. 10

Τὴν δὲ ἁμαρτίαν αὐτῶν, ὡς Σοδόμων, ἀνήγγειλαν καὶ ἐνεφάνισαν.

Ο πολλάκις εἶπον, λέγω καὶ νῦν· ὅτι δεικνὺς τοῦ Θεοῦ τὴν φιλανθρωπίαν ὁ προφήτης, οὐχ ἃ μέλλουσι πάσχειν προλέγει, ἀλλὰ καὶ ἃ παθεῖν ἦσαν ἄξιοι. τὰ μὲν γὰρ ἁμαρτήματα αὐτοῖς, ἴσα Σοδόμοις ἦν, τὰ δὲ τῆς τιμωρίας καταδεέστερα. οὐ γὰρ πρόρριζοι αὐτοὺς ἀνήρπασεν, οὐδὲ λείψανα τοῦ γένους ἠφάνισε. τὸ δὲ ἀνήγγειλαν καὶ ἐνεφάνισαν ἀνθρωπινώτερον εἴρηται. οὐ γὰρ τότε μανθάνει ὁ Θεὸς τὰ γεγενημένα, ὅταν γένηται. πῶς γάρ, ὁ πάντα εἰδὼς πρὶν γενέσεως αὐτῶν; ἀλλ' ἵνα δείξῃ τὸ μέγεθος τῆς συμφορᾶς, οὕτως εἶπεν. ὥσπερ γὰρ ἀλλαχοῦ φησιν, ἀνέβη ἡ κραυγὴ τῆς κακίας αὐτῶν πρὸς μέ, οὐχὶ τὸν Θεὸν ἀποικίζων που πόρρω, καὶ εἰς τὸν οὐρανὸν περικλείων, ταῦτά φησιν, ἀλλὰ τὸ μέγεθος τῆς ἁμαρτίας δηλῶν· οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα, ἀνήγγειλαν, τὴν ὑπερβολὴν τῆς 20 πονηρίας δεικνύμενος λέγει. τὰ μὲν γὰρ καταδεέστερα τῶν ἁμαρτημάτων καὶ λαθεῖν δύναιτ' ἄν· τὰ δὲ ὑπερβάλλοντα καὶ μεγάλα πᾶσίν ἐστι γνώριμα καὶ καταφανῆ, κἂν μηδεὶς ὁ κατηγορῶν ᾖ, μηδὲ ἐλέγχων. αὐτὰ γὰρ ἑαυτὰ καταγγέλλει καὶ δῆλα ποιεῖ. βουλόμενος ὁ προφήτης ἐνταῦθα δείξασθαι τὸ μέγεθος τῶν κακῶν, φησιν, ἀνήγγειλαν καὶ ἐνεφάνισαν, τουτέστι μετὰ πολλῆς τῆς ὑπερβολῆς, μετὰ πολλῆς τῆς ὑπερηφανίας τὰ κακὰ 25 ἔπραττον, οὐδὲ αἰσχυνόμενοι, οὐδὲ ἐγκαλυπτόμενοι, ἀλλὰ μελέτην τὴν πονηρίαν ποιούμενοι.

Οὐαὶ τῇ ψυχῇ αὐτῶν, διότι βεβούλευνται βουλὴν πονηρὰν καθ' ἑαυτῶν,

9 Εἰπόντες· δήσωμεν τὸν δίκαιον, ὅτι δύσχρηστος ἡμῖν ἐστιν. Επίτασις πονηρίας, ὅταν μὴ μόνον ἁμαρτάνωσι, μηδὲ μὴ μόνον μετὰ παρρησίας ἁμαρτάνωσιν, ἀλλ' 30 ὅταν καὶ τοὺς δυναμένους τὰ τοιαῦτα διορθοῦν ἀπελαύνωσιν. ὥσπερ γὰρ οἱ φρενίτιδι κατεχόμενοι τὸν ἰατρὸν πολλάκις ἐξέκοψαν, οὕτω δὴ καὶ οὗτοι τοῦ νοσεῖν ἀνίατα μέγιστον δεῖγμα τοῦτο ἐξέφερον τὸ τοὺς δικαίους ἐκβάλλειν. τοιοῦτον γὰρ ἡ ἀρετή· καὶ φαινομένη μόνον ἀρκεῖ λυπῆσαι τὸν ἐν κακίᾳ ζῶντα. τοιοῦτον ἡ κακία, οὐδὲ ἐλεγχομένη πολλάκις καὶ τὴν παρουσίαν αὐτὴν βαρύνεται τῶν ἐν ἐπιεικείᾳ προαιρουμένων. διπλῆ δὲ ἐν- 35 ταῦθα ἡ κατηγορία, καὶ τὸ δεσμεῖν τὸν δίκαιον, καὶ τὸ ὡς ἄχρηστον δεσμεῖν. ὅταν οὖν τις τὰ ὠφελοῦντα μὴ μόνον οὐ προσίεται, ἀλλὰ καὶ βλαβερὰ αὐτὰ νομίζῃ εἶναι, ποία λείπεται λοιπὸν διορθώσεως πρόφασις; διὸ καὶ ὁ προφήτης ἰδὼν εἰς ἔσχατον ἐξοκείλαντας, ἀπὸ θρήνων ἄρχεται πάλιν, οὐκ ἀπὸ κατηγορίας καὶ ἐγκλημάτων, λέγων, οὐαὶ τῇ ψυχῇ αὐτῶν. καὶ τὸ ἑξῆς μετὰ πολλῆς συνέσεως, ὅτι βεβούλευνται βουλὴν πονηρὰν καθ' ἑαυτῶν. 40 καίτοι τὰ γινόμενα δοκεῖ κατὰ τοῦ δικαίου τολμᾶσθαι, ἀλλ' εἴ τις ἀκριβῶς ἐξετάσειεν, οὐ κατὰ τοῦ πάσχοντος, ἀλλὰ τῶν ποιούντων ἡ βουλὴ τρέπεται. ἐνταῦθα μανθάνομεν, ὅτι ὁ μὲν καλός, κἂν μυρία πάσχῃ δεινά, οὐδὲν βέβλαπται παρὰ τῶν τοιούτων· οἱ δὲ ἐπι-

συλῶντες, οὗτοι μᾶλλόν εἰσιν οἱ καθ' ἑαυτῶν τὸ ξίφος ὠθοῦντες, καθάπερ καὶ οὗτοι. τὸν
μὲν γὰρ δίκαιον οὐδὲν ἔλαττον δεσμοῦντες, ἑαυτοὺς δὲ ἐν πλείονι ζόφῳ καὶ ἐρημίᾳ καθι-
στῶν, τὸν λύχνον ἐκποδὼν ἁρπάζοντες. Τοίνυν τὰ γεννήματα τῶν ἔργων αὐτῶν
φάγονται. Τοιοῦτον γὰρ ἡ κακία. αὐτὴ ἐν ἑαυτῇ τὴν τιμωρίαν ἔχει, καὶ ὃ ἐν-
5 ταῦθά φησι, τοῦτ' ἔστιν, ἀπολαύσονται τῶν καρπῶν αὐτῶν, ἐν πλείονι καθιστῶντες ἑαυτοὺς
ἐρημίᾳ, καὶ πολλοὺς κατασκευάζοντες τοὺς κρημνούς.

10 Οὐαὶ τῷ ἀνόμῳ. πονηρὰ γὰρ συμβήσεται αὐτῷ κατὰ τὰ ἔργα τῶν χειρῶν αὐτοῦ.
Ὁρᾷς πῶς ἡμῖν τὰ μέτρα τῆς τιμωρίας ἀεὶ καὶ τὰς ἀρχὰς γινομένας. διὰ δὴ τοῦτο
πάλιν ὁ προφήτης θρηνεῖ καὶ ὀδύρεται καὶ διακόπτεται, ὅτι αὐτοὶ ἑαυτοὺς ἐπεβούλευ-
10 ον οἱ Ἰουδαῖοι, καὶ πολεμίου παντὸς χαλεπώτερον τὴν ἑαυτῶν ἐλυμαίνοντο σωτηρίαν·
οὗ τί γένοιτ' ἂν ἀθλιώτερον; 11 Λαός μου, οἱ πράκτορες ὑμῶν καλαμῶνται
ὑμᾶς. Τοῦτο ἀρίστου διδασκάλου, ποικίλλειν τὸν λόγον, καὶ μήτε τραχύνειν μόνον,
μήτε προσηνῆ ποιεῖν, ἀλλὰ νῦν μὲν τοῦτο, νῦν δὲ ἐκεῖνο μεταχειρίζειν τὸ εἶδος, ὥστε
πολλὴν ἐκ τῆς μίξεως γίνεσθαι τὴν ὠφέλειαν. διὰ δὴ τοῦτο καὶ ὁ προφήτης οὐκ ἐγ-
15 καλεῖ μόνον, ἀλλὰ καὶ θρηνεῖ, ὃ βαρύτερον μέν ἐστι τῶν ἐγκλημάτων, ἐλάττονα δὲ παρέχει
τὴν ὀδύνην· καὶ τὸ θαυμαστὸν τοῦτο, ὅτι ἐν βαθυτέρᾳ τῇ τομῇ προσηνεστέρα ἡ ἀλγη-
δών· καὶ οὐ θρηνεῖ μόνον, ἀλλὰ καὶ θεραπεύει, καὶ ἕτερον πάλιν θαυμαστὸν διδασκαλίας
ἀνακινεῖ τρόπον. ποῖον δὴ τοῦτον; τὸ μὴ πᾶσιν ὁμοῦ ἐπιτιμᾶν, ἀλλὰ ἀποσχίσαι τὸν δῆμον
τῶν ἀρχόντων, καὶ εἰς τὴν ἐκείνων περιτρέψαι κεφαλὴν τὰ ἐγκλήματα. τοσοῦτον γάρ
20 ἐστι τούτου τοῦ εἴδους τὸ κέρδος, ὡς τὸν Μωϋσέα καὶ μετὰ πλείονος αὐτὸ ποιῆσαι τῆς ὑπερ-
βολῆς. ἐπειδὴ μὲν γάρ, πάντων ὄντων ὑπευθύνων τοῖς ἐγκλήμασιν, ἐπὶ τοὺς ἄρχοντας τρέ-
πει τὸν λόγον· ὁ δὲ Μωϋσῆς ὁρῶν τὸν δῆμον τότε μάλιστα ὄντα τὸν τὴν παρανομίαν ἐργασάμε-
νον ἐκείνην, τὸν δὲ Ἀαρὼν οὐ τοσαύτης ὄντα κατηγορίας ἄξιον, ἀφεὶς τοὺς ὑπευθύνους, ἐπὶ τὸν
οὐχ οὕτως ὑπεύθυνον τρέπει τὴν κατηγορίαν, τοῖς ἐγκλήμασι τοῖς κατ' ἐκείνου διδοὺς τὸ
25 συνειδότι τούτων μείζονα ἑαυτοῦ καταψηφίσασθαι τιμωρίαν· ὃ δὴ καὶ ἐγένετο. οὐ γὰρ ἐδεήθη
λοιπὸν λόγων πρὸς τὸν δῆμον ἑτέρων· ἀλλ' ἤρκεσε τὰ ψιλὰ ἐκεῖνα ῥήματα τὰ πρὸς τὸν
Ἀαρὼν εἰρημένα χιλιάδας τοσαύτας, ὡς ἕνα ἄνθρωπον, καταστεῖλαι, καὶ ἀπὸ τοσαύ-
της θρασύτητος εἰς δειλίαν καὶ ἀγωνίαν κατενεγκεῖν τὴν ἐσχάτην. ἃ δὴ προορῶν ὁ Μωϋ-
σῆς, καταβὰς εὐθέως, τάς τε πλάκας ἔρριψε, καὶ πρὸς τὸν Ἀαρὼν ἔλεγε· τί ἐποίησέ σοι ὁ
30 λαὸς οὗτος, ὅτι ἐποίησας αὐτὸν ἐπίχαρμα τοῖς ἐχθροῖς; τοῦτο καὶ ὁ προφήτης οὗτος ποιεῖ, τὸν
ἅγιον ἐκεῖνον μιμούμενος διπλῷ τῷ τρόπῳ. οὐ γὰρ δὴ μόνον ἐνεκάλεσε τότε ὁ Μωϋσῆς, ἀλλὰ
καὶ συναλγοῦντος προσωπεῖον λαβών, οὕτως ἐποιεῖτο τὴν κατηγορίαν ἐκείνην. οὕτω καὶ
οὗτος ἀμφότερα ἐμιμήσατο λέγων, λαός μου, οἱ πράκτορες ὑμῶν καλαμῶνται ὑμᾶς.
καὶ γὰρ κατηγόρησεν ἐκείνων, καὶ ὡς συναλγῶν τῷ δήμῳ ταῦτα ἔλεγε. πράκτορας δὲ ἐν-
35 ταῦθα δοκεῖ μοι τοὺς ἀπαιτοῦντας λέγειν· ἐγὼ δὲ οἶμαι τοὺς ἅρπαγας, τοὺς πλεονέκ-
τας αὐτῶν αἰνίττεσθαι· εἰ δὲ μὴ τοῦτο, ἀλλὰ τοὺς φορολογοῦντας. ὅρα αὐτοῦ κἀνταῦθα
τὴν σύνεσιν. οὐ γὰρ τὸ πρᾶγμα ἐκβάλλει, ἀλλὰ τὴν ἀμετρίαν. οὐ γὰρ εἶπεν,
ἀπαιτοῦσιν, ἀλλὰ καλαμῶνται, τουτέστι γυμνοῦσι τῶν ὄντων, ἀποστεροῦσιν ἁπάντων
προσχήματι τῆς ἀπαιτήσεως. ταύτην δὲ εἴρηκε τὴν λέξιν ἀπὸ μεταφορᾶς τῶν κα-
40 λαμωμένων. καλαμᾶσθαι γὰρ λέγεται τὸ μετὰ τὸν ἀμητὸν τοὺς ἐκπεσοῦντας ἐκ τῶν
θεριζόντων ἀστάχυας ἀναλέγεσθαι· καὶ μηδὲν οὕτως ἐπὶ ἀρούρας ἀφίεσθαι. ὃ δὴ καὶ
τότε οὗτοι ἐποίουν, ὁλόκληρα τὰ ὄντα ἁρπάζοντες, καὶ γυμνοὺς ἀφιέντες αὐτούς.

Καὶ οἱ ἀπαιτοῦντες κυριεύουσιν ὑμῶν. Καὶ τὸ δὴ χαλεπώτερον, ὅτι οὐδὲ

ἐνταῦθα τῆς πλεονεξίας ἵσταντο, ἀλλὰ καὶ περαιτέρω προῆγον τὴν τυραννίδα, δούλους
τοὺς ἐλευθέρους ποιοῦντες. Λαός μου, οἱ μακαρίζοντες ὑμᾶς πλανῶσιν ὑμᾶς.

Ἐνταῦθά μοι τοὺς ψευδοπροφήτας αἰνίττεσθαι δοκεῖ, ἢ τοὺς πρὸς χάριν αὐτοῖς δια-
λεγομένους, ὃ τῆς ἐσχάτης διαφθορᾶς αἴτιον γίνεται πανταχοῦ. τὴν γοῦν ἐκ τούτου
βλάβην δηλῶν ἐπήγαγε, Καὶ τὴν τρίβον τῶν ποδῶν ὑμῶν ταράσσουσι· 5

Τουτέστιν, οὐκ ἐῶσιν ὀρθὰ βαδίζειν, διαστρέφοντες, ἐκλύοντες, ῥαθυμοτέρους ποι-
οῦντες. 12 Ἀλλὰ νῦν καταστήσεται εἰς κρίσιν Κύριος, καὶ στήσει εἰς κρίσιν τὸν
λαὸν αὐτοῦ. 13 Αὐτὸς Κύριος εἰς κρίσιν ἥξει μετὰ τῶν πρεσβυτέρων τοῦ λαοῦ, καὶ
μετὰ τῶν ἀρχόντων αὐτῶν. Ἐπὶ τῷ αὐτῷ εἴδει ἐπιμένει τῆς διορθώσεως,
ἀπὸ τοῦ δήμου πρὸς τοὺς γεγηρακότας καὶ τοὺς ἄρχοντας τρέπων τὴν ἐπιτίμησιν, καὶ φο- 10
βερώτερον μεταχειρίζων τὸν λόγον. αὐτὸν δὲ εἰσάγει τὸν Θεὸν δικαζόμενον καὶ κατα-
δικάζοντα, καὶ ὑπὲρ τῶν εἰς τὸν δῆμον ἁμαρτημάτων ἐγκαλοῦντα τοῖς τὸν δῆμον ἀλ- Ἴσ. ἀγνοεῖ
γοῦσι. διὸ καὶ ἔλεγεν, ἀλλὰ νῦν καταστήσεται εἰς κρίσιν Κύριος. ἐπειδὴ γὰρ εἰς ἐγκλή-
ματα τὸν λόγον ἀνήλωσε, τοῖς δὲ ἀναισθήτως διακειμένοις τὸ μὴ ἐγκαλεῖσθαι οὐ σφό-
δρα βαρύ, τὸ δὲ κολάζεσθαι φοβερόν, φησίν, ὅτι οὐ μέχρι κατηγορίας τὰ πράγματα 15
στήσεται, ἀλλὰ καὶ δίκη τοῖς ἁμαρτήμασιν ἕψεται, αὐτοῦ τοῦ μέλλοντος καταδικάζειν εὐθύνας
λοιπὸν ἀπαιτοῦντος καὶ κρινομένου πρὸς τοὺς πεπλημμεληκότας· ὃ καὶ τὴν συγκατά-
βασιν τοῦ Θεοῦ πολλὴν δείκνυσιν, ἀνεχομένου δικάζεσθαι μετ᾽ ἐκείνων, καὶ ἐντρεπτικὸν
ποιεῖ τὸν λόγον, ὃ καὶ τοὺς νοῦν ἔχοντας εἰς μεγάλην ἀγωνίαν ἐμβαλεῖν εἴωθεν. οὐκ ἐ-
κείνης δὲ μόνον ἕνεκεν τῆς αἰτίας, ἧς ἔμπροσθεν εἶπον, πρὸς τοὺς ἄρχοντας καὶ τοὺς γε- 20
γηρακότας τρέπει τὸν λόγον, ἀλλὰ καὶ διδάσκων ἅπαντας, ὅτι βαρύτεραι τῶν ἀρχομέ-
νων τοῖς ἄρχουσιν αἱ εὐθύναι. ὁ μὲν γὰρ ὑπὲρ ἑαυτοῦ μόνον, ὁ δὲ ὑπὲρ ἑαυτοῦ καὶ τοῦ δήμου,
οὗ τὴν ἀρχὴν ἐγκεχειρισμένος τυγχάνει, παρέχει τὸν λόγον· καὶ οἱ πρεσβύτεροι δὲ οὐκ
ἀπεικότως τοσαύτην ἀπαιτοῦνται τὴν ἀκρίβειαν. ὅπερ γὰρ ἐκείνοις ἡ ἀρχή, τοῦτο τού-
τοις ἡ ἡλικία. ἄξιος μὲν γὰρ καὶ ὁ νέος ἐπιτιμήσεως δεινὰ ἁμαρτάνων· ὁ δὲ τὴν ἀπὸ τῆς 25
ἡλικίας ἐντέλειαν ἔχων, καὶ τοσούτοις παθῶν οὐ πολιορκούμενος κύμασιν, ἀλλὰ καὶ σω-
φρονεῖν εὐκολώτερον, καὶ τῶν ἄλλων ἀνέχεσθαι τῶν βιωτικῶν ῥᾷον δυνάμενος, καὶ πλεί-
ονα κεκτημένος σύνεσιν ἀπὸ τῆς τῶν πραγμάτων ἐμπειρίας, δικαίως ἂν μᾶλλον ἁ-
πάντων καταδικάζοιτο, τὰ τῶν ἀκολάστων νέων ἐν γήρᾳ ἐπιδεικνύμενος.

Ὑμεῖς δὲ τί ἐνεπυρίσατε τὸν ἀμπελῶνά μου, καὶ ἡ ἁρπαγὴ τοῦ πτωχοῦ ἐν τοῖς οἴ- 30
κοις ὑμῶν; Πανταχοῦ τῷ Θεῷ πολλὴ τῶν ἀδικουμένων ἡ πρόνοια· καὶ τῶν εἰς
αὐτὸν ἁμαρτημάτων οὐκ ἔλαττον, ἀλλ᾽ ἔστιν ὅπου καὶ πλέον προξενεῖται ὑπὲρ τῶν εἰς
τοὺς ὁμοδούλους πλημμελημάτων. καὶ γὰρ τὸν μὴ πορνείαν ἔχοντα γυναῖκα ἐκβάλλειν
ἐπέτρεψε, τὴν δὲ Ἑλληνίδα οὐκέτι· καίτοι τὸ μὲν εἰς αὐτόν, τὸ δὲ εἰς ἄνθρωπον τὸ ἁμάρ-
τημα. καὶ τῆς θυσίας προκειμένης, καταλιμπάνειν τὸ δῶρον ἐκέλευσε, καὶ μὴ πρότερον 35
αὐτὸ προσάγειν, ἕως ἂν τὰ πρὸς τὸν ἀδελφὸν εὖ διατεθῆται ὁ τὸν πλησίον λελυπη-
κώς. καὶ ἡνίκα τὸν τὰ μυρία τάλαντα καταδεδωκότα ἔκρινεν, ὑπὲρ μὲν τῶν εἰς αὐτὸν ἐγ-
καλῶν ἁμαρτημάτων, οὔτε πονηρὸν ἐκάλεσεν, ἀλλὰ καὶ κατηλλάγη ταχέως, καὶ τὸ
δάνειον ἅπαν ἀφῆκεν· ὑπὲρ δὲ τῶν ἑκατὸν δηναρίων καὶ πονηρὸν δοῦλον καλεῖ, καὶ τοῖς
βασανισταῖς παραδίδωσι, καὶ οὐ πρότερον ἔφησεν ἀνήσειν, ἕως ἅπαν ἀποδῷ τὸ χρέος. 40
καὶ ἡνίκα μὲν αὐτὸς ἐρραπίζετο ὁ Χριστός, οὐδὲν τὸν δοῦλον εἰργάσατο τὸν τὴν πληγὴν
ἐπαγαγόντα, ἀλλὰ καὶ πρᾴως ἀπεκρίνατο λέγων· Εἰ μὲν κακῶς ἐλάλησα, μαρτύρησον
περὶ τοῦ κακοῦ· εἰ δὲ καλῶς, τί με δέρεις; ὅτε δὲ ὁ Ἱεροβοὰμ τὴν χεῖρα ἐξέτεινας ἐπι-

λαβέσθαι

λαβέσθαι τοῦ προφήτου τοῦ τότε ἐλέγξαντος αὐτὸν ἐπεχείρησε, ξηρὰν τὴν χεῖρα εἰρ-
γάσατο· παιδεύων δὲ σὺ τὰ μὲν ἑαυτοῦ πράως φέρειν, τὰ δὲ εἰς τὸν δεσπότην μετὰ πολ-
λῆς ἐνδείκνυ τῆς σφοδρότητος. διὰ τοῦτο καὶ νομοθετῶν, εἰ δὲ δευτέραν ἔφησε τὸ εἰς τὸν
πλησίον ἀγάπην εἶναι, ἀλλ' ὁμοίαν τῇ προτέρᾳ· καὶ ὥσπερ ἐκείνην μετὰ πάσης ἀπαιτεῖ
5 τῆς ὑπερβολῆς, οὕτω δὲ ταύτην. ἐπ' ἐκείνου μὲν γάρ φησιν, ἐξ ὅλης τῆς καρδίας σου,
καὶ ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς σου· ἐπὶ δὲ ταύτης, ὡς ἑαυτόν. καὶ ἑτέρωθεν μὲν πολλαχόθεν ἴδοι τις
ἄν, ὅσην ἀκρίβειαν ὑπὲρ τῶν πρὸς ἀλλήλους ἡμᾶς ἀπαιτεῖ δικαίων ὁ Θεός. ὅρα
γοῦν αὐτὸν καὶ ἐνταῦθα σφοδρῶς ἐπικείμενον καὶ αὔξοντα τὴν κατηγορίαν βαρυτάτοις
ῥήμασιν. ὑμεῖς δέ, φησι, τί ἐνεπυρίσατε τὸν ἀμπελῶνά μου; ὅπερ ἂν εἰργάσαντο πο-
10 λέμιοι καὶ βάρβαροί τινες ἀπελθόντες, ταῦτα ὑμεῖς τοὺς οἰκείους διεθήκατε. ἀμπελῶνα
δὲ καλεῖ τὸν λαὸν διὰ τὴν πολλὴν περὶ αὐτῶν σπουδὴν καὶ τὴν ἄνωθεν ἐπιμέλειαν. καὶ
αὔξων τὸ ἔγκλημα, οὐκ εἶπε, τί τοὺς ὁμοδούλους, τοὺς πλησίον, τοὺς ἀδελφούς, ἀλλὰ
τὰ ἐμά, φησιν, ἀπωλέσατε, τὰ ἐμὰ διεφθείρατε. εἶτα δηλῶν τοῦ ἐμπρησμοῦ τὸ εἶ-
δος, φησίν, ἡ ἁρπαγὴ τοῦ πτωχοῦ ἐν τοῖς οἴκοις ὑμῶν. οὐ γὰρ οὕτω λυμαίνεσθαι τὰς ἀμ-
15 πέλους εἴωθε χάλαζα, ὡς ἡ ἀδικία τοῦ πτωχοῦ καὶ πένητος ἐμπυρίζειν πέφυκε τὴν ψυ-
χήν, θανάτου παντὸς χαλεπωτέραν κατατείνουσα αὐτὴν ἀθυμίαν. πανταχοῦ μὲν οὖν
τὸ ἁρπάζειν, κακόν, μάλιστα δὲ ὅταν ὁ ἐπηρεαζόμενος ἐν ἐσχάτῃ πτωχείᾳ ᾖ. οὐκ ἐ-
πετίμα δὲ τοῦτο μόνον λέγων, ἀλλὰ καὶ διορθοῦται, πρὸς τὴν θεωρίαν αὐτοὺς παραπέμ-
πων τῆς ἁρπαγῆς. ἱκανὴ μὲν γὰρ μετὰ τὴν ῥῆσιν αὐτὴν ἡ ὄψις παρὰ τῶν ὀφθαλμῶν
20 κειμένη κατανύξαι τὸν μὴ σφόδρα ἀναισθήτως διακείμενον.

ἐν αὐτῷ (margin)

14 Τί ὑμεῖς ἀδικεῖτε τὸν λαόν μου; Τῷ αὐτῷ πάλιν ἐπέμεινε τρόπῳ, ὥσπερ
ἐκεῖ τὸν ἀμπελῶνά μου, οὕτω καὶ ἐνταῦθα, τὸν λαόν μου λέγων. Καὶ τὰ πρόσω-
πα τῶν ταπεινῶν καταισχύνετε. Οὓς ὀρθοῦν ἔδει, τούτους ὠθοῦντες, οὓς ἀνιστᾶν,
τούτους καταῤῥηγνύντες. μετὰ γὰρ τῆς ἁρπαγῆς, καὶ διέπτυον τοὺς εὐτελεστέρους, καὶ ἀνδρα-
25 πόδων χαλεπώτερον αὐτοῖς ἐκέχρηντο, πρὸς τῇ πλεονεξίᾳ καὶ τὴν ἀλαζονείαν ἐπι-
τείνοντες, καὶ ἀπὸ τῆς ἀδικίας τοῦ πλούτου τούτου πολλὴν τὴν ἀπόνοιαν κτώμενοι. Συνέ-
ζευκται γὰρ τῇ πλεονεξίᾳ τὸ τῆς ὑπερηφανίας νόσημα, καὶ ὅσον ἂν τις ἐπιτείνῃ τὸν πλοῦ-
τον, τοσοῦτο καὶ τὸ νόσημα ἐπιτείνει. Τοῦτό φησι Κύριος, Κύριος, Κύριος στρατιῶν.
Τί δέ ἐστι στρατιῶν; τῶν ἀγγέλων λέγει, τῶν ἀρχαγγέλων, τῶν ἄνω δυνάμεων, ἀπὸ
30 τῆς γῆς ἐπὶ τὸν οὐρανὸν τὸν ἀκροατὴν ἀνάγων, εἰς ἔννοιαν τῆς μεγάλης αὐτοῦ βασιλείας
αὐτὸν ἐμβάλλων· ἵνα τούτῳ γοῦν καταπλήξας, σωφρονεστέρους ἐργάσηται, καὶ δείξῃ τὴν
τοσαύτην ἀνοχὴν οὐκ ἀσθενείας, ἀλλὰ μακροθυμίας οὖσαν.

15 Τάδε λέγει Κύριος· ἀνθ' ὧν ὑψώθησαν αἱ θυγατέρες Σιών, καὶ ἐξεπορεύθησαν
ὑψηλῷ τραχήλῳ, καὶ * νεύμασιν ὀφθαλμῶν, καὶ τῇ πορείᾳ τῶν ποδῶν σύρουσαι ἅμα τοὺς
35 χιτῶνας, καὶ τοῖς ποσὶν ἅμα παίζουσαι·

κ. ἐπορεύθησαν *ἐν* (margin)

16 Καὶ ταπεινώσει ὁ Θεὸς ἀρχούσας θυγατέρας Σιών, καὶ Κύριος ἀνακαλύψει τὸ
σχῆμα αὐτῶν· 17 Ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ καὶ ἀφελεῖ Κύριος τὴν δόξαν τοῦ ἱμα-
τισμοῦ αὐτῶν, καὶ τὸν κόσμον αὐτῶν, καὶ τὰ ἐμπλόκια, καὶ τοὺς κορύμβους,
18 Καὶ τοὺς μηνίσκους, καὶ τὸ κάθεμα, καὶ τὸν κόσμον τοῦ προσώπου αὐτῶν, καὶ τὴν
40 σύνθεσιν τοῦ κόσμου τῆς δόξης, 19 Καὶ τοὺς χλιδῶνας, καὶ τὰ ψέλλια, καὶ τὸ ἐμπλό-
κιον, καὶ τοὺς δακτυλίους, καὶ τὰ περιδέξια, καὶ τὰ ἐνώτια, 20 Καὶ τὰ περιπόρ-
φυρα, * καὶ τὰ ἐπιβλήματα τὰ κατὰ τὴν οἰκίαν,
21 Καὶ τὰ διαφανῆ λακωνικά, καὶ τὰ βύσσινα, καὶ τὰ ὑακίνθινα, 22 Καὶ τὰ κόκ-

κ. κοσύμβους, *κ. κάθημα,* *κ. περιδέξια, * καὶ τὰ μεσοπόρφυρα,* (margin)

κινα, καὶ τὴν βύσσον σὺν χρυσῷ καὶ ὑακίνθῳ συγκαθυφασμένην, καὶ θέριστρα κατάλιπτα τοῦ χρυσίου. 23 Καὶ ἔσται ἀντὶ ὀσμῆς ἡδείας, κονιορτὸς, καὶ ἀντὶ ζώνης, σχοινίῳ ζώσῃ, καὶ ἀντὶ τοῦ κόσμου τῆς κεφαλῆς σου, φαλάκρωμα ἕξεις διὰ τὰ ἔργα σου, καὶ ἀντὶ τοῦ χιτῶνος τοῦ μεσοπορφύρου, περιζώσῃ σάκκον· ταῦτά σοι ἀντὶ καλλωπισμοῦ.

24 Καὶ ὁ υἱός σου ὁ κάλλιστος, ὃν ἀγαπᾷς, μαχαίρᾳ πεσεῖται· καὶ οἱ ἰσχύοντες ὑμῶν μαχαίρᾳ πεσοῦνται, καὶ ταπεινωθήσονται.

25 Καὶ πενθήσουσιν αἱ θῆκαι τοῦ κόσμου ὑμῶν, καὶ καταλειφθήσῃ μόνη, καὶ εἰς τὴν γῆν ἐδαφισθήσῃ. Ξένον τοῦτο ὁ προφήτης αὐτὸς πεποίηκε, μακρὸν πρὸς τὰς γυναῖκας ἀποτείνας λόγον, ὅπερ οὐδαμοῦ τῶν γραφῶν ὁρῶμεν γεγενημένον οὕτω. τί οὖν τὸ αἴτιον τοῦ ξένου; ἐμοὶ δοκεῖ πολλὴν τότε τὴν βλακείαν τῶν γυναικῶν γεγενῆσθαι, καὶ τὸ πλέον εἰς τὴν τῶν ἀνδρῶν κακίαν εἰσφέρειν μέρος αὐτάς. διὸ δὴ καὶ ἰδιαζόντως πρὸς αὐτὰς ἀποτείνεται, τὰ χαλεπώτατα αὐταῖς ἐγκαλῶν ἐγκλήματα, καὶ εἰς ἀρχὴν ἀνάγει τὸν λόγον, ἐκ προσώπου τοῦ Θεοῦ πάλιν φθεγγόμενος· τάδε λέγει Κύριος. ἀνθ' ὧν ὑψώθησαν αἱ θυγατέρες Σιὼν, καὶ ἐπορεύθησαν ὑψηλῷ τραχήλῳ. τὸ κεφάλαιον τῶν κακῶν αὐταῖς ἐγκαλεῖ, ἀπόνοιαν καὶ ἀλαζονείαν. τοῦτο γὰρ πανταχοῦ μὲν χαλεπὸν, μάλιστα δὲ ἐπὶ τῆς γυναικείας τικτόμενον φύσεως. φρονήματος γὰρ ἐμπλησθεῖσα γυνὴ, ἅτε κουφοτέρα καὶ ἀλογωτέρα οὖσα, εὐκόλως περιτρέπεται καὶ βαπτίζεται καὶ ναυάγιον ὑπομένει παντὸς πονηροῦ πνεύματος, τοῦ τύφου καὶ τῆς ἀλαζονείας αὐτὴν βαπτιζούσης. δοκεῖ δὲ πρὸς τὰς ἐν Ἱεροσολύμοις ἀποτείνεσθαι· διὸ καὶ θυγατέρας Σιὼν ἐκάλεσε. καὶ ἐπορεύθησαν ὑψηλῷ τραχήλῳ. ἐνταῦθα αὐτὰς καὶ κωμῳδεῖ, καὶ τὸ γυναικεῖον δείκνυσι φρόνημα, οὐδὲ ἐν διανοίαις τε μένεσθαι δυνάμενον, ἀλλ' ἐκρηγνύμενον, καὶ διὰ τῆς τοῦ σώματος ἐπιδεικνύμενον κινήσεως. οὐκ εἰς ἀπόνοιαν δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ εἰς ἀσέλγειαν αὐτὰς διαβάλλει, τοῦτο λέγων καὶ δηλῶν ἐκ τῶν ἑξῆς. ἐπήγαγεν οὖν· καὶ νεύμασιν ὀφθαλμῶν, ὃ τῶν ἑταιριζομένων ἐστὶ γυναικῶν, διαστρέφειν τὰς κόρας, καὶ τὴν πολλὴν βλακείαν καὶ τὸν μαλακισμὸν ἐντεῦθεν ἐμφαίνειν. οὐ δὲ θρύπτεσθαι καὶ μαλακίζεσθαι, οὐδὲν οὕτω σημεῖόν ἐστιν, ὡς τοῦτο. καὶ τῇ πορείᾳ τῶν ποδῶν σύρουσαι ἅμα τοὺς χιτῶνας. οὐ μικρὸν τοῦτο ἔγκλημα, κἂν μικρὸν εἶναι δοκῇ, ἀλλ' ἐξωλείας τῆς ἐσχάτης ἔλεγχος, καὶ τοῦ μαλακίζεσθαι, καὶ κατακλᾶσθαι, καὶ διαλύεσθαι, τὸ τοὺς χιτῶνας σύρειν. τοῦτο γοῦν τις καὶ τῶν ἔξωθεν κωμῳδῶν, τὸν ἀντίδικον τὸν αὑτοῦ τέθεικε λέγων, θοἰμάτιον καθεὶς ἄχρι τῶν σφυρῶν. καὶ τοῖς ποσὶν ἅμα παίζουσαι. καὶ τοῦτο τῆς αὐτῆς πάλιν ἀσχημοσύνης ἀπόδειξις. διὰ γὰρ πάντων, δι' ὀφθαλμῶν, δι' ἱματίων, διὰ ποδῶν, διὰ βαδίσεως ἥ τε σωφροσύνη καὶ ἡ ἀσέλγεια φαίνεται. τῆς γὰρ ἔνδον καθημένης ψυχῆς ὥσπερ κήρυκές τινές εἰσι τῶν αἰσθητηρίων αἱ κινήσεις. καὶ καθάπερ οἱ ζωγράφοι τὰ χρώματα κεραννύντες, τὰς εἰκόνας ἃς βούλονται χαρακτηρίζουσιν, οὕτω δὴ καὶ τὰ κινήματα τῶν μελῶν τοῦ σώματος, τοὺς χαρακτῆρας ἔξω τῆς ψυχῆς ἄγει, καὶ πρὸς τὴν ὄψιν θαλμῶν τίθησι τῶν ἡμετέραν. διὸ καὶ ἕτερός τις σοφὸς ἔλεγε· Στολισμὸς ἀνδρὸς, καὶ γέλως ὀδόντων, βῆμα ποδὸς ἀναγγελεῖ τὰ περὶ αὐτοῦ. (Σιρ. ιθ. κς.) καὶ ταπεινώσει ὁ Θεὸς ἀρχούσας θυγατέρας Σιὼν, καὶ Κύριος ἀνακαλύψει τὸ σχῆμα αὐτῶν ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, καὶ ἀφελεῖ Κύριος τὴν δόξαν τοῦ ἱματισμοῦ αὐτῶν. δύο θεὶς ἐγκλήματα, ἀπόνοιαν καὶ ἀσέλγειαν, ἑκάστῳ κατάλληλον ἐπάγει φάρμακον, καὶ προτέρῳ τὸ πρότερον, τῷ δευτέρῳ τὸ ἐχόμενον· τῇ μὲν ἀπονοίᾳ, τὴν ταπείνωσιν, τῷ δὲ καλλωπισμῷ τοῦ σχήματος, ἀναίρεσιν ἐκείνου. πολέμου γὰρ καταλαβόντος τότε τὰ πάντα οἰχήσεται, φησίν. αἵ τε γὰρ φλεγμαίνουσαι καὶ ἀπονενοημέναι, τῷ φόβῳ κατασταλεῖσαι, τοῦ νοσήματος ἀπαλλάττονται· αἵ τε

μαλα-

μαλακιζόμεναι καὶ διὰ πάντων θρυπτόμεναι εἰς τὸν τῆς αἰχμαλωσίας ἐμπεσοῦσαι ζυ-
γὸν, πάσης ἐκείνης ἐλευθερωθήσονται τῆς βλακείας. ὥστε δὲ ποιῆσαι τὸν λόγον αὐτοῖς φορ-
τικώτερον, καὶ καθάψασθαι τῆς τῶν ἀκροωμένων διανοίας, καὶ κατ' εἶδος διηγεῖται τὸν
καλλωπισμὸν τῶν ἱματίων, τῶν χρυσίων, τὸν ἐπὶ τῆς ὄψεως, τὸν ἐπὶ τοῦ λοιποῦ σώμα-
5 τος, καὶ πρόεισι καὶ ἐπὶ τὸν τῆς οἰκίας κόσμον. οὐ γὰρ δὴ μόνον τὰ σώματα ἐνεκαλλώπι-
ζον, ἀλλὰ τὴν ὕβριν ταύτην καὶ μέχρι τῶν τοίχων ἐξῆγον, εἰς οὐδὲν δέον δαπανώμε-
ναι· καὶ τὰς τρίχας δὲ στρεβλοῦσαι, τὰ πέρα τῆς τοιαύτης ἀπάτης πάντοθεν ἐτόλμων. καὶ
τοῦτο γοῦν ἐγκαλεῖ λέγων, ὅτι ἀφελεῖ τὴν δόξαν τοῦ ἱματισμοῦ αὐτῶν, καὶ τὸν κόσμον
αὐτῶν, καὶ τὰ ἐμπλόκια αὐτῶν, καὶ τοὺς κορύμβους. κορύμβους δὲ λέγει, ἢ κόσμον τινὰ
10 περὶ τὴν κεφαλὴν, ἢ αὐτοῦ τοῦ κεφαλοδέσμου τὸ σχῆμα. καὶ τοὺς μηνίσκους· κόσμον
περὶ τὸν τράχηλον σεληνοειδῆ. καὶ τὸ κάθεμα, τὸ θέριστρον λέγει. καὶ τὸν κόσμον τοῦ προσώ-
που αὐτῶν. ἐνταῦθά μοι δοκεῖ ἐπιτρίμματα καὶ ὑπογραφὰς αἰνίττεσθαι. καὶ τὴν
σύνθεσιν τοῦ κόσμου τῆς δόξης· τοῦτο περιχρύσιον φησι. καὶ τοὺς χλιδῶνας· τὰ περὶ (γ. φασ.)
τοὺς βραχίονας χρυσία. καὶ τὰ ψέλλια· τὰ περὶ τοὺς καρπούς. καὶ τὸ ἐμπλόκιον· κό-
15 σμον χρυσοῦν περὶ τὴν κεφαλήν. καὶ τοὺς δακτυλίους, καὶ τὰ περιδέξια· ἃ λέγουσι δεξι- (γ. δακτυλίους,)
άρια. καὶ τὰ ἐνώτια, καὶ τὰ περιπόρφυρα, καὶ τὰ μεσοπόρφυρα, καὶ τὰ ἐπιβλήματα τὰ
κατὰ τὴν οἰκίαν, καὶ τὰ διαφανῆ λακωνικά. τοσαύτη γὰρ ἦν αὐτῶν ἡ περὶ τὴν ἀσέλγειαν
σπουδὴ, ὡς μὴ μόνον τοῖς ἐγχωρίοις κεχρῆσθαι, ἀλλὰ καὶ πόρρωθεν ἐκ τῆς ἀλλοτρίας
αὐτὰ συλλέγειν, καὶ διαποντίους ἀποδημίας ὑπὲρ αὐτῶν στέλλεσθαι. πολὺ γὰρ τὸ μέσον
20 τῆς Παλαιστίνης καὶ τῆς Λακεδαίμονος, καὶ πέλαγος ἄπειρον. οὐχ ἁπλῶς τοίνυν τὴν
πατρίδα τέθεικεν ἀφεὶς τὰ ἀγαθήματα, ἀλλ' ὥστε τὴν ὑπερβάλλουσαν αὐτῶν ἀκολα- (γ. ἱδρύματα,)
σίαν ἐμφῆναι. καὶ τὰ βύσσινα, καὶ τὰ ὑακίνθινα, καὶ τὰ κόκκινα, καὶ τὴν βύσσον σὺν χρυσῷ καὶ ὑακίν- (ἱ. ἱμάτια.)
θῳ συγκαθυφασμένην, καὶ θέριστρα κατάκλειστα τοῦ χρυσίου. οὐδὲν γὰρ εἶδος, οὐκ ἐν ἱμα-
τίοις, οὐκ ἐν τῷ λοιπῷ κόσμῳ κατέλιπον, ἀλλὰ πᾶσαν ἐπῆλθον πολυτελείας ὁδὸν,
25 τῇ τῆς ἀσελγείας ἐκβακχευθείσῃ τυραννίδι. ταῦτα δὲ εἰ τότε ἐγκλήματα ἦν πρὸ
τῆς χάριτος καὶ τῆς τοσαύτης φιλοσοφίας, ποίας ἂν τύχοιμεν συγγνώμης αἱ πρὸς τὸν
οὐρανὸν κληθεῖσαι νῦν, καὶ εἰς μακρότερα σκάμματα, καὶ πρὸς τὸν τῶν ἀγγέλων ἑλκό-
μεναι ζῆλον, καὶ μετὰ πλείονος τῆς ὑπερβολῆς ταύτην νικῶσαι τὴν ἀσέλγειαν, καὶ ταῦτα
ἐπὶ τῆς σκηνῆς ἀποκρύπτουσαι; καὶ τὸ δὴ χαλεπώτερον, ὅτι οὐδὲ ἁμαρτάνειν ἡγοῦν-
30 ται. διὸ καὶ πρὸς αὐτὰς ἀνάγκη τὴν τοῦ προφήτου φωνὴν ὁπλίσαι. οὐ γὰρ δὴ μόνον
πρὸς ἐκείνας, ἀλλὰ καὶ πρὸς ταύτας εἴρηται τὸ ἐπαγόμενον· ὅτι ἔσται ἀντὶ ὀσμῆς ἡ-
δείας, κονιορτός. ὁρᾷς πῶς καὶ τὴν τῶν μύρων ἀλοιφὴν ἐκβάλλει, καὶ μεγάλην αὐτῇ τί-
θησι τιμωρίαν. κονιορτὸν γὰρ ἐνταῦθά φησι, τὸν αἰρόμενον μετὰ τὴν τῆς πόλεως
κατασκαφὴν καὶ τὴν τῶν βαρβάρων ἔφοδον. καὶ γὰρ καὶ πυρὶ καὶ σιδήρῳ τότε αὐτὴν διε-
35 νείμαντο, τὸ μὲν αὐτῆς κατασκάψαντες, τὸ δὲ ἐμπρησμῷ παραδιδόντες. ταῦτα οὖν
προλέγων ἔλεγεν, ὅτι ἀντὶ ὀσμῆς ἡδείας ἔσται κονιορτὸς, καὶ ἀντὶ ζώνης, σχοινίῳ ζώσῃ,
ὑπ' ὄψιν ἄγων τῆς αἰχμαλωσίας τὸ σχῆμα, καὶ τὴν ἐπὶ τὴν βάρβαρον χώραν ἀπα-
γωγήν. καὶ ἀντὶ τοῦ κόσμου τῆς κεφαλῆς σου, φαλάκρωμα ἕξεις, ἢ τῶν τριχῶν ἀπὸ τῆς
ταλαιπωρίας ἀποῤῥυεισῶν, ἢ τῶν πολεμίων τοῦτο ἐργαζομένων, ἢ αὐτῶν ἑαυτάς. ἔθος
40 γὰρ ἦν τὸ παλαιὸν ἐν πένθει καὶ συμφορᾷ ἀποκείρεσθαι καὶ ξύρεσθαι. καὶ γὰρ ὁ
Ἰὼβ ἀπεκείρατο τὴν κεφαλὴν, ἀκούσας τῶν παίδων τὴν συμφορὰν καὶ περιϊὼν ὁ προ- (Ἰὼβ α.)
φήτης μετὰ σάκκου καὶ κοπετοῦ καὶ ξύρησιν ἔφησε γενέσθαι. καὶ ἄλλος πάλιν φησί,
καὶ ξυρῆσαι καὶ κεῖραι ἐπὶ τὰ τέκνα σου τὰ τρυφερά. καὶ ἀντὶ τοῦ χιτῶνος τοῦ μεσο-

μεσοπορφύρου περιζώσῃ σάκκον. ἆρα οὐ δοκεῖ φοβερὰ εἶναι ταῦτα καὶ ἀφόρητα; ἀλλ᾽
ἐφ᾽ ἡμῶν οὐ μέχρι τούτων στήσεται τὰ τῆς τιμωρίας, ἀλλὰ σκώληξ ἰοβόλος καὶ σκότος ἀ-
τελεύτητον διαδέξεται. εἰ γὰρ ἐκείναις αἰχμαλωσία καὶ δουλεία καὶ τὰ ἔσχατα ἀνέ-
μενε κακὰ ἀντὶ τοῦ καλλωπισμοῦ (ὅτι γὰρ τοῦτο ἀπῄτει δίκην, καὶ ἰδικῶς τὴν ἁμαρ-
τίαν ταύτην ἐκόλαζεν, ἄκουσον πῶς καταλέξας ἐκεῖνα, ἐπήγαγε καὶ τὴν αἰτίαν· 5
ταῦτά σοι ἀντὶ καλλωπισμοῦ) εἰ τοίνυν Ἰουδαῖαι γυναῖκες κεκαλλωπισμέναι τοσαύτην
ὑπέμειναν τιμωρίαν, τῆς πατρίδος ἐκ βάθρων ἀνασπασθείσης, καὶ μετὰ τὴν πολ-
λὴν τρυφὴν, δοῦλαι καὶ αἰχμάλωτοι καὶ ἀπόλιδες εἰς τὴν ἀλλοτρίαν ἀπενεχθεῖσαι
χώραν, καὶ λιμῷ καὶ λοιμῷ καὶ θανάτοις παραδοθεῖσαι μυρίοις, πῶς οὐκ εὔδηλον, ὅτι χα-
λεπώτερα ἡμεῖς πεισόμεθα τοῖς αὐτοῖς περιπίπτοντες; ὥσπερ γὰρ αἱ τιμαὶ μείζους, οὕ- 10
τω καὶ αἱ τιμωρίαι βαρύτεραι. εἰ δὲ μή τις οὐδέπω τὸ τοιοῦτον ἔπαθε γυνὴ καλλωπι-
σαμένη, μὴ θαῤῥείτω. ἔθος γὰρ τῷ Θεῷ τοῦτο, τὰς τιμωρίας ὁρίζειν ἐφ᾽ ἑνὸς καὶ δευτέ-
ρου, καὶ δι᾽ ἐκείνων νομοθετεῖν τοῖς λοιποῖς ἅπασι τὰ καταληψόμενα αὐτοῖς δεινά. ἵνα δὲ καὶ — *ἴσ. αὐτοὺς*
σαφέστερον ὃ λέγω ποιήσω, ἥμαρτον ἁμαρτίαν χαλεπὴν οἱ τὰ Σόδομα οἰκοῦντές ποτε,
ἔδοσαν δίκην τὴν ἐσχάτην, τῶν σκηπτῶν ἐκείνων κατενεχθέντων, καὶ τῶν πόλεων καὶ τῶν δή- 15
μων καὶ τῆς γῆς αὐτοῖς σώμασιν ἐμπρησθέντων ἁπάντων. τί οὖν; οὐδεὶς μετ᾽ ἐκείνους τὰ
ἐκείνων ἐτόλμησε; πολλοὶ μὲν οὖν, καὶ πολλαχοῦ τῆς οἰκουμένης. πῶς οὖν οὐδὲν τοιοῦτον
ἔπαθον; ὅτι ἑτέρα χαλεπωτέρα τηρεῖται τιμωρία. διὰ γὰρ τοῦτο ἅπαξ αὐτὸ ποιή-
σας ὁ Θεὸς ἀπέστη, ἵνα οἱ τὰ αὐτὰ τολμῶντες, κἂν μὴ δῶσιν ἐνταῦθα δίκην, εἰδότες
ὦσι σαφῶς, ὅτι οὐδέποτε διαφεύξονται. πῶς γὰρ ἂν ἔχοι λόγον, τοὺς μὲν τῆς χάριτος 20
καὶ τοῦ νόμου, καὶ μήτε προφητῶν, μήτε ἄλλου τινὸς ἀκηκοότας, ἁμαρτόντας τοιαῦτα παθεῖν,
τοὺς δὲ μετ᾽ ἐκείνους τοσαύτης ἀπολαύσαντας προνοίας, καὶ μηδὲ τῷ παραδείγματι
γενομένους σωφρονεστέρους (ὃ πολλῷ χαλεπωτέραν ποιεῖ τὴν ἁμαρτίαν) διαφυγεῖν τὴν
ἐπὶ τούτῳ κειμένην δίκην; πῶς οὖν οὐκ ἔδοσαν οὐδέπω καὶ σήμερον; ἵνα μάθῃς ὅτι — *ἴσ. τόν*
πολὺ χαλεπωτέρα τηρεῖται τιμωρία. ὅτι γὰρ ἔστι χαλεπώτερα Σοδόμων παθεῖν, 25
Λουκ. ι. ιβ. ἄκουσον τοῦ Χριστοῦ λέγοντος· Ἀνεκτότερον ἔσται γῇ Σοδόμων καὶ Γομόῤῥας ἐν ἡμέρᾳ
κρίσεως, ἢ τῇ πόλει ταύτῃ. ὥστε κἂν καλλωπιζόμεναι νῦν γυναῖκες μὴ πάθωσιν, ἅπερ
ἔπαθον αἱ τότε καλλωπιζόμεναι, μὴ θαῤῥείτωσαν. ἡ γὰρ ἀνοχὴ αὕτη καὶ ἡ μακροθυμία
χαλεπωτέραν σωρεύει τοῦ πυρὸς τὴν κάμινον, καὶ μείζονα τὴν φλόγα ἐργάζεται. τοῦ-
το καὶ ἐπὶ Ἀνανίου καὶ Σαπφείρης γέγονε. καὶ γὰρ ἐκεῖνοι ἐν ἀρχῇ καὶ προοιμίῳ τοῦ 30
κηρύγματος ὑφελόμενοι τῶν χρημάτων ἐκείνων, ἀθρόον ἀνηρπάσθησαν· μετὰ δὲ ἐκεί-
νους πολλοὶ τοιαῦτα τολμήσαντες, οὐδὲν ἔπαθον. πῶς οὖν ἂν ἔχοι λόγον, τὸν δίκαιον κρι-
τὴν καὶ πᾶσι τὰ ἴσα νέμοντα, τοὺς μὲν ἧττον ἡμαρτηκότας κολάσαι, τοὺς δὲ χαλεπώτερα
πλημμελήσαντας ἀφεῖναι; οὐκ εὔδηλον, ὅτι ἐπειδὴ ἔστησεν ἡμέραν, ἐν ᾗ μέλλει κρίνειν τὴν οἰκου-
μένην, διὰ τοῦτο ἀναβάλλεται τὴν τιμωρίαν; ἵνα ἢ τῇ μακροθυμίᾳ γένωνται βελτίους, ἢ 35
τοῖς αὐτοῖς ἐπιμένοντες χαλεπώτερα πάθωσιν; ὅταν τοίνυν ἁμαρτάνοντες τὰ αὐτὰ τοῖς ἤδη
πεπλημμεληκόσι καὶ κολασθεῖσι, μὴ τὰ αὐτὰ πάθωμεν, μὴ θαῤῥῶμεν, ἀλλὰ μᾶλλον
φοβώμεθα. ὥσπερ γὰρ νόμον, τὴν ἐπ᾽ ἐκείνων τιμωρίαν ἐξήνεγκεν ὁ Θεὸς, πᾶσι παραι-
νῶν, καὶ λέγων, ὅτι διὰ τοῦτο τὸν ἐξ ἀρχῆς ἁμαρτόντα ἐκόλασα, ἵνα καὶ σὺ ὁ μετ᾽ ἐκείνους
πλημμελῶν, τὰ αὐτὰ ἀναμένῃς, ἵνα μεταβάλλῃ καὶ γένῃ βελτίων. τοῖς γὰρ τοιούτοις ἁ- 40
μαρτήμασι τοιαῦται κεῖνται τιμωρίαι, κἂν μὴ παραχρῆμα ἔρχωνται. τούτοις δὲ οὐχ ἁ-
πλῶς ἐνδιέτριψα, ἀλλ᾽ ἐπειδὴ πονηρὸν νόσημα εἰς τὰς τῶν ἀνθρώπων εἰσῆλθεν οἰκί-
ας διὰ τῆς τῶν γυναικῶν βλακείας, ὁ τῆς φιλοκοσμίας ἔρως, ὃς καὶ τὴν τῶν χρημάτων

ἐπέτεινε

ἴσ. ἀχρείων,

ἐπέτεινε ῥανίδα, εἰς ἀχρείους δαπάνας τοὺς ἄνδρας ἐκβαλών, καὶ πολέμου καὶ στάσεως
καὶ φιλονεικίας ὑπόθεσις γινομένη καθημερινῆς, καὶ τὰς τῶν πενήτων κατατείνων γαστέ-
ρας. ὅταν γὰρ ἅπασαν τὴν οὐσίαν γυνή, ἢ καὶ τὸ πλεῖον τῶν ὄντων, εἰς τὴν τοῦ σώματος
ὕβριν ἀναγκάζῃ τὸν ἄνδρα δαπανᾷν (ὕβρις γὰρ σώματος, τὸ περικείμενον χρυσίον)
5 ἀνάγκη τὴν χεῖρα συστέλλεσθαι πρὸς τὴν τῆς ἐλεημοσύνης φιλοτιμίαν. καὶ πολλὰ
δὲ ἕτερα ἐκ τούτου τικτόμενα ἔστιν ἰδεῖν ἁμαρτημάτων εἴδη. ἀλλὰ ταῦτα ἀφέντες τῇ
πείρᾳ τῶν πασχόντων εἰδέναι σαφῶς, τῶν ἐχομένων ἁπτώμεθα. μετὰ γὰρ τὸ παραστῆσαι τὸ
αἰχμαλωσίας τὸ σχῆμα, καὶ εἰπεῖν, ὅτι ἀντὶ τοῦ καλλωπισμοῦ ταύτην ἐπάγω, ἐπιτεί-
νει τὴν συμφοράν, λέγων· καὶ ὁ υἱός σου ὁ κάλλιστος, ὃν ἀγαπᾷς, μαχαίρᾳ πεσεῖται, καὶ οἱ
10 ἰσχύοντες ὑμῶν μαχαίρᾳ πεσοῦνται. τοῦτο γὰρ αἰχμαλωσίας χαλεπώτερον. καὶ γὰρ ἔστι
ζωὴ θανάτου πικροτέρα. ὅταν γὰρ μετὰ τῆς δουλείας καὶ ἄωρα πένθη θρηνεῖν ἀναγκά-
ζωνται, ἐννόησον ὅσον τῆς συμφορᾶς τὸ μέγεθος, τῶν καθ' ἑαυτὰ πικρῶν ὄντων συνα-
πτομένων ἀλλήλοις. καὶ γὰρ εἰ αἰχμαλωσία μόνη ἦν, ἀφόρητον ἦν τὸ δεινόν· καὶ εἰ ἐν
ἐλευθερίᾳ ζώντων τοιαῦτα συνέβαινε πένθη, θανάτου πικροτέρα ἦν ἡ ζωή. ἀλλὰ νῦν

ἴσ. συνημμένα

15 ἀμφότερα ἔσται, φησί, "συνηγμένα ἀλλήλοις. μᾶλλον δὲ διπλῆν δεῖ ταύτην καλεῖν
συμφοράν, καὶ τριπλῆν, καὶ τετραπλῆν, ὅταν καὶ υἱός, καὶ κάλλιστος, καὶ ποθούμενος, καὶ ὑπὸ
βαρβάρων, ἀλλὰ μὴ τῷ κοινῷ τῆς φύσεως καταλύει νόμῳ τὸν βίον· καὶ μετὰ τούτου, καὶ
οἱ ἐν ἡλικίᾳ πάντες, ὥστε μηδὲ ἐλπίδα λοιπὸν εἶναι χρηστήν, ὅπου εἰς ἀνθρωπίνην ἧ-
κε βοήθειαν καὶ συμμαχίαν. καὶ ταπεινωθήσεται καὶ πενθήσουσιν αἱ θῆκαι τοῦ κόσμου ὑ-
20 μῶν, καὶ καταλειφθήσῃ μόνη, καὶ εἰς τὴν γῆν ἐδαφισθήσῃ. διὰ πάντων αὔξει τὸν θρῆ-
νον, ἐπιτείνει τὸν φόβον, ἀκμάζουσαν τὴν ἀγωνίαν ἐργάζεται, ὑπ' ὄψιν ἄγει τὰ δεινά,
εὐρύνει τῆς συμφορᾶς τὴν διήγησιν, πανταχοῦ περιτρέχων, πάντοθεν συνάγων τὰ
λυπηρὰ διὰ τὴν τῶν ἀκουόντων ἀναισθησίαν. ἀγαπητὸν γὰρ ἦν τοσαύταις κατασειο-
μένας αὐτὰς ἀπειλαῖς ἀνενεγκεῖν, καὶ λαβεῖν αἴσθησιν τῶν μελλόντων συμβήσεσθαι λυπη-
25 ρῶν. διὰ δὴ τοῦτο καὶ ἐπήγαγεν, ὃ σφόδρα ἐλεεινὸν εἶναι δοκεῖ, τὸ χρυσίου θήκην ὁρᾶν κεκε-
νωμένην, ὑπόμνημα τῆς παλαιᾶς εὐπραγίας, διὰ τῆς ὄψεως ἀκμάζουσαν διατη-
ροῦν τὴν ἀλγηδόνα. καὶ γὰρ τότε μάλιστα δάκνειν ἡμᾶς εἰώθασιν αἱ συμφοραί, ὅταν αὐ-
τὰς ταῖς προτέραις παραβάλλωμεν εὐημερίαις, καὶ ἡ σύγκρισις χαλεπώτερον τὸ ἕλκος
ἐργάζεται. τοῦτο γοῦν ποτε καὶ ὁ Ἰὼβ θρηνῶν ἔλεγε, Τίς ἄν με θείη κατὰ μῆνα ἡμερῶν τῶν
30 ἔμπροσθεν; καὶ διηγεῖται τὸν πλοῦτον ἅπαντα, καὶ τὰ ὥσπερ ἐκ πηγῶν ἐπιρρέοντα ἀγα-
θά, τὰς τιμάς, τὰς προσόδους, τὴν περιφάνειαν ἅπασαν, ὥστε τῇ συγκρίσει τούτων
πολλῷ χαλεπώτερα δεῖξαι τὰ παρόντα καὶ κατειληφότα αὐτὸν δεινά. ὃ δὴ καὶ ὁ προ-
φήτης νῦν ἐποίησε, τὰς θήκας ἀναμνήσας, καὶ οὐδὲ τούτοις ἀρκεσθείς, ἀλλὰ καὶ εἰσα-
γαγὼν αὐτὰς πενθούσας. ἐμφατικώτερον γὰρ τοῦτο τοῦ λόγου τὸ εἶδος, ὅταν τοιαύτας
35 ἐργάζηται προσωποποιΐας. ἤδη γοῦν καὶ ἀμπέλους θρηνούσας εἰσάγει, καὶ οἶνον, ὥστε
μᾶλλον καθικέσθαι τῶν ἀκροωμένων, καὶ τῆς παχύτητος αὐτῶν καθάψασθαι. τί δέ ἐστι,
καταλειφθήσῃ μόνη; καὶ συμμάχων, φησί, καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ προνοίας ἐρημωθεῖσα, καὶ
τῆς ἄλλης περιφανείας γυμνωθεῖσα πάσης, καὶ πανταχόθεν ὑπὸ τῶν πολεμίων κυ-
κλουμένη, καὶ ἐν μέσοις ἀπειλημμένη βαρβάροις. εἶτα τὴν ὑπερβολὴν τῆς ταπεινώ-
40 σεως παραστῆσαι θέλων, φησὶ καὶ εἰς τὴν γῆν ἐδαφισθήσῃ. οὐδὲ πεσῇ εἶπεν, οὐδὲ
καταπατηθήσῃ, ἀλλ' ἑτέρᾳ λέξει σαφεστέρᾳ ἐνδεικνυμένη τὴν εὐτέλειαν αὐτῆς ἅπασαν
ἀπεχρήσατο.

ΚΕΦΑ-

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ δ.

1 ΚΑὶ ἐπιλήψονται ἑπτὰ γυναῖκες ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἀνθρώπου ἑνὸς λέγουσαι, τὸν ἄρτον ἡμῶν φαγούμεθα, καὶ τὰ ἱμάτια ἡμῶν περιβαλούμεθα· πλὴν τὸ ὄνομά σου κεκλήσθω ἐφ' ἡμᾶς, ἄφελε τὸν ὀνειδισμὸν ἡμῶν.

Τὴν ἐκ τοῦ πολέμου συμβᾶσαν ὀλιγανθρωπίαν ἐμφῆναι βούλεται, καὶ πῶς εἰς ἐλάχιστον περιέστη ὁ δῆμος τῶν Ἰουδαίων. οὐδὲ γὰρ προστασίας ἔφησαν δεῖσθαι, ταῖς γυναιξὶ προσηκούσης ὑπὸ ἀνδρῶν τρέφεσθαι, ἀλλὰ ἀτελῆ τῆς λειτουργίας αὐτὸν ἀφεῖναι ταύτης, καὶ στέργειν καὶ ἀγαπᾶν, εἰ ἁπλῶς γοῦν καὶ ὡς ἔτυχε τοῦ τῆς χηρείας ἀπαλλάξειεν ὀνόματος. τοῦτο γάρ ἐστιν, ἄφελε τὸν ὀνειδισμὸν ἡμῶν· ἐπειδὴ τὸ παλαιὸν ὄνειδος εἶναι ἐδόκει. 2 Τῇ δὲ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἐπιλάμψει ὁ Θεὸς ἐν βουλῇ μετὰ δόξης ἐπὶ τῆς γῆς, τοῦ ὑψῶσαι καὶ τοῦ δοξάσαι τὸ καταλειφθὲν τοῦ Ἰσραήλ.

Ἐπειδὴ σφόδρα κατέσεισε τὴν διάνοιαν αὐτῶν τῇ τῶν λυπηρῶν ἀπειλῇ, καὶ τὴν συμφορὰν ἱκανῶς ἐτραγῴδησε, καὶ μακρὸν ἀπέτεινε λόγον τὰ φοβερὰ διηγούμενος, μεταλαμβάνει λοιπὸν ἐπὶ τὰ χρηστότερα. (ἴσ. μεταβαίνει) τοῦτο γὰρ ἰατρείας ἀρίστης τρόπος, μὴ τέμνειν μηδὲ καίειν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰς ἐκεῖθεν γινομένας ὀδύνας προσηνέσι παραμυθεῖσθαι φαρμάκοις. τοῦτο δὴ καὶ αὐτὸς ποιεῖ. οὐ γὰρ δὴ εἰς τὰ σκυθρωπὰ καταλύσειν ἔφησε τὸν λόγον, ἀλλὰ τῶν πονηρῶν ἐκ μέσου ληφθέντων, διαδέξεσθαι τὰ χρηστότερα, καὶ οὐκ ἀπαλλαγὴν ἔσεσθαι μόνον τῶν ἀηδῶν, ἀλλὰ καὶ πολλὴν τὴν περιφάνειαν καὶ μεγάλην λαμπρότητα. τοῦτο γὰρ ἐπίλαμψιν Θεοῦ καλεῖ, τὸ σκότος τῆς ἀθυμίας λύουσαν, καὶ φαιδρὰν ποιοῦσαν ἡμέραν, καὶ περιφανῆ καθιστῶσαν. τὸ δὲ ἐν βουλῇ, ὅτι συνετῶς, φησι, πάντα ἐργάσεται, καὶ μετὰ τῆς προσηκούσης αὐτῷ σοφίας.

3 Καὶ ἔσται τὸ καταλειφθὲν τοῦ Ἰσραὴλ ἐν Σιών, καὶ τὸ καταλειφθὲν ἐν Ἱερουσαλήμ, ἅγιοι κληθήσονται πάντες οἱ γραφέντες εἰς ζωὴν ἐν Ἱερουσαλήμ.

Ἵνα μάθῃς ὅτι οὐ συντυχίας τινὸς ἡ σωτηρία γέγονε τῶν διαφυγόντων τὸν κίνδυνον, ἀλλ' ἐκ τῆς ἄνωθεν ψήφου τειχισθέντες, καὶ ἐν μέσοις τοῖς δεινοῖς ὄντες οὐχ ἑάλωσαν, διὰ τοῦτό φησιν, ἅγιοι κληθήσονται πάντες οἱ γραφέντες εἰς ζωὴν ἐν Ἱερουσαλήμ· οἱ ἀφορισθέντες, φησίν, οἱ δοκιμασθέντες μηδὲν παθεῖν δεινόν. εἰκότως δὲ αὐτοὺς ἁγίους καλεῖ, δεικνὺς ὅτι οὐχ ἁπλῶς ὁ ἀφορισμὸς αὐτοὺς ἀπήλλαξεν, οὐδὲ ἁπλῶς ἡ τοῦ Θεοῦ ψῆφος· ἀλλά τι καὶ ἡ τῶν τρόπων εἰσήνεγκεν ἀρετή, εἴτε προτέρα, εἴτε μετὰ ταῦτα. εἰ γὰρ καὶ χρηστοί τινες ἦσαν καὶ ἐπιεικεῖς, ἀλλ' ὅμως ὑπὸ τῶν συμβάντων βελτίους ἐγένοντο καὶ ἀκριβέστεροι. καθάπερ γὰρ τὸ χρυσίον τῷ πυρὶ παραδιδόμενον πᾶσαν ἀποτίθεται κηλῖδα, οὕτω καὶ οἱ σπουδαῖοι σπουδαιότεροι καθίστανται ἐν τοῖς πειρασμοῖς πᾶσαν ἀπονιπτόμενοι ῥᾳθυμίαν.

4 Ὅτι ἐκπλυνεῖ Κύριος τὸν ῥύπον τῶν υἱῶν καὶ τῶν θυγατέρων Σιών, καὶ τὸ αἷμα ἐκκαθαριεῖ ἐκ μέσου αὐτῶν πνεύματι κρίσεως καὶ πνεύματι καύσεως.

Διπλοῦν ἐνταῦθά μοι δοκεῖ λέγειν καθαρμόν, καὶ τὸ δοῦναι δίκην ὧν ἥμαρτον, καὶ τὸ σπουδαιοτέρους γενέσθαι πρὸς τὸ μέλλον ἐντεῦθεν. αἷμα δὲ Ἱερουσαλὴμ τοὺς φόνους λέγει, τὰς σφαγὰς τὰς ἀδίκους. εἶτα αὔξων τὸ ἔγκλημά φησιν, ἐκ μέσου αὐτῶν. οὐδὲ γὰρ λανθάνοντες καὶ κρυπτόμενοι τὰς ἀνδροφονίας ἐτόλμων, ἀλλὰ τῶν λῃστῶν καὶ τῶν τὰς λεωφόρους ἐφεδρευόντων χείρους. ἐκεῖνοι μὲν γὰρ καὶ τῷ σκότῳ κρυπτόμενοι καὶ ταῖς ἐρημίαις τολμῶσι τὰ εἰωθότα· οὗτοι δὲ ἐν μέσαις ταῖς ἀγοραῖς, ἐν μέσῃ τῇ πόλει, ἐν αὐτοῖς τοῖς δικαστηρίοις τὰ ἐκείνων παρενόμουν. ἀλλὰ καὶ τὴν ἐκεῖθεν, φησι, γενομένην κηλῖ-

δα

διὰ ἐπελθὼν ὁ πόλεμος ἀναλώσει. καὶ γὰρ ἐκεῖνο τὸ καιρῷ τῶν χρηστῶν ὑπὲρ τῶν προτέρων ἀπαλλάττεται λυπηρῶν, ὅτι καὶ αὐτὰ ἐκεῖνα τὰ συμβάντα διὰ τοῦτο συνέβη, ἵνα ἐκπλυθῶσιν, ἵνα καθαρθῶσιν, ἵνα πᾶσαν ἀποθῶνται κηλῖδα, ἵνα τὸ ἐκ τῶν ἁμαρτημάτων καὶ τῶν σφαγῶν ἀπονίψωνται αἷμα. τί δέ ἐστιν ὅ φησι, πνεύματι κρίσεως καὶ πνεύ-
5 ματι καύσεως; τῇ μεταφορᾷ τῶν χωνευομένων ὑλῶν ἐπέμεινεν. ὥσπερ γὰρ ἐκεῖ τὸ πνεῦμα εἰς τὸ χωνευτήριον ἐμπίπτον καὶ τὴν φλόγα ἀναρριπίζον, καὶ θερμοτέρους ποιοῦν τοὺς ἄνθρακας, ἅπαντα δαπανᾷ ῥύπον· οὕτω καὶ ἐνταῦθα ἡ θεήλατος ὀργὴ καὶ ἡ τῶν πολεμίων ἔφοδος ἐμπεσοῦσα, ἀντὶ πυρὸς τῇ πόλει γέγονε, πυρὸς οὐκ ἀπολλύντος, ἀλλὰ καίοντος, καὶ καθαίροντος, καὶ κολάζοντος, καὶ διορθουμένου. τὸ γὰρ πνεύματι κρίσεως,
10 τοῦτ' ἔστι, κολάσεως, τιμωρίας, ἐκδικήσεως.

5 Καὶ ἥξει Κύριος. Παρουσίαν αὐτοῦ τὴν ἐνέργειαν καλεῖ. Καὶ ἔσται πᾶς τόπος τοῦ ὄρους Σιὼν, καὶ πάντα τὰ περικύκλῳ αὐτῆς σκιάσει νεφέλη ἡμέρας, καὶ ὡς καπνοῦ, καὶ ὡς φωτὸς πυρὸς καιομένου νυκτός, 6 Πάσῃ τῇ δόξῃ σκεπασθήσεται, καὶ ἔσται εἰς σκιὰν ἡμέρας ἀπὸ καύματος, καὶ ἐν σκέπῃ καὶ ἐν ἀποκρύφῳ ἀπὸ σκλη-
15 ρότητος καὶ ὑετοῦ. Νεφέλην ἐνταῦθα τὴν ἐκ τῶν κακῶν ἐγινομένην παραψυχήν φησι· πυρὰν δὲ τὴν μετὰ τῆς παραμυθίας περιφάνειαν προσγινομένην. ὅπερ γάρ ἐστιν ἐν καύματι νεφέλη, τοῦτο ἐν σκότῳ καὶ νυκτὶ βαθυτάτῃ πυρὰ λαμπρὸς ἀναπτομένη. ἡ μὲν γὰρ τὸν αὐχμὸν ἀποκρούεται, ἡ δὲ διαλύει τὸν ζόφον. τὴν μὲν οὖν περιφάνειαν τῇ λαμπρότητι τῆς πυρᾶς, τὴν δὲ ἄνεσιν τῇ σκιᾷ τῆς νεφέλης παρέβαλεν. εἶτα
20 δεικνὺς ὡς οὐκ ἐπὶ μακρὸν τῶν δεινῶν λυομένων ταῦτα ἔσται, ἀλλὰ ἀθρόον ἐν αὐτῇ τῶν λυπηρῶν ἀκμῇ ἡ μεταβολὴ γίνεται, ἵνα καὶ ἐντεῦθεν μάθωσιν, ὅτι οὐχὶ ἐκ περιφορᾶς τινος καὶ συντυχίας ἡ πρὸς τὸ βέλτιον γέγονε μετάστασις, ἀλλ' ἐκ τῆς ἄνωθεν δυνάμεως τὸ πᾶν κατώρθωται, ὡς πυρὸς καιομένου νυκτός φησιν, οὕτως ἡ μεταβολὴ γίνεται, καὶ ἔσται εἰς σκιὰν ἡμέρας. τίς ἔσται; ἡ τοῦ Θεοῦ βοήθεια, φησι, καὶ ἡ συμμαχία ὥσπερ σκιὰ ἐν
25 καύματι. καὶ ὥσπερ ὄροφος ἢ καταδυσίς τις σπηλαίου, ὄμβρου καταῤῥηγνυμένου σφοδροῦ, ἐν ἀσφαλείᾳ τὸν ἐκεῖ καταφυγόντα διατηροῦσα· οὕτω δὴ καὶ ἡ τοῦ Θεοῦ συμμαχία οὐκ ἀφήσει δεινὸν οὐδὲν παθεῖν, καὶ τοσούτου καταῤῥηγνυμένου πολέμου, οὓς ἀνέλπιστοι ἐξ ἀρχῆς διασώσει.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ε.

30

1 Ἄσω δὴ τῷ ἠγαπημένῳ ᾆσμα τοῦ ἀγαπητοῦ μου τῷ ἀμπελῶνί μου.

Φοβήσας τοὺς λυπηρούς, εὐφράνας τοῖς χρηστοῖς, ποικίλην τὴν θεραπείαν ἐργασάμενος, εἰς ἑτέραν πάλιν ἑτέραν ἀνάγει τὸν λόγον, ἀρχὴν ἐοικυῖαν τῷ προοιμίῳ τῆς προφητείας. καθάπερ γὰρ ἀρχόμενος τὰς εὐεργεσίας ἀπήγγειλε τοῦ Θεοῦ
35 τὰς εἰς αὐτοὺς γεγενημένας, λέγων, υἱοὺς ἐγέννησα καὶ ὕψωσα, καὶ τὰς παρανομίας τὰς ὑπ' αὐτῶν τολμηθείσας ἐπάγων καὶ προστιθείς, ὅτι αὐτοί με ἠθέτησαν, καὶ ὅτι Ἰσραὴλ δέ με οὐκ ἔγνω, καὶ ὁ λαός μου ἐμὲ οὐ συνῆκεν· οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα λέξεσι μὲν ἑτέραις, νοήμασι δὲ τοῖς αὐτοῖς τὰ αὐτὰ τοῖς προτέροις ἐνδείκνυται. ἀλλὰ τίνος ἕνεκεν κατηγορεῖν μέλλων, ᾆσμα τὴν κατηγορίαν καλεῖ; Μωϋσῆς μὲν γὰρ εἰκότως τοῦτο ἐποίησε μετὰ
40 τῆς Μαρίας, ἅτε τὴν ἐπινίκιον μέλλων ᾄδειν ᾠδὴν, καὶ εἰκότως οὕτως ἀρχόμενος ἔλεγεν· ᾄσωμεν τῷ Κυρίῳ. ἐνδόξως γὰρ δεδόξασται, ἵππον καὶ ἀναβάτην ἔῤῥιψεν εἰς θάλασσαν. καὶ ἡ Δεβόῤῥα δὲ μετὰ τὸ θαυμαστὸν ἐκεῖνο τρόπαιον, καὶ τὴν παράδοξον νίκην, εἰκότως ᾠδὴν ὑφαίνει τὴν ἐπινίκιον ἐκείνην, εὐφημίαν ἀναφέρουσα τῷ Θεῷ. οὗτος δὲ κα-

τηγορεῖν

τηγορεῖν μέλλων, καὶ συντόνου λόγου δεόμενος, καὶ ψυχῆς οὐκ ἀνειμένης, ἀλλὰ συντεταμένης, ᾆσμα ἡμῖν ἐπαγγέλλεται), καὶ ᾆσμα τὰ ἐγκλήματα καλεῖ. οὐκ αὐτὸς δὲ μόνος, ἀλλὰ καὶ ὁ μέγας ἐκεῖνος Μωϋσῆς τὴν ἐπινίκιον τότε ᾄσας ᾠδήν, κατηγορῶν τῶν Ἰουδαίων, μακρὰν ᾠδὴν τὰ ἐγκλήματα, λέγων· Ταῦτα τῷ Κυρίῳ ἀνταποδίδοτε; οὕτως ὁ λαὸς μωρός, καὶ οὐχὶ σοφός· καὶ πολλὰς συνθεὶς κατηγορίας, ᾄδοντας αὐτοὺς ταῦτα λέγειν ἐνομοθέτει· καὶ ἔτι καὶ νῦν ᾄδοντες ταῦτα λεγόμεθα καὶ ἡμεῖς. τίνος οὖν ἕνεκεν τὰς κατηγορίας ᾠδὴν ποιοῦσι; σοφίᾳ κεχρημένοι πνευματικῇ καὶ πολὺ τὸ κέρδος ἐνθεῖναι ταῖς τῶν ἀκουόντων βουλόμενοι ψυχαῖς. ἐπειδὴ γὰρ οὐδὲν οὕτω χρήσιμον, ὡς τὸ πλημμελημάτων μεμνῆσθαι διηνεκῶς, μνήμην δὲ οὐδὲν οὕτω μόνιμον ὡς μελῳδία ποιεῖ· ἵνα μὴ διὰ τὴν ὑπερβολὴν τῶν κατηγοριῶν ὀκνοῦντες καὶ ἀναδυόμενοι, φεύγωσι τὸ συνεχῶς μεμνῆσθαι τῶν οἰκείων ἁμαρτημάτων, τῷ μέλει τῆς ᾠδῆς ὑποκλέπτων τὸ ἀπὸ τῆς μνήμης αἰσχύνην, καὶ τὴν ἀφόρητον ἀθυμίαν παραμυθούμενος, ᾄσματα αὐτὰ πεποίηκεν, ἵνα τῷ πόθῳ τῆς μελῳδίας ἀναγκαζόμενοι συνεχῶς αὐτὰ φθέγγεσθαι, συνεχῶς αὐτῶν ὦσι μεμνημένοι, διηνεκῶς ἔχωσί τινα διδασκαλίαν ἀρετῆς, τὴν διηνεκῆ τῶν ἁμαρτημάτων μνήμην. ἴστε γοῦν ὅτι καὶ νῦν τὰ μὲν ἄλλα οὐδὲ ἐξ ὀνόματος τοῖς πολλοῖς ἐστὶ βιβλία γνώριμα· τὴν δὲ τῶν ψαλμῶν πραγματείαν ἐπὶ στόματος ἅπαντες φέρουσι, καὶ αὐτὰς ταύτας τὰς ᾠδάς. οὕτω δὲ αὐτῶν τῶν πραγμάτων δείκνυται, πόσον ἀπὸ τῆς μελῳδίας τὸ κέρδος ἐστί. διὰ δὴ τοῦτο καὶ αὐτός φησιν, ᾄσω δὴ τῷ ἠγαπημένῳ ᾆσμα τοῦ ἀγαπητοῦ μου τῷ ἀμπελῶνί μου. ᾆσμα τῷ ἠγαπημένῳ, φησίν, ἀμπελῶνι ᾄσω περὶ αὐτοῦ τοῦ ἠγαπημένου. καὶ αὐτῷ γὰρ ᾄδω, φησι, καὶ ἡ ὑπόθεσις τῆς ᾠδῆς περὶ αὐτοῦ καὶ τῶν αὐτοῦ πραγμάτων ἐστί. εἰ δὲ μέλλων κατηγορεῖν, ἀγαπητὸν καλεῖ καὶ ἠγαπημένον, μὴ θαυμάσῃς. καὶ τοῦτο μέγιστον κατηγορίας ἐφόδιον, ὅτι δὴ ἀγαπηθέντες, καὶ τοσαύτης ἀπολαύσαντες παρὰ Θεοῦ τῆς εὐνοίας, οὐδὲ οὕτω βελτίους ἐγένοντο. τοῦτο γοῦν καὶ ἕτερος προφήτης αἰνιττόμενος ἔλεγεν· Ὡς σταφυλὴν ἐν ἐρήμῳ εὗρον τὸν Ἰσραήλ, ὡς σκοπὸν ἐν συκῇ πρώϊμον εἶδον πατέρας αὐτῶν, τὸ ποθεινὸν αὐτῶν καὶ ἐπέραστον διὰ τῶν καρπῶν τούτων ἐνδεικνύμενος· ποθεινὸν δὲ αὐτὸν καὶ ἐπέραστον, οὐ παρὰ τὴν οἰκείαν ἀρετήν, ἀλλὰ παρὰ τὴν τοῦ Θεοῦ ἀγαθότητα. ὃ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν· ὅτι ἐγὼ μὲν οὕτως ἠγάπησα, ὡς ἄν τις σταφυλὴν εὑρὼν ἐν ἐρήμῳ, ἢ ὡς ἄν τις σκοπὸν ἐν συκῇ. εἰ γὰρ καὶ ἀνάξια τοῦ Θεοῦ τὰ παραδείγματα, ἀλλὰ κατάλληλα τῆς ἐκείνων γαστριμαργίας. αὐτοὶ δέ, φησι, τοσαύτης ἀπολαύσαντες τῆς ἀγάπης, ἀπηλλοτριώθησαν, καὶ εἰσῆλθον πρὸς τὸ Φεελφαγώρ. οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα ἠγαπημένον αὐτὸν καλεῖ καὶ ἀγαπητόν, δεικνύς, ὅτι ὁ μὲν Θεὸς τὰ παρ' ἑαυτοῦ πάντα ἐπεδείξατο, οὐκ αὐτῶν ἀρξαμένων, ἀλλὰ τοῦ Θεοῦ ἀγαπησαμένου· ἐκεῖνοι δὲ οὐδὲ μετὰ ταῦτα ἀξίους ἑαυτοὺς τῆς εὐεργεσίας ἔδειξαν, ἀλλὰ τἀναντία ἐπεδείξαντο ἅπαντα.

Δευτ. λβ. ς.

Ὠσ. θ. ιβ.

Ἀμπελὼν ἐγενήθη τῷ ἠγαπημένῳ, ἐν κέρατι, ἐν τόπῳ πίονι.

Τῷ ὀνόματι τοῦ ἀμπελῶνος πᾶσαν ἐνέφηνε τὴν πρόνοιαν, καὶ τὴν περὶ αὐτῶν ἐπιμέλειαν. οὐ μὴν ἵσταται μέχρι τούτου, ἀλλὰ καὶ τὰ ἕτερα ἀπαριθμεῖται εὐεργετήματα· καὶ πρότερον ἀπὸ τῆς θέσεως τοῦ τόπου τοῦτο ποιεῖ. τὸ γὰρ ἐν κέρατι, ἐν τόπῳ πίονι, τὸ μὲν τὴν φύσιν τῆς γῆς ἐπαινῶν ἔλεγε, τὸ δὲ τὴν θέσιν. ὅπερ καὶ ὁ Δαβὶδ ψάλλων ἔφησεν· ὅτι Ἱερουσαλήμ, ὄρη κύκλῳ αὐτῆς, καὶ Κύριος κύκλῳ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ. ἐτείχισε μὲν γὰρ αὐτήν, φησι, καὶ τῇ θέσει τοῦ τόπου· πλὴν οὐκ ἠρκέσθη τούτῳ, ἀλλὰ τὸ μέγιστον τεῖχος αὐτὸς αὐτῇ γέγονεν. ὃ δὴ καὶ ἐνταῦθα αἰνίττεται λέγων, ἐν κέρατι, τό τε ἀχείρωτον καὶ τὸ ἀκαταγώνιστον τοῦ τόπου, καὶ πρὸ τούτου τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ βοήθειαν δηλῶν, ἀπὸ μεταφορᾶς

φορᾶς

φορᾶς τοῦ κέρως τοῦ βοός. καὶ γὰρ καὶ παροιμία τοιαύτη δημώδης ἐξενήνεκται περὶ τῶν εἰς ἀσφαλές τι χωρεῖν καταφευγόντων. ἐπειδὴ γὰρ ἰσχυρότατον πάντων ὁ ταῦρος, αὐτοῦ δὲ τοῦ ζώου τὸ ἰσχυρότερον τὸ κέρας (ὅπλῳ γὰρ αὐτῷ κέχρηται) διὰ τὸ δυσχείρωτον εἰώθασι λέγειν οἱ πολλοί. καὶ ἡ γραφὴ δὲ πολλάκις κέρας μονοκέρωτος καλεῖ τοὺς ἐν ἀσφαλείᾳ ὄντας. ἐν κέρατι οὖν ἐνταῦθά φησιν, ἐν ἀσφαλείᾳ, ἐν ὕψει, ὅπερ ἀρχόμενος ἔλεγεν· υἱοὺς ἐγέννησα καὶ ὕψωσα. ἐν τόπῳ πίονι. ὅπερ ὁ Μωϋσῆς εἶπε γῆν ῥέουσαν γάλα καὶ μέλι. 2 Καὶ φραγμὸν περιέθηκα, καὶ ἐχαράκωσα. φραγμὸν, ἢ τὸ τεῖχός φησιν, ἢ τὸν νόμον, ἢ τὴν αὐτοῦ πρόνοιαν. καὶ γὰρ ὁ νόμος τείχους ἀσφαλέστερον αὐτοῖς περιέκειτο. καὶ ἐχαράκωσα, τουτέστιν, ἰσχυρὰν τὴν ἀσφάλειαν ἐποιησάμην. ἐπειδὴ γὰρ πολλάκις φραγμὸς οὐκ ἀνεπιχείρητον, καὶ ἑτέραν, φησὶ, περιέβαλλον αὐτοῖς συμμαχίαν. Καὶ ἐφύτευσα ἄμπελον σωρήχ. Ἐπιμένει τῇ μεταφορᾷ, ἣν οὐ δεῖ κατὰ λέξιν ἑρμηνεύειν, ἀλλὰ τὸν σκοπὸν εἰδότας ἀρκεῖσθαι τούτῳ. σωρὴχ δὲ ἐνταῦθα, ἀληθινήν φησιν, εὐγενῆ, οὐχὶ τῶν φαύλων φυτῶν, οὐδὲ τῶν καταδεεστέρων, ἀλλὰ τῶν δοκίμων καὶ προφέρων. πολλὰ γὰρ ἀμπέλων γένη.

Καὶ ᾠκοδόμησα πύργον καὶ προλήνιον ἐν μέσῳ αὐτοῦ.

Τινὲς τὸν ναόν φασι, καὶ προλήνιον τὸ θυσιαστήριον, ἅτε τῶν καρπῶν ἐκεῖ συναγομένων τῆς ἀρετῆς τῆς ἑκάστου, καὶ τῶν προσφορῶν, καὶ τῶν θυσιῶν ἁπασῶν· ἐγὼ μέντοι τοῦτο, ὅπερ ἔφθην εἰπὼν, καὶ νῦν ἐρῶ, ὅτι τῷ σκοπῷ δεῖ προσέχειν τῆς μεταφορᾶς. διὰ γὰρ πάντων τοῦτο βούλεται εἰπεῖν, ὅτι τὰ παρ' ἐμαυτοῦ πάντα ἐπλήρωσα, πᾶσαν ἐπιμέλειαν ἐπεδειξάμην, οὐ κατέτεινα καμάτοις, οὐ συνέτριψα πόνοις, οὐκ αὐτοὺς οἰκοδομῆσαι ἐκέλευσα, οὐκ αὐτοὺς σκάψαι, οὐκ αὐτοὺς φυτεῦσαι, ἀλλ' ἀπηρτισμένον τὸ ἔργον παρέδωκα. καὶ οὐδὲ μέχρι τούτου τὰ τῆς φιλανθρωπίας ἔστησα μόνον·

Ἀλλὰ καὶ ἔμεινα τοῦ ποιῆσαι σταφυλήν. Καὶ ἀνέμεινα τὸν προσήκοντα καιρὸν τῆς καρποφορίας, μακροθυμίᾳ πολλῇ χρησάμενος. τὸ γὰρ ἔμεινα, τοῦτο δηλοῖ.

Ἐποίησε δὲ ἀκάνθας. Τὸν ἄκαρπον αὐτῶν βίον ἐνδείκνυται, τὸν τραχὺν, τὸν σκληρόν. τίνος οὖν ἂν εἶεν συγγνώμης ἄξιοι μετὰ τοσαύτην ἐπιμέλειαν τούτους ἀποδόντες τῷ γεωργῷ τοὺς καρπούς; 3 Καὶ νῦν ἄνθρωπος τοῦ Ἰούδα καὶ οἱ κατοικοῦντες ἐν Ἱερουσαλὴμ, κρίνατε ἐν ἐμοὶ καὶ ἀνὰ μέσον τοῦ ἀμπελῶνός μου.

Πολλὴ τῶν δικαιωμάτων ἡ περιουσία, ὅταν αὐτοὺς τοὺς ὑπευθύνους δικαστὰς καθίζῃ τοῖς ὑπ' αὐτοῦ λελυπημένοις καὶ τοῖς ὑπ' ἐκείνων. καὶ νῦν οὐ λέγω τὰ παλαιὰ, φησὶν, ἀλλὰ καὶ σήμερον ἕτοιμός εἰμι δικάζεσθαι. οὕτως οὐδέποτε διαλείπω τὰ ἐμαυτοῦ πληρῶν, οὐδὲ ὑμεῖς τὰ ἑαυτῶν πληροῦτε.

4 Τί ποιήσω ἔτι τῷ ἀμπελῶνί μου; Ἐπειδὴ τὴν νίκην ἤρατο, καὶ τὴν ἀγνωμοσύνην ἔδειξε τὴν ἐκείνων, τότε λοιπὸν ἐπάγει καὶ τὴν ψῆφον, καὶ λέγει ταῦτα ἃ μέλλει ποιεῖν, οὐχ ἵνα καταδικάσῃ, ἀλλ' ἵνα τῷ φόβῳ τῆς ἀπειλῆς ἐπιεικεστέρους ποιήσῃ. 5 Ἀφελῶ τὸν φραγμὸν αὐτοῦ, καὶ ἔσται εἰς διαρπαγήν· καὶ καθελῶ τὸν τοῖχον αὐτοῦ, καὶ ἔσται εἰς καταπάτημα. Ἀποστήσω, φησὶ, τὴν ἐμὴν συμμαχίαν, γυμνώσω τῆς βοηθείας, ἐρήμους καταστήσω τῆς τοσαύτης προνοίας, καὶ εἴσονται διὰ τῶν ἐναντίων ὧν ἀπήλαυον ἔμπροσθεν, ὅταν ὦσι πᾶσιν εἰς ἁρπαγὴν προκείμενοι. 6 Καὶ ἀνήσω τὸν ἀμπελῶνά μου, καὶ οὐ μὴ τμηθῇ, οὐδὲ μὴ σκαφῇ.

ἐπάγει

Πάλιν λέγω, ὅτι τῇ μεταφορᾷ κέχρηται. εἰ δέ τις καὶ θερμότερον ἐξετάζειν βούλοιτο, τὴν ἀπὸ τῆς διδασκαλίας, τὴν ἀπὸ τῶν ἐντολῶν ἐπιμέλειάν φησιν. οὐ γὰρ ἀπολαύσονται τῶν αὐτῶν, ὧν καὶ ἔμπροσθεν, οὐ διδασκάλους ἕξουσιν, οὐκ ἄρχοντας, οὐ

προφήτας

προφήτας ὁμοίως τοὺς διορθουμένους αὐτοὺς, τοὺς ἐπιμελουμένους αὐτῶν. ὥσπερ γὰρ οἱ
τὴν ἄμπελον θεραπεύοντες σκάπτουσι, τέμνουσιν, οὕτως οἱ ψυχὰς διορθούμενοι ἀπει-
λοῦσι, φοβοῦσι, διδάσκουσιν. ἀλλ' ἐν ἐρημίᾳ τούτων ἔσονται, φησιν, εἰς τὴν ἀλλοτρί-
αν ἀπενεχθέντες. Καὶ ἀναβήσεται εἰς αὐτὸν ὡς εἰς χέρσον ἄκανθα· καὶ ταῖς νεφέ-
λαις ἐντελοῦμαι, τοῦ μὴ βρέξαι εἰς αὐτὸν ὑετόν. Ἡ τὴν ἐρημίαν τῆς πόλεως 5
φησιν, ἢ τὴν ἐρημίαν τὴν ἑαυτῶν, καὶ τῆς ἑκάστου ψυχῆς. νεφέλας δὲ ἐνταῦθα, τοὺς προ-
φήτας τινὲς λέγουσιν, ἅτε ἄνωθεν τὸν ὑετὸν δεχομένους καὶ παραπέμποντας τῷ δήμῳ τὰ
λεγόμενα. ἀλλ' οὐδὲ οὗτοι, φησι, τὰ συνήθη ποιήσουσιν. εἰ γὰρ καὶ εἷς που καὶ δεύτερος
συναπῆλθεν, ἀλλ' ὁ δῆμος τὸν προφήτην τότε ἐσίγα.

7 Ὁ γὰρ ἀμπελὼν Κυρίου σαβαὼθ, οἶκος τοῦ Ἰσραὴλ ἐστί· καὶ ἄνθρωπος τοῦ Ἰου- 10
δα, νεόφυτον ἠγαπημένον. ἔμεινα ἵνα ποιήσῃ κρίσιν, ἐποίησε δὲ ἀνομίαν, καὶ οὐ δικαιοσύ-
νην, ἀλλὰ κραυγήν. Ἐπειδὴ πολλῇ τῇ μεταφορᾷ διὰ τῶν ὀνομάτων ἐχρήσατο,
ἀμπελῶνα, καὶ πύργον, καὶ προλήνιον, καὶ φραγμὸν, καὶ σκαφητὸν, καὶ τμῆσιν ἀμπέλου
λέγων, ἵνα μὴ περὶ ἀμπελῶνός τις τῶν τότε ἀνοήτων νομίσῃ εἶναι τὰ λεγόμενα, ταχέως
πρὸς τῷ τέλει τὸ πᾶν ἡρμήνευσεν. ὁ γὰρ ἀμπελὼν Κυρίου σαβαὼθ, οἶκος τοῦ Ἰσραὴλ 15
ἐστίν. οὐ γὰρ περὶ φυτῶν ὁ λόγος μοι, φησιν, οὐδὲ περὶ ψυχῆς ἀψύχου, οὐδὲ περὶ λίθων χώρων
καὶ τοίχων, ἀλλὰ περὶ δήμου τοῦ ἡμετέρου. διὸ καὶ ἐπήγαγε, καὶ ἄνθρωπος τοῦ Ἰούδα, νεό-
φυτον ἠγαπημένον· ἐπειδὴ πλέον τι εἶχε τῶν δέκα φυλῶν, καὶ ὁ ναὸς αὐτόθι πλησίον ἦν,
καὶ ἡ λοιπὴ θεραπεία, καὶ τῶν ἄλλων μᾶλλον ἤνθει, καὶ βασιλικωτέρα ἦν ἡ φυλὴ καὶ
δυνατωτέρα. ἠγαπημένον δὲ εἶπε, πάλιν αὐτῶν καθαπτόμενος, ὅτι περὶ τὸν σφοδρὸν ἐ- 20
ραστὴν τοιοῦτοι γεγόνασι. τοιοῦτος γὰρ τῶν φιλούντων ὁ νόμος, μηδὲ ἐν αὐτοῖς τοῖς ἐγ-
κλήμασι κρύπτειν τῆς οἰκείας ἀγάπης τὴν ὑπερβολήν. ἐντεῦθεν οὐ μικρὸν καὶ ἕτε-
ρον μανθάνομεν. ποῖον δὴ τοῦτο; τὸ πότε καὶ τίνα ἀλληγορεῖν χρὴ τῶν γραφῶν· καὶ ὡς οὐκ
ἐσμὲν κύριοι τῶν νόμων τούτων αὐτοὶ, ἀλλὰ δεῖ αὐτῇ τῇ διανοίᾳ τῆς γραφῆς ἑπομένους,
οὕτω ταῖς τῆς ἀλληγορίας κεχρῆσθαι τρόπῳ. ὃ δὲ λέγω, τοιοῦτόν ἐστιν· εἶπεν ἀμπελῶνα 25
νῦν ἡ γραφὴ, φραγμὸν, προλήνιον· οὐκ ἀφῆκε κύριον γενέσθαι τὸν ἀκροατὴν ἁρμόσαι
τὰ εἰρημένα οἷς ἐβούλετο πράγμασιν, ἢ προσώποις, ἀλλὰ προϊοῦσα ἑαυτὴν ἡρ-
μήνευσεν, εἰποῦσα· ὁ γὰρ ἀμπελὼν Κυρίου σαββαὼθ, οἶκος τοῦ Ἰσραὴλ ἐστί. καὶ ὁ
Ἰεζεκιὴλ δὲ πάλιν ἀετὸν καλῶν μέγαν καὶ μεγαλοπτέρυγον εἰσιόντα εἰς τὸν Λίβανον, (Ιεζ. ιζ. γ.)
καὶ ἀποκνίζοντα τὸ ἄκρον τῆς κέδρου, οὐδὲ ἐκεῖ ἀφίησιν ἐπὶ τῇ γνώμῃ τῶν ἀκροατῶν 30
κεῖσθαι τῆς ἀλληγορίας τὴν ἑρμηνείαν, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς λέγει, τίνα μὲν τὸν ἀετὸν
φησι, τίνα δὲ τὴν κέδρον. καὶ ἐστὶ δὲ πάλιν προϊὼν, ποταμὸν τινὰ σφοδρὸν ἀνάγει, λέ-
γων, ἐπὶ τὴν Ἰουδαίαν, ἵνα μὴ ἐξῇ τῷ ἀκούοντι κατὰ τὴν οἰκείαν γνώμην ἁρμόζειν τὸ
εἰρημένον προσώπῳ ᾧ βούλεται, εἶπε καὶ τὸν βασιλέα τοῦτον, ὃν ποταμὸν ἐκάλεσε.
καὶ πανταχοῦ τῆς γραφῆς οὗτος ὁ νόμος, ἐπειδὰν ἀλληγορῇ, λέγειν καὶ τῆς ἀλληγορίας τὴν 35
ἑρμηνείαν, ὥστε μὴ ἁπλῶς, μηδὲ ὡς ἔτυχε, τὴν ἀκόλαστον ἐπιθυμίαν τῶν ἀλληγορεῖν
βουλομένων πλανᾶσθαι καὶ πανταχοῦ φέρεσθαι. καὶ τί θαυμάζεις, εἰ ὁ προφή-
της; καὶ ὁ παροιμιαστὴς δὲ οὕτω ποιεῖ. εἰπὼν γὰρ, ἔλαφος φιλίας, καὶ πῶλος σῶν χαρί-
των ὁμιλείτω σοι, καὶ ἡ πηγὴ τοῦ ὕδατός σου ἔστω σοι μόνῳ, ἡρμήνευσε τίνος ἕνεκεν ταῦτα
ἔλεγεν, ὅτι περὶ γυναικὸς ἐννόμου καὶ ἐλευθέρας, ἀποτρέπων πόρνης καὶ ἀλλοτρίας ἀ- 40
πτέσθαι. οὕτω δὴ καὶ ἐστὶν ἐνταῦθα εἶπε τίνα ἔφησε τὸν ἀμπελῶνα εἶναι. εἶτα ἐπειδὴ
εἶπεν αὐτῶν τὰ ἐγκλήματα, εἶπε τὰς τιμωρίας. πάλιν πρὸς τῷ τέλει τὴν ἀπο-
λογίαν τίθησι λέγων, ἔμεινα ἵνα ποιήσῃ κρίσιν, ἐποίησε δὲ ἀνομίαν, καὶ οὐ δικαιοσύνην, ἀλ-
λὰ

τὴν κραυγήν. ὅτι δικαίως, φησὶν, ἀπαιτῶ δίκην. ἀνέμεινα γὰρ, ἵνα ποιήσῃ κρίσιν, τουτέστι δικαιοσύνην, αὐτοὶ δὲ τὰ ἐναντία ἐπεδείξαντο, ἀνομίαν, ἀδικίαν καὶ κραυγήν. κραυγὴν ἐνταῦθα τὴν πλεονεξίαν λέγει, τὸν ἄδικον θυμὸν, τὴν ὀργὴν τὴν ἀλόγιστον, τὰς μάχας, τὰς φιλονεικίας.

5 8 Οὐαὶ οἱ συνάπτοντες οἰκίαν πρὸς οἰκίαν, καὶ ἀγρὸν πρὸς ἀγρὸν ἐγγίζοντες, ἵνα τοῦ πλησίον ἀφέλωνταί τι. Εἰπὼν ὅτι κραυγὴν ἐποίησε, τουτέστι πλεονεξίαν, ἁρπαγὰς, λέγει καὶ τὸ εἶδος τῆς ἀδικίας, πολλῆς ἐμπεπλησμένον τῆς κακουργίας. καὶ πάλιν ἀπὸ ἀνθρωπίνων ἄρχεται, τὸ μέγεθος τῶν ἁμαρτημάτων ἐνδεικνύμενος, καὶ τοὺς τὰ ἀνίατα νοσοῦντας ἐμφαίνων. ταῦτα δὲ καὶ νῦν τολμώμενα ἴδοι τις ἂν παρὰ τῶν κα-
10 κῶς τῷ πλούτῳ κεχρημένων, οἳ τὰς γειτνιάσεις ἐπινοοῦσιν, οὐκ εἰς ἀσφάλειαν, ἀλλ' εἰς ἐπιβουλὴν τῶν πλησίον, καθάπερ πῦρ ὁδῷ βαδίζον, οὕτω τοὺς ἐκ γειτόνων πάντας ἐπινεμόμενοι.

Μὴ οἰκήσετε μόνοι ἐπὶ τῆς γῆς; 9 Ἠκούσθη γὰρ νῦν εἰς τὰ ὦτα Κυρίου σαβαὼθ ταῦτα. Δείκνυσιν ἀνόνητα κάμνοντας καὶ εἰκῆ καὶ μάτην. ἐπειδὴ γὰρ οὐχ οὕ-
15 τως αἱ κολάσεις καὶ αἱ τιμωρίαι τοὺς τοιούτους ἀπάγειν εἰώθασιν, ὡς τὸ μαθεῖν ἀκριβῶς, ὅτι οὐκ ἀπολαύσονται τῆς ἁρπαγῆς, ταύτην αὐτοῖς ἐπάγει τὴν ἀπειλὴν λέγων, ὅτι καμοῦνται μὲν καὶ ταλαιπωρήσουσι καὶ τὴν ἁμαρτίαν καρπώσονται, τῆς δὲ ἀπολαύσεως ἐκπεσοῦνται. οὐκ ἐφησυχάζει γὰρ, φησι, τοῖς γινομένοις ὁ ἀκοίμητος ὀφθαλμός. τὸ δὲ ἠκούσθη νῦν, οὐχ ὡς τότε τῶν πραγμάτων γνωρίμων γενομένων αὐτῷ ταῦτά φησιν, ἀλλ'
20 ὡς τῆς δίκης κατὰ πόδας ἰούσης λοιπὸν καὶ τῆς ἀνταποδόσεως γινομένης.

Ἐὰν γὰρ γένωνται οἰκίαι πολλαὶ, εἰς ἔρημον ἔσονται μεγάλαι καὶ καλαὶ, καὶ οὐκ ἔσονται οἱ κατοικοῦντες ἐν αὐταῖς. Τοιοῦτον γὰρ ἡ πλεονεξία, ὅταν πλείονα περιβάλλῃ τοῖς ἔχουσι, καὶ τῶν προτέρων αὐτοὺς ἐξήγαγεν. ὃ δὴ καὶ ἐνταῦθα αἰνίττεται λέγων, ὅτι ὅταν οἰκοδομήσητε λαμπρὰς, καὶ τὰ πάντων ὑμῶν αὐτῶν ποιήσησθε, καὶ ἔσονται αἱ
25 οἰκίαι οἰκήτορας μὲν οὐκ ἔχουσαι, σάλπιγγος δὲ πάσης λαμπροτέραν ἀφιεῖσαι φωνὴν κατὰ τῶν παρὰ τὴν ἀρχὴν ἡρπακότων αὐτὰς, τῆς ἐρημώσεως τῆς ἐπιτεταμένης ἀντὶ τροπαίου τινὸς φαινομένης. 10 Οὗ γὰρ ἐργῶνται δέκα ζεύγη βοῶν, ποιήσει κεράμιον ἕν· καὶ ὁ σπείρων ἀρτάβας ἕξ, ποιήσει μέτρα τρία. Ἀπὸ τῆς πόλεως ἐπὶ τὴν τῆς χώρας ἐρημίαν ἐξάγει τὸν λόγον, ὥστε πάντοθεν καταπλῆξαι τὸν ἀκροατήν. οὔτε
30 γὰρ αἱ οἰκίαι, φησὶ, καθέξουσι τοὺς ἐνοικοῦντας, οὔτε ἡ γῆ τὴν αὐτῆς ἐπιδείξεται δύναμιν. καὶ γὰρ ἐξ ἀρχῆς διὰ τὴν τοῦ Ἀδὰμ ἁμαρτίαν ἀκάνθας καὶ τριβόλους ἐξήνεγκε, καὶ μετ' ἐκεῖνον διὰ τὴν τοῦ Κάϊν παρανομίαν, ἐλάττονα πολλῷ τὸν πόνον τὸν ἐκείνου καὶ τῆς οἰκείας ἰσχύος τὴν φορὰν ἐπεδείκνυτο. καὶ πολλαχοῦ δὲ ἀλλαχοῦ ἴδοι τις ἂν διὰ τὰς τῶν ἀνθρώπων ἁμαρτίας αὐτὴν κολαζομένην. καὶ τί θαυμάζεις, εἰ περὶ τὰς γονὰς αὐ-
35 τῆς καὶ τὰς ὠδῖνας τῶν ἀνθρώπων ἡ παρανομία, ὅπουγε καὶ φθαρτὴ δι' ἡμᾶς ἐγένετο, καὶ ἄφθαρτος πάλιν δι' ἡμᾶς γενήσεται; ἐπειδὴ γὰρ ὅλως τὸ εἶναι δι' ἡμᾶς ἔλαβε καὶ τὴν ἡμετέραν διακονίαν, καὶ τὸ οὕτως ἢ ἐκείνως εἶναι πάλιν ἐντεῦθεν λαμβάνει τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν ῥίζαν. οὕτω γοῦν καὶ ἐπὶ τοῦ Νῶε. ἐπειδὴ πρὸς κακίαν ἐσχάτην ἐξώκειλε τῶν ἀνθρώπων ἡ φύσις, πάντα ἐφύρετο τὰ πράγματα, καὶ σπέρματα καὶ φυτὰ, καὶ ἀλόγων γένη, καὶ
40 ἡ γῆ, καὶ θάλαττα, καὶ ἀὴρ, καὶ ὄρη, καὶ νάπαι, καὶ βουνοὶ, καὶ πόλεις καὶ τείχη, καὶ οἰκίαι καὶ πύργοι· καὶ πάντα ἁπλῶς ἐκείνῳ τῷ φοβερῷ τότε ἐκρύπτετο πελάγει· καὶ ἐπειδὴ πάλιν ἐπιδοῦναι τὸ γένος ἔδει, τὴν οἰκείαν εὐταξίαν ἀπελάμβανεν ἡ γῆ, καὶ εἰς τὴν προτέραν εὐμορφίαν ἐπανῄει πάλιν. ἴδοι δ' ἄν τις τοῦτο καὶ ἐπὶ μέρους γινόμενον διὰ τὴν εἰς

Ἰσ. τῷ πόνῳ τῷ ἐκείνου

ἀνθρώποις τιμήν. καὶ γὰρ πέλαγος ἠφανίσθη, καὶ πάλιν ἐφάνη, καὶ ἥλιος ἐχαλινώθη μετὰ σελήνης, καὶ τὸν οἰκεῖον δρόμον ἐπέλιπε, καὶ πῦρ τὰ ὕδατος ἐπεδείξατο, καὶ γῆ τὰ πελάγους, καὶ πέλαγος τὰ τῆς γῆς· καὶ πάντα, ὡς εἰπεῖν ἁπλῶς, πρὸς τὴν τῶν ἀνθρώπων μετασχηματίζεται λυσιτέλειαν. καὶ ἐπειδὴ πάντων τιμιώτερος ἄνθρωπος, καὶ δι᾽ αὐτὸν τὰ γινόμενα ἅπαντα, διά τοι τοῦτο καὶ νῦν, ἐπειδὴ ἥμαρτεν ὁ τῶν Ἰουδαίων δῆμος, ἐπέχει τῆς γῆς τὰς ὠδῖνας ὁ Θεός, καὶ μετὰ πολλοὺς πόνους καὶ ἱδρῶτας οὐκ ἀφίησι τὰς ἐκείνης λαγόνας τὴν εἰωθυῖαν φορὰν ἐνεγκεῖν, ἵνα κἀντεῦθεν μάθωσιν, ὅτι οὐ γεωργικῶν χειρῶν τέχνη, οὐδὲ βόες καὶ ἄροτρον, οὐδὲ γῆς φύσις, οὐκ ἄλλο τῶν τοιούτων οὐδέν, ἀλλ᾽ ὁ τούτων ἁπάντων δεσπότης οὗτός ἐστιν, ὁ καὶ δαψιλῶς τῇ χειρὶ πάντα ἐκχέων, καὶ πάλιν, ἐπειδὰν βούληται, συστέλλων ἅπαντα.

11 Οὐαὶ οἱ ἐγειρόμενοι τὸ πρωΐ, καὶ τὸ σίκερα διώκοντες, οἱ μένοντες τὸ ὀψέ. ὁ γὰρ οἶνος αὐτοὺς συγκαύσει.

12 Μετὰ γὰρ κιθάρας καὶ ψαλτηρίου καὶ τυμπάνων καὶ αὐλῶν τὸν οἶνον πίνουσι, τὰ δὲ ἔργα τοῦ Θεοῦ οὐκ ἐμβλέπουσι, καὶ τὰ ἔργα τῶν χειρῶν αὐτοῦ οὐ κατανοοῦσι.

Κατηγορήσας αὐτῶν πλεονεξίαν πολλήν, καὶ τὴν ῥίζαν τοῦ κακοῦ τίθησιν. αὕτη δὲ ἦν ἡ μέθη μυρίων γινομένη κακῶν ὑπόθεσις, καὶ μάλιστα ὅταν μετὰ τοσαύτης τολμᾶται τῆς ὑπερβολῆς. σκόπει γοῦν, πῶς μετὰ ἀκριβείας αὐτοὺς κωμῳδεῖ. πᾶσαν γὰρ τὴν ἡμέραν εἰς τοῦτο δαπανᾶσθαί φησιν. οὐ γὰρ ὅταν ἀριστοποιεῖσθαι δέῃ, τοῦτο πράττουσι, φησίν, ἀλλὰ πάντα τὸν καιρὸν μέθης ποιοῦντες καιρόν, καὶ ἐκ προοιμίων τῆς ἡμέρας, ὅτε μάλιστα αὐτοῖς προσέχειν ἐχρῆν, πολλῷ τῷ ἀκράτῳ διδόντες ἑαυτούς, καὶ ἄκοντες λοιπὸν καὶ μέχρι τῆς ἑσπέρας ἐναπομένοντες τῷ νοσήματι. ἐπειδὰν γὰρ ἅπαξ φθάσωσι καταποντισθῆναι εἰς τὸν τῆς ἀκρασίας βυθόν, καὶ τῶν κατὰ φύσιν ἐκπέσωσι φρενῶν, καὶ τὴν ψυχὴν αἰχμάλωτον τῇ πονηρᾷ τῆς μέθης παραδῶσι τυραννίδι, καθάπερ πλοῖον ἀνερμάτιστον καὶ κυβερνήτου καὶ ναυτῶν ἀπεστερημένον ἁπλῶς καὶ εἰκῇ φέρεται τῇ τῶν ὑδάτων ἀτάκτῳ ῥύμῃ πανταχοῦ περιαγόμενον, τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ οὗτοι ὑπὸ τῆς μέθης ὑποβρύχιοι γινόμενοι. διό φησιν, οὐαὶ οἱ ἐγειρόμενοι τὸ πρωΐ, καὶ τὸ σίκερα διώκοντες. οὐ γὰρ τὴν χρείαν ἐπλήρουν, οὐδὲ ἀνέμενον ἐπιθυμίας γινομένης πληρῶσαι τὴν ἔνδειαν, ἀλλ᾽ ἔργον ἐποιοῦντο τοῦτο καὶ μελέτην, τὸ διηνεκῶς μεθύειν. διό φησιν, οἱ διώκοντες σίκερα. σίκερα δὲ ἐνταῦθά φησι τῶν φοινίκων τὸν ὀπόν, ὃν ἐπετήδευον, συντρίβοντες τὸν καρπὸν καὶ καταθλῶντες, εἰς οἴνου μετασχηματίζειν φύσιν. καρωτικὸν δὲ ἐστι τὸ τοιοῦτο, καὶ μέθης ἐργαστικόν. ἀλλ᾽ οὐδὲν ὑφωρῶντο τούτων ἐκεῖνοι, τὴν ἡδονὴν πανταχοῦ διώκοντες. μένοντες τὸ ὀψέ. ὁ γὰρ οἶνος αὐτοὺς συγκαύσει. τοιαύτη γὰρ τῆς μέθης ἡ φύσις, προϊοῦσα αὔξεται, καὶ χαλεπώτερον τὸ δίψος ποιεῖ. εἶτα καὶ ἕτερον οὐκ ἔλαττον ἔγκλημα τοῦ προτέρου προστίθησι, λέγων· μετὰ γὰρ κιθάρας καὶ ψαλτηρίου καὶ τυμπάνων καὶ αὐλῶν τὸν οἶνον πίνουσι. τοῦτο καὶ ἕτερος ἐγκαλεῖ προφήτης λέγων, Οἱ πίνοντες τὸν διυλισμένον οἶνον, καὶ τὰ πρῶτα μύρα χριόμενοι, οἱ κροτοῦντες πρὸς τὴν φωνὴν τῶν ὀργάνων. ὡς ἑστῶτα ἐλογίσαντο, καὶ οὐχ ὡς φεύγοντα. καὶ γὰρ ἐσχάτης ἀναλγησίας τοῦτο τὸ σημεῖον, καὶ ψυχῆς ἐκλελυμένης, τὸ θέατρον ποιεῖν τὴν οἰκίαν τὴν ἑαυτοῦ, καὶ τοιούτοις ᾄσμασιν ἑαυτοὺς ἐκδιδόναι. ὅπερ γὰρ ἡ μέθη ποιεῖ σκοτοῦσα, τοῦτο ἡ μουσικὴ μαλάττουσα τὸ εὔτονον τῆς διανοίας, καὶ κατακλῶσα τῆς ψυχῆς τὴν ἀνδρείαν, καὶ ἐπὶ μείζονας ἐξάγουσα ἀσελγείας. τὰ δὲ ἔργα τοῦ Θεοῦ οὐκ ἐμβλέπουσι, καὶ τὰ ἔργα τῶν χειρῶν αὐτοῦ οὐ κατανοοῦσιν. ἢ τὰ θαύματα αὐτοῦ φησιν, ἢ τῆς κτίσεως τὴν θεωρίαν. πῶς δ᾽ ἂν δυνήσαιντο γενέσθαι θεαταί, τὴν μὲν ἡμέραν νύκτα ἐργαζόμενοι, τὴν δὲ νύκτα τῶν

Ἀμὼς ς.

νεκρῶν

νεκρῶν οὐδὲν ἄμεινον διακείμενοι; πῶς δυνήσονται ἥλιον ἰδεῖν ἀνατέλλοντα, καὶ οὐρανοῦ κάλλος λάμπον, καὶ τὸν ποικίλον τῶν ἄστρων ἐν ἑσπέρᾳ χορόν, καὶ τὴν ἄλλην τῆς κτίσεως εὐταξίαν τε καὶ διακονίαν, τῶν ἔξωθεν καὶ τῶν ἔνδοθεν ὀφθαλμῶν ἀπεστερημένοι; οὐ μικρὸν οὖν τοῦτο ἠδίκηνται, τὸ ἀθέατοι τῶν τοῦ Θεοῦ θαυμάτων ἐκ τοῦ παρόντος ἀπελθεῖν βίου, πάντα τὸν χρόνον ἐν τῷ σκότει τῆς μέθης κατορωρυγμένοι.

13 Τοίνυν αἰχμάλωτος ἐγενήθη ὁ λαός μου, διὰ τὸ μὴ εἰδέναι αὐτοὺς τὸν Κύριον.

Πάλιν τὸ μέλλον ὡς γεγενημένον ἀπαγγέλλει, καὶ τιμωρίαν ἐπάγει τῇ πλημμελείᾳ ταύτῃ. ἱκανὴ μὲν γὰρ καὶ αὐτὴ ἡ μέθη ἀντὶ πάσης γενέσθαι κολάσεως, θορύβους ἐμποιοῦσα τῇ ψυχῇ, ζόφου πληροῦσα τὴν διάνοιαν, αἰχμάλωτον καθιστῶσα αὐτήν, μυρίων αὐτοὺς ἐμπιπλῶσα νοσημάτων, τῶν ἔνδοθεν, τῶν ἔξωθεν. οἶδε τοῦτο καὶ Παῦλος, ὅτι κακία αὐτὴ τιμωρίας γίνεται. διό φησι, Καὶ τὴν ἀντιμισθίαν, ἣν ἔδει τῆς πλάνης αὐτῶν, ἐν ἑαυτοῖς ἀπολαμβάνοντες. (Ρω. α κζ.) ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ τοῦτο τῆς ἀναισθησίας αὐτῶν, τὸ κολάζεσθαι, καὶ μηδὲ αἰσθάνεσθαι τὸ νοσεῖν, καὶ μὴ εἰδέναι ὅτι νοσοῦσιν, ἐπάγει καὶ τῶν (ἰ. τὴν) ἔξωθεν τιμωρίαν λέγων· τοίνυν αἰχμάλωτος ἐγενήθη ὁ λαός μου, διὰ τὸ μὴ εἰδέναι αὐτοὺς τὸν Κύριον·

Καὶ πλῆθος ἐγενήθη νεκρῶν διὰ λιμὸν καὶ δίψαν ὕδατος.

Ὅρα καὶ ἐν τῇ τιμωρίᾳ πολλὴν τὴν νουθεσίαν, καὶ οὐκ ἀθρόον τὴν βαρυτάτην ἐπαγομένην τόλμαν. οὐ γὰρ εὐθέως τὴν αἰχμαλωσίαν ἐπήγαγεν, ἀλλὰ λιμὸν πρότερον καὶ αὐχμόν, ἵνα οἴκοι μένοντες γένωνται βελτίους, μηδὲ ἀνίατα νοσοῦντες ἐφελκύσωνται τὸ τῶν βαρβάρων στρατόπεδον. ἐπειδὴ δὲ οὐκ εἶξαν, οὐδὲ ἐκέρδαναν ἐντεῦθεν, ἐπάγει λοιπὸν τὴν ἐσχάτην τιμωρίαν αὐτοῖς. ἀλλ' ὅμως πρὸ ἐκείνων ταύτην ἐπαίρει καὶ ἐξογκοῖ τῷ λόγῳ τὴν τοῦ λιμοῦ, λέγων·

14 Ἐπλάτυνεν ὁ ᾅδης τὴν ψυχὴν αὐτοῦ· Οὐχ ὡς ψυχὴν τοῦ ᾅδου ἔχοντος, ἀλλὰ προσωποποιεῖ τὴν ἀπειλήν, ἐμφατικώτερον τὸν λόγον ποιῆσαι βουλόμενος, καὶ φόβον ἀκμάζοντα ἐναποθέσθαι τῇ διανοίᾳ τῶν ἀκουόντων. διὸ καὶ ἐπιμένει λέγων·

Καὶ διήνοιξε τὸ στόμα αὐτοῦ, τοῦ μὴ διαλιπεῖν·

Ὡς περὶ θηρίου τινὸς διηγούμενος, καὶ εὐθὺς αὐτῶν τὴν εἰκόνα τῶν πραγμάτων ἄγων. καὶ τὸ δὴ χαλεπώτερον, ὅτι οὐκ ἤνοιξε τὸ στόμα μόνον, ἀλλὰ καὶ μένει κεχηνώς, καὶ κόρον οὐ λαμβάνων τῶν ἐν αὐτῷ κατορυττομένων. Καὶ καταβήσονται εἰς αὐτὸν οἱ ἔνδοξοι, καὶ οἱ μεγάλοι, καὶ οἱ πλούσιοι, καὶ οἱ λοιμοὶ αὐτῆς.

Εἶτα ἵνα μάθῃς, ὅτι οὐ κατὰ φύσεως ἀκολουθίαν τὸ γινόμενον ἦν, ἀλλὰ θεήλατος ἦν ἡ πληγή, καὶ ψῆφος ἐκ τῶν οὐρανῶν κατενεχθεῖσα, τοὺς ἐν περιφανείᾳ, τοὺς ἐν δυναστείᾳ, τοὺς πάντα συγχέοντας, καὶ ἄνω καὶ κάτω τὰ τῶν Ἰουδαίων ποιοῦντας πράγματα, τούτους ἐκεῖ καταβήσεσθαι ἔφησε. λοιμοὺς δὲ εἰκότως αὐτοὺς καλεῖ, ἅτε οὐ μέχρι ἑαυτῶν τὴν κακίαν διατηροῦντας, ἀλλὰ καὶ εἰς ἄλλους τὴν νόσον διαβιβάζοντας. τοιαύτη γὰρ ἡ τοῦ λοιμοῦ φύσις· ἐπειδὰν ἀφ' ἑνὸς ἄρξηται σώματος, ὁδῷ βαδίζουσα τὸ λοιπὸν ἐπινέμεται πλῆθος. Καὶ ὁ ἀγαλλιώμενος ἐν αὐτῇ. Ὁ τρυφῶν, ὁ σκιρτῶν, ὁ νομίζων ἀκίνητα ἔχειν τὰ ἀγαθά, καὶ αὐτὸς ἐμπεσεῖται καὶ ἁλώσεται.

15 Καὶ ταπεινωθήσεται ἄνθρωπος, καὶ ἀτιμασθήσεται ἀνήρ· καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ οἱ μετέωροι ταπεινωθήσονται, καὶ ὑψωθήσεται Κύριος μόνος σαβαὼθ ἐν κρίματι.

Ὅρα πάλιν Θεοῦ κηδεμονίαν. οὐ γὰρ πανωλεθρίαν ἐργάζεται, οὐδὲ ὅλον ἐκ μέσου τὸν δῆμον αὐτῶν ἀνάρπαστον ποιεῖ, ἀλλ' ἀφίησί τινας, ὥστε τῇ τιμωρίᾳ τῶν ἀπελθόντων γενέσθαι βελτίους. τοῦτο γοῦν αἰνιττόμενος ἔφησεν, ὅτι ταπεινωθήσονται, τουτέστιν οἱ μένοντες, οἱ ἀπολιμπανόμενοι. 16 Καὶ ὑψωθήσεται Κύριος σαβαὼθ ἐν κρίματι,

ματι, καὶ ὁ Θεὸς ὁ ἅγιος δοξασθήσεται ἐν δικαιοσύνῃ. Δύο τίθησιν ἀγαθά, ὅτι κἀκεῖνοι τῆς φλεγμονῆς ἀπαλλαγήσονται, καὶ ἔσονται βελτίους, καὶ ὁ Θεὸς θαυμασθήσεται παρὰ πᾶσι (τοῦτο γάρ ἐστιν, ὑψωθήσεται καὶ δοξασθήσεται) διὰ τῆς κολάσεως.

17 Καὶ βοσκηθήσονται οἱ διεσπαρμένοι ὡς ταῦροι, καὶ τὰς ἐρήμους τῶν ἀπειλημμένων ἄρνες φάγονται. Τὴν ὀλιγότητα ἐνταῦθα αἰνίττεται τῶν ὑπολειφθέντων, καὶ τὴν ἐπιτεταμένην ἐρημίαν τῆς χώρας.

18 Οὐαὶ οἱ ἐπισπώμενοι τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν ὡς σχοινίῳ μακρῷ, καὶ ὡς ζυγοῦ ἱμάντι δαμάλεως τὰς ἀνομίας αὐτῶν· 19 Οἱ λέγοντες, τὸ τάχος ἐγγισάτω, ἃ ποιήσει ὁ Θεός, ἵνα ἴδωμεν· καὶ ἐλθέτω ἡ βουλὴ τοῦ ἁγίου Ἰσραήλ, ἵνα γνῶμεν.

Τῶν προφητῶν ἀπειλούντων συνεχῶς, καὶ τὰ φοβερὰ προαναφωνούντων, οἱ ψευδοπροφῆται πρὸς χάριν διαλεγόμενοι, καὶ τοῦ δήμου τὸν τόνον ἐκλύοντες, τὰ μὲν ἐκείνων ἔφασκον εἶναι ψευδῆ, τὰ δὲ αὐτῶν ἀληθῆ. πολλοὶ τοίνυν ἀπατώμενοι ἠπίστουν καὶ αὐτοῖς τοῖς ῥήμασιν. Εἶτα ἐπειδὴ αἱ προφητεῖαι οὐχ ὁμοῦ τε ἐλέγοντο καὶ ἐξέβαινον (προφητείας γὰρ αὕτη ἡ φύσις, τὸ πρὸ πολλοῦ χρόνου τὰ μέλλοντα ἐκβήσεσθαι προαναφωνεῖν) ἐπεὶ οὖν συνεχῶς μὲν ἔλεγον οἱ προφῆται τοὺς λιμούς, τοὺς λοιμούς, τοὺς πολέμους, ἐπὶ δὲ τῶν ἔργων αὐτὰ οὐκ ἐδείκνυον, τέως τὴν τοῦ χρόνου μέλλησιν ἀφορμὴν εἰς ἀπιστίαν λαμβάνοντες οἱ πολλοὶ τῶν ἠπατημένων ἔλεγον· ἐλθέτω τὰ λεγόμενα, εἰ ἀληθεύετε, ἐγγισάτω τὰ πράγματα, δείξατε ἡμῖν ἐπὶ τῶν ἔργων τὴν βουλὴν τοῦ Θεοῦ. ἐπεὶ οὖν τὴν αὐτοῦ μακροθυμίαν ὑπόθεσιν ἀπιστίας ἐποιοῦντο, καὶ ἐντεῦθεν προσετίθετο αὐτῶν τοῖς ἁμαρτήμασι τό τε ἀπιστεῖν, τό τε διὰ τὴν ἀπιστίαν ῥαθυμότεροι γίνεσθαι, εἰκότως αὐτοὺς ὁ προφήτης θρηνεῖ λέγων· ὅτι καθάπερ σχοινίῳ μακρῷ, οὕτως ἕλκετε καθ' ἑαυτῶν τὴν ὀργὴν τοῦ Θεοῦ, καὶ αὔξετε ὑμῖν τὴν πονηρίαν. ἐπειδὴ γὰρ ἀπιστεῖτε τοῖς λεγομένοις ῥήμασι, λείπεται λοιπὸν τὴν διὰ τῶν ἔργων ἐπενεχθῆναι πεῖραν ὑμῖν. ὥστε οἱ τὰ κακὰ ἐπισπώμενοι, ὑμεῖς ἐστε, οἱ τοῖς λεγομένοις ἀπιστοῦντες. διὰ τοῦτό φησιν, οὐαὶ οἱ ἐπισπώμενοι τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν, τουτέστι τὴν ἀντίδοσιν τῶν ἁμαρτημάτων. ὡς σχοινίῳ μακρῷ πόρρωθεν ἕλκετε, φησι, τὴν ὡρισμένην τοῖς ἁμαρτήμασιν ὑμῶν δίκην, καὶ ὡς ζυγοῦ ἱμάντι δαμάλεως ὑπὸ ζυγὸν οὔσης· ἵνα εἴπῃ τὸ εὔτονον, τὸ μετὰ σπουδῆς. ὡς ἐάν τις ἱμάντι εὐτόνῳ ἐφελκύσηταί τι, οὕτως ὑμεῖς διὰ τῆς ἀπιστίας ἐφέλκετε καθ' ὑμῶν τοῦ Θεοῦ τὴν ὀργήν. Εἶτα λέγει καὶ πῶς ἐφέλκονται. οἱ λέγοντες, τὸ τάχος ἐγγισάτω, ἃ ποιήσει ὁ Θεός, ἵνα ἴδωμεν. ὃ καὶ ἕτερος προφήτης ἐγκαλεῖ λέγων· (Ἀμώς ε. ιη.) Οὐαὶ οἱ ἐπιθυμοῦντες τὴν ἡμέραν Κυρίου. καὶ ἵνα τί ὑμῖν ἡ ἡμέρα αὕτη, καὶ αὐτή ἐστι σκότος καὶ οὐ φῶς, καὶ γνόφος οὐκ ἔχων φέγγος αὐτῆς; καὶ γὰρ καὶ ἐκεῖνοι ἀπιστοῦντες ἔλεγον, πότε ἥξει ἡ ἡμέρα τῆς κολάσεως καὶ τῆς τιμωρίας;

20 Οὐαὶ οἱ λέγοντες τὸ πονηρὸν καλόν, καὶ τὸ καλὸν πονηρόν· οἱ τιθέντες τὸ φῶς σκότος, καὶ τὸ σκότος φῶς· οἱ τιθέντες τὸ γλυκὺ πικρόν, καὶ τὸ πικρὸν γλυκύ.

Πάλιν περὶ τῶν αὐτῶν διαλέγεται. ἐπειδὴ τοὺς μὲν προφήτας ὕβριζον καὶ ἀπατεῶνας ἔλεγον, τοὺς δὲ ψευδοπροφήτας ἐτίμων, καὶ ἀνέστρεφον τῶν πραγμάτων τὴν τάξιν, ταλανίζει αὐτοὺς ἐπὶ τῇ κρίσει τῇ διεφθαρμένῃ· οὐαί, φησιν, οἱ λέγοντες τὸ πονηρὸν καλόν, τουτέστι τὴν ψευδοπροφητείαν, καὶ τὸ καλὸν πονηρόν, τὴν προφητείαν· οἱ τιθέντες τὸ φῶς σκότος, καὶ τὸ σκότος φῶς· οἱ τιθέντες τὸ γλυκὺ πικρόν, καὶ τὸ πικρὸν γλυκύ. Εἰ γὰρ καὶ φορτικά, φησι, τὰ ῥήματα, ἀλλ' οὐδὲν γλυκύτερον τῶν προφητῶν, τῇ τῶν ῥημάτων ἀπειλῇ τὴν διὰ τῶν πραγμάτων ἀποκρουομένων πεῖραν. Εἰ καὶ γλυκέα τὰ τῶν ψευδοπροφητῶν, ἀλλ' οὐδὲν αὐτῶν πικρότερον, τῇ χάριτι τῶν λόγων τὴν

δια-

διὰ τῶν ἔργων ἐπαγόντων ἀπειλήν. ἰδοὺ προφήτου σοφίαν, πῶς ἀνέστρεψεν αὐτῶν τὴν διάνοιαν. ἐπειδὴ γὰρ τοῖς μὲν ὡς πικρότατα φθεγγομένοις οὐ προσεῖχον, τοῖς δὲ ὡς προσηνεστάτοις, καὶ γλυκύτητα πολλὴν ἔχουσιν, ἔφησεν, ὅτι τοὐναντίον μὲν οὖν ἐστι· πολὺ τῶν προφητῶν τὸ μέλι, πολὺ δὲ τῶν ψευδοπροφητῶν ἡ πικρία. οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ
5 φωτὸς καὶ τοῦ σκότους τὸν λόγον μεταχειριστέον ἡμῖν. οἱ μὲν γὰρ πρὸς τὴν πλάνην ἤγαγον, οἱ δὲ καὶ πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἐχειραγώγουν· καὶ οἱ μὲν τῷ ζόφῳ τῆς αἰχμαλωσίας μονονουχὶ τὰς χεῖρας δήσαντες παρεδίδοσαν, οἱ δὲ ὅπως ἐν τῷ φωτὶ τῆς ἐλευθερίας ἀγαπῶσι, πάντα ἔπραττον. ἐπεὶ οὖν τὰς ἐναντίας περὶ τούτων δόξας εἶχον καὶ τὰς οὐ προσηκούσας, εἰκότως αὐτοὺς διορθοῦται λέγων, οἱ τιθέντες τὸ φῶς σκότος, καὶ τὸ σκό-
10 τος φῶς. 21 Οὐαὶ οἱ συνετοὶ ἐν ἑαυτοῖς, καὶ ἐνώπιον αὐτῶν ἐπιστήμονες.

Οὐ μικρὸν καὶ τοῦτο ἐλάττωμα, τὸ σοφόν τινα νομίζειν ἑαυτόν, καὶ τοῖς ἑαυτοῦ λογισμοῖς τὸ πᾶν ἐπιτρέπειν. καὶ γὰρ ἐντεῦθεν ἐκεῖνο γέγονε. τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος τοῖς ἔξω φιλοσόφοις ἐγκαλῶν ἔλεγεν, Ὅτι φάσκοντες εἶναι σοφοί, ἐμωράνθησαν· καὶ ὁ παροιμιώδης λόγος πάλιν φησίν, Εἶδον ἄνθρωπον δοκοῦντα εἶναι σοφὸν παρ' ἑαυτῷ, ἐλπίδα δὲ ἔχει μᾶλ-
15 λον ἄφρων αὐτοῦ. τοῦτο καὶ Παῦλος ἐγκαλεῖ πάλιν λέγων, Μὴ γίνεσθε φρόνιμοι παρ' ἑαυτοῖς. καὶ πάλιν, Εἴ τις δοκεῖ σοφὸς εἶναι ἐν ὑμῖν, ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ γενέσθω μωρός, ἵνα γένηται σοφός. μὴ τῇ οἰκείᾳ σοφίᾳ, φησί, μηδὲ τοῖς ἑαυτοῦ ἐπιτρέπων λογισμοῖς, ἀλλ' ἐκείνους κατευνάσας, ἐκδιδότω τὴν ψυχὴν τῇ τοῦ πνεύματος διδασκαλίᾳ. ἐπεὶ οὖν καὶ παρὰ Ἰουδαίοις τοιοῦτοί τινες ἦσαν, ὑπερορῶντες μὲν τῶν προφητῶν ὡς ποιμένων καὶ αἰ-
20 πόλων, βουλόμενοι δὲ σοφίζεσθαι οἴκοθεν, ὃ καὶ ἀπονοίας αὐτοῖς ὑπόθεσις ἐγίνετο καὶ τοῦ καταφρονεῖν τῶν λεγομένων, εἰκότως αὐτοὺς θρηνεῖ λέγων· οὐαὶ οἱ συνετοὶ ἐν ἑαυτοῖς, καὶ ἐνώπιον αὐτῶν ἐπιστήμονες.

Ῥω. α. κβ.

Παροιμ. κϛ. ιβ.

α. Κορ. γ. ιη.

22 Οὐαὶ οἱ ἰσχύοντες ὑμῶν οἱ τὸν οἶνον πίνοντες, καὶ οἱ δυνάσται οἱ κιρνῶντες τὸ σίκερα. Μὴ θαυμάσῃς, εἰ περὶ μικροῦ τοσαῦτα κατὰ μέθης εἰπών, πάλιν τὸν αὐ-
25 τὸν ἐπαναλαμβάνει λόγον. ἐπειδὴ γὰρ χαλεπὸν τὸ ἕλκος καὶ δύσεικτον, διὰ τοῦτο καὶ συνεχῶς ἐπαντλεῖν ἔδει. χαλεπὸν δὲ καὶ δύσεικτον, τῷ μὴ δοκεῖν παρὰ τοῖς πολλοῖς ἁμάρτημα εἶναι, πάντων ἁμαρτημάτων χαλεπώτερον ὄν, καὶ μυρία βλαστάνον νοσήματα. διό φησιν· οἱ τὸν οἶνον πίνοντες, καὶ οἱ δυνάσται οἱ κιρνῶντες τὸ σίκερα. διπλοῦς ὁ κρημνός, τυραννὶς μέθης, καὶ δυναστείας ὑπερβολή. πᾶσι μὲν γὰρ ἀνθρώποις λογισμοῦ χρεία, μά-
30 λιστα δὲ τοῖς ἐν ἀξιώμασι καὶ δυναστείαις οὖσιν, ὥστε μὴ καθάπερ ἀτάκτων ὑδάτων ῥύμῃ τινί, τῷ τῆς ἀρχῆς ἐκφερομένους ὄγκῳ καταχρημνίζεσθαι.

23 Οἱ δικαιοῦντες τὸν ἀσεβῆ ἕνεκεν δώρων, καὶ τὸ δίκαιον τοῦ δικαίου αἴροντες ἀπ' αὐτοῦ. Διπλοῦν τὸ ἔγκλημα πάλιν, τὸ τὸν ὑπεύθυνον ἀφιέναι, καὶ τὸν ἀνεύθυνον καταδικάζειν. ἑκατέρου ἁμαρτήματος ἡ ῥίζα, δωροδοκία.

35 24 Διὰ τοῦτο ὃν τρόπον καυθήσεται καλάμη ὑπὸ ἄνθρακος πυρός, καὶ συγκαυθήσεται ὑπὸ φλογὸς ἀνημμένης. Τὸ τῆς τιμωρίας ταχύ, τὸ εὔκολον τῆς κολάσεως παρίστησι, διὰ τῆς εἰκόνος τὴν πανωλεθρίαν αὐτῶν δηλῶν. ἅπαντα γὰρ ταῦτα ἡ φλὸξ καὶ οἱ ἄνθρακες καὶ ἡ καλάμη καὶ τὰ ἑξῆς ἡμῖν προεδήλωσεν. Ἡ ῥίζα αὐτῶν ὡς χνοῦς ἔσται, καὶ τὸ ἄνθος αὐτῶν ὡς κονιορτὸς ἀναβήσεται. Τὰ πεπηγότα καὶ
40 τὰ βέβαια ἀπολεῖται, καὶ διαχυθήσεται τὰ λαμπρά, καὶ τὰ φαιδρὰ οἰχήσεται καὶ διαρρυήσεται. Οὐ γὰρ ἠθέλησαν τὸν νόμον Κυρίου σαβαὼθ ποιεῖν, ἀλλὰ τὸ λόγιον τοῦ ἁγίου παρώξυναν. Λόγιον τὸν νόμον λέγει.

25 Καὶ ἐθυμώθη Κύριος σαβαὼθ ὀργῇ ἐπὶ τὸν λαὸν αὐτοῦ, καὶ ἐπέβαλε τὴν χεῖρα

αὐτοῦ ἐπ' αὐτούς, καὶ ἐπάταξεν αὐτούς. καὶ παρωξύνθη ἐπὶ τὰ ὄρη, καὶ ἐγένετο τὰ θνησιμαῖα αὐτῶν, ὡς κοπρία ἐν μέσῳ ὁδοῦ, καὶ ἐν πᾶσι τούτοις οὐκ ἀπεστράφη ὁ θυμὸς αὐτοῦ, ἀλλ' ἔτι ἡ χεὶρ αὐτοῦ ὑψηλή. Ἐνταῦθα αἰνίττεται χαλεπόν, ὡς οὐδὲ ταφῇ τὰ σώματα συγχωρήσει παραδοθῆναι, ἀλλ' ἵνα οἱ ζῶντες ἐν ταῖς ἀλλοτρίαις συμφοραῖς τῆς οἰκείας ἀποτέμνωνταί τι κακίας. καὶ ὅρα πῶς χαλεπώτερον τὸν λόγον ἐποίησεν. οὐ γὰρ εἶπεν, ὅτι οὐκ ἐτάφησαν, ἀλλ' ὅτι κόπρου πάσης ἀτιμότερον ἐρριμμένοι ἦσαν οἱ τετελευτηκότες, ὃ τοῖς ζῶσι φρικωδέστερον ἁπάντων εἶναι δοκεῖ, καὶ τῆς τελευτῆς αὐτῆς χαλεπώτερον. καὶ τὸ δὴ χεῖρον, ὅτι οὐδὲ τούτων γινομένων, φησίν, ἐπιεικέστεροι γεγόνασιν, ἀλλὰ τοῖς αὐτοῖς ἐπιμένουσιν. ἐπεὶ οὖν οὐδὲν βελτίους ἐγένοντο, ἀπειλεῖ πάλιν αὐτοῖς τὴν χαλεπωτάτην ἐκείνην πληγὴν τὴν τῶν βαρβάρων. διὸ καὶ ἐπάγει λέγων·

26 Τοιγαροῦν ἀρεῖ σύσσημον ἐν τοῖς ἔθνεσι τοῖς μακράν. Ἵνα μὴ τῆς ὁδοῦ τὸ μῆκος εἰς ῥαθυμίαν αὐτοὺς ἐμβάλλῃ, φησὶν ὅτι οὕτω τῷ Θεῷ ῥᾴδιον ἀγαγεῖν αὐτούς, ὡς τὸ σύσσημον αἴροντι, καὶ αὐτοὺς παρεσκευασμένους καὶ ἑτοίμους ἐξάγειν πρὸς παράταξιν, ὅπερ καὶ ἐπὶ τῶν ἵππων γίνεται τῶν ἁμιλλητηρίων. ὁμοῦ τε γὰρ τὸ σύμβολον τῆς ἀφέσεως αἴρεται, κἀκεῖνοι τῶν βαλβίδων ἐκπηδῶσιν εὐθέως. δύο τοίνυν ἐνταῦθα ὁ προφήτης αἰνίττεται, ὅτι καὶ εὔκολον αὐτοὺς ἐλθεῖν, τοῦ Θεοῦ καλοῦντος, καὶ πάλαι ἂν ἦλθον, εἰ μὴ ἡ πολλὴ κατεῖχεν αὐτοὺς μακροθυμία. εἶτα τῇ ἐπεξηγήσει πλείονα τὴν εὐκολίαν ἐνδείκνυται λέγων· Καὶ συριεῖ αὐτοὺς ἀπ' ἄκρου τῆς γῆς.

Μὴ θαυμάσῃς δέ, εἰ περὶ Θεοῦ διαλεγόμενος, οὕτω παχυτάταις κέχρηται λέξεσι. πρὸς γὰρ τὴν διάνοιαν τῶν ἀκουόντων σχηματίζει τὰ ῥήματα, ἓν βουλόμενος δεῖξαι διὰ πάντων, ὅτι καὶ τῷ Θεῷ ῥᾴδιον τοῦτο, καὶ ὅτι πάντως ἀπαντήσονται. διὸ καὶ ἐπήγαγε λέγων· Καὶ ἰδοὺ ταχὺ κούφως ἔρχονται. 27 Οὐ πεινάσουσιν, οὐδὲ κοπιάσουσιν, οὐδὲ νυστάξουσι. Ταῦτα ὑπερβολικῶς εἴρηται. πῶς γὰρ ἐνῆν μήτε πεινῆν μήτε καθεύδειν ἀνθρώπους ὄντας, καὶ τὴν κοινὴν λαχόντας λῆξιν; ἀλλὰ τὸ τάχος τῆς στρατιᾶς, τὴν εὐκολίαν, τὴν ταχύτητα, ὅπερ ἔφθην εἰπών, διὰ πάντων ἐνδείκνυται.

Οὐδὲ λύσουσι τὰς ζώνας αὐτῶν, οὐδὲ μὴ ῥαγῶσιν οἱ ἱμάντες τῶν ὑποδημάτων αὐτῶν·

28 Ὧν τὰ βέλη ὀξέα ἐστί, καὶ τὰ τόξα αὐτῶν ἐντεταμένα· οἱ πόδες τῶν ἵππων αὐτῶν ὡς στερεὰ πέτρα ἐλογίσθησαν, οἱ τροχοὶ τῶν ἁρμάτων αὐτῶν ὡς καταιγίδες.

29 Ὁρμῶσιν ὡς λέοντες, καὶ παρεστήκασιν ὡς σκύμνοι λεόντων.

30 Καὶ ἐπιλήψεται καὶ βοήσει ὡς θηρίον, καὶ ἐκβαλεῖ, καὶ οὐκ ἔστιν ὁ ῥυόμενος αὐτούς. καὶ βοήσεται δι' αὐτοὺς τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, ὡς φωνὴ θαλάσσης κυμαινούσης, καὶ ἐμβλέψονται εἰς τὸν οὐρανὸν ἄνω, καὶ εἰς τὴν γῆν κάτω· καὶ ἰδοὺ σκότος σκληρόν, σκότος ἐν τῇ ἀπορίᾳ αὐτῶν. Διὰ πάντων τὸν λόγον ἐξώγκωσε, καὶ τὸν φόβον ἐπῆρε, κατὰ μέρος ἕκαστα διηγούμενος, τὰ περὶ τῆς γνώμης, τὰ περὶ τῆς ἰσχύος, τὰ περὶ τῶν ὅπλων, τὰ περὶ τῶν ἁρμάτων, ὥστε τῷ πλήθει τῶν λεγομένων πολλὴν ποιῆσαι τὴν ἀγωνίαν, καὶ τῇ σαφηνείᾳ τῶν εἰκόνων εἰς αὐτὰ τὰ πράγματα αὐτοὺς ἀγάγῃ. διὸ καὶ λέουσιν αὐτοὺς παραβάλλει, καὶ οὐδὲ ἐνταῦθα ἔστη τοῦ παραδείγματος, ἀλλὰ καὶ φωνὴν ἀναπλάττει καὶ ὁρμὴν τοῦ θηρίου, καὶ ἐπιμένει τῇ μεταφορᾷ, καὶ πολλὴν ποιεῖται τὴν τροπήν. καὶ ἐντεῦθεν ἐπὶ θάλατταν ἐξάγει τὸν λόγον, λέγων, ὅτι τοσοῦτος ἔσται ὁ θόρυβος, τοσαύτη ἡ ταραχή, ὅση ἂν γένοιτο μαινομένης θαλάσσης καὶ κύματα διεγειρούσης· καὶ πάντα κινεῖ τρόπον, αὔξων τὸν φόβον, ὥστε μὴ δεηθῆναι αὐτοὺς τῆς διὰ τῶν πραγμάτων πείρας. καὶ τὸ δὴ χαλεπώτερον, ὅτι οὐδὲ ὁ παραστησόμενος ἔσται, φησίν, οὐκ ἀπὸ

τῆς

τῆς γῆς, οὐκ ἀπὸ τῶν οὐρανίων· ἀλλ' ἔρημοι καὶ τῆς ἄνωθεν συμμαχίας, καὶ τῆς κάτωθεν βοηθείας, ἐκδοθήσονται τοῖς πολεμίοις. σκότος δὲ ἐνταῦθά φησι, τὸ ἀπὸ τῆς συμφορᾶς αὐτοῖς γινόμενον, οὐχ ὡς τῆς ἀκτῖνος ἀφανιζομένης, ἀλλὰ τῆς διαθέσεως τῶν πασχόντων ἐν τῇ μέσῃ τῇ μεσημβρίᾳ αὐτὴ φωτὸς σκότος ὁρώντων· ὅπερ τοῖς ὀδυνωμένοις καὶ θλιβομένοις συμβαίνειν εἴωθε. καὶ ἵνα μάθῃς, ὅτι οὐ τῆς φύσεως τοῦ ἀέρος τὸ σκότος ἦν, ἀλλὰ τῆς ἐκείνων διαθέσεως, ἐπήγαγε· σκληρὸν σκότος ἐν τῇ ἀπορείᾳ αὐτῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ϛ.

1 Καὶ ἐγένετο τοῦ ἐνιαυτοῦ, οὗ ἀπέθανεν Ὀζίας ὁ βασιλεύς. Τί δήποτε οὐ- [κεφ. ϛ.]
μὲν ἄλλους χρόνους ἀπὸ τῆς ζωῆς τῶν βασιλέων, τοῦτον δὲ ἀπὸ τῆς τελευτῆς χαρακτηρίζει νῦν ὁ προφήτης; οὐ γὰρ εἶπεν, ἐγένετο ἐν ταῖς ἡμέραις Ὀζίου, οὐδὲ ἐν τῇ βασιλείᾳ Ὀζίου, ἀλλ' ἐγένετο, ἡνίκα ἀπέθανε. τί δήποτε ἐν τούτῳ ποιεῖ; οὐχ ἁπλῶς, οὐδὲ ὡς ἔτυχεν, ἀλλά τι ἀπόρρητον ἡμῖν αἰνίττεται. τί δὲ τοῦτό ἐστιν; Ὀζίας ἐπὶ τῇ τῶν γεγενημένων εὐπραγίᾳ μεθύων, καὶ ὑπὸ τῆς εὐημερίας ὀγκούμενος, μεῖζον τῆς ἀξίας ἐφρόνησε· καὶ ἐπειδὴ βασιλεὺς ἦν, ἐνόμισεν αὐτῷ προσήκειν ἱερᾶσθαι, καὶ ἐπεπήδησε τῷ ναῷ, καὶ εἰς τὰ ἅγια τῶν ἁγίων εἰσῆλθε, καὶ, τοῦ ἱερέως κωλύοντος καὶ ἀπαγορεύοντος αὐτῷ τὴν ἔκθεσμον εἴσοδον, οὐκ ἠνέσχετο, ἀλλ' ἐνέμεινε τῇ μανίᾳ, ὀλίγον τοῦ ἱερέως ποιούμενος λόγον. ταύτης ἕνεκεν τῆς ἁμαρτίας ἐπαφῆκεν αὐτῷ λέπραν ὁ Θεὸς κατὰ τοῦ μετώπου. βουληθεὶς γὰρ πλείονα τῆς οὔσης τιμὴν λαβεῖν, καὶ ἧς εἶχεν, ἐξέπεσεν. οὐ γὰρ δὴ μόνον ἱερωσύνην οὐ προσέλαβεν, ἀλλὰ καὶ γενόμενος ἀκάθαρτος, τῶν βασιλείων ἐξεβάλλετο, καὶ τὸν ἅπαντα χρόνον ἐν οἴκῳ τινὶ κεκρυμμένος κατῴκει, τὴν αἰσχύνην οὐ φέρων. καὶ ὁ λαὸς δὲ συναπέλαυσεν ἅπας τῆς τοιαύτης ὀργῆς, ὅτι οὐδὲ τοῦ Θεοῦ νόμους παρεῖδον, καὶ τὴν ἱερωσύνην ὑβριζομένην οὐκ ἐξεδίκησαν. πῶς οὖν συναπήλαυσε τῆς ὀργῆς; τῷ τὴν προφητείαν ἀνασταλῆναι. ὀργιζόμενος γὰρ αὐτοῖς ὁ Θεὸς παρ' οὐδενὸς οὐδὲν ἀπεκρίνατο. ἀλλ' οὐ μέχρι παντὸς τοῦτο ἐποίησεν, ἀλλὰ τῷ μέτρῳ τῆς ζωῆς τοῦ βασιλέως καὶ μέτρον τῆς τιμωρίας ὥρισεν. ὁμοῦ γοῦν ἐκείνου καταλύσαντος τὴν ζωήν, καὶ ὁ Θεὸς τὴν ὀργὴν κατέλυσε, καὶ τὰς θύρας πάλιν τῆς προφητείας ἀνέῳξε. τοῦτο γοῦν αἰνιττόμενος ὁ προφήτης ἀνέμνησεν ἡμᾶς τοῦ καιροῦ τῆς τελευτῆς τοῦ βασιλέως. διόπερ οὕτως ἄρχεται τῆς προφητείας, λέγων· Ἐγένετο τοῦ ἔτους, οὗ ἀπέθανεν Ὀζίας ὁ βασιλεύς, εἶδον τὸν Κύριον καθήμενον. Καίτοιγε ὁ Χριστός φησι, Θεὸν οὐδεὶς ἑώρακε πώποτε· ὁ μονογενὴς υἱός, ὁ ὢν εἰς τὸν κόλπον τοῦ πατρός, ἐκεῖνος ἐξηγήσατο. [Ιω. α. ιη.] καὶ πάλιν, Οὐχ ὅτι τὸν πατέρα τις ἑώρακεν, εἰ μὴ ὁ ὢν παρὰ τοῦ Θεοῦ, οὗτος ἑώρακε τὸν πατέρα. [Ιω. ϛ. μ. μϛ.] καὶ πρὸς τὸν Μωϋσέα αὐτός φησιν, Οὐδεὶς ὄψεται τὸ πρόσωπόν μου, καὶ ζήσεται. [Ἐξοδ. κγ. κ.] πῶς οὖν οὗτός φησιν ἑωρακέναι τὸν Κύριον; εἶδον γάρ, φησι, τὸν Κύριον. οὐκ ἐναντία τοῖς τοῦ Χριστοῦ λέγων, ἀλλὰ καὶ σφόδρα συνῳδά. ὁ μὲν γὰρ Χριστὸς τὴν ἀκριβῆ κατανόησίν φησιν, ἣν οὐδεὶς εἶδε (γυμνὴν γὰρ τὴν θεότητα καὶ ἀκραιφνῆ τὴν οὐσίαν οὐδεὶς ἐθεάσατο, πλὴν τοῦ μονογενοῦς) ὁ δὲ προφήτης τὴν αὐτῷ δυνατὴν ἰδεῖν ἀπαγγέλλει. οὐδὲ γὰρ αὐτός, ὅπερ ἐστὶν ὁ Θεός, ἰδεῖν ἠδυνήθη, ἀλλὰ σχηματισθέντα αὐτὸν θεωρεῖ, καὶ τοσοῦτον καταβάντα, ὅσον ἀναβῆναι ἡ τοῦ θεωροῦντος ἀσθένεια ἐχώρει. ὅτι γὰρ οὐ γυμνὴν εἶδε τὴν θεότητα, οὔτε αὐτός, οὔτε ἄλλος οὐδείς, ἀπ' αὐτῶν ὧν ἀπαγγέλλουσιν, εὔδηλον. εἶδον γάρ, φησι, τὸν Κύριον καθήμενον. Θεὸς δὲ οὐ κάθηται. σωμάτων γὰρ ὁ σχηματισμός. καὶ οὐχ ἁπλῶς καθήμενον, ἀλλ' ἐπὶ θρόνου. Θεὸς δὲ οὐ περιέχεται. πῶς γὰρ ὁ πανταχοῦ παρών, καὶ τὰ πάντα πληρῶν, οὗ ἐν τῇ χειρὶ τὰ πέρατα τῆς γῆς; ὅθεν δῆλον ὅτι συγ-

κατάβασις

κατάβασις ἦν τὸ ὁρώμενον. οὕτω γοῦν ἕτερος προφήτης αἰνιττόμενος ἔλεγεν ἐκ προ-
σώπου τοῦ Θεοῦ, Ἐγὼ ὁράσεις ἐπλήθυνα, τουτέστι, διαφόρως ὤφθην. εἰ δὲ αὐτὴ ἡ [Ωσ. ιβ΄ ι.]
οὐσία γυμνὴ ἐφαίνετο, οὐκ ἂν διαφόρως ἐφάνη. ἀλλ' ἐπειδὴ οὕτω καταβαίνων, νῦν μὲν
τούτῳ τῷ τύπῳ, νῦν δὲ ἐκείνῳ τοῖς προφήταις ἑαυτὸν ἐδείκνυε, καταλλήλως τοῖς ὑπο-
κειμένοις καιροῖς σχηματίζων τὰς ὄψεις, διὰ τοῦτό φησιν, ὁράσεις ἐπλήθυνα, καὶ ἐν
χερσὶ προφητῶν ὡμοιώθην. οὐχ, ὥσπερ ἤμην, ἐφάνην, φησίν, ἀλλ' ὡμοιώθην
πρὸς ὅπερ ἰδεῖν ἠδύναντο οἱ θεωροῦντες. ὁρᾷς γοῦν αὐτὸν νῦν μὲν καθήμενον, νῦν δὲ
ὡπλισμένον, νῦν δὲ τρίχα πολιὰν ἔχοντα, νῦν δὲ ἐν αὔρᾳ, νῦν δὲ ἐν πυρί, νῦν δὲ ἐκ τῶν ὀπισθίων
φαινόμενον, νῦν δὲ ἐπὶ τῶν χερουβίμ, καὶ πρὸς μείζονα τῶν ὑλῶν λαμπρότητα τῶν διαφανεστά-
των τὴν ὄψιν ἐξεικονιζόμενον. τίνος μὲν οὖν ἕνεκεν νῦν μὲν ὡπλισμένος φαίνεται καὶ ἠμαγμέ-
νος, νῦν δὲ ἐν τῷ πυρί, νῦν δὲ τὰ ὀπίσθια δεικνύς, νῦν δὲ ἐν οὐρανῷ, νῦν δὲ ἐν θρόνῳ, νῦν δὲ ἐπὶ τῶν
χερουβίμ, οὐ τοῦ παρόντος ἂν εἴη λέγειν καιροῦ, ὥστε μὴ τὸ πάρεργον τοῦ ἔργου γενέσθαι
μεῖζον· πῶς δὲ ἀναγκαῖον ὑπὲρ τῆς παρούσης ὄψεως διαλεχθῆναι. τίνος οὖν ἕνεκεν
οὕτω φαίνεται νῦν ἐπὶ θρόνου καθήμενος, καὶ μετὰ τῶν σεραφίμ; ἀνθρώπινον ἔθος μιμεῖται,
ἐπειδὴ καὶ πρὸς ἀνθρώπους ἦν ὁ λόγος αὐτῷ. ἐπειδὴ γὰρ ἀπόφασιν ἐκφέρειν μέλλει, ὑ-
πὲρ μὲν ἄλλων πραγμάτων καὶ τῆς οἰκουμένης ἁπάσης, ἔτι δὲ καὶ περὶ τῶν Ἱεροσολύμων,
καὶ διπλῆν τίθησι ψῆφον, τὴν μὲν κόλασιν τῇ πόλει φέρουσαν καὶ τῷ ἔθνει παντί, τὴν
δὲ εὐεργεσίαν τῇ οἰκουμένῃ, καὶ μεγάλας ἐπαγγελλομένην ἐλπίδας καὶ τιμὰς ἀθανάτους·
ἔθος δὲ τοῖς δικάζουσι ταῦτα ποιεῖν μὴ λάθρα, ἀλλ' ἐφ' ὑψηλοῦ τοῦ βήματος καθημένους,
παρεστώτων ἁπάντων, καὶ τῶν παραπετασμάτων συνελκομένων τοῦτο ποιεῖν· τούτους καὶ
αὐτὸς μιμούμενος, παρέστησεν αὐτῷ τὰ σεραφίμ, καὶ ἐφ' ὑψηλοῦ κάθηται θρόνου, καὶ
οὕτω τὴν ἀπόφασιν ταύτην ἐκφέρει. καὶ ἵνα μάθῃς, ὅτι οὐκ ὑποψία τὸ πρᾶγμα,
ἀλλὰ τοῦτο ἔθος αὐτῷ, καὶ ἐξ ἑτέρου προφήτου τοῦτο πειρασόμεθα ποιῆσαι φανερόν. καὶ
γὰρ ἐπὶ τοῦ Δανιήλ, ἐπειδὴ καὶ ἐκεῖ ψῆφόν τινα μεγάλην ἐκφέρειν ἔμελλε περὶ κολά-
σεων καὶ τιμωριῶν Ἰουδαϊκῶν, καὶ τῶν ἀγαθῶν τῶν μελλόντων τῇ οἰκουμένῃ δίδοσθαι, κἀ-
κεῖ θρόνος φαίνεται λαμπρὸς καὶ περιφανής, καὶ δῆμος ἀγγέλων παρεστηκώς, καὶ ἔθνη ἀρ-
χαγγέλων, καὶ ὁ μονογενὴς συγκαθήμενος, καὶ βίβλοι ἀνοίγονται, καὶ ποταμοὶ πυρὸς ἕλκον-
ται, καὶ πάντοθεν σχῆμα δικαστηρίου συνίσταται. καὶ ἔστι κἀκεῖνα συγγενῆ τοῖς ἐνταῦθα λε-
γομένοις ἅπαντα, ἢ καὶ σαφέστερον ἐκεῖνος αὐτὰ ἀπαγγέλλει, ἅτε τῶν χρόνων ἐγγύτερον
γινομένων, καὶ πρὸς αὐτὰς λοιπὸν τὰς θύρας τῆς προφητείας ἀφικνουμένης. ἀλλὰ ταῦ-
τα τοῖς φιλοπόνοις ἀφέντες συναγαγεῖν καὶ παραθεῖναι, καὶ τὴν ἑκατέρας τῆς προ-
φητείας κοινωνίαν καταμανθάνειν, ὅπερ ἔφην, τῆς προκειμένης ἡμεῖς ἁψώμεθα μετ'
ἀκριβείας, ὡς ἂν οἷόν τε ᾖ, ῥῆσιν ἑκάστην ἐξηγούμενοι. οὕτω γὰρ καὶ ἡμῖν καὶ ὑμῖν σαφέστε-
ρα ἔσται τὰ εἰρημένα. τί οὖν φησιν; Εἶδον τὸν Κύριον καθήμενον. τὸ καθῆσθαι ἐπὶ
θρόνου, σύμβολον ἀεὶ κρίσεώς ἐστιν, ὥσπερ ὁ Δαβὶδ φησιν, Ἐκάθισας ἐπὶ θρόνου ὁ
κρίνων δικαιοσύνην· καὶ ὁ Δανιήλ, Θρόνοι ἐτέθησαν, καὶ κριτήριον ἐκάθισε. τὸ δὲ ἁπλῶς [Ψαλ. θ. δ. Δαν. ζ. θ.]
καθῆσθαι, ἑτέρου σύμβολον εἶναί φησιν ὁ προφήτης. τίνος δὴ τούτου; τοῦ παγίου, τοῦ
μονίμου, τοῦ βεβηκότος, τοῦ ἀτρέπτου, τοῦ ἀτελευτήτου, τῆς ζωῆς τῆς ἀπεράντου. διὸ
τοῦτό φησι σὺ καθήμενος * τὸν αἰῶνα, καὶ ἡμεῖς ἀπολλύμενοι εἰς τὸν αἰῶνα. σύ, φησι, μένων, [* εἰς]
ὤν, ζῶν, ἀεὶ ὡσαύτως ὤν. ὅτι γὰρ οὐ περὶ καθέδρας ἔλεγεν, ἡ ἀντιδιαστολὴ δῆλον ἐ-
ποίησεν. οὐ γὰρ εἶπεν, ἡμεῖς ἑστῶτες, ἀλλὰ ἀπολλύμενοι. τὸ δὲ ἐπὶ θρόνου καθῆσθαι,
τὸ κρίνειν ἐστί. διὰ τοῦτο αὐτὸν οὕτως ὁρᾷ καθήμενον ἐπὶ θρόνου ὑψηλοῦ καὶ ἐπηρμένου. ἢ
ἕτερον μὲν τοῦτο, ἕτερον δὲ ἐκεῖνο αἰνίττεται. καὶ γὰρ ὑψηλὸς ἦν ὁ θρόνος, τουτέστι, μέγας καὶ

ὑπερ-

ὑπερμήκης· καὶ ἐπηρμένος, τουτέστι καὶ ἐν ὕψει φαινόμενος ἀφάτῳ, καὶ μετέωρος.

Καὶ πλήρης ὁ οἶκος τῆς δόξης αὐτοῦ.

Ποῖος οἶκος, εἰπέ μοι; ὁ ναός. ἐπειδὴ γὰρ ἐκεῖθεν ἡ ἕδρα, εἰκότως καὶ ἐν τῇ ὄψει τῇ θαυμασίᾳ ταύτῃ ἐκεῖ καθήμενος φαίνεται. δόξαν δὲ ἐνταῦθά φησι λαμπρότητα, 5 φῶς ἀπόρρητον, ὅπερ ἑρμηνεῦσαι τῷ λόγῳ μὴ δυνάμενος, δόξαν ἐκάλεσε, καὶ οὐχ ἁπλῶς δόξαν, ἀλλὰ Θεοῦ δόξαν.

2 Καὶ σεραφὶμ εἱστήκεισαν κύκλῳ αὐτοῦ. Τίνα λέγει ταῦτα τὰ σεραφίμ; δυνάμεις ἀσώματοι τῶν ἄνω δήμων, ὧν τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν μακαριότητα καὶ ἀπὸ τῆς προσηγορίας ἐστὶν ἰδεῖν. τῇ γὰρ Ἑβραίων γλώττῃ ἔμπυρα στόματα ἑρμηνεύεται 10 τὰ σεραφίμ. τί οὖν ἐκ τούτου μανθάνομεν; τὸ καθαρὸν τῆς οὐσίας, τὸ ἄγρυπνον, τὸ διεγηγερμένον, τὸ γοργὸν, τὸ ἐνεργητικὸν, τὸ ἀκηλίδωτον. οὕτω γοῦν καὶ ὁ προφήτης Δαβὶδ τῶν ἄνω δυνάμεων τὴν ἀπαραπόδιστον διακονίαν βουλόμενος ἡμῖν ἐνδείξασθαι, καὶ τὸ ταχὺ τῆς ὑπηρεσίας καὶ σφόδρα ἐνεργὲς ἔλεγεν, Ὁ ποιῶν τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα, καὶ τοὺς λειτουργοὺς αὐτοῦ πυρὸς φλόγα, τὸ ταχὺ, τὸ κοῦφον, τὸ δραστήριον ἡ- 15 μῖν διὰ τῶν στοιχείων τούτων ἐνδεικνύμενος. τοιαῦται καὶ αἱ δυνάμεις αὗται, καθαροῖς στόμασιν ἀνυμνοῦσαι τὸν δεσπότην, ἔργον τοῦτο ἔχουσαι διηνεκῶς, εὐφημίας ἀναφέρουσαι, λειτουργίαν ἀδιάλειπτον. δείκνυσι δὲ αὐτῶν τὸ ἀξίωμα καὶ τὸ πλησίον εἶναι τοῦ θρόνου. καθάπερ γὰρ ἐπὶ τῶν βασιλέων τῶν ἐπὶ γῆς οἱ ἐν μείζοσιν ἀξιώμασιν ὄντες, περὶ αὐτὸν ἑστήκασι τὸν θρόνον τὸν βασιλικόν· οὕτω δὴ καὶ αὗται αἱ δυνάμεις διὰ τὴν ὑπερβάλ- 20 λουσαν ἀρετὴν, τὸν ἄνω θρόνον κυκλοῦσι, τῆς ἀπορρήτου μακαριότητος ἀπολαύουσαι διηνεκῶς, καὶ ἐντρυφῶσαι τῇ μακαρίᾳ λήξει τῆς λειτουργίας ταύτης.

Ἓξ πτέρυγες τῷ ἑνὶ, καὶ ἓξ πτέρυγες τῷ ἑνί. καὶ ταῖς μὲν δυσὶ κατεκάλυπτον τοὺς πόδας ἑαυτῶν, ταῖς δὲ δυσὶ κατεκάλυπτον τὰ πρόσωπα ἑαυτῶν, καὶ ταῖς δυσὶν ἐπέταντο.

3 Καὶ ἐκέκραγον ἕτερος πρὸς τὸν ἕτερον, καὶ ἔλεγον· ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος, Κύριος σα- 25 βαώθ, πλήρης πᾶσα ἡ γῆ τῆς δόξης αὐτοῦ. Τί βούλεται ἡμῖν ταῦτα τὰ πτερὰ, καὶ τί αἰνίττονται ἡμῖν αἱ πτέρυγες; οὐ γὰρ δὴ πτερὰ ἐπὶ τὰς ἀσωμάτους δυνάμεις ἐκείνας. ἀλλὰ πάλιν διὰ παχυτέρων ῥημάτων ἀπόρρητά τινα ἡμῖν ὁ προφήτης παραδηλοῖ, συγκαταβαίνων μὲν τῇ ἀσθενείᾳ τῶν τότε ἀκροωμένων, ὅμως δὲ καὶ διὰ τῆς συγκαταβάσεως πᾶσαν διάνοιαν ὑπερβαίνων, τὰ νοήματα μετὰ ἀκριβείας ἡμῖν ἐνδεικνύμενος. τί 30 οὖν αἰνίττονται αἱ πτέρυγες; τὸ ὑψηλὸν καὶ μετάρσιον τῶν δυνάμεων τούτων. οὕτω καὶ ὁ Γαβριὴλ πετόμενος, καὶ ἐκ τῶν οὐρανῶν καταβαίνων φαίνεται, ἵνα μάθῃς τὸ ταχὺ καὶ κοῦφον. καὶ τί θαυμάζεις, εἰ ἐπὶ τῶν λειτουργικῶν δυνάμεων ταύταις ταῖς λέξεσι κέχρηται, ὅπου γε καὶ ἐπ' αὐτοῦ τοῦ τῶν ὅλων Θεοῦ οὐ παρῃτήσατο ταύτην μεταχειρίσασθαι τὴν συγκατάβασιν; βουλόμενος γὰρ αὐτοῦ δεῖξαι ἢ τὸ ἀσώματον, ἢ τὸ ταχὺ τῆς πανταχοῦ παρου- 35 σίας, φησὶν ὁ Δαβίδ· Ὁ περιπατῶν ἐπὶ πτερύγων ἀνέμων. καίτοι γε οὔτε ἄνεμοι πτέρυγας ἔχουσιν, οὔτε αὐτὸς ἐπὶ πτερύγων περιπατεῖ. πῶς γὰρ, ὁ πανταχοῦ παρών; ἀλλ', ὅπερ ἔφθην εἰπὼν, τῇ ἀσθενείᾳ τῶν ἀκουόντων συγκαταβαίνων, ἀπὸ τῶν ἐγχωρούντων ἀνῆγεν αὐτῶν τὴν διάνοιαν. καὶ πάλιν τὴν βοήθειαν αὐτοῦ βουλόμενος, καὶ τὴν ἐκ ταύτης ἀσφάλειαν ἐνδείξασθαι, ταῖς αὐταῖς κέχρηται λέξεσιν, οὕτω λέγων· Ἐν σκέπῃ τῶν πτερύγων σου 40 σκεπάσεις με. ἐνταῦθα μέντοι οὐ τὸ μετάρσιον καὶ κοῦφον ἡμῖν αἰνίττεται μόνον ὁ προφήτης διὰ τῶν πτερύγων τούτων, ἀλλὰ καὶ ἕτερόν τι φρικωδέστερον. δείκνυσι γὰρ, ὅτι εἰ καὶ συγκατάβασις ἦν τὸ ὁρώμενον, ὥσπερ οὖν καὶ ἦν, οὐδὲ αἱ ἄνω δυνάμεις πρὸς τὸ μέτρον τοῦτο χωρῆσαι ἠδύναντο. τὸ γὰρ καλύπτειν τοὺς πόδας, καὶ καλύπτειν τὰ νῶτα, ἐκπληττομένων

ἴσ. ἀσώματος

Ψαλ. ργ. δ. Ἑβρ. α. ζ.

Ψαλμ. ιζ. ι.

Ψαλμ. ις. η.

τομένων ἦν, τρεμουσῶν τὴν ἀστραπήν, οὐ φερουσῶν τὴν ἀπὸ τοῦ θρόνου πηδῶσαν ἀστραπήν. διὰ τοῦτο καθάπερ τινὶ τειχίῳ, τῇ τῶν πτερύγων προβολῇ συνεσκίαζον τὰς ἑαυτῶν ὄψεις. καὶ ὥσπερ ἡμεῖς πάσχειν εἰώθαμεν, ἢ βροντῶν καταρρηγνυμένων, ἢ ἀστραπῶν φαινομένων, ἐπὶ τὸ ἔδαφος κλινόμενοι, τοῦτο δὴ καὶ ἐκεῖναι ἔπασχον. Εἰ δὲ τὰ σεραφίμ, αἱ μεγάλαι καὶ θαυμάσιαι δυνάμεις ἐκεῖναι, Θεὸν καθήμενον, καὶ ἐπὶ θρόνου καθήμενον ἰδεῖν ἀδεῶς οὐκ ἠδυνήθησαν, ἀλλὰ καὶ τὰς ὄψεις καὶ τοὺς πόδας ἐκάλυπτον, τίς ἂν παραστήσειε λόγος τὴν μανίαν τῶν αὐτὸν τὸν Θεὸν εἰδέναι σαφῶς λεγόντων, καὶ τὴν ἀκήρατον ἐκείνην περιεργαζομένων οὐσίαν; ταῖς δυσὶν ἐπέτοντο, καὶ ἐκέκραγον. τί ποτέ ἐστι τοῦτο, τὸ ἐπέτοντο, καὶ τί παρασημαίναι βούλεται; ὅτι διηνεκῶς περὶ τὸν Θεόν εἰσι, καὶ παρ᾽ αὐτοῦ οὐκ ἀφίστανται, ἀλλ᾽ αὕτη αὐτοῖς ἡ πολιτεία, τὸ διηνεκῶς εἰς αὐτὸν ᾄδειν, τὸ διαπαντὸς εὐφημεῖν τὸν ποιήσαντα. οὐ γὰρ εἶπεν, ἐκέκραξαν, ἀλλ᾽ ἐκέκραγον, τουτέστι διηνεκῶς τοῦτο ἔργον ἔχουσιν. ἕτερος πρὸς τὸν ἕτερον. καὶ ἔλεγον· ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος. τοῦτο τὴν πολυαρμόνιον αὐτῶν συμφωνίαν δηλοῖ, καὶ τὴν μετὰ πολλῆς ὁμονοίας εὐφημίαν. οὗτος ὁ ὕμνος οὐκ εὐφημία μόνον ἐστίν, ἀλλὰ καὶ προφητεία τῶν καταληψομένων τὴν οἰκουμένην ἀγαθῶν, καὶ δογμάτων ἀκρίβεια. τίνος δὲ ἕνεκεν, οὐκ εἶπον ἅπαξ, καὶ ἐσίγησαν, οὐδὲ δεύτερον, καὶ ἔστησαν, οὐδὲ τρίτον, καὶ προσέθηκαν; οὐκ εὔδηλον, ὅτι τῇ τριάδι τὸν ὕμνον ἀναφέρουσαι τοῦτο ἐποίουν; διό τοι τοῦτο ὁ μὲν Ἰωάννης περὶ τοῦ υἱοῦ φησιν εἰρῆσθαι, ὁ δὲ Λουκᾶς περὶ τοῦ πνεύματος, ὁ δὲ προφήτης περὶ τοῦ πατρός. καὶ τὰ ἑξῆς δὲ ταύτην ἡμῖν ἐμφαίνει τὴν ἔννοιαν. μετὰ γὰρ τὸν ὕμνον ἐπήγαγον· πλήρης πᾶσα ἡ γῆ τῆς δόξης αὐτοῦ. ὅπερ ἦν προφητείας ἀκριβοῦς, τὴν μέλλουσαν γνῶσιν προαναφωνοῦσι, δι᾽ ἧς ἡ οἰκουμένη τῆς δόξης ἐνεπλήσθη τοῦ Θεοῦ. ὡς τό γε παλαιόν, καὶ ἡνίκα ταῦτα ἐλέγετο, οὐ μόνον τὸ λοιπὸν τῆς οἰκουμένης μέρος, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ τῆς Ἰουδαίας ἡ χώρα πολλῆς ἀσεβείας ἦν ἐμπεπλησμένη, καὶ οὐδεὶς οὐδαμοῦ τὸν Θεὸν ἐδόξαζε. καὶ μάρτυς αὐτὸς ὁ προφήτης λέγων, Ὅτι δι᾽ ὑμᾶς τὸ ὄνομά μου βλασφημεῖται ἐν τοῖς ἔθνεσι. πότε οὖν πλήρης ἐγένετο ἡ γῆ τῆς δόξης αὐτοῦ; ὅτε ὁ ὕμνος οὗτος εἰς τὴν γῆν κατῆλθε, καὶ συγχορευταὶ τῶν ἄνω δυνάμεων οἱ κάτω γεγόνασιν ἄνθρωποι, καὶ μίαν τὴν μελῳδίαν ἀνήγαγον, καὶ κοινὴν τὴν εὐφημίαν ἐποιήσαντο. Εἰ δὲ ἀναισχυντεῖ πρὸς ταῦτα Ἰουδαῖος, δειξάτω, πότε πᾶσα ἡ γῆ τῆς δόξης αὐτοῦ πλήρης ἐγένετο, ταύτης τῆς ἀπὸ τῆς γνώσεως; ἀλλ᾽ οὐκ ἂν ἔχοι δεῖξαι, κἂν μυριάκις ἀναισχυντῇ.

Ρω. β. κδ.

4 Καὶ ἐπήρθη τὸ ὑπέρθυρον ἀπὸ τῆς φωνῆς, ἧς ἐκέκραγον.

Εἶδες προφητείας εὐκολίαν, τὰ πράγματα ἀλλήλων ἐχόμενα. μετὰ γὰρ τὸν ὕμνον τοῦτον, καὶ τὸ πληρωθῆναι τὴν γῆν τῆς δόξης αὐτοῦ, ἐπαύσατο τὰ Ἰουδαϊκὰ ἅπαντα, ὅπερ καὶ αὐτὸ διὰ τοῦ ἐπαρθῆναι τὸ ὑπέρθυρον ἐδήλωσεν. ἐρημώσεως γὰρ τοῦτο τὸ σημεῖον ἦν, καὶ διατροπῆς τοῦ ναοῦ. τοῦ ναοῦ δὲ ἀφανισθέντος, καὶ τἄλλα κατελύοντο πάντα. καὶ ἵνα μάθῃς, ὅτι ἡ καινὴ τὴν παλαιὰν ἔπαυσεν, ἀπὸ τῆς φωνῆς, φησιν, ἐπήρθη τὸ ὑπέρθυρον· τουτέστιν ἀπὸ τοῦ παραγγέλλεσθαι τὴν δοξολογίαν ταύτην, καὶ λάμψαι τὴν χάριν, καὶ τὴν δόξαν ἐκχυθῆναι πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης, τὰ τῆς σκιᾶς ἐκποδὼν γέγονε.

Καὶ ὁ οἶκος ἐνεπλήσθη καπνοῦ. Ἐμοὶ καὶ τοῦτο δοκεῖ σημεῖον εἶναι τῆς ἁλώσεως τῆς αὐτοῖς καταληψομένης, καὶ τοῦ βαρβαρικοῦ πυρός, καὶ τοῦ χαλεπωτάτου ἐμπρησμοῦ.

5 Καὶ εἶπον· ὢ τάλας ἐγώ, ὅτι κατανένυγμαι, ὅτι ἄνθρωπος ὤν, καὶ ἀκάθαρτα χείλη ἔχων, καὶ ἐν μέσῳ λαοῦ ἀκάθαρτα χείλη ἔχοντος ἐγὼ οἰκῶ· καὶ τὸν Κύριον σαβαὼθ εἶδον τοῖς ὀφθαλμοῖς μου. Ἐξέπληξε τὸν προφήτην ἡ ὄψις, διανέστησεν, εἰς

πολλὴν

πολὺν τὸν φόβον ἐνέβαλε, πρὸς ἐξομολόγησιν ἐκίνησεν, ἀκριβέστερον τὴν εὐτέλειαν τῆς οἰκείας οὐσίας ἐπιγνῶναι παρεσκεύασεν. τοιοῦτοι γὰρ οἱ ἅγιοι πάντες· ἐπειδὰν μείζονος ἀπολαύσωσι τιμῆς, τότε ταπεινοῦνται μειζόνως. οὕτω καὶ ὁ Ἀβραὰμ τῷ Θεῷ διαλεγόμενος, γῆν καὶ σποδὸν ἑαυτὸν ἐκάλει· οὕτω καὶ Παῦλος, ὅτε τῆς ὄψεως ἐκείνης κατηξιώθη, τότε ἔκτρωμα ἑαυτὸν ὠνόμασεν· οὕτω δὴ καὶ οὗτος ταλανίζει ἑαυτὸν, πρότερον ἀπὸ τῆς φύσεως, λέγων· ὦ τάλας ἐγὼ, ὅτι κατανένυγμαι, ὅτι ἄνθρωπος ὤν. Εἶτα ἀπὸ τῆς γνώμης, καὶ ἀκάθαρτα χείλη ἔχων. ἀκάθαρτα αὐτοῦ τὰ χείλη ἐκάλεσεν, ὡς ἔγωγε οἶμαι, πρὸς τὴν παράθεσιν τῶν ἐμπύρων στομάτων ἐκείνων, τῶν καθαρῶν δυνάμεων, τῆς ἀκριβεστάτης λειτουργίας ἐκείνης. καὶ οὐδὲ ἐνταῦθα ἔστη, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τοῦ λαοῦ παντὸς ἐξομολογεῖται, ἐπάγων καὶ λέγων, ἐν μέσῳ λαοῦ ἀκάθαρτα χείλη ἔχοντος ἐγὼ οἰκῶ. καὶ τίνος ἕνεκεν χείλη ἐνταῦθα αἰτιᾶται; τὸ ἀπαρρησίαστον ἐμφαίνων. ἐπεὶ καὶ οἱ παῖδες οἱ πρὸς τοῦτο αὐτὸ ἔλεγον σχεδὸν ἐν τῇ καμίνῳ ὄντες· οὐκ ἔστιν ἡμῖν ἀνοῖξαι τὸ στόμα. καὶ νῦν, ἐπειδὴ ὑμνῳδίας ἦν καιρὸς καὶ εὐφημίας, καὶ τὰς ἄνω δυνάμεις ἑώρα τοῦτο ποιούσας, εἰκότως ἐπὶ τὰ χείλη τρέπει τὸν λόγον, τὰ μάλιστα πρὸς τὴν τοιαύτην διακονίαν καλούμενα. ἀλλὰ τὰ μὲν αὐτοῦ διὰ τοῦτο ἀκάθαρτα ἐκάλεσε, τὰ δὲ τοῦ λαοῦ οὐχ οὕτως, ἀλλ' ἐπειδὴ πολλῆς ἀνομίας ἦσαν ἐμπεπλησμένοι. καὶ τὸν βασιλέα Κύριον εἶδον τοῖς ὀφθαλμοῖς μου. διὰ τοῦτο στένω καὶ θρηνῶ, φησιν, ὅτι τοσαύτης ἠξιώθην τιμῆς ἀνάξιος ὢν, ὑπερβαινούσης μου τὴν ἀξίαν, ἀναβεβηκυίας μου τὴν φύσιν. ὅταν δὲ λέγῃ, εἶδον, μὴ τὴν ἀκριβῆ κατανόησιν νόμιζε, ἀλλὰ τὴν αὐτῷ δυνατήν. καὶ σκόπει, πόσον τῆς ἐξομολογήσεως τὸ κέρδος. κατηγόρησεν ἑαυτοῦ, καὶ εὐθέως ἐκαθάρθη. ἐπειδὴ γὰρ ταῦτα εἶπε τὰ ῥήματα,

6 Ἀπεστάλη πρὸς μὲ, φησιν, ἓν τῶν σεραφὶμ, καὶ ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ εἶχεν ἄνθρακα, ὃν τῇ λαβίδι ἔλαβεν ἀπὸ τοῦ θυσιαστηρίου.

7 Καὶ ἥψατο τοῦ στόματός μου, καὶ εἶπεν, ἰδοὺ ἥψατο τοῦτο τῶν χειλέων σου, καὶ ἀφελεῖ τὰς ἀνομίας σου, καὶ τὰς ἁμαρτίας σου περικαθαριεῖ. Τινὲς μὲν καὶ τῶν μυστηρίων τῶν μελλόντων σύμβολα ταῦτα εἶναί φασι, τὸ θυσιαστήριον, τὸ πῦρ τὸ ἐπικείμενον, τὴν διακονουμένην δύναμιν, τὸ ἐν τῷ στόματι δίδοσθαι, τὸ καθαίρειν τὰ ἁμαρτήματα. ἡμεῖς δὲ τέως τῆς ἱστορίας "ἐχόμεθα, καὶ" λέγομεν, τίνος ἕνεκεν τοῦτο γέγονεν). μέλλει πέμπεσθαι πρὸς τὸν δῆμον τὸν Ἰουδαϊκὸν, φοβερά τινα ἀπαγγέλλων καὶ ἀφόρητα. πέμπεται τοίνυν τὰ σεραφὶμ, ὥστε φόβου καὶ παρρησίας αὐτὸν ἐμπλῆσαι. καὶ ἵνα μὴ προβάλλη(ται), καθάπερ Μωϋσῆς, λέγων ἰσχνόφωνος εἶναι), καὶ Ἱερεμίας, νεώτερος εἶναι), οὕτω καὶ οὗτος ἀκάθαρτα χείλη ἔχειν καὶ μὴ δύνασθαι διακονῆσαι τοῖς λεγομένοις, ἔρχεται τὰ σεραφὶμ ἐκκαθαίροντα αὐτοῦ τὰ ἁμαρτήματα, οὐκ οἰκείᾳ δυνάμει (τοῦτο γὰρ πατρὸς καὶ υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος μόνον) ἀλλ' ἐπιτάγματι καὶ δόσει τῶν ἀνθράκων. οὐ γὰρ εἶπεν, ἰδοὺ ἀφαιρῶ ἐγώ· ἀλλ' ἰδοὺ τοῦτο ἀφαιρεῖται τὰς ἀνομίας σου, καὶ τὰς ἁμαρτίας σου περικαθαριεῖ διὰ τὸ ἐπίταγμα τοῦ πέμψαντος. τίνος δὲ ἕνεκεν ἐν τῇ λαβίδι τὰ σεραφὶμ ἔλαβε τὸν ἄνθρακα; οὐ γὰρ δὴ ἡ ἀσώματος δύναμις ἐγκατακαίεσθαι ἔμελλεν ὑπὸ τῶν ἀνθράκων. τίνος ἕνεκεν ταῦτα γέγονεν); διὰ πολλὴν συγκατάβασιν. διὰ δὴ τοῦτο καὶ ἀπὸ τοῦ θυσιαστηρίου λαμβάνει, ἔνθα αἱ θυσίαι προσεφέροντο, καὶ οἱ καθαρμοὶ τῶν ἁμαρτημάτων. Εἰ δὲ λέγοις, πῶς τὸ στόμα οὐ κατεκάη τοῦ προφήτου; μάλιστα μὲν οὐδὲ πῦρ αἰσθητὸν ἦν τὸ φαινόμενον· ἄλλως δὲ ὅταν ὁ Θεὸς ἐργάζηταί τι, μὴ πολυπραγμόνει, μηδὲ περιεργάζου. καὶ γὰρ ἐνεργοῦν καὶ αἰσθητὸν πῦρ σώμασιν ὁμιλῆσαι, τὰ οὐ πυρὸς οὐκ ἐπεδείξατο. Εἰ δὲ ἔνθα κληματίδες καὶ πίσσα, τῆς οἰκείας ἀπολαύει φύσεως ἡ φλὸξ,

ἢ

Γεν. ιη. κζ.

ἴσ. ἐχόμεθα, ἴσ. λέγομεν·

Ἐξο. γ. Ἱερ. α.

τί θαυμάζεις, εἰ νῦν τοσαύτης παραδοξοποιίας γινομένης ἐκάθηρεν, ἀλλ' οὐκ ἔκαυσε τουτὶ τὸ πῦρ;

Καὶ ἤκουσα τῆς φωνῆς Κυρίου λέγοντος, 8 Τίνα ἀποστελῶ; καὶ τίς πορεύσεται πρὸς τὸν λαὸν τοῦτον;

Ὁρᾷς πόσον ἴσχυσεν ἡ ὄψις, πόσον κατώρθωσεν ὁ φόβος. καίτοιγε καὶ ἐπὶ Μωϋσέως τοιοῦτόν τι γέγονεν. εἰ γὰρ μὴ σεραφὶμ ἐφάνη, μηδὲ αὐτὸς ἐπὶ θρόνου καθήμενος, ἀλλ' ὅμως ἕτερον παράδοξον θέαμα τότε ἐδείχθη τῷ προφήτῃ, καὶ τοιοῦτον, ὡς μηδένα ἀντιβλέψαι δυνηθῆναι τῷ φαινομένῳ. ὁ γὰρ βάτος ἐκαίετο, φησι, καὶ οὐ κατεκαίετο. ἀλλ' ὅμως καὶ μετ' ἐκεῖνα καὶ τὴν πολλὴν τοῦ Θεοῦ παραίνεσιν ὁ μέγας ἀναδύεται Μωϋσῆς, καὶ σκήπτεται, καὶ μυρίας ἐπινοεῖ προφάσεις παραιτήσεως, λέγων· ἰσχνόφωνός εἰμι καὶ βραδύγλωσσος, καὶ προχείρισαι σὺ ἄλλον, ὃν ἐξαποστελεῖς. καὶ Ἱερεμίας δὲ τὴν ἡλικίαν προβάλλεται· καὶ Ἰεζεκιὴλ δὲ μετὰ τὸ κελευσθῆναι, ἑπτὰ διατρίβει παρὰ τὸν ποταμὸν ἡμέρας ἀναδυόμενος καὶ ὀκνῶν. διὸ καὶ τὴν παραβολὴν ἐκείνην προέστησεν ὁ Θεὸς λέγων· σκοπὸν δέδωκά σε τῷ οἴκῳ Ἰσραήλ, καὶ ὅτι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἐκ χειρός σου ἐκζητήσω. Ἰωνᾶς δὲ οὐ μόνον παρῃτήσατο, ἀλλὰ καὶ ἐδραπέτευσε. τί οὖν; τολμηρότερος πάντων ὁ Ἡσαΐας, καὶ Μωϋσέως τοῦ μεγάλου; καὶ τίς ἂν τοῦτο εἴποι; πόθεν οὖν κελευόμενος ἐκεῖνος ἀνεδύετο, οὗτος δὲ μὴ φανερῶς ἐπιταγεὶς ἐπήδησεν; οὐδὲ γὰρ εἶπεν, ἄπελθε· ἀλλὰ τοῦ Θεοῦ λέγοντος, τίνα ἀποστελῶ, ἥρπασε τὸ ἐπίταγμα. τινὲς μὲν οὖν φασιν, ὅτι ἐπειδὴ ἥμαρτε, τὸν Ὀζίαν οὐκ ἐλέγξας κατατολμῶντα τῶν ἀδύτων, ὑπὲρ ἐκείνης βουλόμενος ἀπολογήσασθαι τῆς ἁμαρτίας, τῇ μετὰ ταῦτα προθυμίᾳ τῆς ὑπακοῆς ἐπεπήδησε ταχέως, ὥστε ἐξιλεώσασθαι τὸν Θεόν. διὰ γὰρ τοῦτο καὶ ἀκάθαρτα τὰ χείλη αὐτοῦ ἔλεγεν εἶναι, διὰ τὸ ἀπαρρησίαστον. ἀλλ' οὐκ ἂν ἀνασχοίμην τῶν ταῦτα λεγόντων. ἀξιοπιστότερος γὰρ αὐτῶν ὁ Παῦλος, ὁ τολμητὴν αὐτὸν καλῶν καὶ λέγων, Ἡσαΐας δὲ ἀποτολμᾷ καὶ λέγει. διὰ γοῦν τοῦτο οὐδὲ τῷ κοινῷ, ὥς φασι, νόμῳ τὴν ζωὴν κατέλυσεν, ἀλλὰ χαλεπωτάτην ὑπέστη τιμωρίαν, τῶν Ἰουδαίων οὐκ ἐνεγκόντων αὐτοῦ τὴν παρρησίαν. χωρὶς δὲ τούτων οὐδέ φησιν ἡ γραφή που, ὅτι παρῆν, ἡνίκα τὰ κατὰ τὸν Ὀζίαν ἐγένετο, καὶ παρὼν ἐσίγα, ἀλλ' οἴκοθεν καὶ παρ' ἑαυτῶν ταῦτα οὗτοι λέγοντες στοχάζονται. τί οὖν ἐστιν εἰπεῖν; ὅτι οὐκ ἦν ἴσον τὸ Μωϋσέως, καὶ τοῦτο. ὁ μὲν γὰρ εἰς ἀλλοτρίαν ἐπέμπετο καὶ εἰς βάρβαρον χώραν, καὶ πρὸς τύραννον, καὶ μαινόμενον, καὶ λυττῶντα· οὗτος δὲ πρὸς τοὺς οἰκείους, καὶ πολλάκις ἀκηκοότας, καὶ ἐν πολλῷ παιδευθέντας χρόνῳ. καὶ οὐ τῆς αὐτῆς ἀνδρείας ἦν τὸ ὑπακοῦσαι ἐκεῖ τε καὶ ἐνταῦθα. τινὲς δέ φασιν, ὅτι καὶ ἑτέρα τις αἰτία τὴν προθυμίαν ἐποίησε ταύτην. ἐπειδὴ γὰρ ὑπέρ τε ἑαυτοῦ καὶ τοῦ λαοῦ ἐξωμολογήσατο, καὶ τὰ σεραφὶμ εἶδεν ἀποσταλέντα καὶ ἐκκαθάραντα αὐτοῦ τὰ χείλη, προσδοκήσας, ὅτι καὶ τῷ λαῷ ταῦτα συμβήσεται, καὶ ταῦτα ἀπελεύσεται ἀπαγγέλλων, προθύμως ἥρπασε τὸ λεχθέν. ὥσπερ γὰρ ἦσαν φιλόθεοι, οὕτω καὶ φιλόστοργοι μάλιστα πάντων ἀνθρώπων οἱ ἅγιοι. ἐλπίσας οὖν λύσιν τινὰ τῶν κακῶν ἀπαγγέλλειν, ἐπεπήδησε ταχέως, καί φησιν·

Ῥω. ι. β.

Ἰδοὺ ἐγώ εἰμι, ἀπόστειλόν με.

Ἄλλως δὲ καὶ ψυχὴν σφόδρα πρὸς κινδύνους παρατεταγμένην εἶχε· καὶ δῆλον αὐτοῦ τοῦτο τὸ ἦθος διὰ πάσης τῆς προφητείας ἐστίν. ἐπεὶ οὖν ὑπέσχετο ἀπελεύσεσθαι, καὶ οὐκ ἐτόλμα λοιπὸν ἀναδύεσθαι, τότε ἀκούει τὰ λυπηρά. καὶ γὰρ καὶ ὁ Θεὸς αὐτὸν σοφῶς μετεχείρισεν. οὐ γὰρ ἐξ ἀρχῆς εἶπε, πορεύθητι, καὶ εἰπέ· ἀλλὰ πρότερον μετέωρον ποιήσας τὸ ἐπίταγμα, καὶ ἄδηλον τῆς ἀποστολῆς τὸν τρόπον, ἐπειδὴ ῥᾳδίως ὑπήκουσε, λέγει τὰ καταληψόμενα τοὺς Ἰουδαίους κακά. τίνα δὲ ταῦτα ἦν;

9 Πορεύθητι,

9 Πορεύθητι, φησί, καὶ εἰπὲ τῷ λαῷ τούτῳ· ἀκοῇ ἀκούσετε, καὶ οὐ μὴ συνῆτε, καὶ βλέποντες βλέψετε, καὶ οὐ μὴ ἴδητε.

10 Ἐπαχύνθη γὰρ ἡ καρδία τοῦ λαοῦ τούτου, καὶ τοῖς ὠσὶν αὐτῶν βαρέως ἤκουσαν, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν ἐκάμμυσαν, μήποτε ἴδωσι τοῖς ὀφθαλμοῖς, καὶ τοῖς ὠσὶν ἀ-
5 κούσωσι, καὶ τῇ καρδίᾳ συνῶσι, καὶ ἐπιστρέψωσι, καὶ ἰάσωμαι αὐτούς. *χ. ·σωμαι*

Ταῦτα οὐδὲ ἑρμηνείας οἶμαι δεῖσθαι, τῶν ἀκριβῶς ταῦτα ἐπισταμένων προλαβόντων καὶ ἐξηγησαμένων αὐτά, Ἰωάννου τε τοῦ υἱοῦ τῆς βροντῆς, καὶ Παύλου τοῦ τὰ παλαιὰ καὶ τὰ καινὰ μετ᾽ ἀκριβείας εἰδότος. ὁ μὲν γὰρ ἐν τῇ Ῥώμῃ πρὸς τοὺς συνελθόντας μὲν, ἀποπηδήσαντας δέ, καὶ οὐκ ἀνασχομένους τῶν λεγομένων, δημηγορῶν ἔλεγε, Καλῶς *Πραξ. κη. κθ.*
10 εἶπε τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον· ἀκοῇ ἀκούσετε, καὶ οὐ μὴ συνῆτε. ὁ δὲ τῆς βροντῆς υἱός, ἐπειδὴ θαύματα ἑώρων, καὶ οὐκ ἐπίστευον, καὶ δογμάτων ἤκουον, καὶ οὐ προσεῖχον (ἀνέστησε γὰρ Λάζαρον ὁ Χριστός, καὶ ἀνελεῖν αὐτὸν ἐπεχείρουν, δαίμονας ἤλαυνε, καὶ δαιμονῶντα ἐκάλουν, τῷ πατρὶ προσῆγε, καὶ πλάνον ὠνόμαζον, καὶ τὰς ἐναντίας ἐδέχοντο δόξας) μνημονεύει τῆς προφητείας ταύτης λέγων· καλῶς εἶπεν Ἡσαΐας ὁ προφήτης, ὅτι ἀ- *Ιω. ιβ. λη.*
15 κοῇ ἀκούσετε, καὶ οὐ μὴ συνῆτε, καὶ βλέποντες βλέψετε, καὶ οὐ μὴ ἴδητε. ἐπειδὴ γὰρ τὰ ἔνδον ὄμματα τῆς διανοίας πεπήρωντο, οὐδὲν ὄφελος ἦν αὐτοῖς τῶν ἔξωθεν ὀφθαλμῶν, τοῦ κριτηρίου τῆς διανοίας διεφθαρμένου. διὰ τοῦτο βλέποντες οὐκ ἔβλεπον, καὶ ἀκούοντες οὐκ ἤκουον. καὶ τὴν αἰτίαν προστίθησιν· ὅτι οὐχὶ τὰ αἰσθητήρια ἦν διεφθαρμένα, οὐδὲ ἡ φύσις λελωβημένη, ἀλλὰ ἡ καρδία πεπηρωμένη. ἐπαχύνθη γὰρ ἡ
20 καρδία τοῦ λαοῦ τούτου, φησί· πάχος δὲ διανοίας γίνεται, ἀπό τε ἁμαρτημάτων, ἀπό τε βιωτικῆς ἐπιθυμίας. καὶ ταύτην ἐξηγούμενος τὴν παχύτητα ὁ Παῦλος ἔλεγεν, Οὐκ ἠδυνήθην ὑμῖν λαλῆσαι ὡς πνευματικοῖς. οὔπω γὰρ ἠδύνασθε, ἀλλ᾽ οὐδὲ ἔτι δύνασθε. καὶ τὴν αἰτίαν προστίθησι λέγων· ὅπου γὰρ ἐν ὑμῖν ἔρεις καὶ ζῆλοι καὶ διχοστασίαι, οὐχὶ σαρκικοί ἐστε; ἐπεὶ οὖν κάτοχοι φθόνῳ πολλῷ, καὶ βασκανίας τηκόμενοι πάθεσι, παχὺ *α. Κορ. γ. α.*
25 τὸ ὄμμα τῆς διανοίας εἰργάσαντο, καθαρῶς βλέπειν οὐκ ἔτι λοιπὸν ἠδύναντο. διὸ ἑτέρας παρὰ τῶν ὁρωμένων δόξας ἐλάμβανον, καὶ τὰς ἐναντίας. ταῦτα οὖν μετ᾽ ἀκριβείας ὁρῶν ὁ προφήτης, προανεφώνησε καὶ τοῦ νοσήματος τὴν αἰτίαν. σὺ δέ μοι σκόπει, ὡς δυοῖν προφητειῶν οὐσῶν, τὴν μὲν περὶ τῆς ἐκκλησίας καὶ τῶν τῆς οἰκουμένης ἀγαθῶν τὰ σεραφὶμ ἐδέξαντο λέγοντα, ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος, Κύριος σαβαώθ, πλήρης πᾶσα ἡ γῆ
30 τῆς δόξης αὐτοῦ· τὴν δὲ περὶ τῆς ἁλώσεως, καὶ τῶν τιμωριῶν τῶν Ἰουδαϊκῶν τῷ προφήτῃ κατέλειπον, ἵνα κἀντεῦθεν μάθῃς τῆς ἐκκλησίας τὴν ὑπεροχήν.

11 Καὶ εἶπον, ἕως πότε, Κύριε; Ὁρᾷς ὡς οὐ μάτην, οὐδὲ εἰκῇ ἐσχασάμεθα τῆς ὑπακοῆς τοῦ προφήτου τῆς μετὰ πολλῆς προθυμίας γεγενημένης. ἐπειδὴ γοῦν τἀναντία ὧν προσεδόκησεν ἤκουσεν, ἐρημίαν, πανωλεθρίαν, ἀξιοῖ δὲ γοῦν μέτρον
35 μαθεῖν τῆς τιμωρίας. οὐδὲ γὰρ ἐτόλμα ὁλόκληρον τῆς ὀργῆς αὐτοὺς ἐξαρπάσαι, διὰ τὸ προλαβόντα τὸν Θεὸν δεῖξαι ἀσύγγνωστα ἁμαρτάνοντας. οὐ γὰρ συναρπαγῆς ἦν αὐτῶν τὰ τολμήματα, οὐδὲ γνώμης ἐπηρεαζομένης, ἀλλὰ ψυχῆς ἔργον ποιουμένης τὴν παρακοήν, καὶ διανοίας φιλονείκου, καθάπερ ἐκ μελέτης τινὸς καὶ σπουδῆς, ἀνθισταμένης τοῖς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ γινομένοις. τοῦτο γοῦν αἰνιττόμενος ἔλεγε, μήποτε ἴδωσι τοῖς ὀφθαλ-
40 μοῖς, καὶ τῇ καρδίᾳ συνῶσι, καὶ ἐπιστρέψωσι, καὶ ἰάσομαι αὐτούς. ὡσανεὶ δεδοικότες γάρ, φησι, μήποτέ τι τῶν δεόντων μάθωσιν, οὕτω μετὰ πολλῆς τῆς σπουδῆς τὴν διάνοιαν αὐτῶν ἐπήρωσαν. ἐπεὶ οὖν καὶ ἡ κατηγορία βαρυτάτη καὶ ἡ τιμωρία ἀπαραίτητος, ὅπερ ἦν λειπόμενον, τοῦτο ζητεῖ μαθεῖν. ἀλλ᾽ ἐν τάξει τοῦ μαθεῖν, ἱκετηρίαν εἰσάγει. ἐπει-

δὴ δὲ οὐδὲ ὑπὲρ τούτου φανερῶς ἱκετεῦσαι ἐτόλμα, διὰ τοῦτο μαθήσεως προσχήματι ἐρώτησιν ἐπινοεῖ λέγων· ἕως πότε, Κύριε; Καὶ εἶπεν· ἕως ἂν ἐρημωθῶσι πόλεις παρὰ τὸ μὴ κατοικεῖσθαι, καὶ οἶκοι παρὰ τὸ μὴ εἶναι ἀνθρώπους, καὶ ἡ γῆ καταλειφθήσεται ἔρημος. 12 Καὶ μετὰ ταῦτα μακρυνεῖ ὁ Θεὸς τοὺς ἀνθρώπους, καὶ πληθυνθήσονται οἱ καταλειφθέντες ἐπὶ τῆς γῆς, 13 Καὶ ἔτι ἐπ' αὐτῆς ἐστι τὸ ἐπιδέκατον, καὶ πάλιν ἔσται εἰς προνομὴν ὡς τερέβινθος, καὶ ὡς βάλανος, ὅταν ἐκπέσῃ ἐκ τῆς ἐνθήκης αὐτῆς. σπέρμα ἅγιον τὸ στήλωμα αὐτῆς. Τὴν προφητείαν ἀπαρτίσας ἐκείνην, ἐπὶ τὴν ἱστορίαν πάλιν ἐξάγει τὸν λόγον, τήν τε ἅλωσιν τῶν δέκα φυλῶν προαναφωνῶν, τήν τε διὰ τὴν αἰχμαλωσίαν ἐκείνην ἐπὶ ταῖς δύο φυλαῖς μακροθυμίαν γεγενημένην, εἶτα καὶ τὴν τούτων αὐτῶν ἀπαγωγὴν (ὅπερ εἰς οὐδὲν δέον ἐχρήσαντο τῇ μακροθυμίᾳ) καὶ τὴν ἐκ τοῦ λειψάνου πάλιν ἀναφυησομένην αὐτοῖς εὐημερίαν. ὅταν μὲν γὰρ λέγῃ, ἕως ἂν ἐρημωθῶσι πόλεις παρὰ τὸ μὴ κατοικεῖσθαι, τῶν δέκα φυλῶν τὴν αἰχμαλωσίαν αἰνίττεται. καὶ γὰρ ἄρδην ἠφανίσθησαν ἅπαντες, καὶ μετὰ πολλῆς τῆς σφοδρότητος ἀνάρπαστοι γενόμενοι, πάντες εἰς τὴν ἀλλοτρίαν ἀπηνέχθησαν, ὡς καὶ τὰς πόλεις ἁπάσας ἑστάναι κενὰς ἀνθρώπων, καὶ τὴν γῆν ἔρημον τῶν θεραπευσόντων αὐτήν, εἰς ὠφέλειαν τῶν ὑπολειφθησομένων. ὅταν μὲν οὖν λέγῃ, ἕως ἐρημωθῶσι πόλεις παρὰ τὸ μὴ κατοικεῖσθαι, καὶ οἶκοι παρὰ τὸ μὴ εἶναι ἀνθρώπους, τότε λέγει καὶ τὴν αἰχμαλωσίαν. ὅταν δὲ λέγῃ, ὅτι καὶ μετὰ ταῦτα μακρυνεῖ ὁ Θεὸς τοὺς ἀνθρώπους, ἢ τὴν ὁλοσχερῆ πάντων εὐπραγίαν αἰνίττεται, ἢ τὴν μετὰ τὴν ἀπαγωγὴν τῶν δέκα φυλῶν γενομένην ταῖς δύο φυλαῖς εὐημερίαν. ἀπαλλαγέντες γὰρ τοῦ Σενναχηρεὶμ καὶ τοῦ βαρβαρικοῦ στρατοπέδου, καὶ τῆς παραδόξου νίκης ἀπολαύσαντες, εἰς πλῆθος πάλιν ἐπέδωσαν, καὶ εἰς βίου μῆκος, οὐδενὸς πολέμου θορυβοῦντος αὐτούς. ὅταν δὲ εἴπῃ, ὅτι μακρυνεῖ, ἢ τὸ πλῆθος τῶν ἀνθρώπων, ἢ τὸ μῆκος τῶν ἐτῶν αἰνίττεται. καὶ ἵνα μάθῃς, ὅτι περὶ τῶν δύο φυλῶν ταῦτά φησιν, ἐπήγαγεν· ὅτι ἐπ' αὐτῆς ἐστι τὸ ἐπιδέκατον, ἐπιδέκατον λέγων τὸ ἐπάνω τῶν δέκα, τὸ περιττὸν τῶν δέκα, ὅπερ ἦσαν αἱ δύο φυλαί. ταύτῃ καὶ Παῦλος τῇ λέξει κέχρηται λέγων, Ἐπάνω πεντακοσίοις ἀδελφοῖς, τουτέστι πλείοσι πεντακοσίων. καὶ πάλιν ἔσται εἰς προνομήν, ὡς τερέβινθος· τουτέστιν αἱ δύο φυλαί. καὶ ὡς βάλανος, ὅταν ἐκπέσῃ τῆς θήκης αὐτῆς. ὥσπερ γὰρ ἀτερπὴς ἐκεῖνος ὁ καρπὸς ἐκπεσὼν τῆς θήκης, οὕτω καὶ οὗτοι καταγέλαστοι καὶ ἐπονείδιστοι ἔσονται τῆς πόλεως ἐκπεσόντες, καὶ τῆς δόξης ἐκείνης γυμνωθέντες ἅπαντες. σπέρμα ἅγιον τὸ στήλωμα αὐτῆς. οὐ μὴν ἀνίατα τὰ κακὰ ἔσται, φησίν, οὐδὲ ἀτελεύτητα, ἀλλὰ τὸ σπέρμα αὐτῆς ἅγιον ἔσται, καὶ στήλωμα, τουτέστι βέβαιον, πεπηγός, ἀκίνητον, ἀναμένον τὴν τῶν πραγμάτων μεταβολήν. τῆς μὲν γὰρ εὐπραγίας ἐκπεσοῦνται, αὐτοὶ δὲ οὐ πανωλεθρίαν ὑποστήσονται, ἀλλὰ μενοῦσι καὶ στήσονται, ἕως ἀπολάβωσι τὴν προτέραν πολιτείαν πάλιν, καὶ ἐπὶ τὴν προτέραν ἐπανέλθωσιν ἁγιστείαν.

α. Κορ. ιε.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ζ.

κεφ. ζ.

1 Καὶ ἐγένετο ἐν ταῖς ἡμέραις Ἄχαζ τοῦ Ἰωαθὰμ τοῦ Ὀζίου, βασιλέως Ἰούδα. Ὅπερ πολλάκις εἶπον, τοῦτο καὶ νῦν ἐρῶ, ὅτι τὸ παλαιὸν αἱ προφητεῖαι οὐ διὰ τοῦτο ἐγίνοντο, ἵνα ἁπλῶς οἱ Ἰουδαῖοι τὰ μέλλοντα μάθωσιν, ἀλλ' ἵνα μαθόντες ἐντεῦθεν κερδάνωσι, καὶ τῷ φόβῳ τῆς ἀπειλῆς γένωνται σωφρονέστεροι, καὶ τῇ τῶν ἀγαθῶν ὑποσχέσει προθυμότεροι περὶ τὴν τῆς ἀρετῆς ἐργασίαν, ἑκατέρωθεν μανθάνοντες τοῦ Θεοῦ τήν τε δύναμιν, καὶ τὴν περὶ αὐτοὺς κηδεμονίαν. καὶ γὰρ ταύτης ἕνεκεν

τῆς

τῆς αἰτίας προεξελέγχοντα τὰ λεγόμενα· καὶ ἵνα μὴ νομίσωσιν ἁπλῶς καὶ ὡς ἔτυχε, τὰ συμβαίνοντα ἐπιέναι κατά τινα ἀκολουθίαν φύσεως, ἢ πραγμάτων φοράν, ἀλλ' ἴδωσιν, ὅτι ἄνωθεν καὶ ἐκ τῆς τοῦ Θεοῦ ψήφου ταῦτα ἑκάτερα γίνεται· ὅπερ αὐτοὺς τὰ μέγιστα εἰς θεογνωσίαν ὠφέλει. ἀλλ' ἐπειδή, καθάπερ καὶ ἔμπροσθεν ἔφθην εἰπών, ἡ 5 προφητεία οὐκ ἐν αὐτῷ τῷ καιρῷ τὴν ἀπόδειξιν εἶχεν, ἀλλὰ τὰ μὲν ῥήματα τότε ἐλέγετο, τὰ δὲ πράγματα μακροῖς ὕστερον ἔμελλον ἐκβήσεσθαι χρόνοις, ἐνίων τῶν ἀκουόντων πολλάκις καὶ παρατρεχομένων, καὶ δυναμένων δικάσαι τῇ τῶν λεγομένων ἀκολουθίᾳ, ὅρα τί ποιεῖ καὶ πραγματεύεται ὁ Θεός. προφητείαν προφητείαις συνάπτει μακροτέραις ἐγγυτέραν, τὴν ἐπὶ τῆς γενεᾶς αὐτῶν γινομένην τῶν μακρῶν ὕστερον ἐσο- 10 μένων μεγίστην ἀπόδειξιν παρεχόμενος. ἐπὶ δὲ τῶν εὐαγγελίων καὶ ἑτέρως μεθοδεύει τοῦτο τῆς ὠφελείας τὸ εἶδος, θαύματα προφητείαις συνάπτων, καὶ θάτερον θατέρῳ κατασκευάζων. οἷόν τι λέγω. προσῆλθεν αὐτῷ ὁ λεπρός ποτε καὶ ἐκαθάρθη, καὶ μετ' ἐκεῖνον πάλιν ὁ τοῦ ἑκατοντάρχου παῖς ἀπηλλάγη τῆς χαλεπῆς ἀῤῥωστίας ἐκείνης, καὶ σημεῖα ταῦτα μεγάλα ἦν, ἀλλ' ὅμως οὐκ ἔστη μέχρι τῶν σημείων, ἀλλὰ καὶ προφητείαν 15 προστέθεικεν. ἐπειδὴ γὰρ ὁ ἑκατόνταρχος τὴν θαυμαστὴν ἐκείνην καὶ μεγάλην ἐπεδείξατο πίστιν, δι' ἧς τὸν παῖδα ἀπήλλαξε τῆς ἀῤῥωστίας, ἐπήγαγεν ὁ Χριστὸς λέγων, Πολλοὶ ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ δυσμῶν ἥξουσι, καὶ ἀνακλιθήσονται μετὰ Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ, οἱ δὲ υἱοὶ τῆς βασιλείας ἐκβληθήσονται ἔξω. ταῦτα δὲ ἔλεγε, καὶ τὴν τῶν ἐθνῶν ἐκκλησίαν, καὶ τὴν τῶν Ἰουδαίων ἀποβολὴν προαναφωνῶν, ὃ δὴ νῦν ἐπὶ τῶν ἔργων ἐξέ- 20 βη, καὶ τοῦ ἡλίου φανερώτερον ἅπασι δείκνυται. ἀλλὰ τότε τέως ἄδηλον ἦν, καὶ τοῖς ἀπίστοις οὐκ εὐπαράδεκτον. διὰ δὴ τοῦτο σημεῖον προέλαβε τὸ τότε ἐκβάν, τῷ μετὰ ταῦτα συμβησομένῳ πολλὴν προαποτιθέμενος τὴν πίστιν· ὥσπερ οὖν καὶ αὐτὴ ἡ προφητεία ἐπὶ τῶν ἔργων φαινομένη νῦν, τῷ σημείῳ τῷ τότε γενομένῳ πολλὴν παρέχει τὴν βεβαίωσιν. τί γὰρ ἂν εἴποι ὁ ἄπιστος; ὅτι οὐκ ἐκαθάρθη ὁ λεπρός; βλεπέτω τῆς 25 προφητείας τὴν ἀλήθειαν, καὶ ἀπὸ ταύτης καὶ τῷ σημείῳ πιστευέτω. τί δὲ ἂν εἴποιεν οἱ τότε Ἰουδαῖοι; ὅτι ἃ προλέγει οὐκ ἔστιν ἀληθῆ; ὁράτωσαν τὸν λεπρὸν καθαιρόμενον, καὶ ἀπὸ τῶν ἐπ' ἐκείνου γενομένων, καὶ περὶ τῶν μελλόντων μὴ ἀπιστείτωσαν, μέγιστον λαμβάνοντες ἐνέχυρον ἐκεῖνοι μὲν τῆς προφητείας τὸ σημεῖον, οἱ δὲ νῦν τοῦ σημείου τὴν προφητείαν. εἶδες πῶς θάτερον διὰ θατέρου κατασκευάζεται. τοῦτο καὶ ἐπὶ τῆς 30 παλαιᾶς γινόμενον ἴδοι τις ἄν. ἐπεὶ γὰρ καὶ ὁ Ἱεροβοὰμ τὴν χαλεπὴν ἐκείνην ἐμάνη μανίαν, καὶ δαμάλεις ἔστησε χρυσᾶς, ἐλθὼν ὁ προφήτης τά τε μέλλοντα προανεφώνησε, καὶ σημεῖον εὐθέως ἔδωκεν. ἵνα γὰρ μηδεὶς ἀπιστῇ τοῖς μετὰ τριακόσια συμβησομένοις ἔτη, τὸν βωμὸν ἔῤῥηξε, καὶ τὴν πιότητα ἐξέχεε, καὶ τὴν χεῖρα τοῦ βασιλέως ἐξήρανεν, ἀπὸ τῶν πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν γινομένων, τῶν μετὰ πολὺν χρόνον συμβησομένων σαφῆ παρε- 35 χόμενος τὴν ἀπόδειξιν. καὶ πολλὰ τοιαῦτα ἴδοι τις ἂν καὶ ἐν τῇ καινῇ καὶ ἐν τῇ παλαιᾷ γινόμενα, τοῦ Θεοῦ διαφόρως τὴν ἡμετέραν οἰκονομοῦντος σωτηρίαν· ὃ δὴ καὶ ἐνταῦθα γέγονε, καὶ μετὰ πλείονος τῆς περιουσίας. οὐ γὰρ δὴ σημεῖον μόνον, ἀλλὰ καὶ προφητείαν ὁμοῦ καὶ σημεῖον συνέπλεξεν. ἀλλ' ὥστε σαφέστερα γενέσθαι τὰ λεγόμενα, αὐτὴν μετὰ ἀκριβείας τὴν ἱστορίαν διέλθωμεν.

[Margin: ἰσ. μακρῶν] [Margin: Ματθ. η. ια.]

40 Καὶ ἐγένετο ἐν ταῖς ἡμέραις Ἄχαζ, τοῦ Ἰωαθάν, τοῦ Ὀζίου βασιλέως Ἰούδα, ἀνέβη Ῥασὶμ βασιλεὺς Ἀρὰμ, καὶ Φακὲε υἱὸς Ῥομελίου βασιλεὺς Ἰσραὴλ ἐπὶ Ἱερουσαλὴμ πολεμῆσαι αὐτήν, καὶ οὐκ ἠδυνήθησαν πολιορκῆσαι αὐτήν.

[Margin: δ. Βασ. ιϛ']

2 Καὶ ἀνηγγέλη εἰς τὸν οἶκον Δαβίδ, λεγόντων· Συνεφώνησεν Ἀρὰμ πρὸς τὸν

Ἐφραΐμ. Ἔστι μὲν ἱστορία τὰ εἰρημένα, καὶ πραγμάτων διήγησις. ἀλλ' ὁ νοῦν ἔχων, καὶ ὀξὺ βλέπων, πολὺ καὶ ἐντεῦθεν καρπώσεται τὸ κέρδος, τοῦ Θεοῦ τὴν πολλὴν σοφίαν, καὶ τὴν ὑπὲρ τῶν Ἰουδαίων κηδεμονίαν καταμανθάνων. οὔτε γὰρ ἐκ προοιμίων τὸν πόλεμον ἀνεχαίτισεν, οὔτε ἐπελθόντα κρατῆσαι τῆς πόλεως συνεχώρησεν, ἀλλὰ τὴν ἀπειλὴν ἀφεὶς γενέσθαι τὴν διὰ τῶν ῥημάτων, τὴν πεῖραν ἐκώλυσεν, ὁμοῦ μὲν ἐκείνους ἀφυπνίζων καὶ τῆς ῥᾳθυμίας ἀπαλλάττων, ὁμοῦ δὲ τὴν ἑαυτοῦ δύναμιν ἐνδεικνύμενος, ὅτι δυνατὸν αὐτῷ καὶ πρὸς αὐτὸ τῶν δεινῶν τὸ τέλος ἐλθόντων, ὥσπερ οὐδὲ ἀρχὴν εἰληφότων, οὕτω τοὺς ἐμπίπτοντας ἀκεραίους διατηρῆσαι, ὃ πολλαχοῦ ποιοῦντα αὐτόν ἐστιν ἰδεῖν· οἷον ἐπὶ τῆς καμίνου τῆς Βαβυλωνίας, ἐπὶ τοῦ λάκκου τῶν λεόντων, καὶ ἐφ' ἑτέρων μυρίων πραγμάτων. καὶ γὰρ ἦλθον οὗτοι, καὶ ἐπολιόρκησαν, καὶ τῶν τειχῶν ἁψάμενοι, καὶ τὴν διάνοιαν τῶν ἔνδον οἰκούντων κατασείσαντες, οὐδὲν ἴσχυσαν περαιτέρω. ἔστι δὲ κἀντεῦθεν ἰδεῖν τῶν δέκα φυλῶν τὴν παρανομίαν, ὅτι οὐ μόνον ἐμφύλιον εἵλοντο πόλεμον, οὐδ' ὅτι πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς ἐστασίασαν, ἀλλ' ὅτι καὶ ἀλλοφύλοις καὶ ἀλλογενέσιν ἑαυτοὺς συνῆψαν, καὶ τὸ μηδὲ ἁπλῶς κοινωνεῖν αὐτοῖς ἐπιτραπέντες, καὶ συμμάχους ἐκάλουν, καὶ συνεφράττοντο, καὶ κατὰ τῆς πόλεως ἵσταντο. τὸν γὰρ Ῥασὶν ἀλλόφυλον ὄντα κατὰ τῆς μητροπόλεως ἤγειρον· καὶ ἦν τὰ τῆς μάχης ἀνώμαλα. παρὰ μὲν γὰρ ἐκείνοις πλῆθος ἄπειρον, καὶ πόλεις, καὶ ἔθνη, καὶ δῆμοι· ἐνταῦθα δὲ τούτων οὐδέν, ἀλλὰ πόλις μία ἡ μητρόπολις, ὥστε ἐκ περιουσίας φανῆναι τοῦ Θεοῦ τὴν ἰσχύν. οὐδενὸς γὰρ ὅπλα κινοῦντος, οὐδὲ ἐξιόντος καὶ παρατατομένου, ἐξέπεσον ἐκεῖνοι τῶν πονηρῶν τούτων ἐγχειρημάτων. οὐ γὰρ ἠδυνήθησαν, φησί, πολιορκῆσαι αὐτήν. καίτοι τί τὸ κωλῦον ἦν; οὐδὲν ἕτερον, ἀλλ' ἡ τοῦ Θεοῦ χεὶρ ἀοράτως αὐτοὺς ἀποκρουομένη. πλὴν ἀλλ' ὅπερ εἶπον, τὸν μὲν πόλεμον ἀπεκρούσατο, τὸν δὲ φόβον οὐκ εὐθέως ἔλυσεν. ἀνηγγέλη γάρ, φησιν, εἰς τὸν οἶκον Δαβίδ, ὅτι συνεφώνησεν Ἀρὰμ πρὸς τὸν Ἐφραΐμ,

Καὶ ἐξέστη ἡ ψυχὴ αὐτοῦ, καὶ ἡ ψυχὴ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ. Ὅταν μέλλῃ τι παράδοξον ὁ Θεὸς ποιεῖν, οὐκ εὐθέως ἐπάγει τὸ θαῦμα· ἀλλὰ πρότερον τοὺς μέλλοντας ἀπολαύειν, ἐν αἰσθήσει τῶν δεινῶν ἀφήσει γενέσθαι, ἵνα μετὰ τὴν ἀπαλλαγὴν τῶν δεινῶν μηδεμίαν ἀγνωμοσύνην ἐπιδείξωνται. ἐπειδὴ γὰρ οἱ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων, τὰ μὲν ὑπὸ τύφου, τὰ δὲ ὑπὸ ῥᾳθυμίας ἐπιλανθάνονται τῶν δεινῶν μετὰ τὴν ἀπαλλαγὴν τῶν δεινῶν, ἢ μὴ ἐπιλανθανόμενοι ἑαυτοῖς λογίζεσθαι βούλονται τὰ κατορθώματα, πρότερον ἀφεὶς αὐτοὺς ὑπὸ τῶν λυπηρῶν κατασείεσθαι, τότε τὴν ἐλευθερίαν δίδωσι τῶν ἐνοχλούντων, ὃ δὴ καὶ ἐνταῦθα πεποίηκεν. ἀφῆκεν αὐτῶν τὰς καρδίας ἐκστῆναι, ἀφῆκεν εἰς ἀγωνίαν γενέσθαι πολλήν, καὶ τότε τὴν λύσιν ἐπήγαγε. τοῦτο καὶ ἐπὶ τοῦ μεγάλου πεποίηκε Δαβίδ. ἐπειδὴ γὰρ ἤμελλεν αὐτὸν εἰς τὴν παράταξιν ἐξαγαγεῖν, καὶ τὸ λαμπρὸν ἐκεῖνο τρόπαιον ἐγείρειν διὰ τῶν ἐκείνου χειρῶν, οὐκ ἐκ προοιμίων τοῦ πολέμου τοῦτο ἐποίησεν, ἀλλ' ἀφεὶς τεσσαράκοντα ἡμέρας αὐτοὺς κατεργασθῆναι τῷ φόβῳ, ὅτε τὴν οἰκείαν ἀπέγνωσαν σωτηρίαν, καὶ μυρία ὀνειδίζοντος τοῦ βαρβάρου, οὐδεὶς οὔπω τις ἐτόλμησε διεγερθῆναι καὶ δέξασθαι τὸν ἀντίπαλον, τότε δή, τότε τῆς ἥττης αὐτῶν ὁμολογηθείσης, καὶ τῆς ἀσθενείας φανερᾶς γενομένης, ἤγαγε τὸ μειράκιον ἐπὶ τὸν πόλεμον, καὶ τὴν παράδοξον ἐκείνην νίκην εἰργάσατο. εἰ γὰρ καὶ μετὰ ταῦτα καὶ τὴν τοσαύτην τῆς ἀσθενείας αὐτῶν ἀπόδειξιν, ὁ σωθεὶς βασιλεύς, ὑπὸ φθόνου καὶ βασκανίας νικώμενος, ἐπεβούλευε τῷ Δαβίδ, τῷ πάθει γενόμενος ὅλος, καὶ ἀγνώμων περὶ τὸν εὐεργέτην ἐφάνη· εἰ μὴ τοσοῦτον ἔδωκεν ἔλεγχον καὶ τῆς αὐτοῦ καὶ τοῦ στρατοπέδου παντὸς ἀνανδρίας, τί οὐκ ἂν ἐποίησε; τοῦτο αὐτὸ καὶ ἀλλαχοῦ πολλαχοῦ τὸν Θεὸν ποιοῦντα ἴδοι τις ἄν· ὃ δὴ καὶ ἐνταῦθα γέγονεν.

ἐπειδὴ

ἐπειδὴ γὰρ μέλλει λύειν τὸν πόλεμον, καὶ ἀπαλλάττειν αὐτοὺς τῶν λυπηρῶν, ἀφίησι πρότερον τῶν δεινῶν αἰσθέσθαι. ἐξέστη γάρ, φησιν, ἡ ψυχὴ αὐτοῦ, καὶ ἡ ψυχὴ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ,

Ὃν τρόπον ἐν δρυμῷ ξύλον ὑπὸ πνεύματος σαλευθῇ.

Καὶ τοῦτο προφητείας ἴδιον, τὸ τὰ ἀπόρρητα αὐτῶν εἰς μέσον ἀγαγεῖν. τὸ γὰρ πάθος ἡμῖν ἑρμηνεύει τῆς ἑκάστου διανοίας, καὶ σαφηνείας ἕνεκεν καὶ εἰκόνα προστίθησιν, ὥστε δεῖξαι τὴν ἐπίτασιν τῆς ἀγωνίας. διεσείσθη γὰρ αὐτῶν, φησιν, ἡ ψυχή, κατεβλήθη τὸ φρόνημα, ἀπέγνωσαν τῆς σωτηρίας, ἐν ἐσχάτοις ἐνόμιζον εἶναι, οὐδὲν χρηστὸν προσδοκῶν, ἕκαστος ὑπὸ τῶν οἰκείων λογισμῶν προδεδομένος ἦν. τί οὖν ὁ Θεός; προλέγει τὴν ἀπαλλαγήν, καὶ τότε αὐτὴν ἐργάζεται, ἵνα μὴ ἄλλῳ τινὶ λογίσωνται πάλιν τῆς πόλεως ἐλευθερίαν, καὶ πέμπει τὸν προφήτην προαναφωνοῦντα τὰ μέλλοντα.

3 Εἶπε γάρ, φησι, Κύριος πρὸς Ἡσαΐαν· ἔξελθε εἰς συνάντησιν τοῦ Ἄχαζ, σὺ καὶ ὁ καταλειφθεὶς Ἰασοὺβ ὁ υἱός σου πρὸς κολυμβήθραν τῆς ἀνόδου τοῦ ἀγροῦ τοῦ γναφέως,

4 Καὶ ἐρεῖς αὐτῷ· φύλαξαι τοῦ ἡσυχάσαι, καὶ μὴ φοβοῦ, μηδὲ ἡ ψυχή σου ἀσθενείτω μηδὲ φοβηθῇς ἀπὸ τῶν δύο ξύλων τῶν δαλῶν τῶν καπνιζομένων τούτων. ὅταν γὰρ ὀργὴ τοῦ θυμοῦ μου γένηται, πάλιν ἰάσομαι. Τί ἐστιν, ἔξελθε εἰς συνάντησιν; ἀπὸ τοῦ φόβου καὶ τῆς ἀγωνίας οὐχ ἡσύχαζεν ὁ βασιλεύς, οὐδὲ οἴκοι μένειν εἴχετο, ἀλλ' ὅπερ ἔθος τοῖς πολιορκουμένοις ὑπομένειν, συνεχῶς ἐξῄει, τὰ τείχη περισκοπῶν, πρὸς ταῖς πύλαις γινόμενος, περιεργαζόμενος καὶ πολυπραγμονῶν, πῶς τὰ τῶν πολεμίων διάκειται πράγματα. διὰ τοῦτό φησιν, ἔξελθε εἰς συνάντησιν. τί δέ ἐστι, σὺ καὶ ὁ καταλειφθεὶς Ἰασοὺβ ὁ υἱός σου; Ἰασοὺβ τῇ Ἑβραίων γλώττῃ, ἡ ἀναστροφὴ λέγεται, καὶ ἡ διαγωγή. διὰ τοῦτο καὶ ὁ Ἰεσσαὶ πέμπων τὸν Δαβὶδ ἔλεγε, καὶ τὸ ἐσοὺβ αὐτῶν λήψῃ, τουτέστι, τὴν ἀναστροφὴν αὐτῶν ἀπαγγελεῖς μοι, καὶ τί διάγουσι πράττοντες. καὶ ἐνταῦθα τοίνυν, ἐμοὶ δοκεῖ, ὁ προφήτης κελεύεται πλῆθος μεθ' ἑαυτοῦ λαβεῖν, ἵν', ὅταν ἐκβῇ τὰ γεγενημένα, μὴ ἔχῃ ἀγνωμονεῖν ὁ βασιλεύς, ὡς οὐδὲν τούτων ἀκηκοὼς παρὰ τοῦ προφήτου. ὃ οὖν φησι, τοῦτό ἐστιν· ἔξελθε εἰς συνάντησιν σὺ καὶ οἱ ἀναστρεφόμενοι μετὰ σοῦ, οἱ καταλειφθέντες τοῦ λαοῦ. μὴ θαυμάσῃς δέ, εἰ υἱὸν αὐτοῦ καλεῖ τὸν λαόν. καὶ γὰρ προϊών φησιν, ἰδοὺ ἐγώ, καὶ τὰ παιδία, ἅ μοι ἔδωκεν ὁ Θεός. καὶ γὰρ πατέρων τάξιν ἐπεῖχον οἱ ἅγιοι, τῇ ἀγάπῃ καὶ τῇ κηδεμονίᾳ τῇ περὶ τὸν δῆμον ἐκεῖνον πάντας τοὺς τῆς φύσεως ἀποκρύπτοντες πατέρας. καταλειφθέντας δέ φησι, διὰ τὸ πολλοὺς ἀπενηνέχθαι ὑπὸ τῶν πολεμίων. ἐν τῇ ὁδῷ τοῦ ἀγροῦ τοῦ γναφέως. πολλῆς μοι ἀπορίας καὶ τοῦτο εἶναι δοκεῖ, εἴγε οἱ συγκεκλεισμένοι, καὶ πολιορκούμενοι, καὶ μηδὲ προκύψαι τολμῶντες, ἔξω πυλῶν ἐφαίνοντο. καὶ γὰρ ἔξω τειχῶν ἡ ὁδὸς αὕτη φαίνεται νῦν οὖσα. τίς οὖν ἡ λύσις τῆς ἀπορίας ταύτης; ὅτι τὸ παλαιὸν ἕτερον περιεβέβλητο τεῖχος. καὶ γὰρ διπλᾶ τὰ τείχη ἐν τῇ πόλει. καὶ τοῦτο ῥᾴδιον ἐξ ἑτέρου προφήτου καταμαθεῖν ἐστι τοῖς βουλομένοις προσέχειν. ἐξελθὼν τοίνυν ἀνίστησιν αὐτῶν τὰ φρονήματα καταπεπτωκότα, καὶ κελεύει θαρσεῖν ὑπὲρ τῶν μελλόντων. ἡσύχασον γάρ, φησι, καὶ μὴ φοβοῦ, καὶ δαλοὺς ξύλων καλεῖ τοὺς βασιλέας, ὁμοῦ μὲν αὐτῶν τὸ σφοδρόν, ὁμοῦ δὲ τὸ εὐχείρωτον ἐνδεικνύμενος. καὶ γὰρ τὸ καπνιζομένων διὰ τοῦτο προστέθεικε, τουτέστιν ἐγγὺς ὄντων τοῦ σβεσθῆναι λοιπόν. εἶτα δηλῶν, ὡς οὐ τῆς ἐκείνων δυνάμεως, ἀλλὰ τῆς αὐτοῦ συγχωρήσεως ἡ ἔφοδος ἦν, φησιν·

Ὅταν γὰρ ὀργὴ τοῦ θυμοῦ μου γένηται, πάλιν ἰάσομαι. καὶ ὁ υἱὸς τοῦ Ἀράμ, καὶ ὁ υἱὸς τοῦ Ῥωμελίου, 5 Ὅτι ἐβουλεύσαντο βουλὴν πονηράν,

γ. Ἰασουβ
γ. ἀνόδου

ἴσ. ἐπείχετο,

ἴσ. αὐτῶν

α. Βασ. ιζ. ιη.

Ἐφραίμ, καὶ ὁ υἱὸς τοῦ Ῥωμελίου κατὰ σοῦ λέγοντες· 6 Ἀναβησόμεθα εἰς τὴν Ἰουδαίαν, καὶ κακώσομεν αὐτήν, καὶ συλλαλήσαντες ἀποστρέψομεν αὐτοὺς πρὸς ἡμᾶς, καὶ βασιλεύσομεν αὐτῆς τὸν υἱὸν Ταβεήλ. 7 Τάδε λέγει Κύριος σαβαώθ, οὐ μὴ μείνῃ ἡ βουλὴ αὕτη, οὐδὲ ἔσται, 8 Ἀλλ' ἡ κεφαλὴ Ἀράμ Δαμασκός, καὶ ἡ κεφαλὴ Δαμασκοῦ Ῥασείν, καὶ ἔτι ἑξήκοντα καὶ πέντε ἔτη, καὶ ἐκλείψει ἡ βασιλεία Ἐφραίμ ἀπὸ λαοῦ, 9 Καὶ ἡ κεφαλὴ Ἐφραίμ Σομόρων, καὶ ἡ κεφαλὴ Σομόρων ὁ υἱὸς τοῦ Ῥωμελίου. καὶ ἐὰν μὴ πιστεύσητε, οὐδὲ μὴ συνῆτε.

Πάλιν ὁ προφήτης μεγίστην ἀπόδειξιν παρέχεται τῆς προφητείας. ἐπειδὴ γὰρ ὁ φόβος κατέσεισε, καὶ πρὸ ὀφθαλμῶν ἦν τὰ δεινά, τὰ δὲ χρηστὰ ἐν ἐλπίσι, καὶ προσδοκίαν ὑπερβαίνοντα πᾶσαν, καὶ οἱ ἀκροώμενοι οὐ σφόδρα πιστοί, ὅρα τί ποιεῖ. δίδωσι σημεῖον μέγιστον τῶν ἐκβησομένων, τὰ βουλεύματα τῶν πολεμίων εἰς μέσον ἐκφέρων. λέγει γὰρ αὐτῶν τὴν γνώμην, μεθ' ἧς ἐπεστράτευσαν τῇ πόλει, καὶ τί πρὸς ἀλλήλους διελέχθησαν, καὶ τί συνθέντες ἐπελήλυθον, καὶ δείκνυσιν ἢ προδοσίαν τὸ πρᾶγμα ὄν (συλλαλήσαντες γάρ, φησιν, αὐτοῖς, ἀποστρέψομεν αὐτοὺς πρὸς ἡμᾶς) ἢ πολλῇ τῇ ἀπονοίᾳ μεθύοντας, καὶ νομίζοντας μηδὲ ὅπλων αὐτοῖς δεῖν, μηδὲ παρατάξεως καὶ συμβολῆς εἰς τὸ τὴν πόλιν λαβεῖν. ἀρκεῖ γὰρ ἡμῖν φανῆναι, φησι, μόνον καὶ διαλεχθῆναι, καὶ πάντας αἰχμαλώτους λαβόντας ἀπελθεῖν. εἶτα, ὅπερ πάσχουσιν οἱ ἀλαζόνες, ὑπὸ τῆς ἐλπίδος ταύτης φυσηθέντες, καὶ περὶ βασιλέως βουλεύονται, ὡς ἤδη τῆς πόλεως ἁλούσης, καὶ τίνα ἐπιστῆσαι δεῖ τῇ μητροπόλει. καὶ τὰ μὲν ἐκείνων τοιαῦτα, φησι· τὰ δὲ τοῦ Θεοῦ, πάντων ἐκείνων ἀναιρετικά. διὸ καὶ ἐπήγαγε· Τάδε λέγει Κύριος· καὶ οὐκ ἔστη, ἀλλὰ προσέθηκε, σαβαώθ. ὅταν γάρ τι μέγα ἀπαγγέλλειν μέλλῃ, τῆς δυνάμεως ἀναμιμνήσκει τοῦ Θεοῦ, καὶ τῆς βασιλείας τῆς ἄνω, καὶ θαυμαστῆς ἐκείνης ἀρχῆς καὶ παραδόξου. τί οὖν φησιν ὁ Θεός; οὐ μὴ μείνῃ ἡ βουλὴ αὕτη, οὐδὲ ἔσται· ἀλλ' ἡ κεφαλὴ Ἀράμ Δαμασκός. ἡ ἀρχὴ αὐτοῦ, φησιν, ἡ ἐξουσία αὐτοῦ ἐν Δαμασκῷ στήσεται, καὶ περαιτέρω οὐ προβήσεται. καὶ ἡ κεφαλὴ Δαμασκοῦ Ῥασείν. καὶ ὁ ἄρχων Δαμασκοῦ, φησι, καὶ ὁ κρατῶν Ῥασεὶν ἔσται· τουτέστιν, ἐν τοῖς αὐτοῦ μενεῖ, καὶ πλείονα οὐ προσθήσει δύναμιν αὐτοῦ. καὶ ἔτι ἑξήκοντα καὶ πέντε ἔτη, καὶ ἐκλείψει ἡ βασιλεία Ἐφραίμ ἀπὸ λαοῦ. μεγίστη τῆς ἀληθείας ἀπόδειξις, ὅταν καὶ τοὺς καιροὺς προλέγωσιν οἱ προφῆται, παρέχοντες τοῖς βουλομένοις ἐξετάζειν μετ' ἀκριβείας τῆς προφητείας τὴν δύναμιν. νῦν μὲν γάρ, φησιν, ἀποστήσονται τῆς πόλεως· μετὰ δὲ πέντε καὶ ἑξήκοντα ἔτη, ὁλόκληρον ἀπολεῖται τὸ ἔθνος, καὶ ἡ βασιλεία τοῦ Ἰσραὴλ οἰχήσεται, καὶ οἱ πολέμιοι λαβόντες αὐτούς, ἀπελεύσονται πάντας. νῦν μέντοι πρὸ τῆς ἁλώσεως ἐκείνης, οὐδὲν πλέον τῶν οἰκείων λήψονται. ἵνα γὰρ μὴ ἀκούσας ὁ βασιλεύς, ὅτι μετ' ἑξήκοντα πέντε ἔτη ἀπολοῦνται, λέγῃ πρὸς ἑαυτόν, τί οὖν; ἐὰν νῦν ἡμᾶς λαβόντες, τότε ἀπολοῦνται, τί τὸ ὄφελος ἡμῖν; θάρρει, φησι, καὶ περὶ τῶν παρόντων. ἁλώσονται γὰρ τότε παντελῶς. νῦν μέντοι πλέον οὐδὲν τῶν οἰκείων ἕξουσιν· ἀλλ' ἔσται ἡ κεφαλὴ Ἐφραίμ, τουτέστι τῶν δέκα φυλῶν, ἡ Σαμάρεια (ἐκεῖ γὰρ ἦν αὐτοῖς ἡ βασιλεία) καὶ οὐκ ἐκταθήσεται περαιτέρω· καὶ ἡ κεφαλὴ Σαμαρείας ὁ βασιλεὺς τοῦ Ἰσραήλ· ὅπερ ἐπὶ τοῦ Δαμασκηνοῦ ἔλεγε, τοῦτο καὶ ἐνταῦθα δηλῶν, ὅτι οὐδὲν πλέον ἕξουσιν, ἢ ταῦτα ἃ νῦν κατέχουσιν. εἶτα ἐπειδὴ πράγματα εἶπεν ὑπερβαίνοντα λόγον ἀνθρώπινον, καὶ ἀνώτερα τῆς τῶν λογισμῶν ἀκολουθίας, καὶ προφητεία τὰ λεγόμενα ἦν, εἰκότως ἐπήγαγεν· ἐὰν μὴ πιστεύσητε, οὐδὲ μὴ συνῆτε. μὴ ζήτει, φησί, πῶς καὶ τίνι τρόπῳ ταῦτα ἔσται. Θεὸς γάρ ἐστιν ὁ ἐργαζόμενος, καὶ πίστεώς σοι δεῖ μόνης, καὶ ἐννοήσεις τοῦ ποιοῦντος τὴν δύναμιν. πᾶσαν ἔλαβες τῶν εἰρημένων τὴν ἀπό-

δειξιν

δειξιν. διὸ καὶ ὁ προφήτης Δαβὶδ· Ἐπίστευσα, διὸ ἐλάλησα. καὶ ὁ Παῦλος εἰκό- Ψαλ. ριε.
τως ἐπιλαβόμενος τῆς ῥήσεως ταύτης, ἐπὶ μείζονα αὐτὴν εἵλκυσε πράγματα
λέγων· Ἔχοντες δὲ τὸ αὐτὸ πνεῦμα τῆς πίστεως, κατὰ τὸ γεγραμμένον, ἐπίστευσα, διὸ καὶ β. Κορ. δ. ιγ.
ἐλάλησα, καὶ ἡμεῖς πιστεύομεν, διὸ καὶ λαλοῦμεν. εἰ γὰρ τὰ παλαιὰ πίστεως ἐχρῆζε,
5 τοσοῦτον ἀπέχοντα τῶν ἐν τῇ καινῇ, ὅσον ἡ γῆ τῶν οὐρανῶν, πολλῷ μᾶλλον ἡ τῶν ὕψους ὑψηλῶν
δογμάτων γνῶσις καὶ οὐδὲ εἰς νοῦν ἐλθόντων τινί ποτε. ὅπερ οὖν καὶ αὐτὸς δηλῶν ἔλεγεν·
Ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδεν, καὶ οὖς οὐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη, ἃ α. Κορ. β. θ.
ἡτοίμασεν ὁ Θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν.

10 Καὶ προσέθετο Κύριος λαλῆσαι τῷ Ἄχαζ λέγων· 11 Αἴτησαι σεαυ-
10 τῷ σημεῖον παρὰ Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου, εἰς βάθος ἢ εἰς ὕψος. 12 Καὶ εἶπεν Ἄ-
χαζ, οὐ μὴ αἰτήσω, οὐδὲ μὴ πειράσω Κύριον. 13 Καὶ εἶπεν Ἡσαΐας, ἀκούσατε
δὴ οἶκος Δαβίδ· μὴ μικρὸν ὑμῖν ἀγῶνα παρέχειν ἀνθρώποις; καὶ πῶς Κυρίῳ παρέ-
χετε ἀγῶνα; 14 Διὰ τοῦτο δώσει Κύριος αὐτὸς ὑμῖν σημεῖον· ἰδού, ἡ παρθέ-
νος ἐν γαστρὶ λήψεται, καὶ τέξεται υἱόν, καὶ καλέσουσι τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἐμμανουήλ.

15 Πολλὴ τοῦ Θεοῦ συγκατάβασις, καὶ τοῦ βασιλέως ἡ ἀγνωμοσύνη. ἔδει μὲν γὰρ αὐ-
τὸν ἀκούσαντα τοῦ προφήτου, μηδὲν ἀμφιβάλλειν περὶ τῶν εἰρημένων. εἰ δὲ καὶ ἀμ-
φέβαλε, κἂν σημεῖον λαβόντα πιστεῦσαι, ὅπερ πολλοὶ τῶν παρὰ Ἰουδαίοις πεποιήκασι.
καὶ γὰρ ὁ Θεὸς φιλάνθρωπος ὤν, οὐδὲ τοῦτο παρῃτήσατο παρασχεῖν πολλάκις τοῖς παχυ-
τέροις καὶ χαμαὶ συρομένοις, καὶ τῇ γῇ προσηλωμένοις, οἷον ἐποίησεν ἐπὶ τοῦ Γεδεών.
20 ἐπειδὴ γὰρ πάντων καταδεέστερος ἦν καὶ παχύτατος, ὅρα πῶς καταβαίνει πάλιν ὁ Θεός.
αὐτὸς αὐτὸν ἐφέλκεται, καὶ προτρέπει πρὸς τὸ σημεῖον αἰτῆσαι. καίτοιγε οὐδὲ μικρὸν
τοῦτο σημεῖον ἦν, τὸ ἐλέγξαι αὐτοῦ τὰ ἀπόρρητα, καὶ εἰς μέσον ἀγαγεῖν αὐτοῦ τὴν γνώμην
ἅπασαν, καὶ τὴν ὑπόκρισιν διελέγξαι πᾶσαν. ἐπειδὴ γὰρ ὁ μὲν προφήτης εἶπεν, αἴτη-
σαι σεαυτῷ σημεῖον, ἐκεῖνος δὲ τὸν σφόδρα πιστὸν ὑποκρινόμενος ἔλεγεν, οὐ μὴ αἰτήσω,
25 οὐδὲ μὴ πειράσω Κύριον, ὅρα πῶς μετὰ πολλῆς τῆς σφοδρότητος ἐπάγει τὴν τομὴν
ὁ προφήτης, εἰκότως μετὰ τὴν ἀπόδειξιν τῆς ὑποκρίσεως βαρυτέραν ποιούμενος
τὴν κατηγορίαν. διὰ δὴ τοῦτο ἐκεῖνον μὲν οὐδὲ ἀποκρίσεως ἀξιοῖ, πρὸς δὲ τὸν δῆμον
ἀποστρέφεται λέγων· ἀκούσατε οἶκος Δαβίδ· μὴ μικρὸν ὑμῖν ἀγῶνα παρέχειν ἀνθρώ-
ποις; καὶ πῶς Κυρίῳ παρέχετε ἀγῶνα; ἀσαφὲς τὸ εἰρημένον· διὸ δὴ δεῖ τὴν ῥῆσιν ἀνα-
30 καλύψαι μετὰ ἀκριβείας. ὃ γὰρ λέγει, τοῦτό ἐστι· μὴ γὰρ ἐμὰ τὰ ῥήματά ἐστι; μὴ γὰρ ἐ-
μὴ ἡ ἀπόφασις; εἰ δὲ ἀνθρώποις ἀπιστεῖν ἁπλῶς καὶ ἄνευ λόγου, βαρὺ καὶ ἐγκλημάτων
ἄξιον, πολλῷ μᾶλλον Θεῷ. τὸ οὖν ἀγῶνα παρέχειν, οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν, ἢ ἀπιστεῖν. τοῦτο
οὖν, φησί, μὴ μικρόν ἐστιν ἔγκλημα, μὴ ἡ τυχοῦσα κατηγορία τοῖς ἀνθρώποις ἀπι-
στεῖν; εἰ δὲ τοῦτο βαρύ, πολλῷ μᾶλλον τῷ Θεῷ. καὶ τοῦτο δὲ ἔλεγεν, ἵνα μάθωσι πάντες,
35 ὅτι ἀνεξαπάτητος ἔμενεν ὁ προφήτης, οὐκ ἀπὸ τῶν ῥημάτων παραλογιζόμενος τῶν εἰ-
ρημένων, ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἐν τῇ διανοίᾳ Ἄχαζ φέρων τὴν ψῆφον. τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς πολ-
λάκις ἐπὶ τῶν εὐαγγελίων ἐποίησε. πρὶν ἢ γὰρ τὴν ἀπὸ τῶν σημείων παρασχεῖν ἀπό-
δειξιν, τὴν κακίαν τῶν Ἰουδαίων εἰς μέσον ἄγων τὴν ἐν διανοίᾳ πορευομένην, οὐ μικρὸν
τοῦτο παρέσχε τὸ σημεῖον· δὴ ἐπὶ τοῦ παραλυτικοῦ πεποίηκεν. ἐπειδὴ γὰρ εἶπε πρὸς
40 αὐτόν, θάρσει τέκνον· ἀφέωνταί σου αἱ ἁμαρτίαι, ἐκεῖνοι δὲ ἔλεγον ἐν ἑαυτοῖς, βλασφη-
μεῖ, φησί, πρὶν ἢ σφίγξαι τὸν παραλελυμένον, ἵνα τί βουλεύεσθε πονηρὰ ἐν ταῖς καρδίαις
ὑμῶν; μέγιστον θεότητος τοῦτο παρέχων τεκμήριον, τὸ τὰ ἀπόρρητα εἰδέναι τῆς διανοί-
ας. Σὺ γὰρ ἐπίστασαι, φησί, καρδίας μονώτατος· καὶ ὁ Παῦλος πάλιν φησίν, Ἐτάζων Ιερεμ. ιζ. Ρωμ. η.
καρδίας

καρδίας καὶ νεφροὺς ὁ Θεός. τοῦτο καὶ τοῖς προφήταις ἐδίδου πολλάκις ὁ Θεὸς εἰδέναι, ἵν' οἱ ἀκούοντες μανθάνωσιν, ὅτι οὐδὲν ἀνθρώπινον τῶν εἰρημένων, ἀλλ' ἄνωθεν, καὶ ἐκ τῶν οὐρανῶν ἡ ψῆφος ἅπασα κατηνέχθη. διὰ τοῦτο καὶ ὁ μεγαλοφωνότατος οὗτος Ἡσαΐας, ἐπειδὴ μετὰ πολλῆς τῆς ἐπιεικείας διελέχθη τῷ βασιλεῖ, καὶ τῶν δεινῶν ἀπήλλαξε, καὶ θαρρεῖν ἐκέλευσεν ὑπὲρ τῶν μελλόντων, καὶ τεκμήρια τούτου παρέχειν αὐτῷ, τὸ τὴν βουλὴν ἐξαγγεῖλαι τῶν ἐπιστρατευσάντων, καὶ τὴν προδοσίαν ἐλέγξαι, καὶ τὴν ἅλωσιν τοῦ Ἰσραὴλ προειπεῖν τὴν παντελῆ καὶ ὁλόκληρον, καὶ τὸν χρόνον προσθεῖναι, οὐκ ἠρκέσθη τούτοις, καὶ περαιτέρω πρόεισι, καὶ οὐκ ἀναμένει σημεῖον αὐτὸν αἰτῆσαι, ἀλλὰ καὶ μὴ βουλόμενον δι' ὑπερβολὴν ἀπιστίας προτρέπεται. καὶ οὐδὲ ἁπλῶς, ἀλλὰ καὶ κύριον τῆς αἱρέσεως ποιεῖ. οὐδὲ γάρ φησι, τὸ καὶ τὸ σημεῖον, ἀλλ' ὅπου βούλει, φησί, πλούσιος ὁ δεσπότης, πολυαλκὴς ἡ δύναμις, ἄφατος ἡ ἐξουσία. ἂν ἐκ τῶν οὐρανῶν βουληθῇς, οὐδὲν τὸ κωλῦον, ἂν ἐκ τῆς γῆς, οὐδὲν τὸ ἐμποδίζον. τοῦτο γάρ ἐστιν, ἢ εἰς βάθος ἢ εἰς ὕψος. ἐπειδὴ δὲ οὐδὲ οὕτως αὐτὸν ἐπεσπάσατο, οὐδὲ ἐνταῦθα ἐσίγησεν, ἀλλ' ἔλεγχον ἐπαγαγὼν, καὶ τοῦτον ὑπὲρ διορθώσεως τοῦ ἀκούοντος, καὶ τοῦ δεῖξαι, ὡς οὐκ ἠπάτησεν (οὐδὲ γὰρ ἐλογίσατο) ἀνακάμπτει πρὸς προφητείαν ἀπόρρητον, τὴν ἐπὶ σωτηρίᾳ τῆς οἰκουμένης ἐσομένην, καὶ ἐπὶ διορθώσει τῶν πραγμάτων ἁπάντων· καί φησι τὸ σημεῖον οὐχὶ τῷ Ἄχαζ δίδοσθαι λοιπὸν, ἀλλὰ τῷ κοινῷ τῶν Ἰουδαίων δήμῳ. (παρὰ μὲν γὰρ τὴν ἀρχὴν πρὸς αὐτὸν τὸν λόγον ἀπέτεινεν· ἐπειδὴ δὲ ἀνάξιον ἐκεῖνος ἑαυτὸν ἀπέφηνε, τῷ κοινῷ τοῦ λαοῦ διαλέγεται). διὰ τοῦτο γάρ φησι, δώσει, οὐχί σοι, ἀλλ' ὑμῖν σημεῖον. ὑμῖν, τίσι; τοῖς ἐν τῷ οἴκῳ Δαβίδ. καὶ γὰρ ἐκεῖθεν ἐβλάστησε. τὸ σημεῖον ἐστιν, ἰδοὺ ἡ παρθένος ἐν γαστρὶ λήψεται, καὶ τέξεται υἱὸν, καὶ καλέσουσι τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἐμμανουήλ. παρατηρητέον, ὅπερ καὶ ἔμπροσθεν εἶπον, ὅτι οὐ τῷ Ἄχαζ δίδοται λοιπὸν τὸ σημεῖον. καὶ ὅτι οὐ στοχασμός, αὐτὸς ὁ προφήτης καὶ ἐνεκάλεσε καὶ κατηγόρησε λέγων, μὴ μικρὸν ὑμῖν ἀγῶνα παρέχειν ἀνθρώποις; καὶ προσέθηκε· διὰ τοῦτο δώσει Κύριος ὑμῖν σημεῖον, ἰδοὺ ἡ παρθένος ἐν γαστρὶ ἕξει. εἰ δὲ μὴ παρθένος ἦν, οὐδὲ σημεῖον ἦν. τὸ γὰρ σημεῖον ἐκβαίνειν δεῖ τὴν κοινὴν ἀκολουθίαν, καὶ τὴν τῆς φύσεως ὑπερβαίνειν συνήθειαν, καὶ ξένον εἶναι καὶ παράδοξον, ὥστε ἕκαστον ἐπισημαίνεσθαι τῶν ὁρώντων καὶ ἀκουόντων. διὰ γὰρ τοῦτο καὶ σημεῖον λέγεται, διὰ τὸ ἐπίσημον. ἐπίσημον δὲ οὐκ ἂν γένοιτο, εἰ μέλλοι κρύπτεσθαι τῇ κοινωνίᾳ τῶν ἄλλων πραγμάτων. ὥστε εἰ περὶ γυναικὸς ὁ λόγος ἦν νόμῳ φύσεως τικτούσης, τίνος ἕνεκεν σημεῖον καλεῖ τὸ καθ' ἑκάστην γινόμενον ἡμέραν. διὰ δὴ τοῦτο καὶ ἀρχόμενος, οὐχ ἁπλῶς εἶπεν, ἰδοὺ παρθένος, ἀλλ' ἰδοὺ ἡ παρθένος, τῇ προσθήκῃ τοῦ ἄρθρου ἐπίσημόν τινα καὶ μόνην τοιαύτην γεγενημένην ἡμῖν αἰνιττόμενος. ὅτι γὰρ ἡ προσθήκη αὕτη τοῦτο ἐνδείκνυται, δυνατὸν καὶ ἀπὸ τῶν εὐαγγελίων μαθεῖν. ἐπειδὴ γὰρ ἔπεμψαν πρὸς τὸν Ἰωάννην οἱ Ἰουδαῖοι ἐρωτῶντες, τίς εἶ; οὐκ ἔλεγον, σὺ εἶ Χριστός, ἀλλ' εἰ σὺ εἶ ὁ Χριστός. οὐδὲ ἔλεγον, σὺ εἶ προφήτης, ἀλλ' εἶ σὺ ὁ προφήτης, ὧν ἕκαστον ἐξαίρετον ἦν. διὰ τοῦτο καὶ ἀρχόμενος ὁ Ἰωάννης οὐκ ἔλεγεν· ἐν ἀρχῇ ἦν λόγος, ἀλλ' ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος, καὶ ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν. οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα, οὐκ εἶπεν, ἰδοὺ παρθένος, ἀλλ' ἰδοὺ ἡ παρθένος· καὶ μετὰ ἀξιώματος προφήτῃ πρέποντος, τὸ ἰδού. μόνον γὰρ οὐχὶ ὁρῶντος ἦν τὰ γινόμενα καὶ φανταζομένου, καὶ πολλὴν ἔχοντος ὑπὲρ τῶν εἰρημένων πληροφορίαν. τῶν γὰρ ἡμετέρων ὀφθαλμῶν ἐκεῖνοι σαφέστερον τὰ μὴ ὁρώμενα ἔβλεπον. τὴν μὲν γὰρ αἴσθησιν εἰκὸς καὶ ἀπατηθῆναι· ἡ δὲ τοῦ πνεύματος χάρις ἀνεξαπάτητον παρείχετο τὴν ἀπόφασιν. καὶ τίνος ἕνεκεν οὐ προσέθηκε, φησιν, ὅτι ἐκ πνεύματος ἁγίου ὁ τόκος ἔσται; προφητεία ἦν τὸ λεγόμενον, καὶ συνεσκιασμένως ἀπαγγέλλειν ἔδει, ὃ πολλάκις εἶπον, διὰ

τὴν

κ. τῶ

ἰσ. ἀνακάμπτει

τὴν τῶν ἀκουόντων ἀγνωμοσύνην, ἵνα μὴ σαφῶς πάντα μανθάνοντες, καὶ τὰ βιβλία
πάντα κατακαύσωσιν. Εἰ γὰρ τῶν προφητῶν οὐκ ἐφείσαντο, πολλῷ μᾶλλον τῶν γραμ-
μάτων οὐκ ἂν ἀπέσχοντο. καὶ ὅτι οὐ στοχασμός ἐστι τὸ εἰρημένον, ἕτερός τις βασιλεὺς ἐπὶ τοῦ
Ἱερεμίου αὐτὰ τὰ βιβλία λαβὼν κατέτεμε, καὶ πυρὶ παρεδίδου. Εἶδες μανίαν ἀφόρητον, *Ἱερ. λϛ. κγ.*
5 εἶδες ὀργὴν ἀλόγιστον. οὐκ ἤρκεσεν αὐτῷ τὸ ἀφανίσαι τὰ γράμματα, ἀλλὰ καὶ ἐνέπρη-
σε, τὸ ἀλόγιστον αὐτοῦ πάθος πληρῶσαι βουλόμενος. ἀλλ' ὅμως καὶ ἀσαφῶς εἰπὼν ὁ θαυ-
μάσιος οὗτος προφήτης, τὸ πᾶν ἐνεδείξατο. παρθένος γάρ, ἕως ἂν μένῃ παρθένος, πόθεν
ἄλλοθεν κυήσειεν, εἰ μὴ ἀπὸ πνεύματος ἁγίου; τὸ γὰρ νόμον λῦσαι φύσεως, οὐδενὸς ἑτέ-
ρου ἦν, ἀλλ' ἢ τοῦ δημιουργοῦ τῆς φύσεως. ὥστε εἰπών, ὅτι τέξεται ἡ παρθένος, τὸ πᾶν ἐν-
10 έφηνεν. Εἰπὼν τοίνυν τὸν τόκον, λέγει καὶ τὸ ὄνομα τοῦ τικτομένου, οὐ τὸ τεθέν, ἀλλὰ τὸ
ἀπὸ τῶν πραγμάτων· ὥσπερ γὰρ τὴν Ἱερουσαλὴμ καλεῖ πόλιν δικαιοσύνης, καίτοι γε
οὐδαμοῦ δικαιοσύνης ἐκλήθη πόλις, ἀλλὰ ἀπὸ τῶν πραγμάτων ταύτην εἶχε τὴν
προσηγορίαν, διὰ τὸ πολλὴν γενέσθαι τὴν ἐπὶ τὸ βέλτιον αὐτῆς μεταβολήν, καὶ τὴν
τοῦ δικαίου προστασίαν. καὶ γὰρ ὅταν πόρνην καλῇ, οὐχ ὡς τῆς πόλεως οὕτω ποτὲ κληθεί-
15 σης, ἀλλὰ ἀπὸ τῆς κακίας τὸ ὄνομα τίθησιν· οὕτω δὴ καὶ μετὰ ταῦτα ἀπὸ τῆς ἀρετῆς.
τὸ αὐτὸ τοίνυν καὶ ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ λεκτέον, ὅτι τὸ ἀπὸ τῶν πραγμάτων αὐτῷ ὄνομα τέθεικε.
τότε γὰρ μάλιστα μεθ' ἡμῶν ὁ Θεὸς γέγονεν, ἐπὶ τῆς γῆς ὀφθείς, καὶ τοῖς ἀνθρώποις
συναναστρεφόμενος, καὶ τὴν πολλὴν ἐπιδεικνύμενος περὶ ἡμᾶς κηδεμονίαν. οὐκέτι γὰρ
ἄγγελος, οὐδὲ ἀρχάγγελος μεθ' ἡμῶν, ἀλλ' αὐτὸς καταβὰς ὁ δεσπότης, τὴν πᾶσαν ἀνε-
20 δέξατο διόρθωσιν, πόρναις διαλεγόμενος, τελώναις συνανακείμενος, ἁμαρτωλῶν
οἰκίας εἰσιών, λησταῖς παρρησίαν διδούς, μάγους ἐφελκόμενος, πάντα περιιὼν καὶ
διορθούμενος, καὶ αὐτὴν τὴν φύσιν ἑνῶν πρὸς ἑαυτόν. ταῦτα οὖν πάντα ὁ προ-
φήτης προαναφωνεῖ, ὁμοῦ καὶ τὸν τόκον λέγων, καὶ τὸ κέρδος τῶν ὠδίνων τὸ ἄ-
φατον ἐκεῖνο καὶ ἄπειρον. ὅταν γὰρ ὁ Θεὸς μετ' ἀνθρώπων ᾖ, οὐδὲν δεῖ λοιπὸν δε-
25 δοικέναι οὐδὲ τρέμειν, ἀλλ' ὑπὲρ ἁπάντων θαρρεῖν· ὅπερ οὖν καὶ ἐγένετο. καὶ γὰρ τὰ
ἀρχαῖα ἐκεῖνα καὶ ἀκίνητα ἐλύθη κακά, καὶ ἡ κατὰ τοῦ κοινοῦ γένους ἀπόφασις
ἀνῄρητο, καὶ τῆς ἁμαρτίας τὰ νεῦρα ἐξέκοπτο, καὶ διαβόλου τυραννὶς κατελύετο,
καὶ ὁ πᾶσιν ἄβατος παράδεισος ἀνδροφόνῳ καὶ λῃστῇ πρῶτον ἠνοίγετο, καὶ οὐράνιοι ἁψῖ-
δες ἀνεπετάννυντο, καὶ ἀγγέλοις ἄνθρωπος συνανεμίγνυτο, καὶ πρὸς τὸν βασιλικὸν
30 θρόνον ἡ φύσις ἡ ἡμετέρα ἀνήγετο, καὶ τοῦ ᾅδου τὸ δεσμωτήριον ἄχρηστον ἦν, καὶ ὁ θάνα-
τος ὄνομα λοιπὸν ἔμενεν ὤν, πράγματος ἀπεστερημένον, καὶ μαρτύρων χοροί, καὶ γυναῖκες
κατακλάσασαι τοῦ ᾅδου τὰ κέντρα. ταῦτα οὖν πάντα προορῶν ὁ προφήτης ἐ-
σκίρτα καὶ ἐχόρευε, καὶ δι' ἑνὸς ῥήματος ἡμῖν αὐτὰ ἐνεδείκνυτο, προφητεύων ἡμῖν τὸν
Ἐμμανουήλ.

35 15 Βούτυρον καὶ μέλι φάγεται. πρὶν ἢ γνῶναι αὐτὸν ἢ προελέσθαι πονηρά, ἐκ-
λέξεται τὸ ἀγαθόν.

16 Διότι πρὶν ἢ γνῶναι τὸ παιδίον ἀγαθὸν, ἢ κακόν, ἀπειθεῖ πονηρίᾳ, τοῦ ἐκλέ-
ξασθαι τὸ ἀγαθόν.

Ἐπειδὴ τὸ τικτόμενον παιδίον οὔτε ἄνθρωπος ἦν ψιλός, οὔτε Θεὸς μό-
40 νον, ἀλλὰ Θεὸς ἐν ἀνθρώπῳ, εἰκότως καὶ ὁ προφήτης ποικίλλει τὸν λόγον, νῦν
μὲν τοῦτο, νῦν δὲ ἐκεῖνο λέγων, καὶ τὰ παράδοξα τιθείς, καὶ οὐκ ἀφιεὶς ἀπιστηθῆναι τὴν
οἰκονομίαν διὰ τὴν τοῦ θαύματος ὑπερβολήν. Εἰπὼν γὰρ ὅτι τέξεται ἡ παρθένος, ὅ-
περ ἦν ἀνωτέρω φύσεως, καὶ ὅτι κληθήσεται Ἐμμανουήλ, ὃ καὶ αὐτὸ μεῖζον προσδοκίας
ἦν,

ἦν, ἵνα μή τις τὸ Ἐμμανουὴλ ἀκούσας, τὰ Μαρκίωνος πάθῃ, καὶ νοσήσῃ τὰ τοῦ Οὐα-
λεντίνου, διὰ τὴν οἰκονομίαν διαρρήδην ἐπήγαγε καὶ τῆς οἰκονομίας σαφεστάτην ἀπό-
δειξιν, ἀπὸ τῆς τραπέζης αὐτὴν πιστούμενος. τί γάρ φησι; βούτυρον καὶ μέλι φάγεται.
τοῦτο δὲ οὐκ ἂν εἴη θεότητος, ἀλλὰ τῆς φύσεως τῆς ἡμετέρας. διὰ γὰρ τοῦτο οὐδὲ ἄν-
θρωπον ἁπλῶς πλάσας ἐνῴκησεν αὐτῷ, ἀλλὰ καὶ τῆς κυήσεως ἠνέσχετο, καὶ ταύτης 5
ἐννεαμηνιαίου, καὶ ὠδίνων καὶ σπαργάνων, καὶ τῆς ἐκ προϊούσης ἡλικίας τροφῆς, ἵνα διὰ
πάντων ἐμφράξῃ τὰ στόματα τῶν ἀρνεῖσθαι τὴν οἰκονομίαν ἐπιχειρούντων. ταῦτα
οὖν ἄνωθεν προορῶν ὁ προφήτης, οὐχὶ τὰς ὠδῖνας λέγει, καὶ τὸν θαυμαστὸν τόκον μόνον,
ἀλλὰ καὶ τὴν ἐν προϊούσῃ ἡλικίᾳ τροφήν, τὴν ἐν αὐτοῖς τοῖς σπαργάνοις, οὐδὲν τῶν λοι-
πῶν ἐξαλλάττουσαν ἀνθρώπων, οὐδέ τι ξένον κατὰ τοῦτο ἔχουσαν. οὔτε γὰρ ἄπαντα ἐξηλ- 10
λαγμένα ἦν αὐτῷ, οὔτε πάντα κοινά. τὸ μὲν γὰρ ἐκ γυναικὸς τεχθῆναι, κοινόν, τὸ δὲ ἀπὸ
παρθένου, μεῖζον ἢ καθ' ἡμᾶς. τὸ τραφῆναι πάλιν τῷ κοινῷ τῆς φύσεως νόμῳ καὶ τῷ
αὐτῷ τοῖς πολλοῖς, κοινόν· τὸ δὲ ἄβατον γενέσθαι πονηρίᾳ τὸν ναὸν ἐκεῖνον, καὶ μηδὲ
εἰς πεῖραν ἐλθεῖν πονηρίας, τοῦτο ξένον καὶ παράδοξον, καὶ αὐτοῦ μόνου. διὸ
δὴ κἀκεῖνο, καὶ τοῦτο τέθεικεν. οὐ γὰρ μετὰ τὴν πεῖραν τῆς κακίας ἀπέστη τῆς 15
κακίας, φησίν, ἀλλὰ ἄνωθεν καὶ ἐκ προοιμίων αὐτῶν πᾶσαν ἀρετὴν ἐπεδείκνυτο. ὃ
καὶ αὐτὸς ἔλεγε, Τίς ἐξ ὑμῶν ἐλέγχει με περὶ ἁμαρτίας; καί, Ἔρχεται ὁ ἄρχων τοῦ κό-
σμου τούτου, καὶ ἐν ἐμοὶ ἔχει οὐδέν. καὶ αὐτὸς ἔτι προϊὼν ὁ προφήτης λέγει, Ὅτι ἁ-
μαρτίαν οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ δόλος εὑρέθη ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ. τοῦτο δὴ καὶ ἐνταῦθά
φησιν· ὅτι πρὶν ἢ γνῶναι αὐτὸν ἢ προελέσθαι πονηρά, ἀπὸ τῆς ἡλικίας ἐκείνης τῆς 20
ἀπειροκάκου, ἀπ' αὐτῶν τῶν προοιμίων τὴν ἀρετὴν ἐπιδείξεται, καὶ οὐδὲν ἕξει πρὸς
τὴν κακίαν κοινόν. διότι πρὶν ἢ γνῶναι τὸ παιδίον ἀγαθὸν ἢ κακόν, ἀπειθεῖ πονηρίᾳ, τοῦ
ἐκλέξασθαι τὸ ἀγαθόν. πάλιν ταῖς αὐταῖς λέξεσι τὸ αὐτὸ νόημα αἰνίττεται, καὶ ἐνδιατρίβει
τῷ λόγῳ. ἐπειδὴ γὰρ σφόδρα ἦν ὑψηλὸν τὸ εἰρημένον, τῇ συνεχείᾳ τῆς διηγήσεως
αὐτὸ πιστοῦται. ὅπερ γὰρ ἀνωτέρω ἐδήλωσεν εἰπών, πρὶν ἢ γνῶναι αὐτὸν ἢ προελέ- 25
σθαι πονηρά, τοῦτο προϊὼν ἠνίξατο, εἰπών· πρὶν ἢ γνῶναι τὸ παιδίον. καὶ ἐπεξηγήσει
κέχρηται πάλιν λέγων· ἀγαθὸν ἢ κακόν, ἀπειθεῖ πονηρίᾳ, τοῦ ἐκλέξασθαι τὸ ἀγαθόν.
τοῦτο γὰρ αὐτοῦ μόνου ἦν τὸ ἐξαίρετον. διὸ καὶ ὁ Παῦλος αὐτὸ στρέφει συνεχῶς, καὶ Ἰωάν-
νης δὲ ἰδὼν αὐτόν, τοῦτο ἀνεκήρυξε λέγων· Ἴδε ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κό-
σμου. ὁ δὲ τὴν ἑτέρων αἴρων, πολλῷ μᾶλλον αὐτὸς ἀναμάρτητος ἦν. καὶ ὁ Παῦλος, ὅπερ 30
ἔφθην εἰπών, συνεχῶς αὐτὸ ἀναβοᾷ. ἐπειδὴ γὰρ ἔμελλεν ἀποθνήσκειν, ἵνα μή τις νο-
μίσῃ τῶν ἀπίστων, ὅτι οἰκείας ἁμαρτίας τίνει δίκην, συνεχῶς αὐτοῦ τὸ ἀναμάρτητον εἰς
μέσον ἄγει, ἵνα τὸν θάνατον αὐτοῦ τῆς ἡμετέρας ἁμαρτίας λυτήριον ὄντα δείξῃ. διὸ καὶ ἔ-
λεγε, Χριστὸς ἐγερθεὶς ἐκ νεκρῶν οὐκέτι ἀποθνήσκει. καὶ γὰρ ὃ ἀπέθανε, τῇ ἁμαρτίᾳ
ἀπέθανεν. οὐδὲ ἐκεῖνον τὸν θάνατον, ὡς ὑπεύθυνος ὤν, φησι, κατὰ τὸν τῆς ἁμαρτίας 35
λόγον ἀπέθανεν, ἀλλ' ὑπὲρ τῆς κοινῆς ἁπάντων πλημμελείας. εἰ τοίνυν καὶ πρότερον
κατὰ τὸ ὑπεύθυνος οὐκ ἦν, ἐκ περιουσίας ἀποδέδεικται, ὅτι οὐκέτι ἀποθανεῖται.

Ιω η. μϛ. Ιω ιδ. λ. Ησ. νγ. θ. Ιω α. κθ. Ρω. ϛ. θ. ἴσ. κατὰ τὸν

Καὶ καταλειφθήσεται ἡ γῆ, ἣν σὺ φοβῇ, ἀπὸ προσώπου τῶν δύο βασιλέων.

Ὅπερ συνεχῶς ὁ προφήτης ποιεῖ, τοῦτο καὶ ἐνταῦθα πεποίηκε. μετὰ τὴν προ-
φητείαν ἐπὶ τὴν ἱστορίαν ἐξάγει τὸν λόγον. τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν σεραφὶμ κατασκευά- 40
σαντα σαφῶς ἀπεδείξαμεν, ὃ καὶ ἐνταῦθα εἰργάσατο. εἰπὼν γὰρ τὰ μέλλοντα ἔσε-
σθαι τῆς οἰκουμένης ἀγαθά, εἰς τὸν βασιλέα λοιπὸν τρέπει τὸν λόγον. διὸ καὶ ἐπήγαγε
λέγων· καταλειφθήσεται ἡ γῆ. τί ἐστι, καταλειφθήσεται; ἀνέπαφος ἔσται, οὐδὲν πείσεται

ἀηδές,

ἀπῆδες, τὰ τοῦ πολέμου οὐκ ἀποστήσεται. καὶ καταλειφθήσεται ἡ γῆ, ἣν σὺ φοβῇ, ἀφ' ἧς δέδοικας, ἀφ' ἧς τρέμεις, ἀπὸ προσώπου τῶν δύο βασιλέων, τοῦ τε Δαμασκηνοῦ, καὶ τοῦ Ἰσραηλίτου. Εἶτα ἵνα μὴ τῇ τῶν ἀγαθῶν προφητείᾳ ῥαθυμότεροι γένωνται, μηδὲ ἀπὸ τῆς εἰρήνης χαυνότεροι, ἐπισφίγγει πάλιν αὐτοῦ τὴν ψυχὴν λέγων·

17 Ἀλλὰ ἐπάξει ὁ Θεὸς ἐπὶ σέ, καὶ ἐπὶ τὸν λαόν σου, καὶ ἐπὶ τὸν οἶκον τοῦ πατρός σου ἡμέρας, αἳ οὔπω ἥκασιν, ἀφ' ἧς ἡμέρας ἀφεῖλεν Ἐφραῒμ ἀπὸ Ἰούδα τὸν βασιλέα τῶν Ἀσσυρίων.

Διὰ γὰρ τούτων, τῶν βαρβάρων τὴν ἔφοδον δηλοῖ, δι' ἧς τὴν πόλιν πρόρριζον ἀνέσπασαν, καὶ λαβόντες αὐτοὺς αἰχμαλώτους ἀπῆλθον. καὶ προλέγει ταῦτα, οὐχ ἵνα γένηται, ἀλλ' ἵνα τῷ φόβῳ γενόμενοι σωφρονέστεροι, τὴν ἀπειλὴν ἀποκρούσωνται. ἐπειδὴ δὲ οὔτε ὑπὸ τῶν χρηστῶν, ὧν παρὰ ἀξίαν ἀπήλαυσαν, ἐγένοντο βελτίους (ὅτι δὲ παρὰ ἀξίαν ἀπήλαυσαν, ἔδειξεν ἡ γνώμη τοῦ βασιλέως καὶ ἡ ὑπερβάλλουσα ἀπιστία) οὔτε τῇ ἀπειλῇ τῶν φοβερῶν μετεβάλλοντο, ἀλλὰ πρὸς ἑκάτερον τῆς ὠφελείας τὸ φάρμακον ἀντέστησαν χαλεπῶς, ἐπάγει λοιπὸν βαρυτέραν τὴν τομήν, τὴν σηπεδόνα ἐκτέμνων καὶ τοὺς ἀνίατα νοσοῦντας ἐκκόπτων. τί δέ ἐστιν, ἀφ' ἧς ἡμέρας ἀφεῖλεν Ἐφραῒμ ἀπὸ Ἰούδα τὸν βασιλέα τῶν Ἀσσυρίων; ἐπῆλθον οἱ βάρβαροι, πάντας αὐτοὺς ἀναρπαζόμενοι· ἀλλ' ἀφέντες τὸν Ἰούδα καὶ τὰς δύο φυλάς, ἐτράπησαν κατὰ τοῦ Ἰσραήλ. ὃ τοίνυν λέγει, τοῦτό ἐστιν· ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης, ἀφ' ἧς αἱ δέκα φυλαὶ πρὸς ἑαυτὰς ἐφελκύονται τὸ τῶν βαρβάρων στρατόπεδον, ὑμῶν ἀποστήσαντες, τῇ τῆς οἰκείας ἁμαρτίας ὑπερβολῇ, καὶ καθ' ἑαυτῶν καλέσαντες αὐτοὺς ἀπενεχθῶσιν, ἀπ' ἐκείνης χρὴ δεδοικέναι καὶ φοβεῖσθαι λοιπόν. οὗτοι γὰρ παραβαίνοντες, καὶ ἐφ' ὑμᾶς ἥξουσιν, εἰ μὴ μεταβάλλοισθε. καί φησιν, ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἐπάξει αὐτούς. οὐ γὰρ ὁμοῦ τῶν Ἰσραηλιτῶν ἀπενεχθέντων, κἀκεῖνοι ἑάλωσαν, ἀλλὰ βραχὺς μεταξὺ γέγονε χρόνος. ὃ τοίνυν λέγει, τοῦτό ἐστιν· ὅτι τῇ ψήφῳ ἐκ τότε ἐπήγαγεν αὐτοῖς τὰς ἡμέρας· ἀλλ' ἀνέμενεν ὁ Θεός, καὶ ἐμακροθύμει, καίτοι τῆς ἀξίας τῶν ἁμαρτημάτων ἐκ τότε ἀπαιτούσης τὴν τιμωρίαν· ὅπερ πολλαχοῦ ποιεῖν εἴωθε, τῆς κυρίας παραγενομένης ἡμέρας, ἀναβάλλεσθαι καὶ ἀναδύεσθαι, ὃ καὶ τῆς αὐτοῦ φιλανθρωπίας τεκμήριον μέγιστον, καὶ τῆς ἀγνωμοσύνης τῶν οὐκ ἐθελόντων εἰς δέον αὐτοῦ χρῆσθαι τῇ μακροθυμίᾳ ἀπόδειξις σαφεστάτη. τοῦτο οὖν καὶ ἐνταῦθά φησιν, ὅτι ἀπὸ τότε ἡ ἀπειλή, ἀπὸ τότε ἡ ἀπόφασις, ἐκ τότε ἡ θεήλατος ὀργή, ἵνα ἐπὶ θύραις ἀγαγὼν τὴν τιμωρίαν, διαναστήσῃ πρὸς μετάνοιαν, καὶ βελτίους ἐργάσηται, καὶ μετὰ τὴν ἐκείνων ἅλωσιν ἐν ἀγωνίᾳ καταστήσῃ, μηδὲ ἐπειδὴ οἱ μὲν ἀπηνέχθησαν, οἱ δὲ διέφυγον, ῥαθυμότεροι ταύτῃ γένωνται.

18 Καὶ ἔσται ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, συριεῖ Κύριος μυίαις, αἳ κυριεύσουσι μέρους ποταμοῦ Αἰγύπτου.

Ὁρᾷς ὡς οὐ μάτην ἔλεγον, ὅτι τὸν φόβον αὐξῆσαι βουλόμενος, ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἐπιτίθησι τὴν ἀπειλήν. τὰ γοῦν ἑξῆς τοῦτο δηλοῖ, δι' ὧν ἐπαίρει τὸν φόβον τοῦ λόγου, καὶ τὰ στρατόπεδα αὐτοῖς δῆλα ποιῶν, ἅπερ ἦν αὐτοῖς φοβερώτατα, καὶ τὴν εὐκολίαν τῆς ἐφόδου δηλῶν, ὁμοῦ ὑπερβολῆς αὐτοὺς κατέσεισε, καὶ τὸ ξίφος τῆς στρατείας ἐμφαίνων, ὃ μάλιστα αὐτῶν ἐξέστησε τὴν διάνοιαν. ταῦτα δὲ ἀπὸ τῶν διὰ τῶν ἑξῆς ἠνοίξατο. σκόπει δέ. καὶ ἔσται ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, φησί, συριεῖ Κύριος μυίαις. ἐνταῦθα τοὺς Αἰγυπτίους ἐκάλεσε διὰ τὸ ἀναιδὲς καὶ δυσαίρετον, καὶ ὅτι συντόμως διαχεόμενοι συνεχῶς ἐπιτίθενται, καὶ οὐδὲ μικρὸν ἀναπαύονται συνεχόμενοι, ἀλλὰ

μυῖα

[margin: ἴσ. ἰσραηλῖται αὐτῶν]
[margin: ἴσ. ἀπενεχθῶσιν,]
[margin: ἴσ. τὸ ξίφος τῆς στρατιᾶς]

μυρία πρότερον αὐτοῖς πράγματα πολλάκις, καθάπερ αἱ μυῖαι τοῖς τραύμασιν, οὕτω διηνεκῶς ταῖς τούτων ἐφιζάνοντες συμφοραῖς. τούτους οὖν ἕξει, φησὶν, ὁ Θεός. ἀλλ' οὐκ εἶπεν, ἄξει, ἀλλὰ συριεῖ, τὴν εὐκολίαν ἐμφαίνων τῆς ἀφόδου, καὶ τὸ ἄμαχον τῆς τοῦ Θεοῦ δυνάμεως, καὶ ὅτι ἀρκεῖ νεῦσαι μόνον, καὶ πάντα ἕπεται. καὶ εἰκότως ἀπὸ τούτων πρότερον ἄρχεται τῆς ἀπειλῆς, ὧν ἤδη πεῖραν εἰλήφασι. 5

ἴσ. ἄξει,
ἴσ. ἄξει,

Καὶ τῇ μελίσσῃ, ἥ ἐστιν ἐν χώρᾳ Ἀσσυρίων.

Ὁ Σύρος καὶ ὁ Ἑβραῖος, ὥς φασιν, οὐ λέγουσι μελίσσας, ἀλλὰ σφῆκας. ἐπειδὴ γὰρ οὐ σφόδρα αὐτῶν ἦσαν ἔμπειροι, τῇ εἰκόνι τοῦ ζώου εἰς πολλὴν αὐτοὺς ἐνέβαλλεν ἀγωνίαν, τὸ σφοδρὸν αὐτῶν, τὸ πληκτικὸν, τὸ ἀμυντικὸν, τὸ πικρὸν τῶν τραυμάτων, τὸ ταχὺ τῆς παρουσίας, τὸ δυσφύλακτον διὰ τοῦ ζώου τούτου δηλῶν. 10

ἴσ. ἔμπειροι,

19 Καὶ ἐλεύσονται, καὶ ἀναπαύσονται πάντες ἐν ταῖς φάραγξι τῆς χώρας, καὶ ἐν ταῖς τρώγλαις τῶν πετρῶν, καὶ εἰς τὰ σπήλαια, καὶ εἰς πᾶσαν ῥαγάδα, καὶ ἐν παντὶ ξύλῳ.

Εἰπὼν τὸ φοβερὸν τῶν ἐθνῶν, καὶ τὸ τάχιστον τῆς στρατείας, λέγει καὶ τὸ πλῆθος λοιπόν. 15 καὶ οὐκ εἶπε στρατοπεδεύσονται, ἀλλὰ ἀναπαύσονται, οὐδὲ ὡς εἰς πολεμίαν ἀφικνούμενοι χώραν, ἀλλ' ὡς τῇ οἰκείᾳ ἐντρυφῶντες, οὐδὲ ὡς καμάτου δεόμενοι καὶ πόνου, ἀλλ' ὡς ἐπὶ φανερὰν ἀπαντήσοντες νίκην, καὶ ἕτοιμον ληψόμενοι τὴν ἁρπαγήν. διὰ τοῦτό φησιν, ἐλεύσονται, καὶ ἀναπαύσονται, ὃ τῶν νενικηκότων ἐστὶ, καὶ τρόπαιον στησάντων, καὶ μετὰ τὸν πολὺν ἱδρῶτα καὶ τὰς σφαγὰς ἀναπαυομένων. 20 καὶ οὐκ ἀναπαύσονται ἐν πεδίοις μόνον· ἀλλ' ἐπειδὴ τὸ πλῆθος ἄπειρον, καὶ οὐχ ἱκανὴ ἡ χώρα δέξασθαι τῶν σωμάτων τὸν ἀριθμὸν, καὶ φάραγγες καὶ πέτραι καὶ ὄρη καὶ νάπαι, καὶ πάντα καλυφθήσεται τοῖς βαρβαρικοῖς σώμασι. καίτοι εἰ καὶ μὴ σφοδροὶ ἦσαν, μηδὲ οὕτω ῥᾴδιοι, ἤρκει τὸ πλῆθος αὐτοὺς καταπλῆξαι· ὅταν δὲ ἀμφότερα ᾖ, καὶ πλῆθος τοσοῦτον, καὶ δύναμις τηλικαύτη, καὶ, τὸ πάντων χαλεπώτερον, ἡ τοῦ Θεοῦ ὀργὴ στρατηγοῦσα, 25 ποία λοιπὸν ἐστὶ σωτηρίας ἐλπίς; τὸ δὲ εἰς πᾶσαν ῥαγάδα, καὶ ἐν παντὶ ξύλῳ, τροπολογικῶς εἴρηται. οὐ γὰρ δὴ ἐπὶ τῶν δένδρων ἔμελλον ἀναπαύεσθαι, ἀλλ' ὁμοῦ, καθάπερ εἶπον, καὶ τὴν ὑπερβολὴν ἠνίξατο καὶ τῇ μεταφορᾷ ἐκείνῃ.

ἴσ. μεγάλοι

20 Ξυρήσει Κύριος τῷ ξυρῷ τῷ μεμεθυσμένῳ. Αὐξήσας τὸν φόβον ἀπὸ τῶν 30 στρατοπέδων, ἐπιτείνει πάλιν αὐτὸν, ἐπὶ τὸν οὐρανὸν τὸν λόγον ἀνάγων, δεικνὺς ὅτι οὐ βάρβαροί τινες Αἰγύπτιοι καὶ Πέρσαι, ἀλλ' ὁ Θεός ἐστιν ὁ πολεμῶν τοῖς Ἰουδαίοις. ξυρὸν δὲ ἐνταῦθα τὴν ἀφόρητον ὀργὴν αὐτοῦ φησι, καὶ ἣν οὐδεὶς ὑποστῆναι δυνήσεται, μετ' εὐκολίας ἐπιοῦσαν καὶ ἀναλίσκουσαν. ὥσπερ γὰρ αἱ τρίχες τοῦ σώματος τοῦ ξυροῦ τὴν ἀκμὴν οὐκ ἂν ἐνέγκοιεν, ἀλλ' εἴκουσιν εὐθέως καὶ παραχωροῦσιν· οὕτω δὴ καὶ τὰ Ἰουδαϊκὰ 35 πράγματα τὴν θεήλατον ὀργὴν ἐκείνην οὐκ ἂν ὑποσταῖεν ποτέ φησι. ξυρὸν τοίνυν μεμεθυσμένον, τὴν ἀκμάζουσαν, τὴν μεμεστωμένην τοῦ Θεοῦ ὀργὴν, τὴν πεπληρωμένην ἀπόφασιν ἡμῖν ἐνδείκνυται. Πέραν δὲ τοῦ ποταμοῦ βασιλέως Ἀσσυρίων, πέραν τοῦ Εὐφράτου, φησίν·

Ἅπερ ἦν ἡ Ἰουδαία, καὶ ἡ Παλαιστίνη πᾶσα ἀπὸ Περσίδος ἐπανιοῦσι. ταῦτα οὖν ἅπαντα ἀφανιεῖ, φησιν, ἄρδην. Κεφαλὴν δὲ καὶ τρίχας καὶ πώγωνα καὶ 40 πόδας.

Ὁλόκληρον τὴν χώραν φησὶ τῇ παραβολῇ τοῦ σώματος, πᾶσαν αὐτὴν τὴν χώραν

ραν

ἐστὶ παρειλημμένων τῷ λόγῳ. ὥσπερ καὶ ἀρχόμενος ἔλεγε, πᾶσα κεφαλὴ εἰς
πόνον, καὶ πᾶσα καρδία εἰς λύπην, ἀπὸ ποδῶν ἕως κεφαλῆς οὐκ ἔστιν ἐν αὐτῷ
ὁλοκληρία, οὐ περὶ ἑνὸς ἀνθρώπου λέγων, ἀλλ' ὁλόκληρον τὴν χώραν ἑνὶ σώματι
παραβάλλων· τοῦτο δὴ καὶ ἐνταῦθά φησιν, ὅτι καὶ χαλεπὴν ὑποστήσεται τιμωρίαν
5 πᾶσα ἡ γῆ. καὶ τὸ μὲν διὰ τοῦ ξυροῦ, τὸ δὲ διὰ τῆς τοῦ σώματος εἰκόνος ἐνέφηνε,
δηλῶν ὅτι ξυροῦ παντὸς χαλεπώτερον καὶ τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὰ ἀπὸ τῆς γῆς ἀναλώ-
σει ἡ παρὰ τοῦ Θεοῦ φερομένη ψῆφος, καὶ γυμνὴν αὐτὴν καὶ ἔρημον καταλείψει. εἶ-
τα τὴν ἐρημίαν ταύτην δι' ἑτέρας εἰκόνος ἐνδείκνυται. ποιεῖ δὲ αὐτὸ, ὥστε διὰ πάντων
ἀκμάζοντα μένειν τὸν φόβον, καὶ μὴ καταμαραίνεσθαι τῷ μήκει τοῦ λόγου τὴν
10 ἀγωνίαν. καὶ δοκεῖ μὲν τοῖς οὐ προσέχουσι χρηστῶν τινων ἐπαγγελίας εἶναι τὸ λεγό-
μενον· οἱ δὲ ἀκριβῶς ἐξετάζοντες, ἴσασιν ὅτι ἐπιτεταμένης ἐρημίας ἐστὶν ἀπόδειξις.
τί γάρ φησι;

21 Καὶ ἔσται ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, θρέψει ἄνθρωπος δάμαλιν βοῶν, καὶ δύο
πρόβατα.

15 22 Καὶ ἔσται ἀπὸ τοῦ πλεῖστον πιεῖν γάλα, φάγεται βούτυρον, ὅτι βούτυρον καὶ μέ-
λι φάγεται πᾶς ὁ καταλειφθεὶς ἐπὶ τῆς γῆς. Ταῦτα πολλὴν, ὡς ἔφθην
εἰπὼν, ἐρημίαν ἐνδείκνυται. ἡ γὰρ πυροὺς καὶ κριθὰς φέρουσα γῆ, τῶν ἀνθρώπων ἐρημω-
θεῖσα, δαψιλῆ παρέξει νομὴν τοῖς προβάτοις, καὶ οὕτω δαψιλῆ, ὡς διὰ τὴν εὐθηνίαν τῆς
τοιαύτης τραπέζης ἀρκεῖν καὶ δύο πρόβατα καὶ δάμαλιν μίαν πηγὰς ὥσπερ κεκτημένα πα-
20 ρέχειν γάλακτος. ὥστε ἡ εὐθηνία τῆς εὐωχίας τῶν ἀλόγων τῆς τῶν ἀνθρώπων ἐρημί-
ας μέγιστόν ἐστι τεκμήριον. καὶ τὸ μέλι δὲ τοῦτο αἰνίττεται. εἰώθασι γὰρ ταῖς ἐρήμοις ἐμφι-
λοχωρεῖν αἱ μέλιτται, καὶ ἔνθα ἂν πολλῆς νομῆς ἀπολαύωσι, καὶ ἔνθα μηδεὶς ὁ ἐνοχλῶν ᾖ.
καὶ ἵνα μάθῃς ὅτι τὴν ἐπιτεταμένην ἐρημίαν αἰνίττεται, τὰ ἑξῆς δηλοῖ.

23 Καὶ ἔσται ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, οὗ ἐὰν ὦσι χίλιαι ἄμπελοι χιλίων σίκλων, εἰς
25 χέρσον ἔσονται, καὶ εἰς ἄκανθαν·

24 Μετὰ βέλους καὶ τοξεύματος εἰσελεύσονται ἐκεῖ, ὅτι χέρσος καὶ ἄκανθα ἔσται
πᾶσα ἡ γῆ.

Πολλῆς καὶ τοῦτο δυσετηρίας σημεῖον, ὅτι μὴ ὄρη καὶ νάπαι, ἀλλ' αὐτὴ ἡ βαθύ-
γειος καὶ πολλῆς ἀπολαύουσα τῆς ἐπιμελείας, ἀκάνθας φέρει. οὐδὲ γὰρ ἁπλῶς
30 τὸ τίμημα τῶν ἀμπέλων τέθεικεν, ἀλλ' ἵνα καὶ τὴν φύσιν τῆς γῆς ἐπιδείξηται, καὶ
τὴν πολλὴν τῶν γεωργῶν ἐπιμέλειαν. ἀλλ' ὅμως ἐκεῖνα τὰ οὕτως εὐθηνούμενα, φησὶ,
καὶ γεωργικῶν ἀπολαύοντα χειρῶν, εἰς τοσαύτην καταστρέψει τὴν ἐρημίαν, ὡς ἀκάν-
θας μὲν ἀντὶ ἀμπέλων φέρειν, τοσοῦτον δὲ παρέχειν τοῖς εἰσιοῦσι τὸν φόβον, ὡς μηδένα τολ-
μᾶν γυμνὸν καὶ ἄοπλον εἰσιέναι. τοῦτο δὲ λέγει, τὴν ἐρημίαν ἐμφαίνων τοῦ τόπου, καὶ
35 τὴν πολλὴν αὐτόθι τῶν θηρίων διατριβήν. κατασείσας τοίνυν αὐτῶν τὴν διάνοιαν,
καὶ μετὰ ἀκριβείας κατεργασάμενος αὐτοὺς τῷ φόβῳ, πάλιν ἄνεσιν ὀλίγην, τὰ χρηστὰ
ἀναμίξας, καὶ τὴν ἐπὶ τὸ βέλτιον μεταβολὴν, ἵνα ἑκατέρωθεν μάθωσι τοῦ Θεοῦ τὴν ἰ-
σχύν. ἀλλὰ τοῖς μὲν φοβεροῖς ἐνδιατρίβει, τὰ δὲ χρηστὰ εὐθέως εἰπὼν ἀπαλλάττεται.
τί δήποτε; ὅτι μάλιστα τούτου ἐδέοντο τοῦ τῆς ἐπιτιμήσεως φαρμάκου τότε. διὸ δὴ
40 αὐτὸ μετὰ δαψιλείας ἐπιθεὶς, ὥστε ἐνδοῦναι μικρὸν ἀναπνεῦσαι, καὶ ταύτῃ πάλιν εἰς
ἀρετὴν ἐκκαλέσασθαι, καὶ τὰ χρηστὰ ἀναμίγνυσι, λέγων·

25 Πᾶν ὄρος ἀροτριώμενον ἀροτριωθήσεται. Ὥσπερ γὰρ ἐν τῇ ὀργῇ
τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ βαθύγειος ἔρημος ἔσται, οὕτω καὶ ἐν τῇ καταλλαγῇ πάλιν καὶ ἡ τραχεῖα τῆς

τῆς λιπαρᾶς ἐπιδείξεται γῆς, ἀέρα τ' ἐκεῖ δεχομένη καὶ σπέρμα. τούτων δὲ γινομένων, καὶ τὰ
ἐκ τούτων ἅπαντα ἔσται, εἰρήνη καὶ ἄδεια, καὶ τὸ θαρσεῖν, καὶ μὴ δεδοικέναι, καθάπερ ἔμ-
προσθεν. Οὐ γὰρ μὴ ἐπέλθῃ, φησὶν, ἐκεῖ φόβος. ἔσται δὲ ἀπὸ τῆς χέρσου καὶ
ἀπὸ τῆς ἀκάνθης εἰς βόσκημα προβάτου καὶ πάτημα βοός.

Καὶ διὰ τούτων πάλιν τὴν εὐθηνίαν αἰνίττεται, ὥσπερ καὶ ἔμπροσθεν προϊὼν λέγει· 5
(Ησ. λβ. κ.) Μακάριος ὁ σπείρων ἐπὶ πᾶν ὕδωρ, οὗ βοῦς καὶ ὄνος πατεῖ. ὥσπερ γὰρ, ὅταν ἐρημίαν πα-
ραστῆσαι βούληται, σειρῆνας καὶ ὀνοκενταύρους εἰς μέσον ἄγει τῷ λόγῳ· οὕτως, ὅταν
εἰρήνην καὶ ἀσφάλειαν, τὰ χερσωθέντα καὶ ἄβατα τῶν ζώων καὶ συνεφαπτόμενα τῶν γε-
ωργικῶν ἔργων ἡμῖν ταῦτα πανταχοῦ δείκνυσι φαινόμενα, ἀπὸ τούτων τὰ ἐκ τούτων ἐμ-
φαίνων, γεωργίαν καὶ τὴν ἄλλην αὐτῶν διακονίαν. 10

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ η.

1 ΚΑὶ εἶπε Κύριος πρός με· λάβε σεαυτῷ τόμον χάρτου καινὸν μέγαν, καὶ
γράψον εἰς αὐτὸν γραφίδι ἀνθρώπου, τοῦ ὀξέως προνομὴν ποιῆσαι
σκύλων. 15

2 Πάρεστι γάρ· καὶ μάρτυράς μοι ποίησον πιστοὺς ἀνθρώπους, τὸν Οὐρίαν τὸν ἱερέα,
καὶ Ζαχαρίαν υἱὸν Βαραχίου.

3 Καὶ προσῆλθον πρὸς τὴν προφῆτιν, καὶ ἐν γαστρὶ ἔλαβε, καὶ ἔτεκεν υἱόν. καὶ εἶπέ
μοι Κύριος, κάλεσον τὸ ὄνομα αὐτοῦ, ταχέως σκύλευσον, ὀξέως προνόμευσον.

4 Διότι πρὶν ἢ γνῶναι τὸ παιδίον καλεῖν πατέρα ἢ μητέρα, λήψεται δύναμιν 20
Δαμασκοῦ, καὶ τὰ σκῦλα Σαμαρείας ἔναντι βασιλέως Ἀσσυρίων.

Δοκεῖ μὲν ἀπηρτῆσθαι κατὰ τὴν λέξιν ταῦτα τὰ δύο προστάγματα, καὶ μηδὲν κοινὸν
ἔχειν πρὸς ἄλληλα. εἰ δέ τις ἀκριβῶς ἐξετάσειε τῶν νοημάτων τὴν δύναμιν, πολλὴν
εὑρήσει τὴν συνέργειαν, καὶ τὸν σκοπὸν ἕνα. (ἴσ. συνάφειαν) ἀναγκαῖον δὲ πρότερον εἰπεῖν, τίνος ἕνεκεν
τὸ τῆς προφητείας εἶδος εἰς τὸν τῶν ἀνθρώπων εἰσηνέχθη βίον. τίνος οὖν ἕνεκεν εἰσ- 25
ηνέχθη, ἀναγκαῖον εἰπεῖν. μέλλειν εἴωθεν ὁ Θεὸς καὶ βραδύνειν πρὸς τὰς τῶν ἁμαρ-
τανόντων τιμωρίας, ὥσπερ οὖν ταχύς ἐστι καὶ ὀξὺς εἰς τὰς τῶν κατορθούντων εὐεργεσίας.
τοῦτο δὲ ῥαθυμοτέρους ἀναπίπτειν παρασκευάζει, τὸ μὴ καταπόδας ἐπιέναι τῶν πλημ-
μελημάτων τὴν δίκην. ἵνα οὖν καὶ ὁ Θεὸς τὴν μακροθυμίαν ἐπιδεικνύηται τὴν ἑαυτοῦ,
καὶ μηδὲν ἐντεῦθεν ἐκεῖνοι γίνωνται ῥαθυμότεροι, τὸ τῆς προφητείας κατασκευάζει 30
φάρμακον, οὐ τῇ πείρᾳ τῶν κολάσεων, ἀλλὰ τῇ προγνώσει παιδεύων τοὺς ἁμαρτάνον-
τάς πως· ἵνα, ἂν μὲν βελτίους γίνωνται τὰς ἀπειλὰς ἀκούοντες, τὴν διὰ τῆς πείρας κό-
λασιν διακρούσωνται· ἂν δὲ ἐπιμείνωσιν ἀναισθητοῦντες, τότε δὴ καὶ τὴν τιμωρίαν
αὐτοῖς ἐπαγάγῃ. τοῦτο συνιδὼν ὁ διάβολος, καὶ τὸ κέρδος ἡλίκον ἐστὶν ἐννοῶν, τοὺς ψευδο-
προφήτας ἀνῆκεν, οἳ τοῖς προφήταις ἀπειλοῦσι λιμοὺς, λοιμοὺς, πολέμους, βαρβά- 35
ρων ἐφόδους, ἀντέλεγον χρηστὰ ἀπαγγέλλοντες. ὥσπερ γὰρ ὁ Θεὸς τῷ φόβῳ τῶν ῥημά-
των ἐβούλετο τὴν διὰ τῆς πείρας ἀποκρούεσθαι τιμωρίαν, οὕτω καὶ ὁ διάβολος
τοὐναντίον εἰργάζετο· τῇ χάριτι τῶν λόγων ἐκλύων καὶ ῥαθυμοτέρους ποιῶν, εἰς ἀ- (ἴσ. τῶν λόγων)
νάγκην καθίστησι τοῦ τὴν διὰ τῶν πραγμάτων ὑπομεῖναι τιμωρίαν. εἶτα,
ἐπειδὴ μετὰ ταῦτα τοῖς ψευδοπροφήταις πιστεύοντες, καὶ ἀρετῆς οὐδένα ποιούμενοι λόγον, 40
ἀλλὰ ταῖς ἑαυτῶν ἁμαρτίαις ἐμμένοντες, ἐφείλκοντο καὶ τὴν κόλασιν, καὶ ἀπὸ τοῦ τέλους
καὶ ἡ τῶν προφητῶν ἀλήθεια ἐδείκνυτο, καὶ τὸ τῶν ψευδοπροφητῶν ψεῦδος διηλέγχετο, ἕτε-
ρον πάλιν κατασκευάζει μηχάνημα πρὸς ἀπώλειαν τῶν ἁλισκομένων. ἐπειδὴ
γὰρ

γὰρ αὐτοὺς, ἀνεξαπατήτους ὄντας, ὅτι δὴ ταῦτα τὰ δεινὰ τὰ συμβάντα ἀπὸ τῆς
τῶν δαιμόνων ὀργῆς ἐγένετο ἀμελουμένων παρ' αὐτῶν καὶ καταφρονουμένων. τοῦτο
τοίνυν τὸ δέλεαρ ἀναιρῶν ὁ Θεὸς, πρὸ πολλῶν ἄνωθεν χρόνων τὰ μέλλοντα αὐτοῖς συμ-
βαίνειν, μᾶλλον δὲ καταλήψεσθαι δεινὰ προλέγει, ἵνα μὴ ἐξῇ τοῖς ἐξαπατῶσιν αὐτοὺς
5 τῇ τῶν δαιμόνων ὀργῇ λογίζεσθαι τὰ συμβαίνοντα. καὶ ὅτι οὐ στοχαζόμενος ταῦτα
λέγω, ἄκουσον Ἡσαΐου λέγοντος· Ἔγνων ὅτι σκληρὸς εἶ, νεῦρον σιδηροῦν ὁ τράχη- Ησ. μη. δ.
λός σου, καὶ τὸ μέτωπόν σου χαλκοῦν. διὰ τοῦτο ἐξ ἀρχῆς ἐλάλησά σοι, ἵνα μὴ εἴ-
πῃς, ὅτι τὰ εἴδωλά μοι ἐποίησε, καὶ τὰ γλυπτὰ, καὶ τὰ χωνευτά μοι ἐποίησεν.
οὔτε ἠπίστω, οὔτε ἄκουστά σοι ἐγένετο. ἐπεὶ οὖν, ὅπερ ἔφην, ὡς καὶ ἐκ τῆς μαρτυρί-
10 ας ἐστὶν ἰδεῖν, ἐκείνοις ταῦτα ἀνετίθεσαν, φθάνει ἡ προφητεία ταύτην ἀναι-
ροῦσα τὴν ἀπάτην, καὶ πρὸ πολλῶν αὐτὰ διαγορεύουσα χρόνων. ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ οὕτως
εἰκὸς ἦν αὐτοὺς ἀγνωμονοῦντας λέγειν, οὐ προείπετε, οὐ προηκούσαμεν, νῦν πλάτ-
τεσθε μετὰ τὴν ἔκβασιν, οὐ γὰρ εἴδετε τὰ συμβησόμενα· πόθεν οὖν τοῦτο δῆλον, ὅτι εἴ-
ρηται; ὅρα πῶς σαφῶς ἄφυκτον αὐτοῖς κατασκευάζει τὸν ἔλεγχον, καὶ τὰ ἀναίσχυντα ἀ-
15 ποῤῥάπτων στόματα. οὐ γὰρ ἀφίησιν εἰπεῖν μόνον, ἀλλὰ κελεύει καὶ ἐν χάρτῃ γραφῆναι
τὰ λεγόμενα, καὶ οὐδὲ ἁπλῶς γραφῆναι, ἵνα μὴ ἐξῇ αὐτοῖς λέγειν, ὅτι μετὰ ταῦτα ἔ-
πλασεν, ἀλλὰ καὶ μάρτυρας τῶν γραμμάτων καλεῖ ἄνδρας ἀξιοπίστους καὶ ἀπὸ τοῦ ἀξιώ-
ματος, καὶ ἀπὸ τοῦ τρόπου. ποίησον γάρ μοι, φησὶ, μάρτυρας πιστοὺς ἀνθρώπους, τὸν Οὐ-
ρίαν τὸν ἱερέα, καὶ Ζαχαρίαν· ἵνα ὅταν ἐξέλθῃ, καὶ λέγωσιν, ὅτι οὐκ ἐλέχθη ταῦτα πρὸ
20 πολλῶν χρόνων, τὸ βιβλίον ἐξενεχθὲν, καὶ οἱ μάρτυρες οἱ παρόντες καὶ ἀναισχυντοῦντας
αὐτοὺς ἐπιστομίσωσι. διὰ τοῦτό φησι, λάβε χάρτου τόμον καινὸν, ἵνα μὴ παλαιωθεὶς ἀπό-
ληται, ἀλλὰ μένῃ τῷ χρόνῳ παρεκτεινόμενος, καὶ κατηγορῶν διὰ τῶν γραμμάτων αὐτῶν·
καὶ γράψον γραφίδι ἀνθρώπου, τουτέστι καλάμῳ, τὰ μέλλοντα ἔσεσθαι. τίνα δὲ τὰ μέλ-
λοντα; πόλεμος, νίκη βαρβαρικὴ, λαφύρων διανομὴ, σκύλων ἁρπαγή. ταῦτα τοίνυν,
25 φησὶν, ἅπαντα γράψον, τοῦ ταχέως προνομὴν ποιῆσαι σκύλων. πάρεστι γάρ. τί ἐστι,
πάρεστι γάρ; δύο ταῦτα δηλοῖ αὕτη ἡ κρίσις· ὅτι τότε ἤδη τῶν ἁμαρτημάτων αὐτῶν τὸ
μέγεθος ἀπῄτει τὴν δίκην, καὶ ἐπὶ θύραις ἡ τιμωρία, αὐτὸς δὲ ἀναβάλλεται τῇ μακροθυ-
μίᾳ βουλόμενος αὐτοὺς βελτίους ποιῆσαι καὶ ἀποκρούεσθαι τὴν τιμωρίαν· καὶ ὅτι ῥᾴδιον
αὐτῷ καὶ εὔκολον νεῦσαι μόνον, καὶ πάντα εἰς πέρας ἀγαγεῖν· ἐπειδὴ γὰρ περὶ βαρβάρων
30 ὁ λόγος ἦν τῶν μελλόντων ἐπιστρατεύειν, μὴ νομίσητε, φησὶν, ὅτι τῆς ὁδοῦ μῆκος, καὶ τῆς
Ισ. σπατᾶς "στρατείας τὸ πλῆθος μέλλησίν τινα ποιεῖ, ἅπερ ἐπ' ἀνθρώπων ἔσεσθαι πέφυκε. τῷ γὰρ
Θεῷ παρέστηκεν ὁ πόῤῥωθεν ὤν. οὕτως αὐτῷ ῥᾴδιον καὶ εὔκολον ἐν μιᾷ καιροῦ ῥοπῇ, καὶ ἐν
ἀκαρεῖ, ἀπὸ τῶν ἐσχάτων τῆς γῆς, κἂν πλείους ὦσιν, ἀγαγεῖν εὐθέως καὶ ἐπιστῆσαι.
καὶ μάρτυράς μοι ποίησον πιστοὺς ἀνθρώπους, τὸν Οὐρίαν τὸν ἱερέα, καὶ Ζαχαρίαν υἱὸν Βα-
35 ραχίου. μάρτυρας τίνος; τοῦ χρόνου· ἵνα κἂν τὰ γράμματα συκοφαντῆται, οἱ ζῶντες
ἄνθρωποι καὶ παρόντες ἡνίκα ἐγράφετο, καὶ τὸν χρόνον σαφῶς εἰδότες, πότε ταῦτα
ἐλέγετο, δυνηθῶσιν ἐπιστομίζειν τοὺς ἀναισχυντεῖν ἐπιχειροῦντας. τῆς αὐτῆς ὑπο-
θέσεως ἔχεται καὶ τὸ ἑξῆς, σαφέστερον ἐπάγον τὸν ἔλεγχον. πῶς καὶ τίνι τρόπῳ, τῶν ῥημάτων
αὐτοῦ ἀκούσωμεν. προσῆλθε γάρ, φησι, πρὸς τὴν προφῆτιν. τὴν γυναῖκα τὴν ἰδίαν οὕτως
40 ἐκάλεσεν ἴσως, διὰ τὸ καὶ αὐτὴν πνεύματος ἠξιῶσθαι προφητικοῦ. οὐ γὰρ ἐν ἀνδρά-
σι τὰ τῶν χαρισμάτων εἱστήκει μόνον, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ γυναικεῖον διέβαινε φῦλον. οὐ γὰρ
ὥσπερ ἐν ταῖς βιωτικαῖς χρείαις διῄρηται τὰ γένη, καὶ ἄλλα μὲν ἀνδρῶν, ἄλλα δὲ γυ-
ναικῶν τὰ ἐπιτηδεύματα, καὶ οὐκ ἂν δυνηθεῖεν τὰ ἀλλήλων ἀνταλλάξασθαι, οὕτω δὴ

καὶ ἐπὶ τῶν πνευματικῶν· ἀλλ' ἴσοι οἱ ἀγῶνες καὶ κοινοὶ οἱ στέφανοι. καὶ τοῦτο δὲ ἐν τῇ πα-
λαιᾷ καὶ ἐν τῇ καινῇ μετ' ἀκριβείας ἴδοις ἄν, καὶ παρὰ πάντα τὸν βίον συμβαῖνον. Ταύ-
τῃ τοίνυν ὁμιλήσας νόμῳ γάμου, κύειν παρεσκεύασε· καὶ ἐπειδὴ τὸ παιδίον ἐτέχθη, ἐ-
πέθηκαν αὐτῷ ὄνομα καινὸν καὶ παράδοξον, τὴν ἱστορίαν τῶν ἐσομένων ἔχον. Τί γάρ φη-
σι; κάλεσον τὸ ὄνομα αὐτοῦ, Ταχέως σκύλευσον, ὀξέως προνόμευσον· ἵνα καὶ τὰ 5
γράμματα ἀπιστηθῇ τὰ ἐν τῷ τόμῳ κείμενα, ἡ προσηγορία τοῦ παιδίου τὴν ἱστορί-
αν τῶν ἐκβησομένων ἔχουσα, καὶ πρὸ τῆς ἐκβάσεως τῶν γινομένων τεθεῖσα, καὶ συνε-
χῶς παρὰ πάντα καλουμένη τὸν χρόνον, καὶ τῶν σφόδρα δυσαχθεστέρων ἐπιχειρούντων
ἀπορράψῃ τὰ στόματα. ὅτι γὰρ οὐ μετὰ τὴν ἔκβασιν ἔπλασε ταῦτα ὁ προφήτης, ἀλλ'
ἄνωθεν αὐτὰ προεῖπε, καὶ οἱ σφόδρα ἀγνωμονεῖν ἐπιχειροῦντες ἠδύναντο πείθε- 10
σθαι, οἱ πρὸ τῆς τῶν πραγμάτων ἐκβάσεως αὐτὸ τὸ παιδίον ὁρῶντες καλού-
μενον, καὶ τὴν διδασκαλίαν τῶν ἐσομένων συμφορῶν ἀνακηρύττον. διά τοι τοῦτο καὶ ἑρ-
μηνεύει τῆς προφητείας τὴν δύναμιν, καὶ τὸν χρόνον ἐπισημαίνεται μετ' ἀκριβείας,
οὕτω λέγων·

4 Διότι πρὶν ἢ γνῶναι τὸ παιδίον καλεῖν πατέρα ἢ μητέρα, λήψεται δύναμιν Δα- 15
μασκοῦ, καὶ τὰ σκῦλα Σαμαρείας ἔναντι βασιλέως Ἀσσυρίων.

Ὃ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν· ἐν τῷ χρόνῳ, φησί, τῆς ἡλικίας τῆς ἀώρου, καὶ μηδέπω
φθέγγεσθαι δυναμένης, τὰ τῆς νίκης ἔσται καὶ τῶν τροπαίων, οὐχ ὡς τοῦ παιδίου δυνα-
μένου παρατάξασθαι, καὶ καθελεῖν τοὺς πολεμίους, ἀλλ' ὡς τῆς ἡλικίας ἐκείνης,
τουτέστι, τοῦ χρόνου τοῦ περὶ τῆς τοῦ παιδίου διαλέξεως παραδιδόντος ἅπαντα τοῖς 20
πολεμίοις.

5 Καὶ προσέθετο Κύριος λαλῆσαί μοι ἔτι.

6 Διὰ τὸ μὴ βούλεσθαι τὸν λαὸν τοῦτον τὸ ὕδωρ τοῦ Σιλωὰμ τὸ πορευόμενον ἡσυχῇ,
ἀλλὰ βούλεσθαι ἔχειν τὸν Ῥασὶν, καὶ τὸν υἱὸν τοῦ Ῥομελίου βασιλέα ἐφ' ὑμῶν,

7 Διὰ τοῦτο ἰδοὺ ἀνάγει Κύριος ἐφ' ὑμᾶς τὸ ὕδωρ τοῦ ποταμοῦ, τὸ ἰσχυρὸν καὶ τὸ 25
πολὺ, τὸν βασιλέα Ἀσσυρίων.

Ὅπερ ἔθος ἐστὶ τῷ Θεῷ, μὴ μόνον τὰς τιμωρίας προλέγειν, ἀλλὰ καὶ τὰς αἰτίας τιθέ-
ναι, ὥστε καὶ ταύτῃ παιδεῦσαι τοὺς ἀκούοντας, τοῦτο δὲ ἐνταῦθα ποιεῖ. εἰπὼν γὰρ τὴν
τῶν ἀλλοφύλων διανομὴν, καὶ τὰ σκῦλα, καὶ προλέγων καὶ τὴν τῶν βαρβάρων ἔφοδον,
λέγει καὶ τὴν αἰτίαν τοῦ πολέμου. Τίς δέ ἐστιν αὕτη; ἡ ἀγνωμοσύνη τῶν τὴν πόλιν οἰ- 30
κούντων. ἐπεὶ γὰρ βασιλέα ἔχοντές, φησιν, ἐπιεικῆ καὶ πρᾶον καὶ ἥμερον, ἀπεσκίρτη-
σαν, καὶ τυράννων ἐπεθύμησαν, καὶ πρὸς ἀλλοτρίαν ἀρχὴν αὐτομολῆσαι ἠπείχθησαν,
τὴν οἰκείαν εὐπραγίαν οὐ φέροντες, μετὰ πλείονος τῆς περιουσίας πληρῶσαι τὴν ἐπιθυ-
μίαν αὐτῶν, βάρβαρόν τινα καὶ ἀνήμερον ἄγων δυσάνθρωπον. κέχρηται δὲ μεταφορικῶς
ταῖς λέξεσι, τό τε ἦθος τοῦ ἐγχωρίου δηλῶν βασιλέως, καὶ τὴν δύναμιν τοῦ βαρβάρου. 35
ποιεῖ δὲ αὐτὸ, ὅπερ ἔφην ἀεὶ, τὸν λόγον ἐμφαντικώτερον κατασκευάζων. διὰ τοῦτό φησι,
διὰ τὸ μὴ βούλεσθαι αὐτοὺς τὸ ὕδωρ τοῦ Σιλωὰμ, οὐ περὶ ὕδατος λέγων· ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ
πηγὴ ἠρέμα καὶ ἀψοφητὶ πρόεισι, τὸ ἀτάρακτον καὶ ἐπιεικῆ τὸν τρόπον τοῦ τότε βασι-
λεύοντος τῇ ἠρεμίᾳ τῶν ὑδάτων διεξόδῳ παραβάλλει, καὶ Σιλωὰμ αὐτὸν καλεῖ, διὰ τὸ
ἀνεπαχθὲς καὶ ἤρεμον· ὃ μέγιστον φέρει τοῖς ἀρχομένοις κατηγορίαν, ὅτι μὴ βαρὺν ἔ- 40
χοντες ζυγὸν, νεωτερίζειν ἐπεχείρουν, καὶ ἀλλοτρίοις ἑαυτοὺς ἐδίδουν βασιλεῦσι. ἐπεὶ οὖν
οὐ βούλονται, φησι, τὸν ἥμερον καὶ ἐπιεικῆ, ἀλλὰ τὸν Ῥασὶν καὶ τὸν υἱὸν τοῦ Ῥομελίου, ἐπάγω,
φησὶ, τὸν Βαβυλώνιον· καὶ τὸ ῥαγδαῖον αὐτοῦ τῆς στρατιᾶς, ὕδωρ ποταμοῦ φησι πολὺ καὶ
ἰσχυρόν.

ἰσχυρόν. εἶτα ἑρμηνεύων τὴν μεταφορὰν φησί, τὸν βασιλέα τῶν Ἀσσυρίων. ὁρᾷς πῶς ἀδιαπτώτως ὁ λόγος ὁ ἔμπροσθεν ἡμῖν λεχθεὶς φαίνεται, ὅτι πανταχοῦ ἐν ταῖς μεταφοραῖς ἑαυτὴν ἑρμηνεύειν εἴωθεν ἡ γραφή· ὃ δὴ καὶ ἐνταῦθα πεποίηκεν. εἰποῦσα γὰρ ποταμόν, οὐκ ἐναπέμεινε τῇ μεταφορᾷ, ἀλλ' εἶπε, τίνα φησὶ ποταμόν, τὸν
5 βασιλέα τῶν Ἀσσυρίων,

Καὶ πᾶσαν τὴν δόξαν αὐτοῦ. καὶ ἀναβήσεται ἐπὶ πᾶσαν φάραγγα ὑμῶν, καὶ περιπατήσει ἐπὶ πᾶν τεῖχος ὑμῶν,

8 Καὶ ἀφελεῖ ἀπὸ τῆς Ἰουδαίας ἄνθρωπον, ὃς δυνήσεται κεφαλὴν ἆραι, ἢ δυνατὸν συντελέσασθαί τι. καὶ ἔσται ἡ παρεμβολὴ αὐτοῦ, ὥστε πληρῶσαι τὸ πλάτος τῆς
10 χώρας σου.

Δεικνὺς ὅτι οὐκ ἀνθρωπίνῃ δυνάμει, ἀλλ' ὀργῇ θεηλάτῳ συμβήσεται τὰ λεγόμενα, οὐχ ὡς πολέμιον αὐτὸν παραταττόμενον ὑπογράφει, ἀλλ' ὡς ἐπὶ παρεσκευασμένην ἁρπαγὴν ἥκοντα. οὐ γὰρ στήσεται, φησί, καὶ παρατάξεται, ἀλλὰ τῷ πλήθει τῶν σωμάτων καλύψει τῆς γῆς τὴν ὄψιν, καὶ μετ' εὐκολίας περιέσται. εἶτα καὶ ἐν τῇ ὀργῇ
15 πολὺ τὸ τῆς φιλανθρωπίας. οὐ γὰρ ἀνασπάσεσθαι αὐτῶν τὴν πόλιν ἀπειλεῖ, ἀλλ' αἰχμαλωσίαν ἵνα καὶ ἀπαγωγὴν προλέγει, τοὺς λειπομένους βουλόμενος τῇ τῶν λειφθέντων τιμωρίᾳ σωφρονεστέρους ποιῆσαι. ἀφελεῖ γὰρ ἀπὸ τῆς Ἰουδαίας, φησίν, ἄνθρωπον, ὃς δυνήσεται κεφαλὴν ἆραι, τοὺς ἐν δυναστείᾳ φησί, τοὺς πάντα ἄγοντας καὶ φέρεσθαι, τοὺς τῷ πλήθει λυμαινομένους, αἰχμαλώτους ποιήσει καὶ δούλους· ὥστε τότε

ἰσ. τ. φέροντας,

20 τοὺς καταδεεστέρους ἀναπνεῦσαι μικρόν, καὶ τῷ φόβῳ τῶν ἀπαχθέντων, καὶ τῆς οἰκείας ἐλευθερίας ἀδείᾳ γενέσθαι βελτίους. διὰ τοῦτό φησι, δυνατὸν συντελέσασθαί τι, τουτέστι, τὸν ἰσχυρόν, τὸν ἐνεργεῖν δυνάμενον, τὸν ὁπωσοῦν πρᾶξαι ἰσχύοντα. καὶ περὶ τῆς ἀπαγωγῆς δέ, δι' αὐτῆς τῆς ὄψεως ἱκανῶς ὑμᾶς καταπλήξει, φησίν, ὁ βάρβαρος, πᾶσαν τὴν γῆν πληρῶν τῶν βαρβαρικῶν σωμάτων. διὰ
25 τοῦτο ἐπήγαγε· καὶ ἔσται ἡ παρεμβολὴ αὐτοῦ, ὥστε πληρῶσαι τὸ πλάτος τῆς χώρας σου.

Μεθ' ἡμῶν ὁ Θεός· 9 Γνῶτε ἔθνη, καὶ ἡττᾶσθε, ἐπακούσατε ἕως ἐσχάτου τῆς γῆς, καὶ ἰσχύοντες ἡττᾶσθε. ἐὰν γὰρ πάλιν ἰσχύσητε, πάλιν ἡττηθήσεσθε·

30 10 Καὶ ἣν ἂν βουλὴν βουλεύσησθε, διασκεδάσει Κύριος· καὶ λόγον ὃν ἐὰν λαλήσητε, οὐ μὴ ἐμμείνῃ ἐν ὑμῖν, ὅτι μεθ' ἡμῶν ὁ Θεός. Ἐμοὶ δοκεῖ τὴν τοῦ Ἐζεκίου νίκην ἐνταῦθα προλέγειν, καὶ τὸ λαμπρὸν ἐκεῖνο τρόπαιον καὶ τῆς νίκης αὐτῆς τὴν αἰτίαν. εἰ γὰρ καὶ ὅπλα παρ' ἐκείνοις, φησί, καὶ στρατόπεδα ἄπειρα, καὶ ἐμπειρία πολεμική, ἀλλ' ἡ πάντων δυνατωτέρα συμμαχία μεθ' ἡμῶν, τουτέστιν ὁ Θεός. ἦλθε μὲν
35 γὰρ ὁ βάρβαρος, καθὼς ἠπείλησεν ἔμπροσθεν, καὶ πολλὰς λαβὼν πόλεις ἀπῆλθε. μετὰ δὲ ταῦτα ἐπιστρατεύσας, τἀναντία ἔπαθε. καὶ ταῦτα τοίνυν ὁ προφήτης προλέγει, καὶ τὸν τῆς νίκης αἴτιον ἀνακηρύττει, καὶ πρὸς αὐτοὺς τοὺς βαρβάρους ἀποτείνει τὸν λόγον. μὴ γὰρ δὴ τῇ προτέρᾳ νίκῃ θαρρήσητε, φησίν. ἐν γὰρ τῇ νῦν ἐφόδῳ μεγίστη παρῆν ἡμῖν ἡ συμμαχία. γνῶτε τοίνυν τοῦτο αὐτό, καὶ ἀπόστητε, ὡς ἀδυνά-
40 τοις ἐπιχειροῦντες. εἶτα τὸν αἴτιον τῆς νίκης ἐκείνης ἐμφαίνων, καὶ ὅτι πρὸς τὰς ἐσχατιὰς ἀφίξεται τῆς γῆς ἡ φήμη τὰ κατορθώματα φέρουσα, φησίν· ἐπακούσατε ἕως ἐσχάτου τῆς γῆς. οὐδεὶς γὰρ ἀνήκοος τῶν τότε συμβάντων ἐν Ἱεροσολύμοις γέγονε. διὰ τοῦτό φησιν, ἐπακούσατε ἕως ἐσχάτου τῆς γῆς, καὶ οἱ ἰσχύοντες ἡττᾶσθε. μεγάλην

γὰρ

χεζ η.

γὰρ ἐπὶ ῥώμῃ δόξαν ὁ βάρβαρος τότε ἐκέκλητο. ἰσχυροὺς δὲ ἐνταῦθα οὐ τοὺς ἐν τῇ τοῦ σώματος εὐεξίᾳ μεγάλους φησὶν, ἀλλὰ τοὺς ἐν τῇ τῶν χρημάτων περιουσίᾳ, καὶ τῇ τῆς δόξης περιφανείᾳ. ἐὰν γὰρ πάλιν ἰσχύσητε, φησι, πάλιν ἡττηθήσεσθε, καὶ ἣν ἂν βουλεύσησθε βουλὴν, διασκεδάσει Κύριος, καὶ λόγον ὃν ἐὰν λαλήσητε, οὐ μὴ ἐμμείνῃ ἐν ὑμῖν, ὅτι μεθ' ἡμῶν ὁ Θεός. ἐπειδὴ πονηρὰ περὶ αὐτοὺς ἦν βουλεύματα, καὶ προσεδό- 5
κων τὴν πόλιν αὐτὴν ἐκ βάθρων ἀνασπᾶσθαι, τοὺς δὲ οὕτως οἴκαδε ἀπελεύσεσθαι, καὶ τὰ βουλεύματα αὐτῶν ὁ προφήτης εἰς μέσον ἄγει, καί φησι, μέχρι τῶν ῥημάτων ἄπρακτα στήσονται. Εἶτα ἐπειδὴ πράγματα ἀπήγγειλε φύσιν ἀνθρωπίνην ὑπερβαίνοντα, ἀξιόπιστον ποιῶν τὸν λόγον, ἐπὶ τὸ ἀξίωμα τοῦ κατορθοῦντος καταφεύγει συνεχῶς, λέγων, ὅτι μεθ' ἡμῶν ὁ Θεὸς, καὶ ὅτι αὐτὸς ἄπρακτα ταῦτα 10
διασκεδάσει τὰ μηχανήματα.

** λείπει **

Errata typographica, quanquam omnia pene leuissima, ne quid more *typographorum nostri temporis dissimulâsse videamur, sic restitue. Prior numerus paginam indicat, posterior lineam.*

IN GENESIM.

Pag. 1. *l.* 36. *lege* τῶν ἀλβγ. 4. 13. *post* δοῦλοι *pone colon.* 6. 33. πλείονος. 20. 43. εἶδεν. 23. 40. *post* γνωσόμεθα *dele comma.* 42. 11. πρωΐ. 71. 17. & 18. *pro* διε,φύ *lege* διε-φύ. *p. ead.* 19. ἐρραβδισθῆν. 89. 41. *post* πνὸς *pone comma.* 92. 22. καλοπλούταντας. 97. 8. *post* κρότος *pone comma.* 159. 37. τοῦ δικ. 203. 9. εὐχαριστεῖν. 208. 31. *post* ἀπόλλυσθαι, & 32. *post* κατακλυσμὸν *deletis plenis distinctionib. substituantur notæ parentheseos, vt melius fluat sententia.* 231. 18. αὐτῷ φησ. 235. 15. τὸν ἀγῶνα. 245. 34. φρονῇ. 248. 27. *post* Ἰσαὰκ *pone interrogationis notam.* 251. 40. ἐδυχέρ. 267. 8. παραρρίπτ. 274. 5. *post* ἀβραὰμ & *l.* 6. *post* αὐτοῦ *pone commata.* 275. 21. μάρυς. 30. 16. *ante* καὶ τρυγ. *insere* καὶ κριὸν τριετίζοντα. 301. 31. & 37. & 302. 5. & 7. *pro* τραφεὶς *lege* ταφείς. 305. 14. *post* εἰπὼν & σκεπάσματα *pro notis parentheseos repone commata.* 312. 16. ἀντιποιήσ. *ib.* 22. *post* συγγνώμην *pone comma.* 329. 16. ποιήσ. 360. 40. ἐρῶ. 364. 8. εἰσελθοῦσα. & *l.* 19. ἀνεπαισθήτως. 371. 40. δίδραχμα. & *sic pag. seq. bis.* 390. 34. πυθομένου. 392. 13. ἐφθεγξάμην. 429. 43. ἐρραβδ. 486. 3. τυμβωρύχων. 488. 12. πάντα. 505. 4. θείων.

IN PSALMOS.

Pag. 547. 31. *post* ἑαυτοῦ *pone notam interrogationis.* 549. 3. ἓν. 560. 34. ἐχθρόν. 576. 24. καταλῦσαι. 577. 39. ἴχνος. 611. 37. χρεία. 617. 33. βιβλία. 620. 27. *pro* καὶ *lege* γάρ. 645. 34. *post* λέγῃ *repone colon.* 675. 27. ἐνθεῦθεν. 679. 17. ἤρξαντο. 685. 36. χελιδὼν ἀχοῦ. 696. 24. γίνονται. 697. 1. βρέχων. 702. 42. ἐνδῶσιν. 709. 3. *ante* ξέσον *pone comma.* 729. 2. *post* χειρὸν *plena distinctio collocanda.* 740. 3. παρατηρήσῃς. 746. 7. *post* ζῆν *plena distinctio.* 755. 21. *post* μυρία *pone notam interrogationis.* 769. 33. *post* ἄνθρωπος *dele notam interrogationis.* 781. 20. *pro* ἄνω *rescribe* ἄνοδον. 792. 3. *post* ἐξαπατηλιζόντων *plena distinctio.* 816. 41. *post* σπουδῆς *pone comma.* 820. 9. *in marg. pro* στιρ. *repone* ἐκκλ. 837. 20. ἄλλοις. 858. 41. *in marg. pro* στιρ. *pone* ἐκκλ. 864. 14. εὐδοκίαις. 869. 26. *post* περιφερ. *pone comma.* 905. 13. πρεσβύτεροι. 907. 12. αἰνεσάτωσαν. 917. 28. πρῶτον. 924. 21. αἰχμαλωσίᾳ. 925. 11. *inter* αὐτὸν & τοῦ *pone comma.* 938. 30. ἐνϊαλλόντα. 940. 18. *post* δίεπει *deest* ἤ. 942. 30. *post* οὗτος *deest* τοῦ αἰῶνος. *ibid.* 43. κρείττονι. 949. 33. ἐξαριθμήσομαι. 950. 31. χρείαν. 955. 28. *post* ἐπιμελήθη *plena distinctio.* 995. 20. *post* κηρύξαι *dele plenam distinctionem.* 1014. 9. ἐγγισάτω.

IN ESAIAM.

Pag. 1022. 3. & 4. προσκαλέσεται. 1050. 35. *post* τιμωρίαν, *dele notam interrogationis, & repone comma.* 1052. 21. καθίστασαν,

ETONÆ,

Excusum in Collegio Regali.

MDCX.